ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΤΟΜΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ

ΒΕΛΤΙΩΣΙΣ–ΒΩΨ

"ΠΥΡΣΟΣ" ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΕΚΔΟΣΕΩΝ & ΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
ΙΕΡΑ ΟΔΟΣ 61 ΑΘΗΝΑΙ

Digitized by Google

COPYRIGHT 1929 BY "PYRSOS„ C° Ltd ATHENS
PRINTED IN GREECE

Digitized by Google

ΕΙΣ ΤΟΝ Ζ΄ ΤΟΜΟΝ ΕΠΡΑΓΜΑΤΕΥΘΗΣΑΝ ΘΕΜΑΤΑ ΟΙ Κ. Κ.:

'Αδαμαντίου 'Αδαμάντιος Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ	Αδ. Αδ.
'Αναγνωστόπουλος Γ. Π. Καθηγητὴς τῆς Γλωσσολογίας ἐν τῷ 'Εθν. Πανεπιστημίῳ	Γ. Π. Α.
'Αναγνωστόπουλος Π. Θ. Καθηγητὴς τῆς Δενδροκομίας ἐν τῇ 'Ανωτ. Γεωπ. Σχολῇ	Π. Θ Α
'Αναγνώστου 'Ι. Λ. 'Επιμελητὴς τοῦ 'Εργαστηρίου Παθολογικῆς Φυσιολογίας τοῦ 'Εθν. Πανεπιστημίου	Ι. Α.
'Αποστολίδης 'Η. Ν. Δημοσιογράφος	Η. Ν. Α
'Αράπης Κ. Γυμνασιάρχης	Κ. Αρ.
'Αρβανιτάκης Γ. Λ. Δρ τῶν Μαθηματικῶν	Γ. Λ. Α.
'Ασημάκος Δ. Κ. Μηχανολόγος	Δ. Κ. Α.
'Ασιμῆς Δημ. Καθηγητὴς	Δ. Α.
Ἄτσλεϋ Σίρλεϋ Κ. Α΄ γραμματεὺς τῆς ἐν 'Αθήναις 'Αγγλικῆς Πρεσβείας. 'Επίτιμος διδάκτωρ τῶν Γραμμάτων ἐν τῷ 'Εθν. Πανεπιστημίῳ 'Αθηνῶν	Σ. Κ. Α.
Βακᾶς Δ. Μ. 'Αντισυνταγματάρχης	Δ. Μ. Β.
Βακιρτζῆς 'Ι. Δημοσιογράφος—Διευθυντὴς του «Αἰγαίου»	Ι. Δ. Β.
Βάλσας Μ. Κριτικὸς	Μ. Βς
Βάρναλης Κ. Δρ Φιλολογίας—Λογοτέχνης	Κ. Β.
Βασιλείου Φ. 'Επιμελητὴς τοῦ Μαθηματικοῦ Σπουδαστηρίου τοῦ 'Εθν. Πανεπιστημίου	Φ. Β.
Βατάλας Μ. Δ. Δημοσιογράφος	Μ. Δ. Β.
Βελλιανίτης Θ. Λογογράφος. Πρώην Ὑπουργὸς	Θ. Β.
Βέρας Σόλων Παιδίατρος	Σ. Β.
Βλάχος Ν. Θ. Διευθυντὴς Διδασκαλείου Μέσης 'Εκπαιδεύσεως	Ν. Θ. Β
Βλησίδης Θρασ. Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης	Θρ. Β.
Βολονάκης Μ. Δ. Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας ἐν τῷ 'Εθν. Πανεπιστημίῳ	Μ. Βλ.
Βουδούρης Γ. Τμηματάρχης Βιομηχανίας ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς 'Εθν. Οἰκονομίας	Γ. Βδρ.
Γαλανὸς Σ. Καθηγητὴς τῆς Χημείας τῶν 'Εδωδίμων ἐν τῷ 'Εθν. Πανεπιστημίῳ	Σ. Γ.
Γενεράλις 'Εμμ. Γυμνασιάρχης	Ε. Γ.
Γεωργαλᾶς Γ. Κ. Καθηγητὴς τῆς 'Ανωτ. Γεωπ. Σχολῆς. Διευθυντὴς τῆς «Γεωλογ. Ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος»	Γ. Κ. Γ.
Γιαννακόπουλος Παν. 'Αντισυνταγματάρχης Μηχανικοῦ	Π. Γ.
Γιατσόπουλος Π. Δημοσιογράφος	Π. Γτς
Γκιταράκος Κ. Τεχνικὸς Σύμβουλος τῆς 'Ανωνύμου Ἑταιρείας Πυριτιδοποιείου καὶ Καλυκοποιείου 'Αθηνῶν	Κ. Γκ.
Δαλέζιος 'Ανδρ. Γ. Δρ Φιλοσοφίας	Α. Δ.
Δασκαλάκης Χ. Ε. Νομικὸς	Χ. Δ.
Δεληγιάννης 'Αντ. 'Επιμελητὴς τοῦ 'Εργαστηρίου Φυσικοχημείας καὶ 'Εφηρμ. 'Ηλεκτροχημείας τοῦ 'Εθν. Μετσ. Πολυτεχνείου	Αν. Δ.
Δεμερτζῆς 'Εμμ. Καθηγητὴς	Ε. Δ.
Δημαρᾶς Κ. Θ. Συγγραφεὺς	Κ. Θ. Δ
Δημάρατος Ι. Φ. Δημοσιογράφος	Ι. Φ. Δ.
Δημητρακόπουλος Α. Τμηματάρχης Σχεδίου πόλεων	Α. Δμς
Δημητριάδης Θ. Δ. Ὑφηγητὴς Πανεπιστημίου τῆς Βιέννης	Θ. Δ. Δ.
Δημόπουλος Θ. Σ. Δημοσιογράφος	Θ. Σ. Δ.
Διγενῆς Κίμων Ὑποστράτηγος	Κ. Δ.
Δραγάτσης 'Ιάκ. Χ. Διευθυντὴς Λυκείου	'Ιάκ. Χ. Δ
Δρακουλίδης Ν. Ν. 'Ιατρὸς - Δερματολόγος	Ν. Ν. Δ
Δυοβουνιώτης Κ. 'Ι. Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῶν Δογμάτων καὶ τῆς Συμβολικῆς ἐν τῷ 'Εθν. Πανεπιστημίῳ. 'Ακαδημαϊκὸς	Κ. Ι. Δ
'Ελιγιᾶ Γιωσὲφ Λογογράφος - Ἑβραϊστὴς	Γ. 'Ελ.
«Ἑλλ Φιλοτελ. Ἑταιρεία»	«Ε. Φ. Ε»
Εὐαγγελᾶτος Χ. Γ. Δήμαρχος - Μεσολογγίου. Γεν. Γραμματεὺς τῆς «Ἑνώσεως τῶν Δήμων τῆς Ἑλλάδος»	Χ. Γ. Ε
Εὐαγγελίδης Δ. Ἔφορος 'Αρχαιοτήτων	Δ. Ε.
Ζευγώλης Γ. Π. Δημοσιογράφος	Γ. Ζ
Καΐρης Μ. Ν. 'Ιατρὸς	Μ. Ν. Κ.
Καλαϊτζῆς 'Ι. Κ. Χειρουργὸς	Ι. Κ. Κ.
Καλιτσουνάκις Δ. Ε. Καθηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν τῇ 'Ανωτάτῃ Σχολῇ Οἰκονομικῶν καὶ 'Εμπορικῶν 'Επιστημῶν. Ὑφηγητὴς τοῦ 'Εθν. Πανεπιστημίου	Δ. Ε. Κ.
Καλογερῖκος Π. Α. Καθηγητὴς τῆς 'Επαγγελματικῆς Σχολῆς Θεάτρου	Π. Α. Κ.
Καλογερόπουλος Διον. Π. Βιβλιοφύλαξ τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς	Δ. Π. Κ,
Καλογερόπουλος Ν. Δ. Καθηγητὴς	Ν. Δ. Κ.
Καλογερόπουλος Π. Δ. Διευθυντὴς τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς	Π. Δ Κ.
Καλομενόπουλος Νικ. Θ. Ὑποστράτηγος	Ν. Κλς
Κανδηλῶρος Τ. Χ. Ἱστοριοδίφης	Τ. Χ. Κ.
Καραβία Αἰμ. Δημοσιογράφος	Αἰμ. Κ.
Καράκαλος Τηλ. 'Ι. Συνταγματάρχης Πυροβολικοῦ. Πρώην καθηγητὴς τοῦ Στρατ. Σχολείου Εὐελπίδων. Συγγραφεὺς	Τ. Ι. Κ.
Καραμᾶνος Κυρ. Μ. Φιλόλογος	Κ. Μ. Κ.
Καράντζας Γ. Α. Δημοσιογράφος	Γ. Α. Κ.
Κασαχρῆστος Ν. Διευθυντὴς Διδασκαλείου	Ν. Γ. Κ.
Καρβελᾶς Γ. 'Ι. Καθηγητὴς	Γ. Ι. Κ.
Κατσαρᾶς 'Ι. Μ. Καθηγητὴς τῆς Παθολογικῆς Φυσιολογίας ἐν τῷ 'Εθν. Πανεπιστημίῳ	Ι. Μ. Κ.
Καψάλης Γερ. Δ. Πρόεδρος 'Εκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου	Καψ.
Καψῆς Ν. Θεολόγος	Ν. Κ.
Κεραμειδᾶς Τ. Καθηγητὴς ἐν τῇ 'Ανωτ. Σχολῇ Οἰκονομικῶν καὶ 'Εμπορικῶν 'Επιστημῶν	Τ. Κ.
Κλαδᾶς Ν. Θ Ὑποστράτηγος	Ν. Θ. Κ.
Κοκίδης Ν. 'Ιφ. Ὑποστράτηγος	Ν. Ι. Κ.
Κονταργύρης Α. Ὑφηγητης τῆς 'Ορθοπεδικῆς ἐν τῷ 'Εθν. Πανεπιστημίῳ	Α. Κ.
Κορομηλᾶς Γ. Δ. Δημοσιογράφος	Γ. Δ. Κ.
Κοσμετᾶτος Γ. Καθηγητὴς τῆς Ἱστολογίας καὶ Ἐμβρυολογίας ἐν τῷ 'Εθν. Πανεπιστημίῳ	Γ. Φ. Κ.
Κοτσαύτης Α. Α. Ὑφηγητὴς τῆς Πειραματικῆς Φυσιολογίας τοῦ 'Εθν. Πανεπιστημίου	Α. Α. Κ.
Κούζης 'Αριστ. Π. Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς 'Ιατρικῆς ἐν τῷ 'Εθν. Πανεπιστημίῳ	Αρ. Π. Κ.
Κουϊμιτζόγλου Γ. Μ. Λόγιος	Γ. Μ. Κ.
Κούμαρης 'Ι. Γ. Καθηγητὴς τῆς 'Ανθρωπολογίας ἐν τῷ 'Εθν. Πανεπιστημίῳ	Ι. Γ. Κ.
Κουντούρης Ν. Μ. Βιομήχανος—βυρσοδέψης	Ν. Μ. Κ.
Κουσουλᾶκος Γ. Δικηγόρος	Γ. Π Κ.
Κουτσομητόπουλος Π. Γ. Καθηγητὴς τῆς Φυτοπαθολογίας ἐν τῇ 'Ανωτ. Γεωπ. Σχολῇ	Π. Γ. Κ.
Κυριακόπουλος 'Ηλ. Γ. Καθηγητὴς τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης	Η. Γ. Κ.
Κυριακὸς Ν. Π. Παιδίατρος—Διευθυντὴς Δημοτικοῦ Βρεφοκομείου 'Αθηνῶν	Ν. Π. Κ.
Λαδᾶς Γ. Ξ. Λόγιος	Γ. Λ.
Λάσκαρης Νέστωρ Χ. Δημοσιογράφος	Ν. Χ. Λ.
Λάσκαρης Ν. 'Ι. Θεατρικὸς Συγγραφεύς. Ἱστορικὸς τοῦ Θεάτρου	Ν. Ι. Λ.
Λαυράγκας Διον. Μουσικοσυνθέτης. Διευθυντὴς Ἑλλην. Μελοδράματος	Λ.
Λεβίδης Ν. Δ. Πρώην Ὑπουργὸς	Ν. Δ Λ.
Λέφας Π. Διπλωματοῦχος ἀνωτ. οἰκονομικῶν καὶ ἐμπορικῶν σπουδῶν. Λόγιος	Π. Λ.
Λούβαρις Ν. Ι. Καθηγητὴς τῆς Εἰσαγωγῆς καὶ Ἑρμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν τῷ 'Εθν. Πανεπιστημίῳ	Ν. Λ.
Λουκόπουλος Δ. Ν. Καθηγητὴς - Παρὰ τῷ «Λαογραφικῷ 'Αρχείῳ»	Δ Ν. Λ.
Λυκούδης Στ. 'Εμμ. Πλοίαρχος Π. Ν. Διευθυντὴς τῶν Φάρων. Καθηγητὴς παρὰ τῇ Σ.Ν. Δοκίμων. 'Ακαδημαϊκὸς	Σ. Ε. Λ.
Μαγκάκης Μ. 'Ωτολαρυγγολόγος	Μ. Μ.

Digitized by Google

Μακρῆς Κ. Γ. Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου τῆς Φαρμακευτικῆς Χημειας εν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ	Κ. Γ. Μ.
Μαλλιαρὸς Χρ. Καθηγητὴς	Χ. Μ.
Μάξιμος Σ. Κοινωνιολόγος-Βουλευτὴς	Σερ. Μ
Μάργαρης Δ. Κ. Συγγραφεύς. Βιβλιοφύλαξ τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης	Δ. Μ.
Μαυρομμάτης Ξεν. Ἱστοριοδίφης, τ. Γεν. Διοικητὴς	Ξ. Μ
Μέκιος Κ. Μ. Δρ Φιλολογίας καὶ Νομικῆς	Κ. Μ. Μ.
Μελέγκοβιτς Ἀλ. Ν. Καθηγητὴς τῆς Κατασκευῆς Θερμοκινητηρίων μηχανῶν καὶ Ὑδροκινητήρων ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβ. Πολυτεχνείῳ	Αλ. Μ.
Μενεγάκις Ἰ. Ν. Ἐπιμελητὴς Φυσιολογείου τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου	Ι Ν. Μ.
Μιχαηλίδης Γ. Π. Δρ. τῆς Θεολογίας	Γ. Π Μ
Μιχαηλίδης Εὐγ. Δρ Θεολογίας καὶ Ἀραβικῆς Φιλολογίας. Διευθυντὴς «Ἐκκλησιαστικοῦ Φάρου». Ἱστοριοδίφης	Ε Μς
Μιχαλόπουλος Ἀλ. Καθηγητὴς τῆς Θεωρητικῆς Μηχανολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Μετσοβ. Πολυτεχνείῳ	Α Μ
Μοσχόπουλος Νικηφ. Τμηματάρχης Ὑπ. Ἐξωτερικῶν	Ν. Μ.
Μουστάκας Δ. Ε. Δρ. Φυσικῶν Ἐπιστημῶν	Δ. Ε Μ.
Μπασουκέας Ε. Καθηγητὴς	Ε. Μπ
Μπουρόπουλος Ἄγγ. Ν. Ἀντεισαγγελεὺς Ἐφετῶν	Α. Ν. Μ.
Μπρατσιώτης Παν. Ἰ. Καθηγητὴς τῆς Βιβλικῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ	Π. Ι Μ.
Νιελαβίτσκυ Ἰ. Ὑποπλοίαρχος τοῦ Α. Ρωσικοῦ Ναυτικοῦ	Ι Ν.
† Νίκολης Γ. Δημοσιογράφος	Γ. Ν.
Νικολαΐδης Κ. Ἰ. Δικηγόρος	Κ Ι. Ν.
Οἰκονόμος Σπ. Καθηγητὴς τῆς Οὐρολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ	Σ Ο.
Παγκάρας Γ. Πλωτάρχης Π. Ναυτικοῦ. Τμημ. Πυροβολικοῦ	Γ. Ν. Πς
Παλαιολόγος Γ. Ἐκπαιδευτικος	Γ. Ν. Π.
Παλαιολόγος Κ. Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου Φυσικῆς τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου	Κ. Π.
Παλαμᾶς Κωστῆς Ἀκαδημαϊκὸς	Κ. Πς
Παμπούκης Γ. Διευθυντὴς τοῦ Νευρολογικοῦ τμήματος τῆς Ἀστυκλινικῆς	Γ. Π.
Παναγιωτόπουλος Ἰ. Μ. Καθηγητὴς	Ι. Μ. Π.
Παντελάκης Ἐμμ. Γ. Γυμνασιάρχης	Ε. Γ. Π.
Παπαγιαννόπουλος Δ. Ν. Καθηγητὴς τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν	Δ. Ν. Π
Παπαγρηγοριάδης Σ. π. Βουλευτὴς	Σ. Ππ
Παπαδημητρίου Ι. Ἐπιμελητὴς τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Φιλοσοφ. Σχολῆς τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου	Ι. Δ. Π.
Παπαδόπουλος Ἀνθ. Συντάκτης τοῦ «Ἱστορ. Λεξικοῦ τῆς Ἑλλ. Γλώσσης»	Α. Π.
Παπαδόπουλος Κ. Γ. Ἀρεοπαγίτης	Κ Γ. Π.
Παπαθεοδώρου Ἰ. Ἀν. Γεν. Ἀρχίατρος	Ι. Π.
Παπακωνσταντίνου Θ. Φιλόλογος	Θ Π.
Παπαλεξάνδρου Κ. Δημοσιογράφος	Κ Θ Π
Παπαμῆτρος Δ. Φ. Δικηγόρος	Δ. Φ Π
Παπανδρέου Σ. Λ. Διευθυντὴς τῆς Ἀνωτ. Γεωπ. Σχολῆς Ἀθηνῶν	Σ. Λ. Π
Παπᾶς Ν Καθηγητὴς βυζαντινῆς Μουσικῆς ἐν τῷ Ὠδείῳ Ἀθηνῶν	Ν. Γ. Π.
Πέρδικας Π. Ὑφηγητὴς Ἐμπορικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ	Π. Πς
Πέτας Σ. Ἀρχιφροντιστὴς τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ	Σ. Πς
Πλακίδης Σ. Μ. Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου τῆς Ἀστρονομίας καὶ Μετεωρολογίας τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου	Σ. Π.
Πλούμης Π. Π. Ἱστοριοδίφης	Π. Π Π
Πολυγένης Ἰ. Κ. Δικηγόρος	Ι. Κ. Π.
Ποταμιᾶνος Γ. Π. Στοματολόγος-Ὀδοντίατρος	Γ. Π. Π.
Ράλλης Κ. Μ. Καθηγητὴς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ Ἀκαδημαϊκὸς	Κ. Μ. Ρ.
Ραλλίδης Ὀδ. Χειρουργὸς-Γυναικολόγος	Ο. Ρ.
Σάββας Κ. Γ. Καθηγητὴς τῆς Ὑγιεινῆς Μικροβιολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ. Ἀκαδημαϊκὸς	Κ. Σ.
Σακελλαρίου Β. Μ. Διευθυντὴς Λογιστηρίου Α. Ε. Β. Ε. - Π. Γ. Μακρῆς καὶ Σια	Β. Μ. Σ.
Σαμοθράκης Ἀ. Θ. Ἰατρὸς	Α. Θ. Σαμ
Σαρρῆς Ἰ. Σ. Καθηγητὴς τῆς Γεωγραφίας	Ι. Σ. Σ.
Σκαλισιᾶνος Χ. Διευθυντὴς Ἀρσακείου	Χ. Σς
Σκάρπας Ε. Ἀρχιμανδρίτης	Ε. Σς
Σκάσσης Ε. Α. Καθηγητὴς τῆς Λατινικῆς Φιλολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ	Ε. Α. Σ
Σκλάβος Γ. Μουσικοσυνθέτης	Γ. Σ.
Σούλης Χ. Ἰ. Καθηγητης	Χ. Ι. Σ.
Σπαταλᾶς Γερ. Σ. Λόγιος	Γ. Σπ.
Σπεράντσας Ν. Ι. Διευθυντὴς τοῦ Ὑδροβιολογικοῦ Σταθμοῦ καὶ Ἐπιμελητὴς τοῦ Ζῳολογικοῦ Μουσείου τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου	Ν. Ι. Σ.
Σπεράντσας Σ. Γ. Ἰατρὸς - Ἀκτινολόγος. Λόγιος	Σ. Γ. Σ.
Σπυρόπουλος Ν. Ὑποστράτηγος.—Καθηγητὴς ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Εὐελπίδων	Ν. Σς
Σταματόπουλος Δ. Μ. Χημικὸς-Βιομήχανος	Δ. Μ. Σ.
Στασινόπουλος Μ. Χημικὸς-Βιομήχανος	Μ Ν. Σ.
Στεριώτης Π. Θ. Διευθυντὴς τοῦ Καποδιστρείου Ἐκπαιδευτηρίου Κερκύρας	Π. Θ. Σ.
Στεφανίδης Δ. Στενογράφος τῆς Βουλῆς	Δ. Α. Σ.
Σῶ Πλάτων (P. E. Shaw) Καθηγητὴς τοῦ Θεολογικοῦ Σεμιναρίου ἐν Hartford τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν	Π. Σ.
Τζωρτζόπουλος Χ. Δικηγόρος. Ὑφηγητὴς τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ	Χ. Τ.
Τιπάλδος Γ. Ε. Πρόεδρος τοῦ Ἑραλδικοῦ Τμήματος (Γενεαλογίας καὶ Ἐμβλημάτων) τῆς «Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος»	Γ. Ε. Τ.
Τρεμπέλας Π. Ν. Θεολόγος - Διευθυντὴς Περιοδικοῦ «Ζωὴ»	Π. Ν. Τ.
Τριανταφυλλόπουλος Κ. Δ. Τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ Ἀστικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ	Κ Δ. Τ.
Τσούρκας Κ. Δημοσιογράφος	Κ. Τ.
Φάβης Β. Συντάκτης τοῦ «Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης»	Β. Φ.
Φαλτάϊτς Κώστας Δημοσιογράφος	Κ. Φ.
Φίλιππας Ἄγγ. Ν. Δρ. τῆς Νομικῆς	Α. Ν. Φ.
Φίλιππας Σ. Ν. Δημοσιογράφος	Σ. Ν. Φ.
Φιντικλῆς Θεόκλ. Θ. Ἔκτακτος Μετεωρολόγος ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ Ἀθηνῶν	Θ. Θ. Φ.
Φωτιάδης Ε. Φιλόλογος	Ε. Φ.
Φωτιάδης Π. Ὑποστράτηγος	Π. Φ.
Φωτιᾶς Ν. Δρ Νομικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν	Ν. Γ. Φ.
Χαριτάκης Γ. Καθηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν τῇ Ἀνωτ. Σχολῇ Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν	Γ. Χ.
Χαριτάκης Θ. Μηχανικὸς	Θ. Χ.
Χατζηαργύρης Α. Ἰατρὸς - τ. Ἐπιμελητὴς Βιολογικοῦ Χημείου Βερολίνου	Αλφρ. Χ.
Χὸρς Σ. Καθηγητὴς τῆς Ἀναλυτικῆς Χημείας ἐν τῷ Ἐθν. Μετσοβ. Πολυτεχνείῳ	Σ. Χ.
† Χρυσόστομος [Παπαδόπουλος] Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν	† Χ.

Digitized by Google

ΤΟΜΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ

βελτίωσις (ἡ)· ἡ ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολή, καλυτέρευσις: «*ἡ βελτίωσις τοῦ καιροῦ, —τῆς καταστάσεως*».

— [ΕΓΚΥΚΛΟΠ.] Ὁ ὅρος *βελτίωσις,* ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν αὐτοῦ σημασίαν, χρησιμοποιεῖται τόσον ἐν τῇ γεωργίᾳ ὅσον καὶ ἐν τῇ ζῳοτεχνίᾳ· ἐπειδὴ ὅμως συνήθως βελτιοῦνται τὰ κατοικίδια ζῷα, ἅτινα ἐκτρέφουσιν οἱ γεωργικοί, κατὰ κανόνα, πληθυσμοί, διὰ τοῦτο διὰ τοῦ ὅρου *βελτίωσις γεωργικὴ* νοεῖται συνήθως καὶ ἡ *ζῳοτεχνικὴ βελτίωσις,* δηλαδὴ ἡ τελευταία ἀποτελεῖ, οὕτως εἰπεῖν, ἀναπόσπαστον κλάδον τῆς πρώτης. Βελτίωσις ἐν τῇ γεωργίᾳ καλεῖται ἡ προσπάθεια ἡ ὁποία καταβάλλεται γενικῶς διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, ὅπως καταστῇ αὕτη ἱκανὴ καὶ κατάλληλος νὰ παράγῃ φυτά, ἅτινα δὲν παρῆγε φυσικῶς, ἢ ὅπως τὰ ὑπάρχοντα φυτά, ἅτινα ἐκαλλιεργοῦντο ἤδη, παράγωσι περισσότερα καὶ καλυτέρας ποιότητος προϊόντα· βελτίωσις ἄρα ὑπὸ γεωργικὴν ἔποψιν σημαίνει: τὸ μεταβάλλειν τὴν κατάστασιν καὶ τὰς φυσικὰς ἰδιότητας ἐδάφους τινὸς συμφώνως μὲ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς καλλιεργείας καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν μεγαλυτέρου κέρδους. Διὰ τὴν γεωργικὴν βελτίωσιν ἀπαιτοῦνται ἰδίως τὰ ἑξῆς:

Βελτίωσις τῆς σπορᾶς καὶ τῶν φυτῶν. Ἡ βελτίωσις τῆς σπορᾶς περιλαμβάνει δύο ἐργασίας τελείως διακεκριμένας· πρῶτον τὴν προσπάθειαν νὰ καταστῇ γόνιμον τὸ μὴ ἢ μετρίως γόνιμον ἔδαφος, καὶ δεύτερον τὴν ἐκλογὴν τῶν καταλλήλων σπόρων. Διὰ νὰ καταστῇ ἔδαφός τι γόνιμον, ἀπαιτεῖται σειρὰ ὅλη ἐργασιῶν, ἐξ ὧν κυριώτεραι καὶ μᾶλλον συνήθεις εἶναι ἡ *ἐκχέρσωσις,* ἐὰν τὸ ἔδαφος εἶναι πετρῶδες ἢ βραχῶδες, ἡ *ἀλλαγὴ τοῦ ῥοῦ* τῶν διαφόρων ῥεόντων ὑδάτων, ὡς ῥυάκων, χειμάρρων κ.τ.λ., ἡ *ἐκτέλεσις ὑδραυλικῶν ἔργων,* ἐὰν τὸ ἔδαφος ἐπαπειλῆται ὑπὸ γειτνιαζόντων ὑδάτων, ἡ *ἐξησφαλισμένη ἄρδευσις,* ἐὰν τὸ πρὸς καλλιέργειαν τμῆμα γῆς στερῆται ὕδατος, ἡ *δενδροφύτευσις,* ἐὰν τὸ ἔδαφος εἰς τὰ πλάγια μέρη εἶναι κατωφερὲς καὶ διολισθαίνωσι τὰ χώματα, διότι αἱ ῥίζαι τῶν φυτῶν καὶ ἰδίως τῶν μεγάλων

Βελτιωμένα φυτά.
[1) Μηδικὴ πόα (τριφύλλι). — 2) Λαθούριον (ἀρακᾶς).]

δένδρων, ἅτινα ἔχουσι ξυλώδεις ῥίζας, ἐμποδίζουσι τὴν πτῶσιν τῶν χωμάτων, ἡ *λίπανσις* διὰ φυσικῶν ἢ χημικῶν λιπασμάτων, ἐὰν τὸ ἔδαφος εἶναι πτωχὸν εἰς θρεπτικὰ ἅλατα, ἡ *γονιμοποίησις* τῆς γῆς δι' ἰλύος τῶν ποταμῶν ἢ τῆς θαλάσσης, ἡ *ἐκκαθάρισις* τῆς γῆς διὰ πυρπολήσεως τοῦ χόρτου καὶ τῶν ζιζανίων κ.τ.λ. Διὰ πάντα τὰ ἀνωτέρω ἐπιβοηθητικὰ τῆς βελτιώσεως μέσα δέον ἀπαραιτήτως ὁ γεωργὸς νὰ γνωρίζῃ ἐπακριβῶς τὰ προτερήματα καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν γαιῶν του καὶ ἀναλόγως νὰ θέτῃ ἐφαρμογὴν μερικῶς ἢ ὁλικῶς τὰ μέσα ταῦτα· ἐπίσης δέον νὰ γνωρίζῃ ἐκ τῶν προτέρων τὸ εἶδος τῆς καλλιεργείας, ὅπερ εἶναι προσφορώτερον εἰς τὰς γαίας του, διότι εἰς πάσας τὰς γαίας του δὲν δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ καὶ παντὸς εἴδους καλλιέργεια. Μετὰ τὴν προκαταρκτικὴν ταύτην ἐργασίαν θὰ προσπαθήσῃ νὰ βελτιώσῃ τὸν σπόρον του. Ἡ βελτίωσις τῶν σπόρων κατορθοῦται διὰ δύο μεθόδων, τῆς *πρακτικῆς* καὶ τῆς *μεθοδικῆς.* Πρακτικῶς βελτιοῦνται οἱ σπόροι διὰ τῆς *ἐκκοκκίσεως* ἢ τῆς *λιχνίσεως,* δηλαδὴ γίνεται ἐπιλογὴ τῶν καταλληλοτέρων σπόρων, ἀφοῦ ἀπορριφθῶσιν οἱ μετὰ διαφόρων ξένων οὐσιῶν μεμειγμένοι τοιοῦτοι Μεθοδικῶς βελτιοῦνται οἱ σπόροι διὰ τῆς καλουμένης *ἐπιμιξείας,* δηλαδὴ διὰ τῆς ἀναμείξεως κοινῶν σπόρων μεθ' ἑτέρων προερχομένων ἐξ ἄλλων

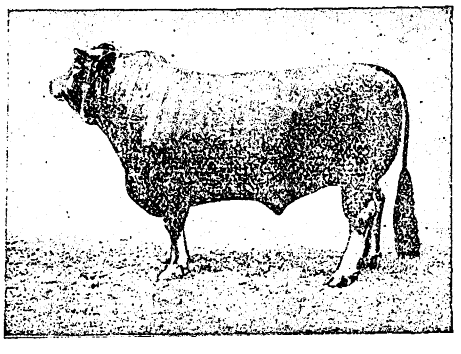

Ταῦρος (βελτιωμένον εἶδος).

φυτῶν ἐμβολιασμένων διὰ βελτιωμένων τοῦ αὐτοῦ γένους εἰδῶν. Ἡ βελτίωσις τῶν καλλιεργημένων φυτῶν ἔχει ὡς σκοπὸν τὴν τροποποίησιν τούτων κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ δίδωσι προϊόντα ἐπαρκοῦντα εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ φυτὰ βελτιοῦνται ἢ διὰ τῆς καλυτερεύσεως τῶν ὑπαρχόντων εἰδῶν, οὕτως ὥστε νὰ ἀποδίδωσιν ἀνωτέρας ποιότητος καρπούς, ἡ τοιαύτη δὲ βελτίωσις κατορθοῦται διὰ καταλλήλου καὶ μεθοδικῆς καλλιεργείας, ἢ διὰ τῆς τροποποιήσεως καὶ μεταβολῆς τῶν ὑπαρχόντων ἀγενῶν εἰδῶν εἰς εὐγενῆ τοιαῦτα, ὅπερ κατορθοῦται διὰ τοῦ κεντρισμοῦ ἢ ἐμβολιασμοῦ τῶν καλλιεργουμένων ἤδη εἰδῶν καὶ τῆς παραγωγῆς νέας βελτιωμένης ποικιλίας, ἢ καὶ τέλος διὰ τῆς μετατροπῆς ἀγρίων φυτῶν π. χ. ἀγρίων ἐλαιῶν, συκεῶν, ἑσπεριδοειδῶν, ὧν οἱ καρποὶ δὲν εἶναι ἐδώδιμοι, εἰς ἥμερα τοιαῦτα καὶ κατάλληλα νὰ παράγωσιν ἐδωδίμους καρπούς.

Βελτίωσις τῶν γεωργικῶν ἐργαλείων. Ἡ βελτίωσις τῶν συναφῶν πρὸς τὴν γεωργίαν μηχανικῶν μέσων προώδευσε καταπληκτικῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ ὡς σκοπὸν ἔχει τὴν τελειοτέραν διὰ μηχανικῶν μέσων καλλιέργειαν τῆς γῆς, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ τείνει νὰ μὴ ἀπασχολῇ ἐντελῶς ἢ ἐλάχιστα τὰς ἐργατικὰς χεῖρας, αἵτινες καὶ κατὰ ποιὸν καὶ ποσὸν ὑστεροῦσι τῶν μηχανῶν.

Βελτίωσις τῶν γεωργικῶν ἐγκαταστάσεων. Διὰ τὴν γενικὴν γεωργικὴν βελτίωσιν συντελεῖ τὰ μέγιστα καὶ ἡ βελτίωσις τῶν γεωργικῶν καθόλου ἐγκαταστάσεων, ἤτοι ἡ κατασκευὴ καταλλήλων καὶ ὑγιεινῶν κατοικιῶν διὰ τοὺς γεωργούς, ἡ διοχέτευσις ποσίμου ὕδατος, ἡ ἐγκατάστασις συστήματος ἀρδεύσεως καὶ διοχετεύσεως τῶν ὑδάτων, ὁ ἠλεκτροφωτισμός, ἡ ἐγκατάστασις δι' ὕδατος, ἀνέμου, ἀτμοῦ ἢ ἠλεκτρισμοῦ κινητηρίων δυνάμεων καὶ ἡ διάθεσις τούτων ἀναλόγως τῶν παρουσιαζομένων γεωργικῶν ἀναγκῶν, ἡ οἰκοδόμησις ὑγιεινῶν ἐνδιαιτημάτων τῶν ζῴων, σταύλων, χοιροστασίων, ὀρνιθώνων κλπ.

Ἐπικουρικαὶ ἐργασίαι. Ὡς ἐπικουρικαὶ ἐργασίαι διὰ τὴν γεωργικὴν βελτίωσιν θεωροῦνται ἡ διευθέτησις τῶν δασῶν, ἡ διάνοιξις ὁδῶν πρὸς συντομωτέραν μεταφορὰν τῶν γεωργικῶν προϊόντων, καὶ γενικῶς ἡ βελτίωσις τῶν μεταφορικῶν καὶ τῶν μέσων συγκοινωνίας, ἡ ἵδρυσις γεωργικῶν συνεταιρισμῶν, συνδικάτων, πιστωτικῶν ἱδρυμάτων κλπ. Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω ἀναφερόμεναι βελτιώσεις προϋποθέτουσι διάθεσιν ἀρκετῶν κεφαλαίων καὶ εὐρεῖαν γεωργικὴν καὶ οἰκονομολογικὴν μόρφωσιν, διότι μόνον δι' ἐπανειλημμένων προσπαθειῶν καὶ μακροχρονίου καὶ ἐπισταμένης ἐργασίας κατορθοῦται τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα, τὰ δὲ κεφάλαια, ἅτινα ἐδαπανήθησαν, ἀποφέρουσι βέβαιον κέρδος.

Βελτίωσις τῶν ζῴων. Τὰ οἰκοδίαιτα ζῷα καὶ κυρίως τοὺς ἵππους, τοὺς ὄνους, τοὺς ἡμιόνους, τοὺς βοῦς, τὰς ἀγελάδας, τοὺς χοίρους, τοὺς κονίκλους καὶ τὰ ἀλεκτοροειδῆ γενικῶς, βελτιοῦσιν ἀποβλέποντες εἰς καλυτέραν διάπλασιν τοῦ σώματός των, ἐφ' ὅσον πρόκειται διὰ μεγάλα ζῷα, διὰ τῆς ἐκλογῆς εὐρώστων ἐπιβητόρων, τοὺς ὁποίους ἢ διὰ καταλλήλων ζῳοτεχνικῶν μέσων καθιστῶσι τοιούτους, ἢ λαμβάνουσιν ἐξ ἄλλων βελτιωμένων ἤδη εἰδῶν, διὰ διασταυρώσεως ἐπιτυγχάνοντες τὴν βελτίωσιν τῶν ἀναπαραγομένων νέων γενεῶν. Ὁ καταλληλότερος τρόπος βελτιώσεως, ἰδίως τῶν ἵππων, τῶν βοῶν καὶ τῶν χοίρων, κατορθοῦται διὰ τῆς καταλλήλου ἐπιλογῆς καὶ εἶτα διὰ τῆς μεθοδικῆς διασταυρώσεως τῶν ἐξ ἐπιλογῆς προερχομένων ζῴων μετὰ κοινῶν τοιούτων. Εὐνόητον εἶναι ὅτι ἡ ἐργασία αὕτη ἀπαιτεῖ μακροχρονίους προσπαθείας καὶ τὰ ἀποτελέσματα μόνον μετὰ τὴν τρίτην γενεὰν εἶναι ἱκανοποιητικά. (Πλείονα βλ. ἐν λ. ζῳοτεχνία.)

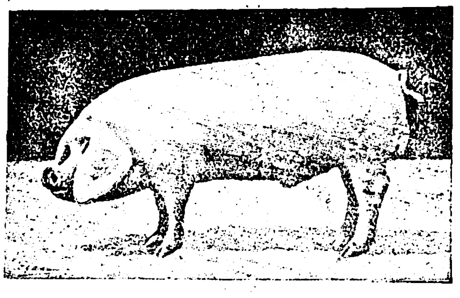

Χοῖρος (ἄρρην βελτιωμένος).

Digitized by Google

Κρατικὴ προσπάθεια. Ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς πλεῖστας χώρας τὸ κράτος διὰ διαφόρων νομοθετημάτων καὶ τῇ ὑλικῇ ἀρωγῇ του κατώρθωσε νὰ διευκολύνῃ ποικιλοτρόπως τοὺς γεωργικοὺς πληθυσμοὺς εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν γαιῶν καὶ τῶν κτηνῶν των. Εἰς τὴν Γαλλίαν λειτουργεῖ ἀπὸ τοῦ 1903 ἡ «Ὑπηρεσία τῆς γεωργικῆς βελτιώσεως», μετονομασθεῖσα κατὰ τὸ 1919 εἰς «Ὑπηρεσίαν γεωργικῆς προνοίας», ἥτις ὡς σκοπὸν ἔχει: τὴν ἄρδευσιν, τὴν ἀποξήρανσιν καὶ τὴν ἐξυγίανσιν τῶν γαιῶν, τὴν διὰ διαφόρων μέσων μετατροπὴν τῶν πτωχῶν ἐδαφῶν εἰς πλούσια, τὴν κατανομὴν τῶν γαιῶν εἰς διαφόρους κατηγορίας καὶ τὴν ὑπόδειξιν τοῦ εἴδους τῆς σπορᾶς εἰς ἕκαστον ἔδαφος, τὴν διαρρύθμισιν τῶν ὑπαρχουσῶν ὁδῶν καὶ τὴν διάνοιξιν νέων τοιούτων, τὴν ἐξασφάλισιν τῶν παντὸς εἴδους συγκοινωνιῶν, τὴν σύνδεσιν διὰ τηλεγραφικῶν καὶ τηλεφωνικῶν γραμμῶν ὡς καὶ τὸν ἠλεκτροφωτισμὸν τῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν, τὴν κατασκευὴν γεωργικῶν οἰκημάτων, τὴν ἐνίσχυσιν τῆς γεωργικῆς βιομηχανίας, τὴν ἵδρυσιν διαφόρων πρατηρίων ἐνδυμάτων καὶ τροφῶν εἰς τὰς γεωργικὰς περιοχάς, τὴν ἐνίσχυσιν τῶν γεωργικῶν κεφαλαίων, τὴν ἐπίβλεψιν τῶν γεωργικῶν διαμερισμάτων πρὸς πρόληψιν ἀπὸ τῆς προσβολῆς διαφόρων νόσων, τὴν παροχὴν συμβουλῶν εἰς μελλούσας γεωργικὰς ἐπιχειρήσεις· ἐν γένει παρέχει πᾶσαν εὐκολίαν καὶ διαθέτει πάντα τὰ μέσα πρὸς βελτίωσιν γενικῶς τῆς γεωργίας καὶ τῆς κτηνοτροφίας. Σ. Λ. Π.—Δ. Ν. Π.

— «Βελτίωσις». —1) Ἐφημερὶς πολιτικὴ καὶ φιλολογικὴ ἐκδιδομένη ἐν Ἀθήναις δὶς τῆς ἑβδομάδος (13 Αὐγούστου 1874 — 25 Αὐγούστου 1875). —2) Ἐφημερὶς πολιτικὴ ἐκδιδομένη ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος ἐν Τριπόλει (22 Νοεμβρίου 1851—12 Νοεμβρίου 1862). Δ. Π. Κ.

βελτιωτικός, *—ή, —όν* ὁ κατάλληλος νὰ φέρῃ βελτίωσιν, ἐνισχυτικός.

Βελτσαΐς *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βελιτσαΐς.

Βέλτσεφ, ***Χρῆστος.*** Βούλγαρος στρατηγὸς γεννηθεὶς τῷ 1867 ἐν Ἐτροπόλ. Εἰσελθὼν εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν Γιοῦγκερ τῆς Σόφιας, ἐξῆλθε τῷ 1887 ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1913 ἦτο συνταγματάρχης, κατόπιν δὲ προαχθεὶς εἰς στρατηγὸν διῴκησε τὴν 11ην μεραρχίαν. — Ω

Βέλτσιστα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Λιθοχώρι.

— **Βέλτσιστα** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Κληματιά.

Βέλφοι (οἱ)· βλ. Γουέλφοι.

Βελχάβεν (Welhaven), *Ἰωάννης-Σεβαστιανός.* Νορβηγὸς ποιητὴς (1807—1873). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Χριστιανίας καὶ ὑπῆρξεν εἷς τῶν κυριωτέρων ἀντιπροσώπων τῆς ἰδέας τῆς στενῆς πολιτικῆς, κοινωνικῆς καὶ φιλολογικῆς ἑνώσεως τῶν τριῶν σκανδιναυϊκῶν λαῶν, νορβηγικοῦ, σουηδικοῦ καὶ δανικοῦ. Εἶναι γνωστὸς διὰ τὴν πολεμικήν του κατὰ τοῦ ποιητοῦ Βέργκελαντ καὶ τῶν ἰδεῶν του καὶ διὰ τοὺς ἀγῶνάς του πρὸς διάδοσιν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν χώραν του, τοὺς διεξαχθέντας διὰ τοῦ περιοδικοῦ «Βιντάρ» καὶ τῆς ἐφημερίδος «Συνταγματική», πέριξ τῶν ὁποίων εἶχε συμπηχθῆ ἡ ὁμὰς τῶν ὀπαδῶν του. Μεταξὺ ἄλλων ἐδημοσίευσε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Ἡ ποίησις καὶ ὁ χαρακτὴρ τοῦ Ἐρρίκου Βέργκελαντ», «Ἱστορία τῆς Δανικῆς λογοτεχνίας», «Ἔδαλντ καὶ ἡ νορβηγικὴ ποίησις», τὰ ποιήματα «Γλαῦκος» καὶ «Πρωτεσίλαος», τὴν συλλογὴν σατιρικῶν σονέττων «Ἡ αὐγὴ τῆς Νορβηγίας», καὶ διαφόρους συλλογὰς λυρικῶν ποιημάτων. Μ. Δ. Β.

Βελχᾶνος· βλ. Γελχᾶνος.

Βέλχοι (Velches ἢ Welches, ἀγγλ. Welch καὶ γερμ. Welsch). Οὕτως ὠνομάζοντο εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτῶν οἱ *Κέλται*, οἱ ὁποῖοι κατῴκουν τὴν Γαλατίαν, τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου καὶ τὴν Οὐαλλίαν. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἡ λέξις αὕτη ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς ὑποδήλωσιν τῆς βαρβαρότητος, τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς ἀκαλαισθησίας. Διὰ τῆς λέξεως ταύτης οἱ Γερμανοὶ ὀνομάζουν περιφρονητικῶς πᾶν ὅ,τι εἶναι ξένον πρὸς αὐτούς, ἰδίως γαλλικὸν καὶ ἰταλικόν. Μ. Δ. Β.

Βελὼν *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. Βαίλων.

Βελώνη *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βελόνι.

Βελωτὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ἀρακυνθίων* τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 139. Δ. Ε. Μ.

βέμβεξ (ὁ) (Bembex) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσωβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τριτωνιδῶν*. Τὰ μαλάκια ταῦτα χαρακτηρίζονται ὑπὸ κωνοειδοῦς, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, κόγχης, φερούσης κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῆς τμῆμα τρόπιδα καὶ κατὰ τὴν βάσιν αἰσθητὴν ἐξόγκωσιν. Ἡ κόγχη περιβάλλεται ὑπὸ λεπτοτάτης ἰνώδους ἐπιδερμίδος. Τὸ ἄνοιγμα εἶναι μᾶλλον τετράγωνον. Τὸ γένος περιλαμβάνει τρία εἴδη μικροῦ μεγέθους ζῶντα εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανὸν καὶ εἰς τὰς βαθείας θαλάσσας. Πλὴν τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰαπωνίας οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἀνευρέθησαν μέχρι σήμερον τὰ μαλάκια ταῦτα. Δ. Ν. Π.

βεμβεξία (ἡ) (Bembexia) *[Παλαιοζῳολ.]*. Ὑπογένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων γαστεροπόδων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὸ γένος μουρχισονία (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βεμβεργία (ἡ) (Bembergia) *[Παλαιοφυτολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *φοινικιδῶν σπαδικανθῶν μονοκοτύλων ἀγγειοσπέρμων* φυτῶν. Λείψανα τοῦ εἴδους *βεμβεργία* ἡ *πεντατριὰς* (ἄνθη) εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς ἠλέκτρου. Γ. Κ. Γ.

βεμβίδιον (τὸ) (Bembidium) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα διακρίνονται εὐκόλως ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν σιαγονικῶν προσακτρίδων των, τῶν ὁποίων ἡ τελευταία ἄρθρωσις εἶναι μικροτάτη, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν προτελευταίαν, ἥτις εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένη καὶ ἐξωγκωμένη κατὰ τὸ ἄκρον της ἐν εἴδει ροπάλου. Τὸ σῶμα εἶναι ἐπίμηκες ἢ ᾠοειδές, ἡ κεφαλὴ τριγωνικὴ σχηματίζουσα εἰς τὸ μεταξὺ τῶν ὀφθαλμῶν διάστημα δύο παραλλήλους διαυλακώσεις. Αἱ κεραῖαι εἶναι νηματοειδεῖς, ὁ προθώραξ ἄλλοτε εὐρὺς καὶ ἐλαφρῶς κολοβωμένος κατὰ τὸ ὀπίσθιον τμῆμά του, ἄλλοτε καρδιόμορφος. Οἱ πόδες εἶναι ἀρκετὰ μακροὶ καὶ ὁ ταρσὸς ἀποτελεῖται ἐκ πέντε ἀρθρώσεων. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἀπαντῶσιν ἰδίως εἰς ψυχρὰ κλίματα καὶ ὀρεινοὺς τόπους τῶν βορείων ἢ εὐκράτων ζωνῶν. Εἶναι εὐκίνητα, γενικῶς μικροῦ μεγέθους καὶ μεταλλικοῦ χρώματος, ἔχουν δὲ ἢ ὁμοιόχρωμον ὁλόκληρον τὸ σῶμα ἢ δι' ὑπερύθρων ἢ ὑποκιτρίνων κηλίδων πεποικιλμένον. Τὰ περισσότερα εἴδη ζῶσιν εἰς ὑγροὺς τόπους καὶ ἐνδιαιτῶνται ὑπὸ τὰ βρύα ἢ ὑπὸ τὰ σεσηπότα ξύλα τῶν δένδρων ἢ παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν ἢ τῶν ρυάκων, τῶν τελμάτων καὶ τῶν χειμάρρων, ὁπότε καὶ κρύπτονται ὑπὸ τὰς πέτρας ἢ τὴν ἰλύν. Ἕτερα πάλιν εἴδη ἀπαντῶσιν ἐντὸς τῆς ἄμμου τῶν ἀκτῶν, ὅπως εἶναι: *βεμβίδιον τὸ μικρόπυγον* (Bembidium micropygum), *βεμβίδιον τὸ ἐφίππιον* (Bembidium ephippium) καὶ ἄλλα. Ἕτερα, ὅπως τὸ *βεμβίδιον τὸ ἁρπαλοειδὲς* (Bembidium harpaloides) καὶ τὸ *βεμβίδιον τὸ παράδοξον* (Benbidium paradoxum), ἀπαντῶσιν ἐπὶ τῶν κορμῶν τῶν δένδρων καὶ ἰδίως ἐντὸς τῶν σχισμῶν των.

Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει ἄνω τῶν 300 εἰδῶν, τῶν ὁποίων ἡ μελέτη καὶ περιγραφὴ εἶναι δυσχερεστάτη, λόγῳ τῆς μεγάλης ποικιλίας τοῦ σχήματος, τοῦ χρωματισμοῦ, τῆς διαπλάσεως τῶν κεραιῶν, τῶν ποδῶν καὶ τῶν προσακτρίδων των, ἃς παρουσιάζουσι. Γνωστότερα εὐρωπαϊκὰ εἴδη εἶναι δύο: *βεμβίδιον ὁ ἵππος* (Bembidium equus) καὶ *βεμβίδιον τὸ τετράστικτον* (Bembidium quadriguttatum). Τὸ πρῶτον ἔχει μῆκος 7—8 χιλιοστομέτρων, χρῶμα ράχεως ὑποκύανον, πόδας ὑπερύθρους καὶ ἔλυτρα κοσμούμενα κατὰ τὸ ἥμισυ πρόσθιον τμῆμά των ὑπὸ μεγάλης ἐρυθρᾶς κηλῖδος. Ἀπαντᾷ συνήθως εἰς ὀρεινὰ μέρη, ὅπως εἰς τὰς Ἄλπεις, τὰ Πυρηναῖα καὶ ἀλλαχοῦ. Τὸ δεύτερον εἶδος ἔχει μῆκος 4 περίπου χιλιοστομέτρων καὶ χρῶμα χαλκοῦν κατὰ τὴν ράχιν, ἐπίξανθον κατὰ τοὺς πόδας καὶ μὲ ἔλυτρα, ὧν ἕκαστον κοσμεῖται ὑπὸ δύο κιτρίνων κηλίδων, τῆς μιᾶς τριγωνικῆς καὶ τῆς ἑτέρας μικροτέρας καὶ ἀποστρογγυλωμένης. Ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ τῶν τελμάτων. Δ. Ν. Π.

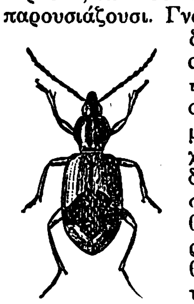

Βεμβίδιον τὸ τετράστικτον.
('Ἐν μεγεθύνσει.)

βεμβικίδαι (οἱ) (Bembicidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀρυκτιδῶν*. Κυριώτερα γνωρίσματα τῆς οἰκογενείας εἶναι: Σῶμα ἐπίμηκες, κεφαλὴ ἀνεπτυγμένη, σιαγόνες αἰχμηραί, προθώραξ στενός, πόδες βραχεῖς καὶ ἰσχυροί, κοιλία ἐν εἴδει ἐπιμήκους κώνου καὶ ἀποστρογγυλωμένη κατὰ τὴν βάσιν της. Αἱ θήλειαι τῶν ἐντόμων τούτων ἐναποθέτουσι τὰ ᾠά των ἐντὸς ὀπῶν ἃς σκάπτουσιν ἐν τῇ ἄμμῳ, ἀφοῦ προηγουμένως τοποθετήσωσι καὶ ἔντομόν τι, ὅπερ θὰ χρησιμεύσῃ ὡς τροφὴ εἰς τὰς μελλούσας προνύμφας. Ἵπτανται εὐχερέστατα καὶ ἰδίως ἀπὸ ἄνθους εἰς ἄνθος καὶ κατὰ τὴν πτῆσιν των ἀναδίδουσιν ἐλαφρὰν ὀσμὴν ρόδου. Δ. Ν. Π.

Βέμβινα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πολίχνη ἐν τῇ κοιλάδι τῆς Νεμέας, παρὰ τὴν ὁποίαν ἐλέγετο, ὅτι ἐφόνευσεν ὁ Ἡρακλῆς τὸν λέοντα. Οἱ κάτοικοι ἐκαλοῦντο *Βεμβιναῖοι* ἢ *Βεμβινᾶται* ἢ *Βεμβινῆται* ἢ καὶ *Βεμβινῖται*. Γ. Ι. Κ.

Βεμβινεῖς (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Μία τῶν πέντε φρατριῶν, εἰς ἃς εἶχε διαιρεθῆ ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἐφέσου κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους. Α. Δ.

βέμβιξ (ἡ) ἢ *βέμβηξ* (ἄλλως *κῶνος, στρόβιλος,* ἢ *στρόμβος*) *[Ἀρχαιολ.]*. Σβοῦρα, τὴν ὁποίαν οἱ παῖδες ἔστρεφον διὰ μάστιγος. Ὡς ἀναφέρουσι πολλὰ κείμενα, ἡ βέμβιξ ὑπῆρξεν ἓν τῶν προσφιλεστέρων παιγνιδίων τῶν παίδων καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα. Ὁ Πέρσης ἀναφέρει, ὅτι οἱ μαθηταὶ ἠγάπων περισσότερον τὴν παιδιὰν ταύτην παρὰ τὰ γράμματα, ὁ δὲ Βιργίλιος (Αἰν. VII 378) περιγράφει διὰ στίχων χαριεστάτων τὸν τρόπον, καθ' ὃν οἱ παῖδες διεσκέδαζον μὲ τὴν βέμβικα. Πολλὰ ἀγγεῖα ἀπεικονίζουσι τὴν ἐν λόγῳ παιδιάν. Ἡ παρατιθεμένη εἰκών, ἐπὶ παραδείγματι, παριστᾷ ἔφηβον ὅστις τρεπόμενος εἰς φυγὴν ρίπτει κατὰ γῆς τὴν μάστιγα καὶ τὴν βέμβικά του, ἥτις ἀνατρέπεται. Ἐπὶ ἄλλου ἀγγείου ἀπεικονίζεται κοράσιον, ὅπερ κρατεῖ μάστιγα εἰς τὴν χεῖρά του, δι' ἧς κινεῖ περιστροφικῶς τὴν βέμβικά του. Ἐπὶ τῶν ἀγγείων τούτων τὸ ἐν λόγῳ παιγνίδιον ἔχει σχῆμα κώνου, φέροντος πρὸς τὰ ἄνω κυλινδρικὴν ἐπιφάνειαν, ἐφ' ἧς εἶναι κεχαραγμέναι παράλληλοι γλυφαί, προωρισμέναι νὰ δίδωσι μεγαλυτέραν λαβὴν εἰς τὸν ἱμάντα τῆς μάστιγος. Τοιοῦτον εἶναι ἀκριβῶς καὶ τὸ σχῆμα πολλῶν βεμβίκων, αἵτινες ἐπ' ἐσχάτων ἀνεκαλύφθησαν ἐν Θήβαις τῆς Βοιωτίας ἐν τῷ ναῷ τῶν Καβείρων. Ἐκ τινος αὐτόθι ἐκσκαφείσης ἐπιγραφῆς μανθάνομεν, ὅτι παῖς τις ἀφιέρωσεν εἰς τὸν νεαρὸν θεὸν Ζαγρέα πολλὰ παιγνίδια, ἐν οἷς καὶ «*στρόβιλον*» μετὰ τῆς μάστιγός του. Εἰς προσφορὰς τοιούτου εἴδους ὀφείλομεν ἀναμφιβόλως τὰς ἐκ τοῦ Καβειρίου προερχομένας βέμβικας. Τινὲς εἶναι κατεσκευασμέναι ἐξ ὀπτῆς γῆς, ἔχουν διάμετρον 0,04—0,11 καὶ κοσμοῦνται δι' εἰκόνων φυλλωμάτων, κλαδίσκων καὶ πτηνῶν ἐγκεκλεισμένων μεταξὺ παραλλήλων γραμμῶν. Ἄλλαι εἶναι ὀρειχάλκιναι καὶ πολὺ μικρότεραι, τῆς διαμέτρου αὐτῶν μὴ ὑπερβαινούσης 0,04. Ἐκ τῶν κειμένων πληροφορούμεθα, ὅτι αἱ βέμβικες κατεσκευάζοντο καὶ ἐκ ξύλου, καθὼς ἀκριβῶς αἱ σημεριναὶ *σβοῦραι*, αἵτινες στρέφονται διὰ νήματος περιειλιγμένου ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς ἐπιφανείας των. Ἐὰν ἡ ἀρχαιότης ἐγνώριζε τὰς σημερινὰς σβούρας εἶναι ζήτημα. Ὁ Πλάτων ποιεῖται μνείαν στροβίλων οἵτινες στρέφονται, χωρὶς ν' ἀλλάσσωσι θέσιν. «Οἱ στρόβιλοι, λέγει, ὅλοι ἑστᾶσί τε ἅμα καὶ κινοῦνται, ὅταν ἐν τῷ αὐτῷ πήξαντες τὸ κέντρον περιφέρωνται» (Πολιτ. σ. 436 D). Τὸ χωρίον τοῦτο φαίνεται, ὅτι ὁμιλεῖ μᾶλλον περὶ σβούρας ἐχούσης σχῆμα ὡς αἱ σημεριναὶ παρὰ περὶ τῆς συνήθους ἀρχαίας βέμβικος, ἥτις μετακινεῖται εἰς ἕκαστον κτύπημα τῆς μάστιγος. Ὁπωσδήποτε δὲν λύει τὸ ζήτημα, διότι ἴσως ὁ συγγραφεὺς ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν ἐν προκειμένῳ τὴν στιγμήν, καθ' ἣν ἡ βέμβιξ, ἤδη ἐκσφενδονισθεῖσα, δὲν ἔχει πλέον ἀνάγκην τῆς μάστιγος, πράγματι δ' ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ στρέφεται εἰς τὴν θέσιν της. Οὐδὲν ὑπάρχει ἀρχαῖον μνημεῖον ἀπεικονίζον τὴν σημερινὴν σβοῦραν. Α. Δ.

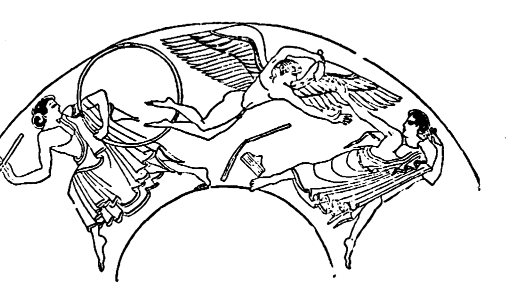

Βέμβιξ καὶ μάστιξ.
[Ἐξ ἀρχαίου ἀγγείου εὑρισκομένου ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βερολίνου.]

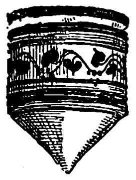

Ἀναπαράστασις ἀρχαίας βέμβικος ἐξ ὀπτῆς γῆς.

βέμβιξ (ὁ) (Bembix) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀρυκτιδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *βεμβικιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, τελευτῶν εἰς αἰχμήν, καὶ μελανοκιτρινόχρουν, κεραίας βραχείας καὶ εὐκινήτους, σιαγόνας στενὰς καὶ μὲ ὀδοντώσεις. Τὰ χείλη προεκτεινόμενα σχηματίζουν εἶδος προβοσκίδος. Αἱ σιαγονικαὶ προσακτρίδες ἀποτελοῦνται ἐκ τεσσάρων καὶ αἱ χειλικαὶ ἐκ δύο μόνον ἀρθρώσεων. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον εἶναι *βέμβιξ ὁ κυρτὸς* (Bembix rostratus), ὅστις ἀπαντᾷ συνήθως εἰς ὁλό-

Βέμβιξ ὁ κυρτός.

Digitized by Google

κληρον τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς ἀμμώδεις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τόπους. Τὸ μῆκός του κυμαίνεται μεταξὺ 15 καὶ 17 χιλιοστ. καὶ τὸ πλάτος τοῦ σώματός του μεταξὺ 6—7 χιλιοστ. Ἡ θήλεια σκάπτει ἐντὸς τῆς ἄμμου ὑπογείους στοὰς κωνικοῦ σχήματος, ἀρκετοῦ βάθους αἵτινες τελευτῶσιν εἰς τὸν λεγόμενον *κύτταρον*, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τοποθετεῖ μυίαν μετρίου μεγέθους πρὸς διατροφὴν τῆς μελλούσης νὰ ἐκκολαφθῇ κάμπης. Ἀργότερον ἐπὶ τῆς μυίας ταύτης ἐναποθέτει ἓν καὶ μόνον ᾠόν, κυλινδρικοῦ σχήματος καὶ 2 περίπου χιλιοστῶν μήκους, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐκκολάπτεται μετὰ πάροδον τριῶν ἢ τεσσάρων ἡμερῶν ἡ κάμπη. Δ. Ν. Π.

βεμβρὰς (ἡ) (Bembras) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *εἰχθυϊδῶν*. Ὁ ἰχθὺς οὗτος διακρίνεται κυρίως ἐκ τῆς διατάξεως τῶν κοιλιακῶν πτερυγίων του, ἅτινα εὑρίσκονται πολὺ πρὸς τὰ πρόσω τοῦ σώματος, καὶ ἐκ τῶν μεγάλων λεπίων, ἅτινα ἐν εἴδει πλακῶν καλύπτουσι τὸ ὀπίσθιον πλάγιον τμῆμα τοῦ σώματός του. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς περὶ τὴν Ἰαπωνίαν θαλάσσας. Δ.Ν Π.

βεμεντίτης (ὁ) (Bementit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι προϊὸν ἀλλοιώσεως τοῦ τεφροΐτου (βλ. λ.). Κατὰ τὸν König εἶναι πυριτικὸν μαγγάνιον (μὲ χημικὸν μοριακὸν τύπον Si O$_4$ Mn H$_2$), εἰς τὸ ὁποῖον τὸ μαγγάνιον ἀντικαθίσταται ἐν μέρει διὰ μικρῶν ποσῶν μαγνησίου, σιδήρου, ψευδαργύρου. Γ. Κ. Γ.

Βέμερ (Wehmer), ***Ριχάρδος***. Γερμανὸς ὠτο-ρινολαρυγγολόγος γεννηθεὶς ἐν Φραγκφούρτῃ τῷ 1854. Διετέλεσεν ἰατροσύνεδρος. Αἱ ἐπιστημονικαί του ἐργασίαι εἶναι: «Ἀδενοειδεῖς ἐκβλαστήσεις τοῦ ρινοφάρυγγος», «Διάνοιξις τῆς μαστοειδοῦς ἀποφύσεως» (Prakt. arzt, 1883), «Τραυματισμοὶ τῶν ὤτων ὑπὸ ἰατροδικαστικὴν ἔποψιν» (Friedreich's Bl. f. ger. Med., 1886) «Συνήθεις διαταραχαὶ τῶν ἀλπινιστῶν», «Φλεγμοναὶ τῶν ὤτων παρὰ νεογνοῖς» (D. Hebammen Ltg. 1894), κλπ. Ο. Ρ.

βεμμέλιος *βαθμὶς στρωμάτων* (Wemmelien) *[Γεωλογ.]*. Οὕτως ὀνομάζεται μία τῶν βαθμίδων στρωμάτων ἐν Βελγίῳ, ἡ ὁποία ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν *βαρτώνιον* βαθμῖδα τῆς ἀνωτέρας ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βέμπερ (Weber), ***Ἀδόλφος***. Γερμανὸς ὀφθαλμολόγος ἐκ Δαρμστάτης, γεννηθεὶς τῷ 1829. Ἐγένετο τῷ 1878 μυστικοσύμβουλος καὶ συνέγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ueber die ophtalmoscopische Diagnose von Niveau-differenzen des Augenhintergrundes», «Die normale Sinsenentbindung», «Sur l' étiologie et le traitement des blépharites chroniques», «Compte-rendu du congrès internat. à Bruxelles 1875» κ. ἄ. Ο. Ρ.

—**Βέμπερ** (Weber), ***Ἀλβέρτος-Φρειδερῖκος***. Γερμανὸς ἀνατολιστὴς (1825—1901). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βόννης καὶ τῆς Βρεσλαυΐας καὶ ἐπεδόθη ἰδιαιτέρως εἰς τὴν μελέτην τῆς σανσκριτικῆς γλώσσης, γενόμενος καθηγητὴς τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν καὶ τῆς ἰνδικῆς λογοτεχνίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου. Ὁ Βέμπερ ἐξήσκησε μεγίστην ἐπιρροὴν εἰς τὴν πρόοδον τῶν ἀνατολικῶν σπουδῶν ἐν Γερμανίᾳ. Ἐδημοσίευσε πλῆθος ἔργων ἀναφερομένων εἰς τὴν ἰνδικὴν γλῶσσαν καὶ λογοτεχνίαν, ἐξέδωκεν ἀνέκδοτα κείμενα καὶ σχόλια ἐπὶ ἰνδικῶν ἔργων, διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ «Indische Studien» καὶ ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Ἰνδικαὶ μελέται», «Ἀκαδημαϊκὰ μαθήματα ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἰνδικῆς λογοτεχνίας», «Τὰ βεδικὰ ἔγγραφα τοῦ Ναξάτρα», «Βίτε Ταζουρβέντα», κ.τ.λ. Μ. Δ. Β.

—**Βέμπερ** (Weber), ***Γεώργιος***. Γερμανὸς ἱστορικὸς (1808—1888). Ἐσπούδασεν ἱστορίαν καὶ ἀρχαίαν φιλολογίαν καὶ ἐγένετο καθηγητὴς τῆς Ἀνωτέρας Σχολῆς τῆς Ἁϊδελβέργης, τῆς ὁποίας διετέλεσε καὶ διευθυντὴς ἀπὸ τοῦ 1848 μέχρι τοῦ 1872. Ἔλαβε κατόπιν τὸν τίτλον τοῦ καθηγητοῦ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ἁϊδελβέργης καὶ ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Ἑλβετίαν, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν, χάριν μελετῶν. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ἱστορικὴ ἔκθεσις τοῦ Καλβινισμοῦ ἀναφορικῶς πρὸς τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸ κράτος», «Ἱστορία τῆς γερμανικῆς λογοτεχνίας», «Ἡ Γερμανία κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς ἱστορικῆς της ὑπάρξεως», καὶ «Ἱστορία τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ καὶ τῆς γενέσεως τοῦ χριστιανισμοῦ». Τὸ κυριώτερον ἔργον αὐτοῦ εἶναι ἡ «Παγκόσμιος ἱστορία» (1857—1868 καὶ 1882—1890). Μ. Δ. Β.

— **Βέμπερ** (Weber), ***Γοδεφρεῖδος***. Γερμανὸς συνθέτης καὶ θεωρητικός, γεννηθεὶς εἰς Φράϊνσχαϊμ, παρὰ τὴν Μάγχαϊμ, ἀποθανὼν εἰς Κρώϋτσναχ (1779—1839). Προοριζόμενος διὰ τὸ δικαστικὸν κλάδον, ἐπεδόθη μετὰ ζήλου εἰς τὴν σπουδὴν τῆς νομικῆς, μόλις δὲ μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Ἁϊδελβέργης καὶ τῆς Γκοττίγγης ἤρχισε σκεπτόμενος σοβαρῶς νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν τέχνην. Ἡ μουσική του μόρφωσις περιωρίζετο τότε εἰς σχετικήν τινα γνῶσιν τοῦ πλαγιαύλου καὶ τοῦ βιολονσέλλου, ἀποτόμως ὅμως ἐγεννήθη ἐντὸς αὐτοῦ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν τέχνην καὶ ἐνῷ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἦτο ἁπλοῦς ἐρασιτέχνης, ἐπεδόθη μετὰ θέρμης εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν μουσικῶν του γνώσεων. Μείνας ἐπὶ δωδεκαετίαν ἐν Μάγχαϊμ ἵδρυσε μουσικὴν σχολὴν καὶ θρησκευτικὰς συναυλίας, αἵτινες διετηρήθησαν καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του. Μελετήσας τὰ μουσικοθεωρητικὰ συστήματα τοῦ Μάρπουργκ, Φόγκλερν Κίεχτ κτλ. ἐπενόησεν ἴδιον ἁρμονικὸν σύστημα, ὅπερ ἐπαρουσίασε τῷ 1817—1821 ὑπὸ τὸν τίτλον «Versuch einer geordneten Theorie der Tonsetzkunst («Δοκίμιον συστηματικῆς θεωρίας τῆς μουσικῆς»). Ὁ Βέμπερ διὰ τοῦ συστήματος τούτου εἰσάγει τὴν χρῆσιν τῶν γραμμάτων πρὸς καθορισμὸν τῶν συγχορδιῶν. Οὕτω π. χ. τὰ γοτθικὰ γράμματα δεικνύουν τὰς συγχορδίας, τὰ λατινικά, τοὺς μεμονωμένους φθόγγους, διὰ τῶν κεφαλαίων καθορίζονται αἱ μείζονες συγχορδίαι, διὰ δὲ τῶν μικρῶν αἱ ἐλάσσονες. Τὸ σύστημα τοῦτο συνεπληρώθη ἀργότερον ὑπὸ τοῦ Ρίχτερ, ὅστις προσέθεσε τὴν ηὐξημένην συγχορδίαν. Εἰς τὸν Βέμπερ ὀφείλει ἐπίσης ἡ ἁρμονία τὴν χρησιμοποίησιν τῶν λατινικῶν ἀριθμῶν, οἵτινες παραμένουσι μέχρις σήμερον π. χ. I, II, V^7, IV^7, κ. τ. λ.

Ἐκτὸς τοῦ ἄνω μνημονευθέντος ἁρμονικοῦ συστήματος ὁ Γοδεφρεῖδος Βέμπερ ἔγραψε: «Allgemeine Musiklehre» («Γενικὴ μουσικὴ θεωρία»), «Die Generalbasslehre zum Selbstunterricht» («Μέθοδος ἐναρίθμου βασίμου διὰ τὴν ἄνευ διδασκάλου ἐκμάθησιν»), «Ueber chronometrische Tempobezeichnung» («Περὶ χρονομετρικοῦ καθορισμοῦ τῆς ἀγωγῆς») «Versuch einer praktischen Akustik der Blasinstrumente» («Δοκίμιον πρακτικῆς ἀκουστικῆς τῶν πνευστῶν ὀργάνων»), κ. τ. λ. Ὡς συνθέτης ὁ Βέμπερ συνέθεσεν ἓν Requiem, ἓν Te Deum, 3 λειτουργίας, πολλὰς μελῳδίας, ἔργα μουσικῆς δωματίου, χορῳδίας κ. λ. π. Γ. Σ.

— **Βέμπερ** (Weber), ***Ἐδουάρδος-Γουλιέλμος***. Διάσημος Γερμανὸς φυσικὸς (18.4—1891), καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς ἐν Γοττίγγῃ. Ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Ἑρρίκου Βέμπερ* ἐδημοσίευσεν ἀξιόλογον θεωρίαν τῶν κυμάνσεων. Ἀνῆκεν εἰς τοὺς «Ἑπτὰ τοῦ Γκαίτινγκεν» καθηγητάς, οἱ ὁποῖοι διεμαρτυρηθέντες διὰ τὴν παραβίασιν τοῦ συντάγματος ἐπαύθησαν τῷ 1837. Ὑπῆρξε συνιδρυτὴς τῆς «Wellenlehre» (1825) καὶ ἐγκατέστησεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Γκάους τὸν πρῶτον διὰ βελόνης τηλέγραφον τῷ 1833. Τὰ ἔργα του ἐξεδόθησαν ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Werke» εἰς 6 τόμους (1892—1894). ΑΝ. Δ.

— **Βέμπερ** (Weber), ***Ἐδουάρδος-Φρειδερῖκος-Γουλιέλμος***. Γερμανὸς ἀνατόμος, νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ Ἐρνέστου Βέμπερ (1806—1871). Παρασκευαστὴς τοῦ ἀνατομείου τῆς Λειψίας καὶ ἀργότερον ἔκτακτος καθηγητὴς αὐτόθι, ἐδημοσίευσεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ πλείστας βιολογικὰς ἐργασίας. Ο. Ρ.

— **Βέμπερ** (Weber), ***Ἐρνέστος-Ἑρρῖκος***. Γερμανὸς φυσιολόγος καὶ ἀνατόμος περιφανής, παρασχὼν ἀφορμὴν διὰ τῶν πειραματικῶν ἐπὶ τῶν διαφόρων αἰσθητικῶν πεδίων ἐρευνῶν του εἰς τὴν γένεσιν τῆς *πειραματικῆς ψυχολογίας*. Υἱὸς τοῦ θεολόγου Μιχαὴλ Βέμπερ καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἐδουάρδου Βέμπερ, ἐγεννήθη τῷ 1795 εἰς Βιττεμβέργην τῆς Γερμανίας. Τῷ 1821 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ἀνατομίας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1846 τῆς φυσιολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας, ἔνθα ἀπέθανε τῷ 1878.

Ἐκ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Βέμπερ διακρίνονται αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν συγκριτικὴν καὶ μικροσκοπικὴν ἀνατομίαν, ἐξαίρετον δὲ κατέχουσι θέσιν αἱ ἔρευναι αὐτοῦ ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων τῆς πιέσεως, ὁράσεως, ἁφῆς καὶ θερμοκρασίας. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων του μνημονευτέα τὰ ἑπόμενα: «Συγκριτικὴ ἀνατομία τοῦ συμπαθητικοῦ νεύρου» (1817), «Περὶ τῆς ὁράσεως καὶ ἀκοῆς ἀνθρώπων καὶ ζῴων» (1821), «Θεωρία περὶ κυμάτων» (1825), «Σημειώσεις ἀνατομικαὶ καὶ φυσιολογικαὶ» (1851), πρὸ παντὸς δ' ἡ κλασσικὴ μονογραφία του «Αἴσθησις τῆς ἁφῆς καὶ ὀργανικὸν συναίσθημα» (1846). Ἐν αὐτῇ συνώψιζε τὰ πορίσματα τῶν πειραμάτων του περὶ τῶν ἐλαχίστων διαφορῶν μεταξὺ γραμμῶν καὶ βαρῶν, αἵτινες δύνανται νὰ γίνωσιν ἀντιληπταί.

Αἱ πειραματικαὶ ἔρευναι τοῦ Βέμπερ ἐπὶ τῶν διαφόρων αἰσθήσεων ἐγένοντο ἀφετηρία νέων μεθόδων ἐν τῇ ψυχολογικῇ ζητήσει καὶ στροφῆς ταύτης ἐπὶ νέας κατευθύνσεις, τουτέστιν ἀπὸ τῶν περὶ ψυχῆς φιλοσοφικῶν θεωριῶν καὶ τῆς ἁπλῆς παρατηρήσεως ἐπὶ τὴν προσπάθειαν ὑπαγωγῆς καὶ τῶν ψυχικῶν φαινομένων ὑπὸ νόμους σταθερούς, μαθηματικῶς διατυπουμένους. Τοῦτο ἐπεδιώχθη διὰ τῆς, μέσῳ τοῦ πειράματος, μετατροπῆς τῶν ποιοτικῶν ψυχικῶν-πνευματικῶν ἐκφάνσεων εἰς ποσοτικάς, καὶ συνεπῶς τῆς κατὰ μαθηματικοὺς κανόνας μετρήσεως καὶ πρὸς ἄλληλα συγκρίσεως αὐτῶν. Ὁ Βέμπερ, ζήσας εἰς ἐποχὴν μεγίστης ἀναπτύξεως καὶ προόδου τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἐπεζήτησε, καὶ ἔν τινι μέτρῳ ἐπέτυχε, νὰ καθορίσῃ τὰς μεταξὺ ἐρεθίσματος καὶ ἀντιστοίχου αἰσθήματος σχέσεις, κατιδὼν ὅτι αὗται διέπονται ὑπὸ σταθεροῦ νόμου.

Ὁ νόμος τοῦ Βέμπερ (Das Webersche Gesetz). Ὁ σημαντικὴν κατέχων θέσιν ἐν τῇ δημιουργίᾳ καὶ τῇ περαιτέρῳ ἐξελίξει τῆς πειραματικῆς ψυχολογίας νόμος τοῦ Βέμπερ δὲν διετυπώθη πυρ' αὐτοῦ τοῦ Βέμπερ, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ του καὶ ἱδρυτοῦ τῆς ψυχοφυσικῆς *Γουσταύου Φεχνέρου*. Οὗτος τῷ ἔδωκε τὸ ὄνομα τοῦ Βέμπερ τιμῆς ἕνεκεν, καὶ διότι, κατ' οὐσίαν, ὁ νόμος εἶναι ἡ μαθηματικὴ ἔκφρασις τῶν πειραματικῶν ἐξαγομένων τούτου, συμπληρωθέντων διὰ τῶν περαιτέρω ἐρευνῶν τοῦ Φεχνέρου.

Ὁ Βέμπερ πειραματιζόμενος ἐπὶ τοῦ αἰσθήματος τῆς πιέσεως, διὰ τῆς τοποθετήσεως ἐφ' ἑκατέρας τῶν παλαμῶν ἴσου βάρους, ὅπερ ηὔξανεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον μέχρις οὗ γίνῃ ἀντιληπτὴ διαφορὰ αἰσθήματος (ebenmerklicher Empfindungsunterschied), ἀνεῦρεν ὅτι πρὸς τοῦτο ἔπρεπε ν' αὐξηθῇ τὸ ἕτερον τῶν ἐπὶ τῶν παλαμῶν βαρῶν κατὰ τὸ $^1/_8$. Ἐὰν τὸ βάρος ἦτο ἐπὶ παραδείγματι 1 γραμμαρίου, ἡ αὔξησις θὰ ἔπρεπε νὰ ἦτο $^1/_3$ τοῦ γραμμαρίου. Ἐὰν τὸ βάρος ἦτο 9 γραμ., θ' ἀπῃτεῖτο πρόσθετον βάρος 3 γραμ. κ. οὕ. κ. Ἀνεῦρε δηλονότι, ὅτι ὑπῆρχε σταθερὰ σχέσις μεταξὺ τοῦ ἀρχικοῦ ἐρεθισμοῦ (κανονικοῦ) καὶ ἐκείνου ὅστις θὰ ἔδει νὰ προστεθῇ ἢ ἀφαιρεθῇ (συγκριτικοῦ ἐρεθισμοῦ), ἵνα γίνῃ ἀντιληπτὴ ἡ γένεσις νέου, διαφόρου αἰσθήματος. Ὁ Βέμπερ ἐπεξέτεινε τὰ πειράματά του καὶ ἐπὶ ἑτέρων αἰσθητικῶν πεδίων, οἷον ἀκοῆς, ἤχου, ὁράσεως. Καὶ εἰς ταῦτα παρετήρησε σταθερὰν τὴν σχετικὴν διαφορικὴν βαλβῖδα τοῦ ἐρεθισμοῦ (relative Unterschiedsschwelle). Ὅτι τουτέστι τὸ πηλίκον τῆς διαιρέσεως τοῦ κανονικοῦ ἐρεθισμοῦ διὰ τοῦ συγκριτικοῦ ἦτο σταθερόν. Οὕτως, ἐὰν τὸ μῆκος τῆς γραμμῆς 1 μ. ἔδει ν' αὐξηθῇ κατὰ $^1/_{100}$ μ., ἵνα γίνῃ αἰσθητὸν ὡς μεγαλύτερον, ὡσαύτως θὰ ἔπρεπε ν' αὐξηθῇ κατὰ $^2/_{100}$ μ. τὸ μῆκος γραμμῆς 2 μ., κατὰ $^3/_{100}$ μ. τὸ μῆκος γραμμῆς 3 μ. κ. οὕ. κ. Ἐντεῦθεν συνεπέρανεν ὁ Βέμπερ, ὅτι «κατὰ τὴν σύγκρισιν δύο μεγεθῶν πρὸς ἄλληλα ἀντιλαμβανόμεθα, οὐχὶ τῆς ἀμέσου διαφορᾶς των, ἀλλὰ τῆς σχέσεως τῆς διαφορᾶς των πρὸς τὰ ἀρχικὰ μεγέθη, καὶ ἥτις σχέσις εἶναι σταθερά».

Ἐρν. Βέμπερ.

Τὸ ὡς ἄνω πόρισμα τοῦ Βέμπερ ἀποτελεῖ σταθμὸν ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ψυχολογίας ὡς ἐπιστήμης (βλ. καὶ λ. Φέχνερος καὶ Ψυχοφυσική).

Ἡ ἀντιληπτικὴ ἱκανότης τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων ἡμῶν, τυγχάνουσα πεπερασμένη, δὲν ἐπιτρέπει ὅπως γίνωνται αἰσθητοὶ ἐρεθισμοί, οἵτινες εἶναι κατώτεροι καὶ ἀνώτεροι ὁρίου τινὸς ἰσχύος. Τὰ ὅρια τοῦ ἀσθενεστάτου καὶ ἰσχυροτάτου ἀντιληπτοῦ ἐρεθισμοῦ (Minimal-Maximalreiz) εἶναι διάφορα εἰς ἑκάστην αἴσθησιν. Πέραν τῶν ἐν λόγῳ ὁρίων οὐδὲν ἔχει κῦρος ὁ νόμος τοῦ Βέμπερ, τυγχάνων ἐφαρμογῆς κυρίως ἐπὶ τῶν μετρίας ἰσχύος ἐρεθισμῶν, τουτέστι τῶν περιλαμβανομένων μεταξὺ τῶν τοῦ κατωτάτου καὶ τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου. Ἀλλὰ καὶ τῶν μέσων ἐρεθισμῶν ποικίλλει κατὰ τὰς διαφόρους αἰσθήσεις ἡ σχετικὴ διαφορικὴ βαλβίς. Ὁ Βοὺντ εὗρεν ὅτι αὕτη εἶναι διὰ τὰ αἰσθήματα τοῦ ἤχου $^1/_{10}$, τῆς ἁφῆς $^1/_{20}$, τῆς ὁράσεως $^1/_{100}$. Καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ αἰσθητικοῦ πεδίου ἀκόμη παρατηροῦνται ἀποκλίσεις, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἱκανότητα τῆς ἀντιλήψεως τοῦ ἐρεθισμοῦ, μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀτόμων ἀναλόγως τῆς ἡλικίας, τοῦ φύλου, τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀρτιότητος τῆς λειτουργίας τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων κ. ἄ. Τέλος καὶ παρὰ τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ δύναται νὰ ὑφίσταται ἀλλοιώσεις ἡ σχετικὴ διαφορικὴ βαλβὶς ἕνεκεν κοπώσεως, διεγέρσεως, ἢ καὶ ἄλλων αἰτίων ἐπιδρώντων ἐπὶ τὴν διάθεσιν τοῦ ὑποκειμένου καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐμφαίνεται, ὅτι τὸ κῦρος τοῦ νόμου τοῦ Βέμπερ οὐ μόνον περιορίζεται ἐπὶ τῶν μέσων ἐρεθισμῶν, ἀλλά, καὶ περὶ τούτων ἀκόμη προκειμένου, δέον νὰ λαμβάνηται ὡς γενική τις ἔνδειξις. Ὑπάρχουσι μάλιστα αἰσθήσεις, ὡς ἡ τῆς γεύσεως καὶ ἡ τῆς ὀσφρήσεως, ἔνθα ἡ ἐφαρμογή του εἶναι προβληματική. Σήμερον ἀναγνωρίζεται ὅτι αἱ ἐλπίδες, αἵτινες ἐστηρίχθησαν ἐπὶ τοῦ νόμου τοῦ Βέμπερ καὶ τῆς ἀναλόγου μεθοδικῆς ἐρεύνης ἐν τῇ ψυχολογίᾳ, ὑπῆρξαν ὑπερβολικαί. Ἡ ὑπαγωγὴ τῶν ψυχικῶν συμβεβηκότων ὑπὸ μαθηματικοὺς νόμους καὶ ἡ κατὰ τὸν τρόπον τῶν φυσικῶν φαινομένων ἐξέτασις καὶ μεταχείρισις αὐτῶν ἀπεδείχθη ἀδύνατος διὰ τὰ πολυπλοκώτερα καὶ συνθετώτερα ἐξ αὐτῶν. Αἱ συναισθηματικαὶ

Digitized by Google

καὶ βουλητικαὶ λειτουργίαι καὶ ἐκδηλώσεις, αἱ κοινωνικαὶ καὶ ἠθικαὶ ἀντιλήψεις τοῦ ἀνθρώπου ἐκφεύγουσι τῆς φυσικῆς αἰτιοκρατίας καὶ τῆς ὑπαγωγῆς ὑπὸ ἀναλλοιώτους καὶ ἐκ τῶν προτέρων δυναμένους νὰ ὁρισθῶσι μαθηματικοὺς τύπους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ludwig.* Gedächtnisrede an E. H. Weber Lpz. 1878.—*W. Wundt.* Ueber das Webersche Gesetz, Philos. Studien Bd I καὶ II. Γ. Ν. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

— **Βέμπερ** (Weber), *Ἐρρῖκος.* Γερμανὸς μαθηματικός, γεννηθεὶς ἐν Ἀϊδελβέργῃ (1842—1913). Ἡ κλίσις αὐτοῦ εἰς τὰ μαθηματικὰ ἐξεδηλώθη ἐκ μικρᾶς ἡλικίας, τὰς ἀνωτέρας δὲ σπουδὰς ἔκαμεν εἰς τὴν μαθηματικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Königsberg παρὰ τῷ F. Richelot καὶ F. Neumann. Ἐνταῦθα ἔλαβε τὴν ὤθησιν, ὅπως καταγίνῃ μὲ ὑψηλὰ προβλήματα τῆς ἀναλύσεως καὶ τῆς Φυσικῆς. Τῷ 1869 ἐξελέγη ἔκτακτος καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς πατρίδος του, κατὰ σειρὰν δὲ διετέλεσε καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Königsberg, τὸ πολυτεχνεῖον τοῦ Βερολίνου καὶ τὰ πανεπιστήμια τῆς Marburg, Göttingen καὶ τέλος τῆς Strassburg.

Αἱ ἐργασίαι τοῦ Weber ἀναφέρονται εἰς τὰ πλεῦν δύσκολα καὶ ὑψηλὰ ζητήματα τῆς ἀναλύσεως, τῆς θεωρίας τῶν ἀριθμῶν, τῆς μηχανικῆς καὶ τῆς θεωρητικῆς φυσικῆς. Ἡ πρώτη του πραγματεία «Περὶ τῆς θεωρίας τῶν ἀνωμάλων λύσεων τῶν διαφορικῶν ἐξισώσεων μὲ μερικὰς παραγώγους», συντεταγμένη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἰδεῶν τοῦ Jacobi, ἀφεώρα τὴν εὕρεσιν, ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας, καὶ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεως τῶν ἀνωμάλων διαφορικῶν ἐξισώσεων πρώτης τάξεως μὲ ὁσασδήποτε μεταβλητάς. Τοὐναντίον εἰς τὴν ἐργασίαν του «Ἐπὶ μιᾶς ἀρχῆς τῆς ἀπεικονίσεως τῶν μερῶν μιᾶς κυρτῆς ἐπιφανείας ἐπὶ ἑνὸς ἐπιπέδου» ἀκολουθεῖ τὰ ἴχνη τοῦ Riemann. Σχεδὸν ταυτοχρόνως ἐδημοσίευσε μελέτην «Ἐπὶ ἑνὸς μετασχηματισμοῦ τῶν ἐξισώσεων τῆς ὑδροδυναμικῆς». Ὡς γνωστὸν τὰ προβλήματα τῆς ὑδροδυναμικῆς δύναταί τις νὰ πραγματευθῇ κατὰ δύο τρόπους: ἢ νὰ ζητήσῃ, τῇ βοηθείᾳ τῶν διαφορικῶν ἐξισώσεων μὲ μερικὰς παραγώγους τοῦ Euler, νὰ εὕρῃ τὴν ταχύτητα ὑγροῦ εἰς δοθεῖσαν θέσιν καὶ δοθέντα χρόνον· ἤ, κατὰ τὴν πορείαν τοῦ Lagrange, νὰ προσδιορίσῃ δι' ἐξισώσεων δευτέρας τάξεως τὴν τροχιὰν ἑκάστου μορίου, συναρτήσει τῆς ἀρχικῆς ταχύτητος καὶ τοῦ χρόνου. Ἡ ἄνω ἐργασία δεικνύει, ὅτι εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν, διὰ μερικῆς ὁλοκληρώσεως καὶ τῆς εἰσαγωγῆς νέας μεταβλητῆς, φθάνομεν εἰς σύστημα ἐξισώσεων πρώτης τάξεως. Ἀπὸ τοῦ 1874, μὲ τὴν δημοσίευσιν τῶν ἀποδείξεων τοῦ γενικωτέρου θεωρήματος τοῦ Abel, ἐστράφη οὗτος εἰς τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ἀναλύσεως, τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰς ἀλγεβρικὰς συναρτήσεις. Τὸ κύριον ἔργον του ὑπῆρξε νὰ ἀναπτύξῃ τὰς ἰδέας τοῦ Riemann, συμφώνως μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ μαθηματικοῦ τούτου, καθαρῶς ἀλγεβρικῶς, εἶναι δὲ ἄξιον θαυμασμοῦ, ὅτι ἐπέτυχε τοῦτο, κατὰ τὸν χρόνον τῆς ὑφηγεσίας του, εἰς ἡλικίαν 27 ἐτῶν, εἰς δύο ἐκτενεῖς ἐργασίας «Ἐπὶ τοῦ θεωρήματος τῆς προσθέσεως τῶν Ἀβελιανῶν ὁλοκληρωμάτων» καὶ «Ἐπὶ τῆς θεωρίας τῆς ἀντιστροφῆς τῶν Ἀβελιανῶν ὁλοκληρωμάτων».

Κατόπιν ἠσχολήθη ὅπως συσχετίσῃ τὰς ἐρεύνας του ἐπὶ τῶν ϑ-συναρτήσεων μετὰ ζητημάτων τῆς θεωρίας τῶν ἀριθμῶν καὶ ὅπως πραγματευθῇ, διὰ τῶν μαθηματικῶν, τὰ προβλήματα τῆς φυσικῆς. Ἀλλὰ τὸ ἔδαφος μὲ τὸ ὁποῖον κατέγινε περισσότερον καὶ διεξοδικώτερον εἶναι ἡ ἄλγεβρα καὶ ἡ θεωρία τῶν ἀριθμῶν. Τῷ 1882, ὁμοῦ μετὰ τοῦ Dedekind, ἐδημοσίευσε τὴν θεμελιώδη ἐργασίαν του «περὶ τῶν ἀλγεβρικῶν συναρτήσεων μιᾶς μεταβλητῆς»· ἠκολούθησαν πραγματεῖαι «ἐπὶ τῆς θεωρίας τῶν ἐξισώσεων τοῦ Galois, τῆς θεωρίας τῶν Ἀβελιανῶν σωμάτων» κτλ. Ἐπὶ τῇ βάσει ὅλων τούτων τῶν ἐργασιῶν συνέλαβε τὸ σχέδιον ἐκδόσεως τῆς μεγάλου αὐτοῦ «Ἀλγέβρας» εἰς τρεῖς τόμους. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο μέχρι σήμερον παραμένει μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδός του. Ἄλλα ἔργα αὐτοῦ εἶναι: «Αἱ διαφορικαὶ ἐξισώσεις μὲ μερικὰς παραγώγους εἰς τὴν μαθηματικὴν Φυσικήν», κατὰ τὰς παραδόσεις τοῦ Riemann, καὶ ἡ «Ἐγκυκλοπαιδεία τῶν στοιχειωδῶν μαθηματικῶν», τὴν ὁποίαν ἐξέδωκεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ J. Wellstein. Φ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

— **Βέμπερ** (Weber), *Θεόδωρος.* Υἱὸς τοῦ Ἐρνέστου Βέμπερ, γεννηθεὶς ἐν Λειψίᾳ τῷ 1829. Τῷ 1859 ἐγένετο ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν Λειψίᾳ καὶ τῷ 1862 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς παθολογίας καὶ θεραπευτικῆς ἐν Χάλλῃ, ὡς καὶ διευθυντὴς τῆς αὐτόθι ἰατρικῆς κλινικῆς μετὰ τοῦ τίτλου τοῦ μυστικοσυμβούλου ἰατροῦ. Συνέγραψε: «Physical u. physiol. Experimente über die

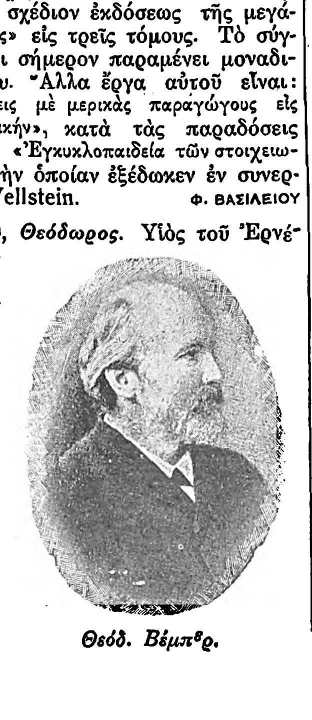

Θεόδ. Βέμπερ.

Entstehung der Geräusche im den Blutgefässen» 1855, «Ueber den Mangel des Tastsinnes an Teilen, die von der Haut enblösst sind», «Zur Theorie d. Bronchial-Asthmas», 1873, «Ueber die operat. Therapie der pleuritis», 1886. Ο. Ρ.

— **Βέμπερ** (Weber), *Θεόδωρος.* Ἑλβετὸς θεολόγος καὶ φιλόσοφος (1836—1906). Ὑπῆρξε καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μπρεσλάου. Τῷ 1896 ὠνομάσθη ἐπίσκοπος τῶν παλαιοκαθολικῶν ἐν Βόννῃ. Ὁ Βέμπερ ἐκπροσωπεῖ τὰς θεωρίας τοῦ *Ἀντωνίου Γκύντερ.* Τὰ κυριώτερα τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ εἶναι τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Der Materialismus n. d. chr». (Volkschule 1856) καὶ ἡ «Μεταφυσική», ἔργον δίτομον ἐκδοθὲν τῷ 1891. Α. Δ.

— **Βέμπερ** (Webber) *Ἰωάννης.* Ἄγγλος χαράκτης καὶ ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Λονδίνῳ (1751—1793). Μαθητεύσας πλησίον τοῦ πατρός του, Ἑλβετοῦ γλύπτου ἐγκατεστημένου ἐν Λονδίνῳ, μετέβη μετὰ ταῦτα εἰς Παρισίους χάριν εὐρυτέρων σπουδῶν. Τῷ 1776, μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Ἀγγλίαν, μετέσχε τῆς τρίτης ἀνὰ τὸν κόσμον ἀποστολῆς τοῦ Κοὺκ ὡς σχεδιαστής. Τὸ ταξίδιον τοῦτο διήρκεσεν ἐπὶ τέσσαρα ἔτη, μετὰ τὴν πάροδον τῶν ὁποίων ἠσχολήθη εἰς τὴν ἐπίβλεψιν τῆς χαράξεως τῶν σχεδίων, τὰ ὁποῖα εἶχε φέρει μεθ' ἑαυτοῦ. Τῷ 1785 ὠνομάσθη ἑταῖρος, τῷ δὲ 1791 ἐπίτιμον μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Λονδίνου. Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν τεσσαράκοντα δύο ἐτῶν, καταλιπών, πλὴν τῶν προμνημονευθέντων σχεδίων, μερικὰ τοπία καὶ ἕνα πίνακα ἀποκείμενον μέχρι σήμερον εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν συνεδριάσεων τῆς ὡς ἄνω ἀκαδημίας. Ι. Μ. Π.

— **Βέμπερ** (Weber), ***Κάρολος-Μαρία***, *βαρῶνος φὸν—.* Διάσημος Γερμανὸς μουσικοσυνθέτης, γεννηθεὶς εἰς τὸ Ὤυτιν τοῦ Ὀλδεμβούργου καὶ ἀποθανὼν ἐν Λονδίνῳ (1786—1826). Ὁ πατήρ του *Φρὰντς-Ἀντώνιος φὸν Βέμπερ*, θεῖος τῆς συζύγου τοῦ Μόζαρτ, *Κωνστάντσας φὸν Βέμπερ,* ὑπῆρξεν ἐρασιτέχνης μουσικός, παίζων ἄριστα βιολίον καὶ ἀσχολούμενος μὲ τὸ θέατρον, τὸ ὁποῖον καὶ τὸν προσείλκυσεν ὁριστικῶς, ἀφ' ἧς, ἐγκαταλιπὼν τὸ στρατιωτικὸν στάδιον, ἔγινε θεατρικὸς ἐπιχειρηματίας εἰς Μάϊνιγκεν Σάλτσμπουργ κτλ. Ἡ ἀγάπη αὕτη τοῦ πατρὸς τοῦ Βέμπερ πρὸς τὰς ὡραίας τέχνας, ἡ ἐκλεκτικότης τοῦ περιβάλλοντος, ἐγέννησαν ἐνωρὶς ἐν αὐτῷ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ ὡραῖον, τὴν ἀριστοκρατικότητα τῆς σκέψεως καὶ ἰδίως τὴν τάσιν ἐκείνην πρὸς πᾶν τὸ φανταστικὸν καὶ ὑπερφυσικόν, ἥτις ὑπῆρξε τὸ κύριον γνώρισμα τῆς τέχνης του, ὅταν ἀργότερα ἔγραφε τὸν «*Φράϊσουτς*» καὶ τὸν «*Ὀμπερόν*».

Κάρολος-Μαρία Βέμπερ

Ὁ Βέμπερ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς του ἠσχολήθη μετ' ἐπιτυχίας καὶ εἰς τὴν ζωγραφικήν, τὴν ὁποίαν ὅμως ἐγκατέλειψε μεταγενεστέρως διὰ νὰ ἐπιδοθῇ ὁλοψύχως εἰς τὴν σπουδὴν τῆς μουσικῆς. Αἱ συχναὶ ἐν τούτοις μετακινήσεις τοῦ πατρός του, ὑποχρεωμένου ὡς ἐκ τῶν θεατρικῶν του ἐπιχειρήσεων ν' ἀλλάσσῃ συνεχῶς κατοικίαν, παρημπόδιζον τὴν φυσιολογικὴν ἐξέλιξιν τοῦ νεαροῦ Καρόλου, ὅστις κατώρθωσεν ἐν τέλει, μεταξὺ 1796—1797, νὰ λάβῃ τὰ πρῶτα σοβαρὰ μαθήματα πιάνου ἀπὸ τὸν Χώϋσκελ, ἐν Χιλδμπουργκχάουζεν. Ἦτο τοιαύτη ἡ ἐπίδοσις τοῦ νεαροῦ Βέμπερ εἰς τὴν μουσικήν, ὥστε οἱ γονεῖς του ἀπεφάσισαν τότε νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς Σάλτσμπουργ, καὶ νὰ ἐμπιστευθῶσι τὸν υἱόν των εἰς τὸν σοφὸν παιδαγωγὸν Μιχαὴλ Χάϋδν. Ἡ μεγάλη αὐστηρότης τοῦ γηραιοῦ τούτου διδασκάλου καὶ ἡ διαφορὰ τῆς ἡλικίας δὲν ἀπέδωκαν ἐν τούτοις τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα, δι' ὃ μετὰ ἑνὸς ἔτους διδασκαλίαν παρ' αὐτῷ οἱ γονεῖς του ἐστράφησαν (1798—1800) πρὸς τὸν ὀργανίσταν τῆς αὐλῆς Κάλχερ καὶ τὸν καθηγητὴν τοῦ ᾄσματος Βαλέζι, οἵτινες ἀνέλαβον νὰ συμπληρώσουν τὴν μουσικὴν μόρφωσιν τοῦ Βέμπερ. Ἐν Σάλτσμπουργ ἀκόμη εὑρισκόμενος, ἐξέδωκεν οὗτος τῷ 1798 τὸ πρῶτον του ἔργον, ὑπὸ τὸν τίτλον «Fughetten» («Μικραὶ φυγαί»), ἀφιερωθὲν εἰς τὸν Μ. Χάϋδν, τῷ δὲ 1800 τὸ δεύτερον ἔργον του «Παραλλαγαὶ διὰ πιάνο». Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐξέδωκε λιθογραφήσας αὐτὸ μόνος, συμφώνως πρὸς τὸ τότε ἐφευρεθὲν σύστημα λιθογραφίας τοῦ Σένεφελδερ καὶ οὗτινος ἡ τελειοποίησις ὀφείλεται ἀκριβῶς εἰς τὸν Βέμπερ. Μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἐργασθῇ εἰδικῶς διὰ τὴν λιθογραφίαν, ἐγκατεστάθη οἰκογενειακῶς, τῷ 1800, εἰς Φράϊμπεργ, ὅπου, ἂν καὶ εἶχε τὸ ἀτύχημα νὰ ἴδῃ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην ἀποτυγχάνουσαν, κατώρθωσε τοὐλάχιστον ν' ἀναβιβάσῃ τὸ μελόδραμά του «Das stumme Waldmädchen» («Ἡ βουβὴ κόρη τοῦ δάσους»), ἔργον τὸ ὁποῖον ἐσημείωσεν ἀρκετὴν ἐπιτυχίαν, παιχθὲν ἐπανειλημμένως ἐν Βιέννῃ, ἐν Πράγᾳ καὶ ἐν Πετρουπόλει.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς λιθογραφικῆς του ἐπιχειρήσεως ἐπανῆλθεν εἰς Σάλτσμπουργ, ὅπου συνέθεσε τὸ κωμικὸν μελόδραμα «Peter-Schmoll und seine Nachbarn («Ὁ Πέτερ-Σμὸλλ καὶ οἱ γείτονές του»), τὸ ὁποῖον παιχθὲν τῷ 1801 εἰς Ἄουγκσμπουργ ἄνευ ἐπιτυχίας ὑπεχρέωσε τὸν Βέμπερ ν' ἀρχίσῃ τὰ καλλιτεχνικά του ταξίδια εἰς Λειψίαν, Ἀμβοῦργον, Χόλσταϊν καὶ τέλος εἰς Βιέννην.

Ὁ τελευταῖος οὗτος σταθμὸς ὑπῆρξεν ἀποφασιστικὸς διὰ τὴν μελλοντικὴν ἐξέλιξιν τοῦ Βέμπερ, διότι ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐγνώρισε τὸν ἀββᾶν Φόγκλερ, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ὁποίου ὁ Βέμπερ, ἐγκαταλείψας ἐπὶ διετίαν τὴν σύνθεσιν οἱουδήποτε νέου ἔργου, ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς ἀληθοῦς τέχνης.

Ἡ ρωμαντική του φύσις ἀφ' ἑτέρου τὸν ὤθει πρὸς τὰς πολιτικὰς περιπετείας καὶ τὸν σύνδεσμον πρὸς τὴν φλογερὰν νεολαίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἥτις εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν διεμαρτύρετο διὰ τὴν εἰς τὸν Ναπολέοντα δουλείαν τῆς Γερμανίας. Ὁ θερμός του πατριωτισμός, ἡ ρωμαντικὴ ποίησις ἡ ὁποία ἤρχισε τότε ἀνθοῦσα καὶ ἡ μελέτη τῶν λαϊκῶν τραγουδιῶν τῆς πατρίδος του, τὸν ὡδήγησαν ἐπίσης εἰς τὸ νὰ δημιουργήσῃ μίαν καθαρῶς γερμανικὴν τέχνην, ἡ ὁποία, ὁμιλοῦσα εἰς τὸ θέατρον τὴν ἐθνικήν της γλῶσσαν, ἀντὶ τῆς ἰταλικῆς, θὰ ἀνεκαίνιζεν ἐκ βάθρων τὸ μελόδραμα, συνεχίζουσα τὰς δειλὰς προσπαθείας τοῦ Μόζαρτ («Μαγεμένος Αὐλὸς») καὶ τοῦ Μπετόβεν («Φιδέλιο»). Ἀφοῦ κατὰ τὸ 1804 ἤρχισε γράφων τὸ μελόδραμά του «Rübezahl», τὸ ὁποῖον, μεῖναν ἡμιτελές, ἔδωκεν εἰς τὴν τέχνην τὴν ὡραιοτάτην εἰσαγωγήν, τὴν γνωστὴν ὡς «Der Beherrscher der Geister» («Ὁ ἐξουσιαστὴς τῶν πνευμάτων»), ὁ Βέμπερ, ὑπὸ τὸ κράτος τῶν νέων ἐθνικιστικῶν του τάσεων, εἰργάσθη εἰς τὸ νέον του μελόδραμα «Σιλβάνα», ὅπερ παιχθὲν τῷ 1810 δὲν ἔσχεν ἐπιτυχίαν, διότι τὸ κοινὸν δὲν ἠδυνήθη νὰ κατανοήσῃ οὔτε τὰς ρωμαντικὰς τάσεις, οὔτε τὰς καινοτομίας τοῦ μουσουργοῦ. Τὸ μονόπρακτόν του μελόδραμα «Ἀμποῦ-Χασάν», παιχθὲν τὸ ἑπόμενον ἔτος εἰς Μόναχον, δὲν ἔσχε καλυτέραν τύχην. Εἰς τοῦτο ἄλλωστε συνέτεινον καὶ αἱ πολιτικαὶ ἀνωμαλίαι τῆς ἐποχῆς. Πανταχοῦ ἱδρύοντο πατριωτικοὶ ὅμιλοι, οἱ ὁποῖοι ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τὴν φλογερὰν ποίησιν τοῦ Θεοδώρου Körner, τοῦ Τυρταίου τῆς ἐποχῆς, κατετάσσοντο εἰς τὰ τάγματα τῶν «Μαύρων Κυνηγῶν», οἵτινες εἶχον ἀναλάβει ν' ἀποτινάξουν τὸν Ναπολεόντειον ζυγόν. Τῷ 1813, ὅταν ὁ Θεόδωρος Körner ἔπεσεν ὑπὲρ πατρίδος, ὁ Βέμπερ μὲ τὴν ἰδικήν του λύραν ἀνέλαβε νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα. Ἦτο τότε 28 ἐτῶν, ἀνεγνωρισμένος πλέον μουσικοσυνθέτης καὶ βιρτουόζος. Πλήρης ἐνθουσιασμοῦ συνθέτει τὸν γερμανικὸν ὕμνον τῆς ἐλευθερίας, «Leier und Schwert» («Λύρα καὶ ξίφος») καὶ δύο ἔτη βραδύτερον, μετὰ τὴν νίκην τοῦ Βατερλώ, τὸ «Kampf und Sieg» («Πόλεμος καὶ Νίκη»), τεράστιον πολεμικὸν ἔργον διὰ χορῳδίαν καὶ ὀρχήστραν, πλῆρες δραματικότητος καὶ ζωῆς, διὰ τοῦ ὁποίου περιγράφονται ἡ ἀγωνία ἐκ τῆς ἐπανόδου τοῦ Ναπολέοντος ἐκ τῆς Ἔλβας, αἱ περιπέτειαι τῆς μάχης καὶ τὰ πολεμικὰ σαλπίσματα, ἐνῷ μέσα εἰς τὸ γενικὸν πανδαιμόνιον ἀναμειγνύονται οἱ ἦχοι τοῦ «Ὁ Θεὸς σώζοι τὸν βασιλέα» καὶ ὁ χορὸς τῶν κυνηγῶν τοῦ Λύτζωβ (R. Duval).

Κατὰ τὴν τριετίαν 1813—1816 διηύθυνε τὸ γερμανικὸν μελόδραμα τῆς Πράγας, τοῦτο δὲ παρέσχεν εἰς αὐτὸν εὐκαιρίαν νὰ μελετήσῃ ἀκόμη περισσότερον τὸ θέατρον. Τὰ δύο ἑπόμενα ἔτη, ἀφοῦ δι' ἀγνώστους λόγους ἐγκατέλειψε τὴν καλλιτεχνικὴν καὶ προσοδοφόρον αὐτὴν θέσιν, διήγαγε βίον νομάδα, μέχρις οὗ, κληθεὶς εἰς Δρέσδην παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Σαξωνίας, ἀνέλαβε τὴν ὀργάνωσιν τοῦ γερμανικοῦ μελοδράματος τῆς σαξωνικῆς πρωτευούσης. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐνυμφεύθη τῷ 1817 τὴν ἀοιδὸν *Καρολίναν Μπρὰντ* καὶ ἤρχισε τὴν σοβαρὰν δρᾶσιν, ἥτις ἡδραίωσε τὴν φήμην του. Ἡ ἐνεργητικότης καὶ ἡ καλλιτεχνικὴ ἀντίληψις τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ πρώτου γερμανικοῦ μελοδράματος τῆς Δρέσδης ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε τάχιστα τοῦτο ὄχι μόνον ἔφθασεν, ἀλλὰ καὶ ὑπερέβη τὴν ἰταλικὴν λυρικὴν σκηνήν, τὴν διευθυνομένην τότε ὑπὸ τοῦ Μορλάκι. Ἀποβλέπων εἰς τὴν ἵδρυσιν ἐθνικοῦ λυρικοῦ θεάτρου καὶ θέλων νὰ προικοδοτήσῃ τοῦτο μὲ γερμανικὰ ἔργα, συνέθεσε (1819—1820) ἓν ἀπαράμιλλον ἀριστούργημα, τὸν «Φράϊσουτς» (Freischütz) ἐπὶ λιμπρέττου τοῦ *Κίνδ*, ὅπερ παιχθὲν ἐν Βερολίνῳ τὴν 18 Ἰουνίου 1821, ἔσχε καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν, ὁμοίαν τῆς ὁποίας οὐδέποτε ἐγνώρισεν ἕως τότε ἡ γερμανικὴ σκηνή. Ὁ Βέμπερ χάρις εἰς τὸ ἔργον του τοῦτο ἀνεκηρύχθη ἱδρυτὴς τοῦ γερμανικοῦ μελοδράματος καὶ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐθνικῆς σχολῆς. Ἡ Ὄπερα τῆς Βιέννης τοῦ ἐζήτησε μετ' ὀλίγον νὰ γράψῃ ἓν νέον ἔργον δι' αὐτὴν καὶ ὁ Βέμπερ ἐντὸς δέκα ὀκτὼ μηνῶν ἀποπερατώνει τὴν «Εὐρυάνθην» (ἐπὶ λιμπρέττου τῆς *Ἑλμίνας ντὲ Σεζύ*), ἥτις παιχθεῖσα τὴν 25 Ὀκτωβρίου 1823 ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῆς «*Καρινθίας Πύλης*», ἐγένετο ἐνθουσιωδῶς δεκτή, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ κατορθώσῃ νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ πολὺ εἰς τὸ πρόγραμμα, διότι, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ

Digitized by Google

πενιχρότης τοῦ λιμπρέττου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ μεγάλη ἐπιβολή, ἣν ἐξήσκει ὁ Ροσσίνι ἐν τῇ αὐστριακῇ πρωτευούσῃ, συνέτειναν ὥστε τὸ ἔργον νὰ παύσῃ παιζόμενον μετ' ὀλίγον. Καὶ ὅμως ἡ «Εὐρυάνθη» ἐσημείωνε πρόοδον ἐν τῇ τέχνῃ τοῦ Βέμπερ· ἡ μουσικὴ συμβαδίζει ἐν αὐτῇ στενῶς μετὰ τῆς ποιήσεως, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἡ σκηνογραφία παρουσιάζει τι τὸ ἐντελῶς νέον· ἔχουν δίκαιον συνεπῶς οἱ λέγοντες ὅτι ὁ Βάγνερ ὀφείλει ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν Βέμπερ τὰς ἀνακαινίσεις τὰς ὁποίας μετ' ὀλίγον ἐπέφερεν εἰς τὸ γερμανικὸν μουσικὸν δρᾶμα.

Ἡ μικρὰ ἐπιτυχία τῆς «Εὐρυάνθης» ἀπεθάρρυνε τὸν Βέμπερ, γεμίζει τὴν ψυχήν του λύπην καὶ μελαγχολίαν καὶ συντείνει εἰς τὸ νὰ τοῦ ἀναφανοῦν τὰ πρῶτα συμπτώματα τῆς ἀνιάτου ἀσθενείας ἐξ ἧς ἀπώλεσε τὴν μητέρα του, ὅταν ἦτο ἀκόμη μικρός, καὶ ἥτις ἔμελλε νὰ ὁδηγήσῃ μετ' ὀλίγον καὶ αὐτὸν εἰς τὸν τάφον. Αἱ μεγάλαι ἐπιτυχίαι τῶν ἔργων του ἐν Δρέσδῃ καὶ Λειψίᾳ τοῦ ἔδωσαν ἐν τούτοις ἀκόμη δυνάμεις· ἤθελε νὰ ζήσῃ διὰ νὰ συμπληρώσῃ ἓν τελευταῖον ἀριστούργημα: τὸν «Ὀμπερόν». Τὸ ἔργον τοῦτο συνέθεσε κατόπιν προσκλήσεως τῆς διευθύνσεως τοῦ θεάτρου τοῦ «*Κόβεν-Γκάρτεν*» τοῦ Λονδίνου, ἥτις, ἐπιθυμοῦσα νὰ προικοδοτήσῃ τὴν ἀγγλικὴν σκηνὴν μὲ ἓν μελόδραμα μεγάλου διδασκάλου, ἀπηυθύνθη πρὸς τὸν Βέμπερ, θεωροῦσα αὐτὸν ὡς τὸν μεγαλοφυέστερον συνθέτην τῆς ἐποχῆς. Ὁ δυστυχὴς συνθέτης προσπαθεῖ νὰ παλαίσῃ πρὸς τὴν ἀδυσώπητον ἀσθένειαν μεταβαίνων εἰς τὰ λουτρὰ τοῦ Μάριενμπαδ διὰ νὰ κερδήσῃ καιρὸν πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου, ὅπερ μετὰ κόπου προχωρεῖ. Τὴν θεραπείαν του συνεχίζει εἰς Ἔμς καὶ τέλος τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1826 μεταβαίνει εἰς Λονδῖνον συναποκομίζων τὸ παραγγελθὲν ἔργον. Ἡ πρώτη τοῦ «Ὀμπερὸν» ὑπῆρξεν ἀληθὴς θρίαμβος διὰ τὸν συνθέτην· τὸ κοινὸν τοῦ Λονδίνου συνωστίζετο πρὸ τοῦ θεάτρου διὰ νὰ ἐπιτύχῃ μίαν θέσιν καὶ χειροκροτήσῃ τὸν μουσουργόν, ὅστις, ὀλίγας ἑβδομάδας μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην, ἐξηντλημένος ἐκ τῆς φυματιώσεως, ἔκλειε διὰ παντὸς τοὺς ὀφθαλμούς, εἰς τὴν ξένην γῆν, ἥτις τόσον ἐγκαρδίως τὸν εἶχεν ὑποδεχθῆ. Τὸ λείψανον τοῦ Βέμπερ ἀφοῦ παρέμεινεν εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Μούρφιλδ, μέχρι τοῦ 1844, μετεφέρθη εἰς Δρέσδην τῇ φροντίδι τοῦ Βάγνερ.

Ἡ μουσικὴ παραγωγὴ τοῦ Βέμπερ δὲν εἶναι βεβαίως καταπληκτική, τὰ δὲ ἔργα του εἶναι ἀνίσου ἀξίας. Ἐκ τῶν λησμονηθεισῶν σήμερον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συνθέσεων ξεχωρίζουν ἐν τούτοις μερικοὶ ἀδάμαντες πρώτου μεγέθους, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἡ περίφημος ἐκείνη «Aufforderung zum Tanz» («Πρόσκλησις εἰς χορόν»), ἡ γραφεῖσα διὰ πιάνο καὶ ἐνορχηστρωθεῖσα ἀργότερον ὑπὸ τοῦ Μπερλιόζ, ἥτις δὲν εἶναι ἁπλοῦν βὰλς ἀλλὰ πραγματικὴ χορευτικὴ σουῖτα, ἀληθινὸν χορογραφικὸν ποίημα, διαπνεόμενον ἀπὸ εὐγένειαν ἐμπνεύσεως καὶ ἀποφεῦγον τὴν συνήθη χυδαιότητα τῶν χορῶν. Ἐπίσης τὸ ἀπαράμιλλον «Konzertstück» διὰ πιάνο καὶ ὀρχήστραν, οὗτινος γενεαὶ δεξιοτεχνῶν δὲν ἐξήντλησαν ἀκόμη τὴν γοητείαν ἣν ἐξασκεῖ ἐπὶ τοῦ κοινοῦ, καὶ σειρὰ μικροτέρων ἀλλ' ἐξ ἴσου ἐνδιαφερόντων τεμαχίων διὰ πιάνο: τὸ «Rondo brillant», τὸ «Momento capriccioso», αἱ «Δύο Πολωνέζαι», συνθέσεις αἵτινες δὲν εἶναι μόνον ἐνδιαφέρουσαι ὡς μουσική, ἀλλὰ καταδεικνύουν ὅτι ὁ Βέμπερ, ἀπαράμιλλος δεξιοτέχνης, ἐπλούτησε τεχνικῶς τὴν μουσικὴν μὲ ἰδίους πιανιστικοὺς τύπους, μὲ μεγάλας συγχορδίας, τολμηρὰ πηδήματα, γοργὰς ἕκτας καὶ ὀγδόας, προηγηθεὶς εἰς τοῦτο τοῦ Σαπὲν καὶ τοῦ Λίστ.

Τὰ ἔργα του διὰ βιολίον καὶ μουσικὴν δωματίου ἵστανται σχετικῶς εἰς χαμηλότερον ἐπίπεδον καὶ περιλαμβάνουσιν: ἓξ μικρὰς σονάτας διὰ πιάνο καὶ βιολίον· ἓν κουαρτέττο δι' ἔγχορδα καὶ πιάνο, ἓν τρίο διὰ πλαγίαυλον, βιολοντσέλλο καὶ πιάνο, παραλλαγὰς διὰ πιάνο καὶ βιολίον, «Duo concertant», διὰ πιάνο καὶ εὐθύαυλον (διὰ τὸν ὁποῖον εἶχεν ὁ Βέμπερ ἰδιαιτέραν ἀδυναμίαν πλουτήσας τὴν μουσικὴν φιλολογίαν του μὲ δύο κοντσέρτα), ἓν κοντσερτῖνο, παραλλαγὰς συνοδείᾳ πιάνου κτλ. Ὁ κατάλογος συμπληροῦται μέ: ἓν κοντσέρτο διὰ βαρύαυλον (ἔργ. 75), Andante καὶ Rondo διὰ βαρύαυλον (ἔργ. 35), κοντσερτῖνο διὰ κέρας, κουϊντέττο δι' εὐθύαυλον καὶ κουαρτέττο ἐγχόρδων.

Ὡς συνθέτης μελῳδιῶν ὁ Βέμπερ πολὺ ἀπέχει βεβαίως τοῦ νὰ ἔχῃ τὴν σημασίαν ἑνὸς Σοῦμπερτ ἢ ἑνὸς Σοῦμαν· ἔγραψεν ἐν τούτοις ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν τραγούδια, ἔχοντα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸν τύπον ἀληθινῶν δημωδῶν ᾀσμάτων μὲ πολλὰς στροφάς. Ἐκ τῶν τραγουδιῶν τούτων, πολλῶν μὲν τὴν ποίησιν συνέθεσεν ὁ ἴδιος, τῶν ἄλλων δὲ οἱ στίχοι ὀφείλονται εἰς τοὺς Körner, Tieck, Herder κ.τ.λ. Ἐπλούτησεν ἐπίσης τὴν θρησκευτικὴν μουσικὴν μὲ δύο λειτουργίας διὰ τετράφωνον χορὸν καὶ ὀρχήστραν καὶ ὀκτὼ καντάτας. Τὰ ἔργα ταῦτα ἔχουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χαρακτῆρα ἐπίσημον καὶ πομπώδη.

Ὁ Βέμπερ ὑπῆρξε συγχρόνως κριτικός, συγγραφεὺς καὶ δημοσιογράφος, αἱ δὲ κρίσεις του ἐνδιαφέρουν καθ' ὅσον ἀφεώρων πολλάκις μεγάλους συνθέτας τῆς ἐποχῆς του. Ἡ αὐστηρότης καὶ ἡ δηκτικότης του θίγει καὶ αὐτὸν τὸν Μπετόβεν, μερικαὶ συμφωνίαι τοῦ ὁποίου φαίνονται ἀκατανόητοι εἰς τὸν συνθέτην τοῦ «Φράϊσουτς». Ἐν γένει τὸ ὕφος τοῦ Βέμπερ εἶναι γλαφυρόν, παραστατικὸν καὶ πάντοτε ἀξιοπρεπές.

Ἡ συμβολὴ τοῦ Βέμπερ εἰς τὴν μουσικὴν ἐξέλιξιν ὑπῆρξε μεγίστης σημασίας, καθ' ὅσον τὰ ἔργα του εἶχον καταπληκτικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς τέχνης τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἰδίως τῆς γερμανικῆς. Αὐτὸς πρῶτος μετήγγισε τὴν λαϊκὴν μουσικὴν παράδοσιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν, μεταχειρισθεὶς τὸ δημοτικὸν τραγούδι ὡς μεσάζον μεταξὺ τοῦ συνθέτου καὶ τοῦ λαοῦ. Διὰ τοῦ Βέμπερ ἐγνώρισεν ἡ Γερμανία ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἐθνικὸν θέατρον καὶ ὅτι ἠδύνατο νὰ ζήσῃ καὶ χωρὶς Ροσσίνι, Σποντίνι ἢ Σαλιέρι. Ἀλλ' ἂν ἡ Γερμανία τοῦ ὀφείλει τὸ ἐθνικόν της μελόδραμα, ἡ ἐν γένει τέχνη τοῦ χρεωστεῖ ἀκόμη περισσότερα. Ὁ Βέμπερ εἶναι ὁ πρῶτος κατανοήσας τὴν μεγάλην δύναμιν τῶν χρωμάτων τῆς ὀρχήστρας, προηγηθεὶς εἰς τοῦτο καὶ τοῦ Μπερλιόζ· διὰ ποικίλων μέσων παρουσιάζει τὸ φανταστικὸν καὶ τὸ φρικιαστικόν, τὸ σοβαρὸν καὶ τὸ κωμικὸν («Φράϊσουτς»)· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ μουσικὴ γλῶσσα, ἂν καὶ διεθνής, ἔχει καὶ διαλέκτους, ὅταν γράφῃ τὸν «Ἀμποῦ-Χασσὰν» καὶ τὴν «Τουρανδότ», γνωρίζει ὅτι μόνον μὲ εἰδικὰ χρώματα δύναται νὰ παραστήσῃ τὸν ἀνατολικὸν ἢ κινεζικὸν χαρακτῆρα τῶν ἔργων αὐτῶν. Ἡ χαριτωμένη «Πρετσιόζα» (διὰ τὴν ὁποίαν ἔγραψε μουσικὴν σκηνῆς, εἰσαγωγήν, τραγούδια κ. τ. λ.) εἶναι γεμάτη ἀπὸ τσιγγάνικους ρυθμοὺς καὶ ἱσπανικὰς μελῳδίας, τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖ ὁ ἐξωτικὸς χαρακτήρ της. Τὸ ἴδιον θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν διὰ τὴν «Εὐρυάνθην» καὶ τὸν «Ὀμπερόν», μέσα ἀπὸ τὰς σελίδας τῶν ὁποίων διαφαίνεται ὁ ρωμαντισμὸς καὶ ὁ ἱπποτισμὸς τῆς ἐποχῆς του.

Ἐκτὸς τοῦ χρώματος τῆς ὀρχήστρας, μεγίστην σημασίαν ἔσχε διὰ τὴν μουσικὴν ἐξέλιξιν καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ἔργων τοῦ Βέμπερ· οὐδεμία χωρεῖ ἀμφιβολία ὅτι αἱ μνημειώδεις εἰσαγωγαὶ τοῦ «Φράϊσουτς», τῆς «Εὐρυάνθης» καὶ τοῦ «Ὀμπερὸν» ὑπῆρξαν τὰ πρότυπα, ἐπὶ τῶν ὁποίων συνέθεσε μετ' ὀλίγον ὁ Βάγνερ τὰς εἰσαγωγὰς τοῦ «Ἱπταμένου Ὀλλανδοῦ» καὶ τοῦ «Ταγχώϋζερ». Ἴσως αἱ εἰσαγωγαὶ αὗται νὰ μὴ εἶναι τόσον συμφωνικαὶ ὡς αἱ παρεμφερεῖς τοῦ Μπετόβεν· εἶναι ὅμως ἀναντιρρήτως γραφικώτεραι καὶ δραματικώτεραι. Οὐδέποτε πρὸ αὐτοῦ εἶχεν ἀκουσθῆ κάτι παρόμοιον μὲ τὸ περίφημον σόλο τῶν τεσσάρων κόρνων τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Φράϊσουτς, οὔτε εἶχεν ἀποτολμηθῆ ὁ ὀρχηστρικὸς στρόβιλος ἀπὸ τὸν ὁποῖον οὐδὲν θέμα ξεχωρίζει.

Εἶναι περίεργον ὅτι ὁ Βέμπερ, ἂν καὶ ὑποσκαπτόμενος ἀπὸ ἀνίατον ἀσθένειαν καὶ ἔχων ἐπίγνωσιν αὐτῆς, κατώρθωσε ν' ἀπομακρύνῃ ἐκ τῶν ἔργων του τὴν ἀπαισιοδοξίαν καὶ τὴν ζοφερὰν μελαγχολίαν, τὴν ὁποίαν συχνάκις συναντῶμεν εἰς συνθέσεις τοῦ Σοπέν· ἡ μελαγχολία του εἶναι εὐγενὴς καὶ συγκεντρωμένη, φωτιζομένη ἀπὸ μειδίαμα ἀληθοῦς ἀριστοκράτου, αἱ δὲ θλιβεραί του σκέψεις οὐδέποτε δηλητηριάζουν τὸν ἀκροατήν. Εἶναι ὁ μέγας ἀλτρουϊστὴς ὁ ὁποῖος, ὅταν τὸν ἀπέτρεπον νὰ ὑπάγῃ εἰς Λονδῖνον, ἔλεγε: «Καὶ ἂν ὑπάγω καὶ ἂν δὲν ὑπάγω εἶμαι ἄνθρωπος χαμένος». Ὁ Βέμπερ θὰ κατέχῃ πάντοτε εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης τὴν θέσιν τοῦ ἐμπνευσμένου καλλιτέχνου, τοῦ πρωτοτύπου μουσουργοῦ τοῦ διευρύναντος τὰ ὅρια τοῦ μελοδράματος, τοῦ ἀνακαινίσαντος ἐκ βάθρων τὸ μουσικὸν θέατρον· ἀπ' αὐτοῦ μέχρι τοῦ Μάϊερμπεερ καὶ τοῦ Βάγνερ δὲν μένει παρὰ ἓν μόνον βῆμα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Fr. W. Jahns.* K. M. von Weber in seinen Werken. *Max. Maria von Weber.* K. M. v. Weber ein Lebensbild. *Georg Kaiser.* Sämtliche Schriften von Karl Maria v. Weber. *H. Gehrmann.* Karl Maria von Weber. *P. H. Raymond-Duval*, Le Romantisme. *Combarieu.* Histoire de la musique.

Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

— **Βέμπερ** (Weber), ***Κάρολος-Ὄθων***. Γερμανὸς χειρουργὸς καὶ παθολογοανατόμος (1827—1867). Τῷ 1862 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Παθολογικῆς Ἀνατομίας ἐν Βόννῃ, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης ἄρχεται δημοσιεύων τὰς ἐπιστημονικάς του ἐργασίας, ἀφορώσας τοὺς κλάδους τῆς Χειρουργικῆς, τῆς Παθολογικῆς Ἀνατομίας καὶ τῆς Ἱστολογίας: «Chirurgische Erfahrungen und Untersuchh.» (Berlin 1859), «Praktische Miscellen» (1867), περιέχουσα διαφόρους ἀνακοινώσεις περὶ ἐπιδέσμων ἐκ γύψου, πλαστικῶν ἐγχειρήσεων, ὁλικῆς ἐξαιρέσεως τῆς παρωτίδος κλπ. Ο. Ρ.

— **Βέμπερ** (Weber), ***Κάρολος-Φίλιππος***. Γερμανὸς μηχανικὸς (1822—1881). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πολυτεχνεῖον τῆς Δρέσδης καὶ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου. Εἰργάσθη εἰς τὴν κατασκευὴν πολλῶν σιδηροδρόμων· ἐπεσκέφθη τὸ Βέλγιον, τὴν Γαλλίαν, τὴν βόρειον Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου εἰργάσθη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Μπροῦνελ καὶ τοῦ Στήφενσον καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὴν Σαξωνίαν διωρίσθη διευθυντὴς τῶν τηλεγράφων τοῦ κράτους καὶ κατεσκεύασε πολλὰς τηλεγραφικὰς γραμμάς. Βραδύτερον διωρίσθη διευθυντὴς τῶν σιδηροδρόμων τῆς Σαξωνίας. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων κυριώτερον εἶναι: «Ἡ τεχνικὴ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶς σιδηροδρόμων», «Ἡ σχολὴ τοῦ σιδηροδρόμου», «Οἱ τηλέγραφοι καὶ τὰ σήματα τῶν σιδηροδρόμων», «Ὁ ἐργατικὸς κόσμος», κ. τ. λ. Μ. Δ. Β.

—**Βέμπερ** (Weber), ***Δὴλ-Φρειδερῖκος***. Γνωστὸς Γερμανὸς ὠτολόγος (1832—1891). Τῷ 1884 διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν Ἰέννῃ. Ἵδρυσε τῷ 1867 μετὰ τοῦ Voltolini, J. Gruber καὶ Ruedinger τὸ μηνιαῖον περιοδικὸν «Περὶ νόσων καὶ θεραπείας τῶν ὤτων», ἔνθα ἐδημοσίευσε πλείστας ἐπιστημονικάς του ἐργασίας, ὧν σπουδαιοτέρα εἶναι ἡ «Περὶ τενοτομίας τοῦ τείνοντος τὸ τύμπανον μυός». Ο. Ρ.

—**Βέμπερ** (Weber), ***Μάξ***. Γερμανὸς νομικὸς (1864—1920). Τῷ 1894 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Φράϊμπουργ (Freiburg) καὶ μετὰ τριετίαν (1897) ὡς διάδοχος τοῦ Knies εἰς Ἁϊδελβέργην (Heidelberg), ὅπου καὶ παρέμεινε μέχρι τοῦ 1903, ὁπότε ἀπεχώρησε τῆς θέσεώς του διὰ λόγους ὑγείας, διατηρήσας τὸν τίτλον τοῦ ἐπιτίμου τακτικοῦ καθηγητοῦ μέχρι τοῦ 1919, ὅτε ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου εἰς τὴν τακτικὴν ἕδραν τῶν οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν. Ὁ Βέμπερ εἶναι εἷς τῶν διαπρεπεστέρων ἀντιπροσώπων τοῦ νεωτέρου ἐπιστημονικοῦ πνεύματος ἐν Γερμανίᾳ. Ἡ πολυσχιδὴς καὶ ἐπιτυχὴς ἐπιστημονικὴ δρᾶσις αὐτοῦ διαφαίνεται εἰς τὰ ἔργα του, ἅτινα, μετὰ τὸν θάνατόν του, ἡ σύζυγός του Marianne συνέλεξε καὶ ἐξέδωκεν εἰς τὸ βιογραφικόν της σύγγραμμα: «Marianne Weber: Max Weber» (Tübingen 1926, ἔνθα καὶ κατάλογος τῶν ἔργων του). Ν. Γ. Φ.

— **Βέμπερ** (Weber), ***Φερδινάνδος***. Βοηθὸς ἰατρὸς (1819 –1893). Διετέλεσεν ἰατρὸς καὶ ἀρχίατρος παθολογικῶν καὶ φρενολογικῶν κλινικῶν. ὡς καὶ τῶν μολυσματικῶν νόσων ἐν Πράγᾳ, Γαλικίᾳ καὶ Λεμβέργῃ, καὶ καθηγητὴς τῆς σχολῆς τῶν μαιῶν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Πράγας τῷ 1870. Συνέγραψε πλείστας ἐπιστημονικὰς ἐργασίας εἰς γερμανικὴν καὶ βοημικὴν γλῶσσαν, ὧν κυριώτεραι εἶναι: «Das antisept-Verfahren in der Geburtshilfe» καὶ «Ein Leitfaden für Geburtshelferinnen» καὶ τὸ σύγγραμμά του «Μαιευτική». Ο. Ρ.

—**Βέμπερ** (Weber), ***Φρειδερῖκος***. Ἄγγλος ἰατρός, υἱὸς τοῦ *Χέρμαν Βέμπερ*, γεννηθεὶς τῷ 1863. Ἐσπούδασεν ἐν Λονδίνῳ, Καῖμπριτζ, Παρισίοις καὶ Βιέννῃ. Ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν κυριώτεραι εἶναι: «The mineral waters and health resorts of Europe» (1898), «Cirrhosis of the liver and icterus of 4 years standing» (1896), «Pseudobulbar paralysis» (1894). Ὑπῆρξεν ἑταῖρος πλείστων ἰατρικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν σωματείων. Ο. Ρ.

— **Βέμπερ** (Weber), ***Φρειδερῖκος***. Ἑλβετὸς χαράκτης γεννηθεὶς τῷ 1813. Διακριθεὶς λίαν ἐνωρὶς εἰς τὴν χαρακτικήν, συνειργάσθη εἰς τὰς «Ἱστορικὰς πινακοθήκας τῶν Βερσαλλιῶν», ἐκτελέσας, μεταξὺ ἄλλων, τ' ἀκόλουθα ἔργα: «Ἡ Μαρία Ἀδελαῒς τῆς Βουργουνδίας» κατὰ τὸν Σαντέρρ, «Ἡ Λουΐζα Ἀδελαῒς τῆς Ὀρλεάνης», «Ἡ πριγκίπισσα ντὲ Λαμπάλλ», «Ἡ αὐτοκράτειρα Ἰωσηφίνη» κατὰ τὸν Δαβὶδ κτλ. Τῷ 1841 ἐξέθηκεν εἰς τὸν Σαλὸν τὸν «Ναπολέοντα μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ρώμης», κατὰ τὸν Steuben, καὶ τὰς «Προσωπογραφίας» τοῦ Χολμπάϊν καὶ τοῦ Τζούλιο Ρομάνο, βραβευθεὶς διὰ μεταλλίου δευτέρας τάξεως. Κατὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη μέχρι τοῦ 1876 παρουσίασε τὴν «Ἰταλίδα παρὰ τὴν κρήνην», τὴν «Νεαρὰν Ἑλβετίδα» κατὰ τὸν Winterhalter, ἥτις ἐβραβεύθη ἐπίσης, τὴν «Παρθένον μὲ τὴν σινδόνα» τοῦ Ραφαήλ, τὴν «Αὐτοκράτειραν Εὐγενίαν» τοῦ Ninterhalter, τὴν «Προσωπογραφίαν ἑνὸς νέου» κατὰ τὸν Ραφαήλ, «Λαΐδα τὴν Κορινθίαν» κατὰ τὸν Χολμπάϊν, τὴν προσωπογραφίαν τῆς πριγκιπίσσης Κορσακώφφ, τὴν «Μπέλλα Βισκόντι» κατὰ τὸν Ραφαήλ, τὰς προσωπογραφίας τοῦ πρίγκιπος καὶ τῆς πριγκιπίσσης τῆς Πρωσσίας, τὴν «Μαντόναν τοῦ Λουγκάνο» κατὰ τὸν Λουΐνι καὶ τὸν «Θεῖον καὶ βέβηλον ἔρωτα» κατὰ τὸν Τισιανόν. Ὁ Βέμπερ ἐξελέγη ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν καλῶν τεχνῶν τῷ 1874. Ι. Μ. Π.

—**Βέμπερ** (Weber), ***Φρειδερῖκος-Βενιαμίν***. Γερμανὸς δημοσιογράφος (1774—1848). Τῷ 1802 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῶν οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Φραγκφούρτης, τῷ δὲ 1810 ἠκολούθησε τὸ μετατεθὲν πανεπιστήμιον εἰς Μπρεσλάου. Ὁ βίος του ὑπῆρξεν ἐξαιρετικῶς πλούσιος εἰς ἐπιστημονικὰς συγγραφὰς καὶ μελέτας. Ἀκόμη καὶ μὲ τὴν φιλολογίαν τῶν οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν ἠσχολήθη, καταλιπὼν μνημειῶδες δεκαπεντάτομον σύγγραμμα, «Ἐγχειρίδιον τῆς οἰκονομικῆς βιβλιολογίας» (Βερολῖνον-Μπρεσλάου 1803—1840). Ἐκ τῶν λοιπῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Lehrbuch der politischen Oekonomie» (2 τόμοι Breslau 1813), «Systematisches Handbuch der neuesten deutschen ökonomischen Literatur aus den Jahren (1831—1840, Grimma 1842), καὶ δεκὰς ὅλη ἐπιστημονικῶν περιοδικῶν ἐκδοθέντων ὑπ' αὐτοῦ. Ν. Γ. Φ.

Digitized by Google

— **Βέμπερ** (Weber), *Χέρμαν*. Ἄγγλος ἰατρὸς γεννηθεὶς τῷ 1823. Ἠσχολήθη ἰδίως ἐπὶ τῆς φυματιώσεως τῶν πνευμόνων ὡς καὶ μὲ κλιματολογικὰς καὶ ὑδρολογικὰς μελέτας, γράψας: Notes on the climate of the Swiss Alps» (1864) «On the treatment of chronic Phthisis» (1885), «The mineral Waters and Health resorts of Europe» καὶ τὰς ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Βίρχωβ δημοσιευθείσας ἐργασίας του «Zur verhütung der Senilitas praecox» καὶ «Zur therap. Verwerthung der Seereisen in der Behandlung der Tuberculose». Ὑπῆρξεν ἱδρυτὴς τοῦ βραβείου Weber-Parkers διὰ τὴν προφύλαξιν καὶ θεραπείαν τῆς πνευμονικῆς φυματιώσεως. Ο. Ρ

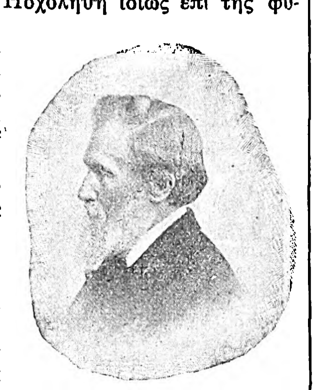

Χέρμαν Βέμπερ.

Βέμπερ (Weber) *[Φυσ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ μονὰς τῆς ἐντάσεως τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος ἐν τῷ ἠλεκτρομαγνητικῷ συστήματι τῶν μονάδων. Μεταξὺ τῆς μονάδος ἐντάσεως ρεύματος τοῦ ἠλεκτρομαγνητικοῦ συστήματος καὶ τῆς αὐτῆς μονάδος τοῦ πρακτικοῦ συστήματος τῶν μονάδων (ἀμπὲρ) εἶναι:

1 Βέμπερ=10 Ἀμπέρ.

Κ. Π.

— **Βέμπερ** *ἀριθμὸς [Φυσ.]*. Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν μονάδων ἐντάσεως ρεύματος τοῦ ἠλεκτρομαγνητικοῦ καὶ ἠλεκτροστατικοῦ συστήματος δεικνύεται ὅτι:

$$\frac{1 \text{ ἠλεκτρομαγνητικὴ μονὰς ἐντάσεως}}{1 \text{ ἠλεκτροστατικὴ μονὰς ἐντάσεως}} = 3.10^{10}$$

Πειραματικαὶ ἔρευναι πρὸς καθορισμὸν τοῦ λόγου τῶν δύο ἀνωτέρω θεμελιωδῶν μονάδων ἐγένοντο τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1856 ὑπὸ τῶν R. Kohlrausch καὶ Wh. Weber. Ἐπειδὴ δὲ ὑπὸ τοῦ Weber εἶχεν ὑποδειχθῆ ἀπὸ τοῦ 1852 ὁ τρόπος καθ' ὃν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ προσδιορισθῇ πειραματικῶς ὁ ἀνωτέρω λόγος, ἐκλήθη οὗτος πρὸς τιμὴν αὐτοῦ *Weber ἀριθμός*. Νεώτεραι πειραματικαὶ ἔρευναι καθώρισαν τὴν τιμὴν τοῦ ἀνωτέρω ἀριθμοῦ εἰς c=2,9979. 10^{10}. Ὁ ἀνωτέρω ἀριθμὸς τυγχάνει μεγίστης σημασίας ἐν τῇ Φυσικῇ. Κ. Π.

— **Βέμπερ**, *δοκιμασία κατὰ* —. Καλεῖται οὕτως ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐπινοήσαντος ταύτην τὸ ἑξῆς φαινόμενον: Ἐὰν ἐπιθέσωμεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φυσιολογικοῦ ἀτόμου δονούμενον *τονοδότην* (diapason), κλείσωμεν δὲ τὸ ἓν οὖς αὐτοῦ, ὁ ἐξεταζόμενος ἀκούει τὸν ἦχον ἐπὶ τοῦ κεκλεισμένου ὠτός. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐπί τινων παθήσεων τοῦ ἔξω καὶ μέσου ὠτός, ἐνῷ ἐπὶ παθήσεων τοῦ ἔσω ὠτὸς συμβαίνει τὸ ἀντίθετον. Θ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

Βεμπὲρ (Véber), *Πέτρος*. Γάλλος θεατρικὸς συγγραφεὺς καὶ λογοτέχνης. Ἐγεννήθη ἐν Παρισίοις τῷ 1869. Ἤρχισε τὸ φιλολογικόν του στάδιον διὰ συνεργασίας εἰς διαφόρους ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ καὶ ἔγραψε μόνος ἢ ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων πολυαρίθμους κωμῳδίας, μυθιστορήματα καὶ εὐθυμογραφικὰ διηγήματα, εἰς ὕφος δηκτικώτατον καὶ μετὰ λεπτῆς εἰρωνείας. Εἶναι εἷς ἀπὸ τοὺς γνησιωτέρους ἐκ τῶν συγχρόνων Γάλλων θεατρικῶν συγγραφέων, τὰ δὲ περισσότερα τῶν ἔργων του μετεφράσθησαν εἰς πολλὰς γλώσσας καὶ ἐπαίχθησαν μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας. Ἡ ἐπιτυχία τῶν ἔργων του, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι φάρσες καὶ ἐλαφραὶ κωμῳδίαι, ἄνευ λογοτεχνικῆς ἀξίας, ὀφείλεται εἰς τὴν ἔντονον σάτιραν καὶ εἰς τὰ πνευματώδη σκηνικὰ ἀπρόοπτα. Κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: τὰ μυθιστορήματα «Τὰ παιδία διασκεδάζουν», «Ἔρως, Ἔρως», αἱ κωμῳδίαι «Μετὰ δέκα ἔτη», «Ἡ Σουζάννα νὰ μὴ μάθῃ τίποτε», «Ἡ ὑπόθεσις Σαμπινιάν», «Τὸ ἀριστερὸ χέρι», «Ἔχετε τίποτε νὰ προσθέσετε;», κλ. Μ. Δ. Β.

Πέτρος Βεμπέρ.

Βεμπετζιώσης. Στρατηγὸς Βυζαντινὸς ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ (1081—1118) ἐν Φιλιππουπόλει, ὅπου πληροφορηθεὶς τὴν εἰσβολὴν 80 χιλιάδων βαρβάρων Σκυθῶν (Σαυροματῶν κλ.) ὑπὸ τὸν *Τζεγλοῦ* (ἔαρ 1086) ἐστράτευσεν ἐναντίον των μετὰ τοῦ στρατηγοῦ *Μαυροκατακαλὼν* ἄγοντες στράτευμα 8 χιλ. ἀνδρῶν. Συναντήσαντες τοὺς ἐπιδρομεῖς παρὰ τὸ Πάμφυλον ἐπετέθησαν κατ' αὐτῶν καὶ μετὰ λυσσαλέαν μάχην ἔτρεψαν αὐτοὺς εἰς φυγήν, φονεύσαντες πλείστους ἐξ αὐτῶν καὶ αὐτὸν τὸν ἀρχηγὸν των Τζεγλοῦ. Οἱ βάρβαροι φεύγοντες πανικόβλητοι ἐρρίπτοντο εἰς τὸν μεταξὺ Σκοτεινοῦ καὶ Κούλη ρέοντα ποταμὸν καὶ ὑπ' ἀλλήλων καταπατούμενοι ἀπεπνίγοντο. Οἱ περισωθέντες ἐξ αὐτῶν ἐπανῆλθον εἰς τὰ πέραν τοῦ Δουνάβεως ἐνδιαιτήματά των.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

βεμπνερίτης (ὁ) (Webnerit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνδορίτης (βλ. λ.). εὑρισκόμενος εἰς τὸ ὀρυχεῖον Itos παρὰ τὸ Oruro τῆς Βολιβίας. Γ. Κ. Γ.

βεμπσκυΐτης (ὁ) (Webskyit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἄμορφον ἔνυδρον πυριτικὸν ἅλας τοῦ μαγνησίου καὶ σιδήρου. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι $SiO^{8}(Mg,Fe). 3H^{2}O$ Γ. Κ. Γ.

βεμπστερίτης (ὁ) (Websterit) *['Ορυκτολ.]*· ὀρυκτόν, συνώνυμον τοῦ **ἀλουμινίτου** (βλ. λ.).

— *[Πετρογρ.]* Ὠνομάσθησαν ὑπὸ τοῦ Williams *βεμπστερῖται* ἐκεῖνα τὰ μέλη τῆς σειρᾶς τῶν *πυροξενιτῶν* (πετρωμάτων), τὰ ὁποῖα περιέχουν ὁμοιομόρφως ρομβικὸν καὶ *διοψιδικὸν πυρόξενον*. Τὰ χρώματά των εἶναι ἀνοικτότερα, ἂν ὁ ρομβικὸς πυρόξενος εἶναι βρονζίτης, καὶ σκοτεινότερα ἂν εἶναι ὑπερσθενής. Ὠνομάσθησαν οὕτως ἐκ τῆς τοποθεσίας Webster τῆς βορείου Καρολίνας. Εὑρίσκονται πρὸς τούτοις εἰς φλέβας καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη, ὡς π. χ. εἰς τὴν Βαλτιμόρην (ἐντὸς γάββρου), Νέαν Σηλανδίαν (ἐντὸς δουνίτου). Συγγενῆ δὲ πρὸς αὐτά, ὀλίγον διαφέροντα πετρώματα, εὑρίσκονται εἰς τὸν Καναδᾶν, Καλιφορνίαν, Σκωτίαν, βόρεια Οὐράλια, Πεδεμόντιον, Πυρηναῖα καὶ ἀλλαχοῦ. Κατὰ τὸν Niggli ἀνήκουν εἰς τὰ *πτωχὰ εἰς ἄσβεστον πυροξενιτικὰ* καὶ *περιδοτιτικὰ μάγματα* τῆς ὁμάδος τῶν *ὑπερφεμικῶν* μαγμάτων τῆς *ἀσβεστο-αλκαλικῆς σειρᾶς*. Γ. Κ. Γ.

βεμτέβη (ἡ) (Bemteva) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κορακιδῶν*, ἰθαγενῶν τῆς Βραζιλίας. Διακρίνονται ἐκ τοῦ μετρίου ἀναστήματός των, ὅπερ εἶναι κατά τι μεγαλύτερον τοῦ *κοττύφου τοῦ κοινοῦ*, τῆς ὑπολεύκου ράχεως, τῆς κιτρίνης κοιλίας καὶ τοῦ ἰσχυροῦ μελανοῦ ράμφους των. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ζῶσι μονήρη καὶ ἔχουσιν ὕφος μελαγχολικόν. Ἐπὶ μακρὰς ὥρας ἵστανται ἐπὶ ὑψηλοῦ μέρους, βράχου ἢ δένδρου, καὶ ἀκίνητα παρατηροῦσι πρὸς ἓν ὡρισμένον σημεῖον, καὶ εἶτα ἀποτόμως ἵπτανται εἰς ἐλαχίστην ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, ἵνα ἐπανέλθωσι πάλιν μετὰ βραχὺ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τοῦ σημείου ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀνεχώρησαν. Ἡ φωνή των εἶναι παρατεταμένη, διαπεραστικὴ καὶ δυσάρεστος. Δ. Ν. Π.

Βὲν (Hven) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Σουηδίας, ἐπὶ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Αἴρεζουντ, μεταξὺ τῆς σουηδικῆς ἀκτῆς καὶ τῆς νήσου Σέελαντ, εἰς ἀπόστασιν 4 χιλ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς. Ἔχει 7.5 τετρ. χιλιομέτρων ἔκτασιν καὶ 1035 κατοίκους. Ἐπ' αὐτῆς ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Τύχο Μπράες. Μέχρι τοῦ 1658 ἦτο δανική. Μ. Δ. Β.

Βεναΐας. Υἱὸς Ἰωδαέ, ἀρχηγὸς τῆς ἀνακτορικῆς φρουρᾶς τοῦ Δαυΐδ, εἷς τῶν ἀρίστων συμπολεμιστῶν αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἀδωνίου ἐπεφορτίσθη νὰ προστατεύσῃ τὸν ἐνθρονισμὸν τοῦ Σολομῶντος κατ' αὐτοῦ. Θανόντος δὲ τοῦ Δαυΐδ διετάχθη ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος νὰ θανατώσῃ τὸν Ἀδωνίαν, τὸν Ἰωὰβ ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ, ὃν καὶ διεδέχθη, καὶ τὸν Σιμεΐ. Μέχρι τέλους τοῦ βίου του ὑπῆρξε γενναῖος καὶ πιστὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ οἴκου Δαυΐδ. Γ. Λ. Α.

Βεναισσὲν ἢ *Κοντὰ Βενεσσὲν* (Venaissin ἢ Comtat Venaissin) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς ἀρχαίας Γαλλίας περιλαμβανομένη ἐν τῷ νομῷ τοῦ Βωκλὺζ ἐν Προβηγγίᾳ. Ἀπετέλει κομιτείαν ἀνήσουσαν εἰς τοὺς πάπας ἀπὸ τοῦ 1274 μέχρι τοῦ 1791 καὶ εἶχεν ἔκτασιν 180.000 ἑκταρίων. Μ. Δ. Β.

Βενὰν (Veinant), *Ἀλέξανδρος - Αὔγουστος*. Γάλλος λόγιος καὶ βιβλιόφιλος (1799—1859). Διετέλεσε συντάκτης διαφόρων περιοδικῶν καὶ ἀφῆκε βιβλιοθήκην σπανίων καὶ πολυτίμων βιβλίων, τὰ ὁποῖα ἐπωλήθησαν εἰς δημοπρασίαν μετὰ τὸν θάνατόν του εἰς μεγάλας τιμάς. Μ. Δ. Β.

Βενανκοὺρ (Venancourt), *Δανιήλ*. Γάλλος ποιητὴς γεννηθεὶς τῷ 1873. Ἵδρυσε καὶ διηύθυνε τὰ φιλολογικὰ περιοδικὰ «La Croisade» καὶ «Le Penseur» καὶ ἐξέδωκε τὰς ποιητικὰς συλλογὰς «Les adolescents» (1891) καὶ «Le Devoir Suprême». Μ. Δ. Β.

Βενάντιος, *Φορτουνᾶτος*, ὁ ἐπικληθεὶς *scholasticissimus*. Ἐπίσκοπος ἐν Poitiers, εἶναι ὁ σπουδαιότερος ἐκκλησιαστικὸς ποιητὴς τῆς Δύσεως κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα. Ἐκ τῶν ποιήσεών του ἀξία ἰδίᾳ μνείας εἶναι ἡ εἰς τὸ πάθος τοῦ Σωτῆρος ἀναφερομένη «Pange lingua gloriosi». Ἐξεφώνησε καὶ ἐπιτάφιον εἰς τὸν ἐπίσκοπον τοῦ Limoges Ρουρίκιον Β'. Τινὲς ἀποδίδουν εἰς αὐτὸν τὴν συγγραφὴν τοῦ Ἀθανασιανοῦ *συμβόλου* (βλ. λ.). —Ω.

βενασκίτης (ὁ) (Venasquit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν συγγενὲς πολὺ πρὸς τὸν χλωριτοειδῆ (βλ. λ.).

Βέναφρον *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. Οὐέναφρον.

Βένγκενερ, *στρώματα τοῦ* — (ἢ *βενγκενέρια*) (Wengener-Schichten) *[Γεωλογ.]*. Οὕτω καλοῦνται στρώματά τινα τοῦ *ἀλπινικοῦ συστήματος* στρωμάτων, τὰ ὁποῖα παρουσιάζονται κυρίως εἰς τὸ νότιον Τυρόλον καὶ ἀποτελοῦν μίαν ὑποβαθμίδα τῆς *λαδινίου* βαθμίδος τῆς μέσης τριασίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Τὰ στρώματα αὐτὰ ἀρχίζουν κατ' ἀρχὰς μὲ ρεύματα καὶ καλύμματα, ἀποτελούμενα ἐκ τῶν πυριγενῶν πετρωμάτων αὐγιτικῶν πορφυριτῶν καὶ ἐκ τόφφων, οἱ ὁποῖοι πρὸς τὰ ἄνω μεταπίπτουν εἰς τοφφικοὺς σχιστολίθους καὶ τοφφικοὺς ψαμμίτας καὶ κατόπιν εἰς μέλανας πλακώδεις μαργώδεις σχιστολίθους. Τὰ ἐκ τῆς κώμης Βένγκεν (Wengen) ὀνομασθέντα στρώματα περιέχουν ὡς κύριον χαρακτηριστικὸν ἀπολίθωμα τὴν *δαονέλλαν Lommeli*. Διακρίνουν τὰ *κατώτερα στρώματα*, μὲ τὸ χαρακτηριστικὸν ἀνωτέρω ἀπολίθωμα καὶ μὲ ἄφθονα ἀπολιθωμένα φυτά, καὶ τὰ *ἀνώτερα στρώματα*, μὲ χαρακτηριστικὸν ἀπολίθωμα τὴν *ποσιδωνίαν wengensis*. Ἐκτὸς τῶν ἀπολιθωμάτων τούτων τὰ ἀνώτερα στρώματα περιέχουν τοπικῶς ἐντὸς πρασίνων πυριτικῶν σχιστολίθων καὶ τὰ γένη ἀμμωνιτῶν *προτραχύκερας* (μὲ τὰ εἴδη archelaus, ladinum) *προαρκέστης, ἰωαννίτης, ἁρπαδίτης* κτλ.

Ἐν Ἑλλάδι σαφῶς καθωρισμένα *στρώματα τοῦ Βένγκενερ* εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν ἀσβεστολίθων τῆς μέσης καὶ ἀνωτέρας τριασίου περιόδου παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς Ἐπιδαύρου (Ἀσκληπιεῖον) εἰς τὴν ἀνατολικὴν κλιτὺν τοῦ λόφου Θεόκαφτα. Ὁ γεωλόγος Κάρολος Ρὲντς εὗρεν ἐντὸς αὐτῶν τὸ χαρακτηριστικὸν ἀπολίθωμα δαονέλλα Lommeli καὶ σειρὰν ἄλλων βενγκενερίων εἰδῶν, ὅπως π. χ. τὴν *ποσιδωνίαν wengensis, σαγέκερας Walteri, μονοφυλλίτην wengensis, γυμνίτην Ecki, στουρίαν semiarata, στουρίαν forojulensis, τραχύκερας (προτραχύκερας) Archelaus*.

Πιθανῶς καὶ ἐντὸς τῶν ἄλλων στρωμάτων τῆς μέσης τριασίου ὑποπεριόδου ἐν Ἑλλάδι νὰ περιέχωνται καὶ στρώματα τοῦ Βένγκενερ. Ταῦτα ὅμως δὲν ἔχουν εἰσέτι, λόγῳ τῆς μὴ ἀνευρέσεως χαρακτηριστικῶν ἀπολιθωμάτων, σαφῶς καθορισθῆ καὶ διακριθῆ ἐκ τῆς ὅλης διαπλάσεως τῶν μεσο-τριασικῶν στρωμάτων. Γ. Κ. Γ.

βενδαβάλες (οἱ) *[Ναυτ.]*. Διεθνὴς ὀνομασία, ἐκ τῆς ἱσπανικῆς Vendavales, τῶν χειμερινῶν ἀπὸ Λιβὸς *(Γαρμπῆ)* ἀνέμων τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Εἶναι οἱ φοβερώτεροι ἄνεμοι τῶν βορειοανατολικῶν ἐκτάσεων τοῦ ὠκεανοῦ αὐτοῦ, ἰδίως πρὸς τὸν κόλπον τοῦ Κάδιξ, τόσον διὰ τὴν ἔντασίν των, ὅσον καὶ διὰ τὴν σφοδρότητα τοῦ κλύδωνος τῆς θαλάσσης, τὸν ὁποῖον ὑπεγείρουσι. Τὰ βαρέα βαρυτεφόχροα νέφη, οἱ ραγδαῖοι ὄμβροι καὶ αἱ λαίλαπες, αἱ ὁποῖαι συνοδεύουν τοὺς βενδαβάλες, καταπονοῦν πολὺ τοὺς ὑπ' αὐτῶν χειμαζομένους. Προηγεῖται δὲ τῶν ἀνέμων τούτων γενικῶς πτῶσις τοῦ βαρομέτρου ταχεῖα καὶ δρόσος πυκνή, ἀποτελοῦσα ἀσφαλὲς προγνωστικὸν αὐτῶν καὶ ἂν ἀκόμη ἐπικρατοῦν τότε ἀνατολικοὶ ἄνεμοι. Ἐμφανίζονται δὲ ὡς νότιοι, λεπτοὶ ἐν ἀρχῇ, πλὴν λιβίζοντες ὁλονὲν καὶ σφοδρυνόμενοι, ἕως οὗ στερεωθῶσι πρὸς Λίβα, ὁπόθεν πνέουσι παραφόρως, ἐπὶ δύο συνήθως ἡμέρας, μεθ' ἃς μεταπίπτουσιν εἰς Ζέφυρον καὶ κάποτε εἰς Σκίρωνα. Εὐδιάζει τότε (κοινῶς «ξανοίγει ὁ καιρός»), ἐκδηλουμένων ἐν τούτοις μεταξὺ τῶν διαιθριασμάτων λαιλάπων ἢ θυελλῶν μετὰ κεραυνῶν, ὁπότε καὶ κοπάζουσι βαθμηδόν, βορρίζοντες συγχρόνως ὁλονέν. Ἂν καὶ οἱ βενδαβάλες διαρκοῦσι συνήθως μέχρι τριῶν ἡμερῶν, διατηροῦνται ἐν τούτοις ἐνίοτε ἐπὶ μακροτέρας περιόδους, παρεμβαλλομένων βραχειῶν διακοπῶν· ἐάν, ἀφοῦ πνεύσωσι σφοδρῶς ἐπί τινα χρόνον, ὑψωθῶσιν εἰς Ζέφυρον ἢ Σκίρωνα καὶ ἀποκαταστῶσιν ἀπὸ τοιαύτης διευθύνσεως, ἡ καλοκαιρία ἀποκαθίσταται· ἀλλ' ἐάν, ἀφοῦ ὑψωθῶσι μέχρι Ζεφύρου, μεταπέσωσι πάλιν εἰς Λίβα, ἡ κακοκαιρία ἐπαναλαμβάνεται μετὰ μείζονος ἢ πρότερον σφοδρότητος. Πάντως ὁ τερματισμός των γίνεται διὰ διαδοχικῆς μεταπτώσεως πρὸς Ζέφυρον, Σκίρωνα, ἀλλὰ καὶ ἕως Βορρᾶ καὶ Μεσοβορρᾶ ἀκόμη, ὁπόθεν πνέει, μαραινόμενος καθ' ἑκάστην (κοιν. «πέφτει ὁλοένα») μέχρι πλήρους ἀποκαταστάσεως εὐδίας. Κατ' Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον οἱ βενδαβάλες δὲν ὑπερβαίνουσιν εἰς ἔντασιν τοὺς «μετρίους», ἂν καὶ συνοδεύωνται καὶ τότε ὑπὸ πυκνῆς συννεφείας.

Οἱ Ἄγγλοι λογίζουσιν ὡς βενδαβάλες καὶ τοὺς ἀπὸ Λιβὸς ἀνέμους τοῦ δυτικωτάτου, ἀμέσως ἀνατολικῶς τοῦ Γιβραλτάρ, μυχοῦ τῆς Μεσογείου, τοὺς πνέοντας δυτικῶς τῆς γραμμῆς τοῦ ἱσπανικοῦ ἀκρωτηρίου Σὰν Ἀντώνιο καὶ τοῦ Ἀλγερινοῦ Τενές· καὶ εἶναι μὲν καὶ οὗτοι ἀπότοκοι τῶν ἐν τῷ ὠκεανῷ ἐπικρατούντων βενδαβάλες, ἀλλ' οὔτε ἀπὸ ἀπόψεως διαρκείας, οὐδὲ ἀπὸ

Digitized by Google

ἀπόψεως καταπονήσεως δύνανται νὰ συγκριθῶσι κἂν πρὸς ἐκείνους. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βένδαι (οἱ) (Wenden) *[Ἐθνολ.]*. Ὄνομα, ὅπερ ἔδιδον πρότερον οἱ Γερμανοὶ εἰς ἅπαντας τοὺς Σλαύους γείτονάς των. Σήμερον Βένδαι καλοῦνται οἱ Σλαῦοι τοῦ ἄνω καὶ κάτω Λάουζιτς, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων ἀνέρχεται εἰς 120,000 ψυχάς. Οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν εἶναι διαμαρτυρόμενοι, ὑπάρχουσι δὲ καὶ 12.000 καθολικοί. Ὁ πολιτισμὸς τῶν Βενδῶν εἶναι γνησίως γερμανικός. Ἡ *βενδινὴ* ἢ καὶ *σορβικὴ* καλουμένη γλῶσσα διετηρήθη μέχρι σήμερον εἰς τόπους τινὰς ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Σπρέεβαλντ καὶ ἐν τῷ σαξωνικῷ Λάουζιτς μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Ἔλστερ παρὰ τὸ Κάμεντς καὶ τοῦ Λαιμπάουερ, ἀνήκει δὲ εἰς τὸν δυτικὸν κλάδον τῶν σλαυικῶν γλωσσῶν καὶ διαιρεῖται εἰς δύο κλάδους, εἰς τὸν «*ἄνω σορβικὸν*» καὶ «*κάτω σορβικόν*». Ἡ λογοτεχνία τῶν Βενδῶν, ἧς τὸ περιεχόμενον ὑπῆρξε σχεδὸν ἀποκλειστικῶς θρησκευτικὸν μέχρι τοῦ 1840, χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς θρησκευτικῆς Μεταρρυθμίσεως. Οἱ Βένδαι ἔχουσι φιλολογικοὺς συλλόγους καὶ ἐκδίδουν πολλὰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ εἰς τὴν γλῶσσάν των.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Müller* Das Wedentum in der Niederlausitz, 1922.—*Schmidt*, Die Wenden, 1926.—Tetzner, Die Slawen in Deutschland. 1902. Α. Δ.

Βενδελῖνος (Vendelinus) *[Ἀστρον.]*. Κρατὴρ τῆς Σελήνης, κείμενος ἐν τῷ νοτιοδυτικῷ τεταρτημορίῳ τοῦ δίσκου αὐτῆς ἐν μέσῳ περιοχῆς ἀφθονούσης εἰς λεπτομερείας. Αἱ κατὰ προσέγγισιν σεληνογραφικαὶ συντεταγμέναι αὐτοῦ εἶναι αἱ ἑξῆς: μῆκος 60^0 Δ καὶ πλάτος—15^0. Σ. Π.

Βενδιδαῖος *['Αρχ.]*. Ἕβδομος μὴν τῶν Βιθυνῶν, ἐκ τριάκοντα ἡμερῶν, ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν Μάρτιον (12 Μαρτίου—11 Ἀπριλίου). —Ω.

Βενδίδειον (τὸ) *['Αρχ.]*. Ἱερὸν ἱδρυμένον πρὸς τιμὴν τῆς θρᾳκικῆς θεᾶς *Βενδίδος*, εἰς τὰ βάθη τῶν ἀνηλίων σπηλαίων τῆς Θρᾴκης, ὅπου ἐθύοντο πρὸς τιμὴν αὐτῆς κύνες. Ἐπίσης πρὸς τιμὴν τῆς αὐτῆς θεᾶς ἱδρύθη ἱερὸν καὶ ἐν Πειραιεῖ ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῷ οἰκούντων Θρᾳκῶν. Δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον ποῦ ἀκριβῶς ἔκειτο. Ἐκ τῶν παρὰ τῷ Ξενοφῶντι (Ἑλλην. II. 4. 11) ὅμως λεγομένων φαίνεται, ὅτι ἔκειτο ἐν Μουνιχίᾳ, διότι ἐν τῇ ὁδῷ τῇ ἀγούσῃ ἐκ τῆς Ἱπποδαμείου ἀγορᾶς πρὸς τὸ ἱερὸν τῆς Μουνιχίας Ἀρτέμιδος καὶ τὸ Βενδίδειον συνεκρούσθησαν οἱ ἀπὸ τῆς Ἱπποδαμείου ἀγορᾶς ὁρμηθέντες 30 (τύραννοι) μετὰ τῶν ὀπαδῶν των πρὸς τοὺς ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου τῆς Μουνιχίας κατελθόντας ὑπὸ τὸν Θρασύβουλον φυγάδας Ἀθηναίους. Ὁ Αὔγουστος Μόμμσεν εἰς τὴν Ἑορτολογίαν του (σελ. 425 ἔκδ. 1863 ἐν Λειψίᾳ) ὑποθέτει ὅτι τὸ Βενδίδειον ἱδρύθη ἐν Πειραιεῖ κατά τινα τῶν ἐπιδημιῶν τῶν ἐτῶν 445, 430, ἢ 420. ΚΑΨ.

—**Βενδίδεια** (τά). Ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τῆς θεᾶς Βενδίδος (βλ. λ.) ἐν Πειραιεῖ, τελουμένη κατὰ τὴν 19ην (κατ' ἄλλους κατὰ τὴν 20ήν) τοῦ Θαργηλιῶνος μηνός. Ἡ ἑορτὴ αὕτη ἤρχισε νὰ τελῆται ἐν Πειραιεῖ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σωκράτους, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐν τῇ «Πολιτείᾳ» τοῦ Πλάτωνος (α'. 327—328) λεγομένων, καὶ ἦτο θεαματικωτάτη, διότι ἐκτὸς τῶν γινομένων κατ' αὐτὴν πομπῶν, μιᾶς τῶν ἐγχωρίων καὶ μιᾶς τῶν ἐν Πειραιεῖ ἐγκατεστημένων Θρᾳκῶν, ἐγίνετο κατὰ τὴν ἑσπέραν λαμπαδηδρομία ἐφίππων καὶ ταύτην ἐπηκολούθει παννυχίς, τῆς ὁποίας τὸ τελετουργικὸν ὡμοίαζε πρὸς τὸ τῆς ἑορτῆς τῶν Διονυσίων. Πρὸς ἀπόλαυσιν τοῦ θεάματος αὐτοῦ ἐπείσθη, κατὰ τὸν Πλάτωνα (ἔνθ. ἀνωτ.), νὰ δειπνήσῃ ἐν Πειραιεῖ καὶ ὁ Σωκράτης τὴν ἑσπέραν τῆς πρώτης ἑορτῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πολεμάρχου, ἀδελφοῦ τοῦ ῥήτορος Λυσίου. Ἡ κατὰ τὰ Βενδίδεια θυσία εἶχε χαρακτῆρα ἐπίσημον καὶ παρεῖχεν εἰς τὴν δημοκρατίαν ἱκανὴν πρόσοδον (συμβολὴν εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ *δερματικοῦ* πρόσοδον τῶν Ἀθηνῶν). Εἰσηγηταὶ τῆς λατρείας τῆς θεᾶς Βενδίδος καὶ τῆς πρὸς τιμὴν αὐτῆς ἑορτῆς ὑπῆρξαν οἱ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐγκατεστημένοι Θρᾷκες. ΚΑΨ.

Βενδικάρι (Vendicari) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νῆσος μικρὰ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Σικελίας (πλάτ. 36^0 47′ Β, μῆκ. 15^0 09′ χαρτ. ἀγγλ. 187: Palma to Catania), χερσονησίζουσα, ἅτε ἑνουμένη πρὸς τὴν κυρίως ξηρὰν διὰ χθαμαλῆς γλώσσης ἀμμώδους. Σ.Ε.Λ.

Βενδὶς (καὶ *Βένδις*) *[Μυθολ.]*. Θρᾳκικὴ σεληνιακὴ θεότης ταυτισθεῖσα πρὸς τὴν Ἑκάτην ἢ τὴν Ἄρτεμιν ἢ καὶ τὴν Περσεφόνην, ὅτε εἰσαχθείσης τῆς λατρείας της εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξηλληνίσθη αὕτη. Αἱ ἐν Θρᾴκῃ πρὸς τιμὴν τῆς *Βενδίδος* καὶ (*Βενδῖδος*) ἑορταὶ ἦσαν χαρακτῆρος ὀργιαστικοῦ, ὁμοιάζουσαι πρὸς τὰς πρὸς τιμὴν τῆς φρυγικῆς θεότητος *Σαβαζίου*, ἐξομοιωθέντος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὸν Διόνυσον. Διὰ τοῦτο καὶ εἶχε πλασθῆ ὁ φρυγικὸς μῦθος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ Βενδὶς ἦτο θυγάτηρ τοῦ Σαβαζίου, ἐπειδὴ δὲ ὁ Σαβάζιος ὡς θεὸς τοῦ ἄλλου Κόσμου εἶχε ταυτισθῆ πρὸς τὸν Πλούτωνα, εὔκολον ἦτο καὶ ἡ Βενδὶς νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὴν Περσεφόνην ἢ νὰ πλασθῇ ὁ μῦθος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἔγινεν αὕτη θυγάτηρ τοῦ Ἀδμήτου ἢ Ἀδάμαντος (ἀδαμάστου), ὅπερ ἦτο ἐπίθετον τοῦ Πλούτωνος ἐν ἀρχῇ. Ἡ λατρεία τῆς Βενδίδος ἐκ τῆς Θρᾴκης διεδόθη κατὰ πρῶτον εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ τὰς ἐν τῇ Θρᾳκικῇ χερσονήσῳ ἑλληνικὰς ἀποικίας καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Λῆμνον καὶ τὴν Ἀμφίπολιν, ἀπὸ τῶν ὁποίων μετεδόθη διὰ τῶν Θρᾳκῶν ἐμπόρων εἰς τὸν Πειραιᾶ. Ἐν Λήμνῳ φαίνεται ὅτι ἐγίνοντο εἰς ἀρχαιοτέρους χρόνους καὶ ἀνθρωποθυσίαι κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Βενδίδος, ὅπως ἐγίνοντο καὶ θυσίαι νεανίδων πρὸς τιμήν της ἐν Θρᾴκῃ. Ἀπὸ τῆς Λήμνου μετεδόθη ἡ λατρεία τῆς Βενδίδος καὶ εἰς Βραυρῶνα τῆς Ἀττικῆς, ἔνθα ἐλατρεύθη αὕτη ὡς Ἄρτεμις. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως ἐκ τοπικιστικοῦ πνεύματος ἔπλασαν παράδοσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ὁμοιότης τῆς λατρείας τῆς Βραυρωνείας Ἀρτέμιδος καὶ τῆς ἐν Λήμνῳ Βενδίδος ὠφείλετο εἰς τὴν μεταφορὰν τοῦ ἀγάλματος τῆς Ἀρτέμιδος (κατ' ἀκολουθίαν καὶ τῆς λατρείας της) εἰς τὴν Λῆμνον ὑπὸ τῶν ἁρπασάντων αὐτὸ ἐκ Βραυρῶνος Τυρρηνῶν πειρατῶν. Εἰς τοὺς βράχους τῶν Φιλίππων παρίστατο ὁ Σαβάζιος Διόνυσος, ὅστις, ὡς προελέχθη, εὑρίσκετο εἰς συγγενικὰς σχέσεις πρὸς τὴν Βενδίδα, μὲ κέρατα ταύρου, αὕτη δὲ παρίστατο ὡς ἀνδρόγυνος, κρατοῦσα δύο λόγχας, αἵτινες ἐσυμβόλιζον ἢ ὅτι ἦτο θεότης τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης ἅμα, ἢ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἢ ὅτι ἦτο θεὰ τοῦ κυνηγίου. Ἐν Ἀμφιπόλει ἡ Βενδὶς ἡ συνδεομένη μὲ τὸν ὑπὸ μορφὴν ταύρου παριστάμενον Διόνυσον (Σαβάζιον) παρίστατο ὡς ταυροπόλος Ἄρτεμις. Ἐπί τινων νομισμάτων τῆς πόλεως ταύτης παρίστατο ἡ Βενδὶς καθημένη ἐπὶ ταύρου ὡς ἡ Εὐρώπη. Ἐπὶ ἄλλων δὲ παρίστατο ἔμπροσθεν μὲν ἐν προτομῇ ἐστεφανωμένη ἐν τῇ κεφαλῇ μὲ μήνην (σελήνην) ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ ἐπιγραφὴν «Ταυροπόλος», ὄπισθεν δὲ ὀρθία, κρατοῦσα ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν χειρὸς τὴν λαμπάδα τῆς Ἑκάτης, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ δόρυ.

Ἐν Λήμνῳ ἡ Βενδὶς ἐκαλεῖτο καὶ *μεγάλη θεά*, ὡς μεγάλη δὲ θεὰ ἐμνημονεύετο καὶ εἰς τὰς «*Λημνίας*» τοῦ Ἀριστοφάνους, ὅπερ εἶναι μία ἔνδειξις τῆς προελεύσεώς της. Ἐν Ἀθήναις τὸ πρῶτον φέρεται μνημονευομένη ἡ Βενδὶς εἰς τὰς «*Θρᾴττας*» τοῦ Κρατίνου, ὅστις φαίνεται ὅτι ἐν τῇ κωμῳδίᾳ του ἐκήρυσσε διωγμὸν κατὰ τῆς ξενικῆς ταύτης θεότητος, τῆς ὁποίας τὴν συγχώνευσιν μὲ τὰς ἐπιχωρίους θεότητος ἐπεδίωκον οἱ εἰσαγαγόντες τὴν λατρείαν της. Ὅτε ἀνεγνωρίσθη ἐν Ἀττικῇ ἡ θεότης της, ἡ Βενδὶς ἐτιμήθη καὶ δι' ἰδιαιτέρου ἱεροῦ ἐν Πειραιεῖ. Ἐξ Ἀθηνῶν ἡ λατρεία τῆς Βενδίδος διεδόθη καὶ εἰς ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις καὶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἀκόμη τῆς Αἰγύπτου, ἔνθα ὡσαύτως ἠξιώθη ἰδίου ἱεροῦ. Ἐκτὸς τῆς Θρᾴκης, τῆς Φρυγίας καὶ τῶν εἰρημένων ἑλληνικῶν πόλεων, ἡ Βενδὶς ἐτιμᾶτο καὶ ἐν Βιθυνίᾳ, ἔνθα καὶ εἷς τῶν μηνῶν τοῦ ἔτους ἐκαλεῖτο *Βενδιαῖος* ἢ *Βενδιδαῖος*, καὶ ἐν Σαμοθρᾴκῃ, ταυτιζομένη πρὸς τὴν *Ἀξιόκερσαν*, τὴν Περσεφόνην τῶν μυστηρίων τῆς Σαμοθρᾴκης.

Τὴν Βενδίδα ὅμως οἱ Ἕλληνες, καὶ ὅτε αὕτη ἀνεγνωρίσθη ὡς γηγενής, παρὰ τὴν ἐξομοίωσίν της πρὸς ἄλλας θεότητας, ἀείποτε διέκρινον αὐτὴν τούτων, ὡς εἶναι μεμαρτυρημένον ἐν Πειραιεῖ, ἔνθα οὐδέποτε συνεχέετο αὕτη πρὸς τὴν Ἄρτεμιν, ἂν καὶ ἀμφότεραι εἶχον ἱερὰ πλησίον ἀλλήλων κείμενα. Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Βένδιστα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Καστανέας* τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 649. Ἤδη ἔχει μετονομασθῆ εἰς *Ἀμάραντον*, ἀπέχον ἀπὸ τῆς Καστανιᾶς 30′. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Λουζέτσι* (κάτ. 196). Δ. Ε. Μ.

Βενδότης, *Γεώργιος*. Ἕλλην τυπογράφος, ἐκδότης καὶ συγγραφεύς. Ἐγεννήθη τῷ 1757 ἐν Ζακύνθῳ, ὅπου καὶ ἐδιδάχθη ἐγκύκλια μαθήματα. Ποθῶν ἀνωτέραν μόρφωσιν, μετέβη πρὸς σπουδὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἐγένετο ἔμπειρος τῆς λατινικῆς, ἰταλικῆς καὶ γαλλικῆς γλώσσης, καθὼς καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν. Ἀκολούθως μετέβη εἰς Βενετίαν καὶ ἀνέλαβε τὴν ἐπιστασίαν καὶ διόρθωσιν τῶν ἐκεῖ ἐκδιδομένων βιβλίων τοῦ περιφήμου τυπογραφείου Νικολάου Γλυκῦ. Περὶ τὸ 1781, διελθὼν ἐκ Βιέννης, μετέβη εἰς Πέστην, ὅπου εὗρε θέσιν διδασκάλου τῶν ἑλληνοπαίδων· ἀλλὰ μετὰ ὀλιγοχρόνιον διαμονὴν ἐν Πέστῃ ἐπέστρεψε πάλιν εἰς Βιέννην, προσληφθεὶς διορθωτὴς τοῦ αὐτόθι αὐστριακοῦ τυπογραφείου Μπαουμάϊστερ, (*Βαουμάϊστερ*, ὡς ἐγράφετο τότε). Ἐκεῖ ἐνυμφεύθη, τὸ ἔτος 1787, τὴν κόρην τοῦ Δημητρίου Σφογκαρᾶ *Μαρίαν*, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέκτησεν υἱὸν ὀνομασθέντα Νικόλαον (1790). Ὁ Βενδότης εἶναι ὁ πρῶτος Ἕλλην, ὅστις συνέστησε τυπογραφεῖον ἐν Βιέννῃ (1792). Ὁ Ζαβίρας, ὁ γνωρίζων καλῶς τὰ περὶ αὐτοῦ, διότι ἦτο ἀγαπητός του φίλος, ῥητῶς λέγει ὅτι ὁ Βενδότης ἠγόρασε τὸ τυπογραφεῖον τοῦ Μπαουμάϊστερ· ἀλλ' ἐπειδὴ ὑπάρχουν βιβλία ἐκδοθέντα παρὰ τοῦ τυπογραφείου Μπαουμάϊστερ καὶ μετὰ τὴν σύστασιν τοῦ τυπογραφείου Βενδότη, καὶ γνωστὸν εἶναι ὅτι, ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βενδότη, μόνον ἓν βιβλίον ἐξεδόθη φερόμενον ὡς ἐκδοθὲν τύποις Μπαουμάϊστερ, πολὺ πιθανὸν εἶναι, ὅτι τὰ ἀπὸ τοῦ 1791 μέχρι τοῦ 1796 βιβλία τὰ φερόμενα ὡς ἐκτυπωθέντα εἰς τὸ τυπογραφεῖον Μπαουμάϊστερ ἐτυπώθησαν εἰς τὸ τυπογραφεῖον τοῦ Βενδότη, ἀλλὰ δι' ἐμπορικοὺς σκοποὺς φέρουν ὡς τυπογράφον τὸν Μπαουμάϊστερ. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι ἤδη ἀπὸ τοῦ 1789 βιβλία ἐξελθόντα ἐκ τῶν πιεστηρίων Μπαουμάϊστερ φέρουσι «τυπωθὲν παρὰ Γεωργίου Βενδότη», ἐξ οὗ εἰκάζεται ὅτι ἤδη ἀπὸ τοῦ 1789 (ἤτοι ὀλίγον πρὸ τοῦ γάμου του) εὑρίσκετο εἰς διαπραγματεύσεις περὶ ἀγορᾶς τοῦ τυπογραφείου. Ὁ Βενδότης ἀπέθανεν εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῆς Βιέννης ἐκ φθίσεως τὴν 17ην Νοεμβρίου 1795 εἰς ἡλικίαν 38 ἐτῶν, μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του ἡ χήρα αὐτοῦ Μαρία ἐξηκολούθησε νὰ διευθύνῃ τὸ τυπογραφεῖον μέχρι τοῦ ἔτους 1810, ὁπότε καὶ μετεπώλησεν αὐτὸ εἰς τὸν Ἰωάν. Βαρθ. Τσβέκιον.

Ὁ Βενδότης, ἐκτὸς τῶν παρ' ἄλλων συγγραφέων ἐκδοθέντων εἰς τὸ ἰδιόκτητον τυπογραφεῖόν του βιβλίων, συνέγραψεν ἢ μετέφρασε καὶ συγχρόνως ἐξέδωκεν ὁ ἴδιος βιβλία κατανεμόμενα εἰς τὰς ἑξῆς κατηγορίας.

Α') Συγγράμματα: «Γραμματικὴ τῆς γαλλικῆς διαλέκτου» (Βιέννη 1786. Μετετυπώθη ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει καὶ ἐν τῷ τυπογραφείῳ Βενδότη τῷ 1793, 1806, 1809, καὶ ἐν Βενετίᾳ παρὰ τῷ τυπογράφῳ Νικ. Γλυκεῖ τῷ 1810). «Λεξικὸν τρίγλωσσον τῆς γαλλικῆς, ἰταλικῆς καὶ ῥωμαϊκῆς διαλέκτου» (Βιέννη 1790 εἰς τόμους τρεῖς. Μετετυπώθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1804 εἰς τόμους δύο ἄνευ τῆς ἰταλικῆς διαλέκτου, καὶ τῷ 1816 ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει, εἰς ἕνα τόμον, τὸ ἔργον ὁλόκληρον). «Ἡμερολόγια τῶν ἐτῶν 1789—1796». (Ὁ Βενδότης εἶναι ὁ πρῶτος ἐκδόσας ἑλληνιστὶ ἡμερολόγια). «Περιγραφὴ τοῦ Παντός, ἤτοι ἱστορία φυσικὴ μὲ εἰκονογραφίας πρὸς μαθήτευσιν τῶν νέων» (Βιέννη 1792 εἰς τόμους δύο). «Ἀλφαβητάριον» (Βιέννη 1792, ἐν τῷ τυπογραφείῳ του τυπωθέν). «Προσθήκη τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ Μελετίου μητροπολίτου Ἀθηνῶν (ἤτοι τόμος Δ'), περιέχουσα τὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συμβάντα ἀπὸ τοῦ 1700 μέχρι τοῦ 1793» (Βιέννη 1795, ἐν τῷ τυπογραφείῳ του τυπωθέν). «Περὶ τῶν ἡγεμονευσάντων ἐν Βλαχίᾳ κατὰ καιροὺς ἕως τοῦ νῦν ἱστορία συνοπτική, ἐν ᾗ προσετέθη καὶ ἱστορία περὶ τῆς παλαιᾶς Δακίας» (Ἀνέκδοτος).

Β' Μεταφράσεις: «Περὶ αὐνανισμοῦ» (Βενετία 1777). «Νουθεσίαι πρὸς τὸν λαὸν πρὸς διαφύλαξιν τῆς σωματικῆς ὑγείας» (Βενετία 1780). «Ἰνδὸς φιλόσοφος ἢ μέθοδος τοῦ εὐτυχῶς ζῆν» (Βιέννη 1782). «Ὀρθόδοξος διδασκαλία Πλάτωνος μητροπολίτου Μόσχας, δαπάνῃ Π. Λαμπανιτζιώτη» (Βιέννη 1782. Τὸ αὐτὸ ἔτος εἶδε τὸ φῶς ἐν Λειψίᾳ καὶ ἡ τοῦ Ἀδ. Κοραῆ μετάφρασις, τοῦ δὲ Βενδότου μετετυπώθη τῷ 1783, 1793, 1813, 1815, 1820 ἐν Βιέννῃ). «Τί ἐστι πάπας» (Βιέννη 1782). «Ἠθικὴ ἱστορία Βελισσαρίου» (Βιέννη 1783). «Ἱστορία τῆς Ἀμερικῆς» (Βιέννη 1782—1783 εἰς τόμους τέσσαρας, τυπωθὲν ἐν τῷ τυπογραφείῳ του). «Ἄνθος ἀρετῆς καὶ γνώσεως» (Βιέννη 1794, τυπωθὲν ἐν τῷ τυπογραφείῳ του). Τὰ κεφάλαια 32ον, 33ον καὶ 34ον τοῦ Δ' τόμου τοῦ «Νέου Ἀναχάρσιδος» (Βιέννη 1792. Ἐπισυμβάντος τοῦ θανάτου τοῦ Βενδότη, ὁ φίλος αὐτοῦ Ῥήγας ὁ Βελεστινλῆς μετέφρασε τὰ ὑπόλοιπα κεφάλαια τοῦ Δ' τόμου). «Περὶ εὐκοσμίας», ἐκ τῆς γαλλικῆς (Ἀνέκδοτος).

Γ') Ἐπιμελείᾳ καὶ διορθώσει αὐτοῦ: «Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία Μελετίου μητροπολίτου Ἀθηνῶν» (Βιέννη 1783—1784 εἰς τρεῖς τόμους). «Ὁ Ἀντίπαπας, ἤτοι ἀγῶνες.... Μάρκου Ἐφέσου τοῦ Εὐγενικοῦ» (Βιέννη 1785). «Κατὰ Ὠκέλλου περὶ τῆς τοῦ παντὸς φωνῆς» (Βιέννη 1787. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί). «Λόγγου τὰ κατὰ Δάφνιν καὶ Χλόην» (Βιέννη 1792 ἐν τῷ τυπογραφείῳ του τυπωθέν).

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ. *Γ. Ζαβίρα*, Νέα Ἑλλὰς Ἀθῆναι 1872.—*Ἀνδρ. Δημητρακοπούλου*. Προσθῆκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν. Λειψία 1871.—*Α. Π. Βρετοῦ* Νεοελληνικὴ φιλολογία τόμοι Α'—Β'. Ἀθῆναι 1854—1857.—*E. Legrand—H. Pernot*, Bibliographie Ionienne, τόμοι 2. Paris 1910. Γ. ΛΑΔΑΣ

Βενδρανὲλ (Vedraneil) *[Παρ. Γεωγρ.]*. Νῆσος μικρὰ 1 ½ μίλ. πελαγίως τοῦ ἀκρωτηρίου Χουέου (Cabo Jueu) ΝΔ ἐσχατιᾶς τῆς νήσου Ἴβιθα (πλάτ. $38^0$15′ Β., μῆκ. $1^0$13′ Ἀν., χαρτ. ἀγγλ. 3276: Iviza and Formantera) τῶν Βαλεαρίδων. Σ. Ε. Λ.

Βενεβέντον (Venevento) *[Γεωγρ.]*. Σημαντικὴ πόλις τῆς Νοτίου Ἰταλίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας καὶ νομοῦ (ἐν τῇ Καμπανίᾳ), ἀπέχουσα 55 χιλιόμ. ΑΝΑ τῆς Νεαπόλεως (διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς 97 χιλιομ.) καὶ ἔχουσα 20.429 κατ. (τῷ 1921). Κεῖται ἐν ὡραίᾳ θέσει, ἐπὶ πρανοῦς λόφου δεσπόζοντος δύο κοιλάδων, τὰς ὁποίας διαρρέουν ὁ Καλόρης καὶ ὁ Σάβατος.

Αἱ παραδόσεις θεωροῦσι τὴν πόλιν ἀρχαιοτέραν τῆς Ῥώμης ἀναφέρουσαι τὴν ἵδρυσιν ταύτης εἰς τὸν Ἕλληνα *Διομήδην*, υἱὸν τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τῆς Κίρκης. Εὑρίσκετο δ' εἰς τὴν χώραν τῶν

Digitized by Google

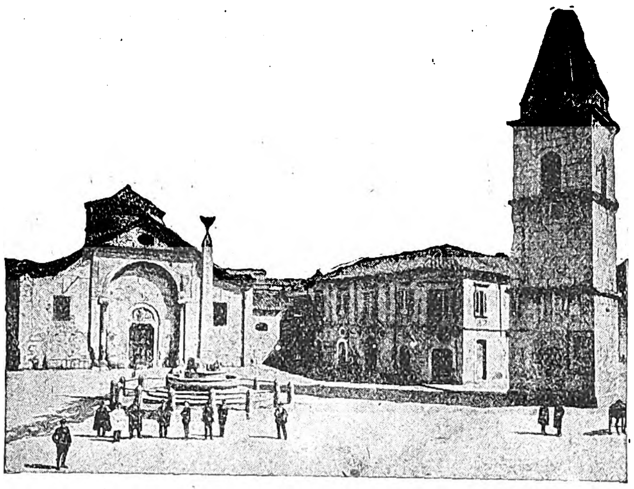

Βενεβέντον: *Ἡ πλατεῖα καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας.*

Ἱρπίνων, ὁμοσπόνδων τῶν Σαμνιτῶν, καὶ ἐκαλεῖτο κατ' ἀρχὰς *Malvis* ἢ *Maleventum*. Ἀλλ' οἱ Ρωμαῖοι καταλαβόντες ταύτην καὶ ἱδρύσαντες ἀποικίαν ἤλλαξαν τὸ ὄνομα διὰ τὸ δυσοίωνον εἰς Beneventum (παρὰ Πλουτάρχῳ *Βενέβεντος*) παρὰ Πτολεμαίῳ δὲ *Βενεούκιτον*. Ἡ πόλις ἐγένετο ἱστορικῶς διάσημος διὰ τὴν ἐκεῖ συγκροτηθεῖσαν μάχην τῷ 275 π. Χ., καθ' ἣν οἱ Ρωμαῖοι ἐνίκησαν τὸν ἀήττητον ἕως τότε βασιλέα τῆς Ἠπείρου Πύρρον. Ὁ Ἀννίβας τὴν ἐπολιόρκησε ματαίως. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τριανδρίας τὸ Βενεβέντον, κείμενον ἐπὶ τῆς Ἀππίας ὁδοῦ, ὑπῆρξεν ἡ ἀκμαιοτάτη πόλις τῆς Νοτίου Ἰταλίας, κατὰ δὲ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους ἀναφέρεται ὡς κέντρον τοῦ δικτύου τῆς συγκοινωνίας ταύτης. Κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους ἔπαθε πολλὰς καταστροφὰς ἐκ σεισμῶν καὶ ἁρπαγὰς ὑπὸ ἐπιδρομέων. Ὁ Γότθος Τοτίλας καταλαβὼν τὴν κατέστρεψε (545 μ. Χ.). Ἀνοικοδομηθεῖσα ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ Λομβαρδοῦ Αὐθάριδος προήχθη εἰς πρωτεύουσαν δουκάτου διατελέσασα ὡς τοιαύτη ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Λομβαρδικοῦ κράτους ἀνατραπέντος τοῦ δουκάτου ὑπὸ τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου διφκήθη ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ ἰδίων δουκῶν καὶ πριγκίπων. Τῷ 1047 κατέλαβον ταύτην οἱ Νορμανδοί, ἀλλ' ἐδιώχθησαν ὑπὸ τοῦ Ἐρρίκου τοῦ Γ', ὅστις τῷ 1053 παρεχώρησε τὸ δουκᾶτον εἰς τὸν πάπαν Λέοντα τὸν Θ', συγγενῆ αὐτοῦ ὄντα. Ἔκτοτε διετέλει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν παπῶν. Τῷ 1266 ἀναφέρεται ἑτέρα μάχη παρὰ τοῦτο, καθ' ἣν ὁ Μαμφρέδος, βασιλεὺς τῶν δύο Σικελιῶν, ἡττήθη καὶ ἐφονεύθη, ἔγινε δὲ κύριος τοῦ βασιλείου μετὰ τῆς πόλεως ταύτης Κάρολος ὁ Ἀνδηγαυικός. Ἀργότερον ὁ Μέγας Ναπολέων ἵδρυσε πριγκιπᾶτον ἐγκαταστήσας εἰς αὐτὴν τὸν Ταλλεϋράνδον, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1814 περιῆλθε πάλιν εἰς τὸν πάπαν.

Ἐν Βενεβέντῳ ἔγιναν διάφοροι σύνοδοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ τοῦ 1087, καθ' ἣν ὁ πάπας Βίκτωρ Γ' ἐπεκύρωσε τὸ ἀνάθεμα κατὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἐρρίκου τοῦ Δ' καὶ τοῦ ἀντιπάπα Κλήμεντος.

Αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως εἶναι στεναί, πλὴν μιᾶς, *Μεγάλης* καλουμένης. Εἶναι ἕδρα ἀρχιεπισκοπῆς, ἔχει ἀξιόλογον καθεδρικὸν ναόν, ὡραῖον δημοτικὸν μέγαρον, μεταξὺ δὲ τῶν πολλῶν ἀρχαιοτήτων

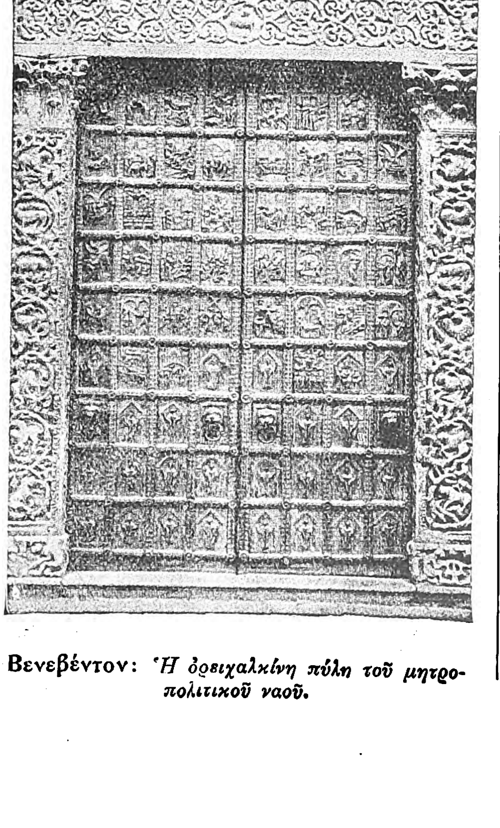

Βενεβέντον: *Ἡ ὀρειχαλκίνη πύλη τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ.*

διακρίνεται ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, κυκλοτερὴς οἰκοδομὴ λομβαρδικὴ τοῦ Η' αἰῶνος, τὸ κάλλιστον θριαμβευτικὸν τόξον τοῦ Τραϊανοῦ (ἡ συνήθως καλουμένη *Χρυσῆ Πύλη*) ἐκ παρίου μαρμάρου, σπουδαῖα λείψανα θεάτρου, ἀρχαίων γεφυρῶν καὶ τὰ ἀρχαῖα τείχη, περιφερείας 5 χιλιομ. Ἀξιόλογος εἶναι καὶ ὁ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Δομιτιανοῦ τοποθετηθεὶς αἰγυπτιακὸς ὀβελίσκος.

Τὸ Βενεβέντον εἶναι πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ, αὐξηθέντος κατὰ τὴν νέαν διοικητικὴν διαίρεσιν τῷ 1927 διὰ τῆς προσθήκης 465 τετρ. χιλ. ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τοῦ πρώην νομοῦ τῆς Καζέρτας. Κατόπιν τῆς αὐξήσεως ταύτης ἡ συνολικὴ ἔκτασις τοῦ νομοῦ εἶναι 2.588 τετρ. χιλ., οἱ δὲ κάτοικοι αὐτοῦ ἀνέρχονται εἰς 299.665. Μεσόγειος οὗτος ὤν, ἐκτείνεται κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῶν Ἀπεννίνων καὶ κατὰ τὴν ἐπικράτειαν τοῦ Βολτούρου. Μόνον ἡ βόρειος καὶ ἡ ἀνατολικὴ γωνία εἶναι κατὰ τὴν

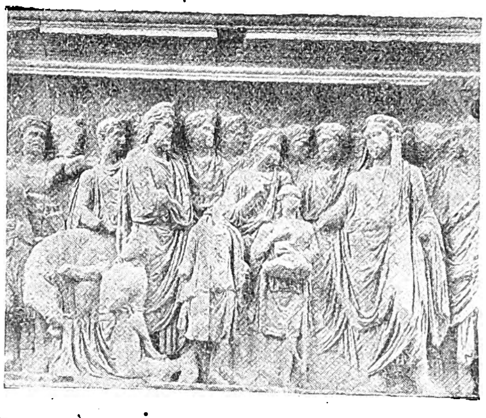

Βενεβέντον: *Ἀνάγλυφον τῆς ἀψῖδος τοῦ Τραϊανοῦ παριστῶν θυσίαν.*

Βενεβέντον: *Ἀνάγλυφον τῆς ἀψῖδος τοῦ Τραϊανοῦ παριστῶν διανομὴν ἀργυρίου πρὸς στρατιώτας.*

ἐπικράτειαν τοῦ Φορτόρη, ἐκβάλλοντος εἰς τὸ Ἀδριατικόν. Ὁ νομὸς διαιρεῖται εἰς τρεῖς ἐπαρχίας, τοῦ *Βενεβέντου*, τῆς *Τσερρέτο Σαννίτας* καὶ τοῦ *Ἁγ. Βαρθολομαίου (Γκάλντον)*. Ἡ ἐπαρχία Βενεβέντου ἔχει 27510 κατ. Εἶναι πλουσία εἰς λειμῶνας μετ' ἀφθόνων προϊόντων, σίτου, οἴνου, ἐλαίου, ἐξαιρέτων σύκων, καπνοῦ κ. ἄ. Ι. Σ. ΣΑΡΡΗΣ

Βενέγκας (Venegas), **Μιχαήλ**. Ἱσπανὸς ἱστορικὸς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἀνῆκεν εἰς τὰ τάγμα τῶν Ἰησουιτῶν καὶ ἀπεστάλη ὡς ἱεραπόστολος εἰς τὸ Μεξικὸν καὶ τὴν Καλιφορνίαν, ὅπου συνέλεξε διαφόρους πληροφορίας ἐπὶ τῶν χωρῶν τούτων, δημοσιεύθείσας ὑπὸ τὸν τίτλον «Noticia de la California y de su conquista» (Μαδρίτη 1757).

Βενέδαι· βλ. Οὐενέδαι.

βενεδενέα (ἡ) (Benedenea) *[Ζῳολ.]*. Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρηματοειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *τριστομιδῶν*. Εἶναι μικρότατοι σκώληκες ζῶντες παρασιτικῶς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος θαλασσίων τινῶν ἰχθύων. Τὸ σῶμά των εἶναι φοειδὲς καὶ πεπιεσμένον, φέρει δὲ εἰς ἀμφότερα τὰ ἄκρα του ἀνεπτυγμένην σικύαν (βεντούζαν) καὶ 2 ζεύγη ὀφθαλμῶν. Τὸ γεννητικὸν σύστημα εἶναι ἀρκούντως ἀνεπτυγμένον καὶ φέρει 2 ὄρχεις. Γνωστὰ τρία εἴδη, *βενεδενέα ἡ μεγάλη* (Benedenea maxima), *βενεδενέα ἡ κομψὴ* (Benedenea elegans) καὶ *βενεδενέα ἡ ἀέτειος* (Benedenea aquila). Τὸ πρῶτον εἶδος ἔχει μῆκος 20—24 χιλιοστομέτρων καὶ ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ δέρματος τῶν ἰχθύων *ἱππόγλωσσος ὁ κοινὸς* (Hyppoglossus vulgaris) καὶ *ἱππόγλωσσος ὁ μέγας* (Hypposlossus maximus). Τὸ δεύτερον εἶδος ἔχει μῆκος 85 περίπου χιλιοστομέτρων καὶ ἀπαντᾷ ἐπὶ τοῦ ἰχθύος *γλῶσσα ἡ κοινὴ* (Solea vulgaris), καὶ τὸ τρίτον ἔχει μῆκος 8—9 χιλιοστομέτρων καὶ ἀπαντᾷ ἐπὶ τῆς *μυλιοβατίδος τῆς ἀετείου* (Myliobatis aquila). Δ. Ν. Π.

Βενέδημος. Ἀθηναῖος Χριστιανὸς μάρτυς (βλ. λ. Ἀθῆναι *[Ἐκκλ.]*. τ. Β'. 178 γ'.)

Βενεδικὸς *κόλπος [Γεωγρ.]*· βλ. Οὐενεδικὸς *κόλπος*.

βενεδικτία (ἡ) (Benedictia) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βενεριδῶν*. Τὰ μαλάκια τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τῆς κωνικῆς κόγχης των, ἥτις ἔχει λεπτὰ τοιχώματα καὶ κυρτὰς γραμμώσεις. Ἄνοιγμα κόγχης σχεδὸν ἀπεστρογγυλωμένον καὶ εὐρὺ κατὰ τὴν βάσιν. Εἶναι πάντα μαλάκια τῶν γλυκέων ὑδάτων τῆς βορείου Ἀσίας. Δ. Ν. Π.

βενεδικτίνη (ἡ) *[Χημ. Τροφ.]*. Ἡδύποτον λίαν εὐφήμως γνωστόν. Παρεσκευάσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ *Βερνάρδου Βιντσέλλι* τῷ 1510 ἐν τῇ παρὰ τὸ Φεκὰμ μονῇ τῶν Βενεδικτίνων, ὅπου παρασκευάζεται ἀκόμη τὸ γνήσιον προϊόν. Ἡ μέθοδος τῆς παρασκευῆς αὐτοῦ εἶναι προνομιακὴ καὶ παραμένει μυστική. Ἀπομιμήσεις αὐτῆς παρασκευάζονται πολλαί, πολὺ ὅμως ὑστεροῦσαι κατὰ τὴν ὀσμὴν καὶ γεῦσιν. Σ. Γ.

Βενεδικτῖνοι *μοναχοί*. Οὕτω λέγονται οἱ ἐν τῇ Δύσει μοναχοί, οἱ ζῶντες κατὰ τὸν μοναχικὸν κανόνα τοῦ Βενεδίκτου *τοῦ ἐκ Νουρσίας* (βλ. λ.). Ὁ μοναχικὸς βίος ἐν τῇ Δύσει εἶχε γνωσθῆ ἐξ Ἀνατολῆς ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος· καίτοι ὅμως ἐν ταῖς πλείσταις τῶν μονῶν τῆς Δύσεως ἴσχυεν ὁ κανὼν τοῦ Μ. Βασιλείου, ὃν μετέφρασε λατινιστὶ ὁ Ρουφῖνος, ὑπῆρχε τόση ποικιλία ἐν τῇ ἐφαρμογῇ του ἀπὸ μονῆς εἰς μονήν, ὥστε, ὡς ἔλεγεν ὁ Κασσιανὸς (Institutiones 2, 2), ὑπῆρχον τόσοι μοναχικοὶ τύποι καὶ κανόνες ὅσαι μοναὶ καὶ κελλία. Ὁ Βενέδικτος, τὸν ΣΤ' αἰῶνα, εἶναι ὁ πρῶτος δοὺς κανόνα μοναχικοῦ βίου ἐν τῇ Δύσει· ὁ κανὼν οὗτος μέχρι καὶ τοῦ Η' αἰῶνος ἴσχυε μόνον εἰς ὡρισμένας μονάς, ἀπὸ τοῦ Θ' μέχρι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος κατέστη ὁ μοναδικός, οὕτως εἰπεῖν, κανὼν πάντων τῶν μοναχῶν τῆς Δύσεως καὶ ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ὅτε ἀνεφάνησαν καὶ νέα μοναχικὰ τάγματα, μέχρι σήμερον, ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις διὰ μοναχικὰ τάγματα, παραφυάδας τῶν Βενεδικτίνων, ἀλλ' ἀνεξάρτητα τούτων.

Ὁ κανὼν τοῦ Βενεδίκτου, ἐξ 73 ἄρθρων, ὑποχρεοῖ τοὺς μοναχούς, ἐκτὸς τῶν συνήθων μοναχικῶν ὑποχρεώσεων τῆς παρθενίας, τῆς ἀκτημοσύνης καὶ τῆς ὑπακοῆς, εἰς τὴν διαρκῆ παραμονὴν ἐν τῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ (stabilitas loci), εἰς χειροτεχνίαν, εἰς μελέτην, εἰς φιλοξενίαν καὶ φιλαλληλίαν. Προσευχὴ ὁρίζεται ἑπτάκις τῆς ἡμέρας καὶ ἰδίως κατὰ τὴν δευτέραν ὥραν τῆς νυκτὸς (nocturna vigilia).

Βενεδικτῖνος μοναχός.

Ὅταν κατὰ τὸ 589 κατεστράφη ἡ μονή, τὴν ὁποίαν ἵδρυσεν ὁ Βενέδικτος ἐπὶ τοῦ Monte Cassino, κατέφυγαν οἱ μοναχοί του εἰς Ρώμην, ὅπου προϋπῆρχε πιθανῶς ἤδη ἀπὸ τοῦ 575 μοναστήριον Βενεδικτίνων, τὸ τοῦ *Ἁγίου Ἀνδρέου*. Ὁ τότε πάπας Γρηγόριος ὁ μέγας, ὁ ἐπιλεγόμενος Διάλογος, ὅστις, μεταξὺ ἄλλων, ἔγραψε καὶ τὸν βίον τοῦ ἁγίου Βενεδίκτου, ηὐνόησε πολὺ τὸ τάγμα καὶ τῷ 596 ἔστειλε μοναχοὺς ἐξ αὐτῶν, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Αὐγουστίνου, ἡγουμένου τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, εἰς Ἀγγλίαν, πρὸς ἐκχριστιανισμὸν τῶν Ἀγγλοσαξώνων. Βαθμηδὸν ἱδρύοντο πολλαὶ μοναὶ Βενεδικτίνων εἰς Ἰταλίαν, Ἱσπανίαν, Γαλλίαν, Ἀγγλίαν καὶ λοιπὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, θέτουσαι ὡς κύριον σκοπὸν τὴν διάδοσιν τῶν γραμμάτων καὶ τὴν ἱεραποστολήν. Παρὰ τὴν ταχεῖαν ὅμως πρόοδον τοῦ τάγματος, ἤρχισαν ἤδη ἐνωρὶς διάφοροι καταχρήσεις καὶ παρεκτροπαί, ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου ἠναγκάσθη ὁ Βενέδικτος *ὁ ἐξ Ἀνιάνης* (βλ. λ.), περὶ τὸ 800, νὰ λάβῃ δραστήρια μέτρα, πρὸς περιορισμὸν τοῦ κακοῦ, ἐπιβάλλων καὶ συμπληρῶν τὸν κανόνα τοῦ Βενεδίκτου τοῦ ἐκ Νουρσίας. Τὰ ὑπὸ τοῦ Βενεδίκτου τοῦ ἐξ Ἀνιάνης ὅμως ληφθέντα μέτρα ἐπέφεραν μὲν βελτίωσίν τινα τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ὅμως προσωρινήν.

Μοναχὴ τοῦ τάγματος τῶν Βενεδικτίνων.

Καὶ τὰ πρὸς βελτίωσιν τῶν πραγμάτων καὶ τόνωσιν τῆς πειθαρχίας ληφθέντα ὑπὸ διαφόρων μέτρα καὶ μάλιστα ὑπὸ τῶν παπῶν Κλήμεντος

Digitized by Google

Ε', τῷ 1311 καὶ Βενεδίκτου ΙΒ', τῷ 1336, ὅστις ἐξέδωκε καὶ νέον ὀργανισμὸν τοῦ τάγματος (Benedictina), ὡς καὶ ὑπὸ τῆς ἐν Βασιλείᾳ συνόδου, ἀπέβησαν ἄκαρπα καὶ μόνον ἡ Τριδεντινὴ σύνοδος, τῷ 1563, κατώρθωσεν ἐξυγιανσίν τινα. Ἐκ τῶν Βενεδικτίνων προέκυψαν διάφοροι ἀνεξάρτητοι ἐκείνων μοναχικαὶ ὀργανώσεις, ὡς τῶν *Κλουνιανῶν, Καμαλδουλιανῶν, Σιστερσιανῶν* καὶ ἡ περιφημοτέρα πασῶν τῶν μοναχῶν τοῦ *ἁγίου Μαύρου*, κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, ὑφ' ἣν περιελήφθησαν οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν Γαλλίᾳ Βενεδικτίνων μοναχῶν. Καὶ οἱ *Σαρτρεζιανοί, Τραππισταί, Χουμιλιᾶται, Καιλεστιανοὶ* καὶ *Βιργιττιανοὶ* εἶναι παραφυάδες τῶν Βενεδικτίνων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Βενεδικτίνων κατὰ τὸν μεσαίωνα ἦτο μέγιστος· κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ὑπολογίζεται ὅτι ὑπῆρχον ἄνω τῶν 15.000 μοναστηρίων, ὧν τὰ πλεῖστα ἐπὶ ὑψωμάτων, μὲ 90.000 μοναχούς. Μετὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μεταρρύθμισιν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν νέων ἰδεῶν, κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ἤρχισε βαθμηδὸν ἡ μείωσις τῶν μοναχῶν τοῦ τάγματος, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν μοναχικῶν ταγμάτων, καὶ σήμερον ἀριθμοῦνται περὶ τὰ 180 μοναστήρια Βενεδικτίνων μὲ 8.000 περίπου μοναχούς.

Τῷ 1880, ὅτε ἑωρτάσθη εἰς πάντα τὰ μοναστήρια τῶν Βενεδικτίνων καὶ μάλιστα εἰς τὸ ἀνακαινισθὲν ἐν Monte Cassino, ἡ 1400ὴ ἐπέτειος τῆς γεννήσεως τοῦ Βενεδίκτου, ἱδρύθη καὶ περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Studien und Mitteilungen aus dem Benedictiner und Zisterziensererorden, ὅπερ ἀπὸ τοῦ 1911 ἐκδίδεται ὑπὸ τὸν τίτλον «Studien und Mitteilungen zur Geschichte des Ben.-Ordens und seiner Zweige». Ἀπὸ τοῦ 1884 ἐκδίδεται ἐπίσης ἡ «Revue Bénédictine» καὶ ἀπὸ τοῦ 1919 ἡ «Benedictinische Monatschrift».

Ἐκτὸς τῶν μονῶν δι' ἄρρενας μοναχούς, ἀρχαιόθεν ὑπῆρχον μοναὶ γυναικεῖαι Βενεδικτίνων. Ἡ ἵδρυσις πρώτης τοιαύτης μονῆς ἐν Piombariola ἀποδίδεται εἰς τὴν ἀδελφὴν τοῦ Βενεδίκτου, τὴν *Σχολαστικήν*. Εἰς τὰς μονὰς ταύτας, ἰδίως ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, εἰσεχώρησε μεγάλη διαφθορὰ καὶ πολλαὶ τούτων εἶχον μεταβληθῆ εἰς κέντρα διασκεδάσεων τῶν εἰς αὐτὰς καταφευγουσῶν ἀριστοκρατίδων. Σήμερον ὑπάρχουν 288 γυναικεῖα μοναστήρια Βενεδικτίνων, ὧν τὰ πλεῖστα ἱδρύθησαν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους μὲ αὐστηρὰν πειθαρχίαν καὶ ὑπολογίζονται εἰς 11 1/2 χιλιάδας περίπου αἱ ἐν αὐτοῖς μοναχαί. Τὸ τάγμα τῶν Βενεδικτίνων δέον νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι προσέφερεν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας διὰ τὴν διάσωσιν τῶν γραμμάτων ἐν τῇ Δύσει, ἰδίως κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τοῦ μεσαίωνος, ὅτε οὗτοι ἦσαν οἱ μόνοι σχεδὸν πεπαιδευμένοι, τόσον, ὥστε ἐπεκράτησεν ἔκτοτε ἡ λέξις *Βενεδικτῖνος* συνώνυμος τῆς λέξεως *σοφὸς* (c' est un veritable bénédictin).

[Πρβλ. *J. Mabillon*, Annales ordinis S. Benedicti, εἰς 6 τόμους, 1703—1739.— *Album Benedictinum* (1800).— Ἄρθρα ἐν *Herzog's Realencycl.* 2, 577—588 κ. ἄ.]. —Ω

Βενέδικτος. Κύριον ὄνομα παρὰ τοῖς Λατίνοις ἐκ τοῦ ῥήματος *benedicere*=εὐλογεῖν. Κατὰ λέξιν σημαίνει τὸν εὐλογημένον (λατιν. Benedictus, ἰταλ. Benedetto, γαλλ. Benoit, γερμ. Benedikt).

[Ἡ κατάταξις τῶν φερόντων τὸ ὄνομα τοῦτο ἱστορικῶν προσώπων ἐγένετο κατὰ τὴν ἀλφαβητικὴν σειρὰν τοῦ ἐπωνυμίου ἢ τοῦ τίτλου των.]

— **Βενέδικτος, ἅγιος**. Ὁ ἐπονομαζόμενος Biscop. Ἄγγλος θεολόγος γεννηθεὶς τῷ 628 καὶ ἀποθανὼν τῷ 690. Ἦτο εἷς ἐκ τῶν αὐλικῶν τοῦ βασιλέως τῆς Northumbertand Ὄσουιν, ὅταν κατέλιπε τὴν αὐλὴν τῷ 653, διὰ νὰ μεταβῇ νὰ διδάξῃ εἰς Ῥώμην. Ἔλαβε τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Λερίνου, ἔγινεν ἀββᾶς τοῦ Ἁγίου Αὐγουστίνου ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην διὰ νὰ ἐκμάθῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν πειθαρχίαν καὶ τοὺς κανόνας τῶν μοναστηρίων τῆς Ἰταλίας καὶ ἐπιστρέψας εἰς Ἀγγλίαν ἵδρυσε τὰ ἀββαεῖα τοῦ Jarrow καὶ τοῦ Wearmouth ἐν τῇ διοικήσει τοῦ Durham. Ὁ Βενέδικτος Biscop εἰσήγαγεν ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ γρηγοριανὸν ᾆσμα καὶ τὰς τελετουργίας τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας. Ἔγραψε πλεῖστα λειτουργικὰ καὶ θεολογικὰ ἔργα ἀπολεσθέντα. —Ω.

— **Βενέδικτος *Ἀθηνῶν*** βλ.λ. Ἀθῆναι[*Ἐκκλησ.*], τ. Β' σ. 187 α'.

— **Βενέδικτος *τῆς Ἀνιάνης***. Ἀναμορφωτὴς τοῦ τάγματος τῶν Βενεδικτίνων μοναχῶν (βλ. λ. Βενεδικτῖνοι), κατὰ τὰ τέλη τοῦ Η' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Θ' αἰῶνος· ἵδρυσε μὲ αὐστηρὰς βενεδικτιανὰς ἀρχὰς τὸ μοναστήριον τῆς Ἀνιάνης ἐν νοτίῳ Γαλλίᾳ. Ὁ Λουδοβῖκος ὁ εὐσεβὴς τοῦ ἀνέθεσε τὴν ἐποπτείαν πάντων τῶν μοναστηρίων τῆς Ἀκυϊτανίας καὶ θεωρεῖται ὡς ἀνακαινιστὴς τοῦ μοναχικοῦ βίου ἐν Γαλλίᾳ. Ἀπέθανε τῷ 821. —Ω

— **Βενέδικτος, *Ζαχαρίας***. Δυνάστης τῆς Κερκύρας· βλ. λ. Ζαχαρίαι.

— **Βενέδικτος *Καρυουπόλεως***, *ἐπίσκοπος*. Ὁ γνωστὸς καὶ ὑπὸ τὸ κοσμικόν του ἐπώνυμον *Χειμωνόπουλος*, ἐπίσκοπος Καρυουπόλεως ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ἦτο εἷς τῶν ἑβδομήκοντα μαθητῶν τῆς σχολῆς Δημητσάνης, οἵτινες ἐγένοντο ἐπίσκοποι (*Τ. Χ. Κανδηλώρου*, Ἱστορία Γορτυνίας σελ. 152). τ. χ. κ.

— **Βενέδικτος, *Κεφαλληνίας ἐπίσκοπος***. Ῥωμαιοκαθολικὸς ἐπίσκοπος Κεφαλληνίας ἀπὸ τοῦ 1207 καὶ συγγενὴς τοῦ Μαΐου Ὀρσίνη δεσπότου Κεφαλληνίας. Ὁ Βενέδικτος ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἀναγνώρισίν του ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Γ' συνήνωσε τῇ ἐπισκοπῇ Κεφαλληνίας καὶ τὴν τῆς Ζακύνθου, τὴν ὁποίαν ὅμως τότε διῴκει ὀρθόδοξος ἱεράρχης. Σῴζεται αὐτοῦ ἑλληνιστὶ συντεταγμένη ὁμολογία πίστεως πρὸς τὸν Μάϊον Ὀρσίνην, τὴν γυναῖκά του καὶ τοὺς διαδόχους του, δημοσιευθεῖσα ὑπὸ Ν. Α. Βέη ἐν Byz. Neugriech. Jahrbücher τόμ. Γ' 1922 σ. 165—176. —Ω.

— **Βενέδικτος *ὁ Λευΐτης***. Διάκονος ἐν Μαγεντίᾳ κατὰ τὰ μέσα τοῦ Θ' αἰῶνος· κατήρτισεν ἐν Ῥήμοις, τῇ προτροπῇ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Μαγεντίας Ὀτγάρ συλλογὴν νόμων ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν, ἥτις, ὡς ἐκ τῶν πολλῶν νοθεύσεων, δέον νὰ θεωρηθῇ ὁ πρόδρομος τῶν ψευδοϊσιδωρείων διατάξεων.

— **Βενέδικτος, *Μοσχονησίων ἐπίσκοπος***. Κατήγετο ἐκ Λέσβου, ἐχειροτονήθη δὲ ἐπίσκοπος Μοσχονησίων τῷ 1819. Ὅταν τῷ 1821 κατεστράφησαν αἱ Κυδωνίαι καὶ τὰ Μοσχονήσια, κατέφυγε καὶ οὗτος μετά τινων ἐκ τῶν διαφυγόντων ἐπαναστατῶν εἰς Κύθηρα, μετέβη δὲ τῷ 1824 εἰς Πελοπόννησον, ὅπου μετέσχε τοῦ Ἀγῶνος. Διορισθεὶς τοποτηρητὴς τοῦ ἐκλιπόντος ἐπισκόπου Καλαβρύτων, διωρίσθη τῷ 1833 τακτικὸς ἐπίσκοπος Κυναίθης (*Φρατζῆ* Δ' 103, Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας κατάλογος ἱεραρχῶν ἀρ. 17939). Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 8907 ἔγγραφον τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης φέρεται ὡς *Βαρθολομαῖος*. τ. χ. κ.

— **Βενέδικτος *ὁ ἐκ Νουρσίας***. Ὁ ἱδρυτὴς τοῦ μοναχικοῦ τάγματος τῶν *Βενεδικτίνων*. Γόνος διακεκριμένης οἰκογενείας ἐκ τῆς Νουρσίας ἐν Οὐμβρίᾳ τῆς Ἰταλίας, ἐγεννήθη περὶ τὰ τέλη τοῦ Ε' αἰῶνος καὶ ἐμορφώθη ἐν Ῥώμῃ. Ἀποστρεφόμενος τὸν ἔκλυτον βίον τοῦ περιβάλλοντός του, ἔφηβος γενόμενος, ἀπεσύρθη τοῦ κόσμου, ἐν Effide τὸ πρῶτον, παρὰ τὸ ὄρος τῶν Σαβίνων καὶ κατόπιν ἐν Anio, παρὰ τὸ Subiaco, εἰς δυσπρόσιτον σπήλαιον ἐπὶ τρία ἔτη αὐστηρότατα ἀσκούμενος καὶ μελετῶν. Κατόπιν ἐκλήθη ἡγούμενος γειτονικῆς μονῆς· ἀλλ' οἱ μοναχοὶ ταχέως ἐξανέστησαν κατὰ τῆς αὐστηρᾶς διαίτης, εἰς ἣν ὑπέβαλεν αὐτοὺς ὁ νέος των ἡγούμενος, καὶ ἐζήτησαν νὰ δηλητηριάσουν. Τότε ὁ Βενέδικτος ἐπανῆλθεν εἰς τὸ παλαιὸν ἐρημητήριόν του, παρὰ τὸ Subiaco, πλησίον τοῦ ὁποίου ἵδρυσεν ἐπὶ βράχων 12 μικρὰ μοναστήρια, ἕκαστον μὲ 12 μοναχούς, ἐξ ὧν εἷς προΐστατο ὡς ἡγούμενος (pater). Οἱ περὶ αὐτὸν ὀλίγοι μαθηταὶ βαθμηδὸν ηὔξανον καὶ μεταξὺ αὐτῶν κατελέγοντο νέοι εὐγενῶν οἰκογενειῶν τῆς Ῥώμης. Μετ' οὐ πολὺ ὅμως, λόγῳ ῥαδιουργιῶν κληρικοῦ τινος ὀνόματι Φλωρεντίου, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ προσφιλὲς του ἐρημητήριον καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Καμπανίαν, πιθανῶς κατὰ τὸ ἔτος 529. Ἐκεῖ, εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Λιρίου ποταμοῦ, εἰς τὴν θέσιν ὅπου ὑψοῦτο τὸ φρούριον Casinum, παρὰ τὴν Καπούην, ἵδρυσεν ὁ Βενέδικτος 2 ναΐσκους, τὸν ἕνα εἰς τιμὴν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ τὸν ἕτερον εἰς τιμὴν τοῦ ἁγίου Μαρτίνου καὶ μετ' ὀλίγον τὸ περίφημον μοναστήριον τοῦ Monte Cassino διὰ τοὺς μοναχούς, κληθέντας **Βενεδικτίνους** (βλ. λ.), οὗ ἔγραψε καὶ κανόνα.

Πότε ἀκριβῶς ἀπέθανεν ὁ Βενέδικτος, ὅστις ἀπέκτησεν ἤδη ζῶν φήμην θαυματουργοῦ καὶ ἁγίου, δὲν γνωρίζομεν· πιθανῶς τῷ 543. Κατὰ τὸν βιογράφον του ἓξ ἡμέρας πρὸ τῆς θανῆς του παρήγγειλε νὰ τοῦ ἑτοιμάσουν τὸν τάφον, τὴν δὲ τελευταίαν ἡμέραν νὰ τὸν μεταφέρουν εἰς τὸν ναόν, ὅπου, ἀφοῦ μετέλαβε καὶ προσηυχήθη, παρέδωκε τὸ πνεῦμα. Τὸ λείψανόν του ἐτάφη ἐν τῷ ναΐσκῳ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ἐπὶ τοῦ ὄρους Cassino, ὅπου ἄλλοτε ὑψοῦτο ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ παρ' αὐτὸν ἐτάφη ἡ ἀσκήτρια ἀδελφή του Σχολαστική (βλ. λ.). Καλλιτεχνικὰς ἀναπαραστάσεις ἐκ τοῦ βίου του ἔχομεν τοῦ Spinello Aretino ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μινιάτου ἐν Φλωρεντίᾳ, τοῦ Signorelli καὶ Sodoma ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ μοναστηρίου, τοῦ Monte Oliveto παρὰ τὸ Asciano καὶ τοῦ Zingaro ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Σεβερίνου ἐν Νεαπόλει.

[«Βίος τοῦ ἁγίου Βενεδίκτου» ὑπὸ πάπα *Γρηγορίου τοῦ Μεγάλου*, ἐν *Migne* P. L. 66, 127 κ. ἑ. Ὁ «Κανὼν τοῦ ἁγίου Βενεδίκτου» ἐξεδόθη ὑπὸ πολλῶν, ἐν οἷς ὑπὸ *E. Woelfflin*, Leipzig 1895.— Μελέται περὶ Βενεδίκτου ἀξιόλογοι ὑπὸ *Gruetzmacher*, Βερολῖνον 1892· *E. Spreitzenhoefer*, Βιέννη 1895 κ. ἄ. *J. Herwegen* Der hl. Benedikt (1917, γ' ἔκδ. 1926)]. —Ω

— **Βενέδικτοι, *πάπαι Ῥώμης***:

Βενέδικτος Α', ἐπονομαζόμενος *Βονόσος*. Διεδέχθη ἐν ἔτει 574 Ἰωάννην τὸν Γ' καὶ ἀπέθανε τῷ 578. Ὁ βίος του εἶναι ἐλάχιστα γνωστός. Βέβαιον εἶναι μόνον τὸ ὅτι οἱ γονεῖς αὐτοῦ ἦσαν Ῥωμαῖοι καὶ ὅτι κατὰ τὸν χρόνον τῆς παπωσύνης του ἡ Ῥώμη προσεβλήθη ὑπὸ τῶν διαδεχθέντων τοὺς Γότθους Λομβαρδῶν, διῆλθε δὲ καὶ περίοδον τρομερᾶς σιτοδείας. Ὁ Βενέδικτος κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως ἀνακουφίσῃ κατὰ δύναμιν τὸ οὕτω δοκιμασθὲν ἐν Ῥώμῃ ποίμνιόν του.

Βενέδικτος Β'. Γεννηθεὶς ἐν Ῥώμῃ, ἀνῆλθεν εἰς τὸν παπικὸν θρόνον τὸν Ἰούλιον τοῦ 684 καὶ ἀπέθανε τῷ 685. Κατὰ τοὺς δέκα μῆνας τῆς παπωσύνης του ἐμερίμνησε περὶ τῆς ἐπισκευῆς τῶν ναῶν τοῦ Ἁγίου Πέτρου, τῆς Ἀειπαρθένου καὶ τοῦ Ἁγίου Βαλεντίνου. Ὁ Βενέδικτος Β' ἐπεχείρησεν εἰς μάτην νὰ μεταστρέψῃ τὸν αἱρεσιάρχην Μακάριον τῆς Ἀντιοχείας καὶ κατέλιπε φήμην ἀνθρώπου ἀγαθοῦ καὶ φιλελεήμονος.

Βενέδικτος Γ'. Διεδέχθη εἰς τὸν παπικὸν θρόνον Λέοντα τὸν Δ' ἐν ἔτει 855 καὶ ἀπέθανε τῷ 858. Μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ προκατόχου του θέτουσιν οἱ χρονογράφοι τὴν πολυθρύλητον *πάπισσαν Ἰωάνναν*. Ἐκ Ῥώμης καταγόμενος ὁ Βενέδικτος, διετέλει καρδινάλιος τοῦ Ἁγίου Καλλίστου, ὁπότε ἐξελέγη πάπας παρὰ τὴν θέλησιν αὐτοῦ. Ὁ ἀντιπάπας Ἀναστάσιος, ὅστις εἶχεν ἀναθεματισθῆ ὑπὸ Λέοντος τοῦ Δ', ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων Λοθαρίου καὶ Λουδοβίκου τοῦ Γερμανικοῦ, δὲν ἠρκέσθη εἰς τὴν κατὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Βενεδίκτου διαμαρτυρίαν, ἀλλὰ μεταβὰς εἰς Ῥώμην μετά τινων αὐτοκρατορικῶν πρακτόρων ἐξύβρισε καὶ ἐκακοποίησε τὸν Βενέδικτον. Ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐκδιωχθῇ ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐγκαθίδρυσεν ἐκ νέου τὸν Βενέδικτον ἐν Λατερανῷ. Ὁ Ἐθελούλπιος, βασιλεὺς τοῦ Ἔσσεξ, ἐπεσκέφθη τὸν πάπαν τοῦτον τῷ 856, κατὰ τὴν εἰς τὴν Ἀγγλίαν δὲ ἐπάνοδόν του καθιέρωσεν ὑπὲρ τῆς Ῥώμης τὸν φόρον, τὸν γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «δηνάριον τοῦ ἁγίου Πέτρου».

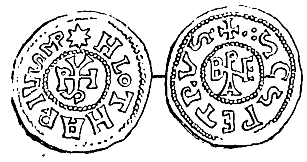

Νόμισμα Βενεδίκτου Γ'.

Βενέδικτος Δ'. Διεδέχθη Ἰωάννην τὸν Θ' ἐν ἔτει 900 καὶ ἀπέθανε τῷ 903. Ἔστεψε Λουδοβῖκον τὸν Γ' αὐτοκράτορα τῷ 901 καὶ ἠγωνίσθη εἰς μάτην, ὅπως βελτιώσῃ τὰ διεφθαρμένα κατὰ τὴν ἐποχήν του ἤθη του χριστιανικοῦ κλήρου.

Βενέδικτος Ε', ὁ ἐπονομαζόμενος *Γραμματικὸς* (Grammatico). Ῥωμαῖος τὴν καταγωγήν, ἐξελέγη πάπας τῷ 964 ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες εἶχον ἐκδιώξει Λέοντα τὸν Η', ὃν ἐπροστάτευεν ὁ αὐτοκράτωρ Ὄθων ὁ μέγας. Ὁ Ὄθων πολιορκήσας τὴν Ῥώμην καὶ καταλαβὼν αὐτὴν ἐξηνάγκασε τοὺς κατοίκους νὰ δεχθῶσι Λέοντα τὸν Η' ὡς μέγαν ποντίφηκα, τὸν δὲ Βενέδικτον κατεδίκασεν εἰς ἰσόβιον ὑπερορίαν. Ὁ Βενέδικτος ἀπέθανεν ἐξόριστος ἐν Ἀμβούργῳ, ὅπου εὑρίσκεται καὶ ὁ τάφος του.

Βενέδικτος ΣΤ'. Ῥωμαῖος τὴν καταγωγήν, διεδέχθη ἐν ἔτει 972 Ἰωάννην τὸν ΙΓ'. Κατὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐχρημάτισε μέγας ποντίφηξ στάσεις καὶ ταραχαὶ καθήμαξαν τὴν Ῥώμην. Ὁ Κέντιος, υἱὸς τῆς πολυθρυλήτου ἑταίρας Θεοδώρας καὶ τοῦ πάπα Ἰωάννου ΙΒ', κατά τινα παράδοσιν, ἥτις ὅμως δὲν ἐπιβεβαιοῦται ἱστορικῶς, καθήρεσε τὸν Βενέδικτον καὶ ἔρριψεν αὐτὸν εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Ἁγίου Ἀγγέλου, ὅπου καί, εἰσηγήσει τοῦ ἀντιπάπα Βονιφατίου τοῦ Ζ', ἐστραγγαλίσθη τῷ 974.

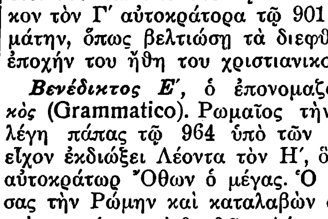

Νόμισμα Βενεδίκτου ΣΤ'.

Βενέδικτος Ζ'. Γεννηθεὶς ἐν Ῥώμῃ διετέλεσε πάπας ἀπὸ τοῦ 975—984. Ὡς ὁ Βενέδικτος ΣΤ' ἠναγκάσθη νὰ κατέλθῃ εἰς ἀγῶνα κατὰ τοῦ ἀντιπάπα Βονιφατίου τοῦ Ζ'. Εἰς ἐποχὴν πλήρη θυελλῶν, ταραχῶν καὶ ἐρίδων, ἐκυβέρνησε τὴν Ἐκκλησίαν μετὰ σωφροσύνης κατὰ τὰ ἔτη τῆς παπωσύνης του.

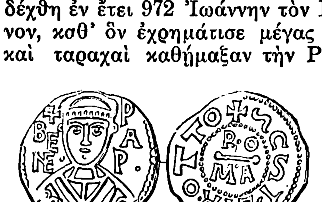

Νόμισμα Βενεδίκτου Ζ'.

Βενέδικτος Η'. Γεννηθεὶς ἐν Τουσκούλῳ, διεδέχθη τῷ 1012 τὸν πάπαν Σέργιον τὸν Δ'. Ἐκδιωχθεὶς ἐκ Ῥώμης ὑπὸ φατρίας ἐχθρικῶς διακειμένης πρὸς αὐτόν, ἀποκατέστη εἰς τὸν παπικὸν θρόνον τῇ ἐπεμβάσει Ἐρρίκου τοῦ Β', ὃν ἔστεψεν αὐτοκράτορα ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῷ 1014 καὶ εἰς ὃν ἐδώρησε σφαῖραν ἐκ χρυσοῦ, φέρουσαν σταυρόν, ἥτις ἐγένετο ἓν τῶν ἐμβλημάτων τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Βενέδικτος ἀπώθησε στρατιὰν Σαρακηνῶν, οἵτινες εἶχον καταλάβει τὴν Λούνην τῆς Τοσκάνης τῷ 1016. Ἐπίσης ἠγωνίσθη κατὰ τῶν Ἀπουλίᾳ Ἑλλήνων, στηριζόμενος ἐπὶ Νορμανδῶν τυχοδιωκτῶν, ἀποδίδονται δὲ εἰς αὐτὸν πλεῖσται σκληρότητες. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν διοίκησιν τοῦ κλήρου, ἐθέσπισε κανόνας τινὰς σχετικοὺς πρὸς τὸν γάμον τῶν ἱερέων. Ἀπέθανε τῷ 1024.

Digitized by Google

Βενέδικτος Θ'. Διετέλεσε πάπας ἀπὸ τοῦ 1033—1049. Ἦτο ἀνεψιὸς Βενεδίκτου τοῦ Η' καὶ Ἰωάννου τοῦ Θ', τὸν ὁποῖον καὶ διεδέχθη. Υἱὸς τοῦ κόμητος τοῦ Τουσκούλου, ἐξελέγη πάπας εἰς ἡλικίαν δώδεκα ἐτῶν. Λόγῳ τῆς αἰσχρᾶς αὐτοῦ διαγωγῆς, τῶν ἁρπαγῶν καὶ τῶν σκληροτήτων του, ἐξεδιώχθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῆς Ρώμης τῷ 1014 καὶ ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ πάπα Σιλβεστρου τοῦ Γ', ὅστις ὅμως διετήρησε μόνον ἐπὶ τρεῖς μῆνας τὴν παπικὴν ἀρχήν. Ὁ Βενέδικτος, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῆς πανισχύρου οἰκογενείας του, ἐπανῆλθεν εἰς Ρώμην, ἀλλὰ φοβούμενος, ὅτι δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ διατηρηθῇ ἐν τῷ ὑψηλῷ αὐτοῦ ἀξιώματι λόγῳ τοῦ πρὸς αὐτὸν μίσους τοῦ λαοῦ, ἐπώλησε τὴν τιάραν του εἰς τὸν ἀντιπάπαν Ἰωάννην Κ', ὃν ἔστεψε διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν του καὶ ἔζησεν ἐπί τινα χρόνον μακρὰν πάσης σοβαρᾶς ἀπασχολήσεως, παραδεδομένος εἰς τὰς κοσμικὰς ἡδονάς. Ἀλλ' ἡ φιλαρχία δὲν ἐβράδυνε ν' ἀναγεννηθῇ εἰς αὐτὸν καὶ ἐπιδραμὼν μετ' ἐνόπλου δυνάμεως κατέλαβε τὸ Βατικανόν. Οὕτως ἡ Ρώμη εἶχε κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τρεῖς ποντίφηκας, Βενέδικτον τὸν Θ', Σίλβεστρον τὸν Γ' και Ἰωάννην τὸν Κ'. Ἡ ὡς ἐκ τῶν γεγονότων τούτων κρατοῦσα ἔκρυθμος κατάστασις περιεπλάκη ἔτι πλέον, ὅταν Ἰωάννης ὁ Γρατιανός, πρωθιερεὺς ἐν Ρώμῃ, ἐξαγοράσας τὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα οἱ τρεῖς πάπαι διεξεδίκουν ἐπὶ τοῦ ποντιφικοῦ θρόνου, κατώρθωσε νὰ ἐκλεγῇ μέγας ποντίφηξ ὑπὸ τὸ ὄνομα Γρηγόριος ὁ ΣΓ' (1045). Οὗτος κατηγορηθεὶς ἐπὶ σιμωνίᾳ καὶ παραπεμφθεὶς εἰς δίκην καθῃρέθη ὑπὸ τῆς ἐν Σούτρι συγκληθείσης συνόδου, ἥτις, ἐνθαρρυνομένη ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ αὐτοκράτορος Ἐρρίκου τοῦ Γ', καθῄρεσε συγχρόνως καὶ τοὺς τρεῖς ἄλλους ποντίφηκας. Τότε ἐξελέγη ἐν Ρώμῃ καὶ πέμπτος πάπας ὑπὸ τὸ ὄνομα Κλήμης ὁ Β', ὅστις ὅμως ἀπέθανε τρεῖς μῆνας μετὰ τὴν ἐκλογήν του, δηλητηριασθείς, κατά τινα ἔκδοσιν, ὑπὸ Βενεδίκτου τοῦ Θ', ὅστις τῷ 1047 κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ διὰ τρίτην φορὰν τὸν παπικὸν θρόνον. Μετὰ διετίαν (1049), καταληφθεὶς ὑπὸ τύψεων διὰ τὴν μέχρι τοῦδε διαγωγήν του, ἐγκατέλειψε τὸ παπικὸν ἀξίωμα καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν μονὴν τῆς Γκροττα-Φερράτα, ἔνθα ἀπέθανε τῷ 1054, γέρων καὶ ἐξηντλημένος λόγῳ τῶν καταχρήσεων, καίπερ μόλις ἄγων τὸ 33ον ἔτος τῆς ἡλικίας του.

Βενέδικτος Ι'. Ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Βέλλετρι, ἐξελέγη τῷ 1058 ἀντιπάπας ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἰσχυρᾶς φατρίας, ἥτις εἶχεν ἤδη ἀναβιβάσει εἰς τὸν ποντιφικὸν θρόνον Βενέδικτον τὸν ΣΤ', μετὰ τὸν θάνατον Στεφάνου τοῦ Θ'. Ὁ Βενέδικτος ἦτο τόσον ἀμαθής, ὥστε δὲν ἦτο ἱκανὸς νὰ ἑρμηνεύσῃ οὔτε ἕνα στίχον τῶν Ψαλμῶν, διὸ καὶ ἐπωνομάσθη *mincio* ἢ *minchione* (=ἠλίθιος). Ἐξεδιώχθη ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ Νικολάου τοῦ Β'. Καθαιρεθεὶς καὶ ὡς ἱερεὺς κατέφυγεν εἰς τὴν Σάντα-Μαρία-Ματζιόρε, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1059. Καίτοι ἀντιπάπας κατατάσσεται εἰς τὸν πίνακα τῶν νομίμων παπῶν Ρώμης.

Βενέδικτος ΙΑ'. Διετέλεσε πάπας Ρώμης ἀπὸ τοῦ 1303—1304. Πρὸ τῆς ἀναρρήσεως αὐτοῦ εἰς τὸν παπικὸν θρόνον ὠνομάζετο *Νικόλαος Μποκαζίνι*. Ἦτο υἱὸς πτωχοῦ ποιμένος ἐκ Τρεβίζης, ἀνῆκεν εἰς τὸ τάγμα τῶν Δομινικανῶν καὶ ἐφημίζετο διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν μεγάλην ἀρετήν του. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν δύο καρδιναλίων, οἵτινες δὲν ἐγκατέλιπον Βονιφάτιον τὸν Η' εἰς τὴν λυπηρὰν ὑπόθεσιν τῆς εν Ἀνάγνι αἰχμαλωσίας του. Δὲν ἐδίστασε μάλιστα ν' ἀπαγγείλῃ ἀφορισμὸν οὐ μόνον κατὰ τοῦ Νογκαρὲ καὶ τοῦ Κολόννα, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ βασιλέως Φιλίππου τοῦ Ὡραίου. Διαδεχθεὶς τὸν Βονιφάτιον Η' ἠκύρωσε τὰς κατὰ Φιλίππου τοῦ Ὡραίου «βούλλας» αὐτοῦ, ἔθεσε τέρμα εἰς τὰ σκάνδαλα τῶν Ἐκκλησιῶν Σερβίας καὶ Δαλματίας, ἀπέθανε δὲ τῷ 1304, δηλητηριασθεὶς πιθανῶς ὑπό τινων δυσηρεστημένων καρδιναλίων. Ἀνεκηρύχθη ἅγιος ὑπὸ Βενεδίκτου τοῦ ΙΔ', ἡ δὲ μνήμη του ἑορτάζεται ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας τὴν 7 Ἰουλίου.

Βενέδικτος ΙΒ' *(Ἰάκωβος Φουρνιέ)*. Πάπας ἐν Ἀβινιὸν ἀπὸ τοῦ 1334—1342. Ἦτο μέλος ἀσήμου γαλλικῆς οἰκογενείας καὶ ἀνῆκεν εἰς τὸ τάγμα τῶν Βενεδικτίνων. Διαπνεόμενος ὑπὸ δημοκρατικῶν ἀρχῶν, προέβη εἰς πολλὰς μεταρρυθμίσεις, ὑπῆρξεν ὀργανωτὴς φιλανθρωπικῶν ἔργων καὶ συνεφιλιώθη μετὰ τῶν Ρωμαίων, καίτοι δὲν συνήνεσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ρώμην, ὅπου εἶχε κληθῆ. Ὁ Βενέδικτος ΙΒ' ἐσυνέχισε μὲν τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Λουδοβίκου τῆς Βαυαρίας, ἀλλὰ κατέβαλε πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν πρὸς συμφιλίωσιν τῆς Γαλλίας μετὰ τῆς Ἀγγλίας. Ἐπίσης εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλὰ πᾶσαι αἱ προσπάθειαι αὐτοῦ πρὸς ἐξύψωσιν τοῦ παπικοῦ γοήτρου ἀπέτυχον.

Βενέδικτος ΙΓ'. —1) Ὁ ἀντιπάπας *Πέτρος ντὶ Λοῦνε*, γεννηθεὶς τῷ 1334 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1424. Ἀνῆκεν εἰς μίαν τῶν ἐπιφανεστέρων οἰκογενειῶν τῆς Ἀραγῶνος, ἴσως δ' ὑπῆρξεν ὁ σπουδαιότερος ἐκπρόσωπος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐκείνης ἀριστοκρατίας, τῆς γνησίως πολιτικῆς, ἥτις διώκησε τὴν Ἐκκλησίαν ἐν ὀνόματι τῶν παπῶν τῆς Ἀβινιὸν καὶ ἐδημιούργησε τὸ ἐν τῇ Δύσει μέγα σχίσμα. Βενέδικτος ὁ ΙΓ' ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος τοῦ σχίσματος τούτου παράγων, τόσῳ λόγῳ τῶν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἱσπανίᾳ προσπαθειῶν του ὑπὲρ τοῦ ἀντιπάπα Ροβέρτου τῆς Γενεύης, ὅσῳ καὶ ἕνεκα τῆς πεισματώδους ἐπιμονῆς αὐτοῦ νὰ διατηρήσῃ τὸν τίτλον τοῦ πάπα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ροβέρτου, παρὰ τὸν ὅρκον, ὃν εἶχεν ὀμόσει ὅτι θὰ ἔπραττε τὰ πάντα πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ σχίσματος, παρὰ τὰς ἱκεσίας τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων καὶ τοῦ γαλλικοῦ ἱερατείου, παρὰ τὰς ἀπειλὰς τοῦ βασιλέως Καρόλου τοῦ ΣΤ'.

Νόμισμα Βενεδίκτου ΙΓ'.

Πολιορκηθεὶς ἐν Ἀβινιὸν ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Μπουσικὼ καὶ τραυματισθεὶς ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ μετημφιεσμένος εἰς Ἀραγῶνα, ὁπόθεν, καίπερ ἀνίσχυρος πλέον, ἐσυνέχισε μέχρι τέλους τὸν ἀγῶνα ἐναντίον πάντων, ὅσοι δὲν τὸν ἀνεγνώριζον ὡς πάπαν. Καθαιρεθεὶς ὑπὸ τῆς ἐν Πίζῃ συγκληθείσης συνόδου, ἧς τὰς ἀποφάσεις ἐπεκύρωσε καὶ ἡ ἐν Κωνστάντσᾳ σύνοδος, ἐξηκολούθησεν ἀφορίζων ἀπὸ τοῦ βράχου τῆς Πενίσκολα, ὅπου εἶχεν ἀποσυρθῆ, πάντας τοὺς ἐχθρούς του. Προτοῦ ἀποθάνῃ ἠθέλησε νὰ συνεχίσῃ τὸ σχίσμα, ἐξαναγκάσας τοὺς ὀλίγους ἐναπομείναντας ὀπαδούς του νὰ ἐκλέξωσιν ἀντιπάπαν τὸν Ζὶλ ντὲ Μυνιός, ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Κλήμεντος Η'.

—2) Ὁ *Βικέντιος-Μαρία-Ὀρσίνι ντὲ Γκραβίνα*, πάπας Ρώμῃ ἀπὸ τοῦ 1724—1730. Ἐγεννήθη ἐν Γκραβίνᾳ τῷ 1649, ἦτο δὲ μέλος τοῦ οἴκου τῶν Ὀρσίνι καὶ ἀνῆκεν εἰς τὸ τάγμα τῶν Δομινικανῶν. Ἔμεινε μοναχὸς καὶ ἐπὶ τοῦ παπικοῦ θρόνου, ἀφιερῶν τὰς περισσοτέρας ὥρας τῆς ἡμέρας εἰς νηστείας, προσευχὰς καὶ φιλανθρωπικὰ ἔργα. Κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς βελτίωσιν τοῦ κλήρου, δοὺς αὐτὸς πρῶτος τὸ παράδειγμα τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ ἀσκητισμοῦ. Ἀλλὰ μὴ δυνάμενος νὰ διοικήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν λόγῳ τῆς μεγάλης ἡλικίας του, παρέδωκε τὴν ἐξουσίαν εἰς τὸν καρδινάλιον Κόσα, ὅστις δὲν ἠκολούθησε τὸ ἀγαθὸν καὶ ἐποικοδομητικὸν αὐτοῦ παράδειγμα.

Βενέδικτος ΙΔ'. *(Πρόσπερος Λαμπερτίνι)*. Ἐγεννήθη ἐν Βολωνίᾳ τῷ 1675. Μετὰ τὸ πέρας τῶν θεολογικῶν καὶ νομικῶν σπουδῶν του διωρίσθη νομικὸς σύμβουλος τοῦ συνεδρίου τῶν καρδιναλίων. Μετ' ὀλίγον προήχθη εἰς Promotor fidei καὶ ἔγραψε πεντάτομον ἔργον περὶ τῶν κατὰ τὴν ἀνακήρυξιν ἁγίων καὶ μακαρίων τηρουμένων ἐθίμων. Τῷ 1727 ἐξελέγη ἐπίσκοπος τῆς Ἀγκῶνος, τῷ 1728 καρδινάλιος καὶ τῷ 1738 ἀρχιεπίσκοπος τῆς Βολωνίας. Ὁ Βενέδικτος ἀνῆλθεν εἰς τὸν παπικὸν θρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλήμεντος ΙΒ' τῷ 1740. Διὰ τῆς σώφρονος καὶ σοφωτάτης πολιτικῆς του, κατώρθωσεν, ὥστε νὰ διάκεινται φιλικῶς πρὸς αὐτὸν οὐ μόνον οἱ καθολικοὶ ἀλλὰ καὶ οἱ ἑτερόδοξοι ἡγεμόνες. Φίλος τῶν ἐπιστημῶν, τῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων κατέβαλε πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν ὑπὲρ τῆς καλλιεργίας αὐτῶν, ἐκθύμως ὑποστηρίξας πάντα δυνάμενον νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν πρόοδον καὶ προαγωγήν των οἱανδήποτε συμβολήν. Ἵδρυσεν ἀκαδημείας ἐν Ρώμῃ, συνέβαλεν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἀκαδημείας τῆς Βολωνίας, διενήργησε τὴν τοποθέτησιν τοῦ ὀβελίσκου εἰς τὸ πεδίον τοῦ Ἄρεως, ᾠκοδόμησε τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Μαρκελλίνου κατ' ἴδιον σχέδιον, ἐπεστάτησεν εἰς τὴν κατασκευὴν θαυμασίων μωσαϊκῶν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Πέτρου καὶ διέταξε τὴν μετάφρασιν εἰς τὴν ἰταλικὴν κλασσικῶν γαλλικῶν καὶ ἀγγλικῶν ἔργων. Τῇ εἰσηγήσει τοῦ Βενεδίκτου ἤρξατο ἡ ἐκτύπωσις τῶν χειρογράφων τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ, τὸν ἀριθμὸν τῶν ὁποίων κατώρθωσε ν' αὐξήσῃ εἰς τρεῖς χιλιάδας.

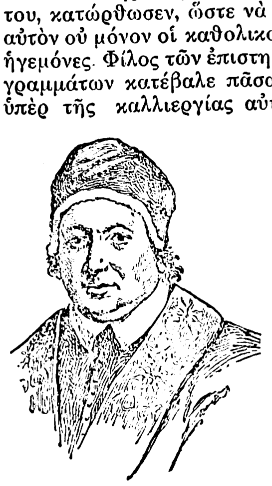

Βενέδικτος ΙΔ'.

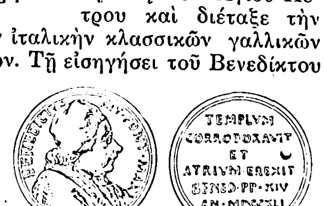

Νόμισμα Βενεδίκτου ΙΔ'.

Ὁ μέγας οὗτος ποντίφηξ ὑπῆρξεν ἐχθρὸς τῶν Ἰησουιτῶν. Εἰς οὐδένα ἐξ αὐτῶν ἐπέτρεψε νὰ λάβῃ τὸν τίτλον τοῦ καρδιναλίου, ἀπηγόρευσε τὴν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ δρᾶσιν αὐτῶν ὡς ἱεραποστόλων καὶ παρεσκεύασε μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του τὴν κατάργησιν τοῦ τάγματος, ἐπιβαλὼν εἰς αὐτὸ μεταρρύθμισιν καὶ περιορίσας τὰ δικαιώματά του. Πολύτιμος σύμβουλος καὶ φίλος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ ὑπουργός του καρδινάλιος *Βαλεντίνι*. Ὁ Βενέδικτος ἀπέθανε τὸν Μάϊον τοῦ 1758. Ἡ σπουδαιοτέρα τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ εἶναι ἡ περὶ τῶν συνόδων. Τὰ Ἅπαντα αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν εἰς δώδεκα τόμους ἐν Ρώμῃ τῷ 1751 καὶ δέκα ἓξ ἐν Βενετίᾳ ὑπὸ τοῦ Ἰησουίτου ντὲ Ἀσεβέντο, ἡ δὲ βιογραφία του ἐξεδόθη ἐν Ρώμῃ τῷ 1787.

Βενέδικτος ΙΕ' *(Ἰάκωβος, μαρκήσιος ντέλλα Κιέζα)*. Ἐγεννήθη ἐν Πένι παρὰ τὴν Γένουαν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1854 καὶ ἀπέθανε τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1922. Ἐξελέγη πάπας τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1914. Ἦτο υἱὸς τοῦ μαρκησίου ντέλλα Κιέζα καὶ τῆς μαρκησίας Ἰωάννας Μιλιοτάρι. Ἰννοκέντιος ὁ Ζ', μέγας ποντίφηξ κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, ἀνῆκεν εἰς τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ ἐκ μητρός. Τὰ λοιπὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του εἶναι ἀξιωματικοὶ τοῦ ἰταλικοῦ στρατοῦ. Ὁ Βενέδικτος ἔτυχε μεγάλης μορφώσεως. Ἐσπούδασε θεολογίαν, φιλοσοφίαν καὶ νομικά, ἐν ἔτει δὲ 1875 ἀνηγορεύθη εἰς ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν διδάκτωρ τοῦ ἀστικοῦ Δικαίου.

Δύο γεγονότα χαρακτηρίζουσι τὴν ἀρχὴν τῆς σταδιοδρομίας τοῦ Βενεδίκτου ὡς μεγάλου ποντίφηκος: ἡ δημοσίευσις τῆς πρώτης ἐγκυκλίου «ad beatissimi apostolorum principes» καὶ ἡ ἐπίσημος ἐπέμβασις αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Τὸ γενόμενον διάβημα παρὰ τοῖς ἐμπολέμοις συνίστατο εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν αἰχμαλώτων ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅπως οὗτοι μὴ συμμετάσχωσι πλέον εἰς τὸν πόλεμον. Ἡ πρότασις αὕτη, ἀπευθυνομένη πρὸς ἅπαντας τοὺς ἐμπολέμους τόσον πρὸς τοὺς σχισματικοὺς καὶ τοὺς αἱρετικούς, ὅσον καὶ πρὸς τοὺς καθολικούς, ἔτυχεν εὐμενοῦς ὑποδοχῆς.

Βενέδικτος ΙΕ'.

Τὸ κείμενον τῆς πρώτης ἐγκυκλίου, ἣν πάντες ἀνέμενον, ὅπως μάθωσιν ὑπὸ ποίων ἀρχῶν καὶ διαθέσεων ἐνεπνέετο τὸ Βατικανόν, φέρει χρονολογίαν 1 Νοεμβρίου 1914, ἤτοι συνετάχθη δύο μῆνας μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Βενεδίκτου εἰς τὸν παπικὸν θρόνον. Ἡ ἐγκύκλιος αὕτη εἶναι συντεταγμένη μὲ ὕφος σοφὸν καὶ σαφές, οὐδεμία δ' ἐν αὐτῇ ὑπάρχει ἀντίφασις. Ἡ εἰσαγωγὴ ἀνταποκρίνεται τελείως πρὸς τὰς περιστάσεις. Ο νέος ποντίφηξ ὑπενθυμίζει τὸν ἀνάρρησιν αὐτοῦ εἰς τὸν παπικὸν θρόνον, ὁμιλεῖ περὶ τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀγάπης καὶ τρυφερότητος πρὸς τὸ ποίμνιόν του καὶ περὶ τοῦ εἰλικρινεστάτου ζήλου, τὸν ὁποῖον θὰ καταβάλῃ διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Κατόπιν ἐκφράζει τὴν μεγάλην ὀδύνην του διὰ τὸν ἐξοντωτικὸν πόλεμον, ὃν διεξῆγον τὰ μεγαλύτερα καὶ πλουσιώτερα ἔθνη τοῦ κόσμου κατ' ἀλλήλων καὶ ἀπαριθμεῖ τὰς ὀλεθρίας συνεπείας τοῦ πολέμου. Εἶτα εἰσέρχεται ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸ κύριον θέμα τῆς ἐγκυκλίου του, ὅπερ διαιρεῖται εἰς δύο μέρη, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον ἀναφέρεται εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων. Ταύτην θεωρεῖ διατρέχουσαν τὸν μέγιστον τῶν κίνδυνων καὶ ἐπικαλεῖται ὑπὲρ αὐτῆς τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν. Τὰ κατατρύχοντα, λέγει, τὴν κοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων κακὰ εἶναι τέσσαρα: α') Ἡ ἔλλειψις τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης. β') Ἡ περιφρόνησις τοῦ κύρους τῶν κυβερνώντων. γ') Ὁ διχασμὸς ἐν τῷ κοινωνικῷ σώματι, ὅπερ εἶναι διῃρημένον εἰς δύο ἐχθρικὰ στρατόπεδα: εἰς τὸ τῶν εὐπόρων καὶ τῶν ἀπόρων, ἐξ ὧν οἱ δεύτεροι φθονοῦν καὶ μισοῦν τοὺς πρώτους. Βενέδικτος ὁ ΙΕ' εἶναι ἐχθρὸς τῆς ἀπολύτου ἰσότητος, τῶν ἀπεργιῶν καὶ τῶν σοσιαλιστικῶν θεωριῶν, τὰς ὁποίας ἐκλαμβάνει εἰς τὴν βάσιν αὐτῶν ἡμαρτημένας. Ἐν προκειμένῳ ἐπικαλεῖται τὰς ἐγκυκλίους Λέοντος τοῦ ΙΓ'. δ') Ὁ ἀκατάσχετος καὶ ἀχαλίνωτος πόθος πρὸς ἀπόκτησιν ἐγκοσμίων ἀγαθῶν, ἐξ οὗ ἀπορρέουν πάντα τὰ λοιπὰ κακά. Τὸ δεύτερον κεφάλαιον τῆς ἐγκυκλίου, τὸ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀναφερόμενον περιλαμβάνει τρία σημεῖα. Τὸ πρῶτον σχετίζεται πρὸς τὴν ἑνότητα τῶν Καθολικῶν. Τὸ δεύτερον ἐξετάζει τὸ ζήτημα τῆς νεωτεριζούσης ἐπιστήμης. «Ἡ ἐπιστήμη αὕτη, λέγει, ἐγεννήθη ἐκ τῆς ἀξιώσεως τοῦ συναρμονισμοῦ τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς μας πρὸς τὰ θεῖα μυστήρια καὶ τὰς ἐξ ἀποκαλύψεως ἀληθείας». Ὁ Βενέδικτος ὁ ΙΕ' καταδικάζει τὴν ἀξίωσιν ταύτην ἀμειλίκτως καὶ τὴν ὀνομάζει «συμπυκνωτῆρα πάσης αἱρέσεως». Ἐπιθυμεῖ ὅπως οἱ ἄνθρωποι ἀποστρέφωνται οὐ μόνον τὰ σφάλματα τῆς νεωτεριστικῆς ἐπιστήμης ἀλλὰ καὶ τὰς τάσεις αὐτῆς καὶ τὸ πνεῦμά της. Τέλος τὸ τρίτον μέρος ἀσχολεῖται μὲ τὸ ζήτημα τῆς ὑπακοῆς τῶν πιστῶν εἰς τοὺς ἐπισκό-

Digitized by Google

πους. Ἡ τελευταία παράγραφος τῆς ἐγκυκλίου ἀφορᾷ τὴν εἰρήνην, ἥτις θὰ τερματίσῃ τὰς ἀνηκούστους φρικαλεότητας καὶ καταστροφάς, ἐξ ὧν πάσχει «τόσον ἡ ἀστικὴ ὅσον καὶ ἡ θρησκευτικὴ κοινωνία». Ὁ πάπας εἶχεν ἀπευθυνθῆ πρὸς τοὺς λαοὺς καὶ τοὺς κυβερνήτας των, ἱκετεύων αὐτοὺς νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα, εἰσακούοντες εἰς τὰς ὑποδείξεις του ὡς φίλου καὶ πατρός. —Ω.

Βενεζουέλα (Estados Unidos de Venezuela). Ὁμόσπονδος δημοκρατία τῆς νοτίου Ἀμερικῆς, ἀποτελουμένη ἐξ 20 αὐτοδιοικουμένων πολιτειῶν, τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ ἐδάφους, ὅπου ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους, καὶ δύο ὁμοσπονδιακῶν ἐπαρχιῶν, τοῦ *Βολιβὰρ* καὶ τοῦ *Ἀμαροῦκο*. Ἡ Βενεζουέλα κατέχει τὸ βόρειον τμῆμα τῆς νοτίου Ἀμερικῆς καὶ ὁρίζεται, πρὸς Β. ὑπὸ τῆς θαλάσσης τῶν Ἀντιλλῶν, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς βρεττανικῆς Γουϊάνης, πρὸς ΝΑ ὑπὸ τῆς Βραζιλίας καὶ πρὸς ΝΔ καὶ Δ ὑπὸ τῆς Κολομβίας. Εἶναι κράτος μᾶλλον ἀραιῶς κατῳκημένον, ἔχον πληθυσμὸν 2.411.952 κατοίκων ἐπὶ ἐκτάσεως συνολικῆς 1.020.400 τετρ. χιλμτρ., ἡ ἀναλογία δηλαδὴ τῶν κατοίκων του εἶναι 2,3 κατὰ τετρ. χιλμτρ. Πρωτεύουσα τῆς ὁμοσπονδίας εἶναι ἡ παράλιος πόλις *Καράκας*.

— [ΦΥΣ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Βενεζουέλα ἔχει σχῆμα σχεδὸν τριγωνικὸν καὶ κεῖται μεταξὺ τῶν παραλλήλων 0°50′ καὶ 12°12′ Β πλάτους καὶ 59 40′ καὶ 73°31′ Δ μήκους Γκρήνουϊτς, εἶναι δὲ κατὰ τὸ ἥμισυ ὀρεινή.

Ἀκτογραφία: Ὁλόκληρος ἡ μία πλευρὰ τοῦ τριγώνου τῆς Βενεζουέλας, ἡ στρεφομένη πρὸς Β, εἶναι παράλιος. Αἱ βρέχουσαι ταύτην θάλασσαι εἶναι ἡ τῶν Ἀντιλλῶν κατὰ τὸ μεγαλύτερον τμῆμα καὶ ὁ Ἀτλαντικὸς εἰς τὸ ΒΑ ἄκρον παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ὀρενόκου. Αἱ παρὰ τὴν θάλασσαν τῶν Ἀντιλλῶν ἀκταὶ εἶναι μᾶλλον ἀνώμαλοι πλὴν τοῦ δυτικοῦ ἄκρου (κόλπος Μαρακαΐμπο), διότι κατέρχονται μέχρις αὐτῆς αἱ καλύπτουσαι τὴν ΒΔ Βενεζουέλαν προεκτάσεις τῶν Ἄνδεων, σχηματίζονται δὲ κατὰ σειρὰν ἐκ Δ. πρὸς Α.: 1) Ὁ κόλπος τοῦ *Μαρακαΐμπο*, μεταξὺ τῶν χερσονήσων *Κοαχίρα*, τελευταίας πρὸς ΒΑ προεκτάσεως τῆς Κολομβίας, καὶ *Παραγουάνας*. Εἰς τὸ βάθος τοῦ κόλπου διανοίγεται ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ Μαρακαΐμπο, ἐκτάσεως 21740 τετρ. χιλμτρ. καὶ βάθους μεγίστου 120 μέτρων ἔχουσα γλυκὺ ὕδωρ καὶ συγκοινωνοῦσα μετὰ τοῦ κόλπου καὶ δι' αὐτοῦ μετὰ τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης διὰ στενῆς λωρίδος, τῆς ὁποίας τὸ βάθος δὲν ὑπερβαίνει τὰ 3 μέτρα. 2) Ἡ χερσόνησος τῆς *Παραγουάνας*, βαθέως εἰσχωροῦν εἰς τὴν θάλασσαν τμῆμα, συνδεόμενον μετὰ τῆς ἠπειρωτικῆς χώρας διὰ τοῦ στενοῦ καὶ μακροῦ ἰσθμοῦ τοῦ *Μέντανος*. 3) Ὁ εὐρύτατος κόλπος *Τρίστε* κλειόμενος πρὸς ΒΔ ὑπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου *Τουκάκας* καὶ ἀνοικτὸς πρὸς Α. 4) Ὁ ἐπίσης ἐκτεταμένος κόλπος τῆς *Μπαρθελόνα* (*Βαρκελώνης*), τὸν ὁποῖον φράττουσιν αἱ κομβολογιοειδῶς τεταγμέναι πρὸς Β αὐτοῦ νῆσοι τοῦ συμπλέγματος τῶν Ἀντιλλῶν. 5) Ἡ ὀρεινὴ χερσόνησος *Παρία*, τελευταία πρὸς Δ προέκτασις τῶν Ἄνδεων, κειμένη πρὸς Α τοῦ κόλπου τῆς Βαρκελώνης καὶ πρὸς ΒΔ τοῦ ὁμωνύμου πρὸς αὐτὴν κόλπου, κλειομένου ἐντελῶς ὑπὸ τῆς νήσου τῆς Τριάδος (Trinidad), ἡ ὁποία, ὡς καὶ αἱ πρὸς ΒΑ αὐτῆς παρατεταγμέναι νῆσοι τῶν Μικρῶν Ἀντιλλῶν, εἶναι φυσικὴ προέκτασις τῶν Ἄνδεων. Μετὰ τὴν χερσόνησον Παρία καὶ τὴν νῆσον τῆς Τριάδος ἐκτείνεται τὸ βρεχόμενον ὑπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ μικρὸν τμῆμα τῆς παραλίας τῆς Βενεζουέλας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰς προσχώσεις τοῦ Ὀρενόκου καὶ διακόπτεται κατὰ διαστήματα ὑπὸ τῶν στομίων τοῦ μεγάλου τούτου νοτιοαμερικανικοῦ ποταμοῦ.

Κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τῆς Βενεζουέλας εἶναι παρατεταγμέναι αἱ ὑπήνεμοι νῆσοι τῶν Μικρῶν Ἀντιλλῶν, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ ἐν τῷ κέντρῳ εὑρισκόμεναι *Μαργαρίτα, Τορτοῦγκα, Μπλανκουίλλα, Ρόκονες* κλπ. ἀνήκουσιν εἰς τὴν Βενεζουέλαν, ἀποτελοῦσαι ἰδιαιτέραν Πολιτείαν, τὴν *Νουέβα Ἐσπάρτα*.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους: Τὸ ἔδαφος τῆς Βενεζουέλας διαιρεῖται φυσικῶς εἰς τρεῖς διακεκριμένας ἀπ' ἀλλήλων ζώνας, τὴν βορειοδυτικὴν ὀρεινὴν προέκτασιν τῶν Ἄνδεων, τὴν νοτιοανατολικήν, ἐπίσης ὀρεινήν, καλυπτομένην ὑπὸ τῶν ὀροσειρῶν τῆς Γουϊάνης, καὶ τὰς μεταξὺ τῶν δύο ἄλλων ἐκτεταμένας πεδιάδας καλουμένας *Λιάνος* (Llanos). Ἡ πρώτη ζώνη, ὡς ἐλέχθη, καλύπτεται ἐξ ὁλοκλήρου σχεδὸν ἀπὸ τὰς προεκτάσεις τῶν Ἄνδεων. Αὗται χωροῦσαι πρὸς ΒΔ. σχηματίζουσι τὴν ὀροσειρὰν τῆς *Μερίντα*, χωροῦσαν ἐκ ΝΔ. πρὸς ΒΑ., τῆς ὁποίας αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ ὑπερβαίνουσι τὰ 4500 μέτρα καὶ καλύπτονται ὑπὸ πολλῶν χιόνων. Αἱ μεγαλύτεραι ἐκ τῶν κορυφῶν τούτων εἶναι αἱ: *Κόνκα, Κολοῦνα* κλπ. Ἄλλη ὀροσειρά, σχηματίζουσα σχεδὸν γωνίαν μετὰ τῆς Μερίντας, εἶναι ἡ *Σιέρρα Περίχα* κατευθυνομένη ἀπὸ Ν. πρὸς Β., ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ σύνορον μεταξὺ Βενεζουέλας καὶ Κολομβίας. Αἱ ὑψηλότεραι κορυφαί της ὑπερβαίνουσι τὰ 2500 μέτρα. Ἐντὸς τῆς σχηματιζομένης γωνίας μεταξὺ Σιέρρα Περίχα καὶ Μερίντα ἐκτείνεται ἡ *πεδιὰς τοῦ Μαρακαΐμπο*, περικλείουσα τὰς ὁμωνύμους πρὸς αὐτὴν λιμνοθάλασσαν καὶ κόλπον. ΒΔ τῆς ὀροσειρᾶς Μερίντας καὶ μὲ κατεύθυνσιν ἐκ Δ. πρὸς Α. ἐκτείνονται τὰ ὄρη Καρίμπες κατὰ μῆκος τῆς παραλίας. Αἱ ὀροσειραὶ αὗται ὑποδιαιροῦνται εἰς ἄλλας μικροτέρας,

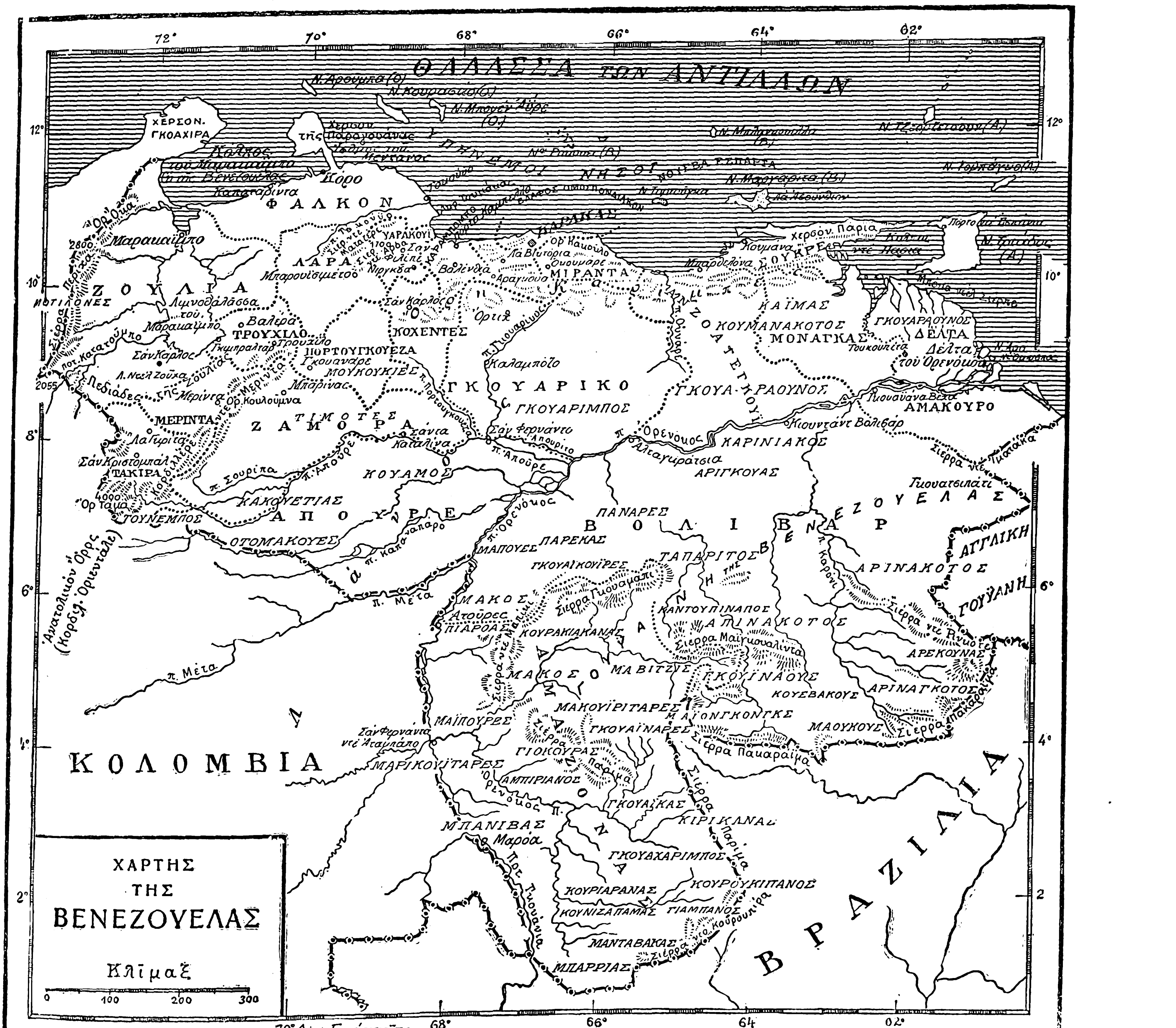

Digitized by Google

φερούσας ἰδιαίτερα ὀνόματα: *Σιέρρα ντὲ Ματαζέρε, Σιέρρα ντὲ Ἀρόα, Σιέρρα ντὲ Κουμάνα* κλπ., καὶ εἶναι τὸ μᾶλλον πυκνῶς κατῳκημένον καὶ ὑγιεινότερον τμῆμα τῆς Βενεζουέλας. Αἱ ὑψηλότεραι κορυφαί των ὑπερβαίνουσι τὰ 2500 μέτρα, ἡ μεγαλυτέρα δὲ ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ *Πίκο ντὲ Μαιγκνάτα* (2782 μ.) Ἡ δευτέρα, ἡ νοτιοανατολικὴ ζώνη, ἀνήκουσα εἰς τὸ δυτικὸν τμῆμα τῶν γουυανικῶν ὀροσειρῶν, καλύπτεται ἀπὸ πολλὰς ὀροσειράς, τῶν ὁποίων τὰ μεγαλύτερα ὕψη μόλις φθάνουσι καὶ ὑπερβαίνουσι τὰ 2500 μέτρα. Αἱ σπουδαιότεραι ἐκ τῶν ὀροσειρῶν αὐτῶν εἶναι ἐξ Α. πρὸς Δ.: *Σιέρρα ντὲ Ἰματάκα, ντὲ Ρινκότε, Μαϊγκουαλίντα, Πακαραΐμα, Γκουαμάπι, Μαπίκι, Παρίμα*, ἐκ τῆς ὁποίας πηγάζει ὁ Ὀρενόκος, *Κουρουπίρα*, ἐπὶ τῆς βραζιλιανῆς μεθορίου κτλ. Ἡ τρίτη ζώνη ἀποτελεῖται ἀπὸ μεγάλην λωρίδα γῆς μεταξὺ τῶν ὀρέων Καρίμπες καὶ Μερίντα ἀφ' ἑνός, καὶ τοῦ Ὀρενόκου ἀφ' ἑτέρου, ἡ ὁποία συνεχίζεται καὶ ἐπὶ τοῦ κολομβιανοῦ ἐδάφους. Ἡ ἔκτασις αὕτη εἶναι ἐντελῶς πεδινή, χρησιμοποιουμένη διὰ βοσκάς, ἔχει δὲ μέσον ὕψος 200 περίπου μέτρων.

Ὑδρογραφία: Ἡ Βενεζουέλα διασχίζεται ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ὑπὸ τοῦ μεγάλου νοτιοαμερικανικοῦ ποταμοῦ *Ὀρενόκου*, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ μεγαλυτέρα, σχεδὸν δὲ ἡ μόνη ὑδρογραφικὴ ἀρτηρία τῆς χώρας. Ὁ Ὀρενόκος πηγάζει ἐκ τῶν γουϊανικῶν ὀρέων Παρίμα καὶ ῥέει κατ' ἀρχὰς μὲ διεύθυνσιν πρὸς ΒΔ, μέχρις ὅτου φθάσῃ τὴν κολομβιανὴν μεθόριον, ὁπότε στρέφεται πρὸς Β καὶ μετὰ ταῦτα πρὸς Δ, διασχίζων ὁλόκληρον τὴν χώραν ἐκ Δ πρὸς Α καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν διὰ πολλῶν στομίων, σχηματίζων ἐκτεταμένον δέλτα. Ὁ Ὀρενόκος διέρχεται κάτωθεν ἀκριβῶς τῶν ὀροπεδίων τῆς Γουϊάνης, τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα δέχεται μέσω μικρῶν χειμαρρωδῶν ποταμίσκων. Οἱ σπουδαιότεροι ἐξ αὐτῶν εἶναι οἱ *Γκουαβιάρε, Καοῦρα, Καρόνι* κ.τ.λ., ἐκβάλλοντες πάντες ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς. Ἐκ τῆς ἀριστερᾶς αὐτοῦ ἀφ' ἑτέρου πλευρᾶς δέχεται περισσοτέρους καὶ μεγαλυτέρους παραποτάμους, οἱ ὁποῖοι, πηγάζοντες πάντες ἐκ τῶν Ἄνδεων καὶ τῶν παραφυάδων αὐτῶν, διασχίζουσι τὰ Λιάνος καὶ συμβάλλουσιν εἰς τὸν Ὀρενόκον. Οἱ σπουδαιότεροι ἐξ αὐτῶν εἶναι οἱ: *Ἰνιρίντα Γκουαβιάρε, Μέτα* και *Καπαναπάρο*, πηγάζοντες ἐκ τοῦ ἐδάφους τῆς Κολομβίας, καὶ ὁ *Ἀποῦρε* πηγάζων ἐκ τῶν ὀρέων Μερίντα, τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα συγκεντροῖ διὰ πλήθους παραποτάμων. Ἀπὸ τῆς πόλεως Θιούνταντ Βολιβὰρ ὁ ποταμὸς ῥέει ἤδη πρὸς τὴν θάλασσαν κυλίων 12000—14000 κυβικὰ μέτρα κατὰ δευτερόλεπτον. Κατὰ τὴν ἐκβολήν του ἔχει σχηματίσει διὰ τῶν προσχώσεων δέλτα ἐκτάσεως 18000 περίπου τετρ. χιλμτρ., τὸ ὁποῖον προστατεύεται ὑπὸ τῆς νήσου τῆς Τριάδος ἀπὸ τοῦ θαλασσίου ῥεύματος. Τὰ κύρια στόμια τοῦ ποταμοῦ εἶναι δύο. Ἐκ τούτων τὸ μεγαλύτερον, καλούμενον «*Μπόκα ντὲλ Νάβιος*» (=*στόμιον τῶν πλοίων*), ἔχει τὴν αὐτὴν πρὸς τὸν ποταμὸν διεύθυνσιν ἐκ Δ πρὸς Α· τὸ δεύτερον, καλούμενον *Μαράμο*, στρέφεται πρὸς Β καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν κόλπον Παρία, ὅπου συναντώμενον μετὰ τῶν ῥευμάτων τοῦ Ἀτλαντικοῦ σχηματίζει μεγάλας δίνας. Μεταξὺ τῶν δύο στομίων, τὰ ὁποῖα ἀπέχουσιν ἀπ' ἀλλήλων περὶ τὰ 300 χιλμτρ., σχηματίζονται πολλὰ ἄλλα δευτερεύοντα, τὰ ὁποῖα μάλιστα δὲν ἔχουσι σταθερὰν κοίτην. Ἐκ τούτων περὶ τὰ 6 εἶναι πλωτά. Πλὴν τῶν ὑδάτων τοῦ Ὀρενόκου, πάντες οἱ λοιποὶ ποταμοὶ τῆς Βενεζουέλας εἶναι ἀνάξιοι λόγου. Σπουδαιότεροι ἐξ αὐτῶν εἶναι οἱ *Γκουνοῦνι* καὶ *Μαχαροῦνι*, παραπόταμοι τοῦ γουϊανικοῦ *Ἐσσεκουίμπο*, ὁ *Οὐνάρε*, ὁ σπουδαιότερος τῆς βορείου ἀκτῆς, καὶ ὁ *Κατατοῦμπο*, ἐκβάλλων εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν Μαρακαΐμπο. Πλὴν τῆς λιμνοθαλάσσης ταύτης, μεταξὺ τῶν Ἀνδικῶν ὀροσειρῶν σχηματίζονται ἄξιαι λόγου λίμναι, ὡς ἡ *Τακαρίγκουα* ἢ *Βαλένθια* (*Βαλεντία*), τῆς ὁποίας τὸ μέγιστον βάθος φθάνει τὰ 92 μέτρα.

Κλῖμα: Ἡ Βενεζουέλα, ἂν καὶ ἀνήκει ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ζώνην τοῦ Ἰσημερινοῦ, ἐν τούτοις δύναται νὰ διαιρεθῇ ἀπὸ ἀπόψεως θερμοκρασίας εἰς τρεῖς διακεκριμένας ζώνας, καὶ τοῦτο χάρις εἰς τὰ ὑψηλὰ ὄρη της. Ἡ πρώτη ζώνη, ἡ θερμοτέρα, εἶναι ἀνθυγιεινή, μαστιζομένη ὑπὸ ἐνδημικῶν νόσων, ἔχει μέσην θερμοκρασίαν 29°, ἐκτείνεται δὲ ἐπὶ τῶν ἐδαφῶν τῶν ἐχόντων ὕψος μέχρις 600 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἡ δευτέρα εἶναι ἡ εἰς ὕψος ἀπὸ 600 μέχρι 1200 μέτρων, καὶ ἡ τρίτη ἀπὸ 1200 καὶ ἄνω. Καὶ αἱ δύο αὗται ζῶναι ἔχουσι κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ εὔκρατον. Ἡ πρωτεύουσα Καράκας, κειμένη ἐπὶ τῆς δευτέρας ζώνης εἰς ὕψος 920 μέτρων, ἔχει μέσην θερμοκρασίαν 22°,3, ἡ ὁποία κατέρχεται κατὰ τὸν ψυχρότερον μῆνα, τὸν Ἰανουάριον, εἰς τοὺς 20° βαθμούς, κατὰ δὲ τὸν θερμότερον, τὸν Μάϊον, τοὺς 33°,8. Αἱ βροχαὶ εἶναι συχναί, πίπτουσι δὲ κατ' ἀναλογίαν ἐπὶ 74 ἡμέρας κατ' ἔτος καὶ φθάνουσι εἰς 745 χιλιοστμ. ὕψος. Οἱ ἐπικρατοῦντες καθ' ἅπασαν τὴν χώραν ἄνεμοι εἶναι οἱ ἀληγεῖς.

Χ. Δ.

— [ΠΟΛΙΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Βενεζουέλα διαιρεῖται διοικητικῶς εἰς 20 πολιτείας, 2 τοπαρχίας καὶ ἓν ὁμοσπονδιακὸν διαμέρισμα. Ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ της τὰ 2 % εἶναι λευκοί, 90 % μιγάδες, 5 % νέγροι, 2 % ἰνδιάνοι καὶ 1 % ξένοι, ἔχοντες ὡς ἐπίσημον γλῶσσαν τὴν ἰσπανικήν.

Αἱ 20 πολιτεῖαι τοῦ Κράτους εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) *Ἀνζοατέγκους* (Anzoàtegus κάτ. 112797), 2) *Ἀποῦρε* (Apure, κάτ. 42999), 3) *Ἀράγκουα* (Aragua, κάτ. 105839), 4) *Βολιβὰρ* (Bolivar, κάτ. 75227), 5) *Καραμπόμπο* (Carabobo κάτ. 147204), 6) *Κοζέντες* (Cojedes, κάτ. 82153), 7) *Φαλκὸν* (Falcòn, κάτ. 178642), 8) *Γκουάρικο* (Guàrico, κάτ. 125282), 9) *Λάρα* (Lara, κάτ. 271369), 10) *Μέριντα* (Mérida κάτ. 150128), 11) *Μιράντα* (Miranda, κάτ. 189572), 12) *Μοναγκὰς* (Monagas, κάτ. 68765), 13) *Πορτουγκουέζα* (Portuguesa, κάτ. 58721), 14) *Σοῦκρε* (Sucre, κάτ. 216476), 15) *Τάχιρα* (Tàchira, κάτ. 172900), 16) *Τρουζίλλο* (Trujillo. κάτ. 218780), 17) *Γιαρακουΐ* (Jaracuy, κάτ. 122836), 18) *Ζαμόρα*, (Zamora, κάτ. 51341), 79) *Ζούλια* (Zulia, κάτ. 222613) καὶ 20) *Νουέβα Ἐσπάρτα* (Nueva Esparta, κάτ. 69392), εἰς ἣν ὑπάγονται αἱ ἐν τῇ ὁμάδι τῶν ὑπηνέμων νήσων τῶν Ἀντιλλῶν νῆσοι *Μαργαρίτα, Κόσε, Κουβάγκουα, Τορτοῦγα, Λὸς Ρόκους, Μπλανκίλλα, Ὀρκίλα* καὶ ἕτεραι μικρότεραι. Αἱ δύο τοπαρχίαι τῆς Βενεζουέλας εἶναι αἱ: *Ἀμαζόνας* (Amazonas, κάτ. 60276) καὶ *Δέλτα Ἀμακοῦρο* (Delta Amacuro, κάτ. 26582). Τὸ ὁμοσπονδιακὸν δὲ διαμέρισμα, ἀριθμοῦν 140132 κατ., κεῖται περὶ τὴν πρωτεύουσαν τῆς ὁμοσπονδίας *Καράκας* (Caracas, κάτ. 135253), καὶ ἔχει ἔκτασιν 1930 τετρ. χλμ. μόνον.

Πλὴν τῆς πρωτευούσης, ἕτεραι ἄξιαι μνείας πόλεις τῆς χώρας ταύτης εἶναι ἡ *Μαρακαΐμπο* (Maracaibo), *Βαλεντία* (Valencia), *Μπαρκιζιμέντο* (Barquisimento) κλπ.

Θρησκεία-Ἐκπαίδευσις: Ἐπίσημος θρησκεία τῆς Βενεζουέλας εἶναι ἡ τοῦ καθολικοῦ δόγματος, ἑδρεύοντος ἐν Καράκας ἀρχιεπισκόπου. Ἡ ἐκπαίδευσις ἐν αὐτῇ εἶναι ὑποχρεωτικὴ ἀπὸ τοῦ 7ου ἔτους τῆς ἡλικίας, ἀριθμουμένων (1926) εἰς 63747 τῶν ἐν τοῖς σχολείοις τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως μαθητῶν. Εἰς τὰ 341 ὑπάρχοντα ἰδιωτικὰ σχολεῖα φοιτῶσι 15302 μαθηταί, εἰς τὰ 236 δημοτικὰ 10473, εἰς ἀνώτερα δὲ τοιαῦτα 588. Ἐπίσης 1618 μαθηταὶ φοιτῶσιν εἰς εἰδικὰς σχολὰς καὶ 716 εἰς διάφορα τεχνικὰ ἰνστιτοῦτα καὶ διαφόρους τεχνικὰς σχολὰς ἀνωτέρας μορφώσεως εἰς τὰς καλὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον. Πανεπιστήμια λειτουργοῦσι δύο: ἓν ἐν τῇ πρωτευούσῃ (φοιτηταὶ 570) καὶ ἓν ἐν Μέριντα καλούμενον πανεπιστήμιον *Los Andes*.

— [ΟΙΚΟΝ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Βενεζουέλα, λόγῳ τοῦ ὀρυκτοῦ πλούτου της, ἰδίως δὲ τῶν τελευταίως ἀνακαλυφθεισῶν πετρελαιοπηγῶν, καὶ λόγῳ τῶν μεγάλων πεδινῶν ἐκτάσεων, ἡ ἐντατικὴ καλλιέργεια τῶν ὁποίων θὰ ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ λίαν προσοδοφόρους, ταύτας, προκαλεῖ τὴν προσοχὴν τῶν παγκοσμίων, ἰδίως δὲ τῶν ἀμερικανικῶν, οἰκονομικῶν κύκλων. Ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι χῶραι τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, ἡ Βενεζουέλα ἔχει σημαντικὰ κοιτάσματα μεταλλοφόρων καὶ μὴ ὀρυκτῶν, τῶν ὁποίων ὅμως ἡ ἐκμετάλλευσις, λόγῳ τῶν μεγάλων ἀποστάσεων καὶ τῶν συγκοινωνιακῶν δυσχερειῶν, εἶναι σχετικῶς μικρά. Ἡ χώρα αὕτη ἔχει τὸ πλεονέκτημα τῆς ὑπάρξεως ἀξιολόγων χρυσοφόρων προσχώσεων, ἐξ ὧν προπολεμικῶς (1913) ἀπεδίδετο τὸ 1/10 περίπου (76,988 χλγρ.) τῆς παγκοσμίου χρυσοπαραγωγῆς· ἤδη ὅμως ἐκ τούτων σήμερον ἐξάγονται 950 χγρ. μόνον, ἀντιπροσωπεύοντα τὸ 1/600 τῆς παγκοσμίου ἀποδόσεως. Ἄλλη πλουτοφόρος ἑστία ἐν τῇ χώρᾳ εἶναι αἱ πετρελαιοπηγαί, αἵτινες προπολεμικῶς ἦσαν σχεδὸν ἄγνωστοι, ἀπὸ τοῦ 1920 δ' ἤρχισαν προσελκύουσαι τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐκμεταλλευτῶν, τῆς ἀποδόσεώς των ἀνελθούσης ἀπὸ 500,000 βαρελίων τῷ 1920, εἰς 37,400.000 βαρέλια τῷ 192ὸ. Ἐπὶ πλέον ἡ Βενεζουέλα ἔχει καὶ κοιτάσματα χαλκούχων καὶ ἀργυρούχων μεταλλευμάτων μὲ μικρὰν σχετικῶς ἀπόδοσιν, ἀνθρακωρυχεῖα (παραγωγὴ 1925 τόν. 25,000), ἁλατωρυχεῖα καὶ ἁλυκάς.

Γεωργία - Κτηνοτροφία: Τὸ ἔδαφος τῆς Βενεζουέλας φυσικῶς διαιρεῖται εἰς τρεῖς διακεκριμένας ζώνας, τὴν γεωργικήν, τὴν κτηνοτροφικὴν καὶ τὴν δασικήν. Εἰς τὴν γεωργικὴν ζώνην, τὴν διαρρεομένην ὑπὸ τοῦ Ὀρενόκου, καλλιεργοῦνται κυρίως ἡ καφέα, τὸ κακάον, τὸ σακχαροκάλαμον καὶ ὁ βάμβαξ, εἰς μικροτέραν δὲ κλίμακα ὁ ἀραβόσιτος καὶ τὰ ὄσπρια (κύαμοι). Ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Βενεζουέλας τὸ πέμπτον αὐτοῦ ἀσχολεῖται εἰς τὴν γεωργίαν.

Ἡ κτηνοτροφικὴ ζώνη παρέχει πλούσια τὰ μέσα πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς κτηνοτροφίας, καὶ δὴ ζῴων τοῦ βοείου γένους, ὧν τῷ 1926 ὁ ἀριθμὸς ἀνῆλθεν εἰς 2.278.000 ἔναντι 2.004.000 τῷ 1913. Τὰ ἄλλα διατρεφόμενα ζῷα ἦσαν κατὰ τὸ 1926: 168.000 ἵπποι, 113.000 αἶγες, 2.155.000 πρόβατα καὶ 512.000 χοῖροι. Ἡ δασικὴ τέλος ζώνη, κατέχουσα περίπου τὸ ἥμισυ τῆς ἐκτάσεως τῆς χώρας, καλύπτεται ὑπὸ βλαστήσεως τῶν τροπικῶν χωρῶν, ἧς ἀνεγνωρίσθησαν 600 περίπου εἴδη. Τὸ καουτσούκ, ἡ βανίλλη, ἡ ξυλεία διὰ βαρύτερα εἴδη καὶ ἄλλα παρόμοια εἶναι τὰ προϊόντα τῶν δασῶν τούτων, ὧν ὅμως δὲν ἐνεργεῖται ἐντατικὴ ἐκμετάλλευσις.

Βιομηχανία-Ἐμπόριον: Ἡ Βενεζουέλα στερεῖται σοβαρᾶς βιομηχανίας, τῶν πρὸς χρῆσιν τῶν κατοίκων βιομηχανικῶν προϊόντων τὸ πλεῖστον εἰσαγομένων ἔξωθεν. Ἐν Βαλεντίᾳ, Κουμάνᾳ καὶ Καράκας ὑπάρχουσιν ἄξια μνείας ἐργοστάσιά τινα ὑφαντουργίας, ἐν δὲ τῇ τελευταίᾳ καὶ ἐργοστάσια τσιμέντου καὶ ὑαλουργίας. Περισσότερον ἀνεπτυγμένη εἶναι ἡ βιομηχανία τοῦ σακχαροκαλάμου μὲ παραγωγὴν (1920) 193.000 μ. στατ. σακχάρεως ἔναντι 28.000 κατὰ τὰ πρὸ τοῦ πολέμου ἔτη.

Τὸ ἐμπόριον συνίσταται εἰς τὴν ἐξαγωγὴν κυρίως καφέ, κακάου, πετρελαίου, δερμάτων, καουτσοὺκ καὶ χρυσοῦ καὶ τὴν εἰσαγωγὴν χρησίμων πρὸς διατροφὴν γεωργικῶν καὶ βιομηχανικῶν προϊόντων. Τῷ 1926 ἡ ἀξία τῶν ἐξαχθέντων εἰδῶν ἀνῆλθε τὰ 386.616.000 *βολιβάρ*, ἡ δὲ τῶν εἰσαχθέντων τὰ 395.403.000. Αἱ κυριώτεραι δὲ χῶραι, αἱ διενεργοῦσαι ἐμπόριον μετὰ τῆς Βενεζουέλας, εἶναι αἱ κάτωθι (σημειουμένης καὶ τῆς ἀξίας τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς εἰς *βολιβὰρ* (=*χρ. φράγκα*) κατὰ τὸ 1926.)

Χῶραι	*Εἰσαγωγὴ*	*Ἐξαγωγὴ*
Ἡ. Π. Ἀμερικῆς	228.613.000	98.214.000
Μεγ. Βρεττανία	53.457.000	6.500.000
Ἱσπανία	7.341.000	20.111.000
Γαλλία	26.077.000	—
Ὁλλανδία	21.816.000	11.892.000
Γερμανία	38.087.000	20.658.000

Ὁ ἐμπορικὸς στόλος τῆς Βενεζουέλας εἶναι ἀσήμαντος, συνολικῶς νηολογημένων εἰς τοὺς κυριωτέρους λιμένας αὐτῆς 11 μόνον ἀτμοπλοίων (ὁλ. χωρητ. 5.298 τόν.) καὶ 15 ἱστιοφόρων (2.432 τόν.). Ἡ κίνησις τῶν λιμένων της τῷ 1926 ἀνῆλθεν εἰς 1963 πλοῖα, ὁλικῆς χωρητικότητος 270.119 τόννων. Πλὴν ταύτης ἡ χώρα ἔχει ναυτιλιακὴν κίνησιν καὶ ἐντὸς τῶν ποταμῶν, ὧν 22.886 χμτρ. εἶναι πλωτά, ὡς καὶ ἐν τῇ λίμνῃ τοῦ Μαρακαΐμπο, ἐκτελούσης μονοπωλιακῶς τὴν ναυσιπλοΐαν ἐν αὐτῇ εἰδικῆς βενεζουελικῆς ἑταιρείας.

Ἐν Βενεζουέλᾳ ὑπάρχει σιδηροδρομικὸν δίκτυον συνολικοῦ μήκους 1100 χμτρ., ὅπερ ἐκμεταλλεύονται 12 ἑταιρεῖαι, ὧν αἱ 5 κρατικαὶ καὶ αἱ λοιπαὶ ἰδιωτικαὶ (4 ἀγγλικαὶ καὶ 1 γερμανική). Ἐν τῇ πρωτευούσῃ Καράκας λειτουργεῖ ἠλεκτρικὸς τροχιόδρομος ἀνήκων εἰς ἀγγλικὴν ἑταιρείαν. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ὁδικὸν δίκτυον, αἱ κυριώτεραι ὁδοὶ ἔχουν συνολικὸν μῆκος 6540 χμτρ.

Αἱ ὑπηρεσίαι Τ.Τ.Τ. ἐξυπηρετοῦνται καθ' ὅλην τὴν χώραν διὰ 219 τηλεγραφικῶν καὶ 359 ταχυδρομικῶν γραφείων. Ἡ κίνησις τῶν πρώτων, ἅτινα συνδέονται διὰ γραμμῶν συνολικοῦ μήκους 10319 χμτρ., ἀνέρχεται τὸ ἑκατομμύριον τηλεγραφημάτων ἐτησίως. Ἐπίσης ὑπάρχει καὶ τηλεφωνικὸν δίκτυον ἀστικὸν (205 χμτρ.) καὶ ὑπεραστικὸν (1714 χμτρ.), ἔτι δὲ καὶ 8 ῥαδιοτηλεγραφικοὶ σταθμοί.

Δημόσια οἰκονομικά: Νομισματικὴ μονὰς ἐν τῇ Βενεζουέλᾳ εἶναι τὸ *βολιβὰρ* (bolivar), διαιρούμενον εἰς 100 *σεντίμος* (centimos), ἀντιστοιχοῦν σχεδὸν πρὸς τὸ φράγκον (0,290323 γρ. καθαροῦ χρυσοῦ). Τὸ δημόσιον χρέος κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1927 ἀνήρχετο τὰ 87.367.316 βολιβάρ, ὧν τὰ 36.239.440 ἐσωτερικὸν καὶ τὰ 51.127.876 ἐξωτερικόν. Ὁ προϋπολογισμὸς δὲ τοῦ κράτους ἦτο ὁ ἑξῆς κατὰ τὴν περίοδον 1927—1928:

Ἔσοδα	*Βολιβὰρ*	Ἔξοδα	*Βολιβὰρ*
Δασμοὶ	33.000.000	Ὑπ. Ἐσωτερικῶν	18.284.846
Ἔγγειοι φόροι	8.500.000	» Ἐξωτερικῶν	4.021.684
Πρόσοδοι ἐκ σιγαρέττων	10.000.000	» Οἰκονομικῶν	19.220.449
Χαρτόσημον	8 500.000	» Πολέμου-Ναυτικῶν	16.749.778
Πρόσοδοι ἐξ ἅλατος	6.500 000	» Δημοσ. Ἔργων	36.000.000
Πρόσοδοι ἐκ μεταλλείων	11.000.000	» Παιδείας	6.967.12
Μονοπώλιον πυρείων	8.500.000	» Κοινων. Προνοίας	9.100.684
Ἄλλα ἔσοδα	26.000.000	Ἀπρόοπτα	1.103.436
Σύνολον	112.000.000	Σύνολον	111.448000

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Anuario Estadistico de Venezuela (Caracas 1926). Sinopsis de Estadistica general (Caracas 1925), Venezuela, geographical Sketch, Natural Resources, Laws etc. (Washington 1904). Venezuela 1924, official Edition of the Department of Fomento of the United States of Venezuela (Caracas, 1924). — *Bell P.* Venezuela (Washington 1922).—*Dalton L. V.*, Venezuela (London 1912).—*Societé des Nations*, Annuaire Statistique International 1927 (Genève 1928).

Δ. Ε. ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ

— [ΣΤΡΑΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Βενεζουέλα κατὰ τὴν πιθανωτέραν ἐκδοχὴν δύναται νὰ ἔχῃ πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις πρὸς τὰς κοινὰ ἐχούσας μετ' αὐτῆς σύνορα ἐπικρατείας, καὶ τοιαῦται εἰσίν: 1) Ἡ Μεγάλη Βρεττανία ἕνεκα ἀνατολικῶς τῆς Βενεζουέλας κειμένης ἀποικίας αὐτῆς τῆς Βρεττανικῆς Γουυάνας (Guyane Brétannique). 2) Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Βραζιλίας (Etats-unis du Bresil), μεθ' ὧν ἡ Βενεζουέλα χωρίζεται δι' ὁροθετικῆς γραμ-

Digitized by Google

μῆς διηκούσης κατὰ μῆκος ὀρεινῶν περιοχῶν εὑρισκομένων εἰς τὸ γεωγραφικὸν πλάτος τοῦ Ἰσημερινοῦ, ἐξ οὗ μέγισται δυσχέρειαι ὑφίστανται διὰ πᾶσαν πολεμικὴν ἐπιχείρησιν. 3) Ἡ δημοκρατία τῆς Κολομβίας (Colombie), ἥτις εἶναι δυτικῶς τῆς Βενεζουέλας. Πᾶσα ἐπιχείρησις τῶν ἄνω τριῶν ἐπικρατειῶν κατὰ τῆς Βενεζουέλας θὰ ἔχῃ τὰς κάτωθι δυσχερείας: 1) τὸ ἀραιὸν τῶν κατοίκων τῆς χώρας· 2) τὴν ὕπαρξιν μικροῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου, καὶ δὴ πλησίον μόνον τῆς βορείου ἀκτῆς, ἐκτάσεως 1077 χιλμ. κατὰ τὸ 1928· 3) τὰς κλιματολογικὰς συνθήκας, διότι καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἀκτὰς τῆς Καραϊβικῆς θαλάσσης καὶ εἰς τὴν περιοχὴν Λάνος, τὴν ἐκτεινομένην ἀπὸ Κολομβίας μέχρι τοῦ Δέλτα τοῦ Ὀρενόκου καὶ πρὸς βορρᾶν τοῦ ἄνω ποταμοῦ, ἡ μέση θερμοκρασία τοῦ ἔτους ὑπερβαίνει τοὺς 30 βαθμοὺς Κελσίου. Ὁ ἐνεργὸς στρατὸς τῆς Βενεζουέλας ἀποτελεῖται ἐκ 5 ταξιαρχιῶν, αἵτινες συνίστανται ἐκ 33 ταγμάτων πεζικοῦ, 2 ἰλῶν ἱππικοῦ, 1 συντάγματος πεδινοῦ πυροβολικοῦ καὶ 2 μοιρῶν φρουριακοῦ καὶ ἐπακτίου τοιούτου καὶ 1 λόχου πολυβόλων.

Ὁ στόλος τῆς Βενεζουέλας ἀποτελεῖται ἐκ 3 κανονιοφόρων, 1 ρυμουλκοῦ, 1 ἀγγελιαφόρου καὶ 1 τάγματος πεζοναυτῶν. Ν. ΚΟΚΙΔΗΣ

— [ΙΣΤΟΡ.] Ἡ ἀκτὴ τοῦ Παρία ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου τὴν 31 Ἰουλίου 1498 κατὰ τὸ τρίτον εἰς τὴν νέαν ἤπειρον ταξίδιόν του. Τὸ ἑπόμενον ἔτος οἱ Ἀλόνσο ντὲ Ὀχέντα, Χουὰν ντὲ λὰ Κόσα καὶ Ἀμέρικος Βεσπούτσι, εἰσχωρήσαντες μέχρι τῆς λίμνης Μαρακαΐμπο, ἀνεκάλυψαν ἐκεῖ μικρὸν χωρίον, ὅπερ ἐκάλεσαν *Βενεζουέλαν* (Venezuela), ἤτοι *Μικρὰν Βενετίαν*. Ἀργότερον τὸ ὄνομα τοῦτο ἐχρησιμοποιήθη δι' ὁλόκληρον τὴν χώραν, τῆς ὁποίας ὅμως ἡ ἐξερεύνησις δὲν ἤρχισεν ἐκ τοῦ σημείου τούτου, ἀλλ' ἐκ τοῦ Κόρο, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Κάρολος Κουΐντος εἶχεν ἀποστείλει τῷ 1527 ἀποίκους ἐξ Ἀουγκσμπουργ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἤρξατο καὶ ὁ ἀποικισμὸς τῆς χώρας, ὅστις, ὅπως καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Ἀμερικήν, δὲν ἐγένετο ἄνευ βιαιοτήτων ἐκ μέρους τῶν Ἰσπανῶν. Ὁ Ἀλφόγκερ ἀφῆκεν ἐν Βενεζουέλᾳ ἀνάμνησιν αἱματηράν, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Κορτὲθ ἐν Μεξικῷ καὶ ὁ Πιζάρρε ἐν Περοῦ. Σκοπὸς τῶν πρώτων ἐξερευνήσεων τόσον τῶν Ἰσπανῶν ὅσον καὶ τοῦ Ἄγγλου Οὐάλτερ Ράλαϊτ ἦτο ἡ ἀναζήτησις τοῦ Ἐλδοράδο. Ἡ ἀνακάλυψις ὅμως πλουσίων μεταλλείων χαλκοῦ ἐν Μπαρκουισιμέτο συνεκράτησε τοὺς κατακτητὰς ἐν τῇ παραλλήλῳ τῆς παραλίας ζώνῃ, ἐν τῇ ὁποίᾳ πρωτεύουσα ἐγένετο τῷ 1518 τὸ Καράκας. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος οἱ κατακτηταὶ ἐτράπησαν πρὸς τὰ *λάνος*, ἔνθα ἵδρυσαν τὰς πόλεις Πεντρόθα, Μπαρίνας, Σὰν-Κάρλος καὶ Καλαμπότζο. Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα τόσον ἡ γεωργία ὅσον καὶ ἡ κτηνοτροφία εἶχον ἀρκούντως ἀναπτυχθῆ, οἱ δομινικανοὶ ὅμως, οἱ καπουτσῖνοι, οἱ αὐγουστῖνοι καὶ οἱ Ἰησουῖται, οἵτινες εἶχον διαμοιρασθῆ τὴν χώραν, ἐξεμεταλλεύοντο σκληρότατα τοὺς ἀποίκους. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἡ ἐν Ἰσπανίᾳ οἰκονομικὴ κρίσις κατέστησε σκληροτέραν τὴν ἰσπανικὴν κυριαρχίαν. Λόγῳ δὲ τοῦ ὅτι, ὅπως τὰ μεταλλεῖα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου τῶν Ἄνδεων, οὕτω καὶ τὰ ἐν Βενεζουέλᾳ μεταλλεῖα χαλκοῦ, σὺν τῷ χρόνῳ ἐξηντλοῦντο, ἡ Ἰσπανία κατέφυγεν εἰς πιεστικὰ μέτρα κατὰ τῶν Ἰνδῶν καὶ Κρεολῶν, οἵτινες δὲν ἠδύναντο οὔτε βιομηχανίας νὰ ἱδρύσουν, οὔτε τὰ αὐτὰ προϊόντα, οἷα καὶ ἡ μητρόπολις, νὰ καλλιεργήσουν, οὔτε νὰ διεξάγουν ἐμπόριον μετ' ἄλλων κρατῶν· ἐν αὐτῇ ἀκόμη τῇ Ἰσπανίᾳ μία μόνον πόλις εἶχε τὸ προνόμιον τῆς μετὰ τῆς Βενεζουέλας διεξαγωγῆς τοῦ ἐμπορίου: κατ' ἀρχὰς ἡ Σεβίλλη, ἀκολούθως τὰ Γάδειρα. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος αἱ ἰσπανικαὶ ἀποικίαι ἤρχισαν ἐξεγειρόμεναι· τῷ 1749 ὁ Χουὰν-Φραντσέσκο ντὲ Λεὸν ἐπανεστάτησε κατὰ τοῦ Καράκας. Τῷ 1778 ὁ μεταρρυθμιστὴς βασιλεὺς Κάρολος ὁ Γ' κατήργησε τὸ μονοπώλιον τῶν Γαδείρων καὶ ἐξέδωκε διαταγματά τινα πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ἀποίκων. Ἦτο ὅμως πολὺ ἀργά. Ἡ κήρυξις τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς καί, πρὸ παντός, ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις, ἔσχον ἐπὶ τῶν ἰσπανικῶν ἀποικιῶν βαθεῖαν καὶ ἀποφασιστικὴν ἐπίδρασιν.

Ἐθνόσημον τῆς Βενεζουέλας.

Εἰς τὴν Βενεζουέλαν ἀνήκει ἡ τιμή, ὅτι ἤρχισε πρώτη τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν νοτιοαμερικανικῶν ἀποικιῶν ἀγῶνα. Κατὰ τὴν διετίαν 1808—1810 ἡ Ἰσπανία ἐδέχθη παρὰ τῶν ἀποικιῶν της ἐνισχύσεις σπουδαίας διὰ τὸν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος ἀγῶνα, εἰς ἀντάλλαγμα τῶν ὁποίων εἶχεν ὑποσχεθῆ, ὅτι θὰ ἐξισώσῃ αὐτὰς πρὸς τὰς μητροπολιτικὰς ἐπαρχίας, παρέχουσα καὶ τὸ δικαίωμα τῆς διεξαγωγῆς ἐλευθέρως τοῦ ἐμπορίου. Μετὰ τὴν πάροδον ὅμως τοῦ κινδύνου ἡ Ἰσπανία ἠθέλησε νὰ ἀναιρέσῃ τὰς ὑποσχέσεις της, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἐπανάστασις ἐξερράγη ἐν Καράκας τὴν 19 Ἀπριλίου 1810· ἡ κυβέρνησις περιῆλθεν εἰς χεῖρας τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, τὴν 5ην δὲ Ἰουλίου 1811 ἡ ἐν Καράκας συνέλευσις ἀνεκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Βενεζουέλας, ψηφίσασα συγχρόνως ὑπὲρ τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Εἰς τὸν ἀγῶνα κατῆλθον μετ' ἐνθουσιασμοῦ πάντες σχεδὸν οἱ νεαροὶ Βενεζουελᾶνοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκατελέγετο καὶ ὁ ἥρως τῆς νοτιοαμερικανικῆς ἀνεξαρτησίας, ὁ *Σίμων Βολιβάρ*. Οὗτος γεννηθεὶς ἐν Καράκας, ἐτέθη ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ ἀγῶνος εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως, ἥτις τὸν ἀπέστειλεν εἰς Εὐρώπην ὅπως ζητήσῃ τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν. Ἡ ἀποστολή του ἀπέτυχε, ἀλλ' ἐπανῆλθεν εἰς Βενεζουέλαν φέρων τὸν γηραιὸν Μιράντα (βλ. λ.), ὅστις ἀνέλαβε τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀγῶνος. Τὴν ἐπέτειον ὅμως τῆς κηρύξεως τῆς ἐπαναστάσεως, τὴν Μεγάλην Πέμπτην τοῦ 1812, σεισμὸς ἰσχυρότατος κατέστρεψε σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου τὴν πόλιν. Ὁ κλῆρος, οὗτινος τὰ συμφέροντα ἦσαν στενῶς συνδεδεμένα πρὸς τὴν ἰσπανικὴν μοναρχίαν, ἠθέλησε νὰ τρομοκρατήσῃ τὸν λαόν, ἀποδίδων τὴν καταστροφὴν εἰς τὴν θείαν ὀργὴν διὰ τὴν ἐξέγερσιν τῶν ἀποίκων κατὰ τῆς μητροπόλεως, τούτου δὲ ἐπωφελούμενος ὁ ἀρχηγὸς τῶν βασιλικῶν Μοντεβέρντε ἐπετέθη κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ ἠνάγκασε τὸν Μιράντα νὰ συνθηκολογήσῃ, ὑποσχόμενος εἰς αὐτὸν ἀμνηστείαν· μετὰ τὴν ἐπικράτησίν του ὅμως, παραβιάσας τὴν ὑπόσχεσίν του, συνέλαβε τὸν Μιράντα καὶ ἀπέστειλε αὐτὸν εἰς τὰ Γάδειρα.

Ὁ Βολιβὰρ καταφυγὼν μετὰ τοῦ ἐξαδέλφου του Φέλιξ Ρίμπας εἰς Κιουρασάο, συνεκέντρωσε τοὺς προγεγραμμένους, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων μετέβη εἰς Καρθαγένην, ὅπου ἡνώθησαν μετ' αὐτοῦ καὶ οἱ ἐπαναστάται τῆς Νέας Γρενάδας ὑπὸ τὸν Μανουὲλ Καστίλλο καὶ τὸν φοιτητὴν Μαρίνιο. Ἐκεῖθεν ἐπεχείρησε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Βενεζουέλας, ἐν τῇ ὁποίᾳ καὶ οἱ μέχρι τοῦδε διστάζοντες συντηρητικοὶ εἶχον κηρυχθῆ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας, λόγῳ τῶν ἀγριοτήτων τῶν βασιλικῶν. Ὁ Μοντεβέρντε ἡττήθη πανταχοῦ, κατ' Αὔγουστον τοῦ 1813, ὁ δὲ Βολιβὰρ εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς Καράκας ἐφ' ἅρματος συρομένου ὑπὸ δώδεκα νεανίδων καὶ ἐπευφημούμενος ὡς «*Ἐλευθερωτής*». Αἱ πρῶται ὅμως ἐπιτυχίαι αὗται τοῦ Βολιβὰρ ἐξουδετερώθησαν ὑπὸ τῆς ἀποκληθείσης «*κολασμένης λεγεῶνος*» τοῦ Μπόβες καὶ τοῦ Νέγρου ὑπαρχηγοῦ του Πούυ. Ἡ λεγεὼν αὕτη ἀπετελεῖτο ἐκ *λανέρος*, φυλάκων ποιμνίων ἰδίως ἵππων, καὶ ὡς ἐκ τούτου δεινῶν ἱππέων, οἵτινες μετεστράφησαν ὑπὲρ τῆς Ἰσπανίας χάρις εἰς ἐπιτυχῆ τῶν βασιλικῶν πρακτόρων προπαγάνδαν. Οἱ Βολιβὰρ καὶ Μαρίνιο ἡττηθέντες κατέφυγον εἰς Καρθαγένην, ὁπόθεν ἐπέστρεψαν μὲν ἐντὸς ὀλίγου, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιβιβασθοῦν διὰ τὴν Ζαμάϊκαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Μπόβες εἶχε φονευθῆ· ἀλλ' ἡ Ἰσπανία ἀπέστειλεν εἰς Βενεζουέλαν ἕνα ἱκανώτατον ἄνδρα, τὸν Μορίλλο, μετὰ δυνάμεως ἐκ 10.600 ἀνδρῶν, ὅστις ἠδυνήθη νὰ ἀνακαταλάβῃ προσωρινῶς ὁλόκληρον τὴν χώραν. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1816 ὁ Βολιβὰρ ἐπέστρεψεν ἐκ Ζαμάϊκας, τὴν 3 δὲ Μαρτίου ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν νῆσον Μαργαρίταν, ὅπου τὴν 7ην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς οἱ ἐπαναστάται ἀνεκήρυξαν ἐκ νέου τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς «*μιᾶς καὶ ἀδιαιρέτου δημοκρατίας τῆς Βενεζουέλας*».

Τὴν φορὰν αὐτὴν τὴν νίκην ἠσφάλισαν ὑπὲρ τῶν ἐπαναστατῶν αὐτοὶ οὗτοι οἱ *λανέρος*, οὓς ὁ Ἰνδὸς Παὲθ κατώρθωσε νὰ μεταστρέψῃ. Ὁ Βολιβὰρ ἐγκατέστησε προσωρινῶς τὴν ἕδραν τῆς κυβερνήσεως ἐν Βαρκελώνῃ (τῆς Βενεζουέλας) καὶ ἀνεκηρύχθη πρόεδρος τῆς δημοκρατίας. Ὁ Μορίλλο ἐπολιόρκησεν αὐτὴν ἀλλ' ἡττήθη, μεθ' ὃ ὁ Βολιβὰρ διὰ ταχυτάτων κινήσεων διέτρεξεν ὁλόκληρον τὴν χώραν, ἐγκαταστήσας τὸ στρατηγεῖόν του ἐν Ἀγκεστοῦρα, ὅπου ἡ συγκληθεῖσα συνέλευσις ἠσφάλισεν ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ προεδρικὸν ἀξίωμα. Τὴν 10 Αὐγούστου 1819, μετὰ δυσχερῆ ἐκστρατείαν διὰ μέσου ὀρεινῆς χώρας καὶ δύο νίκας ἐν Σαγκεμόσο καὶ Μπογιάκα, ἐπετεύχθη ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Μπογκότα, ὁ δὲ Βολιβὰρ ἥνωσε τὴν Νέαν Γρενάδαν μετὰ τῆς Βενεζουέλας εἰς μίαν μόνην δημοκρατίαν, τὴν τῆς *Κολομβίας* (17 Δεκεμβρ. 1819). Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας Φερδινάνδος Ζ' ἠθέλησε νὰ καταβάλῃ τότε μίαν ἀκόμη προσπάθειαν πρὸς κατάπνιξιν τοῦ κινήματος, ἀλλὰ τὰ στρατεύματα, τὰ συγκεντρωθέντα τῷ 1820 ὅπως ἀποσταλῶσιν εἰς Νότιον Ἀμερικήν, ἐπανεστάτησαν ἐν αὐτῇ τῇ Ἰσπανίᾳ. Ὁ Βολιβὰρ ἀπαλλαγεὶς τοῦ ἰσπανικοῦ κινδύνου συνῆψε τὴν 25 Σεπτεμβρίου 1820 ἀνακωχὴν ἐν Τρουχίλλο μετὰ τοῦ Μορίλλο. Οὗτος ὅμως ἀνεκλήθη ὑπὸ τῶν δυσηρεστημένων *κορτὲς* (βουλῆς), ὁ δὲ Βολιβὰρ μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἀνακωχῆς ἐβάδισε κατὰ τοῦ διαδόχου του Λαττόρε, ἐνίκησεν αὐτὸν τὴν 24 Ἰουνίου 1821 χάρις εἰς τοὺς λογχοφόρους τοῦ Παὲθ καὶ κατέλαβε τὴν Βαλεντίαν, τὸ Καράκας καὶ τὴν Λὰ Γκουάϋρα, ἐνῷ ἡ Καρθαγένη καὶ ἡ Κουμάνα παρεδόθησαν. Μετὰ τὰς νίκας τοῦ Βολιβάρ, συνέλευσις συνελθοῦσα ἐν Κουκούτα ἐψήφισε τὴν 30 Αὐγούστου 1822 τὸν καταστατικὸν χάρτην τῆς δημοκρατίας, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ κυβέρνησις τῆς χώρας ἀνετίθετο εἰς δύο βουλὰς καὶ ἕνα πρόεδρον ἐκλεγόμενον κατὰ τετραετίαν. Ὁ Βολιβὰρ ἐξελέγη πρόεδρος, τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος ἡ δημοκρατία τῆς Κολομβίας ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Τῷ 1823 κατέθεσε τὰ ὅπλα καὶ ἡ μόνη ὑπολειπομένη ἐν Πουέρτο Καμπέλλο ἰσπανικὴ φρουρά.

Τὸ σύνταγμα τῆς Κουκούτας διετηρήθη μόλις ἐπὶ μίαν ὀκταετίαν. Ἀφ' ἧς ἐψηφίσθη ἐγένετο στόχος ζωηρῶν ἐπιθέσεων ἐκ μέρους τοῦ χωριστικοῦ κόμματος τῆς Βενεζουέλας, οὗτινος ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Παέθ. Ὅταν τῷ 1826 ὁ Βολιβὰρ ἐπανῆλθεν ἐκ Περοῦ, τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀσφαλίσει τὴν ἀνεξαρτησίαν, εὗρε τὴν ἐν Κολομβίᾳ κατάστασιν ἐν ἀναστατώσει. Ἀναλαβὼν δικτατορικὰ δικαιώματα προσηταιρίσθη τὸ ἀστικὸν κόμμα καὶ τοὺς ἑνωτικούς. Ἀλλὰ τὸ χωριστικὸν κόμμα καθίστατο ὁσημέραι ἰσχυρότερον, τῷ 1830 δέ, ἤτοι τὸ αὐτὸ ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Βολιβάρ, ὁ ἀποχωρισμὸς τῆς Βενεζουέλας ἐπραγματοποιήθη. Μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ νέου καταστατικοῦ χάρτου πρόεδρος ἐξελέγη ὁ *Παέθ*, ὅστις ἐπέδειξεν ἱκανὰ κυβερνητικὰ προσόντα. Κατήργησεν ὡρισμένα προνόμια χορηγηθέντα ὑπὸ τοῦ Βολιβὰρ εἰς τὸν στρατὸν καὶ τὸν κλῆρον, ἐκήρυξε τὴν ἰσότητα πάντων ἐνώπιον τοῦ νόμου καὶ ἐπραγματοποίησε σοβαρὰς οἰκονομίας ἐν τῷ προϋπολογισμῷ· τῷ 1834 κατηργήθη ἡ δουλεία. Τῷ 1835 (20 Ἰανουαρίου) τὸν Παὲθ διεδέχθη ὁ ἰατρὸς *Βάργκας*. Ἡ ἐκλογὴ τούτου ἀπετέλεσε θρίαμβον τοῦ ἀστικοῦ κόμματος, οἱ δὲ στρατιωτικοί, αἰσθανόμενοι τὴν ἐπιρροήν των ἐξασθενοῦσαν, ἐξύφαναν συνωμοσίαν κατὰ τοῦ νέου προέδρου. Τὴν 8ην Ἰουλίου δώδεκα στρατηγῶν συνέλαβον τὸν Βάργκας ἐν Καράκας καὶ ἀπέστειλαν αὐτὸν εἰς τὴν δανικὴν νῆσον τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ. Ὁ Παὲθ συνεκέντρωσε τότε στρατεύματα, εἰσῆλθεν εἰς Καράκας καὶ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐπέτυχε τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Βάργκας. Τῷ 1839 ὁ *Παὲθ* ἐξελέγη ἐκ δευτέρου πρόεδρος, ἀντικατασταθεὶς τῷ 1842 ὑπὸ τοῦ *Σουμπλέττε*. Τῷ 1846, ἐκραγέντος πολέμου μεταξὺ τῶν κρεολῶν καὶ τῶν μαύρων, ὁ Παὲθ ἀνεκηρύχθη δικτάτωρ, μετὰ δὲ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως, ἐξελέγη, τῷ 1847, πρόεδρος ὁ *Ταντέο Μονάγκας*, μὲ τὴν ἄνοδον τοῦ ὁποίου ὁ ἐσωτερικὸς ἀγὼν ἐν Βενεζουέλᾳ ἔλαβε νέαν τροπήν. Ὁ Παὲθ ἦτο κεκηρυγμένος ὑπὲρ τοῦ τύπου τοῦ «*ἡνωμένου κράτους*», ἐνῷ ὁ Μονάγκας εὑρίσκετο ἐπὶ κεφαλῆς τῶν *ὁμοσπονδιακῶν*. Ὁ Παὲθ ἐπεχείρησε νὰ ἀνατρέψῃ ἐνόπλως τὸν νέον πρόεδρον, ἀλλά, συλληφθεὶς ἐν Κόρο, ἐφυλακίσθη μέχρι τοῦ Μαΐου τοῦ 1850, ὁπότε ἀπελευθερωθεὶς ἀνεχώρησεν εἰς Νέαν Ὑόρκην. Τὸν Ὀκτώβριον ἔλαβον χώραν αἱ ἐκλογαὶ πρὸς ἀνάδειξιν τοῦ νέου προέδρου, ἀλλ' οὐδεὶς τῶν τριῶν ὑποψηφίων, Γρηγορίου Μονάγκας, Ρέντον καὶ Γκοὔθμαν συνεκέντρωσε τὸν ἀπαιτούμενον ἀριθμὸν ψήφων. Ὁ Ταντέο Μονάγκας ἐπεμβὰς τότε ἐπέβαλε διὰ τῆς βίας εἰς τὰς βουλὰς νὰ ἐκλέξουν τὸν ἀδελφόν του *Γρηγόριον Μονάγκας*. Ἡ οἰκογένεια τῶν Μονάγκας διετηρήθη ἐν τῇ ἀρχῇ μέχρι τοῦ 1858, ὁπότε ἐξεβλήθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ἰουλίου Κάστρο. Οὗτος ἀνεκάλεσε τοὺς ἐξορίστους, ἐν οἷς καὶ ὁ Παέθ. Ἀλλ' οἱ φιλελεύθεροι καὶ οἱ δημοκρατικοὶ ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς ὁμοσπονδίας, ἐξεγείροντες πολλὰς ἐπαρχίας. Ὁ Κάστρο ἐθεώρησε σκόπιμον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἀρχήν, ἣν ὅμως μετ' ὀλίγον ἀνακατέλαβε μετὰ προγράμματος τείνοντος τὴν μετατροπὴν τῆς Βενεζουέλας εἰς ὁμοσπονδίαν.

Ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν τέως ὀπαδῶν του, ἠναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῇ καὶ πάλιν τῆς ἀρχῆς, οἱ δὲ συντηρητικοὶ ἐξέλεξαν ὡς πρόεδρον τὸν *Πέντρο Γκουάλ*, ὃν διεδέχθη ὁ *Φίλιππος Τόβαρ*. Οἱ ὁμοσπονδιακοὶ ὅμως δὲν εἶχον καταβληθῆ, ὡς ἐκ τούτου δὲ οἱ ἀντίπαλοί των προσήγγιζον καὶ πάλιν εἰς τὸν Παέθ, ὅστις, ἐπανελθὼν τὸν Μάρτιον τοῦ 1861 εἰς Καράκας, ἀνέλαβε τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, διαφωνήσας πρὸς τὸν Τόβαρ, ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του. Ἀργότερον ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ καὶ ὁ Τόβαρ, ἀντικατασταθεὶς τὴν 8ην Μαΐου ὑπὸ τοῦ *Γκουάλ*, ὅστις κατ' ἀρχὰς ἀνεκάλεσε τὸν Παὲθ εἰς τὴν γενικὴν διοίκησιν τοῦ στρατεύματος, ἀλλὰ κατόπιν περιῆλθεν εἰς ρῆξιν πρὸς αὐτόν. Ἐν προνουντσιαμέντο τότε τοῦ στρατηγοῦ Ἐχεχουρία κατέστησε τὸν Παὲθ δικτάτορα τῆς χώρας. Ἀλλ' ὁ Παὲθ ἦτο πλέον γέρων, ἐτέλει δ' ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Ρόχας, ὅστις εἶχε δυσαρεστήσει μεγάλην μερίδα τοῦ λαοῦ. Τὸ Μακαραΐμπο ἀπεσχίσθη τοῦ Καράκας. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν ὁμοσπονδιακῶν, Χουὰν-Χοσὲ Φαλκόν, ἀνεδείχθη πανταχοῦ νικητὴς καὶ ὁ Παέθ, τὸν Φεβρουάριον 1863, ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ· συνέδριον, οὗ τὰ μέλη ἐξελέγησαν ἐξ ἡμισείας ὑπ' αὐτοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ Φαλκόν, συνῆλθεν ἐν Βαλεντίᾳ, οἱ δύο δὲ ἀντίπαλοι κατέθεσαν τὴν ἀρχήν. Τὴν 11 Ὀκτωβρίου ἐγένοντο ἐκλογαὶ συνταχτικῆς συνελεύσεως, ἥτις συνῆλθε τὴν 24 Δεκεμβρίου. Τὴν 22 Ἀπριλίου 1864 ἐδημοσιεύθη ὁ νέος καταστατικὸς χάρτης τῆς ὁμοσπόνδου δημοκρατίας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βενεζουέλας.

Digitized by Google

Ὁ *Φαλκόν*, ἀναλαβὼν τὴν ἀρχήν, εὗρε τὰ οἰκονομικὰ τῆς χώρας εἰς οἰκτρὰν κατάστασιν. Αἱ Βουλαὶ ἀπεφάνθησαν ὑπὲρ τῆς συνάψεως δανείου 75,000,000, ἡ ἐν Εὐρώπῃ διαπραγμάτευσις τοῦ ὁποίου ἀνετέθη εἰς τὸν Μπλάνκο. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τῆς Συντακτικῆς ὁ Φαλκὸν εὑρίσκετο μακρὰν τοῦ Καράκας, ἐπανελθὼν δὲ μόλις τῷ 1864, σχηματίσας νέαν κυβέρνησιν καὶ ἐμπιστευθεὶς τὴν διεύθυνσιν τῶν ὑποθέσεων εἰς τὸν Τρίας, ἀπεσύρθη εἰς Κόρο. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν των οἱ συντηρητικοὶ ἐπανεστάτησαν, ἀλλ' ὁ Μπλάνκο ἐπανελθὼν ἐξ Εὐρώπης, καίπερ μὴ ἐπιτυχὼν ἐν τῇ ἀποστολῇ του, ἐγένετο κύριος τῆς καταστάσεως καὶ ἐνήργησεν ὥστε νὰ ἐπανεκλεγῇ ὁ Φαλκὸν τῷ 1865. Οὗτος, ἐμπιστευθεὶς εἰς τὸν Μπλάνκο τὴν ἀρχήν, ἀπεσύρθη ἐκ νέου εἰς Κόρο, ἡ ἀδιαφορία του ὅμως διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς χώρας ὡδήγησαν τῷ 1868 εἰς τὴν πτῶσίν του. Οἱ ἑνωτικοὶ αὐτὴν τὴν φορὰν ὑπερίσχυσαν ἐν ἀρχῇ μὲ τὸν *Μονάγκας* καὶ ἔπειτα μὲ τὸν *Φουλγκάρ*. Τέλος τῇ 27 Ἀπριλίου 1870 ὁ Γκοῦθμαν Μπλάνκο κατέλαβε τὸ Καράκας μετὰ τριήμερον μάχην καὶ ἀνεκηρύχθη γενικὸς ἀρχηγὸς τοῦ συντακτικοῦ στρατοῦ. Τὴν 13 Ἰουλίου ἐξελέγη ἐν Βαλεντίᾳ πρόεδρος μετὰ ἐξαιρετικῶν δικαιωμάτων, μετὰ τρομερὸν δὲ ἀγῶνα κατώρθωσε νὰ καταστείλῃ τὸ κίνημα τοῦ στρατηγοῦ Σελαθάρ, ὅστις ἐτυφεκίσθη τῷ 1872. Τὴν 20 Φεβρουαρίου 1873 ὁ *Μπλάνκο* ἐξελέγη ὁριστικὸς πρόεδρος, κατὰ τὴν διάρκειαν δὲ τῆς προεδρείας του ἐτακτοποίησε τὰ οἰκονομικὰ τῆς χώρας καὶ ἐπροστάτευσε τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν. Τῷ 1877 ἀντικατεστάθη ἐν τῇ προεδρείᾳ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Λιναρὲθ Ἀλκαντάρα· ἀλλὰ τούτου ἀποθανόντος τὸ ἑπόμενον ἔτος νέαι ταραχαὶ ἐξερράγησαν, πρὸς καταστολὴν τῶν ὁποίων ἐκλήθη ὁ Μπλάνκο ὡς προσωρινὸς πρόεδρος ἀπὸ τοῦ 1877 μέχρι τοῦ 1882, ὁπότε ἐξελέγη ὁριστικὸς τοιοῦτος ὁ στρατηγὸς *Λοπέθ*. Τῷ 1886 ὁ *Μπλάνκο* ἐπανεξελέγη Πρόεδρος, ἀλλὰ μετὰ ἓν ἔτος παρῃτήθη ἀφήσας ὡς ἀντικαταστάτην τὸν Λοπέθ.

Ἐπὶ τῆς τελευταίας ταύτης προεδρείας τοῦ Μπλάνκο αἱ ἀγγλοβενεζουελικαὶ σχέσεις προσέλαβον ὀξυτάτην μορφήν. Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν χρυσοφόρων φλεβῶν τοῦ Γιουρουάρι, ἡ βρεττανικὴ κυβέρνησις ἀνέθεσε, τῷ 1890, εἰς τὸν Σόμπουργκ εἰδικὴν ἐπὶ τούτου ἀποστολήν, μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας προέβαλεν ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ μέχρι τοῦ χωρισμοῦ τοῦ ροῦ τοῦ Ἐσσεκουίμπο ἐδάφους, ἀφίνουσα ἐν πάσῃ περιπτώσει εἰς τὴν Βενεζουέλαν τὸν ἄνω ροῦν τοῦ Κουγιοῦνι. Ἡ κατάστασις μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην παρέμεινεν ἀκαθόριστος, ἀλλ' οἱ Ἄγγλοι ἤρχισαν μετ' ὀλίγον τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἀμφισβητουμένου ἐδάφους. Τῷ 1886 ὁ Γκούθμαν Μπλάνκο ἠξίωσε τὴν ἐκκένωσιν τούτου, ἡ ἀξίωσίς του ὅμως ἔμεινεν ἀνικανοποίητος, τῷ δὲ 1887 αἱ διπλωματικαὶ σχέσεις διεκόπησαν. Τῷ 1892 πρόεδρος τῆς Βενεζουέλας ἐξελέγη εἷς ἀλκοολικός, ὁ *Παλάτσιο*, ἡ διοίκησις τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ὀλεθρία διὰ τὴν χώραν. Οὗτος ἀνετράπη μετὰ αἱματηρὸν ἀγῶνα ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Κρέσπο, ὅστις παρέμεινεν ἐν τῇ ἀρχῇ μέχρι τοῦ 1897. Ἡ Ἀγγλία ἤδη ἀπῄτει ὁλόκληρον τὸ δέλτα τοῦ Ὀρενόκου, ἐπεμβάσει ὅμως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ὁ διακανονισμὸς τῆς διαφορᾶς παρεπέμφθη εἰς τὴν διαιτησίαν τῆς Ρωσίας, ἥτις ὑπῆρξεν εὐνοϊκὴ διὰ τὴν Βενεζουέλαν. Τὸν Κρέσπο διεδέχθη ὁ στρατηγὸς *Ἀντράντε*, ὅστις ὅμως δὲν κατώρθωσε νὰ προλάβῃ τὰ κακὰ ἀποτελέσματα ἅτινα προεκάλεσαν οἱ πρὸ αὐτοῦ κυβερνῆται. Τῷ 1899 ὁ στρατηγὸς Κυπριανὸς Κάστρο ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν κατόπιν ἐπαναστάσεως, ἀλλ' ἡ διοίκησίς του ὑπῆρξε καταστρεπτική, ἡ δὲ πολιτικὴ ἀναρχία ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον, τέλος δὲ περιεπλάκη οὗτος εἰς νέας διενέξεις πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γερμανίαν, οἱ στόλοι τῶν ὁποίων ἀπέκλεισαν κατὰ τὸν χειμῶνα 1902—1903 τὰς ἀκτὰς τῆς Βενεζουέλας, ἐβομβάρδισαν τὰ τελωνεῖα καὶ κατέστρεψαν τὸν βενεζουελανὸν στολίσκον. Μεσολαβήσει τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν αἱ διαφοραὶ παρεπέμφθησαν ἐνώπιον τοῦ Δικαστηρίου τῆς Χάγης, ὅπερ κατεδίκασε τὰ πιεστικὰ μέτρα ἐναντίον ἐπικρατειῶν ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἐκπληρώσωσι τὰς οἰκονομικάς των ὑποχρεώσεις. Τῷ 1905 ὁ *Κάστρο* ἐξελέγη ἐκ νέου πρόεδρος διὰ μίαν ἑξαετίαν. Τῷ 1908 περιεπλάκη εἰς νέαν διένεξιν πρὸς τὴν Ὁλλανδίαν ἕνεκα βιαιοπραγιῶν καθ' Ὁλλανδῶν ὑπηκόων, ἀποτέλεσμα δὲ ταύτης ὑπῆρξε νέος ἀποκλεισμὸς τῆς χώρας ὑπὸ ὀλλανδικοῦ στόλου καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ βενεζουελανοῦ στολίσκου. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἐπανάστασις ἐκραγεῖσα ἀνέτρεψε τὸν ἐν Εὐρώπῃ εὑρισκόμενον Κάστρο καὶ ἐγκατέστησεν ὡς πρόεδρον τὸν ἀντιπρόεδρον *Γκομέλ*. Ὁ Κάστρο ἀπεπειράθη ἀνεπιτυχῶς νὰ καταλάβῃ τὴν ἀρχήν. Τῷ 1915 καὶ εἶτα τῷ 1922 ὁ Γκομὲλ ἐπανεξελέγη πρόεδρος μὲ δικτατορικὰ ἀξιώματα, ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως δὲ τούτου ἡ χώρα εἰσῆλθεν εἰς περίοδον εἰρηνικήν, καίτοι αἱ ἐλευθερίαι ἔχουσιν αἰσθητῶς περιορισθῆ. Γ. Α. Κ.

— [ΠΟΛΙΤ.] Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νῦν ἰσχύοντος συντάγματος τῆς 24 Ἰουνίου 1925, ἡ Βενεζουέλα ἀποτελεῖ ὁμοσπονδιακὸν κράτος ὑπὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα. Ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας εἶναι ὁ *πρόεδρος* τῆς δημοκρατίας· ὅπως ἐκλεγῇ τις πρόεδρος πρέπει νὰ εἶναι ἰθαγενὴς πολίτης καὶ νὰ ἔχῃ συμπληρώσει τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ἡ ἐκλογὴ αὐτοῦ ἐνεργεῖται παρὰ τοῦ Κογκρέσου, ἤτοι τῆς Βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων καὶ τῆς Γερουσίας, συνερχομένων εἰς κοινὴν συνέλευσιν. Ἡ θητεία τοῦ ἐκλεγέντος προέδρου τῆς δημοκρατίας διαρκεῖ ἑπτὰ ἔτη. Ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας εἶναι ἀνεύθυνος διὰ πάσας τὰς πράξεις αὐτοῦ καὶ δὲν δύναται νὰ καθαιρεθῇ. εἶναι δὲ ὁ ἀνώτατος ἀρχηγὸς τοῦ κράτους. Κατ' ἀπομίμησιν τοῦ συντάγματος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας ἐν Βενεζουέλᾳ δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ διαλύῃ τὸ Κογκρέσον· διορίζει ὅμως καὶ παύει τοὺς ὑπουργούς, οἵτινες δὲν εἶναι ὑπεύθυνοι ἀπέναντι τοῦ κοινοβουλίου, ὡς εἰς τὰς λεγομένας κοινοβουλευτικὰς δημοκρατίας, ἀλλ' ἀπέναντι τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας, ὡς καὶ ἐν ταῖς Ἡν. Πολιτείαις τῆς Β. Ἀμερικῆς. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τοιούτων διατάξεων τοῦ Συντάγματος καταδηλοῦται, ὅτι ἡ δημοκρατία τῆς Βενεζουέλας, ὡς πρὸς τὴν θέσιν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, δὲν τυγχάνει καθαρῶς κοινοβουλευτικὴ δημοκρατία, ἀλλὰ ἐνέχει ταυτοχρόνως καὶ γνωρίσματα προεδρικῆς δημοκρατίας.

Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται παρὰ τῆς *Βουλῆς* καὶ τῆς *Γερουσίας*. Ἀμφότερα τὰ νομοθετικὰ σώματα ἐκλέγονται ἀνὰ πᾶσαν τριετίαν, συνέρχονται δὲ κεχωρισμένως ἅπαξ τοῦ ἔτους, τὴν 19 Ἀπριλίου. Ἐν τούτοις προβλέπονται καὶ κοιναὶ συνεδριάσεις τῶν δύο σωμάτων εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις, ὁπότε τὴν προεδρείαν ἐν τῇ κοινῇ συνελεύσει ἔχει ὁ πρόεδρος τῆς Γερουσίας. Αἱ περιπτώσεις καθ' ἃς εἶναι δυνατὸν νὰ συνέλθωσιν εἰς κοινὴν συνεδρίαν ἀμφότεραι αἱ βουλαί, εἶναι ἡ ἐκλογὴ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας, ἡ ἔγκρισις τοῦ ἐτησίου προϋπολογισμοῦ καὶ ἡ λῆψις ἀποφάσεως ἐπὶ τοῦ ἀπολογισμοῦ. Ἡ *γερουσία* (Camara de Senadores) ἀποτελεῖται ἐκ τεσσαράκοντα μελῶν, ἅτινα εἶναι ἀντιπρόσωποι τῶν εἴκοσι κατ' ἰδίαν κρατῶν, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ ὁμοσπονδιακὸν κράτος τῆς Βενεζουέλας, ἑκάστου τούτων ἐκπροσωπουμένου διὰ δύο ἀντιπροσώπων. Ὅπως ἐκλεγῇ τις γερουσιαστὴς δέον νὰ κέκτηται τὴν ἰθαγένειαν τῆς Βενεζουέλας καὶ νὰ ἔχῃ συμπληρώσει τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ἡ *βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων* (Camara de Diputados) ἀποτελεῖται ἐξ 128 μελῶν, ἐκλεγομένων ἐπὶ τῇ βάσει γενικῶν καὶ ἀμέσων ἐκλογῶν παρὰ τοῦ λαοῦ, ἀντιστοιχοῦντος ἑνὸς βουλευτοῦ ἐπὶ 35.000 κατοίκων· συνεπῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν εἶναι ἀνάλογος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων, ἐκλεγομένου, πάντως, ἑνὸς βουλευτοῦ ἐπὶ παντὸς ὑπολοίπου μεγαλυτέρου τῶν 15.000 κατοίκων. Ἕκαστον κράτος δέον ν' ἀντιπροσωπεύηται τοὐλάχιστον παρ' ἑνὸς βουλευτοῦ. Ὅπως ἐκλεγῇ τις βουλευτὴς δέον νὰ ἔχῃ συμπληρώσει τὸ 21 ἔτος τῆς ἡλικίας του· ἐν τῇ αὐτῇ ἡλικίᾳ ἀποκτᾷ τις καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Hatschek*: «Allgemeines Staatsrecht» τ. III 1909 (Das Recht der modernen Staatenverbindung) σποράδην ὅσον ἀφορᾷ τὸ σύνταγμα τοῦ 1904. *Dareste*: Les constitutions modernes» τ. II (1910). Η. Γ. Κ.

—[ΦΙΛΟΤΕΛ.] Τῷ 1859 ἐξέδωκεν ἡ Βενεζουέλα τὰ πρῶτά της γραμματόσημα, τρία τὸν ἀριθμόν, τοῦ ἡμίσεος, τοῦ ἑνὸς καὶ τῶν δύο ρεάλες. Εἶναι ἄνευ ὀδοντώματος καὶ εἰκονίζουσι τὸ ἐθνόσημον τῆς δημοκρατίας αὐτῆς, μολονότι δ' εἶναι ἐν ὅλῳ τρία μόνον, ἔχουσιν ἐν τούτοις πολλὰς διαφορὰς εἰς τὴν ποιότητα καὶ τὸν χρωματισμὸν τοῦ χάρτου καὶ εἰς τὴν ἐκτύπωσιν. Τῷ 1863 τὰ γραμματόσημα τῆς Βενεζουέλας ἀντικαθίστανται μὲ νέον τύπον παριστῶντα ἕνα ἀετὸν μὲ ἀνοικτὰς τὰς πτέρυγάς του, ἀλλὰ βραδύτερον ὁ τύπος οὗτος ἀντικατεστάθη καὶ πάλιν μὲ τὸ ἐθνόσημον μέχρι τοῦ 1880, ἀφ' ἧς, μέχρι καὶ τῆς σήμερον, κοσμεῖ τὰ γραμματόσημα τῆς Βενεζουέλας ἡ εἰκὼν τοῦ στρατηγοῦ Σίμωνος Βολιβάρ.

Ἀναμνηστικὰ γραμματόσημα ἡ Βενεζουέλα ἐξέδωκε μόνον ἓν τῷ 1893, ἐπὶ τῇ 500ετηρίδι τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς (1492) ὑπὸ τοῦ Κολόμβου (ὅστις πρῶτος ἀνεκάλυψε καὶ τὴν Βενεζουέλαν) καὶ μίαν σειρὰν τῷ 1896, παριστῶσαν τὸν γεωγραφικὸν χάρτην τῆς χώρας.

Ἐξ αἰτίας τῶν ἐσωτερικῶν διαταραχῶν τῆς Βενεζουέλας, τὰ γραμματόσημα ἔλαβον διάφορα ἐπισημάσματα, ὅταν δὲ κατὰ τὸ 1902 ὁ ἀγγλικὸς καὶ ὁ γερμανικὸς στόλος ἀπέκλεισαν τὰς ἀκτὰς αὐτῆς καὶ κατέλαβον τὰ τελωνεῖα, εἰς διαφόρους πόλεις της τότε ἐκυκλοφόρησαν προσωρινὰ γραμματόσημα τὰ ὁποῖα εἶναι δυσεύρετα. Ἐσχάτως (1928) ἡ Βενεζουέλα ἐξέδωκε τὸ πρῶτον ἀεροπορικόν της γραμματόσημον.

Ταυτοχρόνως μὲ τὰ συνήθη γραμματόσημα κυκλοφοροῦν ἐν Βενεζουέλᾳ καὶ κινητὰ χαρτόσημα, χρησιμοποιούμενα καὶ ὡς γραμματόσημα. Καὶ αὐτὰ φέρουσι τὴν προτομὴν τοῦ Βολιβάρ, ἐκτὸς τῆς μιᾶς σειρᾶς τοῦ 1912, ἥτις φέρει τὰς εἰκόνας διαφόρων διασήμων ἀνδρῶν τῆς χώρας. Ἡ Βενεζουέλα ἐξέδωκεν ἐπίσης καὶ εἰδικὰ ὑπηρεσιακὰ γραμματόσημα, καθὼς καὶ τηλεγραφικά, ἀλλ' ἡ ἐμπορικὴ ἀξία τῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν εἶναι πολὺ χαμηλή, διότι ἐξεποιήθησαν κατὰ μεγάλας ποσότητας ἀσφράγιστα εἰς τιμὰς πολὺ χαμηλοτέρας τῆς ὀνομαστικῆς των ἀξίας. Ε. Φ. Ε.

Βενέϊμπλ (Venables), ***Ροβέρτος***. Ἄγγλος ἰατρὸς καὶ ἰατροδικαστής, ζήσας τὸν ΙΘ΄ αἰῶνα. Ἐσπούδασεν ἐν Ὀξφόρδῃ, εἶτα δὲ διωρίσθη ὑφηγητὴς τῆς ἰατροδικαστικῆς ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ τοῦ North London. Συνέγραψε μεταξὺ ἄλλων: «The nature and treatment of epidemic cholera» (1832). «Lectures on the chemical history, pathology and medical treatmeut of calculus, and the various disorders of the urinary system» (1839). Ο. Ρ.

Βενεκεία (Beneckeia Mojs) [*Παλαιοζῳολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν **κερατιτιδῶν** *ἀμμωνοειδῶν*(βλ.λ.) ζῴων. Τὸ ὄστρακόν των ἦτο ἐπίπεδον δισκοειδές, λεῖον, ὑψηλόστομον, πρὸς τὸ ἔξω καθιστάμενον ὀξύτερον. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης καὶ ἀνωτέρας τριασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βενὲλ (Venel), ***Ἀνδρέας-Ἰωσήφ***. Ἑλβετὸς ἰατρὸς ὀρθοπεδιστὴς (1740—1791). Ἐγκαταστὰς ἐν Uverdun, ἵδρυσε σχολὴν μαιῶν συντάξας ἐπὶ τούτῳ καὶ σύγγραμμα κλασσικὸν Μαιευτικῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Précis d'instruction pour les sages-femmes». Ἄλλο ἔργον του εἶναι: «Description de plusieurs moyens mécaniques propres à prevenir, borner, et même corriger les courbures laterales et la torsion de l'épine du dos» (Λωζάννη 1788). Ο. Ρ.

— **Βενὲλ** (Venel), ***Γαβριὴλ-Φραγκῖσκος***. Γάλλος ἰατρὸς καὶ χημικὸς (1723—1775). Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ ἐν Μομπελλιὲ τῷ 1742 καὶ μετέβη εἰς Παρισίους ἔνθα καὶ διέμεινεν ἐπὶ 7ετίαν πρὸς σπουδὴν τῆς χημείας, μετὰ ταῦτα ἐταξίδευσεν εἰς Γερμανίαν ἀσχοληθεὶς μὲ τὰ μεταλλικὰ ὕδατα Σὲλτς καὶ Σέλτερς, εἰς δὲ τὰς μελέτας του ταύτας ὀφείλεται καὶ ἡ κατασκευὴ τῶν τεχνητῶν ἀεριούχων μεταλλικῶν ὑδάτων. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Γαλλίαν ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ ἀνάλυσις πάντων τῶν μεταλλικῶν ὑδάτων τῆς Γαλλίας, ἣν ἐπηκολούθησεν ἐκ μέρους αὐτοῦ σειρὰ πολυαρίθμων σχετικῶν ἄρθρων ἰατρικῆς καὶ χημείας. Τῷ 1759 κατόπιν διαγωνισμοῦ ἐπέτυχε τὴν παθολογικὴν ἕδραν τῆς ἰατρικῆς σχολῆς τοῦ Μομπελλιέ, ἣν καὶ διετήρησε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἐδημοσίευσε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς ἔργα: «De humorum crassitudine» (Montpellier 1741), «Quaestiones medicae duodecim pro regia cathedra vacan e per obitum R. D. Serane» (Montpellier 1759), «Précis de matière médicale». Ο. Ρ.

Βένελτ (Wehnelt), ***Ἀρθοῦρος***. Γερμανὸς φυσικὸς γεννηθεὶς τῷ 1870 ἐν Βερολίνῳ. Κατέστη διάσημος ἐκ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐπινοηθέντος *ἠλεκτρολυτικοῦ διακόπτου* καὶ τῆς *διαπυρουμένης καθόδου* διὰ σωλῆνος καθοδικῶν ἀκτίνων. Τόσον ἡ κάθοδος ὅσον καὶ ὁ διακόπτης εἶναι γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομά του.

Ἡ κάθοδος συνίσταται ἀπὸ ἔλασμα λευκοχρύσου ἐπικεκαλυμμένον δι' ὀξειδίου τοῦ ἀσβεστίου, τὸ ὁποῖον πυρούμενον εἰς 1400° ἐκπέμπει ἠλεκτρόνια καὶ δὴ ἀπὸ τάσεως 110 V. Ἕνεκα τῆς ἀντιστάσεώς της εἰς τὴν ἐνέργειαν ἐναλλασσομένων ρευμάτων χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς ἀνορθωτής. Ὁ διακόπτης ἀποτελεῖται ἀπὸ δοχεῖον πλῆρες ἀραιοῦ θειικοῦ ὀξέος, ἐν τῷ ὁποίῳ βυθίζονται τὰ δύο ἠλεκτρόδια, ἤτοι, ἀφ' ἑνὸς μὲν μεγάλη πλὰξ ἐκ μολύβδου χρησιμεύουσα ὡς κάθοδος, καὶ ἀφ' ἑτέρου μικρὰ ἀκὶς ἐκ λευκοχρύσου ὡς ἄνοδος καταλαμβάνουσα τὴν κορυφὴν κωνοειδοῦς βραχίονος ἐκ πορσελλάνης. Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν ἀρκούντως ὑψηλοῦ δυναμικοῦ (110 V) διὰ κυκλώματος περιέχοντος καὶ αὐτεπαγωγήν, ὡς τὸ πρωτεῦον τοῦ ἐπαγωγικοῦ πηνίου, παρατηρεῖται παρὰ τὴν ἀκίδα συνεχὲς καὶ ἔντονον φωτεινὸν φαινόμενον καὶ ἀκούεται δυνατὸς ἦχος. Τὰ φωτεινὰ φαινόμενα προέρχονται ἀπὸ τὴν φωτοβολίαν τῶν ἀερίων, τὰ ὁποῖα παράγονται ἐν μεγάλῃ ποσότητι παρὰ τὴν ἄνοδον. Ὁ ἦχος δηλοῖ τὴν ὕπαρξιν περιοδικοῦ φαινομένου. Πράγματι συμβαίνουν συχνότατα καὶ ἀλλεπάλληλοι διακοπαὶ καὶ ἀποκαταστάσεις τοῦ ρεύματος, οὕτως ὥστε σχηματίζεται αὐτόματος δια-

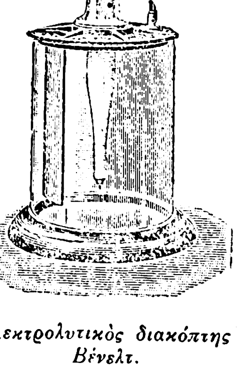

Ἠλεκτρολυτικὸς διακόπτης Βένελτ.

Digitized by Google

κόπτης. Τὸ αἴτιον τῶν διακοπῶν ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἑξῆς: Ἕνεκα τῆς ὑπάρξεως ἐν τῷ κυκλώματι τῆς αὐτεπαγωγῆς τοῦ πηνίου αὐξάνει συνεχῶς ἡ ἔντασις τοῦ ρεύματος καὶ προκαλεῖ ἔκλυσιν ὀξυγόνου παρὰ τὴν ἄνοδον· ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀνοδικὴ πυκνότης τοῦ ρεύματος εἶναι πολὺ μεγάλη, ἕνεκα τῆς μικρᾶς ἐπιφανείας τοῦ ἠλεκτροδίου, ἀναφαίνεται παρ' αὐτὸ τὸ μεγαλύτερον ποσὸν θερμότητος, ἥτις προκαλεῖ ἐξάτμισιν τοῦ παρὰ τὴν ἀκίδα ὑγροῦ. Τὸ ρεῦμα μέχρι τινὸς διέρχεται διὰ τοῦ διαπύρου ἀερίνου στρώματος εἰς τὸ ὑγρόν. Ὡς ἐκ τῆς τοπικῆς ὅμως ὑψηλῆς θερμοκρασίας, ὁ ὑδρατμὸς διασπᾶται εἰς ὑδρογόνον καὶ ὀξυγόνον, τὰ ὁποῖα ὡς ἀέρια καταλαμβάνουν πολὺ μεγαλύτερον ὄγκον, σχηματίζοντα τόσον παχὺ ἀέρινον στρῶμα, ὥστε τὸ ρεῦμα νὰ μὴ δύναται νὰ διαδοθῇ δι' αὐτοῦ εἰς τὸ ὑγρόν. Τὸ ρεῦμα διακόπτεται προκαλοῦν ὡς ἐκ τῆς αὐτεπαγωγῆς σχηματισμὸν μεγάλου σπινθῆρος, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλονται τὰ φωτεινὰ φαινόμενα καὶ ἡ ἐκ νέου ἕνωσις τοῦ ὀξυγόνου καὶ τοῦ ὑδρογόνου πρὸς ὕδωρ. Τὸ ὑπόλοιπον ἀέριον ἀνέρχεται εἰς φυσαλλίδας καὶ φέρει πάλιν τὸ ὑγρὸν εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τὴν ἀκίδα, ἐξ ἧς προκαλεῖται ἡ ἐκ νέου δίοδος τοῦ ρεύματος καὶ ἐξ αὐτῆς ἐπανάληψις τοῦ αὐτοῦ φαινομένου.

Κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν διακόπτου Βένελτ τὸ ἐπαγωγικὸν πηνίον δὲν πρέπει νὰ συνδέεται πρὸς πυκνωτήν, διότι οὗτος θ' ἀπερρόφα τὸν σπινθῆρα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν διακοπῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς αὐτεπαγωγῆς. Κυμαίνεται συνήθως μεταξὺ 200 καὶ 2000 κατὰ δευτερόλεπτον καὶ εἶναι τόσῳ μεγαλύτερος, ὅσῳ ἡ αὐτεπαγωγὴ εἶναι μικροτέρα. Οἱ διακόπται Βένελτ συγκαταλέγονται εἰς τὰ πλέον ἀνθεκτικὰ μηχανήματα τῆς κατηγορίας ταύτης, εἶναι ὅμως ἐνοχλητικοὶ κατὰ τὴν λειτουργίαν των, ἕνεκα τοῦ θορύβου τὸν ὁποῖον προκαλοῦσι.

ΑΝ. Δ.

Βενεντὲκ-Τὰς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὑφαλόνησος παρὰ τὴν Β ἀκτὴν τῆς Προποντίδος (Venedek-Tash: πλάτ. 40° 57′ 1/8 Β, μῆκ. 27° 54′ 1/4 Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 224: The Sea of Marmara καὶ 814ᴷ: Erekli bay), ἀφ' ἧς ἀναδύουν «μύρμηκες», ἐφ' ὧν τὸ ρεῦμα καὶ ὁ κυματισμὸς θραύονται καταφανῶς. Ἀπέχει τῆς μὲν κατέναντι ἀκτῆς 3 1/2 στάδια, τοῦ ἀκρωτηρίου Κάργα Μπουρνοῦ 1 μιλ. ἀνατολικῶς, τοῦ δὲ φάρου τῆς γλώσσης Ἐρεκλῆ 3 1/2 μίλλια δυτικῶς.

Σ. Ε. Λ.

Βένερ καὶ ***Βένερν*** (Wener, Vener, Vöner, Wenern) *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Σουηδίας, ἡ μεγαλυτέρα ταύτης καὶ ἡ τρίτη κατὰ τὸ μέγεθος τῆς Εὐρώπης. Κεῖται πρὸς τὸ ΝΑ τμῆμα τῆς χώρας καὶ ἔχει ἐπιφάνειαν 5568 τετρ. χιλ. Τὸ μῆκος αὐτῆς εἶναι περίπου 145 χιλ., τὸ πλάτος 67, τὸ δὲ μέγιστον βάθος 86 μέτρ. Παρὰ τὰς ὄχθας αὐτῆς ὑπάρχουν πολλαὶ νῆσοι, ὧν ἡ ἐπιφάνεια ἀνέρχεται εἰς 240 τετρ. χιλ. Ἡ λίμνη αὕτη, διὰ δύο χερσονήσων καὶ πολλῶν μικρῶν νήσων, χωρίζεται εἰς δύο τμήματα, ὧν τὸ νοτιώτερον λαμβάνει τὸ ὄνομα λίμνη *Ντάλμπο*. Αἱ βόρειαι ὄχθαι τῆς λίμνης εἶναι ὑψηλαί, βραχώδεις καὶ ἐν μέρει δασώδεις, ἐνῷ αἱ νότιαι εἶναι μᾶλλον χαμηλαί. Ἡ λίμνη αὕτη ἐκχύνεται εἰς τὸν Καττεγάτην διὰ τοῦ ποταμοῦ Γκόττα καὶ συγκοινωνεῖ πρὸς τὰ ΝΑ μὲ τὴν λίμνην Βέττερ διὰ τῆς διώρυγος Τρολάττα. Εἰς αὐτὴν ἐκβάλλουν πολλοὶ ποταμοί, ὁ κυριώτερος τῶν ὁποίων εἶναι ὁ Κλὰρ-Ἔλφ. Ἐπὶ τῶν ὀχθῶν του ὑπάρχουν πολλαὶ πόλεις, αἱ σημαντικώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι ἡ *Κάρλσταντ* πρὸς Β, ἡ *Κρίστινχαμν* πρὸς τὰ ΒΑ, ἡ *Μάριεσταντ* πρὸς Α, ἡ *Λιντκαῖπιγκ* καὶ *Βένερσμποργκ* πρὸς Ν, καὶ ἡ *Βαννάναν* καὶ *Αἵμαιλ* πρὸς Δ. Αἱ πόλεις αὗται συνδέονται διὰ πυκνῆς ἀτμοπλοϊκῆς συγκοινωνίας.

Μ. Δ. Β.

Βενερᾶτο *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Τεμένους τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κατ. (1928) 702. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Πύργος* (κάτ. 44), *Σινάπι* (κατ. 27) καὶ ἡ γυναικεία μονὴ *Παλιανῆς* (κάτ. 52).

Ἐπὶ ἐνετοκρατίας οἱ εὐγενεῖς καὶ πλούσιοι τιμαριοῦχοι, Ἑνετοὶ καὶ ἐγχώριοι, εἶχον ἐνταῦθα θερινὰς ἐπαύλεις. Διὰ τοῦτο τὸ χωρίον ἐπωνομάζετο *Ἀρχοντοχώρι*. Οὕτω δικαιολογεῖται ἡ ὀνομασία *Βενερᾶτο* (σεβάσμιον) ἢ *Βενιερᾶτο* (κατοικία τῶν ἀρχόντων Βενιερῶν). Πλησίον αὐτοῦ κατὰ τὸ 1648, πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς πολιορκίας τοῦ Χάνδακος, ὑπέστησαν οἱ Τοῦρκοι φοβερὰν ἧτταν. Ἐκ τοῦ Βενερᾶτο κατήγετο ὁ μητροπολίτης Κρήτης *Γεράσιμος Λετίτσης*, ὅστις κατώρθωσε διὰ σουλτανικοῦ φιρμανίου, τῷ 1735, νὰ ἀνακαινίσῃ τὴν μικρὰν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, ὅστις ἔκτοτε ἐγένετο ὁ πολιοῦχος τοῦ Κάστρου καὶ ὁ ναός του μητροπολιτικὸς τῆς νήσου. Παρ' αὐτὸν ἠγέρθη ὁ σημερινὸς μεγαλοπρεπὴς ναὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς πρωτευούσης τῆς Κρήτης (*Ψιλάκι* Ἱστ. Κρ. Β′ σ. 302, Ξανθουδίδου Χάνδαξ σ. 119).

Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

Βενερδάδος *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Πανόρμου* τῆς ἐπαρχίας Τήνου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 67. Λέγεται καὶ *Δερναδάδος*.

Βένερε (Venere) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ λιμὴν (πλάτ. 44°04′ Β, μῆκ. 9°50′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 155: Gulf of Spezzia) τοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Γενούης ἐλάσσονος κόλπου τῆς Σπέτζια, ἐν ᾧ ὁ ἰταλικὸς ναύσταθμος. Ἡ πόλις ἐγείρεται ΒΑ τοῦ ἀκρωτηρίου Σὰν-Πιέτρο, νοτίας ἐσχατιᾶς τῆς χερσονήσου τῆς κλειούσης ἐκ δυσμῶν τὸν κόλπον τῆς Σπέτζια, καὶ εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου φρουρίου· ἐν αὐτῷ δὲ τὸ μέγα ναυτικὸν νοσοκομεῖον. Κατὰ τὴν ἀτυχῆ τοῦ *Καρόλου Κουίντου* ἐναντίον τοῦ Ἀλγερίου στρατείαν (1541), ἧς ἡγεῖτο ὁ Ἀνδρέας Δόρια, πρὸς συντριβὴν τῆς δυνάμεως τῶν βερβερικῶν καταδρομέων, εἰς Πόρτο Βένερε εἶχον συγκεντρωθῆ τριάκοντα ἓξ ἰταλικαὶ γαλέραι καὶ ἑκατὸν *νάβαι* (=ὁπλιταγωγά), ὧν ἐπέβαινον ἓξ χιλιάδες Γερμανοὶ ὑπὸ τὸν Giorgio Frontispero καὶ πέντε χιλιάδες Ἰταλοὶ ὑπὸ τὸν Camillo Colonna καὶ τὸν Augustino Spinola. Τὸ τμῆμα τοῦτο, διαταχθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀπέπλευσε διὰ τὸν λιμένα Πάλμα τῆς Μαγιόρκας, ὅνπερ οὗτος εἶχεν ὁρίσει γενικὸν σημεῖον συγκεντρώσεως διὰ τὴν στρατείαν ἐκείνην (*Iur. de la Gravière*: Les Corsaires barbaresques σελ. 31 καὶ 37).

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βενέρης, ***Διονύσιος***. Πρωτοσύγγελος ἐκ Κρήτης, λαβών, κατὰ τὸν Ζερβουδάκην καὶ Β. Χάλην, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μέρος εἰς τὸν Ἀγῶνα, δι' ὃ καὶ ἐτάχθη ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐκδουλεύσεων εἰς τὴν Δ′ τάξιν. Τῷ 1823 ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας Τομπάζη ἐν Κρήτῃ ἐγένετο γραμματεὺς τῆς ἐπαρχίας Γορτύνης, καταστaλέντος δὲ τοῦ Κρητικοῦ Ἀγῶνος τῷ 1824, ἦλθεν εἰς Πελοπόννησον, ἔνθα ἐπολέμησεν εἰς Μύλους, Βέρβαινα καὶ Δολιανὰ κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ Ἰμβραὴμ πασᾶ. Εἰς τὴν Συνέλευσιν τῆς Ἐπιδαύρου, τῆς Ἑρμιόνης καὶ Τροιζῆνος ἀντεπροσώπευσε τὴν Κρήτην, ὅταν δὲ αὕτη ἐπανέλαβε τὸν Ἀγῶνα, ἔσπευσε πρὸς ἅλωσιν τοῦ φρουρίου Γραμβούσης. Τῷ 1827 μετέσχε τῆς ἐπαναστάσεως τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Κρήτης, ὅτε ὑπῆρξε γραμματεὺς καὶ δημογέρων. Δύο ἀδελφοί του καὶ εἷς γαμβρός του ἔπεσαν θύματα εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς Κρήτης.

Τ. Χ. Κ.

βενερίδαι (οἱ) (Veneridae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *λεπιδοβραγχίων*. Τὰ μαλάκια ταῦτα ἔχουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Σῶμα συμμετρικόν, πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, κεφαλὴν μὴ διακρινομένην τοῦ σώματος, κόγχην δίθυρον καὶ περιβαλλομένην ὑπὸ λεπτῆς, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἐπιδερμίδος ἐν εἴδει μανδύου σχηματίζοντος δύο λοβούς, οἵτινες ἄλλοτε εἶναι ἐλεύθεροι καὶ ἄλλοτε ἐπικολλῶνται ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ζῴου. Ὁ πρόσθιος λοβὸς τοῦ μανδύου διευθύνεται πρὸς τὴν ράχιν καὶ ἀντικαθιστᾷ πάσας τὰς λειτουργίας τοῦ ἐντέρου, ὁ δὲ ὀπίσθιος χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ διοχετεύῃ τὸ ὕδωρ εἰς τὴν βραγχιακὴν κοιλότητα, τῇ βοηθείᾳ τῶν ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν τοιχωμάτων τοῦ μανδύου καὶ τῶν βραγχίων εὑρισκομένων κινητικῶν βλεφαρίδων. Ὁ πούς εἶναι μᾶλλον κυλινδρικός, συνήθως ἀνεπτυγμένος καὶ σπανιώτερον ἀτροφικός. Ἡ ἀναπνοὴ διενεργεῖται διὰ τῶν λεπίδων τῶν βραγχίων. Τὸ νευρικὸν σύστημα ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ζευγῶν γαγγλίων. Λόγῳ τῆς ἀτελοῦς διαπλάσεως τῆς κεφαλῆς, τὰ στοματικὰ γάγγλια ἔχουσι τελείαν ἀνάπτυξιν. Τὰ ποδικὰ γάγγλια εἶναι τοποθετημένα ὑπὸ τὸν οἰσοφάγον καὶ διακλαδίζονται ἐπὶ τῆς κοιλιακῆς χώρας καὶ τοῦ ποδός. Τὰ σπλαγχνικὰ γάγγλια εἶναι τὰ περισσότερον πάντων ἀνεπτυγμένα καὶ εὑρίσκονται παρὰ τοὺς προσακτηρίους μῦς τοῦ ὀπισθίου μέρους τοῦ σώματος, ἐξ αὐτῶν δ' ἐκφύονται τὰ νεῦρα τῶν βραγχίων, τῆς καρδίας καὶ τοῦ ἐντέρου. Ἡ γεῦσις ἑδρεύει εἰς τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ σώματος καὶ ὡς ὄργανον ταύτης χρησιμεύει τὸ στόμα, ὅπερ φέρει δύο χείλη καὶ καταλήγει εἰς βραχύτατον οἰσοφάγον, ὅστις μετὰ μικρὰν διαδρομὴν διευρύνεται καὶ σχηματίζει τὸν στόμαχον, ὅστις ἔχει σφαιρικὸν σχῆμα. Τὸ ἔντερον εἶναι μακρότατον καὶ ἀφοῦ περιβάλῃ τὸ ἧπαρ, τὰ γεννητικὰ ὄργανα, τὸν πόδα, τὸν στόμαχον, τὴν κοιλίαν τῆς καρδίας, διευθύνεται, πρὸς τὸ ὀπίσθιον πλάγιον τμῆμα τοῦ σώματος. Ἕκαστον βράγχιον ἀποτελεῖται ἐκ δύο λεπίδων ἢ φυλλαρίων. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας.

Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Λείψανα ἀπολιθωμένα τῆς οἰκογενείας ταύτης (Veneridae Gray) εὑρίσκονται τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Ἡ κυρία ὅμως ἐξάπλωσις τῶν ζῴων τῆς οἰκογενείας ταύτης ἐγένετο κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ἐποχήν.

Γ. Κ. Γ.

βενερικαρδία (ἡ) (Venericardia) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *βενεριδῶν*. Τὰ ζῷα τοῦ γένους τούτου φέρουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Κόγχη ἀπεστρογγυλωμένη ἢ ᾠοειδής, μὲ ὁμοίας θυρίδας καὶ ἑλικοειδῆ συνήθως ἄκρα. Ἀπαντῶσιν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *βενερικαρδία ἡ αὐλακωτὴ* (Venericardia sillonata), διακρινομένη ἐκ τῆς λευκῆς κόγχης της, ἥτις φέρει κατὰ τὸ μέσον περίπου πυρὰ καὶ φαιὰ στίγματα καὶ καλύπτεται ὑπὸ λεπτῆς ὑποπρασίνου ἐπιδερμίδος, ἀπαντᾷ δὲ εἰς τὴν τὴν Μεσόγειον· καὶ *βενερικαρδία ἡ αὐστραλιανὴ* (Venericardia australis), ἥτις διακρίνεται ἐκ τῆς ᾠοειδοῦς κόγχης της, ὑποκιτρίνου κατὰ τὰ ἐξωτερικὰ τριχώματά της καὶ ἰώδους κατὰ τὰ ἐσωτερικά. Ζῇ εἰς τὰ παράλια τῆς Νέας Ζηλανδίας.

Δ. Ν. Π.

Βένεριντ (Vénerid). Συλλογὴ ἑκατὸν σουηδικῶν σονέττων, γραφέντων ὑπὸ τοῦ Σουηδοῦ ποιητοῦ *Γουστάβου Ρόζενχαν* (1619—1684).

Α. Δ.

Βενερόνι (Veneroni), ***Ἰωάννης***. Γάλλος γραμματικὸς (1642—1708). Τὸ γαλλικόν του ὄνομα ἦτο *Vigneron*. Ἀποκτήσας ὅμως βαθεῖαν γνῶσιν τῆς ἰταλικῆς γλώσσης καὶ μεταβὰς εἰς Παρισίους ἐξιτάλισε τὸ ὄνομά του καὶ ἐνεφανίζετο ὡς Φλωρεντῖνος. Διετέλεσε διερμηνεὺς τοῦ βασιλέως καὶ ἐξέδωσεν ἰταλικὴν γραμματικὴν καὶ γαλλοϊταλικὸν καὶ ἰταλογαλλικὸν λεξικόν.

Μ. Δ. Β.

βενέρουπις (ἡ) (Venerupis) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπρινιδῶν*. Τὸ μαλάκιον τοῦτο διακρίνεται ἐκ τῆς διατρήτου, ἀκανονίστου κόγχης του, ἥτις κατὰ τὸ πρόσθιον μέρος εἶναι μᾶλλον αἰχμηρὰ καὶ κατὰ τὸ ὀπίσθιον βραχεῖα καὶ ἀπεστρογγυλωμένη. Τὸ ζῷον ἔχει δύο ἀνομοίους σίφωνας, δι' ὧν συγκοινωνεῖ τὸ ὕδωρ καὶ οἵτινες χωρίζονται ἀπὸ τὸ μέσον τοῦ μήκους των εἰς δύο διακεκριμένους καὶ λεπτοτέρους σωλῆνας τελευτῶντας εἰς μικρὰ πλοκαμίδια. Ὁ πούς τοῦ ζῴου εἶναι κωνικὸς καὶ κατὰ τὸ ἄκρον του ἀπολήγει εἰς βύσσον. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς εὐκράτους θαλάσσας εἰς μικρὸν σχετικῶς βάθος καὶ ἐνδιαιτᾶται κατὰ προτίμησιν ὑπὸ τοὺς βράχους.

Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Τοῦ γένους τούτου (Venerupis Lam.) λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται ἐντὸς γηΐνων στρωμάτων ἀπὸ τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν.

Γ. Κ. Γ.

Βενὲτ (Venette), ***Ἰωάννης***, ἐπιλεγόμενος *Φιλλόν*. Γάλλος χρονικογράφος καὶ μυθιστοριογράφος (1307—1370). Ἀνῆκεν εἰς τὸ τάγμα τῶν Καρμελιτῶν καὶ ἔγραψε λατινιστὶ «Χρονικόν», ἐν τῷ ὁποίῳ περιγράφει μετ' ἀμεροληψίας τὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς του, τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν αὐτόπτης μάρτυς. Ἔγραψεν ἐπίσης, γαλλιστί, μακρὸν ποίημα ὑπὸ τὸν τίτλον «Αἱ τρεῖς Μαρίαι», ἀποτελούμενον ἀπὸ 35.000 στίχους ὀκτασυλλάβους, ἄνευ λογοτεχνικῆς ἀξίας, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπαναλαμβάνει τὴν ἑβραϊκὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ Χριστοῦ.

Μ. Δ. Β.

— **Βενὲτ** (Venette), ***Νικόλαος***. Γάλλος ἰατρὸς (1622—1698). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς Ἀνατομικῆς καὶ Χειρουργικῆς ἐν La Rochelle, ἔγραψε δέ, μεταξὺ ἄλλων, καὶ τὰ ἑξῆς ἔργα: «Traité du scorbut et de toutes les maladies qui arrivent sur mer», (La Rochelle 1671), «Traité des pierres qui s'engendrent dans les terres et dans les animaux».

Ο. Ρ.

Βενέτας, ***Κωνσταντῆς***. Ὁπλαρχηγὸς ἐξ Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ὑπηρετήσας ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Ἀγῶνος μέχρι τοῦ 1832.

Τ. Χ. Κ.

Βενετία ἢ ***Ἑνετία*** (ἰταλ. Venezia καὶ λατιν. Venetiae). Πόλις ὀχυρὰ τοῦ ἰταλικοῦ βασιλείου, ἄλλοτε δημοκρατία καὶ νῦν πρωτεύουσα γενικῆς διοικήσεως καὶ νομοῦ ὁμωνύμου, κειμένη κατὰ τὸν ΒΔ μυχὸν τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης εἰς ἀπόστασιν 433 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Ρώμης. Εἶναι αὕτη ὁ κεντρικὸς σταθμὸς τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν Βολωνίας καὶ Βερώνης (διὰ τοῦ Παταυίου) καὶ τῶν γραμμῶν Τρεβιζης καὶ Οὔντινε. Ἐν Βενετίᾳ ἑδρεύει νομάρχης, ἀρχιεπίσκοπος Καθολικὸς καὶ Ἀρμένιος—ἄλλοτε ἦτο ἕδρα καὶ ἐπισκόπου Ἕλληνος—, ἐφετεῖον· ὑπάρχει ναύσταθμος, ἀκαδημία καὶ ἰνστιτοῦτον καλῶν τεχνῶν, ἀνωτέρα ἐμπορικὴ σχολή, καὶ λίαν ἀνεπτυγμένη βιομηχανία καπνοῦ, ἐριουργίας καὶ καλλιτεχνικὴ βιοτεχνία ὑαλουργίας, χρυσοχοΐας καὶ ἀργυροχοΐας, τριχαπτοποιίας καὶ καλλιτεχνικῶν ἀντικειμένων ἐξ ἀλαβάστρου καὶ χαλκοῦ, ὀνομαστῶν ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἀκμῆς της. Ἡ Βενετία διατελεῖ ἐλεύθερος λιμὴν ἀπὸ τοῦ 1829, ὑπῆρξε δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δόξης της τὸ μέγιστον ἐμπορικὸν κέντρον τῆς Μεσογείου. Διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἀπεφασίσθη ἡ κατασκευὴ νέου μεγάλου λιμένος ἐπὶ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἰταλίας, διπλασίου τοῦ ὑπάρχοντος σήμερον τοιούτου. Ἐν γένει ἡ ἰταλικὴ κυβέρνησις ἐπιδιώκει νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν πόλιν ταύτην εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικήν της ἀκμήν. Οἱ κάτοικοι τῆς Βενετίας μέχρι τῆς καταλύσεως ὑπὸ τῶν Γάλλων τῆς δημοκρατίας (1797) ὑπερέβαινον τὰς 200.000, ἀμέσως δὲ κατῆλθον οὗτοι εἰς 93.000. Συγχωνευθεῖσα μετὰ τοῦ ἰταλικοῦ βασιλείου ἤρξατο οἰκουμένη ἐκ νέου, κατὰ τὴν τελευταίαν δὲ ἀπογραφὴν (1927) οἱ κάτοικοι ἀνέρχονται εἰς 248.953 ψυχῶν.

—[ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Βενετία ἱδρύθη κατὰ τὸν Ε′ αἰῶνα μ.Χ. ἐπὶ συμπλέγματος ἑκατὸν δέκα ὀκτὼ

Digitized by Google

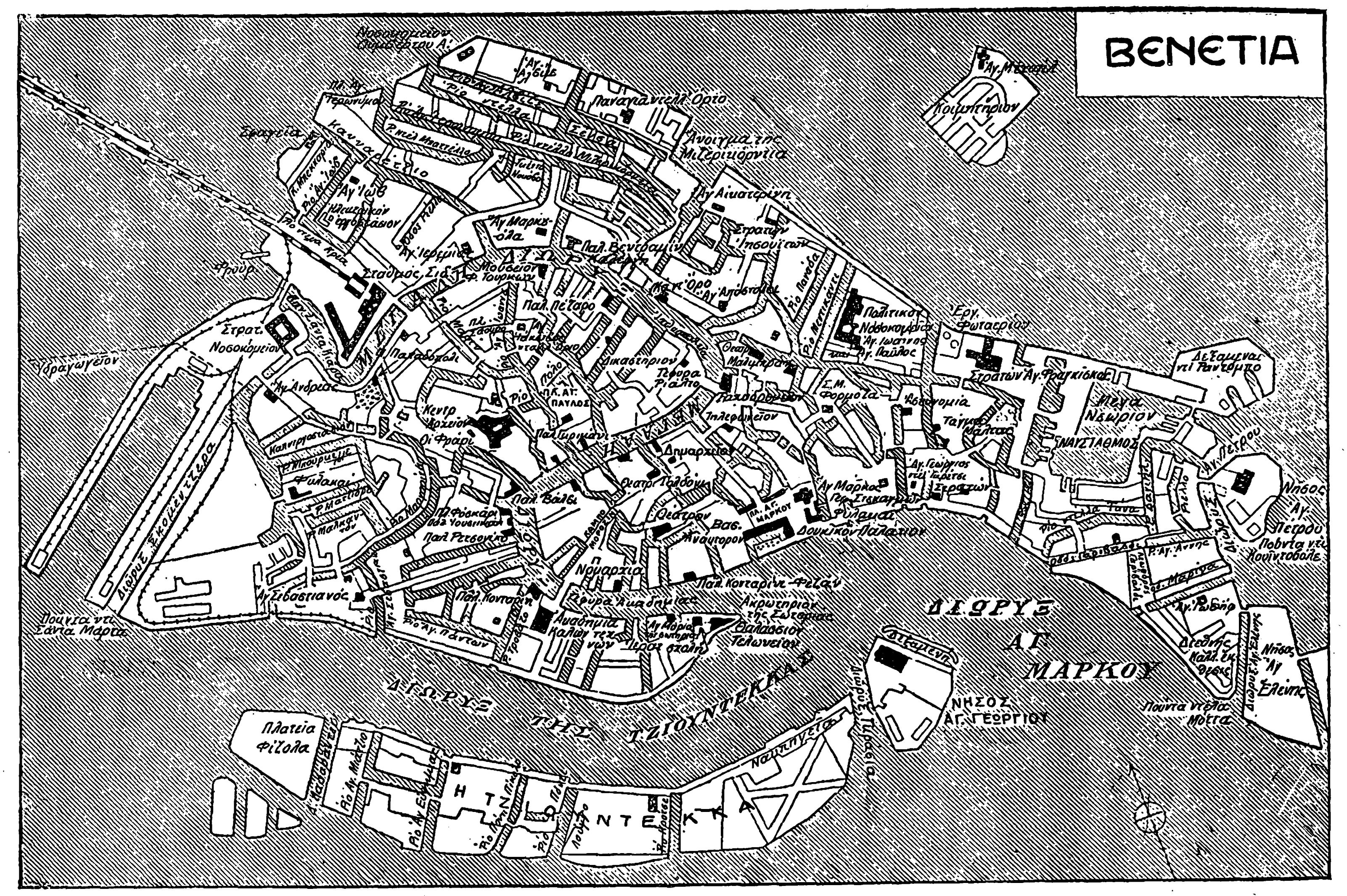

νησίδων, συνδε.μένων διὰ τριακοσίων εἴκοσι ἐννέα λιθοκτίστων γεφυρῶν δημοσίων καὶ 49 ἰδιωτικῶν. Ἡ περίμετρος αὐτῆς εἶναι περίπου δώδεκα χιλομέτρων καὶ συνδέεται μετὰ τῆς ξηρᾶς διὰ σιδηρᾶς τοξωτῆς γεφύρας μήκους 3601 μέτρων, ἀποτελουμένης ἐκ 222 τόξων· ἐπὶ τῆς γεφύρας ταύτης διέρχεται καὶ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμή. Περὶ τὰς δύο μεγαλυτέρας νήσους, τὴν τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου* καὶ τῆς *Τζουντέκας*, ὑπάρχουσι τὰ συμπλέγματα τῶν νησίδων τὰς ὁποίας διαιρεῖ ἡ λεγομένη *Μεγάλη διῶρυξ* (Canal Grande), ἔχουσα μῆκος 3650 μέτρων καὶ πλάτος 60 ἕως 30. Ἡ πόλις διασχίζεται ὑπὸ 157 μικροτέρων διωρύγων, καλουμένων *ρίο*. Ἐκ τῶν δύο τούτων συμπλεγμάτων τῶν νησίδων, τὸ μὲν καλούμενον *ἐντεῦθεν τοῦ ὕδατος* εἶναι τὸ μεγαλύτερον, ἐπ' αὐτοῦ δὲ εὑρίσκονται ὁ πατριαρχικὸς ναὸς τοῦ *Ἁγίου Μάρκου*, ἡ φερώνυμος πλατεῖα, τὸ δουκικὸν ἀνάκτορον καὶ πλῆθος ἄλλων δημοσίων ἱδρυμάτων κσὶ ἰδιωτικῶν παλατίων· τὸ ἕτερον καλεῖται *ἐκεῖθεν τοῦ ὕδατος*. Ἀμφότερα τὰ συμπλέγματα ταῦτα περιλαμβάνουσι 20.898 οἰκίας, ναούς, παλάτια καὶ κήπους. Τὰ δύο τενάγη, τὸ *ζῶν* καὶ τὸ *νεκρὸν* (laguna viva e laguna morta), ἀποτελοῦσι τὴν διαίρεσιν τῆς πόλεως, ἥτις ἐξ ὁλοκλήρου ἱδρύεται ἐπὶ τῆς laguna viva. Πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης ἡ πόλις προασπίζεται ὑπὸ μακρῶν ἀμμωδῶν ἀκτῶν (lidi), αἵτινες κατὰ διαστήματα περιβάλλονται ὑπὸ πελωρίων τειχῶν (murazzi) καὶ προκυμαιῶν κατασκευασθεισῶν δι' ὀγκωδῶν μαρμάρων ὕψους δέκα μέτρων καὶ πλάτους δέκα ἕξ, ἀρχομένων δὲ ἀπὸ τῶν τεναγῶν καὶ καταληγουσῶν εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν εἰς τέσσαρας προκυμαίας. Τὰ τείχη τοῦ *Λίντο Παλεστρίνα* καὶ τῆς *Κιότζα* (Chiozzia) κατεσκευάσθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς δημοκρατίας, τὸ δὲ πρόχωμα κατὰ τῶν ὑδάτων τοῦ *Μαλαμόκκο*, ἔχον πλάτος 23 μέτρων καὶ μῆκος 2.100, εἶναι ἔργον τῆς αὐστριακῆς διοικήσεως.

Οὕτως ἡ Βενετία, περιβρεχομένη πανταχόθεν ὑπὸ τὸν ποταμῶν καὶ διασχιζομένη ὑπὸ τῶν πολυαρίθμων διωρύγων, φαίνεται ὡς ἀναδυομένη ἀπὸ τῶν ὑδάτων· εἶναι ἡ ἰδιορρυθμοτέρα πόλις τοῦ κόσμου καὶ παρουσιάζει ὄντως μοναδικὸν θέαμα. Τὰ κράσπεδα τῶν οἰκιῶν της βρέχουν τὰ ὕδατα, περὶ αὐτὰς δὲ σχηματίζονται 2149 δρομίσκοι, πάντες λιθόστρωτοι ἢ ἀσφαλτόστρωτοι, καὶ 294 πλατεῖαι, τὰς ὁποίας οἱ Βενετοὶ ὀνομάζουσι Campi, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς μεγάλης κεντρικῆς πλατείας τῆς πόλεως, τῆς τοῦ Ἁγίου Μάρκου. Εἰς τὸν λαβύρινθον τοῦτον τῶν δρομίσκων ἀποβαίνει σχεδὸν ἀδύνατος ἡ ἐπίσκεψις ξένου ἄνευ ὁδηγοῦ. Ἐν τούτοις μόνον διανύων τις πεζῇ τούτους δύναται νὰ γνωρίσῃ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, τὰς κοινωνικὰς διαιρέσεις, τὰ ἤθη, τὰς ἕξεις καὶ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς αὐτῶν, ὅστις, ἐν μέσῳ τῶν σκιερῶν ἐκείνων συνοικιῶν, διετήρησε πολὺ ἐκ τοῦ τοπικοῦ χρώματος τῶν παλαιῶν χρόνων. Ἡ συγκοινωνία τῆς Βενετίας διεξήγετο ἄλλοτε δι' 9000 περίπου γονδολῶν, τὰς ὁποίας κατὰ τὸ πλεῖστον ἀντικατέστησαν σήμερον μικρὰ ἀτμόπλοια καὶ βενζινάκατοι, αἵτινες ὅμως διασχίζουσι μόνον τὰς μεγάλας διώρυγας καὶ καταλήγουν εἰς τὸ *Λίντο*. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ὅπου πάντοτε τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα ὑπῆρξε βαθύτατον, αἱ ἐκκλησίαι ἀνήρχοντο μέχρι τοῦ 1800 εἰς 288, αἱ πλεῖσται δὲ τούτων περικλείουν ἀριστουργήματα τῆς Βενετικῆς Σχολῆς. Ὁ χρόνος ὅμως, ἡ ἐπακολουθήσασα μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς δημοκρατίας παρακμή, καὶ αἱ οἰκονομικαὶ δυσχέρειαι, περιώρισαν αὐτὰς εἰς 112, ἀλλὰ πάντως διετηρήθησαν αἱ σπουδαιότεραι, λόγῳ ἱστορικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἀξίας. Οὕτως ἡ Βενετία, ἡ ὑπὸ τῶν ποιητῶν κληθεῖσα τοσάκις «νύμφη τῆς Ἀδριατικῆς», παρ' ὅλας τὰς πολιτικὰς μεταβολὰς καὶ τὰς περιπετείας τὰς ὁποίας ὑπέστη, διετήρησεν ὡς πόλις ὅλον τὸ ἐπιβλητικὸν αὐτῆς μεγαλεῖον. Λόγῳ δὲ τῆς τοποθεσίας της, τῆς ἰδιορρυθμίας της, τῆς ἱστορίας της, τῶν ναῶν της, τῶν παλατίων της, τῶν ἀριστουργημάτων τῆς τέχνης τὰ ὁποῖα περικλείει, παρέμεινε μία ἀπὸ τὰς διασημοτέρας πόλεις τῆς Εὐρώπης, προσελκύουσα μυριάδας περιηγητῶν κατ' ἔτος. Ἀνεπτύχθη ἐν αὐτῇ τεραστίως ἡ βιομηχανία τῶν ξένων, τὰ πλεῖστα τῶν περικαλλῶν παλατίων της μετεβλήθησαν εἰς μεγαλοπρεπῆ ξενοδοχεῖα, τοιουτοτρόπως δὲ ἡ πόλις, ἥτις ἐπὶ αἰῶνας ἤκμασεν ὡς ἔνδοξος δημοκρατία καὶ διὰ τὸν ἐξωραϊσμὸν τῆς ὁποίας εἰργάσθησαν χιλιάδες καλλιτεχνῶν, μετεβλήθη κατὰ τοὺς νῦν χρόνους εἰς μουσεῖον μοναδικὸν εἰς τὸν κόσμον. Θ. Β.

Ὁ λιμὴν τῆς Βενετίας. Ὁ κυρίως λιμὴν τῆς Βενετίας εἶναι ὁ *Μαλαμόκκο* (Port Malamocco: πλάτ. 45° 20′ Β, μῆκ. 12° 20′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 201: Approaches to Venice), ἅτε ὢν ὁ μᾶλλον ἐνδιαφέρων τὴν ναυτιλίαν καὶ μᾶλλον συχναζόμενος τῶν λιμένων τῆς λιμνοθαλάσσης, ἀλλὰ καὶ ὁ μόνος ἐπιτρέπων διὰ τὰ βάθη του εἴσπλουν μεγάλων πλοίων πρὸς τὴν Βενετίαν, ἀπέχουσαν 7 μιλ. πρὸς βορρᾶν. Ἔχων πρὸ αὐτοῦ τὸν ὅρμον *Πελορόζο*, ὅστις ὅμως ἐκτίθεται εἰς τοὺς μεταξὺ Μέσου καὶ Εὔρου ἀνατολικοὺς ἀνέμους, σχηματίζεται ὁ λιμὴν εἰς τὴν κοινὴν συμβολὴν τῶν διωρύγων *Φίζολο*, *Ροκκέτα* καὶ *Σπινιόν*, ὁπόθεν διὰ τῆς κυρίας διώρυγος, ἀλλασσούσης διαδοχικῶς ὀνομασίας (Canal Rocchetta, Malamocco, San Spirito, Orfano, San Marco), φθάνουν τὰ πλοῖα πρὸ τῆς πόλεως τῆς Βενετίας, εἰς τὴν διώρυγα *Τζιουντέκα* (Giudecca) συνήθως. Προκειμένου ὅμως περὶ πολεμικοῦ πλοίου, προαπαιτεῖται ἄδεια τοῦ ναυάρχου διοικητοῦ τοῦ ναυστάθμου πρὸς τοιοῦτον ἀνάπλουν· ἐὰν δὲ τὸ πολεμικόν, συνεχίζον τὸν ἀνάπλουν διὰ τῆς διώρυγος Maraffi, προτίθεται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν κλειστὸν τοῦ ναυστάθμου λιμένα, δέον νὰ ἔχῃ ἀποβιβάσει εἰς Μαλαμόκκο τὰς πυρίτιδας καὶ πᾶν ἄλλο ἐκρηκτικὸν ὑλικόν του. Πέντε φάροι καὶ φανοὶ φωτίζουσι τοὺς κυματοθραύστας τοῦ στομίου τοῦ Μαλαμόκκο καὶ τὰ ἐπίσημα τοῦ λιμένος του σημεῖα, ἐπισημότερος δ' αὐτῶν εἶναι ὁ ἐπὶ τῆς νησῖδος Rocchetta (=βραχονησὶς μικρά), ἥτις κατὰ τὴν παράδοσιν εἶναι ἀνάδοχος τῆς κοινῆς καὶ παρ' ἡμῖν ὀνομασίας τῶν *πυραύλων* (=ροκκέτας), οἱ ὁποῖοι ἐξετοξεύοντο ἀπὸ τῆς νησῖδος, ὡς σημαλέα πυροτεχνήματα διὰ τὴν μετὰ τῶν βενετικῶν πολεμικῶν νυκτερινὴν συνεννόησιν.

Τὸ ἕτερον τῶν στομίων πρὸς εἴσπλουν πρὸ τῆς Βενετίας εἶναι τὸ τοῦ *Λίντο* (Lido: πλάτ. 45° 26′ Β, μῆκ. 12° 25′ Ἀν., χάρτ. ἔ. ἀν.), βορείως τῆς φερωνύμου νήσου ὅπου τὸ φρούριον *Σὰν Νικολὸ* καὶ νοτίως τῆς νήσου *Βίνιολα* (Vignola grande), ὅπου τὸ φρούριον *Σὰντ Ἀντρέα*. Τὸ στόμιον τοῦτο ἀπετέλει ἄλλοτε τὸν ἐπισημότερον τῶν λιμένων τῆς λιμνοθαλάσσης. Φωτιζόμενον διὰ δέκα «Ἄγκα» φάρων, φανῶν καὶ φωτοβόλων σημαντήρων, ὡς καὶ φώτων εὐθυγραμμίσεως ἀπὸ τοῦ *Μουράννο* (Murranno), ἐξωτερικῶς μὲν αὐτοῦ καὶ πρὸς βορρᾶν σχηματίζει τὰ στόμια τῶν διωρύγων *Τρεπόρτα* καὶ *Σὰν Ἐράσμο*, πρὸς τὴν Βενετίαν δὲ χωροῦν, συνεχίζεται διὰ τῆς διώρυγος Τζιουντέκα, ἀφοῦ συναντήσῃ τὰς συμβολὰς τῶν διωρύγων Maraffi, Orfano, Gran Canal καὶ πληθύος ἄλλων μικροτέρων.

Ὑπάρχουν δύο δεξαμεναὶ μόνιμοι, μία μεγάλη καὶ ἄλλη μικροτέρα, ἐν τῷ ναυστάθμῳ καὶ ἑτέρα πλωτὴ διὰ πλοῖα μέχρι 4500 τόννων ἀνήκουσα εἰς τὴν ἑταιρείαν «Cantieri Liguri Anconitani», μὲ πλήρεις ἐγκαταστάσεις διὰ πᾶσαν σοβαρὰν ἐπισκευὴν πλοίου. Ὡριαῖον σῆμα, σφαῖρα ἐρυθρά, συμβατικοῦ χρόνου μέσης Εὐρώπης, πίπτει ἠλεκτρικῶς τὴν μεσημβρίαν.

Ἐν τῷ ναυστάθμῳ, εὑρισκομένῳ εἰς τὴν Α. ΒΑ τῆς πόλεως ἐσχατιάν, καὶ τοῦ ὁποίου τὴν πύλην κοσμοῦσιν οἱ Βαραγγικοὶ λέοντες τοῦ Πειραιῶς, ὑπὸ τοῦ Μοροζίνη ἀποκομισθέντες (1687), ὑπάρχει ναυτικὸν μουσεῖον σπουδαιότατον, ἐν τῷ ὁποίῳ, μεταξὺ ἄλλων, ὑπάρχουν εἰκονογραφίαι πλείστων ἑλληνικῶν μερῶν σχετικῶν μὲ τὰς ἐν Ἑλλάδι κατακτήσεις τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας. Σ. Ε. Λ.

Ἡ κίνησις τοῦ λιμένος: Ἡ κίνησις τοῦ λιμένος τῆς Βενετίας κατὰ τὴν τελευταίαν πενταετίαν (1923—1928) ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ κατωτέρου ἐπισήμου στατιστικοῦ πίνακος τοῦ ἰταλικοῦ κράτους:

Digitized by Google

Ἔτη	Πλοῖα ἀφιχθέντα				Πλοῖα ἀναχωρήσαντα			
	Ἀριθμ. πλοίων	Τόννοι		Ἐπιβάται	Ἀριθμ. πλοίων	Τόννοι		Ἐπιβάται
		Ἐκτοπίσματος	Ἐμπορευμάτων			Ἐκτοπίσματος	Ἐμπορευμάτων	
1923	3160	2432881	1850346	33123	3160	2465147	164395	25672
1924	3452	2706438	2069147	47426	3458	2694654	226682	ъ7663
1925	3480	2706455	1837239	52073	3470	2697650	284901	39145
926	3369	2886937	1676750	42880	3353	2898477	232652	33319
1927	3465	3418226	2187224	31740	3467	3410812	260896	27138

Κατὰ τὴν αὐτὴν στατιστικήν, εἰς τὸν λιμένα τῆς Βενετίας τὴν 31 Δεκεμβρίου 1926 ἦσαν νηολογημένα 35 ἱστιοφόρα 1960 τόννων, 67 ἀτμόπλοια 207,446 τόννων καὶ 946 ἁλιευτικὰ πλοῖα καὶ πλοιάρια τόννων 1605, μετὰ 6291 ναυτῶν καὶ προσωπικοῦ ἐν γένει τοῦ ἐφεδρικοῦ ναυτικοῦ.

Ἀεροπλοΐα. Ἐν Βενετίᾳ ὑπάρχουν καὶ δύο ἀεροδρόμια, ἓν ἐπὶ τῆς νησῖδος Λίντο καὶ ἕτερον ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Σάντ Ἀντρέα, ἐπὶ τῆς διώρυγος Σάντα Κιάρα, παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμόν. Τὰ ἀεροδρόμια ταῦτα ἐξυπηρετοῦν τὰς ἀεροπορικὰς γραμμὰς Βιέννης-Βενετίας-Ρώμης, Βενετίας-Μιλάνου-Τουρίνου καὶ Βενετίας-Ζάρας. Διὰ τοῦ πρώτου τῶν ἀεροδρομίων τούτων ἀνεχώρησαν, τῷ 1927, 608 ταξιδιῶται καὶ ἀφίχθησαν 565, διὰ δὲ τοῦ δευτέρου ἀνεχώρησαν 469 καὶ ἀφίχθησαν 532.

Μ. Δ. Β.

Η ΠΟΛΙΣ. Ἐν μέσῳ τῶν ἱστορικῶν περιπετειῶν τῆς Βενετίας, ἡ πόλις ἀπέμεινεν ἀνέπαφος, διασώσασα τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς λαμπρότητα. Ἡ φύσις δὲν ὑπῆρξεν εὐνοϊκὴ εἰς αὐτήν, αἱ δὲ διώρυγες, αἱ μικραὶ ὁδοί της, αἱ πλατεῖαί της, δεικνύουν ὁποῖαι προσπάθειαι κατεβλήθησαν, ὅπως καταστῇ αὕτη κατοικήσιμος καὶ ἀσφαλὴς ἀπὸ πάσης ἐπιδρομῆς. Κατὰ τὸ ἔτος 400, ἀφ' ὅτου κατέφυγον εἰς τὰ νησίδια ταῦτα τῶν τεναγῶν οἱ πρῶτοι αὐτῆς οἰκισταί, ὡς ἀναφέρει ὁ διάκονος Ἰωάννης, οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐπέδειξαν ἐνεργητικότητα σπανίαν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ ἐδημιούργησαν πόλιν, ἥτις ἐπὶ αἰῶνας ὑπῆρξεν ὄχι μόνον ἡ ὡραιοτέρα καὶ πλουσιωτέρα τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ ἀπέβη μέγα κέντρον πνευματικὸν καὶ καλλιτεχνικόν. Ὁ ἐπὶ αἰῶνας εἰσρέων χρυσὸς ἐκ τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς ναυτιλίας, μετέβαλε τὴν Βενετίαν εἰς πόλιν ἀνακτόρων, ἀνεγερθέντων ὑπὸ τῶν πλουτιζόντων ἐκ τοῦ ἐμπορίου πολιτῶν της. Τὰ ἄπειρα ἔσοδα τῆς πολιτείας διετίθεντο ἐν ἀφθονίᾳ πρὸς ἵδρυσιν μεγαλοπρεπῶν ναῶν καὶ δημοσίων ἱδρυμάτων, κράτος δὲ καὶ πολῖται ἔδωσαν τεραστίαν ὤθησιν εἰς τὰς τέχνας, τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας. Οὕτως εἰς πᾶσαν διώρυγα, εἰς πᾶσαν ὁδὸν καὶ εἰς πᾶσαν πλατεῖαν καταφαίνεται μέχρι τοῦδε ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς πόλεως ταύτης.

Ἡ πλατεῖα τοῦ Ἁγίου Μάρκου. Ἐκ τῶν 269 πλατειῶν τῆς Βενετίας ἡ πραγματικῶς ἀξία τοῦ ὀνόματος τούτου εἶναι ἡ πλατεῖα τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ἡ ἀνέκαθεν ἀποτελοῦσα τὸ κέντρον καὶ τὴν ψυχὴν τῆς πόλεως. Οὐδεμία ἄλλη ἐν Ἰταλίᾳ δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς αὐτήν. Μέχρι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἀπετέλει αὕτη ζώνην τειχῶν, ἑτέρα δὲ τοιαύτη ἐξηκολούθει ἐκεῖ, ὅπου σήμερον ἐκτείνεται ἡ θαυμασία προκυμαία τῶν *Σκλαβώνων* (Riva degli Schiavoni). Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν αἰῶνα ἐκεῖνον ἡ πλατεῖα τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἦτο τὸ κεντρικώτερον μέρος τῆς πόλεως, ὀνομαζόμενον brolio, ἤτοι κῆπος, καθ' ὅσον ἦτο κατάφυτος, καὶ διεχίζετο ὑπὸ τῆς μικρᾶς διώρυγος *Μπατάριο*, ἐκεῖ δὲ ὅπου εὑρίσκεται ἡ βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Μάρκου ὑπῆρχε τὸ παρεκκλήσιον τοῦ *Ἁγίου Θεοδώρου* καὶ εἰς τὴν ἀπέναντι πλευρὰν της ἠγείρετο ἕτερος ναΐσκος, ὁ τοῦ Ἁγίου Ζεμινίου. Τῷ 838 τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου μετεβλήθη εἰς μέγαν ναὸν καὶ ἀφιερώθη εἰς τὸν Ἅγιον Μάρκον· ὁ Σεβαστιανὸς Τζιάνι ηὔρυνε τὴν πρὸ αὐτοῦ πλατεῖαν, κατηδάφισε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ζεμινίου, μετὰ ἕνα δὲ αἰῶνα ἐπλακοστρώθη αὕτη καὶ διηνοίχθη ἡ ὁδὸς Merceria, ἥτις ἀπὸ τῆς πλατείας τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἄγει εἰς *Ριάλτον*. Τὸ μῆκος τῆς πλατείας ταύτης εἶναι 175 μέτρα καὶ τὸ πλάτος της 56· εἶναι ἐστρωμένη διὰ πλακῶν ἐκ τραχείτου καὶ μαρμάρου, πλαισιοῦται δὲ κατὰ τὰς τρεῖς πλευρὰς αὐτῆς διὰ θαυμασίων ἰσοστέγων μαρμαροκτίστων οἰκοδομῶν, αἵτινες ἀποτελοῦσι θαυμάσιον σύνολον. Ἡ τετάρτη πλευρὰ κατέχεται ὑπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Μάρκου καὶ τῆς πλατείας τῆς γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα Piazzetta. Εἰς τὸ μέγα οἰκοδόμημα τῆς πλατείας τοῦ Ἁγίου Μάρκου καὶ τῆς *Πιατσέττας* περιελαμβάνοντο ἄλλοτε αἱ παλαιαὶ *Προκουράτσιαι* (Procurazie Vecchie), ὅπου ἥδρευον αἱ ἰσχυρότεραι μετὰ τὸν δόγην ἀρχαὶ τῆς δημοκρατίας. Τῆς οἰκοδομῆς ταύτης ἡ βόρειος πλευρὰ ἀνῳκοδομήθη ὑπὸ τῶν Μπουὸν λήγοντος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος· αἱ Procurazie Nuove ἤρξαντο ἐγειρόμεναι τῷ 1584 ὑπὸ τοῦ Σκαμότσι, αὗται δέ, ὡς καὶ ἡ παλαιὰ βιβλιοθήκη, ἀποτελοῦσι σήμερον τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον. Τὸ νεώτερον οἰκοδόμημα, τὸ καλούμενον *Ἄτριον*, ἠγέρθη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος Α' τῷ 1810, ἐπὶ τῆς θέσεως ὅπου εὑρίσκετο ἄλλοτε ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ζεμινίου. Τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα περιβάλλονται διὰ στοῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας εὑρίσκονται τὰ περίφημα χρυσοχοεῖα τῆς Βενετίας καὶ τὰ καφενεῖα αὐτῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ ἱστορικὸν *Φλωριάν*, συσταθὲν ὑπὸ τοῦ Κερκυραίου Φλωριᾶ, τοῦ πρώτου εἰσαγαγόντος τὸν καφὲν εἰς Βενετίαν.

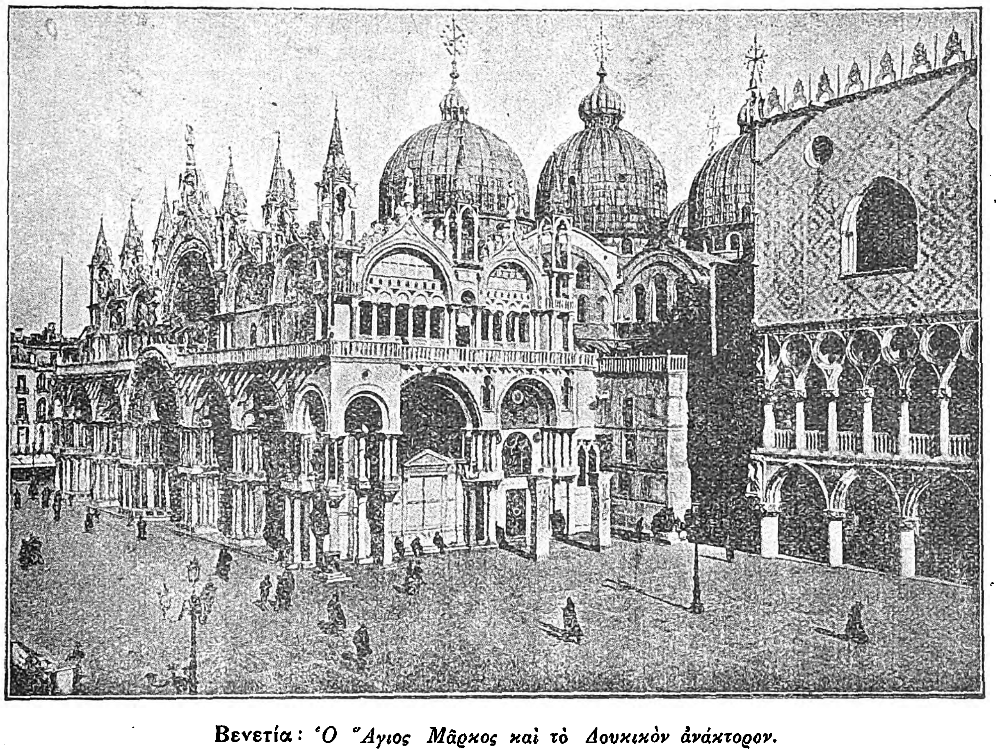

Βενετία: *Ὁ Ἅγιος Μᾶρκος καὶ τὸ Δουκικὸν ἀνάκτορον.*

Ἡ πλατεῖα τοῦ Ἁγίου Μάρκου εἶναι τὸ μόνον κέντρον τῆς Βενετίας, ὅπου δύναται νὰ ἴδῃ τις συναθροιζομένους τοὺς Βενετούς. Οὐδαμοῦ τῆς Ἰταλίας ὑπάρχει γοητευτικώτερον κέντρον ἀπὸ τὴν πλατεῖαν ταύτην. Ἐκτὸς τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ της κάλλους, εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ζωὴν τῆς πόλεως. Ἐκεῖ ἐδημοσιεύοντο αἱ πράξεις τῶν συμβουλίων, ἐτελοῦντο αἱ ἐθνικαὶ ἑορταί, ἀνηγγέλλοντο αἱ νῖκαι καὶ αἱ κατακτήσεις τῆς δημοκρατίας, ἐγίνοντο αἱ ὑποδοχαὶ παπῶν καὶ ἡγεμόνων, ἐξερρηγνύοντο ἐπαναστάσεις, ἐκεῖ δὲ συνεκεντροῦτο ὁ διεθνὴς κόσμος, ὅπως παραστῇ εἰς τὸ πανηγύρεις τῶν Ἀποκρέω, τὰς ὁποίας ἀπηθανάτισαν ἔνδοξοι ποιηταί, συγγραφεῖς καὶ μουσικοί. Εἰς τὴν πλατεῖαν αὐτὴν συγκεντροῦνται καὶ σήμερον, περὶ τὴν 2 μ. μ., τὰ στίφη τῶν περιστερῶν τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ὅπως λάβωσι τὴν παρεχομένην ἀπὸ αἰώνων ὑπὸ τῆς πόλεως τροφήν των. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ὁ ναύαρχος τῆς δημοκρατίας Δάνδολος, στρατοπεδεύων ἐν Κρήτῃ, ἔλαβε σπουδαιοτάτας πληροφορίας διὰ ταχυδρομικῶν περιστερῶν, αἵτινες συνετέλεσαν εἰς τὴν κατάκτησιν αὐτῆς. Ὁ Δάνδολος ἀπέστειλε τὰ πτηνὰ ταῦτα εἰς Βενετίαν, ὁμοῦ μετὰ τῆς ἀγγελίας τῆς κατακτήσεως τῆς νήσου. Ἔκτοτε οἱ ἀπόγονοι τῶν Βενετῶν διατρέφουσι τὰ πληθυνθέντα μεγάλως πτηνὰ ταῦτα, τὰ ὁποῖα οὐδεὶς θίγει καὶ τὰ ὁποῖα παρέχουσιν ἐντόπιον χρωματισμὸν εἰς τὴν πόλιν.

Ἐπὶ τῆς πλατείας ἐγείρονται τρεῖς ὑψηλοὶ ἱστοὶ πρὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ἔχοντες χάλκινα βάθρα, ἐν σχήματι κηροπηγίων, ἔργα τοῦ Ἀλεξάνδρου Λομβάρδο. Ἐπὶ τῶν ἱστῶν τούτων ἄλλοτε ἐκυμάτιζον αἱ σημαῖαι τῶν τριῶν βασιλείων τῆς Κύπρου, τῆς Κρήτης καὶ τῆς Πελοποννήσου, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἑνώσεως αὐτῶν μετὰ τῆς βενετικῆς δημοκρατίας.

Ὁ Ἅγιος Μᾶρκος. Ἐπὶ τῆς πλατείας ταύτης ἐγείρεται ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ἀφιερωθεῖσα εἰς τὸν προστάτην τῆς πόλεως, τοῦ ὁποίου τὰ ἱερὰ λείψανα μετέφερον ἐξ Ἀλεξανδρείας τῷ 828 οἱ Βενετοὶ ἔμποροι Μπουόνο Τεμωσύνο καὶ Ρούστικο καὶ τὰ ἐναπέθεσαν εἰς τὴν παλαιοτέραν ἐκκλησίαν τῆς πόλεως, τὴν τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, τῆς ὁποίας τοὺς ἐξ ὀπτολίθων τοίχους ἐνέδυσαν διὰ πολυτίμων μαρμάρων. Κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα μετερρυθμίσθη τὸ σχέδιον τοῦ ναοῦ, μεταβληθέντος εἰς ῥωμαϊκοβυζαντινὸν καὶ διακοσμηθέντος μὲ πολυτέλειαν αὐτόχρημα ἀνατολικήν. Τὸ μῆκος αὐτοῦ εἶναι 76 μέτρα καὶ 50 ἑκατ. καὶ τὸ πλάτος 51 μ. καὶ 80 ἑκατοστά. Ὑπεράνω τοῦ ναοῦ ὑψοῦνται πέντε βυζαντινοὶ θόλοι, ἐξ ὧν ὁ μεγαλύτερος εὑρίσκεται εἰς τὸ κέντρον καὶ οἱ λοιποὶ ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν βραχιόνων τῆς οἰκοδομῆς ἥτις σχηματίζει ἑλληνικὸν σταυρόν. Αἱ γοτθικαὶ τῆς προσόψεως προσθῆκαι, γενόμεναι κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, παρέχουσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην φανταστικωτέραν ὄψιν. Εἰς τὴν βόρειον πλευρὰν προσετέθη περιστύλιον ἀποτελούμενον ἐκ σειρᾶς θολίσκων, πεντακόσιαι δὲ μαρμάριναι στῆλαι, τῶν ὁποίων τὰ κιονόκρανα ἀποτελοῦσι ποικιλίαν ῥυθμῶν, διακοσμοῦσιν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν τὴν οἰκοδομήν. Διακρίνονται μεταξὺ τούτων ὀκτὼ ἀπομεμονωμέναι ἐν τῷ προνάῳ, κοσμούμεναι διὰ λεόντων καὶ ταῶν. Τὰ μωσαϊκὰ καλύπτουσιν ἐπιφάνειαν 4.240 τετραγωνικῶν μέτρων. Οὐδαμοῦ δὲ δύναταί τις νὰ συναντήσῃ παρομοίαν διακόσμησιν ἐκ χρυσοῦ, χαλκοῦ καὶ μαρμάρου. Τὰ μωσαϊκὰ ταῦτα, τινὰ τῶν ὁποίων εἶναι τοῦ Γ' αἰῶνος, ἄλλα δὲ τοῦ ΙΒ' καὶ ΙΓ' αἰῶνος, εἶναι ἔργα βυζαντινῆς τέχνης. Ὁ Ἅγιος Μᾶρκος ἀπὸ τοῦ 1807 εἶναι ὁ καθεδρικὸς ναὸς τῆς πόλεως, καθ' ὅσον πρὸ τῆς χρονολογίας ταύτης τοιοῦτος ἦτο ὁ Ἅγιος Πέτρος τοῦ φρουρίου. Ἄνω τῆς κυρίας πύλης τοῦ ναοῦ ἐστήθησαν οἱ τέσσαρες ἐξ ἐπιχρύσου χαλκοῦ ἵπποι, οἵτινες θεωροῦνται ὡς ἔργα τοῦ Ἕλληνος γλύπτου Λυσίππου. Οἱ ἵπποι οὗτοι εἶναι ἀληθῆ ἀριστουργήματα, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία ἀποβαίνει τοσούτῳ μᾶλλον μεγαλυτέρα, καθ' ὅσον εἶναι ἡ μόνη τέθριππος ζεῦξις ἡ περισωθεῖσα μέχρις ἡμῶν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος. Οἱ ἵπποι οὗτοι, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐκόσμουν τὴν ἁψῖδα τοῦ Νέρωνος ἐν Ρώμῃ, κατόπιν τὴν τοῦ Τραϊανοῦ, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας μετήνεγκεν αὐτοὺς εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖθεν ὁ δόγης Δάνδολος, μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων, εἰς Βενετίαν. Ὁ Βοναπάρτης, καταλαβὼν τὴν πόλιν τῷ 1797, μετεκόμισεν αὐτοὺς εἰς Παρισίους καὶ τοὺς ἔστησεν ἐπὶ τῆς ἁψῖδος Καρουζέλ. Διὰ τῆς συνθήκης ὅμως τῶν Παρισίων τοῦ 1815, ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Φραγκῖσκος ἐπανέφερεν αὐτοὺς εἰς Βενετίαν.

Εἰς τὴν κυρίαν πρόσοψιν τοῦ ναοῦ, τὰ μωσαϊκὰ τῶν στοῶν παριστῶσι τὴν ἱστορίαν τῆς ἐξ Ἀλεξανδρείας μεταφορᾶς τῶν λειψάνων τοῦ ἁγίου Μάρκου καὶ τὴν ἀποβίβασιν αὐτῶν εἰς Βενετίαν, ἐπεισόδια τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς κτλ. Ὑπάρχουν δὲ καὶ πλεῖστα μεταγενέστερα, ἐπὶ σχεδίων τοῦ Τισιανοῦ, παριστάνοντα τὴν συνδιαλλαγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου τοῦ Μπαρμπαρόσσα μετὰ τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου Γ' τῇ μεσολαβήσει τοῦ δόγη Τζιάνι.

Τὸ ἐσωτερικὸν ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ναρθήκων, μιᾶς ἀψῖδος καὶ πέντε θόλων· αἱ θύραι τῆς εἰσόδου εἶναι πᾶσαι ἐκ χαλκοῦ, μία δ' ἐξ αὐτῶν εἶναι βυζαντινῆς τέχνης τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Ὑπερθεν αὐτῆς, ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, ὑπάρχουν τὰ περίφημα μωσαϊκά, τὰ παριστάνοντα τὸν Ἰησοῦν, τὴν Παναγίαν καὶ τὸν ἅγιον Μᾶρκον. Ὁλόκληρος ὁ ἐσωτερικὸς διάκοσμος, ὅπως τὸ βαπτιστήριον, ἡ ἐξέδρα τοῦ χοροῦ καὶ τὸ ἱερόν, διακοσμοῦνται δι' ἀγαλμάτων παριστανόντων τοὺς εὐαγγελιστάς, ἅτινα εἶναι ἔργα τοῦ Σανσοβίνο, μεταξὺ δὲ τῶν ἀπειραρίθμων πολυτίμων ἀντικειμένων ὑπάρχει καὶ ἡ pala d'oro, κόσμημα ἐκτελεσθὲν τῷ 1105 ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀποτελούμενον ἐκ πλακῶν ἐκ χρυ-

Digitized by Google

σοῦ καὶ ἐσμαλτωμένου ἀργύρου, μετὰ πολυτίμων λίθων. Εἰς ἕνα τῶν ναρθήκων ἐγείρεται ὁ τάφος τοῦ δόγη Ἀνδρέα Δάνδολο, ἀποτελούμενος ἐκ λίθου κομιοθέντος ἀπὸ τὸ ὄρος Θαβώρ, καὶ εἰς ἕτερον ὁ τάφος τοῦ καρδιναλίου Ἰωάννου Τζένο μὲ τὸν κολοσσιαῖον ἀνδριάντα αὐτοῦ καὶ τῶν ἓξ ἀρετῶν. Ἔξωθεν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἐπὶ τῆς Πιατσέττας καὶ εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν ὑψοῦται τὸ περίφημον κωδωνοστάσιον, ἡ Campanile, ὕψους 98 μέτρων καὶ ἐντελῶς μεμονωμένον. Τὰ θεμέλια αὐτοῦ ἐτέθησαν τῷ 915, ἀνεκαινίσθη δ' ἐξ ὁλοκλήρου τῷ 1511 ὑπὸ τοῦ Βαρθ. Μπουόν, περικοσμήσαντος αὐτὸ δι' ἑλληνικῶν καὶ ἀνατολικῶν μαρμάρων. Ἄνευ τῆς στοᾶς (logetta), ἣν ἐσχεδίασεν ὁ Σανσοβῖνο τῷ 1540, θὰ ἦτο ἀδικαιολόγητος ἡ ὕπαρξις αὐτοῦ ἐν μέσῳ τῶν θαυμάτων τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τὰ ὁποῖα κοσμοῦν ἀμφοτέρα τὰς πλατείας. Ἡ loggetta εἶναι ἐκ τῶν κομψοτεχνημάτων τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἀποτελουμένη ἐκ μαρμάρου, χαλκοῦ καὶ ἀγαλμάτων. Τέσσαρα ἀγάλματα αὐτῆς, τὸ τῆς Παλλάδος, τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς Εἰρήνης, εἶναι ἔργα τοῦ Σανσοβῖνο· ἡ loggetta ἐχρησίμευεν ὡς προθάλαμος τῶν *προκουρατόρων*, τῶν διοικούντων τὴν φρουρὰν τῆς πόλεως, ὅτε συνεδρίαζε τὸ μέγα συμβούλιον. Κατέρρευσε τῷ 1898 καὶ ἠγέρθη ἐκ νέου, ὡς εἶχε πρότερον, δι' ἐράνων ὁλοκλήρου τῆς Ἰταλίας. Ἀπὸ τοῦ ὕψους αὐτῆς ἡ θέα εἶναι μαγευτική, ἰδίως κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Ἐκεῖθεν φαίνεται ὁλόκληρος ἡ πόλις, πέραν δὲ αὐτῆς αἱ Ἄλπεις, ἡ Ἀδριατικὴ θάλασσα καὶ τὰ ὄρη τῆς Ἰστρίας. Ἀπὸ αἰώνων ὁ κώδων τῆς Campanile ἀνήγγελλε τοὺς πολεμικοὺς θριάμβους καὶ ἐκεῖθεν ἐκρούετο τὸ ἐγερτήριον, ὁσάκις ἡ δημοκρατία ἐκάλει τοὺς πολίτας της εἰς τὰ ὅπλα. Ἐν τῇ πλατείᾳ ταύτῃ ὑπάρχει ὁ πύργος τοῦ Ὡρολογίου (torre dell'Orologio) ἐγερθεὶς ἐπὶ σχεδίου τοῦ Πέτρου Λομβάρδο τῷ 1496 καὶ σχηματίζων θριαμβευτικὴν ἁψῖδα. Ἐπὶ τέσσαρας καὶ πλέον αἰῶνας οἱ δύο χάλκινοι Ἥφαιστοι αὐτοῦ κρούουν διὰ τῶν σφυρῶν των τὰς ὥρας ἐπὶ τοῦ κώδωνός του. Ἀπὸ τοῦ πύργου τούτου ἄρχεται ἡ Πιατσέττα ἐκτεινομένη μέχρι τῆς ἀκτῆς. Ἐπ' αὐτῆς ὑψοῦνται οἱ δύο ἐκ γρανίτου κίονες, ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τῶν ὁποίων ἔχει στηθῆ τῷ 1120 ὁ πτερωτὸς λέων τοῦ ἁγίου Μάρκου, μεταφερθεὶς ὑπὸ τοῦ δόγη Μικιέλι ἐκ Συρίας, ὅστις ἐγένετο τὸ ἔμβλημα τῆς δημοκρατίας, καὶ ἐπὶ τοῦ ἄλλου ὁ ἅγιος Θεόδωρος, στηθεὶς τῷ 1329, ὁ ἀρχαῖος τῆς πόλεως προστάτης, πατῶν ἐπὶ κροκοδείλου. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων κιόνων ἐξετελοῦντο ἄλλοτε αἱ καταδικαστικαὶ ἀποφάσεις τῆς πολιτείας, σήμερον δὲ εἶναι ὁ κεντρικὸς σταθμὸς τῶν γονδολῶν. Ἐπὶ τῶν δύο πλατειῶν εὑρίσκονται τὰ ὡραιότερα τῶν δημοσίων κτιρίων τῆς Βενετίας.

Βενετία: *Ἡ μεγάλη διῶρυξ.* (Ἄποψις ἐκ τῆς Ἀκαδημίας.)

Τὸ δουκικὸν ἀνάκτορον. Ἐπὶ τῆς Πιατσέττας καὶ τῆς προκυμαίας τῶν Σκλαβώνων ἐγείρεται τὸ δουκικὸν ἀνάκτορον (Palazzo Ducale), θεμελιωθὲν τὸ ἔτος 800 καὶ ἔχον ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν πλευρᾶς 75 μέτρων μῆκος, ἐπὶ δὲ τῆς ἄλλης 71. Πεντάκις κατεστράφη ἐκ πυρκαϊῶν καὶ πεντάκις ἀνῳκοδομήθη μεγαλοπρεπέστερον. Ἐν τέλει ἀπὸ τοῦ 1424 μέχρι τοῦ 1442 ἀνεκαινίσθη ἐξ ὁλοκλήρου ἐπὶ σχεδίου τοῦ Καντελάριο καὶ ῥυθμοῦ γοτθικοῦ. Περιστοιχίζεται ὑπὸ δύο στοῶν, στηριζομένων ἐπὶ 107 στηλῶν. Ἡ ἄνω στοά, ἡ loggia, διακρίνεται διὰ τὸν ἀρχιτεκτονικὸν πλοῦτόν της καὶ τοὺς δύο ἐξ ἐρυθρῶν μαρμάρων κίονάς της, ὁπόθεν τὸ συμβούλιον ἐξήγγελλε τὰς καταδικαστικὰς εἰς θάνατον ἀποφάσεις. Αἱ θαυμάσιαι αὐλαί, κεκοσμημέναι δι' ἀγαλμάτων, ἀναγλύφων καὶ δεξαμενῶν, εἶναι ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων τῆς βενετικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἡ *Κλῖμαξ τῶν γιγάντων* (Scala dei Giganti), λαβοῦσα τὸ ὄνομά της ἐκ τῶν δύο κολοσσιαίων ἀγαλμάτων τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τοῦ Ἄρεως, ἄγει πρὸς τὰς στοάς, ὅπου ἔχουν στηθῆ αἱ προτομαὶ διασήμων ἀνδρῶν ὅλων τῶν ἐποχῶν. Ἐπὶ τῆς κλίμακος ταύτης ἐκαρατομήθη, ὡς συνωμότης, ὁ δόγης *Μαρῖνος Φαλιέρο* καὶ ἀπὸ τῆς κλίμακος ταύτης ἐπιδεικνύων τὴν σπάθην τοῦ δημίου εἷς ἐκ τῶν συμβούλων τῶν δέκα πρὸς τὸν λαόν, ἀνεφώνησεν: «Ὁ προδότης ὑπέστη τὴν ποινὴν τῶν ἐγκλημάτων του». Ἐκεῖθεν ἄγουσι δύο ἄλλαι κλίμακες, ἡ *χρυσῆ* (Scala d'oro) καὶ ἡ *τῶν ἐποπτῶν* (Scala dei censori), εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ἀνακτόρων καὶ εἰς τὰς περιλάμπρους αἰθούσας αὐτοῦ. Ἡ πρώτη κατὰ σειρὰν εἶναι ἡ αἴθουσα τοῦ *Μεγάλου Συμβουλίου*, ἔχουσα μῆκος 52 μέτρων καὶ πλάτος 22, ἐχρησίμευε δὲ διὰ τὰς συνελεύσεις τῶν γεγραμμένων εἰς τὴν χρυσῆν βίβλον εὐπατριδῶν. Εἰς αὐτὴν ὑπάρχουσιν αἱ προσωπογραφίαι 76 δογῶν, τὴν μίαν τῶν ὁποίων, τὴν τοῦ Μαρίνου Φαλιέρο, καλύπτει μέλας πέπλος. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχει σειρὰ ἱστορικῶν πινάκων τῶν μεγίστων ζωγράφων τῆς *Βενετικῆς Σχολῆς* (βλ. κατωτ.). Ὡσαύτως εὑρίσκεται καὶ ὁ περίφημος πίναξ τοῦ Ἕλληνος ζωγράφου *Ἀλιένσε Βασιλάκη* (βλ. λ.), ὁ παριστάνων τὴν στέψιν τοῦ Βαλδουίνου ὑπὸ τοῦ δόγη Δανδόλου. Τὴν αἴθουσαν ταύτην ἀκολουθοῦν πέντε τοιαῦται, ἀποτελοῦσαι τὸ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον, ὅπερ περικλείει πλεῖστα ἑλληνικὰ καὶ ῥωμαϊκὰ γλυπτικὰ ἔργα.

Εἰς τὸν δεύτερον ὄροφον ὑπάρχουν αἱ αἴθουσαι, ἔνθα συνήρχοντο αἱ ἀρχαὶ τῆς πολιτείας, ἡ αἴθουσα τῆς Πυξίδος, ἡ τοῦ συμβουλίου τῶν Τριῶν καὶ ἡ τῶν Δέκα, ἡ τῶν Τεσσάρων θυρῶν, ἔνθα ἐγίνοντο δεκτοὶ οἱ πρέσβεις, ἡ τῆς γερουσίας, ὅπου εὑρίσκεται ὁ θρόνος, καὶ ὑπεράνω αὐτοῦ ἡ «Ἀποκαθήλωσις» τοῦ Τιντορέττο, ἡ αἴθουσα τοῦ κολλεγίου καὶ ἡ ἑτέρα τοῦ ἀντικολλεγίου. Πᾶσαι αἱ αἴθουσαι αὗται ἀποτελοῦν πολύτιμα μουσεῖα γραφικῆς. Πολυάριθμοι εἶναι οἱ πίνακες τοῦ Τισιανοῦ, τοῦ Βερονέζε, τοῦ Τιέπολο, τοῦ Τιντορέττο, τοῦ Πάλμα, τοῦ Μάρκου Βετσέλιο, τοῦ Ἀλιένσε Βασιλάκη, τοῦ Βιτσεντῖνο καὶ ἄλλων μεγάλων καλλιτεχνῶν. Ἀπὸ ἕνα διάδρομον τῶν αἰθουσῶν τούτων ἑνοῦται τὸ δουκικὸν ἀνάκτορον, διὰ τῆς γεφύρας τῶν Στεναγμῶν (ponte dei Sospiri), μετὰ τῶν φυλακῶν, ἐγερθεισῶν τῷ 1571. Αὗται εἶναι αἱ περιώνυμοι εἱρκταὶ μὲ τὴν μολυβδίνην στέγην, ἐξ οὗ καὶ ἀπεκλήθησαν Piombi, εἰς δὲ τὰ ὑπόγεια αὐτῶν εὑρίσκονται αἱ φυλακαὶ τῶν πολιτικῶν καταδίκων, αἱ ὀνομαζόμεναι *φρέατα* (Pozzi), ὡς ἐκ τῶν ὑδάτων τὰ ὁποῖα εἰσέρχονται εἰς αὐτὰς καὶ ὅπου ὁ ἅπαξ εἰσερχόμενος δὲν ἐξήρχετο εἰμὴ νεκρός. Εἰς τὰς φυλακὰς ταύτας ὑπεβάλλοντο οἱ κρατούμενοι εἰς βασανιστήρια, ἐκεῖ δὲ ἐκλείσθησαν ἄπειροι διάσημοι ἄνδρες, ἐν οἷς καὶ ὁ ἐν μέσῳ ἀνεκδιηγήτων μαρτυρίων ἀποθανὼν Ἰάκωβος Φόσκαρι, υἱὸς τοῦ διασήμου δόγη. Τὰς φυλακὰς ταύτας κατέστρεψαν οἱ Γάλλοι τῷ 1797, ἀλλὰ τὰς ἀνῳκοδόμησαν αὖθις οἱ Αὐστριακοί. Ἀπὸ τῆς ἑνώσεως τῆς Βενετίας μετὰ τοῦ ἰταλικοῦ κράτους, αἱ φυλακαὶ αὗται ἐγένοντο ἁπλῶς ἀντικείμενα τῆς περιεργείας τῶν περιηγητῶν.

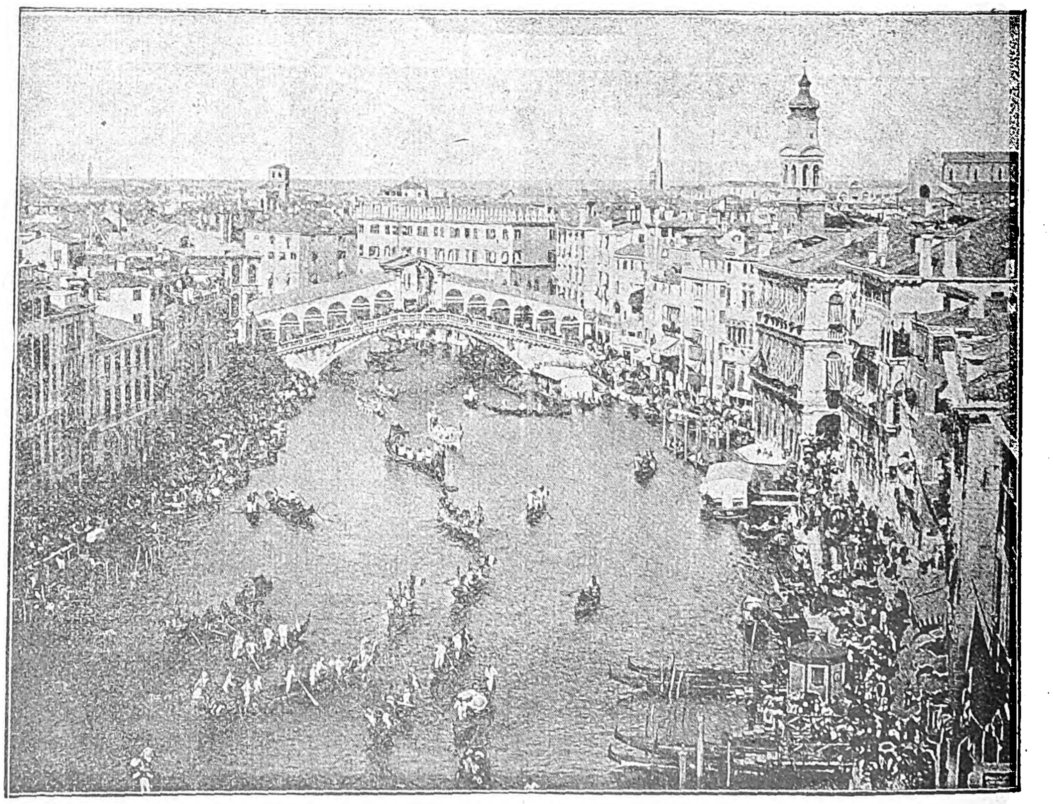

Βενετία: *Μία ἡμέρα ἑορτῶν εἰς τὴν μεγάλην διώρυγα.*

Ὁ ναύσταθμος. Ἀπὸ τοῦ δουκικοῦ ἀνακτόρου ἄρχεται ἡ προκυμαία τῶν Σκλαβώνων (Riva degli Schiavoni) ἐκτεινομένη μέχρι τῶν λαϊκῶν κήπων (Giardini Publici), φυτευθέντων ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος εἰς τὴν θέσιν, ὅπου ἄλλοτε ὑπῆρχον παλαιὰ μοναστήρια, ἐντὸς δὲ αὐτῶν γίνονται σήμερον αἱ καλλιτεχνικαὶ ἐκθέσεις. Ἐπὶ τῆς προκυμαίας ταύτης ὑφίσταται ἀνέπαφος ὁ περίφημος ναύσταθμος. Ἐκεῖ καταφαίνεται πλειότερον ἡ ἐπελθοῦσα παρακμὴ τῆς ἄλλοτε κυριάρχου τῶν θαλασσῶν πόλεως. Εἰς τὸν ναύσταθμον, ὅπου εἰργάζοντο τρεῖς μυριάδες ἐργατῶν θαλάσσης καὶ ἐξωπλίζοντο οἱ πολεμικοὶ καὶ οἱ ἐμπορικοὶ στόλοι τῆς δημοκρατίας, δὲν ἀπομένει εἰμὴ τὸ ἀρχαῖον οἰκοδόμημα τὸ ἀναμιμνῆσκον τὴν πάλαι ἰσχύν. Εὑρίσκεται ὡσαύτως τὸ χαλκοῦν μνημεῖον μετὰ βάθρων φερόντων ἀναγλύφους ἀλληγορικὰς παραστάσεις τῆς θαλασσίας δυνάμεως τῶν Βενετῶν καὶ ἐπιγραφὴν πρὸς τιμὴν τοῦ δόγη Φραγκίσκου Μοροζίνη τοῦ Πελοποννησιακοῦ, ἐγερθὲν τῷ 1693. Ἐπίσης σώζονται ἡ κυρία πύλη, θαυμάσιον ἔργον κορινθιακοῦ ῥυθμοῦ, ἐξ ἑλληνικοῦ μαρμάρου, ἡ κατασκευὴ τῆς ὁποίας ἤρξατο τῷ 1304 καὶ ἐξηκολούθησε μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς βενετικῆς δημοκρατίας, καὶ τὸ ἄγαλμα

τῆς ἁγίας Ἰουστινιανῆς, ἐγερθὲν εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐναντίον τῶν Τούρκων περιφανοῦς ναυμαχίας τοῦ 1571, γλυφὲν ὑπὸ τοῦ Καμπάνια καὶ φέρον εἰς τὰ βάθρα του ἀναλόγους ἐπιγραφάς, εἰς μνήμην τῆς ναυμαχίας ταύτης, συναφθείσης κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τῆς ἁγίας. Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ ναυστάθμου εὑρίσκονται καὶ οἱ τέσσαρες μαρμάρινοι λέοντες τοῦ λιμένος τοῦ Πειραιῶς, ἁρπαγέντες ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου Μοροζίνη τῷ 1687. Ἐπίσης ἐκεῖ ὑψοῦται μνημεῖον τοῦ ἐνδόξου ναυάρχου Ἀγγέλου Ἕμο, ἀκολουθεῖ δὲ ἡ αἴθουσα τῶν τύπων τῶν πλοίων ὅλων τῶν ἐποχῶν καὶ ὅ,τι ἀπέμεινεν ἐκ τοῦ σκάφους τοῦ *Βουκενταύρου*. Διασώζεται ἀκόμη καὶ τὸ ὁπλοστάσιον, ἔνθα ὑπῆρχεν ἐναποθηκευμένος διαρκῶς ὁ ὁπλισμὸς 60.000 ἀνδρῶν. Σήμερον ὁ ναύσταθμος οὗτος μετεβλήθη κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς ἱστορικὸν ναυτικὸν μουσεῖον, μόλις δ' ἀπασχολεῖ δισχιλίους ναυτεργάτας.

Αἱ ἐκκλησίαι. Μεταξὺ τῶν θαυμασιωτέρων οἰκοδομῶν τῆς Βενετίας εἶναι αἱ πολυάριθμοι ἐκκλησίαι της, περικλείουσαι ἀριστουργήματα γλυπτικῆς, γραφικῆς καὶ χρυσοχοΐας καὶ ἡ ἀπαρίθμησις τῶν ὁποίων καθίσταται δυσχερής. Ἐκ τῶν ἀρίστων ἐκκλησιῶν εἶναι ἡ τοῦ *Ἁγίου Ζαχαρίου*, ἀνεγερθεῖσα κατὰ σχέδιον τοῦ Μαρτίνου Λομβάρδο, γέμουσα δὲ ἔργων τοῦ Ἀλεξάνδρου Βιτώρια, τοῦ Πάλμα Μπελίνο, τοῦ Πελεγρίνι καὶ πλείστων ἄλλων. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην ὑπάρχουν ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης ἡ περίφημος Pala (ἐπικάλυμμα) μετὰ τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων, γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Πάλμα, καὶ τὸ μνημεῖον τοῦ Ἀλεξάνδρου Βιτώρια, γλυφὲν ὑπὸ τοῦ ἰδίου καὶ φέρον τὴν προτομὴν τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου εἰς φυσικὸν μέγεθος. Ἀξιοθαύμαστος ἐπίσης εἶναι ὁ *Ἅγιος Γεώργιος* τῶν Ἑλλήνων, ἐγειρόμενος ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς διώρυγος (rio ai Greci), ἐπὶ σχεδίου τῶν ἀρχιτεκτόνων Σάντα Λομβάρδο (1539) καὶ Τζαναντονῖνο, τροποποιηθέντος δὲ τῷ 1550 ὑπὸ τοῦ Σανσοβῖνο. Τὰ πλεῖστα, ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν αὐτῆς, βυζαντινὰ μωσαϊκὰ ἐξετελέσθησαν ἐπὶ σχεδίων τοῦ Τισιανοῦ, ὡς ἀναφέρει εἰς τὸ σύγγραμμά του «Otto giorni a Venezia» ὁ Ἀντώνιος Κουάρντι, μέλος τοῦ βενετικοῦ Ἀθηναίου τῷ 1844. Τὸ κωδωνοστάσιον τῆς ἐκκλησίας ἱδρύθη βραδύτερον, ἐπὶ σχεδίου τοῦ Οὐγγάριν. Ἄλλαι ἀξιοσημείωτοι ἐκκλησίαι εἶναι ἡ τοῦ *Ἁγίου Φραγκίσκου*, ἔργον τοῦ Παλλαδίου, ἡ τῶν *Ἁγίων Πέτρου καὶ Παύλου* περικλείουσαι τὸν ὡραῖον πίνακα τῆς «Ἀναλήψεως τῆς Θεοτόκου» τοῦ Ἕλληνος ζωγράφου Μάρκου Μπαζαΐτη, ἡ τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου* τοῦ *Μεγάλου*, τοῦ *Ἁγίου Παντελεήμονος*, τῆς Santa Maria matre domini, τῆς Santa Formosa, τοῦ *Ἁγίου Ἰουλιανοῦ*, τῶν *Ἁγίων Ἰωάννου καὶ Παύλου*, κειμένη ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου πλατείας.

Ἡ τελευταία αὕτη ἐκκλησία εἶναι ἡ μεγαλυτέρα μετὰ τὸν Ἅγιον Μᾶρκον, ἤρξατο δὲ οἰκοδομουμένη τῷ 1246 καὶ ἐπερατώθη τῷ 1430. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα παρηκολούθησαν τὴν οἰκοδομὴν πλεῖστοι διάσημοι ἀρχιτέκτονες, εἶναι δὲ αὕτη τὸ Πάνθεον τῆς Βενετίας. Ἡ μεγαλοπρέπεια, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ κομψότης τοῦ ναοῦ τούτου καὶ τὰ ἀριστουργήματα τὰ ὁποῖα περικλείει μετὰ τῶν θαυμασίων διακοσμήσεων, εἶναι ἀληθῶς ἀνωτέρα περιγραφῆς. Ὑψοῦνται ἐν αὐτῷ τὰ μνημεῖα τοῦ δόγη Πέτρου Μοντσενίγου, θανόντος τῷ **1476**, γλυφὲν ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Λομβάρδο, Ἀντωνίου καὶ Τουλλίου, τὸ τοῦ Ἱερωνύμου Κανάλ, τοῦ Μελχιὼρ Λάντσιε, γλυφὲν ὑπὸ τοῦ Μπάρτελ, τοῦ Μάρκου-Ἀντωνίου Μπραγκαντίνι, τοῦ ἐνδόξου ὑπερασπιστοῦ τῆς Κύπρου, τὸ μαυσωλεῖον τοῦ Ἀλοϊσίου Μικιέλι, τὸ ἄγαλμα τοῦ στρατηγοῦ Διονυσίου Νάλντο, ἔργον τοῦ γλύπτου Μπρένιο, τὰ μαυσωλεῖα τοῦ Ἐδουάρδου Οὐΐνδσωρ, τοῦ δόγη Μιχαὴλ Μοροζίνη καὶ τοῦ Λεονάρδου Λορεδάν, τὸ μέγα μνημεῖον τοῦ δόγη Ἀνδρέα Βενδραμίν, τὸ ὡραιότερον, τὸ πλουσιώτερον καὶ τὸ κομψότερον ἐξ ὅσων ὑπάρχουσιν ἐν Βενετίᾳ καὶ πλῆθος ἄλλων μαυσωλείων καὶ ἀνδριάντων, στρατηγῶν καὶ ναυάρχων πεσόντων εἰς διαφόρους μάχας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἔφιππος ἀνδριὰς τοῦ Ὁρατίου Μπαλιόνε καὶ ἡ νεκροθήκη τοῦ Βαρθολομαίου Μπραγκαντῖνο. Ἄπειροι δὲ εἶναι οἱ εὑρισκόμενοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην πίνακες τῶν μεγάλων ζωγράφων τῆς βενετικῆς σχολῆς. Πρὸ τῆς ἐκκλησίας ταύτης ἔχει στηθῆ ὁ ἔφιππος ἀνδριὰς τοῦ Κολλεόνε, τὸ ἄριστον τῶν ἔργων τοῦ Βερόκιο. Εἰς τὸν ἕτερον μεγαλοπρεπῆ ναὸν τῆς Santa Maria d' Frari, ἔχουν ἐνταφιασθῆ πλεῖστοι δόγαι καὶ ἥρωες, τῶν ὁποίων τὰ μαυσωλεῖα ἔχουν γλυφῆ ὑπὸ τῶν διασημοτέρων καλλιτεχνῶν. Εἰς αὐτὴν ἐγείρεται καὶ τὸ περικλεῖον τὰ ὀστᾶ τοῦ Ἀντωνίου Καζανόβα, «principis sculptorum aetatis suae, ἐκτελεσθὲν τῷ 1827 ὑπὸ τῶν μαθητῶν του Μαρτίνι, Φερράρι, Φάμπρις κτλ., ἐπὶ σχεδίου γενομένου ὑπὸ τοῦ ἰδίου καλλιτέχνου διὰ τὸν τάφον τοῦ Τισιανοῦ.

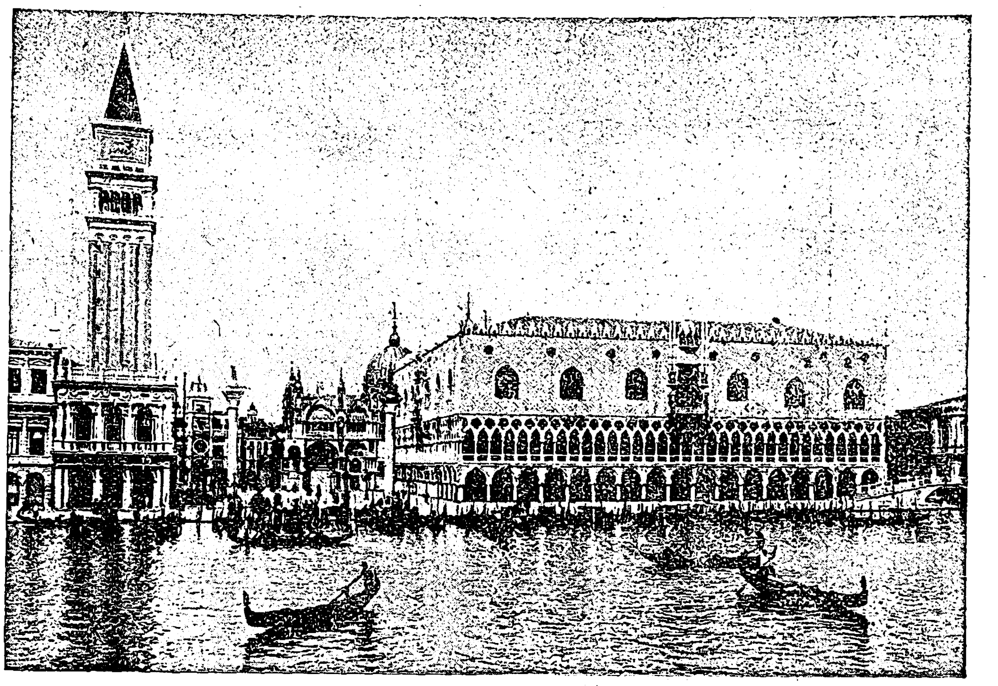

Βενετία: *Ἡ ἀποβάθρα τοῦ Ἁγίου Μάρκου.*
[Φωτογραφία ληφθεῖσα πρὸ τῆς πτώσεως τοῦ κωδωνοστασίου.]

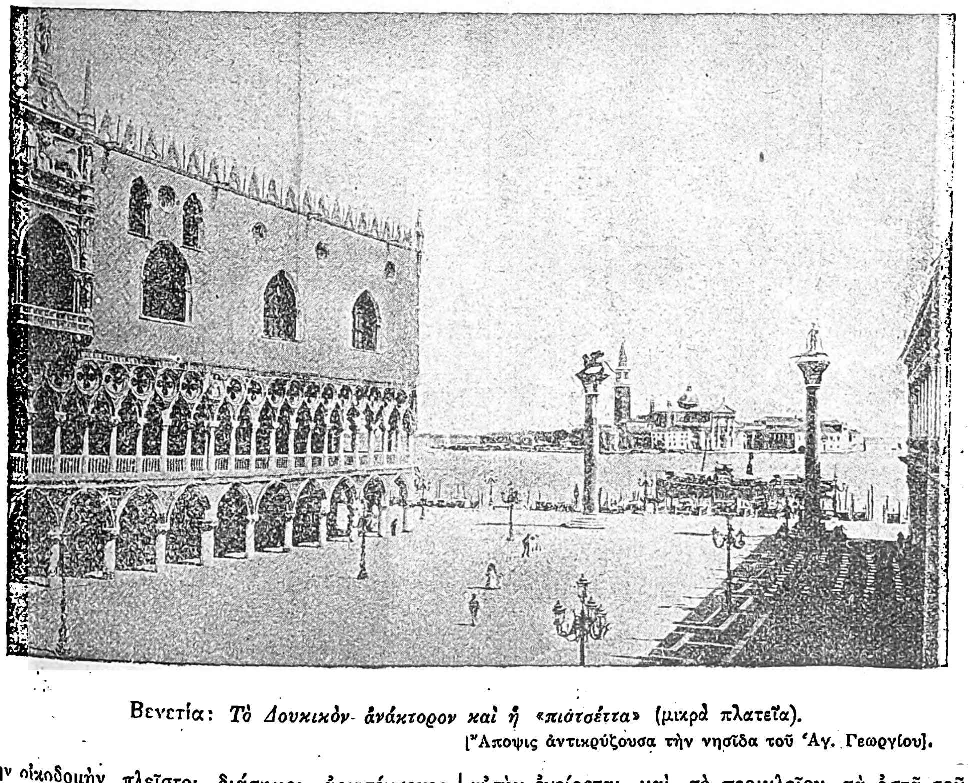

Βενετία: *Τὸ Δουκικὸν ἀνάκτορον καὶ ἡ «πιάτσέττα»* (μικρὰ πλατεῖα).
[Ἄποψις ἀντικρύζουσα τὴν νησῖδα τοῦ Ἁγ. Γεωργίου].

Ἕτερος μεγαλοπρεπὴς ναὸς τῆς πόλεως εἶναι ἡ Santa Maria della Salute, ἔργον τοῦ διασήμου μαθητοῦ τοῦ Παλλαδίου, Βαλτάσαρ Λογγένα. Ἀφιερώθη εἰς τὴν Θεομήτορα, εἰς μνήμην τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς ἐνσκηψάσης ἐπιδημίας τῆς πανώλους. Ἡ ἐκκλησία αὕτη, πλουσιωτάτη καὶ κατάφορτος ἐκ διακοσμήσεων, ἀριθμεῖ 125 ἀγάλματα, ὅλα ἐκ μαρμάρου τῆς Καρρέρας. Αἱ ἐκ μονολίθου στῆλαί της προέρχονται ἐξ ἀρχαίου ρωμαϊκοῦ ναοῦ τῆς πόλεως, εἶναι δὲ διακεκοσμημένη διὰ πινάκων παλαιοτέρων ζωγράφων, ἐν οἷς ὑπάρχει καὶ πίναξ τοῦ Μπαζαΐτη. Τῷ 1818 ἐγκατεστάθη εἰς ἰδιαίτερον κτίριον παρ' αὐτῇ τὸ πατριαρχικὸν σεμινάριον, περιλαμβάνον πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην, συλλογὴν ἀγαλμάτων, τεμάχια ἀρχιτεκτονικὰ κτλ., τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων προέρχονται ἀπὸ διαλυθείσας ἐκκλησίας καὶ μονάς, πολύτιμον συλλογὴν μεταλλίων καὶ τὴν πινακοθήκην τοῦ μαρκησίου Μανφραντίνι. Εἰς αὐτὴν ὑπάρχει ἡ «Παναγία μετὰ τοῦ θείου βρέφους», εἷς ἅγιος καὶ εἷς ἄγγελος κρούων κιθάραν. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀποδίδεται εἰς τὸν Λεονάρδον ντὰ Βίντσι.

Δυσχερὴς εἶναι ἡ ἀπαρίθμησις καὶ ἄλλων ἱστορικῶν ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως ταύτης, καίτοι πᾶσαι περικλείουσιν ἀριστουργήματα. Σημειοῦμεν τελευταίαν τὴν τοῦ *Ἁγίου Σεβαστιανοῦ*, εὑρισκομένην παρὰ τὴν διώρυγα τῆς Τζουντέκκας, διότι αὕτη εἶναι ἡ κοινῶς λεγομένη ἐκκλησία τοῦ *Παύλου Βερονέζε*. Εἰς αὐτὴν ὑπάρχουν συγκεντρωμένα τὰ ἔργα τῶν πρώτων χρόνων τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου, ἐνταφιασθέντος ἐν τῷ ναῷ τούτῳ. Ἐπὶ τοῦ μνημείου του δὲ ἐστήθη ἡ προτομὴ αὐτοῦ, γλυφεῖσα ὑπὸ τοῦ Καμίλλου Μοτζέττι.

Ἡ πόλις τῶν Παλατίων. Εἰς οἱανδήποτε τῶν ἀπειροπληθῶν ὁδῶν καὶ πλατειῶν τῆς Βενετίας καὶ τῶν μεγάλων καὶ μικρῶν διωρύγων της θὰ συναντήσῃ τις καὶ ἓν οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον ἑλκύει τὴν προσοχήν, λόγῳ τῆς καλλιτεχνικῆς ἢ τῆς ἱστορικῆς του σημασίας. Ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἠρίθμει ἡ πόλις διακόσια πεντήκοντα μεγαλοπρεπῆ ἰδιωτικὰ παλάτια, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ηὔξανεν ἐφ' ὅσον καὶ ὁ πλοῦτος τῶν πολιτῶν αὐτῆς. Ἀλλ' εἰς τὴν Μεγάλην Διώρυγα, τὸ περιβόητον Canale Grande, ἐμφανίζεται ἡ νύμφη τοῦ Ἀδρία εἰς ὅλον αὐτῆς τὸ οἰκοδομικὸν μεγαλεῖον. Εἶναι αὕτη ἡ κυρία ἀρτηρία τῆς πόλεως, τὴν ὁποίαν αἱ γόνδολαι, τὰ μικρὰ ἀτμόπλοια, αἱ βενζινάκατοι, κατὰ χιλιάδας διασχίζουσι καθ' ἑκάστην. Εἰς οὐδεμίαν πόλιν τοῦ κόσμου ὑπάρχει μεγαλοπρεπεστέρα καὶ ἰδιορρυθμοτέρα ὁδὸς ἀπὸ τὴν ὑγρὰν ταύτην λεωφόρον, ἐπὶ τῆς ὁποίας κατοπτρίζονται τὰ περιφανῆ παλάτια, τὰ δεικνύοντα τὴν καλαισθησίαν, τὴν πολυτέλειαν καὶ τὸν πλοῦτον τῆς ἐνδόξου ἐποχῆς τῆς δημοκρατίας. Ὅλα τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα εἶναι ἔργα τῶν μεγάλων ἀρχιτεκτόνων της, διακοσμηθέντα ὑπὸ τῶν ἐνδόξων ζωγράφων καὶ γλυπτῶν τῆς βενετικῆς σχολῆς, ἀνήκουσι δὲ εἰς πολίτας, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα συνεταυτίσθησαν μετὰ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς πολιτείας. Δὲν ἐφείδοντο οὗτοι χρυσοῦ, ὅπως τὰ καταστήσωσιν ἐφάμιλλα πρὸς τὰ ἀνάκτορα τῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης· εἰς τὰς εὐρυτάτας αἰθούσας των, τῶν ὁποίων καὶ τὸ τελευταῖον ἀντικείμενον ἦτο ἔργον τέχνης, ἐδίδοντο αἱ ἑορταὶ ἐκεῖναι, εἰς τὰς ὁποίας διέλαμπον ἡ χάρις, ἡ κομψότης, ἡ εὐφυΐα τῆς διαλέξεως, αἱ ἐκθαμβοῦσαι τοὺς παντα-

Digitized by Google

χόθεν ἀφικνουμένους ξένους. Διασώζονται ἀκόμη εἰς αὐτὰ τὰ περίφημα σπουδαστήρια, ὅπου συνήρχοντο, ὅπως φιλοσοφήσωσιν οἱ ἄρχοντες τῆς Βενετίας.

Τὸ Canale Grande ἢ τὸ Canalezzo, ὡς κοινῶς ἐλέγετο, διακόπτεται ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον ὑπὸ τῆς γεφύρας τοῦ Ριάλτο, κτισθείσης ἀπὸ τοῦ 1588 ἕως τοῦ 1591 ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου ντὰ Πόντε καὶ ἐχούσης 48 μέτρων μῆκος καὶ 14 πλάτος, ἀποτελουμένης δὲ ὑπὸ ἑνὸς μόνον τόξου ἐκ μαρμάρου 23 μέτρων ἀνοίγματος καὶ 10 ὕψους. Μέχρι τοῦ 1854 ἡ γέφυρα αὕτη ἀπετέλει τὸ μόνον μέσον συγκοινωνίας μεταξὺ τῶν ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν τμημάτων τῆς Βενετίας, πλαισιοῦται δὲ ὑπὸ δύο σειρῶν ἐργαστηρίων. Παρὰ τὴν γέφυραν ταύτην ὑψοῦνται ἀκόμη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ἀκτῆς αἱ Fabbriche vecchie καὶ αἱ Fabbriche nuove, ὅπου εὑρίσκοντο τὰ γραφεῖα καὶ αἱ ἀποθῆκαι τῆς πόλεως, πέριξ δὲ αὐτῶν ἦσαν τὰ ἐμπορικὰ κέντρα. Ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς γεφύρας ταύτης ἐπὶ τῆς Μεγάλης Διώρυγος ἐγείρονται τὰ περικαλλῆ παλάτια καὶ αἱ ἐκκλησίαι. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι τὸ Fontaco de' Turchi, ὅπου εἶναι ἐγκατεστημένον τὸ δημοτικὸν μουσεῖον, τὸ Fondaco de' Tedeschi, τὸ Ca' doro, ἡ Χρυσῆ Οἰκία, ἡ κληθεῖσα οὕτως ἕνεκα τῆς πλουσίας διακοσμήσεώς της. Ἐπὶ τῶν Canale Grande εὑρίσκεται ἡ Ἀκαδημία τῶν Καλῶν Τεχνῶν, ἐντὸς τῆς ἀρχαίας Scuola della Carità, ὅπου συνήρχετο ἄλλοτε ἡ ὁμώνυμος ἀδελφότης. Ἡ ἀκαδημία αὕτη περιλαμβάνει πίνακας μόνον τῆς βενετικῆς σχολῆς, εὑρίσκονται δ' εἰς αὐτὴν ἔργα πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν ἀκμασάντων καλλιτεχνῶν ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος μέχρι τῆς παρακμῆς τῆς σχολῆς.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς μικροτέρας διώρυγας, αἵτινες ἐκβάλλουν εἰς τὴν μεγάλην τοιαύτην, καὶ εἰς τὸ λαϊκὸν Καναρέγιο ὑπάρχουν πολυάριθμα παλάτια, ἀλλὰ τὸ Canale Grande περιλαμβάνει τὰ ὡραιότερα τούτων. Εἶναι ἀδύνατον νὰ φαντασθῇ τις τὴν πολυτέλειαν καὶ τὸν πλοῦτον τῶν οἴκων τούτων, γράφει ὁ Μοντεσκιέ. Ὁ Κονταρίνι εἶχε πάντοτε πρὸ τῆς θύρας του δέκα γόνδολας καὶ πεντήκοντα ὑπηρέτας, ὁ δὲ Πιζάνι ᾠκοδόμησεν ἔπαυλιν εἰς τὸ Στρά, ἥτις κατεθάμβωσε τοὺς ἐπισκέπτας, ἐκεῖ δὲ ἔδωσε τὰς ἑορτὰς κατὰ τὴν διαμονὴν τοῦ Γουσταύου Γ' τῆς Σουηδίας, αἵτινες τοῦ ἐστοίχισαν 109.740 λίβρας. Κατὰ τὸν θάνατον δ' ἑνὸς δόγη, ὁ Μοντσενίγος ἐνέδυσε πενθίμως τοὺς ὀγδοήκοντα ὑπηρέτας του, εἰς ἄλλην δὲ περίστασιν ὁ ἴδιος ἥνωσε τὰ τρία παλάτια του καὶ ἠνέωξε τὰς τεσσαράκοντα δύο αἰθούσας του, ὅπως δεχθῇ τοὺς ξένους του. Ὁ Φίλιππος Φαρσέττι ἠγόρασεν ἐν Ρώμῃ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν 42 κολοσσιαίας ἐκ μαρμάρου στήλας ἀρχαίων οἰκοδομῶν, ὅπως τὰς χρησιμοποιήσῃ εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ παλατίου του. Τοῦ δὲ Φοσκαρίνι αἱ διακόσιαι αἴθουσαι τοῦ μεγάρου του δὲν ἐπήρκουν ὅπως περιλάβωσι τοὺς θησαυροὺς τῆς τέχνης, οὓς εἶχε συγκομίσει πανταχόθεν οὗτος. Ἀκόμη καὶ αὗται αἱ κατοικίαι τοῦ λαοῦ δὲν ἐστεροῦντο πολυτελείας καὶ κομψότητος. Ὁ Scherer εἰς ἓν σύγγραμμά του, «Histoire du commerce» λέγει, ὅτι ἡ ἐποχὴ ἐκείνη ἦτο ἡ εὐτυχεστέρα τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐν ἀφθονίᾳ ἀπελάμβανε τῶν ἀγαθῶν καὶ τοῦ πλούτου τοῦ εἰσρέοντος ἐκ τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου.

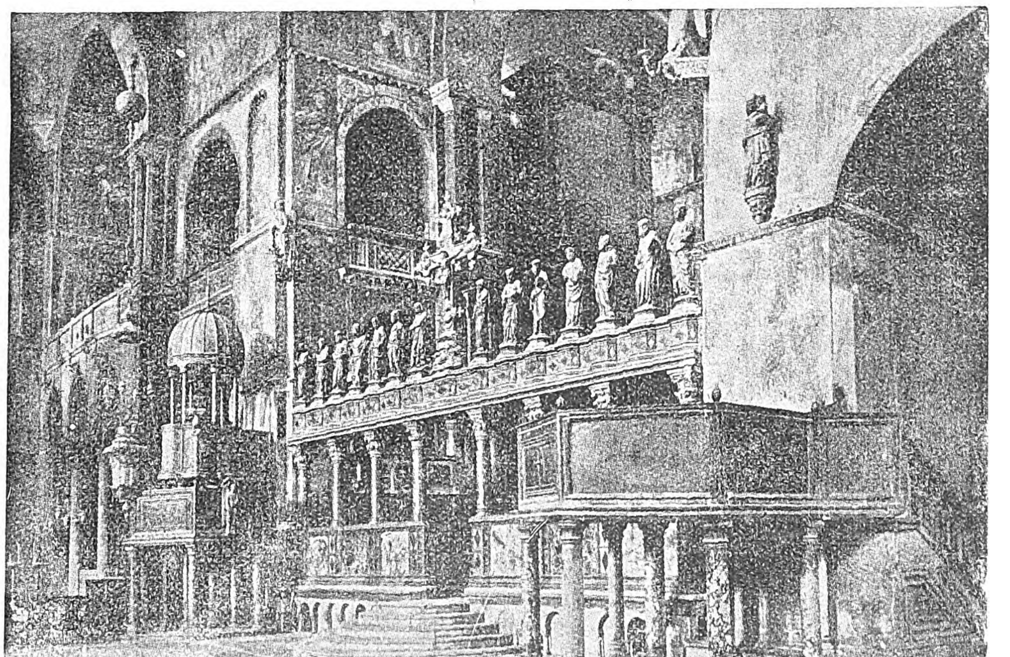

Βενετία: *Οἱ ἄμβωνες τοῦ Ἁγίου Μάρκου καὶ τὸ «εἰκονοστάσιον».*

[Ὑπεράνω τοῦ «εἰκονοστασίου» ὁ μέγας μαρμάρινος σταυρὸς καὶ ἀγάλματα τῆς Παρθένου, τοῦ Ἁγίου Μάρκου καὶ τῶν Ἀποστόλων, ἔργα τοῦ γλύπτου *Γιακομπέλλο ντάλλε Μαζένιε.*]

Τὸ ἀρχεῖον τῆς Βενετίας. Ἡ μονὴ τῶν *Φραγκισκανῶν*, διαλυθεῖσα τῷ 1810, μετεβλήθη εἰς τὸ γενικὸν δημόσιον ἀρχεῖον τῆς Βενετίας, ὅπερ οἱ Αὐστριακοί, μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς πόλεως, ὠνόμασαν «Γενικὸν αὐτοκρατορικὸν καὶ βασιλικὸν ἀρχεῖον τῆς Βενετίας». Ἡ μονὴ αὕτη, ὡς ἐκ τοῦ μεγέθους αὐτῆς, ἦτο τὸ μόνον κτίριον, ὅπερ ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ τὸν μέγαν πλοῦτον τῶν ἐγγράφων τῆς ὑπερχιλιετοῦς δημοκρατίας. Εἰς τὰς διακοσίας ἐνενήκοντα ὀκτὼ αἰθούσας αὐτῆς ἐναπετέθησαν 14.000.000 ἐγγράφων, περιλαμβανομένων ἐντὸς 110.772 φακέλλων, τῶν ὁποίων τὰ ἀρχαιότερα ἀνάγονται εἰς τὸ ἔτος 883. Ἰδιαιτέρως ἔχουν ταξιθετηθῆ τὰ τῆς περιόδου τῆς δημοκρατίας, ἤτοι μέχρι τῆς καταλύσεως αὐτῆς, τὰ δὲ τῆς μεταγενεστέρας ἐποχῆς ἔχουν τεθῆ εἰς χωριστὰς αἰθούσας. Τὸ ἀρχεῖον ἄλλοτε ἐστεγάζετο ἐν τῷ δουκικῷ ἀνακτόρῳ, κατὰ δὲ τὴν ἐπισυμβᾶσαν πυρκαϊὰν κατεστράφησαν πλεῖστα ἐκ τῶν ἐγγράφων, ἐνῷ ἄλλα διηρπάγησαν ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατήσαντος λαοῦ. ἐν τέλει δὲ οἱ Γάλλοι τῷ 1797 ἔκαυσαν τοὺς τίτλους τῶν εὐπατριδῶν, τὴν «Χρυσῆν βίβλον» καὶ πάντα τὰ πρὸς τὴν βενετικὴν ἀριστοκρατίαν σχετιζόμενα ἔγγραφα. Συνεπείᾳ τῶν καταστροφῶν τούτων εἰς πλεῖστα σημεῖα τοῦ εἰρηνικοῦ ἰδίως βίου τῆς πολιτείας ταύτης φαίνεται σιγῶσα ἡ ἱστορία. Ἀλλὰ καὶ τὰ σωζόμενα ἑκατομμύρια τῶν ἐγγράφων ἐνδιαφέρουν μεγάλως τὴν ἱστορίαν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἰδιαίτατα δὲ τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸ σημερινὸν ἀρχεῖον ἔχει ἐγκατασταθῆ ἡ ἁρμοδία ὑπηρεσία, ὑπάρχει δὲ λαμπρὸν ἀναγνωστήριον καὶ σχολὴ παλαιογραφίας.

Ἡ σημερινὴ Βενετία. Διὰ τῶν προσπαθειῶν τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως ἀνέκτησεν ἡ πόλις μέγα μέρος τῆς προτέρας καλλιτεχνικῆς καὶ ἐμπορικῆς της ζωῆς. Εἰς τοῦτο μεγάλως συνετέλεσεν ἡ ἀναπτυχθεῖσα βιομηχανία τῶν ξένων, ἥτις ἑλκύει μυριάδας περιηγητῶν κατ' ἔτος. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πόλις οὐδὲν ἔπαθεν, ἀναδύεται αὕτη ἐκ τῶν ὑδάτων ὅπως καὶ ὅτε ἐκαλεῖτο «Ὡραία νύμφη τοῦ Ἀδρία», κατὰ δὲ τὰς σεληνοφώτους νύκτας ἐμφανίζει εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἐπισκεπτῶν της τὴν μαγικὴν φαντασμαγορίαν τῆς παλαιᾶς της δόξης. Αἱ μελαναὶ γόνδολαι διασχίζουν τὰ ἤρεμα ὕδατα τῆς Μεγάλης Διώρυγος καὶ ἀκούονται ἐξ αὐτῶν αἱ παθητικαὶ νυκτῳδίαι τῶν παρελθόντων αἰώνων, τὰς

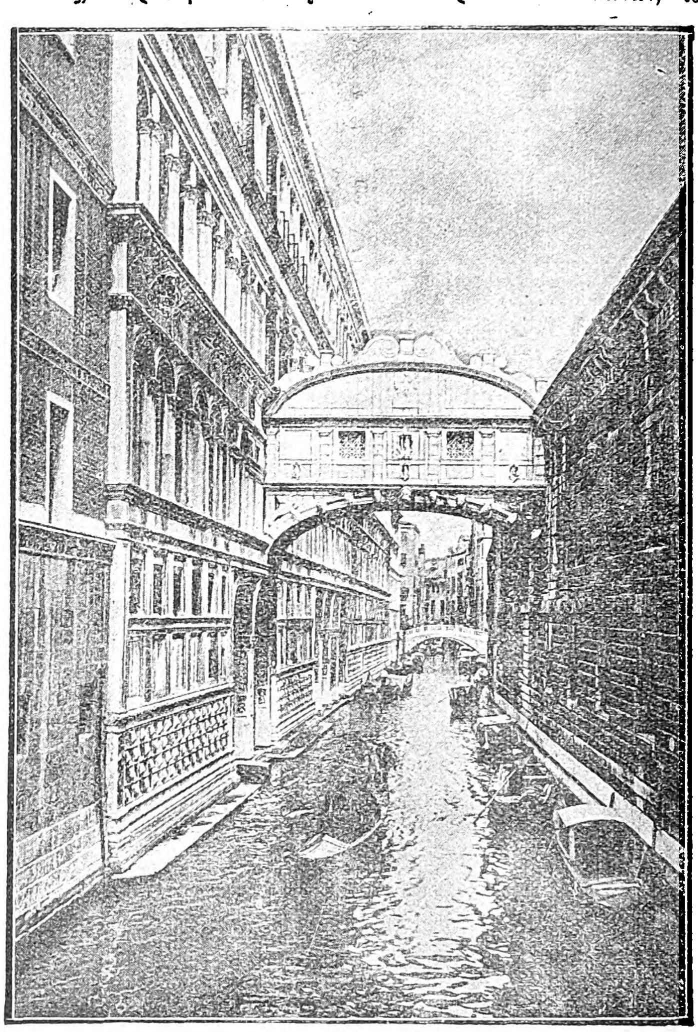

Βενετία: *Ἡ «Γέφυρα τῶν στεναγμῶν».*

ὁποίας ἤκουε καὶ ἡ Lucietta, ἥτις ἔρριπτεν ἀπὸ τῶν παραθύρων της ἄνθη πρὸς τὸν ᾄδοντα κάτωθεν αὐτῶν Zannetto τῆς κωμῳδίας «Campiello» τοῦ Γολδόνι. Ὁ δῆμος τῆς πολεως καταβάλλει πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς ἀναβίωσιν τῶν παλαιῶν της καρναβαλίων καὶ τῶν φαιδρῶν της πομπῶν, αἵτινες εἷλκυον πανταχόθεν τῆς Εὐρώπης τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ αἰσθανθῶσι τὰς καλλιτεχνικὰς ἀπολαύσεις τῆς βενετικῆς ζωῆς. Οἱ μεγιστᾶνες τῆς Βενετίας ἀπώλεσαν ἀληθῶς μετὰ τῶν μεγάλων περιουσιῶν των καὶ τὰς παλαιὰς αὐτῶν ἕξεις, ἀλλ' ὁ λαὸς διετήρησεν ἀκόμη πολὺ ἐκ τοῦ τοπικοῦ χρώματος, τὸ δὲ Καναρέγιο διατηρεῖ τοῦτο πλειότερον παντὸς ἄλλου διαμερίσματος. Αἱ γυναῖκες του ἐξακολουθοῦν ἀκόμη φέρουσαι τὰ σάλια τῆς Βουχάρας καὶ τὰς μεταξίνους μανδήλας των εἰς τὰς ξανθὰς κεφαλάς των. Οὕτως ἡ κυρίαρχος αὕτη πόλις τῆς θαλάσσης, ἀπολέσασα τὴν δύναμιν καὶ τὸ μεγαλεῖόν της, παρέμεινεν ἓν ἀπέραντον μουσεῖον. Οἱ διαρρεύσαντες χρόνοι, ἀφαιρέσαντες ἀπ' αὐτῆς τὴν αἴγλην τῆς μεγάλης πολιτείας, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ θίξωσι τὸ κάλλος, τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὸν καλλιτεχνικὸν χαρακτῆρά της. Τοιαύτη δὲ εἶναι ἡ ἐντύπωσις τὴν ὁποίαν προξενεῖ, ὥστε ὁ περιελθὼν τὴν Ἰταλίαν Ἱππόλυτος Ταὶν ἔγραφεν, ὅτι ἀπώλεσεν ἀδίκως τὸν χρόνον του περιερχόμενος ἄλλας πόλεις, ἐνῷ ἔπρεπε νὰ μεταβῇ ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἔνθα εὑρίσκει τις ζώσας τὰς καλὰς τέχνας εἰς ὅλας αὐτῶν τὰς ἐκδηλώσεις, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς της.

Θ. Β.

— [ΙΣΤΟΡ.] Ὡς πρῶτοι κάτοικοι τῆς περιοχῆς εἰς ἣν ἀνεγείρεται σήμερον ἡ Βενετία ἀναφέρονται οἱ ὑπὸ τὸν Ἀντήνορα, υἱὸν τοῦ Πριάμου, μετὰ τὸ πέρας τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου ἐλθόντες ἐνταῦθα Τρῶες ἄποικοι. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους τὰς βορείους ἀκτὰς τῆς Ἀδριατικῆς κατῴκουν οἱ *Βενετοί*, ἀφ' ὧν ὁλόκληρος ἡ περιοχὴ ὠνομάζετο *Βενετία*. Οἱ Βενετοί, ἐκβληθέντες ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ἐσχημάτισαν τὴν ἀποικίαν τῆς Ἀκυληΐας (βλ. λ.) τῷ 181 π. Χ. Τῷ 452 μ. Χ. οἱ Οὖννοι ὑπὸ τὸν Ἀττίλαν, λεηλατήσαντες τὴν βόρειον Ἰταλίαν, δὲν ἐφείσθησαν τῆς πόλεως ταύτης, ἧς οἱ κάτοικοι ἐζήτησαν ἄσυλον εἰς τὰ ἐγγὺς συμπλέγματα τῶν νησίδων, τὰ ἐν τῷ μυχῷ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης, καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐν αὐτοῖς. Οὕτως ἐσχηματίσθη ἡ πόλις, ἥτις μετὰ ταῦτα κατέστη ἡ περιβόητος Βενετία. Τῆς μικρᾶς ταύτης δημοκρατικῆς κοινότητος κέντρον ἐγένετο ἡ νῆσος *Ριάλτο* (Rivus Altus), ἐσχηματίσθησαν δὲ καὶ ἄλλαι ὁμοίας φύσεως κοινότητες, ὡς αἱ τοῦ *Μαλαμόκκο* καὶ *Τορέλλο*. Ἐπὶ δύο αἰῶνας οἱ ἐπὶ τῶν νήσων κάτοικοι, συγκοι-

Digitized by Google

νωνοῦντες πρὸς ἀλλήλους διὰ χονδροειδῶν ξυλίνων γεφυρῶν, διετέλουν κεχωρισμένοι διοικητικῶς. Ἀπὸ τοῦ Ζ' ὅμως αἰῶνος ἤρξαντο οἱ Βενετοὶ ἐπικοινωνοῦντες μὲ τοὺς πέριξ ἰταλικοὺς λαούς, αἱ πόλεις τῶν ὁποίων ἀνεπτύσσοντο ταχέως, ἡ δὲ Βερώνα καὶ τὸ Ἀλτῖνον ἐκοσμοῦντο δι' ὡραίων οἰκοδομῶν καὶ ἡ Κονκόρντια παρουσίαζε σπανίαν βιομηχανικὴν ἄνθησιν. Ὁ πολιτισμὸς αὐτῶν ἐπέδρα ἐπὶ τῶν κατοίκων τῶν βενετικῶν τεναγῶν καὶ μετέβαλλε τὴν αὐστηρότητα τῶν ἠθῶν των.

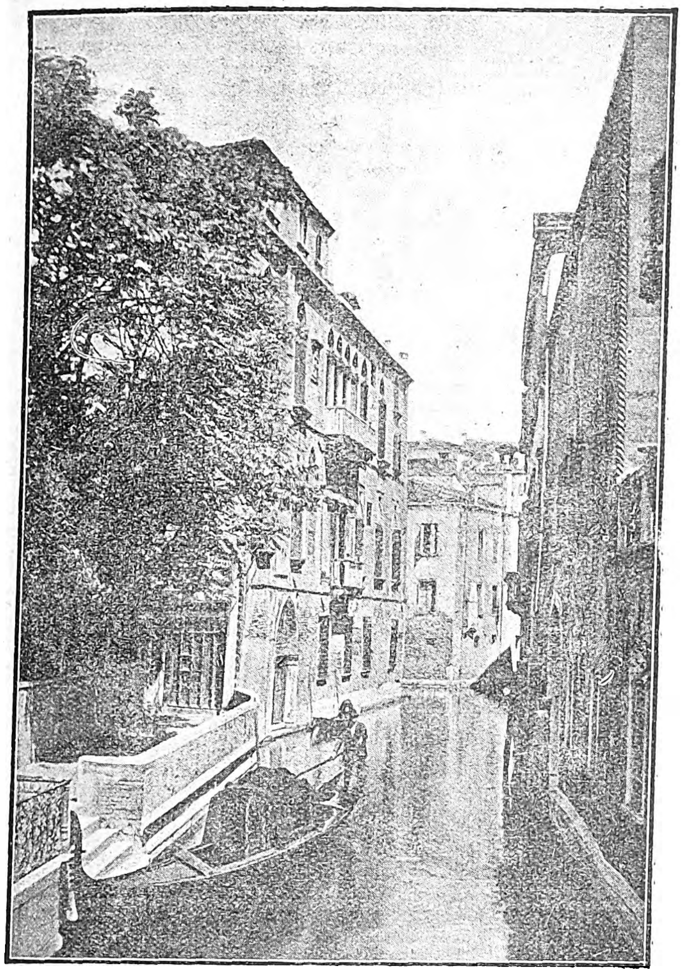

Βενετία: *Μία τῶν διωρύγων, ἐφ' ἧς τὸ παλάτιον Van Axel.*

Ὁ ἱστορικὸς Φιλιάζι διατείνεται ὅτι τὴν αὐστηρότητα ταύτην ἐκόμισαν οἱ Βενετοὶ ἐκ τῆς Ἀσίας, τῆς πρώτης κοιτίδος αὐτῶν, ἐκεῖθεν δὲ καὶ τὰς περιέργους ἀμφιέσεις των, τὰς κολπωτὰς περισκελίδας καὶ τὰς τιάρας, ὡς καὶ τὰς χρυσᾶς καὶ ἀργυρᾶς ἁλύσεις περὶ τοὺς λαιμούς των. Ὑποταγέντες οὗτοι εἰς τοὺς Ρωμαίους, ὑπέστησαν τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν, ἰδίως δὲ ἀπεδέχθησαν τὰ ρωμαϊκὰ θεάματα. Οὕτως, ὅπως ἀλλαχοῦ τῆς Ἰταλίας, καὶ ἐν Βενετίᾳ ἠγωνίζοντο εἰς τὰ ἀμφιθέατρα, ἀλλὰ ἀπηγορεύοντο εἰς τὰ στάδιά των αἱ αἱματηραὶ σκηναὶ τῆς Ρώμης καὶ οἱ ἀγῶνες τῶν μονομάχων. Οἱ Βενετοὶ ἠρέσκοντο μᾶλλον εἰς ἀγῶνας δρόμου, ἁρματοδρομίας καὶ πλειότερον εἰς τοὺς διαγωνισμοὺς τοῦ ᾄσματος καὶ τῆς ποιήσεως. Εἶχον δὲ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν γεωργίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ Ε' αἰῶνος εἶχον ἤδη ἀποδεχθῇ τὸν Χριστιανισμόν. Κατὰ τὸ 452, ἀναφέρει ὁ χρονικογράφος, ὁ πατριάρχης τοῦ Ἀλτίνου, ἀκολουθούμενος ὑπὸ πλήθους φυγάδων ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τῶν Οὔννων καὶ τῶν Γότθων, κατέφυγεν εἰς τὴν νῆσον *Γκράντο*, κομίζων μετὰ τῶν ἱερῶν λειψάνων καὶ τοὺς θησαυροὺς τῶν ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως. Οὕτως οἱ νέοι οὗτοι ἄποικοι ηὔξησαν τὸν πληθυσμόν, καὶ τὸ Γκράντο ἀπέβη ἡ πλουσιωτέρα τῶν νησίδων τῆς Βενετίας. Τὸ *Τορτσέλλο*, ἡ θελκτικωτέρα νῆσος τοῦ τενάγους, κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον (452) κατείχετο ἐπίσης ὑπὸ ἀποικίας ἐξ Ἀλτίνου. Τὰ διάφορα ταῦτα στοιχεῖα, ἀφομοιωθέντα σὺν τῷ χρόνῳ, ἀπετέλουν χωριστὰς κοινότητας, ἕως ὅτου ἡ ἀνάγκη ἥνωσεν αὐτὰς καὶ συνέπηξαν κοινὴν πολιτείαν, ἐκλέξασαι ἄρχοντα αὐτῆς τὸν *Παῦλον Λουκᾶν Ἀναφέστον* τῷ 697 καὶ ὀνομάσασαι αὐτὸν *δόγην*. Ἡ ἕδρα τῆς κυβερνήσεως, ἔτη τινὰ μετὰ ταῦτα, ἐγκατεστάθη εἰς τὴν νῆσον Ριάλτο, ἥτις, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ πολέμου ἐναντίον τοῦ βασιλέως Παπίνου, παρέσχεν εἰς τοὺς κατοίκους τὴν μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν. Ἡ νῆσος αὕτη ὑπῆρξεν ὁ πυρὴν μιᾶς πόλεως αὐξανομένης εἰς πληθυσμόν, τῆς σημερινῆς Βενετίας, ἥτις ὀλίγον κατ' ὀλίγον μετεβλήθη εἰς τὴν ἰσχυροτέραν ἐμπορικὴν δημοκρατίαν, χάρις εἰς τὴν θέσιν αὐτῆς, ἥτις τὴν ἠσφάλιζε κατὰ τοὺς διεξαγομένους μεταξὺ τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς αὐτοκρατορίας πολέμους.

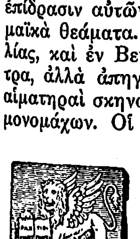

Θυρεὸς τῆς Βενετίας.

Μόλις καταστᾶσα ἀνεξάρτητος ἡ Βενετία, ἤρξατο ραγδαίως ἐξελισσομένη ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς. Ἐσωτερικῶς οἱ δόγαι ἐσχημάτισαν ἀρχικῶς ἀληθεῖς δυναστείας, ὧν τὰ μέλη διεδέχοντο ἄλληλα, καὶ ἡ ἰσχὺς περιῆλθεν εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν *Καντιάνο* καὶ τῶν *Ὀρσέολο*. Τῷ 1033 τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα κατηργήθη. Παρὰ τῷ δόγῃ ἱδρύθη τὸ συμβούλιον τῶν Sapientes (=*σοφῶν*), αἱ δὲ συνελεύσεις δὲν συνήρχοντο πλέον παρὰ διὰ νὰ ἐκλέξωσι τὰ μέλη τούτου ἢ νὰ ἀποφασίσουν περὶ εἰρήνης ἢ πολέμου.

Κατὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς δυτικῆς αὐτοκρατορίας οἱ Βενετοί, οἵτινες ἀνέπτυξαν μεγάλως τὴν ναυτιλίαν αὐτῶν, εἶχον συνδεδεμένα τὰ ἐμπορικά των συμφέροντα μετὰ τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ταῦτα ὑπηγόρευον εἰς αὐτούς, ὅπως παραμένωσι συνδεδεμένοι μετὰ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ Παπίνου ὑπεστήριξαν αὐτοὺς διὰ τοῦ στόλου των. Ἀλλ' ἡ παρακμὴ τῆς ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας ἀνύψου αὐτοὺς κατὰ θάλασσαν, λήγοντος δὲ τοῦ Η' αἰῶνος ἡ Βενετία εἶχε καταστῇ ἰσχυρὰ δύναμις καὶ ὁ στόλος της ἐγένετο τοσοῦτον ἀξιόμαχος, ὥστε καὶ τοὺς Ἄραβας νὰ καταναυμαχήσῃ καὶ τοὺς τρομεροὺς πειρατὰς τῆς Ἰστρίας νὰ καταστρέψῃ παρὰ τὸν Τάραντα, καὶ τὰς κτήσεις αὐτῆς νὰ ἐπεκτείνῃ ἐπὶ τῆς Ἰλλυρίας καὶ νὰ κυριαρχήσῃ ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς. Ὁ τότε δόγης *Ὀρσέολο Β'* προσέλαβε καὶ τὸν τίτλον τοῦ *δόγη τῆς Δαλματίας*, οἱ δὲ Βενετοί, οἵτινες ἐπεδαψίλευσαν εἰς τὰς νήσους τῆς Ἀδριατικῆς τὴν προστασίαν των κατὰ τῶν πειρατῶν, κατέκτησαν τῷ 997 αὐτάς.

Συνῆψαν τότε ἐμπορικὰς συνθήκας μετὰ τῆς Σερβίας, Αἰγύπτου καὶ Συρίας, τὰ δὲ ἐνετικὰ σκάφη εἰσέπλεον ἐλευθέρως εἰς τοὺς λιμένας τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ἀπαλλαγέντα τῶν φόρων τοὺς ὁποίους εἶχον ἐπιβάλει εἰς αὐτὰ οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες. Ἡ πτωχεία τοῦ ἐδάφους ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τῆς ναυτικῆς αὐτῶν ἐπιδόσεως, καὶ ἡ βενετικὴ βιομηχανία ἐγένετο ἡ μεγίστη αὐτῶν οἰκονομικὴ δύναμις. Παρ' ὅλα ὅμως ταῦτα ἡ ζωὴ τῶν κατοίκων ἐντὸς τῶν ἀκάρπων τούτων τεναγῶν καθίστατο δυσχερὴς καὶ ἐπὶ τοῦ δόγη *Τζιάνι*, τῷ 1222, προετάθη ἡ μεταφορὰ τῆς πρωτευούσης εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ', ὡς λέγει ὁ χρονικογράφος, ἡ πρότασις αὕτη ἀπερρίφθη ὁμοψήφως καὶ ἀπεφασίσθη, ὅπως ἐξακολουθήσῃ παραμένουσα ὡς τοιαύτη ἡ Βενετία.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπῆλθε σπουδαιοτάτη μεταβολὴ εἰς τὸ ἐσωτετικὸν κυβερνητικὸν σύστημα. Ὁ δόγης *Βιτάλε Μικιέλη Β'*, θελήσας νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν πολιτείαν ἀπὸ τὰς ἀπολυταρχικὰς αὐθαιρεσίας, ἐφονεύθη, εἰσήχθη δὲ τότε ὁ θεσμὸς τοῦ *Μεγάλου Συμβουλίου* (Consiglio Maggiore), ὡς δυναμένου νὰ συντηρῇ τὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ. Ἀπεφασίσθη οὕτως, ὅπως ἕκαστον διαμέρισμα ἐκλέγῃ κατ' ἔτος ἀνὰ δύο ἀντιπροσώπους, ἤτοι ἐν ὅλῳ 480. Αἱ ἐκλογαὶ αὗται ἐσχημάτιζον τὸ Μέγα Συμβούλιον, ὅπερ βραδύτερον ἀπερρόφησε πᾶσαν ἐξουσίαν. Τὸ Μέγα Συμβούλιον ἐξέλεγεν ἕνδεκα ἀντιπροσώπους, οἵτινες μεταβαίνοντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Μάρκου ὡρκίζοντο καὶ ἀνελάμβανον τὴν ὑπερτάτην ἀρχήν. Ὁ λαὸς ἐξηγείρετο ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, ἀλλ' ἡ πολιτεία, διατηροῦσα τὸν δημοκρατικόν της χαρακτῆρα, συνεκέντρου πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν εἰς μίαν κοινωνικὴν τάξιν μορφωμένην, σώφρονα καὶ πειθαρχικήν, ἥτις ἐδημιούργησε τὸ μεγαλεῖον τῆς δημοκρατίας.

Κατὰ τὸν συνασπισμὸν τῆς Λομβαρδίας ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου τοῦ Μπαρμπαρόσσα, ἐπὶ πάπα Ἀλεξάνδρου Γ', οἱ Βενετοί, βοηθήσαντες τὸν ποντίφηκα τοῦτον κατὰ τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος, ἔλαβον παρ' αὐτοῦ τὸν δακτύλιον ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον οἱ δόγαι ἔφερον κατ' ἔτος ἐπιβαίνοντες τοῦ μεγαλοπρεποῦς πλοίου «Βουκενταύρου», καὶ ἐτέλουν τὴν τελετήν, δι' ἧς ἐνυμφεύοντο τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν, ρίπτοντες τὸν δακτύλιον καὶ ἐκφράζοντες ἀλληγορικῶς, ὅτι ἡ θάλασσα ἀνῆκεν εἰς αὐτούς, ὡς ἡ σύζυγος τῷ συζύγῳ (βλ. λ. Ἀδριατικός).

Αἱ προνομίαι τῆς ἐξουσίας τοῦ δόγη καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ διεσταυροῦντο ἀδιαλείπτως καὶ ταῦτα συνετέλουν εἰς τὴν γαλήνην τῆς πολιτείας ἐν μέσῳ τῶν κατακτήσεων καὶ τῆς δόξης αὐτῆς. Ὁ συνδυασμὸς οὗτος ἐρρύθμισε διοικητικὸν σύστημα πολιτείας θαυμασίως ὠργανωμένης, ἐδημιουργήθη δὲ πλῆθος διοικητικῶν ὑπαλλήλων ἀσχολουμένων ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ναυτιλίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας. Ἀνῆκον δὲ οὗτοι ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις.

Παρ' ὅλας τὰς δυσχερείας τῆς ἐποχῆς, ὁ πολιτισμὸς ἐξεδηλοῦτο πανταχόθεν ἐν Βενετίᾳ· διερρύθμιζε τὸν ὑλικὸν βίον, ηὔξανε τὸν πλοῦτον καὶ συνετέλει εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς δημοκρατίας. Ἐν τούτοις αἱ διαιρέσεις τῶν τάξεων καὶ τῶν κομμάτων πολλάκις διετάραξαν τὴν γαλήνην τῆς πολιτείας. Ἡ ἐσωτερικὴ ὀργάνωσις τῆς δημοκρατίας εἶχεν ὑποστῇ νέαν ἐξέλιξιν· πλὴν τοῦ Μεγάλου δὲ Συμβουλίου ὑφίστατο: τὸ *Μικρὸν Συμβούλιον* ἢ *Signoria*, ἀποτελούμενον ὑπὸ τοῦ Δόγη καὶ ἓξ συνέδρων· τὸ *Συμβούλιον τῶν τεσσαράκοντα* ἢ *Quarantia*, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνετέθησαν ἀρχικῶς δικαστικὰ καὶ ἀκολούθως πολιτικὰ δικαιώ-

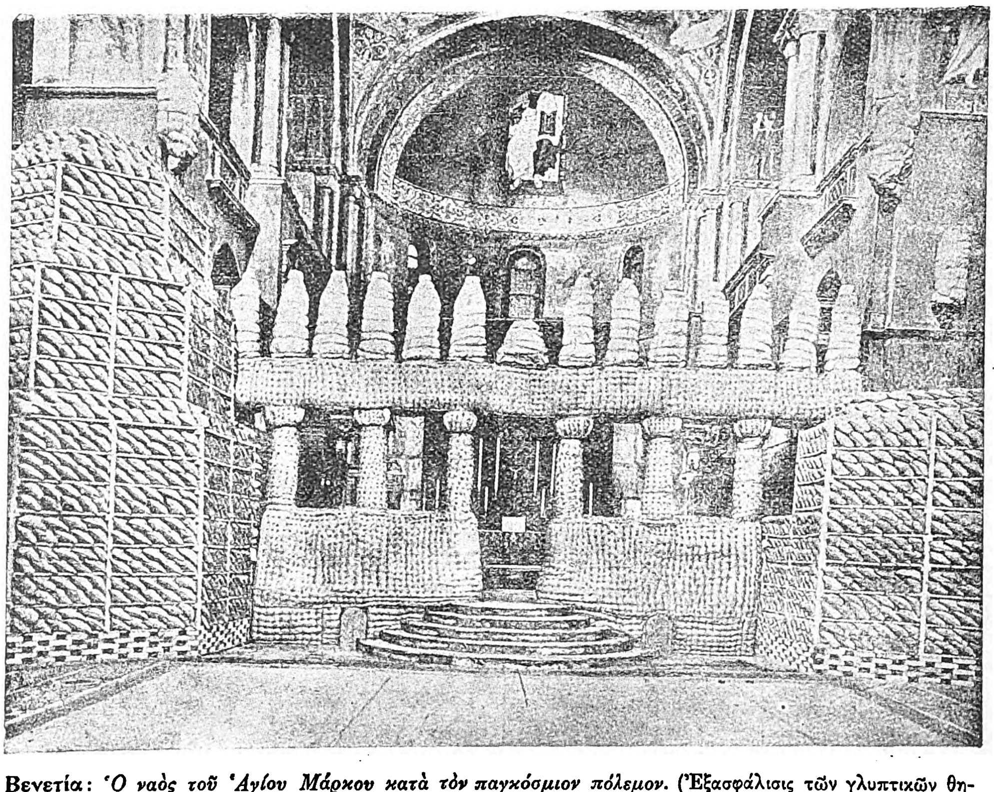

Βενετία: *Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Μάρκου κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον.* (Ἐξασφάλισις τῶν γλυπτικῶν θησαυρῶν διὰ σάκκων ἄμμου καὶ ἄλλων ἐπιστρώσεων.)

Digitized by Google

ματα καὶ ἧς οἱ τρεῖς πρόεδροι εἰσῆλθον κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα εἰς τὴν Signoria· τέλος ἡ *Γερουσία* ἢ *Consiglio dei Pregardi*, ὅπερ, ὀργανωθὲν ὁριστικῶς τῷ 1203, ἠσχολεῖτο ἀποκλειστικῶς μὲ τὰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις.

Τῷ 1297 τὸ πολίτευμα ὑπέστη νέαν ἐξέλιξιν. Ὁ δόγης *Γκραντενίγκο* παρουσίασε νόμον, δι' οὗ πάντες οἱ ἐπὶ τέσσαρα ἔτη διατελέσαντες μέλη τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου ἠδύναντο μόνοι αὐτοὶ νὰ ἐκλεγῶσι μέλη τοῦ Συμβουλίου τῶν Τεσσαράκοντα, οὕτω δὲ παρεκωλύετο ἡ εἴσοδος νέων ἀνδρῶν εἰς τὰ μεγάλα δημόσια ἀξιώματα καὶ ἐδημιούργει κληρονομικὴν ἀριστοκρατίαν. Τῷ 1300 ὁ Μαρῖνος Μποκκόνιο ἐξύφανε συνωμοσίαν, ἥτις προεκάλεσε λαϊκὴν ἐξέγερσιν. Οὗτος συλληφθεὶς ἐν τῷ δουκικῷ ἀνακτόρῳ ἐφονεύθη, ριφθεὶς ἐξ ἑνὸς παραθύρου ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου. Τῷ 1310 ἐξερράγη ἑτέρα συνωμοσία, ὑποκινηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μπαϊαμόντε Τιέπολο, οὕτω δὲ ἡ πλατεῖα τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἐγένετο αὖθις θέατρον αἱματηρῶν σκηνῶν. Ἀλλ' ἡ φρουρὰ τοῦ δόγη Γκραντενίγκο ἐπεκράτησεν· ὁ Τιέπολο ἐτράπη εἰς φυγὴν καὶ κατεδικάσθη εἰς διαρκῆ ἐξορίαν. Τὸ μέγα Συμβούλιον, ἐπωφεληθὲν τῆς περιστάσεως ταύτης, ἐπέβαλε τὸ περίφημον *Συμβούλιον τῶν Δέκα*, ὅπερ ἐπεφορτίσθη νὰ ἐπιβλέπῃ τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ νὰ παρακολουθῇ τὰς συνωμοσίας, παραδίδον εἰς τὴν δικαιοσύνην πάντας τοὺς ὁπωσδήποτε διαταράσσοντας τὸ καθεστώς. Τὸ συμβούλιον τοῦτο ἀπέβη βραδύτερον ἡ ἰσχυροτέρα τοῦ κράτους ἐξουσία. Ἔκτοτε ἔληξεν ἡ λαϊκὴ τῆς δημοκρατίας περίοδος καὶ ἡ κυριαρχία περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν πατρικίων, τὰ ὀνόματα τῶν ὁποίων ἐνεγράφοντο εἰς εἰδικὴν χρυσῆν βίβλον.

Ἡ δημοκρατία ἐνίσχυσε καὶ ἠνόνησε τὰς προσπαθείας τῶν μεγάλων οἴκων, οἵτινες ἐγνώριζον νὰ ἐξυπηρετήσουν τὰ συμφέροντα τοῦ βενετικοῦ λαοῦ. Πολλοὶ ἐκ τῶν πατρικίων τούτων ἀνῆκον εἰς μεγάλους οἴκους τῆς Ρώμης, οἵτινες ἀπὸ πολλοῦ μετῴκησαν εἰς Βενετίαν. Κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα παρεσχέθη εἰς αὐτοὺς ὁ τίτλος τοῦ εὐγενοῦς, ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον μετεβλήθησαν οὗτοι εἰς πάτρωνας τῶν εὐπατριδῶν καὶ τῶν πλουσίων. Ἡ ἀρχαιότης τῆς καταγωγῆς τούτων καὶ ὁ μέγας πλοῦτος των ἐξήσκουν μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ἀμαθῶν, οἵτινες ἐπὶ μακρὸν χρόνον διηρέθησαν μεταξὺ τῶν διαμαχομένων οἴκων τῶν Καντιάνο καὶ Ὀμπελέριο, οἵτινες προσέκειντο οἱ μὲν εἰς τοὺς Ἕλληνας, οἱ δὲ εἰς τοὺς ἐγγὺς ἡγεμόνας τῆς Ἰταλίας. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων οἰκογενειῶν, πληθυνθεισῶν δι' ἐπιγαμιῶν μετὰ πλείστων ἄλλων ἐν Βενετίᾳ, ὑπῆρχε θανάσιμον μῖσος, ὅπερ ἐπὶ μακρὰ ἔτη διετάρασσε τὴν πόλιν. Ἡ διαίρεσις αὕτη εἶχε κυρίως λόγους προσωπικῆς φιλοδοξίας. Πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτῆς προσέτρεχον πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς αὐτοκράτορας ἢ εἰς τοὺς Γερμανοὺς τοιούτους, κατήρχοντο δὲ μέχρι τοῦ λαοῦ διεγείροντες καὶ κο-

Βενετία: *Αἱ περιστεραὶ τοῦ Ἁγίου Μάρκου.*

λακεύοντες αὐτόν. Ταῦτα πάντα συνετέλεσαν, ὥστε ἀπέναντι τῶν μεγιστάνων τούτων νὰ ἀνυψωθῇ ἑτέρα τάξις, οὐχὶ ὀλιγώτερον διάσημος, σχηματισθεῖσα ὑπὸ τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ λαοῦ καὶ παρὰ πολιτῶν δημιουργησάντων τὴν θέσιν των δι' ἐργασίας καρποφόρου εἰς τὰ συμφέροντα τῆς πόλεως. Σὺν τῷ χρόνῳ οἱ πολῖται, οἱ εὐπατρίδαι, ὅπως τοὺς ἐκάλουν, τοῦ λαοῦ, ἐδημιούργησαν νέαν τάξιν ἀριστοκρατίας, ἀνταποκρινομένην πρὸς τοὺς ἱππεῖς τῆς Ρώμης, τοὺς ὁποίους κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα τῆς βενετικῆς δημοκρατίας ἐκάλουν *Γραμματεῖς*. Ὅπως ἀποκτήσωσι τὴν εὔνοιαν ταύτην οὗτοι, οἵτινες διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς παιδείας των ἐγένοντο ἰσχυροί, οἱ ἀποτελοῦντες τὸ Μέγα Συμβούλιον ἐθέσπισαν, ὅπως ὁ μέγας καγγελάριος τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας προέρχηται ἐξ αὐτῶν, ὅπως χρησιμεύῃ οὗτος ὡς κρίκος μεταξὺ τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τοῦ λαοῦ. Ὁ καγγελάριος οὗτος εἶχε τὸ δικαίωμα εἰσόδου εἰς πάντα τὰ συμβούλια καὶ εἰς τὴν γερουσίαν, παρίστατο δὲ κατὰ τὰς λαμβανομένας ἀποφάσεις τῶν προκουρατόρων τοῦ Ἁγίου Μάρκου. Οὕτως ὁ τίτλος τοῦ πολίτου ἀπέβη ἔνδειξις εὐγενείας. Τοιαύτης δὲ σημασίας ἦτο οὗτος, ὥστε, ὅταν κατὰ τὸ 1268 ὁ δόγης Λαυρέντιος Τιέπολο ὠνόμασεν Ἰσραηλίτην τινὰ ἐξ Εὐβοίας, Δαβὶδ ὀνομαζόμενον, πολίτην, παρ' ὅλας τὰς ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας παρέσχεν οὗτος εἰς τὴν δημοκρατίαν, τὸ πρᾶγμα παρήγαγε κατάπληξιν.

Τοιουτοτρόπως νέα στοιχεῖα περιελήφθησαν μεταξὺ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀνδρῶν τοῦ κράτους. Καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Βενετία ἤρξατο κυριαρχοῦσα τῶν θαλασσῶν διὰ τοῦ στόλου της καὶ ἐθαυμάζετο παρ' ὅλης τῆς Εὐρώπης διὰ τὸν κρατικόν της ὀργανισμόν, τὸ δικαίωμα καὶ ὁ τίτλος τοῦ πολίτου τοῦ intus et extra, τοῦ ὁποίου ἐγνώριζεν αὕτη νὰ τηρῇ τὴν γοητείαν, ἐθεωρεῖτο ἐν Εὐρώπῃ ὄχι μόνον τιμή, ἀλλὰ καὶ πραγματικὴ ὑπεροχή. Οἱ πολῖται οὗτοι ὑπῆρξαν οἱ ναυτικοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες, καθ' ἣν ἐποχὴν αἱ θάλασσαι ἐπληροῦντο πειρατῶν, ἔφερον πανταχοῦ νικηφόρον τὴν σημαίαν τοῦ ἁγίου Μάρκου. Οἱ μεγιστᾶνες καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης, ὅπως προστατεύσουν τὰ συμφέροντα τῆς ἐμπορίας των, ἐπεδίωκον τὸν τίτλον τοῦ Βενετοῦ πολίτου, ὁ δὲ Μπαρμπερῖνο ἀναφέρει δέκα τέσσαρας ἡγεμόνας φέροντας τοῦτον, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, τὸν δοῦκα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὸν Οὐμβέρτον Β' τῆς Αὐστρίας.

Ἐνῷ οὕτως ἐδημιουργήθη τὸ πολίτευμα τῆς Βενετίας, ὁ λαὸς εὑρίσκετο μακρὰν τῆς κυβερνήσεως, ἐργαζόμενος μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὅπως πλουτίσῃ τὴν χώραν διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ κοσμήσῃ τὴν πόλιν δι' ἀριστουργημάτων, προσφερόμενος πάντοτε νὰ χύσῃ τὸ αἷμά του, ὅταν ἠπειλεῖτο αὕτη ὑπὸ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη οὗτος διεδραμάτιζε τὸ κύριον πρόσωπον εἰς τὴν κίνησιν καὶ εἰς τὰς δημοκρατικὰς ἐκδηλώσεις. Ἀλλ' ὅταν ὁ Γκραντενίγκο κατήργησε πᾶσαν σχεδὸν ἀνάμειξιν εἰς τὴν πολιτικὴν διοίκησιν τοῦ λαοῦ, οἱ εὐπατρίδαι δὲν ἐλησμόνησαν αὐτόν, ὅστις πρώτος ἔθεσε τὰ θεμέλια τῆς ἰσχύος τῆς πόλεως καὶ ἐπλήρωσεν εὐεργετημάτων αὐτήν. Ὁ βενετικὸς λαὸς ἐξυψοῦτο ἀθορύβως διὰ τῶν σωματείων του. Ἕκαστον ἄτομον ἦτο πάντοτε μία ἀξία διὰ τὸ κράτος, διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τεχνῶν, αἱ ὁποῖαι, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἀνήκουσιν εἰς αὐτόν, δὲν ὑπῆρξε δὲ οὗτος στοιχεῖον ὀλιγώτερον ἔνδοξον διὰ τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς Βενετίας. Τὰ λαϊκὰ σωματεῖα ἢ αἱ ἀδελφότητες ἐμφανίζονται ἐν Βενετίᾳ ἀπὸ τοῦ Ι' αἰῶνος. Οὕτως, ἀπὸ τοῦ 922, εὑρίσκομεν τὸ σωματεῖον τῶν *Casselleri*, ἤτοι τῶν κατασκευαστῶν τῶν κιβωτίων, ὅπερ διετήρει σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων. Τὰ σωματεῖα ταῦτα καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα ἀνεπτύχθησαν τεραστίως, ἐξ αὐτῶν δὲ προῆλθον αἱ μεγάλαι σχολαὶ τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, τῆς Παναγίας, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, τοῦ Ἁγίου Μάρκου, τοῦ Ἐλέους καὶ τοῦ Ἁγίου Ρόκκου καὶ πλῆθος ἄλλο δευτερευουσῶν σχολῶν, τὰς ὁποίας ἵδρυον τὰ τεχνικὰ καὶ τὰ ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα, δι' αὐτῶν δὲ ἐγενικεύθη ἡ παίδευσις καὶ ἀνεπτύχθησαν αἱ τέχναι. Τόσον ἦσαν πλούσια τὰ σωματεῖα ταῦτα, ὥστε ἀνέθεσαν τὴν ἵδρυσιν τῶν σχολείων των εἰς τοὺς μεγίστους τῶν ἀρχιτεκτόνων τῆς ἐποχῆς· οὕτως ἡ θαυμασία σχολὴ τοῦ Ἁγίου Μάρκου εἶναι ἓν τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Μαρτίνου Λομπάρδο, τὸ μέγα ἵδρυμα τῆς σχολῆς τοῦ Ἁγίου Ρόκκου ἐστοίχισε 47.000 χρυσῶν δουκάτων, ἡ δὲ σχολὴ τοῦ Ἐλέους εἶναι ἔργον τοῦ Σανσοβῖνο, καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Ἱερωνύμου τοῦ Ἀλεξάνδρου Βιττώρια. Οὕτως ἐν τῷ μεγάλῳ πολιτικῷ καὶ ἐμπορικῷ τούτῳ κέντρῳ ἀνεπτύχθησαν αἱ νεώτεραι περὶ ἑταιρειῶν ἰδέαι. Αἱ ἀδελφότητες αὗται κατέστησαν εὐπόρους τοὺς τεχνίτας καὶ ἡ ἐπαιτεία, ἥτις ἐμάστιζε τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, ἦτο ἄγνωστος εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν εἰσέρρεε πανταχόθεν ὁ χρυσός. Αἱ ἀδελφότητες καὶ ἡ κυβέρνησις ἐμερίμνων περὶ τῶν γερόντων καὶ τῶν μὴ δυναμένων νὰ ἐργασθῶσι. Τὰ θαυμάσια ταῦτα σωματεῖα κατήργησαν οἱ κατὰ τὸ 1797 καταλύσαντες καὶ τὴν βενετικὴν δημοκρατίαν στρατοὶ τοῦ Βοναπάρτου.

Τῷ 1267 ὁ Μαρτῖνος ντὰ Κανάλ, ὅστις ἀφηγεῖται τὴν ἱστορίαν τῆς Βενετίας, ἀναφέρει ὅτι αὕτη ἦτο ἡ ὡραιοτέρα καὶ ἡ εὐαρεστοτέρα πόλις τῆς ἐποχῆς. Εἶχεν ἀποβῆ ἡ μεγάλη τῆς Εὐρώπης ἐμπορικὴ ἀποθήκη, ἐκ τῆς ὁποίας ἐπρομηθεύοντο πάντα τὰ ἐκ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς ἐμπορεύματα αἱ λοιπαὶ χῶραι τῆς Εὐρώπης. Τὰ βενετικὰ σκάφη κατέπλεον εἰς πλείστους λιμένας τῆς Ἀφρικῆς, διέσχιζον τὴν Μαύρην θάλασσαν καὶ τὴν Ἀζοφικὴν καὶ ἐκράτουν εἰς τὰς χεῖράς των οἱ μεγαλέμποροι τῆς δημοκρατίας τὸ ἐμπόριον

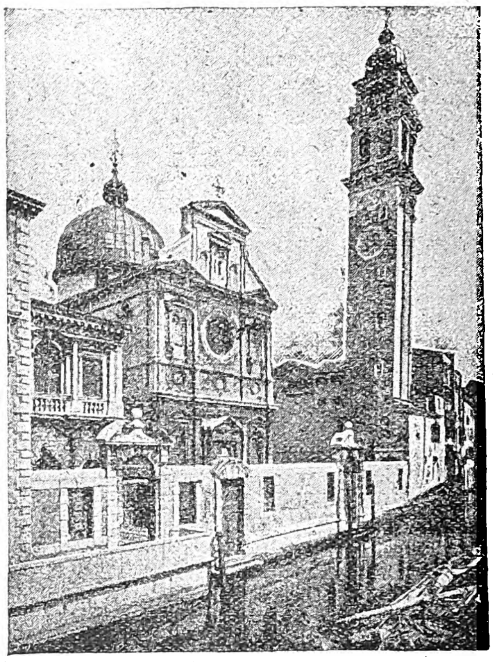

Βενετία: *Ὁ ναὸς τοῦ «Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων» (San Giorgio dei Greci).*

τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Κίνας. Ὅπως διευθύνῃ τὸ μέγα τοῦτο ἐμπόριον, τὸ κράτος εἶχε πάντοτε ἑτοίμους εἰς τὸν ναύσταθμόν του 36000 ναύτας καὶ 3300 πλοῖα ἐν κινήσει. Οὕτω μετὰ τοῦ πλούτου ηὔξανεν ἡ δύναμις τῆς δημοκρατίας, τῶν πολιτῶν τῆς ὁποίας αἱ σκέψεις εἶχον στραφῆ ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν θάλασσαν.

Τὸ μεσουράνημα τῆς Βενετίας. Τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ δόξα τῆς Βενετίας ἔφθασαν εἰς τὸν κολοφῶνά των ἐπὶ τῶν σταυροφοριῶν. Ἐν Βενετίᾳ δὲν εἶχεν εἰσδύσει κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τὸ ἱπποτικὸν πνεῦμα τῆς λοιπῆς Εὐρώπης. Δὲν λησμόνει αὕτη χάριν τῆς πίστεως τὰ πολιτικὰ καὶ τὰ κοινωνικά της συμφέροντα, καὶ δὲν ἦτο διατεθειμένη νὰ θυσιάσῃ τὸν ἐμπορικόν της πλοῦτον εἰς τὴν αἰσθηματικότητα τοῦ αἰῶνος. Ἐν τούτοις αἱ σταυροφορίαι καὶ αἱ νέαι καταστάσεις ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐξηνάγκασαν αὐτὴν νὰ συμμερισθῇ τοὺς κινδύνους τῶν πολέμων καὶ τὴν δόξαν τῶν θριάμβων τῶν Γάλλων, ἐπιδιώκουσα ταυτοχρόνως καὶ τὸ ἴδιον αὐτῆς συμφέρον μεταξὺ τῶν ἐκκινησάντων κατὰ τῶν ἀλλοθρήσκων λαῶν. Ἐνῷ ὅμως οἱ λοιποὶ λατινικοὶ λαοὶ συνηνώθησαν πρὸς ἀπολύτρωσιν τῶν Ἁγίων Τόπων, ἡ κατ' ἐξοχὴν πολιτικὴ αὕτη δύναμις ἐξαπέστειλε τοὺς στόλους αὐτῆς ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ περιωνύμου δόγη Ἐρρίκου Δάνδολο, ὅστις, ἀντὶ νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῶν ἀπίστων, κατέλυσε τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Ὁ βενετικὸς στόλος κατέλαβε τὴν Κρήτην, πλείστας νήσους τοῦ Αἰγαίου, τῆς Ἀνατολῆς, πρὸς δὲ τὰς συνοικίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως Πέραν καὶ Γαλατᾶ, ἐπιτυχὼν καὶ τὸ δικαίωμα νὰ τιμᾶται ὁ δόγης τῆς Βενετίας διὰ τοῦ τίτλου τοῦ ἄρχοντος τοῦ τρίτου καὶ ἡμίσεος τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας (βλ. λ. Ἑνετοκρατία). Καὶ κατὰ μὲν τὸ 1261, ἀπώλεσαν οἱ Βενετοὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἐμπορεύωνται εἰς τοὺς λιμένας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, παραχωρηθέντος τούτου εἰς Γενουησίους, οἵτινες ἐβοήθησαν τοὺς Βυζαντινοὺς πρὸς κατάλυσιν τῆς φραγκικῆς δυναστείας, διετήρησαν ὅμως τὰς κτήσεις, ὅσας κατέλαβον διὰ τῶν ὅπλων των. Ἐκτὸς τούτων τῷ 1130 ὁ βασιλεὺς τῶν Ἱεροσολύμων τοῖς παρεχώρησε πλεῖστα προνόμια, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἔχωσιν εἰς ἑκάστην πόλιν τοῦ κράτους ἰδίαν συνοικίαν, μὴ ὑπαγομένην εἰς τοὺς νόμους αὐτοῦ. Ἐνῷ δὲ ἡ Βενετία καθίστατο ἡ κυρίαρχος (Dominante) τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου, ἡ Γένουα ἤρξατο ἐμφανιζομένη ἀντίζηλος αὐτῆς. Ἐξερράγη τότε μεταξὺ τῶν δύο δημοκρατιῶν πόλεμος παραταθεὶς ἐπὶ ἑπταετίαν (1293—1299), καὶ ἐπί τινα χρόνον εἰς χεῖρας τῆς Γενούης περιῆλθεν ὅλον τὸ ἐμπόριον τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ἐξερράγη ἄλλος, ὁ λεγόμενος τῆς Κιόζας, τοῦ ὁποίου ἀφορμὴ ἦτο ἡ νῆσος Τένεδος, ἡ καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Γενουησίων. Ὁ ναύαρχος τῆς Γενούης, νικήσας τοὺς Βενετοὺς εἰς Πόλαν, μετέφερε τὸν ἀγῶνα εἰς αὐτὰ τὰ τενάγη τῆς Βενετίας καὶ κατέλαβε τὴν Κιόζαν. Ἡ βενετικὴ γερουσία ἔντρομος ἐπεδίωκε τὴν εἰρήνην ἀντὶ πάσης θυσίας, θ' ἀπεδέχετο δὲ τοὺς προβαλλομένους ὑπὸ τοῦ Δόρια σκληροτάτους ὅρους, ἂν

Digitized by Google

μὴ ὁ ἡττηθεὶς ἐν Πόλᾳ καὶ κρατούμενος εἰς τὰς φυλακάς, ἕνεκα τούτου, ναύαρχος Πιζάνι δὲν ἀνελάμβανε τὴν διοίκησιν τοῦ στόλου. Καταναυμαχήσας οὗτος τοὺς ἐχθροὺς ᾐχμαλώτισε τὸν στόλον τῆς Γενούης καὶ ἀνέκτησε πάσας τὰς ἀπολεσθείσας ἠπειρωτικὰς κτήσεις. Μετὰ ὀκτὼ δὲ ἔτη

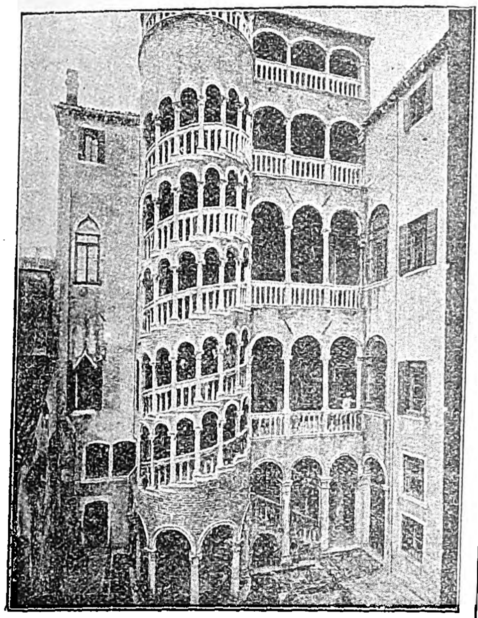

Βενετία: Ἄποψις τοῦ παλατίου *Loredan* ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς αὐλῆς του.

ἡ Βενετία ἐγένετο κυρία τῆς Τρεβίζης, τῆς Βικεντίας, τοῦ Παταυίου, τοῦ Φριούλου, τῆς Βρέσκιας, τῆς Περγάμου, τῆς Ραβέννης, τῆς Κρεμόνας, τῆς Κύπρου καὶ τῆς Δαλματίας, καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς ἰσχύος της, ὀνειροπολοῦσα ρωμαϊκὴν κοσμοκρατορίαν. Ἀλλ' ἐνῷ 3700 πλοῖά της, ἐφ' ὧν ἐπέβαινον 40.000 ναῦται, μετέφερον τὰ ἐμπορεύματα εἰς τοὺς λιμένας τοῦ γνωστοῦ τότε κόσμου, πᾶσαι δὲ αἱ πολιτεῖαι ἐλάμβανον ὡς πρότυπον τὸν κυβερνητικὸν αὐτῆς ὀργανισμὸν καὶ ἐζήτουν παρ' αὐτῆς νομοθέτας, αἴφνης τὰ πάντα ἀνετράπησαν. Οἱ Πορτογάλοι ἀνεκάλυψαν τῷ 1498 τὴν ἄγουσαν πρὸς τὰς Ἰνδίας ὑγρὰν ὁδὸν καὶ ἀνέτρεψαν ἐξ ὁλοκλήρου τὸ μέσῳ τῆς Ἀλεξανδρείας μετὰ τῶν Ἰνδιῶν ἐμπόριον τῆς Βενετίας, κατενεγκόντες δεινὸν τραῦμα εἰς τὴν οἰκονομικὴν ὑπόστασιν τῆς χώρας. Ἐξ ἄλλου οἱ Τοῦρκοι εὑρισκόμενοι τότε εἰς ὅλην των τὴν ἰσχύν, εἶχον καταλάβει τὸ Βυζάντιον καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν ἀφῄρουν τὰς ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου κτήσεις της, ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις δὲν ἠδύναντο νὰ ἀνεχθῶσι τὴν ἐπίφοβον ταύτην δημοκρατίαν. Τότε συνήφθη ἐναντίον της ἡ γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ συμφωνία ὑπὸ τὸ ὄνομα Ligue de Cambrai, καθ' ἣν συνεμάχησαν τῷ 1508 ἐν τῇ πόλει Καμπραὶ ὁ πάπας Ἰούλιος Β', ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Μαξιμιλιανός, ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκος ΙΒ' καὶ ὁ Φερδινάνδος τῆς Ἀραγωνίας, οἵτινες ἐκήρυξαν τὸν κατὰ τῆς Βενετίας πόλεμον καὶ ἐνίκησαν τὸν στρατὸν αὐτῆς εἰς Ἀνιαντὲλ (Λομβαρδίαν) τῷ 1509. Καὶ οἱ μὲν Γάλλοι κατέλαβον τὸ Μιλάνον, οἱ δὲ Ἱσπανοὶ τὴν Νεάπολιν. Ἡ Βενετία εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ κηρύξῃ ἐλευθέρας τὰς ὑπ' αὐτὴν ἰταλικὰς πόλεις, νὰ παύσῃ δὲ θεωρουμένη κυρίαρχος τῆς θαλάσσης. Εἶχε σημειωθῆ ἤδη ἡ παρακμὴ τῆς ἀδριατικῆς δημοκρατίας. Ἡ νικηφόρος ἐκστρατεία Μοροζίνη τοῦ Πελοποννησιακοῦ, ἡ γενναία ὑπεράσπισις τῆς Κερκύρας τῷ 1718 ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Σούλεμβουργ καὶ τῆς Δαλματίας ἐναντίον τῶν Τούρκων ὑπῆρξαν φαινόμενα παροδικά. Ἡ Βενετία ἔπαυσεν ἀναμειγνυομένη εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν πολιτικὴν καὶ ἐτήρησεν αὐστηροτάτην οὐδετερότητα, ἀποτελέσασα μικρὸν κράτος ἐκ 3.000.000 κατοίκων, τὸ ὁποῖον ἀνεγνώρισαν εἰς αὐτὴν αἱ συνθῆκαι τοῦ 1763, 1767 καὶ 1769.

Τῷ 1796 ὁ Βοναπάρτης, νικητὴς τῶν Αὐστριακῶν ἐν τῇ ἄνω Ἰταλίᾳ, ἔφθασε μέχρι Μαντούης καὶ ἐζήτησε παρὰ τῆς Βενετίας σύναψιν συμμαχίας μετὰ τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας, ἔθεσε δὲ ὡς ὅρον, ὅπως ἡ ἀριστοκρατικὴ δημοκρατία ἀποδεχθῇ νέον σύνταγμα καὶ λάβῃ λαϊκωτέραν μορφήν. Ἡ βενετικὴ κυβέρνησις δὲν ἀπεδέχθη τὸν ὅρον τοῦτον καὶ ἐπροτίμησε νὰ τηρήσῃ τὴν οὐδετερότητά της ἀπέναντι τῆς Αὐστρίας. Τοῦτο δὲν ἠμπόδισε τὸν Βοναπάρτην νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν κατὰ τῆς Αὐστρίας πόλεμον καὶ νὰ θέσῃ φρουρὰς εἰς τὰς βενετικὰς πόλεις Βερώνην, Πέργαμον, Βρέσκιαν κ.τ.λ. Αἱ πόλεις αὗται, πρὸ πολλοῦ δυσφοροῦσαι κατὰ τῆς αὐθαδείας τῆς ἀριστοκρατίας τῆς χρυσῆς βίβλου, τοῦ συμβουλίου τῶν Τριῶν, ὅπερ ἐνέπνεε τρόμον πρὸς πάντα πολίτην, τοῦ στόματος τοῦ λέοντος, εἰς τὸ ὁποῖον ἔπιπτον αἱ ἀνώνυμοι καταγγελίαι κατὰ παντὸς πολίτου, ἀπεδέχθησαν τὰς ἀρχὰς τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Ἀλλ' οἱ ἀγροτικοὶ πληθυσμοί, ραδιουργούμενοι ὑπὸ τοῦ κλήρου, ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τοῦ παλαιοῦ καθεστῶτος καὶ προέβησαν εἰς σφαγάς, εἰσβαλόντες εἰς Βερώνην, τῶν ὁποίων θύματα ἐγένοντο καὶ ἱκανοὶ Γάλλοι στρατιῶται. Ὁ Βοναπάρτης κατατροπώσας τοὺς Αὐστριακοὺς προήλασε κατὰ τῆς Βενετίας, ἁπλῆ δὲ ἀπειλὴ αὐτοῦ ἤρκεσεν ὅπως ἀνατρέψῃ τὴν ὑφισταμένην τάξιν.

Τὴν 12 Μαΐου 1797, ὁ τελευταῖος δόγης τῆς Βενετίας Λουδοβῖκος Μενὶν καὶ τὸ Μέγα Συμβούλιον παρῃτήθησαν καὶ τὴν 16 Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους τρισχίλιοι Γάλλοι εἰσῆλθον εἰς τὴν Βενετίαν μὲ ἀναπεπταμένας τὰς τριχρόους σημαίας των. Ἡ ἰσότης ἐκηρύχθη μεταξὺ τῶν πολιτῶν καὶ τὴν 4 Ἰουνίου ἡ χρυσῆ βίβλος ἐκάη εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἁγίου Μάρκου. Προσωρινὴ κυβέρνησις ὑπὸ ἑξήκοντα πολιτῶν ἀντικατέστησε τὸ Μέγα Συμβούλιον, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι κατηργήθη οὐσιαστικῶς ἡ βενετικὴ δημοκρατία, ἡ ζήσασα ἐπὶ δέκα τέσσαρες ὅλους αἰῶνας. Κατὰ τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων τοῦ 1814 καὶ τὸ συνέδριον τῆς Βιέννης τοῦ 1815, ἡ Βενετία ἐξεχωρήθη εἰς τὴν Αὐστρίαν. Ἐν μέσῳ τῶν τοσούτων μεταβολῶν ἡ Βενετία ἀπώλεσε τὸν πλοῦτον καὶ τὸ ἐμπόριόν της, καὶ ἡ ἄλλοτε βασίλισσα τοῦ Ἀδρία κατεβλήθη ἐμπορικῶς ὑπὸ τῆς Τεργέστης.

Κατὰ τὸ μακρὸν τοῦτο χρονικὸν διάστημα ἡγεμόνευσαν ἐν Βενετίᾳ οἱ ἀκόλουθοι ἑκατὸν εἴκοσι καὶ εἷς δόγαι: Παῦλος Λουκᾶς Ἀναφέστο (697—717), Μαρκέλο Τελιᾶνο (717—726), Ὀρλέος Ὄρσο (726—737). Ἀπὸ τοῦ 737 μέχρι τοῦ 742 ἡ ἀρχὴ ἀνετίθετο εἰς ἐτησίως ἐκλεγομένους ἄρχοντας, εἶτα ἐπανῆλθεν ὁ θεσμὸς τῶν δογῶν. Θεοδάτος Ὄρσο (742—755), Γάλλας Κατάνι (742—755), Δομένικος Μονεγκάρο (756—764), Μαυρίκιος Γκαλβάγιο (761—787), Ἰωάννης Γκαλβάγιο (787—796), Μαυρίκιος Γκαλβάγιο Β' (796—804), Ὀβελέριο Ἀντενόρι (804—809), Ἄγγελος Παρτετσιπάτσιο Βαδοὲρ (809—827), Ἰουστινιάνι (827—829), Ἰωάννης Παρτετσιπάτσιο (829—837), Πέτρος Τραλένικο, (837—864), Ὄρσο Παρτετσιπάτσιο Βαδοὲρ (864—881), Ἰωάννης Β' Παρτετσιπάτσιο (881—887), Πέτρος Σανοῦντο Καντιάνι (887—888), Ἰωάννης Β' Παρτετσιπάτσιο (888—912), Πέτρος Τριμποῦνο (κατὰ τὰ αὐτὰ ἔτη), Ὄρσο Β' Παρτσετσιπάτσιο (912—932), Πέτρος Β' Σανοῦντο Καντιάνι (932—939), Πέτρος Παρτετσιπάτσιο (939—942), Πέτρος Γ' Σανοῦντο Καντιάνι (942—959), Πέτρος Δ' Σανοῦντο Καντιάνι (959—976), Πέτρος Α' Ὀρσέολο (976—977), Βιτάλε Σανοῦντο Καντιάνι (977—978), Τριμποῦνο Μέμμο (978—991), Πέτρος Β' Ὀρσέολο (991—1008), Ὄθων Ὀρσέολο (1008—1026), Πέτρος Τσενταρνίγκο Μπαρμπολάνο (1026—1033), Δομένικος Φλαμπενῖγκο (1033—1043), Δομένικος Κονταρίνι (1043—1071), Δομένικος Σέλβο (1071—1084), Βιτάλε Φαλιέρο (1084—1096), Βιτάλε Μικέλι 1096—1102), Ὀρντελάφο Φαλιέρο (1102—1117), Δομένικος Μικέλι (1117—1130), Πέτρος Πολάνι (1130—1148), Δομένικος Μοροζίνι (1148—1156), Βιτάλε Β' Μικέλι (1156—1172), Σεβαστιανὸς Τζιάνι (1172—1179), Ὄρλιο Μαλιπιέρο (1179—1192), Ἔρρῖκος Δάνδολος (1192—1205), Πέτρος Τζιάνι (1205—1229), Ἰάκωβος Τιέπολο (1229—1249), Μαρῖνος Μοροζίνι (1249—1252), Ρενιέρος Τζένο (1252—1298), Λαυρέντιος Τιέπολο (1268—1275), Ἰάκωβος Κονταρίνι (1275—1280), Ἰωάννης Δάνδολος (1280—1289), Πέτρος Γκραντενίγκο (1289—1311), Μαρῖνος Τζώρτζι (1311—1312), Ἰωάννης Σορανάτσο (1312—1328), Φραγκῖσκος Δάνδολος (1328—1339), Βαρθολομαῖος Γκραντενίγκο (1339—1343), Ἀνδρέας Δάνδολος (1343—1354), Μαρῖνος Φαλιέρο (1354—1355), Ἰωάννης Γκραντενίγκο (1355—1356), Ἰωάννης Δελφὶν (1356—1361), Λαυρέντιος Τσέλσιο (1361—1365), Μάρκος Κορνάρος (1365—1367), Ἀνδρέας Κονταρίνι (1367—1382), Ἀντώνιος Βενιέρι (1382—1400), Μιχαὴλ Τζένο (1400—1413), Θωμᾶς Μοντσενίγος (1414—1423), Φραγκῖσκος Φόσκαρι (1423—1457), Πασχάλης Μαλιπιέρο (1457—1462), Χριστόφορος Μῶρο (1462—1471) Νικόλαος Μαρτσέλλο (1471—1471), Νικόλαος Τρὼν (1471—1472), Νικόλαος Μαρτσέλλο (1472—1474), Ἀνδρέας Βενδραμὶν (1474—1476), Ἰωάννης Μοντσενῖγος (1476—1478), Μάρκος Βαρβαρῆγος (1478—1485), Αὔγουστος Βαρβαρῆγος (1485—1501), Λεονάρδος Λορεδὰν (1501—1521), Ἀντώνιος Γκριμάνι (1521—1523), Ἀνδρέα Γκρίττι (1523—1539), Φραγκῖσκος Δονάτος (1539—1545), Μάρκος Τρεβιζιάνι (1545—1553), Φραγκῖσκος Βενιέρι (1453—1454), Λαυρέντιος Πριοῦλι (1454—1456), Ἱερώνυμος Πριοῦλι (1456—1459), Πέτρος Λορεδὰν (1559—1567), Ἀλοΐσιος Μοντσενῖγος (1567—1570), Σεβαστιανὸς Βενιέρης (1570—1577), Νικόλαος δὰ Πόντε (1577—1578), Μαρῖνος Γκριμάνι (1578—1585), Πασχάλης Σικόνια (1585—1606), Λεονάρδος Δονάτος (1606—1612), Μάρκος Ἀντώνιος Μέμμο (1612—1615), Ἰωάννης Μπέμπο (1615—1618), Νικόλαος Δονάτος (1618—1618), Ἀντώνιος Πριοῦλι (1618—1623), Φραγκῖσκος Κονταρίνι (1623—1624), Ἰωάννης Α' Κορνάρος (1624—1630), Νικόλαος Κονταρίνι (1630—1631), Φραγκῖσκος Ἐρίτσο (1631—1646), Φραγκῖσκος Μολὶν (1646—1655), Κάρολος Κονταρίνι (1655—1656), Φραγκῖσκος Κορνάρος (1656—1656), Βερτούτσιο Βαλλιέρι (1656—1658), Ἰωάννης Πεζάρο (1658—1659), Δομένικος Κονταρίνι (1659—1675), Νικόλαος Σαγκρέντο (1675—1676), Λουδοβῖκος Κονταρίνι (1676—1684), Μάρκος-Ἀντώνιος Ἰουστινιάνι (1684—1688), Φραγκῖσκος Μοροζίνη Πελοποννησιακὸς (1658—1694), Σιλβέστρος Βαλιέρι (1694—1700), Ἀλοΐσιος Β' Μοντσενῖγος (1700—1709), Ἰωάννης Κορνάρος (1709—1722), Ἀλοΐσιος Γ' Μοντσενῖγος (1722—1732), Κάρολος Ρατζιάνι (1732—1735), Λουδοβῖκος Πιζάνι (1735—1741), Πέτρος Γκριμάνι (1741—1752), Φραγκῖσκος Λορεδὰν (1752—1762), Μάρκος Φοσκαρίνι (1762—1763), Ἀλοΐσιος Δ' Μοντσενῖγος (1763—1779), Παῦλος Ρενιὲρ (1779—1789), Λουδοβῖκος Μανὶν (1789—1797).

Μεταξὺ τοῦ μακροῦ τούτου καταλόγου τῶν δογῶν τῆς Βενετίας ἡ ἱστορία ἀναφέρει δραματικωτάτας σκηνὰς συνδεομένας πρὸς τὰ πρόσωπά τινων ἐξ αὐτῶν. Οὕτω θλιβερωτάτη εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ *Μαρίνου Φαλιέρο*, κατηγορηθέντος ὡς συνωμότου κατὰ τῆς δημοκρατίας καὶ ἀποκεφαλισθέντος τὴν 15 Ἀπριλίου 1355, καὶ τοῦ *Φραγκίσκου Φόσκαρι*, ἀποθανόντος καθ' ἣν στιγμὴν οἱ κώδωνες τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἀνήγγελλον τὴν ἄνοδον εἰς τὸ δουκικὸν ἀξίωμα τοῦ διαδόχου του.

Βενετία: Ὁ ναὸς τοῦ Σωτῆρος.

Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς δημοκρατίας, ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ἐμειώθη κατὰ τὸ ἥμισυ, ἡ δὲ πενία ἐμάστιζε τοὺς πλουσίους ἐκείνους οἴκους, τῶν ὁποίων ἡ πολυτέλεια τῶν παλατίων καὶ ἡ

Digitized by Google

σπατάλη τοῦ χρυσοῦ ἐπεσκίαζον τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ βίου τῶν ἰσχυροτέρων ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης. Τὰ μεγαλοπρεπῆ τῶν πολιτῶν της παλάτια ἤρξαντο ἐρημούμενα, αἱ πολύτιμοι συλλογαὶ τῶν εἰκόνων καὶ τῶν ἀγαλμάτων των ἠγοράζοντο ὑπὸ τῶν Ρώσων αὐτοκρατόρων καὶ ἡ πενία ἐμάστιζε τὴν ἔνδοξον πόλιν. Ἡ τελευταία λάμψις τοῦ μεγαλείου της ἐσβέσθη ὁμοῦ μὲ τὴν φλόγα ἣν ἀφῆκαν ἡ καιομένη χρυσῆ βίβλος της καὶ τὰ οἰκόσημα, τὰ ὁποῖα ἔφερον τὰ ἐμβλήματα ἀπειραρίθμων νικῶν καὶ κατακτήσεων. Ἡ πόλις, ὅπου, μετὰ τοῦ πλούτου, αἱ τέχναι καὶ τὰ γράμματα εἶχον φθάσει εἰς τὴν εὐγενεστέραν των ἄνθησιν, ὅπου ἀνεκαλύφθη κατὰ πρῶτον ὁ χάρτης καὶ ἐξετυπώθη τὸ πρῶτον ἐν Ἰταλίᾳ βιβλίον, ἡ πρώτη ἑβραϊστὶ Παλαιὰ Γραφή, καὶ ἐξεδόθησαν αἱ πρῶται ἐφημερίδες, αἵτινες ἀνεφάνησαν κατὰ τὸν ΙΖ′ αἰῶνα· ἡ πόλις, ὅπου ὁ μέγας τυπογράφος Ἄλδος ἐξετύπωσε θαυμασίως τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Λατίνους κλασσικούς, ὅπου εἰσήχθησαν κατὰ πρῶτον ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν Δύσιν οἱ μεταξοσκώληκες καὶ ἔτρεχον πανταχόθεν τοῦ κόσμου οἱ ἄνθρωποι τῆς διανοήσεως καὶ τῶν ἀπολαύσεων, ὅπως αἰσθανθῶσι τὰ θέλγητρα ἐξηυγενισμένης ζωῆς, ἐκαλύφθη αἴφνης ὑπὸ τῆς σκιᾶς τοῦ πένθους, καὶ θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ ὅ,τι ὁ Μανουὴλ Χρυσολωρᾶς περὶ τῆς Ρώμης: «Οὐδὲν μεμένηκε σχεδὸν σῶον ἐν αὐτῇ, οὐδ' ἂν εὕροις τι ἀθῷον παντάπασιν ἐπηρείας, τῶν μὲν αὐτομάτως ὑπὸ χρόνου κατερρυηκότων, τῶν δὲ χερσί τινων βεβιασμένων».

Νεώτεροι χρόνοι. Τῷ 1848 εἰσῆλθε καὶ ἡ Βενετία εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς ἰταλικῆς ἑνότητος κίνησιν. Ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τοῦ ἀγῶνος, τοῦ ὁποίου κέντρον ἐγένετο τὸ Μιλάνον, ἐξερράγη ἐν τῇ πόλει αἱματηρὰ ἐπανάστασις κατὰ τῆς αὐστριακῆς κυριαρχίας. Ὁ λαὸς κατέλαβε τὸν ναύσταθμον, φονεύσας τὸν Αὐστριακὸν διοικητὴν αὐτοῦ Μαρίνοβιτς, καὶ ὁ διοικητὴς κόμης Ζίχυ ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ συνθήκην μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν, καθ' ἣν ἀπεσύρθησαν ἀνενόχλητοι αἱ αὐστριακαὶ ἀρχαί. Ἐν μέσῳ τῶν ταραχῶν τούτων ἐσχηματίσθη τὴν 24 Μαρτίου 1848 προσωρινὴ κυβέρνησις, δημοσιεύσασα προκήρυξιν. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς νέας πολιτείας ἐτέθησαν ὁ *Δανιὴλ Μανὶν* καὶ ὁ *Τομαζέο*, τὴν δὲ 3 Ἰουνίου 1848 συνῆλθεν ἡ συνέλευσις, ἥτις, ἐγκαταλείψασα τὴν ἰδέαν χωριστῆς δημοκρατίας, ἐψήφισε τὴν ἕνωσιν αὐτῆς μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Σαρδηνίας. Ὁ Μανὶν καὶ ὁ Τομαζέο κατέθεσαν τὴν ἀρχὴν καὶ ἐσχηματίσθη κυβέρνησις ὑπὸ τὸν *Καστέλλι*. Ἡ ὑποχώρησις ὅμως τῶν στρατευμάτων τοῦ Πεδεμοντίου κατὰ τὸν ἐναντίον τῶν Αὐστριακῶν πόλεμον ἔστρεψε πάλιν τοὺς πολίτας πρὸς τὴν δημοκρατίαν, λαϊκὴ δὲ ἐξέγερσις ἀνέτρεψε τὴν κυβέρνησιν τοῦ Καστέλλι καὶ ἐπανέφερεν εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν Μανίν. Τὴν 13 Αὐγούστου 1848 συνελθοῦσα νέα συνέλευσις ἐκήρυξε τὴν δικτατορίαν, ὑπὸ τὴν μορφὴν τριανδρίας, τῆς ὁποίας μετέσχεν ὁ *Μανὶν* μετὰ τῶν *Κοβεντάλι* καὶ *Γκρατσιάνι*, ἀλλ' ὁ Μανὶν ἐγένετο κατ' οὐσίαν μόνος δικτάτωρ, κυβερνῶν μονοκρατορικῶς καὶ ἀναλαβὼν τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως, πολιορκουμένης ἤδη ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν. Ἀρχομένου τοῦ 1849 συνεκάλεσε νέαν διαρκῆ συνέλευσιν, ἥτις συνῆλθε τὴν 15 Φεβρουαρίου, ἀλλ' ὅμως οὐδεμίαν ἤσκησεν αὕτη ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς καταστάσεως.

Τὴν 3 Μαΐου νέα λαϊκὴ ἐπανάστασις ἀνέτρεψε τὴν δικτατορίαν καὶ ἐσχημάτισεν ὑπεύθυνον κυβέρνησιν, τῆς ὁποίας ὁ Μανὶν ἐξελέγη πρόεδρος, κρατήσας δι' ἑαυτὸν πᾶσαν τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Ἐξηκολούθησεν ὁ τελευταῖος οὗτος πολίτης τῆς Βενετίας διατελῶν ἡ ψυχὴ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὤθησε μέχρι τῶν ἄκρων τὴν ἄμυναν αὐτῆς. Μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ στρατοῦ τοῦ Πεδεμοντίου εἰς Νοβάραν, ὁ Αὐστριακὸς στρατηγὸς Χαϋνπὸν ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὸ Μέστρε καὶ ἐπολιόρκησε στενότατα τὴν Βενετίαν. Ὁ Μανίν, παρ' ὅλην τὴν ἀθλιότητα εἰς ἣν περιῆλθεν ἡ πόλις, ἀπέρριψε τὰς προτάσεις περὶ παραδόσεως αὐτῆς καὶ τὴν 26 Μαΐου ἤρξατο ὁ βομβαρδισμός της ὑπὸ τοῦ Ραδέσκυ, ὅστις κατέλαβε καὶ τὸν κύριον προμαχῶνα τῆς πόλεως, τὸ φρούριον *Μαλγκέρα*. Οἱ Βενετοὶ ἀνετίναξαν τὴν γέφυραν τῶν Τεναγῶν, ἐξηκολούθει δὲ ὁ βομβαρδισμὸς κατὰ πόλεως στερουμένης τῶν πάντων καὶ ὁ λαὸς εἶχε περιέλθει εἰς ἀφόρητον πεῖναν, μαστιζόμενος ταυτοχρόνως καὶ ὑπὸ χολέρας. Ἐν τούτοις ἠμύνετο μέχρι τῆς καταναλώσεως καὶ τῶν τελευταίων πολεμεφοδίων, ὅτε ὁ Μανὶν ἠναγκάσθη νὰ διαπραγματευθῇ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως, γενομένην ὑπὸ ἐπιεικεστάτους ὅρους. Ἐπετράπη εἰς τὰ δημοκρατικὰ στρατεύματα, καὶ εἰς ὅσους πολίτας ἤθελον, ν' ἀπέλθωσιν ἐλευθέρως, μόνον δὲ τεσσαράκοντα ἐκ τῶν πρωτουργῶν τῆς ἐπαναστάσεως ὑπεχρεώθησαν ν' ἀπομακρυνθοῦν τῆς πόλεως πρὸ τῆς εἰσόδου τῶν Αὐστριακῶν. Παρεχωρήθη πλήρης ἀμνηστεία εἰς τοὺς πολίτας καὶ τὴν 30 Αὐγούστου 1848 ὁ στρατάρχης Ραδέσκυ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν. Ἡ Βενετία ἐστερήθη τοῦ προνομίου νὰ εἶναι ἐλεύθερος λιμήν, καὶ ἡ ἀνωτέρα διοίκησις τοῦ ναυτικοῦ μετετέθη εἰς Τεργέστην. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐγένετο πάλιν ἡ Βενετία ἐλεύθερος λιμήν, καὶ τῷ 1854 ἐγκατεστάθη καὶ αὖθις ἡ διοίκησις τοῦ ναυτικοῦ ἐν αὐτῇ. Οὕτως ἔληξεν ἡ ἔνδοξος πολιορκία τῆς Βενετίας τοῦ 1848—1849.

Τῷ 1866 κατὰ τὸν πρωσο-αυστριακὸν πόλεμον, οὗτινος μετέσχεν ἡ Ἰταλία ὡς σύμμαχος τῆς Πρωσσίας, ἡ Βενετία προσηρτήθη εἰς τὸ ἰταλικὸν βασίλειον καὶ ἀπετέλεσεν ἁπλῆν ἰταλικὴν ἐπαρχίαν ταύτης. Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τέλος τῆς ἀγερώχου ἐκείνης δημοκρατίας, τῆς κατ' ἐξοχὴν πρὸς τὴν ρωμαϊκὴν ὁμοιαζούσης.

Κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον 1914—1918 ἡ Βενετία ἠπειλήθη ὑπὸ τῶν αὐστρογερμανικῶν στρατευμάτων (βλ. κατ. *Στρατ. Ἱστορ.*).

Ἑλληνικὴ κοινότης Βενετίας. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης τῆς Βενετίας ἔχει τὴν καταγωγὴν αὐτῆς ἀπὸ τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἡ κυριαρχία τῆς δημοκρατίας ἐξετάθη εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον. Κατὰ τὸν P. Molmenti («La vie privée à Venise»), ἑλληνικαὶ παροικίαι ὑπῆρχον εἰς τὴν Βενετίαν ἀπὸ τοῦ ΙΔ′ αἰῶνος, πλῆθος δὲ Ἑλλήνων κληρικῶν, ἐμπόρων καὶ ναυτικῶν εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὰ βενετικὰ τενάγη, διεξαγόντων μέγα ἐμπόριον· ἰδίως ἐπληθύνθησαν αὗται μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Κρήτης, τῆς Κύπρου καὶ ἄλλων τοῦ Αἰγαίου νήσων καὶ τὴν ἐθελουσίαν ὑποταγὴν τῆς Κερκύρας. Ἀλλ' ἡ κυρίως καλουμένη ἑλληνικὴ κοινότης ἀνεπτύχθη μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου καὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν κατάκτησιν ὑπὸ τῶν Τούρκων πάσης τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος πλὴν τῆς Ἑπτανήσου. Ἡ καταθλίψασα τὸν Ἑλληνισμὸν εἰς προγενεστέρας ἐποχὰς ὀλιγαρχικὴ αὕτη δημοκρατία ἤνοιξε τοὺς κόλπους αὐτῆς εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ παρέσχεν εἰς αὐτοὺς πᾶσαν περίθαλψιν καὶ προστασίαν, ὅταν ἡ Ἑλλὰς ὑπεδουλώθη. Οὕτω, πρωτοῦ ἀνοιχθῇ ὁ Εὔξεινος πόντος εἰς αὐτούς, ἡ Βενετία ὑπῆρξε τὸ κυριώτερον κέντρον τοῦ πλανωμένου Ἑλληνισμοῦ. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης ἐξησφαλίσθη δι' εἰδικῶν προνομίων καὶ κατέλαβεν ἐπίσημον θέσιν ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῆς πολιτείας, ἀπολαμβάνουσα πλήρους ἀστικῆς ἐλευθερίας, ἐπετράπη δ' εἰς αὐτὴν ἡ ἐλευθέρα ἐνάσκησις τῆς θρησκείας. Εἶναι ἴσως ἡ μόνη ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ ἑλληνικὴ κοινότης, εἰς τὴν ὁποίαν παρεχωρήθη τότε ἡ ἄδεια τῆς ἐγκαταστάσεως Ἕλληνος ἐπισκόπου, μεγάλης μάλιστα ἀπολαύοντος ὑπολήψεως ὑπὸ τῶν ἀρχῶν, τῆς ἱδρύσεως μεγαλοπρεποῦς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, σχολείων, τυπογραφείων κτλ. Διὰ δουκικῆς πράξεως τῆς 28 Νοεμβρίου 1498, οἱ ἐν Βενετίᾳ ἐγκατεστημένοι Ἕλληνες ἵδρυσαν τὴν ἀδελφότητα τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τῆς ὁποίας προΐστατο ὁ πατριαρχικὸς Ἔξαρχος, ἀρχιεπίσκοπος Φιλαδελφείας, ἐκαλεῖτο δὲ οὕτως ὁ ἀρχιεπίσκοπος, διότι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως μετέστησε τὴν ἀρχιερατικὴν τῆς Φιλαδελφείας ἕδραν εἰς τὸν ἐν Βενετίᾳ ἑλληνικὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου· τὰ μέχρι τοῦ νῦν διασωζόμενα ἄμφια ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ θεωροῦνται ἀνήκοντα εἰς αὐτόν. Εἰς τὸν ἐπίσκοπον τοῦτον ὑπήγοντο καὶ αἱ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων προσφύγων ἱδρυθεῖσαι ἐκκλησίαι ἐν Ἀγκῶνι, Μεσσήνῃ (Σικελίας) καὶ Μελίτῃ. Ἡ ἐκκλησία ὑπῆρξεν ἐν Βενετίᾳ τὸ κέντρον τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος. Κατὰ τὴν πραγματείαν τοῦ Ἰωάννου Βελούδου «Colonia Greca in Venezia» (1583), ἀπετελεῖτο αὕτη ἐκ τετρακοσίων καὶ πλέον μελῶν. Ἔκτοτε ὅμως ἐπολλαπλασιάσθησαν ταῦτα καὶ κατὰ τὴν γενομένην ἐκλογὴν τοῦ ἀρχιεπισκόπου *Ἀθανασίου Βαλεριανοῦ* παρέστησαν τετρακόσιοι ἑβδομήκοντα τέσσαρες ψηφοφόροι Ἀθηναῖοι, Πελοποννήσιοι, Θεσσαλοί, Ναυπάκτιοι, Κρῆτες, Εὐβοεῖς, Κορίνθιοι, Ἑπτανήσιοι, Μακεδόνες, Θρᾷκες καὶ Ἠπειρῶται· εἰς δεκαπενταπλασίους κατ' ἀκολουθίαν πρέπει νὰ ὑπολογίσῃ τις τοὺς διαβιοῦντας τότε Ἕλληνας ἐν Βενετίᾳ.

Πρῶτος ἐκλεγεὶς ἐφημέριος ὑπῆρξεν ὁ *Γαβριὴλ Σεβῆρος*, καταγόμενος ἐκ Μονεμβασίας, ὅστις βραδύτερον μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν προεχειρίσθη τὴν 18 Ἰουλίου 1577 εἰς ἀρχιεπίσκοπον τῆς ἐν Λυδίᾳ Φιλαδελφείας, ἐπιστρέψας δὲ εἰς Βενετίαν παρέμεινεν ἐν αὐτῇ, ματαίως προτρεπόμενος ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ὅπως μεταβῇ εἰς τὴν ἕδραν του· ἕνεκα δὲ τοῦ λόγου τούτου μετετέθη ἡ ἀρχιεπισκοπικὴ ἕδρα Φιλαδελφείας εἰς Βενετίαν. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης τῆς Βενετίας δὲν ἐμερίμνησεν μόνον περὶ τῆς ἐκκλησίας της, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἀγωγῆς τῶν τέκνων της, ἀπὸ δὲ τοῦ 1573 ἐλειτούργει ἑλληνικὸν γυμνάσιον, τοῦ ὁποίου διευθυντὴς ἐγένετο ὁ Κρὴς *Φραγκῖσκος Πόρτος*, σπουδάσας ἐν Παταβίῳ φιλοσοφίαν τῇ συνδρομῇ τοῦ συμπολίτου του Γεωργίου Καλλέργη. Οὗτος καθῃρέθη τὸ ἐπόμενον ἔτος, διότι φιλοσκώμμων ὢν ἐνέβαλλεν εἰς γέλωτα τοὺς μαθητάς, βραδύτερον δὲ ἔγινε μέλος τῆς ἐν Μοδένῃ ἀκαδημίας.

Ἐπίσης ἐδίδαξαν εἰς τὸ γυμνάσιον τοῦτο οἱ περιφανεῖς διδάσκαλοι τοῦ γένους Νικόλαος Λάσκαρις (1593), Λίβιος Ζάρκης, Χῖος (1602), Θεόφιλος Κορυδαλεὺς Ἀθηναῖος (1609), ἰατροφιλόσοφος, Νικόλαος Βλαστὸς Κρὴς (1614), Ναθαναὴλ Χύκας (1614), Παχώμιος Δοξαρᾶς (1616), Γεώργιος Δόλκιος (1619), Γεώργιος Κορέσιος (1627), Μητροφάνης Κριτόπουλος (1628), Σωφρόνιος Πάγκαλος (1632), Ἱερεμίας Τοσκάνος (1633), Ἄγγελος Μπενιζέλος, Ἀνδρέος Ρώσσης, Νικόλαος Φιωρέντζας (1635—1640), Ἱερόθεος Κολλονᾶς (1641), Γερμανὸς Ρασοξέστης (1647), Ἀντώνιος Γραδενῖγος (1650), Θεόφιλος Σκοῦφος (1653), Σωφρόνιος Καλλονᾶς, Μιχαὴλ Χορτάκιος (1654), Γεράσιμος Βλάχος (1658), Ἀλοΐσιος Γραδενῖγος (1660), Φραγκῖσκος Σκοῦφος, Βίκτωρ Καλαπατζαρᾶς (1666—1670), Ματθαῖος Τυπάλδος (1671), Νικόλαος Παπαδόπουλος (1686), Μάρκος Μαρᾶς (1686), Ἠλίας Μηνιάτης (1688), πρὸς δὲ ὁ Νικόλαος Βούβουλης, Κωνσταντῖνος Μάμος καὶ Ἰωάννης Ἀβράμιος, ὅστις ἐχρημάτισε καὶ ἐφημέριος τοῦ ναοῦ Ἁγίου Γεωργίου Βενετίας, συνέλεξε δὲ καὶ ἐξέδωκε τὰ «ποιητικὰ ἀπανθίσματα τοῦ Γεωργίου Ὑπομενᾶ καὶ τὴν δαφνοστεφηφορίαν αὐτοῦ». Τὰ ὀνόματα τῶν διδασκάλων τούτων περιέσωσεν ὁ Βελοῦδος εἰς τὴν προμνημονευθεῖσαν μελέτην του.

Τῷ 1621 συνεστήθη διὰ κληροδοτήματος ἐξ 171.715 δουκάτων τοῦ Κερκυραίου *Θωμᾶ Φλαγγίνη* τὸ φερώνυμον ἑλληνικὸν φροντιστήριον ἐν Βενετίᾳ. Διὰ τοῦ κληροδοτήματος ὡρίσθη, ὅπως εἰς τὸ φροντιστήριον σπουδάζωσι μόνον Ἕλληνες τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος καὶ κατὰ προτίμησιν συμπολῖταί του Κερκυραῖοι. Πρὸς τιμὴν τοῦ ἱδρυτοῦ, διὰ διατάγματος τῆς 6 Σεπτεμβρίου 1664 τῆς βενετικῆς γερουσίας, ὠνομάσθη τοῦτο *Φλαγγινιανόν*, ὡρίσθη δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑποτρόφων εἰς ἕνδεκα, προστεθέντων βραδύτερον, δαπάνῃ τοῦ Κυπρίου *Βερνάρδου Ἄκρη*, ἑτέρων δύο. Τὸ φροντιστήριον τοῦτο ἀπέκτησε μεγίστην φήμην καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἐδίδαξαν δὲ εἰς αὐτὸ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὰς θεωρητικὰς ἐπιστήμας διαπρεπεῖς διδάσκαλοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Νικόλαος Καλλιάκης (1665), Νικόλαος Προκιακιάννης (1676), Θωμᾶς Κατάνης (1685), Στέφανος Μόσχος (1691), Ἀλέξανδρος Κόκκινος (1694), Ἰωάννης Χαλκεὺς (1694), Ἰωάννης Πατούσας (1703), Ἀπόστολος Μῖκος (1711), Ἀντώνιος Κατηφόρης (1718), Γεώργιος Πατούσας (1723), Ἀντώνιος Μοσχόπουλος (1761), Ἀγάπιος Λοβέρδος καὶ ὁ Σπυρίδων Βλαντῆς, οἵτινες ὑπῆρξαν καὶ οἱ τελευταῖοι αὐτοῦ διδάσκαλοι, διότι ἀπὸ τοῦ 1795 τὸ φροντιστήριον ἔπαυσε λειτουργοῦν. Τὸ γυμνάσιον καὶ τὸ φροντιστήριον τοῦτο συνετέλεσαν μεγάλως, ὅταν ἡ ἑλληνικὴ κοινότης Βενετίας εὑρίσκετο εἰς πλήρη ἀκμήν, εἰς τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας ἐν Ἑλλάδι· ἐκ τοῦ φροντιστηρίου δὲ τούτου προῆλθον πλεῖστοι ἐκ τῶν διδασκάλων, οἵτινες ἵδρυσαν ἢ ἐδίδαξαν εἰς τὰς ἱδρυθείσας κατ' ἀπομίμησιν αὐτοῦ σχολάς, εἴς τε τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ὡς καὶ τὰς τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ ἡγεμονιῶν. «Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης τῆς Βενετίας, λέγει ὁ Παπαρρηγόπουλος, δὲν ἐφρόντισε μόνον περὶ ἑαυτῆς, ἀλλ' ἀποτελουμένη ἐξ ἀνθρώπων, οἵτινες ἐκ πείρας ἐγίνωσκον τὴν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας ὑφισταμένην ἀπαιδευσίαν, ἔδραμε προθύμως εἰς θεραπείαν τοῦ κακοῦ, δοῦσα πρώτη τὸ παράδειγμα φιλογενείας». Ἐκτὸς τῶν σχολῶν τούτων διετήρει ἡ κοινότης καὶ νοσοκομεῖον προσηρτημένον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, οἱ δὲ διευθύνοντες αὐτὴν προσέτρεχον ἀρωγοὶ εἰς τὰ πάσχοντα καὶ πενόμενα μέλη αὐτῆς.

Εἰς τὴν διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς παιδεύσεως συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον καὶ ἡ βενετικὴ κυβέρνησις, διευκολύνουσα τοὺς ὑπ' αὐτὴν Ἕλληνας νὰ φοιτῶσιν εἰς τὸ ἐν Παταβίῳ γυμνάσιον καὶ πανεπιστήμιον, κατ' ἀρχὰς μὲν μόνον τοὺς ἀνήκοντας εἰς οἰκογενείας εὐπατριδῶν, βραδύτερον δ' εἰς πάσης τάξεως τοιούτους. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης ἀπετελεῖτο κυρίως ἐξ ἐμπόρων, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἐσχημάτισαν μεγάλας περιουσίας, ὡς οἱ ἐκ Κερκύρας Παπαδόπουλοι, οἱ λαβόντες καὶ τὸν τίτλον τοῦ κόμιτος, κατοικοῦντες δὲ σήμερον εἰς τὸ ὡραῖον παλάτιον τοῦ Τιέπολο. Καὶ οὗτοι μὲν ἐγένοντο Ἰταλοί, ἀλλὰ τὰ ὀνόματα τῶν προγόνων των καταγράφονται ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, ὅπου καὶ ἔχουν ταφῆ. Αἱ περιπέτειαι τῆς βενετικῆς δημοκρατίας καὶ ἡ παρακμὴ αὐτῆς ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος συνετέλεσαν εἰς τὸν μαρασμὸν τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐμπορίου, ὡς ἐκ τούτου δὲ οἱ Ἕλληνες ἄποικοι ἐτράπησαν ἀλλαχοῦ καὶ ἰδίως εἰς τὰς νεοσυστάτους πόλεις τῆς Μεσημβρινῆς Ρωσίας, ἔνθα μετ' ἄλλων Ἑλλήνων ἵδρυσαν ἀκμαίας κοινότητας καὶ ἔδωκαν μεγάλην ἐμπορικὴν κίνησιν εἰς τοὺς λιμένας αὐτῆς. Οὕτως ἤρξατο ἡ παρακμὴ τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος, κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ παρόντος αἰῶνος κατέστη ἡ μᾶλλον ἀσήμαντος ἑλληνικὴ κοινότης, μόλις ἀριθμοῦσα περὶ τὰς εἴκοσιν οἰκογενείας, καίτοι αἱ πρόσοδοι αὐτῆς ἦσαν πλουσιώταται. Δέον νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα, ὅτι καὶ ἐν τῇ καλλιτεχνικῇ κινήσει τῆς Βενετίας διεκρίθησαν δύο Ἕλληνες ζωγράφοι, ὁ *Ἀλιένσε Βασιλάκης* καὶ ὁ *Μᾶρκος Μπαζαΐτης*, πολυάριθμα δὲ ἔργα αὐτῶν κοσμοῦσι τὰς ἐκκλησίας, τὰς μονάς, τὴν ἀκαδημίαν καὶ τὰ παλάτια τῆς Βενετίας. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἐξαρτώμενα ἱδρύματα ὑπήχθησαν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ ἰταλικοῦ κράτους.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Digitized by Google

— [ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ] Ὁ μέγας πλοῦτος τὸν ὁποῖον συνεσώρευσαν οἱ κάτοικοι τῆς Βενετίας ἐπήνεγκεν, ὡς εἰκός, καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Ἤδη πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς τυπογραφίας, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦτο οἰκεία εἰς τὴν Βενετίαν. Εἰς τὰ βενετικὰ τενάγη εἶχον σχηματισθῆ πολυάριθμοι ἑλληνικαὶ παροικίαι, τῶν ὁποίων ἡ ἁρμονικὴ γλῶσσα εἶχε καταστῆ τοῦ συρμοῦ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μεταξὺ τῶν νέων πατρικίων, οἵτινες ἐδιδάσκοντο καὶ εἰς τὰς δημοσίας σχολὰς τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν. Ὡς ἐκ τούτου οἱ σοφοὶ Ἕλληνες εὕρισκον θερμὴν φιλοξενίαν ἐν Βενετίᾳ, ὅπου τῷ 1399 εἶχε κληθῆ ὁ Χρυσολωρᾶς, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξαν μαθηταὶ οἱ μεγάλοι ἀνθρωπισταὶ Μπροῦνι, Πότζε, Νίκολι καὶ Μανέττι. Βραδύτερον μετέβησαν εἰς Βενετίαν ὁ Χαλκοκονδύλης, ὁ Μόσχος, ὁ Σεγουνδῖνος, ὁ Λάσκαρις καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Ἡ ἀναγέννησις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τοῦ ἰταλικοῦ ἐδάφους ὑπῆρξε, κατὰ τὸν Γρηγόριον, ἓν τῶν ἰσχυροτέρων στοιχείων τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ. Κατὰ τοὺς δύο τούτους αἰῶνας ἡ ἐκπαιδευτικὴ πρόοδος ἐν Βενετίᾳ ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον. Ἑκάστη συνοικία τῆς πόλεως ἀπέκτησε τὴν σχολήν της, ἡ δὲ βενετικὴ γερουσία ηὐνόει τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Παταβίου, ὅπερ ἀπέκτησε πλείστους καθηγητὰς Ἕλληνας, ἀμειβομένους πρὸς 4.000 φλωρίνια ἐτησίως· τούτους ἔσπευδον πανταχόθεν τῆς Εὐρώπης νὰ ἀκροασθῶσι φοιτηταί, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἔφθασε μέχρι 18.000. Εἰς τοὺς ὡραίους κήπους τοῦ Ἄλδου, εἰς τὴν ἐρημικὴν νησῖδα τοῦ Μουράνο, συνήρχοντο οἱ Ἕλληνες συνεργάται του, καὶ οἱ ἑλληνισταὶ Βενετοί, οἱ ἐπιστήμονες, ὡς τοὺς ἐκάλει ὁ λαός, καὶ ἐκεῖ ἀνεγίνωσκον ὑπὸ τὰ φυλλώματα τῶν δένδρων τοὺς Ἕλληνας ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς. Ἐκεῖ ἐδημιουργήθη καὶ ἡ «Ἀκαδημία τῆς φήμης» (della Fama), καταστᾶσα περιώνυμος, τὴν ὁποίαν διηύθυνεν ὁ *Παῦλος Μανούτιος* (Ἄλδος). Ἀπέκτησεν αὕτη ἴδιον τυπογραφεῖον καὶ θαυμασίαν βιβλιοθήκην, μετεβλήθη δὲ εἰς πραγματικὸν πανεπιστήμιον· κατηργήθη ὅμως ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῶν Δέκα, διότι ὁ ἱδρυτὴς αὐτῆς *Μπαντοάρο* ἐζήτησε τὴν ὑλικὴν συνδρομὴν τοῦ δουκὸς τῆς Βρουνσβίκης.

Τῷ 1550 ἀνεφάνη ἑτέρα ἀκαδημία, ἡ τῶν Pellegrini, ἥτις εἶχε δύο τυπογραφεῖα, τὰ δὲ μέλη αὐτῆς συνήρχοντο εἰς τοὺς κήπους τοῦ Μουράνο, τῆς Τζιουντέκας καὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου· ἐκτὸς τῆς καλλιεργείας τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν γραμμάτων, ἤρχετο αὕτη ἀρωγὸς καὶ εἰς τοὺς πένητας λογογράφους καὶ καλλιτέχνας. Εἶτα αἱ ἀκαδημίαι ἐπληθύνθησαν ἐν Βενετίᾳ, λαβοῦσαι τὰ παράδοξα ὀνόματα τῶν Muiti, Ricoverati, Adorni, Uranici, Riuniti, Seraficci κλπ., ὅπου οἱ εὐπατρίδαι ἐπεδίωκον νὰ περιστοιχίζουν τοὺς σοφοὺς ἑλληνιστάς. Εἰς τὴν ἔπαυλιν δὲ τοῦ Μπάρμπαρο, ἐγερθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Παλλαδίου, διακοσμηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Βιτώρια καὶ ζωγραφηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Παύλου Βερονέζε, καὶ εἰς τὸν θαυμάσιον κῆπον τῆς Αἰκατερίνης Κορνάρο, τῆς βασιλίσσης τῆς Κύπρου, συνεκεντροῦντο οἱ σοφοὶ τῆς Βενετίας καὶ τῆς λοιπῆς Ἰταλίας, ὅπως ἀκροασθῶσι τοὺς ἀναγινωσκομένους Ἕλληνας καὶ Λατίνους συγγραφεῖς. Τὰ μέλη τῶν ἀκαδημιῶν τούτων, ὡς ἀναφέρει ὁ Καρντοῦτσι, εὕρισκον εὐκολώτερον θέσιν ἐν τῷ Μεγάλῳ Συμβουλίῳ. Οὕτως εἰς τὴν Βενετίαν, τὴν κατ' ἐξοχὴν πόλιν τοῦ πρακτικοῦ βίου, τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, ἀνεπτύχθησαν αἱ ἐπιστῆμαι καὶ τὰ γράμματα, οἱ δὲ οἶκοι τῶν πατρικίων καὶ τῶν ἐμπόρων περιελάμβανον πλουσίας βιβλιοθήκας, γεμούσας πολυτίμων χειρογράφων καὶ τεχνικῶν σχεδίων, ἐνῷ δέκα δημόσιαι βιβλιοθῆκαι εὑρίσκοντο εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ λαοῦ. Οὐδαμοῦ τοῦ κόσμου ὑπῆρχον τόσαι ἰδιωτικαὶ βιβλιοθῆκαι καὶ τόσαι συλλογαὶ ἀριστουργημάτων τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας τέχνης.

Τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι εἶχον ἁπαλύνει τὰ ἤθη ἐν Βενετίᾳ, οἱ δὲ δοῦλοι οἱ κομιζόμενοι ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἐβαπτίζοντο· καὶ ἂν δὲν ἀνέκτων τὴν ἐλευθερίαν των, διῆγον ἐν τούτοις εἰς τοὺς οἴκους τῶν κυρίων των ἤρεμον βίον, ἄπειροι δὲ ὑπάρχουν εἰς τὸ Ἀρχεῖον διαθῆκαι, εἰς τὰς ὁποίας οἱ κύριοί των μετὰ θάνατον ἐξησφάλιζον εἰς αὐτοὺς οἰκήματα, ἐπιπλώσεις καὶ χρήματα, ὅπως διέλθουν ἄνετον ζωήν. Μετὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς φιλολογίας ἀνεπτύχθη ἐν Βενετίᾳ καὶ τὸ θέατρον. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος, ἡ κωμῳδία, ἥτις εὑρίσκετο ἀκόμη εἰς τὰ σπάργανα, ὑπέστη πλήρη μεταρρύθμισιν. Ὁ Ἀλμπερτῖνο Μουσσάτο ἔγραψε τὴν πρώτην τραγῳδίαν ἐπὶ λατινικοῦ προτύπου. Τὸ παράδειγμα τούτου εὗρε πολλοὺς μιμητάς, αἱ δὲ παραστάσεις ἐγίνοντο εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ ἁγίου Μάρκου, εἶτα δὲ εἰς τοὺς οἴκους τῶν πατρικίων, εἰς τὸ δουκικὸν παλάτιον καὶ εἰς αὐτὰ τὰ μοναστήρια ἀκόμη. Τοιουτοτρόπως τὰ δράματα καὶ αἱ κωμῳδίαι κατέστησαν ἡ μεγίστη τῶν ἀπολαύσεων τοῦ λαοῦ. Ἐνεφανίσθησαν τότε τὰ πρόχειρα θέατρα, τῶν ὁποίων τὰς σκηνογραφίας ἐσχεδίαζεν ὁ Τιντορέττο, τῷ δὲ 1565 ἠγέρθη τὸ πρῶτον ξύλινον θέατρον, τὸ κληθὲν Accesi, τοῦ ὁποίου ὁ Φρειδερῖκος Τζουκκάρο ἐσχεδίασε δέκα σκηνογραφίας, ἡ δὲ πρώτη παράστασις, ἥτις ἐδόθη εἰς αὐτό, ἦτο ἡ «Ἀντιγόνη» τοῦ κόμιτος Dal Monte. Τότε διὰ πρώτην φορὰν ἡνώθη καὶ ἡ μουσικὴ μετὰ τῶν σκηνικῶν ἔργων καὶ τὸ δρᾶμα τοῦ Ριννουτσίνι «ἡ Δάφνη», ὑπῆρξεν ἀληθὲς βουκολικὸν μελόδραμα. Τῷ 1571, τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου Στεφάνου, ἐδόθη ἐνώπιον τοῦ δόγη Ἀλοϊσίου Μοντσενίγου «Ὁ θρίαμβος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» διὰ τὰς ἐναντίον τῶν Τούρκων νίκας. Εἰς τὸ δρᾶμα τοῦτο ὁ Τσέλιο Μάνιο ἐνεφάνισε θαυμάσιον χορὸν ἀγγέλων καὶ ἁγίων, ἐν τέλει δὲ ὁ Κλαύδιος Μεροῦλο, διὰ τοῦ «Ὀρφέως» του, παρουσίασε τὸ πρῶτον μουσικὸν δρᾶμα. Οὕτως ἤρξαντο τὰ θέατρα ἐν Βενετίᾳ. Μετά τινα ἔτη ἡ πόλις ἠρίθμει ἑπτὰ θέατρα, ὅτε οἱ Παρίσιοι δὲν εἶχον εἰμὴ τρία, εἰς ἃ ἐπαίζοντο χαριέσταται κωμῳδίαι. Εἰς τὴν Βενετίαν δὲ εὗρεν ἡ κωμῳδία τὸν φυσικὸν δρόμον της καὶ ἀπὸ τοῦ Ρουντζέντε μέχρι τοῦ Γολδόνι ἐλάμπρυνε τὴν Ἰταλίαν ὁλόκληρον. Ἐκτὸς δὲ τῶν θεάτρων, εἰς ἑκάστην γωνίαν τῆς πόλεως εὑρίσκοντο νομάδες κωμῳδοὶ καὶ ἀοιδοὶ ψάλλοντες μελοδραματικὰς σκηνάς. Σήμερον ἡ Βενετία ἀριθμεῖ πέντε μεγαλοπρεπῆ θέατρα. Τὸ θέατρον τοῦ «Φοίνικος», ἐγερθὲν τῷ 1791 κατὰ σχέδιον τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἀντωνίου Σέλβα καὶ καταστραφὲν κατόπιν ἐκ πυρκαϊᾶς, ἀνηγέρθη ἐκ θεμελίων τῷ 1836, δύναται δὲ νὰ περιλάβῃ 3.000 θεατάς, καὶ εἶναι τὸ τέταρτον εἰς μέγεθος θέατρον τῆς Ἰταλίας μετὰ τὸ τῆς Σκάλας τοῦ Μιλάνου, τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου τῆς Νεαπόλεως καὶ τοῦ Βασιλικοῦ θεάτρου τοῦ Τουρίνου. Θεωρεῖται ὡς ἐκ τῶν καλλίστων τῆς Εὐρώπης, λόγῳ πλούτου διακοσμήσεως καὶ ἀσφαλείας. Ἕτερον μέγα θέατρον εἶναι τὸ «Μαλιμπράν», ὅπερ ἄλλοτε ἐκαλεῖτο «Θέατρον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου». Ἡ αἴθουσα τούτου, μεγάλη καὶ μετ' ἄκρας καλαισθησίας διακεκοσμημένη, φωτίζεται ἐξ εἴκοσιν ἑπτὰ μεγάλων παραθύρων, χάριν τῶν διδομένων τὴν ἡμέραν παραστάσεων. Εἰς τὸ θέατρον αὐτὸ διετηρήθη ὁ παλαιὸς πύργος μετὰ τῶν ἀρχαίων ἀναγλύφων του, ὅπου κατῴκησεν ὁ Μάρκος Πόλος. Τὰ ἕτερα τρία θέατρα, «Ἀπόλλων», «Ροσσίνι» καὶ «Camploy», δίδουν παραστάσεις καθ' ὅλον τὸ ἔτος.

Τὰ τυπογραφεῖα. Οἱ μεταβάντες τῷ 1438 εἰς Φλωρεντίαν Ἕλληνες, ὅπως συζητήσωσι τὸ περὶ ἑνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν ζήτημα, κατέφυγον μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου (1453) εἰς Ἰταλίαν, κομίζοντες μεθ' ἑαυτῶν ἄπειρον πλῆθος χειρογράφων κλασσικῶν συγγραμμάτων καὶ ἐδίδαξαν τὴν μέθοδον τῆς μελέτης αὐτῶν, ἐξυψώσαντες τὴν κλασσικὴν φιλολογίαν, τὴν ὁποίαν εἶχον ἤδη ἀναπτύξει ἐν Ἰταλίᾳ ὁ Δάντης, ὁ Πετράρχης καὶ ὁ Βοκκάκιος, ἔστρεψαν δὲ τὸν ἔρωτα τῶν Βενετῶν πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν. Ἡ δὲ ἐφευρεθεῖσα ἐν Γερμανίᾳ τυπογραφία, ἥτις ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμὴν ἐν Βενετίᾳ, συνετέλεσε μεγάλως εἰς τοῦτο. Ὁ πρῶτος τυπογράφος, ὁ ἐγκατασταθεὶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἦτο ὁ Παμφύλιος Καστάλντι, ὅστις ἐχρησιμοποίησε τὸ πρῶτον τὰ κινητὰ τυπογραφικὰ στοιχεῖα, τῷ δὲ 1469 ὁ Ἀντώνιος Πλανέλλα ἵδρυσεν ἐκεῖ τὸ πλουσιώτερον τυπογραφεῖον τῆς Εὐρώπης. Εἰς τὸ πρῶτον ἀναφερόμενον τυπογραφεῖον ἐτυπώθη τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν βιβλίον, τὰ «Ἐρωτήματα» τοῦ Χρυσολωρᾶ, ἀλλὰ τὸ τυπογραφεῖον τῆς Βενετίας, ὅπερ κυρίως ἐξέδωκεν Ἕλληνας συγγραφεῖς, εἶναι τὸ τοῦ διασήμου *Ἄλδου Μανουτίου*. Ὁ *Ἰάνος Λάσκαρις*, ὀλίγον πρὸ τῆς συστάσεως τοῦ ἐν Ρώμῃ ἑλληνικοῦ γυμνασίου, μετέβη εἰς Βενετίαν καί, ὡς ἀναφέρει ὁ Θερειανός, «ὑπῆρξεν ὁ κύριος μοχλὸς τῶν ἐσαεὶ ἀξιομνημονεύτων τυπογραφικῶν ἐπιβολῶν καὶ ἔργων τοῦ Ἄλδου. Τὸ περιώνυμον τοῦτο τυπογραφεῖον συσταθὲν τῷ 1490 ἐγγὺς τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Αὐγουστίνου, κατέστη κραταιὸν ὁπλοφυλακεῖον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἅμα δὲ κοινὸν βουλευτήριον καὶ ἐργαστήριον πάντων τῶν Ἑλλήνων φυγάδων. Ἕλληνες ἐργάται καὶ τυποθέται, Ἕλληνες καλλιγράφοι, διορθωταὶ καὶ κριτικοὶ ἐπεμελοῦντο τῶν λαμπρῶν καὶ τιμαλφῶν ἐκείνων ἐκδόσεων, αἵτινες καὶ μετὰ τόσους αἰῶνας ἀποθαυμάζονται ὡς περισπούδαστα κειμήλια τυπογραφικῆς τέχνης». Ἀποτελοῦσιν ἀληθῶς ἄφθαστα μνημεῖα τῆς φιλολογικῆς ἐμπειρίας τοῦ Λασκάρεως ἡ ἐν κεφαλαίοις γράμμασιν ἔκδοσις τῆς «Ἑλληνικῆς Ἀνθολογίας» τοῦ Πλανούδη, οἱ «Ὕμνοι» τοῦ Καλλιμάχου μετὰ σχολίων ἑλληνικῶν, τέσσαρες τραγῳδίαι τοῦ Εὐριπίδου, τὰ «Ἀργοναυτικὰ» Ἀπολλωνίου τοῦ Ροδίου καὶ «Μονόστιχοι γνῶμαι». Βραδύτερον ἐξέδωκε τὴν πρώτην τραγῳδίαν τοῦ Σοφοκλέους, τὴν ὁποίαν ὁ Ἄλδος εὐγνωμονῶν ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Λάσκαριν (1508). Ὁ φίλος τοῦ Λασκάρεως, Μάρκος Μουσοῦρος Κρής, διεδέχθη αὐτὸν ἐν τῷ ἐκδοτικῷ τούτῳ οἴκῳ καὶ ἐξέδωκε τὸν Παυσανίαν, εἶτα τὸν Πλάτωνα, τὸν Ἀριστοφάνην, τὸν Ἀθήναιον, τὸν Ἡσύχιον. Ἄνευ τοῦ Μουσούρου ὁ Ἄλδος οὐδὲν μέγα ἔργον θὰ κατώρθου. Ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖον τοῦ Ἄλδου ἐξετυπώθησαν ἐπίσης ἡ «Ἡρὼ καὶ Λέανδρος» τοῦ Μουσαίου, ὁ Πίνδαρος, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Ἡρόδοτος, ὁ Θουκυδίδης, ἡ «Γραμματικὴ» τοῦ Λασκάρεως.

Ὁ ἐπὶ ἑκατὸν περίπου ἔτη διατηρηθεὶς οὗτος οἶκος συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν διάδοσιν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας, τὸ τελευταῖον δὲ ἔργον ὅπερ ἐξετυπώθη εἰς αὐτὸν ἦσαν αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Κικέρωνος.

Περὶ τὸ τέλος τῆς ΙΕ΄ ἑκατονταετηρίδος, οἱ Κρῆτες *Νικόλαος Βλαστὸς* καὶ *Ζαχαρίας Καλλιέργης*, γόνοι ἱστορικῶν οἴκων, συνέστησαν τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον. Ὁ Καλλιέργης ἦτο ἀπαράμιλλος τεχνίτης· αὐτὸς ἰδίᾳ χειρὶ ἐχάραξεν ἑλληνικὰ στοιχεῖα, ἐφάμιλλα κατὰ τὴν κομψότητα πρὸς τὰ τοῦ Ἄλδου, μεθ' οὗ συνεδέετο δι' ἀδελφικῆς ἀγάπης. Τὸ πρῶτον ἐκδοθὲν εἰς τὸ τυπογραφεῖον τοῦτο ἔργον εἶναι τὸ «Μέγα ἐτυμολογικὸν» (1499), τὸ ὁποῖον, κατὰ τὸν Φιρμὲν Ντιντό, εἶναι «τυπογραφικὸν ἀριστούργημα, χαράξαν νέαν ὁδὸν εἰς τὰ χρονικὰ τῆς τυπογραφίας». Τὸ τυπογραφεῖον τοῦ Καλλιέργη ὑπῆρξεν ἀληθὲς κρητικὸν ἐργαστήριον, διότι Κρῆτες ἦσαν οἱ τορνευταί, οἱ μολυβδοχόοι, οἱ ἐλέγχοντες τὰ τυπογραφικὰ δοκίμια καὶ Κρῆτες οἱ εἰσφέροντες τὰς πρὸς ἔκδοσιν τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων δαπάνας. Τὸ τυπογραφεῖον τοῦτο, τῇ εἰσηγήσει τοῦ Λασκάρεως, μετεφέρθη εἰς Ρώμην, ἐξ αὐτοῦ δὲ προῆλθον ἐκδόσεις πολυαρίθμων συγγραμμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων αἱ «Δέκα κατηγορίαι» τοῦ Ἀριστοτέλους, τὰ «Θεραπευτικὰ» τοῦ Γαληνοῦ, «Ὡρολόγιον τὸ Μέγα» κτλ. Ἕτερα ἑλληνικὰ τυπογραφεῖα, ἱδρυθέντα ἐν Βενετίᾳ κατὰ τὸν ΙΣΤ΄ αἰῶνα, ἦσαν τά: τοῦ *Χριστοφόρου Ζανέτου* (1573), ὅπερ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ διετήρησεν ὁ υἱός του *Πέτρος*, ὅστις συνετήρει ταυτοχρόνως τυπογραφεῖον καὶ ἐν Ρώμῃ, τοῦ *Ἀνδρέου Κονάδη* ἐκ Πατρῶν, τοῦ *Ἰωάννου Ἀντωνίου* καὶ τῶν ἀδελφῶν του, τοῦ *Νικολάου Κυπρίου*, τοῦ *Νικάνδρου Νουκίου* ἐκ Κερκύρας καὶ τοῦ *Μαξίμου Μαργουνίου*, τὸν ὁποῖον ἐκ πλάνης ὁ Παπαδόπουλος ὀνομάζει ἐν τοῖς κοσμικοῖς *Μιχαήλ*, διότι ἐν μὲν τοῖς κοσμικοῖς ἐκαλεῖτο Ἐμμανουήλ, ἐν δὲ τοῖς μοναστικοῖς Μάξιμος. Οὗτος ἐγεννήθη ἐν Κρήτῃ καὶ σπουδάσας εἰς Πατάβιον νομικὰ καὶ φιλολογίαν μετέβη εἰς Βενετίαν τῷ 1551, συνέστησεν ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον πλησίον τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου καὶ ἐξέδωκε πλεῖστα βιβλία. Ἀλλὰ τὸ τυπογραφεῖον τοῦ Μαργουνίου ἐπυρπολήθη, ἔκτοτε δὲ παραιτηθεὶς τῆς τυπογραφίας κατεγίνετο εἰς τὴν ἔκδοσιν διαφόρων συγγραμμάτων καὶ ἐγένετο εἷς τῶν πολυμαθεστέρων τοῦ αἰῶνός του ἑλληνιστῶν.

Κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους συνεστήθησαν πλεῖστα ἑλληνικὰ τυπογραφεῖα, οἷα τοῦ *Φιλαδέλφου*, τοῦ *Καλεγρᾶ*, τοῦ *Παλαμήδη*, τοῦ *Γλυκέος*, τοῦ *Σέρου* καὶ τοῦ *Δημ. Θεοδοσίου*, τὰ ὁποῖα ὅμως ἐξέδιδον κυρίως ἐκκλησιαστικὰ βιβλία, κυκλοφοροῦντα καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολήν, περὶ δὲ τὸ 1836 ὁ ἐκ Θεσσαλονίκης *Γεώργιος Διαμαντίδης* ἐγένετο κύριος τοῦ τυπογραφείου τοῦ Θεοδοσίου καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸ τὸ ὄνομα «Φοίνιξ». Εἰς ἓν τῶν τυπογραφείων τούτων τῷ 1715 ἐξεδόθη κατὰ πρῶτον τὸ μεσαιωνικὸν κρητικὸν ἔπος ὁ «Ἐρωτόκριτος» καὶ τὰ λαϊκὰ βιβλία: «Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας», ἡ «Χαλιμᾶ», «Γαδάρου, λύκου καὶ ἀλεποῦς μῦθος», ὁ «Μπερτόλδος» καὶ ὁ «Μπερτολδῖνος», τὰ ὁποῖα ἦσαν τὰ κοινὰ τοῦ λαοῦ ἀναγνώσματα τοῦ ΙΗ΄ καὶ ΙΘ΄ αἰῶνος καθ' ὅλον τὸν Ἑλληνισμόν. Τῷ 1850 ἱδρύθη τὸ «τυπογραφεῖον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου», διάσημον διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐκδόσεις του, ὀλίγον δὲ βραδύτερον τὸ τοῦ «Χρόνου», εἰς τὸ ὁποῖον ἐξεδόθησαν αἱ «Μεσαιωνικαὶ μελέται» τοῦ Κωνσταντίνου Σάθα.

Εἰς πόλιν οἵα ἡ Βενετία, ὅπου ἤνθουν αἱ τέχναι καὶ τὰ γράμματα, ἄπειρα ὑπῆρξαν καὶ τὰ μὴ ἑλληνικὰ τυπογραφεῖα. Ἐξ αὐτῶν δὲ κυριώτερα ἦσαν τὰ τοῦ Ἰακώβου Λεογκίνου (1570), Δανιὴλ Φουρλάνου (1574), Ἰωάννου-Βαπτιστοῦ Ρικενίου (1580), Ε. Οὐϊγκενίνο (1580), Ἰωάννου Λιμπράντι (1582), Ἀνδρέου καὶ Ἰακώβου Σπινέλι, Ἀνδρέου Μανουσκίου (1583), Ἰακώβου Λεουτσίνι, τὸ τοῦ Σαλικάτου, τοῦ Ἀλμπρίτσι, τοῦ Σαβίνι, Γεράρδι, Ἰούντα κτλ., τὰ ὁποῖα ἐξέδιδον καὶ ἑλληνικὰ συγγράμματα. Τὰ ἐκδιδόμενα βιβλία ἦσαν ἄπειρα. Ἐν Βενετίᾳ δὲ ἐξεδόθη τῷ 1865 καὶ ἡ πρώτη ἐν Ἰταλίᾳ πολιτικὴ ἐφημερὶς «Gazzetta di Venezia». «Τὰ τυπογραφεῖα, ἔγραφεν ὁ Καζόττι, εἶναι ἀσυγκρίτως τελειότερα ἐν Βενετίᾳ ἢ ἐν Φλωρεντίᾳ. Εἰς αὐτὰ ἐκτυποῦνται πλειότερα βιβλία ἢ εἰς πᾶσαν ἄλλην πόλιν τῆς Εὐρώπης καὶ στοιχίζουν τὸ ἥμισυ παρὰ ἐν Παρισίοις. Ἐκτυποῦσιν ἀδιακόπως συγγράμματα τῶν κλασσικῶν, τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῶν νεωτέρων φιλολογιῶν, καὶ μεταφράσεις ἀκόμη γαλλικῶν συγγραμμάτων, τῶν ὁποίων αἱ ἐκδόσεις ἀπαγορεύονται ἐν Γαλλίᾳ». «Εἶναι ἀξιοθαύμαστον, ἀναφέρει ὁ Ἀντρέ, ὅτι εἰς πᾶν βῆμα συναντᾷ τις ἐν Βενετίᾳ βιβλιοπωλεῖα, παραπήγματα πωλοῦντα βιβλία καὶ πλανοδίους βιβλιοπώλας προσφέροντας πρὸς ἀγορὰν τοιαῦτα ὡς ἄνθη τοῦ ἔαρος». Αἱ βενετικαὶ ἐκεῖναι ἐκδόσεις διεκοσμοῦντο διὰ θαυμασίων ξυλογραφιῶν.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Βενετικὴ σχολή. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος ἀρχίζει νὰ διαμορφώνεται εἰς τὴν Βενετίαν τεχνοτροπία ζωγραφικῆς, ἥτις ἀναπτυχθεῖσα ἔπειτα κατὰ τὸν ΙΣΤ΄ αἰῶνα ἀντεκατόπτρισεν εἰς τὰ ἔργα της ὅλην τὴν χλιδὴν καὶ τὸν πλοῦτον, τὴν εὔθυμον καὶ ἀμέριμνον ἀπόλαυσιν τῆς ζωῆς, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τὸν βίον τῆς πλουσίας, ἡδυπαθοῦς καὶ θερμῆς νύμφης τοῦ Ἀδρία. Ἀντὶ τῆς πλαστικῆς καὶ ἀνατομικῆς ἀκριβείας τῶν σωμάτων,

Digitized by Google

ἀπέβλεπον οἱ ζωγράφοι της μᾶλλον εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἀνθηρᾶς σαρκός, ἀντὶ τῶν ἰσχυρῶν κινήσεων ἠρέσκοντο εἰς τὴν ἤρεμον, ὡραίαν καὶ ἀναπαυτικὴν ἀπόλαυσιν τῆς εὐτυχίας. Καὶ εἰς τὰ πρόσωπα ἐζήτησαν ὀλιγώτερον τὴν πνευματικὴν εὐγένειαν καὶ ἔξαρσιν, παρὰ τὰ ὡραῖα σώματα

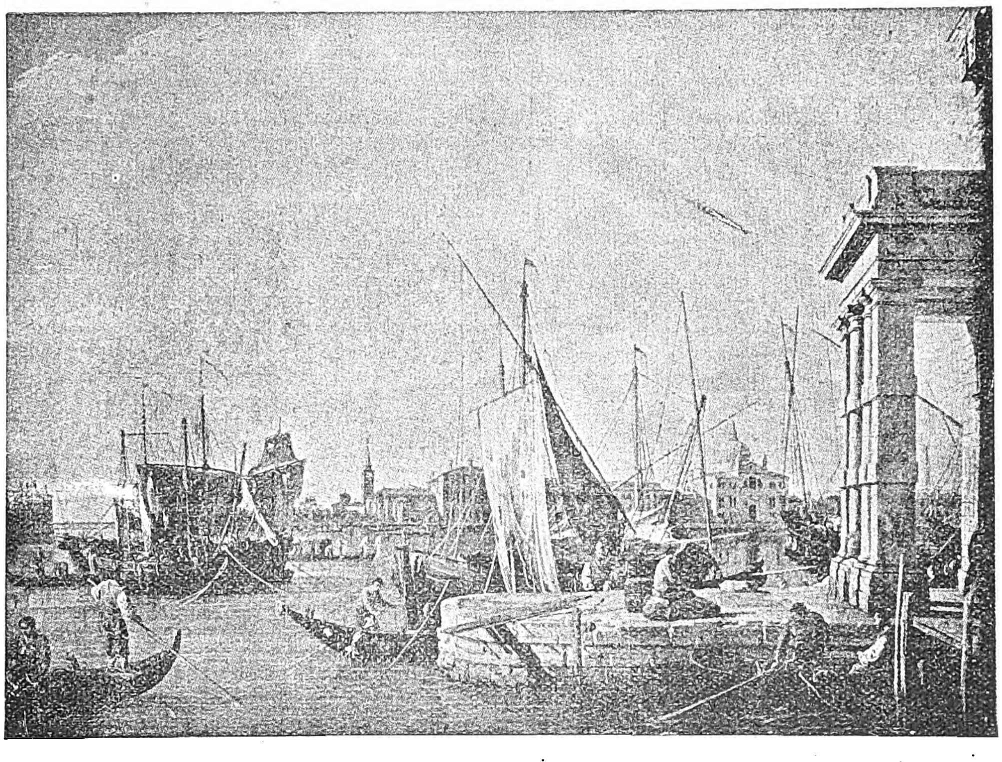

Ἀ. Καναλέττο: *Ἄποψις τῆς Βενετίας.*

[Πινακοθήκη Βιέννης.]

καὶ τὸ θερμὸν χρῶμα. Δύο γενεαὶ καλλιτεχνῶν συνέτειναν εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς σχολῆς αὐτῆς, οἱ *Βιβαρίνι* καὶ οἱ *Μπελλίνι*. Ἐκ μιᾶς τῶν παρακειμένων νήσων Μουράνο καταγόμενοι οἱ πρῶτοι, ἔχουν ἀκόμη κάτι τὸ τραχὺ εἰς τὰς μορφάς, ἀλλ' ἀφθονεῖ εἰς τὰ ἔργα των ἡ διακοσμητικὴ διάθεσις ἡ ἐκδηλουμένη εἰς τὸ λαμπρὸν χρῶμα, τὴν πληθωρικὴν διακόσμησιν καὶ ἐξεζητημένην κομψότητα. Καὶ ἂν ὁ Βαρθολομαῖος καὶ μάλιστα ὁ Ἀλβίζε εἶναι μαλακώτερος εἰς τὰς γραμμὰς καὶ τὰς μορφάς, πάντως τὸ κρᾶμα αὐτὸ τῆς ἐπιτηδεύσεως καὶ τῆς ἐκφράσεως τοῦ χρώματος ἔχει κάποιο θέλγητρον ἐξαιρετικόν. Τὸ αὐτὸ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τοῦ συγχρόνου *Κάρλο Κριβέλλι*, τοῦ ὁποίου ἔχομεν ἔργα ἀπὸ τοῦ 1468 μέχρι τοῦ 1493. Τὰ κατάκοσμα γοτθικὰ πλαίσια τῶν εἰκόνων του, οἱ πολυτελεῖς μαρμάρινοι θρόνοι, ὅπου κάθηνται αἱ Παναγίαι του, αἱ ἄφθονοι γιρλάνδαι καρπῶν, τοὺς ὁποίους κρατοῦν ὑπεράνω τῶν ἁγίων οἱ ἄγγελοι, συντονίζονται μὲ τὴν ἐπιτηδευμένην στάσιν καὶ ἔκφρασιν τῶν προσώπων, μὲ τὴν παθητικὴν καὶ αἰσθηματικὴν ζωήν.

Ἐκ τῶν Μπελλίνι ὁ *Ἰάκωβος* εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας, μαθητὴς καὶ σύντροφος τοῦ Τζεντίλε ντὰ Φαμπριάνο. Τῷ 1450 παραμείνας εἰς τὴν Πάδουαν ἐγνώρισε τὸν μέγαν *Μαντένια*, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκε σύζυγον τὴν θυγατέρα του καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀσφαλῶς θὰ ὠφελήθη εἰς τὸ ἀκριβὲς σχέδιον καὶ τὴν παρατήρησιν τῆς φύσεως. Συναρπαστικὴ εἶναι ἡ «Σταύρωσίς» του τῆς Βερώνας καὶ πλούσιος εἰς ἀπόψεις καὶ μελέτας μὲ τὰ σχέδιά του τὰ ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ καὶ τῷ Λούβρῳ σῳζόμενα. Ἐκεῖ δεικνύει ἀσφάλειαν χειρὸς καὶ ἐλευθερίαν σχεδίου μὲ τὰς μακρινὰς θέας, ὅπου τὴν ἀτέλειαν τῆς προοπτικῆς ἀντισταθμίζει τὸ βάθος τῆς ἀπόψεως καὶ τὸ θέλγητρον τῆς διαφανοῦς ἀποδόσεώς της. Τοῦ μεγαλυτέρου ἐκ τῶν υἱῶν του *Τζεντίλε* (1427—1507) τὰ ἔργα, μὲ ὅσα στοιχεῖα καὶ ἂν προσέλαβεν οὗτος ἀπὸ τὴν αὐστηρὰν γραμμικότητα τοῦ Μοντένια, ἐθέρμανε καὶ ἐγλύκανεν ἡ ἐπαφὴ τῆς Βενετίας μὲ τὸ φῶς καὶ τὸ χρῶμά της. Ἡ σειρὰ τῶν εἰκόνων ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Βενετίας εἰς τὸ δουκικὸν ἀνάκτορον, τὰς ὁποίας ἐζωγράφησε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Τζιοβάννι, κατεστράφησαν, ἀλλὰ μᾶς δίδουν ἰδέαν τῆς τέχνης του οἱ μεγάλοι πίνακες τοῦ ἁγίου Σταυροῦ τῆς Scuola (Λέσχης) τοῦ Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, νῦν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, καὶ τὸ «Κήρυγμα τοῦ ἁγίου Μάρκου», νῦν ἐν Brera τοῦ Μιλάνου, τὸ ὁποῖον ἐπεράτωσεν ὁ Τζιοβάννι. Πλῆθος ἀνθρώπων συνωστίζεται τὴν εὐρύχωρον πλατεῖαν τοῦ ἁγίου Μάρκου ἵνα ἀκούσῃ, ποικίλον τὸ χρῶμα, τὴν στάσιν, τὴν ἔκφρασιν, μέσα εἰς τὴν φωτεινὴν καὶ διαυγῆ ἀτμοσφαῖραν, ἡ ὁποία περιλούει τὰ πάντα. Ὁ Τζεντίλε ἦτο καὶ ἔκτακτος προσωπογράφος καὶ εἶναι ἐξαίρετος ἡ προσωπογραφία τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Β', τὸν ὁποῖον ἀπεικόνισε κατὰ τὸ εἰς Κωνσταντινούπολιν ταξίδιον, προσκληθεὶς ὑπ' αὐτοῦ τῷ 1480.

Ἄξιος μαθητής του ἦτο ὁ *Βιττόρε Καρπάτσιο* (περὶ τὸ 1480—1520), ὅστις ἐτελειοποίησε τὸ σχέδιόν του, ἐπλούτισε τὸ χρῶμα καὶ ἐγέμισε τὰς πολυπροσώπους συνθέσεις ἐκείνου μὲ ἄφθονον προσωπικὴν ζωήν. Εὐρεῖαι αἴθουσαι λάμπουν ἀπὸ τὰς φωτεινὰς ἀρχιτεκτονικὰς παραστάσεις, τὰς ὁποίας ἐζωγράφει ἐπὶ λινοῦ ὑφάσματος καὶ ἔπειτα προσήλωνεν ἐπὶ τῶν τοίχων ἐντὸς ξυλίνων πλαισίων. Ὁ τρόπος οὗτος ἀντικαθίστα τὰς νωπογραφίας τῶν Φλωρεντίνων ζωγράφων. Μὲ θαυμασίαν ἀφηγηματικὴν εὐκολίαν ἐκτελεῖ τρεῖς μεγάλους εἰκονογραφικοὺς κύκλους διὰ τὰς λέσχας τῆς Ἁγίας Οὐρσούλης, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου degli Schiavoni καὶ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ὅπου ἕνα λεπτὸν ὑπαίθριον φῶς καλύπτει τὰ πράγματα, κάτω ἀπὸ τὴν διαφανῆ ὁμίχλην μιᾶς βενετικῆς πρωΐας. Γραφικώταται ἀπόψεις διὰ μέσου τῶν ἀργυρῶν ὑδάτων τῶν διωρύγων καὶ λιμένων, ἢ τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης, γοητευτικαὶ ἀναλαμπαὶ τοῦ τρέμοντος φωτὸς ἐπὶ τῶν φωτεινῶν ἀρχιτεκτονικῶν προσόψεων καὶ τῶν ποικιλοχρώμων ἐνδυμάτων προκύπτουν ἀπὸ τὸν ἐλαφρὸν χρωστῆρά του. Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ὑπαίθρου καὶ τὸ θέλγητρον τοῦ ἐσωτερικοῦ χώρου ἀπέδωκε μὲ λυρικὴν διάθεσιν καὶ ἀκρίβειαν.

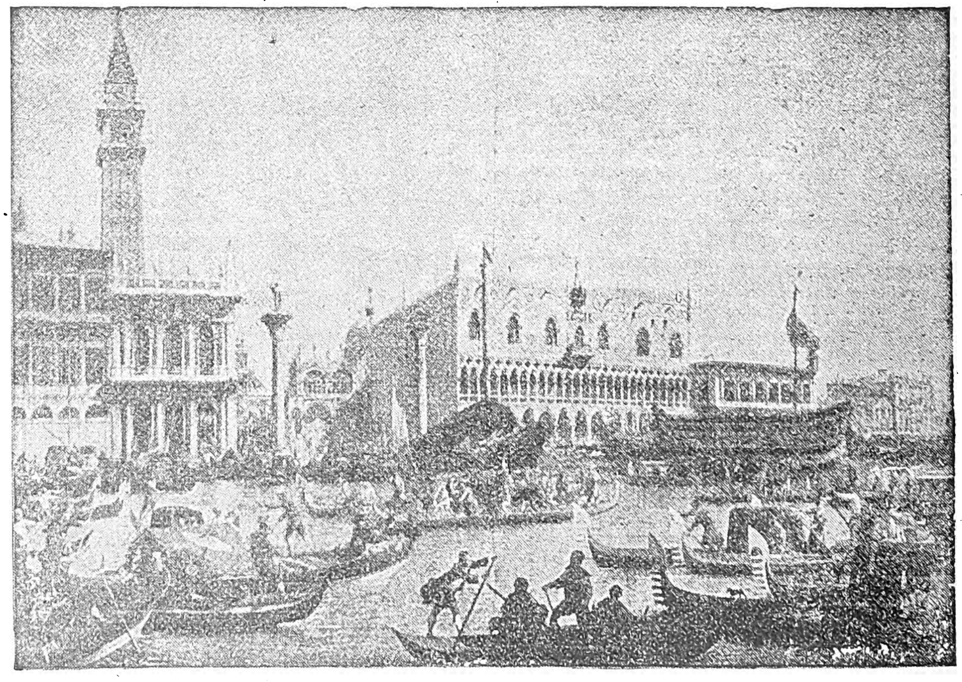

Ἀ. Καναλέττο: *Ὁ Δόγης ἐπιβαίνων τοῦ «Βουκενταύρου»*.

[Μουσεῖον Ἑρμιτάζ, Πετρουπόλεως.]

Ἐξαιρετικὴν ὅμως λάμψιν καὶ μεγαλοπρέπειαν ἔδωκεν εἰς τὴν συγκρατημένην ἀκόμη αὐτὴν ζωὴν τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ χρώματος ὁ νεώτερος ἀδελφὸς τῶν Μπελλίνι, ὁ *Τζιοβάννι* (1428—1516), ὅστις δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ὁ κύριος ἱδρυτὴς τῆς βενετικῆς σχολῆς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ὅστις ὄχι μόνον ὡς δημιουργὸς τόσων θαυμασίων ἔργων, ὅπου ἐσταθεροποίησε τύπους καὶ θέματα, ἀλλὰ καὶ ὡς διδάσκαλος τῆς μεγάλης γενεᾶς τοῦ Πάλμα, Τζιωρτζιόνε καὶ Τιτσιανοῦ ἐθεμελίωσε τὴν ἀνάπτυξιν καὶ παρεσκεύασε τὸ μεγαλεῖον τῆς σχολῆς. Ρεαλιστὴς ἰσχυρός, πλησίον τοῦ γαμβροῦ του Μαντένια κατ' ἀρχάς, ὅπως φαίνεται εἰς τὴν «Μεταμόρφωσιν» τοῦ μουσείου Καρρὲρ τῆς Βενετίας, ἤρχισε βαθμηδὸν νὰ ἀποκτᾷ μαλακότητα καὶ γλυκύτητα. «Ὁ Χριστός του ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν» τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης τοῦ Λονδίνου, συγκρινόμενος μὲ τὸν τοῦ Μαντένια, δεικνύει τὴν ἁπαλότητα τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ χρώματος ἀπέναντι τοῦ σκληροῦ σχεδίου καὶ τῶν γραμμῶν καὶ τοῦ ψυχροῦ φωτὸς τοῦ Μαντένια. Τούτου τὴν ἐπίδρασιν βεβαίως μαρτυροῦν οἱ «Ἐπιτάφιοι» του μὲ τὴν Μαρίαν, τὸν Ἰωάννην καὶ τοὺς ἀγγέλους τῆς Πινακοθήκης Brera τοῦ Μιλάνου, τοῦ Μπέργκαμο, τῆς Βενετίας, τοῦ Βερολίνου, ἀλλὰ πάντως διάφορον εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς βενετικῆς γραμμῆς, τοῦ χρώματος, τῆς συνθέσεως. Μᾶλλον προωδευμένος εἰς τοῦτο εἶναι ὁ «Ἐπιτάφιος» τοῦ δουκικοῦ παλατίου, ὅπου ὁ Ἰωάννης καὶ ἡ Μαρία κρατοῦν ὄρθιον τὸν Ἰησοῦν ἐν τῇ σαρκοφάγῳ, ἐνῷ ἐμπρὸς γονατίζουν οἱ ἅγιοι Νικόλαος καὶ Μᾶρκος. Χαμηλοὶ ἀλλεπάλληλοι λόφοι κλείουν μὲ τὰς ὡραίας γραμμάς των τὴν παράστασιν. Βαθμηδὸν γίνεται φανερωτέρα ἡ τάσις εἰς τὴν γραφικότητα τοῦ περιγράμματος, εἰς τὴν ἐλαφρὰν πλαστικότητα καὶ εἰς τὸν θερμὸν χρωματισμόν. Τοῦτο βλέπομεν εἰς τὰς «Παναγίας» του, κατὰ τὸ ἥμισυ εἰκονιζομένας, ὅπου ἡ ἐξέλιξις γίνεται κανονική. Εἰς τὴν «Παναγίαν degli alberetti» τῆς Ἀκαδημίας τῆς Βενετίας (1487), ὅπου ἡ Μαρία εἶναι πρὸ ἐρυθροῦ παραπετάσματος, ἀρχίζει νὰ κυριαρχῇ τὸ χρῶμα, τὸ φῶς εἶναι μαλακώτερον, μάλιστα εἰς τὸ παιδίον, εἰς τὴν «Παναγίαν μὲ δύο ἁγίας» τοῦ 1488, εἰς τὴν ὁμοίαν μὲ δύο ἁγίους καὶ εἰς τὴν τοῦ «Ἁγίου Φραγκίσκου della Vigua» τοῦ 1507 καὶ ἀκόμη περισσότερον εἰς τὴν «Παναγίαν τῆς Brera» (1510), ὅπου χρῶμα, φῶς, μορφαὶ καὶ τοπίον συντονίζονται εἰς ἥσυχον ἁρμονικὴν μελῳδίαν.

Τὴν γλυκεῖαν λεπτότητα καὶ τὸ ὡραῖον μεγαλεῖον τῶν μορφῶν ἀνέπτυξεν ὁ Τζιοβάννι εἰς τοὺς μεγάλους βωμούς, ὅπου εἰκονίζει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Παναγίας ἐν μέσῳ ἁγίων, οἱ ὁποῖοι γίνονται ὁσημέραι ἐσωτερικώτεροι, κινοῦνται ἐλευθερώτερα καὶ ἵστανται πανηγυρικώτερα. Μέγα μέρος τῆς ἐπιτυχίας του ταύτης ὀφείλει εἰς τὸ νέον τεχνικὸν μέσον, τὸ ὁποῖον ἔθεσεν εἰς χρῆσιν, τὴν ἐλαιογραφίαν, τὴν ὁποίαν εἰσήγαγεν εἰς τὴν Βενετίαν ὁ *Ἀντωνέλλο ντὰ Μεσσίνα*. Παρὰ τούτου ἔλαβε τὴν δύναμιν ἐκείνην τοῦ χρώματος, ἡ ὁποία δίδει ἰδιαιτέραν ζωὴν εἰς τὰς μορφὰς καὶ ἐκφράζει τὴν ἐσωτερικότητα τῶν πραγμάτων. Εἶχεν ὅμως καὶ ὁ ἴδιος τὸ αἴσθημα ἐκεῖνο τῆς τέχνης, τὸ ὁποῖον ὡδήγησεν αὐτὸν εἰς τὴν ρυθμικὴν διάταξιν καὶ τὴν πανηγυρικὴν στάσιν τῶν μορφῶν. Εἰς τὴν «*Στέψιν τῆς Παναγίας*» τοῦ Πέζαρο ἡ σκηνὴ γίνεται εἰς ἓν ὑψηλὸν πόδιον πρὸ θρόνου, ὄπισθεν τοῦ ὁποίου ἐκτείνεται θαυμασία ὀρεινὴ τοποθεσία. Αἱ μορφαὶ συμμετρικῶς διατεθειμέναι, ἵστανται ἥσυχοι καὶ μεγαλοπρεπεῖς. Πλουσιωτέρα καὶ ἁπαλωτέρα εἶναι ἡ «*Παναγία μὲ τοὺς ἓξ ἁγίους*» τῆς Ἀκαδημίας τῆς Βενετίας. Ἐπὶ ὑψηλοῦ κατακόσμου θρόνου κάθηται μεγαλοπρεπῶς ἡ Παναγία μὲ τὸν Χριστὸν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ γόνατος, ἐνῷ δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ κάτω ἵστανται ἑκατέρωθεν

Digitized by Google

τρεῖς ἅγιοι εἰς ποικιλίαν στάσεων, ἀλλὰ συμμετρικῶς ὑπολογισμένων, μὲ ἐλαφρὰς ἀντιθέσεις καὶ μεταβολὰς πλουτιζούσας τὸ κοινὸν σχῆμα. Οὕτως ἀριστερᾷ ἵστανται δύο εἰς τὸ πρῶτον ἐπίπεδον καὶ ὁ τρίτος ὄπισθεν αὐτῶν, δεξιᾷ τοὐναντίον εἷς, ὁ ἅγιος Σεβαστιανός, ἵσταται ἐμπρὸς εἰς τὸ πρῶτον ἐπίπεδον καὶ δύο ὄπισθεν αὐτοῦ. Ἡ αὐτὴ ἀντίθεσις παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ πρόσωπα. Τὸ πλαστικὸν σῶμα τοῦ ἁγίου Σεβαστιανοῦ ἔχει πλησίον τὸ μονοκόμματον ράσον τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου, ὅπως ἀπέναντι ἀκριβῶς ἐπαναλαμβάνεται τὸ αὐτὸ τυπικὸν σχῆμα. Τὸ ὅλον εὑρίσκεται πρὸ μεγάλης, εὐρείας καὶ ὑψηλῆς κόγχης, εἰς τὴν ὁποίαν ἄνωθεν δεξιᾷ χύνεται τὸ πλάττον καὶ θερμαῖνον τὰς μορφὰς ἤπιον φῶς. Ἀνεξάντλητος εἶναι εἰς τὰς παρομοίας σκηνὰς τῆς Παναγίας, διαθέτων ἑκάστοτε κατὰ νέον τρόπον τὰ πρόσωπα καὶ ἁπλώνων ὑπεράνω ὅλων τὴν θερμὴν καὶ γλυκεῖαν ἀτμόσφαιραν τῆς ἐλαφρᾶς αἰσθηματικῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία μεταρσιώνει εἰς ὀνειρώδη τόπον τὴν παράστασιν. Εἰς τὴν πλήρη συμμετρικὴν διάταξιν μᾶς ἐπαναφέρει μὲ τὴν «Παναγίαν εἰς τὸν ἅγιον Ζαχαρίαν», ἀλλ᾽ ἐδῶ ἔδωκε τόσην μεγαλοπρέπειαν εἰς τὰ βαρέα ἐνδύματα καὶ τόσην ἐσωτερικότητα εἰς τὰς συγκεντρωμένας μορφάς, ὥστε μᾶς συγκρατεῖ μὲ τὰ ἁπλούστατα αὐτὰ μέσα, συγχρόνως ὅμως ἐπέτεινε τὴν χρωματικὴν ἐντύπωσιν μὲ τὸ κυανοῦν φόρεμα τῆς Παναγίας, τὸ χρυσοκίτρινον τῆς Μαγδαληνῆς καὶ τὸ ἐρυθρὸν ράσον τοῦ ἁγίου Ζαχαρίου, εἰς τὰ ὁποῖα ἔδωκε λεπτοτάτην ἁρμονικὴν συνήχησιν. Βεβαίως λείπει ἀκόμη ἡ πνευματικὴ ἑνιαία συγκέντρωσις, μὲ τὴν ὁποίαν θὰ σφίξῃ τὴν σύνθεσιν ἡ δραματικὴ πνοὴ τοῦ Τιτσιανοῦ.

Ἐκ τῶν πολλῶν μαθητῶν τοῦ Τζιοβάννι Μπελλίνι, ὁ *Τσίμα ντὰ Κονελιάνο* εἶναι ὁ σημαντικώτερος. Οὗτος ἔδωκεν εἰς τὰ ἔργα του λάμψιν καὶ φῶς εἰς τὰ τοπικὰ χρώματα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθη εἰς ἁρμονικὰς συμφωνίας, τόσον εἰς τὰ πρόσωπα, ὅσον καὶ εἰς τὰ τοπία. Ὀλιγώτερον τοῦ Τζιοβάννι βαθύς, προσέχει περισσότερον εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν καὶ λάμψιν τῆς ζωῆς, εὑρίσκει ὅμως ἐνίοτε νέα συνθετικὰ σχήματα, ὅπως εἰς τὴν «Παναγίαν» του τῆς Πάρμας, ὅπου θέτει μόνον ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν ἀρχιτεκτονικὸν βάθος, ἐνῷ τὸ ἕτερον εἶναι ἐλεύθερον εἰς μακρινὸν τοπίον, ἐνῷ ἡ Παναγία δὲν καταλαμβάνει ἀκριβῶς τὸ μέσον, ἀλλὰ μετακινεῖταί πως πρὸς τὴν μίαν πλευράν, διάταξις, ἥτις ἀσφαλῶς ἐπέδρασεν εἰς τὴν Παναγίαν τῶν Frari τοῦ Τιτσιανοῦ. Ἄλλως ἡ τεχνική του εἶναι ὁμαλὴ καὶ λεία, ἀλλὰ μαλακύνει εἰς τὴν Παναγίαν τοῦ Λούβρου, μὲ εὔκαμπτον κίνησιν τῶν δύο ἁγίων. Ἰδιαίτερον θέλγητρον ἔχουν τὰ βάθη τῶν εἰκόνων του, ὅπου μᾶς παρουσιάζει τὴν φύσιν τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος Κονελιάνο, μὲ τὸ λάμπον ἡλιακὸν φῶς εἰς τὰ ἀνερχόμενα φωτεινὰ καὶ φαιδρὰ ὑψώματα.

Ἀξιομνημόνευτος ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ Τζιοβάννι Μπελλίνι καὶ τοῦ Ἀλβ. Βιβαρίνι εἶναι καὶ ὁ *Μᾶρκος Μπαζαῖτι* (1470—1527) μὲ τὸν φωτεινὸν καὶ ὠχρὸν χρωματισμόν του καὶ τὴν λειότητα τῆς ἐπιφανείας, ὅπως εἰς τὸν ἅγιον Ἱερώνυμον τοῦ Λονδίνου καὶ εἰς ἄλλα ἔργα, ὅπου θαυμάσια εἶναι τὰ τοπία του. Μὲ τὸν Τζιοβάννι Μπελλίνι κλείει ὁ ΙΕ΄ αἰὼν τῆς βενετικῆς σχολῆς, ὅστις παρεσκεύασε τὸν δρόμον εἰς τοὺς μεγάλους καλλιτέχνας τῆς ἑπομένης περιόδου.

Κατὰ τὸν ΙΣΤ΄ αἰῶνα ἡ τέχνη τῆς Βενετίας ἔφθασεν εἰς τὴν ὑψίστην της ἀκμήν, ἐγκολπωθεῖσα ὅλας τὰς τεχνικὰς τελειοποιήσεις τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ προσθέσασα εἰς αὐτὰς τὴν γοητείαν τοῦ χρώματος καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀμερίμνου ἀπολαύσεως τῆς ζωῆς. Πρῶτος εἰσηγητὴς τῆς ἀντιλήψεως ταύτης εἶναι ὁ *Γεώργιος Μπαρμπαρέλλι*, κοινῶς λεγόμενος *Τζιωρτζιόνε* (1478—1510) ἐκ Καστελφράγκο. Ὅσον σκοτεινὴ εἶναι ἡ βραχεῖα ζωή του, τόσον μυστικὴ εἶναι ἡ καλλιτεχνική του φύσις, τοὐλάχιστον εἰς τὸ περιεχόμενον τῶν ἔργων του. Ἀλλ᾽ εἶναι φανερὸν τὸ αἴσθημα καὶ ἡ ὀνειρώδης διάθεσις, ἐξ ἧς προβάλλουν αἱ εἰκόνες του, αἱ ποτισμέναι μὲ τὸ θερμότερον χρῶμα. Ἀπέραντος μουσικὴ διαπνέει ὁλόκληρον τὸ ἔργον του καὶ εὐτυχισμένη γαλήνη, γεμάτη ἀγάπην καὶ ποίησιν, εἶναι ἁπλωμένη εἰς τὰς ὡραίας μορφάς του. Ἐλάχιστα εἶναι τὰ γνησίως εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενα ἔργα, τὰ ὁποῖα πολλοὶ ὑποβιβάζουν μόνον εἰς τέσσαρα, ἐνῷ οἱ πλεῖστοι θεωροῦν τριάκοντα τοὐλάχιστον ὁπωσδήποτε σχετιζόμενα μὲ τὸν χρωστῆρά του. Γλυκεῖαι παθητικαὶ μορφαὶ συναντῶνται ἄνευ φανεροῦ σκοποῦ εἰς τὰς εἰκόνας αὐτάς, ὅπου τὰ ὑποβλητικὰ τοπία εἶναι ὡς μελῳδικαὶ ὑποκρούσεις τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα, χωρὶς θορυβώδεις κινήσεις καὶ πράξεις, εἶναι συγκεντρωμένα εἰς τὴν ἐσωτερικήν των ζωήν. Καὶ ὅλα εἶναι ἀποδεδομένα μὲ χρῶμα, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ πρωταρχικὸν στοιχεῖον εἰς τὸν πίνακά του, καὶ διὰ τὸ ὁποῖον τὸν ἐπικρίνει ὁ Βαζάρι, ὁ μαθητεύσας παρὰ τῷ μεγάλῳ σχεδιαστῇ Μιχαηλαγγέλῳ. Νέος ἀκόμη εἶχε διακοσμήσει μὲ νωπογραφίας τὴν πρόσοψιν τῆς γερμανικῆς ἐμπορικῆς λέσχης, αἱ ὁποῖαι ἐπὶ μακρὸν ἦσαν ἀπὸ τὰ μᾶλλον ἀξιοθέατα πράγματα τῆς Βενετίας. Ταῦτα ὅμως ἐξηλείφθησαν πολὺ ταχέως ἐκ τῆς ἐπηρείας τῶν καιρικῶν μεταβολῶν. Χαρακτηριστικὸν ἔργον τῶν πρώτων του χρόνων εἶναι ὁ βωμὸς μὲ τὴν «Παναγίαν καὶ τοὺς ἁγίους Λιβεράλην καὶ Φραγκῖσκον», τοῦ ὁποίου ἡ μὲν γενικὴ διάταξις ἐνθυμίζει τὰ πρότυπα τοῦ Μπελλίνι, ἀλλ᾽ ἡ ζωγραφικὴ τεχνική, καθ᾽ ἣν ἡ φωτεινότης αὐξάνει ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, καὶ ἡ ἀτμώδης μακρινὴ ἄποψις, δεικνύουν τὴν νέαν, βαθεῖαν καὶ πλουσίαν καλλιτεχνικὴν φύσιν τοῦ Τζιωρτζιόνε. Ἀνεξήγητος εἰσέτι εἶναι ἡ ὑπόθεσις τοῦ θαυμασίου πίνακος τῆς Πινακοθήκης Τζιοβανέλλι, τοῦ λεγομένου «Ἡ οἰκογένεια τοῦ Τζιωρτζιόνε». Ἐσχάτως ἐλέχθη, ὅτι εἶχε μυθολογικὴν ὑπόθεσιν, οἱ δὲ σύγχρονοι τοῦ ζωγράφου τὴν περιγράφουν ὡς καταιγίδα μὲ τὴν Ἀθιγγανίδα καὶ τὸν στρατιώτην. ἀλλ᾽ ὁποῖον θέλγητρον εἶναι χυμένον ἐπάνω εἰς τὴν ὀνειρώδη τοποθεσίαν, ὅπου τὰ πρόσωπα τόσον ἁρμονικῶς συντονίζονται εἰς τὴν ὅλην διάθεσίν της. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῇ καὶ περὶ τῶν «Τριῶν φιλοσόφων» τῆς Βιέννης, ὅπου κατὰ νεωτέραν ἑρμηνείαν πρόκειται περὶ τοῦ Αἰνείου παρὰ τῷ Εὐάνδρῳ. «Ἡ κοιμωμένη Ἀφροδίτη» τῆς Δρέσδης, μὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Τιτσιανοῦ συμπληρωθὲν τοπίον, ὡραία, γυμνή, ἐξηπλωμένη ἀνέτως, μᾶς παρέχει τὸ γοητευτικὸν θέαμα τοῦ ἐξόχως πλαστικοῦ της σώματος, μὲ τὴν πλήρη ζωῆς ἁπαλὴν σάρκα καὶ τὴν ἰδεώδη, ἁγνὴν ἡδυπάθειαν, τὴν ὁποίαν ἀποπνέουν τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου. Εἰς τὸν Τζωρτζιόνε ἀποδίδεται συνήθως ἡ «Ἀγροτικὴ συναυλία» τοῦ Λούβρου (τὴν ὁποίαν ἐσχάτως ὁ Hourticq θεωρεῖ ὡς νεανικὸν ἔργον τοῦ Τιτσιανοῦ), ὅπου ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς, ἡ μουσικὴ καὶ ἡ φύσις συγχωνεύονται εἰς ἓν ἁρμονικὸν σύνολον. Καὶ εἰς τὴν προσωπογραφίαν ἐνεβάθυνεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν προσώπων, ὡς φαίνεται εἰς τὸν ἐν Βερολίνῳ «Νέον» καὶ εἰς τὰς αὐτοπροσωπογραφίας του (ὡς τῆς Βουδαπέστης). Μεγίστη ἦτο ἡ ἐπίδρασις τοῦ Τζιωρτζιόνε εἰς τοὺς συγχρόνους του, ὥστε πλεῖσται εἰκόνες ἀποδίδονται εἰς αὐτόν, ἐνῷ εἶναι εἰκόνες ἄλλων ζωγράφων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀπηλλάγησαν ἀκόμη τῆς ἰσχυρᾶς αὐτῆς προσωπικότητος. Μετὰ τὸν Τζιωρτζιόνε ἡ ζωγραφικὴ ἐτόλμησε πλέον νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ μυστικὰ βάθη τοῦ ἀνθρωπίνου αἰσθήματος, νὰ ἐνσαρκώσῃ τὴν ἐρωτικὴν λεπτότητα μὲ πλήρη ἀλήθειαν καὶ νὰ δίδῃ ποιητικὴν πνοὴν μὲ τὸ χρῶμα εἰς διαφόρους ἀφηγήσεις.

Τοῦ Μπελλίνι μαθητὴς ἦτο καὶ ὁ ἐκ Μπεργκάμου *Ἰάκωβος Πάλμα Βέκιο*, ὅστις διακρίνεται διὰ τὰς εὐτραφεῖς, πλουσίως ἐνδεδυμένας γυναῖκάς του, μὲ τὰ εὐρέα πρόσωπα καὶ τὴν χρυσόξανθον οὔλην κόμην, τοὺς μικρούς, ἄνευ ἐκφράσεως, ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ ἡδέως κολπούμενα χείλη. Χωρὶς μεγάλην φαντασίαν, ἀλλὰ πλούσιος εἰς γλυκεῖς τόνους, εἰκονίζει ὡραίας μορφὰς πλησίον ἀλλήλων, πλήρεις ποιήσεως καὶ γοητείας, ὡς εἰς τὰς λεγομένας «Τρεῖς ἀδελφὰς» τῆς Δρέσδης καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἁγίας ἀκόμη, ὡς εἰς τὴν «Ἁγίαν Βαρβάραν» τῆς Santa Maria Formosa τῆς Βενετίας. Εἰς τὸν Τζιωρτζιόνε ὡς μᾶλλον προσκείμενος εἰς τὰ πρῶτα του ἔργα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ *Σεβαστιανὸς Λουτσιάνι*, κοινῶς *Ντὲλ Πιόμπο* ὀνομαζόμενος (περὶ τὸ 1485—1547). Εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ ἐπὶ Τζιωρτζιόνε ἀρξαμένη, ἀλλὰ ὑπ᾽ αὐτοῦ περαιτέρω διαμορφωθεῖσα εἰκὼν τοῦ «Ἁγίου Χρυσοστόμου», ὅστις περιστοιχίζεται ὑπὸ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἁγίων. Καὶ ὁ ἐν τῇ συλλογῇ Ρότσιλδ τῶν Παρισίων «Βιολιστὴς» δύναται νὰ θεωρηθῇ ἔργον ἰδικόν του, κατατασσόμενον εἰς τὴν βενετικὴν ἐποχὴν τῆς τέχνης του. Τῷ 1511, ἐγκαταλείψας τὴν Βενετίαν, μετέβη εἰς Ρώμην, ἔνθα παρεσύρθη ἐντελῶς εἰς τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Μιχαηλαγγέλου, ἂν καὶ δὲν ἔχασε τὴν λάμψιν τοῦ χρώματος. Τοῦτο φαίνεται εἰς τὴν «Ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου» (Λονδῖνον), ὅπου ὑπάρχουν μορφαί, τὰς ὁποίας μόνον Βενετὸς ἠδύνατο νὰ ζωγραφήσῃ, ὡς καὶ τὸ θαυμάσιον τοπίον τοῦ βάθους. Τὸν «Ἐπιτάφιον» τοῦ μουσείου τοῦ Βιτέρμπο ἔθεσεν εἰς ὑποβλητικὸν σεληνόφως, λέγεται δὲ ὅτι καὶ ὁ Μιχαηλάγγελος συνειργάσθη εἰς αὐτόν. Ἀλλ᾽ ἂν δὲν δύναται νὰ συναγωνισθῇ τὸν μέγαν διδάσκαλον εἰς τὴν κίνησιν, πάντως ὅμως παράγει ἀξιόλογα ἔργα, κυρίως δὲ προσωπογραφίας, ὅπου ἔσχε θαυμαστὴν ἐπιτυχίαν, ὡς εἰς τὸν πάπαν Κλήμεντα Ζ΄ τῆς πινακοθήκης τῆς Νεαπόλεως, τὸν καρδινάλιον Πόλε τῆς Πετρουπόλεως καὶ τὸν ραφαηλικὸν Ἀντώνιον ντὲλ Μόντε. Εἰς τὰ τελευταῖα ἔργα του, ὡς καὶ εἰς τὴν προσωπογραφίαν τοῦ Ἀνδρέου Ντόρια, παρὰ τὴν ζωηρὰν σύλληψιν παραμελεῖ τὸ χρῶμα, τὸ ὁποῖον ὑπολείπεται κατὰ τὴν λάμψιν. Σύγχρονος ἦτο καὶ ὁ *Λορέντζο Λόττο* (1480—1556), ὅστις εἰργάσθη καὶ ἐκτὸς τῆς Βενετίας. Οὗτος, ὑποστὰς διαφόρους ἐπιδράσεις τοῦ Μπελλίνι, τοῦ Τζιωρτζιόνε, ἐνθυμίζει ἐνίοτε τὸν Λεονάρδο καὶ ἄλλοτε τὸν Ντύρερ, ὅστις ἔμεινεν ἐπ᾽ ὀλίγον ἐν Βενετίᾳ. Εἶναι διὰ τοῦτο ἄνισος καλλιτέχνης, ἐξετέλεσεν ὅμως προσωπογραφίας τινὰς ἰσχυρᾶς ἐκφράσεως καὶ χαρακτηρισμοῦ.

Πάντας ὅμως ὑπερέβαλε καὶ ἐπεσκίασεν ὁ μέγας *Τιτσιανὸς Βετσέλλι*, ἐκ Πιέβε ντὶ Καντόρε, γεννηθεὶς τῷ 1490 καὶ ζήσας περὶ τὰ ἐνενήκοντα ἔτη. Ἦτο τιτανικὴ φύσις εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν ζωγραφικῶν μέσων καὶ εἰς τὴν ἔκφρασιν τῶν ποικιλωτάτων αἰσθημάτων καὶ δραματικῶν πράξεων, ὅπου εὑρίσκει πάντοτε τὸν πρέποντα τόνον καὶ τὸ ἁρμόζον ὕφος. Ὡς μαθητὴς τοῦ Μπελλίνι κατ᾽ ἀρχὰς ἔχει τὸ κρυστάλλινον, λάμπον τοπικὸν χρῶμα τοῦ διδασκάλου του, μὲ τὴν χαρὰν καὶ ἀφθονίαν τοῦ χρώματος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀποδιώκει πολὺ ταχέως τὸν τραχὺν χαρακτῆρα. Τοῦτο βλέπομεν εἴς τινας Παναγίας του, τῆς Βιέννης, τῶν Uffizi, τῆς Μαδρίτης καὶ τῆς Δρέσδης. Καὶ τοῦ Τζιωρτζιόνε τὴν ἐπίδρασιν δυνάμεθα ἐπίσης νὰ παρατηρήσωμεν, ὄχι μόνον εἰς τὴν στρογγυλότητα τῶν τύπων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ θέματα τῶν ἀλληγορικῶν καὶ μυθολογικῶν παραστάσεων. Συνεπλήρωσεν ἄλλως καὶ τὴν κοιμωμένην Ἀφροδίτην ἐκείνου, τῆς Δρέσδης. Τὸ πνεῦμα τοῦ Τζιωρτζιόνε διαπνέει τὸ τοπίον τῶν «Τριῶν ἡλικιῶν» τοῦ Λονδίνου, ὅπως καὶ τὸ περίφημον ἔργον του «Τὸν ἱερὸν καὶ βέβηλον ἔρωτα» τῆς πινακοθήκης Μποργκέζε τῆς Ρώμης, ὅπου ὅμως, παρ᾽ ὅλην τὴν γενικὴν μελῳδικὴν συμφωνίαν τοῦ αἰσθήματος, τὰ πρόσωπα εἶναι πλαστικώτερα, τὰ χρώματα καθαρώτερα καὶ αἱ ἀντιθέσεις ἐντονώτεραι. Ὁ λυρισμὸς τοῦ Τζιωρτζιόνε ἐδῶ λαμβάνει δραματικωτέραν πνοήν. Τὴν αὐτὴν ἰσχυρὰν ἀντίθεσιν διαφόρων χαρακτήρων βλέπομεν εἰς τὸ ὀλίγον βραδύτερον ζωγραφηθὲν σύμπλεγμα «Χριστοῦ καὶ Ἰούδα» τῆς Δρέσδης, ὅπου τόσον ἰσχυρῶς ἀντιπαραβάλλονται δύο ἐντελῶς διάφοροι χαρακτῆρες καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν προσώπων καὶ εἰς τὸ χρῶμα, μὲ τὴν ὁμιλοῦσαν καὶ ἐκφραστικὴν κινησιν τῶν χειρῶν. Δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ἐνθυμηθῶμεν ἐδῶ τὴν τέχνην τοῦ Λεονάρδου εἰς τὴν σύλληψιν τῆς σκηνῆς, καθόσον εἶναι ἐντελῶς διάφορος ἡ ἐκτέλεσις, εἰς μὲν τὸν Λεονάρδον ἐπικρατοῦντος τοῦ αὐστηροῦ σχεδίου, εἰς δὲ τὸν Τιτσιανὸν τοῦ χρώματος.

Βαθμηδὸν ἀρχίζει νὰ φαίνηται ἡ δραματικότης του, ὅπως εἰς τὴν «Ἀνάληψιν τῆς Παναγίας» τῆς ἐκκλησίας τῶν Frari τῆς Βενετίας: ἐν τῷ μέσῳ ἡ Παναγία περιβαλλομένη ὑπὸ θείων ἀκτίνων καὶ ἀγγέλων, ἄνω ὁ Πατὴρ ὑποδεχόμενος αὐτὴν καὶ κάτω οἱ τεταραγμένοι καὶ ἔκθαμβοι μαθηταὶ μὲ ἀνοικτοὺς βραχίονας καὶ ἀνυψωμένας κεφαλάς, παρακολουθοῦντες τὴν ἀνιπταμένην Παναγίαν. Τὸ πάθος καὶ τὴν σφοδρὰν κίνησιν ὑποβάλλει καὶ τὸ ζωηρότατον χρῶμα. Τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα ἔχουν τὰ ἔργα του τῆς περιόδου ταύτης, ὅπως ἡ «Ἑορτὴ τῆς Ἀφροδίτης» ἐν Μαδρίτῃ, μὲ τὰ γελῶντα, χορεύοντα καὶ παίζοντα παιδία καὶ «Ὁ ὀργιαστικὸς βακχικὸς χορὸς» αὐτόθι, μὲ τὰ βιαίως κινούμενα συμπλέγματα ἀνδρῶν καὶ ἡδονικῶν γυναικῶν εἰς δραματικὰς σκηνάς, μὲ λάμπον θερμὸν χρῶμα. Καὶ εἰς τὰς θρησκευτικάς του σκηνὰς δεικνύει τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ὅπως εἰς τὸν «Ἐνταφιασμὸν» τοῦ Λούβρου. Ἀλλὰ καὶ τὰ γραφικά του μέσα γίνονται πλουσιώτερα· ἀντὶ τῆς κανονικῆς συμμετρίας προτιμᾷ τὴν ἐλευθέραν σύνθεσιν καὶ διαρρύθμισιν τοῦ χώρου εἰς βάθος καὶ ἄνεσιν, τὰ ὁποῖα πραγματοποιεῖ εἰς τὴν «Παναγίαν τῆς οἰκογενείας Πέζαρο» (ἐκκλησία Frari) τοῦ 1526, τῆς ὁποίας ἡ σύνθεσις ἔγινεν ἡ ἀφετηρία εἰς πλείστας ὁμοίας Παναγίας. Τοποθετήσας οὐχὶ εἰς τὸ μέσον, ἀλλ᾽ εἰς τὸ δεξιὸν τμῆμα τὴν Παναγίαν, ἀποκατέστησε τὴν ἰσορροπίαν τοῦ ἀριστεροῦ μέρους διὰ τῆς ἐμβαθύνσεως τοῦ χώρου καὶ τῆς μεγαλυτέρας κινήσεως τῶν μορφῶν. Καὶ εἰς τὰς προσωπογραφίας του τῆς ἐποχῆς ταύτης δεικνύει λεπτὴν ἀντίληψιν τοῦ κυρίου χαρακτῆρος, πλήρη ἀντικειμενικότητα καὶ ὀξεῖαν παρατήρησιν. Αἱ μορφαὶ ἵστανται ἤρεμοι, ἀλλὰ μικρὰ στροφὴ τοῦ ὀφθαλμοῦ προσδίδει ζωὴν καὶ ἔκφρασιν. Τὸ πρόσωπον ἐξαίρεται ἰδιαιτέρως ἀπὸ τῶν μελανοφορουσῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μορφῶν, ὡς εἰς τὸν «Ἄνδρα μὲ τὸ χειρόκτιον» τοῦ Λούβρου, τὸν «Ἰατρὸν Λάνα» τῆς Βιέννης, τὴν Δούκισσαν «Ἐλεονώραν τοῦ Οὐρμπίνας» τῆς πινακοθήκης Πίττι, τὴν λεγομένην κοινῶς La Bella. Μὲ τὴν τελευταίαν ταύτην προσωπογραφίαν τοῦ 1527 ἀρχίζει ὁ Τιτσιανὸς νὰ ἀσχολῆται μὲ τὰς λεπτὰς διαβαθμίσεις τοῦ φωτός, τὸ ὁποῖον τρέμει εἰς τὴν τρυφερὰν σάρκα καὶ εἰς τὸ ἀνοικτὸν κυανοῦν τοῦ ἐνδύματος. Τὸ δὲ σκοτεινὸν βάθος ἐξαίρει ἔτι πλέον τὰ λεπτὰ χρώματα καὶ τὴν μαγείαν τοῦ διακεχυμένου φωτός. Θαυμάσιον φωτισμὸν εἶχε καὶ τὸ κατὰ τὸ 1867 καὲν ἀριστούργημα τοῦ «Μαρτυρίου τοῦ Πέτρου», ὅπου μεγάλαι μᾶζαι φωτὸς καὶ σκιᾶς πλανῶνται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, προσθέτουσαι ἔντασιν ἔκτακτον εἰς τὴν τραγικότητα τῆς σκηνῆς. Κατὰ τὸ 1540 παράγει ἓν ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ἀριστουργήματα, τὴν «Πορείαν τῆς Παναγίας εἰς τὸν ναόν», μέγαν πίνακα, ὅπου ὅμως ὅλα εἶναι καθαρὰ καὶ εὐδιάκριτα. Ἡ μικρὰ Παναγία ἀνέρχεται σιγὰ τὴν μεγαλοπρεπῆ κλίμακα, πρὸ τῆς ὁποίας ὑψοῦται ἐπιβλητικὸν οἰκοδόμημα, ἐνῷ εἰς τὸ βάθος ἐκτείνεται τὸ ὀρεινὸν τοπίον καὶ ἐμπρὸς συνωθεῖται πλῆθος προσώπων. Δεξιωτάτη εἶναι ἡ σύνθεσις ἐνταῦθα, συγκεντρώνουσα ἐπιτηδείως μὲ τὸ λάμπον φῶς εἰς τὸ μικρὸν καὶ τρυφερὸν σῶμα τῆς Παναγίας ὁλόκληρον τὸ ἐνδιαφέρον. Ἡ τεχνικὴ τοῦ Τιτσιανοῦ ὑπέστη βαθμιαίαν ἐξέλιξιν εἰς τὴν χρωματικὴν ἀπόδοσιν, τὴν ὁποίαν ἐπιμελῶς ἐμελέτησε. Ἀπὸ τῶν ἁπλῶν καὶ ὡρισμένων κατ᾽ ἀρχὰς χρωμάτων ἐβάδισεν ἔπειτα εἰς τὴν ἀνάλυσιν αὐτῶν εἰς διαμέσους τόνους, εὑρίσκων λε-

Digitized by Google

πτοτάτας ἀποχρώσεις καὶ διαβαθμίσεις. Τοῦτο ἐφήρμοσε καὶ εἰς τοὺς πίνακας, ὅπου ἀπέβλεπεν εἰς τὴν χρωματικὴν χαρὰν καὶ τὴν ἀπόδοσιν αἰσθησιακῶν ἡδονικῶν σωμάτων καὶ σκηνῶν. Εἰς τοὺς πρώτους ἀνήκουν μυθολογικαὶ ὑποθέσεις, ἡ «Δανάη» (ἐν Μαδρίτῃ, Βιέννῃ καὶ Πετρουπόλει), «ἡ Ἀφροδίτη καὶ ὁ Ἄδωνις» τῆς Μαδρίτης, «Ὁ καλλωπισμὸς τῆς Ἀφροδίτης» ἐν Πετρουπόλει, «Ἄρτεμις καὶ Ἀκταίων», καὶ προσωπογραφίαι τινές, ὅπως ἡ ὡραία «Λαβινία», κόρη του, τῆς Δρέσδης κ. τ. λ. Εἰς τοὺς δευτέρους ἀνήκουν μεγάλα ἀντιπροσωπευτικὰ ἔργα, ὅπως ἡ προσωπογραφία Καρόλου Ε΄ τοῦ Μονάχου, ὅπου προβαίνει μὲ μεγάλας χρωματιστὰς ἐπιφανείας, τὸν ἐρυθρὸν τάπητα, τὸ κίτρινον παραπέτασμα, τὸ κατάμαυρον ἔνδυμα, τὸ ἐρυθρὸν κάθισμα καὶ τὸ ὑπωχρον τοῦ σκληροῦ προσώπου καὶ τὸ θολὸν πέραν τοῦ τοπίου, εἰς σφοδρὰς χρωματικὰς ἀντιθέσεις καὶ συνδυασμοὺς ἐντελῶς καλλιτεχνικοῦ χαρακτῆρος. Τὰς αὐτὰς ἀντιθέσεις εὑρίσκομεν καὶ εἰς τὴν προσωπογραφίαν τῆς Μαδρίτης τοῦ Καρόλου Ε΄ ἐφίππου, αἱ ὁποῖαι ὅμως ἐδῶ ὑποβοηθοῦνται καὶ ἀπὸ τὴν ἰδιάζουσαν χρῆσιν τῆς πινελιᾶς. Καὶ εἰς τὸν πίνακα τοῦ δουκικοῦ ἀνακτόρου, τὸν εἰκονίζοντα τὸν δόγην Γριμάνην γονυπετῆ πρὸ τῆς Πίστεως, μετεχειρίσθη τὴν αὐτὴν τεχνοτροπίαν, τῆς δυνατῆς καὶ παχείας πινελιᾶς, ἡ ὁποία ἐξαίρει τὰς ἀντιθέσεις τῶν χρωματικῶν τόνων μὲ τὴν ποικιλίαν τῆς λάμψεως τῆς ἐπιφανείας. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου δὲν ἔχει πλέον ἡ γραμμὴ τὴν κυρίαν σημασίαν, αἱ μεγάλαι σκιαὶ καὶ οἱ ἀπότομοι φωτισμοὶ χάνονται, αἱ δὲ μορφαὶ εἶναι ἁπλῶς χρωματικαὶ ὗλαι, ἀναλυόμεναι εἰς φῶς ρευστὸν καὶ κινούμενον. Χαλαρωτέρα εἶναι ἡ «Σταύρωσις» τῆς Πινακοθήκης τῆς Ἀγκῶνος καὶ μία ἀνδρικὴ προσωπογραφία τῆς Δρέσδης τοῦ 1561, ἡ αὐτοπροσωπογραφία του τοῦ Βερολίνου καὶ «Ὁ ἐξ ἀκανθῶν στέφανος» τοῦ Μονάχου, ὅπου τὸ χρωματιστὸν φῶς εἶναι κατὰ κηλῖδας εἰς ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν ἐκτεθειμένον καὶ καλύπτει τὰ πρόσωπα καὶ τὸν χῶρον μὲ μίαν ἀμυδρὰν ἰδιάζουσαν αἴγλην. Διὰ τῆς νέας αὐτῆς τεχνοτροπίας, καθ' ἣν τὰ τυπικὰ τῶν πραγμάτων χρώματα χαλαρώνονται, ἡ ἐπιφάνεια χάνει τὴν λείαν της ἑνότητα καὶ ἡ πινελιὰ δι' ὀλίγων κινήσεων πλάττει τὴν πλαστικὴν ἐντύπωσιν, ἠνοίχθησαν νέοι δρόμοι εἰς τὴν τεχνικήν, τοὺς ὁποίους βεβαίως ἐξηκολούθησαν καὶ ὁ Ροῦμπενς καὶ ὁ Βελάσκεθ καὶ ὁ Ρέμπραντ, βραδύτερον ὁ Γκόγια καὶ συνέχισαν μέχρι τῶν τελευταίων των συνεπειῶν οἱ ἰμπρεσσιονισταὶ τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος.

Παρὰ τὸν Τιτσιανὸν ἔδρασαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι ζωγράφοι, ἐπισκιασθέντες μὲν ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ μὴ ἀπολέσαντες τὴν αὐτοτέλειάν των, ὅπως ὁ *Τζιοβάννι Πορντενόνε*, κυρίως ἐκτελέσας τοιχογραφίας, καὶ ὁ προσωπογράφος *Πάρις Μπορντόνε*. Ἀλλὰ νέων προβλημάτων τῆς τέχνης ἐπελήφθησαν δύο ἄλλοι μεγάλοι ζωγράφοι, ὁ *Βερονέζε* καὶ ὁ *Τιντορέττο*. Ὁ πρῶτος, ἂν καὶ ἐκ Βερώνης, ὅμως τόσον ἔδρασεν ἐν Βενετίᾳ καὶ ὕμνησε τὴν βενετικὴν ζωήν, ὥστε εἰς τὴν τέχνην αὐτῆς μᾶλλον ἀνήκει, οὐδέποτε ὅμως ἐλησμόνησε τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα καὶ τὰς παραδόσεις της, κρατήσας πάντοτε τοὺς λεπτοὺς ἀργυροφαίους τόνους. Περίφημα κυρίως εἶναι τὰ «Συμπόσια», εἰς τὰ ὁποῖα διηγεῖται τὴν πλουσίαν καὶ ἀριστοκρατικὴν ζωὴν τῆς Βενετίας, ὅπου μεταθέτει τὰς βιβλικὰς ἱστορίας. Ὁ ἅγιός του εἶναι κοινὸς ἄνθρωπος, ἀλλ' εἶναι πάντοτε πλήρης ζωῆς καὶ ἡ ἀφήγησις οὐδέποτε στερεῖται φυσικότητος. Εἰς ὅλα δὲ τὰ ἔργα του ἔχει ἐπιχύσει τὸ ἀνοικτὸν ἐκεῖνο φῶς, τὸ ξανθὸν μᾶλλον χρῶμα, τὸ ὁποῖον λούει τὰ ἀνοικτὰ χρώματα μὲ τὴν ἁπαλὴν ὑφὴν καὶ τὴν βελουδίνην αἴσθησιν. Κάτω ἀπὸ ἐπιβλητικὰς κιονοστοιχίας ἔχει παρατάξει ὁλόκληρον τὴν βενετικὴν κοινωνίαν, ἀπολαύουσαν τῶν ἀγαθῶν τῆς ζωῆς. Χαρακτηριστικὸν ἔργον του εἶναι ἡ ἐν τῷ δουκικῷ ἀνακτόρῳ «Ἀποθέωσις τῆς Βενετίας».

Ὁ Τιντορέττο πάλιν ἦτο ἐντελῶς διαφόρου χαρακτῆρος. Συνεχιστὴς τοῦ Τιτσιανοῦ, ἀλλὰ ὁρμητικός, ἐξύψωσε τὴν δύναμιν τοῦ χρώματος καὶ τὴν βιαιότητα τῶν κινήσεων εἰς βαθμὸν μέγιστον. Ὁ ἴδιος ἔλεγεν, ὅτι σκοπὸν εἶχε νὰ συνδυάσῃ τὸ σχέδιον τοῦ Μιχαηλαγγέλου μὲ τὸ βενετικὸν χρῶμα τοῦ Τιτσιανοῦ καὶ τὸ εἶχεν ἐπιγράψει εἴς τινα τοῖχον τοῦ ἐργαστηρίου. Εἰς «Τὸ θαῦμα τοῦ ἁγίου Μάρκου», ὅστις κατέρχεται ἐκ τῶν οὐρανῶν, ἵνα σώσῃ ἕνα μάρτυρα, καταπλήττει ἡ ποικιλία τῶν συνθετικῶν μοτίβων καὶ ἡ ὑπερβολικὴ κίνησις. Περίφημος εἶναι ὁ «Παράδεισος» του τοῦ δουκικοῦ ἀνακτόρου, μὲ τὸ ἀμέτρητον πλῆθος τῶν μορφῶν καὶ τὰς ἀντιθέσεις τῶν ἐξαφνικῶν φωτισμῶν καὶ σκιάσεων. Πρωτότυπος εἰς τὴν σύνθεσιν, τὴν ὁποίαν διηύθυνε πρὸς τὸ βάθος, ταχὺς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν, ἐκάλυψε μὲ τὴν πληθώραν τῶν ἱστορικῶν καὶ θρησκευτικῶν σκηνῶν τοὺς τοίχους τῆς λέσχης τοῦ San Rocco, τοῦ δουκικοῦ ἀνακτόρου, μὲ τὴν τολμηρὰν καὶ πλήρη ζωῆς ἀφηγηματικότητα καὶ τὰς ἐπικινδύνους χρωματικὰς ἀκροβασίας του. Μέγας εἶναι καὶ εἰς τὰς προσωπογραφίας, ὅπου ἡ ὑποκειμενικὴ ἀντίληψις ἐπικρατεῖ καὶ ἡ ἰμπρεσσιονιστικὴ τεχνικὴ προσδίδει μεγαλυτέραν ζωὴν καὶ ἐντυπωτικότητα.

Μετὰ τοὺς μεγάλους τούτους ἀρχηγοὺς ἡ βενετικὴ σχολὴ ἔζη πλέον μὲ τὴν μίμησιν τῶν ἔργων των, χωρὶς οὐδὲν γενναῖον νὰ παραγάγῃ καθ' ὅλον τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα. Μόνον κατὰ τὸν ΙΗ΄ εὗρε πάλιν ἕνα ἄξιον συνεχιστὴν τοῦ Βερονέζε μὲ τὸν *Τζιοβάννι-Βατίστα Τιέπολο* (1693—1770). Γνήσιον ζωγραφικὸν πνεῦμα, ἐπέτυχε νέας χρωματικὰς ἁρμονίας. Τὰ χρώματα γίνονται ἀνοικτότερα, αἱ μορφαὶ ἐλαφρότεραι καὶ μᾶλλον εὐκίνητοι καὶ εὔκαμπτοι, ἀλλὰ γεμίζουν ἀπείρους χώρους, τοίχους καὶ ὀροφάς, τῶν ὁποίων τὸ βάθος εἶναι ἀμέτρητον καὶ φωτεινόν, μὲ τὰς ἀνταυγείας τῶν εὐδιαλύτων νεφῶν καὶ τὸ ὠχρὸν κυανοῦν τῶν οὐρανῶν. Εἰργάσθη εἰς πλείστας πόλεις περὶ τὴν Βενετίαν, εἰς τὸ Μιλάνον, Πάδουαν κτλ., εἰς Ἱσπανίαν καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν, διακοσμήσας τὸ ἀνάκτορον τῆς Βύρτσ-

Βενετικὴ σχολή: *Ὁ Χριστὸς φέρων τὸν σταυρόν.* [Πριγκιπικὸν μουσεῖον τοῦ Λιχτενστάϊν, Βιέννη.]

μπουργ. Εἰς τὸ Palazzo ducale τῆς Βενετίας ἐζωγράφησε τὴν «Βενετίαν» καὶ τὸν «Ποσειδῶνα», καὶ τὸν «Ἀντώνιον καὶ Κλεοπάτραν» εἰς τὸ Palazzo Labia. Πλείστους δὲ θρησκευτικοὺς πίνακας ἐξετέλεσε διὰ διαφόρους ἐκκλησίας, πολλὰ δὲ μουσεῖα κατέχουν ἔργα του. Εἰς τὴν Ἐθνικὴν Πινακοθήκην Ἀθηνῶν εὑρίσκεται ὁ ὡραῖος πίναξ του ὁ εἰκονίζων τὸν «Ἰησοῦν ἐν Γεθσημανῆ» μὲ ἄπλετον φῶς διαθέον τὸ μέσον αὐτοῦ διαγωνίως. Ὄχι ὀλιγώτερον ἐνδιαφέρουσαι εἶναι αἱ χαλκογραφίαι του, ὅπου εἰς μυστηριώδη συμπλέγματα, εἰς σκοτεινάς, περιέργους μορφὰς καὶ ρωμαντικὰς σκηνὰς ἐξέφρασε τὰ πληθωρικὰ ἐσωτερικὰ του ὁράματα καὶ ὀνειροπολήματα. Ἀξιομνημόνευτοι τέλος εἶναι οἱ τοπιογράφοι *Γκουάρντι* καὶ *Καναλέττο*, οἱ ὁποῖοι εἰς γραφικὰς εἰκόνας ἀπέδωκαν τὴν γοητείαν τῶν ἠρέμων ἐνετικῶν διωρύγων καὶ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν συμπλεγμάτων, τὰ ὁποῖα ἐβάπτισαν εἰς τὸ ὑγρὸν φῶς καὶ τὴν μαργαριτώδη λάμψιν τῆς ἀτμοσφαίρας τῆς Βενετίας (Βλ. καὶ λ. Ἀναγέννησις, τ. Δ΄ σ. 447α΄ κ.ἑξ. 459γ΄ κ.ἑξ. ὡς καὶ εἰς τὰς εἰκόνας).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Berenson*, The venetian painters of the Renaissance, 1897 (3η ἐκδ.).— *L. Venturi*, Le origini della pittura veneziana, 1907.— *Testi*, La storia della pittura veneziana I καὶ II τόμ. 1912 καὶ 1915.— *E. M. Philipps*, The venetian School, 1912.

Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

Ἡ Μουσικὴ ἐν Βενετίᾳ. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος ἤρχισαν συρρέοντες εἰς Βενετίαν, μετὰ τῶν ἄλλων ἀντιπροσώπων τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς κινήσεως, καὶ πλεῖστοι διακεκριμένοι μουσικοσυνθέται. Ἐκ τῶν πρώτων μεταξὺ τούτων εἶναι ὁ *Ἀδριανὸς Βιλλάερτ*, ὁ περίφημος Φλαμανδὸς μουσικοσυνθέτης, ὁ δικαίως θεωρούμενος ὡς ἱδρυτὴς τῆς μουσικῆς σχολῆς τῆς Βενετίας. Ὁ Βιλλάερτ, μετὰ τοῦ *Βερδελόττου*, ἑτέρου Φλαμανδοῦ καλλιτέχνου, μεταφέρουν ἐκ τῆς πατρίδος των, ἡ ὁποία μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐκράτει τὰ σκῆπτρα εἰς τὴν μουσικήν, τὴν ἀνωτέραν τέχνην εἰς Ἰταλίαν, καὶ δὴ εἰς Βενετίαν. Ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ πρώτου ἐξ αὐτῶν δημιουργεῖται ἐν Βενετίᾳ μία εἰδικὴ τέχνη, κρᾶμα φλαμανδικῆς καὶ ἰταλικῆς· δι' αὐτῆς ἀρχίζει ἡ ταυτόχρονος χρησιμοποίησις πολλῶν χορῶν, ἡ τόσον χαρακτηριστικὴ εἰς τὴν ἐνετικὴν τέχνην καὶ ἥτις εἶναι ἀπότοκος τῆς μεγάλης ἀντιστικτικῆς σχολῆς τῶν Κάτω-Χωρῶν· ἐπικρατεῖ τὸ μαδριγάλιον «a capella» καὶ τὸ χρωματικὸν γένος, τοῦ ὁποίου τόσον μικρὰ χρῆσις ἐγίνετο ἕως τότε. Συνεχίζεται τῆς μεταφυτευθείσης τέχνης τῶν Φλαμανδῶν εἶναι οἱ μαθηταὶ τοῦ Βιλλάερτ *Κυπριανὸς δὲ Ρὸρ* (φλαμανδικῆς καὶ αὐτὸς καταγωγῆς), *Ν. Βιτσεντίνο*, *Ἰωσ. Τσαρλίνο*, *Φρ. Βιόλα* καὶ *Ἀνδρ. Γκαβριέλι*. Ἡ ὀργανικὴ μουσικὴ ἐπίσης λαμβάνει ὁσημέραι μεγαλυτέραν ἐξάπλωσιν· εἰς Βενετίαν δεσπόζει ἡ μουσικὴ δωματίου, ἡ σονάτα καὶ ἡ συμφωνία, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου διὰ πρώτην φορὰν οἱ θόλοι τοῦ ἁγίου Μάρκου ἀντηχοῦν ἀπὸ τοὺς ἐπιβλητικοὺς τόνους, τοὺς ὁποίους ἐκπέμπουν τὰ δύο ἐκκλησιαστικὰ ὄργανα, παίζοντα ταυτοχρόνως, σύστημα ἐγκαινιασθὲν ὑπὸ τοῦ *Ἀνδρ. Παδοβάνο* καὶ συνεχισθὲν ὑπὸ τῶν *Τζοβ. Γκαβριέλι* καὶ *Κλ. Μερούλο*.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ μελόδραμα ἡ Βενετία ἀποκτᾷ πολὺ ταχέως τὰ πρωτεῖα. Τὸ νέον τοῦτο εἶδος, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐγκαινιασθὲν ἐν Φλωρεντίᾳ, τελειοποιεῖται καὶ ἐπιβάλλεται εἰς τὴν πόλιν τῶν δογῶν διὰ πλειάδος συνθετῶν, ὧν ἡγεῖται ὁ *Κλαύδιος Μοντεβέρδε*, ὅστις κατόπιν τῆς ἐν Μαντούῃ ἐπιτυχίας τοῦ «Ὀρφέως» του, τῷ 1607, ἐγκαθίσταται εἰς Βενετίαν, ὅπου ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν λαμπρύνει τὴν λυρικὴν αὐτῆς σκηνὴν μὲ σειρὰν ἀριστουργημάτων.

Ἡ Βενετία ἄλλως τε κατὰ τὰς ἀρχὰς ταύτας τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος εὑρίσκεται ἐν ὅλῃ της τῇ καλλιτεχνικῇ ἀκμῇ. Πρώτη αὐτὴ εἰς τὴν Εὐρώπην ἱδρύει μόνιμα θέατρα διὰ τὸν λαόν, τὰ ὁποῖα δίδουν τακτικὰς παραστάσεις, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἰταλίας, εἰς τὰς ὁποίας ὅλα τὰ μουσικὰ θέατρα ἦσαν ἀριστοκρατικὰ καὶ προσιτὰ μόνον διὰ προσκλήσεων. Τὸ πρῶτον δημόσιον θέατρον τῆς Βενετίας ἦτο τοῦ «Ἁγίου Κασσιανοῦ τοῦ Νέου» (S. Cassiano Nuovo), ἀνοῖξαν τὰς πύλας του τῷ 1637 διὰ ρωμαϊκοῦ θιάσου. Ἑπτὰ ἄλλα ἀκόμη δημόσια μουσικὰ θέατρα ἐλειτούργουν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν, ἐν μέσῳ μεγίστης συρροῆς κόσμου. Αἱ μελοδραματικαὶ περίοδοι διήρκουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τῆς 26 Δεκεμβρίου μέχρι τέλους Μαρτίου, ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ μέχρι τῶν μέσων Ἰουνίου καὶ ἀπὸ τῆς 15 Σεπτεμβρίου μέχρι τέλους Νοεμβρίου.

Ἡ δημοκρατοποίησις τῆς λυρικῆς σκηνῆς ἠνάγκασε τόσον τοὺς μουσικούς, ὅσον καὶ τοὺς ποιητὰς νὰ προσαρμοσθοῦν περισσότερον πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ λαοῦ. Ὁ στερεότυπος μυθολογικὸς κύκλος ἐγκατελείφθη καὶ ἐγράφησαν λιμπρέττα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν ἱστορίαν, τὴν ὁποίαν εὐκολώτερον κατενόουν τὰ πλήθη. Ταυτοχρόνως οἱ μουσικοὶ ἐπεζήτουν νὰ σαγηνεύσουν τὸ κοινὸν μὲ μουσικὴν παθητικὴν καὶ δραματικὴν ταυτοχρόνως, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν ἔλειπε καὶ τὸ κωμικὸν στοιχεῖον, ἀπαραίτητον διὰ νὰ συγκρατήσῃ τὸν κόσμον. Τὸ μόνον ἀσθενὲς σημεῖον ἦτο, ὅτι οἱ θεατρῶναι, διὰ λόγους οἰκονομίας, ἠναγκάσθησαν νὰ περιορίσουν τὸν ἀριθμὸν τῶν μουσικῶν τῆς ὀρχήστρας καὶ νὰ ἀναβιβάζουν πολλάκις ἔργα ἄνευ χορῳδίας, ἡ ὁποία ἐστοίχιζε μεγάλα ποσά. Ἀπὸ τοῦ 1650 ὁ χορὸς κατηργήθη εἰς τὸ μελόδραμα τῆς Βενετίας, ἐνῷ ἡ ὀρχήστρα ἀπετελεῖτο μόνον ἀπὸ *κλαβεσιν*, διὰ τὴν συνοδείαν τοῦ ᾄσματος, βιολιά, σάλπιγγας, ἰδίως διὰ τὰς εἰσαγωγὰς καὶ τὰ ἐμβατήρια, κορνέττες, τρομπόνια, βαρυαύλους, σπανίως δὲ κέρατα καὶ πολλὰ κρουστά.

Εἰς τὴν μουσικὴν σκηνὴν τῆς Βενετίας ἐδόθησαν τὸ πρῶτον τὰ περισσότερα ἀριστουργήματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης: ἡ «Ἀνδρομέδα» τοῦ *Φρ. Μανέλλι* καὶ ἡ «Ἀριάδνη», ὁ «Ἄδωνις», «Ἡ ἐπάνοδος τοῦ Ὀδυσσέως εἰς τὴν πατρίδα», «Ἡ στέψις τῆς Ποππαίας» τοῦ *Μοντεβέρδε*, ὅστις διὰ τοῦ μαθητοῦ του καὶ ἀνταξίου διαδόχου του *Φραντσέσκο Καβάλλι* διετήρησεν ἐπὶ μακρὸν τὴν μουσικὴν ἡγεμονίαν τῆς Βενετίας. Ὁ μαθητὴς ὅμως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν διδάσκαλον, προσεπάθησε νὰ προσαρμοσθῇ περισσότερον μὲ τὰς ὀρέξεις τοῦ κοινοῦ. Ἡ τέχνη του ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ εἶναι πλήρης μελῳδιῶν καὶ ρυθμῶν ἐντελῶς λαϊκῶν. Τοιαύτη ἦτο ἡ λάμψις, ἐπὶ Καβάλλι, τῆς βενετικῆς σχολῆς, ὥστε, ὅτε κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος ὁ καρδινάλιος Μαζαρῖνος ἠθέλησε νὰ ὀργανώσῃ μεγάλην μουσικὴν ἑορτὴν εἰς τὴν Αὐλὴν τῶν Παρισίων, ἀπηυθύνθη εἰς Βενετίαν, ὅπου ἤκμαζον τρία μελοδράματα. Ἡ ἐνετικὴ δημοκρατία ἀπέστειλε τότε τὸν Φρ. Καβάλλι, ὅστις ἐγνώρισεν εἰς τὸ γαλλικὸν κοινὸν τὴν τέχνην τῆς Βενετίας διὰ τῶν ἔργων του «Ξέρξης» καὶ «ὁ Ἡρακλῆς ἐραστής». Παρὰ τὸν Καβάλλι, ὁ *Τσέστι*, ὁ *Λεγκρέντσι* καὶ ἄλλοι διακεκριμένοι μουσικοὶ διετήρησαν τὴν ὑπεροχὴν τῆς σχολῆς τῆς Βενετίας, ἡ ὁποία, ἐπὶ πολὺν χρόνον, διὰ τῶν *Μπερτάλι*, *Δράγκι* κλπ. ἀντιπροσωπεύεται ἐπαξίως εἰς Βιένναν, Παρισίους, Δρέσδην καὶ λοιπὰς χώρας τῆς Εὐρώπης.

Κατὰ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα ἡ σχολὴ τῆς Βενετίας ἐξηκολούθει ἀκόμη νὰ δεσπόζῃ· ἡ ὀρχήστρα τῆς πλουτίζεται ἐκ νέου, ἡ χορῳδία ἀναλαμβάνει τὴν παλαιάν της θέσιν, καὶ τὸ λυρικὸν της θέατρον ἀκμάζει ὅσον οὐδέποτε. Ἡ ἰσχυρὰ δημοκρατία εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν καλλιτεχνικὸν κέντρον τῆς Εὐρώπης καὶ ἡ χώρα τῆς λαμπρότητος καὶ τῆς ἐλαφρότητος τῶν ἠθῶν· ἡ περίοδος τῶν Ἀπόκρεω δίδει εὐκαιρίαν εἰς τοὺς συνθέτας νὰ παρουσιάσουν εἰς τὸ κοινὸν ὅ,τι καλὸν ἔχουν δημιουργήσει· οἱ συνθέται οὗτοι, ἂν δὲν εἶναι ἐφάμιλλοι μὲ τοὺς καταστήσαντας ἔνδοξον τὴν σχολὴν τῆς Βενετίας, εἶναι πάντως καλλιτέχναι διατηρήσαντες, ἔστω καὶ προσκαίρως, τὴν λάμψιν τῆς σχολῆς ταύτης. Οἱ κυριώτεροι ἐκ τούτων εἶναι οἱ μαθηταὶ τοῦ *Λεγκρέντσι*, *Λόττι*, *Καλδάρα* καὶ *Γκαλούππι*.

Digitized by Google

Ἡ Βενετία ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐθεωρήθη καὶ ὡς ἡ πατρὶς τῆς μουσικῆς τυπογραφίας, ἡ ὁποία ἀνακαλυφθεῖσα τὸ πρῶτον ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὑπὸ τοῦ *Ὀκταβιανοῦ Πετρούτσι* καὶ συνεχισθεῖσα ὑπὸ τῶν *Ἀμεδαίου Σκόττο* καὶ *Νίκολο Ραφαὲλ* ἔφθασε ταχέως εἰς μέγα σημεῖον τελειότητος. (Νεώτεραι ἔρευναι ἀμφισβητοῦν τὴν ὑπὸ τοῦ Πετρούτσι ἀνακάλυψιν τῆς μουσικῆς τυπογραφίας.)

Μετὰ τὴν λαμπρὰν της ταύτην ἐκδήλωσιν ἡ σχολὴ τῆς Βενετίας ἀρχίζει νὰ παρακμάζῃ, ἀκολουθοῦσα τὴν γενικὴν κατάπτωσιν τῆς ἰσχυρᾶς δημοκρατίας· ἡ τέχνη της παύει πλέον νὰ ἔχῃ ἴδιον χαρακτῆρα καὶ ἀφομοιώνεται σὺν τῷ χρόνῳ πρὸς μίαν ἑνιαίαν τοιαύτην, τὴν τέχνην ἣν ἐδημιούργησεν ἐν Ἰταλίᾳ ὁ ΙΘ' αἰών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Rolland*, L' Opéra au XVII siècle en Italie. *Combarieu* Hist. de la mus. Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

—[ΦΙΛΟΤΕΛ.] Διὰ τὰ κλασσικὰ γραμματόσημα τῆς Βενετίας, βλ. λ. Λομβαρδία, διὰ δὲ τῆς Ἰουλιανῆς Βενετίας (Τεργέστης) βλ.λ. Ἰταλία. Ε.Φ.Ε.

— **Βενετίαι** *(Αἱ τρεῖς—)*, ἢ *Βένετο* ἢ καὶ ἁπλῶς *Βενετία* (Tre Venezie, Veneto, Venezia) *[Γεωγρ.]*. Οὕτω καλεῖται σήμερον ἡ βορειοανατολικὴ περιφέρεια τῆς Ἰταλίας, ἡ ὁριζομένη πρὸς Β ὑπὸ τῶν πρὸς τὴν Αὐστρίαν συνόρων τῆς Ἰταλίας, πρὸς Α ὑπὸ τῶν πρὸς τὴν Νοτιοσλαυΐαν τοιούτων καὶ τοῦ κόλπου τῆς Βενετίας, πρὸς Ν ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Πάδου καὶ πρὸς Δ ὑπὸ τῆς Λομβαρδίας. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ (παρὰ Ρωμαίοις Venetia et Histria καὶ βραδύτερον Venetiae) ὑπεδηλοῦτο ὄχι μόνον ἡ χώρα τῶν *Βενετῶν* (ἢ *Ἐνετῶν)*, ἀλλὰ πολὺ μεγαλυτέρα περιφέρεια, ἡ ὁποία ἐξετείνετο ἀπὸ τῶν Ἄλπεων μέχρι τοῦ ποταμοῦ Πάδου καὶ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Ὄλιο (Oglio) μέχρι τοῦ κόλπου τοῦ Κουαρνάρο. Κατὰ τὸν μεσαίωνα, κατ' ἀρχὰς ὠνομάζετο οὕτω μόνη ἡ πόλις τοῦ *Ριάλτο*, ἐν τῷ ἐνετικῷ τενάγει (Laguna Veneta), ἡ ὁποία κατέστησε τὸ ὄνομα τῆς Βενετίας ὀνομαστὸν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Σήμερον διὰ τῆς ὀνομασίας ταύτης ἀποκαλεῖται τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τῆς Ἰταλίας, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ὄρους Ἀνταμέλλο καὶ τοῦ ποταμοῦ Μίντσιο καὶ πρὸς βορρᾶν τοῦ ποταμοῦ Πάδου.

Διοικ. διαίρεσις. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Ἰταλίας, μᾶλλον ἀπὸ λόγους πολιτικοὺς παρὰ ἐκ τῆς φυσικῆς διαπλάσεως τῆς χώρας, διῃρέθη εἰς τρία μέρη: 1) εἰς τὴν *Κυρίως Βενετίαν* ἢ *Βένετο* (Venezia Propria ἢ Veneto), περιλαμβάνουσαν τοὺς πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ποταμοῦ Μίντσιο νομοὺς τῆς παλαιᾶς Λομβαρδίας -Βενετίας, πλὴν τοῦ νομοῦ τοῦ Φριούλι (ἐπιφάνεια 25.436.18 τετρ. χλμ. μὲ 4.133.837 κατοίκους)· 2) τὴν *Ἰουλιανὴν Βενετίαν* (Venezia Giulia), περιλαμβάνουσαν, ἐκτὸς τοῦ νομοῦ τοῦ Φριούλι, ὁλόκληρον τὴν πρὸς ἀνατολὰς αὐτοῦ περιφέρειαν μέχρι τῶν συνόρων τῆς Νοτιοσλαυΐας καὶ τὴν Ζάραν, ἐν Δαλματίᾳ (ἐπιφάνεια 8.691,89 τετρ. χλμ. μὲ 919.045 κατοίκους)· καὶ 3) τὴν *Τριδεντινὴν Βενετίαν* (Venezia Tridentina), περιλαμβάνουσαν τὴν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ περιληφθεῖσαν, μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, περιφέρειαν τοῦ πρώην αὐστριακοῦ Τυρόλου, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ σήμερον τοὺς νομοὺς τοῦ Τρέντου καὶ τοῦ Μπολτζάνο (ἐπιφάνεια 13.913.29 τετρ. χλμ. μὲ 663.545 κατοίκους). Τὰ τρία ταῦτα μέρη τῆς περιφερείας τῆς Βενετίας καλοῦνται ὁμοῦ *Αἱ Τρεῖς Βενετίαι* (Le Tre Venezie) καὶ ἔχουν συνολικὴν ἐπιφάνειαν 48.041,36 τετρ. χιλμ. καὶ 5.746.427 κατοίκους (κατὰ τὴν ἐπίσημον στατιστικὴν τοῦ 1928), ἤτοι τὴν μεγαλυτέραν ἐπιφάνειαν καὶ τοὺς περισσοτέρους κατοίκους ἐξ ὅλων τῶν περιφερειῶν τῆς Ἰταλίας. Ἡ διαίρεσις ὅμως αὕτη δὲν παρουσιάζει ἑνότητά τινα, ἀπὸ ἀπόψεως φυσικῆς ἢ ἐθνολογικῆς διαπλάσεως. Ἀπὸ τῶν ἀπόψεων τούτων ἡ περιφέρεια τῆς Βενετίας χωρίζεται εἰς τὰ ἑξῆς τμήματα: α') τῆς *Ἰστρίας*, β') τοῦ *Φριούλι*, γ') τῆς *Μάρκα Τρεβιζιάνα*, δ') τοῦ *Τρεντίνου* καὶ ε') τοῦ *Ἄνω Ἀδίγη*. Διοικητικῶς σήμερον αἱ Τρεῖς Βενετίαι διαιροῦνται εἰς δεκαπέντε νομούς, τοὺς ἑξῆς: *Μπελλοῦνο, Πάδοβα, Ροβίγκο, Τρεβίζο, Βενετία, Βερόνα, Βιτσέντσα* (ἐν τῇ Κυρίως Βενετίᾳ). *Φιοῦμε, Γκορίτσια, Τεργέστη, Πόλα. Οὔντινε, Ζάρα* (ἐν τῇ Ἰουλιανῇ Βενετίᾳ), *Μπολτσάνο* καὶ *Τρέντο* (ἐν τῇ Τριδεντινῇ Βενετίᾳ). Οἱ νομοὶ οὗτοι περιλαμβάνουν 38 ἐπαρχίας. Ἡ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Βενετίας, καίτοι αὕτη περιλαμβάνει εὐρείας ζώνας ὀρεινὰς καὶ πλήρεις ἑλῶν, εἶναι 161,42 κάτοικοι κατὰ τετρ. χιλ., ἤτοι ὑπερβαίνει τὸν μέσον ὅρον τῆς πυκνότητος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἰταλίας, ὁ ὁποῖος εἶναι 129,59 κατὰ τετρ. χιλ. Ἐλλείπουν στατιστικαὶ τῶν παλαιοτέρων ἐποχῶν. Αἱ ὑπάρχουσαι ἀναφέρονται εἰς τὰ 1770, ὁπότε ἡ Κυρίως Βενετία εἶχε πληθυσμὸν 1.697.803 κατοίκων. Τῷ 1780 ὁ πληθυσμὸς οὗτος ἀνῆλθεν εἰς 1.763.806. Ὑπὸ τὴν γαλλικὴν διοίκησιν ὁ πληθυσμὸς ἦτο 1.844.675 τῷ 1807 καὶ 1.935.600 τῷ 1812. Ὑπὸ τὴν αὐστριακὴν κατοχὴν ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ ἦτο μικρά, ἀνελθόντος εἰς 1.940.746 τῷ 1825—26, εἰς 2.144.343 τῷ 1842-1841, εἰς 2.314.813 τῷ 1852 καὶ εἰς 2.293.739 τῷ 1857. Ὅταν προσηρτήθη εἰς τὸ ἰταλικὸν βασίλειον ἡ Κυρίως Βενετία, εἶχε 2.446.073 κατοίκους. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ αὔξησις γίνεται αἰσθητοτέρα. Τῷ 1881 οἱ κάτοικοι ἀνῆλθον εἰς 2814173, τῷ 1901 εἰς 3134467, τῷ 1911 εἰς 3527360 καὶ τῷ 1921, παρὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, τὴν εἰσβολὴν τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὴν ἔξοδον τῶν προσφύγων, εἰς 4.133.837, ἐπὶ ἐπιφανείας 25.436,18 τετρ. χιλ. Μετὰ τὸ 1921 δὲν ἐγένετο ἄλλη ἐπίσημος ἀπογραφή. Ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ τούτου τὰ 51,78 ἑκατοστὰ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὸ κυνήγιον καὶ τὴν ἁλιείαν, τὰ 24 58 εἰς διαφόρους βιομηχανίας καὶ οἱ λοιποὶ εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα.

Ὀρεογραφία καὶ ὑδρογραφία. Ἐνῷ τὸ νότιον καὶ τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν τμῆμα τῆς Βενετίας εἶναι πεδινόν, τὸ βόρειον εἶναι ὀρεινότατον, περιλαμβάνον τὰς ὀροσειρὰς τῶν ἀνατολικῶν Ἄλπεων. Αἱ κυριώτεραι τούτων εἶναι: αἱ *Ἄλπεις Ρέτικε*, μὲ ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὸ *Ὀρτέλιο* (3902 μ.) καὶ αἱ συστάδες *Ἀνταμέλλο* (3554 μ.) καὶ *Πρεζανέλλα* (3564 μ.) πρὸς τὰ ΒΔ. Ἀπὸ Β πρὸς Α ἐκτείνονται αἱ Ἄλπεις *Αἲτζ* (Oetz) (3774 μ.), μὲ τὰς διόδους τῆς Ρέζια καὶ τοῦ Μπρέννερο, αἱ *Ἄλπεις Βενόσες*, αἱ *Ἄλπεις Μπρεόνις*, αἱ *Ἄλπεις Ζίλλερ*, μὲ ὑψηλοτέρας κορυφὰς τὴν *Χόσφαϊλερ* (3523 μ.), τοὺς *Τρὲ Σινιόρι* καὶ τὴν *Βέττα ντ' Ἰτάλια* (2914 μ.), αἱ *Ἄλπεις Πουστερέζι*, αἱ *Ἄλπεις Κάρνικε*, αἱ *Ἄλπεις Τζούλιε*, αἱ *Δολομιτικαὶ Ἄλπεις*, ὁ *Καντόρε* καὶ τὸ *Κάρσο*. Αἱ Δολομιτικαὶ Ἄλπεις καὶ τὸ Κάρσο ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἀσβεστοῦχα καὶ ἀργιλλώδη στρώματα, σχηματίζοντα περιέργους κρημνούς, πυραμίδας, βράχους καὶ ἀνοίγματα ὡς εἶδος μικρῶν κρατήρων ἢ ἀπεξηραμένων λιμνῶν. Πλὴν τοῦ *Πάδου*, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Ἰταλίας, ἡ Βενετία διαρρέεται ὑπὸ πολλῶν ἄλλων, ὧν οἱ σημαντικώτεροι εἶναι ὁ *Ἀδίγης*, ὁ *Μπρέντα*, ὁ *Μπακιλιόνε*, ὁ *Πιάβε*, ὁ *Ταλιαμέντο* καὶ ὁ *Ἰζόντζο*. Αἱ ἐκβολαὶ τῶν ποταμῶν τούτων καὶ ἡ ἰδιαιτέρα διάπλασις τοῦ ἐδάφους ἐδημιούργησαν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς περιφερείας τῆς Βενετίας πολυάριθμα τενάγη (lagune), ὧν τὸ σημαντικώτερον εἶναι τὸ Ἐνετικὸν Τέναγος. Ἐκ τῶν λιμνῶν της ἀναφέρομεν τὴν λίμνην τῆς *Γκάρντα*, ἀνήκουσαν ἐξ ἡμισείας εἰς τὴν Λομβαρδίαν καὶ τὴν Βενετίαν, τὴν λίμνην *Σάντα Κρότσε* καὶ τὴν *Μόρτο*, πρὸς τὰ ΝΑ τοῦ Μπελλοῦνο, τὴν *Καβάτσο* καὶ *Ταλιαμέντο*, σχηματιζομένας ἀπὸ τὸν ὁμώνυμον ποταμόν, κ.τ.λ. Ἡ εἰδικὴ διάπλασις τοῦ ἐδάφους, ἰδίως εἰς τὸ Κάρσο, ἔχει δημιουργήσει πολυάριθμα σπήλαια, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τὸ σπήλαιον τῆς *Ποστούμια*, τοῦ *Κορνιάλε*, τοῦ *Γίγαντος*, τοῦ *Ὀττόκο*, τῆς *Γκρόττα Νέρα*, τῆς *Πιούκα*, τῆς *Πλανίνα* κ.τ.λ. Τὸ σπήλαιον τῆς Ποστούμια εἶναι τὸ μεγαλύτερον τοῦ κόσμου, μετὰ τὸ Μάμμουθ τοῦ Κεντούκυ τῆς Ἀμερικῆς. Τὰ σπήλαια εἰς τὸ Κάρσο ἀνέρχονται εἰς ἀρκετὰς χιλιάδας. Τὸ βαθύτερον ἐξ ὅλων εἶναι ἡ ἄβυσσος Μπερταρέλλι, ἔχουσα βάθος 385 μ.

Ὀρυκτὸς πλοῦτος. Τὸ ἔδαφος τῆς περιφερείας τῆς Βενετίας παρουσιάζει ἱκανὸν ἐνδιαφέρον ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιστημονικῆς μελέτης, ὀλίγα ὅμως εἶναι τὰ πλούσια καὶ ἐκτεταμένα στρώματα μετάλλων, τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπουν τὴν μακρὰν καὶ ἐπωφελῆ πρακτικὴν ἐκμετάλλευσιν. Μεταξὺ τῶν στρωμάτων τούτων τὰ κυριώτερα εἶναι ὁ σίδηρος, ὁ χαλκός, ἡ μαγνησία, ὁ λιγνίτης, οἱ γαιάνθρακες, ὁ ψευδάργυρος, ὁ μόλυβδος καὶ ὁ ὑδράργυρος. Ἐν Ἰντρια εὑρίσκεται ἓν τῶν σημαντικωτέρων τοῦ κόσμου μεταλλείων ὑδραργύρου, παράγον τὸ ἐν τέταρτον τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς. Ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ λατομεῖα λευκοῦ καὶ ἐρυθροῦ μαρμάρου. Αἱ μεταλλικαὶ πηγαὶ εἶναι ἄφθονοι, χάρις δὲ εἰς τὰς ἰαματικὰς αὐτῶν ἰδιότητας ἀπέκτησαν μεγάλην φήμην· μεταξὺ αὐτῶν αἱ σπουδαιότεραι εἶναι τὸ *Λέβικο*, τὸ *Ροντσένιο*, τὸ *Βετριόλο* (ἀρσενικοῦχα ὕδατα) καὶ τὸ *Ρονκοάρο* (σιδηροῦχα). Πλὴν τῶν ψυχρῶν πηγῶν ὑπάρχουν καὶ θερμαί, ὡς εἶναι ἡ τοῦ *Σερμιόνε* (60°), τοῦ *Ἄμπανο*, τοῦ *Μαλτάννα* (89°) κ.τ.λ.

Κλῖμα. Τὸ κλῖμα τῆς Βενετίας εἶναι ἐκ τῶν εὐκραεστέρων τῆς Ἰταλίας, καίτοι ὑστερεῖ τῆς Ριβιέρας τῆς Γενούης, ποικίλλει δὲ ἀναλόγως τῶν ἐποχῶν καὶ τῆς περιοχῆς. Καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ὑψηλῶν ὀρέων εὑρίσκονται πολλάκις ὀάσεις μὲ κλῖμα μεσημβρινόν, ὅπως εἶναι τὸ *Μεράνο* καὶ μέρος τῆς *Βὰλ Βενόστα*. Ἐπὶ τοῦ Ἄλτο Ἀδίγη καὶ τοῦ Καντόρε ὑπάρχουν κλιματολογικοὶ σταθμοί. Ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Βενετίας ὑπάρχουν ἐπίσης ὀνομασταὶ λουτροπόλεις, ὅπως εἶναι τὸ *Λίντο*, τὸ *Γκράντο*, τὸ *Πορτορόζε*, ἡ *Ἀμπατζία* κ. τ. λ.

Γεωργία καὶ βιομηχανία. Ἡ περιφέρεια τῆς Βενετίας εἶναι κυρίως χώρα γεωργική. Καίτοι τὸ ἔδαφος δὲν εἶναι πάντοτε κατάλληλον, λόγῳ τοῦ ὀρεινοῦ καὶ τῶν ἑλῶν τῶν ἐκβολῶν τῶν ποταμῶν, ἐν τούτοις ἡ γεωργία ἔχει ἐπιτελέσει μεγάλας προόδους. Ἔχουν ἐκτελεσθῆ τεράστια ἀποξηραντικὰ καὶ ἀρδευτικὰ ἔργα, φθάνοντα μέχρι τῆς μεταθέσεως τῆς κοίτης τῶν ποταμῶν. Ἡ καλλιεργήσιμος καὶ δασώδης ἐπιφάνεια τῆς περιφερείας ἀνέρχεται εἰς 86,9 ἐπὶ τοῖς ἑκατόν. Τὸ ποσοστὸν τοῦτο εἶναι ἀνώτερον τοῦ γενικοῦ ποσοστοῦ τῆς καλλιεργησίμου γῆς τῆς ὅλης Ἰταλίας, ἀνερχομένης εἰς 92,1 ἐπὶ τοῖς ἑκατόν. Τὰ κυριώτερα γεωργικὰ προϊόντα εἶναι ὁ σῖτος, ὁ ἀραβόσιτος, τὰ τεῦτλα πρὸς σακχαροποίησιν, αἱ πατάται, τὰ φασόλια, ὁ καπνός, ἡ ὄρυζα. Ἡ καλλιεργουμένη ἐπιφάνεια ἀνέρχεται εἰς 2.142.161 ἑκτάρια. Ὁ κατωτέρω πίναξ δεικνύει τὴν παραγωγὴν τῶν κυριωτέρων γεωργικῶν προϊόντων τῆς κυρίως Βενετίας, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη:

Προϊόντα	Παραγωγὴ εἰς χιλιάδας στατήρων			Ἐπιφάνεια καλλιεργηθεῖσα τῷ 1927 εἰς ἑκτάρια
	1922—1926	1926	1927	
Σῖτος	4620	5062	4671	297.800
Σίκαλις	48.4	45.0	46.1	3.800
Κριθὴ	237.0	255.0	2529	15.300
Ὄρυζα	139 0	145.0	130.4	3.960
Ἀραβόσιτος	6103	6149	5553	284.200
Φασίολοι	222.0	262.0	256.3	175.800
Πατάται	1825	2258	2580	23.700
Χορτονομὴ	32189	36356	30146	—
Κάνναβις	63.4	89.4	55.5	5.600
Σταφυλαὶ	2042	3643	3672	622.200

Ἡ βιομηχανία, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους ἦτο μεγάλως ἀνεπτυγμένη (ἰδίως ἡ ναυπήγησις πλοίων καὶ ἡ κατασκευὴ ὑέλου) καὶ ἡ ὁποία εἶχε παρακμάσει κατόπιν, ἐπετέλεσε κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ἱκανὰς προόδους. Αἱ μεταλλευτικαὶ βιομηχανίαι εἶναι ἀκόμη πολὺ περιωρισμέναι. Ἐπὶ 2007 μεταλλείων, εὑρισκομένων καθ' ἅπασαν τὴν Ἰταλίαν, ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Βενετίας ὑπάρχουν μόνον 17. Μεγάλως ἔχει ἀναπτυχθῆ ἡ κατασκευὴ κοινῆς ὑέλου, εἰς φύλλα καὶ φιάλας, καθὼς καὶ ἡ κατασκευὴ τῶν καλλιτεχνικῶν ὑελίνων εἰδῶν τοῦ Μουράνο. Ἄλλαι ἀξιόλογοι βιομηχανίαι εἶναι ἡ κατασκευὴ χαλκίνων εἰδῶν καὶ ὀρειχάλκου καὶ σιδήρου, καθὼς καὶ ἡ χρυσοχοΐα καὶ ἡ κοσμηματοποιία, ἰδίως τῶν χαρακτηριστικῶν ἐνετικῶν εἰδῶν, ὅπως εἶναι αἱ ἐνετικαὶ ἁλύσεις ἐκ χρυσοῦ καὶ μαργαριταριῶν. Ἐπίσης ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ ἀκμάζῃ ἐν Βενετίᾳ ἡ βιομηχανία τῶν γεγλυμμένων ἐπίπλων καὶ τῶν κεντημάτων.

Ἡ ναυπηγία εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη ἐν Βενετίᾳ καὶ τείνει ὁλονὲν νὰ ἀναλάβῃ τὴν προτέραν της ἀκμήν. Πλὴν τῶν κρατικῶν Ναυπηγείων τῆς Βενετίας, ὅπου κατεσκευάσθησαν σημαντικαὶ μονάδες τοῦ ἰταλικοῦ καὶ ξένων στόλων, ὑπάρχουν καὶ πολλὰ ἰδιωτικὰ ναυπηγεῖα ἐν Βενετίᾳ, Κιότζᾳ, Τεργέστῃ, Φιοῦμε, καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα τῆς βενετικῆς ἀκτῆς. Ὑπάρχουν ὡσαύτως ἐργοστάσια χάρτου ἐν τοῖς νομοῖς τῆς Βερόνας καὶ τῆς Βιτσέντσας, σακχάρεως, ἐν τοῖς νομοῖς τῆς Βιτσέντσας, τῆς Ροβίγκο καὶ τῆς Πάδοβας, κηρίων ἐν Μίρᾳ, πυρείων, ἐκκρεμῶν ὡρολογίων, ὑφαντουργείων μεταξωτῶν, μαλλίνων καὶ βαμβακερῶν κ.τ.λ. Ἡ βιομηχανία τῶν εἰδῶν καὶ προϊόντων ἁλιείας παρέχει ἐργασίαν εἰς χιλιάδας ἐργατῶν. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Βενετίας ὀφείλεται εἰς τὴν ὁλονὲν αὔξουσαν χρησιμοποίησιν τῆς ὑδραυλικῆς δυνάμεως πρὸς παραγωγὴν ἠλεκτρονικῆς.

Ναυτιλία καὶ ἐμπόριον. Ἡ περιφέρεια τῆς Βενετίας εἶναι μία ἀπὸ τὰς ναυτικωτέρας τῆς Ἰταλίας. Οἱ λιμένες τῆς πόλεως τῆς Βενετίας καὶ τῆς Τεργέστης εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Μεσογείου, ἐξυπηρετοῦν δὲ κυρίως τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον καὶ τὰς Ἰνδίας. Ἡ κίνησις των μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἠλαττώθη, ἀλλὰ μετὰ πάροδον ὀλίγων ἐτῶν ἤρχισε νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὴν προτέραν ζωηρότητα. Ἐν τῷ λιμένι τῆς Τεργέστης ἡ ἐξαγωγὴ ὑπερβαίνει τὴν εἰσαγωγήν, ἐνῷ ἡ Βενετία ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ λιμὴν κυρίως εἰσαγωγῆς. Ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Βενετίας εἰσάγονται κυρίως γαιάνθρακες, σιτηρὰ καὶ λιπάσματα καὶ ἐξάγονται ὑφάσματα, κάνναβις, ξύλα καὶ μάρμαρα. Οἱ γαιάνθρακες ὅμως, καίτοι παραμένουν ἀκόμη τὸ προέχον ἐμπόρευμα εἰσαγωγῆς, ἤρχισαν νὰ ἀντικαθίστανται ἐσχάτως διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς ἠλεκτρικῆς δυνάμεως.

Ἡ βιομηχανία τῶν ξένων ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Βενετίας προώδευσε μεγάλως, ἡ πληθώρα δὲ τῶν ταξιδιωτῶν εὐνοεῖ μεγάλως τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν τοῦ τόπου. Κατὰ τὸ 1927 εἰς τὰ ξενοδοχεῖα τοῦ νομοῦ τῆς Κυρίως Βενετίας μόνον κατέλυσαν 1.037.951 ταξιδιῶται. Ἐκ τούτων οἱ 766.533 ἦσαν Ἰταλοί, 42.087 Ἀμερικανοὶ τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, 46.367 Ἄγγλοι καὶ 39.972 Γάλλοι. Ὁ νομὸς τῆς Κυρίως Βενετίας εἶναι ὁ δεχόμενος τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν ξένων, ἀπὸ ὅλους τοὺς ἰταλικοὺς νομούς.

— [ΙΣΤΟΡ.] Ἡ ἱστορία τῶν Τριῶν Βενετιῶν ταυτίζεται σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως τῆς Βενετίας. Οἱ πρῶτοι ἱστορικοὶ λαοί, οἱ ὁποῖοι κατῴκησαν τὴν Ἰουλιανὴν Βενετίαν, ὑπῆρξαν οἱ *Λίγουροι*, κατόπιν ἦλθον οἱ *Βενετοί*, οἱ *Ἰστριανοί*, οἱ *Κάρνιοι* καὶ οἱ *Ἰάπιδες*, οἱ ὁποῖοι πάντες ἦσαν Ἰλλύριοι καὶ Λιβούρνιοι λαοί, σκοτεινῆς καὶ ἀμφισβητουμένης προελεύσεως. Ἡ Τριδεντινὴ Βενετία κατῳκήθη κατὰ πρώ-

Digitized by Google

τον ἀπὸ τοὺς Λιγούρους, κατόπιν δὲ ἀπὸ τοὺς Ἐτρούσκους καὶ τοὺς Γαλάτας, μέχρι τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως. Κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα αἱ βαρβαρικαὶ ἐπιδρομαὶ τῶν Γότθων τοῦ Ἀλαρίχου καὶ τῶν Οὔννων τοῦ Ἀττίλα καὶ κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα τὰ κύματα τῶν Ὀστρογότθων, τῶν Φράγκων καὶ τῶν Λογκοβάρδων, προεκάλεσαν τὴν ἔντρομον φυγὴν τῶν κατοίκων, οἵτινες κατέφυγον εἰς τὰς ὑπὸ τῶν ἐκβολῶν τῶν ποταμῶν σχηματιζομένας νησῖδας ἐντὸς τῶν τεναγῶν τοῦ Γκράντο, τοῦ Κάορλε, τῆς Ἡρακλείας, τοῦ Ἰέζολο, τοῦ Τορτσέλλο, τοῦ Μουράνο, τοῦ Ματσόρμπο καὶ τοῦ Μαλαμόκκο. Οἱ πρόσφυγες οὗτοι ἐν τῇ νησῖδι τοῦ Ριάλτο ἀπετέλεσαν κατόπιν τὸν πρῶτον πυρῆνα τῆς πόλεως τῆς Βενετίας (βλ. λ.). Ἐν μέρει αἱ Τρεῖς Βενετίαι κατοικοῦνται κατὰ πλειοψηφίαν ὑπὸ Ἰταλῶν μετὰ μειοψηφίας Γερμανῶν πρὸς βορρᾶν καὶ Σλαύων πρὸς ἀνατολάς. Οἱ Βενετοὶ πλὴν τῆς κοινῆς ἰταλικῆς, ὁμιλοῦν καὶ ἰδιαιτέραν διάλεκτον, τὴν «*βένετο*». Εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Τριδεντινῆς Βενετίας ὁμιλεῖται κατὰ πλειοψηφίαν ἡ *γερμανικὴ* γλῶσσα, ἐνῷ εἰς τὴν Ἰουλιανὴν Βενετίαν ὁμιλοῦνται δύο σλαυϊκαὶ διάλεκτοι, ἡ *σλοβενικὴ* καὶ ἡ *σερβοκροατική*.

Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον αἱ Τρεῖς Βενετίαι ὑπῆρξαν τὸ θέατρον αἱματηρῶν ἀγώνων (βλ. κατ. *Στρατ. Ἱστορ.*), οἵτινες προεκάλεσαν μεγίστας ζημίας εἰς τὴν χώραν. Αἱ ζημίαι αὗται ὑπελογίσθησαν εἰς 20 δισεκατομμύρια λιρεττῶν, μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἰδιωτικὰς περιουσίας. Εἰς ταύτας περιλαμβάνεται καὶ ἡ ἀξία 147,909 οἰκιῶν, αἵτινες ὑπέστησαν ζημίας, καὶ ἡ ἀξία 24.439 οἰκιῶν τελείως καταστραφεισῶν. Ἡ πόλις τῆς Βενετίας κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ὑπέστη ἐπιδρομὰς γερμανικῶν καὶ αὐστριακῶν ἀεροπλάνων καὶ ἀεροπλοίων, τὰ ὁποῖα ἔρριψαν κατ' αὐτῆς 620 βόμβας, αἵτινες προεκάλεσαν σημαντικὰς καταστροφάς, μεταξὺ ἄλλων καὶ πολλῶν καλλιτεχνικῶν θησαυρῶν (Σάντα Μαρία Φορμόζα, Σὰν Φραντζέσκο ντέλλα Βίνια, ἐκκλησία τοῦ Σκάλτσι, κ.τ.λ.). Μ. Δ. Β.

— [ΣΤΡΑΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἐκ τῶν Τριῶν Βενετιῶν ἡ περιοχὴ τῆς Κυρίως Βενετίας ἀπετέλει τὸ ἀνατολικώτερον μέρος τοῦ πρὸ τοῦ 1866 συνήθους θεάτρου ἐπιχειρήσεων μεταξὺ Γαλλίας καὶ Γερμανίας, εἰς ὃ ἐκρίνετο ἡ τύχη τῆς ὅλης Ἰταλικῆς Χερσονήσου. Ὁ Ἀννίβας καὶ ὁ Ναπολέων ἀπὸ τῆς βορείου Ἰταλίας ἤρξαντο τῆς κατακτήσεως τῆς Ἰταλίας, οἱ δὲ παραλείψαντες τοῦτο, ὡς ὁ Κάρολος ὁ Η', μετενόησαν. Ἡ Αὐστροουγγρικὴ μοναρχία μέχρι τοῦ 1866 καὶ κατόπιν ἡ Ἰταλία, ὅπως ἐνισχύσωσι τὴν ἄμυναν τῆς ἄνω περιοχῆς, ἐκτὸς τῶν ὀχυρώσεων τῶν ποταμίων γραμμῶν Μιντσίου καὶ Ἀντίτζε εἶχον ὀχυρώσει τέσσαρα σημεῖα, ἅτινα ἀπετέλουν τὸ γνωστὸν ὠχυρωμένον *τετράπλευρον* τῆς Βενετίας. Τὰ σημεῖα ταῦτα ἦσαν τὰ φρούρια *Βερώνα* (Verone), *Λενιάνο* (Legnano), *Πεσκιέρα* (Peschiera) καὶ *Μάντουα* (Mantoua). Αἱ ὀχυρώσεις αὗται ἐξυπηρέτησαν θαυμασίως τοὺς Αὐστριακοὺς κατὰ τὸ 1848 καὶ ἐν μέρει τὰς ἀτυχεῖς ἐκστρατείας αὐτῶν κατὰ τὸ 1859 καὶ 1866. Διὰ τῶν νέων προσκτήσεων τῆς Ἰταλίας πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς τῆς ἄνω περιοχῆς τῆς Βενετίας καὶ διὰ τῶν νέων ἰσχυροτάτων γραμμῶν ἀμύνης, ἃς κατέχει νῦν αὕτη, συνεπείᾳ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, τὸ τετράπλευρον τῆς Βενετίας δὲν ἔχει πλέον τὴν σημασίαν, ἣν εἶχεν ἄλλοτε. Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

— [ΣΤΡΑΤ. ΙΣΤΟΡ.] Ὑπὸ τὸ ὄνομα «*μάχη τῆς πεδιάδος τῆς Βενετίας*» φέρεται ἡ κατὰ τὸν τελευταῖον Παγκόσμιον πόλεμον κατάληψις τῆς πεδιάδος ταύτης ὑπὸ τῶν Αὐστρογερμανῶν κατ' Ὀκτώβριον—Νοέμβριον 1917.

Οἱ Αὐστρογερμανοὶ ἐπωφεληθέντες τῆς ἐν τῷ ρωσικῷ θεάτρῳ ἠρεμίας, συνεκέντρωσαν τὸ φθινόπωρον 1917 ἰσχυρὰς δυνάμεις, ἃς διέθεσαν ὡς ἐν τῷ σχήματι ἐμφαίνεται, ἵνα διὰ συγκλινουσῶν γραμμῶν ἐπιχειρήσεων προελάσωσι πρὸς τὴν πεδιάδα Βενετίας, ἐπιτιθέμενοι: διὰ μὲν τῆς κεντρικῆς, 14ης γερμανικῆς στρατιᾶς τοῦ φὸν Μπέλοου (Bellow), ἀποτελούσης τὸ κύριον στράτευμα κρούσεως, κατὰ τοῦ μετώπου τοῦ Ἰζόντσο πρὸς τὸν μεταξὺ Πλέτσο καὶ Τολμίνο χῶρον, ὑποστηριζομένης διὰ τῶν ἑκατέρωθεν αὐστριακῶν στρατιῶν, τῆς 10ης τοῦ φὸν Κρομπατὶν καὶ τῆς 2ας τοῦ φὸν Μπόρεβιτς (Boroevic), τῆς ἀποσκοπούσης τὴν πρὸς νότον ἀπώθησιν τῆς 3ης ἰταλικῆς στρατιᾶς καὶ συνεπῶς τὴν ἀποκοπὴν τῶν γραμμῶν ὑποχωρήσεώς της, διὰ δὲ τῆς 11ης αὐστριακῆς στρατιᾶς τοῦ Κονρὰδ φὸν Χετζενδὸρφ (Conrad von Hoetzendorff) κατὰ τοῦ Τρεντίνο. Ἡ αὐστρογερμανικὴ αὕτη ἐπίθεσις διεξήχθη διὰ 56 μεραρχιῶν, ἤτοι 700.000 ἀνδρῶν, ὑποστηριζομένων ὑπὸ πολυαρίθμου βαρέος πυροβολικοῦ.

Κατ' Ὀκτώβριον 1917 ὁ ἰταλικὸς στρατὸς κατεῖχε τὸ ἐν τῷ σχήματι ἐνδεικνύμενον μέτωπον, διὰ τῶν στρατιῶν, 1ης τοῦ στρατηγοῦ Πεκόρι Τζιράλδι, 4ης τοῦ Ρομπιλάντε, 2ας τοῦ Καπέλο, καὶ 3ος τοῦ δουκὸς τῆς Ἀόστης.

Τὴν 4ην πρωϊνὴν τῆς 24ης Ὀκτωβρίου ἤρξατο ἡ αὐστρογερμανικὴ ἐπίθεσις δι' ἕνδεκα ἰσχυροτάτων φαλάγγων, ἀφοῦ ἀπὸ τῆς 2ας πρωϊνῆς εἶχε προηγηθῆ προπαρασκευὴ διὰ φοβεροῦ βομβαρδισμοῦ πυροβολικοῦ καὶ δι' ἐκπομπῆς ἀερίων. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν ἐπίθεσιν ταύτην τὰ ἰταλικὰ στρατεύματα ἀπωθήθησαν, ἠδυνήθησαν οἱ Αὐστρογερμανοὶ νὰ καταλάβωσιν ἐντὸς τῆς ἰδίας ἡμέρας τὸ Καπορέτο καὶ τὸ Τολμίνο, καὶ νὰ ἐπιφέρωσι τὴν στρατηγικὴν διάρρηξιν τοῦ ἰταλικοῦ μετώπου. Τὴν 25ην ἐξηκολούθησεν ἡ αὐστρογερμανικὴ προέλασις, κατορθώσασα νὰ διευρύνῃ τὰς ρωγμὰς τοῦ ἰταλικοῦ μετώπου καὶ ν' ἀπωθήσῃ πλήρως τὴν 2αν ἰταλικὴν στρατιάν, ἐξαναγκασθεῖσαν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ σημαῖνον ὀροπέδιον τοῦ Μπαινσίτζα, ἐφ' οὗ ἦτο συγκεντρωμένος ὁ κύριος ὄγκος της, καὶ νὰ φύγῃ προτροπάδην πρὸς βορρᾶν, ὁπότε, ἐπειδὴ ἡ κατάστασις ἤρχισε καθισταμένη λίαν ἐπικίνδυνος διὰ τὴν 3ην ἰταλικὴν στρατιάν, καθ' ὅσον ἠπειλεῖτο ἡ ἀποκοπὴ τῶν γραμμῶν ὑποχωρήσεώς της, ὁ Ἰταλὸς ἀρχιστράτηγος Καντόρνα διέταξεν ὅπως τὴν ἐπομένην, 26ην, ἐκτελεσθῇ ἡ ἐσπευσμένη γενικὴ ὑποχώρησις τῶν 2ας καὶ 3ης στρατιῶν πρὸς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἰζόντσο, ἀφοῦ ἡ τῆς 3ης προκαλυφθῇ ὑπὸ ἰσχυρᾶς πλαγιοφυλακῆς ἐκ δύο μεραρχιῶν ἱππικοῦ, ταχθεισῶν βορείως τοῦ Μοντφαλκόνε, καταστραφῇ δὲ τὸ μεῖζον μέρος τοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἅπαντες οἱ ἐφοδιασμοί. Ἡ ἧττα, φερομένη συνήθως ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἧττα τοῦ Καπορέτο», ἦτο πλήρης αἰφνιδιασμὸς διὰ τοὺς Ἰταλούς. Οἱ Αὐστρογερμανοὶ κατέλαβον, τὴν μὲν 27ην τὴν Τσιβιντάλε, τὴν δὲ 29ην τὴν Οὔντινε, ἐν ᾗ ἦτο ἐγκατεστημένον μέχρις ὥρας τὸ ἰταλικὸν στρατηγεῖον, τὴν δὲ 30ὴν Ὀκτωβρίου ἔφθασαν μέχρι τοῦ ἐν τῷ σχήματι ἐνδεικνυομένου μετώπου.

Μετὰ τὴν ἐν λόγῳ ἧτταν τῶν Ἰταλῶν, ἡ ὑποχώρησις των δὲν ἐπετρέπετο νὰ σταματήσῃ ἐπὶ τοῦ Ταλιαμέντο, καθ' ὅσον ὑπῆρχεν ἀνάγκη χώρου καὶ χρόνου, ἵνα ἐπιτευχθῇ ἡ ἀνασύνταξις τῶν στρατευμάτων, ἥτις ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐκτελεσθῇ ἐφ' ὅσον δὲν προεβάλλετο ἰσχυρὸν κώλυμα· ἐξ ἄλλου ἡ παραμονὴ εἰς τὸν Ταλιαμέντο καθίστατο πολὺ ἐπικίνδυνος, καθ' ὅσον, ἡ μὲν 10η αὐστριακὴ στρατιὰ ἐπέκειτο νὰ καταλάβῃ τὴν Τζεμόνα, ἀπὸ στιγμῆς δ' εἰς στιγμὴν ἠπειλεῖτο προσβολὴ κατὰ τῶν νώτων τοῦ ἰταλικοῦ στρατοῦ ἐκ τῆς κατευθύνσεως τοῦ Τρεντίνο διὰ τοῦ Ἀσιάγκο (ὀροπέδιον Σέτε Κομοῦνι), δεδομένου ὅτι μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ διὰ Τρεντίνο προχώρησις τῆς 11ης αὐστριακῆς στρατιᾶς ἐθεωρεῖτο βεβαία, δι' ὃ ὡς μόνον κώλυμα ἐθεωρήθη ὁ ποταμὸς καὶ γραμμὴ τοῦ κάτω Πιάβε. Ἡ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ταλιαμέντο προσπέρασις τῶν Ἰταλῶν ἐξετελέσθη τὰς 30 Ὀκτωβρίου — 1 Νοεμβρίου ὑπὸ τὴν προστασίαν πυροβολικοῦ καὶ ἀεροπλοΐας, σχηματισάντων φραγμὸν διὰ τῶν βλημάτων του καὶ τῶν βομβῶν της, ἥτις ὅμως ὑποχώρησις δὲν ἐγένετο ὁμαλῶς, διότι ἡ 3η ἰταλικὴ στρατιὰ ὑπέστη πανωλεθρίαν, ἀπωθηθεῖσα ἀποτόμως καὶ ἀπειληθεῖσα νὰ κυκλωθῇ παρὰ τὴν Λουτιζάνα, ἀφήσασα δὲ 60.000 αἰχμαλώτους καὶ 300 πυροβόλα. Οἱ Αὐστρογερμανοὶ ἔφθασαν διαδοχικῶς μέχρι τῶν ἐν τῷ σχήματι ἐμφαινομένων ἑκάστοτε μετώπων, καταλήξαντες τέλος νὰ καταλάβωσι τὴν 10ην Νοεμβρίου τὸ ἐνδεικνυόμενον μέτωπον ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Πιάβε. Μετὰ τὴν νίκην ταύτην οἱ Γερμανοὶ ἀπεσύρθησαν ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ θεάτρου, καθ' ὃν χρόνον οἱ Ἰταλοὶ εἶχον ταχθῆ ὄπισθεν (ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης) τοῦ ποταμοῦ τούτου (βλ. σχ.).

Χάρις εἰς τὰς ἀπὸ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου ἀρξαμένας ν' ἀποστέλλωνται εἰς τὸ ἰταλικὸν θέατρον ἀγγλογαλλικὰς ἐνισχύσεις, τὴν γαλλικὴν στρατιὰν τοῦ στρατηγοῦ Ντυσὲν (Duchesne) καὶ τὴν ἀγγλικὴν τοῦ Πλόμερ (Plumer), ἤτοι ἐν ὅλῳ 11 μεραρχίας, κατωρθώθη ἡ παραμονὴ τῶν Ἰταλῶν ὄπισθεν τοῦ Πιάβε καὶ συνεπῶς ἡ ἑκατέρωθεν μονιμοποίησις τῶν ἀντιπάλων μετώπων.

Ἡ τήρησις τοῦ μετώπου τούτου ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν ἦτο ἔκτοτε ὑψίστης σημασίας, διότι ἐξ αὐτῆς ἐξηρτᾶτο ἡ τύχη τῆς Βενετίας, δεδομένου ὅτι αἱ τεχνηταὶ πλήμμυραι, αἱ προπαρασκευασθεῖσαι ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ σώσωσι τὴν πόλιν ταύτην. Ἡ ἀνθεκτικότης τῶν Ἰταλῶν εἰς τὸν Πιάβε ὠφείλετο εἰς τὸ ὅτι οἱ Αὐστριακοὶ δὲν ἀνέλαβον γενικὴν προέλασιν πρὸς δυσμὰς (ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Πιάβε), καθ' ὅσον διὰ ταύτην ἀπῃτεῖτο σύγχρονος προέλασις καὶ τῆς 11ης αὐστριακῆς στρατιᾶς ἐκ τοῦ Τρεντίνο, ἥτις ἦτο ἀδύνατος, καθ' ὅσον οἱ Αὐστριακοὶ καθηλώθησαν ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Ἀσιάγκο (βλ. λ. Τρεντίνο).

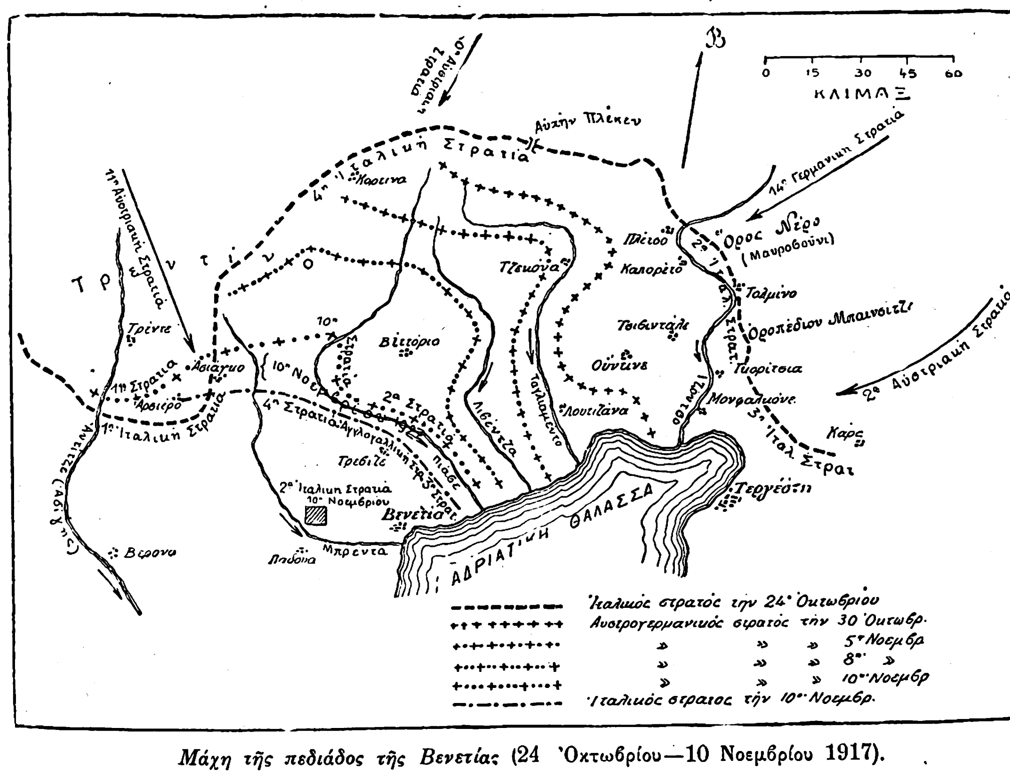

Μάχη τῆς πεδιάδος τῆς Βενετίας (24 Ὀκτωβρίου—10 Νοεμβρίου 1917).

Κατὰ τὴν φοβερὰν ταύτην ἧτταν ἀπώλεσαν οἱ Ἰταλοὶ 330.000 αἰχμαλώτους, 3.000 πυροβόλα καὶ ἄπειρον πολεμικὸν ὑλικόν. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— **Βενετιας** (*Διήγησις τῆς Φουμιστῆς* —). Ποίημα ἀνώνυμον τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, περιγράφον τὴν Βενετίαν καὶ ἰδίως τὸν Ἅγιον Μᾶρκον καὶ τὸ παλάτιον τῶν δογῶν. Τὸ ποίημα, μικρᾶς ποιητικῆς ἀξίας, ἀποτελεῖται ἐξ 84 δεκαπεντασυλλάβων ἀνομοιοκαταλήκτων κατὰ τὸ πλεῖστον στίχων, εἶναι δὲ πιθανῶς ἀπόσπασμα ἄλλου ἐκτενεστέρου κατὰ τὴν εἰκασίαν τοῦ Γ. Βάγνερ, τοῦ πρώτου ἐκδότου (Carmina graeca medii aevi, Λειψία 1874), καὶ τοῦ ἡμετέρου Σπ. Λάμπρου, ὅστις ἐξέδωκεν αὐτὸ πληρέστερον μετὰ σχολίων ἀξίων λόγου (Νέος Ἑλληνομν. τόμος 6, σ. 369 κ. ἑξ.). Θ. Π.

Βενετία (Venetia) [*Ἀστρον.*]. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 487. Ἀνεκαλύφθη τῇ 9ῃ Ἰουλίου 1902, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: $a=2.670$, $T=1.593$, $e=0.086$, $i=10^{\circ}.14$, $L=206^{\circ}.48'$, $\Omega=115^{\circ}.6'$, καὶ $\pi=33^{\circ}.33'$. Σ. Π.

Βενετικο(ν). Τὸ ἐπὶ τουρκοκρατίας ὄνομα τῆς σημερινῆς ἐπαρχίας Ναυπάκτου τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖον διετηρήθη καὶ κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ κράτους. Τὸ ὄνομα τοῦτο προῆλθεν ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν Βενετῶν κατακτήσεως τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Ἀρχομένου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἡ ἐπαρχία Βενέτικο περιελάμβανε, κατὰ τὸν Πουκεβίλλ, δεκαὲξ χωρία κατοικούμενα ὑπὸ 6.085 ἀτόμων, τῶν ὁποίων τὸ τρίτον ἦσαν Μωαμεθανοί. Παρὰ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως μανθάνομεν, ὅτι ἡ ἐπαρχία αὕτη τότε ἐχορήγει ἐτησίους φόρους ἀνερχομένους εἰς τὸ ποσὸν τῶν 75.000 γροσίων, τὸ ὁποῖον ὁ ἐνταῦθα ἐδρεύων πασᾶς ηὔξανε δι' ἀγγαρειῶν καὶ ἄλλων μέσων (πρβ. *Κ. Σάθα* Χρονικὸν ἀνέκδοτον Γαλαξειδίου, σελ. 41). Ι. Σ. Σ.

— **Βενέτικο** [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἡ Ν. ΝΑ ἐσχατιὰ τῆς *Προκοννήσου* (νήσου τοῦ Μαρμαρᾶ) ἀντικρίζουσα (πλάτ. 40°31 3/4 Β, μήκ. 27°38' 1/4 Ἀν.,

Digitized by Google

χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara) τὴν Δ.ΒΔ ἄκραν τῆς χερσονήσου τῆς Ἀρτάκης. Ἡ εὐθυγράμμισις τοῦ ἀκρωτηρίου Βενέτικο πρὸς τὴν νοτίαν ἄκραν τῆς νήσου τῆς Κούταλης προφυλάσσει ἀπὸ τῶν ἐκεῖ ὑφάλων, τῶν ὀνομαζομένων *Λάζα*. Σ. Ε. Λ.

—**Βενέτικο** (*Μεσσηνίας*) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον εἰς 3 περίπου μίλλια νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκρίτας (κοιν. *Κάπο Γκάλλο*), νοτιωτάτης τῆς Μεσσηνίας ἐσχατιᾶς. Ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Πλινίου ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *Theganussa*, εἶναι λίαν εὐαναγνώριστον μακρόθεν ἀπὸ τοὺς ἀποκεκομμένους τὴν ἐμφάνισιν ἀπορρῶγάς του. Ἐκτείνεται δὲ ἐπὶ μίλλιον ἀπὸ Β πρὸς Ν, τοῦ μεγίστου ὑψομέτρου του ὄντος 570 ποδ. (πλάτ. 36° 39′, μῆκ. 21°54′ Ἀν., χαρτ. ἀγγλ. 207: Gulf of Kalamata καὶ 1635: Venetico to Spezzia). Εἰς μίλλιον πρὸς νότον αὐτοῦ ἡ συστὰς τῶν νησίδων *Αὐγό*. Τὸ ρεῦμα, ἐπηρεαζόμενον πολὺ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνέμους, φθάνει μεταξὺ Ἀκρίτα καὶ Βενέτικο εἰς ταχύτητα 1 ½—2 μιλλίων ὡριαίως καὶ ὑπὸ ἄπνοιαν καὶ γαλήνην. Σ. Ε. Λ.

— **Βενέτικο** (*Χίου*) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον ἀπόκρημνον καὶ βραχῶδες (πλάτ. 38° 08′ Β, μῆκ. 26° 03′ Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 1645: Island of Khios and gulf of Smyrna) εἰς 1¼ μιλ. ΝΑ τοῦ ἀκρω-

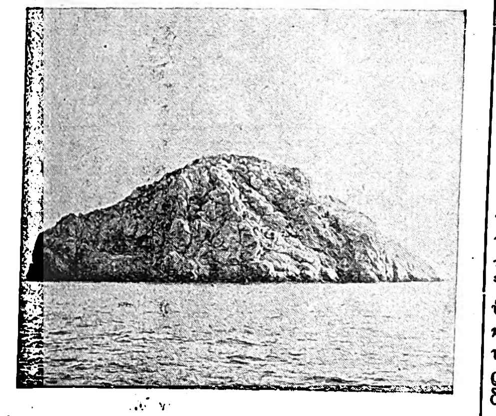

Ἡ ἔναντι τῆς Χίου νησὶς Βενέτικο.
[Πρὸ τῆς τοποθετήσεως ἐπ' αὐτῆς μεγάλου αὐτομάτου φάρου.]

τηρίου *Κάβο Μάστιχος*, νοτίας τῆς μεγαλονήσου Χίου ἐσχατιᾶς. Ἀπὸ τοῦ 1921 λειτουργεῖ, ἐπὶ τῆς κορυφῆς του, μέγας αὐτόματος φάρος «Ἄγκα» ἁπλῶν ἐκλάμψεων λευκῶν, φωτοβολίας 20 μιλλίων. Σ. Ε. Λ.

Βενέτικος ἢ *Βελονιᾶς [Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ Ἀλιάκμονος (βλ. λ. **Βελονιᾶς**).

Βενέτικος. Ἐπωνύμιον τοῦ *Πάνου Ἀλεξίου*, ἀγωνιστοῦ, ποικιλοτρόπως δράσαντος κατὰ καὶ μετὰ τὸν Ἀγῶνα (βλ. λ. **Ἀλεξίου** *Πᾶνος*).

βενετικός, *—ή, —όν*· κοιν. *βενέτικος*· ὁ ἀνήκων ἢ ἀναφερόμενος εἰς τὴν Βενετίαν, ἄλλως *ἑνετικός*: «βενέτικα καράβια»· «βενέτικο μάλαμα», ὁ καθαρὸς χρυσός.

— **βενετικὸν** *λευκὸν [Χημ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο τὸ λευκὸν καθαρὸν ἢ καὶ τὸ προσμεμειγμένον μετ' ἀργίλλου χρῶμα τοῦ μολύβδου. Κ. Γ. Μ.

— **βενέτικα** *(φλουριά)*. Οὕτως ὀνομάζονται κοινῶς τὰ ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ νομίσματα, τὰ ἔχοντα δηλαδὴ βαθμὸν καθαρότητος 24 καρατίων. Πιθανῶς ἔλαβον τὸ ὄνομα ἐκ τῶν βενετικῶν χρυσῶν νομισμάτων, ἅτινα ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ κατεσκευάζοντο. Ὁ λαὸς ἔχει εἰς συνηθεστάτην χρῆσιν τὴν λέξιν, μεταχειριζόμενος τὸν ὅρον γενικῶς διὰ τὰ χρυσᾶ νομίσματα ὧν θέλει νὰ ἐξάρῃ τὴν ἀξίαν. Ι. Π.

Βενέτιοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*· βλ. **Βένετοι**.

Βενετνὰς (Benetnash) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀραβικὴ ὀνομασία τοῦ ἀστέρος η *Μεγάλης Ἄρκτου*. Σ. Π.

Βένετοι (Veneti) καὶ *Βενέτιοι [Ἀρχ.]*. —1) Λαὸς ἐν Ἰταλίᾳ, ὅστις κατῴκει ἐν τῇ ΒΑ περιοχῇ τῆς ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίας (Gallia cisalpina), ὅστις, κατὰ τὸν Πολύβιον, εἶχε μὲν κοινὰ τὰ ἤθη καὶ τὰ ἐνδύματα πρὸς τοὺς Γαλάτας, ἀλλὰ διέφερεν αὐτῶν ἐντελῶς κατὰ τὴν γλῶσσαν. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἦτο λαὸς ἰλλυρικῆς καταγωγῆς, ἡ δὲ ὑπ' αὐτῶν κατεχομένη χώρα, ἡ Venetia Histria, ἐξετείνετο μεταξὺ Ἀδίγη καὶ Ἀδριατικῆς καὶ ἀπὸ τῶν Ἄλπεων μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Πό. Κυριώτεραι πόλεις τῶν Βενέτων ἦσαν: τὸ *Πατάβιον* (Patavium, σημ. *Πάδουα*), τὸ *Ἀλτίνον* (Altinum, σημ. *Ἀλτίνο*), ἡ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων οἰκισθεῖσα *Ἀκυλήϊα* (Aquileia), ἡ *Ἀδρία* (σημ. Adria), τὸ *Ἄτεστε* (Ateste, σημ. *Ἔστε*), ἡ *Κονκόρδια* (Concordia), ἡ *Φὸνς Ἀπόνους* (Fons Aponus, σημ. *Ἀμπάνο*), τὸ *Ταρβίσιον* (Tarvisium, σημ. *Τρεβίζε*), ἡ *Βικεντία* (Vicentia, σημ. *Βιτσέντε*), τὸ *Ὀπιτέργιον* (Opitergium, σημ. *Οὐτέρτζο*), ἡ *Φελτρία* (Feltria, σημ. *Φέλτρε*) καὶ τὸ *Βελοῦνον* (Belunum, σημ. *Μπελοῦνο*).

—2) Λαὸς ἐν τῷ ΒΔ τμήματι τῆς Κελτικῆς Γαλατίας, κατοικῶν εἰς τὴν κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν περιοχήν, ἥτις ἀποτελεῖ σήμερον τὸν γαλλικὸν νομὸν τοῦ *Μορμπιχάν*. Βορειοδυτικῶς τούτων εὑρίσκοντο οἱ Ὀσίσμιοι (Osismii), βορείως οἱ Κουριοσολῖται (Curiosolitae), ἀνατολικῶς οἱ Διαβλίντες (Diablintes) καὶ νοτιοανατολικῶς οἱ Ναμνῆτες (Namnetes). Ἡ χώρα των ὑποταχθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων τῷ 57 π. Χ., ὑπήχθη εἰς τὴν Provinciam Lugdunensis (IIIa), πρωτεύουσα δὲ αὐτῶν κατέστη τὸ *Δαριόριτον* (Darioritum) —ἀργότερον μετωνομάσθη εἰς *Veneti* (σημ. Vannes)— ὅπερ εἶχεν ὡς λιμένα τὴν Vindana portus. Εἰς τὴν χώραν τῶν Βενέτων ὑπήγοντο καὶ αἱ *Βενετικαὶ νῆσοι*, εἰς τὰς ὁποίας οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς περιελάμβανον, ἐκτὸς τῶν Insula Vindilis (σήμ. Belle-Isle), Siata (le Croisic) καὶ Arica (Guérande) καὶ τὰς νήσους τὰς κειμένας μεταξὺ Βρεττάνης καὶ Ἀγγλίας, ἤτοι τὰς Sena (σημ. Sein), Uxantis (Ouessant), Riduna (Aurigny), Sarmia (Guernessey) καὶ Caesarea (Jersey). Ὀλίγον μετὰ τὴν ρωμαϊκὴν κατάκτησιν οἱ Βένετοι ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Ρωμαίων, ἀλλὰ ὁ ἐκ 220 πλοίων στόλος των συνετρίβη ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος τῷ 56 π. Χ. εἴς τινα ναυμαχίαν. Κατὰ διαταγὴν τοῦ νικητοῦ πάντες οἱ κάτοικοι τῆς χώρας ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι, οἱ δὲ γερουσιασταί των ἐφονεύθησαν.

—3) Οἱ Τάκιτος καὶ Πλίνιος ὀνομάζουν ἐπίσης Βενέτους σλαβικὴν φυλήν, ἐγκατεστημένην παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Βιστούλα· οὗτοι θεωροῦνται ὡς πρόγονοι τῶν *Βένδων*. —Ω

— **Βένετοι** (οἱ). Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔφερε μία τῶν φατριῶν, αἵτινες ἐσχηματίσθησαν ἐν Ρώμῃ ἐκ τῆς εὐνοίας τῶν θεατῶν τοῦ ἱπποδρόμου πρὸς τοὺς ἁρματηλάτας τῶν ἱπποδρομικῶν ἀγώνων, οἵτινες ἐν ἀρχῇ ἦσαν δύο: οἱ *Λευκοὶ* (Albati) καὶ οἱ *Ἐρυθροὶ* (Russati), κατόπιν δὲ τέσσαρες, προστεθέντων καὶ τῶν *Πρασίνων* (Prasini) καὶ τῶν *Κυανῶν* (Veneti). Τὸ ἔθιμον ἐκεῖνο μετεδόθη καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἰδίως εἰς τὰς πόλεις τῆς Συρίας (Ἀντιόχειαν, Ταρσὸν κλ.), ἔνθα περισσότερον διεδόθησαν αἱ τῶν Ρωμαίων συνήθειαι.

Εἰς τὴν βυζαντινὴν Κωνσταντινούπολιν τὰ χρώματα τῶν ἁρματηλατῶν ἦσαν δύο: τὸ *Πράσινον* καὶ τὸ *Βένετον* (κυανέον), ἐξ ὧν προέκυψαν δύο ὁμώνυμοι φατρίαι, αἵτινες, ἀναγνωρισθεῖσαι ἐπισήμως, ὠνομάσθησαν «*δῆμοι*», εἶχε δὲ ἑκάστη τὸν ἑαυτῆς «*δήμαρχον*» καὶ τὸν κατάλογον τῶν μελῶν της κατατεθειμένον ἐν τῷ ἐπαρχείῳ.

Ὁ φανατισμὸς τῶν φατριῶν ἢ δήμων ἦτο τοιοῦτος, ὥστε ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος, γράψας περὶ τὰ μέσα τοῦ ΣΤ′ αἰῶνος μ. Χ., λέγει περὶ αὐτῶν: «τά τε χρήματα δαπανῶσι καὶ τὰ σώματα αἰκισμοῖς πικροτάτοις προΐενται καὶ θνήσκειν οὐκ ἀπαξιοῦσι θανάτῳ αἰσχίστῳ».

Εἰς τὰ κόμματα ἐκεῖνα τοῦ ἱπποδρόμου ἐλάμβανον μέρος καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς. Ὁ βασιλεὺς Ἀναστάσιος Α′ (491—518) συνεπάθει ὑπὲρ τῶν Πρασίνων, ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς Α′ 527—565) ὑπὲρ τῶν Βενέτων, καὶ ὡς φαίνεται ἐμεροληπτουν ἐνίοτε ὑπὲρ αὐτῶν. Εἰς τὴν μεροληψίαν τοῦ τελευταίου τούτου ὑπὲρ τῶν Βενέτων ἀποδίδεται ἡ πρώτη ἀρχὴ τῶν ταραχῶν, αἵτινες ἀπέληξαν, τῷ 532, εἰς τὴν τρομερὰν *στάσιν τοῦ Νίκα*, καθ' ἣν ἄνω τῶν 30 χιλιάδων ἀνθρώπων ἐσφάγησαν ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ καὶ ταῖς ἀγυιαῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπυρπολήθη τὸ κάλλιστον αὐτῆς τμῆμα, κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἀναρχίαν, ἥτις ἐπὶ μίαν ὁλόκληρον ἑβδομάδα ἀνεστάτωσε τὴν βασιλεύουσαν. Κατόπιν τῶν τραγικῶν ἐκείνων συμβάντων ἀπηγορεύθη ἐπὶ μακρὸν ἡ ἐκτέλεσις ἁρματοδρομιῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ταῖς λοιπαῖς βυζαντιναῖς πόλεσιν. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βενετοκλῆς, *Βασίλειος*. Ἀγωνιστής, καταγόμενος ἐκ τῆς νήσου Ρόδου. Τῷ 1821 κατέλιπε τὴν πατρίδα του καὶ ἦλθεν εἰς τὸν Ἀγῶνα, προκινδυνεύων εἰς πολλὰς μάχας. Ὅταν ὁ Χατζηχρῆστος κατήρτισε τὸ ἱππικόν, ἐτάχθη ἐν αὐτῷ, ὑπηρέτησε δὲ καὶ ὡς καταλυματίας καὶ ὡς φροντιστὴς καὶ ἐπὶ τῶν εἰσπράξεων τῶν φόρων. Ὁλόκληρος ἡ περιουσία του ἐδημεύθη ἐν Ρόδῳ. Τ. Χ. Κ.

Βένετον (Veneto) *[Γεωγρ.]*· βλ. Βενετίαι.

Βένετον ἢ *Βένετος [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ζαγορᾶς τῆς ἐπαρχίας Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 461. Κεῖται κατὰ τὰς ΒΑ. κλιτῦς τοῦ Πηλίου, πρὸς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον, ἀπὸ τῆς παραλίας τοῦ ὁποίου ἀπέχει ἐπὶ ὥραν. Οὐ μακρὰν ἡ μονὴ *Φλαμουρίου* καὶ ἐρείπια βυζαντινοῦ πύργου. Δ. Ε. Μ.

βένετος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό). Ὁ κυανοῦς, ὁ ἔχων μᾶλλον χρωματισμὸν μεταξὺ κυανοῦ καὶ πρασίνου, ὁ ἄλλως *καλλάϊνος*. [Βλ. Βένετοι.] ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βενετός, *—ή*, ἢ *Ἑνετός*· τὸ ἐθνικὸν τῆς Βενετίας, κοιν. *Βενετσιᾶνος*.

Βενετσανάκης ἢ *Βενετσανάκος*. Μία τῶν ἡρωϊκωτέρων οἰκογενειῶν τῆς Μάνης ἐκ Καστάνιας (Καστάνιτσας) τοῦ τέως δήμου Μελιτίνης τῆς Λακωνίας. Οἱ κυριώτεροι κλάδοι ταύτης φέρουσι σήμερον τὰ ἐπώνυμα *Βενετσανάκης* (ἐλάχιστοι), *Καπετανάκος*, *Μουτζουρίδης*. καὶ *Τζαννετάκος*. Μέλος ταύτης ὑπῆρξεν ὁ περίφημος κλέφτης *Παναγιώταρος Βενετσανάκης*, μία τῶν ἡρωϊκωτέρων φυσιογνωμιῶν τῶν τελευταίων χρόνων τῆς τουρκοκρατίας (βλ. λ. Παναγιώταρος). Φαίνεται ὅτι μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Παναγιώταρου (1780) πολλὰ ἐκ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας Βενετσανάκη ᾐχμαλωτίσθησαν ἢ ἐξωρίσθησαν εἰς διάφορα μέρη· διὰ τοῦτο *Βενετσανάκηδες* ἢ καὶ *Βενετσανάκοι*, ἀνήκοντες εἰς τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν, ἦσαν, πολλαχοῦ δὲ καὶ σήμερον εἶναι, ἐκτὸς τῆς Καστάνιας, καὶ ἐν Γυθείῳ καὶ ἐν Καρδαμύλῃ καὶ ἐν Ἀνδρουβίστῃ καὶ ἐν Μονεμβασίᾳ καὶ ἐν Σμύρνῃ. ΚΑΨ.

— **Βενετσανάκης**, *Ἀναγνώστης Νικολάου*. Ἀγωνιστής, ὅστις κατὰ τὸ 1824 ὠνομάσθη ἑκατόνταρχος ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας διὰ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας του καὶ βραδύτερον προήχθη εἰς χιλίαρχον. Υἱὸς τούτου ἦτο ὁ *Γεώργιος Λογοθέτης* ἢ *Μουτζουρίδης Βενετσανάκης*, ὅστις ἔτυχε καὶ τῆς δεούσης ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας ἀμοιβῆς διὰ τὰς πατρικὰς ἐκδουλεύσεις.

— **Βενετσανάκης**, *Ἀντώνιος*. Ὁπλαρχηγὸς ἐξ Ἄρτης τοῦ τέως δήμου Φελλίας τῆς Λακωνίας. Μετέσχεν οὗτος, κατὰ τὸ σωζόμενον περὶ αὐτοῦ πιστοποιητικὸν τῶν Γιατρακαίων, τῶν μαχῶν Βερβαίνων, Τρικόρφου καὶ τῆς κατὰ τοῦ Δράμαλη ἐκστρατείας. ΚΑΨ.

— **Βενετσανάκης**, *Βασίλειος*. Ἀνεψιὸς τοῦ Παναγιώταρου καὶ φίλος τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, ὃν τῷ 1806, διωκόμενον ὑπὸ τοῦ Δουράκη καὶ τῆς Πύλης, διέσωσεν, ὁδηγήσας αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τῆς Μαρίας συζύγου Τζαννετάκη Γρηγοράκη καὶ θυγατρὸς τοῦ Παναγιώταρου Βενετσανάκη, ὁπόθεν διὰ Γυθείου καὶ Κυθήρων ἐφυγαδεύθη εἰς Ζάκυνθον. Ἀρξαμένου τοῦ Ἀγῶνος ὁ Βασίλειος διέπρεψε προαχθεὶς τῇ 6 Αὐγούστου 1824 εἰς ἀντιστράτηγον, ἀνεγνωρίσθη δὲ καὶ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Ἀγῶνος ἀξιωματικὸς Ε′ τάξεως. Υἱὸς τούτου ἦτο ὁ *Μιχ. Βενετσανάκης* ἐκ Καρδαμύλης, ὅστις καὶ ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν πολιτείαν ἀμοιβὰς διὰ τὰς πατρικὰς ἐκδουλεύσεις. Τ. Χ. Κ.

— **Βενετσανάκης**, *Γεώργιος Διακάκος*. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Γυθείου, διατελέσας πρὸ τοῦ 1821 ἁρματολός, φίλος καὶ προστάτης τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, τῶν Πετιμεζαίων καὶ ἐν γένει τῶν κλεφτῶν τῶν καταφευγόντων εἰς Μάνην λόγῳ τῶν διώξεων τοῦ Μόρα-βαλεσῆ. Ἐκραγείσης τῆς ἐπαναστάσεως ἐτέθη «ὡς μέλος ἐπισήμου οἰκογενείας» ἐπὶ κεφαλῆς συγγενῶν καὶ ἄλλων Μανιατῶν καὶ ἐξεστράτευσε μετὰ τῶν Τζαννετάκη Γρηγοράκη καὶ Δημ. Τσιγγουράκου, μεθ' ὧν ἐπολιόρκησε τὴν Μονεμβασίαν. Κατὰ τὴν πρώτην ὅμως Ἰουλίου 1821 σφαῖρα τηλεβόλου, ἐκ τοῦ φρουρίου προελθοῦσα, ἐφόνευσε καὶ αὐτὸν καὶ τὸν Κ. Α. Γρηγοράκην. Τ. Χ. Κ.

— **Βενετσανάκης**, *Διάκος*. Ἀγωνιστής, ὅστις ἡγούμενος ἰδίου σώματος, δαπάναις του συντηρουμένου, μετέσχε τῆς πολιορκίας τῆς Μονεμβασίας, τῆς τῆς Τριπόλεως καὶ τῶν μαχῶν Δυροῦ, Νεοκάστρου, Βερβαίνων καὶ Ἄργους κατὰ τὸν ἱερὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821. Υἱὸς τούτου ἦτο ὁ ἐξ Ἀνδρουβίστης *Ν. Βενετσανάκης*. ΚΑΨ.

— **Βενετσανάκης**, *Παναγάκος*. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Καστάνιτσας τῆς ἀνατολικῆς Μάνης, ἀπόγονος τοῦ περιφήμου Παναγιώταρου, λαβὼν εὐθὺς τὰ ὅπλα καὶ ἐκδιώξας τοὺς Μπαρδουνιώτας ἐκ τῆς ἑστίας των. Κατόπιν προσῆλθε, τελευτῶντος τοῦ Μαρτίου, παρὰ τὴν Τρίπολιν καὶ ἵδρυσε μετ' ἄλλων τὸ στρατόπεδον τῆς Κερασιᾶς, ἀκολουθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ συγγενοῦς του *καπετὰν Ξανθοῦ*, διακριθεὶς ὡς εἷς ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων ἐπὶ φρονήσει καὶ ἀνδρείᾳ Μανιατῶν τοῦ στρατοπέδου (*Φιλήμ.* Γ′. σ. 172—3). Καθ' ὃν ὅμως χρόνον τὸ στρατόπεδον ἑώρταζε, τὴν 10 Ἀπριλίου 1821, τὸ Πάσχα, ἐπελθόντες οἱ Τοῦρκοι τῆς Τριπόλεως καὶ εὑρόντες αὐτοὺς ἀνυπόπτους, ἐφόνευσαν τὸν Νικολόπουλον, τὸν Βενετσανάκην, τὸν Ξανθὸν καὶ ἄλλους, διασκορπίσαντες προσκαίρως τοὺς ἐκεῖ συνηθροισμένους Ἕλληνας (*Φωτεινοῦ* Βίοι 81,253, *Σπηλιάδου* Α′ 83, *Τρικούπη* Α′ 164). Τ. Χ. Κ.

— **Βενετσανάκης**, *Παναγιώταρος*· βλ. Παναγιώταρος.

Βενετσανάκος, *Παναγιώτης*, ἢ *Ἀναγνώστης*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Καστάνιτσας, ὅστις ἔχων καὶ ἰατρικὰς γνώσεις, ἐπέδενε τὰ τραύματα τῶν στρατιωτῶν καὶ ἐχειρούργει δεξιῶς καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα καὶ μετ' αὐτόν, μέχρι τοῦ 1833. Συγχρόνως ἐπολέμει ἐπὶ κεφαλῆς στρατιωτῶν, προαχθεὶς τῷ 1824 εἰς ἑκατόνταρχον. Ἡ ἐπιτροπὴ διὰ τὰς πολυειδεῖς ὑπηρεσίας του τὸν κατέταξε μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν. Τ. Χ. Κ.

Βενετσανόπουλος, *Γεώργιος*. Ἕλλην ἀξιω-

Digitized by Google

ματικὸς τοῦ Ἀγῶνος. Κατήγετο ἐκ Ζατούνης τῆς Γορτυνίας, νέος δὲ μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἐμπορεύετο, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ θείου του Γυαλᾶ, μεγαλοτραπεζίτου. Ὅταν ἐξερράγη ὁ Ἀγὼν καὶ ἐκαρατομήθη ὁ θεῖός του, ἔφυγεν ἐκεῖθεν κρυφίως, ἐλθὼν δὲ εἰς Γορτυνίαν μετέσχεν τῶν μαχῶν ὡς ἀξιωματικὸς ὑπὸ τὸν Ζατουνίτην Σταῖκον Σταϊκόπουλον, τὸν πορθητὴν τοῦ Παλαμηδίου, Ἀποστόλην Κολοκοτρώνην καὶ Δημήτριον Πλαπούταν. Τῷ 1826 ὡς ἑκατόνταρχος ὑπὸ τὸν Ἰ. Νοταρᾶν μετέσχε τῆς πολιορκίας τῶν Ἀθηνῶν, ἔνθα καὶ ἐφονεύθη μαχόμενος (*Φρατζῆ* Δ΄ 173, *Σουρμελῆ* Γ΄ σελ. 313). Ὁ υἱός του, *Ἀνδρέας Βενετσανόπουλος* ἐξηκολούθησε τὸ πατρικὸν ἔργον τιμηθεὶς διὰ τοῦ χαλκοῦ ἀριστείου. Τ. Χ. Κ.

— **Βενετσανόπουλος**, ἢ ***Φάσσας***, ***Ἀντώνιος***. Ἀξιωματικὸς τοῦ Ἀγῶνος. Κατήγετο ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας καὶ ἦτο κατὰ τὸν Φρατζῆν ὁπλαρχηγὸς αὐτῆς, φονευθεὶς ἐν Νεοκάστρῳ (τομ. Δ΄. σ. 159). Κατὰ τὸ «Ἀρχεῖον τῶν Ἀγωνιστῶν» ἀνεδείχθη ἀξιωματικός, ὑπηρετήσας ἀνδρείως εἰς τὸς μάχας, εἷς υἱός του δὲ ἔπεσε μαχόμενος. Τ. Χ. Κ.

Βενετσάνος (Veneziano)· βλ. Βενετσιάνο.

Βενετσιάνερ (Venezianer) ***Ἰσαὰκ - Ἰούδας***. Οὖγγρος ραββῖνος καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1867. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον καὶ τὸ ραββινικὸν σεμινάριον τῆς Βουδαπέστης, ὡς καὶ τοῦ Μπρεσλάου. Τὰ σπουδαιότερα τῶν ἔργων του, γεγραμμένων ἄλλων μὲν οὑγγριστί, ἄλλων δὲ γερμανιστί, εἶναι: «Ἡ φιλία ἐν τῇ ἑβραϊκῇ ἠθικῇ» (Βουδαπέστη 1891), «Τὰ μυστήρια τῶν Ἐλιαζινιτῶν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Σολομῶντος» (Φραγκφούρτη 1897), «Γλωσσολογικαὶ συγκρίσεις μεταξὺ οὑγγρικῆς καὶ ἑβραϊκῆς» (Βουδαπέστη 1898), «Θρησκευτικαὶ ἐθιμοτυπίαι τῶν ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς χώραις Ἰουδαίων» (Βουδαπέστη 1901. Ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς φιλολογικῆς ἑταιρείας τῶν Ἑβραίων τῆς Οὑγγαρίας), «Σκοποὶ καὶ ἀντιλήψεις τοῦ ἰουδαϊκοῦ νόμου» (Βουδαπέστη 1904), «Ἡ βιβλικὴ ἱστορία καὶ αἱ νέαι ἀνακαλύψεις τῶν ἀνασκαφῶν» (Βουδαπέστη 1906). Γ. ΕΛΙΓΙΑ

βενετσιάνικος, *—η, —ο*· καὶ ***βενετσάνικος***· ὁ ἀνήκων ἢ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς Βενετσιάνους, τοὺς Βενετούς, ὁ ἐνετικός: «βενετσιάνικο κάστρο, —φρούριο, —κάτεργο κτλ.».

Βενετσιάνο (Veneziano), ***Ἀντώνιος ντὲ Φραντζέσκο—***. Ἰταλὸς ζωγράφος (1309—1384 ἢ 1389). Μαθητεύσας ἐν Φλωρεντίᾳ παρὰ τῷ Ἀγγέλῳ Γκάντι, ἀπῆλθε μετὰ ταῦτα εἰς Βενετίαν, ἔνθα τὸ Συμβούλιον τῶν Δέκα ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν τὴν ζωγραφικὴν διακόσμησιν μιᾶς πλευρᾶς τῆς αἰθούσης τῶν συνεδριάσεών του. Ἀπὸ τῆς Βενετίας ἐπέστρεψε βραδύτερον εἰς τὴν Φλωρεντίαν, ἔνθα εἰργάσθη εἰς τὴν διακόσμησιν τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἄλλων τινῶν ἱδρυμάτων, ἔπειτα δὲ μετέβη εἰς Πίζαν, ὅπου ἐκλήθη διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὴν σειρὰν τῶν ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Ρενιὲ σκηνῶν, ἣν εἶχεν ἀρχίσει ὁ Σίμων Μέμμι εἰς τὸ Κάμπο-Σάντο. Αἱ τοιχογραφίαι, τὰς ὁποίας ἐξετέλεσεν ὁ Ἀντώνιος Βενετσιάνο εἰς τὴν σειρὰν αὐτήν, ἀπεικονίζουν «τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ἁγίου Ρενιὲ ἐξ Ἰόππης», «τὸν ἅγιον Ρενιὲ δεικνύοντα εἰς τὸν ξένον του τὸν διάβολον ὑπὸ μορφὴν γαλῆς», «τὴν ὑποδοχὴν τοῦ ἁγίου ὑπὸ τῶν μοναχῶν τῆς μητροπόλεως τῆς Πίζης», «τὸν θάνατον καὶ τὴν κηδείαν τοῦ ἁγίου». Ἐπανελθὼν μετὰ ταῦτα εἰς Φλωρεντίαν ἐκ νέου, ὁ Βενετσιάνο ἐζωγράφησεν εἰς τὸν πύργον Degli Agli τὴν «Προσκύνησιν τῶν Μάγων», τὸν «Χριστὸν θνήσκοντα» καὶ «Τὴν ἐσχάτην κρίσιν». Δυστυχῶς τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του δὲν διεσώθησαν. Ἀπὸ τοὺς χαρακτηρισμοὺς ὅμως τοῦ Βαζάρι συμπεραίνομεν, ὅτι ὁ Βενετσιάνο διεκρίθη διὰ τὴν καθαρότητα τοῦ χρωματισμοῦ του, τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν χάριν τοῦ σχεδίου του, τὴν φυσικότητα τῶν στάσεων καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν ἐκφράσεων τῶν προσώπων του. Εἰς ὥριμον ἡλικίαν ὁ Βενετσιάνο ἐγκατέλιπε τὴν ζωγραφικὴν καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν ἰατρικήν, τὴν χημείαν καὶ τὴν βοτανικήν, ἀσκήσας ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ εἰς Φλωρεντίαν. Ι. Μ. Π.

—**Βενετσιάνο** (Veneziano), ***Αὐγουστῖνος***. Διάσημος Ἰταλὸς χαλκογράφος καὶ χαράκτης, γεννηθεὶς κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν μετὰ τὸ 1536. Ἐπειδὴ πολλὰ ἀπὸ τὰ ἔργα του φέρουν τὴν ὑπογραφήν: Augustinus Venetus de Musis, ὑπετέθη, ὅτι τὸ οἰκογενειακόν του ὄνομα ἦτο Musi ἢ Muzi. Μαθητεύσας παρὰ τῷ Μάρκῳ Ἀντωνίῳ Ραϊμόνδι διεκρίθη λίαν ἐνωρὶς εἰς τὴν χαλκογραφίαν, ἀντιγράφων ἔργα διασήμων καλλιτεχνῶν τῆς ἰταλικῆς Ἀναγεννήσεως καὶ μάλιστα τοῦ Ραφαήλ, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ραϊμόνδι καὶ τοῦ ἐκ Ραβέννης Μάρκου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ραφαὴλ (1520) διέκοψε τὴν συνεργασίαν του μετὰ τοῦ Ραϊμόνδι καὶ ἤρχισεν ἐργαζόμενος δι' ἴδιον ἀποκλειστικῶς λογαριασμόν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην περίπου ἔλαβε χώραν ἡ διάστασίς του μὲ τὸν διάσημον Ἀνδρέαν ντὲλ Σάρτο, εἰς ὃν ἀπήρεσεν ἀντίγραφον πίνακός του χαραχθὲν ὑπὸ τοῦ Βενετσιάνο. Κατὰ τὸν Strutt, ὁ Βενετσιάνο ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις ἐχρησιμοποίησε τὴν στιγμογραφίαν ἐν τῇ χαρακτικῇ. Διεκρίθη κυρίως ὡς προσωπογράφος, ἐκ δὲ τῶν προσωπογραφιῶν του ἀξιολογώτεραι θεωροῦνται αἱ τοῦ πάπα Παύλου τοῦ Γ΄, τοῦ Φραγκίσκου τοῦ Α΄, τοῦ Καρόλου Κουίντου καὶ τοῦ Βαρβαρόσσα. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἔργων του ἀξιομνημόνευτα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Οἱ Ἰσραηλῖται συλλέγοντες τὸ μάννα», κατὰ τὸν Ραφαήλ, «Οἱ τέσσαρες εὐαγγελισταὶ» καὶ ἡ «Γέννησις», κατὰ τὸν Ἰούλιον Ρομάνο, οἱ «Σκελετοί», «Ἡ Κλεοπάτρα» καὶ «Ἡ σφαγὴ τῶν ἀθῴων», κατὰ τὸν Μπαντινέλλι καὶ «Ὁ τελευταῖος δεῖπνος», κατὰ τὸν Ἀλβέρτον Ντύρερ. Γενικῶς ὁ Αὐγουστῖνος Βενετσιάνο ὑπῆρξε καλλιτέχνης μετρίου ταλάντου· μολονότι ἐνεφορεῖτο ἀπὸ πνεῦμα ἐξόχου φιλοπονίας καὶ ἀπὸ ἀξιοσημείωτον καλλιτεχνικὴν ἀντίληψιν, δὲν κατώρθωσε νὰ παραγάγῃ ἔργα ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἄρτια, ἰδίᾳ δ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀκρίβειαν τοῦ σχεδίου καὶ τὸ σκιόφως. Ι. Μ. Π.

—**Βενετσιάνο** (Veneziano), ***Δομίνικος***. Ἰταλὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Βενετίᾳ περὶ τὸ 1410 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1464. Ἐπιδοθεὶς λίαν ἐνωρὶς εἰς τὴν σπουδὴν τῆς καινοφανοῦς κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐλαιογραφίας, ἀπέκτησε μεγάλην φήμην εἰς τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἰταλίας, ἔνθα εἰργάσθη, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Περούτζιαν. Καταλήξας εἰς τὴν Φλωρεντίαν, ἀνέλαβε τὴν διακόσμησιν ἑνὸς παρεκκλησίου τῆς Santa-Maria-Nuova ὁμοῦ μετὰ τοῦ *Ἀνδρέου ντὲλ Καστάνιο*, ἀγνοοῦντος τὰ μυστικὰ τῆς ἐλαιογραφίας καὶ ζηλοτυποῦντος τὸν Βενετσιάνο διὰ τὴν ἐκπλήσσουσαν δεξιότητά του εἰς τὴν χρῆσίν της. Ἡ ζηλοτυπία αὕτη ὤθησε τὸν ντὲλ Καστάνιο μέχρι τοῦ νὰ σχεδιάσῃ τὸν φόνον τοῦ συνεργάτου του, καθ' ὃν τρόπον ἀφηγεῖται ὁ Βαζάρι. Δι' ἐπιτηδείου συμπεριφορᾶς ἀπέκτησεν εὐκόλως τὴν φιλίαν τοῦ Βενετσιάνο, ὅστις, ἄλλως τε, ἦτο ἄνθρωπος ἁπλοῦς, χαρακτῆρος προσηνεστάτου καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τῷ διδάξῃ τὴν ἐλαιογραφίαν. Ὁ Βενετσιάνο προθύμως ἐδέχθη τὴν παράκλησιν τοῦ φίλου του, ἀλλ' ὁ ντὲ Καστάνιο, ἔκφρων ἐκ λύσσης, παρετήρησεν, ὅτι, μολονότι ἐδιδάχθη τὴν νέαν τέχνην, δὲν κατώρθωνε νὰ παρουσιάσῃ τίποτε δυνάμενον ἔστω καὶ πόρρωθεν νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν τελειότητα τῆς ἐργασίας τοῦ Βενετσιάνο. Ὁ ντὲλ Καστάνιο ἐπετύγχανεν εἰς τὸ σχέδιον, ἀλλ' ἀπετύγχανεν οἰκτρῶς εἰς τὸν χρωματισμόν. Τυφλωθεὶς τελείως ἀπὸ τὸ πάθος τῆς παραβόλου φιλοδοξίας του, ἠκολούθησεν ἡμέραν τινὰ τὸν Βενετσιάνο, μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐργασίας των, εἰς τὴν ὁδὸν καὶ τὸν ἐκτύπησεν ὑπούλως ἐκ τῶν ὄπισθεν δι' ὀγκώδους μολύβδου εἰς τὴν κεφαλήν. Μετὰ τὴν πρᾶξίν του ταύτην ἐπέστρεψε δρομαίως εἰς τὸ διακοσμούμενον ὑπ' αὐτῶν παρεκκλήσιον καὶ ἐξηκολούθησε τὴν ἐργασίαν του. Διαβάται εὑρόντες μετ' ὀλίγον τὸν Βενετσιάνο ἡμιθανῆ, ἔσπευσαν νὰ εἰδοποιήσωσι τὸν συνεργάτην του περὶ τοῦ θλιβεροῦ συμβάντος. Ὁ δὲ Καστάνιο, ὑποκριθεὶς ἀλγεινὴν ἔκπληξιν, ἔλαβεν εἰς τὰς ἀγκάλας του τὸν ἐκπνέοντα Βενετσιάνο καὶ τὸν κατεκάλυψε διὰ τῶν δακρύων του. Τὸ ἔγκλημα ἐκαλύφθη ὑπὸ πυκνοῦ μυστηρίου. Καὶ μόνον περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου του, κατὰ τὴν ἀφήγησιν πάντοτε τοῦ Βαζάρι, εὑρισκόμενος εἰς τὴν ἐπιθανάτιον κλίνην του ὁ ντὲλ Καστάνιο τὸ ὡμολόγησεν εἰς τοὺς περὶ αὐτόν. Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Βενετσιάνο δὲν διεσώθη μέχρι σήμερον τίποτε ἄλλο, πλὴν ἑνὸς πίνακός του εὑρισκομένου εἰς τὴν Santa-Lucia-dei-Magnoli καὶ ἀποδεικνύοντος πόσον ὁ καλλιτέχνης οὗτος διέπρεψεν εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς προοπτικῆς καὶ εἰς τὸν χρωματισμόν. Ι. Μ. Π.

Βενετσιᾶνος, *—άνα*, καὶ ***Βενετσᾶνος***· δημ., τὸ ἐθνικὸν τῆς Βενετίας, ὁ *Βενετὸς* ἢ ἄλλως *Ἐνετὸς* (ἀπὸ τοῦ μεσαιωνικ. *Βενετιανὸς—Βενετιᾶνος—Βενετσιᾶνος*). Παροιμ. «κάλλιο μακελλιὸ 'ς τὸν Τοῦρκο παρὰ κριὰς 'ς τὸ Βενετσᾶνο», ὅτι οἱ Βενετοὶ ἦσαν πολὺ σκληρότεροι τῶν Τούρκων· || ὡς προσηγορ., σκληρός, ἄσπλαγχνος.

Βενετσιάνωφ, ***Α.*** Ρῶσος ζωγράφος (1787—1847). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Μποροβικόφσκυ καὶ ἀρχηγὸς τῆς σχολῆς τῶν πραγματιστῶν ἐν τῇ ρωσικῇ ζωγραφικῇ, ἱδρύσας καὶ ἀκαδημίαν ζωγράφων πραγματιστῶν, ἐκ της ὁποίας ἐξῆλθον οἱ ζωγράφοι Τυράνωφ, Στσεντρόφσκυ, Ζελένζωφ καὶ ὁ προσωπογράφος Ζαριάνκο. Μ. Δ. Β.

Βενετσιάνωφ: *Οἰκιακὴ σκηνή.*
[Μουσεῖον Ἀλεξάνδρου Γ΄.]

βενζακετίνη (ἡ) (Benzacetinum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Οὕτως ἐκλήθη τὸ *ἀκεταμινο-αιθυλο-σαλικυλικὸν* ὀξύ:

$$C_6H_3\begin{cases} OC_2H_5 \\ COOH. \\ NH.COCH_3 \end{cases}$$

Σκευάζεται δι' ἐπιδράσεως νιτρικοῦ ὀξέος ἐπὶ αἰθυλοσαλικυλικοῦ ὀξέος, ἀναγωγῆς τοῦ σχηματισθέντος νιτροπαραγώγου, διὰ κασσιτέρου καὶ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος, πρὸς ἀμινοαιθυλοσαλικυλικὸν ὀξὺ καὶ τέλος ἀκετυλιώσεως τούτου, διὰ ζέσεως μετ' ὀξικοῦ ὀξέος. Ἄχροοι βελόναι, τηκόμεναι εἰς 189°—190°, εὐδιάλυτοι εἰς ἀλκοόλην. Χορηγεῖται ὡς ἀντινευραλγικόν, καταπραϋντικὸν καὶ ἀναλγητικόν. Ἡ φερομένη ὡς *σύνθετος βενζακετίνη* (Benzacetinum compositum) περιέχει: βενζακετίνην, καφεΐνην καὶ κιτρικὸν ὀξύ. Κ. Γ. Μ.

βενζαλδεΰδη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ἡ ἁπλουστάτη ἀρωματικὴ *ἀλδεΰδη*, ἔχει τὸν τύπον $C_6H_5.CHO$ καὶ παρετηρήθη τὸ πρῶτον εἰς τὸ ἐκ τῶν πικρῶν ἀμυγδάλων δι' ἀποστάξεως μεθ' ὕδατος λαμβανόμενον πτητικὸν ἔλαιον ὑπὸ τῶν Mortrès, Vigel καὶ Schrader, δι' ὃ καὶ *ἔλαιον τῶν πικραμυγδάλων* ἐκλήθη. Οἱ Liebig καὶ Wöhler ὑπέδειξαν τὴν παρασκευὴν αὐτῆς καὶ τὴν ὑπάρχουσαν σχέσιν μεταξὺ ἐλαίου πικραμυγδάλων καὶ βενζαλδεΰδης. Εἰς τὰ πικρὰ ἀμύγδαλα ὡς καὶ εἰς τὰ σπέρματα τῶν κερασίων καί τινων ἄλλων καρπῶν εὑρίσκεται ἡ *ἀμυγδαλίνη* (βλ. λ.), ἥτις διὰ ζυμώσεως ἢ δι' ἐμουλσίνης διασπᾶται εἰς βενζαλδεΰδην, ὑδροκυάνιον καὶ γλυκόζην:

$$C_{20}H_{27}NO_{11}+2H_2O=C_6H_5CHO+$$
$$+2C_6H_{12}O_6+HCN$$

Διὰ τὴν συνθετικὴν παρασκευὴν τῆς βενζαλδεΰδης χρησιμοποιεῖται ἀποκλειστικῶς τὸ τολουόλιον καὶ δὴ τὰ χλωριωμένα αὐτοῦ παράγωγα βενζυλοχλωρίδιον καὶ βενζαλοχλωρίδιον. Ἡ πρώτη τεχνητὴ βενζαλδεΰδη εἰσήχθη τὸ πρῶτον εἰς τὸ ἐμπόριον τῷ 1868 ὑπὸ τοῦ Dalsace ἐν St. Denis (παρὰ τοὺς Παρισίους) ὑπὸ τὸ ὄνομα *τεχνητὸν ἀμυγδαλέλαιον* καὶ ὡς πρώτη ὕλη ἐχρησιμοποιεῖτο ἀποκλειστικῶς τὸ βενζυλοχλωρίδιον, ὅπερ εἶτα μετετρέπετο εἰς ὀξικὸν βενζύλιον, ἐκ τούτου διὰ σαπωνοποιήσεως ἐλαμβάνετο ἡ βενζυλαλκοόλη καὶ ἐξ αὐτῆς δι' ὀξειδώσεως κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ Canizzaro ἡ βενζαλδεΰδη. Ἐπίσης ὑπὸ τῶν Lauth καὶ Grimaux ὑπεδείχθη ἑτέρα μέθοδος, ὁμοίως ἐκ βενζυλοχλωριδίου, πρώτη ὅμως μέθοδος ἥτις ἔσχε βιομηχανικὴν ἐφαρμογὴν εἶναι ἡ τοῦ F. Wilhelmi (Λειψία) δι' ἐπιδράσεως θειώδους νατρίου ἐπὶ χλωριωμένου τολουολίου. Ὡς πρώτη ὕλη σήμερον δὲν χρησιμοποιεῖται οὔτε τὸ βενζυ-

Digitized by Google

λοχλωρίδιον οὔτε τὸ βενζαλοχλωρίδιον, ἀλλὰ τὸ διὰ παρατεταμένης χλωριώσεως τοῦ τολουλίου προκύπτον μεῖγμα βενζαλοχλωριδίου, καὶ βενζοτριχλωριδίου, ἡ δὲ μετατροπὴ αὐτοῦ εἰς βενζαλδεΰδην γίνεται διὰ θερμάνσεως μετὰ ἀλκοολικοῦ χάλεως ἢ ὕδατος εἰς ὑψηλοτέραν θερμοκρασίαν, ἐπίσης ὅμως δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ ἀραιὸν νατρόρρυμμα ἢ γάλα ἀσβέστου. Τὸ προϊὸν τῆς ἀντιδράσεως κατεργάζεται δι' ὑδρατμοῦ, ὁπότε ἡ βενζαλδεΰδη ἀποστάζει, ἐνῷ τὸ βενζοϊκὸν παραμένει ὡς ἅλας. Εἰς τὴν βιομηχανίαν σήμερον ἐφαρμόζεται σειρὰ ὅλη προνομιακῶν τροποποιήσεων τῆς ἀνωτέρω μεθόδου.

Ἡ ὡς ἀνωτέρω λαμβανομένη ἀκαθάριστος βενζαλδεΰδη ὑποβάλλεται περαιτέρω εἰς καθαρισμὸν πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν συγκρατουμένων προσμείξεων. Ἡ βενζαλδεΰδη εἶναι ἀρωματικῆς ὀσμῆς ὑγρόν, θλᾷ ἰσχυρῶς τὸ φῶς, βράζει εἰς 179°,1 καὶ ἔχει εἰδικὸν βάρος 1,05. Εἶναι λίαν δυσδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ μείγνυται μετ' ἀλκοόλης καὶ αἰθέρος εἰς πᾶσαν ἀναλογίαν. Ὀξειδοῦται εὐκόλως πρὸς βενζοϊκὸν ὀξὺ καὶ μετ' ἀμμωνίας σχηματίζει ἀσταθῆ βενζαλδεϋδαμμωνίαν, ἥτις ταχέως ἀποσυντίθεται πρὸς ὕδωρ, βενζαλδεΰδην καὶ *ὑδροβενζαμίδιον* ($C_6H_5CH)_3N_2$, ὅπερ τήκεται εἰς 110°. Ἡ βενζαλδεΰδη χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν χρωμάτων (πράσινον τοῦ πικραμυγδαλελαίου, τριφαινυλομεθανίου χρώματα), βενζοϊκοῦ καὶ κινναμωμικοῦ ὀξέος καὶ ἐν τῇ ἀρωματοποιίᾳ.

Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

βενζαλδοξῖμαι (αἱ) *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικαὶ ἑνώσεις τοῦ τύπου $C_6H_5CH:N.OH$. Ὑπάρχουσι δύο τοιαῦται ἰσομερεῖς πρὸς ἀλλήλας ἑνώσεις, ἐκ τούτων ἡ πρώτη *(ἀντι-μορφή)* τήκεται εἰς 35°, ἡ δὲ δευτέρα *(συν-μορφή)* εἰς 125°. Σ. Γ.

βενζάλης *πράσινον [Βιομ. Χημ.]*. Εἶναι βασικὴ χρωστικὴ τοῦ *τριφαινυλομεθανίου*, ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1877 ὑπὸ τοῦ O. Fischer. Λαμβάνεται διὰ συμπυκνώσεως βενζαλδεΰδης μετὰ διμεθυλανιλίνης καὶ ἀκολούθου ὀξειδώσεως τῆς λευκοενώσεως. Φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον εἴτε ὡς ὀξαλικὸν ἅλας (μεταλλικῶς στίλβοντα πράσινα φυλλίδια), εἴτε ὡς διπλοῦν ἅλας μετὰ χλωριοψευδαργύρου (βρονζοκίτρινοι πρισματικοὶ κρύσταλλοι). Εἶναι ζωηρὸν ἔντονον πράσινον χρῶμα καὶ χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὸν βάμβακα καὶ τὴν μέταξαν, σπανιώτερον δὲ δι' ἄλλας ἶνας. Σ. Γ.

βενζάλιον (τὸ) ἢ *βενζυλιδένιον ['Οργ. Χημ.]*. Καλεῖται ἡ δισθενὴς ρίζα $C_6H_5CH<$.

— **βενζάλιον** *χλωριοῦχον ['Οργ. Χημ.]*· βλ. βενζαλοχλωρίδιον.

βενζαλοκιναλδίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $NC_9H_6.CH:CH.C_6H_5$. Λαμβάνεται διὰ συμπυκνώσεως βενζαλδεΰδης μετὰ κιναλδίνης. Δι' εἰσαγωγῆς ἐν τῷ μορίῳ αὐτῆς αὐξοχρώμων ὁμάδων προκύπτουσι διάφορα συνθετικὰ χρώματα. Σ. Γ.

βενζαλοχλωρίδιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*, ἢ *βενζυλιδενοχλωρίδιον* ἢ *χλωριοῦχον βενζάλιον* ἢ *χλωριοῦχον βενζυλιδένιον*. Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5CH\,Cl_2$, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν χλωριωμένων παραγώγων τοῦ τολουολίου. Εἶναι ἰσχυρῶς φωτοθλαστικὸν ὑγρόν, τοῦ ὁποίου οἱ ἀτμοὶ προκαλοῦσι τὰ δάκρυα. Πήγνυται εἰς—17°, βράζει εἰς 212—214° καὶ ἔχει εἰδικὸν βάρος 1,2557. Διὰ βρασμοῦ μετὰ διαλύματος ποτάσσης, ἢ διὰ κατεργασίας μετὰ θειικοῦ ὀξέος, ἢ διὰ θερμάνσεως μετ' ἀνύδρου ὀξαλικοῦ ὀξέος μετατρέπεται εἰς βενζαλδεΰδην. Παρασκευάζεται διὰ χλωριώσεως τοῦ τολουολίου, παρουσίᾳ καὶ ὀλίγου φωσφοροπενταχλωριδίου, μέχρις ὅτου ἐπέλθῃ ἡ θεωρητικῶς ὑπολογιζομένη αὔξησις τοῦ βάρους. Χρησιμοποιεῖται ἀποκλειστικῶς πρὸς παρασκευὴν βενζαλδεΰδης (βλ. λ.). Σ. Γ.

βενζαμιδίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5.C(:NH)(NH_2)$. Τήκεται εἰς 79°.

βενζαμίδιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5.CO.NH_2$. Παρασκευάζεται διὰ θερμάνσεως ἀνθρακικοῦ ἀμμωνίου μετὰ βενζοϋλοχλωριδίου. Κρυσταλλοῦται εἰς ἄχροα φυλλίδια τηκόμενα εἰς 130° καὶ βράζοντα εἰς 288°. Εἶναι δισδιάλυτον εἰς ψυχρὸν ὕδωρ καὶ σχηματίζει μετὰ μετάλλων ἅλατα δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ ἀμινικοῦ ὑδρογόνου. Παρέχει ἐκ τῆς ταυτομεροῦς ἰμινικῆς αὐτοῦ μορφῆς ἰμινοαιθέρας, ὡς λ.χ. τὸν *βενζιμινομεθυλαιθέρα* τοῦ τύπου $C_6H_5C(O.CH_3):NH$. Σ. Γ.

βενζαμίνης *χρώματα [Βιομ. Χημ.]*. Ταῦτα εἶναι συνθετικὰ ἀπ' εὐθείας βάπτοντα χρώματα. Τὰ σπουδαιότερα δὲ τῆς σειρᾶς ταύτης εἶναι:

Βενζαμίνης ἀζωκυανοῦν B, G καὶ R. Χρησιμοποιοῦνται διὰ τὸν βάμβακα καὶ βάπτουσιν ἐν βράζοντι λουτρῷ σόδας καὶ ἅλατος τοῦ Glauber. Εἶναι ἐπίσης κατάλληλα δι' ἡμιμάλλινα καὶ ἡμιμετάξινα. Ἀνθεκτικότης εἰς τὸ φῶς καὶ τὴν πλύσιν μετρία, ἀλλ' εἰς τὰ ὀξέα καὶ ἀλκάλια πολὺ καλή.

Βενζαμίνης ἀζωερυθρὸν B. Εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ ἀνωτέρω ἰδιοτήτων.

Βενζαμίνης κυανοῦν 2B καὶ 3B. Ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Rudolph τῷ 1890 καὶ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ κυανοῦν τῆς ἀζιδίνης 2B καὶ 3B.

Βενζαμίνης φαιὸν M. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1889 ὑπὸ τοῦ L. Gans καὶ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ φαιὸν τῆς ἀζιδίνης M.

Βενζαμίνης φαιὸν 3GO. Εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα τρισαζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐκ βενζιδίνης, σαλικυλικοῦ ὀξέος, μ-φαινυλενοδιαμίνης καὶ διαζωσουλφανιλικοῦ ὀξέος. Ἐρυθρόφαιος κόνις διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἀδιάλυτος εἰς τὴν ἀλκοόλην. Χρησιμοποιεῖται διὰ τὸν βάμβακα.

Βενζαμίνης κίτρινον γνήσιον B. Ἀπ' εὐθείας βάπτουσα θειαζωλοχρωστική, παρασκευασθεῖσα τῷ 1890 ὑπὸ τῶν Guinon, Picard καὶ Jag. Φαιοκιτρίνη κόνις ἀδιάλυτος εἰς τὴν ἀλκοόλην. Βάπτει μετ' ἐξόχου ἀνθεκτικότητος.

Βενζαμίνης ἐρυθρὸν γνήσιον F. Παρεσκευάσθη τῷ 1889 ὑπὸ τοῦ L. Gans καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ γνήσιον ἐρυθρὸν τῆς ἀζιδίνης F.

Βενζαμίνης κίτρινον 2GC. Κατάλληλον διὰ βαμβακερά, ἡμιμάλλινα καὶ ἡμιμετάξινα.

Βενζαμίνης κυανοῦν καθαρόν. Παρεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Hoffmann τῷ 1890 καὶ ἀνησυχεῖ εἰς τὸ καθαρὸν κυανοῦν τῆς ἀζιδίνης.

Βενζαμίνης ἰῶδες B. Ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἀζωκυανοῦν τῆς βενζαμίνης. Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

βενζανθρόνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ ἐμπειρικοῦ τύπου $C_{17}H_{10}O$ ἀνήκουσα εἰς τὰ παράγωγα τοῦ ἀνθρακενίου. Ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Bally, ὅστις καὶ παρέσχε τὸν παραπλεύρως συντακτικὸν τύπον.

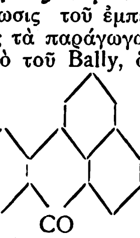

Λαμβάνεται διὰ συμπυκνώσεως ἀνθρανόλης μετὰ γλυκερίνης καὶ θειικοῦ ὀξέος, σχηματιζομένων ὡς ἐνδιαμέσων προϊόντων μιᾶς ἀλδολοειδοῦς ἑνώσεως καὶ ἀλλυλιδενανθρόνης. Κανονικώτερον βαίνει ἡ ἀντίδρασις ἐὰν ἀναχωρήσῃ τις ἐξ ὀξανθρανόλης. Ἐπίσης δύναται νὰ ληφθῇ βενζανθρόνη διὰ θερμάνσεως α-ναφθυλοφαινυλοκετόνης μετ' ἀνύδρου ἀργιλλοχλωριδίου. Ἡ βενζανθρόνη κρυσταλλοῦται εἰς λεπτὰς κιτρίνας βελόνας τηκομένας εἰς 170°. Διαλύεται εἰς πυκνὸν θειικὸν ὀξὺ παρέχουσα διάλυμα φθορίζον. Δι' ἀναγωγῆς δι' ἀλκαλικοῦ διαλύματος ὑδροθειωδῶν ἁλάτων μετατρέπεται εἰς διυδροβενζανθρόνην, $C_{17}H_{12}O$, θερμαινομένη δὲ μετὰ κόνεως ψευδαργύρου εἰς ρεῦμα ὑδρογόνου μετατρέπεται εἰς βενζανθρένιον, $C_{17}H_{12}$. Θερμαινομένη μετ' ἀλκαλίων συμπυκνοῦται ἐκλυομένων δύο ἀτόμων ὑδρογόνου εἰς ἐν τεχνικῶς πολύτιμον χρῶμα, τὴν *βιολανθρόνην* (ἰνδανθρενίου σκοτεινοκύανον BO). Ἀλκυλιωμέναι βενζανθρόναι ὡς ἡ *μεθυλο*— καὶ *διμεθυλοβενζανθρόνη* λαμβάνονται κατὰ τελείως ἀνάλογον τρόπον ἐκ μεθυλο— ἢ διμεθυλανθρανόλης ἢ ἐξ α-ναφθυλοτολυλοκετονῶν. Κρυσταλλοῦνται εἰς ὑποκιτρίνας βελόνας καὶ παρέχουν διὰ τήξεως μετ' ἀλκαλίων χρώματα μετ' αἰσθητῶς ἐρυθροτέρας ἀποχρώσεως ἢ ἡ βενζανθρόνη.

Τὸ *βενζανθρονοσουλφοξὺ* παρασκευάζεται ἐκ τοῦ ἀνθρανολο-β-σουλφοξέος, διαλύεται σχετικῶς εὐκόλως εἰς τὸ ὕδωρ μετ' ἐλαιοφαίου χροιᾶς, ἐν πυκνῷ δὲ θειικῷ ὀξεῖ μετὰ πρασίνου φθορισμοῦ. Παρασκευάζεται ἐξ αὐτοῦ ἰῶδες χρῶμα. Ἀλογονοπαράγωγα τῆς σειρᾶς τῆς βενζανθρόνης (μονοκαὶ διχλωριοπαράγωγα ὡς καὶ διβρωμιοπαράγωγα) λαμβάνονται ἢ δι' ἀπ' εὐθείας ἀλογονώσεως τῶν ἀντιστοίχων ἑνώσεων ἢ ἐξ ἀλογονανθρακινονῶν διὰ συμπυκνώσεως μετὰ γλυκερίνης. Διαλύονται εἰς πυκνὸν θειικὸν ὀξὺ μετὰ πορτοκαλλερύθρου ἕως ἐρυθρᾶς χροιᾶς καὶ μετατρέπονται δι' ἀλκοολικοῦ κάλεως εἰς κυανοϊώδη χρώματα. Ἐκ τῆς βρωμοβενζανθρόνης λαμβάνεται π. χ. ἡ *ἰσοβιολανθρόνη* (ἰνδανθρενίου ἰῶδες R extra) ἰσομερὲς τῆς βιολανθρόνης. Ἐκ τῶν ἀλογονωμένων βενζανθρονῶν λαμβάνεται σειρὰ ὅλη χρωμάτων τοῦ ἰνδανθρενίου. Διὰ συμπυκνώσεως β-ἀμινοανθρακινόνης μετὰ γλυκερίνης λαμβάνεται ἡ *βενζανθρονοκινολίνη*, ἥτις κρυσταλλοῦται ἐκ τολουολίου εἰς κιτρίνας βελόνας τηκομένας εἰς 251°. Αὕτη διὰ συντήξεως μετ' ἀλκαλίων παρέχει τὸ χρῶμα *κυανανθρένιον*, ὅπερ βάπτει ἄνευ προστύμματος τὰς φυτικὰς ἶνας κυανοϊώδεις. Σ. Γ.

βενζανθρονοκινολίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. βενζανθρόνη.

βενζανθρονοσουλφοξὺ (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. βενζανθρόνη.

βενζανιλίδη (ἡ) (Benzanilidum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἕνωσις ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὸν τύπον: $C_6H_5NHCO.C_6H_5$, ἥτις σκευάζεται δι' ἐπιδράσεως ἀνυδρίτου βενζοϊκοῦ ὀξέος ἐπὶ ἀνιλίνης. Φυλλίδια μαργαριτώδους λάμψεως, ἀποσταζόμενα ἄνευ ἀποσυνθέσεως, εὐδιάλυτα ἐν ἀλκοόλῃ, ἀδιάλυτα ἐν ὕδατι, τηκόμενα περὶ τοὺς 163°. Ἤπιον ἀντιπυρετικόν, ἐνδεικνύμενον ἰδίᾳ εἰς τὴν παιδιατρικήν. Μετὰ παρατεταμένην χρῆσιν ἐξοικειοῦται ὁ ὀργανισμός, ἀναγράφονται δὲ τότε μεγαλύτεραι δόσεις. Μεγίστη ἡμερησία δόσις 3.2 γρ. Κ. Γ. Μ.

βενζεῖναι (αἱ) *['Οργ. Χημ.]*. Πολυπυρηνικαὶ ὀργανικαὶ ἑνώσεις δισυδροξυλιωμέναι. Εἶναι ἔγχροοι ἑνώσεις καὶ σχηματίζουν μετὰ βάσεων ἔγχροα ἅλατα, ἅτινα ὅμως δὲν βάπτουσιν. Σ. Γ.

βενζέλαιον (τὸ) *[Χημ.]*· βλ. βενζόλιον.

βενζένιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. βενζόλιον.

βενζενυλαμιδίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*· ἑτέρα ὀνομασία τῆς βενζαμιδίνης (βλ. λ.).

βενζενύλιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ τρισθενὴς ρίζα $C_6H_5.C\equiv$. Σ. Γ.

βενζιδάμη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*· ἑτέρα γραφὴ τῆς βενζυδάμης (βλ. λ.).

βενζιδίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*, ἢ *4,4'-διαμινοδιφαινύλιον*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$$NH_2.C_6H_4.C_6H_4.NH_2.$$

Κρυσταλλοῦται ἐξ ὕδατος εἰς μεγάλα στίλβοντα φύλλα. Ἐν τελείως καθαρᾷ καταστάσει εἶναι ἄχρους, ἀλλὰ συνήθως ἔχει τεφρὰν ἢ ὑπέρυθρον χρῶσιν. Τήκεται εἰς 127,5—128° καὶ βράζει εἰς 400—401°. 1 μ. β. βενζιδίνης διαλύεται εἰς 2447 μ. β. ὕδατος θερμοκρασίας 12° ἢ εἰς 106,5 μ. β. βράζοντος ὕδατος, ἐπίσης 1 μ. β. βενζιδίνης διαλύεται εἰς 45 μ. β. ἀπολύτου αἰθέρος, εἰς τὴν ἀλκοόλην δὲ τέλος εἶναι εὐδιάλυτος. Ὡς παρα-ἕνωσις χαρακτηρίζεται ἐκ τοῦ ὅτι διὰ πυρολουσίτου καὶ θειικοῦ ὀξέος ὀξειδοῦται εἰς κινόνην, ὡς ἐπίσης χαρακτηρίζεται διὰ σειρᾶς εὐπαθῶν χρωστικῶν ἀντιδράσεων. Δι' ἀναμίξεως διαλύματος βενδιζίνης ἐν διθειάνθρακι μετὰ λίαν ἀραιοῦ βρωμιούχου ὕδατος ἐπέρχεται ζωηρὰ κυανῆ χρῶσις, ἥτις καθίσταται εἶτα πρασίνη. Διὰ περισσείας τοῦ ἀντιδραστηρίου ἀποχρωματίζεται τὸ ὑδατικὸν διάλυμα, ἐνῷ ἡ στιβὰς τοῦ διθειάνθρακος λαμβάνει σκοτεινέρυθρον χρῶσιν. Ἐκ τῶν ἁλάτων αὐτῆς τὸ θειικόν, $C_{12}H_{12}N_2.H_2SO_4$, εἶναι τὸ μᾶλλον χαρακτηριστικόν. Κρυσταλλοῦται εἰς στίλβοντα μικρὰ λέπια καὶ εἶναι σχεδὸν ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἀλκοόλην. Τὸ ὑδροχλωρικὸν ἅλας $C_{12}H_{12}N_2.2HCl$ κρυσταλλοῦται εἰς φυλλίδια εὐδιάλυτα εἰς τὸ ὕδωρ. Τὸ μεθ' ἑνὸς μορίου ὅμως ὑδροχλωρίου ἅλας εἶναι δυσδιάλυτον. Ἡ βενζιδίνη παρέχει διὰ βρασμοῦ μετ' ὀξικοῦ ὀξέος ἓν μονοακετυλιωμένον παράγωγον τηκόμενον εἰς 198° καὶ ἓν διακετυλιωμένον τηκόμενον εἰς 317°. Διὰ σουλφουρώσεως λαμβάνονται πλεῖονα σουλφοξέα, ὡς καὶ βενζιδινοσουλφόνη καὶ σουλφοξέα ταύτης. Διὰ νιτρώδους ὀξέος προκύπτει τετραζωένωσις ἥτις διὰ βρασμοῦ μὲν μεθ' ὕδατος μετατρέπεται εἰς διφαινόλην, μετ' ἀλκοόλης δὲ εἰς διφαινύλιον. Διὰ μεθυλιώσεως μετατρέπεται εἰς τετραμεθυλοβενζιδίνην καὶ τὸ χλωριομεθυλικὸν αὐτῆς παράγωγον, δι' ἐπιδράσεως δὲ θείου ἢ θείου καὶ π-τολουιδίνης παρασκευάζονται θειωμέναι βάσεις, ἐξ ὧν παράγονται ἀζωχρώματα.

Ἡ βενζιδίνη ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Zinin, ὅστις τὴν παρεσκεύασε δι' ἐπιδράσεως θειικοῦ ὀξέος ἐπὶ ὑδραζωβενζολίου. Ἡ ἀντίδρασις αὕτη ἐμελετήθη περαιτέρω ὑπὸ τοῦ A. W. Hoffmann. Ὁ Fittig ἀπέδειξεν ὅτι ἡ βενζιδίνη δύναται νὰ ληφθῇ δι' ἀναγωγῆς τοῦ ἐκ τοῦ διφαινυλίου διὰ νιτρώσεως λαμβανομένου δινιτροπαραγώγου, ἤτοι οὕτως ἀπεδείχθη ὅτι ἡ βενζιδίνη εἶναι διαμινοδιφαινύλιον. Ὁ δὲ G. Schultz τέλος ἀπέδειξεν ὅτι αἱ ἀμινικαὶ ὁμάδες εὑρίσκονται εἰς τὴν παρα-θέσιν. Ἡ βενζιδίνη ἐφέρετο ἄλλοτε εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ θειικοῦ ἅλατος ὡς πάστα, σήμερον ὅμως γενικῶς πωλεῖται ὡς ἐλευθέρα βάσις, ἧς ἡ περιεκτικότης καθορίζεται δι' ὀγκομετρήσεως διὰ νιτρώδους νατρίου. Ἐπίσης πρὸς γνωμάτευσιν χρησιμοποιεῖται καὶ τὸ σημεῖον τήξεως, ὅπερ δὲν πρέπει νὰ εἶναι κάτω τῶν 125°.

Ἡ βενζιδίνη ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν χρωμάτων τοῦ Κογκὸ ἀπέκτησε μεγάλην σημασίαν ὡς συστατικὸν τῶν ἀζωχρωμάτων, ἅτινα εἶναι σημαντικώτατα λόγῳ τῆς ἱκανότητος αὐτῶν νὰ βάπτωσιν ἀπ' εὐθείας τὸν βάμβακα ἄνευ προστύψεως. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν χρωμάτων τούτων εἶναι: τὸ *βενζοτέφρον*, τὸ *βενζοελαιόχρουν*, τὸ *βενζοπορτοκαλλιόχρουν* R, τὸ *βριλλαντοκογκὸ* g, ἡ *χρυσαμίνη* G, ἡ *διαμαντοφλαβίνη* G, τὸ *διαμινοκυανοῦν* BB, τὸ *διαμινοφαιόν*, ὁ *διαμινοβρόνζος*, τὸ *διαμινοερυθρὸν γνήσιον*, τὸ *διαμινοπράσινον*, τὸ *διαμινοῦσγινον*, τὸ *διαμινομέλαν* RO, τὸ *διαμινοϊῶδες* N, τὸ *κογκό*, ἡ *κογκοκορίνη* G, τὸ *κρεσωτινοκίτρινον* G, τὸ *ὀξαμινοϊῶδες* κλπ. Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

— **βενζιδίνης** *χρώματα [Βιομ. Χημ.]*· βλ. βενζιδίνη.

βενζιδινικὴ *μετάθεσις ['Οργ. Χημ.]*. Καλεῖται ἐν τῇ Ὀργανικῇ Χημείᾳ εἰδικὸν εἶδος ἰσομερείας ἐμφανιζομένων εἰς τὰς ἀρωματικὰς ὑδραζωενώσεις τὰς ἐχούσας ἐλευθέραν τὴν π-θέσιν. Οὕτω π. χ. ἐκ τοῦ ὑδραζωβενζολίου τῇ ἐπιδράσει ὀξέων σχη-

Digitized by Google

ματίζονται αἱ ἰσομερεῖς ἑνώσεις βενζιδίνη καὶ διφαινυλίνη

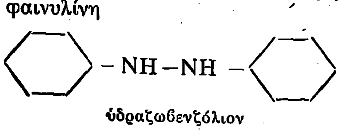

ὑδραζωβενζόλιον

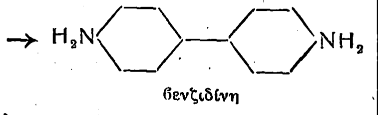

βενζιδίνη

καὶ

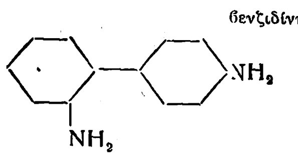

διφαινυλίνη

καὶ ἐπειδὴ εἰς τὸ λαμβανόμενον προϊὸν τῆς ἀντιδράσεως ὑπερτερεῖ σημαντικῶς ἡ βενζιδίνη, καλεῖται ἡ μετάθεσις αὕτη βενζιδινικὴ μετάθεσις. Ἡ τοιαύτη μετάθεσις χρησιμοποιεῖται πολὺ διὰ βιομηχανικοὺς σκοπούς. σ. γ.

βενζίλη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5.CO.CO.C_6.H_5$. Κρυσταλλοῦται ἐξ ἀλκοόλης εἰς κίτρινα πρίσματα τηκόμενα εἰς 95° καὶ βράζοντα εἰς 346—348°. Λαμβάνεται διὰ θερμάνσεως βενζοΐνης μετὰ διπλασίας κατὰ βάρος ποσότητος πυκνοῦ νιτρικοῦ ὀξέος, μέχρις ὅτου παύσῃ ἡ ἀνάπτυξις ὀξειδίων τοῦ ἀζώτου καὶ τὸ προϊὸν τῆς ἀντιδράσεως δὲν ἀνάγῃ πλέον τὸ φελίγγειον ὑγρόν. Παρέχει μονοξίμην εἰς δύο μορφάς, ὡς ἐπίσης καὶ διοξίμην εἰς δύο. Δίδει ἐπίσης ὑδραζόνας. Συμπυκνοῦται μετὰ διαλκυλο-μ-αμινοφαινολῶν καὶ σουλφοξέων ἀρωματικῶν ὑδραζονῶν πρὸς κιτρίνας καὶ κιτρινερύθρους χρωστικάς, ἐξ ὧν ὅμως οὐδεμία εἰσάγεται εἰς τὸ ἐμπόριον πλέον. σ. γ.

βενζιλικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(C_6H_5)_2\,C(OH).COOH$. Λαμβάνεται διὰ θερμάνσεως *βενζίλης* μετὰ τετηγμένου καυστικοῦ κάλεως. Κρυσταλλοῦται εἰς βελόνας τηκομένας εἰς 150°. Διαλύεται εἰς πυκνὸν θειικὸν ὀξὺ μετὰ πορφυρᾶς χροιᾶς. Δι' ἀναγωγῆς μετατρέπεται εἰς *διφαινυλοξικὸν ὀξὺ* $(C_6H_5)_2\,CH.COOH$. σ. γ.

βενζιμιδαζόλιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_4\langle{}^{NH}_{N}\rangle CH$. Ἄχρους κρυσταλλικὴ βασικοῦ χαρακτῆρος ἕνωσις. σ. γ.

βενζιμινομεθυλαιθὴρ (ὁ) *[Ὀργ. Χημ.]* βλ. βενζαμίδιον.

βενζινάκατος (ἡ)· λέμβος κινουμένη διὰ βενζινομηχανῆς.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἡ πρώτη ἐμφάνισις βενζινακάτων ἐγένετο ὑπὸ τὴν μορφὴν μικρῶν ποταμίων λέμβων, εἰς τὰς ὁποίας προσετέθη βενζινομηχανὴ τύπου αὐτοκινήτου, μεταδίδουσα δι' ὀδοντωτῶν τροχῶν ἢ καὶ δι' ἱμάντος τὴν κίνησίν της εἰς μικρὰν ἕλικα. Βραδύτερον ἐναυπηγήθησαν εἰδικοῦ τύπου ἄκατοι κινούμεναι διὰ βενζινοκινητήρων ἰσχυροτέρων καὶ δυνάμεναι ν' ἀντικαταστήσωσι πλήρως τὰς θαλασσίας ἀτμακάτους, ἔναντι τῶν ὁποίων παρουσίαζον τὰ ἑξῆς πλεονεκτήματα: οἰ-

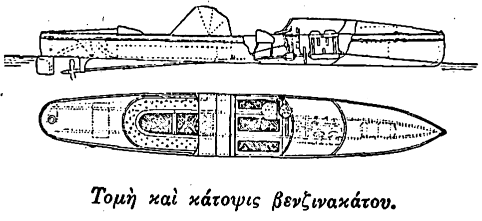

Τομὴ καὶ κάτοψις βενζινακάτου.

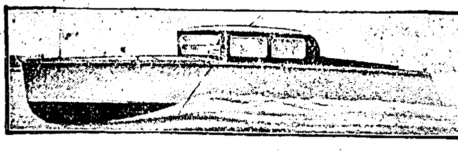

Βενζινάκατος πολυτελείας (τύπου «*λιμουζίνας*»).
[Μῆκος σκάφους 10 μ. Κινητὴρ ἰσχύος 100 ἵππων. Ταχύτης 44 χιλιομέτρων καθ' ὥραν. Τὸ σκάφος εἶνε ξύλινον, ἡ δὲ ἐξωτερικὴ διαμόρφωσίς του ἔχει εἰδικῶς μελετηθῆ πρὸς μείωσιν τῆς ἐκ τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ ὕδατος ἀντιστάσεως κατὰ τὸν πλοῦν.]

κονομίαν εἰς δαπάνην καυσίμου καὶ προσωπικοῦ, ἄμεσον χρησιμοποίησιν ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης, οἰκονομίαν χώρου, καθαριότητα, κ. λ. π. Προϊόντος τοῦ χρόνου ἡ βενζινάκατος ἐξειλίχθη ἐπὶ τὸ τελειότερον, ἀποδώσασα, ἰδίως εἰς ταχύτητα, ὅ,τι δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀναμείνῃ τις ἀπὸ τὴν παλαιὰν ἀτμάκατον.

Ὁ τύπος τῶν κινητήρων τῶν χρησιμοποιουμένων εἰς τὰς βενζινακάτους εἶναι ὁ τῶν αὐτοκινήτων ἁμαξῶν, πολυκυλινδρικὸς δηλαδή, ταχύτητος 350—1000 στροφῶν, μὲ ἠλεκτρικὴν ἀνάφλεξιν. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ κινητῆρες οὗτοι δέον νὰ εἶναι ἰδιαιτέρως ἀνθεκτικοί, διότι ἡ κόπωσίς των εἶναι πολὺ μεγαλυτέρα ἐν τῷ ὕδατι, ὅπου ἐργάζονται συνεχῶς ἐν πλήρει φορτίῳ, παρ' ὅσον εἰς τὴν ξηράν, ὅπου ἀναπαύονται εἰς τὰς κατωφερείας. Ὁ κινητὴρ ἐγκαθίσταται ἐπὶ δύο μακρῶν δοκῶν, κατανεμουσῶν τὸ βάρος του ἐπὶ μεγαλυτέρου μήκους, προφυλάσσεται δὲ τόσον αὐτὸς ὅσον καὶ τὰ ὄργανα τοῦ χειρισμοῦ του δι' ἑνὸς προπετάσματος (capot). Ἡ «ἐξάτμισις» γίνεται εἴτε πρὸς τὴν πρύμναν εἴτε πρός τινα ἐκ τῶν πλευρῶν τοῦ σκάφους, ὑπὸ τὴν στάθμην τοῦ ὕδατος, ἐμποδιζομένης τῆς εἰσδύσεως αὐτοῦ εἰς τὸν κινητῆρα διὰ καταλλήλου διατάξεως. Τέλος δι' εἰδικῆς συσκευῆς («διαφορικὸν») ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀνάστροφος κίνησις. Ἡ ἄτρακτος τῆς ἕλικος φέρει, σχεδὸν πάντοτε, δύο ἀρθρώσεις cardan (βλ. λ. αὐτοκίνητον τ. ΣΤ', σ. 259 α') πρὸς ἀποφυγὴν τῶν συνεπειῶν τὰς ὁποίας θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἐλαφρά τις κάμψις τῆς τρόπιδος ἐπὶ τοῦ ἄξονος. Εἶναι δὲ ἡ ἄτρακτος ἱκανοῦ συνήθως μήκους, διότι ἀπεδείχθη πρακτικώτερον νὰ τοποθετῆται ὁ κινητὴρ πρὸς τὴν πρῷραν τῆς λέμβου, ἀπομένοντος οὕτω πλειοτέρου ἐλευθέρου χώρου διὰ φορτίον ἢ ἐπιβάτας. Διὰ τῆς ἐπὶ ταὐτὸ συγκεντρώσεως τοῦ κινητῆρος, τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ πηδαλίου καὶ τῶν μοχλῶν τοῦ χειρισμοῦ, ἐπιτυγχάνεται ὥστε εἷς καὶ μόνος ἄνθρωπος νὰ ἐκτελῇ χρέη κυβερνήτου ἅμα καὶ μηχανικοῦ τῆς λέμβου.

Συνήθεις βενζινάκατοι περιπάτου, ξύλιναι ἢ καὶ σιδηραῖ, δύνανται νὰ διατρέχουν ἐν γαληνιαίᾳ θαλάσσῃ, ἢ ἐντὸς μεγάλων λιμνῶν, μέχρι καὶ

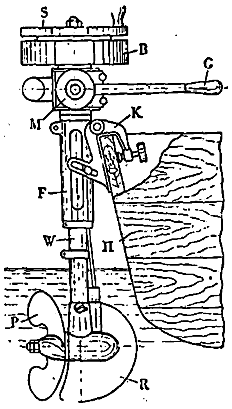

Φορητὸς βενζινοκινητὴρ προσηρμοσμένος εἰς πρύμνην λέμβου.
[Η=πρύμνη, Κ=σύστημα προσαρμογῆς, Μ=κύριον σῶμα τοῦ κινητῆρος, Β=ἀποθήκη βενζίνης, S=ἐκκινητήρ, W = περίβλημα τοῦ ἄξονος, R=πηδάλιον, P=ἕλιξ, G=χειρολαβὴ περιστρέφουσα τὸ ὅλον σύστημα (οἰακοστρόφος), F=ἀκίνητον τμῆμα.]

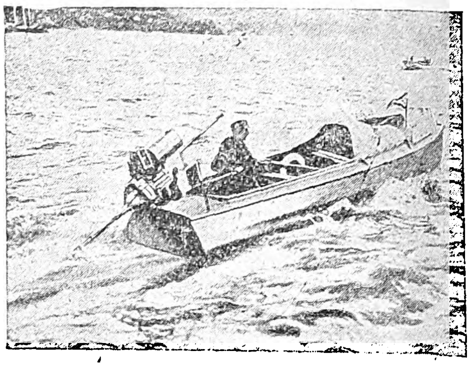

Φορητὸς βενζινοκινητὴρ τύπου «Motogodille».
[Τὸ σύστημα τοῦτο, ἐπιτρέπον νὰ βυθίζεται ἡ ἕλιξ βαθύτερον ἢ ν' ἀνυψώνεται μέχρι τῆς ἐπιφανείας κατὰ βούλησιν τοῦ ὁδηγοῦ, εἶνε χρήσιμον εἰς λίμνας ἰδίως καὶ ποταμούς, ὅπου τὸ ὕδωρ ἔχει ἐνίοτε ἐλάχιστον βάθος.—Μὲ κινητῆρα δίχρονον $2^1/_2$ ἵππων ἐπὶ λέμβου μήκους 4—6 μέτρων ἐπιτυγχάνεται ταχύτης 8—10 χιλιομέτρων καθ' ὥραν.—Ἡ πρὸς τὰ δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ μετακίνησις τῆς ἕλικος ἀντικαθιστᾷ τὸ πηδάλιον.]

Βενζινάκατος τύπου θαλαμηγοῦ (ἑτοίμη πρὸς καθέλκυσιν).
[Μῆκος 14,5 μ. Ταχύτης 55 χιλιομ. καθ' ὥραν. Κινητὴρ 45/60 ἵππων, τετρακύλινδρος. Ἕλικες 3. Ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ σκάφους κλειστὸς θάλαμος ἐπιβατῶν. Πρὸ αὐτοῦ τὸ κάθισμα τοῦ ὁδηγοῦ, ὑπεράνω τῆς θέσεως τοῦ κινητῆρος.]

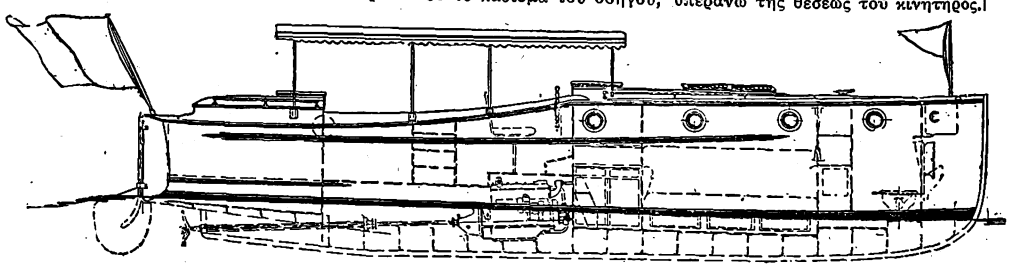

Βενζινάκατος μὲ εὐρεῖαν ἀκτῖνα ἐνεργείας.
[Σκελετὸς ἐκ χάλυβος. Σκάφος ξύλινον ἀπὸ μαόνι. Μῆκος 9 μ. Ταχύτης 20 χιλιομ. Εἰς τὴν πρῷραν θαλαμίσκος μὲ 2 κλίνας. Κινητὴρ ὑπὸ τὸ κατάστρωμα. Εἰς τὴν πρύμνην δύο ἀκόμη ἀνάκλιντρα.]

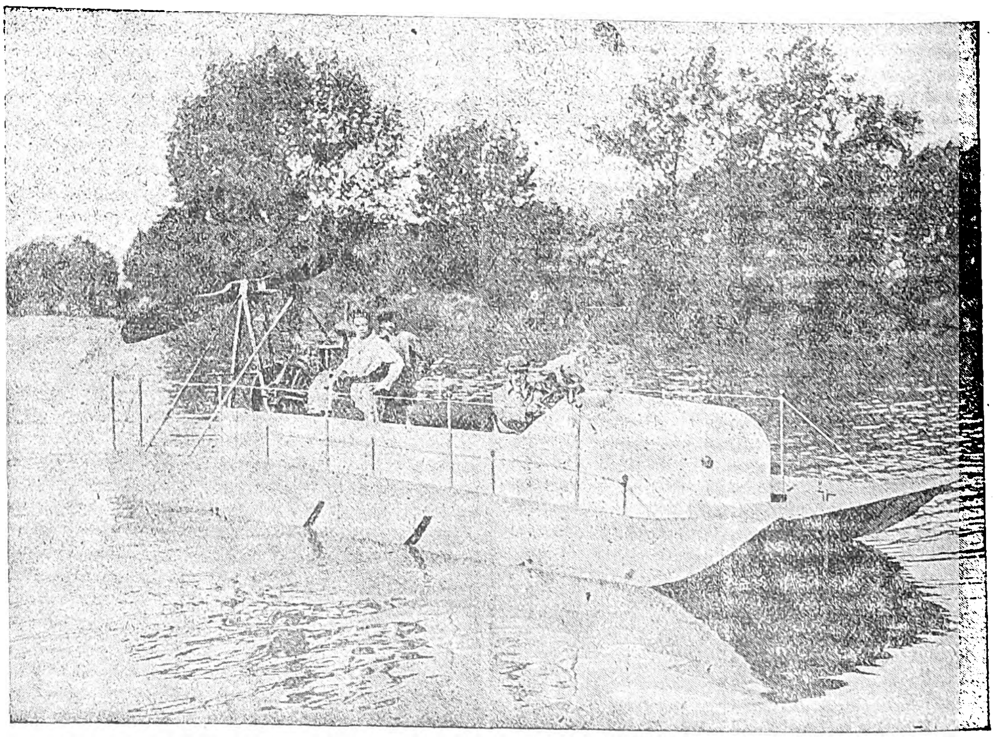

Τὸ ὑδρόλισθρον *(hydroglisseur)* τοῦ κόμητος *de Lambert.*

Digitized by Google

πλέον τῶν 40 χιλιομ. καθ' ὥραν. Ἄλλοι ὅμως τύποι κατασκευαζόμενοι εἰδικῶς δι' ἀγῶνας ταχύτητος καὶ ἐφωδιασμένοι μὲ ἰσχυροτάτους βενζινοκινητῆρας, μέχρι καὶ 500 ἵππων, φθάνουν εἰς πολὺ μεγαλυτέρας ταχύτητας. Εἰς ἀγῶνας τελεσθέντας τῷ 1920, ἡ νικήσασα βενζινάκατος, ζυγίζουσα 1800 χιλιόγραμμα καὶ φέρουσα κινητῆρα 425 ἵππων, ἔφθασεν εἰς ταχύτητα 120 χιλιομέτρων καθ' ὥραν. Αἱ λέμβοι αὗται κατασκευάζονται μὲ τὴν πρῷραν ὀξυτάτην, εἴτε κυρτήν, ἐν εἴδει κοχλιαρίου, διὰ νὰ ἀνυψώνηται κατὰ τὴν δίοδον τῶν κυμάτων ἀντὶ νὰ τὰ διασχίζῃ· τὸ δὲ πρὸς τὴν πρύμναν τμῆμα τῆς τρόπιδός των εἶναι ἐντελῶς ἐπίπεδον.

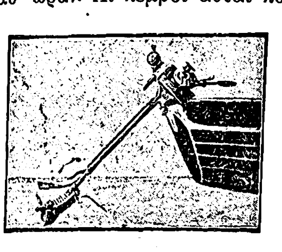

Μικροκινητὴρ λέμβων.

[Ἀνάλογος πρὸς τὸν προηγούμενον, διὰ μικροτέρας λέμβους. Ἡ ἕλιξ μετακινεῖται ὁμοίως πρὸς τὰ ἄνω καὶ πρὸς τὰ κάτω καὶ δύναται ν' ἀνασύρεται εὐκόλως ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν εἰς περίπτωσιν συναντήσεως ἐμποδίων. Ἐκτελεῖ ἐπίσης χρέη πηδαλίου διὰ τῆς πρὸς τὰ δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ μετακινήσεώς της.]

Βενζινάκατοι ἢ εἰδικώτερον *βενζινοκίνητοι λέμβοι*, ὀνομάζονται καὶ κοιναὶ λέμβοι, εἰς τὴν πρύμναν τῶν ὁποίων προσαρμόζεται φορητὸς κινητήρ, οὗτινος ὁ ἄξων, προεκτεινόμενος πρὸς τὰ κάτω, περιστρέφει τὴν εἰς τὸ ἄκρον αὐτοῦ εὑρισκομένην ἕλικα (βλ. τὰς σχετικὰς ἀνωτέρω εἰκόνας).

Εἰς τὰς βενζινακάτους τέλος δύναται νὰ ὑπαχθῇ καὶ τὸ λεγόμενον *ὑδρόλισθρον* (hydroglisseur), νεωτεριστικὸς ὅλως τύπος αὐτοκινήτου λέμβου ἐπινοηθεὶς ἐπ' ἐσχάτων ὑπὸ τοῦ Γάλλου Λαμπέρ. Ἡ τρόπις αὐτοῦ ἔχει σχῆμα ὀρθογωνίου ἐπιπέδου ἀνυψουμένου πρὸς τὰ ἄνω κατὰ τὴν πρῷραν, προωθεῖται δὲ τὸ ὑδρόλισθρον ὄχι διὰ συνήθους ἕλικος κινουμένης ἐντὸς τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ διὰ μεγάλης ἕλικος ὁμοίας πρὸς τὴν τῶν ἀεροπλάνων, περιστρεφομένης εἰς τὴν κορυφὴν μικροῦ ἱστοῦ καὶ λαμβανούσης τὴν κίνησίν της ἐκ τοῦ ἄξονος τοῦ βενζινοκινητῆρος μέσῳ ἁλύσεων καὶ ὀδοντωτῶν τροχῶν. Ἡ ἐκ τῆς περιστροφῆς τῆς ἕλικος ταύτης προώθησις κινεῖ πρὸς τὰ ἐμπρὸς τὴν λέμβον, ὀλισθαίνουσαν μετ' ἐλαχίστης τριβῆς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος. Ἐν ἀκινησίᾳ τὸ ἐκτόπισμα τοῦ ὑδρολίσθρου φθάνει μόλις εἰς βάθος 20 ἑκατοστῶν, μηδενίζεται δὲ σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἐν κινήσει. Οὕτως ἡ λέμβος αὕτη δύναται νὰ διαπλέῃ καὶ τοὺς ἀβαθεστέρους τῶν ποταμῶν, φθάνει δὲ εἰς ταχύτητα τὰ 100 καὶ πλέον χιλιόμ. καθ' ὥραν. —Ω

βενζιναντλία (ἡ). Συσκευὴ χρησιμοποιουμένη εἰς τὰ πρατήρια πωλήσεως βενζίνης καὶ τοὺς σταθμοὺς αὐτοκινήτων διὰ τὴν ἐναποθήκευσιν καὶ τὴν αὐτόματον καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν ἀκίνδυνον παροχὴν τῆς βενζίνης εἰς τὰ αὐτοκίνητα καὶ τοὺς ἄλλους καταναλωτάς. Αἱ συσκευαὶ αὗται εἶναι γενικῶς εἴτε φορηταί, ὁπότε δύνανται νὰ μετακινῶνται ἀπὸ μιᾶς θέσεως εἰς ἄλλην, εἴτε μόνιμοι, ὁπότε ἐγκαθίστανται μονίμως εἰς ὡρισμένην τοποθεσίαν. Αἱ μόνιμοι βενζιναντλίαι ἐγκαθίστανται γενικῶς εἴτε ἐντὸς τῶν σταθμῶν αὐτοκινήτων, εἴτε καὶ ἐπὶ τοῦ πρὸ τῶν σταθμῶν τούτων ἢ τῶν πρατηρίων βενζίνης πεζοδρομίου. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει ὅταν τὸ πλάτος τοῦ πεζοδρομίου εἶναι ἀρκετόν, συνήθως 2. μ. 50 καὶ ἄνω, αἱ βενζιναντλίαι τοποθετοῦνται εἰς τὸ ἄκρον τοῦ πεζοδρομίου καὶ παρὰ τὸ κράσπεδον αὐτοῦ, ὁπότε καὶ *βενζιναντλίαι - κρασπέδου* ἐπικαλοῦνται, ἐνῷ, ἐξ ἀντιθέτου, ὅταν τὸ πλάτος τοῦτο εἶναι ἔλασσον τῶν 2 μ. 50 καὶ μέχρι 3 μέτρων κατ' ἀνώτατον ὅριον, αἱ βενζιναντλίαι τοποθετοῦνται ἐπὶ τῆς προσόψεως τοῦ πρατηρίου ἢ τοῦ σταθμοῦ αὐτοκινήτων, ὁπότε καὶ *βενζιναντλίαι τοίχου* ἐπονομάζονται.

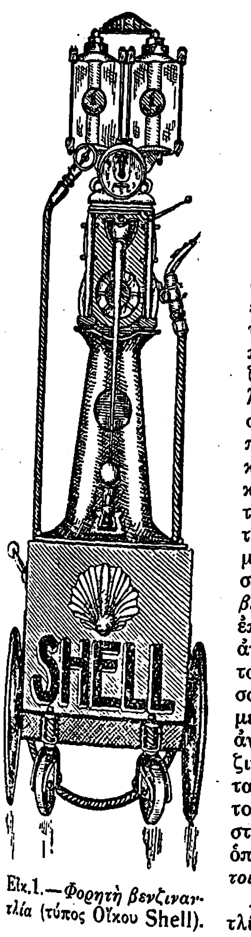

Εἰκ. 1.—*Φορητὴ βενζιναντλία* (τύπος Οἴκου Shell).

Αἱ φορηταὶ βενζιναντλίαι (εἰκ. 1) ἀποτελοῦνται ἐκ μιᾶς σιδηρᾶς δεξαμενῆς φερομένης ἐπὶ τροχῶν, ἐκ μιᾶς ὑδραντλίας ἐγκαθισταμένης μετὰ τῶν ἀναγκαίων σωληνώσεων ἐπὶ τῆς δεξαμενῆς ταύτης καὶ τέλος ἐκ δύο κυλινδρικῶν ὑαλίνων δοχείων μετὰ σωλῆνος παροχῆς καὶ ἑνὸς ἀριθμομέτρου, τοποθετημένων ἄνωθεν τῆς ὑδραντλίας. Ἡ βενζίνη ἐναποθηκεύεται ἐντὸς τῆς σιδηρᾶς δεξαμενῆς, ἐντὸς τῆς ὁποίας καταλήγει ὁ ἀναρροφητικὸς σωλὴν τῆς ὑδραντλίας, ἥτις ἐξ ἄλλου συγκοινωνεῖ καὶ μετὰ τῶν ὑαλίνων δοχείων. Διὰ τὴν παροχὴν βενζίνης ἀντλεῖται κατ' ἀρχὰς αὕτη ἐκ τῆς σιδηρᾶς δεξαμενῆς, διὰ μετακινήσεων τοῦ μοχλοῦ τῆς ἀντλίας δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ τῆς κατακορύφου αὐτοῦ θέσεως, πρὸς ἐκεῖνο ἐκ τῶν ὑαλίνων δοχειων, κάτωθεν τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται ὁ σύρτης καὶ μέχρι πληρώσεως αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα σύρεται ὁ σύρτης οὗτος ὁριζοντίως πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἑτέρου δοχείου, ὅπερ εἶναι κενόν, καὶ ἄρχεται ῥέουσα ἡ βενζίνη ἐκ τοῦ πλήρους δοχείου μέσῳ τοῦ σωλῆνος παροχῆς πρὸς τὸν καταναλωτήν, ἐνῷ ὁ δείκτης τοῦ ἀριθμομέτρου μεταβαίνει ἐκ τῆς ὑποδιαιρέσεως 0 εἰς τὴν ὑποδιαίρεσιν 1. Ὅταν ἤδη πρόκειται νὰ χορηγηθῶσι πλείονα τοῦ ἑνὸς δοχεῖα, ἐξακολουθοῦμεν τὴν ἰδίαν ἐργασίαν πλείονας φοράς, τῶν ὑαλίνων δοχείων πληρουμένων καὶ ἐκκενουμένων ἐναλλάξ. Αἱ φορηταὶ βενζιναντλίαι ἐναποθηκεύουσι μικρὰν ὁπωσδήποτε ποσότητα βενζίνης, ἔχουσιν ἀρκετὰς διαρροάς, ἡ πλήρωσις δὲ τῶν δεξαμενῶν των δὲν ἐπιτυγχάνεται κατὰ τὸν ἐνδεικνύμενον τρόπον καὶ ἐν γένει ἡ ὅλη αὐτῶν λειτουργία ἀπὸ ἀπόψεως κινδύνων ἀναφλέξεως ἢ πυρκαϊῶν μειονεκτεῖ ἐν σχέσει πρὸς τὰς μονίμους βενζιναντλίας αἵτινες σήμερον τείνουν νὰ τὰς ἀντικαταστήσωσι.

Αἱ μόνιμοι βενζιναντλίαι ἀποτελοῦνται, ὅπως

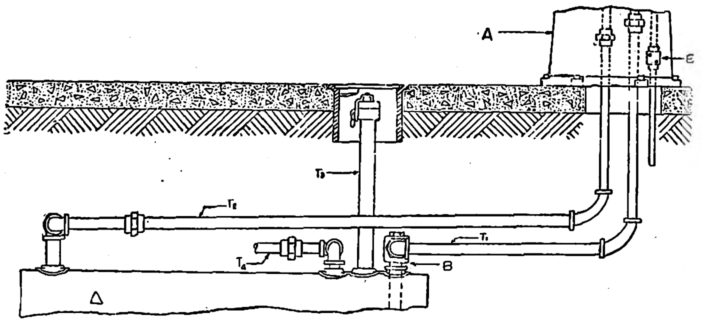

Εἰκ. 2.—*Ἐγκατάστασις τῆς σιδηρᾶς δεξαμενῆς μονίμου βενζιναντλίας ἐντὸς τοῦ ἐδάφους.*

[T_1=σωλὴν ἀναρροφήσεως. T_2=σωλὴν ἐπιστροφῆς. T_3=σωλὴν πληρώσεως T_4=σωλὴν ἀερισμοῦ. B=βαλβὶς ἀναρροφήσεως. A=περίβλημα τῆς βενζιναντλίας. E=ἠλεκτρικὴ συνένωσις ἀγωγῶν λαμπτήρων βενζιναντλίας.]

καὶ αἱ φορηταί, ἐκ τῆς σιδηρᾶς δεξαμενῆς τῆς ὑδραντλίας μετὰ τοῦ μηχανισμοῦ ῥυθμίσεως τῆς ποσότητος τῆς ἀντλουμένης βενζίνης καὶ ἐξ ἑνὸς μεγάλου κυλινδρικοῦ ὑαλίνου δοχείου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀντλεῖται ἐκ τῆς δεξαμενῆς ἡ βενζίνη καὶ τὸ ὁποῖον φέρει τὸν κρουνὸν τῆς παροχῆς, δι' οὗ αὕτη ῥέει πρὸς τὸν καταναλωτήν. Ἡ σιδηρᾶ δεξαμενή, ἔχουσα μῆκος περὶ τὰ 2μ.5, τοποθετεῖται ἐντὸς τοῦ ὑπὸ τὸ πεζοδρόμιον ἐδάφους (εἰκ. 2) καὶ εἰς βάθος τοιοῦτον, ὥστε ἡ ἀνωτέρα αὐτῆς ἐπιφάνεια νὰ ἀπέχῃ τῆς τοῦ πεζοδρομίου τοὐλάχιστον κατὰ 0,50μ., ἐντίθεται δὲ ἐξ ὁλοκλήρου ἐντὸς ἑτέρας δεξαμενῆς κατασκευαζομένης ἐκ σκυροκονιάματος, ἀνοικτῆς ἄνωθεν καὶ ἑδραζομένης ἐπὶ τοιχοποιίας πάχους 0,50—0,60 μέτρων. Αἱ παρειαὶ τῆς ἐκ σκυροκονιάματος δεξαμενῆς ἔχουσι πάχος περὶ τὰ 0,25 μέτρα, λαμ-

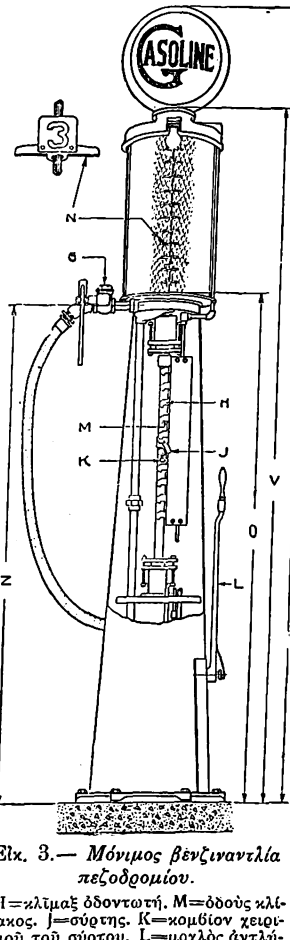

Εἰκ. 3.— *Μόνιμος βενζιναντλία πεζοδρομίου.*

[H=κλῖμαξ ὀδοντωτή. M=ὀδοὺς κλίμακος. J=σύρτης. K=κομβίον χειρισμοῦ τοῦ σύρτου. L=μοχλὸς ἀντλήσεως. N=ὑποδιαιρέσεις δοχείου. G=βαλβὶς κρουνοῦ παροχῆς.]

βάνεται δὲ κατὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν βενζιναντλιῶν πρόνοια, ὥστε αὗται νὰ ἀπέχωσι τῶν τυχὸν ἐντὸς τοῦ ἐδάφους ἐγκατεστημένων καλωδίων κατὰ 0,50 μέτρ. τοὐλάχιστον. Ὁ μεταξὺ τῶν παρειῶν τῆς ἐκ σκυροκονιάματος δεξαμενῆς καὶ τῆς σιδηρᾶς τοιαύτης ἐλεύθερος χῶρος, πλάτους 0,10—0,15 μέτρ., πληροῦται δι' ἄμμου.

Ἐπὶ τῆς ἀνωτέρας ἐπιφανείας τῆς σιδηρᾶς δεξαμενῆς στερεοῦνται ὁ σωλὴν ἀναρροφήσεως T_1 τῆς ὑδραντλίας, ὁ σωλὴν T_2 τῆς ἐπιστροφῆς τῆς βενζίνης ἐκ τοῦ δοχείου τῆς βενζιναντλίας, ὅταν πρόκειται νὰ κενώσωμεν τοῦτο εἰς τὴν δεξαμενήν, ὁ σωλὴν T_3 τῆς πληρώσεως τῆς δεξαμενῆς, καταλήγων ὑπὸ τὸ πεζοδρόμιον ἐντὸς κιβωτίου κατασκευαζομένου ἐκ σκυροκονιάματος καὶ κλειομένου ἄνωθεν διὰ σιδηρᾶς πλακός, καὶ τέλος ὁ σωλὴν T_4 ἀερισμοῦ τῆς δεξαμενῆς, ὅστις ἐξερχόμενος ἐκ τοῦ ἐδάφους τοποθετεῖται κατακορύφως ἐπὶ τῆς προσόψεως τοῦ πρατηρίου καὶ καταλήγει εἰς σιδηροῦν πλέγμα εἰς ἀρκετὸν ἐκ τοῦ ἐδάφους ὕψος. Οἱ σωλῆνες ἀναρροφήσεως καὶ ἐπιστροφῆς τῆς βενζίνης ἐξέρχονται ἐκ τοῦ ἐδάφους καὶ διὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς βενζιναντλίας διευθύνονται πρὸς τὸ δοχεῖον παροχῆς. Ἄνωθεν τοῦ ἐδάφους (εἰκ. 3) ἐγκαθίσταται ἐντὸς περιβλήματος μορφῆς κολούρου κώνου ἡ ὑδραντλία μετὰ τοῦ μηχανισμοῦ ῥυθμίσεως τῆς ἀντλουμένης ποσότητος τῆς βενζίνης καὶ ὑπεράνω τούτου τοποθετεῖται τὸ δοχεῖον παροχῆς, κατασκευαζόμενον ἐξ ὑάλου, ἵνα διακρίνηται ἡ στάθμη τῆς βενζίνης ἐσωτερικῶς, καὶ προφυλασσόμενον διὰ μεταλλικοῦ πλέγματος πρὸς ἀποφυγὴν κινδύνου θραύσεως. Τὸ δοχεῖον τοῦτο ὑποδιαιρεῖται εἰς 10 ἴσα μέρη, ἕκαστον τῶν ὁποίων φέρει τὸν ἀντίστοιχον τῆς ὑποδιαιρέσεως ἀριθμόν. Ὁ μηχανισμὸς τῆς ῥυθμίσεως ἀποτελεῖται ἔκ τινος καθέτου σειρᾶς H ὀδόντων M ἐν εἴδει κλίμακος, κατὰ μῆκος τῆς ὁποίας δύναται νὰ ὀλισθήσῃ σύρτης J ἐν εἴδει λαβίδος. Ἕκαστος τῶν ὀδόντων τούτων ἀντιστοιχεῖ εἰς ἑκάστην τῶν ὑποδιαιρέσεων N τοῦ ὑαλίνου δοχείου καὶ κανονίζει ἀναλόγως τὴν ποσότητα τῆς ἀντληθησομένης πρὸς τὸ δοχεῖον τοῦτο βενζίνης· οὕτως ἐὰν πρόκειται νὰ χορηγηθῇ παρὰ τῆς βενζιναντλίας ταύτης ποσότης ἴση πρὸς τὰ $^6/_{10}$ ἔστω τῆς περιεκτικότητος τοῦ δοχείου, πιέζομεν διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τὸ κομβίον K τῆς κλίμακος τῶν ὀδόντων, ἐνῷ διὰ τῆς δεξιᾶς σύρομεν τὸν σύρτην J μέχρι τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 6 ὀδόντος, τῆς σειρᾶς του μετρουμένης ἐκ τῶν κάτω, καὶ ἀρχίζομεν ἀντλοῦντες διὰ τοῦ μοχλοῦ L τῆς ὑδραντλίας, ἕως ὅτου ἡ ἐσωτερικὴ στάθμη τῆς ἀντλουμένης εἰς τὸ ὑάλινον δοχεῖον βενζίνης ἀνέλθῃ μέχρι τῆς ἕκτης αὐτοῦ ὑποδιαιρέσεως, ὁπότε, καὶ ἐὰν ἐξακολουθήσωμεν ἀντλοῦντες, οὐδεμία ποσότης βενζίνης ἀνέρχε-

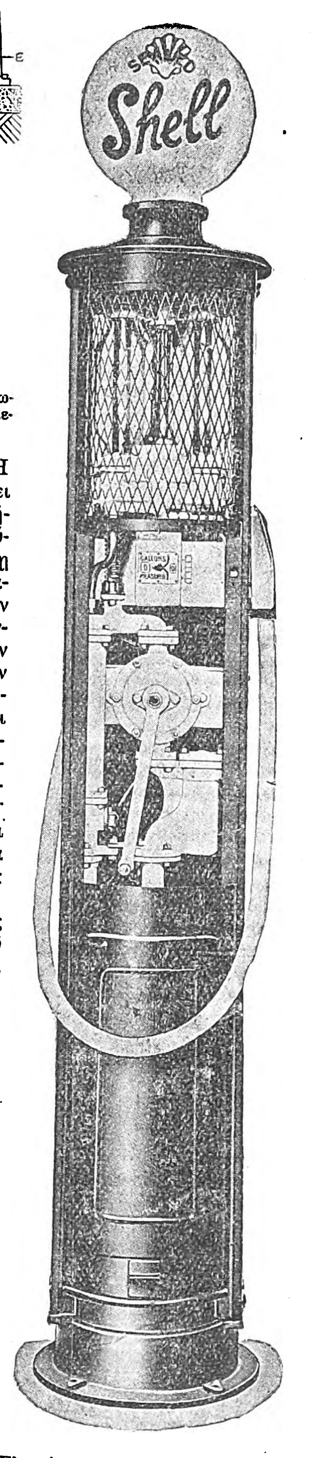

Εἰκ. 4.—*Μόνιμος βενζιναντλία πεζοδρομίου* (τύπος Οἴκου Shell)

Digitized by Google

ται πρὸς τὸ δοχεῖον. Μετὰ ταῦτα ἀνοίγεται διά τινος μοχλοῦ ὁ κρουνὸς τῆς παροχῆς, ὅστις εὑρίσκεται εἰς τὸν πυθμένα τοῦ δοχείου, καὶ ῥέει ἡ βενζίνη μέσῳ σωλῆνος προσηρμοσμένου εἰς τὰ χείλη τοῦ κρουνοῦ τούτου, πρὸς τὸν καταναλωτὴν μέχρις ἐκκενώσεως τοῦ δοχείου τῆς βενζιναντλίας. Ὁ κρουνὸς οὗτος φέρει συνήθως καί τινα βαλβῖδα G, ὑποβοηθοῦσαν τὴν εὔκολον ῥοὴν τῆς βενζίνης.

Διὰ τὸν φωτισμὸν τῆς περιγραφείσης βενζιναντλίας χρησιμοποιεῖται ζεῦγος μικρῶν ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων τοποθετουμένων εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ δοχείου καὶ συμμετρικῶν τοῦ κατακορύφου αὐτοῦ ἄξονος κατὰ τρόπον, ὥστε, ὅταν ἡ βενζιναντλία λειτουργῇ καὶ κατὰ τὰς νυκτερινὰς ὥρας, νὰ καθίσταται ἐφικτὴ ἡ παρατήρησις τῆς στάθμης τῆς βενζίνης ἐντὸς τοῦ δοχείου τούτου. Οἱ ἠλεκτρικοὶ ἀγωγοὶ τῶν λαμπτήρων τούτων κάμπτονται ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, τῆς ἑνώσεως πραγματοποιουμένης ἐσωτερικῶς τῆς βενζιναντλίας καὶ παρὰ τὴν βάσιν αὐτῆς.

Ἕτερον εἶδος μονίμου βενζιναντλίας παριστᾷ ἡ εἰκ. 4. Ἡ βενζιναντλία αὕτη, κατασκευῆς τοῦ οἴκου Shell, διαφέρει τῆς περιγραφείσης κυρίως ὅσον ἀφορᾷ τὸν μηχανισμὸν ῥυθμίσεως τῆς ἀντλουμένης καὶ χορηγουμένης ποσότητος βενζίνης. Αὕτη χρησιμοποιεῖ πρὸς τοῦτο μικρὸν κιβώτιον, ὅπερ ἐπὶ τῆς προσόψεως αὐτοῦ φέρει δύο ὀπάς, διὰ τῶν ὁποίων ἐμφανίζονται ἐσωτερικῶς ἀριθμοὶ ἀντιστοιχοῦντες πρὸς τὴν ποσότητα τῆς χορηγουμένης εἰς ἕκαστον τῶν καταναλωτῶν βενζίνης μετρουμένης εἰς γαλόνια, καὶ κάτωθεν τῶν δύο τούτων ὀπῶν τρίτην, δι' ἧς ἐμφανίζεται ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν χορηγηθέντων γαλονίων ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐλειτούργησε κατὰ πρῶτον ἡ βενζιναντλία. Οὕτως, ἐὰν ἐπὶ παραδείγματι πρόκειται νὰ χορηγηθῶσι 4 γαλόνια, στρέφομεν κατ' ἀρχὰς τὸν κοχλίαν τοῦ κιβωτίου μέχρις ὅτου ἡ δεξιὰ ὀπὴ τοῦ κιβωτίου τούτου, παρουσιάζουσα κατ' ἀρχάς, ὅπως καὶ ἡ ἀριστερά, τὸν ἀριθμὸν 0, ἐμφανίσῃ τὸν ἀριθμὸν 4, τῆς ἀριστερᾶς ὀπῆς ἐξακολουθούσης νὰ διατηρῇ τὸν ἀριθμὸν 0. Μετὰ ταῦτα ἄρχεται ἡ ἄντλησις τῆς βενζίνης πρὸς τὸ δοχεῖον παροχῆς, ὅπερ εἶναι τοποθετημένον ὡς καὶ ἐν τῇ προηγουμένῃ βενζιναντλίᾳ, διὰ στροφῆς τοῦ μοχλοῦ δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ τῆς κατακορύφου αὐτοῦ θέσεως. Ὅταν τὸ δοχεῖον παροχῆς πληρωθῇ, ἐκκενοῦται μέσῳ σωλῆνος πρὸς τὸν καταναλωτήν, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ ἀριστερὰ ὀπὴ τοῦ κιβωτίου παρουσιάζει ἤδη τὸν ἀριθμὸν 1 καὶ ἡ δεξιὰ τὸν ἀριθμὸν 3, τῆς ἀντλήσεως συνεχιζομένης οὕτω, μέχρις ὅτου, ἡ μὲν δεξιὰ ὀπὴ ἐμφανίσῃ τὸν ἀριθμὸν 0, ἡ δὲ ἀριστερὰ τὸν ἀριθμὸν 4. Ἡ δεξιὰ τουτέστιν ὀπὴ τοῦ κιβωτίου παρουσιάζει τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπὸ χορήγησιν γαλονίων, ἐνῷ ἡ ἀριστερὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν χορηγηθέντων.

Αἱ βενζιναντλίαι γενικῶς καὶ ἰδίως αἱ μόνιμοι εὑρίσκονται ἐν εὐρείᾳ διαδόσει, καθόσον ἡ χρῆσίς των παρουσιάζει κατὰ πολὺ ὀλιγωτέρους κινδύνους τῆς διὰ δοχείων πωλήσεως τῆς βενζίνης, ἰδίως ὅταν ἡ σύνδεσις τῶν διαφόρων σωλήνων τῆς σιδηρᾶς δεξαμενῆς καὶ τῆς ὑδραντλίας παρουσιάζῃ ἀπόλυτον στεγανότητα, συμπληροῦνται δὲ καὶ τελειοποιοῦνται συνεχῶς ὅσον ἀφορᾷ κυρίως τὴν πλήρωσιν τῆς σιδηρᾶς δεξαμενῆς, τὸν καλὸν ἀερισμὸν αὐτῆς καὶ τὸν ἀκριβῆ προσδιορισμὸν τῆς ὑπὸ τούτων παρεχομένης ποσότητος βενζίνης.

Δ. Κ. ΑΣΗΜΑΚΟΣ

— *[Διοικητ.]* Ἡ χρησιμοποίησις βενζιναντλιῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι ἀρκετὰ διαδεδομένη, ἰδίᾳ εἰς Ἀθήνας καὶ Πειραιᾶ, τὴν ἐγκατάστασιν τῶν ὁποίων ῥυθμίζει τὸ ἀπὸ 20 Αὐγούστου 1928 διάταγμα «Περὶ ἐναποθηκεύσεως βενζίνης ἐντὸς πρατηρίων καὶ σταθμῶν αὐτοκινήτων καὶ διαθέσεως ταύτης εἰς τοὺς καταναλωτάς». Κατὰ τοῦτο ἐν ὡρισμένῃ περιμετρικῇ ζώνῃ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἐπιτρέπεται ἡ ἐγκατάστασις βενζιναντλιῶν μόνον ἐντὸς τῶν σταθμῶν αὐτοκινήτων, πέραν δ' αὐτῆς ὡς καὶ εἰς τὰ περίχωρα καὶ τὰς ἐπαρχιακὰς πόλεις, ἐπιτρέπεται καὶ ἐπὶ τοῦ ἔξωθι τῶν σταθμῶν αὐτοκινήτων ἢ πρατηρίων πεζοδρομίου. Ἐπίσης ὁ τύπος τῶν ἐγκαθισταμένων ἀντλιῶν ὑπόκειται εἰς τὴν ἔγκρισιν τοῦ Ὑπουργείου Συγκοινωνίας (Διευθύνσεως Σιδηροδρόμων), εἰς ὃ ὑπάγεται καὶ ἡ παρακολούθησις τῆς καλῆς αὐτῶν λειτουργίας καὶ ὁ ἐν γένει τεχνικὸς ἔλεγχος. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς φορητὰς βενζιναντλίας, ἀπαγορεύεται ἡ χρῆσις τοιούτων ἐντὸς τῆς περιμετρικῆς ζώνης τῆς πόλεως Ἀθηνῶν.

Δ. Ε. Μ.

βενζινάροτρον (τό)· μηχανικὸν ἄροτρον, τοῦ ὁποίου ἡ κινητήριος δύναμις δίδεται ὑπὸ βενζινοκινητῆρος.

— [ΤΕΧΝΟΛ.] Τὰ βενζινάροτρα διαιροῦνται εἰς δύο θεμελιώδεις κατηγορίας: α') εἰς *ἑλκυστῆρας* (tracteurs) καὶ β') εἰς *αὐτοκίνητα ἄροτρα*.

Τὰ τῆς πρώτης κατηγορίας ἀποτελοῦνται ἐξ ἑνὸς ἑλκυστῆρος κινουμένου μὲ ταχύτητα 3—6 χιλιομέτρων καθ' ὥραν περίπου καὶ σύροντος ἄροτρον μὲ διάφορον ἀριθμὸν ὑννίων. Εἶναι δηλαδὴ ἑλκυστὴρ καὶ ἄροτρον δύο κεχωρισμένα κατασκευάσματα, ἀνεξάρτητα ἀλλήλων. Ἀντιθέτως εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν ὁ βενζινοκινητὴρ εἶναι τοποθετημένος ἐπὶ τοῦ σκελετοῦ τοῦ ἀρότρου, χρησιμοποιουμένων τῶν δύο ἐκ τῶν τροχῶν τοῦ ἀρότρου ὡς κινητηρίων τροχῶν. Εἰς τὰ *βενζινάροτρα-ἑλκυστῆρας* τὸ ἄροτρον φέρεται συνήθως ἐπὶ τριῶν τροχῶν, τῶν δύο ἐμπροσθίων καὶ τοῦ τρίτου ὀπισθίου, εἶναι δὲ συνδεδεμένον μετὰ τοῦ ἑλκυστῆρος δι' εἰδικῆς ἐξαρτήσεως, διὰ τῆς ὁποίας εἶναι δυνατὸν ὁ ἄξων τοῦ ἑλκυστῆρος καὶ ὁ ἄξων τοῦ ἀρότρου νὰ μὴ εὑρίσκωνται ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς ἀλλὰ νὰ εἶναι παραλλήλως μετατοπισμένοι. (Περὶ ῥυθμίσεως βάθους καὶ πλάτους ἀρόσεως βλ. λ. *καλλιέργεια ἐδάφους*.) Ἡ ἀνύψωσις καὶ κατάβασις τῶν ὑννίων συνήθως γίνεται δι' εἰδικοῦ μηχανισμοῦ, διὰ τῆς ἁπλῆς στιγμιαίας ἕλξεως ὑπὸ τοῦ ὁδηγοῦ ἑνὸς σχοινίου συνδεδεμένου μὲ μοχλὸν θέτοντα εἰς κίνησιν ἕνα σύνδεσμον τοῦ ἀρότρου. Οὕτω διὰ τὸν χειρισμὸν τοῦ ἀρότρου ἐπαρκεῖ ὁ ὁδηγὸς τοῦ ἑλκυστῆρος χωρὶς νὰ παρίσταται ἀνάγκη χρησιμοποιήσεως βοηθοῦ.

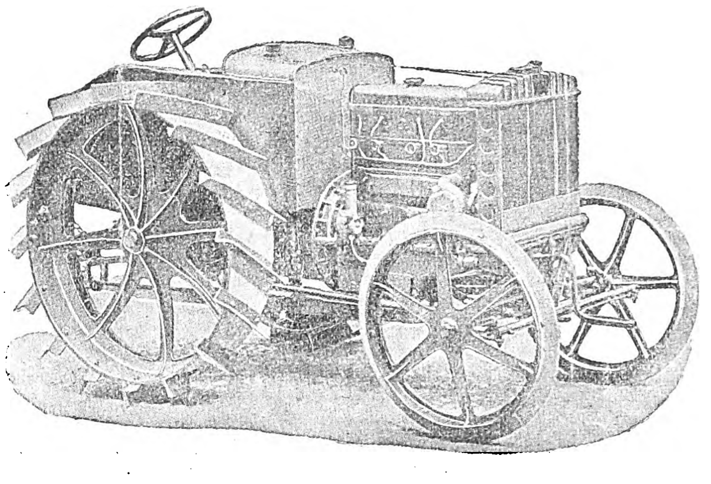

Ἑλκυστὴρ βενζιναρότρου μὲ πέδιλα γωνιώδη.

Ὁ ἑλκυστὴρ εἶναι μικρᾶς ταχύτητος, κινούμενος διὰ βενζινοκινητῆρος. Φέρεται συνήθως ἐπὶ τεσσάρων τροχῶν, ἐξ ὧν ὁ εἷς ἢ οἱ δύο ἢ καὶ οἱ τέσσαρες εἶναι κινητήριοι. Οἱ ἑλκυστῆρες μὲ δύο κινητηρίους τροχοὺς μέχρι τεσσάρων ἐφοδιάζονται μὲ *διαφορικὸν* (βλ. λ. αὐτοκίνητον). Ἐν *κιβωτίον ταχυτήτων* ἐπιτρέπει ἀλλαγὴν δύο ταχυτήτων (συνήθως 3000 καὶ 6000 μέτρα ἀνὰ ὥραν) καὶ ὀπισθίαν κίνησιν. Λόγῳ τῆς ἀνωμάλου φορτίσεως, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς λειτουργίας του, εἶναι ἐφωδιασμένος διὰ ῥυθμιστοῦ, πρὸς ῥύθμισιν τῶν στροφῶν τοῦ κινητῆρος.

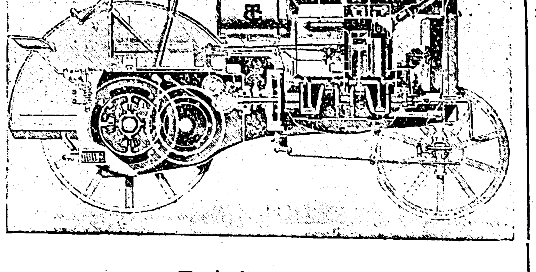

Τομὴ ἑλκυστῆρος.

Οἱ κινητῆρες τῶν μηχανῶν τούτων ἐφοδιάζονται κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ διὰ μιᾶς τροχαλίας, διὰ νὰ δύνανται νὰ μεταδώσουν κίνησιν δι' ἱμάντος εἰς ἄλλας μηχανὰς (ἀντλίας, ἁλωνιστικὰς κλπ.). Ἐπειδὴ δὲ χρησιμοποιοῦνται καὶ εἰς περιβάλλον, ὅπου ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ δὲν εἶναι ἐλεύθερος κονιορτοῦ, θρυμμάτων ἀχύρων κλπ., ἐπιβλαβῶν διὰ τὴν κανονικήν των λειτουργίαν, διὰ τοῦτο συνήθως ἐφοδιάζεται διὰ καθαριστηρίου τοῦ ἀέρος. Ὁ ἀὴρ ὑποχρεοῦται νὰ διέλθῃ διὰ στιβάδος ὕδατος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀφίνει τὰ εἰς αὐτὸν αἰωρούμενα ξένα στοιχεῖα, κατόπιν δὲ προσκρούει ἐπὶ σειρᾶς πτερυγίων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀφίνει τὰ σταγονίδια τοῦ ὕδατος, τὰ ὁποῖα τυχὸν παρέσυρε κατὰ τὴν διάβασιν του διὰ τῆς ὑδροστιβάδος, καὶ τέλος μεταφέρεται καθαρὸς πλέον εἰς τὸν *ἐξαερωτὴν* (carburateur).

Τὰ *αὐτοκίνητα ἄροτρα* φέρονται γενικῶς (πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων) ἐπὶ τριῶν τροχῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δύο ἐμπρόσθιοι εἶναι κινητήριοι, ὁ δὲ ὀπίσθιος ὁδηγητής. Ἐφοδιάζονται καὶ ταῦτα μὲ κιβώτιον ταχυτήτων, διαφορικόν, σύνδεσμον τριβῆς, καθαριστήριον ἀέρος, ῥυθμιστὴν κλπ. Ἡ ἀνύψωσις τῶν ὑννίων γίνεται διὰ συστήματος μοχλῶν καὶ κοχλιῶν, ἡ κίνησις τῶν ὁποίων δίδεται ἢ διὰ τῆς χειρὸς ἢ ὑπὸ τοῦ κινητῆρος. Τὰ ὑννία εἶναι τοποθετημένα εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ μηχανήματος (οὐρά), ὁ δὲ κινητὴρ εἰς τὸ ἔμπρόσθιον. Τὰ σώματα τῶν ὑννίων ἢ εἶναι τοποθετημένα ἐπὶ τοῦ σώματος (τῆς οὐρᾶς) τοῦ μηχανήματος ἢ ἐπὶ ἰδιαιτέρου πλαισίου. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν διὰ τὴν ἀνύψωσιν ἢ καταβίβασιν τῶν ὑννίων, ἀλλάσσει θέσιν ὡς πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους ὁλόκληρος ὁ σκελετὸς τοῦ ἀρότρου, ἐνῷ εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἀλλάσσει θέσιν μόνον τὸ κινητὸν πλαίσιον, τῆς θέσεως τοῦ σκελετοῦ τοῦ μηχανήματος παραμενούσης τῆς αὐτῆς.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων δύο τύπων βενζιναρότρων, ἔχομεν ἀκόμη τὰ *βενζινάροτρα διὰ σχοινίου*, μηχανήματα μεγάλης ἰσχύος καὶ διὰ μεγάλας ἐκτάσεις. Τὸ σύστημα τῆς λειτουργίας των εἶναι ὅμοιον μὲ τὸ τοῦ *ἀτμαρότρου* (βλ. λ. καλλιέργεια ἐδάφους).

Ἄλλος ἰδιάζων τύπος βενζιναρότρου εἶναι ὁ *ἑλκυστὴρ Filtz*, ὅστις, ἀντὶ κινητηρίων τροχῶν, φέρει σύστημα δύο τυμπάνων σχοινίου μὲ παραλλήλους αὔλακας, τοποθετημένων ἀπέναντι ἀλλήλων. Τὸ σχοινίον περιελίσσεται εἰς τὰ τύμπανα εἰς τρόπον, ὥστε, ἀφοῦ κάμῃ ἡμίσειαν περιέλιξιν εἰς τὸν πρῶτον αὔλακα τοῦ πρώτου τυμπάνου, μεταβιβάζεται εἰς τὸ δεύτερον τύμπανον, ὅπου κάμνει ἐπίσης ἡμίσειαν περιέλιξιν εἰς τὸν πρῶτον αὔλακα αὐτοῦ· μετὰ ταῦτα ἐπανέρχεται εἰς τὸ πρῶτον τύμπανον διὰ νὰ κάμῃ ἐπίσης ἡμίσειαν περιέλιξιν εἰς τὸν δεύτερον αὔλακα αὐτοῦ καὶ κατόπιν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν δεύτερον αὔλακα τοῦ δευτέρου τυμπάνου καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Τὰ δύο ἄκρα τοῦ σχοινίου προσαρμόζονται ἐπὶ φορείων εἰς τὰ δύο ἄκρα τοῦ ἀγροῦ. Τὸ ἓν φορεῖον ἔχει τύμπανον πρὸς περιτύλιξιν τοῦ σχοινίου.

Ἐκ τῶν τυμπάνων τοῦ ἑλκυστῆρος τὸ ἓν λαμβάνει τὴν κίνησίν του ἐκ τοῦ κινητῆρος, τὸ δὲ ἄλλο εἶναι ἐλεύθερον. Οὕτω διὰ περιστροφῆς τοῦ τυμπάνου κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν δεικτῶν τοῦ ὡρολογίου ἢ ἀντιστρόφως δημιουργεῖται ἕλξις τοῦ ἀρότρου πρὸς τὴν μίαν διεύθυνσιν ἢ τὴν ἄλλην.

Τὸ ἄροτρον τοῦ ἑλκυστῆρος Filtz εἶναι διπλοῦν ἄροτρον συστήματος αἰώρας.

Κινητὴρ βενζιναρότρου. Ὁ κινητὴρ τοῦ βενζιναρότρου εἶναι ὅμοιος ἀκριβῶς πρὸς τὸν κινητῆρα τοῦ αὐτοκινήτου (βλ. λ.). Ὁ ἀριθμὸς τῶν κυλίνδρων ποικίλλει ἀπὸ ἕνα ἕως ὀκτώ, ἡ δὲ ἰσχὺς ἀπὸ 4 HP ἕως 150 HP. Συνηθέστερον οἱ κύλινδροι εἶναι 4, σπανίως δὲ πλειότεροι· ὀλιγωτέρους τῶν 4 κυλίνδρων ἔχουν μόνον τὰ μικρὰ μηχανήματα.

Πρόσφυσις βενζιναρότρου. Εἰς τὰ βενζινάροτρα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξετασθῇ τὸ ζήτημα τῆς προσφύσεως, ὅπως εἰς τὰς κοινὰς περιπτώσεις ἕλξεως, διότι τὸ βάρος τοῦ βενζιναρότρου (ὁ μόνος σχεδὸν συντελεστὴς τὸν ὁποῖον δυνάμεθα νὰ μεταβάλωμεν διὰ νὰ αὐξήσωμεν τὴν πρόσφυσιν) εἶναι περιωρισμένον. Διὰ νὰ αὐξήσωμεν τὸ βάρος τοῦ βενζιναρότρου, πρέπει νὰ αὐξήσωμεν τὸ πλάτος τῶν τροχῶν ἢ τὴν διάμετρον αὐτῶν ἢ καὶ τὰ δύο εἰς τρόπον, ὥστε ἡ πίεσις ἀνὰ τετραγωνικὸν μέτρον ἐπιφανείας ἐδάφους νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ τὸ ὅριον ἀντοχῆς αὐτοῦ. Τὸ ὅριον τοῦτο εἶναι σχετικῶς μικρόν, ὅταν μάλιστα ὁ ἀγρὸς ἔχει ὑποστῇ ἤδη πρώτην ἄροσιν. Διὰ τοῦτο καταφεύγουν εἰς τὸν ὁπλισμὸν τῶν τροχῶν διὰ *πεδίλων*. Τὰ πέδιλα εἶναι διαφόρου σχήματος, τριγωνικά, εἰς σχῆμα γωνίας ἑλικοειδῶς διατεταγμένης ἐπὶ τῆς περιφερείας τῶν τροχῶν, κυματοειδῆ κλπ. Ἐὰν λόγῳ εἰδικῶν συνθηκῶν ἡ δύναμις ἕλξεως ὑπερβῇ καὶ πάλιν τὴν δύναμιν προσφύσεως, τότε ὁ τροχὸς περιστρεφόμενος ἐπὶ τόπου ἐκσκάπτει διὰ τῶν πεδίλων τὸ ἔδαφος καὶ βυθίζεται ἐντὸς αὐτοῦ. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὰ πέδιλα ἀποτελοῦν μειονέκτημα. Τὸ αὐτὸ θὰ συμβῇ ἂν εἷς τροχὸς ὑποχρεωθῇ νὰ παραλάβῃ πολὺ μεγάλην δύναμιν ἕλξεως, ὁπότε οὗτος μετὰ τὴν ὑπερνίκησιν τῆς προσφύσεώς του θὰ ἀρχίσῃ, λόγῳ τοῦ διαφορικοῦ, περιστρεφόμενος ἐπὶ τόπου μὲ διπλασίαν ταχύτητα τῆς κανονικῆς, τοῦ ἄλλου τροχοῦ παραμένοντος ἀκινήτου.

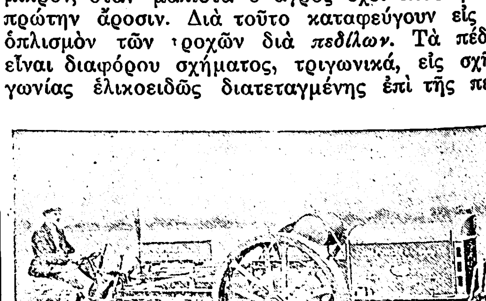

Τύπος διύννου αὐτοκινήτου ἀρότρου.

Digitized by Google

Ἂν η ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν πεδίλων ἑκάστου τροχοῦ, λ ὁ ἀριθμὸς τῶν πεδίλων ἑκάστου τροχοῦ τῶν ἐφαπτομένων τοῦ ἐδάφους, α ἡ γωνία ἐπαφῆς (σχηματιζομένη μεταξὺ τοῦ κέντρου τοῦ τροχοῦ καὶ τῶν ἄκρων τῆς ἐπαφῆς τροχοῦ καὶ ἐδάφους), h τὸ ὕψος τῶν πεδίλων, β τὸ πλάτος αὐτῶν καὶ Α ὁ ἀριθμὸς τῶν κινητηρίων τροχῶν, τότε ἡ δύναμις ἕλξεως

$$\Delta \leqq \frac{\eta\alpha}{360} h\beta\, A\mu,$$

ἔνθα μ συντελεστής, ἐξαρτώμενος: 1) ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους, τῆς ὑγρασίας αὐτοῦ καὶ τῆς ἐπ' αὐτοῦ βλαστήσεως· 2) ἐκ τοῦ βάρους τοῦ ἀναλογοῦντος εἰς ἕκαστον κινητήριον τροχόν· 3) ἐκ τοῦ σχήματος τῶν πεδίλων.

Διὰ τὴν ἐλάττωσιν εἰς τὸ ἐλάχιστον τοῦ μειονεκτήματος τῆς προσφύσεως κατεσκευάσθησαν ἑλκυστῆρες καὶ αὐτοκίνητα ἄροτρα μὲ ἁλύσεις περιβαλλούσας τοὺς τροχοὺς (τοὺς δύο δεξιοὺς μεταξύ των καὶ τοὺς δύο ἀριστεροὺς ὁμοίως). Αἱ ἁλύσεις κινοῦνται δι' ὀδοντωτοῦ τροχοῦ, ἡ δὲ προσαρμογή των ἐπὶ τοῦ ἐδάφους γίνεται διὰ σειρᾶς τροχῶν παρεμβαλλομένων μεταξὺ τῶν δύο ἀκραίων. Οἱ

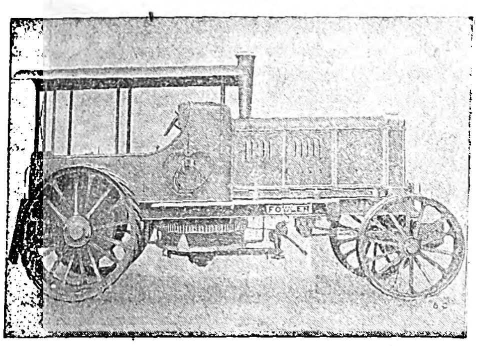

Βενζινάροτρον (ἑλκυστὴρ) διὰ τυμπάνου καὶ σχοινίου (ἰσχύος 150 ἵππων).

Ἄροσις διὰ βενζιναρότρου μετὰ τυμπάνου καὶ σχοινίου.

τροχοὶ οὗτοι συνδέονται μετὰ τοῦ πλαισίου τῆς βάσεως, διὰ μέσου ἐλατηρίων καὶ ζυγῶν καὶ μόνον ὁ κινητήριος ἢ οἱ δύο ἀκραῖοι τροχοὶ συνδέονται σταθερῶς μετὰ τοῦ πλαισίου τῆς βάσεως. Τῶν δυσκολιῶν τῆς προσφύσεως εἶναι ἀπηλλαγμένα τὰ βενζινάροτρα Filtz καὶ τὰ βενζινάροτρα διὰ σχοινίου κατὰ τὸ σύστημα τοῦ ἀτμαρότρου.

Μεταξὺ πλάτους τροχοῦ, διαμέτρου αὐτοῦ, βάρους βενζιναρότρου, ταχύτητος καὶ ἀπαιτουμένης δυνάμεως διὰ τὴν κίνησιν αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ ἀγροῦ, ὑπάρχει ἡ ἑξῆς σχέσις:

$$B = \frac{Q^2 v}{1,3\,\mu\, x\, R\, N\alpha} \quad \text{ἢ} \quad N\alpha = \frac{Q^2 v}{1,3\,\mu\, x\, R\, B}$$

ἔνθα Β τὸ πλάτος ἑκάστου τροχοῦ εἰς μέτρα, Q τὸ βάρος τοῦ βενζιναρότρου, v ἡ ταχύτης εἰς μέτρα ἀνὰ δευτερόλεπτον, μ ἐπιτρεπομένη φόρτισις ἐδάφους, x ἀριθμὸς τροχῶν, R ἀκτὶς τῶν τροχῶν, Να ἡ δι' ἁπλῆν κίνησιν τοῦ ἑλκυστῆρος διατιθεμένη δύναμις εἰς ἵππους.

Ὁ ἀριθμὸς Να εἶναι: διὰ τοὺς ἑλκυστῆρας = 0,45 Ν· διὰ τὰ αὐτοκίνητα ἄροτρα = 0,18—0,25 Ν· διὰ τὸ βενζινάροτρον Filtz = 0,25 Ν, ἔνθα Ν ἡ ὁλικὴ ἰσχὺς τοῦ βενζιναρότρου.

Ἂν οἱ τροχοὶ τοῦ βενζιναρότρου εἶναι διαφόρων διαμέτρων καὶ διαφόρου πλάτους, τότε ὁ τύπος λαμβάνει τὴν ἀκόλουθον μορφήν:

$$N\alpha = \frac{v}{1,3\,\mu}\left(\frac{Q_1^2}{x_1 R_1 B_1} + \frac{Q_2^2}{x_2 R_2 B_2}\right)$$

ἔνθα Q_1—Q_2, x_1—x_2, R_1—R_2 καὶ B_1—B_2 τὰ ἀντίστοιχα μεγέθη εἰς τὰ δύο εἴδη τροχῶν.

Ἀπαιτουμένη ἰσχύς. Ἡ διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἐδάφους ἀπαιτουμένη ἰσχὺς δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου

$$A = 0,462.\ \alpha.\ \beta.\ \mu.\ v.\ \eta$$

ἔνθα: α καὶ β τὸ βάθος καὶ πλάτος τῆς ἀρόσεως εἰς μέτρα, v ἡ ταχύτης εἰς χιλιόμετρα ἀνὰ ὥραν, μ συντελεστὴς ἐξαρτώμενος ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους, τῆς περιεκτικότητος εἰς ὑγρασίαν καὶ τοῦ σχήματος τοῦ ἀρότρου; η βαθμὸς ἀποδόσεως τοῦ βενζιναρότρου.

Πίναξ τιμῶν συντελεστοῦ μ διὰ κυλινδρικὸν ἀναστρεπτῆρα:

Ἔδαφος ἀμμο-ἀργιλῶδες	40—50
» ἀσβεστο-ἀργιλῶδες	75
» ἐξ ἀργίλου συμπαγοῦς	80—90

Ὁ βαθμὸς ἀποδόσεως η ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τοῦ Να καὶ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους· συνήθως εἶναι:

δι' ἑλκυστῆρας η = 0,5

δι' αὐτοκίνητα ἄροτρα η = 0,2—0,25

Τρόποι λειτουργίας βενζιναρότρου. Βλ. περὶ τούτων εἰς λ. **καλλιέργεια** *ἐδάφους*.

Σύγκρισις συστημάτων βενζιναρότρων. Οἱ ἑλκυστῆρες ἔχουν ὡς μέγα πλεονέκτημα τὴν εὔκολον χρησιμοποίησίν των εἰς ὅλας τὰς ἐργασίας ἕλξεως καὶ κινήσεως, τὰς ἐμφανιζομένας ἐντὸς τοῦ κτήματος· ἔχουν ὅμως τὸ μειονέκτημα τοῦ μικροῦ σχετικῶς βαθμοῦ ἀποδόσεως. Δεδομένου ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν, κατὰ τὰς ὁποίας τὸ βενζινάροτρον εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς ἀρόσεις, εἶναι πολὺ περιωρισμένος, τὸ βενζινάροτρον-ἑλκυστὴρ εἶναι πολύτιμον ἐργαλεῖον διὰ μικρὰ μόνον κτήματα, μικρᾶς ἐκτάσεις κλπ. Τοὐναντίον εἰς μεγάλα κτήματα ὁ ἑλκυστὴρ καθίσταται δαπανηρός. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην εὑρίσκει ἐφαρμογὴν τὸ αὐτοκίνητον ἄροτρον, τὸ ὁποῖον εἶναι μὲν δυσκίνητον καὶ ἀπαιτεῖ προπαρασκευὴν διὰ τὴν χρησιμοποίησίν του εἰς ἄλλην ἐργασίαν, ἔχει ὅμως καλὸν βαθμὸν ἀποδόσεως.

Ἐπὶ πλέον ἀπὸ ἀπόψεως καλλιεργείας τὸ αὐτοκίνητον ἄροτρον πλεονεκτεῖ, διότι εἶναι πλέον εὐκίνητον ἀπὸ τὸ σύστημα ἑλκυστῆρος-ἀρότρου, ἔχει πολὺ μικρότερον μῆκος αὐτοῦ (διὰ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ὑννίων), καὶ δύναται εἰς δεδομένην στιγμὴν νὰ κινηθῇ ὀπίσθεν, πρᾶγμα δύσκολον διὰ τὸν ἑλκυστῆρα.

Αἱ τιμαὶ ἀγορᾶς τῶν αὐτοκινήτων ἀρότρων εἶναι μικρότεραι τῶν ἑλκυστήρων-ἀρότρων.

Ὁ ἑλκυστὴρ Filtz παρουσιάζει ἔναντι τῶν προηγουμένων συστημάτων τὰ ἑξῆς πλεονεκτήματα: 1) ὅτι ἔχει καλὸν βαθμὸν ἀποδόσεως· 2) ὅτι δύναται νὰ ἐργασθῇ διὰ διπλοῦ ἀρότρου εἰς συνεχεῖς ἀλληλαλλήλους γραμμάς· 3) ὅτι ἔχει μικρὸν βάρος· 4) ὅτι εἶναι ἀπηλλαγμένος τῶν δυσκολιῶν προσφύσεως καὶ τῶν ἀντιστάσεων πεδίλων. Μειονεκτεῖ δὲ αὐτῶν, διότι εἶναι σύστημα πολύπλοκον (φορεῖα, σχοινίον κλπ.), διότι δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς ἕλξιν ἐκτὸς τοῦ ἀγροῦ καὶ διότι ἡ τιμὴ ἀγορᾶς του εἶναι μεγάλη.

Καταναλώσεις καυσίμου. Αἱ καταναλώσεις εἰς βενζίνην εἶναι περίπου 280 γραμμάρια ἀνὰ ἵππον καὶ ὥραν. Γενόμενα πειράματα ἔδειξαν ὅτι ἡ κατανάλωσις διὰ κανονικὰ ἐδάφη εἰς βάθος 15 ἑκ. ἦτο 2 χιλιογρ. ἀνὰ στρέμμα. Εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως (λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν μετακινήσεων, καὶ ὅτι τὰ δοχεῖα ἔχουν μίαν ἀπώλειαν βενζίνης κλπ.) ἡ κατανάλωσις δὲν πρέπει νὰ ὑπολογισθῇ μικροτέρα τῶν 3 χιλιογρ. ἀνὰ στρέμμα κατὰ μέσον ὅρον. Ἐφόσον ἡ ἰσχὺς τοῦ βενζινοκινητῆρος αὐξάνει ἢ ἐλαττοῦται, αὐξομειοῦται ἀντιστοίχως καὶ ἡ κατανάλωσις κατὰ στρέμμα. Ἡ κατανάλωσις ἐπίσης ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ μήκους τῆς ἀρόσεως.

Ἡ κατανάλωσις τοῦ ἐλαίου διὰ τὴν λίπανσιν τῆς μηχανῆς κλπ. εἶναι περίπου τὸ 0,1 τῆς καταναλώσεως εἰς βενζίνην, ἡ δὲ κατανάλωσις τοῦ λίπους εἶναι περίπου 20 ἕως 30% ἐπὶ τῆς καταναλώσεως ἐλαίου.

Τὸ ἀπαιτούμενον προσωπικὸν διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ βενζιναρότρου εἶναι συνήθως εἷς ὁδηγὸς καὶ εἷς βοηθός. Εἰς τὴν περίπτωσιν λειτουργίας περισσοτέρων βενζιναρότρων ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐκτάσεως, τότε ἀπαιτοῦνται εἷς ὁδηγὸς δι' ἕκαστον βενζινάροτρον καὶ εἷς βοηθὸς δι' ὁλόκληρον τὴν ὁμάδα.

Ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ βενζινάροτρον ἔχει ἀνάγκην ὁδηγοῦ καὶ βοηθοῦ, ἀνεξαρτήτως τοῦ μεγέθους αὐτοῦ, συνάγομεν ὅτι συμφέρει ἡ χρῆσις βενζιναρότρων κατὰ τὸ δυνατὸν μεγάλης δυνάμεως. Φροντίζομεν δηλαδὴ νὰ ἐκτελῆται ἡ ἐργασία (ἐφόσον εἶναι δυνατὸν) δι' ἑνὸς βενζιναρότρου μεγάλου, ἀντὶ διὰ περισσοτέρων μικρῶν, χωρὶς νὰ φθάνωμεν εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἀγορᾶς πολὺ βαρέος μηχανήματος.

Τὸ βενζινάροτρον, πλὴν τῆς καθαρᾶς ἐργασίας ἀρόσεως, δύναται νὰ ἐκτελέσῃ πλῆθος ἄλλων ἐργασιῶν. Οὕτω δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ δι' ἄνοιγμα χανδάκων, δι' ἕλξιν σβαρνῶν, δι' ἕλξιν σποφέων ἢ θεριστικῶν μηχανῶν, διὰ κίνησιν ἀντλιῶν, ἀλωνιστικῶν μηχανῶν, χορτοπιεστικῶν μηχανῶν, μύλων, καθαριστηρίων σπόρων, ἐφοδιαζόμενον δὲ μὲ εἰδικοὺς μηχανισμοὺς δύναται ἀκόμη νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ κοπὴν ἢ ἐκρίζωσιν δένδρων, δι' ἄνοιγμα λάκκων πρὸς δενδροφύτευσιν κτλ.

Ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσι πλεῖστα βενζινάροτρα ἐν λειτουργίᾳ, χρησιμοποιούμενα εἴτε ὑπὸ τῶν γεωργῶν τῶν ἐχόντων σημαντικὰς κάπως ἐκτάσεις, εἴτε ὑπὸ τῶν γεωργικῶν συνεταιρισμῶν. Ἐπίσης ἡ Ἐπιτροπὴ Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων ἔφερε βενζινάροτρα καὶ πετρελαιάροτρα μεγάλης ἰσχύος, διὰ τῶν ὁποίων ἐνεργεῖ τὰς ἐκχερσώσεις τῶν γαιῶν ἐν Μακεδονίᾳ.

Τῷ 1917 τὸ κράτος εἶχε φέρει ἐξ Ἀμερικῆς 200 βενζινάροτρα Stock (ὡς καὶ 200 ἀλωνιστικὰς μηχανάς), ἅτινα ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὰς ἀρόσεις καὶ τοὺς ἀλωνισμοὺς κατὰ τὸν πόλεμον, ὅτε ὑπῆρχε μεγίστη ἔλλειψις ἀροτήρων. Ι. ΣΙΝΗΣ

βενζίνη (ἡ), κοιν. *μπενζίνα* (γαλλ. essence, benzine, gazoline, γερμ. benzin, ἀγγλ. motor spirit).

— [ΧΗΜ.] Ὑπὸ τὸ περιληπτικὸν ὄνομα *βενζίνη* νοοῦμεν σειρὰν πτητικῶν ῥευστῶν καυσίμων, ἀποτελουμένων ἐκ μειγμάτων διαφόρων ὑδρογονανθράκων.

1) *Βενζίνη πετρελαίου* ἢ *κυρίως βενζίνη*. Αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ τῶν εἰς χαμηλήν, κάτω τῶν 150°, θερμοκρασίαν ἀποσταζόντων συστατικῶν τοῦ ἀκαθάρτου πετρελαίου. Τὸ ἀπόσταγμα τοῦτο (*ἀκαθάριστος βενζίνη*) καθαρίζεται διὰ κατεργασίας διὰ πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος καὶ νατρορρύμματος καὶ ἀκολούθως ὑποβάλλεται εἰς νέαν ἀπόσταξιν. Κατὰ ταύτην διαχωρίζεται εἰς διάφορα κλάσματα, ἤτοι τὰ πρῶτον ἀποστάζοντα εἰς θερμοκρασίαν 40—70° συστατικά, ἅτινα κέκτηνται εἰδ. βάρος 0,640—0,660 καὶ καλοῦνται *πετρελαϊκὸς αἰθὴρ* ἢ *γαζολίνη*, ἀκολούθως τὸ μεταξὺ 70 καὶ 100° ἀποστάζον κλάσμα, ὅπερ ἔχει εἰδικὸν βάρος 0,660—0,700 καὶ ἀποτελεῖ τὴν κυρίως *βενζίνην*, περαιτέρω τὸ μεταξὺ 100 καὶ 120° (εἰδ. βάρος 0,700—0,720) ἀπόσταγμα, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν *λιγροΐνην*, καὶ τέλος τὸ μεταξὺ 120 καὶ 150° (εἰδ. βάρος 0,720—0,740), ὅπερ καλεῖται *καθαριστικὸν ἔλαιον*. Τὰ ἀνώτερα ἀποστάγματα εἶναι πετρέλαιον καὶ ὀρυκτέλαια. Αἱ βενζῖναι αὗται εἶναι ἄχροα, εὐανάφλεκτα ὑγρά, ἀποτελούμενα χημικῶς ἐκ μειγμάτων ὑδρογονανθράκων τῆς σειρᾶς τοῦ μεθανίου, δι' ὃ καὶ εἶναι ἀδρανεῖς εἰς τὰ διάφορα χημικὰ ἀντιδραστήρια καὶ εἰδικώτερον τὸ καπνίζον νιτρικὸν ὀξὺ (χαρακτηριστικὴ διαφορὰ ἀπὸ τὰς ἐκ λιθανθράκων βενζίνας). Χρησιμοποιοῦνται ὡς ἐξαίρετον διαλυτικὸν ὑγρὸν διὰ τὰ λίπη καὶ ἔλαια, ῥητίνας καὶ καουτσούκ, εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν λιπῶν, τῶν κόμμεων καὶ εἰς τὰ χημικὰ καθαριστήρια καὶ τέλος ὡς καύσιμος ὕλη διὰ τὰς βενζινομηχανάς.

2) *Βενζίνη τῶν λιθανθράκων*. Αὕτη εὑρίσκεται εἰς μεγάλας ποσότητας ἐν τῇ πίσσῃ τῶν φωταεριοποιείων καὶ κυρίως τῶν ἐργοστασίων παραγωγῆς κώκ. Ἐκ τῆς πίσσης ταύτης ἀποχωρίζεται δι' ἀποστάξεως. Τὸ μεταξὺ 70° καὶ 110° ἀποστάζον ὑγρὸν διαχωρίζεται ἐπὶ πλείονα κλάσματα, ἐξ ὧν τὸ μεταξὺ 80 καὶ 115° βρᾶζον καλεῖται *ἀκαθάριστον βενζόλιον*, τὸ δὲ ἄνω τῶν 115° ἀποτελεῖ τὴν *βενζίνην τῶν λιθανθράκων* τοῦ ἐμπορίου. Ἡ βενζίνη τῶν λιθανθράκων εἶναι ἄχρουν ὑγρόν, ὡς καὶ ἡ ἐκ πετρελαίων βενζίνη, διαφέρουσα αὐτῆς κατὰ τὸν μέγαν βαθμὸν ζέσεως, τὸ μέγα εἰδικὸν βάρος (0,900) καὶ τὸ σπουδαιότερον κατὰ τὴν χημικὴν σύστασιν. Ἡ ἐκ λιθανθράκων βενζίνη δὲν ἀποτελεῖται ἐξ ὑδρογονανθράκων τῆς σειρᾶς τοῦ μεθανίου, ἀλλ' ἐξ ὑδρογονανθράκων τῆς σειρᾶς τοῦ βενζολίου, ἤτοι βενζολίου, τολουολίου, ξυλολίου καὶ κουμολίου. Ἐπὶ τῆς διαφόρου ταύτης χημικῆς συστάσεως βασίζεται καὶ ἡ μέθοδος πρὸς διάκρισιν τῆς βενζίνης τῶν λιθανθράκων ἀπὸ τῆς βενζίνης τῶν πετρελαίων. Οὕτω διὰ κατεργασίας μετὰ καπνίζοντος νιτρικοῦ ὀξέος ἡ πρώτη διαλύεται διαυγῶς, σχηματιζομένου καὶ νιτροβενζολίου, ἐνῷ ἡ δευτέρα εἴδομεν ὅτι δὲν ἀντιδρᾷ. Ἐπίσης ἡ ἐκ λιθανθράκων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐκ πετρελαίων, διαλύει τὴν ἄσφαλτον, τὴν πίσσαν τῶν λιθανθράκων καὶ τὸ πικρικὸν ὀξύ, καίεται δὲ μετὰ ἐντονωτέρου αἰθαλιζούσης φλογὸς καὶ διαλύεται εἰς ἀλκοόλην 90°. Χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ πράξει ὡς διαλυτικὸν ὑγρὸν καὶ ὡς πρώτη ὕλη ἐν τῇ βιομηχανίᾳ τῶν χρωμάτων.

3) *Βενζίνη τῶν φαιανθράκων* (*σολαρέλαιον, φωτογόνον*). Αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ τῶν εἰς χαμηλὴν θερμοκρασίαν βραζόντων συστατικῶν τῆς πίσσης τῶν φαιανθράκων, ἔχει εἰδικὸν βάρος 0,800—0,820 καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς καθαρισμὸν τῆς παραφίνης καὶ πρὸς ἐξάλειψιν κηλίδων.

4) *Συνθετικὴ βενζίνη*. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω τριῶν εἰδῶν βενζίνης, ἐξ ὧν ἀσυγκρίτως σημαντικώτερον εἶναι τὸ πρῶτον, συστηματικαὶ ἐγένοντο ἔρευναι καὶ πρὸς συνθετικὴν παρασκευὴν βενζίνης δι' ἀπ' εὐθείας χρησιμοποιήσεως ἄνθρακος ἢ ὀξειδίων αὐτοῦ. Ἐκ τῶν ὑποδειχθεισῶν μεθόδων σπουδαιότεραι εἶναι ἡ τοῦ Fischer δι' ἀναγωγῆς τοῦ μονοξειδίου τοῦ ἄνθρακος δι' ὑδρογόνου παρουσίᾳ καταλυτικῶν μέσων καὶ ἡ τοῦ Bergius δι' ἐπιδράσεως ὑδρογόνου ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ ἄνθρακος εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν. Πλὴν τῶν δύο τούτων ἀρχικῶν μεθόδων ἔχει ὑποδειχθῆ καὶ σειρὰ ὅλη ἄλλων, ἅπασαι ὅμως αἱ μέθοδοι αὗται, πρός τὸ παρὸν τοὐλάχιστον, δὲν δύνανται ἀπὸ ἀπόψεως τιμῆς νὰ συναγωνισθῶσι τὴν φυσικὴν βενζίνην καὶ παραμένουσιν εἰσέτι ὡς μέθοδοι ἐπιστημονικοῦ μόνον ἐνδιαφέροντος. Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

—[ΒΙΟΜΗΧ.] Κυρία χρησιμοποίησις τῆς βενζίνης ἐν τῇ τεχνικῇ εἶναι ἡ ὡς καυσίμου εἰς μηχανὰς ἐσωτερικῆς καύσεως, κινούσας αὐτοκίνητα, ἀε-

Digitized by Google

ροπλάνα καὶ ἀερόπλοια, ὡς καὶ εἰς μικρὰς σταθερὰς κινητηρίους μηχανάς.

Βενζίνη ἐξ ἀποστάξεως. Ἡ παραγωγὴ τῆς βενζίνης προῆλθε κατ' ἀρχὰς ἐκ τῆς ἀνάγκης ν' ἀφαιρεθοῦν ἀπὸ τὸ φωτιστικὸν πετρέλαιον τὰ πτητικὰ συστατικά, τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν κίνδυνον ἐκρήξεως κατὰ τὴν καῦσιν αὐτοῦ ἐντὸς λυχνιῶν. Ἐθεωρεῖτο δὲ τότε ὡς ὕλη σχεδὸν ἄχρηστος, δι' ὃ καὶ ἐκαίετο συχνότατα εἰς τὸν τόπον τῆς παραγωγῆς. Ἡ ταχυτάτη ὅμως καὶ καταπληκτικὴ διάδοσις τῶν κινητήρων ἐσωτερικῆς καύσεως ἀνύψωσε τὴν βενζίνην ἀπὸ ἀχρήστου παραπροϊόντος εἰς τὸ κύριον προϊὸν τῆς βιομηχανίας τοῦ πετρελαίου. Σήμερον δὲ φέρεται αὕτη εἰς τὰς διεθνεῖς ἀγορὰς μεταξὺ τῶν εἰδῶν τῆς πρώτης ἀνάγκης, ὡς ὁ ἄνθραξ, ὁ σῖτος, ὁ βάμβαξ κλπ. Προϊόντος τοῦ χρόνου, λόγῳ τοῦ συνεχοῦς πολλαπλασιασμοῦ τῶν αὐτοκινήτων, ἡ ἐκ τῆς ἀποστάξεως τοῦ ἀκαθάρτου πετρελαίου παραγομένη βενζίνη ἤρχισε νὰ μὴ ἐπαρκῇ εἰς τὴν διαρκῶς αὔξουσαν ζήτησιν αὐτῆς. Ἡ ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ἄλλως τε οἰκονομικοὺς ὅρους ἀπόσταξις μεγαλυτέρων ποσοτήτων ἀκαθάρτου πετρελαίου θὰ ἦτο προβληματική, καὶ τοῦτο, διότι, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ φρέατα δὲν θ' ἀπέδιδον τὴν ἀναγκαιοῦσαν ποσότητα, θὰ προέκυπτε δ' ἀφ' ἑτέρου καὶ τὸ δυσχερέστατον πρόβλημα τῆς διαθέσεως τῶν βαρυτέρων συστατικῶν, τὰ ὁποῖα ἀπομένουν μετὰ τὴν ἀπόσταξιν τῆς βενζίνης.

Βενζίνη ἐκ διασπάσεως. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα μέχρι τοῦ 1905, ὁπότε ἀνεκαλύφθησαν νέαι μέθοδοι διασπάσεως τῶν μορίων τῶν βαρυτέρων ὑδρογονανθράκων μὲ παραγωγὴν ἐξ αὐτῶν κατωτέρων μελῶν πλουσιωτέρων εἰς ὑδρογόνον καὶ ὑπολείμματος ἐκ κώκ. Ἤδη τὸ τρίτον σχεδὸν τῆς ἀμερικανικῆς παραγωγῆς βενζίνης (1927: 100 ἐπὶ 330 ἑκατομμυρίων barrels) προέρχεται ἐκ διασπάσεως πετρελαίων.

Βενζίνη ἐκ συμπυκνώσεως ἀερίων. Ἐκτὸς ὅμως τῆς μεθόδου ταύτης, κατωρθώθη καὶ ἡ παραγωγὴ ρευστῆς βενζίνης διὰ συμπιέσεως τῇ βοηθείᾳ ἀντλιῶν καὶ ψύξεως τῶν ἐξ ὑδρογονανθράκων ἀποτελουμένων ἀερίων, τὰ ὁποῖα κατὰ κανόνα συνοδεύουν τὰ ἀκάθαρτα πετρέλαια κατὰ τὴν ἀνάβλυσίν των. Ἡ οὕτω λαμβανομένη βενζίνη ἀναμειγνύεται μετὰ τῆς ἐξ ἀποστάξεως, ὅπως καταστήσῃ ταύτην ἐλαφροτέραν καὶ τὴν ἐμπλουτίσῃ εἰς πτητικώτερα συστατικά. Ἑτέρα μέθοδος συμπυκνώσεως τῶν ἀερίων αὐτῶν εἶναι ἡ ἐκ τῶν κάτω διοχέτευσις αὐτῶν διὰ πύργων, ὅπου καταιονίζεται βροχὴ πετρελαίου, τὸ ὁποῖον, παρουσιάζον μεγάλην ἐπιφάνειαν, ἀπορροφᾷ εὐχερῶς τὰ ἀέρια. Εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας λειτουργοῦν κατὰ τὸ τρέχον ἔτος 1155 ἐγκαταστάσεις συμπυκνώσεως βενζίνης ἐκ φυσικῶν ἀερίων, παράγουσαι ἐτησίως περὶ τὰ 900 ἑκατομμύρια γαλλόνια.

Βενζίνη ἐξ ἄνθρακος. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τέλος ἐπενοήθησαν διάφοροι τρόποι τεχνικῆς συνθέσεως βενζίνης ἀπὸ ἄνθρακα καὶ ὑδρογόνον. Χῶραι στερούμεναι πηγῶν πετρελαίων, ἀλλ' ἔχουσαι ἀφθονίαν ἄνθρακος, ὡς ἡ Γερμανία, ἡ Ἀγγλία, τὸ Βέλγιον, ἡ Ἰαπωνία κλπ., ἐνδιαφέρονται τὰ μέγιστα διὰ τὴν τελειοποίησιν τῶν μεθόδων αὐτῶν καὶ παρέχουν σημαντικωτάτην οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν εἰς τὰ μὲ τὴν ἐντολὴν ταύτην ἐπιφορτισμένα ἐργαστήρια. Ἐκ τῶν μεθόδων αὐτῶν ἡ συμφερωτέρα φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ δι' ἀποστάξεως γαιανθράκων καὶ λιγνιτῶν ὑπὸ χαμηλὴν θερμοκρασίαν παραγωγὴ πίσσης καὶ κώκ. Δι' ἀναποστάξεως τῆς πίσσης λαμβάνεται τὸ πετρέλαιον, ἐκ τούτου δὲ ἡ βενζίνη. Περὶ τὰς 60 μεγάλαι ἐγκαταστάσεις λειτουργοῦσαι ἐπὶ παρεμφεροῦς ἀρχῆς εἶναι ἤδη ἐν λειτουργίᾳ εἰς διαφόρους χώρας, τείνουσαι, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ καταστήσουν ὅσον τὸ δυνατὸν αὐτάρκεις καὶ μὴ ἐξαρτωμένας ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ χώρας στερουμένας πετρελαιοφόρων ἐκτάσεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐνισχύσουν τὴν φθίνουσαν παραγωγὴν γαιανθράκων. Οἰκονομικὰς ἐπιτυχίας δύνανται νὰ σημειώσουν αἱ τοιαῦται ἐγκαταστάσεις μόνον ἐφ' ὅσον ἔχει ἐξασφαλισθῆ καὶ ἡ κατανάλωσις τοῦ ἀπομένοντος κὼκ εἴτε εἰς οἰκιακὴν θέρμανσιν εἴτε παρὰ τῆς βιομηχανίας. Ἐξ ἄλλου καὶ ἡ εὐθηνὴ τιμὴ τῆς φυσικῆς βενζίνης περιορίζει τὴν κατανάλωσιν τῆς ἐξ ἀποστάξεως ἀνθράκων συνθετικῆς βενζίνης εἰς τὰς χώρας τῆς παραγωγῆς μόνον.

Μεταφορὰ βενζινῶν. Ἡ μεταφορὰ μεγάλων ποσοτήτων βενζίνης ἀπὸ τῶν τόπων τῆς παραγωγῆς εἰς τὰς ἐπιτοπίους δεξαμενὰς ἀποθηκεύσεως καὶ εἰς τὰ μεγάλα κέντρα καταναλώσεως γίνεται διὰ σωληνώσεων μήκους πολλάκις χιλιάδων χιλιομέτρων. Ἡ ροὴ αὐτῆς ἐξασφαλίζεται δι' εἰδικῶν ἀντλιῶν ἐγκατεστημένων κατὰ διαστήματα. Ἡ κατὰ θάλασσαν μεταφορὰ ἐκτελεῖται διὰ δεξαμενοπλοίων, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ βενζίνη ἀντλεῖται πάλιν καὶ ἀποθηκεύεται ἀπ' εὐθείας εἰς παρακτίους ἐγκαταστάσεις κυλινδρικῶν δεξαμενῶν, ἡ χωρητικότης τῶν ὁποίων ὑπερβαίνει ἐνίοτε καὶ τοὺς 5000 τόν. Αὐτοκίνητα ἢ σιδηροδρομικὰ ὀχήματα μὲ δεξαμενὰς μεταφέρουν τὴν βενζίνην μέχρι τῶν τόπων τῆς λιανικῆς πωλήσεως. Εἰς τὸν καταναλωτὴν παρέχεται ἡ βενζίνη δι' εἰδικῶν ἀντλιῶν, αἱ ὁποῖαι, ἐκτὸς τοῦ ὅτι συγκεντρώνουν ἀκρίβειαν μετρήσεως, ἐξασφαλίζουν καὶ ἀπὸ κινδύνους ἀναφλέξεως καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς δυστυχημάτων, λόγῳ τῆς πλήρους στεγανότητος τοῦ μηχανήματος, ἢ μεταφέρεται καὶ πωλεῖται ἐντὸς λευκοσιδηρῶν δοχείων. Ἐντὸς τοιούτων δοχείων ἐνεργεῖται καὶ ἡ ἀποστολὴ τῆς βενζίνης εἰς τὰ μικρότερα κέντρα καταναλώσεως. Αἱ ἐγκαταστάσεις διὰ τὴν μηχανικὴν αὐτόματον κατασκευήν, πλήρωσιν, ἀποθήκευσιν ἢ φόρτωσιν τῶν δοχείων τῆς βενζίνης, ἔχουν σὺν τῷ χρόνῳ τελειοποιηθῆ μέχρις ἀφθάστου βαθμοῦ, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ταχύτητα καὶ τὴν οἰκονομίαν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν τελειότητα.

Ἐπίδρασις τῆς ποιότητος τῆς βενζίνης ἐπὶ τῆς λειτουργίας τῶν μηχανῶν. Ἡ αὔξουσα ζήτησις τῆς βενζίνης εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν εἰς τὰς βενζίνας προσθήκην κλασμάτων ὀλιγώτερον πτητικῶν συστατικῶν, τὰ ὁποῖα ἀφίνοντο πρότερον εἰς τὰ πετρέλαια. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας παρίσταται ἀνάγκη νὰ τροποποιηθοῦν καὶ αἱ βενζινομηχαναί, ὥστε νὰ δύνανται νὰ καταναλίσκουν καλῶς καὶ τὰς βαρυτέρας βενζίνας. Αὗται ἀπαιτοῦν, ἀφ' ἑνὸς μὲν προθέρμανσιν τοῦ μείγματος καὶ περιορίζουν τὴν μεγίστην δυνατὴν συμπίεσιν καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ τὸν θερμικὸν βαθμὸν ἀποδόσεως τῆς μηχανῆς. Ἀφ' ἑτέρου δὲ πέραν ὡρισμένου σημείου συμπιέσεως αἱ βαρύτεραι βενζῖναι δεικνύουν βιαίαν ἀνάφλεξιν καὶ μείωσιν τῆς ἀποδόσεως ἔργου τῆς μηχανῆς. Τὸ ζήτημα τῶν βιαίων ἀναφλέξεων μὲ διαφόρους σχέσεις συμπιέσεως ἐντὸς τῶν κυλίνδρων ἐμελετήθη τελείως ὑπὸ τοῦ Ricardo, εἰς εἰδικὸν ἐργαστήριον δοκιμασίας βενζινῶν καὶ βενζινομηχανῶν, ἀποδείξαντος τὴν ἀξίαν τῆς ὑπάρξεως τῶν κυκλικῶν ὑδρογονανθράκων ἐντὸς τῆς βενζίνης, πρὸς ἀποτροπὴν τῆς βιαίας ἀναφλέξεως. Ἡ ὕπαρξις τῶν συστατικῶν τούτων ἐκτὸς τούτου ἐπιτρέπει τὴν ἀνάπτυξιν μεγαλυτέρας συμπιέσεως καὶ αὔξησιν τοῦ θερμικοῦ βαθμοῦ ἀποδόσεως. Εἰς ὅσας ἑπομένως βενζίνας ἡ περιεκτικότης εἰς κυκλικοὺς ὑδρογονάνθρακας εἶναι ἐκ φύσεως μικρά, προστίθεται βενζόλη ἢ ὀργανικαὶ ἑνώσεις μετάλλων (αἰθυλικὸς μόλυβδος), αἱ ὁποῖαι ἐπιφέρουν τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα. Οἱ βενζινοκινητῆρες τῶν ἀεροπλάνων, οἱ ὁποῖοι πρέπει νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν οἰκονομικοὶ εἰς βενζίνην, κατασκευάζονται μὲ σχέσιν συμπιέσεως τόσον ὑψηλήν, ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν εἰς αὐτοὺς αἱ κοιναὶ βενζῖναι, ἀλλὰ εἰδικαὶ (aviation), συγκείμεναι κυρίως ἐξ ἐλαφρῶν κεκορεσμένων λιπαρῶν ὑδρογονανθράκων, ὑπὸ προσθήκην ἀναλόγου ποσότητος κυκλικῶν, ὡς βενζολίου ἢ τολουολίου ἢ μεταλλοργανικῶν ἑνώσεων.

Ἄλλαι χρήσεις τῆς βενζίνης. Λίαν πτητικῆς βενζίνης γίνεται χρῆσις εἰς μηχανήματα ψύξεως. Ἐλαφρὰ βενζίνη, ζέουσα εἰς θερμοκρασίας κάτω τῶν 100° βαθμῶν, χρησιμοποιεῖται συχνὰ ἐξητμισμένη καὶ ἀναμεμειγμένη μετ' ἀέρος πρὸς παραγωγὴν ἀεραερίου (βλ. λ.) διὰ φωτισμὸν οἰκιῶν καὶ ἐπαύλεων, εὑρισκομένων ἐκτὸς πόλεων.

Εἰδικαὶ βενζῖναι ἐλαφραὶ καὶ λίαν καθαραὶ χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἐξαγωγὴν ἐλαίων ἀπὸ σπόρους ἢ καὶ αἰθερίων ἐλαίων ἀπὸ ἄνθη κτλ. Ὁ βαθμὸς ἀποστάξεως τοιούτων βενζινῶν κυμαίνεται ἀπὸ 80°—120° C.

Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται ἡ βενζίνη ὡς διαλυτικὸν τοῦ καουτσοὺκ εἰς τὴν κατασκευὴν λεπτῶν ἀντικειμένων ἐξ ἐλαστικοῦ.

Μεγάλαι τέλος ποσότητες βαρείας βενζίνης, ἢ μᾶλλον ἐλαφροῦ πετρελαίου, χρησιμοποιοῦνται ὡς διαλυτικὰ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *ὀρυκτὴ τερπεντίνη* εἰς τὴν παρασκευὴν χρωμάτων καὶ βερνικίων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ricardo* «The internal combustion Engine», (Blakie & Sons Ltd, 50 Old Bailey. London).—*Ellis & Meigs*: «Gazoline and other Motor Fuels», (D. Van Nortrand Co New York).—*Formanek*: «Benzine and Mineral Lubricants», (Scott Greenwood and Son)—.*James Kewley*: «The Petroleum & allied Industries», (Baillière, Tindall and Con 8 Henrietta street.Covent Garden-London).—*Shrader*: «Solvent extraction» (Chem. & Met. Eng. Vol. 25 p. 94.).

Α. ΜΕΛΕΓΚΟΒΙΤΣ

—[ΕΜΠΟΡ.] Τὸ ἐμπόριον τῆς βενζίνης εἰς τὴν Ἑλλάδα μόλις ἀπὸ τοῦ 1912 ἤρχισεν ἀναφαινόμενον, κατ' ἀρχὰς ἐν πολὺ μικρᾷ κλίμακι λόγῳ τῶν δυσμενῶν ἐξ αἰτίας τοῦ πολέμου συνθηκῶν, ἀπὸ τοῦ 1920 ὅμως μὲ ἁλματικὰς προόδους, παρακολουθοῦν τὴν ἀθρόαν εἰσαγωγὴν αὐτοκινήτων. Σήμερον (1928) ἡ ἐτησία κατανάλωσις βενζίνης ἐν Ἑλλάδι ἀνέρχεται περίπου τοὺς 30,000 τόννους, ὧν πλέον τῶν 50% διατίθενται ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ καὶ 7% ἐν Θεσσαλονίκῃ. Ὁ κατωτέρω πίναξ ἐμφαίνει τὰς ἀπὸ τοῦ 1916 εἰσαχθείσας κατ' ἔτος ποσότητας μετὰ τῆς ἐκ δραχμῶν ἀξίας των:

Ἔτη	Τόννοι	Ἀξία	Ἔτη	Τόννοι	Ἀξία
1916	206	841125	1923	7946	53036182
1917	35	135710	1924	14842	87559730
1918	161	289027	1925	24275	150026127
1919	1655	2978807	1926	23465	187034712
1920	5732	11184705	1927	28519	266143255
1921	5179	11073120	1928	25877	198176798
1922	6744	29905903	9 μην.		

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς λιμένας εἰσαγωγῆς βενζίνης, εὐνόητον ὅτι τὴν μείζονα κίνησιν (1927) ἔχει ὁ τοῦ Πειραιῶς (79%), εἶτα δ' ἔρχονται οἱ τῆς Θεσσαλονίκης (17%), τὰ ὑπόλοιπα δὲ (4%) ἀναλογοῦσιν εἰς τοὺς λοιποὺς λιμένας, ὧν προεξέχουσι κατὰ σειρὰν οἱ Καβάλλας, Πρεβέζης, Ἀλεξανδρουπόλεως, Βόλου, Μυτιλήνης, Χίου, Σάμου κλπ. Ἡ προέλευσις δὲ τῶν βενζινοφορτίων κυρίως εἶναι ἀπὸ τοῦ 1923—1927 ἐκ Ρουμανίας, κατὰ τὸ 1928 ὅμως ἐν μέρει καὶ τῆς Ρωσίας. Κατὰ τὰ 1919-1922 ἡ βενζίνη εἰσήγετο ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ἐκ τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Κατὰ τὰ παλαιότερα ἔτη ἐγίνετο εἰσαγωγὴ ἐκ τῶν Ὀλλανδικῶν Ἰνδιῶν.

Ἐκ τῶν παγκοσμίως ἐνεργούντων ἐμπόριον βενζίνης ἐν Ἑλλάδι ἐργάζονται ἤδη πέντε ἑταιρεῖαι, ἡ πρώτη ἐγκατασταθεῖσα «Standard Oil Co Ltd» καὶ αἱ «Shell Co (Helias) Ltd», «Stean Romana» καὶ «Socombel». Ἐκ τούτων τὴν μείζονα κίνησιν ἔχουσι δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα αἱ δύο πρῶται· ἡ τρίτη ἐργάζεται ἐν Μακεδονίᾳ κυρίως. Αἱ Shell καὶ Standard ἔχουσιν εἰδικὰς ἐγκαταστάσεις ἀποθηκεύσεως καὶ συσκευῆς βενζίνης ἐν Πειραιεῖ, ὡς καὶ ἐργοστάσια κατασκευῆς λευκοσιδηρῶν δοχείων, ἡ πρώτη μάλιστα ἵδρυσεν ἤδη τοιαύτας καὶ ἐν Βόλῳ, ἡ Stean δ' ἔχει ἐγκαταστάσεις ἐν Θεσσαλονίκῃ. Ἡ βενζίνη πωλεῖται εἰς δοχεῖα τῶν 12,75 χιλιογρ., ἐν Ἀθήναις δὲ καὶ Πειραιεῖ καὶ ἐξ ὑπογείων ἀποθηκῶν μέσῳ βενζιναντλιῶν (βλ. λ.).

Διὰ τὴν κατανάλωσιν τῆς βενζίνης ἔχουσιν ἱδρυθῆ καθ' ὅλην τὴν χώραν πρακτορεῖα μὲν καὶ ὑποπρακτορεῖα διαφόρων ἐκ τῶν ὡς ἄνω ἑταιρειῶν εἰς τὰ κυριώτερα κέντρα, πρατήρια δὲ πανταχοῦ ἔνθα κυκλοφορεῖ αὐτοκίνητον. Εἰδικὸν προεδρικὸν διάταγμα (ἀπὸ 20 Αὐγούστου 1928, τροποποιηθὲν διὰ τοῦ ἀπὸ 23 Ὀκτωβρίου 1928) ρυθμίζει τὰ τῆς ἐναποθηκεύσεως τῆς βενζίνης ἐντὸς πρατηρίων καὶ σταθμῶν αὐτοκινήτων καὶ τῆς διαθέσεως ταύτης εἰς τοὺς καταναλωτάς, καὶ τοῦτο πρὸς ἀποφυγὴν δυστυχημάτων. Ἰδίως τὸ διάταγμα τοῦτο ἀφορᾷ τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ, εἰς ἃς πόλεις ἀπαγορεύει μετὰ τὴν 27 Ἰανουαρίου 1929 νὰ λειτουργῶσιν ἐντὸς τῆς περιφερείας τοῦ σχεδίου των πρατήρια βενζίνης διὰ δοχείων, ἐπιτρεπομένης τῆς χρησιμοποιήσεως βενζιναντλιῶν μόνον, καὶ τούτων ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας εἰδικῶς ἀναγραφομένας.

Πρὸ τοῦ 1925 ὁ εἰσαγωγικὸς δασμὸς τῆς βενζίνης ἦτο 10 χρ. δρχ. κατὰ 100 χγρ., αὐξηθεὶς ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1926 εἰς 12 χρ. δρχ. (κλάσις 103 στ'), εἰς ἃς προσθετέον 30% (ποσοστὸν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀναγκαστικοῦ δανείου). Πλὴν ὅμως τοῦ ἀνωτέρω δασμοῦ διὰ τοῦ ἄρθρου 4 τοῦ νόμου 3651 (ἔτους 1918), τροποποιηθέντος τῷ 1927, ἐνεκρίθη ὅπως ὁ εἰσαγωγικὸς δασμὸς ἐπὶ τῆς βενζίνης αὐξάνῃ κατὰ ποσοστὸν ἐπαρκοῦν, ὅπως ἐξ αὐτοῦ εἰσπράττωνται 15.000.000 δρχ. ἐτησίως, ποσὸν διατιθέμενον διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ «Ταμείου τροχαίας κινήσεως» μέχρι τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ ἐν λόγῳ ταμείου (πρόνοια ὑπὲρ τῶν στερηθέντων τῆς ἐργασίας των ἁμαξηλατῶν). Τὸ ὡς ἄνω ποσοστόν, ὁριζόμενον ἑκάστοτε διὰ διατάγματος, εἶναι ἤδη, ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου 1926, 80% ἐπὶ τοῦ δασμοῦ. Δ. Ε. Μ.

—[ΦΑΡΜΑΚ.] *Ἡ ἰατρικὴ βενζίνη* (Benzinum medicinale, Benzinum petrolei) δὲν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς τὴν βενζίνην τοῦ ἐμπορίου. Αὕτη ἀποτελεῖ καλῶς κεκαθαρμένον κλάσμα βενζίνης, ὅπερ δέον νὰ ἔχῃ εἰδ. βάρος 0,64—0,67 καὶ νὰ ζέῃ εἰς 55—57° κατὰ τὴν γερμανικὴν φαρμακοποιίαν. Ἡ ἑλβετικὴ φαρμακοποιία ἀπαιτεῖ εἰδ. βάρος 0,66—0,70 καὶ σημεῖον ζέσεως 50—60. Εἶναι ὑγρὸν ἄχρουν μὴ φθορίζον, ἰσχυρᾶς καὶ οὐχὶ δυσαρέστου ὀσμῆς, ἀδιάλυτον ἐν ὕδατι, διαλυτὸν περίπου εἰς διπλάσιον ποσὸν ἀλκοόλης, εὐκόλως μειγνύμενον μετὰ τοῦ αἰθέρος, βενζολίου, χλωροφορμίου καὶ λιπαρῶν ἐλαίων. Δέον νὰ φυλάσσηται εἰς τόπον ψυχρὸν καὶ εἰς καλῶς κεκλεισμένας φιάλας. Ἐν μείγματι μετ' αἰθέρος (1 : 4) ἀποτελεῖ τὸ τοπικὸν ἀναισθητικὸν Richardson. Ἐσωτερικῶς χορηγεῖται ὡς ἀντιζυμωτικὸν ἐπὶ ζυμώσεων τοῦ στομάχου, ἐν ἰξώδει μείγματι, γαλακτώματι ἢ καψακίοις, πολλάκις τῆς ἡμέρας. Κ. Γ. Μ.

βενζινοκινητὴρ (ὁ)· βλ. βενζινομηχανή.

βενζινοκίνητος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· ὁ διὰ βενζινομηχανῆς (βλ.λ.) κινούμενος: «βενζινοκίνητον ἄροτρον» (βλ. βενζινάροτρον), «βενζινοκίνητος λέμβος» (βλ. βενζινάκατος).

βενζινομηχανὴ (ἡ) ἢ *βενζινοκινητὴρ* (ὁ) [*Μηχανολ.*]. Ἡ κινητήριος μηχανὴ διὰ τῆς ὁποίας μετατρέπεται ἡ χημικῶς δεδεμένη ἐνέργεια τῆς βενζίνης καὶ τῶν λοιπῶν ἐλαφρῶν κινητηρίων ἐλαίων εἰς ἔργον μηχανικὸν διὰ τῆς ἐντὸς κυλίνδρου ἐκρήξεως κροτοῦντος μείγματος, ἀποτελουμένου ἐξ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος καὶ ἐξ ἀτμῶν τῶν ἐλαίων τούτων. Αἱ βενζινομηχαναὶ κατὰ ταῦτα ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν θερμοκινητηρίων μηχανῶν ἐσωτερικῆς καύσεως, τῶν ὁποίων ὁ θερμικὸς κύκλος ἐκτελεῖται διὰ τῆς παλινδρομικῆς κινήσεως ἐμβόλου ἐντὸς κυλίνδρου.

Digitized by Google

Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1860, ὁπότε κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Lenoir ἡ πρώτη μηχανὴ ἐσωτερικῆς καύσεως, ἡ ὁποία ἦτο διπλῆς ἐνεργείας καὶ ἐλειτούργει διὰ φωταερίου καί, μετέπειτα ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν προσπαθειῶν ὅπως καταστῇ δυνατὴ ἡ κατασκευὴ μηχανῆς οἰκονομικοῦ τύπου, διὰ καύσεως μείγματος ἐντὸς κυλίνδρου, κατενοήθη ἡ μεγάλη σημασία τὴν ὁποίαν ἐνέχει διὰ τὴν ἀπόδοσιν καὶ τὴν ἐπιτυχῆ ἐν γένει λειτουργίαν τοῦ κινητῆρος ἡ χρησιμοποίησις ἢ μὴ προσυμπιέσεως τοῦ μείγματος, ὁ τρόπος τῆς παρασκευῆς τῆς ρυθμίσεως καὶ τῆς ἐναύσεως αὐτοῦ, καθὼς καὶ τὸ εἶδος τοῦ χρησιμοποιουμένου καυσίμου. Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθησαν αἱ *ἀεριομηχαναὶ* καὶ οἱ διάφοροι τύποι τῶν *ἐλαιοκινητήρων*, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξειλίχθη τάχιστα καὶ διεδόθη εὐρύτατα ἡ *βενζινομηχανή*, ὡς μηχανὴ ταχύστροφος, ἐλαφρὰ καὶ οἰκονομικὴ διὰ μικρὰς κυρίως ἰσχῦς.

Αἱ βενζινομηχαναὶ γενικῶς κέκτηνται ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν μηχανῶν ἐσωτερικῆς καύσεως καὶ διακρίνονται κυρίως ἐκ τοῦ εἴδους τῶν χρησιμοποιουμένων καυσίμων *(ἐλαφρὰ ἔλαια)* καὶ ἐκ τοῦ τρόπου τῆς παρασκευῆς καὶ τῆς ρυθμίσεως τοῦ διὰ τὴν καῦσιν χρησιμοποιουμένου μείγματος. Ὁ θερμικὸς κύκλος τῶν συνηθεστέρων βενζινομηχανῶν ἐπιτελεῖται εἰς τέσσαρας χρόνους καὶ ἀντιστοίχους ἐμβολισμούς, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων πραγματοποιοῦνται ἀλληλοδιαδόχως ἡ ἀναρρόφησις τοῦ μείγματος, ἡ συμπίεσις αὐτοῦ, ἡ παραγωγὴ τοῦ ἔργου δι᾽ ἐκρήξεως τοῦ συμπιεσθέντος μίγματος καὶ ἡ ἐξαγωγὴ τῶν κατὰ ταύτην σχηματισθέντων καυσαερίων (βλ. λ. αὐτοκίνητον, *κινητήρ)*. Ἐκ τῶν τεσσάρων ἄρα τούτων ἐμβολισμῶν, ὁ τρίτος εἶναι ὁ ὠφέλιμος, ἐνῷ οἱ δύο πρῶτοι καὶ ὁ τέταρτος πραγματοποιοῦνται διὰ τὴν ὑπερνίκησιν παθητικῶν ἀντιστάσεων, λαμβάνοντες τὴν κίνησιν ἐκ τοῦ πρὸς τοῦτο χρησιμοποιουμένου σφονδύλου.

Ὁ σχηματισμὸς τοῦ μείγματος ἐπιτυγχάνεται ἐντὸς εἰδικῶν συσκευῶν, αἵτινες καλοῦνται *ἐξαερωταὶ* ἢ *ἀναμεῖκται* ἢ *ἀνθρακωτῆρες* (carburateurs). Αἱ συσκευαὶ αὗται σύγκεινται ἐκ δύο διακεκριμένων χώρων, ἐξ ὧν ὁ εἷς ἀποτελεῖ τὴν λεκάνην τοῦ καυσίμου, ὅπερ διατηρεῖ, τῇ βοηθείᾳ πλωτήρων, ἐντὸς αὐτῆς σταθερὰν στάθμην, ὁ δ᾽ ἕτερος τὸν θάλαμον ἀναμείξεως, ἐντὸς τοῦ ὁποίου τὸ καύσιμον, ὁδηγούμενον ἐκ τῆς λεκάνης διὰ μικροῦ σωληνίσκου, ἀναμειγνύεται μὲ τὸν πρὸς τοῦτο ρέοντα ἐντὸς τοῦ θαλάμου τούτου ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα (βλ. καὶ λ. αὐτοκίνητον). Διὰ τῆς ἀναμείξεως ταύτης, ἡ ὁποία πραγματοποιεῖται ὑπὸ ἀναλογίαν 1 χιλιογράμμου βενζίνης μετὰ 16 κυβ. μέτρων ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, δημιουργεῖται μεῖγμα κατάλληλον διὰ τὴν ἐντὸς τοῦ κυλίνδρου καῦσιν. Τὸ οὕτως ἐξατμισθὲν καύσιμον εἰσρέει ἐντὸς τοῦ κυλίνδρου κατὰ τὴν ἀναρρόφησιν μετὰ ταχύτητος κυμαινομένης μεταξὺ 20 ἕως 30 μέτρων κατὰ δευτερόλεπτον, ἄνευ φόβου ἐπανασυμπυκνώσεως, καθόσον τὰ μέρη τῆς μηχανῆς τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται πλησίον τῆς εἰσροῆς διατηροῦσιν ἀρκετὴν θερμοκρασίαν, ἡ δὲ ἀτμοποίησις τῶν χρησιμοποιουμένων καυσίμων ἐπιτελεῖται εἰς χαμηλὴν θερμοκρασίαν, συνήθως περὶ τοὺς 100°. Οὐχ ἧττον ὅμως εἰς μερικὰς περιπτώσεις, καὶ ἰδίως ἐν καιρῷ ψύχους, ἀναγκαζόμεθα νὰ προθερμαίνωμεν τὸ μεῖγμα, καθόσον τὸ σχηματιζόμενον κατὰ τὴν ἀνάμειξιν μὲ τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα νέφος καυσίμου ἀποτίθεται ἐπὶ τῶν παρειῶν τοῦ ἀγωγοῦ, τοῦ μεταξὺ ἐξαερωτοῦ καὶ εἰσροῆς. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ προθέρμανσις ἐπιτυγχάνεται εἴτε διὰ τοῦ διὰ τὴν ψῦξιν τοῦ κυλίνδρου χρησιμοποιουμένου ὕδατος, εἴτε καὶ διὰ προθερμάνσεως τοῦ διὰ τὴν ἀνάμειξιν χρησιμοποιουμένου ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, ὅστις πρὸς τοῦτο διέρχεται πλησίον τῆς ἐκροῆς. Ἡ προθέρμανσις ὅμως αὕτη δέον νὰ πραγματοποιῆται εἰς μικρὰν κλίμακα διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐκμετάλλευσιν τῆς θερμότητος ἐντὸς τοῦ κυλίνδρου, καὶ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς συστάσεως τοῦ καυσίμου, τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως καὶ τῆς μορφῆς τοῦ χρησιμοποιουμένου ἐξαερωτοῦ. Οὕτω, προκειμένου περὶ βενζίνης, ἥτις διασπᾶται καὶ ἐξατμίζεται εὐκόλως, ἡ χρησιμοποίησις προθερμάνσεως καθίσταται ἀνωφελὴς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν βενζόλην καὶ τὸ οἰνόπνευμα.

Τὸ ὡς ἄνω παρασκευασθὲν μεῖγμα εἰσρέει ἐντὸς τοῦ κυλίνδρου διὰ βαλβῖδος εἰσροῆς, ἔνθα καὶ συμπιέζεται ὑπὸ τοῦ ἐμβόλου, καταλαμβάνον τελικῶς τὸν πρὸ τοῦ κυλίνδρου καὶ ἐν συνεχείᾳ μετὰ τούτου εὑρισκόμενον χῶρον καύσεως. Μετὰ τὴν συμπίεσιν ταύτην τοῦ μείγματος ἐπέρχεται ἡ ἔναυσις αὐτοῦ τῇ βοηθείᾳ ἠλεκτρικοῦ σπινθῆρος παραγομένου ἐπί τινος ὀργάνου καλουμένου *ἀναφλέκτου* ἢ *σπινθηριστοῦ* (bougie). Τὸ ὄργανον τοῦτο δέχεται ἔκ τινος μαγνητοηλεκτρικῆς συσκευῆς (magneto) ἢ ἐκ συστήματος ἠλεκτρικῶν συμπυκνωτῶν ρεῦμα ὑψηλῆς τάσεως καὶ ἐγκαθίσταται εἰς τὸν χῶρον καύσεως κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ὁ ὑπὸ τούτου παραγόμενος ἠλεκτρικὸς σπινθὴρ νὰ μεταδίδηται συμμετρικῶς πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις. Διὰ τῆς ἐπακολουθούσης τὸν σπινθῆρα ἐκρήξεως τοῦ μείγματος τὸ ἔμβολον ὠθεῖται ἐκ τοῦ χώρου καύσεως διὰ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τοῦτον κατὰ τὸν ἑπόμενον ἐμβολισμόν, ὅστις χρησιμεύει διὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν καυσαερίων, ἅτινα ἐκφεύγουσι διὰ βαλβῖδος ἐκροῆς. Αἱ βαλβῖδες εἰσροῆς καὶ ἐκροῆς κινοῦνται, μέσῳ ἐκκέντρων ἢ μοχλῶν μετὰ ἐνδιαμέσου ἄξονος, ἐκ τοῦ κινητηρίου τῆς μηχανῆς ἄξονος, καὶ κατὰ τρόπον, ὥστε ἡ ἔναρξις καὶ τὸ πέρας ἑκάστου τῶν χρόνων νὰ μὴ ἀντιστοιχῇ ἀκριβῶς, λόγῳ τῆς ἀδρανείας τῶν ἀερίων καὶ τοῦ ἐμβόλου, εἰς τὰ νεκρὰ σημεῖα. Οὕτω τὸ μὲν ἄνοιγμα τῶν βαλβίδων εἰσροῆς καὶ ἐκροῆς ἐπιταχύνεται, τὸ δὲ κλείσιμον αὐτῆς ἐπιβραδύνεται κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνεται καλύτερον ἡ πλήρωσις τοῦ κυλίνδρου καὶ εὐχερέστερον ἡ ἐξαγωγὴ τῶν καυσαερίων. Ὁμοίως διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἔκρηξιν τοῦ μείγματος ἐπιταχύνεται ἡ ἔναυσις, χρησιμοποιουμένης τῆς λεγομένης *προαναφλέξεως* (avance d'allumage).

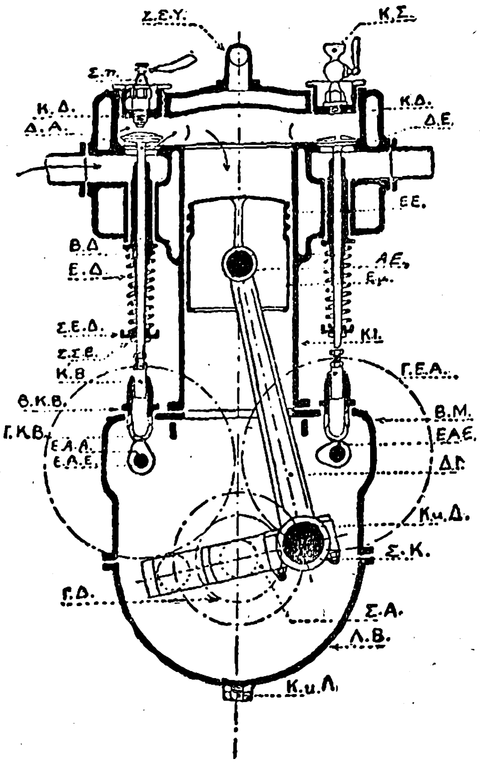

Κάθετος τομὴ κυλίνδρου βενζινομηχανῆς.

[ΚΙ=κύλινδρος, Εμ=ἔμβολον, ΑΕ=ἄξων ἐμβόλου, Δι=διωστήρ, ΚκΔ=τριβεὺς κεφαλῆς διωστῆρος, ΣΚ=σφιγκτὴρ τριβέως, ΣΑ=στροφαλοφόρος ἄξων, ΒΜ=βάσις τοῦ κινητῆρος, ΛΒ=λεκάνη βάσεως, ΔΑ=δικλεὶς ἀπορροφήσεως, ΔΕ=δικλεὶς ἐξαγωγῆς, ΒΔ=βάσις δικλεῖδος, ΕΔ=ἐλατήρια δικλεῖδος, ΣΕΔ=σφιγκτὴρ ἐλατ. δικλεῖδος, ΣΣΕ=στήριγμα σφυγκτ. ἐλατηρίου, ΚΒ=κανονιστικὸς βραχίων, ΒΚΒ=βάσις κανον. βραχίονος, ΤΚΒ=τροχὸς κανον. ἄξονος, ΕΑΑ=ἔκκεντρον ἄξονος ἀπορροφήσεως, ΕΑΕ=ἔκκεντρον ἄξονος ἐξαγωγῆς, ΑΕ=ἄξων ἐκκέντρων, ΓΔ=γρανάζι διανομῆς, ΚΔ=καπάκι δικλείδων, Σπ=ἀναφλέκται (μπουζί), Κσ=κρουνὸς συμπιέσεως, ΣΕΥ=σωλὴν ἐξόδου ὕδατος, ΣΚΛ=κλεῖστρον καθαρισ. λεκάνης, ΕΕ=ἐλατήριον ἐμβόλου.]

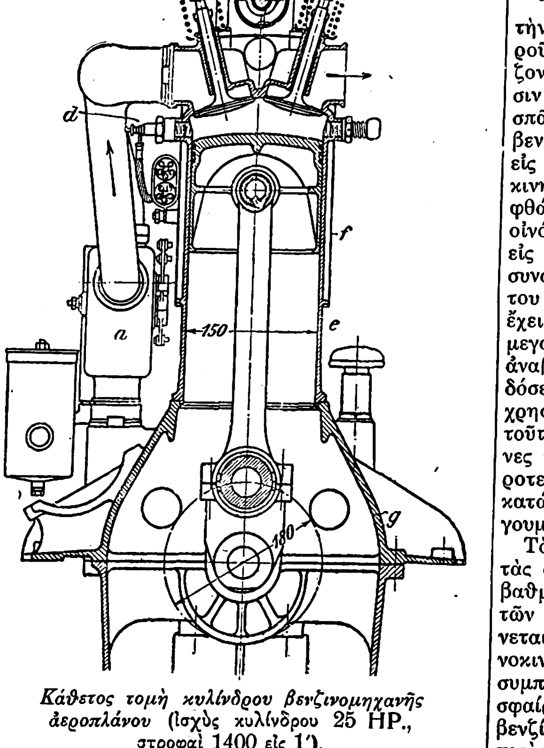

Κάθετος τομὴ κυλίνδρου βενζινομηχανῆς ἀεροπλάνου (ἰσχὺς κυλίνδρου 25 HP., στροφαὶ 1400 εἰς 1').

[a=ἐξαερωτὴς διὰ πλωτήρων, b=βαλβὶς εἰσροῆς, c=βαλβὶς ἐξαγωγῆς, d=ἀναφλέκτης, e=κύλινδρος ἐκ χάλυβος, f=χιτὼν ἐκ λαμαρίνης, g=περίβλημα χώρου στροφάλου (carter) ἐξ ἀλουμινίου.]

Ἡ ρύθμισις τοῦ ἔργου τοῦ κινητῆρος τούτου ἐπιτυγχάνεται διὰ ρυθμίσεως τῆς ποσότητος τοῦ μείγματος ἐντὸς τοῦ θαλάμου ἀναμείξεως τοῦ ἐξαερωτοῦ τῇ βοηθείᾳ *στραγγαλιστῆρος (κ. πεταλοῦδα)*. Διὰ τοῦ στραγγαλισμοῦ τούτου ἐπιτυγχάνεται ὅπως, ἐν περιπτώσει πτώσεως τοῦ φορτίου τῆς μηχανῆς, ἐλαττωθῇ ἡ διατομὴ διόδου τοῦ μείγματος πρὸς τὸν κύλινδρον, κατὰ συνέπειαν δὲ καὶ τὸ κινητήριον ἔργον. Εἰς τὰς μηχανὰς τῶν αὐτοκινήτων ὅμως, αὐξανομένων τῶν στροφῶν δι᾽ ἐλαττώσεως τοῦ φορτίου, δὲν παρουσιάζεται πολλάκις ἀνάγκη στραγγαλισμοῦ τοῦ μείγματος, καὶ τοῦτο, διότι διὰ τῆς αὐξήσεως ταύτης τῶν στροφῶν προκαλεῖται αὔξησις τῆς ταχύτητος πορείας τοῦ ὀχήματος καὶ κατὰ συνέπειαν αὔξησις τῶν ἀντιστάσεων πορείας κατὰ τρόπον, ὥστε ἡ ἰσορροπία μεταξὺ κινητηρίου καὶ ἀνθισταμένου ἔργου νὰ ἐπέρχηται ἀφ' ἑαυτῆς. Ἐκτὸς τῆς διὰ στραγγαλισμοῦ τοῦ εἰσερχομένου εἰς τὸν κύλινδρον μείγματος ρυθμίσεως τοῦ κινητηρίου τῆς μηχανῆς ἔργου, ἥτις καλεῖται καὶ *ρύθμισις ποσότητος*, ἔχομεν καὶ τὴν λεγομένην *ρύθμισιν ποιότητος*, δι' ἧς, ἐνεργοῦντες ἐπὶ τῆς διατομῆς διόδου τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, δυνάμεθα νὰ μεταβάλλωμεν τὴν ποιότητα τοῦ μείγματος, καθιστῶντες τοῦτο πτωχότερον ἢ πλουσιώτερον εἰς καύσιμον, δι' αὐξήσεως ἢ ἐλαττώσεως τῆς ἐν λόγῳ διατομῆς διόδου τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος.

Κατὰ τὴν ἐκκίνησιν τῶν παγίων μηχανῶν, ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς στροφῶν εἶναι πάντως μικρός, τὸ μεῖγμα καθίσταται πτωχὸν καί, ἐνίοτε, μὴ ἀναφλέξιμον. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἢ αὐξάνομεν τὴν διατομὴν διόδου τοῦ καυσίμου διὰ χρησιμοποιήσεως προσθέτου ἀκροφυσίου ἢ ἐνεργοῦμεν ἁπλῶς ἐπὶ τῶν πλωτήρων τοῦ ἐξαερωτοῦ, πιέζοντες τούτους κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ ἐκχυθῇ εἰς τὸν χῶρον ἀναμείξεως περισσότερον καύσιμον. Εἰς τὰς ταχυκινήτους μηχανὰς χρησιμοποιεῖται καὶ ὁ στραγγαλισμὸς τοῦ εἰσρέοντος ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος διὰ τὴν αὔξησιν τῆς ταχύτητος καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ροῆς τοῦ καυσίμου. Κατὰ τὴν κενὴν ἐξ ἄλλου λειτουργίαν τῆς μηχανῆς ὁ στραγγαλιστὴρ τοῦ μείγματος εἶναι σχεδὸν κλειστὸς καὶ πρὸς ἐκπλουτισμὸν τοῦ λίαν πτωχοῦ μείγματος χρησιμοποιεῖται εἰδικὸς ἀγωγός, καλούμενος *ἀγωγὸς τῆς κενῆς λειτουργίας* καὶ φέρων ὁμώνυμον ἀκροφύσιον καυσίμου. Ὁ ἀγωγὸς οὗτος ἀρχόμενος ἐκ τοῦ θαλάμου τῶν πλωτήρων φέρεται παρὰ τὸν στραγγαλιστῆρα τοῦ μείγματος καὶ δὴ εἰς τὴν ἐλαχίστην αὐτοῦ διατομήν, ἵνα ἐπιτυγχάνηται ὁ διασκορπισμὸς τοῦ καυσίμου εὐχερέστερον. Ὁ ἀὴρ δὲν ἀπορροφᾷ καύσιμον καὶ ἐκ τοῦ βοηθητικοῦ τούτου ἀκροφυσίου, κατὰ τὰ μεγάλα φορτία, λόγῳ τῆς μικρᾶς θλιπτικῆς διαφορᾶς, ἥτις ἐπικρατεῖ, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν ἐν κενῷ λειτουργίαν, ὁπότε διὰ τῆς ἐπιπροσθέτου ροῆς τοῦ καυσίμου πραγματοποιεῖται ὁ ἐμπλουτισμὸς τοῦ μείγματος. Ὅταν ὁ ἀγωγὸς οὗτος τῆς κενῆς λειτουργίας χρησιμοποιῆται καὶ πρὸς ἐμπλουτισμὸν τοῦ μείγματος κατὰ τὴν ἐκκίνησιν, ἐνεργοῦμεν διὰ στραγγαλισμοῦ τοῦ ἀέρος, ὥστε νὰ δημιουργηθῇ ὑποπίεσις ἱκανὴ πρὸς ἀναρρόφησιν τοῦ καυσίμου ἐκ τοῦ βοηθητικοῦ τούτου ἀγωγοῦ τῆς κενῆς λειτουργίας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ εἶδος τοῦ χρησιμοποιουμένου διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ μείγματος καυσίμου, παρατηροῦμεν σχετικῶς ὅτι ἡ βενζίνη καὶ ἡ βενζόλη ἐξατμίζονται σχεδὸν ἰσοταχῶς, ἀλλ' οἱ ἀτμοί των διαφέρουσιν οὐσιωδῶς, καθόσον τὸ μόριον τῆς βενζόλης διασπᾶται καὶ ἀναφλέγεται δυσκολώτερον τοῦ τῆς βενζίνης. Διὰ τοῦτο ἡ βενζόλη χρησιμοποιεῖται εἰς τοὺς ἔχοντας ὑψηλοτέρας συμπιέσεις βενζινοκινητῆρας. Ἡ θερμαντικὴ ἰσχὺς τῆς βενζόλης φθάνει τὰς 10 000 θερμίδας ἀνὰ χιλιόγραμμον. Τὸ οἰνόπνευμα χρησιμοποιεῖται ἐπίσης ὡς καύσιμον εἰς τοὺς βενζινοκινητῆρας, χωρὶς νὰ δύναται νὰ συναγωνισθῇ τὴν βενζίνην, λόγῳ τῆς μεγαλυτέρας του ἐμπορικῆς ἀξίας. Τὸ καύσιμον τοῦτο ὅμως ἔχει, παρ' ὅλην τὴν μικράν του θερμαντικὴν ἰσχύν, μεγάλην λανθάνουσαν θερμότητα καὶ δύναται νὰ ἀναβιβάσῃ ἀρκετὰ τὸν θερμικὸν συντελεστὴν ἀποδόσεως τῆς μηχανῆς. Ἐκτὸς τῶν καυσίμων τούτων χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε καὶ φωτιστικὸν πετρέλαιον, τοῦτο ὅμως περιέχει καὶ εὐφλέκτους ἀτμούς, οἵτινες καθιστῶσι τὴν καῦσιν λίαν ἀπότομον καὶ χειροτερεύουσι τὴν μετὰ τοῦ ἀέρος ἀνάμειξιν. Εἶναι κατάλληλον δι' ὑψηλοτέρας πιέσεις, ἀλλὰ διὰ προηγουμένης πάντοτε προθερμάνσεως.

Τὸ μέγεθος τοῦ χώρου καύσεως ἐν σχέσει πρὸς τὰς διαστάσεις τοῦ κυλίνδρου προσδιορίζει τὸν βαθμὸν συμπιέσεως τοῦ μείγματος. Ἡ σχέσις αὕτη τῶν ὄγκων κυλίνδρου καὶ χώρου καύσεως κυμαίνεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς ἐν λόγῳ βενζινοκινητῆρας μεταξὺ 3 καὶ 3,5, ἡ δὲ ἐπιτυγχανομένη συμπίεσις δὲν ὑπερβαίνει συνήθως τὰς 3—5 ἀτμοσφαίρας, προκειμένου περὶ χρήσεως ὡς καυσίμου βενζίνης καὶ τὰς 5—6 ἀτμοσφαίρας προκειμένου περὶ χρήσεως βενζόλης.

Ἡ ἐν τῷ ἐξαερωτῆρι παρασκευὴ τοῦ μείγματος εἶναι εὐνοϊκή, κυρίως προκειμένου περὶ μικρῶν ταχυκινήτων μηχανῶν, διότι εἰς τοὺς μεγάλους κι-

λίνδρους ὁ σχηματισμὸς τοῦ μείγματος δυσχεραίνεται καὶ ἡ θερμότης αὐτοῦ δὲν διανέμεται ὁμοιομόρφως. Οὕτως, ἐνῷ διὰ μικρὰς ταχυκινήτους μηχανὰς ἡ κατανάλωσις καυσίμου ἀνὰ ἵππον καὶ ὥραν κυμαίνεται μεταξὺ 220 καὶ 250 γραμμαρίων, διὰ μεγαλυτέρας ἰσχῦς ἡ κατανάλωσις αὕτη ὑπερβαίνει τὰ 300 γρ. Προκειμένου ὅθεν περὶ μεγάλων ἔργων καταφεύγομεν εἰς τὴν χρησιμοποίησιν *πολυκυλίνδρων* μηχανῶν. Οἱ κύλινδροι τῶν μηχανῶν τούτων, ἐνεργοῦντες ἐφ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ στροφαλοφόρου ἄξονος, διατίθενται ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνηται κατὰ τὸ δυνατὸν ὁμοιόμορφος στρεπτικὴ ῥοπὴ καὶ ἐν γένει πλήρης ζυγοστάθμισις τῶν ἀναπτυσσομένων ῥοπῶν καὶ δυνάμεων εἰς τὸ ὅλον ἐν κινήσει εὑρισκόμενον σύστημα. Ἡ *τετρακύλινδρος* διάταξις δίδει μεγάλην ἐλαστικότητα εἰς τὸν κινητῆρα, φέρει τὰ στρόφαλα ἐσφηνωμένα κατὰ 180° μεταξύ των, εἶναι ζυγοσταθμισμένη ὡς πρὸς ῥοπὰς καὶ πρωτοβαθμίους δυνάμεις καὶ ἔχει σειρὰν ἐκρήξεων 1—2—4—3. Ἡ *ἑξακύλινδρος* φέρει τὰ στρόφαλα ἐσφηνωμένα κατὰ 120° μεταξύ των, ἔχει σειρὰν ἐκρήξεων 1—5—2—6—3—4, εἶναι ἐλευθέρα ῥοπῶν καὶ δυνάμεων, ἡ δὲ κίνησις αὐτῆς εἶναι ἐντελῶς ὁμοιόμορφος. Ἡ *ὀκτακύλινδρος* χρησιμοποιεῖται διὰ τὰς μέσας ἰσχῦς, ἐνῷ ἡ *δωδεκακύλινδρος* καὶ ἡ *δεκαεξακύλινδρος* διὰ τὰς μεγαλυτέρας ἰσχῦς καὶ εἶναι κατάλληλοι ἰδίως ὡς κινητῆρες ἀεροπλάνων. Καὶ ἡ μὲν δωδεκακύλινδρος διατάσεται εἰς σχῆμα V τῆς ἑξακυλίνδρου, ἡ δὲ δεκαεξακύλινδρος ἀκτινοειδῶς ἐν εἴδει ἀστέρος.

Εἰς τοὺς μικροὺς κινητῆρας, ἰδίᾳ τοὺς κινητῆρας τῶν αὐτοκινήτων, οἱ κύλινδροι κατασκευάζονται ἐξ ἑνὸς τεμαχίου μετὰ τῶν τοιχωμάτων τοῦ χώρου καύσεως καὶ τοῦ χιτῶνος κυκλοφορίας τοῦ ὕδατος ψύξεως, διατάσσονται δὲ ἀνὰ 2 ἢ 4 ἡνωμένοι. Αἱ βενζινομηχαναὶ γενικῶς, λόγῳ τῆς ἐλαφρότητος αὐτῶν, χρησιμοποιοῦνται κυρίως ὡς κινητήριοι μηχαναὶ εἰς τὰ αὐτοκίνητα καὶ τὰ ἀεροπλάνα, καθὼς καὶ διὰ τὴν κίνησιν μικρῶν πλοίων, γεωργικῶν ἐργαλείων, ἠλεκτρικῶν γεννητριῶν μικρᾶς ἰσχύος, πρὸς δὲ καὶ διὰ τὴν κίνησιν τῶν ἐργαλείων εἰς τὰς διαφόρους μικροβιομηχανίας. Ἔχουσιν ἀνάγκην, ὅπως ὅλαι ἐν γένει αἱ μηχαναὶ ἐσωτερικῆς καύσεως, ἐπιμελοῦς συντηρήσεως καὶ ψύξεως τῶν κυλίνδρων καὶ τοῦ χώρου καύσεως δι' ἐντατικῆς κυκλοφορίας ψυχροῦ ὕδατος.

Αἱ *δίχρονοι* βενζινομηχαναὶ λειτουργοῦσι γενικῶς ὅπως ὅλοι οἱ δίχρονοι κινητῆρες· φέρουσιν ἀντὶ βαλβίδων πλευρικῶς τοῦ κυλίνδρου θυρίδας εἰσροῆς τοῦ μίγματος καὶ ἐκροῆς τῶν καυσαερίων, αἵτινες ἀνοίγουσι καὶ κλείουσι διὰ τοῦ ἐμβόλου ἀναλόγως τῶν θέσεων, τὰς ὁποίας καταλαμβάνει τοῦτο κατὰ τὴν κίνησίν του ἐντὸς τοῦ κυλίνδρου, χρησιμοποιοῦνται δὲ σπανιώτερον τῶν τετραχρόνων. Ἐπίσης μερικαὶ κατασκευαί, ὅπως οἱ *βενζινοκινητῆρες Knight*, οἵτινες φέρουσι διὰ τὴν διανομὴν ἀντὶ βαλβίδων κυλινδρικοὺς σύρτας, οἱ *βενζινοκινητῆρες Grôme* εἰς τὰ ἀεροπλάνα, τῶν ὁποίων οἱ κύλινδροι, διατιθέμενοι ἀκτινοειδῶς, περιστρέφονται περὶ σταθερὸν ἄξονα, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνεται εὐκόλως ἡ δι' ἀέρος ψῦξίς των καὶ οἵτινες ἐπικαλοῦνται καὶ *περιστρεφόμενοι κινητῆρες* (moteurs tournants), δὲν ἔτυχον εὐρείας ἐφαρμογῆς.

Ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν βενζινομηχανῶν παρατηροῦμεν γενικῶς προσπάθειαν συνεχοῦς αὐξήσεως τῆς ταχύτητος τοῦ ἐμβόλου, ἥτις ἔφθασε τὰ 12 καὶ 14 μέτρα εἰς τὸ δευτερόλεπτον, καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στροφῶν. Αἱ ἐλαφραὶ κατασκευαὶ χαρακτηρίζονται κυρίως ἐκ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν κυλίνδρων μὲ μικρᾶς διαμέτρους καὶ ἐκ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν στροφῶν, ὅπως εἶναι γενικῶς οἱ κινητῆρες τῶν ἀεροπλάνων, πρὸς δὲ ἐκ τῆς χρησιμοποιήσεως ἐμβόλων ἐξ ἀλουμινίου, ὅπερ ἔχει μεγάλην ἀγωγιμότητα καὶ ὑποβοηθεῖ τὴν δι' ἀέρος ψῦξιν, καθὼς καὶ ἐκ τῆς χρήσεως κοίλων διωστήρων. Ἐπίσης προσπάθειαι καταβάλλονται ὅπως καταστῇ δυνατὴ ἡ κατασκευὴ κινητῆρος μεγαλυτέρας ἰσχύος τῶν ἐν χρήσει διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως δυσδιασπάστων καυσίμων, ἀντεχόντων εἰς ὑψηλοτέρας συμπιέσεις, καὶ τῆς διαμορφώσεως συμπαγοῦς χώρου καύσεως, πραγματοποιοῦντες συγχρόνως καὶ καλὸν στροβιλισμὸν εἰς τὸ εἰσερχόμενον μεῖγμα. Σήμερον κατασκευάζονται βενζινομηχαναὶ ἀεροπλάνων ἰσχύος 900 καὶ 1000 ἵππων, δυνάμεναι νὰ ἀναπτύξωσιν εἰς ταῦτα ταχύτητα 400 καὶ 420 χιλιομέτρων καθ' ὥραν. Ἡ ταχεῖα ἐξέλιξις καὶ μεγάλη διάδοσις τῶν βενζινομηχανῶν ἀπῄτησε κατασκευὰς ἐν σειρᾷ καὶ μεγάλης ἀκριβείας, τὴν χρῆσιν χυτοσιδήρου χημικῶς καθαροῦ ἐκ φωσφόρου καὶ θείου, τὴν χρῆσιν λευκῶν μετάλλων πρώτης τάξεως, λιπαντικῶν ἐλαίων ἐπιστημονικῶς καθωρισμένων καὶ ἐργασίαν ἐκτελέσεως ἐξαιρετικῶς ἐπιμεμελημένην.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *P. M. Heldt*, Le moteur à essence (1920, Paris).—*R. Devillers*, Le moteur à explosions (1920, Paris). —*Vinnkler*, Entwerfen von leichten Benzinmotoren (Berlin).

Δ. Κ. ΑΣΗΜΑΚΟΣ

βενζινόπλοιον (τό)· τὸ διὰ βενζινομηχανῆς κινούμενον πλοῖον.

— [*Ἐγκυκλ.*] Λόγῳ τῆς ὑψηλῆς τιμῆς τῆς βενζίνης, ἡ χρησιμοποίησίς της ὡς καυσίμου γίνεται μόνον εἰς μικρὰ σκάφη, ὡς λέμβους, ἀκάτια κ.τ.λ. (6λ. λ. βενζινάκατος)· ἐπεκράτησεν ὅμως νὰ ὀνομάζωνται κοινῶς *βενζινόπλοια* καὶ τὰ διὰ πετρελαίου κινούμενα σκάφη (6λ. *πετρελαιομηχαναὶ ναυτικαί*).

βενζινοφόρμιον (τό)· 6λ. λ. ἄνθραξ *τετραχλωριοῦχος*.

βενζισοξαζόλιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Διακρίνομεν τὸ α, β-*βενζισοξαζόλιον*, ὅπερ εἶναι ἀσταθὴς ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

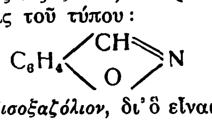

καὶ τὸ β, γ-*βενζισοξαζόλιον*, δι' ὃ εἶναι δυνατοὶ δύο τύποι:

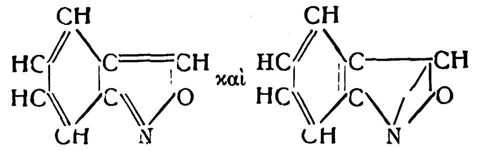

Τὸ σῶμα τοῦτο λαμβάνεται δι' ἀναγωγῆς τῆς ο-νιτροβενζαλδεΰδης. Τῇ ἐπιδράσει ἀλκαλίων προσλαμβάνει ὕδωρ καὶ μετατρέπεται εἰς ἀνθρανιλικὸν ὀξύ, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἐκλήθη καὶ *ἀνθρανίλη*. Ἄχρουν ὑγρὸν βράζον εἰς 100° (15 χσμ.). Εἶναι ἀσθενὴς βάσις ῥητινουμένη βραδέως εἰς τὸν ἀέρα. Σ. Γ.

βενζοαζουρίνη (ἡ) [*Βιομ. Χημ.*]. Ὁ τύπος *G* ἀνεκαλύφθη τῷ 1885 ὑπὸ τοῦ Duisberg καὶ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ *ἀζιδινοκυανοῦν ΒΑ*.

Ὁ τύπος *3G*, ἀνακαλυφθεὶς συγχρόνως ὑπὸ τοῦ ἰδίου, εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστική, παρασκευαζομένη ἐκ διανισιδίνης καὶ 1-ναφθολο-5-σουφλοξέος, Τεφρομέλαινα κόνις διαλυτὴ εἰς ὕδωρ καὶ ἀλκοόλην. Εὐθηνὸν κυανοῦν διὰ τὰ βαμβακερά, μικρᾶς ἀνθεκτικότητος.

Ὁ τύπος *3R*, ἀνακαλυφθεὶς τῷ 1893 ὑπὸ τῶν Julius καὶ Bernthsen, εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστική, παρασκευαζομένη ἐκ τολιδίνης, 2-ἀμινο-5-ναφθολο-7-σουφλοξέος καὶ α-ναφθολοσουλφοξέος NW. Φαιοϊώδης κόνις, ὀλίγον διαλυτὴ ἐν ἀλκοόλῃ, βάπτουσα τὸν βάμβακα μετὰ μετρίας ἀνθεκτικότητος ἰωδοκυάνου χροιᾶς. Ἡ διαζώτωσις καὶ ἐμφάνισις δύναται νὰ γίνῃ καὶ ἐπὶ τῶν ἰνῶν. Σ. Γ.

βενζοβαθυμέλαν (τὸ) [*Βιομ. Χημ.*]. Ἀπ' εὐθείας βάπτον συνθετικὸν χρῶμα διὰ τὸν βάμβακα, πολὺ καλῶς ὁμοιογενοποιούμενον ἐν λουτρῷ σόδας καὶ ἅλατος τοῦ Glauber καὶ πολὺ καλῆς ἀντοχῆς εἰς τὸ φῶς. Ἡ εἰς τὴν πλύσιν ἀνθεκτικότης του εἶναι ἤδη ἀρκετὴ κατὰ τὴν ἀπ' εὐθείας βαφήν, ἐπαυξάνει ὅμως σημαντικώτατα διὰ μετακατεργασίας διὰ φορμαλδεΰδης ἢ φθοριοχρωμίου. Βάπτει ἐπίσης τὴν μέταξαν μετ' ἀρκούσης ἀνθεκτικότητος εἰς τὸ ὕδωρ. Σ. Γ.

βενζοβρόνζος (ὁ) [*Βιομ. Χημ.*]. Συνθετικὸν χρῶμα τῆς σειρᾶς τῆς *βενζιδίνης*. Βάπτει καλῶς τὸν βάμβακα ἐν ἁλατούχῳ λουτρῷ. Διὰ μετακατεργασίας μετὰ φθοριοχρωμίου καθίσταται ἀνθεκτικώτερον εἰς τὴν πλύσιν. Εἶναι κατάλληλον ἐπίσης διὰ τὴν μέταξαν. Σ. Γ.

βενζοελαιῶδες (τὸ) [*Βιομ. Χημ.*]. Ἀπ' εὐθείας βάπτουσα τρισαζωχρωστικὴ παρασκευασθεῖσα τῷ 1891 ὑπὸ τῶν Lauch, Ulrich καὶ Duisberg ἐκ βενζιδίνης, σαλικυλικοῦ ὀξέος καὶ α-ναφθυλαμίνης, διαζωτώσεως καὶ συμπυκνώσεως μετὰ Η-ὀξέος. Μελανὴ κόνις, ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ, βάπτουσα τὸν βάμβακα ἐν λουτρῷ μαγειρικοῦ ἅλατος ἐλαιόχρουν, μετρίας ἀνθεκτικότητος. Σ. Γ.

βενζοερυθροκυανοῦν (τὸ) *G* καὶ *R* [*Βιομ. Χημ.*]. Ἀμφότεροι οἱ τύποι εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσαι δισαζωχρωστικαὶ παρασκευασθεῖσαι τῷ 1894 ὑπὸ τοῦ Möller ἐκ τολιδίνης ἢ βενζιδίνης καὶ α-ναφθολοδισουλφοξέος ε καὶ ἀμινοναφθολοσουλφοξέος S. Κυανῆ ἢ ἰώδης κόνις, ἀδιάλυτος εἰς ἀλκοόλην, βάπτουσα τὸν βάμβακα ἀπ' εὐθείας κυανοῦν. Εἶναι ἀρκούντως ὁμοιογενές, ὀλίγον ἀνθεκτικὸν εἰς τὸ φῶς, τὸ χλώριον καὶ τὴν πλύσιν καὶ ἀρκούντως εἰς τὰ ἀλκάλια, τὰ ὀξέα καὶ τὸ σιδέρωμα. Σ. Γ.

βενζοερυθρὸν (τὸ) [*Βιομ. Χημ.*]. Ἀπ' εὐθείας βάπτουσα ἀζωχρωστική, παρέχουσα εὐθηνὸν γνήσιον ἐρυθρὸν ἐπὶ τοῦ βάμβακος. Σ. Γ.

βενζοζόνη (ἡ) (Benzozon) [*Φαρμ. Χημ.*]. Εἶναι τὸ βενζοϋλο-ακετυλο-ὑπεροξείδιον:

$$\begin{matrix} C_6H_5.Co \\ C\,H_3.Co \end{matrix} \Big\rangle O_2$$

Λαμβάνεται ἐκ βενζαλδεΰδης καὶ ἀνυδρίτου ὀξικοῦ ὀξέος. Ἄχροοι κρύσταλλοι τηκόμενοι εἰς 40°—41°. Ἐν τῷ ἐμπορίῳ φέρονται μεμειγμένοι μετ' ἴσου ποσοῦ ἀδρανοῦς οὐσίας. Ἡ βενζοζόνη ἀνεγράφη εἰς διαλύματα 1:1000 ὡς μικροβιοκτόνος καὶ ἐσωτερικῶς κατὰ τῆς βλεννορροίας τῶν γυναικῶν καὶ τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ. Δόσις 0.02—0.03 γραμ. Κ. Γ. Μ.

βενζόη (ἡ) [*Χημ.*]. Φυσικὴ ῥητίνη, ἧς διακρίνονται διάφορα εἴδη. Ὁ πρῶτος δώσας ἀκριβῆ περιγραφὴν τοῦ φυτοῦ τοῦ παράγοντος τὴν βενζόην, εἶναι ὁ ἐξερευνητὴς Ibn Batuta (1304—1378). Ἡ βενζόη προσεφέρθη ὡς δῶρον τῷ 1461 ὑπὸ τοῦ σουλτάνου El Mandi εἰς τὸν δόγην τῆς Βενετίας Pasquale Malipier. Ἐμπορεύσιμον προϊὸν ἐγένετο μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ὁδοῦ τῶν Ἰνδιῶν ὑπὸ τοῦ Basco de Gama. Οἱ Πορτογάλοι ἐθεώρησαν κατ' ἀρχὰς τὴν βενζόην ὡς νέαν μύρραν. Τὰ κυριώτερα ἤδη τῆς βενζόης εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) *Βενζόη τοῦ Σιάμ*, προερχομένη ἐξ εἴδους τινὸς στύρακος κληθέντος Styrax Benzoin Dryand. Πρὸς παραλαβὴν αὐτῆς διανοίγονται κατὰ τὸν μῆνα Ἰανουάριον κατὰ μῆκος τοῦ κορμοῦ τοῦ δένδρου τούτου εὐρεῖαι τομαί, ὁπόθεν καὶ ἐκκρίνεται ἡ ῥητίνη. Εἰς τὸ ὑγιὲς δένδρον δὲν ὑπάρχει ἀρχικῶς βενζόη, ἀλλὰ σχηματίζεται, τὸ πρῶτον κατὰ τὸν τραυματισμὸν αὐτοῦ. Ἡ βενζόη τοῦ Σιὰμ ἀποτελεῖ πεπλατυσμένα ἢ ὑποστρόγγυλα τεμάχια ἐξωτερικῶς κιτρινόλευκα, ἐρυθρόφαια ἢ κιτρινόφαια καὶ ἐσωτερικῶς ὑπόλευκα. Δι' ἠπίας θερμάνσεως ἐπὶ ὑδρολούτρου ἀναδίδει εὐχάριστον ὀσμήν, δι' ἰσχυροτέρας ὅμως θερμάνσεως ἀναδίδονται ἀτμοὶ δηκτικῆς ὀσμῆς. Οἱ Tschirch καὶ Lüdy ἀνεῦρον ἐν τῇ βενζόῃ τοῦ Σιὰμ ἐλεύθερον βενζοϊκὸν ὀξύ, βανιλλίνην καὶ βενζορητινολικοὺς ἐστέρας τοῦ βενζοϊκοῦ ὀξέος. Ἡ περιεκτικότης εἰς βενζοϊκὸν ὀξὺ φθάνει τὰ 38,2 %. Ἡ βενζόη τοῦ Σιὰμ χρησιμοποιεῖται ὡς προσθήκη εἰς τὰ μέσα καπνίσματος (θυμιάσεως), παλαιότερον δὲ καὶ πρὸς παρασκευὴν τοῦ κυανοῦ τῆς ἀνιλίνης ἀντὶ τοῦ βενζοϊκοῦ ὀξέος. Περαιτέρω χρησιμοποιεῖται διὰ κοσμητικὰ καὶ φαρμακευτικὰ παρασκευάσματα, πρὸς παρασκευὴν λάκκας δι' ἐπίχρισιν τῆς σοκολάτας καὶ πρὸς παραλαβὴν τοῦ βενζοϊκοῦ ὀξέος δι' ἐξαχνώσεως.

2) *Βενζόη τῆς Σουμάτρας*. Προέρχεται ἐπίσης ἐκ τοῦ Styrax Benzoin Dryand καὶ συλλέγεται ἐν Σουμάτρᾳ. Κατὰ τοὺς Tschirch καὶ Lüdy περιέχει 0,01 % τέφραν, ἐλεύθερον βενζοϊκὸν ὀξύ, στυρόλιον, ἴχνη βενζαλδεΰδης, βενζόλιον, βανιλλίνην, κινναμωμικὸν φαινυλοπροπυλεστέρα, κινναμωμικὸν κινναμωμεστέρα, στυρακίνην, κινναμωμικὸν βενζορητινολικὸν ἐστέρα καὶ κινναμωμικὸν βενζορητινοταννολεστέρα, ἐξ ὧν οἱ δύο τελευταῖοι ἀποτελοῦσι τὴν κυρίαν μᾶζαν αὐτῆς.

3) *Βενζόη τοῦ Palembang*. Προέρχεται ἐξ ἄλλου εἴδους τῶν ἰνδικῶν στυρακοειδῶν ἢ τὰ προηγούμενα εἴδη. Περιέχει βενζοϊκὸν ὀξὺ ἀλλ' οὐδόλως κινναμωμικόν.

4) *Βενζόη τοῦ Penang*. Προέρχεται πιθανῶς ἐκ τοῦ *Styrax subdenticulata Mich.* καὶ περιέχει σχεδὸν μόνον βενζοϊκὸν ὀξὺ καὶ ἐλαχίστας ποσότητας κινναμωμικοῦ. Σχηματίζει πορώδη, φαιὰν μᾶζαν.

5) *Βενζόη τῆς Καλκούτας*. Δὲν περιέχει κινναμωμικὸν ὀξὺ καὶ εἶναι πιθανῶς εἶδός τι βενζόης τοῦ Σιάμ. Σχηματίζει ἐρυθρόφαιον μᾶζαν μετ' ἀνοικτοτέρων τεμαχίων.

6) Μεῖγμα βενζόης, περουβιανοῦ βαλσάμου καὶ στύρακος, παρασκευαζόμενον διὰ συντήξεως, εἶναι καὶ τὸ *μοσχολίβανον*. Σ. Γ.

— [*Φαρμ. Χημ.*] Ἡ *βενζόη* (benzoë) ἀναγράφεται εἰς δόσεις 0,25—0,5 πλειστάκις τῆς ἡμέρας ὑπὸ τὴν μορφὴν καταποτίων ἢ γαλακτωμάτων, ὡς φάρμακον ἀποχρεμπτικὸν καὶ ἀφροδισιακόν. Εἰς τὴν φαρμακοτεχνικὴν χρησιμεύει εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ βενζοϊκοῦ ὀξέος, τοῦ *βάμματος τῆς βενζόης* (tinctura benzoë), τοῦ *ὀπιούχου βάμματος τῆς βενζόης* (tinctura opii benzoica), τοῦ *ἀρωματικοῦ ὀπιούχου ἐμπλάστρου* (emplastrum opiatum aromaticum) κλπ. Ἐπίσης ἀναμειγνύεται εἰς πλεῖστα ὀδοντοπλύματα, κοσμητικὰ ὕδατα καὶ ἀλοιφάς, χρησιμεύει δὲ καὶ πρὸς ἐξάλειψιν τῶν φακίδων τοῦ προσώπου. Κ. Γ. Μ.

— **βενζόης ἄνθη** [*Χημ.*]· 6λ. **βενζοϊκὸν ὀξύ**.

βενζοθαλασσοκυανοῦν (τὸ) [*Βιομ. Χημ.*]. Ἀπ' εὐθείας βάπτουσα ἀζωχρωστική. Ἀνάλογος ἀνθεκτικότης πρὸς τὸ βενζοϊνδικοκυανοῦν.

βενζοθειαζόλιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

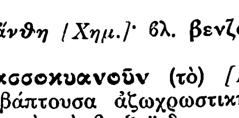

Παρασκευάζεται διὰ μακρᾶς ζέσεως διμεθυλανιλίνης μετὰ θείου καὶ εἶναι ὑγρὸν βράζον εἰς 230°. Παράγωγα τούτου χρησιμοποιοῦνται ὡς χρώματα. Σ. Γ.

βενζοθειοφαίνιον (τὸ) ἢ *θειοναφθένιον* [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις περιέχουσα βεν-

Digitized by Google

ζολικὸν καὶ θειοφαινικὸν πυρῆνα ὀρθοσυμπεπυκνωμένους. Ἔχει τὸν τύπον

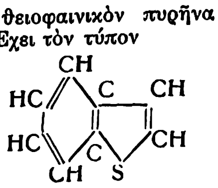

καὶ κρυσταλλοῦται εἰς ἄχροα φυλλίδια ὀσμῆς ναφθαλινίου (ναφθαλίνης). Τήκεται εἰς 32° καὶ βράζει εἰς 222°. Ἀπαντᾷ ἐν τῇ πίσσῃ τῶν λιθανθράκων συνοδεῦον τὸ ναφθαλίνιον. σ. γ.

βενζοϊκός, *—ή, —όν·* ὁ ἐκ τῆς βενζόης, ὁ ἰδιάζων εἰς τὴν βενζόην.

—βενζοϊκοὶ ***ἐστέρες*** (οἱ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικαὶ ἑνώσεις λαμβανόμεναι δι' ἀλληλεπιδράσεως βενζοϊκοῦ ὀξέος καὶ ἀλκοολῶν. Οἱ σπουδαιότεροι εἶναι:

Ὁ *βενζοϊκὸς μεθυλεστὴρ* ἢ *ἔλαιον τῆς Νιόβης*, ἄχρουν εὐχαρίστου ὀσμῆς ὑγρόν, βράζον εἰς 198°,6. Χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ἀρωματοποιίᾳ.

Ὁ *βενζοϊκὸς αἰθυλεστήρ*, ἰδιαζούσης ἀρωματικῆς ὀσμῆς ὑγρόν, βράζον εἰς 213°. Χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε πρὸς ἀνίχνευσιν τῆς αἰθυλικῆς ἀλκοόλης. σ.γ.

—βενζοϊκὸν ***ὀξὺ*** (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Μονοβασικὸν πυρηνοκαρβονικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου $C_6H_5.COOH$. Τὸ ὄνομά του ὀφείλει εἰς τὸ ὅτι ἀνεκαλύφθη τῷ 1608 ὑπὸ τοῦ Blaise de Vigenère ἐν τῇ ῥητίνῃ *βενζόη* (Styrax benzoic). Ἡ παρασκευὴ ὅμως αὐτοῦ ἐκ τῆς ῥητίνης ἐγνώσθη ἕνα καὶ ἥμισυν αἰῶνα βραδύτερον, τῷ 1755, ὑπὸ τοῦ Scheele. Ὁ αὐτὸς ἐρευνητὴς τὸ παρεσκεύασεν ἐπίσης τῷ 1785 ἐκ τῶν οὔρων διὰ μεθόδου παρασχεθείσης ἀπὸ τοῦ 1776 ὑπὸ τοῦ Rouelle. Ἡ σύστασις τοῦ ὀξέος τούτου καθωρίσθη τῷ 1832 διὰ τῆς κλασσικῆς ἐργασίας τῶν J. Liebig καὶ Fr. Wöhler, οἵτινες καὶ τὸ καθώρισαν ὡς ἕνωσιν τῆς ῥίζης *βενζοΰλιον*, C_6H_5CO—, δύο δὲ ἔτη ἀργότερον ὁ Mitscherlich τὸ ἀπέδειξεν ὡς καρβοξυλικὸν παράγωγον τοῦ βενζολίου.

Κατὰ τὸ ἔτος 1877 παρεσκευάσθη βενζοϊκὸν ὀξὺ ἐν μεγάλῳ ἐκ τῶν οὔρων τοῦ βοὸς καὶ τοῦ ἵππου. Τὸ εἰς τὰ οὖρα ὅλων τῶν φυτοφάγων ζῴων ὑπάρχον ἱππουρικὸν ὀξύ, C_6H_5. CO. NH. CH_2 COOH, διασπᾶται κατὰ τὸν βρασμὸν μετ' ὀξέων ἢ ἀλκαλίων, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἀποσύνθεσιν τῶν οὔρων εἰς γλυκόκολλαν καὶ βενζοϊκὸν ὀξύ, ὅπερ καθαρίζεται περαιτέρω διὰ κατεργασίας μετὰ χλωριασβέστου καὶ ἀνακρυσταλλώσεως.

Μικρὸν ποσὸν τοῦ ἐν τῷ ἐμπορίῳ ἐρχομένου βενζοϊκοῦ ὀξέος παρασκευάζεται ἀκόμη σήμερον ἐκ τῆς βενζόης, προτιμωμένης κυρίως τῆς ἐκ Σιὰμ ἢ Palembang ὡς ἐλευθέρας κινναμωμικοῦ ὀξέος. Εἰς τὴν βενζόην περιέχεται τὸ βενζοϊκὸν ὀξύ, ἐλάχιστα μὲν ὡς ἐλεύθερον, κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ ὡς ἐστὴρ μετὰ ῥητιναλκοολῶν, δι' ὃ καὶ ἡ ἀπόδοσις αὐξάνει ὅταν, ἀντὶ ἁπλῆς ἐξαχώσεως, γίνῃ κατεργασία μετ' ἀσβεστίου ὕδατος, ὁπότε διασπῶνται οἱ ἐστέρες, καὶ ἀκολούθως παραληφθῇ τὸ βενζοϊκὸν ὀξύ. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν λαμβάνεται ἄοσμον ὀξύ, ἐνῷ εἰς τὴν δευτέραν (ἁπλῆ ἐξάχνωσις) λαμβάνεται εὔοσμον ὀξύ, ὀφεῖλον τὴν εὐοσμίαν αὐτοῦ εἰς συγκρατουμένας προσμείξεις, ὡς λ. χ. τὸν βενζοϊκὸν μεθυλεστέρα, βανιλλίνην κ.λ.π. Τὸ οὕτω λαμβανόμενον δι' ἁπλῆς ἐξαχνώσεως τῆς βενζόης, εὐχαρίστου ὀσμῆς, βενζοϊκὸν ὀξύ, ἔρχεται εἰς τὸ ἐμπόριον διὰ φαρμακευτικὴν χρῆσιν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἄνθη βενζόης*. Τὸ πλεῖστον τοῦ ἐν τῷ ἐμπορίῳ ἐρχομένου βενζοϊκοῦ ὀξέος παρασκευάζεται συνθετικῶς ἐκ τολουολίου. Τὸ τολουόλιον πρῶτον διὰ χλωριώσεως μετατρέπεται εἰς βενζοτριχλωρίδιον, $C_6H_5CCl_3$, καὶ εἶτα σαπωνοποιεῖται $C_6H_5CCl_3 + 2H_2O = C_6H_5.COOH + 3HCl$, δύναται ὅμως καὶ νὰ ὀξειδωθῇ ἀπ' εὐθείας, ὡς $C_6H_5CH_3 + 3O = C_6H_5.COOH + H_2O$.

Ἐν τῇ πράξει σήμερον ἡ σαπωνοποίησις τοῦ βενζοτριχλωριδίου ἐπιτελεῖται διὰ γαλακτώματος ἀσβέστου. Ἐπίσης ἡ ἀπ' εὐθείας ὀξείδωσις τοῦ τολουολίου γίνεται διὰ νιτρικοῦ ὀξέος, ἢ ὑπερμαγγανικοῦ καλίου, ἢ μείγματος χρωματικοῦ καὶ θειικοῦ ὀξέος ἢ πυρολουσίτου παρουσίᾳ θειικοῦ ὀξέος. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ὀξειδωτικὸν μέσον ἔχει εὐρυτάτην βιομηχανικὴν ἐφαρμογήν.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω τρόπων παρασκευῆς τοῦ βενζοϊκοῦ ὀξέος ἔχει ὑποδειχθῇ καὶ σειρὰ ὅλη ἄλλων ἀκόμη μεθόδων, αἵτινες ὅμως μόνον ἐπιστημονικὴν σημασίαν ἔχουσι. Τὸ καθ' ἕνα οἱονδήποτε τρόπον παρασκευαζόμενον βενζοϊκὸν ὀξὺ καθαρίζεται περαιτέρω δι' ἀνακρυσταλλώσεως ἐξ ὕδατος ἢ δι' ἐξαχνώσεως.

Τὸ βενζοϊκὸν ὀξὺ κρυσταλλοῦται εἰς μονοκλινεῖς στιλπνὰς βελόνας τηκομένας εἰς 121°,4 καὶ βραζούσας εἰς 249°,2. Διαλύεται μετρίως εἰς τὸ ὕδωρ, τὴν ἀλκοόλην καὶ τὸν αἰθέρα καὶ εὐκολώτατα εἰς τὸ χλωροφόρμιον καὶ τὸν διθειάνθρακα. Ἐξαχνοῦται ἤδη εἰς τοὺς 100° καὶ εἶναι πτητικὸν μεθ' ὑδρατμῶν. Οἱ ἀτμοὶ αὐτοῦ ἔχουσιν ἰδιάζουσαν ὀσμὴν καὶ προκαλοῦσι πτάρνισιν καὶ βῆχα. Διὰ πυρώσεως μετ' ἀσβέστου διασπᾶται εἰς ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ βενζόλιον.

Τὸ βενζοϊκὸν ὀξὺ ἐμποδίζει τὰς ζυμώσεις καὶ τὴν ἀποσύνθεσιν καὶ καταβιβάζει τὴν θερμοκρασίαν, χρησιμοποιεῖται δὲ ἐλάχιστα ἐν τῇ θεραπευτικῇ καὶ εἰς μεγαλύτερα ποσὰ πρὸς συντήρησιν τροφίμων, ἂν καὶ εἰς πολλὰ κράτη ἀπαγορεύεται τοῦτο. Περαιτέρω χρησιμοποιεῖται πρὸς ἀρωματισμὸν πολυτιμοτέρων σιγαρέττων καὶ πούρων, ἐν δὲ τῇ βιομηχανικῇ χημείᾳ χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν χρωμάτων (ἀνιλίνης κυανοῦν, ἀνθρακινόνης χρώματα κ.λ.π.), ἁλάτων, ἐστέρων, βενζοϋλοχλωριδίου, βενζοϊκοῦ ἀνυδρίτου κ. λ. π.

Τὰ ἅλατα τοῦ βενζοϊκοῦ ὀξέος μετ' ἀλκαλίων εἶναι εὐδιάλυτα εἰς τὸ ὕδωρ. Τὸ μετὰ νατρίου ἅλας, $C_6H_5.CO_2Na + H_2O$, χρησιμοποιεῖται εἰς μεγάλα ποσὰ ὡς μέσον συντηρήσεως. Μικρὰν περαιτέρω σημασίαν ἔχουσι καὶ ἄλλα ἅλατα τοῦ βενζοϊκοῦ ὀξέος, ὡς τὸ μετὰ λιθίου, μαγνησίου κ.λ.π. σ.γ.

— *[Φαρμ. Χημ.]* Εἰς τὴν θεραπευτικὴν χρησιμοποιεῖται τὸ ἐκ βενζόης μόνον λαμβανόμενον βενζοϊκὸν ὀξύ, οὐδέποτε δὲ τὸ ἐξ οὔρων. Τὸ δι' ἐξαχνώσεως τῆς βενζόης λαμβανόμενον βενζοϊκὸν ὀξὺ εἶναι ἀρωματικὸν καὶ ἐμπεποτισμένον διὰ τοῦ αἰθερίου ἐλαίου αὐτῆς. Ἀνεγράφη ὡς ἀντισηπτικὸν ἐξωτερικῶς, ἐσωτερικῶς δὲ ὡς διεγερτικόν, ἀποχρεμπτικὸν καὶ ἀντιρρευματικόν. Τὸ βενζοϊκὸν ὀξὺ μετατρέπεται ἐν τῷ ὀργανισμῷ, ἰδίᾳ εἰς τὰ νεφρά, εἰς ἱππουρικὸν ὀξὺ καὶ ἠλεκτρικὸν ὀξύ, ἀποβάλλεται ὅμως ἐπίσης καὶ διὰ τοῦ ἱδρῶτος καὶ τοῦ σιέλου. Παραγγελλόμενον εἰς μεγάλας δόσεις προκαλεῖ αἴσθημα δριμύτητος καὶ ἐγκαύματα εἰς τὸν λάρυγγα καὶ τὸν στόμαχον. κ. γ. μ.

— **βενζοϊκὸς** ***αἰθυλεστὴρ*** (ὁ) *[Ὀργ. Χημ.]·* βλ. βενζοϊκοὶ *ἐστέρες*.

—**βενζοϊκὸς** ***ἀνυδρίτης*** (ὁ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(C_6H_5CO)_2O$. Παρασκευάζεται διὰ διασπάσεως τοῦ βενζοτριχλωριδίου διὰ πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος ἢ δι' ἐπιδράσεως σουλφουρυλοχλωριδίου ἐπὶ μείγματος βενζοϊκοῦ νατρίου καὶ ἀσβεστίου. Εἶναι σῶμα στερεόν, κρυσταλλούμενον εἰς ἀχρόους κρυστάλλους τηκομένους εἰς 42°.

—**βενζοϊκὸς** ***βενζυλεστὴρ*** ἢ ***βενζοϊκὸν βενζύλιον*** (Benzoate de benzyle) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5CO.O.C_2H_5$, ἀποτελοῦσα ὑγρὸν ἄχρουν, διαλυτὸν εἰς αἰθέρα, χλωροφόρμιον καὶ τὰ ἔλαια, ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι καὶ γλυκερίνῃ, ὀσμῆς ἰδιαζούσης, οὐχὶ δυσαρέστου, ὑψηλοῦ σημείου ζέσεως καὶ εἰδ. βάρ. 1,15. Διὰ ψύξεως κρυσταλλοῦται, τήκεται δ' εἶτα εἰς 20°. Τὸ συσκεύασμα τοῦτο δρᾷ κυρίως ἐπὶ τῶν λείων μυῶν, διεφημίσθη δὲ κατὰ τῶν νρίσεων τῶν σπλάγχνων, γαστρικῶν σπασμῶν, σπασμώδους δυσκοιλιότητος, ἄσθματος, ἐπιμόνου λυγκός, νεφρικῶν κολικῶν. Ἐπὶ πλέον τὸ βενζοϊκὸν βενζύλιον δρᾷ ἐξ ἴσου ἀποτελεσματικῶς εἰς τὴν ἀρτηριακὴν ὑπέρτασιν, κυνάγχην τοῦ στήθους, κοκκύτην καὶ κατὰ τῆς δυσμηνορροίας. Χρησιμοποιεῖται κυρίως ὡς ἀλκοολικὸν διάλυμα. κ. γ. μ.

— **βενζοϊκὸς** ***μεθυλεστὴρ*** *[Ὀργ. Χημ.]·* βλ. βενζοϊκοὶ *ἐστέρες*.

βενζοϊνδικοκυανοῦν (τὸ) *[Βιομ. Χημ.]*. Ἀπ' εὐθείας βάπτουσα τρισαζωχρωστική, παρασκευασθεῖσα τῷ 1891 ὑπὸ τῶν Lauch, Ulrich καὶ Duisberg. Παρασκευάζεται ἐκ τολιδίνης καὶ α-ναφθυλαμίνης, περαιτέρω διαζωτώσεως καὶ συμπυκνώσεως μετὰ διοξυναφθαλινοσουλφοξέος S. Τεφρὰ κόνις ἀδιάλυτος ἐν ἀλκοόλῃ, βάπτουσα τὸν βάμβακα ἐν λουτρῷ σόδας καὶ ἅλατος τοῦ Glauber, μὲ χρῶμα ἰνδικοκυανοῦν, ἀνθεκτικὸν εἰς τὸ φῶς, τὴν πλύσιν καὶ τὰ ὀξέα. σ. γ.

βενζοΐνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5.CH(OH).CO.C_6H_5$. Κρυσταλλοῦται ἐξ ἀλκοόλης εἰς ἑξαπλεύρους στήλας. Τήκεται εἰς 137°, εἶναι ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ βράζει εἰς 343—344°.

Παρασκευάζεται διὰ συμπυκνώσεως δύο μορίων βενζαλδεΰδης παρουσίᾳ καλιοκυανιδίου ἐν διαλύματι ἀλκοόλης. Διὰ τῆς ἀντιδράσεως αὐτῆς, καλουμένης *βενζοϊνικῆς ἀντιδράσεως*, δύνανται νὰ παρασκευασθῶσι καὶ ἄλλα βενζοϊνικὰ σώματα διὰ χρησιμοποιήσεως τῶν ἀντιστοίχων παραγώγων τῆς βενζαλδεΰδης. Ὡς περιέχουσα τὴν ὁμάδα —CH(OH).CO— ἀνάγει τὸ φελίγγειον ὑγρὸν καὶ σχηματίζει ἐπίσης ὀζαζόνην.

Ἡ βενζοΐνη ὑπεδείχθη ὡς ἀντισηπτικὸν ἐπὶ ἑλκῶν, ἀλλὰ δὲν ἐχρησιμοποιήθη ἢ ἐλάχιστα. Μετὰ γαλλικοῦ ὀξέος συμπυκνοῦται εἰς τὸ συνθετικὸν χρῶμα *βενζοϊνοκίτρινον*. σ. γ.

— **βενζοΐνης** ***χρώματα*** *[Βιομ. Χημ.]*. Ταῦτα εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτοντα ἀζωχρώματα. Τὰ σπουδαιότερα δὲ ἐξ αὐτῶν εἶναι:

Τὸ *βενζοϊνοκυανοῦν R* ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸ ἀζωκυανοῦν.

Τὸ *βενζοϊνοφαιὸν C*, τρισαζωχρωστικὴ παρασκευασθεῖσα τῷ 1888 ὑπὸ τοῦ Strassburger ἐκ βενζιδίνης, ῥεζορκίνης καὶ σαλικυλικοῦ ὀξέος καὶ περαιτέρω συμπυκνώσεως μετὰ διαζωσουλφανιλικοῦ ὀξέος. Εἶναι ἐρυθρόφαιος κόνις διαλυτὴ εἰς ἀλκοόλην καὶ βάπτει τὸν βάμβακα ἐν ἁλατούχῳ λουτρῷ ἀρκούντως ἀνθεκτικῶς. Μετακατεργασία διὰ χαλκοῦ ἐπαυξάνει τὴν ἀνθεκτικότητα. Εἶναι κατάλληλον ἐπίσης καὶ δι' ἡμιμάλλινα καὶ ἡμιμετάξινα.

Τὸ *βενζοϊνοσκοτεινοπράσινον*, ὅπερ, ἀνακαλυφθὲν τῷ 1891 ὑπὸ τῶν Hoffmann καὶ Daimler, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἀζιδινοπράσινον 2G.

Τὸ *βενζοϊνοερυθρὸν γνήσιον AE*, δισαζωχρωστικὴ παρασκευασθεῖσα τῷ 1893 ὑπὸ τοῦ Green ἐκ δεϋδροθειο-π-τολουιδινοσουλφοξέος καὶ α-ναφθολοσουλφοξέως NW. Εἶναι σκοτεινέρυθρος κόνις, ἀδιάλυτος εἰς τὴν ἀλκοόλην, καὶ βάπτει τὸν βάμβακα ἐν ἁλατούχῳ λουτρῷ ἐρυθρὸν μετ' ἀρκούσης ἀνθεκτικότητος εἰς τὰ ὀξέα. σ. γ.

βενζοϊνικὴ *ἀντίδρασις [Ὀργ. Χημ.]*. βλ. **βενζοΐνη.**

βενζοϊῶδες (τὸ) *[Βιομ. Χημ.]*. Ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστική, παρασκευασθεῖσα τῷ 1893 ὑπὸ τῶν Bernthsen καὶ Julius ἐκ βενζιδίνης καὶ 2-ἀμινο-5-ναφθολο-7-σουλφοξέος. Σκοτεινὴ ἀσθενῶς πρασινοστίλβουσα κόνις, ὀλίγον διαλυτὴ ἐν ἀλκοόλῃ, παρέχει ἐπὶ τοῦ βάμβακος δι' ἀπ' εὐθείας βαφῆς ζωηρὸν ἐρυθροϊῶδες, ὅπερ εἶναι μὲν ἀνθεκτικὸν εἰς τὴν πλύσιν, τὰ ὀξέα καὶ τὰ ἀλκάλια, ἀλλ' οὐχὶ εἰς τὸ φῶς. Διαζωτούμενον ἐπὶ τῶν ἰνῶν καὶ ἐμφανιζόμενον διὰ β-ναφθόλης παρέχει ὡραῖον θαλασσοκυανοῦν χρῶμα ἀνθεκτικὸν εἰς τὴν πλύσιν. Τὸ χρῶμα τοῦτο δὲν προσβάλλεται ὑπὸ τῶν μετάλλων καὶ ἐνδείκνυται διὰ τὰ ἐκ crepon εἴδη. σ. γ.

βενζοϊωδυδρίνη (ἡ) (Benzojodhydrinum) *[Φαρ. Χημ.]*. Οὕτως ἐκλήθη ὁ χλωριοϊωδιοβενζοϊκὸς γλυκερινεστήρ: $C_3H_5ClJ.O.CC.C_6H_5$. Σκεύασμα οὗτινος ἡ παρασκευὴ ἐπετεύχθη ὑπὸ τοῦ F. Merek, ἀποτελοῦν φαιοκιτρίνην λιπαρὰν μᾶζαν, διαλυτὴν εἰς ἀλκοόλην, αἰθέρα, χλωροφόρμιον καὶ πετρελαϊκὸν αἰθέρα, ἀδιάλυτον ἐν γλυκερίνῃ, ὀσμῆς ἀρωματικῆς. Φέρεται ὑπὸ κοκκώδη μορφὴν μετὰ σακχάρου. Τὸ σκεύασμα προὐτάθη ὡς ἀντικαταστάτης τῶν ἰωδιούχων ἀλκαλίων, χορηγεῖται δὲ ὑπὸ τὴν μετὰ σακχάρου μορφήν. κ. γ. μ.

βενζοκινόνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]·* βλ. **κινόνη.**

βενζοκινονοξίμη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις γνωστὴ ὑπὸ δύο συντακτικοὺς τύπους, ἐξ ὧν ὁ εἷς, $O:C_6H_4:N.OH$, ἀποδίδεται εἰς τὴν *βενζοκινονοξίμην* καὶ ὁ ἕτερος, $HO.C_6H_4.NO$, εἰς τὴν *π-νιτρωδοφαινόλην*. Εἶναι σῶμα στερεόν, κρυσταλλούμενον ἐξ ὕδατος μὲν εἰς ἀχρόους βελόνας, ἐξ αἰθέρος δὲ εἰς φαιοπράσινα φύλλα. Διαλύεται εἰς τὴν ἀλκοόλην καὶ τὸν αἰθέρα μετὰ πρασίνης χροιᾶς, εἰς τὰ ἀλκάλια δὲ μετὰ καστανερύθρου. Τὸ ἅλας αὐτῆς μετὰ νατρίου κρυσταλλοῦται εἰς ἐρυθρὰς βελόνας. σ. γ.

βενζοκυανάση (ἡ) *[Χημ.]*. Φύραμα διασπῶν τὸ νιτρίλιον τοῦ ἀμυγδαλικοῦ ὀξέος εἰς βενζαλδεΰδην καὶ ὑδροκυάνιον. σ. γ.

βενζοκυανίνη (ἡ) *B, 3B* καὶ *R [Βιομ. Χημ.]*. Ἀπ' εὐθείας βάπτουσαι δισαζωχρωστικαί, παρασκευαζόμεναι ἐκ τολιδίνης ἢ διανισιδίνης ἢ βενζιδίνης καὶ H—ὀξέος καὶ ἀμινοναφθολοσουλφοξέος S. Κυανῆ κόνις βάπτουσα τὸν βάμβακα ἐν οὐδετέρῳ ἢ ἀσθενῶς ἀλκαλικῷ λουτρῷ ἅλατος τοῦ Glauber κυανοῦν μετὰ μεγάλης ἀνθεκτικότητος εἰς τὰ ἀλκάλια καὶ τὰ ὀξέα. σ. γ.

βενζοκυανοῦν (τὸ) *[Βιομ. Χημ.]*. Συνθετικὸν χρῶμα, τοῦ ὁποίου ἔρχονται εἰς τὸ ἐμπόριον οἱ κατωτέρω τύποι:

Οἱ τύποι *BB, 3B* καὶ *BX* (Bayer), οἵτινες ἀνεκαλύφθησαν τῷ 1890 ὑπὸ τῶν Rudolph, Bammann καὶ Ulrich καὶ ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸ ἀζιδινοκυανοῦν 2B, 3B καὶ BX. Ὁ τύπος *2R (Bayer)*, ὅστις ἀνεκαλύφθη τῷ 1894 ὑπὸ τοῦ Möller καὶ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ ἀζιδινοκυανοῦν ἐρίων R. Ὁ τύπος *4R*, ὅστις ἀνακαλυφθεὶς ὁμοίως τῷ 1894 ὑπὸ τοῦ Möller, εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστική, παρασκευαζομένη ἐκ βενζιδίνης, β-ναφθολοσουλφοξέος B καὶ ἀμινοναφθολοσουλφοξέος S. Ἰώδης κόνις διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἀλκοόλην, βάπτει δὲ τὸν βάμβακα ἀρκούντως ὁμοιογενῶς, ἀλλὰ μετὰ μετρίας ἀνθεκτικότητος. Ὁ τύπος *RW*, ὅστις, ὁμοίως ὑπὸ τοῦ Möller ἀνακαλυφθείς, παρασκευάζεται ἐκ διανισιδίνης, ἀμινοναφθολοσουλφοξέος SS καὶ β-ναφθόλης. Κυανῆ κόνις ἀναλόγων πρὸς τὸν ἀνωτέρω τύπον ἰδιοτήτων. σ. γ.

— **βενζοκυανοῦν** ***καθαρὸν*** *[Βιομ. Χημ.]*. Ὁ τύπος *4B* εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστική, παρασκευασθεῖσα τῷ 1894 ὑπὸ τοῦ Möller ἐκ διανισιδίνης, ἀμινοναφθολοδισουλφοξέος SS καὶ ἀμινοναφθολοσουλφοξέος S. Κυανῆ κόνις βάπτουσα τὸν βάμβακα ἐν ἁλατούχῳ λουτρῷ πρασινοκυανοῦν. Διὰ μετακατεργασίας διὰ χαλκοῦ τὸ χρῶμα καθίσταται ἀνθεκτικώτερον εἰς τὸ φῶς.

Ὁ τύπος Konz, ἀνακαλυφθεὶς τῷ 1890 ὑπὸ

Digitized by Google

τῶν Bammann καὶ Ulrich, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἀζιδινοκυανοῦν καθαρόν. σ. γ.

βενζολαζωαιθάνιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Λιπαρωματικὴ ἀζωένωσις τοῦ τύπου C_6H_5. N:N. C_2H_5. Ὑγρὸν βράζον εἰς 280°. Διὰ θειικοῦ ὀξέος ἰσομερίζεται πρὸς τὴν φαινυλυδραζόνην τῆς ἀκεταλδεΰδης, C_6H_5. NH. N:CH. CH_3. σ. γ.

βενζολαζωδιμεθυλανιλίνη (ἡ) ἢ *διμεθυλαμινοαζωβενζόλιον ['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5-N=N-C_6H_4.N(CH_3)_2$. Κρυσταλλοῦται εἰς χρυσοκίτρινα φυλλίδια τηκόμενα εἰς 117°. Παρασκευάζεται διὰ μεθυλιώσεως τοῦ π-ἀμινοαζωβενζολίου ἢ διὰ συμπυκνώσεως διαζωβενζολοχλωριδίου μετὰ διμεθυλανιλίνης. Χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τὸ ὄνομα *βουτύρου κίτρινον* πρὸς βαφὴν τοῦ βουτύρου, τεχνητῶν λιπῶν, λακκῶν κλπ. Τὸ ὑδροχλωρικὸν αὐτῆς ἅλας κρυσταλλοῦται εἰς πορφυροχρόους βελόνας. Διὰ σουλφουρώσεως μετατρέπεται εἰς τὸ ἐν τῇ ὀγκομετρίᾳ ὡς δείκτην χρησιμοποιούμενον *πορτοκαλλιόχρουν τοῦ μεθυλίου* ἢ *ἡλιανθίνην*, ἢ *τροπαιολίνην Ο*. Διὰ χρησιμοποιήσεως τῆς διφαινυλαμίνης λαμβάνεται ἡ *τροπαιολίνη ΟΟ*, ἐκ ταύτης δὲ μετὰ διαζωτωθέντος μετανιλικοῦ ὀξέος τὸ *κίτρινον τῆς μετανίλης*. σ. γ.

βενζολαζωμεθάνιον (τὸ) *['Οργ.Χημ.]*. Λιπαρωματικὴ ἀζωένωσις τοῦ τύπου C_6H_5N: N.CH_3. Εἶναι κίτρινον ἐλαιῶδες ὑγρόν, βράζον εἰς 150°. σ. γ.

βενζολαζωρεσορκίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_2H_5.N_2.C_6H_3(OH)_2$ Χρησιμοποιεῖται πρὸς χρῶσιν λακκῶν, κηρίων κλπ. ὑπὸ τὸ ὄνομα *Σουδὰν* G σ. γ.

βενζόλιον (τὸ) καὶ *βενζόλη* (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Ὁ ἁπλούστερος ἀρωματικὸς ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου C_6H_6, καλούμενος ὑπό τινων καὶ *βενζένιον* ἢ *βενζέλαιον*.

Σύνταξις τοῦ βενζολίου. Τὰ τὸ μόριον τοῦ βενζολίου ἀποτελοῦντα ἄτομα πρέπει νὰ εἶναι τοιουτοτρόπως συντεταγμένα, ὥστε νὰ πληρῶνται οἱ κατωτέρω ὅροι: α) Πρέπει νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν ἐμφάνισιν τῶν παρατηρηθεισῶν ἰσομερειῶν καὶ μόνον αὐτῶν. β) Πρέπει νὰ δικαιολογῇ τὴν ἰδιάζουσαν συμπεριφορὰν τῶν ἑνώσεων ἐκείνων, αἵτινες περιέχουσιν ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν δύο ἢ πλείονας βενζολικοὺς πυρῆνας ἡνωμένους πρὸς ἀλλήλους τοιουτοτρόπως, ὥστε ἄτομά τινα ἄνθρακος νὰ εἶναι κοινὰ εἰς δύο ἢ πλείονας πυρῆνας. γ) Πρέπει νὰ ἐπεξηγῇ τὰς σχέσεις τῶν κυρίως παραγώγων τοῦ βενζολίου πρὸς τὰ διὰ προσθήκης ὑδρογόνου ἢ ἄλλων στοιχείων λαμβανόμενα παράγωγα αὐτοῦ. δ) Πρέπει νὰ ἐπεξηγῇ τὰς ἰδιαζούσας ἰδιότητας, ἃς ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀρωματικὸς χαρακτὴρ* ἐννοοῦμεν. Καὶ ε) Πρέπει νὰ ἐπεξηγῇ διατὶ πρὸς σχηματισμὸν ἀρωματικοῦ πυρῆνος ἀρκοῦν ἀλλὰ καὶ εἶναι ἀπαραίτητα ἓξ ἄτομα ἄνθρακος.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς ἰσομερείας τῶν δι' ἀντικαταστάσεως παραγώγων τοῦ βενζολίου παραδεχόμεθα τὰ κατωτέρω δύο ἀξιώματα: α) Μονοπαράγωγα τοῦ βενζολίου παρουσιάζονται εἰς μίαν μόνον μορφήν, καὶ β) Διπαράγωγα ἐμφανίζονται εἰς τρεῖς μορφάς. Τὰ ἀξιώματα ταῦτα ἐπαληθεύονται ἀπολύτως πειραματικῶς.

Ἐκ τοῦ πρώτου ἀξιώματος συνάγεται, ὅτι καὶ τὰ ἓξ ἄτομα τοῦ ὑδρογόνου ἐν τῷ βενζολίῳ εἶναι *ὁμοιομόρφως* ἡνωμένα, τὸ τοιοῦτον δὲ ἐκφράζουσιν οἱ κατωτέρω τρεῖς τύποι:

$$C_4(CH_3)_2 \quad C_3(CH_2)_3 \quad (CH)_6$$

Ἐκ τῶν τριῶν ὅμως τούτων τύπων, οἱ δύο πρῶτοι δὲν συμφωνοῦσι πρὸς τὸ δεύτερον ἀξίωμα, διότι ἕνεκεν τῆς ἰσοτιμίας τῶν δύο μεθυλικῶν ὁμάδων τοῦ πρώτου ἢ τῶν τριῶν μεθυλενικῶν τοῦ δευτέρου θὰ εἴχομεν δύο μόνον διπαράγωγα, ἄρα ἀπομένει ὡς μόνος δυνατὸς τύπος ὁ τρίτος, κατὰ τὸν ὁποῖον δηλονότι τὸ μόριον τοῦ βενζολίου ἀποτελεῖται ἐξ ἓξ πρὸς ἀλλήλας ἡνωμένων ὁμάδων CH. Τὸ μόριον τοῦ βενζολίου ἑπομένως ἀποτελεῖται ἐξ ἓξ ὁμάδων CH, ὧν ἑκάστη ἔχει τρεῖς ἐλευθέρας μονάδας συγγενείας, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται πρὸς δέσμευσιν αὐτῶν μετ' ἀλλήλων κατὰ τρόπον ὃν θὰ ἴδωμεν εὐθὺς ἀμέσως.

Τύποι τοῦ βενζολίου. Πρὸς ἐπεξήγησιν τοῦ τρόπου, καθ' ὃν αἱ ἓξ ὁμάδες CH συνδέονται πρὸς ἀλλήλας, διετυπώθησαν διάφοροι τύποι, ὧν σπουδαιότεροι εἶναι οἱ κατωτέρω δύο τύποι, ὁ τοῦ Kekulé καὶ ὁ τῶν Amstrong καὶ Baeyer:

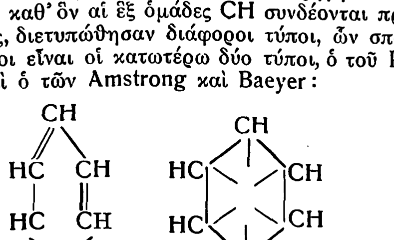

Τύπος Kekulé *Τύπος Amstrong—Baeyer*

Κατὰ τὸν τοῦ Kekulé ἐναλλάσσονται ἁπλοῖ μετὰ διπλῶν δεσμῶν καὶ κατὰ τὸν τῶν Amstrong-Baeyer, τὸν *κεντρικὸν* τύπον καλούμενον, ἀνὰ μία μονὰς συγγενείας ἐξ ἑκάστου ἀτόμου ἄνθρακος φέρεται πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ δακτυλίου, ἔνθα πᾶσαι ἀντισταθμίζονται ἀμοιβαίως.

Ὁ τύπος ὅμως τοῦ Kekulé, ὡς τὸ πρῶτον διετυπώθη, ἤτοι ὅτι ἐναλλάσσονται τρεῖς ἁπλοῖ μετὰ τριῶν διπλῶν δεσμῶν, δὲν πληροῖ τὸ δεύτερον τεθὲν περὶ διπαραγώγων ἀξίωμα, διότι ἀντὶ τῶν τριῶν παρέχει τέσσαρα διπαράγωγα, τὰ κατωτέρω:

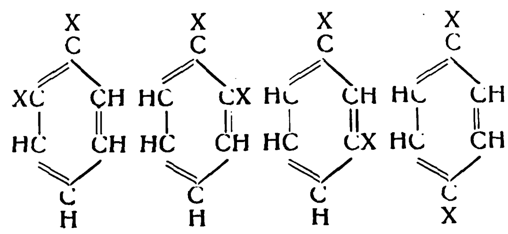

I II III IV

ἤτοι εἶναι δυνατά, πλὴν τοῦ τρίτου καὶ τετάρτου, ἅτινα εἶναι καταφανῶς διάφορα, δύο εἰσέτι διπαράγωγα ἔχοντα τοὺς ἀντικαταστάτας εἰς γειτονικὰ ἄτομα ἄνθρακος, τὰ ὁποῖα εἰς μὲν τὸ ἓν συνδέονται μεταξύ των διὰ διπλοῦ δεσμοῦ, εἰς δὲ τὸ ἕτερον δι' ἁπλοῦ. Πρὸς ἄρσιν τῆς διαφορᾶς ταύτης παραδεχόμεθα, ὅτι οἱ διπλοῖ καὶ ἁπλοῖ δεσμοὶ περιοδικῶς ἐναλλάσσονται εἴτε ταλαντευομένης τῆς μιᾶς ἐκ τῶν δύο μονάδων συγγενείας τῶν ἀτόμων τοῦ ἄνθρακος ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν, εἴτε, ὅπερ τ' αὐτό, ῥεούσης κυκλικῶς τοιουτοτρόπως, ὥστε δὲν ἔχομεν δύο διαφόρους μορφὰς ἀλλὰ μᾶλλον δύο καταστάσεις κινήσεως ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ μορίου. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, *θεωρίαν τῆς ταλαντεύσεως* καλουμένην, ἕκαστον ἄτομον ἄνθρακος τοῦ πυρῆνος τοῦ βενζολίου εὑρίσκεται εἰς τελείως ὁμοιοειδῆ σχέσιν πρὸς ἀμφότερα τὰ γειτονικὰ ἄτομα ἄνθρακος.

Ἀμφότεροι οἱ ἐκτεθέντες τύποι, τόσον ὁ τοῦ Kekulé, ὅσον καὶ ὁ κεντρικὸς τῶν Amstrong καὶ Baeyer, εἶναι οἱ μᾶλλον πληροῦντες τοὺς διὰ τὸ βενζόλιον καὶ τὰ παράγωγα αὐτοῦ τιθεμένους ὅρους, ἔχουσιν ὅμως καὶ τὰ τρωτὰ αὐτῶν.

Προέλευσις καὶ παρασκευή. Τίς ἀνεκάλυψε τὸ βενζόλιον ἢ τίς τὸ πρῶτον περιέγραψεν αὐτό, δὲν εἶναι μετ' ἀσφαλείας ἐξηκριβωμένον. Ἡ γενικὴ ἀντίληψις ὅτι τὸ ἀνεκάλυψε τὸ πρῶτον ὁ *Faraday* τῷ 1825 ἐν τῷ συμπυκνώματι τοῦ φωταερίου ἐξ ἐλαίου εἶναι ἐσφαλμένη, διότι πρὸ τεσσαράκοντα ὅλων ἐτῶν ἦτο γνωστόν. Ὁ Mitscherlich τῷ 1833 τὸ παρεσκεύασε διὰ ξηρᾶς ἀποστάξεως βενζοϊκοῦ ἀσβεστίου, ἀλλὰ τὸ ὠνόμασε *βενζίνην*, ὁ δὲ de Marignac τὸ ἔλαβε κατ' ἀνάλογον τρόπον ἐκ ναφθαλικοῦ ὀξέος. Τίς ἐπίσης πρῶτος ἐχρησιμοποίησε τὸ ὄνομα *βενζόλιον* δὲν εἶναι μετ' ἀσφαλείας γνωστόν. Ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ ἀκόμη μέχρι σήμερον τὸ ἐκ τῆς πίσσης τῶν λιθανθράκων βενζόλιον ὀνομάζεται *βενζίνη*, ἐνῷ ἐν Γερμανίᾳ χρησιμοποιεῖται ἀποκλειστικῶς τὸ ὄνομα *βενζόλιον*, καλουμένης βενζίνης μόνον τοῦ δι' ἀποστάξεως ἐκ τοῦ πετρελαίου λαμβανομένου προϊόντος.

Οὕτως εἰπεῖν διὰ δευτέραν φορὰν ἀνεκαλύφθη τὸ βενζόλιον τῷ 1845 ὑπὸ τοῦ *A. W. Hofmann*, ὅστις τὸ ἀνίχνευσε διὰ χλωριασβέστου μετὰ τὴν προγενεστέραν μετατροπὴν αὐτοῦ εἰς τὴν νιτρο- καὶ ἀμινοένωσιν. Ὁ Hofmann τὸ ἀνεῦρεν ἐν τῇ πίσσῃ τῶν λιθανθράκων. Πλὴν τῆς πίσσης τῶν λιθανθράκων ἀπαντᾷ τὸ βενζόλιον ἀκόμη εἰς ἀρκετὸν ποσὸν καὶ ἐν τῷ φωταερίῳ, ὡς καὶ περαιτέρω ἡ πίσσα τοῦ ἐξ ἐλαίου φωταερίου εἶναι πλουσία εἰς βενζόλιον. Ἡ πίσσα τῶν φαιανθράκων περιέχει βενζόλιον μόνον εἰς ἴχνη. Εἰς τὸ πετρέλαιον τὸ ἀμερικανικὸν καὶ τοῦ Καυκάσου ἐλάχισται μόνον ποσότητες ἀπαντοῦν, ἐνῷ οἱ νάφθαι τοῦ Borneo, τῆς Σουμάτρας, τῆς Ἰάβας καὶ τῆς Ἰαπωνίας εἶναι πλούσιαι εἰς βενζόλιον.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθεισῶν μεθόδων, βενζόλιον δύναται νὰ παρασκευασθῇ καὶ συνθετικῶς ἐξ ἀκετυλενίου (ἀσετυλίνης), τὸ ὁποῖον ἐν ἀρχομένῃ ἐρυθροπυρώσει πολυμερίζεται εἰς βενζόλιον, στυρόλιον, ναφθαλίνιον καὶ ῥητένιον. Περαιτέρω δύναται νὰ ληφθῇ τὸ βενζόλιον δι' ἀποσυνθέσεως εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν ἄλλων μεγαλυτέρου μοριακοῦ βάρους ἑνώσεων (ὡς τερεβινθελαίου κλπ.).

Εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα βενζόλιον δὲν ἐννοοῦμεν μόνον τὴν ἕνωσιν C_6H_6 ἐν καθαρᾷ ἢ περίπου καθαρᾷ καταστάσει, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦτο χρησιμοποιεῖται καὶ διὰ τὰ μείγματα ὅλων τῶν ὑγρῶν ὑδρογονανθράκων τῆς πίσσης, ἅτινα βράζουσι κάτω τῶν 200°.

Τὸ βενζόλιον λαμβάνεται ἤδη ἐκ τῶν ἀερίων τῶν ἐργοστασίων παραγωγῆς κώκ, διὰ πλύσεως μετὰ πισσινελαίων καὶ ἐκ τῆς πίσσης τῶν λιθανθράκων τόσον τῶν φωταεριοποιείων, ὅσον καὶ τῶν ἐργοστασίων παραγωγῆς κώκ. Ἐπίσης λαμβάνεται ἐκ τῆς πίσσης τῶν ἐργοστασίων παραγωγῆς φωταερίου ἐξ ἐλαίων. Παλαιοτέρα προέλευσις εἶναι ἡ ἐκ τῆς πίσσης τῶν λιθανθράκων.

Παραλαβὴ τοῦ βενζολίου γίνεται μόνον ἐκ τοῦ ἀερίου τῶν ἐργοστασίων παραγωγῆς κώκ καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ ἀερίου τῶν φωταεριοποιείων, διότι τὸ φωταέριον, ὡς χρησιμοποιούμενον καὶ διὰ φωτιστικοὺς σκοποὺς εἰς λύχνους Auer, ἔχει ἀνάγκην τῆς παρουσίας τοῦ βενζολίου, ὅπερ κυρίως παρέχει τὴν φωτιστικὴν ἱκανότητα εἰς τὸ φωταέριον. Ἡ παραλαβὴ τοῦ βενζολίου γίνεται δι' ἐκπλύσεως τοῦ ἀερίου δι' ἐλαίων βραζόντων εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν καὶ εἰδικώτερον διὰ παραφινελαίων. Κατὰ μέσον ὅρον διαφόρων παρατηρήσεων 1 κ. μ. φωταερίου παρέχει περίπου 30 γρ. βενζολίου καὶ 9 γρ. τολουολίου καὶ ἀνωτέρων ομολόγων. Τὸ ἐκ τῶν ἀερίων τῶν ἐργοστασίων παρασκευῆς κώκ λαμβανόμενον ἀκαθάριστον βενζόλιον ἀποτελεῖ μεῖγμα ἐκ βενζολίου, τολουολίου, ξυλολίου, ἀνωτέρων ὁμολόγων, ὀλίγου ναφθαλινίου καὶ ἀριθμοῦ τινος ἀκορέστων ἑνώσεων, καὶ εἶναι ἀνάγκη περαιτέρω καθαρισμοῦ εἰς εἰδικὰ ἐργοστάσια. Ἡ παραλαβὴ τοῦ βενζολίου ἐκ τῆς πίσσης τῶν λιθανθράκων γίνεται διὰ κλασματικῆς ἀποστάξεως τοῦ πρώτου κλάσματος τῆς πίσσης. τοῦ *ἐλαφροῦ ἐλαίου*, ὅπερ δι' ἀποστάξεως ἐν στήλαις διαχωρίζεται εἰς *ἐλαφρὸν βενζόλιον*, *βαρὺ βενζόλιον* καὶ *καρβολέλαιον*. Τὸ ἐλαφρὸν βενζόλιον καθαρίζεται περαιτέρω διὰ κατεργασίας διὰ νατρορρύμματος εἰδ. βαρ. 1,1 πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν φαινολῶν, ἤτοι τῶν καλουμένων ὀξίνων ἐλαίων καὶ εἶτα διὰ θειικοῦ ὀξέος εἰδ. βάρους 1,3 πρὸς ἀποχωρισμὸν τῶν πυριδινικῶν βάσεων.

Τὸ τοιουτοτρόπως λαμβανόμενον καθαρὸν βενζόλιον τοῦ ἐμπορίου, καλούμενον καὶ *βενζόλιον 80/81* (διότι βράζει μεταξὺ 80 καὶ 81°) ἢ *κρυσταλλικὸν βενζόλιον* (διότι εἰς 0° στερεοποιεῖται εἰς κρυσταλλικὴν μᾶζαν), ἔχει εἰδικὸν βάρος κατὰ μέσον ὅρον 0,883—0,885, σημ. τήξεως 5° καὶ σημ. ζέσεως 80°,1. Τὸ τοιοῦτον βενζόλιον περιέχει ἀκόμη θειοφαίνιον, διθειάνθρακα καὶ ἴχνη τολουολίου καὶ παραφινῶν. Ἡ ποσότης τοῦ θειοφαινίου, φθάνουσα μέχρι 0,5%, ἀποτελεῖ μειονέκτημα διὰ μερικὰς χρήσεις τοῦ βενζολίου, ὡς λ.χ. διὰ τὴν παρασκευὴν χρωμάτων. Τὸ ἐλεύθερον θειοφαινίου βενζόλιον ἔχει περιωρισμένην σημασίαν ἐν τῷ ἐμπορίῳ καὶ λαμβάνεται ἐκ τοῦ συνήθους βενζολίου δι' ἐπανειλημμένης ἐντόνου πλύσεως μετὰ θειικοῦ ὀξέος καπνίζοντος, δι' οὗ προσβάλλεται τὸ πρῶτον τὸ δραστικώτερον πρὸς ἀντίδρασιν θειοφαίνιον.

Ἰδιότητες. Τὸ βενζόλιον εἶναι ἄχρουν καὶ παραμένει ὅταν εἶναι καλῶς πλυμένον ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἄχρουν. Εἶναι λίαν λεπτόρρυτον, ἰδιαζούσης, τοὺς ὑακίνθους ὑπενθυμιζούσης, ὀσμῆς καὶ καυστικῆς γεύσεως. Λόγῳ τῶν δυσκολιῶν τῆς παρασκευῆς ἀπολύτως καθαροῦ βενζολίου αἱ ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ παρεχόμεναι σταθεραὶ αὐτοῦ παρουσιάζουσι διαφοράς. Κατὰ τὰ δεδομένα τῶν Mendelejeff, Warren καὶ Andriewz, τὸ εἰδ. βάρος εἶναι 0,884, τὸ σημεῖον δὲ βρασμοῦ κατὰ τοὺς διαφόρους ἐρευνητὰς κυμαίνεται μεταξὺ 80,1 καὶ 80°,7. Τὸ στερεοποιημένον βενζόλιον τήκεται εἰς 5°,4. Καίεται μετ' ἰσχυρῶς αἰθαλιζούσης φλογὸς καὶ ἀτμοὶ τοῦ βενζολίου μετ' ἀέρος ἀποτελοῦν ἐκρηκτικὸν μεῖγμα. Ἡ διαλυτότης τοῦ βενζολίου εἰς τὸ ὕδωρ εἶναι πολὺ μικρά, 1000 κ.ἑ. ὕδατος διαλυόντων μόνον 0,82 κ. ἑ. βενζολίου. Εἶναι ἄριστον διαλυτικὸν ὑγρὸν διὰ λίπη, ῥητίνας, καουτσοὺκ καὶ σειρὰν ὅλην ὀργανικῶν σωμάτων.

Τὸ βενζόλιον εἰσπνεόμενον εἰς μεγαλύτερα ποσὰ προκαλεῖ ἀναισθησίαν καὶ ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας καὶ τὸν θάνατον. Τὸ βενζόλιον θερμαινόμενον καὶ μέχρι 400° παραμένει ἀναλλοίωτον, διὰ διοχετεύσεως δὲ διὰ διαπύρων σωλήνων μετατρέπεται ἐν μέρει εἰς διφαινύλιον, τριφαινύλιον καὶ ἄλλους ὑδρογονάνθρακας. Δι' ἐπενεργείας ἁλογόνων, θειικοῦ καὶ νιτρικοῦ ὀξέος σχηματίζονται παράγωγα τοῦ βενζολίου. Ὡς πρὸς ὀξειδωτικὰ μέσα τὸ βενζόλιον εἶναι ἀρκούτως ἀνθεκτικόν· οὕτω τὸ ὀξυγόνον φαίνεται ἐλάχιστα ἐπενεργόν, τὸ δὲ ὄζον σχηματίζει τὸ λίαν ἐκρηκτικὸν ὀζοβενζόλιον.

Χρησιμοποίησις. Τὸ βενζόλιον χρησιμοποιεῖται πολλαχῶς εἰς τὴν χημικὴν καὶ ἄλλας βιομηχανίας. Τὸ 80/81 βενζόλιον χρησιμοποιεῖται εἰς μέγιστα ποσὰ πρὸς μετατροπὴν εἰς μονο— καὶ μ-δινιτροβενζόλιον, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται εἴτε ὡς τοιοῦτον εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν (*σεκουρῖτις*, *ροβουρῖτις*), εἴτε ἀνάγεται εἰς ἀνιλίνην καὶ περαιτέρω μ-νιτρανιλίνην καὶ μ-φαινυλενοδιαμίνην, πολυτίμους πρώτας ὕλας τῆς χημικῆς βιομηχανίας, ἤτοι τῆς βιομηχανίας τῶν χρωμάτων, τῶν ἀρωμάτων, τῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, τῶν φαρμακευτικῶν καὶ φωτογραφικῶν παρασκευασμάτων. Περαιτέρω ἐκ τοῦ βενζολίου παρασκευάζεται μονο— καὶ δισουλφονικὸν ὀξύ, ἐξ ὧν ἐκ μὲν τοῦ πρώτου παράγεται φαινόλη, ἐκ δὲ τοῦ δευτέρου ῥεσορκίνη. Τὸ ἀκαθάριστον βενζόλιον χρησιμοποιεῖται ὡς διαλυτικὸν καὶ ἐκχυλιστικὸν μέσον εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ λινολέουμ καὶ τῶν λακκῶν, εἰς τὰ ἐργοστάσια τοῦ κόμμεως, τὰς ἐγκαταστάσεις ἀπολιπάνσεως τῶν ὀστῶν, εἰς τὰς ἐκχυλίσεις κηρῶν, εἰς τὰ χημικὰ καθαριστήρια κλπ. Περαιτέρω χρησιμοποιεῖται ὡς καύσιμος ὕλη διὰ μηχανὰς καὶ πρὸς αὔξησιν τῆς φωτιστικῆς ἰσχύος τοῦ ὑδραερίου, καί τινων εἰδῶν φωταερίου, ὡς ἀκόμη καὶ ἀντὶ τοῦ ἀκετυλενίου πρὸς αὐτογενῆ κατεργασίαν τῶν μετάλλων. Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

Digitized by Google

—*[Φαρμ. Χημ.]* Τὸ *βενζόλιον* (Benzolum) ἐπροτάθη ὑπὸ τοῦ Koranyi διὰ τὴν θεραπείαν τῶν λευχαιμιῶν. Οἱ Vaquez καὶ Vacöel τὸ ἐχρησιμοποίησαν ἐπὶ πλείστων ἀσθενῶν. Κατὰ τὸν Noël Fiessinger τὰ ἀποτελέσματα εἶναι λίαν σαφῆ ἐπὶ τῶν μυελοειδῶν μᾶλλον λευχαιμιῶν ἢ τῶν λυμφοειδῶν τοιούτων, δέον δὲ νὰ ἐναλλάσσηται ἡ δρᾶσις τοῦ βενζολίου ὑπὸ σειρᾶς διακοπῶν, καθ' ἃς γίνεται ραδιοθεραπεία τῆς σπληνός. Συχνάκις τὸ βενζόλιον προκαλεῖ χρονίαν δηλητηρίασιν, ἐκδηλουμένην διὰ γαστρεντερικῶν ἀνωμαλιῶν (ἔμετοι, διάρροια) ἢ διὰ λευκωματουρίας. Τὸ βενζόλιον δύναται νὰ χορηγηθῇ κατὰ σταγόνας ἐντὸς γάλακτος ἢ μεμειγμένον μετ' ἐλαίου ἐντὸς καψακίων. Τὸ βενζόλιον ἀνεγράφη καὶ εἰς εἰσπνοὰς κατὰ τοῦ κοκκύτου καὶ γρίππης καὶ ἐξωτερικῶς εἰς ἀλοιφὰς ἐπὶ παρασιτικῶν παθήσεων τοῦ δέρματος. κ. γ. μ.

βενζολισμὸς (ὁ) *[Ἰατρ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἐκσημαίνεται ἡ διὰ τῆς παρατεταμένης καὶ ὑπερμέτρου ἢ ἀμέτρου χρήσεως τῆς βενζόλης ἐπερχομένη πολλάκις χρονία τοξικὴ δηλητηρίασις τοῦ ὀργανισμοῦ. Αὕτη ἐκδηλοῦται κυρίως διὰ συμβαμάτων γαστροεντερικῶν, ἤτοι ἐμέτων, διαρροίας, κλπ. ἢ καὶ διὰ λευκωματουρίας. μ. ν. κ.

βενζολοδιαζωθειονικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*· βλ. βενζολοδιαζωσουλφοξύ.

βενζολοδιαζωσουλφοξὺ (τὸ) ἢ ***βενζολοδιαζωθειονικὸν ὀξὺ*** *[Ὀργ. Χημ.]* Ἀσταθὴς ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6.H_5.N:N.SO_3H$. Σχηματίζει μετὰ καλίου ἓν ἀσταθὲς ἅλας, τὸ *σύν*, καὶ ἓν σταθερόν, τὸ *ἀντί*. Τὸ πρῶτον κρυσταλλοῦται εἰς πορτοκαλλοχρόους κρυστάλλους καὶ τὸ δεύτερον εἰς ὠχροκιτρίνους. σ. γ.

μ-**βενζολοδιθειονικὸν** ***ὀξὺ*** *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. μ-βενζολοδισουλφονικὸν ***ὀξύ***.

μ-**βενζολοδισουλφονικὸν** ***ὀξὺ*** ἢ ***μ-βενζολοδιθειονικὸν ὀξὺ*** *[Ὀργ. Χημ.]* Τοῦτο παρασκευάζεται ὁμοῦ μετὰ τῆς π-ἑνώσεως διὰ κατεργασίας βενζολίου ἢ βενζολοσουλφονικοῦ ὀξέος μετὰ περισσείας καπνίζοντος θειικοῦ ὀξέος. Ἡ μ-ἕνωσις σχηματίζεται κυρίως διὰ βραχυτέρας ἐπιδράσεως καὶ χαμηλοτέρας θερμοκρασίας, ἐνῷ ἡ δευτέρα ἀπαιτεῖ μακροτέραν ἐπίδρασιν καὶ ὑψηλοτέραν θερμοκρασίαν. Δυνάμεθα ὅμως διὰ καταλλήλου καθοδηγήσεως τῆς ἀντιδράσεως νὰ λάβωμεν σχεδὸν μόνον τὴν μ-ἕνωσιν καὶ ἐλάχιστα ποσὰ τῆς δευτέρας. Ὁ διαχωρισμὸς τῶν δύο ἑνώσεων γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διαφόρου διαλυτότητος τῶν μετ' ἀλκαλίων ἁλάτων αὐτῶν, ἐν τῇ πράξει ὅμως ὁ διαχωρισμὸς δὲν εἶναι ἀπαραίτητος, διότι ἀμφότεραι αἱ ἑνώσεις δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι πρὸς παρασκευὴν τῆς ρεζορκίνης, αὕτη δὲ εἶναι καὶ ἡ σπουδαιοτέρα αὐτῶν χρησιμοποίησις. σ. γ.

βενζολοθειοναμίδιον (ἡ)· *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. βενζολοσουλφαμίδιον.

βενζολοθειονικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*· βλ. βενζολοσουλφονικὸν *ὀξύ*.

βενζολοπεντακαρβονικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H\ (CO_2\ H)_5$. Λαμβάνεται δι' ἐπιδράσεως πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος ἐπὶ ξυλάνθρακος. σ. γ.

βενζολοσουλφαμίδιον (τὸ) ἢ ***βενζολοθειοναμίδιον*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἕνωσις ὀργανικὴ λαμβανομένη δι' ἐπιδράσεως ἀμμωνίας ἐπὶ τοῦ χλωριδίου τοῦ βενζολοσουλφοξέος
$C_6H_5\ SO_2.Cl+2NH_3=C_6\ H_5.SO_2.NH_2+NH_4\ Cl.$
σ. γ.

βενζολοσουλφονικὸν ***ὀξὺ*** ἢ ***βενζολοθειονικὸν ὀξὺ*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6\ H_5.\ SO_3\ H$. Κρυσταλλοῦται μεθ' ἑνὸς μορίου ὕδατος εἰς μεγάλους, ἀχρόους, εὐκόλως διαρρέοντας πίνακας οἵτινες τήκονται εἰς 43—44°. Ὡς ἄνυδρον ἀποστάζει ἐν τῷ κενῷ τῶν καθοδικῶν ἀκτίνων εἰς 135—137° καὶ πήγνυται κατὰ τὴν ψῦξιν εἰς ἀκτινωτὴν κρυσταλλικὴν μᾶζαν, τηκομένην εἰς 65—66°. Ἡ σουλφούρωσις τοῦ βενζολίου ἐπιτελεῖται στιγμιαίως, παραγομένου τοῦ βενζολοσουλφονικοῦ ὀξέος. Τὸ μετὰ νατρίου ἅλας αὐτοῦ κρυσταλλοῦται μεθ' ἑνὸς μορίου ὕδατος εἰς φυλλίδια εὐδιάλυτα εἰς τὸ ὕδωρ. Τὸ βενζολοσουλφονικὸν ὀξὺ χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν συνθετικῆς φαινόλης. σ. γ.

βενζομέλαν (τὸ) *[Βιομ. Χημ.]*. Ἀπ' εὐθείας βάπτουσα ἀζωχρωστική, παρέχουσα ὑποπράσινον μέλαν ἐπὶ τοῦ βάμβακος. σ. γ.

βενζομελανοκυανοῦν (τὸ) *[Βιομ. Χημ]*. Ὁ τύπος *G* ὡς καὶ ὁ *SG* εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα τρισαζωχρωστική, παρασκευασθεῖσα τῷ 1887 ὑπὸ τῶν Lauch καὶ Kahn ἐκ βενζιδινοδισουλφοξέος, α-ναφθυλαμίνης καὶ 1-ναφθολο-4-σουλφοξέος. Μελανὴ ἕως τεφρὰ κόνις ἀδιάλυτος εἰς ἀλκοόλην. Βάπτει ἀπ' εὐθείας τὸν βάμβακα ἀρκούντως ἀνθεκτικῶς.

Ὁ τύπος *R* εἶναι ἀνάλογος τοῦ *G*, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἀντὶ τοῦ βενζιδινοδισουλφοξέος περιέχει τολιδίνην καὶ κατὰ τὰς ἰδιότητας εἶναι ἐπίσης ἀνάλογος πρὸς τὸν ἀνωτέρω τύπον. σ. γ.

βενζομπορντὼ ***6 B*** (τὸ) *[Βιομ. Χημ]*. Ἀπ' εὐθείας βάπτουσα ἀζωχρωστική. Κατάλληλος διὰ βάμβακα, ἡμιμάλλινα καὶ ἡμιμετάξινα. Ἀρκοῦσα ἀνθεκτικότης εἰς τὰ ὀξέα. σ. γ.

βενζοναφθόλη (ἡ) (Benzonaphtolum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Εἶναι ὁ β-*ναφθολεστὴρ* τοῦ βενζοϊκοῦ ὀξέος $C_6\ H_5\ CO.\ O.\ C_{10}\ H_7$. Ἡ ἕνωσις αὕτη ἀνεκαλύφθη τῷ 1869 ὑπὸ τοῦ Maicopar, σκευάζεται δὲ διὰ θερμάνσεως β-ναφθόλης μετὰ βενζοϋλοχλωριδίου, ἀρχικῶς εἰς 125° καὶ τέλος ἐπὶ ἡμίωρον εἰς 175° ἐν ἀλκαλικῷ διαλύματι. Βελόναι ἄοσμοι καὶ ἄγευστοι, τηκόμεναι εἰς 110°, δυσδιάλυτοι ἐν ὕδατι καὶ αἰθέρι, εὐδιάλυτοι εἰς ἀλκοόλην καὶ χλωροφόρμιον. Ἡ βενζοναφθόλη ἀποτελεῖ εἰδικὸν ἀντισηπτικὸν τῶν ἐντέρων, ἀνεγράφη δὲ ἐπὶ παθήσεων τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλῆνος καὶ ἰδίᾳ χρονίων κατάρρων καὶ αἱμορραγιῶν τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος, ὡς καὶ τῆς θερινῆς διαρροίας τῶν παίδων, ἐπίσης καὶ ἐπὶ νόσων πυρετικῶν καὶ μολυσματικῶν. Ἡ βενζοναφθόλη σχᾶται ἐν τῷ ἐντέρῳ εἰς βενζοϊκὸν ὀξὺ καὶ ναφθόλην. κ. γ. μ.

βενζονεοερυθρὸν (τὸ) *[Βιομ. Χημ.]*. Χρῶμα βαμβακερῶν ἀπ' εὐθείας βᾶπτον. Χρησιμοποιεῖται ὡς εὐθηνὸν ἀναπλήρωμα τοῦ βενζοϋσγίνου γνησίου 4BS, ὅταν δὲν ἀπαιτῆται μεγάλη ἀνθεκτικότης εἰς τὰ ὀξέα. Τὸ χρῶμα τοῦτο εἶναι ἀπαθὲς πρὸς τὸν χαλκὸν καὶ τὸν σίδηρον. Λόγῳ τῆς ἀνθεκτικότητός του εἰς τὸ νατρόρρυμμα ἐνδείκνυται διὰ τὰ *crepon*. σ. γ.

βενζονεοκυανοῦν (τὸ) *[Βιομ. Χημ.]*. Ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐκ τολιδίνης, χρωμοτροπικοῦ ὀξέος καὶ α-ναφθολοσουλφοξέος NW. Κυανῆ κόνις ἀδιάλυτος εἰς ἀλκοόλην, βάπτουσα τὸν βάμβακα καθαρῶς κυανοῦν. σ. γ.

βενζονία (ἡ) (Benzonia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυθροδανοειδῶν*. Περιλαμβάνει θάμνους ἢ δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῆς Γουϊνέας. δ. ν. π.

βενζονιτρίλιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου C_6H_5CN. Εἶναι ἄχρουν ἔλαιον ὀσμῆς πικραμυγδάλων. Βράζει εἰς 190°,7 καὶ ἔχει εἰδικὸν βάρος 1,0102. Ἀνευρέθη τῷ 1890 ὑπὸ τῶν Krämer καὶ Spilker ἐν τῇ λιθανθρακοπίσσῃ καὶ μάλιστα λόγῳ τοῦ βαθμοῦ ζέσεως αὐτοῦ ἐν τῷ κλάσματι τοῦ καρβολελαίου. Ἐκ τῆς πίσσης δύναται καλύτερον νὰ ἀπομονωθῇ διὰ μετατροπῆς αὐτοῦ εἰς βενζοϊκὸν ὀξύ. σ. γ.

βενζοξαζόλιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἕνωσις τοῦ τύπου

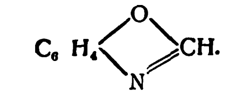

Τήκεται εἰς 30°,5 καὶ βράζει εἰς 182°,5. σ. γ.

βενζοξαζολόνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

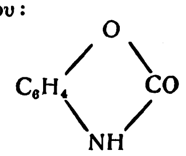

Παρασκευάζεται ἐξ ἀμινοφαινόλης καὶ φωσγενίου. Κρυσταλλοῦται μεθ' ὕδατος εἰς λεπτὰς βελόνας καὶ τήκεται, ὡς ἔνυδρος μὲν εἰς 97°, ὡς ἄνυδρος δὲ εἰς 137°. σ. γ.

βενζοπορτοκαλλόχρουν (τὸ) *[Βιομ. Χημ.]*. Συνθετικὴ δισαζωχρωστικὴ παρασκευασθεῖσα τῷ 1887 ὑπὸ τοῦ Duisberg ἐκ βενζιδίνης, σαλικυλικοῦ ὀξέος καὶ ναφθιονικοῦ ὀξέος. Ἐρυθρόφαιος κρυσταλλικὴ κόνις, ὀλίγον διαλυτὴ εἰς τὴν ἀλκοόλην. Βάπτει ἀπ' εὐθείας τὸν βάμβακα ἐν ἁλατούχῳ λουτρῷ καὶ τὸ ἔριον μετὰ τὴν πρόστυψιν διὰ χρωμίου μεθ' ὑποκιτρίνης πορτοκαλλοχρόου χροιᾶς. σ. γ.

βενζοπορφυρίνη (ἡ) *[Βιομ. Χημ.]*. Οἱ τύποι *B,4B,6B* καὶ *10B* ἀνακαλυφθέντες ὑπὸ τῶν Duisberg, Pfaff καὶ Schultz ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸ *ἐρυθρὸν τοῦ βάμβακος B,4B,6B καὶ 10B*. σ. γ.

βενζοπράσινον (τὸ) *[Βιομ. Χημ.]*. Ὁ τύπος *FF* εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα ἀζωχρωστική, βάπτουσα τὸν βάμβακα πράσινον ἐν λουτρῷ σόδας καὶ ἅλατος. Κατάλληλον δι' ἡμιμάλλινα. Χρησιμοποιεῖται ἐπίσης διὰ τὴν μέταξαν καὶ τὰ τσίτινα. Ὁ τύπος *FFG* εἶναι ἀναλόγων ἰδιοτήτων καὶ μόνον ὅτι παρέχει ἀνοικτότερον χρῶμα. σ. γ.

βενζοπυραζίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. κινοξαλίνη.

βενζοπυρρόλιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. ἰνδόλιον.

βενζορεσινόλη (ἡ) (Benzoresinol) *[Φαρμακογ.]*. Σῶμα εὑρισκόμενον εἰς τὴν βενζόην, ἀνταποκρινόμενον εἰς τὸν τύπον $C_{16}H_{28}O_2$, ἀποτελοῦν δὲ ἀχρόους βελόνας, ἀδιαλύτους ἐν ὕδατι, διαλυτὰς εἰς χλωροφόρμιον, ἀκετόνην καὶ τολουόλιον. κ. γ. μ.

βενζορεσινοταννόλη (ἡ) (Benzoresinotannol) *[Φαρμακογ.]*. Ἄμορφος φαιὰ κόνις ἐξαγομένη ἐκ τῆς βενζόης, ἀνταποκρινομένη εἰς τὸν τύπον $C_{18}H_{20}O_4$, διαλυτὴ δὲ ὀλίγον εἰς χλωροφόρμιον, βενζόλιον, τολουόλιον, καὶ λίαν διαλυτὴ εἰς ἀλκοόλην. Τὰ ἀλκοολικὰ διαλύματα τῆς ρεσινοταννόλης καθιζάνουν προσθήκῃ τριχλωριούχου σιδήρου. κ. γ. μ.

βενζοροδουλινέρυθρον (τὸ) *[Βιομ. Χημ.]*. Ἀπ' εὐθείας βάπτουσα ἀζωχρωστική. Χρῶμα ἀνθεκτικὸν εἰς τὰ ὀξέα καὶ τὴν πλύσιν, λίαν ζωηρὸν δέ. σ. γ.

βενζορουβίνη (ἡ) *[Βιομ. Χημ.]*. Εἰδικοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν βαφὴν τῶν ἡμιμαλλίνων ἀπ' εὐθείας βάπτουσα χρωστική. Βάπτει ἐν λουτρῷ ἅλατος τοῦ Glauber. σ. γ.

βενζοσαλίνη (ἡ) (Benzosalinum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Εἶναι τὸ *βενζοϋλοσαλικυλικὸν μεθύλιον*

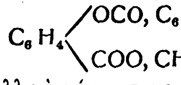

Λευκὴ κρυσταλλικὴ κόνις, τηκομένη εἰς 84°, ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι, δυσδιάλυτος ἐν αἰθέρι, διαλυτὴ ἐν ἀλκοόλῃ καὶ εὐδιάλυτος ἐν χλωροφορμίῳ, ὀσμῆς καὶ γεύσεως ἀσθενῶς ἀρωματικῆς. Ἡ βενζοσαλίνη ἀνεγράφη ὡς ἀντισηπτικὸν τῶν ἐντέρων καὶ ὡς ἀντιρρευματικόν. κ. γ. μ.

βενζοσκοτεινοπράσινον (τὸ) *[Βιομ. Χημ.]*. Ἀπ' εὐθείας βάπτουσα ἀζωχρωστική. Εὐθηνὸν κυανοπράσινον διὰ βαμβακερὰ ἀρκετῆς ἀντοχῆς. σ. γ.

βενζοσκοτεινόφαιον (τὸ) *[Βιομ. Χημ.]*. Ἀπ' εὐθείας βάπτουσα ἀζωχρωστική. Εὐθηνὸν καὶ καλὸν χρῶμα διὰ τὸν βάμβακα. σ. γ.

βενζοσόλη (ἡ) (Benzosolum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Εἶναι ἡ *βενζοϋλογουαϊκόλη (βενζοϊκὴ ἱεροξυλόλη)* ἕνωσις τοῦ τύπου

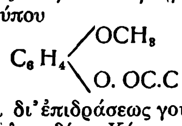

Σκευάζεται δι' ἐπιδράσεως γουαϊακολικοῦ καλίου ἐπὶ βενζοϋλοχλωριδίου. Κόνις κρυσταλλικὴ ἄχρους, ἄοσμος καὶ ἄγευστος, εὐδιάλυτος εἰς ἀλκοόλην καὶ χλωροφόρμιον, ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι, τηκομένη εἰς 56—58°. Ἡ βενζοσόλη ἐν τῷ ἀλκαλικῷ περιβάλλοντι τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος διασπᾶται εἰς τὰ συστατικά της. Ἀνεγράφη κατὰ τῆς φθίσεως τῶν πνευμόνων καὶ τοῦ λάρυγγος, ὡς καὶ ὡς ἀντισηπτικὸν τῶν ἐντέρων εἰς κόνιν μετὰ σακχάρου καὶ μίνθης. κ. γ. μ.

βενζότεφρον (τὸ) *[Βιομ. Χημ.]*. Ἀπ' εὐθείας βάπτουσα τρισαζωχρωστική, παρασκευασθεῖσα τῷ 1890 ὑπὸ τοῦ Lauch. Παρασκευάζεται διὰ συμπυκνώσεως βενζιδίνης μετὰ σαλικυλικοῦ ὀξέος καὶ α-ναφθυλαμίνης καὶ περαιτέρω διαζωτώσεως καὶ συμπυκνώσεως μετὰ 1-ναφθολο-4-σουλφοξέος NW. Τεφρομέλαινα κόνις βάπτουσα ἀπ' εὐθείας τὸν βάμβακα. Ἀρκοῦσα ἀνθεκτικότης εἰς τὴν πλύσιν, τὰ ὀξέα καὶ τὰ ἀλκάλια, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς τὸ φῶς. σ. γ.

βενζοτριαζόλιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἕνωσις ὀργανική, λαμβανομένη διὰ συμπυκνώσεως τριαζολίου μετὰ βενζολικοῦ πυρῆνος. Σῶμα λίαν σταθερόν. σ. γ.

βενζοτριχλωρίδιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ἰσχυρῶς φωτοθλαστικὴ ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5CCl_3$ ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν χλωριωμένων παραγώγων τοῦ τολουολίου. Τήκεται εἰς —22°,5, βράζει εἰς 213—214° καὶ ἔχει εἰδικὸν βάρος 1,380. Εἶναι εὐδιάλυτον εἰς βενζόλιον, ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα. Διὰ θερμάνσεως μεθ' ὕδατος ἄνω τῶν 150° ἢ παρουσίᾳ καταλυτῶν, ὡς ὁ σίδηρος· ἤδη εἰς 90° μετατρέπεται εἰς βενζοϊκὸν ὀξύ. Ταχύτερον βαίνει ἡ ἀντίδρασις αὕτη διὰ θερμάνσεως μετ' ἀλκαλίων ἢ θειικοῦ ὀξέος περιέχοντος 4,6% ὕδωρ.

Παρασκευάζεται διὰ χλωριώσεως τοῦ τολουολίου ἀναλόγως πρὸς τὸ βενζαλοχλωρίδιον καὶ βενζυλοχλωρίδιον. Χρησιμεύει κυρίως πρὸς παρασκευὴν βενζοϊκοῦ ὀξέος ὡς καὶ χρωμάτων τινῶν. σ. γ.

βενζοϋλεκγονίνη (τὸ) *[Χημ.]*. Ἀλκαλοειδὲς τροπανικῆς συντάξεως, τοῦ τύπου $C_{16}H_{19}NO_4$. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἐρυθρόξυλον τῆς κόκας. σ. γ.

βενζοΰλιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ μονοσθενὴς ρίζα $C_6H_5.CO$—, ἥτις παραμένει ὅταν ἐκ τοῦ βενζοϊκοῦ ὀξέος ἀπομακρυνθῇ τὸ ὑδροξύλιον. σ. γ.

Digitized by Google

—**βενζοΰλιον** ***χλωριοῦχον*** *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. βενζοϋλοχλωρίδιον.

—**βενζοϋλίου** ***ὑπεροξείδιον*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5.CO.O.O.CO.C_6H_5$. Παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου ἐπὶ βενζοϋλοχλωριδίου. Εἶναι ἄοσμον στερεὸν σῶμα ἀρκούντως σταθερόν. σ. γ.

βενζοϋλίωσις (ἡ) *[Χημ.]*· βλ. ἀκυλίωσις.

βενζοϋλογλυκόκολλα (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. ἱππουρικὸν *ὀξύ*.

βενζοϋλοεκγονίνη (ἡ) (Benzoylecgonin) *[Φαρ. Χημ.]*. Εἶναι τὸ βενζοϋλοτροπινοκαρβονικὸν ὀξύ:

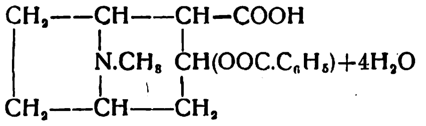

Εὑρίσκεται μετὰ τοῦ μεθυλεστέρος αὐτῆς, τῆς κοκαΐνης, εἰς τὰ φύλλα κοκά. Εἶναι προϊὸν σχάσεως τῆς κοκαΐνης καὶ σχηματίζεται ἐξ αὐτῆς διὰ 10ώρου ζέσεως μεθ' ὕδατος. Ἄχροοι στῆλαι, ἄνυδροι, τηκόμεναι εἰς 188°—190°, δυσδιάλυτοι ἐν ὕδατι ψυχρῷ, εὐδιάλυτοι ἐν θερμῷ καὶ ἀλκοόλῃ, ἀδιάλυτοι εἰς αἰθέρα. Θεραπευτικῶς ἡ δρᾶσίς της εἶναι παραπλησία πρὸς τὴν τῆς καφεΐνης, δὲν ἔχει δὲ τὰς χαρακτηριστικὰς ἰδιότητας τῆς κοκαΐνης. κ. γ. μ.

βενζοϋλοευγενόλη (ἡ) (Benzoyleugenol) *[Φαρ. Χημ.]*. Εἶναι ὁ βενζοϊκὸς ἐστὴρ τῆς εὐγενόλης:

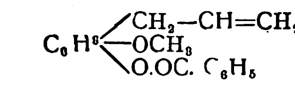

Σκευάζεται δ' ἐπιδράσεως τῆς εὐγενόλης ἐπὶ βενζοϋλοχλωριδίου παρουσίᾳ καυστικοῦ νάτρου. Βελόναι ἄχροοι καὶ ἄοσμοι, τηκόμεναι εἰς 70°,5, ἀδιάλυτοι ἐν ὕδατι, εὐδιάλυτοι εἰς θερμὴν ἀλκοόλην. Ἀνεγράφη εἰς δόσεις 0,5—1,0 γρμ. ἀντὶ τῆς εὐγενόλης ἐπὶ φθισικῶν καταστάσεων, βηχὸς καὶ φυματιώσεως τοῦ λάρυγγος, ὡς καὶ ἐπὶ νευρικῶν πονοκεφάλων. κ. γ. μ.

βενζοϋλοϊσοεκγονιναιθυλεστὴρ (ὁ)· βλ. ἰσοκοκαΐνη.

βενζοϋλοξικὸν ***ὀξὺ*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5.CO.CH_2.COOH$. Παρασκευάζεται ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ αἰθυλεστέρος αὐτοῦ διὰ συμπυκνώσεως βενζοϊκοῦ καὶ ὀξικοῦ ἐστέρος παρουσίᾳ αἰθυλικοῦ νατρίου ἢ διὰ διαλύσεως φαινυλοπροπιολικοῦ ἐστέρος εἰς πυκνὸν θειικὸν ὀξὺ καὶ ἀραιώσεως δι' ὕδατος. Εἶναι ἕνωσις τελείως ἀνάλογος πρὸς τὸ ἀκετοξικὸν ὀξύ. Ὁ ἐστὴρ τοῦ βενζοϋλοξικοῦ ὀξέος εἶναι εὐχαρίστου ὀσμῆς ἔλαιον πτητικὸν μεθ' ὑδρατμῶν καὶ χρησιμοποιεῖται πολὺ διὰ συνθέσεις. σ. γ.

βενζοϋλοπαρακρεσόλη (ἡ) ἢ *βενζοπαρακρεσόλη* (Benzoparacresolum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Τὸ σκεύασμα τοῦτο παράγεται δι' ἐπιδράσεως παρακρεσόλης ἐπὶ βενζοϋλοχλωριδίου ἐν ἀλκαλικῷ διαλύματι, ἀντιστοιχεῖ δὲ εἰς τὸν τύπον:

$$C_6H_5CO.O.C_6H_4CH_3.$$

Ἄχροοι κρύσταλλοι, τηκόμενοι εἰς 70—71°, ἀδιάλυτοι ἐν ὕδατι, εὐδιάλυτοι εἰς αἰθέρα, χλωροφόρμιον καὶ ζέουσαν ἀλκοόλην 95 %. Τὸ σκεύασμα ἔχει ἰσχυρὰς ἀντισηπτικὰς ἰδιότητας, ἀνεγράφη δὲ ὡς ἀντισηπτικὸν τῶν ἐντέρων.

βενζοϋλοφαινυλυδραζίνη (ἡ) (Benzoylophenylhydrazin). Εἶναι ἡ συμμετρικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5.NH-NH.CO.C_6H_5$. Ἄχροοι κρύσταλλοι, τηκόμενοι εἰς 168°, διαλυτοὶ εἰς ἀλκοόλην, αἰθέρα καὶ χλωροφόρμιον. Ἀνεγράφη ὡς ἀντισηπτικόν. κ. γ. μ.

βενζοϋλοχλωρίδιον (ἡ) ἢ ***χλωριοῦχον βενζοΰλιον*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Χλωριωμένον παράγωγον τοῦ βενζοϊκοῦ ὀξέος τοῦ τύπου $C_6H_5CO.Cl$. Εἶναι ἄχρουν ὑγρόν, ἰδιαζούσης νυσσούσης ὀσμῆς. Μείγνυται μετὰ τοῦ ὕδατος εἰς πᾶσαν ἀναλογίαν καὶ προκαλεῖ τὰ δάκρυα. Βράζει εἰς 198° καὶ ἔχει εἰδικὸν βάρος 1,2122. Παρασκευάζεται ἐκ τοῦ βενζοϊκοῦ ὀξέος δι' ἐπιδράσεως σουλφουρυλοχλωριδίου ἢ πενταχλωριοφωσφόρου. Τὸ χλώριον τοῦ βενζοϋλοχλωριδίου εἶναι λίαν ἐνεργόν, δι' ὃ καὶ τὸ σῶμα τοῦτο χρησιμοποιεῖται πρὸς εἰσαγωγὴν τῆς ῥίζης τοῦ βενζοϋλίου *(βενζοϋλίωσιν)* εἰς ἀλκοόλας, φαινόλας καὶ ἀμίνας. σ. γ.

βενζοϋπεροξὺ (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5.CO.O.OH$. Λαμβάνεται ὡς διαρρέοντες κρύσταλλοι δι' ἐπιδράσεως αἰθυλικοῦ νατρίου ἐπὶ ὑπεροξειδίου τοῦ βενζοϋλίου. σ. γ.

βενζοφαινόνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5.CO.C_6H_5$ ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1834 ὑπὸ τοῦ Peligot. Κρυσταλλοῦται εἰς μεγάλα ῥομβικὰ πρίσματα τηκόμενα εἰς 49°, ὑπὸ ὡρισμένας ὅμως συνθήκας δύναται νὰ κρυσταλλωθῇ καὶ εἰς μονοκλινῆ πρίσματα τηκόμενα εἰς 26°. Ἡ δευτέρα αὕτη μορφὴ εἶναι ἀσταθὴς καὶ ἐκλυομένης θερμότητος μετατρέπεται εἰς τὴν πρώτην. Βράζει εἰς 305°,7 καὶ ἔχει εἰδικὸν βάρος 1,0976. Ἡ βενζοφαινόνη εἶναι ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ εὐδιάλυτος εἰς τὴν ἀλκοόλην, τὸν αἰθέρα καὶ τὸ ὀξικὸν ὀξύ. Παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως βενζοϋλοχλωριδίου ἐπὶ βενζολίου ἐν διαλύματι διθειάνθρακος παρουσίᾳ ἀνύδρου ἀργιλλοχλωριδίου καὶ καθαρίζεται δι' ἀποστάξεως. Δι' ἐπιδράσεως καλίου ἢ νατρίου ἐπὶ τῆς βενζονοφαινόνης, ὡς καὶ γενικώτερον ἐπὶ τῶν διαρυλοκετονῶν, σχηματίζονται ἑνώσεις περιέχουσαι τρισθενὲς ἄτομον ἄνθρακος κατὰ τὸ σχῆμα:

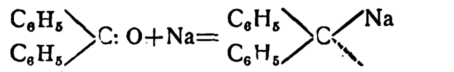

Αἱ ἑνώσεις αὗται, τοῦ τρισθενοῦς ἄνθρακος, εἶναι λίαν ἐνεργοὶ καὶ ἔγχρωμοι, καλοῦνται δὲ *μεταλλοκετύλαι*. Ἡ βενζοφαινόνη, ὡς κετόνη, σχηματίζει ὀξίμην, τὴν *βενζοφαινονοξίμην*, καὶ ὑδραζόνην, τὴν *βενζοφαινονυδραζόνην*. Ἡ *βενζοφαινονοξίμη* $(C_6H_5)_2C:N.OH$ εἰς 180° διασπᾶται εἰς βενζοφαινόνην, ἄζωτον καὶ ἀμμωνίαν. Ἡ *βενζοφαινονυδραζόνη* $(C_6H_5)_2C:N.NH_2$ κρυσταλλοῦται εἰς λευκὰ πρίσματα, δι' ὀξειδώσεως δὲ μετατρέπεται εἰς *διφαινυλοδιαζωμεθάνιον* $(C_6H_5)_2C:N_2$, σῶμα στερεὸν αἱματερύθρου χροιᾶς. σ. γ.

βενζοφαινονοξίμη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. βενζοφαινόνη. σ. γ.

βενζοφαινονυδραζόνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. βενζοφαινόνη.

βενζόφαιον (τὸ) *[Βιομ. Χημ.]*. Ὁ τύπος *B* (Bayer), ἀνακαλυφθεὶς τῷ 1887 ὑπὸ τοῦ Herzberg, εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα τετρακισαζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐκ φαιοῦ τοῦ Βίσμαρκ καὶ ναφθιονικοῦ ὀξέος. Φαιομέλαινα κόνις ἐν μέρει διαλυτὴ εἰς τὴν ἀλκοόλην, βάπτουσα τὸν βάμβακα ἀπ' εὐθείας φαιὸν ἐν ἁλατούχῳ λουτρῷ. Δύναται νὰ διαζωτωθῇ καὶ νὰ ἐμφανισθῇ.

Οἱ τύποι *BX* καὶ *BR* ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸ φαιὸν τῶν βαμβακερῶν A καὶ N (Cassella).

Ὁ τύπος *G* παρασκευαζόμενος ἐκ φαιοῦ τοῦ Μπίσμαρκ καὶ σουλφανιλικοῦ ὀξέος εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸν B. Ἀνάλογος ἐπίσης εἶναι καὶ ὁ τύπος *2GC*.

Ὁ τύπος *5R* ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἀλκαλιφαιόν. σ. γ.

βενζοφλαβίνη (ἡ) *[Βιομ. Χημ.]*. Βασικὴ ἀκριδινοχρωστικὴ ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1887 ὑπὸ τοῦ Rudolph. Παρασκευάζεται διὰ συμπυκνώσεως βενζαλδεΰδης μετὰ μ-τολουϋλενοδιαμίνης καὶ περαιτέρω ἀποσπάσεως ἀμμωνίας διὰ θερμάνσεως ὑπὸ πίεσιν μεθ' ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος καὶ ὀξειδώσεως τῆς σχηματισθείσης διαμινοδιτολυλυδρακριδίνης διὰ σιδηριχλωριδίου. Φαιοκιτρίνη κόνις δυσδιάλυτος ἐν ὕδατι καὶ εὐδιάλυτος ἐν ἀλκοόλῃ μετὰ πρασίνου φθορισμοῦ. Κατάλληλος διὰ βαμβακερά. σ. γ.

βενζοφορμοχρώματα (τὰ) *[Βιομ. Χημ.]*. Χρώματα συνθετικὰ τῆς βενζιδίνης, ἅτινα βάπτουσι κατὰ τὸν συνήθη τρόπον ἐν λουτρῷ ἅλατος τοῦ Glauber καὶ σόδας, εἶτα ὅμως ὑφίστανται μετακατεργασίαν μετὰ διαλύματος 2 % φορμαλδεΰδης. Ἡ μετακατεργασία αὕτη ἐπαυξάνει σημαντικώτατα τὴν σταθερότητα αὐτῶν χωρὶς νὰ μεταβάλῃ τὸν τόνον τοῦ χρώματος. Εἰς τὴν τάξιν ταύτην ἀνήκουσι σειρὰ ὅλη χρωμάτων, ὡς τὸ *κυανοῦν B*, τὸ *μπορντὼ R*, τὸ *φαιὸν R* καὶ *4R*, τὸ *πορτοκαλλόχρουν G*, τὸ *ἐρυθρὸν G*, τὸ *ἰῶδες B*, ὡς καὶ τὰ νεώτερα *κυανοῦν 2BL*, *κίτρινον R*, *ἐρυθρὸν 2GF* καὶ *φαιὸν VL*. σ. γ.

βενζοφουράνιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. κουμαρόνη.

βενζοφωτοχρώματα (τὰ) *[Βιομ. Χημ.]*. Ἀπ' εὐθείας βάπτουσαι δισαζωχρωστικαὶ διὰ βαμβακερά, ἐξόχου ἀνθεκτικότητος εἰς τὸ φῶς, προερχόμεναι ἐκ τοῦ ἀρυλιωμένου J-ὀξέος (2,5-ἀμινοναφθολο-7-σουλφοξέος). Εἰς τὴν σειρὰν ταύτην ἀνήκουσι:

Τὸ *βενζοφωτοκυανοῦν FFG, FR*. Βάπτει καλῶς ἐν λουτρῷ σόδας καὶ ἅλατος. Αἱ ζωϊκαὶ ἶνες δὲν βάπτονται οὐδόλως. Τὸ *βενζοφωτομπορντὼ 6BL*, βάπτει καλῶς καὶ τὰ ἡμιμάλλινα. Τὸ *βενζοφωτοφαιὸν GL, RL, 3GL*. Λίαν ἀνθεκτικὸν χρῶμα, κατάλληλον ἐπίσης διὰ τὴν τεχνητὴν μέταξαν καὶ τὰ ἡμιμάλλινα (κυρίως οἱ δύο πρῶτοι τύποι). Ἡ *βενζοφωτοεωζίνη BL*. Ζωηρὸν σταθερὸν χρῶμα. Τὸ *βενζοφωτοκίτρινον 4GL*. Κατάλληλον καὶ δι' ἡμιμάλλινα. Τὸ *βενζοφωτοπορτοκαλλιόχρουν 2RL*. Ἐκτάκτως ὁμοιογενές. Τὸ *βενζοφωτοερυθρὸν 8BL*, *6BL*. Σταθερώτατον χρῶμα. Ἡ *βενζοφωτορουβίνη BL* καὶ τὸ *βενζοφωτοΰσγινον*, σταθερώτατον χρῶμα. σ. γ.

βενζοχαλκοκυανοῦν (τὸ) *[Βιομ. Χημ.]*. Ἀπ' εὐθείας βάπτουσα ἀζωχρωστικὴ τῶν βαμβακερῶν. Ὁ ἰνδικοειδὴς τόνος τοῦ χρώματος ἐνισχύεται, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ἀνθεκτικότης εἰς τὸ φῶς καὶ τὴν πλύσιν, διὰ μετακατεργασίας δι' ἁλάτων χαλκοῦ ἢ χρωμίου. σ. γ.

βενζοχαλυβοκυανοῦν (τὸ) *[Βιομ. Χημ.]*. Ἀπ' εὐθείας βάπτον συνθετικὸν χρῶμα διὰ βαμβακερά. Ὁμοιογενοποιεῖται καλῶς εἰς λουτρὸν σόδας καὶ ἅλατος τοῦ Glauber. Εἶναι ἀρκούντως ἀνθεκτικὸν καὶ χρησιμοποιεῖται ἐπίσης διὰ φυσικὴν καὶ τεχνητὴν μέταξαν. σ. γ.

βενζοχρώματα *γνήσια* *[Βιομ. Χημ.]*. Ἀπ' εὐθείας βάπτοντα ἀζωχρώματα. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τούτων εἶναι:

Τὸ *βενζοκυανοῦν γνήσιον B* καὶ *R*. Ἀπ' εὐθείας βάπτουσα τρισαζωχρωστική, παρασκευασθεῖσα τῷ 1890 ὑπὸ τοῦ Schultz ἐκ διανισιδίνης ἢ τολιδίνης, α-ναφθυλαμίνης καὶ 1-ναφθολο-3,8-δισουλφονικοῦ ὀξέος. Κυανῆ κόνις διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἀλκοόλην. Βάπτει τὸν βάμβακα ἐν ἁλατούχῳ λουτρῷ κυανοῦν, ἀνθεκτικὸν εἰς τὸ φῶς. Νεώτεροι τύποι εἶναι οἱ FFL καὶ 2GL.

Τὸ *βενζοκίτρινον γνήσιον* καὶ *βενζινοπορτοκαλλιόχρουν γνήσιον* λαμβάνονται δι' ἐπιδράσεως φωσγενίου ἐπὶ ἀμινοαζωενώσεων. Τὸ βενζοκίτρινον γνήσιον 5 GL εἶναι ἀνθεκτικώτατον εἰς τὸ φῶς, κίτρινον διὰ τὸν βάμβακα. Τὸ βενζοπορτοκαλλιόχρουν γνήσιον WS διακρίνεται τοῦ παλαιοτέρου τύπου S διὰ τῆς καλῆς αὐτοῦ διαλυτότητος. Ὁ τόνος εἶναι ἐπίσης διαυγὴς καὶ χρησιμεύει κυρίως διὰ τεμάχια ἑτοίμων βαμβακερῶν ὑφασμάτων.

Τὸ *βενζότεφρον γνήσιον* εἶναι ἐπίσης ἀξιοσήμαντον.

Τὸ *βενζορροδόχρουν γνήσιον 2BL* εἶναι πρωτοταγὴς δισαζωχρωστική, παρασκευαζομένη ἐκ διαμινοδιφαινυλοουριοδισουλφονικοῦ ὀξέος καὶ ἀμινοναφθολοσουλφονικοῦ ὀξέος γ. Φαιοέρυθρος κόνις βάπτουσα ἀπ' εὐθείας τὸν βάμβακα ῥοδόχρουν λίαν ἀνθεκτικῶς.

Τὸ *βενζοερυθρὸν γνήσιον 9BL*. Εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστικὴ ἐκ βενζιδίνης, 2-ἀμινο-8-ναφθυλο-6-σουλφονικοῦ ὀξέος καὶ 2-ναφθυλαμινο-3,6-δισουλφονικοῦ ὀξέος. Σκοτεινόφαιος κόνις βάπτουσα τὸν βάμβακα ἐν λουτρῷ σόδας καὶ ἅλατος τοῦ Glauber ἐρυθρὸν λίαν ἀνθεκτικῶς. Χρησιμποιεῖται ἐπίσης διὰ τὸ ἔριον καὶ τὴν μέταξαν.

Ὁ τύπος *FC* ἀνακαλυφθεὶς τῷ 1893 ὑπὸ τοῦ Gaus ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ ἀζιδινοερυθρὸν γνήσιον F.

Τὸ *βενζοΰσγινον γνήσιον 4BA*, *8BA*, *4-8BS*, *8BSN*, *8FB*, *GS* εἶναι πρωτοταγεῖς δισαζωχρωστικαί. Εἶναι φαιοέρυθροι ἕως κεραμέρυθροι κόνεις, βάπτουσαι τὸν βάμβακα μὲ ζωηρὸν ὕσγινον χρῶμα ἀρκούντως ἀνθεκτικῶς. Βάπτει ἐπίσης τὸ ἔριον ἀνθεκτικῶς εἰς τὴν πλύσιν.

Τὸ *βενζομέλαν γνήσιον* εἶναι λίαν ἀνθεκτικὸν διὰ τὸν βάμβακα.

Τὸ *βενζοϊῶδες γνήσιον NC* ἀνακαλυφθὲν τῷ 1889 ὑπὸ τοῦ Gaus ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ ἀζιδινοϊῶδες DV. σ. γ.

βενζοχρωμιομέλαν *B, G* καὶ *N* (τὸ) *[Βιομ. Χημ.]*. Ἀπ' εὐθείας βάπτουσαι ἀζωχρωστικαὶ διὰ πλυνόμενα βαμβακερὰ εἴδη. Ὑφίστανται μετακατεργασίαν δι' ἁλάτων χρωμίου καὶ χαλκοῦ. σ. γ.

βενζοχρωμιομελανοκυανοῦν *B* (τὸ) *[Βιομ. Χημ.]*. Ἀπ' εὐθείας βάπτουσα ἀζωχρωστική. Διὰ μετακατεργασίας δι' ἁλάτων χρωμίου καὶ χαλκοῦ βάπτει τὸν βάμβακα κυανοῦν μετ' ἀρκούσης ἀνθεκτικότητος. Χρησιμοποιεῖται ἀρκούντως ὡς βάσις διὰ τὸ μέλαν τῆς ἀνιλίνης. σ. γ.

βενζοχρωμιόφαιον (τὸ) *[Βιομ. Χημ.]*. Οἱ τύποι *B, BS, CR, G, 5G, R, 3R (Bayer)* εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσαι ἀζωχρωστικαὶ διὰ βαμβακερά. Ἡ ἀνθεκτικότης αὐξάνει σημαντικώτατα διὰ μετακατεργασίας δι' ἁλάτων χρωμίου καὶ χαλκοῦ. σ. γ.

βενζυδάμη (ἡ) *[Χημ.]*· βλ. ἀνιλίνη.

βενζυδρόλη (ἡ) ἢ ***διφαινυλοκαρβινόλη*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Κυκλικὴ ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5.CH(OH).C_6H_5$. Κρυσταλλοῦται εἰς λεπτὰς στιλβούσας βελόνας τηκομένας εἰς 60°. Εἶναι δυσδιάλυτος ἐν ὕδατι καὶ εὐδιάλυτος εἰς ἀλκοόλην, αἰθέρα, ὀξικὸν ὀξύ, χλωροφόρμιον καὶ διθειάνθρακα. Διὰ πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος ἐπέρχεται σκοτεινέρυθρος χρῶσις. Δι' ὀξειδώσεως μετατρέπεται εἰς βενζοφαινόνην. Παρασκευάζεται ἐκ βενζοφαινόνης διὰ βρασμοῦ μετ' ἀλκοολικοῦ κάλεως καὶ κόνεως ψευδαργύρου ἢ δι' ἐπιδράσεως μεθυλομαγνησιοϊωδιδίου ἐπὶ βενζαλδεΰδης. Ἡ βενζυδρόλη κέκτηται μόνον ἐπιστημονικὴν σημασίαν, ἀλλὰ παράγωγα αὐτῆς ἔχουσι μεγίστην σημασίαν. σ. γ.

βενζυδροξαμικὸν ***ὀξὺ*** ἢ ***βενζυδροξιμικὸν ὀξὺ*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις λαμβανομένη δι' ἐπιδράσεως ὑδροξυλαμίνης ἐπὶ ἀλκαλικοῦ διαλύματος βενζοϋλοχλωριδίου ἢ βενζοϊκοῦ αἰθυλεστέρος. Μετὰ διαλύματα τριχλωριοσιδήρου παρέχει ἵζημα κερασέρυθρον. Διὰ τὸ βενζυδροξαμικὸν ὀξὺ παρέχεται ὁ τύπος $C_6H_5.CO.NH.OH$, ἐνῷ

Digitized by Google

διὰ τὸ βενζυδροξιμικὸν ὁ ἰσομερὴς τύπος C_6H_5. C(:N.OH) (OH). σ. γ.

βενζυλαλκοόλη (ἡ) ἢ *βενζυλικὴ ἀλκοόλη* [Ὀργ. Χημ.] Ἡ ἁπλουστάτη ἀρωματικὴ ἀλκοόλη, ἔχουσα τὸν τύπον $C_6H_5.CH_2OH$. Ἦτο ἀπὸ μακροῦ χρόνου γνωστὴ ὡς συστατικὸν τῶν βαλσάμων τοῦ Περοῦ καὶ τοῦ Τολοῦ καὶ ἀπέκτησε μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν βιομηχανίαν τῶν ἀρωματικῶν ὑλῶν ἀφ' ὅτου ἀνευρέθη ἡ ἀλκοόλη αὕτη καὶ οἱ ἐστέρες της εἰς τὰ πολυτιμότατα ἀρωματικὰ ἔλαια τῶν ἀνθέων. Ὑπὸ ἐλευθέραν κατάστασιν ὡς καὶ ὡς ἐστὴρ μετὰ τοῦ ὀξικοῦ, βενζοϊκοῦ, σαλικυλικοῦ κλπ. ὀξέος εὑρίσκεται εἰς τὸ ἔλαιον τῶν ἀνθέων τοῦ ὑάσμου, εἰς τὸ ἔλαιον τῶν ἀνθέων τῆς κασσίας, εἰς τὸ ἔλαιον Ylang-Ylang, εἰς τὸ ἔλαιον τῶν ὑακίνθων κλπ. Ἐπίσης ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἀνεύρεσις γλυκοσιδίου τινὸς τῆς βενζυλικῆς ἀλκοόλης ἐν τῷ ἀραβοσίτῳ.

Παρασκευάζεται ἐκ τῆς βενζαλδεΰδης ἢ δι' ἐπιδράσεως ἀλκαλίων ἢ δι' ἀμαλγάματος νατρίου ἢ δι' ὑδρογόνου παρουσίᾳ λευκοχρύσου. Ἐπίσης δύναται νὰ παρασκευασθῇ ἐκ βενζυλοχλωριδίου τῇ ἐπιδράσει ὕδατος καὶ ὀξειδίου τοῦ μολύβδου. Ἡ ἐκ βενζυλοχλωριδίου παρασκευαζομένη βενζυλαλκοόλη εἶναι προσμεμειγμένη πάντοτε μετὰ χλωριωμένων παραγώγων καὶ ἔχει νήσσουσαν ὀσμήν· διὰ τὸν λόγον τοῦτον προτιμᾶται ἐν τῇ ἀρωματοποιίᾳ ἡ ἐκ βενζαλδεΰδης παραγομένη. Ἡ ἐκ φυσικῶν προϊόντων ἢ συνθετικῶς παρασκευαζομένη βενζυλικὴ ἀλκοόλη εἶναι ἀσθενῶς ἀρωματική· κατὰ τὴν παραμονὴν ὅμως, λόγῳ σχηματισμοῦ βενζαλδεΰδης, προσκτᾶται ἐλαφρὸν ὀσμὴν πικραμυγδάλων. Εἶναι ἄχρουν ὑγρόν, εἰδ. βάρους 1,046—1,050 καὶ βράζει ἄνευ ἀποσυνθέσεως εἰς 206°. Διαλύεται εὐκολώτατα εἰς τὰ ὀργανικὰ διαλυτικὰ ὑγρά, ἐπίσης εἰς ἀραιὰν ἀλκοόλην, ὡς ἐπίσης ἀρκούντως καὶ εἰς τὸ ὕδωρ.

Ἡ βενζυλαλκοόλη χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν ἀπομιμήσεων τῶν φυσικῶν ἀρωμάτων, ὡς ἐπίσης καὶ πρὸς ἀραίωσιν αὐτῶν. σ. γ.

βενζυλαμίνη (ἡ) [Ὀργ. Χημ.]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5.CH_2NH_2$. Εἶναι ἰσομερὴς πρὸς τὴν τολουιδίνην καὶ παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως φθαλιμιδικοῦ καλίου ἐπὶ βενζυλοχλωριδίου. Βράζει εἰς 183°. σ. γ.

βενζυλιδένιον (τὸ) [Ὀργ. Χημ.]· βλ. βενζάλιον.

— *βενζυλιδένιον χλωριοῦχον* [Ὀργ. Χημ.]· βλ. βενζαλοχλωρίδιον.

βενζυλιδενοχλωρίδιον (τὸ) [Ὀργ. Χημ.]· βλ. βενζαλοχλωρίδιον.

βενζυλικὴ ἀλκοόλη (ἡ) [Ὀργ. Χημ.]· (βλ. βενζυλαλκοόλη).

βενζύλιον (τὸ) [Ὀργ. Χημ.]. Καλεῖται οὕτω ἐν τῇ Ὀργανικῇ Χημείᾳ ἡ μονοσθενὴς ῥίζα $C_6H_5.CH_2$. σ. γ.

— *βενζύλιον βρωμιοῦχον* [Ὀργ. Χημ.]· βλ. βενζυλοβρωμίδιον.

— *βενζύλιον κυανιοῦχον* [Ὀργ. Χημ.]· βλ. βενζυλοκυανίδιον.

— *βενζύλιον χλωριοῦχον* [Ὀργ. Χημ.]· βλ. βενζυλοχλωρίδιον.

— *βενζυλίου χρώματα* [Βιομ. Χημ.]. Ὄξινα χρώματα τοῦ ἐρίου, βάπτοντα ἐν λουτρῷ θειικοῦ ὀξέος, εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ὁποίων ἀνήκουσι:

Τὸ *βενζυλοκυανοῦν* B καὶ S. Χρώματα τῆς σειρᾶς τοῦ τριφαινυλομεθανίου. Μετρία ἀνθεκτικότης. Τὸ *βενζυλομπορντὼ* B. Ἀζώχρωμα καλῶς ὁμοιογενοποιούμενον καὶ καλῆς ἀντοχῆς. Τὸ *βενζυλοπράσινον* B. Χρωστικὴ τοῦ τριφαινυλομεθανίου. Λίαν ἀνθεκτικὸν καὶ εὔχρηστον ἐπίσης διὰ τὴν μέταξαν καὶ τὰ ἡμιμάλλινα χρῶμα. Τὸ *βενζυλοερυθρὸν* S. Ἀζωχρωστικὴ ἐξόχως ὁμοιογενοποιουμένη. Κατάλληλος ἐπίσης διὰ τὴν μέταξαν. Τὸ *βενζυλοξυμελὰν* R, TB, BB. Ἀζωχρωστικὴ καλῶς ὁμοιογενοποιουμένη, λίαν ἀνθεκτικὴ εἰς τὸ φῶς. Τὸ *βενζυλομελὰν* B, 4 B. Δισαζωχρωστικὴ λίαν εὔχρηστος. Τὸ *βενζυλοϊῶδες* 4B, 5BN, 6B, 10B, 7B. Βασικὴ χρωστικὴ τῆς σειρᾶς τοῦ τριφαινυλομεθανίου, μικρᾶς ἀνθεκτικότητος εἰς τὸ φῶς. σ. γ.

βενζυλοβρωμίδιον (τὸ) ἢ *βρωμιοῦχον βενζύλιον* [Ὀργ. Χημ.]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5CH_2Br$. Παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως βρωμίου ἐπὶ τολουολίου ὑπὸ τὸ ἄμεσον ἡλιακὸν φῶς. Εἶναι ἄχρουν ὑγρὸν βράζον εἰς 198°. Οἱ ἀτμοὶ αὐτοῦ ἐρεθίζουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ προκαλοῦσι τὰ δάκρυα. Ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ὡς δακρυγόνον. σ. γ.

βενζυλοϊσοκινολίνη (ἡ) [Ὀργ. Χημ.]. Ὀργανικὴ ἕνωσις περιέχουσα ἰσοκινολικὸν πυρῆνα ἡνωμένον πρὸς βενζολικὸν δι' ἑνὸς ἀτόμου ἄνθρακος. Ἔχει τὸν τύπον $C_6H_5.CH_2.C_9H_6N$ καὶ παράγωγα αὐτῆς εἶναι διάφορα ἀλκαλοειδῆ. σ. γ.

βενζυλοκυανίδιον (τὸ) ἢ *κυανιοῦχον βενζύλιον* [Ὀργ. Χημ.]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5CH_2CN$. Παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως καλιοκυανιδίου ἐπὶ βενζυλοχλωριδίου:

$$C_6H_5CH_2Cl + KCN = C_6H_5CH_2CN + KCl.$$

Εἶναι ἄχρουν ἐλαιῶδες ὑγρόν, βράζον εἰς 232°. Χρησιμοποιεῖται πρὸς σύνθεσιν πολυπλοκωτέρων ἑνώσεων. σ. γ.

βενζυλομορφίνη (ἡ) (Bensylomorphin) [Φαρμ.]· βλ. περονίνη.

βενζυλοχλωρίδιον (τὸ) ἢ *χλωριοῦχον βενζύλιον* [Ὀργ. Χημ.]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5.CH_2Cl$, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν χλωριοπαραγώγων τοῦ τολουολίου. Εἶναι ἄχρουν ὑγρὸν νησσούσης ὀσμῆς. Βράζει εἰς 179° καὶ ἔχει εἰδ. βάρος 1,104, εἶναι δὲ ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ. Εἶναι ἐξόχως ἐνεργὸν σῶμα παρέχον διὰ βρασμοῦ μετὰ διαλύματος ποτάσσης βενζυλικὴν ἀλκοόλην, μετ' ὀξικοῦ καλίου ὀξικὸν βενζύλιον, μετ' ἀνιλίνης βενζυλανιλίνην καὶ διβενζυλανιλίνην, μετὰ καλιοκυανιδίου βενζυλοκυανίδιον, μετὰ ῥοδανικοῦ καλίου βενζυλοροδανίδιον κλπ. Ἤπια ὀξειδωτικὰ μέσα, ὡς ὁ νιτρικὸς μόλυβδος, μετατρέπουσι τοῦτο εἰς βενζαλδεΰδην, ἰσχυρότερα δέ, ὡς τὸ ἀραιὸν νιτρικὸν ὀξύ, εἰς βενζοϊκὸν ὀξύ. Διὰ νιτρώσεως παρέχει ὀρθο— καὶ παρανιτροβενζυλοχλωρίδιον, δι' ἀναγωγῆς δὲ διὰ κόνεως ψευδαργύρου καὶ ἀλκοόλης ἀναπαράγεται τολουόλιον.

Παρασκευάζεται ἐν μικρῷ μὲν διὰ χλωριώσεως τοῦ τολουολίου εἰς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ βρασμοῦ ὑπὸ τὸ ἡλιακὸν φῶς, τῇ προσθήκῃ φωσφοροπενταχλωριδίου, ἐν μεγάλῳ δὲ διὰ διοχετεύσεως χλωρίου εἰς βράζον τολουόλιον φωτιζόμενον διὰ χαλαζιακῆς λυχνίας, μέχρις ὅτου ἐπέλθῃ ἡ θεωρητικῶς ὑπολογιζομένη αὔξησις βάρους. Ὡς δοχεῖα χλωριώσεως χρησιμοποιοῦνται ὑάλινοι φιάλαι θερμαινόμεναι ἐν λουτρῷ χλωριασβεστίου. Τὸ ἐκλυόμενον χλώριον συλλέγεται ἐν ὕδατι. Τὸ προϊὸν τῆς ἀντιδράσεως πλύνεται δι' ἀσθενῶς ἀλκαλικοῦ ὕδατος καὶ ὑποβάλλεται εἶτα εἰς κλασματικὴν ἀπόσταξιν.

Τὸ βενζυλοχλωρίδιον χρησιμοποιεῖται πολλαχῶς διὰ παρασκευὴν βενζυλιωμένων βάσεων, αἵτινες εἶναι ἀπαραίτητοι εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν χρωμάτων, ὡς λ. χ. διὰ τὴν βενζυλανιλίνην, τὴν μεθυλοβενζυλανιλίνην, τὴν αἰθυλοβενζυλανιλίνην, τὴν βενζυλο-α-ναφθυλαμίνην καὶ τὴν διαιθυλοβενζυλαμίνην. Περαιτέρω χρησιμοποιεῖται ἀπ' εὐθείας διὰ τὴν βιομηχανίαν χρωμάτων τινῶν, ὡς τοῦ βενζυλοϊώδους, τῆς χρυσολίνης κτλ. Χρησιμοποιεῖται περαιτέρω ὡς πρώτη ὕλη τῆς βιομηχανίας τῶν ἀρωματικῶν ὑλῶν, παρασκευαζομένων ἐξ αὐτοῦ τῆς βενζυλικῆς ἀλκοόλης, τοῦ ὀξικοῦ βενζυλίου, τοῦ βενζοϊκοῦ βενζυλίου, τοῦ κινναμωμικοῦ βενζυλίου, τοῦ φαινυλοξικοῦ ἐστέρος καὶ τῆς φαινυλαιθυλικῆς ἀλκοόλης. Περαιτέρω μετατρέπεται εἰς τεχνητὴν ῥητίνην (κυκλανορητίνην) καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν τεχνητῶν δεψικῶν ὑλῶν. σ. γ.

Βένθαμ· βλ. Μπένθαμ.

βενθαμία (ἡ) (Benthamia) [Βοτ.]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κερατιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει δύο εἴδη ἰθαγενῆ τοῦ Ἰαπωνικοῦ ἀρχιπελάγους, ἅτινα εἶναι: *βενθαμία ἡ ἰαπωνικὴ* (Benthamia Japonica) καὶ *βενθαμία ἡ χαμαικέρασος* (Benthamia fragifera). Ἐκ τούτων σπανίως καλλιεργεῖται ἐν Εὐρώπῃ τὸ δεύτερον μόνον εἶδος ἐντὸς θερμοκηπίων, εἰς τὰ δυτικὰ δὲ μέρη τῆς Ἀγγλίας καὶ τὴν Ἰρλανδίαν εἰς ἀσκεπῆ ἐδάφη. Τὸ μέγεθος βενθαμίας τῆς χαμαικεράσου εἶναι περίπου ἀνάλογον πρὸς τὸ τῆς μηλέας. Ἔχει φύλλα φοειδῆ, ἐπιμήκη, πράσινα κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν καὶ ὑπόλευκα κατὰ τὴν ἐσωτερικήν. Τὰ ἄνθη της, μᾶλλον μικρά, εἶναι λευκά, ὑποκίτρινα ἢ ὑποπράσινα, κατὰ κεφαλίδας διατεταγμένα καὶ περιβεβλημένα ὑπὸ τεσσάρων, λευκῶν, ὑποκιτρίνων ἢ ἰωδῶν βρακτείων πεταλοειδοῦς σχήματος. Ὁ καρπὸς εἶναι δρύπη· ἔχει χρῶμα πορτοκαλλῶδες καὶ παρομοιάζει πρὸς ὄγκωδη καρπὸν χαμαικεράσου. Δ. Ν. Π.

Βενθαμία ἡ χαμαικέρασος.

βενθαμιδία (ἡ) (Benthamidia) [Βοτ.]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κερατοειδῶν*. Εἶναι δένδρα, δενδρύλλια ἤ, σπανιώτερον, πόαι πολυτελεῖς μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ ἄνευ παραφύλλων, ἄνθη μικρά, ἄλλοτε λευκά, μὲ μακροὺς μίσχους καὶ ἄλλοτε κίτρινα μὲ βραχεῖς μίσχους καὶ κατὰ κῦμα ἢ κορύμβους διατεταγμένα. Ὁ καρπὸς εἶναι δρύπη καὶ περικλείει σκληρὸν καὶ σαρκώδη πυρῆνα, ὅστις περικλείει δύο καί, σπανιώτερον, τρία σπέρματα. Τὰ φυτὰ ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας, τῆς βορείου Ἀμερικῆς καὶ τοῦ Περοῦ. Γνωστὰ περὶ τὰ εἴκοσιν εἴδη, ὧν πλεῖστα καλλιεργοῦνται ὡς κοσμητικά. Κυριώτερα εἴδη εἶναι:

Βενθαμιδία ἡ λευκὴ (Benthamidia alba), κοινὸν φυτὸν εἰς πᾶσαν τὴν κεντρικὴν καὶ μεσημβρινὴν Εὐρώπην, τὴν βόρειον Ἀσίαν καὶ τὴν Ἰαπωνίαν. Οἱ καρποί της εἶναι ὑπέρυθροι, ἔχουσι μέγεθος ἐλαίας, γεῦσιν ἀρκετὰ εὐχάριστον καὶ τρώγονται ὠμοὶ ἢ βρασμένοι μετὰ σακχάρεως. *Βενθαμιδία ἡ αἱματώδης* (Benthamidia sanguinea)· ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν βόρειον Ἀσίαν. Οἱ καρποί της εἶναι πικροί, περιέχουσιν εἶδος ἐλαίου καὶ δὲν εἶναι ἐδώδιμοι. Τὸ ἔλαιον αὐτῶν ἔχει δυσάρεστον ὀσμήν· χρησιμοποιεῖται ὅμως εἴς τινα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίᾳ ἐν Ἰταλίᾳ ὡς φωτιστικὴ οὐσία, ὡς καὶ πρὸς κατασκευὴν σάπωνος.

Βενθαμιδία ἡ αἱματώδης.

Τὰ φυτὰ ταῦτα περικλείουσι συνήθως εἰς τὸν φλοιὸν των ταννινικήν τινα οὐσίαν, πικρᾶς γεύσεως, ἥτις ἔχει τονωτικὰς καὶ ἀντιπυρετικὰς ἰδιότητας, δι' ὃ χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ φαρμακευτικῇ. Δ. Ν. Π.

Βένθαμος· βλ. Μπένθαμ.

Βενθεσικύμη [Μυθολ.]. Θυγάτηρ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ἀμφιτρίτης καὶ σύζυγος τοῦ Ἐνδίου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔγινε μήτηρ δύο θυγατέρων. Ὑπῆρξε τροφὸς τοῦ υἱοῦ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Χιόνης Εὐμόλπου, ὅστις, ἀνὴρ γενόμενος, συνεζεύχθη τὴν ἑτέραν τῶν θυγατέρων αὐτῆς. Ἡ Βενθεσικύμη εἶναι ἡ προσωποποίησις τοῦ βαθέος κύματος (βλ. λ. Ἀμφιτρίτη καὶ Εὔμολπος). ΚΑΨ.

βενθογενὴς (ὁ, ἡ), —ἐς (τό)· ὁ γεννηθείς, ὁ λαβὼν ὑπόστασιν ἐν τῷ βυθῷ τοῦ ὠκεανοῦ (βλ. βένθος [Ὠκεανογρ.]).

βενθοδόλιον (τὸ) (Benthodolium) [Ζῳολ.]. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπρινιδῶν*. Τὰ ζῷα τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τῆς φοειδοῦς ἢ φοειδοεπιμήκους καὶ πλαγίως διηυλακωμένης κόγχης, τοῦ φοειδοῦς στοματικοῦ ἀνοίγματος, ὅπερ κατὰ τὰ ἄκρα του φέρει βαθείας καὶ βραχείας αὐλακώσεις, καὶ ἐκ τοῦ ὀπισθίου ἄκρου τῆς κόγχης, ὅπερ εἶναι περιεστραμμένον. Τὸ ἐντὸς τῆς κόγχης ζῷον ἔχει σῶμα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπίμηκες, κεφαλὴν εὐρεῖαν, περιβαλλομένην ὑπὸ αἰχμηρῶν φυματίων καὶ εἰδικοῦ ὑδροφόρου σίφωνος, πόδα ἀμβλὺν κατὰ τὸ ἄκρον καὶ αὐλακωτὸν κατὰ τὴν περιφέρειαν καὶ βράγχια λίαν ἀκανόνιστα. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη, ζῶντα εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν καὶ Εἰρηνικὸν ὠκεανόν, εἰς βάθος 4,000 μέτρων περίπου. Εἴδη τινὰ ἀπαντῶσι καὶ εἰς τὰς βορείους ἀκτὰς τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς καὶ τὰς Ἀζόρας νήσους. Δ. Ν. Π.

βενθοδύτης (ὁ) (Benthodytes) [Ζῳολ.]. Γένος *ἐχινοδέρμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὁλοθουριδῶν*. Τὰ ζῷα ταῦτα διακρίνονται ἐκ τοῦ μεγάλου μεγέθους των, τοῦ κεκαλυμμένου ἐξ ἀγκιστροειδῶν ἀποφύσεων σώματός των, ἰδίως κατὰ τὴν ῥαχιαίαν ἐπιφάνειάν του, καὶ τοῦ κυανώδους χρωματισμοῦ των. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς μεγάλα θαλάσσια βάθη κυμαινόμενα μεταξὺ 1,000—2,000 μέτρων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βενθοδύτης ὁ σιβόγειος* (Benthodytes sibogei), ἁλιευθεὶς διὰ δράγας εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν εἰς βάθος 1.700 μέτρων. Δ. Ν. Π.

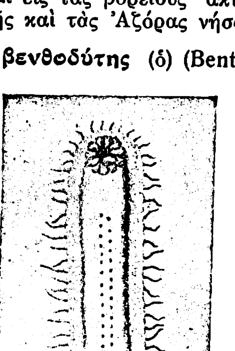

Βενθοδύτης ὁ σιβόγειος.

βενθονικός, —ή, —όν· ὁ ἀνήκων εἰς τὸ βένθος (βλ. λ.).

— *βενθονικὴ ζώνη* [Ὠκεανογρ.]. Τὸ *βένθος* τῶν θαλασσῶν, ἀναλόγως τοῦ εἰσδύοντος μέχρις ἐκεῖ ἡλιακοῦ φωτός, διαιρεῖται εἰς τρεῖς ζώνας, τὴν *εὐφωτιστικήν*, τὴν *δυσφωτιστικὴν* καὶ τὴν *ἀφωτιστικὴν βενθονικὴν ζώνην*. Δ. Ν. Π.

βένθος (τό), —ους (-εος). Λέξις ποιητική, παρ' Ὁμήρῳ συνηθεστάτη, ταυτόσημος πρὸς τὸ βάθος, (κατὰ τὸ *πένθος—πάθος*).

Digitized by Google

— *['Ωκεανογρ.]*. Καλεῖται *βένθος* (benthos) τὸ σύνολον τῶν θαλασσίων ὀργανισμῶν, ζωϊκῶν ἢ φυτικῶν, τῶν ἐπὶ τοῦ βυθοῦ τῶν θαλασσῶν προσκεκολλημένων ἢ ἐλευθέρως ἐν αὐτῷ διεσπαρμένων. Τὸ βένθος εἶναι ἀντίθετον τοῦ *πλαγκτοῦ* ἢ *νηκτοῦ*, ὅπερ περιλαμβάνει ζῶντας ἢ τεθνεῶτας ζωϊκοὺς ἢ φυτικοὺς ὀργανισμοὺς ἐπιπλέοντας ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἢ εἰς διάφορα τῆς θαλάσσης στρώματα. Τὸ βένθος διακρίνεται εἰς *λιμνοβένθος* ἢ *βένθος τῶν γλυκέων ὑδάτων* καὶ εἰς *ἁλιβένθος* ἢ *βένθος θαλάσσιον*. Τὸ θαλάσσιον βένθος, ἀναλόγως τῆς ζώνης εἰς ἣν ἀπαντᾷ, ὑποδιαιρεῖται εἰς *βένθος παράκτιον* καὶ εἰς *βένθος ἀβυσσαῖον*. Τὸ πρῶτος ἀπαντᾷ μέχρι βάθους 200 περίπου μέτρων, τὸ δὲ δεύτερον ἀπὸ 200 μέτρων καὶ ἄνω καὶ εἶναι τελείως διάφορον τοῦ πρώτου. Τὸ παράκτιον βένθος περιλαμβάνει ζῷα σαρκοφάγα καὶ χορτοφάγα, τὸ δὲ ἀβυσσαῖον βένθος περιλαμβάνει ἀποκλειστικῶς σαρκοφάγα καὶ ἰλυοφάγα ζῷα. —Ω

Βενθύλος, *Ἰωάννης*. Ἕλλην φιλόλογος (1804—1854). Μετὰ τὰς ἐν τῇ γενετείρᾳ του Σμύρνῃ ἐγκυκλίους σπουδὰς μετέβη εἰς Βερολῖνον, ὅπου ἐσπούδασε φιλολογίαν ὑπὸ τὸν Boecht καὶ τὸν Hermann, μετὰ τῶν ὁποίων συνεδέθη διὰ στενῆς φιλίας, ἥτις ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὴν κάθοδόν του εἰς Ἑλλάδα. Ἅμα τῇ ἐλεύσει τοῦ Καποδιστρίου (1828), ὁ Βενθύλος κατῆλθεν ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὴν ἐλευθερωθεῖσαν πατρίδα, ἐργασθεὶς ἀόκνως ὑπὲρ τῆς διοργανώσεως τῆς παιδείας. Κατὰ πρῶτον διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὸ «Κεντρικὸν Σχολεῖον» Αἰγίνης, ἐν ᾧ ἐδίδασκε καὶ ὁ Γ. Γεννάδιος, χάρις δὲ εἰς τὰς προσπαθείας ἀμφοτέρων τὸ παιδευτήριον τοῦτο προήχθη σημαντικῶς. Ἀπολυθεὶς τῆς θέσεώς του, διότι ἔν τινι λόγῳ του, ἐμπνευσμένῳ ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐθεωρήθη ὡς θίγων τὴν τότε κρατοῦσαν πολιτικὴν κατάστασιν, ἐπαναδιωρίσθη τῷ 1833 ὡς καθηγητὴς τοῦ ἀρτισυστάτου γυμνασίου Ναυπλίου, ἐν ᾧ πλὴν τῶν ἑλληνικῶν ἐδίδαξε καὶ τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν. Ἱδρυθέντος τοῦ Ὀθωνείου πανεπιστημίου ἐδίδαξεν ἐν αὐτῷ ἀδείᾳ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς ἐπὶ διετίαν φιλολογικὰ μαθήματα ἀμισθί, τῷ δὲ 1839 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Φιλολογίας, ὡς τοιοῦτος δὲ ἐδίδαξεν ἑλληνικὰ γράμματα μέχρι τοῦ θανάτου του, ἐπισυμβάντος ἐκ χολέρας. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς καθηγεσίας του ἐπαύθη τῷ 1843 ἐπὶ τρίμηνον. Συνέγραψε τὰ ἑξῆς ἐκδοθέντα ἐν Ἀθήναις βιβλία: «Γραμματικὴ τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης» (1832), «Στοιχεῖα μετρικῆς τῆς τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων ποιήσεως» (1851), καὶ ἐξέδωκε τὰς «Νεφέλας» τοῦ Ἀριστοφάνους κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Hermann (1839). Σπουδαιοτέρα ὅμως ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ τοῦ Βενθύλου εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι. Ι. Φ. Δ.

Βένι. Μικρὸν μετόχιον τῆς ἐν Ρεθύμνῃ Κρήτης μονῆς Ἀρκαδίου μεταξὺ τῶν χωρίων Ἀντανάσσου, Βολιωνῶν καὶ Ἀποστόλων, ἐπαρχίας Ἀμαρίου μὲ ὀλίγους οἰκίσκους διὰ τοὺς ἐργαζομένους τὰ κτήματα καὶ ναΐσκον τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου. Παρὰ τὸν ναὸν ἀναβλύζει ἰαματικὸν τῶν ρευματισμῶν ὕδωρ, πρὸς θεραπείαν τῶν ὁποίων πολλοὶ εὐλαβεῖς προσέρχονται θέρους καὶ χειμῶνος. Ὁ ναὸς κεῖται εἰς τὰ πλάγια τοῦ ὀροπεδίου, ὅπερ ὑψοῦται 150 μ. ὑπὲρ τὴν περιοχὴν καὶ ὀνομάζεται ὡσαύτως *Βένι*. Μία ὁδὸς ἡμιονικὴ ἐξ ἀνατολῶν ἄγει εἰς τὸ Βένι ἐκ τοῦ χωρίου Ἁγίων Ἀποστόλων, ἀτραποὶ δὲ ἐκ τῶν χωρίων Ἀντανάσσου καὶ Βολιωνῶν. Ἐνταῦθα τοποθετοῦσιν οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρχαιολογούντων τὴν ἀρχαίαν πόλιν Βήνην (βλ. λ.). Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

Βένι (Vegni), *Λεονάρδος*. Εὐρυμαθέστατος Ἰταλὸς ἐφευρέτης (1734—1801). Ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῶν μαθηματικῶν, τῆς ἀρχαιολογίας, τῶν καλῶν τεχνῶν, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ κατόπιν ἀφωσιώθη εἰς τὴν ἐκμάθησιν πολλῶν γλωσσῶν. Ἀνεῦρεν εἰς τὸ κτῆμά του, ὀνομαζόμενον «Λουτρὰ τοῦ Ἁγίου Φιλίππου», ἄφθονον τρύγα, τὴν ὁποίαν ἐσχημάτιζον ἐκεῖ τὰ ὕδατα, καὶ εἶναι ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος ἐσκέφθη να χρησιμοποιήσῃ ταύτην εἰς τὴν πλαστικήν, πρὸς λῆψιν κοίλων ἀποτυπωμάτων. Κατόπιν ἐτελειοποίησε τὴν ἀνακάλυψίν του ταύτην, ἡ ὁποία εἶχε προκαλέσει μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὴν ἐποχήν του. Ἔγραψε πολυάριθμα καλλιτεχνικά, φιλολογικά, ἀστρονομικὰ κλπ. ἄρθρα εἰς διάφορα περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς.

Βένι-Μαζὰρ *[Γεωγρ.]* Πολίχνη τῆς Αἰγύπτου εἰς ἀπόστασιν 197 χλμτ. Ν. τοῦ Καΐρου. Κάτ. 8000. Τὸ παρ' αὐτὴν χωρίον *Ἐλ Κέϊς* εἶναι τὸ ἐπὶ φαραωνιτῶν *Κάϊς*, ἡ ἀρχαία *Κυνόπολις* τῶν Ἑλλήνων, ὅπου ἐλατρεύετο ὁ *Ἄνουβις*.

—**Βένι-Σουέφ** *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἄνω Αἰγύπτου παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Νείλου, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου μουδηρίας (νομοῦ), ἥτις ἔχει ἔκτασιν 1060 τ. χιλμτ. καὶ 171 χωρία, ἀριθμοῦντα ἐν ὅλῳ 373 χιλ. κατοίκων. Ἡ πόλις εἶναι ἐκτισμένη μεταξὺ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς καὶ τοῦ ποταμοῦ, ἀπέχουσα τοῦ Καΐρου 124 χλμτ. Κάτ. 24.000. Ἡ περίφημος κατὰ τὸν μεσαίωνα βιομηχανία τῆς τῶν ὑφασμάτων ἐξέπεσε σήμερον, ἔχει ὅμως πολλὰ ἐργοστάσια σακχαροφυτείας καὶ ἀγοράν, τὰ ὁποῖα μετὰ τὴν ἐκεῖ ἐγκατάστασιν τῶν Μ. Δικαστηρίων δίδουν ἀρκετὴν ζωὴν εἰς τὴν πόλιν. Ἑτέρωθεν τοῦ σιδηροδρόμου ἐκτείνεται ὡραῖον δάσος φοινικοδένδρων. Γ. Λ. Α.

—**Βένι-Χασσὰν** *['Αρχ.]*. Νεκρόπολις φαραωνικὴ εἰς τὰς παρυφὰς τῆς Λιβυκῆς ἐρήμου, μικρὸν νοτιώτερον τοῦ 28^0 παραλλήλου, πλησίον τοῦ Ἀμποῦ Κερκάς. Αἱ νεκρικαὶ της σήραγγες, πολυάριθμοι, ἀποτελοῦν μίαν τῶν σπουδαιοτάτων πηγῶν τῆς αἰγυπτιολογίας. Ἀνάγονται εἰς τοὺς χρόνους τῆς Μέσης Αὐτοκρατορίας, καθ' οὓς ἐβασίλευσαν αἱ δυναστεῖαι ΙΑ'—ΙΗ' (3064—332 π. Χ.). Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ των διάταξις παρουσιάζει ποικιλίας ἐξαιρέτως ἐνδιαφερούσας, αἱ μακραὶ ἱστορικαὶ των ἐπιγραφαὶ εἶναι σπουδαιόταται, αἱ δὲ γραπταὶ ἢ ἔγγλυφοι πολυάριθμοι παραστάσεις των ἐκτυλίσσουν ἐνώπιον ἡμῶν ὁλόκληρον τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων.

Ἡ περιώνυμος αὐτὴ νεκρόπολις ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ χωρίου *Βένι-Χασσὰν (Βένι-χουσσὲν-σερούκ)* ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Νείλου, ὅπου γίνεται ἡ ἀπόβασις τῶν περιηγητῶν καὶ ὅπερ συνῳκίσθη τελευτῶντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἀπὸ τῆς ἀποβάθρας τούτου ὁ περιηγητὴς μεταβαίνει πρῶτον εἰς τὸ *ἄντρον τῆς Ἀρτέμιδος*. Καθ' ὁδὸν συναντᾷ νεκρόπολιν γαλῶν, ἱερῶν ζῴων τῆς Πεκέτ, πολιούχου τοῦ μέρους. Ἀπωτέρω, κατὰ τὴν εἴσοδον κοιλάδος ἐρημικῆς, συναντᾷ νεκρόπολιν τῶν ΚΒ'—ΚΕ' δυναστειῶν, ἐκτεινομένην μέχρι τῆς πεδιάδος. Ἐντὸς τῆς *ουάδη* (κοιλάδος) λατομεῖα ἀρχαῖα καὶ μετά τινα ἀπόστασιν τὸ ἄντρον. Οἱ Ἄραβες τὸ ὀνομάζουν *Ἰσταβλ Ἀντὰρ* (=σταῦλον τοῦ Ἀντάρ). Κατεσκευάσθη ἐπὶ τῆς συμβασιλείας τῆς φοβερᾶς *Χατσεψοὺτ* καὶ τοῦ *Θουθμόσεως Γ'*. Βραδύτερον οὗτος ἀπέξεσε τὸ ὄνομα καὶ τὰς εἰκόνας τῆς ἀδελφῆς του, ὁ δὲ *Σέθος Α'* ἀντικατέστησεν ἀμφοτέρων τὴν ἀναγραφὴν διὰ τῆς ἰδικῆς του.

Πλησίον τούτου εἶναι ἄλλο ἄντρον, μὴ περατωθὲν ἐσωτερικῶς, περιέχον ὅμως νεκρικὰ φρέατα ἐντὸς θαλάμων, ἀναγόμενα εἰς τὴν Νέαν Αὐτοκρατορίαν. Εἶναι ἀξιόλογον, διότι ἐπὶ τῆς προσόψεως του φέρει παράστασιν τοῦ Ἀλεξάνδρου Β' καὶ τῆς Ρωξάνης.

Περαιτέρω, εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν, ἀφοῦ παρέλθῃ ὁ ἐπισκέπτης ἐρείπια πύργου, φθάνει παρὰ τὸ παλαιὸν *Βένι-Χασσὰν* εἰς τὰς περιφήμους *σήραγγας*, αἱ ὁποῖαι παρατεταγμέναι ἀνέρχονται εἰς 39 καὶ ἀνήκουν εἰς πρίγκιπας καὶ προύχοντας τῆς πόλεως *Μονὲτ Κουφοῦ* (Τροφοῦ τοῦ Χέοπος). Τὰ ὡραιότερα τούτων (ὑπ' ἀρ. 17, 15, 3 καὶ 2) εἶναι κεκλεισμένα διὰ κιγκλιδωτῶν θυρῶν. Τὸ πρῶτον ἀνήκει εἰς τὸν διοικητὴν *Χέτι* (ΙΑ' Δυν.) τῆς ἐπαρχίας Δορκάδος, τὸ δεύτερον εἰς τὸν πατέρα τούτου *Βακέτ*, κατάκοσμον παραστάσεων ἀπὸ τοῦ βίου τῶν γυναικῶν, τῶν ἐπαγγελματιῶν καὶ τοῦ νομάρχου. Τὸ τρίτον ἀνήκει εἰς τὸν πρίγκιπα *Χνεμχοτέπ*, υἱὸν Νεχερί, βασιλεύσαντα τοῦ νομοῦ τῆς Δορκάδος καί τινων πρὸς Α. ἐπαρχιῶν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Μονὲτ Κουφοῦ. Γ. Λ. Α.

Βενὶ *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος Καμάρας Κουμούλη τῆς ἐπαρχίας Κισσάμου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 88.

—**Βενὶ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος Ἀξοῦ τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Κάτ. (1928) 134.

Βενιαμὶν *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Ὄνομα μιᾶς τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ, ὀνομασθεῖσα ἐκ τοῦ ὑστεροτόκου υἱοῦ τοῦ Ἰακώβ, τοῦ Βενιαμὶν (βλ. κατωτ.), ἥτις κατέχουσα ἐλάχιστον μέρος τῆς κοιλάδος τοῦ Ἰορδάνου καὶ τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς ἀπὸ τῆς κοιλάδος Ἐσδρηλὼν μέχρι τοῦ νοτίου μέρους τῆς Παλαιστίνης ἐκτεινομένης ἁλύσεως, συνώρευε πρὸς Β μετὰ τῆς φυλῆς Εὐφραΐμ, πρὸς Δ μετὰ τῆς φυλῆς τοῦ Δάν, πρὸς Ν μετὰ τῆς τοῦ Ἰούδα καὶ πρὸς Α μετὰ τοῦ Ἰορδάνου. Τὰς εἰς αὐτὴν ἀνηκούσας πόλεις εὑρίσκομεν ἀπαριθμουμένας ἐν τῇ βίβλῳ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ (ιη' 21—28). Αἱ ὀνομαστότεραι τούτων ὑπῆρξαν ἡ *Ἱεριχώ*, ἡ *Βαιθήλ*, ἡ *Γαβαών*, ἡ *Ραμά*, ἡ *Μασσηφά*, τὰ *Γάλγαλα* καὶ ἡ *Ἱερουσαλήμ*. Λόγῳ τῆς τοποθεσίας αὐτῶν διεδραμάτισεν ἡ φυλὴ αὐτὴ σπουδαῖον μέρος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἰσραὴλ ἀπό τε στρατηγικῆς, πολιτικῆς καὶ ἀπὸ θρησκευτικῆς ἐπόψεως, παρὰ τὴν στενότητα τοῦ ἐδάφους αὐτῆς. Ὁ Σαμουὴλ καὶ ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῶν Ἑβραίων, ὁ Σαούλ, κατήγοντο ἐκ τῆς φυλῆς ταύτης, ἧς τὸ μέγιστον μέρος κατέλα τὴν ἀπόσχισιν τῶν ἑβραϊκῶν βασιλείων ἀπετέλεσε μέρος τοῦ νοτίου βασιλείου, τοῦ Ἰούδα. Μετὰ τὴν ἐκ τῆς βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας ἐπάνοδον οἱ *Βενιαμινῖται* ἐπανῆλθον εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ πρὸς ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ (*Ἔσδρα* α' 5). Ἐκ τῆς φυλῆς Βενιαμὶν κατήγοντο ὅτε Μαρδοχαῖος (*Ἐσθὴρ* β' 5, ια' 2) καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος (*Φιλιππησ.* γ' 5), ὅστις ὑπῆρξε τελεία προσωποποίησις τῆς δραστηριότητος τῆς φυλῆς αὐτοῦ. Ἐν τῇ βίβλῳ τῆς Ἀποκαλύψεως μνημονεύονται «ἐκ φυλῆς Βενιαμὶν 12,000 ἐσφραγισμένοι», τ. ἔ. ἐκλεκτοὶ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ. Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

— **Βενιαμὶν** *πύλη [Π. Διαθ.]*. Τὸ ὄνομα τῆς φυλῆς *Βενιαμὶν* φέρουσι τρεῖς πύλαι μνημονευόμεναι ἐν τῇ ἁγ. Γραφῇ: α') μία πύλη τῆς Ἱερουσαλὴμ (*Ἱερεμ.* λζ' 12, *Ζαχαρ.* ιδ' 10), ἄγουσα εἰς τὸ ἔδαφος τῆς φυλῆς ταύτης καὶ κειμένη πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως· β') μία τῶν πυλῶν τοῦ ναοῦ (*Ἱερεμ.* κ' 2, λη' 7), ἔνθα ἐφυλακίσθη ὁ προφήτης Ἱερεμίας, κειμένη πρὸς βορρᾶν τοῦ ναοῦ· καὶ γ') μία τῶν τεσσάρων πυλῶν τῆς ἰδανικῆς ἁγίας πόλεως τοῦ προφήτου Ἰεζεκιὴλ (μζ' 32). Π. Ι. Μ.

Βενιαμὶν *[Βιβλ. Ἱστ.]*. Ὄνομα διαφόρων Ἑβραίων μνημονευομένων ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ, ὧν σπουδαιότατος ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος υἱὸς τοῦ Ἰακώβ. Ἡ μήτηρ του Ραχήλ, ἀποθνήσκουσα κατὰ τὸν τοκετὸν αὐτοῦ, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸ ὄνομα *Μπὲν-ὠνὶ* (υἱὸς ὀδύνης μου), ἀλλ' ὁ πατήρ του μετέβαλε τὸ ὄνομα, ὅπερ ὑπενεθύμιζεν εἰς αὐτὸν οὕτω σκληρὰν ἀπώλειαν, εἰς *Μπινιαμὶν (Βενιαμίν)*, ὅπερ σημαίνει υἱὸς δεξιᾶς (χειρός), τουτέστιν υἱὸς εὐτυχίας, εὐτυχής (Γενεσ. λε' 18). Ὑπῆρξε δὲ οὗτος εἰς τὸν Ἰακὼβ ὁ προσφιλέστατος τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ διαδραματίζει σπουδαῖον πρόσωπον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἰωσήφ, ἣν διηγεῖται μετὰ πλείστης χάριτος ἡ Γένεσις (μγ' 13 ἑξ.). Ὁ Ἰακὼβ ἐν τῷ ἐπιθανατίῳ εὐλογίᾳ τῶν υἱῶν του λέγει περὶ αὐτοῦ τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ τῆς ὁμωνύμου φυλῆς: «Βενιαμὶν λύκος ἅρπαξ τὸ πρωϊνὸν ἔδεται ἔτι καὶ εἰς τὸ ἑσπέρας δίδωσι τροφήν» (Γεν. μθ', 127). Γενεαλογικοὺς καταλόγους τοῦ Βενιαμὶν παρέχουσιν εἰς ἡμᾶς αἱ βίβλοι τῆς Γενέσεως (μστ' 21), τῶν Ἀριθμῶν (κστ' 38) καὶ ἡ Α' τῶν Παραλειπομένων (η' 1—5). Π. Ι. Μ.

— **Βενιαμίν**, *ἡγούμενος*. Κατήγετο κατὰ τὸ ἀφιερωτικόν του ἐκ τῆς κώμης Σέλτσης τῆς Χαονίας, Παλαιᾶς Πωγωνιανῆς, τῆς ἐπαρχίας Δρυϊνουπόλεως καὶ Ἀργυροκάστρου τῆς Ἠπείρου, ἦτο δὲ εἰς τὸ χωρίον του ἐφημέριος ἔχων ἓξ τέκνα. Θανούσης τῆς πρεσβυτέρας του μετέβη εἰς Βλαχίαν καὶ καρεὶς μοναχὸς μετωνομάσθη ἀπὸ *Βασιλείου Ἐλευθεριάδου* εἰς Βενιαμίν, προαχθεὶς δὲ εἰς ἀρχιμανδρίτην διηύθυνε τὴν μονὴν τοῦ Ρουκατσὸβ παρὰ τὸ Βουκουρέστιον. Ἡγούμενος ὢν ἐμυήθη ἐκεῖ τὴν 5 Σεπτεμβρίου 1819 ὑπὸ τοῦ Γρ. Δικαίου εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, εἰς ἡλικίαν 52 ἐτῶν, ἀπεδέχθη δὲ τὴν μύησιν μετ' ἀπείρου ἐνθουσιασμοῦ, καταβαλὼν εὐθὺς 300 γρ. ὡς πρώτην εἰσφοράν, ὑποσχόμενος ὅτι δὲν θὰ παύσῃ νὰ παρακινήσῃ εἰς μίμησίν του καὶ πλείστους ἄλλους. Τὸ ὡραῖον του ἔγγραφον, πλῆρες αὐταπαρνήσεως, δημοσιεύει ὁ Φιλήμων (τόμ. Α' σελ. 338), ἐν αὐτῷ δὲ ἐκφράζεται ὡς μόνη του ἐπιθυμία νὰ ἴδῃ τὴν Ἑλλάδα ἐλευθέραν. Τ. Χ. Κ.

— **Βενιαμίν**, *Ἰασίου μητροπολίτης*. Ἦτο φίλος τῆς οἰκογενείας Ὑψηλάντη καὶ φίλος τῶν γραμμάτων, προστατεύσας τὴν σχολὴν Χίου καὶ ἄλλα σχολεῖα. Ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἔφθασε τὴν Καθαρὰν Δευτέραν τοῦ 1821 εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μολδαυίας καὶ ὠργάνωσε τὰ τῆς ἐπαναστάσεως, ἠθέλησε νὰ δώσῃ ὁ στρατὸς τὸν ὅρκον εἰς τὸν ἐκεῖ ναὸν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ἀνήκοντα εἰς τὸν Ἄθων, παρεκάλεσε δὲ τὸν παρεπιδημοῦντα μητροπολίτην Ἱεραπόλεως νὰ ἱερουργήσῃ. Μαθὼν τοῦτο ὁ Βενιαμίν, ἔδραμε πρὸς τὸν Ὑψηλάντην παραπονούμενος διὰ τὸ γινόμενον αὐτῷ μέγα ἄδικον, ἀφοῦ ἦτο πατρικὸς του φίλος καὶ διάθερμος τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος εὐχέτης. Ὁ Ὑψηλάντης ἐδικαιολογήθη, εἰπὼν ὅτι ἐνόμιζε τοῦτον, λόγῳ τοῦ ἀξιώματός του, διστακτικόν, προθύμως δὲ ἐδέχθη τὴν πρότασιν, οὕτω δὲ τὴν 26 Φεβρουαρίου 1821, μετὰ κατανυκτικὴν λειτουργίαν καὶ τελετήν, ὁ Βενιαμὶν λαβὼν τὴν σπάθην περιέζωσε τὸν Ὑψηλάντην, ἀνακράξας τὸ Δαβιδικόν: «περίζωσε τὴν ρομφαίαν σου», ηὐλόγησε δὲ καὶ τὴν σημαίαν ἐν μέσῳ τῶν ἐγκαρδιωτέρων εὐχῶν καὶ τῶν ζωηροτέρων ἐπευφημιῶν τοῦ στρατεύματος καὶ τοῦ πλήθους. Ἡ σημαία τοῦ Ἰασίου ἔφερεν ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς σταυρὸν καὶ τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης μὲ τὸ «ἐν τούτῳ νίκα», ἐπὶ δὲ τῆς ἄλλης τὸν φοίνικα μὲ τὸ ρητὸν «ἐκ τῆς τέφρας μου ἀναγεννῶμαι». Εὐθὺς κατόπιν ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης καὶ οἱ ἀδελφοί του Γεώργιος καὶ Νικόλαος, ὡς καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ἱεροῦ λόχου καὶ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, ἀνατείναντες τὰ ξίφη, ὡρκίσθησαν ἐν τῷ ναῷ ἐνώπιον τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ, νὰ μὴ τὰ ἐπαναφέρωσιν εἰς τὴν θήκην ἂν δὲν ἐλευθερωθῇ ἡ Ἑλλάς, ὁ δὲ ἐπίορκος νὰ εἶναι ἐθνοκατάρατος. Ὁ Βενιαμὶν ἐξηκολούθησε προστατῶν εἰς τὰς ἐνεργείας, μέχρις οὗ τῇ 31 Μαρτίου 1821 ἔφυγεν ὁ ἡγεμὼν Σοῦτσος εἰς Βεσσαραβίαν, ἀφοῦ ἤδη τὰ Πατριαρχεῖα καὶ ὁ τσάρος ἀπεκήρυξαν τὸν ἑλληνικὸν Ἀγῶνα. Μόλις δὲ διέβη τὸν Προῦθον, θεωρήσας προσωρινὴν τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ, διώρισεν ἀνθηγεμονικὴν ἐπιτροπὴν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ μητροπολίτου Βενιαμίν, εἰς ὃν ἔστειλε καὶ τοὺς διορισμούς. Ἀλλ' οἱ Μολδαυοὶ οὗτοι διαμαρτυρηθέντες, διότι ἐγκατέλιπε τὸν τόπον εἰς ἐποχὴν ἐπικίνδυνον, ἤρξαντο συνεννοούμενοι μετὰ

Digitized by Google

τοῦ πασᾶ τῆς Ἰμβραήλας, ἐξουδετερώσαντες τελείως τὴν ἑλληνικὴν φιλοπατρίαν τοῦ ἱεράρχου (*Φιλήμ.* Β' σελ. 83, 292, 130, 327, *Φρατζῆ* Α' σ. 179 καὶ 207, *Σπηλιάδου* Α' 60). Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

—**Βενιαμίν**, *Ἰσραὴλ μπὲν Ἰωσέφ*, ἐπικαλούμενος ὁ *δεύτερος*. Περιηγητὴς καὶ συγγραφεὺς Ἰσραηλίτης (1815—1864). Νέος ὢν συνέλαβε τὸ σχέδιον ὅπως περιηγηθῇ, δι' ἐξόδων τῶν ἑκασταχοῦ ἰσραηλιτικῶν κοινοτήτων, διαφόρους χώρας, ἵνα περισυλλέξῃ πληροφορίας περὶ τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἐθίμων τῶν εἰς μακρινὰς περιοχὰς διαβιούντων Ἑβραίων, ὡς εἶχε πράξει καὶ ὁ ὁμώνυμος ἐκ Τουδέλης. Ἔτρεφε προσέτι τὸν πόθον νὰ ἀνεύρῃ ποῦ ἐξηφανίσθησαν τὸ πάλαι αἱ δέκα φυλαὶ τοῦ Ἰσραήλ. Τῷ 1844 ἐξεκίνησεν ἐκ Βιέννης, φθάσας εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ ἑπόμενον ἔτος· ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Συρίαν, Σικελίαν, Ἀλεξάνδρειαν (1847), Μεσοποταμίαν, Ἀρμενίαν, Κουρδιστάν, Περσίαν, Κίναν, Ἀνατολικὰς Ἰνδίας, Καβοὺλ καὶ Ἀφγανιστάν. Ἐπανέκαμψεν εἶτα εἰς Κωνσταντινούπολιν (1851). Μετὰ ὀλιγοχρόνιον ἀνάπαυσιν κατηυθύνθη εἰς τὰς χώρας τῆς βορείου Ἀφρικῆς, φθάσας εἰς Τρίπολιν. Ἐκεῖθεν μετέβη διὰ ξηρᾶς εἰς Ἀλγερίαν καὶ Μαρόκκον, κατόπιν δὲ κατηυθύνθη εἰς Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν (1854). Δύο ἔτη ἀργότερον ἐξέδιδε γαλλιστὶ τὸ ὁδοιπορικόν του «Cinq années en Orient» (1846—1851), ἐπανεκδόσας αὐτὸ ἀργότερον μετὰ νέων προσθηκῶν γερμανιστὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Acht Jahre in Asien u. Africa» (πρόλογος ὑπὸ *Kaïzerling-Hanover* 1863). Τὸ ἔργον μετεφράσθη ἀγγλιστὶ καὶ ἑβραϊστί. Τῷ 1859 ἀνεχώρησε δι' Ἀμερικήν, συγκεντρώσας τὰς ἐντυπώσεις αὐτοῦ εἰς τὸ βιβλίον «Drei Jahre in America» (Hanover 1863). Τὸ ὄφελος ἐκ τῶν περιηγήσεών του ὑπῆρξε μέγα διὰ τοὺς Ἰουδαίους, καθ' ὅσον διὰ τῶν ἔργων του κατέστησε γνωστὰς εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν κοινὸν τὰς οἰκτρὰς κοινωνικὰς συνθήκας ὑφ' ἃς διετέλουν οἱ Ἰσραηλῖται τοῦ Μαρόκκου, τοῦ Κουρδιστάν, τῆς Περσίας, ἐπικαλεσθεὶς μάλιστα καὶ τὴν ἀντίληψιν τοῦ σουλτάνου τῆς Τουρκίας, τοῦ Ναπολέοντος Γ' καὶ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως. Τὸ ἔργον του ἐξετιμήθη δεόντως ὑπὸ τοῦ Kaïzerling, τοῦ Humbold, τοῦ Richter καὶ ἄλλων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν. Ὁ Ἰσραὴλ Βενιαμὶν ἐσχεδίαζε νέον ταξίδιον ἀνὰ τὴν Ἀσίαν καὶ Ἀφρικήν· εἶχεν ἀρχίσει μάλιστα τὰς πρὸς τοῦτο ἑτοιμασίας μεταβὰς εἰς Λονδῖνον· ἐκεῖ ὅμως ἐτελεύτησε.

Ὁ Βενιαμὶν συνέγραψε γερμανιστὶ καὶ διήγημα, ἐν ᾧ διεκτραγῳδεῖ τὰς ταλαιπωρίας τῶν Ἰουδαίων τῆς Πολωνίας κατὰ τὸν πόλεμον μετὰ τῶν Κοζάκων (1648—1651) ὑπὸ τὸν φοβερὸν Chmielnicki. Γ. ΕΛΙΓΙΑ

— **Βενιαμίν**, *ὁ ἐκ* ***Καλαμῶν***. Μέγας γαιοκτήμων καὶ εἷς τῶν πλουσιωτέρων καὶ ἱκανωτέρων Ἑλλήνων ἀρχόντων τῆς Πελοποννήσου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Φραγκοκρατίας (ΙΓ' αἰῶνα). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀχαΐας Φλωρεντίου (1297), ἡ χήρα αὐτοῦ *Ἰσαβέλλα*, ἀποσυρθεῖσα εἰς τὰ ἐν Νησίῳ τῶν Καλαμῶν μέγαρα αὐτῆς, ἀνέθεσε τὴν διακυβέρνησιν τῆς ἡγεμονίας εἰς βαΐλιον, τὸν κόμιτα τῆς Κεφαλληνίας *Ριχάρδον Ὀρσίνην*, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ διώρισε λογοθέτην ἄνδρα τῆς ἐμπιστοσύνης της, τὸν *Βενιαμίν*, ὅστις καὶ πραγματικῶς διῴκει τὰ τῆς ἡγεμονίας. Συντελέσας μετά τινα χρόνον εἰς τὴν παῦσιν τοῦ Ριχάρδου ἐπέσυρε τὴν ὀργὴν αὐτοῦ καὶ τῶν φίλων του, ὥστε, ὅτε (1301) ἀνέλαβε τὴν ἡγεμονίαν ὁ νέος τῆς Ἰσαβέλλας σύζυγος *Φίλιππος ὁ Σαβαυδικός*, ἀνὴρ ἁρπακτικὸς καὶ φιλοχρήματος, ἐφυλάκισε τὸν Βενιαμὶν κατ' εἰσήγησιν τοῦ ἱππότου Βικεντίου de Marays, φίλου τοῦ Ριχάρδου, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι δὲν εἶχεν ἀποδώσει ἀκριβῆ λογαριασμὸν τῶν ὑπ' αὐτοῦ διαχειρισθέντων χρημάτων. Ὁ Βενιαμίν, προσφυγὼν εἰς τὴν συνδρομὴν τοῦ ἰσχυροῦ φίλου του Νικολάου Γ' Σαιντομέρ, κατώρθωσε μετ' ὀλίγον νὰ ἀποφυλακισθῇ, ἀλλὰ συγχρόνως ὑπεχρεώθη νὰ καταβάλῃ εἰς τὸν ἄπληστον Φίλιππον εἰκοσακισχίλια ὑπέρπυρα τῆς Γλαρέντζας, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς 232 χιλ. σημερινῶν χρυσῶν δραχμῶν. Ἔκτοτε ἀνέκτησε τὴν φιλίαν καὶ τὴν εὔνοιαν τοῦ φιλοχρηματοῦ Φιλίππου, οὗτινος ἐγνώριζε νὰ θεραπεύῃ τὴν πλεονεξίαν. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

—**Βενιαμὶν** ὁ ***Λέσβιος***. Ἕλλην φιλόσοφος καὶ ἐπιστήμων. Ἐγεννήθη τῷ 1762 ἐν Πλωμαρίῳ τῆς Λέσβου ἐκ γονέων χωρικῶν. Ὁ πατήρ του ἐκαλεῖτο *Ἰωάννης Γεωργαντῆς*. Ἀφοῦ ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα ἐν τῇ πατρίδι του, μετέβη ἐν ἐφηβικῇ ἡλικίᾳ εἰς Ἅγιον Ὄρος, ἔνθα ἔμεινεν ἐπί τινα ἔτη διδασκόμενος τὰ ἱερὰ γράμματα. Καθεὶς μοναχὸς ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς μονῆς τοῦ Παντοκράτορος εἰς τὰς Κυδωνίας, ἔνθα ἤκμαζεν ἡ περίφημος σχολὴ τῶν Κυδωνιῶν ὑπὸ τὸν σχολάρχην Ἰωάννην Οἰκονόμου. Ἀφοῦ ἐπί τινα χρόνον ἠκροάσθη τῶν ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ διδασκομένων μαθημάτων, μετέβη ὁ Βενιαμὶν εἰς τὴν σχολὴν τῆς Πάτμου καὶ ἔπειτα τῆς Χίου, ἔνθα ἠκροάσατο τοῦ Ἀθανασίου Παρίου καὶ τοῦ Δωροθέου Πρωΐου, διδάσκοντος τὰ μαθηματικά. Οἱ φιλόμουσοι τέλος Κυδωνιεῖς ἀπέστειλαν τὸν Βενιαμὶν εἰς Εὐρώπην πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του, ἀφοῦ δὲ ἐν Πίσῃ καὶ Παρισίοις ἐσπούδασε μαθηματικά, φυσικήν, ἀστρονομίαν καὶ φιλοσοφίαν, ἐπέστρεψε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος εἰς Κυδωνίας, ἔνθα ἀνετέθη αὐτῷ ἡ διεύθυνσις τῆς νεοδμήτου σχολῆς τῶν Κυδωνιῶν, πρὸς ἀνέγερσιν τῆς ὁποίας τὰ μέγιστα εἶχε συνεργήσει ὁ Βενιαμίν. Τὴν σχολὴν ταύτην διηύθυνεν ἐπὶ δώδεκα ἔτη ὁ Βενιαμὶν διδάσκων ἀριθμητικήν, γεωμετρίαν, ἄλγεβραν, φυσικήν, λογικήν, μεταφυσικὴν καὶ ἠθικήν, ἐκ κειμένων τὰ ὁποῖα αὐτὸς εἶχε καταρτίσει. Ἐπὶ τῆς διευθύνσεως αὐτοῦ ἡ σχολὴ τῶν Κυδωνιῶν ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμήν, πανταχόθεν δὲ συνέρρεον μαθηταὶ εἰς αὐτήν, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἔφθασε τοὺς ἑξακοσίους. Παρὰ τὴν διδασκαλικήν του ταύτην ἐργασίαν ὁ Βενιαμὶν δὲν παρημέλει καὶ τὸ κήρυγμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀρκούντως ηὐδοκίμει. Κατὰ τὸ 1811 ὅμως ἐπανῆλθεν ὁ τῇ ἀρωγῇ τῶν Κυδωνιέων ἐν Παρισίοις καὶ Ἀγγλίᾳ σπουδάσας *Θεόφιλος Καΐρης*, ὅστις διωρίσθη διδάσκαλος τῆς σχολῆς τῶν Κυδωνιῶν. Εὐθὺς ὅμως ἀμέσως ἐπῆλθον ἔριδες μεταξὺ Καΐρη καὶ Βενιαμίν, ὅστις τὸ ἑπόμενον ἔτος, τῷ 1812, ἀπεχώρησε τῆς σχολῆς καὶ ἦλθεν εἰς τὴν πατρίδα του Μυτιλήνην, ἔνθα προσεπάσησε νὰ ἱδρύσῃ σχολήν, ἀλλ' ἀποτυχὼν ἐπανῆλθεν εἰς Κυδωνίας καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐνταῦθα, ἀφοῦ ἀνῄρεσε τὰς κατ' αὐτοῦ συκοφαντικὰς κατηγορίας ἐπὶ ἀθεΐᾳ, ἔμεινεν ἐπὶ 4 περίπου ἔτη. Ὅτε ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας Ἰωάννης Καρατζᾶς ἵδρυσε τὴν ἐν τῷ Βουκουρεστίῳ ἀκαδημίαν, προσεκάλεσε τὸν Βενιαμὶν ὡς διευθυντὴν αὐτῆς. Ὁ Βενιαμὶν δεχθεὶς τὴν πρόσκλησιν ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἀκαδημίας, ἀρχίσας τὰ μαθήματά του τῇ 18 Ἰανουαρίου τοῦ 1818. Ἀλλὰ μετὰ ἓν ἔτος, ἕνεκα ἐρίδων ἐν τῇ σχολῇ, ἐγκατέλιπε ταύτην καὶ ἦλθεν εἰς τὸ Ἰάσιον, ὅπου ἐμυήθη τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Μετὰ ταῦτα ἐλθὼν εἰς Σμύρνην ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐκεῖ Εὐαγγελικῆς σχολῆς. Ὅτε ὅμως κατὰ τὸ 1821 ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις, ἐγκαταλιπὼν τὰ πάντα ἔσπευσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐν τῇ πρώτῃ ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐθνικῇ συνελεύσει ὑπῆρξεν ὁ τέταρτος τῶν εἴκοσιν ἐπιτρόπων τῆς πελοποννησιακῆς γερουσίας, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ἐν Ἄστρει συνελεύσει ἐξελέγη μέλος τῆς πρὸς σύνταξιν προσωρινῆς ποινικῆς νομοθεσίας ἐννεαμελοῦς ἐπιτροπῆς. Τῇ 26ῃ Αὐγούστου 1824 προσβληθεὶς ὑπὸ ἐπιδημικῆς νόσου ἐν Ναυπλίῳ ἀπεβίωσεν ἐν ἡλικίᾳ 62 ἐτῶν. Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Βενιαμὶν ἐξεδόθησαν: «Στοιχεῖα ἀριθμητικῆς» (Βιέννη 1818. Τῶν στοιχείων τούτων ἐξεδόθη μόνον ὁ πρῶτος τόμος. Ἐπίκρισιν αὐστηρὰν τοῦ ἔργου τούτου ἔγραψεν ὁ Γεώργιος Γλαράκης ἐν τῷ «Λογίῳ Ἑρμῇ» 1820 σ. 265. Ἴσως τούτου ἕνεκεν δὲν ἐξεδόθη ὁ δεύτερος τόμος). «Γεωμετρίας Εὐκλείδου στοιχεῖα εἰς δύο τόμους» (Βιέννη 1820). Ὁ Γ. Α. Ἀριστείδης, ὁ γράψας ἰδίαν βιογραφίαν τοῦ Βενιαμὶν Λεσβίου (ἐν Ἀθήναις 1880), ἐξέδωκε δύο λόγους τοῦ Βενιαμὶν (ἔνθ. ἀν. σ. 43—57 καὶ 58—91), ὧν ὁ πρῶτος εἶχε δημοσιευθῆ τὸ πρῶτον ἐν τῷ «Λογίῳ Ἑρμῇ» (1818 ἀρ. 9 σ. 200—209) καὶ τρεῖς ἐπιστολὰς αὐτοῦ (ἔνθ. ἀν. σ. 101—105). Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἐκδεδομένων ἔργων τοῦ Βενιαμὶν σώζονται καὶ πλεῖστα ἄλλα ἀνέκδοτα ἐν χειρογράφοις. Οὕτως ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ γυμνασίου Μυτιλήνης κατὰ τὸν κατάλογον τοῦ Παπαδοπούλου Κεραμέως (Παράρτημα Φιλ. Συλ. Κωνσταντινουπόλεως: Μαυρογορδάτειος βιβλιοθήκη), εὕρηνται τὰ ἀκόλουθα ἔργα τοῦ Βενιαμίν: «Στοιχεῖα φυσικῆς» (χειρόγρ. 11), «Περὶ ἀορίστων προβλημάτων τοῦ α' βαθμοῦ» (χειρ. 12), «Στοιχεῖα φυσικῆς» εἰς δύο τόμους (χειρόγρ. 14), «Στοιχεῖα μεταφυσικῆς καὶ Στοιχεῖα ἠθικῆς» (χειρ. 15), «Ἀριθμητική». «Γεωμετρίας Εὐκλείδου στοιχεῖα» (χειρ. 17), «Ἄλγεβρα» (χειρ. 42)· ἐν δὲ τῷ «Ἀναγνωστηρίῳ Βενιαμὶν» τῆς πόλεως Ποταμοῦ, κατὰ τὸν αὐτὸν κατάλογον, τὰ ἀκόλουθα: «Φυσικὴ καὶ μετεωρολογία» (χειρ ΛΕ'), «Στοιχεῖα ἠθικῆς» (ΛΣΤ'), «Στοιχεῖα ἀριθμητικῆς» (ΛΖ'). Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

— **Βενιαμίν**, *υἱὸς* ***Ματαθία***. Ραββῖνος θεολόγος γεννηθεὶς περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἐχρημάτισε πρόεδρος τοῦ ραββινικοῦ κριτηρίου Ἄρτης, συνέθεσε δὲ θεολογικὸν σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Βενιαμὶν Ζεέβ», ὅπερ ἐπέκρινον οἱ τότε ραββῖνοι Γ. ΕΛΙΓΙΑ

— **Βενιαμίν**, *μπὲν* ***Μεΐρ Ἀλεβῆ*** (ἐπονομαζόμενος *Ἀσκεναζῆ*). Ραββῖνος καὶ ποιητής. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1490 ἐν Νυρεμβέργῃ καὶ ἀπέθανε τῷ 1567 ἐν Θεσσαλονίκῃ. Νέος ὤν, ἐχρημάτισε πρόεδρος τοῦ ραββινικοῦ κριτηρίου τῆς γερμανοεβραϊκῆς κοινότητος Σόφιας. Κατόπιν μετῴκησεν εἰς Θεσσαλονίκην, ἀναλαβὼν τὴν ραββινίαν τῆς ἐκεῖ ἀσκεναζικῆς κοινότητος. Συμμετέσχε διαφόρων ραββινικῶν θεσπισμάτων καὶ ἀποφάσεων τῆς πόλεως, ἐστάλη δὲ τῷ 1552 ὡς ἀντιπρόσωπος πασῶν τῶν ἰσραηλιτικῶν κοινοτήτων Θεσσαλονίκης εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως μεριμνήσῃ διὰ κοινὰς ὑποθέσεις παρὰ τῷ σουλτάνῳ. Ὑποστὰς οἰκογενειακὰ ἀτυχήματα ἐθρήνησε ταῦτα εἰς ὡραῖα στιχουργήματα. Ὁ Βενιαμὶν Ἀσκεναζῆ ἐτακτοποίησε τὸ «Σέφερ-Γερεΐμ» τοῦ Ἐλιέζερ δι' ἰδίων προσθηκῶν καὶ ὑπομνημάτων, ὅπερ ἐξεδόθη ἀποσπασματικῶς ἐν Βενετίᾳ (1565). Πρὸς τούτοις ἐξετύπωσε τῷ 1555 συναγωγικὸν τυπικὸν πρὸς χρῆσιν τῆς κοινότητός του, εἰς δὲ τὰς προσευχὰς τῆς 9ης τοῦ Ἂβ συμπεριέλαβε τρεῖς ὡραίους θρήνους ἰδίας ἐμπνεύσεως. Μνημονεύονται συνάμα διάφοροι θεολογικαὶ αὐτοῦ ἀποφάσεις.

[*Steinschneider*, Jüdische Literatur 1893 σ. 390.] Γ. ΕΛΙΓΙΑ

— **Βενιαμίν**. ***Ναχαβέντι*** βλ. Ναχαβέντι.

— **Βενιαμίν**, ***πατριάρχης***. Ἦτο πατριάρχης τῶν Κοπτῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κατακτήσεως τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπὸ τῶν Ἀράβων (643 μ. Χ.), λέγεται δὲ ὅτι ἐξ ἀντιπολιτεύσεως πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ηὐνόησε τὴν εἰσβολὴν τῶν βαρβάρων καὶ πιθανώτατα ὑπεβοήθησε ταύτην ἐν κρυπτῷ.

— **Βενιαμὶν** *μπὰρ* ***Σεράχ***. Ραββῖνος ἡγηθεὶς τῶν ἐκ Περσίας μεταναστευσάντων καὶ εἰς Χάλλην ἐγκατασταθέντων Ἰσραηλιτῶν περὶ τὸ 690 μ.Χ. Γ.Ε.

— **Βενιαμὶν** *ὁ ἐκ* ***Τιβεριάδος***. Ἰσραηλίτης στασιαστὴς ἀκμάσας περὶ τὸν Ζ' αἰῶνα μ. Χ. ἐν Παλαιστίνῃ. Τῇ προτροπῇ αὐτοῦ οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Παλαιστίνης συνηνώθησαν τῷ 614 μετὰ τῶν περσικῶν στρατευμάτων, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἀπαλλαγῶσι τῆς βυζαντινῆς κυριαρχίας. Εἰσβαλόντες εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐφήρμοσαν, ὡς λέγεται, ἔναντι τῶν ἀντιπάλων σκληρὰ ἀντίποινα.

[*Théodore Reinach*; Histoire des Israélites 1914 σ. 46.] Γ. ΕΛΙΓΙΑ

— **Βενιαμὶν** *ὁ ἐκ* ***Τουδέλης***. Διάσημος περιηγητὴς Ἰουδαῖος, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ἐπεχείρησε μακρὸν ταξίδιον ἀνὰ τὰς χώρας τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου καὶ τῆς Ἀνατολῆς πρὸς μελέτην τῆς καταστάσεως τῶν ἑβραϊκῶν κοινοτήτων τῶν διαφόρων χωρῶν. Ἡ ἔκθεσις τὴν ὁποίαν ἔγραψε περὶ τῆς περιηγήσεώς του εἶναι ἐκτάκτως ἐνδιαφέρουσα, διότι περιέχει πλείστας ὅσας σπουδαίας καὶ περιέργους λεπτομερείας ὄχι μόνον περὶ τῶν ἰουδαϊκῶν κοινοτήτων, ἀλλὰ καὶ περὶ ἄλλων πλείστων ζητημάτων. Ἐξαιρετικὴν δὲ ὅλως σημασίαν ἔχει ὁ Βενιαμὶν ὁ ἐκ Τουδέλης διὰ τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν καὶ ἐν γένει διὰ τὸν βυζαντινὸν πολιτισμόν. Εἰς ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὀλίγαι πληροφορίαι ὑπάρχουν περὶ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἰδίως τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος, καὶ περὶ τῶν δυσκόλων προβλημάτων τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῶν Ἑλλήνων τοῦ μεσαίωνος, ὁ Ἱσπανὸς ραββῖνος, μὲ τὴν ἐγνωσμένην εἰς τὴν φυλήν του ἐμπορικὴν γνῶσιν καὶ ὀξυδέρκειαν, παρέχει εἰς ἡμᾶς πολυτιμοτάτας εἰδήσεις, ἐξ οὐδεμιᾶς ἄλλης πηγῆς γνωστάς, ἀφορώσας τὴν κατάστασιν τῆς βυζαντινῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς ὀλίγον μετὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΒ' αἰῶνος.

Τὸ δρομολόγιον τῆς περιηγήσεως. Ὁ Βενιαμὶν ἦτο Ἱσπανὸς Ἰουδαῖος καὶ δὴ ραββῖνος, κατήγετο δὲ ἐκ τῆς ἐν τῇ Ναβάρρᾳ τῆς Ἱσπανίας πόλεως Τουδέλης (Tudela, Tutela), κειμένης ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἔβρου. Ὁ ραββῖνος οὗτος, ἴσως μάλιστα ὑποστηριζόμενος καὶ ἀπὸ τοὺς ὁμοθρήσκους αὐτοῦ τῆς Ἱσπανίας, ἐπιχειρεῖ νὰ ἐπισκεφθῇ ὅλας τὰς πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας ὑπῆρχον ἑβραϊκαὶ κοινότητες ἢ καὶ ἁπλῶς Ἑβραῖοι καὶ νὰ ἐξετάσῃ τὰ κατ' αὐτούς. Ὁ Βενιαμὶν κατέστρωσε τὸ δρομολόγιόν του, ἐθεώρησε δὲ μᾶλλον ἐνδιαφέρουσαν τὴν ἐπίσκεψιν τῶν Ἰουδαίων τῆς Ἀνατολῆς, διότι δὲν φαίνεται νὰ ὑπῆρχον πολλοὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἡ περιήγησίς του διήρκεσε δέκα ὁλόκληρα ἔτη, ἔγινε δὲ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1160—1172. Εἰς τὴν Ἱσπανίαν ἐπέστρεψε κατὰ τὸ 1172—1173, ἀπέθανε δὲ ἴσως κατὰ τὸ 1178.

Ὁ Ἱσπανὸς ραββῖνος ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Σαραγόσσαν καὶ τῷ 1164 μετέβη εἰς τὴν νότιον Γαλλίαν καὶ δὴ εἰς τὴν Προβηγκίαν, ἔπειτα διεπέρασε τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον. Διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Ὑδροῦντος (Ὀτράντου) ἔρχεται εἰς τὴν Κέρκυραν, ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπισκέπτεται τὴν νῆσον τῆς Εὐβοίας, ἔπειτα μεταβαίνει εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Κατόπιν ἐπισκέπτεται τὴν Χίον, τὴν Σάμον, τὴν Ρόδον, τὴν Κύπρον, διαπεραιοῦται εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, πηγαίνει εἰς τὴν Συρίαν, ὅπου ἐπισκέπτεται τὴν Ἀντιόχειαν, μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ διαμένει εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Κατόπιν εἰσχωρεῖ βαθύτερον πρὸς Ἀνατολάς, ἐπισκέπτεται τὴν Μεσοποταμίαν τὴν Περσίαν, περιπλέει τὴν Ἀραβίαν, διατρέχει τὴν Κάτω Αἴγυπτον καὶ ἐπισκέπτεται διαφόρους πόλεις αὐτῆς καὶ δὴ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Τέλος ἐπιστρέφει εἰς τὴν Ἰταλίαν· δὲν φαίνεται ν' ἀνῆλθεν εἰς τὰς παραρρηνείους χώρας, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπιστρέφει πλέον εἰς τὴν Ἱσπανίαν ἀναχωρήσας ἀπὸ ἕνα λιμένα τῆς Σικελίας ἢ τῆς Ἰταλίας. Κατὰ τὴν μακρὰν πορείαν ἀπὸ τὴν Ναβάρραν καὶ τὰ δυτικώτατα τῆς Εὐρώπης πρὸς τὰ ἀνατολικὰ μέρη τοῦ κόσμου, ὁ Ἱσπανὸς ραββῖνος εἶδε πολλὰ μὲ τὴν προσοχὴν ἑνὸς πεπαιδευμένου ἀνθρώπου, καὶ μάλιστα Ἑβραίου, μεγάλην δὲ συμβολὴν παρέσχεν εἰς τὴν γνῶσιν τῶν χωρῶν αὐτῶν, καὶ τῶν μάλιστα ἑλληνικῶν, διότι τὸ ταξίδιόν του ἔγινε κυρίως εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου.

Αἱ ἱστορικαὶ εἰδήσεις τοῦ Βενιαμίν. Σκοπὸς τῆς ἀποδημίας τοῦ Ἱσπανοῦ ραββίνου ἦτο, ὡς ἐλέχθη, ἡ ἐξέτασις τῶν ἰουδαϊκῶν κοινοτήτων,

Digitized by Google

ἤτοι ἡ γνῶσις τῶν κατὰ τοὺς Ἰουδαίους ὁμοπίστους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐσκορπισμένοι ἀνὰ τὸν κόσμον, ἀνέγραψε δὲ εἰς τὴν ἔκθεσίν του μετὰ πληροφοριῶν τὰς πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας εἶχον ἱδρυθῆ ἰουδαϊκαὶ κοινότητες ἢ καὶ ἁπλῶς ὑπῆρχον Ἰουδαῖοι. Παρεμπιπτόντως παρέχει ποικιλωτάτας εἰδήσεις περὶ τῶν πόλεων, τὰς ὁποίας ἐπισκέπτεται, περὶ τῶν μνημείων, τὰ ὁποῖα βλέπει, περὶ τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων τῶν λαῶν, περὶ τῶν προσώπων μὲ τὰ ὁποῖα συναντᾶται, καὶ καθόλου περὶ τῶν γεγονότων, τῶν ὁποίων γίνεται αὐτόπτης μάρτυς, ἢ περὶ ὅσων μανθάνει. Εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ Βενιαμὶν εὑρίσκονται βεβαίως καὶ πολλαὶ μυθώδεις διηγήσεις, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ τὴν συνήθη εὐπιστίαν τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εὑρίσκομεν δ' ἐπίσης παρ' αὐτῷ καὶ τὰς πρώτας εἰδήσεις σχετικῶς πρὸς τὴν Ἄπω Ἀνατολήν, αἱ ὁποῖαι συνελέγησαν ἀπὸ Εὐρωπαῖον.

Εἰς πολλὰς ἑλληνικὰς πόλεις, καὶ πολὺν χρόνον πρὸ τῆς περιοδείας τοῦ Ἱσπανοῦ περιηγητοῦ, εἶχον ἱδρυθῆ ἀνθηραὶ ἑβραϊκαὶ παροικίαι, κατ' ἀκολουθίαν ὁ Βενιαμὶν ὁμιλεῖ εἰς ἡμᾶς περὶ τῶν πόλεων τούτων. Δὲν δίδει δὲ εἰδήσεις μόνον περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἰουδαϊκῶν παροικιῶν, ἀλλά, κατὰ τὴν συνήθειάν του, ἐπεκτείνεται καὶ εἰς ἄλλας γενικωτέρας ἢ καὶ λεπτομερεστέρας παρατηρήσεις περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων. Εὐνόητον λοιπὸν εἶναι πόσον πολύτιμος πηγὴ καθίσταται ἡ περιήγησις τοῦ Ἱσπανοῦ ῥαββίνου περὶ τῶν ἀφορώντων τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Ἰδιαιτέρως δὲ βαρυσήμαντοι εἶναι αἱ πληροφορίαι του σχετικῶς μὲ τὰς πόλεις τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος, περὶ τῶν ὁποίων ὀλίγα ἢ καὶ οὐδὲν λέγουσιν οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοί, ἀπερροφημένοι ἀπὸ τὰ μεγάλα γεγονότα τῆς βασιλευούσης, τῆς αὐλῆς καὶ τῶν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν πολέμων. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ μάλιστα καὶ ἄγνωστος ἔχει παραμείνει εἰς τοὺς πολλοὺς ἡ περιήγησις αὕτη, θὰ σημειωθῶσιν ἐνταῦθα αἱ σπουδαιόταται εἰδήσεις αὐτοῦ, αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὰ βυζαντινὰ πράγματα.

Περὶ τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλλάδι πόλεων. Ὁ Βενιαμὶν ἐπῆγεν εἰς τὰς Πάτρας, τὴν Ναύπακτον, τὰς Θήβας, τὴν Κόρινθον, τὴν Εὔριπον (τὴν Χαλκίδα), διότι εἰς πάσας τὰς πόλεις ταύτας εὗρεν Ἰουδαίους. Αἱ Θῆβαι εἶναι, λέγει, μεγάλη πόλις, εὗρε δὲ εἰς αὐτὴν 2.000 Ἰουδαίους καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ λογίους Ἑβραίους, οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζον τὸ Ταλμούδ. Εὗρε δὲ ἀκμάζουσαν ἐνταῦθα τὴν μεταξουργίαν, καί, ὡς λέγει, τοὺς δεξιωτάτους τῶν μεταξοπλόκων καὶ τῶν πορφυροβάφων. Αἱ Θῆβαι λοιπόν, πρὸ τῆς παρελεύσεως δεκαπέντε ἐτῶν, εἶχον τελείως ἀναλάβει ἀπὸ τὴν τρομερὰν νορμανδικὴν καταστροφὴν τοῦ 1147, καὶ εἶχον πάλιν ἀνέλθει εἰς μεγάλην οἰκονομικὴν ἀκμήν. Καὶ ἄλλα μικρότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἀναφέρει ὁ Βενιαμίν, ὡς τὴν Ναύπακτον, τὴν Κρίσαν καὶ πολλὰς ἄλλας πόλεις, ἀκόμη καὶ περιφερείας, εἰς τὰς ὁποίας εὗρεν Ἑβραίους, ὡς εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Παρέχει δ' εἰς ἡμᾶς τὴν ἀξιόλογον πληροφορίαν ὅτι, ἤδη τὰς ἀρχὰς τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, εὗρε μέρος τῆς Θεσσαλίας κατεχόμενον ὑπὸ τῶν Βλάχων, τῆς περιέργου ἐκείνης καὶ μυστηριώδους φυλῆς, ἡ ὁποία σήμερον εὑρίσκεται εἰς τὴν Πίνδον καὶ παρὰ τὸν Ἀσπροπόταμον· ἔφθανον δὲ οἱ Βλάχοι πρὸς Νότον ἕως τὴν Λαμίαν. Ἄλλη, ἀρνητικὴ αὕτη καὶ ἔμμεσος, εἴδησις παρέχεται ὑπὸ τοῦ Βενιαμίν, διὰ τῆς τελείας ἀποσιωπήσεως τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ σιγὴ αὕτη δεικνύει ὅτι αἱ πολυύμνητοι Ἀθῆναι, περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, δὲν ἦσαν μεταξὺ τῶν ἐπισήμων πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Βενιαμὶν ἀναφέρει προσέτι διαφόρους πόλεις τῆς Θεσσαλίας (Γαρδίκι, Ἁλμυρὸν κ.λ.), πολλὰς τῆς Μακεδονίας (Δράμαν, Ἀμφίπολιν κ.λ.) καὶ δὴ τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν ὁποίαν ὀνομάζει Σελεύκειαν. Ἐν γένει αἱ περὶ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων εἰδήσεις τοῦ Βενιαμὶν εὑρίσκονται συγκεντρωμέναι μὲ ἐξαίρετα σχόλια, ὡς καὶ ὁλόκληρον τὸ κείμενον εἰς τὸ ἑβραϊκὸν πρωτότυπον καὶ εἰς λατινικὴν μετάφρασιν, εἰς τὸ ἀξιολογώτατον ἔργον τοῦ *Tafel* («De Thessalonica» 1839, σ. 467—520).

Αἱ εἰδήσεις περὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ μεγαλυτέρα ἐντύπωσις τοῦ Ἱσπανοῦ ῥαββίνου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἶναι ὁ κοσμοπολιτικὸς χαρακτὴρ τῆς πόλεως. «Εἶναι, λέγει, μία πόλις κοινὴ εἰς ὅλον τὸν κόσμον». Ἔμποροι ἔρχονται ἀπὸ ὅλας τὰς χώρας. Οἱ Ἕλληνες ἔχουν ἄφθονον χρυσὸν καὶ πολυτίμους λίθους, τὰ ἐνδύματά των εἶναι ἀπὸ κόκκινα ὑφάσματα, σκεπασμένα μὲ χρυσᾶ κεντήματα. Ὅταν εἶναι ἐπάνω εἰς τοὺς ἵππους των, μὲ τὰς πλουσίας ἱπποσκευὰς ὁμοιάζουν μὲ ἡγεμόνας. Καὶ ἐξακολουθεῖ: ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκκλησιῶν εἶναι ὅσος καὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἔτους. Ἡ Ἁγία Σοφία εἶναι δι' αὐτὸν ἀνεκτιμήτου ἀξίας διὰ τοὺς πολυτίμους θησαυρούς της, τοὺς χρυσοῦς καὶ ἀργυροῦς κίονας, τὰ μεγάλα πολυκάνδηλα.

Ἀλλ' ἡ ὡραιοτέρα περιγραφὴ εἶναι ἡ περιγραφὴ τοῦ παλατίου τῶν Βλαχερνῶν, τὸ ὁποῖον πρὸ ὀλίγου εἶχε κτίσει καὶ διακοσμήσει ὁ ἔνδοξος αὐτοκράτωρ Μανουὴλ ὁ Κομνηνός. Κατὰ τὸν Ἱσπανὸν ῥαββῖνον, τὸ παλάτιον τοῦτο «ὑπερέβαινε κατὰ τὸ κάλλος καὶ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν κατασκευὴν ὅλας τὰς βασιλικὰς κατοικίας τοῦ κόσμου». Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονῆται ὅτι ὁ Βενιαμίν, ὡς κοσμογυρισμένος καὶ λόγιος, καὶ τὸ σπουδαιότερον ὡς Ἑβραῖος, ἦτο εἰς θέσιν νὰ δύναται νὰ ἐκτιμήσῃ τὸν πλοῦτον. Ἰδοὺ τί λέγει: «Οἱ τοῖχοι καὶ οἱ κίονες τοῦ παλατίου τούτου ἔχουν ἐπένδυσιν χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Παντοῦ (ὁ Μανουὴλ) διέταξε νὰ ζωγραφίσουν τὰ ἰδικά του κατορθώματα, ὡς καὶ τὰ κατορθώματα τῶν προγόνων του. Ὁ θρόνος εἶναι χρυσοῦς, στολισμένος μὲ πολυτίμους λίθους. Ἄνω τοῦ θρόνου ἦτο κρεμασμένον μὲ χρυσᾶς ἁλυσίδας ἐπίσης χρυσοῦν διάδημα, καὶ ἡ περιφέρεια αὐτοῦ ἦτο ἴση πρὸς τὴν περιφέρειαν τοῦ θρόνου. Τὸ διάδημα τοῦτο ἦτο πλουσίως στολισμένον μὲ μαργαρίτας καὶ μὲ ἀδάμαντας, τῶν ὁποίων οὐδεὶς δύναται νὰ εἴπῃ τὴν ἀξίαν καὶ οἱ ὁποῖοι ἔρριπτον λάμψιν τόσον θαμβωτικήν, ὥστε ἐφωτίζετο ὁ χῶρος καὶ τὴν νύκτα, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀνάγκην ἄλλου φωτός. Ὑπάρχουν ἐπίσης εἰς τὸ παλάτιον ἐκεῖνο πολλὰ ἄλλα πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ ἐπίστευε κανεὶς ἐὰν τὰ ἤκουεν. Εἰς τὸ παλάτιον ἐκεῖνο φέρουν κάθε ἔτος τοὺς φόρους εἰς χρυσὸν καὶ εἰς πολύτιμα ὑφάσματα, τόσον πολλούς, ὥστε οἱ πύργοι του εἶναι γεμᾶτοι».

Ἐκδόσεις καὶ μεταφράσεις. Τὴν ἀφήγησιν τῆς περιοδείας του ὁ Βενιαμὶν ἔγραψεν εἰς τὴν ἑβραϊκὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Massaot rabbi Benjamin», ἤτοι «ταξίδια τοῦ ῥαββίνου Βενιαμίν». Ἀρχέτυπος ἔκδοσις (editio princeps) ἐγένετο ὑπὸ τοῦ τυπογράφου Soncino ἐν Κωνσταντινουπόλει (1543). Ταύτην ἠκολούθησαν πλεῖσται ἄλλαι: ἐν Φερράρᾳ (1556), Μπρισκόγια (1583), Ἀμστελλοδάμῳ (1697), Ἀλντεντὸρφ (1762), Σούλτσμπαχ (1783), Ζόλκωφ (1805), Βαρσοβίᾳ (1844), Λεβοὺβ (1859), Μινκὰτς (1895). Λατινικὴ ἔκδοσις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Arias Montanus ὑπὸ τὸν τίτλον «Itinerarium Benjaminis» τῷ 1633 καὶ κατόπιν τῷ 1635 καὶ 1764. Τὴν λατινικὴν ἠκολούθησαν ἄλλαι μεταφράσεις. Ἐκ τῶν γαλλικῶν σπουδαιοτέρα εἶναι ἡ τοῦ J. P. Baratier «Voyage de Rabby Benjamin κλπ.» Amsterdam» (1734) μετὰ σχολίων. Καλὴ ἐπίσης ἔκδοσις εἶναι ἡ τῆς Χάγης (1735) ἐν τῇ «Collection de voyages de Bergeron». Ῥωσικὴ μετάφρασις μετὰ κειμένου, σημειώσεων κλπ., ἐξεδόθη τῷ 1881 ἐν Πετρουπόλει.

Ἐκ τῶν νεωτέρων ἐκδόσεων αὐτῆς ἀσφαλεστέρα εἶναι ἡ τοῦ Asher: «The Itinerary of Rabbi Benjamin of Tudela» (ἑβρ. κείμ., ἀγγλ. μετ. εἰσαγωγ. κλπ., ἐν Λονδίνῳ 1841 εἰς δύο τόμους, ὧν ὁ πρῶτος περιλαμβάνει τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον καὶ τὴν μετάφρασιν, ὁ δὲ δεύτερος λαμπρὰς γεωγραφικὰς καὶ ἱστορικὰς σημειώσεις). Νεώτεραι ἐκδόσεις: M. N. Adler: «Itinerary of B. of Tudela» (Λονδῖνον 1907, Ἑβρ. κειμ. ἀγγλ. μετ. σημ. εἰσαγ. κλπ.), τοῦ Grünhut καὶ M. N. Adler: «Die Reiseberschreibungen des Benj. of Tudela» (Ἱερουσαλὴμ—Φραγκφούρτη 1903—1904, εἰς 2 τόμ.). Ὁ Tafel Th. ἐν τῇ De Thessalonica (Berlin 1839, σελ. 467 κ.ἑξ.), ἐξέδωκε τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὰς βυζαντινὰς χώρας τμῆμα τοῦ ὁδοιπορικοῦ μετὰ μεταφράσεως εἰς λατινικὴν γλῶσσαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Abrahams*: Joseph Santar and Benjamin of Tudela ἐν Jewish quart. review (1889).—*Βελλέλης Λάζ.* «Ὁ Βενιαμὶν ἐκ Τουδέλας ἀνὰ τὴν Βυζαντ. αὐτοκρατορίαν» ἐν «Ν. Ἡμέρᾳ» Τεργ. 27)9-12-1899.—*Carmoly*, Notice sur Benjamin de Tudèle et ses voyages, Βρυξέλλαι 1837.—*Fin*, Kennésset Israël 165 (ἑβρ.).— *Graetz* Geschichte de Jud. VI Note 10.—*Hopf C.* Geschicht. Griechenl. im Mittelalter A' σελ. 163 κ.ἑξ. 181 κ.ἑξ. Λειψία 1868.— *Kraus S.* Stud. z. byzantinisch-jüdischen Geschichte, Βιέννη 1914 σ. 78 κ.ἑξ.—*Zung L.* Gesammelte Schriften I 163 κλπ.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Βενιαμινία (Benjaminia) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 976. Ἀνεκαλύφθη τῇ 27ῃ Μαρτίου 1922, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: α=3186, Τ=2077 ἡμ., e=0,1314, i=7°. 34', L=28°. 36', Ω=245°. 56' καὶ π=191°. 55'. Σ. Π.

Βενιαμίνωφ, *Ἰβάν*. Ῥῶσος ἱεράρχης ἐργασθεὶς μετὰ ζήλου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν λαῶν τῆς Σιβηρίας, βραδύτερον δὲ καὶ τῆς Ἀλάσκας, τῆς ὁποίας καὶ διωρίσθη, τῷ 1840, πρῶτος ὀρθόδοξος ἐπίσκοπος. Ἀπέθανε κατὰ τὸ ἔτος 1879.

Βενιανάκης, ***Νικόλαος.*** Χιλίαρχος, ἐκ τῶν γενναιοτέρων ὁπλαρχηγῶν τῆς Ρεθύμνης (Κρήτης) κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν 1866—1869. Συμμετέσχεν εἰς τὰς πρώτας (κατὰ Μάϊον 1866) συγκεντρώσεις τῶν ἀντιπροσώπων τῶν κρητικῶν ἐπαρχιῶν, ἵνα διαμαρτυρηθῶσι διὰ τὰς τουρκικὰς θηριωδίας, καὶ μετ' ὀλίγον ἔλαβε μέρος εἰς τὰ πρῶτα σχηματισθέντα (κατ' Αὔγουστον 1866) περὶ τὸ φρούριον τῆς Ρεθύμνης στρατόπεδα *(κολόνας)*, πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν τουρκικῶν ἐπιδρομῶν ἐναντίον τῶν ἀόπλων κατοίκων τῆς ὑπαίθρου χώρας. Καθ' ἅπασαν τὴν τριετῆ ἐκείνην ἐπανάστασιν διεκρίθη διὰ τὴν ἀνδρείαν του, καθὼς καὶ διὰ τὴν προθυμίαν, μεθ' ἧς ἔσπευδεν, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀνδρῶν του, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἐχθρῶν, ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Ρεθύμνης, Μυλοποτάμου, Ἀμαρίου καὶ Ἁγ. Βασιλείου, δι' ὃ καὶ ἐτιμήθη διὰ τοῦ βαθμοῦ τοῦ χιλιάρχου. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

βενιέλλα (ἡ) (Veniella Stol.) *[Παλαιοζωολ.]*. Ὑπογένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὸ γένος *κυπρίνα* τῶν *ἐλασματοβραγχίων μαλακίων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ τῆς τριτογενοῦς τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βενιέρε (Veniere) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν ἐν τῇ Ἀδριατικῇ (πλάτ. 44°15' Β, μῆκ. 15°28' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2774: Grossa island to Zironna channel) ἐπὶ τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ διέκπλου τῆς Μοντάνια (Montagna), λαμβάνων τὴν ὀνομασίαν ἀπὸ τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ φερωνύμου ἐκεῖ μεσαιωνικοῦ φρουρίου, ὅπερ σώζεται εἰσέτι. Σ. Ε. Λ.

Βενιέρη ***(οἰκογένεια).*** Ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων καὶ ἐπιφανεστέρων οἰκογενειῶν τῆς ἐνετικῆς ἀριστοκρατίας (Veniero ἢ Venier), δράσασα ἐν Ἐνετίᾳ καὶ ταῖς κτήσεσιν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ΙΔ' μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Γνωστότερα μέλη τῆς οἰκογενείας ἀναφέρονται:

Ἀντώνιος Βενιέρης, διατελέσας δόγης τῆς Ἐνετίας τῷ 1382—1400. Οὗτος ηὔξησε τὰς ἐνετικὰς κτήσεις, καταλαβὼν ἐν Ἰταλίᾳ μὲν τὴν πόλιν Τρεβίσιον, ἐν Ἑλλάδι δὲ τὴν Κέρκυραν, τὸ Ναύπλιον καὶ τὸ Ἄργος, καὶ ἐν Ἀλβανίᾳ τὸ Δυρράχιον, τὸ Ἀλέσσιον καὶ τὸ Σκούταρι. Ἀποθανόντα τῷ 1400 διεδέχθη αὐτὸν ὁ *Μιχαὴλ Τένο.*

Φραγκῖσκος Βενιέρης, ὅστις ἐκλεγεὶς δόγης τῆς Ἐνετίας τῷ 1554 κατώρθωσε διὰ τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ πολιτικῆς νὰ τηρήσῃ τὴν Ἐνετίαν ἀμέτοχον τῶν κατατρυχόντων τότε τὴν λοιπὴν Εὐρώπην πολέμων. Ἀποθανόντα τῷ 1556 διεδέχθη αὐτὸν ὁ *Λ. Πριούλι.*

Σεβαστιανὸς Βενιέρης, ὅστις ἀναδειχθεὶς ναύαρχος τῆς Ἐνετίας διῴκησε τοὺς στόλους αὐτῆς κατὰ τὸν ἐκραγέντα τῷ 1570 πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων καὶ συμμετέσχεν εἰς τὴν πρὸ τῆς Ναυπάκτου (Λεπάντο) ναυμαχίαν, καθ' ἣν οἱ ἡνωμένοι στόλοι τῆς Ἐνετίας, τοῦ αὐτοκράτορος Φιλίππου Β', τοῦ πάπα, τῆς Γενούης, τῆς Νεαπόλεως, τῆς Σαβοΐας καὶ τῶν Μελιταίων συνέτριψαν τὸν τουρκικὸν στόλον (7 Ὀκτωβρίου 1571). Κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἐκείνην ναυμαχίαν ὁ Σεβαστιανὸς Βενιέρης συνετέλεσεν ὅσον οὐδεὶς εἰς τὴν περιφανῆ νίκην, αἱ ἀντιζηλίαι ὅμως τῶν συμμάχων ναυάρχων δὲν ἐπέτρεψαν αὐτῷ νὰ καρπωθῇ τὴν νίκην καὶ καταλάβῃ τὴν Λευκάδα. Οἱ συμπολῖταί του, ἀμείβοντες τὸν ἄνδρα, ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ ἀνώτατον ἐν τῇ πολιτείᾳ ἀξίωμα, ἀναδείξαντες αὐτόν, τῷ 1577, δόγην τῆς Ἐνετίας· ἀπέθανεν ὅμως μετὰ ἓν ἔτος (1578), ὅτε ἀντ' αὐτοῦ ἐξελέγη δόγης ὁ *Νικόλαος Δὰ Πόντε.*

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀναφέρονται κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ὁ ποιητὴς ***Λορέντζος Βενιέρης*** καὶ οἱ ἐπίσης ποιηταὶ υἱοί του ***Maffeo Βενιέρης*** καὶ ***Δομίνικος Βενιέρης,*** ἐκτὸς δὲ τῆς Ἐνετίας ὁ ***Λαυρέντιος Βενιέρης,*** διατελέσας *ἐξουσιαστὴς* τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοῦ 1397—1399. Ὅταν μετὰ τὸν διαμελισμὸν τῆς Βυζαντικῆς Αὐτοκρατορίας ὑπὸ τῶν Λατίνων, κατὰ τὴν 4ην Σταυροφορίαν (1204), οἱ Ἐνετοὶ κατέλαβον τὴν Κρήτην, μεταξὺ τῶν ἐγκατασταθέντων ἐκεῖ Ἐνετῶν ἀναφέρονται πολλὰ μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης, τὰ ὁποῖα ὅμως, διὰ τῶν ἐπιγαμιῶν καὶ λοιπῶν σχέσεων μετὰ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς νήσου, τάχιστα ἐξηλληνίσθησαν. Τῷ 1264 ἀναφέρεται ὁ ***Δανιὴλ Βενιέρης,*** γαμβρὸς τοῦ μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ τῆς νήσου ἄρχοντος ***Ἀλεξίου Καλέργου*** καὶ εἷς τῶν πλουσιωτέρων Ἑλληνοενετῶν τῆς Κρήτης. Σὺν τῷ χρόνῳ, οἱ Βενιέραι ἐκεῖνοι, ἀσπασθέντες τὸ ὀρθόδοξον δόγμα τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἐξηλληνίσθησαν καθ' ὁλοκληρίαν, μνημονεύονται δὲ πρωτοστατοῦντες εἰς τὰς ἐναντίον τῶν Ἐνετῶν Κρητικὰς ἐπαναστάσεις, καὶ δὴ κατὰ τὴν τοῦ 1363.

Φθίνοντος τοῦ 1362 ὁ ***Τῖτος Βενιέρης,*** μέλος τοῦ Συμβουλίου τῶν Εὐγενῶν τῆς Κρήτης (Consiglio dei feudati), καυτηριάζει ἐν τῇ συνεδριάσει τοῦ συμβουλίου, μετὰ τοῦ ἐπίσης ἐξελληνισθέντος Ἐνετοῦ εὐγενοῦς *Τίτου Γραδενίκου*, τὰς αὐθαιρεσίας τοῦ δουκὸς τῆς Κρήτης *Λεονάρδου Δανδόλου* καὶ ἐξωθεῖ τοὺς συναδέλφους του εἰς τὴν ἐναντίον ἐκείνου πολιτικήν του. Τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου ἐπιδοκιμάζουσι χειροκροτοῦντα, μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας ἐκρήγνυται ἀνταρσία. Τὴν 5 Ἰανουαρίου 1364, ὁ *Τῖτος Βενιέρης*, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ *Γεράρδος*, ὁ *Μαρῖνος Γραδένικος* καὶ πλεῖστοι ἄλλοι Ἕλληνες καὶ Ἐνετοέλληνες τοῦ Χάνδακος (νῦν Ἡρακλείου), ἐξήγειραν τὸν λαὸν εἰς στάσιν κατὰ τῆς ἐνετικῆς κυριαρχίας καὶ προσεταιρισθέντες τὸ μισθοφορικὸν σῶμα τῶν Τσακώνων κατέλαβον τὰ δημόσια καταστήματα, συνέλαβον καὶ ἐφυλάκισαν τὸν δοῦκα τῆς Κρήτης Λεονάρδον Δάνδολον, ἐξεπόρθησαν τὴν ἀκρόπολιν τῆς πόλεως, ἀπεκήρυξαν τὴν ἐνετικὴν κυριαρχίαν καὶ ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθέρας Κρητικῆς Δημοκρατίας. Κατὰ τὸ συγκροτηθὲν ἀμέσως τότε Ἀνώτατον Συμβούλιον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ

Digitized by Google

Μαρίνου Γραδενίκου μέλη αὐτοῦ ἐξελέγησαν ὁ *Τῖτος Βενιέρης* καὶ ὁ ἀδελφός του *Γεράρδος*.

Ὅταν, τὴν 7 Μαΐου κατέπλευσεν εἰς τὸν παρὰ τὸν Χάνδακα κόλπον τοῦ Ἁλμυροῦ ὁ ἐνετικὸς στόλος ὑπὸ τὸν ναύαρχον *Δομίνικον Μικέλην* καὶ ἀπεβίβασε τὸν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν *Λουκῖνον Δελβέρμε* στρατόν, οἱ ἀδελφοὶ *Βενιέραι* ἔσπευσαν νὰ ταχθῶσι μετὰ τῶν ὀπαδῶν των ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν ἐπαναστατῶν *Φραγκίσκου Μουδάτσου*, δραμόντος πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ ἀποβιβασθέντος ἐνετικοῦ στρατοῦ. Μετὰ λυσσαλέαν μάχην οἱ ἐπαναστάται, ἀφοῦ ἐπροξένησαν σοβαρωτάτας ζημίας εἰς τοὺς Ἐνετούς, ἀπῆλθον ἀπάγοντες πλουσίαν λείαν καὶ ἐστρατοπέδευσαν περὶ τὸν ῥύακα *Γάζην* (δυτικῶς τοῦ Ἡρακλείου), ἔνθα προσβληθέντες ὑπὸ τοῦ Δελβέρμε ἐπολέμησαν μὲν ἡρωϊκῶς ἀπὸ τῆς μεσημβρίας μέχρι τῆς ἑσπέρας, ἀλλ' ἐν τέλει καμφθέντες ὑπὸ τῶν ἐπανειλημμένων ἐπιθέσεων τῶν τακτικῶν στρατευμάτων τοῦ Δελβέρμε διεσκορπίσθησαν καὶ μετὰ 2 ἡμέρας ὁ *Χάνδαξ* περιήρχετο πάλιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἐνετῶν (11 Μαΐου). Οἱ Τῖτος καὶ Γεράρδος Βενιέραι κατέφυγον τότε εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Γενουαίων κατεχομένην Χίον.

Διακόσια ἔτη μετὰ τὸν ἐκπατρισμὸν αὐτῶν ἀναφέρεται ἐν Κρήτῃ, ὡς δοὺξ αὐτῆς, ὁ ***Βερνάρδος Βενιέρης*** (1616), καὶ μετὰ πεντήκοντα ἕτερα ἔτη οἱ ***Ἐμμανουὴλ Βενιέρης*** καὶ ***Ἰωάννης Πέτρος Βενιέρης***, «εὐγενεῖς τιμαριοῦχοι», μέλη τοῦ «Συμβουλίου τῶν τιμαριούχων», διαρκούσης τῆς πολιορκίας τοῦ Χάνδακος ὑπὸ τῶν Τούρκων (Μάϊος 1648—Σεπτέμβριος 1669).

Κατὰ τὸν μεγάλον ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνα, ὁ ἐξ Ἀμαρίου τῆς Κρήτης ***Γεώργιος Βενιέρης*** ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος τῆς νήσου εἰς τὴν ἐν Ἄργει συνελθοῦσαν τῷ 1829 ἐθνικὴν τῶν Ἑλλήνων συνέλευσιν. Κατὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης τοῦ 1866 ὁ ἐξ Ἀμαρίου ὁπλαρχηγὸς ***Στυλιανὸς Βενιέρης*** ἐφονεύθη εἰς τὴν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ τότε ταγματάρχου (καὶ εἶτα στρατηγοῦ) Πάνου Κορωναίου δοθεῖσαν μάχην εἰς Βρύσιναν (πρὸ τῆς Ρεθύμνης) τὴν 20 Ὀκτωβρίου 1866.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βενιέρης, ***Διονύσιος***. Ἕλλην ἠθοποιὸς γεννηθεὶς ἐν Κασσαμπᾷ τῆς Σμύρνης τῷ 1871. Πρὶν ἀνέλθῃ τὴν σκηνήν, τῷ 1900, ἐχρημάτισεν ἐπὶ ἓξ ἔτη ὑποβολεύς. Ἐργασθεὶς κατὰ περιόδους μὲ τοὺς θιάσους Ἀλεξιάδου, Ταβουλάρη καὶ Παντοπούλου, ἐνωρίτατα κατέλαβεν ἀρίστην θέσιν μεταξὺ τῶν συναδέλφων του. Πρωταγωνιστὴς ἀπὸ τοῦ 1906, ἀνέπτυξεν ἔκτοτε τὸ πολυσχιδὲς δραματικόν του τάλαντον, διακριθεὶς ἰδίως εἰς τοὺς τραγικοὺς ρόλους. Μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου, ἐν ᾧ εἰργάσθη καὶ αὐτὸς καὶ διέπρεψεν, ἐπαρασημοφορήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου. Ἔκτοτε ἐργάζεται ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἰδίως, παίζων λαϊκὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος συνέγραψε.

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΙΣ

Βενιζέλοι. Ἀθηναϊκὴ οἰκογένεια· βλ. λ. Μπενιζέλοι.

— **Βενιζέλος**. Ἀνδρεῖος ἐκ Καλαβρύτων ὁπλαρχηγός, μετασχὼν τοῦ Ἀγῶνος καὶ πληγωθεὶς ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Γηροκομείου ἐν Πάτραις, ἔνθα τὸ θέρος τοῦ 1821 διέπρεψε, τιμηθείς, κατὰ τὸν Φιλήμονα, ἐπ' ἀνδρείᾳ (τόμ. Δ'. σ. 240). Τ. Χ. Κ.

— **Βενιζέλος**, ***Ἄγγελος***. Λόγιος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις καὶ ἐκπαιδευθεὶς ἐν Ἰταλίᾳ, ὅπου καὶ παρέμεινε κατόπιν ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον. Ἀπὸ τοῦ 1634 μέχρι τοῦ 1639 ἐδίδαξεν εἰς τὸ ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικὸν Φροντιστήριον, μεθ' ὃ ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας ἠσχολήθη ἰδίως εἰς μελέτας θεολογικὰς καὶ φιλοσοφικάς.

— **Βενιζέλος**, ***Ἀλέξανδρος***. Ἕλλην χημικὸς γεννηθεὶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐν Ἀθήναις καὶ ἀποθανὼν ἐν Μεσολογγίῳ τῷ 1862. Ὁ πατήρ του *Παλαιολόγος* Μπενιζέλος (βλ. λ.) ἦτο δημογέρων τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐξεπαιδεύθη ἐν Αἰγίνῃ, τῷ δὲ 1831 μετέβη εἰς Γερμανίαν πρὸς ἀνωτέρας σπουδάς, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας καὶ Φιλολογίας ἐν Λειψίᾳ τῷ 1834. Εἶτα ἠκολούθησε μαθήματα Φυσικῶν Ἐπιστημῶν καὶ Ἰατρικῆς εἰς τὰ πανεπιστήμια Βερολίνου καὶ Ἁϊδελβέργης. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας ἐχρημάτισε δημοτικὸς ἰατρὸς (1841) καὶ τῷ 1843 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Πειραματικῆς Χημείας ἐν τῷ Ὀθωνείῳ πανεπιστημίῳ. Συνέγραψε πραγματείαν περὶ πυρετῶν καὶ διαφόρους διατριβάς. —Ω.

—**Βενιζέλος**, ***Ἐλευθέριος Κυριάκου***. Ἕλλην πολιτικὸς ἀνὴρ γεννηθεὶς εἰς Μουρνιὲς τῆς Κρήτης τὴν 23 Αὐγούστου 1864. Κατὰ τὴν ἐκραγεῖσαν ἐν τῇ νήσῳ ἐπανάστασιν τοῦ 1866 ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ κατέφυγεν εἰς Σῦρον, ὁ δὲ πατήρ του καὶ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως παρέμεινεν ἐν Ἑλλάδι, μὴ ἐπιτραπείσης τῆς ἐπανόδου του, λόγῳ τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὴν ἐπανάστασιν ταύτην. Τῷ 1872, χορηγηθείσης ἀμνηστείας ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης πρὸς τοὺς ἐξορίστους, ἐπανέκαμψεν εἰς Κρήτην ἡ οἰκογένειά του. Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος διήνυσε τὰς ἐγκυκλίους σπουδὰς εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις ἐκπαιδευτήριον τοῦ Ἀντωνιάδου καὶ ἐν τῷ γυμνασίῳ τῶν Χανίων. Ὁ πατήρ του, ἀπὸ πολλοῦ ἐμπορευόμενος, ἠθέλησε νὰ εἰσαγάγῃ αὐτὸν εἰς τὸ ἐμπόριον, ὅπως βραδύτερον ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐμπορικῶν του ἐπιχειρήσεων, παρέμεινε δὲ ἐπὶ δύο ἔτη ἐργαζόμενος ἐν τῷ καταστήματι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Μεταπεισθεὶς ὁ Κυριάκος Βενιζέλος ὑπὸ τοῦ τότε γενικοῦ προξένου τῆς Ἑλλάδος ἐν Χανίοις Γεωργίου Ζυγομαλᾶ, ὅτι ἠδίκει τὸν υἱόν του περιορίζων αὐτὸν εἰς τὸ ἐμπόριον, τὸν ἀπέστειλεν εἰς Ἀθήνας, ὅπως ἀκολουθήσῃ ἐπιστημονικὰς σπουδάς. Ἀναγορευθεὶς ἀριστοῦχος διδάκτωρ τῆς νομικῆς ἐπέστρεψεν εἰς Κρήτην τῷ 1886, ὅπου μετήρχετο τὸν δικηγόρον. Ἀμέσως δὲ ἀνεμείχθη εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς νήσου κίνησιν, ἐκλεγεὶς τὸ ἑπόμενον ἔτος βουλευτὴς Κυδωνιῶν. Ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς του ἐν τῇ Κρητικῇ Βουλῇ διεκρίθη οὐ μόνον ὡς εὔγλωττος ῥήτωρ, ἀλλὰ καὶ ὡς πολιτικὸς εἰσάγων νέας ἰδέας καὶ ὑποστηρίζων αὐτὰς μετ' ἀσυνήθους εὐτολμίας, ἔδωκε δ' οὕτως εὐθὺς δείγματα τοῦ ρόλου ὃν ἔμελλε νὰ διαδραματίσῃ ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς. Οἱ γνωρίσαντες τὸν Βενιζέλον κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁμολογοῦσιν ὅτι διήρχετο τὰς ἡμέρας του κατατρώγων πάσης ὕλης βιβλία καὶ τελειοποιούμενος εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς γαλλικῆς καὶ ἀγγλικῆς γλώσσης. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ ἐν Κρήτῃ κατάστασις δὲν εἶχε λάβει ὁριστικὴν μορφήν, καθ' ὅσον ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐνόθευε τὸ χορηγηθὲν εἰς τὴν νῆσον πολίτευμα, κατὰ δὲ τὸ 1888 προεκλήθησαν ταραχαί, ὀξύνασαι τὴν κατάστασιν, καὶ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1889, ἐπεμβᾶσα ἡ Τουρκία, ἀφῄρεσε τὰ χορηγηθέντα εἰς τοὺς Κρῆτας προνόμια δυνάμει τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου. Ἡ τοιαύτη πολιτικὴ ἀνωμαλία παρετάθη μέχρι τοῦ 1894, ὅτε συνεκλήθη μὲν συνέλευσις, ἀλλ' ἕνεκεν τῆς ὑφισταμένης ἀδιαλλαξίας μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Μουσουλμάνων δὲν ἠδυνήθη αὕτη νὰ συνέλθῃ καὶ τὴν 3 Σεπτεμβρίου 1895 ἐξερράγη ἐπανάστασις. Ὁ Βενιζέλος θεωρῶν ὅτι ἡ Κρήτη, προκειμένου περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς ἀποκαταστάσεως, ὤφειλε νὰ μὴ ἐνεργῇ αὐτοβούλως, ἀλλ' ἐν συνεννοήσει μετὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, διεφώνησε πρὸς τὸ ἐπαναστατικὸν τοῦτο κίνημα, ὅπερ, ἐνῷ οὐδὲν θετικὸν ἀποτέλεσμα ἠδύνατο νὰ ἔχῃ, θὰ περιῆγεν εἰς ἀδιέξοδον τὴν ἄρτι σχηματισθεῖσαν ἐν Ἀθήναις κυβέρνησιν, καθ' ἣν ἀκριβῶς στιγμὴν κατεγίνετο αὕτη νὰ διακανονίσῃ τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς πτωχεύσεως αὐτῆς. Πράγματι ἀνεστάλη προσωρινῶς τὸ ἐπαναστατικὸν τοῦτο κίνημα καὶ τὸ κρητικὸν ζήτημα ἐφαίνετο φερόμενον εἰς λύσιν, συνεπείᾳ τῆς ἐπεμβάσεως τῶν ὑπογραψασῶν τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, αἵτινες ἐζήτησαν νὰ ἐπιβάλουν εἰς τὴν Πύλην τὴν ἀναγνώρισιν αὐτονομίας εἰς τὴν νῆσον.

Καθ' ἣν στιγμὴν διεπράττοντο, τὸν Ἰανουάριον 1897, αἱ σφαγαὶ ἐν Χανίοις καὶ Ρεθύμνῃ, ὁ Βενιζέλος περιώδευεν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς Κρήτης, ἔσπευσε δὲ νὰ μεταβῇ εἰς Μαλάξαν, ὕπερθεν τῶν Χανίων κειμένην, ὅπου εἶχον συγκεντρωθῆ ὑπερδισχίλιοι ἐπαναστάται καὶ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν. Ἐπρότεινε δ' ὅπως ἐπιχειρήσουν ἔφοδον κατὰ τῶν Τούρκων, ἵνα ἐκτοπίσουν τούτους ἀπὸ τὴν πεδιάδα, ἐν συμπράξει μετὰ τῶν ἐν τῷ Ἀκρωτηρίῳ συγκεντρωμένων ἐπαναστατῶν. Διαπεραιωθεὶς οὗτος τὴν νύκτα εἰς τὸ Ἀκρωτήρι, ὕψωσεν ἐκεῖ τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν. Οἱ Τοῦρκοι, ἐπικαλεσθέντες τὴν ἐπικουρίαν τῶν ναυάρχων, ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Κρητῶν, οὕτω δὲ προεκλήθη γενικὴ μάχη. Τὰ εὐρωπαϊκὰ πλοῖα, ὑποβοηθοῦντα τοὺς Τούρκους, ἔβαλον κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ κατέρριψαν τὴν σημαίαν αὐτῶν, ἥτις ὅμως ἀνεστηλώθη ἀμέσως ὑπὸ τὰς φρενιτιώδεις ζητωκραυγὰς τῶν πληρωμάτων τῶν ἑλληνικῶν πλοίων καὶ τοὺς ἤχους τοῦ ἐθνικοῦ ὕμνου, παιανιζομένου ὑπὸ τῆς μουσικῆς τοῦ θωρηκτοῦ «Ὕδρα».

Τὴν ἰδίαν νύκτα τοῦ βομβαρδισμοῦ ὁ Βενιζέλος συνέταξεν ἔντονον διαμαρτυρίαν, ὑπογραφεῖσαν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν Ἀκρωτηρίῳ ὁπλαρχηγῶν, πρὸς τοὺς ναυάρχους, διαβιβασθεῖσαν πρὸς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ μοιράρχου τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου Ράϊνεκ. Εἰς ταύτην ἐδηλοῦτο ὅτι οἱ ἐπαναστάται θὰ διετήρουν τὰς θέσεις των, θυσιαζόμενοι μέχρις ἑνὸς ὑπὸ τῶν ὀβίδων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ στόλου, ἀλλὰ δὲν θὰ ἐπέτρεπον τὴν εἰσβολὴν τῶν Τούρκων εἰς τὸ Ἀκρωτήρι, ὅπως ἐπαναλάβουν τὰς σκηνὰς τῶν σφαγῶν, τῶν δηώσεων καὶ τῶν βιασμῶν. Ὁ βομβαρδισμὸς οὗτος χριστιανικῶν πλοίων κατὰ Χριστιανῶν ζητούντων τὴν αὐτονομίαν των προεκάλεσε βαθυτάτην συγκίνησιν, οὐχὶ μόνον ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς εὐρωπαϊκοῖς λαοῖς, εἰς πλείστας δὲ τῶν πρωτευουσῶν τῆς Εὐρώπης συνεκροτήθησαν συλλαλητήρια, καὶ τὸ προεδρεῖον τῆς ἑλληνικῆς Βουλῆς κατεκλύζετο ὑπὸ τηλεγραφημάτων διασήμων ἀνδρῶν, ἐνθαρρυνόντων τὴν κυβέρνησιν εἰς ἐνεργητικωτέραν ὑπὲρ τῆς Κρήτης πολιτικήν.

Μετὰ τὸν ἀτυχῆ πόλεμον τοῦ 1897 ἡ τύχη τῆς Κρήτης καθίστατο ἀμφίβολος καὶ οὐδεὶς πλέον ἐν τῇ νήσῳ ἤλπιζε, μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἧτταν, εἰς τὴν ἕνωσιν αὐτῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐν μέσῳ τῶν τοιούτων ἀμφιβολιῶν, ὁ Βενιζέλος ἀπηύθυνε διακοίνωσιν πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ στόλου, τὴν 25 Αὐγούστου 1897, δι' ἧς ἐδήλου μὲν ὅτι ἡ μόνη ὀρθὴ λύσις τοῦ κρητικοῦ ζητήματος θὰ ἦτο ἡ ἕνωσις τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀφ' ἧς ὅμως ἡ Ἑλλάς, ἀποσύρασα τὸν στρατὸν τῆς κατοχῆς ἐκ τῆς νήσου, ἀνεγνώρισε τὴν αὐτονομίαν, ἦτο ὑποχρεωμένη καὶ ἡ Κρήτη, ὅπως μὴ δυσχεράνῃ τὴν θέσιν τῆς Ἑλλάδος, νὰ ἀναγνωρίσῃ ἐπίσης ὡς προσωρινὴν λύσιν τὴν παροχὴν αὐτονομίας, ἐναπέθετε δὲ τὴν ὁριστικὴν τοιαύτην διὰ τὸ προσεχὲς μέλλον εἰς χεῖρας τῶν Δυνάμεων. Ἡ Τουρκία τότε ἐπρότεινε τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς Κρήτης διὰ τῆς κατεχομένης ὑπὸ τοῦ στρατοῦ της Θεσσαλίας. Ἡ πρότασις αὕτη, θεωρηθεῖσα ὡς ἐμπαιγμὸς καὶ πρὸς τοὺς Κρῆτας καὶ πρὸς τὰς Δυνάμεις, ἀπερρίφθη. Τὴν κυβέρνησιν Δηλιγιάννη διεδέχθη κυβέρνησις Ράλλη, ταύτην δὲ ἡ κυβέρνησις Ἀλεξάνδρου Ζαΐμη, ἥτις καὶ ὑπέγραψεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν συνθήκην τῆς ἑλληνοτουρκικῆς εἰρήνης. Μετὰ τοῦτο ἤρξατο ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ὁ διακανονισμὸς τοῦ κρητικοῦ ζητήματος, ὑπερμέτρως παραταθείς. Ἐπροτείνοντο δὲ ὡς ὑποψήφιοι γενικοὶ διοικηταὶ τῆς νήσου οἱ Δρόζ, Σέφερ, ὁ Μαυροβούνιος Πέτροβιτς Μπόζα, ὁ πρίγκιψ Βάττεμβεργ, ὑπὸ δὲ τῆς Τουρκίας ὁ Ἀνθόπουλος πασᾶς. Ἐν τέλει ἡ Ρωσία ὑπέδειξε τὸν βασιλόπαιδα τῆς Ἑλλάδος *Γεώργιον*. Ὡς ἀνεκοινώθη τοῦτο, ἡ συνελθοῦσα τὴν 21 Ἰανουαρίου 1898 κρητικὴ συνέλευσις ἐν μέσῳ ζητωκραυγῶν καὶ χειροκροτημάτων ἀπεδέχθη πρότασιν ὑποβληθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου, ὅπως τὸ προεδρεῖον αὐτῆς προβῇ ἐξ ὀνόματος τοῦ κρητικοῦ λαοῦ εἰς τὰ προσήκοντα διαβήματα.

Ἡ Γερμανία καὶ ἡ Αὐστρία, θέλουσαι νὰ μὴ φαίνωνται προσκρούουσαι εἰς τὰς ἐπιθυμίας τῆς Τουρκίας, ἀπεσύρθησαν τῆς ἀναμείξεως ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ καὶ οὕτως ἀπέμειναν ἐκ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ συνασπισμοῦ αἱ τέσσαρες ὑπόλοιποι Δυνάμεις. Ἐξελέγη τότε ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπή, τῆς ὁποίας μετέσχεν ὁ Βενιζέλος, ἥτις ἀπετέλει τὴν κυβέρνησιν τῆς νήσου καὶ εὑρίσκετο εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν ναυάρχων. Ἤρξατο δ' ἀμέσως αὕτη ἐφαρμόζουσα τὸ προσωρινὸν πολίτευμα. Οἱ Μουσουλμᾶνοι ὅμως, ὑποκινούμενοι ὑπὸ τῆς Τουρκίας, ἐξηγέρθησαν ἐκ νέου, ἀλλ' ἡ διαμαρτυρία τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς καὶ αἱ ἀρξάμεναι ἔνοπλοι συγκεντρώσεις Κρητῶν ἐπέσπευσαν τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου, ἥτις παρέμενεν ἐκκρεμοῦσα ἐπὶ ἐννέα ὁλοκλήρους μῆνας. Ὁ πρίγκιψ ἀνεδείχθη ὕπατος ἁρμοστὴς Κρήτης ἐπὶ τριετίαν, καὶ τὴν 13 Δεκεμβρίου 1898 ἀπεβιβάζετο εἰς τὰ Χανιά, ἐν μέσῳ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, ὅστις, καίτοι μὴ ἐπιτυχὼν τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ ἀποκατάστασιν, ἀνέκτα ἐν τούτοις μετὰ αἰῶνας πλήρη τὴν αὐτονομίαν του. Ἡ τοιαύτη λύσις τοῦ κρητικοῦ ζητήματος, παρασκευάζουσα τὴν προσεχῆ ἕνωσιν τῆς νήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ὑπῆρξεν ἡ μόνη παρηγορία αὐτῆς μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ 1897. Ὁ ὕπατος ἁρμοστὴς ἐξέλεξε τὴν 27 Ἀπριλίου 1899 συμβούλιον, ἤτοι ὑπουργεῖον, ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, εἰς ὃ μετέσχεν ὁ Βενιζέλος, γενόμενος σύμβουλος τῆς Δικαιοσύνης. Ἐκ τῶν ἀρχηγῶν δὲν μετέσχε μόνον ὁ Ἰωάννης Σφακιανάκης, προεδρεύσας τῆς συνελεύσεως κατὰ τὴν περιπετειώδη περίοδον, καθ' ὅσον δὲν ἐνεκρίθη παρὰ τοῦ ὑπάτου ἁρμοστοῦ τὸ ὑποβληθὲν ὑπ' αὐτοῦ σχέδιον τοῦ ὁριστικοῦ πολιτεύματος τῆς νήσου.

Τὸ κίνημα τοῦ Θερίσου. Τὸ συμβούλιον ἤρξατο τῆς ὀργανώσεως τῆς νεαρᾶς πολιτείας, ὁ δὲ Βενιζέλος τὴν 18 Μαΐου ὑπέβαλε πλήρη δικαστικὴν νομοθεσίαν. Ἐντὸς ὀλίγων ὅμως μηνῶν ἠγέρθησαν διαφωνίαι. Ὁ πρίγκιψ Γεώργιος, προτιθέμενος νὰ ἀπέλθῃ εἰς Εὐρώπην, διεκοίνωσεν εἰς τὸν κρητικὸν λαόν, ὅτι «κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ταξιδίου του θὰ ἐζήτει ἀπὸ τὰς Μεγάλας Δυνάμεις τὴν ἕνωσιν τῆς Κρήτης καὶ ἤλπιζε νὰ ἐπιτύχῃ ταύτην, λόγῳ τῶν συγγενικῶν του δεσμῶν». Ἡ ἀνακοίνωσις ἐγένετο ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ συμβουλίου, αἱ δηλώσεις δὲ αὗται, καίτοι προερχόμεναι ἐξ εἰλικρινοῦς αἰσθήματος, ἀνησύχησαν τὸν Βενιζέλον, ὁ ὁποῖος παρετήρησεν εἰς τὸν πρίγκιπα, ὅτι εἶναι ἐπικίνδυνον νὰ παρέχωνται εἰς τὸν λαὸν ἐλπίδες ἀνεκπλήρωτοι κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Αἱ προσπάθειαι τοῦ πρίγκιπος ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν Δυνάμεων. Ἑτέρα διαφωνία, ἐγερθεῖσα μεταξὺ τοῦ πρίγκιπος καὶ τοῦ συμβούλου του, ἦτο ἡ ἀπόφασις αὐτοῦ, ὅπως ἐγείρῃ ἀνάκτορον, τὴν ὁποίαν ἀπέκρουεν ὁ Βενιζέλος, καθ' ὅσον τοῦτο θὰ ἐσήμαινε διαιώνισιν τοῦ καθεστῶτος, τὸ ὁποῖον ἡ Κρήτη εἶχεν ἀποδεχθῆ ὡς προσωρινὸν καὶ τελευταῖον σταθμὸν τῆς ὁριστικῆς λύσεως. Ἔκτοτε ἐπῆλθε διάστασις μεταξὺ τοῦ πρίγκιπος καὶ τοῦ Βενιζέλου, ὅστις κατ' ἐπανάληψιν ὑπέβαλε παραίτησιν. Ἀλλ' ἡ διαφορὰ γνωμῶν κατεφάνη κυρίως εἰς τὴν συζήτησιν ἐν τῷ συμβουλίῳ τοῦ προϋπολογισμοῦ, ὅτε ὁ Βενιζέλος παρετήρησεν ὅτι, ἐφ' ὅσον ὁ τόπος κατείχετο στρατιωτικῶς ὑπὸ τῶν τεσσάρων Δυνάμεων, ἐκυβερνᾶτο δὲ ὑπὸ ἐντολο-

Digitized by Google

δύχου αὐτῶν, πᾶν ἄλλο ἦτο ἡ αὐτόνομος, ἐθεώρει δὲ ὅτι, μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἐντολῆς τοῦ πρίγκιπος, ἔπρεπε νὰ ζητηθῇ παρὰ τῶν Δυνάμεων, ὅπως ἐπιτραπῇ εἰς τὴν συνέλευσιν, συμφώνως πρὸς τὸ 39ον ἄρθρον τοῦ συντάγματος, τὸ ἀπαλειφθὲν ὑπὸ τῆς ἐν Ρώμῃ συνδιασκέψεως, ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος, ὅτε δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἀνάγκη τῆς συνδρομῆς τῶν διεθνῶν στρατευμάτων. Οὕτω δὲ ἡ Κρήτη ἀπαλλασσομένη τοῦ στρατοῦ τῆς κατοχῆς καὶ τῆς δι' ἀντιπροσώπου τῶν Δυνάμεων διοικήσεώς της, θὰ ἠδύνατο νὰ φθάσῃ ταχύτερον καὶ ἀσφαλέστερον εἰς τὴν ἐθνικήν της ἀποκατάστασιν, καίτοι ἠδύνατο ἡ πρότασίς του αὕτη νὰ προσκρούσῃ εἰς τὴν προκατάληψιν, ὅτι ἡ Κρήτη, ἀποκτῶσα πληρεστέραν αὐτονομίαν, ἠδύνατο νὰ μὴ ἔχεται τοῦ λοιποῦ τόσον στερρῶς τῆς ἰδέας τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς ἀποκαταστάσεως.

Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἐξεμεταλλεύθησαν οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Βενιζέλου καὶ παρέστησαν ὅτι ἐσχεδίαζεν οὗτος αὐτόνομον ἡγεμονίαν. Ὁ Βενιζέλος, ὅπως ἀφαιρέσῃ πᾶσαν τοιαύτην ὑπόνοιαν, ὑπέβαλεν ἐκ νέου τὴν παραίτησίν του, ὡς μὴ δυνάμενος νὰ συμπράξῃ τοῦ λοιποῦ μετὰ τῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου, ἐδήλωσε δὲ ὅτι δὲν ἐπρόκειτο ν' ἀντιπολιτευθῇ τὴν κυβέρνησιν. Τὴν 17 Μαρτίου 1901 διὰ μακρᾶς ἐκθέσεώς του ἀνέπτυξε τοὺς λόγους, οἵτινες ἠνάγκαζον αὐτὸν εἰς παραίτησιν, τὴν ἐπομένην δὲ ἐξέθεσε τούτους καὶ προφορικῶς, δηλώσας εἰς τὸν ὕπατον ἁρμοστήν, ὅτι θὰ κατήρχετο δημοσίως πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτοῦ, ὅπερ καὶ ἔπραξε. Τὴν 18ην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀπελύετο τῶν καθηκόντων του ὁ Βενιζέλος, ὡς ὑποστηρίξας δημοσίᾳ ἀντιθέτους πρὸς τὸ φρόνημα τοῦ ἁρμοστοῦ γνώμας. Ἡ διάστασις αὕτη παρώξυνε τὴν κατάστασιν ἐν Κρήτῃ καὶ ὁ Βενιζέλος ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ἐπὶ μίαν τριετίαν ἐξηκολούθησεν ὀξεῖα διαμάχη καὶ τὰ πάθη ἐνετάθησαν, ἡ διοίκησις παρέλυσε, ἡ ἐπανάστασις δ' οὕτω καταστᾶσα ἀναπόδραστος ἐξερράγη τὸν Μάρτιον τοῦ 1905, ἀρχηγὸς δὲ αὐτῆς ἐγένετο ὁ Βενιζέλος. Τὴν 23 Μαρτίου ἡ συνελθοῦσα ἐν *Θερίσῳ* συνέλευσις ἐκήρυξε «τὴν πολιτικὴν ἕνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος εἰς ἓν μόνον ἐλεύθερον συνταγματικὸν κράτος», ἀνεκοίνωσε δὲ τὸ ψήφισμα τοῦτο εἰς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις, ὑποστηρίξασα ὅτι τὸ νόθον μεταβατικὸν καθεστὼς παρεκώλυε τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τόπου καὶ ὅτι ἡ μόνη φυσικὴ λύσις τοῦ κρητικοῦ ζητήματος ἦτο ἡ ἕνωσις. Τὴν 7 Ἀπριλίου ἡ συνελθοῦσα ἐν Χανίοις τακτικὴ συνέλευσις ἐκήρυξεν ἐπίσης τὴν ἕνωσιν, εἷς δ' ἐκ τῶν συμβούλων τοῦ ὑπάτου ἁρμοστοῦ παρῃτήθη καὶ μετέβη εἰς Θέρισον. Αἱ Δυνάμεις ἀπήντησαν εἰς τοὺς ἐπαναστάτας τοῦ Θερίσου, ὅτι θὰ ἐχρησιμοποίουν στρατιωτικὰς δυνάμεις, ὅπως καταστήσωσι σεβαστὰς τὰς ἀποφάσεις των. Τοῦτο δὲν ἐπτόησε τοὺς Κρῆτας, οἱ πλεῖστοι δ' ἐκ τῶν βουλευτῶν τῆς τακτικῆς συνελεύσεως μετέβησαν εἰς Θέρισον καὶ ἡνώθησαν μετὰ τοῦ Βενιζέλου. Ἐπεζητήθη τότε συνεννόησις καὶ οἱ πρόξενοι τῶν Δυνάμεων συνηντήθησαν μετὰ τοῦ Βενιζέλου εἰς Μουρνιές, ἀλλ' αὕτη δὲν κατέληξεν εἰς ὁριστικὸν ἀποτέλεσμα, ἡ δὲ ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις ἐζήτησε τὴν ἀπονομὴν πολιτεύματος ἀναλόγου πρὸς τὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Τὴν 18ην Ἰουλίου ἐκηρύχθη ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ὁ στρατιωτικὸς νόμος, χωρὶς νὰ ἐξασθενήσῃ τὴν ἐπανάστασιν, καὶ τὴν 15 Αὐγούστου ἡ τακτικὴ συνέλευσις τῶν Χανίων ἐψήφισε τὰς πλείστας τῶν ἐν τῷ προγράμματι τοῦ Βενιζέλου μεταρρυθμίσεων. Ἐπηκολούθησε νέα συνέντευξις τοῦ Βενιζέλου μετὰ τῶν προξένων, καθ' ἣν αἱ Δυνάμεις παρεχώρησαν τὰς αἰτηθείσας παρ' αὐτοῦ μεταρρυθμίσεις. Οὕτως ἐτερματίζετο ἡ ἐπανάστασις τοῦ Θερίσου καὶ παρῃτεῖτο ὁ πρίγκιψ Γεώργιος. Αἱ Δυνάμεις ἀνέθεσαν εἰς τὸν βασιλέα Γεώργιον Α', ὅπως ἐκλέξῃ αὐτὸς τὸν ὕπατον ἁρμοστήν. Τοιοῦτος διωρίσθη ὁ *Ἀλέξανδρος Ζαΐμης*, ἐπετράπη δὲ ὅπως Ἕλληνες ἀξιωματικοὶ καὶ ὑπαξιωματικοὶ ὀργανώσωσι τὴν κρητικὴν χωροφυλακήν, ὡς δὲ ὠργανώθη αὕτη ἀπῆλθεν ἐκ Κρήτης τὸ πρῶτον τμῆμα τῶν διεθνῶν ἀγημάτων. Ὅτε, κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1908, ὁ μὲν αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας ἀνεκοίνου τὴν προσάρτησιν τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης, ὁ δὲ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς, ἐξερρηγνύετο σχεδὸν ταυτοχρόνως (24 Σεπτεμβρίου 1908) ἐπανάστασις ἐν Κρήτῃ. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν χιλιάδες πολιτῶν τῶν Χανίων καὶ τῶν πέριξ συνῆλθον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Βενιζέλου, ὅστις προεκήρυξε τὴν ὁριστικὴν ἕνωσιν τῆς νήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ζαΐμης, ἐν συμφωνίᾳ μετὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, εἶχεν ἀπέλθει πρὸ τοῦ συλλαλητηρίου τούτου, συγκληθεῖσα δὲ ἡ συνέλευσις ἐκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Κρήτης, οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ὡρκίσθησαν πίστιν εἰς τὸν βασιλέα Γεώργιον Α', διωρίσθη δὲ πενταμελὴς ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπή, ἧς πρόεδρος ἐγένετο ὁ *Μιχελιδάκης*, ὁ δὲ Βενιζέλος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τῆς Δικαιοσύνης, μὲ τὴν ἐντολὴν ὅπως κυβερνήσῃ τὴν χώραν ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων καὶ κατὰ τοὺς νόμους τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1910 συνεκλήθη νέα συνέλευσις, τῆς ὁποίας ὁ Βενιζέλος ἐξελέγη πρόεδρος, εἶτα δ' ἐγένετο πρωθυπουργός. Τὰ διεθνῆ στρατεύματα ἐξεκένωσαν ὁλοσχερῶς τὸ κρητικὸν ἔδαφος καὶ ἡ διοίκησις περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τῆς κρητικῆς κυβερνήσεως

Ὁ Βενιζέλος πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος. Ἐνῷ τὰ ἐν Κρήτῃ πράγματα ἔβαινον κατ' εὐχήν, ἐν Ἀθήναις, τὸν Αὔγουστον τοῦ 1909, ἐξερράγη στρατιωτικὴ ἐπανάστασις. Ἡ κυβέρνησις Ράλλη παρῃτήθη καὶ ἐσχηματίσθη τοιαύτη ὑπὸ τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην. Ἀλλ' ἡ κατάστασις περιεπλέκετο ἔτι μᾶλλον καὶ ὁ «*στρατιωτικὸς σύνδεσμος*», εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ὁποίου εἶχον περιέλθει κατ' οὐσίαν πᾶσαι αἱ ἐξουσίαι τοῦ κράτους, ἐκάλεσε τὸν Βενιζέλον, ὅπως δώσῃ διέξοδον εἰς τὴν ἀνώμαλον ταύτην κατάστασιν. Ἐλθὼν οὗτος εἰς Ἀθήνας καὶ συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ στρατιωτικοῦ συνδέσμου καὶ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν, εὗρεν ὅτι ἡ μόνη δυνατὴ διέξοδος ἦτο σχηματισμὸς νέας κυβερνήσεως καὶ σύγκλησις μεταρρυθμιστικῆς Συνελεύσεως. Ἡ παρουσία ὅμως Συνελεύσεως ἐνέπνεε φόβους, ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐπωάσῃ κινδύνους εἰς τὸ καθεστώς. Ὁ Βενιζέλος διέκοψε τότε πᾶσαν συνεννόησιν καὶ ἡτοιμάζετο ὅπως ἀπέλθῃ εἰς Κρήτην, οὕτω δὲ ἐχάνετο καὶ ἡ μόνη ἐλπὶς πρὸς συνδιαλλαγήν. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος, συγκαλέσας τότε εἰς συμβούλιον τοῦ στέμματος τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν κομμάτων, ἐζήτησε τὴν γνώμην των, οὗτοι δὲ ὑπέδειξαν εἰς τὸν βασιλέα, ὡς τὴν μόνην δυνατὴν λύσιν τὴν προτεινομένην ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου. Ὁ βασιλεὺς μετὰ πολλὰς ἀναβολὰς ἐδέχθη τέλος αὐτὴν καὶ ἀνετέθη εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου ὑποδειχθέντα *Στέφανον Δραγούμην* ὁ σχηματισμὸς κυβερνήσεως, ἥτις θὰ προέβαινεν εἰς ἐνέργειαν ἐκλογῶν Συνελεύσεως. Μετὰ τὴν ρύθμισιν τῆς ἐν Ἑλλάδι καταστάσεως καὶ τῆς ἐν Κρήτῃ τοιαύτης, ὁ Βενιζέλος ἀπῆλθεν εἰς Ἑλβετίαν. Διενεργηθεισῶν ἐκλογῶν τὴν 8 Αὐγούστου 1910, ἐξελέγη οὗτος πληρεξούσιος Ἀττικῆς, σχεδὸν διὰ παμψηφίας, ὁ δὲ Δημήτριος Ράλλης ὑπέδειξεν εἰς τὸν βασιλέα τὴν πρόσκλησιν αὐτοῦ εἰς τὴν κυβέρνησιν. Τὴν 5 Σεπτεμβρίου ἀφικόμενος ὁ Βενιζέλος εἰς Ἀθήνας ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἀνέπτυξε τὰς πολιτικάς του ἰδέας καὶ ἀπέκρουσε τὴν ζητουμένην παρ' αὐτοῦ συντακτικὴν Συνέλευσιν, ἐπιμείνας εἰς τὴν ἀναθεωρητικὴν τοιαύτην. Ἐν τῇ Συνελεύσει ἡ κυβέρνησις Δραγούμη, μὴ ἔχουσα τὴν δύναμιν νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς ζητουμένας ὑπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ συνδέσμου μεταρρυθμίσεις, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ, ἐσχημάτισε δὲ κυβέρνησιν ὁ Βενιζέλος τὴν 19 Ὀκτωβρίου 1910. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶχεν ἐν αὐτῇ τὴν πλειοψηφίαν, τὴν 21ην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς διέλυε τὴν Συνέλευσιν καὶ προεκήρυσσε νέας ἐκλογάς. Τὰ παλαιὰ κόμματα δὲν μετέσχον αὐτῶν. Ἡ νέα βουλὴ προέβη εἰς ἀναθεώρησιν τοῦ συντάγματος καὶ τὴν ψήφισιν σχετικῶν νόμων. Διελύθη αὕτη καὶ προεκηρύχθησαν βουλευτικαὶ ἐκλογαί, οὕτω δὲ εἰσῆλθε τὸ πολίτευμα εἰς τὴν κανονικὴν αὐτοῦ κοίτην.

Ἡ Βαλκανικὴ συμμαχία. Ἐν τῷ μεταξὺ παρεσκευάζετο ἡ βαλκανικὴ συμμαχία, τῆς ὁποίας σκοπὸς ἦτο ἡ ἐπιβολὴ μεταρρυθμίσεων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ πρὸς καλυτέραν διαβίωσιν τῶν κατοικούντων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταύταις Χριστιανῶν, ἐν ἀποτυχίᾳ δὲ ταύτης ἡ ἐκδίωξις τῆς Τουρκίας ἐξ Εὐρώπης. Ἡ τελευταία αὕτη περίπτωσις ἐφαίνετο δυνατή, καθ' ὅσον μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ τουρκικοῦ συντάγματος εἶχεν ἐπέλθει ἀποσύνθεσίς τις εἰς τὸν διοικητικὸν ὀργανισμὸν τῆς Τουρκίας, ἐπὶ πλέον δ' αὕτη ἐστερεῖτο ναυτικοῦ, ὅπως μεταφέρῃ ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας στρατεύματα εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐνῷ ἐξ ἄλλου ἡ Ἑλλὰς ἦτο κυρία τῆς θαλάσσης. Ὁ Βενιζέλος ἐπιδιώκων τὴν στρατιωτικὴν ἀνασύνταξιν τῆς Ἑλλάδος, ἀρξαμένην ἀπὸ τῆς τελευταίας πρωθυπουργίας τοῦ Γεωργίου Θεοτόκη, ἐπεδίωκε τὴν παράτασιν τῆς καταστάσεως καὶ ἐπρότεινεν εἰς τὴν Τουρκίαν, ὅπως ἀναγνωρίσῃ εἰς τοὺς Κρῆτας τὸ δικαίωμα ν' ἀποστέλλουν βουλευτὰς εἰς τὴν ἑλληνικὴν Βουλήν, ἵνα οὕτω διακανονισθῇ τὸ κρητικὸν ζήτημα. Οἱ Νεότουρκοι ὅμως, ὑπερφίαλοι γενόμενοι ἐκ τῆς νίκης τοῦ 1897, ἠπείλουν διαρκῶς ὅτι θὰ ἐξετέλουν στρατιωτικὸν περίπατον μέχρις Ἀθηνῶν, καθ' ἣν περίπτωσιν ἡ Ἑλλὰς ἐπέμενεν εἰς τοιαύτας ἀξιώσεις. Ὁ Βενιζέλος ἐστράφη τότε πρὸς τὴν ἀντίθετον πολιτικήν, τῆς συμπράξεως μετὰ τῶν βαλκανικῶν κρατῶν. Ἡ πολιτικὴ αὕτη ἦτο παλαιὰ (βλ. **βαλκανικὴ** *ὁμοσπονδία*, **βαλκανικοὶ** *πόλεμοι [Διπλωμ. Ἱστ.]*). Ὁ Βενιζέλος ἐπεδίωξε τὴν σύμπραξιν τῶν τεσσάρων βαλκανικῶν κρατῶν, ὅπως δὲ προλειάνῃ τὸ ἔδαφος, ἔπεισε τὸν διάδοχον Κωνσταντῖνον νὰ ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς βασιλικήν τινα ἑορτὴν ἐν Σόφιᾳ, εἶτα δὲ παρεσκεύασε τὴν κάθοδον ἐν Ἀθήναις τῶν Βουλγάρων φοιτητῶν (1911), ὅτε ἐξεδηλώθησαν φιλικὰ αἰσθήματα ἀμφοτέρωθεν. Τὸν Μάϊον τοῦ 1912 ὑπεγράφη συνθήκη μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας. Αἱ σφαγαὶ ὅμως τῶν Κοτσάνων καὶ τῆς Μπράνας ἐπέσπευσαν τὰ γεγονότα καὶ ἡ Βουλγαρία μετὰ τῆς Σερβίας, αἵτινες εἶχον ὑπογράψει μυστικὴν συνθήκην συμμαχίας μεταξύ των, προσεκάλεσαν τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Σεπτεμβρίου 1912 τὴν Ἑλλάδα, ὅπως μετάσχῃ τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου.

Πρῶτος βαλκανικὸς πόλεμος: Ὁ Βενιζέλος, ὅστις εἰς μάτην ἐπεδίωξε νὰ διακανονίσῃ μετὰ τῆς Τουρκίας τὸ κρητικὸν ζήτημα, καθ' ὅσον πρὸ διετίας ἡ Κρήτη εἶχε, τῇ προτάσει αὐτοῦ, κηρύξει τὴν ἕνωσίν της μετὰ τῆς Ἑλλάδος, μὴ θέλων δέ, ὅπως κατὰ τὸν ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877, παραμείνῃ καὶ πάλιν ἀδρανοῦσα ἡ Ἑλλάς, ὅτε οἱ ἄλλοι λαοὶ τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου ἐμάχοντο, εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον. Τῷ ὄντι ἡ Ἑλλὰς τὴν 30 Σεπτεμβρίου 1912 ἐκήρυττε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Τὴν 1 Ὀκτωβρίου συνεκαλεῖτο ἡ ἑλληνικὴ Βουλὴ εἰς τακτικὴν σύνοδον, μετὰ τῆς ἀναγγελίας δὲ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου ἐγένοντο δεκτοὶ καὶ οἱ Κρῆτες βουλευταί, προσφωνήσαντος αὐτοὺς τοῦ Βενιζέλου, καὶ ἀνεκηρύσσετο ἡ ἕνωσις τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀπεδέχθη τὸ ἄγγελμα μετ' ἀκρατήτου ἐνθουσιασμοῦ, πανταχόθεν δὲ τοῦ κόσμου ἔσπευδον οἱ Ἕλληνες ὅπως ταχθῶσιν ὑπὸ τὰς ἐθνικὰς σημαίας. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ διαδόχου ***Κωνσταντίνου*** προήλασεν

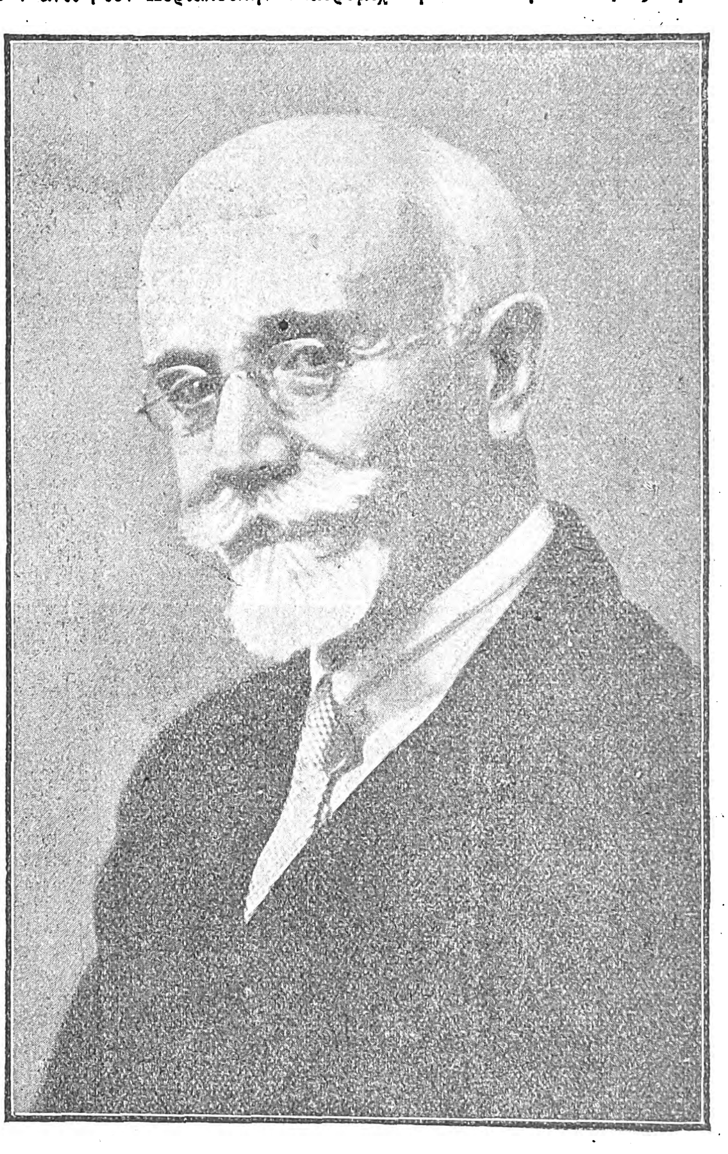
Ἐλευθέριος Βενιζέλος.

Digitized by Google

εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἀπὸ νίκης εἰς νίκην κατέλαβε τὴν Θεσσαλονίκην. Τὴν 20 Νοεμβρίου ἡ Σερβία, ἡ Βουλγαρία καὶ τὸ Μαυροβούνιον ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ Τουρκία ἀφ' ἑτέρου συνῆπτον ἀνακωχήν, τῆς Ἑλλάδος ἐξακολουθούσης τὸν πόλεμον, καθ' ὅσον δὲν εἶχε περατωθῆ ἡ ἐν Ἠπείρῳ ἐκστρατεία. Ἐπηκολούθησεν ἡ ἐν Λονδίνῳ συνδιάσκεψις, εἰς ἣν μετέσχεν ἡ Ἑλλάς, ἐξακολουθοῦσα τὸν πόλεμον, κατέληξε δὲ αὕτη εἰς τὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου μεταξὺ τῶν συμμάχων καὶ τῆς Τουρκίας.

Δεύτερος βαλκανικὸς πόλεμος: Τὴν ἑπομένην τῆς νίκης ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Βουλγαρίας *Γκέσωφ* ἀπηύθυνε τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημα πρὸς τὸν Βενιζέλον, καθ' ἣν ἡμέραν ἐτελεῖτο δοξολογία ἐν Σόφιᾳ διὰ τὰς νίκας τῶν συμμάχων: «Εἶμαι εὐτυχὴς ἀναγγέλλων ὑμῖν τὴν συγκινητικὴν ταύτην τελετήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία ηὐλόγησε γεγονὸς τὸ ὁποῖον διὰ πρώτην φορὰν ἡ ἱστορία θὰ ἀναγράψῃ ἐν τῇ Βαλκανικῇ Χερσονήσῳ καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ εὐαρεστηθῆτε ὅπως δεχθῆτε ὅλα τὰ συγχαρητήριά μου καὶ τὰς εἰλικρινεῖς εὐχάς, τὰς ὁποίας ἐκφράζω, ὅπως ἓν καλὸν καὶ εὐτυχὲς τέλος ἐπιστέψῃ τὸ ἔργον, τοῦ ὁποίου ἡ πρωτοβουλία τὰ μέγιστα ὀφείλεται εἰς τὴν ὑμετέραν ἐξοχότητα καὶ τὴν Κυβέρνησιν, τῆς ὁποίας προΐστασθε». Ἀλλ' ὡς παρῆλθον αἱ πρῶται ἐκ τῆς νίκης ἐντυπώσεις, οἱ Βούγαροι ἤγειρον ὑπερβολικὰς ἀξιώσεις, ἐπιδιώκοντες τὴν ἐν τῇ Βαλκανικῇ Χερσονήσῳ ἡγεμονίαν, ἐνῷ ἐξ ἀντιθέτου ἡ Σερβία ἠξίου εὐρυτέραν ἔκτασιν κτήσεων παρ' ὅ,τι εἶχε προσυμφωνήσει μετὰ τῆς Βουλγαρίας νὰ λάβῃ, λόγῳ τῆς εἰδικῆς συνδρομῆς ἣν παρέσχεν εἰς τὴν Θρᾴκην πρὸς τοὺς Βουλγάρους. Ὁ Βενιζέλος ἀφ' ἑτέρου εἶχε δηλώσει κατηγορηματικῶς πρὸς τὸν *Δάνεφ* ἐν Λονδίνῳ, ὅτι οὐδὲ συζήτησιν ἠδύνατο νὰ δεχθῇ προκειμένου περὶ Θεσσαλονίκης, πόλεως καὶ ἱστορικῶς καὶ ἐθνολογικῶς ἑλληνικῆς, καταληφθείσης δὲ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Ἡ συμπεριφορὰ αὕτη τῶν Βουλγάρων ἦγεν ἀφεύκτως εἰς σύρραξιν μεταξὺ τῶν συμμάχων καὶ ἔφερε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Σερβίαν εἰς σύμπραξιν, πράγματι δὲ τὴν 19ην Μαΐου 1913 ὑπεγράφη ἐν Θεσσαλονίκῃ συμμαχία μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν. Πᾶσαι αἱ καταβληθεῖσαι προσπάθειαι πρὸς εἰρηνικὴν διευθέτησιν τῶν ζητημάτων ἀπέβησαν μάταιαι. Αἱ παρασπονδίαι τῶν Βουλγάρων ἐπετάχυνον τὴν ῥῆξιν καὶ τὴν 19ην Ἰουνίου 1913 ἐκηρύσσετο ὁ δεύτερος βαλκανικὸς πόλεμος. Ὁ ἑλληνικὸς στρατός, ἀρχηγοῦντος τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ἀφοῦ ἐκαθάρισεν ἀπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ τὴν πόλιν τὴν Θεσσαλονίκης, προήλασε κατὰ τῶν Βουλγάρων, κατανικήσας αὐτοὺς εἰς πλείστας μάχας. (βλ. Βαλκανικοὶ πόλεμοι *[Στρατ. Ἱστορ.]*). Ἡ ἧττα τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν καὶ σερβικῶν στρατευμάτων, καὶ ἡ προέλασις τοῦ ῥουμανικοῦ στρατοῦ πρὸς τὴν Σόφιαν ἐξηνάγκασαν αὐτοὺς εἰς αἴτησιν ἀνακωχῆς, οἱ δὲ πολέμιοι ἐκλήθησαν εἰς συνδιάσκεψιν ἐν Βουκουρεστίῳ. Ὁ Βενιζέλος μετέβη εἰς *Χατζῆ Μπεϊλίκ*, ὅπου εἶχεν ἐγκατασταθῆ τὸ ἑλληνικὸν στραταρχεῖον τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ἐκεῖ δὲ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἐπιτελείου καθωρίσθησαν αἱ ἐδαφικαὶ τῆς Ἑλάδος ἀξιώσεις, ἃς ἔμελλε νὰ ὑποστηρίξῃ ὁ Βενιζέλος ἐν τῇ συνδιασκέψει, μεθ' ὃ ἀπῆλθεν οὗτος εἰς Βουκουρέστιον, ἔνθα ὑπεγράφη ἡ συνθήκη εἰρήνης τὴν 28 Ἰουνίου 1913 μεταξὺ Ἑλλάδος, Ῥουμανίας, Σερβίας καὶ Μαυροβουνίου ἀφ' ἑνὸς καὶ Βουλγαρίας ἀφ' ἑτέρου. Αἱ ἑλληνικαὶ ἀξιώσεις ἐγένοντο ἐξ ὁλοκλήρου δεκταὶ καὶ ὁ Βενιζέλος ἀνήγγειλεν αὐθημερὸν εἰς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης, οὗτος δὲ ἀπήντησε πρὸς τὸν Ἕλληνα πρωθυπουργὸν διὰ τοῦ ἀκολούθου τηλεγραφήματος: «Εὐχαριστῶ ὑμᾶς ἐπὶ τῇ ἀναγγελίᾳ τῆς ὑπογραφῆς τῆς εἰρήνης. Ὁ Θεὸς πλουσιοπαρόχως ηὐλόγησε τὰς προσπαθείας ἡμῶν. Ἐν ὀνόματι τοῦ Ἔθνους καὶ ἐμοῦ ἐκφράζω ὑμῖν τὰς βασιλικάς μου εὐχαριστίας. Νέα καὶ ἔνδοξος ἐποχὴ διανοίγεται ἐνώπιον ἡμῶν. Εἰς πίστωσιν δὲ τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τῆς πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεώς μου ἀπονέμω ὑμῖν τὸν Μεγαλόσταυρον τοῦ βασιλικοῦ μου τάγματος τοῦ Σωτῆρος. Ἡ πατρὶς σᾶς εἶναι εὐγνώμων». Εἰς τὸ τηλεγράφημα τοῦτο ἀπήντα ὁ Βενιζέλος πρὸς τὸν βασιλέα: «Βαθύτατα συγκεκινημένος ἀπὸ τὸ τηλεγράφημα τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος, παρακαλῶ αὐτὴν εὐλαβῶς νὰ δεχθῇ τὴν ἔκφρασιν τῆς ἀναλλοιώτου μου εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν ἐπιεικῆ ἐκτίμησιν τῶν ὑπηρεσιῶν μου. Μὲ τὸ εὐτυχὲς τέρμα καὶ τοῦ δευτέρου πολέμου ὑπὸ τὸν μέγαν στρατηλάτην βασιλέα, ὅστις διὰ τοῦ ξίφους του ἐμεγάλωσε τὴν Ἑλλάδα, ἡ φιλτάτη πατρὶς καταλαμβάνει τὴν ἀνήκουσαν αὐτῇ θέσιν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ μὲ σταθερὸν βῆμα θέλει χωρήσει εἰς εὐρύτατον μέλλον, ἀσφαλίζουσα τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν εὐημερίαν αὐτῆς». Οὕτως ἔληξαν οἱ δύο ἔνδοξοι βαλκανικοὶ πόλεμοι, ἐκπληρωθέντων κατὰ τὸ πλεῖστον τῶν ἐθνικῶν πόθων τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης. Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1914 ἐξερρηγνύετο ὁ Παγκόσμιος πόλεμος, ὅστις ἀνέκοψε τὸ ἀρξάμενον ἔργον τῆς ἀναδιοργανώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, δὲν ἠδύνατο δὲ ἢ νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἡ μὲν Ἑλλὰς μέχρι τοῦ 1915 παρέμενεν ἐν ἀναμονῇ, ὅτε ὅμως ἐζητήθη ἡ συμμετοχὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῶν Δαρδανελλίων, ἐπῆλθε διαφωνία τοῦ βασιλέως μετὰ τοῦ Βενιζέλου, οὗτος δὲ παραιτηθεὶς ἀπεμακρύνθη τῆς Ἑλλάδος μεταβὰς εἰς Αἴγυπτον. Ἡ Βουλὴ ἐν τῷ μεταξὺ διελύθη καὶ διενεργηθεισῶν ἐκλογῶν τὴν 31 Μαΐου 1915, τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων ἐπλειονοψήφησεν, ὁ δὲ βασιλεὺς ἀνέθεσε τὸν σχηματισμὸν κυβερνήσεως εἰς τὸν Βενιζέλον, ὅστις ἐν τῇ Βουλῇ ἐδήλωσεν ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐτήρει οὐδετερότητα, ἐκτὸς ἐὰν αἱ περιστάσεις ἐξηνάγκαζον αὐτὴν νὰ μεταβάλῃ πορείαν. Μεσοῦντος τοῦ Σεπτεμβρίου 1915 ἡ Βουλγαρία ἐκηρύχθη ἐν ἐπιστρατεύσει καὶ ἐτάχθη εἰς τὸ πλευρὸν τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν. Ἡ Ἑλλὰς ἐπεστρατεύθη ἐπίσης. Προῆλθε τότε διαφορὰ γνωμῶν μεταξὺ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πρωθυπουργοῦ του σχετικῶς πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις, αἵτινες ἐξεπήγαζον ἐκ τῆς ἑλληνοσερβικῆς συνθήκης, ἥτις κατέληξεν εἰς τὴν παραίτησιν τῆς κυβερνήσεως Βενιζέλου. Ἐσχηματίσθη κυβέρνησις ὑπὸ τὸν *Ἀλέξανδρον Ζαΐμην*, μετασχόντων ὅλων τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἀλλὰ παραιτηθείσης καὶ ταύτης ἐσχηματίσθη κυβέρνησις ὑπὸ τὸν *Στέφανον Σκουλούδην*, συμπραξάντων ὅλων τῶν μελῶν τῆς προκατόχου κυβερνήσεως. Ἡ νέα κυβέρνησις προέβη εἰς τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς καὶ τὴν διενέργειαν ἐκλογῶν, ἐνῷ οἱ σύμμαχοι εἶχον ἤδη ἀποβιβάσει στρατεύματα εἰς Θεσσαλονίκην, δημιουργήσαντες τὸ βαλκανικὸν μέτωπον. Τὴν 6 Δεκεμβρίου 1915 διενηργήθησαν ἐκλογαί, καθ' ἃς δὲν μετέσχε τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων, μὴ ἀναγνωρίσαν τὸ κῦρος τῶν ἐκλογῶν τούτων.

Ἔκτοτε ἡ διάστασις ηὐρύνθη καὶ ἐξερράγη ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐπανάστασις, ταχθεῖσα μετὰ τῶν συμμάχων. Ἡ πλήρης διάστασις μεταξὺ στέμματος καὶ ἀντιπολιτεύσεως κατεδηλώθη εἰς τὸ συλλαλητήριον τῆς 15 Αὐγούστου 1916 ἐν Ἀθήναις, καθ' ὃ ἀγορεύσας ὁ Βενιζέλος, ἐξήγγειλε τὴν πλήρη διχοστασίαν αὐτοῦ πρὸς τὸ στέμμα καὶ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Θεσσαλονίκης, τὴν δὲ 25 Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπῆλθε μετὰ πλείστων ὁμοφρόνων του, κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς Κρήτην, ἥτις ἐκηρύχθη καὶ αὐτὴ ἐν ἐπαναστάσει, εἶτα δὲ μετέβη εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου ἐσχηματίσθη ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις, ἀναλαβούσης τὴν ὑπάτην ἀρχὴν τριανδρίας, ἀποτελουμένης ὑπὸ τοῦ *Βενιζέλου*, τοῦ ναυάρχου *Παύλου Κουντουριώτη* καὶ τοῦ στρατηγοῦ *Παναγιώτου Δαγκλῆ*. Εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Θεσσαλονίκης προσεχώρησαν αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου, τοιουτοτρόπως δ' ἐσχηματίσθη δεύτερον κράτος, τὸ τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ ἐπέμβασις τῆς Ἀντὰντ ἐξηνάγκασεν εἰς παραίτησιν τὴν κυβέρνησιν Σκουλούδη, ἐσχηματίσθη δ' ἑτέρα ὑπὸ τὸν *Νικόλαον Καλογερόπουλον*, καθαρῶς ὑπηρεσιακή, ἔπαυσε δ' ἔκτοτε συνερχομένη ἡ Βουλή. Ὁ βίος τῆς Κυβερνήσεως ταύτης δὲν παρετάθη ἐπὶ μακρόν· τὰ μέλη αὐτῆς εἰς ὑποβληθέντα πρὸς τὸν βασιλέα ὑπομνήματα διεφώνησαν πρὸς ἄλληλα ὡς πρὸς τὴν τηρητέαν πολιτικήν, ὡς ἐκ τούτου κατέστη ἀναπόδραστος ἡ παραίτησις αὐτῆς, ἐσχηματίσθη δὲ ἄλλη ὑπὸ τὸν *Σπυρίδωνα Λάμπρον* ἐκ προσώπων ξένων πρὸς τὴν πολιτικήν. Μετὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως ταύτης συμβάντα, τὰ ὅρια τοῦ βίου αὐτῆς περιωρίσθησαν, ἀνέλαβε δὲ νὰ σχηματίσῃ Κυβέρνησιν ὁ *Ἀλέξανδρος Ζαΐμης*. Ἐπὶ τῆς ὑπουργίας αὐτοῦ ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῶν συμμάχων ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ἐξ Ἑλλάδος καὶ ἡ ἄνοδος εἰς τὸν θρόνον τοῦ βασιλόπαιδος Ἀλεξάνδρου Α΄. Τὴν 29 Μαΐου 1917 ἀπήρχετο ὁ βασιλεὺς ἐξ Ἀθηνῶν καὶ μετά τινας ἡμέρας ἐσχηματίζετο κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Βενιζέλον, ὅστις συνεκάλεσε τὴν διαλυθεῖσαν Βουλὴν τῆς 31 Μαΐου 1915, ἀμέσως δὲ εἰσῆλθεν ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν συμμαχίαν τῆς Ἀντὰντ καὶ μετέσχε τοῦ Παγκοσμίου πολέμου.

Ἀποχὴ τοῦ Βενιζέλου ἐκ τῆς πολιτικῆς. Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἀνακωχῆς ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος ἀντεπροσώπευσε τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν ἐν Παρισίοις συνδιάσκεψιν τῆς εἰρήνης καὶ διετύπωσεν ἐν αὐτῇ τὰς ἀξιώσεις τῆς Ἑλλάδος, αἵτινες ἐπραγματοποιήθησαν διὰ τῆς ὑπογραφῆς τῶν συνθηκῶν τοῦ *Νεϊγὺ* (27 Νοεμβρίου 1919) καὶ *Σεβρῶν* (10 Αὐγούστου 1920). Κατὰ τὴν ἐν Εὐρώπῃ διαμονήν του ὁ Βενιζέλος ἐξελέγη, μετὰ τοῦ Μπάλφουρ, μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, γενόμενος ἐν αὐτῇ δεκτός, ἀμέσως μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἐν Βερσαλλίαις συνθήκης, μετὰ τῆς συνήθους ἐπισημότητος τοῦ σώματος τούτου, πρὸς δὲ ἐπίτιμος διδάκτωρ διαφόρων ἀγγλικῶν πανεπιστημίων. Ἐπανακάμπτων εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν, ὑπέστη εἰς τὸν ἐν Παρισίοις σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τῆς Λυὼν δολοφονικὴν ἐπίθεσιν παρὰ δύο ἀποτάκτων Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν. Θεραπευθεὶς ἐκ τῶν τραυμάτων ἐπέστρεψε κατὰ Σεπτέμβριον εἰς Ἀθήνας καὶ προεκήρυξε μετ' ὀλίγον βουλευτικὰς ἐκλογάς, ἀναβληθείσας διὰ τὴν 1ην Νοεμβρίου 1920, λόγῳ τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου Α΄. Ἡ διαλυθεῖσα Βουλὴ συνεκλήθη εἰς μίαν συνεδρίασιν πρὸς ἐκλογὴν ἀντιβασιλέως, ἐξέλεξε δ' ὡς τοιοῦτον τὸν ναύαρχον *Παῦλον Κουντουριώτην*. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 1ης Νοεμβρίου 1920 τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων ἡττήθη ὑπὸ τῆς συνησπισμένης ἀντιπολιτεύσεως, μὴ ἐκλεγέντος οὔτε τοῦ ἀρχηγοῦ του βουλευτοῦ. Τὴν μεθεπομένην ἐσχηματίζετο κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Δημήτριον Ῥάλλην, ὁ Κουντουριώτης παρῃτεῖτο καὶ ἀνελάμβανε τὴν ἀντιβασιλείαν· ἡ βασιλομήτωρ *Ὄλγα*, μέχρι τοῦ δημοψηφίσματος, δι' οὗ ἀνεκηρύσσετο αὖθις βασιλεὺς ὁ Κωνσταντῖνος. Τὴν 4ην Νοεμβρίου 1920 ὁ Βενιζέλος ἀπήρχετο εἰς Παρισίους, δηλώσας ὅτι παρῃτεῖτο τῆς πολιτικῆς καὶ παρέμεινεν ἰδιωτεύων ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, διαμηνύσας ἐν τούτοις ὅτι ἐδέχετο νὰ προσφέρῃ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ τὰς ὑπηρεσίας του, ἐὰν ἡ πολιτεία ἐθεώρει τοῦτο σκόπιμον.

Ἐπάνοδος τοῦ Βενιζέλου εἰς τὴν πολιτικήν. Μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν καὶ τὰ ἐπακολουθήσαντα ἐπαναστατικὰ γεγονότα τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1922, ὁ Βενιζέλος ἐδέχθη νὰ ἐκπροσωπήσῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν ἐν *Λωζάννῃ* συνελθοῦσαν διάσκεψιν καὶ ὑπέγραψε συνθήκην εἰρήνης μετὰ τῆς Τουρκίας τὴν 24 Ἰουλίου 1923. Ἀποκατασταθείσης τῆς εἰρήνης, προεκηρύχθησαν ἐκλογαὶ συντακτικῆς συνελεύσεως τὴν 16 Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, καθ' ἃς ὁ ἀντιπολιτευόμενος πολιτικὸς κόσμος ἀπέσχεν αὐτῶν. Ὁ Βενιζέλος, ἐκλεγεὶς εἰς Ἀθήνας καὶ εἰς πλείστας ἄλλας ἐπαρχίας πληρεξούσιος, ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐξελέγη διὰ παμψηφίας σχεδὸν πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως.

Διαφωνήσας ὅμως μετὰ τῆς ἑτέρας τῶν πολιτικῶν μερίδων, τῆς κεκηρυγμένης ὑπὲρ τῆς δημοκρατίας, ἐν τῷ πολιτειακῷ ζητήματι, λόγῳ τῆς προσωρινῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ βασιλέως *Γεωργίου Β΄*, γενομένης τὴν ἐπομένην τῶν ἐκλογῶν, προσεπάθησε νὰ συμβιβάσῃ τὰ πράγματα, ἀλλ' ἀποτυχὼν παρῃτήθη τῆς προεδρίας τῆς Συνελεύσεως καὶ ἐσχημάτισε κυβέρνησιν, ἐλπίζων νὰ ἐπιφέρῃ τὴν διαλλαγήν. Ἡ κυβέρνησις αὕτη ἐσχηματίσθη τὴν 11 Ἰανουαρίου 1924, ἀλλὰ μετά τινας ἡμέρας παρῃτήθη λόγῳ τῆς ἀναμείξεως ξένων στοιχείων εἰς τὴν πολιτικήν, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς κλονισθείσης ὑγείας του. Ἀπῆλθεν αὖθις εἰς Παρισίους ἀποφεύγων νὰ ἀναμειχθῇ εἰς τὴν πολιτικήν, καίτοι καλούμενος ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν του, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν ἐκ νέου τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων. Ἰδιωτεύων ὁ Βενιζέλος κατεγίνετο εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ Θουκυδίδου, προσέφερε δὲ τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸ κράτος, ὁσάκις ἐκαλεῖτο πρὸς τοῦτο.

Μετὰ τὴν ἀνατροπὴν τῆς δικτατορίας, δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῇ ὑποψηφιότητα εἰς τὰς διενεργηθείσας βουλευτικὰς ἐκλογὰς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως *Κονδύλη*, ἀλλ' ὑπεβοήθησε τὴν σχηματισθεῖσαν οἰκουμενικὴν κυβέρνησιν ὑπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Ζαΐμην, τῆς ὁποίας σκοπὸς ἦτο ἡ συνδιαλλαγὴ τῶν πολιτῶν καὶ ἡ γεφύρωσις τοῦ ὑφισταμένου ἐν Ἑλλάδι πολιτικοῦ χάσματος. Μετὰ τὴν παραίτησιν ὅμως ταύτης καὶ τὸν ἀνασχηματισμόν της ὑπὸ τῶν λοιπῶν κομμάτων, πλὴν τοῦ λαϊκοῦ, ὁ Βενιζέλος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διεφώνησε δὲ πρὸς τὴν κυβέρνησιν ταύτην ἐπὶ ζητημάτων οἰκονομικῆς φύσεως. Ἡ διαφωνία αὕτη ἔφερε τὴν διάσπασιν τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων, τοῦ ὁποίου τὴν ἡγεσίαν ἀνέλαβεν ἐκ νέου ὁ ἴδιος, ἐπανελθὼν εἰς τὴν πολιτικήν, καὶ τὴν 5 Ἰουλίου 1928, παραιτηθείσης τῆς κυβερνήσεως Ζαΐμη, ἐσχημάτισε κυβέρνησιν προκηρύξας ἐκλογάς, γενομένας τὴν 19 Αὐγούστου 1928. Κατ' αὐτὰς τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων ἔλαβε καταπληκτικὴν πλειοψηφίαν. Κατὰ τὸ μετέπειτα βραχὺ διάστημα συνῆψε σύμφωνον μετὰ τῆς Ἰταλίας καὶ διεκανόνισε τὰ ὑφιστάμενα ἀπὸ ἐτῶν ἐκκρεμῆ ζητήματα μετὰ τῆς Νοτιοσλαυΐας, ὑπογράψας πρωτόκολλον ἐν Βελιγραδίῳ (1928), ὅπερ μέλλει νὰ ἀκολουθήσῃ ἡ συνομολόγησις συμφώνου ὁμοίου πρὸς τὸ ἰταλοελληνικὸν τοιοῦτο. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Βενιζέλος, *Θεοδόσιος*.** Ἕλλην φιλόλογος, καταγόμενος ἐκ τῆς γνωστῆς ἀθηναϊκῆς οἰκογενείας τῶν Μπενιζέλων (βλ. λ.), γεννηθεὶς ἐν Σμύρνῃ τῷ 1821 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1900. Ἀποπερατώσας ἐν Ἀθήναις τὰς γυμνασιακὰς σπουδάς, ἐφοίτησεν εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ ἑλληνικοῦ πανεπιστημίου, εἶτα δὲ δι' ὑποτροφίας τοῦ Ἰωάννου Βόζου ἐστάλη τῷ 1849 εἰς Βερολῖνον πρὸς συμπλήρωσιν τῶν φιλολογικῶν του σπουδῶν. Ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ διὰ τῆς ἐπαινεθείσης ἐναισίμου διατριβῆς του «De Minervà Areia» («Περὶ τῆς Ἀρείας Ἀθηνᾶς», Βερολῖνον 1854) ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ἔνθα διωρίσθη καθηγητὴς τῶν ἑλληνικῶν ἐν τῇ Ῥιζαρείῳ σχολῇ (1855), ἐν ᾗ ἐδίδαξεν ἐπὶ 45 συναπτὰ ἔτη. Τῷ 1857 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ στρατιωτικῷ σχολείῳ Εὐελπίδων. Μεταξὺ ἄλλων ἔγραψε: «Περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων» (Ἀθῆναι 1873), «Ἑλληνικὴ ἱστορία» (Ἀθῆναι 1884, εἰς δύο τόμους), «Περὶ τῶν πολεμικῶν τῶν Ῥωμαίων» κτλ. —Ω.

— **Βενιζέλος, *Μιλτιάδης*.** Διαπρεπὴς καθηγητὴς τῆς Ἰατρικῆς σχολῆς τοῦ Ἐθν. πανεπιστημίου, υἱὸς

Digitized by Google

τοῦ *Παλαιολόγου Μπενιζέλου*, γεννηθεὶς ἐν Αἰγίνῃ τῷ 1822, ἔνθα ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ κατέφυγε φεύγουσα τὰς τῶν Τούρκων καταδιώξεις. Μετὰ τὰς ἰατρικάς του ἐν Ἀθήναις σπουδὰς ἀπῆλθεν εἰς Βερολῖνον, ἔνθα ἐνέκυψεν ἰδίᾳ περὶ τὴν μαιευτικήν. Τῷ 1850 ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας ἐγένετο ἰατρὸς τῆς πόλεως καὶ ὑφηγητὴς τῆς παθολογίας (23 Φεβρουαρίου 1850), εἶτα δὲ (21 Ὀκτωβρίου 1852) τακτικὸς καθηγητὴς τῶν νευρικῶν, συφιλιδικῶν καὶ δερματικῶν νόσων καὶ τέλος τῇ 2 Μαΐου 1861 τῆς μαιευτικῆς καὶ διευθυντὴς τοῦ Μαιευτηρίου, ἱδρυθέντος τότε τῇ ὑποδείξει αὐτοῦ. Ἐδίδαξεν εὐδοκίμως μέχρι τῆς 24 Νοεμβρίου 1886, ὁπότε παρῃτήθη τῆς θέσεως αὐτοῦ. Διετέλεσεν ἐπανειλημμένως κοσμήτωρ τῆς Ἰατρικῆς σχολῆς (1858—1860, 1861, 1866) καὶ πρύτανις (1865), ἀντεπροσώπευσε δὲ τὴν Ἑλλάδα ἐν ἰατρικοῖς συνεδρίοις, κατὰ τὸ ἐν Κοπεγχάγῃ δὲ μάλιστα, (τῷ 1884), ἐγένετο καὶ πρόεδρος τοῦ τμήματος τῆς γυναικολογίας. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἀρίστων καὶ λίαν προσφιλῶν ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ κοινωνίᾳ πρακτικῶν ἰατρῶν. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῇ 10 Ἰανουαρίου 1887. Ἔσχε δύο τέκνα, τὸν *Γεώργιον Βενιζέλον*, τὸν ἀείμνηστον πολιτευτὴν Ἀθηνῶν, καὶ τὸν *Δημήτριον Βενιζέλον* ἰατρόν. ΑΡ. Π. Κ.

—**Βενιζέλος**, *Χατζηνικολός*. Κρὴς πολιτικὸς καὶ ὁπλαρχηγός. Τῷ 1821, ἅμα τῇ ἀφίξει τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου εἰς Πελοπόννησον, ἐστάλη ἐνταῦθα ἐκ μέρους τῆς Κρήτης μετὰ τοῦ Νικ. Οἰκονόμου καὶ Ἀναγν. Παναγιώτου, ὅπως ζητήσωσι νὰ σταλῇ εἰς τὴν νῆσον ἀρχηγὸς καὶ πολεμεφόδια (*Τρικούπη* Β' σ. 77). Εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς πρεσβείας ταύτης ὀφείλεται ἡ ἀποστολὴ τοῦ Ἀφεντούλιεφ (βλ. λ.). Τ. Χ. Κ.

βενικασία (ἡ) (Benicasia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κολοκυνθοειδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῶν Ἰνδιῶν, ὅπερ εἶναι πόα ἐτησία, ἀναρριχητική, καλυπτομένη ὑπὸ τριχῶν πυκνῶν καὶ λεπτῶν. Τὸ φυτὸν ἀναδίδει δυσάρεστον ὀσμήν. Δ. Ν. Π.

βενιλικαρδία (Venilicardia Stol.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Ὑπογένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὸ γένος *κυπρῖνα* τῶν *διθύρων ἐλασματοβραγχίων μαλακίων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βενίνο (Venino), *Ἰγνάτιος*. Ἰταλὸς ἱεροκήρυξ (1711—1778). Ἀνῆκεν εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ ἀπέκτησε μεγάλην φήμην ὡς ἐκκλησιαστικὸς ῥήτωρ. Οἱ λόγοι του ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοὺς τίτλους «Prediche quaresimali» (Μιλάνον 1780) καὶ «Πανηγυρικοί» (Μιλάνον 1782).

Βενιουκώφ, *Μιχαήλ*. Ρῶσος περιηγητὴς (1832—1901). Ἐδημοσίευσε μακρὰν σειρὰν μελετῶν ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Ταξίδια εἰς τὴν Ἀσίαν», ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότερα εἶναι: «Περιγραφὴ τῆς Ἰαπωνίας», «Ἡ σύγχρονος Κίνα», «Τὰ ἀσιατικὰ σύνορα τῆς Ρωσίας» κ. ἄ. Θ. Β.

— **Βενιουκώφ**, *Παῦλος Νικολάϊτς*. Ρῶσος γεωλόγος, γεννηθεὶς τῷ 1856. Ἀπὸ τοῦ 1885 ἐδίδαξε τὴν παλαιοντολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Πετρουπόλεως· κατὰ τὸ 1890 μετετέθη εἰς τὸ πανεπιστήμιον Κιέβου. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα. Π. Λ.

Βένιους-μπάνκ (Venus bank) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὕφαλος ἐν τῷ βορείῳ Αἰγαίῳ (πλάτ. 39°42'10" Β, μηκ. 24°32'35" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 426: Doro channel to the gulf of Saloniki), ἀποτελοῦσα ἀκίνδυνον μὲν δια τὴν ναυτιλίαν, ἀλλὰ μεγίστου ἐπιστημονικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἀπὸ ἀπόψεως γεωλογικῆς, ἔξαρσιν (βάθος 44 ὀργ.) τοῦ βυθοῦ τοῦ Αἰγαίου, ἐμφανιζομένην εἰς 21 μίλλια καὶ πρὸς 54° ἀλ. Τὴν ὀνομασίαν της ὀφείλει εἰς τὸ ἀγγλικὸν πολεμικὸν «Venus» (=Ἀφροδίτη), ὅπερ ἀνεκάλυψεν αὐτὴν τῷ 1907. Σ. Ε. Λ.

βενίτης (ὁ) (Venit) *[Πετρογρ.]*. Κρυσταλλοπαγεῖς σχιστόλιθοι, ἀπαντώμενοι ἐν Φινλανδίᾳ καὶ νοτίῳ Σουηδίᾳ, μετ' ἀρτηριτῶν (βλ. λ.) καὶ μιγματιτῶν (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βενιτοΐτης (ὁ) (Benitoit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν κρυσταλλούμενον εἰς ἡμιεδρικοὺς κρυστάλλους τοῦ ἑξαγωνικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του εἶναι πολλάκις μεγάλοι μέχρι 2 ἑκατοστμ. Ἔχει θραῦσιν ὀστρεώδη, σκληρότητα $6^1/_2$ βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 3.64—3,67. Εἶναι ἀνομοιομόρφως ὠχροκύανος, σαπφειροκυανοῦς μέχρις ἰώδους, οἱ δὲ μικροὶ κρύσταλλοί του εἶναι καὶ ἄχροοι. Χημικῶς εἶναι πυριτικὸν καὶ τιτανιακὸν ἅλας τοῦ βαρύου. Ὁ τύπος του εἶναι $Ba\,Ti\,Si_3O_9$.
Εὑρίσκεται ἐμπεφυκὼς ἐντὸς λευκοῦ νατρολίθου ἐπὶ ρωγμῶν ἑνὸς κρυσταλλοπαγοῦς σχιστολιθικοῦ πετρώματος εἰς τὴν ὀρεινὴν ἄλυσιν τοῦ Mt Diablo τοῦ San Benito τῆς Καλιφορνίας.
Χρησιμοποιεῖται ὡς ἡμιπολύτιμος λίθος διὰ κοσμήματα. Κατὰ τὴν λείανσίν του φροντίζουν, ὅπως τὸ ὀρυκτὸν κατὰ μὲν τὴν μίαν διεύθυνσιν φαίνηται βαθυκύανον, κατὰ δὲ τὴν ἄλλην φαιοκύανον ἢ ἄχρουν. Ὁ λειανθεὶς βενιτοΐτης παρουσιάζει ὁμοιότητα πρὸς τὸν σάπφειρον. Λειαίνεται συνήθως εἰς κοσμηματολίθους βάρους 2 καρατίων. Γ. Κ. Γ.

Βενκὲρ καὶ *Βανκὲρ* (Wencker), *Ἰωσήφ*. Γάλλος ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Στρασβούργῳ τῷ 1848. Ἐζωγράφησε μεταξὺ ἄλλων τοὺς πίνακας «Σαοὺλ καὶ Πυθία», «Τὸ κήρυγμα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἐναντίον τῆς αὐτοκρατείρας Εὐδοξίας», κτλ.

Βενκέσλας· βλ. Βεγκέσλαος.

Βενκοέλα (Benkoela) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 869. Ἀνεκαλύφθη τῇ 9ῃ Μαΐου 1917, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του, διὰ τὴν 1 Ἰανουαρίου 1910, εἶναι τὰ ἑξῆς: α=2.704, Τ=1624 ἡμ., e=0.2205, i=7°48', L=87°40', Ω=155°51' καὶ π=259°50'. Σ. Π.

Βένλο (Venloo) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ὁλλανδίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Λιμβούργου, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Μόζα, 70 χιλιόμετρα βορείως τῆς Μάστριχτ. Ἐργοστάσια οἰνοπνεύματος, ζύθου, βυρσοδεψεῖα, καπνοκοπεῖα, χοιροτροφία, ποταμοπλοΐα. Κάτοικοι (1925) 22180.
Ἀπὸ τοῦ 1343 ἡ τέως κωμόπολις προήχθη ὑπὸ τοῦ δουκὸς Ρεϋνόλδου τοῦ Β' εἰς πόλιν, ἐπιτραπέντος εἰς τοὺς κατοίκους νὰ περιτειχίσωσι τὰς κτήσεις αὐτῶν. Μέχρι τοῦ 1835, ὅτε τελειωτικῶς περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Ὁλλανδίας, ἡ πόλις περιέπιπτεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν συνεχῶς ἀπὸ χειρῶν εἰς χεῖρας, ἄλλοτε ὑπαγομένη εἰς τοὺς Ἱσπανούς, ἄλλοτε εἰς τοὺς Αὐστριακούς, ἄλλοτε πάλιν ἀπὸ τῶν Ὁλλανδῶν εἰς τοὺς Γάλλους καὶ ἀπὸ τούτων εἰς τοὺς Βέλγους. Τὰ φρούρια τῆς Βένλο κατηδαφίσθησαν τῷ 1868. Π. ΛΕΦΑΣ

βενλόκκιος *βαθμὶς (ἡλικία) [Γεωλογ.]* Μία ἐκ τῶν τεσσάρων βαθμίδων τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου ὑποδιαπλάσεως (*ὑποπερίοδος*) τοῦ παλαιοζωικοῦ αἰῶνος. Ἡ βαθμὶς αὕτη ὠνομάσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου γεωλόγου Murchison, ἀντιστοιχεῖ δ' εἰς τὴν σήμερον χαρακτηριζομένην μὲ τὸ ἐπικρατέστερον ὄνομα *κατωτέρα σαλόπιος* (Unteres Salopian) βαθμῖδα (βλ. λ.). Ὀνομαστοὶ εἶναι οἱ βενλόκκιοι ἀσβεστόλιθοι τῆς Ἀγγλίας. Οὗτοι περιέχουσιν ἄφθονον καὶ ποικιλωτάτην πανίσκην ἐκ τριλοβιτῶν, βραγχιοπόδων, κεφαλοπόδων, γαστροπόδων, κρινοειδῶν, κοραλλίων, στρωματοπόρων, ἀσβεστοφυκῶν, κλπ. Εὑρέθησαν κυρίως εἰς τὸ Dudley. Ἐν Ἑλλάδι δὲν εὑρέθησαν στρώματα τῆς βαθμίδος ταύτης, ἄλλωστε δὲν ἀνευρέθη εἰσέτι ἡ σιλούριος διάπλασις ἐν αὐτῇ. Κ. Γ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

Βέννα (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ὄνομα μιᾶς τῶν πέντε φυλῶν τῆς Ἐφέσου.

Βέννα καὶ *Βένα* ἢ *Βεῖνα* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀρχαίας Θράκης, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος, πιθανῶς εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ θρακικοῦ ἔθνους τῶν *Βενῶν* (*Βρενῶν* κατὰ Στράβωνα). Κατὰ τὸν Tomaschek (die Alten Thraker I, 84) κατεῖχε τὴν θέσιν τῆς μετὰ ταῦτα *Πλωτινοπόλεως* ἢ τοῦ *Διδυμοτείχου* τῶν Βυζαντινῶν. Ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν τοποθεσίαν τῆς Πλωτινοπόλεως ὑπάρχει ἀμφισβήτησις. (Βλ. Βεννική καὶ Βένοι.) Ι.Σ.Σ.

— **Βέννα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως Κομοτινῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κεῖται ΝΑ. τῆς Κομοτινῆς παρὰ τὸν ὁμώνυμον σιδηροδρομικὸν σταθμόν, καὶ ἀριθμεῖ 510 (1928) κατοίκους. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Δεμὶρ-Μπεϊλῆ*, μετωνομάσθη δὲ *Βέννα* ἐκ τῆς ἀρχαίας ὁμωνύμου πόλεως (βλ. ἀνωτ.). Α. Θ. Σ.

Βέννεμπεργ (Wenneberg), *Γκοῦνναρ*. Ποιητής, μουσικὸς καὶ πολιτικὸς Σουηδὸς (1817—1901). Ἐξεπαιδεύθη ἐν Σχάρα καὶ Οὐψάλῃ, τῷ 1843 δὲ ἐξελέγη μέλος τῆς «Μουσικῆς Λέσχης» ἐν Στοκχόλμῃ. Τῷ 1847 ἐδημοσιεύθη ἡ πρώτη συλλογὴ ἔργων του, περιέχουσα τὰ πρῶτα μουσικὰ δοκίμια τοῦ Βέννεμπεργ, ὑπὸ τὸν τίτλον «Gluntarne», ἤτοι τριάκοντα δυῳδίαι διὰ βαρύτονον καὶ βαθύφωνον, αἱ ὁποῖαι ἐπεκροτήθησαν ἐνθουσιωδῶς. Τῷ 1850 περιῆλθε τὴν Σουηδίαν ᾄδων καὶ ἀπαγγέλλων τοὺς στίχους του καὶ θεοποιούμενος πανταχοῦ ὑπὸ τοῦ σουηδικοῦ λαοῦ. Ἐν ἔτει 1860 ἐδημοσίευσε τὰς «τριῳδίας» του. Τῇ εἰσηγήσει τοῦ βασιλέως Καρόλου ΙΕ' διωρίσθη ἐκπαιδευτικὸς σύμβουλος. Τῷ 1866 διεδέχθη τὸν Φάλκραντς εἰς τὴν «Σουηδικὴν Ἀκαδημίαν» καὶ τέλος τῷ 1870 διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐπὶ κυβερνήσεως Ἀντλερκουίτς. Βραδύτερον διωρίσθη διοικητὴς τοῦ νομοῦ Κρόνομπεργ καὶ ἐξελέγη συγχρόνως ἀντιπρόσωπος τῆς Διαίτης. Ὁ Βέννεμπεργ ἔδρασεν ὡς πολιτικὸς μέχρι τοῦ ὀγδοηκοστοῦ αὐτοῦ ἔτους. Κατὰ τὰ ἔτη 1881 καὶ 1885 ἐδημοσιεύθησαν ὅλα τὰ ἔργα του, ἐν οἷς πολλαὶ ποιητικαὶ συλλογαί. Α. Δ.

βεννεττίτης (ὁ) (Bennettites Carruth.) *[Παλαιοφυτολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βεννεττιτωδῶν κυκαδοφύτων γυμνοσπέρμων φανερογάμων*. Κατ' ἄλλους εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ γένος *κυκαδεοϊδαία*. Γ. Κ. Γ.

βεννεττιτώδη (τὰ) (Bennettitales) *[Παλαιοφυτολ.]*. Ὑποδιαιρεσις τῶν *κυκαδοφύτων γυμνοσπέρμων φανερογάμων φυτῶν*. Τὰ φυτὰ ταῦτα παρουσιάζονται τὸ πρῶτον ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς ραιτίου ἡλικίας τῆς ἀνωτέρας τριασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἔζησαν διεσπαρμένα ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ ἐφ' ὅλης τῆς γῆς μέχρι τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς περιόδου τοῦ αἰῶνος τούτου. Ἀπετέλουν δὲ σημαντικὰ στοιχεῖα τῆς χλωρίδος τῶν γεωλογικῶν τούτων ἐποχῶν. Γ. Κ. Γ.

Βεννική *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία χώρα τῆς Θράκης, κειμένη μεταξὺ τῆς χώρας τῶν Βέσσων καὶ τῶν Κορπίλων παρὰ τὸν Ἕβρον ποταμόν. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πτολεμαίου ἀπειέλει μίαν τῶν στρατηγιῶν τῆς Θράκης (ΙΙΙ, 11, 6). Ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου ἀναφέρεται πόλις αὐτῆς, ἡ Βέννα (βλ.λ.). Α. Θ. Σ.

Βενόζα ἢ **Βενουσία** (Venosa) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Βασιλικάτα, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας, ἐν τῷ νομῷ τῆς Ποτέντσας, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπέχει 77 χιλ. πρὸς τὰ ΒΑ. Κάτ. 8.891. Εἶναι ἡ Venusium τῶν Ρωμαίων, ἥτις ἦτο πατρὶς τοῦ Ὁρατίου. Κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα κατεστράφη ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, τῷ δὲ 1851 ὑπὸ σεισμοῦ. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχει ἡ μονὴ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ροβέρτου Γουισκάρδου. Μ. Δ. Β.

Βένοι ἢ *Βρέναι* *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαῖον θρᾳκικὸν ἔθνος κατὰ τὸν ποταμὸν Ἕβρον, μεταξὺ τῶν Κορπιλῶν καὶ τῶν Βεσσῶν. Ἐξ αὐτῶν ὠνομάσθη ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων ἡ Βεννική (βλ. λ.). Ι. Σ. Σ.

βενοΐτης (ὁ) (Benoites) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ροδοειδῶν*. Εἶναι πόαι διακοσμητικαὶ μὲ βραχὺ καὶ κολοβωμένον ῥίζωμα, βλαστὸν δὲ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βραχὺν καὶ σκληρόν. Οἱ κλάδοι ἔχουσι μῆκος περίπου 10 ἑκατοστομέτρων. Τὰ ἄνθη εἶναι ἀνοικτῶς κίτρινα, διευθύνονται κατακορύφως, φύονται ἐπὶ τοῦ ἄκρου τῶν κλάδων καὶ εἶναι ἢ μονήρη ἢ κατὰ κύμα διατεταγμένα. Ὁ κάλυξ φέρει πέντε σέπαλα, ἅτινα περιβάλλονται κατὰ τὸ κατώτερον αὐτῶν βασικὸν τμῆμα ὑπὸ ἰσαρίθμων φυλλαρίων, ἐναλλασσομένων. Οἱ στήμονες εἶναι πολυάριθμοι. Ὁ καρπὸς εἶναι ἀχαίνη ᾠοειδής, τριχωτή, τοποθετημένη ἐπὶ ἀρκετὰ ἐπιμήκους στύλου καὶ τελευτῶσα εἰς μικρὸν ἄγκιστρον.

Βενοΰτης ὁ ὑδρόβιος.

Τὸ γένος περιλαμβάνει πολλὰ εἴδη, ὧν γνωστότερα, εἶναι: *βενοΐτης ὁ κοινὸς* (Benoites vulgaris), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τοὺς ἀγροὺς τῆς μέσης Εὐρώπης καὶ ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ *βενοΐτης ὁ ὑδρόβιος* (Benoites acquaticus), ἀπαντῶν εἰς τοὺς ὑγροὺς τόπους καὶ εἶναι κοινότατον φυτὸν εἰς τὰ Βόσγια, τὰς Ἄλπεις, τὸν Ἰόραν καὶ τὰ Πυρηναῖα καὶ διακρίνεται ἐκ τῶν κιτρινερύθρων ἀνθέων του. Τὸ εἶδος τοῦτο καλλιεργεῖται καὶ εἰς τοὺς κήπους ὡς κοσμητικόν.

—*[Φαρμ.]* Τὰ ῥιζώματα τοῦ βενοΐτου χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ φαρμακευτικῇ ὡς τονωτικά, ἀντισπασμωδικὰ καὶ ἀντιπυρετικά. Τὰ ῥιζώματα ταῦτα εἶναι ἐπιμήκη καὶ μᾶλλον κωνικά, περιβάλλονται δὲ ὑπὸ ῥιζιδίων κατὰ τὴν ἐξωτερικήν των ἐπιφάνειαν καὶ ἔχουσι χρῶμα κιτρινοϊῶδες· περιέχουσι ταννίνην, πικρὰν ῥητινώδη οὐσίαν, αἰθέριον ἀρωματικὸν ἔλαιον καὶ κολλώδη τινὰ οὐσίαν παρομοίαν πρὸς τὸ *κόμμι*. Δ. Ν. Π.

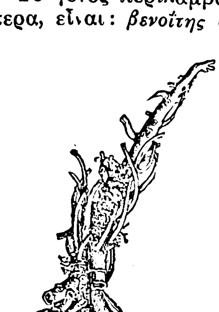
Ρίζωμα βενοΐτου.

Βενόστα (Venosta), *Φῆλιξ*. Ἰταλὸς συγγραφεὺς γεννηθεὶς ἐν Νεαπόλει (1828—1895). Τῷ 1855 ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτόν του μυθιστόρημα «Κοράδος» καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τὰς ἱστορικὰς μελέτας «Ἰωάννης Μαρίας, Βισκόντι», «Ραφαὴλ καὶ Φορναρίνα», «Μαρῖνος Φαλιέρος», εἶτα δὲ σειρὰν βιογραφιῶν ἐπιγραφομένων «Il Panteon dei Martiri Italiani», πρὸς δὲ μακρὰν βιογραφίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαντσόνι. Θ. Β.

Βενουζῖνους (Venusinus), *Ἰωνᾶς - Ἰάκωβος*. Δανὸς σοφὸς ἀποθανὼν τῷ 1608. Διετέλεσεν ἐν

Digitized by Google

Κοπεγχάγῃ καθηγητὴς τῆς φυσικῆς, τῆς ρητορικῆς καὶ τῆς ἱστορίας, ἱστοριογράφος τοῦ βασιλέως καὶ τέλος πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας τῆς Σόρα. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Dissertatio de histo ia», «De beatitate hominis», «De Com paranda elequentia» κ.τ.λ. Μ. Δ. Β.

Βενουσία (Venusia) *[Γεωγρ.]*· βλ. Βενόζα.

Βενουσία (Venusia) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 499. Ἀνεκαλύφθη τῇ 24ῃ Δεκεμβρίου 1902, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: $a=3.917$, $T=1.832$ ἡμ., $e=0.235$, $i=2^{\circ}.0'$, $L=63^{\circ}.7'$, $\Omega=256^{\circ}45'$ καὶ $\pi=92.37'$. Σ. Π.

Βενοῦστι (Venusti), ***Μάρκελλος***, ἐπικαλούμενος *Μαντουανός*. Ἰταλὸς ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Μαντούῃ τῷ 1515 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1576. Μαθητεύσας παρὰ τῷ Πιερίνῳ ντὲλ Βάγκα, διεκρίθη λίαν ἐνωρὶς μεταξὺ τῶν λοιπῶν συμμαθητῶν του καὶ ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ διδασκάλου του ὡς πολύτιμος συνεργάτης του εἰς Ρώμην καὶ Φλωρεντίαν. Μολονότι ἐστερεῖτο ἰσχυροῦ συνθετικοῦ πνεύματος, ἐξετέλεσε μετ' ἀπολύτου ἐπιτυχίας σειρὰν ἔργων στηριζομένων ἐπὶ σχεδίων τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, παρ' οὗ ἐξετιμᾶτο ἰδιαζόντως. Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων του ἔργων μνημονευτέα: «Ὁ Εὐαγγελισμός», «Αἱ λέμβοι τοῦ Ἅδου», «Ὁ Ἰησοῦς πορευόμενος πρὸς τὸν Γολγοθᾶν» (ἐν Ρώμῃ) καὶ τὸ ἀντίγραφον τῆς «Ἐσχάτης κρίσεως», τὸ ἀποκείμενον εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Νεαπόλεως. Ι. Μ. Π.

Βενοῦτι (Venuti), ***Νικόλαος-Μάρκελλος***. Ἰταλὸς ἀρχαιοδίφης (1700—1755). Ἐμορφώθη ἐπιστημονικῶς εἰς Πίζαν καὶ ἐπέτυχε τὴν εὔνοιαν τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, ὅστις τῷ ἀνέθεσε τὴν ἐποπτείαν τῶν κατὰ τὸ 1753 ἀνευρεθέντων ἀρχαίων ἐρειπίων τῆς Ἡρακλείας. Ἔργον του εἶναι αἱ: «περιγραφαὶ τῶν πρώτων εὑρημάτων ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἡρακλείας» (Descrizione delle prime scoperte dell'antica città di Ercoano, 1749). Κ. Ι. Ν.

— **Βενοῦτι** (Venuti), ***Ροδολφῖνος***. Ἰταλὸς ἀρχαιολόγος ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Τὰ ἔργα του καὶ ἡ μεγάλη περὶ τὰ ἀρχαιολογικὰ μόρφωσίς του κατέστησαν αὐτὸν γνωστὸν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ὁλόκληρον. Ὁ πάπας Βενέδικτος ΙΔ' τὸν ὠνόμασε πρόεδρον τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τῷ ἀνέθηκε τὴν διεύθυνσιν τοῦ σπουδαστηρίου τοῦ Βατικανοῦ. Ἔργα του εἶναι: «Antiqua numismata maximi moduli ex museo Alex. card. Albani in Vaticano biblioth.», «Collectanea antiquitatum romanarum centum tabules incisarum et notis illustratarum» (1736) καὶ πλεῖστα ἄλλα. Κ. Ι. Ν.

— **Βενοῦτι** (Venuti), ***Φίλιππος***. Ἰταλὸς ἀρχαιολόγος καὶ φιλόλογος, ἀδελφὸς τῶν ἀνωτέρω (1709—1769). Ἔργα του εἶναι: «Ὁ φιλολογικὸς θρίαμβος τῆς Γαλλίας», «Περιγραφὴ τῶν ἀρχαίων μνημείων τοῦ Βορδῶ» κ. ἄ. Κ. Ι. Ν.

Βενσὰν (Vincent), ***Ἀλέξανδρος-Ἰωσήφ***. Γάλλος μουσικολόγος (1797—1868), καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας καὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Ἠσχολήθη μὲ τὴν ρυθμικὴν καὶ τὴν μουσικὴν τῶν ἀρχαίων λαῶν καὶ κυρίως τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Βενσὰν ἐπρέσβευεν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐγνώριζον τὴν πολυφωνίαν, αἱ δὲ γνῶμαί του αὗται, ἀντικρουσθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Φετίς, ἤγειραν σφοδρὰν πολεμικήν. Ἐδημοσίευσεν εἰς διάφορα περιοδικά: «Περὶ τοῦ ρυθμοῦ τῶν ἀρχαίων» (1845), «Ἡ μουσικὴ εἰς τὰς ἑλληνικὰς τραγῳδίας» κ. ἄ. Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

— **Βενσὰν** (Vincent), ***Ὑάκινθος-Ἰωάννης***. Γάλλος ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Βορδῶ τῷ 1862. Τῷ 1889 ἐγένετο ἐπιμελητὴς τῆς βακτηριολογίας καὶ ἀνατομο-παθολογίας ἐν τῇ Στρατ. Σχολῇ τῆς πόλεως ταύτης, τῷ δὲ 1902 κατέλαβε τὴν ἕδραν καθηγητοῦ τῆς βακτηριολογίας καὶ ἐπιδημιολογίας ἐν Val-de-Grâce καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐγένετο διευθυντὴς τῆς κλινικῆς καὶ τοῦ μικροβιολογικοῦ ἐργαστηρίου. Τιμηθεὶς ὑπὸ τῆς Ἰατρικῆς ἀκαδημίας καὶ τοῦ ἰνστιτούτου (βραβεῖον Osiris 1895), τυγχάνει ἤδη (1928) διευθυντὴς τῶν ἐργαστηρίων τοῦ ἀντιτυφικοῦ ἐμβολίου καὶ ὀροθεραπείας, γενικὸς ἐπιθεωρητὴς ἰατρός, ἐπιθεωρητὴς τῆς ὑγιεινῆς

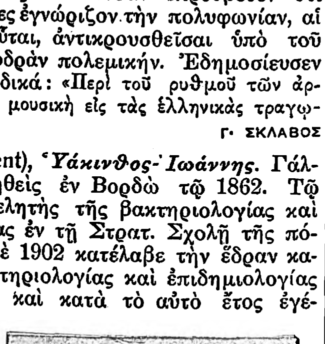

Ὑάκινθος Βενσάν.

καὶ ἐπιδημιολογίας τοῦ στρατοῦ, μέλος τοῦ ἀνωτάτου συμβουλίου τῆς δημοσίας ὑγιεινῆς τῆς Γαλλίας, ἀντιπρόεδρος τοῦ συμβουλίου τῆς ὑγιεινῆς τοῦ νομοῦ Σηκουάνα, μέλος πάντων τῶν ἀνωτάτων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν συμβουλίων, ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς ἀκαδημίας τοῦ Βελγίου, μέλος τῆς γαλλικῆς Ἰατρικῆς ἀκαδημίας καὶ ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τῆς Λεγεῶνος τῆς τιμῆς.

Ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν, αἵτινες ἐπέδρασαν ἐπὶ πλείστων ἰατρικῶν ζητημάτων, ἀναφέρομεν τὰς ἐπὶ τῆς ἀπ' αὐτοῦ κληθείσης νόσου «*κυνάγχης τοῦ Βενσὰν*» (1896)· ἐπὶ τοῦ προληπτικοῦ ἐμβολιασμοῦ τοῦ κοιλιακοῦ τύφου καὶ τῶν παρατύφων καὶ κατ' ἐπέκτασιν ἐπὶ τῆς χολέρας καὶ ἐπὶ τῆς ἐκ μικροβίων δυσεντερίας· τὴν μέθοδον θεραπευτικῆς ἢ προληπτικῆς ἀντισηψίας τῶν μεμολυσμένων ἢ ἀπειλούντων μόλυνσιν τραυμάτων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς χρήσεως τοῦ ὑποχλωριώδους ἀσβεστίου, καὶ τέλος τὴν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ G. Stödel παρασκευὴν ὀροῦ κατὰ τῆς ἀεριώδους γαγγραίνης. Πλεῖσται ἄλλαι πρωτότυποι ἐργασίαι τοῦ Βενσὰν ἀναφέρονται ἐπὶ τῶν γαστροπαθειῶν, ἐπὶ τῆς διαγνωστικῆς τῶν μολυσματικῶν νόσων (ἀντίδρασις Βενσάν), ἑλομιάνσεων, νόσων τῶν τροπικῶν χωρῶν, ἐπὶ τοῦ παθογόνου φορέως τῆς νόσου τῆς Madura, ἐπὶ τῆς αἱμολυσίνης, ἀντισηψίας κλπ.

Τῷ 1922 ὁ Βενσὰν ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν ἐν τῷ τμήματι τῆς παθολογίας καὶ χειρουργικῆς εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Laveran. Ο. Ρ.

Βὲν-Σέγκ. Κινέζος ζωγράφος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος μ.Χ. Διεκρίθη εἰς τὴν ζωηρὰν ἀναπαράστασιν τῆς φύσεως, τὴν ἀκρίβειαν τοῦ σχεδίου καὶ τὴν ἐντέλειαν τοῦ χρωματισμοῦ. Ὀνομαστὸν ἔργον του εἶναι «Ὁ γέρανος». Ι. Μ. Π.

Βενσὲν (Vincennes)· βλ. Βιγκένναι.

Βὲν-Σὲν-Μίγκ. Ὀνομαστὸς Κινέζος ζωγράφος, ποιητὴς καὶ καλλιγράφος (1480—1559). Ἄξιαι ἰδιαιτέρας μνείας θεωροῦνται αἱ ἐπὶ μεταξίνων ὑφασμάτων διὰ σινικῆς μελάνης ἀπεικονίσεις «μπαμποῦ», τὰς ὁποίας κατέλιπε. (Πρβλ. *R. Petrucci:* Les peintres chinois, Paris). Ι. Μ. Π.

Βενσέσλας ἢ ***Βενσεσλάβος***· βλ. Βεγκέσλαος.

Βένσοβιτς (Wenssowitsch), ***Ἰβὰν Φεδόροβιτς***. Ρῶσσος ἰατρὸς (1769—1811). Ἐσπούδασε τὸ πρῶτον φιλοσοφίαν καὶ νομικήν, εἶτα δὲ ἰατρικὴν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Μόσχας. Τῷ 1805 ἐγένετο ἔκτακτος καὶ τῷ 1808 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἀνατομίας καὶ φυσιολογίας. Ἐδημοσίευσε πραγματείας φυσικο-ἰατρικὰς ἐκ μεταφράσεως, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς λατινικῆς καὶ τῆς γερμανικῆς. Ο. Ρ.

Βὲντ (Wendt), ***Ἕρμαν***. Γερμανὸς ψυχίατρος (1832—1896), διατελέσας διευθυντὴς τοῦ Θεραπευτηρίου ψυχικῶν νόσων τῶν Allemberg καὶ Schwetz. Ἐδημοσίευσε πραγματείας ἀναγομένας εἰς τὸν κλάδον του. Ο. Ρ.

— **Βὲντ** (Wendt), ***Ἕρμαν-Φρειδερῖκος***. Γερμανὸς ὠτολόγος (1838—1875), διατελέσας ἔκτακτος καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Λειψίας.

— **Βὲντ** (Wendt), ***Ἰωάννης***. Γερμανὸς ἰατρὸς (1777—1845). Ἐσπούδασεν ἐν Ρώμῃ καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1797. Τῷ 1811 διωρίσθη εἰς Μπρεσλάου ἔκτακτος καθηγητὴς καὶ μυστικοσύμβουλος καί, μετὰ δύο ἔτη, τακτικὸς καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, διατελέσας ἅμα καὶ διευθυντὴς διαφόρων ἰατρικῶν ἱδρυμάτων. Ὑπῆρξε μέλος ἐπιστημονικοῦ κολλεγίου καὶ ἐδημοσίευσε μέγαν ἀριθμὸν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν, ἐξ ὧν ἀναφέρομεν: «Ueber chir. Heilmittellehre» (Μπρεσλάου 1811), «Die Hilfe bei Vergiflungen und bei den verschied. Arten des Scheintodes» (1818), «Die Kinderkrankheiten systematisch dargestellt», (Μπρεσλάου καὶ Λειψία 1822) κλπ. Ο. Ρ.

— **Βὲντ** (Wendt), ***Ἰωάννης-Χριστιανὸς-Γουλιέλμος***. Δανὸς ἰατρὸς (1778—1838) καὶ συγγραφεὺς ἀξιόλογος. Διατελέσας ἀρχίατρος τοῦ ἐν Κοπεγχάγῃ νοσοκομείου «Afmindelig», ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὸν καταρτισμὸν τῆς δανικῆς στρατιωτικῆς φαρμακοποιίας καὶ τὴν ἀνέγερσιν στρατιωτικῶν ἐν τῇ χώρᾳ νοσοκομείων. Ο. Ρ.

— **Βὲντ** (Wendt) ***Φρειδερῖκος φὸν*** — (1738—1818). Ἐσπούδασεν ἐν Χάλλῃ καὶ εἶτα ἐν Γοτίγγῃ, ἔνθα καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1762. Τῷ 1778 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς ἐν Ἐρλάγκῃ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Schreder ἐγένετο πρόεδρος τῆς γερμανικῆς Ἀκαδημίας τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Συνέγραψε: «Observationes de pleuritide et peripneumonia» (Γοτίγγη 1779), «Historia tracheotomiae nuperrimae administratae» (Μπρεσλάου 1774), κλπ. Ο. Ρ.

— **Βὲντ** (Wendt) ***Χὰνς-Χίνριχ***. Γερμανὸς θεολόγος γεννηθεὶς ἐν Ἀμβούργῳ (1853—1928). Καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Γοτίγγης, τῆς Ἀϊδελβέργης καὶ ἀπὸ τοῦ 1893—1928 τῆς Ἰέννης. Τὰ κυριώτατα τῶν ἔργων του εἶναι: «Die Begriffe Fleisch und Geist in biblischen Spraggebrauch» (1878), «Ὑπόμνημα εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων» ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ὑπομνημάτων τοῦ Meyer (θ' ἔκδ. 1913), «Johannesevangelium» (1900), «Lehre Jesu» (δίτομον, β' ἔκδ. 1901), «System der christlichen Lehre» (β' ἔκδ. 1920). Π. Ι. Μ.

βέντα (τὰ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας γλώσσης ἀπαντῶν εἰς τρεῖς σημασίας: 1) ἀντιστοίχως πρὸς τὸν ὅρον *ὀρθωτῆρες τῆς κέρκου* («βέντα τῆς ράντας») τοῦ ἐπισήμου ὀνοματολογίου· 2) πρὸς τὸν *ἐπίτονοι τοῦ προβόλου* ἢ τοῦ *δορατίου* («βέντα τοῦ μπομπρέσου» ἢ τοῦ «μπαστουνιοῦ»)· 3) πρὸς τὸν *ὀρθωτῆρες τῶν ἐπωτίδων* («βέντα τῶν καπονιῶν»). Σ. Ε. Λ.

βεντάλια (ἡ) ἢ ***βεντάγια***· βλ. ριπίδιον.

— *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας γλώσσης, σημαίνων τὴν κατὰ τὴν *ὀξυτέραν ἐγγυτάτην ἱστιοδρομίαν* κερούλκησιν ἐν εὐδίᾳ. Κερουλκοῦνται πρὸς τοῦτο αἱ μεγάλαι κεραῖαι, ὡς καὶ αἱ τῶν δολώνων, ὅσον τὸ δυνατὸν πλειότερον, ἕως ὅτου δηλαδὴ πιέσωσιν αὗται τοὺς ἐπιτόνους, τὰς δὲ τῶν ἀνωτέρων ἱστίων κατά τι ὀλιγώτερον ἐκείνων, εἰς τρόπον ὥστε τὸ σύνολον τῶν κεραιῶν τοῦ πετάσματος, ἀπὸ τῆς ἱστοπέδης ὁρώμενον, νὰ φαίνεται ὡς ὁ σκελετὸς ριπιδίου, μόλις ἀνοιγομένου. Ἀντίστοιχος ὅρος, ἐπίσημος ἢ ξενικός, δὲν ὑπάρχει. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βέντεκιντ (Wedekind), ***Ἀντώνιος-Χριστιανός***. Γερμανὸς ἱστορικὸς (1763—1845). Ἐμελέτησε τὰ ἀρχεῖα τῆς μονῆς τοῦ Λύνεμπουργ καὶ συνέγραψε: «Τὰ κοσμοϊστορικὰ ἀπομνημονεύματα» (ἐν Λύνεμπουργ, 1845) καὶ τὸ «Ἐγχειρίδιον ἱστορίας τοῦ κόσμου καὶ τῶν λαῶν» (ἔργον δίτομον ἐκδοθὲν ἐν Λύνεμπουργ τῷ 1814, γ' ἔκδ. τῷ 1824). Ὡς ἔργα περιωπῆς θεωροῦνται ἐπίσης «Τὸ χρονολογικὸν ἐγχειρίδιον τῆς νεωτέρας ἱστορίας» (2 τόμ. ἐν Λύνεμπουργ, 1816), τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Die Eingänge der Messen» (ἐν Λύνεμπουργ, 1815) καὶ ἡ «Tabula Waldemari, primi Regis Daniae» (ἐν Λύνεμπουργ, 1817). Ὁ Βέντεκιντ ὥρισε καὶ βραβεῖον ἐκ χιλίων χρυσῶν ταλήρων, ὅπερ διανέμεται εἰς τοὺς συγγραφεῖς δοκίμων πραγματειῶν, ἀναφερομένων εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Γερμανίας. Α. Δ.

— **Βέντεκιντ** (Wedekind), ***Γεώργιος-Γουλιέλμος, βαρῶνος φὸν***—. Περιώνυμος Γερμανὸς δασολόγος, υἱὸς τοῦ ἰατροῦ Γεωργίου-Χριστιανοῦ Γκοττλήμπ Βέντεκιντ (1796—1856). Ἐκ τῶν πολυαρίθμων αὐτοῦ πραγματειῶν αἱ κυριώτεραι εἶναι: «Versuch einer Forstverfassung im Geiste der Zeit» (1821), «Anleitung zur Forstverwaltung und zum Forstgeschäftsbetriebe» (1831), «Umriss der Forstwissenschaft für Staatsbürger und Staatsgelehrte» (1838). Α. Δ.

— **Βέντεκιντ** (Wedekind), ***Ἔρικα***. Διάσημος Γερμανὶς ἀοιδός, γεννηθεῖσα εἰς Ἀννόβερον τῷ 1869. Διεκρίθη ὡς ἐλαφρὰ ὑψίφωνος εἰς τὸ μελόδραμα τῆς Δρέσδης καί, ἀργότερον, τοῦ Βερολίνου. Ἐτιμήθη δὲ διὰ τοῦ τίτλου τῆς «ἀοιδοῦ τοῦ Μεγάλου Δουκὸς τῆς Ἕσσης». Γ. Σ.

— **Βέντεκιντ** (Wedekind), ***Φράγκ***. Γερμανὸς ἠθοποιὸς (1864—1918) καὶ συγγραφεὺς σειρᾶς δραμάτων, ἐν οἷς συνδυάζει κατὰ τρόπον λίαν χαρακτηριστικὸν μεγάλην τραγικότητα καὶ κωμικότητα. Ἐκ τῶν ἔργων του θεωροῦνται δοκιμωτάτης τέχνης τὰ ἑξῆς: «Ἡ ἀφύπνισις τῆς ἀνοίξεως», «Τὸ πνεῦμα τῆς Γῆς», «Ὁ μαρκήσιος φὸν Κάϊτ», «Ἡ πυξὶς τῆς Πανδώρας», «Χιντάλλα», «Ἔτσι εἶναι ἡ ζωή», «Φραγκίσκα», «Σαμψών». Ὁ Βέντεκιντ εἶναι γνωστὸς καὶ ὡς ποιητὴς καὶ ὡς διηγηματογράφος. Α. Δ.

Βέντελ (Wedel) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ πρωσσικῇ Σιλεσίᾳ παρὰ τὸν Ἄλβιν. Φημίζεται διὰ τοὺς κήπους της καὶ τὰ ἐργοστάσιά της, ἐν οἷς κατασκευάζονται ἔργα γλυπτικῆς. Κάτ. 6.200. Α. Δ.

Βέντελ (Wedel), ***Κάρολος, δοὺξ*** —. Πρῶσσος στρατηγὸς (1842—1919). Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον ὑπηρέτησεν ἐν τῷ ρωσικῷ στρατῷ. Ἀπὸ τοῦ 1892—1894 ἐχρημάτισε πρεσβευτὴς τῆς Γερμανίας ἐν Στοκχόλμῃ, εἶτα δὲ προσελήφθη εἰς τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ αὐτοκράτορος ὡς ὑπασπιστὴς αὐτοῦ. Τῷ 1897 προήχθη εἰς στρατηγὸν τοῦ ἱππικοῦ καὶ διοικητὴν τοῦ Βερολίνου. Τῷ 1899 ἐστάλη ὡς πρεσβευτὴς εἰς Ρώμην καὶ τῷ 1902 εἰς Βιέννην. Ἀπὸ τοῦ 1907—1914 ὑπῆρξε διοικητὴς τῆς Ἀλσατίας καὶ Λωρραίνης. Α. Δ.

— **Βέντελ** (Wedel), ***Μπότο, κόμης***—. Γερμανὸς διπλωμάτης, ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1862. Τῷ 1904 ἐστάλη γενικὸς πρόξενος τῆς Γερμανίας ἐν Βουδαπέστῃ, τῷ 1907—1910 διετέλεσε πρεσβευτὴς τῆς Πρωσσίας ἐν Βαϊμάρῃ, τῷ δὲ 1916—1919 πρεσβευτὴς τῆς Γερμανίας ἐν Βιέννῃ. Α. Δ

Βεντὲλ (Vedel), ***Δομίνικος-Ὁνώριος-Μάριος-Ἀντώνιος***. Γάλλος στρατηγὸς (1771—1848). Κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν ἀπὸ τοῦ 13ου ἔτους τῆς ἡλικίας του καὶ μετέσχεν εἰς τὰς ἐκστρατείας τῆς Κορσικῆς, τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ Τυρόλου. Διακρι-

Digitized by Google

θεὶς ἐπ' ἀνδραγαθίᾳ εἰς σειρὰν μαχῶν κατὰ τὰς ἐκστρατείας τοῦ Ναπολέοντος, προήχθη εἰς διοικητὴν μεραρχίας καὶ ἐπαρασημοφορήθη. Ὁ Βεντέλ, ἅμα τῇ ἐπανόδῳ τοῦ Ναπολέοντος ἐκ τῆς νήσου Ἔλβας, προσεχώρησεν εἰς αὐτόν, ἕνεκα δὲ τούτου, μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Βατερλώ, ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Μπαγιέ, ὁπόθεν ἐξῆλθε, θεωρηθεὶς ὑπὸ τῶν Βουρβόνων ἀκίνδυνος διὰ τὴν ἀσφάλειάν των. Τῷ 1830 ὅμως καθῃρέθη τοῦ ἀξιώματός του. Συνέγραψε: «Πραγματεία ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ἐν Ἱσπανίᾳ ἐπιχειρήσεων κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον 1808». Κ. Ι. Ν.

Βέντελερ (Wendeler), ***Παῦλος.*** Γερμανὸς γυναικολόγος-μαιευτὴρ γεννηθεὶς τῷ 1860 ἐν Berstein. Συνέγραψε: «Περὶ ἐμβρυϊκῆς διαπλάσεως τῶν φαγωγῶν καὶ ᾠοθηκῶν, ὡς καὶ τῆς φυσιολογίας αὐτῶν», «Περὶ ἱστογενέσεως καὶ διαμορφώσεως τῶν νεοπλασιῶν τῶν ᾠοθηκῶν» καὶ «Περὶ κακοήθων ὄγκων τῶν ᾠοθηκῶν, καὶ μεταστάσεως αὐτῶν». Ο. Ρ.

Βεντελίκι (Vedelicki ἢ Vedelicius), ***Πέτρος.*** Περιώνυμος Πολωνὸς ἰατρὸς (1485—1543), γνωστὸς ἰδίως ὑπὸ τὸ ἐκλατινισμένον κύριον ὄνομά του *Petrus.* Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Κρακοβίας, δὶς ἐκλεγεὶς πρύτανις. Μετέφρασεν εἰς τὴν λατινικὴν τὰ ἀκόλουθα ἔργα τοῦ Ἱπποκράτους «Praesagiorum libri III», «De moribus vulgaribus libri VII». Αἱ μεταφράσεις του αὗται εἶναι αἱ πρῶται γενόμεναι, ἐπὶ μακρὸν παραμείνασαι κλασσικαὶ διὰ τὰς πολωνικὰς σχολάς. Ο. Ρ.

Βέντεν (Wenden) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Λεττονίας, βορειοανατολικῶς τῆς Ρίγας, μεθ' ἧς συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Ὀνομάζεται ἐπίσης *Τσέσις* (Cesis). Κάτ. 8047. Πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἀνῆκεν εἰς τὴν ρωσικὴν ἐπαρχίαν τῆς Λιβονίας.

— *[Φιλοτελ.]* Ἡ Βέντεν ἐξέδωκε τὸ 1862 ἰδιαίτερα γραμματόσημα, τὰ ὁποῖα ἐξηκολούθησε χρησιμοποιοῦσα μέχρι τοῦ 1880. Τῷ 1901 ἐξέδωκεν ἀκόμη ἓν γραμματόσημον τῶν δύο καπικίων, τὸ ὁποῖον ἔφερε ρωσικὴν ἐπιγραφήν, ἐνῷ τὰ ἄλλα προηγηθέντα, δέκα τὸν ἀριθμόν, εἶχον γερμανικὰς τοιαύτας. Ἡ ἐμπορική των ἀξία εἶναι ἀρκετὰ σημαντική, μολονότι τὸ πλεῖστον τῶν χρησιμοποιηθέντων γραμματοσήμων αὐτῶν δὲν ἔχει σφραγῖδα, ἀλλ' εἶναι διαγεγραμμένον διὰ μελάνης μὲ κοινὴν γραφίδα. Ε. Φ. Ε.

Βεντενὰ (Ventenat), ***Στέφανος-Πέτρος.*** Γάλλος βοτανολόγος (1757—1808). Συνέγραψε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Πίναξ τοῦ φυτικοῦ βασιλείου», «Κῆπος τῆς Μαλμαιζόν», «Κανόνες Βοτανικῆς», «Ἐκλογὴ φυτῶν». Κ. Ι. Ν.

βεντενάτη (ἡ) (Ventenata) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν.* Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 25 εἴδη, ἄτινα εἶναι πόαι μονοετεῖς καὶ ἰθαγενεῖς τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Παρ' ἡμῖν ἀπαντῶσι δύο εἴδη: *βεντενάτη ἡ ἀμφίβολος* (Ventenata dubia) καὶ *βεντενάτη ἡ ἰσχνὴ* (Ventenata macra). Δ. Ν. Π.

Βεντένσκυ. —1) ***Ἀλέξανδρος Ἰβάνοβιτς.*** Ρῶσος φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1856. Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Πετρουπόλεως, συνέγραψε δὲ τὰ ἑξῆς ἔργα: «Δοκίμιον νέων βάσεων τῆς θεωρίας τῆς ὕλης ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς κριτικῆς φιλοσοφίας» (1888), «Περὶ τῶν μορφῶν τῆς θρησκείας καὶ τῶν σχέσεων ταύτης πρὸς τὴν γνῶσιν» (1894), «Ἡ ἐξέλιξις τῆς φιλοσοφίας ἐν Ρωσίᾳ» (1898).

—2) ***Εἰρήναρχος Ἰβάνιτς.*** Γνωστὸς Ρῶσος κριτικὸς (1813—1855) καὶ ὁ ἄριστος τῶν μεταφραστῶν τῶν Ἄγγλων συγγραφέων εἰς τὴν ρωσικήν.

—3) ***Νικόλαος Ἰβάνιτς.*** Καθηγητὴς τῆς φυσιολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Πετρουπόλεως κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Συνέγραψε πολλὰ ἔργα. Π. Λ.

Βέντεπιλς (Wentepils). Λεττονικὴ ὀνομασία τῆς πόλεως Βιντάου (βλ. λ.).

Βέντερ (Vedder), ***Ἠλίας.*** Ἀμερικανὸς ζωγράφος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἐκπαιδευθεὶς ἐν Παρισίοις καὶ Ρώμῃ. Τῷ 1865, ἐπιστρέψας ἐξ Ἰταλίας εἰς Νέαν Ὑόρκην, ἰδιαιτέραν πατρίδα του, ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Ἐκ τῶν πινάκων αὐτοῦ διεξαίρονται ἰδίᾳ: «Ὁ νεαρὸς Μαρσύας», «Ἡ Κυμαία Σίβυλλα», «Ἡ Ναυσικᾶ» καὶ «Ὁ ἁλιεὺς καὶ τὰ φαντάσματα». Α. Δ.

βεντέττα (ἡ) (vendetta). Ἰταλικὴ λέξις σημαίνουσα *«ἐκδίκησις»* καὶ χρησιμεύουσα διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν κατάστασιν τῆς ἐχθρότητος, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ μία προσβολὴ ἢ εἷς φόνος, καὶ ἥτις ἐπεκτείνεται καὶ μεταβιβάζεται εἰς ὅλους τοὺς συγγενεῖς τοῦ θύματος. Ἡ βεντέττα εἶναι κυρίως ἔθιμον τῆς Κορσικῆς, τὸ ὁποῖον ἐπεξετάθη καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, ἐπικρατοῦν ἰδίως ἐν Σικελίᾳ (Βλ. λ. ἐκδίκησις *[Κοινων.]*). Μ. Δ. Β.

βέντζα (ἡ) *[Βοτ.]* κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ροῦς ὁ κότινος.*

Βέντζα *[Παραλ. Γεωγρ.].* Μία τῶν νησίδων αἱ ὁποῖαι, μεταξὺ ΝΔ ἄκρας τῆς Ὕδρας καὶ τῶν Σπετσῶν, σχηματίζουσι τὴν συστάδα *Τρίκκερι.* Ἑνοῦται δὲ ἡ νησὶς *Βέντζα* (πλάτ. 37° 11' 1/4 Β, μῆκ. 23° 22' 1/4 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1525: Hydra, Spetzai and Dhoko islands) πρὸς τὴν παρακειμένην αὐτῇ *Διsάκι,* δι' ὑφαλισθμοῦ 2 ὀργυιῶν. Σ. Ε. Λ.

Βέντζελος βλ. Βεγκέσλαος.

«Βεντζντιγυὰτ» (ἡ) (Wedjdiyât). Τίτλος συλλογῆς ἐρωτικῶν ποιημάτων τοῦ Ἄραβος ποιητοῦ Ἀμπούλ-Μοτζχαφὰρ Μοχαμμὲντ-ἐλ-Ἀμπιβάρντι. Α. Δ.

βεντιλάγγο (τὸ) (Ventilangum) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ραμνοειδῶν.* Εἶναι δενδρύλλια ἀναρριχητικὰ καὶ σπανιώτερον δένδρα μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, ᾠοειδοεπιμήκη, ἀκέραια ἢ πολυοδοντωτά. Τὰ ἄνθη εἶναι μικρά, εὑρίσκονται εἰς τὰ ἄκρα τῶν κλάδων ἢ εἰς τὰς μασχάλας τούτων καὶ εἶναι κατὰ στάχυς διατεταγμένα. Ὁ κάλυξ ἀποτελεῖται ἐκ πέντε πετάλων. Οἱ στήμονες εἶναι πέντε καὶ ἑνοῦνται κατὰ τὴν βάσιν των. Ὁ καρπὸς εἶναι σφαιρικὸς καὶ περικλείει ἓν μόνον σπόριον. Τὸ γένος περιλαμβάνει δώδεκα περίπου εἴδη, ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Βεντιλὲν (Ventilègne) *[Παραλ. Γεωγρ.].* Κόλπος τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Κορσικῆς (Golfe de Ventilègne: πλάτ. 41°25 Β, μῆκ. 9°06' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 429: Cape Feno to Lava bay) διανοιγόμενος μεταξὺ τῆς φερωνύμου ἄκρας, ἀποτελούσης τὴν νοτίαν ἐσχατιὰν τοῦ ἀκρωτηρίου Τέστα ντὶ Γκάττο, καὶ τῶν δυτικῶν κλιτύων τῆς χερσονησιζούσης προβολῆς Μασσὶφ ντὲ λὰ Τρινιτέ. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσι τρεῖς ὅρμοι: *Πίσσιο Κάνε* (Piscio Canne) ὁ δυτικός, *Βεντιλὲν* ὁ μέσος, ἔχων εἰς τὸν μυχόν του λιμνοθάλασσαν ἐπώνυμον αὐτῷ καὶ τροφοδοτουμένην ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ ὁμωνύμου, καὶ *Στάνιολο* ὁ νότιος. Μεταξὺ τῶν δύο τελευταίων συστὰς νησίδων Τοννάρα ὀνομαζομένη καὶ ἔχουσα θυννοσκοπεῖα. Σ. Ε. Λ.

Βεντιμὶλ-*ντὺ-Λοὺκ* (Vintimille du Luc). Ἀρχαία οἰκογένεια τῆς Προβηγγίας καταγομένη ἐκ τῆς πόλεως Βεντιμίλλια (βλ. λ.), ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθον οἱ κόμητες τῆς Μασσαλίας καὶ εἷς κλάδος, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὸ ὄνομα τῶν *Λασκάρεων.* Τὰ κυριώτερα μέλη ταύτης εἶναι τὰ ἑξῆς:

— 1) ***Ἰάκωβος, κόμης ντὲ Βεντιμὶλ-ντὺ Λούκ.*** Λογογράφος καὶ δικαστικὸς γεννηθεὶς ἐν τῇ ἑλληνικῇ νήσῳ Κῷ (1512—1582). Κατήγετο ἐκ μητρὸς ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως Παλαιολόγων, μετὰ δὲ τὸν φόνον τοῦ πατρός του, κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ρόδου, παρελήφθη ὑπὸ τῆς οἰκογενείας τῶν ντὲ Μωζέλ, ἣν ἠκολούθησεν εἰς Γαλλίαν. Εἰκοσαετὴς μετέσχε τῆς κατὰ τοῦ Ἀλγερίου ἐκστρατείας τῶν Γάλλων, μετὰ τὴν ἐπάνοδον του δὲ ὠνομάσθη σύμβουλος ἐν τῷ κοινοβουλίῳ τῆς Βουργουνδίας. Εἶναι κυρίως γνωστός, διότι χάρις εἰς αὐτὸν προελήφθη ἡ εἰς Βουργουνδίαν ἐπέκτασις τῶν σφαγῶν τῆς νυκτὸς τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Carmen Saturnalitium», «De victoria navali Cristianorum adversus Turcos» καὶ μετέφρασεν ἐπιτυχῶς ἀρχαίους Ἕλληνας συγγραφεῖς. —Ω.

— 2) ***Κάρολος - Φραγκῖσκος, κόμης ντὲ Βεντιμὶλ-ντὺ-Λούκ.*** Γάλλος διπλωμάτης (1653—1740). Ἐχρημάτισε κατ' ἀρχὰς ἀξιωματικὸς τοῦ ἱππικοῦ καὶ μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ βραχίονός του εἰς τὴν μάχην τοῦ Κασσέλ, τῷ 1677, ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ. Τῷ 1708 διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ κατόπιν ἐν Βιέννῃ. Ἐπροστάτευσε τὸν Ρουσσώ, ὁ ὁποῖος τῷ ἀφιέρωσεν ὀνομαστὴν ᾠδήν. Μ. Δ. Β.

Βεντιμίλια: *Ὁ συνοριακὸς σιδηροδρομικὸς σταθμός.*

— 3) ***Κάρολος - Γάσπαρ ντὲ Βεντιμὶλ-ντὺ-Λούκ.*** Ἀρχιεπίσκοπος Παρισίων (1655-1746) κατὰ τὴν περίοδον τῶν ἀγώνων κατὰ τοῦ Ἰανσενισμοῦ. Ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς ἐπίσκοπος Μασσαλίας καὶ κατόπιν ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Αἰξ. Ὑπεστήριξε τὴν ἐγκύκλιον τοῦ πάπα τὴν ἀναφερομένην εἰς τὸ δόγμα τοῦ μονογενοῦς, προκαλέσας σφοδρὰς συζητήσεις ἐν τῇ Βουλῇ καὶ καταχραυγὴν τοῦ κλήρου του. Ὁ αὐτὸς ἐπίσκοπος ἔκλεισε τὸ νεκροταφεῖον τοῦ Σαὶν-Μεντάρ, ὅπου ἐλέγετο ὅτι ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ διακόνου Πάριδος ἐγίνοντο θαύματα. Μ. Δ. Β.

—4) ***Ἰωάννης - Βαπτιστὴς - Φῆλιξ - Ουμβέρτος, μαρκήσιος ντὲ Βεντιμὶλ - ντὺ - Λούκ.*** Γάλλος στρατιωτικὸς (1720—1775), γνωστὸς κυρίως διότι συνήνεσε νὰ νυμφευθῇ τῷ 1739 τὴν ἐρωμένην τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ' *Παυλῖναν ντὲ Μαγὺ* (βλ. κατ.), ἥτις ἦτο ἤδη ἔγγυος ἐκ τοῦ βασιλέως. Τῷ 1745 οὗτος ἐγένετο ἐπιτελάρχης, τῷ δὲ 1759 ὑποστράτηγος ἐν τῷ γαλλικῷ στρατῷ.

—5) ***Παυλίνα-Εὐτυχία ντὲ Μαγύ,*** *κόμησσα ντὲ Βεντιμίλ.* Σύζυγος τοῦ προηγουμένου, ἀποθανοῦσα τῷ 1741. Αὕτη εὑρίσκετο ἔγκλειστος εἰς μοναστήριον, ὅτε ἡ ἀδελφή της, ἡ περίφημος *Λουΐζα-Ἰουλία κόμησσα ντὲ Μαγύ,* ἐγένετο εὐνοουμένη τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ', συνέλαβε δὲ ἔκτοτε, ὡς φαίνεται ἔκ τινος ἐπιστολῆς της, τὴν ἰδέαν νὰ καταστῇ μὲ τὴν σειράν της καὶ αὐτὴ ἐρωμένη τοῦ βασιλέως. Τὸ ὄνειρόν της ἐπραγματοποιήθη μετὰ διετίαν, χάρις εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ἀδελφήν της Λουΐζαν, ἥτις, ἀντιλαμβανομένη ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ βασιλέως ἐπιρροή της ἐξησθένει πρὸς ὄφελος τῆς ἀντιζήλου της κυρίας Ἀμελό, ἔρριψε τὴν Παυλίναν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ βασιλέως (βλ. λ. Μαγὺ *Λουΐζα - Ἰουλία*). Ἡ Παυλίνα ἦτο μετρίως ὡραία, ἀλλ' εἶχε σῶμα εὐγραμμον. Ἔχουσα χαρακτῆρα ὑπερήφανον, ἄπληστον καὶ ἐκδικητικόν, προσεπάθησε νὰ ἀσφαλίσῃ ὑπὲρ ἑαυτῆς μόνον τὴν βασιλικὴν εὔνοιαν, ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς, ἐδέησε δὲ νὰ διαμοιρασθῇ ταύτην μετὰ τῆς Λουΐζας, ὡς καὶ μετὰ τῆς ἄλλης ἀδελφῆς της *δουκίσσης ντὲ Λωραγκαί.* Τῷ 1839 κατέστη ἔγκυος καὶ ὁ βασιλεὺς ἐνύμφευσεν αὐτὴν μὲ τὸν *Ἰωάννην ντε Βεντιβίλ,* ὁ γεννηθεὶς δὲ υἱός της ὡμοίαζε τόσον πρὸς τὸν Λουδοβίκον ΙΕ', ὥστε ἐν τῇ Αὐλῇ ὠνομάζετο κοινῶς *«Ἡμι - Λουδοβῖκος»* (Demi-Louis). —Ω.

— **Βεντιμὶλ** (Vintimille), ***Αὐγουστῖνος Λάσκαρις,*** *μαρκήσιος ντὲ—.* βλ. λ. Λάσκαρις *Αὐγουστῖνος.*

— **Βεντιμὶλ-*Λάσκαρις-Καστελὰρ*** (Vintimille-Lascaris-Castelard), ***Παῦλος ντὲ —.*** Ἀπόγονος τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας τῶν Λασκάρεων γεννηθεὶς τῷ 1560. Τῷ 1636 ἐξελέγη μέγας μάγιστρος τοῦ τάγματος τῶν ἱπποτῶν τῆς Μάλτας καὶ διετέλεσε τοιοῦτος μέχρι τοῦ θανάτου του (1657). Ὢν ἀνὴρ τολμηρὸς καὶ δραστήριος, διεχειρίσθη δεξιῶς τὸ ἀξίωμά του, πολεμῶν διαρκῶς κατὰ τῶν πειρατῶν τῆς Β. Ἀφρικῆς καὶ κατὰ τοῦ σουλτάνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου, ἀμυνόμενος τῶν συμφερόντων τοῦ τάγματός του, περιήρχετο εἰς συχνὰς προστριβὰς μετὰ τῶν ἰσχυρῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἱσπανίας καὶ μετ' αὐτοῦ ἔτι τοῦ πάπα. Συνεπλήρωσε τὴν ὀχύρωσιν τῆς Μάλτας καὶ τῶν ἐξαρτωμένων νησίδων διὰ τῆς ἀνεγέρσεως νέων φρουρίων, ἐνίσχυσε τὸν στόλον του καὶ ηὔξησε τὸν στρατὸν τῆς νήσου διὰ τῆς στρατολογίας καὶ ἐκγυμνάσεως ἅπαντος τοῦ ἄρρενος πληθυσμοῦ αὐτῆς, ἐνῷ συγχρόνως ἐφρόντισε διὰ τὴν ἐμπορικὴν καὶ ναυτικὴν πρόοδον τῶν ὑπηκόων του καὶ τὴν μόρφωσιν αὐτῶν ἐν γένει, ἱδρύσας πρὸς τοῦτο μεγάλην βιβλιοθήκην ἐν Μάλτᾳ. Ἀλλὰ κυρίως ἀξιομνημόνευτος εἶναι ἡ ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς διοικήσεώς του συμμετοχὴ τῶν ἱπποτῶν τῆς Μάλτας εἰς τὸν ἀρξάμενον τῷ 1645 πόλεμον μεταξὺ Βενετῶν καὶ Τούρκων, ἕνεκα τῆς ἐπιδρομῆς τῶν τελευταίων τούτων κατὰ τῆς Κρήτης. Ἐπανειλημμέναι ἐκ Μάλτας ἀποστολαὶ ἐνίσχυσαν τοὺς Βενετοὺς εἰς τὴν ἀπέλπιδα ἄμυναν τοῦ Χάνδακος (νῦν Ἡρακλείου), ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου αἱ γαλλέραι τῶν ἱπποτῶν ἐναυμάχουν μετὰ τῶν βενετικῶν κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου καὶ τῶν πειρατικῶν τῆς Ἀφρικῆς μέχρι πέρατος τοῦ πολέμου τοῦ στοιχίσαντος εἰς τὴν Βενετίαν τὴν ἀπώλειαν τῆς Κρήτης (1669). Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βεντιμίλλια (Ventimiglia) *[Παραλ. Γεωγρ.].* Πόλις της ἰταλικῆς Κυανῆς Ἀκτῆς (πλάτ. 43°46', μῆκ. 7° 36', χάρτ. ἀγγλ. 3220: Cape Ferat to Bordighera), πρωτεύουσα ὁμωνύμου δήμου ἐν τῷ νομῷ τῆς Ἱμπερίας ἐν Λιγουρίᾳ. Κεῖται μεταξὺ τῆς ἰταλικῆς πόλεως Σὰν Ρέμο καὶ τῆς γαλλικῆς Μαντόν, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Νικαίας (Nice)—Γενούης καὶ εἰς πέντε χιλιόμετρα ἀνατολικῶς τῶν γαλλοϊταλικῶν συνόρων. Ὡς ἐκ τῆς τοιαύτης θέσεώς του ὁ σιδηροδρομικὸς αὐτῆς σταθμὸς ἐν San Ago-

Digitized by Google

stino λογίζεται συνοριακὸς τελωνειακὸς τοιοῦτος. Κάτ. 14.690.

Ἡ πόλις χωρίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ρόγια εἰς δύο τμήματα· καὶ τὸ μὲν δυτικόν, μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Πούντα ντέλλα Ρότσια καὶ τοῦ Φιοῦμε Ρόγια (Fiume Roja) ἐπέχει τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαίου *Ἀλβίου Ἰντελμελίου* (βλ. λ. Ἀλβίγγαυνον), τὸ δὲ δεύτερον, τὸ νεώτερον, καὶ *Σὰν Ἀγκοστῖνο* ὀνομαζόμενον, κεῖται ἀνατολικῶς τοῦ ποταμοῦ, τοῦ ὁποίου δύο γέφυραι, μία λιθίνη πεντάτοξος καὶ ἄλλη σιδηρᾶ παρὰ τὸ στόμιον, συνδέουσι τὰ δύο τῆς πόλεως τμήματα. Ἐν τῇ παλαιᾷ πόλει ὁ καθεδρικὸς ναὸς Σὰν Μικκέλε, τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, καὶ ἕτερος γοτθικοῦ ρυθμοῦ, ἐπὶ δὲ τοῦ μαστοῦ τοῦ προμηνισθέντος ἀκρωτηρίου, φρούριον μεσαιωνικὸν μετατραπὲν ἤδη εἰς στρατῶνας. Ἡ κυρία τῆς πόλεως βιομηχανία εἶναι ἐλαῖαι, ἔλαια καὶ ἡ καλλιέργεια ἀνθέων.

Εἰς 5 χλμτ. πρὸς δυσμάς, ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Μόρτολα, ὑπάρχει ἐρυθρὰ ἔπαυλις μετὰ τετραγώνου πύργου, εὐαναγνώριστος ἀπὸ θαλάσσης, χάρις εἰς τὸ πράσινον μεγίστου περὶ αὐτὴν κήπου. Ἡ ἔπαυλις αὐτή, «*Βίλλα Χέμπουρυ*» (Hembury) ὀνομαζομένη, εἶναι ἤδη βοτανικὸς κῆπος, τόπος ἀπολαύσεως τῶν ἐπισκεπτῶν του, χάρις εἰς τοὺς ἀνθῶνάς του. Ἠλεκτρικὸς τροχιόδρομος συνδέει τὴν Μπορντιγκέρα πρὸς τὸ Βεντιμίλια. Σ. Ε. Λ.

—*[Ἱστορ.]* Ἡ *Βεντιμίλλια*, τὸ *Album Intemelium* τῶν Ρωμαίων, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τῶν Λιγούρων, ἀπετέλεσεν, ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους, ἀκμάζουσαν ἀποικίαν. Κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα οἱ κόμιτες τῆς πόλεως ἦσαν ἀνεξάρτητοι, τῷ 1222 ὅμως ἡ πόλις κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γενουησίων, οἵτινες ἐξεχώρησαν αὐτὴν τῷ 1266 εἰς τὸν Κάρολον ντ' Ἀνζοῦ. Τῷ 1792 ἡ πόλις κατελήφθη προσωρινῶς ὑπὸ τῶν Γάλλων. Γ. Α. Κ.

Βεντιμίλλια (Ventimiglia καὶ Vintimiglia) *Ἰωσὴφ Μπελμόντε, πρίγκιψ τοῦ—*. Ἰταλὸς πολιτικὸς (1767—1814). Κατεπολέμησεν ἐν τῇ σικελικῇ βουλῇ τοῦ Παλέρμου τὸν βασιλέα τῆς Ἱσπανίας καὶ ἐφυλακίσθη ὑπ' αὐτοῦ. Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ βασιλέως τούτου ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του, ἀπεφυλακίσθη καὶ ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, διακριθεὶς διὰ τὰ φιλελεύθερα αὐτοῦ αἰσθήματα. Ὅταν ὅμως, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος, ἡ Σικελία περιῆλθε καὶ πάλιν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ Φερδινάνδου, ὁ Βεντιμίλλια ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Παρισίους, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Ἦτο κάτοχος πλουσίας συλλογῆς πινάκων ζωγραφικῆς καὶ χαλκογραφιῶν, τοὺς ὁποίους ἐχάρισεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Παλέρμου. Μ.Δ.Β.

βεντίνα (ἡ) *[Ναυτ.]*· κοινὴ ὀνομασία τῆς βυτίνης (βλ. λ.).

Βεντινιάνο (Ventignano), ***Καῖσαρ***. Ἰταλὸς συγγραφεὺς καὶ δραματικὸς ποιητὴς (1777—1860). Θεατρικὰ ἔργα του εἶναι τὰ ἑξῆς: «Μήδεια», «Ἱππόλυτος», «Ἰφιγένεια», «Ἰωάννα Γκρέϋ», «Ρωμαῖος καὶ Ἰουλιέττα». Συνέγραψε διάφορα πολιτικοκοινωνικὰ ἔργα, φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας καὶ τέλος τῷ 1853 φιλοσοφικὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Κ. Ι. Ν.

«Βεντιντὰτ» (Vendidât). Ἕν τῶν τριῶν ἱερῶν βιβλίων τῆς Ἀβέστα (βλ. λ.).

Βέντλ (Wedl), ***Κάρολος***. Διάσημος ἱστολόγος τῆς Βιέννης (1815—1891). Τῷ 1849 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, τῷ δὲ 1853 διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητής. Τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ F. Mueller πραγματείαν «Συμβολὴ εἰς τὴν ἀνατομικὴν τῶν διΰδων καμήλων» ἐπηκολούθησε σειρὰ ἄλλων: «Στοιχεῖα παθολογικῆς ἱστολογίας» (1854), «Παθολογία τῶν ὀδόντων μετὰ τῆς ἀνατομικῆς καὶ φυσιολογίας αὐτῶν» (1870), «Παθολογικὴ ἀνατομία τῶν ὀφθαλμῶν» (1855). Τῷ 1872 ἐγένετο τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἱστολογίας. Ο. Ρ.

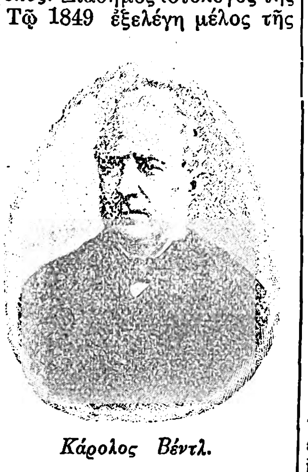

Κάρολος Βέντλ.

Βέντλαντ (Wendland), ***Παῦλος***. Γερμανὸς φιλόλογος καὶ ἱστορικὸς (1864—1917), καθηγητὴς τῆς φιλολογίας ἐν Κίελῳ, Μπρεσλάου καὶ Γοττίγγη. Ἐγένετο γνωστὸς ἰδίᾳ διὰ τῶν ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν ἐρευνῶν τῆς ἀλεξανδρεωτικῆς περιόδου καὶ τῶν σχέσεων τῶν θρησκευτικῶν παραστάσεων καὶ τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν αὐτῆς πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τὸν Ἰουδαϊσμόν. Ἐποχὴν ἀφῆκε πρὸ πάντων τὸ εἰς τρίτην ἔκδοσιν (1912) ἔργον του «Die griechisch-römische Kultur in ihren Beziehungen zum Christentum und Judentum». Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ καταδεικνύεται ἡ κοσμοϊστορικὴ σημασία τῆς ἀλεξανδρεωτικῆς ἢ ἑλληνιστικῆς περιόδου, ἀναλύονται τὰ στοιχεῖα τοῦ ἑλληνιστικοῦ πολιτισμοῦ καὶ καθορίζονται τὰ οὐσιώδη αὐτοῦ γνωρίσματα. Οὕτως ἐκτίθεται πλήρως καὶ σαφῶς ἡ φύσις τοῦ κράτους καὶ τῆς κοινωνίας ἐν τῇ διαφορᾷ αὐτῶν πρὸς τὸ κράτος καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν κλασσικῶν χρόνων, ἀναλύονται αἱ κοσμοπολιτικαὶ ῥοπαὶ καὶ ἀναζητοῦνται τὰ αἴτια αὐτῶν, ὡς καὶ ἡ παραλλήλως πρὸς τὸν κοσμοπολιτισμὸν βαίνουσα ἀτομοκρατία. Ὑπέροχα εἶναι καὶ ὅσα ὁ Βέγτλαντ γράφει χαρακτηρίζων τὴν «Διατριβὴν» καὶ τὰς πρὸς φιλοσοφικὸν προσηλυτισμὸν προσπαθείας. Ἀλλ' ὅ,τι κυρίως καθιστᾷ τὸ ἔργον του πολύτιμον εἶναι ἡ περὶ τῆς ἑλληνιστικῆς θρησκευτικότητος πραγματεία, ἰδίᾳ τὰ περὶ μυστηριακῶν θρησκειῶν καὶ συγκρητισμοῦ, καὶ ἡ κατάδειξις τῶν σχέσεων αὐτῆς πρός τε τὸν Ἰουδαϊσμὸν καὶ τὸν μετ' αὐτοῦ στενῶς συνδεδεμένον Χριστιανισμόν. Ἡ ὅλη πραγματεία φέρει χαρακτῆρα καθαρῶς ἀντικειμενικόν, ἐλεύθερα πάσης προκαταλήψεως, φιλοσοφικῆς ἢ θρησκευτικῆς, καὶ ἐπὶ τῶν δεδομένων αὐστηρῶς στηριζομένη. Διὰ τοῦτο δὲν ὑπάρχουν ἐν αὐτῇ οὔτε τὰ φαντασιοκοπήματα τῶν δημωδῶν περὶ τοῦ θέματος τούτου συγγραμμάτων, οὔτε οἱ ἐκ τῶν προτέρων σκοποί, οὓς βλέπομεν ἐν ταῖς σχετικαῖς ἐργασίαις τοῦ φιλοσόφου Drews ἢ πολλῶν ἐκ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν λεγομένην θρησκειολογικὴν σχολήν. Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

Βέντλερ (Wendler), ***Χριστιανὸς-Ἀδόλφος***. Γερμανὸς ἰατρὸς (1783—1862), ἀναγορευθεὶς τῷ 1815 ἔκτακτος καθηγητὴς καὶ ἰατρὸς διαφόρων νοσοκομείων. Ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἔργων ἀναφέρομεν: «De somno» (Λειψία 1805), «De magnetismo animali» (1805), «Lehrbuch der allgem. Pathologie» (Λειψία 1826) κλπ. Ο. Ρ.

βέντο *[Ναυτ.]*. Ὅρος τοῦ κοινοῦ τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν ἰδιώματος (ἰταλ. vento=ἄνεμος), χρησιμοποιούμενος μόνον εἰς περιφράσεις: 1) *βέντο-ἀ-πόπα* = «ὑποστροφὴ» (βλ. λ. *στροφαί*)· 2) *σόττο-βέντο* (sotto-vento) ἢ συνηθέστερον, κατὰ τὸν ἐνετικὸν τύπον, *σταβέντο* = «ὑπήνεμος», «ὑπηνέμως»· 3) *σόπρα-βέντο* (sopra-vento) ἢ συνηθέστερον, κατὰ τὸν ἐνετικὸν τύπον, *σοβράνο* = «προσήνεμος», «προσηνέμως». Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— *βέντο* (τὸ) *[Ναυτ.]*· ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας διαλέκτου εὔχρηστος εἰς τὸν πληθυντικὸν μόνον: *βέντα* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Βεντόζο (Capo Ventoso) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον (πλάτ. 39° 09' 55" Β, μήκ. 2° 58' 20" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1187: Alicante to Palamos with Balearic islands καὶ 2394: Cabrera and adjacent islands) ἀποτελοῦν τὴν ΒΑ ἐσχατιὰν τῆς νήσου Καμπρέρα (Cabrera) τῶν Βαλεαρίδων. Σ. Ε. Λ.

Βεντοτένε (Ventotene) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ μείζων τῶν δύο νοτιοανατολικωτέρων νήσων ἐν τῇ συστάδι τῆς Πόντζας (Ponza group, ἀρχ. *Ποντίαι νῆσοι*) τῆς Δ.ΝΔ τοῦ κόλπου τῆς Γαέτας, τῆς δυτικῆς Μέσης Ἰταλίας, *Πανδαταρία* ἢ *Πανδατωρία* ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὀνομαζομένη (*Στράβ.* Didot 101, 33 καὶ 194, 51 — *Πτολεμ.* Γ, α, 79 — *Δίων Κασ.* 55, 10 καὶ 67, 14) καὶ Pandetaria ὑπὸ τῶν Ρωμαίων. Εἰς ἓν τῶν ἀκρωτηρίων της διατηρεῖ ἀρχαίαν τοπωνυμίαν: Punta d' Eolo. Ἀλλὰ καὶ ὁ μοναδικὸς λιμήν της, Porto Nikola ὀνομαζόμενος, διαμορφωθεὶς κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, ἐμφανίζει εἰς ἀρίστην κατάστασιν συντηρήσεως τὰ ἀρχαῖα λιμενικὰ ἔργα. Ἡ νῆσος ἐχρησιμοποιεῖτο πολὺ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων ὡς τόπος ἐξορίας σημαινουσῶν γυναικῶν, ὡς τῆς Ἰουλίας, θυγατρὸς τοῦ Αὐγούστου, τῆς Ἀγριππίνης, συζύγου τοῦ Γερμανικοῦ, τῆς Ὀκταβίας, συζύγου πρώτης τοῦ Νέρωνος, τῆς Φλαβίας Δομητίλλης, ἐξαδέλφης τοῦ Δομητιανοῦ (*Suet.* Tiber. 53, *Tacit.* Ann. 1,53. 14,63, *Plin.* 3,82). Κατὰ τὸν μεσαίωνα, τὸ ἀνεμοσκεπὲς της πρὸς τὰ χειμαζόμενα πλοῖα, ὡς καὶ τὸ σύγχρονόν της ὅρμημα καταδιωκτικῶν σκαφῶν, προσείλκυε συχνά, ἂς ἀνεπιθυμήτους ἐπισκέψεις, τὰς γαλέρας τοῦ Βαρβαρόσσα καὶ τῶν βερβερικῶν καταδρομέων· διὰ τοῦτο ἡ δὲ καὶ ἡ σύγχρονος κωμόπολις τῆς *Βεντοτένε* (πλάτ. 40° 58' Β, μήκ. 13° 56' Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 1733: Ponza islands) εἶχε κτισθῆ δυτικῶς καὶ εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ λιμένος, πέριξ ἀμυντικοῦ πύργου, σωζομένου εἰσέτι. Παρὰ τὴν νῆσον ταύτην ἔλαβε χώραν (1435) ἀγρία ναυμαχία μεταξὺ τοῦ καταλανικοῦ στόλου τοῦ βασιλέως τῆς Ἀραγῶνος καὶ τοῦ ὑπὸ τὸν Ἀσσερέτο γενουησίου στόλου, ἀποβάσα ὑπὲρ τῶν Γενουησίων· ἡ ναυμαχία αὕτη εἶναι γνωστὴ εἰς τὴν ναυτικὴν ἱστορίαν, οὐχὶ ὀρθῶς ὅμως, ὡς ναυμαχία τῆς *Πόντζας*.

Τὸ μῆκος τῆς νήσου εἶναι 3 χλμ., τὸ πλάτος 2 καὶ ἡ περιφέρεια 13. Ἔχει ἔδαφος γόνιμον καὶ καλῶς καλλιεργημένον, ἀριθμεῖ δὲ 1236 κατοίκους. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

βεντούζα (ἡ) (ἰταλ ventosa, γαλλ. ventouse), δημοτ., ἡ *σικύα* (βλ. λ.)· || μεταφ., ὀχληρὸν πρόσωπον: «βεντούζα μᾶς κόλλησε».

— *[Ναυτ. Φάρ.]* Ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται ὡς κοινὸς ὅρος σημαίνων τοὺς διαπερῶντας τὰ τοιχία (λιθόδμητα ἢ μεταλλικά), τῶν *κλωβῶν* τῶν φάρων, ἀεραγωγούς. Οἱ ἀεραγωγοὶ οὗτοι φράσσονται διὰ λεπτοῦ συρματοπλέγματος πρὸς ἀποφυγὴν εἰσδύσεως ἐντόμων, ἑλκυομένων ὑπὸ τῆς λάμψεως τῆς φλογός, καὶ εἶναι ἐφωδιασμένοι διὰ κινητοῦ διαφράγματος κανονίζοντος πρεπόντως τὴν διέλευσιν τοῦ ἀέρος. Σ. Ε. Λ.

βέντουλα (ἡ)· ἰδιωματ., ριπίδιον, βεντάλια (ἀπὸ τοῦ ἰταλ. ventolo).

Βεντούρα, *Ἰωακείμ*. Ἰταλὸς θεολόγος ἐκ Παλέρμου (1792—1861), διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ κανονικοῦ δικαίου ἐν Ρώμῃ. Τὰ σπουδαιότερα ἔργα του εἶναι: «Τὸ σχολεῖον τῶν θαυμάτων», «Αἱ καλλοναὶ τῆς πίστεως», «Ὁ κεκρυμμένος θησαυρός», λόγοι.

Ἰωακεὶμ Βεντούρα.

— **Βεντούρα ντὲ λὰ Βέγκα** (Ventura de la Vega). Ἱσπανὸς ποιητὴς καὶ δραματικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Βουένος-Ἄϋρες (1807 — 1865). Ἐσπούδασεν ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ ἔγραψε πολλὰ λυρικὰ ποιήματα καὶ θεατρικὰ ἔργα. Ἐξελέγη μέλος τῆς ἀκαδημίας τῆς Μαδρίτης καὶ διετέλεσεν ἰδιαίτερος γραμματεὺς τῆς βασιλίσσης Ἰσαβέλλας. Ἀνεμίχθη ἐπίσης εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐξελέγη βουλευτής. Μεταξὺ τῶν λυρικῶν ἔργων του ἀναφέρομεν τὸ «Ἆσμα ᾀσμάτων», τοὺς «Ψαλμούς», τὸ «Ἐπιθαλάμιον», τὴν «Ἐξέγερσιν», θεωρουμένην ὡς ἀριστούργημα, τὴν «Ἄμυναν τῆς Σεβίλλης» κτλ. Μεταξὺ ὧν θεατρικῶν του ἔργων διακρίνονται: «Ὁ ἄνθρωπος τοῦ κόσμου», «Ὁ θάνατος τοῦ Καίσαρος», «Ὁ κρυμμένος θησαυρός», «Ὁ μαρκήσιος Καραβάκα», κτλ. Μ. Δ. Β.

Βεντούρας, ***Κωνσταντῖνος***. Καταγόμενος ἐκ Πάρου τῶν Κυκλάδων, ἐγκατεστάθη ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ σχετισθεὶς μετὰ τῶν Τούρκων μεγιστάνων κατέκτησε διὰ τῆς παιδείας καὶ τῆς εὐφυΐας του τὴν εὔνοιαν αὐτῶν. Οὕτω τῷ 1730, ἐπὶ σουλτάνου Μαχμοὺτ Α' (1730—1754) διωρίσθη εἰς τὸ ὑψηλὸν ἀξίωμα τοῦ διερμηνέως τοῦ στόλου, οὗτινος ἀρχιναύαρχος (καπιτὰν πασᾶς) ἦτο τότε ὁ Τζανοὺμ Χότζας. Τὸ ἀξίωμα ἐκεῖνο μέχρι τότε μόνον εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀριστοκράτας τοῦ Φαναρίου ἐδίδετο, διὰ πρώτην δὲ φορὰν κατελαμβάνετο ὑπὸ μὴ Φαναριώτου, δι' ὃ καὶ προεκάλεσε πολλῶν ἀντιζήλων τὸν φθόνον. Συνδεόμενος διὰ φιλίας στενῆς μετὰ τοῦ Μιχαὴλ Βόδα καὶ παρέχων αὐτῷ πᾶσαν δυνατήν, ὡς ἐκ τῆς ὑψηλῆς θέσεώς του, προστασίαν, κατέστη ὕποπτος εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ἓν ἔτος μετὰ τὸν διορισμόν του ἐκαρατομήθη. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βεντούρας, *Σπυρίδων***. Δόκιμος ζωγράφος τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἐγεννήθη ἐν Λευκάδι περὶ τὸ 1755, ἐξ οἰκογενείας εὐπόρου, ὑφισταμένης ἀκόμη ἐν Λευκάδι. Ἀπὸ ἐνωρίς, ἔχων κλίσιν πρὸς τὴν ζωγραφικήν, ἠσχολεῖτο νὰ μελετᾷ τὰ σχεδιάσματα τοῦ Ν. Δοξαρᾶ καὶ τοῦ Σ. Σπεράντζα, ὃν ἠκολούθησε πιστότερον. Εἰκοσιπενταετὴς περίπου μετέβη εἰς Βενετίαν, τὴν μητρόπολιν, τρόπον τινά, τῆς Ἑπτανήσου, καὶ ἠκολούθησεν αὐτόθι μαθήματα ζωγραφικῆς εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Ἀριστεύσας δὲ αὐτόθι ἀνεχώρησε διὰ τὴν ἰδίαν του πατρίδα ἄγων τότε τὸ 30ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του. Εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα ἐζωγράφησε πλεῖστα ἔργα εἰς ναούς, ὧν τὰ μᾶλλον ἐπαινούμενα εἶναι τὰ τοῦ Ἁγ. Μηνᾶ καὶ τοῦ Παντοκράτορος. Τὰ ἔργα του ταῦτα ἐποιήθησαν εἰς ἐλεύθερον, ἰταλικὸν λεγόμενον ὕφος, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τῶν Δοξαράδων ἤρχισε νὰ ἐπικρατῇ εἰς τὴν Ἑπτάνησον μὲ κυρίους ἀντιπροσώπους τὸν Ν. Δοξαρᾶν, Σπ. Σπεράντζαν, τὸν Ν. Κουτούζην καὶ τὸν Ν. Κοστούνην, ἀπὸ ἐνωρὶς δὲ ἠσχολήθη καὶ εἰς τὴν τοπιογραφίαν καὶ κυρίως τὴν προσωπογραφίαν. Ἡ ἱκανότης του ὡς ζωγράφου διεδόθη καὶ ἐκτὸς τῆς μικρᾶς Λευκάδος, δι' ὃ καὶ ἐκλήθη, κατ' ὄρεξιν μὲν εἰς Κεφαλληνίαν, εἶτα δὲ εἰς Ἰωάννινα ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ, ὅπως τὸν ζωγραφήσῃ. Περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου του ὑπέστη ἐλαφρὰν τοῦ ὀφθαλμοῦ πάθησιν, ἕνεκα τῆς ὁποίας καὶ ἔπαυσε σχεδὸν ἐργαζόμενος· ἀπέθανε τῷ 1835 εἰς ἡλικίαν ὀγδοήκοντα περίπου ἐτῶν. Ἀπογόνους ἀφῆκεν εἰς Κέρκυραν, ὧν Βεντούρας τις βουλευτὴς Κερκύρας μνημονεύεται κατὰ τὸ 1861.

Ὁ Σπυρίδων Βεντούρας, ἀνήκων εἰς τὴν Ἰταλικὴν σχολήν, εἶναι συνεχιστὴς τῶν θρησκευτικῶν πινάκων τοῦ Σπεράντζα κυρίως, τὰ ἔργα του ὅμως θεωροῦνται κατώτερα καὶ τούτου καὶ τῶν Κουτούζη καὶ Κοστούνη, οἱ ὁποῖοι τόσον σπουδαίως προώθησαν τὴν τέχνην ἐν Ἑπτανήσῳ. Διὰ τοῦ Βεντούρα κλείει κυρίως ἡ ἐποχὴ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐν Κερκύρᾳ, ἣν ἀνενέωσαν βραδύτερον ὁ

Digitized by Google

Σπυρίδων Προσαλέντης καὶ ὁ Νικόλαος Ἀσπιώτης. Ἔργα τού τινα εὑρισκόμενα ἐν Κερκύρᾳ καὶ ἀνήκοντα εἰς τὸν τελευταῖον καιρὸν τῆς σταδιοδρομίας του φανερώνουν μᾶλλον ἀρξαμένην κατάπτωσιν τῆς τέχνης τοῦ Λευκαδίου ζωγράφου. Ν.Δ.Κ.

Βεντουρᾶτα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Τουλιάτων* τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 35. Δ. Ε. Μ.

Βεντούρηδες. Οἰκογένεια γιανιτσάρων ἐν Σελίνῳ τῆς Κρήτης, ἐξ Ἑνετῶν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, καταγομένη. Οἱ Βεντούρηδες κατέστησαν περίφημοι διὰ τὰς κατὰ τῶν Χριστιανῶν θηριωδίας των. Ε. Γ.

Βεντούρι (Venturi), ***Ἀδόλφος***. Ἰταλὸς ἱστορικὸς τῆς Τέχνης, γεννηθεὶς τῷ 1856. Ἐχρημάτισεν ἔφορος τῆς πινακοθήκης τῆς Μοδένης (1878—1887), διευθυντὴς τῶν μουσείων τῆς Ρώμης (1888—1904), γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῶν Καλῶν Τεχνῶν (1888—1898), διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης τῆς Ρώμης (1898—1904) καὶ ἀπὸ τοῦ 1889 καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς μεσαιωνικῆς καὶ νεωτέρας Τέχνης εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ρώμης. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Ἡ Πινακοθήκη τῆς Μοδένης» (1882), «Ὁ Γεντίλης Φαβιᾶνος καὶ ὁ Πιζανέλλο» (1896), «Ἡ Μαντόνα» (La Madonna, Μιλᾶνον 1899), «Ἡ ἐν Μιλάνῳ Πινακοθήκη Κρέσπι» (1900), «Αἱ ἐθνικαὶ πινακοθῆκαι τῆς Ἰταλίας» (1894—1902, τόμ. 5), διάφορα ἔργα «Περὶ τῆς ἐν Φερράρᾳ Τέχνης» (1884—1888) καὶ ἡ σπουδαιοτάτη «Ἱστορία τῆς Τέχνης ἐν Ἰταλίᾳ», ἧς τέσσαρες τόμοι ἔχουσιν ἐκδοθῆ ἀπὸ τοῦ 1901. Τῷ 1901 ἐξελέγη ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Ὁ Βεντούρι παραδέχεται εἰς τὴν Τέχνην τὸν ἐξελικτισμὸν (évolutionisme) καὶ προσεπάθησε νὰ δείξῃ εἰς τὸ βιβλίον του «La Madonna» ὅτι ἡ μορφὴ τῆς Παναγίας ἐμφανίζεται ὡς εἷς ὀργανισμὸς γεννώμενος, αὐξανόμενος, φθάνων τὴν τελειότητα, γηράσκων καὶ θνήσκων, ἀντιτιθέμενος εἰς τὴν θεωρίαν, ἥτις δέχεται, ὅτι ἐν τῇ Τέχνῃ δὲν ὑπάρχει ἑνότης καὶ πρόοδος, ἀλλ' ὅτι τὰ ἔργα Τέχνης εἶναι ἀποσπάσματα τῆς ζωῆς τοῦ σύμπαντος. Κ. Ι. Β.

— **Βεντούρι** (Venturi), ***Ἰωάννης-Βαπτιστής***. Ἰταλὸς φυσικὸς (1746—1822). Ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς καθηγητὴς τῆς φυσικῆς καὶ τῆς γεωμετρίας εἰς τὸ Ρέτζιο. Μετέβη κατόπιν εἰς Παρισίους, ὅπου ἐτελειοποιήθη εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἰταλίαν διωρίσθη καθηγητὴς τῆς σχολῆς τῶν μηχανικῶν τῆς Μοδένης καὶ βραδύτερον καθηγητὴς τῆς φυσικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Παβίας. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Φυσικαὶ ἔρευναι ἐπὶ τῶν χρωμάτων», «Σχόλια ἐπὶ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν θεωριῶν τῆς ὀπτικῆς», «Περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῶν προόδων τοῦ σημερινοῦ πυροβολικοῦ», «Δοκίμιον ἐπὶ τῶν φυσικομαθηματικῶν ἔργων τοῦ Λεονάρδο ντὰ Βίντσι», κ.τ.λ. Μ.Δ.Β.

— **Βεντούρι** (Venturi), ***Πομπήϊος***. Ἰταλὸς λογογράφος (1693—1752). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ρητορικῆς ἐν Σιέννῃ, Φλωρεντίᾳ, Πράτο καὶ Ρώμῃ. Ἐκ τῶν ἔργων του ἐδημοσιεύθησαν μόνον τὰ «Σχόλια εἰς τὸν Δάντην». Μ.Δ.Β.

Βεντουρίνι (Venturini), ***Κάρολος-Ἑρρῖκος-Γεώργιος***. Γερμανὸς πάστωρ (1768—1849), συγγραφεὺς πολυκρότου καὶ μυθιστορηματικοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ, ὑπὸ τὸν τίτλον «Natuerliche Geschichte des grossen Propheten von Nazareth» (1800—1802 εἰς τόμους 3), ὅστις ἐξεδόθη καὶ ἐπανεκδίδεται μέχρι σήμερον σχεδὸν κατ' ἔτος. Τὸν θάνατον τοῦ Σωτῆρος ἀπεδέχετο ὡς νεκροφάνειαν, ὡμίλει περὶ ἔρωτος τοῦ Σωτῆρος πρὸς τὴν Μαρίαν τὴν ἀδελφὴν τοῦ Λαζάρου καὶ ἐπίστευεν εἰς στενοτάτην σχέσιν τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν μαθητῶν του μὲ τὴν αἵρεσιν τῶν Ἐσσαίων. Ἐκτὸς τούτου ἔγραψε καὶ διάφορα ἄλλα ἔργα, ἐν οἷς: «Ideen zur Philosophie des reinen Christentums» (1794), «Der Geist der deutschen Philosophie in Beziehung auf Moral und Christentum» (1796), «Die Religion der Vernunft und des Herzens» (1799), «Geschichte des Urchristentums nach Lukas' Apostelgeschichte» (1803), «Chronik des 19 Jahrhunderts» (1806—1835). —Ω.

βεντουρόχορτο ἢ *βεντουροχόρταρο* (τὸ) *[Βοτ.]* Κοινὴ ὀνομασία πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ φυτοῦ *ἀρνόγλωσσον τὸ ψύλλιον* (Plantago psyllium). Δ.Ν.Π.

Βενδραμίνο (Vendramino), ***Ἀνδρέας***. Δόγης τῆς Βενετίας (1400—1478). Ἐξελέγη ὡς τοιοῦτος τῷ 1477, διαδεχθεὶς τὸν Πέτρον Μοτσενίγκο. Ἐκυβέρνησεν ἐπὶ δεκατρεῖς μῆνας, κατὰ τοὺς ὁποίους τὸ μόνον ἀξιοσημείωτον γεγονὸς ὑπῆρξεν ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Τούρκων εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Φριούλι. —Ω.

βεντρικαρία (ἡ) (Ventricaria) *[Παλαιοζωλ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζώων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ρισσοειδῶν κτενοβραγχίων προσωβραγχίων γαστεροπόδων* μαλακίων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τοῦ ἀλπινικοῦ τριασίου συστήματος τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ.Κ.Γ.

βεντρικουλίτης (ὁ) (Ventriculites Mant) *[Παλαιοζωλ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζώων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βεντρικουλιτιδῶν ἐξακτινελλιδῶν πυριτιοσπόγγων*. Τὸ σῶμά των ἦτο πινακοειδὲς ἢ κυλινδροειδὲς ἢ χοανοειδὲς ἢ ποτηριοειδὲς καὶ ἔφερεν εὐρεῖαν κεντρικὴν κοιλότητα ὡς καὶ παχὺ καλυπτήριον στρῶμα καὶ ρίζας. Τὸ τοίχωμα ἦτο λεπτῶς ἐπτυχωμένον. Ὁ σκελετός των κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κανονικῶς κιγκλιδοειδής. Λείψανά των συχνὰ εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης καὶ ἀνωτέρας κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

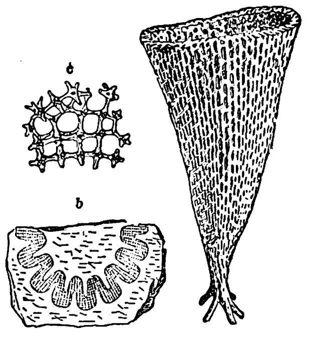

Ὁ βεντρικουλίτης striatus T. Smith.

[Ἐκ στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ Linden (παρὰ τὸ Ἀννόβερον). a=ὁλόκληρον τὸ ζῷον, b=ὁριζόντιος τομή, c=σκελετὸς (ἐν μεγεθύνσει)].

βεντρικουλιτίδαι (οἱ) (Ventriculitidae Toulmin Smith) *[Παλαιοζωλ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζώων, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἐξακτινελλιδῶν πυριτιοσπόγγων*. Τὸ σῶμα τῶν ζώων τούτων ἔφερε ρίζας καὶ τοίχωμα μαιανδροειδῶς ἐπτυχωμένον. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἰουρασίου καὶ τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ.Κ.Γ.

Βέντσελ (Wenzel), *βαρῶνος ντὲ—*. Γερμανοὶ ἰατροί, πατὴρ καὶ υἱός, διάσημοι ὀφθαλμολόγοι. Ὁ πρῶτος κατ' ἀρχὰς ἐν Παρισίοις καὶ βραδύτερον ἐν Λονδίνῳ ὡς ὀφθαλμολόγος τῆς αὐλῆς, θανὼν τῷ 1790, ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἐξοχωτέρων ὀφθαλμολόγων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, καταστὰς γνωστὸς ἰδίως ὡς ὑπέρμαχος τῆς ἐγχειρήσεως τοῦ καταρράκτου. Αἱ ἐγχειρητικαὶ αὐτοῦ μέθοδοι περιεγράφησαν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του. Ο. Ρ.

—**Βέντσελ** (Wenzel). ***Ἐρνέστος***. Γερμανὸς ἀνατόμος ἐκ Λειψίας (1810—1886). Τῷ 1872 ἐγένετο ἔκτακτος, καὶ μετά τινα καιρὸν τακτικός, καθηγητὴς τῆς ἀνατομικῆς. Ἐδημοσίευσεν Ἄτλαντας τῆς ἀνατομικῆς καὶ ἱστολογίας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Ο. Ρ

—**Βέντσελ** (Wenzel), ***Ἰωάννης-Βαπτιστής***, *βαρῶνος ντὲ—*. Γερμανὸς ὀφθαλμολόγος τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς. Ἐδημοσίευσε: «Traité de la cataracte κτλ.» (Paris 1786), «Manuel de l'oculiste, ou dictionnaire ophthalmologique» (2 τόμοι, Paris 1808). Ο Ρ.

—**Βέντσελ** (Wenzel), ***Ἰωσήφ***. Γερμανὸς νευρολόγος (1768—1806). Κατ' ἀρχὰς ἀφιερώθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς θεολογίας καὶ εἶτα εἰς τὴν τῆς ἰατρικῆς. Συνεταξίδευσε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ *Καρόλου*, ἰατροῦ ἐπίσης, δι' ἐπιστημονικοὺς σκοποὺς εἰς Βαυαρίαν, Αὐστρίαν καὶ Ἰταλίαν, μετὰ δὲ τὴν ἐπιστροφήν των εἰς τὴν γενέτειραν, ἐπεδόθησαν ἀμφότεροι εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ ἐγκεφάλου ἀνθρώπων καὶ ζῴων ὡς καὶ εἰς ἄλλα διάφορα ἀνατομικὰ καὶ χειρουργικὰ θέματα. Ὁ Ἰωσὴφ Βέντσελ τῷ 1804 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ἀνατομίας καὶ φυσιολογίας ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ τῆς Theil. Ἐκτὸς μεταφράσεων καὶ ἔργων μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ἐπεξειργασμένων ἐδημοσίευσε καὶ τὰ ἑξῆς: «Ueber den Cretinismus» (Βιέννη 1802), «Prodromus eines Werkes über das Hirn des Menschen und der Thiere» (Τυβίγγη 1804), «Bemerkungen über die Hirnwassersucht» (1806), «Bemerkungen über die Structur der ausgewachsenen Schwung—und Schweiffedern» (1807) κλπ. Ο. Ρ.

— **Βέντσελ** (Wenzel), ***Κάρολος***. Γερμανὸς ἰατρὸς (1779—1838), καταλαβὼν ἀνωτέρας δημοσίας θέσεις. Συνέγραψε: «Die wahre Krätze mit besond. Berücksichtigung ihrer unrichtigen und Unheil stiftenden Behandlungsarten etc.» (Βαμβέργη 1825—1832), «Die übermässige Geistesanstrengung als Ursache vielfacher Krankheiten (1826), «Recepttachenbuch für das Gebiet der Kinderkrankheiten» (Ἐρλάγγη 1829) κλπ. Ο. Ρ.

— **Βέντσελ** (Wenzel), ***Κάρολος***. Διάσημος Γερμανὸς ἰατρὸς (1839—1894). Διετέλεσεν ἰατρὸς φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων τῆς Mainz καὶ πρόεδρος τοῦ συμβουλίου τοῦ αὐτόθι κεντρικοῦ Μουσείου. Συνέγραψεν ἐνδιαφέρουσαν πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Alte Erfahrungen im Lichte der Neuzeit und ihrer Anchauungen über die Entstehung von Krankheiten». Ο. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

Βέντσια *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Κέντρον.

Βέντσκε (Wentzke), ***Ἰωάννης-Φραγκῖσκος-Ἀντώνιος***. Γερμανὸς ἰατρὸς (1789—1849). Ἐξήσκησε τὴν ἰατρικὴν ἀπὸ τοῦ 1820 ἐν Μπρεσλάου, διηύθυνεν ἄσυλα, ἐδίδαξε τὴν θεραπευτικὴν ἐν τῇ νεοϊδρυθείσῃ ἰατρο-χειρουργικῇ κλινικῇ, τῷ δὲ 1832 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς. Ἐδημοσίευσε: «Ueber die Förderung der Krisen in acuten Krankheiten», (Μπρεσλάου 1830), «Die Influenza oder Grippe in Frühjahr» (1833), «Der Abdominaltyphus» (1836), «Der Synophus und das intermittirende Fieber» (1829), «Ueber die Krankheiten der Nieren» (1827 XXIV) κτλ. Ο. Ρ.

Βέντσλ (Wenzl), ***Ἰωάννης-Βαπτιστὴς*** *φὸν—*. Γεννηθεὶς ἐν Μονάχῳ τῷ 1785, ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς τῷ 1810. Τῷ 1819 ἐγένετο αὐλικὸς ἐπιτελὴς ἰατρὸς καὶ χειρουργός, καὶ τέλος βασιλικὸς ἰατρός, ἀνώτερος σύμβουλος ἰατρὸς ὡς καὶ μυστικοσύμβουλος. Συνέγραψε: «Ueber den Zustand der Augenheilk. in Frankreich, mit Krit. Bemerkk. über denselben in Deutschland» (1815), «Geschichte eines Steinschnittes durch die vordere Rectovesicalmethode» (1825). Ο. Ρ.

Βὲν-Τσοῦ-Φοῦ ἢ ***Βὲν-Τσάου*** (Wen-Chow-Fu ἢ Wenchau) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κίνας, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ *Τσὲ-Κιάν*, ἐπὶ τῆς νοτίου ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Γκόου, περὶ τὰ 18 χιλιόμ. ἀπὸ τῆς θαλάσσης, εἷς τῶν ἐλευθέρων λιμένων, ἀνοιγεὶς εἰς τὸ διεθνὲς ἐμπόριον τῷ 1877. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ὑπολογίζονται περὶ τὰς 100.000. Ἡ πόλις λέγεται ὅτι ἐκτίσθη ἐπὶ τῆς τοποθεσίας ταύτης ὑπὸ τοῦ *Κβὸ-Πό*, ὁ ὁποῖος διετείνετο ὅτι αἱ κορυφαὶ τῶν πέριξ βουνῶν συνεκοινώνουν μετὰ τοῦ ἀστερισμοῦ τῆς Μεγάλης Ἄρκτου καὶ δι' αὐτὸ κατ' ἀρχὰς ἐκαλεῖτο *Τόου* ἢ *Μεγάλη Ἄρκτος*. Ἡ σημερινὴ ὀνομασία της ἐλήφθη ἐκ τοῦ εὐκραοῦς αὐτῆς κλίματος καὶ σημαίνει «εὔκρατος περιφέρεια». Ἄλλοτε διεξῆγεν ἀκμαῖον ἐμπόριον ἐξαγωγῆς τεΐου. Τὰ κυριώτερα προϊόντα αὐτῆς σήμερον εἶναι οἱ ἄνθρακες, μπαμποῦ, ἑσπεριδοειδῆ καὶ καπνός. Μ. Δ. Β.

Βὲν-Χιὲν-Τὸγκ-Κάο (Wen-Hien-Tong-Kao) (κατὰ λέξιν=*ἐπιμεμελημένη ἔρευνα τῶν ἀρχαίων μνημείων*). Τίτλος μεγάλης ἐγκυκλοπαιδείας τῶν Σινῶν, συνισταμένης ἐκ τριακοσίων τεσσαράκοντα ὀκτὼ βιβλίων, συνταχθέντων ὑπὸ τοῦ Κινέζου ἱστορικοῦ Μὰ-Τουὰν-Λίν. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐμπεριέχει πραγματείας σχετικὰς πρὸς τὰ κανονικὰ βιβλία, πρὸς τὴν σινικὴν λογοτεχνίαν, πρὸς τὴν γενεαλογίαν τῶν αὐτοκρατόρων, τὴν συγκρότησιν τῶν πριγκιπάτων, τὴν ἀστρονομίαν καὶ τὴν μετεωρολογίαν, τερματίζεται δὲ εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Μίγκ-Τσόγκ, τῆς δυναστείας τῶν Σόγκ, τῆς μεσημβρινῆς Κίνας. Α. Δ.

Βεξάϊντερ (Wegscheider), ***Ἰούλιος Α'. Λουδοβῖκος***. Γερμανὸς θεολόγος (1771—1849). Ἀπὸ τοῦ 1810 καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Χάλλης. Ἐπιφανὴς ὀρθολογιστής. Τὸ κυριώτατον τῶν ἔργων του εἶναι αἱ «Institutiones theologiae christianae dogmaticae» (Λειψία 1815, 8η ἔκδ. 1844), ἔνθα καταφανὴς εἶναι ἡ ἐπίδρασις τῆς καντιανῆς φιλοσοφίας. Ἡ δογματική του ὅμως αὕτη, ἥτις ἀποτελεῖ ἐφαρμογὴν τῶν ὀρθολογικῶν ἀρχῶν καὶ ἀπέβη ἡ «Normaldogmatik» τοῦ ὀρθολογισμοῦ, δὲν εἶναι τελείως χειραφετημένη ἀπὸ τῆς αὐθεντίας τῆς Ἁγ. Γραφῆς. Π. Ι. Μ.

Βεξὲν (Vexin) *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τῆς ἀρχαίας Γαλλίας, ἡ ὁποία ἐξετείνετο ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἀντὲλ μέχρι τοῦ Οὐάζ καὶ ἡ ὁποία διῃρεῖτο εἰς γαλλικὴν καὶ νορμανδικήν, διαχωριζομένας ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἐττ. Ἡ γαλλικὴ Βεξέν, ἡ ὁποία εἶχε πρωτεύουσαν τὴν Ποντουάζ, περιλαμβάνεται σήμερον εἰς τοὺς νομοὺς τοῦ Οὐάζ καὶ Σὲν-ἐ-Οὐάζ. Ἡ νορμανδικὴ Βεξὲν εἶχε πρωτεύουσαν τὴν Ζιζὸρ καὶ ἀποτελεῖ σήμερον τμῆμα τῶν νομῶν Ἒρ καὶ Κάτω Σηκουάνα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων κατῳκεῖτο ὑπὸ τῶν Βελιοκασσίων, κατὰ δὲ τὸν μεσαίωνα ἀπετέλει κομητείαν. Μ. Δ. Β.

βεξια (ἡ) (Becksia Schlüter) *[Παλαιοζωλ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζώων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *μαιανδροσπογγιδῶν ἐξακτινελλιδῶν πυριτιοσπόγγων*. Τὸ λεπτὸν τοίχωμα τοῦ ἀβαθοῦς ποτηριοειδοῦς τούτου σπόγγου συνίσταται ἐκ καθέτων ἀκτινοειδῶς διατεταγμένων καὶ πλευρικῶς συμφυομένων σωλήνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων μένουν ἐλεύθερα μεγαλύτερα ἀνοίγματα. Ἐγγὺς τῆς βάσεως οἱ σωλῆνες ἀποτελοῦν κοίλας, ἀκανθοειδεῖς προεξοχάς. Ὁ κιγκλιδωτὸς σκελετὸς των εἶναι πολὺ κανονικὸς ὡς καὶ εἰς τὸ γένος τῶν σπόγγων κοιλοπτυχίον (βλ. λ.). Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Βεστφαλίᾳ. Γ. Κ. Γ.

βεοβότρυς (ὁ) (Beobotrys) *[Βοτ.]*· βλ. βότρυς.

βεομύκης (ὁ) (Beomyces) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *βεομυκήτων*. Οἱ μύκητες τοῦ γένους τούτου διακρίνονται κυρίως ἐκ τῶν

Digitized by Google

ἀποθηκίων των, ἅτινα ἀρχικῶς εἶναι κοκκώδη, ἄνευ χειλέων κατὰ τὰ ἄκρα των καὶ τελείως κεκαλυμμένα, κατὰ τὴν νεαράν των ἡλικίαν, ὑπὸ μεμβρανώδους ὑμένος. Τὰ ἀποθήκια ταῦτα φέρουσι κοιλότητα, ἥτις περιβάλλεται ὑπὸ ἀραχνοειδοῦς ἐπιστρώματος, ἐν εἴδει σπόγγου. Τὸ σπερματοφόρον ἀσκίδιόν των κατέχει ὁλόκληρον τὴν περιφέρειαν τοῦ ἀποθηκίου. Αἱ θῆκαι τῶν βεομυκήτων εἶναι πολυπληθεῖς, κυλινδρικαὶ ἢ κλειδοειδεῖς καὶ περικλείουσιν 6—8 ἀτρακτοειδῆ, ὑαλώδη σπόρια, χωριζόμενα μεταξύ των ὑπὸ λεπτοτάτων ἡμιδιαφανῶν διαχωρισμάτων. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓν μόνον γνωστὸν εἶδος, *βεομύκητα τὸν ἐρυθρὸν* (Beomyces roseus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ ἀναπτύσσεται εἰς ὑγροὺς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τόπους. Δ. Ν. Π.

βεομύκητες (οἱ) (Beomycetes) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν κρυπτογάμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μυκήτων*. Ἡ οἰκογένεια αὐτη περιλαμβάνει πλεῖτα ὅσα γένη, ὧν γνωστότερα εἶναι: *βεομύκης* (Beomyces), *κυστοκόλεος* (Cystocoleus), *ἐφηβέλλα* (Ephebella!, *ψωροτριχία* (Psorotrichia), *γραφὶς* (Graphis), *καλύκιον* (Calycium), *ἐνδόκαρπον* (Endocarpa), *σφαιροφόρον* (Sphaerophoron) κ.τ.λ. Δ. Ν. Π.

Βέπφερ (Wepfer), ***Ἰωάννης-Ἰάκωβος***. Διακεκριμένος Ἑλβετὸς ἰατρὸς (1620 –1695). Διετέλεσε νομίατρος ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, ἀναπτύξας μεγάλην δραστηριότητα, εἰργάσθη δὲ μετ' αὐταπαρνησίας ἐν τῷ στρατῷ πρὸς ἀποτροπὴν πυρετικῆς ἐπιδημίας, εὑρὼν ἐκ ταύτης καὶ τὸν θάνατον. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Observationes anatomicae» (Amsterdam 1681) «Cicutae aquaticae historia et noxae» (Basel 1679) «Ob;e vationes medico practicae» (Ζυρίχη 1745), «Historia anatomica de puella sine cerebro nata» (16υ5) κτλ. Ὁ Βέπφερ εἶχεν ἐπίσης δεινὴν διαγνωστικὴν ἱκανότητα. Ο. Ρ.

Βὲρ (Vere). Ἐπιφανὴς ἀγγλικὴ οἰκογένεια εὐγενῶν, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Μακώλεϋ ἔγραψεν ὅτι εἶναι «ὁ παλαιότερος καὶ ἐνδοξότερος οἶκος εὐγενῶν ἐξ ὅσων εἶδέ ποτε ἡ Ἀγγλία». Ἡ οἰκογένεια αὕτη κατήγετο ἐκ τοῦ χωρίου *Βὲρ* τῆς Γαλλίας, τῆς περιφερείας Καλβαντό, ὁπόθεν διαπεραιωθεῖσα εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Ἔσσεξ. Κατὰ τὴν ΙΒ' ἑκατονταετηρίδα, ἓν τῶν μελῶν αὐτῆς, ὁ ***Ἀλβερῖχος Βέρ***, κατώρθωσε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ κληρονομικὸν ἀξίωμα τοῦ λόρδου μεγάλου καγγελλαρίου ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Ἀγγλίας, ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ, ἐπίσης ***Ἀλβερῖχος*** ὀνομαζόμενος, τὴν κομιτείαν τῆς Ὀξφόρδης. Τὸ ἀξίωμα τοῦ καγγελλαρίου διετηρήθη ὑπὸ τῆς οἰκογενείας ταύτης μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ δεκάτου ὀγδόου κόμιτος, τῷ 1625, ὁ δὲ τίτλος μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ εἰκοστοῦ κόμιτος, τελευταίου ἄρρενος ἀντιπροσώπου τῶν Βέρ, τῷ 1703. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐκ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ταύτης διεκρίθησαν οἱ ἑξῆς:

—***Ἰωάννης Βέρ***, ἕβδομος κόμις τῆς Ὀξφόρδης (1313—1364). Ἔλαβε σημαντικὸν μέρος εἰς ὅλους τοὺς πολέμους Ἐδουάρδου τοῦ Γ' καὶ συνώδευσε τὸν Μαῦρον πρίγκιπα εἰς τὴν ἐκστρατείαν αὐτοῦ κατὰ τοῦ Λανγκεντόκ.

—***Ἰωάννης Βέρ***, δέκατος τρίτος κόμις τῆς Ὀξφόρδης (1443—1513). Ἦτο ὀπαδὸς τοῦ οἴκου τοῦ Λανκάστερ, ὡς ἐκ τούτου δ' ἐφυλακίσθη καὶ κατόπιν κατέφυγεν εἰς τὴν Γαλλίαν. Προσκολληθεὶς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἐρρίκου τοῦ Ρίσμοντ, διωρίσθη ὑπ' αὐτοῦ ἀρχηγὸς τῶν στρατευμάτων του καὶ ναύαρχος, τῷ δὲ 1492 διηύθυνε τὴν ἐκστρατείαν τῆς Πικαρδίας καὶ τῷ 1497 κατέπνιξε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κορνουάλλης. Μ. Δ. Β.

—***Ἐδουάρδος Βέρ***, δέκατος ἕβδομος κόμις τῆς Ὀξφόρδης (1540—1604). Ἀνῆκεν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ καὶ εἶναι γνωστὸς διὰ τὰς ἐκκεντρικότητάς του, τὰς σπατάλας του καὶ τὸν ἔκλυτον βίον του, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἐξεπατρίσθη πολλάκις καὶ ἠνάγκασε τὴν βασίλισσαν νὰ τὸν θέσῃ ὑπὸ περιορισμούς. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν κυβερνητῶν τοῦ στόλου, ὅστις κατεναυμάχησε τὴν ἱσπανικὴν ἀρμάδαν. Εἶχεν ἐπίσης ἀνεπτυγμένον μεγάλως τὸ καλλιτεχνικὸν αἴσθημα καὶ ὑπεστήριξε πολλάκις τοὺς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων καὶ τοὺς μουσικούς, ἔγραψε δὲ καὶ ποιήματα διακρινόμενα διὰ τὴν λυρικότητά των. Μ. Δ. Β.

—***Φραγκῖσκος Βέρ***, Ἄγγλος στρατηγὸς (1560-1609). Διεκρίθη εἰς τοὺς πολέμους κατὰ τῆς Ὁλλανδίας καὶ τῆς Ἱσπανίας, ἰδίως κατὰ τὰς μάχας τῶν Γαδείρων, τοῦ Μπέργκ-όπ-Σόομ, τῆς Ὀστάνδης, τοῦ Νιοῦπορτ καὶ ἐγένετο ἀρχηγὸς τῶν ἀγγλικῶν στρατευμάτων ἐν Ὁλλανδίᾳ. Μ. Δ. Β

—***Ὁράτιος Βέρ***, Ἄγγλος στρατηγὸς (1565—1635). Παρηκολούθησε τὸν ἀδελφόν του *Φραγκῖσκον* εἰς τὰς μάχας ἐν Ὁλλανδίᾳ καὶ διεκρίθη ἐν Γαδείροις, Νιοῦπορτ καὶ Ὀσάνδῃ, ὅπου διεδέχθη τοῦτον εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ἀγγλικῶν στρατευμάτων. Μ. Δ. Β.

—Βὲρ (Vere), ***Ἀλβερῖχος-Θωμᾶς, ντὲ—***. Ἰρλανδὸς ποιητὴς καὶ πολιτικὸς συγγραφεὺς (1814—1902). Ἔγραψε πλεῖστα ποιητικὰ ἔργα, εἰς τὰ ὁποῖα διαφαίνεται ἡ ἐπίδρασις τοῦ Θωμᾶ Μόορ καὶ τοῦ Γουόρντσγουορθ. Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι: «Περσεφόνη», «Αἱ ἀδελφαί», «Ἰρλανδικαὶ ᾠδαὶ καὶ ἄλλα ποιήματα» καὶ δύο ἔμμετρα δράματα: «Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος» καὶ «Ὁ Ἅγιος Θωμᾶς τῆς Καντερβουρίας». Ὡς πολιτικὸς ἐξήσκησε μεγίστην ἐπιρροὴν εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς Ἰρλανδίας, τὸ δὲ ἔργον του: «Ἡ ἀγγλικὴ κακοδιοίκησις ἐν Ἰρλανδίᾳ» ἐνεποίησε μεγίστην αἴσθησιν. Ἔγραψεν ὡσαύτως ἓν ἐνδιαφέρον βιβλίον: «Ἐντυπώσεις περὶ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας» (1850, εἰς δύο τόμους). Μ. Δ. Β.

βέρα (ἡ)· δακτύλιος ἀρραβῶνος ἰσοπαχής, ἄνευ σφενδόνης καὶ πυέλου, φέρων εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν, διὰ μὲν τὸν μνηστῆρα τὸ ὄνομα τῆς μνηστῆς, διὰ δὲ τὴν μνηστὴν τὸ ὄνομα τοῦ μνηστῆρος, μετὰ ἢ ἄνευ τῆς χρονολογίας τῶν ἀρραβώνων· (ἀπὸ τοῦ βενετ. vera, ὅπερ ἀπὸ τοῦ λατ. viria=δακτύλιος)· ‖ ἐνώτιον κυκλοτερές.

Βέρα (Vera), ***Αὔγουστος***. Ἰταλὸς φιλόσοφος γεννηθεὶς τῷ 1813 ἐν Ἀμελίᾳ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1885 ἐν Νεαπόλει. Τὰς πρώτας του σπουδὰς ἔλαβεν ἐν τῇ γενετείρᾳ του, φροντίδι τοῦ πατρός του, διασήμου νομομαθοῦς, εἰς νεαρωτάτην δὲ ἡλικίαν μετέβη χάριν εὐρυτέρων μελετῶν εἰς Γαλλίαν, Ἑλβετίαν καὶ Ἀγγλίαν, ὅπου ἐξέμαθε τὰς κλασσικὰς γλώσσας καὶ τὴν ἀρχαίαν καὶ νεωτέραν γαλλικὴν καὶ ἀγγλικὴν λογοτεχνίαν, κερδίζων τὸν ἐπιούσιον ὡς διδάσκαλος τῆς ἰταλικῆς λογοτεχνίας. Μολονότι τὸ πλεῖστον ἔζησεν εἰς Γαλλίαν, δὲν ἐπηρεάσθη ὑπὸ τῆς γαλλικῆς φιλοσοφίας καὶ ἐνωρὶς ἔδειξε προτιμήσεις πρὸς τὴν ἐγελειανὴν φιλοσοφίαν, τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἱκανώτατος ἐκλαϊκευτής. Αἱ πρῶταί του ἐργασίαι ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ περιοδικὰ «Atheneum», «Literarium», «Revue Lyonnaise», «Liberté de penser», «Emporio» κ.λ.π. Ἔγραψε πλείστας ἀξίας λόγου μελέτας, ὧν σπουδαιότεραι αἱ ἑξῆς: «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἐγέλου», «Λογικὴ τοῦ Ἐγέλου», δημοσιευθεῖσαι ἐν Γαλλίᾳ καὶ προκαλέσασαι εὐμενέστατα σχόλια ἐν Εὐρώπῃ. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἰταλικῶν πραγμάτων ἐκλήθη ὅπως διδάξῃ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν ἐπιστημῶν τοῦ Μιλάνου τὴν ἱστορίαν καὶ φιλοσοφίαν, τῷ δὲ 1862 εἰς Νεάπολιν ὅπου ὠργάνωσε τὸ πανεπιστημιακὸν φροντιστήριον. Ἡ περίοδος αὕτη τῆς ζωῆς του ὑπῆρξε γονιμωτάτη. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων, ὁ Βέρα συνέγραψε καὶ τὰ ἑξῆς: «Platonis, Aristotelis et Hegelii de medio termine doctrina», «Problème de la certitude», «L'Hégelianisme et la philosophie», «Cavour et l'Eglise libre dans l'état libre» «Straus, l'ancienne et la nouvelle foi», «Introduction to speculative logic and philosophy», «La pena di morte», «Amore e filosofia», «Prolusioni alla storia della pilosofia, epoca Socratica, e alla filosofia della storia» κλπ. Μεγίστην σημασίαν ἔχουσιν αἱ εἰς τὴν γαλλικὴν ὑπὸ τοῦ Βέρα φιλοτεχνηθεῖσαι μεταφράσεις τῆς «Λογικῆς», τῆς «Φιλοσοφίας τοῦ πνεύματος», τῆς «Φιλοσοφίας τῆς φύσεως» τοῦ Ἐγέλου. Βιογραφίαν τοῦ Βέρα συνέγραψεν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ραφαὴλ Μαριάνο. Θ. Β.

—**Βέρα** (Vera), ***Πέτρος, ντὲ—***. Ἱσπανὸς ἀξιωματικός, κατακτητὴς τῶν Καναρίων νήσων, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1440 καὶ ἀποθανὼν περὶ τὸ 1500. Κατ' ἀρχὰς ἦτο δήμαρχος τοῦ Χιμένα καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἔριδας τῶν φεουδαρχῶν ἐν Ἀνδαλουσίᾳ. Κατόπιν διωρίσθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας Φερδινάνδου καὶ εἶτα τῆς Ἰσαβέλλας διοικητὴς τῆς «Μεγάλης Καναρίας» καὶ κατώρθωσε νὰ συμπληρώσῃ τὴν κατάκτησιν ὅλων τῶν Καναρίων νήσων, ἀντικαταστήσας μέγα μέρος τῶν ἰθαγενῶν μὲ ἀποίκους Ἱσπανούς. Ἡ αὐστηρὰ ὅμως διοίκησίς του καὶ αἱ σκληρότητές του ἐξήγειραν τὸν πληθυσμὸν τῆς νήσου ἐναντίον του καὶ προεκάλεσαν τὴν ἀνάκλησίν του. Μ. Δ. Β.

—**Βέρα-ὐ-Φιγκερόα-ὐ-Θουνίγκα** (Vera-y-Figueroa-y-Zuniga), ***Ἰωάννης-Ἀντώνιος***. Ἱσπανὸς ἱστορικὸς καὶ διπλωμάτης (1588—1658). Διετέλεσε μέλος τοῦ ἀνωτάτου συμβουλίου καὶ ἔκτακτος ἀπεσταλμένος καὶ πρεσβευτὴς εἰς διαφόρους αὐλὰς τῆς Ἰταλίας. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ὁ πρεσβευτής», «Βιογραφία τῆς ἁγίας Ἰσαβέλλας τῆς Πορτογαλίας», «Ἡ ἀνάστασις τῆς Σεβίλλης», ποίημα ἡρωϊκόν, «Δοκίμιον περὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ πέμπτου», «Ἡ ζωὴ τῆς Παναγίας» κ.τ.λ. Μ. Δ. Β.

Βέρα (Vera) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν Ἀνδαλουσίᾳ, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἀλμερία, παρὰ τὴν Μεσόγειον, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας. Ἔχει μεταλλεῖα σιδήρου καὶ μολύβδου καὶ ἐργοστάσια πυρίτιδος. Κάτ. 11.000. Μ. Δ. Β.

—**Βέρα** (Vera) *[Παρ. Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς ΝΑ ἀκτῆς τῆς Ἱσπανίας, μεταξὺ τῶν κόλπων τῆς Ἀλμερίας καὶ τῆς Καρθαγένης, διανοιγόμενος δὲ μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Σάντα Μαρία καὶ Μέδια Ναράνχα (Media Naranja) εἰς ἄνοιγμα 36 καὶ εἴσδυσιν 7 μιλλίων (χαρτ. ἀγγλ. 774: Adra to Cartagena). Πλαισιοῦται ὑπὸ τῶν ὀροσειρῶν Σιέρρα Καμπρέρα, Σιέρρα Ἀλμαγκρέρα καὶ ἄλλων ἧσσονος σημασίας. Σ. Ε. Λ.

Βέρα (Vera) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 245. Ἀνεκαλύφθη τῇ 6ῃ Φεβρουαρίου 1885, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: $\alpha = 3.095$, $T = 1989$, $e = 0{,}202$, $i = 5^{\circ}11'$, $L = 294^{\circ}.\ 23'$, $\Omega = 62^{\circ}.\ 9'$ καὶ $\pi = 28^{\circ}.\ 30'$. Σ. Π.

Βέραγκε (Verhaeghe), ***Λουδοβῖκος***. Διαπρεπὴς Βέλγος ἰατρὸς (1811—1870). Λόγῳ τῆς ἀξίας του ὡς ἰατροῦ θερμοπηγῶν, της χειρουργικῆς του δεξιότητος καὶ τῆς γονίμου συγγραφικῆς του δράσεως, ἐξελέγη μέλος τῆς βελγικῆς Ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Περὶ τῶν θαλασσίων λουτρῶν τῆς Ὀστάνδης καὶ τῶν φυσιολογικῶν καὶ θεραπευτικῶν ἰδιοτήτων αὐτῶν» (1843), «Ueber die Wirksamkeit des Aufenthaltes an der Seeküste und der Seebäder beim Keuchhusten» (1848). Ο. Ρ.

Βεράγκεν (Veraegen), ***Πέτρος-Θεόδωρος***. Βέλγος πολιτικὸς (1800—1862). Ἐξελέγη βουλευτὴς τῷ 1837 καὶ ἀπέβη εἷς τῶν ἀρχηγῶν τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων, καταπολεμήσας σφοδρῶς τοὺς δημοκρατικούς, τοὺς σοσιαλιστὰς καὶ τοὺς κληρικόφρονας. Ὑπῆρξεν ὁ ἱδρυτὴς τοῦ λαϊκοῦ πανεπιστημίου τῶν Βρυξελλῶν καὶ ὁ πρῶτος πρύτανις αὐτοῦ. Μ. Δ. Β.

Βεράγκουας (Veraguas) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς δημοκρατίας τοῦ Παναμᾶ ἐν τῇ Κεντρικῇ Ἀμερικῇ. Ἔχει ἐπιφάνειαν 12.359 τετρ. χιλιομ. καὶ 66.603 κατ. Πρωτεύουσα αὐτοῦ εἶναι ἡ *Σαντιάγο ντὲ Βεράγκουα*. Περιέχει ὑψηλὰ καὶ δασώδη ὄρη, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐκτείνονται γόνιμοι πεδιάδες, τὸ δὲ ἔδαφος αὐτοῦ περικλείει μεταλλεῖα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Ἄλλοτε ὠνομάζετο οὕτω ὁλόκληρος ἡ σημερινὴ δημοκρατία τοῦ Παναμᾶ, ἡ ὁποία ἀπετέλει διαμέρισμα τῆς Κολομβίας διαιρούμενον εἰς δύο νομούς, τὸν νομὸν τοῦ Παναμᾶ καὶ τὸν νομὸν τοῦ Βεράγκουας. Ὁ νομὸς οὗτος ἐκαλεῖτο πρότερον *Φάμπρεγκα*. Μ. Δ. Β.

Βεραιρὲν (Verhaeren)· βλ. Βεράρεν.

Βερὰκ (Verac), ***Κάρολος-Ὀλιβιέρος***. Γάλλος στρατηγὸς καὶ διπλωμάτης (1743 —1828). Ἐχρημάτισε πρεσβευτὴς ἐν Δαρμστάτῃ, Κοπεγχάγῃ, Πετρουπόλει, Χάγῃ καὶ Ἑλβετίᾳ.

Βέρα - Κροὺζ (Vera-Cruz) *[Γεωγρ.]*. Πολιτεία τοῦ Μεξικοῦ, ἐν τῇ Β. Ἀμερικῇ, ἐπὶ τοῦ κόλπου τοῦ Μεξικοῦ. Ἡ ἐπίσημος μεξικανικὴ ὀνομασία αὐτῆς εἶναι *Βέρα-Κροὺζ Λιάβε* (Vera-Cruz Llave). Ὁρίζεται πρὸς Α ὑπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Μεξικοῦ, πρὸς Β ὑπὸ τῆς πολιτείας Ταμαουλίπας, πρὸς Δ ὑπὸ τῶν πολιτειῶν Σὰν Λούϊς Πετόσι, Ἰδάλγκο, Πουέμπλα καὶ Ὀαξάκα, πρὸς τὰ ΝΑ ὑπὸ τῶν πολιτειῶν Τσιάπας καὶ Ταμπάσκο. Ἔχει ἐπιφάνειαν 71.896 τετρ. χλμτ. καὶ κατ. 1.159.935. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ Σαλάπα (Jalapa ἢ Xalapa). Θεωρεῖται ἡ κοιτὶς ἀρχαίου ἰνδιανικοῦ πολιτισμοῦ, προγενεστέρου τῶν *Ἀζτέκων*, καὶ ἔχει σημαντικὰ καὶ ἐνδιαφέροντα ἐρείπια. Σήμερον εἶναι μία ἀπὸ τὰς πλουσιωτέρας πολιτείας τοῦ Μεξικοῦ. Εἶναι χώρα χθαμαλὴ καὶ δασώδης, ἔχει κλῖμα θερμόν, ὑγρὸν καὶ ἑλῶδες, διασχίζεται δὲ ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι οἱ ἑξῆς: *Κοατζακοάλκος*, *Σὰν Χουάν*, *Τόντο*, *Παπαλοάπαμ*, *Τούξπαμ* καὶ *Καζόνες*, κατὰ τὸ πλεῖστον πλωτοί. Κατὰ μῆκος τῆς παραλίας ὑπάρχουν πολλαὶ λιμνοθάλασσαι, ὧν ἡ μεγαλυτέρα ὀνομάζεται *Ταμιαούα*. Οἱ κυριώτεροι λιμένες τῆς πολιτείας ταύτης εἶναι οἱ ἑξῆς: *Κοατζακοάλκος*, *Ἀλβαράντο*, *Βέρα-Κρούζ*, *Ναούτλα*, *Τεκολούτλα* καὶ *Τούξπαμ*. Ἡ Βέρα-Κροὺζ εἶναι χώρα γεωργικὴ παράγουσα σακχαροκάλαμον, βάμβακα, ρυύμ·ον, καπνά, καφφέ, κακάον, βανίλλιαν καὶ ὀπώρας. Ἔχει ἐπίσης ἀκμαίαν βιομηχανίαν βάμβακος, καπνοῦ, σάπωνος, σοκολάτας καὶ πυρείων. Διασχίζεται ὑπὸ τεσσάρων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, αἱ κυριώτεραι δὲ πόλεις αὐτῆς εἶναι ἡ Σαλάπα, ἡ Βέρα-Κρούζ, ἡ Ὀριζάμπα, ἡ Κόρδοβα καὶ ἡ Κοατζακοάλκος. Μ. Δ. Β.

—**Βέρα-Κροὺζ** καὶ ***Βέρα-Κροὺθ*** (Vera-Cruz) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ὁμωνύμου πολιτείας τοῦ Μεξικοῦ, ἐπὶ τοῦ κόλπου τοῦ Μεξικοῦ, ἐπὶ ἐδάφους χθαμαλοῦ καὶ ἀμμώδους. Εἶναι ὁ σημαντικώτερος λιμὴν τοῦ Μεξικοῦ καὶ σιδηροδρομικὸν κέντρον ὅλων σχεδὸν τῶν γραμμῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ. Ἔχει ἀκμαῖον ἐμπόριον ἐξαγωγῆς καφφέ, σακχάρεως, ἐλαστικοῦ κόμμεως καὶ καπνοῦ. Ἡ πόλις ἐκτίσθη τῷ 1520, ὅπου τὸ προηγούμενον ἔτος εἶχεν ἀποβιβασθῆ τὸ πρῶτον ὁ Κορτές, ὠνομάζετο δὲ *Βίλλα Ρίκα ντὲ λὰ Βέρα-Κρούζ*. Ὀλίγον βραδύτερον μετεφέρθη εἰς τὸν λιμένα Μπέρναλ, τῷ 1525, ἐπὶ θέσεως, ἡ ὁποία σήμερον καλεῖται *Παλαιὰ Βέρα-Κροὺζ* καὶ τῷ 1599 μετεφέρθη εἰς ἣν θέσιν κατέχει σήμερον. Κάτ. 54.225. Μ. Δ. Β.

Βερανζὲ (Beranger)· βλ. Μπερανζέ.

Digitized by Google

Βερανζέρος (Béranger), *Πέτρος - Ἰωάννης, ντὲ—*. Διάσημος Γάλλος ποιητὴς (1780—1857). Ὁ πατήρ του, ὅστις ἔφερε τὸ ὄνομα *Βερανζέρος* de Mersix, συμβολαιογράφος ἐν Ντυβάλ, εἶχε νυμφευθῆ ἐξ ἔρωτος μολονότι ἐθεώρει ἑαυτὸν ἀριστοκρατικῆς καταγωγῆς, τὴν θυγατέρα ράπτου τινὸς ὀνομαζομένου Σαγέν. Φανατικὸς βασιλόφρων, ἐγένετο ὕποπτος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἠναγκάζετο νὰ κρύπτηται, ἐγκαταλείψας τὴν σύζυγον καὶ τὰ δύο τέκνα του. Ὁ Πέτρος Βερανζέρος ἐδόθη εἴς τινα τροφόν, κατόπιν δὲ παρελήφθη ὑπὸ τοῦ πάππου του καὶ εἰσήχθη εἴς πτωχόν τι οἰκοτροφεῖον τοῦ προαστείου τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, ὅπου ἔλαβε τὴν στοιχειώδη παίδευσιν, ἄνευ τινὸς οἰκογενειακῆς ἐπιβλέψεως. Μέχρι τοῦ ἐνάτου ἔτους τῆς ἡλικίας του, παραμένων πλησίον τοῦ πάππου του, ἐγένετο ἀληθινὸν χαμίνιον τῶν παρισινῶν δρόμων, καὶ κατὰ τὰς ταραχώδεις ἡμέρας τῆς ἐπαναστάσεως ἐνεφανίζετο εἰς ὅλας τὰς τριόδους, ὅπου ἐπαναστατική τις ἐκδήλωσις, καὶ ἠκολούθει τὰς λαϊκὰς διαδηλώσεις.

Αἱ ἕξεις αὗται τοῦ μικροῦ Βερανζέρου ἠνάγκασαν τὸν πάππον του νὰ τὸν ἀποστείλῃ πρός τινα θείαν του κατοικοῦσαν εἰς Περὸν καὶ διατηροῦσαν καπηλεῖον, ἐκεῖ δὲ ἔψαλλεν εἰς τὴν χορῳδίαν τῆς ἐκκλησίας καὶ τέλος κατέληξε στοιχειοθέτης τυπογραφείου, ὅπου ἀνεπτύχθη ἡ εὐφυΐα του ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα ἐστοιχειοθέτει. Ἦγε τὸ 14ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ὅτε πληρεξούσιός τις τῆς τότε συνελεύσεως, θαυμαστὴς τοῦ Ρουσσώ, συνέστησεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ πρωτοβάθμιον σχολεῖον ἀπόρων παίδων, ὅπου καὶ ἔτυχε τῆς πρώτης παιδείας, εἶτα δὲ εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Μπαλὺ ντὲ Μπαλανζύλ, ὅπου ἀνέπτυξε τὰς γνώσεις του καὶ ἀπέκτησε τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν. Τὸν ἱδρυτὴν τῆς σχολῆς ταύτης τῶν ἀπόρων παίδων, βραδύτερον, εἰς εἰδικὸν λογοτεχνικὸν σκιαγράφημά του ὁ Βερανζέρος ἀπεκάλεσε «δημοκρατικὸν Φενελῶνα». Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην περιέπεσαν εἰς τὰς χεῖράς του τόμοι τινὲς ἔργων τοῦ Μολιέρου, τοῦ Ρακίνα καὶ τοῦ Βολταίρου, τοὺς ὁποίους κατεβρόχθιζεν. Τότε δὲ ᾐσθάνθη δημιουργούμενον τὸ συγγραφικόν του τάλαντον καὶ θερμαινόμενα τὰ δημοκρατικὰ αἰσθήματα εἰς τὴν ψυχήν του.

Δεκαεπταετὴς ἐπέστρεψεν ὁ Βερανζέρος εἰς Παρισίους πλησίον τοῦ πατρός του, ὅστις τὸν ἐνεθάρρυνε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς λογοτεχνικὰς ἀποπείρας του, ἔγραψε δὲ τότε τὸ πρῶτον ἔργον του, κωμῳδίαν τινὰ ἀριστοφανικὴν φέρουσαν τὸν τίτλον οἱ «Ἑρμαφρόδιτοι», στρεφομένην δὲ κατὰ τῶν ἄνευ θελήσεως ἀνδρῶν καὶ τῶν φιλοδόξων ἐκείνων γυναικῶν, αἵτινες κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐξερχόμεναι τοῦ γυναικείου κύκλου ἐζήτουν νὰ ὑποκαταστήσωσι τοὺς ἄνδρας. Μετ᾿αὐτὴν ἤρξατο γράφων μέγα ἔπος, ἐπιγραφόμενον «Κλόβις», τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἐπεράτωσεν. Ἡ πενία καὶ ἡ ἀθλιότης ἐν τῷ μεταξὺ ἔκρουσαν τὴν θύραν του καὶ μὴ εὑρίσκων ἄλλον πόρον ζωῆς ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς Αἴγυπτον, ὅπου ἐθριάμβευεν ὁ Βοναπάρτης. Κάποιος ὅμως ἐπιστρέφων ἐξ Αἰγύπτου τοῦ παρέστησε δυσχερεστέραν τὴν ἐκεῖ κατάστασιν καὶ τὸν ἀπέτρεψε τοῦ σκοποῦ του. Ἀφήσας τότε τὸ ἔπος καὶ τὰς κωμῳδίας εὗρε τὸν πραγματικὸν φιλολογικὸν δρόμον του, συνθέτων φαιδρὰ ᾄσματα, τὰ ὁποῖα προεκάλεσαν τὸ ἐνδιαφέρον μιᾶς εὐθύμου ἑταιρείας καλουμένης «Le Couvent des Sans-Souci, ὅπου διὰ πρώτην φοράν, ἐν μέσῳ τοῦ φαιδροῦ ἐκείνου κύκλου, ὁ Βερανζέρος ἀπήγγειλε τὸ περίφημον καταστὰν ᾆσμα «Αἱ ἀπιστίαι τῆς Λιζέττας» καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ περιοδικὸν «La Guirlande». Τὰ ᾄσματα ταῦτα ἀπέστειλε τῷ 1803, χειρόγραφα, εἰς τὸν Λουκιανὸν Βοναπάρτην, ὅστις, καταθελχθεὶς καὶ πληροφορηθεὶς τὰς οἰκονομικὰς στενοχωρίας τοῦ ποιητοῦ, ἐξεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀντιμισθίαν του ὡς μέλους τοῦ γαλλικοῦ ἰνστιτούτου, ἀνερχομένην εἰς χίλια φράγκα ἐτησίως. Τὸ ποσὸν τοῦτο καὶ ἡ ἀμοιβή του διὰ τὴν ἀνώνυμον συνεργασίαν του εἰς τὰ «Χρονικὰ τοῦ γαλλικοῦ μουσείου», ἐπέτρεψαν εἰς τὸν Βερανζέρον, ὄχι μόνον νὰ συντηρῇ ἑαυτόν, ἀλλὰ νὰ ἔρχηται ἐπίκουρος εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ πατρός του καὶ τῆς γηρασάσης θείας του. Τὰ φιλελεύθερα ὅμως τραγούδια του, συντεθειμένα μετὰ πολλοῦ σατιρικοῦ πνεύματος καὶ διακωμῳδοῦντα ὡρισμένα πρόσωπα, ἐκυκλοφόρουν ἐν χειρογράφοις, προεκάλεσαν δὲ τὴν προσοχὴν τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀστυνομίας, ἥτις ἐν τέλει ἀνεκάλυψε τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ των, ἀλλὰ μόνη συνέπεια ὑπῆρξε νὰ λάβωσι ταῦτα εὐρυτέραν διάδοσιν καὶ νὰ διαφημισθῇ ὁ συνθέτης των. Οὕτως εἰσήχθη ὁ Βερανζέρος εἰς τὸ «Caveau Moderne», φιλολογικὴν ἑταιρείαν, ἧς τὰ μέλη, ποιηταὶ καὶ καλλιτέχναι, συνηθροίζοντο πέριξ τραπέζης δειπνοῦντες, ἀπαγγέλλοντες ποιήματά των καὶ ᾄδοντες τὰ τραγούδιά των. Τῶν τοιούτων φαιδρῶν φιλολογικῶν συλλόγων ἱδρυταὶ ὑπῆρξαν κατὰ τὸν ΙΗ′ αἰῶνα ὁ Πιρών, ὁ Κολλέ, ὁ Κρεπιγγιὸν καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Γκαλλέ. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Βερανζέρου τὸ «Caveau» τοῦτο ἦτο τὸ κέντρον τῶν εὐφυεστέρων ποιητῶν, λογογράφων, μουσικῶν καὶ ζωγράφων, ἐκεῖ δὲ οὗτος ἀνεδείχθη ὡς ὁ ἀπροσπέλαστος συνθέτης ᾀσμάτων, καὶ ἡ φήμη του διέδραμεν ὁλόκληρον τὴν Γαλλίαν. Ὁ Σαὶντ-Μπὲβ λέγει ὅτι ἀπὸ τὴν φαιδρὰν ἐκείνην κρύπτην προῆλθε τὸ φιλελεύθερον τραγούδι τοῦ Βερανζέρου, τὸ εὔθυμον καὶ πατριωτικόν, τὸ ὁποῖον αὐτὸς εἰσήγαγεν εἰς τὴν γαλλικὴν καὶ εἰς τὴν παγκόσμιον, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, λογοτεχνίαν, καὶ εἰς ὃ εὗρε τὴν τέχνην νὰ συναρμόσῃ τὸ ἴδιον αὐτοῦ αἴσθημα μετὰ τῶν αἰσθημάτων τοῦ λαοῦ, τῶν ὁποίων ἐγένετο ὁ ἑρμηνευτής. Ἐδημοσίευσε τότε τὴν συλλογήν του «Chansons morales» (τῷ 1821), βραδύτερον δὲ καὶ δευτέραν τοιαύτην ὑπὸ τὸν ἁπλοῦν τίτλον «Chansons». Διὰ τῶν ᾀσμάτων του τούτων ὁ Βερανζέρος εἰσήγαγε νέον εἶδος ποιήσεως εἰς τὴν γαλλικὴν λογοτεχνίαν. Δι᾿ αὐτῶν προσέβαλλε τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβόνων καὶ ἐπανηγύριζε τὴν δημοκρατίαν καὶ τὴν ναπολεόντειον αὐτοκρατορίαν. Εἰς τὰ τραγούδια του ταῦτα παρατηρεῖται ὑψηλοτέρα τις ἔμπνευσις καὶ σατιρικὸς οἶστρος, ὑπενθυμίζων τοὺς κλασσικοὺς Ἕλληνας καὶ Ρωμαίους ποιητάς, τοὺς ὁποίους οὐδέποτε εἶχεν ἀναγνώσει ὁ Βερανζέρος. Εἰς τὴν ποίησίν του τῆς περιόδου ταύτης ἐνοπτρίζονται τὰ κρατοῦντα τότε πολιτικὰ φρονήματα καὶ σατιρίζεται τὸ πολιτικὸν σύστημα τῶν παλινοστησάντων Βουρβόνων, οἵτινες εὕρισκον ὅτι οὐδὲν μετεβλήθη ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως. Τὰ τραγούδια τοῦ Βερανζέρου, «Ἱερὰ συμμαχία», «Ὁ Θεὸς τῶν ἀγαθῶν ἀνθρώπων», «Ἡ παλιὰ σημαία», καὶ «Τὰ τέκνα τῆς Γαλλίας», προεκάλεσαν τὴν καταδίωξίν του καὶ τὸν ὡδήγησαν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τοῦ Ντυμπών, ὅπερ κατεδίκασεν αὐτόν, τὴν 8 Δεκεμβρίου 1822, εἰς τριῶν μηνῶν φυλάκισιν καὶ 500 φράγκων πρόστιμον.

Πέτρος Ἰω. Βερανζέρος.

Ἡ τιμωρία ὅμως αὕτη πᾶν ἄλλο ἢ ἀνεχαίτισε τὴν ὁρμὴν τοῦ ἐπαναστάτου ποιητοῦ, ἡ δὲ ἀναδημοσίευσις τῆς συλλογῆς του ταύτης καὶ ἡ κυκλοφορία ἑτέρων ᾀσμάτων του προεκάλεσαν νέαν κατ᾿ αὐτοῦ κατηγορίαν καὶ κάθειρξιν εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Ἁγίας Πελαγίας, ὅπου οὗτος συνέθεσε νέα ᾄσματα, τὰ ὁποῖα ἐψάλλοντο εἰς ὅλα τὰ ἐπαναστατικὰ κέντρα τῶν Παρισίων, τρίτη δὲ κατ᾿ αὐτοῦ μήνυσις κατέληξεν εἰς τὴν ἐπιβολὴν ἐννέα μηνῶν φυλακίσεως καὶ εἰς δεκακισχιλίων φράγκων πρόστιμον. Ὁ ποιητὴς ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακὰς καὶ ἐτέθη ὑπὸ αὐστηρὰν ἐπιτήρησιν. Ἡ ἐπίδρασις ὅμως τῶν ποιημάτων τοῦ Βερανζέρου ἦτο τοιαύτη, ὥστε οὔτε τὰ σφοδρὰ ἄρθρα τοῦ τύπου, οὔτε αἱ πολιτικαὶ ἀγορεύσεις διασήμων πολιτικῶν ἀνδρῶν προεκάλουν τοιαύτην κατὰ τοῦ καθεστῶτος διέγερσιν, ὅσον οἱ στίχοι ἐκεῖνοι οἵτινες, ἀπὸ τὸ κελλίον τῆς εἱρκτῆς προερχόμενοι, ἐφέροντο εἰς τὰ στόματα τῶν πολιτῶν. Ὁ βασιλεὺς Κάρολος Α′ εἰς τὸν ἐνώπιον τῆς βουλῆς βασιλικὸν λόγον του ὑπηνίχθη τῶν ᾀσμάτων τοῦ Βερανζέρου καὶ οἱ ἐπίσκοποι τῆς Γαλλίας κατήγγελλον αὐτὰ ὡς ἀνόσια εἰς τὰς ἐγκυκλίους των. Ὁ ποιητὴς ἀπήντα δι᾿ ἄλλων ποιημάτων δριμυτέρων, τοιουτοτρόπως δὲ ἐνεφανίζετο οὗτος ὡς εἷς τῶν ἀρχηγῶν τοῦ κατὰ τῶν Βουρβόνων κινήματος.

Ἐπὶ τέλους ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1830, ἡ ἐκδιώξασα ἀπὸ τῆς Γαλλίας τοὺς Βουρβόνους. Οὐδεὶς συνετέλεσε πλειότερον τοῦ Βερανζέρου εἰς ταύτην, ἀλλ᾿ ἐπιτευχθείσης, οὗτος παρέμεινεν εἰς τὴν σκιάν, μὴ θελήσας νὰ δεχθῇ οὐδεμίαν ἠθικὴν ἢ ὑλικὴν ἀμοιβήν, οὐδὲ αὐτὴν κἂν τὴν ψηφισθεῖσαν πρὸς πάντας τοὺς πολιτικοὺς καταδίκους σύνταξιν. Ἡ ἀντικατάστασις τοῦ Καρόλου Α′ διὰ τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου δὲν ἱκανοποίησε τὰς πολιτικὰς βλέψεις τοῦ ποιητοῦ καὶ μὴ θέλων νὰ ἀναμειχθῇ εἰς τὴν πολιτικὴν ἐκείνην κίνησιν, ἀπῆλθεν εἰς τὸ τότε προάστειον τῶν Παρισίων Πασύ, κατόπιν δὲ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, κατοικήσας εἴς τινα οἰκίαν τῆς ὁδοῦ Βανδώμ, ἥτις σήμερον φέρει τὸ ὄνομά του. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐδημοσίευσε νέα ᾄσματα, ἐξ ὧν δύο δημοφιλέστατα: «Ὁ παλιὸς βαγαπόντης» καὶ «Οἱ τρελλοί». Εἰς τὴν συλλογὴν τῶν ποιημάτων τούτων παρατηρεῖται πένθιμός τις τόνος, ἄγνωστος μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς τὸν ποιητὴν τῆς «Λιζέττας» καὶ τῆς «Παλαιᾶς ἐνδυμασίας». Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην οὗτος εἶχεν ἐρωτευθῆ μετά τινος Ἀγγλίδος, τοσοῦτο δὲ σφοδρὸν ἦτο τὸ αἴσθημα τοῦτο, ὥστε ἔπαθεν ἡ ὑγεία του, καὶ φεύγων τὴν τύρβην τοῦ κόσμου μετέβη εἰς τὴν Φοντεναί, ὅπου ἐζήτησεν εἰς ἀσκητικὴν ἀπομόνωσιν τὴν θεραπείαν τῆς καρδίας του. Κατὰ τὴν δεκαοκταετῆ περίοδον τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου δὲν ἀνεμείχθη ἐνεργῶς εἰς τὴν πολιτικήν. Ἡ ποίησίς του ἐτράπη πρὸς τὰς παλαιὰς αὐτοῦ συμπαθείας· τὸν εἵλκυεν ἡ μνήμη τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος, ὁ θαυμασμός του δὲ πρὸς αὐτὸν τὸν ἤγαγεν εἰς τὸν σχηματισμὸν πεποιθήσεως, ὅτι ἡ αὐτοκρατορία ἦτο ἡ φυσικὴ συνέπεια τῆς πτώσεως τῆς βουρβονικῆς μοναρχίας. Μετὰ τὴν πτῶσιν αὐτῆς ἡ κοινὴ γνώμη ἐτράπη πρὸς τὸν μεγάλον ἥρωα τῆς Γαλλίας. Τοιαύτη ἦτο ἡ προσήλωσις τοῦ λαοῦ εἰς αὐτόν, ὥστε ὁ Λουδοβῖκος Φίλιππος μετεκόμισεν ἐν μεγάλῃ καὶ πρωτοφανεῖ πομπῇ τὸ λείψανον αὐτοῦ ἐκ τῆς Ἁγίας Ἑλένης, καὶ ἐναπέθεσεν αὐτὸ εἰς τὸ παρασκευασθὲν μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον τοῦ Μεγάρου τῶν ἀπομάχων. Εἰς τὴν ἀνάζησιν τοῦ θαυμασμοῦ τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν Ναπολέοντα οὐδεὶς ἔπραξε πλειότερον τοῦ Βερανζέρου ὅστις ἐξελαΐκευσε τὴν παράδοσιν τοῦ «Μικροῦ δεκανέως».

Ἡ ναπολεόντειος δόξα αὕτη, γενικευομένη, ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὰ ὄμματα τοῦ λαοῦ τοὺς κινδύνους τῶν λαϊκῶν ἐλευθεριῶν διὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ συστήματος. Δὲν ἐβράδυνε δὲ ἡ ἔκρηξις νέας ἐπαναστάσεως, ἥτις ἐξεθρόνισε καὶ τὸν Λουδοβῖκον Φίλιππον. Καὶ μετ᾿ αὐτὴν ὁ Βερανζέρος δὲν ἐπεζήτησε καμμίαν διάκρισιν καὶ καμμίαν ἀμοιβὴν διὰ τὰς ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας προσέφερεν. Ἀπέφυγε μάλιστα νὰ δεχθῇ ὑποψηφιότητα πληρεξουσίου εἰς τὴν συνέλευσιν τοῦ 1848. Παρὰ τὴν θέλησίν του ὅμως ἐπροτάθη ὡς ὑποψήφιος, ἔλαβε δὲ εἰς μόνον τὸ ἐκλογικὸν διαμέρισμα τὸν Σηκουάνα 204.476 ψήφους. Ὡς κατηρτίσθη τὸ πολιτικὸν σῶμα, ἔσπευσε νὰ ὑποβάλῃ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ, δηλώσας ὅτι τὸ βάρος τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ λαοῦ ἦτο ὑπέρτερον τῶν δυνάμεών του. Καὶ οἱ μὲν συνάδελφοί του ἠρνήθησαν τὴν ἀποδοχὴν αὐτῆς, ἀλλ᾿ ὁ Βερανζέρος ἐπέμενε κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἐκφράζουσα τὴν θλῖψίν της ἡ συνέλευσις ἐδέχθη ταύτην. Ὁμοίως ἠρνήθη καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀπονεμηθεῖσαν εἰς αὐτὸν τιμήν· οὔτε τὴν ἀπονομὴν παρασήμων ἠθέλησεν, οὔτε αἴτησιν πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν ἀπηύθυνεν, ὡς παρεκάλουν αὐτὸν οἱ ἀκαδημεικοί, πρόθυμοι νὰ τὸν ἐκλέξωσι. Πάντα τὰ γενόμενα πρὸς αὐτὸν διαβήματα ἀπέβησαν ἄκαρπα, ὁ δὲ Σαὶντ-Μπὲβ ἐπρότεινεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ὅπως ἐκλεγῇ μέλος αὐτῆς, καὶ παρὰ τὴν θέλησίν του ἀκόμη, ἔστω καὶ ἂν ἔμενε κενὴ ἡ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ἕδρα πρὸς τιμὴν τοῦ ὀνόματος τοῦ καλλίστου ἀνδρὸς τῆς Γαλλίας. Ἡ σύγκλητος κατ᾿ ἐπίμονον παράκλησιν τοῦ Βερανζέρου ἠναγκάσθη νὰ μὴ ἐπιμείνῃ, σεβασθεῖσα τὴν προτίμησίν του νὰ παραμείνῃ μέχρι τοῦ θανάτου του ὁ ποιητὴς τῶν τραγουδιῶν ἐκείνων, ἅτινα παρέμειναν εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ.

Τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Βερανζέρου ὑπῆρξαν θλιβερά. Ἀπώλεσε τὴν μικράν του περιουσίαν καὶ ὑφίστατο οἰκονομικὰς στενοχωρίας. Ὁ ποιητής, παραμείνας ἄγαμος, εἶχεν ἀποκτήσει υἱόν, ἀποθανόντα εἰς τὴν Ile de Bourbon, ἴσως μετὰ τῆς Λιζέττας, τὴν ὁποίαν ἀπηθανάτισε καὶ ἡ ὁποία ἀσφαλῶς δὲν ἦτο ἡ Ἰουδὴθ Φρέρ, ἡ πιστὴ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη σύντροφος τῆς δόξης καὶ τῶν δυστυχιῶν του. Ἀπέθανεν αὕτη τρεῖς μῆνας πρὸ τοῦ θανάτου του, ἡ θλῖψις δὲ ἐκ τῆς στερήσεως αὐτῆς ἐπεδείνωσε τὸ νόσημα τῆς ὑπερτροφίας τῆς καρδίας, ἐξ οὗ ὑπέφερε καὶ ὅπερ ἐπετάχυνε τὸν θάνατόν του. Ἀφελὴς δὲ ὡς ἦτο καὶ ἀποφεύγων πᾶσαν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπίδειξιν, ἐξέφρασεν εἰς τοὺς φίλους του τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως ταφῇ ἄνευ οἱασδήποτε τιμῆς, καίτοι ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς ἕνα τῶν δημοκρατικῶν ἀρχηγῶν των, ἐπεδίωξαν νὰ ἐκμεταλλευθῶσι τὸν νεκρόν του πρὸς πολιτικοὺς σκοπούς. Ἡ αὐτοκρατορία ἐν τούτοις ἐκήδευσεν αὐτὸν δημοσίᾳ δαπάνῃ, τμῆμα δὲ παρατεταγμένον πρὸς τιμήν του στρατοῦ ἦτο ἕτοιμον νὰ καταπνίξῃ πᾶσαν πολιτικὴν ἐκδήλωσιν τῶν συνοδευόντων τὸν νεκρόν του 100,000 Παρισινῶν. Ὁ γαλλικὸς καὶ ὁ παγκόσμιος τύπος ἐπὶ μῆνας ἐπληροῦντο διὰ βιογραφιῶν, ἀναμνήσεων, ἀνεκδότων καὶ ἐνθουσιωδῶν κρίσεων περὶ τοῦ ποιητοῦ, εἰς δὲ τὴν Ἑλλάδα Ἕλληνες ποιηταὶ ἀφιέρωσαν ἐλεγεῖα εἰς μνήμην αὐτοῦ. Εἰς τὴν ὁμοφωνίαν ταύτην τοῦ διανοουμένου κόσμου, ἡ μόνη ἀντίθετος γνώμη ὑπῆρξεν ἡ τοῦ Ρενάν, ἕνεκα τῆς δημοσιεύσεως τῆς τελευταίας συλλογῆς του, περιλαμβανούσης

Digitized by Google

ὀκτὼ ᾄσματα ἀφιερωμένα εἰς τὸν Ναπολέοντα Γ΄. Εἰς τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Ρενὰν ἀντεπεξῆλθον οἱ διασημότεροι λογογράφοι καὶ κριτικοί, ἠναγκάσθη δ' ἐν τέλει καὶ οὗτος νὰ ὁμολογήσῃ μεταμέλειαν διὰ τὰ παρ' αὐτοῦ γραφέντα. Ἡ Γαλλία ἐτίμησε πολυτρόπως τὴν μνήμην τοῦ τραγουδιστοῦ της, ὅστις ἐπὶ μίαν ὁλόκληρον γενεὰν συνεκίνει τὸν λαόν της. Οὕτω μετωνόμασε τὴν ὁδὸν Βανδώμ, εἰς ἣν κατῴκει, εἰς ὁδὸν Βερανζέρου, ἐν τῷ παραδείσῳ δὲ τοῦ Τάμπλ ἤγειρε τὸν ἀνδριάντα αὐτοῦ. Καὶ αἱ λοιπαὶ πόλεις τῆς Γαλλίας, μιμούμεναι τὸ παράδειγμα τῆς πρωτευούσης, ἀπένειμον εἰς αὐτὸν παρομοίας τιμάς.

Ἀλλ' ὑπεράνω τῶν ἀνδριάντων, τῶν προτομῶν καὶ τῶν ὀνομασιῶν τῶν ὁδῶν, ὑπάρχουν τὰ ᾄσματα αὐτοῦ. Πλεῖστοι ἐκ τῶν βιογράφων του λέγουν, ὅτι ἐνεπνέετο ταῦτα ἀπὸ τοὺς ἀτμοὺς τοῦ οἴνου τῆς Βουργουνδίας καὶ τοῦ καμπανίτου, παρουσιάζοντες αὐτὸν ὡς βαχχικὸν ποιητὴν τοῦ περιφήμου Caveau Moderne, ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ ἄλλοι προῆλθον ψάλται τῶν προχείρων ἐρώτων καὶ τοῦ οἴνου. Ἀλλ' ὁ Βερανζέρος ὑπερέβη κατὰ πολὺ τὸ βαχχικὸν ἐπίπεδον· ἡ εἰλικρινὴς καὶ ἐλευθέρα εὐθυμία αὐτοῦ ἀκολουθεῖ πάντοτε τὴν κατεύθυνσιν ἣν ἐχάραξεν ἡ ἀγρυπνοῦσα συνείδησίς του. Ὁ ὁρίζων τῶν ἰδεῶν του οὐδέποτε σκοτίζεται, αἱ δὲ εἰκόνες του συγκρατοῦν τὸ ὕφος τῶν θεμάτων του κατὰ τρόπον ἀληθῶς ἀπαράμιλλον. Οὕτως ὁ Βερανζέρος, τὰ ἁπλᾶ αὐτοῦ τραγούδια, διὰ τῶν βαθυτάτων ἐννοιῶν των, διὰ τῆς ἁπλότητός των, διὰ τῆς ἁρμονίας τῶν ρυθμῶν των καὶ διὰ τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ τῆς γοργότητος τοῦ δράματος, τὰ ἔφερεν εἰς τὸ ὕψος ἀληθῶν ᾠδῶν. Οὕτω δύο τετράστιχα τοῦ ποιήματός του «Ὁ νέος Διογένης», θὰ ἦσαν ἄξια νὰ τεθῶσιν εἰς τὸ στόμα τοῦ περιπατητικοῦ τῆς ἀρχαιότητος φιλοσόφου. Ἐκτὸς τοῦ φιλελευθέρου καὶ ἀνεξαρτήτου πνεύματος, τοῦ κατακλύζοντος τὰ ᾄσματα αὐτοῦ, ὑπάρχουσιν ἐπίσης καὶ ἄλλαι ἀρεταὶ τοῦ ποιητοῦ, ἡ δύναμις τῆς ἀναπαραστάσεως τῶν ἠθῶν καὶ ἡ παροχὴ ὑψηλοτάτων διδαγμάτων, ἐν μέσῳ τῶν εὐθύμων αὐτοῦ στίχων. Μεταξὺ τῆς κατηγορίας τῶν τοιούτων ποιημάτων του εὑρίσκεται «Ὁ Γερουσιαστής», ὅστις πολλάκις ἠνάγκαζε τὸν Ναπολέοντα Α΄ νὰ συνοφρυοῦται κατὰ τὰς ὥρας τῶν σπουδαιοτέρων μεριμνῶν του. Εἰς δευτέραν τοιαύτην καταλέγεται τὸ ποίημα «Le roi d'Yveto», γενναία λογοκρισία τῶν πράξεων τοῦ κατακτητοῦ, τοῦ ὑπαγορεύοντος τότε τὰς θελήσεις του εἰς τὴν Εὐρώπην. Μόνος, ἐν μέσῳ ὁλοκλήρου τῆς Εὐρώπης, ἥτις ἐτήρει σιγὴν πρὸ τοῦ νέου τούτου Ἀλεξάνδρου, ὁ ἁπλοῦς αὐτὸς τραγουδιστὴς ἔκρινε τὰς κατακτητικὰς τάσεις αὐτοῦ καὶ ἐνεφάνιζε τὸν βασιλέα τοῦ Ὑβετὸ ἐπὶ ὄνου περιοδεύοντα τὴν μικράν του ἐπικράτειαν καὶ μεριμνῶντα διὰ τὴν εὐτυχίαν τοῦ λαοῦ του μόνον. Ἡ εὐθυμία αὕτη τοῦ Βερανζέρου ἔχει πολὺ ἐκ τοῦ κωμικοῦ στοιχείου τοῦ Μολιέρου. Τραφεὶς ἐν διαρκεῖ πενίᾳ, μὲ τὰς φιλελευθέρας φιλοσοφικὰς ἰδέας τοῦ Μονταίν, τοῦ Μολιέρου, τοῦ Λαφονταίν, τοῦ Βολταίρου καὶ τοῦ Ρουσσώ, δὲν ἐσυνήθισε νὰ κύπτῃ τὴν κεφαλήν του πρὸ οὐδεμιᾶς ἠθικῆς, πολιτικῆς καὶ φιλολογικῆς προκαταλήψεως, οὐδὲ νὰ ὑποχωρῇ κλείων τὰ ὄμματα πρὸ τῆς ἀληθείας. Διὰ τοῦτο ἐνῷ ἐθαύμαζε τὸν Μέγαν Ναπολέοντα, τοῦ παρουσίαζε τὴν εἰκόνα τοῦ εὐδαίμονος βασιλέως τοῦ Ὑβετό.

Ὁ Βερανζέρος, δημιουργικὸς ποιητής, εἶχεν εἰς μέγαν βαθμὸν τὴν ἀρετὴν τῆς ἰδιορρύθμου ἐπινοίας. Καίτοι δὲν ἐμελέτησε τὰς κλασσικὰς φιλολογίας εἰς τὰς γλώσσας αὐτῶν, ἐν τούτοις φαίνεται ὅτι εἶχε γνωρίσει εἰς μεταφράσεις ᾄσματά τινα αὐτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐδιδάχθη τὰ ὡραῖα σχήματα καὶ τοὺς ἁρμονικοὺς ρυθμοὺς τῶν ποιημάτων του. Ὁ Βερανζέρος, ὅστις οὔτε ἀπεμιμεῖτο, οὔτε ἀντέγραφεν οὐδένα, παρουσίαζε συνήθως σατιρικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν ἔχουν τὸν αἱματηρὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τοῦ Ἰουβενάλη, τῶν συντριβόντων ἐπὶ τῶν προσώπων τῶν ἐνόχων τὰ προσωπεῖα αὐτῶν. Αἱ σάτιραί του διατηροῦσι τὴν ἀγαθότητα τοῦ ποιητοῦ τῆς «Λιζέττας» καὶ κατὰ τὴν μεγαλυτέραν ἀκόμη ἐκδήλωσιν τῆς ὀργῆς του, οὐδέποτε δὲ παραμένει ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν ψυχήν του ἡ μνησικακία τῶν πολιτικῶν ἀντιθέσεων.

Ἐκ ποιᾶς τινος τάσεως αὐτοῦ πρὸς τὴν μελαγχολίαν, ἠρέσκετο νὰ ἀνατρέχῃ εἰς τὸ παρελθόν, ἡ δὲ τοιαύτη ἀναδρομή του τοῦ ἐνέπνευσε τὸ ὡραιότερον ἴσως ἐκ τῶν ποιημάτων του, τὴν «Bonne vieille». Αἱ ἀναμνήσεις, τὰ ἁπαλὰ αἰσθήματα, αἱ ἐλπίδες, ἡ εὐαισθησία, ὁ ἱερὸς ἔρως πρὸς τὴν πατρίδα, ὑψοῦσι τὴν σύνθεσιν ταύτην εἰς ἀληθῆ ᾠδήν, τὴν πρωτοτυπίαν τῆς ὁποίας δὲν δύναταί τις νὰ συναντήσῃ οὔτε εἰς τοὺς ποιητὰς τῆς ἀρχαιότητος, οὔτε εἰς τοὺς νέους τοιούτους. Εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀναγνώσῃ τις αὐτὴν χωρὶς νὰ αἰσθανθῇ ὑγραινόμενα τὰ ὄμματά του ἐκ τῶν δακρύων. Ὅπως ὁ Τίβουλλος, οὕτω καὶ ὁ Βερανζέρος διακόπτει τοὺς ἐνθουσιασμοὺς ἑνὸς εὐτυχοῦς ἔρωτος, ὅπως ψάλῃ τὸν θάνατον καὶ ἀπευθύνῃ τοὺς τελευταίους χαιρετισμοὺς πρὸς τὴν γυναῖκα τὴν ὁποίαν ἀγαπᾷ. Νέαν ἀκόμη καὶ ὡραίαν τὴν πλάττει γραῖαν ἐπιζῶσαν καὶ θρηνοῦσαν αὐτὸν εἰς τὴν γωνίαν τῆς καιούσης ἑστίας. Τὸ πνεῦμα τοῦ ἀναγνώστου υἱοθετεῖ μετὰ πόθου τὴν τρυφερὰν αὐτὴν ἐπίνοιαν καὶ εἰσέρχεται εἰς προσωπικὰ γεγονότα τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ, ἐξ ὧν ἐκβλύζει γλυκεῖά τις μελαγχολία, καταλήγουσα εἰς βαθεῖαν θλῖψιν, ὅταν παρακαλῇ τὴν γραῖαν φίλην του, νὰ ἐπαναλαμβάνῃ εἰς τοὺς γνωρίμους της τὰ τραγούδια του ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα ἔψαλλε τὴν δόξαν καὶ τὴν ἐλπίδα, ὅπως παρηγορήσῃ τὴν δυστυχοῦσαν πατρίδα του. Ἀλλ' ὁ ποιητὴς δὲν ψάλλει ἐπὶ μακρὸν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόνου· τεθλιμμένος, συνθέτει ἐλεγειακὴν ᾠδήν, ὅπως ὁ Ὁράτιος κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Κουϊντιλίου, τὴν ἐπαύριον ὅμως, ὅταν λάμπῃ ὁ ἥλιος, ἡ ἔμπνευσίς του λαμβάνει τὰ μειδιῶντα χρώματα τοῦ ὁρίζοντος καὶ ἀφίνεται εἰς τὰς ὀνειροπολήσεις τῆς εὐτυχίας, τότε δὲ συνθέτει ᾄσματα κατὰ τὸν τρόπον τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν, χωρὶς ν' ἀπομιμῆται οὐδένα ἐξ αὐτῶν. Ὁ Βερανζέρος εἶναι ὁ ἀληθὴς ἐθνικὸς ποιητὴς τῆς Γαλλίας καὶ ὁ δημοφιλέστερος τῆς ἐποχῆς του. Παρὰ τεχνικάς τινας ἀτελείας, τὰς ὁποίας καταλογίζουν εἰς αὐτόν τινες ἐκ τῶν κριτικῶν, ὁ Βερανζέρος εἶναι ἐκ τῶν ποιητῶν, ὅστις ἀναγινώσκεται εἰς τὰς καλύβας τῶν χωρικῶν, ὅπως καὶ εἰς τὰ μέγαρα τῶν μεγιστάνων.

Τὰ φιλελεύθερα αἰσθήματα τοῦ Βερανζέρου δὲν περιωρίσθησαν εἰς τὸν κύκλον τῆς δόξης καὶ τῶν παθημάτων τῆς Γαλλίας. Ἐξετάθησαν καὶ πέραν τῶν ὁρίων αὐτῆς. Τὸ ποίημά του «La Sainte-Alliance des peuples», καὶ τὸ ἕτερον «La Sainte-Alliance barbaresque» εἶναι διαμαρτυρία ὑπὲρ ὅλων ἐκείνων τῶν λαῶν, τῶν ὁποίων τὴν ἀνεξαρτησίαν ἐζήτει νὰ καταπνίξῃ ἡ Ἱερὰ Συμμαχία τῶν μοναρχῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν ὁποίων τὴν ἀντίδρασιν συνήντησεν ἐπὶ πέντε ἔτη ὁ ἱερὸς τῶν Ἑλλήνων Ἀγών, ὅστις δὲν ἀφῆκεν ἀπαθῆ τὸν μεγάλον τραγουδιστὴν τῆς Γαλλίας. Ὀλίγον μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἔγραψε τὸ πλῆρες διαπύρου φιλελληνισμοῦ ποίημά του «Le voyage imaginaire», μεταφρασθὲν ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Παράσχου, βραδύτερον δὲ τὰ «Ψαρὰ» καὶ ἄλλα, δι' ὧν ἐθέρμαινε τὰ πρὸς τὴν Ἑλλάδα αἰσθήματα τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ. Πλεῖστοι ποιηταί, Γάλλοι καὶ ἀλλοδαποί, ἀπεμιμήθησαν τὸν Βερανζέρον. Ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος παρέφρασε τὸ περίφημον ᾆσμά του «Vieil habit», τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον. Ἀλλ' ἐκεῖνος ὅστις ἐκ τῶν ἡμετέρων πλειότερον παντὸς ἄλλου ἀπεμιμήθη τὸν Γάλλον ποιητὴν εἶναι ὁ Κλεάνθης Τριαντάφυλλος, ὅστις καὶ μετέφρασε πλείστας τῶν ᾠδῶν αὐτοῦ, δώσας περιτέχνως τὸ ἑλληνικὸν χρῶμα. Ἕτερος Ἕλλην ποιητής, ὁ Ἰωάννης Καρασούτσας, τὴν ἐπαύριον τοῦ θανάτου τοῦ Βερανζέρου συνέθεσεν ἐπιθανάτιον ᾠδήν, μεταφρασθεῖσαν γαλλιστί. Αἱ Ἀθῆναι ἐτίμησαν ἐπίσης τὴν μνήμην αὐτοῦ καὶ ὠνόμασαν μίαν τῶν ὁδῶν των μὲ τὸ ὄνομά του.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

βεράνι (τὸ) ἢ *βιράνι*· βλ. **βιρανές**.

βερανία (ἡ) (Verania) *[Παλαιοζωολ.]*. Ὑπογένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων γαστεροπόδων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὸ γένος **μουρχισονία** (βλ. λ.).

Γ. Κ. Γ.

βεράντα (ἡ) (veranda). Προεξέχον τμῆμα οἰκοδομῆς, ἐν εἴδει μεγάλου ἐξώστου, ἐνίοτε ὑελόφρακτον, πάντοτε δὲ ἐπιστεγασμένον. Ἡ ὕπαρξις τῆς στέγης διακρίνει τὴν *βεράνταν* ἀπὸ τὸ *ἄνδηρον* (terrasse) καὶ ἡ εὐρύτης τοῦ χώρου της ἀπὸ τὸν *ἐξώστην* (balcon).

Αἱ βεράνται συνηθίζονται παλαιόθεν εἰς τὰς Ἰνδίας, τὴν Κίναν καὶ τὴν Ἰαπωνίαν, ὅπου κατασκευάζονται εὐρύχωροι καὶ διήκουσαι καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ ἰσογείου τῶν οἰκιῶν, περιβάλλονται δὲ διὰ κομψῶν περιστυλίων ὑποβασταζόντων τὴν στέγην των. Ἐκεῖθεν ἡ συνήθεια εἰσήχθη εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀρχιτεκτονικήν, ἐν ταῖς οἰκοδομαῖς ἰδίως ἐξοχικῶν ἐπαύλεων καὶ κέντρων ἀναψυχῆς (καζίνων, ξενοδοχείων, σανατορίων κ.λ.π.). Ἀπὸ ἀπόψεως σχεδίου καὶ λεπτομερειῶν αἱ βεράνται ποικίλλουν, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν ὅλην μορφὴν τοῦ οἰκοδομήματος καὶ πρὸς τὴν τοπογραφικὴν ἀφ' ἑτέρου θέσιν του. Ἄλλαι προορίζονται διὰ τὰς χειμερινὰς ἡλιολούστους ἡμέρας καὶ ἄλλαι διὰ τὰς θερινὰς νύκτας, φροντὶς δὲ καταβάλλεται πάντοτε νὰ εἶναι ἡ ἀπ' αὐτῶν θέα γραφικὴ καὶ εὐάρεστος.

—Ω

Βεραντζῆ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Κοιλάδα**.

Βεραντρὺ (Verendrye), ***Πέτρος-Γκωτιὲ** ντὲ Βαρὲν ντὲ-λὰ* —. Καναδὸς ἐξερευνητὴς γαλλικῆς καταγωγῆς (1685—1749). Εἶναι ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος ἐπεχείρησε νὰ ἐξερευνήσῃ τὰ *Βραχώδη Ὄρη*.

Βεράντσιο (Veranzio), ***Ἀντώνιος***. Οὖγγρος διπλωμάτης καὶ ἐκκλησιαστικός, γεννηθεὶς ἐν Σεμπένικο (1504—1573). Ἀνῆκεν εἰς ὀνομαστὴν οἰκογένειαν τῆς Δαλματίας καὶ διετέλεσε γραμματεὺς τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Ἰωάννου Ζαπολύα τοῦ Α΄, ὁ ὁποῖος ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν πολλὰς σημαντικὰς ἀποστολὰς εἰς Πολωνίαν, Ἀγγλίαν, Γαλλίαν καὶ παρὰ τῷ πάπᾳ. Ἐγένετο κατόπιν ἐπίσκοπος καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου ἀπεστάλη ὡς πρεσβευτὴς εἰς τὴν Τουρκίαν, ὅπου τῷ 1567 συνῆψεν εὐνοϊκὴν διὰ τὴν χώραν του συνθήκην μὲ τὸν σουλτᾶνον Σελὴμ τὸν Β΄. Βραδύτερον ὠνομάσθη ἀρχιεπίσκοπος τῆς Γκρὰν καὶ ἀντιβασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας, ὀλίγον δὲ πρὸ τοῦ θανάτου του ἐξελέγη καρδινάλιος. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα παρέμειναν ἐν χειρογράφῳ, πλὴν τοῦ «Vita Petri Berislai», ἐκδοθέντος ἐν Βενετίᾳ τῷ 1620. Ὁ Βεράντσιο μετέφρασεν ἐπίσης καὶ τὰ τουρκικὰ χρονικά, γνωστὰ ὑπὸ τὸν τίτλον «Tarikhi-Ali-Khan».

Μ. Δ. Β.

— **Βεράντσιο** (Veranzio), ***Φαῦστος***. Οὖγγρος φιλόλογος καὶ φιλόσοφος, ἀποθανὼν κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος. Ἦτο ἐπίτιμος ἐπίσκοπος τοῦ Κανάντιουμ καὶ ἔγραψε πολλὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι τὰ ἑξῆς: «Λεξικὸν εἰς πέντε γλώσσας», «Νέα λογική» καὶ «Ἱστορία τῆς Δαλματίας», τὴν ὁποίαν ὁ συγγραφεὺς διέταξεν ἐν τῇ διαθήκῃ του νὰ τοποθετήσουν ἐντὸς τοῦ φερέτρου του.

Μ. Δ. Β.

Βέρα-Πὰθ (Vera-Paz) *[Γεωγρ.]*. Παλαιὰ ὀνομασία τῆς ἐν Γουατεμάλᾳ πόλεως Κομπὰν (βλ. λ.). Τὸ αὐτὸ ὄνομα ἔφερε καὶ παλαιὰ διοικητικὴ περιφέρεια τῆς δημοκρατίας τῆς Γουατεμάλας, ὁριζομένη πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ κόλπου τῆς Χονδούρας καὶ πρὸς Β. ὑπὸ τῆς χερσονήσου τοῦ Ὑουκατὰν καὶ ἀποτελοῦσα τοὺς δύο νομοὺς τῆς *Ἄλτα Βεραπὰθ* (17.200 τετρ. χιλ., μὲ 108 χιλ. κατ. καὶ πρωτ. τὴν *Κομπὰν*) καὶ τῆς *Μπάχα Βεραπὰθ* (5320 τετρ. χιλ., μὲ 50 χιλ. κατ. καὶ πρωτεύουσαν τὴν *Σαλάμα)*.

Βερὰρ (Verard), ***Ἀντώνιος***. Εἷς ἐκ τῶν πρώτων τυπογράφων τῆς Γαλλίας γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1450. Εἰς τὰ κτίρια τῆς Σορβόννης ἱδρύθη, τῇ ἐπιμελείᾳ τριῶν Ἐλβετῶν τυπογράφων, τῷ 1470, τὸ πρῶτον ἐν Παρισίοις τυπογραφεῖον, ὅτε μετὰ δέκα ἀκριβῶς ἔτη ὁ Βερὰρ ἵδρυσεν ἀνάλογον ἵδρυμα, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξῆλθον μέχρι τοῦ 1500 ἄπειρα βιβλία ἐκτυπωμένα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ δέρματος λεπτότατα κατειργασμένου καὶ κοσμούμενα διὰ ξυλογραφιῶν. Τὰ πλεῖστα τούτων εἶναι μυθιστορήματα, ἢ ἔργα ἱστορικὰ καὶ λαϊκά, οἷα αἱ «Προφητεῖαι τοῦ Μερλὲν» (1498), «Ἡ θάλασσα τῶν ἱστοριῶν» (ἄνευ χρονολογίας), «Τὰ γαλλικὰ χρονικὰ» (εἰς φύλλον τῷ 1493) καὶ πλῆθος ἄλλων.

Θ. Β.

Βεράρδος. Λατῖνος ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν κατὰ τὸν ΙΓ΄ αἰῶνα· *βλ. λ.* **Ἀθῆναι** (τόμ. Β΄, *σ.* 93 *β* καὶ 181 *δ*).

Βεράρεν (Verhaeren), ***Αἰμίλιος***. Μεγάλος Βέλγος ποιητὴς γεννηθεὶς τὸ 1855 εἰς τὸ χωρίον Σαινταμὰν τῆς Βελγικῆς, κείμενον μεταξὺ τῆς Ἀμβέρσης, ὅπου εἶδε τὸ φῶς ὁ Ροῦμπενς, καὶ τῆς Γάνδης, πατρίδος τοῦ Μαίτερλιγκ. Ὁ πατήρ του ἔμπορος ὑφασμάτων ἀπὸ τὰς Βρυξέλλας. Ἡ μήτηρ του, Φλαμανδή, ἐκρατοῦσεν εἰς τὰς φλέβας της καὶ γαλλικὸν αἷμα, κληρονομίαν τῶν προγόνων της. Τὸν τόπον ὅπου ἐγεννήθη διαβρέχει ὁ Σκάλδις (Escaut), ὁ ποταμὸς εἰς τὸν ὁποῖον ἀφιέρωσε στροφὰς μεγαλοπρεπεστάτας ὁ ποιητής. Ἡ παιδική του ἡλικία, εὐερέθιστος, εὐφάνταστος, ἐπιρρεπὴς εἰς ζωηρὰς ἐντυπώσεις, προεμήνυε τὸν μέλλοντα νευροπαθῆ καὶ μεγαλοφάνταστον ποιητήν. Γνήσιον τέκνον τῆς Φλάνδρας, τύπος κατ' ἐξοχὴν ἀντιπρόσωπος τῆς γενεθλίου γῆς καὶ εἰς τὰς αἰσθήσεις του καὶ εἰς τὰ αἰσθήματα, σῶμα καὶ ψυχή, βλαστὸς τῆς ἐπιμόνου φυλῆς, καθὼς κάπου τὴν παρουσιάζει, τῆς ὁποίας χαρακτηριστικὴ σφραγὶς εἶναι ἡ ἐπίμονος καὶ ἡ ἀχόρταστος θέλησις. Ἡ γαλλικὴ γλῶσσά του, ἰδιόρρυθμος, ξενίζουσα, ἀγαπῶσα τοὺς νεολογισμούς, γλῶσσα διὰ νὰ σκανδαλίζῃ τοὺς θρεμμένους μὲ τὸ κλασσικὸν ὕφος τοῦ Ρακίνα καὶ τοῦ Ρενάν. Καὶ ἡ ποίησίς του πολὺ ἀπέχει τῆς παραδεδομένης γαλλικῆς· εἴτε τὸ πάτριον ἔδαφος μὲ ἀκριβολογίαν ἔντονον ἀνυμνεῖ, εἴτε περιπτύσσεται καὶ διερμηνεύει, μὲ τὸν ἐκφραστικώτερον τρόπον, τὰ καθολικὰ ἰδανικὰ τῆς ἀνθρωπότητος, γερμανίζει· εἶναι εἰς τὴν φύσιν της καὶ εἰς τὴν ἔκφρασίν της φλαμανδή. Τὸ παιδάκι ποὺ ἔβλεπε νὰ μεταμορφώνωνται πρὸ τῶν ἐκπλήκτων ὀφθαλμῶν του τὰ δένδρα τῶν δασῶν εἰς φόβητρα γιγάντων, ἐξετυλίσσετο, καθ' ὅσον ἐπροχωροῦσεν ἡ ἡλικία του, καὶ ἡ ἐφηβικὴ καὶ ἡ νεανική, ἀτίθασος, ταραχώδης. Τὰ περιβόλια τὰ ὁποῖα ἀπεγύμνωνε, τὰ καπηλεῖα ὅπου διέτριβε, διετήρουν ζωηρὰ τὰ ἴχνη τῆς διαβάσεώς του. Τὰ κατορθώματά του, τὰς διασκεδάσεις του, τοὺς ἔρωτάς του, τὸν θορυβώδη βίον του μᾶς τὸν διετήρησαν «Αἱ πρῶται τρυφερότητες», τὸ μέρος τῆς εἰδυλλιακῆς ἐπικολυρικῆς καὶ κατὰ τεμάχια παρουσιασμένης ἐποποιίας του, εἰς τὴν ὁποίαν ζωγραφίζεται καὶ ψάλλεται, καθὼς τὸ φανερώνει ὁ τίτλος της, «Ὅλη ἡ Φλάνδρα».

Τὸ σχολεῖον τῶν Ἰησουιτῶν ὅπου ἐμαθήτευσε, βραδύτερον τὸ καθολικὸν πανεπιστήμιον τοῦ Λουβαίν, ὅπου ἐσπούδασε τὰ νομικά, ἐχαλιναγώγησαν τὸν ἀχαλίνωτον νέον, διεμόρφωσαν κάπως, ἀλλὰ δὲν ἐκυρίευσαν τὴν φυσιοκρατικὴν φαντα-

Digitized by Google

σίαν του. Τὸ πανεπιστημιακὸν δίπλωμα τὸν ἔχρισε πρὸς στιγμὴν μὲ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου. Ἡ πρώτη δίκη, κατὰ τὴν ὁποίαν παρέστη, ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀνικανότητά του εἰς τὸ νὰ συνεχίσῃ τὸ δικηγορικὸν στάδιον. Ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ γράμματα. Τὸ πρῶτον βιβλίον του, ἐκδοθὲν εἰς τὰ 1883, εἶναι τὰ «Φλαμανδικά». Ποιήματα εἰς τὰ ὁποῖα τὸ αἴσθημα δὲν διαφαίνεται, ξεχειλίζει μόνον ἡ φιληδονία, καὶ ἡ εἰκονικὴ παράστασις, ἐκθαμβωτικὴ ἀπὸ τὴν λαμπρότητα τῶν χρωμάτων της, ἐνθυμίζει τὴν τέχνην τοῦ Ρούμπενς. Εἰς τὴν ζωγραφικὴν μεγαλοτέχνοι ὡς ὁ Jordaen, ὁ Ρούμπενς, ὁ ἀσύγκριτος Ρέμβραντ, τὸν ὁποῖον κατ' ἐξοχὴν ἐλάτρευεν ὁ Βεράρεν, εἰς τὴν ποίησιν ὁ Βίκτωρ Ουγκώ, εἶναι τὰ ἀρχέτυπα τῆς—προτύπου καὶ ταύτης—τέχνης του. Ὁ νατουραλισμὸς τῆς σχολῆς τοῦ Ζολᾶ καὶ τῶν μαθητῶν του, τῶν στίχων ἀκόμη τοῦ Μωπασσάν, μὲ τοὺς ὁποίους ἐκεῖνος εἶχεν ἐγκαινίσει τὸ μετέπειτα ὑποδειγματικὸν ἔργον του, δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ξένος πρὸς τὴν τεχνοτροπίαν τῶν «Φλαμανδικῶν». Ὅσον καὶ ἂν ἦσαν πλούσια ταῦτα ἀπὸ τὴν φύσιν, ἀπὸ τὴν καλλιτεχνικὴν ἱστορίαν καὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς Φλάνδρας, ἐὰν τοῦ ἐγέννησαν ὡρισμένου κύκλου ἐκτιμήσεις, ἐκίνησαν τὴν ἀγανάκτησιν τῆς συντηρητικῆς κοινωνίας τοῦ Βελγίου, τῆς διεπομένης ἀπὸ ἀρχὰς ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀδιαλλαξίας. Ἔπρεπε νὰ παρέλθῃ μέγα διάστημα χρόνου διὰ νὰ ἐπικρατήσουν εἰς τὴν διάγνωσιν τῆς τέχνης φωτισμέναι ἀντιλήψεις καὶ διὰ νὰ τιμηθῇ ὁ Βεράρεν, μὲ τὴν προϊοῦσαν ὑποδειγματικὴν ἐξέλιξιν τῆς ποιήσεώς του, τοῦ βίου του καὶ τοῦ θανάτου του, ὡς μέγας ἐθνικὸς ποιητὴς τοῦ Βελγίου καὶ ἐν ταυτῷ ὡς μέγας λυρικὸς ὑπομνηματιστὴς ὅλων τῶν ἰδανικῶν, τῶν τροπαίων καὶ τῶν κατακτήσεων τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Μετὰ τὰ «Φλαμανδικά», τὸ δεύτερον ποιητικὸν βιβλίον του, «Οἱ μοναχοί», παρακολούθημα διαμονῆς του ἐπί τινα χρόνον εἰς ἓν μοναστήριον τῆς πατρίδος του (Trappe de Forgès), τῷ 1886, τὸ διακρίνει θρησκευτική τις ἠρεμία καὶ σεμνότης. Ὑπερέχει ἐν τούτοις ἡ καλαισθητικὴ ἄποψις. Ὁ Βεράρεν προσβλέπει τὸν μοναχικὸν βίον περισσότερον μὲ τὰ ὄμματα τοῦ ζωγράφου καὶ τοῦ ποιητοῦ ἢ τοῦ θρησκολήπτου. Εἰς τὰ μετέπειτα ἐκδοθέντα τρία βιβλία του, «Τὰ βράδια», «Οἱ ἀφανισμοί», «Οἱ μαῦροι πυρσοί», *τὴν τριλογίαν τῆς ἀπελπισίας*, ὡς ἀπεκλήθησαν, κυριαρχοῦν στοιχεῖα τραχείας καὶ βαρβάρου ὡραιότητος. Ὁ ποιητὴς ταράσσεται ἀπὸ ὀξεῖαν νευρικὴν κρίσιν, ὑφίσταται ὅλας τὰς ἐνοχλήσεις καὶ τὰς ἰδιοτροπίας τῆς νόσου του. Τὴν κατάστασιν ταύτην ὑποβάλλουν καὶ διερμηνεύουν τὰ ποιήματά του μὲ Μούσας ἐμπνευστρίας, αἴτια ὁμοῦ καὶ ἀποτελέσματα, τὸν πυρετόν, τὴν ψευδαίσθησιν, τὴν μισανθρωπίαν, τὸν ἐφιάλτην, τὸν τρόμον, τὸ παραλήρημα. Εἶναι οἱ στίχοι οἱ ὁποῖοι περισσότερον τῶν ἄλλων δικαιώνουν τὸ ὄνομα τῆς «Σχολῆς τοῦ παροξυσμοῦ», μὲ τὸ ὁποῖον ἐπὶ καιρὸν ἐχαρακτηρίζετο ἡ βεραρικὴ καὶ ἡ βεραρόζηλος ποίησις. Αἱ «Ἐμφανίσεις εἰς τοὺς δρόμους μου» σημειώνουν τὸ τέλος τῆς δοκιμασίας καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς θεραπείας. Τὰ ποιήματα αὐτὰ συλλαμβάνονται εἰς τὸ σκότος διὰ νὰ καταλήξουν εἰς τὸ φῶς. Ὁ ποιητὴς ἐξυπνᾷ. Ἀποτινάσσει τὰ φρικώδη ὄνειρα, ἀναγεννᾶται, βαδίζει πρὸς τὴν ζωήν. Τὸ σύμβολον τῆς ἀπολυτρώσεώς του εἶναι ὁ ἅγιος Γεώργιος, τροπαιοφόρος πάντοτε. Ἐμφανίζεται εἰς τὸ θρυλικὸν τοῦ λοιποῦ παραμεῖναν συμβολικὸν ποίημα μὲ τὴν ἀπαστράπτουσαν ἀπὸ φῶς ἡλιακὸν πανοπλίαν του, ἀποκαλυπτικός, καὶ τὸν εἰσάγει εἰς τὰ φωταυγῆ βασίλεια τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀφοσιώσεως, τῆς καλωσύνης, τῆς αὐταπαρνήσεως, τῆς ἐθελοθυσίας. Εἰς τοὺς ἐπακολουθήσαντας, τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον, τόμους τῶν ποιημάτων του, ὁ ρέκτης, ὁ ἀκάματος, ὁ κατὰ βάθος ἀσκητικὸς λατρευτὴς τῆς Πολύμνιας (μᾶς λέγουν, εἶχεν ὡς σύμβολον πίστεως νὰ μὴ περνᾷ ἡμέρα χωρὶς εἰς τὸ χαρτὶ νὰ ρίπτῃ καὶ μίαν, ἔστω, γραμμήν), ἀποκαλύπτεται καὶ ἀναπτύσσεται εἰς τὴν κοπιώδη θριαμβευτικὴν ἀνάβασίν του μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ἱεροῦ βουνοῦ, ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀπόστολος καλλιεργητὴς τοῦ ἀντικειμενικοῦ λυρισμοῦ. Οὗτος θὰ ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῇ ἐπικὸς λυρισμός, ὅπου τὸ ὑποκειμενικὸν ἐγὼ εἶναι τὸ μέσον καὶ σκοπὸς τὰ ἀντικείμενα εἰς ὅσα περικλείει καὶ παρουσιάζει τὴν δρᾶσιν του, ὁποιανδήποτε, ὠμὴν ἢ ἁπαλήν, εἰδυλλιακὴν ἢ τυραννικήν, θετικὴν ἢ αἰθερίαν ὁ νεώτερος βίος.

Ἡ Μοῦσα ἡ ὁποία ἀρύεται τὰς ἐμπνεύσεις της ἀπὸ τὴν ἐρημίαν τοῦ νεωτεριστικοῦ καὶ τοῦ συγχρόνου ἐθέρμανε τὰς φαντασίας καὶ ἄλλων πρὸ τοῦ Βεράρεν ποιητῶν· ἀλλ' οὗτοι φαίνονται ὡς λυγισμένοι ὑπὸ τὸ βάρος τῆς ὀγκώδους πεζότητος τῶν θεμάτων τούτων, ἀκατάλληλοι διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν σμίλευσιν. Ἡ ἔμπνευσις αὕτη θαυματουργεῖ εἰς τὸν Βεράρεν, οἰστρήλατος γίνεται ποίησις. Κατὰ τοῦτο δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὸν Βίκτορα Ουγκώ, τὸν ὁποῖον καὶ εἰς τὸν στίχον του θέτει παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Δάντου καὶ τοῦ Σαιξπήρου καὶ εἰς τὸν πεζόν του λόγον κρίνει μὲ ὀξυδέρκειαν. Δεύτερος ποιητὴς ὁ ὁποῖος πολὺ τὸν ἐνθυμίζει εἰς τὴν ἀκάθεκτον ρητορικολυρικὴν ὁρμήν του καὶ εἰς τὸ πλάτος τῆς ἐποπτείας του, εἶναι ὁ Ἀμερικανὸς Οὐίτμαν· πάντοτε, τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, διότι οὗτος εἶναι ἀμιγέστερος ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀγγλοσαξωνισμοῦ, ἐνῷ ὁ δεύτερος, παρ' ὅλην τὴν φλαμανδικὴν βορειότητά του, γαλλόγλωσσος, ὑφίσταται τὴν νεολατινικὴν ἐπίδρασιν. Τὰ μετέπειτα ἔργα του εἶναι, κατὰ σειράν, «Αἱ ἀλλοφρονοῦσαι πεδιάδες», «Αἱ ἀπορροφητικαὶ μεγαλοπόλεις», τὸ δρᾶμα «Αἱ αὐγαί», «Τὰ ἀπατηλὰ χωριά», «Αἱ πολυτάραχοι δυνάμεις», «Ἡ πολλαπλῆ λάμψις», «Οἱ κυρίαρχοι ρυθμοί», «Τὰ στάχυα ποὺ σαλεύουν» «Τὰ πρόσωπα τῆς ζωῆς». Ἡ ἀνεξάντλητος αὐτὴ παραγωγὴ διαρκεῖ μέχρι τῶν παραμονῶν τοῦ μεγάλου παγκοσμίου πολέμου. Ὅλα τὰ ποιήματ' αὐτὰ εἶναι ὁμοῦ κηρύγματα καὶ κελαδήματα, ἀχώριστα ἀπὸ τὴν φροντίδα καὶ ἀπὸ τὴν εἰκόνα τῆς παρούσης ζωῆς, ἡ ὁποία ὅμως ἐγκυμονεῖ κάποιο ἰδεῶδες μέλλον· ἀχώριστα ἀπὸ ὅ,τι θησαυρίζει ἡ ζωὴ εἰς τὴν πλάσιν καὶ εἰς τὴν ἰδέαν, εἰς τὴν τέχνην καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν, εἰς τὴν σκέψιν καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν, εἰς τὴν ἐπιστήμην, εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἰς τὰ πράγματα. Εἰς τὰς πλευρὰς ἐπιβλητικοῦ μαυσωλείου τὸ ὁποῖον ἤθελεν ἱδρύθῃ, μαρτύριον ἐς ἀεὶ τῆς πολυταράχου ἡρωολάτριδος τέχνης, θὰ ἠδύναντο νὰ χαραχθῶσιν ἀνθολογημένα ἐπιγραμματικῶς ἀπὸ τοὺς στίχους του τὰ κυριώτατα τῶν ἰδανικῶν τὰ ὁποῖα ἐμεγαλοφώνει ἑκάστοτε ὡς ἐξῆς: «Ἄλλαξαν ὅλα· καὶ τὰ σκοτάδια καὶ οἱ πυρσοί. Τὰ δικαιώματα καὶ τὰ χρέη ἔπλασαν ἄλλους δεσμούς. Νέα ἐνέργεια εἰς τὴν εὐρυνθεῖσαν ζωήν. Ὑπὸ τὸν γαλανὸν οὐρανὸν ἐργοστάσια ἐξακοντίζουν κρατῆρας ἀπὸ φλόγας καὶ χειμάρρους ἀπὸ φωτιάν. Καράβια χωρὶς κωπηλάτας καὶ χωρὶς παννιά, ἐπάνω εἰς τὰ γαλάζια κύματα, ξαφνίζουν τ' ἄστρα. Ἄλλο τὸ ἔγκλημα, ἡ ἔπαρσις ἄλλη, ἄλλος ὁ ἆθλος. Ὁ τρελὸς αὐτὸς πάταγος τῶν ἀγώνων καὶ τῶν κατακτήσεων ξεσπᾷ κυρίως εἰς τὰς καρδίας τῶν πόλεων.— Ἡ δύναμις καὶ ἡ ζωὴ ὑπερτεροῦν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν πλάνην.— Ἄνθρωπε, καλύτερον ἀξίζει ὅλα νὰ τ' ἀφήσῃς παρὰ ὅλα νὰ τὰ ἀντιλαμβάνεσαι.— Ἡ ζωὴ εἶναι νὰ ἀνεβαίνῃς, ὄχι νὰ κατεβαίνῃς.— Ἡ ἀκεραία πραγματικότης δένεται εἰς τὰ δίκτυα τῶν ὀνείρων. Καὶ ἡ εὐτυχία γίνεται ἀπ' ὅλα τὰ ψεύδη.— Θαυμάζετε ἀλλήλους.— Ὁ θαυμασμὸς μεγαλώνει, ὁ ἔρως ὑποδουλώνει.— Τίποτε πλέον δὲν εἶναι ἀληθές, διότι ὅλα εἶναι θεῖα. Τίποτε ὑψηλότερον ἀπὸ τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ αἰνίγματος καὶ κατὰ τοῦ σκότους, παρ' ὅλην του τὴν ἀγωνίαν καὶ τὸ μαρτύριον.— Ὁ χρόνος, ψεῦδος, φεύγει. Τὸν δεσμεύει μόνον, ὅ,τι μόνον ὑπάρχει: τὸ πνεῦμα, τὸ δημιουργόν». Ἀπὸ τὰς σφοδράς, ἀσυγκρατήτους καὶ παρορμητικὰς διαχύσεις, τὰς πληρούσας τὰ ἔργα του, παραλλάσσει κάπως, εἰδυλλιακώτερος καὶ ἠρεμώτερος, ὁ τόμος του «Τὰ στάχυα ποὺ σαλεύουν» καὶ τὸ ἐπικὸν βιβλίον του «Κυριάρχων ρυθμῶν», ὅπου τὰ θέματά του, ἥρωες τοῦ μύθου καὶ τῆς ἱστορίας, ἀπὸ τῆς Εὔας, ἡ ὁποία καταφρονεῖ τὸν Παράδεισον, μέχρι τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου, συμβόλου τῆς χριστιανικῆς αὐταπαρνήσεως, μέχρι τοῦ Μιχαηλαγγέλου καὶ τοῦ Λουθήρου, ὅλοι τονίζουν, ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ κόλπου τῶν Μητέρων, ὅπου ἀείζωοι ἀναπαύονται, τὴν δόξαν τῆς ἐνεργείας. Ἀλλ' ὁ πύργος, τὸν ὁποῖον ἀνύψωνεν ὑπεράνω τῶν πατρίδων διὰ νὰ ἐποπτεύῃ καὶ νὰ περιπτύσσηται τὰ κοσμοπολιτικὰ ἰδανικά, ἐστηρίζετο ἐπάνω εἰς τὰ ἑδραῖα θεμέλια τῆς πατρίου γῆς. «Ὁλόκληρος ἡ Φλάνδρα» εἶναι τὸ ὄνομα τῶν πέντε βιβλίων τῶν ἐμπνευσμένων ἀπὸ τὸ γένος του καὶ ἀφιερωμένων, μὲ τὴν σειράν, εἰς τὰς ἀναμνήσεις τῆς πρώτης του ἡλικίας, εἰς τοὺς ἥρωας, εἰς τὰς πόλεις, εἰς τὰς πεδιάδας, εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς πατρίδος του. Καὶ εὐλόγως παρεβλήθη πρὸς ὡρισμένα μεγάλα πτηνὰ ποὺ σκάπτουν ἐπὶ μακρὸν τὴν γῆν πρὶν κοπιωδῶς νὰ πλανηθοῦν μὲ τὰ πτερά των εἰς τὰ ὕψη. Ὅλως ἐξαιρετικὴν θέσιν κατέχουν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Βεράρεν αἱ *Ὧραι* (Φωτειναί, Μεταμεσημβριναί, Ἑσπεριναί), διάλειμμα αἰσθηματικῆς ἐνδοσκοπήσεως καὶ λυρικῆς περισυλλογῆς, ἀνάμεσα εἰς τὸ πολύβοον δρᾶμά του, τοῦ πολυπροσώπου κόσμου. Σιγᾷ ἡ πολυόργανος ὀρχήστρα, καὶ ἀκούεται, οὕτως εἰπεῖν, ἡ μονῳδία ἑνὸς ποιητικοῦ βιολιοῦ κινουμένου ἀπὸ τὰς συγκινήσεις προτύπου συζυγικῆς ζωῆς παρὰ τὸ πλευρὸν ἐρασμίας, πιστῆς συντρόφου. Ἀξίζει δὲ ἰδιαιτέρως νὰ τονισθῇ, ὅτι δύο τύποι γυναικεῖοι, ὅλως διαφορετικοί, ὁ τύπος τῆς ἡρωΐδος τῶν *Ὡρῶν*, γεννημένος ἀπὸ τὴν πλέον αἰσθητὴν καὶ συνήθη πραγματικότητα γύρω μας, καὶ ὁ τύπος τῆς Σπαρτιάτιδος Ἑλένης εἰς τὸ ὁμώνυμον δρᾶμά του, συλληφθεὶς εἰς τὰ προβληματικὰ καὶ ἀκτινοβόλα ὁμοῦ καὶ ζοφερὰ βάθη τοῦ μύθου, δύο πλάσματα ἀνόμοια καὶ φαινομενικῶς ἀνεπίδεκτα συγκρίσεως, συναντῶνται εἰς τὴν αὐτὴν κορυφήν. Εἶναι ἡ ἀποθέωσις τῆς ἰδεώδους γυναικός. Ὑπονοεῖται εἰς κάθε στίχον τῶν «Ὡρῶν», ἐκφραστικῶς δραματοποιεῖται εἰς τὸ τέλος τῆς «Ἑλένης», τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον, παρ' ὅλην τὴν νεωτερίζουσαν βαρβαρικὴν του βιαιότητα, συνεχίζει καὶ συμπληροῖ τὴν γκαιτικὴν Ἑλένην.

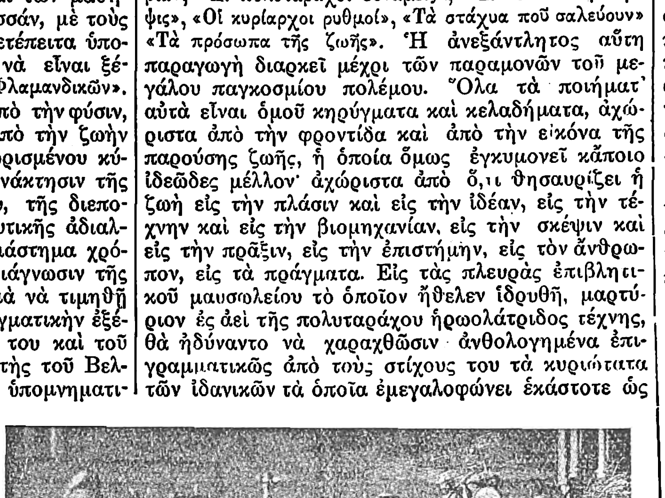
Αἰμίλιος Βεράρεν.

Αἱ «Ὑψηλαὶ φλόγες» εἶναι ὁ τελευταῖος τόμος του, εἰς τὰ 1914. Ὁ ποιητής, καθὼς εἰς ἕνα του στίχον ὑποδηλώνει, οἰστρήλατος «μεταξὺ τῆς διαπύρου Γαλλίας καὶ τῆς ἐμβριθοῦς Γερμανίας»· αἱ δύο πρωτεύουσαι πολιτεῖαι μερίζονται τὸν ἔρωτα καὶ τὸν θαυμασμόν του. Ὁ ἐκραγεὶς τεράστιος πόλεμος μεταστρέφει ἀποτόμως τὰ ἰδανικά του. Ἡ εἰσβολὴ τοῦ Γερμανοῦ εἰς τὴν μαρτυρικὴν αἱματοστάλακτον πατρίδα του μῖσος ἀκάθεκτον τοῦ ἐμπνέει κατὰ τοῦ ἐπιδρομέως. Εἰς τὸν τόμον του «Τὰ κόκκινα πτερὰ τοῦ πολέμου» ξεσπᾷ ὅλη του ἡ ἀγανάκτησις ἐναντίον τῆς βίας τοῦ ἐχθροῦ καὶ τῆς φρίκης τοῦ πολέμου. Τὸ οἰκιακόν του ἄσυλον καίεται καὶ κατασκάπτεται. Πρόσφυξ περιπλανᾶται εἰς τὴν ξένην. Εἰς διαλέξεις καὶ πεζογραφήματα πιστοποιεῖ τὰ πάθη τοῦ Βελγίου, διαμαρτύρεται καὶ καταρᾶται. Εἶναι ὁ Πίνδαρος ὁμοῦ καὶ ὁ Ἱερεμίας τοῦ κατακλυσμοῦ. Τὸν Μάϊον τοῦ 1916, ἐπιστρέφων ἀπὸ διάλεξίν του εἰς Ρουέν, πίπτει θῦμα σπαρακτικοῦ ἀτυχήματος· εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Ρουέν, σπεύδων νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸ τραῖνον, ὀλισθαίνει καὶ συντρίβεται ὑπὸ τοὺς σιδηροδρομικοὺς τροχούς. Ἡ Γαλλία προθύμως ἀνοίγει τὸ Πάνθεον εἰς τὸ λείψανόν του· ἀλλὰ τὸν ζητεῖ ἡ πατρίς του καὶ τὸν καλύπτουν τὰ βελγικὰ χώματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Remy de Gourmon*, La Belgique Litteraire. —*T. de Visan*, L'attitude du lyrisme contemporain.—*A. Mockel*, E. Verhaeren.—*L. Ch. Baudouin*, Le Symbole chez Verhaeren.—*Stefan Zweig*, E. Verhaeren.— *G. Duhamel*, Les Poètes et la poésie.—*A. de Poncheville*, Verhaeren en Hainaut.—*R. Lalo*, Histoire de la litterature française.—*Ch. Maurras*, Barbarie et Poésie.—*Κλ. Παράσχου*, Αἰμ. Βεράρεν (δύο ὁμιλίες).—*Κ. Παλαμᾶ*, Verhaeren: Ἡ Ἑλένη τῆς Σπάρτης.– Πλήρης ἔκδοσις τῶν ποιημάτων τοῦ Βεράρεν καὶ τῶν πεζογραφημάτων του ὑπὸ τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου τῶν Παρισίων «Mercure de France». Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

Βεραρντίνι (Verardini), *Φερδινάνδος*. Ἰταλὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Βολωνίᾳ τῷ 1818, χρηματίσας εἰς τὰ νοσοκομεῖα, τῶν χολερικῶν (1855), τῶν εὐλογιώντων (1866), τῶν καταδίκων (1872), ὡς καὶ ἀρχίατρος τοῦ νοσοκομείου «Ospedale Maggiore» καὶ ἐπί τινα χρόνον συντάκτης τοῦ περιοδικοῦ «Bolletino delle science mediche». Ἐκ τῶν ἀπειροπληθῶν αὐτοῦ ἐπιστημονικῶν ἔργων ἀναφέρομεν: «Storia d' estasi catalettica incompleta» (Βολωνία 1850), «Del occlusione intestinale e della cura col ghiaccio» (1857) κτλ., ὡς καὶ πλῆθυν ἄλλων ἐργασιῶν «Περὶ περιεσφιγμένης κήλης» (1862), «Περὶ ἕλκους τοῦ στομάχου» (1862), «Πελλάγρας» (1864), «Ἀδδισωνείου νόσου» (1866), «Διαφραγματικῆς κήλης» (1866), «Ὑδροκεφαλίας, μακροκεφαλίας καὶ σχέσεως αὐτῶν μὲ τὴν φρενοπάθειαν» (1872) κτλ. Ο. Ρ.

Βέρας, *Ἄνθιμος*. Λόγιος ἐκ Κύπρου ζήσας κατὰ τὴν ΙΗ' ἑκατονταετηρίδα. Τῷ 1872 ἐξέδωκε παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ ἐν Βενετίᾳ τὸ «Ἐπιστολάριον τοῦ σοφωτάτου Συνεσίου ἐπισκόπου Κυρήνης». —α.

—**Βέρας**, *Σόλων*. Παιδίατρος, γεννηθεὶς ἐν Σμύρνῃ, Κύπριος τὴν καταγωγήν. Ἐσπούδασεν εἰς τὰ γαλλικὰ πανεπιστήμια τοῦ Λυών, τῆς Λίλλης καὶ τῶν Παρισίων, λαβὼν δὲ κρατικὸν δίπλωμα ἰατροῦ μετὰ δικαιώματος ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος ἐν Γαλλίᾳ, ὑπηρέτησεν ὡς ἐσωτερικὸς βοηθὸς εἰς τὰ νοσοκομεῖα τῆς Λίλλης. Συμπληρώσας τὰς σπουδάς του ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Σκωτίᾳ, εἶτα δὲ ἐν Βιέννῃ, ἐπανῆλθεν εἰς Σμύρνην, ὅπου διετέλεσεν ἰατρὸς τοῦ Βρεφοκομείου καὶ πρῶτος ὠργάνωσε τμῆμα παιδιατρικὸν ἐν τῷ ἐκεῖ Ἑλληνικῷ νοσοκομείῳ. Κατὰ τὸν πρῶτον Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον ὑπηρέτησεν ὡς ἐθελοντὴς εἰς στρατιωτικὰ νοσοκομεῖα, διαρκούντων δὲ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, μέλος ὢν τῆς ἐν Παρισίοις Comité Pro-Balcanique, ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ ὡς ἀρχηγὸς ἀποστολῆς εἰς Μαυροβούνιον, ὅπου ὑπηρέτησεν ἐπὶ ἑξάμηνον. Μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν τοῦ 1922 ἐγκατεστάθη ἐν Ἀθήναις.

Ἐκ δημοσιευθεισῶν εἰς ξένα ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ μελετῶν αὐτοῦ κυριώτεραι εἶναι: «Les

Digitized by Google

cris nocturnes dans la coxalgie et le mal de Pott» (1902). «Traitement économique de la scoliose» (1903). «Déviations de la colonne vertébrale chez les pottiques coxalgiques» (1903). «Scoliose hystérique» (1907). «Il petto ad imbuto» (1910). «Réflexions sur le rhumatisme tuberculeux» (1911). «Herpes zoster by contagion» (1912). «Appareil contre le genu valgum chez les tout petits» (1912). «Les aliments maltés dans le traitement de l'entérite chez les petits enfants» (1912). «Malaria in children at Smyrna» (1921). «Τὸ ἀπεξηραμένον γάλα ἐν τῇ διατροφῇ τῶν βρεφῶν» (1923). «Περὶ βινοπαρασκευασμάτων ἐν ταῖς πεπτικαῖς διαταραχαῖς τῶν βρεφῶν» (1923). «Αἱ νεώτεραι ἀπόψεις περὶ νεφριτίδων τῶν παίδων» (1924). «Ἀναιμίαι καὶ ποικίλαι ἐπιπλοκαὶ ἐν τῇ ἑλονοσίᾳ τῶν παίδων» (1926). «Αἱ ἐνέσεις αἰθέρος κατὰ τὴν βρογχοπνευμονίαν καὶ τὰς βρογχικὰς ἐπιπλοκὰς τοῦ κοκκύτου» (1927). «Manifestations nerveuses au cours de la grippe chez les enfants» (1928). «La fièvre dengue chez les enfants» (1928). «Ἡ κατάχρησις τῶν καθαρτικῶν ἐν ταῖς πεπτικαῖς διαταραχαῖς τῶν βρεφῶν» (1928). «Ἡ διὰ τοῦ στόματος ἀντιδυσεντερικὴ ἐμβολιοθεραπεία» (1928). Τῷ 1926, ἐντολῇ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ἔδωκεν ἐν σειρᾷ διαλέξεις ἐπὶ τῆς ὑγιεινῆς τοῦ παιδίου, ἐκδοθείσας τῷ 1927 εἰς τόμον ὑπὸ τοῦ «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων». Τῷ 1928 διωρίσθη εἰσηγητὴς εἰς τὸ «Διεθνὲς Συνέδριον Προστασίας τῆς Παιδικῆς ἡλικίας» καὶ ἐδημοσίευσε γαλλιστὶ «Συγκριτικὴν μελέτην περὶ τῶν καλυτέρων μέσων πρὸς διάδοσιν τοῦ μητρικοῦ θηλασμοῦ ἐν Ἑλλάδι».

Παρεκτὸς τῶν παιδιατρικῶν αὐτοῦ συγγραφῶν ἠσχολήθη ἐπίσης μὲ τὴν φιλολογίαν καὶ εἰς γλωσσικὰς μελέτας. Κατὰ τὰ ἔτη 1899—1903 διετέλεσεν ἐπίτιμος καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὴν Université Populaire τῆς Λίλλης καὶ ἔδωκε διαλέξεις περὶ δημώδους ἑλληνικῆς ποιήσεως, περὶ τοῦ νέου ἑλληνικοῦ θεάτρου, κ.ἄ. Ἐδημοσίευσε δὲ κατὰ καιρούς, ὑπὸ ψευδώνυμα, διηγήματα καὶ σατιρικοὺς στίχους εἰς διαφόρους ἐφημερίδας καὶ περιοδικά. —Ω.

βερασκόπιον (τὸ) (Veraskop) *[Φωτογρ.]*. Τύπος νεωτάτου στερεοφωτογραφικοῦ θαλάμου παρουσιάζων ἱκανὰ τῶν λοιπῶν πλεονεκτήματα. Τὸ βερασκόπιον λειτουργεῖ διὰ κινηματογραφικῆς ταινίας περιλαμβανούσης μέχρις 27 στερεοφωτογραφικῶν εἰκόνων. Ἡ εἰς τὸν φωτογραφικὸν θάλαμον εἰσαγωγὴ τῆς φωτοπαθοῦς ταινίας γίνεται ἐν πλήρει ἡμέρᾳ, καθότι φέρεται περιτετυλιγμένη εἰς κύλινδρον. Αἱ εἰκόνες τοῦ βερασκοπίου ὡς στερεοφωτογραφικαὶ προκαλοῦν τὴν ἐντύπωσιν τοῦ ἐκτύπου τῶν ἀντικειμένων, παρατηρούμεναι ἢ προβαλλόμεναι διὰ καταλλήλων ὀπτικῶν συσκευῶν, ὡς εἶναι π. χ. τὸ *ταξίφωτον* Richard. Τύποι τινὲς τῶν βερασκοπίων δύνανται νὰ λειτουργήσουν καὶ μὲ φωτογραφικὰς πλάκας, φερομένας εἴτε ἐντὸς ἁπλῶν θηκῶν, εἴτε ἐντὸς ἐναλλακτικῶν τοιούτων. Κ. Γ. Μ.

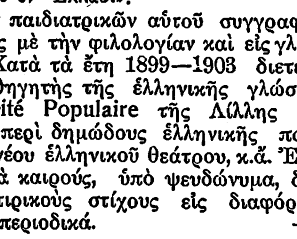

Βερασκόπιον.

Βερατζάνι καὶ ***Βερρατζάνο*** (Verazzani καὶ Verrazano), ***Ἰωάννης***. Ἰταλὸς ἐξερευνητὴς (1480—1528). Προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φραγκίσκου τοῦ Α΄ καὶ ἐπρότεινεν εἰς αὐτὸν τὴν ὀργάνωσιν ἀποστολῆς πρὸς ἀνακάλυψιν ἐν τῷ Νέῳ Κόσμῳ πορθμοῦ ὁδηγοῦντος πρὸς τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας. Ἀναχωρήσας τῷ 1523 καὶ μὴ ἀνακαλύψας τὴν ἀναζητουμένην δίοδον ἐξηρεύνησε μέρος τῆς ἀτλαντικῆς ἀκτῆς τῆς Β. Ἀμερικῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωσε τὸ ὄνομα «Νέα Γαλλία». Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Γαλλίαν ἐξέθεσε τὰ τοῦ ταξιδίου του εἰς ἔκθεσιν, τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνε πρὸς τὸν βασιλέα, συνοδευομένην ὑπὸ χάρτου τὸν ὁποῖον ἐχάραξεν ὁ ἀδελφός του ***Ἱερώνυμος***. Τῷ 1527 ἀνεχώρησεν εἰς νέαν ἀποστολὴν εἰς τὴν Βραζιλίαν, ὅπου ἀπωλέσθη, συλληφθεὶς καὶ καταφαγωθεὶς ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν, τῷ 1528. Τινὲς διαμφισβητοῦν τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἐξερευνητοῦ τούτου. Μ. Δ. Β.

βεράτιον (τό). Σουλτανικὸν διάταγμα χορηγοῦν προνόμιόν τι ἢ προνόμια. Ἡ λέξις εἶναι τουρκικὴ καὶ περσικὴ *(μπεράτ)* σημαίνουσα γενικῶς τὸ ἔγγραφον, παρὰ δὲ τοῖς Πέρσαις καὶ ὁμόλογον ἐμπορικόν, συνάλλαγμα. Εἰδικῶς ἐκαλεῖτο βεράτιον τὸ αὐτοκρατορικὸν διάταγμα τὸ κυροῦν τὴν ἐκλογὴν τῶν πατριαρχῶν καὶ τῶν μητροπολιτῶν, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπανελαμβάνοντο ἑκάστοτε τὰ προνόμια ὧν ἀπήλαυον οὗτοι ἐν τῇ σουλτανικῇ Τουρκίᾳ. Ἓν τοιοῦτο βεράτιον ἐγένετο περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος ἀφορμὴ σοβαρῶν διενέξεων μεταξὺ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ τῶν Πατριαρχείων, αἵτινες ἔλαβον χαρακτῆρα πολιτικὸν (βλ. λ. Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ προνόμια). Ν. Μ.

—**βεράτιον** *Πατριάρχου*. Τὸ ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ ἐκδοθὲν διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου καθωρίζοντο λεπτομερέστατα τὰ παραχωρηθέντα ὑπ' αὐτοῦ προνόμια εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ἀπολεσθέντος τοῦ ἀρχικοῦ πρωτοτύπου τοῦ βερατίου τούτου, ἡ Πύλη ἐπεδίωξε, κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος καὶ ἄλλοτε μετέπειτα, τὴν βαθμιαίαν κατάργησιν τῶν προνομίων, ἐκ τούτου δὲ ἐδημιουργήθησαν πολλάκις ζητήματα πολιτικοῦ χαρακτῆρος (περὶ ὧν βλ. λ. Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον). Παρὰ ταῦτα, κατωρθώθη νὰ παραμείνουν ἐν ἰσχύϊ τὰ πατριαρχικὰ προνόμια μέχρι τοῦ Παγκοσμίου Πολέμου, ὁπότε ἡ Πύλη κατήργησε ταῦτα ὁλοσχερῶς (βλ. Λωζάννης *συνθήκη*).

—**βερατίων** *ζήτημα*. Οὕτως (ἢ καὶ ἁπλῶς *βεράτια*) εἶναι γνωστὸν ἐν τῇ συγχρόνῳ διπλωματικῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Βαλκανίων τὸ ζήτημα τῆς ἐκδόσεως *βερατίων* ἤτοι τοῦ διορισμοῦ Βουλγάρων μητροπολιτῶν ἐν Μακεδονίᾳ μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἱδρυτικοῦ φιρμανίου τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας (11 Μαρτίου 1870 ν. ἡμ.) Τὸ φιρμάνιον τοῦτο ἀπηρίθμει μίαν πρὸς μίαν τὰς δέκα ἑπτὰ μητροπόλεις καὶ ἐπισκοπάς, αἱ ὁποῖαι ἀπεσπῶντο ἀπὸ τοῦ κλίματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως ὑπαχθῶσιν εἰς τὸν κατὰ τὸ κείμενον τοῦ φιρμανίου θεωρητικῶς ἐκ τοῦ Πατριαρχείου ἐξαρτώμενον Ἔξαρχον τῶν Βουλγάρων. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἐπισκοπῶν τούτων τῆς κυρίως Βουλγαρίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων κατελέχθη καὶ ἡ Νύσσα τῆς Σερβίας μετὰ τοῦ Πίροτ, τὸ φιρμάνιον ὥριζεν, ὅτι θὰ ἐπετρέπετο νὰ ὑπαχθῶσιν ὑπὸ τὴν βουλγαρικὴν ἐξαρχίαν καὶ τὰ μέρη ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων οἱ ὀρθόδοξοι κάτοικοι εἴτε ὅλοι εἴτε κατὰ τὰ δύο τρίτα θὰ ἐζήτουν τὴν τοιαύτην ὑπαγωγήν. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διατάξεως ταύτης οἱ Βούλγαροι ἐπέτυχον κατ' ἀρχὰς δύο *βεράτια* (τὰς ἐπισκοπὰς Ἀχρίδος καὶ Σκοπίων), ἐκ τῶν ὁποίων καὶ μόνων παρουσίασαν ἀναφορὰς ἀντιπροσωπευούσας δῆθεν τὰ $^2/_3$ τῶν ὀρθοδόξων. Τὰ ἄλλα πέντε βεράτια ἐπέτυχον κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐπωφελούμενοι τῆς ἑκάστοτε πολιτικῆς καταστάσεως, χάρις εἰς ξένας ὑποστηρίξεις, παρὰ τὰς δικαίας διαμαρτυρίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τὰς ἐξ Ἀθηνῶν ἀντενεργείας. Οὕτως ἐπέτυχον δύο βεράτια τῷ 1894 εἰς ἀμοιβὴν τῆς εἰς τὸν σουλτᾶνον ὑπὸ τοῦ Βουλγάρου πρωθυπουργοῦ Σταμπούλωφ γενομένης καταδόσεως τῶν περὶ ἑλληνοβουλγαρικῆς συνεννοήσεως προτάσεων τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη, δύο κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897, ὡς ἀντάλλαγμα τῆς οὐδετερότητος αὐτῶν, καὶ ἓν βραδύτερον, ἀποκτήσαντες οὕτως ἑπτὰ ἐπισκοπὰς ἐν Μακεδονίᾳ: Σκοπίων, Βελεσσῶν, Νευροκοπίου, Στρωμνίτσης, Μοναστηρίου, Ἀχρίδος, Δεβρῶν (βλ. καὶ λ. Βουλγαρικὴ Ἐξαρχία). Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Βεράτιον (τὸ) ἢ ***Βεράτι (Μπεράτι)*** *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς νοτίου Ἀλβανίας κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ *Βερατινοῦ* (ἀλβ. *Λιοῦμις-Μπεράτιτ*), παραποτάμου τοῦ Ἄψου, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Τομάρου (Τομόρε), ἐκ τῶν ἐγκάτων τοῦ ὁποίου ἠκούοντο, ὡς λέγεται, ἄλλοτε ὑποχθόνιοι μηκυθμοὶ καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου κατ' ἐπιχωρίους φήμας ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα μαντεῖον. Ἡ πόλις ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων *Ἀρναοὺτ-Μπελιγραντί*, ἤτοι Βελιγράδιον τῆς Ἀλβανίας ἢ καὶ ἁπλῶς *Μπελγράτ*, ἐξ οὗ καὶ κατὰ συγκοπὴν *Μπεράτ*, εἰς δὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν *Βελέγραδα*. Ἄλλοτε ἦτο ἕδρα τοῦ ὁμωνύμου σαντζακίου τῆς γενικῆς διοικήσεως Ἰωαννίνων. Ἡ πόλις ἔχει 12.000 περίπου κατοίκους, ἐκ τῶν ὁποίων πλέον τοῦ ἡμίσεος εἶναι Ἕλληνες ὀρθόδοξοι, κατοικοῦντες τὸ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Βερατινοῦ κείμενον νότιον αὐτῆς μέρος. Τὸ βόρειον τμῆμα, οἰκούμενον ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων, ὑψοῦται ἀποτόμως, ἔχει δὲ ὁδοὺς στενοτάτας, οὕτως ὥστε αἱ οἰκίαι, αἱ ὁποῖαι κεῖνται ἐντὸς περιτοιχισμένων κήπων, φαίνονται κάτωθεν ὡς προμαχῶνες ἀνερχόμενοι κλιμακωτῶς πρὸς τὸ ἐπὶ κωνικοῦ βράχου ὑπερκείμενον φρούριον, ὅπερ δεσπόζει τελείως τῆς χριστιανικῆς συνοικίας. Τὸ διάγραμμα τοῦ φρουρίου τούτου ἔχει τὸ σχῆμα ἀκανονίστου παραλληλογράμμου, κεῖται δὲ 60 μέτρα (180 πόδας) ὑψηλότερον τῆς ἐπὶ τοῦ Βερατινοῦ λιθίνης γεφύρας. Τὸ ὀχύρωμα περιβάλλεται ὑπὸ ἰσχυροῦ τείχους μὲ 20 πυργίσκους ἢ στογγύλους προμαχῶνας. ΝΑ. τοῦ κυρίου περιβόλου ὑπάρχει ἐρυμάτιον, ἤτοι μικρὸν φρούριον, ἔχον τέσσαρας προμαχῶνας, ὁπόθεν κεκαλυμμένη ὀρσοθύρα μετὰ τυφεκηθρῶν ἐπὶ τῶν τοίχων ἄγει μέχρι τῆς γεφύρας. Ἡ δίοδος αὐτη, ὡς καὶ ἄλλα μέρη τοῦ ὅλου ὀχυρώματος, ἔπαθον σημαντικῶς κατὰ τὸν σεισμὸν τοῦ 1851. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ φρουρίου ὑπάρχουσιν ἐρυμνὰ διώροφα κτίρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ ἄλλοτε διοικητήριον, ὅπου ἤδρευεν ὁ πασᾶς (καὶ κατόπιν μουτεσαρρίφης) Βερατίου, ὡς καὶ ἱκανῶς μέγας τουρκικὸς στρατών.

Κατά τινα ἱστορικὴν παράδοσιν ἡ πόλις ἱδρύθη ὑπὸ τῆς *Πουλχερίας*, ἀδελφῆς τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἐκαλεῖτο ἀρχικῶς *Πουλχεριόπολις*. Ἔκτοτε δὲν ὑπάρχουσιν ἄλλαι ἱστορικαὶ πληροφορίαι περὶ τῆς πόλεως, τὴν ὁποίαν κατέκτησαν οἱ Τοῦρκοι ὁμοῦ μετὰ τῆς λοιπῆς Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας ἐπὶ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Α΄ περὶ τὸ 1431, ἀποθανόντος περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰωάννου Καστριώτου, ἡγεμόνος τῆς Βορείου Ἀλβανίας. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας Μωάμεθ τοῦ Β΄ τοῦ Πορθητοῦ, ὀλίγον μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Γεώργιος Καστριώτης, ὁ ἐπιλεγόμενος Σκενδέρβεης, ἐπαναστατήσας κατὰ τῶν Τούρκων, ἐπολιόρκησε τὸ Βεράτιον βοηθούμενος καὶ ὑπὸ νεαπολιτανικῶν στρατευμάτων, ἡ πόλις δὲ θὰ ἔπιπτε παρ' ὀλίγον, ἂν μὴ κατέφθανε πρὸ τῆς λήξεως τῆς συναφθείσης δεκαεξαημέρου ἀνακωχῆς σουλτανικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Ζεβαλῆ, ὅστις ἐνίκησε τὸν Σκενδέρβεην καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν ν' ἀπομακρυνθῇ, ἀφοῦ ἀπώλεσε 5.000 ἄνδρας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν πιστὸν φίλον του καὶ γενναῖον στρατηγὸν Μουζάκη, ἐξ οὗ ὠνομάσθη ἡ πεδινὴ περιοχὴ τῆς *Μουζακιᾶς*. Ἔκτοτε ἡ πόλις παρέμεινεν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν μέχρις ὅτου, ἀποφασισθείσης μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους (1912/13) τῆς ἱδρύσεως ἀνεξαρτήτου ἀλβανικοῦ κράτους καὶ καθορισθέντων τῶν νοτίων αὐτοῦ συνόρων διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς Φλωρεντίας, τὸ Βεράτιον ἐπεδικάσθη ἀρχῆθεν εἰς τὴν Ἀλβανίαν.

Τὸ Βεράτιον εἶναι ἕδρα τῆς ὀρθοδόξου μητροπόλεως *Βελεγράδων* ἥτις διατηρεῖται καὶ ὑπὸ τὸ ἀλβανικὸν καθεστώς. Ἐν τῇ πόλει ὑπάρχουσιν ἑπτὰ ὀρθόδοξοι ἐνορίαι: ἡ τῆς Μητροπόλεως (ἢ καὶ τοῦ Κάστρου) μετὰ ναοῦ τιμωμένου ἐπ' ὀνόματι τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἡ τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, ἡ τοῦ Ποροΐου, ἡ τῆς Μεγαλένη, ἡ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, ἡ τῆς Γόριτσας καὶ ἡ Βακουφία, ἔχουσαι ἑκάστη καὶ ναόν. Ἐντὸς τοῦ Κάστρου ὑπῆρχον εἴκοσιν ἄλλοι μεγάλοι καὶ μικροὶ ναοί. Ἄλλοτε ὑπῆρχεν ἐν Βερατίῳ καὶ μονή. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης διετήρει πλήρη ἀστικὴν σχολήν. Ἐν τῷ ναῷ τῆς μητροπόλεως σώζεται ἀρχαιότατος κῶδιξ εὐαγγελίου, καλούμενος *Πορφυροῦς* (βλ. κατ. *Βερατίου κῶδιξ*). Ἐπὶ τῆς πύλης τῆς εἰσόδου τοῦ φρουρίου ἀναγινώσκονται τὰ γράμματα Μ ΧΑ Κ, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται τὰ ἀρχικὰ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—**Βερατίου** *κῶδιξ* (Codex Beratinus). Ἑλληνικὸν πολυτελὲς χειρόγραφον τῆς Κ. Διαθήκης δηλούμενον ὑπὸ τῶν κριτικῶν τοῦ κειμένου αὐτῆς διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ γράμματος Φ (043) καὶ ἀνῆκον εἰς ναὸν τοῦ Βερατίου τῆς Ἀλβανίας. Ὁ κῶδιξ οὗτος περιέχει ἐκ τῶν εὐαγγελίων τὸ τοῦ Ματθαίου (πλὴν τῶν κεφ. α΄—στ΄ 3, ζ΄ 26—η΄ 7, ιη΄ 25—ιθ΄ 2, κγ΄ 5—12) καὶ τοῦ Μάρκου (πλὴν τοῦ ιδ΄ 63—ιστ΄ 20). Εἶναι δ' ἐκ τῶν μεγαλογραμμάτων χειρογράφων καὶ κατάγεται λίαν πιθανῶς ἐκ τοῦ ΣΤ΄ αἰῶνος. Καταστὰν τὸ πρῶτον γνωστὸν τῷ 1868 διὰ τοῦ Ἕλληνος μητροπολίτου Βελεγράδων *Ἀνθίμου Ἀλεξούδη*, ὅστις ἀνεῦρεν αὐτό, ἐμελετήθη καὶ ἀντεβλήθη τῷ 1885 ὑπὸ τοῦ *Batiffol* τὸ πρῶτον, ὅστις ἐδημοσίευσε τὴν ἀντιβολὴν αὐτοῦ ἐν τοῖς Archives des missions scientifiques et litteraires (3e serie, τόμ. XIII, Paris 1897, σελ. 465 ἑξ.). Προκαλεῖ δὲ τὸ χειρόγραφον τοῦτο ζωηρὸν ἐνδιαφέρον οὐ μόνον ἀπὸ παλαιογραφικῆς ἐπόψεως, καθ' ὅσον μετὰ τῆς «Γενέσεως» τῆς Βιέννης, τοῦ «Ψαλτηρίου» τῆς Ζυρίχης καὶ τῶν «Εὐαγγελίων» τῆς Πάτμου καὶ τοῦ Ροσσὰν τυγχάνει ἐκ τῶν σπανίων πορφυρῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων, τῶν διὰ μελάνης ἀργυρᾶς γεγραμμένων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κριτικῆς, καθ' ὅσον παρουσιάζει διαφερούσας γραφὰς σπουδαίας, περιέχει δὲ καὶ τὴν ἐν τῷ *Ματθ.* κ΄ 28 παρεμβολὴν («ὑμεῖς δὲ ζητεῖτε ἐκ μικροῦ αὐξῆσαι...τοῦτο χρησιμώτερον»), ἥτις εὕρηται καὶ ἐν τῷ κώδικι τοῦ Βέζα (βλ. λ.). [Βλ. *C. Gregory*, Προλεγόμενα εἰς τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν τῆς Κ. Διαθ. τοῦ *Tischendorf* (1890 σελ. 444 ἑξ.). *Χ. Παπαϊωάννου*, Τὸ κείμενον τῆς Κ. Δ. (1918) κ.λ.π.]. Π. Ι. Μ.

βεράτρα (ἡ) *[Βοτ.]*· βλ. βέρατρον.

βερατραλβίνη (ἡ) (Veratralbin) *[Φαρμακολ.]*. Οὕτως ἐκάλεσαν οἱ Wright καὶ Luff ἀλκαλοειδὲς τοῦ τύπου $C_{28}H_{48}NO_5$, εὑρισκόμενον εἰς τὸ ῥίζωμα *ἐλλεβόρου τοῦ λευκοῦ* (Veratrum album). Σκευάζεται δι' ἐκχυλίσεως τοῦ ῥιζώματος δι' ἀλκοόλης ἐνεχούσης τρυγικὸν ὀξύ. Λευκὴ κρυσταλλικὴ κόνις, ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι, εὐδιάλυτος εἰς ἀλκοόλην, χλωροφόρμιον καὶ αἰθέρα. Κ. Γ. Μ.

βερατρίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Πάντα τὰ μέρη τῶν βεράτρων (βλ. λ.) καὶ κυρίως αἱ ῥίζαι *βεράτρου τοῦ λευκοῦ (ἐλλεβόρου τοῦ λευκοῦ)* καὶ τὰ σπέρματα *βεράτρου* τῆς *σαβαδίλλης (φθειράγχης σπέρματα* καλούμενα) περιέχουσι πλείονα ἀλκαλοειδῆ, ὧν σπουδαιότερον εἶναι ἡ εἰς τὰ σπέρματα βεράτρου τῆς σαβαδίλλης ἀπαντῶσα *βερατρίνη* ἢ *κεβαδίνη*, ἥτις ἔχει τὸν τύπον $C_{32}H_{49}NO_9$ καὶ εἶναι σῶμα στερεὸν τηκόμενον εἰς 205°, εὐδιάλυτον εἰς ὕδωρ, ἰσχυροτάτων δηλητηριωδῶν ἰδιοτήτων, ὑδρολυόμενον πρὸς *κεβίνην*, $C_{27}H_{43}NO_8$, καὶ τιγλικὸν ὀξύ. Σ. Γ.

— *[Φαρμακ.]* Ἡ φαρμακευτικὴ *βερατρίνη* (Veratrinum) εὑρίσκεται μετ' ἄλλων ἀλκαλοειδῶν εἰς τὰ σπέρματα *σαβαδίλλης* εἰς ἀναλογίαν 1%. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1818 ὑπὸ τοῦ Meissner καὶ τῶν

Digitized by Google

Pelletier καὶ Caventou. Σκευάζεται διὰ βρασμοῦ τῶν σπερμάτων τῆς σαβαδίλλης μεθ' ὕδατος ἐνέχοντος ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ καὶ καθιζήσεως εἶτα τοῦ συμπυκνωθέντος ἀποβράσματος δι' ὑδροξειδίου τοῦ ἀσβεστίου, ὅτε καθιζάνει ἡ βερατρίνη μεμειγμένη μετ' ἐκχυλισματικῶν οὐσιῶν, παρ' ὧν ἀπαλλάσσεται διὰ κατεργασίας μετ' ἀλκοόλης. Ἡ καθαρὰ φαρμακευτικὴ βερατρίνη ἀποτελεῖ ἄμορφον λευκὴν κόνιν ἢ εὔθρυπτα τεμάχια, ἅτινα, ἂν καὶ εἶναι τελείως ἄοσμα, ἐρεθίζουν ἰσχυρῶς τὸν βλενογόνον τῆς ρινὸς καὶ προκαλοῦν ἰσχυροὺς πταρμούς. Ἡ βερατρίνη διαλύεται εἰς ἀλκοόλην, αἰθέρα, χλωροφόρμιον, τὰ δὲ διαλύματα αὐτῆς εἶναι ὀπτικῶς ἐνεργά. Ἡ φαρμακευτικὴ βερατρίνη μετὰ τῶν πλείστων ὀξέων σχηματίζει εὐδιάλυτα ἅλατα. Ἡ βερατρίνη χρησιμοποιεῖται κυρίως ἐξωτερικῶς ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀλοιφῶν ἢ διαλυμάτων εἰς ἀλκοόλην ἢ χλωροφόρμιον, κατὰ νευραλγικῶν πόνων, κατὰ τῆς νευρώσεως, ὑποχονδρίας ἢ ὑστερισμοῦ, σπανιώτερον δὲ ἐσωτερικῶς ὡς καταπότια κατὰ τῶν ρευματισμῶν τῶν ἄρθρων καὶ τῆς πνευμονίας. Κ. Γ. Μ.

— **βερατρίνη** *κρυσταλλική*· βλ. κεβαδίνη.

βερατροϊδίνη (ἡ) (Veratroidin) *[Φαρμακογ.]*. Ἀλκαλοειδὲς τοῦ *βεράτρου* συνοδεῦον πάντοτε τὴν ἰερβίνην. Κατὰ τὸν Tobien τὸ φυτὸν *βέρατρον τὸ λοβελιανὸν* (Veratrum Lobelianum Bernh.) ἐνέχει, παρὰ τὴν κρυσταλλικὴν ἰερβίνην, κιτρίνην ἄμορφον βάσιν, τὴν *βερατροϊδίνην* ἀνταποκρινομένην εἰς τὸν τύπον $C_{24}H_{37}NO_7$. Ἀμφότερα τὰ ἀλκαλοειδῆ εὑρίσκονται τόσον εἰς τὸ ξηρόν, ὅσον καὶ εἰς τὸ νωπὸν ρίζωμα, καθὼς καὶ εἰς τὰ νεαρὰ φύλλα. Ὁ Salzberger θεωρεῖ τὴν βερατροϊδίνην τοῦ Tobien ὡς προϊὸν σχάσεως τῆς πρωτοβερατρίνης ἢ ἄλλων ἀλκαλοειδῶν. Κ. Γ. Μ.

βερατροΐνη (ἡ) (Veratroin) *[Φαρμακογ.]*. Ἀλκαλοειδὲς τοῦ τύπου $C_{55}H_{92}N_2O_{16}$, σχηματιζόμενον ὡς *βερατρικὴ βερατροΐνη* κατὰ τὴν θέρμανσιν τοῦ ὑδατικοῦ διαλύματος τῆς *βερατριδίνης*. Εἶναι λευκοκιτρίνη ἄμορφος μᾶζα, τηκομένη εἰς 143°—148°, δυσδιάλυτος ἐν ὕδατι, εὐδιάλυτος εἰς ἀλκοόλην, αἰθέρα καὶ διθειάνθρακα. Κ. Γ. Μ.

βερατρόλη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω ὁ διμεθυλαιθὴρ τῆς πυροκατεχίνης. Ἔχει τὸν τύπον $C_6H_4(O.CH_3)_2$, τήκεται εἰς 22°,5 καὶ βράζει εἰς 205°. Σ. Γ.

— *[Φαρμ. Χημ.]* Ἡ *βερατρόλη* εἶναι ἔλαιον ἄχρουν, εὐχαρίστου ὀσμῆς, ζέον εἰς 205°—206°, στερεοποιούμενον κατὰ τὴν ψῦξιν. Προκαλεῖ κατὰ τὸν Marfori μέθην, ἴλιγγον καὶ εἶτα κεντρικὴν ἐξασθένησιν, χωρὶς προηγουμένως νὰ προκαλῇ διέγερσιν. Κ. Γ. Μ.

βέρατρον (τὸ) ἢ *βεράτρη* (ἡ) (Veratra) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι πόαι πολυετεῖς. Πάντα τὰ μέρη τῆς *βεράτρης* περιέχουσι τοξικὰς οὐσίας. Τὸ γένος περιλαμβάνει 10 εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ, Ἀσίᾳ καὶ Ἀμερικῇ καὶ διακρινόμενα διὰ τὰς τοξικὰς ἰδιότητάς των, αἵτινες διατηροῦνται καὶ μεταδίδονται καὶ εἰς ἄλλα φυτά, καὶ ὅταν ἀκόμη αἱ βεράτραι εὑρίσκωνται ἀπεξηραμέναι, ἐπιφέρουσι δὲ στομαχικὰς διαταραχὰς καὶ δηλητηρίασιν ἐνίοτε, ὅταν τυχὸν ἀναμειχθῶσι μετ' ἄλλων χόρτων. Γνωστότερα εἴδη εἶναι:

Βεράτρη ἡ λευκή.
[a—ἄνθος, b—τομὴ ἄνθους.]

Βεράτρη ἡ λευκὴ (Veratra alba), κοινότατον φυτὸν καὶ παρ' ἡμῖν, ἰδίως ἐν Ἠπείρῳ, Θεσσαλίᾳ, καὶ Μακεδονίᾳ, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *στερόγιαννι*. Τὸ εἶδος τοῦτο ὀνομάζει ὁ Θεόφραστος *ἐλλέβορον τὸν λευκὸν* (Helleborus albus). Αἱ ρίζαι τοῦ φυτοῦ τούτου χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ φαρμακευτικῇ καὶ εἶναι γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Radix Hellebori albi.

Βεράτρη ἡ σαβαδίλλη (Veratra sabadilla). Εἶναι πόα πολυετής, ἔχουσα τὸ ὑπὲρ τὴν γῆν τμῆμα τοῦ βλαστοῦ της ἐν σχήματι ἀπιοειδοῦς βολβοῦ, ὕψους 8—10 ἑκατοστομέτρων. Ἀπὸ τοῦ ἰδιορρύθμου τούτου βλαστοῦ ἀναφαίνονται τὰ φύλλα, ἅτινα εἶναι ἐναλλασσόμενα, στενὰ καὶ λίαν ἐπιμήκη. Τὰ ἄνθη των εἶναι τοποθετημένα εἰς τὸ ἀνώτερον τμῆμα τοῦ βλαστοῦ, ἔχουσι βοτρυοειδῆ διάταξιν καὶ εἶναι μακρὰ μὲ ἁπλοῦν καὶ ὑποπρασίνου χρώματος περιάνθιον. Τὸ ἀνδρεῖον ὄργανον ἀποτελεῖται ἀπὸ 6 στήμονας, εὑρισκομένους κατὰ τὸ ἀνώτατον τμῆμα τοῦ περιανθίου. Ὁ καρπός, περιβαλλόμενος ὑπὸ τοῦ περιανθίου καὶ τῶν στημόνων, εἶναι ἀνθεκτικὴ κάψα περικλειομένη ὑπὸ τριῶν ὠχροκιτρίνων φυλλαρίων, ἅτινα διανοίγονται κατὰ τὴν κορυφήν των ὅπως διαφανῇ. Ἕκαστος τῶν καρπῶν περικλείει μικρὸν ἀριθμὸν μελανῶν σπερμάτων, ἐν τῷ κέντρῳ τῶν ὁποίων εὑρίσκεται τὸ ἔμβρυον. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς τὸ Μεξικόν, τὴν Γουατεμάλαν καὶ τὴν Βενεζουέλαν καὶ εἰς ὀρεινοὺς κατὰ κανόνα τόπους, καὶ καλλιεργεῖται ὡς κοσμητικόν. Τὰ σπέρματά του εἶναι δηλητηριώδη καὶ χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ φαρμακευτικῇ διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς ἐνεχομένην οὐσίαν *βερατρίνην* καὶ εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα semen sabadillae *(σπέρματα σαβαδίλλης)*.

Βεράτρη ἡ πρασίνη (Veratra virida). Ἔχει βαθέως κολπωτὰ φύλλα σχήματος ᾠοειδοεπιμήκους καὶ ὠχροπράσινον περιάνθιον. Εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Ἀμερικῆς, ἀλλὰ καλλιεργεῖται πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης. Αἱ ρίζαι της χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ φαρμακευτικῇ, ἐνδείκνυται δὲ ὡς ἀντιχοιραδικὸν καὶ καθαρτικὸν τοῦ αἵματος φάρμακον.

Βεράτρη ἡ δύσοσμος (Veratra foetida). Ἀπαντᾷ εἰς πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ ἀναπτύσσεται κυρίως εἰς δασώδεις καὶ πετρώδεις ἐκτάσεις. Πάντα τὰ μέρη τοῦ φυτοῦ τούτου, ἤτοι αἱ ρίζαι, ὁ βλαστὸς καὶ τὰ φύλλα, ἀναδίδουσι δυσάρεστον ὀσμήν. Ἔχει ρίζας χονδράς, βλαστὸν ἀνθεκτικόν, πρὸς τὰ ἄνω διευθυνόμενον καὶ κλαδίσκους μὲ πολλὰ πλατέα καὶ ἐλαφρῶς ὀδοντωτὰ κατὰ τὴν περιφέρειάν των φύλλα σκοτεινῶς πρασίνου χρώματος. Πλὴν τῶν φύλλων οἱ κλαδίσκοι φέρουσιν ὠχροπράσινα βράκτεια. Τὰ ἄνθη εἶναι κατὰ στάχυς διατεταγμένα καὶ ἔχουσιν ὑποπράσινον περιάνθιον μὲ πορφυροϊώδεις ἀνταυγείας.

Βεράτρη ἡ μελανὴ (Veratra nigra). Φύεται εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν εἰς τὰ ὄρη τῆς Πελοποννήσου καὶ ἰδίᾳ τῆς Λακωνίας. Εἶναι τὸ ὑψηλότερον πάντων τῶν εἰδῶν τοῦ γένους καὶ διακρίνεται ἐκ τῶν βαθέως κολπωτῶν φύλλων της καὶ τῶν μονήρων ἢ κατὰ δυάδας ἢ τριάδας συνηνωμένων ἀνθέων της, ἅτινα ἀναφαίνονται ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν κλαδίσκων καὶ φέρουσι μέγα λευκόν, ὑπέρυθρον, ἢ ἀνοικτῶς πράσινον κάλυκα. Καλλιεργεῖται πολλαχοῦ ὡς κοσμητικὸν φυτόν.

Βεράτρη ἡ ἀνατολικὴ (Veratra orientalis). Εἶναι παραπλήσιον πρὸς τὸ προηγούμενον εἶδος καὶ δὲν διαφέρει εἰμὴ ἐκ τοῦ ὅτι τὰ φύλλα της ἀναπτύσσονται συγχρόνως μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῶν ἀνθέων, ἅτινα ἔχουσιν ὑποπράσινον κάλυκα μὲ λευκοπορφυρᾶς ἀνταυγείας. Καλλιεργεῖται εἰς τοὺς κήπους πρὸς κόσμον. Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

— **βεράτρου** *ρίζωμα* (Rhizoma veratri) *[Φαρμακ.]*. Εἶναι τὸ ρίζωμα τοῦ *ἐλλεβόρου τοῦ λευκοῦ*, ὅπερ καὶ *βέρατρον λευκὸν* καλεῖται (veratrum album L.). Τὸ ρίζωμα ἦτο γνωστὸν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, πολλάκις δὲ συνεχέετο πρὸς ἄλλων ἐλλεβόρων ρίζωμα. Τὸ ρίζωμα συλλέγεται ἐκγειούμενον κατὰ τὸ φθινόπωρον, ἀπαλλάσσεται τῶν φύλλων καὶ τῶν ριζῶν καὶ ξηραίνεται ὑπὸ τὴν σκιάν. Ἡ δρόγη φέρεται ὑπὸ τὴν μορφὴν ᾠοειδῶν ἢ κωνικῶν τεμαχίων διαμέτρου 1—2 ἑκτμ. καὶ μήκους 4—6 ἑκατμ. Ἡ ἐπιφάνειά των εἶναι τεφρόφαιος ἢ κιτρινωπὴ ἐὰν ἀφαιρεθῇ ἀπ' αὐτῆς ὁ φλοιός. Εἶναι ὄοσμα, δριμείας καὶ πικρᾶς γεύσεως. Τὸ ρίζωμα κονιοποιούμενον δίδει κόνιν, ἥτις προκαλεῖ ἰσχυροὺς πταρμοὺς ἐὰν εἰσπνευσθῇ. Τὸ ρίζωμα νοθεύεται συχνότατα διὰ τῶν ριζωμάτων τοῦ μέλανος ἐλλεβόρου, ὅστις δὲν περιέχει ἰερβίνην ἀλλὰ γλυκοζίτας, ὡς τὴν ἐλλεβορίνην καὶ ἐλλεβορεΐνην. Ἐπίσης νοθεύεται καὶ διὰ τοῦ ριζώματος τοῦ φυτοῦ Veratrum viride, περιέχοντος βερατρίνην, ὡς καὶ διὰ τῶν ριζωμάτων τῶν Symplocarpus foetidus καὶ Asphodalus speciosus. Τὸ ρίζωμα τοῦ λευκοῦ βεράτρου ἐνέχει βερατροϊδίνην, 0,13 ἰερβίνην, ψευδοϊερβίνην, πρωτοβερατρίνην, ρουβιερβίνην, ἅπαντα ἀλκαλοειδῆ, καὶ γλυκοζίτην τινά, τὴν βερατραμαρίνην, ὡς καὶ ἰερβικὸν ὀξύ, προσομοιάζον πρὸς τὸ χελιδονικόν. Περαιτέρω ἐνέχει ρητινώδεις οὐσίας, σάκχαρον καὶ ἀλβουμινοείδας. Τὸ ρίζωμα τοῦ λευκοῦ ἐλλεβόρου ἀναγράφεται ὡς ἐμετοκαθαρτικόν, ἀντισπασμωδικὸν καὶ καταπραϋντικόν, ὡς καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν χρισμάτων ἢ βαμμάτων ὡς ἀντιρρευματικόν. Εἰς μεγάλας δόσεις προκαλεῖ συχνάκις θανατηφόρους δηλητηριάσεις, ἀποδιδομένας εἰς τὴν βερατρίνην, λόγῳ τοῦ ὅτι προηγοῦνται κωλικοί, διάρροιαι, ἴλιγγοι κλπ. Ὡς ἀντίδοτα χορηγοῦνται ἡ ἀμμωνία, ἡ καφουρά, τὰ ὀπιοῦχα, ἡ ταννίνη. Ἡ δρόγη ἔχει ἀσύμβατα: τὰ ἰωδιοῦχα, βρωμιοῦχα, χλωριοῦχα, ταννίνην κλπ. Εἰς τὴν φαρμακοτεχνίαν χρησιμεύει πρὸς παρασκευὴν τοῦ βάμματος αὐτοῦ. Κ. Γ. Μ.

— **βεράτρων** *ἀλκαλοειδῆ* *[Χημ.]*· βλ. βερατρίνη.

βερατρονικὸν *ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὸν ὀξὺ εὑρεθὲν εἰς τὰ σπέρματα *βεράτρου* τῆς *σαβαδίλλης*. Τήκεται εἰς 179° καὶ παρέχει μετὰ διαλύματος ὑπερχλωριοσιδήρου πρασίνην χροιάν. Σ. Γ.

βερατροϋλοψευδακονίνη (ἡ) ἢ *πικροψευδακονιτίνη* (Veratroylpseudakonin) *[Φαρμ. Χημ.]*. Σῶμα τοῦ τύπου $C_{34}H_{47}NO_{11}+H_{20}$ προερχόμενον διὰ διασπάσεως τῆς ψευδακονιτίνης $C_{36}H_{49}N_{12}$, ἥτις ζεομένη ἐπὶ πολλὰς ὥρας μεθ' ὕδατος δίδει ὀξικὸν ὀξὺ καὶ πικροψευδακονιτίνην. Ἡ τελευταία αὕτη μετ' ἀλκοολικοῦ διαλύματος καυστικοῦ κάλεως δίδει βερατρικὸν ὀξὺ καὶ ψευδακονίνην. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχάσεων αὐτῶν δύναται ἡ *πικροψευδακονιτίνη* νὰ θεωρηθῇ ὡς *βερατροϋλοψευδακονίνη*. Κ. Γ. Μ.

Βερατσίνι (Veracini), ***Ἀντώνιος***. Συνθέτης Ἰταλὸς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, δημοσιεύσας συνθέσεις ἐκκλησιαστικὰς καὶ δι' ὀρχήστραν σχετικῆς ἀξίας. Λ.

— **Βερατσίνι** (Veracini), ***Φραγκῖσκος***. Διάσημος Ἰταλὸς βιολιστὴς (1685—1750). Ὑπῆρξε δεξιοτέχνης ὀνομαστὸς τῆς ἐποχῆς του, ἔγραψε δὲ 12 σονάτας διὰ τὸ ὄργανόν του καὶ μερικὰς συμφωνίας δι' ἔγχορδα καὶ κλειδοκύμβαλον. Τὰ ἔργα ταῦτα εὑρίσκονται ἐν χειρογράφῳ. Λ.

Βέρβαινα *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Βερβαίνων*, οὗτινος ἦτο ἕδρα, τῆς ἐπαρχίας Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1464. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Κούτρουφα* (κάτ. 180). Ἡ περιφέρεια τῶν Βερβαίνων εἶναι εὐφορωτάτη, παράγουσα κυρίως ἀραβόσιτον (800.000 ὀκ.) καὶ ἔλαιον (200.000 ὀκ.), ἔχει δὲ κτηνοτροφίαν πολὺ ἀνεπτυγμένην. Ἀπὸ τῶν Δολιανῶν ἀπέχει μίαν ὥραν, ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Πέτρου 3 καὶ ἀπὸ τῆς Τριπόλεως 4. Δ. Ε. Μ.

— [ΙΣΤΟΡ.]. Τὸ ὄνομα *Βερβένιος* ἀπαντᾷ παρ' Ἡσυχίῳ, ἐξ οὗ ὁ Ν. Βέης συμπεραίνει ὅτι δὲν ἔχει σλαβικὴν ρίζαν. Τὸ ὄνομα τῆς κώμης *Βέρβαινα* συνεδέθη στενῶς πρὸς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν καὶ λαογραφίαν. Δημοτικὸν ᾆσμα ἀναφέρεται εἰς λεηλασίαν τῶν Βερβαίνων, ἁρπαγὴν νύμφης καὶ αἰχμαλωσίαν προεστώτων, προδήλως ὑπὸ ληστῶν ἢ Ἀλβανῶν («Λαογραφία»· τόμ. Ε' σ. 148, 562, *Λελέκου* σελ. 44). Ἡ λεηλασία αὕτη οὐδεμίαν φαίνεται ἔχουσα σχέσιν μὲ τὴν καταστροφὴν τῶν Βερβαίνων, ἣν διηγεῖται ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης (Α' σελ. 19) ὡς συμβᾶσαν κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1806, ὅτε ἐδημοσιεύθη ὁ ἀφορισμὸς τῶν Πατριαρχείων καὶ τὸ φιρμάνι τῆς καταστροφῆς τοῦ ἁρματολισμοῦ τῆς Ἑλλάδος, εἰσηγήσει τοῦ Ναπολέοντος. Ὅταν ἤρχισεν ἐν μέσῳ χειμῶνι ὁ διωγμός, τὸ σῶμα τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀποτελούμενον ἀπὸ 150, ἐδιχάσθη εἰς τὸ Μαίναλον, καὶ 30 μὲν προὐχώρησαν εἰς τὰ Πηγάδια τῆς Λακεδαίμονος, αὐτὸς δὲ μὲ ἀνοικτὴν σημαίαν ἐναντίον ὅλων τῶν τουρκικῶν δυνάμεων ἀνῆλθεν εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρον τῆς Κυνουρίας. «Ἐστείλαμε,—λέγει, εἰς τὰ Βέρβαινα νὰ μᾶς στείλῃ ψωμὶ καὶ ζωοτροφίες ἀλλ' αὐτοὶ μᾶς ἀποκρίθησαν: «ἔχουμε βόλια καὶ μπαροῦτι» καὶ ἐπήγαμε καὶ τοὺς ἐχαλάσαμε». Προδήλως τὸ ὑπὸ δεινὸν διωγμὸν καὶ πεῖναν σῶμα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀπαγάγῃ τὴν νεόνυμφον καὶ τοὺς δημογέροντας, ἀφοῦ ἄλλως τε ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης οὐδέποτε κατηγορήθη διὰ τοιούτου εἴδους βιαιοπραγίας.

Ἐπικειμένης τῆς ἐνάρξεως τοῦ Ἀγῶνος, πρῶτος ὁ Ἀναγνώστης Κονδάκης ἐσκέφθη νὰ ἱδρυθῇ εἰς τὰ Βέρβαινα στρατόπεδον, μεταβὰς ἐκεῖ μὲ πολλοὺς Ἁγιοπετρίτας πρὸς ἀποκλεισμὸν βαθμηδὸν τῶν εἰς τὴν Τρίπολιν συγκεντρουμένων Τούρκων τῆς Πελοποννήσου (*Φωτάκου* Βίοι σελ. 225). Τάχιστα συνεκεντρώθησαν ἐκεῖ περὶ τοὺς χιλίους πεντακοσίους ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Θεοδωρήτου ἐπισκόπου Βρεσθένης, Σαρηγιάννη, Παναγ. Ζαφειροπούλου καὶ Κ. Μαυρομιχάλη, κτίσαντες τέσσαρας πύργους ὀχυρούς, προσῆλθον δὲ καὶ οἱ Ἐπιδαύριοι, ὡς καὶ οἱ Παν. Γιατράκος, Ἀντών. Μαυρομιχάλης, Πέτρος Βαρβιτσιώτης κλ. Ἐκ Βερβαίνων ἐστάλη τὴν 24ην Μαρτίου 1821 ὑπὸ τῶν προὐχόντων τῆς Πελοποννήσου σημαντικὸν ἔγγραφον πρὸς τοὺς Ὑδραίους καὶ Σπετσιώτας περὶ κοινῆς ἐγέρσεως, ὅπερ δημοσιεύει ὁ Φιλήμων (τόμ. Γ' σελ. 48). Εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτὸ ἱδρύθη καὶ τὸ πρῶτον φροντιστήριον «κελλάρι» ὑπὸ τοὺς Γ. Τροχάνην, Ἀναγν. Ροντόπουλον καὶ Ἰ. Κρητικόν, πρὸς προμήθειαν τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων. Ὁ Βρεσθένης, ἔχων τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Κολοκοτρώνη περὶ ἐπικουρίας, διηύθυνε τὰ πάντα, ὁ δὲ Ἕλους Ἄνθιμος ηὐλόγει τὰ ὅπλα τοῦ στρατοπέδου κηρύσσων ἁγίους τοὺς πληγωμένους καὶ τοὺς πίπτοντας. Κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα (10 Ἀπριλίου) ὁ Ἄνθιμος καὶ ὁ Μαλτσίνης Ἰωακεὶμ ἔψαλαν ἐν μέσῳ τοῦ στρατοῦ ἐν ὑπαίθρῳ τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη», οἱ δὲ στρατιῶται ἐκράτουν ἀντὶ λαμπάδων τὰ τουφέκιά των εἰς τὴν δεξιάν, πυροβολοῦντες. Ἐνῷ δὲ ἡτοιμάζοντο νὰ φάγουν τὰ ψητὰ ἀρνιά, ἠκούσθησαν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Βλαχοκερασιᾶς πυροβολισμοί, διότι εἶχον ἐπιδράμει ἐκεῖ οἱ Τοῦρκοι, ὅταν δὲ ἔσπευσεν ὁ Βαρβιτσιώτης καὶ ἄλλοι πρὸς βοήθειαν, ἡ μάχη εἶχε τελειώσει διασκορπισθέντος τοῦ ἐκεῖ στρατοπέδου. Τὸ ἀτυχὲς ἐκεῖνο συμβὰν ἐπηρέασε καὶ τοὺς ἐν Βερβαίνοις, ἀλλὰ ταχέως ἀνασυνεκροτήθη τὸ στρατόπεδον, διορισθέντος ὑφ' ὅλων ἀρχηγοῦ, τῇ 5ῃ Μαΐου, τοῦ *Παν. Γιατράκου*, προτείναντος τοῦτο τοῦ Βρεσθένης πρὸς καλυτέραν διεύθυνσιν. Ὅταν ὁ Κεχαγιάμπεης ἔφθασε τῇ 6ῃ Μαΐου νικηφόρος εἰς Τρίπολιν καὶ ἤρξατο τὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὰ πέριξ προσβαλὼν τὸ Βαλ-

Digitized by Google

τέτσι, ἔνθα ἡττήθη, οἱ ἐν Βερβαίνοις ἔστειλαν βοήθειαν, συντελέσασαν εἰς τὴν ἐπίσπευσιν τῆς νίκης. Κατόπιν ὁ Κεχαγιάμπεης ἐμελέτησε τὴν διάλυσιν τοῦ ἐν Βερβαίνοις στρατοπέδου καὶ ἡτοιμάζετο δι' αὐτήν, παρ' ὅλας τὰς διαφωνίας τῶν ἐντοπίων Τούρκων, οἵτινες συνίστων αὐτῷ νὰ περιμένῃ τὴν ἄφιξιν τῶν πασάδων Ὀμὲρ Βρυώνη καὶ Κιοσὲ Μεχμὲτ ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς, ἵνα καταστῇ εὐκολωτέρα ἡ νίκη.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ περὶ τὸ Ναύπλιον Ἕλληνες ἐζήτησαν ἐνίσχυσιν παρὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, ὁ δὲ γέρος τοῦ Μοριᾶ ἔστειλε πρὸς αὐτοὺς τὸν ἀνεψιόν του *Νικηταρᾶν* μὲ διαταγὰς νὰ τὸν ὑπακούσουν καὶ νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν ἀρχηγόν. Πορευόμενος δὲ ὁ Νικηταρᾶς μετὰ πεντήκοντα Γορτυνίων καὶ τοῦ Κ. Ἀλεξανδροπούλου, διενυκτέρευσεν εἰς τὰ Δολιανά, μελετῶν τὴν ἑπομένην νὰ προχωρήσῃ εἰς Ἄργος. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Κεχαγιάμπεης ἔπεισε τοὺς Τούρκους νὰ ἐκστρατεύσουν κατὰ τῶν Βερβαίνων, ἐκ τῶν ἓξ χιλιάδων δὲ οἵτινες τῇ 18 Μαΐου ἐξεστράτευσαν, ἱκανὸν μέρος ἀνῆλθε πρὸς τὰ Δολιανά, ἵνα ἐκκαθαρίσῃ τὰ πέριξ τοῦ μεγάλου στρατοπέδου. Ὁ Νικητσρᾶς κλεισθεὶς εἰς τὰς οἰκίας τῶν Δολιανῶν ἀντέταξεν ἔντονον καὶ φθοροποιὸν ἄμυναν κατὰ τῶν προσεγγιζόντων ἐχθρῶν. Ὁ Κεχαγιᾶς ἀψηφῶν τοὺς ὀλίγους ἐγκλείστους διέταξε τὸ πλεῖστον τῆς στρατιᾶς νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ στρατοπέδου τῶν Βερβαίνων, ὁπόθεν 2300 ὑπὸ τὸν Βρεσθένης καὶ τὸν Γιατράκον καὶ ἄλλους ὁπλαρχηγούς, ἐξελθόντες συνηντήθησαν μετὰ τῶν ἱππέων εἰς ἀνώμαλον θέσιν, πολεμοῦντες δὲ ὑπεχώρησαν εἰς τὰ ἰσχυρά των ὀχυρώματα. Ἐκεῖ ἐδέχθησαν ἀλλεπαλλήλους ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων, εἷς δὲ προελάσας ἐνέπηξεν εἰς αὐτὰ τὴν τουρκικὴν σημαίαν. Τότε Ἕλλην τις ζητήσας τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοδωρήτου καὶ φυσέκια, ἐπροχώρησεν ἕρπων καὶ ἐφόνευσε τὸν πρῶτον σημαιοφόρον, ἕτερος δὲ ὁπλίτης τὸν δεύτερον σημαιοφόρον. Θεωρήσαντες δὲ ταῦτα κακὸν οἰωνὸν οἱ Τοῦρκοι ἐτράπησαν εἰς φυγήν, διωκόμενοι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Συγχρόνως καὶ ὁ Νικηταρᾶς ἐξορμήσας ἐκ τῶν οἰκιῶν τῶν Δολιανῶν, ἐδίωξε τὸ ἐκεῖ μαχόμενον ἀπόσπασμα, φονεύσας μετὰ τῶν ἀνδρῶν του περὶ τοὺς 250 Τούρκους, ὀνομασθεὶς ἔκτοτε «*Τουρκοφάγος*». Ἡ νίκη τῶν Βερβαίνων καὶ Δολιανῶν, ἀκολουθήσασα τὴν τοῦ Βαλτετσίου, ἐδόξασε τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα καὶ ἐπέσπευσε τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν ἐν Τριπόλει Τούρκων. Οἱ ἄνδρες τοῦ ἐν Βερβαίνοις στρατοπέδου ἐπλησίασαν κατελθόντες εἰς τὸ χωρίον Στενόν, ἦσαν δὲ ἐκ τῶν πρώτων εἰσελθόντων εἰς τὴν Τρίπολιν κατὰ τὴν ἅλωσιν αὐτῆς τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1821.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς πολιορκίας ἦλθεν εἰς Βέρβαινα καὶ ὁ Δημ. Ὑψηλάντης, ἐκεῖ δὲ συνεκροτήθη τὸν Ἰούνιον ἡ συνέλευσις τῶν Πελοποννησίων, καθ' ἣν ἐπῆλθε διαφωνία ὡς πρὸς τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ, ὅταν δὲ ὁ Ὑψηλάντης δυσαρεστηθεὶς ἀπῆλθεν εἰς Μεσσηνίαν, ὁ λαὸς ἐξηγέρθη καὶ ἠθέλησε νὰ φονεύσῃ τοὺς προὔχοντας, οἵτινες ἀγορεύσαντος τοῦ Κολοκοτρώνη ἔστειλαν περίτρομοι καὶ τὸν ἀνεκάλεσαν. Ἔκτοτε τὰ Βέρβαινα ἔμειναν ἐλεύθερα μέχρις οὗ, τῷ 1825 ἐπιδραμόντος τοῦ Ἰμβραὴμ καὶ κυριεύσαντος τὴν Τρίπολιν, οἱ Ἕλληνες συνεκεντρώθησαν καὶ πάλιν εἰς Βέρβαινα. Τὸ ἐκεῖ ὅμως στρατόπεδον πολλάκις διεσκορπίσθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ κατὰ τὸ 1825, καὶ κατὰ τὸ 1826, ἀλλὰ καὶ πάλιν συνεκροτεῖτο, μέχρις οὗ, μετὰ τὸ Ναυαρῖνον, ἠλευθερώθη ἡ Μαντινεία ἀπὸ τὸν ἐπιδρομέα καὶ ἔμειναν ἐλεύθερα τὰ Βέρβαινα. Μετὰ τὸν ἀγῶνα παρήγαγεν ἄνδρας τῶν γραμμάτων, πολλοὶ δὲ μετανάσται ἐξ αὐτῶν διέπρεψαν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

— **Βερβαίνων, *τέως δῆμος*** —. Εἷς ἐκ τῶν ἀπαρτιζόντων πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' τὴν ἐπαρχίαν Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας 10 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Βερβαίνων* καὶ *Πηγαδακίων*. Δ. Ε. Μ.

βερβάσκον (τὸ) (Verbascum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γρομφαδιιδῶν*. Εἶναι γενικῶς πόαι ἐτήσιαι ἢ διετεῖς, ἰθαγενεῖς τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς βορείου Ἀφρικῆς. Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν φυτῶν τοῦ γένους τούτου εἶναι: Βλαστὸς εὐθὺς καὶ ὑψηλός, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Φύλλα ἁπλᾶ, ἐναλλασσόμενα, ἀρκετὰ πλατέα κατὰ τὸ βασικὰν τμῆμά των, καλυπτόμενα ὑπὸ πυκνῶν βραχειῶν τριχῶν καὶ ἄνευ παραφύλλων. Τὰ ἄνθη εἶναι ἀκανόνιστα, ἑρμαφρόδιτα, λεπτὰ καὶ κατὰ κῦμα διατεταγμένα, λευκὰ ἢ κίτρινα καὶ εὔοσμα. Ὁ κάλυξ ἀποτελεῖται ἐκ πέντε σεπάλων. Τὸ ἀνδρεῖον ὄργανον ἀποτελεῖται ἐκ πέντε ἀνίσων στημόνων ἀναφαινομένων κατὰ τὴν βάσιν τοῦ ἄνθους. Τὸ γυναικεῖον ὄργανον ἀποτελεῖται ἐκ διχώρου καὶ ᾠοειδοῦς ᾠοθήκης, ἥτις εἶναι τοποθετημένη ἐπὶ στύλου, ὅστις κατὰ τὴν κορυφήν του φέρει στιγματικὰ τριχίδια. Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα περικλείουσα μικρὸν ἀριθμὸν σπερμάτων, περιλαμβανόντων σαρκῶδες ἔμβρυον. Τὰ φυτὰ ταῦτα κατὰ προτίμησιν φύονται εἰς ἀγόνους γαίας καὶ κατὰ τὰς παρυφὰς τῶν ἀτραπῶν. Τὰ ἄνθη τῶν βερβάσκων περιέχουσι κίτρινον πτητικὸν ἔλαιον, ὡς καὶ μηλικὸν καὶ φωσφορικὸν ὀξύ, ὡς ἐπίσης καὶ σάκχαρον καὶ κολλώδη οὐσίαν παρομοίαν πρὸς τὸ κόμμι. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην οὐσίαν ὀφείλονται καὶ αἱ καταπραϋντικαὶ αὐτοῦ ἰδιότητες. Γενικῶς τὰ φυτὰ ταῦτα χρησι-

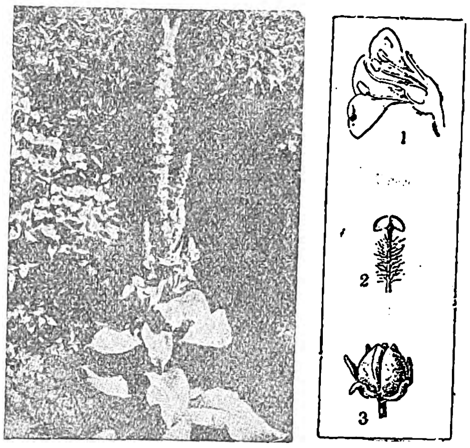

Βερβάσκον τὸ λευκόν.
[1=τομὴ ἄνθους, 2=στήμων, 3=καρπός.]

μοποιοῦνται διαφοροτρόπως ἐν τῇ φαρμακευτικῇ. Εἰς πολλὰ χωρία τῆς Νορβηγίας οἱ χωρικοὶ χρησιμοποιοῦσι τὸ ἀφέψημα τῶν φύλλων κατὰ τοῦ βηχός. Ὁ καθορισμὸς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰδῶν δὲν εἶναι εὐχερής, ὡς ἐκ τῆς εὐκολίας μεθ' ἧς προκύπτουσιν ἐκ τῆς διασταυρώσεως διαφόρων εἰδῶν πολυπληθεῖς ποικιλίαι. Γνωστότερα εἴδη εἶναι:

Βερβάσκον ὁ θάψος (Verbascum thapsus). Εἶναι ὡραιότατον φυτόν, ὕψους 2 περίπου μέτρων, μὲ λευκοκίτρινον πολυτριχωτὸν βλαστὸν καὶ χρυσοκίτρινα ἄνθη. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς ἀγόνους ἐκτάσεις ὡς καὶ εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀσίαν, εἶναι δὲ γνωστότατον καὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *φλόμος* ἢ *καλάνθρωπος*. Τὰ φύλλα του χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ φαρμακευτικῇ καὶ εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα *φύλλα βερβάσκου* (Foliae verbascum). Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου ὀνομαζόμενον φυτὸν *φλόμος ὁ ἄρρην*. *Βερβάσκον τὸ κυματόφυλλον* (Verbascum undulatum), ἐπίσης γνωστὸν παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *φλόμος* καὶ παρὰ Διοσκορίδῃ ὡς *φλόμος ὁ θῆλυς*. *Βερβάσκον τὸ κολπῶδες* (Verbascum sinuatum), κοινῶς *φλόμος, φλομόχορτο, μελίσανδρος*. Εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου ἀναφερόμενον εἶδος *φλόμος ἡ μέλαινα*. *Βερβάσκον τὸ πυκνανθὲς* (Verbascum densiflorium). Κοινότατον φυτὸν ἐν Εὐρώπῃ καὶ παρ' ἡμῖν γνωστὸν ὑπὸ τὰ ὀνόματα: *ἀλεπούσι, ἀλεπουσιά*. *Βερβάσκον ἡ σίλφη* (Verbascum blattaria), κοινῶς παρ' ἡμῖν *σπυρί*. Ἀπαντᾷ ἐν ἀφθονίᾳ ἐν Ζακύνθῳ. *Βερβάσκον τὸ λευκὸν* (Verbascum album). Διακρίνεται ἐκ τῶν ὡραίων καὶ μεγάλων λευκῶν ἀνθέων του. Τὰ εἰς ὕδωρ ἢ γάλα ἐβρασμένα φύλλα του χρησιμοποιοῦνται εἴς τινα μέρη ὡς κατάπλασμα καὶ κατὰ τῶν αἱμορροΐδων.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν τὸ *βερβάσκον ὁ θάψος* καὶ *βερβάσκον τὸ κολπῶδες* καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

βερβασκοσαπωνίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν *σαπωνινῶν* καὶ ἔχει τὸν τύπον $C_{88} H_{104} O_{40}$. Ἀνευρέθη εἰς τοὺς καρποὺς *φλόμου τοῦ κολπώδους* καὶ εἶναι λευκὴ ἄμορφος κόνις, διαλυτὴ ἐν ἀλκοόλῃ καὶ ὕδατι. Τὸ ὑδατικὸν αὐτῆς διάλυμα ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ διατηρῇ ἐν αἰωρήσει διάφορα σώματα, ὡς ἀκόμη καὶ τὸν ὑδράργυρον. Εἶναι ὀξίνη σαπωνίνη καὶ δὲν παρέχει ἵζημα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἄλλας σαπωνίνας, μετὰ βασικοῦ ὀξικοῦ μολύβδου οὔτε καὶ μετὰ βαρύου ὕδατος. Δι' ὑδρολύσεως σχάζεται εἰς γλυκόζην καὶ σαπωγενίνην. Ἡ δρόγη, ὁ γνωστὸς *φλόμος*, χρησιμοποιεῖται πρὸς σύλληψιν ἰχθύων. Σ. Γ.

Βέρβε (Werwe), ***Κλάους, ντὲ***—. Φλαμανδὸς γλύπτης τῆς σχολῆς τῆς Ντιζόν, ἀποθανὼν τῷ 1439. Ἀνεψιὸς τοῦ *Κλάους Σλοῦτερ*, ἐβοήθησεν αὐτὸν εἰς τὰς ἐργασίας του καὶ συνειργάσθη εἰς τὸ περίφημον φρέαρ τοῦ Μωϋσέως καὶ εἰς τὸ μνημεῖον τοῦ Φιλίππου τοῦ Τολμηροῦ. Ἐξετέλεσε τὸ μνημεῖον Ἰωάννου τοῦ Ἀφόβου καὶ διάφορα ἀγάλματα εἰς διαφόρους ἐκκλησίας. Μ. Δ. Β.

Βερβέερ (Verveer), ***Σαμουὴλ-Λεονάρδος***. Ὁλλανδὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Χάγῃ τῷ 1813. Μαθητεύσας παρὰ τῷ Ἰωάννῃ Βανχόβε, ἐπεδόθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ναυτικῶν σκηνῶν· βραδύτερον ὅμως ἐγκατέλιπε τὴν κατεύθυνσιν ταύτην διὰ νὰ τραπῇ εἰς τὴν ἠθογραφίαν. Λίαν ταχέως ἀπέκτησε φήμην ἐξαιρέτου ζωγράφου τόσον εἰς τὰς Κάτω Χώρας, ὅσον καὶ ἐν Γαλλίᾳ. Ἐτιμήθη διὰ τοῦ παρασήμου τοῦ Λεοπόλδου καὶ ἐξελέγη μέλος τῶν ἐν Βρυξέλλαις, Γάνδῃ καὶ Χάγῃ ἀκαδημιῶν τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Μεταξὺ τῶν σπουδαιοτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ἡ ἀναχώρησις διὰ τὴν ἀγορὰν» καὶ πολλαὶ «Ἀπόψεις τοῦ Ἄμστερνταμ», ἐκτεθεῖσαι κατὰ τὰ ἔτη 1848, 1849 καὶ 1850· αἱ «Σκηναὶ μετοικεσίας», «Τὸ ψάρευμα τοῦ σολωμοῦ» καὶ ἡ «Ἄποψις τοῦ Ρόττερνταμ», τυχοῦσαι εὐφήμου μνείας τῷ 1855. «Ἡ ἀγορὰ τοῦ Μπουαλὲ-Ντύκ», ἐκτεθεῖσα τῷ 1857 καὶ μία ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα «Ἄποψις τοῦ Ντόρντρεχτ», ἐκτεθεῖσα τῷ 1864. Ι. Μ. Π.

βερβελιδόσυκα (τὰ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῶν καρπῶν τοῦ δένδρου *συκῆ ἡ καρυκή*.

Βερβὲν (Vervins) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας καὶ ἐν τῷ νομῷ τοῦ Αἰν. Κάτ. 3210. Εἶναι τὸ ἀρχαῖον Vervinum, πρωτεύουσα τῆς ἀρχαίας Τιερὰς (Thierache). Τῷ 1598 ὑπεγράφη ἐν αὐτῇ, μεταξὺ Ἐρρίκου τοῦ Δ' βασιλέως τῆς Γαλλίας καὶ Φιλίππου τοῦ Β' βασιλέως τῆς Ἱσπανίας, ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Συνθήκη τοῦ Βερβέν», ἡ ὁποία ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν θρησκευτικὸν πόλεμον. Μ. Δ. Β.

Βέρβενα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βέρβαινα.

βερβένα (ἡ) (Verbena) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βερβενοειδῶν*. Εἶναι πόαι ἢ θάμνοι ἐτήσιοι ἢ πολυετεῖς, ἕρποντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς. Εἴδη τινὰ τοῦ γένους καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον. Ὁ πολλαπλασιασμός των γίνεται διὰ σπορᾶς, παραφυάδων ἢ μεταμοσχεύσεως. Ἐκ τῶν 80 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι: *Βερβένα ἡ ὑπτία* (Verbena supina). Πιθανῶς αὕτη εἶναι τὸ αὐτὸ φυτὸν μὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου ἀναφερόμενον *ὕπτιος ὁ περιστερεών*. *Βερβένα ἡ φαρμακευτικὴ* (Verbena officinalis), ἡ τοῦ Διοσκορίδου *ὄρθιος περιστερεὼν* καὶ γνωστὴ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰ ὀνόματα *σταυροβότανο* ἢ *γοργόγιαννι*. Τὸ εἶ-

Βερβένα ἡ φαρμακευτική.
[Α=ἄνθος, Β=τομὴ ἄνθους.]

Βερβένα ἡ φλεβώδης.
[Α=ἄνθος.]

δος τοῦτο θεωρεῖται ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον ὡς ἀποτελεσματικὸν διὰ τὴν ἐπούλωσιν τῶν πληγῶν. Ἐκ τῶν κοσμητικῶν εἰδῶν κυριώτερα εἶναι: *Βερβένα ἡ διάτρητος* (Verbena incisa), *βερβένα ἡ φλεβώδης* (Verbena venosa), *βερβένα ἡ θειόχρους* (Verbena sulphurea) καὶ *βερβένα ἡ χαμαιδρυόφυλλος* (Verbena chamaedryfolia). Δ. Ν. Π.

Βερβενὴ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Κρυόβρυση.

βερβενοειδῆ (τὰ) (Verbenaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Εἶναι πόαι, θάμνοι ἢ δενδρύλλια χρησιμοποιούμενα πρὸς κόσμον, εἰς τὴν ἀρωματοποιίαν, τὴν πλεκτικοεπιπλοποιίαν κ. τ. λ. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει πλεῖστα ὅσα γένη, ὧν γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *ἀβικεννία* (Avicennia), *ἄγνος* (Vitex), *δουράντα* (Duranta), *βερβένα* (Verbena), *κληρόδενδρον* (Clerodendron), *λαντάνα* (Lantana), *λιππία* (Lippia), *ταρφύσταχυς* (Stachytarpha) καὶ *τεκτονία* (Tectonia). Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοφυτολ.]* Λείψανά τινα τῶν φυτῶν τούτων εἰς φύλλα εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Βοημίᾳ. Γ. Κ. Γ.

Βερβὲρ (Berber) ἢ ***Ἐλ-Μέκεριφ*** καὶ ***Ἐλ-Μεκχεῖρ*** (El-Mekerif ἢ El-Mecheïr) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ ἀγγλο-αιγυπτιακοῦ Σουδάν, ἐν τῷ ὁμωνύμῳ νομῷ, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Νείλου, παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Ἀτμπάρα, εἰς ἀπόστασιν 440 περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης λιμένων Πὸρ-Σουδὰν καὶ Σουακείμ, καὶ εἰς ἴσην σχεδὸν ἀπόστασιν ἀπὸ τὸ Χαρτούμ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Οὐάντι-Χάλφα—Χαρτοὺμ—Ἐλ Ὀμπεΐντ. Κεῖται ἐπὶ σπουδαίας ἐμπορικῆς καὶ στρατηγικῆς θέσεως καὶ ἦτο πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ τοῦ Βερβὲρ μέχρι τοῦ 1905. Κάτοικοι 20.000. Ἡ Βερβὲρ εἶναι πόλις ἀρκετὰ παλαιά. Ὑπήγετο κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν σουλτᾶνον τοῦ Κένναρ καὶ κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων τῷ 1820. Τῷ 1884 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Μαγδιστῶν

Digitized by Google

καὶ ἀνακατελήφθη ὑπὸ τῶν ἀγγλοαιγυπτιακῶν στρατευμάτων τῷ 1897. Μ. Δ. Β.

— **Βερβὲρ** (Berber) *[Γεωγρ.].* Νομὸς τοῦ ἀγγλοαιγυπτιακοῦ Σουδάν, περιλαμβάνων τὰς ἐπαρχίας τοῦ Ἀμποῦ-Χαμάντ, Βερβέο, Ἐντ-Ντάμερ καὶ Σχέντι. Ἔχει ἐπιφάνειαν 251.50 τετρ. χιλ. καὶ 151,150 κατοίκους. Πρωτεύουσα αὐτοῦ εἶναι ἡ *Ἐντ-Ντάμερ.* Εἶναι χώρα πεδινὴ καὶ κατοικεῖται ἀπὸ τὰς φυλὰς Χασσανία, Γιααλίν, Μπισχαρὶν καὶ Κίμλαμπ. Αἱ φυλαὶ αὗται κατὰ τὴν κυριαρχίαν τῶν μαγδιστῶν ὑπέφερον τὰ πάνδεινα, καὶ διὰ τοῦτο ἐδέχθησαν εὐχαρίστως τὴν ἀγγλοαιγυπτιακὴν κατοχήν, ἡ ὁποία, κατὰ τὸ 1897 ἐπεξετάθη εἰς ὁλόκληρον τὸν νομόν. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν γεωργίαν. Ἡ περιοχὴ παράγει φοίνικας, σῖτον, κριθὴν καὶ βάμβακα.

Βέρβερα (Ve vera) *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ὡραῖος φυσικὸς λιμὴν τῆς βρεττανικῆς Σομαλιλάνδης, εἰς τὸν Ν. ΝΑ μυχὸν τοῦ κόλπου τοῦ Ἄδεν, τοῦ Αὐαλίτου (βλ. λ.) τῶν ἀρχαίων. Ἐν τῷ μυχῷ αὐτοῦ ὁμώνυμος ἀξιοσημείωτος πόλις (Berbera: πλάτ. 10° 27' Β, μῆκ. 45° 02' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 6b: Gulf of Aden καὶ 3530: Port of Berbera), ἕδρα ἁρμοστοῦ ὑπαγομένου εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ γεν. διοικητοῦ τῆς προμνησθείσης ἀποικίας. Κτισθεῖσα ἐπὶ τῆς πόλεως τῶν ἰθαγενῶν (ἀποτεφρωθείσης τὸν Ἰούνιον τοῦ 1888 *«ἐκ τυχαίου ἀτυχήματος»,* ὡς τοὐλάχιστον ἀναφέρουσιν αἱ Ἀγγλικαὶ Ναυτιλ. ὁδηγίαι) ἡ νέα πόλις, κατ' εὐρωπαϊκὸν σχέδιον καὶ μὲ ὡραίαν ρυμοτομίαν, ἤρχισεν αὔτη εὐημεροῦσα ἀπὸ τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς καὶ ὁλονὲν προκόπτουσα. Διαιρεῖται δὲ ἡ πόλις εἰς δύο τμήματα, τὸ μὲν περιλαμβάνον τὰς κατοικίας τῶν Εὐρωπαίων, τὸ δὲ τὰς τῶν ἰθαγενῶν Σομαλὶ καὶ τὰ ξενοδοχεῖα διὰ τοὺς κατὰ τὴν ἐμπορικὴν περίοδον προσερχομένους ξένους, ὁμοθρήσκους των Ἀφρικανούς. Τὸ τῶν Εὐρωπαίων τμῆμα, Σιαάμπ (Shaab) ὀνομαζόμενον, περιλαμβάνει ὡραίας λιθοδμήτους οἰκίας ἢ ξυλίνας τύπου «μπεγκαλὴ» (=λυομένων ἐπαύλεων) καὶ καταλαμβάνει τὸ ΝΔ μέρος τοῦ ἐν ᾧ ὁ λιμὴν ὅρμου· συνέχεται δὲ περίπου πρὸς τὸ τῶν ἰθαγενῶν, πρὸς ὃ εἶναι ἐστραμμένοι ἀμυντικοὶ στρατῶνες ὠχυρωμένοι, ἐνῷ, διὰ λόγους ὁμοίας προνοίας, τὸ σύνολον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τμήματος περιβάλλεται διὰ περιβόλου ἀπὸ παχυτάτην καὶ στερεωτάτην τοιχοποιίαν ὕψους 6 μέτρων, ἔχοντος δὲ τὴν πύλην παρὰ τοὺς στρατῶνας. Τὸ τῶν ἰθαγενῶν, ἐν ᾧ πανύψηλος μιναρὲς καὶ ὁ τάφος τοῦ Σεῒχ Γιουσσούφ, ἥρωος τοῦ τόπου, καὶ ὀχυρὸν φρούριον,ἐν ᾧ φυλακαὶ τῶν ὑπόπτων διαθέσεων ἰθαγενῶν, εἶναι τὸ κέντρον τῶν σημαντικωτάτων ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, ἐνεργουμένων διὰ μεσιτῶν Σομαλί, ἐπονομαζομένων *ἀμπάνς,* κατὰ τὴν ἐμπορικὴν περίοδον, ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὴν ὑποτιθεμένην χειμερινὴν τοιαύτην (Νοέμβριος—Ἀπρίλιος) καὶ καθ' ἣν ἡ συρροή, διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, πάσης φυλῆς ἰθαγενῶν καθιστᾷ τὰ Βέρβερα πραγματικὴν Βαβὲλ γλωσσῶν.

Τὸ κλῖμα, παρὰ τὸ ὅτι εἶναι τοιοῦτον τῆς διακεκαυμένης ζώνης, εἶναι ἐν τοσούτῳ ὑγιεινότατον. Ὅταν πνέουν οἱ *Χαρίφ,* ΝΔ ἄνεμοι φθάνοντες ἐνίοτε εἰς ἔντασιν οὐραγκάν, ἡ θερμοκρασία κυμαίνεται μεταξὺ 41° καὶ 46° ὑπὸ σκιάν, σπανίως καταπίπτουσα εἰς 38° κατὰ τὴν νύκτα. Ἡ μεγίστη παρατηρηθεῖσα θερμοκρασία ἦτο 48° (Αὐγ. 1919), ἡ δὲ ἐλαχίστη 18° (Ἰανουάρ. 1915). Κατ' ἀντίθεσιν ὅμως πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους, οἱ ἰθαγενεῖς εἶναι εὐπρόσβλητοι ὑπὸ μολυσματικῶν καὶ λοιμωδῶν νόσων, δι' ὃ ὑπάρχουν πέραν τῆς πόλεως δύο νοσοκομεῖα διὰ τοιούτους ἀσθενεῖς. Ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως ποικίλλει ἀπὸ 8.000 κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν καυμάτων εἰς 25.000 κατὰ τὴν ἐμπορικὴν τοιαύτην. Τὰ κυριώτερα τῶν ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων (£ 169.800 τῷ 1918) εἶναι δέρματα, πτερὰ στρουθοκαμήλων, βούτυρα, μύρα, λίβανος, κόμμι, κάμηλοι, βόες, πρόβατα, αἶγες, ἄνθρακες, στέατα· τῶν δὲ εἰσαγομένων (£ 79 000 τῷ 1918) ἀποικιακά, οἶνοι καὶ εἴδη οἰκιακῆς χρήσεως, ἰδίως δὲ βαμβακερὰ ὑφάσματα καὶ ἐνδύματα. Ἐν τῷ εὐρωπαϊκῷ τμήματι σπουδαῖος μετεωρολογικὸς σταθμὸς καὶ ἰσχυρότατος ἀσύρματος ἔχων σημεῖον κλήσεως VPJ καὶ λειτουργῶν μὲ κῦμα 600 μέτρων.

Κατὰ τὸν Gosselin (I, 174) καὶ τὸν Vincent (II, 129) τὰ Βέρβερα ἐπέχουν τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας *Μαλαώ,* περὶ ἧς ὁ Ἀνώνυμος τοῦ Περίπλου τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης (§ 8) «Ἀτακτότεροι δὲ οἱ κατοικοῦντες τὸν τόπον βάρβαροι. Μετὰ δὲ τὸν Αὐαλίτην ἕτερον ἐμπόριόν ἐστι τούτου διαφέρον, ἡ λεγομένη Μαλαώ· ὁ δὲ ὅρμος ἐπίσαλος σκεπόμενος ἀκρωτηρίῳ τῷ ἐξ ἀνατολῆς ἀνατείνοντι... Ἐκφέρεται δὲ ἀπὸ τῶν τόπων τούτων καὶ σμύρνα καὶ λίβανος ὁ περατικὸς ὀλίγος καὶ κασσία σκληροτέρα καὶ δούακα καὶ κάγκαμον καὶ μάκειρ» καθὼς περιγράφει τὸ μέρος καὶ ὁ παλαιὸς αὐτοῦ περιηγητὴς Wellsted («Travels in Arabia» II 369). Ὁ Πτολεμαῖος (Δ, ζ, 10) τὴν ἀναφέρει ὡς «Μαλαὼ (ἢ Μάλεως) ἐμπόριον» σφαλεὶς εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ πλάτους της τέσσαρας ὅλας μοίρας ἐπὶ ἔλαττον. Ἡ περιγραφὴ δὲ τῶν μερῶν ἐκείνων ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (Didot 658, 39) ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ ἀκρωτήριον, ὑφ' ὃ σχηματίζεται ὁ ὅρμος τῶν Βερβέρων, ἐλέγετο *Πυθολάου ἀκρωτήριον.* Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

βερβέρα (ἡ) ἢ *βερβερίτσα·* κοινὴ ὀνομασία τοῦ σκιούρου εἰς τὰ πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος: «ἀνεβαίνει στὰ κλαριὰ σὰ βερβέρα». Δ. Ν. Λ.

Βερβερᾶτον *[Γεωγρ.].* Χωρίον τοῦ νομοῦ Χίου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 276.

βέρβερι (τὸ) *[Ζῳολ.].* Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν τριχοειδῶν (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Βερβερία (ἡ) ἢ *Βαρβαρία [Γεωγρ.].* Εἰς τὰς παλαιοτέρας γεωγραφίας ὠνομάζετο οὕτως ἡ ἐκτεταμένη χώρα, ἡ ἐκτεινομένη εἰς τὰ βόρεια παράλια τῆς ἀφρικανικῆς ἠπείρου κατὰ μῆκος τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Ἡ χώρα αὕτη ἔχει πρὸς Δ. τὸν Ὠκεανόν, πρὸς Ν. τὴν Σαχάραν τοῦ Σουδὰν καὶ πρὸς Α. τὴν Αἴγυπτον, ἀνήκουν δὲ εἰς αὐτὴν ἀπὸ Α. πρὸς Δ. ἤτοι ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον πρὸς τὸν Ὠκεανόν: ἡ *Τριπολῖτις,* ἡ *Ἀλγερία,* ἡ *Τύνις,* καὶ τὸ *Μαρόκκον,* χῶραι, αἱ ὁποῖαι ἀντιστοιχοῦν εἰς τὰς ἀρχαίας *Κυρηναϊκὴν* (μέρος αὐτῆς), *ἰδίως Ἀφρικήν, Νουμιδίαν* καὶ *Μαυριτανίαν,* προσέτι δὲ ἡ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ μᾶλλον πρὸ τὰ ΒΔ. χώρα *Γαιτουλία,* ὅπου κατῴκει ὁ νομαδικὸς λαὸς *Γαιτοῦλοι,* καὶ ἥτις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰς σημερινὰς χώρας τῶν *Τουαρέγων.* Κατά τινας ἐποχὰς τῆς ἱστορίας ἐξετείνετο ἡ χώρα νοτιώτερον καὶ πρὸς τὴν ὄασιν τοῦ Φεζάν, περιλαμβάνουσα τὴν χώραν τὴν ἐξ αὐτῆς λεγομένην *Φαζανίαν,* ὅπου κατῴκουν οἱ *Γαράμαντες,* πολυπληθὴς λαὸς τῆς ἀρχαιότητος.

Τὸ ὄνομα *Βερβερία* ἔχει σχέσιν μὲ τὸ ὄνομα *βάρβαροι·* ἄλλως τε δὲ ἡ χώρα ἀναγράφεται καὶ ὡς *Βαρβαρία.* Ἐκτὸς τῆς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα *Αἰθιοπικῆς Βαρβαρίας* εἰς τὸ ΒΑ ἀκρωτήριον τῆς ἀρχαίας Αἰθιοπίας καὶ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης (βλ. λ. Βαρβαρία), τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα διεσώθη εἰς τὴν σημερινὴν παραλιακὴν πόλιν Berberah τῆς ἀγγλικῆς Σομαλίας (βλ. λ. Βέρβερα), εἶχε δοθῆ, ὡς φαίνεται, τὸ ὄνομα *Barbaria* ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καὶ εἰς τὴν βόρειον Ἀφρικὴν (βλ. καὶ λ. Βέρβεροι). Εἰς παλαιὰ ἑλληνικὰ λαϊκὰ βιβλία τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας καὶ εἰς δημώδη ᾄσματα εὑρίσκομεν τὸ ὄνομα *Μπαρμπαριά,* τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο σύνηθες κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους. Συνδέεται δὲ τὸ ὄνομα μὲ τοὺς περιφήμους Βερβέρους (βλ. λ.), εἴτε *Μπαρμπαρίνους,* τρομεροὺς ἐκείνους πειρατάς, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸν ΙΣΤ' καὶ τὸν ΙΖ' αἰῶνα εἶχον καταστῆ ἡ ἀνηλεὴς μάστιξ τῶν μεσογειακῶν εὐρωπαϊκῶν παραλίων. Οὕτως εἰς ἀρκαδικὸν ᾆσμα τοῦ χοροῦ λέγεται:

«Κι' ἂν τό 'πε ὁ Ἥλιος νὰ καῇ
Τ' ἀστρὶ νὰ μὴ ξημερωθῇ
Κι' ἂν τό 'πε τ' ἀρχοντόπουλο
Στὴν Μπαρμπαριὰ σκλαβόπουλο».

Εἰς τὰς χώρας ταύτας πλὴν τῶν ἰθαγενῶν κατοίκων, ὧν ἡ καταγωγὴ παραμένει μυστηριώδης, ἡ δὲ ἱστορία ὑπῆρξε πολυτάραχος (βλ. λ. Βέρβεροι), ἐγκατεστάθησαν κατὰ καιροὺς πλεῖστοι ἔποικοι, εἴτε εἰρηνικῶς, εἴτε ὡς κατακτηταί, οἱ ὁποῖοι καὶ ἀφωμοιώθησαν ἐν μέρει πρὸς τοὺς παλαιοὺς κατοίκους τῆς χώρας, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὸν πυρῆνα τοῦ σημερινοῦ λαοῦ. Εἶναι δὲ οὗτοι: οἱ Φοίνικες, οἱ Ἕλληνες τῆς ἀρχαιότητος, οἱ Ρωμαῖοι, οἱ Βανδῆλοι, οἱ Γότθοι, οἱ Ἕλληνες τοῦ μεσαίωνος (οἱ Βυζαντινοί), οἱ Νορμανδοί, οἱ Φράγκοι γενικῶς, οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ Νέγροι, οἱ Ἄραβες, οἱ Τοῦρκοι, καὶ τέλος κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους οἱ Εὐρωπαῖοι. Μόλις μετὰ δυσκολίας σήμερον δύναται ὁ ἐρευνητὴς νὰ εὕρῃ παλαιὰς γενεαλογικὰς ἐπιδράσεις, ὁδηγούμενος ἀπὸ τὸ χρῶμα, τὴν γλῶσσαν, τὴν θρησκείαν σημερινῶν τινων βερβερικῶν φυλῶν. Εἰς πολλὰ ὅμως μέρη ὑπάρχουν, ὡς εἰς νησῖδας ἀπομονωμένοι, ὄχι μόνον εἰς τὴν ὕπαιθρον καὶ εἰς τὴν ἔρημον, ἀλλ' ἀκόμη καὶ εἰς τὰς πόλεις, κατὰ μάζας μικρὰς ἢ μεγάλας, ξένοι ἔποικοι, καὶ δὴ Νέγροι, Ἰουδαῖοι, ὀλιγώτεροι Ἄραβες καὶ Τοῦρκοι. Οἱ Ἄραβες ἀναμειχθέντες μετὰ ἐγχωρίων ἀπετέλεσαν τοὺς λεγομένους *Μαύρους,* κατοικοῦντας σήμερον ἰδίως εἰς τὰ δυτικὰ μέρη καὶ δὴ εἰς τὸ Μαρόκκον, εἶναι δ' οὗτοι οἱ περίφημοι *Βερβεροάραβες* κατὰ τὸν Μεσαίωνα κατακτηταὶ τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Σικελίας.

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις δὲν εὑρίσκομεν γενικὸν ὄνομα τῆς χώρας. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ὀνομάζουν *Λιβύην* τὴν ἀφρικανικὴν ἤπειρον, τὸ δὲ ὄνομα *Ἀφρικὴ* ἔγινε σύνηθες ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας καὶ γίνεται σύνηθες ἀπὸ τότε πρῶτον εἰς τοὺς Λατίνους συγγραφεῖς (βλ. λ. Ἀφρική). Ἐπεκράτησεν ὅμως, ὡς φαίνεται, νὰ ὀνομάζηται κυρίως Λιβύη ἡ χώρα αὕτη τῆς Βορείου Ἀφρικῆς, *Λίβυες* δὲ συνηθέστατα λέγονται οἱ κάτοικοι αὐτῆς. Αἱ ἀρχαῖαι χῶραι, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν σημερινὴν Βερβερίαν, εἶναι, ὡς ἐλέχθη: 1) *Ἀφρικὴ ἰδίως* (Africa vetus), ἤτοι ἡ ρωμαϊκὴ ἐπαρχία τῆς Ἀφρικῆς, ἥτις ἀπετελέσθη ἐκ τοῦ καταλυθέντος Καρχηδονιακοῦ κράτους πρὸ τῆς κατακτήσεως τῆς Νουμιδίας. Εἰς τὴν παλαιὰν ταύτην Ρωμαϊκὴν Ἀφρικὴν ὑπήγοντο αἱ εὔφοροι χῶραι, αἱ ὁποῖαι ἐλέγοντο *Βυζάκιον* (ἢ *Βυζακῖτις)* καὶ *Ζευγιτανή·* 2) Δυτικώτερον ταύτης ἡ μεγάλη χώρα *Νουμιδία,* ἣν οἱ Ρωμαῖοι κατακτήσαντες περιέλαβον εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν Ἀφρικήν. 3) Δυτικώτερον τὴν *Μαυριτανίαν,* ἣν ἐπίσης κατακτήσαντες οἱ Ρωμαῖοι περιέλαβον εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν Ἀφρικήν. Διῃρέθη δὲ ἡ τελευταία αὕτη χώρα εἰς τὴν *Μαυριτανίαν τὴν Καισαρησίαν* (Mauretania Caesariensis), ἡ ὁποία περιλαμβάνεται εἰς τὴν σημερινὴν Ἀλγερίαν, καὶ εἰς τὴν *Μαυριτανίαν τὴν Τιγγιτανήν,* ὀνομασθεῖσαν οὕτως ἀπὸ τὴν παλαιὰν καὶ σπουδαίαν πόλιν, ἡ ὁποία ἐλέγετο *Τίγγις* καὶ εἶναι ἡ σημερινὴ *Ταγγέρη* (Tandscher ἢ Tasdcha), εἰς τὴν ΒΔ ἄκραν τῆς Βορείου Ἀφρικῆς ἀπέναντι τῆς ἀντιστοιχούσης ἱσπανικῆς ἄκρας. Ἡ ἀνατολικωτέρα Ἀφρικανικὴ ἄκρα εἶναι τὸ ἀκρωτήριον *Ἀβύλη,* ἀπέναντι δὲ αὐτοῦ εἰς τὴν Ἱσπανίαν εἶναι τὸ ὄρος *Κάλπη* (οὕτως ὀνομασθὲν ἐκ τοῦ σχήματος), τὸ περίφημον σημερινὸν *Γιβραλτάρ.* Τὰ δύο ἀπέναντι ὄρη (τὸ Ἀφρικανικὸν εἶναι ἡ πρὸς τὴν θάλασσαν προέκτασις τοῦ μικροῦ Ἄτλαντος) χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ τοῦ στενοτάτου πορθμοῦ τοῦ Γιβραλτάρ, τοῦ πορθμοῦ τῶν ἀρχαίων Γαδείρων. Ἐνταῦθα ἦσαν τὰ ἔσχατα ὅρια τοῦ ἀρχαίου Μεσογειακοῦ κόσμου, εἰς αὐτὰ ἔφθανεν ρωμαϊκή, ἔπειτα ἡ βυζαντινὴ καὶ ἡ ἀραβικὴ κατάκτησις.

Εἰς τὴν ἐπεκταθεῖσαν ἕως τὰς Ἡρακλείους στήλας ρωμαϊκὴν κατάκτησιν ἐδόθη τὸ ὄνομα γενικῶς *Ἀφρική,* καὶ τὴν χώραν ὅλην, ἤτοι ὁλόκληρον τὴν Βαρβαρίαν ἐννοοῦμεν, ὅταν λέγωμεν ἡ *Βόρειος Ἀφρική,* εἴτε καὶ ἁπλῶς *Ρωμαϊκὴ Ἀφρική.* Ἀπὸ τὸ εὐρύτερον δὲ μέρος τῆς κατακτήσεως, ρωμαϊκῆς καὶ βυζαντινῆς, τὴν *Μαυριτανίαν,* ἡ ὁποία περιλαμβάνει καὶ τὸ μέγιστον μέρος τῆς Ἀλγερίας, ἀπεκλήθησαν καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Β. Ἀφρικῆς *Μαυρούσιοι,* οἱ σήμερον λεγόμενοι *Βέρβεροι.* Ἐκ τοῦ ὀνόματος δὲ τούτου προῆλθε καὶ τὸ περιλάλητον ὄνομα *Μαῦροι* τὸ διδόμενον εἰς τοὺς Ἄραβας.

Ἐνδιαφέρον εἶναι νὰ παρατεθῶσιν αἱ γεωγραφικαὶ διαιρέσεις τῶν Ἀράβων, οἱ ὁποῖοι ἤλλαξαν τὴν γεωγραφικὴν ὀνοματολογίαν τῆς Βορείου Ἀφρικῆς καὶ δὴ τῆς Μαυριτανίας, διότι αὕτη ἐθεωρεῖτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὸν μεσαίωνα ἡ σπουδαιοτάτη χώρα. Καὶ τὴν ὅλην μὲν χώραν ὠνόμασαν *Μαγρέβ* (Maghreb=Δύσις). Διῄρεσαν δὲ αὐτὴν εἰς τὸ *Μαγρὲβ-ἀλ-Ἀουσάθ* (Occidens medius), περιλαμβάνον τὴν Τριπολῖτιδα, τὴν Τύνιδα καὶ τὴν Ἀλγερίαν, καὶ εἰς τὸ *Μαγρὲβ-ἀλ-Ἄκσα,* περιλαμβάνον τὴν παλαιὰν Μαυριτανίαν, ἤτοι τὸ σημερινὸν Φὲζ καὶ τὸ Μαρόκκον. ΑΔ. ΑΔ.

— **Βερβερία** (Berberia) *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον τοῦ Βαλεαρικοῦ πελάγους (πλάτ. 38° 39' Β, μῆκ. 1. 24' Ἀν., χάρτης ἀγγλ. 3276: Iviza and Formantera) ἀποτελοῦν τὴν ΝΔ. ἐσχατιὰν τῆς νήσου Φορμαντέρας καὶ τὸ ΝΔ κέρας μεγίστου ὅρμου, προσφιλοῦς τόπου ἐνέδρας τοῦ Βαρβαρόσσα καὶ τῶν Βερβερίνων καταδρομέων. Σ.Ε.Λ.

βερβερίδα (ἡ) *[Βοτ.].* Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ βερβερίς (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

βερβεριδίδαι (οἱ) (Berberidaceae) *[Βοτ.].* Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων πολυκαρπικῶν.* Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει φυτὰ ποώδη, ἢ θαμνώδη, ἢ ξυλώδη *περιόβλαστα* ἢ *ἀναρριχώμενα,* χρησιμοποιούμενα ποικιλοτρόπως, εἰς τὴν φαρμακευτικήν, τὴν βαφικήν, πρὸς κόσμον κτλ. Πάντα εἶναι φυτὰ τῶν τροπικῶν χωρῶν καὶ διακρίνονται κυρίως ἐκ τῶν ἀνθέων των, ἅτινα εἶναι δίοικα, σπονδυλωτά, τριμερῆ, ἀρρενόθηλεα καὶ ἀποτελοῦνται ἐξ ἑνὸς καρποφύλλου. Ὁ καρπός των εἶναι μηνισκοειδής. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει πλεῖστα γένη, ὧν γνωστότερα εἶναι τὰ κάτωθι: *ἀκεβία* (Akebia), *βερβερίς* (Berberis), *βερβερίδοψις* (Berberidopsis), *ἐπιμήδιον* (Epimedium) *λαρβιζαβάλη* (Larbizabala), *λεοντική* (Leontice) καὶ *ποδόφυλλον* (Podophyllum). Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοφυτολ.].* Τῆς οἰκογενείας ταύτης λείψανα ἀπολιθωμένα—φύλλα—εἶναι γνωστὰ ἀπὸ τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωικοῦ αἰῶνος, εὑρεθέντα ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἑλβετίᾳ. Γ. Κ. Γ.

βερβεριδοειδῆ ἢ *βερβεριδώδη* (τὰ) *[Βοτ.]* βλ. λ. βερβεριδίδαι.

βερβερίδοψις (ἡ) (Berberidopsis) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βερβεριδῶν.* Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι θάμνοι ποικίλοι ἢ ἧττον, ἢ δενδρύλλια κληματοειδῆ, μὲ φύλλα ἁπλᾶ ἐναλλασσόμενα καὶ ἄνευ παραφύλλων, μὲ ἄνθη ἑρμαφρόδιτα, ἐρυθροῦ χρώματος καὶ κατὰ καταληκτικοὺς βότρυς διατεταγμένα. Τὸ περιάνθιον ἀποτελεῖται, ἀναλόγως τῶν εἰδῶν, ἀπὸ 9—15 πεταλοειδῆ φυλλάρια κατὰ τριάδας διατεταγμένα καὶ κολοβωμένα κατὰ τὸ ἄκρον των. Τὸ ἀνδρεῖον ὄργανον ἀποτελεῖται ἀπὸ 7—10 στημόνων ἐλευθέρων. Ἡ ὠοθήκη εἶναι μονόχωρος καὶ φέρει ἀνατρόπους σπερμοθήκας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *βερβερίδοψις ἡ κοραλλιόχρους* (Berberidopsis corallina), ἰθαγενὴς θάμνος τῆς Χιλῆς, καλλιεργούμενη ὡς κοσμητικὸν φυτὸν εἰς πλεῖστα θερμοκήπια τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

Βερβερικία (Berbericia) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 776. Ἀνεκαλύφθη τῇ 24ῃ Ἰανουαρίου 1914, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: α=2924, Τ=1827 ἡμ., e=0,1413, i=18°.9′. L = 184°.28′, Ω =74°.51′ καὶ π=21.22′. Σ. Π.

βερβερικός, *—ή, —όν*· ὁ τῶν Βερβέρων, ὁ ἐκ Βερβερίας.

— **βερβερικοὶ** *καταδρομεῖς*· βλ. **Βέρβεροι** *[Ναυτ. Ἱστορ.]*.

βερβερίνη (ἡ) *[Χημ.]*· βλ. λ. **βερβερίδος** *ἀλκαλοειδῆ*.

Βερβερῖνοι *καταδρομεῖς*· βλ. λ. **Βέρβεροι** *[Ναυτ. Ἱστ.]*.

βερβερὶς (ἡ) (Berberis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βερβεριδιδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι θάμνοι μὲ φύλλα ἀντίθετα ἢ φακελλοειδῆ. Τὰ φύλλα διακρίνονται εἰς δύο κατηγορίας: εἰς φύλλα τῶν ἀνθοφόρων κλάδων καὶ εἰς φύλλα τῶν μὴ ἀνθοφόρων κλάδων. Τὰ πρῶτα εἶναι μεμβρανοειδῆ, ἁπλᾶ, ἔμμισχα καὶ ἀρθρωτὰ κατὰ τὴν βάσιν των· τὰ δεύτερα εἶναι μεταβεβλημένα εἰς σκληρὰς ἀκάνθας. Τὰ ἄνθη εἶναι κίτρινα ἢ πορτοκαλλώδη, κατὰ βότρυς κρεμαμένους διατεταγμένα, καὶ ἀναφαίνονται κατὰ τὸ κέντρον τῶν φύλλων. Γενικῶς εἶναι τριμερῆ καὶ ἀποτελοῦνται ἐξ ἑνὸς πεταλοειδοῦς κάλυκος, 6—12 φυλλαρίων ἐλευθέρων μεταξύ των, 6 ἐλευθέρων πετάλων καὶ 6 στημόνων κανονικῶς ἀπ' ἀλλήλων διατεταγμένων καὶ μὲ νημάτια ἐλεύθερα, πεπλατυσμένα καὶ ἀρθρωτὰ κατὰ τὴν βάσιν των. Ἡ ᾠοθήκη εἶναι μονόχωρος, ἐπὶ βραχέος στύλου τοποθετημένη καὶ μεταβάλλεται κατὰ τὴν ὡρίμανσιν εἰς καρπόν, ὅστις εἶναι ῥὰξ γεύσεως γλυκοϋποξίνου καὶ ἐνέχει κιτρικὸν ὀξύ. Ὁ καρπὸς περιέχει ὀλιγάριθμα σπέρματσ. Οἱ καρποὶ εἰδῶν τινων εἶναι ἐδώδιμοι, ὠμοὶ ἢ μετὰ σακχάρεως ἀναμεμειγμένοι.

Αἱ βερβερίδες φύονται καὶ ἀναπτύσσονται εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς καὶ καλλιεργοῦνται ὡς κοσμητικά, φαρμακευτικὰ καὶ βαφικὰ φυτά, πάντα δὲ τὰ μέρη των, δηλαδὴ αἱ ῥίζαι, ὁ βλαστός, οἱ κλάδοι, τὰ φύλλα καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ καρποὶ ἐνέχουσιν οὐσίαν τινὰ χρήσιμον εἰς τὴν φαρμακευτικὴν καὶ τὴν βαφικήν, τὴν *βερβερίνην*.

Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τοῦ γένους, ἀξιολογώτερα εἶναι:

Βερβερὶς ἡ κοινὴ (Berberis vulgaris). Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι θάμνος ὕψους 2—3 μέτρων καὶ πυκνόφυλλος. Ὁ φλοιός του εἶναι τεφρόχρους καὶ τὸ ξύλον τοῦ βλαστοῦ του, ὡς καὶ αἱ ῥίζαι, κιτρινόχρουν. Τὰ φύλλα εἶναι ἁπλᾶ, ἐπιμήκη, ὀδοντωτὰ κατὰ τὴν περιφέρειάν των ἐν εἴδει ἀκανθωτῶν βλεφαρίδων. Τὰ ἄνθη εἶναι μικρὰ καὶ εὔοσμα καὶ σχηματίζουσι, συνενούμενα, μακροὺς κρεμαμένους βότρυς. Τὰ πέταλα ἔχουσιν ὠχροκίτρινον χρῶμα καὶ φέρουσι κατὰ τὴν βάσιν των δύο ἀποφύσεις ἐν σχήματι διχοτομημένης βαλάνου καὶ ζωηροῦ πορτοκαλλοκιτρίνου χρώματος.

Βερβερὶς ἡ κοινή.

Οἱ καρποὶ εἶναι ᾠοειδεῖς ῥᾶγες εὐαρέστου γεύσεως καὶ ζωηρῶς ἐρυθροῦ, πυρροῦ καὶ ἐνίοτε μελανοῦ ἢ ἰώδους χρώματος. Ἡ βερβερὶς ἡ κοινὴ ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς ἀγόνους καὶ πετρώδεις τόπους. Καὶ παρ' ἡμῖν ἀπαντᾷ ἐν Λακωνίᾳ καὶ Μεσσηνίᾳ καὶ εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀξάγκαθα*. Αἱ ῥίζαι της καὶ ὁ βλαστός της, ἰδίως ὁ φλοιός της, περικλείουσι χρωστικήν τινα κιτρίνην οὐσίαν χρησιμοποιουμένην πρὸς βαφὴν τοῦ βάμβακος, τοῦ λίνου, τῶν νημάτων κτλ. Εἰς τὴν Πολωνίαν χρησιμοποιεῖται πρὸς βαφὴν τῶν ἐκ χαλκοῦ ἀντικειμένων εἰς ὡραῖον κίτρινον χρῶμα. Αἱ ῥᾶγές της, αἵτινες ἐνέχουσι κιτρικὸν καὶ μηλικὸν ὀξύ, χρησιμοποιοῦνται εἴς τινα μέρη ἀντὶ λεμονίου, καὶ ὅταν εἶναι τελείως ὥριμοι, πρὸς παρασκευὴν γλυκισμάτων καὶ δροσιστικῶν ποτῶν (λεμονάδες κτλ.). Ἄλλοτε ἡ βερβερὶς ἡ κοινὴ ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς κατασκευὴν *φρακτῶν*, ἀλλὰ νῦν σπανίως χρησιμοποιεῖται, διότι ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ὄψεως τῶν φύλλων της ἀναπτύσσεται κατὰ τὸν χειμῶνα ὁ μύκης *αἰγίδιον τὸ τῆς βερβερίδος* (Aegidium berberidis), ὅστις προξενεῖ κατὰ τὸ θέρος ἐπὶ τῶν σιτηρῶν τὴν καλουμένην *σκωρίαν τῶν σιτηρῶν*.

Βερβερὶς ἡ κρητικὴ (Berberis cretica). Κοινότατον φυτὸν παρ' ἡμῖν εἰς ὀρεινοὺς τόπους καὶ ἰδίως ἐν Κρήτῃ. Εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὰ ὀνόματα: *λουτσιά, ξαγκαθιά, ὀξαγκαθιὰ* ἢ *βερβερίτσα*.

Βερβερὶς ἡ ἀσιατικὴ (Berberis asiatica). Εἶναι ἰθαγενὴς τῶν Ἰνδιῶν, ὅπου τὸ ἀφέψημα τῶν φύλλων της χρησιμοποιεῖται ὡς φάρμακον κατὰ τῶν ἑλωδῶν πυρετῶν καὶ εἰς τὴν βαφικήν.

Βερβερὶς ἡ λύκιος (Berberis lycium). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι τὸ αὐτὸ φυτὸν μὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου ἀναφερόμενον *λύκιον* (Lycium), φύεται εἰς τὰ Ἱμαλάϊα ὄρη καὶ τὸ ξύλον τοῦ βλαστοῦ καὶ αἱ ῥίζαι της παρέχουσιν ἀρίστης ποιότητος κιτρίνην βαφικὴν οὐσίαν.

Βερβερὶς ἡ πυξόφυλλος (Berberis buxifolia). Εἶναι ἰθαγενὲς τῆς Χιλῆς εἶδος.

Βερβερὶς ἡ ἰαπωνικὴ (Berberis japonica). Καλλιεργεῖται διὰ τὰ ὡραῖα ἄνθη καὶ τὰς βρωσίμους ῥᾶγάς της.

Βερβερὶς ἡ ὑδατόφυλλος (Berberis aquifolium). Εἶναι ἰθαγενὴς τῆς βορείου Ἀμερικῆς καὶ καλλιεργεῖται πρὸς κόσμον, ἐπίσης καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *μαωνία*. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοφυτολ.]* Τὸ γένος τοῦτο ἔζη ἤδη ἀπὸ τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος τῆς γῆς. Γ. Κ. Γ.

— **βερβερίδος** *ἀλκαλοειδῆ [Χημ.]*. Ἐκ τῶν ἐν τῇ βερβερίδι ἀλκαλοειδῶν τὸ σπουδαιότερον εἶναι ἡ *βερβερίνη*, ἥτις ἔχει τὸν τύπον $C_{20}H_{19}NO_5$.

Ἡ βερβερίνη ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὸν φλοιὸν τῆς ῥίζης *βερβερίδος τῆς κοινῆς* (1,3 % περίπου) καὶ περαιτέρω εἰς πολλὰ ἄλλα φυτὰ διαφόρων οἰκογενειῶν, εἰς μικρότερα ὅμως ποσά. Εἶναι γνωστὴ μόνον εἰς διάλυμα ἀλκαλικῆς ἀντιδράσεως. Τὰ ἅλατα αὐτῆς χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν θεραπευτικὴν ὡς ἀντιπυρετικὰ ὡς καὶ πρὸς παρασκευὴν τῆς *ὑδραστίνης*. Σ. Γ.

— **βερβερίδος** *κίτρινον [Χημ.]*. Χρωστικὴ οὐσία εὑρισκομένη εἰς τὴν ῥίζαν τῶν βερβεριδῶν. Ἡ χρωστικὴ αὕτη φέρεται ὑπὸ τὴν μορφὴν ὑδατικοῦ ἀποβράσματος τῆς ῥίζης ἢ ἐκχυλίσματος. Εἶναι βασικὸν χρῶμα καὶ βάπτει τὰς ζωϊκὰς ἶνας ἀμέσως, τὰς δὲ φυτικὰς ἀφοῦ προηγουμένως δεφῶσι διὰ ταννίνης ἢ ἐμετικῆς τρυγός. Τὸ χρωματίζον συστατικὸν τῆς βερβερίδος εἶναι τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα *βερβερίνη* γνωστὸν ἀλκαλοειδές. Κ. Γ. Μ.

—**βερβερίδος** *ῥίζα* (Radix berberidis) *[Φαρμακογ.]*. Εἶναι ἡ ῥίζα τοῦ φυτοῦ *βερβερὶς ἡ κοινὴ* (Berberis vulgaris, L.). Αἱ ῥίζαι του εὑρίσκονται συχνάκις παρὰ τοῖς δρογοπώλαις ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀκανονίστων κυλινδρικῶν τεμαχίων ἀόσμων καὶ πικρᾶς γεύσεως. Περιέχουν ῥητινώδεις καὶ γλοιώδεις οὐσίας καὶ *ὀξυακανθίνην* ($C_{19}H_{11}NO_2$), λαμβανομένην δι' ἐκχυλίσεως τῶν ῥιζῶν ἢ τοῦ φυτοῦ Berberis aquifolium. Αἱ ῥίζαι τῆς βερβερίδος ἀναγράφονται ἐνίοτε εἰς τὴν λαϊκὴν ἰατρικὴν ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀφεψημάτων ὡς φάρμακον τονωτικὸν τοῦ στομάχου καί, εἰς μεγαλυτέρας δόσεις, ὡς καθαρτικόν. Χρησιμοποιοῦνται ἐπίσης ὡς χρωστικὴ ὕλη πρὸς βαφὴν ἐριούχων καὶ βαμβακερῶν ὑφασμάτων. Ἕτερα εἴδη βερβερίδος, χρησιμοποιούμενα εἰς τὴν θεραπευτικήν, εἶναι: ἡ *βερβερὶς ἡ ὑδατόφυλλος* (Berberis aquifolium), τῆς ὁποίας αἱ ῥίζαι καλοῦνται εἰς τὴν ἀμερικανικὴν θεραπευτικὴν Oregon grape καὶ ἡ *βερβερὶς ἡ ἀσιατικὴ* (Berberis asiatica Roxb.), τῆς ὁποίας ὁμοίως αἱ ῥίζαι χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν θεραπευτικήν. Ἡ βερβερὶς αὕτη εἶναι ἰθαγενὴς τῶν Ἱμαλαΐων, τοῦ Νεπάλ, τοῦ Ἀφγανιστάν, ὅπου τὸ ἀφέψημα τοῦ φλοιοῦ της συνιστᾶται ὡς τονωτικὸν τοῦ στομάχου. Αἱ ῥίζαι τῶν τελευταίων τούτων εἰδῶν ἐνέχουσι δεψικάς, πεκτινικὰς καὶ ῥητινώδεις οὐσίας. Κ. Γ. Μ.

βερβερίτσα (ἡ) *[Λαογρ.]*. Οὕτω καλεῖται πανελλήνιον σχεδὸν ἔθιμον, καθ' ὃ ἐν καιρῷ μεγάλης ξηρασίας καὶ ἐν τακτῇ ἡμέρᾳ, παῖς ἢ κόρη ἢ καὶ ἀνήρ, περιβάλλεται μὲ πυκνὰ χόρτα, κλάδους δένδρων καὶ ἄνθη καὶ περιέρχεται τὰς οἰκίας, φέρων ἐπὶ κεφαλῆς ἀντὶ πίλου χαλκίνην χύτραν ἢ κάνιστρον καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ ὁμάδος ὁμηλίκων, ἀπαγγελλόντων ἐπίκλησιν πρὸς τὸν Θεόν, ὅπως βρέξῃ, ἐνῷ οἱ κάτοικοι καταβρέχουν τὸν χορτοφοροῦντα καὶ προσφέρουν μικρὰ χρηματικὰ δῶρα καὶ ἐδέσματα. Διὰ τῆς τελετῆς ταύτης ὑπάρχει ἡ λαϊκὴ πεποίθησις, ὅτι προκαλεῖται βροχή. Τὸ σύνηθες εἰς τὴν ἐν λόγῳ τελετὴν ψαλλόμενον ᾆσμα εἶναι τὸ κατωτέρω, τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν πλεῖσται κατὰ τόπους παραλλαγαί:

«Βερβερίτσα περπατεῖ
τὸν Θεὸ παρακαλεῖ,
Θεέ μου βρέξε μιὰ βροχὴ
μιὰ βροχὴ βασιλική,
γιὰ νὰ γίνουν τὰ σπαρτὰ
καὶ πολλὰ χορταρικά».

Τὸ ἔθιμον τῆς βερβερίτσας ἀγνοεῖται σχεδὸν εἰς τὰς ἑλληνικὰς νήσους, τελούμενον συνήθως εἰς Στερεὰν Ἑλλάδα, Θεσσαλίαν, Ἤπειρον, Μακεδονίαν καὶ Θράκην καὶ ὑπενθυμίζει τὴν παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις τελετὴν τῶν *γυμνοποδιῶν* ἐν καιρῷ ἀνομβρίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ λαός, ἀνερχόμενος ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου λόφου γυμνόπους, ἐζήτει βροχὴν ἀπὸ τὸν Δία, καὶ ἀνάλογον ἑλληνικὴν τελετήν, καθ' ἣν διὰ τῆς ἐπικλήσεως «ὗσον, ὗσον, ὦ φίλε Ζεῦ...», ἐξεδήλουν τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως βρέξῃ. Ἐκ τῶν βαλκανικῶν λαῶν οἱ Ὀθωμανοί, Σέρβοι καὶ Βούλγαροι διατηροῦν τὸ ἔθιμον τοῦτο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Passow*, «Popularia carmina Graeciae recentioris» ᾄσματα 311—314. — *Οἰκονόμου Σ.*, «Ἀνέκδοτα ᾄσματα καὶ ποιήματα», ἐν Ἐθνικῷ Ἡμερολογίῳ 1868. — *Πολίτου Ν.*, «Νεοελληνικὰ ἀνάλεκτα», «Περπεροῦνα» 1872. — *Λαμπρίδης*, Ζαγοριακὰ σ. 173. — *Βῆκας Β.*, ἐν Λαογρ. τ. Στ' σ. 179—180. — *Γιαννοῦτσος Κ.*, ἐν Λαογρ., τ. Β', σ. 446—447. — *Οἰκονόμου Ἰ.*, ἐν Λαογρ., τ. Δ', σ. 736—737.

Κ. ΦΑΛΤΑΪΤΣ

Βέρβεροι (οἱ)· οἱ ἰθαγενεῖς κάτοικοι τῆς Βερβερίας· ἄλλως *Βερβερῖνοι*.

— [ΙΣΤΟΡ.] Διὰ τῆς γενικῆς ὀνομασίας *Βέρβεροι* διεκρίνοντο, ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ μεσαίωνος, πάντες οἱ ἰθαγενεῖς κάτοικοι τῆς παραλλήλως πρὸς τὴν Μεσόγειον ἐκτεινομένης εὐρυτάτης βορειοαφρικανικῆς ζώνης, ἥτις ἐξ αὐτῶν ὠνομάζετο Βερβερία (βλ.λ.). Ἡ χώρα αὕτη διῆλθε διὰ πλείστων καὶ πολυταράχων περιόδων: Καρχηδονιακὴ τὸ πρῶτον, εἶτα Ῥωμαϊκή, κατόπιν κατὰ σειρὰν Βανδηλική, Βυζαντιακή, Ἀραβική, Τουρκική, εἰς τὸ τέλος διεμοιράσθη μεταξὺ τῶν ἀπέναντι αὐτῆς μεσογειακῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, Ἰταλίας, Γαλλίας, Ἱσπανίας. Διὰ μέσου τῶν μακρῶν αἰώνων καὶ ὅλων τῶν κατακτήσεων τούτων περιεσώθη ἀκόμη μέχρις ἡμῶν ὁ ἰθαγενὴς πληθυσμὸς τῆς Βορείου Ἀφρικῆς, ἀπὸ τοὺς παναρχαίους χρόνους ἕως σήμερον, διατηρήσας σχεδὸν ἀμετάβλητα τὰ ἴδια οὐσιώδη ἐθνικὰ χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ. Οἱ σημερινοὶ αὐτόχθονες τῆς Βορείου Ἀφρικῆς κάτοικοι, ἂν καὶ ἀποτελοῦνται, ὅπως καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἀπὸ πολυαριθμοτάτας καὶ ποικιλωτάτας φυλάς, εἶναι ὅμως λαὸς τελείως εὐδιάκριτος ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἐπήλυδας καὶ τοὺς σημερινοὺς ξένους Εὐρωπαίους. Τὸ ὄνομα δὲ *Βέρβεροι* δὲν εἶναι ἐθνικὸν τῶν ἐγχωρίων ἀφρικανικῶν φυλῶν, αἱ πλεῖσται τῶν ὁποίων μάλιστα ἀγνοοῦσιν αὐτό. Ἀλλὰ καὶ δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρχῃ παρ' αὐτοῖς γενικὸν ἐθνικὸν ὄνομα. Διαδεδομένα ὀνόματα εἶναι τὰ *Ἀμάζιγ, Μάζιγ, Μάζι,* τὰ ὁποῖα ἐνθυμίζουν τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν ὄνομα *Μάζυες, Μάξυες* (*Μαξιτανοί*), ὅπερ, ὡς φαίνεται, ἔφερεν ὁ ἑνιαῖος λαός, ὁ ὁποῖος ἀπὸ παναρχαίων χρόνων κατῴκησε τὴν Βόρειον Ἀφρικήν. Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον συνήθως *Λίβυας* πάντας συλλήβδην τοὺς ἰθαγενεῖς κατοίκους, τοὺς ὁποίους ἡμεῖς σήμερον ὀνομάζομεν Βερβέρους. Ὅτε οἱ Ῥωμαῖοι κατέκτησαν τὴν Ἀφρικήν, δὲν ἠσχολήθησαν φυσικὰ κατ' ἀρχὰς παρὰ μόνον περὶ τῶν παλαιῶν ἐχθρῶν των, τῶν Καρχηδονίων. Ἀλλ' οὗτοι δὲν ἀπετέλουν παρὰ μόνον μίαν πολὺ μικρὰν μειονότητα σχετικῶς μὲ τὸν ὅλον Ἀφρικανικὸν πληθυσμόν. Καθ' ὅσον οἱ Ῥωμαῖοι εἰσεχώρουν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἀνήρχοντο εἰς τὰ ὀροπέδια τοῦ Ἄτλαντος καὶ εἰσέδυον εἰς τὴν ἔρημον, συνήντων πολλοὺς ἄλλους λαούς, πολλὰ ἄλλα *ἔθνη* (gentes), οἱ ὁποῖοι οὐδὲν κοινὸν εἶχον μὲ τὴν Φοινικικὴν φυλήν. Ἡ Ῥώμη δὲν ἠδύνατο ν' ἀγνοήσῃ τοὺς λαοὺς τούτους, διότι εὗρεν ἰσχυρὰν ἀντίστασιν ἐκ μέρους αὐτῶν εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀφρικῆς, ὅπως εὗρον καὶ ὅλοι οἱ μεταγενέστεροι κατακτηταί. Ποῖοι ἦσαν οἱ λαοὶ οὗτοι; Πόθεν ἤρχοντο;

Ὁ ἱστορικὸς Σαλλούστιος, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Καῖσαρ εἶχεν ἀναθέσει τὴν διοίκησιν τῆς Νουμιδίας, παραθέτει τὴν πληροφορίαν ἣν ἰθαγενὴς βασιλεὺς τῆς χώρας ταύτης παρέσχεν εἰς αὐτόν, καθ' ἣν κατ' ἀρχὰς ἡ Βόρειος Ἀφρικὴ κατῳκεῖτο ἀπὸ τοὺς *Γαιτούλους* καὶ τοὺς *Λίβυας*, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἄγριοι. Κατόπιν δὲ ἦλθον εἰς αὐτὴν οἱ *Νομάδες* (οἱ *Νουμίδαι*, Numidae), οἱ κάτοικοι τῆς Νουμιδίας), καὶ οἱ *Μαυρούσιοι* (Mauretani, οἱ συνήθως λεγόμενοι *Μαῦροι*). Οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐξηγήσουν τὰς διαφοράς, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρχον μεταξὺ τῶν Ἀφρικανικῶν τούτων λαῶν, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἰθαγενεῖς. «Ἀλλ' ὑπῆρχε τότε, λέγει ὁ ἐπιφανὴς Γάλλος Ἀκαδημαϊκὸς Gaston Boissier, ὑπῆρχε μία φυλή, τολμηρά, πλήρης φαντασίας, ἐσκορπισμένη παντοῦ, καὶ εἰς τὴν Ἀφρικήν, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ, ἡ ὁποία δὲν εἶχεν ἀμφιβολίαν περὶ οὐδενὸς καὶ ἡ ὁποία ὅλα τὰ ἐγνώριζεν.... ἦσαν οἱ Ἕλληνες». Ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας λοιπὸν διεδόθησαν οἱ μῦθοι πρὸς δημιουργίαν τῆς μυθολογίας τῶν Λιβύων, τῶν προγόνων τῶν Βερβέρων, καὶ ἀπὸ τοὺς Ἑλληνικοὺς αὐτοὺς μύθους ἤντλει ὁ Σαλλούστιος. Μετὰ τοὺς πρώτους λοιπὸν ἐκείνους λαούς, ἦλθον εἰς τὴν Ἀφρικὴν διάφοροι ἄλλοι ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν. Ἦσαν οὗτοι Πέρσαι, Μῆδοι, Ἀρμένιοι καὶ ἄλλοι, καὶ οἱ λαοί, ἀπὸ τοὺς ὁποίους συνίστατο ὁ στρατὸς τοῦ ἥρωος Ἡρακλέους, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐκστρατεύσει πρὸς κατάκτησιν τοῦ κόσμου καὶ εἶχε φθάσει εἰς τὴν Ἱσπανίαν (ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἀπηθανατίσθη μὲ τὰς ὑπ' αὐτοῦ κτισθείσας *Ἡρακλείους στήλας*). Ὅταν ὁ Ἡρακλῆς ἐξέλιπε, τὰ διάφορα ἔθνη τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν τὸν στρατόν του, χωρισθέντα, διεπεραιώθησαν εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ κατέλαβον τὴν παραλίαν χώραν αὐτῆς. Οἱ Πέρσαι ἀνεμείχθησαν μὲ τοὺς Γαιτούλους, καὶ ἐπειδὴ μετεκινοῦντο ἀπὸ τὴν μίαν χώραν εἰς τὴν ἄλλην ὠνομάσθησαν *Νομάδες*. Τέλος, ὅταν ἔγιναν ἰσχυροί, κατέλαβον τὴν περὶ τὴν Καρχηδόνα χώραν, ἣν ὠνόμασαν *Νουμι-*

Digitized by Google

δίαν. Οἱ δὲ Μῆδοι καὶ Ἀρμένιοι συνεχρωτίσθησαν μὲ τοὺς Λίβυας, οἱ ὁποῖοι ἠλλοίωσαν τὸ ὄνομά των καὶ τοὺς ἐκάλεσαν *Μαύρους*.

Τὴν ποικιλίαν ταύτην τῶν φυλῶν ἀντιλαμβάνεταί τις καὶ σήμερον εἰς τὰς Ἀφρικανικὰς πόλεις. Βλέπει τις ἀνθρώπους μὲ διάφορα ἀναστήματα, μὲ διαφόρους μορφὰς καὶ μὲ διάφορα χρώματα. Εὑρίσκει τὸ λαμπρὸν μαῦρον χρῶμα τῶν Σουδανῶν Νέγρων, εὑρίσκει καὶ τὸ λευκὸν τοῦ σκηνίτου Ἄραβος, καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὅλας τὰς παραλλαγὰς τοῦ ἀνθρωπίνου χρωματισμοῦ. Ἀκόμη καὶ ὁ ξανθὸς τύπος εὑρίσκεται συχνὰ εἰς τὴν Ἀλγερίαν. Ἡ πρώτη λοιπὸν ἰδέα, ἡ ὁποία ἔρχεται εἰς τὸ πνεῦμα, εἶναι ὅτι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι τόσην ὀλίγην ὁμοιότητα ἔχουν πρὸς ἀλλήλους, κατ' ἀνάγκην προέρχονται ἀπὸ διαφόρους φυλὰς καὶ ὅτι δὲν ἔχομεν ἐνώπιόν μας ἕνα, ἀλλὰ πολλοὺς λαούς. Αὐτὴ προφανῶς ἦτο ἡ γνώμη τῶν παλαιῶν, καὶ τὴν γνώμην ταύτην ἐξέφρασεν ὁ Σαλλούστιος, προερχομένην μάλιστα ἀπὸ ἕνα ἰθαγενῆ βασιλέα. Καὶ ὅμως ἡ γνώμη αὐτὴ προσκρούει εἰς μίαν σοβαρωτάτην ἀντίρρησιν, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ τὴν ἔρευναν τῆς ὁμιλουμένης ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν γλώσσης.

Ἡ Λιβυκὴ γλῶσσα. Ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀκόμη καὶ αὐτοὶ οἱ Εὐρωπαῖοι κατακτηταί, εἴτε ἔποικοι, ἐνόμιζον ὅτι οἱ ἰθαγενεῖς ὡμίλουν μόνον τὴν Ἀραβικὴν γλῶσσαν καὶ Ἀραβιστὶ συνεννοοῦντο μετ' αὐτῶν. Ἀλλ' ὅτε ἐγνώρισαν αὐτοὺς καλύτερον, ὅταν συναναστράφησαν μὲ ἰθαγενεῖς διατηρήσαντας γνησιώτερον τὸν ἀρχικὸν χαρακτῆρά των, παρετήρησαν ὅτι εἰς τὰς μεταξύ των οἰκιακὰς σχέσεις ὡμίλουν πρὸς ἀλλήλους ἄλλην γλῶσσαν. Ὅτε δὲ ἤρχισε νὰ ἐξετάζηται ἡ γλῶσσα αὐτή, ἐφάνη ὅτι ἦτο μία ἐντελῶς διάφορος ἀπὸ τὰς γνωστάς, ἰθαγενὴς δὲ καὶ κοινῶς διαδεδομένη. Καὶ ὅσον προηγεῖτο ἡ ἔρευνα ἀπεδεικνύετο ὅτι, παρὰ διαφοράς τινας λεξιλογικὰς καὶ φωνητικάς, ἡ ὁμιλουμένη αὐτὴ ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν γλῶσσα εἶναι μία καὶ ἡ ἰδία κατ' οὐσίαν γλῶσσα, ὁμιλουμένη εἰς ὅλην τὴν Σαχάραν, εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Νίγειρος ἕως σχεδὸν τὴν Σενεγάλην ὑπὸ φυλῶν, αἱ ὁποῖαι πολὺ ὀλίγον ὁμοιάζουν πρὸς ἀλλήλους. Ἡ Βερβερικὴ γλῶσσα, γνωστὴ σήμερον μὲ τὸ γενικὸν ὄνομα *Ταμασέκ*, συνίστατο πάντοτε ἀπὸ πολλὰς διαλέκτους, αἱ ὁποῖαι φυσικὰ ἐπηρεάσθησαν ἀπὸ τὰς γλώσσας τῶν κατακτητῶν, πρὸ παντὸς ἀπὸ τὴν Ἀραβικήν. Αἱ σημεριναὶ ἐν χρήσει ἰδιωματικαὶ διάλεκτοι εἶναι ἡ *Καβάϊλια*, *Σαούγια*, *Σενάτια* κ.λ.π. Εἰς ὅλας τὰς διαλέκτους εὑρίσκομεν πολλὰ ξένα στοιχεῖα καὶ δὴ Ἀραβικά, τὰς ἀφῃρημένας μάλιστα ἐννοίας μόνον δι' Ἀραβικῶν λέξεων δύνανται νὰ ἐκδηλώνουν οἱ Βέρβεροι.

Τὸ ἀλφάβητον Τιφινάρ. Ἡ γλῶσσα αὐτὴ δὲν ὁμιλεῖται μόνον, ἀλλὰ καὶ γράφεται δι' ἀλφαβήτου μάλιστα, τὸ ὁποῖον δὲν εὑρίσκεται ἀλλαχοῦ καὶ τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν σήμερον *Λιβυκὸν ἀλφάβητον*. Ἡ χρῆσις αὐτοῦ εἶναι παλαιοτάτη, καὶ ἔχομεν τὴν ἀπόδειξιν ὅτι ἤδη ἀπὸ τὴν Καρχηδονιακὴν ἐποχὴν οἱ ἰθαγενεῖς ἐποιοῦντο χρῆσιν αὐτοῦ. Καὶ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ παλαιὸν ἀλφάβητον διετηρήθη μέχρις ἡμῶν, διότι εἶναι σχεδὸν ὅμοιον μὲ τὸ χρησιμοποιούμενον ἀκόμη καὶ σήμερον ὑπὸ τῶν *Τουαρέγων*, τῶν Βερβέρων τῆς Σαχάρας. Τὸ ἀλφάβητον τοῦτο ὀνομάζεται *Τιφινάρ*, ἀνεκαλύφθησαν δὲ πολυάριθμοι ἐπιγραφαί, γεγραμμέναι διὰ τοῦ εἰδικοῦ τούτου συστήματος γραφῆς, καὶ μάλιστα εἰς μεμακρυσμένας ἀπ' ἀλλήλων χώρας, ὄχι μόνον εἰς τὴν Ἀλγερίαν καὶ εἰς τὴν Τύνιδα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ βάθη τῆς Σαχάρας. Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται εἶναι χαραγμέναι δι' ἐγχειριδίου, γραμμέναι μὲ πίσσαν καὶ ὤχραν εἰς τοὺς βράχους καὶ τοὺς τοίχους σπηλαίων, πλησίον πηγῶν ἢ φρεάτων, παντοῦ ὅπου ὁ νομὰς κουρασμένος σταματᾷ προσελκυόμενος ἀπὸ τὴν σκιὰν καὶ τὸ ὕδωρ. Ἀκόμη δὲ περιεργότερον εἶναι ὅτι εὑρέθησαν τοιαῦται ἐπιγραφαὶ καὶ εἰς τὰ Ἀνατολικὰ μέρη, εἰς τὴν Κυρηναϊκήν, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἕως καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν χερσόνησον τοῦ Σινᾶ, ἐπίσης δὲ καὶ εἰς τὰ Δυτικὰ μέρη, εἰς τὰ ἄκρα τοῦ Μαρόκκου, καὶ εἰς τὰς Καναρίους ἀκόμη νήσους. Τὸ εἰδικὸν τοῦτο σύστημα γραφῆς, μὲ τοὺς χαρακτῆρας τοὺς λεγομένους *Τιφινάρ*, χρησιμοποιεῖται μόνον εἰς ἐπιγραφάς. Διότι οἱ Τουαρέγοι δὲν ἔχουν γραπτὴν λογοτεχνίαν, σπανίως δὲ μεταχειρίζονται τὴν γραφήν των διὰ νὰ γράψουν πρὸς ἀλλήλους ἐπιστολάς. Ἡ δημώδης δὲ λογοτεχνία των, παραμύθια καὶ ᾄσματα, μεταδίδονται πάντοτε διὰ στόματος. Ἐκ τῶν συγκριτικῶν γλωσσολογικῶν μελετῶν ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὅλαι αἱ ποικιλώταται αὗται φυλαί, παρὰ τὰς μεταξὺ αὐτῶν ποικιλίας, ἀνήκουν εἰς ἕνα καὶ τὸν ἴδιον λαόν. Πιθανώτατον εἶναι ὅτι εἰς προϊστορικοὺς χρόνους ἡ Ἀφρικὴ κατελήφθη ὑπὸ φύλων, τὰ ὁποῖα ἦλθον ἀπὸ τὸν Βορρᾶν καὶ ἀπὸ τὸν Νότον, ὅτι οἱ ξανθοὶ ἀνήκουν εἰς τὴν Ἀρίαν φυλὴν καὶ ὅτι ἦλθον εἰς τὴν Ἀφρικὴν διὰ τοῦ πορθμοῦ τῶν Γαδείρων (διὰ τῆς Ἱσπανίας), οἱ δὲ μελάγχροες ἦλθον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον διὰ τῆς Τριπολίτιδος, ἢ ἀπὸ τὸ Σουδὰν διὰ τῆς Σαχάρας. Ἀλλ' ὅλαι αἱ φυλαὶ αὗται, αἱ ἐλθοῦσαι εἰς τὴν χώραν ἀπὸ τὸν Βορρᾶν, ἀπὸ τὰς Ἀνατολάς, ἀπὸ τὸν Νότον, συνεχωνεύθησαν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου καὶ ἐπὶ χρόνον μακρὸν ἔζησαν κοινὸν βίον. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, οἱ ὁποῖοι ἐννοοῦν ἀλλήλους ὅταν ὁμιλοῦν μεταξὺ αὐτῶν, κατ' ἀνάγκην ἀποτελοῦν ἕνα λαόν. Καὶ οὕτως, εἰς τὴν ἀπέραντον ἔκτασιν, ἡ ὁποία ἔχει μῆκος 5.000 χιλιομέτρων, ἔζησε καὶ ζῇ ἀκόμη εἷς λαός, ὁ ὁποῖος διῃρέθη εἰς πλείστας καὶ ποικίλας φυλάς, πολλάκις ἐχθρικὰς πρὸς ἀλλήλας, ἀλλὰ διετήρησεν ἀπὸ τὴν παλαιὰν ἑνότητά του κοινὴν γλῶσσαν, τὴν ἰδίαν τὴν ὁποίαν ὡμίλει κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουγούρθα. Ὁ λαὸς οὗτος εἶναι οἱ ἀπὸ πολλῶν αἰώνων γνωστοὶ ὡς *Βέρβεροι*.

Πόθεν ἡ ὀνομασία Βέρβεροι. Ὅταν οἱ Ἄραβες, κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ζ' αἰῶνος, ἐπεράτωσαν τὴν κατάκτησιν σχεδὸν ὁλοκλήρου τῆς Βορείου Ἀφρικῆς, εὗρον εἰς αὐτὴν καὶ ἐγνώρισαν, ὅπως καὶ οἱ Ρωμαῖοι, τοὺς ἰθαγενεῖς λαούς, διαφόρους καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν φυλὴν καὶ πρὸς τὰς ἄλλας φυλάς, τὰς ὁποίας ἐγνώριζον καὶ μὲ τὰς ὁποίας εἶχον ἔλθει ἕως τότε εἰς σύγκρουσιν. Οἱ Ἀφρικανικοὶ οὗτοι λαοί, οἱ ὁποῖοι ἐξώρμων ἀπὸ τὰ ὀρεινὰ ὀροπέδια τοῦ Ἄτλαντος, ἀπὸ τὴν μεγάλην ἔρημον τῆς Σαχάρας διὰ ν' ἀποκρούσουν τοὺς νέους ἐπιδρομεῖς, δὲν εἶχον τότε κοινὸν ὄνομα, καὶ οἱ Ἄραβες εὑρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ εὕρουν γενικὴν ὀνομασίαν αὐτῶν. Ἔδωκαν λοιπὸν εἰς αὐτοὺς τὸ ὄνομα *Βέρβεροι*, ὄνομα τὸ ὁποῖον ἀναμφισβητήτως πρῶτοι ἀνέγραψαν οἱ Ἄραβες ἱστορικοὶ καὶ γεωγράφοι. Ἤδη καὶ πρὸ τοῦ Ι' αἰῶνος ἔγραψεν ὁ Ἄραψ συγγραφεὺς *Ἴβν-Κοτέϊβα* ἱστορίαν τῶν Βερβέρων. Τὸ τέλος του ΙΔ' αἰῶνος ὁ διάσημος Ἄραψ ἱστορικὸς *Ἴβν-Χαλδούν*, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν «Ἱστορίαν τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Βερβέρων», ἀναφέρει πολλοὺς συγγραφεῖς, γράψαντας, πρὸ αὐτοῦ, περὶ τῶν Βερβέρων. Ὅλην δὲ τὴν χώραν ἀπὸ τῆς Τριπολίτιδος μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ ὠνόμασαν οἱ Μουσουλμᾶνοι συγγραφεῖς Belad-el-Berber, ἐκ τούτου δὲ τοῦ ὀνόματος οἱ Χριστιανοὶ ἔμποροι καὶ περιηγηταὶ τοῦ μεσαίωνος ἔπλασαν τὸ ὄνομα *Βερβερία*, ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ οἱ κάτοικοι ὠνομάσθησαν *Βέρβεροι*. Τὸ ὄνομα λοιπὸν δὲν εἶναι ὄνομα ἐθνικόν, ἤτοι οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Μεσογειακῆς Ἀφρικῆς δὲν ὀνομάζουν ἑαυτοὺς οὕτω, ἀλλ' ἑκάστη φυλὴ ἔχει τὸ ἴδιον αὐτῆς ὄνομα, *Βερβέρους* δὲ ὀνομάζουν συλλήβδην αὐτοὺς οἱ ξένοι. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει ὅτι ἡ λέξις εἶναι παραφθορὰ τῆς λέξεως *Βάρβαροι*, καὶ ὅτι ἡ χώρα εἶχεν ἤδη ὀνομασθῆ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων Barbaria καὶ οἱ κάτοικοι Barbari, ἀπὸ τῶν ὁποίων παρέλαβον τὴν ὀνομασίαν καὶ οἱ Ἄραβες. Ἴσως ὅμως εἰς τοῦτο νὰ συνέπεσε καὶ ἡ ὀνοματοποιία, διότι δυνατὸν οἱ Ἄραβες ν' ἀπέβλεψαν εἰς τὴν ἀκατάρτιστον γλῶσσαν τῶν ἰθαγενῶν (*μπερ-μπερ*, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐνόμιζον ὅτι ἤκουον εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ξένων λαῶν τὰς συλλαβὰς *βαρ-βαρ*).

ΓΕΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ.—***Οἱ πανάρχαιοι ἔποικοι.*** Περὶ τοῦ τμήματος τῆς βορείου Ἀφρικῆς, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται παρὰ τὴν Μεσογειακὴν παραλίαν ἀπὸ τὰ δυτικὰ ὅρια τῆς Αἰγύπτου ἕως τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, ἔχομεν πληροφορίας ἀπὸ τῶν μέσων τῆς δευτέρας χιλιετηρίδος π. Χ. Πιθανὸν εἶναι ὅτι διέβησαν εἰς τὴν Ἀφρικὴν διὰ τῆς θαλάσσης Ἰνδοευρωπαϊκοὶ λαοὶ ἀπὸ τὴν Εὐρώπην. Τὸ κύριον ὅμως ρεῦμα τῶν ἀποίκων ἤρχετο ἀπὸ τὴν Ἀσίαν καὶ δὴ διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Σουὲζ καὶ διὰ τῆς Αἰγύπτου. Κατὰ τὸ 1500 λοιπὸν περίπου π. Χ. ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀσίας ὁμάδες λαῶν Σημιτικῶν, συγγενῶν πρὸς τοὺς Ἑβραίους καὶ τοὺς Φοίνικας, μετεκινήθησαν πρὸς ἀνατολάς. Δὲν εἶναι βεβαίως δυνατὸν νὰ καθορισθῇ σαφῶς ἡ πορεία των. Φαίνεται ὅτι ἔμειναν χρόνον τινὰ εἰς τὴν Παλαιστίνην, ἀσφαλῶς δὲ εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Νείλου. Οἱ πρῶτοι ἐλθόντες ἦσαν νομάδες κινούμενοι πρὸς εὕρεσιν τύχης ἢ καὶ τολμηροὶ ἔμποροι, ἀνήκοντες εἰς Ἀσιατικὸν πολιτισμένον λαόν. Κατ' ἀρχὰς ἤρχοντο κατὰ μικρὰς ὁμάδας, κατόπιν δὲ ὀλίγον κατ' ὀλίγον κατὰ μεγάλας μάζας, αἱ ὁποῖαι ἤρχισαν νὰ διασπείρωνται καὶ νὰ ἐγκαθίστανται εἰς τὴν χώραν, μὲ τὴν πάροδον δὲ τοῦ χρόνου ἐπεξετάθησαν ἕως τὸν ὠκεανόν.

Ὁ λαὸς οὗτος, διασκορπισθεὶς εἰς ἀπεράντους ἐκτάσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀπετέλουν συνεχῆ ἑνότητα ἐδάφους, ἀπετέλεσε πολλὰς φυλὰς χωρισμένας ἀπ' ἀλλήλων καὶ διαγούσας χωριστὸν βίον, ἑκάστη δὲ φυλὴ ἀνέπτυξεν ἴδιον φυλετικὸν χαρακτῆρα. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται ἡ μεγάλη ποικιλία τῶν φυλῶν, ἡ ὁποία διετηρήθη ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἕως σήμερον, ὡς καὶ διατὶ ὁ ἄλλως εὐφυὴς καὶ δραστήριος λαὸς οὗτος οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ ἑνωθῇ πολιτικῶς εἰς ἕνα λαόν, ἐπίσης δὲ εἰς οὐδεμίαν ξενικὴν κατάκτησιν ἠδυνήθη νὰ ἀντισταθῇ παρὰ τὴν γενναιότητά του. Οἱ κατακτηταὶ δὲν εἶχον νὰ πολεμήσουν παρὰ ἐναντίον μεμονωμένων φυλῶν· αἱ πλεῖσται τῶν ἄλλων φυλῶν ἔμενον μακρὰν τοῦ θεάτρου τοῦ πολέμου ἢ καὶ τινες ἀπὸ ἀντιζηλίαν ἐβοήθουν τοὺς ξένους. Ταῦτα συνέβησαν κατὰ πάσας τὰς μεγάλας κατακτήσεις, τὴν Φοινικικήν, τὴν Βανδηλικήν, τὴν Ρωμαϊκήν, τὴν Βυζαντινήν, τὴν Ἀραβικήν, τὴν Τουρκικήν, ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχήν, κατὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν κατάκτησιν. Ἀλλ' ἐξ ἄλλου πάλιν, ἕνεκα τῆς διασπάσεως τοῦ ἐδάφους, οἱ ἴδιοι οὗτοι κατακτηταὶ δὲν ἠδυνήθησαν ποτὲ νὰ γίνουν ἀπόλυτοι κύριοι τῆς χώρας, διότι ἡ ἧττα μιᾶς φυλῆς δὲν ἐπέφερε τὴν καθυπόταξιν τῶν ἄλλων. Αἱ Βερβερικαὶ φυλαὶ τῶν ὀρέων καὶ τῆς Σαχάρας, προφυλαττόμεναι ἀπὸ τὰ δυσπρόσιτα μέρη αὐτῶν καὶ ἀπὸ τὴν μόνωσίν των, ἔμενον κατ' οὐσίαν ἀνεξάρτητοι. Ὥστε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι οἱ Βέρβεροι, παρὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους κυριαρχίας, ἔμειναν κατ' οὐσίαν αἱ ἀληθεῖς κύριοι τῆς Ἀτλαντικῆς χώρας. Ἀντιθέτως πάλιν οὐδέποτε κατώρθωσαν οἱ Βέρβεροι ν' ἀπαλλαγοῦν τελείως ἀπὸ ξενικὰς ἐπιδράσεις, οὐδέποτε κατώρθωσαν νὰ δημιουργήσουν τελείως ἀνεξάρτητον ἱστορικὸν καὶ πολιτικὸν βίον.

Ἡ Καρχηδονιακὴ κατάκτησις. Ὅταν οἱ Φοίνικες ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον θάλασσαν περὶ τὸ 1000 π. Χ. ἔστρεψαν τὴν προσοχήν των εἰς τὴν Δυτικὴν λεκάνην αὐτῆς. Ἐνίσχυσαν τὰ ὑπάρχοντα ἐμπορεῖά των καὶ ἔκτισαν πολυαρίθμους πόλεις εἰς τὰ παράλια, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ἡ *Καρχηδών*. Αἱ πόλεις αὗται, ἐπειδὴ ἦσαν πολυάριθμοι, εἶχον κατ' ἀνάγκην πολὺ μικρὸν ἀριθμὸν κατοίκων. Ὅταν δὲ ἔπεσεν ἡ δύναμις τῶν Φοινίκων τῆς Συρίας ἔχασαν καὶ αἱ ἀποικίαι εἰς τὴν Δύσιν τὴν ὑποστήριξιν τῆς μητροπόλεως. Ἐξ ἄλλου, οἱ Ἕλληνες, ἀφοῦ ἐξεδίωξαν τοὺς Φοίνικας ἀπὸ τὴν Ἀνατολικήν, ἤρχισαν νὰ τοὺς στενοχωροῦν καὶ εἰς τὴν δυτικὴν Μεσόγειον. Κατὰ τὸ ἔτος 600 π. Χ. ἐπῆλθεν ἡσυχία τις, καὶ τότε αἱ Φοινικικαὶ ἀποικίαι, αἱ ὁποῖαι ἦσαν εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικήν, εἰς τὴν Δ. γωνίαν τῆς Σικελίας καὶ εἰς τὴν Ἱσπανίαν, περιῆλθον εἰς ἀδυναμίαν καὶ φοβούμεναι ὁλοσχερῆ καταστροφήν, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποταχθοῦν πολιτικῶς εἰς τὴν Καρχηδόνα. Οὕτως ἐδημιουργήθη τὸ *Καρχηδονιακὸν Κράτος*, τὸ ὁποῖον τόσον πολὺ ηὐξήθη εἰς τὸ μέλλον, ὥστε παρ' ὀλίγον νὰ συντρίψῃ τὴν δύναμιν τῶν Ρωμαίων καὶ ν' ἀλλάξῃ ἴσως τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου.

Οἱ Καρχηδόνιοι προσηνέχθησαν κατ' ἀρχὰς πρὸς τοὺς ἐγχωρίους ὡς ἀληθινοὶ ἔμποροι Ἑβραῖοι τῆς Ἀνατολῆς. Διότι δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐμφανισθοῦν ὡς κατακτηταί, ἀλλ' ἦλθον εἰς συμφωνίας μὲ τοὺς ἐγχωρίους καὶ ἠγόρασαν μάλιστα παρ' αὐτῶν τὸ ἔδαφος, τὸ ὁποῖον ἐχρειάζοντο διὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς πόλεώς των καὶ διὰ τὴν περιφέρειάν της. Προσέτι συνῆψαν συνθήκας μετ' αὐτῶν ὅτι δὲν θὰ προέβαινον εἰς ἄλλας κατακτήσεις. Αἱ λῃστρικαὶ καὶ φιλοπόλεμοι φυλαὶ τῶν περιχώρων, οἱ Βέρβεροι τῆς παλαιοτάτης ἐκείνης ἐποχῆς τοῦ Η' αἰῶνος π. Χ., δὲν ἠδύναντο νὰ μείνουν ἥσυχοι καὶ δὲν ἄφιναν εἰς ἡσυχίαν τοὺς Καρχηδονίους, ἠναγκάσθησαν λοιπὸν οὗτοι, καὶ παρὰ τὴν θέλησίν των, νὰ τοὺς καθυποτάξουν. Ἔκαμαν ὅμως ὀλίγας κατακτήσεις, καθυπέταξαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μόνον ὅσην χώραν ἦτο ἀναγκαία διὰ νὰ εἶναι ἀσφαλεῖς εἰς τὰ παραθαλάσσια ἐμπορεῖα αὐτῶν. Ὁπωσδήποτε οἱ Φοίνικες καὶ οἱ Καρχηδόνιοι ἦλθον εἰς πολλὰς σχέσεις, ἐμπορικὸς καὶ ἐχθρικάς, μὲ τοὺς Βερβέρους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀφοῦ μάλιστα ἡ κατοχὴ τῆς παραλιακῆς ζώνης ὑπ' αὐτῶν διήρκεσε μακρότατον χρόνον, περὶ τοὺς ὀκτὼ καὶ πλέον αἰῶνας (1.000 περίπου—146 π. Χ.)

Ἡ Ρωμαϊκὴ Ἀφρική. Τοὺς Καρχηδονίους διεδέχθησαν οἱ Ρωμαῖοι, οἱ ἀληθινοὶ κατακτηταί, οἱ ὁποῖοι ἐξηφάνισαν τὴν δόξαν καὶ τὸν πλοῦτον καὶ τὸ ὄνομα τῆς Καρχηδόνος. Ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς καταστροφῆς τῆς Καρχηδόνος (146 π. Χ.) οἱ Ρωμαῖοι ἐγκαθίστανται εἰς τὴν χώραν, ἀλλ' εἰς πολὺ μικρὰν περιφέρειαν περὶ τὸ ἔδαφος τῆς καταστραφείσης πόλεως καὶ προχωροῦν χωρὶς σπουδήν. Δὲν φαίνονται νὰ εἶναι ἐνθουσιασμένοι μὲ μίαν κατάκτησιν χώρας μακρινῆς καὶ πτωχῆς. Διὰ νὰ ἀποφύγουν τὰ ἔξοδα τῆς διοικήσεως ἔκαμαν τὸ λάθος νὰ ἐγκαταστήσουν ἕνα ἐγχώριον ἀρχηγὸν ἢ βασιλέα, ὁ ὁποῖος θὰ διετήρει τὴν τάξιν καὶ θὰ ἐκυβέρνα ὑπὸ τὴν προστασίαν των. Τοιουτοτρόπως ἔδωκαν εἰς τὸν Μασανάσσην καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους του, ἀρχηγοὺς ἰθαγενοῦς φυλῆς, τὸ βασίλειον τῆς Νουμιδίας, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπροστάτευε τὴν Ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀφρικῆς. Οἱ ἐγχώριοι αὐτοὶ βασιλίσκοι ἐδημιούργησαν πολλὰς στενοχωρίας εἰς τοὺς Ρωμαίους, οἱ ὁποῖοι ἠναγκάσθησαν ἀργότερον νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ σύστημα τῆς προστασίας καὶ νὰ διοικήσουν οἱ ἴδιοι τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν ἐπεκτείναντες τὴν κατάκτησίν των.

Ἡ πλήρης κατάκτησις τῆς Βορείου Ἀφρικῆς συνετελέσθη κατὰ τοὺς Αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου οἱ Γαιτοῦλοι τῶν ὀρέων ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἐν τῇ Ἀφρικῇ Ρωμαίων, ἀλλ' ὅταν οὗτοι ἀπώθησαν τοὺς Γαιτούλους εἰς τὰ ὄρη των, εὗρον ὅτι τοὺς Γαιτούλους εἶχον βοηθήσει οἱ *Γαράμαντες* (λαὸς κατοικῶν εἰς τὴν ὄασιν Φαρζανίαν, τὸ σημερινὸν Φεζζάν), ἦτο λοιπὸν ἀνάγκη νὰ καθυποτάξουν καὶ

Digitized by Google

τούτους. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Κορνήλιος Βάλβος διέβη τὰ σύνορα καὶ εἰσεχώρησε τόσον πολὺ εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ὥστε ὑπερέβη καὶ τὰς ὀάσεις τοῦ Φεζάν. Ὅταν δ' ἐτέλεσε τὸν θρίαμβον αὐτοῦ εἰς τὴν Ρώμην, κατάπληκτος ὁ λαὸς ἀνεγίνωσκεν εἰς τὰς πινακίδας τὰ ἄγνωστα εἰς αὐτὸν ἕως τότε ὀνόματα εἰκοσιὲξ φυλῶν (Βερβερικῶν, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον), πόλεων, ποταμῶν, ὀρέων, τὰ ὁποῖα εἶχε κατακτήσει. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐτοκράτορος Κλαυδίου (41—54 μ. Χ.) ἐπαναστάτησαν οἱ *Μαῦροι* (οἱ *Μαυριτανοί*), καὶ οἱ Ρωμαῖοι στρατηγοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ προχωρήσουν πολὺ βαθέως εἰς τὴν ἔρημον. Αἱ ἐκστρατεῖαι δ' αὗται δὲν ἐγίνοντο πλέον πρὸς ἁπλοῦν ἐκφοβισμὸν τῶν ἰθαγενῶν ἐπιδρομέων· οἱ Ρωμαῖοι εἶχον ἀποφασίσει ἤδη νὰ ἐγκατασταθοῦν ὁριστικῶς εἰς τὴν χώραν, παρὰ τὸ ὄρος Αὐράσιον (σήμερον Djebel Aurès). Εἰς τὴν Νουμιδίαν κτίζουν ὠχυρωμένας πόλεις, ὡς τὴν *Τέβεσσαν*, τῆς ὁποίας πρὸ ὀλίγου ἀπεκαλύφθησαν μεγαλοπρεπέστατα μνημεῖα, κτίζουν κάστρα, ὠχυρωμένα στρατόπεδα, πόλεις ἀκόμη βαθύτερον εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Ἕως ποῦ ἔφθασαν οἱ Ρωμαῖοι; Κατὰ τὴν Γαλλικὴν κατάκτησιν ὁ Γάλλος στρατηγὸς Saint-Arnaud ἔγραφε κατὰ τὸ 1850, ὅτι ἀφοῦ ἔφθασεν εἰς ἀποτομωτάτας φάραγγας τοῦ ὄρους Αὐρησίου, εἶχε σκοπὸν νὰ γράψῃ εἰς τοὺς βράχους τοὺς ἀριθμοὺς τῶν συνταγμάτων, τοὺς ἀρχηγοὺς καὶ τὴν ἡμερομηνίαν. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀνεκάλυπτε κατάπληκτος Λατινικὴν ἐπιγραφὴν ἐπὶ τοῦ βράχου, ἡ ὁποία ἔλεγεν ὅτι ἐπὶ τοῦ Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς (138—161 μ. Χ.) ἡ ἕκτη Ρωμαϊκὴ λεγεὼν εἶχεν ἤδη διέλθει διὰ τῶν ἀγρίων χωρῶν, διὰ τῶν ὁποίων διήρχοντο μετὰ δεκαεπτὰ περίπου αἰῶνας οἱ Γάλλοι στρατιῶται (βλ. *Gaston Boissier*, L'Afrique romaine, 1901 σ. 90 ἑξ.). Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἀντωνίνων καὶ τῶν Σεβήρων, τὸ β' ἥμισυ τοῦ Β' αἰῶνος μ. Χ., ἡ Ρωμαϊκὴ κατάκτησις ἐξετείνετο κατὰ μῆκος ὅλης τῆς Βορείου Ἀφρικῆς.

Τὰ ἰθαγενῆ Ἀφρικανικὰ βασίλεια. Παρὰ τὴν κατάτμησιν τῶν ἰθαγενῶν εἰς φυλάς, κατώρθωσαν μερικαὶ φυλαὶ συγγενέστεραι πρὸς ἀλλήλας νὰ ἱδρύσουν ἀρχαῖα Βερβερικὰ κράτη, κατ' ἀρχὰς ἀνεξάρτητα, ἔπειτα ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ρώμης, εἰς τὴν ὁποίαν ἐχρησίμευεν ἡ ὕπαρξίς των.

Τὰ Ἀφρικανικὰ αὐτὰ βασίλεια παρέχουν μέγα ἐνδιαφέρον. Τὸ παλαιότερον εἶναι τὸ *Βασίλειον τῆς Νουμιδίας* (εἰς τὴν Ἀλγερίαν καὶ τὴν Τύνιδα). Κατ' ἀρχὰς ἦσαν εἰς τὴν Νουμιδίαν δύο βασίλεια, τὸ ἕν, τὸ Δυτικώτερον, ἀνῆκεν εἰς τὸν Σύφακα, τὸ ἄλλο εἰς τὸν Μασανάσσην, ὁ ὁποῖος κατώρθωσεν, ὡς σύμμαχος τῶν Ρωμαίων, νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν ἀντίπαλόν του καὶ νὰ ἑνώσῃ ὅλην τὴν Νουμιδίαν εἰς ἓν βασίλειον (μετὰ τὴν ἐν Ζάμᾳ τῷ 202 π. Χ. νίκην τῶν Ρωμαίων κατὰ τῶν Καρχηδονίων). Βασιλεὺς τοῦ Νουμιδικοῦ βασιλείου ἔγινεν ὁ γνωστὸς Ἰουγούρθας, ὁ ὁποῖος ἐκίνησε μακρὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ρωμαίων καὶ μετὰ τὴν ἧτταν αὐτοῦ ἡ Ρώμη ἔκαμε δύο μικρὰ βασίλεια, τὰ ὁποῖα ἔδωκεν εἰς ἀπογόνους τοῦ Μασανάσση. Ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν συνετάχθη μὲ τὸν Πομπήϊον κατὰ τοῦ Καίσαρος, καὶ τότε ἡ Νουμιδία προσηρτήθη εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν κατάκτησιν. Ὁ Ἰούβας εἶχεν ἀφήσει υἱόν, παιδίον ἀκόμη, τὸ ὁποῖον παρέλαβεν ὁ Καῖσαρ εἰς τὴν Ρώμην καὶ τὸ ἀνέθρεψεν ὑπὸ τὴν προστασίαν του. Ὁ Αὔγουστος, ὁ ὁποῖος, ὅταν ἔγινεν Αὐτοκράτωρ, ἤθελε νὰ ἐπικρατῇ εἰρήνη, ἐγκατέστησε τὸν *Ἰούβαν τὸν Β'* βασιλέα εἰς τὴν Μαυριτανίαν, ἡ ὁποία περιελάμβανε μέρος τῆς σημερινῆς Ἀλγερίας καὶ μέρος τοῦ Μαρόκκου Καὶ ἤδη, κατὰ τὸν Α' αἰῶνα μ.Χ., συμβαίνει ἀπροσδόκητον γεγονὸς εἰς τὴν μακρινὴν καὶ ἀγρίαν ἐκείνην χώραν τῆς ἐσχατιᾶς τῆς Βορείου Ἀφρικῆς. Ὁ νεαρὸς βασιλεὺς αὐτῆς Ἰούβας ὁ Β' κάμνει προσπάθειαν νὰ ἐκπολιτίσῃ τὴν χώραν. Ὁ Ἰούβας εἶχεν ἀνατραφῆ ἐπιμελῶς εἰς τὴν Ρώμην, εἶχεν ὁ ἴδιος ἐκπολιτισθῆ μὲ Ἑλληνικὴν μάλιστα ἐκπαίδευσιν καὶ εἶχεν ἐνθουσιασμὸν διὰ τὰ γράμματα καὶ τὴν τέχνην τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ὄχι μόνον ἡ ἐκπαίδευσις, ἀλλὰ καὶ ἡ σύζυγός του, πεπαιδευμένη Ἑλληνὶς καὶ ἀπόγονος τῶν ἐνδόξων Πτολεμαίων, ἦτο δὲ αὐτὴ ἡ κόρη τοῦ Ἀντωνίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας, τὴν ὁποίαν ἡ μήτηρ αὐτῆς ὠνόμαζε *Σελήνην*. Ὁ Μαυριτανὸς βασιλεὺς ἦτο λίαν ὑπερήφανος διὰ τὴν σύζυγόν του καὶ ἀπετύπωσε μάλιστα τὴν ὡραίαν μορφὴν αὐτῆς εἰς τὰ νομίσματα τοῦ βασιλείου.

Ὁ Ἰούβας καὶ ἡ Σελήνη ἐξέλεξαν ὡς πρωτεύουσάν των θαυμασίαν θέσιν, τὸ παλαιὸν Φοινικικὸν ἐμπορεῖον *Ἰόλ*, τὸ ὁποῖον μετωνόμασαν εἰς *Καισάρειαν* πρὸς τιμὴν τοῦ προστάτου αὐτοῦ (τὸ ὄνομα διετηρήθη καὶ σήμερον ὡς Cerchel). Εἰς τὴν ὡραίαν αὐτὴν τοποθεσίαν ἡ Ἑλληνὶς βασίλισσα καὶ ὁ ἐξελληνισθεὶς Μαῦρος διήρχοντο τὸν χρόνον καταγινόμενοι μὲ τὰ θέλγητρα, τὰ ὁποῖα παρέχουν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἡ Ἑλληνικὴ τέχνη. Εἰς τὴν μακρινὴν πρωτεύουσάν του ὁ Ἰούβας εἶχε σχηματίσει κύκλον Ἑλλήνων λογίων καὶ καλλιτεχνῶν. Εἶχε καταρτίσει μεγάλην βιβλιοθήκην, ἀξιόλογον μουσεῖον τέχνης. Μὲ μεγάλας δαπάνας μετεκάλει ἐκ τῆς Ἑλλάδος Ἕλληνας λογίους διὰ νὰ τὸν βοηθοῦν εἰς τὴν συγγραφὴν τῶν βιβλίων του, ἀρχιτέκτονας διὰ νὰ κτίζουν τὰ παλάτια, τὰς ἐπαύλεις, τὰ θέατρα καὶ τὰ λουτρά του, γλύπτας Ἕλληνας διὰ νὰ φιλοτεχνοῦν ἀγάλματα καὶ νὰ στολίζουν τὰ κτίριά του. Ὁ Ἰούβας εἶναι καὶ συγγραφεύς, φαίνεται δ' ὅτι ἦτο ἐκλεκτὸς ἱστορικός, καθ' ὅσον ἔγραψεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μίαν Ρωμαϊκὴν ἱστορίαν, ἡ ὁποία θὰ ἦτο ἀξιόλογος, ἀφοῦ τὴν ἀναφέρει συχνὰ ὁ Πλούταρχος, προσέτι περιγραφὴν τῆς Λιβύης, ἄλλην τῆς Ἀραβίας, καὶ ἄλλα ἔργα περὶ θεάτρου, εἰς τὰς ὁποῖα εἶχε περιλάβει εἰδήσεις περὶ τῆς μουσικῆς, τῆς ζωγραφικῆς καὶ ὅλων τῶν τεχνῶν τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι ἀληθῶς περίεργον καὶ δεικνύει τὴν τεραστίαν γοητείαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος, τὸ γεγονός, ὅτι ἡ αὐλὴ ἑνὸς μικροῦ Βερβέρου ἡγεμόνος ἐφιλοτιμεῖτο πρὸ δεκαεννέα αἰώνων νὰ συνεχίσῃ εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Ἄτλαντος καὶ εἰς μίαν Ἀφρικανικὴν πόλιν τὸ μέγα ἔργον τῶν διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Πολλὰ ἐρείπια σώζονται πόλεων, τὰς ὁποίας ἔκτισαν οἱ Ρωμαῖοι εἰς τὴν Ἀφρικήν, καὶ μάλιστα εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ὡς εἰς τὴν πόλιν *Τέβεσσαν* καί, ἰδίως, εἰς τὴν πόλιν *Τιμγάδ*. Αἱ νεκροπόλεις αὗται διδάσκουν εἰς ἡμᾶς τὸν Ρωμαϊκὸν βίον εἰς τὴν Ἀφρικήν. Εἰς τὰς μακρινὰς ταύτας χώρας οἱ Ρωμαῖοι ἔζων ὅπως καὶ εἰς τὴν χώραν των, εἶχον τοὺς ναούς, τὰ θέατρα, τὸν ἱππόδρομον, τὰ λουτρά των. Τὸ σπουδαιότερον, ἐπειδὴ γίνεται λόγος ἐνταῦθα περὶ τῶν Βερβέρων, εἶναι νὰ μάθωμεν τὰς σχέσεις τῶν Ρωμαίων πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς, κατὰ πόσον κατώρθωσαν οἱ κατακτηταὶ νὰ προσελκύσουν τοὺς ἡττημένους καὶ μέχρι ποίου βαθμοῦ ἠδυνήθησαν οὗτοι ν' ἀναπτύξουν πολιτισμένον κἄπως βίον.

Δὲν εἶναι βεβαίως δυνατὸν νὰ εἴμεθα καλῶς πληροφορημένοι περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ζητήματος. Ἀπὸ πενιχράς τινας εἰδήσεις παλαιῶν συγγραφέων, ἰδίως ἀπὸ τὰς Λατινικὰς ἐπιγραφάς, αἱ ὁποῖαι συνελέγησαν εἰς τὴν Ἀφρικήν, δυνάμεθα νὰ διίδωμεν ὅτι ὁ Ἑλληνορρωμαϊκὸς πολιτισμὸς εἶχε διεισδύσει εἰς τὰς Βερβερικὰς φυλάς. Αἱ ἐπιγραφαὶ δεικνύουν, ὅτι πολλοὶ ἦσαν οἱ ἰθαγενεῖς, οἱ ὁποῖοι ἄφινον τὸ Βερβερικόν των ὄνομα καὶ ἐλάμβανον Ρωμαϊκόν, ὅτι πολλοὶ ἐνυμφεύοντο Ρωμαίας, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν ἐξερρωμαΐζοντο. Ἀκόμη καὶ μία μεγάλη δέσποινα ἰθαγενής, ἡ πρώτη ἀπὸ τὰς Νουμίδας γυναῖκας, ὡς λέγει ἡ ἐπιγραφή, ὑπερήφανος ὅτι κατήγετο ἀπὸ ἀρχαίους βασιλεῖς τῆς χώρας, ἀφῆκε τὸ ὄνομα τῶν προγόνων της καὶ ἔλαβε τὸ λατινικὸν ὄνομα Plancina. Ἡ Λατινικὴ γλῶσσα διεδόθη εἰς ὁλόκληρον τὴν Ρωμαϊκὴν Ἀφρικήν, εἰς τὴν ὁποίαν ὅμως ὡμιλοῦντο καὶ ἄλλαι γλῶσσαι, καὶ δὴ ἡ Φοινικικὴ καὶ ἡ Λιβυκή, ἤτοι ἡ γλῶσσα τῶν ἰθαγενῶν. Ἡ Φοινικικὴ ὑπῆρξεν ἡ κυρία γλῶσσα τοῦ τόπου, ἐφ' ὅσον χρόνον ἐκυριάρχει ἡ Καρχηδών, ὡμιλεῖτο δὲ ἀκόμη καὶ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Μασανάσση, τοῦ μεγάλου ἐχθροῦ τῆς Καρχηδόνος. Ἐξηκολούθησε δὲ ἡ χρῆσις τῆς Φοινικικῆς γλώσσης πολὺν χρόνον καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς μεγάλης πόλεως. Ἀλλὰ καὶ ἡ παλαιὰ γλῶσσα τοῦ τόπου, ἡ Λιβυκή, δὲν ἔπαυσεν οὐδέποτε νὰ ὁμιλῆται, ἀκόμη καὶ κατὰ τοὺς καλυτέρους χρόνους τῆς Ρωμαϊκῆς κατακτήσεως. Ἀπόδειξις δὲ τούτου εἶναι αἱ πολυάριθμοι ἀρχαῖαι ἐπιγραφαὶ αἱ γεγραμμέναι εἰς Λιβυκὴν γλῶσσαν, τὰς ὁποίας ἐσχάτως μόλις ἤρχισαν οἱ ἐπιστήμονες νὰ συλλέγουν καὶ ν' ἀναγινώσκουν. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μασανάσση πολλοὶ Νουμίδαι ὡμίλουν καὶ τὴν Λατινικὴν καὶ τὴν Λιβυκήν, καθ' ὅμοιον τρόπον ὅπως οἱ ἀπόγονοί των ὁμιλοῦν σήμερον καὶ τὴν Ἀραβικὴν καὶ τὴν Βερβερικήν, ὅπως καὶ σήμερον ἀρχίζουν νὰ ὁμιλοῦν τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν εἰς τὴν Ἀλγερίαν, ὅπως θὰ ὁμιλοῦν τὴν Ἰταλικὴν καὶ Ἱσπανικὴν εἰς τὰς κατακτήσεις τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἱσπανίας.

Οἱ ἰθαγενεῖς οὗτοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον μάθει νὰ ὁμιλοῦν τὴν γλῶσσαν τῶν κατακτητῶν, ἦσαν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον ὑποταχθῆ εἰς τοὺς Ρωμαίους. Κατὰ δὲ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς Ρωμαϊκῆς κατοχῆς, κατὰ τοὺς αἰῶνας τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἡ νέα θρησκεία εἶχε διαδοθῆ καὶ εἰς τὴν Ἀφρικήν, εἶχε δὲ κάμει πολλοὺς προσηλύτους καὶ μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀφρικῆς ἔφθασεν εἰς μεγάλην δόξαν, μεγάλοι δὲ διδάσκαλοι γεννηθέντες ἐν τῇ Ἀφρικῇ ἐλάμπρυναν αὐτὴν (ὡς ὁ Τερτουλλιανός, ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος). Κέντρα λαμπρὰ ἦσαν πολλαὶ πόλεις, καὶ δὴ ὁ *Ἱππὼν* εἰς τὴν Νουμιδίαν, ἡ πόλις τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου, πρὸ παντὸς δὲ ἡ *Καρχηδών*, ἡ ὁποία ἀνακτισθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἔφθασεν εἰς λαμπρότητα καὶ δύναμιν, εἰς ὅσην ὀλίγαι πόλεις, ἐπὶ ἑπτὰ ὅλους αἰῶνας (29 π. Χ.—698 μ. Χ.) ἀκμάσασα καὶ ὡς Ρωμαϊκὴ καὶ ὡς Βυζαντινή, ἤτοι Ἑλληνικὴ μεγαλόπολις (βλ. παρὰ *Cabrol*, Dictionnaire d'archéologie chrétienne, 1907 ἑξ. τὰ ἄρθρα Afrique καὶ Carthage). Σημειωτέον ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀφρικῆς ἦτο κατ' ἀρχὰς ἐντελῶς Ἑλληνική, κατόπιν ὅμως προσήγγισε περισσότερον εἰς τὴν Ρώμην. Ἡ μεγάλη αὕτη λαμπρότης καὶ δύναμις τῆς Ἀφρικανικῆς Ἐκκλησίας, βεβαίως εἶχεν ἰσχυρὰν τὴν ἐπίδρασιν εἰς τοὺς Βερβέρους. Ἡ Χριστιανικὴ Καρχηδὼν ἐξαπέστελλεν ἱεραποστόλους πολὺ μακρὰν εἰς τὰς Βερβερικὰς φυλὰς τοῦ ἐσωτερικοῦ. Εἰς τὰ Δυτικὰ τῆς Μαυριτανίας καὶ τοῦ Ἄτλαντος, εἰς τὰ ὑψηλὰ ὀροπέδια τῆς Σαχάρας, δὲν εἶχε μεγάλας ἐπιτυχίας ὁ προσηλυτισμός. Εἰς πολλὰς ὅμως Βερβερικὰς φυλὰς εἶχε διαδοθῆ ὁ Χριστιανισμός, καὶ πολυάριθμοι ἦσαν οἱ ἰθαγενεῖς τῶν πόλεων καὶ τῆς ὑπαίθρου χώρας, οἱ ὁποῖοι εἶχον γίνει Χριστιανοί· ἀκόμη καὶ μάρτυρες ἰθαγενεῖς μνημονεύονται κατὰ τοὺς διωγμούς. Ὁ Ἀφρικανικὸς οὗτος Χριστιανισμὸς δὲν ἦτο κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρθόδοξος, ἀλλ' αἱρετικός, ἰδίως δὲ αἱρετικοὶ ἦσαν οἱ ἰθαγενεῖς, ὅπως ἄλλως τε καὶ ὅλοι οἱ Βέρβεροι. Πολλοὶ ἦσαν *Δονατισταί*, ἄλλοι *Ἀρειανοί*, οἱ πλεῖστοι *Μαννιχαῖοι*, ὑπῆρχον δὲ ἀρκεταὶ φυλαί, αἱ ὁποῖαι ἦσαν *Ἑβραϊκαί*, ὄχι μόνον κατὰ τὸ θρήσκευμα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν καταγωγήν.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν Βερβέρων τούτων, οἱ ὁποῖοι κατῴκουν τὰς κατακεκτημένας χώρας, ὑπῆρχον πολλοί, οἱ ὁποῖοι εἶχον μείνει ἀνεξάρτητοι, ἐξηκολούθουν νὰ ζοῦν κατὰ τὸν ἰδικόν των τρόπον καὶ νὰ ὁμιλοῦν τὴν ἰδικήν των γλῶσσαν. Αἱ Βερβεριακαὶ αὗται φυλαί, τὰ *ἔθνη* (gentes), εἶχον μείνει πισταὶ εἰς τὰς παλαιὰς ἐθνικὰς αὐτῶν λατρείας, φυσιολατρικάς, εἴτε φετιχιστικάς, ἀναμεμιγμένας μὲ ποικίλας συνηθείας καὶ δοξασίας τῶν ξένων θρησκειῶν, τῆς Φοινικικῆς, τῆς Ἑλληνικῆς, τῆς Ρωμαϊκῆς, τῆς Ἑβραϊκῆς, τῆς Χριστιανικῆς. Ἐπὶ μακροὺς δ' αἰῶνας διετήρησαν μὲ φανατισμὸν πολλοὶ Βέρβεροι τῆς ἐρήμου τὸ μεῖγμα τοῦτο τῶν φυσιολατρικῶν θρησκειῶν.

Αἱ περισσότερον ἀνεξάρτητοι φυλαὶ ἦσαν καὶ αὗται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν, εἴτε καὶ τὴν προστασίαν τῆς Ρώμης. Ἐκυβερνῶντο δέ, ὡς γνωρίζομεν ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν, ἀπὸ ἕνα ἀρχηγόν, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο princeps gentis καὶ εἶχε περὶ ἑαυτὸν συμβούλιον ἐκ τῶν ἐπιφανῶν τῆς φυλῆς του. Πολλάκις οἱ ἀρχηγοὶ τῶν φυλῶν ἐλέγοντο *βασιλεῖς* ἢ *βασιλίσκοι* (reges, reguli). Ἐν τούτοις ἡ Βόρειος Ἀφρικὴ δὲν ἐξεπολιτίσθη ὅπως ἡ Γαλατία καὶ ἡ Ἱσπανία, ἐνῷ δὲ εἰς τὰς χώρας ταύτας ἐδημιουργήθη γλῶσσα Λατινογενής, τοὐναντίον εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἐλησμονήθη ἡ Λατινικὴ καὶ ὑπερίσχυσεν ἡ ἐγχώριος παλαιὰ γλῶσσα τοῦ τόπου, ἡ *Λιβυκή*, ἢ *Βερβερική*, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον. Καὶ τοῦτο προῆλθεν ὄχι μόνον ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ Ρωμαϊκὴ κατάκτησις ὑπῆρξεν ἀτελής, ἀλλ' ἰδίως ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ Βερβερικοῦ λαοῦ. Οἱ Βέρβεροι ὑπῆρξαν πάντοτε λαὸς γενναῖος, δραστήριος, ἠγάπησαν δὲ πάντοτε μὲ πάθος τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Εἶναι ἀπὸ τοὺς ὀλίγους λαούς, οἱ ὁποῖοι διετήρησαν τὸν ἀρχικὸν χαρακτῆρα αὐτῶν διὰ μέσου τόσων κατακτητῶν καὶ καὶ τόσων περιπετειῶν. Ὁ σπουδαιότατος λόγος εἶναι, φυσικά, ὁ ἐθνικὸς χαρακτὴρ τῆς φυλῆς αὐτῶν, ἡ ὁποία εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἔμμονος εἰς τὸν ἰδιαίτερον φυλετικὸν τρόπον τοῦ βίου. Ἐπὶ πλέον πολλὴν ἐπίδρασιν εἶχε τὸ γεγονός, ὅτι καὶ ὅσοι ἐξ αὐτῶν ἐξεχριστιανίσθησαν ἢ κατόπιν ἐξισλαμίσθησαν, ἀπεδέχθησαν αἱρέσεις καὶ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης θρησκείας. Οἱ παλαιοὶ Χριστιανοὶ Βέρβεροι ἦσαν Ἀρειανοὶ ἢ Δονατισταί, οἱ δὲ Μωαμεθανοὶ Βέρβεροι τοῦ μεσαίωνος εἶχον ἀσπασθῆ τὸ δόγμα τῶν Χαρετζετῶν. Καὶ αἱ δύο αὗται αἱρέσεις, καὶ ἡ Χριστιανικὴ καὶ ἡ Μουσουλμανική, ἔκαμαν αὐτοὺς τόσον φανατικούς, ὥστε ἐπῆλθε βαθὺ τὸ ρῆγμα μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν κατακτητῶν, πρῶτον τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν Ἑλλήνων, ἔπειτα τῶν Ἀράβων.

Ἡ κατάκτησις τῶν Βανδήλων. Ἡ Ρωμαϊκὴ κατάκτησις δὲν ἦτο ἡ μόνη. Ἔμελλον πολλοὶ ἄλλοι κατακτηταὶ ἀκόμη νὰ διέλθουν διὰ τῆς χώρας τῶν Βερβέρων. Εἶναι δὲ καθόλου ἡ Βόρειος Ἀφρικὴ μία ἀπὸ τὰς μᾶλλον πλουσίας εἰς ἱστορικὸν βίον χώρας, ὁποία εἶναι ἡ Πελοπόννησος, ἡ Σικελία· τόσοι πολλοί, τόσοι ποικίλοι λαοὶ διῆλθον δι' αὐτῆς.

Τοὺς Ρωμαίους διεδέχθησαν οἱ Γερμανοὶ Βάρβαροι Βανδῆλοι (βλ. λ.). Πόσον ὀλίγην ἐπίδρασιν εἶχεν ἡ Ρωμαϊκὴ κατάκτησις δεικνύει ἡ εὐκολία, μὲ τὴν ὁποίαν οἱ Βανδῆλοι ἀντικατέστησαν αὐτήν. Καὶ ἡ εὐκολία αὕτη προῆλθεν ἰδίως ἀπὸ τὴν βοήθειαν, τὴν ὁποίαν παρέσχον εἰς αὐτοὺς οἱ ἰθαγενεῖς, ἐγκαταλείψαντες ἀμέσως τοὺς Ρωμαίους.

Κατὰ τὴν νέαν διοικητικὴν διαίρεσιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους εἶχεν ἀποτελεσθῆ μία ἰδιαιτέρα *Διοίκησις τῆς Ἀφρικῆς*, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκεν ὅλη ἡ Βόρειος Ἀφρική, πλὴν τῆς ἄκρας Δυτικῆς, τῆς Μαυριτανίας τῆς Τιγγιτανῆς, ἡ ὁποία ὑπήγετο εἰς τὴν Διοίκησιν τῆς Ἱσπανίας. Διοικητὴς τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀφρικῆς ἦτο ὁ στρατηγὸς κόμις Βονιφάτιος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐχθρὸν τὸν στρατηγὸν τῆς Δύσεως Ἀέτιον, φοβούμενος δὲ αὐτὸν καὶ νομίζων ὅτι θὰ ἐξησφάλιζε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, ἐκάλεσεν ἐκ τῆς Ἱσπανίας τοὺς Βανδήλους. Ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Γιζέριχος, ὁρμήσας ἀπὸ τὴν ὡραίαν Ἱσπανικὴν χώραν, τὴν Ἀνδαλουσίαν (Βανδαλουσίαν), ὅπου ὁ Γερμανικὸς οὗτος λαὸς εἶχε κάμει

Digitized by Google

μικροχρόνιον σταθμόν, ἐκυρίευσε τὴν Καρχηδόνα (439). Ὁ Βονιφάτιος, διαψευσθεὶς εἰς τὰς ἐλπίδας του προσεπάθησε ν' ἀντισταθῇ, ἀλλ' ὁ Γιζέριχος ἤρχετο ὡς κατακτητής, ἔχων συμμάχους καὶ τοὺς ἰθαγενεῖς καὶ τοὺς αἱρετικοὺς Χριστιανούς. Οὕτως ὁ Γιζέριχος ἵδρυσε Χριστιανικὸν Βαρβαρικὸν Κράτος εἰς τὴν Ἀφρικὴν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Καρχηδόνα. Οὗτος ἦτο ὁ μᾶλλον αἱμοδιψὴς ἀπὸ τοὺς Βαρβάρους ἀρχηγούς, ὁρμώμενος δὲ ἀπὸ τὴν Ἀφρικανικὴν πρωτεύουσάν του, ἔγινεν ὁ τρόμος καὶ τῶν δύο Ρωμαϊκῶν Κρατῶν, καὶ τῆς Ρώμης καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ Βανδῆλοι βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν Ἀρειανοί, κατεδίωξαν μανιωδῶς τοὺς ὀρθοδόξους Χριστιανοὺς τῆς χώρας. Καὶ ἡ καταδίωξις αὕτη ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν μέγαν Ἰουστινιανὸν νὰ κινήσῃ πόλεμον κατὰ τῶν Βανδήλων «πρὸς ἀπελευθέρωσιν, ὡς ἔλεγε, τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀφρικῆς».

Η Βυζαντινὴ κατάκτησις. Ὁ ὀρθόδοξος πληθυσμὸς ἐδέχθη μὲ χαρὰν τὸν στρατηγὸν Βελισσάριον, καὶ μετ' ὀλίγους μῆνας τὸ Βανδηλικὸν Βασίλειον κατεστράφη, καὶ ἡ Βόρειος Ἀφρικὴ προσηρτήθη εἰς τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν (534). Ἡ Βυζαντινὴ κατάκτησις δὲν εἶναι γνωστὴ εἰς τὰς λεπτομερείας ὅσον ἡ Ρωμαϊκή, διήρκεσεν ἄλλωστε πολὺ ὀλιγώτερον ἀπὸ ταύτην. Οἱ Ρωμαῖοι ἔμειναν εἰς τὴν χώραν ἐπὶ ἓξ σχεδὸν αἰῶνας (146 π. Χ.—439 μ. Χ.), ἐπὶ τρεῖς δὲ σχεδὸν αἰῶνας (150—439 μ. Χ.) ἦσαν στερεῶς ἐγκατεστημένοι εἰς ὁλόκληρον τὴν Βόρειον Ἀφρικήν. Οἱ Βυζαντινοὶ δὲν ἔμειναν παρὰ μόνον ἑκατὸν τριάκοντα πέντε ἔτη (534—669). Διὰ τόσον ὀλίγον διάστημα βεβαίως δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ τελείας κατοχῆς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὅλης τῆς Βορείου Ἀφρικῆς, οὔτε περὶ ἐξελληνίσεως τῆς χώρας. Δὲν ἔχομεν δὲ περὶ τῆς Βυζαντινῆς περιόδου τόσον ἀφθόνους εἰδήσεις, ὅσας περὶ τῆς Ρωμαϊκῆς. Ὑπάρχει ἐν τούτοις μία πολύτιμος πηγή, ἡ ὁποία μᾶς δίδει σημαντικωτάτας πληροφορίας· εἶναι δ' αὕτη αὐτὸς ὁ ἱστοριογράφος τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ γραμματεὺς τοῦ στρατηγοῦ Βελισσαρίου τοῦ κατακτήσαντος τὴν Ἀφρικήν, ὁ *Προκόπιος*. Ὁ παλαιὸς Βυζαντινὸς ἱστορικός, τοῦ ὁποίου αἱ Ἱστορίαι ρίπτουν ζωηρὸν φῶς εἰς τὸν πολυτάραχον κόσμον τοῦ ΣΤ' αἰῶνος μ. Χ., ἔγραψε καὶ ἴδιον βιβλίον Περὶ τοῦ Βανδηλικοῦ πολέμου (De bello Vandalico, ὡς ἐπεγράφη τὸ ἔργον ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ ἐκδότου, τοῦ Dindorf, ἐν Βόννῃ).

Ὁ πόλεμος τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐναντίον τῶν Βανδήλων ἐπεξετάθη καὶ κατὰ τῶν ἰθαγενῶν, ὡς λέγει σοφῶς ὁ Προκόπιος καθορίζων εὐθὺς εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν σκοπὸν τοῦ βιβλίου του: «Ἐγὼ δὲ ὅσα ἔς τε Βανδήλους καὶ Μαυρουσίους αὐτῷ (τῷ Ἰουστινιανῷ) εἴργασθαι, φράσων ἔρχομαι».

Ἡ ὀνομασία *(Μαυρούσιοι, Μαῦροι, Μαυριτανοί)*, τὴν ὁποίαν δίδει ὁ Προκόπιος εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς, ἀφορᾷ εἰς τοὺς σπουδαιοτάτους ἐξ αὐτῶν, εἶναι δὲ ὡς γενικὴ ὀνομασία τῶν Βερβέρων, διότι λέγει συχνὰ «τὰ *Μαυρουσίων ἔθνη*»· πάντως ἦσαν ὁ κυριαρχῶν «αὐτόχθων» λαός. Γενικὸν ὄνομα μεταχειρίζεται ὁ Προκόπιος διὰ μὲν τὴν χώραν «Λιβύη ἅπασα» καὶ διὰ τοὺς ἰθαγενεῖς «Λίβυες ἅπαντες», ἀρχαΐζων, ὡς ὅλοι οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοί. Εἶναι δὲ ἀξία θαυμασμοῦ ἡ ἔκθεσις, τὴν ὁποίαν κάμνει ὁ Προκόπιος περὶ τῆς προελεύσεως τῶν ἰθαγενῶν, «ὅθεν τὰ Μαυρουσίων ἔθνη ἐς Λιβύην ἦλθε καὶ ὅπως ἐνταῦθα ᾠκήσαντο». Εἶναι ἀξία θαυμασμοῦ, διότι γνωρίζει σχεδὸν ὅσα καὶ αἱ σημεριναὶ ἐθνολογικαὶ ἔρευναι. Οὕτως, ὁ Προκόπιος, ἤδη ἀπὸ τὸν ΣΤ' αἰῶνα μ. Χ., γνωρίζει, ὅτι «οἱ Λίβυες», δηλαδὴ οἱ πανάρχαιοι Βέρβεροι, ἦλθον ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, ἐκ τῆς Φοινίκης, ὅτι παρέμειναν χρόνον τινὰ εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔπειτα ἦλθον εἰς τὴν Ἀφρικὴν «καὶ ξύμπασαν Λιβύην μέχρι στηλῶν Ἡρακλέους ἔσχον». Ἀργότερα ἦλθον «καὶ ὅσοι μετὰ Διδοῦς ἐκ Φοινίκης ἀνέστησαν» καὶ ἔκτισαν οὗτοι τὴν Καρχηδόνα. Ὅτε δ' ἔγινε «προϊόντος τοῦ χρόνου ἡ τῶν Καρχηδονίων δύναμις μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος», τότε οἱ Καρχηδόνιοι ἐνίκησαν τοὺς Μαυρουσίους, τοὺς παλαιοὺς ἐκ τῆς Παλαιστίνης ἐποίκους, καὶ τοὺς ἀπώθησαν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, οἱ δὲ Ρωμαῖοι ἔβαλαν τοὺς Μαυρουσίους νὰ κατοικήσουν «εἰς τὰς ἐσχατιὰς τῆς ἐν Λιβύῃ οἰκουμένης χώρας» (εἰς τὴν ἀπ' αὐτῶν κληθεῖσαν *Μαυριτανίαν*). Σημαντικώτατον δ' εἶναι ὅτι ὁ Προκόπιος γνωρίζει ἤδη ὅτι οἱ ἐκ τῆς Ἀνατολῆς πανάρχαιοι ἔποικοι εὗρον *αὐτόχθονας* εἰς τὴν Λιβύην, «ἄλλα ἔθνη ἐν Λιβύῃ πρότερον ἐκ παλαιοῦ ᾠκημένα». Ἐν γένει αἱ σελίδες αὗται τοῦ παλαιοῦ Βυζαντινοῦ ἱστορικοῦ (σ. 449—451) προλέγουν ἤδη πρὸ δεκατεσσάρων περίπου αἰώνων ὅσα ἡ νεωτέρα ἐθνολογία καὶ γλωσσολογία δι' ἀτρύτων κόπων κατώρθωσε σήμερον νὰ γνωρίζῃ. Οὗτοι, οἱ ἐκ τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Φοινίκης ἐποικήσαντες Μαυρούσιοι τοῦ Προκοπίου, ἀναμιχθέντες μετὰ τῶν *αὐτοχθόνων*, τῶν ἀκόμη παλαιοτέρων ἐξ Ἀνατολῆς, ἴσως καὶ ἐκ τῆς Δύσεως ἐποίκων, οὗτοι εἶναι οἱ ἀποτελέσαντες τοὺς *Λίβυας* τῆς ἀρχαιότητος, τοὺς *Βερβέρους* τοὺς σημερινούς. Τὸν ἴδιον θαυμασμὸν θὰ αἰσθανθῶμεν διὰ τὴν εὐσυνειδησίαν καὶ τὸ κῦρος τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν ἂν ἀποβλέψωμεν εἰς τὰς εἰδήσεις περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἰθαγενῶν, αἱ ὁποῖαι ὅμως προτιμότερον, πρὸς βαθυτέραν κατανόησιν τῆς μακραίωνος ἱστορικῆς συνεχείας, νὰ ἐκτεθῶσι κατωτέρω ἐν παραβολῇ πρὸς τὸν καθ' ὅλα ὅμοιον σημερινὸν βίον καὶ τὰς συνηθείας τῶν Βερβέρων.

Εἶναι βεβαίως ἀδύνατον νὰ καθορισθῇ ἀκριβῶς ἡ ἔκτασις τῆς Βυζαντινῆς κατοχῆς, διότι ἕνεκα τῆς μικρᾶς διαρκείας δὲν ἔχομεν πολλὰς πηγάς. Ἀλλ' ἐὰν κρίνωμεν ἀπὸ τὸν Προκόπιον, θὰ ἴδωμεν ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ ἐπροχώρησαν ἀρκετὰ εἰς τὸ ἐσωτερικόν. σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ Βυζαντινὸς ἱστορικὸς δὲν ὁμιλεῖ, παρὰ μόνον περὶ τῆς ἀρχικῆς εἰσβολῆς τῶν Ἑλληνικῶν στρατῶν εἰς τὴν χώραν, ἀγνοοῦμεν δὲ τὰς μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν προόδους τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων.

Ἀναφέρει λοιπὸν ὁ Προκόπιος, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐπροχώρησαν ἕως τὴν ὀροσειρὰν τοῦ Ἄτλαντος, καὶ δὴ ἕως τὸ ὄρος *Αὐράσιον* (Djebel Aurès). Ὁρίζει μάλιστα ὅτι τὸ ὄρος τοῦτο ἀπέχει ἀπὸ τὴν Καρχηδόνα ὁδὸν δεκατριῶν ἡμερῶν, «μέγιστον δὲ ἁπάντων ἐστίν, ὧν ἡμεῖς ἴσμεν.... καὶ δεινῶς ἄγριον» (σ. 465, ὅπου δίδει καὶ ἄλλας πληροφορίας περὶ τοῦ ὄρους καὶ τῶν περὶ αὐτὸ χωρῶν). Παρὰ τὸ ὄρος Αὐράσιον ἦτο καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Προκοπίου ὀνομαζόμενον ὄρος *Παππούα*, ὅπου συνελήφθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, κατατρυχόμενος ἀπὸ μυρίας στερήσεις, ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῶν Βανδήλων, ὁ Γελίμερος. Ἀναφέρει δὲ ὁ Βυζαντινὸς ἱστορικὸς καὶ τὴν πόλιν *Ταμούγαδιν*, δίδων μάλιστα εἰς αὐτὴν κατάληξιν συνήθη εἰς τὰς Βερβερικὰς πόλεις καὶ σύμφωνον πρὸς τὴν Βερβερικὴν γλῶσσαν. Ἡ Ταμούγαδις αὕτη εἶναι ἡ συνήθως σήμερον λεγομένη *Τιμγάδ*, καὶ ἦτο τότε πόλις πολυάνθρωπος, τὴν ὁποίαν οἱ Μαυρούσιοι «ἐς ἔδαφος καθεῖλον», διὰ νὰ μὴ δύνανται οἱ πολέμιοι νὰ στρατοπεδεύουν εἰς αὐτήν. Ἔκειτο πρὸς τὰ ΒΑ τοῦ Αὐρασίου, εἶχε κτισθῇ τῷ 100 μ. Χ. ὑπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς λεγεῶνος τῆς πόλεως Λαμβέσης, ἡ ὁποία ἐδέσποζε τῶν ἀγρίων κλεισωρειῶν τοῦ ὄρους καὶ τῆς πρὸς τὴν ἔρημον ὁδοῦ. Ἐν τούτοις οἱ Βυζαντινοὶ ἦλθον εἰς τὴν πόλιν, καὶ μάλιστα ἔμειναν τόσον πολὺν καιρόν, ὥστε ἔκτισαν ἐν αὐτῇ μίαν ἐκκλησίαν καὶ ἓν ἰσχυρὸν κάστρον. Εἶναι δὲ τὸ Βυζαντινὸν κάστρον ἐκτισμένον ἐπὶ βουνοῦ ἔχοντος ὕψος 500 μέτρων καὶ ἀποτελεῖ μέγα ὀρθογώνιον μήκους 120 καὶ πλάτους 80 μέτρων. Εἶναι περικυκλωμένον μὲ τείχη στερεώτατα καὶ ἐνισχύεται εἰς τὰς γωνίας μὲ τετραγώνους πύργους. Ἐσχάτως ἔγιναν ἀνασκαφαὶ ὑπὸ Γάλλων ἀρχαιολόγων εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν καὶ Βυζαντινὴν ταύτην πόλιν καὶ ἀπεκαλύφθη οὕτω μία πολὺ ἐνδιαφέρουσα Ἀφρικανικὴ νεκρόπολις, εἰς τὴν ὁποίαν ἄλλοτε ἐφύλασσον τὴν κατακτηθεῖσαν χώραν κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Βερβέρων τῆς ἐρήμου οἱ Ρωμαῖοι καὶ ἔπειτα οἱ Βυζαντινοὶ στρατιῶται. Καὶ ἀλλαχοῦ ὅμως Βυζαντινὰ ἐρείπια σωζόμενα εἶναι μάρτυρες ἀψευδεῖς τῶν προσπαθειῶν, τὰς ὁποίας κατέβαλον οἱ Βυζαντινοὶ στρατηγοὶ διὰ νὰ καταστήσουν μόνιμον τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀφρικῆς. Περιεκύκλωσαν τὰς πόλεις μὲ τείχη, ἔκτισαν κάστρα εἰς τὰς κορυφὰς ὀρέων καὶ οὕτω τὰ λείψανα τῶν ἔργων τούτων ἐπικυρώνουν τὴν ἐξόχως ἐνδιαφέρουσαν καὶ ἔγκυρον ἱστορικῶς διήγησιν τοῦ Προκοπίου.

Η ἀνόρθωσις τῶν Βερβέρων. Ἡ Βυζαντινὴ ὅμως Ἀφρικὴ δὲν εἶχε τὴν εὐημερίαν τῆς Ρωμαϊκῆς. Ἡ λῃστρικὴ Βανδηλικὴ κατάκτησις, οἱ συνεχεῖς πόλεμοι μὲ τοὺς ἐγχωρίους, οἱ ὁποῖοι ποτὲ δὲν ἔπαυσαν καὶ τοὺς ὁποίους συνεχῶς ἐξηκολούθουν οἱ Καρχηδόνιοι, ἔπειτα κατὰ σειρὰν οἱ Ρωμαῖοι, οἱ Βανδῆλοι, οἱ Βυζαντινοί, αἱ καταδιώξεις ἐναντίον τῶν Ἀρειανῶν καὶ τῶν Δονατιστῶν, ὡς καὶ τῶν Ἑβραίων, ἡ βαρεῖα φορολογία τῆς χώρας ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ἰδίως ἔπειτα ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν διοικητῶν, ταῦτα πάντα εἶχον ἐπιφέρει μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὴν χώραν, ἡ ὁποία εἰς τόσην ἀκμὴν εἶχε φθάσει κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν ἐποχήν. Παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας των οἱ Βυζαντινοὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ φέρουν τὴν ἀνόρθωσιν τῆς χώρας. Ἐκτὸς δὲ τούτων, ἡ Ἑλληνικὴ κατάκτησις οὐδέποτε ἔμεινεν ἥσυχος, ὄχι μόνον ἀπὸ τὰς συνεχεῖς ἐξεγέρσεις τῶν ἰθαγενῶν, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἀπὸ ἐπαναστάσεις τῶν Βυζαντινῶν στρατῶν καὶ τῶν διοικητῶν. Οἱ Βυζαντινοὶ κατεῖχον στερεῶς τὰς πόλεις καὶ τὴν παραλιακὴν περιοχήν, ὡς καὶ σταθμούς τινας τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἔφθανον δὲ ἕως τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, διότι κτῆσις αὐτῶν ἦτο καὶ ἡ πόλις *Τίγγις* (ἡ σημερινὴ *Ταγγέρη*), ἡ ἀκροτάτη πρὸς Δυσμὰς πόλις τῆς Τιγγιτανῆς Μαυριτανίας, καὶ εἰς πολὺ μικρὰν ἀπόστασιν κειμένη ἀπὸ τὴν ἀπέναντι Ἱσπανίαν.

Καθ' ὃν ὅμως χρόνον ἔχουν καταπέσει οἱ ξένοι καὶ οἱ ἀφομοιωθέντες ἰθαγενεῖς, τὸ γνήσιον Βερβερικὸν στοιχεῖον ἔχει ἀναλάβει. Πολλοὶ Βέρβεροι, ἐξ ὅσων εἶχον καθυποταχθῆ, ἐπωφελούμενοι ἀπὸ τὴν κατάπτωσιν τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν Βυζαντινῶν, ἔχουν ἀνακτήσει τὴν ἀνεξαρτησίαν των, καὶ συγχρόνως ἔχουν λησμονήσει τὸν Ρωμαϊκὸν πολιτισμόν. Οἱ περισσότεροι ἀπηρνήθησαν τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὰς παλαιὰς αὐτῶν φυσιολατρικὰς ἢ φετιχιστικὰς λατρείας. Ἡ Ἀφρικὴ λοιπὸν ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς κατακτήσεως ἔχει πέσει εἰς κατάπτωσιν καὶ εἰς διάσπασιν. Αἱ Βερβερικαὶ φυλαὶ τῶν *Λουάτα* πρὸς Α., τῶν *Σενχάτζα* πρὸς Δ., τῶν *Ζενάτα* πρὸς Ν., ἔχουν σχηματίσει μικρὰ βασίλεια ἢ ἑνώσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι ὑποτελεῖς εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, συχνότατα ὅμως ἐξεγείρονται κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς κυριαρχίας καὶ ζητοῦν ν' ἀνακτήσουν τελείαν ἀνεξαρτησίαν.

Οἱ Ἄραβες εἰς τὴν Ἀφρικήν.— Εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν ἡ ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατάκτησις τῆς Ἀφρικῆς κατέχει σημαντικὴν θέσιν. Ἐνταῦθα θὰ σημειωθοῦν μόνον οἱ σπουδαιότατοι σταθμοὶ αὐτῆς καὶ αἱ πολυποίκιλοι σχέσεις αὐτῆς μὲ τοὺς ἐγχωρίους πληθυσμούς. Αἱ πρῶται εἰσβολαὶ τῶν Ἀράβων ἤρχισαν ἀπὸ τοῦ 642 ἐπὶ τῆς Χαλιφείας τοῦ Ὀθμάν, αἱ πρῶται δὲ κατακτήσεις αὐτῶν ἦσαν ἡ Βάρκα, ἡ Κυρηναϊκὴ καὶ ἡ Τριπολῖτις. Ἀπὸ τότε αἱ λῃστρικαὶ ἐπιδρομαὶ αὐτῶν δὲν ἔπαυσαν, οἱ Ἄραβες ἤρχοντο καὶ ἔφευγον πάλιν, ὅτε τῷ 669 ὁ Σίδι-Ὄκμπα εἰσχωρεῖ εἰς τὴν Σαχάραν, καθυποτάσσει τὸ Γαδαμὲς καὶ τὰς ὀάσεις τοῦ Φεζάν, καὶ τέλος τῷ 682 διέρχεται ὡς κεραυνὸς ξιφήρης ὁλόκληρον τὸ Μαγρὲβ καὶ φθάνει ἕως τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν.

Ἀλλ' ἡ κατάκτησις δὲν ἦτο εὔκολος ἀκόμη. Ὅπως οἱ Βυζαντινοί, ἀποβιβασθέντες εἰς τὴν χώραν, δὲν εὗρον ἐνώπιον αὐτῶν μόνον τοὺς Βανδήλους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰθαγενεῖς, τοὺς Βερβέρους, ὁμοίως καὶ οἱ Ἄραβες ὤφειλον νὰ νικήσουν ὁριστικῶς καὶ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ τοὺς Βερβέρους. Ἐχρειάσθησαν ἐν τῷ συνόλῳ 66 ἔτη διὰ νὰ γίνουν ἀπόλυτοι κύριοι τῆς Βορείας Ἀφρικῆς, τῆς *Ἰφρικάγια*, καὶ διὰ νὰ γίνῃ ὅλον τὸ *Μαγρέβ*, ὅπως ὠνόμασαν τὴν χώραν, τελείως Ἀραβικόν. Ἐν τούτοις, οἱ Βυζαντινοὶ διετηρήθησαν εἰς πολλὰς θέσεις ἀκόμη, εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ὠχυρωμένας πόλεις καὶ δὴ εἰς τὴν Καρχηδόνα, τὴν Λάμβεσαν καὶ τὸ Τιαρὲτ τῆς σημερινῆς Ἀλγερίας, εἰς τὰ ὑψηλὰ ὀροπέδια, ἀκόμη δὲ καὶ εἰς τὸ ἄκρον πρὸς τὸν Ἀτλαντικόν, εἰς τὴν Ταγγέρην. Ἡ Καρχηδὼν ἔπεσε κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 696, τὴν ὁποίαν ὁ Χαλίφης Ἀβδ-ἐλ-Μέλικ ἀνέθηκεν εἰς τὸν Χασὰν-μπὲν-Νομάν. Ὁ βυζαντινὸς στρατὸς τῆς Ἀφρικῆς ἦτο διεσπαρμένος καὶ σχεδὸν κατεστραμμένος, οἱ Ἄραβες ἐπροχώρουν· ἀλλὰ τότε ἐνεφανίσθη ὡς ὑπερασπιστὴς τῆς Ἀφρικῆς μία Βερβέρα Ἰουδαία, ἡ γενναία *Καχίνα Ντάμια*, βασίλισσα τῆς φυλῆς τῶν *Τζεράουα*, εἰς τὰ ὀροπέδια τοῦ Αὐρασίου ὄρους. Ἦτο αὕτη Ἰσραηλῖτις κατὰ τὸ θρήσκευμα, ὅπως πολλοὶ Βέρβεροι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ λαοῦ αὐτῆς ἡ Καχίνα Ντάμια ἀντεστάθη εἰς τοὺς κατακτητὰς ἐπὶ πέντε ἔτη. Ἀλλ' εἰς τὸ τέλος ἐνικήθη καὶ ἔπεσεν ἡρωϊκῶς εἰς τὴν τελικὴν μάχην, ὡς ἡ τελευταία ἀναλαμπὴ τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Βερβέρων.

Κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας τοῦ Ζ' αἰῶνος ἐξηκολούθησεν ἡ διαδοχικὴ πτῶσις τῆς Βυζαντινῆς Ἀφρικῆς. Τῷ 708 ὁλόκληρος ἡ ΒΔ. Ἀφρικὴ ἦτο εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἀράβων. Μόνον εἷς Βυζαντινὸς διοικητής, ὁ κόμις Ἰουλιανός, διετήρει ἀκόμη τὴν ἐξουσίαν του εἰς τὰ *Ἀνατολικώτερα μέρη*, εἰς τὰς Ἀφρικανικὰς Ἡρακλείους στήλας, ὅπου εἶναι σήμερον ἡ πόλις *Σέουτα* (Ceuta). Οἱ Ἄραβες ὅμως εἶχον προχωρήσει ἀκόμη Ἀνατολικώτερα, καὶ ἀπὸ τὴν Ταγγέρην (τὴν ἀρχαίαν Τίγγιδα) ἔβλεπον ἀπέναντι τὴν ὡραίαν Ἱσπανίαν, πρὸς κατάκτησιν τῆς ὁποίας ἐξώρμησαν μετὰ δύο ἔτη.

Μετὰ τὴν ἧτταν τῆς Καχίνας Ντάμια ἔπαυσε καὶ κάθε ἀντίστασις ἀπὸ τοὺς Βερβέρους. Μία μία προσήρχοντο αἱ Βερβερικαὶ φυλαὶ καὶ ὑπέβαλλον τὴν ὑποταγήν των εἰς τοὺς Ἄραβας ἀρχηγούς. Αὐτὴ ἡ ἰδία Καχίνα Ντάμια εἶχε προπαρασκευάσει τὴν ὑποταγὴν τῶν υἱῶν της, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν καταστροφήν της, προσῆλθον εἰς τοὺς νικητάς. Μὲ τὴν βοήθειαν τῶν υἱῶν τῆς Καχίνας Ντάμια καὶ μὲ στρατολογημένους Βερβέρους κατώρθωσεν ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀράβων Χάσαν-βὲν-Νομάν, καὶ ἔπειτα ὁ διάδοχός του Μούσα-βὲν-Νοσεῒρ νὰ συμπληρώσουν τὴν κατάκτησιν. Οἱ Ἀραβικοὶ στρατοί, οἱ ὁποῖοι ἐξεχύθησαν εἰς τὴν Ἱσπανίαν, συνίσταντο ἀπὸ περισσοτέρους ἐξισλαμισθέντας Βερβέρους παρὰ ἀπὸ γνησίους Ἄραβας, καὶ ἐπειδὴ οἱ Βέρβεροι οὗτοι ἦσαν κυρίως οἱ ἐκ τῆς Μαυριτανίας Μαῦροι (Μαυριτανοί), διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἄραβες κατακτηταὶ τῆς Ἱσπανίας εἶναι γνωστοὶ καὶ ὡς *Μαῦροι*, χωρὶς νὰ ἔχουν οὐδὲν τὸ κοινὸν μὲ τοὺς ἀληθεῖς μαύρους, τῆς Αἰθιοπικῆς φυλῆς, τοὺς *Νέγρους*, τῆς Ἀφρικῆς.

Ἡ ταχεῖα αὕτη συγχώνευσις Βερβέρων πολεμιστῶν μὲ τοὺς Ἄραβας ἐξηγεῖ τὴν εὔκολον συγκρότησιν τῶν Ἀραβικῶν στρατῶν, ὡς συνέβαινε καὶ τε εἰς ὅλας τὰς κατακτήσεις τῶν Ἀράβων, καὶ τὴν κεραυνοβόλον ταχύτητα τῶν κατακτήσεών των. Οἱ ἐξισλαμισθέντες Βέρβεροι πολεμισταὶ ἐμάχοντο πρὸς διάδοσιν τῆς νέας πίστεώς των μὲ τὸν ἴδιον φανατισμόν, μὲ τὸν ὁποῖον ἐμάχοντο καὶ οἱ γνήσιοι Ἄραβες.

Digitized by Google

Ἐπεδίωξαν δὲ οἱ Ἄραβες τὸ ἔργον τοῦτο συστηματικώτερον καὶ ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους καὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, διὰ τοῦτο ἔφθασαν καὶ εἰς τοιοῦτον ἀποτέλεσμα, ὥστε καὶ σήμερον, μετὰ παρέλευσιν δεκατριῶν αἰώνων, οἱ Βέρβεροι δὲν ἔχουν ἀποβάλει τὸν τύπον, τὸν ὁποῖον προσέδωκεν εἰς αὐτοὺς ἡ Μουσουλμανικὴ κατάκτησις. Ἤδη κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ Η′ αἰῶνος, ἐπὶ τῆς Χαλιφείας τοῦ Οὐαλίδ, «τοῦ μεγίστου καὶ κραταιοτάτου τῶν Χαλιφῶν», ὁλόκληρος ἡ Βόρειος Ἀφρική, ἀπὸ τὰς Δυτικὰς ἐρήμους τῆς Αἰγύπτου ἕως τὴν Σαχάραν καὶ τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, ἦτο χώρα Ἀραβική.

Οἱ Ἄραβες δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐγκαταστήσουν εἰς τὴν Ἀφρικὴν μίαν ἁπλῆν στρατιωτικὴν κατοχήν, ὅπως οἱ Ρωμαῖοι, καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ Βυζαντινοί. Ἠθέλησαν νὰ ἱδρύσουν μόνιμον ἐγκατάστασιν καὶ τοῦτο κατώρθωσαν νὰ ἐπιτύχουν μεταχειρισθέντες αὐτὰς τὰς ἰθαγενεῖς δυνάμεις τῆς χώρας. Ἀφοῦ οἱ Ἄραβες κατακτηταὶ ἦσαν ὀλίγοι, ἐσκέφθησαν νὰ δημιουργήσουν Ἄραβας, καὶ προέβησαν εἰς τὸν μεθοδικὸν ἐξαραβισμὸν τῶν Βερβέρων. Δὲν ἠρκέσθησαν λοιπὸν μόνον εἰς τὴν συνήθη εἰς αὐτοὺς κρατικὴν ὀργάνωσιν, δημιουργήσαντες ὅλας τὰς κρατικὰς ὑπηρεσίας, στρατιωτικάς, διοικητικὰς καὶ δικαστικάς, αἱ ὁποῖαι ἐχρειάζοντο διὰ νὰ κυβερνήσουν τὸν τόπον. Ἀλλὰ προσέτι συνεκρότησαν πλουσίαν καὶ ἀδιάλειπτον ἱεραποστολικὴν ὀργάνωσιν πρὸς διάδοσιν τοῦ Ἰσλάμ. Μουσουλμᾶνοι ἱεραπόστολοι ἀπεστάλησαν εἰς ὅλην τὴν χώρας διατρέχοντες τὰς Βερβερικὰς φυλὰς καὶ διδάσκοντες τὸν νόμον τοῦ Προφήτου. Οἱ Βερβερικοὶ πληθυσμοί, καὶ ὅσοι ἀκόμη εἶχον ἀσπασθῆ τὸν Χριστιανισμόν, προσῆλθον ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου εὐκολώτατα εἰς τὸν Ἰσλαμισμόν. Διὰ νὰ εὐκολυνθῇ ἡ μεταστροφὴ μετεχειρίζοντο οἱ νικηταὶ μέσον πολὺ εὐχάριστον εἰς λαὸν πολεμοχαρῆ καὶ ἁρπακτικόν, τὴν διακήρυξιν ὅτι οἱ προσερχόμενοι εἰς τὸν Ἰσλαμισμὸν θὰ συνεχωνεύοντο εἰς τὸν στρατόν των καὶ θὰ μετεῖχον πρὸς ἀμοιβὴν εἰς τὴν διαρπαγὴν καὶ τὴν λαφυραγωγίαν.

Τὰ εἰρηνικὰ ταῦτα ἐπηκολούθησαν καὶ βίαια μέσα. Κατὰ τὸ ἔτος 717 ὁ Χαλίφης Ὀμὰρ ὁ Β′ ἀφῄρεσεν ἀπὸ τοὺς ἐμμένοντας εἰς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν κάθε προνόμιον, καὶ τότε ἠναγκάσθησαν καὶ οὗτοι νὰ προσέλθουν εἰς τὸν Ἰσλαμισμὸν ἢ νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν χώραν. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν μετενάστευσαν τότε εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὴν Γαλατίαν, τὴν Γερμανίαν. Τὸ μέγα ὅμως πλῆθος ἔγιναν Μουσουλμᾶνοι, καὶ «εἰς διάστημα μικρότερον τοῦ ἡμίσεος αἰῶνος μετὰ τὴν κατάκτησιν ἡ ἄλλοτε τόσον ἔνδοξος Ἀφρικανικὴ ἐκκλησία εἶχεν ἐκμηδενισθῆ» (*Diehl.* βλ. *Leclercq,* ἄρθρον Afrique, παρὰ *Cabrol,* Dictionnaire d'archéologie chrétienne, 1907).

Ὅτε οἱ Ἄραβες ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν Ἀφρικήν, αἱ Βερβερικαὶ φυλαὶ ἦσαν κατὰ τὸ θρήσκευμα εἰδωλολατρικαί, ὀλίγαι Χριστιανικαί, διῃρημέναι δὲ καὶ κατὰ πολλὰς αἱρέσεις καὶ ἀναμείξεις θρησκευμάτων. Εὑρίσκοντο λοιπὸν ὄχι μόνον εἰς πολιτικήν, ἀλλὰ καὶ εἰς θρησκευτικὴν ἀναρχίαν. Θὰ ἠδύναντο ν' ἀντιτάξουν φοβερὰν ἀντίστασιν εἰς τοὺς κατακτητάς, ἂν ἦσαν ἡνωμένοι εἰς ἓν ἔθνος καὶ εἰς μίαν πίστιν κοινήν. Ἡ πολιτικὴ κατάτμησις κατέστησε μοιραίαν τὴν ἧτταν αὐτῶν, ἡ θρησκευτικὴ ἀναρχία ηὐκόλυνε τὴν μεταστροφὴν αὐτῶν εἰς τὸν Ἰσλαμισμόν, τὸν ὁποῖον ἀπεδέχθησαν τόσῳ προθυμότερον, ὅσῳ συνεβιβάζετο καὶ μὲ τὸν φυλετικὸν χαρακτῆρα αὐτῶν. Ὀλίγαι δεκαετηρίδες εἶχον παρέλθει μετὰ τὴν κατάκτησιν καὶ ὁλόκληρος ἡ Βόρειος Ἀφρικὴ ἦτο μία ἀπέραντος Μουσουλμανικὴ χώρα. Ἔγιναν δὲ οἱ Βέρβεροι τόσον ἀληθινοὶ Μουσουλμᾶνοι, ὥστε αὐτοὶ ἀπερρόφησαν τοὺς κατακτητὰς καὶ ἡ νομιζομένη συνήθως Ἀραβικὴ Ἀφρικὴ εἶναι κατ' οὐσίαν *Βερβερικὴ Μουσουλμανικὴ Ἀφρική.* Οἱ Ἄραβες ἔχουν γίνει Ἀφρικανοὶ Βέρβεροι Μουσουλμᾶνοι.

Ἡ Μουσουλμανικὴ Ἀφρική. Τὰ μέσα τοῦ Η′ αἰῶνος τὸ ἀπέραντον χαλιφᾶτον, τὸ ὁποῖον ἐξετείνετο ἀπὸ τὸν Ἰνδὸν ἕως τὸν ὠκεανόν, κατετμήθη καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων του ἱδρύθησαν πολλὰ Μουσουλμανικὰ κράτη. Ἡ δυναστεία τῶν Οὐμμεγιαδῶν ἔχει ἀντικατασταθῆ ὑπὸ τῆς δυναστείας τῶν Ἀββασιδῶν, ὅλοι οἱ Οὐμμεγιάδαι ἐσφάγησαν καὶ εἷς μόνος, ὁ Ἀβδουρραχμάν, κατώρθωσε νὰ σωθῇ καὶ νὰ φθάσῃ διὰ τῆς Ἀφρικῆς εἰς τὴν Ἱσπανιαν, ὅπου ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ οἴκου του ὡς χαλίφης καὶ ἵδρυσε τὸ Ἀραβικὸν βασίλειον τῆς Ἱσπανίας, τὸ ὁποῖον διήρκεσε τρεῖς αἰῶνας, ἔχον πρωτεύουσαν τὴν περιλάλητον Κορδούην. Ἕως τότε ἡ Ἀραβικὴ Ἱσπανία ἦτο ἓν ἁπλοῦν ἐξάρτημα τῆς διοικήσεως τῆς Ἀφρικῆς. Ἀπὸ τότε ἀντεστράφησαν τὰ πράγματα, καὶ ἡ Ἀραβικὴ Ἀφρικὴ ἔγινε ἐπαρχία τοῦ Ἀραβικοῦ Ἱσπανικοῦ βασιλείου.

Καθ' ὅλον σχεδὸν τὸν Η′ αἰῶνα, καὶ ἰδίως κατὰ τὸ β′ ἥμισυ αὐτοῦ, ἡ Ἀραβικὴ Ἀφρικὴ διῆλθεν ἐν μέσῳ μεγάλων ταραχῶν καὶ δεινῆς ἀναρχίας. Ἀνταρσίαι τῶν Ἀράβων διοικητῶν, στάσεις τοῦ στρατοῦ, ἐπαναστάσεις τῶν αἱρετικῶν Βερβέρων δὲν ἔπαυσαν νὰ ταράσσουν τὴν χώραν. Οἱ Βέρβεροι μάλιστα αἱρετικοὶ ἵδρυσαν εἰς τὰ Δυτικὰ δύο ἀνεξαρτήτους Βερβερικὰς ἡγεμονίας, τὰς ἡγεμονίας τοῦ *Τιαρὲτ* καὶ τῆς *Σιτζιλμέσσα*· ἄλλοι αἱρετικοὶ ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον τὸν *Ἐδρίς*, ὁ ὁποῖος ἐκήρυττεν ἑαυτὸν Ἰμάμην καὶ Χαλίφην. Τούτου ὁ υἱός, **ὁ *Ἐδρὶς Β′*,** ἔκτισε τῷ 808 εἰς τὸ Μαρόκκον τὴν πόλιν *Φέζ.* Ἀπὸ τὸ ἔτος 800 ἀρχίζει ν' ἀκμάζῃ ἡ Βόρειος Ἀφρικὴ καὶ ἰδίως νὰ λαμβάνῃ ἐπίρρωσιν τὸ ἐγχώριον Βερβερικὸν στοιχεῖον. Οἱ Χαλίφαι τῆς Βαγδάτης Ἀββασίδαι ἔδωκαν εἰς τὸν *Ἰβραῒμ-μπὲν-ἐλ-Ἀγλὰβ* καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους του, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν ὀνομαστοὶ μὲ τὸ ὄνομα *Ἀγλαβῖται*, τὴν κληρονομικὴν διοίκησιν τῆς Ἀφρικῆς. Οἱ Ἀγλαβῖται εἶχον τὴν πρωτεύουσάν των εἰς τὸ *Καιρουὰν* (πρὸς Ν. τῆς πόλεως Τύνιδος), καὶ ὁρμώμενοι ἐκεῖθεν ἥρπασαν Εὐρωπαϊκὰς καὶ Ἑλληνικὰς χώρας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Θ′ αἰῶνος, ἀρχίζουν αἱ τρομακτικαὶ ἐπιδρομαὶ τῶν *Σαρακηνῶν*, ὅπως ὠνόμαζον τότε τοὺς Ἄραβας ἢ μᾶλλον ὅλους τοὺς Μουσουλμάνους. Αἱ *Σαρακηνικαὶ* αὗται ἐπιδρομαί, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἐπιδρομαὶ των Ἱσπανοαράβων ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν καὶ τῶν Βερβεροαράβων ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, κατέστησαν ἐπικίνδυνοι εἰς τὴν Εὐρώπην, διότι οἱ πειρατικοὶ στρατοὶ καὶ στόλοι ἔφθασαν ἕως αὐτὴν τὴν Ρώμην καὶ τὴν Προβηγκίαν. Κυρίως ὅμως ἡ ὁλονὲν αὐξανομένη αὕτη δύναμις τῶν Ἀφρικανῶν καὶ τῶν Ἱσπανῶν Ἀράβων κατέστη σοβαρὸς κίνδυνος διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Καὶ πρῶτον Ἱσπανοάραβες τυχοδιῶκται καὶ κακοποιοί, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐκδιωχθῆ ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ὅπου εἶχον καταφύγει, κατέκτησαν τὴν Κρήτην καὶ ἵδρυσαν φοβερὸν πειρατικὸν βασίλειον, τὸ ὁποῖον διετηρήθη ἐπὶ ἕνα καὶ ἥμισυ αἰῶνα (826—961) καὶ ἔγινεν ὁ τρόμος τῶν Ἑλληνικῶν θαλασσῶν καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς Αὐτοκρατορίας. Μετὰ πολλὰς ἐκστρατείας κατώρθωσε τέλος ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς δι' αἱματηρῶν ἀγώνων νὰ καταστρέψῃ αὐτό.

Ἐνδιαφέρουσα καὶ τὴν Βυζαντινὴν καὶ τὴν Βερβερικὴν ἱστορίαν εἶναι ἡ κατάληψις ὑπὸ τῶν Ἀγλαβιστῶν τῆς ἕως τότε Ἑλληνικῆς Σικελίας καὶ ἐν μέρει τῆς Νοτίας Ἰταλίας. Οἱ Ἀγλαβῖται εἶχον κατορθώσει νὰ ὀργανώσουν ἀληθινὸν *Βερβεροαραβικὸν βασίλειον* εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικήν, ἔχοντες ὁρμητήριον τὸ Καιρουάν.

Ἡ δύναμις τῶν Ἀγλαβιτῶν ταχύτατα ηὐξήθη εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικήν. Ἐν τούτοις, ἡ Δυτικωτάτη χώρα, ἡ ἀρχαία Μαυριτανία (σημερινὸν Μαρόκκον), τὸ κυρίως ὑπ' αὐτῶν λεγόμενον *Μαγρὲβ* (=Δύσις), διέφυγεν ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν των, διότι ἐκεῖ ἴσχυον οἱ Οὐμμεγιάδαι τῆς Ἱσπανίας. Ἐπίσης καὶ τὰ μικρὰ Βερβερικὰ βασίλεια τοῦ Φέζ, τοῦ Τιαρὲτ καὶ τῆς Σιτζιλμέσσας κατώρθωσαν νὰ μείνουν ἀνεξάρτητα. Εἶχον ὅμως ὀργανώσει τὴν δύναμίν των, ἐσχημάτισαν στρατόν, στόλον, καὶ ἔκαμαν ἐκστρατείας πρὸς κατάκτησιν τῆς Σικελίας, ἀκολουθοῦντες τὴν ἰδίαν ὁδὸν ἐπεκτάσεως, τὴν ὁποίαν εἶχον πορευθῆ καὶ οἱ Καρχηδόνιοι πρὸ 1200 ἐτῶν ἐναντίον τῶν Σικελιωτῶν Ἑλλήνων. Τῷ 827 οἱ Ἀγλαβῖται τοῦ Καιρουὰν μὲ στρατὸν Βερβεροαραβικὸν ἀποβιβάζονται εἰς τὴν Σικελίαν, καταλαμβάνουν τὸ Παλέρμον καὶ γίνονται κύριοι ὁλοκλήρου τοῦ Ἀνατολικοῦ ἡμίσεος τῆς ἕως τότε τελείως Ἑλληνικῆς νήσου. Οἱ Ἕλληνες Αὐτοκράτορες προσπαθοῦν ν' ἀναχαιτίσουν τοὺς Ἀγλαβίτας, ἀλλὰ δὲν τὸ κατορθώνουν· κυριεύουν οὗτοι τὸν Ἀκράγαντα, τὰς Συρακούσας (878), τὴν Ταορμίναν (902). Μεγάλη ἐκστρατεία σταλεῖσα ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ ἀπέτυχεν. Δυτικώτερα γίνονται κύριοι καὶ τῆς Σαρδηνίας (1002). Ἀπὸ τὴν Σικελίαν οἱ Βερβεροάραβες προχωροῦν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Νότιον Ἰταλίαν, φθάνουν ἕως τὴν Βᾶριν, ἣν καὶ κυριεύουν. Καὶ ἡ μὲν Νότιος Ἰταλία ἀνεκτήθη κατόπιν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καὶ ὁ Βασίλειος Β′ ἀνεστήλωσε τὴν Βυζαντινὴν κυριαρχίαν. Δὲν ἔπαυσαν ὅμως οἱ Ἕλληνες νὰ πολεμοῦν κατὰ τῶν Ἀφρικανῶν. Ὁ περίφημος Χαράλδος Χαδράδας γίνεται μὲ τοὺς Βαράγγους του ὁ τρόμος τῶν Ἀφρικανικῶν παραλίων, ὁ λαμπρὸς ἥρως Γεώργιος Μανιάκης ἐπιφέρει καταστροφὴν εἰς τοὺς Βερβεροάραβας. Ἐν τούτοις οἱ Ἀγλαβῖται ἔμειναν εἰς τὴν Σικελίαν καὶ ἵδρυσαν εἰς αὐτὴν ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρον Ἀφρικανικὸν βασίλειον, τὸ ὁποῖον διήρκεσε σχεδὸν δύο καὶ ἥμισυν αἰῶνας (827—1070), ἕως ὅτου κατέκτησαν τὴν Σικελίαν οἱ Νορμανδοί. Ἡ κατάκτησις τῆς Ἑλληνικῆς νήσου ὑπὸ τῶν Βερβεροαράβων καὶ ἔπειτα τῶν Βυζαντινῶν ἀφῆκεν ἀρκετὰ ἴχνη εἰς μνημεῖα τῆς τέχνης. Ἐν γένει ἡ διοίκησις τῶν Ἀγλαβιδῶν καὶ ἔπειτα τῶν Φατιμιδῶν Ἐμιρῶν εἰς τὴν Σικελίαν δὲν ὑπῆρξε σκληρὰ τόσον, ὅσον θὰ ἐπερίμενέ τις εἰς Βερβεροαραβικὸν Ἐμιρᾶτον.

Τὰς ἀρχὰς τοῦ Ι′ αἰῶνος ἐμφανίζονται εἰς τὴν Ἀφρικὴν οἱ *Φατιμίδαι*, οἱ ὁποῖοι, βοηθούμενοι ἀπὸ Βερβερικὰς φυλάς, τοὺς *Κετάμα* καὶ τοὺς *Σενχάτζα*, ἀνατρέπουν τοὺς Ἀγλαβίδας καὶ ἐγκαθίστανται εἰς τὸ Καιρουάν, ὄχι πλέον ὡς ἀντιβασιλεῖς, ἀλλ' ὡς Χαλίφαι. Οἱ Φατιμίδαι κληρονομοῦν τὴν ἰσχὺν τῶν Ἀγλαβιδῶν εἰς τὴν Μεσόγειον, πρὸς Δ. μάλιστα ἐπεκτείνονται καὶ εἰς τὸ *Μαγρὲβ* (τὴν Μαυριτανίαν), πρὸς Α. ἐπιτίθενται κατὰ τῆς Αἰγύπτου, κυριεύουν αὐτὴν (969), καὶ ἱδρύουν τὸ *Κάϊρον*, τὸ ὁποῖον ἔκτοτε γίνεται λαμπρὸν κέντρον τοῦ Μουσουλμανικοῦ κόσμου, ἀντίπαλον τῆς Βαγδάτης καὶ τῆς Κορδούης. Ἔκτοτε, ἀπὸ τὸ β′ ἥμισυ τοῦ Ι′ αἰῶνος, ἡ Βόρειος Ἀφρικὴ καὶ οἱ Βέρβεροι ὑπάγονται εἰς τὸ Χαλιφᾶτον τοῦ Καΐρου. Ἀλλ' οἱ Ἐδρισσῖται τοῦ Τιαρὲτ καὶ τῆς Σιτζιλμέσσας, μερικοὶ ἄλλοι μικροὶ Ἀφρικανοὶ ἡγεμόνες, πολλαὶ Βερβερικαὶ φυλαί, ἰδίως αἱρετικαί, ἐξακολουθοῦν νὰ κυβερνῶνται μόναι καὶ νὰ ζοῦν ἀνεξάρτητον βίον.

Ἀπὸ τὸ β′ ἥμισυ τοῦ Ι′ αἰῶνος ἡ Βόρειος Ἀφρικὴ ἀλλάσσει ἐξακολουθητικῶς κυριάρχους καὶ ἀρχίζει νὰ διαχωρίζηται εἰς τὰ μετέπειτα γνωστὰ ὡς *Βερβερικὰ* κράτη. Ἀπὸ τὸ 972 κυβερνοῦν τὴν ΒΔ Ἀφρικήν, ἔχοντες κυρίως ἕδραν τὰ κράτη τῆς Τύνιδος καὶ τοῦ Ἀλγερίου, οἱ *Ζεϊρῖται (ἢ Ζεγρις)*, φυλὴ καὶ δυναστεία Μαύρων (Μαυριτανῶν), μετ' ὀλίγον ἀνατρέπουν αὐτοὺς οἱ *Ἀλμοραβίδαι*, φυλὴ τοῦ Ἄτλαντος, ἡ ὁποία καθυπέταξε τὰ βασίλεια τοῦ Φὲζ καὶ τοῦ Μαρόκκου, ἐπεξέτεινε δὲ τὴν ἀρχὴν αὐτῆς καὶ Ἀνατολικῶς καὶ Βορείως εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Κατόπιν ἐδυνάστευσαν κατὰ σειρὰν εἰς τὴν Β. Ἀφρικὴν καὶ εἰς τὴν Ἱσπανίαν οἱ *Ἀλμοχάδαι* (1120), οἱ *Μερινῖται* (1270), τῶν ὁποίων ἡ δύναμις διήρκεσε μακρότερον χρόνον, ἕως τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος, ὅτε καὶ οὗτοι ἀνετράπησαν ὑπὸ τῆς δυναστείας τοῦ Σερίφου Χάσεμ. Οἱ *Σερίφαι*, ὡς ἀπεκλήθη ἡ νέα δυναστεία, ἐβασίλευσαν εἰς ὅλην τὴν Δυτικὴν Βαρβαρίαν, εἴτε Βερβερίαν, ἵδρυσαν ἰσχυρὸν Σουλτανᾶτον εἰς τὸ Μαρόκκον, ὅπου ἐβασίλευον ἕως ἐσχάτως.

Ἐπί τινα χρόνον εἶχον κατορθώσει οἱ Χριστιανοὶ νὰ γίνουν κύριοι μερικῶν μερῶν τῆς Βορείου Ἀφρικῆς. Κατὰ τὸν ΙΕ′ αἰῶνα Φερδινάνδος ὁ Καθολικὸς τῆς Ἱσπανίας ἐκυρίευσε τὴν Τριπολίτιδα καὶ μετέδωκεν αὐτὴν εἰς τὸν Κάρολον τὸν Ε′, ὁ ὁποῖος τὴν παρεχώρησεν εἰς τοὺς Ἱππότας τῆς Μάλτας. Ἀλλὰ μετὰ ἕνα αἰῶνα (τῷ 1551) οἱ Σινὰν καὶ Δραγοὺτ κατέλαβον αὐτὴν καὶ τὴν καθυπέταξαν εἰς τὸν Σουλεϊμὰν Β′ τὸν Μεγαλοπρεπῆ καὶ οὕτως ἀρχίζουν αἱ Ἀφρικανικαὶ προσαρτήσεις τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡ μακρὰ Ἀραβικὴ κυριαρχία εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικήν, μακροτέρα ὅλων τῶν ἄλλων, λήγει ὁριστικῶς τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος, καὶ ἡ κουρασμένη πλέον Ἀραβικὴ φυλὴ ἀντικαθίσταται ὑπὸ ἄλλης Μουσουλμανικῆς, νέας καὶ ρωμαλέας, τῆς φυλῆς τῶν Τούρκων.

Ἡ Τουρκικὴ κυριαρχία καὶ τὰ πειρατικὰ Βερβερικὰ κράτη. Ἡ στερέωσις τῆς κυριαρχίας τῶν Ὀθωμανῶν Σουλτάνων εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν συνδέεται μὲ τὸ ὄνομα τῶν δύο ἀδελφῶν, οἱ ὁποῖοι, ἐκ τοῦ χρώματος τῆς γενειάδος αὐτῶν ἐλέγοντο κοινῶς Βαρβαρόσσαι (βλ. λ.), καὶ οἱ ὁποῖοι ἐβασίλευσαν εἰς τὴν Ἀλγερίαν κατὰ τὸν ΙΣΤ′, αἰῶνα (βλ. λ. **Ἀλγερία**). Οἱ Βαρβαρόσσαι, προσκληθέντες ὑπὸ τῶν Ἀλγερίνων ἐναντίον τῶν Ἱσπανῶν, κατέλαβον τὴν Ἀλγερίαν καὶ ἔθεσαν αὐτὴν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Σουλτάνου Σελὶμ τοῦ Β′ (1520). Περίφημος ἰδίως ἔγινεν ὁ ἕτερος ἐκ τῶν δύο ἀδελφῶν ὁ *Χαῒρ-ἐδ-δὶν Βαρβαρόσσας*, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε συστηματικὴν πειρατείαν, ἀναδειχθεὶς ὁ μέγιστος ναυτικὸς τῆς ἐποχῆς του. Ἀπὸ τότε διωργανώθησαν τὰ Βερβερικὰ ταῦτα Κράτη εἰς ἀληθῆ πειρατικὰ Κράτη, τὰ ὁποῖα ἔγιναν ὁ τρόμος τῶν παραλίων Μεσογειακῶν χωρῶν (βλ. κατ. *Ναυτ. Ἱστορ.*).

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος ἡ ἐκ γιανιτσάρων φρουρὰ τῶν πασάδων ἔλαβον ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγουν ἴδιον ἀρχηγόν, *Μπέην*, ὁ ὁποῖος ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔγινεν ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὴν Ὑψηλὴν Πύλην. Τέλος τὸν ΙΘ′ αἰῶνα τὰ Βερβερικὰ Μουσουλμανικὰ ταῦτα κρατίδια περιῆλθον μετὰ δεινοὺς ἀγῶνας ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν ἀπέναντι αὐτῶν τριῶν Μεσογειακῶν Δυνάμεων, ἡ Ἀλγερία καὶ ἡ Τύνις καὶ τμῆμα τοῦ Μαρόκκου ὑπὸ τοὺς Γάλλους, ἡ Τριπολῖτις ὑπὸ τοὺς Ἰταλούς, τὸ ὑπόλοιπον Μαρόκκον ὑπὸ τοὺς Ἱσπανούς. Ἡ μνήμη τοῦ Χαϊρεδδὶν Βαρβαρόσσα καὶ τῶν Βερβερικῶν πειρατικῶν κρατιδίων ἔμεινε τρομακτικὴ εἰς τὴν ἱστορίαν διὰ τὰς ἀγρίας καταστροφάς, τὴν ἀνηλεῆ ἐρήμωσιν καὶ τὴν ἀπηνῆ ἄγραν δυσμοίρων σκλάβων. Ἐπήνεγκεν ὅμως καὶ ἓν ἀγαθὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅτι ἔγινεν αἰτία, ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀμύνης, νὰ παρασκευασθῇ ὁ ἱερὸς στόλος τοῦ Ἀγῶνος ἀπὸ τὰς τρεῖς ἡρωϊκὰς νήσους, Ὕδραν, Σπέτσας καὶ Ψαρά. Ἤδη αἱ φρικιαστικαὶ ἐκεῖναι σελίδες ἔκλεισαν, καὶ αἱ τρεῖς Εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις, αἵτινες προστατεύουν τὴν Βόρειον Ἀφρικήν, θὰ κατορθώσουν τὴν μονιμωτέραν διείσδυσιν τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὸν γενναῖον, ἀλλὰ σκληροτράχηλον λαὸν τῶν Βερβέρων.

ΟΙ ΣΗΜΕΡΙΝΟΙ ΒΕΡΒΕΡΟΙ. — ***Αἱ Βερβερικαὶ φυλαί.*** Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ παναρχαίου τούτου λαοῦ εἶναι ἡ ἐμμονὴ εἰς τὸν ἰδιάζοντα καὶ γηγενῆ τρόπον τοῦ βίου του. Οἱ ξένοι λαοί, οἱ ὁποῖοι κατέκτησαν τὸν τόπον, παρῆλθον χωρὶς σχεδὸν ν' ἀφήσουν ἴχνη διαβάσεως. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, καθ' ὃν ἔζων οἱ Βέρβεροι ἐπὶ

Digitized by Google

τῶν Καρχηδονίων κατακτητῶν, κατὰ τὸν ἴδιον σχεδὸν ζοῦν καὶ σήμερον. Ἓν τῶν οὐσιωδῶν γνωρισμάτων αὐτῶν εἶναι ἡ κατάτμησίς των καθ' ὅλους τοὺς μακροὺς τῆς ἱστορίας των αἰῶνας εἰς πολυαρίθμους φυλάς. Τινῶν ἐξ αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνεμείχθησαν εἰς ἱστορικὰ γεγονότα, ἡ ἱστορία διέσωσε τὰ ὀνόματα. Αἱ σημεριναὶ φυλαὶ δὲν φέρουν τὰ ὀνόματα τῶν παλαιῶν, δύνανται δὲ νὰ διαιρεθοῦν εἰς τρεῖς κυρίους ὁμίλους: τοὺς *Λουάτα*, ἤτοι Βερβέρους τῆς Ἀνατολῆς, τοὺς *Ζενάτας*, Βερβέρους τοῦ κέντρου, καὶ τοὺς *Σαγχάγα*, οἱ ὁποῖοι εἶναι οἱ Βέρβεροι τῆς Δύσεως. Εἰς τὰς τρεῖς αὐτὰς κατηγορίας ὑπάγονται αἱ κάτωθι φυλαί, αἱ σπουδαιότεραι πασῶν, φέρουσαι τὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα αἱ ἴδιαι δίδουν εἰς ἑαυτάς: 1) Οἱ *Ἀμαζίργαι*, κατοικοῦντες εἰς τὴν βόρειον παραλίαν τοῦ Μαρόκκου, ἐπίφοβοι πάντοτε πειραταί. Ἡ ἀνυπότακτος αὕτη φυλὴ ἔμεινεν ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοῦ Σουλτάνου τοῦ Μαρόκκου, διατελοῦσα ὑπὸ ἰδίους κληρονομικοὺς ἀρχηγοὺς ἢ καὶ ἀποτελοῦσα μικρὰς δημοκρατικὰς κοινότητας. 2) Οἱ *Σιλλού*, εἰς τὸ νότιον μέρος τοῦ Μαρόκκου. 3) Οἱ *Γουάγχοι*, οἱ πανάρχαιοι κάτοικοι τῶν Καναρίων νήσων, καὶ αὐτοὶ προφανῶς Βέρβεροι. 4) Οἱ *Καβύλοι* τῆς Ἀλγερίας καὶ τῆς Τύνιδος. 5) Οἱ *Χαούγιας*, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦν εἰς τὸ ὀροπέδιον τοῦ Αὐρασίου ὄρους, ὅπου εἶχον φθάσει καὶ οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ Βυζαντινοί. 6) Εἰς τὴν Σαχάραν πλανῶνται μεμονωμέναι πολυάριθμοι μικραὶ Βερβερικαὶ φυλαί, αἱ ὁποῖαι χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ τεραστίων ἀποστάσεων. Αἱ μᾶλλον ἀξιοσημείωτοι εἶναι οἱ *Μπενὶ-Μεζάβ*, ἢ *Μοζαβῖται*, κατοικοῦντες εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ἐρήμου, εἰς ἀπόστασιν 20 ἡμερῶν πορείας ΝΑ. τοῦ Ἀλγερίου. 7) Ἡ σημαντικωτάτη Βερβερικὴ φυλή, ἡ ὁποία καὶ αὕτη κατοικεῖ εἰς τὴν Σαχάραν, εἶναι ἡ τῶν *Τουαρέγων* ἢ *Ἰμοχάγων*. Οἱ Τουαρέγοι θεωροῦνται ὡς οἱ γνησιώτεροι Βέρβεροι, οἱ γνησιώτεροι ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν Ἀφρικανῶν κατοίκων. Εἰς τὰς ἀχανεῖς ἐκτάσεις τῆς ἐρήμου, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι διεσκορπισμένοι, βεβαίως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑποστῶσιν οἱανδήποτε ἐπίδρασιν.

Οἱ ἐξωτερικοὶ χαρακτῆρες τῶν Βερβέρων. Ὁ σημερινὸς Βέρβερος εἶναι ἀναστήματος ὑψηλοῦ, τὸ κρανίον αὐτοῦ εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένον, ἡ ρὶς γρυπὴ καὶ ἀετώδης, τὸ στόμα μέτριον, καὶ ἐν γένει τὸ σύνολον τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτοῦ εἶναι ἀξιοσημείωτον διὰ τὴν κανονικότητα. Τὸ σῶμά των εἶναι ξηρὸν καὶ νευρῶδες, τρέφουσι μακρὰν κόμην καὶ φοροῦσι ποδήρη χιτῶνα (τὸ *βουρνούζιον*). Τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου παρουσιάζει ποικιλωτάτας παραλλαγὰς τοῦ μελαγχροινοῦ. Τὸ παράδοξον εἶναι, ὅτι μεταξὺ τῶν Βερβέρων εὑρίσκονται ἄτομα ἔχοντα ξανθὴν τὴν κόμην, τοῦτο δὲ ἀναφέρει ἤδη ὁ Βυζαντινὸς ἱστορικὸς Προκόπιος τὸν ΣΤ' αἰῶνα (Περὶ τοῦ Βανδηλικοῦ πολέμου, σ. 466 ἑξ. ἔκδ. Βόννης). Ἡ λευκότης καὶ ξανθότης τῶν Βερβέρων, ἀπαντωμένη καὶ σήμερον, ὅπως καὶ πρὸ αἰώνων, εἶναι ἀσφαλὲς τεκμήριον τῆς ἐκ διαφόρων χωρῶν καὶ λαῶν ἐποικήσεως τῆς Βορείου Ἀφρικῆς. Σημειωτέον δ' ὅτι σήμερον εἶναι ἀκόμη περισσότερον πολυμειγεῖς οἱ κάτοικοι, διότι εὑρίσκομεν μελαγχρινοὺς Ἄραβας, οἱ ὁποῖοι εἶναι γεωργοί, ἀλλὰ καὶ νομάδες, ἤτοι *Βεδουῖνοι*. Εἰς ὅλην δὲ τὴν Βόρειον Ἀφρικήν, ἰδίως εἰς τὸ Μαρόκκον, ἐκτὸς τῶν ἰθαγενῶν *Βερβέρων*, ἀπαντῶσιν *Ἄραβες*, οἱ ὁποῖοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ μέσον αὐτῶν διὰ τῆς Μουσουλμανικῆς κατακτήσεως, *Μαῦροι*, ἤτοι μειγάδες ἐκ τῶν δύο φυλῶν, τῆς Ἀραβικῆς καὶ τῆς Βερβερικῆς· οἱ τελευταῖοι καταγίνονται εἰς τὴν βιοτεχνίαν καὶ τὸ ἐμπόριον εἰς τὰς πόλεις. Εὑρίσκονται ἐπίσης πολλοὶ Ἰουδαῖοι, ὅπως καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα, οἱ ὁποῖοι περιφρονοῦνται ἀπὸ τοὺς ἄλλους κατοίκους, ἀλλ' εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ τὸ ἐμπόριον. Λόγῳ δὲ τοῦ θεσμοῦ τῆς δουλείας εὑρίσκονται ἀπὸ τὸ Σουδὰν καὶ ἀπὸ τὴν Γουϊνέαν πολλοὶ *Νέγροι* (οἱ κυρίως μαῦροι). Καὶ ἐν τούτοις ὅλαι αἱ ἀναμείξεις καὶ διασταυρώσεις αὗται λαῶν δὲν κατώρθωσαν ν' ἀλλοιώσουν οὐσιωδῶς τοὺς Βερβέρους.

Τὸ ἦθος καὶ ἡ ζωὴ τῶν Βερβέρων. Τὰ αἰσθήματα ἰδίως, τὰ ὁποῖα διακρίνουν τοὺς σημερινοὺς Βερβέρους, ὅπως καὶ τοὺς προγόνους των, εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἡ ἐπίμονος ἐπιδίωξις τῶν σκοπῶν των. Εἶναι γενναῖοι καὶ εὐφυεῖς, ἀλλὰ φανατικοὶ καὶ ἐκδικητικοί. Ὡς ἐκ τούτου δὲ εὑρίσκονται εἰς διηνεκεῖς ρήξεις καὶ ἐμφυλίους πολέμους πρὸς ἀλλήλους. Δὲν εἶναι, κυρίως εἰπεῖν, νομάδες, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἐλευθερίαν συχνότατα μετακινοῦνται, διαμένουσι δὲ πάντοτε ὑπὸ σκηνάς, ἀλλ' ἔχουν καὶ ἀξιολόγους κώμας. Τοιούτους περιγράφει τοὺς *Μαυρουσίους*, ἤτοι τοὺς Βερβέρους τῆς ἐποχῆς του, καὶ ὁ Προκόπιος, πολεμοχαρεῖς, ἐκδικητικούς, ἀπίστους. Διῃροῦντο εἰς πάμπολλα «ἔθνη», δηλαδὴ φυλάς, «πλεῖστα ἔθνη Μαυρουσίων», ὡς λέγει συχνὰ ὁ Βυζαντινὸς ἱστορικός. Ἀξιοθαύμαστος εἶναι ἡ ὀλιγάρκεια, ἡ ἀντοχὴ εἰς τοὺς κόπους καὶ τὰς στερήσεις, ὁ σκληρὸς ἐν γένει βίος, τὸν ὁποῖον διάγει σήμερον ὁ Βέρβερος καὶ τὸν ὁποῖον θαυμάζει καὶ ὁ Προκόπιος, ὁ ὁποῖος ὀνομάζει «τὸ ἔθνος τῶν Μαυρουσίων ταλαιπωρότατον». Τὴν πιστοτέραν εἰκόνα παλαιοῦ, ὡς καὶ νεωτέρου, ἀληθοῦς Βερβερικοῦ βίου, παρέχουν οἱ *Τουαρέγοι*, οἱ ὁποῖοι παραμένουν ὡς ὁ γνησιώτερος τύπος φυλῆς.

Οἱ Τουαρέγοι: Τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς Σαχάρας κατοικεῖται ἀπὸ τοὺς *Τιββοὺ* (τοὺς ἀρχαίους *Γαράμαντας*), φυλὴν πολεμοχαρῆ, πρωτοφανοῦς ἀντοχῆς καὶ ὀλιγαρκείας. Πρὸς δυσμὰς αὐτῶν εἶναι διεσπαρμένοι οἱ *Τουαρέγοι* ἢ *Ἰμοχάγοι*, ὡς οἱ ἴδιοι ἀπεκάλουν ἑαυτούς, Βέρβεροι, οἱ ὁποῖοι ζῶσι κατὰ ἑνώσεις ἀριστοκρατικὰς καὶ εἰς διαρκῆ πόλεμον πρὸς ἀλλήλους, ἐπιδίδονται δὲ εἰς τὸ ἐμπόριον δούλων ἀπὸ τὸ Σουδάν, καὶ εἰς τὴν λῃστείαν. Αἱ σπουδαιότεραι φυλαὶ αὐτῶν εἶναι οἱ *Ἄσγαροι* πρὸς Ν. τῆς Τριπολίτιδος, οἱ ὁποῖοι εἶναι ὁ τρόμος τῶν καραβανίων, οἱ *Ἀχάγαροι*, οἱ *Κελοῦοι* παρὰ τὸ Σουδὰν κ.λ.π. Ὁ Τουαρέγος ἔχει πολὺ αἷμα Ἀραβικόν, καὶ εἶναι φανατισμένος ὀπαδὸς τοῦ Ἰσλάμ. Διακρίνεται ὅμως ἀπὸ τὸν Ἄραβα κατὰ τὴν ἐνδυμασίαν, ἔχουν δὲ ὅλοι τὸ στόμα σκεπασμένον δι' ἑνὸς πέπλου, προφανῶς διὰ νὰ προφυλάσσωνται ἀπὸ τὴν ἄμμον. Εἶναι πολεμοχαρεῖς καὶ ἀτρόμητοι πολεμισταὶ καὶ συνάμα οἱ κυρίαρχοι τοῦ διὰ καραβανίων ἐμπορίου.

Τὸ σπουδαιότερον χαρακτηριστικὸν τῶν Τουαρέγων εἶναι ἡ ὑψηλὴ θέσις τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ γυνὴ παρ' αὐτοῖς. Ὅλαι σχεδὸν ἔχουν τὸ δικαίωμα τῆς προσωπικῆς ἰδιοκτησίας καὶ ἀπολαύουν ἐλευθερίαν σχεδὸν ἀπεριόριστον, εἶναι δὲ ἐγγράμματοι καὶ γνωρίζουν καλύτερον ἀπὸ τοὺς ἄνδρας ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν. Ἐν γένει ἡ Βερβέρα γυνὴ ἔχει καὶ ἱστορικὴν δρᾶσιν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Ἄραβα, ἀρκεῖ νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὴν Βερβέραν *Καχίνα Ντάμια*, τὴν ἡρωΐδα τοῦ τέλους τοῦ Ζ' αἰῶνος, καὶ τὰς Καβύλας πολεμιστρίας τῆς ἐποχῆς ἡμῶν, αἱ ὁποῖαι ἐμάχοντο ἐναντίον τῶν Γάλλων στρατιωτῶν μὲ ὅσην γενναιότητα καὶ οἱ ἄνδρες των.

Αἱ ἀντιθέσεις τοῦ Βερβερικοῦ χαρακτῆρος. Ὁ λαὸς οὗτος παρουσιάζει ἀπροσδοκήτους ἀντιθέσεις. Εἶναι γενναῖος, δραστήριος, ἀκούραστος, ἀγαπᾷ μὲ πάθος τὴν ἀνεξαρτησίαν του. Καὶ ὅμως, ὡς ἐδείχθη ἐκ τῆς ἱστορικῆς ἐπισκοπήσεως, ἀφοῦ ὑπερησπίσθη γενναιότατα τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ, εἰς τὸ τέλος συνεμορφώθη εὐκόλως μὲ τὴν ξενικὴν κυριαρχίαν. Ὁ Μασανάσσης, ἂν καὶ ἐχθρὸς τῶν Καρχηδονίων, προσεπάθησε νὰ διαδώσῃ εἰς εἰς τοὺς Νομίδας τὸν Καρχηδονιακὸν πολιτισμόν. Ὁ Ἰούβας μετέβαλε τὴν πρωτεύουσάν του εἰς Ἑλληνικὴν πόλιν. Ἡ Βυζαντινὴ κατάκτησις ἦτο μικρᾶς διαρκείας. Ἀλλὰ μὲ τοὺς Ἄραβας ἔζησαν οἱ Βέρβεροι ὡς Ἄραβες καὶ μὲ τοὺς Τούρκους ὡς Τοῦρκοι. Δὲν ἠμπορεῖ ὁ ἱστορικὸς ν' ἀμφιβάλῃ ὅτι οἱ λεγόμενοι Ἄραβες τῆς Ἱσπανίας ἦσαν κατ' οὐσίαν Βέρβεροι, Μαῦροι, Μαυρούσιοι, ἐπίσης ὅτι οἱ τοῦ Ἀραβικοῦ λεγομένου βασιλείου τῆς Ἱσπανίας ἦσαν Βέρβεροι πολεμισταί· καὶ τὰ δύο δὲ βασίλεια, καὶ τὸ Ἱσπανικὸν καὶ τὸ Σικελικόν, κατ' οὐσίαν ἦσαν Βερβερικὰ βασίλεια, καὶ ὅμως τὸ μὲν πρῶτον ἔρριψε φωτεινὰς ἀκτῖνας πολιτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ δεύτερον δὲν παρῆλθεν ἄνευ λάμψεώς τινος, ὅπως μαρτυροῦν τὰ σωθέντα μνημεῖα τέχνης. Ἐξ ἄλλου, οἱ τρομεροὶ Σαρακηνοὶ λεγόμενοι πειραταὶ καὶ οἱ ἐπίσης τρομεροὶ πειραταὶ τοῦ Χαϊρεδδὶν ἦσαν Βέρβεροι πειραταί. Ἐπίσης δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία εἰς τὸν ἱστορικόν, ὅτι αἱ φυλαὶ ὅλαι τῶν κατακτητῶν, οἱ ὁποῖοι διῆλθον ἀπὸ τὴν χώραν, ἀνεμείχθησαν μὲ τοὺς ἐγχωρίους: Φοίνικες, Ρωμαῖοι, Βανδῆλοι, Ἕλληνες, Ἄραβες, Τοῦρκοι, ἐπίσης ἔποικοι, ὡς Ἰουδαῖοι καὶ Νέγροι. Ἀναμφιβόλως οἱ Καρχηδόνιοι δὲν ἐξηφανίσθησαν ὅλοι μαζὶ μὲ τὴν καταστροφὴν τῆς Καρχηδόνος. Ἐπὶ ἑπτὰ αἰῶνας δὲν ἔπαυσαν οἱ Ρωμαῖοι νὰ ἐξαπλοῦνται εἰς τὴν Ἀφρικήν· οἱ δὲ Βανδῆλοι ἦλθον διὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν ὁριστικῶς μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των. Ἀλλὰ καὶ οἱ Βυζαντινοὶ βεβαίως δὲν ἐχάθησαν ἀποτόμως ἀπὸ τὰ κάστρα των, μόλις ἐνεφανίσθησαν οἱ Ἄραβες. «Δὲν γνωρίζω, λέγει ὁ Gaston Boissier, ἂν ἡ ἀνθρωπολογία, ἐξετάζουσα τὸ χρῶμα τοῦ δέρματος ἢ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ σώματος, θὰ διακρίνῃ εἰς τοὺς Βερβέρους τοὺς ἀπογόνους τῶν διαφόρων ἐκλιπόντων λαῶν. Ἀλλ' εἰς τὰς ἰδέας, τὰς συνηθείας, τὰς δοξασίας, τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, τοῦ ζῆν τῶν Βερβέρων δὲν ὑπάρχει πλέον οὐδὲν τὸ φοινικικόν, οὐδὲν τὸ ρωμαϊκόν, οὐδὲν τὸ βανδηλικόν. Μόνος ὁ Βέρβερος ἐπέπλευσεν» («L'Afrique romaine» 1901, σ. 359).

Ἐν τῷ συνόλῳ, σήμερον ἡ Βερβερικὴ φυλὴ εἶναι ἡ κυριαρχοῦσα ὅλης σχεδὸν τῆς Σαχάρας καὶ τῆς Ἀτλαντικῆς ἢ τῆς Μεσογειακῆς Ἀφρικῆς. Καὶ τὸ ἀκόμη περιεργότερον εἶναι ὅτι ἡ φυλὴ αὕτη, ἡ ἔχουσα τόσον ἀντιθέτους χαρακτῆρας, ἡ τόσον εὐκόλως ὑποστᾶσα τὴν ἐπίδρασιν τόσων πολιτισμῶν καὶ τόσων λαῶν, ὅμως διετήρησεν ὅσον ὀλίγαι τὸν ἀρχικὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἰδιάζουσαν φύσιν αὐτῆς.

Οἱ παλαιοὶ καὶ οἱ σημερινοὶ φύλαρχοι. Σήμερον ἐπανευρίσκομεν τοὺς Βερβέρους, ὁποίους ἐγνωρίσαμεν τοὺς *Λίβυας* εἴτε *Μαυρουσίους* ἀπὸ τὴν ἱστορίαν· ζοῦν ὅπως ἔζων πρὸ Χριστοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουγούρθα, καὶ μετὰ Χριστόν, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Προκοπίου ἢ τῶν Ἀράβων ἱστορικῶν. Οὐδεμία ἴσως ἱστορικὴ πληροφορία θὰ εἶναι σημαντικωτέρα, διὰ νὰ δώσῃ ἀναντίλεκτον τὴν ἀπόδειξιν, ἢ ὁ τρόπος τῆς ὑπὸ τῶν κατακτητῶν προσελκύσεως Βερβέρων φυλάρχων. Οἱ Ρωμαῖοι, μὴ δυνάμενοι νὰ καθυποτάξουν τὰς ὀρεινὰς Βερβερικὰς φυλάς, ἠναγκάσθησαν ν' ἀναγνωρίζουν τοὺς ἀρχηγοὺς αὐτῶν καὶ νὰ περιποιοῦνται αὐτούς. Τοὺς ἔδιδον ὡς δεῖγμα τοῦ ἀξιώματος αὐτῶν λευκὸν μανδύαν, πέδιλα ἐπίχρυσα, ράβδον ἀργυρᾶν καὶ ταινίας, αἱ ὁποῖαι ἐσχημάτιζον εἰς τὴν κεφαλὴν εἶδος διαδήματος· συχνὰ δὲ οἱ φύλαρχοι ὠνομάζοντο reges ἢ reguli. Μετὰ αἰῶνας, ὅταν ὁ Βελισσάριος ἦλθεν εἰς τὴν Ἀφρικήν, ἄρχοντες τῶν Μαυρουσίων, ἤτοι Βέρβεροι φύλαρχοι, ἔστειλαν πρέσβεις εἰς τὸν Βυζαντινὸν στρατηγόν, οἱ ὁποῖοι τῷ ἐδήλωσαν ἐκ μέρους τῶν ἀρχηγῶν των, ὅτι εἶναι δοῦλοι τοῦ βασιλέως (τοῦ Ἰουστινιανοῦ), καὶ ἐζήτουν νὰ στείλῃ εἰς αὐτοὺς τὰ σύμβολα τῆς ἀρχῆς: «ἔστι δὲ τὰ ξύμβολα ταῦτα, λέγει ὁ Προκόπιος, ῥάβδος τε ἀργυρᾶ κατακεχρυσωμένη καὶ πῖλος ἀργυροῦς, οὐχ ὅλην τὴν κεφαλὴν σκέπων, ἀλλ' ὥσπερ στεφάνη τελαμῶσιν ἀργυροῖς πανταχόθεν ἀνεχόμενος, καὶ τριβώνιόν τε λευκόν... ἐν χλαμύδος σχήματι... χιτών τε λευκός, ποικίλματα ἔχων, καὶ ἀρβύλη ἐπίχρυσος» (σ. 406—407 ἔκδ. Βόννης). Σήμερον ἡ Γαλλικὴ Δημοκρατία δίδει εἰς τοὺς Σεΐχας κόκκινον βουρνούζιον εἰς δεῖγμα ἀναγνωρίσεως τῆς ἀρχῆς αὐτῶν. Ὁ στρατὸς τοῦ παλαιοῦ Ἰουγούρθα ἦτο ὁμοιότατος μὲ τὸν στρατὸν τοῦ *Ἄβδ-ἐλ-Κάδερ*, τοῦ γενναίου Βερβέρου Ἐμίρου, ὁ ὁποῖος τόσας δυσχερείας παρέσχεν εἰς τὴν Γαλλικὴν κατάκτησιν. Οὐδὲν σχεδὸν ἤλλαξε μετὰ πάροδον εἴκοσιν ὁλοκλήρων αἰώνων, οἱ δὲ Γάλλοι καὶ οἱ Ἱσπανοὶ ἔπαθον τῷ 1925 ἀτυχίας εἰς τὴν Ἀλγερίαν καὶ εἰς τὸ Μαρόκκον, αἱ ὁποῖαι ἐνθυμίζουν καταπληκτικῶς τὰς ἀτυχίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ στρατοῦ. Τὰς ἰδίας δυσκολίας εὗρον ὅλοι οἱ κατακτηταί, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἰδίαν εὐκολίαν εἰς τὸ τέλος ἔμειναν οἱ κυρίαρχοι τῆς παραλιακῆς Βορείου Ἀφρικῆς.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

— [ΝΑΥΤ. ΙΣΤΟΡ.] Οἱ *Βερβερῖνοι καταδρομεῖς* (ἢ ἄλλως *Βερβερικοὶ καταδρομεῖς*, ὡς τοὺς ὀνομάζουν αἱ πρὸς χρῆσιν τῶν Ναυτικῶν Δοκίμων ναυτικαὶ ἱστορίαι, γαλλ. corsaires barbaresques) ὑπῆρξαν καταδρομεῖς σκληροί, ἀλλὰ ναυτικοὶ ἄριστοι. Ὁρμώμενοι ἀπὸ τῶν βορειοαφρικανικῶν παραλίων τοῦ Μαρόκκου, τῶν ἀντιβασιλειῶν τῆς Ἀλγερίας καὶ τῆς Τύνιδος, καὶ τῆς Τριπολίτιδος, εἶχον δημιουργήσει θαλάσσιον κράτος, ὅπερ ἀπέβη ἀπειλητικώτατον εἰς τὰ ναυτικὰ κράτη τῆς Εὐρώπης. Τό, τοσοῦτον γοργῶς ἀναπτυχθέν, ναυτικὸν τοῦ Βαρβαρόσσα (βλ. λ.) δημιούργημα ἐκεῖνο, οὐ μόνον δὲν συναπέθανε μετ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐπέζησεν ὁλοκλήρους αἰῶνας, χάρις εἰς τοὺς Βερβερίνους αὐτοὺς καταδρομεῖς, τοὺς ὁποίους ἔνιοι τῶν συγγραφέων ἐχαρακτήρισαν ὡς «κοινοὺς πειρατάς». Ὑπῆρξαν ἐν τούτοις οἱ Βερβερῖνοι ἐκεῖνοι, οἱ ἱκανώτεροι τῆς ἐποχῆς των ναυτικοί· τὸ πολεμικόν των ὑλικὸν οὐδὲν εἶχε νὰ φθονήσῃ ἀπὸ τὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν στόλων, ἡ δὲ ὀργάνωσίς των ὑπῆρξε τοσοῦτον ἀρτία ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καὶ τοσοῦτον ἑτοίμη πρὸς ἀντιμετώπισιν δυσχερεστάτων περιπτώσεων ἀπροόπτως προκυψασῶν, ὥστε εἰλικρινὴς Γάλλος ἱστορικὸς (*G. Comtesse*, La Marine d' Autrefois, XIV, 155) νὰ τονίσῃ ὅτι «πολλοὶ σύγχρονοι στρατιωτικοὶ ἢ πολιτικοὶ θὰ ἠδύναντο νὰ ἀντλήσουν ἐπωφελῶς λυσιτελῆ διδάγματα οἰκονομίας καὶ κινητοποιήσεως».

Ἀφ' ἧς *Χαϊρ-ἐδ-δὶν ὁ Βαρβαρόσσας* ἐγένετο διοργανωτὴς τῶν ναυτικῶν δυνάμεων Σουλεϊμὰν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς, οἱ τουρκικοὶ στόλοι κατέστησαν φόβητρον εἰς τοὺς ἐναγωνίως παρακολουθοῦντας τὴν ἐξέλιξίν των Εὐρωπαίους· καὶ διὰ τὸ ἐπιβλητικῶς πανίσχυρον αὐτῶν καθ' ἑαυτούς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν μεγίστην ἐπιπρόσθετον ἰσχύν, ἣν τοῖς παρεῖχε τῶν Βερβερίνων καταδρομέων ἡ συναρωγή. Τὸ μέγιστον τῆς τοιαύτης ἰσχύος ἐσημειώθη τῷ 1538 μετὰ τὴν ναυμαχίαν, τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα «*τοῦ* Ἀμβρακικοῦ» (βλ. λ.) ἢ τῆς Πρεβέζης, ὁ δὲ τερματισμὸς αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς συναρωγῆς ἐκείνων, πρὸς τὸ 1570, καθ' ὃ ὁ δόγης τῆς Βενετίας καὶ ὁ Φίλιππος Β', παρὰ τὴν νωπὴν ἀνάμνησιν τῶν λόγων τῆς ἀπιστίας τοῦ Ἀνδρέα Δόρια, κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ἀμβρακικοῦ, ἀπεφάσισαν ἀμοιβαίαν προσέγγισιν, ἧς ἀπότοκος ὑπῆρξεν ὁ «*Χριστιανικώτατος Συνασπισμὸς*» (Lega christianissima), καὶ τούτου, ἡ ναυμαχία ἡ λεγομένη τῆς *Ναυπάκτου* (Lepanto), ἡ σημάνασα τὴν ὁριστικὴν κατάπτωσιν τοῦ ναυτικοῦ μεγαλείου τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, οὐχὶ ὅμως καὶ τῶν Βερβερίνων καταδρομέων, οἱ ὁποῖοι μέχρι τοῦ 1830 συνέχισαν τὴν δρᾶσίν των, ὡς ναυτικὸν συγκρότημα συστηματοποιημένον καὶ ἀνεγνωρισμένον ἀπὸ τὰς ἐπισημοτέρας τῶν συμμαχιῶν.

Εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ Βαρβαρόσσα ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῶν περιπετειῶν, ἀνεφάνη διάδοχός του καὶ κληρονόμος τοῦ ἔργου του ὁ μαθητής του *Τουργοὺτ-Ρεῒς*, καὶ δὴ κατὰ τρόπον προκαλέσαντα τὰς νοσταλγοὺς ἀναμνήσεις τῶν Εὐρωπαίων, ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου. Τὰ πρωτόλεια μάλιστα τῆς τοιαύτης ἐμφανίσεώς του ἐπλήρωσεν

Digitized by Google

αὐτὴ ἡ Βενετία, διὰ πέντε γαλερῶν αἰχμαλωτισθεισῶν κατόπιν αἱματηροτάτης ναυμαχίας ἔξωθεν τῶν Παξῶν, δι' ἧς ὕβρεως τὴν ἐκδίκησιν δὲν ἔκρινεν ἡ Γαληνοτάτη Δημοκρατία τοὺς καιροὺς ἐκείνους εὐθέτους, καθ' ὅσον τότε ἀκριβῶς διεπραγματεύετο τὴν μετὰ τῆς Τουρκίας εἰρήνην. Τῆς εἰρήνης ταύτης κλεισθείσης, πᾶς λόγος ἐκδόσεως μυστικῶν διαταγῶν πρὸς τὸν Δόριαν ὑπὸ Καρόλου τοῦ Κουίντου εἶχε πλέον ἐκλίπει, τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ εἰς τὸν αὐτοκράτορα τοῦτον μόνον ἀπέμενε τὸ συμφέρον καὶ ἡ φροντὶς τῆς καταδιώξεως τῶν Βερβερίνων καταδρομέων. Οὕτω, κατὰ Μάϊον τοῦ 1540, ὁ 'Ανδρέας Δόρια ἀνέθετεν εἰς τὸν προσφιλέστατον τῶν ἀνεψιῶν του Τζιαννεττῖνο Δόρια τὴν ἀρχηγίαν δέκα γαλερῶν, τὴν ἐντολὴν ὅπως προσκολλήσῃ εἰς τὴν μοῖράν του τὰς εἴκοσι καὶ μίαν γαλέρας τῆς Σικελίας ὑπὸ τὸν don Berenger de Requesens, αἵτινες θὰ ἀνέμενον τὸν Δόρια ἐν Μεσσήνῃ, καὶ τὴν ἐξουσιοδότησίν του, ὅπως ὡς ἀρχηγὸς τῶν ἡνωμένων τούτων δυνάμεων ὁ Giannettino καταδιώξῃ τὸν ἀσύλληπτον Τουργούτ, ὁ ὁποῖος, ἐνῷ τὸν ἐνόμιζον εἰς τὸν κόλπον τοῦ Γκαμπέζ, εὑρίσκετο ἐντὸς τοῦ κόλπου τῆς Γενούης, δῃῶν καὶ ἐξανδραποδίζων. Μετὰ πολλὰς περιπετείας καὶ ἀκάρπους ἐρεύνας περὶ τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Κορσικήν, ἠδυνήθη νὰ τὸν ἐπιτύχῃ ὁ Τζιαννεττῖνο, τὴν 15 'Ιουνίου 1540, ἀνυπόπτως ἠγκυροβολημένον μεθ' ἕνδεκα γαλερῶν εἰς τὸν κόλπον τῆς Ζιρολάτα τῆς Σαρδηνίας καὶ διανέμοντα τὰ λάφυρα εἰς τοὺς κυβερνήτας του, ἐνῷ τὰ πληρώματά του εἶχον ἀποσταλῆ κατὰ τὸ πλεῖστόν των εἰς τὴν ξηρὰν πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ ψυχαγωγίαν. Παρὰ τὴν γενναιοτάτην του ἄμυναν, ὁ Τουργοὺτ ᾐχμαλωτίσθη καὶ περιβληθεὶς αὐθωρεὶ κατὰ τὸ ἀριστερὸν σφυρὸν τὸν κρικον τοῦ ἁλυσοδέσμου, ἤκουεν, ὡς ἐρέτης πλέον τῆς «καπιτάνας» τοῦ Τζιαννεττῖνο, συρίζουσαν εἰς τὰ ὦτά του τὴν μάστιγα τοῦ *ἀργουζίνου* μέχρι τοῦ κατάπλου τοῦ στόλου εἰς Γένουαν, ὅπου ὁ ναύαρχος ἀνεψιὸς τὸν προσέφερε δῶρον εἰς τὸν ἀρχιναύαρχον θεῖόν του· «μεταλλαγὴ τύχης» ἦτο ἡ μόνη φράσις τοῦ τρομεροῦ καταδρομέως, ὅστις, οὐδόλως ἀπελπισθεὶς διὰ τὴν αἰχμαλωσίαν του, ἀπέβλεπε προφητικώτατα εἰς νέαν μεταλλαγὴν τῆς τύχης.

Ἡ αἰχμαλωσία ἐν τούτοις τοῦ Τουργοὺτ ἀσήμαντον εἶχεν ἀξίαν, ἐφ' ὅσον ἀφίνετο ὑφισταμένη τῶν καταδρομέων ἡ φωλεά, τὸ 'Αλγέριον, τὸ ὁποῖον, ὡς μόνον ἀσφαλῆ λιμένα μεταξὺ *Σερσὲλλ* καὶ *Μπουζί*, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν γεωγραφικήν του τοποθεσίαν, ἐπιτρέπουσαν δρᾶσιν πρὸς πᾶσαν ἀκτῖνα, ἀναλόγως τοῦ ἐπικρατοῦντος καιροῦ, εἶχε καταστήσει τῶν καταδρομέων τὸ ἐπισημότερον ὁρμητήριον ἡ μεγάλη τοῦ Βαρβαρόσσα διάνοια. Ἡ ἀχανὴς μοναρχία ἧς, ὡς διάδοχος τῶν καισάρων, προΐστατο Κάρολος ὁ Κουΐντος, ἔμενεν ἀπροστάτευτος κατὰ τῶν καταδρομῶν τῶν ἀπὸ τοῦ 'Αλγερίου ἐξορμώντων Βερβερίνων, καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ Νέου Κόσμου πλούτη ἐληΐζοντο πρὸ αὐτοῦ τοῦ Κάδιξ, ἐνῷ οἱ παράκτιοι πληθυσμοί, ἀπὸ Σικελίας ἕως Γιβραλτάρ, διετέλουν ὑπὸ διαρκῆ ταραχώδη ἐγρήγορσιν. 'Απὸ μακροῦ ἐμελέτα ὁ Κάρολος Κουΐντος τὸν τερματισμὸν τῆς τοιαύτης ἀφορήτου καταστάσεως, πλὴν αἱ ταραχαὶ τῆς Φλάνδρας καὶ αἱ θρησκευτικαὶ ἐν Γερμανίᾳ ἀνωμαλίαι τῷ ἐπέβαλλον ἀναβολὴν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων του· ἀρθεισῶν ὅμως τῶν δυσχερειῶν τούτων (Αὔγ. 1541), τῶν προπαρασκευῶν του ἑτοίμων οὐσῶν ἀπὸ πολλοῦ, καὶ μὲ τὴν πεπλανημένην πεποίθησιν ὅτι «τὸ πᾶν θὰ ἐτερματίζετο ἐντὸς τεσσαράκοντα ἢ πεντήκοντα τὸ πολὺ ἡμερῶν», ἀπεφάσισε μεγίστην κατὰ τῆς φωλεᾶς τῶν Βερβερίνων στρατείαν, ἣν θὰ παρηκολούθει καὶ αὐτὸς «ὡς ἁπλοῦς ναύτης». Ταύτης δὲ θὰ ἡγοῦντο ὁ μὲν 'Ανδρέας Δόρια ὡς πρὸς τὸ ναυτικόν της μέρος, ὁ δὲ δοὺξ τῆς Ἄλμπ ὡς ἀρχηγὸς τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ ἀποβατικοῦ στρατοῦ. Μετὰ τὴν εὐλογίαν τοῦ πάπα, ὁ αὐτοκράτωρ «περισσότερον κατάφορτος ἀπὸ εὐχὰς παρὰ ἀπὸ τοὺς θησαυρούς του», κατὰ τὸν ἐπίσκοπον τῆς Παμπελοῦνα, κατηυθύνθη εἰς τὸν κόλπον τῆς Σπέτζια (Αὔγ. 1541), ὅπου ἀνέμενε μέγα τοῦ στόλου του τμῆμα, ὅπερ, μετὰ τὴν ἐπίβασιν τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν 'Ιταλῶν στρατιωτῶν, ἀπέπλευσε διὰ τὸν λιμένα Πάλμα τῆς Μαγιόρκας, ὁρισθέντα ὡς τόπον συναντήσεως τῶν διαφόρων τμημάτων τῆς στρατευθείσης ναυτικῆς δυνάμεως· ὁ αὐτοκράτωρ ἀφ' ἑτέρου, μετὰ τοῦ 'Ανδρέα Δόρια, ἐπέβη τῆς «ρεάλε» τῆς ἐκ 36 γαλερῶν μοίρας, ἥτις ἀνέμενεν αὐτοὺς εἰς *Βένερε* ἑτοίμη πρὸς ἀπόπλουν. Μετὰ προσεγγίσεις εἰς τὴν ἀνατολικὴν Κορσικήν, πρὸς ἀποφυγὴν ἐκσπασάσης καταιγίδος, εἰς Μπονιφάτσιο, ὅπου ἡνώθη μοῖρα γαλερῶν τῶν ἱπποτῶν τῆς Μάλτας, εἰς 'Αλγκέρο τῆς Σαρδηνίας, ὅπου «γυνή τις ἔκρινε καλὸν νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἀρτιγέννητον τέρας ἀγελάδος, δικέφαλον μοσχάριον, θεωρηθὲν ὑπὸ τῶν 'Ισπανῶν ὡς ὁ χείριστος τῶν οἰωνῶν διὰ τὴν ἔκβασιν τῆς ἐκστρατείας», ἔφθασεν ὁ αὐτοκράτωρ εἰς Πάλμαν, ὅπου συνεκεντρώθησαν αἱ ναυτικαὶ δυνάμεις τῆς κατὰ τοῦ 'Αλγερίου στρατείας, 65 γαλέραι καὶ 451 ὁπλιταγωγά, ἱππηγὰ καὶ μεταγωγικά, ὧν ἐπέβαινον 24000 ἀποβατικοῦ στρατοῦ, 1800 ἵπποι καὶ 12000 ἄνδρες ἀποτελοῦντες τὰ ἐρετικά, τοὺς ναύτας τῶν γαλερῶν καὶ τοὺς μαχητὰς αὐτῶν. 'Αλλὰ καὶ τὸ ἄνθος τῆς ἱσπανικῆς εὐγενείας συμμετεῖχε τῶν περιπετειῶν τῆς στρατείας, καὶ αὐτὸς ὁ κατακτητὴς τοῦ Μεξικοῦ Φερδινάνδος Κορτέζ, ἐπιβαίνων μετὰ τῶν δύο υἱῶν του πολυτελοῦς ἰδιοκτήτου γαλέρας. Τὴν 19 'Οκτωβρίου ὁ στόλος εὑρίσκετο πρὸ τοῦ 'Αλγερίου καὶ τὴν 24 συνετελέσθη ἡ ἀπόβασις μὲ τὸν αὐτοκράτορα ἐπὶ κεφαλῆς, παρὰ τὸ ἐκ τῆς ἐνάρξεως τοῦ χειμῶνος δυσμενὲς τῆς ἐποχῆς, ὅπερ ἐν τούτοις ἐπεβάλλετο, διὰ τὴν πιθανότητα μὴ ἐξόδου τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Σειρὰ ἀτυχιῶν ἐπηκολούθησεν· οἱ στρατιῶται ἐδεκατίζοντο ἀπὸ τὰς ἐπιθέσεις τῶν παρασυράντων αὐτοὺς εἰς τὴν ἐνδόχωραν 'Αράβων, τὰ πλεῖστα δὲ τῶν πλοίων, τῆς παραπομπῆς ἰδίως, ἐπιπνεύσαντος ἰσχυροῦ καὶ διαρκοῦς βορρᾶ, διελύθησαν ἐπὶ τῶν ὀξειῶν ἀκτῶν τοῦ ἀκρωτηρίου Ματιφοῦ. Ὁ αὐτοκράτωρ ἠναγκάσθη νὰ διατάξῃ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς ἐκστρατείας καὶ τὴν ἐπανεπιβίβασιν τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ του· πρὸς ἐξοικονόμησιν δὲ αὐτῶν εἰς τὰ ἐναπομείναντα πλοῖα, ἐδέησε νὰ ρίψουν, ἀπὸ τῶν ἱππηγῶν, τοὺς ἵππους εἰς τὴν θάλασσαν, ἀφοῦ ἀπέκοψαν τοὺς τένοντας τῶν κνημῶν των. Τὴν 23 Νοεμβρίου, τὰ λείψανα τοῦ μεγάλου ἐκείνου στόλου κατέπλεον εἰς Μαγιόρκαν, ὅπου ὁ αὐτοκράτωρ ἀπήλλαξε τὸν Δόρια τῶν καθηκόντων του, ἀφοῦ ἐκ σώφρονος προνοίας τοῦ ἐδώρησε 13 γαλέρας καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ «πρωτονοταρίου» τῆς Νεαπόλεως, ἀποφέρον 3000 δουκάτων ἐτησίως· τὴν δὲ 1 Δεκεμβρίου ἀπεβιβάζετο ὁ Κάρολος εἰς Καρθαγένην, ἐν μέσῳ ἐκδηλώσεων ἀγάπης τοῦ λαοῦ του, ὅστις ἀπὸ τριμήνου εἶχεν ἀπελπισθῆ διὰ τὴν τύχην τοῦ αὐτοκράτορός του.

Ὁ Βαρβαρόσσας, παρακολουθῶν ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν ἐξέλιξιν τῆς ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθείσης θαλασσοκρατίας τῶν Βερβερίνων, διεῖδεν ὅτι τὸ ἔργον του θὰ ἐπέζη αὐτοῦ, μόνον ἐὰν τὴν διοίκησίν του ἀνελάμβανεν ὁ ἁλυσόδετος ἐν τῷ ναυστάθμῳ τῆς Γενούης Τουργοὺτ Ρεΐς, ὃν πράγματι, ἐξαγοράσας ἀντὶ ἁδροτάτων λύτρων, ὠνόμασε γενικὸν ἀρχηγὸν τῶν Μουσουλμάνων καταδρομέων, Τούρκων τε καὶ Βερβερίνων (1543). Πᾶν ἄλλο ἢ ἁβρὰ ἀπέναντι τοῦ σουλτάνου, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν εὐεργέτην του, ἡ ναυτικὴ ἐξ ἴσου σπουδαία αὕτη προσωπικότης (βλ. λ. Τουργοὺτ Ρεΐς), εἰργάζετο διαρκῶς δι' ἴδιον ὄφελος, οὐδόλως λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τὰς πρὸς τὸν σουλτᾶνον ὑποχρεώσεις, ἃς ὁ Βαρβαρόσσας εἶχε θεσπίσει· ἔσχεν οὕτω τὴν δύναμιν νὰ δημιουργήσῃ ἐντὸς τετραετίας ἰσχυρότατον ἰδιόκτητον στόλον, ἀλλὰ καὶ τὸ θράσος νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὸν σουλτᾶνον τοὺς συνεργάτας του καταδρομεῖς, τοὺς Γαζῆ Μουσταφᾶ, Οὐλοὺτς 'Αλῆ, Χασὰν Κιλέ, Μωχάμμετ Ρεΐς, Σαντζὰκ Ντὰρ Ρεΐς, Ντελῆ Ζαφάρ, Καρᾶ Καζῆ, καταρτισθέντας εἰς τὸ τραχὺ σχολεῖον τῶν καταδρομῶν τοῦ Βαρβαρόσσα, ἤδη δὲ τρομοκρατοῦντας ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν Μεσόγειον. Ὁ σουλτᾶνος, τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν ποιούμενος, τοῖς ἀπεδαψίλευσε πλείστας τιμάς, ἐπιτρέψας εἰς αὐτοὺς τὴν χρῆσιν ναυαρχικῶν διακριτικῶν, πρὸς ἐνδόμυχον εὐφροσύνην τοῦ Βαρβαρόσσα, ὅστις, παρὰ τὴν μεγίστην ἐν τῇ 'Οθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ θέσιν του, νοσταλγῶς ἀνεμιμνήσκετο εἰς τὰ πρόσωπα τῶν συνεργατῶν του τὰς τραχείας ναυτικὰς περιπετείας τῆς νεότητός του.

Ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Τουργούτ, ἐσυνέχιζον οὗτοι τὸ ἔργον τοῦ Βαρβαρόσσα, παρὰ τὰς ἐναντίον των προσπαθείας τῶν ἀντιβασιλέων τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Σικελίας, ψεγόντων τὸν Δόρια διὰ τὴν τόσον στοιχίσασαν εἰς τὴν χριστιανωσύνην ἀπελευθέρωσιν τοῦ αἰχμαλώτου του. Τῷ 1546 διωργάνουν ὡς ὁρμητήριον τὴν νῆσον *Ζέρμπι*, συνάπτοντες τρυφερὰς σχέσεις ἀλληλεγγύης πρὸς τὸν βέην τῆς Τύνιδος. Τῷ 1547 ἐδῄουν ἐκ περιτροπῆς τὰς ἱσπανικάς, τὰς ἰταλικάς, τὰς σαρδικάς, καὶ τὰς σικελικὰς ἀκτάς. Τῷ 1548, μαθόντες ὅτι οἱ ἀκάρπως διώκοντες αὐτοὺς στόλοι εἶχον συγκεντρωθῆ εἰς *Ρόζας*, ὅπως συνοδεύσωσιν ἀπὸ Ἱσπανίας πρὸς 'Ιταλίαν τὸν πρίγκιπα δὸν Φίλιππον καὶ συμπεράναντες ὀρθότατα, ὅτι ὁ κόλπος τῆς Νεαπόλεως εἶχε μείνει ἀφρούρητος, ἐδῄωσαν ὅλας τὰς ἀκτάς του, ἀπὸ τοῦ Καστελλαμάρε ἕως τοῦ Ποτζουόλι, ἀποκομίσαντες τοσούτους αἰχμαλώτους, ὥστε νὰ μὴ ᾖ δυνατὸς ὁ χειρισμὸς τῶν κωπῶν καὶ τῶν ἱστίων, δι' ἔλλειψιν τόπου, λόγῳ ὑπερφορτώσεως τῶν γαλερῶν. Φοβηθεὶς δὲ ὁ Τουργοὺτ συνάντησιν, ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, πρὸς τοὺς διώκοντας αὐτὸν στόλους, ἔσπευσε νὰ καταλάβῃ τὴν πρὸ τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως νῆσον *Πρότσιντα* καὶ οὐδετεροποιῶν αὐτήν, δι' ἐπάρσεως λευκῆς σημαίας, νὰ τὴν καταστήσῃ ἀγορὰν τῶν εἰς αὐτὴν ἀποβιβασθέντων αἰχμαλώτων· πᾶς μὴ εὑρὼν τὴν σύζυγόν του, τὴν κόρην ἢ τὸν υἱόν του, μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν ἐκείνην τῶν Βερβερίνων, ἦτο εὐπρόσδεκτος καὶ δὴ μετὰ προσηνείας εἰς τὴν νῆσον, ἀρκεῖ νὰ ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ τὰ πρέποντα λύτρα. Τῷ 1550, παρὰ τὴν πρὸς τὸν βέην τῆς Τύνιδος φιλίαν των, κατέλαβον ὅλας τὰς ἀκτὰς καὶ τὰς παρακτίους πόλεις τῶν κόλπων 'Αμμαμὲτ καὶ Γκαμπές, τοῦ 'Ανδρέα Δόρια ἀναφανέντος καὶ τότε εἰς τὴν σκηνὴν τῆς ἱστορίας καὶ ἀνακτήσαντος ἐνδόξως τὴν *Ἄφρικα*· ἠδυνήθη μάλιστα οὗτος νὰ ἀποκλείσῃ εἰς Τζέρμπι τὸν Τουργούτ, ἀλλ' οὗτος, δυνηθεὶς νὰ ἐκσκάψῃ διὰ μέσου τῶν σκοπέλων πλώϊμον πόρον, διὰ 2000 ἐργατῶν ἐργαζομένων κατὰ τὰς νύκτας ἐπέτυχε νὰ διαφύγῃ μεθ' ὅλου τοῦ στόλου του, αἰχμαλωτίσας δὲ μεγάλην σικελικὴν γαλέραν, εὐθὺς μετὰ τὴν διαφυγήν του εἰς ὀλίγην ἀπὸ τοῦ ἀποκλείοντος αὐτὸν στόλου ἀπόστασιν, ἔμαθε παρ' αὐτῆς ὅτι μέγισται ἐνισχύσεις ἀπὸ Σικελίας θὰ κατέφθανον προσεχῶς εἰς τὸν Δόρια διὰ τὴν καταναυμάχησιν τοῦ στόλου τῶν Βερβερίνων. Καὶ ἡ μὲν εἴδησις αὕτη δὲν ἔφθασεν, ὡς εἰκός, μέχρι τοῦ Δόρια· ἀλλ' οἱ Βερβερῖνοι, κατανοήσαντες ὅτι δὲν ἦσαν ἀσφαλεῖς παρὰ τὰ ἀφρικανικὰ παράλια, ἐτράπησαν πρὸς τὴν Μάλταν (1551), ἧς ἐδῄωσαν τὰς μὴ προστατευομένας ὑπὸ τῶν φρουρίων της ἐκτάσεις, καταλαβόντες ἅμα καὶ τὴν παρακειμένην νῆσον Γκότσο, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν Τρίπολιν, βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου τοῦ Σινὰν πασᾶ, ἥν, πρὸ τεσσαρακονταετίας καταληφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Πέτρου τῆς Ναβάρρας, κατεῖχεν ἡ Ἱσπανία. Τῷ 1552 οἱ Βερβερῖνοι, συμπράττοντες πάντοτε μετὰ τοῦ Σινάν, ἐπέδραμον εἰς τὸ νότιον 'Ιόνιον, τὸ Μυρτῷον καὶ τὴν Εὔβοιαν· δὲν εἶναι δὲ ἀπίθανον νὰ εἶχεν αἰχμαλωτισθῆ τότε ταξιδεύων καὶ ὁ ἐπίσκοπος ἐκεῖνος τῆς Τροιζηνίας, οὗ δημώδης παροιμία ἀναφέρει τὴν κατόπιν τύχην του: «'Επίσκοπε τοῦ Δαμαλᾶ, χωρὶς νοῦ, χωρὶς μυαλά, τὰ μικρὰ δὲν ἤθελες, τὰ μεγάλα γύρευες· γύρνα τὸν χειρόμυλο, κούνα τ' 'Αραπόπουλο». Τὸ αὐτὸ ἔτος 1552, μετὰ τὴν δῄωσιν τῶν ἑλληνικῶν ἀκτῶν, ἔπλευσαν εἰς τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος, ὅπου τοὺς ἀνεζήτει ὁ 'Ανδρέας Δόρια, τὸν ὁποῖον ὅμως ἐνίκησαν κατὰ κράτος παρὰ τὰς Ποντίας νήσους (βλ. λ. Βεντοτένε), μόλις σωθέντα καὶ ἀναθεματίζοντα ἑαυτὸν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ πρὸς αὐτὸν δώρου τοῦ Τζιαννεττῖνο. Τῷ 1553 μοῖρα 40 βερβερικῶν γαλερῶν ὑπὸ τὸν *Σαλλὰχ πασᾶν* κατεναυμάχησε πρὸ τοῦ *Βελὲθ ντὲ λὰ Γκόμερα* πορτογαλικὸν στόλον. Τῷ 1557 *Χασσὰν* ὁ υἱὸς τοῦ Χαΐρ-ἐδ-Δὶν Βαρβαρόσσα, ἡγούμενος 57 βερβερικῶν γαλερῶν ὑποτάσσει τὸ βασίλειον τοῦ Φέζ. Τῷ 1570 ὁ *'Ελ-Χὰτζ-'Αλῆ*, συναντήσας τὸν ναύαρχον τῶν ἱπποτῶν τῆς Μάλτας, Σαὶν Κλεμάν, κατεναυμάχησε τὸν στόλον του αἰχμαλωτίσας πέντε μεγάλας γαλέρας· ἐνισχύσας δὲ δι' αὐτῶν τὴν ἐξ 60 φρεγατῶν τῶν 30 σελμάτων μοῖράν του, ἔπλευσεν, ὅπως καὶ ὁ συνάδελφός του *Οὐλοὺτς-'Αλῆ*, ὁ ἐξωμότης Νεαπολιτᾶνος, πρὸς βοήθειαν τῶν Τούρκων, συγκεντρουμένων διὰ τὴν τραγικὴν ναυμαχίαν, τὴν λεγομένην τῆς Ναυπάκτου (βλ. λ.).

Ἡ κατόπιν τῆς ναυμαχίας ταύτης ὁριστικὴ τῆς ναυτικῆς τῶν Τούρκων ἰσχύος κατάπτωσις (1571) οὐδεμίαν ἔσχεν ἀπήχησιν εἰς τὴν ἐφεξῆς πρόοδον τοῦ ναυτικοῦ τῶν Βερβερίνων καταδρομέων· θὰ ἠδύνατο ἐξ ἐναντίας νὰ ἰσχυρισθῇ τις, ὅτι τὴν ἐξυπηρέτησεν, ἀφοῦ, διακόψαντες οὗτοι πᾶσαν μετὰ τῆς Τουρκίας ἀλληλεγγύην, μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ 'Αγῶνός μας καὶ δὴ τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου, ἠδυνήθησαν ἀπερίσπαστοι νὰ ὀργανωθῶσι καὶ νὰ συστηματοποιηθῶσιν, ἐπεκτείνοντες ἅμα τὴν δρᾶσίν των καὶ εἰς αὐτὸν τὸν 'Ατλαντικόν. Τῷ 1617 προσέβαλον τὴν Μαδέραν, ἀπαγαγόντες 1200 τῶν κατοίκων της καὶ ἀποκομίσαντες τοὺς κώδωνας τῶν ναῶν της. Τῷ 1673 ἐλαφυραγώγησαν παραλίους κωμοπόλεις τῆς νοτίου 'Αγγλίας. Τῷ 1674 δύο Βερβερῖνοι καταδρομεῖς ᾐχμαλώτισαν πρὸ αὐτῶν τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τάγου πορτογαλικὴν ἀκταιωρὸν 36 βαρέων πυροβόλων καὶ 400 ἀνδρῶν, οὓς ἔστειλαν εἰς τὰ ἁλυσόδεσμα τῶν σελμάτων, πυρπολήσαντες κατόπιν τὸ ληϊσθὲν σκάφος. Τῷ 1693 κατεβύθιζον τὸ πορτογαλικὸν «Nuestra Senora del Pellar» ἔξωθεν τοῦ Φινιστὲρ καὶ ᾐχμαλώτιζον τὸ ἀγγλικὸν «North Start» ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Κάδιξ. Τῷ 1695 ἡ βερβερικὴ φρεγάτα «Οὐέρδα» (= «τὸ ρόδον») τοῦ *Μπὰμπ-'Αλῆ* ἐβύθιζεν εἰς 40 μιλ. πελαγίως τοῦ πορτογαλικοῦ ἀκρωτηρίου São Vincent τὸ ὀλλανδικὸν «Santa Clara» 24 πυροβόλων. Τῷ 1700, ὁ *Χαλὴλ Ρεΐς* ᾐχμαλώτιζεν, ἐν μέσῳ ὠκεανῷ, 200 ὅλα μίλλια δυτικῶς τῶν σκοπέλων Μπερλόγκ, τὸ ἐπίσης ὀλλανδικὸν «Kaiser van Affrica». Τῷ 1763 τὸ γαλλικὸν «Σαὶντ 'Αντουὰν» κατάφορτον καφφέ, κακάου ἰνδικοῦ καὶ δερμάτων ἔσχεν ὁμοίαν τύχην, ἐπίσης ἐν μέσῳ ὠκεανῷ, περὶ πλάτος 35° 50′ Β καὶ μῆκος 19° 10′ δυτικῶς τοῦ μεσημβρινοῦ Τενερίφης, καὶ ὡδηγήθη εἰς 'Αλγέριον, ἀφοῦ ἔκοψαν τὰς ρῖνας καὶ τὰ ἀριστερὰ ὦτα τοῦ πληρώματός του. Πλεῖστα τοιαῦτα παραδείγματα θὰ ἠδύνατό τις νὰ συλλέξῃ ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ ποτὲ προξενείου τῆς Γαλλίας ἐν 'Αλγερίῳ, τὰ ὁποῖα διέσωσε καὶ ἐδημοσίευσεν ὁ ἱστοριοδίφης Albert Duvoulx καὶ ἐξ ὧν προκύπτει ὡς ἔσοδον τῶν ποτὲ βεηλικίων τῶν Βερβερίνων ἀπὸ τῶν λειῶν πολλὰ ἑκατομμύρια ἐτησίως· τὰ προμνησθέντα ἐν τούτοις ἀρκοῦν ὅπως πείσουν ὅτι οἱ Βερβερῖνοι, εὐθὺς μετὰ τὴν Ναύπακτον, ἀπέβλεψαν καὶ πρὸς τὸν 'Ατλαντικόν, ὅπου κατέστησαν ἀμέσως ἐπιφοβώτατοι· ὁ προμνησθεὶς μάλιστα ἱστορικὸς ἀναφέρει, ὅτι τινὲς τούτων προσέβαλον τὰ γερμανικὰ παράλια καὶ αὐτὰ ἔτι τῆς 'Ισλανδίας.

Digitized by Google

Οὐδὲν τὸ ἐπίψογον εὑρίσκοντες οἱ Βερβερῖνοι καταδρομεῖς εἰς τὴν καταδρομήν, ἣν ἐθεώρουν ὡς καθῆκον παντὸς Μουσουλμάνου ναυτικοῦ κατὰ παντὸς ἐχθροῦ τῆς πίστεώς των, οὐδὲ εἰς τὰς ἀγριότητάς της, ἀφοῦ ἄλλως τε κατ' οὐδὲν ἐφαίνοντο ὡς πρὸς ταύτας κατώτεροι οἱ Εὐρωπαῖοι κατὰ τὰς μεταξύ των ναυμαχίας, εἶχον συστηματοποιήσει ταύτην ἐπὶ τῇ βάσει εἰδικῶν νόμων ἢ ἐθίμων. Κατὰ ταῦτα, τὸ ληΐζον πλοῖον οὐδὲν εἶχε δικαίωμα ἐπὶ τοῦ ληϊζομένου, ὅπερ ἐγίνετο κτῆμα τοῦ βεηλικίου, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ τοῦ κατασχομένου φορτίου καὶ τοῦ αἰχμαλωτιζομένου προσωπικοῦ του. Διεμοιράζετο δὲ τὸ τοιοῦτον περιεχόμενον εἰς δύο ἴσας μοίρας, τῆς μὲν ἀνηκούσης εἰς τὸν ἐξοπλίσαντα, ὅστις ἠδύνατο νὰ ᾖ τὸ βεηλίκιον ἢ ἰδιώτης τις, τῆς δὲ εἰς τὸ προσωπικὸν τοῦ ληΐζοντος, εἰς ὃ κατενέμετο κατὰ ποσοστὰ ἀνάλογα πρὸς τὸν βαθμὸν ἑκάστου, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν ἰδιαιτέρας ἀμοιβῆς, τόσον ὑπὲρ τοῦ πρώτου εἰσπηδήσαντος κατὰ τὴν ἐμβολὴν εἰς τὸ κατάστρωμα τοῦ ληϊσθέντος, ὅσον καὶ ὑπὲρ τοῦ «ὀφθαλμοῦ τοῦ πάνθηρος», δηλαδὴ τοῦ ὀπτῆρος ὅστις πρῶτος εἶχε διακρίνει τὴν λείαν. Ἀπὸ τὴν μερίδα τοῦ ἐφοπλιστοῦ ἐξεπίπτοντο διάφοροι παροχαί, διὰ συντελεστῶν καθωρισμέναι, διὰ δικαιώματα λιμενικά, ὑπὲρ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν, τοῦ ἐπιτετραμμένου τὴν συντήρησιν τῶν λιμενικῶν ἔργων, τοῦ ἐπὶ τῆς ἁλύσεως τοῦ λιμένος, τῶν πληρωμάτων τῶν φρεγατῶν τῆς πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ λιμένος νυκτερινῆς περιπολίας, τοῦ διευθυντοῦ τοῦ καπνοκοπτηρίου, τοῦ γραμματέως ἐπὶ τῶν πρακτικῶν τοῦ ἐκπλειστηριασμοῦ τῆς λείας, τοῦ Ἰουδαίου διὰ τὴν διαφήμισίν της μεσίτου καὶ τῶν χοτζάδων τῶν τεμενῶν καὶ τοῦ κοιμητηρίου τῆς πόλεως. Ἀμφοτέρας δὲ τὰς μοίρας ἐβάρυνον αἱ ἀμοιβαὶ τῶν χειρωνακτῶν («χαμάλ») τῆς ἐκφορτώσεως τῆς λείας, τῶν ζυγιστῶν καὶ τῶν καταμετρητῶν αὐτῆς, τῶν «ψαλμῳδῶν κηρύκων», τῶν ἀργυραμοιβῶν διὰ τὰ ἐν τῇ λείᾳ μετρητὰ εἰς ξένα νομίσματα καὶ τέλος ἡ ἀποζημίωσις τοῦ πλοιάρχου τοῦ ληϊσθέντος πλοίου, διὰ τὴν παλινόστησίν του, «τοῦ εὐεργετήματος τούτου κρινομένου δικαίου ὑπὲρ παντὸς πλοιάρχου, ὅστις ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τοῦ καταδρομέως ὑπέστειλε τὴν σημαίαν του καὶ ἀνεκώχευσεν ἄνευ μάχης». Τὸ δὲ ἐν ἰσχύϊ παρὰ Βερβερίνοις νόμισμα, ὀνομαζόμενον «Ρίαλ ντραχὰμ σεράρ», ἰσοδυναμοῦν πρὸς 1,12 fcs καὶ ὑποδιαιρούμενον εἰς 8 γρόσια, ἐκυκλοφόρει καὶ ἐν ταῖς γαλλικαῖς ἀγοραῖς ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «pataque chique».

Πράγματι, αἱ σχέσεις τῆς Γαλλίας πρὸς τοὺς Βερβερίνους ἦσαν τότε καὶ ἀπὸ διπλωματικῆς ἀπόψεως τακτικώταται, ὑπάρχοντος ἐν Ἀλγερίῳ καὶ γαλλικοῦ προξενείου ἐκδίδοντος «διπλώματα καταγωγικά», χάρις εἰς τὰ ὁποῖα ὄχι μόνον δὲν παρημποδίζοντο τὰ πλοῖα τῶν Βερβερίνων εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς καταδρομῆς, ἀλλὰ καὶ ἐδικαιοῦντο ἐν περιπτώσει ἀνάγκης των αἰτήσεως συνδρομῆς, καὶ προστασίας ἀκόμη, ὑπὸ τῶν ναυάρχων καὶ τῶν κυβερνητῶν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας. Ὑπεχρεοῦντο δὲ εἰς ἀντάλλαγμα οἱ Βερβερῖνοι νὰ μὴ ληΐζουν πλοῖα γαλλικὰ ἢ καὶ ἄλλων κρατῶν ἐφωδιασμένα μὲ γαλλικὴν «ἀσφάλειαν διάπλου». Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ λυπηρῶν παρανοήσεων, οἱ Βερβερῖνοι κυβερνῆται ἐκράτουν ἀκριβὲς ὑπόδειγμα εἰς γεωμετρικὸν σχῆμα καὶ μέγεθος τῶν τοιούτων ἐγγράφων. Τῶν τοιούτων ὅμως ἀγνοούντων τὴν γαλλικήν, ἐπαίζετο κατὰ τὰς εἰς τὸ πέλαγος συναντήσεις κωμῳδία, τόσον πρωτότυπος ὅσον καὶ ἀνησυχητικὴ διὰ τοὺς ἐπὶ τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν πλοίου· διότι ὁ μεταβαίνων πρὸς νηοψίαν ὕπαρχος τοῦ καταδρομέως ἐφήρμοζε τὸ ὃ εἶχεν ὑπόδειγμα πρὸς τὴν περγαμηνὴν τῆς «ἀσφαλείας διάπλου», ὁπότε, ἐὰν μὲν αἱ περγαμηναὶ προσήρμοζον ἀπολύτως, ἀπὸ γεωμετρικῆς ἀπόψεως, καθ' ὅλην αὐτὴν τὴν περίμετρον, ὁ ἐπισκέπτης ἀπήρχετο ἀφίνων τὸ πλοῖον ἐλεύθερον πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ πλοῦ· ἐὰν ὅμως ἡ ἐλαχίστη διαφορά, σχήματος ἢ μεγέθους, προέκυπτεν, ἀσχέτως πρὸς τὸ κανονικὸν τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐγγράφου, τὸ πλοῖον παρεπέμπετο εἰς Ἀλγέριον πρὸς παροχὴν περαιτέρω ἐξηγήσεων, διὰ τὴν παρουσιαζομένην ἀνωμαλίαν.

Οἱ τύποι τῶν καταδρομικῶν πλοίων τῶν Βερβερίνων ἦσαν ποικίλοι, ἀναλόγως τῶν ληϊζομένων σκαφῶν, τὰ ὁποῖα, ἐξοπλιζόμενα, μετετρέποντο εἰς πολεμικά, καὶ δὴ μετὰ μαχητικοῦ ὑλικοῦ προμηθευμένου συχνότατα ὑπὸ εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων. Οὕτως, ἐπὶ παραδείγματι, τῷ 1822 ἀνενεώθη ἀπολύτως ἐν Τουλῶνι ἡ βερβερικὴ φρεγάτα «Ἐλ Τουλουνία», τῆς ἀνανεώσεως ταύτης στοιχισάσης εἰς τὸ γαλλικὸν κράτος 298,720,20 fcs διὰ τὸ σκάφος της καὶ 17460,93 διὰ τὸ πυροβολικόν της, ἐκδοθεισῶν συναλλαγματικῶν ἀνανεουμένων ἑκάστοτε, μέχρι τῆς 5 Ἰουλίου 1830, καθ' ἥν, ἐπαρθείσης τῆς γαλλικῆς σημαίας εἰς τὴν Κασμπὰ τοῦ Ἀλγερίου, ἠναγκάσθη ὁ τελευταῖος *ντέϋ Χουσσεΐν* νὰ ἐξοφλήσῃ ὁλοκληρωτικῶς τὴν πρὸς τὴν Γαλλίαν ὀφειλὴν τοῦ βερβερικοῦ ναυτικοῦ.

Ἦσαν δὲ οἱ συνηθέστεροι τύποι τῶν βερβερικῶν καταδρομικῶν: ἡ *γαλέρα*, κατὰ πρῶτον λόγον, τελειοποιημένη ἀπὸ πάσης ἀπόψεως· τὸ *νάο*, ἡ *πόνκα*, τὸ *βριγαντῖνον*, ὧν τὸ ἐκτόπισμα ἔφθανε τοὺς 300 τόννους, τὸ δὲ πλήρωμα τοὺς 100 ἄνδρας· ἡ *φελοῦκα*, τὸ *σεμπέκ*, ἡ *φοῦστα* καὶ ἡ *γκαλιότα*, μέχρις 150 τόννων καὶ 60 ἀνδρῶν· ἡ *σίτια*, ἡ *φρεγάτα* (πᾶν ἄλλο ἢ ἡ «φρεγάτα» τοῦ ἱστιοφόρου ναυτικοῦ) καὶ ἡ *σαΐτα*, σκάφη χειριζόμενα μὲ ταχύτητα καταπλήσσουσαν καὶ ἄφθαστον δεξιότητα, παρὰ τὸ μικρόν, μέχρι 50 τόννων, ἐκτόπισμά των καὶ τὸ εὐάριθμον, μέχρις 25 ἀνδρῶν, πλήρωμά των. Πάντα τὰ σκάφη ταῦτα ἦσαν ἐξηρτισμένα διὰ «*λατινίων*», χάρις εἰς τὰ ὁποῖα προσήγοντο πολὺ περισσότερον ἢ τὰ μετὰ τετραγώνων ἱστίων πλοῖα· κατὰ δὲ τὴν ἐξ οὐρίας ἱστιοδρομίαν, σταυροῦντα τὰς κερσίας, ἐπέπιπτον κατὰ τῶν ἐχθρῶν των ὡς ἱέραξ κατὰ περιστερᾶς. Βραδύτερον ἐδοκίμασαν οἱ Βερβερῖνοι τὴν χρησιμοποίησιν μεγάλων πλοίων· ἀλλὰ τὰ βαρέα αὐτὰ σκάφη, μὲ τὸ μέγα των βύθισμα καὶ τὰς εἰδικὰς διὰ τὴν προσγείωσίν των προφυλάξεις, δὲν προσήρμοζον εἰς τὸν τρόπον τοῦ μάχεσθαι τῶν Βερβερίνων. Μία τοιαύτη φρεγάτα τῶν 40 πυροβόλων, ἡ «Ἐλ Μεριχάνα» («ἡ Ἀμερικανή»), ἐπωλήθη εἰς ἐξευτελιστικὴν τιμήν, εὐθὺς μετὰ τὴν ἐν Βαλτιμώρῃ ἀγοράν της, διότι «δὲν ἤξιζεν ἀπολύτως τίποτε», κατὰ τὸν περιώνυμον τότε Βερβερῖνον *Ραΐς Χαμιντού*. Πράγματι τὰ μικρὰ σκάφη ἦσαν ἐκεῖνα δι' ὧν οἱ Βερβερῖνοι ἐτρομοκράτουν τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, καὶ μάλιστα εἰς ἐποχὴν οὐχὶ ἀπέχουσαν.

Οὕτω, τὴν 7 Ἰουνίου 1802, ἔγραφεν ὁ Βοναπάρτης, πρωθύπατος τότε, εἰς τὸν ναύαρχον Ντεκρέ: «Μία ἁπλῆ βερβερικὴ λέμβος κρατεῖ ἐν ἀποκλεισμῷ 15 πλοῖά μας ἐν Σαὶν Τροπέζ. Εἶναι ἀτιμωτικὸν διὰ τὴν Δημοκρατίαν νὰ περιυβρίζουν τὰς ἀκτάς της οἱ ἄθλιοι αὐτοὶ καταδρομεῖς». Ταῦτα δέ, ἐνῷ ὁ Ναπολέων εἶχεν ἐλευθερώσει ὅλους τοὺς Μωαμεθανοὺς τοὺς εἰς τὰ κάτεργα τοῦ Τουλὼν καὶ τῆς Μάλτας καὶ εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Γενούης καὶ τῆς Κορσικῆς καὶ ἐνῷ, ἀπὸ 8 Μαρτίου 1802, εἶχεν ὑπογράψει συνθήκην εἰρήνης μετὰ τῆς ἀντιβασιλείας τῆς Ἀλγερίας. Τῆς αὐθαδείας μάλιστα τῶν Βερβερίνων ἐκδηλουμένης κατὰ προϊοῦσαν τόλμην, εὑρέθη ὁ Ναπολέων εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ γράψῃ, τὴν 27 Ἰουλίου 1802, ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν ντέϋ: «Ἐὰν ἀρνῆσθε νά μοι παράσχητε ἱκανοποίησιν καὶ ἂν δὲν καταστείλητε τὴν ἀσυδοσίαν τῶν ὑπουργῶν Σας, ἀποτολμώντων νὰ προσβάλωσι τοὺς διπλωματικούς μου ἀντιπροσώπους, καὶ τῶν πλοίων Σας περιυβριζόντων τὴν σημαίαν μου, θὰ ἀποβιβάσω ὀγδοήκοντα χιλιάδας στρατοῦ καὶ θὰ καταστρέψω τὴν ἀντιβασιλείαν Σας». Πράγματι δὲ ἐμελετήθη ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἡ ἀπόβασις εἰς Σίδι Φερούτς· τὸ ἔνδοξον ὅμως τοῦτο ἐγχείρημα ἐπεφυλάσσετο εἰς Κάρολον τὸν Δέκατον.

Ἡ συγκρότησις τοῦ ἐπιτελείου τῶν βερβερικῶν πλοίων εἶχεν ὡς ἀκολούθως: ὁ *ραΐς* (ὁ κυβερνήτης), εἷς ὕπαρχος, εἷς λογιστής, ἱκανὸς ἀριθμὸς πλοιάρχων-ἐπιβατῶν διὰ τὴν κυβέρνησιν τῶν ληϊζομένων πλοίων, εἷς γραμματεὺς διὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν σημάτων καὶ τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἀλληλογραφίας καὶ εἷς πολύγλωσσος διερμηνεύς. Τοῦ δὲ πληρώματος: εἷς οἰακονόμος, ὁ πορὰρχης, ὁ λέμβαρχος, ὁ ναύκληρος, ὁ τροφαποθηκάριος, οἱ πρωρᾶται καὶ οἱ πρυμνῆται ναῦται. Τὸ *τσιοῦρμο* (=τὸ ἐρετικὸν) ἀπετελεῖτο ἀπὸ Χριστιανοὺς αἰχμαλώτους πλοίων ἢ ἀπαχθέντας ἀπὸ τῶν ἑστιῶν των.

Περιέργους εἰδήσεις περὶ τῶν ναυτικῶν ἐθίμων τῶν Βερβερίνων κατέλιπεν ὁ Diego de Haedo τοῦ τάγματος St Benoît καὶ ἀββᾶς τῆς Φρομέστα: Ἡ ναυπηγήσιμος ξυλεία μετεφέρετο ἀπὸ ἓξ λευγῶν ἐπὶ τῶν ὤμων τῶν Χριστιανῶν αἰχμαλώτων, μεταβαλλομένων κατόπιν εἰς ἐργάτας τοῦ ναυπηγείου, ἐργαζομένους ὑπὸ τὴν μάστιγα τῶν Τούρκων ἁπλῶς ἐπιβλεπόντων τὴν ἐργασίαν. Κατὰ τὴν καθολκὴν ἐδίδετο φιλοδώρημά τι εἰς τοὺς Χριστιανούς· ὁ ραΐς ἀνήρχετο εἰς τὴν πρύμνην τοῦ πρὸς καθολκὴν πλοίου, ἔσφαζε δύο ἢ τρεῖς ἀμνούς, καὶ ὅταν ἡ θάλασσα ἐπορφυροῦτο, ἀφίνετο νὰ ὀλισθήσῃ τὸ σκάφος ἐπὶ τῶν ἐσχαρίων του, ἐνῷ ὁ ραΐς ἐξήγει, ὅτι οὕτω θὰ πορφυρωθῇ καὶ ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν ἀπίστων ἡ θάλασσα, χάρις εἰς τὸ καθελκυόμενον πλοῖον. Πᾶς ραΐς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐνοικιάζῃ τοὺς ἐξ αἰχμαλωσίας ἐρέτας του, οὐχὶ ὅμως καὶ τοὺς ἐθελοντὰς ἐρέτας, τοὺς «μπαγκαρὶν» καλουμένους, ἓν εἶδος «μπενεβόλι» τῶν ἑνετικῶν γαλερῶν. Οἱ ἐπιβαίνοντες δὲ τοῦ πλοίου γενίτσαροι, ὧν ὁ ἀριθμός, 4 κατὰ «σέλμα», ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ σκάφους, οὐδένα μισθὸν ἐλάμβανον «πληρωνόμενοι μὲ ὅ,τι ἔκλεπτον». Ἀπέπλεον δὲ οἱ Βερβερῖνοι πάντοτε Παρασκευήν, ὅταν δὲ παρέπλεον τὸ πρὸ τοῦ λιμένος «μαραμπού» ἀνέκραζον δίς, καὶ οἱ Χριστιανοὶ μετ' αὐτῶν ὑπὸ τὴν μάστιγα τοῦ ἀργουζίνου, «μπισμιλλά, «μπισμιλλά» (=«στὴν εὐχὴ τοῦ θεοῦ» οἱονεί). Τοὺς ρωμαλέους Χριστιανοὺς ἐρέτας δὲν κακομετεχειρίζετο ἄνευ ἀνάγκης ὁ ραΐς, ἀλλ' «ἐμερίμνα περὶ αὐτῶν, ὅπως ὁ κτηματίας διὰ τὰ κτήνη του· διότι οἱ τοιοῦτοι ἦσαν πραγματικὰ δι' αὐτὸν χρυσωρυχεῖα, χρησιμώτατοι διὰ τὴν εὐτυχίαν του».

Παρὰ τὸ ὅτι ἡ ἀποτυχία τῆς καταλήψεως τοῦ Ἀλγερίου, ἐγένετο αἰτία νὰ θεωρῆται γενικῶς ἡ κυριωτάτη αὕτη ἑστία τῶν Βερβερίνων ὡς ἀπαραβίαστος, ἐγίνοντο ἐν τούτοις ἀπόπειραι πρὸς κατάλυσιν τῆς θαλασσοκρατίας των. Ἡ πρώτη τούτων ἐγένετο τῷ 1775 πάλιν ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ τῶν ὁποίων ἦτο ὁ O'Reilly, Ἰρλανδός, γενναῖος καὶ πεπειραμένος στρατηγός, γνωστὸς διὰ τὴν ἀνδρείαν του, ἧς ποιεῖται μνείαν τῷ 1809 καὶ ὁ Βύρων (Don Juan I, 148). Ἡ ἐκστρατεία —περιελάμβανε δὲ αὕτη ἓξ δίκροτα καὶ δώδεκα φρεγάτας, πλὴν τῶν πολυαρίθμων μεταγωγικῶν της—ἐγένετο ἐκ Καρθαγένης τὴν 23 Ἰουνίου, ἵνα μὴ συντρέχωσιν ὡς παράγων ἀποτυχίας αἱ κακοκαιρίαι, εἰς ὃν κατὰ μέγιστον ἀπεδίδετο ἡ ἀποτυχία Καρόλου τοῦ Κουίντου· παρὰ τὴν καλὴν ἐν τούτοις ὀργάνωσιν τοῦ στρατοῦ αὐτῆς, ἐνυπῆρχεν εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς πνεῦμα ἀντιδράσεως, θιγέντας ἐπειδὴ παρωράθησαν ἱκανοὶ Ἱσπανοὶ δυνάμενοι νὰ ἡγηθῶσι, ὀνομασθέντος στρατάρχου ἑνὸς Ἰρλανδοῦ. Μετὰ τὴν ἀπόβασιν, γενομένην εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν ἣν καὶ ὁ Κάρολος εἶχε προκρίνει πρὸ 234 ἐτῶν, ἐπηκολούθησεν ἡ αὐτὴ τακτικὴ τῶν Βερβέρων, φευγόντων πρὸς τὴν ἐνδόχωραν καὶ ἀποδεκατιζόντων τὸν ἱσπανικὸν στρατόν, ὅστις διασπάσας τὰς τάξεις του ἔτρεχεν ἀμεθόδως πρὸς δίωξίν των· ἰδὼν δὲ ὁ Ο' Ρελλὺ ὅτι ἔπαυσε νὰ κατέχῃ εἰς χεῖρας τὸν στρατόν του, ἀνίκανον λόγῳ τούτου πρὸς ἀντεπίθεσιν, ἔσπευσε νὰ διατάξῃ τὴν ἐπανεπιβίβασιν ἐπὶ τοῦ στόλου του, ἀπάραντος διὰ Βαρκελώνην τὴν 12 Ἰουλίου 1775.

Πολλαὶ ἄλλαι ἀπόπειραι πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐγένοντο, πλὴν πᾶσαι περιωρίζοντο εἰς βομβαρδισμοὺς διαφόρων βερβερικῶν λιμένων, οὐχὶ ὅμως καὶ εἰς ἀποβάσεις, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἐπισημοτέρα ἡ ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου Πέλιου (Edw. Pellew), λόρδου τοῦ Ἔξμουθ, ἐπιβαίνοντος τοῦ τρικρότου «Βασίλισσα Καρλόττα» (Queen Charlotte) καὶ ἡγουμένου τοῦ ἐξ 25 μεγάλων πλοίων ἀγγλοολλανδικοῦ ἡνωμένου στόλου· ἐν τούτοις παρὰ τὸ ὅτι ἐβλήθησαν κατὰ τῆς πόλεως τοῦ Ἀλγερίου πεντακόσιοι ὅλοι τόννοι σιδήρου εἰς σφαίρας καὶ ἐννεακόσιαι βόμβαι, φονευθέντων ὑπερτετρακισχιλίων Βερβερίνων, οὐδὲν ἄλλο ἐπετεύχθη πλὴν τῆς ἀπελευθερώσεως 1200 Χριστιανῶν τῶν τσιούρμων τῶν βερβερικῶν γαλερῶν καὶ τῆς καταβολῆς 30 χιλιάδων δολλαρίων εἰς τὸν Βρεττανὸν πρόξενον. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ ἀγγλοολλανδικοῦ στόλου οἱ Βερβερῖνοι, συνέχισαν μετὰ μείζονος πείσματος τὰς καταδρομάς των.

Εἰς τὴν Γαλλίαν τοῦ φιλέλληνος Καρόλου τοῦ Ι' ἐπεφυλάσσετο ἡ δόξα τοῦ τερματισμοῦ τῆς θαλασσοκρατίας τῶν Βερβερίνων. Τῷ 1830 συνεκεντρώθη εἰς Τουλὼν στόλος ἐξ 77 μεγάλων πολεμικῶν ἱστιοφόρων, πλὴν ἑνὸς ἀτμοκινήτου, τῆς «Σφιγγός», καὶ 350 μεταγωγικῶν, ὧν ἐπέβαινον 30 χιλιάδες μαχητῶν ἁπάντων τῶν ὅπλων. Τοῦ ναυτικοῦ, ἔχοντος ὅλην τὴν εὐθύνην τῆς μεταφορᾶς καὶ τῆς ἀποβιβάσεως τοσούτου στρατοῦ, ἡγεῖτο ὁ ναύαρχος Ντυπερρέ. Ὁ στόλος οὗτος, ἀπάρας τὴν 26 Μαΐου ἐκ Τουλών, ἠγκυροβόλησε μετὰ 17 ἡμέρας πρὸ τοῦ Ἀλγερίου, ἐπακολουθησάσης ἀμέσως τῆς ἀποβάσεως τοῦ στρατοῦ, εἰς τὴν ἀγκάλην Τόρρε-Τσίκα τοῦ χερσονησίζοντος ἀκρωτηρίου Σίδι Φερρούτς. Τὴν 9 Ἰουλίου ἀνηγγέλλετο εἰς Παρισίους ὡς ἀκολούθως ὁ θρίαμβος τῆς 5 Ἰουλίου: «Ὁ βασιλικὸς στρατὸς ἐθριάμβευσεν. Ἡ τύχη τῆς Ἀλγερίας ἐκρίθη ἀπὸ χθές. Ἡ βασιλικὴ σημαία κυματίζει ἐπὶ τῶν φρουρίων καὶ τοῦ ἀνακτόρου τοῦ ντέϋ. Τὸ εὐρωπαϊκὸν ζήτημα, τὸ ἀπὸ αἰώνων συγκλονίζον, εἶναι λελυμένον».

Οὕτω κατελύθη ἡ ἰδιότυπος θαλασσοκρατία τῶν Βερβερίνων, καθ' ἣν τὸ μέγα ἔργον τοῦ Βαρβαρόσσα, ἀσχέτως ὠμοτήτων καὶ πάσης προκαταλήψεως, ἐσυνεχίσθη ὅπως ὁ δημιουργός του ὠνειροπόλει. Παραδόξως δέ, ταύτης ἐκλιπούσης, καὶ τῶν χερσαίων Βερβέρων, τῶν παρακτίων τοὐλάχιστον Καβύλων, τὰ ἤθη ἐξημερώθησαν ὡς διὰ μαγείας, μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε νὰ διασώζωσι ναυαγοὺς οὓς ἄλλοτε θὰ ἔσφαζον: «Ἀρχηγὸς Καβύλος, τῶν περιχώρων τῆς Μπουζί, ἐτιμήθη τῷ 1868, λόγῳ διασώσεως ναυαγῶν, διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ παρασήμου τοῦ Τάγματος τοῦ Σωτῆρος» (*Jurien de la Gravière:* Les corsaires Barbaresques XVIII, 298, ὑποσημ.).

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—[ΤΕΧΝ.] Ἡ ἀναπτυχθεῖσα παρὰ τοῖς Βερβέροις τέχνη εἶναι μᾶλλον βιοτεχνία τις ἐπικουροῦσα εἰς τὰς στοιχειώδεις ἀνάγκας τῆς ζωῆς. Ἐκαλλιεργήθη εἰς τὴν ὕπαιθρον χώραν καὶ ἀποτελεῖ ἀδιάσπαστον τμῆμα τοῦ βερβερικοῦ λαογραφικοῦ συνόλου· ὡς ἀστικὴ τέχνη ἐλάχιστα ἢ μᾶλλον οὐδαμῶς ἐμφανίζεται. Τοῦτο δ' ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι εἰς τὰς πόλεις, εἰς τὰ μεγάλα κέντρα, τὰ περισσότερον εὐεπίφορα εἰς τὰς ὠθήσεις τῆς διηνεκῶς ἐξελισσομένης πραγματικότητος, ἠδυνήθη νὰ λάβῃ πλήρη ἀνάπτυξιν ἡ ἔποικος, οὕτως εἰπεῖν, ἀραβικὴ τέχνη καὶ μετ' αὐτὴν νεώτεραί τινες εὐρωπαϊκαὶ καλλιτεχνικαὶ ἐκδηλώσεις. Παρὰ τὸν ἀποκλειστικόν, ἐν τούτοις, τοῦτον χαρακτῆρά της, ἡ τέχνη τῶν Βερβέρων δὲν ἔμεινεν ἀμέτοχος ἐπιδράσεων ἀσκηθεισῶν ἐκ μέρους τῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι κατέκτησαν τὰ ἐδάφη, εἰς τὰ ὁποῖα ἐκαλλιεργήθη αὕτη. Ἀπὸ δύο χιλιάδων ἐτῶν καὶ πλέον ἐπιδρομεῖς ἐκ πάσης χώρας, οἱ Καρχηδόνιοι, οἱ Ρωμαῖοι, οἱ Βανδῆλοι, οἱ Ἄραβες, οἱ Τοῦρκοι, οἱ Φράγκοι, ὑποδουλοῦντες τοὺς Βερβέρους, μετέδιδον συγχρόνως εἰς αὐτοὺς καλλιτεχνικὰ

Digitized by Google

στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα οὗτοι ἀφωμοίωνον μὲν πρὸς τὰ ἐγχώρια, ἀλλὰ μετὰ δυσκολίας καὶ ἀντιδράσεως. Εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς ἐπιδράσεις δέον νὰ προστεθοῦν καὶ αἱ πολιτιστικαὶ προσπάθειαι τῶν Βυζαντινῶν ἀφ' ἑνός, τῶν νεωτέρων εὐρωπαϊκῶν λαῶν, καὶ δὴ τῶν Γάλλων, ἀφ' ἑτέρου.

Ἡ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἀναπτυχθεῖσα τέχνη τῶν Βερβέρων δύναται νὰ διακριθῇ εἰς δύο κυρίους κλάδους: εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ εἰς τὴν μικροτεχνίαν. Ὡς ζωγραφικὴ καὶ ὡς γλυπτικὴ δὲν παρουσιάζει ἐκδηλώσεις δυναμένας νὰ τὴν καταστήσουν ἐνδιαφέρουσαν. Καὶ ὡς ἀρχιτεκτονικὴ μὲν ἔλαβε τὴν ἀνάπτυξιν ἐκείνην, ἡ ὁποία προσιδιάζει εἰς τὸν κατὰ τὸ πλεῖστον νομαδικὸν χαρακτῆρα τῶν Βερβέρων, εἰς τὴν τραχεῖαν προσπάθειαν, διὰ τῆς ὁποίας πορίζονται τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, εἰς τὰς ἐναντιότητας, ἐναντίον τῶν ὁποίων εἶναι ἠναγκασμένοι, ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους των καὶ τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς διάγουν, νὰ παλαίουν διηνεκῶς· ὡς μικροτεχνία δὲ ἐξέφρασε τὴν ἔμφυτον καλαισθησίαν των, τὸ διακοσμητικόν των ἔνστικτον, τὴν ἀγάπην των πρὸς ὡρισμένας ἀπεικονίσεις, αἱ ὁποῖαι ἤσκησαν ἰσχυρὸν θέλγητρον ἐπὶ τῆς ταπεινῆς φαντασίας των.

Τὰ οἰκήματα τῶν Βερβέρων εἶναι ποικίλα. Ἀναλόγως τοῦ νομαδικοῦ, ἡμινομαδικοῦ ἢ μονίμου χαρακτῆρος ἑκάστης φυλῆς, διακρίνομεν ὁλόκληρον σειρὰν τύπων κατοικιῶν ἀπὸ τῆς ἁπλῆς ἐκ χονδροῦ ὑφάσματος σκηνῆς μέχρι τῆς καλαμίνης καλύβης, τοῦ ἐκ πετρῶν, κλάδων δένδρων καὶ πηλοῦ οἰκιδίου καὶ τῆς κατὰ κυριολεξίαν οἰκίας. Ἡ πρωτόγονος σκηνὴ σχηματίζεται διὰ πλατειῶν ταινιῶν κατεσκευασμένων ἐκ τριχῶν αἰγὸς ἢ καμήλου, ἐκ φυτικῶν νημάτων ἢ ἐξ ἰνῶν φοίνικος ἢ ἀσφοδέλου. Ἑκάστη τῶν ταινιῶν τούτων ἔχει πλάτος 0,75 μ. περίπου καὶ μῆκος 6 ἕως 20 μέτρων, συρράπτονται δὲ πρὸς ἀλλήλας στερεῶς καὶ ἀποτελοῦν ἀδιάσπαστον σύνολον. Εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς σκηνῆς κατασκευάζεται εἶδός τι προχείρου στέγης διὰ πασσάλων ἐμπηγνυομένων εἰς τὸ ἔδαφος καὶ ξυλίνου ἐπιστέγου. Ἕτεροι μικροὶ πασσαλίσκοι ἐμπηγνύονται πέριξ τῆς σκηνῆς εἰς τὸ ἔδαφος διὰ νὰ δένωνται εἰς αὐτοὺς τὰ σχοινία, δι' ὧν συγκρατεῖται ἡ σκηνή. Ἐξωτερικῶς ἡ σκηνὴ αὕτη, ἐν μὲν τῷ δυτικῷ Μαρόκκῳ ἔχει χρῶμα μέλαν, ἐν δὲ τῷ ἀνατολικῷ Μαρόκκῳ, τῇ Ἀλγερίᾳ καὶ ταῖς περιοχαῖς τῆς Σαχάρας φέρει ἐπὶ μέλανος βάθους φωτεινάς, ἐρυθρὰς ῥαβδώσεις· κατὰ τὴν εἴσοδον αὐτῆς, ἥτις εἶναι εὐρυτάτη κατὰ τὸ πλεῖστον, περιβάλλεται διὰ κοσμητικῆς γεωμετρικῆς ταινίας, εἰς περιπτώσεις δὲ καθ' ἃς οἱ κάτοικοί της ἀνήκουν εἰς τὴν ἰθαγενῆ θρησκευτικὴν ἀριστοκρατίαν δέσμη πτερῶν στρουθοκαμήλου τεθειμένη ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς σκηνῆς διασημαίνει τὸ ἐξαιρετικὸν τοῦτο γεγονός. Πολλαὶ τοιαῦται σκηναί, τοποθετούμεναι συνήθως κυκλοτερῶς, ἀποτελοῦν μικροσυνοικισμούς, ἔξω τῶν ὁποίων βόσκουν τὰ ποίμνια τῶν Βερβέρων. Ζώνη ἀγρίων θάμνων προφυλάσσει κατὰ κανόνα ὁλόκληρον τὴν περιοχὴν ἀπὸ ἐχθρικὰς ἐπιθέσεις. Ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ παρουσιάζουν αἱ σκηναὶ τῶν μεγιστάνων εἰς τὸ Μαρόκκον: Εἶναι κυλινδροκωνικαί, ὑποστηρίζονται δ' εἰς τὸ κέντρον των διὰ μεγάλου κατακορύφου πασσάλου· τὸ ὕφασμα ἐξ οὗ κατασκευάζονται εἶναι λευκόν, πολυτελὲς καὶ κεκοσμημένον δι' ὁριζοντίων ταινιῶν ἀπεικονιζουσῶν ἐπάλξεις φρουρίου.

Πρὸς τὰς σκηνὰς ταύτας τῶν μεγιστάνων ὁμοιάζουν αἱ *νουάλαι*, κυλινδροκωνικαὶ καλύβαι κατασκευαζόμεναι ἐκ καλαμίνων πλεγμάτων, ἅτινα συνήθως, ἐξωτερικῶς μὲν παχύνονται διὰ χόρτων καὶ θάμνων, ἐσωτερικῶς δ' ἐπιχρίονται διὰ πηλοῦ. Ἕτερον εἶδος τοιούτων καλυβῶν, ὀλιγώτερον καλαίσθητον, εἶναι αἱ πηγνύμεναι διὰ κορμῶν δένδρων καὶ στερεούμεναι διὰ πηλοῦ καὶ ἄμμου ἄνευ ἀσβέστου, καλυπτόμεναι δὲ διὰ στέγης ἐκ κλάδων καὶ χόρτων.

Καὶ ταῦτα μὲν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς σκηνὰς καὶ καλύβας, ἐξ ὧν, αἱ μὲν πρῶται ἀποτελοῦν κατοι-

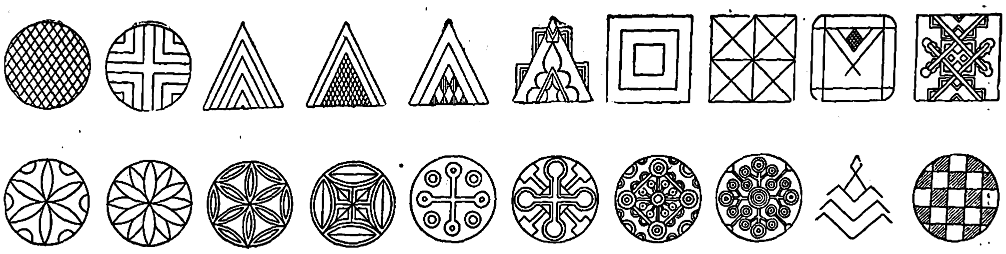

Διακοσμητικὰ Βερβέρων.

κίας νομάδων Βερβέρων, αἱ δ' ἄλλαι ἡμινομάδων ἢ βαινόντων ἀπὸ τῆς ἡμινομαδικῆς εἰς τὴν στα-

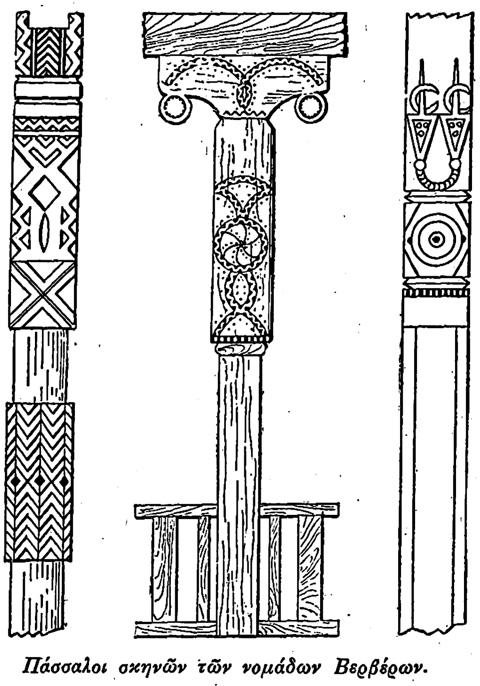

Πάσσαλοι σκηνῶν τῶν νομάδων Βερβέρων.

εἰς τὰς κατὰ τὴν κυρίαν σημασίαν τῆς λέξεως οἰ-
θερὰν καὶ μόνιμον ἐγκατάστασιν. Ὅσον δ' ἀφορᾷ

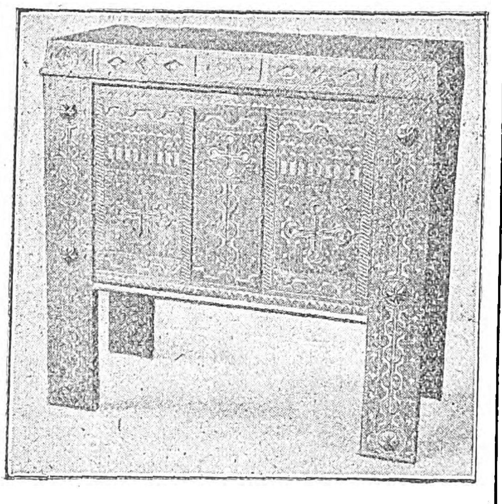

Κιβώτιον τῶν Βερβέρων Καβύλων.

κίας, δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν εἰς τὰς βερβερικὰς περιοχὰς τοὺς ἀκολούθους τύπους τούτων: α') οἰκίας θολωτάς, β') οἰκίας ὑπογείους, γ') οἰκίας μετὰ δωμάτων καὶ δ') οἰκίας μετὰ στέγης κεραμωτῆς. Ὁ πρῶτος τύπος ἀπαντᾷ συνήθως παρὰ τοῖς ἐξαραβισθεῖσι Βερβέροις τῆς Τύνιδος, τοῦ Τλέμσεν καὶ τοῦ μαροκκινοῦ Ἄτλαντος, ἀποτελεῖ δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀρχιτεκτονικὴν διευθέτησιν φυσικῶν σπηλαίων. Ἐνίοτε κατασκευάζονται καὶ τεχνητὰ σπήλαια χρησιμεύοντα πρὸς κατοικίαν ἀνθρώπων καὶ ζῴων. Τὰ οἰκήματα ταῦτα ἀποτελοῦνται κατὰ κανόνα ἐξ ἑνὸς εὐρυχώρου διαμερίσματος, τοῦ ὁποίου οἱ μὲν τοῖχοι ἔχουν ἐπενδυθῆ διὰ λιθοδομῆς, τὸ δὲ δάπεδον εἶναι ἐπεστρωμένον διὰ κονιάματος ἀσβέστου. Μακρὰ παράταξις τοιούτων οἰκημάτων, μὲ τὰς θύρας ἀνοικτὰς πρὸς τὴν ὁδόν, ἀπαρτίζει ὁλοκλήρους συνοικισμούς. Εἰς τὰ οἰκήματα ταῦτα ἀνευρίσκονται καί τινες ἀτελεῖς καὶ ἀδόκιμοι διακοσμητικαὶ προσπάθειαι, ἀνάγλυφοί τινες ῥόδακες, ὀκτάγωνοι ἀστέρες, ὀδοντωταὶ γραμμαὶ καὶ ἐπιγραφαὶ εἰς ἀραβικὴν γλῶσσαν. Εἰς τὴν μεσημβρινὴν Τύνιδα ἀπαντᾷ ὁ δεύτερος προμνημονευθεὶς τύπος οἰκημάτων. Εἶναι δὲ ταῦτα ὑπόγεια κατασκευάσματα, ἐσκαμμένα εἰς τοὺς πολυπληθεῖς γεωλόφους τῶν περιοχῶν ἐκείνων, κατὰ τρόπον ὑπομιμνήσκοντα τὰς χριστιανικὰς κατακόμβας. Τὰ οἰκήματα ταῦτα εἶναι μὲν εὐρυχωρότερα καὶ συνθετώτερα τῶν θολωτῶν, στεροῦνται ὅμως παντὸς διακόσμου. Τὸ σύνηθες διάγραμμά των παρουσιάζει κεντρικὴν αὐλήν, τριγωνικὴν ἢ τετράγωνον, φωτιζομένην διὰ φωταγωγοῦ ὀπῆς καὶ τρία ἢ τέσσαρα δωμάτια σχήματος σχεδὸν ἐλλειψοειδοῦς, ὅλως ἀκόσμητα, φέροντα ἕδρανά τινα ἐπέχοντα θέσιν κλινῶν καὶ ὀπὰς ἢ κόγχας ἐσκαμμένας εἰς τὰς παρειάς των ἀντὶ ἑρμαρίων.

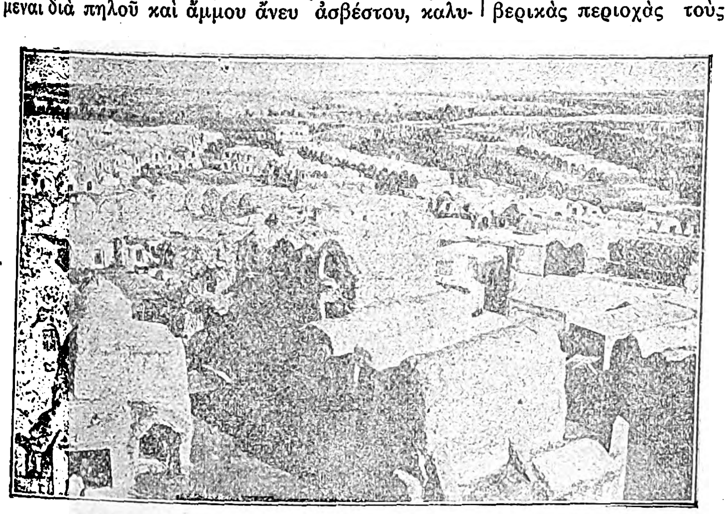

Οἰκίαι καὶ σιτοβολῶνες ἐν Μεντενὶν τῆς Νοτίας Τύνιδος.

Μᾶλλον διαδεδομένος εἶναι ὁ τύπος τῶν μετὰ δώματος οἰκημάτων, ὅστις παρουσιάζει πολλαπλᾶς ποικιλίας. Ἡ συνηθεστέρα μορφή του, ἀνευρισκομένη τόσον εἰς τὰς πολυανθρώπους ἀγροτικὰς περιοχὰς τῆς Ἀλγερίας, τῆς Τύνιδος καὶ τοῦ Μαρόκκου, ὅσον καὶ εἰς τὰς περιωρισμένας ὀάσεις τῆς Σαχάρας, ἀποτελεῖται ἐκ χαμηλῆς θύρας, ἥτις ὁδηγεῖ εἰς τὸ κατ' ἐξοχὴν οἰκογενειακὸν δωμάτιον, εἰς ἓν ἄκρον τοῦ ὁποίου ἵσταται ὁ ἀπαραίτητος εἰς τὰς ἰθαγενεῖς κατοικίας ἀργαλειός. Πέραν τοῦ δωματίου τούτου ἀνοίγεται ὀρθογώνιος αὐλὴ συνδεομένη μεθ' ἑτέρου δωματίου. Κάτωθι τῶν δωματίων τούτων ὑπάρχουν ὑπόγεια διαμερίσματα χρησιμεύοντα πρὸς φύλαξιν τῶν δημητριακῶν καρπῶν καὶ τοῦ πρὸς διατροφὴν τῶν κτηνῶν ἀχύρου, ὁδηγεῖ δ' εἰς τὰ διαμερίσματα ταῦτα κλῖμαξ συγκειμένη ἐξ ἀνωμάλων καὶ ἀκανονίστων βαθμίδων. Μικρὰ ἑστία, ἀποτελουμένη ἐκ τριῶν πετρῶν καὶ εὑρισκομένη παρὰ τὴν κλίμακα, στεγάζεται διὰ μικροῦ δώματος. Τὰ ὑπόγεια φωτίζονται διὰ φεγγιτῶν, τὸ δὲ δῶμα τοῦ πρώτου πατώματος προφυλάσσεται εἴς τινας περιπτώσεις ὑπὸ δευτέρου δώματος στηριζομένου, ὅπως καὶ τὸ πρῶτον, ὑπὸ ξυλίνων κιόνων σχηματιζόντων περὶ τὴν αὐλὴν στοάν. Παραλλαγὴ τοῦ τύπου τούτου εἶναι τὸ μαροκκινὸν ὠχυρωμένον οἴκημα, ὅπερ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἀποτελεῖται ἐκ τετραγώνου κατασκευάσματος, εἰς ἑκάστην γωνίαν τοῦ ὁποίου ὑψοῦνται πυραμιδοειδεῖς πύργοι χρησιμοποιούμενοι ὡς τροφαποθῆκαι. Μία μόνη εἴσοδος ὁδηγεῖ εἰς ἐσωτερικὸν δωμάτιον, ὅμοια τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν εἰς ὅλας τὰς ἐσωτερικὰς πλευρὰς τοῦ ἀρχιτεκτονήματος τούτου. Κλῖμαξ ἀπὸ τοῦ ἰσογείου διαμερίσματος ὁδηγεῖ εἰς τὸ ἄνω πάτωμα, ὅπερ ἀποτελεῖ ἁπλῆν ἐπανάληψιν τοῦ ἰσογείου, ἐσωτερικὴ δὲ αὐλή, καλυπτομένη ὑπὸ στέγης ἐκ κλάδων κλπ. στηριζομένης ἐπὶ πασσάλων, καθιστᾷ ἀνετωτέραν τὴν διαμονὴν ἐντὸς τοῦ οἰκήματος τούτου. Ὑπεράνω, τέλος, τοῦ ἄνω διαμερίσματος ὑπάρχει δεύτερον περιθεόμενον ἀπὸ τὰς ἐπάλξεις, αἵτινες φέρουν κατ' ἀποστάσεις πολεμίστρας.

Σπανιώτεραι εἶναι αἱ μετὰ κεραμωτῆς στέγης οἰκίαι, αἵτινες ἀνευρίσκονται ἰδίως εἰς βραχώδεις τινὰς νήσους παρὰ τὸ Ἀλγέριον. Αἱ οἰκίαι αὗται, ἁπλούσταται οὖσαι κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν διάταξιν καὶ ἀπέριττοι κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν, ἀποτελοῦνται ἐκ πρώτου τινὸς παρὰ τὴν εἴσοδον μικροῦ διαμερίσματος ὁδηγοῦντος εἰς ἐσωτερικὴν αὐλήν, εἰς τὸ βάθος τῆς ὁποίας ὑπάρχει τὸ μοναδικὸν ἐνδιαίτημα τῆς οἰκογενείας, εὐρύχωρον δωμάτιον διῃρημένον εἰς δύο μέρη, ἐξ ὧν τὸ μὲν πρῶτον, τὸ μεγαλύτερον, κείμενον ἐπὶ ἀνυψωμένου ἐδάφους, χρησιμεύει ὡς κατοικία τῆς οἰκογενείας, τὸ δὲ δεύτερον, κείμενον ἐπὶ χαμηλοτέρου καὶ ὁπωσοῦν ἐπικλινοῦς ἐδάφους, χρησιμεύει ὡς σταῦλος. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ πρώτου δωματίου εἶναι ἁπλούστατον: μερικὰ ἕδρανα, ἐπὶ τῶν ὁποίων τίθενται τὰ δοχεῖα τοῦ οἴνου, τοῦ ἐλαίου κλπ., μία χαμηλὴ κλίνη, εἰς μίαν ἄκραν ὁ ἀργαλειὸς καὶ εἰς ἄλλην ἡ ταπεινὴ ἑστία, εἶναι τὰ μόνα ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα δύναται νὰ ἴδῃ ὁ ἐπισκέπτης ἐντὸς αὐτοῦ.

Ἀλλ' ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν Βερβέρων δὲν ἐξαντλεῖται εἰς τὰς ἐκδηλώσεις ταύτας. Ἐπιχειρεῖ πολυπλοκωτέρας καὶ μᾶλλον ἀξιολόγους κατασκευάς, ἐκ τῶν ὁποίων μᾶλλον ἀξιομνημόνευτοι εἶναι οἱ ὠχυρωμένοι σιτοβολῶνες καὶ οἱ ἐπὶ τῶν λόφων δεσπόζοντες τῆς ὑπαίθρου χώρας φρουριακοὶ πύργοι. Καὶ οἱ μὲν σιτοβολῶνες, ἀποτελοῦντες κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπαραίτητον προσάρτημα παντὸς συνοικισμοῦ Βερβέρων, σύγκεινται ἐκ πολυα-

Digitized by Google

ρίθμων θολωτῶν διαμερισμάτων, συνηνωμένων πρὸς ἄλληλα καὶ τεθειμένων εἰς δύο καὶ τρεῖς ἐπαλλήλους ὀρόφους. Ἡ ἐξωτερικὴ των ἐμφάνισις εἶναι γραφικωτάτη. Ἡ ἐν σελίδι 73 εἰκών, ἀναφερομένη εἰς τὸ ἐν Μεντενὶν τῆς μεσημβρινῆς Τύνιδος σύνολον σιτοβολώνων καὶ οἰκημάτων παρέχει ἱκανοποιητικὴν ἰδέαν τούτου. Ἀξιολογώτεροι εἶναι οἱ εἰς τὸν Ἄνω καὶ Μέσον Ἄτλαντα, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἀπαντῶντες ὠχυρωμένοι πύργοι, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὰς κατοικίας τῶν ἰσχυρῶν φυλάρχων καὶ χωροδεσποτῶν καὶ οἱ ὁποῖοι, μολονότι ἀρχιτεκτονικῶς προέρχονται ἐκ τοῦ μαροκκινοῦ ὠχυρωμένου οἰκήματος, ὅπερ ἐσκιαγραφήθη προγενεστέρως, διακρίνονται διὰ τὴν γραφικότητα καὶ τὴν ἐπιβλητικότητά των. Εἰς τοῦτο συντελεῖ καὶ ἡ ἄποπτος θέσις, εἰς ἣν συνήθως ἱδρύονται, ἐπὶ πλέον δὲ ἡ συνάρτησίς των πρὸς πολυάριθμα κτίρια προοριζόμενα διὰ τοὺς θεράποντας τοῦ κυριάρχου, διὰ τὰ πολυάριθμα κτήνη του, διὰ τὰς ἀκαταμετρήτους προμηθείας του, διὰ τὰς χάριν ἀναψυχῆς ἀσχολίας του καὶ διὰ τὰς πολεμικάς, ἀμυντικὰς κατὰ κανόνα, ἐπιχειρήσεις του. Καὶ ταῦτα μὲν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν μορφὴν τῶν βερβερικῶν ἀρχιτεκτονημάτων. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ὕλην, ἐξ ἧς ταῦτα κατασκευάζονται, δύναται νὰ θεωρηθῇ εὐνόητον, προκειμένου περὶ τόπων κατ' ἐξοχὴν πεδινῶν καὶ ἀμμωδῶν, ὅτι ὁ λίθος σπανίζει καταφανῶς, ἐνῷ ἡ ἄμμος, ὁ πηλὸς καὶ ἡ ξυλεία ἀνευρίσκονται ἐν ἀξιοσημειώτῳ ἀφθονίᾳ. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὰ βερβερικὰ κτίρια στεροῦνται τῆς ἁρμονικῆς ἐκείνης εὐγραμμίας, τὴν ὁποίαν κατέχουν αἱ ἀρχιτεκτονικαὶ ἐκδηλώσεις ἄλλων χωρῶν, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἀντιπροσωπεύουν προηγμένην τινὰ καλλιτεχνικὴν ἀντίληψιν ἢ καταφανῆ καλλιτεχνικὴν ἄνθησιν. Εἶναι ἔργα ἀπὸ πάσης σχεδὸν ἀπόψεως βάναυσα· εἰς ἐλαχίστας μόνον περιπτώσεις ἀνέρχονται ὑπεράνω τοῦ μετριωτάτου ἐπιπέδου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκουν. Πάντως ὅμως δὲν στεροῦνται γραφικότητος, τὴν ὁποίαν, ἄλλως τε, ὀφείλουν εἰς ἀπειραρίθμους παράγοντας ἔξω αὐτῶν κειμένους.

Τελευταῖον πρέπει νὰ τονισθῇ, ὅτι μερικαὶ προσπάθειαι διακοσμήσεως ἀρχιτεκτονικῶν τινων μελῶν παρὰ τοῖς Βερβέροις δὲν εἶναι ἀνάξιαι λόγου. Μεταξὺ τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν δέον νὰ περιληφθοῦν κατὰ κύριον λόγον αἱ ἐπὶ ξυλίνων κιόνων καὶ πασσαλίσκων γλυπταὶ διακοσμήσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἀναφέρεται ἡ ἐν σελίδι 73 εἰκών. Ἡ μικροτεχνία παρὰ τοῖς Βερβέροις ἔσχε σπου-

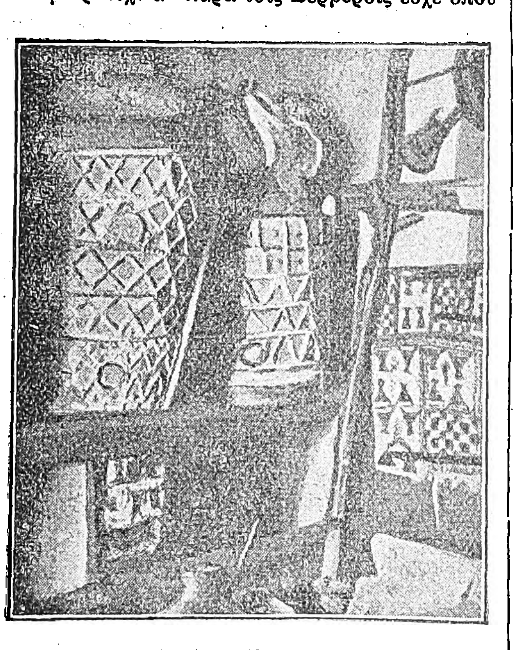

Διακόσμητοι πίθοι Βερβέρων.

δαίαν ἀνάπτυξιν, διακρίνεται δ' αὕτη εἰς ξυλογλυπτικήν, εἰς σιδηρουργίαν, εἰς χαλκουργίαν, εἰς χρυσοχοΐαν καὶ ἀργυροχοΐαν, εἰς κεραμεικήν, εἰς ταπητουργίαν, εἰς κεντητικὴν καὶ εἰς διακοσμητικὴν ἐπεξεργασίαν δερμάτων. Εἰς πάντας τούτους τοὺς κλάδους χρησιμοποιοῦνται διακοσμητικὰ θέματα, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ προσομοιάζοντα πρὸς ἄλληλα, στοιχεῖα δέ τινα ἐπαναλαμβάνονται σταθερῶς ἐν ὡρισμένῃ κλίμακι ἐναλλαγῶν, συμπλοκῶν καὶ συνθέσεων. Ἐκ τῶν στοιχείων τούτων τὰ μᾶλλον εὐρέως διαδεδομένα εἶναι: αἱ μεμονωμέναι ἢ κατὰ σειρὰς διατεταγμέναι στιγμαί, τὰ ἁπλᾶ ἢ πολλαπλᾶ νημάτια, οἱ ἁπλοῖ ἢ πολλαπλοῖ μαίανδροι, τὰ σχοινόσχημα κοσμήματα, αἱ δέσμαι εὐθειῶν γραμμῶν, αἱ τεθλασμέναι ἁπλαῖ ἢ διπλαῖ, τῆς μιᾶς διακοπτομένης κατὰ τόπους καὶ ἀναπληρουμένης διὰ στιγμῶν, γραμμαί, αἱ εὐθύγραμμοι ἢ καμπυλόγραμμοι ἁλυσίδες, τὰ διὰ ῥόμβων συντεθειμένα πλέγματα, αἱ διὰ τετραγωνιδίων, διαχωριζομένων δι' εὐθειῶν γραμμῶν, συντεθειμέναι ταινίαι, αἱ δοκίδες, αἱ δακτυλιοειδεῖς σειραί, τὰ διασταυρούμενα τόξα, αἱ ἀψῖδες. «Ὅ,τι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς προκαλεῖ αἴσθησιν, γράφει ὁ P. Ricard, ἐν τῇ βερβερικῇ κοσμητικῇ, εἶναι ὁ σταθερὸς γεωμετρικὸς χαρακτήρ της. Αἱ ἀπομιμήσεις τῆς φύ-

Τραπεζομάνδηλον ἐκ λίνου καὶ σπάρτου.

σεως ἀποτελοῦν ἐξαιρέσεις. Αἱ ἀνάγλυφοι εἰς τὸ ξύλον, ὑπὸ ὡρισμένου τμήματος τῆς φυλῆς τῶν Μπενὶ Μτὶρ εἰργασμέναι μορφαί, φαίνονται ὡς μεμονωμένον γεγονός. Ὁ ὄφις, ὁ ἐγγεγλυμμένος ἐπὶ θύρας τινὸς τοῦ Ταουρὶρτ Ἀμοκρὰν (Μεγάλη Καβυλία) εἶναι ἐξ ἴσου σπάνιος. Τὰ δὲ πρόσωπα, τὰ ζῷα καὶ τὰ φυτά, τὰ γενικῶς χρησιμοποιούμενα εἰς τὴν διακόσμησιν κεραμουργημάτων, ὑπὸ γυναικὸς τῶν περιχώρων τοῦ Βαρνιὲ (Ὀρλεανβίλλη), ἀποτελοῦν πρόσφατον καινοτομίαν» (P. Ricard: Pour comprendre l' art musulman dans l' Afrique du Nord et en Espagne, Paris 1924, σελ. 72—73). Ἐκ τῶν μνημονευθέντων κλάδων τῆς βερβερικῆς μικροτεχνίας, ἡ μὲν ξυλογλυπτικὴ ἀσκεῖται κυρίως ἐπὶ παντοειδῶν κιβωτίων, χρησιμοποιουμένων συνήθως πρὸς φύλαξιν ἐνδυμάτων καὶ κοσμημάτων, ἐπὶ δοχείων, ἐπὶ λυχνοστατῶν, λίκνων, κλείθρων κλπ., ἡ δὲ σιδηρουργία, πλὴν τῶν ἀπαραιτήτων εἰς τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν σκευῶν, ἅτινα, ἄλλως τε, ἐξέρχονται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν χειρῶν της ὅλως ἀκόσμητα, διακοσμεῖ μαχαίρας καὶ ὅπλα, πλῆκτρα καὶ ἀναβολεῖς, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ πεδίον τῆς δράσεώς της εἶναι εὐρύτερον ἡ κατεργασία τῶν εὐγενῶν μετάλλων, καὶ δὴ τοῦ ἀργύρου, ἀποτελεῖ προνόμιον, οὕτως εἰπεῖν, καλλιτεχνικὸν διαφόρων ὁμάδων, αἵτινες διαμένουν εἰς τὰ μεγάλα κέντρα τῆς βερβερικῆς ζωῆς ἢ διασπείρονται ἀραιῶς εἰς τὴν ὕπαιθρον χώραν. Τὰ ἀντικείμενα, ἅτινα παράγουν αἱ ὁμάδες αὗται, εἶναι κατὰ γενικὴν ἐκτίμησιν βαρέα, συμπαγῆ καὶ στοιχειωδῶς πως διεκκοσμημένα, ὑπάρχουν ὅμως μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἐξαιρέσεις ὑποσημαίνουσαι τὴν ὕπαρξιν λεπτοῦ καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος καὶ ἀξίας θαυμασμοῦ δεξιοτεχνίας. Τὰ ἀντικείμενα ταῦτα εἶναι: δακτύλιοι, ἐνώτια, περιδέραια, πόρπαι, διαδήματα, ψέλλια τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν, ἐπιστήθια, μαχαιρίδια, λαβαὶ ὅπλων, πιστόλια κλπ, κατασκευάζονται δὲ

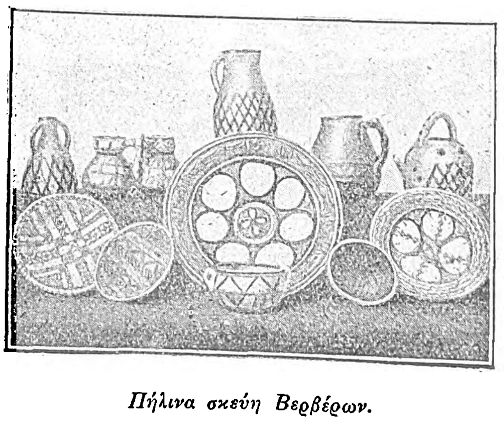

Πήλινα σκεύη Βερβέρων.

διὰ χωνεύσεως, χαράξεως ἢ σφραγίσεως τῶν μετάλλων ἢ καὶ διὰ τῆς ἐμπαιστικῆς μεθόδου. Συνήθεις ὗλαι χρησιμοποιούμεναι εἰς τὴν μικροτεχνίαν αὐτὴν εἶναι, παρὰ τὰ εὐγενῆ μέταλλα, τὸ κυανοῦν, κίτρινον ἢ πράσινον σμάλτον, αἱ ἔγχρωμοι ὕαλοι καὶ τὸ ἐστιλβωμένον κοράλλιον.

Ἡ κεραμεικὴ ἀσκεῖται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τῶν γυναικῶν, παράγει δὲ κατὰ τόπους, εἰς τὰ ὑψίπεδα τῆς Ἀλγερίας, εἰς τὴν Τύνιδα, εἰς τὴν μαροκινὴν Σαχάραν, εἰς τὸ Ρὶφ καὶ ἀλλαχοῦ ἰδιάζοντας τύπους ἐξόχως ἀξιοσημειώτους. Ἡ περιοχὴ τῆς δράσεώς της περιλαμβάνει δοχεῖα παντὸς εἴδους, χρήσιμα εἰς πᾶσαν οἰκιακὴν ἀνάγκην, ἀπὸ τῆς ἐναποθηκεύσεως ὑγρῶν προϊόντων μέχρι τῆς διαφυλάξεως ξηρῶν καρπῶν καὶ διατρέχει ὅλην τὴν κλίμακα τῶν μεγεθῶν, ἀπὸ τοῦ μικροσκοπικοῦ κυπέλλου καὶ τοῦ ἀβαθοῦς πινακίου μέχρι τοῦ τεραστίου ἀμφορέως, ὅστις διακοσμεῖται κατὰ χώραν, ἕνεκα τοῦ σχεδὸν ἀδυνάτου τῆς μετακινήσεώς του. Περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην καλλιτεχνικὴν ἐκδήλωσιν ἡ κεραμεικὴ αὐτὴ τῶν Βερβέρων ἀποτελεῖ τὴν καλυτέραν διαπίστωσιν τῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν ἐνστίκτως ἀποδίδει ὁ λαὸς οὗτος εἰς τὴν διακόσμησιν παντὸς ἀντικειμένου, οὗτινος ποιεῖται χρῆσιν, καὶ τῆς ἐπιτυχοῦς ἐφαρμογῆς τῶν καλλιτεχνικῶν παραδόσεων εἰς τὴν καθημερινὴν ζωήν, τὴν ὁποίαν κατορθώνει. Μίαν ἐπὶ πλέον ἀπόδειξιν τοῦ γεγονότος αὐτοῦ παρέχει ἡ ταπητουργία του, ἡ κεντητική του, ἡ ὑφασματουργία του, αἵτινες ἵστανται μεταξὺ τῆς βιοτεχνίας καὶ τῶν κατὰ κυριολεξίαν καλῶν τεχνῶν, παράγουσαι ἐνίοτε ἀντικείμενα ἐξόχου ὡραιότητος. Οἱ κυριώτεροι τύποι τῶν βερβερικῶν ταπήτων συναντῶνται εἰς τὴν Κωνσταντίναν, εἰς τὸ Ντζεμπὲλ Ἀμούρ, εἰς τὸν Μέσον καὶ Ἄνω Ἄτλαντα, εἰς τὸ Χαοὺζ τοῦ Μαρρακὲς καὶ εἰς μερικὰς περιοχὰς τῆς Σαχάρας, τὰ δὲ θεμελιώδη χρώματά των περιορίζονται εἰς τὸ κυανοῦν τοῦ ἰνδικοῦ, τὸ κίτρινον τῆς ρεζεντᾶς, τὸ φοινικοῦν, τὸ πράσινον, τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν. Κατὰ τόπους δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν ὡς κυριαρχοῦντα τ' ἀκόλουθα χρώματα: εἰς Σετὶφ καὶ Ντζεμπὲλ Ἀμοὺρ τὸ κυανοῦν μετ' ἰσχυρῶν ἐρυθρῶν ἀντιθέσεων, εἰς τὸν μεσημβρινὸν Μέσον Ἄτλαντα τὸ λευκὸν μετὰ μελανῶν ἀντιθέσεων, εἰς τὸν δυτικὸν Μέσον Ἄτλαντα τὸ ἅλικον, καὶ εἰς τὸν Ἄνω Ἄτλαντα τὸ κόκκινον τοῦ ἐρυθροδάνου. Τύποι τινὲς ἀνάμεικτοι ἀνευρίσκονται εἰς τὸ Ὀρὰν καὶ εἰς Σαλέ.

Ἡ ἐπὶ ἐλάσσονος σημασίας κλάδων τῆς βερβερικῆς μικροτεχνίας διατριβὴ θ' ἀπετέλει ἀναμφισβητήτως περισσολογίαν. Προσθετέον μόνον πόσον ἰδιάζουσα εἶναι ἡ σημασία συμβόλων τινῶν, ἅτινα, παρὰ τὰ μνημονευθέντα προγενεστέρως δια-

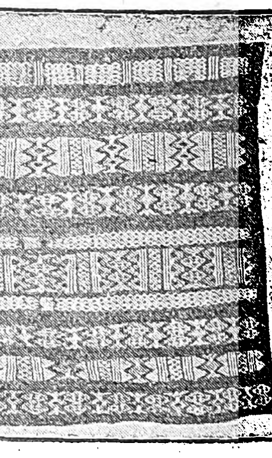

Πλεκτὸν ἐπινώτιον (σάλι) Βερβέρων.

κοσμητικὰ στοιχεῖα, παίζουν σπουδαιότατον ρόλον εἰς τὴν βερβερικὴν διακοσμητικήν. Τὰ σύμβολα ταῦτα, σὺν τοῖς ἄλλοις, ὁμιλοῦν καὶ περὶ τῶν διαδοχικῶν ἐπιδράσεων, ἃς ὑπέστη ἡ καθόλου τέχνη τῶν Βερβέρων. Προέρχονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὸ Βυζάντιον, ἀπὸ τὴν Φοινίκην ἢ ἀπὸ τὴν Ἀραβίαν καὶ ἀποτελοῦν συνθέσεις, τῶν ὁποίων βάσις ὑπόκειται γεωμετρικόν τι σχῆμα, ὡς τὸ τετράγωνον ἢ ὁ ῥόμβος, ὁ ὀκτάγωνος, ἑξάγωνος ἢ πεντάγωνος ἀστήρ, ὁ καλούμενος «σφραγὶς τοῦ Σολομῶντος», ὁ σταυρὸς καὶ οἱ ῥόδακες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. P. Ricard: *Pour comprendre* κτλ. (ἀναφέρεται εἰς τὸ κείμενον). —*Τοῦ ἰδίου*, Les arts et industries indigènes du Nord de l'Afrique: Arts ruraux, Fès, (1918).—*Τοῦ ἰδίου*, Corpus de tapis marocains. Tapis de Rabat (Paris, 1923). —*M. Vachon*, Les industries d'art indigène en Algérie, Alger, Iourdain (1902).—*Fleury*, Les industries d'art indigène de la Tunisie.—*P. Eudel*, L'orfévrerie algérienne et tunisienne, Alger (1902).—*A. Bernard*, Enquête sur l'habitation rurale des indigènes de l'Algérie, (Alger, 1921).—*G. de Beylié*, La Kalaa des Beni Hammad, une capitale berbère de l'Afrique du Nord au XIe siècle (Paris, 1909).

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

βερβερονικὸν *ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*. Τοῦτο εἶναι ὀργανικὸν ὀξὺ καὶ δὴ πυριδινο-α, β', γ-τρικαρβονικὸν ὀξύ. Λαμβάνεται δι' ὀξειδώσεως τῆς *βερβερίνης*.

Σ. Γ.

Βερβεροῦδα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἑρμιονικῆς ἀκτῆς, πρὸς τὸ ΝΔ κέρας τοῦ

Digitized by Google

Ἀργολικοῦ κόλπου, φερόμενον εἰς τοὺς ἀγγλικοὺς χάρτας ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Vebaronda (πλάτ. 37°19'42'', μῆκ. 23°06'54'', χάρτ. ἀγγλ. 1518: Gulf of Nauplia καὶ 1525: Hydra, Spetzai and Dhokos islands). Μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Κόρακας, εὐθὺς δὲ πρὸς βορρᾶν τοῦ Πορτο-Χέλι, σχηματίζεται ὅρμος, *Κερβεροῦδα* ὡσαύτως ὀνομαζόμενος, ἔχων εὖρος 2½ μιλλίων καὶ εἴσδυσιν 1, ἀβαθὴς πρὸς τὸν αἰγιαλόν. Ἐν τῷ ὅρμῳ τούτῳ ὡσαύτως ἐμπίπτουν οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου ἀποδημητικοὶ ἰχθύες, «ὑπαρχομένου τοῦ ἦρος καὶ τῶν ἀνέμων φαιδρῶν γενομένων», ὡς περιγράφει ὁ Αἰλιανὸς (9, 56), δηλαδὴ *μαγιάτικα* καὶ *φαγκριὰ κορωνάτα*, ἁλιευόμενοι πρὸ πάντων ἀπὸ σπετσιωτικὰ ἁλιευτικά. Ἀμέσως ἔσω τοῦ μυχοῦ, ἁλυκή. Σ. Ε. Λ.

Βερβιὲ (Verviers) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου, ἐν τῷ νομῷ Λιέγης, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βέσδρ. Κάτ. 42.424 καὶ μετὰ τῶν περιχώρων 69.435. Ἔχει ἀκμαιοτάτην βιομηχανίαν μαλλίνων ὑφασμάτων, ἡ ὁποία ἀπασχολεῖ, τόσον ἐν τῇ πόλει, ὅσον καὶ εἰς τὰ περίχωρα, ἄνω τῶν 20.000 ἐργατῶν. Ἡ ἵδρυσις τοῦ πρώτου ἐργοστασίου ὑφασμάτων ἀνάγεται εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἔχει ἐπίσης χυτήρια καὶ ἐργοστάσια μολύβδου, ψευδαργύρου, καὶ τριχάπτων. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἀπὸ τοῦ 1914 μέχρι τοῦ 1918, κατείχετο ὑπὸ τῶν Γερμανῶν. Μ. Δ Β.

Βέρβιχ (Wervicq καὶ Werwicq) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ὕπρ τοῦ νομοῦ τῆς Δυτικῆς Φλάνδρας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λύς, παρὰ τὰ γαλλοβελγικὰ σύνορα. Κάτ. 9880. Ἔχει ἐργοστάσια κηρίων, σοκολάτας, καπνοῦ. Κατὰ μέγα μέρος εἶχε καταστραφῆ κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Μ. Δ. Β.

Βερβίτσα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Πετράλωνα.

βέργα (ἡ)· κλάδος φυτοῦ λεπτὸς καὶ εὐλύγιστος, ἀπεψιλωμένος τῶν φύλλων ἢ ἄλλων κλαδίσκων: «βέργα ἀγριλίτικη» ἄλλως βίτσα (βλ. λ.)· || «βέργα τοῦ τουφεκιοῦ» ῥάβδος σιδηρᾶ ἢ καὶ ξυλίνη πρὸς γόμωσιν του ὅπλου ἢ καθαρισμὸν αὐτοῦ· || ἐπιμήκεις λεπταὶ ῥάβδοι στρογγυλαὶ ἢ τετραγωνικαί, σιδήρου, χαλκοῦ, ἀργύρου, χρυσοῦ (ἀπὸ τοῦ ἰταλ. verga λατ. virga).—Ὑποκορ. *βεργούλα, βεργίτσα* καὶ *βεργί*. Β. Φ.

—*[Βοτ.]*. Καλεῖται *βέργα* ὁ ἐτήσιος καὶ ὥριμος, ἀποξυλωθεὶς δηλαδή, βλαστὸς θάμνων καὶ δένδρων τινῶν. Ἡ βέργα ἀναλόγως τοῦ φυτοῦ ἐξ οὗ προέρχεται λαμβάνει διάφορα ὀνόματα. Οὕτω *κληματόβεργα* καλεῖται ὁ ἀποξυλωθεὶς βλαστὸς τῆς ἀμπέλου, *σχοινόβεργα*, ὁ βλαστὸς τοῦ *σχοίνου*, *συκαμινόβεργα*, ὁ βλαστὸς τῆς *συκῆς τῆς συκομορέας* κ.τ.λ. Κυρίως βέργαν ὀνομάζουσι τοὺς μακρούς, λεπτούς, εὐλυγίστους καὶ δυσθραύστους βλαστοὺς τοῦ φυτοῦ *ἄγνος ἢ κοινὴ* (κοιν. *λυγαριά*), τοὺς χρησιμοποιουμένους εἰς τὴν καλαθοπλεκτικήν, καθὼς καὶ τὰ πρὸς μεταφύτευσιν κοπτόμενα κλήματα. Δ. Ν. Π.

Βέργα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. Βέργη.

—**Βέργα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Βασιλειάδος* (τέως *Ζαγοριτσάνης*) τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης. Κάτ. (1920) 141. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μποέμπιστα*.

—**Βέργα**. Ὀνομαστὸν ὀχύρωμα παρὰ τὸν λιμένα Ἁλμυρὸν τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ὅπου συνεκροτήθη ἐν ἔτει 1826 ἡ ἐκ τούτου λαβοῦσα τὸ ὄνομα μάχη (βλ. κατωτ.).

—**Βέργας μάχη**. Πεσόντος τοῦ Μεσολογγίου τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1826, ὁ Ἰμβραὴμ πασᾶς ἐπανῆλθεν εἰς Πελοπόννησον, διασχίσας δὲ ἄνευ ἀντιστάσεως τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρύτων εἰσῆλθεν εἰς Τρίπολιν καὶ τὴν 17 Μαΐου ἔφθασεν εἰς Μεσσηνίαν, ὁπόθεν ἔγραψε πρὸς τὸν τέως αἰχμάλωτον Γεωργάκην Μαυρομιχάλην, υἱὸν τοῦ Πετρόμπεη, παραπονούμενος διότι, παρὰ τὴν ὑπόσχεσίν του, δὲν ἔπεισε τὴν Μάνην πρὸς ὑποταγήν· ἔλαβεν ὅμως ἀρρενωπὴν ἀπάντησιν ὅτι ὁ μικρὸς λαὸς τῆς Μάνης «τὸν περιμένει μὲ ὅσας δυνάμεις θελήσῃ». Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Μανιᾶται δεχθέντες καὶ πλῆθος προσφύγων οἰκογενειῶν ἐκ τῆς λεηλατηθείσης πολλάκις ἐνδοχώρας, εἶχον κατασκευάσει ὀχύρωμα εἰς τὸν ΒΑ λιμένα τῆς δυτικῆς Μάνης *Ἁλμυρόν*, δηλαδὴ τεῖχος ἑνὸς μιλλίου μὲ ξηρολίθι, ἀρχόμενον ἀπὸ τὸν αἰγιαλὸν καὶ φθάνον εἰς θέσιν *Καπετανιάνικα* μέχρι τῶν ἀποτόμων βράχων τοῦ παρακειμένου ὄρους τῆς Σέλιτσας, ὀνομαζομένου *Καλάθι*. Τὸ ὀχύρωμα, σῳζόμενον ἐν μέρει μέχρι τῆς σήμερον, ἐκλήθη *Βέργα*, ἐκεῖ δὲ ἠτοιμάσθησαν οἱ Μανιᾶται πρὸς ἄμυναν. Ἀρχηγοὶ τῆς ἀμύνης ἦσαν ὁ Ἠλίας Κατσάκος Μαυρομιχάλης, ὁ Ἀναστάσιος Μαυρομιχάλης, Γαλάνης Κουμουνδουράκης, Ἀντώνιος Τρουπάκης, Γ. Γρηγοράκης, Στεφ. Χρηστέας, Παν. Κοσσονάκος, Ν. Πιεράκος, Στ. Πικουλάκης, Γ. καὶ Σταῦρος Καπετανάκης κλ., ἔχοντες ὑπὸ τὰς διαταγάς των περὶ τοὺς 5 χιλ. Μανιάτας καὶ Μεσσηνίους. Κατὰ τὸν Μιχ. Οἰκονόμον (σελ. 639) εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν Καπετανιάνικα εἶχε καὶ ἄλλοτε προσβάλει ἐπὶ μικρὸν ὁ Ἰμβραὴμ τοὺς Μανιάτας, ἀποκρουσθείς, ἀλλ' ἤδη τὸ ὀχύρωμα εἶχε τελειοποιηθῆ ἐπεκταθὲν μέχρι θαλάσσης. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἰμβραὴμ ἐγένετο ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, διότι τὸν μὲν Κεχαγιάμπεην διέταξε νὰ προσβάλῃ μὲ 6 χιλ. πεζοὺς καὶ ἱππεῖς τὸ ὀχύρωμα καὶ νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν Μάνην, αὐτὸς δέ, ἐπιβιβάσας εἰς τὸν στόλον του χιλίους πεντακοσίους πεζούς, παρεφύλαττεν ἔξωθεν, ἵνα ἴδῃ τὸ ἀποβησόμενον. Ἡ ἐπίθεσις ἐγένετο τὴν 22 Ἰουνίου λυσσώδης, ἀλλ' οἱ Μανιᾶται ἀπέκρουσαν ἐπὶ δέκα ὥρας τοὺς ἐχθρούς, φονεύσαντες περὶ τοὺς τριακοσίους, ἐνῷ ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἔπεσαν ἐλάχιστοι. Ὁ στρατὸς τοῦ Κεχαγιάμπεη ἀπεσύρθη εἰς Γιάννιτσαν, εἰς θέσιν Ἁγία Σιών. Φρονῶν δὲ ὁ Ἰμβραὴμ ὅτι ἡ προσοχὴ τῶν Ἑλλήνων εἶχε συγκεντρωθῆ εἰς Βέργαν, ἵνα ἀποκρούσωσι καὶ νέαν ἐπίθεσιν, ἔσπευσεν αὐτὸς μὲ τὸν στόλον καὶ ἀπεβίβασεν εἰς θέσιν Δηρόν, παρὰ τὸν κόλπον τῆς Ἀρεοπόλεως, τοὺς χιλίους πεντακοσίους πεζούς, οἵτινες ἀνῆλθον ἀνενόχλητοι μέχρι τῆς πόλεως, ἀρξάμενοι τῶν δηώσεων. Μόλις ἐγνώσθη τὸ πρᾶγμα, οἱ Ἀντώνιος καὶ Κωνστ. Μαυρομιχάλαι, ὁ Ἰωάν. Ροδίτης καὶ ὁ Πανάγος Πικουλάκης, ὄντες εἰς τὸ Λιμάνι, ἐμερίμνησαν περὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν οἰκογενειῶν. Συγχρόνως ὅμως εἰς ὅλην τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Μάνης ἤρξαντο κρουόμενοι οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν, σημεῖον γενικοῦ συναγερμοῦ. Πράγματι, συνδραμόντων καὶ τῶν Γ. Καβαλιεράκη, Γ. Καπετανάκου, Κρανίδη Φελούρη, Βασιλ. Μιχαλιάκου, συνεκεντρώθησαν ἐκ τῶν πέριξ τριακόσιοι ἄνδρες καὶ τριακόσιαι γυναῖκες, ἐπανελθοῦσαι μὲ τὰ δρεπάνια των ἐκ τῶν ἀγρῶν, ὅπου ἐθέριζον, πάντες δὲ ἐπιτεθέντες κατὰ τῶν Ἀράβων τοὺς ἠνάγκασαν νὰ κατέλθωσιν εἰς τὸν Αἰγιαλὸν καὶ νὰ ὀχυρωθῶσιν ἐκεῖ, βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ στόλου. Τὴν 25 δὲ Ἰουνίου συγκεντρωθέντες καὶ ἄλλοι Μανιᾶται, γυναῖκες καὶ ἄνδρες, ἐφώρμησαν μὲ ὅπλα καὶ μὲ λίθους, διέλυσαν δὲ τὸ στρατόπεδον, ἄλλους αἰχμαλωτίσαντες, ἄλλους φονεύσαντες καὶ ἄλλους ἀναγκάσαντες νὰ ῥιφθῶσιν εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ Ἰμβραὴμ διέσωσε μόλις τὸ τρίτον τοῦ σώματος τούτου εἰς τὰ πλοῖα. Μετὰ τὴν μάχην ἔφθασαν εἰς Δηρὸν ὁ Γεώργιος καὶ Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλαι, τὸ δὲ στρατόπεδον τῆς Βέργας ἔμεινεν ἄθικτον καὶ ἰσχυρόν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Θ. Κολοκοτρώνης στρατοπεδεύων εἰς τὸ Μάνεσι ἔσπευσε μὲ δύο χιλιάδας εἰς τὴν Γιάννιτσαν, τεθεὶς ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ Κεχαγιάμπεη, οὗτος βλέπων τὸν κίνδυνον δὲν ἐπεχείρησε νέον ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Βέργας, ἀλλ' ὠπισθοχώρησε πρὸς τὸ Νησὶ τῶν Καλαμῶν, ὅπου ἡνώθη καὶ πάλιν μετὰ τοῦ Ἰμβραήμ. Οὕτω δὲ ἡ μελετηθεῖσα ἀπὸ κοινοῦ ἐπίθεσις κατὰ τῶν ἐν Βέργᾳ καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη ἐματαιώθη. Κατερρίφθη ὅμως διὰ πρώτην φορὰν ἡ ὀφρὺς τοῦ ἀγερώχου Ἰμβραὴμ εἰς τοὺς βράχους τῆς Μάνης. Τὴν αὐτὴν καταισχύνην ὑπέστη καὶ ὅταν μετὰ δύο μῆνας ἐπεχείρησεν εἰσβολὴν ἐκ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Μάνης, ὑποστὰς τὴν περίφημον καταστροφὴν εἰς τὸ *Πολυάραβον* (*Θ. Κολοκοτρώνη* Ἀπομν. σ. 173, *Τρικούπη* Δ' σελ. 20, 25, *Οἰκονόμου* Μ. σ. 639—640, *Σπηλιάδου* Γ' σελ. 61, *Φωτάκου* Α' σ. 309). Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Βεργαδέϊκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Λογκανίκου* τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 143.

Βεργαδῆς· βλ. Μπεργαδῆς.

βεργάδι (τό)· ὁ μικρᾶς ἡλικίας τράγος: «ἔσφαξα ἕνα παχὺ βεργάδι».

βεργάλιθος (ὁ) (Bergalith) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ὁμοιάζον πρὸς τὸν ἀλνοΐτην (βλ. λ.), ἀπὸ τοῦ ὁποίου διαφέρει κατὰ τὸ ὅτι δὲν ἔχει ὀλιβίνην καὶ πυρόξενον, σχετικῶς δὲ εἶναι πτωχὸς εἰς μαρμαρυγίαν. Εὑρέθη ὑπὸ μορφὴν ὀλίγων φλεβῶν, πάχους μέχρις 70 ἑκατοστομ., παρὰ τὸ Oberbergen, εἰς τὸ Kaiserstuhl μαζὶ μὲ τὸν ἐσσεξίτην. Εἶναι μέλας, ὀλίγον πισσοειδῶς λάμπον πέτρωμα, ἐντὸς τῆς μάζης τοῦ ὁποίου μικροσκοπικῶς δύναται νὰ ἀναγνωρίσῃ τις κρυστάλλους (μέχρι 5 χιλιοστομ. μήκους) νοσεάνου, κίτρινα ὑαλώδη πρίσματα μελιλίθου, ὡς καὶ μεμονωμένας βελόνας ἀπατίτου καὶ κοκκίδια περοβσκίτου. Ἡ θεμελιώδης του μᾶζα συνίσταται ἐκ τῶν αὐτῶν ὀρυκτῶν καὶ ἀκόμη ἐκ βιοτίτου, νεφελίνου, μαγνητίτου καὶ ὀλίγης κασταναφαίου ὑάλου. Περιέχει 33 % διοξειδίου τοῦ πυριτίου (SiO_2) καὶ διακρίνεται χημικῶς τῶν ἀλνοϊτῶν, διότι ἔχει μεγαλυτέραν περιεκτικότητα εἰς ἀλκάλια καὶ ὀλιγωτέραν εἰς μαγνησίαν. Γ. Κ Γ.

βεργαλλῖτις (ἡ) *[Στρατ.]*. Πλαστικὴ οὐσία, προσομοιάζουσα πρὸς τὸ καουτσούκ, χρησιμοποιουμένη εἰς τοὺς ἐμφρακτῆρας τῶν χαλινωτηρίων καὶ τῶν ἐπαναταχτῶν ταχυβόλων τινῶν πυροβόλων, ὡς πχ. τῶν νεωτέρων ἑλληνικῶν Σνάϊδερ. Διὰ νὰ εἶναι χρησιμοποιήσιμος ἡ βεργαλλῖτις πρέπει νὰ τηρῆται μαλακὴ καὶ ἐλαστική, ἐπειδὴ δὲ τὰς ἰδιότητας ταύτας χάνει ἅμα ὡς μείνῃ ἐκτεθειμένη ἐπὶ μακρὸν εἰς τὸν ἀέρα καὶ δὴ εἰς τὸ ἡλιακὸν φῶς, δι' αὐτὸ λαμβάνονται εἰδικαὶ προφυλάξεις διὰ τὴν καλὴν συντήρησίν της ἐν ταῖς πυρβολαρχίαις. Ν. Θ. Κ.

βεργαμάσκα (ἡ) (bergamasca). Σκοπὸς χοροῦ ἔχων τὴν προέλευσιν ἐκ Περγάμου (Bergamo) τὸ πρῶτον ἀναφέρεται εἰς τὸ «Ὄνειρον θερινῆς νυκτὸς» τοῦ Σαίξπηρ, κατόπιν δὲ ἀνευρίσκομεν βεργαμάσκας εἰς τὰ ἔργα τοῦ *Ἀτσαγιόλο* (1569). *Μπεσσὰρ* (1603), *Φρεσκοβάλδι* (1635). Εἰς τὴν νεωτέραν ἐποχὴν ὁ βιολοντσελίστης *Πιάττη*, ὅστις κατήγετο ἐκ Περγάμου, καθώρισε τὸν τύπον τῆς βεργαμάσκας εἰς 6/8 χρόνον καὶ ζωηρὰν ρυθμικὴν ἀγωγήν. Ἡ «Suite bergamasque» τοῦ *Ντεμπυσὺ* (1890) περιέχει πρελούδιον, μινουέττον, σεληνόφως (clair de lune) καὶ πασπιὲ (passepied). Λ.

βεργαμασκίτης (ὁ) (Bergamaskit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς ἰνώδη συσσωματώματα ἐντὸς *κεροστιλβικοῦ πορφυρίτου* τῆς βορείου Ἰταλίας. Ἔχει τὴν χημικὴν σύνθεσιν τῆς *κεροστίλβης τῆς κοινῆς*, εἰς τὴν ὁποίαν ὅλον σχεδὸν τὸ ὀξείδιον τοῦ μαγνησίου ἀντικαθίσταται ὑπὸ ὀξειδίου τοῦ ὑποσιδήρου (FeO). Γ. Κ. Γ.

Βεργαμικαὶ *Ἄλπεις [Γεωγρ.]*· βλ. Ἄλπεις τ. Δ', σ. 69 β'.

βεργάμινον (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ δένδρου *κίτριον τὸ περγάμιον* (βλ. λ.).

βεργαμότο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῶν καρπῶν τοῦ δένδρου *κίτριον τὸ περγάμιον*, ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ δένδρου (βλ. λ. κίτριον καὶ ἑσπεριδοειδῆ).

Βέργας *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς ἐν τῇ βορείῳ Ἤλιδι. Πηγάζει ἐκ τῶν δυτικῶν ὑπωρειῶν τῆς Σκόλλιος παρὰ τὰ χωρία Μιχοΐ καὶ Σπάτα καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Κοτυχίου πρὸς Β. τῆς Μανωλάδος. Ἡ ἀρχαία ὀνομασία του εἶναι ἄγνωστος. Ι. Σ. Σ.

Βέργας. Ἐπώνυμον τριῶν ἀδελφῶν ἁρματολῶν ἐξ Ἡρακλείου Κρήτης, τῶν *Γεωργίου*, *Νικολάου* καὶ *Ζαχαρίου*, δρασάντων πρὸ τοῦ 1821. Ἐκ τούτων ὁ πρῶτος, ἀφοῦ διέπραξεν ἐξ φόνους κατὰ Τούρκων, συνελήφθη μετὰ τοῦ Ζαχαρίου καὶ ἐφυλακίσθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὁ Ζαχαρίας δραπετεύσας ἐγένετο πειρατής. Ὡς τοιοῦτος δὲ συλληφθεὶς ὑπὸ Ἄγγλων ἐν Δήλῳ καὶ παραδοθεὶς εἰς τοὺς Τούρκους ἀπηγχονίσθη. Ὁ δὲ Γεώργιος, εὐνοηθεὶς ὑπὸ τοῦ Καπετὰν-πασᾶ, εἰργάζετο εἰς τὰ ναυπηγεῖα ἐπὶ μισθῷ. Κατελθὼν κατόπιν ἀδείας εἰς Κρήτην, ὑπέστη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Νικολάου δολοφονικὴν ἐπίθεσιν ἐκ μέρους τῶν Τούρκων. Καὶ ὁ μὲν Νικόλαος ἐφονεύθη, ὁ δὲ Γεώργιος ἐπληγώθη, ἀφοῦ ἐπρόφθασε νὰ φονεύσῃ τὸν δολοφόνον. Δραπετεύσας δὲ εἰς Σάμον ἐδηλητηριάσθη (1808) ὑπὸ τοῦ νοσηλεύοντος αὐτὸν ἰατροῦ, δωροδοκηθέντος ὑπὸ τῶν συγγενῶν τοῦ ἀποπειραθέντος τὴν δολοφονίαν τοῦ Τούρκου (βλ. *Ψιλάκι* Ἱστορ. Κρήτης Γ' σ. 301 ἑπ.—*Φαφουτάκι*, συλλογὴ κρητικῶν ᾀσμάτων σ. 66). Ε. Γ.

βεργασιὸ (τὸ) ἢ *δραγασιὸ* ἢ καλύβη τοῦ *βεργάτη* (τοῦ ἀμπελοφύλακος), κατασκευαζομένη ἐπὶ δένδρου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου δύναται νὰ ἐποπτεύῃ τὰς πέριξ ἀμπέλους, ἄλλως *τσαρίδα*.

βεργάτης (ὁ) ἢ *δραγάτης*· ὁ ἀμπελοφύλαξ διοριζόμενος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὡριμάνσεως τῶν σταφυλῶν· || καθόλου, ἀγροφύλαξ (ἡ λ. εἶναι σλαβική).

βεργερετία (ἡ) (Bergeretia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓξ εἴδη φυόμενα εἰς τὴν μέσην Εὐρώπην καὶ τὴν δυτικὴν Ἀσίαν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βεργερετία ἡ ζονθλάσπιος* (Bergeretia Jonthlaspi). Εἶναι πόα ἐτησία, φυομένη εἰς ἀμμώδεις ἐκτάσεις τῆς δυτικῆς Γαλλίας καὶ τῆς Κορσικῆς. Πάντα τὰ μέρη τοῦ φυτοῦ καλύπτονται ὑπὸ λεπτῶν, λείων καὶ ἀστεροειδῶς διατεταγμένων τριχῶν. Τὰ ἄνθη της εἶναι μικρά, κίτρινα ἢ λευκὰ καὶ οἱ στήμονες μακρότατοι. Ὁ καρπὸς εἶναι μᾶλλον ἐπιμήκης, πεπιεσμένος καὶ τριχωτός. Δ. Ν. Π.

βεργέρη (ἡ) (Bergere) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑσπεριδοειδῶν*. Εἶναι δενδρύλλια μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ διαποικιλλόμενα ὑπὸ μελανῶν στιγμάτων. Τὰ ἄνθη εἶναι διατεταγμένα κατὰ καταληκτικοὺς κορύμβους καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ πενταμεροῦς κάλυκος καὶ 10—12 στημόνων. Ἡ ῳοθήκη εἶναι τοποθετημένη ἐπὶ δίσκου εὑρισκομένου κατὰ τὸ ἀνώτερον τμῆμα τοῦ στύλου. Ὁ καρπὸς εἶναι μικρὸς καὶ περιλαμβάνει ἓν ἢ δύο μικρότατα σπέρματα. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓξ εἴδη φυόμενα εἰς τὰς Ἰνδίας, τὴν Κίναν καὶ τὴν Ἰαπωνίαν. Καλλιεργοῦνται καὶ ἐν Εὐρώπῃ ἐντὸς θερμοκηπίων ὡς κοσμητικὰ φυτά. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βεργέρη ἡ σινικὴ* (Bergere sinensis) καλλιεργουμένη διὰ τὰ ὡραῖα καὶ εὔοσμα λευκοκίτρινα ἄνθη της. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

Βεργέρηδες. Οἰκογένεια γιανιτσάρων ἐκ Σελίνου τῆς Κρήτης. Τούτων αἱμοβορώτεροι ἦσαν δύο, ὁ *Μεχμὲτ* καὶ ὁ *'Εμίν*, διαπράξαντες ἀκατονόμαστα αἴσχη καὶ ὄργια. 'Αμφότεροι ἐφονεύθησαν ὑπὸ Χριστιανῶν Κρητῶν (βλ. *Ψιλάκι* 'Ιστορ. τῆς Κρήτης τ. Γ' σελ. 273 καὶ *Κριάρη* 'Ιστορ. Κρήτης, σελ. 40). Ε. Γ.

βεργερία (ἡ) (Bergeria) *[Παλαιοφυτολ.]*. Μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο χαρακτηρίζουν οἱ παλαιοφυτολόγοι λιθοπυρῆνάς τινας κορμῶν τοῦ γένους φυτῶν λεπιδοδένδρου (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βεργέτα (ἡ)· δακτύλιος ἀρραβῶνος, ἄλλως *βέρα*· (ἀπὸ τοῦ ἰταλ. verghetta).

Βεργέτιοι· βλ. Βεργίτσαι.

Βέργη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Νιγρίτης; τοῦ νομοῦ Σερρῶν, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητητος. Κάτ. (1928) 667. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κοπάτσι*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Κοπὰτς-Δερὲ* (κάτ. 48). Δ. Ε. Μ.

—**Βέργη** *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Ζώνης τῆς ὑποδιοικήσεως 'Ορεστιάδος τοῦ νομοῦ Ἕβρου (κάτ. 120). 'Επὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Σιαδαμάν*. Α. Θ. Σ.

— **Βέργη** καὶ ***Βέργα*** ἢ ***Βέργιον*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. 'Αρχαία πολις τῆς Μακεδονίας παρὰ τὸν ποταμὸν Στρυμόνα, 200 στάδια ἐκ τῆς 'Αμφιπόλεως (37 χιλιόμ.), κατὰ μὲν τὸν Στράβωνα εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Βισαλτῶν, κατὰ δὲ τὸν Πτολεμαῖον εἰς τὴν τῶν 'Οδομαντῶν. 'Ανῆκεν εἰς τὴν θρᾳκικὴν περιφέρειαν τῆς περὶ τὴν Δῆλον ἀττικῆς συμπολιτείας. 'Αναφέρεται ὡς γενέθλιος τόπος τοῦ κωμικοῦ *'Αντιφάνους* (Δ' αἰὼν π.Χ.) ἢ, κατ' ἄλλους, τοῦ Ἕλληνος παραδοξολόγου *'Αντιφανους*, ἀκμάσαντος ἐπὶ τῶν ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων. 'Ο Müller κ.ἄ. τοποθετοῦσι ταύτην δυτικῶς καὶ οὐ μακρὰν τοῦ εἴσρου τοῦ Στρυμόνος εἰς τὴν *Κερκινήτιδα* λίμνην, παρὰ τὸ ὁμωνύμως μετονομασθὲν σημερινὸν χωρίον. Ι. Σ. ΣΑΡΡΗΣ

βεργηνία (ἡ) (Bergenia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐμπετροειδῶν*. Εἶναι πόαι μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα ἢ ἀντίθετα, σχεδὸν πάντοτε ἁπλᾶ, σπανίως σύνθετα καὶ πάντοτε μετὰ παραφύλλων. Τὰ ἄνθη εἶναι μεμονωμένα ἢ κατὰ κῦμα, κατὰ στάχυς ἢ βότρυς διατεταγμένα. 'Ο κάλυξ διαιρεῖται εἰς τρία ἢ πέντε χωρισματα συνηνωμένα συνήθως κατὰ τὴν βάσιν των μὲ τὴν ᾠοθήκην. Στήμονες περίγυνοι καὶ δέκα τὸν ἀριθμόν. 'Ωοθήκη ἐπιφυὴς καὶ ἐλευθέρα, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, διακρινομένη εἰς δύο λοβούς, σπανιώτερον περισσοτέρους, καὶ τοποθετημένη ἐπὶ τοῦ στύλου. 'Ο καρπὸς συνήθως εἶναι σαρκώδης, τελευτῶν κατὰ τὴν κορυφήν του εις δύο κερατοειδεῖς ἀποφύσεις ἐπιμήκεις καί, διανοιγόμενος, σχηματίζει δύο βαλβῖδας, αἵτινες φέρουσι μεμβρανώδες διάφραγμα κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς συνοχῆς των τοίχωμα, περικλείει δὲ μέγαν ἀριθμὸν μικρῶν σπερμάτων. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν εὐκράτων τῆς γης ζωνῶν. Δ. Ν. Π.

Βεργῆς, *Γεώργιος*. 'Οπλαρχηγὸς ἐξ 'Ολυμπίας κατα τον 'Αγῶνα, πολεμήσας εἰς τὸ Λάλα.

βεργὶ (τό)· μικρὰ βέργα, βεργίτσα· || ἐν Κρήτῃ ἡ *ἴξοβεργα*.

βεργιὰ (ἡ)· κτύπημα μὲ βέργα, ἄλλως *βιτσιά*.

Βεργιανὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐκ Κρήτῃ κοινότητος 'Αλφᾶ τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Κάτ. (1928) 74 Ε. Γ.

Βεργιατοὺρ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Σωτηρούδα.

Βεργίκιοι· βλ. Βεργίτσαι.

Βεργίλιος· βλ. Βιργίλιος.

Βεργίνα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Παλατιτσιας* τῆς ἐπαρχίας Βερροίας τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 614. 'Αποτελεῖται ἐκ δύο συνεχομένων συνοικισμῶν πρότερον καλουμένων *Κοῦτλες* καὶ *Μπάρμπες*. Δ. Ε. Μ.

βεργινάδα (ἡ) καὶ *βεργινάδι* (τό)· ἡ μικρὰ ἀνοχευτος φορβάς.

Βεργίνιος ***Ροῦφος***· βλ. Βιργίνιος *Ροῦφος*.

Βέργιον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν ἀγνώστῳ θέσει κειμένη. Τινὲς ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ νῦν βαυαρικὴ πόλις *Βαμβέργη* κεῖται ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ παλαιοῦ Βεργίου, τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι βέβαιον. Τὸ ὄνομα Βέργιον φαίνεται μὲν γερμανικόν, ἐπειδὴ ὅμως, πλὴν τῆς γερμανικῆς ἐκείνης πόλεως, καὶ ἐν 'Ισπανίᾳ ἀναφέρεται πόλις ὁμώνυμος καὶ φρούριον, ἔτι δὲ καὶ λαὸς *Βεργιστανοί*, φρονοῦσί τινες ὅτι εἶναι κελτικόν. Γ. Ι. Κ.

— **Βέργιον** *['Αρχ. Γεωγρ.]*· πόλις τῆς Μακεδονίας (βλ. Βέργη).

Βέργισον *[Βυζ.]*. Φρούριον εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς θρακικῆς Ροδόπης, ἀνεγερθὲν ὑπὸ τοῦ 'Ιουστινιανοῦ (Tomaschek, Die alten Thraker II, 2, 59).

βεργίτσα (ἡ)· μικρὰ βέργα, ἄλλως *βεργούλα καὶ λεγούνα*.

Βεργίτσαι, ἡ ***Βεργίτζαι***, καὶ ***Βεργίκιοι*** ἢ ***Βεργήκιοι***, καὶ ***Βεργέτιοι***. 'Επιφανὴς ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια ἐκ Κρήτης, ἀκμάσασα κυρίως κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Τὰ τέκνα τῆς οἰκογενείας αὐτῆς πολλὰ προσέφερον εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τέχνας, ἰδιαίτατα δὲ εἰς τὴν ἑλληνικὴν βιβλιογραφίαν. Οἱ κυριώτεροι ἀντιπρόσωποί της εἶναι οἱ ἑξῆς:

—***Ἄγγελος Βεργίτσης***. Διάσημος Κρὴς ἑλληνιστὴς καὶ καλλιγράφος, γεννηθεὶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος· λίαν ἐνωρὶς κατέλιπε τὴν γενέτειράν του καὶ μετέβη εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου ἀνεδείχθη δεξιὸς καλλιγράφος, γενόμενος περιζήτητος ἀντιγραφεὺς ἑλληνικῶν χειρογράφων. Τῷ 1535 εὑρισκόμενος ἐν Βενετίᾳ ἐσχετίσθη μετὰ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Λαβὼρ καὶ πρέσβεως τῆς Γαλλίας ἐν Βενετίᾳ, Γεωργίου ντὲ Σέλβ, ὅστις ἠγόρασε παρ' αὐτοῦ πολυάριθμα ἑλληνικὰ χειρόγραφα, καὶ ἐφρόντισεν ὅπως τὸν συστήσῃ εἰς τὸν Φραγκῖσκον Α', ὅστις ἀργότερον τὸν προσέλαβεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του ὡς «écrivain expert en lettres grecques», ἀντὶ ἐτησίου μισθοῦ 450 λιρῶν, ἐν Παρισίοις. 'Εν Γαλλίᾳ εὑρισκόμενος ἀντέγραψε πλεῖστα ἔργα, ἐξ ὧν τὰ ἑλληνικὰ μόνον ἀνέρχονται εἰς 540 τόμ. Τὰ ἀξιολογώτερα χειρόγραφα, ἅτινα ἐφιλοτεχνήθησαν ὑπ' αὐτοῦ, εἶναι ὁ κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης Φραγκίσκου τοῦ Α', ὁ «Κυνηγετικὸς» τοῦ 'Οππιανοῦ, γραφεὶς κατὰ παραγγελίαν 'Ερρίκου τοῦ Β' διὰ τὴν δούκισσαν τῆς Valentinois κτλ. 'Εν Παρισίοις εὑρισκόμενος ὁ Ἄγγελος Βεργίτσης ἐδίδαξε καὶ εἰς τὸ ἐκεῖ πανεπιστήμιον, μετὰ τοῦ Γεωργίου 'Ερμωνύμου καὶ τοῦ 'Ιανοῦ Λασκάρεως, τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. 'Ο Βεργίτσης ἐσπούδασε πλὴν τῆς ἑλληνικῆς καὶ τὴν λατινικήν. Εἰς αὐτὸν δὲ ὀφείλεται ἡ κατὰ τὸ 1556 ἐκδοθεῖσα λατινικὴ μετάφρασις τοῦ ἐγχειριδίου de fluviorum et montium nominibus. 'Η δεξιοτεχνία του εἰς τὴν καλλιγραφίαν ἦτο τόσον ἀνεγνωρισμένη, ὥστε, κατὰ τὸν Bagle, ἡ ἑλληνική του γραφὴ ἐχρησίμευσεν ὡς πρότυπον εἰς τοὺς τυπογραφικοὺς χαρακτῆρας τοὺς χαραχθέντας διὰ τὰς βασιλικὰς ἐκδόσεις τοῦ Φραγκίσκου τοῦ Α'. 'Αλλὰ καὶ ἡ παροιμία «écrire comme un ange», «γράφειν ὡς Ἄγγελος», δεικνύει τὴν ἀναγνώρισιν ὑπὸ πάντων τοῦ ταλέντου του. Τῷ 1566, ὁ Βεργιτσης περιῆλθεν εἰς ἀθλίαν οἰκονομικὴν κατάστασιν, ὡς ἐκ τῶν γηρατείων του, ἀπέθανε δὲ τῷ 1569. Ι.Μ.Π.—Δ.Π.Κ.

— ***Νικόλαος Βεργίτσης***. Υἱὸς τοῦ 'Αγγέλου Βεργίτση, ἀναδειχθεὶς ὡς καλλιγράφος καὶ ἑλληνιστὴς ἐφάμιλλος, ἴσως δὲ καὶ ἀνώτερος, ἀπό τινων ἀπόψεων, τοῦ πατρός του. Ζήσας ἐν Γαλλίᾳ (κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα) συνεδέθη διὰ θερμῆς φιλίας μετὰ τῶν πλείστων λογογράφων καὶ σοφῶν τῆς ἐποχῆς του, μάλιστα δὲ τοῦ 'Ιωάννου 'Αντωνίου ντὲ Μπαΐφ καὶ τοῦ μεγαλοφυοῦς ποιητοῦ τῆς Πλειάδος Ρονσάρ. 'Ο Νικόλαος Βεργίτσης ἐγνώριζε κατὰ βάθος ὄχι μόνον τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν, ἀλλὰ καὶ τὴν λατινικήν, ἐπὶ πλέον δὲ τὴν γαλλικήν, τὴν ὁποίαν ἐχειρίζετο μετὰ χάριτος καὶ κομψότητος, ὡς μαρτυροῦν ἄλλα τινὰ ἔργα του, καὶ δὴ τὸ ἐπιτάφιον σονέττον, ὅπερ ἔγραψε διὰ τὸν θανόντα πολιτευτὴν Ζὶλ Μπουρντέν· εἰς τὸ σονέττον τοῦτο ὁ Νικόλαος Βεργίτσης ὑπογράφεται: N. Vergisse, Grec. Χαρακτηριστικὴ ἀπόδειξις τῆς ἐκτιμήσεως, μεθ' ἧς περιεβάλλετο ἐν Γαλλίᾳ ὁ Νικόλαος Βεργίτσης, εἶναι τὸ ποίημα, ὅπερ ἀφιέρωσεν εἰς αὐτόν, ὅταν ἀπέθανεν, ὁ Ρονσάρ, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Epitaphe de Nicolas Vergèce Grec-Cretois, grand amy de l'auteur».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κ. Σάθα*, «Νεοελλ. φιλολογία» (σ. 153—155). - *Legrand*, «Bibliographie hellénique» (τόμος Α'. σ. CLXXV—CLXXXVI).—*Omont*, «Fac-similes de manuscrits Grecs des XV et XVI siècles», ὅπου καὶ πανομοιότυπον γραφῆς τοῦ Βεργίτση.—*Γεωργ. Σ. Βερβενιώτου*, «Δύο ἑλληνισταὶ τῆς 'Αναγεννήσεως» (ἐν περιοδ. «Νέα 'Εστία» ἔτος Α' τεῦχος 5ον). Ι. Μ. Π.

—***Γεώργιος Βεργίτσης***. Κρὴς λόγιος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, πιθανῶς συγγενὴς τῶν ἀνωτέρω. 'Εν τῇ βιβλιοθήκῃ Φαβρικίου εὕρηται χειρόγραφόν του, μὲ τὸν τίτλον «Μιχαὴλ τοῦ Λυγίζου ἐξήγησις κατὰ πλάτος εἰς τὸν Θουκυδίδην, κατὰ λέξιν καὶ κατὰ νοῦν». Κ. Μ. Κ.

—***'Ιωάννης Βεργίτσης***. Κρὴς λόγιος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, προφανῶς συγγενὴς τοῦ Ν. Βεργίτση. Ἔγραψεν εἰς ἰταλικὴν ἱστορίαν τῆς Κρήτης ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ 1597 εἰς βιβλία 17. Κ. Μ. Κ.

Βεργίων *[Μυθολ.]*. Εἷς ἐκ τῶν γιγάντων τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ ἀδελφὸς τοῦ 'Αλβίωνος καὶ Δερκύνου.

Βέργκα (Verga), ***'Ανδρέας***. 'Ιταλὸς ψυχίατρος (1811—1895). Διηύθυνεν ἐν Μιλάνῳ ἀλληλοδιαδόχως διάφορα θεραπευτήρια ψυχικῶν νόσων, ὑπῆρξε δὲ καθηγητὴς κλινικῆς, πρόεδρος τοῦ Λομβαρδείου 'Ινστιτούτου τῶν 'Επιστημῶν καὶ ἱδρυτὴς καὶ διευθυντὴς τῶν «'Ιταλικῶν ἀρχείων διὰ τὰς φρενικὰς καὶ νευρικὰς νόσους». 'Ο Βέργκα, ὅστις ἐτιμήθη καὶ διὰ τοῦ τίτλου τοῦ συγκλητικοῦ, ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἐξόχων ἀντιπροσώπων τῆς ψυχιατρικῆς ἐν 'Ιταλίᾳ διὰ τῆς ἐνεργοῦ δράσεώς του πρὸς τὴν καλυτέραν περίθαλψιν τῶν πασχόντων καὶ τὴν βελτίωσιν τῶν εἰδικῶν ἀσύλων. 'Εδημοσίευσεν ἐπίσης μακρὰν σειρὰν μονογραφιῶν ἐπὶ τῆς ψυχιατρικῆς. Ο. Ρ.

—**Βέργκα** (Verga), ***'Ιωάννης***. 'Ιταλὸς μυθιστοριογράφος καὶ δραματικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Κατάνῃ τῆς Σικελίας (1840—1922). Κατήγετο ἀπὸ εὐγενῆ οἰκογένειαν, ἱσπανικῆς προελεύσεως, καὶ ἐπεδόθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν σπουδὴν τῶν νομικῶν. Ταχέως ὅμως ἐγκατέλειψε τὰ νομικὰ καὶ ἀφιερώθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ διέπρεψε, καταστὰς εἷς τῶν μεγαλυτέρων 'Ιταλῶν συγγραφέων τῆς ἐποχῆς του. Τὸ πρῶτόν του ἔργον φέρει τὸν τίτλον «Ἔρως καὶ Πατρὶς» καὶ εἶναι ἱστορικὸν μυθιστόρημα μικρᾶς ἀξίας, τὸ ὁποῖον ἔγραψεν εἰς ἡλικίαν δεκαὲξ ἐτῶν. Εἰς ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν ἐδημοσίευσε τοὺς «Καρμπονάρους τοῦ βουνοῦ» (Carbonari della montagna), ἔργον τὸ ὁποῖον κατέστησεν αὐτὸν γνωστὸν ὡς συγγραφέα. Κατόπιν ἐπηκολούθησαν τὰ ρωμαντικὰ ἔργα: «'Ιστορία μιᾶς ὑπολαΐδος» (Storia di una capinera), «Εὔα», «Βασιλικὴ τίγρις», «Ἔρως», «Ἄνοιξις καὶ ἄλλα διηγήματα». Τῷ 1874 ὁ Βέργκα ἐδημοσίευσε τὴν «Νέντα», διὰ τῆς ὁποίας ἐγένετο ὁ εἰσηγητὴς καὶ ὁ ἱδρυτὴς ἐν τῇ ἰταλικῇ λογοτεχνίᾳ τῆς σχολῆς τῶν πραγματιστῶν (veristi), κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν φυσιολατρῶν, τοῦ Αἰμιλίου Ζολᾶ ἐν Γαλλίᾳ, κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἐγράφησαν καὶ τὰ ἐπακολουθήσαντα: «Λαϊκαὶ σκηναὶ» (Scene popolari), «Ἡ ζωὴ τῶν ἀγρῶν» (Vita dei Campi), «'Αγροτικὰ διηγήματα» (Novelle rusticane), «'Απὸ τοὺς δρόμους» (Per le vie), ἅπαντα συλλογαὶ διηγημάτων. Τὸ ὀνομαστότερον τῶν διηγημάτων του εἶναι ἡ «Cavalleria rusticana» ('Αγροτικὸς ἱπποτισμός»), ἐκ τοῦ δραματοποιηθέντος δὲ ὕστερον διηγήματος τούτου ἐξήχθη τὸ λιμπρέττο τοῦ ὁμωνύμου μελοδράματος. 'Υπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Οἱ νικημένοι», ὁ Βέργκα ἐσχεδίασε μίαν σειρὰν ἔργων μεγάλης πνοῆς, ἀλλὰ ἐξέδωσε μόνον δύο τόμους, τοὺς «Μαλαβόλια», οἵτινες θεωροῦνται ὡς τὸ ἀριστούργημά του, καὶ τὸν «Μάστρο δὸν Τζεζουάλντο». Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔργων του ἀναφέρομεν τὰ μυθιστορήματα: «'Ο σύζυγος τῆς 'Ελένης», «Τὸ μαῦρο ψωμί», «Δὸν Καντελόρο καὶ Σία», κλπ. Πλὴν τῆς ἀναφερθείσης, «Καβαλλερια Ρουστικάνα», ἐδραματοποίησεν ἐπίσης καὶ τὸ διήγημά του «Λύκαιναι» ἐκτὸς τῆς ἄλλης καθαρῶς δραματικῆς παραγωγῆς του περιλαμβανούσης τὰ ἔργα: «Τὸ θυρωρεῖον» (La Portineria), «Τὸ κυνήγι τῆς 'Αλεποῦς», «Τὸ κυνήγι τοῦ λύκου» καὶ «Τὰ σὰ ἐμά». 'Απὸ τὸ τελευταῖον τοῦτο δρᾶμα ὁ Βέργκα ἐξήγαγε κατόπιν τὸ ὁμώνυμον μυθιστόρημά του

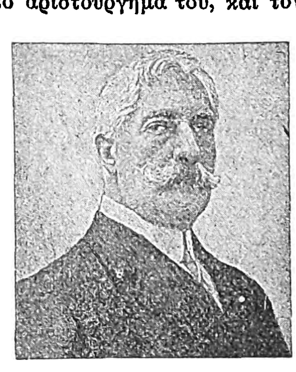

'Ιωάννης Βέργκα.

'Ο Βέργκα οὐδέποτε κατώρθωσε νὰ γίνῃ δημοφιλής, ἀπέθανε δὲ σχεδὸν λησμονημένος. 'Η ἀποτυχία του, ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι εἶναι ὁ ζωγράφος τῆς λαϊκῆς σικελικῆς ψυχῆς, ὁ ἱστοριογράφος τῶν νικημένων τῆς ζωῆς, ὁ ἀνεπιτήδευτος καλλιτέχνης, ὁ ὁποῖος ἀντέγραψε τὴν φύσιν ὅπως ἀκριβῶς εἶναι. Ζήσας εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ διάφοροι «σχολαὶ» ἦσαν τῆς μόδας, ἠθέλησε καὶ αὐτὸς νὰ κάμῃ ἰδικήν του σχολήν, τὴν σχολὴν τῶν πραγματιστῶν. 'Η προσπάθειά του ὅμως δὲν ἐπέτυχεν. Οἱ ὀπαδοί του ἦσαν ἐλάχιστοι. Καὶ μένει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἰταλικῆς λογοτεχνίας ὁ Βέργκα ὡς ὁ μόνος ἀντιπρόσωπος τοῦ εἴδους του.

'Ο Βέργκα εἶχε παύσει νὰ δημοσιεύῃ δεκαπέντε ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου του. Τῷ 1920 φίλοι του τινες ἠθέλησαν νὰ τὸν ἐξαγάγουν ἀπὸ τὴν ἀφάνειαν καὶ ἑώρτασαν τὴν ὀγδοηκονταετηρίδα του. 'Επὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἡ ἰταλικὴ κυβέρνησις τὸν ὠνόμασε γερουσιαστήν. Μετὰ τὸν θάνατόν του οἱ κριτικοὶ τοῦ ἀπέδωκαν τὸν ὀφειλόμενον θαυμασμὸν καὶ ἐχαρακτήρισαν αὐτὸν ὡς τὸν ἁγνότερον, μετὰ τὸν 'Αλέξανδρον Μαντζόνι, 'Ιταλὸν συγγραφέα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Κ'. Μ. Δ. ΒΑΤΑΛΑΣ

Βεργκάδα (Vergada) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νῆσος ἐν τῇ 'Αδριατικῇ (πλάτ. 43° 51' Β, μῆκ. 15° 28' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 2774: Grossa island to Zironna channel) μεταξὺ τοῦ διέκπλου *Παζμὰν* (Pasman strait) καὶ τοῦ λιμένος τοῦ *Σεμπενῖκο*. 'Αλίμενος. Τὸ πόλισμα της ἐπὶ τῆς ΒΑ αὐτῆς ἀκτῆς, πρὸ αὐτοῦ δὲ χοιράδες καὶ ἕρκη. Σ. Ε. Λ.

Digitized by Google

Βεργκάνι (Vergani), *Ἄγγελος*. Ἰταλὸς γραμματικὸς τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἀποθανὼν τῷ 1813. Ἐδίδαξεν ἐν Γαλλίᾳ τὴν ἰταλικὴν καὶ τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν καὶ ἐξέδωσε, πλὴν πολλῶν σχολικῶν βιβλίων, διάφορα ἔργα, ὧν ἀναφέρομεν: «Γραμματικὴ τοῦ Βενερόνι ἁπλοποιημένη», «Ἀγγλικὴ γραμματική», «Ἱστορικαὶ διηγήσεις», «Νέα ἐκλογὴ μύθων», «Τὸ κάλλος τῆς ἰταλικῆς ποιήσεως», κτλ. Μ. Δ. Β.

Βεργκάρα (Vergara) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ΒΔ Ἰσπανίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Γκουιθπόα, ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ μικροῦ ποταμοῦ Ντέβα. Κάτ. 6500. Εἰς τὰ πέριξ ἔχει σιδηρούχους πηγάς. Μ. Δ. Β.

Βεργκάρα (Vergara), *Ἰωσήφ*. Ἱσπανὸς ζωγράφος (1726—1799). Καταγόμενος ἐξ οἰκογενείας καλλιτεχνῶν, ἐμαθήτευσεν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Munoz, ἐξετέλεσε δὲ πλῆθος προσωπογραφιῶν, ἱστορικῶν πινάκων, τοιχογραφιῶν κλπ. Γενικῶς ὁ Ἰωσὴφ Βεργκάρα ὑπῆρξε καλλιτέχνης ἀκριβὴς εἰς τὸ σχέδιον καὶ ἐπιδέξιος εἰς τὸν χρωματισμόν, ἀλλ' ἄνευ ἰσχυρᾶς ἐμπνεύσεως καὶ προσωπικοῦ ὕφους. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων: «Ὁ Μέντωρ καὶ ὁ Τηλέμαχος» καὶ ἡ «Σύλληψις τῆς Παρθένου». Ι. Μ. Π.

—**Βεργκάρα** (Vergara), *Νικόλαος ντὲ*—, ἐπικαλούμενος *ὁ πρεσβύτερος* (Vecchio). Ἱσπανὸς ζωγράφος (1510—1574). Διεκρίθη ὡς ζωγράφος ἱστορικῶν σκηνῶν, γλύπτης καὶ ὑαλουργός, τῷ δὲ 1542 ὠνομάσθη ἐπίσημος ζωγράφος καὶ γλύπτης τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Τολέδου, εἰς ὃν εἰργάσθη ἐπὶ τριάκοντα δύο συναπτὰ ἔτη, διευθύνας τὰς ἐργασίας τῆς ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς του διακοσμήσεως καὶ διακοσμήσας τὸ μέγιστον μέρος τῶν ὑαλοπινάκων του. Ι. Μ. Π.

—**Βεργκάρα** (Vergara) *Νικόλαος ντὲ*—, ὁ ἐπικαλούμενος *νεώτερος* (Giovane). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ζωγράφος ἐπίσης (1540—1606). Ἐμαθήτευσε πλησίον τοῦ πατρός του καὶ διεκρίθη ὡς ζωγράφος καὶ γλύπτης. Ἐβοήθησε τὸν πατέρα του εἰς τὴν διακόσμησιν τῶν ὑαλοπινάκων τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Τολέδου καὶ διεδέχθη αὐτὸν εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐργασιῶν τῆς ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς διακοσμήσεως τοῦ μνημείου τούτου Ι.Μ.Π.

Βέργκελαντ (Wergeland), *Ἑρρῖκος - Ἀρνόλδος-Τάουλοβ*. Περιώνυμος Νορβηγὸς ποιητὴς (1808—1845). Ἐσπούδασε φιλολογίαν ἐν Χριστιανίᾳ, μετὰ τὸ πέρας δὲ τῶν σπουδῶν αὐτοῦ διωρίσθη ἔφορος τῆς βιβλιοθήκης τοῦ πανεπιστημίου τῆς νορβηγικῆς πρωτευούσης καὶ ἀρχειοφύλαξ τοῦ Κράτους. Ὁ Βέργκελαντ ἤρξατο τῆς λογοτεχνικῆς σταδιοδρομίας αὐτοῦ μὲ τὴν κωμῳδίαν «Ἄχ!» ἣν ἠκολούθησαν δέκα τρεῖς σατιρικαὶ κωμῳδίαι. Ἐν ἔτει 1828 ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον δρᾶμα αὐτοῦ, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ θάνατος τοῦ Σίγκλαιρ», καὶ μετά τινα ἔτη τὸ θρησκευτικοφιλοσοφικὸν ποίημα «Ἡ Δημιουργία, ὁ Ἄνθρωπος καὶ ὁ Μεσσίας», αἱ δραματικαὶ συνθέσεις «Τὸ ὄπιον», «Ἡ χολέρα τῶν Ἰνδιῶν», «Ἡ παιδοκτόνος», «Οἱ Κάμπελλς», οἱ «Ἐνετοί», καὶ τὰ σχοινοτενῆ ποιητικὰ ἔργα του «Jan van Huysums Blümenstück» καὶ «Ὁ Ἱσπανός». Τὰ «Ἅπαντά του» ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1857 ὑπὸ τοῦ «Φοιτητικοῦ Συλλόγου» τῆς Χριστιανίας, τῷ δὲ 1881 ἠγέρθη εἰς αὐτὸν ἐν τῇ νορβηγικῇ πρωτευούσῃ ἀνδριάς. Α. Δ.

βεργκῆ καὶ *βεργῆ* (λ. τουρκ. ἐκ τοῦ *βερμὲκ*=δίδειν), τὸ δόσιμον, τὰ δοσίματα, οἱ φόροι καὶ εἰδικῶς ὁ ἐπὶ τῶν ἀκινήτων (ἐν Τουρκίᾳ). Ν. Μ.

Βεργκίκιος ἢ *Βερκίκιος*· βλ. Βεργίτσαι.

Βέργκιν, *Ἀλέξανδρος*. Ρῶσος στρατηγός, γεννηθεὶς τῷ 1807 καὶ χρηματίσας ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον διευθυντὴς τῆς ρωσικῆς ἐφημερίδος «Ἀπόμαχος». Συνέγραψε τὴν κατὰ τῆς Τουρκίας «Ἱστορίαν τῆς ἐκστρατείας τοῦ 1828», εἰς ἣν ἀφιεροῖ ἰδιαίτερα κεφάλαια περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Θ. Β.

Βεργκομπρὲτ (Vergobret καὶ Vergobreth). (Γαλατικὴ λέξις σημαίνουσα τὸν ἀποδίδοντα τὴν δικαιοσύνην, τὸν δικαστήν.) Οὕτως ἐπωνομάζετο ὁ ὑπὸ τῆς γαλατικῆς φυλῆς τῶν Ἑδούων καὶ ἄλλων φυλῶν ἐκλεγόμενος κατ' ἔτος καὶ ἔχων μετὰ τῶν ἄλλων προνομίων καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιβολῆς τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου. Οὗτος διετέλει ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ κλήρου, δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ ἀπουσιάσῃ τῆς πόλεως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θητείας του. Εἰς τὰς δημοσίας ἑορτὰς ὁ Βεργκομπρὲτ ἐνεφανίζετο μὲ τὴν γενειάδα ἐπικεχρισμένην διὰ χρυσοῦ. Μ. Δ. Β.

βεργκόνια (ἡ)· λέξις ἰταλ. (vergogna), αἰδώς, ἐντροπή.

Βεργκόνια (Vergogna) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ ΒΑ ἄκρα τῆς μεταξὺ Μάλτας καὶ Τύνιδος νήσου *Λινόζα* (τῆς *Ἀλγούσης τῶν ἀρχαίων*), κειμένη εἰς πλάτ. 35°52' Β, μῆκ. 12°53' Ἀν. (Χάρτ. ἀγγλ. 193*: Linosa island). Ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου φάρος λευκῶν ἐκλάμψεων 16 μιλλίων. Σ. Ε. Λ.

βέργκουλο (τὸ) καὶ *βέργουλο [Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας γλώσσης σημαίνων πλοῖον μικρὸν μέν, ἀλλὰ κεκτημένον ναυτικὰς ἀρετὰς καὶ ὃν εὐχείριστον. Σ. Ε. Λ.

βεργμαννίτης (ὁ) (Bergmannit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, ὁ ἀκάθαρτος νατρόλιθος (βλ. λ.), παραχθεὶς ἐκ σοδαλίθου (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

Βεργοβίτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ πρότερον εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρύτων ὑπαγομένου τέως δήμου *Φελλόης*, τῆς νῦν ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 178. Δ. Ε. Μ.

βεργόλιγνος,—*η*. Ἐπίθετον τῆς λαϊκῆς μούσης (ἐκ τοῦ *βέργα καὶ λιγνός)*· εὔχρηστον ἰδίως εἰς τὸ θηλ. *βεργόλιγνη*=λιγνὴ σὰν βέργα, λεπτοφυὴς καὶ ῥαδινὸν ἀνάστημα ἔχουσα γυνή. Τὸ ἐπίθετον τοῦτο, ἐκφράζον τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ περὶ τοῦ γυναικείου κάλλους, ἀπαντᾷ συχνὰ εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια. (Βλ. καὶ λ. βεργολυγερή.) Θ. Π.

βεργολυγερὴ (ἡ). Ἐπίθετον τῆς λαϊκῆς μούσης (ἐκ τοῦ *βέργα καὶ λυγερός)*· ἡ λυγερὴ σὰν βέργα, ἡ εὐκίνητος, ἡ εὐλύγιστος. Κατ' ἐξοχὴν ἐπίθετον τῶν γυναικῶν ἀναφέρεται συχνότατα εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια καὶ ἐκφράζει τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ περὶ τοῦ ἰδεώδους ἀναστήματος καὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ γυναικείου σώματος. Ὅπως ἄλλα ἐπίθετα (*βεργόλιγνη, καγκελοφρύδα, ἀσπρομαρμαροτράχηλη, κρυσταλλοχιονάτη, φεγγαρομαγοῦλα, ζαχαροζυμωμένη* κλπ.), οὕτω καὶ τὸ ἐπίθετον βεργολυγερὴ καὶ τὸ *λιγνοβεργολυγερὴ* δεικνύει τὴν πλαστικότητα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, τὴν περὶ τὴν σύνθεσιν εὐκολίαν αὐτῆς καὶ τὴν εὑρετικότητα τῆς φαντασίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Εἰς μεσαιωνικὰ δημοτικὰ τραγούδια ἀπαντᾷ καὶ τὸ ταυτόσημον ἐπίθετον *βεργόλικη*. Στίχ. «κρῖμα στὶς βεργολυγερὲς νὰ μὴ γλυκοφιλιῶνται· | βεργόλικην ἐφίλησα μιὰν νύκτα, μιὰν ἑσπέρα». Θ. Π.

Βέργομον (τὸ) (Bergomum) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Ἰταλίας, ἡ σημερινὴ Bergamo (βλ. Πέργαμος).

Βεργόνα *τῆς Ἀττάλειας*· βλ. Γοργόνες *[Λαογρ.]*.

Βέργος. Ἀρματολὸς ἐκ Παρνασσίδος. Πολεμῶν πρὸς τοὺς Τούρκους ἀπεκλείσθη εἰς τὴν φάραγγα τῆς μονῆς τῶν Σαλώνων, ὅπου καὶ ἀπέθανεν ἐκ τῶν πληγῶν του.

—**Βέργος**, *Βασίλειος*. Λόγιος Παργινὸς γεννηθεὶς ἐν Παξοῖς τῷ 1848. Ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας ἐσπούδασεν ἐν τῷ Βαρβακείῳ καὶ τῇ Νομικῇ σχολῇ τοῦ πανεπιστημίου. Ἐγκαταλείψας τὸ δικηγορικὸν στάδιον ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ ἐδημοσίευσε κατὰ καιροὺς διηγήματα εἰς φιλολογικὰ ἡμερολόγια. Γνώστης τῆς ἀγγλικῆς, γαλλικῆς, ἰταλικῆς καὶ ἱσπανικῆς, μετέφρασε διάφορα λογοτεχνικὰ ἔργα, ὡς «La Gaviota» τοῦ F. Caballero. «Les frères de la côte» τοῦ Emm. Gonzales καὶ ἄλλα. Διετέλεσεν ἐπὶ 29ετίαν γραμματεὺς τοῦ Κ. Μαυρομιχάλη, ἀσχοληθεὶς δὲ εἰς γεωγραφικάς, ἱστορικὰς καὶ φυσιογνωστικὰς μελέτας συνέγραψε «Γενικὴν Γεωγραφίαν», ἥτις παραμένει ἀνέκδοτος. Ἀπέθανε τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1921. Δ. Π. Κ.

βεργοστέφανα (τά). Στεφάναι ἐκ ξύλου χρησιμοποιούμεναι πρὸς περίσφιγξιν τῶν σανίδων τῶν βαρελίων (δουγῶν). Βεργοστέφανα ἐπίσης ὀνομάζονται καὶ αἱ ἀκατέργαστοι βέργαι (ἐσχισμέναι εἰς δύο κατὰ τὸ μῆκός των), ἐκ τῶν ὁποίων αἱ στεφάναι αὗται κατασκευάζονται.

βεργούλα (ἡ)· μικρὰ βέργα, ἄλλως *βεργίτσα* καὶ *βεργί*.

Βεργούλη ἢ *Βεργούλιον [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Θρᾴκης, μετονομασθεῖσα βραδύτερον εἰς Ἀρκαδιούπολιν (βλ. λ.). Εἶναι ὁ σύγχρονος *Πύργος (Μπουργκὰς)* τῆς Βουλγαρίας.

Βεργωτῆς, *Μαρῆς*. Κεφαλλὴν ναυτικός, προσενεγκὼν τὸ πλοῖόν του κατὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν Ἀγῶνα καὶ δωρεὰς πρὸς συντήρησιν σχολείων. Ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν ἐκδουλεύσεων τῷ ἀπένειμε βαθμὸν πλοιάρχου.

— **Βεργωτῆς**, *Παναγιώτης*. Ἕλλην ποιητὴς καὶ λογογράφος γεννηθεὶς τῷ 1842 ἐν Ἀργοστολίῳ τῆς Κεφαλληνίας. Μετὰ τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς του ἐπεδόθη εἰς πολυετεῖς μελέτας καὶ παρηκολούθησε τὰς παραδόσεις τοῦ Ἰωάννου Μενάγια, διδάσκοντος τὰς θεωρίας τῆς ἑγελειανῆς φιλοσοφίας. Ἀκολουθῶν τὰς περὶ δημοτικῆς γλώσσης ἰδέας τῶν Ἑπτανησίων ποιητῶν, διετύπωσε τὰς γνώμας του ταύτας εἰς πολλὰς μελέτας καὶ ὑπεστήριξεν, ὅτι ἡ δημοτικὴ γλῶσσα δὲν εἶναι συνέπεια παρακμῆς, ἀλλ' ἐξέλιξις καὶ πρόοδος τῆς φυσικῆς διαπλάσεως τῆς γλώσσης. Ὁ Βεργωτῆς ἔγραψε καὶ πλεῖστα λυρικὰ ποιήματα, μετέφρασε δὲ ἐμμέτρως εἰς δημοτικὴν γλῶσσαν τὰ πρῶτα πέντε ᾄσματα τῆς «Κολάσεως» τοῦ Δάντου μετὰ μακροῦ προλόγου καὶ σημειώσεων τοῦ Τομαζέου. Τῷ 1876 ἐδημοσίευσε τὸ παιδαγωγικὸν βιβλίον «Ὁ Μικρὸς Πολίτης», ὅπερ εἶναι καὶ τὸ κάλλιστον τῶν ἔργων τοῦ Βεργωτῆ, μεταφρασθὲν εἰς τὴν ἰταλικὴν καὶ ἱσπανικήν, μέρος δὲ αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν γερμανικήν. Ἕτερα ἔργα αὐτοῦ εἶναι ὁ «Ἔρως τῆς Ἰδέας», «Ὁ κόσμος τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης», «Ἐλλείψεις τῆς Ἐκπαιδεύσεως», «Περὶ τῆς ἱερᾶς τῶν Ἑλλήνων μουσικῆς», «Γλωσσάριον Κεφαλληνίας, παροιμίαι, δημοτικὰ ᾄσματα κτλ.», «Συλλογὴ λυρικῶν ἐθνικῶν καὶ σατιρικῶν ποιημάτων» κτλ. Θ. Β.

Βερδὲν (Verdun) *[Γεωγρ.]*· βλ. Βερντέν.

Βερδέριχος. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρεται Αἰγύπτιός τις βασιλεὺς ὡς ἥρως εἰς τὸ ποίημα «Βέλθανδρος καὶ Χρυσάντζα» (βλ. λ.).

Βέρδης *Ἰωσήφ*· βλ. Βέρντι.

Βερδιάνσκα *[Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. Μπερδιάνσκ.

Βερδικοῦσα *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσῶνος τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1787. Κεῖται ἐντὸς τῆς κοιλάδος τοῦ Ξεριᾶ ΝΔ τῆς Ἐλασσῶνος, ἀφ' ἧς ἀπέχει 4 ὥρας. Δ. Ε. Μ.

Βερδίτσα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Αὐλάκι.

Βερδούγι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ Νοτίου Εὐβοϊκοῦ (πλάτ. 38° 10' 55'' Β., μῆκ. 24° 06' 05'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1597: Petalii gulf and eastern part of Euripo channel καὶ 1788: Petalii islands and anchorages), ἐν τῇ στενότητι δὲ τοῦ κόλπου τῇ λεγομένῃ τῆς Καβαλλιανῆς. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς νήσου (ὑψόμ. 71 μ.) φάρος (ἀπὸ τοῦ 1884) σταθεροῦ φωτὸς ἐρυθροῦ, 12 μιλλίων ἐν αἰθρίᾳ. Σ. Ε. Λ.

Βερέγαβα *[Γεωγρ.]*. Κλεισώρεια τοῦ Αἵμου. Ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Κωνσταντῖνος Ε' (741—755) ἐκστρατεύων τῷ 759 κατὰ Βουλγάρων καὶ διερχόμενος δι' αὐτῆς ὑπέστη σφοδρὰν ἐπίθεσιν ἐκ μέρους τῶν ἐνεδρευόντων ἐχθρῶν καὶ ὑποστὰς μεγάλας ἀπωλείας ἠναγκάσθη νὰ ἀναστείλῃ τὴν ἐκστρατείαν καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ν. ΚΛΣ

Βερεγγάριος *Α'* (Berengario). Βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ τῆς Ἰταλίας, ἀποθανὼν τῷ 924. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἐβεράρδου, δουκὸς τοῦ Φριούλι καὶ ἀνεψιὸς Λουδοβίκου τοῦ Ἀγαθοῦ. Ἐστέφθη βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας ἐν Παβίᾳ τῷ 888 καὶ αὐτοκράτωρ ἐν Ρώμῃ τῷ 916. Ἡ ἀναγόρευσίς του ἐξήγειρε τέσσαρας ἄλλους ἀπαιτητὰς τοῦ θρόνου, τοὺς ὁποίους ἐκστρατεύσαντας ἐναντίον του κατώρθωσε νὰ καταβάλῃ, τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον· ἐν τέλει ὅμως ἐνικήθη ἐν Πλακεντίᾳ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Βουργουνδίας Ροδόλφου τοῦ Β' τεθέντος ἐπὶ κεφαλῆς μεγάλης μερίδος Ἰταλῶν, οἵτινες εἶχον ἐπαναστατήσει συνεπείᾳ τῆς τυραννικῆς διοικήσεως καὶ τῶν ὠμοτήτων του. Κατέφυγεν εἰς τὴν Βερώναν, ὅπου ἐδολοφονήθη τῷ 924.

— **Βερεγγάριος** *Β'*. Βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας ἀπὸ τοῦ 950 μέχρι τοῦ 961, ἀποθανὼν τῷ 966. Υἱὸς τοῦ μαρκησίου Ἀδαλβέρτου Ἰβρὲ καὶ τῆς Γιζέλης, θυγατρὸς Βερεγγαρίου τοῦ Α', συνεζεύχθη τὴν Βίλλα, ἀνεψιὰν τοῦ Οὔγκου, βασιλέως τῆς Ἰταλίας, ἐναντίον τοῦ ὁποίου καὶ ἐστασίασεν. Ἡττηθεὶς κατέφυγεν εἰς τὴν Γερμανίαν (940). Ἐπανελθὼν τῷ 945 ἐξεθρόνισε τὸν Οὔγκον, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ χάριν τοῦ υἱοῦ του Λοθαρίου (946). Ὁ Βερεγγάριος ἐστέφθη πραξικοπηματικῶς, οἰκειοποιηθεὶς τὰ δικαιώματα τοῦ Λοθαρίου ἐν Παβίᾳ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 950 ὁμοῦ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀδαλβέρτου. Θελήσας νὰ ἐξαναγκάσῃ τὸν υἱόν του, ὅπως συζευχθῇ τὴν Ἀδελαΐδα, χήραν τοῦ Λοθαρίου, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀδαλβέρτος ἀπεστρέφετο, καὶ μὴ δυνηθεὶς νὰ ἐπιτύχῃ τὴν σύναψιν τοῦ γάμου τούτου, διέταξε τὴν σύλληψιν καὶ ἐγκάθειρξιν τῆς ἡγεμονίδος. Ἡ Ἀδελαΐς, κατορθώσασα νὰ δραπετεύσῃ, ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τοῦ βασιλέως τῆς Γερμανίας Ὄθωνος τοῦ Α'. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἠπείλησε τὸν Βερεγγάριον, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ ὁμόσῃ εἰς αὐτὸν πίστιν ὑποτελείας ἐν τῇ Διαίτῃ τοῦ Ἀουγσβούργου (952) καὶ νὰ τῷ παραχωρήσῃ τὸ δουκᾶτον τοῦ Φριούλου καὶ τὴν Βερώνην. Ὁ Βερεγγάριος ἔλαβε καὶ πάλιν τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ Γερμανοῦ ἡγεμόνος, ἀλλ' ἡττήθη καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ὄθωνος, Λινδολφίου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ νικητοῦ, ὁ Βερεγγάριος ἐξηκολούθησε τὸν ἀγῶνα (957) καὶ ἐγένετο ἐκ νέου κύριος ὁλοκλήρου τῆς Ἰταλίας. Ἡ ἀπανθρωπία του ἀπεξένωσεν ἀπ' αὐτοῦ ἐπὶ τοσοῦτον τὰς συμπαθείας τοῦ κόσμου, ὥστε ἀνετράπη καὶ καθαιρέθη ἐν Παβίᾳ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 961. Ἐνεκλείσθη δὲ ἐν τῷ φρουρίῳ Σὰν-Λεόνε, ὁπόθεν εἶτα ἀπήχθη αἰχμάλωτος εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου καὶ ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν. Α. Δ.

—**Βερεγγάριος** (Berengario ἢ Beranger de Carpi), *Ἰάκωβος*. Ἰταλὸς ἀνατόμος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Υἱὸς χειρουργοῦ, ἀφιερώθη εἰς τὴν Ἀνατομίαν, κατ' ἐπιρροὴν τοῦ Alberto Pio, ὅπου καὶ διέπρε-

Digitized by Google

ψε. Τῷ 1502 διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βουλώνης. Πρῶτος οὗτος ἐδίδαξεν ὅτι ἡ μήτρα τῆς γυναικὸς ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς κοιλότητος καὶ οὐχὶ ἐκ δύο, ὡς ἐνομίζετο τότε. Τὸ ἔργον του φέρει τὸν ἑξῆς τίτλον: «Isagogae breves perlucidae et uberrimae in anatomiam corporis humani ad suorum scholasticorum preces, editae, cum aliquid figuris anatomicis» (1514). Αἱ καταπληκτικαὶ διὰ τὴν ἐποχήν του ἀνακαλύψεις αὐτοῦ ἐπέσυραν τὸν φθόνον τῶν ἀντιπάλων του, κατηγορούντων αὐτὸν ὅτι προβαίνει διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ του καὶ μέχρις ἀνατομῶν ἐπὶ ζώντων ἀνθρώπων. Ο. Ρ.

— **Βερεγγάριος** (Beranger)· βλ. *Μπερανζέ.*

Βερεγγέλα καὶ ***Βερεγγὲρ*** (Berenguela, Berenguer). Ἱσπανὶς βασίλισσα τῆς Λεώνης καὶ τῆς Καστίλης, ἀποθανοῦσα περὶ τὸ 1149. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ κόμιτος τῆς Βαρκελώνης Ραϋμόνδου τοῦ Γ' καὶ ἐνυμφεύθη τὸν Βερνάρδον Γ', κόμιτα τοῦ Βεσαλοῦ, μετὰ τὸν θάνατον δὲ αὐτοῦ τὸν βασιλέα τῆς Καστίλης Ἀλφόνσον τὸν Ζ'. Εἶναι ὀνομαστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ διὰ τὴν καλλονὴν καὶ τὴν εὐφυΐαν της. Μ. Δ. Β

— **Βερεγγέλα** (Berenguela). Ἱσπανὶς βασίλισσα τῆς Λεώνης καὶ τῆς Καστίλης, ἀποθανοῦσα τῷ 1224. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ Ἀλφόνσου τοῦ Η' καὶ ἐνυμφεύθη τὸν δεύτερον ἐξάδελφόν της, βασιλέα Ἀλφόνσον Θ' τῆς Λεώνης, μετὰ τοῦ ὁποίου ἀπέκτησε πέντε τέκνα. Ἀφορισθεῖσα ὅμως ὑπὸ τοῦ πάπα διὰ τὸν γάμον τοῦτον μετὰ συγγενοῦς της, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Καστίλης, ὅπου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός της ἐγένετο ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου ἀδελφοῦ της Ἑρρίκου τοῦ Α'. Ἀνακηρυχθεῖσα βασίλισσα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ της, δὲν ἐδέχθη τὸ στέμμα, ἀλλὰ παρεχώρησε τοῦτο εἰς τὸν δεκαοκταετῆ υἱόν της Φερδινάνδον τὸν Γ', τοῦ ὁποίου παρέμεινεν ἐπίτροπος. Μ. Δ. Β.

— **Βερεγγέλα** (Berenguela). Θυγάτηρ τοῦ Σάγχου τοῦ ΣΤ', βασιλέως τῆς Ναβάρρας, καὶ τῆς Βεατρίκης τῆς Καστίλης, ἀποθανοῦσα περὶ τὸ 1230. Ἐνυμφεύθη ἐν Λεμησσῷ τῆς Κύπρου Ριχάρδον τὸν Λεοντόκαρδον. —Ω.

Βερέγια *[Γεωγρ.].* Πόλις τοῦ κυβερνείου τῆς Μόσχας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Πρότβα. Ἡ παρὰ τὴν πόλιν πηγὴ περιέχει ἐν τῷ ὕδατι σίδηρον, ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ ἀσβεστοῦχα ἅλατα, τὸ δ' ἐκ ταύτης ὕδωρ εἶναι ἰαματικὸν *(ὕδωρ Βερέγιας).* Ἡ πόλις ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ἐν τῇ ρωσικῇ ἱστορίᾳ κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα. Περὶ τὸ 1450 ἀπετέλεσε μετ' ἄλλων μικροπόλεων τὴν *Ἡγεμονίαν Βερέγιας.* Τῷ 1582 προσηρτήθη τελειωτικῶς εἰς τὴν Μοσχοβίαν, τῷ δὲ 1812 ὑπέστη καταστροφήν, προξενηθεῖσαν ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ναπολέοντος. Π. ΛΕΦΑΣ

Βερεγιὲν (Verheyen), ***Φίλιππος.*** Διάσημος Γάλλος ἀνατόμος (1648—1710). Τῷ 1689 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἀνατομικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λιέγης, τῷ δὲ 1693 καὶ τῆς χειρουργικῆς. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων εἶναι: «De febribus» (1692), «Anatomia corporis hunani» (1693), «Vera historia de horrendo sanguinis fluxu ex oculis, naribus, auribus et ore, et miraculosa ejusdem sanatione» (1708). Ο. Ρ.

βερεγκέλιθος (ὁ) (Berengelith) *['Ορυκτολ.].* Εἶδος ὀρυκτῆς ρητίνης.

Βερεζίνα (Verezina) *[Γεωγρ.].* Ποταμὸς τῆς Ρωσίας ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Μίνσκ. Πηγάζει ἐκ τῆς παρὰ τὸ Μπορισὼφ ἑλώδους περιοχῆς καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Δνειπέρου, οὗτινος εἶναι ὁ κυριώτερος παραπόταμος, παρὰ τὴν πόλιν Ρζεκτζίνα, μετὰ ροῦν 585 χιλιομέτρων. Ὁ Βερεζίνα διέρχεται διὰ τῶν πόλεων Μπορισὼφ καὶ Μπομπρουὶσκ καὶ διαβρέχει τὰς περιοχὰς τοῦ Μίνσκ καὶ τοῦ Μοζίλεφ, συνδέεται δὲ διὰ διωρύγων πρὸς τὸν ποταμὸν Δὸν καὶ πρὸς τὸ ἐν τῷ παρὰ τὴν Βαλτικὴν λεκανοπεδίῳ σύστημα διωρύγων. Πεντήκοντα χιλιόμετρα ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του ὁ Βερεζίνα εἶναι πλωτός. —Ω

— *[Στρατ. Γεωγρ.].* Ὁ ποταμὸς *Βερεζίνα* παρουσιάζει διὰ τὸν ἀπὸ δυσμῶν βαδίζοντα πρὸς τὴν Μόσχαν μετὰ τὴν ὑπέρβασιν τοῦ Νιέμεν (Niemen) τὸ δεύτερον στρατηγικὸν ἐμπόδιον. Αἱ κύριαι διαβάσεις τοῦ ποταμοῦ εἰσί: 1ον ἡ σιδηροδρομικὴ παρὰ τὸ Μπορίζὸβ (Borisow) καὶ 2ον ἡ τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ παρὰ τὸ Μπομπρουΐσκ (Bobrujsk). Ν.Γ.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Ὁ Βερεζίνα κατέστη περιώνυμος διὰ τὴν καταστροφήν, ἣν ὑπέστη ἐν αὐτῷ ἡ μεγάλη στρατιὰ τοῦ Ναπολέοντος κατὰ τὴν ἐκ Μόσχας ὑποχώρησίν της τὸν Νοέμβριον τοῦ 1812.

Ὁ Ναπολέων ἔχων ὑπ' ὄψιν νὰ κατευθυνθῇ μετὰ τοῦ στρατοῦ του εἰς Βίλναν, ὅπου ἦτο τὸ μέγα κέντρον ἐφοδιασμοῦ, ἔπρεπε νὰ διαβῇ τὸν Βερεζίνα παρὰ τὸ χωρίον Στουδζιάνκα, διότι ἐκεῖ ἦτο τὸ καλύτερον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως σημεῖον διαβάσεως τοῦ Βερεζίνα. Οἱ Κοζάκοι ὑπὸ τὸν Τσιτσακώφ, παρακολουθοῦντες κατὰ πόδας τὴν ὑποχωροῦσαν Μεγάλην στρατιάν, ἠγρύπνουν διὰ νὰ παρεμποδίσουν τὴν διάβασιν τοῦ Βερεζίνα.

Τὴν νύκτα τῆς 25 Νοεμβρίου 1812 ἔφθασεν ὁ στρατηγὸς τοῦ μηχανικοῦ Ἐμπλὲ εἰς Στουδζιάνκαν διὰ τὴν ζεῦξιν τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἐν μέσῳ μεγίστων δυσχερειῶν, φοβεροῦ ψύχους, βυθισμένοι εἰς τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπέπλεον τεμάχια πάγων, οἱ ἡρωϊκοὶ Γάλλοι σκαπανεῖς κατεσκεύασαν ἐντὸς 12 ὡρῶν δύο γεφύρας, μίαν διὰ τὸ πεζικὸν καὶ μίαν διὰ τὸ πυροβολικὸν καὶ τὰ μεταγωγικά.

Τὴν 26 Νοεμβρίου ἤρχισεν ἡ διάβασις διὰ τῶν γεφυρῶν, ἀλλὰ τοιαύτη ἀκαταστασία ἐπεκράτει εἰς τὸν ἐξηντλημένον ἀπὸ τὰς κακουχίας, τὸ ψύχος καὶ παντοίας στερήσεις γαλλικὸν στρατόν, ὥστε ὅλοι συνωθοῦντο διὰ νὰ διαβοῦν τὰς γεφύρας, κατὰ τρόπον, ὥστε καὶ δι' αὐτὸν τὸν Ναπολέοντα μετὰ μεγίστης δυσκολίας κατέστη δυνατὸν νὰ διανοιγῇ δίοδος πρὸς μίαν τῶν γεφυρῶν.

Τὴν 28 Νοεμβρίου αἱ ρωσικαὶ στρατιαὶ τοῦ Wittgenstein καὶ τοῦ Platoff ἐπλησίασαν εἰς τὰ σημεῖα ζεύξεως τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τὸν γαλλικὸν στρατὸν καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῆς ὑπὸ τὸν στρατάρχην Βικτὼρ (Victor) ὀπισθοφυλακῆς, ἀποτελουμένης ἐξ ἓξ χιλιάδων μόνον ἀνδρῶν, ἐνῷ ταυτοχρόνως ὁ ὑπὸ τὸν Τσιτσακὼφ ἐξ 27.000 ἀνδρῶν ρωσικὸς στρατὸς ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης ἐπετέθη κατὰ τῶν στρατευμάτων τῶν στρατηγῶν Οὐντινὸ (Oudinot), Νὲϋ (Ney) καὶ Ντομπρόφσκυ (Dombrowsky), ἀριθμούντων ὅλων ὁμοῦ 8 χιλιάδας ἀνδρῶν. Παρὰ τὰς τρομερὰς ὅμως δυσμενεῖς συνθήκας τῶν Γάλλων, οἱ Ρῶσοι οὐδὲν κατώρθωσαν τὴν 28 Νοεμβρίου.

Τὴν 29 Νοεμβρίου, ἐνῷ ἡ διάβασις ἐσυνεχίζετο καὶ τὸ ἐχθρικὸν πυροβολικὸν ἔβαλλε κατὰ τῶν γεφυρῶν, ἡ γέφυρα τοῦ πυροβολικοῦ θραύεται καὶ αἱ χιλιάδες τῶν ἐπ' αὐτῆς εὑρισκομένων Γάλλων πνίγονται. Σκηναὶ φρίκης καὶ σκηναὶ ὑπερόχου ἡρωϊσμοῦ διαδραματίζονται.

Ὁ στρατάρχης Βικτὼρ τὴν 9ην ἑσπερινὴν τῆς 28ης Νοεμβρίου, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν πολυαρίθμων Ρώσων, ἀναγκάζεται νὰ ὑποχωρήσῃ, ἐνῷ περὶ τὰς πεντήκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν τῆς Μεγάλης στρατιᾶς εὑρίσκονται εἰσέτι ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Βερεζίνα μὲ τὰ πλεῖστα τῶν μεταγωγικῶν τοῦ στρατοῦ. Τὴν 8ην καὶ 30' τῆς 29 Νοεμβρίου ὁ στρατηγὸς Ἐμπλέ, βλέπων πλησιάζοντας τοὺς Ρώσους, θέτει πῦρ εἰς τὴν μόνην ἐναπομείνασαν γέφυραν. Ἀπερίγραπτος πανικὸς καταλαμβάνει τότε τὰς δεκάδας χιλιάδων, οἵτινες δὲν κατώρθωσαν νὰ διαβοῦν τὸν Βερεζίνα· πολλοὶ προσπαθοῦν νὰ σωθῶσι πίπτοντες εἰς τὸν ποταμόν· οἱ ἄλλοι πίπτουν εἰς χεῖρας τῶν ἐξηγριωμένων Ρώσων καὶ φονεύονται.

Ἀπὸ τὴν Μεγάλην στρατιὰν τοῦ Ναπολέοντος μετὰ τὴν διάβασιν τοῦ Βερεζίνα δὲν ἀπέμενον δυνάμεις συγκεκροτημέναι εἰμὴ ἡ παλαιὰ αὐτοκρατορικὴ φρουρά, τὸ δεύτερον καὶ ἔνατον σώματα στρατοῦ, καὶ ἡ μεραρχία Ντομπρόφσκυ. Τὸ ὑπόλοιπον δὲν εἶχε πλέον μορφὴν οὔτε μεραρχίας, οὔτε ταξιαρχίας, οὔτε συντάγματος. Ἦτο συνονθύλευμα ἑξήκοντα χιλιάδων ἀτάκτων ἀνδρῶν. Ἱππεῖς, πυροβοληταί, πεζοί, Γάλλοι, Γερμανοὶ ἐβάδιζον ἀναμίξ. Τὸ πυροβολικὸν καὶ τὰ μεταγωγικὰ ἐκινοῦντο μεταξὺ αὐτοῦ τοῦ ἀτάκτου πλήθους, ὅπερ μόνον σκοπὸν καὶ ὁδηγίαν εἶχε νὰ προχωρήσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον. Δ. ΒΑΚΑΣ

Βερὲκ (Verek) *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον τῆς Τριπολίτιδος τῆς Ἀφρικανικῆς (Ras el Verek: πλάτ. 30°48' Β, μῆκ. 18°11' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 246: Ras Makhabez to Benghasi) μελανωπόν, ἀποτελούμενον ἀπὸ τρεῖς μαστοὺς ἀπὸ χθαμαλοῦ ἐδάφους ὑψουμένους. Ἡ ἀρχαία του ὀνομασία δὲν εἶναι γνωστή. Πάντως κεῖται εἰς 9 μιλ. Δ.ΒΔ τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἵππου ἄκρα* καὶ ἀνατολικῶς τοῦ ὅρμου *Ἔπηρος,* ὅπου ἦτο «φρούριον βαρβάρων» *(Ἀνωνύμ.* Σταδιασμ. Μεγ. θαλάσσης § 85—86). Σ.Ε.Λ.

Βερέκυνθες (ἢ ***Βερεκύνται*** ἢ ***Βερέκυντες***) *[Ἀρχ.].* Παλαιὰ φρυγικὴ φυλή, βραδύτερον ἐκλιποῦσα, ἀπὸ τῆς ὁποίας ὄχι μόνον ἡ φρυγικὴ θεὰ Κυβέλη ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν *Βερεκυνθία,* ἀλλὰ πολλάκις καὶ πάντες οἱ Φρύγες ὠνομάζοντο ὑπὸ τῶν ποιητῶν *Βερέκυντες.* Ἐπειδὴ ὁ λαὸς οὗτος κατῴκει ἀνατολικῶς τῶν λυδικῶν καὶ καρικῶν χωρῶν, εἰς τὰ παράλια τῶν ὁποίων εὑρίσκοντο αἱ ἰωνικαὶ πόλεις, ὁ ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πνέων ἀνατολικὸς ἄνεμος ἐκλήθη ὑπὸ τῶν Ἰώνων *βερεκυνθίας* καὶ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἦτο γνωστὸς ὄχι μόνον ἐν ταῖς λοιπαῖς παραλίοις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἰωνικαῖς πόλεσι τοῦ Εὐξείνου πόντου καὶ ἰδίως ἐν Σινώπῃ, ἡ ὁποία ἦτο ἀποικία τῆς Μιλήτου. Ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῶν Βερεκύντων ἐπίσης φαίνεται, ὅτι ἐπλάσθη ὑπὸ τῶν ἀγνοούντων τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Ἑλλήνων ἡ παράδοσις, ὅτι ἐν Φρυγίᾳ ὑπῆρχεν ὄρος *Βερέκυντος* ἢ *Βερεκύντιον* καὶ παρὰ τὸν Σαγγάριον πόλις ἢ φρούριον *Βερέκυντος,* ὡς καὶ ἥρως *Βερεκύντης,* ἀπὸ τοῦ ὁποίου προῆλθον ἅπασαι αὗται αἱ ὀνομασίαι. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ μόνον ἡ ἀνάμνησις τῶν *Βερεκύνθων* ὑπῆρχεν, ἐν Κρήτῃ ὅμως διετηρήθη ὄνομα ὄρους Βερέκυνθος (βλ. λ.). Γ. Ι. Κ.

Βερεκυνθία (ἡ) καὶ ***Βερεκυνθίας*** (ὁ)· βλ. Βερέκυνθες.

Βερέκυνθος *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ὄρος τῆς νήσου Κρήτης, προέκτασις τῶν Λευκῶν ὀρέων πρὸς τὴν πόλιν Χανιὰ καὶ τὸν λιμένα τῆς Σούδας, σήμερον καλούμενον *Μαλάξα.* Περὶ αὐτὸ εὑρίσκετο πάλαι ἡ χώρα τῶν *Ἀπτεραίων,* ὅπου ἐμυθολογεῖτο περὶ τῶν Ἰδαίων Δακτύλων ὅτι ἐξώρυσσον καὶ κατειργάζοντο τὰ μέταλλα χαλκὸν καὶ σίδηρον. Ι. Σ. Σ.

Βερεκύντης, καὶ ***Βερέκυντος***· βλ. Βερέκυνθες.

Βερέλιους (Verelius), ***Ὀλόφ.*** Σουηδὸς ἀρχαιολόγος καὶ φιλόλογος (1618—1682). Τῷ 1666 ἱδρύθη δι' αὐτὸν ἰδιαιτέρα ἕδρα σκανδιναυικῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Οὐψάλης. Ἐκ τῶν ἔργων του μείζονος ἀξίας εἶναι αἱ γλωσσολογικαὶ συγγραφαί του, ἰδίᾳ ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κατάστασιν τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης. Ἔγραψε: «Index linguae veteris scytoscandicae sive gothicae» (1691), «Gothrici et Rolli Westrogothiae regum historia» (μετάφρασις καὶ ἔκδοσις εἰς τὴν σουηδικὴν γνωστοῦ σκανδιναυικοῦ θρύλου) καὶ «Manuductio ad Kunographiam Scandivam». Α. Δ.

Βέρελστ (Verelst), ***Σίμων.*** Φλαμανδὸς ζωγράφος (1664—1715). Διεκρίθη κατ' ἀρχὰς ὡς ζωγράφος ἀνθέων καὶ καρπῶν. Μετὰ ταῦτα ἐπεχείρησε ταξίδιον εἰς Λονδῖνον, ἔνθα ἐξετέλεσε προσωπογραφίας, αἱ ὁποῖαι ἐπηνέθησαν καθ' ὑπερβολήν, μολονότι ἡ ἀξία των ἦτο μετριωτάτη. Οἱ ἔπαινοι οὗτοι ἐξῆψαν τὴν ματαιοδοξίαν τοῦ καλλιτέχνου μέχρι παραφροσύνης· ἐπί τι διάστημα εἶχεν ἀπολέσει τὰς φρένας, ὅταν δὲ ἐπανεῦρε τὴν διανοητικήν του ὑγείαν εἶχε στερηθῆ ἐξ ὁλοκλήρου τῆς καλλιτεχνικῆς του ἱκανότητος. Εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου ἀπόκειται κεφαλὴ γυναικὸς ὀφειλομένη εἰς τὸν Σίμωνα Βέρελστ. Ι Μ. Π.

βερέμης,—*ισσα* καὶ ***βερεμιάρης,***—*ιάρα,* οὐδ. *βερέμικο* ἢ *βερεμιάρικο*· φθισιῶν, καχεκτικός, μελαγχολικός, μεμψίμοιρος· || κακεντρεχής, χαιρέκακος, φθονερός (ἀπὸ τοῦ τουρκ. *βερέμι*=φθίσις).

βερέμι (τὸ) *[Ναυτ.].* Ὅρος τοῦ κοινοῦ τῶν ναυτικῶν μας ἰδιώματος ἀπαντῶν εἰς δύο σημασίας, ἀμφοτέρας ἐνεχούσας τὴν ἔννοιαν τοῦ γεωμετρικοῦ *βέλους:* 1) τὴν τοῦ μεγίστου ὕψους τῆς καμπύλης τῶν *ζυγῶν* ἢ τοῦ *σταυροῦ* ὑπὲρ τὸ μέσον τῆς ἑνούσης τὰ ἄκρα των νοητῆς ὁριζοντίας· 2) τὴν τῆς *παρεντομῆς* τόσον τῆς *πλαγίας κρεμάσεως* (=τῆς πλαγίας, νοητῆς εὐθείας, τῶν τετραγώνων ἱστίων πλευρᾶς) ὅσον καὶ τοῦ *ποδώματος* (=τῆς κάτω πλευρᾶς τῶν ὁμοίων ἱστίων). Σ. Ε. Λ.

βερεμιάζω· γίνομαι βερέμης (βλ. λ.), καχεκτικός, μελαγχολικός: «βερέμιασε ἀπὸ τὶς στενοχώριες»· || μεταβ. «μὲ βερέμιασες μὲ τοὺς τρόπους σου».

Βερένα (Verena), ***Σοφία.*** Ψευδώνυμον τῆς *Σοφίας Ἀλμπέρτι* (1826—1870), Γερμανίδος συγγραφέως, θυγατρὸς τοῦ μυστικοσυμβούλου τοῦ κράτους Μαϊντιγκερ. Ὡς συγγραφεὺς ἐγένετο γνωστὴ τὸ πρῶτον διὰ τοῦ διηγήματος «Ἡ Ἔλσα», ὅπερ ἐπεκροτήθη ἐνθουσιωδῶς. Ἡ Βερένα μετέφρασεν εἰς τὴν γερμανικὴν μεγάλα ἀγγλικὰ λογοτεχνικὰ ἔργα καὶ συνειργάσθη εἰς πολλὰ περιοδικά. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων της εἶναι «Ἕνα παιδὶ τοῦ Νότου», «Τὰ Χριστούγεννα», «Τὸ καθῆκον πρὸ παντός», «Τὰ ἔμψυχα λουλούδια», «Φωτογραφίες τῆς ψυχῆς», «Παλιὰ καὶ Νέα». Ἐπίσης ἐπαινεῖται ἡ ποιητικὴ συλλογή της ὑπ' τὸν τίτλον «Ἀπ' ὅλα τὰ κλαδιά». Α. Δ.

Βερένθη ἢ ***Βρένθη*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Μικρὰ ἀρκαδικὴ πόλις παρὰ τὸν ἀπ' αὐτῆς ὀνομασθέντα *Βρενθεάτην* ποταμόν, ἐκβάλλοντα ἐκ νότου εἰς τὸν Ἀλφειόν. Ἡ Βρένθη ἔκειτο ὀλίγον δεξιὰ τῆς ὁδοῦ ἐκ Γόρτυνος εἰς Μεγάλην πόλιν, εἰς τὸν συνοικισμὸν τῆς ὁποίας συνετέλεσε καὶ αὐτή, οὖσα ἤδη ἐπὶ Παυσανίου ἔρημος. Ἡ θέσις τῆς πόλεως ταύτης πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ περὶ τὴν σημερινὴν *Καρύταιναν,* ἂν καὶ κατά τινας ἡ Καρύταινα κεῖται ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς παλαιᾶς Βρένθης. Γ. Ι. Κ.

Βερενικεὺς *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ὁ κάτοικος τῆς Βερενίκης (βλ. λ.) κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον. Σ. Ε. Λ.

Βερενίκη ἢ ***Βερονίκη*** (ἡ)· μακεδονικὸν ὄνομα (ἀντὶ *Φερενίκη)* γυναικῶν ἐν τῇ ἀρχαιότητι, σύνηθες ἀπὸ Πτολεμαίου τοῦ Β'.

—1) Θυγάτηρ τοῦ *Λάγου* καὶ τῆς *Ἀντιγόνης* καὶ ἀνεψιὰ τοῦ Ἀντιπάτρου. Ὑπῆρξε τὸ πρῶτον σύζυγος Μακεδόνος τινὸς Φιλίππου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐγέννησε τὸν *Μάγαν,* διοικητὴν βραδύτερον τῆς Κυρήνης καταστατά, καὶ τινας θυγατέρας, ὧν μίαν, τὴν Ἀντιγόνην, ἐνυμφεύθη ὁ Πύρρος. Ὅτε δὲ μετά τινα χρόνον ἐκ Κυρήνης ἦλθεν εἰς Αἴγυπτον ὡς ἀκόλουθος τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ἀντιπάτρου

Digitized by Google

Εὐρυδίκης, ἐνυμφεύθη ἐνταῦθα Πτολεμαῖον Α΄ τὸν Σωτῆρα (367—284). Ἐκ τοῦ γάμου της τούτου ἔσχε θυγατέρα τὴν Ἀρσινόην καὶ υἱὸν Πτολεμαῖον, τὸν Φιλάδελφον ἐπικληθέντα, ὃν ἔτεκεν ἐν Κῷ τῷ 306 π.Χ. συνακολουθήσασα τῷ συζύγῳ εἰς τὴν κατὰ θάλασσαν ἐναντίον Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ ἐκστρατείαν αὐτοῦ. Διεκρίνετο δι' εὐφυΐαν καὶ ὡραιότητα, δι' ἃς καὶ ἐξυμνεῖται ὑπὸ τοῦ Θεοκρίτου. Ἀποθεωθεῖσα μετὰ τοῦ συζύγου αὐτῆς Πτολεμαίου Α΄ τοῦ Σωτῆρος εἰκονίσθη ἐπὶ νομισμάτων κοπέντων ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου Πτολεμαίου Β΄ τοῦ Φιλαδέλφου. Ταῦτα εἶναι μᾶλλον ἀναμνηστικὰ νομισματόσημα, φέρουσι δὲ ἐπὶ μὲν τῆς προσθίας ὄψεως τὴν ἐπιγραφὴν ΑΔΕΛΦΩΝ καὶ τὰς κεφαλὰς Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου καὶ τῆς βασιλίσσης Ἀρσινόης, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας τὴν ἐπιγραφὴν ΘΕΩΝ καὶ τὰς κεφαλὰς τοῦ Πτολεμαίου Σωτῆρος καὶ τῆς Βερενίκης (Ἱστορ. νομισμάτων *Head-Σβορώνου*, Πίν. ΛΑ΄, 6).

—2) Θυγάτηρ *Πτολεμαίου Β΄ τοῦ Φιλαδέλφου* καὶ *Ἀρσινόης*, τῆς θυγατρὸς τοῦ Λυσιμάχου. Ὑπῆρξε σύζυγος τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Ἀντιόχου Β΄ τοῦ Θεοῦ (261—247), εἰς ὃν ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς ὡς ἀντάλλαγμα τῆς μεταξὺ τῶν δύο κραταιῶν μοναρχῶν κατὰ τὸ ἔτος 248 π.Χ. συνομολογηθείσης εἰρήνης. Δὲν ηὐτύχησεν ὅμως νὰ χαρῇ ἐπὶ πολὺ τὸν θρόνον τῶν Σελευκιδῶν. Διότι μετὰ ἓν ἔτος, ἤτοι τῷ 247 π. Χ., ἔπεσε θῦμα δολοφονίας, ἣν παρεσκεύασε καὶ διὰ τῶν ἐμπίστων αὐτῆς ἐξετέλεσεν εἰς τὰ ἐν Δάφνῃ ἀνάκτορα ἡ ἐκπεσοῦσα βασίλισσα Λαοδίκη. Πρὸ τῆς Βερενίκης ἡ φιλέκδικος βασίλισσα εἶχε δηλητηριάσει δι' ἄλλων ἐμπίστων αὐτῆς καὶ τὸν Ἀντίοχον ἐν Μ. Ἀσίᾳ, καὶ εἶχε κρεουργήσει ἐν Ἀντιοχείᾳ τὸ μόνον ἐξ αὐτοῦ τέκνον τῆς Βερενίκης, ἵνα μὴ παρεμβληθῶσιν ἐμπόδια εἰς τὰ ἴδια ἐκ τοῦ Ἀντιόχου τέκνα ἐν τῇ διαδοχῇ τοῦ θρόνου τῶν Σελευκιδῶν.

—3) Θυγάτηρ τοῦ *Μάγα*, δυνάστου τῆς Κυρήνης, καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Ἀντιόχου Α΄, *Ἀπάμης*, ἥτις καὶ Ἀρσινόη ὑπὸ τοῦ Ἰουστίνου ὀνομάζεται. Εἰς μικρὰν ἡλικίαν εἶχε μνηστευθῆ, ἐπιμονῇ τῆς μητρὸς αὐτῆς, Δημήτριον τὸν Καλόν, τὸν ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀντιγόνου Γονατᾶ, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον (251 π. Χ.), συλλαβοῦσα αὐτὸν διατελοῦντα εἰς ἀθεμίτους μετὰ τῆς ἰδίας μητρὸς σχέσεις, ἐδολοφόνησεν ἐν Κυρήνῃ πρὸ τῶν ὀμμάτων τῆς μητρός· διὰ τὴν πρᾶξίν της δὲ ταύτην σφόδρα ὑπὸ Καλλιμάχου καὶ Κατούλλου ἐπαινεῖται ὡς «μεγάθυμος ἀπὸ μικρᾶς γενομένη». Συνεζεύχθη εἶτα τὸν διάδοχον τοῦ αἰγυπτιακοῦ θρόνου Πτολεμαῖον Γ΄ τὸν Εὐεργέτην, τὸν ὁποῖον ἄλλοτε εἶχε προορίσει εἰς αὐτὴν ὁ πατήρ. Ἀλλ' εὐθὺς μετὰ τοὺς γάμους παρέστη ἀνάγκη ὁ Πτολεμαῖος νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐκστρατείαν εἰς Ἀσίαν, ἡ δὲ Βερενίκη, σφόδρα διὰ τὸν χωρισμὸν λυπουμένη, ὑπεσχέθη νὰ θυσιάσῃ εἰς τοὺς θεοὺς τὴν ὡραίαν κόμην αὐτῆς, ἂν ὁ σύζυγος ἐπέστρεφεν ἐκ τῆς ἐκστρατείας νικητής. Τούτου γενομένου ἡ νεαρὰ βασίλισσα ἀπέκοψε καὶ ἀφιέρωσε κατὰ τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν εἰς τὸν ἐν Ζεφυρίῳ ναὸν τῆς Ἀφροδίτης τὴν πλουσίαν κόμην αὐτῆς. Τὸ γεγονὸς ἔσχε μεγάλην παρὰ τῷ λαῷ τῆς Ἀλεξανδρείας ἀπήχησιν. Διὸ ὁ μέγας ἀστρονόμος Κόνων ὁ Σάμιος, ἵνα διαιωνίσῃ τοῦτο καὶ κολακεύσῃ τὸ βασιλικὸν ζεῦγος, ἀνήγγειλεν ὅτι ἡ κόμη ἀνηρπάγη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀστερισμόν τινα Βερενίκης *κόμην* ἢ *πλόκαμον* (βλ. λ.) ὠνόμασεν. Ἀπέθανε δολοφονηθεῖσα τῷ 220 π. Χ. ἐνεργείαις τοῦ Σωσιβίου, ὅστις ὑπῆρξεν εὐνοούμενος τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Πτολεμαίου Δ΄ τοῦ Φιλοπάτορος. Ἀπὸ τῆς Βερενίκης ταύτης ὠνομάσθη καὶ ὁ ἐν τῇ Ἀττικῇ δῆμος τῶν Βερενικιδῶν (βλ. λ.) τῆς Πτολεμαΐδος φυλῆς.

Εἰς τιμὴν τῆς Βερενίκης εἶχον κοπῆ καὶ νομίσματα ἐν Ἐφέσῳ (258—202 π. Χ.), εἰκονίζοντα ἐπὶ μὲν τῆς προσθίας ὄψεως κεφαλὴν τῆς Βερενίκης συνήθως μετὰ καλύπτρας, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας ΒΕΡΕΝΙΚΗΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ μετὰ κέρατος Ἀμαλθείας (Ἱστορ. νομισμ. *Head-Σβορώνου*, Πίν. Α΄ 7 καὶ ΛΕ΄ 4).

—4) Θυγάτηρ *Πτολεμαίου ΣΤ΄* τοῦ *Φιλομήτορος* (181—145 π. Χ.), ἧς χαλκοῦν ἄγαλμα ἀνέκειτο κατὰ Παυσανίαν ἐν Ἀθήναις.

—5) Πρεσβυτάτη θυγάτηρ *Πτολεμαίου ΙΓ΄*, τοῦ ἐπονομαζομένου *Αὐλητοῦ*. Μετὰ τὸ 58 π. Χ., ἐκδιωχθέντος ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρεωτῶν τοῦ πατρὸς αὐτῆς Αὐλητοῦ, ἡ Βερενίκη ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας ὡς διάδοχος τῆς ἐπί τινα χρόνον βασιλευσάσης μητρὸς αὐτῆς Κλεοπάτρας Τρυφαίνας. Ὅτε ὅμως τῷ 55 π. Χ. ὁ Αὐλητὴς κατώρθωσε διὰ τῆς βοηθείας τῶν Ρωμαίων νὰ ἀνακτήσῃ τὸν ἀπολεσθέντα θρόνον, διέταξε καὶ ἐφόνευσαν τὴν σφετερισθεῖσαν τὸν θρόνον αὐτοῦ Βερενίκην.

Ε. ΜΠΑΣΟΥΚΕΑΣ

—6) Ἰουδαία πριγκίπισσα ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Ἡρῳδιδῶν, θυγάτηρ *Ἡρῴδου τοῦ Ἀγρίππα* τοῦ Α΄ καὶ ἀδελφὴ Ἀγρίππα τοῦ Β΄, σύζυγος δὲ Ἡρῴδου τοῦ βασιλέως τῆς συριακῆς Χαλκίδος. Ἐφημίσθη διὰ τὴν ὡραιότητα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν φαυλότητα αὐτῆς. Ὁ τρόπος τῆς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς Ἀγρίππα Β΄ συμβιώσεως, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της, κατέστη λίαν ὕποπτος (*Ἰωσήπου* Ἰουδ. Ἀρχαιολ. Κ΄ ζ΄ 3). Καὶ συνεζεύχθη μὲν αὕτη, πρὸς διάλυσιν τῶν τοιούτων ὑποψιῶν, μετὰ Πολέμωνος τοῦ βασιλέως τῆς Κιλικίας, δὲν ἐβράδυνε δ' ὅμως νὰ ἐγκαταλείψῃ αὐτὸν καὶ νὰ συνεχίσῃ τὴν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς συμβίωσιν. Ἀκολουθήσασα τὸν Ἀγρίππαν κατὰ τὴν πρὸς τὸν Ρωμαῖον ἐπίτροπον ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης Φῆστον ἐπίσκεψίν του, παρευρέθη κατὰ τὴν ἐνώπιον τούτου ἀπολογίαν τοῦ τότε δεσμίου αὐτόθι ἀποστόλου Παύλου (Πράξεων κε΄ 13 ἑξ.). Εὑρισκομένη δ' ἐν Ἱεροσολύμοις, κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἰουδαϊκῆς ἐπαναστάσεως (66 μ.Χ.), προσεπάθησε ματαίως νὰ κατασβέσῃ αὐτὴν δι' ἐπεμβάσεως αὐτῆς παρά τε τῷ Ρωμαίῳ ἐπιτρόπῳ Γεσσίῳ Φλώρῳ καὶ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις (*Ἰωσήπου* Ἰουδ. Πολέμου Β΄ ιε΄ 1). Κατὰ τὴν διάρκειαν δ' ὅμως τοῦ πολέμου ὑπῆρξε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ της φιλορρωμαία, ἐπισπασαμένη τὴν εὔνοιαν τοῦ τε Οὐεσπασιανοῦ καὶ τοῦ Τίτου. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἱεροσολύμων, ἐπισκεφθεῖσα μετὰ τοῦ Ἀγρίππα τὴν Ρώμην, ἐφιλοξενήθη ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τοῦ Τίτου, οὗ εἶχε κατακτήσει τὴν καρδίαν (*Σουετωνίου* Titus II 81). Μὴ κατορθώσασα δὲ νὰ γίνῃ σύζυγος αὐτοῦ, ἀπεπέμφθη ἐκ Ρώμης τῇ παρεμβάσει τοῦ Οὐεσπασιανοῦ, ἕνεκεν τῆς κατ' αὐτῆς κοινῆς ἀγανακτήσεως, ἐπιδεινωθείσης μάλιστα ἐκ τῆς κυκλοφορίας δυσαρέστων περὶ τοῦ παρελθόντος αὐτῆς φημῶν (Juvenalis Satir. VI 155 ἑξ., *Κασσίου Δίωνος* ΞΣΤ΄ 15, πρβ. *Σουετωνίου* Titus VII)· τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο τοῦ βίου τῆς Βερενίκης ἐγένετο καὶ ὑπόθεσις τῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Bérénice» τραγῳδιῶν τοῦ Ρακίνα καὶ τοῦ Κορνηλίου. Μετὰ δὲ ταῦτα, ἀποτυχοῦσα ἡ Βερενίκη νὰ ἀνασυνδέσῃ τὰς μετὰ τοῦ Τίτου σχέσεις αὐτῆς ἐν Ρώμῃ, ἣν καὶ πάλιν ἐπεσκέφθη, ἐγκατεστάθη παρὰ τῷ ἀδελφῷ αὐτῆς ἐν Τιβεριάδι, ἔνθα ηὐνόησε τὸν ἱστορικὸν Ἰοῦστον, τὸν ἀπὸ Τιβεριάδος (*Ἰωσήπου* Βίοι, ΞΕ΄). Ἐν Ἀθήναις εἶχεν ἱδρυθῆ εἰς τὴν Βερενίκην ἀνδριάς, ὡς μαρτυρεῖται ἐξ ἐπιγραφῆς ἑλληνικῆς (Corpus Inscriptionum graecarum ἀριθμ. 361, τόμ. I, β΄, σελ. 431).

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

—7) Θυγάτηρ *Πτολεμαίου*, τοῦ υἱοῦ τοῦ Λυσιμάχου.

—8) Θυγάτηρ *Σαλώμης* καὶ σύζυγος Ἀριστοβούλου, μνημονευομένη ὑπὸ Στράβωνος (C. 765).

—9) Θυγάτηρ τοῦ *Ἰουλίου Ἀρχελάου*.

—10) Σύζυγος Μιθριδάτου ἀπὸ τὴν Κίον. Ε. Μ.

— **Βερενίκης, *κόμη* ἢ *πλόκαμος* τῆς—** *['Ἀστρονομ.]*. Ὁμὰς ἀμυδρῶν ἀστέρων, βορείως τοῦ ἀστερισμοῦ τῆς Παρθένου, κειμένων τόσον πλησίον ἀλλήλων, ὥστε εἰς τὸν γυμνὸν ὀφθαλμὸν δίδουσιν ἐντύπωσιν νεφέλης, ἧς τὸ σχῆμα δικαιολογεῖ κάπως τὸ ὄνομα τοῦ ἀστερισμοῦ (βλ. λ. **Βερενίκη** 3). Κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὅτε ἐξεδηλώθη τάσις ἀλλαγῆς τῶν ὀνομάτων τῶν ἀστερισμῶν ἀπὸ εἰδωλολατρικῶν εἰς χριστιανικά, βοηθούσης καὶ τῆς ὁμοιότητος τοῦ ὀνόματος, ὁ ἀστερισμὸς οὗτος ὠνομάσθη ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς *Ἁγίας Βερονίκης*, ἥτις, λυπηθεῖσα τὸν Σωτῆρα βαδίζοντα πρὸς τὸν Γολγοθᾶν μὲ τὸν Σταυρὸν ἐπ' ὤμου, ἔδωκεν αὐτῷ τὸν πέπλον της, ἵνα σπογγίσῃ τὸν ἱδρῶτα αὐτοῦ καὶ ἔκπληκτος παρετήρησε τὴν ἐπὶ τοῦ ὑφάσματος ἀποτύπωσιν τῆς μορφῆς τοῦ Ἰησοῦ. Σ. Π.

Βερενίκη ἢ ***Βερονίκη*** *['Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀφρικῆς, ἐπὶ τῆς ΒΑ ἀκτῆς τοῦ κόλπου τῆς Μεγάλης Σύρτεως, ὀνομασθεῖσα ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Γ΄ τοῦ Εὐεργέτου πρὸς τιμὴν καὶ ὑστεροφημίαν τῆς συζύγου του *Βερενίκης*. Ἀποτελέσασα, μετὰ τῆς *Ἀρσινόης*, τῆς *Πτολεμαΐδος*, τῆς *Ἀπολλωνίας* καὶ τῆς *Κυρήνης* (*Plin.* V, 5, 1), μέρος τῆς *Κηρυναϊκῆς Πενταπόλεως*, ἀνηγέρθη ἐπὶ τῆς πόλεως (ἢ ἐπηύξησε τὴν ἔκτασίν της, ὅπερ καὶ πιθανώτερον) τῶν *Ἑσπερίδων* ἢ τῶν *Εὐεσπερίδων*, πρὸς ἣν συνεταυτίσθη, ὡς κατηγορηματικώτατα καθορίζουσι τόσον ὁ Πτολεμαῖος: «Πενταπόλεως· Βερενίκη ἡ καὶ Ἑσπερίδες...» («Κυρηναϊκῆς θέσις Δ, δ, 4), ὅσον καὶ Στέφανος ὁ Βυζάντιος (εἰς λέξεις *Βερενίκη*, *Ἑσπερίς*, *Εὐεσπερίδες*, *Μάσκωτος*): «Βερενίκη Λιβύης, πρότερον Ἑσπερίς· ἐκλήθη δὲ Βερενίκη παρὰ Πτολεμαίου γυναικὸς Βερενίκης. Ὁ πολίτης Βερενικεύς. Εὕρηται καὶ Βερενίκεια· λέγονται καὶ πατρωνυμικῶς Βερενικειάδαι—Ἑσπερίς, ἡ νῦν Βερενίκη—Εὐεσπερίδες πόλις Λιβύης, καὶ ἑνικῶς λεγομένη· λέγεται καὶ χωρὶς τοῦ εὐ μορίου Ἑσπερίς»· ὁ αὐτὸς διασῴζει εἴδησιν τοῦ Ἑκαταίου, καθ' ἣν ἐγγύτατα τῆς Βερενίκης ὑπῆρξε πόλις *Μάσκωτος*. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *Βερονίκη* ἀπαντᾷ, ἀφοῦ ὁ σοφὸς τῆς Κυρήνης ἐπίσκοπος (*Συνεσσίου* Ἐπιστολ. 58, ἐκ Πτολεμαΐδος τῷ 410) γράφει «Ἀνδρόνικον τὸν Βερονικέα, τὸν κακῇ Πενταπόλεως μοίρᾳ»). Ἐπίσης δὲ καὶ ὡς *Βερνίκη* ἀπαντᾷ (*Ἀνων.* «Περίπλους Ἐρυθρᾶς θαλάσσης» 1 καὶ ἑξ.)· ἀλλὰ καὶ ὡς *Βερνικίς*: «Ἀπὸ Ταυχείρων εἰς Βερνικίδα στάδιοι τν΄. Ὁ πλοῦς κάμπτεται. Πλεύσας σταδίους στ΄ ὄψει ἀκρωτήριον (δηλαδὴ τὴν *Ψευδοπενιάδα*) προτεῖνον πρὸς ἑσπέραν· παράκειται δὲ βράχη μετέωρα. Φυλάσσου παραπλέων. Εἰς τὰ εὐώνυμα ἔχει ὅρμον πλοιαρίοις μικροῖς»· ὑφ' ὃ ὄνομα, μὲ ἀκρίβειαν συγχρόνων «ναυτιλιακῶν ὁδηγιῶν», πιστότατα περιγράφει τὸν λιμένα της ὁ τοῦ «Σταδιασμοῦ τῆς Μεγάλης θαλάσσης» Ἀνώνυμος (§ 57) συγγραφεύς. Καὶ οἱ Λατῖνοι γεωγράφοι ὑπὸ παραπλήσια τοπωνυμικὰ ποιοῦσι μνείαν αὐτῆς: *Bernice* ὁ Πλίνιος (V, 5, 1), ὁ Εὐτρόπιος (Breviar. hist. Romanae VI, 11), *Berenicida* ὁ Λουκανὸς (IX, 524), καὶ Σέλιος ὁ Ἰταλικὸς (III, 349), *Bernicide* ὁ Πεουτιγγεριανὸς χάρτης, *Vernicide* ὁ Γεωγρ. Ραβέννης· ἄλλοι ὅμως αὐτῶν διατηροῦν τὴν παλαιὰν ὀνομασίαν, ὡς π.χ. *Hesperia* ὁ Πομπώνιος Μέλας (I, 8), *Esperide* ὁ Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος (XII, 16).

Τὴν θέσιν τῆς Βερενίκης ἐπέχει ἡ σημερινὴ **Βεγγάζη** (βλ.λ.). Καὶ ὁ μὲν Στράβων (Didot 710) ἀναφέρει: «Ἔστι δὲ ἄκρα Ψευδοπενιάς, ἐφ' ἧς Βερενίκη τὴν θέσιν ἔχει, παρὰ λίμνην τινὰ Τριτωνιάδα, ἐν ἧ *μάλιστα* νησίον ἐστὶ καὶ ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης ἐν αὐτῷ, ἔστι δὲ καὶ λιμὴν Ἑσπερίδων, καὶ ποταμὸς ἐμβάλλει ὁ Λάθων». Καὶ ἡ μὲν *Ψευδοπενιὰς* εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον *Ρὰς Σιδὶ Κρεϊμπιές*. Ἡ δὲ *Τριτωνιάς*, ἡ σύγχρονος τῆς Βεγγάζης αὐτόπηκτος ἁλυκή, ὀφείλει τὸ ὄνομά της εἰς ἀρχαιότατον Λίβυα βασιλέα, περὶ οὗ ἱστορεῖ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης (Δ, νστ΄): «Πρὸς δὲ ὑπ' ἀνέμων αὐτοὺς (δηλαδὴ τοὺς Ἀργοναύτας) ἐριφέντας εἰς τὰς σύρτεις καὶ μαθόντας παρὰ Τρίτωνος τοῦ τότε βασιλεύοντος τῆς Λιβύης τὴν ἰδιότητα τῆς θαλάσσης, δωρήσασθαι χαλκοῦν τρίποδα τὸν ἀρχαίοις μὲν κεχαραγμένον γράμμασι μέχρι δὲ τῶν νεωτέρων χρόνων παραμείναντα τοῖς Εὐεσπερίταις». Ἡ λέξις ὅμως «*μάλιστα*», ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Στράβωνος, ἐνέβαλεν εἰς στενοχωρίαν τοὺς ἑρμηνευτὰς αὐτοῦ, τοῦ ἐξ αὐτῶν Gosselin Géogr. de Strabon V, 484,3) δεχομένου τὴν γνώμην τοῦ Brequigny, καθ' ἣν ἡ λέξις αὕτη δυνατὸν νὰ ἀπέκρυψε παραμορφωμένον τὸ ὄνομα τῆς νησῖδος, τῆς ἐφ' ἧς τὸ Ἀφροδίσιον. Ἡ εἰδική, ἀφ' ἑτέρου, διὰ τὸν λιμένα τῶν Ἑσπερίδων μνεία τοῦ Στράβωνος, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἀποτελοῦσα ἀντίφασιν πρὸς τὰς εἰδήσεις τοῦ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου καὶ τοῦ Πτολεμαίου, ταυτιζόντων τὰς Ἑσπερίδας πρὸς τὴν Βερενίκην· ἁπλοῦν ὅμως βλέμμα ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ χάρτου (241*: Plan of Bengazi) πείθει ὅτι ἡ Τριτωνιάς, ἡ διὰ προσχώσεων καταντήσασα λιμνοθάλασσα, ὑπῆρξεν, ὡς ἐκ τοῦ Σταδιασμοῦ τοῦ Ἀνωνύμου προκύπτει ἄλλως τε, ὁ ἐσωτερικὸς καὶ ἀσφαλὴς διὰ τὰ μικροῦ βυθίσματος πλοῖα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης λιμήν, τοῦ, μᾶλλον ὅρμου ἢ λιμένος, τῶν Ἑσπερίδων, ὄντος τοῦ ἐξωτερικοῦ λιμένος, οἱονεὶ προλιμένος, τῆς Βερενίκης. Τὸν *Λάθωνα* δὲ ἢ *Ληθαῖον* ποταμόν, δὲν θέλει τις ἴδει ἐκεῖ αὐτὸν τοῦτον, ἅτε ὄντα ὑπόγειον, ἀλλὰ μόνον μερικὴν αὐτοῦ καὶ μικρὰν ἀνάβλυσιν. Συσχετίζων δὲ γεωγραφικῶς ὁ Στράβων τὴν Βερενίκην πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἀναφέρει ὅτι ἔκειτο πρὸς νότον ἀκριβῶς τοῦ μεταξὺ Ζακύνθου καὶ Κατακώλου διέκπλου: «Κεῖται δὲ ἡ Βερενίκη κατὰ τὰ ἄκρα τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὸν καλούμενον Ἰχθὺν καὶ Χελωνάταν, καὶ ἔτι κατὰ τὴν Ζάκυνθον ἐν διάρματι σταδίων τρισχιλίων ἑξακοσίων»· τῆς ἀληθοῦς πορείας ἀπὸ τοῦ ἀφετηρίου τοῦ Στράβωνος πρὸς Βεγγάζην οὔσης 189° (= N 9° Z), τοῦ δὲ πραγματικοῦ διάρματος ὄντος 340 μιλλίων, ἡ ἀκρίβεια τοῦ Στράβωνος, προσεγγίσαντος μὲ 9° καὶ 20 μίλλια, εἶναι καταπληκτικὴ διὰ τὰς γεωγραφικὰς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γνώσεις.

«Ἀγαθὴ δὲ γῆ καὶ τὴν Εὐεσπερῖται νέμονται», τονίζει ὁ Ἡρόδοτος (Δ, 198) διὰ τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς τῆς Βερενίκης. Οὐχὶ ἐν τούτοις κατ' ἀκριβολογίαν, διότι ὅλη ἡ ἔκτασις τῆς περὶ τὴν Βερενίκην πεδιάδος εἶναι πετρώδους συστάσεως, παρουσιάζουσα ἐν τούτοις βαθεῖς ὀμφαλούς, ἐνιαχοῦ, μὲ κατάκρημνα χείλη, καὶ πυθμένα καλυπτόμενον ὑπὸ τοῦ εὐφόρου χώματος: «ἐνταῦθά ἐστιν ὁ κῆπος τῶν Ἑσπερίδων, ἔστι δὲ τόπος βαθὺς ὀργυιῶν Μ, ἀπότομος κύκλῳ οὐδαμοῦ ἔχων κατάβασιν. Ἔστι δὲ δύο σταδίων πανταχῇ, οὐκ ἔλαττον, εὖρος καὶ μῆκος. Οὗτός ἐστι σύσκιος δένδρεσιν ἐμπεπλεγμένοις ἀλλήλοις, ὡς ὅτι μάλιστα πυκνοτάτοις. Τὰ δένδρα ἐστὶ λωτός, μηλέαι παντοδαπαί, ῥοαί, ἄπια, μιμαίκυλα, συκάμινα, ἄμπελοι, μυρσίναι, δάφναι, κισσός, ἐλαῖαι, κότινοι, ἀμυγδαλαῖ, καρύαι» (*Σκύλ. Καριανδ.* «Περίπλους» § 108). Ἦσαν δὲ οἱ, ἐν οἷς οἱ κῆποι τῶν Ἑσπερίδων, ὀμφαλοὶ οὗτοι τόσον βαθεῖς, ὥστε «ὑποζυγίοις ἀπὸ τροχηλιᾶς ἀνεμᾶν. Δι' ὃ θαυμαστὸν πῶς ποτε ὠρύχθη τηλικαῦτα βάθη» (*Θεοφράστ.* «Περὶ φυτῶν Ἱστορ.» Δ, γ).

Κατὰ τὴν ἐθνικότητα οἱ Βερενικεῖς ἦσαν *Μαρμαρίδαι Λίβυες* (*Σκύλ.* αὐτόθι) τῆς φυλῆς τῶν *Αὐχισῶν*, οἱ ὁποῖοι «ὑπὲρ τῆς Βάρκης οἰκέουσι κατήκοντες ἐπὶ θάλασσαν κατ' Εὐεσπερίδας» (*Ἡροδ.* «Πολύμνια» Δ, 171), ἀλλὰ καὶ *Νασαμῶνες* ἐν μέρει (*Σκύλ. Καρ.* § 109), οἵτινες περιῴκουν τὴν πόλιν «μέχρι τοῦ μυχοῦ τοῦ ἐπ' ἀριστερᾷ», δηλαδὴ τοῦ ΝΑ μυχοῦ τῆς Μεγάλης Σύρτεως.

Αἱ πρὸς τὴν Βερενίκην-Ἑσπερίδα-Εὐεσπερίδας ἱστορικαὶ σημειώσεις συνοψίζονται εἰς τὰ ἑξῆς: Διαρκούσης τῆς ἐπὶ Σικελίαν στρατείας, ὁ Γύλιππος ἐπαναχθεὶς ἐκ Σικελίας εἰς Λιβύην καὶ ἀντιληφθεὶς τοὺς Εὐεσπερίτας, ὧν παρέπλεε τὰς ἀκτάς πολιορκουμένους ὑπὸ τῶν Λιβύων, προσηνέχθη πρὸς αὐτοὺς ὡς σύμμαχος καὶ ἐνίκησε τοὺς Λίβυας (*Θουκ.* Ζ, ν). Ἀπὸ τῆς Βερενίκης ὁρμηθεὶς ὁ Μάρκος Κάτων ἐξετέλεσε μετὰ τριακονθήμερον πεζοπορίαν τὴν περιοδείαν τῆς Σύρτεως, ἡγούμε-

Digitized by Google

νος δυνάμεως δεκακισχιλίων ἀνδρῶν, ἣν εἶχε κατατάμει εἰς τμήματα μικρότερα, φοβηθεὶς τὴν στέρησιν τοῦ ὕδατος (*Στρ.* 710, 15). Ἡ δὲ παραμονή της ὑπὸ τὴν Πτολεμαϊκὴν κυριαρχίαν διήρκεσε μέχρι τῆς ὑπὲρ τῶν Ρωμαίων ἐκβάσεως τοῦ Κρητικοῦ ἢ Πειρατικοῦ πολέμου, ὁπότε, κατόπιν τῆς διαθήκης τοῦ, νόθου Λαγίδου, Πτολεμαίου τοῦ Ἀπίωνος (*Ἀππιαν.* Μιθρ. 121) προσηρτήθη εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος, τῷ 683 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης κατὰ τὸν Εὐτρόπιον (Brev. hist. Rom. VI, 11), κατὰ τὴν 176 Ὀλυμπιάδα κατὰ τὸν Ἀππιανὸν (Ρωμαϊκοῦ Ἐμφυλίου Α, 111), εἰς ὃ ἐδωρήθη μετὰ τῆς Πτολεμαΐδος τῆς Κυρήνης καὶ τῆς λοιπῆς Λιβύης. Ἀποικισθεῖσα κατόπιν ὑπὸ μεγάλου ἀριθμοῦ Ἰσραηλιτῶν, ὀχυρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, περιελθοῦσα εἰς τοὺς Ἄραβας, ὑπήχθη κατόπιν εἰς τοὺς Τούρκους, συνεχίσασα τήν, ἄνευ ἰδιαιτέρας τινὸς σημασίας ἄλλως τε, ἱστορίαν της ὡς **Βεγγάζη** (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

— **Βερενίκη** *Ἀραβίας Πετραίας [Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις παραθαλασσία ἐν τῷ μυχῷ τοῦ Αἰλανίτου κόλπου, 10 μιλ. Β.ΒΑ τῶν *Αἰλάνων* ἢ *Αἰλὰθ* (σημ. *Ἀκάμπα)*, κτισθεῖσα ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς βιβλικῆς πόλεως *Γασιὼν Γαβέλ*, εἴτε ἐκτοπίσασα τὴν ἰουδαϊκὴν ὀνομασίαν καὶ ὑποκαταστήσασα αὐτήν. Πάντως ὑπῆρχε καὶ ἐπίνειον τῆς ὑπὸ τὴν διπλῆν ὀνομασίαν ταύτης πόλεως, ἔχον μεγίστην σημασίαν, ἀπὸ ἀπόψεως ναυτικῆς ἀρχαιολογίας, ἀφοῦ εἰς αὐτὸ ἐναυπηγοῦντο τοῦ Σολομῶντος οἱ στόλοι, ὡς προκύπτει ἐκ τῶν ἀκολούθων δύο χωρίων, ἀποδεικνυόντων καὶ τὴν ταυτότητα τῶν προμνησθεισῶν τοπωνυμιῶν: «Ἐναυπηγήσατο δὲ ὁ Βασιλεὺς ἐν τῷ Αἰγυπτιακῷ κόλπῳ σκάφη πολλὰ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ἔν τινι τόπῳ λεγομένῳ Γασιὼν Γαβέλ, ὡς οὐ πόρρω τῆς Αἰλανῆς πόλεως, ἣ νῦν Βερενίκη καλεῖται. Αὕτη γὰρ ἡ χώρα τὸ πρὶν Ἰουδαία ἦν (*Ἰωσήπ.* Ἰουδ. Ἀρχαιολ. 8,64). «Τότε ᾤχετο Σαλωμὼν εἰς Γασιὼν Γαβὲρ καὶ εἰς τὴν Αἰλὰθ τὴν παραθαλασσίαν, ἐν γῇ Ἰουδαίᾳ. Καὶ ἀπέστειλε Χειρὰμ ἐν χειρὶ παίδων αὐτοῦ καὶ παῖδας εἰδότας θάλασσαν, καὶ ᾤχοντο μετὰ παίδων Σαλωμὼν εἰς Σοφιρὰ καὶ ἔλαβον ἐκεῖθεν τετρακόσια καὶ πεντήκοντα τάλαντα χρυσίου καὶ ἦλθον πρὸς βασιλέα Σαλωμὼν» (Παραλειπ. τῶν βασιλ. Ἰούδα Β', η') Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Βερενίκη** *ἡ Ἐπιδειρὶς [Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. λ. **Βερενίκη** *ἡ κατὰ Σαβάς.*

— **Βερενίκη** *ἡ ἐν Ἠπείρῳ [Ἀρχ. Γεωγρ.].* —1) Πόλις ἐν Θεσπρωτίᾳ τῆς Ἠπείρου, *Βερενικὶς* ὑπὸ Πλουτάρχου ὀνομαζομένη. Ἐκτίσθη ὑπὸ Πύρρου εἰς τιμὴν τῆς πενθερᾶς αὐτοῦ *Βερενίκης*, μητρὸς τῆς συζύγου του Ἀντιγόνης. —2) Ἀναφέρεται καὶ ἑτέρα ἐν *Ἠπείρῳ* πόλις ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, καταστραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Αἰμιλίου Παύλου. —Ω.

— **Βερενίκη** *ἡ ἐν τῇ Κιλικίᾳ [Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις ἱδρυθεῖσα ὑπὸ Πτολεμαίου Β' τοῦ Φιλαδέλφου, οὐ μακρὰν τῆς Καλανδέρεως *(Στέφ. Βυζάντ.).*

— **Βερενίκη** *ἡ Μαρμαρικὴ ἢ Τρωγλοδυτικὴ [Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ Ἀραβίου κόλπου (Ἐρυθρᾶς θαλάσσης) «ἐν βάθει τοῦ Ἀκαθάρτου κόλπου», ὡς τονίζει ὁ Ἀρτεμίδωρος, ὡς *Βερνίκη* δὲ ὑπὸ τοῦ *Ἀνωνύμου* τοῦ «Περίπλου τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης» (§ § 1—18) ἀναφερομένη. Ὁ Στράβων ἀναφέρει περὶ αὐτῆς (ΙΖ, α, 45), ὅτι παρὰ τὸ ἐπισφαλὲς τοῦ λιμένος της ὡς ἐκ τῶν κινδυνωδεστάτων χοιράδων τοῦ **Ἀκαθάρτου** *κόλπου* (βλ. λ), λόγῳ τοῦ «Ἰσθμοῦ» της (δηλαδὴ τῆς κατὰ ξηρὰν ὁδοῦ τῶν καραβανίων), ἡ πόλις εἶχε μεγάλην σπουδαιότητα, ἕνεκα δὲ τούτου πολλὰ ξενοδοχεῖα εὑρίσκοντο ἐν αὐτῇ. Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος κατανοήσας τὴν σημασίαν τῆς διὰ ξηρᾶς μεταφορᾶς τῶν ἐμπορευμάτων πρὸς ἀποφυγὴν τῶν τρικυμιῶν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος κατασκευάσας κατάλληλον ὁδόν, μετ' ἐνδιαμέσων ἐπισταθμιῶν ἀναπαύσεως, χρησιμοποιήσας πρὸς τοῦτο τὸν στρατόν του. Ἐκ τῆς κατόπιν δὲ πείρας, προσθέτει ὁ Στράβων, ἀπεδείχθη ἡ πολύτιμος τοῦ ἔργου τούτου σημασία, ἀφοῦ, ἔκτοτε, πάντα τὰ ἐμπορεύματα τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Ἀραβίας, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀπὸ τῆς Αἰθιοπίας ἐξαγόμενα εἰς τὴν Ἐρυθρὰν πρὸς περαιτέρω προορισμούς, συνεκεντροῦντο εἰς τὸν *Κοπτόν*, τὸ ἕτερον τῆς ὁδοῦ ταύτης, ἧς τὸ διάνυσμά «ἐστιν ἓξ ἢ ἑπτὰ ἡμερῶν, μεσόγειον τέρμα», «κοινὴν Αἰγυπτίων καὶ Ἀράβων», ἀφετηρίαν δὲ τῆς πρὸς τὸν Νεῖλον διώρυγος. «Πρότερον μὲν οὖν ἐνυκτοπόρουν πρὸς τὰ ἄστρα βλέποντες οἱ καμηλέμποροι καὶ καθάπερ οἱ πλέοντες ὥδευον, κομίζοντες καὶ ὕδωρ· νυνὶ δὲ καὶ ὑδρεῖα κατεσκεύασται, ὀρύξαντες πολὺ βάθος, καὶ ἐκ τῶν οὐρανίων, καίπερ ὄντων σπανίων, ὅμως δεξαμενὰς πεποίηνται. Ἐπὶ δὲ τῷ Ἰσθμῷ τούτῳ καὶ τὰ σμαράγδου μέταλλά ἐστι, τῶν Ἀράβων ὀρυττόντων βαθεῖς τινας ὑπονόμους, καὶ ἄλλων λίθων πολυτελῶν». Ἴσως διὰ τὰ πολύτιμα αὐτὰ ὀρυχεῖα, αὐτὴν νὰ νοῇ ὁ Πλίνιος ὡς Berenice Panchryso.

Ὁ Πτολεμαῖος (Δ, ε, 15) τὴν τοποθετεῖ εἰς πλάτος 23° 5/6 καὶ μῆκος ἀπὸ Μακάρων μεσημβρινοῦ 64 1/12, παρατηρῶν (Η, ιε, 19), ὅτι ἡ Βερενίκη ἔχει μεγίστην ἡμέραν 13 1/2 ὡρῶν καὶ ὅτι ὁ ἥλιος μεσουρανεῖ εἰς τὸ ζενίθ, προφανῶς ἄλλως τε λόγῳ τοῦ πλάτους της· ὁ Στράβων ἀφ' ἑτέρου προσθέτει (Β, ε, 36) ὅτι πρὸς βορρᾶν «φαίνεται ἡ Μεγάλη Ἄρκτος ὅλη σχεδόν τι πλὴν τῶν σκελῶν καὶ τῶν ἄκρων τῆς οὐρᾶς καὶ ἑνὸς τῶν ἐν τῷ πλινθίῳ ἀστέρων».

Πρῶτος ὁ Wellstead (Travels in Arabia II, 333) ἀνευρὼν ἐν τῷ μυχῷ τοῦ κόλπου *Φάουλ Μπέϋ* ἐρείπια ἀρχαῖα, προδίδοντα τὴν ποτε ὕπαρξιν μικρᾶς κωμοπόλεως, ἧς οἱ οἰκίσκοι ἦσαν κατεσκευασμένοι ἐκ κοραλλιογενῶν ἀπολιθωμάτων, ὁ δὲ ναὸς πενιχρότατος, ἀνεγνώρισεν εἰς αὐτὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας Βερενίκης, τῆς ὑποθέσεώς του κυρωθείσης δι' ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων, δωσασῶν πλάτος μόλις κατὰ 7' διαφέρον τοῦ ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου ἀναφερομένου. Οἱ δὲ χαρτογραφήσαντες τὸν ἔρημον ἤδη τοῦτον ὅρμον, ἀνέστησαν, χάριν εἰς τὸν Wellstead, τὸ ἀρχαῖον πτολεμαϊκόν του ὄνομα (Berenice: πλάτ. 23°57' Β, μῆκ. 35°29' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 8b: Red Sea, Sheet 2 ὡς καὶ 3289: Port Berenice· βλ. ὡσαύτως Red Sea Pilot, ἔκδ. 1921, σελ. 142). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Βερενίκη** *ἡ Πάγχρυσος [Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ, ἥτις ταυτίζεται κατ' ἄλλους μὲν πρὸς τὴν *Βερενίκην τὴν Μαρμαρικὴν ἢ Τρωγλοδυτικήν*, κατ' ἄλλους δὲ πρὸς τὴν *Βερενίκην τὴν κατὰ Σαβάς.* Ε. ΜΠ.

— **Βερενίκη** *ἡ Πέλλα [Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις ἐν τῇ Κοίλῃ Συρίᾳ, ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου πιθανῶς μετονομασθεῖσα. Ἡ ἀκριβὴς θέσις τῆς πόλεως δὲν εἶναι γνωστή.

— **Βερενίκη** *ἡ κατὰ Σαβὰς [Ἀρχ. Γεωγρ.].* «Πόλις εὐμεγέθης» κατὰ Στράβωνα (Didot 657, 1), ἣν ὁ Πλίνιος ὀνομάζει *Epidires* (VI, 170· πρβλ. Géogr. de Strabon τόμ. V, σελ. 273 ὑποσ. 1), δηλαδὴ «τὴν ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Δειρῆς» (τοῦ τανῦν *Ρὰς Μπὶρ*) διαστέλλων αὐτὴν ἀπὸ ἄλλης, πιθανῶς τῆς Μαρμαρικῆς, ἣν ὀνομάζει *Berenice Panchryso.* Ἦσαν δὲ κατὰ τὸν Στράβωνα (ΙΣΤ, δ, 10) οἱ κάτοικοί της ἐκ τῆς θήρας τῶν ἐλεφάντων, ἣν ὡς ἑξῆς περιγράφει: Ἐλλοχεύοντες ἀπὸ δένδρων, ὅταν ἴδωσιν ἀγέλην τῶν ζῴων τούτων διαβαίνουσαν τὸ δάσος, τὴν ἀφίνουσι νὰ διέλθῃ, ἐπιτίθενται δὲ κατὰ τῶν ζῴων, ἅτινα ἤθελον ἀποπλανηθῆ, πλησιάζοντες αὐτὰ καὶ ἀποκόπτοντες τὸν ἀχίλλειον τένοντά των. Ἄλλοι πάλιν τὰ ἐφόνευον μὲ βέλη δηλητηριασμένα διὰ χολῆς ὄφεων, τοῦ χειρισμοῦ τῆς τοξεύσεως γινομένου ὑπὸ τριῶν ἀνδρῶν συγχρόνως, ὧν οἱ δύο προτείνοντες τὰς κνήμας ἐκράτουν στερεῶς τὸ τόξον, ἐνῷ ὁ τρίτος ἀνέτεινε τὴν νευρὰν (τὴν χορδήν). Ἄλλοι πάλιν, ἀφοῦ ἐξηκρίβουν τὰ δένδρα ὑπὸ τὰ ὁποῖα οἱ ἐλέφαντες συνήθιζον νὰ ἐπακουμβῶσιν ὅπως κοιμηθῶσιν, ἐχάραττον βαθέως τὸν κορμὸν ἐκ τοῦ ἀντιθέτου μέρους, καὶ ὅταν ἤρχετο τὸ ζῷον, ὅπως κατακλιθῇ εἰς ἀναπαυτικὴν θέσιν, ἔπιπτεν ἐπ' αὐτοῦ τὸ δένδρον, οὗ οἱ κλάδοι περιβάλλοντες αὐτὸ καθίστων ἀδύνατον τὴν φυγήν του καὶ ἀσφαλῆ, ὅσον καὶ ἀκίνδυνον εἰς τοὺς κυνηγούς, τὸν φόνον του καὶ τὸν κατατεμαχισμόν του. Τοὺς δὲ κυνηγοὺς οἱ νομάδες *ἀκαθάρτους* ἐκάλουν. Κατὰ τὸν Gosselin ὁ ὅρμος τῆς Βερενίκης εἶναι (Géorg. de Strabon αὐτόθι) ὁ σύγχρονος ὅρμος *Μπεϊλοὺλ* (Beiloul: πλάτ. 13° 11' Β, μῆκ. 42°29' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 143: Jebel Teir to Perim island καὶ 923* Beiloul bay· ὅρα καὶ Red sea and Gulf of Aden pilot 391). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Βερενίκη** *ἡ Τίος [Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις παρὰ τὸν Πόντον, μεταξὺ Ἡρακλείας καὶ Ἀκαστρίδος κειμένη. Ἡ μετονομασία εἰς Βερενίκην ἐγένετο ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Β' κατὰ τὸν Α' Συριακὸν πόλεμον καὶ διετηρήθη μόνον ἐφ' ὅσον χρόνον διήρκεσεν ἡ αἰγυπτιακὴ κατοχὴ τῶν μερῶν ἐκείνων. —Ω.

— **Βερενίκη** *ἡ Τρωγλοδυτικὴ [Ἀρχ. Γεωγρ.].* βλ. Βερενίκη *ἡ Μαρμαρική.*

Βερενίκη *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας τῆς Ἠπείρου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος, *Βερνίκον* πρότερον καλουμένης (Π. Δ. 2—5—927) καὶ ἀριθμούσης (1928) 290 κατοίκους, εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν ἀσχολουμένους. Χ. Ι. Σ.

βερενίκη (ἡ) (Berenice) *[Ζῳολ.].* Γένος πολυπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *βερενικιδῶν.* Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη ζῶντα ἐπὶ τῶν θαλασσίων φυτῶν. Ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Μεσόγειον. Δ. Ν. Π.

Βερενικίδαι *[Ἀρχ.].* Δῆμος τῆς Ἀττικῆς ἐκ τῶν οὐχὶ πολὺ ἀρχαίων. Ἀνῆκεν εἰς τὴν Πτολεμαΐδα φυλὴν καὶ εἶχεν ὀνομασθῆ οὕτω πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου τοῦ Λάγου *Βερενίκης.* Ὁ δῆμος Βερενικίδαι μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου, Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς. ΚΑΨ.

βερενικίδαι (οἱ) (Berenicidae) *[Ζῳολ.].* Οἰκογένεια πολυπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βρυοζῴων*, περιλαμβάνουσα τὸ γένος βερενίκη (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

βερεντία (ἡ) (Berendtia Göpp.) */Παλαιοφυτολ./.* Γένος ἐκλειψάντων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *μυρτιδῶν μυρτανθῶν χωριστοπετάλων δικοτύλων* φυτῶν. Λείψανά των εἰς τμήματα ἀνθέων εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς ἠλέκτρων. Γ. Κ. Γ.

Βερεντιέρος. Φιλέλλην Γάλλος πολεμήσας κατὰ τὸν Ἀγῶνα ὡς λοχαγὸς ὑπὸ τὸν Φαβιέρον. Κατὰ τὴν μάχην τῆς 12 Μαρτίου 1826 ἐτραυματίσθη. —Ω.

Βέρενφελς (Werenfels), *Σαμουήλ.* Ἑλβετὸς θεολόγος (1657—1740). Ἐδίδαξεν ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ τῆς γενετείρας του Βασιλείας μετὰ δεινότητος, διαδοχικῶς, τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὴν Ρητορικήν, τὴν Ἠθικὴν Θεολογίαν καὶ τὴν Νέαν Διαθήκην. Ἐγένετο μέλος τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ συμβουλίου καὶ πρύτανις, μέλος τῶν βασιλικῶν ἑταιρειῶν τοῦ Βερολίνου καὶ τοῦ Λονδίνου. Ἐξέδωκε λατινιστί: «Dissertatio de logomachiis eruditorum» (1692), «Judicium de argumento Cartesii pro existentia Dei petito ab ejus idea» (1699), «Dissertationum theologicornm sylloge» (1709). Ἐπίσης ἐξέδωκε καὶ «Λόγους περὶ τῶν σπουδαιοτέρων ἀληθειῶν τῆς Θρησκείας» (1715). Πάντα τὰ ἀνωτέρω ἔργα ἐξεδόθησαν ἐν Βασιλείᾳ. Κ. Ι. Β.

Βερεσάγιεφ, *Βικέντιος.* Ψευδώνυμον Ρώσου ἰατροῦ, συγγραφέως καὶ λογοτέχνου, γεννηθέντος τῷ 1867 ἐκ πατρὸς Πολωνοῦ. Τὸ γνήσιον ὄνομα αὐτοῦ ἦτο *Σμιντόβιτς.* Κατὰ τὸ ἔτος 1892 ἐνέσκηψεν ἐν Ρωσίᾳ τρομερὰ ἐπιδημία χολέρας, ὁ δὲ Βερεσάγιεφ, ἐξασκῶν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ εἰς τὰ χωρία, ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ μελετήσῃ καὶ ἀναλύσῃ τὴν ψυχοσύνθεσιν τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ, ὅστις ἐν ψυχικῇ ταραχῇ καὶ ἐξάψει διατελῶν φονεύει τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ αὐτοθυσιαζομένους θεράποντας ἰατροὺς καὶ πυρπολεῖ τὰ παρέχοντα εἰς αὐτὸν περίθαλψιν καὶ νοσηλείαν νοσοκομεῖα. Ὁ Βερεσάγιεφ παρουσιάζεται αἴφνης λαοπρόβλητος ὑπέρμαχος τῶν λαϊκῶν δικαιωμάτων καὶ συνήγορος τῆς βελτιώσεως τῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς διατελεῖ ὁ λαός. Διωχθεὶς διὰ τὰ φιλελεύθερα αὐτοῦ αἰσθήματα ἐπισκέπτεται ἐκ περιτροπῆς τὴν Ἰταλίαν, Γαλλίαν, Γερμανίαν καὶ Ἑλβετίαν.

Βικέντιος Βερεσάγιεφ.

Τὰ κατὰ τὸ 1896 ἐκδοθέντα ἔργα τοῦ Βερεσάγιεφ ἐπεσκίασαν προσωρινῶς τοὺς δημοφιλεῖς τότε συγγραφεῖς Γκόρκυ καὶ Τσέχωφ· τοῦτο δέ, διότι ἀπὸ τοῦ 1890 αἱ ἐπαναστατικαὶ τάσεις τῶν λαϊκῶν μαζῶν, ὑποκινούμεναι ὑπὸ τῆς νεολαίας, ἤρχισαν ἐκδηλούμεναι ὁλονὲν ζωηρότεραι, οὗτος δὲ ἐνεφανίσθη ὡς κήρυξ τῶν ἰδανικῶν τοῦ λαοῦ. Ὁ κατὰ τῆς ρωσικῆς ἀριστοκρατίας ἀγὼν τῶν διανοουμένων ἤρχισε, κυρίως εἰπεῖν, πολὺ πρὸ τοῦ 1890· ἀλλ' ὁ Βερεσάγιεφ ἦτο κυρίως ἐκεῖνος, ὅστις ἀπέβη ὁ ἑρμηνευτὴς τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν βλέψεων τῆς νέας γενεᾶς, στερεώσας τὴν φήμην του οὐχὶ τόσον διὰ τοῦ συγγραφικοῦ του ταλάντου, ὅσον διὰ τῶν πολιτικῶν ἰδεῶν, ἃς περικλείουν τὰ ἔργα του: «Χωρὶς κατεύθυνσιν», «Εἰς τὸν πόλεμον». Εἰς ταῦτα κατὰ μέγα μέρος ὀφείλεται ὁ σχηματισμὸς τῶν ἀντιδραστικῶν κατὰ τῆς κρατούσης τάξεως ὁμίλων, γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα «ναρόντνικι» δηλαδὴ οἱ ὑποστηρικταὶ τοῦ λαοῦ. Ἕτερα ἔργα του εἶναι: «Τὰ «Ἀπομνημονεύματα τοῦ ἰατροῦ» (ἑλληνικὴ μετάφρ. ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ λάθη τῶν ἰατρῶν»), «Τὸ τέλος τοῦ Ἀνδρέα Ἰβάνιτς»,« Ὁ δρόμος πρὸς τὸν θάνατον», «Οἱ σύντροφοι» καὶ ἄλλα. Π. ΛΕΦΑΣ

βερεσὲ καὶ **βερεσιέ** (λ. τουρκ.), ἐπὶ πιστώσει: «τὸ ἀγόρασα βερεσέ» || μετφ. «αὐτὰ τ' ἀκούω βερεσέ», δὲν τὰ λαμβάνω ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν. *Βερεσὲς* (ὁ) ἢ *βερεσέδια* (τὰ) λέγονται τὸ σύνολον τῶν ὅσων ἔχει λαμβάνειν εἷς ἔμπορος παρὰ τῶν πελατῶν του. Ν. Μ.

βερεσίτης (ὁ) (Beresit) *[Πετρογρ.].* Οἰκογένεια πετρωμάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι *ἀπλῖται* (βλ. φλεβικὰ πετρώματα), μεταπίπτοντες εἰς χαλαζιακὰς φλέβας δι' ἐλαττώσεως τοῦ ἀστρίου. Εὑρέθησαν ἐντὸς ἀργιλλικῶν σχιστολίθων εἰς τὰς περιοχὰς Berjosowsk, Newjansk, Petropawlosk καὶ Syssert τῶν Οὐραλίων ὀρέων. Κατὰ τὸν Niggli δέον νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὰ *τρονδυεμιτικὰ* μάγματα τῆς ὁμάδος τῶν *διοριτικῶν* μαγμάτων τῆς *ἀσβεστοαλκαλικῆς* σειρᾶς. Γ. Κ. Γ.

Βερεσμάρτυ (Vörösmarty), **Μιχαήλ.** Περιώνυμος Οὔγγρος ποιητὴς (1800—1855). Ἐσπούδασε τὴν νομικὴν ἐν Βουδαπέστῃ, ἀλλὰ ταχέως ἀφιερώθη εἰς τὴν ποίησιν ἀποκλειστικῶς. Ἤδη ὡς φοιτητὴς συνέθεσε τὸ ἱστορικὸν δρᾶμα «Ὁ βασι-

Digitized by Google

λεὺς Σολομών», τὸ ρωμαντικὸν ποίημα «Ἡ νίκη τῶν Πιστῶν» καὶ τὸ δρᾶμα «Ὁ βασιλεὺς Σιγισμοῦνδος», δι' ὧν κατέστη ὁ ἱδρυτὴς τῆς νεωτέρας οὐγγρικῆς λογοτεχνίας. Τὰ ἔργα ταῦτα ἐπηκολούθησαν τὰ ἔπη «Ἡ φυγὴ τοῦ Ζάλεν» καὶ «Ἐζεραλόμ», τὸ δρᾶμα «Κόντ», τὸ ρωμαντικὸν ποίημα «Ἡ γοητεία», ἡ κωμῳδία «Τὰ μυστήρια τοῦ βέλου», πολλαὶ ποιητικαὶ συλλογαὶ κτλ. Ἀλλ' ἐκεῖνο, ὅπερ συνήρπασε πρὸ παντὸς τὰς λαϊκὰς μάζας, ὑπῆρξε τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Szòzat» πατριωτικὸν θούριόν του. Ἡ Ἀκαδημία τῆς Βουδαπέστης ἀντήμειψε διὰ τὸ ᾆσμα τοῦτο τὸν ποιητὴν μὲ ἓν δουκᾶτον κατὰ στίχον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βερεσμάρτυ, ἡ οὐγγρικὴ κυβέρνησις προσέφερεν εἰς τὴν οἰκογένειάν του δωρεὰν ἑκατὸν χιλιάδων φιορινίων καὶ ἐτίμησε τὸν ποιητὴν δι' ἀνεγέρσεως ἀνδριάντος. Ἡ πληρεστέρα ἔκδοσις τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Γκυσιλάϊ (Βουδαπέστη 1884), ὅστις συνέγραψε καὶ λαμπρὰν βιογραφίαν τοῦ Βερεσμάρτυ.

θ. β.

βερεστέλλα (ἡ) (Verestella) *[Ζωολ.]*. Γένος *κοιλεντερωτῶν* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνθοζῴων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀλκυονιδῶν*. Τὰ κοιλεντερωτὰ ταῦτα χαρακτηρίζονται ὑπὸ ἐλευθέρου, σαρκώδους σώματος, καταλλήλου ὅπως συστέλλῃ καὶ διαστέλλῃ, κατὰ βούλησιν, τὰ διάφορα σωματικά του τμήματα τῇ βοηθείᾳ εἰδικῶν νευρικῶν νηματίων, ἅτινα περιβάλλουσιν ὁλόκληρον τὸ σῶμα. Ὁ ἄξων τοῦ σώματος ἀποτελεῖται ἐκ στελέχους πετρώδους συστάσεως. Τὸ σῶμα φέρει συνήθως ὀκτὼ φυμάτια βραχέα καὶ σαρκώδη. Αἱ *βερεστέλλαι* ἀπαντῶσι πλησίον τῶν ἀκτῶν καὶ ζῶσιν ἢ ἐλεύθεραι, ἐπι-

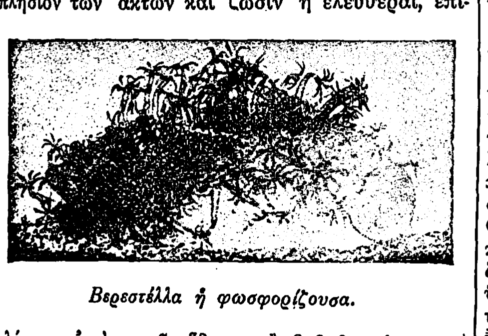

Βερεστέλλα ἡ φωσφορίζουσα.

πλέουσαι ἐντὸς τοῦ ὕδατος, ἢ βεβυθισμέναι διὰ τοῦ στελέχους των ἐντὸς τῆς ἰλύος τοῦ πυθμένος. Ἀξιοπαρατήρητος εἶναι ὁ φωσφορισμός, ὃν ἐκπέμπουσι τὰ ζῷα ταῦτα καὶ ὅστις παρουσιάζει θαυμαστὴν ποικιλίαν χρωμάτων, ὅταν τυχὸν εὑρίσκωνται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μέρους ζῷα διαφόρων εἰδῶν (διότι ἕκαστον εἶδος ἐκπέμπει διάφορον φῶς). Ἄλλοτε αἱ βερεστέλλαι ἐξελαμβάνοντο ὡς θαλάσσια φυτά, λόγῳ τοῦ περιβλήματος τοῦ σώματός των, ὅπερ καλύπτεται ὑπὸ φυματίων πολυκλαδωτῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Γνωστὰ εἶναι ἓξ εἴδη, τούτων δὲ γνωστότερα: *Βερεστέλλα ἡ φωσφορίζουσα* (Verestella phosphorea), ἥτις διακρίνεται ἐκ τοῦ μήκους της, ὅπερ φθάνει τὰ 20 ἑκατοστόμετρα, ἔχει ὑπέρυθρον χρωματισμὸν καὶ ἀναδίδει πρασίνους φωσφορισμούς. *Βερεστέλλα ἡ τεφρώδης* (Verestella grisea), ἔχουσα μῆκος 30 περίπου ἑκατοστομέτρων καὶ τεφρῶδες χρῶμα. Ἀμφότερα τὰ εἴδη ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν.

Δ. Ν. Π.

Βερεστσάγγιν, ***Βασίλειος Βασιλίεβιτς***. Διάσημος Ρῶσος ζωγράφος (1842—1904). Κατ' ἀρχὰς ἐγένετο ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ, ἀλλ' εὐθὺς παρῃτήθη καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν ζωγραφικήν. Εἰσήχθη εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν καλῶν τεχνῶν τῆς Πετρουπόλεως καὶ ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἔτους τῶν σπουδῶν του ἔλαβε τὸ ἀργυροῦν βραβεῖον διὰ τὸν πρῶτον ἐκτεθέντα πίνακά του τὴν «Σφαγὴν τῶν μνηστήρων τῆς Πηνελόπης ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως». Τὸν πίνακα ὅμως τοῦτον εὕρισκεν ὑπὲρ τὸ δέον κλασσικόν, καὶ

Βασίλειος Βερεστσάγγιν.

ὅταν ἐξῆλθε τῆς ἀκαδημίας ἠκολούθησε νέαν ὁδὸν ἐντελῶς ρεαλιστικήν. Ἤρξατο πρὸς τοῦτο μελετῶν τὴν φύσιν τῆς πατρίδος του καὶ τοὺς ἀνθρώπους αὐτῆς, ἀπῆλθε δὲ εἰς τὸν Καύκασον καὶ διῆλθε πεζῇ ὅλην τὴν ὑπερκαυκάσιον γραμμήν, σπουδάζων τὰ ἤθη τῶν κατοίκων τῶν χωρῶν ἐκείνων. Εἶτα μετέβη εἰς Παρισίους καὶ ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Ζερόμ, τοιαῦται δὲ ἦσαν αἱ πρόοδοι αὐτοῦ καὶ ἡ ἰδιορρυθμία ἣν εὕρισκεν ὁ διδάσκαλός του εἰς τὸ ἔργον του, ὥστε τὸν παρεκίνησε νὰ ἐκθέσῃ, εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν ἔκθεσιν τῶν Παρισίων τοῦ 1866, τὸν πίνακά του «Οἱ Τοιχομπόρτσοι ψάλλοντες τοὺς ψαλμούς». Τὸ ἔργον τοῦτο ἐκρίθη ὡς ἓν τῶν ἀρίστων τῆς ἐκθέσεως ἐκείνης. Ῥέπων ὁ Βερεστσάγγιν εἰς τὰς περιπετείας, ἠκολούθησε τῷ 1867, ὡς στρατιωτικὸς καὶ ὡς καλλιτέχνης, τὸν στρατηγὸν Κάουφμαν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Τουρκεστάν, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ τρία ἔτη, ἐπέστρεψε δὲ εἰς Πετρούπολιν κομίζων πολυαρίθμους στρατιωτικὰς συνθέσεις. Τῷ 1874 μετέβη εἰς Ἱερουσαλήμ, ὅπου συνέθεσε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸν πίνακα, ὅστις κυρίως ἀνέδειξεν αὐτόν, «Τὰ τείχη τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος», εἰς τὸν ὁποῖον παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἐρειπίων εἰκονίζονται οἱ Ἰουδαῖοι θρηνοῦντες γονυπετεῖς. Ἐκτεθεῖσα ἡ εἰκὼν αὕτη ἐν Πετρουπόλει προεκάλεσε τὴν γενικὴν ἐκτίμησιν, τὸ δὲ κράτος ἠγόρασε ταύτην καὶ τὴν ἀνήρτησεν εἰς τὸ μουσεῖον Ἐρμιτάζ, μεταξὺ τῶν ἔργων τῶν μεγάλων ζωγράφων τῶν νεωτέρων χρόνων. Κατόπιν ἀπῆλθεν εἰς τὰς Ἰνδίας, ἔνθα παρέμεινε μέχρι τοῦ 1876, ὅτε, κηρυχθέντος τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ἔσπευσε νὰ συμμερισθῇ τὰς περιπετείας αὐτοῦ. Τραυματισθεὶς εἴς τινα μάχην, ἠκολούθησε μετὰ τὴν θεραπείαν του τὸν στρατηγὸν Γοῦρκου κατὰ τὴν διάβασιν ἐν ὥρᾳ χειμῶνος τοῦ Αἵμου. Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου μετέβη ἐκ νέου εἰς Παρισίους καὶ ἐπέστρεψεν εἶτα εἰς Πετρούπολιν, ὅπου ἐξέθεσε τοὺς πίνακας αὐτοῦ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Τουρκεστάν, οἵτινες ἀπετέλεσαν βραδύτερον ἰδιαιτέραν πινακοθήκην ἐν Μόσχᾳ. Ἐν Παρισίοις τῷ 1880, εἰς τὸν «Καλλιτεχνικὸν σύλλογον», ἐξέθεσε δύο σειρὰς πινάκων του ἐκ τῆς ἀποδημίας του εἰς Ἰνδίας καὶ ἐκ τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου. Ἡ πρώτη ἀπετελεῖτο ἐξ 141 θεμάτων καὶ ἡ δευτέρα ἐξ 21. Τὸ σύνολον αὐτῶν, ὡς ἐκ τοῦ τοπικοῦ χρωματισμοῦ, τῆς γραφικότητος τῶν σκηνογραφιῶν καὶ ἰδίως τῆς δραματικότητος τῶν πολεμικῶν συνθέσεων, προεκάλεσε βαθυτάτην ἐντύπωσιν εἰς τὸ παρισινὸν κοινὸν καὶ τὸν κατέστησεν ἀμέσως καλλιτέχνην πανευρωπαϊκῆς φήμης. Οἱ πολεμικοὶ πίνακες τοῦ Βερεστσάγγιν οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχουσι πρὸς τὰ τοιαύτης φύσεως ἔργα, εἰς ἃ συνήθως οἱ καλλιτέχναι προσδίδουσι διακόσμησιν θεατρικήν. Ὁ Ρῶσος καλλιτέχνης, ἀποστρεφόμενος τοὺς πολέμους καὶ τρέφων ἀπέχθειαν πρὸς τὸ αἷμα, ἐμφανίζει τὰς πολεμικὰς σκηνὰς εἰς ὅλην αὐτῶν τὴν φρικαλεότητα. Ἐκ τῶν ἀρίστων πινάκων τῆς σειρᾶς τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου εἶναι ὁ «Ἐγκαταλελειμμένος» καὶ ἡ «Ὑποχώρησις τῆς Πλεύνας». Εἰς τὸν πρῶτον εἰκονίζει τραυματίαν ἐγκαταλειφθέντα ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ σπαραττόμενον ὑπὸ σαρκοβόρων ὀρνέων. Ἡ παράστασις αὕτη εἶναι τόσον τρομερὰ καὶ ζωντανή, ὥστε προκαλεῖ τὴν φρίκην. Ἡ «ὑποχώρησις τῆς Πλεύνας» παρουσιάζει τὸ πεδίον τῆς μάχης καλυπτόμενον ὑπὸ πτωμάτων, ὑπὸ τραυματιῶν, ὑπὸ ἵππων ἀγωνιώντων, καὶ δεικνύει ἐκεῖ γυμνὴν πάσης ποιήσεως τὴν καταστροφήν. Τῷ 1885 ὁ Βερεστσάγγιν ἀπέστειλεν εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς Ἀκαδημίας τῶν καλῶν τεχνῶν τῆς Βιέννης τὴν «Ἁγίαν οἰκογένειαν», ἥτις προεκάλεσε ζωηρὰν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς καθολικοὺς κύκλους, καθ' ὅσον ἐν αὐτῇ παρίσταται παιδίον ὁ Ἰησοῦς ἐν μέσῳ τῶν ἀδελφῶν του ἀρρένων καὶ θηλέων. Ἐζητήθη τότε ὅπως ἀποσυρθῇ ὁ πίναξ ἀπὸ τὴν ἔκθεσιν, ἀλλ' ἡ ἐπέμβασις τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Ἰωσήφ, ὅστις ἐθαύμαζεν αὐτόν, κατέπνιξε τὴν ἐναντίον τοῦ ζωγράφου ἐξέγερσιν τῶν κληρικῶν. Ἐκ τῶν τελευταίων του ἔργων εἶναι «Οἱ πρόμαχοι τῆς Λαύρας τοῦ ἁγίου Σεργίου», ἀνηρτημένον εἰς τὴν Πινακοθήκην τῆς Μόσχας καὶ ἡ «Ἀποθέωσις τοῦ πολέμου», εἰκονιζομένου διὰ χιλιάδων ἀνθρωπίνων κρανίων. Ὁ πίναξ οὗτος εἶναι ὁ τελευταῖος, ὃν ἔγραψεν ὁ ἰδιόρρυθμος οὗτος καλλιτέχνης. Ὅταν ἐκηρύχθη ὁ Ρωσοϊαπωνικὸς πόλεμος ἐν Μαντζουρίᾳ ἐζήτησεν, ὅπως μετάσχῃ αὐτοῦ ὡς καλλιτέχνης καὶ τοῦ ἐπετράπη νὰ ἐπιβιβασθῇ ἐπὶ τοῦ θωρηκτοῦ «Πετροπαύλοσκ», τὸ ὁποῖον ἀνετινάχθη τὴν 13 Ἀπριλίου 1904, ἀπωλέσθη δ' οὕτω μετ' αὐτοῦ καὶ ὁ διάσημος καλλιτέχνης.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—**Βερεστσάγγιν**, ***Βασίλειος Πετρόβιτς***. Ρῶσος ζωγράφος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἔργα του γνωστὰ εἶναι: «Ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ Μέγας τιμωρῶν τὴν ἁμαρτίαν», «Ἡ συνάντησις τοῦ δεσμώτου μετὰ τῆς οἰκογενείας του», «Ἡ βάπτισις τοῦ ἁγ. Βλαδιμήρου», «Τὸ προσκύνημα τῶν μάγων» καὶ ἄλλα.

Π. ΛΕΦΑΣ

Βερέττι (Veretti), ***Γρηγόριος***. Ἰταλὸς πατριώτης, ἐπονομασθεὶς «Ὁ πρύτανις τῶν Ἰταλῶν πατριωτῶν» (1759—1866). Ἔλαβεν ἐνεργότατον μέρος εἰς τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα συνεκλόνισαν τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τοῦ 1794 μέχρι τοῦ 1805. Φίλος τοῦ ποιητοῦ Μόντι, δημοκρατικὸς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἐχθρὸς τοῦ ἀριστοκράτου δραματικοῦ ποιητοῦ Ἀλφιέρι, ἀντιπρόεδρος τῆς ἰταλικῆς δημοκρατίας τοῦ Μιλάνου, ὁ Βερέττι, μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ κόμματος τὸ ὁποῖον ἀντεπροσώπευεν, ἀπεσύρθη εἰς τὴν Βενετίαν, ὅπου ἔλαβε μέρος εἰς τὰ γεγονότα τοῦ 1815 καὶ 1848, πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἰταλίας ἀπὸ τὸν ξενικὸν ζυγόν. Ὁ Βερέττι ἀπέθανεν εἰς βαθὺ γῆρας, ἐν ἡλικίᾳ 107 ἐτῶν, καὶ κατέλιπε πολυτίμους καλλιτεχνικὰς συλλογὰς καὶ χειρόγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος.

Μ. Δ. Β.

Βερζὲ (Vergé), ***Κάρολος-Ἐρρῖκος***. Γάλλος νομομαθὴς (1810—1890). Ἵδρυσε τὸ περιοδικὸν «Πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων τῆς Ἀκαδημίας τῶν Κοινωνικῶν καὶ Πολιτικῶν ἐπιστημῶν», διετέλεσεν ἀρχισυντάκτης τῆς «Jurisprudence générale», μετέφρασε τὴν «Πραγματείαν περὶ Ἀστικοῦ δικαίου» τοῦ Ζαχχάρια, ἐδημοσίευσε «Λεξικὸν τῶν δικαστικῶν κλητήρων», τὴν πραγματείαν «Διπλωμάται καὶ δημοσιογράφοι» κτλ. Ὑπῆρξε μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν Γερμανίαν πρὸς μελέτην τῆς ἐκεῖ νομοθεσίας.

—**Βερζὲ** (Verger), ***Ναπολέων***. Ἰταλὸς ἀοιδὸς τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, σπουδάσας ἐν Παρισίοις καὶ διακριθεὶς ὡς εἷς τῶν διασημοτέρων βαρυτόνων τῆς ἐποχῆς του εἰς τὰ κυριώτερα θέατρα τῶν εὐρωπαϊκῶν πρωτευουσῶν καὶ τῆς Ἀμερικῆς.

—**Βερζὲ** (Vergers), ***Νοὲλ ντὲ—***. Γάλλος ἱστορικός, ἀνατολιστὴς καὶ ἀρχαιολόγος (1805—1867). Μετὰ τὰς κλασσικάς του σπουδὰς ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῆς φυσικῆς ἱστορίας, τῆς φιλολογίας καὶ τῆς ἱστορίας καὶ κατόπιν παρηκολούθησε τὰ μαθήματα τῆς ἀραβικῆς τοῦ Caussin de Perceval καὶ ἐδημοσίευσε τῷ 1837 τὴν «Ἱστορίαν τοῦ Μωάμεθ» τοῦ Ἀμποὺλ Φέδδα. Τῷ 1841 ἐδημοσίευσε τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ἀφρικῆς ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀγλέπ», τοῦ Ἴμπν-Χαλντούν. Ἐπίσης ἐδημοσίευσε «Γενικὴν ἱστορίαν τῆς Ἀραβίας» (1847). Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι περίληψις τοῦ σχετικοῦ ἔργου τοῦ διδασκάλου του S.de Sacy, μὲ τὴν προσθήκην τῆς ἱστορίας τῶν χαλιφῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν Μογγόλων. Βραδύτερον ὁ Βερζὲ ἐξετέλεσεν ἀνασκαφὰς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἀνέλαβε τὴν ὀργάνωσιν τοῦ «Corpus generale inscriptionum latinarum». Τὸ τελευταῖον καὶ σημαντικώτερον ἔργον του εἶναι τὸ «Ἐτρουρία καὶ Ἐτροῦσκοι» ἢ «Δέκα ἔτη ἀνασκαφῶν εἰς τὰ τέλματα τῆς Τοσκάνης» (1862—1864).

—**Βερζὲ** (Verger), ***Πέτρος-Βίκτωρ***. Γάλλος ἀνθρωπιστὴς καὶ λογογράφος (1792—1849). Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν συντακτῶν τοῦ καταλόγου τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων καὶ μετέφρασεν ἔργα τοῦ Κικέρωνος καὶ τοῦ Τίτου Λιβίου. Μεταξὺ τῶν ἔργων του ἀναφέρομεν: «Περὶ Ναπολέοντος καὶ τῶν Βουρβώνων», «Λεξικὸν τῆς γαλλικῆς γλώσσης», «Λεξικὸν κλασσικὸν τῆς γαλλικῆς γλώσσης», κτλ.

Μ. Δ. Β.

βερζεβούλης (ὁ)· κοιν. ὁ Βεελζεβούλ, ὁ διάβολος· ‖ μετφ., ὁ πονηρός, ὁ πανοῦργος, ὁ ἐπικίνδυνος ἄνθρωπος.

Βερζὲζ (Vergez), ***Ἰωάννης-Μαρία***. Γάλλος στρατηγὸς (1757—1831). Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ὑπηρέτει ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης. Μετασχὼν ὅμως εἰς τοὺς πολέμους τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐπιδείξας γενναιότητα καὶ ψυχραιμίαν προήχθη βαθμηδὸν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ. Διεκρίθη ἰδίως εἰς τὰς μάχας τῆς Μάρσας καὶ Τολόσας (Ἱσπανία), εἰς τὸν κατὰ τῆς Βανδέας πόλεμον, κατορθώσας νὰ αἰχμαλωτίσῃ τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἀντεπαναστατῶν Σαρέτ, εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἰταλίας ἐκστρατείαν, συντελέσας εἰς τὴν νίκην τοῦ Νόβι διὰ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ. Μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἰέννης προήχθη εἰς στρατηγόν. Ἀπεστρατεύθη δὲ τῷ 1810. Κ. Ι. Β.

βερζελιανίτης (ὁ) (Berzelianit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον χειροπληθὲς εἰς λεπτὰ δενδριτικὰ τμήματα καὶ κονιώδη ἐπιστρώματα. Ἔχει χρῶμα κασσιτερόλευκον (κατ' ἐπιπολὴν μέλαν) καὶ εἶναι ἐλατός. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι σεληνιοῦχος χαλκὸς (Cu_2Se) μὲ ὀλίγον ἄργυρον καὶ θάλλιον. Εὑρέθη εἰς τὸ Skrikerum τῆς Småland καὶ εἰς τὸ Lerbach τοῦ Ἄνω Χάρτς. Γ. Κ. Γ.

βερζελιίτης (ὁ) (Berzeliit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ κυβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Εἶναι γνωστὸς μόνον εἰς χειροπληθεῖς μορφάς. Ἔχει σκληρότητα 5ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 4,07—4,09, χρῶμα μελιτοκίτρινον μέχρι θειοκιτρίνου καὶ λάμψιν στεατώδη. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἀρσενικικὸν ἀσβέστιον καὶ μαγνήσιον μὲ χημικὸν μοριακὸν τύπον $[(Ca, Mg)_3 As_2O_8]$, περιέχον ὀλίγον μαγγάνιον. Παρασκευάζεται ὡς μεταμορφωσιγενὲς ὀρυκτόν, μαζὺ μὲ χαουσμανίτην (βλ. λ.), ἐμπεφυκὼς ἐντὸς ἀσβεστολίθου τοῦ Långbanshyttan. Γ. Κ. Γ.

βερζελίνης (ὁ) *[Ὀρυκτολ.]*. Συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ βερζελιανίτου (βλ. λ.).

Βερζέλιος (Berzelius), ***Ἰωάννης-Ἰάκωβος***. Διάσημος Σουηδὸς χημικὸς (1779—1848). Ἐχρημάτισεν ἀπὸ τοῦ 1802 ὑφηγητὴς τῆς Ἰατρικῆς καὶ Φαρμακευτικῆς ἐν Στοκχόλμῃ, ἀπὸ τοῦ 1806 διδάσκαλος τῆς Χημείας ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Πολέμου καὶ ἀπὸ τοῦ 1807 μέχρι τοῦ θανάτου του καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας καὶ Φαρμακευτικῆς ἐν τῷ

Digitized by Google

πανεπιστημίῳ τῆς Στοκχόλμης. Τῷ 1807 ἵδρυσεν, ἀπὸ κοινοῦ μετ' ἄλλων ἰατρῶν, τὴν Σουηδικὴν Ἰατρικὴν Ἑταιρείαν, ἐξελέγη τὸ ἑπόμενον ἔτος μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν ἐν Στοκχόλμῃ, τῷ 1810 ὠνομάσθη πρόεδρος αὐτῆς καὶ ἀπὸ τοῦ 1818 μόνιμος γραμματεὺς αὐτῆς.

Αἱ ἐν τῇ Χημείᾳ ἐργασίαι αὐτοῦ εἶναι μεγίστης σπουδαιότητος. Αἱ βάσεις τῆς Ἀνοργάνου Χημείας ἐτέθησαν κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῶν ἀνακαλύψεων τοῦ Βερζελίου. Ἀνεκάλυψε τὸ σελήνιον, τὸ δημήτριον καὶ τὸ θόριον, παρεσκεύασε πρῶτος τὸ ἀσβέστιον, βάρυον, στρόντιον, ταντάλιον, πυρίτιον καὶ ζιρκόνιον ἐν στοιχειακῇ καταστάσει καὶ ἐμελέτησε τάξεις ὁλοκλήρους χημικῶν ἑνώσεων, ὡς τὰς τοῦ τανταλίου, μολυβδαινίου καὶ βαναδίου, τὰ θειικὰ ἅλατα, τὰς φθοριούχους ἑνώσεις τῶν μετάλλων, τὰς ἑνώσεις τῆς ὁμάδος τοῦ λευκοχρύσου κλπ. Καθώρισε νέαν ὀνοματολογίαν καὶ ταξινόμησιν τῶν χημικῶν ἑνώσεων. Εἰσήγαγε πρῶτος τὰ χημικὰ σύμβολα διὰ τὴν παράστασιν τῶν στοιχείων καὶ ἔγραψε τοὺς πρώτους τύπους χημικῶν ἑνώσεων. Ὅταν ἡ ἀτομικὴ θεωρία τοῦ Δάλτωνος καὶ ἡ ἀνακάλυψις τῶν ἀλκαλίων προεκάλεσαν ἀνατροπὴν ἐν τῇ Χημείᾳ, ἐφήρμοσεν ὁ Βερζέλιος τὰ διδάγματα αὐτοῦ ἐπὶ τῆς συνθέσεως τῶν ἑνώσεων. Διηρεύνησε τοὺς νόμους τοὺς διέποντας τὴν σύνθεσιν τῶν χημικῶν ἑνώσεων, οἵτινες ὁδηγοῦν εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀτομικῆς καταστάσεως. Ὑπελόγισε κατὰ πρωτοφανῶς ἀκριβῆ τρόπον τὸ ἀτομικὸν βάρος πλείστων στοιχείων καὶ ἐξέδωκε τῷ 1818 πίνακα περιέχοντα τὰ ὑπ' αὐτοῦ ὑπολογισθέντα ἀτομικὰ βάρη καὶ περίπου 2000 ἑνώσεις. Ἐξέδιδεν ἀπὸ τοῦ 1821 «Ἐπιστολὰς ἐπὶ τῶν προόδων τῆς Φυσικῆς καὶ Χημείας». Ἐδημοσίευσεν, ἐκτὸς πλήθους ἐργασιῶν, εἰς τὸν εἰδικὸν περιοδικὸν τύπον πολυάριθμα συγγράμματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξέχουσαν θέσιν κατέχουσιν: «Ἐγχειρίδιον Χημείας» (τόμ. 3, Α' Ἐκδ. 1808—1818. Ε' Ἐκδ. 1843—1848), μεταφρασθὲν εἰς πλείστας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας καὶ «Δοκίμιον ἐπὶ τῆς θεωρίας τῶν χημικῶν ἀναλογιῶν» (1820). ΑΝ. Δ.

— **Βερζελίου** ***λύχνος.*** Λύχνος οἰνοπνεύματος χρησιμοποιούμενος ἄλλοτε εἰς τὰ χημικὰ ἐργαστήρια, διακρινόμενος διὰ τὸ διπλοῦν ῥεῦμα ἀέρος εἰς κυκλικὴν θρυαλλίδα, ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνηται τελειοτέρα ἡ καῦσις τοῦ οἰνοπνεύματος. ΑΝ. Δ.

Βερζέλιος (Berzelius) *['Αστρον.].* Περίφρακτος πεδιὰς τῆς Σελήνης, κειμένη ἐν τῷ βορειοδυτικῷ τεταρτημορίῳ τοῦ δίσκου αὐτῆς. Παρουσιάζει χαμηλὰ τοιχώματα μετὰ δυσδιακρίτου κεντρικῆς κορυφῆς. Αἱ κατὰ προσέγγισιν σεληνογραφικαὶ συντεταγμέναι αὐτῆς εἶναι αἱ ἑξῆς: μήκ. 50° Δ καὶ πλάτ. + 37°. Σ. Π.

Βερζελλὶ *[Βιβλ. 'Ιστορ.].* Ὄνομα διαφόρων Ἑβραίων μνημονευομένων ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἐξ ὧν σπουδαιότερος ὑπῆρξεν ὁ φιλοξενήσας τὸν Δαυείδ, φεύγοντα πρὸ τοῦ στασιαστοῦ Ἀβεσσαλώμ. Οὗτος προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ νικητοῦ Δαυείδ, ὅπως διανύσῃ τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς του ἐν τῇ βασιλικῇ αὐλῇ, ἀπεποιήθη προτιμῶν, ὡς εἶπε, ν' ἀποθάνῃ ἐν τῇ πατρίδι του καὶ νὰ ταφῇ παρὰ τὸν τάφον τῶν γονέων του, ἀπέστειλε, ὅμως τὸν υἱόν του *Χαμαὰμ* (Β' Βασιλ. ιζ' 27—29 καὶ ιθ' 31—32). Ὁ Δαυεὶδ ἀποθνήσκων συνέστησεν εἰς τὴν εὔνοιαν τοῦ Σολομῶντος τοὺς υἱοὺς τοῦ Βερζελλὶ τούτου (Γ' Βασιλ. 6', 7). Π. Ι. Μ.

Βερζὲν (Vergennes), ***Κάρολος Γκραβιέ, κόμις ντὲ*** —. Γάλλος διπλωμάτης καὶ πολιτικὸς (1717—

Κάρολος Γκραβιέ, κόμης ντὲ Βερζέν.
[Πίναξ τοῦ Callet.]

1787). Ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ Σαβινὺ καὶ συνώδευσεν αὐτὸν εἰς τὴν πρεσβείαν τῆς Πορτογαλίας καὶ κατόπιν εἰς τὴν εἰδικὴν ἀποστολήν του εἰς τὴν Γερμανίαν. Διετέλεσε πρεσβευτὴς παρὰ τῷ ἐκλέκτορι τοῦ Τρέβες, ἔλαβε μέρος εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Ἀννοβέρου καὶ κατόπιν ἀπεστάλη ὡς πρεσβευτὴς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ 14 ἔτη. Μετὰ ταῦτα διωρίσθη πρεσβευτὴς εἰς τὴν Στοκχόλμην καὶ τῷ 1774 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Τὸ ὄνομά του εἶναι συνδεδεμένον πρὸς τὰς διαπραγματεύσεις, αἵτινες ὡδήγησαν εἰς τὸν πόλεμον τῆς Ἀμερικῆς καὶ εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐπιτυχίας του, διὰ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν τοῦ 1783. Εἰς αὐτὸν ἐπίσης ὀφείλεται ἡ συμμαχία πρὸς τὰ ἑλβετικὰ καντόνια, διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Σολέρ, ἡ συνθήκη τοῦ Τέστσεν, ἡ ὁποία ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν πόλεμον τῆς διαδοχῆς τῆς Βαυαρίας, καὶ ἡ ἐμπορικὴ συνθήκη μετὰ τῆς Ἀγγλίας, τῷ 1786. Μ. Δ. Β.

—**Βερζὲν** (Vergennes), ***Κωνσταντῖνος Γκραβίλ, κόμης ντὲ***—. Γάλλος στρατηγὸς καὶ διπλωμάτης ἐκ Κωνσταντινουπόλεως(1761—1832). Κατ' ἀρχὰς κατετάγη εἰς τὸν στρατὸν ὡς ἀξιωματικός, ἐπροτίμησεν ὅμως κατόπιν τὸ διπλωματικὸν στάδιον. Τῷ 1787 ἐστάλη εἰς Κόμπλεντς ὡς πληρεξούσιος ὑπουργὸς τοῦ βασιλέως. Ἐκραγείσης τῆς ἐπαναστάσεως ἀνεκλήθη, ἀλλ' ὁ Βερζὲν ἔχων μοναρχικὰ φρονήματα δὲν ὑπήκουσε, τοὐναντίον ἐπολέμησε κατὰ τῆς πατρίδος τῷ 1792 μετὰ πολλῶν ἄλλων εὐγενῶν φυγάδων. Ἀπεσύρθη κατόπιν εἰς Ὁλλανδίαν, ὅθεν μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων ἐπανελθὼν εἰς Παρισίους ἀνέλαβε καὶ πάλιν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν. Κ. Ι. Β.

—**Βερζὲν** (Vergennes),***Λουδοβῖκος-Κάρολος-Ἰωσήφ.*** Γάλλος στρατηγός, ἀδελφὸς τοῦ Κωνσταντίνου (1765—1824). Ὑπηρετῶν εἰς τὴν ἐθνοφρουρὰν κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἔφυγεν ἐκ Γαλλίας ὡς βασιλόφρων καὶ ἐπολέμησε κατ' αὐτῆς, ὡς καὶ ὁ ἀδελφός του, τῷ 1792. Κατόπιν κατετάχθη ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὸν ἀγγλικὸν στρατόν. Τῷ 1815 ἀνέλαβε καὶ πάλιν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ἐν Γαλλίᾳ. Κ. Ι. Β.

Βερζῆται ἢ *Βερζῖται.* Σλαβικὴ φυλή, ἐμφανισθεῖσα τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι περὶ τὸ 675 μ. Χ., ὅτε δηλαδὴ ἤρχισεν ἡ ἐπὶ Κωνσταντίνου Δ' τοῦ Πωγωνάτου μεγάλη ἐπιδρομικὴ κίνησις τῶν Σλάβων πειρατῶν, οἵτινες, περιπλέοντες ἐπὶ μικρῶν μονοξύλων τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας, ἐλεηλάτουν τὰς Κυκλάδας, τὰ παράλια τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς λοιπῆς κυρίως Ἑλλάδος· κλάδος τῆς σλαβικῆς ταύτης φυλῆς ἦσαν καὶ οἱ *Βερζῆται* ἢ *Βερζῖται,* συγγενεῖς πρὸς ἄλλον κλάδον σλαβικόν, τὸν κλάδον τῶν *Βελεγιζιτῶν,* τῶν ἐποίκων τούτων τῆς νοτίου Θεσσαλίας, τῆς πρὸς τὴν Βοιβηΐδα λίμνην καὶ τὸν Παγασαῖον κόλπον χώρας. Κ. Μ. Κ.

Βερζιανὴ *[Γεωγρ.]*· 6λ. λ. Ψυχικό.

Βερζιὲ (Vergier) *Ἰάκωβος.* Γάλλος ποιητὴς (1655—1720). Ἦτο ναυτικὸς καὶ πρόεδρος τοῦ ἐμπορικοῦ συμβουλίου ἐν Δουγκέρκῃ. Παραιτηθεὶς τῆς θέσεώς του τῷ 1714, ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους, ἀφοσιωθεὶς εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἐπιστρέφων ἔκ τινος δείπνου φίλου του, ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῆς συμμορίας τοῦ Καρτούς. Εἶχε συνθέσει ᾄσματα, ᾠδάς, μύθους, διηγήματα ἔμμετρα καὶ πεζά, ἐπιθαλάμια, ἐπιγράμματα κτλ., τὰ ὁποῖα διακρίνει λεπτότης αἰσθήματος, οἱ μῦθοί του δὲ ὑπενθυμίζουν εὐαρέστως τοὺς τοῦ Λαφονταίν. Τὰ ἔργα του ἀνεδημοσιεύθησαν πολλάκις, ἡ καλλίτερη ὅμως τῶν ἐκδόσεων εἶναι ἡ γενομένη ἐν Λωζάννῃ (1756, τόμ. 2). Θ. Β.

Βερζῖται· 6λ. Βερζῆται.

Βερζμπολόβο (Verzbolovo) *[Γεωγρ.].*Πόλις τοῦ κυβερνείου Σουβάλης τῆς Πολωνίας, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Πετρούπολις-Βαρσοβία. Κεῖται παρὰ τὰ τέλος ρωσο-πρωσσικὰ σύνορα, ὑπῆρχε δ' ἐν αὐτῇ ἐγκατεστημένον πρώτης τάξεως τελωνεῖον. Τὰ ἐκ Πολωνίας ἐξαγόμενα νῦν προϊόντα εἶναι κυρίως αἱ πρῶται ὗλαι, ἐνίοτε ἡμικατειργασμέναι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως ἀκατέργαστοι· ἐπίσης διάφορα τρόφιμα. Ζῷα καὶ προϊόντα βιομηχανίας ἐξάγονται ὀλίγιστα. Εἰσαγόμενα προϊόντα βιομηχανίας, ἀκατέργαστοι καὶ ἡμικατειργασμέναι ὗλαι. Π. ΛΕΦΑΣ

Βερζὺ (Vergy), *Ἀντώνιος,* κόμις τοῦ *Νταμμαρτέν.* Στρατάρχης τῆς Γαλλίας ἀποθανὼν τῷ 1439. Τῷ 1425 ἐνίκησεν ἐν Κραβὰν-σύρ-Ὑόνν τὴν στρατιὰν τοῦ Δελφῖνος Καρόλου καὶ τῷ 1431 τὸν Ρενᾶτον ντ' Ἀνζοὺ ἐν Μπουλνιεβίλ.

— **Βερζὺ** (Vergy), ***Ἀντώνιος.*** Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Μπεζανσὸν (1488—1541). Εἶναι γνωστὸς διὰ τοὺς ἀγῶνάς του ὅπως παρεμποδίσῃ τὴν διάδοσιν τοῦ προτεσταντισμοῦ εἰς τὴν περιφέρειάν του.

— **Βερζὺ** (Vergy), ***Γουλιέλμος.*** Στρατάρχης τῆς Βουργουνδίας, ἀποθανὼν τῷ 1520. Ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Κάρολον τὸν Ἰταμόν, Λουδοβῖκον τὸν ΙΑ' καὶ Κάρολον τὸν Η' καὶ διετέλεσεν ἀντιπρόσωπος τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας ἐν τῷ δουκάτῳ τοῦ Γκέλντρε. Ἐπ' αὐτοῦ ὁ οἶκος τῶν Βερζὺ ἔφθασεν εἰς τὸν κολοφῶνα τοῦ μεγαλείου του.

— **Βερζὺ** (Vergy), ***Ἰωάννης ὁ Γ',*** ὁ ἐπιλεγόμενος *Μέγας.* Μεγιστὰν τῆς Βουργουνδίας, ἀποθανὼν τῷ 1418. Ἐχρημάτισε διοικητὴς τῆς κομιτείας τῆς Βουργουνδίας καὶ διεκρίθη εἰς πολλὰς μάχας, ἰδίως κατὰ τὴν μάχην τοῦ Φοντεναὶ ἐναντίον τῶν στρατευμάτων τῆς Λιέγης (1408). Τῷ 1396 ἀπεστάλη μετὰ δύο ἄλλων μεγιστάνων πρὸς τὸν σουλτᾶνον Βαγιαζήτ, ὅπως διαπραγματευθῇ τὴν ἀπόδοσιν, κατόπιν καταβολῆς λύτρων, τῶν Χριστιανῶν αἰχμαλώτων τῆς μάχης τῆς Νικοπόλεως.

—**Βερζύ,** ***πυργοδέσποινα τοῦ*** — (La Châtelaine de Vergy). Ἡρωῒς ὁμωνύμου γαλλικοῦ ποιήματος ἀνωνύμου συγγραφέως τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Ἐν αὐτῷ περιγράφεται ὁ ἔρως καὶ ἡ αὐτοκτονία τῆς ἡρωΐδος, ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς ὁποίας διαπερᾷ τὴν καρδίαν του διὰ τοῦ ξίφους καὶ ἀποθνήσκει ὁ ἱππότης ἐραστής της. Ὁ θρῦλος οὗτος συγχέεται πολλάκις μὲ τὴν ὑπόθεσιν τῆς Φαιϋέλ, ἥτις εἶχε καταδικασθῇ ὑπὸ τοῦ συζύγου της νὰ φάγῃ τὴν καρδίαν τοῦ ἐραστοῦ της. Ὁ Μπελλουᾶ ἐνεπνεύσθη ἐκ τοῦ ποιήματος αὐτοῦ μίαν τραγῳδίαν, ἡ ὁποία ἐπαίχθη εἰς τὴν Γαλλικὴν κωμῳδίαν (1777), οἱ δὲ Ρομπὲρ ντὲ Φλὲρ καὶ Καγιαβέ, ἓν μελόδραμα, μὲ μουσικὴν τοῦ Κλαυδίου Τερράς, παιχθὲν διὰ πρώτην φορὰν ἐν Παρισίοις (1903). Μ.Δ.Β.

βέρηδος (ὁ). Οὕτως ἐκαλεῖτο παρὰ Βυζαντινοῖς, κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ ἵππος ὁ ἀνήκων εἰς τὸ δημόσιον, εἶτα δέ, ἐπειδὴ συνήθως οἱ ἵπποι οὗτοι ἐξετέλουν κατὰ τὸ πλεῖστον ταχυδρομικὰς ὑπηρεσίας, ἐκαλεῖτο *βέρηδος* καὶ πᾶν ταχυδρομικὸν ὄχημα. —Ω.

Βέρης, *—ητος.* Υἱὸς τοῦ Μακεδόνος, ἐπώνυμος ἥρως τῆς πόλεως ἡ ὁποία φέρει τὸ αὐτὸ ὄνομα ἐν Θράκῃ (*Στ. Βυζ.* Β. Βέρης καὶ Μίεζα)· βλ. **Βέρροια.** ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βὲρθ (Woerth)· 6λ. **Βέρτ.**

Βέρθα. Μνηστὴ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ρωμανοῦ (959—963) τοῦ διαδόχου τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου. Ἦτο θετὴ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Προβηγγίας Οὔγου· ὁ Ρωμανὸς ἀργότερον, διαλύσας τὴν μετὰ τῆς Βέρθας μνηστείαν του, ἐνυμφεύθη κατὰ τὸ ἔτος 957, πρὶν ἀκόμη ἀνακηρυχθῇ αὐτοκράτωρ, τὴν Θεοφανὼ (βλ. λ.). Κ. Μ. Κ.

— **Βέρθα** (Bertha) ἢ ***Βερτράδη*** (ἡ καλουμένη «*μακρόπους*», διότι εἶχεν, ὡς φαίνεται, μεγαλύτερον τὸν ἕτερον τῶν ποδῶν). Βασίλισσα τῆς Γαλλίας, θυγάτηρ τοῦ κόμιτος Καριβέρτου, σύζυγος Πιπίνου τοῦ μικροῦ καὶ μήτηρ Καρόλου τοῦ Μεγάλου, ἀποθανοῦσα ἐν Σουαζὺ τῷ 783. Τὸ ὄνομα τῆς Βέρθας περιβάλλεται ὑπὸ θρύλων καὶ μυστηρίου, περὶ ὧν ὁμιλεῖ ὁ Σίμροκ ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ: «Βέρθα ἡ ὑφάντρια» καὶ ὁ Μύλλερ ἐν τῇ περὶ τῶν γερμανικῶν ἡρωϊκῶν θρύλων πραγματείᾳ του. Α. Δ.

— **Βέρθα** ***Κρούπ***· 6λ. Κρούπ.

— **Βέρθα** ***Σούλτσβαχ.*** Σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Κομνηνοῦ, γυναικαδέλφη τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Κορράδου τοῦ Γ'. Μετὰ τὸν γάμον της μετὰ τοῦ Κομνηνοῦ (1146) μετωνομάσθη Εἰρήνη. Ἐπιθαλάμιον τῶν γάμων της ἔγραψεν ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος. —Ω.

Βέρθα (Bertha) *['Αστρονομ.].* Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 154. Ἀνεκαλύφθη τῇ 4ῃ Νοεμβρίου 1875, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: α=3.186, Τ=2077 ἡμ., e=0,087, i=20°58', L=41°6', Ω=37°7' καὶ π=201°32'. Σ. Π.

Βέρθα *[Πυροβολ.].* Ὑπὸ τὴν προσωνυμίαν *Βέρθα* (τὸ ὄνομα τῆς ἰδιοκτητρίας τῶν γερμανικῶν ἐργοστασίων Κρούπ) φέρονται συνήθως δύο τύποι πυροβόλων, οὓς κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1914—1918 (τὸν μὲν εὐθὺς ἅμα τῇ ἐνάρξει τῶν ἐχθροπραξιῶν, τὸν δὲ κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος αὐτῶν) παρουσίασαν οἱ Γερμανοὶ εἰς τὸ βελγογαλλικὸν θέατρον πολέμου (τὸ δυτικόν).

Τὸ μὲν ἓν τῶν πυροβόλων τούτων ἦτο ὁ ὅλμος τῶν 42 ἑκατοστῶν, δι' οὗ προσεβλήθησαν καὶ κατεστράφησαν ἐντὸς βραχέος χρόνου τὰ φρούρια τῆς Λιέγης ἐν Βελγίῳ, τὸ δὲ ἄλλο, τὸ πυροβόλον μεγάλου βεληνεκοῦς, δι' οὗ ἐπανειλημμένως ἐβομβαρδίσθη τῷ 1918 ἡ γαλλικὴ πρωτεύουσα, ἐξ ἀποστάσεως 120 χιλιομέτρων.

Παρατηρητέον, ἐν τούτοις, ὅτι ἡ προσωνυμία αὕτη τῆς Βέρθας δέον ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸν ὅλμον μόνον, ἀποκαλούμενον ὑπὸ τῶν Γερμανῶν die dicke Bertha («ἡ χονδροβέρθα»), ἐνῷ τὰ πυροβόλα μεγάλου βεληνεκοῦς ὠνομάσθησαν πραγματικῶς *πυροβόλα τῶν Παρισίων* ἢ *τηλεπυροβόλα,* κατὰ τὴν ἀκριβῆ μετάφρασιν τοῦ γερμανικοῦ ὅρου Ferngeschütze.

Ὁ ὅλμος τῶν 42 ἑκατ. παρὰ τὴν προξενηθεῖσαν κατάπληξιν, ἅμα τῇ ἐμφανίσει του, ἕνεκα τῶν

Digitized by Google

φοβερῶν καὶ κεραυνοβόλων καταστρεπτικῶν ἀποτελεσμάτων ἐπὶ τῶν πυργίων καὶ τῶν ἐκ σκυροκονιάματος (μπετὸν) ἔργων τῶν ὀχυρώσεων τῆς Λιέγης, δὲν ἀποτελοῦν καινοτομίαν τινὰ οὔτε δημιουργίαν νέου τύπου πυροβόλου. Πάντως οἱ ὅλμοι οὗτοι ἀπετέλεσαν τὸ κύριον ὄργανον δι' οὗ ἓν ἐκ τῶν θεωρουμένων ἰσχυρῶν φρουρίων, τὸ τῆς Λιέγης, ἐξεμηδενίσθη ἐντὸς βραχυτάτου διαστήματος (6ης μέχρι 17ης Αὐγούστου 1914).

Τὸ πυροβόλον μεγάλου βεληνεκοῦς ἀποτελεῖ τολμηρὰν ἐφαρμογὴν θεωρητικῶν ἀρχῶν καὶ δεδομένων τῆς πείρας, πρὸς ἐπίτευξιν βεληνεκοῦς ἐξικνουμένου εἰς ὅριον θεωρούμενον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὡς καθαρὰ οὐτοπία.

Κατὰ τάς, διαρκοῦντος ἔτι τοῦ πολέμου, παρατηρήσεις καὶ τὰ μετὰ τὸ πέρας αὐτοῦ δημοσιεύματα, ἀσαφῆ ὅμως κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ἄνευ κύρους, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς λεπτομερείας τῆς κατασκευῆς καὶ χρησιμοποιήσεως, τὰ «*πυροβόλα τῶν Παρισίων*» εἶχον διαμέτρημα 21 ἑκατ., ἔβαλλον δὲ ὑπὸ μεγάλας γωνίας, ἀνωτέρας τῶν 45°. Ἡ ἀρχικὴ ταχύτης τοῦ βλήματος αὐτῶν ἦτο καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα περὶ τὰ 1500 μέτρα, ἐπιτευχθεῖσα οὐχὶ διὰ τῆς ὑπερμέτρου αὐξήσεως τοῦ γεμίσματος, ἀλλὰ διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως μεγάλου μήκους κήλου, πλέον τῶν 150 διαμετρημάτων.

Τὸ ἐπιτευχθὲν μέγα βεληνεκὲς ὀφείλεται εἰς τὸν ὄντως εὐφυᾶ συνδυασμὸν τῆς μεγάλης ἀρχικῆς ταχύτητος καὶ τῆς βολῆς ὑπὸ πολὺ μεγάλας γωνίας, δι' οὗ κατορθοῦται ὥστε τὸ βλῆμα, ἀνερχόμενον ταχέως εἰς τὰ ὑψηλὰ στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας, ἔνθα ἡ πυκνότης τοῦ ἀέρος εἶναι μικρά, νὰ διανύῃ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς τροχιᾶς του, καὶ δὴ τὸ παρουσιάζον τὰς μικροτέρας κλίσεις ὡς πρὸς τὸν ὁρίζοντα, ἐντὸς μέσου ἀντιτάσσοντος μικρὰν ἀντίστασιν. Τὸ βέλος τῆς τροχιᾶς τὸ ἐπιτυγχανόμενον διὰ βολῆς ὑπὸ γωνίαν 52° ἦτο, κατὰ τοὺς πιθανωτέρους ὑπολογισμούς, περὶ τὰ 40 χιλιόμετρα.

Ὁ σωλὴν ἀπετελεῖτο ἐκ δύο τμημάτων, ἐξ ὧν τὸ μέν, τοῦ πυγαίου, ἦτο αὐλακισμένος ἐσωτερικῶς σωλήν, ἐνισχυμένος διὰ χιτωνίου, τὸ δὲ τῆς προτομῆς, μήκους ἴσου περίπου πρὸς τὸ προηγούμενον, ἦτο λεῖος, προσαρμοζόμενος διὰ κοχλιώσεως, ἐπὶ τόπου, μετὰ τοῦ σωλῆνος τοῦ πυγαίου.

Τὸ ὁλικὸν μῆκος τοῦ σωλῆνος ἦτο περίπου 34 μέτρων, μετὰ θαλάμης μήκους 5 μέτρων. Τὸ βλῆμα, οὗτινος τὸ μέγεθος καὶ ἡ διαμόρφωσις ἐξηκριβώθησαν ἀμέσως μετὰ τὰς πρώτας βολάς, ἐκ τῶν θραυσμάτων, ἦτο σχετικῶς βραχύ, ἵνα ἐξασφαλίζηται καλύτερον ἡ ἐπὶ τῆς τροχιᾶς εὐστάθειά του καὶ ἀποφεύγηται οὕτως ἡ ἀνατροπὴ αὐτοῦ. Εἶχε μῆκος 490 χιλιοστῶν, καὶ βάρος 125 χιλιογράμμων, ἡ δ' ἐξωτερικὴ διαμόρφωσις ἦτο ὡς τῶν συνήθων βλημάτων τοῦ πυροβολικοῦ. Ἡ ἐσωτερικὴ κοιλότης ἐχωρίζετο εἰς δύο μέρη δι' ἐνδιαμέσου διαφράγματος παραλλήλου πρὸς τὸ πυθμένιον, ἵνα τοιουτοτρόπως καταμερίζηται τὸ διαρρηκτικὸν γέμισμα. Ἐπί τε τοῦ διαφράγματος τούτου καὶ τοῦ πυθμενίου, προσηρμόζοντο ἀνὰ εἷς κρουσίφλογος πυροσωλὴν πυθμενίου. Ὁ κιλλίβας ἦτο κατεσκευασμένος καὶ κατηρτισμένος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν συνήθων ἀρχῶν τῶν κιλλιβάντων. Ἡ κλίνη ἦτο μεταλλική, ἐστηρίζετο δὲ εἴτε ἐπὶ ὑποστρώματος εἴτε σκυροκονιάματος (μπετόν), ὅπως εἰς τὸ ἓν ἐκ τῶν χρησιμοποιηθέντων πυροβόλων, εἴτε ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, καταλλήλως προπαρασκευαζομένου.

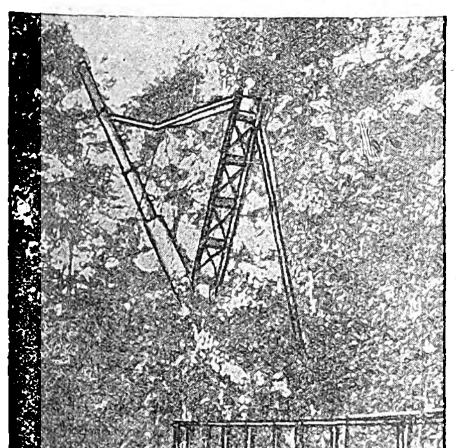

Τὸ «*πυροβόλον τῶν Παρισίων*» *τεταγμένον πρὸς πυροβόλησιν*.

[Πρὸς ἀποφυγὴν κάμψεως, ὁ σωλὴν συνεκρατεῖτο διὰ χαλυβδίνων καλωδίων, ἀναλόγων πρὸς τὰ τῶν αἰωρητῶν σιδηροδρόμων ἢ γεφυρῶν (funiculaire).]

Διὰ τὴν μεταφοράν, ἐφορτοῦντο κεχωρισμένως τὰ διάφορα μέρη ἐπὶ εἰδικῶν ὀχημάτων, κινουμένων ἐπὶ συνήθων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, καὶ ὧν προέκτασις ἐξικνεῖτο μέχρι τῆς θέσεως τῆς κλίνης. Τὰ χρησιμοποιηθέντα διὰ τὸν βομβαρδισμὸν τῶν Παρισίων πυροβόλα, τρία τὸν ἀριθμόν, ἐτοποθετήθησαν εἰς θέσιν κειμένην 1500 μέτρα περίπου ΒΔ. τοῦ Κρεπὺ-ἀν-Λαοννουᾶ (Crepy-en-Laonnois), προκαλυπτόμενα ὑπὸ ὑψώματος 191 μ., ἐν σχήματι ἱππείου πετάλου. Ἡ ἀπόστασις συνεπῶς ἐκ τῶν Παρισίων ἦτο 120 χιλιομέτρων. Ἡ διάρκεια τροχιᾶς ὑπολογίζεται εἰς 3 πρῶτα λεπτά.

Ἡ βολὴ ἤρξατο τὴν 7ην πρωϊνὴν ὥραν τῆς 24 Μαρτίου 1918, διαρκέσασα καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ταύτην, βαλλομένης ἀνὰ μιᾶς ὀβίδος κατὰ χρονικὰ διαστήματα 15 ἕως 16 λεπτῶν. Ὁ βομβαρδισμὸς οὗτος ἐπανελήφθη κατὰ διαλείμματα μέχρι τῆς 9 Αὐγούστου 1918, βληθεισῶν ἐν ὅλῳ 183 περίπου ὀβίδων, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς πόλεως καὶ τὰ περίχωρα αὐτῆς. Τὰ ἐπιτευχθέντα ὑλικὰ ἀποτελέσματα ἦσαν ἐν συνόλῳ 256 νεκροὶ καὶ 620 τραυματίαι, μὴ συνυπολογιζομένων τῶν λοιπῶν καταστροφῶν ἐπὶ οἰκοδομημάτων.

Ἀξιοσημείωτον γεγονὸς εἶναι ἡ εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς ἐπιτευχθεῖσα ἐπιτυχία ἐπὶ τοῦ στόχου, ἐξ οὗ τεκμαίρεται ἡ καταβληθεῖσα ἐπιμέλεια πρὸς καθορισμὸν τῶν στοιχείων βολῆς, πρὸς δέ, καὶ κατ' ἐξοχὴν ἰδίως, ἡ χρησιμοποιηθεῖσα μέθοδος σκοπεύσεως. Καὶ διὰ μὲν τὸ πρῶτον, εἶναι γνωστὸν ὅτι αἱ σχετικαὶ δοκιμαὶ βολῆς ἐγένοντο ἐκ τῆς παρὰ τὸ στόμιον τοῦ ποταμοῦ Βέζερ (Weser) περιοχῆς πρὸς τὴν Βόρειον θάλασσαν, κατὰ γραμμὴν βολῆς διερχομένην πιθανώτατα μεταξὺ τῆς νήσου Ἑλγκολάντ (Helgoland) καὶ τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τοῦ Σλέσβιχ-Ὁλστάϊν (Schleswig-Holstein). Καθ' ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τὴν μέθοδον σκοπεύσεως, οὐδὲν γνωστὸν ὑπάρχει. Πάντως θὰ προηγήθη ἡ σύνταξις λίαν ἀκριβοῦς χάρτου διευθύνσεως βολῆς καὶ θὰ ἐξετελέσθη, διὰ τὴν κατὰ διεύθυνσιν σκόπευσιν, ἐπισήμανσις ἐξόχως καὶ ἰδανικῶς ἀκριβὴς καὶ σταθερά. Ἀρκεῖ πρὸς τοῦτο νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει, ὅτι εἰς τὴν ἀπόστασιν τῶν 120 χιλιομ. αἱ διαστάσεις τῆς πόλεως τῶν Παρισίων παρέχουσι στόχον πλάτους 90 περίπου χιλιοστῶν τοῦ πυροβολικοῦ, ἢ 4 ½ μοιρῶν μόνον ἐνῷ, ἐξ ἄλλου, ὡς φυσικόν, ἀπεκλείετο πᾶσα παρατήρησις τῆς βολῆς ἐξ οἱουδήποτε παρατηρητηρίου. Τοῦτο ἀποτελεῖ βεβαίως τὸ πραγματικῶς ἐκπληκτικὸν γεγονός, διὰ τὴν ὅλην ἱστορίαν τῶν πυροβόλων τούτων, ἥτις, ἀνεξαρτήτως τῶν ἐπιτευχθέντων ἀποτελεσμάτων, ἐνεποίησε, δεδικαιολογημένως, βαθυτάτην ἐντύπωσιν εἰς ὅλους τοὺς περὶ τοιαῦτα ἀσχολουμένους. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

βερθεμαννίτης (ὁ) (Werthemannit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, εὑρισκόμενον εἰς τὸ Περοῦ. Εἶναι ἀλουμινίτης (βλ. λ.), διαφέρων αὐτοῦ, διότι περιέχει ὀλιγωτέραν ποσότητα ὕδατος. Γ. Κ. Γ.

Βέρθερ (Werther), *Κάρολος, ἱππότης τοῦ*—. Πρώσος διπλωμάτης (1809—1882). Μετὰ τὰς ἀκαδημαϊκὰς σπουδάς του διωρίσθη ἀνώτερος διοικητικὸς ὑπάλληλος ἐν Πρωσσίᾳ, τοποθετηθεὶς μετὰ ταῦτα ὡς ἀκόλουθος εἰς τὴν πρεσβείαν τῶν Παρισίων (1833), βραδύτερον δὲ γραμματεὺς εἰς τὰς πρεσβείας τοῦ Μονάχου, Χάγης, Λονδίνου καὶ Παρισίων, ἀπὸ τοῦ 1842 δὲ πρεσβευτὴς εἰς Ἑλβετίαν, τῷ 1845 εἰς Ἀθήνας, τῷ 1849 ἐν Κοπεγχάγῃ, τῷ 1854 ἐν Πετρουπόλει καὶ τῷ 1859 εἰς Βιέννην. Τῷ 1866 ἀντεπροσώπευσε τὸν Βίσμαρκ ὡς ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, λαβὼν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις τοῦ Νικολσβούργου καὶ τῆς Πράγας. Ἐπαναδιορισθεὶς πρεσβευτὴς εἰς Βιέννην, ἐστάλη τῷ 1869 εἰς Παρισίους, ἀπολυθεὶς τῆς θέσεως ταύτης τῷ 1871, λόγῳ τῆς κακῆς διαχειρίσεως τῶν γερμανικῶν ζητημάτων κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου (1870). Τῷ 1874 ὅμως ἀνεκλήθη εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν, ἀποσταλεὶς ὡς πρεσβευτὴς τοῦ γερμανικοῦ κράτους εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀφ' ἧς θέσεως καὶ ἀνεκλήθη, τεθεὶς εἰς διαθεσιμότητα, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς κατὰ μῆνα Ἰανουάριον τοῦ 1877 συνελθούσης συνδιασκέψεως. Η. Γ. Κ.

Βέρθερος (Werther). Ὁ ἥρως τῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ παθήματα τοῦ νεαροῦ Βερθέρου» (Die Leiden des jungen Werthers) μυθιστορίας τοῦ Γκαῖτε.

Ὁ ΙΗ' αἰὼν παρήγαγε τρία ὡς πρὸς τὸν πνευματικὸν βίον τῆς Εὐρώπης σημαντικὰ μυθιστορήματα ὑπὸ τύπον ἐπιστολικόν: τὴν «Κλαρίσσαν Χαρλόου» τοῦ Ρίχαρντσον, τὴν «Νέαν Ἐλοΐζαν» τοῦ Ρουσὼ καὶ τὸν «Βέρθερον» τοῦ Γκαῖτε. Ὁ «Βέρθερος» εἶναι τὸ μόνον ἐκ τῶν τριῶν νεανικῶν ἔργον τοῦ ποιητοῦ, ὅπερ διετηρήθη ἐν τῇ ζωῇ. Τὴν ὑπόθεσιν τοῦ «Βερθέρου» ἐκθέτει δι' ὀλίγων αὐτὸς οὗτος ὁ Γκαῖτε: «Περιγράφω, λέγει, ἕνα νέον, ὅστις, πεπροικισμένος μὲ βαθὺ καὶ ἁγνὸν συναίσθημα καὶ μὲ μεγάλην εὐφυΐαν, πλανᾶται ἐν μέσῳ ὀνειροπολημάτων καὶ πλασμάτων τῆς φαντασίας του μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἀντίξοα πάθη, ἰδίᾳ δὲ ἔρως σφοδρότατος καὶ ἀτελεύτητος ὠθοῦσιν αὐτὸν εἰς αὐτοκτονίαν». Λίαν χαρακτηριστικὴ εἶναι ἐν προκειμένῳ ἡ κατ' Ἰούνιον τοῦ 1774 πρὸς τὴν Λόττε Κέστνερ ἐπιστολὴ τοῦ Γκαῖτε. «Θὰ σᾶς στείλω, γράφει, μετ' ὀλίγον κάποιον φίλον μου, πρὸς τὸν ὁποῖον μὲ συνδέουν πολλὰ κοινὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα. Ἐλπίζω ὅτι θὰ τοῦ κάμητε καλὴν ὑποδοχήν. Ὀνομάζεται Βέρθερος. Ποῖος ὑπῆρξε καὶ εἶναι, θὰ σᾶς τὸ εἴπῃ αὐτὸς ὁ ἴδιος». Ὁ Γκαῖτε ἤρχισε τὴν συγγραφὴν τοῦ Βερθέρου τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1774, ἤτοι δύο ἔτη μετὰ τὸν γάμον τῆς Λόττε.

Ὁ ποιητὴς εἶχεν ἤδη θεραπευθῆ ἐκ τοῦ πρὸς τὴν Λόττε ἀτυχοῦς ἔρωτός του. Ὁ Γκαῖτε ἔγραψε τὸν «Βέρθερον» κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὁμολογίαν, «ἀσυνειδήτως», ὅμοιος πρὸς νυκτοβάτην, ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν, ὡς ἀθῴαν σύμμειξιν πραγματικότητος καὶ φαντασίας. Σημαντικὸν ῥόλον διεδραμάτισεν ἐν προκειμένῳ καὶ τὸ ἐρωτικὸν πάθος τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὴν Μάξη ντὲ Λὰ Ρός, συζευχθεῖσαν τὸν μεγαλέμπορον Μπρεντάνο καὶ οὕτω «συνηρμονίσθησαν τὰ πάντα εἰς μᾶζαν στερεάν, καθὼς τὸ ὕδωρ, ὅπερ εὑρισκόμενον εἰς δοχεῖον ἐν βαθμῷ ψύξεως, μεταβάλλεται εἰς πάγον δι' ἐλαφρᾶς ἀναταράξεως».

«Τὰ παθήματα τοῦ νεαροῦ Βερθέρου» ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1774 καὶ ἐπανεξεδόθησαν τῷ 1786. Ἡ τεραστία ἐπίδρασις, ἣν τὸ ἔργον τοῦτο ἐξήσκησεν ἐπὶ τῶν νέων, ὀφείλεται πρὸ παντὸς εἰς τὴν πραγματιστικὴν περιγραφὴν γνησίως ἀνθρωπίνων συναισθημάτων. Τοιαύτην περιγραφὴν ματαίως θ' ἀνεζήτει τις εἰς τὴν μυθιστορίαν τοῦ Ρίχαρντσον, ἡ δὲ «Νέα Ἐλοΐζα» τοῦ Ρουσὼ εἶναι μυθιστορία φιλοσοφοῦντος σοφιστικῶς καὶ οὐχὶ πραγματικοῦ φυσικοῦ πάθους. Τὰ παθήματα τοῦ Βερθέρου ὑπῆρξαν καὶ εἶναι παθήματα πολυαρίθμων νέων κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην τοῦ βίου των, καθ' ἣν προβάλλεται εἰς ἑαυτοὺς τὸ ἀγωνιῶδες ἐρώτημα: «Πῶς πρέπει νὰ διαμορφώσω τὸ μέλλον μου;» Καὶ ὁ Γκαῖτε ἠγωνίσθη κατὰ τὴν ἐν Φραγκφούρτῃ καὶ Βέτσλαρ διαμονήν αὐτοῦ τοιούτους ψυχικοὺς ἀγῶνας. «Εἶσαι προωρισμένος, διηρώτα ἑαυτόν, νὰ ζήσῃς ὡς δικηγόρος, μὲ σύζυγον καὶ τέκνα ἐν μέσῳ τῶν σεβαστῶν τῆς Φραγκφούρτης ἀστῶν; Εἶσαι προωρισμένος νὰ ἐξελιχθῇς εἰς ζωγράφον ἢ ὀφείλεις ν' ἀκολουθήσῃς τὴν διὰ σὲ τόσον θελκτικὴν ποιητικὴν σταδιοδρομίαν;» Τὴν ἀγωνίαν δὲ ταύτην τῆς ψυχῆς του κατέστησαν ἐντατικωτέραν δύο ἀτυχεῖς ἔρωτες πρὸς τὴν μνηστὴν καὶ τὴν σύζυγον ἄλλων. Ἐκ τοιούτων ἀντιξόων συναισθηματικῶν καταστάσεων ἐγεννήθη ὁ «Βέρθερος» καὶ πρὸς τοιαύτας ἀντιξόους συναισθηματικὰς καταστάσεις ἀπηυθύνετο. Ἐντεῦθεν ἡ καταπληκτικὴ ἐπίδρασις αὐτοῦ ἐπὶ τῶν νέων τῆς ἐποχῆς.

Δι' αὐτὸν τὸν Γκαῖτε τὸ ἔργον τοῦτο, ἅμα ὡς τερματισθέν, ἀπώλεσε τὴν σημασίαν του. Τρία ἔτη μετὰ τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ, ὁ ποιητὴς γράφει πρὸς τὴν φὸν Στάϊν: «Μετὰ τὸ γεῦμα ἤνοιξα τυχαίως τὸν «Βέρθερον» καὶ μοῦ ἐφάνησαν τὰ πάντα νέα καὶ ξένα». Ἀλλὰ τοῦτο δὲν συνέβη καὶ εἰς τοὺς συγχρόνους του. Μετὰ τὴν μετάφρασιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τοῦ Λουθήρου, οὐδὲν ἔργον, συνταχθὲν εἰς τὴν γερμανικήν, ἐξήσκησε τοιαύτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸν πεπολιτισμένον κόσμον. Ἐγένετο εἶδος βιβλίου λαϊκοῦ. Μέχρι τοῦ 1777 ἐξεδόθησαν τρεῖς γαλλικαὶ μεταφράσεις, τῷ 1786 μία ἀγγλική, τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος ἀνεβιβάσθη ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀγγλικοῦ θεάτρου δρᾶμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Βέρθερος». Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι τὰ λατινικὰ ἔθνη ἐπηρεάσθησαν πολὺ περισσότερον ἀπὸ τοῦ λογοτεχνήματος τούτου παρὰ τὰ γερμανικά. Ὁ ὀνειροπόλος νεανίας ἐκπροσωπεῖται παρὰ τῷ Σατωβριάνδῳ ὑπὸ τοῦ «Ρενέ», παρὰ τῷ Σεναγκοὺρ ὑπὸ τοῦ Ὄμπερμαν, ἐν Ἰταλίᾳ δὲ ὁ Οὔγγος Φώσκολος, ἐν τῇ μυθιστορίᾳ του «Ἰάκωβος Ὄρτις», ἔσχε καὶ αὐτὸς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ «Βερθέρου», καίτοι, ὡς ὁ ἴδιος γράφει, ἀνέγνωσε τὸ μυθιστόρημα τοῦτο μετὰ τὴν σύνταξιν τοῦ μνημονευθέντος ἔργου του. Ὁ «Βέρθερος» δὲν συνεκίνησε μόνον νεαροὺς ὀνειροπόλους, ἀλλὰ καὶ ἄνδρας ὡρίμου σκέψεως, ἡ παραδοξοτέρα δ' ἐπίδρασις αὐτοῦ συνίσταται εἰς τὸ ὅτι προὐκάλεσε τὴν κατασκευὴν ἰδιαιτέρου ὁμωνύμου φράκου μὲ κίτρινον γιλέκον καὶ μὲ ὑψηλὰ μαῦρα ὑποδήματα. Ἐν Παρισίοις κατεσκευάσθη μάλιστα καὶ ἰδιαίτερος πῖλος «à la Charlotte», ἐπλάσθη δὲ καὶ ῥῆμα, τὸ «werthériser».

Οἱ σύγχρονοι τοῦ Γκαῖτε λογοτέχναι, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων, ἐπεκρότησαν τὸ ἔργον ἐνθουσιωδῶς, τινὲς μάλιστα ἐθεώρησαν αὐτὸ ἀνώτερον τοῦ «Γκαῖτς φὸν Φέρλιγκεν» καὶ ἄλλων μεταγενεστέρων ἔργων τοῦ ποιητοῦ τούτου. Ὁ Σοῦμπαρτ γράφει ἐν προκειμένῳ: «Δὲν δύναμαι νὰ κατακρίνω τὸν Βέρθερον, διότι καὶ ἐὰν ἠδυνάμην, δὲν θὰ εἶχα καρδιά». Ὁ Σίλλερ ποιεῖται ἁπλῆν μνείαν αὐτοῦ εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Naive und sentimentalische Dichtung» ἔργον του· ὁ Ναπολέων δὲν ἀντελήφθη τὸ λογοτεχνικόν του κάλλος, ὁ δὲ Λέσσιγκ τὸ κατεδίκασεν ἀνοικτιρμόνως.

Digitized by Google

Αὐτὸς ὁ Γκαῖτε ἔφερε βαρέως τὴν τοιαύτην ἐπὶ τὸν πεπολιτισμένον κόσμον ἐπίδρασιν τῆς μυθιστορίας του. «Ἐάν, λέγει, ὁ Βέρθερος ἦτο ἀδελφός μου, θὰ τὸν ἐφόνευον· οὐδεὶς δαίμων ἐκδικήσεως μὲ κατεδίωξε τόσον σκληρῶς ὅσον αὐτός». Ἀλγεινοτάτην ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν εἰς τὸν ποιητὴν ἰδίᾳ τὸ ὅτι τὸ ἔργον του ὑπῆρξεν αἰτία αὐτοκτονιῶν τινων καὶ τὸ ὅτι αἱ ἀστυνομικαὶ ἀρχαὶ τῆς Λειψίας ἀπηγόρευσαν τὴν πώλησιν τοῦ «Βερθέρου». Ἐπίσης ἀπηγορεύθη ἡ δημοσίευσις τῆς μεταφράσεως τοῦ λογοτεχνήματος τούτου καὶ ἐν Δανίᾳ τῷ 1776. Ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο παρατηρητέον, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ «Βερθέρου» ἀποδιδομένων αὐτοκτονιῶν εἶναι ὑπερβολικός. Γενικῶς εἰπεῖν, ἡ λογοτεχνία, αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, δὲν δύναται νὰ δημιουργήσῃ αὐτόχειρας ἐκεῖ ἔνθα δὲν ὑπάρχει ἤδη ἐκ τῶν προτέρων προδιάθεσις ἢ τάσις πρὸς αὐτοκτονίαν.

Ὁ «Βέρθερος» ἐδραματοποιήθη ὑπὸ τῶν E. Blau, P. Milliet καὶ G. Hartmann, ἐμελοποιήθη ὑπὸ τοῦ J. Massenet, καὶ παρεστάθη ὡς λυρικὸν δρᾶμα κατὰ πρῶτον εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν θέατρον τῆς Βιέννης μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας καὶ κατόπιν εἰς τὴν Ὀπερὰ - Κομὶκ τῶν Παρισίων.

Εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετεφράσθη ὁ «Βέρθερος» ὑπὸ τοῦ *Π. Σπ. Παμπούκη* (Ἔκδ. 2 1909) καὶ τοῦ *Ι. Ἀρέτα* (1916). Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

βερθιερίνης (ὁ) (Berthierin) *[Ὀρυκτολ.]*. Συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ χαμοσίτου (βλ. λ.).

βερθιερίτης (ὁ) (Berthierit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς ἀκτινωτά, ἰνώδη καὶ στιφρὰ κρυσταλλικὰ συσσωματώματα, τὰ ὁποῖα, ἐνῷ ἔχουν ὁμοειδῆ ἐξωτερικὴν ὄψιν, ποικίλλουν κατὰ τὴν χημικὴν σύνθεσιν. Δὲν εἶναι γνωστὸν εἰς ποῖον κρυσταλλικὸν σύστημα ἀνήκουν οἱ κρύσταλλοί του. Ὁ βερθιερίτης ἔχει σκληρότητα 2-3ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 3,9—4,3 λάμψιν, μεταλλικήν, χρῶμα σκοτεινὸν χαλυβδόφαιον, συρόμενος δ' ἐπὶ ἀλαμποῦς πλακὸς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν ὑποκαστανέρυθρον φαιάν. Συχνὰ φέρει χρώματα ποικίλα ἐπιπολῆς. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι θειαντιμονιοῦχος σίδηρος. Ἡ χημικὴ σύνθεσις τῶν συσσωματωμάτων του ἀνταποκρίνεται περίπου εἰς τὸν χημικὸν τύπον $FeSb_2S_4$.

Εὑρέθη εἰς τὸ Chazelles τῆς Ὠβέργης, Bräunsdorf τῆς Φρεϊβέργης, Arany-Idka τῆς Οὐγγαρίας καὶ εἰς τὴν Κορνουαλλίαν. Γ. Κ. Γ.

Βερθόλδα (Bertholda) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 420. Ἀνεκαλύφθη τῇ 3 Σεπτεμβρίου 1896, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1 Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: $\alpha=3409$, $T=2299$ ἡμ., $e=0{,}044$, $i=6^{0}\,37'$, $L=29^{0}\,4'$, $\Omega=246^{0}\,24'$ καὶ $\pi=102^{0}\,49'$. Σ. Π.

βερθολλετία (ἡ) (Bertholletia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρτανθῶν*. Μοναδικὸν εἶδος τοῦ γένους εἶναι: *βερθολλετία ἡ ἔξοχος* (Bertholletia excelsa), μέγα δένδρον μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, ἐπιμήκη, ἐλαφρῶς κολπώδη κατὰ τὴν περιφέρειάν των καὶ ἀκέραια. Τὰ ἄνθη ἔχουσι κίτρινον χρῶμα πρὸς τὸ ὑπόλευκον, βαρεῖαν ἀρωματικὴν ὀσμὴν καὶ εἶναι διατεταγμένα κατὰ κοταληκικοὺς βότρυς. Ἕκαστον ἄνθος φέρει κάλυκα γαμοσέπαλον καὶ ἀνδρεῖον ὄργανον ἀποτελούμενον ἀπὸ δέσμην γονιμοποιῶν στημόνων, οἵτινες κατέχουσι τὸ κέντρον τοῦ ἄνθους. Ἡ ᾠοθήκη εἶναι ὑποφυής, τετράχωρος καὶ κατὰ τὴν ὡρίμανσίν της μεταβάλλεται εἰς καρπὸν δρύπην. Ἕκαστος καρπὸς ἔχει περιφέρειαν 30 περίπου ἑκατοστμ. καὶ περικλείει τριγωνοειδῆ ἢ ᾠοειδῆ σπέρματα, περιβαλλόμενα ὑπὸ σκληροῦ, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, φλοιοῦ, χρώματος καστανοῦ καὶ ὁμοιάζοντα καταπληκτικῶς πρὸς τὰ ἀμύγδαλα, ὧν καὶ τὴν γεῦσιν ἔχουσιν. Ἡ *βερθολλετία ἡ ἔξοχος* φύεται εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς νοτίου Ἀμερικῆς καὶ ἰδίως εἰς τὴν Βραζιλίαν καὶ τὰς ὄχθας τοῦ Ὀρενόκου ποταμοῦ, ὅπου σχηματίζονται μεγάλα δάση ἐκ τῶν δένδρων τούτων. Οἱ εὔγευστοι καὶ εὔχυμοι, ἐν χλωρᾷ καταστάσει, καρποί της εἶναι λίαν περιζήτητοι, ἰδίως ἐν Εὐρώπῃ, ὅπου κατ' ἔτος μεγάλαι ποσότητες ἐξάγονται καὶ ὅπου εἶναι γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *βραζιλιανὰ* ἢ *ἀμερικανικὰ κάρυα*. Δ. Ν. Π.

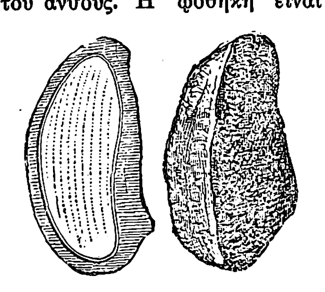

Σπέρμα βερθολλετίας τῆς ἐξόχου.
[Ἀριστερά: ὁριζοντία τομή. Δεξιά: ὁλόκληρον τὸ σπέρμα.]

— **βερθολλετίας καρποὶ** (Fructi bertholletiae) *[Φαρμακογ.]*. Εἶναι ὁ καρπὸς *βερθολλετίας τῆς ἐξόχου* (Bertholletia excelsa H.B.) τῆς καλουμένης Castanheiro παρὰ τοῖς Βραζιλιανοῖς, Vuvia ἐν Ὀρενόκῳ καὶ Nhâ ἢ Niâ παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς. Τὰ σπέρματα καλοῦνται *βραζιλιανὰ πετροκάρυα* ἢ *βραζιλιανὰ κάρυα, κάστανα* κλπ. Ὁ καρπὸς εἶναι ξυλώδης, σφαιρικός, ἔχει διάμετρον 25 ἑκσμ. περίπου, φέρει μικρὸν κάλυμμα καὶ περιέχει 15—22 τριγωνικὰ σπέρματα, μήκους 4 ἑκσμ. μετὰ σκληρᾶς κάψης, μὴ φέροντα ἐνδόσπερμα. Τὸ ῥιζίδιον καὶ αἱ κοτύλαι αὐξάνονται ὁμοῦ πρὸς συμπαγῆ μᾶζαν. Τὰ σπέρματα ἐνέχουν 15,5% λευκωματοειδῶν οὐσιῶν καὶ 67% ξηραινομένου ἐλαίου. Τὸ ἔλαιον τοῦτο χρησιμεύει πρὸς κατασκευὴν σαπώνων καὶ ὡς ἐδώδιμον εἰς Νότιον Ἀμερικήν. Οἱ κόκκοι τῆς ἀλευρόνης αὐτῶν εἶναι διαμεμορφωμένοι κρυσταλλοειδῶς. Τὰ σπέρματα τῆς βερθολλετίας χρησιμεύουν καὶ εἰς τὴν νοθείαν τῶν φυμάτων ἰαλάπης (tubera jalapae). Κ. Γ. Μ.

Βεριὰ *[Βιβλ. Ἱστ.]*. Ὄνομα διαφόρων Ἰσραηλιτῶν μνημονευομένων ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ. Φέρεται καὶ ὡς *Βαριὰ* καὶ *Βερρί*. Π. Ι. Μ.

βεριασέλλα (ἡ) (Beriasella Uhlig) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κοσμοκερατιδῶν ἀμμωνοειδῶν* ζῴων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου καὶ τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βερίβελος, *Συμεών*. Μοναχὸς ἐκ Κύπρου, εἷς τῶν λογίων τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος. Κατὰ τὴν ἐν Βενετίᾳ διαμονήν του ἐπιδιώρθωσε τὴν δευτέραν ἔκδοσιν τοῦ *Τριῳδίου* (Βενετία 1565). — Ω.

βέρι-βέρι· βλ. μπέρι-μπέρι καὶ βιταμῖναι.

Βεριβιανὰ *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Σαρακήνας* τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων. (Κάτ. (1928) 38. Ε. Γ.

Βεριβόης. Στρατηγὸς Βυζαντινός. Στρατηγῶν ἐν Χίῳ ἐπὶ Κωνσταντίνου Η' (1025—1028) καὶ πληροφορηθεὶς τὴν ἐπιδρομὴν ἰσχυροῦ ἀραβικοῦ στόλου κατὰ τῶν βυζαντινῶν παραλίων (1028), ἔπλευσεν ἐναντίον του μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Σάμου Γεωργίου Θεοδωρακάνου. Συναντηθέντες μετὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου κατεναυμάχησαν αὐτόν, αἰχμαλωτίσαντες 12 πλοῖα μετὰ τῶν πληρωμάτων των καὶ τρέψαντες τὰ λοιπὰ εἰς φυγήν. Ν. ΚΛΣ

Βερίγγειος *θάλασσα,—πορθμός*· βλ. Βέριγκ.

Βέριγκ (Vering), *Ἀλβέρτος-Ματθίας*. Αὐστριακὸς ψυχίατρος (1773—1829). Ἐκτὸς πολλῶν διατριβῶν του δημοσιευθεισῶν εἰς διάφορα περιοδικά, συνέγραψε καὶ τὰ ἑξῆς: «Cogitata medico-politica κ. τ. λ.» (Münster 1803), «Psychische Heilkunde (Λειψία 1817—1821 εἰς 2 τόμους). Ο. Ρ.

Βέριγκ (Behring ἢ Béring), *Βῖτος*. Δανὸς ἐξερευνητὴς (1680—1741). Ἀποκτήσας κατ' ἀρχὰς φήμην ἱκανοῦ ναυτικοῦ, προσελήφθη εἰς τὸν ναύσταθμον τῆς Κροστάνδης ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Πέτρου τοῦ Μεγάλου, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀποφασίσει τὴν δημιουργίαν μεγάλου ρωσικοῦ στόλου. Εἰς τὸν πολεμον κατὰ τῆς Σουηδίας διεκρίθη εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε, μετὰ τὴν εἰρήνην, ὁ Πέτρος ὁ Μέγας ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν διεύθυνσιν μιᾶς ἐπιστημονικῆς ἀποστολῆς εἰς τὰς θαλάσσας τῆς Καμτσιάτκας. Κατόπιν μακροῦ καὶ κινδυνώδους ταξιδίου διὰ μέσου τῆς Σιβηρίας, ὁ Βέριγκ ἔφθασεν εἰς τὴν Καμτσιάτκαν, τῆς ὁποίας διέτρεξε τὰς ἐρήμους ἀκτάς, καὶ πρῶτος ἀνεκάλυψεν ὅτι ἡ Ἀσία δὲν ἑνοῦται διὰ ξηρᾶς μετὰ τῆς Ἀμερικῆς, ὅπως ἐπιστεύετο μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Μετὰ δέκα ἔτη ἐπανέλαβε τὸ ταξίδιόν του, διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ ἐὰν ἡ ἀντίπεραν ἀκτὴ τοῦ πορθμοῦ τῆς Καμτσιάτκας ἀνήκῃ εἰς τὴν ἀμερικανικὴν ἤπειρον ἢ εἰς ἐνδιαμέσους νήσους. Ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγάς του δύο πλοῖα, διεπέρασε τὴν θάλασσαν τοῦ Ὄχοτς καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν βόρειον ἀκτὴν τῆς Ἀμερικῆς. Συνεπείᾳ ὅμως μεγάλων τρικυμιῶν ἐρρίφθη εἰς τὴν ἔρημον καὶ παγωμένην νῆσον Ἀβάτσα, ὅπου ἐκ τῶν κακουχιῶν ἀπέθανε σχεδὸν ἀμέσως. Μ. Δ. Β.

—**Βέριγκ** *θάλασσα [Γεωγρ.]*. Οὕτως ὀνομάζεται τὸ ΒΔ τμῆμα τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ, τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῶν *Ἀλεουτῶν* νήσων, τοῦ πορθμοῦ τοῦ Βέριγκ, τῆς Καμτσιάτκας καὶ τῆς Ἀλάσκας.

— [ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] Ἡ θάλασσα τοῦ *Βέριγκ* ἀπέκτησεν ἰδιάζουσαν σπουδαιότητα ἐν τῷ Διεθνεῖ Δικαίῳ, ἐξ ἀφορμῆς τῆς προκληθείσης μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς ἔριδος, κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐν αὐτῇ διενεργουμένης ἁλιείας φωκῶν. Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1886 καὶ 1889 ἀμερικανικὸν πολεμικὸν συνέλαβεν εἴκοσι ἀγγλικὰ ἁλιευτικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἐπεδίδοντο εἰς τὴν ἁλίευσιν φωκῶν καὶ κατέσχε τὰ ἐπ' αὐτῶν εὑρεθέντα ἐξ ἁλιείας προϊόντα. Κατὰ τῆς τοιαύτης τῆς ἀμερικανικῆς κυβερνήσεως ἐνεργείας διεμαρτυρήθη ἐντόνως ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγγλίας, ἰσχυρισθεῖσα ὅτι τὰ ὑπὸ ἀγγλικὴν σημαίαν ἁλιευτικὰ πλοῖα δὲν ἡλίευον ἐν τῇ χωρικῇ θαλάσσῃ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἀλλ' ἐκεῖθεν ταύτης, ἐν ἀνοικτῇ θαλάσσῃ, ἥτις, κατὰ γενικῶς ἀνεγνωρισμένην ἀρχὴν τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, εἰς οὐδενὸς κράτους τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν ὑπάγεται, οὖσα ἐλευθέρα εἰς πάντα τὰ κράτη καὶ τὰ πλοῖα αὐτῶν. Εἰς τὴν τοιαύτην διαμαρτυρίαν τῆς Ἀγγλίας, αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι προέβαλον τὸν ἰσχυρισμόν, ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς ἁλιείας καὶ δὴ τῆς ἁλιείας φωκῶν ἐν τῇ θαλάσσῃ τοῦ Βέριγκ, ἀνήκει ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον αὐταῖς, διότι τοῦ δικαιώματος τούτου ἐποιεῖτο ἀποκλειστικῶς χρῆσιν προηγουμένως—προτοῦ δηλαδὴ ἡ θάλασσα τοῦ Βέριγκ περιέλθῃ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν—ἡ Ρωσία, ὑφ' ἧς τότε τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν ὑπήγετο ἡ θάλασσα αὐτη. Τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον δὲν ἀπεδέχθη ἡ Ἀγγλία, ἐπιμένουσα ἐπὶ τῶν ἀπόψεών της, τὰς ὁποίας ἐβάσιζεν ἐπὶ τῆς ἀπὸ 16 Φεβρουαρίου 1825 συνθήκης μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Ρωσίας, δυνάμει τῆς ὁποίας ἀμφότερα τὰ συμβαλλόμενα μέρη ἀνεγνώριζον τὴν ἐλευθερίαν τῆς ναυσιπλοΐας κλπ., ἤτοι ἀπεδέχοντο τὴν ἀρχὴν τῆς ἐλευθερίας τῆς θαλάσσης ὡς ἰσχύουσαν καὶ ἐν τῷ Εἰρηνικῷ ὠκεανῷ. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν καθίστατο δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ προσέγγισίς τις μεταξὺ τῶν ἑκατέρωθεν ἀπόψεων, αἱ ἐνδιαφερόμεναι Δυνάμεις κατέληξαν εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ὑποβάλωσι τὸ ζήτημα ὑπὸ τὴν κρίσιν διαιτητικοῦ δικαστηρίου, καὶ πρὸς τοῦτο συνωμολόγησαν, μετὰ μακρὰς σχετικῶς διαπραγματεύσεις, τὴν ἀπὸ 28 Φεβρουαρίου 1892 σύμβασιν, ἐπικυρωθεῖσαν τὴν 7 Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, διὰ τῆς ὁποίας ὡρίζοντο τὰ ζητήματα ἅτινα θὰ ἐτίθεντο πρὸ τοῦ διαιτητικοῦ δικαστηρίου πρὸς ἐπίλυσιν. Τὸ συσταθὲν δικαστήριον συνῆλθε τὴν 5 Αὐγούστου 1893 εἰς Παρισίους, συγκείμενον ἐξ 7 μελῶν, δύο Ἄγγλων, δύο Ἀμερικανῶν, ἑνὸς Γάλλου, ἑνὸς Ἰταλοῦ καὶ ἑνὸς Σουηδοῦ, ἐν τῇ ἐκδοθείσῃ δὲ παρ' αὐτοῦ ἀποφάσει ἐπὶ τῶν τεθέντων πρὸς λύσιν ἐρωτημάτων, ἐδικαίωσεν ἐξ ὁλοκλήρου τὰς ἀπόψεις τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ὑποχρεῶσαν τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας νὰ ἐπανορθώσωσι τὰς ἐκ τῆς ἀπαγορευτικῆς στάσεως αὐτῶν προξενηθείσας εἰς Ἄγγλους ὑπηκόους ζημίας. Οὕτω πως ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας τῶν θαλασσῶν, ὡς κρατοῦσα καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ τοῦ Βέριγκ. Διὰ τῆς σχετικῆς ὅμως ἀποφάσεως τοῦ διαιτητικοῦ δικαστηρίου προετάθησαν διάφορα μέσα πρὸς προστασίαν ἀφ' ἑνὸς τῶν φωκῶν καὶ ἀπαγορεύσεως τῆς πειρατείας ἀφ' ἑτέρου, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων συνωμολογήθη ἡ ἀπὸ 7 Φεβρουαρίου 1911 σύμβασις μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν περὶ ἁλιείας φωκῶν. Ἡ ἀπόφασις τοῦ διαιτητικοῦ δικαστηρίου ἔθεσε τέρμα ἔκτοτε εἰς πᾶσαν σχετικὴν πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ Βέριγκ ἀμφισβήτησιν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Calvo*, «Le droit international théorique et pratique» 5 ἔκδ. τ. VI, σ. 72—74 καὶ σ. 370—446, ἔνθα καταχωροῦνται πᾶσαι αἱ σχετικαὶ συνθῆκαι καὶ συμφωνίαι ὡς καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ διαιτητικοῦ δικαστηρίου. Η. Γ. Κ.

— **Βέριγκ** *νῆσος*. Οὕτως ὠνομάσθη ἡ μικρά, ὀρεινὴ καὶ ἄγονος νῆσος *Ἀβάτσα*, διότι ἐπ' αὐτῆς ἀπέθανεν ὁ Δανὸς ἐξερευνητὴς Βέριγκ, ὁ ὁποῖος ἀνεκάλυψεν αὐτὴν τῷ 1740. Εἶναι ἡ δυτικωτέρα τοῦ συμπλέγματος τῶν *Ἀλεουτῶν* νήσων, ἐν τῷ ἀρχιπελάγει, τὸ ὁποῖον καλεῖται *Κομμάντερ* ἢ *Κομμάντορ*, παρὰ τὴν Καμτσιάτκαν καὶ ἀνήκει εἰς τὴν Ρωσίαν.

— **Βέριγκ** *πορθμὸς [Γεωγρ.]*. Πορθμὸς διαχωρίζων τὴν Ἀσίαν ἀπὸ τὴν Ἀμερικήν, εὑρισκόμενος μεταξὺ τῆς ΒΑ ἄκρας τῆς ἀσιατικῆς ἠπείρου καὶ τῆς ΒΔ ἄκρας τῆς ἀμερικανικῆς. Δι' αὐτοῦ συγκοινωνοῦν τὰ ὕδατα τοῦ Βορείου Παγωμένου ὠκεανοῦ μὲ τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης τοῦ Βέριγκ, ἥτις ἀποτελεῖ τμῆμα τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ. Ἔχει μῆκος 200 χιλ. περίπου καὶ πλάτος εἰς τὸ στενότερον αὐτοῦ σημεῖον, ὅπερ εὑρίσκεται μεταξὺ τοῦ Ἀνατολικοῦ ἀκρωτηρίου ἐν Ἀσίᾳ καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Πρίγκιπος τῆς Οὐαλλίας ἐν Ἀμερικῇ, περὶ τὰ 92 χιλ. Εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ κεῖται ἡ νησὶς τοῦ Διομήδους. Ὁ πορθμὸς οὗτος διαρρέεται ὑπὸ δύο ρευμάτων. Πρὸς τὰς ἀκτὰς τὰ ψυχρὰ ὕδατα τοῦ Παγωμένου ὠκεανοῦ ῥέουν πρὸς Ν, ἐνῷ εἰς τὸ κέντρον ἓν θερμὸν ρεῦμα, τὸ ὁποῖον ἑνοῦται πρὸς τὸ μέγα ρεῦμα τοῦ βορείου τμήματος τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ, τὸ ἐπιλεγόμενον *Κοῦρο-Σίβο*, ἀνέρχεται πρὸς Β. Παρὰ τὰ ρεύματα ταῦτα, τὰ ὁποῖα θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ διευκολύνουν τὴν ναυσιπλοΐαν ἐν τῷ πορθμῷ, οὗτος οὐδεμίαν ἐμπορικὴν ἀξίαν ἔχει, διότι τοὺς περισσοτέρους μῆνας τοῦ ἔτους παραμένει κλειστὸς ὑπὸ τῶν πάγων. Φαίνεται ὅτι οἱ Ἰάπωνες ἐγνώριζον τοῦτον ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὡς δεικνύει ἰαπωνικὸς παλαιὸς χάρτης, εὑρισκόμενος εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον, ἐν Λονδίνῳ. Τῷ 1648 διέτρεξεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς ὁ κοζάκος *Ντέτσνεφ*. Εἰς γνῶσιν ὅμως τῶν Εὐρωπαίων περιῆλθε μόνον κατὰ τὸ 1728, κατόπιν τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Δανοῦ ἐξερευνητοῦ Βέριγκ, τοῦ ὁποίου ἔλαβε τὸ ὄνομα. Ὁ πορθμὸς οὗτος ἐξηρευνήθη ὑπὸ τοῦ Κοὺκ τῷ 1778.

Digitized by Google

— **Βέριγκ** (Vering), *Γεράρδος, ἱππότης τοῦ* —. Αὐστριακὸς στρατιωτικὸς ἰατρὸς (1755—1823). Κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον τοῦ 1797—1809 ὑπηρέτησεν ὡς ἀνώτερος διευθύνων ἀρχίατρος τῆς ὑγειονομικῆς ζώνης τοῦ στρατοῦ. Ἡ μόνη,ἀλλὰ λίαν ἐνδιαφέρουσα μονογραφία ἣν ἔγραψεν εἶναι: «Ueber die eindringenden Brustwunden (Βιέννη 1861). Ο. Ρ.

— **Βέριγκ**, *Ἰωσήφ, ἱππότης τοῦ* —. Αὐστριακὸς στρατιωτικὸς ἰατρός, υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐξέδωκε τὴν «Gulielmi Pisonis historia medica Brasiliae» (Βιέννη 1817) καὶ συνέγραψε: «Ueber die Heilart der Lustseuche durch Quecksilbereinreibungen» (Βιέννη 1821), «Syphilit. Therapie» (1826), «Heilart der Scrophelkrankh» (Βιέννη 1829) καὶ ἄλλα. Ο. Ρ.

Βεριγκία (Weringia) [*Ἀστρονομ.*]. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 226. Ἀνεκαλύφθη τῇ 19ῃ Ἰουλίου 1882, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: α=2,115, Τ=1634 ἡμ., e=0,203, i=15° 30'. L=354°. 48' 3Ω= 15°. 39'. καὶ π= 385° 48'. Σ. Π.

βεριγκίτης (ὁ) (Beringit) [*Πετρογρ.*]. Πέτρωμα τὸ ὁποῖον εἶναι μελανοκρατικὸς *νατρομειγὴς πορφυρίτης*, πλούσιος εἰς βαρκεβικίτην. Κατὰ τὸν Niggli κατατάσσεται εἰς τὰ *νατροσυηνιτικὰ* καὶ *νατρολαμπροσυηνιτικὰ* μάγματα τῆς *νατροσειρᾶς* μαγμάτων. Γ. Κ. Γ.

βεριζία (ἡ) (Berizia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δαφνοειδῶν*. Εἶναι δένδρα ἢ δενδρύλλια μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, ἄνθη δίοικα καὶ κατὰ σκιάδιον διατεταγμένα. Τὸ περιάνθιον ἀποτελεῖται ἐκ βραχέος σωλῆνος καὶ φέρει 4—6 διαιρέσεις. Οἱ στήμονες κυμαίνονται μεταξὺ 9—12. Ἡ φωθήκη εἶναι μονόχωρος. Τὸ γένος περιλαμβάνει 100 περίπου εἴδη ἰθαγενῆ τῆς τροπικῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ὠκεανίας, ὧν γνωστότερα εἶναι: *βεριζία ἡ ἰαπωνικὴ* (Berizia japonica), *βεριζία ἡ καλόφυλλος* (Berizia calophylla) καὶ *βεριζία ἡ καλιφόρνειος* (Berizia californica). Δ. Ν. Π.

βερικοκκέα (ἡ) καὶ **βερίκοκκον** (τό)· βλ. βερυκοκκέα καὶ βερύκοκκον.

Βερίλα (ἡ) [*Γεωγρ.*]. Ὄρος τῆς Βουλγαρίας, νοτία προέκτασις τοῦ Σκομίου (κοινῶς *Βιτόσας*), σχηματίζουσα τὸν ὑδροκρίτην μεταξὺ τοῦ Στρυμόνος (Δ.) καὶ τοῦ Μέλανος Ἴσκερ (Α.). Ἡ ὑψίστη αὐτοῦ κορυφὴ εἶναι 1415 μ. Τὸ ὄρος τοῦτο περιβάλλουν ἁμαξιτοὶ ὁδοί, τῶν ὁποίων ἡ νοτία συνδέει τὰς πόλεις Δούπνιτσα καὶ Σαμάκοβον Ι. Σ. Σ.

βερίνα (ἡ) [*Ναυτ.*]. Ὅρος τοῦ κοινοῦ τῶν ναυτικῶν μας ἰδιώματος, σημαῖνον συστροφὴν σχοινίου ἢ καὶ ἁλύσεως, ἐμποδίζουσαν τὴν διέλευσιν τοῦ πρώτου διὰ τῆς «*θήκης*» τοῦ τροχίλου, τῆς δὲ δευτέρας διὰ τοῦ «*ὀφθαλμοῦ*». Ἡ βερίνα δύναται να εἶναι εἴτε ἁπλῆ κατόπιν ἀνακάμψεως, εἴτε πολλαπλῆ λόγῳ περιελίξεως κατὰ πλείονας τῆς μιᾶς στροφάς. Εἰς τοὺς ναυτικοὺς τόπους χρησιμοποιεῖται ἡ ἔκφρασις «*ἔχουν βερίνες*», σημαίνουσα ὅτι δύο ἢ πλείονα πρόσωπα, ἔχοντα κοινὸν ἐνδιαφέρον εἰς ὑπόθεσίν τινα, ἔχουσι διαφορὰς ἀντιλήψεων, δυσχεραινούσας τὴν ἐξέλιξιν αὐτῆς. Σ.Ε.Λ.

βερίνη (ἡ) (Verin) [*Φαρμ. Χημ.*]. Εἶναι προϊὸν σχάσεως τῆς *βερατρόνης*. Κ. Γ. Μ.

βερινία (ἡ) (Berinia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κιχωριοειδῶν*. Εἶναι πόαι ἐτήσιαι, διετεῖς ἢ πολυετεῖς, διακρινόμεναι κυρίως ἐκ τῶν κυλινδρικῶν καρπῶν των, οἵτινες εἶναι ἀχαῖναι. Τὸ γένος περιλαμβάνει 26 εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι: *Βερινία ἡ διετὴς* (Berinia biennis), φυομένη ἐν ἀφθονίᾳ εἰς βοσκάς, ἀκαλλιεργήτους ἀγρούς, εἰς τὰς παρυφὰς τῶν δασῶν καὶ ἀλλαχοῦ. Τὸ ὕψος της ὑπερβαίνει ἐνίοτε τὸ ἓν μέτρον καὶ ἡ ἀνωτέρα αὐτῆς κορυφὴ κοσμεῖται ὑπὸ δέσμης λευκῶν ἢ λευκοκιτρίνων ἀνθέων κατὰ κορύμβους διατεταγμένων. Τὸ φυτὸν χρησιμοποιεῖται ὡς τροφὴ διαφόρων ζῴων καὶ ἰδίως τῶν χοίρων. Εἰς πλείστους τόπους κόπτουσι τὰ φυτὰ ταῦτα κατὰ τὴν ἄνοιξιν, μετὰ τὴν ἀποξήρανσίν των δὲ τὰ δίδουσιν ὡς τροφὴν εἰς τὰς ἀγελάδας, ἥτις θεωρεῖται ὡς θρεπτικωτάτη καὶ ἐνδείκνυται πρὸς αὔξησιν τῆς γαλακτοπαραγωγῆς. Ἐπίσης δίδεται εἰς πολλὰ μέρη τῆς Γαλλίας ὡς τροφὴ τῶν προβάτων, ἰδίως κατὰ τὸν χειμῶνα, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον καλλιεργεῖται ἐντατικῶς εἰς πλείστας γεωργικὰς περιφερείας. *Βερινία ἡ τῶν στεγῶν* (Berinia tectorum), πόα ἐτησία κατὰ πολὺ μικρότερα τοῦ προηγουμένου εἴδους καὶ λίαν ἐπίσης διαδεδομένη. Φύεται εἰς ἀγόνους ἐκτάσεις, ἐπὶ βραχῶν, ἀκόμη δὲ καὶ ἐπὶ τῶν στεγῶν τῶν ἐγκαταλελειμμένων οἰκοδομῶν· καὶ τὸ εἶδος τοῦτο χρησιμοποιεῖται ὡς τροφὴ τῶν ζῴων. *Βερινία ἡ διοσκορίδειος* (Berinia Dioscoridii). Τὸ ὕψος της δὲν ὑπερβαίνει τὰ 40 ἑκατοστόμετρα καὶ εἶναι ἐπίσης ἐτησία πόα. Φύεται ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὰς καλλιεργημένας ἐκτάσεις καὶ φέρει ἐπὶ τῶν λεπτῶν καὶ σχεδὸν γυμνῶν φύλλων κλάδων της. *Βερινία ἡ πρασίνη* (Berinia virida). Εἶναι μικροτέρα τοῦ προηγουμένου εἴδους καὶ διακρίνεται ἐκ τῶν ἔτι λεπτοτέρων κλάδων της. *Βερινία ἡ δύσοσμος* (Berinia foetida), ἥτις εἶναι ἐνιαύσιος πόα καὶ τὸ ἀνάστημά της δὲν ὑπερβαίνει τὰ 20 ἑκατοστόμετρα. Φύεται εἰς πετρώδεις ἐκτάσεις. Τὰ φύλλα της συνθλιβόμενα ἀναδίδουσι δυσάρεστον ὀσμήν, ἥτις μετά τινα χρόνον ἐξαφανίζεται, ὁπότε ἀποπνέουσι λεπτὸν ἄρωμα πικραμυγδάλου. *Βερινία ἡ ἀφακοειδὴς* (Berinia taraxacifolia), ἥτις ἀπαντᾷ ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τοὺς ἀγρούς, ἀναπτύσσεται εὐχερῶς καὶ παρέχει ἐκλεκτὴν τῶν ζῴων τροφήν. *Βερινία ἡ ἐρυθρὰ* (Berinia rubra), ἥτις εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Ἰταλίας πόα ἐτησία καὶ διακρίνεται ἐκ τῶν ἐρυθρῶν ἀνθέων της, ἅτινα ἀναδίδουσιν εὐάρεστον καὶ λεπτὸν ἄρωμα. Δ. Ν. Π.

Βερίνου [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ἐρινεοῦ* τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐοήλιδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 319. Εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἀπ' αὐτοῦ κεῖται τὸ μετόχιον τῆς μονῆς Ταξιαρχῶν τοῦ Αἰγίου, *Ἅγιος Ἰωάννης τῶν Τσετσεβῶν*. Δ. Ε. Μ.

Βερινούπολις [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Τοποτηρησία, ἤτοι μικρὰ διοικητικὴ περιφέρεια τοῦ θέματος *Βουκελλαρίων* τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἔκειτο ἀνατολικῶς τῆς Ἀγκύρας. Ἐπὶ Λέοντος ΣΤ' (886—912) μετετέθη εἰς τὸ θέμα *Χαρσιανοῦ*. Ν. ΚΛΣ

βερὶς (ἡ) (Beris) [*Ζῳολ.*]. Γένος διπτέρων ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *στρατιωτομυιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου χαρακτηρίζονται ὑπὸ στενοῦ καὶ ἐπιμήκους σώματος μὲ θώρακα ὡπλισμένον δι' αἰχμηρῶν ἀκανθῶν. Αἱ δύο πρῶται ἀρθρώσεις τῶν κεραιῶν των εἶναι ὅμοιαι, ἐνῷ ἡ τρίτη εἶναι ἐπιμηκεστέρα. Ἡ κοιλία ἀποτελεῖται ἐξ ἑπτὰ εὐδιακρίτων κρίκων ἢ δακτυλίων. Αἱ *βερίδες* ζῶσιν εἰς ὑγρὰς καὶ δασώδεις ἐκτάσεις καὶ εὑρίσκονται πάντοτε προσκεκολλημέναι ἐπὶ τῶν δένδρων. Γνωστότερον εἶναι *βερὶς ἡ περιπλανωμένη* (Beris vaga), ἀπαντῶσα εἰς τὴν μέσην Εὐρώπην καὶ ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ καὶ διακρινομένη ἐκ τοῦ μελανοῦ σώματος, τῶν ἐπιξάνθων ποδῶν καὶ τῶν ὑπομελαίνων πτερύγων της. Δ. Ν. Π.

Βεριστιὰ [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος *Μεταξάδας* (τέως *Σαμπρικίου*) τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 119.

Βέριτας (Veritas=Ἀλήθεια) [*Ἀστρον.*]. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 490. Ἀνεκαλύφθη τῇ 3ῃ Σεπτεμβρίου 1902, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: α = 3174, Τ = 2065 ἡμ., e = 0,089, i = 9°.13', L = 101°.59', Ω = 179°.15' καὶ π = 7°.1'. Σ. Π.

«Βέριτας» («Véritas»=«Ἀλήθεια»). Ὀργάνωσις διεθνοῦς χαρακτῆρος ἐπεκτεινομένη, διὰ πρακτορείων καὶ ἀντιπροσωπειῶν, πανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, σκοπὸν δ' ἔχουσα τὴν παροχὴν θετικῶν καὶ ἐγκύρων ναυτικῶν καὶ ἐμπορικῶν πληροφοριῶν. Ἱδρύθη τὸ πρῶτον ἐν Ἀμβέρσῃ τῷ 1828, ἀπὸ τοῦ 1832 ὅμως ἔχει μεταφέρει τὴν ἕδραν αὐτῆς εἰς Παρισίους. Τὸ «Γραφεῖον Βέριτας» («Bureau Veritas») τηρεῖ στατιστικὴν τῶν καθ' ὅλον τὸν κόσμον ναυπηγήσεων καὶ ναυτικῶν ἐν γένει κατασκευῶν, ἐκδίδει δὲ κατ' ἔτος ἀπὸ τοῦ 1829 «Νηογνώμονα» («Registre Naval») καὶ ἀπὸ τοῦ 1870 «Γενικοὺς πίνακας τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ» («Répertoire général de la Marine marchande») Αἱ διὰ τῶν δημοσιευμάτων τούτων παρεχόμεναι πληροφορίαι περὶ τῆς κατασκευῆς καὶ τῆς ταξινομήσεως τῶν διαφόρων πλοίων ἐξυπηρετοῦσιν ὅλους ἐκείνους—ἐφοπλιστάς, ναυλωτάς, ἀσφαλιστάς, προξενικὰς ἀρχὰς κλπ.—οἵτινες ἐνδιαφέρονται νὰ γνωρίζουν τὴν ἡλικίαν, τὴν χωρητικότητα καὶ τὰ ἐν γένει πλεονεκτήματα ἢ μειονεκτήματα ἑκάστου πλοίου, εἴτε ἀτμηλάτου, εἴτε ἱστιοφόρου.

Εἰς τὸ ἐμπόριον, ἐξ ἄλλου, ἡ ὀργάνωσις «Βέριτας» παρέχει ἐνδιαφερούσας ὑπηρεσίας, ἀναλαμβάνουσα ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ παραγγέλλοντος οἱ ουν τὸν ἔλεγχον τοῦ εἴδους, τῆς ποιότητος καὶ τῆς ποσότητος τοῦ ἀποστελλομένου εἰς αὐτὸν ἔκ τινος ξένης χώρας ἐμπορεύματος. Ἐνεργοῦσα διὰ τῶν πρακτόρων της τὸν ἔλεγχον τοῦτον ἐπὶ τόπου, εἴτε ἐν τοῖς ἐργοστασίοις τῆς κατασκευῆς, εἴτε εἰς τοὺς λιμένας τῆς φορτώσεως, ἐκδίδει πιστοποιητικά, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων δύναται να καταβληθῇ εἰς τὸν ἀποστολέα ἡ ἀξία τοῦ ἐμπορεύματος ἄνευ κινδύνου τινὸς διὰ τὸν παραλήπτην. Παρομοία πρὸς τὴν ὀργάνωσιν *Veritas* εἶναι ἡ τοῦ ἀγγλικοῦ *Lloyd Register* (βλ. Λόϋδ). —Ω

βερίτης (ὁ) (Verit) [*Πετρογρ.*]. Πυριγενὲς ἔκχυτον πέτρωμα, τὸ ὁποῖον, ἐν μὴ ἀποσαθρωμένῃ καταστάσει, ἔχει χρῶμα μέλαν καὶ λάμψιν πισσώδη. ἀποσαθρωμένον ὅμως εἶναι ὑποκαστανόφαιον καὶ λιθῶδες. Ἐντὸς τῆς θεμελιώδους μάζης του διακρίνονται πορφυριτικοὶ κρύσταλλοι *φλογωπίτου* (ἐνίοτε ἔχοντες μέγεθος 2 ἑκατστμ., συνήθως μικροσκοπικοὶ) καὶ *ὀλιβίνου*. Ἡ θεμελιώδης του μᾶζα ἀποτελεῖται κυρίως ἐκ καστανοφαίου διαφανοῦς πισσολιθικῆς ὑάλου μὲ φλογωπίτην καὶ μικρολίθους ἀχρόου διοψιδίου. Πρόσθετα συστατικὰ συναντῶνται ὁ *ἀπατίτης* καὶ τὸ *σανίδινον*. Ἡ ὅλη μᾶζα τοῦ πετρώματος εἶναι πλήρης ἀμυγδάλων ὀρυκτῶν, ἀποτελουμένων ἐξ ἀνθρακικῶν ὀρυκτῶν. Ὁ *βερίτης* ἀποτελεῖ μέγα ρεῦμα, 8 χιλιομέτρων μήκους, εὑρισκόμενον μεταξὺ τῆς Vera καὶ τῆς Garrucha, εἰς τὸ βόρειον μέρος τῆς ἐπαρχίας Ἀλμερίας (νοτίου Ἱσπανίας). Τὸ ρεῦμα τοῦτο εἰς τὸ μέρος τῆς ἐμφανίσεώς του ἔχει πάχος 117 μ. καὶ εἰς τὸ ἄκρον του μόνον 8. Ἐξέρρευσε κατὰ τὴν μεταπλειόκαινον ἐποχὴν τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἐκ τοῦ ἰδίου ἐντελῶς πετρώματος ἀποτελοῦνται πολλοὶ λόφοι τῆς ἐπαρχίας Μούρτσια τῆς Ἱσπανίας. Ὁ βερίτης κατὰ τὸν Niggli κατατάσσεται εἰς τὰ *λαμπροϊτικὰ* μάγματα τῆς ὁμάδος τῶν *συηνιτικῶν* μαγμάτων τῆς *καλισειρᾶς*. Γ. Κ. Γ.

Βερκελέϋος (Berkeley), *Γεώργιος*. Ἄγγλος φιλόσοφος (βλ. *Μπέρκλυ*).

βέρκη (ἡ) (Berce) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδανθῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι πόαι διετεῖς ἢ πολυετεῖς, μὲ ρίζας ἀτρακτοειδεῖς περιεχούσας κίτρινον δηλητηριώδη χυμόν. Ὁ βλαστός του εἶναι ἀρκετὰ ἰσχυρός, εὐθύς, διηυλακωμένος, πολυκλαδώδης καὶ ὕψους 25—40 ἑκατοστομέτρων. Οἱ κλάδοι φέρουσι μεγάλα, βαθέως ἐσχισμένα φύλλα, μὲ ἄφθονα παράφυλλα, φοειδῆ ἢ ἐπιμήκη καὶ ὀδοντωτὰ κατὰ τὴν περιφέρειάν των. Τὰ ἄνθη εὑρίσκονται εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βλαστοῦ ἢ τῶν κλάδων καὶ εἶναι διατεταγμένα κατὰ σκιάδιον. Οἱ καρποὶ εἶναι λεῖοι, πεπιεσμένοι καὶ ἐπιμήκεις, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 70 εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ κυρίως καὶ φυόμενα κατὰ προτίμησιν εἰς χλοεροὺς καὶ ὑγροὺς τόπους. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βέρκη τὸ σφονδύλιον* (Verce sphondylium) ἥτις ἔχει ἐρεθιστικὰς ἰδιότητας καὶ προκαλεῖ δηλητηρίασιν εἰς τὰ τρώγοντα ταύτην ζῷα. Ὁ φλοιὸς τῶν ριζῶν της ἐπικολλώμενος ἐπὶ τοῦ δέρματος προκαλεῖ ἐρύθρωσιν καὶ ἔχει τὰς ἰδιότητας τοῦ ἐκδορίου. Τὰ ἀφέψημα τῶν καρπῶν ἐχρησιμοποιεῖτο ἄλλοτε πρὸς θεραπείαν τῆς ψωριάσεως, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ ἀφέψημα τῶν φύλλων της ὡς κατάπλασμα καὶ ὡς ἀντίδοτον κατὰ τῶν οἰδημάτων. Τέλος ἐκ τοῦ χυμοῦ, ὅστις περιέχεται εἰς τὴν ἐντεριώνην τοῦ βλαστοῦ της, παρασκευάζουν ἐν Ρωσίᾳ εἶδος οἰνοπνευματώδους ποτοῦ, λίαν ἰσχυροῦ. Δ. Ν. Π.

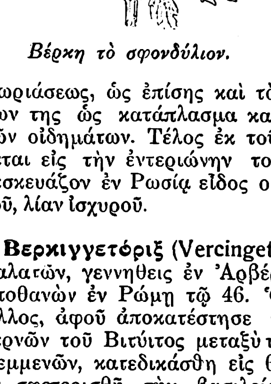

Βέρκη τὸ σφονδύλιον.

Βερκιγγετὸριξ (Vercingetorix). Στρατηγὸς τῶν Γαλατῶν, γεννηθεὶς ἐν Ἀρβέρνῃ τῷ 72 π. Χ. καὶ ἀποθανὼν ἐν Ρώμῃ τῷ 46. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Κελτίλλος, ἀφοῦ ἀποκατέστησε τὸ κράτος τῶν Ἀρβερνῶν τοῦ Βιτύιτος μεταξὺ τῆς Μάρνης καὶ τῶν Κεμμενῶν, κατεδικάσθη εἰς θάνατον, ὡς θελήσας να σφετερισθῇ τὴν βασιλείαν. Τὰ κτήματά του ὅμως δὲν κατέσχεθησαν, ἀλλὰ περιῆλθον εἰς τὸν υἱόν του, ὅστις, λόγῳ τῆς τεραστίας κτηματικῆς περιουσίας του, ἦτο σημαῖνον πρόσωπον παρὰ τοῖς Ἀρβέρνοις. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ Καῖσαρ ἠθέλησε νὰ τὸν ἀλιεύσῃ πρὸς ἑαυτὸν καὶ τῷ ἀπένειμε τὸν τίτλον τοῦ «amicus» (=φίλος). Ἐν ἔτει 53 οἱ Γαλάται, ἐπωφεληθέντες ἐκ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Καίσαρος, ἤρξαντο στασιάζοντες κατὰ τῶν Ρωμαίων. Ὁ Βερκιγγετόριξ, φαντασθεὶς ὅτι εἶχεν ἐπιστῇ ἡ κατάλληλος στιγμή, ὅπως οἱ Γαλάται ἀποτινάξωσι τὸν ρωμαϊκὸν ζυγόν, ἔσπευσε νὰ προσφέρῃ τὴν πολύτιμον ἀρωγήν του εἰς τὴν κοινὴν ὑπόθεσιν. Νέος, εὐφραδὴς καὶ ἀνδρεῖος, εὐφυὴς καὶ δραστήριος, κατώρθωσε νὰ γίνῃ δημοφιλέστατος καὶ ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην ὁλοκλήρου τῆς Ἀρβέρνης, ὅτε δὲ οἱ Καρνοῦτοι ἔδωσαν, ἐν ἔτει 52, τὸ σύνθημα τῆς ἐπαναστάσεως, ὁ Βερκιγγετόριξ ἀνεκηρύχθη ἀρχηγὸς τῆς στρατιᾶς πάντων τῶν ὁμοσπόνδων γαλατικῶν ἐθνῶν. Καὶ τὸν μὲν Σένονα Δράππες ἐξαπέστειλε κατὰ τῶν πρὸς ἀνατολὰς ἐστρατοπεδευμένων ρωμαϊκῶν λεγεώνων, εἰς δὲ τὸν Καδοῦρκον Λύκτερον ἀνέθηκε τὴν κατάληψιν τῆς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας διὰ μικροῦ ἀποσπάσματος, αὐτὸς δὲ εἰσέβαλεν εἰς τὴν χώραν τῶν Βιτουρίγων. Ἡ διέλευσις τῶν Κεμμενῶν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος ἠνάγκασε τὸν Βερκιγγετόριγα νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἀρβέρνην, εἶτα δέ, καθ' ὃν χρόνον ὁ Καῖσαρ ἀνήρχετο πρὸς τὴν Σενονίαν, ὁ Βερκιγγετό-

Digitized by Google

ριξ κατέλαβε τὴν χώραν τῶν Βοιῶν. Ἐξαναγκασθεὶς νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς πρωτευούσης αὐτῶν Γοργοβίνης, κατώρθωσεν, ὥστε οἱ ὑπ᾽ αὐτὸν Γαλάται νὰ καταστρέψωσι διὰ τοῦ πυρὸς καὶ νὰ λεηλατήσωσιν ὁλόκληρον τὴν χώραν, ἵνα οὕτως ἀπομονώσουν τὰ ρωμαϊκὰ στρατεύματα καὶ καταστήσωσιν εἰς αὐτὰ ἀδύνατον τὸν ἀνεφοδιασμόν. Τοῦ Ἀβαρίκου καταληφθέντος ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, ὁ Βερκιγγετόριξ, ἀποφυγὼν νὰ συνάψῃ μάχην, ἐνεκλείσθη ἐν Γεργοβίᾳ, ὅπου οἱ Ρωμαῖοι τὸν ἐπολιόρκησαν. Ὁ Καῖσαρ, ἀναγκασθεὶς νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν, κατόπιν μυριονέκρου μάχης, καθ᾽ ἣν ὑπέστη ἧτταν ὁλοσχερῆ, ἔσπευσε πρὸς συνάντησιν τοῦ Λαβιανοῦ, ὅστις εἶχε νικήσει τὸν Καμουλόγενον, καθ᾽ ὃν χρόνον ὁ Βερκιγγετόριξ ἀνεκηρύσσετο ἐκ νέου ἐν Βιβράκτῃ ἀρχηγὸς ὁλοκλήρου τοῦ γαλατικοῦ στρατοῦ. Ὁ Καῖσαρ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, ἀλλ᾽ ὁ Βερκιγγετόριξ διέπραξε τὸ στρατιωτικὸν σφάλμα νὰ ἐπιτεθῇ κατ᾽ αὐτοῦ παρὰ τὸ Ντιζὸν (Castrum Divionense). Ἡττηθείς, κατέφυγεν εἰς Ἀλεσίαν. Εἰς μάτην οἱ Γαλάται κατέβαλον πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως τὸν ἀπελευθερώσουν. Μετὰ τὴν ἧτταν καὶ τοῦ τελευταίου ἐφεδρικοῦ στρατοῦ, διὰ νὰ σώσῃ τὸν λαόν του, παρεδόθη αὐτὸς ὁ ἴδιος εἰς τοὺς Ρωμαίους. Ἀχθεὶς εἰς Ρώμην ἐθανατώθη κατόπιν ἑξαετοῦς αἰχμαλωσίας, ἀφοῦ προηγουμένως προσεδέθη εἰς τὸ ἅρμα τοῦ Καίσαρος κατὰ τὸν ἐν Ρώμῃ ἑορτασμὸν τοῦ θριάμβου του.

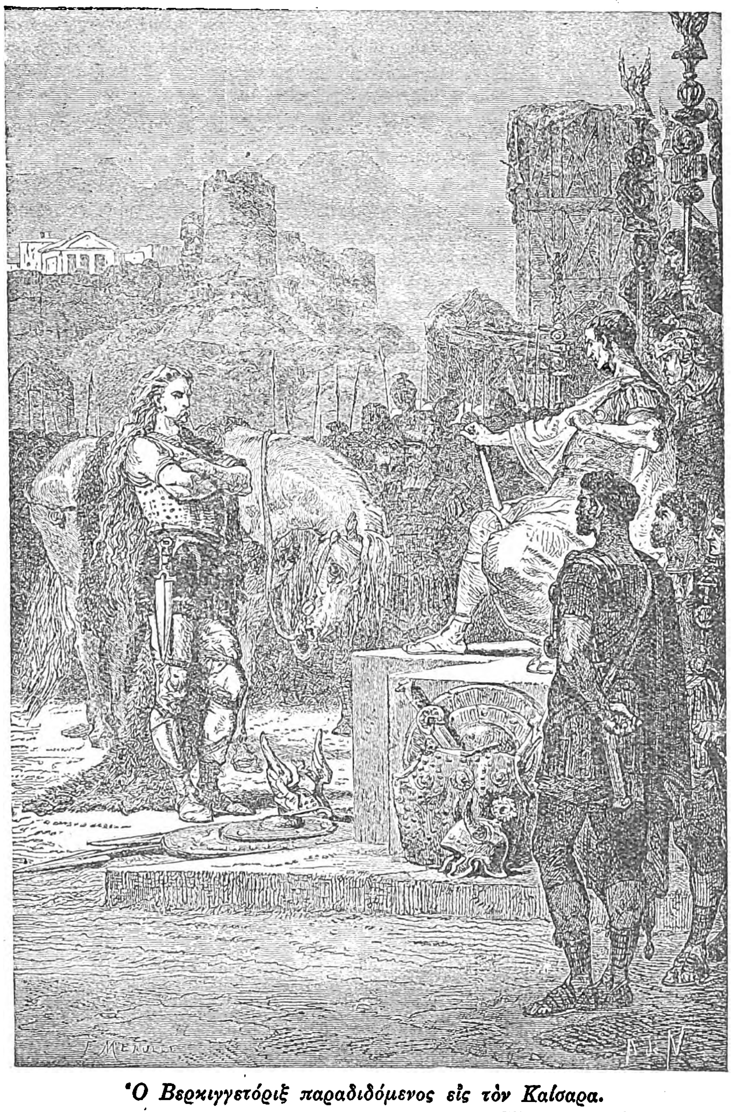

Ὁ Βερκιγγετόριξ παραδιδόμενος εἰς τὸν Καίσαρα.
[Πίναξ τοῦ Ude Neuville.]

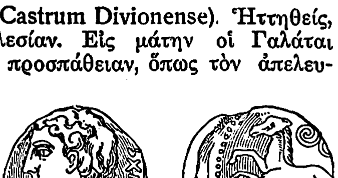

Νομίσματα τοῦ Βερκιγγετόριγος.

Ὑπάρχουσιν ἐν Γαλλίᾳ δύο ἀνδριάντες τοῦ Βερκιγγετόριγος, ἐξ ὧν ὁ ἐν Ἀλὶζ-Σαὶν-Ρὲν εἶναι ἔργον τοῦ Αἰμὲ Μιλλέ. Ὄρθιος, στηρίζων τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ γυμνοῦ ξίφους, ἡ αἰχμὴ τοῦ ὁποίου ἐγγίζει τὸ ἔδαφος, ὁ ἥρως περιεργάζεται τὰ πέριξ μὲ ἠρεμίαν ὑπερήφανον, ἔχων τὴν κεφαλήν του ἐλαφρῶς ἐστραμμένην ἀριστερᾷ. Ὁ ἐν Κλερμὸν-Φερὰν κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Μπαρτόλντι καὶ παριστᾷ τὸν Βερκιγγετόριγα ἔφιππον. Α. Δ.

βερκλεία (ἡ) (Berkeleya) *[Βοτ.]*. Γένος *διατόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σχιζονημιδῶν*. Τὰ διάτομα τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τῶν λογχοειδῶν, μηνισκοειδῶν αὐξοσπορίων των, ὧν αἱ βαλβῖδες, ἀπεστρογγυλωμέναι κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῶν ἄκρον, φέρουσι διάμεσον εὐδιάκριτον γραμμὴν μὲ παραλλήλους ἀκανονίστους ραβδώσεις, ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς διαμέσου γραμμῆς. Τὰ αὐξοσπόρια συνενοῦνται κατὰ τὴν βάσιν των μετὰ πηκτωματώδους σωλῆνος, ὅστις ἀναφαίνεται κατὰ τὸ ἄκρον σαρκώδους ἀποφύσεως. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βερκλεία ἡ εὔθραυστος* (Berkeleya fragilis), ἀπαντῶσα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας, προσκεκολλημένη ἐπὶ τῶν βράχων ἢ ἐπὶ διαφόρων ὑδροβίων φυτῶν.

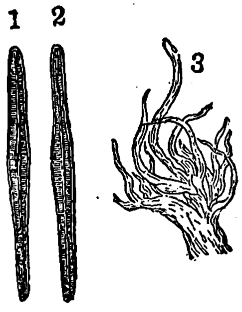

Βερκλεία ἡ εὔθραυστος.
[1,2=Βαλβῖδες. 3=Τὸ φυτόν.]

Βέρκλεϋ (Berkeley) βλ. Μπέρκλυ.

Βερκλίτσκυ (Vrchlicky), *Ἰαροσλάβος*. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Τσέχου συγγραφέως Φρίντα (βλ. λ.).

Βέρκοβιτς, *Στέφανος*. Βούλγαρος ἐθνικιστής. Τῷ 1867 ἀπέστειλεν εἰς τὴν ἐθνογραφικὴν ἔκθεσιν τῆς Μόσχας ἓν δῆθεν λαϊκὸν βουλγαρικὸν ᾆσμα, τὸ «Ἆσμα τοῦ Ὀρφέως», περὶ τοῦ ὁποίου ἐβεβαίου ὅτι τὸ κατέγραψε καθ᾽ ὑπαγόρευσιν γέροντος ἡλικίας 105 ἐτῶν. Τὸ ᾆσμα τοῦτο ἐξεδόθη ἀμέσως ἐν Μόσχᾳ μὲ πρόλογον τοῦ Βέρκοβιτς, ὑποστηρίζοντος ὅτι ἡ ἀνακάλυψις αὕτη ἀπεδείκνυε τὴν ἐκ τῆς αὐτῆς μὲ τοὺς ἄλλους εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς ὁμοεθνίας (τῆς ἰνδοευρωπαϊκῆς) καταγωγῆς τῶν Βουλγάρων καὶ τὸν στενὸν σύνδεσμον μεταξὺ τῶν βουλγαρικῶν καὶ τῶν ἑλληνικῶν ὀρφικῶν παραδόσεων. Μετ᾽ ὀλίγον, τῷ 1874, ὁ Βέρκοβιτς, συνεχίζων τὰς προσπαθείας του πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ βουλγαρικοῦ ἐθνικισμοῦ καὶ τῶν ἐπὶ τῆς Μακεδονίας βλέψεων τῆς κυβερνήσεως, ἐδημοσίευσεν ἐν Βελιγραδίῳ ἓν τμῆμα μιᾶς μεγάλης ἐποποιίας ἐκ 250.000 στίχων, διασωζομένης μεταξὺ τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ καὶ κυρίως τῶν Πομάκων τῆς Ροδόπης, ἐποποιίας ἐχούσης τὴν αὐτὴν ὑφὴν καὶ προέλευσιν, οἵαν καὶ ἡ ἰνδικὴ Rig-Veda. Τὸ τμῆμα τοῦτο ἐξεδόθη βουλγαριστὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Veda Slovena», καὶ γαλλιστὶ ἐν Παρισίοις ὑπὸ τὸν τίτλον «Le Veda slave recueilli et publié par M. Verkovitch» (Paris. Leroux, 1874). Ἡ δημοσίευσις τῶν ᾀσμάτων τούτων ἐσκόπει ν᾽ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ βουλγαρικὸς λαὸς δὲν ἔχει καμμίαν συγγένειαν πρὸς τοὺς Τούρκους, καὶ ὅτι ἦλθεν εἰς Εὐρώπην κατ᾽ εὐθεῖαν ἐκ τοῦ Ἰνδοστάν, μετὰ τῶν Πελασγῶν, πολλοὺς πρὸ Χριστοῦ αἰῶνας, ὅτι ἡ βουλγαρικὴ γλῶσσα ἐλάχιστα διαφέρει τῆς σανσκριτικῆς καὶ τῆς ζενδικῆς, ὅτι εἶναι πλουσιωτέρα τῆς ἑλληνικῆς, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καθὼς καὶ οἱ Κέλται καὶ οἱ Φράγκοι ἦσαν Βούλγαροι, ὅτι οἱ Ἕλληνες σοφοὶ ἦσαν λογοκλόποι καὶ εἶχον λεηλατήσει τοὺς Ἰνδοὺς συγγραφεῖς, δηλαδὴ τοὺς προγόνους τῶν Βουλγάρων, ὅτι τέλος οἱ ἀρχαῖοι ἥρωες, τοὺς ὁποίους μέχρι τοῦδε ἐθεώρουν ὡς Θρᾷκας καὶ Μακεδόνας, καὶ ἐπομένως καὶ ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ἦσαν ἀληθεῖς καὶ καθαροὶ Βούλγαροι. Πάντα ταῦτα ἦσαν γνῶμαι τὰς ὁποίας εἶχε διατυπώσει προηγουμένως ὁ Ρακόβσκυ, καὶ αἱ ὁποῖαι ἔπρεπε νὰ δικαιολογηθοῦν καὶ νὰ ὑποστηριχθοῦν μὲ ἐπιστημονικοφανεῖς ἀποδείξεις.

Ἡ πλαστότης ὅμως τῶν λαϊκῶν τούτων ᾀσμάτων, περὶ τῶν ὁποίων εἶναι γνωστὸν σήμερον ὅτι κατεσκευάσθησαν ὑπὸ διαφόρων Βουλγάρων ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν, ὀργάνων τῆς σλαβοβουλγαρικῆς προπαγάνδας, δὲν ἤργησε ν᾽ ἀποκαλυφθῇ ὑπὸ τῆς κριτικῆς, χωρὶς τοῦτο νὰ ἐπιδράσῃ ποσῶς ἐπὶ τῶν ἐπιδιώξεων τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως. Τὰς γνώμας τοῦ Ρακόβσκυ καὶ τοῦ Βέρκοβιτς ἡ κυβέρνησις τὰς ἐθεώρησεν ὡς ἐπιστημονικῶς αὐθεντικάς, τὰς ἐξελαΐκευσε καὶ τὰς εἰσήγαγεν εἰς τὰ διδακτικὰ βιβλία τῶν σχολείων τῆς κατωτέρας καὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Colocotronis V.* La Macédoine et l' Hellenisme (Paris 1919)—*Pypin A. N.* Ἱστορία τῶν Σλαβικῶν φιλολογιῶν (ρωσ.), Πετρούπολις 1898—*Leger L.* Nouvelles études slaves (Paris 1880).—*Καζάζη Ν.* L' Hellenisme et la Macédoine (Paris 1903). Θ. Π.

Βερκοβίτσα ἢ *Βέρκοβατς* *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ πόλις τῆς δυτικῆς Βουλγαρίας παρὰ τὰ ΒΔ. σύνορα πρὸς τὴν Σερβίαν, μεταξὺ τῆς Σόφιας καὶ τοῦ Βιδινίου. Κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ὄγκουστ, νοτίου παραποτάμου τοῦ Δουνάβεως. Κάτοικοι 6000. Τὴν 15 Δεκεμβρίου 1877 οἱ Τοῦρκοι ἐγκατέλειψαν ταύτην εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ρώσων, οἱ ὁποῖοι οὕτως ἔγιναν κύριοι ὁλοκλήρου τῆς παραδουναβείου Βουλγαρίας. Ι. Σ. Σ.

Βερκονγιὰκ (Verconjak) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Δαλματικὴ μικρὰ νῆσος πρὸ τοῦ λιμένος *Τρὲ Πότζι* (Tre Pozzi: Πλάτ. 42° 54′, μῆκ. 16° 48′, χάρτ. ἀγγλ. 2712: Zirona channel to Curzola) τοῦ ἐν τῇ βορείᾳ ἀκτῇ τοῦ διέκπλου τῆς Λαγκόστα (Lagosta channel). Σ. Ε. Λ.

Βερκονσὲν (Verconsin), *Εὐγένιος*. Γάλλος δραματικὸς συγγραφεὺς γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις (1823—1891). Ἐγένετο γνωστὸς ἔκ τινος παρῳδίας τοῦ Τηλεμάχου. Συνέθεσε μέγαν ἀριθμὸν μικρῶν κωμῳδιῶν, τὰς ὁποίας ἐξέδωκεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Saynètes et Comédies». Αἱ μᾶλλον γνωσταὶ ἐκ τούτων εἶναι «Εἰς τὸ βαγόνι», «Ἡ Ἀδελαΐς», «Ἡ Δέσποινα τῆς Ἐφέσου», «Τὰ περίεργα τῆς Γιαννούλας» καὶ «Ἡ κρίσις τοῦ κυρίου Τομασσέν». Ὁ συγγραφεὺς δὲν ἐστερεῖτο χάριτος καὶ εὐφυΐας, ὁ δὲ διάλογος τῶν κωμῳδιῶν του εἶναι ζωηρὸς καὶ πνευματώδης. Τὰ ἔργα ταῦτα ἀνεβιβάσθησαν ὄχι μόνον εἰς τὰ θέατρα τῆς Γαλλίας ἀλλὰ καὶ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Θ. Β.

Βερκόφτσαλης, ***Γιουσοὺφ*** *πασᾶς* —. Τοῦρκος στρατηγός, ὅστις, τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1823, μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη, ἀπεστάλη εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγάς του ἰσχυρὰς δυνάμεις, ἱππικοῦ ἰδίως, καὶ ἐθεωρεῖτο ἱκανὸς στρατιωτικὸς ἀρχηγός· ἡ ἀποστολή του ἐν τούτοις ἀπέτυχεν. Ἀφοῦ συνῆψεν εἰς Βοιωτίαν, Εὔβοιαν καὶ Ἀττικὴν συμπλοκάς τινας πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας, ἄνευ σημαντικῶν ἀποτελεσμάτων, ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Λαμίαν. —Ω.

Βερκρουὺς-Γκαιτὰλ (Vercruysse-Goethals), *Ἰάκωβος-Ἰωσήφ*. Βέλγος λόγιος (1759-1838). Διηύθυνεν ἐπὶ μακρὸν μέγα ἐργοστάσιον νηματουργίας. Ἔχων ὅμως μεγάλην μόρφωσιν, ἀφιέρωνε τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του εἰς μελέτας. Ἀγοράσας τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Κουτραὶ ἔσωσε τῆς ἀπωλείας πλεῖστα πολύτιμα ἔργα. Ἐδημοσίευσε: «Annales de la ville et de la châtellénie de Coutrai» (1825, τόμ. 2) καὶ «Chronicon Aegidii» (1827). Ὁ Βερκρουὺς διετέλεσε μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου τῶν Κάτω Χωρῶν. Κ. Ι. Β.

Βερλὰ (Verlat), ***Κάρολος***. Βέλγος ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Ἀμβέρσῃ τῷ 1824. Μαθητεύσας παρὰ τῷ διασήμῳ Βέλγῳ ζωγράφῳ Κάϊζερ καὶ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῆς Ἀμβέρσης, ἠσχολήθη κατ᾽ ἀρχὰς εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἱστορικῶν σκηνῶν καὶ ἐπεισοδίων ἐκ τοῦ καθ᾽ ἡμέραν βίου, μετὰ ταῦτα δ᾽ εἰδικεύθη εἰς τὴν ἀναπαράστασιν ζῴων. Τὰ πρῶτα ἔργα, διὰ τῶν ὁποίων ἐγένετο γνωστός, ὑπῆρξαν: «Ὁ Τιντορέτος διδάσκων τὴν θυγατέρα του» καὶ «Οἱ δύο φίλοι». Βραδύτερον ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίοις καὶ ἤρχισε νὰ ἐκθέτῃ σχεδὸν ἀνελλιπῶς ἔργα του εἰς τὸ «Σαλόν». Λίαν ταχέως ἐξετιμήθη διὰ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὰς λεπτομερείας καὶ τὴν πιστὴν ἔκφρασιν τῆς ἀτμοσφαίρας τῶν διαφόρων ἐπεισοδίων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνεφέροντο τὰ ἔργα του, ἐθεωρήθη δὲ δεδικαιολογημένως ὡς εἷς τῶν ἱκανωτέρων Βέλγων ζωγράφων τῆς ἐποχῆς του, τιμηθεὶς διὰ τοῦ σταυροῦ τοῦ λεγεῶνος τῆς τιμῆς καὶ ὀνομασθεὶς ἀξιωματικὸς τοῦ τάγματος τοῦ Λεοπόλδου. Τὰ σημαντικώτερα ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι τ᾽ ἀκόλουθα: «Δύο λύκοι διαμαχόμενοι περί τινα λείαν», «Ἀραβικὴ σπονδὴ» (1848), «Ὁ Γεράρδος Ντὸβ εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Ρέμπραντ» (1852), «Ὁ Γοδεφρεῖδος ντὲ Μπουγιὸν πολιορκῶν τὴν Ἱερουσαλήμ», «Ἀλώπηξ παγιδεύουσα πέρδικας», «Κύνες καὶ γαλαῖ», «Πρωινὸ τραγούδι», «Ἐπικίνδυνος διάβασις», «Ἡ ἀλώπηξ καὶ αἱ σταφυλαί», «Ὁ ἀνδριὰς τοῦ δουκὸς τῆς Ἄλβα» (βλ. εἰκ. εἰς ἑπομένην σελίδα), «Ὁ λύκος ἔρχεται!», εἷς ἐκ τῶν μᾶλλον ἐκτιμωμένων πινάκων του, «Ἄσχημο ξύπνημα», «Κυνήγιον φασιανῶν», «Ταῦρος ἀμυνόμενος κατὰ λύκων», «Ὁ Χριστὸς νεκρός», «Ἡ Παρθένος καὶ ὁ παῖς Ἰησοῦς», «Ἡ ἁγία Οἰκογένεια» καὶ «Μία ἡμέρα πένθους». Ι. Μ. Π.

Βερλαὶν (Verlaine), ***Παῦλος-Μαρία***. Διάσημος Γάλλος συμβολιστὴς ποιητὴς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, γεννηθεὶς τὴν 30ὴν Μαρτίου 1844 εἰς τὸ Μὲτς τῆς Λωρραίνης, ὅπου ὁ πατήρ του ὑπηρέτει ὡς λοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ. Ὅτε βραδύτερον

Digitized by Google

Κ. Βερλά: *Ὁ ἀνδριὰς τοῦ δουκὸς τῆς Ἄλβα, συρόμενος εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Ἀμβέρσης.*

ἡ οἰκογένειά του ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους, ὁ νεαρὸς Παῦλος εἶχεν ἡλικίαν μόλι; ἑπτὰ ἐτῶν, ὥστε δικαίως νὰ θεωρῆται ὑπὸ τῶν βιογράφων του Παρισινός. Τῷ 1862 ἐπεράτωσε τὴν ἐγκύκλιόν του μόρφωσιν εἰς τὸ Λύκειον Βοναπάρτου καὶ ἠναγκασμένος νὰ ἐργασθῇ, διότι οἱ πόροι του δὲν ἦσαν ἐπαρκεῖς, ἐχρημάτισεν ἐπὶ ἑπταετίαν ὑπάλληλος, κατ' ἀρχὰς μὲν ἀσφαλιστικῆς Ἑταιρείας, κατόπιν δὲ τοῦ Δημαρχείου. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὴν θυελλώδη περίοδον τῆς παρισινῆς Κομμούνας (1871) δὲν ἐγκατέλειψε καὶ οὗτος τὴν θέσιν του, εἰς ἔνδειξιν διαμαρτυρίας διὰ τὴν κατάλυσιν τῆς «νομίμου» τάξεως, ἡ ὑπερισχύσασα κυβέρνησις τοῦ Θιέρσου ἀπέλυσε τὸν Βερλαὶν ὡς «κομμουνάρον». Ἔκτοτε ἀρχίζει διὰ τὸν ποιητὴν ὁ ἀκατάστατος καὶ πλάνης βίος, ὁ πλήρης δυστυχιῶν καὶ πτώσεων, ἐνῷ παραλλήλως ἡ ποιητική του συνείδησις ἀνήρχετο σταθερῶς εἰς ὑψηλότερα ἐπίπεδα. Τῷ 1869 εἶχε γνωρίσει τὴν Ματθίλδην Μπτέ, ὁμομήτριον ἀδελφὴν τοῦ φίλου του μουσικοῦ Ντὲ Σιβραί. Ὑπερβολικὰ ἄσχημος ὁ Βερλαὶν καὶ οὐδέποτε ἀγαπηθεὶς ἀπὸ τὰς γυναῖκας ἢ ἀγαπήσας αὐτὰς ἄλλως ἢ σαρκικῶς, κατελήφθη ὑπὸ σφοδροῦ ἔρωτος διὰ τὴν Ματθίλδην, τὴν ὁποίαν καὶ ἐζήτησεν ἀμέσως εἰς γάμον, χωρὶς νὰ ἔχῃ προηγηθῇ μεταξύ των καὶ ἡ πλέον στοιχειώδης συναισθηματικὴ ἀμοιβαιότης. Ἡ γυναῖκα αὐτὴ ἔπαιξε σπουδαιότατον ρόλον τόσον εἰς τὴν ζωήν, ὅσον καὶ εἰς τὴν ποίησιν τοῦ Βερλαίν. Ὅτε ἀπελύθη τῆς θέσεώς του, ἠναγκάσθη νὰ συγκατοικήσῃ μὲ τοὺς γονεῖς τῆς γυναικός του διὰ λόγους οἰκονομικούς. Ἐκεῖ ὅμως εὗρεν ἀγρύπνους ἐλεγκτὰς τῆς ἀκαταστάτου ζωῆς του εἰς τὰ πενθερικά του, μὲ τὰ ὁποῖα συνεμάχει καὶ ἡ σύζυγός του. Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν ὁ Βερλαὶν ἐγνωρίσθη μὲ τὸν ἔφηβον τότε ποιητὴν Ἀρθοῦρον Ριμπώ, τὸν μοιραῖον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος τὸν ὡδήγησεν εἰς τὴν καταστροφήν. Κυνικός, δεσποτικός, μεγαλομανής, ψυχρῶς amoral, περιφρονητικὸς τῶν πάντων καὶ ἀνήσυχος τυχοδιώκτης ὁ Ριμπώ, ἔφθασεν ἐκ τῆς γενετείρας του Chaleville εἰς Παρισίους διελθὼν διὰ μέσου τῶν πρωσσικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπολιόρκουν τοὺς Παρισίους. Θαυμάζων ἐξ ὅλων τῶν συγχρόνων ποιητῶν μόνον τὸν Βερλαίν, παρουσιάσθη εἰς αὐτόν, ὅστις τὸν ὑπεδέχθη θερμῶς καὶ τὸν ἐφιλοξένησεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πενθεροῦ του. Ἀλλὰ τόσον ἐδῶ, ὅσον καὶ εἰς τοὺς ἄλλους φιλολογικοὺς κύκλους, ὅπου ὁ Βερλαὶν παρουσίασε τὸν νεαρόν του προστατευόμενον, ἡ ἐντύπωσις τὴν ὁποίαν ἐνεποίει ὁ Ριμπὼ ἦτο ἀποκαρδιωτικὴ διὰ τὸ θράσος, τὸ ὁποῖον ἐπεδείκνυε, τὴν πολυφαγίαν καὶ πολυποσίαν του καὶ ἰδίως διὰ τὴν καταφρονητικήν του σιωπήν. Λόγῳ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ριμπώ, ὁ Βερλαὶν δυσηρεστήθη καὶ μὲ τοὺς φίλους του καὶ μὲ τὴν οἰκογένειάν του. Ἔχων δὲ πλέον πιστὸν σύντροφον τῶν ὁλονυκτίων σπονδῶν ἀπουσίαζεν ἐπὶ συνεχεῖς ἡμέρας καὶ νύκτας ἀπὸ τὴν οἰκίαν του, ἕως οὗ ἡ ἀχώριστος δυὰς ἀπῆλθεν εἰς Λονδῖνον (1872). Ἐκεῖ ἔμειναν ἐπὶ διετίαν, περιφερόμενοι καὶ πίνοντες, τοῦ Βερλαὶν ἐξαντλοῦντος τοὺς τελευταίους πόρους τῆς πατρικῆς του περιουσίας. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐδαπάνησεν ὁ ποιητὴς ἀσκόπως περὶ τὰς 30 χιλιάδας φράγκων. Εἰς μίαν στιγμὴν ἠθικῆς κρίσεως ἀποφασίζει νὰ διαρρήξῃ τὸν ὀλέθριον αὐτὸν φιλικὸν δεσμὸν καὶ ἀπέρχεται αἰφνιδίως εἰς Βρυξέλλας, χωρὶς νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν Ριμπὼ οὔτε περὶ τῆς ἀποφάσεως, οὔτε περὶ τοῦ τόπου τῆς φυγῆς του. Θέλων τοῦ λοιποῦ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν ἥσυχον οἰκογενειακὸν βίον μετὰ τῆς γυναικός του, τὴν ὁποίαν ἠγάπα πάντοτε, καὶ τοῦ τέκνου του, ἐκάλεσεν εἰς Βρυξέλλας τὴν Ματθίλδην, ἵνα συμφιλιωθῶσιν, ἀλλ' αὕτη ἠρνήθη. Μόνον ἡ μήτηρ τοῦ ποιητοῦ ἦλθε νὰ τὸν συναντήσῃ. Καὶ τότε, ἀπηλπισμένος διὰ τὴν ἐγκατάλειψιν καὶ βαρέως φέρων τὴν μόνωσίν του, ἐτηλεγράφησε πρὸς τὸν Ριμπὼ εἰς Λονδῖνον, ὅπως ἔλθῃ εἰς Βρυξέλλας. Οὗτος ἔσπευσεν εἰς τὴν πρόσκλησιν, ἀλλ' ἀντὶ πάσης ἄλλης φιλικῆς διαχύσεως ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ χρήματα, ἵνα ἐγκατασταθῇ ὁριστικῶς εἰς Παρισίους μόνος. Ὁ Βερλαὶν ἠρνήθη, ὁ Ριμπὼ μὲ τὸν δεσποτικὸν καὶ ἐκβιαστικόν του χαρακτῆρα ἠθέλησε νὰ τὸν πείσῃ, τότε δὲ ὁ Βερλαίν, ὁ ὁποῖος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀλκοὸλ ἐξηγριώνετο, κστὰ τὴν διάρκειαν ζωηρᾶς λογομαχίας μετ' αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ δωματίου του καὶ παρουσίᾳ τῆς μητρός του ἐπυροβόλησε κατὰ τοῦ Ριμπὼ καὶ τὸν ἐτραυμάτισεν ἐλαφρῶς εἰς τὴν χεῖρα. Τὸ ἐπεισόδιον δὲν ἔσχε συνεπείας, διότι ὁ Βερλαὶν καὶ μετενόησε πικρῶς διὰ τὴν πρᾶξίν του καὶ ἔδωκε χρήματα εἰς τὸν φίλον του, ὅπως ἀναχωρήσῃ εἰς Παρισίους. Ἀλλ' ἐνῷ τὸν συνώδευε μέχρι τοῦ σταθμοῦ, ὁ Ριμπώ, παρεξηγήσας κάποιαν κίνησιν τοῦ Βερλαὶν καὶ φοβηθεὶς ὅτι οὗτος εἶχε σκοπὸν νὰ τὸν δολοφονήσῃ, ἤρχισε νὰ κραυγάζῃ ζητῶν βοήθειαν, ὁπότε παρατυχὼν ἀστυφύλαξ ὡδήγησεν ἀμφοτέρους εἰς τὸ τμῆμα. Ἐκεῖ ὁ Ριμπὼ κατέθεσε καὶ περὶ τῆς γενομένης κατ' αὐτοῦ πρὸ ἡμερῶν ἀποπείρας ὑπὸ τοῦ Βερλαίν, καὶ ὁ ποιητὴς τὴν 27ην Αὐγούστου 1873 κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ πλημμελειοδικείου τοῦ Brabant (Βρυξελλῶν), ἐξαντλήσαντος ὅλην τὴν αὐστηρότητά του, εἰς διετῆ φυλάκισιν. Τὴν ποινήν του ὁ Βερλαὶν ἐξέτισεν εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Μόνς. Ἡ φήμη ὅτι κατεδικάσθη τόσον αὐστηρῶς διὰ λόγους διαστρόφων σχέσεων μετὰ τοῦ νεαροῦ του φίλου ἀπεδείχθη ψευδής. Διότι κατὰ τὴν δίκην, ὡς καὶ εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ δικαστηρίου, οὐδεμία νύξις ἐγένετο περὶ τοιούτου τινός. Μόνον ἡ σύζυγός του, θέλουσα νὰ ἐπιτύχῃ τὸ διαζύγιόν της ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τοῦ Σηκουάνα, μεταξὺ τῶν ἄλλων της αἰτιάσεων κατὰ τοῦ ποιητοῦ, μετεχειρίσθη καὶ αὐτὴν τὴν διάδοσιν, τὴν ὁποίαν μετὰ σθένους ἀνασκευάζει ὁ συμμαθητής, φίλος καὶ βιογράφος τοῦ Βερλαὶν Lepelletier. Ἡ διάδοσις αὐτὴ εὕρισκεν εὔκολον ἀπήχησιν εἰς τοὺς φιλολογικοὺς κύκλους τῶν Παρισίων καὶ ἐγίνετο πιστευτὴ λόγῳ τῆς τυχοδιωκτικῆς καὶ παραλυμένης ζωῆς τοῦ ποιητοῦ καὶ τῆς μεγάλης του ἐλευθεροστομίας, ἡ ὁποία ἐξελαμβάνετο ὡς κυνισμός, ἐνῷ ἐπρόκειτο περὶ διαστροφῆς μᾶλλον τῆς φαντασίας του παρὰ τῶν ἠθῶν του.

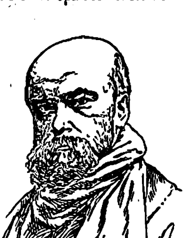

Παῦλος Βερλαίν.

Ἂν καὶ ὁ Βερλαὶν ἦτο ἀπὸ τοὺς ὀνομαστοτέρους βοημοὺς τῆς ἐποχῆς του, δὲν εἶχεν ἔμφυτον κλίσιν ἢ ἀγάπην πρὸς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ζωῆς, εἰς τὸ ὁποῖον μόνον αἱ περιστάσεις τὸν παρέσυραν. Διότι πάντοτε ἐπεθύμησε μίαν ζωὴν ἀστικὴν καὶ ἥσυχον, καὶ πάντοτε ἐνοστάλγησε τὴν θέρμην τῆς οἰκογενειακῆς στέγης. Ἀπὸ χαρακτῆρος αἰσθηματικός, ἄνευ ἰσχυρᾶς θελήσεως καὶ αὐτοκυριαρχίας, ἀγαθὸς καὶ ἄκακος κατὰ βάθος, ἀφέθη νὰ περιπλανηθῇ, λόγῳ τῶν ἀτυχιῶν του, εἰς τοὺς δρόμους τῶν τεχνητῶν παραδείσων, νὰ ζητήσῃ λήθην καὶ παρηγορίαν εἰς τὰ ποτά, νὰ καταλήξῃ εἰς τὰς φυλακὰς πολλάκις καὶ νὰ γίνῃ τακτικὸς θαμὼν τῶν παρισινῶν νοσοκομείων. «Μὲ τὸ κρανίο γυμνό, χαλκωματένιο, τουρλωτὸ σὰν παλιὸ καζάνι, μὲ τὸ μάτι μικρό, λοξὸ κι' ἀστραφτερό, μὲ τὴ μούρη πλατσουκωτή, τὸ ρουθούνι φουσκωμένο, μὲ τὰ κοντά του γένια τ' ἀριὰ καὶ σκληρά, μοιάζει μ' ἕνα Σωκράτη χωρὶς φιλοσοφία καὶ χωρὶς αὐτοκυριαρχία» *(Ἀνατὸλ Φράνς).*

Μετὰ τὴν ἔξοδόν του ἀπὸ τὰς φυλακὰς τοῦ Μόνς, ἦλθεν εἰς Παρισίους (1875) μὲ σκοπὸν νὰ ζήσῃ ἀπὸ τὴν «πένναν» του. Ἀπογοητευθεὶς ἀπέρχεται μετὰ διετίαν εἰς Λονδῖνον, ὅπου ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ καθηγητοῦ τῆς γαλλικῆς. Ἀργότερον, εἰς Βρυξέλλας καὶ Παρισίους, ἐπηγγέλθη τὸν διδάσκαλον τῆς ἀγγλικῆς καὶ τέλος τῷ 1881 ἐπεχείρησε νὰ γίνῃ καλλιεργητὴς κτήματος εἰς Coulommes, ἄνευ ἐπιτυχίας. Τῷ 1896, τὴν 8ην Ἰανουαρίου, ἀπέθανε σχεδὸν ἐγκαταλελειμμένος, χωρὶς νὰ κατορθώσῃ νὰ ἴδῃ, ὅπως ἐπεθύμει, οὔτε κανένα ἐκ τῶν φίλων του, οὔτε τὸν υἱόν του. Ἐκηδεύθη εἰς τὸ νεκροταφεῖον Μπατινιὸλ δαπάναις τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας καὶ τῶν Καλῶν Τεχνῶν.

Τὸ ἔργον του. Ὁ Βερλαὶν εἶναι εἷς ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ποιητὰς τῆς Γαλλίας τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ ὁ κορυφαῖος τῶν συμβολιστῶν. Ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας εἶχεν ἰδιάζουσαν κλίσιν πρὸς τὴν ποίησιν, καὶ ἤδη μαθητὴς ἔτι ὢν τοῦ Λυκείου Βοναπάρτου ἔγραφε στίχους. Ὑπέστη κατ' ἀρχὰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν κλασσικῶν Γάλλων ποιητῶν καὶ τοῦ δεσπόζοντος κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ρωμαντισμοῦ τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ. Ταχέως ὅμως συνετάχθη μὲ τὴν ἐπανάστασιν τῶν *παρνασσιακῶν*, οἱ ὁποῖοι (Μαντές, Κοππέ, Μπανβίλ, Λεκὸντ Ντελίλ), κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ἐφημερίδα «L'Art» καὶ κατόπιν εἰς τὸ περιοδικὸν «Le Parnasse contemporain» (ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα τῆς σχολῆς), ἀντέτασσον ἐναντίον τοῦ νοσηροῦ ρωμαντισμοῦ τὴν σχολὴν τῆς *μορφῆς*, τῆς *ἀπαθείας* καὶ τῆς *εὐθυκρισίας* (bon sens). Ἡ περίοδος αὕτη διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 1866 μέχρι τοῦ 1870, ὅτε ὁ Γαλλοπρωσσικὸς πόλεμος διεσκόρπισε τὴν ὁμάδα των. Τῆς περιόδου αὐτῆς τὰ ἔργα τοῦ Βερλαὶν εἶναι τὰ «Poèmes Saturniens» (1866) καὶ «Fêtes galantes» (1869). Ἡ ποιητική του τῆς ἐποχῆς αὐτῆς περιέχεται εἰς τὸ σοννέτον Frontispice :

> Αὐτοὶ εἶναι μεγάλοι . . . .
> ὅσοι μέσα στὴ σφοδρὴ πάλη ἔχοντας νικήσει τὴ ζωὴ
> καὶ λυτρωθῆ ἀπὸ τὸ ζυγὸ τῶν παθῶν
> κλείνονται μέσα σ' ἕνα μαρμάρινο ἐγωϊσμό.

Εἰς τὴν «Bonne Chanson» ὁ ποιητὴς ἀρχίζει ν' ἀποσπᾶται ἀπὸ τὴν ποιητικὴν αὐτὴν τοῦ ἀπροσώπου ἀντικειμενισμοῦ καὶ νὰ ἀκούῃ τὰς ἐσωτερικάς του φωνάς, διότι ἡ συλλογὴ αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ ποιήματα γραφέντα διὰ τὴν μνηστήν του Ματθίλδην καὶ βάσις αὐτῶν εἶναι ἡ συναισθηματικὴ εἰλικρίνεια καὶ ἐξομολόγησις. Εἰς τὰς «Romances sans paroles», τὰς ὁποίας ἔγραψε μεταξὺ τοῦ 1872 καὶ 1873 καὶ ἐξέδωκε τῷ 1874, ἡ νέα του ποιητικὴ γίνεται περισσότερον ἔκδηλος. Ὁ τίτλος αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν εἶναι τὸ συμπέρασμα τῆς νέας του τάσεως. Μουσικότης τῆς μορφῆς, ὑποβλητικότης τοῦ συναισθήματος, ἀνακαίνισις τῆς ρυθμικῆς. Ἐγκατελείπει τὰ δόγματα τῆς ἀντικειμενικότητος, ἀπαθείας, διακοσμήσεως καὶ πομπικῆς παραστάσεως, ἀντὶ τῆς ψυχολογικῆς ἀναλύσεως καὶ τῆς ἐκφράσεως τῶν πόνων τοῦ ἐγώ. Εἰς τὴν συλλογήν του «Jadis et Naguère» (1884) ὑπάρχει ἓν ποίημα, ὁποῖον δίδει τὸν κανόνα τῆς νέας του ποιητικῆς τοῦ συμβολισμοῦ:

> Μουσικὴ πρῶτ' ἀπ' ὅλα. . . .
> Ὄχι χρῶμα, ἀλλὰ ἀπόχρωσι. . . .
> Μουσικὴ πάλι καὶ πάντα.

Ἡ φυλακὴ μετέβαλε τὸν ἄνθρωπον, ὅπως ἐσυνειδητοποίησε τὸν καλλιτέχνην. Τὸ κλείσιμον, ἡ ἀναγκαστικὴ ὑδροποσία ἀποκατέστησαν τὴν σωματικήν του ὑγείαν καὶ τὴν πνευματικήν του γαλήνην. Ζητῶν παρηγορίαν καὶ μετανοῶν διὰ τὰ ἁμαρτήματά του, τῶν ὁποίων ἐθεώρει μόνον ὑπεύθυνον τὸν ἑαυτόν του, καὶ ἔχων πάντοτε καρδίαν παιδιοῦ, ἐστράφη πρὸς τὸν Θεὸν μὲ τὴν ἰδίαν εἰλικρίνειαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἕως τώρα ὑπηρέτησε τὸν δαίμονα τοῦ πονηροῦ. Τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ταύτης μεταστροφῆς του ἔργον κύριον εἶναι ἡ «Sagesse», τῆς ὁποίας τὸ σχέδιον εἶχε συλλάβει εἰς τὰς φυλακάς, καὶ τὴν ὁποίαν ἐξέδωκεν ἓξ ἔτη μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του (1881). Ἡ «Sagesse» δὲν εὕρισκεν ἐκδότην, διότι ὁ ποιητὴς ἦτο δυσφημισμένος καὶ διότι οἱ στίχοι δὲν εἶχον ποτὲ ἐμπορικὴν ἀξίαν. Ἐπὶ τέλους ὁ ἐκδότης καθολικῶν καὶ κατηχητικῶν ἔργων Παλμὲ ἀνέλαβε τὴν ἔκδοσιν, ὄχι διὰ τὴν ὡραιότητα τῶν στίχων, ἀλλὰ διὰ τὸ ψυχωφελὲς περιεχόμενόν των. Τὸ

Digitized by Google

βιβλίον ἐπέρασεν ἀπαρατήρητον. Καὶ ὅμως ἐπρόκειτο περὶ τοῦ ἀριστουργήματος τοῦ ποιητοῦ. Ὡς ἔργον χριστιανικῆς ἐμπνεύσεως θεωρεῖται ὡς τὸ καλύτερον τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας, παράλληλον εἰς εἰλικρινῆ πίστιν μὲ τὴν «Imitatio Christi».

Ὡς πρὸς τὴν στιχουργικήν του δεξιοτεχνίαν καὶ τόλμην ὁ Βερλαὶν θεωρεῖται ἐφάμιλλος τοῦ Λαφονταίν, ὡς πρὸς δὲ τὴν παρρησίαν κατ' εὐθεῖαν ἀπόγονος τοῦ Βιγιόν. Ὁ τελευταῖος αὐτὸς παραλληλισμὸς ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὸν βίον τῶν δύο τούτων μεγάλων ποιητῶν, ἀδίκως. Διότι, ἂν ὁ Βιγιὸν ἦτο φύσις ἐγκληματικὴ καὶ ἐνσυνείδητος, ὁ Βερλαὶν ἡμάρτησε πάντοτε παρὰ τὴν θέλησίν του. Ὡς πεζογράφος ὁ Βερλαίν, ἂν δὲν εἶχε τάλαντον μυθιστοριογράφου ἢ δραματικοῦ, ὅμως, ὡς αὐτοβιογραφούμενος ἥρως, ὡς «essayiste», ἔδωκε βιβλία λίαν ἐνδιαφέροντα, πλήρη ὀξείας παρατηρήσεως καὶ ἀναλύσεως, πλήρη ἀμνησικακίας καὶ συμπαθείας.

Εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἔργων του, ἐκτὸς τῶν ἀναφερθέντων ἀνωτέρω, προσθετέα: α') *ποιητικά*: «Amour» (1888), «Parallèlement» (1889), «Dédicace» (1890), «Femmes» (1890), «Bonheur» (1891), «Chansons pour elle» (1891), «Les uns et les autres», κωμῳδία μονόπρακτος (1891), «Liturgies intimes» (1892), «Elégies» (1893), «Odes en son honneur» (1893), «Dans les limbes» (1894), «Epigrammes» (1894), «Chair» (1896), «Invectives» (1896)· β') *πεζά*: «Mes hopitaux» (1891), «Memoires d' un veuf» (1892), «Mes prisons» (1893), «Confessions» (1895), «Quinze jours en Hollande» (1885), «Les poètes maudits». Ἐξεδόθησαν ἐπίσης: «Choix des poésies» τοῦ Βερλαὶν (1891) καὶ «Les œuvres complètes» εἰς 3 τόμους (1899).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *F. A. Gazals*, Paul Verlaine, ses portraits (1896).— *Ch. Donos*, Paul Verlaine intime (1898).— *A. France*, La Vie littéraire (σειρὰ 3η 1891).—*J. Lemaitre*, Nos contemporains (σειρὰ 4η). – *Edm. Lepelletier*, Paul Verlaine, Sa vie, Son œuvre (1907). Κ. ΒΑΡΝΑΛΗΣ

Βερλάντζα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 627. Ἤδη ἔχει μετονομασθῆ εἰς *Ἁγιονέρι*, κεῖται δὲ ΒΔ τῆς Θεσσαλονίκης πρὸς τὸν Ἀξιὸν ποταμόν, συνδεόμενον μετ' αὐτῆς διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. $6^1/_2$). Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Λιβάδιον* (κάτ. 304), *Νέον Ἁγιονέριον* (κάτ. 537), *Ξηροχώρι* (τέως *Γιόρδινον*, κάτ. 477), *Καστανᾶς* (τέως *Καράογλου*, κάτ. 313), *Ἀκροποταμιὰ* (τέως *Γιαχαλῆ*, κάτ. 440), *Φιλαδελφειανὰ* (τέως *Νάρες*) καὶ *Πρόχωμα* (τέως *Δογαντζῆ*, κάτ. 609). Δ. Ε. Μ.

Βερλὲ (Verlet), ***Ραοὺλ-Κάρολος***. Γάλλος γλύπτης γεννηθεὶς τῷ 1857, μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Τῷ 1883 ἔλαβε τὸ δεύτερον βραβεῖον τῆς Ρώμης καὶ ἔκτοτε ἐξετέλεσε πολλὰ ἔργα, ὧν

Ρ. Βερλέ: *Μνημεῖον τοῦ Γκὺ ντὲ Μωπασσάν.*
[Πάρκον Monceau—Παρίσιοι.]

δύο: «Ὁ Πόνος τοῦ Ὀρφέως» καὶ τὸ μνημεῖον τοῦ Γκὺ ντὲ Μωπασσὰν εἶναι τοποθετημένα ἐν Παρισίοις, τὸ μὲν πρῶτον εἰς τὴν ὁδον Μαλεζέρμπ, τὸ δὲ δεύτερον εἰς τὸ πάρκον Μονσώ. Ἄλλα ἔργα του εἶναι «ἡ Χορεύτρια», τὸ μνημεῖον εἰς τὸν πρόεδρον Σαντὶ Καρνὸ κτλ. Κ. Β.

Βέρλερ (Werler), ***Ὀσκάρ,-Φρειδερῖκος-Λουδοβῖκος***. Γερμανὸς δερματολόγος καὶ συφιλιδολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1855. Ἀπὸ τοῦ 1894 διευθύνει τὴν Πολυκλινικὴν τοῦ Βερολίνου. Συνέγραψε: «Περὶ ἐνεργείας τῆς ἐσωτερικῆς θεραπείας τῆς σαλόλης ἐπὶ τῶν νόσων τῶν οὐροποιητικῶν ὀργάνων» (Βερολῖνον 1898), «Περὶ νέου χειρουργικοῦ ἀντισηπτικοῦ φαρμάκου, τοῦ ἀργύρου, καὶ περὶ μεταλλοθεραπείας ἐπὶ σηπτικῶν τραυμάτων καὶ τοξιναιμιῶν» (1898) καὶ ἄλλα. Ο. Ρ.

βέρλη (ἡ) (Berle) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδανθῶν*. Εἶναι πόαι ἐτήσιαι ἢ πολυετεῖς, μὲ φύλλα πτεροσχιδῆ καὶ μᾶλλον ἐπιμήκη, ἄνθη λευκὰ κατὰ σκιάδιον διατεταγμένα καὶ φέροντα κατὰ τὴν βάσιν των παράφυλλα καὶ καρπὸν δίδυμον καὶ πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων. Γνωστὰ εἶναι ἀρκετὰ εἴδη φυόμενα εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου καὶ ἀναπτυσσόμενα ἰδίως εἰς ὑγρὰς καὶ πετρώδεις ἐκτάσεις. Κυριώτερα εἴδη τοῦ γένους εἶναι:

Βέρλη ἡ πλατύφυλλος (Berle latifolia). Εἶναι πόα πολυετής, ὕψους 8—15 ἑκατοστομέτρων, μὲ πλατέα πτεροσχιδῆ φύλλα, ἐπιμήκη ἢ ᾠοειδῆ, ζωηρῶς πράσινα κατὰ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν καὶ ὠχροπράσινα κατὰ τὴν κάτω. Τὰ φύλλα κατὰ τὴν βάσιν των φέρουσιν 9—11 λογχοειδῆ παράφυλλα, ἀντίθετα καὶ λεπτῶς ὀδοντωτὰ κατὰ τὴν περιφέρειάν των. Ὁ βλαστός της εἶναι παχύς, πρὸς τὰ ἄνω διευθυνόμενος, βαθέως διηυλακωμένος καὶ πολυκλαδώδης κατὰ τὴν κορυφήν του. Τὰ ἄνθη της εἶναι λευκά, κατὰ πυκνὰ σκιάδια διατεταγμένα καὶ περιβεβλημένα ὑπὸ μηνισκοειδῶν παραφύλλων. Ὁ καρπὸς εἶναι ἐπιμήκης καὶ σαρκώδης κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον.

Βέρλη ἡ στενόφυλλος (Berle angustifolia). Διαφέρει τοῦ προηγουμένου εἴδους κατὰ τὸ ἀνάστημά της, ὅπερ δὲν ὑπερβαίνει τὰ 12 ἑκατοστόμετρα. Τὰ φύλλα της εἶναι στενά, μικρότερα κατὰ τὸ μῆκος τῶν τῆς προηγουμένης καὶ φέρουσιν 9—15 λογχοειδῆ ἢ ἐπιμήκη παράφυλλα βαθέως ὀδοντωτὰ κατὰ τὴν περιφέρειάν των. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι κοινότατον εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ φύεται παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ ρυάκων, ἐνίοτε δὲ φύεται καὶ ἐντὸς τῶν ἀβαθῶν στασίμων ὑδάτων. Ἀνθεῖ καθ' ὅλον τὸ θέρος. Ἡ βέρλη ἡ στενόφυλλος ἔχει γεῦσιν πικρὰν καὶ δριμεῖαν, ὀσμὴν βαρεῖαν καὶ περικλείει εἰς τὸν βλαστόν της καὶ τὰ φύλλα της αἰθέριον ἔλαιον. Ἄλλοτε τὸ φυτὸν τοῦτο ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς τὴν ἰατρικήν· ἰδίως μετεχειρίζοντο τὸ ἀφέψημα τῶν φύλλων.

Βέρλη ἡ μεγάλη (Berle magna). Φύεται παρὰ τὰ στάσιμα ὕδατα καὶ τὰς τελματώδεις ἐκτάσεις καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα Herba et radix sium palustris (χόρτον καὶ ρίζαι βέρλης τῆς τελματώδους). Ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο ὡς ὀρεκτικόν, διουρητικὸν καὶ ἀντισκορβουτικὸν φάρμακον.

Βέρλη τὸ σίσαρον (Berle sisarum). Εἶναι πολυετὴς πόα μὲ βλαστὸν κυλινδρικόν, τοῦ ὁποίου τὸ ὕψος κυμαίνεται μεταξὺ 30—100 ἑκατοστομέτρων, μὲ φύλλα παχέα, ἐπιμήκη, μήκους 20 περίπου ἑκατοστομέτρων, ἐρυθρὰ κατὰ τὴν ἄνω αὐτῶν ἐπιφάνειαν καὶ λευκὰ κατὰ τὴν κάτω. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι ἰθαγενὲς τῆς Ἰαπωνίας, τῆς Κίνας καὶ τῆς Κοχιγκίνας καὶ καλλιεργεῖται κυρίως ὡς ἐδώδιμον φυτόν. Τούτου τρώγονται ὁ βλαστὸς καὶ τὰ φύλλα, ἅτινα ἔχουσιν ἡδεῖαν γεῦσιν καὶ συντελοῦν εἰς τὴν πέψιν. Εἰς τὴν Εὐρώπην μετηνέχθη τὸ φυτὸν τοῦτο κατὰ τὸ 1548, καλλιεργεῖται δ' ἐντατικῶς εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν, χρησιμοποιούμενον κυρίως ὡς σαλατικόν. Δ. Ν. Π.

βερλινίτης (ὁ) (Berlinit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν παρουσιαζόμενον μαζὶ μὲ *αὐγέλιθον* καὶ *τρολλεΐτην* εἰς τὴν Westana τοῦ Schonen. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἔνυδρον φωσφορικὸν ἀργίλλιον μὲ χημικὸν μοριακὸν τύπον Al_2O_8, $P_2O_5.{}^1/_2H_2O$. Γ. Κ. Γ.

βέρλιον (τὸ) (Verlion) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βραχυστοματιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου ἔχουσι χρῶμα ὑπόφαιον καὶ φέρουσι τέσσαρας ἀνοικτοτέρου χρώματος λωρίδας ἐπὶ τοῦ θώρακος. Ἀπαντῶσι κυρίως εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν. Τὸ θῆλυ ἐναποθέτει ἐντὸς τῆς γῆς τὰ ᾠά του, ἅτινα εἶναι λευκὰ καὶ ἐπιμήκη. Ἡ κάμπη εἶναι λεπτὴ καὶ ἐπιμήκης, μᾶλλον κυλινδρική, καὶ μόνον μετὰ τρία ἔτη μεταμορφοῦται εἰς νύμφην. Δ. Ν. Π.

βερλίτης (ὁ) (Wehrlit) *[Ὀρυκτολ.-Πετρογραφ.]*. —1) Μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο περιγράφει ὁ Sipöcz δύο ὀρυκτὰς οὐσίας, παρουσιαζομένας εἰς φυλλώδη συσσωματώματα. Ἐκ τούτων ἡ μία εἶναι *τελλυριοῦχον βισμούθιον* μὲ χημικὸν μοριακὸν τύπον $Bi_8\,Te_2$, ἡ δ' ἄλλη τελλυριοῦχον βισμούθιον μετ' ἀργύρου χημικοῦ μοριακοῦ τύπου $Bi_7\,Te_7\,Ag$).

—2) Πέτρωμα, τὸ ὁποῖον εἶναι *διαλλαγικὸς περιδοτίτης*, φέρων μαζὶ μὲ τὸν *διαλλαγῆ* καὶ ἄφθονον καστανέρυθρον *κεροστίλβην*. Ἀντὶ τοῦ διαλλαγοῦς παρουσιάζονται ἐπίσης διοψιδικὸς πυρόξενος καὶ ἀργιλλομειγὴς αὐγίτης (ὅπως π. χ. εἰς τὸ Prachatitz τοῦ Βοημικοῦ δρυμοῦ). Εὑρέθησαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ ὄρος Szarvaskö τῆς κομιτείας Zemesch τῆς Οὐγγαρίας. Οἱ *βερλῖται* πολὺ σπανίως εὑρίσκονται ἐν οὐχὶ ἀποσαθρωμένῃ καταστάσει, ὅπως π. χ. εἰς τὴν Montana. Σχεδὸν πανταχοῦ εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τελείως μεταβεβλημένοι εἰς μεῖγμα ὀφειτικῶν καὶ χλωριτικῶν ὀρυκτῶν, ὅπως π. χ. εἰς τὸ Magnetstein παρὰ τὸ Frankenstein εἰς βόρειον Odenwald, ἐν Σιλεσίᾳ, Τοσκάνῃ, εἰς τὰ βόρεια Οὐράλια καὶ ἀλλαχοῦ. Χρωμίτης καὶ πράσινος σπινέλλιος εὑρίσκονται πολὺ διαδεδομένοι ἐντὸς τῶν βερλιτῶν, χρωμιομειγὴς δὲ γρανάτης ὡς σπανιώτερον (ὅπως π. χ. εἰς τὸ Dobschau καὶ Ickersdorf τῆς Οὐγγαρίας. Γ. Κ. Γ.

βερλουσία (ἡ) (Verlusia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κορεΐδων*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου ἔχουσι κεφαλὴν προτεταμένην κατὰ τὸ μετωπικὸν τμῆμά των καὶ κοιλίαν ρομβοειδῆ. Γνωστὰ εἶναι ἀρκετὰ εἴδη, ὧν τρία ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ, ἐξ ὧν γνωστότερον *βερλουσία ἡ ρομβοειδὴς* (Verlusia rhomboidea) ἐνδιαιτωμένη ἐπὶ διαφόρων δασικῶν φυτῶν. Δ. Ν. Π.

Βέρλοφ (Werlhof), ***Παῦλος-Θεόφιλος***. Διακεκριμένος Γερμανὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Χελμστάτῃ (1699—1767). Ἐγκατασταθεὶς μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἐν Ἀννοβέρῳ κατέλαβεν ἐκεῖ, χάρις εἰς τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν φιλοπονίαν του, ἀνωτάτην κοινωνικὴν θέσιν, τιμηθεὶς καὶ διὰ τοῦ τίτλου τοῦ βασιλικοῦ ἰατροῦ· μολονότι δὲ ἐκλήθη εἰς τὴν γενέτειράν του πρὸς κατάληψιν τῆς προταθείσης καθηγητικῆς ἕδρας, ἀπέκλινε τῆς τιμῆς ταύτης προτιμήσας νὰ διαβιώσῃ μέχρι τοῦ θανάτου του ἐν Ἀννοβέρῳ. Ὑπῆρξε δεινὸς παρατηρητὴς καὶ δοκιμώτατος συγγραφεύς. Εἰς τὴν ἰατρικὴν τὸ ὄνομα αὐτοῦ κατέστη εὐθὺς γνωστὸν μὲ τὴν ἀπεικόνισιν τῶν περιπλόκων συμπτωμάτων τῆς νόσου «*αἱμορραγικῆς πορφύρας*» (Morbus maculosus Werlhofii), ἥτις ἔκτοτε φέρει τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ αἱ λοιπαὶ ἐπιστημονικαὶ αὐτοῦ ἐργασίαι ὑπῆρξαν ἄξιαι λόγου καὶ ἐνδιαφέροντος. Ἐξ αὐτῶν σπουδαιότεραι εἶναι: «Observationes de febribus, praecipue intermittentibus et ex harum genere continuis etc.» (Ἀννόβερον 1732), «Disquisitio medica et philosophica de variolis et anthracibus ubi de utriusque affectus antiquitatibus, signis differentiis, medelis disserit etc.» (Ἀννόβερον 1735), «Cautiones medicae de limitandis laudibus et vituperiis morborum et remediorum» (Ib. 1734). Ὁ Βέρλοφ ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἐνθέρμων ὑποστηρικτῶν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Γοττίγγης. Ο. Ρ.

—**Βέρλοφ** ***νόσος***· βλ. **πορφύρα** ***αἱμορραγική***.

βερλωΐτης (ὁ) (Berlauit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι προϊὸν ἀλλοιώσεως χλωριτῶν (βλ. λ.).

Βερμὰκ (Vermac) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Φρούριον ἰσχυρὸν ἐπιστέφον βραχώδη λόφον ὕψους 1588 ποδῶν καὶ προασπίζον τὴν δαλματικὴν πόλιν τοῦ *Κάτταρο* (πλάτ. 42°25′ Β., μῆκ. 18°46′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 419: Cattaro harbour) τοῦ Ἀδριατικοῦ. Κτισθὲν ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν μετὰ τὴν προσβολὴν τοῦ λιμένος τούτου ὑπὸ τοῦ Βαρβαρόσσα, εἶχεν ἀπωθήσει κατ' ἐπανάληψιν ἀποπείρας τῶν Βερβερίνων. Ἀνακαινισθὲν ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, ἀπετέλει τὸ σπουδαιότερον ἀμυντικὸν ἔργον τοῦ φύσει ὀχυρωτάτου αὐτοῦ λιμένος, κατὰ τὴν χρησιμοποίησίν του ὡς ναυτικῆς βάσεως τοῦ αὐστριακοῦ στόλου, διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Σ.Ε.Λ.

Βερμαντοβιλλὲρ (Vermandovillers) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Γαλλίας εἰς ἀπόστασιν 16 χιλ. ἀπὸ τῆς Περόν, τοῦ νομοῦ τῆς Σόμ, ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Σαντὲρ (κάτ. 191). Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν (1914) καὶ ἀνακατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων κατόπιν τῶν σφοδρῶν μαχῶν αἵτινες διήρκεσαν ἀπὸ 4—17 Σεπτεμβρίου τοῦ 1916. Κατελήφθη ἐκ νέου ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατὰ τὴν δευτέραν μάχην τῆς Πικαρδίας τὸν Μάρτιον τοῦ 1918 καὶ ἀπηλευθερώθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων κατὰ τὴν τρίτην μάχην τῆς Πικαρδίας, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1918, τελείως κατεστραμμένον. Μ. Δ. Β.

Βερμαντουὰ (Vermandois) *[Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς ἀρχαίας Γαλλίας, ἐν τῇ Ἄνω Πικαρδίᾳ, μεταξὺ τοῦ Ἀρτουά, Σωτέρ, Νουαγιονναί, Τιεράς, Αἰνὼ καὶ Καμπρεζί. Ὀφείλει τὴν ὀνομασίαν του εἰς τοὺς *Βερομαντούους* (Veromandui), λαὸν τῆς Βελγικῆς, κατοικοῦντα, κατὰ τὸν Καίσαρα, ἐγγὺς τῶν πηγῶν τοῦ Οὐάζ, τοῦ Σάμπρ καὶ τοῦ Σκάλδου. Μετὰ τὴν Καρολιγγιανὴν περίοδον, ἡ χώρα αὕτη (Veromanduensis pagus) ἐγένετο κομιτεία, ὡς πρώτου αὐτῆς κόμιτος ἀναφερομένου τοῦ *Ἐρβέρτου*, ἐγγόνου τοῦ Βερνάρδου τῆς Ἰταλίας (βλ. κατ.). Ἀπὸ τοῦ 1045—1183 εἰς τὸ Βερμαντουὰ ὑπήγετο καὶ τὸ Βαλουά. Τῷ 1186 ἡ χώρα ἐξεχωρήθη ὑπὸ τῆς Ἐλεονόρας εἰς τὸν Φίλιππον-Αὔγουστον, ὅστις προσήρτησεν αὐτὴν εἰς τὰς κτήσεις τοῦ γαλλικοῦ στέμματος. Τῷ 1576 ἡ ἐπικαρπία τῆς χώρας ἐδόθη ὡς προὶξ εἰς τὴν Μαρίαν Στούαρτ. Περιληφθεῖσα εἰς τὴν Πικαρδίαν, ἀποτελεῖ σήμερον τὴν περιοχὴν τοῦ Σαὶν-Κεντὲν ἐν τῷ νομῷ τοῦ Αἰν. —Ω.

Βερμαντουὰ (Vermandois). Ἀρχαῖος γαλλικὸς οἶκος, κύριος τῆς ὁμωνύμου κομιτείας. Ἐκ τῶν μελῶν τοῦ οἴκου τούτου ὀνομαστότεροι εἶναι οἱ:

—1) ***Ἑριβέρτος*** ἢ ***Ἑρβέρτος ὁ Α'***, ἀποθανὼν τῷ 902, υἱὸς τοῦ Πιπίνου Δ', συντελέσας πολὺ εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Καρόλου τοῦ Ἀφελοῦς εἰς βασιλέα τῆς Γαλλίας.

Digitized by Google

—2) *Ἑρβέρτος ὁ Β'*, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἐχθρὸς ἄσπονδος τοῦ Καρόλου, τὸν ὁποῖον καὶ κατώρθωσε νὰ φυλακίση εἰς Σατὼ-Τιερρύ, ἐξ οὗ καὶ ἐκέρδησε τὸ φρούριον τῆς Περὸν καὶ τὴν πόλιν Δουαί. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου ἀπώλεσε πάσας τὰς κτήσεις του καὶ κατέφυγεν εἰς Γερμανίαν, ἀλλὰ τὰς ἐπανέκτησε βραδύτερον. Ἀπέθανε τῷ 943.

—3) *Ραοὺλ ὁ Γενναῖος*, υἱὸς τοῦ Οὔγου τῆς Γαλλίας, ἔγγονος Ἑρρίκου τοῦ Α', ἀποθανὼν τῷ 1152. Ὑπῆρξε φίλος τοῦ Λουδοβίκου Δ' καὶ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ἀνακτόρων, διακριθεὶς ἐν τοῖς κατὰ τῶν φεουδαρχῶν πολέμοις τοῦ βασιλέως.

—4) *Λουδοβῖκος Βουρβῶνος*, κόμις τοῦ *Βερμαντουά*, φυσικὸς υἱὸς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' καὶ τῆς Λουΐζης ντὲ Λαβαλλιέρ, γεννηθεὶς τῷ 1667 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1763. Κ. Β.

Βέρμε (Verme), *Ἰάκωβος*. Ἰταλὸς πολεμιστὴς γεννηθεὶς ἐν Βερώνῃ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Ὑπηρέτησεν ὡς μισθοφόρος εἰς τὰς συμμορίας τοῦ Ἀλβερίχου Μπαρμπιάνο καὶ κατόπιν εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Γαλιάτσο Βισκόντι, τὸν ὁποῖον ἐξυπηρέτησε μετὰ τοσαύτης γενναιότητος καὶ πίστεως, ὥστε οὗτος ἀποθνήσκων τὸν ὑπέδειξεν ὡς μέλος τοῦ συμβουλίου τῆς ἀντιβασιλείας. Τῷ 1404 ὁ Βέρμε μετέβη εἰς τὴν Βενετίαν καὶ ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπολέμουν τὸν Φραγκῖσκον τῆς Καρράρας, τὸν ὁποῖον καὶ ᾐχμαλώτισε. Μ. Δ. Β.

Βερμέγιο (Vermejo). *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ν. Ἀμερικῆς (βλ. Βερμέχο).

Βερμεὲρ ἢ ***Φέρμεερ*** (Vermeer), ***Ἰωάννης***· βλ. Βὰν-ντὲρ-Μέερ.

Βερμὲλ (Vermelles) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τῆς Πὰ-ντὲ-Καλαί, ἐπὶ τοῦ Συρ ὄν, παραποτάμου τοῦ Αἴν. (Κάτ. 3704). Κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ἀρρὰς (1914) καὶ κατεστράφη σχεδὸν τελείως.

Βερμελσκίρχεν (Wermelskirchen) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν Πρωσσίᾳ, ἐν τῷ νομῷ τῆς Ρενανίας, πρὸς τὰ ΝΑ τοῦ Δύσσελντορφ (κάτ. 15.654). Ἔχει βιομηχανίαν βαμβακερῶν, μεταξίνων καὶ ὑποδηματοποιίας.

Βερμενοῦζ (Vermenouze), ***Ἀρσένιος***. Γάλλος ποιητὴς γεννηθεὶς τῷ 1850. Ἔγραψε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν διάλεκτον *ὂκ* (oc) τόμον ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Flour de brousso». Ἀπὸ τοῦ 1900 ἤρχισε νὰ γράφῃ γαλλιστὶ καὶ ἐδημοσίευσε βιβλίον ἀγροτικῶν σονέττων «En plein vent». Τῷ 1904 ἐδημοσίευσε ἕτερον τόμον «Mon Auvergne». Θεωρεῖται ἐκ τῶν ἱκανωτέρων ἀγροτικῶν, εἰδυλλιακῶν ποιητῶν, κατέχων εἰς μέγαν βαθμὸν τὸ αἴσθημα τοῦ γραφικοῦ. Κ. Β.

Βερμεσλῆ-Τεκρῆ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ξερόρρεμα.

βερμέτης (ὁ) (Vermetes) *[Ζωολ.]*. Γένος *μαλακίων κτενοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βερμετιδῶν*. Τὰ μαλάκια τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τῶν ἑξῆς: σῶμα σκωληκοειδές, κωνικόν, μὲ μόλις διακρινομένην καὶ ἀμβλεῖαν κατὰ τὸ ἄκρον της κεφαλήν, φέρουσαν δύο μετρίου μεγέθους φυμάτια, ἀναπνευστικὰ τρήματα ἀπεστρογγυλωμένα, εὑρισκόμενα κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ περικλείοντος τὰ βράγχια μανδύου, ἅτινα εἶναι τοποθετημένα ἐπὶ μιᾶς σειρᾶς· ποὺς κυλινδρικὸς φέρων δύο μακρότατα νημάτια· κόγχη σωληνοειδής, κωνική, λεπτή, ἐλευθέρα ἢ προσκεκολλημένη ἐπὶ τοῦ ποδὸς τοῦ ζῴου, ἀκανόνιστος καὶ φέρουσα ἐσωτερικῶς πολλὰ χωρίσματα· ἄνοιγμα κόγχης εὐθύ, μὲ ἡμικυκλικὰ καὶ αἰχμηρὰ ἄκρα. Τὸ ζῷον δὲν βαδίζει ἢ δὲν φαίνεται, βαδίζον, νὰ χρησιμοποιῇ τὸν πόδα του, ἀλλὰ μᾶλλον σαρκώδη τινὰ ἀπόφυσιν, ἥτις διήκει κατὰ μῆκος καὶ κάτωθεν τοῦ σώματός του, καὶ φέρει ἀνθεκτικὰς ἀκάνθας, οὕτως ὥστε ἡ σαρκώδης αὕτη ἀπόφυσις ὁμοιάζει πρὸς ἀκανθωτὸν σχοινίον. Ὅταν τὸ ζῷον θέλῃ νὰ βαδίσῃ, ἀνοίγει τὴν κόγχην του ἐν μέρει καὶ ἕρπει διὰ τῆς σαρκώδους ἀποφύσεως. Τὰ βράγχια εὑρίσκονται κατὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ σώματος, ἐνῷ τὴν δεξιὰν πλευρὰν κατέχουσι τὸ ἀπευθυσμένον ἔντερον καὶ ὁ σπερματοφόρος ὀχετός. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βερμέτης ὁ γαιοσκωληκοειδὴς* (Vermetes lombricoides), ἀπαντῶν εἰς τὰς περὶ τὴν Σενεγάλην θαλάσσας, ὅπου καὶ σχηματίζει ὁλοκλήρους ἀποικίας.

Βερμέτης ὁ γαιοσκωληκοειδής.

Ἀποικίαι βερμετῶν.

— *[Παλαιοζ.]* Λείψανα τοῦ γένους *βερμέτης* εὑρίσκονται ἀπολιθωμένα τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἄφθονα παρουσιάζονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἐν Ἑλλάδι ἀπολιθωμένα λείψανα εὑρέθησαν: α') ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου, ἐν Ζακύνθῳ, εἰς τὴν βάσιν τοῦ ὄρους Σκοποῦ, τὸ εἶδος *βερμέτης intortus Br.*· β') ἐν Ἠπείρῳ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Μολίτσα καὶ εἰς τὴν περιοχὴν Τίρια-Λακκασούλι, ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἑλβετίου (2ας μεσογειακῆς τοῦ Suess) βαθμῖδος, τὰ εἴδη *βερμέτης intortus* καὶ *βερμέτης arenarius* γ') ἐντὸς στρωμάτων μαργῶν τῆς ὀλιγοκαίνου περιόδου νοτίως τῆς Καλαμπάκας τὸ εἶδος *βερμέτης inscriptus* καὶ δ') ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποπεριόδου εἰς τὰς Σαράντα Ἐκκλησίας τῆς Θράκης. Γ. Κ. Γ.

βερμετίδαι (αἱ) (Vermetidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κτενοβραγχίων*, περιλαμβάνουσα τὸ γένος **βερμέτης** (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζωολ.]* Λείψανα τῆς οἰκογενείας τῶν *βερμετιδῶν* εὑρίσκονται ἀπολιθωμένα ἀπὸ τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Γ. Κ. Γ.

Βερμέϋ (Vermey) *[Παραλ. Γεωγρ.]* Ἀκρωτήριον (Cabo Vermey: πλάτ. 39° 39'1/2 Β, μῆκ. 3° 27' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1187: Alicante to Palamos καὶ 1317: Majorka and Minorka) τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου *Μαγιόρκας* τῶν Βαλεαρίδων, 4 μιλ. ΒΑ τοῦ λιμένος τῆς Ἄρτα. Ἐγγὺς τοῦ ἀκρωτηρίου σπήλαια ἐκ τῶν ὡραιοτέρων μεταξὺ τῶν γνωστῶν. Σ. Ε. Λ.

Βερμέϋν (Vermeyn), ***Ἰωάννης - Κορνήλιος***. Ὀλλανδὸς ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Βέρβικ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ θανὼν τῷ 1559. Ἦτο υἱὸς μετριωτάτου ζωγράφου, ὅστις μετέδωκεν εἰς αὐτὸν τὰς πρώτας περὶ τέχνης γνώσεις. Διακριθεὶς λίαν ἐνωρὶς ὡς δεξιὸς καλλιτέχνης, εἵλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ Καρόλου-Κουίντου, ὅστις ἐνδιεφέρθη πολὺ δι' αὐτὸν καὶ τὸν παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ κατὰ τὰ διάφορα ταξίδιά του, καὶ δὴ εἰς τὴν κατὰ τῆς Τύνιδος ἐκστρατείαν του. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων ἔργων τοῦ Βερμέϋν τάσσονται: «Ἡ πολιορκία τῆς Τύνιδος», «Ἄποψις τῆς Τύνιδος», «Ἡ Γέννησις», «Ὁ Χριστός», «Ἡ θυγάτηρ μου ἐν τουρκικῇ ἐνδυμασίᾳ», «Ἡ αὐτοπροσωπογραφία» του κλπ. Ὁ Βερμέϋν ἐπωνομάσθη *Jean de la Barbe*, διότι ἔφερε τόσον μακρὰν γενειάδα, ὥστε ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ τὴν ἀνεγείρῃ διὰ τῆς χειρὸς διὰ νὰ μὴ σύρεται χαμαί. Ι. Μ. Π.

Βερμέχο ἢ ***Μπερμέχο*** (Vermejo ἢ Bermejo) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, ἐν τῇ Ἀργεντινῇ. Πηγάζει ἀπὸ τὰς Ἄνδεις τῆς Βολιβίας, ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ Ταρίχα, εἰσέρχεται εἰς τὴν Ἀργεντινήν, κάμπτει πρὸς Δ τὴν πόλιν Ὀράν, ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Σάλτα, κατέρχεται πρὸς τὴν πολιτείαν τῆς Τέρρα-ντὲλ-Τσάκο καὶ ἑνούμενος μετὰ τοῦ Τεοῦκο χύνεται εἰς τὸν ποταμὸν Παραγουάην καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν ποταμὸν Παράνα. Καίτοι ἐπικρατεστέρα εἶναι ἡ ὀνομασία *Μπερμέχο*, ἐν τούτοις ἡ ὀρθοτέρα θεωρεῖται ἡ *Βερμέχο*, ἐκ τῆς ἱσπανικῆς λέξεως *βερμέχο*, ἡ ὁποία σημαίνει ἐρυθρός, τοῦ ποταμοῦ ὀνομασθέντος οὕτως ἐκ τοῦ χρώματος τῶν ὑδάτων του. Ἔχει μῆκος 1800 χιλ. Μ. Δ. Β.

Βέρμια (Baia Vermia) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μέγας ὅρμος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Σικελίας, 10 μίλ. περίπου ΒΑ τῆς πόλεως Τράππανι καὶ διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Κάπο Κοφάνο καὶ Σὰν Βίτο (πλάτ. 38°11' Β. μῆκ. 12°44' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 170: Cefalù to Mazzara), ἐφ' οὗ μέγας φάρος λευκοῦ σταθεροῦ ποικιλλομένου ὑπὸ ἀναλαμπῆς ἐρυθρᾶς, 20 μιλ. Σ. Ε. Λ.

βερμιγιὸν (τὸ) (vermillon). Ἡ ἐρυθρὰ χρωστικὴ οὐσία ἡ λαμβανομένη ἀπὸ τὸ κιννάβαρι (βλ. λ.).

βερμικουλαρία (ἡ) (Vermicularia Lam) *[Παλαιοζωολ.]*. Ἐκλεῖψαν γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *βερμετιδῶν*, οὗτινος ἀπολιθωμένα λείψανα εὑρέθησαν τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βερμικουλίτης (ὁ) (Vermikulit) *[Ὀρυκτολ.]*. —1) Σειρὰ ὀρυκτῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι προϊόντα ἀποσαθρώσεως μαρμαρυγιῶν καὶ ἰδιαιτέρως τῶν μαγνησιούχων τοιούτων. Εἶναι γενικῶς ὑδρομειγῆ καὶ δὲν περιέχουν ἀλκάλια. Διατηροῦν τὴν γενικὴν ὄψιν τῶν μαρμαρυγιῶν καὶ χαρακτηρίζονται μὲ τὸ ὅτι θερμαινόμενα ἐξογκοῦνται καὶ μετατρέπονται εἰς σῶμα σκωληκοειδῶς περιελισσόμενον.

— 2) Εἰδικώτερον *βερμικουλίτης* ὀνομάζεται τὸ ἐκ τοῦ μαρμαρυγίου φλογωπίτου (βλ. λ.) δι' ἀποσαθρώσεώς του προκῦπτον εἶδος βερμικουλιτῶν τοῦ Millbury τῆς Μασσαχουσέτης. Γ. Κ. Γ.

Βερμίλι (Vermigli) ***Πέτρος***, (ὁ λεγόμενος *Πέτρος ὁ Μαρτυς*). Ἐγεννήθη ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1500 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ζυρίχῃ τῷ 1562. Κατήγετο ἐκ πεπαιδευμένης οἰκογενείας, καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ πατρός του, εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν, εἰσῆλθεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἁγίου Αὐγουστίνου τοῦ Φιεζόλε καὶ κατόπιν εἰς ἄλλο μοναστήριον τῆς Παδούης. Μεταβὰς εἰς Νεάπολιν εἰσάγεται ὑπὸ τοῦ Βαλντὲθ εἰς τὰς μεταρρυθμιστικὰς διδασκαλίας. Τῷ 1547 λαμβάνει τὸν τίτλον τοῦ διδάκτορος τῆς θεολογίας καὶ διορίζεται καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου ἐν Ὀξφόρδῃ. Ὁ Βερμίλι ἐξετιμᾶτο ὑπὸ τῶν συγχρόνων του, τὰ δὲ ἔργα του συμπεριελήφθησαν ἐν τῷ Locorum communium theologicorum tomi tres (Βασιλεία 1580—1583 εἰς φ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *Schlosser*. Leben Peter Martyrs, Ἀϊδελβέργη 1809. — *Schmidt Ch.* Vie de Pierre Martyr Vermigli, Στρασβοῦργον 1835. — Il credo di Pietro Martire Vermigli ἐν τῇ Bibl. della Riforma ital., Ρώμη-Φλωρεντία 1833. — Ω.

βερμιλία (ἡ) (Vermilia) *[Ζωολ.]* Γένος ζωνοσκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν ***πολυχαιτῶν***. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ἅτινα ἔχουσι μικρὸν μέγεθος, σῶμα πολυαρθρωτὸν καὶ ζῶσι προσκεκολλημένα ἐπὶ διαφόρων ζωϊκῶν ἢ φυτικῶν θαλασσίων ὀργανισμῶν. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζωολ.]* Λείψανα τῶν ζωνοσκωλήκων τούτων εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα εἰς κρητιδικὰ στρώματα τῆς τριτογενοῦς περιόδου. Γ. Κ. Γ.

Βερμίνα (Vermina). Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Νουμιδίας Σίφακος, κοσμήσασα μετὰ τοῦ πατρός της τὸν ἐν Ρώμῃ θρίαμβον τοῦ Σκιπίωνος τοῦ Ἀφρικανοῦ (203 π. Χ.) —Ω.

Βέρμιον *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, ὑψούμενον ἀμέσως πρὸς Δ. τῆς πεδιάδος τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ διεύθυνσιν ἐκ βορρᾶ πρὸς τὰ νότια καὶ νοτιοανατολικὰ καὶ εἰς μῆκος 80 χιλιομ. Πρὸς Β. συνέχεται μετὰ τοῦ Βόρα δι' εὐρέος αὐχένος ὕψους 544 μ., ὅστις ἀποτελεῖ τὴν πύλην τῆς συγκοινωνίας μεταξὺ τῆς Δυτικῆς καὶ τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας, διερχομένων διὰ ταύτης τῆς τε δημοσίας ὁδοῦ καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης—Μοναστηρίου. Πρὸς Δ. καταπίπτει κατὰ βαθμῖδας εἰς τὴν λίμνην Βεγορίτιδα καὶ τὸ ὀροπέδιον τῆς Ἐορδαίας, πρὸς Ν. δὲ διαχωρίζεται τοῦ ὄρους Πιέρου διὰ βαθείας ἐντομῆς τοῦ Ἀλιάκμονος. Αἱ κυριώτεραι αὐτοῦ κορυφαὶ ἐκ Β. πρὸς Ν. εἶναι ἡ τοῦ *Κεδρώνα* (1022 μ.), ἡ *Ντούρλια*, ἄνωθεν τῆς Ναούσης, ἡ ὑψίστη τοῦ ὄρους (2027 μ.), ἡ *Δόξα* (1874 μ.) κ.ἄ. Τὸ Βέρμιον ἔχει πολλὰ δάση (ἰδίᾳ ἐκ δρυῶν), πολλοὺς λειμῶνας καὶ ἄφθονα ὕδατα. Εἰς τὰ πρὸς Α. τούτου καταρρακτωδῶς καταπίπτοντα ὕδατα ὀφείλεται ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις τῶν πόλεων Βερροίας, Ναούσης καὶ Ἐδέσσης. Εἰς τὴν ἀρχαιότητα πλὴν τῆς Βερροίας καὶ τῆς Ἐδέσσης ἀναφέρονται ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου καὶ ἄλλων οἱ κῆποι τοῦ Μίδα.

Ὁ Διόδωρος (XXXI, 8,8) ἀναφέρει τὸ ὄρος ὑπὸ ὄνομα *Βέρνον*, ὅπερ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἀπετέλει τὰ ὅρια τῆς Πέλλης καὶ τῆς Πελαγονίας. Διὰ τοῦτο τινὲς ἐπεκτείνουσι τὸ ὄνομα τοῦ Βερμίου καὶ εἰς τὸ βορειότερον ὄρος *Βόραν* (νῦν *Καϊμακτσαλάν*), ὅπερ σήμερον σχηματίζει τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Νοτιοσλαβίας. Τὸ Βέρμιον ὁρίζει σήμερον τοὺς νομοὺς Θεσσαλονίκης καὶ Πέλλης ἀπὸ τὸν νομὸν Κοζάνης. Ι. Σ. Σ.

— *[Στρατ. Γεωγρ.]* Τὸ ὄρος Βέρμιον εἶναι τὸ φυσικὸν ὀρεινὸν φράγμα, ὅπερ ὑπερασπίζει τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μακεδονίας Θεσσαλονίκην, ὡς καὶ τὰς συγκοινωνίας ταύτης μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος ἀπὸ δυσμῶν.

Τὸ Βέρμιον διασχίζεται: 1) ὑπὸ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης—Μοναστηρίου, διερχομένης διὰ τῆς διαβάσεως τοῦ Βλαδόβου, καὶ διὰ τῆς παραλλήλως πρὸς ταύτην βαινούσης ἁμαξιτῆς ὁδοῦ, κατὰ τὸ τμῆμα Βοδενῶν—Ὀστρόβου· 2) ὑπὸ τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ Κοζάνης—Τσιτζιλὲρ—Βερροίας τῆς παρακολουθούσης, κατὰ τὸ τελευταῖον τμῆμα ταύτης, τὴν κοιλάδα τοῦ Τριποτάμου πρὸ τῆς ἀφίξεως εἰς Βέρροιαν· καὶ 3) ὑπὸ διαφόρων ἡμιονικῶν ὁδῶν, ὧν τινες ἐχρησιμοποιήθησαν κατὰ τοὺς τελευταίους ἐν Βαλκανίοις πολέμου. Οὕτω μετὰ τὴν νίκην ἐν Σαρανταπόρῳ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ κατὰ τὴν καταδίωξιν τοῦ ὑποχωροῦντος τουρκικοῦ στρατοῦ ἡ VI μεραρχία διῆλθε τὸ Βέρμιον διὰ τῆς ἡμιονικῆς ὁδοῦ Χαϊνταρλῆ—Δολιανῶν, ἡ δὲ IV μεραρχία διὰ τῆς νοτιωτέρας ταύτης ἡμιονικῆς. Ἐπίσης κατὰ τὴν πορείαν τῶν μεραρχιῶν III, IV καὶ VI πρὸς βοήθειαν τῆς V μεραρχίας, ἡ IV μεραρχία ὑπερέβη τὸ Βέρμιον διὰ τῆς ἡμιονικῆς ὁδοῦ Πόδος Γραμματίκοβον—Κελεμές. Τὸ Βέρμιον χωρίζεται διὰ τῆς διατομῆς τοῦ Βλαδόβου ἀπὸ τῶν πρὸς Β ὀρέων τῆς περιοχῆς τῶν Μογλενῶν, διὰ δὲ τοῦ ποταμοῦ Ἀλιάκμονος ἀπὸ τῶν πρὸς Ν τούτου κειμένων ὀρέων, τῶν Πιερίων ἢ κοινῶς Φλάμπουρο καλουμένων. Αἱ ἀνατολικαὶ κλιτύες τοῦ Βερμίου ὄρους ἔχουσι πηγὰς πλουσιωτάτας, ὡς αἱ παρὰ τὴν Βέρροιαν, Νάουσαν καὶ τὰς παρὰ τὸ Βλάδοβον καὶ Βοδενά, εἰσὶ δὲ δασώδεις. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον,

Digitized by Google

κατὰ τὸ 1916, εἰς τὸ θέατρον ἐπιχειρήσεων Μακεδονίας, ἐπὶ τῶν δυτικῶν κλιτύων τοῦ Βερμίου ἔστη ἡ κατὰ τὴν 17 Αὐγούστου 1916 ἀρξαμένη ἀπὸ Μοναστηρίου ἐπίθεσις τῶν Γερμανοβουλγάρων. Κατὰ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου 1916 ὁ γαλλικὸς στρατὸς τῆς Ἀνατολῆς ἐν Μακεδονίᾳ, ὁρμηθεὶς ἀπὸ τοῦ Βερμίου, ἀπώθησε τὰς γερμανοβουλγαρικὰς δυνάμεις πρὸς τὸ Μοναστήριον καὶ βορείως τοῦ ὄρους Νίδζε.

Ὁ ὀρεινὸς ὄγκος τοῦ Βερμίου δύναται νὰ παράσχῃ μεγίστας ὑπηρεσίας ὡς στήριγμα ἀφ' ἑνὸς αὐτῆς ταύτης τῆς πεδιάδος τῆς Θεσσαλονίκης, ἀφ' ἑτέρου τῆς διὰ ταύτης διερχομένης σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης—Βοδενῶν καὶ Θεσσαλονίκης—Αἰκατερίνης—Λαρίσης. Τὸ Βέρμιον καλῶς ὀχυρούμενον καὶ προετοιμαζόμενον δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς στρατηγικὴ πλευρικὴ θέσις προστατεύουσα ἀφ' ἑνὸς ἐμμέσως τὴν πρὸς Ν τῆς ἀσθενοῦς ὁροθετικῆς γραμμῆς τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας περιοχὴν ἀπὸ πάσης ἀπὸ Μοναστηρίου ἐπιθέσεως, ἀφ' ἑτέρου ἀμέσως τὸν μέγιστον πλοῦτον, ὃν θὰ ἐγκλείῃ προσεχῶς ἡ μεταξὺ Βερμίου καὶ Ἀξιοῦ χώρα. Ν. ΚΟΚΙΔΗΣ

— **Βέρμιον, *Ἄνω*** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τοῦ δήμου *Ναούσης* τῆς ἐπαρχίας Βερροίας τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 23. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἄνω Σέλι*. Δ. Ε. Μ.

— **Βέρμιον, *Κάτω*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Κουμαριᾶς* (τέως *Δόλιανης*) τῆς ἐπαρχίας Βερροίας τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 706. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κάτω Σέλι*. Δ. Ε. Μ.

βερμιπορέλλα (ἡ) (Vermiporella) *[Παλαιοφυτολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *δασυκλαδιδῶν χλωροφυκῶν*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Λείψανα τοῦ φυτοῦ τούτου—πολὺ ἀμφίβολα ὅμως—εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ γεωλόγου Φ. Νέγρη εἰς τὸ Γκουρίσσι τῆς Πάρνηθος. Γ. Κ. Γ.

Βέρμλαντ (Vermland ἢ Wermland) *[Γεωγρ.]*. Κομιτεία τῆς Σουηδίας, ὁριζομένη πρὸς Δ ὑπὸ τῶν συνόρων τῆς Νορβηγίας, πρὸς Ν ὑπὸ τῆς λίμνης Βένερν, πρὸς Α ὑπὸ τῆς κομιτείας τοῦ Βέρικε καὶ τοῦ Βέστμανλαντ καὶ πρὸς Β καὶ ΒΑ ὑπὸ τῆς κομιτείας τοῦ Νταλάρνε. Ἔχει ἔκτασιν 19.324 τετρ. χιλ. καὶ 270.978 κατ. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ *Κάρλσταντ*. Τὸ ἔδαφος εἶναι δασῶδες καὶ περιέχει σίδηρον καὶ χαλκόν. Μ. Δ. Β.

Βέρμοντ (Vermont) *[Γεωγρ.]*. Πολιτεία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ὁριζομένη πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Καναδᾶ, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς πολιτείας τοῦ Νέου Χαμψάϊρ, ἀπὸ τῆς ὁποίας χωρίζεται διὰ τοῦ ποταμοῦ Κοννέκτικουτ, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς πολιτείας τῆς Μασσαχουσέτης καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης καὶ τῆς λίμνης Τσάμπλαιν. Ἔχει ἐπιφάνειαν 24.770 τετρ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 352.428 κατ. Πρωτεύουσα τὸ *Μαιντπέλιρ* (Montpelier). Ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς περιοχῆς, ἡ ὁποία ἄλλοτε ἐκαλεῖτο *Νέα Ἀγγλία* καὶ ἔχει ἔδαφος ὀρεινὸν καὶ δασῶδες. Διασχίζεται ἀπὸ Β. πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς ὀροσειρᾶς τῶν *Πρασίνων Ὀρέων*, τὰ ὁποῖα συνεχίζονται δυτικώτερον ὑπὸ τῆς ὀροσειρᾶς Χούσακ. Αἱ δύο αὗται ὀροσειραὶ ἀπολήγουν ἔνθεν κἀκεῖθεν εἰς πεδιάδας καὶ εὐφόρους ἀγρούς, πρὸς Α. μὲν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Κοννέκτικουτ, πρὸς Δ. δὲ εἰς τὴν κοιλάδα μιᾶς σειρᾶς λιμνῶν, τῶν ὁποίων μεγαλυτέρα εἶναι ἡ λίμνη *Τσάμπλαιν*. Τὰ δάση καλύπτουν τὰ 43% τῆς ἐπιφανείας της. Ἡ γεωργία εἶναι ἀρκούντως ἀνεπτυγμένη καθὼς καὶ ἡ κτηνοτροφία, παράγει δὲ σιτηρά, ἀραβόσιτον, σακχαροκάλαμον, βούτυρον καὶ ὀνομαστὸν τυρόν. Ἡ βιομηχανία προώδευσε σημαντικῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ὑδάτων τῶν ὀρέων πρὸς παραγωγὴν ἠλεκτρικῆς κινητηρίου δυνάμεως. Αἱ κυριώτεραι βιομηχανίαι τῆς πολιτείας ταύτης εἶναι ἡ τῆς ξυλείας, τῶν μαρμάρων, τῶν μηχανημάτων, τῶν φαρμακευτικῶν εἰδῶν κτλ.

Ἡ πρώτη ἀγγλικὴ ἀποικία ἐν Βέρμοντ ἐγκατεστάθη περὶ τὸ 1700. Οἱ Γάλλοι εἶχον ἤδη ἀνεγείρει ἐπὶ τῆς νήσου Λὰ-Μόττ, ἐν τῇ λίμνῃ Τσάμπλαιν, ἀπὸ τοῦ 1665 ἓν φρούριον. Ἡ ἀποικία αὕτη διεφιλονικεῖτο ἐπὶ πολὺ μεταξὺ τοῦ Νέου Χαμψάϊρ καὶ τῆς Νέας Ὑόρκης, ἕως ὅτου οἱ κάτοικοι τῷ 1777 ἀνεκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των, τὴν ὁποίαν διετήρησαν μέχρι τῆς ἑνώσεως αὐτῶν μετὰ τῶν ἄλλων Πολιτειῶν (1791) εἰς τὸ κράτος τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς. Μ. Δ. Β.

Βερμορὲλ (Vermorel), ***Αὔγουστος-Ἰωάννης-Μάριος***. Γάλλος δημοσιογράφος (1841—1871), μέλος τῆς Κομμούνας τῶν Παρισίων. Σπουδάσας τὰ νομικά, ἐπεδόθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ἐλαφρὰν φιλολογίαν, κατόπιν δὲ ἀφιερώθη εἰς τὴν πολιτικήν. Ὡς δημοσιογράφος ἢ συγγραφεὺς πολιτικοϊστορικῶν ἔργων, ἀνέπτυξε φιλελευθέρας σοσιαλιστικὰς ἰδέας καὶ πολλάκις ἐφυλακίσθη. Ὡς μέλος τῆς Κομμούνας, ἐτραυματίσθη πολεμῶν εἰς τὰ χαρακώματα τῶν Παρισίων κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Θιέρσου, συλληφθεὶς δὲ ἀπέθανεν ἐν Βερσαλλίαις.

Βερμοῦδαι *νῆσοι* (Bermoudas ἢ Bermudas) *[Γεωγρ.]*. Ἀρχιπέλαγος τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, σχηματιζόμενον ἀπὸ 360 νήσους καὶ νησῖδας καὶ κείμενον πρὸς Β τῶν Ἀντιλλῶν καὶ εἰς ἀπόστασιν χιλίων χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Χαττέρας, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ πλησιέστερον πρὸς αὐτὸ σημεῖον τῆς ἀκτῆς τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Καρολίνας. Αἱ νῆσοι αὗται, ἀποτελοῦσαι ἀγγλικὴν κτῆσιν, ἔχουν ὅλαι ὁμοῦ ἐπιφάνειαν 49 τετρ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 23.820 κατ., ἐκ τῶν ὁποίων 800 λευκοί, οἱ δὲ λοιποὶ μαῦροι προελθόντες ἐξ Ἀμερικῆς. Εἶναι διατεταγμέναι ἐν σχήματι ἐλλείψεως καὶ εἶναι κοραλλιογενεῖς, περιβαλλόμεναι ἀπὸ πολλοὺς σκοπέλους. Τὸ κλῖμά των εἶναι θερμὸν καὶ ὑγιεινόν, αἱ δὲ βροχαὶ ἐν αὐταῖς συχναί. Στεροῦνται ὅμως ποταμῶν ἢ ρυάκων καὶ διὰ τοῦτο οἱ κάτοικοι προμηθεύονται τὸ πόσιμον ὕδωρ ἀπὸ φρέατα ἢ δεξαμενάς. Τὸ ἔδαφος εἶναι γόνιμον, παράγον δημητριακοὺς καρπούς, ἑσπεριδοειδῆ, γεώμηλα, τομάτας, φαρμακευτικὰ φυτά, βάμβακα, καπνὸν καὶ εἴδη κηπουρικῆς. Τὰ περισσότερα τῶν προϊόντων τῶν νήσων τούτων ἐξάγονται εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην. Ἡ ἁλιεία καὶ ἡ βιομηχανία τῶν ἰχθύων εἶναι ἀρκετὰ διαδεδομένη. Ἐκ τῶν 360 νήσων μόνον αἱ 20 εἶναι κατῳκημέναι, μεγαλυτέρα δὲ τούτων εἶναι ἡ Μεγάλη Βερμούδα ἢ *Μέϊν* νῆσος, καὶ μετ' αὐτὴν ἡ νῆσος τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου*, ἡ *Σόμερσετ*, ἡ *Ἄϊρλαντ* καὶ ἡ τοῦ *ἁγίου Δαυΐδ*. Πρωτεύουσα τοῦ ἀρχιπελάγους εἶναι ἡ *Χάμιλτον*, ἐπὶ τῆς νήσου Βερμούδας, κτισθεῖσα τῷ 1790.

Αἱ Βερμοῦδαι νῆσοι, ἕνεκα τῆς στρατηγικῆς αὐτῶν θέσεως, ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ, ἀπετέλεσαν ἀνέκαθεν ἐξαιρετικῆς σημασίας θαλάσσιον φρούριον καὶ ὀχυρὸν ναύσταθμον, ἐγκατεστημένον ἐπὶ τῆς νήσου Ἄϊρλαντ. Ὁ λιμὴν τῆς πόλεως τοῦ Ἁγίου Γεωργίου δύναται νὰ περιλάβῃ μέγαν ἀριθμὸν πολεμικῶν πλοίων· τὸ ἀρχιπέλαγος κατελήφθη ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους τῷ 1609, κυβερνᾶται δὲ ὑπὸ διοικητοῦ, διοριζομένου ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, ὁ ὁποῖος ἐκλέγει καὶ τὸ ἐκτελεστικὸν συμβούλιον, ἀποτελούμενον ἀπὸ 9 μέλη. Ἀπὸ τοῦ 1864 παρεχωρήθη εἰς τὰς Βερμούδας συνταγματικὸν πολίτευμα, μετὰ βουλῆς ἐκ 36 ἀντιπροσώπων ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Αἱ Βερμοῦδαι νῆσοι ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ Ἱσπανοῦ *Ἰωάννου Βερμοῦδεθ* κατὰ τὴν ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδα, κατὰ τὸ ταξίδιον αὐτοῦ ἀπὸ Ἱσπανίας εἰς τὴν Κούβαν μετὰ φορτίου χοίρων, καὶ ὠνομάσθησαν διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. Τῷ 1593 ὁ Ἄγγλος Ἐρρῖκος Μέϋ καὶ τῷ 1609 ὁ Ἄγγλος Γεώργιος Σόμερς προσήγγισαν ἐπίσης εἰς τὰς νήσους ταύτας, αἵτινες ἦσαν ἀκατοίκητοι. Πρῶτος ὁ Σόμερς μετέφερεν ἐκεῖ περὶ τοὺς 120 ἀποίκους καὶ διὰ τοῦτο αἱ νῆσοι ἐπί τι χρονικὸν διάστημα ἐκαλοῦντο καὶ *Νῆσοι τοῦ Σόμερς*. Μ. Δ. Β.

Βερμοῦδος Α' (Bermud ἢ Veremondo καὶ Veremundo). Βασιλεὺς τῆς Ἀστουρίας (788—791). Οὗτος, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ἐπωνύμιον *Διάκονος*, ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον κατόπιν ἀποφάσεως τῆς Γερουσίας, ἥτις παρηγκώνισεν οὕτω τὰ βασιλικὰ δικαιώματα τοῦ Ἀλφόνσου Β' τῆς Ἱσπανίας, υἱοῦ τοῦ Φροΐλα (Froila), καὶ παρέβαινε συγχρόνως τὸν γοτθικὸν νόμον, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπηγορεύετο ἡ εἰς τὸν θρόνον ἀνάρρησις ἱερωμένου. Ὁ Βερμοῦδος εἶχε δύο τέκνα, ἦτο δὲ ἀνὴρ καρτερικὸς καὶ μὲ ἰσχυρὸν χαρακτῆρα. Μετά τινα πόλεμον, τὸν ὁποῖον νικηφόρως ἔφερεν εἰς πέρας, κατὰ τῶν Μαυριτανῶν, προσεπάθησε καὶ κατώρθωσε τὴν συνδιαλλαγὴν τοῦ Ἀλφόνσου μὲ τὴν Γερουσίαν, κατόπιν δὲ τούτου παρεχώρησε τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα εἰς τὸν Ἀλφόνσον. Κ. Μ. Κ.

—**Βερμοῦδος Β'**. Βασιλεὺς τῆς ἱσπανικῆς Γαλικίας (980—998). Τῷ 982 νικήσας τὸν ἐξάδελφόν του Ραμίρον τὸν Γ', βασιλέα τῆς Λεώνης, ἐγένετο βασιλεὺς τῆς Γαλικίας, Λεώνης καὶ Καστίλης. Τῷ 992, οἱ Μουσουλμᾶνοι Μαυριτανοὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀλ-Μανσούρ, ἐπιδραμόντες εἰς τὸ βασίλειόν του, ἐλεηλάτουν τὴν Λεώνην καὶ τὴν Καστίλην. Ὁ Βερμοῦδος προσεπάθησε νὰ ἐκδιώξῃ τὰ στίφη τῶν ἐπιδρομέων, εἴς τινα δὲ κατ' αὐτῶν μάχην ἡττήθη κατὰ κράτος. Κ. Μ. Κ.

—**Βερμοῦδος Γ'**. Βασιλεὺς τῆς Λεώνης (1027—1037), υἱὸς τοῦ Ἀλφόνσου Ε', ὃν καὶ διεδέχθη. Τὰ βασιλικά του δικαιώματα ἀντεποιεῖτο ὁ φιλόδοξος καὶ φίλαρχος Δὸν Σάγχος τῆς Ἀραγωνίας, ὅστις ὅμως τελικῶς ἐξηναγκάσθη ὑπὸ τοῦ Βερμούδου, βοηθουμένου ὑπὸ τοῦ κόμιτος Γκάρθια τῆς Καστίλλης, νὰ ἀναγνωρίσῃ αὐτὸν ὁριστικὸν βασιλέα. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἄνοδον τοῦ Βερμούδου εἰς τὸν θρόνον ὁ Δὸν Σάγχος ἐξηνάγκασεν αὐτὸν δι' ἀλλεπαλλήλων ἐπιδρομῶν, ὅπως ὑπογράψῃ συνθήκην, διὰ τῆς ὁποίας παρεχωρεῖτο μέρος τοῦ κράτους του εἰς τὴν ἀδελφήν του, σύζυγον τοῦ υἱοῦ τοῦ Δὸν Σάγχου Φερνάνδου. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου ὁ Βερμοῦδος ἀπεπειράθη ν' ἀνακτήσῃ τὰ παραχωρηθέντα ἐδάφη, ἀλλὰ κατά τινα μάχην πρὸς τοὺς Ναβαρραίους καὶ Καστιλιανοὺς ἐφονεύθη. Κ. Μ. Κ.

βερμοὺτ *[Χημ.]* (γαλ. absinthe, ἀγγλ. wormwood, γερμ. Bitterer Beifuss ἢ Magenkraut, λατ. Herba absinthii). Καλεῖται τὸ μετὰ τῶν ἀνθοφορουσῶν κορυφῶν ἀπεξηραμένον φυτὸν *ἀψίνθιον τὸ ἀρτεμίσιον* (Artemisia absinthium L.). Τὸ φυτὸν τοῦτο φύεται εἰς τὰ πετρώδη ὑψώματα τῆς μέσης καὶ νοτίου Εὐρώπης, τῆς βορείου Ἀφρικῆς καὶ τῆς μέσης Ἀσίας, ὡς καὶ εἰς κήπους. Ἀνήκει εἰς τὰ σύνθετα φυτὰ καὶ ἔχει ξυλώδη κορμὸν καὶ ἀνθεκτικὰς ρίζας. Τὸ φυτὸν τοῦτο, τόσον ἐν νωπῇ καταστάσει ὅσον καὶ ἐν ἀπεξηραμένῃ, κέκτηται χαρακτηριστικὴν ἐντόνως ἀρωματικὴν ὀσμὴν καὶ ὑπερβολικὰ πικρὰν γεῦσιν. Περιέχει μίαν μὴ γλυκοζιτοειδῆ πικρὰν ὕλην, τὴν *ἀψινθίνην*, διάφορα ἅλατα καὶ αἰθέριον ἔλαιον, ὅπερ ἔχει τὴν ὀσμὴν τοῦ φυτοῦ καὶ γεῦσιν ἐντόνως ἀρωματικήν, ἀλλ' οὐχὶ πολὺ πικράν. Τὸ φυτὸν τοῦτο καλλιεργεῖται ἐν Γερμανίᾳ καὶ νοτίῳ Γαλλίᾳ, συλλέγεται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνθοφορίας του, ξηραίνεται καὶ χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ἰατρικῇ ὡς μέσον τονωτικὸν τοῦ στομάχου ὑπὸ μορφὴν ἀφεψημάτων, ἐκχυλισμάτων, βαμμάτων καὶ πικρῶν ἀλκοολούχων ποτῶν. Ἐπίσης τὸ ἔλαιον, τὸ λαμβανόμενον δι' ἀποστάξεως μεθ' ὕδατος, τοῦ ἐξηραμένου φυτοῦ, χρησιμοποιεῖται ἀναλόγως ὡς καὶ περαιτέρω πρὸς παρασκευὴν τοῦ ποτοῦ *ἀψίνθιον* (ἀψέντ).

Ἔλαιον τοῦ βερμοὺτ (λατ. Oleum absinthii, γαλλ. essence d'absinthe, ἀγγλ. oil of wormwood, γερμ. Wermutöl). Τὸ ἔλαιον τοῦτο, ἐνίοτε πυκνόρρευστον, χρώματος σκοτεινοπρασίνου, κυανοῦ ἢ φαιοῦ, ἔρχεται εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς γερμανικόν, γαλλικόν, ἰταλικόν, ἀμερικανικὸν κ.λ.π. Εἴς τινας χώρας, ὡς λ. χ. ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἑλβετίᾳ, ἰσχύουν περιοριστικαὶ διατάξεις, λόγῳ τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς κατασκευῆς τοῦ ποτοῦ *ἀψίνθιον*. Τὸ σπουδαιότερον συστατικὸν τοῦ ἐλαίου τούτου εἶναι ἡ *τουϊόνη* ($C_{10}H_{16}O$). Τὸ ἔλαιον τοῦτο εἰς μεγαλυτέρας ποσότητας ἐνεργεῖ δηλητηριωδῶς, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον εἴς τινα κράτη ἀπαγορεύεται ἡ χρῆσις τοῦ ποτοῦ ἀψίνθιον.

Οἶνος βερμοὺτ (ἢ *πικρὸς οἶνος*). Οὕτω καλεῖται τὸ εἰδικῶς ἐν Ἰταλίᾳ, Γαλλίᾳ, Οὐγγαρίᾳ καὶ Σλοβενίᾳ παρασκευαζόμενον ἀλκοολοῦχον ποτὸν ἐκ φυσικοῦ οἴνου ἀρωματιζομένου διὰ βερμούτ, κατὰ παλαιὰς μεθόδους. Εἰς τὴν σλοβενικὴν περιφέρειαν Συρμίαν περιχύνεται μεῖγμα νωπῶν σταφυλῶν, βερμούτ, ἀλεύρου σινάπεως καὶ ἄλλων ἀρτυμάτων διὰ γλεύκους, μέχρις ὅτου τὸ ἐκρέον ὑγρὸν καταστῇ διαυγές. Ὁ κοινῶς ἐν Οὐγγαρίᾳ παρασκευαζόμενος οἶνος βερμοὺτ λαμβάνεται διὰ τοποθετήσεως ἐντὸς βαρελίων εἰς ἐπάλληλα στρώματα ὡρίμων *κυανῶν σταφυλῶν*, βερμούτ, κινναμώμου, γαρυφάλλων, φλοιῶν πορτοκαλλίων καὶ λεμονίων καὶ ἀλεύρου σινάπεως, πληρώσεως τοῦ ὅλου δι' ἐρυθροῦ οἴνου καὶ ἀφέσεως ἐν ἠρεμίᾳ ἐπὶ ἓξ ἑβδομάδας. Ὁ ἐν Ἰταλίᾳ παρασκευαζόμενος οἶνος βερμοὺτ συνηθέστατα ἐνισχύεται διὰ προσθήκης ἀλκοόλης μέχρι συνολικῆς ποσότητος 16% (κατ' ὄγκον). Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη κυκλοφοροῦν πολλοὶ οἶνοι βερμούτ, παρασκευαζόμενοι οὐχὶ ἐκ φυσικοῦ οἴνου ἀλλ' ἐκ μείγματος ἀλκοόλης καὶ ὕδατος. Ὁ οἶνος βερμοὺτ ἐπομένως χαρακτηρίζεται ὡς φυσικὸς οἶνος, εἰς ὃν ἔχουν προστεθῆ ἀρωματικαὶ ὗλαι, πάντοτε σάκχαρον καὶ ἀλκοόλη. Τὸ προστιθέμενον σάκχαρον πρέπει νὰ διαλύηται εἰς ἴσην ποσότητα ὕδατος, ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει πρέπει τὸ ἕτοιμον ποτὸν νὰ περιέχῃ τοὐλάχιστον 70% φυσικόν, ἐκ σταφυλῶν, οἶνον. Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

Βέρμπα *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος μικρὸς εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἄψου (βλ. λ.).

Βέρμπα (Wrba), ***Γεώργιος***. Γερμανὸς γλύπτης, γεννηθεὶς ἐν Μονάχῳ τῷ 1872. Ὑπῆρξε μαθητὴς τῆς ξυλογλυπτικῆς σχολῆς τοῦ Γκράντε καὶ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Μονάχου ὑπὸ τὸν Ἔμπερλε. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ καλύτερον κρίνεται ἡ προτομὴ τοῦ δόκτορος Μπροῦνο Τραΐντλιν, δημάρχου τῆς Λειψίας. Α. Δ.

Βερμπαικχόβεν (Verboeckhoven), ***Εὐγένιος-Ἰωσήφ***. Βέλγος ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Βάρνετον τῆς δυτικῆς Φλάνδρας τῷ 1799. Υἱὸς γλύπτου, ἔλαβε παρὰ τοῦ πατρός του τὰ πρῶτα μαθήματα τῆς γλυπτικῆς καὶ τοῦ σχεδίου, τὰ ὁποῖα συνετέλεσαν, ὥστε, ὅτε βραδύτερον ἀφωσιώθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ζωγραφικήν, αἱ ἀπεικονίσεις του νὰ διακρίνωνται διὰ τὴν πλαστικότητά των. Εἰδικευθεὶς εἰς τὴν ἀναπαράστασιν ζῴων, πολὺ συχνὰ ἔπλαττεν εἰς τὸν πηλὸν τὸ ζῷον, ὅπερ ἐπρόκειτο μετὰ ταῦτα νὰ ζωγραφήσῃ. Τὰ πρόβατά του, αἱ ἄρκτοι του καὶ αἱ αἶγές του θεωροῦνται ἀριστουργήματα τόσον διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἀπεικονίσεώς των, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἐναργῆ ἀπόδοσιν τοῦ ἤθους καὶ τῆς ἰδιοσυγκρασίας των. Τὸ πρῶτον ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Βερμπαικχόβεν ὀφείλει τὴν τόσον μετέπειτα αὐξηθεῖσαν φήμην του εἶναι ἡ «Ἀγορὰ ζῴων τῆς Γάνδης» (1821). Ἕτερον ἔργον του, τὸ «Ποίμνιον μέσα εἰς φθινοπωρινὸν το-

Digitized by Google

πίον», ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ Παρισινοῦ βαρώνου Ρότσχιλδ ἀντὶ 10.000 φράγκων, ὑπερόγκου τιμῆς, κάτω τῆς ὁποίας, ἐν τούτοις, οὐδεὶς ἐκ τῶν μεγάλων πινάκων τοῦ ζωγράφου τούτου ἐπωλήθη. Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων ἔργων του τάσσονται καὶ τὰ ἀκόλουθα: «Ποίμνιον προβάτων καταληφθὲν ὑπὸ καταιγίδος» (Μουσεῖον Λειψίας), «Ἐμπασέλ, κέλης ἀραβικός» (1824), «Ἵπποι προσβληθέντες ὑπὸ λύκων» (1836), «Ποίμνια εἰς τὴν ρωματικὴν ἐξοχὴν» (1845), «Σκωτικαὶ ἀναμνήσεις» (1857), «Πρόβατα, πετεινοὶ καὶ ὄρνιθες» (1861) κτλ. Ἐπὶ πλέον ὁ Βερμπαικχόβεν ἐξετέλεσε μίαν σειρὰν χαλκογραφιῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Etudes à l'eau-forte» (Βρυξέλλαι, 1839, 22 πίνακες) καὶ δύο σειρὰς λιθογραφιῶν, ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Σπουδαὶ ζῴων» (Βρυξέλλαι, 1844, 13 πίνακες) καὶ «Σπουδαὶ τοπίων» (Βρυξέλλαι, 1839, 15 πίνακες). Πλεῖστα ἐκ τῶν ἔργων τούτων ἐξετέθησαν εἰς τὰς ἐν Παρισίοις καὶ Βρυξέλλαις γενομένας ἐκθέσεις, ἐβραβεύθησαν δὲ δι' ἑνὸς δευτέρου βραβείου (Παρίσιοι, 1824), δι' ἑνὸς πρώτου βραβείου (Παρίσιοι 1841) καὶ δι' ἑνὸς τρίτου (Παγκόσμιος Ἔκθεσις τοῦ 1855). Ἐπὶ πλέον ὁ Βερμπαικχόβεν ἐτιμήθη τῷ 1845 διὰ τοῦ σταυροῦ τοῦ Λεγεῶνος τῆς τιμῆς διὰ τὴν εὐδόκιμον καλλιτεχνικὴν ἐργασίαν του. Ι. Μ. Π.

— **Βερμπαικχόβεν** (Verboeckhoven), ***Κάρολος-Λουδοβῖκος.*** Βέλγος ζωγράφος, ἀδελφὸς τοῦ Εὐγενίου-Ἰωσὴφ Βερμπαικχόβεν, γεννηθεὶς ἐν Warneton τῷ 1802. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ ἀδελφῷ του. Εἰδικεύθη εἰς τὰς ἀπεικονίσεις σκηνῶν ἐκ τῆς ναυτικῆς ζωῆς καὶ θαλασσινῶν τοπίων. Μεταξὺ τῶν μᾶλλον ἀξιομνημονεύτων ἔργων του τάσσονται: «Ἀλιευτικὰ πλοιάρια στεγνώνοντα τὰ ἱστία των εἰς τὸ ἀγκυροβόλιον», «Ἡ πλημμυρίς», «Ἀλιευτικὰ πλοιάρια πρὸ τοῦ φρουρίου τοῦ Λίλλο, παρὰ τὸ Ἄμστερνταμ», «Ἄποψις τοῦ λιμένος τοῦ Φλέσσιγκ», «Ἄποψις τῶν περιχώρων τῆς Γάνδης». Ι. Μ. Π.

Βέρμπας (Verbas ἢ Vrbas) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Γιουγκοσλαυΐας (μῆκ. 175 χιλιόμ.), ἐν Βοσνίᾳ, παραπόταμος τοῦ Σαύου. Πηγάζει ἀπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Κολομπέργ, ἐν Βοσνίᾳ, καὶ χύνεται εἰς τὸν Σαῦον παρὰ τὸ Σβινγνάρ. Οἱ κυριώτεροι παραπόταμοι αὐτοῦ εἶναι ὁ *Μιλιάτς*, ὁ *Ἰάνκα* καὶ ὁ *Βερμπαΐνα*. Ἡ κοιλὰς τοῦ Βέρμπα ἔχει παράλληλον κατεύθυνσιν πρὸς τοὺς ποταμοὺς Μπόσνα (Bosna) καὶ Δρίνα (Drina), κειμένους πρὸς ἀνατολὰς αὐτοῦ καὶ πρὸς τὸν δυτικῶς κείμενον Οὔνα (Una). Καθίσταται πλωτὸς πρὸς τὸν κατάρρουν τῆς πόλεως Μπανζαλοῦκα (Banjaluka). Ἀπὸ τῶν πηγῶν αὐτοῦ συσφίγγεται μεταξὺ ὑψηλῶν ὀρέων μέχρι Μπανζαλοῦκα, ὁπότε ἡ κοιλὰς ἄρχεται εὐρυνομένη. Ἀπὸ τῆς ἄνω πόλεως ἄρχεται σιδηρόδρομος συνδέων τὴν Βοσνίαν μετὰ τῆς Κροατίας. Διὰ τὸν ἀπὸ ἀνατολῶν ἢ δυσμῶν ἐπιχειροῦντα ἐν Βοσνίᾳ, ὁ ποταμὸς Βέρμπας καθίσταται στρατιωτικὸν ἐμπόδιον. Ν. Ι. Κ.

βερμπεεκίνα (ἡ) (Verbeekina v. Staff) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνήκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *φουσουλινιδῶν τρηματοκόγχων ριζοπόδων πρωτοζῴων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας περμίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα τοῦ γένους τούτου ἀνεῦρεν ὁ Renz ἐντὸς ἀσβεστολίθων ἐν τῇ κεντρικῇ Εὐβοίᾳ (περιοχὴ τοῦ Παρθενίου-Παναγιᾶς καὶ τὰ Θαρούνια, Ν. ΝΔ καὶ ΒΔ τοῦ χωρίου). Γ. Κ. Γ

Βερμπέκε (Werbecke), ***Γάσπαρος βὰν—***. Φλαμανδὸς συνθέτης γεννηθεὶς εἰς Ὠντενάρδε περὶ τὸ 1440. Τὰ ἔργα του διεσώθησαν χάρις εἰς τὰς ἐκδόσεις τοῦ Πετρούτσι, συμποσοῦνται δὲ εἰς 5 λειτουργίας (Misse Gaspar, 1509), ἀποσπάσματα λειτουργίας εἰς τὸν τόμον Fragmenta missarum (1509), μίαν λειτουργίαν εἰς τὸν τόμον «Missae diversorum» (1508), *μοτέτα* (1502, 1505), ὡς καὶ πολλοὺς *θρήνους* περιληφθέντας ἐν τῇ «2ᾳ βίβλῳ θρήνων». Ὁ Βερμπέκε ἀνέπτυξε τὴν μουσικὴν του δρᾶσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν Ἰταλίᾳ, κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς Μιλᾶνον, ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Σφόρτσα, καὶ ἀπὸ τοῦ 1481—1489 εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ πάπα, ἐν Ρώμῃ. Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ παρεκκλησίου τούτου περιέχει καὶ πλεῖστα ἔργα τοῦ Βερμπέκε ἐν χειρογράφῳ. Γ. Σ.

Βερμπενίκο (Verbenico) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν τοῦ Ἀδριατικοῦ (πλάτ. 45° 04' 40" Β., μῆκ. 14° 40' 35" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2711: Gulf of Quarnero, cape Promontore to Grossa island), ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς *Βέλια* καὶ ἐν τῷ διέκπλῳ τῆς *Μορλάκκα*. Ναυτικὸς φάρος λευκοῦ σταθεροῦ 7 μιλ. Σ. Ε. Λ.

βερμπενόνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. *Κετόνη* ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *πολυκυκλικῶν τερπενικῶν σωμάτων*. Ἔχει τὸν τύπον $C_{10}H_{14}O$ καὶ ἀνευρέθη εἰς τὸ αἰθέριον ἔλαιον τῆς *ἱεροβοτάνης* (verbena). Σχηματίζεται κατὰ τὴν αὐτοξείδωσιν τοῦ τερεβινθελαίου ἐκ τοῦ ἐν αὐτῷ περιεχομένου *α-πινενίου*. Τήκεται εἰς 6°,5 καὶ βράζει εἰς 227°. Σ. Γ.

Βέρμπερ (Werber), ***Ἀντώνιος.*** Γερμανὸς ἰατρός, διακεκριμένος τοξικολόγος (1840 — 1872). Μετὰ τὰς σπουδὰς αὐτοῦ εἰσῆλθεν ὡς ὑφηγητὴς τῆς Φαρμακολογίας καὶ Τοξικολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Φραϊβούργης, γενόμενος βραδύτερον καὶ ἔκτακτος καθηγητής. Ἐδημοσίευσε σειρὰν ἄρθρων εἰς περιοδικά, ἐξέδωκε σύγγραμμα «Πρακτικῆς Τοξικολογίας» (Ἐρλάγγη 1868), μεταφρασθὲν καὶ εἰς τὴν ὁλλανδικήν. Ο. Ρ.

— **Βέρμπερ** (Werber), ***Γουλιέλμος - Ἰωσὴφ - Ἀντώνιος.*** Γερμανὸς ἰατρός, διατελέσας τῷ 1830 ἔκτακτος καὶ τῷ 1835 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Γενικῆς Παθολογίας καὶ Θεραπευτικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Φραϊβούργης. Πλὴν τῆς Ἰατρικῆς εἶχε σπουδάσει καὶ Φιλοσοφίαν. Μεταξὺ τῶν ἐργασιῶν του σημειοῦμεν: «Ueber die Entzweiung der Med. in Allopathie and Homoöpathie und die Nothwendigkeit ihrer Versöhnung» (1834), «Ἔρευνα τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως, τῆς πηγῆς μεθόδου καὶ συστήματος ὑπὸ δογματικὴν καὶ ἱστορικὴν ἔποψιν» (1841), «Σύστημα Σχολῶν», «Θεραπευτικοὶ νόμοι ὑπὸ ἱστορικὴν καὶ θετικὴν ἔποψιν μετ' ἀνασκοπῆς ἐπὶ τοῦ ἰσχύοντος θεραπευτικοῦ συστήματος» (1861), «Γένεσις καὶ ἀνάπτυξις τῆς ἀνθρωπίνης γλώσσης» (1871, «Δημιουργία τῆς Φιλοσοφίας τοῦ ὡραίου καὶ τοῦ ἀληθοῦς» (1873) καὶ πλεῖστα ἄλλα φιλοσοφικὰ καὶ ἰατρικά, ἀφορῶντα ὑδρολογικάς, κλιματολογικὰς μελέτας κλ., καὶ τέλος δίτομον σύγγραμμα «Θεραπευτικῆς» (1857—1859 καὶ 1868). Ο. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

Βέρμπερης, ***Νικόλαος.*** Ναυτικὸς ἐκ Σπετσῶν, ὑπηρετήσας ὡς φροντιστὴς ἐπὶ τοῦ «Λυκούργου» τῷ 1821 καὶ μετασχὼν εἰς πολλὰς ἐκ τῶν κατὰ θάλασσαν ἐπιχειρήσεων.

— **Βέρμπερης**, ***Σπυρίδων.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Σπετσῶν. Ὑπηρέτησεν ὡς ἀξιωματικὸς ἐπὶ τοῦ «Ἀχιλλέως» καὶ μετέσχεν εἰς πολλὰς ναυμαχίας. Ἐτιμήθη διὰ τοῦ ἀργυροῦ ἀριστείου. —Ω.

Βερμπερί (Verberie) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ Οὐάζ, πρὸς Ν. τῆς Κομπιένης (κάτ. 1840). Ἔχει ἀρχαίαν φοειδῆ ἐκκλησίαν, ὑπῆρξε δὲ ἡ εὐνοουμένη διαμονὴ τῶν μεροβιγγιανῶν καὶ καρολιγγιανῶν Γάλλων βασιλέων. Ἐν αὐτῇ συνῆλθον τέσσαρες ἐκκλησιαστικαὶ σύνοδοι. Τὸ χωρίον τοῦτο κατεστράφη ἐν μέρει κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Μ. Δ. Β.

Βερμπιέστ (Verbiest), ***Φερδινάνδος.*** Ἀστρονόμος Ἰησουΐτης γεννηθεὶς ἐν Πιττὲμ τῆς Φλάνδρας τῷ 1623 καὶ ἀποθανὼν ἐν Πεκίνῳ τῷ 1688. Μετέβη εἰς Κίναν ὡς ἱεραπόστολος τῷ 1659, ὅπου καὶ ἐφυλακίσθη ἐπὶ ἑξαετίαν. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Κιάγκ-Χί, ἅμα τῇ ἐνηλικιώσει του, διώρισε τὸν Βερμπιὲστ πρόεδρον τῆς μαθηματικῆς ὑπηρεσίας. Εἰς τοῦτον ὀφείλονται ὁ καθορισμὸς τῶν κυριωτέρων γεωγραφικῶν σημείων τῆς Κίνας, ἡ διεξαγωγὴ τῶν διαπραγματεύσεων μεταξὺ Κίνας καὶ Ρωσίας περὶ καθορισμοῦ τῶν συνόρων, καὶ ἡ κατασκευὴ θαυμασίων ἀστρονομικῶν ἐργαλείων καὶ 400 πυροβόλων. Ἔγραψεν ἔργα εἰς τὴν λατινικὴν καὶ σινικήν. Κ. Β.

Βερμπίτσκη (Verbizky), ***Βασίλειος-Ἰβάνοβιτς.*** Ρῶσος ἐθνογράφος (1827—1890). Ἐμελέτησε τὸν βίον τῶν παρὰ τὰ ὄρη Ἀλτάϊα πληθυσμῶν τῆς Σιβηρίας καὶ συνέγραψε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Σύντομος γραμματικὴ τῆς ἀλταϊκῆς γλώσσης» καὶ «Λεξικὸν τῆς ἀλταϊκῆς καὶ ἀλαδαγικῆς διαλέκτου». Π. ΛΕΦ•Σ

Βερμποβίκα (Verbovica ἢ καὶ Verbovizza) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους (πλάτ. 42° 58' 00" Β, μῆκ. 17° 06' 25" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1611 *: Sabbioncello channel) ἐπὶ τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ διέκπλου *Σαμπιοντσέλλο*. Πρὸ τοῦ ὅρμου φερώνυμος ὕφαλος. Σ. Ε. Λ.

Βερμπόσκα (Verbosca) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους (πλάτ. 43° 10' 55" Β, μῆκ. 16° 40' 25" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2712: Zirona channel to Curzola), ἐπὶ τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς νήσου *Λεσσίνα* (Lessina) καὶ ἐν τῷ ὁμωνύμῳ διέκπλῳ, ἀσφαλὴς κατὰ βορείων ἀνέμων. Κωμόπολις ἐν τῷ μυχῷ. Σ. Ε. Λ.

Βὲρν (Verne) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὕφαλος ἐπικίνδυνος μιᾶς ὀργυιᾶς βάθους εἰς τὸν ΒΑ μυχὸν τοῦ κόλπου Ζουὰν (Golf Juan: πλάτ. 43° 34' Β, μῆκ. 7° 04' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2822: Gulfs Napoule and Juan) τῆς Κυανῆς Ἀκτῆς. Σ. Ε. Λ.

Βὲρν (Verne), ***Ἰούλιος.*** Γάλλος συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Νάντῃ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1828 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀμιέννῃ τῷ 1905. Υἱὸς δικηγόρου, προικισμένος μὲ ζωηρὰν φαντασίαν καὶ μνήμην, ὑπέστη ἐνωρὶς τὴν ὑποβλητικὴν ἐπίδρασιν τῆς ναυτικῆς ζωῆς καὶ τῶν μακρῶν ταξιδίων εἰς βαθμόν, ὥστε ν' ἀποπειραθῇ εἰς ἡλικίαν δώδεκα ἐτῶν νὰ δραπετεύσῃ ὡς ναυτόπαις ἐπὶ ἱστιοφόρου ἀναχωροῦντος διὰ τὰς Ἰνδίας. Κρατηθεὶς ὅμως ἐγκαίρως ὑπὸ τοῦ πατρός του εἰσήχθη εἰς τὸ λύκειον τῆς γενετείρας του, μετὰ δὲ τὸ πέρας τῶν πρώτων του σπουδῶν μετέβη, εἰκοσαετής, εἰς Παρισίους ὅπως σπουδάσῃ τὰ νομικά. Ἐκεῖ σχετισθεὶς μὲ νέους γράφοντας διὰ τὸ θέατρον, κατελήφθη ὑπὸ τῆς φιλοδοξίας νὰ γίνῃ σκηνικὸς συγγραφεύς. Μόλις εἰκοσιενὸς ἔτους ἔγραψε τρία δράματα, ἅτινα παρουσίασεν εἰς τὸν Δουμᾶν πατέρα, τότε διευθυντὴν τοῦ Ἱστορικοῦ Θεάτρου. Ἐξ αὐτῶν ὁ Δουμᾶς ἀνεβίβασε τὸ μονόπρακτον καὶ εἰς στίχους γεγραμμένον «Les Pailles rompues» τῷ 1850, τὸ ὁποῖον ἐσημείωσε δώδεκα παραστάσεις.

Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν πανεπιστημιακῶν του σπουδῶν ὁ Βὲρν ἠρνήθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπως ἐξασκήσῃ τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πατρός του, ἀλλὰ παρέμεινεν εἰς Παρισίους. Ἤδη αἱ Φυσικαὶ Ἐπιστῆμαι ἑλκύουν τὸ ἐνδιαφέρον του, διήρχετο δὲ ἡμέρας ὁλοκλήρους μελετῶν ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ ἢ ἀκροώμενος τὰς διηγήσεις τοῦ Ἰακώβου Ἀραγώ, ἀδελφοῦ τοῦ ἀστρονόμου. Ἠναγκασμένος ὅμως νὰ ζῇ ἐργαζόμενος, διωρίσθη γραμματεὺς τοῦ Λυρικοῦ Θεάτρου, ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ ὁποίου ἀνεβίβασε τὸ «Colin Maillard» (1853), μουσικὸν δρᾶμα, ἐν συνεργασίᾳ τοῦ φίλου του μουσικοῦ Hignard, καὶ τὸ μιμόδραμα «Les compagnons de la Marjolaine» (1854). Καταπονούμενος ὅμως πολὺ ἀπὸ τὴν ἐξαντλητικὴν ἐργασίαν τοῦ γραφείου, ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ ἄλλην πλέον προσοδοφόρον ἀσχολίαν καὶ ἔπεισε τὸν πατέρα του νὰ τὸν βοηθήσῃ εἰς χρηματιστικὰς ἐργασίας. Ἔκτοτε κατένεμε τὰς ὥρας του μεταξὺ τῆς συγγραφῆς ἔργων καὶ τοῦ Χρηματιστηρίου. Τῷ 1857 ἐνυμφεύθη. Ἀλλ' αἱ οἰκονομικαί του ἐπιχειρήσεις δὲν προώδευον καὶ τῷ 1859 ἐταξίδευσε μὲ τὸν φίλον του Hignard, πράκτορα ἀτμοπλοϊκῆς τινος Ἑταιρείας, εἰς Σκωτίαν. Τὸ ταξίδιον τοῦτο τὸν κατεγοήτευσε, μετὰ δὲ τίαν δέ, πάντοτε μετὰ τοῦ Hignard, ἐπεσκέφθη τὴν Δανίαν καὶ τὰς σκανδιναυικὰς χώρας.

Ἰούλιος Βέρν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἶχε προκληθῆ ζωηρὸν τὸ ἐνδιαφέρον ἐν Γαλλίᾳ διὰ τὴν ἀεροστατικήν. Ὁ Βὲρν ἐγνωρίσθη μὲ τὸν σχετικὸν κύκλον τῶν ἐπιστημόνων καὶ ἐνῷ ὁ φίλος του Nadar κατεσκεύαζε τὸ ἀερόστατον «Ὁ Γίγας», ὁ Βὲρν ἔγραφε σχετικὸν διήγημα, τὸ ὁποῖον παρουσίασεν εἰς τὸν ἐκδότην Hetzel. Τὸ χειρόγραφον ἀπεκρούσθη, ὡς ἐστερημένον ἑνότητος, μὲ τὴν συμβουλὴν νὰ συντεθῇ ἐκ νέου. Καὶ ὁ Βὲρν ἐντὸς δεκαπενθημέρου τελειώνει τὸ περίφημον μυθιστόρημά του «Πέντε ἡμέραι ἐπὶ ἀεροστάτου», γενόμενον ἀμέσως δεκτόν. Ὁ Hetzel ἀνεγνώρισε τὸν μεγάλον συγγραφέα καὶ συνῆψε μετ' αὐτοῦ συμβόλαιον εἰκοσαετοῦς διαρκείας, καθ' ὃ ὁ Βὲρν θὰ ἐλάμβανεν ἐτησίως 20.000 φράγκα διὰ δύο μυθιστορήματα. Ἔκτοτε τὸ συμβόλαιον τοῦτο πεντάκις ἠκυρώθη, ἵνα δοθῇ μεγαλυτέρα ἀμοιβὴ εἰς τὸν μυθιστοριογράφον. Ὁ Βὲρν τοῦ λοιποῦ ἐγκατέλιπε τὸ θέατρον καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὸ μυθιστόρημα τῶν περιπετειῶν καὶ τῶν θαυμασίων ταξιδίων. Μακρὸς εἶναι ὁ κατάλογος τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἔγραψεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τοῦ θανάτου του.

Τῷ 1866 ὁ Βὲρν ἠδυνήθη νὰ ἀσφαλίσῃ εἰς ἑαυτὸν διαμονὴν ἤρεμον, εὐνοϊκὴν διὰ τὴν πνευματικήν του παραγωγήν, ἐν Crotoy, παρὰ τὴν Ἀμιέννην, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σόμ. Ἀγοράσας μικρὸν ἱστιοφόρον, τὸ ὁποῖον ὠνόμασεν «Ἅγιον Μιχαήλ», ἐταξίδευε μέχρι τῶν νορμανδικῶν ἀκτῶν χάριν ἀναψυχῆς. Μετὰ ἓν ἔτος ἐπεσκέφθη τὴν Ἀμερικήν, κινδυνεύσας ἐκ τρομακτικῆς θυέλλης παρὰ τὴν Νέαν Γῆν, ἐθαύμασε τὸν Νιαγάραν καὶ ἐπιστρέψας ἔγραψε τὴν «Ἐπιπλέουσαν πόλιν». Ἤδη ἡτοίμαζε τὰς «Εἰκοσακισχιλίας λεύγας ὑπὸ τὴν θάλασσαν», ἀλλ' ὁ Γαλλογερμανικὸς πόλεμος, ὁ θάνατος τοῦ πατρός

Digitized by Google

του, ὁ οἰκονομικὸς κλονισμὸς τοῦ Hetzel, τὸν ἠνάγκασαν νὰ σκεφθῇ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς τὸ Χρηματιστήριον. Ἀλλὰ τὰ πράγματα ἀποκατεστάθησαν κατ' εὐχὴν καὶ τῷ 1872 τὸ μυθιστόρημά του δημοσιευθὲν προὐκάλεσε μέγαν ἐνθουσιασμόν, βραβευθὲν καὶ ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Τὸ ἱστιοφόρον του «Ἅγιος Μιχαὴλ Ι» ἀντικαθίσταται ὑπὸ τοῦ «Ἁγίου Μιχαὴλ ΙΙ» καὶ τέλος ὑπὸ τῆς ἀτμοκινήτου θαλαμηγοῦ «Ἅγιος Μιχαὴλ ὁ ΙΙΙ». Ἐπιβαίνων αὐτῆς ταξιδεύει ἐκ νέου εἰς Σκωτίαν, Ἰρλανδίαν, Σκανδιναυίαν, Δανίαν, τὰς ὀλλανδικὰς καὶ γερμανικὰς ἀκτάς, καὶ διαπλέει καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις τὴν Μεσόγειον, ἐπισκεφθεὶς καὶ τὰ ἑλληνικὰ παράλια, ὅθεν ἐνεπνεύσθη τὸ ἔργον του «L' archipel en feu». Ἀπὸ τοῦ 1886 ὁ Βὲρν δὲν ἐταξίδευσε πλέον, ἀλλ' ἡ ἡλικία του δὲν ἀνέκοψέ ποτε τὴν συγγραφικήν του γονιμότητα.

Τὸ ἔργον τοῦ Ἰουλίου Βὲρν στηρίζεται μὲν ἐπὶ τῶν δεδομένων τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν καὶ ἐκλαϊκεύει αὐτά, ἡ λογοτεχνικὴ του ὅμως ἀξία δὲν θὰ ζητηθῇ εἰς τὸν παράγοντα τοῦτον. Ἡ ἐπιστήμη, αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, δὲν δύναται νὰ γεννήσῃ αἰσθητικὸν ἐνδιαφέρον, ἄτε ἀποτεινομένη εἰς τὴν λογικὴν ἱκανότητα τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῷ ὁ Βὲρν γνωρίζει ν' ἀποτείνηται εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ ἀναγνώστου καὶ νὰ διεγείρῃ αὐτὴν ἐντόνως. Ἡ ζωηρὰ ἀφήγησις τῶν θαυμασίων τῆς φύσεως, αἱ ἀλληλοδιάδοχοι περιπέτειαι ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων, ἡ μεγαλοπρεπὴς σκηνοθεσία τῆς δράσεως, ἡ ἐξαίρετος ἠθοπλασία παραδόξων καὶ φαντασιοκόπων ἡρώων, ἀποτελοῦν λογοτεχνικὰς ἀρετὰς πρώτης τάξεως. Ὁ Βὲρν θεμελιώνει μὲν τὸ ἔργον του ἐπὶ τῆς Ἐπιστήμης, ἀλλὰ δύναται νὰ τὴν ὑπερβαίνῃ, διότι οἱ κόσμοι, τοὺς ὁποίους δημιουργεῖ, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καθαρῶς ὑποθετικοί, ἐκτὸς πάσης πραγματικότητος, ἀλλ' ἐν τούτοις πιθανοὶ καὶ ἀληθοφανεῖς. Διότι τὰ πλαίσια, ἔνθα διαδραματίζονται αἱ ἱστορίαι του, Γῆ, Οὐρανὸς καὶ θάλασσα, εἶναι ἀληθῆ καὶ πιστά, οἱ ἄνθρωποί του ὁλοζώντανοι καὶ αἱ ἐπιστημονικαὶ του ἀφετηρίαι ἀναμφισβήτητοι. Κανεὶς δὲν σκέπτεται, ὅτι πρόκειται περὶ φαντασιώσεων. Ὁ Βὲρν διησθάνθη καὶ προέβλεψε τὰς περισσοτέρας μελλούσας ἐφευρέσεις: τὸ ὑποβρύχιον, τὸ βαρύτερον τοῦ ἀέρος ἀεροπλάνον, τὴν κινηματογραφίαν, τὸν ἀσύρματον κτλ., ἀλλ' ἀφ' ἧς στιγμῆς αἱ προβλέψεις του ἐπραγματοποιήθησαν, ἔχασαν τὸ φανταστικὸν των στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ἐξέπλησσεν εἰς τὰ μυθιστορήματά του, ἄρα ἔχασαν ἕνα μέρος τῆς παλαιᾶς των ἑλκυστικότητος. Ἐπειδὴ δὲ αἱ πραγματοποιήσεις αὐται ἐγένοντο κατ' ἄλλον ἢ ὡς αὐτὸς ἐφαντάσθη τρόπον, ἐμείωσαν κατὰ πολὺ τὴν «ἀλήθειαν» τοῦ ἔργου του. Ἡ σαφήνεια ὅμως τοῦ ὕφους του, ἡ ἀκρίβεια καὶ φυσικότης τῆς διηγήσεώς του, ἡ δύναμις τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως, ἡ ὁποία ἀναμετρεῖται μὲ τὰς ἀκαταγωνίστους δυνάμεις τῆς Φύσεως καὶ τὰς ὑπερνικᾷ, θὰ γοητεύῃ πάντοτε τὴν μερίδα ἐκείνην τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ, ἡ ὁποία δὲν ζητεῖ τὴν γνῶσιν καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ τὸ θαῦμα, δηλαδὴ τὴν λαϊκὴν μᾶζαν καὶ τοὺς ἐφήβους.

Ὁ Βὲρν εἶναι ὁ ἐφευρέτης καὶ τελειωτὴς τοῦ ἐπιστημονικοῦ μυθιστορήματος. Πολλοὶ σύγχρονοι τὸν ἐμιμήθησαν, ἀλλὰ κανεὶς δὲν τὸν ἔφθασε. Τὸ ἔργον τοῦ Βὲρν ἐνωρίτατα μετεφράσθη εἰς πλείστας γλώσσας. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν εἶναι ὁ περισσότερον μεταφρασθεὶς ξένος μυθιστοριογράφος. Ἀναφέρομεν ἐνταῦθα ὅσα ἐξεδόθησαν ἑλληνιστὶ εἰς αὐτοτελεῖς τόμους: Ὁ «Μιχαὴλ Στρογγώφ» (1890), ὁ «Σανσελλὼρ» (μετ. *Π. Φέρμπου* 1892, β' ἐκδ. 1910), «Ἡ σχολὴ τῶν Ροβινσώνων» (*Π. Φέρμπου* 1892, β' ἐκδ. 1910), «Ρωδύρος ὁ κατακτητής» (τοῦ *αὐτοῦ* 1892, β' ἐκδ. 1910), «Ὁ Μεσημβρινὸς ἀστὴρ» (1892, 1910), «Αἱ μέλαιναι Ἰνδίαι» (1893, 1910), «Αἱ τύχαι τριῶν Ρώσων καὶ τριῶν Ἄγγλων ἐν Ν. Ἀφρικῇ» (1893, 1910), «Ὁ Λαχνὸς 9672» (1893), «Τὰ τέκνα τοῦ πλοιάρχου Γκρὰν» (1893), «Ἄνω-Κάτω» (1895), «Ὁ δεκαπενταετὴς πλοίαρχος» (1900, 1911, 1917), «Ὁ γῦρος τῆς γῆς εἰς 80 ἡμέρας» (1901), «Ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὴν σελήνην» (1910), «Εἰκοσαχισχίλιαι λεῦγαι ὑπὸ τὴν θάλασσαν» (1911), «Περὶ τὴν σελήνην» (1910), «Τὰ πεντακόσια ἑκατομμύρια τοῦ Βεγούμ» (1910), «Στὰ κύματα καὶ στὴ φωτιὰ» (μετ. *Α. Κουρτίδου* 1922), «Παράδοξα ταξίδια, ὁ Κεραμπὰν ἰσχυρογνώμων» (1923), «Ἡ σφίγξ τῶν πάγων» (1925), «Τὸ κυνήγι τοῦ ἀερολίθου» (1928), «Ὁ Πύργος τῶν Καρπαθίων» (1927). Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἔργων μετεφράσθησαν καὶ πολλὰ ἄλλα εἰς διάφορα περιοδικά.

Ὁ Βὲρν εἶχε δραματοποιήσει τινὰ τῶν ἔργων του ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Ντ' Ἐννερύ*, ὡς τὸν «Γῦρον τοῦ κόσμου εἰς ὀγδοήκοντα ἡμέρας», τὸν «Μιχαὴλ Στρογγώφ», τὰ «Τέκνα τοῦ πλοιάρχου Γκρὰν» κτλ., ἐκ τῶν ὁποίων τὰ δύο πρῶτα ὑπερέβησαν τὰς τριακοσίας παραστάσεις ἕκαστον. Ἐν συνεργασίᾳ δὲ μετὰ τοῦ *Θ. Λαβαλλὲ* ἔγραψε (1867—1868) καὶ τὴν «Εἰκονογραφημένην γεωγραφίαν τῆς Γαλλίας». Σημειωτέον, ὅτι ἐκ τῶν περισσοτέρων ἔργων τοῦ Βὲρν ἀπουσιάζει ἐντελῶς ὁ ἔρως καὶ αἱ περιπέτειαί του, ἡ δὲ γυναῖκα, ὅπου ἐμφανίζεται, παίζει πάντοτε δευτερεύοντα ρόλον. Τὸ ἐπικὸν καὶ τολμηρὸν εἶδος του δὲν εὐνοεῖ τὸ συναισθηματικὸν τοῦτο στοιχεῖον. Κ. Ι. ΒΑΡΝΑΛΗΣ

— **Βὲρν** (Vernes), *Μαυρίκιος-Λουδοβῖκος*. Γάλλος συγγραφεὺς (1845—1923), ἀσχοληθεὶς ἰδίᾳ εἰς θρησκευτικὰς ἱστορικὰς μελέτας. Ἔργα αὐτοῦ μεταξὺ ἄλλων: «Ἱστορία τῶν περὶ τοῦ Μεσσίου ἰδεῶν» (1874), «Ἱστορία τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ» (1881), «Ἱστορία τῶν θρησκευμάτων» κλπ.

Βερναδόττης ἢ *Μπερναντὸτ* (Bernadotte)· βλ. Κάρολος ΙΔ' τῆς Σουηδίας.

Βερναϊκὰ (τὰ) ἢ *Μπερναϊκά*. Οὕτως ἀπεκλήθησαν αἱ συνωμοτικαὶ ἐνέργειαι τοῦ προξένου τῆς Βαυαρίας *Μπερνάου*, αἱ ἀποσκοποῦσαι τὴν παλινόρθωσιν τοῦ Ὄθωνος (βλ. λ. Ἀθῆναι, τόμ. Β', σ. 158 α).

Βερνανσὰλ (Vernansal), *Γκὺ-Λουδοβῖκος*. Γάλλος ζωγράφος (1648—1729). Μαθητεύσας κατ' ἀρχὰς παρὰ τῷ Λεμπρέν, εἰσῆλθε βραδύτερον (1687) εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῶν Παρισίων, τῆς ὁποίας ἐγένετο τῷ 1704 καθηγητής. Τῷ 1716, εὑρισκόμενος ἐν Βόννῃ, ἐξετέλεσε, χάριν τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Κολωνίας, τὰ σχέδια τῆς τοιχογραφίας, ἥτις διακοσμεῖ τὴν ὀροφὴν τῆς γαλαρίας τοῦ ἀνακτόρου τῆς πόλεως ταύτης. Ἀπὸ τοῦ 1720 μέχρι τοῦ 1722 διέμεινεν ἐν Παδούῃ, ἔνθα ἐξετέλεσε μέγαν ἀριθμὸν πινάκων, κατὰ δὲ τὴν ἐν Ρώμῃ διαμονήν του ἐξεπόνησε δύο πίνακας τῆς «Ἁγίας Μαγδαληνῆς», εὑρισκομένους εἰς τὸν ναὸν τῆς Παναγίας τῶν Θαυμάτων. Μεταξὺ τῶν ἐξοχωτέρων ἔργων του τάσσονται: «Ἡ ἀνάκλησις τοῦ ἐδίκτου τῆς Νάντης» (Μουσεῖον Βερσαλλιῶν), «Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀνιστᾷ τὴν θυγατέρα τοῦ Ἰαείρου» (Μουσεῖον Λούβρου), «Ἡ ἁγία Μπαθίλδη καθισταμένη σύζυγος Χλωδοβίκου τοῦ Β'» (Μουσεῖον Ὀρλεάνης), «Ἡ ἄμωμος σύλληψις», «Ὁ Χριστὸς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἀποσπῶν τὴν χεῖρα ἐκ τοῦ σταυροῦ διὰ νὰ ἐγγίσῃ καὶ θεραπεύσῃ μίαν πληγήν», «Ἡ Γέννησις καὶ τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου», «Ἡ Γέννησις τῆς Θεοτόκου» (χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ 1720), «Ἡ Γέννησις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» (1722), «Τὸ φραγγέλωμα», «Ὁ Παράδεισος» καὶ «Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς τὸν κῆπον τῶν Ἐλαιῶν», εὑρισκόμενα εἰς διαφόρους ἐκκλησίας τῆς Παδούης. Ι. Μ. Π.

Βερνὰρ *Γεωργ*.· βλ. λ. Παραλίμνιον.

Βερνὰρ (Bernard)· βλ. Μπερνάρ.

Βερναρδάκης, *Ἀθανάσιος*. Ἕλλην λόγιος καὶ συγγραφεύς, ἀδελφὸς τοῦ *Δημητρίου* καὶ τοῦ *Γρηγορίου*, γεννηθεὶς ἐν Μυτιλήνῃ (1844), ἐκ πατρὸς καταγομένου ἐκ Κρήτης καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις (1912). Μεταβὰς εἰς Παρισίους ἐσπούδασε πολιτικὴν οἰκονομίαν (1866—1870), ἐκεῖθεν δὲ ἐπανακάμψας εἰς Ἀθήνας ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς, ἀσχολούμενος εἰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ οἰκονομολογικὰς μελέτας. Τὰ ὑπ' αὐτοῦ δημοσιευθέντα ἔργα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Le présent et l' avenir de la Grèce» (Paris 1870), «De l' origine des monnaies et de leurs noms» (Paris 1870), «Le papier-monnaie de l' antiquité» (Paris 1874), «De la quantité des métaux precieux et des chiffres des monnaies depuis l' antiquité jusqu' à nos jours. —Les banques dans l' antiqiuté» (Paris 1881), «Περὶ πολυτελείας» (Κωνσταντινούπολις 1872), «Περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἐμπορίου» (ἐν Ἀθήναις 1885, Πόνημα βραβευθὲν κατὰ τὸν. Δοσίειον διαγωνισμόν), «Τὰ μετὰ τὴν καταστροφὴν ἢ τί ἐστοίχισεν ὁ πόλεμος» (ἐν Ἀθήναις 1898), «Ἡ ἀνακαίνισις τοῦ Παρθενῶνος» καὶ «Περὶ ἀμφιέσεως» (Ἀθῆναι 1906), «La prise de Constantinople en 1453» (Athènes 1907)· τὸ τελευταῖον ἔργον ἐδημοσιεύθη καὶ ἑλληνιστὶ τῷ 1909 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως». Ὁ Ἀθανάσιος Βερναρδάκης ὑπῆρξεν ὡσαύτως συνεργάτης τοῦ Journal des Economistes» τῶν Παρισίων, ἐν ᾧ ἐδημοσίευσε διάφορα ἄρθρα τῆς εἰδικότητός του. Τῷ 1870 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἑταιρείας τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας τῶν Παρισίων, τῷ δὲ 1871 τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Στανισλάου. —Ω.

— **Βερναρδάκης**, *Γρηγόριος*. Ἕλλην φιλόλογος, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Μυτιλήνῃ (1848—1925). Μετὰ τὰς ἐν Ἀθήναις γυμνασιακὰς καὶ πανεπιστημιακὰς του σπουδάς, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας (1871), μετέβη εἰς Αἴγυπτον, ὅπου διηύθυνε τὴν Ἀμπέτειον σχολὴν ἐν Καΐρῳ καὶ εἶτα τὸ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἑλληνικὸν γυμνάσιον. Ἐκεῖθεν ἀνεχώρησεν εἰς Γερμανίαν πρὸς εὐρυτέρας φιλολογικὰς σπουδὰς ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Λειψίας καὶ τοῦ Βερολίνου. Κατόπιν μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπου διέτριψεν ἱκανὸν χρόνον καὶ εἶτα εἰς Ἰταλίαν πρὸς μελέτην τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις ἑλληνικῶν χειρογράφων. Ἀνατεθείσης δ' ἔπειτα αὐτῷ τῆς ὑπὸ τῶν ἐκδοτικῶν καταστημάτων Teubner τῆς ἐκδόσεως τῶν «Ἠθικῶν» τοῦ Πλουτάρχου, ἐπεσκέφθη πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπανειλημμένως πάσας τὰς ἀξιολόγους βιβλιοθήκας τῆς Ἑσπερίας, ἐν αἷς ἀπέκειντο χειρόγραφα τοῦ Πλουτάρχου· μεταξὺ ἄλλων μετέβη καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ὅπου ηὐτύχησε ν' ἀνεύρῃ νέον κώδικα τῶν «Ἠθικῶν». Τῷ 1880 διωρίσθη γυμνασιάρχης ἐν Μυτιλήνῃ, τῷ 1895 διευθυντὴς τῶν Ζαριφείων διδασκαλείων Φιλιππουπόλεως, καὶ τέλος τῷ 1898 ἐξελέγη τακτικὸς καθηγητὴς τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ.

Τὰ «Ἠθικὰ» τοῦ Πλουτάρχου ἐξεδόθησαν κριτικῇ ἐπιστασίᾳ τοῦ Γρηγορίου Βερναρδάκη ἐν τῇ στερεοτύπῳ σειρᾷ τῆς βιβλιοθήκης τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων τοῦ Teubner εἰς ἑπτὰ τόμους (Λειψία 1888—1896). Ἄλλα ἔργα του εἶναι τὰ ἑξῆς: «Σχόλια εἰς τὰς δημηγορίας τοῦ Θουκυδίδου» (ἐν Ἀθήναις 1867), «Συμβολαὶ κριτικαὶ εἰς τὸν Στράβωνα (Λειψία 1877, λατινιστί), «Συμβολαὶ κριτικαὶ καὶ παλαιογραφικαὶ εἰς τοὺς Παραλλήλους Βίους» καὶ τὰ «Ἠθικὰ» τοῦ Πλουτάρχου» (Λειψία 1879, λατινιστί), «Περὶ τῆς Πολιτείας Ἀθηναίων τοῦ Ἀριστοτέλους» (ἐν Ἀθήναις 1890), «Πλουτάρχου τὸ ἐν Δελφοῖς Ε» (ἐν Λειψίᾳ 1892), «Λεξικὸν ἑρμηνευτικὸν τῶν ἐνδοξοτάτων Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων» (2 τόμοι μετὰ παραρτήματος καὶ εὑρετηρίου, Ἀθῆναι 1908, Βιβλ. Μαρασλῆ καὶ β' ἐκδ. τῷ 1918 εἰς ἕνα τόμον) μετὰ μακρῶν ἐν ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ προλόγων, διορθωτικὰ εἰς Θουκυδίδην καὶ ἄλλους Ἕλληνας συγγραφεῖς, δημοσιευθέντα ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ «Παρνασσοῦ», τῇ «Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι» τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἐν ἰδίοις τεύχεσι, καὶ πλῆθος ἄλλο φιλολογικῶν διατριβῶν, εἰς περιοδικά, ἑλληνικὰ καὶ ξένα καὶ ἐφημερίδας, εἰς ἀπάντησιν ἐπικρίσεων τῆς ἐκδόσεως τῶν «Ἠθικῶν», γενομένων ὑπὸ τοῦ Βιλαμόβιτς, τοῦ Κόντου καὶ ἄλλων (βλ. καὶ Γ. Ν. Χατζιδάκι, «Ἔλεγχοι καὶ κρίσεις»), ὡς καὶ τοῦ Λεξικοῦ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γρ. Βερναρδάκη ἐδημοσίευσεν ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς ἐν τῷ «Ἐλευθέρῳ Λόγῳ» Ἀθηνῶν νεκρολογίαν ἀναλύουσαν τὸ ἔργον αὐτοῦ. Ι. Φ. Δ.

— **Βερναρδάκης**, *Δημήτριος*. Ἕλλην φιλόλογος καὶ δραματικὸς ποιητής, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1834 ἐν Ἁγίᾳ Μαρίνῃ τῆς Λέσβου. Τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς του διήνυσεν ἐν Μυτιλήνῃ, εἶτα δ' ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ἐφοίτησε καὶ ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ τοῦ πανεπιστημίου. Τῷ 1856 μεταβὰς εἰς Γερμανίαν πρὸς τελειοποίησιν ἐν τῇ Φιλολογίᾳ, ἐφοίτησεν εἰς τὰς οἰκείας σχολὰς τοῦ Μονάχου καὶ τοῦ Βερολίνου, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῷ 1860. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς Γενικῆς Ἱστορίας καὶ Φιλολογίας (1861) καὶ μετά τινα ἔτη τακτικὸς (1865), διετέλεσε δ' ἐπί τινα χρόνον καὶ ἔφορος τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης. Διάφοροι λόγοι, οὐχὶ ἄσχετοι πρὸς τοὺς ὀξεῖς αὐτοῦ ἐπιστημονικοὺς ἀγῶνας πρὸς τὸν *Κόντον* καὶ τοὺς περὶ αὐτόν, τὸν ἠνάγκασαν νὰ παραιτηθῇ τῆς θέσεώς του (1869) ἀλλ' ἐπαναδιωρίσθη καὶ πάλιν (1882). Δυστυχῶς αἱ φιλολογικαὶ ἔριδες Βερναρδάκη-Κόντου, ὀξυνθεῖσαι ἔτι μᾶλλον, ἔσχον ὡς συνέπειαν νὰ παραιτηθῇ καὶ πάλιν τῆς θέσεώς του (1883), καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Μυτιλήνην, ὅπου διήνυσε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του μέχρι τελευτῆς (1907). Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις τῷ ἐπρότεινε νὰ τὸν διορίσῃ γενικὸν ἐπιθεωρητὴν τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικῶν σχολείων, ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη.

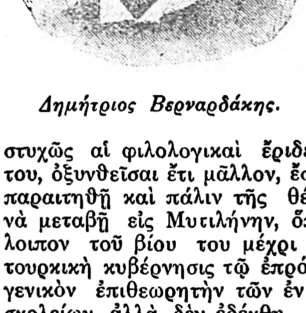

Δημήτριος Βερναρδάκης.

Ὁ Δημήτριος Βερναρδάκης εἶχε μόρφωσιν πολυμερῆ, ἥτις τῷ ἐπέτρεψε ν' ἀσχοληθῇ οὐ μόνον εἰς φιλολογικὰς ἐργασίας, ἀλλὰ καὶ εἰς ἱστορικὰς καὶ τεχνοκριτικάς. Ἔργα αὐτοῦ εἶναι τὰ ἑξῆς: «Λόγος ἐναρκτήριος εἰς τὸ μάθημα τῆς Γενικῆς Ἱστορίας», «Ἑλληνικὴ γραμματική», «Γενικὴ Ἱστορία» (τ. Δ' ἐν Ἀθήναις 1867), «Ἱερὰ ἱστορία καὶ κατήχησις», «Ἔλεγχος ψευδαττικισμοῦ» (ἐν Τεργέστῃ 1884), ἑρμηνευτικὴ κριτικὴ καὶ ἔκδοσις τῶν δραμάτων τοῦ Εὐριπίδου «Φοίνισσαι» (1888), «Ἑκάβη», «Ἱππόλυτος» καὶ «Μήδεια» (1894), ἐκδοθέντων ἐν τῇ γνωστῇ σειρᾷ τῆς «Ζωγραφείου βιβλιοθήκης»· [βλ. καὶ *Β. Ἀποστολίδου*: Μελέτη τῶν «Φοινισσῶν» τοῦ Εὐριπίδου, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐκδόσεως τῆς τραγῳδίας ὑπὸ Δ. Ν. Βερναρδάκη (Ἀλεξάνδρεια 1890)· *Ἀναστασίου Ζάκα*: Κρίσις τῶν «Φοινισσῶν» τοῦ Βερναρδάκη καὶ τῆς «Ἀντιγόνης» τοῦ Σεμιτέλου]. Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ σημειωθῇ ὁ ἄγνωστος εἰς τοὺς πολλοὺς «Λόγος αὐτοσχέδιος περὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς...ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ Βαρβακείῳ Ἀθηνῶν» (ἐν Τεργέστῃ 1876), ἐν ᾧ διὰ μακρῶν ὑποστηρίζει, ὅτι «ἡ εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ εἶναι εἰς ἄκρον πενιχρὰ καὶ μονοειδής, ἡ δ' ἡμετέρα εἰς ἄκρον πλουσία καὶ ποικίλη». Ὁ Βερναρδάκης ἐν τῇ «Νέᾳ Ἡμέρᾳ» τῆς Τεργέστης ἐπέκρινε τὸ γνωστὸν εἰς τὸν πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε' ποίημα τοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου, ὅστις ἀνταπήντησεν ὑπεραμυνόμενος τῆς τεχνοτροπίας του (βλ. «Ἅπαντα Βαλαωρίτου», ἐν Βιβλιοθήκῃ Μαρασλῆ, τ. Α' ἐν ἀρχῇ). Κατὰ τὸν χρόνον δὲ τῆς ἐν Γερμανίᾳ διαμονῆς του ἐποίησε πινδαρικὴν ᾠδὴν πρὸς τιμὴν τοῦ διδασκάλου του Θειρσίου. Ι. Φ. Δ.

Τὸ δραματικὸν ἔργον του. Ἐν Γερμανίᾳ εὑρισκόμενος ὁ Δημήτρ. Βερναρδάκης ἔγραψε

Digitized by Google

τὴν πρώτην αὐτοῦ τραγῳδίαν, τὴν «Μαρίαν Δοξαπατρῆ» (1857), ἣν καὶ ὑπέβαλεν εἰς τὸν ποιητικὸν διαγωνισμὸν τοῦ αὐτοῦ ἔτους, καθ' ὃν οὐδὲν τῶν ὑποβληθέντων ἔργων ἐβραβεύθη. Ὁ ποιητής, ἀναγνώσας τὴν δημοσιευθεῖσαν ἔκθεσιν τῆς ἑλλανοδίκου ἐπιτροπῆς, ἔγραψεν ἀναιρετικὴν διατριβὴν αὐτῆς. Τὸ ἐπιὸν ἔτος (1858), ὁ Βερναρδάκης ἐξέδωκεν ἐν Μονάχῳ τὴν «Μαρίαν Δοξαπατρῆ», ἥτις ἐκρίθη εὐφήμως ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κριτικῶν, ἐξ ὧν ὁ καθηγητὴς Κ. Μούλλαχ τὴν ἀπεκάλεσεν «ἔξοχον ἔργον ἐν τῇ δραματικῇ ποιήσει». Κατόπιν ἔγραψε τὰς τραγῳδίας «Κυψελίδαι» (1858) καὶ «Μερόπη» (1865), ἥτις μετεφράσθη ἰταλιστὶ μὲν ὑπὸ τοῦ Carmeto Cazzato, σερβιστὶ δὲ ὑπὸ τοῦ ἄλλοτε ἐν Ἑλλάδι πρέσβεως τῆς Σερβίας Βλάδαν Γεώργεβιτς. Αἱ μεταφράσεις αὗται ἔδωσαν ἀφορμὴν νὰ γραφοῦν εὐμενέσταται κρίσεις διὰ τὸν Βερναρδάκην, ἐν Σερβίᾳ μὲν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Μιλάνου Σάβιτς, ἐν Ἰταλίᾳ δὲ ὑπὸ τοῦ σοφοῦ κριτικοῦ καὶ ἑλληνιστοῦ G. F. Damiani. Ἀλλὰ καὶ ἐν Γαλλίᾳ, ὁ μὲν μαρκήσιος Queux de Saint-Hilaire ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ «Revue de Paris» τοῦ 1867 ἐπαινετικὴν περὶ τῆς «Μερόπης» κρίσιν, ὁ δὲ σοφὸς ἀκαδημαϊκὸς Brunet de Presle ἀφιέρωσεν ὁλόκληρον μάθημα ἐν τῇ «Σχολῇ τῶν ζωσῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν» εἰς τὴν τραγῳδίαν ταύτην. Ἡ «Μαρία Δοξαπατρῆ» καὶ ἡ «Μερόπη» ἐδιδάχθησαν τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς σκηνῆς τὸν χειμῶνα τοῦ 1865—1866 μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας. Κατόπιν ὁ Βερναρδάκης, ἔγραψε, κατὰ παράκλησιν τῆς καλλιτέχνιδος Pezzana, τὴν «Εὐφροσύνην», πραγματευθεὶς ἐν αὐτῇ τὸ τραγικὸν τέλος τῆς *Κυρὰ-Φροσύνης* τῶν Ἰωαννίνων. Τὸ ἔργον τοῦτο παρεστάθη ἀπὸ σκηνῆς τῷ 1876, μετὰ πολλῆς ὡσαύτως ἐπιτυχίας. Μετὰ 17 ὅλα ἔτη ἔγραψε τὴν «Φαῦσταν», παιχθεῖσαν ἐπανειλημμένως μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας. Μετὰ δύο ἔτη παρεστάθη ἀπὸ σκηνῆς ἡ «Ἀντιόπη» τοῦ Βερναρδάκη, τέλος δὲ μετὰ δεκαετίαν, γέρων πλέον ὁ ποιητής, ἔδωκε (1905) ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ τότε Βασιλικοῦ θεάτρου τὴν τελευταίαν του τραγῳδίαν «Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς», ἡ ἐπιτυχία τῆς ὁποίας, χωρὶς νὰ εἶναι οἵα ἡ τῆς «Φαύστας» καὶ τῆς «Μερόπης», ἡδραίωσε τὴν φήμην αὐτοῦ ὡς τραγικοῦ ποιητοῦ.

Τὰ δραματικὰ ἔργα τοῦ Βερναρδάκη, ἔχοντα ὡς τύπον τὴν κλασσικὴν τραγῳδίαν καὶ εἰς καθαρεύουσαν γλῶσσαν γεγραμμένα, πλὴν τοῦ χοροῦ τῆς «Ἀντιόπης», ὅστις ἐγράφη εἰς δημώδη, εἶναι ἅπαντα ἱστορικά, ἀναπαριστῶντα, μὲ τὴν χαρακτηρίζουσαν τὸν ποιητὴν ἔμπνευσιν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ὕφους του, χαρακτηριστικὰς ἐποχὰς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀπὸ τῶν μυθικῶν χρόνων μέχρι τῶν νεωτέρων. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

—**Βερναρδάκης,** ***Δημήτριος Γρ.*** Ἕλλην φιλόλογος καὶ λογοτέχνης, υἱὸς τοῦ *Γρηγορίου Βερναρδάκη*, γεννηθεὶς ἐν Μυτιλήνῃ τῷ 1890. Τῷ 1915 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Καποδιστριακοῦ πανεπιστημίου. Ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ψάπφα» (ἐν Ἀθήναις 1923) συλλογὴν ποιημάτων ὡς καὶ ἐμμέτρων μεταφράσεων αὐτοῦ ἀρχαίων Ἑλλήνων ποιητῶν· προέβη συνάμα καὶ εἰς ἀνακοίνωσιν πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν (1928) περὶ ἀπολεσθέντος συγγραμματίου τοῦ Πλουτάρχου, ἀνευρεθέντος ἐν συριακῇ μεταφράσει. —Ω.

— **Βερναρδάκης** ἢ ***Μπερναρδάκης, Δημήτριος***· βλ. Μπερναρδάκης.

Βερναρδέϊκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Πατρέων* τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 279.

Βερναρδῆς, ***Ἀργυρός.*** Ἀθηναῖος κόμις καὶ ἱππεὺς τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας (1659—1720). Τῷ 1677 μεταστὰς εἰς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν, εἰσήχθη εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ ἑλληνικὸν γυμνάσιον τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Ἐπιστρέψας εἰς Ἀθήνας, τῷ 1681, ἐχρημάτισε διδάσκαλος τῶν ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν, μέχρι τοῦ 1689, ὁπότε μετέβη εἰς Ναύπλιον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Πάτρας καὶ Βενετίαν, ὅπου διεκρίθη καὶ ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς πολιτείας διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἱππότου τῆς δημοκρατίας. Ἀπέθανεν ἐν Ζακύνθῳ, ὅπου ἐδίδασκε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του. Ἔγραψε: «Κτιτορικὸν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου», τυπωθὲν τῷ 1705, καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν καθομιλουμένην «Βίους τῶν ὁσίων καὶ θεοφόρων πατέρων Συμεὼν καὶ Θεοδώρου καὶ τῆς ὁσίας Εὐφροσύνης», ἐκδοθέντας τῷ 1706 ἐν Βενετίᾳ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Π. Ζερλέντη*, Ἀργυρὸς Βερναρδῆς ὁ Ἀθηναῖος, Ἀθῆναι 1921. — *Καμπούρογλου Γρ.*, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων τόμ. Γ'. σ. 235, Ἀθῆναι 1889.— *Παπαδοπούλου-Βρεττοῦ*, Νεοελληνικὴ φιλολογία, Ἀθῆναι 1854, τόμ. Α', σ.55. —Ω.

βερναρδία (ἡ) (Bernardia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐφορβιδῶν*. Εἶναι δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἔχουσιν ὡς ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τὰ μικρότατα ἄνθη των, ἅτινα εὑρίσκονται κατὰ τὴν κορυφὴν τοῦ φυτοῦ καὶ σχεδὸν εἶναι ἀφανῆ. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βερναρδία ἡ ἀκιδοειδὴς* (Bernardia punctata) ἀπαντῶσα εἰς τὴν Ζαμάϊκαν. Δ. Ν. Π.

Βερναρδῖνοι. Τάγμα καθολικῶν μοναχῶν (βλ. λ. Κιστερσιανοί).

Βερναρδῖνος, *ἅγιος* (Bernardino da Sienna). Ἐγεννήθη ἐν Massa-Carrara τῷ 1380, ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας, ἀπέθανεν ἐν Aquila τῷ 1444 καὶ ἀνεκηρύχθη ἅγιος ἓξ ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του. Εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν ἐγένετο μέλος τῆς ἀδελφότητος τῆς Scala, ἡ ὁποία ἐξυπηρέτει τὸ νοσοκομεῖον τῆς Σιέννης, καὶ ἐπέδειξε μεγάλην αὐταπαρνησίαν κατὰ τὸν λοιμὸν τοῦ 1400. Τῷ 1404 εἰσῆλθεν εἴς τινα μονὴν φραγκισκανῶν καὶ ἐκήρυξε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ εἰς πλείστας πόλεις τῆς Ἰταλίας. Βεβαιοῦσιν, ὅτι κάποτε κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ περὶ ἑαυτὸν 30.000 ἀκροατῶν. Ἡ θέρμη τῶν λόγων του, ὁ βαθὺς μυστικισμὸς μερικῶν ἀντιλήψεών του, ἡ πρωτοτυπία τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίει πρὸς συγκέντρωσιν ἀκροατῶν, ἴσως δὲ καὶ ὁ φθόνος τὸν ὁποῖον προὐκάλεσαν αἱ ἐπιτυχίαι του, ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ κατηγορηθῇ ὡς αἱρετικός. Ἀλλὰ κατώρθωσε ν' ἀπαλλαγῇ τῆς κατηγορίας ταύτης, ἀπολογηθεὶς πρὸ τοῦ Μαρτίνου τοῦ Ε'. Κατὰ τὴν παράδοσιν, ἡ ἀθῴωσίς του ἐγένετο συνεπείᾳ θαυμάτων, τὰ ὁποῖα ἐγένοντο πρὸς βεβαίωσιν τῶν διδασκαλιῶν του, καὶ τὰ ὁποῖα ἀπηθανάτισεν ἡ ζωγραφική. Ὁ Βερναρδῖνος ἀπεποιήθη τὴν θέσιν τοῦ ἐπισκόπου τῆς Σιέννης, τὴν ὁποίαν προσέφερεν εἰς αὐτὸν ὁ Μαρτῖνος ὁ Ε' καὶ τὴν τῆς Φερράρας καὶ Οὐρβίνου προσφερθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ Εὐγενίου τοῦ Δ'. Τὸ 1438 ὠνομάσθη γενικὸς ἐπίτροπος τοῦ συλλόγου τῶν «Αὐστηρῶν κανόνων». Ἡ βιογραφία του ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Campistron, τὰ δὲ ἔργα του ἐξεδόθησαν ἐν Βενετίᾳ (1591 τόμ. 4 εἰς 4ον, 1745 τόμ. 4 εἰς φ.) καὶ ἐν Παρισίοις (1639 τ. 5 εἰς φ.).

[*Wadding*: Annales minorum. 1380.—*Possevin*, Apparatus sacer. Κολωνία 1607, τόμ. 2 εἰς φ.—*Dupin*, Nouvelle Bibliothèque des auteurs écclesiastiques, Παρίσιοι 1686—1704 τόμ 58 εἰς 8ον.— *Berthaumier*, Histoire de saint Bernardin, Παρίσιοι 1862 εἰς 12ον.] —Ω.

— **Βερναρδῖνος** ***ντὲ Σαὶν-Πιὲρ*** (Bernardin de Saint Pierre)· βλ. Σαὶν-Πιέρ.

Βερνάρδος (Bernardus), *ἅγιος* (πρῶτος ἀββᾶς τοῦ Clairvaux). Κληρικὸς καὶ συγγραφεὺς καθολικὸς (1091—1153), ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας καταγόμενος, γεννηθεὶς ἐν Fontaines παρὰ τὸ Dijon τῆς Βουργουνδίας. Ὁ πατήρ του ἐπεθύμει ὅπως ἀφιερωθῇ εἰς τὰς ἐπιστήμας, ἀλλ' ὁ Βερνάρδος, ἰδὼν ἐν ὁράματι τὴν εἰκόνα τῆς ἀποθανούσης μητρός του, προτρεπούσης αὐτὸν ν' ἀφιερωθῇ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας, ἀπεφάσισε ν' ἀκολουθήσῃ τὸ στάδιον τοῦ κληρικοῦ.

Πλησίον τοῦ Dijon ἔκειτο φερώνυμον μοναστήριον, ὅπερ προσφάτως εἶχον ἱδρύσει ἐκεῖ οἱ *Κιστερσιανοὶ* μοναχοί. Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ὑπὸ τὸν ἡγούμενον Στέφανον ὑπῆρχον ὀλίγοι μοναχοί, ἕνεκα τῆς αὐστηρότητος τῶν κανόνων ὑφ' οὓς ἔζων οὗτοι. Ἐκεῖνο ὅμως ὅπερ ἀπεμάκρυνεν ἄλλους, προσείλκυσε τὸν νεαρὸν Βερνάρδον, ὅστις ἀφοῦ ἔπεισε τριάκοντα ἄλλους περίπου νέους, ἐν οἷς τοὺς ἀδελφούς του, εἰσῆλθεν εἰς τὴν μονὴν τῷ 1113 ἐν ἡλικίᾳ 22 ἐτῶν. Ἐκεῖ διεκρίθη διὰ τὴν αὐστηρότητα τοῦ βίου καὶ τὴν εὐγλωττίαν, δι' ἧς καὶ ἄλλους προσείλκυσεν εἰς τὴν μονήν, ὅτε δὲ μετὰ δύο ἔτη, ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν προσελθόντων μοναχῶν καὶ τοῦ στενοῦ τοῦ χώρου τῆς μονῆς, ἀπεφασίσθη ἡ ἵδρυσις νέας μονῆς, εἰς τὸν Βερνάνδον ἀπέβλεψαν πάντες, ὡς ἡγούμενον αὐτῆς. Οὕτως ἱδρύθη ἐν τῇ ἐπισκοπῇ τοῦ Langres, ἔν τινι τόπῳ ἀξένῳ καὶ καταφυγίῳ λῃστῶν, νέα μονὴ κληθεῖσα clara vallis (Clairvaux), ἧς πρῶτος ἡγούμενος ἐγένετο ὁ Βερνάρδος. Ἡ φήμη αὐτοῦ προσείλκυσε πλείστους μοναχοὺς εἰς τὴν νέαν ταύτην μονήν, οὕτως ὥστε ζῶντος ἔτι τοῦ Βερνάρδου ἱδρύθησαν 160 νέα μοναστήρια εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, τῶν ὁποίων οἱ μοναχοί, ἐκτὸς τοῦ ὀνόματος *Κιστερσιανοί,* ἔφερον καὶ τὸ ὄνομα *Βερναρδῖνοι*, πρὸς τιμὴν τοῦ ἡγουμένου αὐτῶν Βερνάρδου.

Κατὰ τὸ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πάπα Ὀνωρίου τοῦ Β' (14 Φεβρουαρίου 1130) ἐπελθὸν σχίσμα μεταξὺ τοῦ Ἰννοκεντίου τοῦ Β' καὶ Ἀνακλήτου τοῦ Β', ὁ Βερνάρδος ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ Ἰννοκεντίου, ὃν κατώρθωσε τέλος νὰ ἐπιβάλῃ. Κατ' ἀρχὰς κατώρθωσε νὰ κηρυχθῇ ὑπὲρ αὐτοῦ ὁ κλῆρος καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, ἔπειτα κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας, τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας καὶ τέλος τὸ μέγιστον μέρος τῆς πρὸς τὴν μερίδα τοῦ Ἀνακλήτου εὐνοϊκῶς διακειμένης Ἰταλίας. Οὕτως, ἀφοῦ κατέβαλε τὴν κατὰ τοῦ Ἰννοκεντίου ἀντίστασιν, ἠνάγκασε δὲ καὶ τὸν Βίκτωρα τὸν Γ', τὸν διάδοχον τοῦ Ἀνακλήτου τοῦ Β', εἰς παραίτησιν ἀπὸ τοῦ παπικοῦ θρόνου, ἐστερέωσε τοῦτον ἐπ' αὐτοῦ. Μετ' ὀλίγον ἐνεφανίσθη ἡ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ *Ἀβελάρδου* ἔρις. Ὁ Βερνάρδος κατεπολέμει τὴν περὶ ἁγίας Τριάδος, τὴν περὶ ἐξιλασμοῦ καὶ ἰδίᾳ τὴν περὶ πίστεως διδασκαλίαν τοῦ Ἀβελάρδου. Ἐνῷ ὁ Ἀβελάρδος ἐθεώρει τὴν ἀμφιβολίαν ὡς τὴν ἀρχὴν πάσης γνώσεως, ὅλα δὲ τὰ δόγματα ὡς προβλήματα, ἅτινα προσεπάθει νὰ στηρίξῃ ἐπὶ τοῦ λογικοῦ, ὁ Βερνάρδος, ὡς μυστικὸς θεολόγος, ἐδέχετο ὅτι ὁ ἁγιασμὸς εἶναι ἡ πηγὴ τοῦ φωτὸς τῆς πίστεως, ὅπερ ἐκπηγάζον ἐκ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης καθιστᾷ καταληπτὴν τὴν πίστιν. «Εὐκολώτερον καὶ ὀρθότερον εὑρίσκει τις τὸν Θεόν», ἔλεγεν ὁ Βερνάρδος, «ἐν τῷ προσεύχεσθαι ἢ ἐν τῷ ἐρευνᾶν καὶ συζητεῖν» καί, «ἐπὶ τοσοῦτον γνωρίζει τις τὸν Θεόν, ἐφ' ὅσον ἀγαπᾷ αὐτόν». Ἐννοεῖται ὅτι συνεννόησις μεταξὺ τῶν δύο τούτων μεγάλων θεολόγων, τῶν ἐχόντων οὕτως ἀντιθέτους ἀντιλήψεις, δὲν ἦτο δυνατή, ἀφοῦ μάλιστα οἱ περὶ αὐτοὺς ἐφρόντιζον νὰ ὀξύνωσι τὴν διάστασιν. Οὕτως ἰδιωτικὴ συνομιλία ἀμφοτέρων πρὸς συνεννόησιν οὐδὲν ἐπέφερεν ἀποτέλεσμα. Τέλος ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ Soissons κατεδικάσθη ὁ Ἀβελάρδος καὶ τὴν καταδίκην ταύτην ἐπεκύρωσεν ὁ Ἰννοκέντιος.

Ἔτι μᾶλλον ηὔξησεν ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Βερνάρδου ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τὸν παπικὸν θρόνον ὁ Εὐγένιος ὁ Γ' (1145), εἷς τῶν μαθητῶν καὶ θαυμαστῶν τοῦ Βερνάρδου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, οἱ Χριστιανοὶ τῆς Παλαιστίνης πιεζόμενοι μεγάλως ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν καὶ φοβούμενοι, ὅτι μετὰ τὴν κυρίευσιν τῆς Ἐδέσσης θὰ ἔχανον καὶ τὰς λοιπὰς χώρας τῆς Παλαιστίνης, ἔστειλαν ἀπεσταλμένους εἰς τὴν Δύσιν ζητοῦντες βοήθειαν. Τότε ὁ πάπας Εὐγένιος ἀνέθηκεν εἰς τὸν Βερνάρδον νὰ ἐξεγείρῃ σταυροφορίαν κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν Οὗτος, πεπεισμένος ὅτι ἡ σταυροφορία αὕτη θ' ἀπέβαινεν ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ, κατώρθωσε, περιερχόμενος διαφόρους χώρας, διὰ τῆς εὐγλωττίας του νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς ἡγεμόνας καὶ ὑπηκόους εἰς σταυροφορίαν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γερμανίας Κονράδος, κατὰ τὴν σύνοδον τοῦ Speier (1145), ἔλαβεν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Βερνάρδου τὸν σταυρὸν καὶ τῷ 1147 ἐκίνησεν ἐπὶ κεφαλῆς 60 χιλιάδων ἱππέων καὶ τοσούτων περίπου πεζῶν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἁγίων τόπων. Τῇ προτροπῇ τοῦ Βερνάρδου ἠκολούθησε τὸν Κονράδον καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας μετὰ στρατοῦ. Ἡ ἀποτυχία τῆς σταυροφορίας ταύτης, τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ὁποίας εἶχε διακηρύξει προφητικῷ τῷ πνεύματι ὁ Βερνάρδος, ἐμείωσεν, ὡς ἦτο ἑπόμενον, τὴν πρὸς τὸν Βερνάρδον ἐκτίμησιν, ἥτις ἐν τούτοις ἐξηκολούθει νὰ εἶναι μεγάλη. Ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς ἀσκήσεως καὶ τῶν κόπων ἀσθενήσας ἐν Κλαιρβὼ ἀπέθανε τῇ 20 Αὐγούστου 1153. Ἤδη τῷ 1173 ἀνεκηρύχθη ἅγιος, ὁ δὲ Πίος ὁ Η', τῷ 1830, περιέλαβεν αὐτὸν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν μεγάλων Λατίνων διδασκάλων. (Εἰκόνα τοῦ Φιλιππῖνο Λίππι, παριστῶσαν τὴν ἐμφάνισιν τῆς Παρθένου εἰς τὸν ἅγιον Βερνάρδον, βλ. ἐν λ. **Ἀναγέννησις** τ. Δ', σ. 442.)

Ὁ Βερνάρδος εἶναι ἀναμφιβόλως μία τῶν διαπρεπεστέρων ἐκκλησιαστικῶν μορφῶν τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Πεπροικισμένος ὑπὸ ἀσυνήθων πνευματικῶν χαρισμάτων, κατώρθωνε διὰ τῆς εὐγλωττίας του νὰ ἐνθουσιάζῃ τὰ πλήθη καὶ προσελκύῃ τὰς ψυχὰς τῶν Χριστιανῶν πρὸς ἑαυτόν. Ἤδη οἱ σύγχρονοί του ἐκάλουν αὐτὸν doctor mellifluus. Σταθερὸς καὶ εὐγενὴς χαρακτήρ, προσωπικότης διαπνεομένη ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, κατώρθωνε νὰ ἐπιβάλληται εἰς πάντας, οὕτως ὥστε ὑπὸ τῶν συγχρόνων του ἐτιμᾶτο ὡς ἅγιος καὶ ὡς ἔχων προφητικὸν χάρισμα. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Βερνάρδου ἐπὶ τῶν συγχρόνων καὶ τῶν μετ' αὐτὸν εἶναι ἀναμφισβήτητος. Τὰ κυριώτερα τῶν συγγραμμάτων του εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

1) «Περὶ τῆς χάριτος καὶ τῆς ἐλευθερίας» (De gratia et libero arbitrio). Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, ὅπερ ἐγράφη τῷ 1127, διακρίνει ὁ Βερνάρδος τριπλῆν ἐλευθερίαν: libertas arbitrii, consilii καὶ complaciti. Ἡ πρώτη εἶναι αὐτὴ ἡ φύσις τῆς βουλήσεως, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος θέλει, ἥτις δὲν δύναται ν' ἀφαιρεθῇ. Διὰ τῆς ἁμαρτίας ἐχάθη ἡ βούλησις τοῦ καλοῦ, ἡ libertas consilii, ἥτις ἐπανέρχεται διὰ τῆς θείας χάριτος. Ἐν τῇ τρίτῃ βαθμῖδι ἑνοῦται ἡ βούλησις τοῦ ἀνθρώπου ἐντελῶς μετὰ τῆς βουλήσεως τοῦ Θεοῦ καὶ οὕτω ἐπέρχεται ἡ κατάστασις τῆς τελειώσεως.

2) «Περὶ τοῦ βαπτίσματος καὶ ἄλλων ζητημάτων πρὸς τὸν Οὔγωνα τοῦ ἁγίου Βίκτωρος» (De baptismo aliisque questionibus ad meg. Hugonem de s. Victore). Ὁ Βερνάρδος ἀναπτύσσει τὰ ὑπὸ τοῦ Οὔγωνος προβληθέντα αὐτῷ προβλήματα καὶ δή: α') ἐὰν δύναταί τις ἐκτὸς τοῦ μαρτυρίου νὰ σωθῇ ἄνευ βαπτίσματος. Ὁ Βερνάρδος ἀναιρῶν τὴν γνώμην τοῦ Οὔγωνος, φρονοῦντος ὅτι ἄνευ τοῦ βαπτίσματος ἡ σωτηρία εἶναι ἀδύνατος, δέχεται ὅτι δύναταί τις νὰ σωθῇ καὶ ἄνευ βαπτίσματος, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἦτο ἀδύνατον, διότι οὐχὶ ἡ παράλειψις ἀλλ' ἡ περιφρόνησις τοῦ μυστηρίου καταδικάζει· β') ἐὰν πάντες οἱ πρὸ Χριστοῦ ἀγαθοὶ εἶχον προφητικὴν γνῶσιν περὶ τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Βερνάρδος δὲν δέχεται τοῦτο· γ') ἐὰν ἡ ἄνευ συνειδήσεως γινομένη ἁμαρτία συνεπιφέρει ἐνοχήν. Ὁ Βερνάρδος δέχεται τοῦτο.

3) «Κατά τινων κεφαλαίων πλανῶν τοῦ Ἀβελάρδου» (Contra quaedam capitula errorum Abaelardi). Τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπερ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Ἰννοκέντιον, τὸν πάπαν, ἐγράφη πρὸς δικαιολογίαν τῆς καταδίκης τοῦ Ἀβελάρδου καὶ καταπολεμεῖ ἰδίᾳ τὴν περὶ ἁγίας Τριάδος, περὶ ἐξιλασμοῦ καὶ περὶ πίστεως διδασκαλίαν αὐτοῦ.

Digitized by Google

4) «Περὶ τῶν βαθμῶν τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ ὑπερηφανείας» (De gradibus humilitatis et superbiae). Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, ὅπερ ἐγράφη πιθανῶς τῷ 1121, δεικνύει ὁ Βερνάρδος, ὅτι ἡ ταπεινοφροσύνη εἶναι ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ἡ ὑψίστη βαθμὶς τῆς ταπεινοφροσύνης ὁδηγεῖ πρὸς τὴν κατωτάτην τῆς ἀληθείας, δηλαδὴ τοῦ γινώσκειν ἑαυτὸν καὶ αἰσθάνεσθαι τὴν ἀνάγκην βοηθείας. Ἐκ τῆς βαθμῖδος ταύτης δύναταί τις νὰ ἀναχθῇ εἰς τὴν δευτέραν βαθμῖδα, ἐν ᾗ ἀναγνωρίζει τις τὴν ἀνάγκην τῆς βοηθείας τῶν ἄλλων, καὶ ἐκ ταύτης εἰς τὴν τρίτην, τὴν ἀνωτάτην, ἐν ᾗ ζῇ τις καὶ βλέπει τὸν Θεόν. Ἔπειτα ἀναπτύσσει τὰς δώδεκα βαθμῖδας τῆς ὑπερηφανείας.

5) «Περὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης» (De diligendo Deo). Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, ἀφοῦ ὁ Βερνάρδος ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἐρώτημα διατί καὶ πόσον πρέπει νὰ ἀγαπᾶται ὁ Θεὸς (quare et quomodo diligendus Deus) διὰ τοῦ ὅτι ὁ Θεὸς πρέπει χάριν ἑαυτοῦ νὰ ἀγαπᾶται ἄνευ ὁρίων (causa diligendi Deum Deus est, modus sine modo diligere), ἀναπτύσσει τὰς βαθμῖδας τῆς ἀγάπης.

6) «Περὶ τῶν ἠθῶν καὶ τοῦ ἔργου τῶν ἐπισκόπων» (De moribus et officio episcoporum). Ἐγράφη τῷ 1126 παρακλήσει τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἑρρίκου τοῦ Sens καὶ δεικνύει τὸ ὕψος τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος καὶ τὰ καθήκοντα τὰ ἀπορρέοντα ἐξ αὐτοῦ.

7) «Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Μαλαχίου, ἐπισκόπου τῆς Ἰρλανδίας» (De vita et rebus gestis S. Malachiae Hiberniae episcopi). Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι σπουδαῖον καὶ διὰ τὰς εἰδήσεις, ἃς παρέχει, ὡς πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς Ἰρλανδίας.

Ἐκτὸς τῶν ἔργων τούτων ἔγραψεν ὁ Βερνάρδος καὶ πλεῖστα ἄλλα, ὡς π.χ. «De conversione ad cle icos», «Apologia ad Guilelmum», «De laude novae militiae ad milites templi», «De praecepto et dispensatione», «De consideratione libri V».

8) «Λόγους». Ἔχομεν πλείστους λόγους τοῦ Βερνάρδου· ἐκτὸς τῶν 86 λόγων εἰς τὸ Ἆσμα τῶν ᾀσμάτων, δι' ὧν, μεταχειριζόμενος τὴν ἀλληγορικομυστικὴν ἑρμηνείαν, ἑρμηνεύει τὸ Ἆσμα τῶν ᾀσμάτων, ἔχει γράψει καὶ ἄλλους, οἵτινες ἐκ τῇ ἐκδόσει τῶν ἔργων του διαιροῦνται εἰς sermones de tempore, de sanctis καὶ de diversis.

9) «Ἐπιστολάς». Ἤδη ζῶντος τοῦ Βερνάρδου εἶχε γίνει συλλογή τις τῶν ἐπιστολῶν του ὑπὸ τοῦ γραμματέως του Gaufrid. Ἡ συλλογὴ αὕτη αὐξηθεῖσα ἔπειτα περιλαμβάνει νῦν 530 ἐπιστολάς, ἡ αὐθεντία ἐνίων τῶν ὁποίων ἀμφισβητεῖται. Ἡ ἀξία τῶν ἐπιστολῶν τούτων εἶναι μεγάλη, οὐ μόνον διὰ τὰς ἰδέας, ἰδίᾳ τὰς ἠθικάς, ποιμαντικὰς καὶ ἀσκητικάς, ἃς περιέχουσιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν διαφωτισμὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἰδίᾳ τῶν ἐτῶν 1120—1153.

10) «Ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα». Ἀποδίδουσιν εἰς τὸν Βερνάρδον πέντε ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία εἶναι μεγάλη. Τινὲς ἀρνοῦνται τὴν συγγραφήν τινων τούτων ὑπὸ τοῦ Βερνάρδου, ἄλλοι δὲ καὶ τῶν πέντε. Ἐν τούτοις δὲν φαίνεται ἀπίθανον ὅτι ὁ Βερνάρδος, ὅστις ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἠσχολεῖτο εἰς τὴν ποίησιν, ἔγραψεν ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα.

Ἡ πρώτη ἔκδοσις τῶν ἔργων τοῦ Βερνάρδου ἐγένετο ἐν Παρισίοις τῷ 1508 ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ *Ἀνδρέου Bocard*. Ἡ καλυτέρα ἔκδοσις εἶναι ἡ τοῦ *Mabillon*, ἡ γενομένη ἐν Παρισίοις τῷ 1667, εἰς δύο τόμους, ἰδίᾳ δὲ ἡ τρίτη, γενομένη τῷ 1719, ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τοῦ Ma·suet, καὶ Texier. Ἐκ τῶν ἀρχαίων βιογραφιῶν τοῦ Βερνάρδου, μεγάλης σημασίας εἶναι ἡ λεγομένη «Vita prima», ἡ γραφεῖσα ὑπὸ μαθητῶν τοῦ Βερνάρδου, ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ἡ τοῦ *A. Neander*: «Berheilige Bernhard und sein Zeitalter» (Βερολῖνον, τρίτη ἔκδ. 1868) καὶ ἡ τοῦ *E. Vacanderd*: «Vie de saint Bernhard» (ἐν Παρισίοις 1895).

Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

— **Βερνάρδος** (Bernardo). Ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας. Φυσικὸς υἱὸς οὗτος τοῦ Πιπίνου καὶ ἔγγονος τοῦ Καρολομάγνου, ἐπέτυχε παρὰ τούτου, δύο ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, νὰ ἀνακηρυχθῇ βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας, ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρολομάγνου θὰ ἀνεγνώριζε τὴν ἐπικυριαρχίαν Λουδοβίκου τοῦ Ἀγαθοῦ. Ὅτε ὅμως ὁ τελευταῖος οὗτος προέβη εἰς τὴν ἐν Αἲξ-λὰ-Σαπὲλ διανομὴν τοῦ κράτους του εἰς τοὺς υἱούς του, ὁ Βερνάρδος, θεωρήσας ἑαυτὸν ἀδικούμενον, ἐπανεστάτησε κατὰ τοῦ θείου του καὶ κατέλαβε τὰς διαβάσεις τῶν Ἄλπεων. Οἱ ὀπαδοί του ὅμως δὲν ἐτόλμων νὰ συγκρουσθῶσιν πρὸς τὸν αὐτοκρατορικὸν στρατὸν καὶ ὁ Βερνάρδος ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ τὴν συγγνώμην τοῦ Λουδοβίκου. Καὶ ἐχάρισε μὲν οὗτος τὴν ζωὴν τοῦ ἀνεψιοῦ του, κατεδίκασεν ὅμως αὐτὸν εἰς τὴν ποινὴν τῆς τυφλώσεως, ἣν ἔσπευσε νὰ ἐκτελέσῃ ἡ αὐτοκράτειρα Ἑρμονγάρδη μετὰ τόσης βαρβαρότητος, ὥστε ὁ Βερνάρδος τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν τύφλωσίν του ἀπέθανε.

Γ. Α. Κ.

— **Βερνάρδος**, *χωροδεσπότης τοῦ Ἀλμπρὲ* (sire d'Albret). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο μνημονεύονται οἱ κάτωθι χωροδεσπόται τοῦ Ἀλμπρέ:

—1) *Βερνάρδος ὁ Α'*, ζήσας κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. —2) *Βερνάρδος-Ἐζὶ ὁ Α'*. Διεδέχθη τὸν πατέρα του Ἀμανιὲ τὸν ΣΤ' κατὰ τὸ 1270 καὶ ἀπέθανε τῷ 1281. Συνεζεύχθη τὴν Ἰωάνναν, θυγατέρα τοῦ Οὖγκ ντὲ Λουζινιάν, κόμιτος τῆς Μαρκίας. —3) *Βερνάρδος-Ἐζὶ ὁ Β'*, χωροδεσπότης τοῦ Ἀλμπρέ, διεδέχθη τῷ 1324 τὸν πατέρα του Ἀμανιὲ τὸν Ζ' καὶ ἀπέθανε τῷ 1358. Ἀφοῦ ὑπηρέτησε τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας, προσεχώρησε κατὰ τὸ 1330 εἰς τὴν μερίδα τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, τὴν ὁποίαν πάλιν ἐγκατέλιπε, ταχθεὶς παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Ἄγγλου μονάρχου. Ἐκ τῆς συζύγου αὐτοῦ Μάρθας, θυγατρὸς Βερνάρδου τοῦ ΣΤ', κόμιτος τοῦ Ἀρμανιάκ, ἀπέκτησε δέκα τρία τέκνα, ὧν ὁ πρωτότοκος υἱός του *Ἀρλόνδος-Ἀμανιὲ* ἐκληρονόμησε τὴν χωροδεσποτείαν τοῦ Ἀλμπρέ.

Α. Δ.

—**Βερνάρδος**, *κόμις τοῦ Ἀρμανιὰκ* (d'Armagnac). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρονται οἱ κάτωθι κόμιτες τοῦ Ἀρμανιάκ:

—1) *Βερνάρδος ὁ Α'*, *ὁ Παράβλωψ*, δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Γουλιέλμου Γκάρσια, κόμιτος τοῦ Φεζανσάκ. Χάριν αὐτοῦ τὸ Ἀρμανιὰκ ἀπεσπάσθη ἀπὸ τῆς κομιτείας τοῦ Φεζανσάκ, καὶ ὁ Βερνάρδος ἔλαβε, πρῶτος αὐτός, τὸν τίτλον τοῦ κόμιτος τοῦ Ἀρμανιὰκ κατὰ τὸ ἔτος 960. —2) *Βερνάρδος ὁ Β'*. Διεδέχθη κατὰ τὸ 1020 τὸν πατέρα του Γεραῦδον τὸν Α'. Κατώρθωσε νὰ προσαρτήσῃ εἰς τὰ ἐδάφη του τὸ δουκᾶτον τῆς Γασκωνίας, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τοῦτο ἀφῃρέθη ἀπ' αὐτοῦ. Ἀπέθανε περὶ τὸ ἔτος 1061 ἐν τῇ μονῇ τοῦ Σαὶν-Μὸν-σὺρ-Ἀντούρ, ὅπου εἶχεν ἀποσυρθῆ. —3) *Βερνάρδος ὁ Γ'*. Διεδέχθη ἐν ἔτει 1080 τὸν πατέρα του Γεραῦδον τὸν Β' καὶ ἀπέθανε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. —4) *Βερνάρδος ὁ Δ'*, υἱὸς καὶ διάδοχος Γεραύδου τοῦ Γ'. Ἐγένετο κόμις τῷ 1160 καὶ εἶναι ἐν τῇ ἱστορίᾳ γνωστὸς ἐκ τῶν ἐρίδων του μετὰ τῶν ἀρχιεπισκόπων τοῦ Ὤκ. Ἀπέθανε πρὸ τοῦ 1190. —5) *Βερνάρδος ὁ Ε'*, υἱὸς Γεραύδου τοῦ Δ', διαδεχθεὶς μετὰ τὸ ἔτος 1228 τὸν θεῖον αὐτοῦ Πέτρον Γεραῦδον. Μετέσχεν ἐνεργῶς εἰς τὴν στάσιν τῶν χωροδεσποτῶν κατὰ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου τοῦ Θ'. Ἀπέθανε τῷ 1245 ἄνευ κληρονόμων. —6) *Βερνάρδος ὁ ΣΤ'*. Διεδέχθη τῷ 1285 τὸν πατέρα του Γεραῦδον τὸν Ε'. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἤρξατο ὁ μακρὸς ἀνταγωνισμὸς τῶν οἴκων Φουᾶ καὶ Ἀρμανιάκ, συνεπείᾳ τῆς διαδοχῆς τοῦ Μπεάρν. Ἀπέθανε τὸν Ἰούνιον τοῦ 1319. —7) *Βερνάρδος ὁ Ζ'*, δευτερότοκος υἱὸς Ἰωάννου τοῦ Β', διεδέχθη ἐν ἔτει 1391 τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰωάννην τὸν Γ'. Κοντόσταυλος τῆς Γαλλίας τῷ 1415, ἐξήσκησεν ἐπὶ Καρόλου τοῦ ΣΤ' μεγίστην ἐπίδρασιν καὶ διῴκησεν ἐπὶ τρία συνεχῆ ἔτη τὴν χώραν. Συλληφθεὶς τὸν Μάϊον τοῦ 1418, ὅτε οἱ οἱ Μπουργκινιὸν κατέλαβεν αἰφνιδιαστικῶς τοὺς Παρισίους, ἐσφάγη ὑπὸ τοῦ ὄχλου τὸν Ἰούνιον τοῦ 1419.

Α. Δ.

— **Βερνάρδος** *ἐκ Βαλεντίας*. Πρῶτος Λατῖνος πατριάρχης τῆς Ἀντιοχείας, ζήσας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΑ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Μετασχὼν τῆς πρώτης σταυροφορίας, ἐγένετο ἐπίσκοπος Ἀρτασίας κατὰ τὸ 1100, καὶ ὀλίγον κατόπιν πατριάρχης Ἀντιοχείας εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Ἕλληνος πατριάρχου. Τὸ ὄνομά του ἀναφέρεται συχνὰ ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν τῆς πρώτης σταυροφορίας. Τῷ 1112, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ταγκρέδου, τοποτηρητοῦ τῆς Ἀντιοχείας, ἐθεωρήθη ὡς ὕποπτος δηλητηριάσεώς του, ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ ὑπόνοιαι δὲν ἀπεδείχθησαν βάσιμοι, διετήρησε τὸν πατριαρχικόν του θρόνον. Ἀπὸ τοῦ 1111 μέχρι τοῦ 1113 εὑρίσκετο εἰς ἔριδα μὲ τὸν πατριάρχην τῆς Ἱερουσαλὴμ Γιβελῖνον διὰ τὰ ὅρια τῆς δικαιοδοσίας καὶ κατέφυγεν εἰς τὸν πάπαν Πασχὰλ Β', ὁ ὁποῖος ἔλυσε τὴν διαφοράν. Ἀπέθανε τῷ 1134 εἰς προκεχωρημένην ἡλικίαν. —Ω.

— **Βερνάρδος** *ἐκ Βάρθης*. Τροβαδοῦρος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, συγγραφεὺς λυρικῶν ποιημάτων, τινὰ τῶν ὁποίων συνδέονται πρὸς τὴν ἱστορίαν τῶν σταυροφοριῶν.

— **Βερνάρδος** *ἐκ Βενταντοὺρ*. Γάλλος τροβαδοῦρος τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Υἱὸς ἑνὸς τῶν ὑπηρετῶν τοῦ πύργου Βενταντούρ, ἐξεδιώχθη ὑπὸ τοῦ κυρίου του, ὡς ἐρωτοτροπῶν μετὰ τῆς οἰκοδεσποίνης. Ὁ Βερνάρδος προσελήφθη βραδύτερον ὡς ἀοιδὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐλεονόρας ντὲ Γκυγέν, εἶτα δὲ εἰς τὴν τοῦ Ραϋμόνδου τοῦ Ε' τῆς Τουλούζης. Περιεσώθησαν πεντήκοντα ᾄσματά του, εὔφημον μνείαν τῶν ὁποίων ποιεῖται ὁ Πετράρχης.

Α. Δ.

—**Βερνάρδος** *ντὲ Γκορντὸν* (de Gordon). Γάλλος ἰατρός, γεννηθεὶς ἐν Γκορντόν, τῆς περιφερείας τῆς Ρουέργκ κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα. Κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὠνομάζετο διὰ τῆς λατινικῆς προφορᾶς τοῦ ὀνόματός του Bernardus de Gordonio καὶ οὐχὶ Bernardus Gordonus, ὅπως ἀναφέρεται. Ἐκ τοῦ προλόγου τοῦ ἔργου του «Opus lilium medicinae» μανθάνομεν, ὅτι κατὰ τὸ 1285 ἦτο καθηγητὴς εἰς τὸ Μονπελλιέ. Ἀπέθανε, κατ' ἄλλους μὲν τῷ 1305, κατ' ἄλλους δὲ τῷ 1318. Οἱ ἱστοριογράφοι του τὸν κατηγόρησαν ὅτι ἐπίστευεν εἰς τὴν ἀστρολογίαν, τὰ φυλακτήρια καὶ τὴν οὐρομαντείαν, μὴ δυνηθεὶς νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἰατροσοφιστικὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐποχῆς του. Περιέγραψεν ἀκριβῶς τὴν ἀσθένειαν καταληψίαν, τὴν φυματικὴν λέπραν, κ.τ.λ. Τὰ ἔργα τοῦ Βερνάρδου τούτου φέρουν τοὺς ἑξῆς τίτλους: «De conservatione vitae humanae a die nativitatis usque ad ultimam horam mortis tractatus», «Opus lilium medicinae inscriptum de morborum prope omnium curationae septem particulis distributum», «Tractatus de urinis» κ.τ.λ.

Μ. Δ. Β.

— **Βερνάρδος** *Γκὺ* (Bernard Gui). Δομινικανὸς ἱεροεξεταστὴς τῆς Τουλούζης καὶ ἐπίσκοπος τοῦ Λοντὲβ (1261—1331). Σκληρὸς καὶ ἀπάνθρωπος ὅσον καὶ ὁ Τορκουεμάδας, κατεδίκασεν ἑξακοσίους τριάκοντα αἱρετικοὺς εἰς τὸν διὰ τοῦ πυρὸς θάνατον. Ὁ Βερνάρδος Γκὺ εἶναι συγγραφεὺς ἔργου ὑπὸ τὸν τίτλον «Πρακτικὰ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως», λίαν ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν ἱστορίαν ταύτης. Ἐξ ἄλλου κατέλιπε μέγαν ἀριθμὸν χρονικῶν περὶ τῶν παπῶν, τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας, τῶν ἐπισκόπων τῆς Τουλούζης, τοῦ Τάγματος τῶν δομινικανῶν κ. τ. λ.

—**Βερνάρδος** *ὁ Γλυκὺς* (Délicieux). Φραγκισκανός, γεννηθεὶς ἐν Μονπελλιὲ καὶ ἀποθανὼν μετὰ τὸ 1319. Ὑπηρέτησεν εἰς τὰ μοναστήρια τῆς Καρκασσὸν καὶ τῆς Ναρμπὸν καί, προικισμένος ὑπὸ ἐξαιρετικῆς εὐγλωττίας, ἀνέλαβε τὸ ἔργον τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Λαγκεντὸκ ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως. Μετὰ τὰς ἀγόνους διαμαρτυρίας του πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ βασιλέως, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς ἀποστολῆς, ἡ ὁποία παρουσιάσθη εἰς τὸν Φίλιππον τὸν Ὡραῖον καὶ περιέγραψε διὰ ζωηρῶν χρωμάτων τὰ σκάνδαλα, τὰς καταχρήσεις καὶ τὰς δημεύσεις, διὰ τῶν ὁποίων ἐτρομοκρατεῖτο ὁλόκληρος ἡ Μεσημβρινὴ Γαλλία. Μὴ ἐπιτυχὼν παρὰ μόνον ἀορίστους ὑποσχέσεις καὶ ἐπιστρέψας εἰς τὸ Λαγκεντόκ, κατώρθωσε νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς κατοίκους εἰς ἐπανάστασιν, διὰ τῆς ὁποίας κατακρημνίσθησαν αἱ φυλακαί, ὅπου ἀπὸ ἐτῶν ἐστέναζον χιλιάδες ἐγκαθείρκτων. Περιεπλάκη κατόπιν εἰς μίαν συνωμοσίαν κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ συνελήφθη τῷ 1305. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του ἀνέλαβε σφοδροὺς ἀγῶνας κατὰ τῶν φραγκισκανῶν, τῶν ὁποίων κατηγόρησε τὰ ἐκλελυμένα ἤθη, καὶ κατεδικάσθη ὑπὸ ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου εἰς ἰσόβια δεσμά, τῷ 1319. Θεωρεῖται ὅτι ἀπέθανε τὸ ἑπόμενον ἔτος.

—**Βερνάρδος**, *μαρκήσιος τῆς Γοτθίας* (de Gothie) *καὶ κόμις τοῦ Ὠτὲν* (Autun). Ἔγγονος τοῦ Βερνάρδου, κόμιτος τοῦ Πουατοῦ, ὃν πλεῖστοι συγχέουν πρὸς τὸν ἐπίσης κόμιτα τοῦ Ὠτὲν Βερνάρδον, τὸν υἱὸν τοῦ Βερνάρδου. Οὗτος ἔλαβε τῷ 864 παρὰ Καρόλου τοῦ Φαλακροῦ τμῆμα τῆς Σεπτιμανίας, ὅπερ ὅμως βραδύτερον τῷ ἀφῃρέθη ἐκ νέου. Τῷ 872, ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Βερνάρδου, υἱοῦ τοῦ Ντουόντα, ὁ μαρκήσιος τῆς Γοτθίας κατέλαβε τὴν κομιτείαν τοῦ Ὠτέν. Τῷ 877 ὁ Βερνάρδος ἐστασίασε κατὰ Καρόλου τοῦ Φαλακροῦ, καθ' ὃν χρόνον οὗτος διήρχετο τὰς Ἄλπεις, ἐκστρατεύων κατὰ τοῦ Καρλομάγνου. Τῷ 878 ὁ Βερνάρδος κατέλαβε τὴν Μποὺρζ καὶ τὴν Μπερρὺ-σὺρ-Μποζόν. Λόγῳ τῶν μεγάλων αὐτοῦ αὐθαιρεσιῶν ἀφωρίσθη τὸν Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὑπὸ τῆς συνόδου τῆς Τρουᾶ καὶ ἐστερήθη πάντων τῶν προνομίων του. Προδιαγραφείς, ἠναγκάσθη νὰ εὕρῃ ἄσυλον παρὰ τῷ παλαιῷ αὐτοῦ ἐχθρῷ Μποζόν, ὅστις παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν κομιτείαν τοῦ Μακόν. Ἐπολιορκήθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, τῷ 879 ἢ 880, ὑπὸ τῶν βασιλέων Λουδοβίκου καὶ Καρλομάγνου, συλληφθεὶς δ' αἰχμάλωτος ἐθανατώθη.

— **Βερνάρδος**, *Ἔριχ-Φρόϋντ* (Bernard Erich-Freund). Δοὺξ τῆς Σαξωνίας (1800—1882) διεδέχθη τὸν πατέρα αὐτοῦ δοῦκα Γεώργιον τῷ 1803. Τῷ 1824 παρεχώρησεν εἰς τοὺς ὑπηκόους του συνταγματικὸν πολίτευμα. Κατὰ τὸν Αὐστροπρωσσικὸν πόλεμον τοῦ 1866 ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς Αὐστρίας, μετὰ τὴν νίκην δὲ τῆς Πρωσσίας ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του Γεωργίου.

— **Βερνάρδος** *ὁ θησαυροφύλαξ*. Ὄνομα δοθὲν εἰς τὸν συνεχιστὴν τῆς «Χρονογραφίας τοῦ Γουλιέλμου ἐκ Τύρου», ὅστις ὑπῆρξεν ἐπί τινα χρόνον θησαυροφύλαξ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Κορβίας. Ἡ χρονογραφία τοῦ Βερνάρδου ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ 1160—1231.

—**Βερνάρδος**, *ἱεραπόστολος*. Ἱσπανὸς μοναχὸς σταλεὶς εἰς Πομμερανίαν τὸν ΙΒ' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Πολωνίας Βολέσλα τοῦ Γ', ὅστις, καθυποτάξας ἐν ἔτει 1121 τοὺς Πομμερανούς, ἤθελε νὰ προσελκύσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Ἀλλ' οἱ εἰδωλολάτραι, καταληφθέντες ὑπὸ ἀηδίας καὶ φρίκης ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ μὲ ράκη ἐνδεδυμένου καὶ ρυπῶντος μοναχοῦ, ἐξεδίωξαν αὐτὸν εἰπόντες, ὅτι, ἐὰν ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν ἦτο πράγματι κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, θὰ ἔπεμπε πρὸς αὐτοὺς ἀξιοπρεπέστερον ἀντιπρόσωπον. Τὸν Βερνάρδον διεδέχθη ἐν τῇ ἀποστολῇ

Digitized by Google

του ὁ ἐπίσκοπος Ὄθων τῆς Βαμβέργης, ὅστις μετέβη εἰς Πομμερανίαν φέρων τὰ λαμπρότερά του ἄμφια καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ μεγάλης ἀκολουθίας. Τὸ θέαμα τοῦτο ἐνεποίησε τοιαύτην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς βαρβάρους, ὥστε ἀπεδέχθησαν ἀσμένως τὴν βάπτισιν.

— **Βερνάρδος** *Ἰτιὲ* (Bernardus Iterii). Γάλλος χρονογράφος καὶ ἐκκλησιαστικός, βιβλιοθηκάριος τῆς ἐφημερίας τοῦ Σαὶν-Μαρσιὰλ-ντὲ Λιμὸζ (1163—1225). Συνέταξε κατάλογον τῶν τετρακοσίων πεντήκοντα τόμων, ἐξ ὧν ἀπηρτίζετο κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἡ βιβλιοθήκη, τὴν ὁποίαν διηύθυνεν. Ὁ Βερνάρδος συνήθιζε νὰ γράφῃ εἰς τὰς λευκὰς σελίδας καὶ εἰς τὰ περιθώρια τῶν χειρογράφων περὶ ὅλων τῶν σημαντικῶν γεγονότων τῆς ἐποχῆς του. Αἱ σημειώσεις αὗται, περισυλλεχθεῖσαι βραδύτερον, ἀποτελοῦσι σημαντικωτάτην πηγὴν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς νοτιοδυτικῆς Γαλλίας κατὰ τὸν ΙΒ′ καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ′ αἰῶνος. Τὰ χρονικὰ τοῦ Βερνάρδου ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Ντιπλὲ-Ἀζιὲ ἐν Παρισίοις τῷ 1874.

— **Βερνάρδος** *ντὲλ Κάρπιο* (Bernardo del Carpio). Ἱσπανὸς θρυλικὸς ἥρως τοῦ Θ′ αἰῶνος. Γεννηθεὶς ἐκ τῶν ἀθεμίτων ἐρώτων τῆς ντόνια Χιμένα, ἀδελφῆς τοῦ βασιλέως Ἀλφόνσου τοῦ Ἁγνοῦ, μετὰ τοῦ ντὸν Σάντσο Ντιὰς ντὲ Σαλντάνα, κατεδιώχθη αὐτὸς καὶ ὁ πατήρ του ἀμειλίκτως ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος, ζητοῦντος ἐκδίκησιν. Ὁ Ἀλφόνσος ἐνέκλεισε τὸν Σάντσο Ντιὰς εἰς τὸ φρούριον Λούνα καὶ ἐξώρυξε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Βερνάρδος ἔδρεψε δάφνας πολεμικάς. Κατέλαβε πολλὰ φρούρια, ἐν οἷς καὶ τὸ τῆς Λούνα, εἰς ὃ ἔδωκε καὶ τὸ ὄνομά του. Ὁ Ἀλφόνσος τὸν ἐξεδίωξεν ἐκ τῆς αὐλῆς, εἶτα δὲ προσποιηθείς, ὅτι ἐπεθύμει νὰ συμφιλιωθῇ μετ' αὐτοῦ καὶ νὰ τῷ ἀποδώσῃ τὸν πατέρα του, τὸν ἐξηπάτησεν, ἐφόνευσε τὸν Ντιὰς καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν Βερνάρδον τὴν σορόν του. Εἰς τὸν ἥρωα τοῦτον ἀποδίδονται καὶ ἄλλαι περιπέτειαι. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἐφόνευσε τὸν Ρολάνδον ἐν Ρονσεβῶ. Ἐξ ἄλλου εἶναι ὁ ἥρως πολλῶν ἔργων τοῦ Ρομανσέρο. Ὁ Λόπε ντὲ Βέγκα παρέλαβε πολλὰ ἐπεισόδια τῆς ζωῆς του ὡς θέματα τῶν δραμάτων του: «Ἡ νεότης τοῦ Βερνάρδου ντὲλ Κάρπιο» καὶ «Ὁ θάνατος ἐν τῷ γάμῳ». Ὑπάρχουσι δύο ἐποποιίαι ἀναφερόμεναι εἰς τὸν Βερνάρδον: ἡ τοῦ *Ἀλόνσο ντὲ Σαλαμάγκε* καὶ ἡ τοῦ *Βερνάρδου ντὲ Μπαλμπουένα*.

—**Βερνάρδος**, *κόμις Κομμίγγων* (de Comminges). Ὁ πέμπτος κατὰ σειρὰν κόμις τῆς οἰκογενείας ταύτης. Ὀπαδὸς τοῦ κόμιτος τῆς Τουλούζης, ὑπέστη καὶ αὐτὸς τὰς συνεπείας τῆς ἥττης τοῦ Μυρέ. Ἡ κομιτεία τῶν Κομμίγγων κατελήφθη καὶ ἐλεηλατήθη ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων. Τῷ 1214 ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ πάπα Πέτρος ντὲ Μπενεβὲν ἐπέτρεψεν εἰς τὸν κόμιτα Βερνάρδον νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, οὗτος δὲ μετέβη εἰς Ρώμην, ἵνα ζητήσῃ συγγνώμην παρὰ τοῦ Μεγάλου Ποντίφηκος. Κατὰ τὴν σύνοδον τοῦ Λατερανοῦ τοῦ 1215, ὁ πάπας ἐπεδίκασεν εἰς τὸν Σίμωνα ντὲ Μονφὸρ πάσας τὰς γαίας τῶν αἱρετικῶν, αἵτινες εἶχον κατακτηθῆ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀλλὰ συνεπείᾳ τῆς γενικῆς ἐξεγέρσεως, ἣν προὐκάλεσεν ἡ ἀπόφασις τοῦ πάπα, ὁ Βερνάρδος ἐπανέκτησε τὰ ἐδάφη του. Τῷ 1219 συνετέλεσεν εἰς τὴν νίκην τῆς Βαζιέγης. Μετὰ τὸν θάνατόν του, ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔπαυσεν ὑποστηρίζων τὸν κόμιτα τῆς Τουλούζης καὶ ἐδήλωσεν ὑποτέλειαν εἰς τὸν Λουδοβῖκον τὸν Η′, ἐπὶ τῷ τέλει ὅπως διατηρήσῃ τὰ ἐδάφη του.

—**Βερνάρδος** *(ἅγιος) ντὲ Μαντὸν* (de Manthon). Ἀρχιδιάκονος τῆς Ἀόστης, ἱδρυτὴς τοῦ ἀσύλου τοῦ ὄρους τοῦ ἁγίου Βερνάρδου. Λέγεται ὅτι ἐγεννήθη τῷ 923 καὶ ἀπέθανε τῷ 1008. Ἑορτάζεται ὑπὸ τῶν καθολικῶν τὴν 15 Ἰουνίου. Ὑπάρχουν πολλοὶ θρῦλοι ἀναφερόμενοι εἰς τὸν ἅγιον αὐτόν, πλήρεις ἀντιφάσεων, ἀναχρονισμῶν καὶ θαυμάτων. Κατὰ τοὺς μὲν θεωρεῖται ὅτι ἐγεννήθη εἰς Μαντὸν ἐξ εὐγενοῦς, ἀλλ' ἀγνώστου οἰκογενείας. Κατὰ τοὺς δὲ θεωρεῖται υἱὸς τοῦ δουκὸς τῆς Σαβοΐας. Δύο δίοδοι τῶν Ἄλπεων φέρουν τὸ ὄνομά του (βλ. λ. Ἅγιος *Βερνάρδος*). Εἰς τὴν μίαν ἐξ αὐτῶν, τὴν ὁποίαν, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, διήρχοντο μόνον οἱ προσκυνηταί, εἶχε κτισθῆ τῷ 996 μ. Χ. μία φιλόξενος οἰκία, ὡς εἶδος μοναστηρίου ὁμοῦ καὶ φρουρίου.

—**Βερνάρδος** *τῆς Παβίας* (de Pavia), ἐπιλεγόμενος *Τσίρκα*. Ἰταλὸς ἐκκλησιαστικός. Ἐχρημάτισε καθηγητὴς ἐν Βολωνίᾳ καὶ Ρώμῃ καὶ ἐπίσκοπος ἐν Φαγεντίᾳ καὶ Παβίᾳ. Συνέταξε μεταξὺ ἄλλων συλλογὴν τῶν ἀποκριτικῶν ἐπιστολῶν τῶν παπῶν.

—**Βερνάρδος**, *κόμις τοῦ Πουατοῦ* (de Poitou). Ἀναφέρεται οὗτος εἰς τὰ χρονικὰ τοῦ Ἰνκμὰρ (Hincmar) ὡς κόμις τοῦ Πουατοῦ κατὰ τὸ 814 καὶ 826 ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ Εὐσεβοῦς. Ὁ τριτότοκος υἱὸς αὐτοῦ, *Βερνάρδος* ἐπίσης ὀνομαζόμενος, ἐξεδιώχθη ἐκ Πουατιὲ ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἐμενον τῷ 839. Ἀποσυρθεὶς ἐν Ἑρμιτόζ, ἔπεσε τῷ 844 μαχόμενος κατὰ τοῦ κόμιτος τῆς Μάντης. Σύζυγος αὐτοῦ ἦτο ἡ Βλιχίλδη, θυγάτηρ τοῦ Ρορικόν, κόμιτος τοῦ Μαίν, υἱός του δὲ ὁ *Βερνάρδος, μαρκήσιος τῆς Γοτθίας* (βλ. ἀνωτ.).

—**Βερνάρδος** *Πτολεμαῖος* (Bernardo Ptolemei). Νομομαθὴς καὶ θεολόγος ἐκ Σιέννης (1272—1348). Κατ' ἀρχὰς καθηγητὴς τοῦ Δικαίου, ἀφιερώθη βραδύτερον εἰς τὸν μοναχικὸν βίον καὶ ἵδρυσεν, ἐν ἔτει 1319, τὸ τάγμα τῶν *Ὀλιβετανῶν*, οὕτως ὀνομασθὲν ἐκ τοῦ ὄρους *Ὀλιβέτου*, ὅπου ὁ Βερνάρδος ἔζη ὡς ἐρημίτης. Οἱ ὑπ' αὐτὸν μοναχοὶ ἔζων κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ ἁγίου Βενεδίκτου.

—**Βερνάρδος**, *δοὺξ τῆς Σὰξ-Βαϊμάρης*. Εἷς τῶν Γερμανῶν στρατηγῶν κατὰ τὸν Τριακονταετῆ πόλεμον (1604—1639). Ὑπῆρξε κατὰ τοὺς θρησκευτικοὺς πολέμους εἷς τῶν περιφημοτέρων στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν τῆς μερίδος τῶν διαμαρτυρομένων. Εἷς ἐκ τῶν πρώτων παρέσχε τὴν βοήθειαν αὐτοῦ εἰς τὸν Γουσταῦον Ἀδόλφον. Ἔλαβε μέρος ἐνεργὸν εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Βυρτσβούργου καὶ τοῦ Μαγχάϊμ καὶ διηύθυνε τὴν μάχην τῆς Λυκαίνης, ὅτε ὁ Σουηδὸς μονάρχης ἔπεσε μαχόμενος (1632). Ἡττηθεὶς ἐν Νόρτλιγκεν τῷ 1634 καὶ ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν Σουηδῶν, ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν τοῦ καρδιναλίου Ρισελιὲ νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τῶν Γάλλων. Κατέλαβε τὴν Ἀλσατίαν, ἔκαμε θαυμασίαν ὑποχώρησιν ἐν Λωρραίνῃ, κατήγαγε νίκην περιφανῆ ἐν Ραϊνφελντ καὶ κατέλαβε τὴν Φριβούργην καὶ τὸ Μπριζάκ.

— **Βερνάρδος** *ἐκ Σάρτρης*. Σχολαστικὸς φιλόσοφος τοῦ ΙΒ′ αἰῶνος, διευθυντὴς τῆς Σχολῆς τῆς Σάρτρης. Ὁ Βίκτωρ Κουζὲν ἀνεκάλυψεν ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων τὸ χειρόγραφον, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Βερνάρδος ἀναπτύσσει τὸ σύστημά του καὶ ἐκθέτει τὸν ἀλεξανδρινὸν πλατωνισμὸν τοῦ Ἰωάννου Σαλισβουρύ.

— **Βερνάρδος**, *δοὺξ τῆς Σεπτιμανίας*. Υἱὸς τοῦ Γουλιέλμου, δουκὸς τῆς Τουλούζης, καὶ ἀδελφὸς τοῦ Γαουκέλμου, κόμιτος τῆς Βαρκελώνης, γεννηθεὶς τῷ 790 καὶ ἀποθανὼν τῷ 844. Ἡ ἱστορία τοῦ Βερνάρδου συνδέεται στενότατα πρὸς τὸ κράτος Καρόλου τοῦ Μεγάλου καὶ πρὸς τὰς πολιτικὰς μεταβολάς, αἵτινες ἐσήμανον τὴν παρακμὴν τῆς αὐτοκρατορίας του.

Ἐκ τῶν φατριῶν, αἵτινες εἶχον σχηματισθῆ περὶ τὸν Λουδοβῖκον Α′ τὸν Ἀγαθόν, ὁ Βερνάρδος ἐξεπροσώπει μετὰ πάντων σχεδὸν τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου βαθμοῦ εὐγενῶν τὴν τῶν ἐθνοτήτων καὶ τῆς αὐτονομίας τῶν ἐπαρχιῶν, κατέβαλε δὲ πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως πραγματώσῃ τοὺς σκοπούς του καὶ ὡς δοὺξ τῆς Σεπτιμανίας καὶ ὡς αὐλάρχης τοῦ αὐτοκράτορος. Διοικητὴς ἀρχικῶς ἐν Σεπτιμανίᾳ ἠθέλησε νὰ διατηρήσῃ συγχρόνως τὴν φραγκικὴν καὶ τὴν τοπικὴν ἑνότητα, πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐζήτησε τὴν βοήθειαν πλουσίων ἀτόμων, μὴ ἀνηκόντων εἰς τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν. Ἐξ ἄλλου ἠθέλησε νὰ παραχωρήσῃ τὴν ἐπισκοπὴν τῆς Μαγελόννης εἰς τὸν Φουλμπόδ, ἐνῷ ὁ λαὸς προέκρινε τὸν Φρέδουλον, ἠρνήθη δὲ νὰ συγκατατεθῇ εἰς τὴν ὑπὸ Λουδοβίκου τοῦ Α′ γενομένην ἐκλογὴν τοῦ Ἀργεμίρου. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ Βερνάρδος ὡς στρατιωτικὸς ἠτύχησεν. Ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀμπντοὺρ-Ραχμάν, εἰς πολεμικὴν ἐπιχείρησιν κατὰ τῆς Οὐέσκας, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Βαρκελώνην. Ἀφ' ἑτέρου δὲν ἠδυνήθη νὰ καταπνίξῃ τὴν στάσιν τοῦ Λιζὸν ἕνεκα τῆς ἐσκεμμένης νωθρότητος τῶν ἐχθρῶν του Οὔγου καὶ Μαφρέδου, οἵτινες εἶχον διαταχθῆ νὰ τὸν βοηθήσωσιν. Ἡ κατ' αὐτοῦ ἐν τούτοις ἔχθρα τῶν ἐν λόγῳ εὐγενῶν καὶ ἡ ἐν Λιζὸν προδοσία των συνετέλεσαν, ὥστε τῷ 817 ὁ Βερνάρδος νὰ γίνῃ μέγας αὐλάρχης καὶ κλειδοῦχος τοῦ αὐτοκράτορος Λουδοβίκου. Ἐν τῇ νέᾳ του θέσει ὁ Βερνάρδος κατέβαλε πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν, ὅπως ὀργανώσῃ τὸ βασίλειον. Ἀλλά, μὴ ἐνεργήσας μετὰ σωφροσύνης, δυσηρέστησε πάντας λόγῳ τοῦ ὑπερφιάλου χαρακτῆρός του καὶ τῶν ἐρωτικῶν αὐτοῦ σχέσεων μετὰ τῆς αὐτοκρατείρας Ἰουδήθ. Ἐὰν πράγματι εἶχε συνδεθῆ δι' ἀθεμίτων ἐρωτικῶν δεσμῶν μετὰ τῆς συζύγου τοῦ Λουδοβίκου ἢ τοῦτο ἦτο ἁπλῆ συκοφαντία, ἐξυφανθεῖσα ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του, δὲν εἶναι γνωστόν. Ὁπωσδήποτε οὗτοι κατήγγειλαν τὸν Βερνάρδον ὅτι ὄχι μόνον εἶχεν ἐρωτικὰς μετὰ τῆς αὐτοκρατείρας σχέσεις ἀλλὰ καὶ ὅτι ὁ τότε γεννηθεὶς υἱὸς Κάρολος ὁ Φαλακρὸς ἦτο καρπὸς τῶν ἐνόχων τούτων ἐρώτων. Ὡς ἐκ τούτου ὁ Βερνάρδος ἐξεδιώχθη ἐκ τοῦ δουκάτου τῆς Σεπτιμανίας, ἡ δὲ ἀντίπαλος φατρία ἐπανακτήσασα τὴν ἀρχήν, ἐξεδικήθη σκληρῶς αὐτὸν ἐν τῷ προσώπῳ μελῶν τῆς οἰκογενείας του, τυφλώσασα μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸν ἀδελφόν του. Ἀλλά, μετὰ πάροδον ἑνὸς ἔτους, ἀνατραπέντων τῶν ἀντιπάλων του, ὁ Βερνάρδος ἐδήλωσεν ἐνόρκως, ὅτι ἦσαν ψευδεῖς πᾶσαι αἱ κατ' αὐτοῦ κατηγορίαι, χωρὶς ἐν τούτοις οὐδέποτε πλέον νὰ κατορθώσῃ ν' ἀνακτήσῃ τὴν προτέραν ἰσχὺν καὶ ἐπιρροήν του. Βλέπων ὅτι ὁ Λουδοβῖκος, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ μοναχοῦ Γκοντβάλδου, ἔπαυσε νὰ δίδῃ εἰς αὐτὸν προσοχὴν καὶ στερούμενος πλέον τῆς βοηθείας τῆς Ἰουδήθ, ἠθέλησεν, ἐφαρμόζων ἀλλαχοῦ τὰς ἰδέας του, νὰ ἱδρύσῃ κράτος αὐτόνομον πρὸς νότον διὰ προσαρτήσεως τῆς Σεπτιμανίας εἰς τὴν Ἀκουϊτανίαν τοῦ Πιπίνου. Ἀποτυχὼν ἐν τῇ στασιαστικῇ ἀποπείρᾳ του (832), ἀπώλεσε τὴν Σεπτιμανίαν καὶ τὰ ἐν Ἱσπανίᾳ ἐδάφη του. Ἀποσυρθεὶς τότε εἰς τὰς ἐν Βουργουνδίᾳ γαίας του, συνεμάχησε μετὰ τοῦ κόμιτος Βάριν, ἐπὶ τῷ τέλει, ὅπως ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν θρόνον τὸν ἀνατραπέντα ἐν τῷ μεταξὺ ὑπὸ τῶν υἱῶν του Λοθαρίου καὶ Πιπίνου, δυσηρεστημένων διότι ἐξεχώρησε μέρος τοῦ βασιλείου καὶ εἰς τὸν τέταρτον υἱόν του Κάρολον τὸν Φαλακρόν, αὐτοκράτορα Λουδοβῖκον τὸν Ἀγαθόν. Πράγματι δὲ ἡ ὁρμητικὴ αὐτοῦ πορεία μέχρι τοῦ Μποννέϊλ ἠνάγκασε τὸν Λοθάριον νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ἐγένετο ἀφορμὴ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Λουδοβίκου. Ὁ Λοθάριος διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν Βερνάρδον ἀπεκεφάλισε τὸν ἀδελφόν του Γκαουκέλμον καὶ ἔπνιξε τὴν ἀδελφήν του Γερβέργην. Γενόμενος καὶ πάλιν ὁ Βερνάρδος δοὺξ τῆς Σεπτιμανίας ὑπερήσπισεν αὐτὴν κατὰ τῶν Σαρακηνῶν καὶ τοῦ δουκὸς τῆς Τουλούζης, δὲν ἐνεφανίσθη δὲ πλέον εἰς τὰ συνέδρια παρὰ μετὰ τὸν θάνατον Λουδοβίκου τοῦ Ἀγαθοῦ. Τῷ 840, ἀρνηθεὶς νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸν Κάρολον τὸν Φαλακρὸν ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς. Βραδύτερον, μετὰ τὴν σύναψιν τῆς εἰρήνης τοῦ Βερντέν, ὁ Βερνάρδος, θελήσας νὰ γίνῃ ἡγεμὼν ἀνεξάρτητος ἐν Σεπτιμανίᾳ, ἐκλήθη εἰς Ἀκουϊτανίαν ὑπὸ Καρόλου τοῦ Φαλακροῦ καὶ καταδικασθεὶς ἀπεκεφαλίσθη.

Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

— **Βερνάρδος** *ὁ Σοφός*. Μοναχὸς καὶ περιηγητὴς Γάλλος, μεταβὰς κατὰ τὸν Θ′ αἰῶνα ὡς προσκυνητὴς εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ συγγράψας περισπούδαστον πραγματείαν, ἀναφερομένην εἰς τὴν περιήγησίν του. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ὁμιλεῖ περὶ τῆς μεταφορᾶς τῶν λειψάνων τοῦ ἁγίου Μάρκου ἐξ Ἀλεξανδρείας εἰς Ἑνετίαν, περὶ τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἱδρυθείσης ἐν Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ Καρόλου τοῦ Μεγάλου, περὶ τοῦ θαύματος καθ' ὃ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀναστάσεως τῆς Ἱερουσαλὴμ αἱ λαμπάδες ἀνάπτονται ἀφ' ἑαυτῶν καθ' ἕκαστον Μέγα Σάββατον, περὶ τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων, ἐκκλησιῶν, μοναστηρίων κλπ. τῆς Ἀνατολῆς, περὶ τῶν σχέσεων μεταξὺ Μουσουλμάνων καὶ Χριστιανῶν κλπ. Αἱ ταξιδιωτικαὶ ἐντυπώσεις τοῦ Βερνάρδου ἐξεδόθησαν πολλάκις. Ἀρχέτυπος ἔκδοσις αὐτῶν εἶναι ἡ τοῦ Mabillon τῷ 1672 (ἐν Acta sanctorum Ord. s. Benedicti, III, μέρ. II, σ. 523—526). Ἄλλαι ἐκδόσεις: ἐν Πατρολ. Migne τ. 121, Tobler T. καὶ A. Molinier: Itinera Hierosolymitana et descriptiones Terrae Sanctae κλπ. (Γενεύη 1880, τ. I σελ. 307—320 κ. ἄ.). —Ω

— **Βερνάρδος** *ἐκ Τρεβίζης* (de Trevise), ἐπικαλούμενος *Τρεβιζᾶνο*. Ἰταλὸς ἀλχημιστής, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παδούῃ (1406—1490). Καθ' ἅπαντα τὸν βίον αὐτοῦ ἠσχολήθη μὲ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς φιλοσοφικῆς λίθου, πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐταξίδευσεν εἰς ἡλικίαν πεντήκοντα ὀκτὼ ἐτῶν εἰς Ἰταλίαν, Γαλλίαν, Ἱσπανίαν, Γερμανίαν καὶ Ἀγγλίαν. Καίτοι τὰ ἔργα του εἶναι κατάμεστα παραδοξολογιῶν, ἐν τούτοις ἀνεγινώσκοντο παρ' ὅλων τῶν ἀλχημιστῶν τοῦ αἰῶνός του. Ἐκ τῶν συγγραφῶν του σπουδαιοτέρα εἶναι ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον «Tractatus de secretissimo philosophorum opere chemico (Βασιλεία 1600).

Α. Δ.

— **Βερνάρδος**, *κόμις τοῦ Ὠταίν*. Υἱὸς τοῦ Βερνάρδου, δουκὸς τῆς Σεπτιμανίας, ἐγεννήθη ἐν Ὑζὲ (841—872). Ὁ ντὸμ Βαισσὲτ καὶ οἱ μετέπειτα ἱστορικοὶ ἀποδίδουσιν εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον τοῦ μαρκησίου τῆς Γοτθίας ἐσφαλμένως. Τῷ 864 ἦτο κόμις τοῦ Ὠταίν, ἀλλ' ἐστερήθη τῶν προνομίων του κατὰ τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς ἔτος ἐν τῇ Διαίτῃ τοῦ Πίτρ, κατηγορηθεὶς ἐπὶ συνωμοσίᾳ κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν συμβούλων του Ροβέρτου τοῦ Ἰσχυροῦ καὶ Ρανούλφου, κόμιτος τοῦ Πουατιέ. Ὁ Βερνάρδος παρέμεινεν εἰς τὴν κομιτείαν του διὰ τῆς ἐπιβολῆς τῶν ὅπλων. Τῷ 871 ἐφονεύθη εἰς συμπλοκὴν μετά τινων συνωμοτῶν, τοὺς ὁποίους εἶχεν ὁπλίσει ἐναντίον του ὁ μαρκήσιος τῆς Γοτθίας.

Α. Δ.

Βερνάρδος, *Δημήτριος*. Στρατιωτικὸς ἰατρὸς ἐκ Κρήτης, υἱὸς τοῦ *Ἐμμανουὴλ Βερνάρδου* (1839-1896). Κατετάγη ἐν τῷ ὑγειονομικῷ σώματι τῷ 1862. Κατὰ τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 ἔσπευσεν εἰς τὴν μαχομένην γενέτειραν, ἣν ὑπηρέτησεν ὡς ἰατρὸς καὶ πολεμιστής, προκινδυνεύσας κατὰ τὰς μάχας, ἰδίως τὴν τοῦ Βαφέ, ἔνθα καὶ ἐτραυματίσθη. Μετὰ δὲ τὴν εἰς Ἑλλάδα ἐπάνοδόν του ἀπῆλθεν εἰς Εὐρώπην πρὸς εὐρυτέρας σπουδάς. Συνειργάσθη μετὰ τοῦ μαρκησίου Saint-Hilaire πρὸς μεταγλώττισιν εἰς τὴν γαλλικὴν τοῦ ἔπους τοῦ Ἐρωτοκρίτου. Ἐξ ἄλλου μετέφρασεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὸ περὶ δερμικῶν νοσημάτων σύγγραμμα τοῦ Hardy, καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ ἐγχωρίῳ ἰατρικῷ τύπῳ πρωτοτύπους πραγματείας. Ἀπέθανε φέρων τὸν βαθμὸν ἀρχιάτρου. Ι. Π.

— **Βερνάρδος**, *Ἐλευθέριος*. Ἀξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ, γεννηθεὶς τῷ 1871. Μετὰ τὰς ἐν τῷ στρα-

Digitized by Google

τιωτικῷ σχολείῳ τῶν Εὐελπίδων σπουδὰς του μετέβη εἰς Γερμανίαν, ὁπόθεν ἐπανῆλθεν ἀπόφοιτος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου. Ὑπηρέτησε κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς ἐπιτελικὴν ὑπηρεσίαν ἐν εἰρήνῃ καὶ κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912—1913. Ἀπετάχθη τῷ 1917, μετὰ δὲ τὴν ἀνάκλησίν του, τῷ 1920, εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν, ἐτοποθετήθη εἰς τὴν Στρατιὰν Μικρᾶς Ἀσίας. Ἀπεστρατεύθη τῷ 1922 φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου.
Ν. ΚΛΑΔΑΣ

—**Βερνάρδος**, ***Ἐμμανουήλ.*** Κρὴς ἐγκατεστημένος ἐν Ἰασίῳ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, πολυτρόπως ἐξυπηρετήσας τὴν ἐθνικὴν ὑπόθεσιν. Μυηθεὶς εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν εἰργάσθη πατριωτικώτατα καὶ πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ Ἀγῶνος καὶ μετ' αὐτήν, ὁπότε ἐξώπλισεν ἰδίᾳ δαπάνῃ πολυαρίθμους ἐθελοντὰς τῶν ἐν Μολδοβλαχίᾳ μαχῶν. Ἐλθὼν βραδύτερον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐχρημάτισεν ὑπουργὸς καὶ πληρεξούσιος τῶν Κρητῶν εἰς τὰς ἐν Τροιζῆνι καὶ Ἄστρει ἐθνοσυνελεύσεις (1826 καὶ 1829). Ἐγκατασταθεὶς βραδύτερον εἰς Ἀθήνας παρέμεινεν ἐν τῇ πρωτευούσῃ μέχρι τοῦ θανάτου του (1852).

Ὁ Ἐμμανουὴλ Βερνάρδος, ἐκ τῶν καλῶς μορφωμένων Ἑλλήνων τῆς ἐποχῆς του, ἔγραψε ποιήματα, θούρια καὶ λυρικά, ἠσχολήθη δὲ καὶ εἰς μεταφράσεις ξένων ἐπιστημονικῶν ἔργων εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. —Ω.

βερνάρδος (ὁ) (Bernhardus) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακρούρων δεκαπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *παγουριδῶν*. Τὰ μαλακόστρακα τοῦ γένους τούτου φέρουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Σῶμα ἁπαλόν, σιαγονικαὶ λαβίδες ἀνισομήκεις, ἡ δεξιὰ λαβὶς ἐπιμηκεστέρα τῆς ἀρι-

Βερνάρδος ὁ ἐρημίτης ἐπιπίπτων κατὰ τῆς λείας του.

στερᾶς, οὐρὰ λεπτὴ καὶ γυμνή. Οἱ κατώτεροι μασητικοὶ πόδες δὲν διακρίνονται τῶν κοινῶν βαδιστικῶν ποδῶν. Γενικῶς εἰς τοὺς *βερνάρδους* παρατηρεῖται ἀσυμμετρία εἰς πάντα τὰ μέλη τοῦ σώματός των. Ἀντιθέτως τὰ νεογνὰ τῶν μαλακοστράκων τούτων παρουσιάζουσι συμμετρικὸν σῶμα. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον εἶναι *βερνάρδος ὁ ἐρημίτης* (Bernhar-

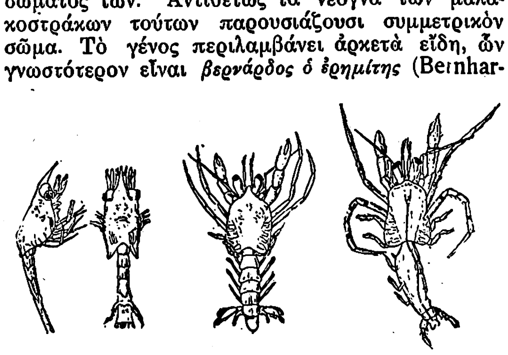

Διαδοχικαὶ φάσεις μεταμορφώσεως βερνάρδου τοῦ ἐρημίτου.

dus erimites). Τὸ μαλακόστρακον τοῦτο εἶναι γνωστὸν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ ὠνομάζετο γενικῶς *καρκίνος*. Ὁ βερνάρδος ἔχει τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Οἱ κατώτεροι μασητικοὶ πόδες εἶναι βραχεῖς καὶ τελευτῶσιν εἰς πολυαρθρω τὸν μαστίγιον, ἡ κοιλία μεμβρανώδης, συστρεφομένη περὶ ἑαυτήν, μὲ εὐδιακρίτους κρίκους, ἐνίοτε περισσότερον ἀνεπτυγμένη κατὰ τὴν δεξιάν της πλευράν, καταλήγουσαν εἰς δύο λεπτάς, σαρκώδεις ἀποφύσεις, διαφόρου μήκους. Αἱ θήλειαι, πλὴν τῶν συνήθων ποδῶν, φέρουσι καὶ ψευδόποδας, οἵτινες χρησιμοποιοῦνται διὰ νὰ συγκρατῶσι τὰ ᾠά. Τὸ ζῷον διὰ νὰ προστατεύσῃ τὴν κοιλίαν του ἐκ τῆς προσβολῆς τῶν ἐχθρῶν του, ἐγκαθίσταται εἰς κενὰ ὄστρακα γαστεροπόδων τινῶν μαλακίων, ἐντὸς τῶν ὁποίων διεισδύει τῇ βοηθείᾳ τῶν τεσσάρων

Βερνάρδος ὁ ἐρημίτης προσπαθῶν νὰ εἰσέλθῃ εἰς κενὸν ὄστρακον μαλακίου.

τελευταίων ποδῶν του καὶ τῶν πλαγίων σκληρῶν σαρκωδῶν φυματίων τοῦ σώματός του. Μετὰ πάροδον χρονικοῦ τινος διαστήματος, ὁ βερνάρδος ἐγκαταλείπει τὸ ὄστρακον, εἰς ὃ εἰσῆλθε, καθ' ὅσον αὐξάνει τὸ σῶμά του, ὁπότε καὶ ἀναζητεῖ ἑτέραν μεγαλυτέραν κόγχην. Ἐνίοτε συμβαίνει δύο βερνάρδοι νὰ προσπαθῶσι νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν αὐτὴν κόγχην, ὁπότε συνάπτεται ἀληθὴς μάχη πρὸς ἐπικράτησιν τοῦ ἰσχυροτέρου. Πολλάκις παρατηρεῖται τὸ περίεργον φαινόμενον τῆς προσκολλήσεως ἐπὶ τοῦ ὀστράκου, ὅπερ φέρει ὡς καταφύγιον ὁ βερνάρδος, διαφόρων θαλασσίων ἀνεμωνῶν, αἵτινες μετακομίζονται οὕτως εἰς μεμακρυσμένα διαστήματα. Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

βερνὰς (ἡ) (Bernas) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χηνιδῶν*. Τὰ πτηνὰ τοῦ γένους τούτου φέρουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Σῶμα εὔρωστον ἀλλ' εὐκίνητον, ῥάμφος βραχύ, πλατὺ κατὰ τὴν βάσιν του καὶ λεπτὸν καὶ ἐλαφρῶς ἀγκιστρωτὸν κατὰ τὸ ἄκρον του. Αἱ πτέρυγες εἶναι μακραὶ καὶ αἰχμηραί, ἡ οὐρὰ βραχεῖα καὶ ἀπεστρογγυλωμένη, οἱ πόδες βραχεῖς, ἰσχυροί, πτερωτοὶ κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ μήκους των, καὶ οἱ δάκτυλοι ἀνεπτυγμένοι. Τὸ πτέρωμα ἀνοικτῶς ἢ σκοτεινῶς μελανόφαιον μὲ ἀκανονίστους ἡμικυκλικὰς ῥαβδώσεις κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ τὰς πλευρὰς καὶ ὑπολεύκους κατὰ τὴν κοιλίαν. Τὸ πτέρωμα τῶν νεαρῶν πτηνῶν εἶναι ἀνοικτῶς τεφρόν· ἐπίσης τὰ ἄρρενα φέρουσι λαμπρότερον χρωματισμὸν τῶν θηλέων. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν παρὰ τὰς ἀκτὰς καὶ σπανιώτερον παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν ἢ τῶν λιμνῶν. Τὸ γένος περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη, ὧν γνωστότερα τὰ ἑξῆς:

Βερνὰς ἡ λεύκωψις (Bernas leucopsis). Εἶναι πτηνὸν ἰθαγενὲς τῶν βορείων χωρῶν καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ χειμῶνος διέρχεται κατὰ πολυπληθῆ σμήνη ἐκ τῆς κεντρικῆς καὶ νοτίου Εὐρώπης, κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ ταύτην καὶ θηρεύεται διὰ πυροβόλων ὅπλων ἢ διὰ δικτύων. Τὸ πτηνὸν τοῦτο ἔχει μέγεθος κοινοῦ χηνός, λαιμὸν καὶ παρειὰς καταλεύκους, ἀποτελούσας ἀντίθεσιν πρὸς τὸ στιλπνὸν μελανὸν χρῶμα τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς. Τὸ μεταξὺ τῶν ὀφθαλμῶν διάστημα, τὸ κάτω μέρος τοῦ λαιμοῦ καὶ τὸ ἀνώτερον τμῆμα τοῦ στήθους, εἶναι μελανόφαια, τὰ μεγάλα πτερὰ τῆς ῥάχεως εἶναι φαιά, τὸ *ὀρροπύγιον* (= ὀπίσθιον τμῆμα τῆς ῥάχεως τῶν πτηνῶν) ὑπομέλαν, ἡ κοιλία λευκόφαιος μὲ λεπτὰς τεφρὰς ῥαβδώσεις, τὸ ῥάμφος καὶ οἱ πόδες σκοτεινῶς φαιά. Τὸ πτέρωμα τῶν νεαρῶν πτηνῶν εἶναι ὀλιγώτερον λαμπρόν, τὸ μέτωπον φέρει μελανὰς κηλῖδας καὶ ἡ ῥάχις πορφυρέρυθρος τοιαύτας.

Βερνὰς ἡ περκνόχην (Bernas brenta). Διακρίνεται ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν λευκῶν κηλίδων, αἵτινες κοσμοῦσιν, ἐν εἴδει περιλαιμίου, τὰ πλάγια τοῦ λαιμοῦ. Κατὰ τὸ θέρος ἐνδιαιτᾶται εἰς τὰς ἀρκτικὰς χώρας ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔαρος μεταναστεύει εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Μισσουρῆ, τὴν Καλιφορνίαν, τὰς ἀκτὰς τῆς Ὀλλανδίας, τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης. Νήχεται εὐχερέστατα καὶ ἐπὶ πολλὰς συνεχεῖς ὥρας καὶ τρέφεται ἐκ διαφόρων ὑδροβίων φυτῶν καὶ μαλακίων θαλασσίων ἢ γλυκέων ὑδάτων. Ἐξημεροῦται εὐκόλως καὶ ζῇ ἐν ἁρμονίᾳ μετ' ἄλλων κατοικιδίων πτηνῶν.

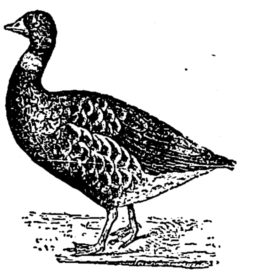

Βερνὰς ἡ περκνόχην.

Βερνὰς ἡ πορφυρόλαιμος (Bernas ruficollis). Τὸ πτηνὸν τοῦτο διακρίνεται ἐκ τοῦ ὑπερύθρου περιλαιμίου, τῆς ὑποφαίου ῥάχεως καὶ τῆς ὑπολεύκου κοιλίας του. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἀσίαν καὶ ἰδίως εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ἀμοὺρ καὶ τῆς λίμνης Βαϊκάλης.

Βερνὰς ἡ καναδικὴ (Bernas canadensis). Κατοικεῖ εἰς τὰς βορείους χώρας τοῦ Νέου κόσμου καὶ διακρίνεται ἐκ τῶν ὑπολεύκων παρειῶν της, τῆς ὑπομελανῆς κεφαλῆς της, τῆς βαθέως φαιᾶς ῥάχεώς της καὶ τῆς ὑπολεύκου κοιλίας της. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι ἡ παρουσία ὄπισθεν τῆς κόγχης τῶν ὀφθαλμῶν μικρᾶς τριγωνικῆς λευκῆς κηλῖδος.

Βερνὰς ἡ μαγελλάνειος (Bernas magellanica). Ὁ χρωματισμὸς τοῦ ἐνηλίκου ἄρρενος εἶναι λευκὸς μὲ πλαγίας μελανὰς ῥαβδώσεις ἐπὶ τῶν πλευρῶν καὶ τῆς ῥάχεως καὶ φαιὸς ἐπὶ τῶν μεγάλων πτερῶν τῆς ῥάχεως, τῶν μελανῶν πτερῶν τῆς οὐρᾶς καὶ χαλκόφαιος εἰς τὸ ῥάμφος καὶ τοὺς πόδας. Ἡ θήλεια ἔχει τὴν κεφαλήν, τὸν λαιμὸν καὶ τὸ στῆθος πορφυρόφαιον, τὰς πλευρὰς λευκὰς μὲ μελαλανὰς ῥαβδώσεις, τὴν ῥάχιν φαιὰν μὲ ἐναλλασσομένας μελανὰς καὶ λευκὰς ῥαβδώσεις, τὰς μεγάλας πτέρυγας χαλκοπρασίνους μὲ μελανολεύκους ἀνταυγείας, τὴν οὐρὰν ὑποφαιομελανὴν καὶ τοὺς πόδας ζωηρῶς κιτρίνους. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Περοῦ, τὴν Χιλήν, τὴν Παταγωνίαν καὶ τὸν Μαγελλάνειον πορθμόν. Καθ' ὡρισμένας ἐποχὰς τοῦ ἔτους, τὰ πτηνὰ ταῦτα ζῶσι, κατὰ ὀλιγοπληθεῖς ὁμάδας, εἰς δασώδεις ἐκτάσεις καὶ ὅταν πλησιάσῃ ὁ χρόνος τῆς ᾠοτοκίας των, μεταβαίνουσιν εἰς τὰς περὶ τὴν Γῆν τοῦ Πυρὸς μικρὰς νησῖδας διὰ νὰ ἀποφύγωσι τὸν ἐκ τῶν ἁρπακτικῶν ζῴων κίνδυνον. Τὰ πτηνὰ τοῦ εἴδους τούτου ἐξημεροῦνται εὐκόλως καὶ ἀπαντῶσιν εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς ζῳολογικοὺς κήπους τῆς Εὐρώπης, συζῶντα ἐν ἁρμονίᾳ μετὰ τῶν χηνῶν.

Βερνὰς ἡ σανδουίτσειος (Bernas sandwicensis). Τὸ πτέρωμά της εἶναι φαιὸν μὲ μελανοφαίους ἀνταυγείας, τὸ ἀνάστημά της εἶναι ἀνεπτυγμένον καὶ τὸ σῶμά της εὔρωστον. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι, ὅτι οἱ δάκτυλοί της ἐκτείνονται καὶ πέραν τῆς περιβαλλούσης τὸ πέλμα της μεμβράνης.

Βερνὰς ἡ αὐστραλιανὴ (Bernas australiensis). Τὸ εἶδος τοῦτο διακρίνεται ἐκ τοῦ μικροῦ μεγέθους της καὶ τῶν λεπτῶν καὶ βραχέων ποδῶν της. Ἡ νηκτικὴ μεμβράνη τοῦ πέλματος τῶν ποδῶν εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένη, αἱ σιαγόνες βραχεῖαι καὶ στεναὶ καὶ τὸ πτέρωμά της μελανόλευκον.

Ἕτερα εἴδη εἶναι *βερνὰς ἡ πολιοκέφαλος* (Bernas poliocephalus), ἡ διακρινομένη ἐκ τῆς ὑπολεύκου κεφαλῆς της, καὶ *βερνὰς ἡ ἀνταρκτικὴ* (Bernas antarctica), διακρινομένη ἐκ τῆς καταλεύκου κεφαλῆς της. Τὰ πτηνὰ ταῦτα, λόγῳ τοῦ θαυμασίου χρωματισμοῦ των, εἶναι περιζήτητα καὶ κοσμοῦσι τοὺς διαφόρους ζῳολογικοὺς κήπους καὶ πλεῖστα πτηνοτροφεῖα. Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βερνάσας, ***Ραφαήλ.*** Χῖος λόγιος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἐκπαιδευθεὶς ἐν Ρώμῃ καὶ διατελέσας καθηγητὴς τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς τὸ σεμινάριον τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ. Κ. Μ. Κ.

Βερνάτσκι, ***Ἰβάν.*** Ρῶσος οἰκονομολόγος (1821—1891). Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Κιέβου καὶ μετέβη εἶτα εἰς Γερμανίαν, Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν, πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του ἐν τῇ Πολιτικῇ Οἰκονομίᾳ. Ἐπιστρέψας εἰς Ρωσίαν διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Πετρουπόλεως, κατόπιν δὲ ἀνέλαβε καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς Κρατικῆς Τραπέζης τῆς πόλεως Χάρκοβ Ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἔργων του τὰ κυριώτερα εἶναι: «Ἱστορικαὶ καὶ κριτικαὶ ἔρευναι ἐπὶ τῆς ἰταλικῆς φιλολογίας τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας», «Τὸ πολιτικὸν ἰσοζύγιον ἐν Ἀγγλίᾳ», «Ἱστορία τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας», «Τὸ συνάλλαγμα καὶ τὸ ἐμπόριον». Θ. Β.

Βέρνε (Verne) *[Γεωγρ.]*. —1) Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Πρωσσίᾳ, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ἄρνσμαργκ (κάτ. 18 925). Ἔχει γαιανθρακωρυχεῖα καὶ μεταλλουργεῖα. —2) Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν Πρωσσίᾳ, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Μύνστερ, παρὰ τὸν Λίππε. Ἔχει θερμὰ λουτρὰ (κάτ. 11.517). Μ. Δ. Β.

Βερνὲ (Vernet). Οἰκογένεια διασήμων Γάλλων ζωγράφων, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ὑπῆρξεν ὁ ***Ἀντώνιος Βερνέ,*** ὅστις ἐγεννήθη καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀβινιὸν (1689—1753). Διεκρίθη κυρίως ὡς ζωγράφος διακοσμητικῶν πινάκων, ἀπεικονιζόντων κατὰ τὸ πλεῖστον ἀγροτικὰς καὶ ποιμενικὰς σκηνάς, ἔργα του δέ τινα ἐσῴζοντο μέχρι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος εἰς ξενοδοχεῖα καὶ καπηλεῖα τῆς Ἀβινιόν, ἄλλα δὲ ἀπόκεινται μέχρι σήμερον εἰς τὸ μουσεῖον τῆς ἰδίας πόλεως. Νυμφευθεὶς τῷ 1711 ὁ Ἀντώνιος Βερνὲ τὴν *Μαρίαν-Θηρεσίαν Γκαρνιέ*, ἀπέκτησεν ἐξ αὐτῆς εἴκοσι καὶ δύο τέκνα, ἐκ τῶν ὁποίων δεκατρία μόνον ἐπέζησαν. Μεταξὺ τῶν δεκατριῶν τούτων τέσσαρα διεκρίθησαν ὡς ζωγράφοι. Μία ἐκ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ ὑπανδρεύθη τὸν ἀγαλματοποιὸν *Ὀνορὲ Γκιμπὲρ* (H. Guibert), ὅστις ὑπῆρξε μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν καὶ ἐπίσημος γλύπτης τοῦ βασιλέως· καὶ τούτου δὲ τὰ τέκνα ὑπῆρξαν σχεδὸν ὅλα ζωγράφοι, γλύπται καὶ ποικιλταί. Οἱ ἐκ τῆς οἰκογενείας *Βερνὲ* διακριθέντες ζωγράφοι ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς:

—***Κλαύδιος-Ἰωσὴφ Βερνέ.*** Ὁ πρῶτος ἐκ τῶν μεγάλων Βερνέ, διάσημος θαλασσογράφος, υἱὸς τοῦ Ἀντωνίου Βερνέ, γεννηθεὶς ἐν Ἀβινιὸν τῷ 1714 καὶ ἀποθανὼν εἰς τὸ Λοῦβρον τῷ 1789. Ἀνατραφεὶς ἐντὸς ἐξόχως καλλιτεχνικοῦ περιβάλλοντος, ἐπέδειξε λίαν ἐνωρὶς ἰσχυροτάτην κλίσιν πρὸς τὴν ζωγραφικήν, λαβὼν δὲ τὰ πρῶτα μαθήματα παρὰ τοῦ πατρός του, τοσοῦτον προήχθη ἐντὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος εἰς τὴν τέχνην ταύτην, ὥστε κατώρθωσε νὰ βοηθῇ τὸν πατέρα του εἰς τὴν διακόσμησιν ὑπερθύρων, ἁμαξῶν καὶ φορείων, κατὰ τὴν τότε ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν, καὶ κατὰ τρόπον μάλιστα προκαλοῦντα τὸν γενικὸν θαυμασμόν. Κληθεὶς παρὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἀβινιόν, ἀπεικόνισεν εἰς τὴν τραπεζαρίαν τοῦ μεγάρου του ἄνθη καὶ καρποὺς μὲ τοιαύτην λαμπρότητα εἰς τὸν χρωματισμὸν καὶ τοσαύτην φυσικότητα, ὥστε, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐκίνησε τὴν ζηλοτυπίαν καὶ αὐτοῦ τοῦ πατρός του, ὅστις ἔβλεπεν ὅτι τὸ ἐξαίρετον δημιουργικὸν τάλαντον τοῦ υἱοῦ του ἐπεσκίαζεν ἤδη τὴν ἰδικήν του δεξιοτεχνίαν καὶ ἔθετε τὴν παραγωγήν του

Digitized by Google

εἰς ἥσσονα μοῖραν. Ὁ Ἀντώνιος Βερνὲ ἠρνήθη πλέον οἱανδήποτε καλλιτεχνικὴν συμβουλὴν εἰς τὸν υἱόν του καὶ τὸν ἀφῆκεν, ἵνα ἀνοδήγητος πορευθῇ τὸν ἀνάντη δρόμον τῆς τέχνης. Ἀλλ' ὁ Κλαύδιος-Ἰωσὴφ Βερνὲ δὲν ἦτο ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, τοὺς ὁποίους κάμπτουν τὰ ἐμπόδια ἢ ἀποθαρρύνουν αἱ ἀντίξοοι περιστάσεις. Φεύγων τὴν πατρικὴν ζηλοτυπίαν καὶ διακαιόμενος ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μορφώσῃ ἐπαρκῶς τὴν καλαισθησίαν του καὶ νὰ πορισθῇ χρήσιμα διδάγματα ἐξ ἀθανάτων προτύπων, κατέλιπε τὴν Ἀβινιὸν εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν, καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Μασσαλίαν, ἔνθα, μὲ διακοσίας μόνον λίρας εἰς τὸ θηλάκιον, ἐπεβιβάσθη πλοίου ἀναχωροῦντος διὰ τὴν Ἰταλίαν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ διάπλου ἐξεδηλώθη ἡ καλλιτεχνική του κλίσις ὑπὸ τὰς ἑξῆς περιστάσεις: τρικυμία φοβερὰ συνετάραξε τὸ πλοῖον καὶ ἐνέβαλεν εἰς ἀπόγνωσιν τὸν πλοίαρχον, τοὺς ναύτας καὶ τοὺς ἐπιβάτας· ἀλλ' ὁ Κλαύδιος Βερνέ, ὅστις δὲν ἐγνώριζε μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὴν ζωὴν τῆς θαλάσσης, ᾐσθάνθη ν' ἀφυπνίζηται ἐντὸς αὐτοῦ ἀκαταμάχητον καλλιτεχνικὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὸ καινοφανὲς καὶ θαυμάσιον ἐκεῖνο θέαμα· ἀδιαφορῶν διὰ τὴν ὀργὴν τῶν κυμάτων καὶ τὴν ἀπελπισίαν τῶν περὶ αὐτὸν ἀτόμων, ἀνερριχήθη εἰς τινα ἱστὸν τοῦ πλοίου καὶ παρηκολούθει ἐκ τῆς ἐπικινδύνου ἐκείνης σκοπιᾶς τὴν μεγαλοπρεπῆ καταιγίδα. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἡ θαλασσογραφία τὸν εἶχε πλέον ἀποκλειστικῶς ἰδικόν της. Ἀποβιβασθεὶς εἰς Τσιβιτὰ-Βέκκια, μετέβη μετὰ ταῦτα (1732) εἰς τὴν Ρώμην, ἔνθα ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ γνωστῷ θαλασσογράφῳ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τῷ Βερναρδίνῳ Φερτζόνι, συνεδέθη μετὰ τοῦ Γάλλου ζωγράφου Μαγκλὰρ καὶ συνῆψεν ἐγκαρδίους σχέσεις μετὰ τῶν διδασκάλων τῶν χρόνων ἐκείνων, τοῦ Σολιμένε καὶ τοῦ Πανίνι. Μὲ τὴν βοήθειαν πάντων τούτων ἐπεδόθη εἰς ἐνδελεχεῖς καλλιτεχνικὰς σπουδάς· ἐμελέτησε τὰ ἐρείπια τῆς Ρώμης, τὰ τοπία τῶν περιχώρων, τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου καὶ τὸν κόλπον τῆς Νεαπόλεως. Διακατεχόμενος ἀπὸ ἄσβεστον δημιουργικὴν δίψαν, ἐστράφη πρὸς τὴν φύσιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξήτησε τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς αὐτὸν πρότυπα. Εἰς μίαν ἐποχὴν ξηροῦ συμβατισμοῦ, ἔνθα αἱ μεγάλαι παραδόσεις τοῦ παρελθόντος εἶχον περιπέσει εἰς λήθην καὶ εἶχον τελείως ἀχρηστευθῆ, τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη πρωτοτυπία του. Ἡ διακοσμητικὴ μανία εἶχεν ἀπορροφήσει κατὰ τοὺς χρόνους του τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὴν ἀλήθειαν, τὰ δὲ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα εἶχον καταντήσει συμβατικαί τινες μορφαί, ἐστερημέναι οὐσιαστικοῦ περιεχομένου. Ὁ Κλαύδιος-Ἰωσὴφ Βερνέ, δι' ἄλλην μίαν φοράν, μέσα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης, ἐκήρυξε τὴν ἐπιστροφὴν πρὸς τὴν φύσιν.

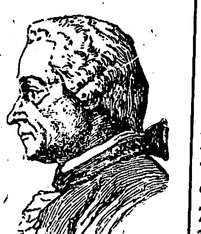

Κλαύδιος-Ἰωσὴφ Βερνέ.

Ἀλλὰ τὴν ἐπιστροφὴν ταύτην δὲν διεσήμανε παρευθύς, οὐδὲ πλήρως ἀπὸ τῶν πρώτων ἔργων του. Εὑρισκόμενος εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἄγνωστος εἰς χώραν ξένην καὶ κεκορεσμένην καλλιτεχνικῶν θαυμάτων, κατὰ συνέπειαν δὲ πολὺ δύσκολον εἰς τὰς προτιμήσεις της καὶ πολὺ δύσπιστον πρὸς τὰ νέα τάλαντα, ἐχρειάσθη νὰ παλαίσῃ ἐπὶ μακρὸν καὶ τραχύτατα, μέχρις ὅτου ἴδῃ τὴν ἐργασίαν του ἀναγνωριζομένην. Ἠναγκάσθη νὰ ἐκτελῇ μικροὺς πίνακας κατὰ σωροὺς καὶ νὰ προσφέρῃ τούτους εἰς εὐτελεστάτην τιμήν, διὰ νὰ πορίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα· οἱ ἴδιοι πίνακες βραδύτερον ὑπῆρξαν περιζήτητοι καὶ ἀπετέλεσαν ἀντικείμενον ὀξυτάτων ἀνταγωνισμῶν εἰς τοὺς κύκλους τῶν φιλοτέχνων. Ἐπὶ τέλους ἡ παραγωγή του ἤρχισε νὰ ἐκτιμᾶται κατ' ἀξίαν· ἡ ἀλήθεια, ἡ ὁποία ὑπῆρχεν εἰς τὰς «Θαλασσοταραχάς», εἰς τὰς «Ὁμίχλας», εἰς τὰς «Νηνεμίας», εἰς τὰ «Σεληνόφωτά» του, ἀπεκαλύφθη εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν δυναμένων νὰ ἐννοήσουν καὶ νὰ κρίνουν. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ φήμη τοῦ Γάλλου θαλασσογράφου ηὔξανε· αἱ παραγγελίαι ἤρχισαν νὰ καταφθάνουν συχνότατα εἰς τὸ ἐργαστήριόν του· καλαίσθητοι ἐπίσκοποι καὶ φιλότεχνοι μεγιστᾶνες παρήγγελλον εἰς αὐτὸν πίνακας πρὸς διακόσμησιν τῶν αἰθουσῶν τῶν μεγάρων των. Ἐκλήθη νὰ ἐργασθῇ διὰ τὸ παλάτιον Ροσπιλιόνι καὶ διὰ τὴν Φαρνεσιανὴν πινακοθήκην διὰ τοπίων, εἰς τὰ ὁποῖα εὐχερῶς ἀνακαλύπτει ὁ θεατὴς τὴν καλλιτεχνικὴν ἀντίληψιν ἑνὸς Σαλβατὼρ Ρόζα. Τοιουτοτρόπως, ἔπειτα ἀπὸ δεινὴν πάλην πρὸς τὴν ἔνδειαν, εἶδεν ὁ Κλαύδιος-Ἰωσὴφ Βερνὲ τοὺς ἀγῶνάς του νὰ ἐπιστέφωνται διὰ τῆς κοινῆς ἀναγνωρίσεως. Μολονότι ἔζη εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἔνθα διήγαγεν ἐπὶ εἴκοσι δύο ἔτη, ἡ γαλλικὴ Ἀκαδημία τῶν Καλῶν Τεχνῶν τὸν ὠνόμασε μέλος της (1747), τὸ δὲ Σαλὸν ἐδέχετο τιμητικώτατα τοὺς πίνακάς του. Οἱ πρῶτοι σταλέντες εἰς αὐτὸ προὐκάλεσαν εὐαρεστοτάτην ἐντύπωσιν, παρά τισι δὲ φιλοτέχνοις ἀληθῆ κατάπληξιν, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τῶν ὑπερβαλλόντως λυρικῶν ἐπαίνων, διὰ τῶν ὁποίων ὁ Diderot ἐγκωμιάζει τὸ ἔργον τοῦ Βερνέ. Εἰς τὰς ἐξ Ἰταλίας προστίθενται ἤδη καὶ αἱ ἐκ Γαλλίας παραγγελίαι. Οἱ φιλότεχνοι τῶν Παρισίων ἔσπευδον ἀντὶ μεγάλων ποσῶν νὰ πλουτίσωσι τὰς συλλογάς των δι' ἔργων τοῦ εἰς τὴν ξένην ζῶντος διασήμου συμπατριώτου των. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ τὴν Ἰταλίαν ἐπισκεπτόμενοι Ἄγγλοι περιηγηταὶ σπανίως ἐγκατέλειπον τὴν χώραν ταύτην χωρὶς νὰ συναποκομίσωσι μερικὰς «Ἀπόψεις τοῦ Τίβολι», ἢ «Τοπία τοῦ Ἀλμπάνο», ἢ «Ἐκρήξεις τοῦ Βεζουβίου» τοῦ Βερνέ, ὅστις οὐδέποτε ἐβαρύνετο τὴν αὐτοεπανάληψιν, ἀλλ' εὐχαρίστως ἐπανήρχετο ἐπὶ τῶν αὐτῶν θεμάτων κατὰ τρόπον, ὅστις ἂν ὠφέλει τὴν καλλιτεχνικήν του δεξιοτεχνίαν, δὲν συνετέλει ὅμως εἰς τὴν ὡρίμανσιν ἢ τὴν εὔρυνσιν τοῦ ταλάντου του ἐθιζομένου εἰς τὴν μονότονον συμβατικότητα, ἐναντίον τῆς ὁποίας κατ' ἀρχὰς εἶχε κηρύξει, ὡς ἐλέχθη ἤδη, ἀμείλικτον πόλεμον.

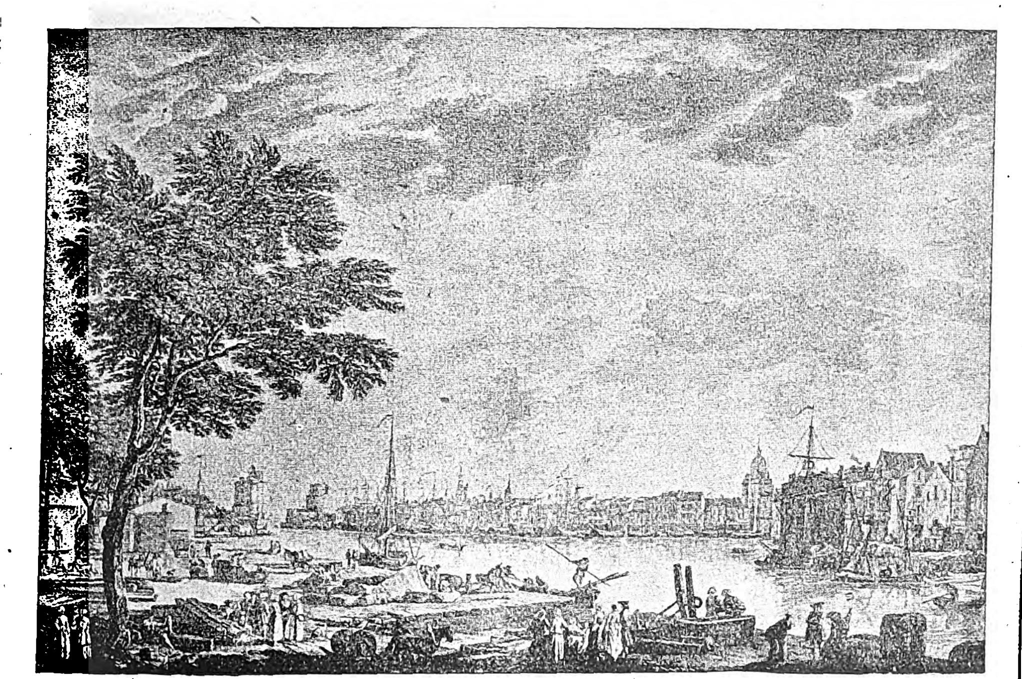

Κλ.-Ἰωσὴφ Βερνέ: *Ὁ λιμὴν τῆς Λὰ-Ροσσέλ.*

Ἐπὶ πλέον ὁ μαρκήσιος τοῦ Μαρινῦ, ἀδελφὸς τῆς πανισχύρου εὐνοουμένης Κυρίας ντὲ Πομπαντούρ, τῇ μεσολαβήσει τῆς ὁποίας εἶχε λάβει τὸν τίτλον τοῦτον καὶ τὴν θέσιν διευθυντοῦ τῶν βασιλικῶν κτιρίων, μετέβη ἐσπευσμένως εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ συναντήσῃ τὸν Βερνέ, νὰ τὸν πείσῃ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ νὰ τοῦ ἀναθέσῃ τὴν ἐκτέλεσιν μιᾶς πανοραματικῆς σειρᾶς τῶν σημαντικωτέρων λιμένων τῆς Γαλλίας, ἡ ὁποία, κατὰ τὸν διασωθέντα κατάλογον, ἐπρόκειτο νὰ περιλάβῃ τοὺς ἑξῆς πίνακας: «Λιμὴν τῆς Τουλῶνος» (εἰς 3 πίνακας), «Λιμὴν τῆς Μασσαλίας» (εἰς 2 πίνακας), «Λιμὴν τῆς Σέττης», «Λιμὴν τοῦ Μπαντόλ», «Λιμὴν τῆς Μπαγιόν», «Λιμὴν τοῦ Μπορντὼ» (εἰς 2 πίνακας), «Λιμὴν τοῦ Ροσφὸρ» (εἰς 2 πίνακας), «Λιμὴν τῆς Λὰ Ροσέλ», «Belle Isle», «Ἄποψις τοῦ Πορλοὺι καὶ τοῦ Λοριάν», «Λιμὴν τῆς Βρέστης» (εἰς 2 πίνακας), «Σαὶν Μαλό», «Λιμὴν τῆς Χάβρης», «Λιμὴν τοῦ Καλαί», «Λιμὴν τῶν Ἀντὶμπ» καὶ «Ἡ νῆσος τοῦ Αἴξ». Ἕκαστος τῶν εἴκοσι δύο τούτων πινάκων θὰ ἐξετελεῖτο ἀντὶ 6.000 λιρῶν. Ὁ Βερνὲ ἐδέχθη τὴν πρότασιν ταύτην τῷ 1753 καὶ κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος ἀπέστειλεν εἰς τὸ Σαλὸν τὸ «Λιμάνι κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου», ὅπερ ἀπέσπασεν ἀπὸ τὸν Diderot ἀληθινὸν παραλήρημα ἐνθουσιασμοῦ. Ὁ πίναξ οὗτος ἀπετέθη εἰς τὸν πύργον τοῦ Σαὶν-Κλοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου καὶ κατεστράφη.

Μόλις ἐπανελθὼν εἰς τὴν Γαλλίαν, ὁ Κλαύδιος-Βερνὲ ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀνατεθείσης εἰς αὐτὸν ἐκ μέρους τοῦ μαρκησίου Μαρινῦ παραγγελίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον περιῆλθεν ὁλόκληρον τὴν παραθαλάσσιον Γαλλίαν, ἐπισκεφθεὶς τοὺς σπουδαιοτέρους λιμένας της καὶ τοὺς μεγαλυτέρους ποταμούς της. Ἀλλὰ δὲν ἐξετέλεσεν ὁλόκληρον τὴν προμνημονευθεῖσαν σειρὰν τῶν πινάκων, διότι ἡ κατασώτευσις τοῦ δημοσίου πλούτου ὑπὸ τῆς Κυρίας ντὲ Πομπαντοὺρ δὲν ἐπέτρεψε τὴν καταβολὴν τῶν ἀναγκαιούντων χρηματικῶν ποσῶν διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἐργασίας ταύτης. Οἱ ἐκτελεσθέντες πίνακες ἀνῆλθον εἰς 15, οἵτινες διεσώθησαν, πλὴν τριῶν, εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου. Εἶναι δ' οὗτοι: «Ἄποψις τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος τῆς Μασσαλίας» (1754), «Ἄποψις τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ λιμένος τῆς Μασσαλίας» (1754), «Ἄποψις τοῦ κόλπου τοῦ Μπαντόλ» (1755), «Ἄποψις τοῦ νέου λιμένος τῆς Τουλῶνος» (1756), «Ἄποψις τοῦ ὅρμου τῶν Ἀντὶμπ» (1756), «Ἄποψις τοῦ λιμένος τῆς Σέττης» (1757), «Ἄποψις τῆς πόλεως καὶ τοῦ λιμένος τοῦ Μπορντὼ» (1758), ἑτέρα «Ἄποψις τῆς πόλεως καὶ τοῦ λιμένος τοῦ Μπορντὼ» (1759), «Ἄποψις τῆς πόλεως καὶ τοῦ λιμένος τῆς Μπαγιὸν» (1761), ἑτέρα «Ἄποψις τοῦ λιμένος καὶ τῆς πόλεως τῆς Μπαγιὸν» (1761), «Ἄποψις τοῦ λιμένος τῆς Λὰ Ροσὲλ» (1762), «Ἄποψις τοῦ λιμένος τοῦ Ροσφὸρ (1762), «Ἄποψις τῆς πόλεως καὶ τοῦ λιμένος τῆς Διέππης» (1765). Ὁ τελευταῖος οὗτος πίναξ δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸν δοθέντα εἰς τὸν Βερνὲ ὑπὸ τοῦ μαρκησίου Μαρινῦ κατάλογον.

Ἄλλοι πίνακες τοῦ Κλαυδίου-Ἰωσὴφ Βερνέ, ἀποκείμενοι εἰς τὸ Λοῦβρον, εἶναι οἱ κάτωθι: «Τὸ ναυάγιον» (1753), «Τὸ σεληνόφως» (1759), «Πρωὶ ἢ τὸ ψάρευμα» (1762), «Χείμαρρος» (1765), «Μεσημβρία ἢ ἡ καταιγὶς» (1762), «Βράδιασμα» (1762), «Νὺξ ἢ τὸ σεληνόφως» (1762), «Πρωὶ» (1765), «Νὺξ» (1765), «Αἱ λουόμεναι» (1772), «Ἐπάνοδος ἀπὸ τὸ ψάρευμα» (1772), «Κατασκευὴ ἑνὸς μεγάλου δρόμου» (1774), «Μικροὶ καταρράκται τοῦ Τίβολι», «Ἄποψις τῶν περιχώρων τῆς Ρώμης», «Λιμάνι εἰς τὸ σεληνόφως», «Λιμάνι μέσα εἰς τὴν ὁμίχλην», «Μεσημβρία ἢ ἡ γαλήνη», «Βράδυ ἢ ἡ τρικυμία», «Ἡλιοβασίλεμμα μέσα εἰς τὴν ὁμίχλην», «Ἄποψις τῶν περιχώρων τῆς Μασσαλίας», ἑτέρα τοιαύτη ἄποψις, «Ἄποψις τοῦ πύργου καὶ τῆς γεφύρας τοῦ Ἁγίου Ἀγγέλου ἐν Ρώμῃ», «Ἄποψις τοῦ Ponte Rotto ἐν Ρώμῃ». Ἐκ τῶν λοιπῶν ἔργων τοῦ Κλαυδίου-Ἰωσὴφ Βερνέ, τῶν ἐγκατεσπαρμένων τῇδε κἀκεῖσε, ἀξιομνημόνευτοι εἶναι οἱ ὀκτὼ μεγάλοι πίνακες, τοὺς ὁποίους ὁ διάσημος τραπεζίτης Ἰωσὴφ ντὲ Λὰ Μπορντ παρήγγειλεν εἰς αὐτόν, χάριν διακοσμήσεως τοῦ ἐν Φερτὲ-Βιντὸμ πύργου του. Μεταξὺ τῶν ἔργων τούτων, ἅτινα εἶναι τὰ μεγαλύτερα κατὰ τὰς διαστάσεις ἐξ ὅσων ἐξῆλθον ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Βερνέ, ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι αἱ δύο «Νύκτες», ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία φωτίζεται διὰ πυροτεχνήματος, κατὰ τὴν προσφιλῆ συνήθειαν τοῦ καλλιτέχνου, εἰς τὴν λάμψιν τοῦ ὁποίου διαγράφεται ἡ ἄποψις μιᾶς πόλεως. Ἄλλοι πίνακες τοῦ Βερνὲ εὑρίσκονται εἰς τὰ μουσεῖα τοῦ Λονδίνου, τῆς Χάγης, τοῦ Ἄμστερνταμ, τοῦ Βερολίνου, τῆς Βιέννης, τῆς Βαρσοβίας καὶ τῆς Πετρουπόλεως, ἔτι δὲ εἰς τὰ ἐπαρχιακὰ μουσεῖα τῆς Γαλλίας καὶ δὴ ἐν Ἀβινιόν, ἔνθα ὑπάρχει καὶ ἡ καλυτέρα καὶ πληρεστέρα συλλογὴ χαλκογραφιῶν τῶν ἔργων του, ἀποτελουμένη ἀπὸ 968 τεμάχια, ἐν Καέν, ἐν Χερβούργῳ, ἐν Ντιζόν, ἐν Λίλλῃ, ἐν Λυών, ἐν Μασσαλίᾳ, ἐν Μομπελλιέ, ἐν Νίμ, ἐν Ὀρλεὰν καὶ ἐν Τούρ. Ἐκ πάντων τούτων καταφαίνεται ὅτι ὁ Κλαύδιος-Ἰωσὴφ Βερνὲ ὑπῆρξε καλλιτέχνης παραγωγικώτατος, εἷς ἀπὸ τοὺς ζωγράφους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι κατεργάζονται μακρὰν σειρὰν ἔργων, ὄχι χάριν πλουτισμοῦ, ἀλλὰ διότι διακαίονται ἀπὸ τὴν ἀκαταμάχητον ἀνάγκην νὰ ἐκφράζωνται ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν. Φυσικὸν δ' εἶναι, ἐφ' ὅσον ἐργάζονται ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, νὰ μὴ παράγουν πάντοτε ἔργα ἄρτια ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Τοῦτ' αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τὸν Κλαύδιον Βερνέ· ἡ ποσότης ἔβλαψε τὴν ποιότητα. Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει τὸ ἔργον του παραμένει πάντοτε ὡς ἓν μνημειῶδες σύνολον, τοῦ ὁποίου τὴν δημιουργίαν ὑπηγόρευσεν ὄχι μόνον σφοδροτάτη ἀγάπη πρὸς τὴν τέχνην, ἀλλὰ καὶ μία ἔμφυτος κλίσις πρὸς τὴν φυσικὴν ἀλήθειαν καὶ πρὸς τὴν πραγματικότητα. Τὰ τοπία τοῦ Βερνὲ δὲν εἶναι νεκρά· ὁ καλλιτέχνης οὗτος, ὅστις πρῶτος, διασπῶν τὴν παγερὰν μονοτονίαν καὶ τὴν ξηρὰν σχολαστικότητα τῆς ἐποχῆς του, ἐπορεύθη κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὴν φύσιν διὰ νὰ ἀντλήσῃ ἐξ αὐτῆς τὰς ἐμπνεύσεις του, κατεῖχε τὸν τρόπον νὰ δίδῃ διὰ παρεμβολῶν τινων εἰς τὰ πρῶτον ἐπίπεδον ἐξαίρετον δραματικότητα εἰς τοὺς πίνακάς του καὶ ν' ἀποδίδῃ ὁλόκληρον τὴν μακρὰν συμφωνίαν τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἐναλλαγῶν μὲ ζωηρό-

Digitized by Google

τητα καὶ ε λ κρίνειαν ἀξίαν πάσης ἐξάρσεως. Ἡ τέχνη του φέρει κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ ἴχνη τῶν ἰταλικῶν παραδόσεων. Ὑπάρχουν ὅμως μερικοὶ πίνακές του, εἰς τοὺς ὁποίους δεικνύεται τελείως αὐθυπόστατος καὶ ἀνεξάρτητος, ἀπηλλαγμένος ἐλαττωμάτων καὶ τελείως συνεπὴς πρὸς τὰς νέας ἀρχάς, τὰς ὁποίας εἰσήγαγεν εἰς τὴν τέχνην τοῦ καιροῦ του.

— ***Ἀντώνιος-Ἰγνάτιος Βερνέ.*** Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1726 καὶ ἀποθανὼν μετὰ τὸ 1779. Ἠσχολήθη εἰς τὴν τοπιογραφίαν, μόνον ὅμως γνωστὸν ἔργον του εἶναι μία «Ἔκρηξις τοῦ Βεζουβίου», χαραχθεῖσα τῷ 1774 ὑπὸ τοῦ Verroter. Κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ βίου του διέμεινεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀπέθανε δὲ εἰς τὴν Νεάπολιν.

— ***Φραγκῖσκος-Γαβριήλ. Βερνέ*** Ἀδελφὸς τῶν προηγουμένων, γεννηθεὶς τῷ 1728. Γνωστὸς εἶναι εἷς πίναξ του ἀποκείμενος εἰς τὸν ἐν Ἀβινιὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Ἀγρικόλα.

— ***Ἀντώνιος - Φραγκῖσκος Βερνέ,*** ἀδελφὸς καὶ οὗτος τῶν προηγουμένων, γεννηθεὶς τῷ 1730. Διεκρίθη ὡς τοπιογράφος καὶ θαλασσογράφος, ἀλλὰ βραδύτερον ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον ξυλογραφιῶν καὶ χαλκογραφιῶν ἐν Παρισίοις, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ἀβινιὸν σώζονται δύο ἔργα του, ἑτέρους δὲ τρεῖς πίνακάς του («Τὸ γαληνιαῖον κῦμα», «Τὸ ταραγμένον κῦμα», «Ὁ ἐπικίνδυνος βράχος»), ἐχάραξαν οἱ de Lorraine καὶ Tardieu.

—***Ἀντώνιος - Κλαύδιος - Ὁράτιος Βερνέ.*** Γνωστὸς κυρίως ὡς ***Κὰρλ*** (Carle) ***Βερνέ,*** υἱὸς τοῦ Κλαυδίου - Ἰωσήφ, γεννηθεὶς ἐν Μπορντὼ τῷ 1758 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1835. Κληρονομήσας τὴν καλλιτεχνικὴν ἰδιοφυΐαν τοῦ πατρός του, ἐπέδειξε λίαν ἐνωρὶς σφοδρὰν κλίσιν εἰς τὴν ζωγραφικήν. Κατ' ἀρχὰς ἐμαθήτευσεν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ πατρός του, ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ θαλασσογραφίαι, τὰς ὁποίας ἐξετέλει οὗτος, ἔκειντο ἔξω τοῦ ἐνδιαφέροντός του, κατέλιπε ταχέως· τοῦτο καὶ προσῆλθεν, ἵνα συνεχίσῃ τὰς σπουδάς του, παρὰ τῷ Λεπισιέ. Ἀλλὰ καὶ αὐτόθι δὲν παρέμεινεν ἐπὶ μακρόν. Χαρακτῆρος ἀνησύχου ἐκ φύσεως, ἀπέφευγε τὴν συστηματικὴν καὶ ἐπίπονον σπουδὴν καὶ ἐγκατελείπετο εἰς τὰς παρορμήσεις τοῦ ἐξημμένου πνεύματός του. Παρὰ πάνταταῦτα ὅμως, εἰς ἡλικίαν εἴκοσι καὶ ἑνὸς ἐτῶν, ἔλαβε τὸ δεύτερον βραβεῖον τῆς Ρώμης διὰ τὸν πίνακά του «Προσφορὰ δώρων πρὸς τὸν Δαβὶδ (1779) καὶ τρία ἔτη βραδύτερον τὸ πρῶτον βραβεῖον δι' ἕτερον πίνακά του, τὴν «Παραβολὴν τοῦ ἀσώτου υἱοῦ». Ἡ ἐξέλιξίς του προεμηνύετο λαμπρὰ καὶ ταχεῖα. Ἀλλ' ἀνεκόπη ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐνεργοῦ ἀναμείξεώς του εἰς τὴν παρισινὴν κοσμικὴν ζωὴν τῆς ἐποχῆς του, ἡ ἀπορρόφησίς του εἰς ζητήματα ἔξω τῆς τέχνης εὑρισκόμενα, ἡ διηνεκὴς προσπάθεια τῆς ἐπιδείξεως, εἰς τὴν ὁποίαν κατηνάλισκε πολυτίμους δυνάμεις. Ὡς μόνη ἐκ τῶν ὑστέρων δικαιολογία τῆς περιόδου ταύτης τῆς ζωῆς του δύναται νὰ προβληθῇ τὸ γεγονός, ὅτι, ἀναστρεφόμενος εἰς τοὺς κύκλους τῶν ἱπποδρομιῶν καὶ διάγων κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ ἱπποστάσια, ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ πλησιάσῃ, ν' ἀγαπήσῃ καὶ νὰ γνωρίσῃ λεπτομερῶς τὸν ἵππον, εἰς ὃν ὀφείλει μέγα μέρος τῆς ὑστεροφημίας του. Τὴν πρώτην τοῦ ἔτους 1780 προσέφερεν ὡς δῶρον εἰς τὸν πατέρα του ἕνα «Ἵππον κέλητα», ὁ ὁποῖος ἐθαυμάσθη πολὺ ὡς δεῖγμα μιᾶς νέας τάσεως εἰς τὴν τέχνην. Βραδύτερον, κατὰ τὴν διαμονήν του εἰς Ἰταλίαν, ἐσπούδασε τοὺς πολεμικοὺς ζωγράφους, ἐνεπνεύσθη δὲ θερμὸν ἔρωτα πρὸς τὰς ἀπεικονίσεις μαχῶν ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Σαλβάτωρ Ρόζα. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἡ διαμονή του εἰς τὴν Ἰταλίαν ὑπῆρξε πολὺ γόνιμος. Ἀλλὰ δυστυχῶς κατελήφθη ὑπὸ ἐμμόνου θρησκοληψίας, ἡ ὁποία ἠνάγκασε τὸν πατέρα του νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ, κατ' εἰσήγησιν τοῦ Λαγκρενέ, διευθυντοῦ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῆς Ρώμης, εἰς Παρισίους, μολονότι τοῦ ὑπελείποντο τέσσαρα ἔτη σπουδῶν ἐν Ἰταλίᾳ. Ἡ κρίσις τῆς θρησκοληψίας του παρῆλθε, μετ' αὐτὴν δὲ τὸν κατέλαβε σφοδρὰ ἐπιθυμία καλλιτεχνικῆς δημιουργίας. Ἔχων κατὰ νοῦν νὰ ἐπιτελέσῃ κάτι μέγα, ἠσχολήθη ἐπὶ πέντε ἔτη εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ «Θριάμβου τοῦ Παύλου-Αἰμιλίου», ρίπτων ἐπὶ τῆς ὀθόνης ἵππους, ἅρματα καὶ ὁπλοφόρους ἐν φρενιτιώδει συναγερμῷ, συνθέτων, ἀπαλείφων, διορθῶν, ἀναδημιουργῶν καὶ μεταβάλλων ἀδιακόπως. Τέλος ἐπεράτωσε τὸ μέγα τοῦτο ἔργον τῷ 1789 καὶ τὸ ἐχρησιμοποίησεν ὡς «Πίνακα ὑποδοχῆς» εἰς τὴν Ἀκαδημίαν. Ἡ ἐξ αὐτοῦ ἐντύπωσις ὑπῆρξε μεγάλη. Ὁ πενθερός του Μορώ, τοῦ ὁποίου τὴν θυγατέρα Φανὴν μόλις πρὸ δύο ἐτῶν εἶχε νυμφευθῆ, διευθυντὴς τοῦ «Cabinet des estampes», δὲν εὕρισκε λέξεις ἱκανὰς νὰ ἐκφράσουν τὸν ἐνθουσιασμόν του. Κατὰ βάθος ὅμως ἐπρόκειτο περὶ συνθέσεως πλήρους στομφώδους ἀκαδημαϊσμοῦ, ξηρότητος καὶ ἐλλείψεως προσωπικοῦ ὕφους. Μετὰ τὸ ἔργον του τοῦτο ὁ Κὰρλ Βερνὲ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν κοσμικὴν ζωὴν καὶ κατέλιπε τὴν ζωγραφικήν, ὅταν δ' ἐπέστρεψεν εἰς ταύτην ἐκ νέου ἀπεμακρύνθη τοῦ ἀκαδημαϊσμοῦ καὶ ἐπεζήτησε νὰ ἐκφράσῃ τὸ καλλιτεχνικὸν ἰδεῶδές του εἰς ἔργα μικρότερα, ἀναφερόμενα κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς θέματα εἰλημμένα ἐκ τῆς κατ' ἰδίαν ζωῆς τῶν ἵππων καὶ ἐκ τῶν ἱπποδρομιῶν. Αἱ ἀκαδημαϊκαὶ παραδόσεις εἰς ἐλαχίστους μεγάλους πίνακάς του τῆς περιόδου ταύτης ἀναφαίνονται· εἶναι δὲ οὗτοι: «Αἱ ἁρματοδρομίαι ἐπὶ τῷ ἐνταφιασμῷ τοῦ Πατρόκλου», «Ὁ θάνατος τοῦ Ἱππολύτου» καὶ «Ὁ νικητὴς τῶν ἁρματοδρομιῶν ἐπιστρέφων ἐκ τῶν ἀγώνων μετὰ τῆς συνοδείας του», συναγωνιζόμενοι κατὰ τὴν ξηρότητα πρὸς τὸν «Θρίαμβον τοῦ Παύλου-Αἰμιλίου» καὶ περιλαμβάνοντες Ἕλληνας ἐνδεδυμένους ὁμηρικὸν ἔνδυμα καὶ ἱππεύοντας καθαροαίμους ἀγγλικοὺς ἵππους.

Ὅταν ἐξερράγη ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις, ὁ Κὰρλ Βερνὲ κατελήφθη ἐξ ἐνθουσιασμοῦ καὶ μετέσχεν εἰς αὐτήν· λίαν ἐνωρὶς ὅμως ἠννόησεν, ὅτι αἱ ἀκρότητές της δὲν συνεβιβάζοντο πρὸς τὸν κατὰ βάθος συντηρητικὸν χαρακτῆρά του καὶ τραυματισθεὶς εἰς τὴν χεῖρα κατά τινα σύγκρουσιν, ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἀναπόλησιν τῶν παλαιῶν ἡμερῶν τῆς γαλλικῆς βασιλείας. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἔσχε τὸ ἀτύχημα νὰ ἴδῃ κατὰ τὴν περίοδον τῆς τρομοκρατίας τὴν ἀδελφήν του, σύζυγον τοῦ ἀρχιτέκτονος Σαλγκρέν, ἀναβαίνουσαν τὸ ἰκρίωμα, διότι ἐθεωρήθη ὕποπτος συνωμοσίας κατὰ τοῦ καθεστῶτος. Τὸ αὐτὸ γεγονὸς προὐκάλεσε μακροχρόνιον ἔχθραν μεταξὺ τοῦ Καρόλου Βερνὲ καὶ τοῦ Δαβίδ, διότι ὁ δεύτερος, μολονότι παρεκλήθη θερμῶς ὑπὸ τοῦ πρώτου νὰ χρησιμοποιήσῃ ὅλην του τὴν ἐπιρροὴν διὰ νὰ σώσῃ τὴν ἀτυχῆ γυναῖκα, δὲν ἐθεώρησε πρέπον νὰ ἐπεμβῇ εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐπαναστάσεως.

Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ «*Διευθυντηρίου*», ὁ Κὰρλ Βερνὲ ἀφιερώθη εἰς τὴν δημιουργίαν γελοιογραφικῶν σκηνῶν, τὰς ὁποίας ἡ λιθογραφία ἐξελαΐκευσε· αἱ σκηναὶ αὗται, παρὰ τὰς εὐφυεῖς ὑπερβολάς των, ἀποτελοῦν πολύτιμα ἱστορικὰ ὑπομνήματα εἰς τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῆς ταραχώδους ἐκείνης ἐποχῆς. Ἐπίσης ἐξετέλεσε, χάριν τοῦ χαράκτου Ντεμπυκούρ, περὶ τὰς ὀγδοήκοντα «Σπουδὰς ἵππου». Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς «*Ὑπατείας*» ἐξεπόνησε χάριν τῶν χαρακτῶν Ντυμπλεσσὺ καὶ Μπερτὼ «Σπουδὰς μαχῶν», αἱ ὁποῖαι ἐξεδόθησαν ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Ἱστορικοὶ πίνακες τῶν ἐκστρατειῶν καὶ τῶν ἐπαναστάσεων τῇ Ἰταλίας». Τινὰς τῶν σπουδῶν τούτων ἐσκέφθη νὰ εὐρύνῃ εἰς ὁλοκλήρους πίνακας, πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἠκολούθησε τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἰταλίας καὶ ἐξετέθη εἰς ἀπείρους κινδύνους χάριν τῆς ἀποδόσεως εἰς γοργὰ σχέδια πολεμικῶν σκηνῶν ἐκ τοῦ φυσικοῦ. Ὁ πρῶτος τῶν πολεμικῶν του τούτων πινάκων, «Ἡ μάχη τοῦ Μαρέγκο», παρουσιάσθη εἰς τὸ Σαλὸν τοῦ 1804. Παρὰ τοὺς πολεμικοὺς ἐξειργάσθη καὶ πίνακας ἀνατολικοῦ περιεχομένου, διαπρέψας ἰδίως εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῶν Μαμελούκων, τοὺς ὁποίους ἀναπαρέστησε κατὰ πάντας τοὺς δυνατοὺς τρόπους.

Τῷ 1808 ἐξέθηκεν εἰς τὸ Σαλὸν τὴν «Πρωΐαν τοῦ Ἀούστερλιτς», τῷ δὲ 1810 τὸν «Βομβαρδισμὸν τῆς Μαδρίτης» καὶ τὴν «Μάχην τοῦ Ριβολί». Κατὰ τὸ 1808 καὶ τῷ 1810 ἐξέθηκεν ἐπίσης μικρότερά τινα ἔργα του («Calèche partant pour la promenade», «Calèche partant pour la chasse», «Exercices de Franconi», «Revue sur la place de Caroussel»), τὰ ὁποῖα ἐξετιμήθησαν πολύ. Τῷ 1814 ἐξεδήλωσε τὸν παλαιὸν φιλοβασιλισμόν του διὰ τῆς «Προσωπογραφίας τοῦ δουκὸς τῆς Ἀγκουλέμης» καὶ τοῦ «Κυνηγίου τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ' εἰς τὸ Ραμπουγιέ». Συγχρόνως ἀνενέωσε τὰς σχέσεις του μὲ τὴν γελοιογραφίαν διὰ σειρᾶς θαυμασίων «ἐσταμπῶν», εἰς τὰς ὁποίας διεκωμῴδει τοὺς εἰσβαλόντας εἰς τὸ γαλλικὸν ἔδαφος ξένους καὶ δὴ τοὺς Ἄγγλους καὶ τοὺς Ρώσους.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του μετέβη εἰς Ρώμην, συνοδεύων τὸν υἱόν του *Ὁράτιον* (βλ. κατωτέρω), μετὰ δὲ τὴν ἐν ἔτει 1833 ἐπάνοδόν του εἰς τὴν Γαλλίαν, ἐξηκολούθησε, παρὰ τὰ 65 ἔτη του, τὴν κοσμικὴν ζωήν, τὴν ὁποίαν, ἄλλως τε, οὐδ' ἐν Ρώμῃ εἶχε διακόψει, καὶ τὴν δημιουργίαν ἔργων τινῶν. ἐν οἷς καὶ μία μεγάλη σύνθεσις: «Λουδοβῖκος ὁ ΙΗ' μεταβαίνων νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεὸν εἰς τὴν Παναγίαν τῶν Παρισίων».

Ὁ Κὰρλ Βερνέ, μολονότι τάσσεται εἰς τὴν σειρὰν τῶν τριῶν μεγάλων Βερνέ, δὲν ὑπῆρξε καλλιτέχνης πρώτης τάξεως. Κατεῖχεν ἀξιολόγους τινὰς ἀρετὰς εἰς τὴν σύνθεσιν, τὸ σχέδιον καὶ τὸν χρωματισμόν, εὐχέρειαν, εὐφυΐαν καὶ ὀξεῖαν ἀντίληψιν, ἀλλ' ἐστερεῖτο τῆς δυνάμεως τοῦ συγκινεῖν καὶ τοῦ δημιουργεῖν καθολικὰ ἔργα. Ὡς ζωγράφος ἵππων ὑπῆρξεν ὁπωσδήποτε σημαντικός. Ὡς γελοιογράφος ἐπίσης. Ἀλλά, γενικῶς, ἦτο ἴσως ὁ μᾶλλον ψυχρὸς ἐξ ὅλων τῶν Βερνέ, οἱ ὁποῖοι, ἄλλως τε, ὑπῆρξαν μᾶλλον περιγραφικοὶ παρὰ ἐκφραστικοὶ καλλιτέχναι.

— ***Ὁράτιος Βερνέ.*** Υἱὸς τοῦ Κὰρλ Βερνέ, μέγας Γάλλος ζωγράφος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1789—1863). Τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς του ἀποτελοῦν παράδοξον προοίμιον εἰς τὴν καλλιτεχνικήν του σταδιοδρομίαν. Τὴν 10ην Αὐγούστου 1792, ἐνῷ ἡ ἐπανάστασις ἐμαίνετο ἔξω ἀπὸ τὸν Κεραμεικὸν καὶ τὸ ἐκμανὲν παρισινὸν πλῆθος εἰσήρχετο εἰς τοὺς διαδρόμους καὶ τὰς αἰθούσας τοῦ Λούβρου, ἀναζητοῦν θύματα διὰ νὰ κορέσῃ τὴν ἐκδικητικήν του δίψαν, ὁ Κάρολος Βερνέ, κρατῶν εἰς τὰς ἀγκάλας τὸν τριετῆ Ὁράτιον, μόλις ἠδυνήθη νὰ φύγῃ διὰ μέσου τοῦ μαινομένου πλήθους τῶν «*ἀβρακώτων*» καὶ νὰ ζητήσῃ ἀλλαχοῦ καταφύγιον. Τοιουτοτρόπως ὁ μετέπειτα λαμπρὸς ζωγράφος τῶν πολεμικῶν ἐπεισοδίων, τῶν στρατιωτικῶν σκηνῶν καὶ τῶν ἐπικῶν συγκρούσεων, ἀντεμετώπιζεν ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας του τὸ θέαμα τῶν φονικῶν συναγερμῶν.

Ὁ Ὁράτιος Βερνέ, ὡς εἶναι εὐνόητον, ἀνετράφη ἐντὸς αὐστηρῶς καλλιτεχνικοῦ περιβάλλοντος. Ὁ πατήρ του, περὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετο λόγος ἤδη, ἦτο εὐρύτατα γνωστὸς ζωγράφος· ὁ ἐκ πατρὸς πάππος του ἦτο ὁ *Κλαύδιος-Ἰωσὴφ Βερνέ,* ὁ διάσημος ζωγράφος τῶν λιμένων τῆς Γαλλίας· ὁ ἐκ μητρὸς πάππος του, *Μορὼ ὁ νεώτερος,* εἶχεν ἐκτιμηθῆ ἰδιαζόντως διὰ τὰ θελκτικά του σχέδια τῶν «Menus-Plaisirs»· ὁ θεῖός του *Ch-p*

Κὰρλ Βερνέ.

Κάρλ Βερνέ: *Ὁ ἐπαγρυπνῶν ἱπποκόμος.*

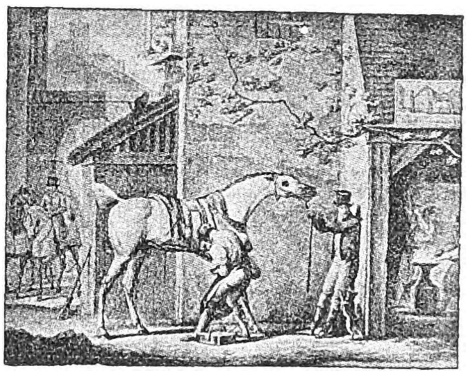

Κὰρλ Βερνέ: *Ὁ Ἄγγλος πεταλωτής.*
[Συλλογὴ A. Le Goupy.]

Κάρλ Βερνέ: *Ἡ τουαλέττα τοῦ δικαστοῦ.*
[Συλλογὴ A. Le Goupy.

Digitized by Google

grin συγκατελέγετο μεταξὺ τῶν περιφημοτέρων ἀρχιτεκτόνων τῆς ἐποχῆς του. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους δὲν εἶναι ἄπορον, ὅτι ὁ Ὁράτιος λίαν ἐνωρὶς ἐπέδειξεν ἐκδηλώσεις πρωΐμου καλλιτεχνικῆς ἀναπτύξεως· ἂν δὲ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὁ πατήρ του, ἐξ ἀφορμῆς τῶν στρατιωτικῶν θεμάτων ἐπὶ τῶν ὁποίων εἰργάζετο, εἶχε μεταβάλει τὸ ἐργαστήριόν του εἰς στρατιωτικὸν μουσεῖον, ἐπὶ πλέον δέ, ὅτι ἡ ἐποχὴ ἐκείνη ἦτο πλήρης σπουδαιοτάτων πολεμικῶν γεγονότων, ἐξηγεῖται λίαν εὐχερῶς ἡ σφοδρὰ κλίσις, ἣν ᾐσθάνθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ Ὁράτιος πρὸς τοὺς στρατιωτικοῦ καὶ πολεμικοῦ περιεχομένου πίνακας. Εἰς ἡλικίαν ἕνδεκα ἐτῶν ἐπληρώθη εἴκοσι τέσσαρα σολδία ἐκ μέρους τῆς Κυρίας ντὲ Περιγκὸρ δι' ἓν σχέδιον τουλίπας καὶ εἰς ἡλικίαν δέκα τριῶν ἐτῶν ἐλάμβανε τόσας παραγγελίας, ὅσαι τῷ ἐπήρκουν διὰ νὰ πορίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα. Καὶ δὲν εἶχεν ἀκόμη συμπληρώσει τὴν ἐγκύκλιον μόρφωσίν του, τὴν ὁποίαν, ἄλλως τε, οὐδέποτε συνεπλήρωσε. Ὑπῆρξεν ἀμελὴς καὶ ἀπρόσεκτος μαθητὴς καὶ ἐμίσει ἐκ βάθους καρδίας τὰ ἑλληνικὰ καὶ τὰ λατινικά, ἀντὶ δὲ νὰ γράφῃ εἰς τὰ τετράδιά του τὰ ὁριζόμενα ὑπὸ τῶν διδασκάλων του θέματα, ἐγέμιζε τὰς σελίδας των διὰ στρατιωτῶν καὶ πολεμικῶν σχεδιασμάτων. Ἀλλὰ καὶ αἱ καλλιτεχνικαὶ του σπουδαὶ δὲν ὑπῆξαν πληρέστεραι· διότι ὁ Ὁράτιος Βερνὲ ᾐσθάνετο ἰσχυρὰν ἀποστροφὴν πρὸς τὰς ἀκαδημαϊκὰς διδασκαλίας, πρὸς πάντα καλλιτεχνικὸν συμβατισμόν· δὲν ἠδύνατο ἀκόμη νὰ ὑποφέρῃ οὐδ' αὐτὴν τὴν παρουσίαν προτύπου πρὸς ἀναπαράστασιν, οὐδὲ τῆς φύσεως τὴν ἀντιγραφήν. Ἀπέρριπτε πάντα ταῦτα ὡς ἄντικρυς ἀντίθετα πρὸς τὸν ἀνήσυχον καὶ ἀτίθασον χαρακτῆρά του, πρὸς τὴν θερμὴν ἰδιοσυγκρασίαν του, τὴν μὴ ἀρεσκομένην εἰς τὴν δι' ἐπιμελοῦς σπουδῆς ἀποκτωμένην δεξιοτεχνίαν καὶ ἀποστέργουσαν τὰς ἐπιμόνους ἀναζητήσεις. Ἀντὶ τούτων εἶχεν ἕνα πολύτιμον βοηθόν: τὴν ἀπέραντον καὶ βαθυτάτην μνήμην του, διὰ μόνης τῆς ὁποίας κατώρθωνε ν' ἀναπαριστᾷ ὁλοκλήρους σκηνάς, καὶ δὴ πολυπλόκους, πολυπροσώπους καὶ πολυσυνθέτους. Ταχὺς εἰς τὴν σύλληψιν τοῦ θέματος, ταχὺς εἰς τὸ σχέδιον καὶ ὡσεὶ ἐξ ἐνστίκτου ἐπιτήδειος χρωματιστής, παρῆγε τὸ ἓν ἔργον μετὰ τὸ ἄλλο διὰ συνεχοῦς καὶ ἐξάλλου δημιουργικῆς προσπαθείας. Κατεῖχε τὴν αἴσθησιν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς πραγματικότητος ὅσον οὐδεὶς ἄλλος πρὸ αὐτοῦ ἢ μετ' αὐτόν· διὰ τοῦτο κατέστη ταχέως ὄχι μόνον δημοφιλέστατος, ἀλλ' ὁ πράγματι ἐθνικὸς ζωγράφος τῶν Γάλλων, ὁ καλλιτέχνης ἐκεῖνος, ὅστις ἀπεκρυστάλλωσε διὰ τῶν χρωμάτων καὶ τῶν γραμμῶν τὰ πολυτάραχα ἔπη τῆς νεωτέρας γαλλικῆς ἱστορίας, ἀπὸ τῶν ἀκροτήτων τῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τῆς ναπολεοντείου γιγαντομαχίας καὶ τῶν ἀποικιακῶν ἀγώνων. Ἡ «Ἅλωσις ἑνὸς περιχαρακωμένου στρατοπέδου» ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ἔργον, ὅπερ ὁ Ὁράτιος Βερνὲ ἐξέθηκεν εἰς τὸ Σαλὸν (1810), καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἐγένετο εὐρέως γνωστὸς διὰ πρώτην φοράν, ὄχι μόνον διότι ἔφερεν ἓν ὄνομα ἔνδοξον ἤδη εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς γαλλικῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ διότι ἐδεικνύετο εὐφυὴς καὶ εἰλικρινὴς χειριστὴς συγχρόνων θεμάτων. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου τούτου ἐπέδρασε τελεσιδίκως ἐπὶ τὴν μεταγενεστέραν καλλιτεχνικὴν ἐξέλιξιν τοῦ Ὁρατίου Βερνέ. Ἡ προσκόλλησίς του εἰς τὴν σύγχρονον στρατιωτικὴν ἱστορίαν ἦτο ἤδη γεγονός. Καὶ ὅμως, ὁ ζωγράφος αὐτός, τοῦ ὁποίου καὶ τὸ παράστημα καὶ τὸ ὕφος καὶ ἡ καθόλου ἐμφάνισις ἐνεῖχόν τι τὸ στρατιωτικόν, καὶ τὸν ὁποῖον εὐκόλως ἠδύνατό τις νὰ ἐκλάβῃ ὡς ἀνώτερον στρατιωτικόν, ἐξῃρέθη τῷ 1810 τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, κατόπιν τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Λουΐζης Πυζόλ. Δύναταί τις εὐκόλως νὰ συμπεράνῃ ποίου εἴδους ἔργα θὰ ἐδημιούργει, ἂν παρίστατο αὐτοπροσώπως εἰς τὰς ἐποποιίας, τὰς ὁποίας ἀπηθανάτισεν. Δύο ἔτη μετὰ τὸ πρῶτόν του ἐκτεθὲν εἰς τὸ Σαλὸν ἔργον, ἐξετέλεσε τὴν «Προσωπογραφίαν τοῦ Ἱερωνύμου Βοναπάρτου», βασιλέως τῆς Βεστφαλίας, λαβὼν διὰ τὸ ἔργον του τοῦτο ὀκτὼ χιλιάδας φράγκα καὶ τὸ πρῶτον βραβεῖον τοῦ Σαλὸν τοῦ 1812. Θαυμασία ἰδίως εἶναι εἰς τὸν πίνακα αὐτὸν ἡ ἔκφρασις τοῦ βασιλικοῦ ἵππου. Οἱ ἵπποι, ἄλλως τε, ὑπῆρξαν μία ἀπὸ τὰς εἰδικότητας τοῦ Ὁρατίου Βερνέ, ἐθισθέντος εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τούτων ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ πατρός του, ἔνθα ἔλαβε πολύτιμα μαθήματα καὶ ὁ ἄλλος ἐκεῖνος μέγας ζωγράφος ἵππων καὶ φίλος τοῦ Ὁρατίου Gericault. Ἀλλ' ἡ ἀνωτέρω προσωπογραφία ἐνεῖχε, πλὴν τῆς καλλιτεχνικῆς, καὶ ἑτέραν, πολιτικῆς φύσεως, σημασίαν. Οἱ Βερνέ, πολυτρόπως τιμηθέντες καὶ εὐεργετηθέντες ὑπὸ τῶν Λουδοβίκων, συνεπάθουν ἰσχυρῶς τὴν καταλυθεῖσαν μοναρχίαν. Ἀλλ' ὁ Ὁράτιος, λησμονῶν τὴν οἰκογενειακήν του παράδοσιν καὶ παρασυρόμενος ἀπὸ τοὺς φιλελευθέρους του ἐνθουσιασμούς, ἐτάχθη λίαν ἐνωρὶς εἰς τὴν βοναπαρτικὴν μερίδα. Κατὰ συνέπειαν ἡ ἐν λόγῳ προσωπογραφία ἐπεῖχε δι' αὐτὸν θέσιν φιλοβοναπαρτικῆς ὁμολογίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ πατήρ του Κὰρλ Βερνέ, ἐμμένων πάντοτε εἰς τὰς ἀπηρχαιωμένας ἀντιλήψεις του, ἀπήντησε μετὰ δύο ἔτη (1814) διὰ τῆς προσωπογραφίας τοῦ δουκὸς ντὲ Μπερρύ, φέροντος τὴν μεγάλην στολὴν ἀρχιστρατήγου τοῦ ἐλαφροῦ ἱππικοῦ. Τοιουτοτρόπως ἡ ἐργασία τοῦ Ὁρατίου Βερνὲ ἤρχισεν ἤδη νὰ λαμβάνῃ καὶ πολιτικὸν χαρακτῆρα, ὁ ὁποῖος, ἀντὶ νὰ τὴν βλάψῃ, ὑπῆρξεν ἀφορμὴ νὰ γίνηται αὕτη ἐνθουσιωδῶς δεκτὴ καὶ ὁσάκις ἔτι δὲν ἦτο ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἄμεμπτος. Τῷ 1814 ὁ Ὁράτιος Βερνὲ ἐπαρασημοφορήθη ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα, διότι εἶχε λάβει λαμπρὸν μέρος εἰς τὴν ἄμυναν τῶν Παρισίων, ἔμεινε δὲ διὰ βίου πιστὸς εἰς τὸν Ναπολέοντα, μολονότι δὲν ἐξεδήλωσε πάντοτε ἐμφανῆ ἔχθραν κατὰ τῆς παλινορθώσεως τῆς παλαιᾶς βασιλείας. Ἡ γενομένη κατὰ τὰς ἡμέρας του ἐφεύρεσις τῆς λιθογραφίας, τὸν ἐβοήθησεν εἰς τοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνάς του. Ἀπὸ τοῦ 1818 ἤρχισε νὰ χαράσσῃ ἐπὶ τῶν πλακῶν τοῦ Λαστεϋρὶ καὶ τοῦ Ἔγκελμαν στρατιωτικὰς σκηνὰς πλήρεις εὐφυοῦς πολιτικῆς σατίρας ἢ καὶ στερουμένας τοιαύτης, ἀλλὰ προσλαμβανούσας πολιτικὴν σημασίαν λόγῳ τῆς κυκλοφορίας των μεταξὺ τῶν καταδιωκομένων στρατιωτῶν τῆς Αὐτοκρατορίας. Μερικαὶ ἀπὸ τὰς σκηνὰς αὐτὰς εἶναι θαυμασίως χαριτωμέναι διὰ τὴν φυσικότητα, τὴν λεπτότητα καὶ τὴν ἐξαίρετον εἰρωνείαν των. Εἶναι εἰλημμέναι ὅλαι σχεδὸν ἀπὸ τὴν περιπετειώδη ζωὴν τῶν πολεμιστῶν καὶ ἀναφέρονται κυρίως εἰς τὴν εὔθυμον ὄψιν της. Παρ' αὐτὰς ἀξιομνημόνευτοί εἶναι καὶ αἱ λιθογραφίαι, ἃς ἐξετέλεσεν ὁ Βερνὲ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μύθων τοῦ Λαφονταὶν καὶ δὴ ἐκείνων, ὅσοι ἀπῄτουν εὐφυᾶ παρατήρησιν τῆς κοινῆς ζωῆς καὶ δὲν εἶχον ἀνάγκην ἐκφράσεως λυρισμοῦ ἢ ἀγάπης πρὸς τὴν φύσιν, δεδομένου, ὅτι τόσον ὁ λυρισμὸς ὅσον καὶ ἡ εἰλικρινὴς αἴσθησις τοῦ τοπίου ἦσαν πράγματα ὅλως ἀντίθετα εἰς τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ Ὁρατίου Βερνέ.

Ὁράτιος Βερνέ.

Πρὸς τὴν παρατήρησιν ταύτην φαίνεται ἀντιτιθέμενον τὸ γεγονός, ὅτι ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τὸν Βύρωνα. Ἀλλ' ὁ «Μαζέππας», τὸν ὁποῖον ὀφείλει εἰς τὸν Ἄγγλον λυρικόν, περιέχει ἕνα ἵππον, διὰ τὸν ὁποῖον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ καλλιτέχνης καταλληλότερος τοῦ Βερνέ.

Ἀπὸ τοῦ 1822, ὁπότε ὁ Ὁράτιος Βερνὲ ἀπέστειλεν εἰς τὸ Σαλόν, μεταξὺ πολυπληθῶν ἄλλων πινάκων του, τὴν «Μάχην τῆς Ζεμάπ» καὶ τὸ «Ὀδόφραγμα τοῦ Κλισύ», κατέλαβεν ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν ἀντιδραστικῶν, θεωρηθεὶς ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐκπρόσωπος τῆς κατὰ τῆς παλινορθωθείσης βασιλείας ἀντιδράσεως εἰς τὴν τέχνην. Τὰ ἔργα του ἐγίνοντο πάντοτε δεκτὰ μὲ ἰδιάζοντα ἐνθουσιασμὸν ἐκ μέρους τῶν ὁμοφρόνων του, τὸ δὲ ἐργαστήριόν του κατέστη συγχρόνως καὶ κέντρον πολιτικῶν συγκεντρώσεων. Οἱ θεαταὶ τῶν δημιουργημάτων του ἔβλεπον μέσα εἰς τὰ εἰκονιζόμενα ἐπεισόδια ὄχι τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην ἐπιτηδειότητα ἢ ἰδιοφυΐαν τοῦ καλλιτέχνου, ἀλλὰ τὴν βαθυτέραν πολιτικὴν σημασίαν των, τὸ κήρυγμα τῆς ἀντιδράσεως κατὰ τοῦ τότε καθεστῶτος. Πίνακες, ὅπως οἱ δύο προμνημονευθέντες, ἢ ὅπως «Ὁ θάνατος τοῦ Πονιατόφσκι», «Ὁ στρατιώτης τοῦ Βατερλῶ» καὶ «Ὁ γεωργὸς στρατιώτης», ἐπεῖχον θέσιν φλογερῶν πολιτικῶν δημοσιευμάτων. Τοῦτο δὲν σημαίνει, ὅτι τὰ ἔργα ταῦτα δὲν ἔχουν πραγματικὴν ἀξίαν, ἀλλ' ὅτι πάντως δὲν εἶναι ἄξια ἑνὸς Ρούμπενς, ὅπως ἀπεφαίνοντο οἱ ὁμόφρονες τοῦ Βερνέ, ἄπορον πῶς ἀνευρίσκοντες σημεῖα ἐπαφῆς μεταξὺ προσωπικοτήτων τόσον ἀνισομεγέθων καὶ τόσον διακεκριμένων ἀπ' ἀλλήλων. Ἐξ ὁλοκλήρου τῆς σειρᾶς τῶν ἔργων αὐτῶν ζωγραφικώτερον ἴσως εἶναι τὸ «Ἐργαστήριον τοῦ Βερνέ», περιφημότερον δὲ κατέστη τὸ «Ὀδόφραγμα τοῦ Κλισύ», ἔνθα ἀπεικονίζεται ὁ στρατηγὸς Μονσὲ διοργανῶν τὴν ἄμυναν μιᾶς τῶν πυλῶν τῶν Παρισίων. Ὁ πίναξ αὐτὸς εἶναι ἀσφαλῶς ἄμεμπτος ὑπὸ ἔποψιν συνθέσεως, κινήσεως, στρατιωτικῆς δράσεως καὶ ζωῆς, ὑπολείπεται ὅμως ἀναμφισβητήτως ἄλλων ἔργων τοῦ Ὁρατίου Βερνὲ ὡς χρωματικὸν σύνολον. Ἡ ἐπιτυχία του ὀφείλεται μᾶλλον εἰς τὴν δημοτικότητα τῶν εἰκονιζομένων προσώπων παρὰ εἰς τὴν καλλιτεχνικήν του ἐντέλειαν. Θὰ ἐνόμιζέ τις, ὅτι διὰ τῆς ταραχώδους ταύτης πολιτικῆς δράσεώς του κατέστη ἀντιπαθὴς εἰς τοὺς Βουρβόνους ὁ Ὁράτιος Βερνέ. Ἀλλὰ δὲν συνέβη τοῦτο. Κάρολος ὁ Ι' διέκρινεν ὀρθῶς, ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ μεταβάλῃ τὰς προτιμήσεις τοῦ παραφόρου τούτου καλλιτέχνου διὰ τῆς εὐμενοῦς μᾶλλον ἢ διὰ τῆς δυσμενοῦς πρὸς αὐτὸν συμπεριφορᾶς καὶ τοῦ ἀνέθηκε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς προσωπογραφίας του. Ὁ Βερνὲ συνελήφθη εἰς τὴν στηθεῖσαν παγίδα. Ἀπεδέχθη προφρόνως τὴν βασιλικὴν τιμὴν καὶ ἐξεπόνησεν ὄχι μίαν, ἀλλὰ δύο προσωπογραφίας τοῦ βασιλέως, ἀπεικονίσας τὸν «Κάρολον ἐπιθεωροῦντα τὴν βασιλικὴν φρουρὰν εἰς τὸ Πεδίον τοῦ Ἄρεως» καὶ τὸν «Κάρολον ἐπιθεωροῦντα τὸ στράτευμα εἰς τὰς Βιγκέννας». Εἰς ἀνταμοιβὴν τῆς προθυμίας του ταύτης ἔλαβε τῷ 1826, πέντε ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ναπολέοντος, τὸν σταυρὸν τοῦ Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς καὶ ὠνομάσθη ταυτοχρόνως μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου, καταλαβὼν τὴν θέσιν τοῦ Λὲ Μπαρμπιέ. Ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ λησμονήσῃ τόσον εὐχερῶς τὸν Ναπολέοντα. Κατὰ τὸ ἴδιον ἐκεῖνο ἔτος ἐξεπόνει τὸν «Ἀποχαιρετισμὸν τοῦ Φονταινεμπλῶ». Κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος παρουσιάσθη ποικιλώτερος εἰς τὰς ἐμπνεύσεις του, ἐκθέσας τὸν «Ἰούλιον Β' συνδιαλεγόμενον μετὰ τοῦ Μπραμάντε», τὸν «Ραφαὴλ μετὰ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου» καὶ τὴν «Ἐδὶθ ἀναζητοῦσαν τὸ σῶμα τοῦ Ἀρόλδου», ἔργον πλῆρες θεατρικοῦ στόμφου. Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος ἐξετέλεσε τὴν βραδύτερον ἐκτεθεῖσαν «Μάχην τοῦ Φονταινουᾶ», ἕνα ἐκ τῶν μᾶλλον ἐκτιμωμένων πινάκων του. Ἓν ἔτος μετὰ ταῦτα (1828) ἡ ὑπακοή, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε πρὸς τοὺς Βουρβόνους, ἐβραβεύετο δαψιλέστερον. Ληξάσης τῆς θητείας τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἐν Ρώμῃ Γαλλικῆς Ἀκαδημίας Πέτρου Γκερίν, ἐκλήθη ὁ Βερνὲ νὰ αναλάβῃ τὴν κενωθεῖσαν θέσιν. Τὸ πρᾶγμα ἐσκανδάλισε πάντας, προκειμένου περὶ καλλιτέχνου ἐλαυνομένου ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τὰς ἰδιοτροπίας του καὶ ἀπὸ τὰς προσωπικάς του παρορμήσεις καὶ ἀποστέργοντος πᾶσαν ὑποταγὴν εἰς τὸν ἀκαδημαϊκὸν συντηρητισμόν· ἐπιστεύετο μάλιστα, ὅτι δὲν θὰ ἐδέχετο τὴν θέσιν ταύτην. Ἀλλ' ὁ Βερνὲ ἐδέχθη, καὶ κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ ἰδίου ἔτους ἀνεχώρησε διὰ τὴν Ρώμην, συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς συζύγου του, τῆς ὡραιοτάτης θυγατρός του Λουκίας καὶ τοῦ πατρός του Κὰρλ Βερνέ. Ἡ ἄφιξίς του εἰς τὴν ἐν Ρώμῃ ἔπαυλιν τῶν Μεδίκων καὶ ἡ ἐγκατάστασίς του εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς καλλιτεχνικῆς ταύτης πρεσβείας τῆς Γαλλίας ἐν Ἰταλίᾳ δὲν ἐδικαίωσε τὰς προβλέψεις τῶν ἀπαισιοδόξων. Ὁ ἀντιακαδημαϊκὸς καλλιτέχνης, ἀντὶ νὰ ζητήσῃ νὰ μεταβάλῃ τὰς παραδόσεις καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς σχολῆς, ἠδιαφόρησεν ἀπολύτως πρὸς ταύτας καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν κοσμικὴν ζωὴν καὶ εἰς τὴν ἀκατάσχετον, κατὰ τὴν συνήθειάν του, καλλιτεχνικὴν δημιουργίαν. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἰταλικοὺς αὐτοὺς πίνακας τοῦ Βερνέ, ὅπως ἡ «Ἐξομολόγησις ἑνὸς ἀλήτου», ἡ «Μάχη ἀλητῶν κατὰ τῶν καραβινιέρων τοῦ πάπα» καὶ «Ὁ πάπας Πῖος ὁ Η' φερόμενος εἰς τὴν βασιλικὴν τοῦ Ἁγίου Πέτρου» εἶναι ἰδιαιτέρως ἀξιομνημόνευτοι διὰ τὸ ἔξοχον σχέδιόν των, τὴν ζωηρὰν των ἔκφρασιν καὶ τὴν εὐφυΐαν των. Φαίνεται ὅτι εἰς τὰ τοιούτου εἴδους ἔργα ἐπετύγχανεν ἐξαιρέτως· ἐνῷ εἰς θέματα, ὅπως «Ὁ Ραφαὴλ μετὰ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου» καὶ «Ἡ Ἰουδὶθ μετὰ τοῦ Ὁλοφέρνους», τὰ ὁποῖα ἀπῄτουν ὕφος, δὲν εὑρίσκετο εἰς τὸ στοιχεῖόν του.

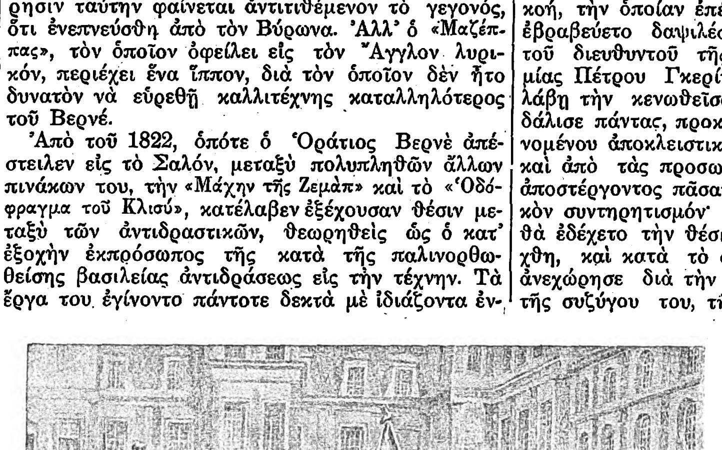

Ὁρατίου Βερνέ: «*Ὁ ἀποχαιρετισμὸς τοῦ Φονταινεμπλώ*».

Ἡ ἐν ἔτει 1830 ἐπανάστασις κατὰ τῶν Βουρβόνων καὶ ἡ ἄνοδος εἰς τὸν θρόνον τῶν Ὀρλεανιδῶν κατέστησε δυσχερῆ τὴν θέσιν τοῦ Βερνὲ εἰς τὴν ἀντιγαλλικὴν Ἰταλίαν· ἀπειλαὶ θανάτου ἐξετοξεύοντο ἐναντίον του· ἡ οἰκογένειά του ἔμενεν ἐγκάθειρκτος εἰς τὴν ἔπαυλιν τῶν Μεδίκων, μὴ τολμῶσα νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὴν ὁδὸν διὰ τὸν φόβον τοῦ ἐξημμένου κατὰ τῆς Γαλλίας ὄχλου. Ἐχρειάσθη νὰ κάμῃ χρῆσιν ὅλης τῆς σωφροσύνης του ὁ Βερνὲ διὰ ν' ἀποφύγῃ βαρύτατα ἐνδεχόμενα. Τῷ 1835 κατέλιπε τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἀκαδημίας εἰς τὸν ἀντικαταστάτην του Ἔγκρ καὶ ἀνεχώρησεν ἐκ Ρώμης ἐπιστρέφων εἰς Παρισίους. Ὁ Λουδοβῖκος Φίλιππος τὸν ἐδέχθη μετ' εὐχαριστότητος ἀπροσδοκήτου. Καὶ τοῦτο, διότι,

Digitized by Google

ἔχων κατὰ νοῦν νὰ μεταβάλῃ τὰς Βερσαλλίας εἰς πινακοθήκην τῶν ἐνδόξων περιόδων τῆς γαλλικῆς ἱστορίας, ᾐσθάνετο, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εὕρῃ καταλληλότερον ἐπίκουρον εἰς τὴν προσπάθειάν του ταύτην ἀπὸ τὸν ζωγράφον τῶν ἐπικῶν ἀγώνων. Κατεῖχεν, ἄλλως τε, πίνακάς τινας τοῦ Βερνέ, ἐν οἷς καὶ τὴν «Μάχην τοῦ Μονμιράϊγ», καὶ ἠδύνατο νὰ ἐκτιμήσῃ ἐπαρκῶς τὴν δεξιοτεχνίαν τοῦ καλλιτέχνου. Τοῦ ἀνέθηκε λοιπὸν τὴν διακόσμησιν μιᾶς ὁλοκλήρου αἰθούσης τῶν Βερσαλλιῶν, τῆς λεγομένης «Αἰθούσης τῆς Κωνσταντίνας», ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἐν αὐτῇ τριῶν μεγάλων ἔργων τοῦ Βερνέ, τῶν ἀπεικονιζόντων τὴν ἐκπολιόρκησιν τῆς πόλεως ταύτης· εἰς τὴν αἴθουσαν αὐτὴν ὁ διάσημος καλλιτέχνης ἀπεικόνισε θέματα ἐκ τῶν ἐν Ἀφρικῇ ἀγώνων τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ μετὰ θαυμαστῆς κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπιτυχίας. Εἰς τὸ ἀνάκτορον ἐπίσης τῶν Βερσαλλιῶν εὑρίσκονται μερικοὶ ἄλλοι πίνακες τοῦ Βερνὲ ἀναφερόμενοι εἰς τὰς ἐνδόξους σελίδας τῆς ναπολεοντείου ἐποποιίας, τὴν *Ἰέναν*, τὴν *Φρίντλαντ*, τὸ *Βαγκρὰμ* (βλ. εἰκ. ἐν λ. Βαγκράμ). Ὁ Λουδοβῖκος-Φίλιππος ἐγοητεύθη ἐκ τῆς ἐργασίας ταύτης τοῦ Βερνέ· διὰ νὰ ἀμείψῃ δὲ καὶ πανηγυρικώτερον τὴν ἔξοχον ἰδιοφυΐαν του, τὸν ἀπέστειλεν εἰς Ρωσίαν ὡς πρέσβυν παρὰ τῷ τσάρῳ Νικολάῳ τῷ Α'. μολονότι δ' ὁ διάσημος καλλιτέχνης συνεπάθει ἐξ ὅλης καρδίας τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τῶν Ρώσων Πολωνούς, ἐξετέλεσε, κατὰ παράκλησιν τοῦ τσάρου, τὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἅλωσις τῆς Woiohla» πίνακα, δικαιολογούμενος διὰ τὴν πρᾶξιν του ταύτην μὲ τὴν εὐφυᾶ παρατήρησιν, ὅτι καθ' ὅμοιον τρόπον ἄλλοτε εἶχεν ἀπεικονίσει τὸν Χριστὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ.

Κατὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς δευτέρας αὐτοκρατορίας ὑπὸ Ναπολέοντα τὸν Γ', ὁ Ὁράτιος Βερνὲ ἦτο πλέον ἑξήκοντα τριῶν ἐτῶν· καὶ ὅμως ἡ καλλιτεχνική του διάθεσις ἦτο ἀμείωτος καὶ ἡ διαύγεια τοῦ πνεύματός του ἀδιατάρακτος. Ἡ παραγωγή του ἐξακολουθεῖ ἄνευ διακοπῆς· τὴν «Μάχην τοῦ Ἰσλὺ» διαδέχεται ἡ «Ἅλωσις τῆς Ρώμης ὑπὸ τῶν Γάλλων», «Ὁ Ἰωσὴφ πωλούμενος ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν του», «Ἡ ἐπάνοδος ἐκ θήρας λεόντων», διάφορα ἐπεισόδια τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, ἡ ἔφιππος προσωπογραφία Ναπολέοντος τοῦ Γ' κλπ. Ἡ δραστηριότης του δὲν ἔπαυσε νὰ ἐκδηλοῦται ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν, μόνον δὲ ὁ θάνατος τὴν ἐσταμάτησε.

Ὁ Ὁράτιος Βερνὲ δὲν ὑπῆρξε καλλιτέχνης μεγαλοφυής. Ὡς εἰδικότης δὲν κατεῖχε τὴν πρώτην θέσιν εἰς οὐδένα κλάδον. Ὡς ζωγράφος ὅμως, ὑπὸ τὴν περιεκτικωτέραν τοῦ ὅρου ἔννοιαν λαμβανόμενος, ἦτο ἀξιοθαύμαστος. Ἡ εὐστροφία τῆς καλλιτεχνικῆς του ἀντιλήψεως, ἡ εὐχέρεια μεθ' ἧς ἐχειρίζετο τὰ ποικιλώτερα τῶν θεμάτων, ἡ ἐπιτυχία, μεθ' ἧς ἀπέδιδε πολυπροσώπους καὶ ταραχώδεις συλλήψεις, ἡ ζωηρότης τοῦ σχεδίου του, ἡ εὐφυΐα τῆς συνθέσεώς του, ἡ δεινότης του εἰς τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ ἵππου, ἀποτελοῦν ἀναμφισβήτητα πλεονεκτήματά του. Ἐνῷ, ἀντιθέτως, ἡ ἔλλειψις ὕφους, συγκινήσεως καὶ συνολικῆς ἀντιλήψεως τῶν πραγμάτων δὲν τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ καταλάβῃ θέσιν παρὰ τοὺς κορυφαίους ἐκπροσώπους τῆς ζωγραφικῆς.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

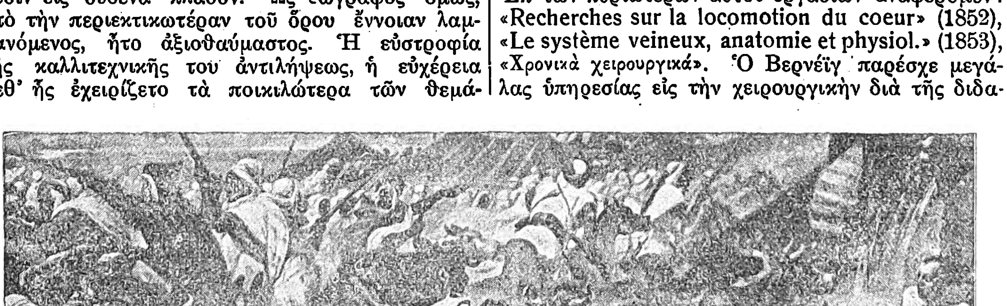

Ὁρατίου Βερνέ: *Ἡ ἅλωσις τῆς Σμάλα.*

Βέρνεια *ποιήματα* (Berneschi). Ποιητικὸν εἶδος, τοῦ ὁποίου ἡ ὀνομασία ὀφείλεται εἰς τὸν πρῶτον χειρισθέντα τοῦτο Francesco Berni (ἀρχαὶ ΙΣΤ' αἰῶνος). Σημαίνει δὲ ποιήματα, τὰ ὁποῖα ὑπὸ μορφὴν εὔθυμον, παιγνιώδη, πλήρη ἅλατος, ἀλλὰ καὶ κομψὴν καὶ καλαίσθητον, χειρίζονται θέματα σοβαρά, χωρὶς νὰ περιπίπτουν εἰς τὸ χυδαῖον. Διακρίνονται τοῦ ἡρωϊκοκωμικοῦ εἴδους, τὸ ὁποῖον εἰς ὕφος σπουδαῖον καὶ ὑπερβολικὸν χειρίζεται θέματα ἀσήμαντα καὶ ἀστεῖα. Ἐπίσης διακρίνονται καὶ τοῦ ἄλλου, ἰταλικῆς καὶ τούτου προελεύσεως, ποιητικοῦ εἴδους τοῦ burlesco, τὸ ὁποῖον μὲ γλῶσσαν ἄκρατον καὶ ἀστεϊσμοὺς χυδαίους γελοιοποιεῖ πράγματα ἢ πρόσωπα ὡραῖα καὶ ὑψηλά. Τὸ ἄριστον δεῖγμα τῶν βερνείων ποιημάτων εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ ἰδίου Berni διασκευὴ τοῦ «ποιήματος τοῦ Ρολάνδου» τοῦ κόμιτος Βογιάρδου.

Κ. Ι. Β.

Βερνέϊγ (Verneuil) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἒρ (Eure), εἰς ἀπόστασιν 50 χλμ. πρὸς τὰ ΝΔ. τοῦ Ἐβρέ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἄβρ. Κάτ. 4500. Ἔχει ἱστορικὴν ἐκκλησίαν τοῦ ΙΒ' αἰῶνος καὶ ἀρχαῖα τείχη. Πλησίον τῆς πόλεως οἱ Ἄγγλοι ὑπὸ τὸν Μπέντφορντ ἐνίκησαν τοὺς Γάλλους τῷ 1422. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Ἑρρῖκος ὁ Α' εἶχε κατασκευάσει ἐνταῦθα ὀχυρώτατον φρούριον πρὸς προστασίαν τῆς Νορμανδίας ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας (1119).

Μ. Δ. Β.

Βερνέϊγ (Verneuil), *Ἀριστείδης-Αὔγουστος-Στανίσλαος*. Διάσημος Γάλλος χειρουργὸς (1823—1895). Διετέλεσεν ἐσωτερικὸς ἰατρὸς νοσοκομείου τῷ 1843, ἐπιμελητὴς τοῦ Ἀνατομείου τῷ 1848, ὑφηγητὴς τῆς Ἰατρικῆς σχολῆς τῷ 1853, χειρουργὸς ἐν νοσοκομείοις τῷ 1862 καὶ τέλος καθηγητὴς τῆς ἐξωτερικῆς Παθολογίας τῷ 1868 καὶ τῷ 1872 τῆς Χειρουργικῆς Κλινικῆς ἐν τῷ νοσοκομείῳ Pitié, ἀφοῦ προηγουμένως κατὰ τὸ 1869 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἰατρικῆς καὶ πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας τῆς Χειρουργικῆς. Ἔγραψε πλῆθον ἐπιστημονικῶν ἄρθρων εἰς ἐπιστημονικὰ περιοδικά.

Ἀριστείδης Βερνέϊγ.

Ἐκ τῶν κυριωτέρων αὐτοῦ ἐργασιῶν ἀναφέρομεν: «Recherches sur la locomotion du coeur» (1852), «Le système veineux, anatomie et physiol.» (1853), «Χρονικὰ χειρουργικά». Ὁ Βερνέϊγ παρέσχε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν χειρουργικὴν διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ τῆς ξηρᾶς ἐπιδέσεως τῶν τραυμάτων, τῆς αἱμοστάσεως, τῆς διὰ βάμματος ἰωδίου θεραπείας τῶν ἀποστημάτων, τῆς ὑγιεινῆς τῶν νοσοκομείων κλπ. Ὁ Βερνέϊγ ἦτο ὑπέρμαχος οὐχὶ τῆς ἀμέσου ἀλλὰ τῆς ἐν δέοντι καιρῷ χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως. Ἐδημοσίευσε πλῆθον ἱστορικῶν ἐργασιῶν. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἱδρυτῶν τῆς «Μηνιαίας Ἐπιθεωρήσεως Παθολογίας καὶ Χειρουργικῆς» βραδύτερον δὲ συντάκτης, μετ' ἄλλων, τῆς «Χειρουργικῆς Ἐπιθεωρήσεως». Τῷ 1872 ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς «Γαλλικῆς Ἑταιρείας τῶν Ἐπιστημῶν», ἧς καὶ διετέλεσε πρόεδρος (1895).

Ο. Ρ.

— **Βερνέϊγ** (Verneuil), *Λουδοβῖκος*. Γάλλος θεατρικὸς συγγραφεὺς καὶ ἠθοποιός, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1893. Τῷ 1921 ἐνυμφεύθη τὴν ἀνεψιὰν τῆς ἠθοποιοῦ Σάρας Μπερνάρ, Λυζιάναν Μπερνάρ, ἀπὸ τῆς ὁποίας διεζεύχθη τῷ 1923. Ἤρχισε τὸ στάδιόν του ὡς θεατρικὸς συντάκτης τῆς παρισινῆς ἐφημερίδος «Ἐξέλσιορ» τῷ 1911 καὶ κατόπιν διετέλεσε γραμματεὺς τοῦ «Θεάτρου Φεμινά». Ἀπὸ τοῦ 1911 μέχρι τοῦ 1914 ἀνεβίβασεν ἐπὶ σκηνῆς περὶ τὰ δέκα μονόπρακτα ἔργα καὶ ἐπιθεωρήσεις. Τῷ 1916 ἀνεβίβασεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ «Théâtre Gymnase» τὸ «Ἀγγλικὸ κάρρο», τὸ ὁποῖον ἐσημείωσε τὴν πρώτην αὐτοῦ μεγάλην ἐπιτυχίαν ὡς θεατρικοῦ συγγραφέως. Κατόπιν ἔδωσε τὰ ἔργα «Τὸ ἔργο μου» καὶ «Ὁ Κύριος Μπεβερλύ». Τὸ στάδιόν τοῦ ὡς ἠθοποιὸς ἤρχισε τῷ 1917 εἰς τὸ μονόπρακτον ἔργον του «Τὸ κορίτσι στὸ μπάνιο» καὶ κατόπιν ἔπαιξεν ὁ ἴδιος ὅλα του τὰ ἔργα, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Ἡ συνθήκη τοῦ Ὠτέϊγ», «Ἡ δεσποινὶς μητέρα μου», «Γιὰ νὰ ἀποκτήσω τὴν Ἀδριανήν», «Ὁ ἄγνωστος», «Ὁ ἐραστής», «Νεαρὸ ἀνδρόγυνο», «Τὸ μῆλο», «Τὸ κάθισμα ἀριθ. 47», «Ἡ ἐξαδέλφη μου ἀπὸ τὴ Βαρσοβία», «Ἡ Λιζόν», «Κορῶνα ἢ Γράμματα», «Ἡ χαρὰ τῆς ἀγάπης», «Ὁ γάμος τῆς μαμᾶς», «Θὰ μὲ παντρευτῇς», «Ἡ Δεσποινὶς Φλὺτ» κλπ. Μεταξὺ τῶν ἔργων του, ὁ «Δανιὴλ» καὶ «Ἡ Ρεγίνα Ἀρμὰν» ὑπῆρξαν αἱ δύο τελευταῖαι δημιουργίαι (1920 καὶ 1922) τῆς Σάρας Μπερνάρ. Πολλὰ ἐκ τῶν ἔργων του μετεφράσθησαν καὶ ἐπαίχθησαν καὶ ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς. Ὁ Βερνέϊγ ἐπεσκέφθη τῷ 1922 τὰς Ἀθήνας ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ θιάσου του, οὗτινος πρωταγωνίστρια ἦτο ἡ Ποπέσκο, δώσας σειρὰν παραστάσεων εἰς τὸ θέατρον «Κεντρικόν».

Μ. Δ. Β

βερνεϊλία (ἡ) (Verneuilia Hall καὶ Clarke) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *σπειριφεριδῶν σπειριφερακειοειδῶν ἀρτικουλάτων βραγχιοπόδων μαλακιοειδῶν*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς δεβονείου καὶ τῆς λιθανθρακοφόρου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Γ. Κ. Γ.

βερνεϊλίνα (ἡ) (Verneuilina) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος πρωτοζῴων, οὗτινος ἀπολιθωμένα λείψανα εὑρέθησαν τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Γ. Κ. Γ.

Βερνὲκ (Werneck), *Γουλιέλμος*. Αὐστριακὸς ἰατρὸς-ὀφθαλμολόγος ἀποθανὼν τῷ 1843. Ὑπῆρξεν ἱδρυτὴς ἰδιωτικοῦ ὀφθαλμιατρείου ἐν Braunau καὶ συνέγραψε πλεῖστα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τά: «Aphorist. Betrachtung einiger Ophtalmolog. Gegenstände» («Σαλσβοῦργον Ἐφημ. ἰατρο-χειρουργική», 1823), «Ueber die contagiöse Augenentzündung unter den österr. Truppen, Rust's Magaz» (1824) καὶ «Ueber Vorbeugunggegen austeck. Augenblennorrhöen, Græfe's u. Walther's Journ.» (1825). Ἐπίσης ἠσχολήθη ἐπὶ διαφόρων ἄλλων παθήσεων, ὡς καὶ τῶν θεραπευτικῶν αὐτῶν μέσων, συφίλιδος, γονορροίας κλ., ὡς καὶ περὶ τῆς ἐπενεργείας τῆς ἐμετίνης, στρυχνίνης, στραμμωνίου, εὐθαλείας καὶ ὑοσκυάμου ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν. Ὡς τελευταία του δὲ ἐργασία ἀναφέρεται ἡ «Συμβολὴ εἰς τὴν Ἰατρικὴν καὶ Χειρουργικὴν Κλινικὴν» (1833—34).

Ο. Ρ.

Βερνὲ-λὲ-μπαὶν (Vernet-les-Bains). Σταθμὸς ἰαματικῶν λουτρῶν, κείμενος εἰς ὕψος 650 μέτρων, παρὰ τὰς δυτικὰς ὑπωρείας τοῦ Κανιγκοῦ καὶ εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς ἁλύσεως τῶν Πυρηναίων, ἀπέχων 17 ὥρας τῶν Παρισίων. Προστατεύεται κατὰ τῶν ἀνέμων ὑπὸ ἀληθοῦς ὀρεινῆς ζώνης καὶ καὶ ἔχει κλῖμα, οὗ χαρακτηριστικὰ εἶναι τὸ ξηρὸν τοῦ ἀέρος καὶ τὸ διαυγὲς τῆς ἀτμοσφαίρας. Μέση θερμοκρασία θέρους 18°, χειμῶνος δὲ 8°. Διαθέτει 10 πηγάς, ὧν ἡ θερμοκρασία ποικίλλει ἀπὸ 8° μέχρις 66°. Δύο καταστήματα, ἱδρυμένα συμφώνως πρὸς τὰς τελευταίας προόδους τῆς ὑδροθεραπείας, συγκοινωνοῦν διὰ διαδρόμων, ἐφωδιασμένων μὲ κεντρικὴν θέρμανσιν, πρὸς τὰ ξενοδοχεῖα, πολύτιμα ὄντα διὰ τοῦτο πρὸς τὴν χειμερινὴν θεραπείαν. Πᾶσαι αἱ πηγαὶ τοῦ σταθμοῦ εἶναι θειονατριοῦχοι καὶ διαιροῦνται εἰς δύο ὁμάδας, τὴν δεξιὰν (Θέρμα Mercader) καὶ τὴν ἀριστερὰν (Bains des Commandants). Ἡ περιεκτικότης εἰς θεῖον ποικίλλει μεταξὺ 9 καὶ 19 χιλιοστογρ. κατὰ λίτρον. Ἡ φυσιολογικὴ ἐνέργεια τῶν ὑδάτων τοῦ Βερνὲ (Vernet) ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ εἶναι διεγερτικὴ τῆς θρέψεως καὶ τῶν ἐνδοκυτταρικῶν ἐναλλαγῶν, ἔχει δ' ἐκλεκτικότητα ἐπὶ τοῦ ἀναπνευστικοῦ βλενογόνου, τῶν ὀρογόνων τῶν ἀρθρώσεων καὶ τοῦ δέρματος. Ἑπομένως ἐνδείκνυνται ταῦτα κατὰ τῶν ἀρθροπαθειῶν, κατὰ τῶν παθήσεων τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος καὶ τοῦ δέρματος, κατὰ τῆς νευρασθενείας, τῶν νευρώσεων, τῶν ἀναιμιῶν κλπ. Ἀντενδείκνυνται δ' εἰς τὴν μὴ ἰσθεῖσαν ἔτι πνευμονικὴν φυματίασιν.

ΣΤ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Βέρνερ (Werner), *Ἀβραὰμ Γκόττλοπ*. Γερμανὸς γεωλόγος καὶ ὀρυκτολόγος, ἱδρυτὴς νέου ἐπιστημονικοῦ κλάδου, τῆς Γεωγνωσίας (1750—1817). Κατ' ἀρχὰς ὑπηρέτησεν ὑπάλληλος εἰς τὰ ἡγεμονικὰ σιδηρομεταλλεῖα τοῦ Σόλμς, ἐπιθεωρητὴς τῶν ὁποίων ἦτο ὁ πατήρ του (1764). Ἀργότερον ἐφοίτησεν εἰς τὴν Ὀρυκτογνωστικὴν Ἀκαδημίαν

Digitized by Google

τοῦ Φράϊμπερχ καὶ τὸ πανεπιστήμιον τῆς Λειψίας, σπουδάσας Νομικὰ καὶ Φυσικὰς Ἐπιστήμας. Τῷ 1775 διωρίσθη ἐπιθεωρητὴς καὶ καθηγητὴς τῆς Ὀρυκτολογίας καὶ Μεταλλειολογίας εἰς τὴν Ὀρυκτογνωστικὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Φράϊμπερχ, ὅπου καὶ ἔμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Κατὰ τὰς παραδόσεις του πρῶτος ἀπεχώρισε τὴν Γεωγνωσίαν τῆς Ὀρυκτολογίας καὶ Ὀρυκτογνωσίας, πρὸ αὐτοῦ γνωστῆς οὔσης μόνης τῆς Γεωλογίας. Κατὰ τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Βέρνερ, ὁ Ὠκεανὸς εἶναι ἡ μοναδικὴ πηγὴ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς Γῆς καὶ πάσης μορφολογίας τοῦ βασιλείου τῶν ὀρυκτῶν. Ὑπῆρξεν οὕτως ὁ ἱδρυτὴς τοῦ *Νεπτουνισμοῦ*.

Ἐδημοσίευσεν, ἐκτὸς πλήθους ἐργασιῶν εἰς περιοδικά: «Περὶ τῶν ἐξωτερικῶν γνωρισμάτων τῶν ὀρυκτῶν» (Λειψία 1764), «Ταξινόμησις καὶ περιγραφὴ τῶν πετρωμάτων» (Δρέσδη 1787), «Ὀρυκτολογία» (Λειψία 1780) κ. ἄ.

[*Hasse*: «Deukschrift zur Erinnerung an Werner», Λειψία 1848.] ΑΝ. Δ.

—**Βέρνερ** (Werner), ***Ἀλφρέδος***. Γερμανὸς χημικὸς (1866—1919). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς Χημείας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ζυρίχης μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἐμελέτησε κυρίως τὴν *Στερεοχημείαν* ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ σθένος τῶν στοιχείων, ἐπεκτείνας αὐτὴν καὶ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς Ἀνοργάνου Χημείας. Διέκρινε τὰς μονάδας συγγενείας τῶν στοιχείων εἰς κυρίας καὶ δευτερευούσας. Εἰς τὰς ἐργασίας ταύτας ὀφείλει τὴν ἀπονομὴν τοῦ βραβείου Νόμπελ τῆς Χημείας τῷ 1913. Ἐδημοσίευσε: «Νέαι βλέψεις ἐν τῷ πεδίῳ τῆς Ἀνοργάνου Χημείας» (Δ' ἔκδοσις 1920). ΑΝ. Δ.

—**Βέρνερ** (Werner), ***Ἀντώνιος φὸν—***. Περιώνυμος Γερμανὸς ἱστορικὸς ζωγράφος (1843—1915). Τῷ 1860 ἐφοίτησεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Βερολίνου, βραδύτερον δὲ εἰς τὴν Σχολὴν τῆς Καρλσρούης, ὅπου συνεδέθη μετὰ τοῦ Σραῖτερ, τοῦ Λέσσιγκ καὶ τοῦ Σέφελ, τὰ ποιήματα τοῦ ὁποίου, «Ἡ Κερὰ Τύχη» καὶ «Juniperus» εἰκονογράφησε. Κατὰ τὰ ἔτη 1865 καὶ 1866 ἐφιλοτέχνησε τὰς προσωπογραφίας «Λούθηρος», «Κονραδῖνος» καὶ «Γκαῖτς φὸν Βερλίχιγγεν». Κατόπιν πολλῶν περιηγήσεων εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν ἐγκατέστη ἐν Βερολίνῳ, ὅπου ἐγένετο μέλος καὶ καθηγητὴς τῆς ἐκεῖ Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν, μετὰ πάροδον δὲ ὀλίγου χρόνου διευθυντὴς τοῦ ἱδρύματος τούτου. Ἐκ τῶν πινάκων τοῦ Βέρνερ, τῶν φιλοτεχνηθέντων κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἐν Βερολίνῳ καθηγεσίας του, περιφημότεροι εἶναι: «Τὸ πανόραμα τῆς μάχης τοῦ Σεντάν», «Ἡ ἐν Βερσαλλίαις ἀνάρρησις τοῦ Γουλιέλμου τῆς Πρωσσίας εἰς αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας», «Ἡ ἔναρξις τῆς βουλευτικῆς συνόδου ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου τοῦ Β'», «Ἡ ἐνενηκονταετηρὶς τοῦ Μόλτκε», «Τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου» (οὗτινος εἰκόνα βλ. ἐν λ. Βερολίνου *συνέδριον*). Ὁ Βέρνερ ὑπῆρξε καὶ δόκιμος συγγραφεύς, συντάξας σειρὰν ἀπομνημονευμάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐπιβιώσεις καὶ ἐντυπώσεις». Α. Δ.

Ἀντώνιος Βέρνερ.

Ἀντωνίου Βέρνερ: *Ἀνακήρυξις τοῦ βασιλέως Γουλιέλμου Α' τῆς Πρωσσίας, εἰς αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, τὴν 18 Ἰανουαρίου 1871.*

—**Βέρνερ** (Werner), ***Βαρθολομαῖος***. Γερμανὸς ἀντιναύαρχος καὶ ναυτικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1842. Κατέλαβεν, ὡς κυβερνήτης τοῦ πολεμικοῦ «Ἀριάδνη» (1877—1879) δύο λιμένας εἰς τὸ ἀρχιπέλαγος Βίσμαρκ καὶ ἐσυνθηκολόγησε μὲ τοὺς κατοίκους τῆς Σαμόας καὶ τῶν νήσων Μαρσάλλ. Ἔγραψεν ἐνδιαφέρον καὶ περισπούδαστον ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Γερμανικὸν πολεμικὸν εἰς τὴν Νότιον θάλασσαν» καὶ ἄλλα. Α. Δ.

— **Βέρνερ** (Werner), ***Γοθάρδος***. Σουηδὸς ζωγράφος (1887—1903), μορφωθεὶς διὰ τῆς σπουδῆς τῆς γερμανικῆς ἰδίως τέχνης καὶ διακριθεὶς εἰς τὴν ἀπεικόνισιν σκηνῶν τοῦ βίου ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ. Ι. Μ. Π.

— **Βέρνερ** (Werner), ***Γρηγόριος-Ἰωσήφ***. Μουσικοδιδάσκαλος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ πρίγκιπος Ἐστερχάζυ (1695—1766). Ὁ Βέρνερ, ὡς συνθέτης, παρουσίασε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Sex symphoniae senaeque, priores pro camera, posteriores pro capellis usurpandae a 2 viol. et clavichordio», «Neues und sehr curios musikalischer Instrumentalkalender Parthien weiss mit zwei Violinen und Bass in die zwölf Jahrmonate eingeteilet». Γ. Σ.

— **Βέρνερ** (Werner), ***Ἰωάννης-Γουλιέλμος***. Γερμανὸς ἰατρὸς (1715—1762), γεννηθεὶς ἐν Καίνιξμπεργ. Ὑφηγητὴς ἐν ἀρχῇ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς γενετείρας του καὶ εἶτα καθηγητὴς ἐν αὐτῷ μέχρι τοῦ θανάτου του. Αἱ συγγραφαὶ αὐτοῦ δὲν παρουσιάζουσι μεγάλην ἐπιστημονικὴν ἀξίαν. Ο. Ρ.

— **Βέρνερ** (Werner), ***Ἰωάννης Γκόττλοπ***. Διάσημος ὀργανίστας τοῦ ΙΗ' αἰῶνος (1777—1822). Διετέλεσεν ἀλληλοδιαδόχως κάντωρ εἰς Φρόβουργ, εἰς Χόενσταϊν καὶ εἰς Μέρσεβουργ, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Τὰ ἔργα του, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δι' ὄργανον, εἶναι μεγάλης ἀξίας· ἐξ αὐτῶν ἀναφέρομεν τὰ ἑξῆς: «Μέθοδον δι' ὄργανον», ἐπαναιλημμένως ἐκδοθεῖσαν, «Βιβλίον χορικῶν» (Choralbuch) 1815, «Τὸ μουσικὸν A, B, C» διὰ κλειδοκύμβαλον (εἰς ἐπανειλημμένας ἐκδόσεις ἀπὸ τοῦ 1806), «Ἐγχειρίδιον εὐκόλου κατανοήσεως τῆς ἁρμονίας» (1818—1819), μεγάλον ἀριθμὸν ἀπὸ πρελούντια καὶ χορικὰ δι' ὄργανον. Γ. Σ.

— **Βέρνερ** (Werner), ***Ἰωσήφ***. Ἑλβετὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Βέρνῃ (1637—1710). Ἤρξατο τοῦ σταδίου του ὡς ἐλαιογράφος καὶ ὡς τοιχογράφος, ἀλλὰ διεκρίθη ἰδίως ὡς μικρογράφος. Ὑποστηριχθεὶς ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' καὶ διαφόρων Γερμανῶν ἡγεμόνων, ἐγκατεστάθη ἐν Παρισίοις, γενόμενος ζωγράφος μικρογραφιῶν τοῦ συρμοῦ. Συνδεθεὶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ μετὰ τοῦ ποιητοῦ Κυνὸλ ἐζωγράφησε δι' αὐτὸν τὰς «Μούσας ἐν τῷ Παρνασσῷ», τὴν «Διδὼ» καὶ τὴν «Ἀρτεμισίαν», μικρογραφίας, αἱ ὁποῖαι προεκάλεσαν τὸν γενικὸν θαυμασμὸν τῶν ἀνωτέρων τάξεων τῆς παρισινῆς κοινωνίας. Μεταξὺ τῶν μεγάλων πινάκων του διακρίνονται «Ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὔα ἐν τῷ παραδείσῳ» καὶ «ἡ Ἕνωσις τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῆς Προνοίας» (ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Βέρνης). Θ. Β.

— **Βέρνερ** (Werner), ***Ἰωσὴφ-Τάμμ***. Γερμανὸς ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Ἀμβούργῳ (1658—1724). Σπουδάσας εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀφιερώθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ζωγραφικὴν καρπῶν, ἀνθέων καὶ θηραμάτων. Μεταβὰς βραδύτερον εἰς τὴν Βιέννην, ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἐκεῖσε ἀποκειμένων ἔργων τῶν Ὀλλανδῶν διδασκάλων καὶ κατώρθωσε δι' ἐνδελεχοῦς προσπαθείας ν' ἀπαλλαγῇ τῆς τραχύτητος εἰς τὸν χρωματισμὸν καὶ τῆς ἐπιτηδεύσεως, τὴν ὁποίαν παρουσίαζε μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ καλλιτεχνική του παραγωγή. Πλεῖστοι ἐκ τῶν πινάκων του εὑρίσκονται εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Βιέννης, σημαντικώτερος δ' ἐκ τούτων θεωρεῖται ὁ ἀπεικονίζων «Πουλερικὰ καὶ ἄσπρο κουνέλι» πίναξ. Ι. Μ. Π.

— **Βέρνερ** (Werner), ***Κάρολος***. Γερμανὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Βαϊμάρῃ τῷ 1808. Μαθητεύσας εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Λειψίας κατ' ἀρχάς, μετέβη μετὰ ταῦτα εἰς Μόναχον (1828), ἔνθα ἐξέθηκε τὰ πρῶτα ἔργα του, ἅτινα προὐκάλεσαν τὸ εὐμενὲς ἐνδιαφέρον τῶν φιλοτέχνων. Εἰδικευθεὶς λίαν ἐνωρὶς εἰς τὴν ὑδατογραφίαν, δὲν ἐγκατέλιπε μέχρι τέλους τοῦ βίου του τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ζωγραφικῆς, δημιουργήσας ἔργα ὅμοια μέν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, κατὰ τὰς διαστάσεις πρὸς τὰς συνήθους μεγέθους ἐλαιογραφίας, ἀντάξια δὲ τῶν μᾶλλον ἀξιολόγων ἐκ τῶν νεωτέρων τοιούτων, παρὰ τὴν φυσικὴν μετριότητα τῶν ὑλῶν, τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποίει. Μέγα μέρος τοῦ βίου του ὁ Κάρολος Βέρνερ διήγαγε ταξιδεύων καὶ ποριζόμενος ἐκ τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας ἐπεσκέπτετο, πολύτιμα στοιχεῖα διὰ τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ ταλάντου του. Τοιουτοτρόπως τῷ 1833 μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὴν ὁποίαν παρέμεινε μέχρι τοῦ 1853. Κατὰ τὸ εἰκοσαετὲς τοῦτο διάστημα ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ περιηγηθῇ τὴν χώραν ταύτην, καθὼς καὶ τὴν Σικελίαν, μέχρι καὶ τῆς ἐσχάτης γωνίας των, ἀπεικονίζων τὰ ἀξιολογώτερα ἀπὸ τὰ τοπία καὶ τὰ μνημεῖά των εἰς μακρὰν σειρὰν ὑδατογραφιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων μνημονεύομεν ἐνταῦθα τὴν «Ἀγορὰν τοῦ Πιζέρνο» (1838), τὴν «Βενετίαν ἐν τῇ αἴγλῃ καὶ τῇ καταπτώσει της» (1840), τὸ «Παλάτιον τῶν δογῶν μὲ μίαν σκηνὴν ἐκ τοῦ Ἐμπόρου τῆς Βενετίας», «Τὸν θρίαμβον τοῦ δόγη Κονταρίνι», τὸ «Ἐσωτερικὸν τῆς αἰθούσης τῆς Ζίσας, εἰς τὸ Παλέρμον» κλπ. Βραδύτερον ὁ Κάρολος Βέρνερ ἐπεσκέφθη τὴν Ἱσπανίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξετέλεσε, μεταξὺ ἄλλων, τὴν θαυμασίαν ὑδατογραφίαν του, τὴν ἀπεικονίζουσαν τὴν «Αὐλὴν τῶν λεόντων τῆς Ἀλάμπρας», τῷ δὲ 1862 ἀνεχώρησε διὰ τὴν Αἴγυπτον, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην. Μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του ἐκ τοῦ ταξιδίου τούτου ἐξέδωκε λαμπρὸν εἰκονογραφημένον ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ Ἱερουσαλὴμ καὶ ἡ Ἁγία Γῆ» (Λονδῖνον, 1866—1867). Τῷ 1867, τέλος, ἐπεχείρησε νέον ταξίδιον πρὸς ἀποκλειστικὴν ἐπίσκεψιν καὶ ἐμπεριστατωμένην σπουδὴν τῶν χωρῶν τοῦ Νείλου. Ὁ Κάρολος Βέρνερ ὑπῆρξεν ἐξόχως σημαντικὸς καλλιτέχνης, τόσον διὰ τὴν λαμπρότητα τοῦ χρωματισμοῦ του, ὅσον καὶ διὰ τὴν δεξιοτεχνίαν, μεθ' ἧς ἐπετύγχανε κατὰ τὸ πλεῖστον ν' ἀποδίδῃ τὴν ἐσωτερικὴν ἔκφρασιν τοῦ τοπίου. Ι. Μ. Π.

—**Βέρνερ** (Werner), ***Κάρολος***. Αὐστριακὸς συγγραφεὺς ἐκκλησιαστικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἔργων γεννηθεὶς ἐν Χάφνερμπαχ τῷ 1821. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐγκυκλίων σπουδῶν του εἰς τὸ γυμνάσιον τῆς Κρεμσμοῦντερ, ἐφοίτησεν εἰς τὸ σεμινάριον τοῦ Ἁγίου Πέλτεν. Ἔκτοτε ἀφωσιώθη εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας καὶ τῆς φιλοσοφίας καὶ διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Θεολογίας κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ ὡς ἄνω σεμινάριον καὶ κατόπιν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βιέννης. Τὰ κυριώτερα συγγράμματά του εἶναι: «Θωμᾶς Ἀκυινᾶτος καὶ ἱστορία τοῦ Θωμισμοῦ» (1858, 3 τόμ.), «Ὁ Φ. Σουαρὲζ καὶ ἡ σχολαστικὴ φιλοσοφία τῶν τελευταίων αἰώνων» (1860, 2 τόμ.), «Ἱστορία τῆς ἀπολογητικῆς καὶ πολεμικῆς φιλολογίας τῆς χριστιανικῆς θεολογίας» (1861, 5 τόμ.) «Ἱστορία τῆς καθολικῆς θεολογίας ἐν Γερμανίᾳ ἀπὸ τῆς συνόδου τοῦ Τριδέντου» (1866), «Ὁ Βίκο φιλόσοφος καὶ λόγιος» (1879), «Ἡ ἰταλικὴ φιλοσοφία κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα» (Idealistische Theorien des Schönen in der italienischen Philosophie des neuzehnten Jahrhunderst, 1884). Τῷ 1881 ὁ Βέρνερ διωρίσθη σύμβουλος παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῶν Θρησκευμάτων καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Κ. Ι. Β.

— **Βέρνερ** (Werner), ***Κάρολος-Γουλιέλμος***. Γερμανὸς ψυχίατρος γεννηθεὶς τῷ 1858. Μετὰ τὴν ὑπηρεσίαν του ὡς βοηθοῦ εἰς διάφορα θεραπευτήρια εἰδικά, καὶ εἶτα ὡς ἀρχιάτρου, ἀπὸ τοῦ 1894 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ παρὰ τὴν Posen ψυχοθεραπευτηρίου. Συνέγραψε: «Περὶ παρανοίας» (1891), «Περὶ ψυχικῆς μεταδοτικότητος» (Z. de Psych. XLIV), «Περὶ προδρόμων συμπτωμάτων διανοητικῶν διαταραχῶν» (1894) κτλ. Ο. Ρ.

— **Βέρνερ** (Werner), ***Παῦλος-Χριστιανὸς-Φρειδερῖκος***. Γερμανὸς ἰατρὸς (1751—1785). Γενόμενος ἐπιμελητὴς τοῦ ἀνατομείου τῆς Λειψίας παρέμεινεν ἐν τῇ θέσει ταύτῃ μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἐδημοσίευσε: «Diss. observata quaedam in morbis et sectionibus cadaverum humanorum» (Λειψία 1776), «Vermium intestinalium, praesertim taeniae humanae brevis expositio» (Ib. 1782), «Vasorum lacteorum atque lymphaticorum anatomico-physiologica descriptio» (Ib. 1784). Ο. Ρ.

— **Βέρνερ** (Werner), ***Φρειδερῖκος-Λουδοβῖκος-Ζαχαρίας***. Γερμανὸς ποιητὴς (1768—1823). Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Καινιγσβέργῃ, ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς ὁποίας διήκουσε καὶ τὸν Κάντιον. Ἀπὸ

Digitized by Google

τοῦ 1793—1807 ἐχρημάτισεν ἀνώτερος ὑπάλληλος ἐν Πρωσσίᾳ. Τῷ 1823 ἐγκατεστάθη ἐν Βιέννῃ, ἔνθα προσῆλθεν εἰς τὸν Καθολικισμόν, ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ διεκρίθη ὡς ἐκκλησιαστικὸς ῥήτωρ. Ἐκ τῶν δραμάτων αὐτοῦ διακρίνεται πρὸ παντὸς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ παιδιὰ τοῦ λόγγου», ἐπιτυχεστάτη περιγραφὴ χαρακτήρων καὶ κλασσικῶς λελαξευμένη γλῶσσα. Τὰ λοιπὰ θεατρικὰ ἔργα του: «Ὁ Σταυρὸς στὴν ἀνατολικὴ θάλασσα», «Μαρτῖνος Δούθηρος», «Ὁ Ἀττίλας βασιλεὺς τῶν Οὔννων» καὶ «Βάντα βασίλισσα τῶν Σαρματῶν» προδίδουσι τὴν βαθμηδὸν αὐξανομένην ῥοπὴν τοῦ Βέρνερ πρὸς τὸν μυστικισμόν.

Ἡ τραγῳδία «25 Φεβρουαρίου» διακρίνεται διὰ τὴν μεγάλην πρωτοτυπίαν της, τὴν βαθεῖαν γνῶσιν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ τὸ ὑπέροχον κάλλος τῆς γλώσσης. Ἡ γόνιμος ὅσον καὶ ἰδιότυπος φαντασία του καταφαίνεται ἰδίᾳ εἰς τὴν τραγῳδίαν του «Κουνιγούνδη». Τὸ τελευταῖον δρᾶμά του, «Ἡ μήτηρ τῶν Μακκαβαίων», καίτοι εἴς τινα σημεῖα, ὡς πρός τε τὸ ὕφος καὶ τὰς ποιητικὰς εἰκόνας, ὑπέροχον, ἀμαυροῦται λόγῳ τῆς περιαυτολογίας τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ χυδαίου καὶ χονδροειδοῦς χιοῦμορ. Μικροτέραν ἀξίαν ἔχουν τὰ θρησκευτικά του ᾄσματα. Ἡ συλλογὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κηρυγμάτων αὐτοῦ ἐδημοσιεύθη ἐν Βιέννῃ τῷ 1836, τὰ δ' ἐκ δεκατεσσάρων τόμων «Ἅπαντά» του ἐν Γκρίμμᾳ τῷ 1841. Α. Δ.

— **Βέρνερ** (Werner), *Χάϊντς*. Γερμανὸς φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1890. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Μονάχου. Μετὰ τὴν ἀναγόρευσιν αὐτοῦ ὡς διδάκτορος διωρίσθη βοηθὸς ἐν τῷ ψυχολογικῷ φροντιστηρίῳ τοῦ Ἀμβούργου, εἶτα δὲ ὑφηγητὴς καὶ τέλος καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς πόλεως ταύτης. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα καὶ πλείστας πραγματείας εἰς διάφορα φιλοσοφικὰ περιοδικά. Ἐκ τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ αἱ κυριώτεραι εἶναι: «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἐξελικτικὴν ψυχολογίαν» (1926), «Ψυχολογία», «Λογική», «Αἰσθητική». Α. Δ.

Βέρνερ (Werner) *['Ἀστρονομ.]*. Περίφρακτος πεδιὰς τῆς Σελήνης, κειμένη ἐν τῷ νοτιοδυτικῷ τεταρτημορίῳ τοῦ δίσκου αὐτῆς, εἰς σεληνογραφικὸν μῆκος 12°Δ. καὶ πλάτος—28° περίπου. Ἔχει διάμετρον 70 χιλιομέτρων περίπου, ἡ δὲ ἐν τῷ κέντρῳ αὐτῆς ὑψουμένη κορυφὴ φθάνει εἰς ὕψος 1500 μ. ὡς ἔγγιστα. Σ. Π.

βερνερίτης (ὁ) (Wernerit) *['Ὀρυκτολ.]*· συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ **σκαπολίθου** (βλ. λ.).

βερνερόκερας (τὸ) (Wernerοceras Wdkd.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Ὑπογένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὸ γένος *ἀναρκέστης* τῶν ἀμμωνοειδῶν μαλακίων. Γ. Κ. Γ.

Βέρνη (γαλλ. Berne, γερμ. Bern) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἑλβετίας, πρωτεύουσα τοῦ φερωνύμου καντονίου καί, ἀπὸ τοῦ 1848, ἕδρα τῆς κυβερνήσεως τῆς Ἑλβετικῆς Ὁμοσπονδίας, φέρουσα ὡς ἐκ τούτου τὸν τίτλον τῆς «Ὁμοσπόνδου πόλεως». Εἶναι ἐκτισμένη παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἄαρ, εἰς ὕψος 545 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, ἐπὶ γραφικωτάτης θέσεως, ἣν ὁ ποταμός, στρέφων ἡμικυκλικῶς, περιβρέχει ἀπὸ τριῶν πλευρῶν. Κάτοικοι 110.000, διαμαρτυρόμενοι, κατὰ πλειοψηφίαν, τὸ θρήσκευμα.

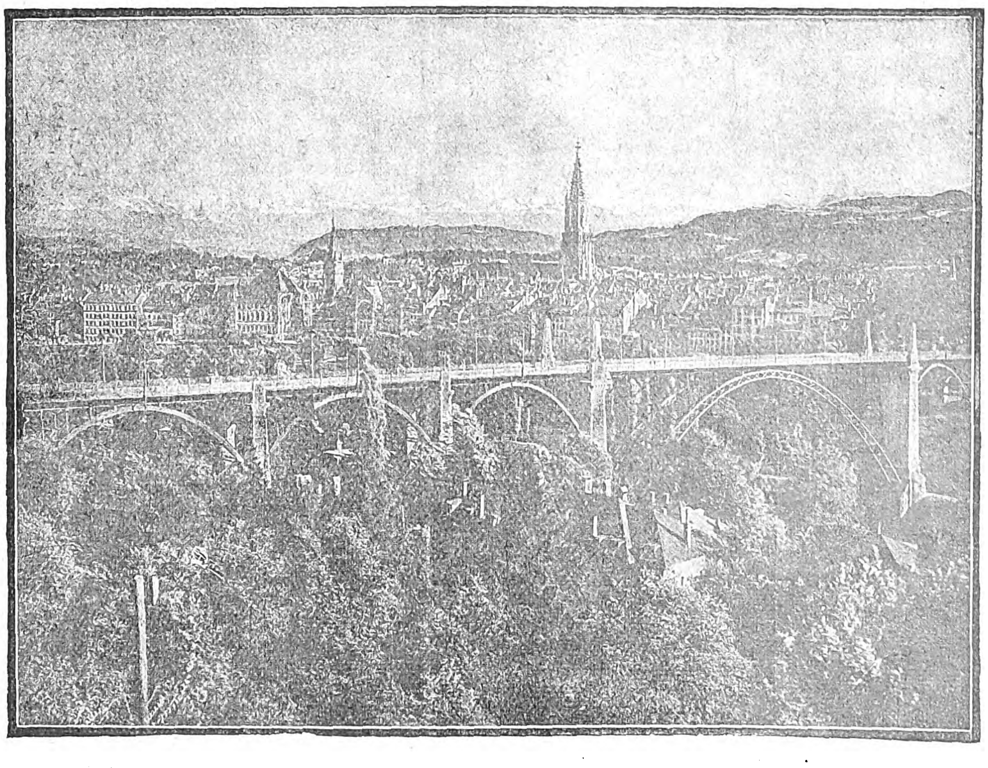

Βέρνη: *Ἄποψις τῆς πόλεως μετὰ τῆς γεφύρας τοῦ Κορνχάους.*

Κειμένη ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς γραμμῆς, ἥτις χωρίζει τὴν γερμανικὴν ἀπὸ τῆς λατινικῆς Ἑλβετίας, ἡ Βέρνη ἐνέχει μεγίστην σπουδαιότητα, διότι ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῶν ὁδῶν, αἵτινες συνδέουν τὰς μεγάλας ἑλβετικὰς μητροπόλεις, τὴν Ζυρίχην καὶ τὴν Βασιλείαν, ἐν τῇ γερμανικῇ, πρὸς τὴν Λωζάννην καὶ τὴν Γενεύην ἐν τῇ λατινικῇ Ἑλβετίᾳ, ἐνῷ ἐκ παραλλήλου κεῖται ἐπὶ τῆς διεθνοῦς γραμμῆς, ἥτις διὰ τῶν σηράγγων τῶν Ἄλπεων καὶ τοῦ Ἰούρα συνδέει τὴν Γαλλίαν πρὸς τὴν Βόρειον Ἰταλίαν καὶ τὴν Νότιον Γερμανίαν. Πρωτεύουσα ἐξ ἄλλου ἑνὸς τῶν πολυαριθμοτέρων ἑλβετικῶν καντονίων, ἔχοντος πληθυσμὸν μικτόν, καὶ οὐδετέρα, ὡς ἐκ τοῦ ῥόλου, ὃν ἀνέθεσεν εἰς αὐτὴν ὁ καταστατικὸς χάρτης τῆς ἑτερογενοῦς ὁμοσπονδίας, ἡ Βέρνη ἀποτελεῖ τὸ σύμβολον τῆς ἑλβετικῆς ἑνώσεως καὶ τὸ κέντρον τῆς πολιτικῆς καὶ ἐθνικῆς ζωῆς τῆς χώρας.

Ἡ Βέρνη εἶναι ἐκ τῶν χαρακτηριστικωτέρων πόλεων τῆς Ἑλβετίας· εἶναι ἡ πόλις τῶν ἀρχαίων παραδόσεων, ὁ φύλαξ τῆς κοινῆς δόξης καὶ τῆς εἰρήνης τῆς ὁμοσπονδίας, ἡ ζῶσα ἀνάμνησις τοῦ παρελθόντος, οὗτινος τὰ ἐρείπια καὶ οἱ λίθοι ἀφθονοῦν ἐνταῦθα περισσότερον πάσης ἄλλης ἑλβετικῆς πόλεως. Καὶ οὐδαμοῦ ἀλλοῦ, εἰς μίαν χώραν, ἥτις εἰσῆλθε τόσον ἀποφασιστικῶς εἰς τὴν ὁδὸν τῆς προόδου, ὥστε νὰ εὑρίσκηται εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν πράγματι πεπολιτισμένων κρατῶν, αἱ εἰσαχθεῖσαι, ὡς ἐκ τῶν συγχρόνων τῶν μεγαλοπόλεων ἀναγκῶν, καινοτομίαι δὲν ἐσεβάσθησαν τόσον, ὅσον ἐν Βέρνῃ, τὴν ἀρχαίαν κληρονομίαν. Σεβόμενοι τὴν παράδοσιν οἱ κάτοικοι τῆς ἑλβετικῆς πρωτευούσης, ἠρκέσθησαν νὰ μεταβάλωσιν εἰς εἰρηνικοὺς δενδροφύτους περιπάτους τὴν περιοχήν, ὅπου ἠγείροντο ἄλλοτε τὰ παλαιὰ τείχη, ἀφήσαντες σχεδὸν ἄθικτον τὴν ἐν τῷ κέντρῳ παλαιὰν πόλιν, τῆς ὁποίας αἱ μεσαιωνικαὶ καὶ λιθόστρωτοι ὁδοὶ παραμένουν διακεκοσμημέναι μὲ τὰς ἱστορικὰς κρήνας, ἐν μέσῳ τῶν ἀκανονίστως διατεταγμένων οἰκιῶν. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν παλαιὰν πόλιν, αἱ νέαι συνοικίαι τῆς Βέρνης, ἐκτισμέναι ἑκατέρωθεν τοῦ ποταμοῦ, ἔχουν κατασκευασθῆ συμφώνως πρὸς τὰς τελευταίας ἀπαιτήσεις τῶν πεπολιτισμένων μεγαλοπόλεων. Τὰ ὑπὸ τοῦ Ἄαρ χωριζόμενα τμήματα τῆς Βέρνης συνδέονται δι' ἓξ γεφυρῶν, ἐκτὸς τῆς ὀλίγον μακρὰν τῆς κυρίας πόλεως κειμένης σιδηροδρομικῆς γεφύρας, κατασκευασθείσης τῷ 1858. Παρὰ τὰς δύο κυκλικὰς στροφὰς τοῦ ποταμοῦ εὑρίσκονται αἱ γέφυραι τοῦ *Κίρσενφελντ* καὶ τοῦ *Κορνχάους*, αἵτινες, στηριζόμεναι ἐπὶ παμμεγέθων τόξων σιδηρῶν ἢ ἐκ γρανίτου, κατεσκευάσθησαν, ἡ μὲν πρώτη τῷ 1883, ἡ δὲ δευτέρα, ἥτις εἶναι καὶ ἡ μεγίστη, ἔχουσα μῆκος 355 μέτρων καὶ ὕψος 48, τῷ 1898. Εἰς τὸ μέσον τῆς μεγάλης ποταμίου καμπῆς εὑρίσκονται δύο, ἐγγὺς ἀλλήλων, γέφυραι· τοῦ *Νύντεκ* καὶ τοῦ *Οὔντερτουρ*. Ἐκ τούτων ἡ τοῦ Νύντεκ εἶναι ἐκτάκτως ἐνδιαφέρουσα μὲ τὰ τρία λίθινα τόξα της, κατασκευασθέντα τῷ 1844, ἐνῷ ἡ τοῦ Οὔντερτουρ ἔχει ἱστορικὴν ἀξίαν, ὡς χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Αἱ δύο ἄλλαι γέφυραι εἶναι ἡ τοῦ *Νταλμάτζι* καὶ τοῦ *Σενάου*, ἀμφότεραι εἰς τὸ νότιον τμῆμα τῆς πόλεως.

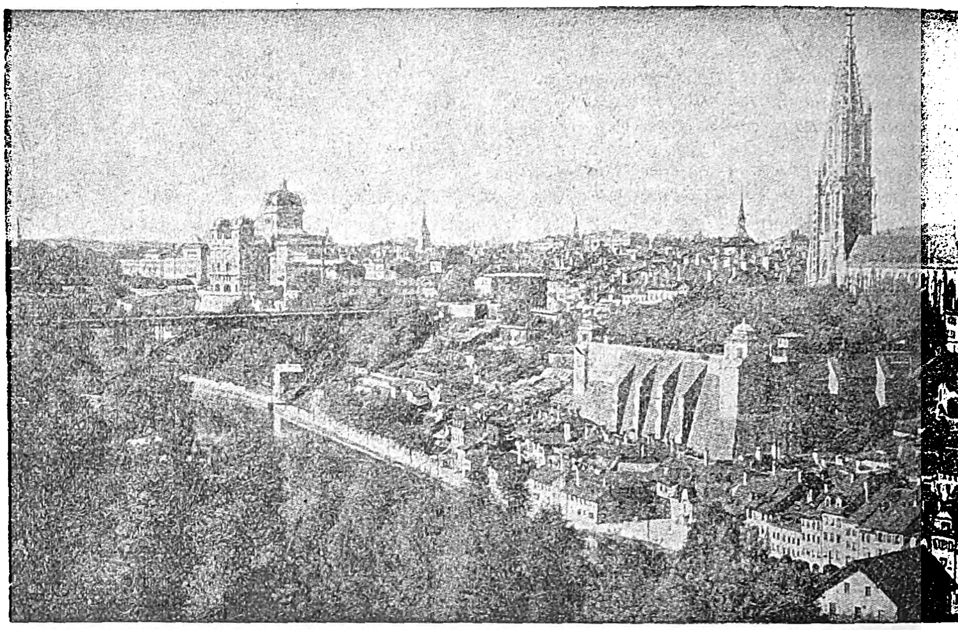

Βέρνη: *Γενικὴ ἄποψις τῆς Βέρνης ἀπὸ τοῦ Σαίντλι.*

Ἐγγὺς τῆς γεφύρας τοῦ Νύντεκ εὑρίσκεται ἡ περίφημος «Τάφρος τῶν ἄρκτων», τῶν ζῴων, ἅτινα ἀποτελοῦν διὰ τὴν Βέρνην παράδοσιν παρομοίαν πρὸς τὴν τῶν λύκων τοῦ Καπιτωλίου. Κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην, ὁ δοὺξ *Βερθόλδος ντὲ Τσαίριγγεν*, ὅστις θεωρεῖται ὡς οἰκιστὴς τῆς πόλεως (1191), εἶχε λάβει τὴν ἀπόφασιν ὅπως δώσῃ εἰς τὴν νέαν πόλιν τὸ ὄνομα τοῦ πρώτου ζῴου, ὅπερ θὰ ἐφόνευεν εἰς τὸ κυνήγιον. Πρῶτον θήραμά του ὑπῆρξεν ἐγγὺς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως μία ἄρκτος, ὡς ἐκ τούτου δὲ ὠνόμασε τὴν πόλιν Βέρνην (ἐκ τοῦ γερμ. *Boer*=ἄρκτος). Κατὰ τοὺς συγχρόνους ἐν τούτοις ἐρευνητάς, ἡ παράδοσις αὕτη ἐδημιουργήθη μεταγενεστέρως, ὅπως δοθῇ μία ἐτυμολογία εἰς τὴν λέξιν Bern, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν παράδοσιν τῶν κατοίκων τῆς Βέρνης περὶ τῆς ἄρκτου, ἥτις εἰκονίζεται καὶ ἐν τῷ ἐμβλήματι τῆς πόλεως καὶ τοῦ καντονίου. Ἐν τῇ πραγματικότητι, ἡ οἴκισις τῆς πόλεως ὡς καὶ ἡ περὶ τῆς ἄρκτου παράδοσις ἀνάγονται εἰς πολὺ ἀρχαιοτέραν ἐποχήν, ὡς καταφαίνεται τοὐλάχιστον ἐξ ἐπιγραφῆς καὶ ἄλλων εὑρημάτων, ἀνασκαφέντων τελευταίως ἐγγὺς τῆς πόλεως καὶ χρονολογουμένων ἀπὸ τοῦ πρώτου μ. Χ. αἰῶνος. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὴν θεὰν Artio (κελτικὸν ὄνομα τῆς ἄρκτου), θεότητα μεταμορφωθεῖσαν εἰς ἄρκτον.

Ἀπὸ τῆς γεφύρας τοῦ Νύντεκ, ἔναντι τῆς ὁποίας ἠγείρετο ἄλλοτε μεσαιωνικὸν φρούριον, σήμερον κατηδαφισμένον, ἄρχεται ἡ κεντρικὴ τῆς πόλεως ἀρτηρία, ἥτις διασχίζει ὁλόκληρον τὸ δυτικῶς τοῦ Ἄαρ τμῆμα λαμβάνουσα διαδοχικῶς τὰ ὀνόματα τῆς Gerechtigkeitsgasse (=ὁδὸς τῆς Δικαιοσύνης), Kramgasse (=Μεγάλη ὁδός), Marktgasse (=ὁδὸς τῆς Ἀγορᾶς), Spitalgasse (=ὁδὸς Νοσοκομείου). Ἡ θέα τῆς ὁδοῦ ταύτης, ἀκανονίστου καὶ διακοπτομένης εἰς διάφορα σημεῖα ὑπὸ τῶν πύργων τῶν ἀρχαίων πυλῶν, ὑπενθυμίζει μὲ τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν γοτθικοῦ ῥυθμοῦ κρηνῶν της τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀναγεννήσεως. Δεκατρεῖς τοιαῦται κρη-

Digitized by Google

ναι, ἡ μία περιεργοτέρα τῆς ἄλλης, κοσμοῦσι τὴν Μακρὰν ὁδόν, ἐκ τῶν ὁποίων σημειοῦμεν: τὴν *Κρήνην τῆς Δικαιοσύνης* εἰς τὴν ὁμώνυμον ὁδόν, ἐφ᾽ ἧς συμβολικὸν ἄγαλμα γυναικὸς μεταξὺ τεσσάρων κεφαλῶν, αἵτινες ἐκπροσωποῦσι τὰς τέσσαρας τότε μορφὰς τῆς διοικήσεως, τὸν πάπαν, τὸν βασιλέα,

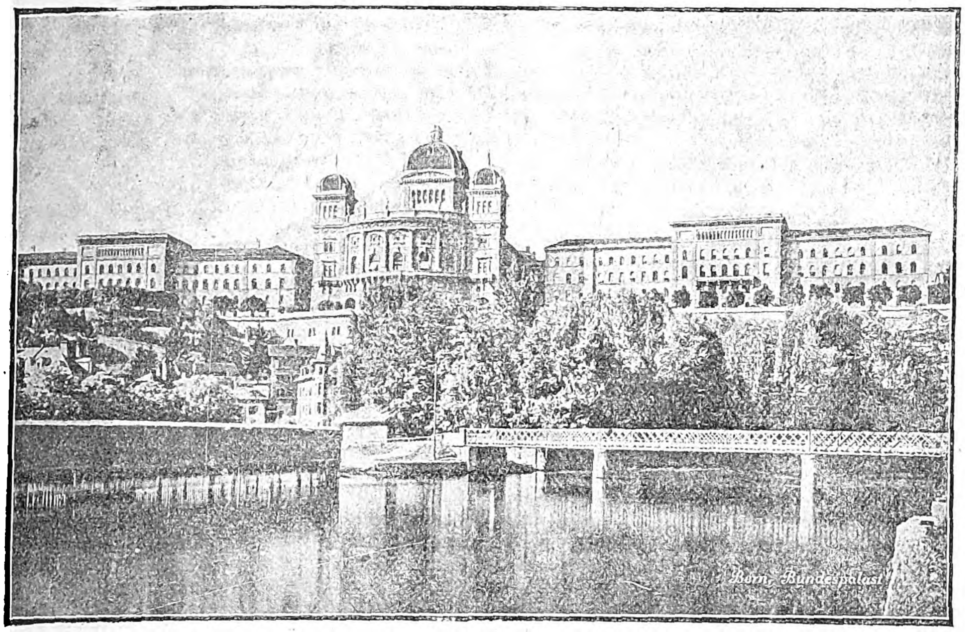

Βέρνη: *Τὸ μέγαρον τῆς Ὁμοσπονδίας καὶ ἡ γέφυρα Νταλμάτα.*

τὸν σουλτᾶνον καὶ τὸν πρῶτον ἄρχοντα τοῦ καντονίου· τὴν *Κρήνην τοῦ Σαμψών*, ἐν τῇ Μεγάλῃ ὁδῷ, ἐπὶ τῆς ὁποίας περίεργον σύμπλεγμα πολεμιστοῦ μετὰ μακρᾶς κόμης καταβάλλοντος λέοντα· τὴν *Κρήνην τοῦ Τσαίριγγεν*, ἐφ᾽ ἧς ἄρκτος ὀρθία καὶ πάνοπλος κρατοῦσα τὴν σημαίαν τῶν Τσαίριγγεν· τὴν *Κρήνην τοῦ Δράκου* (Ogre), ὅστις καταβροχθίζει μικρὸν παιδίον διὰ τοῦ τεραστίου στόματός του, ἐνῷ διὰ τῆς ἄλλης χειρός του κρατεῖ ἄλλα παιδία ὡς ἐφεδρείαν· τὴν *Κρήνην τῶν ἀρκεβουζιοφόρων*, ἐφ᾽ ἧς λογχοφόρος μὲ τὴν σημαίαν ἀνεπεπταμένην, ἐνῷ ὑπὸ τὰ σκέλη του μικρὰ ἄρκτος σύρει τὴν σκανδάλην ἑνὸς ἀρκεζουβίου· τὴν ἐγγὺς ταύτης κρήνην, ἐφ᾽ ἧς τὸ ἄγαλμα τῆς *Ἄννας Σάϊλερ*, τῆς ἱδρυτρίας τοῦ νοσοκομείου· καὶ τὴν *Κρήνην τοῦ Παίκτου τῆς ἀσκαύλου*, παίζοντος τὸ ὄργανόν του ἐν μέσῳ τοῦ πιθήκου καὶ τῆς χήνας του. Ἐκ τῶν πύργων περισσότερον ἐνδιαφέροντες εἶναι: ὁ τοῦ *Ὡρολογίου*, ὅστις ἀνεγερθεὶς τὸν ΙΕ´ καὶ ἀνακαινισθεὶς κατὰ τὸν ΙΗ´ αἰῶνα, εὑρίσκεται ἐντὸς τῆς Μεγάλης ὁδοῦ, καὶ ὁ *Πύργος τῶν Φυλακῶν*, ὅστις, καθορίζων τῷ 1396 τὰ δυτικὰ σύνορα τῆς πόλεως, ἀποτελεῖ σήμερον μίαν τῶν γωνιῶν τῆς *Πλατείας τῶν Ἄρκτων*, εἰς τὸ βάθος τῆς ὁποίας ἐγείρεται τὸ Μέγαρον τῆς Ὁμοσπονδίας. Ἐκ τῶν ἄλλων πλατειῶν τῆς Βέρνης σπουδαιότεραι εἶναι αἱ πλατεῖαι τοῦ *Θεάτρου* καὶ τοῦ *Κορνχάους*, αἵτινες τείνουν νὰ ἑνωθῶσι καὶ νὰ ἀποτελέσωσιν εὐρεῖαν λεωφόρον συνδέουσαν τὰς δύο μεγάλας γεφύρας τοῦ Ἄαρ, τοῦ Κορνχάους καὶ τοῦ Κίρσενφελντ.

Μεταξὺ τῶν δημοσίων κτιρίων τῆς ἑλβετικῆς πρωτευούσης ἀξιολογώτερα εἶναι: τὸ Μέγαρον τῆς Ὁμοσπονδίας, κείμενον ἐγγὺς τοῦ δενδροφύτου περιπάτου τῶν Μικρῶν τειχῶν καὶ δεσπόζον τοῦ Ἄαρ, ἐκτίσθη τῷ 1894—1901 ἐπὶ σχεδίων τοῦ Ἄουερ, ὅστις ἐξεπόνησε ταῦτα κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ παλατίου Πίττι τῆς Φλωρεντίας. Τὸ μέγαρον τοῦτο, ἐπὶ τῆς κεντρικῆς θύρας τοῦ ὁποίου εἶναι χαραγμένη λατινιστὶ ἡ ἐπιγραφὴ «Curia Confoederationis helveticae», στεγάζει τὰς ὑπηρεσίας τῆς νομοθετικῆς καὶ ἐκτελεστικῆς συγχρόνως ἀρχῆς, τὸν πρόεδρον τῆς ὁμοσπονδίας, τὸ ὁμοσπονδιακὸν συμβούλιον καὶ τὰς δύο βουλάς· ὁ προτεσταντικὸς καθεδρικὸς ναός, νεωτέρου γοτθικοῦ ρυθμοῦ, μετὰ ὡραιοτάτου πύργου ὕψους 100 μέτρων, ὅστις ἤρχισε κτιζόμενος τῷ 1421 καὶ ἐπερατώθη μόλις τῷ 1896· τὸ δημαρχεῖον (Rathaus), ἀρχαῖον οἰκοδόμημα, ἀνακαινισθὲν τὸν ΙΘ´ αἰῶνα· τὸ πανεπιστήμιον, ἓν τῶν σπουδαιοτέρων τῆς Ἑλβετίας· ἡ ἐθνικὴ βιβλιοθήκη, ἱδρυθεῖσα τῷ 1895, εἰς ἣν φυλάσσονται πάντα τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν Ἑλβετίαν βιβλία, χάρται καὶ εἰκόνες· ἡ ἀρχαιοτέρα ταύτης βιβλιοθήκη τοῦ δήμου καὶ τοῦ πανεπιστημίου, ἱδρυθεῖσα τὸν ΙΣΤ´ αἰῶνα· τὸ ἱστορικὸν μουσεῖον, περιέχον ἀρχαιολογικὰς καὶ ἐθνογραφικὰς συλλογὰς καὶ πλεῖστα προϊστορικὰ εὑρήματα· τὸ μουσεῖον τῆς φυσικῆς ἱστορίας, εἰς τὸ ὁποῖον φυλάσονται ἀπολιθωμένοι σκελετοὶ τῶν προκατακλυσμιαίων θηλαστικῶν καὶ πλήρεις ζῳολογικαὶ συλλογαί· καὶ πλεῖστα ἄλλα κτίρια.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων μνημείων, ἅτινα κοσμοῦν τὴν Βέρνην, περίφημον εἶναι τὸ μνημεῖον τῆς Παγκοσμίου Ταχυδρομικῆς Ἑνώσεως, ὅπερ ἐτοποθετήθη τῷ 1909 ἐν τῷ δημοσίῳ κήπῳ τῶν Μικρῶν Τειχῶν. Ἔργον τοῦ Γάλλου γλύπτου Ρενὲ ντὲ Σαὶν-Μαρσώ, θεωρεῖται ἀριστουργηματικόν, τόσον διὰ τὴν ἔμπνευσιν ὅσον καὶ διὰ τὴν ἐκτέλεσίν του. Ἐπὶ σωροῦ βράχων, παρὰ μικρὰν τεχνητὴν λίμνην, εἶναι ἀνακεκλιμένη συμβολικὴ γυνὴ μὲ τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐκτεινομένην πρὸς τὰ ἐμπρός, ἐνῷ ἀπέναντι καὶ πολὺ ὑψηλότερον αὐτῆς εὑρίσκεται ἡ γηΐνη σφαῖρα, πέριξ τῆς ὁποίας πέντε ἄλλαι ἀλληγορικαὶ μορφαὶ—αἱ πέντε ἤπειροι τοῦ κόσμου—σχηματίζουσι χορόν, δίδουσαι εἰς ἀλλήλας τὰς χεῖρας. Ἐφάμιλλον τούτου εἶναι καὶ τὸ μνημεῖον τῆς Παγκοσμίου Τηλεγραφικῆς Ἑνώσεως, εἰς τὸ ὁποῖον παρίσταται γυνὴ καθημένη ἐπὶ βάθρου, βρεχομένου ἐπίσης ὑπὸ ὑδάτων, καὶ διδουσα τὰς χεῖρας εἰς δύο ἑκατέρωθεν ἀλληγορικὰ συμπλέγματα. Ἄξιον λόγου ἐπίσης εἶναι τὸ ὡραῖον σύμπλεγμα τοῦ Ροδόλφου ντ᾽ Ἔρλαχ, πλησίον τῆς μητροπόλεως, ὁ ἀνδριὰς τοῦ Βερθόλδου ντὲ Τσαίριγγεν, τὸ μνημεῖον τοῦ Χάλλερ, τοῦ μεγάλου ἐκ Βέρνης σοφοῦ, καὶ ὁ ἀνδριὰς τοῦ Ἀδριανοῦ ντὲ Μπύμπενμπεργ, ἑνὸς τῶν νικητῶν τοῦ Μορά.

Ἡ Βέρνη εἶναι σημαίνουσα βιομηχανικὴ πόλις, ἔχουσα ἱκανὸν ἀριθμὸν μεταλλουργείων καὶ ἐργοστασίων μεταξωτῶν καὶ βαμβακερῶν ὑφασμάτων. Ἐπίσης τὸ ἐμπόριον ἐν αὐτῇ εἶναι ἀκμαιότατον, καθ᾽ ὅσον ἡ πόλις εἶναι τὸ κέντρον μιᾶς τῶν εὐφορωτέρων περιοχῶν τῆς Ἑλβετίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ εἶναι εἰς τὸν μέγιστον βαθμὸν ἀνεπτυγμένη τόσον ἡ γεωργία, ὅσον καὶ ἡ κτηνοτροφία. Ἐκτὸς τούτου, κειμένη ἐγγὺς τοῦ Ὄβερλαντ, ἀπέβη, κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη, ἓν τῶν σημαντικωτέρων τουριστικῶν κέντρων, ἡ δὲ κίνησις τῶν ἐν αὐτῇ ξένων ὑπερβαίνει τὸν ἀριθμὸν τῶν 180.000 ἀφίξεων ἐτησίως.

Γ. Α. ΚΑΡΑΝΤΖΑΣ

—[ΙΣΤΟΡ.] Ἡ σημερινὴ πόλις τῆς Βέρνης ἱδρύθη, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, τῷ 1911 ὑπὸ τοῦ δουκὸς Βερθόλδου Ε´ τοῦ Τσαίριγγεν. Τούτου ἀποθανόντος ἀτέκνου τῷ 1218, ἡ πόλις περιελήφθη εἰς τὸ Ἅγιον Ρωμαϊκὸν Κράτος, καταστᾶσα αὐτοκρατορικὴ πόλις. Αὐξηθεῖσα ταχέως, κατώρθωσε, χάρις εἰς τὸν φιλοπόλεμον χαρακτῆρα τοῦ πληθυσμοῦ της καὶ τὴν δραστηριότητα τῶν ἀρχῶν της, νὰ κυριαρχήσῃ ἐπὶ μεγάλης περὶ αὐτὴν ἐκτάσεως, εἴτε κατόπιν πολέμων, εἴτε δι᾽ εἰρηνικῶν προσαρτήσεων. Ἀρκετὰ ἰσχυρά, ἤδη κατὰ τὸν ΙΔ´ αἰῶνα, κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὰς ἐν Ἀργοβίᾳ κτήσεις τοῦ δουκὸς τῆς Αὐστρίας, ὅστις εἶχε τεθῇ ἐκτὸς νόμου ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ὡς διευκολύνας τὴν φυγὴν τοῦ πάπα Ἰωάννου ΚΓ´ ἐκ τῆς ἐν Κωνσταντίᾳ συνόδου. Τῷ 1336 ἡ Βέρνη κατέλαβε, κατόπιν πολέμου πρὸς τὸν δοῦκα τῆς Σαβοΐας, τὴν χώραν τοῦ Βώ.

Μετ᾽ ἐνθουσιασμοῦ ἀποδεχθεῖσα τὴν θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν καὶ προσκολληθεῖσα σταθερῶς καὶ εἰλικρινῶς εἰς αὐτήν, ἡ Βέρνη ἤσκησεν ὅλην τὴν ἐπιρροήν της πρὸς ἐπικράτησιν ταύτης καθ᾽ ὅλην τὴν Ἑλβετίαν. Ὁ ὑπὲρ αὐτῆς μάλιστα ζῆλος ὤθησεν αὐτὴν εἰς ἐπεμβάσεις ἐν αὐτῇ τῇ Γαλλίᾳ, ἥτις, ἐπὶ Ἐρρίκου Β´, Καρόλου Θ´ καὶ Ἐρρίκου Γ´, ἐσπαράσσετο ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων θρησκευτικῶν πολέμων. Τὰ στρατεύματα τῆς Βέρνης ὑπεστήριξαν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὸν Ἐρρῖκον τῆς Ναβάρρας καὶ τὸν πρίγκιπα τοῦ Κοντέ, ἡ δὲ πόλις ἐφιλοξένησε μετὰ τὰς σφαγὰς τῆς νυκτὸς τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου τὸν υἱὸν τοῦ ναυάρχου Κολινύ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ ἀκμὴ τῆς Βέρνης εἶχε φθάσει εἰς βαθμόν, ὥστε ἡ συμμαχία της νὰ ἐπιζητῆται καὶ ὑπὸ τῶν ἰσχυροτέρων κρατῶν. Ἡ Μυλούζη, τὸ Στρασβοῦργον, τὸ Μπεζανσὸν καὶ ἡ Φραγκοκομιτεία διετέλεσαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὑπὸ τὸ προτεκτορᾶτον τῆς Βέρνης. Ἡ Βέρνη ἀπετέλεσε μέλος τῆς Ἑλβετικῆς ὁμοσπονδίας ἀπὸ τοῦ 1353, ἀλλὰ μόλις τῷ 1648 ἡ Βετσφαλικὴ συνθήκη ἔθραυσε καὶ τὸν τελευταῖον δεσμόν, ὅστις συνέδεεν αὐτὴν πρὸς τὴν Γερμανικὴν αὐτοκρατορίαν. Κατὰ τὸ μεταξὺ τῶν δύο τούτων χρονολογιῶν διάστημα «ἡ πόλις καὶ ἡ Δημοκρατία τῆς Βέρνης», ὡς ἐπισήμως ὠνομάζετο, εἶχεν ἐξελιχθῆ ἀπὸ δημοκρατικοῦ εἰς κράτος ἀριστοκρατικόν. Αἱ ἀρχαῖαι τῆς πόλεως οἰκογένειαι, καταλαβοῦσαι τὴν ἀρχήν, κατένειμον μεταξὺ τῶν μελῶν των τὰ δημόσια ἀξιώματα, ἐκτὸς δὲ ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ὁλόκληρος ἡ χώρα ἀπετέλει λείαν εὔκολον διὰ τὰς ἁρπακτικὰς διαθέσεις τῶν ἀριστοκρατῶν. Αἱ πιέσεις αὗται ὑπῆρξαν ἀφορμὴ δύο ἐπαναστάσεων ἐν Βέρνῃ, τῷ 1641 καὶ τῷ 1653, ἀμφοτέρων ἀποτυχουσῶν.

Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις ὑπῆρξε καὶ διὰ τὴν Βέρνην ὁ μεγάλος ἱστορικὸς σταθμός. Ὁ Καῖσαρ ντὲ Λαάρπ, ἀπὸ μακροῦ παρασκευάζων τοὺς συμπατριώτας του ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Βὼ διὰ τῶν λόγων καὶ τῶν προκηρύξεών του, ἀπηυθύνθη τῷ 1797 εἰς τὸ Γαλλικὸν Διευθυντήριον, ὅπερ διὰ δηλώσεώς του ἀνέλαβε τὴν προστασίαν τῆς χώρας, ἀποστεῖλαν συγχρόνως δύναμιν ἐκ 15000 ἀνδρῶν εἰς τὰ ἑλβετικὰ σύνορα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατηγοῦ Μενάρ. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ὑπῆρξε τὸ σύνθημα τῆς γενικῆς ἐξεγέρσεως. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1798 ὁ Μενὰρ εἰσῆλθεν ἐξ ἀσημάντου ἀφορμῆς εἰς τὸ καντόνιον τοῦ Βώ, ὁπόθεν ὁ στρατὸς τῆς κυβερνήσεως τῆς Βέρνης ἠναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῇ. Τὸν Μενὰρ διε-

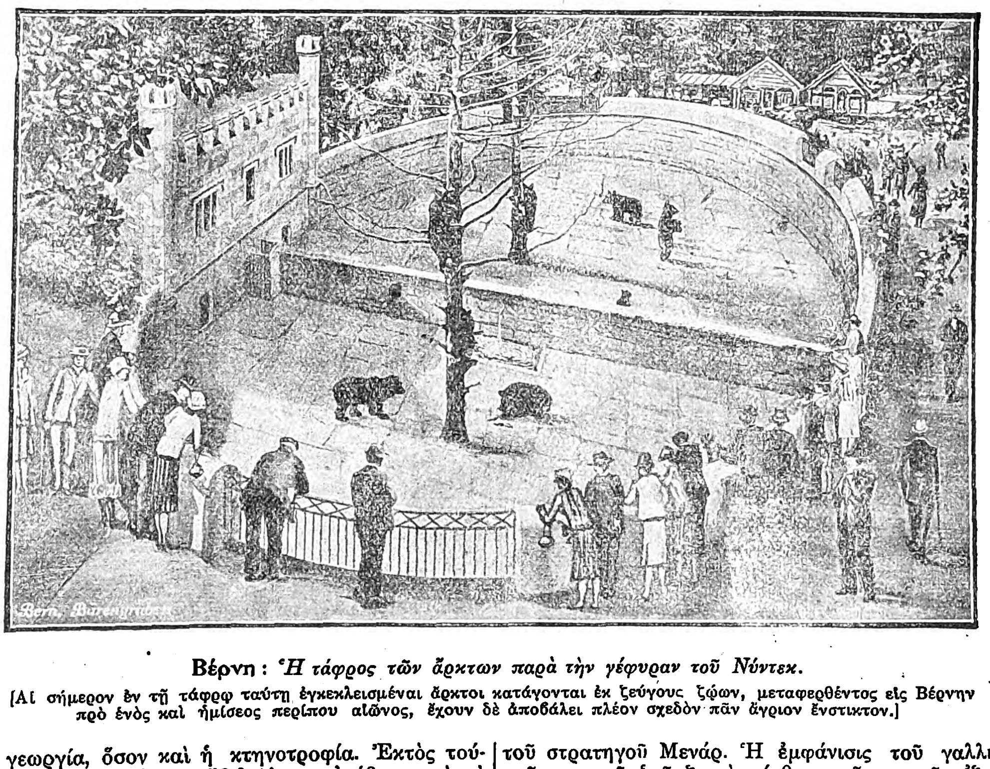

Βέρνη: *Ἡ τάφρος τῶν ἄρκτων παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Νύντεκ.*

[Αἱ σήμερον ἐν τῇ τάφρῳ ταύτῃ ἐγκεκλεισμέναι ἄρκτοι κατάγονται ἐκ ζεύγους ζῴων, μεταφερθέντος εἰς Βέρνην πρὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος περίπου αἰῶνος, ἔχουν δὲ ἀποβάλει πλέον σχεδὸν πᾶν ἄγριον ἔνστικτον.]

Digitized by Google

δέχθη ὁ στρατηγὸς Μπρὺν μὲ τὴν ἐντολὴν ὅπως διεξαγάγῃ τὰς διαπραγματεύσεις. Ἡ κυβέρνησις τῆς Βέρνης, ἧς αἱ γνῶμαι τῶν μελῶν διίσταντο ριζικῶς, κατηνάλωσε μακρὸν χρόνον συζητοῦσα ἐὰν ἔπρεπε νὰ προβῇ εἰς παραχωρήσεις πρὸς τοὺς ὑπηκόους της ἢ νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον, ἀφῆκε δὲ τοιουτοτρόπως ἀρκετὸν χρόνον εἰς μὲν τὸν Μπρὺν ὅπως ἐνισχυθῇ, εἰς δὲ τὸν στρατηγὸν Σαούενμπουργ, ὅστις εἶχε καταλάβει τὴν Βασιλείαν, νὰ προελάσῃ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἄαρ. Ἡ πόλις τῆς Βέρνης, ἀπειλουμένη οὕτως ὑπὸ ὑπερτέρων ἀριθμητικῶς δυνάμεων, ἠναγκάσθη τὴν 5 Μαρτίου 1798 νὰ συνθηκολογήσῃ, ἐνῷ ἡ κυβέρνησίς της ἀνετρέπετο.

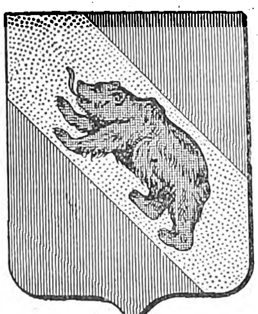

Θυρεὸς τῆς Βέρνης.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ Βέρνη ἐξαφανίζεται ὡς κράτος, διὰ νὰ ἐπανασυσταθῇ τῷ 1803 ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, ἄνευ ὅμως πλέον τῆς Ἀργοβίας καὶ τοῦ Βὼ καὶ μὲ δημοκρατικὸν πολίτευμα. Μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Ναπολέοντος, τῷ 1814, εἰς τὴν Βέρνην προσηρτήθη εἰς αὐτήν, ἀντὶ τῆς Ἀργοβίας καὶ τοῦ Βώ, ἅτινα ἀπετέλεσαν ἀνεξάρτητα καντόνια, ἡ περιοχὴ τοῦ Ἰούρα, τὴν ἀρχὴν δὲ κατώρθωσε νὰ ἀναλάβῃ πάλιν ἡ ἀριστοκρατία, μὴ διατηρήσασα ὅμως αὐτὴν ἐπὶ μακρόν. Τῷ 1830 ἀναίμακτος ἐπανάστασις ἐπανέφερε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, ὅπερ ἀνεθεωρήθη τῷ 1846 καὶ ἐκ νέου τῷ 1874. Ἀπὸ τοῦ 1848 ἡ Βέρνη ὡρίσθη ὡς ἕδρα τῆς Ἑλβετικῆς ὁμοσπονδίας. Γ. Α. Κ.

Βέρνη: *Τὸ μνημεῖον τῆς Παγκοσμίου τηλεγραφικῆς ἑνώσεως.*

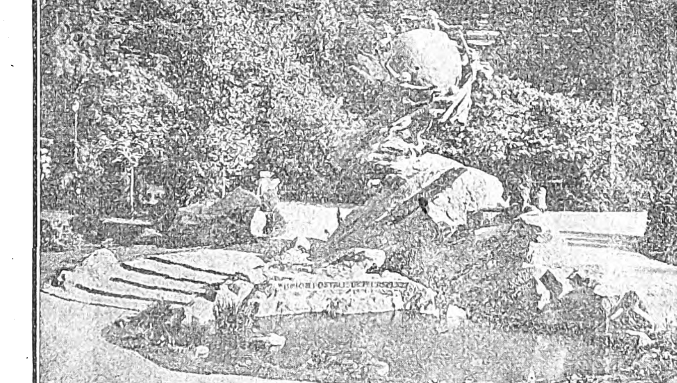

Βέρνη: *Τὸ μνημεῖον τῆς Παγκοσμίου ταχυδρομικῆς ἑνώσεως.*

— [ΔΙΕΘΝ.] Διὰ διαφόρων διεθνῶν συμβάσεων ὡρίσθη η πόλις τῆς Βέρνης ὡς ἕδρα διαφόρων «Διεθνῶν γραφείων», ὡς κέντρον, τουτέστι, διαφόρων διεθνῶν ὀργανώσεων. Οὕτω: 1) δυνάμει τῆς «ἐκτελεστικῆς συμφωνίας» τῆς ἀπὸ 10/22 Ἰουλίου 1875 συμβάσεως τῆς Πετρουπόλεως περὶ διεθνοῦς τηλεγραφικῆς ἑνώσεως, ὡρίσθη ἡ Βέρνη ὡς ἕδρα τοῦ «Διεθνοῦς Γραφείου τῆς τηλεγραφικῆς διοικήσεως» (Bureau international des Administrations télégraphiques)· 2) δυνάμει τῆς ἀπὸ 20 Μαρτίου 1883 συμφωνίας τῶν Παρισίων περὶ βιομηχανικῆς ἰδιοκτησίας, ὡρίσθη ἡ Βέρνη ὡς ἕδρα τοῦ «Διεθνοῦς Γραφείου τῆς Ἑνώσεως πρὸς προστασίαν τῆς βιομηχανικῆς ἰδιοκτησίας» (Bureau international de l'Union pour la protection de la propriété industrielle)· 3) δυνάμει τῆς ἀπὸ 9 Σεπτεμβρίου 1886 συμφωνίας τῆς Βέρνης πρὸς προστασίαν τῶν ἔργων τῆς φιλολογίας καὶ τῆς τέχνης, καθωρίσθη ἡ Βέρνη ὡς ἕδρα τοῦ «Γραφείου τῆς διεθνοῦς ἑνώσεως πρὸς προστασίαν τῶν ἔργων τῆς φιλολογίας καὶ τῆς τέχνης» (Bureau de l'Union international pour la protection des œuvres littéraires et artistiques)· 4) διὰ τῆς ἀπὸ 14 Ὀκτωβρίου 1890 συμφωνίας τῆς Βέρνης περὶ διεθνοῦς σιδηροδρομικῆς ἑνώσεως ἱδρύθη ἐν Βέρνῃ «Κεντρικὸν Γραφεῖον τῶν διεθνῶν διαμετακομίσεων» (Office central des transports internationaux)· 5) δυνάμει τῆς ἀπὸ 15 Ἰουνίου 1891 διεθνοῦς ταχυδρομικῆς συνθήκης τῆς Βασιγκτῶνος, ὡρίσθη ἡ Βέρνη ὡς ἕδρα τοῦ «Διεθνοῦς Γραφείου τῆς παγκοσμίου ταχυδρομικῆς ἑνώσεως» (Bureau international de l'Union postale universelle). Η. Γ. Κ.

—**Βέρνης** ***διεθνὴς συμφωνία, — συνδιάσκεψις, — συνέδριον*** βλ. πνευματικὴ *ἰδιοκτησία* σιδηροδρομικὴ *διεθνὴς ἕνωσις* καὶ ταχυδρομικὴ *διεθνὴς ἕνωσις.*

— **Βέρνης** *καντόνιον [Γεωγρ.].* Τὸ σημαντικώτερον τῶν εἴκοσι δύο καντονίων, ἅτινα ἀπαρτίζουσι τὴν Ἑλβετικὴν ὁμοσπονδίαν, πρῶτον ὡς πρὸς τὸν πληθυσμὸν καὶ δεύτερον κατὰ τὴν ἔκτασιν, ὁριζόμενον πρὸς Β. ὑπὸ τῆς γαλλικῆς Ἀλσατίας καὶ εἰς μικρὰν ἔκτασιν ὑπὸ τοῦ καντονίου τῆς Βασιλείας, πρὸς Α. ὑπὸ τῶν καντονίων τοῦ Σολέρ, τῆς Λουκέρνης, τοῦ Οὐντερβάλντεν καὶ τοῦ Οὖρι, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ καντονίου τοῦ Βαλαὶ καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῶν καντονίων τοῦ Βώ, τοῦ Φριμπούργου, τοῦ Νιουσατὲλ καὶ τῆς Γαλλίας. Ἔκτασις 6884 τετρ. χιλμτρ. καὶ πληθυσμὸς 675 000 κατ. Πρωτεύουσα ἡ Βέρνη (βλ. ἀνωτ.), εἰς ἣν ὀφείλει καὶ τὸ ὄνομα του τὸ ὅλον καντόνιον.

Τὸ καντόνιον τῆς Βέρνης διαιρεῖται φυσικῶς εἰς τρεῖς ζώνας: Τὴν βορειοδυτικὴν ζώνην τοῦ Ἰούρα μὲ τὰς στενὰς κοιλάδας καὶ τὰ πλατέα ὀροπέδια, τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα χύνονται, ἀφ' ἑνὸς πρὸς τὸν *Ντσύμπ*, παραπόταμον τοῦ Ροδανοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸν *Μπὶρς*, παραπόταμον τοῦ Ρήνου· τὴν κεντρικὴν ζώνην, ὅπου ἡ πεδιὰς τοῦ *Ἄαρ* καὶ αἱ εὐρεῖαι κοιλάδες τῶν μεγάλων παραποτάμων του, τῶν ὁποίων ὡς τύπος δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ *Emmenthal* (=κοιλὰς τοῦ Ἔμμ)· καὶ τὴν Νοτιοδυτικὴν ζώνην ἢ τὸ *Ὄβερλαντ τῆς Βέρνης*, διασχιζόμενον ὑπὸ τοῦ *Ἄνω Ἄαρ* καὶ πλείστων χειμάρρων. Εἰς τὸ Ὄβερλανδ εὑρίσκονται αἱ περίφημοι ἀπὸ τουριστικῆς ἀπόψεως κορυφαὶ Ἔϊγκερ, Μαὶνχ, Ζουνγκφράου, Βέττερμπορν καὶ Φινστεράαρορν, οἱ γραφικοὶ παγετῶνες καὶ αἱ λίμναι τῆς Βριὲν καὶ τῆς Θούνης, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑψοῦται τὸ Ἰντερλάκεν, ἡ κοιλὰς τοῦ Κάντερ, τοῦ Λάουτερμπροῦννεν, τοῦ Γκρίντελβαλντ καὶ τοῦ Χάσλι.

Οἱ κάτοικοι τοῦ καντονίου, ἐν μὲν τῇ περιοχῇ τοῦ Ὄβερλανδ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ εἰς τὴν «βιομηχανίαν τῶν ξένων», οἵτινες ἐπισκέπτονται τὴν γραφικὴν ταύτην περιοχὴν τῶν Ἄλπεων· ἐν τῇ κεντρικῇ περιοχῇ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν βιομηχανίαν καί, ἰδίως, τὴν παρασκευὴν τυροῦ, οὗτινος γίνεται εἰς μεγάλας ποσότητας ἐξαγωγὴ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν (τυρὸς τοῦ Ἔμμενταλ)· εἰς δὲ τὴν περιοχὴν τοῦ Ἰούρα εἶναι ἀνεπτυγμένη εἰς μέγιστον βαθμὸν ἡ ὡρολογοποιία.

Ὁ πληθυσμὸς τοῦ καντονίου εἶναι μεικτός, ἀποτελούμενος ἐξ Ἑλβετῶν γερμανικῆς καταγωγῆς, οἵτινες κατοικοῦν τὸ Ὄβερλανδ καὶ κατὰ μεγάλην πλειοψηφίαν τὴν κεντρικὴν ζώνην, ὁμιλοῦν δὲ τὴν γερμανικὴν καὶ εἶναι διαμαρτυρόμενοι τὸ θρήσκευμα, καὶ ἐξ Ἑλβετῶν γαλλικῆς καταγωγῆς, οἵτινες κατοικοῦν τὴν περιοχὴν τῆς Ἰούρα, ὁμιλοῦν τὴν γαλλικὴν καὶ εἶναι καθολικοί.

Τὸ πολίτευμα τοῦ καντονίου εἶναι δημοκρατικόν. Τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἀσκεῖ τὸ Μέγα Συμβούλιον, ἐκλεγόμενον ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὑπὸ τὴν κρίσιν ὅμως τοῦ ὁποίου τίθενται ἀπ' εὐθείας τὰ μεγάλα ζητήματα. Τὸ Μέγα Συμβούλιον ἐκλέγει καὶ τὸ ἐννεαμελὲς Ἐκτελεστικὸν Συμβούλιον ἢ Συμβούλιον τοῦ Κράτους (Ὑπουργικὸν Συμβούλιον), ὡς καὶ 15μελὲς συμβούλιον, ἀσκοῦν τὴν ἀνωτάτην δικαστικὴν ἐξουσίαν. Γ. Α. Κ.

Βερνιὲ (Vernier), *Θεόδωρος.* Γάλλος νομομαθής, συγγραφεὺς καὶ πολιτικος (1731—1818). Ἐξασκῶν τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα ἐν Παρισίοις κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἀβὰλ (Ἰούρα) εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν τῶν τάξεων, συγκληθεῖσαν ὑπὸ Λουδοβίκου ΙΣΤ' ἐν Βερσαλλίαις. Κατόπιν ἐξελέγη μέλος τῆς Συμβατικῆς Συνελεύσεως, ἔνθα ἐψήφισεν ὑπὲρ τῆς ἐξορίας καὶ οὐχὶ τῆς θανατώσεως τοῦ βασιλέως. Αἱ μετριοπαθεῖς ἀρχαί του τὸν ἔφερον εἰς τὸ κόμμα τῶν Γιρονδίνων. Κατὰ τὰς διώξεις τῶν ἐπιφανῶν τοῦ κόμματός του ὑπὸ τῶν Ροβεσπιέρου, Μαρὰ καὶ Ἀνριὸ (31 Μαΐου 1793), κατέφυγεν εἰς Ἑλβετίαν, ἵνα σωθῇ τῆς προγραφῆς. Ἐπανελθὼν μετὰ ἓν ἔτος παρεκάθησε καὶ πάλιν εἰς τὴν Συμβατικήν, ἀλλά, καταβεβλημένος ὑπὸ τοῦ κόπου, παρεχώρησε τὴν ἕδραν του εἰς τὸν Μπουασσὺ Ντ' Ἀγκλάς. Βραδύτερον μετέσχε τοῦ Συμβουλίου τῶν Πεντακοσίων καὶ κατὰ τὴν 18ην Μπρυμὲρ ἐβοήθησε τὸν στρατηγὸν Βοναπάρτην εἰς τὴν ἀνατροπὴν τοῦ Διευθυντηρίου ὀνομασθεὶς γερουσιαστής. Περιπεσὼν ὅμως εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Ναπολέοντος, ὡς ἀντιτιθέμενος εἰς τὰ φιλόδοξα σχέδιά του, ἀπεσύρθη τῆς ἐνεργοῦ πολιτικῆς. Ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΗ' διωρίσθη μέλος τῆς Βουλῆς τῶν ὁμοτίμων. Ὁ Βερνιὲ ἐδημοσίευσε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Eléments des finances» (1789), «Caractère des passions» (1796, 2 τόμ.). «Notices et observations pour faciliter la lecture de Montaigne» (1810, 2 τόμ.), «Abrégé analytique de la vie et des ouvrages de Sénèque» (1812). Α.

— **Βερνιὲ** (Vernier), ***Πέτρος.*** Γάλλος γεωμέτρης, ἐφευρέτης τοῦ φερωνύμου ὀργάνου (βλ. βερνιέρος), γεννηθεὶς ἐν Ὀρνὰν τῆς κομιτείας τῆς Βουργόνης περὶ τὸ 1580 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τὴν 14 Σεπτεμβρίου 1637. Ὑπῆρξε στρατιωτικὸς διοικητὴς τοῦ φρουρίου τῆς γενετείρας του, σύμβουλος τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας καὶ γενικὸς θησαυροφύλαξ τῆς Φρὰνς-Κομτέ. Υἱὸς μαθηματικοῦ, ἠρέσκετο νὰ ἐνδιατρίβῃ εἰς τὴν ἐπιστήμην ταύτην, ἂν καὶ εἶναι γνωστὸς μόνον ἐκ τοῦ φέροντος τὸ ὄνομά του συμπληρώματος τῶν μετρητικῶν κανόνων. Τὴν περιγραφὴν αὐτοῦ ἔδωκεν ἐν τῇ πραγματείᾳ του: «Κατασκευή, χρῆσις καὶ ἰδιότητες τοῦ νέου μαθηματικοῦ κανόνος» (Βρυξέλλαι, 1631). Φέρεται ἀκόμη ὡς συγγραφεὺς «Ἐγχειριδίου Πυροβολικῆς», μὴ ἐκδοθέντος ὅμως. ΑΝ. Δ.

βερνιέρος (ὁ) (Vernier). Ὄργανον πρὸς ἀκριβεστέραν μέτρησιν μηκῶν καὶ γωνιῶν, ἐπινοηθὲν τῷ 1631 ὑπὸ τοῦ Γάλλου γεωμέτρου Vernier, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Εἰς τὴν ἐπινόησίν του ταύτην ἤχθη ὁ Vernier ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι οἱ χρησιμεύοντες διὰ τὴν μέτρησιν μήκους διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ κανόνες δύνανται νὰ παράσχουν ἀκρίβειαν ἑνὸς ἢ ἡμίσεος χιλιοστομέτρου μόνον. Λεπτομερεστέρα διαίρεσις, λ. χ. εἰς δέκατον χιλιομέτρου, θὰ καθίστα τὴν κλίμακα ἀσαφῆ κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν λόγῳ τῆς ὑπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ συγχύσεως τῶν γραμμῶν. Σημαντικῶς μεγαλυτέραν προσέγγισιν ἐπέτυχεν ὁ Vernier διὰ τοῦ ἐπινοηθέντος ὑπ' αὐτοῦ ὀργάνου, τὸ ὁποῖον κατέστη ἔκτοτε ἀπαραίτητον ἐξάρτημα παντὸς ἀκριβοῦς κανόνος δι' ἐπιστημονικὰς ἢ ἀκριβεῖς τεχνικὰς μετρήσεις. Ἡ ἀρχὴ τῆς λειτουργίας του εἶναι ἡ ἀκόλουθος:

Παραλλήλως πρὸς κλίμακα διῃρημένην π. χ. εἰς χιλιοστόμετρα κινεῖται ἐλευθέρως ἑτέρα ἐπὶ ἰδίου κανόνος. Ἡ κλῖμαξ αὕτη εἶναι διῃρημένη εἰς 10 ἴσα μέρη εἰς διάστημα ἀντιστοιχοῦν εἰς 9 διαιρέσεις τῆς κυρίας κλίμακος. Ἑκάστη διαίρεσις τότε τῆς μικρᾶς κλίμακος ἰσοῦται πρὸς $^{9}/_{10}$ τοῦ χιλιοστομέτρου καὶ ἑκάστη τῆς κυρίας εἶναι κατὰ $^{1}/_{10}$ χλστμ. μεγαλυτέρα τῶν διαιρέσεων τῆς μικρᾶς. Κατὰ τὴν μέτρησιν μήκους τοποθετεῖται τὸ ἓν ἄκρον τοῦ συνήθους κανόνος εἰς τὸ ἓν ἄκρον τοῦ μήκους τούτου καὶ τὸ μηδὲν τοῦ βερνιέρου εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον αὐτοῦ. Ἐν τῷ παρατιθεμένῳ

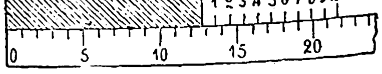

Εὐθύγραμμος βερνιέρος.

σχήματι (ὅπου τὸ ὑπὸ μέτρησιν μῆκος εἶναι τὸ σκιερὸν τμῆμα), τὸ μηδὲν τοῦ βερνιέρου συμπίπτει εἴς τινα θέσιν εὑρισκομένην μεταξὺ δωδεκάτης καὶ δεκάτης τρίτης διαιρέσεως, ἐξ οὗ ἕπεται ὅτι τὸ μετρούμενον μῆκος εἶναι κατά τι μεγαλύτερον τῶν 12 χιλιοστομέτρων. Πρὸς ἐκτίμησιν τοῦ κλάσματος τούτου παρατηροῦμεν ποία διαίρεσις τοῦ βερνιέρου συμπίπτει πρὸς μίαν ἄλλην τῆς κλίμακος τοῦ κανόνος (ἐν προκειμένῳ ἡ διαίρεσις 7), ἥτις καὶ ἐκφράζει τὸ ζητούμενον κλάσμα τοῦ χιλιοστομέτρου. Τοῦτο ἀληθεύει διότι αἱ 7 διαιρέσεις τοῦ βερνιέρου, συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω, εἶναι μικρότεραι τῶν 7 χιλιοστομέτρων κατὰ $^{7}/_{10}$ τοῦ χιλιοστομέτρου, τὸ ὁποῖον διάστημα καλύπτει τὸ μετὰ τὴν δωδεκάτην ὑποδιαίρεσιν τῆς κυρίας κλίμακος ὑπολειπόμενον τμῆμα τοῦ μετρουμένου μήκους.

Digitized by Google

Ἐὰν ὁ βερνιέρος εἶναι διῃρημένος εἰς 50 μέρη ἀντιστοιχοῦντα εἰς 49 διαιρέσεις τῆς χιλιοστομετρικῆς κλίμακος, ἡ παρεχομένη ὑπ' αὐτοῦ ἀκρίβεια θὰ εἶναι $^1/_{50}$ τοῦ χιλιοστομέτρου.

Ἡ αὐτὴ ἀρχὴ ἐφαρμόζεται καὶ κατὰ τὴν μέτρησιν γωνιῶν. Ὁ βερνιέρος ἔχει τότε τὴν μορφὴν ξου κινουμένου παραλλήλως πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν περιφέρειαν τοῦ εἰς μοίρας διῃρημένου κύκλου καὶ εἶναι διῃρημένος εἰς 10, 20, 30... μέρη, ἀντιστοιχοῦντα εἰς 9, 19, 29... διαιρέσεις τοῦ κύκλου. Εἰς τὰ ὄργανα ἀκριβείας φέρονται συνήθως ἀνὰ δύο κατὰ διαμέτρους, ὁ μέσος ὅρος τῶν ἀναγνώσεων τῶν ὁποίων παριστᾷ τὴν ζητουμένην τιμήν.

Ὁ βερνιέρος, εἰς τὰ γερμανόφωνα κράτη, λέγεται καὶ *νόνιους*, κατὰ σύγχυσιν πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ *Πέντρο Νουνιὲθ* ἐπινοηθὲν ὄργανον διὰ τὴν μέτρησιν μικρῶν τόξων. ΑΝ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

Βερνικὲ (Verniquet), *Ἐδμ.* Γάλλος ἀρχιτέκτων (1727—1804). Ἀφοῦ κατεσκεύασεν εἰς τὴν πατρίδα του Βουργουνδίαν πολυαρίθμους γεφύρας, ἐργοστάσια, πύργους καὶ ναούς, μετέβη τῷ 1774 εἰς Παρισίους, ἔνθα ὠνομάσθη ἀρχιτέκτων τοῦ βασιλικοῦ κήπου καὶ διέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Τὸ σημαντικώτερον ἔργον τοῦ Βερνικὲ εἶναι ὁ ὑπ' αὐτοῦ ἐκπονηθεὶς μέγας «Χάρτης τῶν Παρισίων», εἰς 72 φύλλα, μεγάλου σχήματος. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐπερατώθη μόλις τῷ 1799, ἔπειτα ἀπὸ 28 ἔτη ἐργασίας, ἥτις διεξήγετο συνήθως μόνον κατὰ τὴν νύκτα, ἕνεκα τῶν μεγάλων ἐμποδίων, ἅτινα παρενέβαλλεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἑνὸς τοιούτου ἔργου ἡ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας πυκνὴ κυκλοφορία ἐν ταῖς ὁδοῖς.

Ὁ χάρτης οὗτος τοῦ Βερνικὲ εἶναι ὁ πρῶτος κατασκευασθεὶς εἰς τοιαύτας διαστάσεις, παρέσχε δὲ πολυτιμοτάτας ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἐξωραϊσμὸν καὶ τὴν καθόλου ἀρχιτεκτονικὴν διαμόρφωσιν τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης. Συνετάχθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τριγωνομετρικῶν ἐργασιῶν τοῦ Λαλὰντ καὶ τῶν παρατηρήσεων τοῦ Λακάϊγ, τοῦ Κασσίνι καὶ τοῦ Λαγκρίβ, ἐχρησίμευσε δ' ὡς πρότυπον εἰς τὴν σύνταξιν τῶν ἀναλόγων χαρτῶν τοῦ Πικέ, τοῦ Μανγκό, τοῦ Ζακουμπὲ καὶ τοῦ Μπαγύ, οἵτινες ἐνεφανίσθησαν κατὰ τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καί τι πέραν αὐτοῦ. Ὁ μέγας Λαλάντ, διευθυντὴς τοῦ Ἀστεροσκοπείου κατὰ τὸ ἔτος IV, ἀπεφαίνετο περὶ τοῦ χάρτου τούτου τοῦ Βερνικέ, ὅτι «εἶναι τὸ τελειότερον μέχρι τοῦδε εἰς τὸ εἶδός του ἔργον». Δυστυχῶς ὁ Βερνικὲ ἀπέθανε, ἐνῷ ἀκόμη εἰργάζετο εἰς τὴν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως συμπλήρωσιν καὶ τελειοποίησίν του. Ι. Μ. Π.

Βερνίκη (ἡ). Ἐπὶ τὸ κοινότερον παραφθορὰ τοῦ ὀνόματος *Βερενίκη* καὶ ὡς τοπωνυμικοῦ καὶ ὡς προσωπικοῦ. Ἀπαντᾶ ἐν τούτοις οὑτωσὶ παρεφθαρμένον καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἱστορικοῖς (*Πολύβ.* Ε, 58,11, *Ἀππιανὸς* «Μιθριδατικά» 4 καὶ ἐφεξῆς) καὶ γεωγράφοις (*Ἀνώνυμος*, «Περίπλους Ἐρυθρᾶς θαλάσσης»)· ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς *Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων* (25,23: «Τῇ οὖν ἐπαύριον ἐλθόντος τοῦ Ἀγρίππα καὶ τῆς Βερνίκης μετὰ πολλῆς φαντασίας...») καὶ παρὰ *Χρυσοστόμῳ (Migne* Ἑλλην. Πατρολ. τόμ. 50 σελ. 629: «Εἰς τὰς Ἁγίας Μάρτυρας Βερνίκην καὶ Προσδόκην παρθένους καὶ Δομνίναν τὴν μητέρα αὐτῶν, ὁμιλία ἐγκωμιαστική») καὶ παρὰ *Προκοπίῳ τῷ Καισαρεῖ* (Περὶ κτισμάτων VI, 2: «Καὶ Βερνίκης (τῆς ἐν Κυρήνῃ) τὸν περίβολον ἐκ θεμελίων ἀνῳκοδομήσατο (ὁ Ἰουστινιανὸς) τῶν ἐσχάτων»). Ἄλλη παρεφθαρμένη τοῦ *Βερενίκη* γεωγραφικὴ ὀνομασία εἶναι τὸ *Βερνικίς*. Σ. Ε. Λ.

βερνίκι (τό)· ἐπίχρισμα στιλβωτικόν· || μεταφ. (ἐπὶ προσώπων), κατ' ἐπιφάνειαν ἀξία: «ἐπῆρε ἕνα βερνίκι ἀνθρωπιᾶς».

— [ΕΓΚΥΚΛ.] *Βερνίκι* σημαίνει γενικῶς πᾶν ἐπίχρισμα χρησιμεῦον πρὸς προστασίαν καὶ μόνωσιν διαφόρων ἀντικειμένων ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν καιρικῶν μεταβολῶν καὶ ἐν γένει χημικῶν ἐπιδράσεων. ἢ καὶ ἁπλῶς πρὸς ἐξωραϊσμὸν τῶν ἀντικειμένων, ἀποκτώντων λείαν καὶ στιλπνὴν ἐπιφάνειαν.

Δύο ἐκδοχαὶ ὑπάρχουσι διὰ τὴν παραγωγὴν τῆς λέξεως: ἡ μία ὅτι παράγεται ἀπὸ δύο λατινικὰς λέξεις, τὰς vitrum (=ὕαλος) καὶ vernus ros (=ἐαρινὴ δρόσος), ἡ δὲ ἑτέρα ἐκ τοῦ ἐπίσης λατινικοῦ vernix. Ὡς λόγος παραδοχῆς τῆς δευτέρας προβάλλεται ὑπὸ τῶν δεχομένων ταύτην ὁ μῦθος, καθ' ὃν ἡ βασίλισσα τῆς Κυρηναϊκῆς Βερενίκη. σύζυγος τοῦ Αἰγυπτίου βασιλέως Πτολεμαίου Εὐεργέτου, ζῶσα κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα, εἶχε προσφέρει τὴν κόμην της, χρώματος ξανθοκιτρίνου καὶ στιλπνοῦ, εἰς τὴν Ἀφροδίτην, εὐχομένη τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ συζύγου της, ἐκστρατεύσαντος εἰς Ἀσίαν. Ἡ κόμη αὕτη, κατὰ τὸν Κόνωνα, ἀστρονόμον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τοποθετηθεῖσα ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς Ἀφροδίτης μετεμορφώθη εἰς ἀστερισμὸν τοῦ Γαλαξίου, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα (ἑπτάστερον τῆς οὐρᾶς τοῦ Λέοντος) *κόμη τῆς Βερενίκης*. Ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι ἐνισχύει κατ' αὐτοὺς τὴν τοιαύτην παραδοχήν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔδιδον εἰς τὸ ἤλεκτρον, ὅπερ εἶναι χρυσοκίτρινον, τὸ ὄνομα *βερενίκη*.

Πρῶτος ὁ Πλίνιος ὁμιλεῖ σαφῶς περὶ βερνικίων, ὡς περὶ προϊόντος τοῦ ὁποίου ἐγένετο χρῆσις ὑπὸ τοῦ ἐνδόξου Ἕλληνος ζωγράφου *Ἀπελλῆ*, ἐν ἔτει 300 π.Χ., καὶ τοῦ ὁποίου τὴν σύστασιν μόνον αὐτὸς ἐγνώριζεν. Οὐχ ἧττον ὅμως καὶ πρὸ τούτου ἦσαν γνωστὰ τὰ βερνίκια παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις, οἱ ὁποῖοι ἔχριον διὰ βερνικίου τὰς σαρκοφάγους, ὡς ἀπεδείχθη ἐν ἀρχῇ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐκ γενομένης ἀναλύσεως ἐν Βερολίνῳ ὑπὸ τοῦ χημικοῦ John εἰς αἰγυπτιακὴν σαρκοφάγον φέρουσαν χρονολογίαν 2500 π.Χ.

Πρὸ δύο αἰώνων, *βερνίκιον* ἐσήμαινε ξηρὰν ῥητίνην, ἥτις βραζομένη μεθ' ὡρισμένου ἐλαίου ἔδιδε προϊὸν ὑγρόν, καλούμενον «ὑγρὸν βερνίκι». Κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, τὰ βερνίκια ἐμετροῦντο τότε μὲ τὴν λίτραν (ὡς ὅλα τὰ στερεὰ προϊόντα), ἐνῷ τὰ ὑγρὰ μὲ τὸ γαλόνιον (ἰσοδυναμοῦν πρὸς $4^1/_2$ λίτρας). Ὑπὸ τὸ ὄνομα βερνίκια ἐννοοῦμεν γενικῶς ὑγρά, ἅτινα, ἐκτεινόμενα τῇ βοηθείᾳ χρωστῆρος κατὰ λεπτὰς στιβάδας ἐπὶ ἀντικειμένων, ἀφίνουν ἅπαξ ξηραινόμενα, ἕνα λεπτὸν φλοιόν, σκληρόν, στίλβοντα, ἀδιάλυτον εἰς ὕδωρ καὶ αἰθέρα. Τὰ βερνίκια ἔχουν ὡς βάσιν τὸ *λινέλαιον* καὶ εἶναι ἀναμεμειγμένα πολλάκις μὲ χρώματα ἀνόργανα ἢ ὀργανικά. Τὰ βερνίκια λινελαίου παρασκευάζονται ἐκ λινελαίου ἑψημένου, ξηραινομένου διὰ διαλύσεως ἐντός, ἐν θερμῷ, μικρᾶς ποσότητος ὀξειδίων τῶν μετάλλων. Τὴν ξηραντικὴν ἱκανότητα τοῦ λινελαίου αὐξάνομεν: α') διὰ θερμάνσεως τούτου εἰς 150°—300°, προσέχοντες κατὰ τὴν ἕψησιν, ὥστε ἡ θερμοκρασία ν' ἀνέρχηται βαθμιαίως μὲ ὡρισμένην παραμονὴν εἰς ἕκαστον βαθμόν. Λαμβάνομεν ἔλαια ὀλίγον κεχρωσμένα καὶ τόσον πυκνὰ ὅσον ἡ θέρμανσις παρετάθη. Τὰ οὕτω παρασκευαζόμενα ἔλαια χρησιμεύουν διὰ βερνίκια πρὸς παρασκευὴν μελανῶν λιθογραφικῶν ἀρίστης ποιότητος. Οὕτως ἀναλόγως τοῦ χρόνου τῆς θερμάνσεως (ἑψήσεως) καὶ τοῦ βαθμοῦ θερμοκρασίας ἔχομεν *βερνίκι ἰσχνόν*, *βερνίκι ἰσχυρὸν* (συστάσεως ἀλοιφώδους) καὶ *βερνίκι κολλῶδες*, σχεδὸν στερεόν. β') Διὰ τῆς προσθήκης ὀξειδίων τῶν μετάλλων, ὡς π.χ. ὀξείδιον μολύβδου, δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται μεγάλη ξηραντικὴ ἱκανότης τοῦ λινελαίου, μὲ τὸ μικρὸν ὅμως μειονέκτημα τῆς βαθείας χρώσεως αὐτοῦ. Ἐκτὸς τούτου εἰς τὴν βιομηχανίαν μεταχειρίζονται ἐπιτυχῶς καὶ τὸ *διοξείδιον τοῦ μαγγανίου*, σπανιώτατα δὲ τὸ *ὀξείδιον ψευδαργύρου*. Ὁ κατωτέρω πίναξ δεικνύει τὴν ἀπαιτουμένην ποσότητα ὀξειδίων μετάλλων ἐπὶ τοῖς ἑκατόν, τὴν διάρκειαν καὶ θερμοκρασίαν ἑψήσεως, τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον πρὸς ξήρανσιν καὶ τὴν χρῶσιν.

	Ποσότ. ὀξ. μετ.		Θερμοκρ. ἑψήσ.	Διάρκ. ἑψήσ.	Χρόν. ξηράν.	Χρῶσ.
Λιθάργυρος	1	εἰς	220°	2 ὥρ. 15'	6 ὥρ.	ἄχρους
»	0.2	»	250°	» »	10 »	»
Μίνιον	1γρ.024	»	280°	2 ὥρ. 30'	24 »	βαθ. κεχρ.
Ὑπεροξ. μολύβ.	1γρ.072	»	220°	» »	6-8 ἡμ.	»
Ὀξείδ. ψευδαργ.	0γρ.500	»	250°	2 » 15'	45 ὥρ.	ἄχρουν

Εἰς τὴν ξήρανσιν τῶν βερνικίων συντελεῖ ἡ ἐπίδρασις τοῦ ὀξυγόνου, ἥτις προκαλεῖ τὴν ἀποσύνθεσιν τῶν γλυκεριδίων τῶν κεκορεσμένων λιπαρῶν ὀξέων καὶ τοῦ ἐλαϊκοῦ ὀξέος μὲ πλήρη περαιτέρω ὀξείδωσιν τῆς γλυκερίνης καὶ τῶν λιπαρῶν ὀξέων, ἐνῷ συγχρόνως σχηματίζει *ὀξυλινολεΐνην*, ἀδιάλυτον εἰς αἰθέρα, μὲ ταυτόχρονον παραγωγὴν ἀνυδριτῶν καὶ πολυμερισμένων οὐσιῶν.

Τὰ βερνίκια ἀναλόγως τῆς συστάσεώς των εἰς πρώτας ὕλας καὶ τῆς παρασκευῆς των διαιροῦνται εἰς πέντε μεγάλας κατηγορίας:

Α') Λιπαρὰ βερνίκια. Ταῦτα ἔχουν ὡς βάσιν ῥητίνας ἢ *κοπάλια* (ὀρυκτὰ εὑρισκόμενα κατὰ μῆκος καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ἀκτῶν τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν) ἢ ξηραινόμενον ἔλαιον (κατὰ προτίμησιν λινέλαιον) καὶ διαλυτικόν τι ὑγρόν. Διαιροῦνται ἀναλόγως τῆς χρήσεώς των εἰς τρεῖς κλάσεις:

Βερνίκια ἁμαξοποιείων: Ταῦτα κατασκευάζονται ἀπὸ ῥητίνας ἀρίστης ποιότητος, ἔλαια καὶ διαλύτας· καὶ αἱ μὲν πολὺ σκληραὶ ῥητῖναι, αἱ δυνάμεναι ν' ἀραιωθοῦν διὰ πολλοῦ ἐλαίου, ἤτοι ἄνω τοῦ 50%, χρησιμεύουν πρὸς κατασκευὴν βερνικίων ἐξωτερικῶν ἐπιφανειῶν (vernis à finir) καὶ ὧν δίδομεν νεωτάτους τύπους παρασκευῆς των βιομηχανικῶς:

Κοπάλιον (Ζανζιβάρης ἢ Μαδαγασκάρης)	2	μέρη
Λινέλαιον λευκανθὲν	4	»
Τερεβινθέλαιον	4	»

Αἱ δὲ ὀλιγώτερον σκληραί, χρησιμεύουν δι' ἐσωτερικά. Εἰς τὸ βερνίκια ἁμαξοποιείων ὑπάγονται τὰ ὀνομαζόμενα vernis flatting, vernis à teintes, vernis colle d'or.

Βερνίκια οἰκοδομῶν: Ταῦτα ἀποτελοῦν μικρὰν κατηγορίαν βερνικίων, περιλαμβάνουσαν τοιαῦτα: α') δι' ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν διαφόρων ποιοτήτων καὶ τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ εἶναι ἀνθεκτικά, ἐλαστικὰ καὶ εὐκίνητα καὶ νὰ ξηραίνωνται ταχύτατα διὰ ν' ἀποφεύγηται ἐπικάθισις κόνεως· παρασκευάζονται δὲ ὡς ἑξῆς:

Κόμμι σκληρὸν	40 μ.
Λινέλαιον ἑψημένον	12 μ.
Τερεβινθέλαιον	48 μ.

Ἐμπορικῶς διακρίνονται ὑπὸ τὰ ἑξῆς ὀνόματα: Devantures pâle· extérieur surfin· extérieur fin, extérieur No 1, βιομηχανικῶς δὲ διακρίνομεν τοὺς ἑξῆς τύπους παρασκευῆς:

Congo 18 μ., λινέλαιον 35 μ., τερεβινθέλαιον 47 μ.

ὅπερ ξηραίνεται μέ:

Linoléate de plomb	2 kg.
Sulfate de zinc	1.250
Résinate de manganèse	0.600

β') δι' ἐσωτερικόν, κατασκευαζόμενα μὲ βάσιν τὴν μανίλλην καὶ λινέλαιον ἐν μικρᾷ ἀναλογίᾳ, καὶ τὰ ὁποῖα ἐμπορικῶς διακρίνονται ὑπὸ τὰ ἑξῆς ὀνόματα: intérieur pâle, intérieur surfin, intérieur No 1, κατόπιν ἐκλογῆς τοῦ κόμμεως. Παραθέτομεν μερικοὺς τύπους βιομηχανικῶς παρασκευαζομένων:

Manille 22 μ., λινέλαιον 33.5, τερεβινθέλαιον 44.5 μ.

ξηραινόμενον μέ:

Linoléate de plombe 1 kg 5 + Sulfate de Zinc 0,750 + Résinate de manganèse 0.375.

Ἑτέρα παρασκευὴ χαμηλοτέρας τιμῆς εἶναι μὲ μικρὰν προσθήκην κολοφωνίου ὡς:

Manille	14 μ.	Térébenthine	8 μ.
Colophane	20 μ.	Essence	38 μ.
Huile de lin cuite	20 μ.		

Βερνίκια βιομηχανικά, εἰδικῶν ποιοτήτων ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν ἑκάστης χρήσεως, χρησιμοποιούμενα: α') *Ἐν ψυχρῷ* (ξηραινόμενα εἰς συνήθη θερμοκρασίαν)· ταῦτα εἶναι πολὺ ῥευστὰ καὶ διὰ τούτων κολλῶνται ἐπὶ τῶν ἐπιφανειῶν αἱ μεταλλικαὶ κόνεις (ἀργίλλιον ἢ βροῦνζος). Διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν βερνικίων τούτων χρησιμοποιεῖται πολὺ ὀλίγον ἔλαιον καὶ κυρίως χρησιμοποιοῦνται κόμμεα σκληρὰ ἢ ἡμίσκληρα, ἔλαιον πολὺ ξηραινόμενον καὶ ἀρκετὴ ποσότης πτητικοῦ διαλύτου. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐν ψυχρῷ χρησιμοποιουμένων βερνικίων διακρίνομεν τάξιν βερνικίων καλουμένων mixtions, χρησιμευόντων πρὸς στερέωσιν ἐπὶ ὑαλίνων ἐπιφανειῶν φύλλων χρυσοῦ, ἀργύρου ἢ ἀργιλλίου (ἐπιγραφαί), δέον δὲ νὰ ξηραίνωνται ταχύτατα. Παρασκευή:

Λινέλαιον μέσης συστάσεως	33 μ.	Ξηραντικὸν	13 μ.
» ἑψημένον	7 μ.	Essence	47 μ.

ξηραίνεται ἐντὸς δύο ὡρῶν.

Βερνίκια ἑτέρου τύπου ἐν ψυχρῷ εἶναι τὰ παρασκευαζόμενα διὰ τὰ ὕφαλα μέρη τῶν ἀτμοπλοίων· ταῦτα παρασκευάζονται μὲ ἐξουδετερωθὲν κολοφώνιον, ἔνθα συσσωματοῦται μικρὰ ποσότης ἐλαίου, ὡς διαλύτης δὲ χρησιμοποιεῖται πάντοτε ἡ βενζίνη, εἶναι δὲ τὰ βερνίκια ταῦτα πολὺ ἀνθεκτικὰ εἰς τὸ θαλάσσιον ὕδωρ, ξηραίνονται ταχύτατα καὶ εἶναι ἐξαιρετικῶς στιλβωτικά. Τέλος ἡ κατηγορία αὕτη περιλαμβάνει βερνίκια διὰ μεταλλικὰ ἐλάσματα, βερνίκια μονωτικὰ καὶ πάσης χρήσεως τοιαῦτα, ἅτινα παρασκευάζονται διὰ τῶν ἰδίων ὑλικῶν σχεδόν, μὲ ἀλλαγὴν τῶν ποσοτήτων κατὰ τὸ δοκοῦν. β') *Ἐν θερμῷ*, ξηραινόμενα εἰς θερμοκρασίαν 60°—100°, ὅτε καλοῦνται *βερνίκια πυριατηρίου*, ἄνω δὲ τῶν 100° καλοῦνται *βερνίκια φούρνου*· ταῦτα εἰς τὸ ἐμπόριον εἶναι γνωστὰ ὑπὸ διάφορα ὀνόματα: 1) Vernis polishing, ἃ ἔχουν πάντοτε τὴν μέσην σύστασιν παρασκευῆς:

Λινέλαιον μέσον	6.75 μ.	χρησιμοποιοῦνται εἰς 60° ἐν πυριατηρίῳ.
Ῥητίνη οἱαδήποτε	10 μ.	
Essence	33.25 μ.	

2) Vernis mixing, μέσης συστάσεως:

Ῥητίνη οἱαδήποτε	13
Λινέλαιον μέσον	4.25
Essence	32.75

καὶ ἅτινα χρησιμοποιοῦνται πρὸς παρασκευὴν τῶν χρωμάτων πρὸς ἐκτύπωσιν ὑφασμάτων. 3) Vernis dorés, χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν στερεοποίησιν τῶν χρωμάτων χρυσοῦ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν λευκοσιδηρῶν κυτίων, ἃ χρησιμεύουν διὰ κονσέρβας σαρδελλῶν, βουτύρου, γάλακτος κλπ., ἔχουν δὲ σύστασιν:

Pyrocopal	11.75
Résine laque	2.88
Huile de lin cuite	11.87
Essence	23.50

καὶ πλῆθος ἄλλων ἀναλόγως τῆς χρησιμοποιήσεώς των.

Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *λιπαρῶν βερνικίων* ὑπάγονται τὰ *βερνίκια διὰ δέρματα*, ἃ ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῶν δερμάτων κατόπιν εἰδικῆς προηγουμένως κατεργασίας τούτων, ἔχουν δὲ μέσην σύστασιν:

Huile de lin cuite	40
Bitume de judée	2
Vernis gras	20
Essence	38

καὶ τὰ *βερνίκια τυπογραφικῶν μελανῶν* καὶ *λιθογραφείων*, παρασκευαζόμενα μὲ βάσιν τὸ λινέλαιον ἢ τὸ καρυδέλαιον. Τὰ βερνίκια μελανῶν δι' ἐφημερίδας παρασκευάζονται μὲ κολοφώνιον καὶ ῥητινέλαιον, καθιστάμενα εὔχρηστα τῇ προσθήκῃ ῥητινοσάπωνος ἢ κοινοῦ σάπωνος. Εἰς τὰ λιθογραφικὰ βερνίκια δὲν ἐπιτρέπεται προσθήκη κολοφωνίου ἢ σάπωνος.

Β') Βερνίκια τερεβινθελαίου. Ταῦτα εἶναι ἰσχνὰ (λεπτόρρευστα), ὡς προερχόμενα ἐκ διαλύσεως μό-

Digitized by Google

νον ρητινῶν εἰς τερεβινθέλαιον, μὴ ἐξατμιζομένου τελείως τοῦ τερεβινθελαίου, ἀλλὰ ρητινοποιουμένου ἐν μέρει κατὰ τὴν ἐξάτμισιν τῇ ἐπιδράσει τοῦ ὀξυγόνου. Τὰ βερνίκια ταῦτα εἶναι τὰ πλέον εὔχρηστα, εἶναι δὲ χρώματος λευκοῦ ἢ ὀλίγον κεχρωσμένα. Ταῦτα παρασκευάζονται διὰ θερμάνσεως μέχρι τήξεως τῆς ρητίνης καὶ εἶτα (ἀφοῦ ἀπομακρυνθῇ τοῦ πυρὸς ἡ συσκευὴ) συσσωματοῦται τὸ essence. Ἐμπορικῶς διακρίνομεν τά:

Vernis cristal: Κατασκευάζονται μὲ βάσιν *κόμμι δαμάρου* καὶ εἶναι πολὺ στιλβωτικά:

	1	2	3	4
Dammar	46	50	40	44
Essence	54	50	60	56.

Vernis copal: Αἱ χρησιμοποιούμεναι ρητῖναι δέον νὰ εἶναι ἐλαστικαί.

Dammar	4.75 μ.	Essence	24 μ.
Galipot	4.75 μ.	Βενζίνη	1.75 μ.
Colophane	14.75 μ.		

Vernis blanc mat. Ταῦτα εἶναι τοῦ τύπου cristal μὲ βάσιν τὸν κηρόν.

Vernis pour tableaux:

Mastic en larmes	12 μ.
Térébenthine de Venise	1,5 μ.
Camphre	0.5 μ.
Essence	36 μ.

Vernis d' or. Ταῦτα ἐχρησιμοποιοῦντο πρὸ τῆς βιομηχανικῆς παρασκευῆς τῶν vernis dorés.

Γ') Βερνίκια οἰνοπνεύματος. Ἐνταῦθα ὑπάγονται αἱ οἰνοπνευματικαὶ διαλύσεις τῶν ρητινῶν *(κομμιολάκκας)*, τοῦ διαλύτου ἐξατμιζομένου τελείως. Ἡ παρασκευή των ἀποτελεῖ ἀξιόλογον βιομηχανίαν, λόγῳ τῆς ἐκτεταμένης χρησιμοποιήσεως τῶν βερνικίων τούτων εἰς πολλὰς βιομηχανίας. Κατ' ἀρχήν, ἡ παρασκευὴ ἑνὸς βερνικίου μὲ οἰνόπνευμα συνίσταται εἰς ἁπλῆν διάλυσιν μιᾶς οἱασδήποτε ρητίνης εἰς οἰνόπνευμα. Ἂν τὸ οἰνόπνευμα ἀντικαταστήσωμεν δι' ἄλλου διαλύτου πλέον πτητικοῦ, ἐπιτυγχάνομεν βερνίκια στιγμιαίως ξηραινόμενα, ὀνομαζόμενα instantané. Τέλος, δι' ἀναμείξεως διαφόρων πτητικῶν διαλυτῶν, λαμβάνομεν βερνίκια εὐσταθῆ εἰδικῶν ἰδιοτήτων. Ὅταν ἡ διάλυσις γίνεται εὐκόλως ἐν ψυχρῷ, πραγματοποιεῖται ἐντὸς ξυλίνων βαρελίων. Τὸ οἰνόπνευμα καὶ ὁ αἰθὴρ διαλύουν τὴν *σανδαράχην*. Λαμβάνοντες ὡς βάσιν τὴν ρητίνην, ἥτις ἐπικρατεῖ εἰς τὰ πτητικὰ βερνίκια, δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν ὡς ἀκολούθως μὲ ἐπεξήγησιν τῆς χρησιμότητος ἑκάστου. *α') Βερνίκια κομμιο-λάκκας*. Παρασκευάζονται διὰ διαλύσεως κομιολάκκας εἰς οἰνόπνευμα, δι' ἀναταράξεως μέχρι διαλύσεως, ἀναλόγως δὲ τῆς χρησιμοποιήσεώς των περιέχουν κομμιο-λάκκαν 13%, 15% καὶ 25%, εἶναι δὲ αἱ διαλύσεις των ἄχροοι ἢ κεχρωσμέναι ἀναλόγως τῆς καθαρότητος τῆς χρησιμοποιηθείσης κομμιο-λάκκας. Χρησιμοποιοῦνται εἰς μεγάλην κλίμακα εἰς τὰ ἐργοστάσια ἐπιπλοποιίας πρὸς στίλβωσιν ἀντικειμένων καθημερινῆς χρήσεως, ἐπίσης διὰ δερμάτινα εἴδη, χάρτινα κ.λ.π. *β') Βερνίκια σανδαράχης*. Ἡ σανδαράχη δύναται κάλλιστα ν' ἀντικαταστήσῃ ἐν μέρει τὴν κομμιο-λάκκαν καὶ χρησιμεύει διὰ βερνίκια χρυσοῦ, διὰ σκαλιστὰ μέταλλα καὶ ξύλα, ὡς καὶ διὰ φωτογραφικὰ clichés. *γ') Βερνίκια μαστίχης καὶ ρητίνης δαμάρου*, ἅτινα χρησιμεύουν διὰ μέταλλα διακοσμητικά, ἐνέχοντα μικρὰν ποσότητα μανίλλης πρὸς ἀπόκτησιν στιλπνότητος μεγαλυτέρας, π. χ.

	1	2
Sandaraque	6.25	12.5
Mastic	3	—
Manille	8	6
Gomme-laque	17.75	15.5
Alcool	65	66

δ') Βερνίκια στερεωτικὰ (fixatifs). Ταῦτα χρησιμεύουν πρὸς στερέωσιν τῶν σχεδίων μὲ μολυβδοκόνδυλον ἢ χρωστῆρα, πρὸς στερέωσιν ἰχνογραφημάτων κ.τ.λ. Κατασκευάζονται διὰ διαλύσεως 10% σακχάρου εἰς ὕδωρ καὶ ἀραιώσεως τούτου εἰς λίτρον· εἰς τὸ οὕτω ἐπιτευχθὲν διάλυμα κρεμῶνται ἐντὸς θήκης ἐκ μουσελίνης 8% ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω διαλύσεως κομμιο-λάκκας, ἥτις ἐρχομένη σιγὰ-σιγὰ εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸ οἰνόπνευμα διαλύεται ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν, μεθ' ὃ διηθεῖται. *ε') Βερνίκια πρὸς στίλβωσιν*. Ταῦτα ἔχουν ὡς βάσιν τὴν κομμιο-λάκκαν, παρασκευάζονται δὲ διὰ διαλύσεως εἰς 100 μ. οἰνοπνεύματος, 20 μ. κομμιο-λάκκας εἰς κόκκους, 8 μ. Elémi καὶ 10 μ. σανδαράχης. Χρησιμοποιοῦνται διὰ χρωστῆρος. *στ') Βερνίκια κοπαλίου*. Διὰ τὸν τύπον τοῦτον τῶν βερνικίων τηροῦνται ἀκριβῶς οἱ αὐτοὶ κανόνες, ὡς καὶ διὰ τὰ βερνίκια τερεβινθελαίου καὶ τὰ λιπαρά. Πρέπει νὰ ἐκλέξωμεν πυροκοπάλιον διαλυτὸν εἰς οἰνόπνευμα (ὡς διαλυτικὰ ἐκτὸς τοῦ οἰνοπνεύματος χρησιμοποιοῦνται καὶ διάφορα βάλσαμα, ὡς τὸ τοῦ Καναδᾶ καὶ Περοῦ, ἅτινα ἔχουσι τὸ πλεονέκτημα νὰ τηρῶσι τὰς ρητίνας ἐν διαλύσει καὶ μετὰ τὴν ψύξιν, χωρὶς νὰ καθιζάνουν ὡς ὑποστήματα, ἐνῷ τὸ οἰνόπνευμα διαλύει ταύτας). Τὰ ἐν λόγῳ βερνίκια χρησιμεύουν διὰ σκλήρυνσιν χαρτονίου, ἐνέχουν δέ: 54 % ρητίνας καὶ 46 % οἰνοπνευμα 95°. *ζ') Βερνίκια διάφορα*. Πλῆθος τοιούτων βερνικίων ὑπάρχει δι' ἁπάσας τὰς χρήσεις μὲ στιλβωτικὸν τὴν φουξίνην, εἰς διαφόρους χρωματισμούς. *η') Βερνίκια κοινά*. Ταῦτα εἶναι κατωτέρας ποιότητος ὡς ἐνέχοντα κολοφώνιον, ὡς στιλβωτικὸν δὲ τὴν μανίλλην. *θ') Βερνίκια μέλανα*. Ταῦτα φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς ἰαπωνικὰ βερνίκια χρησιμεύοντα διὰ μέταλλα καὶ ξύλα, διαφόρων ποιοτήτων.

Βερνίκια μὲ διαφόρους διαλύτας. Ταῦτα ἐπιτυγχάνονται ἂν ἀντὶ οἰνοπνεύματος μεταχειρισθῶμεν διαλύτας πλέον πτητικούς, ὅτε ἐπιτυγχάνομεν βερνίκια ξηραινόμενα ταχύτερον, στιγμιαίως δύναταί τις νὰ εἴπῃ. Τοιοῦτοι διαλύται εἶναι ἡ ἀκετόνη, ὁ αἰθήρ, τὸ χλωροφόρμιον, ὁ θειοῦχος ἄνθραξ, ὁ τετραχλωριοῦχος ἄνθραξ (δι' οὗ ἐπιτυγχάνομεν βερνίκια ἄκαυστα), ἡ βενζίνη, τὸ βενζόλιον, ὁ θειικός, ὁ νιτρικός, ὁ ὀξεικὸς καὶ ὁ ἀμυλικὸς αἰθήρ, ὁ πετρελαϊκὸς αἰθὴρ καὶ ἄλλοι. Τὰ βερνίκια οἰνοπνεύματος καθίστανται ἀδιαφανῆ (θαμβὰ) παρουσίᾳ ὑγρασίας, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ὁποίας προστίθενται μικρά τινα τεμάχια ἰχθυοκόλλης, ἥτις, μὴ διαλυομένη εἰς τὰ βερνίκια, ἀπορροφᾷ τὴν ὑγρασίαν. Παραθέτομεν μερικὰς παρασκευὰς τούτων: Τὸ *βερνίκι μὲ ἀκετόνην*, τὸ ὁποῖον ξηραίνεται στιγμιαίως, παρασκευάζεται διὰ διαλύσεως κοπαλίου εἰς ἀκετόνην· ἕτερον *μὲ χλωροφόρμιον* διὰ διαλύσεως μαστίχης (δάκρυ) 50%· ἕτερον διὰ διαλύσεως 5 % *κολλοδίου* εἰς ὀξεικὸν αἰθέρα, χρησιμεῦον ὡς προφυλακτικὸν τοῦ βρούντζου ἀπὸ τῆς ὀξειδώσεως. Τὰ στιγμιαίως ξηραινόμενα βερνίκια ταῦτα χρησιμεύουν, ἀναλόγως τῆς παρασκευῆς των, διὰ δέρματα, δι' ὄργανα φυσικῆς, διὰ ψάθινα ἀντικείμενα, διὰ πίνακας, δι' ἐτικέτας, διὰ κοσμήματα, εἰς τὴν φωτογραφικήν, διὰ μουσικὰ ὄργανα, εἰς τὴν κυτιοποιίαν λευκοσιδηρῶν κυτίων, εἰς τὴν χαρτονοποιίαν κ. τ. λ.

Δ') Βερνίκια μεικτά. Ταῦτα κατέστησαν ἀξιόλογα ἀφ' ἧς ἐπετεύχθη ἡ βιομηχανικὴ παρασκευὴ τῆς ὀξικῆς κυτταρίνης. Ἡ χρησιμοποίησις μεικτῶν διαλυτῶν ὁδηγεῖ εἰς ἀποτελέσματα τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φθάσωμεν μὲ μόνον τὸ οἰνόπνευμα ὡς διαλύτην. *α') Βερνίκια νιτροκυτταρίνης*. Ταῦτα χρησιμοποιοῦνται πρὸς προστασίαν τῶν μετάλλων. Ἡ διάλυσις ἐνεργεῖται ἐντὸς ξυλίνου κάδου κλειστοῦ, περιτετοιχισμένου διὰ μολύβδου καὶ ἐφωδιασμένου μὲ ἀναδευτῆρα. Ἡ νιτροκυτταρίνη προστίθεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ἀνάμειξιν μὲ τοὺς διαλύτας. Πρὸς ἐπίτευξιν διαυγῶν βερνικίων, διηθοῦνται τῇ βοηθείᾳ ὑδραυλικῆς πρέσσης. Τὰ βερνίκια ταῦτα εἶναι ἄχροα, στιλπνότατα καὶ στερεά, χρωματίζονται εὐκόλως καὶ δὲν σκάζουν, δυνάμεθα δὲ νὰ τὰ καταστήσωμεν πολὺ ἐλαστικά, τῇ προσθήκῃ ρητινελαίου· ἀνθίστανται καλύτερον ἀπὸ τὰ τοῦ κολλοδίου καὶ δὲν σχίζονται καὶ εἰς λεπτοτάτας ἐπιχρίσεις. Χρησιμεύουν διὰ σκλήρυνσιν τοῦ χάρτου ὡς καὶ τῶν ἐκ τούτου ἀντικειμένων. Ἔχουν σχεδὸν τὰς ἰδιότητας τοῦ κολλοδίου ὡς καὶ τοὺς διαλύτας τούτου. Χρησιμοποιοῦντες μεῖγμα ὀξικοῦ ἀμυλίου καὶ ἀκετόνης ἐπιτυγχάνομεν βερνίκια φωτογραφικὰ κρυσταλλῶδους ὑφῆς, χρησιμοποιούμενα ἐν ψυχρῷ καὶ ὄντα διαφανῆ μετὰ τὴν ξήρανσιν. Προσθήκη καφουρᾶς 50% δίδει μετὰ τὴν ξήρανσιν λευκὸν φλοιόν. *β') Βερνίκια ὀξικῆς κυτταρίνης*. Ταῦτα ἔχουν τὸ μέγα πλεονέκτημα τοῦ νὰ παρασκευάζωνται διὰ διαλύτας ὀξικῆς κυτταρίνης εἰς χλωριωμένους διαλύτας πολὺ χαμηλῆς τιμῆς καὶ νὰ καθίστανται ἄκαυστα. Ἐν ἐκ τούτων, ἔχον τὴν ἑξῆς σύνθεσιν:

Ὀξικὴ κυτταρίνη 4 μέρη, τετραχλωραιθάνιον 100 μ., οἰνόπνευμα 95° 10 μέρη

εἶναι τὸ ἀρχικῶς παρασκευασθὲν ἅμα τῇ βιομηχανικῇ παρασκευῇ τῆς ὀξικῆς κυτταρίνης. Ξηραίνεται ἀργά, ἐπιταχύνεται δὲ ἡ ξήρανσις του δι' ἀντικαταστάσεως μέρους τοῦ τετραχλωραιθανίου μὲ ἀκετόνην ἢ μὲ ὀξικὸν μεθύλιον.

Τὰ βερνίκια τῆς ὀξικῆς κυτταρίνης καθίστανται διαυγῆ ταχύτατα δι' ἁπλῆς μεταγγίσεως. Εἶναι ἀδιάβροχα καὶ χρησιμοποιοῦνται πολὺ εἰς βιομηχανίας χρησιμοποιούσας ξύλα καὶ μέταλλα, ἰδίᾳ πρὸς παρασκευὴν ὑφασμάτων δι' ἀεροπλάνα· εἶναι τοῦ τύπου:

Ὀξικὴ κυτταρίνη	6,5 μ.	ἥμισυ χιλιόγραμμον τοῦ βερνικίου τούτου ἀδιαβροχοποιεῖ 12 μ. ὑφάσματος, ὅπερ ξηραίνεται ἐντὸς ὥρ.
Τετραχλωραιθάνιον	80 μ.	
Οἰνόπνευμα 95°	8 μ	
Ἀκετόνη	12 μ.	

Ἐπίσης μεταχειριζόμενοι τὴν ὀξικὴν κυτταρίνην δυνάμεθα, ἀλλάσσοντες τοὺς διαλύτας καὶ τὰς ἀναλογίας, νὰ ἐπιτύχωμεν βερνίκια πάσης χρήσεως.

Ε') Εἰδικὰ βερνίκια. Ἡ κατηγορία αὕτη περιλαμβάνει βερνίκια, τὰ ὁποῖα ὑποδιαιροῦνται εἰς τὰς ἑξῆς τέσσαρας κατηγορίας.

α') *Μεικτὰ βερνίκια*, ἔνθα τάσσονται ἐκεῖνα ἐν οἷς συναντῶνται ταυτοχρόνως διαλύται πτητικοὶ ἢ ἐν μέρει πτητικοί. Τὰ βερνίκια ταῦτα εἶναι μείγματα προηγουμένων κατηγοριῶν, ἤτοι τῶν τῆς δευτέρας (τερεβινθελαίου), καὶ τρίτης (οἰνοπνεύματος).

β') *Ἐλαστικοῦ κόμμεως βερνίκια*. Ταῦτα εἶναι ἀραιαὶ διαλύσεις καουτσοὺκ εἰς βενζίνην ἢ θειοῦχον ἄνθρακα, προστιθέμενα δὲ εἰς ὡρισμένην ἀναλογίαν εἰς βερνίκια ἄλλων κατηγοριῶν προσδίδουν ἀδιαβρόχους ἰδιότητας. Τὰ βερνίκια ταῦτα ἔχουν τὸ μειονέκτημα νὰ ξηραίνωνται πολὺ ἀργά. Χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ ἠλεκτροτεχνίᾳ ὡς μονωτικά.

Παρασκευή: Τὸ εἰς μικρότατα τεμάχια κοπὲν ἐλαστικὸν κόμμι διαβρέχεται εἰς βενζίνην ἢ εἰς τολουόλιον μέχρι διογκώσεως, ὅτε διὰ μικρᾶς θερμάνσεως ἐπ' ἀτμολούτρου λαμβάνεται διαφανὲς διάλυμα. Ἡ διάλυσις ἐπιτυγχάνεται εὐκολώτερον διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως ὡς διαλυτῶν τερεβινθελαίου ἢ θειούχου ἄνθρακος:

	α	β
Ἐλαστικὸν κόμμι	1 μέρος	—
Essence	2 μέρη	—
Gutta-percha	—	1 μέρος
Θειοῦχος ἄνθραξ	—	9 μέρη

Οἱ διαλύται τοῦ καουτσοὺκ εἶναι πολλοί.

γ') *Βερνίκια ὕδατος*. Ἡ διαλυτότης τῆς κομμιο-λάκκας εἰς ἀραιὰς διαλύσεις βόρακος ἢ ἀμμωνιακοῦ ἅλατος συντελεῖ εἰς τὴν παρασκευὴν τῶν ὡς ἄνω βερνικίων. Διαλύονται 3 μέρη λευκῆς κομμιο λάκκας ἐντὸς ζέοντος διαλύματος ἐξ 20 μερῶν ὕδατος (εἰ δυνατὸν ἀποστάκτου), ἐντὸς τοῦ ὁποίου διελύθη 1 μέρος βόρακος. Μετὰ ψῦξιν διηθεῖται ἢ καὶ ἐν θερμῷ. Ἐπίσης εἰς τὰ βερνίκια ταῦτα ὑπάγονται πάντα τὰ κατασκευαζόμενα διὰ σαπωνοποιήσεως κηρωδῶν ὑλῶν, ἰδίᾳ διὰ χρῆσιν τῶν δερματίνων εἰδῶν καὶ ἐκ ξύλου.

Κηρὸς	10	μέρη	χρῶμα ἐοζίνη 2 μέρη ἢ ἀναλόγως προορισμοῦ.
Ἀνθρακικὸν νάτριον	2	μέρη	
Διάλυμα σάπωνος	10 % 100	μέρη	

δ') *Λάκκαι*. Αὗται εἶναι φυσικὰ βερνίκια ἐκ κιτρινερύθρου κομμιορητίνης (ἐν Ἰνδίαις ἀποτίθεται ἐπὶ διαφόρων δένδρων ὑπὸ ἐντόμων), διακρίνομεν δὲ πολλὰ εἴδη, ἐξ ὧν ἀναφέρομεν τὰ κυριώτερα: 1) Σινικὴ λάκκα, ἐρυθρὰ ἢ μέλαινα, προερχομένη ἐκ τοῦ βερνικοδένδρου Tfi-chou, φυομένου εἰς τὰς νοτίους ἐπαρχίας τῆς Κίνας· ἡ συγκομιδὴ γίνεται τρὶς τοῦ ἔτους. 2) Ἰαπωνικὴ λάκκα ἐκ τοῦ χυμοῦ τοῦ ἰαπωνικοῦ δένδρου Rhus vernicifera. 3) Ἡ Τογκιανὴ λάκκα προερχομένη ἐκ φυομένου ἐν Γουϊάνῃ ἀναρριχωμένου δένδρου. 4) Ἡ Καμποϊανὴ λάκκα τοῦ δένδρου Melanorrhea laccifera, ὕψους 15—20 μ., συλλεγομένη ἐντὸς σωλήνων bambou. 5) *Axin* προερχομένη ἐκ τοῦ ἐντόμου Coccus axin (ἰνδόκοκκος=Cochenille), ὅπερ παράγει τὴν λάκκαν ταύτην, χρησιμοποιουμένην ὡς βαφὴν ἐρυθρὰν κατόπιν εἰδικῆς κατεργασίας· καὶ 6) ἡ ἀμερικανικὴ φυτικὴ λάκκα Rhus vernia L., δένδρου γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα poison Surnac.

Τέλος ἔχομεν τὰ διάφορα βερνίκια, *γανώματα* (émail) ἢ σμάλτον (βλ. λ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *E. Coffignier*. Manuel du Fabricant de Vernis —*R. Lemoine*, Couleurs, Essences et Vernis — *L. Desmarest*: Cirages, Vernis et Dégras.— *H. Pécheun*, Le caoutchouc. La Gutta-Percha, le Celluloïd. les Résines et les Vernis (Paris 1920) — *J. Dupont*, L' industrie des Matières colorantes.— Περιοδικά: Revue de Chimie industrielle.

Δ. Μ. ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἡ ἐν Ἑλλάδι βιομηχανία. Ἐν Ἑλλάδι, χρησιμοποίησις βερνικίων ἐνεργεῖται εἰς εὐρεῖαν κλίμακα, ἡ δὲ κατανάλωσις τούτων διαρκῶς αὐξάνει. Μέχρις ἐσχάτων αἱ μεγαλύτεραι, ἂν μὴ ὅλαι, αἱ καταναλισκόμεναι ποσότητες προήρχοντο ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, ἐπιβαρυνόμεναι δι' οὐχὶ μικροῦ δασμοῦ, ἀνερχομένου κατὰ τὸ τελευταῖον δασμολόγιον τὰς 140 μεταλ. δρχ. διὰ τὰ 100 χγρ., πλὴν τῶν λοιπῶν προσθέτων ἐπ' αὐτοῦ φορολογιῶν (55 % περίπου ἐπὶ πλέον). Ἤδη ὅμως βερνίκια πάσης φύσεως παρασκευάζονται ἐν εὐρείᾳ κλίμακι καὶ παρ' ἡμῖν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οὐχὶ ἐν ἰδιαιτέροις ἐργοστασίοις. Κατωτέρω δίδομεν ἀριθμοὺς τῶν ποσοτήτων καὶ τῆς ἀξίας τῆς εἰσαγωγῆς βερνικίων κατὰ τὴν τελευταίαν ὀκταετίαν:

Ἔτη	ποσότητες (χγρ.)	ἀξία (δρχ.)
1920	112.265	613.977
1921	31.179	218.673
1922	27.926	325.310
1923	37.449	1.083.934
1924	72.603	1.924.220
1925	72.773	2.308.540
1926	3.988	168.940
1927	4.876	226.660

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν προέλευσιν τῶν εἰσαγομένων ποσοτήτων βερνικίων, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τοὺς ἀριθμοὺς τοῦ 1927 σημειοῦμεν, ὅτι τὰ 40 % τούτων προέρχονται ἐκ Γαλλίας, τὰ 14 % ἐκ Βελγίου, ἀνὰ 10 % ἐξ Ἀγγλίας καὶ Ὀλλανδίας, τὰ 8 % ἐκ Γερμανίας καὶ τὰ λοιπὰ ἐξ ἄλλων ἐπικρατειῶν.

Δ. Ε. Μ.

Βερνίκι /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς νοτίου Ἀλβανίας ἐκ τῶν ἀποσπασθέντων τῷ 1924 ἐκ τῆς Ἑλλάδος 14 χωρίων, ὑπαγόμενον τότε εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης, ἀριθμοῦ δὲ (1920) 366 κατοίκους.

Δ. Ε. Μ.

Βερνικία (Bernicia). Ὄνομα παλαιοῦ ἀγγλικοῦ βασιλείου. Ὁ πρῶτος γνωστὸς βασιλεὺς αὐτοῦ, ὀνομαζόμενος *Ἴντα* (Ida), ἔζησε κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα, εἷς δὲ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, ὁ *Ἔθελφριθ*, προσήρτησε τὴν Ντέϊρα εἰς τὴν Βερνικίαν μετὰ τὸ ἔτος 600 μ. Χ. Βραδύτερον εἰς ὁλόκληρον τὸ βασίλειον ἐδόθη τὸ ὄνομα *Νορθουμβρία*. Πρωτεύουσα αὐτοῦ ὑπῆρξε τὸ *Βαμβοῦργον*.

Α. Δ.

βερνίκιον (τό)· βλ. βερνίκι.

Digitized by Google

Βερνικὶς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἑτέρα ἀρχαία ὀνομασία τῆς συγχρόνου Βεγγάζης (βλ. λ. καὶ Βερενίκη). Σ. Ε. Λ.

Βέρνικκε (Wernicke), ***Ἔριχ-Ἀρθοῦρος-Ἐμμανουήλ***. Γερμανὸς ὑγιεινολόγος γεννηθεὶς ἐν Φριδεμβέργῃ τῷ 1859. Τῷ 1896 ἐγένετο καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Μαρβούργης καὶ ἀπὸ τοῦ 1899 διατελεῖ διευθυντὴς τοῦ Ὑγειονομικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς ἐπαρχίας Πόζεν. Ἐδημοσίευσε πλείστας ἐργασίας ὁμοῦ μετὰ τοῦ *Behring* περὶ ὀροθεραπείας ἐπὶ διφθερίτιδος καὶ τετάνου (ἐν L. f. Hyg. XII, 1892), ὡς καὶ ἄλλας περὶ ἀπολυμάνσεως μετὰ τὴν χολέραν, πανώλην καὶ τύφον. Ο. Ρ.

— **Βέρνικκε** (Wernicke), ***Κάρολος***. Γερμανὸς νευρολόγος καὶ ψυχίατρος γεννηθεὶς ἐν Tarnowitz τῷ 1848. Μέχρι τοῦ 1878 διετέλεσε πρῶτος βοηθὸς τῆς νευρολογικῆς καὶ ψυχιατρικῆς κλινικῆς τοῦ Μπρεσλάου. Τῷ 1885 ἐγένετο ἔκτακτος, καὶ τῷ 1890 τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ κλάδου του ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μπρεσλάου. Συνέγραψε: «Der aphasische Symptomencomplex. Eine psychologische Studie auf anat. Basis» (Μπρεσλάου, 1874), «Erkrankung der inneren Kapsel. Ein beitrag zur Diagnose der Herderkrankungen» (1875), «Ueber den wischenschaftl. Standpunkt in der Psychiatrie (Κάσσελ 1880), «Lehrbuch der Gehirnkrankhh. für Aerzte und Studirende» (3 τόμοι, Κάσσελ 1881—1883), «Gesammelte Abhandlungen. Arbeiten aus der psychiatr. Klinik in Breslau Heft 1 καὶ 2», «Grundriss det Phychiatrie in klinischen Vorlesungen» (Λειψία 1900) κλπ.

Ὑπὸ τὸ ὄνομα *νόσος τοῦ Βέρνικκε* φέρεται ἡ συνήθως κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἀπαντῶσα ὀξεῖα αἱμορραγικὴ πολιεγκεφαλῖτις.

Ὡς *ζώνη τοῦ Βέρνικκε* θεωρεῖται ἡ ὀπισθία ἄκρα τῶν δύο πρώτων κροταφικῶν ἑλίκων (καμπύλης καὶ περιχειλίου), ὧν ἡ βλάβη ἐπιφέρει τὸν *ἀφασικὸν τύπον τοῦ Βέρνικκε*, ὅστις εἶναι τύπος μεικτῆς ἀφασίας, κυρίως αἰσθητικῆς (ἀφασία ἀντιλήψεως, λόγου, γραφῆς κλπ.).

Ἡμιανοψικὴ *ἀντίδρασις Βέρνικκε* εἶναι ἡ κατὰ τὸν φωτισμὸν τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς μὴ πρόκλησις συστολῆς τῆς ἴριδος ἐπὶ περιπτώσεων περιφερικῆς ἡμιανοψίας, ὀφειλομένης εἰς βλάβην τῆς περιφερικῆς ὁδοῦ τῆς ὁράσεως (ὀπτικὸν χίασμα, ὀπτικαὶ ταινίαι)· ἡ ἀντίδρασις αὕτη δὲν παρατηρεῖται εἰς τὰς κεντρικὰς ἡμιανοψίας τὰς ὀφειλομένας εἰς βλάβην τῆς ὀπτικῆς ζώνης τῆς φλοιώδους οὐσίας, Ο. Ρ.

— **Βέρνικκε** ***νόσος***, — ***ἀντίδρασις***, — ***ζώνη***· βλ. Βέρνικκε, *Κάρολος*.

βερνίκλη (ἡ) (Vernicle) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χηδινῶν*. Τὰ πτηνὰ τοῦ γένους τούτου ἔχουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά: μῆκος σώματος 65περίπου ἑκατοστομ., ἀνάστημα παραπλήσιον πρὸς τὸ τοῦ κοινοῦ χηνός· χρωματισμὸν σώματος φαιοτεφρώδη, μὲ κεφαλὴν καὶ λαιμὸν ὑπομέλανα καὶ μέ τινας λευκὰς κηλῖδας, κοιλίαν φαιομελανήν, τὰ κάτωθεν τῶν μεγάλων πτερύγων πτερὰ τῶν πλευρῶν καὶ οὐρὰν λευκά· κεφαλὴν μικράν, λαιμὸν ἀρκετὰ μακρόν, ράμφος μᾶλλον βραχύ, εὐθὺ καὶ μελανόν, πόδας μελανερύθρους. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ζῶσιν εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Βορείου Παγωμένου ὠκεανοῦ, ὧν ἐνίοτε, κατὰ τὸν χειμῶνα, ἀπομακρύνονται, παραμένοντα ἐπί τινα χρόνον παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ τῶν τελμάτων. Εἶναι πτηνὰ μεταναστευτικὰ καὶ ἔρχονται εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Βορείου Εὐρώπης κατὰ τὸ ἔαρ, ἵνα ἀπέλθωσι κατὰ τὸ φθινόπωρον. Ἀπαντῶσι συχνὰ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ὁλλανδίας, τῆς Γερμανίας καὶ εἰς Ἑλβετίαν καὶ τὰς ἀκτὰς τῆς βορείου Γαλλίας. Αἱ βερνίκλαι φωλεοποιοῦσι παρὰ τὰς ὄχθας τῶν τελμάτων· ἡ θήλεια γεννᾷ 4—5 λευκὰ ᾠά. Εἶναι ἄγρια καὶ δειλὰ πτηνὰ καὶ εὐκόλως ἐξημεροῦνται. Τρέφονται ἐκ διαφόρων θαλασσίων ζῴων καὶ μικρῶν ἰχθύων, ὡς καὶ ἐκ κόκκων. Τὸ κρέας των εἶναι εὔγευστον καὶ τρυφερόν, δι' ὃ καὶ θηρεύονται ὑπὸ τῶν κυνηγῶν. Δ. Ν. Π.

Βερννίκον *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βερενίκη.

βερνικώνω· ἐπιχρίω διὰ βερνικίου πρὸς ἐπικάλυψιν καὶ στίλβωσιν. Ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα: ***βερνίκωμα*** (τὸ) καὶ ***βερνίκωσις*** (ἡ). Ὁ ἐκτελῶν τὴν ἐργασίαν ταύτην τεχνίτης: ***βερνικωτής***.

βερνικωτός, *—ή, —όν*· ὁ ἐν τῇ κατασκευῇ του ἐπιχρισθεὶς διὰ βερνικίου: «βερνικωτὰ δέρματα» (βλ. δέρματα).

βερνίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Γλυκοζίτης ἀνευρεθεὶς εἰς διάφορα φυτά. Διὰ νεωτέρων ἐρευνῶν ἀπεδείχθη, ὅτι συμπίπτει πρὸς τὴν *γουανοζίνην*, $C_{10}H_{18}O_5N_5$, ἥτις εἶναι γλυκοζίτης ληφθεὶς δι' οὐδετέρας ὑδρολύσεως τῶν νουκλεϊνικῶν ὀξέων. Σ. Γ.

Βερνιὸλ (Vergniol), ***Κάμιλλος***. Γάλλος λογοτέχνης γεννηθεὶς τῷ 1863. Ἔγραψε τὰ ἑξῆς μυθιστορήματα: «Μπαγκατέλλες», «Πουϊμιρόλ» «Πνιγμὸς στὴν ἄμμο» (L'Enlisement), «Δομένικα», ἡ «Πτῶσις τοῦ ἀγγέλου», ἅτινα διακρίνει πιστότης περιγραφικὴ καὶ δραματικὴ δύναμις. —Β

βερνισσαρτία (ἡ) (Bernissartia Dollo). *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *γωνιοφολιδῶν κροκοδειλοειδῶν* ἑρπετῶν. Τὸ μῆκος τοῦ σώματος τῶν ζῴων τούτων ἔφθανε μέχρις ἑνὸς μέτρου. Ἐφ' ἑκάστης σιαγόνος ἔφερον 20 ὀδόντας. Τὰ ἐμπρόσθια ἄκρα των ἦσαν σημαντικῶς βραχύτερα τῶν ὀπισθίων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς γουηλδίου ἐποχῆς τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Βελγίῳ. Γ. Κ. Γ.

Βέρνιχ (Wernich), ***Ἀλβέρτος-Λουδοβῖκος-Ἀγάθων***. Γερμανὸς παθολόγος καὶ ὑγιεινολόγος (1843—1896). Μετὰ τὰς σπουδάς του ἐν Καινιξσβέργῃ καὶ Βερολίνῳ, ἐκλήθη ὡς εἰδικὸς ἰατρὸς εἰς τὴν Παθολογοχειρουργικὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Τόκιο (1874). Ἐπιστρέψας εἰς Βερολῖνον (1877) ἠσχολήθη μὲ τὴν ὑγιεινὴν ἐπιδημιολογίαν καὶ θεραπευτικήν, παρασχὼν μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸ κράτος καὶ τιμηθεὶς διὰ τοῦ τίτλου τοῦ μυστικοσυμβούλου ἰατροῦ. Ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν του ἐργασιῶν κυριώτεραι εἶναι: «Klinische Untersuchungen über die Japanische Varietät der Beriberi-Krankh.» (1878), «Desinfectionslehre» (Βιέννη καὶ Λειψία 1880). Ἐπίσης ἔγραψε περὶ τῆς θνησιμότητος καὶ καταπολεμήσεως τοῦ κοιλιακοῦ τύφου (1882). Ο. Ρ.

Βερνιὼ (Verniaud) ***Πέτρος-Βικτωριανός***. Γάλλος πολιτικὸς ἀνὴρ (1758—1793). Μετὰ τὰς πανεπιστημιακάς του σπουδὰς ἐγκατεστάθη τῷ 1781 εἰς Βορδώ, μετερχόμενος τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου καὶ διακρινόμενος διὰ τὴν εὐρύτητα τῶν γνώσεων αὐτοῦ καὶ τὴν ὑπέροχον εὐγλωττίαν του. Τραφεὶς μὲ τὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἐκ νεανικῆς ἡλικίας ἔρρεπε πρὸς ἐφαρμογὴν αὐτῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ, μόλις δὲ ἐξερράγη ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις ἠσπάσθη τὰ δόγματα αὐτῆς μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐνήργησε μεγάλως πρὸς διάδοσιν αὐτῆς εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν. Τῷ 1790 ἐκλήθη, ὅπως μετάσχῃ εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ διαμερίσματος τῆς Γιρόνδης, ἐκλεγεὶς τὸ ἑπόμενον ἔτος πληρεξούσιος καὶ ἀποσταλεὶς εἰς τὴν νομοθετικὴν συνέλευσιν τῶν Παρισίων. Εὔτολμος εἰς τὰς ἀποφάσεις του καὶ προικισμένος δι' εὐγλωττίας γοητευούσης, πλήρης φιλοπατρίας καὶ ἔρωτος πρὸς τὰς λαϊκὰς ἐλευθερίας, κατέλαβεν ἀμέσως ἐπίζηλον θέσιν ἐν τῇ ἐθνοσυνελεύσει καὶ ἐγένετο εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῆς πολιτικῆς ἐκείνης μερίδος, ἥτις περιελάμβανε τοὺς διασημοτέρους ἄνδρας τῆς συνελεύσεως, παρέμεινε δ' ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν *κόμμα τῶν Γιρονδίνων*· τοῦ κόμματος τούτου ὁ Βερνιὼ ὑπῆρξεν ἡ ψυχὴ καὶ ὁ μέγας ῥήτωρ. Οἱ Γιρονδῖνοι δὲν εἶχον ὡς σκοπὸν νὰ ὠθήσουν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὰς ἐσχάτας αὐτῆς συνεπείας, ἀλλὰ προετίθεντο νὰ ὑπερασπισθοῦν ταύτην διὰ παντὸς μέσου. Εἰς τοῦτο διέπρεπον λαμπροὶ ῥήτορες, ὁ *Βερνιώ*, ὁ *Γκαντέ*, ὁ *Ζανσοννέ*, καὶ ὁ *Ἰνσάρ*, ἀρχηγὸς δὲ τούτων ἐγένετο ὁ *Μπρισσώ*, ὅστις ἐπεδίωκε τὴν πλήρη πολιτικὴν ἀναμόρφωσιν τῆς Γαλλίας. Ἀλλὰ ταχέως ἐν τῇ συνελεύσει ἀνεδείχθη ὁ Βερνιώ, ὅστις ἠγάπα εἰλικρινῶς τὸ συνταγματικὸν σύστημα καὶ δὲν παρεσύρετο ὑπὸ προσωπικῆς φιλοδοξίας· ἐζήτησε μάλιστα διὰ τοῦ ζωγράφου Μὸζ νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΣΤ', ὅπως πείσῃ αὐτὸν νὰ ἐγκολπωθῇ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως, καθιστάμενος εἰλικρινὴς συνταγματικὸς βασιλεύς. Ὁ Λουβοδῖκος ὅμως, μὴ ἔχων ἐμπιστοσύνην πρὸς τοὺς ἄνδρας τῶν νέων ἰδεῶν, καὶ ἀκολουθῶν τὰς συμβουλὰς τῶν εἰς Κόμπλεντζ μεταναστευσάντων ἀδελφῶν του, ἀπέφυγε τὴν συνεννόησιν μετὰ τοῦ Βερνιώ, ἀπέκρουσε δὲ καὶ τὴν ἀνάμειξιν τοῦ στρατηγοῦ Λαφαγιέτ, ἐπιθυμοῦντος ἐπίσης τὴν συνταγματικὴν βασιλείαν, καὶ προσηλώθη εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἐπαναφορᾶς τῆς ἀπολύτου μοναρχίας. Ἤλπιζεν ὅτι ἡ ἐπέμβασις τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων καὶ ἡ εἰσβολὴ τῶν στρατῶν αὐτῶν εἰς Γαλλίαν θὰ διέλυον διὰ τῆς βίας τὴν ἐπανάστασιν καὶ θὰ τὸν ἀποκαθίστων εἰς τὰ πρῴην κυριαρχικὰ αὐτοῦ δικαιώματα· καὶ ἠναγκάσθη μὲν ν' ἀποδεχθῇ τὸ σύνταγμα ἐν τῷ φανερῷ, συνεννοεῖτο ὅμως μετὰ τῶν ξένων αὐλῶν περὶ ἀνατροπῆς αὐτοῦ. Οὕτως ὁ Βερνιὼ ἔπαυσε πλέον συνεννοούμενος μετὰ τοῦ Λουδοβίκου, ὃν καὶ ἐγκατέλειψεν. Εἰς τὰς ἀνωμάλους ταύτας περιστάσεις ἐπεδείνωσε τὴν κατάστασιν ἡ διαμαρτυρία τῶν δύο ἀδελφῶν τοῦ Λουδοβίκου, τοῦ πρίγκιπος τοῦ Κοντὲ καὶ τοῦ δουκὸς τῶν Βουρβόνων, οἵτινες ἐκήρυττον ὅτι οὐδὲν εἶχε δικαίωμα οὗτος ν' ἀπαλλοτριώσῃ τὰ δικαιώματα τῆς παλαιᾶς μοναρχίας. Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς διαμαρτυρίας ταύτης, οἱ ἀξιωματικοὶ ἐγκατέλιπον τὰς τάξεις των, οἱ εὐγενεῖς τοὺς πύργους των καὶ ὁμάδες ὁλόκληροι στρατιωτῶν ἐλιποτάκτουν, καταταασσόμενοι εἰς τὸν ἀντιδραστικὸν στρατὸν πέραν τῶν γαλλικῶν ὁρίων, ὅπου ἀπετέλεσαν τὴν ἐξωτερικὴν λεγομένην Γαλλίαν, προστατευομένην ἀναφανδὸν ὑπὸ τῶν αὐλῶν, αἵτινες ἀπέπεμπον τοὺς πρεσβευτὰς τῆς Γαλλίας καὶ ἐδέχοντο τοὺς τῶν μεταναστῶν. Ἕνεκα τούτου ἐλήφθησαν ὑπὸ τῆς συνελεύσεως αὐστηρὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ὁ Βερνιὼ εὕρισκεν ὑπερβολικά, ἀντ' αὐτῶν δ' ἐζήτει στενοτέραν ἐπαγρύπνισιν ἐπὶ τῶν ἀριστοκρατικῶν καὶ κληρικῶν στοιχείων. Ἡ αὐλὴ δὲν ὑπετάσσετο εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ μετεχειρίζετο σύστημα ἔχον σκοπὸν νὰ ματαιώνῃ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ συντάγματος, διέπραξε δὲ καὶ τὴν ἀφροσύνην νὰ ἐπιδιώξῃ ἐξασθένησιν τοῦ κόμματος τῶν Γιρονδίνων καὶ τῶν συνταγματικῶν, ἐφ' ὧν μόνον ἠδύνατο νὰ στηριχθῇ. Οἱ Γιρονδῖνοι, ἡγουμένου τοῦ Βερνιώ, κατήγγειλαν τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν ἐπὶ προσβολῇ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀσφαλείας τοῦ κράτους καὶ ἐζήτησαν, ὅπως ὁ Λουδοβῖκος ΙΣΤ' ἀναλάβῃ πανδήμως τὰς συνταγματικάς του ὑποχρεώσεις, αἱ δὲ ξέναι αὐλαὶ ν' ἀποδεχθῶσι τὰς σταθερὰς ἀποφάσεις τῆς Γαλλίας. Τὴν λύσιν ταύτην εἶχεν ὑποστηρίξει ὁ Βερνιὼ εἰς τὸ κόμμα του, ὡς μόνον δυνατὸν μέσον συνδιαλλαγῆς, τὴν ἑπομένην δὲ εἰσήχθη εἰς τὴν συνέλευσιν ἡ πρότασις, δι' ἧς ἐπεβάλλετο εἰς τὸν βασιλέα «νὰ ὑπερασπίζηται τὸ σύνταγμα καὶ νὰ βασιλεύῃ διὰ τοῦ λαοῦ καὶ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ». Ταῦτα ἐψύχραινον ἔτι μᾶλλον τὸν βασιλέα, ἀλλ' ὁ Βερνιώ, μὴ θέλων νὰ φθάσωσι τὰ πράγματα μέχρις ἀκροτήτων, προέτρεψε, διὰ τοῦ ὑπουργοῦ Ρολάν, τὸν Λουδοβῖκον, ὅπως παραμείνῃ βασιλεὺς τῆς ἐπαναστάσεως. Οἱ Γιρονδῖνοι, θέλοντες νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν ἐπανάστασιν, δὲν ἐπεδίωκον τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ βασιλέως. Ἡ παρασκευὴ ὅμως τῶν Πρώσσων, τῶν Αὐστριακῶν καὶ τῶν Γάλλων φυγάδων, ὅπως εἰσβάλουν εἰς τὴν Γαλλίαν, ἐπεδείνωσε τὴν κατάστασιν· οὕτως εἰς τὸ κόμμα τῶν Γιρονδίνων δὲν ἔμενε πλέον εἰμὴ ἡ ἐκθρόνισις τοῦ βασιλέως.

Πέτρος Βερνιώ.

Ὁ Βερνιώ, ὁμιλῶν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου εἰς τὴν συνέλευσιν, μετεχειρίζετο ἀκόμη ὑποθετικὸν ὕφος, ἀλλ' ἡ συνέλευσις ἀπέδιδεν εἰς τὸν Λουδοβῖκον ΙΣΤ' ὅσα σχέδια εἰς τὸ στόμα τοῦ Βερνιὼ ἦσαν ἁπλαῖ ὑποθέσεις, καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου παρεσκεύαζε τὴν ἐκθρόνισιν. Μετὰ μικρὸν ἐδημοσιεύθη ἡ περίφημος προκήρυξις: «Πολῖται, ἡ πατρὶς κινδυνεύει», προκληθεῖσα ἐκ τῆς συνάψεως συμμαχίας μεταξὺ Πρωσσίας, Αὐστρίας καὶ ἡγεμονιῶν τινων τῆς Γερμανίας κατὰ τῆς Γαλλίας. τῶν ὁποίων ὁ ἡνωμένος στρατὸς προήλαυνεν ὑπὸ τὸν δοῦκα τῆς Βρουνσβίκης ἐναντίον τῶν Παρισίων. Κατόπιν τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ παρισινοῦ λαοῦ (10 Αὐγούστου 1792), ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια, περιελθοῦσα εἰς μέγαν κίνδυνον, ἐζήτησε καταφύγιον εἰς τὴν συνέλευσιν, ὁ δὲ Βερνιώ, ὅστις προήδρευε, καταρτίσας πρεσβείαν, προσεκάλεσεν αὐτὴν εἰς τὴν αἴθουσάν της, «ὡς εἰς ἄσυλον». Μετὰ τὴν παροχὴν τριημέρου φιλοξενίας, ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια ἐνεκλείσθη εἰς τὸν Πύργον τοῦ Τάμπλ, προσεκλήθη δὲ νέα συνέλευσις, ὅπως διακανονίσῃ τὸ ζήτημα τοῦ θρόνου. Ἡ νέα συνέλευσις, ἔχουσα πρόεδρον τὸν Βερνιώ, ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτῆς συνεδριάσεως, καταργήσασα τὴν μοναρχίαν, ἀνεκήρυξε τὴν δημοκρατίαν. Ἀποδειχθείσης δὲ τῆς ἐνοχῆς τῆς αὐλῆς, ἀπεφασίσθη ὅπως δικασθῇ ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῆς συνελεύσεως. Ἡ δίκη ἐγένετο προεδρεύοντος τοῦ Βερνιώ, ὅστις ἐξαγγέλλων τὴν ἀπόφασιν τοῦ σώματος εἶπε: «Πολῖται, ἰδοὺ ἀναγγέλλω τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ψηφοφορίας. Μετὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς Δικαιοσύνης ἔρχεται ἡ σειρὰ τῆς φιλανθρωπίας». Τὰ αἰσθήματα ὅμως τῆς φιλανθρωπίας, τὰ ὁποῖα ἐπικαλούμενος ὁ Βερνιὼ ἐζήτησε νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ', δὲν ἀπήχησαν εἰς τὰς καρδίας τῶν πληρεξουσίων καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἐκαρατομήθη τὴν 21 Ἰανουαρίου 1793. Ἡ καρατόμησις αὕτη κατέστησεν ἀδιάλλακτον τὴν ἔχθραν τῶν πολιτικῶν μερίδων καὶ ηὔξησε τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς τῆς ἐπαναστάσεως. Οἱ Γιρονδῖνοι ἡττήθησαν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ, ἀγωνιζόμενοι νὰ σώσωσι τὴν ἐπανάστασιν ἄνευ αἵματος. Κατηγορήθησαν ὡς ἐχθροὶ τοῦ λαοῦ, διότι ἐμέμφοντο τῶν παρεκτροπῶν του, ὡς συνένοχοι τῆς τυραννίας, διότι ἠθέλησαν νὰ σώσουν τὸν Λουδοβῖκον, καὶ ὡς προδόται τῆς δημοκρατίας, διότι ἐδίδασκον τὴν μετριοπάθειαν.

Καρατόμησις τοῦ Βερνιώ. Ἡ γαλλικὴ πολιτεία ἠπειλεῖτο πανταχόθεν ἀπὸ τοὺς μαχιμωτέρους στρατοὺς τῆς Εὐρώπης καὶ περιῆλθεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀγωνίζηται εἰς ὅλα τὰ σημεῖα. Ἡ συνέλευσις, ὅπως ἀσφαλίσῃ ἐσωτερικῶς τὴν ἐπανάστασιν, ἐψήφισε τὴν σύστασιν ἐκτάκτου ἐννεαμελοῦς δικαστηρίου δικάζοντος ἀνεκκλήτως. Ὁ Βερνιὼ κατεπολέμησε σφοδρότατα τὴν αὐθαίρετον καὶ φοβερὰν δικαιοδοσίαν τοῦ δικαστηρίου τούτου, ἐφαίνετο δ' οὕτω καὶ αὐτὸς καὶ τὸ κόμμα του ὡς ὑπονομεύοντες τὴν δημοκρατίαν. Αἱ ἐπακολουθήσασαι ἀποτυχίαι τοῦ στρατοῦ τοῦ Ντυ-

Digitized by Google

μουριὲ ἀπεδόθησαν εἰς κομματικοὺς λόγοις. Ὁ Ροβεσπιέρρος κατηγόρησεν εἰς τὴν συνέλευσιν τὸν Βερνιὼ καὶ ἄλλους ὁμοϊδεάτας του, καὶ ἐπρότεινε ψήφισμα κατ' αὐτῶν, ὡς συνενόχων τοῦ στρατηγοῦ Ντυμουριέ, ὁ δὲ Μαρᾶ, μεταβὰς εἰς τὸ δημαρχεῖον, ἀνέβη ὁ ἴδιος εἰς τὸ κωδωνοστάσιον καὶ ἐσήμανε τοὺς κώδωνας, προσκαλῶν τὰ μέλη τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου νὰ μὴ διαλυθῶσι, πρὶν ἢ ἐκδοθῇ ὑπὸ τῆς συνελεύσεως ψήφισμα κατηγορίας κατὰ τοῦ Βερνιὼ καὶ τῶν φίλων του. Τὸ πλῆθος ἐξεγερθὲν ἐπλήρωσε τὴν αἴθουσαν καὶ τὰ πέριξ τῆς συνελεύσεως καὶ ἐζήτει τὴν προσωρινὴν σύλληψιν τῶν προεχόντων Γιρονδίνων. Ἡ συνέλευσις, ὑποδουλωθεῖσα εἰς τὸν ὄχλον, ἐψήφισε τὴν σύλληψιν τῶν προγραφέντων περικλεῶν ἀνδρῶν, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ἦτο ὁ Βερνιὼ καὶ ὁ Μπρισσώ. Οὕτως ἔπεσε τὸ κόμμα τῶν Γιρονδίνων, οὗτινος κύριος μοχλὸς ὑπῆρξεν ὁ Βερνιώ, ὁ μέγιστος τῶν ῥητόρων τῆς Γαλλίας, μετὰ τὸν Μιραμπώ. Οὕτως, εἰς τὴν σύγχυσιν ταύτην τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν, ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος, ὅστις ὡς πρόεδρος τῆς συνελεύσεως ἐκήρυξε τὴν δημοκρατίαν, ἐφυλακίζετο ὡς προδίδων αὐτήν. Τὴν θέσιν αὐτοῦ καὶ τῶν φίλων του ἐπεβάρυνεν ἔτι μᾶλλον ἡ πρᾶξις τῆς ὡραίας νεάνιδος Καρλότας Κορδαί, ἥτις, θελήσασα νὰ πλήξῃ τὴν τυραννίαν, ἐφόνευσε τὸν Μαρᾶ τὴν 12 Ἰουλίου 1793. Τὴν 26 Ὀκτωβρίου ἤρξατο ἡ δίκη αὐτῶν. Οὐδέποτε κόμμα πολυαριθμότερον καὶ ἐνδοξότερον ἐνεφανίσθη ἐνώπιον ποινικοῦ δικαστηρίου. Ἡ φήμη τῶν ὑποδίκων, ἡ μακρὰ αὐτῶν ἰσχύς, ὁ ἐπικείμενος κίνδυνος των ἐπλήρωσαν κόσμου τὴν αἴθουσαν καὶ τὰ πέριξ τοῦ δικαστηρίου. Τὴν μεσημβρίαν οἱ κατηγορούμενοι, ἀνερχόμενοι εἰς εἴκοσι καὶ δύο, εἰσήχθησαν εἰς τὴν εὐρεῖαν αἴθουσαν αὐτοῦ, τελευταῖος δ' ἐξ ὅλων εἰσῆλθεν ὁ Βερνιώ. Ἦτο οὗτος γνωστὸς εἰς πάντας, οἵτινες τὸν εἶχον ἴδει ἐν ὅλῃ τῇ λαμπρότητι του ἐπὶ τοῦ βάθρου τοῦ ἐθνικοῦ βήματος, ἐκπέμποντα τοὺς κεραυνοὺς τῆς ἀπαραμίλλου εὐγλωττίας του, ἥτις ἐπανέφερεν, ὡς λέγει ὁ Λαμαρτῖνος, ἐν Παρισίοις τὰς ἡμέρας τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Κικέρωνος. Γενικὸς ψίθυρος ἠκολούθησε τὴν ἐμφάνισιν αὐτοῦ. Τὸ βάδισμά του ἦτο βαρὺ καὶ τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου του ὕπωχρον. Καίτοι εἰσῆλθε τελευταῖος, οἱ σύντροφοί του εἶχον ἀφήσει εἰς αὐτὸν θέσιν ἐν τῷ κέντρῳ, ὡς εἰς ἀρχηγόν, ὅστις ἐπλήρου δόξης τὸ κόμμα αὐτῶν. Τὸ ἐναντίον του κατηγορητήριον δὲν ἦτο εἰμὴ ἐπανάληψις τῶν λιβέλλων τῶν ἐφημερίδων καὶ τῶν ἄρθρων τοῦ Καμίλλου Ντεμουλέν. Ἡ εὐγλωττία τῶν ἐνδόξων ἐκείνων ἀνδρῶν καὶ τὸ κόμμα αὐτῶν εἰς οὐδὲν ἐχρησίμευσεν. Ἡ καταδίκη των εἶχεν ἀποφασισθῆ ἐκ τῶν προτέρων. Τὴν ἐνδεκάτην ἑσπερινὴν ὥραν τῆς 30 Ὀκτωβρίου ἐξεδόθη ἡ ἀπόφασις καταδικάζουσα πάντας εἰς θάνατον. Ὁ Βερνιώ, ἱστάμενος εἰς ὑψηλοτέραν τῶν ἄλλων ἕδραν, παρέμεινεν ἀσυγκίνητος. Ἦτο μεσονύκτιον, ὅτε συνήχθησαν πάντες εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς φυλακῆς, ὅπου οἱ φίλοι των εἶχον ἀποστείλει εἰς αὐτοὺς πλούσιον δεῖπνον. Ὁ Βερνιὼ ἐτοποθετήθη προεδρεύων εἰς τὸ κέντρον τῆς τραπέζης, μετὰ τῆς αὐτῆς ἀξιοπρεποῦς ψυχραιμίας, τὴν ὁποίαν ἐτήρησε τὴν νύκτα τῆς 10 Αὐγούστου 1792 προεδρεύων τῆς συνελεύσεως. Ἦτο ὁ μόνος μεταξὺ ὅλων τῶν παρακαθημένων, ὅστις οὐδὲν εἶχε νὰ λυπηθῇ, ἐγκαταλείπων τὴν ζωήν. Εἶχεν ἤδη φθάσει εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς δόξης καὶ δὲν ἄφινεν ὀπισθέν του οὔτε γονεῖς, οὔτε σύζυγον, οὔτε τέκνα.

Μετὰ τὸ δεῖπνον οἱ παρεστῶτες συνδιελέγοντο μετὰ φιλοσοφικῆς ἀπαθείας περὶ τῆς τύχης τῆς ἐλευθερίας, κατόπιν τῆς τροπῆς, ἣν εἶχον λάβει τὰ πράγματα. Ὁ Βερνιὼ εἶπε τότε: «Φίλοι μου, τὸ ἔδαφος τοῦ κόσμου εἶναι λίαν ἐλαφρὸν ἀκόμη, ὅπως θρέψῃ τὰς ῥίζας τῆς λαϊκῆς ἐλευθερίας. Ἡμεῖς ἠπατήθημεν ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς γεννήσεώς μας καὶ τοῦ θανάτου μας. Ἐπιστεύσαμεν, ὅτι εὑρισκόμεθα εἰς τὴν ἀρχαίαν Ῥώμην καὶ εὑρέθημεν εἰς Παρισίους. Ἀλλ' αἱ ἐπαναστάσεις εἶναι ὅπως αἱ κρίσεις ἐκεῖναι, αἵτινες λευκαίνουν εἰς μίαν νύκτα τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀνθρώπου. Αὐταὶ ὡριμάζουν ταχέως τοὺς λαούς. Τὸ αἷμα τῶν φλεβῶν μας εἶναι ἀρκετὰ θερμόν, ὅπως ζωογονήσῃ τὸ ἔδαφος τῆς δημοκρατίας. Μὴ ἀνησυχῆτε, δὲν φέρομεν μαζί μας εἰς τὸν τάφον τὸ μέλλον· καταλείπομεν τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν λαὸν ἀντὶ τοῦ θανάτου, τὸν ὁποῖον μᾶς δίδει οὗτος».

Ὁ ἀββᾶς Λαμπέρ, νέος τότε ἱερεύς, μεταβὰς μετὰ τὴν καταδίκην εἰς τὰς φυλακάς, ὅπως παράσχῃ εἰς τοὺς μελλοθανάτους τὴν παρηγορίαν τῆς θρησκείας, παρεκάθησεν εἰς τὸ τελευταῖόν των γεῦμα, καὶ ἐπιζήσας πεντήκοντα ἔτη μετὰ τὴν νύκτα ἐκείνην, ἐδημοσίευσε τὰς ἐντυπώσεις του, ἐν αἷς, μεταξὺ ἄλλων, λέγει: «Ἐγώ, ὅστις ἐθαύμασα τοσάκις τὸν Βερνιὼ ἐπὶ τοῦ βήματος, οὐδέποτε εἶδον αὐτὸν εἰς τοιοῦτον ὕψος μεγαλείου, ὅσον τὴν νύκτα ἐκείνην· τὸ ἥρεμον μέτωπόν του, αἱ μεγαλοπρεπεῖς χειρονομίαι του, ἡ δύναμις τοῦ λόγου του, ὁ τόνος τῆς φωνῆς του, ἥτις ἐφαίνετο ἐρχομένη ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδίας του, οὐδέποτε συνεκίνησαν πλειότερον τὰ ἀκροατήριά του, ὅσον κατὰ τὰς ὑπερτάτας ἐκείνας στιγμὰς τοὺς ὀπαδούς του. Δὲν ἦτο ὁ Βερνιὼ ὁ μέγας ῥήτωρ τῶν ἐθνικῶν συνελεύσεων. Ἐφαίνετο ὡς ὁμιλῶν ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ θείου βήματος. Ἡ αἴγλη τοῦ μάρτυρος φιλοσόφου περιέβαλεν αὐτόν». Οἱ λόγοι ἐκεῖνοι τοῦ Βερνιὼ δὲν διεσώθησαν, καὶ μόνον ἀσθενῆ ἀπήχησιν αὐτῶν παρέχουν αἱ ἐντυπώσεις τοῦ ἀκούσαντος ἱερέως.

Τὴν δεκάτην πρωϊνὴν ὥραν οἱ δήμιοι εἰσῆλθον εἰς τὴν αἴθουσαν, ὅπως παραλάβουν τοὺς καταδίκους. Ὁ Βερνιὼ ἐχάραξεν ἐπὶ τοῦ ὡρολογίου του δύο λέξεις καὶ τὴν ἡμερομηνίαν τῆς 30 Ὀκτωβρίου, ἔθεσε τοῦτο εἰς χεῖρας τοῦ Λαμπὲρ καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τὸ δώσῃ εἰς νεάνιδά τινα, τὴν ὁποίαν ἠγάπα καὶ ἐπρόκειτο νὰ νυμφευθῇ. Ὅταν τὰ πάντα παρεσκευάσθησαν, οἱ στρατιῶται τοὺς ὡδήγησαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ δικαστικοῦ μεγάρου. Πέντε κάρρα ἀνέμενον ἐκεῖ. Ἄπειρον πλῆθος εἶχε συγκεντρωθῆ εἰς τὰς ὁδούς, δι' ὧν θὰ διήρχετο ἡ συνοδεία. Οἱ Γιρονδῖνοι ἤρξαντο τότε ᾄδοντες, ὡς πένθιμον ἐμβατήριον, τὴν πρώτην στροφὴν τῆς Μασσαλιώτιδος, καὶ ἐπανελάμβανον ἐντονώτερον ἐκείνην, ἥτις εἶχε διφορουμένην ἔννοιαν:

Contre nous de le tyrannie
L'étendard sanglant est levé.

Τὸ ἐμβατήριον αὐτὸ τῆς ἀγωνίας των ἐξηκολούθησαν ᾄδοντες μέχρι τῆς λαιμητόμου. Ὁ Βερνιὼ τελευταῖος πάντων ἔθεσε τὴν κεφαλήν του ὑπὸ τὸν πέλεκυν τοῦ δημίου, ψάλλων τὴν Μασσαλιώτιδα.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τέλος τοῦ Βερνιώ, οὗτινος ὁ δημόσιος βίος μόλις παρετάθη ἐπὶ τρία ἔτη· ἤρκεσαν ὅμως ταῦτα εἰς τὴν ὑπέροχον ῥητορικήν του δύναμιν, εἰς τὰς μεγάλας ἀρετάς του, ὅπως τὸν ἀνυψώσουν εἰς τὴν κορυφὴν τῶν ἐνδόξων ῥητόρων τῆς Γαλλίας. Ὁ βίος του ὁλόκληρος ἀντανακλᾶται εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κόμματος τῆς Γιρόνδης. Οὐδέποτε ἴσως, οὔτε πρὸ αὐτοῦ, οὔτε μετ' αὐτόν, ἠκούσθησαν εὐγλωττότεροι λόγοι ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τοὺς τοῦ Βερνιώ. Ἡ ῥητορική του, ἄλλοτε ἠπία καὶ ἐμβριθής, ἄλλοτε δ' ἔχουσα τὴν ὁρμὴν ἀκατασχέτου χειμάρρου, διετήρει πάντοτε καλολογικὴν κομψότητα καὶ γλαφυρὰν ἀνθηρότητα καὶ ἔγεμεν ἰδιορρύθμων εἰκόνων. Εἶναι αὐτός, ὅστις, βλέπων τὴν ἐκτροπήν, ἣν ἔλαβεν ἡ ἐπανάστασις μετὰ τὴν καρατόμησιν τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ', εἶπεν ὅτι αὕτη, ὡς ὁ Κρόνος θὰ κατεβρόχθιζεν ὅλα τὰ τέκνα της. Οἱ προφητικοὶ οὗτοι λόγοι ἐπηλήθευσαν μετὰ μικρὸν καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἰκριώματος ἔπιπτον αἱ κεφαλαὶ τῶν δημοκρατικῶν καὶ τῶν μοναρχικῶν ἀναμεὶξ. Πολλοὶ ἐκ τῶν βιογράφων του παραβάλλουν αὐτὸν πρὸς τὸν Δημοσθένην καὶ τὸν Κικέρωνα, διὰ τὴν εὐστροφίαν τοῦ πνεύματος, τὴν ζωηρὰν φαντασίαν, τὴν ἑτοιμότητα, τὴν ἀπαράμιλλον εὐφράδειαν, τὴν πρωτοτυπίαν τοῦ ὕφους καὶ τὴν κλασσικότητα αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ ὁμοιότης αὐτοῦ πρὸς τοὺς μεγάλους ῥήτορας τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ῥώμης ἐξικνεῖται καὶ εἰς τὸν θάνατόν του. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Βέρνλε (Wernle), *Παῦλος*. Ἑλβετὸς θεολόγος γεννηθεὶς τῷ 1872. Ἀπὸ τοῦ 1900 διατελεῖ καθηγητὴς τῆς Θεολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βασιλείας. Τὰ κυριώτερα τῶν συγγραμμάτων του εἶναι: «Die Anfänge unserer Religion» (1901), «Einführung in das theolog. Studium» (γ' ἔκδ. 1921), «Jesus» (1917), «Der evangelische Glaube nach den Hauptschriften der Reformatoren» (τρίτομον,1918—1919), «Der schweizerische Protestantismus im 18 Jahrhundert» (τρίτομον, 1923—1925), «Paulus als Heidenmissionar» (6' ἔκδ. 1910). Π. Ι. Μ.

Βέρνον (Vernon) *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία πολλῶν κομιτειῶν καὶ πόλεων τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ὧν κυριώτεραι εἶναι:—1) Ἡ κομιτεία τοῦ Βέρνον ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Μισσουρή, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ὀσεῖζ (κάτ. 35.000). Πρωτεύουσα ἡ Νεβάδα. —2) Ἡ κομιτεία τοῦ Βέρνον ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Βισκόνσιν, ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς πολιτείας τοῦ Μισσισσιπῆ (κάτ. 29.000). Πρωτεύουσα ἡ Βιρόκα. —3) Πόλις ἐν τῇ κομιτείᾳ Μέϊντισον τῆς πολιτείας τοῦ Μισσισσιπῆ παρὰ τὸν ποταμὸν Μπλάκ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Γιάκσον-Γιάζοο Σίτυ (κάτ. 4.500).—4) Πόλις τῆς πολιτείας τοῦ Τεξάς, ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Γουϊλμπάργκερ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ρὴς-Ρίβερ (κάτ. 4.500). Μ. Δ. Β.

— **Βέρνον** *Λῆ* (Vernon Lee) βλ. Πάτζετ *Βιολέτ*.

Βέρνον (Vernon), *Ἐδουάρδος*. Ἄγγλος ναύαρχος (1684—1757). Εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ τῷ 1701 καὶ μετέσχε πλείστων ναυτικῶν ἐπιχειρήσεων εἰς τὰς Ἰνδίας, ἐν Μεσογείῳ, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Γιβραλτὰρ (1704). Τὴν ἀνδρείαν του ταύτην ἐκτιμῶσα ἡ βασίλισσα Ἄννα τῆς Ἀγγλίας ἤμειψεν αὐτὸν διὰ διακοσίων λιρῶν καὶ τὸν προήγαγεν εἰς ὑποναύαρχον τῆς εἰς τὰς Ἰνδίας ναυτικῆς μοίρας. Τῷ 1734 ἡ Ἀγγλία ἐθεώρει τὴν Ἱσπανίαν ὡς τὴν ἐπικινδυνοδεστέραν τῶν ἐχθρῶν της. Ὁ Βέρνον, τεταγμένος κατὰ τῆς μετὰ τῶν Ἱσπανῶν εἰρήνης, ἣν μερὶς τις πολιτικὴ ἐπεδίωκεν, ἐστάλη ὡς ναύαρχος εἰς τὰς Ἀντίλλας καὶ ἐπεχείρησε τὴν ἅλωσιν τοῦ Πόρτο Μπέλλο μὲ ἓξ μόνον πολεμικά, τὰ ὁποῖα, μετὰ προηγηθέντα βομβαρδισμόν, κατέλαβον τὸ στόμιον τοῦ λιμένος, ἔπειτα τὸ φρούριον καὶ τὴν πόλιν μὲ τὴν ἀσήμαντον ἀπώλειαν ἑπτὰ ἀνδρῶν. Τὸ κατόρθωμά του τοῦτο ἑωρτάσθη εἰς τὸ Λονδῖνον διὰ μεγαλοπρεποῦς ὑποδοχῆς, φωταγωγήσεως τῆς πόλεως καὶ ἀπονομῆς εἰς αὐτὸν πολλῶν παρασήμων. Μετὰ παρέλευσιν δύο περίπου ἐτῶν διετάσσετο νὰ διενεργήσῃ μετὰ τοῦ Βέντγορθ (Wentworth) τὴν κατὰ τῆς Καρχηδόνος ἐπιχείρησιν, ἦτο δὲ τόση ἡ πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνη, ὥστε ἐπαρασημοφορήθη ἐκ τῶν προτέρων διὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως. Ἐν τούτοις ὁ Βέρνον τὴν φορὰν ταύτην ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν, ἀλλ' ἡ ἀποτυχία του δὲν τοῦ ἐμείωσε τὴν δημοτικότητα. Τῷ 1746, συνεπείᾳ διαφωνίας του πρὸς τὸ συμβούλιον τοῦ ναυαρχείου, ἀπεμακρύνθη τοῦ ναυτικοῦ. Κ. Ι. Ν.

Βερνὸν (Vernon) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὕφαλος εἰς $1^1/_4$ μιλ.δυτικῶς τοῦ φάρου τῆς Ἄκρης (πλάτ. 32°55' Β, μηκ. 35° 04' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1242: Plan of Acre or Akka) τῆς Συρίας. Βόλισμα 25—33 ποδῶν. Σ. Ε. Λ.

— **Βερνὸν** (Vernon) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἔρ (Eure), ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Σηκουάνα, μεταξὺ τοῦ πρὸς Ν. δάσους τοῦ Μπιζὺ καὶ τοῦ πρὸς Β. δάσους τοῦ Βερνόν. Κάτ. 8.870. Ἔχει μεταλλικὰς πηγάς, λατομεῖα, μεγάλα ἐργοστάσια κατασκευῆς στρατιωτικῶν ὀχημάτων, μετὰ μουσεῖον τοιούτων, ὡραίας ἐκκλησίας τοῦ ΙΒ' αἰῶνος καὶ ἀρχαῖον πύργον. Μ. Δ. Β.

— **Βερνὸν** (Vernon) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Σὲρ (Cher), πρὸς Β. τῆς Μπούργ, παραπόταμος τοῦ Πτὶτ-Σώλντρ. Μ. Δ. Β.

Βερνὸν (Vernon), *Φρειδερῖκος-Κάρολος-Βίκτωρ ντὲ*—. Γάλλος χαράκτης (1858—1912). Μαθητὴς τῶν Τασσέ, Καβελιὲ καὶ Σαπλαίν, ἐκέρδησε τὸ βραβεῖον Ῥώμης (μετάλλιον 1887) καὶ χρυσοῦν μετάλλιον εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν Παρισίων τῷ 1900. Ἔτυχεν ἐπίσης τῶν μεταλλίων: τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου, τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων, τῆς ἐπισκέψεως τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου τοῦ Β' τῆς Ῥωσίας ἐν Χερβούργῳ, κ. τ. λ. Ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Μ.Δ.Β.

βερνονία (ἡ) (Vernonia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*. Εἶναι πόαι ἐτήσιαι ἢ θάμνοι πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν θερμῶν χωρῶν ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων. Φέρουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: βλαστὸν λεπτὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ πρὸς τὰ ἄνω διευθυνόμενον· φύλλα ἀντίθετα· ἄνθη κατὰ τὴν κορυφὴν τῶν βλαστῶν τοποθετημένα κατὰ κεφαλίδας· καρπὸν ἀχαίνην. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερα: *Βερνονία ἡ ἀνθελμιντική* (Vernonia anthelmintica). Ἡ κόνις τῶν ἀποξηραινομένων μερῶν τοῦ φυτοῦ τούτου ἐνδείκνυται ὡς φάρμακον ἀνθελμιντικόν. *Βερνονία ἡ μεταξοειδὴς* (Vernonia sericea), ἰθαγενὲς τῆς Ἰαπωνίας φυτόν. *Βερνονία ἡ σκορπιοειδὴς* (Vernonia scorpioidea). Φύεται εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας καὶ τὰ φύλλα της χρησιμοποιοῦνται ὡς ἀντιπυρετικὸν φάρμακον. Δ. Ν. Π.

Βερνονία ἡ ἀνθελμιντική.

— **βερνονίας** *ῥίζα* (Radix vernoniae, racine de batiator) *[Φαρμακογ.]*. Εἶναι ἡ ῥίζα τοῦ φυτοῦ Vernonia nigritiana Ol. καὶ Hien. Τὸ φυτὸν τοῦτο εἶναι ἰθαγενὲς τῆς Σενεγάλης, Σενεγαμβίας καὶ τοῦ Κογγό. Δίδει ῥίζας φερομένας ὑπὸ τὴν μορφὴν τεμαχίων κυλινδρικῶν. Αὗται ἐνέχουν βερνονίνην (βλ. λ.). Αἱ ῥίζαι τῆς βερνονίας ἀναγράφονται ἐνίοτε εἰς τὴν λαϊκὴν ἰατρικὴν τῶν χωρῶν ἔνθα φύεται αὕτη ὡς ἐμετικόν, ἀντιπυρετικὸν καὶ ἀντιδυσεντερικὸν φάρμακον. Κ. Γ. Μ.

βερνονίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Γλυκοζίτης τοῦ τύπου $C_{10}H_{24}O_7$, ἀνευρεθεὶς εἰς τὴν Vernonia nigritiana. Κέκτηται ἀντιπυρετικὰς ἰδιότητας. Σ. Γ.

— *[Φαρμ. Χημ.]* Ἡ βερνονίνη, τῆς ὁποίας τὰ φυσιολογικὰ ἀποτελέσματα εἶναι παραπλήσια περίπου πρὸς τὰ τῆς διγιταλίνης, ἀποτελεῖ λευκὴν μὴ κρυσταλλικὴν κόνιν ἄοσμον, λίαν διαλυτὴν εἰς ζέον ὕδωρ καὶ ἀραιὰν ἀλκοόλην, σχεδὸν ἀδιάλυτος εἰς αἰθέρα καὶ χλωροφόρμιον. Ἡ βερνονίνη ὑδρολυομένη διασπᾶται ὡς ἀκολούθως:

$$C_{10}H_{24}O_7+2H_2O=C_4H_{16}O_8+C_6H_{12}O_6.$$

[Βλ. καὶ βερνονίας *ῥίζα*.] Κ. Γ. Μ.

Βερνουὰ (Vernois), *Ἄγγελος-Γαβριὴλ-Μάξιμος*. Γάλλος ὑγιεινολόγος (1809—1877). Ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις καὶ διετέλεσεν ἐσωτερικὸς ἰατρὸς ἀπὸ τοῦ 1832 εἰς τὸ νοσοκομεῖον Pitié ὑπὸ τὸν Andral. Τῷ 1844 διετέλεσεν ἰατρὸς τοῦ νοσοκομείου, τῷ 1852 μέλος τοῦ συμβουλίου τῆς δημοσίας ὑγιεινῆς καὶ τοῦ νομοῦ Σηκουάνα, καὶ τῷ 1860 ἀντιπρόεδρος τοῦ αὐτοῦ συμβουλίου. Τῷ

Digitized by Google

1869 ποιεῖται ἀνακοίνωσιν εἰς τὴν ἑταιρείαν τῶν ἰατροδικαστῶν «περὶ ἐφαρμογῆς τῆς φωτογραφίας ἐν τῇ Ἰατροδικαστικῇ». Ὁ Βερνουὰ διέπρεψεν ὡς ὑγιεινολόγος παρασχὼν μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πόλιν τῶν Παρισίων, συνέγραψε δὲ πλεῖστα ἔργα τῆς εἰδικότητός του. Ο. Ρ.

Βερντάγκερ (Verdaguer), *δὸν Ὑάκινθος*. Καταλανὸς ποιητὴς (1865—1902). Σπουδάσας θεολογίαν ἐχειροτονήθη ἱερεὺς τῷ 1870, βραδύτερον δ' ἐξελέγη μέλος τῆς Καταλανικῆς Ἀκαδημίας. Ἐκτὸς δύο ἐπῶν, τῆς «Ἀτλαντίδος» (1876), ἥτις μετεφράσθη δὶς εἰς τὴν γαλλικήν, καὶ τοῦ «Κανιγκοῦ» (1885), ἔνθα ἀναμειγνύει τοὺς ἀρχαίους μύθους μὲ τὴν χριστιανικὴν θαυματουργίαν, ἔγραψε καὶ πολλὰ λυρικά. Τὰ ἔργα του διακρίνει φαντασία ἰσχυρά. Λόγῳ τῆς ὑπερβολικῆς του μυστικοπαθείας κατεδιώχθη ὑπὸ τοῦ κλήρου τῆς πατρίδος του. —Β.

Βερντάου (Werdau) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν Σαξωνίᾳ, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ζβικάου, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Πλάϊσσε. Κάτ. 21 093. Μηχανουργία καὶ ὑφαντουργεῖα.

Βέρντε (Verde) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ΒΔ ἀκτῆς τῆς Ἴβιζα τῶν Βαλεαρίδων (πλάτ. 39° 02' ½ Β, μῆκ. 1° 19' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3276: Ibiza and Formantera islands). Λέγεται παρὰ τινῶν καὶ Cabo Negrett. Σ. Ε. Λ.

— **Βέρντε** (Verde) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον ἐν τῷ ὅρμῳ τοῦ *Ἀλγεσίρας* (πλάτ. 36° 07' Β, μῆκ. 5° 26' δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 1448*: Algeciras bay), ἐγγὺς τῆς ἀκτῆς προεκτεινόμενον ὑπὸ στοίχου «μυρμήκων», ἐφ' ὧν κατασκευάζεται μέγας κυματοθραύστης. Ἐπὶ τοῦ νησίου ὀχυρωματικὰ ἔργα, διὰ τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως, ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν παλαιῶν τοιούτων (βλ. **Ἀλγεσίρας** *ναυμαχία*) καὶ ἐπὶ τῆς νοτίας ἄκρας αὐτῶν φάρος λευκοῦ σταθεροῦ φωτὸς 10 μιλλίων. Σ. Ε. Λ.

Βερντὲ (Verdet), ***Μάρκελος-Αἰμίλιος***. Γάλλος μαθηματικὸς (1824—1866). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς (1863). Ἐκτὸς πλήθους δημοσιευμάτων εἰς τὸν εἰδικὸν περιοδικὸν τύπον, ἐξέδωκεν «Ἔρευνας ἐπὶ τῶν φαινομένων ἐπαγωγῆς, τῶν παραγομένων ὑπὸ τῶν ἠλεκτρικῶν ἐκκενώσεων» (1848), «Μαθήματα Χημείας καὶ Φυσικῆς» (1863). ΑΝ. Δ.

Βερντὲ (οἱ) (Verdets). Σύλλογοι βασιλοφρόνων τῆς Γαλλίας, οἱ ὁποῖοι, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ροβεσπιέρου καὶ τοῦ Ναπολέοντος Α', ἐτρομοκράτησαν τὰς νοτίους ἐπαρχίας (Λευκὴ τρομοκρατία). Ὠργανωμένοι εἰς ἄτακτα ληστρικὰ στίφη ἐστρέφοντο κατὰ παντὸς δημοκρατικοῦ, βοναπαρτιστοῦ καὶ προτεστάντου. Τὸ ὄνομά των ὀφείλεται εἰς τὴν πρασίνην στολήν των ἢ εἰς πρασίνην κοκάρδαν, ἣν ἔφερον ὡς διακριτικόν. Ἐν Τουλούζῃ ἐδολοφόνησαν τὸν διοικητὴν τῆς πόλεως στρατηγὸν Ραμέλ, ἀρνούμενον εἰς αὐτοὺς μισθόν. —Β.

Βερντελὲν (Verdelin), ***Μαγδαληνὴ ντὲ Μπρεμὸν ντ' Ἄρς***. Γαλλὶς μαρκησία (1728 - 1810), γνωστὴ διὰ τὰς ἐρωτικὰς της σχέσεις μὲ τὸν Ἰ. Ἰ. Ρουσσώ. Εἰς τὰς «Ἐξομολογήσεις» του ὁ φιλόσοφος πολλάκις ὁμιλεῖ περὶ τῆς μαρκησίας. Ἡ ἀλληλογραφία της μετ' αὐτοῦ ἐδημοσιεύθη τῷ 1863 ὑπὸ τοῦ Στρεκκάϊζεν-Μουλτού.

Βερντελὸ (Verdelot ἢ Verdelotto), ***Φίλιππος***. Φλαμανδὸς μουσικοσυνθέτης δράσας ἐν Ἰταλίᾳ καὶ δὴ ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ Βενετίᾳ, μεταξὺ τοῦ 1525 καὶ τοῦ 1567, ὁπότε καὶ ἀπέθανε.

Ἡ φήμη τοῦ Βερντελὸ ὀφείλεται ἰδίως εἰς τὸν νεωτεριστικὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἔγραφε τὰ μαδριγάλιά του. Ἡ ἀντιστικτική του ἐργασία εἶναι τολμηροτάτη καὶ γεμάτη διαφωνίας, ἀγνώστους ἕως τότε ἡ ἁρμονία του πλουσία καὶ τὸ ὕφος του ἐλεύθερον, θραῦον τὰ στενὰ ὅρια τῆς πολυφωνικῆς σχολῆς, ἣν εἶχον ἱδρύσει οἱ παλαιότεροί του τῶν Κάτω Χωρῶν. Ἀφ' ἑτέρου ἡ κίνησις τῶν φωνῶν, ἡ συνεχὴς διασταύρωσίς των καὶ τὰ ἀντιστικτικά των παιγνίδια εἶναι τόσον νέα καὶ παράτολμα, ὥστε δικαίως ἐλέχθη δι' αὐτὸν ὅτι τὰ μαδριγάλιά του εἶναι μικρὰ συμφωνικὰ κομμάτια, εἰς τὰ ὁποῖα αἱ φωναὶ ἀντικαθιστοῦν τὰ ὄργανα.

Τὰ ἔργα τοῦ Βερντελό, ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ Σκόττο ἐν Βενετίᾳ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τόμους περιλαμβάνοντας καὶ μαδριγάλια ἄλλων συνθετῶν, ἀποτελοῦνται ἐκ 3 τόμων τετραφώνων μαδριγαλίων, 4 τόμων πενταφώνων, 2 τόμων ἑξαφώνων, ὡς καὶ μερικῶν ἄλλων ἐγκατεσπαρμένων μεμονωμένως. Εἰς τόμος μοτέττων του ἐξεδόθη ὑπὸ τὸν τίτλον: «*Philippi Verdeloti electiones diversorum motettorum distinctae 4 voc.*». Πολλὰ ἐπίσης μοτέτα τοῦ Βερντελὸ ἐξεδόθησαν κεχωρισμένως ἢ περιελήφθησαν εἰς ἀνθολογίας τῆς ἐποχῆς. Γ. Σ.

Βέρντεν-ἀν-ντὲρ-Ρούρ (Werden-an-der-Ruhr). Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν Πρωσσίᾳ, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Δύσσελδορφ, ἐπὶ τοῦ Ρούρ. Κάτοικοι 13.201. Βιομηχανία ὑφασμάτων.

Βερντὲν ἢ ***Βερντὲν-σὺρ-Μὲζ*** (Verdun-sur-Meuse). Ἱστορικὴ πόλις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας τοῦ Μόζα. Εἶναι ἐκτισμένη ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Μόζα, εἰς ἀπόστασιν 56 χιλ. ΒΑ τοῦ Μπὰρ-λὲ-Ντὺκ καὶ 174 χιλ. πρὸς Α τῶν Παρισίων. Κάτ. 28.882. Ἔχει ἐργοστάσια ὀνομαστῶν ἡδυποτῶν καὶ ἄλλων οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ὄξους, εἰδῶν ζαχαροπλαστικῆς, ἀσπρορρούχων κ.λ.π. Μεταξὺ τῶν μᾶλλον ἀξιοσημειώτων μνημείων τῆς πόλεως εἶναι: ὁ μητροπολιτικὸς ναός, κτισθεὶς κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα· τὸ ἐπισκοπικὸν μέγαρον, ἐπὶ ὑψώματος δεσπόζοντος τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Μόζα· ὁ μεσαιωνικὸς πύργος, μετατραπεὶς βραδύτερον εἰς φυλακήν· ἡ ἀκρόπολις, ὅπου ἄλλοτε ἡ ὀνομαστὴ μονὴ τοῦ Σαὶν-Βάνν, ἱδρυθεῖσα τὸν Γ' αἰῶνα, κλ.

— [ΙΣΤΟΡ.] Τὸ Βερντέν, ἐπέχον τὴν θέσιν, ὅπου τὸ ἀρχαῖον *Βερόδουνον* (Verodunum), εἶναι ἓν τῶν ὀχυρωτέρων φρουρίων τῆς Γαλλίας καὶ κεῖται ἐπὶ ὀχυρᾶς θέσεως, δεσποζούσης ἐπὶ τῶν στρατηγικῶν ὁδῶν, αἵτινες ἄγουν πρὸς τὴν Γαλλίαν ἐκ τῶν ΒΑ γαλλογερμανικῶν συνόρων. Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου ὑπέστη πολλὰς πολιορκίας καὶ ἐπιθέσεις, καθ' ὅλας σχεδὸν τὰς γερμανικὰς εἰσβολάς. Ἡ πόλις ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἱστορίᾳ εἰς τὸ «Itinerarium» τοῦ Ἀντωνίνου. Ἰδιοκτησία, κατὰ τὸν μεσαίωνα, τῆς ἐν αὐτῇ ἐπισκοπῆς, ἡ πόλις ἀπετέλεσε τμῆμα τοῦ κράτους τοῦ Κλόβις καί, κατόπιν, τῶν κρατῶν τῆς ἀνατολικῆς Γαλλίας. Τῷ 843 μ. Χ. οἱ τρεῖς υἱοὶ Λουδοβίκου τοῦ Εὐσεβοῦς ὑπέγραψαν ἐν Βερντὲν τὴν συνθήκην περὶ τῆς διανομῆς τῆς καρολιγγείου αὐτοκρατορίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ πόλις περιήρχετο εἰς τὸν Λοθάριον. Κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους τὸ Βερντὲν περιῆλθεν ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Γάλλων καὶ τῶν Γερμανῶν. Τῷ 1247 ὁ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως παρεχώρησεν εἰς αὐτὴν κοινοτικὸν καταστατικὸν χάρτην. Ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἐπαναφαίνεται ἡ

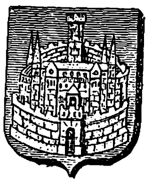

Θυρεὸς τοῦ Βερντέν.

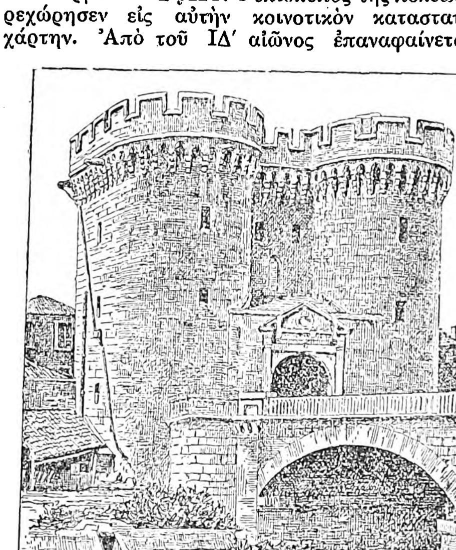

Ὁ πύργος τοῦ Βερντέν. (Ἐκτίσθη κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ ἐθεωρεῖτο ἓν τῶν καλυτέρων δειγμάτων τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Βραδύτερον ἐχρησιμοποιήθη ὡς φυλακή.)

γαλλικὴ ἐπιρροὴ ἐν αὐτῇ, τῷ δὲ 1559 ἐπανέρχεται ὁριστικῶς ὑπὸ τὴν γαλλικὴν κατοχήν. Κατὰ τὸ 1792 ἐπολιορκήθη ἀπὸ τοὺς Πρώσσους καὶ παρεδόθη εἰς αὐτούς, συνεπείᾳ στάσεως τῶν κατοίκων καὶ ἀπειθαρχίας τῆς φρουρᾶς, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ὁ διοικητὴς αὐτῆς, ἀντισυνταγματάρχης Μπωρεπαίρ, ηὐτοκτόνησε, βληθεὶς διὰ σφαίρας εἰς τὴν κεφαλήν, ἵνα μὴ παραδοθῇ εἰς τὸν ἐχθρόν. Κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870 τὸ Βερντὲν ἐπολιορκήθη ἐκ νέου ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καὶ παρεδόθη μετὰ ἕνα μῆνα ἐπιμόνου ἀντιστάσεως.

Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον τὸ Βερντὲν κατέστη ὀνομαστὸν διὰ τὰς θρυλικὰς ἐπιθέσεις τῶν Γερμανῶν καὶ τὴν ἡρωϊκὴν ἄμυναν τῶν Γάλλων (βλ. κατωτ. *[Στρατ. Ἱστορ.]*), ὑπέστη δὲ μεγίστας ζημίας, ἐρειπωθὲν κατὰ τὰ τρία τέταρτα. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ πόλις ἐτιμήθη διὰ πολλῶν παρασήμων, γαλλικῶν καὶ ξένων, ἐν οἷς τοῦ Σταυροῦ τοῦ Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς, τοῦ γαλλικοῦ Πολεμικοῦ Σταυροῦ, τοῦ Χρυσοῦ ἰταλικοῦ Μεταλλίου κ.τ.λ. Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον τὸ Βερντὲν ἀπέβη τόπος πατριωτικοῦ προσκυνήματος τῶν Γάλλων, ἐπονομασθὲν «Ἡ μαρτυρικὴ πόλις», ἀνοικοδομηθὲν δὲ ἐπανέλαβε τὴν προτέραν αὐτοῦ βιομηχανικὴν καὶ ἐμπορικὴν κίνησιν. Μ. Δ. Β.

— [ΣΤΡΑΤ. ΙΣΤ.] Κατὰ τὸν τελευταῖον Μέγαν πόλεμον, οἱ Γερμανοὶ ἀπεφάσισαν περὶ τὸ τέλος τοῦ 1915 ν' ἀναλάβωσιν ὁπωσδήποτε ἐπιθετικὴν ἐνέργειαν ἐν τῷ γαλλικῷ θεάτρῳ (τῷ δυτικῷ), ἵνα ἐπιφέρωσί που ῥωγμήν, δυναμένην νὰ τοῖς διανοίξῃ τὴν πρὸς Παρισίους ἀρτηρίαν, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε ἐν Γερμανίᾳ γνώμην τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου στρατηγοῦ Φαλκενχάϋν (Falkenhayn). Μεταξὺ τῶν διαφόρων μετώπων τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου προύκρίθη τὸ τοῦ Βερντὲν (Verdun): 1) διότι ῥωγμή, γινομένη ἐπὶ τοῦ μετώπου τούτου, θὰ συνεπέφερε τὴν κατάρρευσιν ὁλοκλήρου τοῦ μετώπου τοῦ Μόζα (Meuse), ὁπότε θὰ ἦτο δυνατὴ νέα ἀπόπειρα διὰ τὴν πρὸς Παρισίους προέλασιν, ἥτις, τόσον εὐοιωνῶς ἀρξαμένη μετὰ τὴν μάχην τοῦ Σαρλερουά, εἶχεν ἀποτόμως ἀνακοπῆ κατὰ τὴν πρώτην μάχην τοῦ Μάρνη, προέλασιν ἱκανοποιοῦσαν συνεπῶς πλήρως τὴν ἐθνικὴν γερμανικὴν φιλοτιμίαν· 2) διότι ἀπετέλει *ἐξέχουσαν*, δυναμένην νὰ προσβληθῇ ἐκ δύο κατευθύνσεων, ἀπὸ βορρᾶ καὶ ἀπὸ τῶν ἀνατολῶν· 3) διότι ἡ ἐξέχουσα αὕτη θὰ ἠδύνατο εἰς πρώτην δυσμενῆ διὰ τοὺς Γερμανοὺς περίπτωσιν νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις ἐξορμήσεως δι' ἐπίθεσιν ἀποσκοποῦσαν τὴν ἀπειλὴν τῶν γερμανικῶν συγκοινωνιῶν· 4) διότι λόγῳ τοῦ ποταμοῦ Μόζα ἐδυσχεραίνετο μεγάλως ἡ γαλλικὴ ἄμυνα· 5) διότι αἱ μὲν γερμανικαὶ πρὸς τὸ μέτωπον Βερντὲν σιδηροδρομικαὶ συγκοινωνίαι ἦσαν πολλαί, ἐνῷ αἱ πρὸς τὸ μέτωπον τοῦτο γαλλικαὶ ἦσαν δύο μόνον, ἡ τῆς Σαλὸν-Σαὶν-Μενεχοὺλ-Βερντέν, ἡ ἐκτεθειμένη εἰς τὰ πυρὰ τοῦ γερμανικοῦ πυροβολικοῦ τῆς Ἀργκόν, δι' ὃ συχνάκις διακοπτομένη, καὶ ἡ στενὴ τῆς Μπὰρ λὲ Ντὺκ-Βερντέν.

Ἡ περιοχὴ τοῦ Βερντέν. Διὰ τῆς ἐκφράσεως *Βερντὲν* δὲν πρέπει νὰ ὑπονοῆται ἡ παλαιὰ ἀκρόπολις (citadelle), ἡ κατασκευασθεῖσα ὑπὸ τοῦ Βωμπάν, ἀλλὰ τὸ περιχαρακωμένον στρατόπεδον (camp retranché), τὸ ὀργανωθέν, ἀρχικῶς μὲν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Σερὲ ντὲ Ριβιὲρ (Seré de Rivière), εὐθὺς μετὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870, ἐπὶ τῷ σκοπῷ παρακωλύσεως γερμανικῆς προελάσεως ἐκ τῆς κατευθύνσεως τῆς Λωρραίνης, καὶ τελειοποιηθὲν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη δι' ἔργων συγχρόνου ἐποχῆς, ὡς τοῦ *Ντουωμὸν* (Douaumont), τοῦ *Βῶ* (Vaux) κ.τ.λ. Τὸ στρατόπεδον τοῦτο ἀπετέλει τῷ 1916, οὐχὶ αὐτοτελὲς φρούριον, ἀλλ' ὠχυρωμένην περιοχὴν (région fortifiée), φερομένην ἐπισήμως ὑπὸ τὴν ἀκροστιχίδα R F V, ἧς ἡ ἄμυνα ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς δράσεως τῶν περιφερικῶν καὶ εἰς μεγάλας ἀποστάσεις ἀπὸ τοῦ πυρῆνος (τῆς παλαιᾶς ἀκροπόλεως) εὑρισκομένων προκεχωρημένων καὶ ἐνδιαμέσων ὀχυρῶν, ἐνῷ ἡ παλαιὰ ἀκρόπολις δὲν ἦτο εἰμὴ τὸ καταφύγιον τῆς ὅλης ταύτης ὀχυρᾶς περιοχῆς. Τὸ Βερντὲν ἀπετέλει συνέχειαν τῆς ὀχυρᾶς περιοχῆς τῆς Ἀργκόν, συνεδέετο δὲ νοτιοανατολικῶς μετὰ τῆς ὀχυρᾶς περιοχῆς τῆς Τούλ.

Ἡ κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1916 ὀχυρὰ περιοχὴ τοῦ Βερντὲν ἦτο ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸ σχ. 1. Σημειωτέον ἐν τούτοις ὅτι μέχρι τῆς 24ης Φεβρουαρίου 1916 τὰ ὀχυρὰ παρέμενον ἀφωπλισμένα ἔκ τε τοῦ πυροβολικοῦ των καὶ ἐκ τῆς μονίμου φρουρᾶς των, καθ' ὅσον ἡ ἀνωτάτη γαλλικὴ διοίκησις, ἔχουσα ὑπ' ὄψει τ' ἀποτελέσματα τῶν φρουριακῶν ἀγώνων τῆς Λιέγης καὶ τῆς Ναμύρ, ἐθεώρησεν ὅτι ἦτο προτιμητέα ἡ διὰ τῶν ἑκάστοτε στρατευμάτων τοῦ πεδίου ἄμυνα τῶν ὀχυρῶν. Συνεπῶς κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς πρώτης μάχης τὰ ὀχυρὰ ἦσαν, σχεδὸν εἰπεῖν, ἀνίσχυρα πρὸς ἄμυναν, ἡ δὲ ἐξόπλισις καὶ ἡ μόνιμος φρουρὰ αὐτῶν χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς 25ης Φεβρουαρίου, ἡμέρας καθ' ἣν παρέλαβε τὴν ἀρχηγίαν ἐν Βερντὲν ὁ στρατηγὸς Πεταίν.

Τῷ 1916 καὶ τῷ 1917 διεξήχθησαν ἓξ μάχαι, φερόμεναι ὑπὸ τὸ ὄνομα *πρώτη, δευτέρα* κ.ο.κ. *μάχη τοῦ Βερντέν*.

***Ἡ πρώτη μάχη τοῦ Βερντὲν** (20 Φεβρουαρ.— 6 Μαρτίου 1916)*. Τὸν Φεβρουάριον 1916 τὸ Βερντὲν διετέλει ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ στρατηγοῦ Χὲρ (Herr), διαθέτοντος 9 μεραρχίας, ἐξ ὧν 5 ἐν τῷ μετώπῳ, τεταγμένας ὡς ἐν τῷ σχήμ. 2 ἐμφαίνεται, τὰς δὲ λοιπὰς εἰς τὰς περιοχὰς Μπὰρ-λὲ-Ντὺκ καὶ Βοέβρ (Voëvre).

Οἱ Γερμανοὶ ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ Βερντὲν δι' 6 σωμάτων στρατοῦ, ταχθέντων ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κρόμπριντς καὶ διατεθέντων, ὡς ἐν τῷ σχήμ. 2 ἐμφαίνεται, μὲ τὸν σκοπόν, ὅπως ἡ κυρία ἐπίθεσις γίνῃ διὰ 3 σωμάτων (7ου, 18ου, 3ου) κατὰ τοῦ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς μόνον ὄχθης τοῦ Μόζα μετώπου, δηλαδὴ μεταξὺ Μπραμπὰν καὶ Ὄρν, ἅμα δ' ὡς ἡ κυρία αὕτη ἐπίθεσις ἤθελεν ἐπιφέρει τ' ἀποτελέσματά της, τότε νὰ ἐπιτεθῶσι καὶ τὰ ἑκατέρωθεν σώματα στρατοῦ, ἵνα διὰ μὲν τῶν 15ου καὶ 5ου ἀπωθήσῃ τὸ γαλλικὸν στράτευμα πρὸς τὸν Μόζαν, διὰ δὲ τοῦ 6ου ἀπαγορευθῇ ἡ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Μόζα προσπέρασις καὶ συνεπῶς ἀποκοπῇ ἡ ὑποχώρησις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ.

Ἀφοῦ προηγήθη 28ωρος προπαρασκευὴ διὰ βαρέος πυροβολικοῦ, ἀρχίσασα περὶ τὴν μεσημ-

Digitized by Google

βρίαν τῆς 20ῆς Φεβρουαρίου, ἐξεπέμφθη ἡ γερμανικὴ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ προμνησθέντος μετώπου περὶ τὴν 16ην ὥραν τῆς 21ης, κατορθώσασα τὴν ἐντὸς τῆς ἡμέρας ταύτης ἐκτόπισιν τῶν Γάλλων ἐκ τῶν προκεχωρημένων γραμμῶν των ἐντὸς τῶν δασῶν Κώρ, Βὶλ καὶ Ἑρμπεμπουά. Τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπιθέσεως ταύτης παρηκολούθησεν ὁ Κάϊζερ ἐκ τῶν διδύμων λόφων τῆς Ὄρν 310—307. Τὴν 22αν κατωρθώθη ἡ ἐξ ὁλοκλήρου κατάληψις τῶν

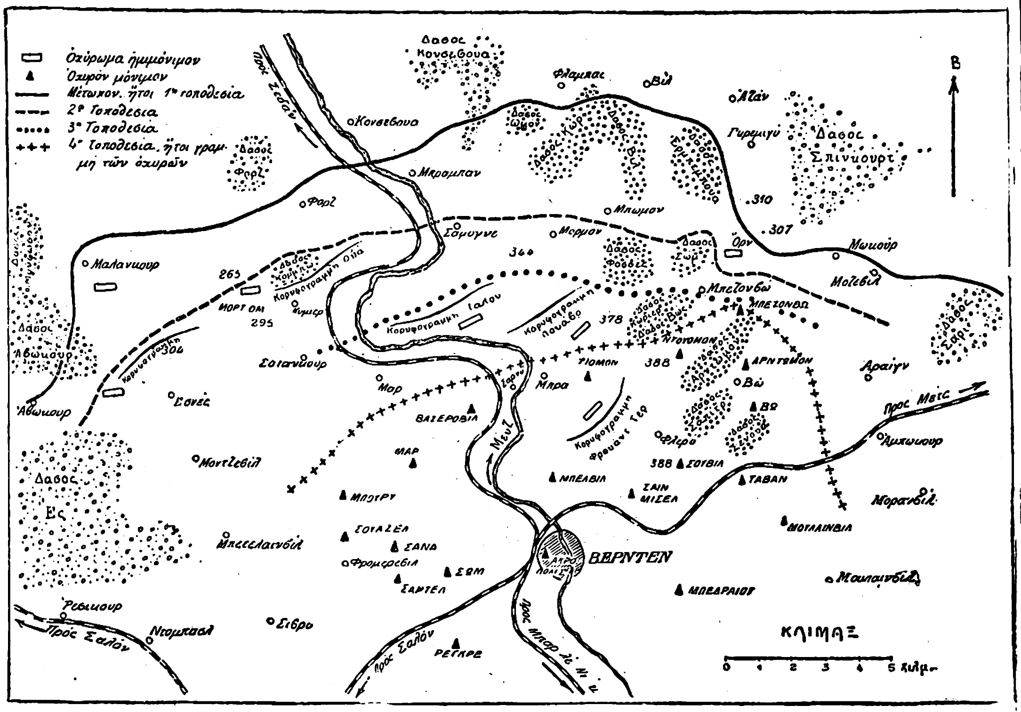

Σχ. 1. —*Τὸ Βερντὲν κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1916.*

ἐν λόγῳ δασῶν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, δι' ὃ τὴν νύκτα 22-23 ἐγκατέλειψαν οἱ Γάλλοι τὸ Μπραμπάν, εἰς τρόπον ὥστε τὴν 23ην οἱ Γερμανοὶ ἦσαν κύριοι ὁλοκλήρου τῆς πρώτης γαλλικῆς τοποθεσίας. Ἀπὸ τῆς 24ης ἤρχισαν οἱ Γερμανοὶ ἐπιτιθέμενοι κατὰ τῆς δευτέρας γαλλικῆς τοποθεσίας, μολονότι δ' οἱ Γάλλοι ἐνισχύθησαν κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην διὰ δύο μεραρχιῶν (37ης καὶ 38ης), ἐλθουσῶν ἐκ Μπὰρ-λὲ-Ντύκ, ἐν τούτοις οἱ Γερμανοὶ προὐχώρησαν ἐντονώτατα καὶ κατέλαβον τὴν δευτέραν τοποθεσίαν. Ἅμα ὅμως ἐπεζήτησαν νὰ ἐξορμήσωσιν ἐκ τοῦ Σαμογνὲ πρὸς τὴν κορυφογραμμὴν Ταλού, ἐβλήθησαν πλευρικῶς ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης γαλλικοῦ πυροβολικοῦ, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἐστράφησαν ἀνατολικώτερον καὶ καταλαβόντες ἐντὸς τῆς ἡμέρας ταύτης τὸ Μπωμόν, τὰ δάση Φόσες, Σώμ, Κωριὲρ καὶ τὴν Ὄρν, ἤρχισαν προχωροῦντες πρὸς τὰς κλιτῦς τοῦ Ντουωμόν.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἡ κατάστασις ἤρχισε

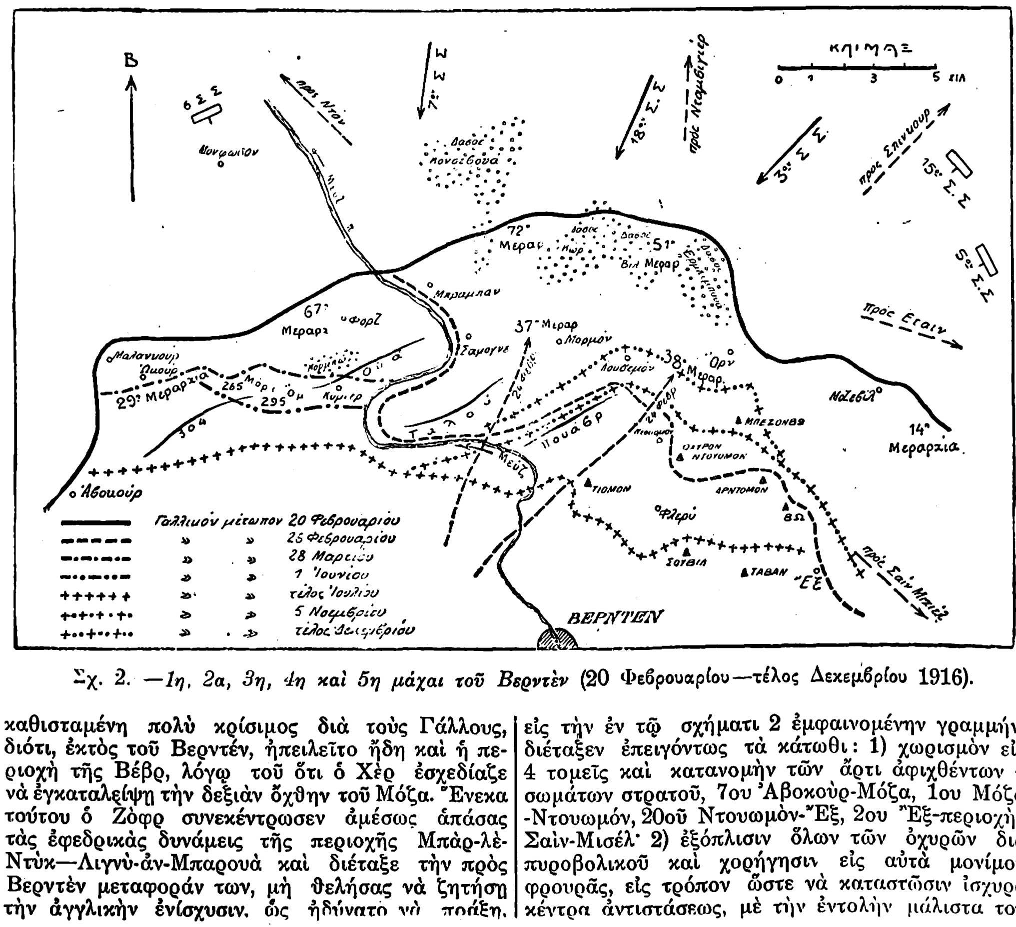

Σχ. 2. —*1η, 2α, 3η, 4η καὶ 5η μάχαι τοῦ Βερντὲν* (20 Φεβρουαρίου—τέλος Δεκεμβρίου 1916).

καθισταμένη πολὺ κρίσιμος διὰ τοὺς Γάλλους, διότι, ἐκτὸς τοῦ Βερντέν, ἠπειλεῖτο ἤδη καὶ ἡ περιοχὴ τῆς Βέβρ, λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ Χὲρ ἐσχεδίαζε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Μόζα. Ἕνεκα τούτου ὁ Ζὸφρ συνεκέντρωσεν ἀμέσως ἁπάσας τὰς ἐφεδρικὰς δυνάμεις τῆς περιοχῆς Μπὰρ-λὲ-Ντὺκ—Λιγνὺ-ἀν-Μπαρουὰ καὶ διέταξε τὴν πρὸς Βερντὲν μεταφοράν των, μὴ θελήσας νὰ ζητήσῃ τὴν ἀγγλικὴν ἐνίσχυσιν, ὡς ἠδύνατο νὰ πράξῃ,

δυνάμει τοῦ προσφάτου τότε συμφώνου τῆς Σαντιγῦ, ἵνα διατηρήσῃ ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐξ ὁλοκλήρου τὴν τιμήν, ὅτι ἀπέκρουσεν αὐτὸς μόνος τὴν προέλασιν τῶν Γερμανῶν πρὸς τὴν κυρίαν ἀρτηρίαν Βερντὲν-Σαλὸν-Παρισίων· συγχρόνως, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀνέθεσε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὅλου στρατοῦ τοῦ Βερντέν, ἀποτελέσαντος τότε νέαν στρατιάν, τὴν «*τοῦ Βερντέν*», εἰς τὸν στρατηγὸν Πεταὶν (Pétain), ἀφ' ἑτέρου δ' ἀπέστειλε τὸν γενικὸν ἐπιτελάρχην Καστελνῶ (Castelnau), ὡς ἀντιπρόσωπόν του, μὲ πλήρη δικαιοδοσίαν λήψεως παντὸς ἀναγκαίου μέτρου. Ἀλλὰ τὴν 25ην, δηλαδὴ πρὶν ἢ προφθάσωσι νὰ τεθῶσιν ἐν ἐφαρμογῇ τὰ νέα γαλλικὰ μέτρα, κατώρθωσαν οἱ Γερμανοὶ νὰ καταλάβωσι τὸ Ταλού, μετὰ τὴν πανικόβλητον φυγὴν τῆς 37ης γαλλικῆς μεραρχίας, τὸ χωρίον Ντουωμόν, καὶ τὰ ὀχυρὰ Ντουωμὸν καὶ Μπεζονβῶ, ἅτινα, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἦσαν σχεδὸν ἀφωπλισμένα. Καὶ τὸ μὲν χωρίον Ντουωμὸν ἀνακατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων ἐντὸς τῆς ἰδίας ταύτης ἡμέρας, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ ὀχυρὸν Ντουωμόν, ὡς σφαλερῶς ἀναγράφεται εἴς τινα συγγράμματα, αἱ δὲ γερμανικαὶ ἐπιθέσεις, αἱ ἀποσκοποῦσαι τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ἐντὸς ἐρειπίων ἀποκλεισθέντων Βρανδεμβουργίων, ἀφεώρων τὸ χωρίον Ντουωμὸν καὶ οὐχὶ τὸ συνώνυμον ὀχυρόν.

Ἅμα ὡς τὴν 26ην Φεβρουαρίου ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν ὁ Πεταὶν καὶ εὗρε τὸ γαλλικὸν μέτωπον εἰς τὴν ἐν τῷ σχήματι 2 ἐμφαινομένην γραμμήν, διέταξεν ἐπειγόντως τὰ κάτωθι: 1) χωρισμὸν εἰς 4 τομεῖς καὶ κατανομὴν τῶν ἄρτι ἀφιχθέντων 4 σωμάτων στρατοῦ, 7ου Ἀβοκοὺρ-Μόζα, 1ου Μόζα-Ντουωμόν, 20οῦ Ντουωμὸν-Ἒξ, 2ου Ἒξ-περιοχὴν Σαὶν-Μισέλ· 2) ἐξόπλισιν ὅλων τῶν ὀχυρῶν διὰ πυροβολικοῦ καὶ χορήγησιν εἰς αὐτὰ μονίμου φρουρᾶς, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταστῶσιν ἰσχυρὰ κέντρα ἀντιστάσεως, μὲ τὴν ἐντολὴν μάλιστα τοῦ νὰ μὴ παραδίδωνται ἔστω καὶ μετὰ τὴν κύκλωσίν των· 3) ἔκδοσιν τῆς διαταγῆς «πάσῃ θυσίᾳ ἀναστολὴ τῆς προχωρήσεως τοῦ ἐχθροῦ. Ἅμα ὡς τυχὸν ἤθελε καταληφθῇ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἔστω καὶ ἐλαχίστη ἐδαφικὴ λωρίς, νὰ ἐκτελῆται αὐθωρεὶ ἀντεπίθεσις πρὸς ἀνάκτησίν της»· 4) διεύρυνσιν καὶ ἐπισκευὴν τῆς ὁδοῦ Μπὰρ-λὲ-Ντὺκ—Βερντέν, τῆς λαβούσης τότε τὸ ὄνομα *ἱερᾶς ὁδοῦ* (voie sacrée) καὶ γενομένης ἔκτοτε πασιγνώστου.

Τὴν 26ην διετάχθη τὸ 20ὸν γαλλικὸν σῶμα στρατοῦ ν' ἀνακαταλάβῃ τὸ ὀχυρὸν Ντουωμόν, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον δὲν κατωρθώθη κατὰ τοὺς συνεχεῖς ἀγῶνας 26—29. Ἐπηκολούθησαν τότε ἰσχυραὶ γερμανικαὶ ἐπιθέσεις πρὸς κατάληψιν καὶ τοῦ χωρίου Ντουωμόν, μετὰ αἱματηροὺς δ' ἀγῶνας διεξαχθέντας κατὰ τὸ μέχρις 6 Μαρτίου χρονικὸν διάστημα καὶ ἀφοῦ περιῆλθε τὸ χωρίον τοῦτο διαδοχικῶς ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἕτερον τῶν ἀντιπάλων, κατέληξε τέλος τὴν 4 Μαρτίου νὰ περιέλθῃ καὶ παραμείνῃ ὁριστικῶς εἰς χεῖρας τῶν Γερμανῶν. Τόση δ' ἦτο ἡ ἐπιθυμία τούτων ὅπως προχωρήσωσι πέραν τοῦ χωρίου Ντουωμόν, ὥστε, διὰ νὰ διευκολύνωσι τὴν ἐκ βορρᾶ προχώρησιν ταύτην, ἐξετέλεσαν περὶ τὸ τέλος Φεβρουαρίου ἀντιπερισπασμὸν πρὸς τὴν περιοχὴν τῆς Βέβρ, ἵνα τοιουτοτρόπως περισπάσωσι τὴν προσοχὴν τῶν Γάλλων καὶ πρὸς ἀνατολάς, ἀλλ' ἡ ἀπόπειρά των δὲν ἐπέφερεν ἀποτέλεσμα, διότι οἱ Γάλλοι εὐθὺς ἀμέσως ἐξεκένωσαν τὴν περιοχὴν ταύτην.

Τοιουτοτρόπως ἡ πρώτη μάχη τοῦ Βερντὲν ἔληξε διὰ διεισδύσεως τῶν Γερμανῶν ἐπὶ ἀρκετοῦ βάθους, περὶ τὰ 4—6 χιλιόμετρα, ἐντὸς τῆς γαλλικῆς περιοχῆς τῆς ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Μόζα.

Ἡ δευτέρα μάχη (6—28 Μαρτίου 1916). Κατὰ τὴν μάχην ταύτην αἱ γερμανικαὶ ἐπιθέσεις ἐπεξετάθησαν καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς συγχρόνως ὄχθης τοῦ Μόζα, μὲ κυρίους ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς ἡ μὲν τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τὸ Μὸρτ-Ὂμ (Morthomme) καὶ τὴν κορυφογραμμὴν 304, ἀποτελοῦντα τὰ δύο κύρια σημεῖα τῆς ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης δευτέρας γαλλικῆς τοποθεσίας, ἡ δὲ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τὸ Βῶ· κατὰ ταῦτα τὸ γερμανικὸν σχέδιον κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἦτο ἁπλῆ ἀπασχόλησις τοῦ κέντρου καὶ σφοδρὰ ἐπίθεσις κατ' ἀμφοτέρων συγχρόνως τῶν πτερύγων, ἵνα διὰ τῆς διαρρήξεως αὐτῶν ἐπέλθῃ μοιραίως ἡ κατάρρευσις ὁλοκλήρου τῆς ἀμύνης τοῦ Βερντέν.

Τὰς 6 καὶ 7 Μαρτίου ἐπροχώρησαν οἱ Γερμανοὶ μέχρι τῆς κορυφογραμμῆς Οὐά, ἐξ ἧς κατόπιν ἐξώρμησαν, ἵνα ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ Μὸρτ-Ὂμ. Ἀλλὰ πᾶσαι αἱ κατὰ τὰς 10—16 αἱματηρόταται προσπάθειαι δὲν ἀπέληξαν εἰμὴ εἰς τὴν κατάληψιν μόνον τῶν βορείων ὑπωρειῶν τοῦ ὑψομέτρου 265. Τὰς 20ὴν καὶ 21ην κατέλαβον οἱ Γερμανοὶ ὁλόκληρον τὸ δάσος Ἀβοκούρ, ἀλλ' αἱ προσπάθειαί των πρὸς κατάληψιν τῆς κορυφογραμμῆς 304 δὲν ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας. Τὰς 8ην καὶ 10ην Μαρτίου ἐπεζήτησαν οἱ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης Γερμανοὶ νὰ προχωρήσωσι δυτικώτερον τοῦ Ντουωμόν, ὑποστηριζόμενοι πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ 5ου σώματος στρατοῦ, ἐπιτεθέντος κατὰ τοῦ μετώπου τῶν ὀχυρῶν Ἀρντωμὸν-Βῶ, ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσαν. Κατὰ τοὺς μέχρι τῆς 28ης Μαρτίου ἐπακολουθήσαντας ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν σφοδροὺς ἀγῶνας δὲν κατώρθωσαν οἱ Γερμανοὶ νὰ κερδήσωσιν ἐπὶ πλέον ἔδαφος. Τὴν 28ην Μαρτίου τὸ γαλλικὸν μέτωπον ἐπὶ μὲν τῆς δεξιᾶς ὄχθης παρέμεινεν ἀμετάβλητον, ἐπὶ δὲ τῆς ἀριστερᾶς εὑρίσκετο ὡς ἐν τῷ σχήματι 2 ἐμφαίνεται.

Ἡ τρίτη μάχη (28 Μαρτίου — 1 Ἰουνίου 1916). Κατὰ τὸ τέλος Μαρτίου ὁ γερμανικὸς στρατὸς ἐνισχύθη σοβαρῶς καὶ ἐξηκολούθησε τότε τὰς καθ' ἅπαντος τοῦ γαλλικοῦ μετώπου ἐπιθέσεις του, χωριζομένας εἰς τέσσαρας φάσεις. Ἦτο ἡ ἐποχή, καθ' ἣν τὸ γερμανικὸν ἐπιτελεῖον ἀνεκοίνου, ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ μάχης ἀλλὰ περὶ πολιορκίας τοῦ Βερντέν, συνεπῶς περὶ ἐπιχειρήσεως ἀπαιτούσης χρόνον μακρόν.

Κατὰ τὴν πρώτην φάσιν (28 Μαρτίου—8 Ἀπριλίου) ἐξετελέσθησαν τοπικοὶ ἀγῶνες ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν, μετὰ τοὺς ὁποίους ἡ κατάστασις δὲν μετεβλήθη. Κατὰ τὴν δευτέραν φάσιν (9—12 Ἀπριλίου), ἐξετελέσθη γενικὴ σύγχρονος ἐπίθεσις καθ' ἅπαντος τοῦ μετώπου δι' ἀλλεπαλλήλων πυκνοτάτων κυμάτων ἐφόδου, ἀλλ' ὡς μόνον ἐδαφικὸν κέρδος ὑπῆρξε διὰ τοὺς Γερμανοὺς ἡ κατάληψις τοῦ Μὸρτ-Ὂμ. Κατὰ τὴν τρίτην φάσιν (13—31 Ἀπριλίου), διεξήχθησαν καὶ πάλιν τοπικοὶ ἀγῶνες, καθ' οὓς ὡς μόνη οὐσιαστικὴ μεταβολὴ ἐπῆλθεν ἡ ὑπὸ τῶν Γάλλων ἀνακατάληψις τοῦ Μὸρτ-Ὂμ τὴν 20 Ἀπριλίου.

Περὶ τὰς ἀρχὰς Μαΐου ὁ Γάλλος ἀρχιστράτηγος ὑπήγαγεν ἅπαντα τὰ στρατεύματα τοῦ κέντρου, τῶν τοῦ Βερντὲν συμπεριλαμβανομένων, εἰς ὁμάδα στρατιῶν, φερομένην ὑπὸ τὴν ἀκροστιχίδα GAC (groupe d'armées du centre), ταχθεῖσαν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Πεταίν, ὅστις παρέδωσε τότε τὴν διοίκησιν τῶν στρατευμάτων τοῦ Βερντὲν (2ας στρατιᾶς) εἰς τὸν στρατηγὸν Νιβὲλ (Nivelle). Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀφίκοντο εἰς

Digitized by Google

Βερντὲν πολλαὶ νέαι γαλλικαὶ δυνάμεις, ληφθεῖσαι ἰδίως ἐκ τῆς 10ης στρατιᾶς, τῆς ἀντικατασταθείσης ἐν τῷ μετώπῳ τοῦ βορρᾶ ὑπὸ ἀγγλικῶν δυνάμεων.

Κατὰ τὴν τετάρτην φάσιν (1—31) Μαΐου), νέαι προσπάθειαι κατεβλήθησαν ἐκ μέρους τῶν Γερμανῶν διὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Μὸρτ-Ὂμ, καθ' ἅς, ναὶ μὲν αἱ τῶν 5—10 Μαΐου ἀπέβησαν ἄκαρποι, ἀλλ' αἱ τῶν 20—22 Μαΐου ἐπέτυχον πλήρως.

Ἐπειδὴ ἡ κατοχὴ τοῦ ὀχυροῦ Ντουωμὸν εἶχεν ἀποτελέσει ζήτημα φιλοτιμίας δι' ἀμφοτέρους τοὺς ἀντιπάλους, καίτοι ἐπρόκειτο ἤδη περὶ ἐρειπίων μόνον, δι' αὐτὸ ὁ Νιβὲλ ἐπέτυχε τὴν ἀνακατάληψίν του τὴν 22αν Μαΐου διὰ τῆς 5ης μεραρχίας τοῦ στρατηγοῦ Μανζὲν (Mangin), ὑποστηριχθείσης ὑπὸ 50 βαρέων πυροβόλων καὶ πολλῶν ἀεροπλάνων, ἀλλὰ πολὺ προσωρινῶς, διότι τὴν 24ην ἀνακατέλαβον τοῦτο οἱ Γερμανοὶ διὰ δύο νέων μεραρχιῶν, μεταφερθεισῶν ἐπειγόντως ἐκ Νταμβιγιέρ.

Τοιουτοτρόπως τὴν 1ην Ἰουνίου, ὡς μόνη οὐσιαστικὴ μεταβολὴ ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ μετώπου ἦτο ἡ τοῦ Μὸρτ-Ὂμ (βλ. σχ. 2).

Ἡ τετάρτη μάχη (1η Ἰουνίου — τέλος Ἰουλίου 1916). Κατὰ τὴν μάχην ταύτην οἱ Γερμανοὶ ἐνέτεινον τὰς προσπαθείας των κατὰ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Φλερὺ καὶ κατὰ τῶν ὀχυρῶν Βῶ καὶ Σουβίλ. Μετὰ συνεχεῖς ἀγῶνας περὶ τὸ Βῶ κατὰ τὰς 2—7 Ἰουνίου, καθ' ἃς τὸ ὀχυρὸν τοῦτο μετεβλήθη εἰς σωρὸν ἐρειπίων ὑπὸ τῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν βαλλομένων κατ' αὐτοῦ 10,000 βλημάτων τοῦ γερμανικοῦ πυροβολικοῦ, κατελήφθη τέλος ὑπὸ τῶν Γερμανῶν. Τὴν 8ην Ἰουνίου ἤρχισε σφοδρὰ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ ὀχυροῦ Τιομὸν καὶ κατὰ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Φλερύ, καθ' ὅσον μόνον ἐκ τοῦ ὀροπεδίου τούτου ἠδύνατο νὰ ἐξορμήσῃ ἡ κατὰ τοῦ Σουβὶλ ἐπίθεσις· ἡ δὲ κατάληψις τοῦ ὀχυροῦ τούτου ἦτο σπουδαιοτάτη διὰ τοὺς Γερμανούς, διότι τὰ ὑψώματα, ἐφ' ὧν τὰ ὀχυρὰ Σουβὶλ καὶ Ντουωμὸν ἦσαν τὰ ἐπικρατέστερα ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Μόζα καὶ συνεπῶς ἡ κατάληψις καὶ τοῦ Σουβὶλ (ἡ τοῦ Ντουωμὸν εἶχεν ἤδη γίνει) θὰ ἐπέφερε, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τὴν πρὸς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ τούτου ὑποχώρησιν τῶν Γάλλων, δηλαδὴ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἡμίσεος Βερντέν. Μετ' ἀγῶνας σφοδρούς, κατώρθωσαν οἱ Γερμανοὶ νὰ καταλάβωσιν ὁριστικῶς τὸ Τιομὸν τὴν 4ην Ἰουλίου, καὶ τὸ Φλερὺ τὴν 24ην, ἀφοῦ προηγουμένως ἔβαλον κατ' αὐτοῦ 200,000 ἀσφυξιογόνα βλήματα, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ Σουβίλ, μολονότι ἐξέπεμψαν κατ' αὐτοῦ τὴν 12ην Ἰουλίου ἰσχυροτάτην ἐπίθεσιν δι' 6 συνταγμάτων πεζικοῦ. Τοιουτοτρόπως περὶ τὸ τέλος Ἰουλίου τὸ γαλλικὸν μέτωπον εὑρίσκετο ὡς εἰς τὸ σχ. 2 ἐμφαίνεται.

Ἡ πέμπτη μάχη (1η Αὐγούστου — τέλος Δεκεμβρίου 1916). Μολονότι ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1916 εἶχεν ἀρχίσει ἡ ἀγγλογαλλικὴ ἐπίθεσις τοῦ Σὸμ (Somme), ἐν τούτοις δὲν ἔπαυσεν ἡ μάχη εἰς τὸ Βερντέν, ἀλλ' οἱ μὲν Γερμανοὶ ἐξηκολούθησαν τὰς ἐπιθέσεις, οἱ δὲ Γάλλοι ἐτήρουν στάσιν ἀπειλητικήν. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐξηναγκάσθησαν οἱ Γερμανοὶ ν' ἀποσύρωσιν ἐκ τοῦ μετώπου τοῦ Βερντὲν δυνάμεις, ἵνα ἀποστείλωσιν αὐτὰς εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Σόμ, δι' αὐτὸ παρουσιάσθη μεταβολὴ τῆς καταστάσεως ἐν Βερντέν, δηλαδὴ ἐξασθένησις τῶν γερμανικῶν ἐπιθέσεων καὶ ὁλονὲν αὔξησις τῶν γαλλικῶν. Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης ἐπεκράτησεν ἠρεμία καθ' ὅλον τὸ πεντάμηνον χρονικὸν διάστημα τῆς 5ης μάχης, διακοπτομένη ἐνίοτε ὑπὸ βομβαρδισμοῦ μόνον τῶν ἑκατέρωθεν πυροβολικῶν· δὲν συνέβη ὅμως τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς, διότι κατὰ τοὺς μῆνας Αὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον διεξήχθησαν σφοδροὶ ἀγῶνες, ὧν οἱ κυριώτεροι ἀπέβλεπον εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Τιομὸν καὶ τοῦ Φλερύ, περιελθόντων πολλάκις ἀπὸ ἀντιπάλου εἰς ἀντίπαλον καὶ καταληξάντων νὰ περιέλθωσι τὸ μὲν Τιομὸν εἰς χεῖρας τῶν Γερμανῶν, τὴν νύκτα 8—9 Αὐγούστου, τὸ δὲ χωρίον Φλερὺ εἰς χεῖρας τῶν Γάλλων τὴν 19ην Αὐγούστου, χωρὶς ἔκτοτε αἱ ἐπανειλημμέναι ἀπόπειραι τῶν Γερμανῶν πρὸς ἐπανακατάληψίν του (νὺξ 19—20, 25, 26, 28 Αὐγούστου, 2, 5, 13 Σεπτεμβρίου) νὰ στεφθῶσιν ὑπὸ ἐπιτυχίας. Ἐπίσης δευτερεύοντές τινες ἀγῶνες διεξήχθησαν βορειοδυτικῶς τοῦ Τιομὸν καὶ τοῦ Φλερὺ τὰς 3—9 Σεπτεμβρίου, ἀπολήξαντες εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Γάλλων κατάληψιν πολλῶν θέσεων.

Ἅμα ὡς κατ' Ὀκτώβριον ἐπείσθη ὁ Νιβέλ, ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἔπαυσαν ἀποβλέποντες εἰς προσεχῆ ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Βερντέν, ἅτε ἀποστείλαντες πολλὰς δυνάμεις καὶ πολὺ βαρὺ πυροβολικὸν εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Σόμ, εὐθὺς ἀμέσως προπαρεσκεύασεν ἀντεπίθεσιν ἐκπεμφθεῖσαν τὴν 24ην Ὀκτωβρίου μὲ ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς τὸ Τιομὸν—Ντουωμὸν καὶ τὸ Φλερὺ—Βῶ, στεφθεῖσαν ὑπὸ σημαντικῆς ἐπιτυχίας, χάρις εἰς τὴν τηρηθεῖσαν μυστικότητα καὶ εἰς τὴν ἐξ αὐτῆς ἐπελθοῦσαν αἰφνιδιαστικὴν κατὰ τῶν Γερμανῶν ἐνέργειαν. Ἀπὸ τῆς 21 Ὀκτωβρίου ἤρχισεν ἰσχυρὸς βομβαρδισμὸς ἐκ μέρους τῶν Γάλλων καθ' ἁπάσης τῆς περὶ τὸ Ντουωμὸν περιοχῆς, ἅμα δ' ὡς αἱ ἐναέριοι ἀναγνωρίσεις ἐπληροφόρησαν ὅτι ὁλόκληρον τὸ ἔδαφος τοῦτο καὶ αἱ ὀργανώσεις αὐτοῦ εἶχον ἀνασκαφῇ, διετάχθη τὴν 24ην Ὀκτωβρίου ἡ ἐκπομπὴ τῆς ἐπιθέσεως τὴν 11ην ὥραν, καθ' ἣν ἡ ὁμίχλη ἦτο ἀκόμη πυκνοτάτη, διὰ τριῶν μεραρχιῶν ταχθεισῶν ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν διοίκησιν τοῦ στρατηγοῦ Μανζέν. Ἡ ἐπίθεσις αὕτη εἶναι μεταξὺ τῶν διὰ πρώτην φορὰν ἐκπεμφθεισῶν, ἀφ' ἑνὸς μὲν μὲ μεγάλην πυκνότητα, μιᾶς μεραρχίας ἀνὰ 2 περίπου χιλιόμετρα, ἀφ' ἑτέρου δὲ μετὰ προηγουμένην ἐξάσκησιν ἐπὶ φιλίου ἐδάφους, εἰδικῶς προπαρασκευασθέντος καὶ ὁμοιομόρφου πρὸς τὸ πραγματικὸν ἐχθρικόν. Καὶ τὸ μὲν Τιομὸν δὲν ἐβράδυνε νὰ καταληφθῇ ὑπὸ τῶν Γάλλων, τὸ δὲ Ντουωμὸν κατελήφθη περὶ τὴν 18ην ὥραν τῆς ἡμέρας ταύτης, ἀφοῦ προηγουμένως ἐφονεύθησαν τὰ τρία τέταρτα τῶν ὑπερασπιστῶν του, πᾶσα δὲ προσπάθεια τῶν Γερμανῶν πρὸς ἀνακατάληψίν του, τὰς 25 καὶ 26 Ὀκτωβρίου, ἀπέτυχε πλήρως. Αἱ γαλλικαὶ ἐπιτυχίαι τῆς 24ης ἐπέτρεψαν τὴν κατόπιν προχώρησιν πρὸς Φλερὺ καὶ εἶτα πολὺ ἐγγὺς πρὸς τὸ ὀχυρὸν Βῶ, τοιουτοτρόπως δέ, μετὰ παρεμφερῆ προπαρασκευήν, ἐπετέθησαν οἱ Γάλλοι καὶ κατέλαβον τὸ μὲν ὀχυρὸν Βῶ τὴν νύκτα 2—3 Νοεμβρίου ἀμαχητί, καθ' ὅσον οἱ Γερμανοί, εὑρεθέντες ὑπὸ μεγάλην πίεσιν, ἠναγκάσθησαν νὰ τὸ ἐγκαταλείψωσι τὴν 2ην Νοεμβρίου, τὸ δὲ ὁμώνυμον χωρίον τὴν 5ην Νοεμβρίου. Κατὰ τὸ ἐπακολουθῆσαν μέχρι τέλους Νοεμβρίου χρονικὸν διάστημα ἐπεκράτησε σχετικὴ ἠρεμία εἰς τὸ Βερντέν.

Τὴν 12ην Δεκεμβρίου, τὴν ἀρχηγίαν τῶν ἐν Βερντὲν γαλλικῶν στρατευμάτων ἀνέλαβεν ὁ στρατηγὸς Μανζέν, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Νιβέλ, διορισθέντος ἀρχιστρατήγου τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, διεξήχθησαν δὲ καθ' ὅλον τὸν Δεκέμβριον τοπικοὶ ἀγῶνες διευρύναντες κατά τι τὴν γαλλικὴν κατοχήν, διὰ τῆς καταλήψεως ἰδίως τοῦ τε ὀχυροῦ καὶ τοῦ χωρίου Μπεζονβῶ τὴν 15—18 Δεκεμβρίου (βλ. σχ. 2).

Σημειωτέον ὅτι ἀπὸ τῆς πέμπτης μάχης οἱ Γερμανοὶ ἐθεώρουν τὸν ἀγῶνα τοῦ Βερντὲν λήξαντα, ὡς τοὐλάχιστον γράφει ὁ ἀναλαβὼν τὴν 29ην Αὐγούστου 1916 καθήκοντα ἐπιτελάρχου στρατηγὸς Χίνδεμπουργ ἐν τῷ συγγράμματί του «**Aus meinem leben**»: «Ὀλίγον μετὰ τὴν ἀνάληψιν τῶν καθηκόντων μου ὡς γενικοῦ ἐπιτελάρχου, παρουσίασα εἰς τὸν αὐτοκράτορα πρὸς ὑπογραφὴν τὴν διαταγὴν περὶ παύσεως τῶν ἐπιθέσεων εἰς Βερντέν, διότι οἱ ἀγῶνες οἱ διεξαχθέντες εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἐξήντλουν τὰς δυνάμεις μας, ὥσπερ πληγὴ χαίνουσα».

Ἡ ἕκτη μάχη (20 Αὐγούστου — 10 Σεπτεμβρίου 1917). Μέχρι τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1917 ἐπεκράτησε σχετικὴ ἠρεμία ἐν Βερντέν, κατὰ τὸν μῆνα ὅμως τοῦτον ἤρχισαν οἱ Γερμανοὶ ἐπαναλαμβάνοντες τὰς ἐπιθέσεις, ἰδίως κατὰ τοῦ Μὸρτ-Ὂμ (7, 8, 14 Ἰουλίου), τῆς κορυφογραμμῆς 304 (28 Ἰουνίου —3 Ἰουλίου) καὶ τοῦ Μπεζονβῶ (22 Ἰουλίου) κλπ., ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀνακαταλήψεως ἀπολεσθέντων ἐδαφῶν, χρησίμων αὐτοῖς διὰ παρατηρητήρια, σημεῖα στηρίγματος κλπ., ἀφ' ἑτέρου δὲ νικῶν τοπικῶν, χρησίμων διὰ λόγους ἠθικούς. Ἀλλ' ἅπασαι αἱ προσπάθειαι αὐτῶν ἀπέτυχον.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ διοικητὴς τῆς 2ας γαλλικῆς στρατιᾶς στρατηγὸς Γκιγιωμὰ (Guillaumat), προπαρεσκεύασεν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ γερμανικοῦ μετώπου ἀπὸ Ἀβοκοὺρ μέχρι Μπεζονβῶ, ἐκτάσεως 20 περίπου χιλιομέτρων, διὰ 4 σωμάτων στρατοῦ (βλ. σχ. 3), ὑποστηριζομένων ὑπὸ 600 πυροβολαρχιῶν, ἤτοι 2,200 περίπου πυροβόλων, τοῦθ' ὅπερ ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἓν πυροβόλον ἀνὰ 10 μέτρα περίπου. Ἡ πυκνότης αὕτη τοῦ πυροβολικοῦ ὑπῆρξε μία τῶν ὀλιγίστων παρουσιασθεισῶν κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον· «εἴς τινας τομεῖς ὁ ἀριθμὸς τῶν πυροβολητῶν ὑπερέβαινε τὸν τῶν πεζῶν», γράφει γαλλικόν τι σύγγραμμα. Ὁ ὑπὸ τὸν Κρόμπριντς γερμανικὸς στρατὸς τοῦ Βερντὲν δὲν διέθετε τότε εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην, εἰμὴ μόνον 6 μεραρχίας ἐν τῷ μετώπῳ καὶ 5 ἑτέρας δυναμένας νὰ παρέμβωσιν ἐν πάσῃ στιγμῇ, ὑποστηριζομένας ὑπὸ 270 μόνον πυροβολαρχιῶν, ἤτοι 1620 πυροβόλων.

Ἀφοῦ ἀπὸ τῆς 13ης μέχρις 20ῆς Αὐγούστου ἐξετελέσθη ἰσχυροτάτη προπαρασκευὴ ἐκ μέρους τοῦ γαλλικοῦ πυροβολικοῦ, ἀνασκάψαντος κυριολεκτικῶς ὁλόκληρον τὴν περιοχὴν τοῦ γερμανικοῦ μετώπου, ἐξώρμησε τὴν 20ὴν Αὐγούστου, ἡ γαλλικὴ ἐπίθεσις, κατορθώσασα νὰ καταλάβῃ ἐντὸς τῆς ἰδίας ταύτης ἡμέρας τὸ Μὸρτ-Ὂμ, τὸ Ταλοῦ καί τινα ἕτερα σημαίνοντα σημεῖα· ἡ ἐπίθεσις αὕτη ἐσυνεχίσθη μέχρι τῆς 26ης Αὐγούστου, καταληφθείσης τῆς εἰς τὸ σχ. 3 ἐμφαινομένης περιοχῆς. Κατὰ τὰς ἐπακολουθησάσας μέχρι τῆς 10ης Σεπτεμβρίου ἡμέρας, ἐπεζήτησαν οἱ Γερμανοὶ νὰ βελτιώσωσι τὸ μέτωπόν των, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν ν' ἀπωθήσωσι τὸ παράπαν τοὺς Γάλλους.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἔπαυσε πλέον εἰς τὸ Βερντὲν πᾶσα ἑκατέρωθεν ἐπίθεσις· συνεπῶς ἐπεραιώθησαν αἱ ἐπὶ 20 περίπου μῆνας διαχεσάσαι μάχαι τοῦ Βερντέν, χωρὶς ὅμως ν' ἀποφέρωσι τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα, οὐδ' εἰς τοὺς Γερμανούς, τοὺς ἐπιζητήσαντας τὴν κατάρρευσιν τῆς ὀχυρᾶς περιοχῆς τοῦ Βερντέν, πρὸς διάνοιξιν τῆς πρὸς Παρισίους ὁδεύσεως καὶ ἀπομείναντας μὲ μοναδικὸν κέρδος ἐδαφικῆς καταλήψεως 2—3 χιλιομέτρων βάθους (βλ. εἰς σχῆμα 3 τὸ γαλλικὸν μέτωπον τῆς 20 Φεβρουαρίου 1916 καὶ τῆς 26 Αὐγούστου 1917), οὐδ' εἰς τοὺς Γάλλους τοὺς δὶς (Ὀκτώβριον 1916 καὶ Αὔγουστον 1917) ἐπιζητήσαντας τὴν ὁλοκληρωτικὴν ἀπώθησιν τῶν Γερμανῶν.

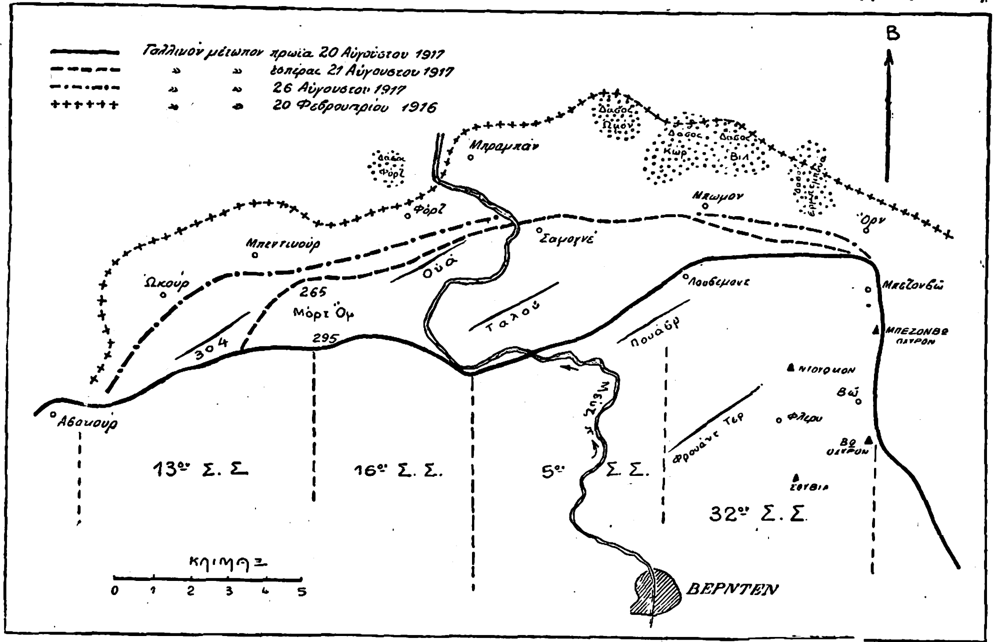

Σχ. 3.—*Ἕκτη μάχη τοῦ Βερντὲν* (20 Αὐγούστου — 10 Σεπτεμβρίου 1917).

Πορίσματα. Αἱ μάχαι τοῦ Βερντὲν εἶναι διδακτικώταται, διότι κατ' αὐτὰς ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐτέθησαν ἐν ἐφαρμογῇ πολλαὶ νέαι τότε τακτικαὶ μέθοδοι, ἀφ' ἑτέρου ἐκ τούτων συνήχθησαν πολύτιμα πορίσματα.

1ον) Διὰ πρώτην φορὰν ἐγένετο τόσον εὐρεῖα χρησιμοποίησις *προπαρασκευῆς* διὰ τοῦ πυροβολικοῦ, καὶ δὴ ἐκτελεσθείσης ἐπὶ σειρὰν ἡμερῶν (2 τὴν 20 Φεβρουαρίου 1916, 7 τὴν 10ην Αὐγούστου 1917). Τὸ ὅτι κατὰ τὴν μετέπειτα ἐποχὴν ἐκρίθη, ὅτι ἡ προπαρασκευὴ ἦτο ἐπιβλαβής, τοῦτο εἶναι ἄλλο ζήτημα.

2ον) Διὰ πρώτην φορὰν ἐγένετο τόσον κολοσσιαία κατανάλωσις πυρομαχικῶν πυροβολικοῦ· ἀρκεῖ νὰ λεχθῇ ὅτι τὸ γαλλικὸν πυροβολικὸν ἔβαλε κατὰ τὸ 7μηνον χρονικὸν διάστημα τῶν πέντε πρώτων μαχῶν τοῦ Βερντὲν περὶ τὰ 14 ἑκατομμύρια βλημάτων.

3ον) Ἐχρησιμοποιήθησαν πολὺ μεγάλαι δυνάμεις· ὑπὸ μὲν τῶν Γερμανῶν περὶ τὰς 45 μεραρχίαι, ὑπὸ δὲ τῶν Γάλλων περὶ τὰς 65. Λαμβανομένου λοιπὸν ὡς μέσου ὅρου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν 50 μεραρχιῶν, προκύπτει ὡς συμπέρασμα ὅτι, ἐπὶ τῶν 25 χιλιομέτρων τοῦ μετώπου τοῦ Βερντέν, ὑπῆρχε πυκνότης παρ' ἑκατέρῳ τῶν ἀντιπάλων περὶ τοὺς 15—20 ἄνδρας κατὰ τρέχον μέτρον.

4ον) Τὸ πεζικὸν δὲν ἐξώρμα πρὸς ἐπίθεσιν, πρὶν ἢ τὸ φίλιον πυροβολικὸν συμπληρώσῃ τὴν *προπαρασκευήν*, ἅμα δ' ὡς κατὰ τὴν προχώρησιν συνήντα ἀντίστασιν, ἵστατο ἀναμένον τὴν ἐκ νέου παρέμβασιν τοῦ φιλίου πυροβολικοῦ.

5ον) Ἡ ἔφοδος ἐξετελεῖτο ἐν Βερντὲν δι' ἀλλεπαλλήλων πεζικῶν μονάδων, ἐπερχομένων ἐν τάξει

Digitized by Google

κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πυκνῇ, ὑπὸ μορφὴν *κυμάτων*. Ὀφείλομεν ὅμως νὰ ὑπομνήσωμεν τῷ ἀναγνώστῃ ὅτι τὸ ἐντελῶς ἀκατάλληλον τοῦ τρόπου τούτου ἀνεγνωρίσθη εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸν πόλεμον.

6ον) Αἱ ἐν Βερντὲν μάχαι κατέδειξαν ὅτι ἡ φθορὰ (κατατριβή, usure) εἶναι περίπου ὁμοία εἴς τε τὸν ἐπιτιθέμενον, καθὼς καὶ εἰς τὸν ἀμυνόμενον, δι' ὃ ἡ γνώμη τοῦ Φαλκενχάϋν (Falkenhayn), καθ' ἣν θὰ ἠδύνατο διὰ καταναλώσεως ὀλίγων γερμανικῶν δυνάμεων νὰ ἐπιφέρῃ μεγάλην φθορὰν εἰς τοὺς Γάλλους ἀπεδείχθη πεπλανημένη· διὰ τὸν λόγον ἀκριβῶς τοῦτον ὁ Χίνδενμπουργ γράφει «....ἡ δ' ἐξακολούθησις τοῦ ἀγῶνος τούτου ἐστοίχιζεν εἰς ἡμᾶς πολὺ περισσοτέρους ἄνδρας τῶν ὅσων εἰς τοὺς ἀντιπάλους μας». Τὸ ὅτι δ' ἔλαβε μέρος μείζων ἀριθμὸς γαλλικῶν μεραρχιῶν, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ὁ γαλλικὸς στρατὸς ὑπέστη φθορὰν μείζονα.

7ον) Κατεδείχθη πασιφανῶς ὅτι ἡ *ἀντικατάστασις* εἶναι ἀπαραίτητος, λόγῳ τῆς μεγάλης ὑλικῆς καὶ ἠθικῆς φθορᾶς, τῆς ἐπερχομένης ἕνεκα τοῦ μακροχρονίου τῶν σημερινῶν μαχῶν. Ἡ ἀντικατάστασις ὅμως ἐξετελεῖτο κατὰ τρόπον ριζικῶς διάφορον παρ' ἑκάστῳ τῶν ἀντιπάλων, διότι οἱ μὲν Γάλλοι ἀπέσυρον πρὸς τὰ ὀπίσω τὰς μεγάλας μονάδας καὶ ἀπέστελλον ἀντ' αὐτῶν εἰς τὸ μέτωπον ἄλλας ἰσοδυνάμους, ἐνῷ οἱ Γερμανοὶ ἄφηνον τὰς μονάδας ἐπὶ τόπου καὶ συνεπλήρουν τὰ κενὰ καὶ ἀντικαθίστων τοὺς ἠθικῶς φθαρέντας ἄνδρας ἐξ ἐμπέδων παρακολουθούντων ἐγγύτατα τὰς μαχητικὰς μονάδας, συνεπῶς ναὶ μὲν ἔμενε διαρκῶς εἰς τὸ μέτωπον ἡ αὐτὴ μονάς, ἀλλὰ τὸ προσωπικὸν ἀντικαθίστατο ἑκάστοτε τμηματικῶς, εἰς τρόπον ὥστε μετά τινα χρόνον, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακρόν, ἡ μονὰς ἐφέρετο μὲν ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ἀλλ' οὐσιαστικῶς ἦτο ἐντελῶς νέα. Ἕνεκα δ' ἀκριβῶς τοῦ διαφόρου τρόπου ἀντικαταστάσεως τῶν μονάδων, παρουσιάσθησαν ὡς λαβοῦσαι μέρος εἰς Βερντὲν μεραρχίαι γαλλικαὶ πλείονες τῶν γερμανικῶν.

8ον) Αἱ ἐπελθοῦσαι ἀπώλειαι ἦσαν περὶ τὰς 380,000 Γάλλων καὶ 500,000 Γερμανῶν. Ν.Θ.ΚΛΑΔΑΣ

—**Βερντὲν** (Verdun), ***Παρθένοι τοῦ —***. Οὕτως ὠνομάσθησαν αἱ γυναῖκες, τὰς ὁποίας κατεδίκασεν εἰς θάνατον τὸ κακουργοδικεῖον τοῦ Μόζα (1794), ἐπειδὴ ἐδέχθησαν μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὰ πρωσσικὰ στρατεύματα, ὅτε εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν τοῦ Βερντέν. Ἡ ποιητικὴ παράδοσις (Λαμαρτῖνος, Οὐγκώ, Ριοὺφφ) τὰς θέλει ὡραίας καὶ παρθένους, ἀλλ' ἡ πραγματικότης εἶναι, ὅτι πρόκειται περὶ γυναικῶν τῆς βασιλόφρονος ἀριστοκρατίας, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλεσαν τὴν ἐπιτροπήν, τὴν σταλεῖσαν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας, ὅπως προσφέρῃ εἰς αὐτὸν ἐκ μέρους τῆς πόλεως ἄνθη καὶ γλυκίσματα. Ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου ὡμολόγησαν, ὅτι ἐν πλήρει ἐπιγνώσει τῆς πράξεώς των ἐνήργησαν οὕτω. —Β.

Βερντὲν-*σὺρ-Ντοὺμπ* (Verdun-sur-Doubs) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Σὸν-ἐ-Λουάρ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ντοὺμπ, παρὰ τὴν συμβολὴν αὐτοῦ πρὸς τὸ Σόν, εἰς ἀπόστασιν 23 χιλιομέτρων ΒΑ τῆς Σαλὸν-σὺρ-Σόν. Κάτ. 1350. Κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὁ πύργος τῆς πόλεως, εὑρισκόμενος ἐπὶ νήσου ἐντὸς τοῦ ποταμοῦ, εἶχεν ὀχυρωθῇ, ἡ δὲ πόλις περιβληθῇ διὰ τειχῶν. Ἐπολιορκήθη καὶ κατελήφθη ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τῶν Γάλλων τῷ 1478, ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν τῷ 1522 καὶ κατόπιν ὑπὸ τῶν στρατευμάτων διαφόρων πολιτικῶν συνασπισμῶν τῆς περιοχῆς, μέχρις ὅτου περιῆλθεν ὁριστικῶς εἰς τὴν Γαλλίαν, μετὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν. Τὸ τεῖχος αὐτῆς κατηδαφίσθη ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ' τὸ 1653.

Βερντὲ-Ντελὶλ (Verdé-Delisle), ***Ἐρρῖκος***. Γάλλος ἰατρὸς γεννηθεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῷ 1818 ἐν Παρισίοις, ἐξήσκησεν ἔκτοτε τὴν Ἰατρικὴν ὑπὸ τὴν αὐτοκρατορίαν, διατελέσας μεταξὺ τοῦ ἰατρικοῦ προσωπικοῦ τῆς πριγκιπίσσης Ματθίλδης. Ἔργα αὐτοῦ εἶναι: «La petite vérole» (1838), ἐν ᾧ θεωρεῖ τὴν νόσον ταύτην ὡς τὸν θεραπευτικὸν φορέα τῶν χοιραδικῶν καὶ φυματικῶν νόσων, κηρυσσόμενος ἅμα ἐναντίον τοῦ ἐμβολίου. «Traité pratique et théorique du choléra» (1848). «De la dégénérescence physique de l'espèce humaine déterminée par le vaccin» (1855). Ο. Ρ.

Βέρντερ (Werder), ***Αὔγουστος-Κάρολος-Φρειδερῖκος***. Πρῶσσος στρατηγὸς (1808—1887). Κατ' ἀρχὰς ὑπηρέτησεν εἰς τὸν πρωσσικὸν στρατόν, τῷ δὲ 1842, βαρυνθεὶς τὴν ἀδράνειαν, ἔλαβε μέρος ὡς ἐθελοντὴς εἰς τὴν ἐναντίον τοῦ Καυκάσου ρωσικὴν ἐκστρατείαν. Ἐπανελθὼν εἰς Πρωσσίαν προήχθη εἰς λοχαγὸν τοῦ ἐπιτελείου καὶ κατὰ τὸν Αὐστροπρωσσικὸν πόλεμον τοῦ 1866 διεκρίθη ὡς ἀντιστράτηγος εἰς τὰς μάχας τοῦ Γκίτσχιν καὶ τοῦ Καίνιξγκρατς. Κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870 ἐπολιόρκησε μετὰ πείσματος καὶ κατέλαβε τὸ Στρασβοῦργον. Προαχθεὶς εἰς στρατηγὸν καὶ διοικῶν τὸ 14ον σῶμα εἰσῆλθεν εἰς Φρὰνς-Κοντέ, ἐπολιόρκησε τὴν Ντιζὸν καὶ κατέβαλε τὴν γενναίαν ἀντίστασιν τῶν εὐαρίθμων Γαριβαλδινῶν. Ἠναγκάσθη ὅμως, πρὸ τῶν δυνάμεων τοῦ στρατηγοῦ Βούρβαχη, νὰ ὑποχωρήσῃ μέχρι Μπελφόρ, ἡττηθεὶς παρὰ τὴν Βιλλερσεξέλ. Ὀχυρωθεὶς εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ Ἐρικοὺρ καὶ λαβὼν ἐνισχύσεις ἐνίκησε καὶ ἔτρεψε τὸν Βούρβαχην πρὸς τὰ ἑλβετικὰ σύνορα. Ὁ Βέρντερ ἔτυχε διὰ τοῦτο πολλῆς δημοτικότητος ἐν Γερμανίᾳ. Δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι ὑπῆρξε στρατηγὸς αὐστηρὸς κατὰ τῶν ἀόπλων πληθυσμῶν τῆς Γαλλίας. Κατὰ τὴν ἀποστράτευσίν του ὁ αὐτοκράτωρ τὸν ὠνόμασε κόμιτα καὶ ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸν μεγαλόσταυρον τοῦ Ἐρυθροῦ ἀετοῦ. Κ. Ι. Β.

—**Βέρντερ** (Werder), ***Ἰωάννης***. Γερμανὸς συγγραφεύς· βλ. Μπονίν.

—**Βέρντερ** (Werder), ***Κάρολος***. Γερμανὸς φιλόσοφος καὶ ποιητὴς (1806—1893). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ἑγέλου. Τῷ 1834 διωρίσθη ὑφηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου, τῷ δὲ 1838 προήχθη εἰς καθηγητήν. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ κυριώτερα εἶναι ἡ πραγματεία του «De Platonis Parmenide» (Περὶ τοῦ Παρμενίδου τοῦ Πλάτωνος), ἡ «Λογική» του, ὁ «Ἀμλέτος» ὁ «Νάθαν», ὁ «Βαλλενστάϊν» καὶ ὁ «Μάκβεθ». Ὡς ποιητὴς ἐξέδωκε σειρὰν λυρικῶν ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Musenalmanach», καὶ τέλος, ὡς θεατρικὸς συγγραφεύς, συνέθεσε «Τραγῳδίαν τοῦ Κολόμβου», ἥτις ἀνεβιβάσθη ἐπὶ τῆς σκηνῆς πολλῶν θεάτρων ἐν Γερμανίᾳ. Α. Δ.

Βέρντι (Verdi), ***Ἰωσήφ***. Μέγας Ἰταλὸς μελοδραματικὸς συνθέτης, γεννηθεὶς εἰς Ρονκόλε, πλησίον τοῦ Μπουσσέτου τοῦ δουκάτου τῆς Πάρμας, τὴν 10 Ὀκτωβρίου 1813. Τὰ πρῶτα μουσικὰ μαθήματα ἐδιδάχθη ἀπὸ τὸν ὀργανιστὴν τῆς ἐκκλη-

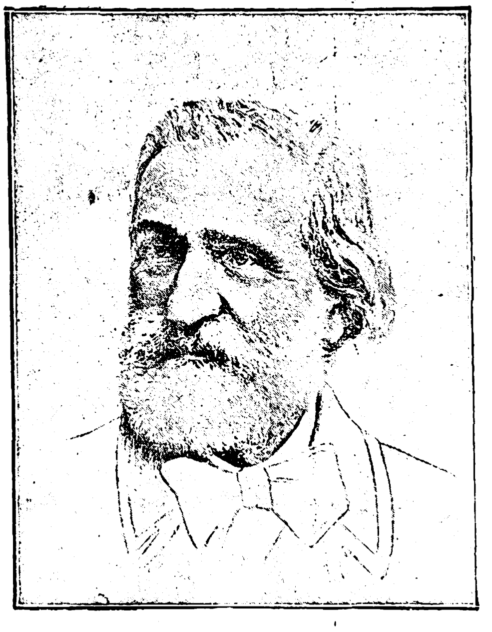

Ἰωσὴφ Βέρντι.

σίας τοῦ χωρίου του, ταπεινὸν μουσικόν, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δὲν ἔφθασε μέχρις ἡμῶν. Ὁ πατήρ του διατηρῶν μικρὸν πανδοχεῖον, ἠδυνήθη μὲ τὰς οἰκονομίας του νὰ ἀποστείλῃ τὸν νεαρὸν υἱόν του εἰς Μιλᾶνον διὰ νὰ περατώσῃ τὰς μουσικὰς σπουδάς του, ἐνδίδων εἰς τὰς ἐπιμόνους παρακλήσεις αὐτοῦ καὶ τὰς προτροπὰς τῶν φίλων του. Ἐκεῖ ὁ νεαρὸς Βέρντι, μὴ κατορθώσας νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Κονσερβατόριον, κριθεὶς ἀνεπίδεκτος μουσικῆς μαθήσεως ἀπὸ τὴν εἰδικὴν ἐπιτροπήν, ἠναγκάσθη νὰ σπουδάσῃ ἰδιαιτέρως μὲ τὸν καθηγητὴν Λαβίνιον, ἐπιφανῆ θεωρητικὸν τῆς ἐποχῆς, καὶ πρωΐμως ἔδειξε σημεῖα ἐκτάκτου μουσικῆς ἰδιοφυΐας. Τὴν πρώτην ἀρχὴν τῆς μελοδραματικῆς του σταδιοδρομίας ἔκαμε μὲ τὸν «Ὀβέρτον κόμιτα τοῦ Ἁγ. Βονιφατίου» (Oberto conte di San Bonifacio) εἰς τὴν Σκάλαν τοῦ Μιλάνου τὴν 17 Νοεμβρίου 1839. Τὸ πρῶτόν του τοῦτο δίπρακτον ἔργον συνήντησε τὴν ἐπιδοκιμασίαν τοῦ κοινοῦ, ἐνῷ, ἀπεναντίας, τὸ δεύτερόν του «Μία ἡμέρα βασιλείας» (Un giorno di regno), δοθὲν ἓν ἔτος κατόπιν (5 Σεπτεμβρίου 1840), ἐπίσης εἰς τὴν Σκάλαν, ἀπέτυχε παταγωδῶς. Δὲν ἀπηλπίσθη ὅμως ἐκ τούτου καὶ ἀντλῶν νέον θάρρος ἐκ τῆς ἀποτυχίας ἔδωσε μετὰ δύο ἔτη (9 Μαρτίου 1842) τὸν «Ναβουχοδονόσορα» (Nabucco), ὅστις ἀπεκάλυψε τὸ δυνατὸν τάλαντον τοῦ κατόπιν μεγάλου μαέστρου. Ἔγραψε κατόπιν, κατὰ χρονολογικὴν σειράν, τοὺς «Λομβαρδοὺς» (Lombardi, 11 Φεβρ. 1843), «Ἐρνάνην» (Ernani, 9 Μαρτίου 1842), τοὺς «Δύο Φόσκαρι» (I due Foscari, 3 Νοεμβρίου 1844), «Ἰωάνναν ντ' Ἂρκ» (Giovanna d'Arco, 15 Φεβρουαρίου 1845), «Ἀλζίρα» (Alzira, 12 Αὐγούστου 1845), «Ἀττίλαν» (Attila, 17 Μαρτίου 1845), «Μάκβεθ» (Macbeth, 14 Μαρτίου 1847), τοὺς «Ληστὰς» (I Masnadieri, Λονδῖνον, 22 Ἰουλίου 1847), «Ἱερουσαλὴμ» (Jerusalem, 26 Νοεμβρίου 1847), διασκευὴν τῶν Λομβαρδῶν διὰ τὴν Ὄπεραν τῶν Παρισίων, τὸν «Πειρατὴν» (Il Corsaro, 25 Ὀκτωβρίου 1848), τὴν «Μάχην τοῦ Λενιάνο» (La battaglia di Legnano, 27 Ἰανουαρίου 1849), «Λουΐζα Μύλλερ» (Luisa Miller, 8 Δεκεμβρίου 1849), ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἄρχεται τροποποιῶν τὸ ὕφος του εἰς προοδευτικωτέραν κατεύθυνσιν καὶ τὴν ὁποίαν ἐπηκολούθησαν τὰ μελοδράματα: «Στιφέλιους» (Stifelius, 16 Φεβρουαρίου 1850), «Ριγολέττος» (11 Μαρτίου 1851), «Τροβατόρε» (19 Ἰανουαρίου 1853), «Τραβιάτα» (6 Μαρτίου 1853), «Σικελικοὶ Ἑσπερινοὶ» (Vespri Siciliani, 13 Ἰουνίου 1855) εἰς τὴν ὄπεραν τῶν Παρισίων, «Σίμων Βοκανέγρα» (Simon Boccanegra, 12 Μαρτίου 1857) «Ἀρόλδος» (Aroldo, 16 Αὐγούστου 1857) «Χορὸς Μετημφιεσμένων» (Ballo in Maschera, 17 Φεβρουαρίου 1859), «Ἰσχὺς τοῦ πεπρωμένου» (Forza del destino, 10 Νοεμβρίου 1862), «Δὸν Κάρλος» (Don Carlos, 11 Μαρτίου 1867) εἰς τὴν ὄπεραν τῶν Παρισίων, «Ἀΐδα» (Aida, Κάϊρον 24 Δεκεμβρίου 1871), «Σίμων Βοκανέγρα» (τροποποίησις, 24 Μαρτίου 1881), «Ὀθέλλος» (15 Φεβρουαρίου 1887). Τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ Βέρντι ὁ «Φάλσταφ» (9 Φεβρουαρίου 1893), ὅπερ ἔγραψεν ὀγδοηκοντούτης ἤδη ἐπὶ ποιητικοῦ κειμένου τοῦ *Ἀρίγκο Μπόϊτο*, θεωρεῖται ἀμίμητον ὑπόδειγμα τῆς νεωτέρας λυρικῆς κωμῳδίας καὶ κλείει θριαμβευτικῶς τὸν κύκλον τῆς ἐκτάκτου μελοδραματικῆς παραγωγῆς τοῦ μεγάλου τούτου συνθέτου.

Ἄλλα ἔργα τοῦ Βέρντι: εἶναι ἡ «Νεκρώσιμος Ἀκολουθία» (Messa da requiem), εἰς μνημόσυνον τοῦ ποιητοῦ Ἀλεξάνδρου Μαντσόνι (1874), ὁ «Ὕμνος τῶν Ἐθνῶν» (Inno delle Nazioni) ἐπὶ κειμένου τοῦ Ἀρίγκο Μπόϊτο διὰ τὴν Δ. Ἔκθεσιν τοῦ Λονδίνου, «Πατριωτικὸς Ὕμνος» ἐπὶ διστίχων τοῦ Μαμέλλι, «Κουαρτέτον» δι' ἔγχορδα, «Ἄβε Μαρία» καὶ «Πάτερ ἡμῶν» (Pater noster) διὰ διπλῆν χορῳδίαν (8 φωνάς), «Δοξολογία» (Te deum), «Stabat Mater» καὶ «Laudi alla Vergine» (1898). Ἀπέθανεν ἐν Μιλάνῳ τὴν 27 Ἰανουαρίου 1901, γερουσιαστὴς τοῦ κράτους, κεκοσμημένος διὰ τῶν ἀνωτάτων παρασήμων ὅλων σχεδὸν τῶν ἐθνῶν καὶ ἐτάφη πλήρης τιμῶν εἰς τὸ κοιμητήριον τοῦ Μιλάνου, ἀφ' ὅπου τὰ ὀστᾶ μετεφέρθησαν μετὰ δεκατριετίαν (1914) εἰς τὴν κρύπτην τοῦ ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθέντι Ἀσύλῳ τῶν Ἀπομάχων καλλιτεχνῶν παρεκκλησίου.

Ὁ Ἰωσὴφ Βέρντι εἶναι μία ἐξαιρετικῶς μεγαλοπρεπὴς φυσιογνωμία ἐν τῇ μουσικῇ ἱστορίᾳ τῶν τελευταίων χρόνων, ἧς ἡ ἀκτινοβολία ἤσκησεν ὑποβλητικὴν ἐπίδρασιν ἐφ' ὅλης τῆς μουσικῆς ἐξελίξεως τῆς λυρικῆς τέχνης τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Τὸ παγκόσμιον θέατρον ἐγνώρισε τὸν Βέρντι ἐπὶ πολλὰ ἔτη κυρίαρχόν του ἀπόλυτον, ἀπαράλλακτα ὅπως πρὸ αὐτοῦ τὸν Μαγερμπέρ, Ὠμπὲρ καὶ Μποϋελδιέ· ἡ τέχνη ὅμως τούτων ὀλιγώτερον ἀτομικὴ καὶ ἐνδιαφέρουσα δὲν ἐπηρέασε, ἐπὶ τοσοῦτον, ὅσον ἡ βερδιακὴ τοιαύτη. Παρ' ὅλας τὰς μεταβολὰς τῆς τεχνοτροπίας του, ἔμεινε μέχρι τέλους ξεχωριστὴ φυσιογνωμία, φέρουσα ἔκδηλον τὸ μουσικὸν δαιμόνιον τῆς φυλῆς του, ἔνθερμος δὲ πατριώτης ὡς ἦτο συνέβαλε διὰ τῶν φλογερῶν συνθέσεών του εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀποτινάξεως τοῦ αὐστριακοῦ ζυγοῦ, ὑφ' ὃν ἔστενε τότε ἡ Ἰταλία. Ὑπῆρξεν ὁ Τυρταῖος τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης (1842). Ἡ χορῳδία του «O mia patria si bella e perduta» (Ναβουχοδονόσορ), ἐχρησίμευεν ὡς θούριον ᾆσμα, εἶδος Μασσαλιώτιδος, τῆς ἐπαναστατικῆς νεολαίας τοῦ Μιλάνου καὶ ἡ κραυγὴ «Viva Verdi» ἀντήχει εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως ὡς ἐνθουσιαστικὸς παιὰν καὶ ὡς σύνθημα τῶν καρβονάρων. Διότι ἔτυχε, κατὰ μοιραίαν σύμπτωσιν τὰ γράμματα τοῦ ἐπωνύμου τοῦ Verdi νὰ συμπίπτουν μὲ τὰ ἀρχικὰ τῆς φράσεως Vittorio Emmanuele, Re D' Italia. Ἁπλοῦς, ἀπέριττος, ταπεινός, ἰδιότητες σπάνιαι εἰς μουσικόν, ἠδιαφόρησε πάντοτε πρὸς τὸν θόρυβον καὶ τὰς τιμάς, ὅτε δὲ κάποτε ἠθέλησαν νὰ τοῦ ἀπονείμουν, τιμῆς ἕνεκεν, τὸν τίτλον τοῦ «Δουκὸς τοῦ Μπουσσέτου», μειδιῶν ἀπήντησεν εἰς τὴν πρότασιν: «Εἶναι τίτλος περιττὸς δι' ἕνα χωριάτη (paesano), ὅπως ἐγώ». Ἐν τούτοις, παρ' ὅλας του τὰς ἀρνήσεις, τὸν ἔκαμε γερουσιαστὴν ἰσόβιον ἡ κυβέρνησις, ἀλλ' ὅμως οὐδεὶς τὸν ἤκουσε νὰ ὁμιλήσῃ ποτὲ ἐν τῇ Γερουσίᾳ ἢ νὰ ἐκφέρῃ γνώμην τινὰ ὑπὲρ ἢ κατά. Περιωρίζετο ἁπλῶς εἰς τὸ ν' ἀνίσταται ἢ νὰ κάθηται, ὁσάκις ἔπραττε τοῦτο ὁ παρακαθήμενος κόμις Καβούρ. Ὁ Βέρντι οὐδέποτε ἐταξίδευσε διὰ θαλάσσης. Ὅτε δέ, κατόπιν πολλῶν καὶ ἐπιμόνων παρακλήσεων τοῦ Κεδίβου, ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς Αἴγυπτον διὰ νὰ διευθύνῃ τὰς παραστάσεις τῆς Ἀϊδας, ἔφθασε σιδηροδρομικῶς μόνον μέχρι Γενεύης, ἀφ' ὅπου, αἰφνιδίως μετανοήσας, ἐπέστρεψεν αὐθημερὸν εἰς Μιλᾶνον. Γενναιόφρων, ἀλτρουϊστὴς καὶ ἀγαθοποιὸς καθ' ὅλην του τὴν ζωήν, ἀπεδείχθη μετὰ θάνατον ὑπέροχος εὐεργέτης τοῦ ἀποκλήρου μουσικοῦ κόσμου, καταλιπὼν ὅλην του τὴν περιουσίαν καὶ μέρος τῶν ποσοστῶν του διὰ τὴν ἵδρυσιν καὶ συντήρησιν ἐν Μιλάνῳ «Ἀσύλου Ἀπομάχων μουσικῶν καὶ καλλιτεχνῶν τοῦ ᾄσματος». Ἐν τῷ ἀσύλῳ τούτῳ εὑρίσκουν φιλόστοργον στέγην

Digitized by Google

καὶ περίθαλψιν ὅσοι ἐκ τῶν λυρικῶν ἀοιδῶν ἢ μουσικῶν ἕνεκα γήρατος ἢ ἀσθενείας εἶναι ἀνίκανοι νὰ πορισθῶσιν τὰ πρὸς τὸ ζῆν διὰ τῆς ἐργασίας των. Ἡ ἁγία αὕτη καὶ πεφωτισμένως ὠφέλιμος ἀγαθοεργία στεφανώνει ἐπαξίως τὸ τέλος τῆς ἐνδόξου σταδιοδρομίας τοῦ μεγάλου μουσουργοῦ, τοῦ τιμίου πατριώτου, τοῦ ἐξαιρέτου ἀγαθοποιοῦ. Τὰς ὑποθέσεις τῶν ποιητικῶν κειμένων τῶν ἔργων του ἐξέλεγεν ὁ ἴδιος. Κατέστρωνε τὴν σκηνοθεσίαν των μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν καὶ ἄφινε μόνον τὴν φροντίδα τῶν στίχων εἰς τὸν συνεργάτην του. Πλὴν τοῦ Μπόϊτο, ὅστις ἔγραψε τὸ κείμενον τοῦ Ὀθέλλου καὶ τοῦ Φαλστάφ, καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους Σολέρα, ὁ ὁποῖος τοῦ ἐπρομήθευσε τὰ λιμπρέττα τῶν πρώτων του ἔργων: Nabucco, Lombardi, Attila, συνήθεις του ποιητικοὶ συνεργάται ἦσαν ὁ Φραγκῖσκος-Μαρία Πιάβε καὶ ὁ Σαλβατόρε Καμαράνο, ποιηταὶ μέτριοι, ἀλλὰ γνῶσται ὅλων τῶν μυστικῶν τῆς μελοδραματικῆς σκηνοθεσίας. Τόσην σημασίαν ἀπέδιδεν εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ κειμένου, ὥστε κατὰ τὰς σπανίας ἐμφανίσεις του εἰς τὰ θέατρα τοῦ Μιλάνου, τῆς Γενούης κλπ., δὲν ἐφαίνετο προσέχων καθόλου εἰς τὴν ἐπὶ σκηνῆς δρᾶσιν, ἀλλὰ παρηκολούθει τὴν παράστασιν ἀφωσιωμένος εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ λιμπρέττου.

Πνεῦμα κατ' ἐξοχὴν δημιουργικόν, ἀλλὰ καὶ ἀφομοιωτικόν, παρηκολούθησε μετὰ προσοχῆς τὴν προϊοῦσαν ἐξέλιξιν τῆς τέχνης, τροποποιῶν ἀναλόγως τὴν τεχνοτροπίαν του, χωρὶς ὅμως ν' ἀποβάλλῃ τὴν ἀτομικότητα τῆς ἐμπνεύσεως ἢ τὴν πρωτοτυπίαν τῆς εὑρέσεώς του. Ἐκ τῆς λελογισμένης ταύτης διηνεκοῦς προσαρμογῆς πρὸς ὀλονὲν νεωτέρας κατευθύνσεις, ἐπήγασαν αἱ τρεῖς περίοδοι τοῦ βερδιανοῦ ὕφους, ἀπὸ Ναβουχοδονόσορος ἕως Ριγολέττου, ἀπὸ τούτου μέχρι Ἀΐδας καὶ ἀπὸ ταύτης μέχρι τὸν Φαλστάφ.

Ἐκ τῶν ἔργων τῆς πρώτης περιόδου διακρίνεται κατ' ἐξοχὴν ὁ «Ριγολέττος» (Βενετία 1851), ὅστις καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς δευτέρας. Τὸ ἔργον τοῦτο, τοῦ ὁποίου ἡ ὑπόθεσις ἐλήφθη ἐκ τοῦ γνωστοῦ δράματος τοῦ Β. Οὐγγώ, «Ὁ βασιλεὺς διασκεδάζει», ἤγειρε σκανδαλώδη θόρυβον κατὰ τὴν πρώτην ἐμφάνισίν του. Ἡ λογοκρισία ἠξίωσε μεταβολὰς εἰς τὸ λιμπρέττον καὶ εἰς τὴν μουσικήν, καὶ κατὰ πρῶτον μετεβλήθη ὁ ἀρχικὸς τίτλος il Viscardello εἰς «Ριγολέττον», τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως μετονομάσθη δοὺξ τῆς Μάντοβας καὶ ἐν γένει μουσικὴ καὶ κείμενον παρεχαράχθησαν εἰς τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ καταστοῦν ἀγνώριστα. «Ἐφέτος, ἔγραφεν ὁ Βέρντι ἐν ἀγανακτήσει πρὸς τὸν φίλον του Λουκάρντι, δὲν θὰ μεταβῶ εἰς Ρώμην. Οἱ θεατρῶναι δὲν ἐννοοῦν ὅτι, ὅταν τὸ μελόδραμα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτελεσθῇ, ὅπως τὸ ἔγραψεν ὁ συνθέτης του, εἶναι καλύτερον νὰ τὸ ἀφίνουν νὰ κοιμᾶται. Ἐσκέφθην νὰ δημοσιεύσω ὅτι ἡ μουσικὴ τοῦ Ριγολέττου ποῦ ἀκούουν εἰς Ρώμην δὲν εἶναι ἰδική μου». Ὁ Ριγολέττος παραπλεύρως τεμαχίων κατωτέρας ἀξίας παριέχει σελίδας ὑπερόχου κάλλους. Τοιαῦται ἡ δυῳδία Ριγολέττου-Τζίλδας εἰς τὴν 3ην πρᾶξιν, καὶ τὸ δραματικὸν κουαρτέτο, παγκοσμίου φήμης. Ἡ «Ἀΐδα» (βλ. λ.) ἐμφανίζει ἤδη τρανὰ τὰ σημεῖα τῆς ἐπὶ τὸ νεωτεριστικώτερον τροπῆς τῆς βερδιακῆς τέχνης, ὁ δὲ «Ὀθέλλος» καὶ ὁ «Φάλσταφ» εἶναι οἱ ἀκραῖοι σταθμοὶ τῆς ἐξελίξεώς της.

Ἡ πρώτη τοῦ «Ὀθέλλου» εἰς τὴν Σκάλαν τοῦ Μιλάνου (1888), μὲ ἐκτελεστὰς τὸν Ταμάνιο, Μωρὲλ καὶ τὴν Πανταλεόνι, ἐσημείωσε σταθμὸν εἰς τὰ χρονικὰ τῆς ἰταλικῆς λυρικῆς σκηνῆς. Ἡ εἴσπραξις ἀνῆλθεν ἄνω τῶν 60 χιλ. λιρεττῶν, ὁ δὲ Βέρντι ἀπεθεώθη ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιώδου ἀκροατηρίου του. Ἡ μουσικὴ τοῦ Ὀθέλλου, ὕφους ὀλίγον τι ἀκαθορίστου, εἶναι ἐκφραστικὴ εἰς τὰ μέρη, τὰ ὁποῖα ἐκδηλοῦν τὸν βίαιον χαρακτῆρα τοῦ Ὀθέλλου ἐξημμένου ἐκ τῆς ζηλοτυπίας. Ὅλη ἡ τετάρτη πρᾶξις εἶναι ἓν ποίημα μελαγχολίας, πόνου καὶ τρόμου. Ἀντιθέτως, μία σερενάτα διὰ μανδολῖνα παρέλκουσα εἰς τὴν καθόλου δρᾶσιν, καὶ χορῳδίαι τινὲς εἶναι τεμάχια κατωτέρας μουσικῆς ἐκφράσεως καὶ ποιότητος. Ὁ «Φαλστάφ» (Μιλᾶνον 1893) εἶναι ἔργον πληρέστερον, φωτεινότερον καὶ ἐντελῶς καθωρισμένον, τελειότερον δέ, ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τοὺς τύπους τοῦ παλαιοῦ μελοδράματος. Ἐλέχθη ὅτι ὁ Ἰταλὸς μαέστρος ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ προσεχώρησεν ὁλοκληρωτικῶς εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ βαγνερικοῦ δράματος καὶ ἐπηνέθη λίαν ἡ ἁρμοσις τῆς τέχνης αὐτοῦ πρὸς τέχνην τόσῳ διαφέρουσαν τῆς ἰδικῆς του. Ἐν τούτοις ὁ Βέρντι ἔμεινεν Ἰταλὸς κατὰ τὴν ἔμπνευσιν, διαισθάνεται δὲ ὁ ἀκροατὴς κατὰ τὴν ἀκρόασιν τοῦ ἔργου τὴν ἐμψυχώτριαν πνοὴν τοῦ ἰταλικοῦ λυρικοῦ δαιμονίου.

Διὰ τὴν ἐπιμνημόσυνον τελετὴν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ποιητοῦ καὶ πατριώτου Ἀλεξ. Μαντσόνι, ὁ Βέρντι ἀποτίνων φόρον τιμῆς εἰς τὴν μνήμην τοῦ συγγραφέως τῶν «Μελλονύμφων», συνέθεσε τὸ «Ρέκβιεμ». Τὸ ἔργον εἶναι σχεδὸν μελοδραματικῆς ὑφῆς, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὅμως λείπουν αἱ ρομάντσαι καὶ τὰ ἀλλέγκρα καὶ ἐξαίρεται τεχνικῶς διὰ δύο φυγῶν (fughe), τὴν τοῦ Libera καὶ τὴν τοῦ Sanctus. Θὰ φανῇ παράδοξον πῶς ὁ συνθέτης τοῦ «Τροβατόρε», τῆς «Τραβιάτας», τοῦ «Ἐρνάνη» καὶ 29 ἄλλων μελοδραμάτων ἔσχε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ συνθέσῃ κουαρτέτον ἐγχόρδων, εἶδος τόσον ἀντίθετον πρὸς τὴν λυρικὴν ἰδιοσυγκρασίαν του. Ἐν τούτοις τὸ ἔργον τοῦτο (εἰς μὶ ἔλασσον), ὅπερ ὁ Βέρντι ἔγραψεν εὑρισκόμενος ἐν Νεαπόλει καὶ ἐξέδωκεν ἐν Παρισίοις, εἶναι λίαν ἐνδιαφέρον, στερεᾶς δὲ καὶ δυνατῆς κατασκευῆς, περιποιεῖ πολλὴν τιμὴν εἰς τὸν συνθέτην του. Ἐξ αὐτοῦ τεκμαιρόμεθα ὅτι, ἂν ἡ συνήθης μορφὴ τῶν θεατρικῶν ἔργων του συνίσταται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς μελῳδίας μὲ συνοδείας ἁπλᾶς ἢ θορυβώδεις, δὲν πρέπει νὰ ἀποδοθῇ τοῦτο εἰς κενότητα ἢ ἐπιπολαιότητα μουσικῆς εὑρέσεως, ἀλλ' εἰς ἰδιάζουσάν τινα ἀντίληψιν τῆς μελοδραματικῆς τέχνης. Ἡ ἀντίληψις αὕτη δὲν διαφεύγει βεβαίως τὴν κριτικήν, δὲν χρησιμεύει ὅμως ὡς γνώμων τῆς καθόλου τεχνικῆς ἱκανότητος τοῦ συνθέτου. Ἰταλὸς ὁ Βέρντι ἐκ πατρίδος εἶναι διεθνὲς μουσικὸν δαιμόνιον. Συμπαθητικότης, ἁπλότης καὶ εἰλικρίνεια βασιλεύουν εἰς τὸ ὕφος του, τὸ ἁδρῶς ζωντανόν. Λυρικὸς ρεαλισμός, ἴσως ὄχι πολὺ βαθυστόχαστος, ἀλλ' ἀληθὴς καὶ ἰσχυρός, πάθος κατὰ τὴν ἔκφρασιν καὶ σημαντικὸν αἴσθημα τοῦ θεάτρου εἶναι τὰ προσόντα, ἅτινα ἔδωσαν καὶ δίδουν ἀκόμη τὴν ζωτικότητα εἰς τὰ μελοδράματά του. Τὰ φινάλε τῆς Τραβιάτας, Ἀΐδας, Ὀθέλλου, κλπ. καὶ ποικίλα ἄλλα τεμάχια, κοινὰ εἰς πάντας, εἶναι ὡραῖα ὑποδείγματα δραματικῆς ἐκφράσεως.

Τὰ πλεῖστα τῶν μελοδραμάτων τοῦ Βέρντι ἐδόθησαν κατὰ καιροὺς ἐν Ἑλλάδι, εἴτε ἐν πρωτοτύπῳ ἰταλικῷ κειμένῳ ἀπὸ τοὺς ἰταλικοὺς μελοδραματικοὺς θιάσους, εἴτε, ἐν μεταφράσει, ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν Μελόδραμα. Ὑπολογίζονται ἄνω τῶν 2.000 αἱ παραστάσεις τοῦ Ριγολέττου τῆς Τραβιάτας κλπ., αἱ δοθεῖσαι ὑπὸ τούτου. Τὸ «Requiem» ἐξετελέσθη δὶς ἀπὸ τὴν Ἀθηναϊκὴν Χορῳδίαν καὶ τὴν ὀρχήστραν τοῦ Ὠδείου Ἀθηνῶν.

Τῆς οἰκογενείας Βέρντι ὑπάρχει σήμερον ἀπόγονος ἐν Κεφαλληνίᾳ ὁ Γεράσιμος Βέρδης. Οὗτος εἶναι δισέγγονος τοῦ Φραγκίσκου Βέρντι, ἐξαδέλφου τοῦ μεγάλου μουσουργοῦ, ὅστις φεύγων τὴν καταδίωξιν τῆς αὐστριακῆς ἀστυνομίας κατῆλθε πρόσφυξ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους κατὰ τὸ 1848. Εἶναι ὀρθόδοξος καὶ καφεπώλης τὸ ἐπάγγελμα.

Δ. ΛΑΥΡΑΓΚΑΣ

Βερντιὲ (Verdier), ***Αἰμάρ.*** Γάλλος ἀρχιτέκτων, γεννηθεὶς ἐν Τοὺρ κατὰ τὸ 1819. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ H. Labrouste καὶ ἐπεδόθη εἰδικῶς εἰς ἀρχαιολογικὰς σπουδάς. Διεκρίθη, διὰ τῶν ἐκτεθεισῶν εἰς τὰς παρισινὰς ἐκθέσεις ἔργων του, καὶ μάλιστα σχεδίων ἀπεικονιζόντων κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ διασημότερα ἐν Γαλλίᾳ γοτθικὰ μνημεῖα. Ἐκ τούτων μνημονεύομεν: «Σπουδαὶ ἐπὶ τοῦ ἀββαείου τοῦ Saint-Leu ἐν Esserant» (1846), «Ὁ πύργος τοῦ Pierrefonds», «Ἡ Μητρόπολις τῆς Rouen» (1847), «Τὸ Νοσοκομεῖον τοῦ Angers», «Οἰκίαι τῆς Provins», «Ἀγροικία ἐν Meslay», «Ἐρείπια τοῦ ἀββαείου τοῦ Cluny», «Τὸ Νοσοκομεῖον τοῦ Beaune», «Ἡ μεγάλη αἴθουσα τοῦ πύργου τοῦ Ribeauvillé (1848), «Οἰκίαι ἐν Cluny», «Ἡ αἴθουσα τῶν συνεδριάσεων τῆς ἀρχαίας μητροπόλεως τοῦ Noyon» (1855), «Ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Μαρτίνου τῶν Δασῶν», «Ὁ ναὸς τοῦ Plailly», (1859), «Ὁ ναὸς τοῦ Beaumont» (1865). Ὁ Βερντιὲ ἐτιμήθη τῷ 1860 διὰ τοῦ σταυροῦ τοῦ Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς.

Ι. Μ. Π.

— **Βερντιὲ** (Verdié), ***Ἀντώνιος.*** Γάλλος ποιητὴς ἐκ Γασκονίας, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Μαῖτρ-Βερντὲ (1779—1820). Ποιητὴς κατ' ἐξοχὴν λαϊκός, διεκρίθη τῷ 1814 διὰ τὰ παράφορα φιλοβασιλικά του αἰσθήματα. Συνέθεσεν εἰς δημῶδες γασκωνικὸν ἰδίωμα λίαν παρεφθαρμένον καὶ ἀναμεμειγμένον μετὰ γαλλικῶν φράσεων μικρὰ ποιήματα, εἰς ἃ εἰκονίζονται διάφοροι τοπικοὶ τύποι, ὡς ὁ τῆς Καντιχόης, γυναικὸς τοῦ λαοῦ καὶ μεταπρατρίας τῆς ἀγορᾶς. Οἱ στίχοι εἶναι πλήρεις οἴστρου, ἀλλὰ πολλάκις μειοῦται ἡ ἀξία αὐτῶν ἐκ τῆς παρεισαγωγῆς χυδαίων κοινοτυπιῶν. Τὰ ἅπαντά του δημοσιευθέντα εἰς Βορδὼ ἔσχον πλείστας ἐκδόσεις.

Θ. Β.

— **Βερντιὲ** (Verdier), ***Ἰωάννης.*** Ἰατρὸς καὶ καθηγητὴς τῆς Φιλολογίας (1735—1820). Κατ' ἀρχάς, ὢν ἰατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Στανισλάου, ἐγκατέστη, μετὰ τὸν θάνατον τούτου, ἐν Παρισίοις τῷ 1776 ἱδρύσας κλινικὴν ὀρθοπεδικήν, ἐν ᾗ ἐδιδάσκετο καὶ ἡ γυμναστική. Ὠνομάσθη καθηγητὴς τῆς Ἰατροδικαστικῆς εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Νομολογίας. Ἀναφέρομεν ἐκ τῶν πολυπληθῶν αὐτοῦ ἐπιστημονικῶν ἔργων τὰ ἑξῆς: «Essai sur la Jurisprudance de la médecine en France» (Paris 1763) «Recueil de mémoires et d'observations sur la perfectibilité de l' homme par les agents physiques ou moraux» (Paris 1772), «Tableaux analytiques et critiques de la vaccine et de la vaccination» (1801), ὡς καὶ πληθὺν φιλολογικῶν πραγματειῶν περὶ σπουδῆς καὶ διδασκαλίας τῆς γαλλικῆς καὶ λατινικῆς γλώσσης.

Ο. Ρ.

— **Βερντιὲ** (Verdier), ***Ἰωάννης-Ἀντώνιος, κόμης***—. Γάλλος στρατηγὸς (1767—1839). Διεκρίθη κατὰ τοὺς πολέμους τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐναντίον τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν καὶ εἶτα ἐπὶ Ναπολέοντος Α'. Μετέσχε τῶν ἐκστρατειῶν τῆς Ἰταλίας, Αἰγύπτου, Ἱσπανίας καὶ Ρωσίας, τραυματισθεὶς σοβαρῶς εἰς Πολότσκ.

— **Βερντιὲ** (Verdier), ***Καῖσαρ.*** Γάλλος ἀνατόμος (1685—1759). Τῷ 1725 ὠνομάσθη ἑρμηνευτὴς καθηγητὴς εἰς τὰς χειρουργικὰς σχολάς, ἐπὶ 25 ἔτη διατηρήσας ἐξόχως τὴν θέσιν ταύτην, καὶ παραιτηθεὶς ὑπὲρ τοῦ J. J. Sue. Ἔργον αὐτοῦ εἶναι: «Abrégé d' Anatomie du corps humain» (Paris 1725) παραμεῖναν κλασσικὸν ἐπὶ μακρὸν ὡς ἐκ τῆς ἀκριβείας καὶ σαφηνείας αὐτοῦ, καὶ ἡ πραγματεία: «Περὶ κυστεοκηλῶν», ἀναγνωσθεῖσαι εἰς τὴν Ἰατρικὴν Ἀκαδημίαν ἧς ὑπῆρξε μέλος.

Ο. Ρ.

— **Βερντιὲ** (Verdier), ***Μάρκελλος.*** Γάλλος ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις (1817 — 1856). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ διασήμῳ Ingres καὶ ἠκολούθησεν ἐπί τι διάστημα ἀνωμάλως τὰ μαθήματα τῆς Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Ἀπέστειλε πίνακάς του εἰς τὰ Σαλὸν τῶν ἐτῶν 1831, 1836 καὶ 1837, καὶ ἐξετέλεσεν εὐρείας θρησκευτικὰς καὶ ἱστορικὰς συνθέσεις. Εἰς τὸ Σαλὸν τοῦ 1837 ἔλαβε τὸ τρίτον βραβεῖον ἐξ ἀφορμῆς δύο πινάκων του («Ἡ ἁγία Οἰκογένεια» καὶ «Ἡ πρώτη σκέψις τοῦ ἐγκλήματος») καὶ τριῶν προσωπογραφιῶν. Τῷ 1840 ἐξέθηκε τὸν «Εὐνοῦχον βαπτιζόμενον ὑπὸ τοῦ Φιλίππου» καὶ τὴν προσωπογραφίαν τοῦ Λέοντος Γκοζλάν· τῷ 1841 τὴν προσωπογραφίαν τοῦ Ε. ντὲ λὰ Μπεντολλιὲρ καὶ προσωπογραφίας τινὰς γυναικῶν· τῷ 1842 τὴν «Ἁγίαν Μαγδαληνὴν μετανοοῦσαν» καὶ τὸν «Θάνατον τοῦ Ἀρχιμήδους»· τῷ 1845 τὴν προσωπογραφίαν τῆς δίδος Γκαρρίγκ· τῷ 1847 τοὺς πίνακας: «Αἱ γυναῖκες καὶ τὸ μυστικόν», «Ναπολιτάνα» καὶ «Νεαρὰ κόρη»· τῷ 1848 τὴν «Φαντασίαν», τὴν «Αἰώραν» καὶ προσωπογραφίας τινάς, δι' ἃς ἔλαβε τὸ δεύτερον βραβεῖον· τῷ 1849 τὴν «Μητέρα μετὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Ἰουνίου 1848», τὸν «Ἄνθρωπον εἰς τὸ μέσον τῶν δύο ἡλικιῶν καὶ τῶν δύο ἐρωμένων του» καὶ τὰς προσωπογραφίας τοῦ Μπρεσσάν, τοῦ Φλοκόν, τοῦ Ντυπὸν-Μπλοντὲλ κλπ.· τῷ 1850 τὸν «Ἅγιον Λαυρέντιον», τὴν «Νεαρὰν κόρην», τὴν «Ἀνθοπώλιδα», τὴν «Γυναῖκα» καὶ προσωπογραφίας τινάς· τῷ 1852 τὴν «Ἀποθάρρυνσιν τοῦ καλλιτέχνου» καὶ τὴν «Ἀναχώρησιν τῶν νεοσυλλέκτων»· καὶ τῷ 1853 τὴν «Σκηνὴν ὀχλαγωγίας». Ὁ Βερντιὲ ὑπῆρξε καλλιτέχνης πλήρης ὁρμῆς, παραγωγικώτατος καὶ φιλοπονώτατος· τὸ τάλαντόν του ὅμως ἐστερεῖτο εὐκαμψίας καὶ ἀρτιότητος.

Ι. Μ. Π.

— **Βερντιὲ** (Verdier), ***Πέτρος-Λουδοβῖκος.*** Γάλλος χειρουργὸς (1780—1866). Ἐγένετο δεκτὸς ἐν Παρισίοις ὡς ἰατρὸς τῆς δημοσίας ὑγείας κατὰ τὸ 1814. Ἐδημοσίευσε: «Notice sur un appareil compressif de l'artère iliaque externe dans le cas d'anévrisme inguinal» (1818), «Mémoire sur une hernie sus-pubienne entéro-epiploique très volumineuse» (1819), «Traité pratique des hernies, déplacements et maladies de la matrice» (1840, 1 τόμος).

Ο. Ρ.

Βερντιὲ-Ἑρτὲν (Verdier-Heurtin), ***Ἰωάννης-Φραγκῖσκος.*** Ἰατρός, υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Βερντιὲ καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Βερντιὲ-Ντουκλὸς (1767 — 1824). Ὑπηρέτησεν ὡς χειρουργὸς εἰς τὸν στρατόν. Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1804. Ὑπῆρξεν ἰατρὸς μιᾶς τῶν περιφερειῶν τῶν Παρισίων, διατελέσας ἅμα συνεργάτης τῆς Μεθοδικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας, ὡς καὶ λαϊκῆς ἰατρικῆς ἐφημερίδος. Ἀναφέρομεν τὰ ἑξῆς ἔργα του: «Discours sur un nouvel art de développer la belle nature et de guérir les difformités au moyen d'exercises aidés par les machines mobiles de M. Tiphaine» (1784), «Discours sur le devoir et le besoin d'aimer» (1800), «Discours et essai aphoristique sur l' allaitement et l'éducation physique des enfants» (1864) κλπ.

Ο. Ρ.

Βερντιὲ-Ντουκλὸς (Verdier-Duclos), ***Θωμᾶς-Διονύσιος.*** Γάλλος χειρουργός, ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννου Βερντιὲ (1744—1813). Εἰς τὴν Κορσικὴν ὑπηρέτησεν ὡς στρατιωτικὸς χειρουργός, ἐπιστρέψας δὲ εἰς Γαλλίαν ἐγκατέστη εἰς τὴν γενέτειραν αὐτοῦ Ferté-Bernard. Ἠσχολήθη ἰδίως μὲ τὰς ἐπιδημίας ὑποβαλὼν πλείστας σχετικὰς πραγματείας εἰς τὴν Βασιλικὴν Ἑταιρίαν τῆς χειρουργικῆς, ἧς διετέλει μέλος. Διετέλεσε δήμαρχος, δικαστὴς καὶ πρόεδρος ὁρκωτοῦ δικαστηρίου. Ἀναφέρομεν ἐργασίας αὐτοῦ: «Breviarium medici clinici», «Histoire d' une symphyséotomie pratiquée avec succès pour la mère et pour l' enfant» (1877).

Ο. Ρ.

Βερντιτζόττι (Verdizzotti), ***Ἰωάννης-Μαρία.*** Ζωγράφος καὶ ποιητὴς Ἰταλός, γεννηθεὶς ἐν Βενετίᾳ (1530—1607). Ἐμαθήτευσε πλησίον τοῦ μεγάλου Τισιανοῦ, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε γραμματεύς, ἀλλὰ δὲν ἠσχολήθη εἰς τὴν ζωγραφικὴν εἰμὴ ἐρασιτεχνικῶς. Εἰσελθὼν εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον, ἀφιερώθη εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἐδημοσίευσε πολυάριθμα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀξιομνημόνευτα: «Τὸ δεύτερον βιβλίον τῆς Αἰνειάδος τοῦ Βιργιλίου» (ἐν ἐμμέτρῳ μεταφράσει, Βενετία 1560), «Ἑκατὸν ἠθικοὶ μῦθοι» (Βενετία 1570, μεθ'

Digitized by Google

ἑκατὸν ξυλογραφιῶν), «Genius» (Βενετία 1575), ποίημα ἐπὶ τοῦ ποιητικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, «Βοημοῦνδος ἢ ἡ κατάκτησις τῆς Ἀντιοχείας» (Βενετία 1607) ποίημα ἡρωϊκόν, τοῦ ὁποίου ἐδημοσιεύθη μόνον τὸ πρῶτον ᾆσμα καὶ πολλὰ μικρὰ λατινικὰ ποιήματα, ἐξ ὧν ἀξιολογώτερον εἶναι τὸ γραφὲν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Τισιανοῦ. Ι. Μ. Π.

Βέρντολ (Werdohl) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν Πρωσσίᾳ, ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ Ἄρνσμπεργ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λέννε. Κάτ. 12238. Σιδηρουργεῖα.

Βερντουὶν (Verduyn), *Πέτρος-Ἀντριάνσον*. Γάλλος χειρουργὸς γεννηθεὶς ἐν Ἄμστερδαμ τῷ 1625. Κατέστη ἰδίως γνωστὸς ἐκ τῆς ἐργασίας του «Diss. epistolica de nova artuum de curtandorum ratione», (Ἄμστερδαμ 1696). Κατὰ τὸν Vergniol, ὁ Βερντουὶν ἠσχολήθη καὶ περὶ τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ τοῦ μαστοῦ ὡς καὶ περὶ λαγοχείλους. Ο. Ρ.

Βερντὺ-ντὺ-Βερνουὰ (Verdy du Vernois) *Ἰούλιος*. Πρῶσσος στρατηγὸς (1832—1910). Κατήγετο ἐκ γαλλικῆς οἰκογενείας καταφυγούσης εἰς Γερμανίαν μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ διατάγματος τῆς Νάντης. Διεκρίθη εἰς πολλὰς ἐκστρατείας καὶ μετέσχε τοῦ κατὰ τῆς Γαλλίας πολέμου τοῦ 1870 ὡς μέλος τοῦ ἐπιτελείου. Ἀπὸ τοῦ 1889—1890 ἐχρημάτισεν ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν. Σπουδαῖος συγγραφεὺς στρατιωτικῶν ἔργων, μεταφρασθέντων εἰς τὴν γαλλικήν: «Μελέται περὶ τῆς τέχνης τοῦ διοικεῖν στρατεύματα», «Μελέται στρατιωτικῆς ἱστορίας», «Δοκίμιον περὶ πολέμου» κτλ. Ἔγραψε καὶ δρᾶμα «Ἀλάριχος», παιχθὲν εἰς Στρασβοῦργον τῷ 1894. Κ. Ι. Β.

Βερντὺκ (Verduc), *Λαυρέντιος*. Γάλλος χειρουργὸς (1608—1695). Κληθεὶς εἰς Παρισίους διωρίσθη χειρουργὸς τῆς Saint-Côme, διδάξας ἐπὶ μακρὸν τὴν Χειρουργικήν. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ «Μέθοδος τῆς θεραπείας τῶν καταγμάτων καὶ ἐξαρθημάτων διὰ τῶν ἐπιδέσεων» (Παρίσιοι 1685).

— **Βερντὺκ** (Verduc), *Ἰωάννης-Φίλιππος*. Ἰατρός, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἐδίδαξεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ ἐδημοσίευσεν ἀξιόλογα ἔργα: «Nouvelle ostéologie avec le squelette du foetus» (Paris 1690), «Les opérations de la chirurgie avec une pathologie de chirurgie» (Paris 1693).

— **Βερντὺκ** (Verduc), *Λαυρέντιος*. Γάλλος χειρουργός, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου ἀποθανὼν τῷ 1703. Ἐπεδόθη μετὰ ζήλου εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀνατομίας καὶ τῆς Χειρουργικῆς. Ἐδημοσίευσε: «Le Maître en chirurgie ou Abrégé de la Chirurgie de Guy de Chauliac» (Παρίσιοι 1691). Ο. Ρ.

Βερντὺρ (Verdure), *Αὐγουστῖνος-Ἰωσήφ*. Γάλλος πολιτικὸς (1825—1873), μέλος τῆς Κομμούνας τῶν Παρισίων. Ἀσχοληθεὶς μὲ τὰ ἐργατικὰ ζητήματα, ἐπεχείρησε νὰ ἱδρύσῃ συνεργατικὰς καὶ ἀπέβη εἷς τῶν ἐνθουσιωδεστέρων προπαγανδιστῶν τῆς ἰδέας ταύτης ἐν Γαλλίᾳ. Ἀπὸ τοῦ 1868 πολλάκις ὡμίλησεν εἰς δημοσίας συγκεντρώσεις, τῷ 1869 ὑπεστήριξε τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ Ροσεφὸρ καὶ ὅταν οὗτος ἵδρυσε τὴν «Marseillaise», προσελήφθη εἰς τὴν ἐφημερίδα ταύτην, δημοσιεύσας ἄρθρα ἐπὶ τῶν ἐργατικῶν ζητημάτων. Τῷ 1870, συλληφθεὶς μετὰ τοῦ Ροσεφόρ, κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ. Ὀλίγον κατόπιν ἔγινε μέλος τῆς Διεθνοῦς καὶ συμμετέσχε τῆς ἐθνοφρουρᾶς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Παρισίων. Μετὰ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ Μαρτίου 1871 ἐξελέγη μέλος τῆς Κομμούνας εἰς τὸ ΙΑ΄ διαμέρισμα τῶν Παρισίων. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Κομμούνας ἔγινε μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως, δήμαρχος τοῦ διαμερίσματος καὶ ἐψήφισεν εἰς τὰς συνελεύσεις τὴν ἐγκαθίδρυσιν ἐπιτροπῆς τῆς «κοινῆς σωτηρίας». Κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ στρατοῦ τῶν Βερσαλλιῶν εἰς Παρισίους ἐπιχειρήσας νὰ κρυβῇ συνελήφθη, ὡδηγήθη εἰς Βερσαλλίας καὶ κατεδικάσθη εἰς φυλάκισιν. Τὸ 1872 δραπετεύσας μετέβη εἰς Νέαν Καληδονίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανε. —Ω.

Βέρνχερ (Wernher), *Ἀδόλφος*. Ἔξοχος Γερμανὸς χειρουργὸς (1809—1883). Τῷ 1834 διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς καὶ βοηθὸς τῆς χειρουργικῆς κλινικῆς τῆς πόλεως Giessen, τῷ δὲ 1837 τακτικὸς καθηγητὴς καὶ διευθυντὴς χειρουργικῆς κλινικῆς. Τῷ 1845 ἀνέλαβε καὶ τὴν καθηγεσίαν τῆς Παθολογοανατομίας ὡς καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Παθολογοανατομικοῦ ἐργαστηρίου. Συνέγραψε: «Beitrage zur Kenntniss der Krankheiten des Hüftgelenks» (1847), «Das academ. Hospital der Univers. Giessen» (1848), ὡς καὶ τετράτομον Γενικὴν καὶ Εἰδικὴν Χειρουργικὴν (1846). Ὁ Βέρνχερ ἀπέκτησε τὸν τιμητικὸν τίτλον τοῦ διδάκτορος τῆς Φιλολογίας (1849), ὡς καὶ τοῦ μυστικοσυμβούλου ἰατροῦ (1860). Ο. Ρ.

Βερνὼ (Verneau), *Ρεννέ*. Διαπρεπὴς Γάλλος ἀνθρωπολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1852. Ἐσπούδασεν Ἰατρικήν, ἐπεδόθη ὅμως λίαν ἐνωρὶς εἰς τὴν Ἀνθρωπολογίαν. Νεαρώτατος διορισθεὶς τῷ 1873 ὑπὸ τοῦ διδασκάλου του Quatrefages παρασκευαστὴς ἐν τῷ «Muséum», εἰργάσθη ἐν τῷ ἱδρύματι τούτῳ ἐπὶ ἥμισυν καὶ πλέον αἰῶνα. Προήχθη βαθμηδὸν εἰς βοηθὸν τῷ 1892, εἰς καθηγητὴν ἀναπληρωτὴν (interimaire) τῷ 1904 καὶ ἀπὸ τοῦ 1909 εἰς τακτικὸν καθηγητὴν τῆς Ἀνθρωπολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ Φυσικῆς Ἱστορίας τῶν Παρισίων. Συνάμα ὁ Βερνὼ διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Ἀνθρωπολογίας εἰς τὴν Ἀποικιακὴν Σχολὴν καὶ τὸ Δημαρχεῖον (1892), καθηγητὴς τῆς Παλαιοντολογίας εἰς τὴν Ἀνθρωπολογικὴν Σχολὴν (1905), ἐπιστημονικὸς διευθυντὴς (Conservateur) τοῦ Ἐθνογραφικοῦ Μουσείου τοῦ Trocadero (1907), καθηγητὴς (1922) ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ Παλαιοντολογίας τοῦ Ἀνθρώπου, τῷ ἱδρυθέντι ὑπὸ τοῦ Ἀλβέρτου Α΄, πρίγκιπος τοῦ Μονακό. Μετὰ τοῦ προκατόχου του Hamy ἵδρυσε τῷ 1895 τὴν «Ἑταιρείαν τῶν Ἀμερικανῶν τῶν Παρισίων» καὶ τὸ «Γαλλικὸν Ἰνστιτοῦτον Ἀνθρωπολογίας». Πλὴν ἄλλων δ' ἐνασχολήσεων αὐτοῦ, ἀνέλαβεν ὁ Βερνὼ μετὰ τοῦ διασήμου παλαιοντολόγου Marcelin Boule τὴν ἔκδοσιν ἀπὸ τοῦ 1914 τοῦ περιοδικοῦ «L'Anthropologie», ὅπερ διευθύνει ἀκόμη (1928), παρὰ τὴν προκεχωρηκυῖαν ἡλικίαν του, μετ' ἀκαταβλήτου ζωτικότητος. Μαθητὴς τῶν Quatrefages, Broca, Hamy, ἐπεδόθη ὁ Βερνὼ ἰδίως μὲν εἰς τὴν Φυσικὴν Ἀνθρωπολογίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἐθνολογίαν καὶ τὴν Προϊστορικὴν Ἀνθρωπολογίαν, φρονῶν ὅτι «ἡ Ἀνατομία πρέπει νὰ εἶναι ἡ βάσις τῆς Ἀνθρωπολογίας, χωρὶς βεβαίως νὰ ἐγκαταλείπωνται οἱ ἄλλοι κλάδοι τῆς ἐπιστήμης τοῦ ἀνθρώπου, διότι ἡ φυσικὴ ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος θὰ ἦτο πολὺ ἀτελής, ὅπως ἄλλως τε καὶ παντὸς ἑτέρου ζῴου, ἐὰν δὲν ἐλάμβανέ τις καθόλου ὑπ' ὄψιν τὰ ἤθη του καὶ ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς εὐφυΐας του». Τῷ 1928, ὁ Βερνὼ ἀπεχώρησε τῆς ἕδρας τοῦ Μουσείου Φυσικῆς Ἱστορίας καὶ τῆς διευθύνσεως τοῦ Ἐθνογραφικοῦ Μουσείου, ἀφοῦ προηγουμένως ἑώρτασε τὴν πεντηκονταετηρίδα του, καθ' ἣν ἔτυχε πολλῶν τιμῶν. Ἐν τούτοις ἐξακολουθεῖ νὰ ἐργάζηται εἰς διάφορα θέματα ἔν τε τοῖς ἐργαστηρίοις τοῦ ἐν λόγῳ μουσείου ὡς καὶ ἐν τῷ τοῦ Ἰνστιτούτου Παλαιοντολογίας τοῦ Ἀνθρώπου. Ταξιδεύσας ἐπανειλημμένως μεταξὺ πολλῶν πρωτογόνων λαῶν, ἐδημοσίευσεν ἀπείρους μελέτας ἀναφερομένας εἰς τὴν Ἀνθρωπολογίαν καθόλου. Μεταξὺ αὐτῶν κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: «Περὶ τῆς πυέλου εἰς τὰ δύο γένη καὶ τὰς διαφόρους φυλάς», «Περὶ τῆς Κρομανιονίου φυλῆς», «Περὶ τῶν ἀρχαίων Παταγονίων», «Ἀνακάλυψις νέου κεφαλομέτρου», εὐρεῖα μελέτη «Περὶ τῶν ἀνθρωπολογικῶν πορισμάτων τῆς ἀποστολῆς Cironcourt εἰς Δυτικὴν Ἀφρικήν», «Περὶ τῆς ἐθνογραφίας τῶν Ἰνδῶν τῆς Ἀμαζονίας», «Περὶ τῶν νεολιθικῶν σταθμῶν τοῦ Τσάδ», «Περὶ τῶν κεφαλικῶν χαρακτήρων τῶν Μπαρὰς τῆς Μαδαγασκάρης». Ἠθογραφικὴ μελέτη «Περὶ τῶν τρόπων συνεννοήσεως διὰ τῆς ὁμιλίας ἄνευ λόγων» (Langage sans paroles), ἥτις παρατηρεῖται εἰς διαφόρους λαοὺς κατωτέρους, ὁτὲ μὲν χρησιμοποιοῦντας ὄργανον (τύμπανον, συρίκτραν), ὁτὲ δὲ ἄνευ τοιούτου διὰ τοῦ συρίγματος τῇ βοηθείᾳ τῶν δακτύλων· ὡσαύτως, «Μελέτη ἰνδικῶν κρανίων τῆς Κολομβίας», «Περὶ τῶν προσφάτων (1925) προϊστορικῶν ἀνακαλύψεων ἐν Ἰνδοκίνᾳ», «Αἱ ἀρχαὶ τῆς ἀνθρωπότητος» κλπ. Αἱ ἐργασίαι ὅμως, αἵτινες σημειοῦν σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀνθρωπολογίας καὶ κατέστησαν τὸ ὄνομα τοῦ Βερνὼ διάσημον, εἶναι αἱ ἀφορῶσαι τὰ περίφημα σπήλαια *Γκριμάλδι* τῶν ἰταλογαλλικῶν συνόρων. Πλὴν τῶν ἐπανειλημμένων δημοσιευμάτων αὐτοῦ, περὶ τοῦ σπηλαίου «Barma Grande» καὶ τῶν λοιπῶν τῶν «*Ἐρυθρῶν Βράχων*» τῆς Mentone, ἐδημοσίευσεν ὁ Βερνὼ τὰ ἀνθρωπολογικά του συμπεράσματα εἰς ἴδιον πολυτελῆ τόμον τῆς ἐκδόσεως «Τὰ σπήλαια Γκριμάλδι», περιέχοντα τὴν «Ἀνθρωπολογίαν» (τόμ. II, τεῦχ. I, 1906).

Διὰ τῆς πολυσχιδοῦς εἰς τοὺς κυριωτέρους κλάδους ἐργασίας του ταύτης, ὁ Βερνὼ ἡδραίωσεν ἀναντιρρήτως τὴν ἑνωτικὴν γέφυραν μεταξὺ τῆς Φυσικῆς Ἀνθρωπολογίας, τῆς Ἐθνολογίας καὶ τῆς Προϊστορίας. Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

Βέροβιτς, *Γεώργιος*. Ἡγεμὼν τῆς Σάμου καὶ Γενικὸς Διοικητὴς Κρήτης κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἐγεννήθη ἐν Σκόδρᾳ ἐκ μιᾶς τῶν ἐπιφανεστέρων οἰκογενειῶν τῆς Ἀλβανίας. Νεώτατος προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν σουλτανικῶν ἀνακτόρων, ἀποκτήσας δὲ τὴν εὔνοιαν τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Ἀζὶζ διωρίσθη εἰς διαφόρους διοικητικὰς θέσεις, τῷ δὲ 1895 ἀπεστάλη εἰς Σάμον ὡς ἡγεμὼν αὐτῆς. Ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ὁ Βέροβιτς ἀπέκτησε πολλὴν δημοτικότητα. Τὸ ἑπόμενον ἔτος, συνεπείᾳ τῆς ἀνωμάλου καταστάσεως ἡ ὁποία εἶχε δημιουργηθῆ ἐν Κρήτῃ, ἀπεστάλη ὡς γενικὸς διοικητὴς αὐτῆς, καθὸ γνώστης τῶν κρητικῶν πραγμάτων, ὡς διατελέσας πρότερον διοικητικὸς ὑπάλληλος ἐν τῇ νήσῳ. Περὶ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ ἔτους, λαβὼν γνῶσιν τῆς ἐμπιστευτικῆς διαταγῆς τῆς Πύλης περὶ ἐξοντώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου καὶ μὴ ἀνεχθεὶς νὰ γίνῃ ὄργανον τοιούτων σκοπῶν, ἀνεκοίνωσε διὰ τῶν ἐν Χανίοις προξένων τοὺς σκοποὺς τούτους τῆς Πύλης πρὸς τοὺς Κρῆτας, μεθ' ὃ ἐγκαταλείψας τὴν θέσιν του ἀνεχώρησεν εἰς Εὐρώπην. Ἡ Κρητικὴ Πολιτεία ἀργότερον, ἀμείβουσα τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην, ἀπένειμεν εἰς τὸν Βέροβιτς ἰσόβιον σύνταξιν, τὴν ὁποίαν ἀνεγνώρισεν ἐπίσης τὸ Ἑλληνικὸν κράτος μετὰ τὴν ἕνωσιν. Ὁ Βέροβιτς τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του διῆλθεν ἐν Βενετίᾳ, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Ι. Β.

Βερόη *[Μυθολ.]*· βλ. **Βέροια**.

Βερόη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις κειμένη ἐπὶ στρατηγικωτάτης θέσεως, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Φιλιππουπόλεως—Ἀγχιάλου καὶ Ἀδριανουπόλεως—Νικοπόλεως ad Istrum, καὶ δεσπόζουσα τῶν περιωνύμων *Στενῶν τῆς Σίπκας*. Ἡ τοποθεσία προσείλκυσεν ἐνωρίτατα τὴν προσοχὴν τῶν Ρωμαίων, οἱ ὁποῖοι ἵδρυσαν ἐκεῖ, τὸν Β΄ μ.Χ. αἰῶνα, μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Δακίας, πόλιν ἣν ὠνόμασαν *Τραϊανήν*.

Μολονότι ἡ πόλις αὕτη ἤκμαζε κατὰ τὸν Β΄ καὶ Γ΄ μ.Χ. αἰῶνα, οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀναφέρει αὐτήν. Οὔτε τὸ «Ὁδοιπορικὸν» τοῦ Ἀντωνίνου, οὔτε ἡ Tabula Peutingeriana ἀναφέρουσιν αὐτήν. Μόνον ὁ Σουίδας, ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ Ι΄ αἰῶνος, μνημονεύων τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Τραϊανοῦ κατὰ τῶν Δακῶν, ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «Καὶ θύσαντες καθίδρυσαν τὰς πόλεις. Τραϊαναὶ μὲν δὴ ἐπώνυμον ἦν». Ἀλλ' οὔτε καὶ οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς ἀναφέρουσιν αὐτήν. Πᾶν ὅ,τι γνωρίζομεν περὶ αὐτῆς, τοῦτο ὀφείλομεν εἰς ἐπιγραφὰς εὑρεθείσας ἐπὶ τόπου (*Albert Dumont*, Melanges d'Archéologie et d'Epigraphie, σελ. 349—357).

Περὶ συγχύσεως τῆς Τραϊανῆς μετὰ τῆς Τραϊανουπόλεως ad Hebrum δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ λόγος, καθ' ὅσον ἡ Τραϊανούπολις κεῖται ἐπὶ τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ περὶ τὰ 20 μίλλια δυτικῶς τοῦ Ἕβρου ποταμοῦ καὶ περὶ τὰ 12 χιλιόμετρα μακρὰν τῆς θαλάσσης. Ἐπὶ πλέον ὁ κάτοικος τῆς Τραϊανῆς ὀνομάζεται *Τραϊανεύς*, τῆς δὲ Τραϊανουπόλεως, *Τραϊανουπολίτης* (πρβλ. *Head-Σβορώνου*, Ἱστορία τῶν Νομισμάτων, τόμ. Α΄, σελ. 362).

Ἀπὸ τοῦ Δ΄ μ. Χ. αἰῶνος, ἡ Τραϊανὴ μετωνομάσθη *Βερόη*, ὑπὸ δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστοτάτη καὶ πολλάκις ἀναφέρεται ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ. Ὁ Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος (XXVII, 4, 12, XXI, 9, 1), ὀνομάζει αὐτὴν ampla civitas, δηλαδὴ ἔνδοξον, καὶ τοποθετεῖ αὐτὴν περὶ τὴν Φιλιππούπολιν. Ἐπίσης οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς ἀναφέρουσιν αὐτήν, ἐνωρίτατα καταστᾶσαν ἕδραν ἐπισκοπῆς.

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ Δ΄ μ. Χ. αἰῶνος ἀναφέρεται ὡς ἐπίσκοπος αὐτῆς ὁ *Δημόφιλος*, καταγόμενος ἐκ Θεσσαλονίκης, τοῦ ὁποίου ἡ εὐγλωττία, κατὰ τὸν Σουίδαν, παραβάλλεται «πρὸς ἄτακτον χείμαρρον, ἀκόσμως τὰ πάντα παρασύροντα». Ἀπὸ Βερόης ὁ Δημόφιλος προήχθη εἰς Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην (369-379), εὐτυχήσας νὰ ἐγκαινιάσῃ κατὰ Μάρτιον τοῦ 370 τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων (*Μ. Γεδεών*, Πατριαρχικοὶ Πίνακες, σελ. 126 καὶ ἑξῆς). Ἐπειδὴ ὅμως ἠσπάζετο τὰ τοῦ Ἀρειανοῦ, ἐπαύθη τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, καὶ διῆλθε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του ἐν Βερόῃ.

Ἐπισκεφθεῖσα τὴν Βερόην ἡ αὐτοκράτειρα Εἰρήνη, περὶ τὰ τέλη τοῦ Η΄ αἰῶνος, ἔδωκε τὸ ὄνομά της, διά τινα καιρόν, μετονομάσασα αὐτὴν *Εἰρηνούπολιν*. Ὁ Θεοφάνης, ἀναφέρων τοῦτο, λέγει: «Τῷ δὲ μηνὶ Μαΐου τῆς VII ἰνδικτιῶνος, ἐξῆλθεν ἡ βασίλισσα Εἰρήνη σὺν τῷ υἱῷ αὐτῆς καὶ δυνάμεως πολλῆς ἐπὶ Θράκην... καὶ ἀπῆλθεν ἐκ Βερροίας, καὶ ταύτην οἰκοδομηθῆναι κελεύσασα, ἐπωνόμασεν Εἰρηνούπολιν».

Τὴν ἐπίσκεψιν ταύτην τῆς αὐτοκρατείρας ἀναφέρει καὶ ὁ Γεώργιος Κεδρηνός, λέγων: «Αὕτη (δηλαδὴ ἡ Εἰρήνη) καὶ τὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ Βέρροιαν ἔκτισεν, Εἰρηνούπολιν μετονομάσασα, ἔκτισε δὲ καὶ τὴν Ἀγχίαλον». Ἀλλὰ συγχέει τὴν Βέρροιαν τῆς Μακεδονίας, πρὸς τὴν Βέρροιαν-Βερόην τῆς Θράκης. Ἐκ τοῦ προφανοῦς λάθους τοῦ Κεδρηνοῦ παρεπλανήθησαν καὶ πολλοὶ τῶν νεωτέρων, παραδεχόμενοι ὅτι τὴν Βέρροιαν τῆς Μακεδονίας ἔκτισεν ἡ Εἰρήνη, μετονομάσασα αὐτὴν Εἰρηνούπολιν (πρβλ. *Tafel*, σελ. 107 τῆς περὶ Θεσσαλονίκης πραγματείας του).

Ἀλλὰ σήμερον ποία πόλις κεῖται ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Τραϊανῆς-Βερόης-Εἰρηνουπόλεως; Ρήγας ὁ Φεραῖος εἰς τὸν χάρτην αὐτοῦ τοποθετεῖ τὴν Βερόην - Εἰρηνούπολιν ἐπὶ τῶν βορείων ὑπορειῶν τοῦ Αἵμου ἐπί τινος λοφοσειρᾶς, ἥτις φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ *Καρατζᾶ-Βαλκάν*. Ὁ χάρτης τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως τοῦ Τσουκαλᾶ (ἐν Βιέννῃ 1851), ὅστις ἀναφέρει ἀρκετὰ ἀρχαῖα ὀνόματα, δὲν ἀναφέρει οὔτε τὴν Βερόην, οὔτε τὴν Ἐσκῆ-Ζαγοράν, ὅπως ὠνομάζετο τότε τουρκιστὶ ἡ Στάρα-Ζαγορά. Ὁ δὲ Βλάσιος Σκορδέλης ἀρκεῖται ἀναφέρων ἁπλῶς μόνον τὸ ὄνομα τῆς Βερόης κατὰ τὸν Ἀμμιανὸν Μαρκελλῖνον.

Ἐκ τῶν γενομένων ἐπὶ τόπου μελετῶν ἀποδεικνύεται, ὅτι τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Βερόης-Εἰρηνουπόλεως κατέχει ἡ νῦν βουλγαρικὴ πόλις *Στάρα-Ζαγορά*. Ἀλλὰ πότε καὶ διατὶ ἡ Τραϊανὴ μετωνομάσθη *Βερόη*; Τὸ ὄνομα Βερόη εἶναι σύνηθες ἐν Θράκῃ, ἰδίως δὲ ἐν Μακεδονίᾳ, ὅπου συναν-

Digitized by Google

τᾶται ὑπὸ τὴν παραλλαγὴν *Βέρροια*. Ἄλλως τε οἱ βυζαντινοὶ συγγραφεῖς ἀναφέρουσιν αὐτὴν πότε Βερόην, ὅπως λ. χ. ὁ Κεδρηνός, Ἄννα ἡ Κομνηνή, ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον, καὶ πότε Βέρροιαν, ὅπως ὁ Θεοφάνης καὶ ἄλλοι.

Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀναφέρει θρακικὴν τινα πόλιν *Βέρην* (τὸ ἐθνικὸν αὐτῆς *Βερήσιος*). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπῆρχεν ἐν Θράκῃ, εἰς ἀρχαιοτάτην ἐποχήν, τὸ ὄνομα *Βέρης* ἢ *Βερόη* καὶ αὕτη αὐξηθεῖσα ἐπὶ τοῦ Τραϊανοῦ καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἀπέβη σπουδαῖον κέντρον, λαβοῦσα ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνας τὸ ὄνομα τοῦ εὐεργέτου αὐτῆς *Τραϊανή*, καὶ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα, ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἀμμιανοῦ Μαρκελλίνου, ἐπανέλαβε τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ὄνομα τοῦ ὁποίου ὁ ἑλληνικὸς χαρακτὴρ εἶναι προφανής. Ἐκ τῶν ἐπὶ τόπου ἀνευρεθεισῶν ἐπιγραφῶν ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ ἐπικρατοῦσα γλῶσσα ἦτο ἑλληνική, ὅπως οἱ θεσμοί, τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα.

Ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς ἡ Βερόη πολλάκις ὑπέστη ἐπιδρομὰς ὑπὸ τῶν ἀπὸ βορρᾶ ἐπιδραμόντων βαρβαρικῶν λαῶν. Τῷ 251 μ. Χ. κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γότθων. Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ὑπήγετο εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Θράκης, οὖσα μία τῶν πέντε πόλεων αὐτῆς καὶ ἡ σημαντικωτέρα μετὰ τὴν Φιλιππούπολιν (*Ἱεροκλέους* Συνέκδημος). Κατὰ τὴν τρίτην Σταυροφορίαν ἡ Βερόη κατελήφθη καὶ ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν Λατίνων. Ἀναλαβοῦσα ἐκ τῆς καταστροφῆς, ἐλεηλατήθη καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν Λατίνων, τῷ 1206, οἵτινες ἀφήρεσαν αὐτὴν ἀπὸ τῶν Βουλγάρων, οἱ ὁποῖοι εἶχον γίνει κύριοι αὐτῆς ἐπί τινα χρόνον. Τέλος ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπὶ Μουρὰτ τοῦ Α' (1359—1389), καὶ μετονομασθεῖσα εἰς *Ἐσκῆ Ζαγορὰ* παρέμεινεν ὑπ' αὐτοὺς μέχρι τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Βουλγαρίας.

Α. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

βερόη (ἡ) (Beroe) *[Ζωολ.]*. Γένος *ἀκαληφῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *βεροϊδῶν*. Αἱ ἀκαλῆφαι τοῦ γένους τούτου παρουσιάζουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Σῶμα φοειδές, σφαιροειδές, μὲ ἄκρα προέχοντα καὶ καλυπτόμενα ὑπὸ φυματίων. Στόμα καταλῆγον εἰς στόμαχον, ὅστις κατέχει τὸ κέντρον τοῦ ἄξονος τοῦ σώματος. Γενικῶς ὁλόκληρον τὸ σῶμα ἀποτελεῖται ἐκ πηκτωματώδους διαφανοῦς οὐσίας, διαλυομένης ἅμα τῇ ἐλαχίστῃ προστριβῇ πρὸς ξένον σῶμα. Αἱ *βερόαι* εἶναι ἐκ τῶν ἰδιορρυθμοτέρων καὶ ὡραιοτέρων θαλασσίων ζῴων καὶ γνωσταὶ κυρίως ἐκ τοῦ ποικιλοχρώμου, ἀναλόγως τῶν εἰδῶν, φωσφορισμοῦ των. Τὸ θέαμα εἶναι λαμπρόν, ὅταν εὑρεθῇ εἰς τὸ αὐτὸ τμῆμα τῆς θαλάσσης πλῆθος τοιούτων ζῴων, ὁπότε πᾶσα ἡ περὶξ ὑδατίνη ἐπιφάνεια ἀναδίδει λαμπρὰς ποικιλοχρόους ἀνταναχλάσεις. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν κυριώτερα εἶναι δύο:

Βερόη ἡ φορσκάλειος (Beroe Forskalii). Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι τὸ γνωστότερον πάντων, ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ ἰδίως εἰς τὸν κόλπον τῆς Νεαπόλεως. Ὁ χρωματισμός της εἶναι ὑπέρυθρος μὲ ἄφθονα μικρά, πορφυρᾶ στίγματα· τὰ ἄκρα τοῦ σώματός της κοσμοῦνται ὑπὸ λεπτοτάτων κινητικῶν βλεφαρίδων ζωηροῦ κυανοῦ χρώματος. Τὸ σῶμά της εἶναι στρογγύλον, ὅταν τὸ ζῷον εὑρίσκηται ἐν ἀναπαύσει, κυλινδρικὸν δέ, ὅταν κινῆται. Τὸ στόμα εἶναι τοποθετημένον κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος καὶ καταλήγει εἰς στόμαχον, ὅστις κατέχει σχεδὸν ὁλόκληρον τὴν ἐσωτερικὴν κοιλότητα τοῦ σώματος. Κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ σώματος ὑπάρχει μικρὰ θηλοειδὴς ἀπόφυσις, ἐντὸς τῆς ὁποίας περιέχεται πλῆθος μικρῶν, κρυσταλλικῶν σωματίων, ἅτινα προσκολλῶνται ἐπὶ γαγγλιώδους τινὸς συστήματος, τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι γνωσταὶ αἱ ἰδιότητες τῆς λειτουργίας του.

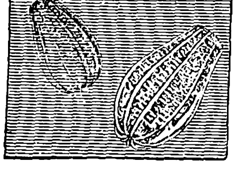

Βερόαι.

[Ἀριστερά: Βερόη ἡ φορσκάλειος. Δεξιά: Βερόη ἡ ᾠοειδής.]

Βερόη ἡ ᾠοειδής (Beroe ovata). Διακρίνεται ἐκ τοῦ ἐπιμήκους, λεπτοῦ σώματός της καὶ τοῦ ροδινοϊώδους χρωματισμοῦ της μὲ πορφυρᾶ φυμάτια. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ.

Γενικῶς αἱ βερόαι δὲν ἔχουσι καρδίαν· τὸ κεντρικὸν ὄργανον τῆς κυκλοφορίας ἀποτελεῖται ἐκ μυώδους τινὸς συσπειρωτοῦ κρίκου, ὅστις, ἀφοῦ περιβάλῃ τὸ στόμα, διευθύνεται πρὸς τὰ πλάγια τοῦ σώματος, περιβάλλει τοὺς πόρους τῆς ἐκφύσεως τῶν φυματίων καὶ καταλήγει πάλιν εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἀναχωρήσεώς του. Ἐντὸς τοῦ συσπειρωτοῦ αὐτοῦ κρίκου, ὅστις ἀποτελεῖ λεπτότατον σωλῆνα, κυκλοφορεῖ μέγας ἀριθμὸς λεπτοτάτων, ἡμιδιαφανῶν καὶ ἀχρόων κόκκων.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βέροια ἢ *Βερόη [Μυθολ.]*. —1) Μία τῶν Ὠκεανίδων, τῶν θυγατέρων δηλαδὴ τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Τηθύος (ἢ κατ' ἄλλους τῆς Θέτιδος). Ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου μνημονεύεται ὡς ἀδελφὴ τῆς Ὠκεανίδος Κλειοῦς. — 2) Νύμφη, θυγάτηρ τοῦ Ἀδώνιδος καὶ τῆς Ἀφροδίτης, ταυτιζομένη ὑπό τινων ἀρχαίων συγγραφέων πρὸς τὴν Ἀμυμώνην. Τῆς Βεροίας ἢ Βερόης ταύτης ἡ μορφὴ ἀπεικονίζετο ἐπὶ νομισμάτων τῆς πόλεως Βηρυττοῦ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, ὅτε ἀντλοῦσα ὕδωρ κατελαμβάνετο ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος. — 3) Γραῖα τις ἐξ Ἐπιδαύρου, τροφὸς τῆς Σεμέλης, κατὰ τὸν μυθογράφον Ὑγῖνον. Ταύτης τὴν μορφὴν εἶχε λάβει ἡ Ἥρα διὰ νὰ ἀποτρέψῃ τὴν Σεμέλην ἀπὸ τοῦ πρὸς τὸν Δία ἔρωτός της. — 4) Μία τῶν ἀκολούθων τοῦ Αἰνείου (*Virg.* Aen. V. 620) — 5) Θυγάτηρ τοῦ Βέρητος, υἱοῦ τοῦ Μακεδόνος. Ἀπὸ ταύτης, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἶχε λάβει τὸ ὄνομά της ἡ μακεδονικὴ πόλις Βέροια καὶ ὁ παραρρέων αὐτὴν ποταμός.

ΚΑΨ.

Βέροια (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παλαιοτέρα γραφὴ τῶν ὀνομάτων διαφόρων πόλεων, διὰ τὰς ὁποίας κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ἐπεκράτησεν ἡ γραφὴ *Βέρροια*.

— **Βέροια** *(Θράκης)*· βλ. Βερόη.

— **Βέροια** *(Μακεδονίας)*· βλ. Βέρροια.

— **Βέροια** *(Χαλκιδικῆς)*. Πόλις ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (Ζ. 330, frag. 26), ὡς κειμένη εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Βερμίου ὄρους, καὶ πλησίον τῆς Ποτιδαίας τῶν Κορινθίων, τῆς ἀργότερον *Κασσανδρείας* ὀνομασθείσης ἐκ τοῦ βασιλέως Κασσάνδρου.

Κ. Μ. Κ.

— **Βέροια** *(τῶν Χαλύβων)*. Μία τῶν πόλεων τῆς ἐν τῇ Συρίᾳ Κυρρηστικῆς, χώρας ἐκτεινομένης ἀπὸ τοῦ ὄρους Ἀμανοῦ μέχρι τοῦ Εὐφράτου. Εἶχε κτισθῇ ὑπὸ Σελεύκου τοῦ Νικάτορος καὶ εἶχε λάβει τὸ ὄνομα Βέροια ἀπὸ τῆς ὁμωνύμου της μακεδονικῆς πόλεως. Ἡ πόλις αὕτη πολλάκις κατεστράφη ὑπὸ σεισμῶν καὶ ἐπιδρομέων, ἐπανιδρύετο ὅμως πάντοτε ταχέως καὶ ἔφθανεν εἰς ἀκμήν, ἕνεκα τῆς ἐπικαίρου τοποθεσίας της, διότι ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Μεσογείου εἰς Περσίαν καὶ Ἰνδίας ἀγούσης ὁδοῦ. Παρ' αὐτὴν ἔκειτο ἡ ἐν τοῖς αἰγυπτιακοῖς μνημείοις τοῦ ἔτους 2000 π. Χ. μνημονευομένη πόλις *Ἀλέπο* καὶ ἡ νῦν πόλις *Χαλέπιον*. Τῆς Βεροίας (*Βεροίας τῶν Χαλύβων*) ἐλάχιστα ἐρείπια διασῴζονται σήμερον κατὰ χώραν. Ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ κοπέντων νομισμάτων διεσώθησάν τινα κοπέντα κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς (ρωμαϊκοὺς) χρόνους, ἀπὸ Τραϊανοῦ μέχρις Ἀντωνίου τοῦ Εὐσεβοῦς. Ταῦτα ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ὄψεως φέρουσι τὴν ἐπιγραφὴν ΒΕΡΟΙΑΙΩΝ ἐν στεφάνῳ, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας συνήθως κεφαλὴν αὐτοκράτορός τινος.

ΚΑΨ.

βεροΐδαι (οἱ) (Beroïdes) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια *χιτωνοφόρων* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κτενοφόρων*. Εἶναι πάντα ζῷα θαλάσσια, διακρινόμενα διὰ τὸ ἐπίμηκες, φοειδὲς ἢ σφαιροειδὲς σῶμά των, ἀναλόγως τῶν εἰδῶν καὶ τῶν πολυαρίθμων πλοκαμιδίων των δι' ὧν καλύπτονται τὰ πλάγια ἰδίως τοῦ σώματός των. Τὰ χιτωνοφόρα τῆς οἰκογενείας ταύτης προσκολλῶνται ἐπὶ διαφόρων θαλασσίων φυτῶν διὰ λεπτοτάτου μίσχου, ὅστις ἀναφαίνεται ἐκ τοῦ κοιλιακοῦ τμήματος των.

Γνωστότερον εἶδος ἐκ τῶν βεροϊδῶν εἶναι *ἀλκυὼν ἡ βεροειδής* (alcyone beroydea), ἀπαντῶσα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας.

Δ. Ν. Π.

— **βεροΐδαι** (οἱ) (Beroïdes) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια *ἀκαληφῶν* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλεντερωτῶν*. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει τὰ γένη **βερόη**, **μήδεια** καὶ **πανδώρα** (βλ. λ.).

Δ. Ν. Π.

Βερόλι (Verolli), *Πέτρος*. Ἰταλὸς συγγραφεὺς (1812—1894). Εἰκοσαετὴς ἤρξατο δημοσιεύων τὴν «Παιδικὴν ἐφημερίδα», τῷ δὲ 1841 ἀνεβίβασεν εἰς τὸ θέατρον τὴν τραγῳδίαν του «Ἀνδρέας ντ' Οὐγγερο». Μετὰ δύο ἔτη ἐδημοσίευσεν ἑτέραν τραγῳδίαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Ἰάκωβος ντὲ Παβία», τῷ δὲ 1844 τὸ δρᾶμα «Καρδία γυναικός». Ἀπὸ τοῦ 1848 μετέσχε τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων τῆς Ἰταλίας ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ. Οἱ νικήσαντες τότε Αὐστριακοὶ κατεδίωξαν αὐτόν, διὸ ἠναγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ κρυφίως εἰς Κέρκυραν, ὅπου, ἵνα πορίζηται τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως, συνέστησε σχολεῖον εἰς ὃ ἐδίδασκε τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν εἰς Ἄγγλους καὶ Ἕλληνας. Ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ παρέμεινεν ἓξ ἔτη, ἐγένετο δὲ φίλος τοῦ Τομμαζέο καὶ τῶν Ἑλλήνων λογογράφων. Τῷ 1856 ἀνεχώρησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' ὡς ἐξερράγη ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος ἐπέστρεψεν εἰς Φλωρεντίαν καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν ἐκ νέου, ἵδρυσε δὲ εἰς τὴν πόλιν ταύτην καὶ τὴν ἑταιρείαν τῆς προστασίας τῶν ζῴων. Ὁ Βερόλι ἔγραφεν εἰς γλῶσσαν ἀνθηρὰν καὶ δὲν ἐστερεῖτο ποιητικῆς ἐμπνεύσεως.

Θ. Β.

Βερολίνα (Berolina) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 422. Ἀνεκαλύφθη τῇ 8ῃ Ὀκτωβρίου 1896, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: α=2229, Τ=1215 ἡμ., e=0.214, i=5°0', L=126°54', Ω=9°1', καὶ π=342°5'.

Σ. Π.

βερολίνειος (ὁ, ἡ), —*ον* (τὸ)· ἐσφαλμένως, ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ **βερολίνιος** (βλ. λ.).

βερολίνιος,—*ία*,—*ιον*. Ὁ ἀναφερόμενος ἢ ὁ σχετιζόμενος μὲ τὸ Βερολῖνον, ὁ τοῦ Βερολίνου: «*βερολινία συνθήκη*» «*βερολινία γραμμή*», ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, ἡ καθορισθεῖσα ἐν Βερολίνῳ καὶ μὴ πραγματοποιηθεῖσα. Κακῶς λέγεται πολλάκις «*βερολίνειος συνθήκη*,— *γραμμή*» ἢ «*βερολίνειος συνθήκη*, — *γραμμή*», διότι τὰ διὰ τῆς καταλήξεως -*ιος*, -*ια*, (-*ιον*), ἀπὸ ὀνομάτων τόπων καὶ χωρῶν σχηματιζόμενα ἐθνικὰ εἶναι διγενῆ καὶ δικατάληκτα ἢ τριγενῆ καὶ τρικατάληκτα, οὐδέποτε δὲ διγενῆ καὶ μονοκατάληκτα ἢ τριγενῆ καὶ δικατάληκτα, καὶ γράφονται μὲ *ι*, π. χ. Συρακόσιος-Συρακοσία, Τραπεζούντιος-Τραπεζουντία κλπ. Διγενῆ καὶ μονοκατάληκτα ἢ τριγενῆ καὶ δικατάληκτα γραφόμενα μὲ *ει* εἶναι τὰ ἐξ ἄλλων λέξεων παραγόμενα (κυρίων ὀνομάτων κλπ.), π. χ. ὁ καὶ ἡ Εὐκλείδειος, ὁ καὶ ἡ Βαλιάνειος κλπ.

— **βερολίνιον** *συνέδριον*· βλ. Βερολίνου *συνέδριον*.

— **βερολίνιον** *κυανοῦν* (ἢ *σιδηροκυανιοῦχος σίδηρος*: Fe_4 $[Fe(CN)_6]_3$) *[Χημ.]*. Σχηματίζεται ὡς ἵζημα ἐντόνως κυανοῦ χρώματος διὰ προσθήκης διαλύματος σιδηροκυανιούχου καλίου εἰς διάλυμα ἅλατος τρισθενοῦς σιδήρου, καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς χρωστικὴ οὐσία. Τὸ καλύτερον προϊὸν λαμβάνεται διὰ καταβυθίσεως διαλύματος σιδηροκυανιούχου καλίου διὰ μικρᾶς περισσείας διαλύματος τρισθενοῦς νιτρικοῦ σιδήρου· τὸ ἵζημα ἀφίεται πρὸς ἀπόθεσιν, πλύνεται δι' ὕδατος δι' ἀποχύσεως, συμπιέζεται καὶ κόπτεται εἰς κύβους, οἵτινες ξηραίνονται εἰς θερμοκρασίαν 30° κατ' ἀρχάς, καὶ ὅταν τὰ τεμάχια σκληρυνθῶσιν ἀνυψοῦται ἡ θερμοκρασία εἰς 100°. Κατωτέρας ποιότητος χρῶμα παρασκευάζεται διὰ καταβυθίσεως διαλυμάτων ἀκαθάρτου σιδηροκυανιούχου καλίου διὰ διαλύματος ἅλατος διδυνάμου σιδήρου, καὶ ὀξειδώσεως κατόπιν τοῦ σχηματιζομένου ἱζήματος. Εἶναι σῶμα ἄμορφον, σκοτεινῶς κυανοῦν, ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ, τὸ οἰνόπνευμα καὶ τὰ ἀραιὰ ἀνόργανα ὀξέα, διαλυτὸν εἰς διάλυμα ὀξαλικοῦ ὀξέος. Χρησιμοποιεῖται ὡς ἐλαιόχρωμα ἐν τῇ ζωγραφικῇ καὶ τὰ κατωτέρας ποιότητος προϊόντα ὡς χρῶμα ἐπιχρίσεως. Ἐπειδὴ δὲ ἔχει ἰσχυροτάτην χρωστικὴν ἱκανότητα ἀραιοῦται διὰ μείξεως γύψου ἢ βαρυτίου. Χρησιμοποιεῖται ἐπίσης ὡς λευκαντικὸν ὑφασμάτων (λουλάκι) κατὰ τὴν πλύσιν ἐνδυμάτων, ἠραιωμένον μετ' ἀμύλου. Ὑπὸ μορφὴν διαλυτὴν ἐν ὕδατι παρασκευάζεται ἕνωσις τοῦ τύπου K Fe. $Fe(CN)_6 + {}^1/_4\ H_2O$ διὰ καταβυθίσεως διαλύματος σιδηροκυανιούχου καλίου ὑπὸ θειικοῦ διδυνάμου σιδήρου καὶ βρασμοῦ τοῦ μίγματος ἐπὶ δίωρον. Τὸ ἵζημα διηθεῖται, πλύνεται δι' ὕδατος, ἕως οὗ τὸ διήθημα ἀρχίσῃ νὰ διέρχεται κυανοῦν, καὶ ξηραίνεται εἰς 100°. Ἐπίσης δύναται νὰ παρασκευασθῇ ἐξ ἁλάτων τρισθενοῦς σιδήρου προστιθεμένου εἰς μεγάλην περίσσειαν διαλύματος σιδηροκυανιούχου καλίου. Ἐχρησιμοποιεῖτο ἄλλοτε διὰ τὴν παρασκευὴν κυανῆς μελάνης. Ὁ σχηματισμὸς τοῦ βερολινίου κυανοῦ χρησιμεύει ἐν τῇ Ἀναλυτικῇ Χημείᾳ διὰ τὴν ἀνίχνευσιν τοῦ σιδήρου καὶ διὰ τὸν χρωματομετρικὸν προσδιορισμὸν αὐτοῦ, ὅταν εὑρίσκηται εἰς ἐλάχιστα ποσὰ (βλ. σίδηρος, ἀντιδράσεις).

Σ. Χ.

— **βερολινία** *γραμμή*· βλ. Βερολίνου *διάσκεψις*

— «**Βερολινία** *Ἡμερησία*» (Berliner Tageblatt). Γερμανική, εὐρυτάτης διαδόσεως, δημοκρατικὴ ἐφημερίς, ἱδρυθεῖσα τῷ 1872. Ἐκδίδεται δὶς τῆς ἡμέρας (βλ. καὶ λ. Βερολῖνον *[Τύπος]*).

Α. Δ.

Βερολῖνον (Berlin). Πρωτεύουσα τῆς Γερμανίας καὶ τοῦ Πρωσσικοῦ κράτους, ἀποτελοῦσα ἰδίαν διοικητικὴν περιφέρειαν, ἐξαρτωμένην ἀμέσως ἀπὸ τὸν ἀνώτερον πρόεδρον τῆς ἐπαρχίας Βρανδεμβούργου. Εἶναι ἕδρα τοῦ προέδρου τῆς Γερμανικῆς Δημοκρατίας, τῆς κυβερνήσεως καὶ κέντρον τῆς γενικῆς διοικήσεως τοῦ κράτους. Κάτοικοι 4.200.000.

Θυρεὸς Βερολίνου

—[ΓΕΩΓΡ.] Τὸ Βερολῖνον, κείμενον εἰς 52° 30' Β πλάτ. καὶ 13° 23' Α. μήκ. ἀπὸ τοῦ Γκρήνουϊτς, εἶναι ἐκτισμένον ἐπὶ ἀμμώδους ἐδάφους, εἰς ὕψος 37 μέτρων (Δημαρχεῖον) ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἐν τῇ Μαρχίᾳ τῆς ἐπαρχίας Βρανδεμβούργου, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σπρὲ (Spree), ὀλίγον πρὸ τῆς συμβολῆς εἰς αὐτὸν τοῦ Χάβελ. Ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του, τὸ Βερολῖνον κατέστη κέντρον τοῦ βορειογερμανικοῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου καὶ τοῦ βορειονατολικοῦ γερμανικοῦ δικτύου ποταμίων ὁδῶν. Τὸ κλῖμα τοῦ Βερολίνου εἶναι ψυχρὸν μὲν τὸν χειμῶνα, τῆς θερμοκρασίας κατερχομένης συχνότατα κάτω τοῦ μηδενός, μέτριον δὲ τὸ θέρος, παρουσιάζον σπανίας ἡμέρας μὲ θερ-

Digitized by Google

μοκρασίαν πολὺ ἀνωτέραν τῶν 30°. Ἡ μέση ἐτησία θερμοκρασία εἶναι 9°. Αἱ βροχαὶ εἶναι σπάνιαι καὶ χιὼν πίπτει καθ' ἕκαστον ἔτος, παρ' ὅλον ὅμως τοῦτο, λόγῳ τῆς ἐλλείψεως σφοδρῶν ἀνέμων καὶ τῆς ξηρότητος τῆς ἀτμοσφαίρας, τὸ κλῖμα εἶναι εὐχάριστον.

Ποταμοί, Διώρυγες, Λιμένες, Λίμναι. Τὸ Βερολῖνον εἶναι μία ἐκ τῶν μᾶλλον πλουσίων εἰς ὕδατα μεσογείων πόλεων. Διαρρέεται καθ' ὅλον του τὸ μῆκος ὑπὸ τοῦ Σπρὲ ἐκ νοτιοανατολικῆς πρὸς βορειοδυτικὴν κατεύθυνσιν. Πρὸς αὐτὸν συμβάλλει παρὰ τὸ Cöpenick ὁ ποταμὸς Dahme, ὀλίγον δὲ περαιτέρω ὁ παραποταμίσκος Wuhle, μεθ' ὃ ὁ Σπρὲ εἰσέρχεται ἀπὸ τοῦ Stralau καὶ τοῦ Rummelsburg εἰς τὴν κυρίως πόλιν, γεφυρούμενος κατὰ μικρὰ διαστήματα. Εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως σχηματίζει μικρὰν νησῖδα μήκους ἑνὸς καὶ ἡμίσεος χιλιομέτρου, μετὰ πολλοὺς δὲ ἑλιγμοὺς συμβάλλει παρὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς πόλεως εἰς τὸν ποταμὸν Havel. Τόσον ὁ Χάβελ, ὅσον καὶ ὁ Σπρὲ εἶναι πλωτοὶ καὶ σχηματίζουν πλείστας λίμνας καὶ λιμένας, φυσικοὺς καὶ τεχνητούς. Ἀπὸ τοῦ Ντάμε, περὶ τὰ 2 χιλιόμετρα πρὸ τῆς συμβολῆς εἰς τὸν Σπρέ, ἀναχωρεῖ τὸ Teltowkanal μὲ δυτικὴν κατεύθυνσιν, συμβάλλον διὰ τῆς λίμνης τοῦ Griennitz παρὰ τὸ Potsdam εἰς τὸν Χάβελ. Ἡ διῶρυξ αὕτη συνδέεται διὰ τῆς *Neucöllnschiff-fahrtskanal* μετὰ τῆς *Landwehrkanal*, ἥτις ἀναχωροῦσα ἀπὸ τὸν Treptow διασχίζει τὴν πόλιν νοτιώτερον καὶ παραλλήλως πρὸς τὸν Σπρὲ συμβάλλουσα μετ' αὐτοῦ εἰς Charlottenburg. Τὸ σημεῖον τοῦτο συνδέεται διὰ τῆς *Νέας Διώρυγος* μετὰ καὶ τοῦ Eosander v. Göthe (1707—1713) εἰς τὸ σημερινὸν οἰκοδόμημα ρυθμοῦ Μπαρόκ. Μεγαλοπρεπεστάτη εἶναι ἡ κυρία εἴσοδος αὐτῶν, ὑπενθυμίζουσα εἰς τὴν ἔμπνευσιν τὴν θριαμβευτικὴν ἁψῖδα τοῦ Σεπτίμου Σεβήρου ἐν Ρώμῃ. Περίφημος ἐντὸς αὐτῶν εἶναι ἡ ἐν τῷ β' ὀρόφῳ «Λευκὴ Αἴθουσα», ὡς καὶ τὸ παρεκκλήσιον τῶν Ἀνακτόρων, προστεθὲν τῷ 1843 ὑπὸ τοῦ F. A. Stüler. Πρὸς Βορρᾶν τῶν Ἀνακτόρων εὑρίσκεται τὸ *Παλαιὸν Μουσεῖον* (Altes Museum) καὶ ἡ *Μητρόπολις* (Dom), περιβάλλουσα τὴν πλατεῖαν Am Lustgarten.

Ἡ *Μητρόπολις* ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Raschdorff (1894—1905) καὶ κοσμεῖται διὰ πολυτελεστάτων ποικιλμάτων ρυθμοῦ Μπαρόκ. Ἐντὸς αὐτῆς εὑρίσκονται αἱ σαρκοφάγοι τῶν ἐκλεκτόρων τῆς οἰκογενείας τῶν Χοεντσόλλερν, καθὼς καὶ μαρμαρίνη σαρκοφάγος, ἔργον τοῦ Ράϊνχολτ Begas, προοριζομένη διὰ τὸν Μπίσμαρκ, ὅστις ὅμως κατὰ τὴν ρητήν του ἐντολὴν ἐτάφη ἐν τῷ ἀνακτόρῳ του εἰς Friedrichsruh. Τὸ *Παλαιὸν Μουσεῖον*, μνημειῶδες οἰκοδόμημα τοῦ Schinkel (1824—28), ἀρχαΐζοντος ἑλληνικοῦ ρυθμοῦ, περιλαμβάνει τὰ πολυτιμότερα ἀρχαιολογικὰ καλλιτεχνήματα τῆς πόλεως· ὄπισθεν τούτου τὸ *Νέον Μουσεῖον* (Neues Museum), κτισθὲν ὑπὸ τοῦ Στύλερ (1843—55) καὶ συμπληρωθὲν ἐσχάτως, εἶναι περίφημον διὰ τὴν αἰγυπτιακὴν συλλογήν του. Παραπλεύρως αὐτοῦ ἡ *Ἐθνικὴ Πινακοθήκη* (Nationalgalerie), ἔργον τῶν Stüler καὶ Stark (1867—1876), περιλαμβάνουσα κυρίως ἔργα τῶν καλλιτεχνῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἀπὸ τοῦ 1918 δὲ καὶ συλλογὴν συγχρόνων ἔργων τῆς Ἰμπρεσσιονιστικῆς καὶ Ἐξπρεσσιονιστικῆς Σχολῆς. Εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς νησῖδος, τῆς καλουμένης «*Νησῖδος τῶν Μουσείων*», τὸ *Kaiser Friedrich Museum*, ἔργον τοῦ v. Ihne, περατωθὲν τῷ 1905, περικλείει ἔργα μεγίστης ἀξίας τῆς γερμανικῆς, ἰταλικῆς καὶ φλαμανδικῆς ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς τοῦ Μεσαίωνος καὶ τῆς Ἀναγεννήσεως. Εἰς τὴν ἀντιπέραν ὄχθην τὸ *Ἀνάκτορον Monbijou*, ἤδη Μουσεῖον τῆς οἰκογενείας τῶν Χοεντσόλλερν. Νοτίως τῶν Ἀνακτόρων τὸ κτίριον τῶν πρώην βασιλικῶν σταύλων τοῦ Ihne (1901), ἤδη *Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη*. Ἡ νησὶς κοσμεῖται ἀκόμη διὰ τοῦ *Μνημείου τοῦ Αὐτοκράτορος Γουλιέλμου τοῦ Α'* (Begas, 1897) καὶ τοῦ *Φρέατος τοῦ Ποσειδῶνος* (Begas, 1891), προσφερθέντος ὑπὸ τῆς πόλεως εἰς τὸν νεαρὸν αὐτοκράτορα Γουλιέλμον τὸν Β' μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἐκ τῆς ἐπισήμου ἐπισκέψεώς του εἰς τὰς Αὐλὰς τῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης κατὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάρρησίν του, καὶ διὰ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ ἐφίππου αὐτοκράτορος *Φρειδερίκου Γουλιέλμου τοῦ Γ'*. Εἰς τὴν ἀντιπέραν ὄχθην τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τῆς νησῖδος τὸ Μαρκικὸν Μουσεῖον.

Ἡ νησὶς συνδέεται πρὸς τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς πόλεως ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ διὰ τῆς *Γεφύρας τῶν Ἀνακτόρων* (Schlossbrücke), κατασκευασθείσης ὑπὸ τοῦ Schinkel (1822-1824) καὶ κοσμουμένης δι' ὀκτὼ μαρμαρίνων συμπλεγμάτων παριστώντων τὴν «*Ζωὴν τοῦ Πολεμιστοῦ*», πρὸς τὰ ἀνατολικὰ δὲ τμήματα καὶ διὰ τῆς *Γεφύρας τῶν Ἐκλεκτόρων* (Kurfürstenbrücke) μὲ τὸν χάλκινον ἀνδριάντα τοῦ *Μεγάλου Ἐκλέκτορος ἐφίππου* (1698—1703), φιλοτεχνηθέντα ὑπὸ τοῦ Σλύτερ καὶ χυθέντα ὑπὸ τοῦ Γιακόμπι. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ὁ σημαντικώτερος ἀντιπρόσωπος τῆς γερμανικῆς τέχνης ρυθμοῦ Μπαρόκ.

Εἰς τὸ βορειοανατολικῶς τῆς νησῖδος μέχρι τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς περιλαμβανόμενον τμῆμα τῆς πόλεως εὑρίσκονται πολλὰ διοικητικὰ κτίρια, τὸ *Rathaus* (*Δημαρχεῖον*), κτισθὲν δι' ἐρυθρῶν πλίνθων ἐξ ὀπτῆς γῆς ὡς τὰ πλεῖστα τῶν γερμανικῶν δημοσίων κτιρίων, ἐπὶ μεσαιωνικοῦ ρυθμοῦ σχεδίων τοῦ Waegemann (1861—1869), ὁρατὸν καὶ ἀπὸ τὰ πλέον ἀπομεμακρυσμένα σημεῖα τῆς πόλεως χάρις εἰς τὸν ἐπιβλητικὸν καὶ ἰδιόρρυθμον πύργον του, τὸ *Stadthaus* (ὑπὸ L. Hoffmann 1902—1911), τὸ *Μέγαρον τοῦ Πρωτοδικείου καὶ Εἰρηνοδικείου*, ἡ *Διεύθυνσις τῆς Ἀστυνομίας*, τὸ *Ταχυδρομικὸν κέντρον* καὶ τέλος τὸ *Χρηματιστήριον* (ὑπὸ τοῦ F. Hitzig 1859—1864) παρὰ τὸν Σπρὲ καὶ ἔναντι τῶν Μουσείων, φέρον ὡς κορωνίδα γλυπτικὸν σύμπλεγμα τοῦ Μπέγκας.

Παρὰ τὴν Σλοσμπρύκε καὶ βορείως τῆς πλατείας Am Zeughaus καὶ τῆς πλατείας τοῦ Αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Ἰωσὴφ εὑρίσκεται τὸ *Μουσεῖον Λαφύρων* (Zeughaus), τὸ ὁποῖον, ἀνεγερθὲν τῷ 1695—1706, εἶναι τὸ ἀρχαιότερον οἰκοδόμημα ἐπὶ τῆς ἀμέσως ἀρχομένης λεωφόρου *Οὔντερ-ντὲν Λίντεν* (Unten den Linden=Ὑπὸ τὰς φιλλύρας). Εἰργάσθησαν ἐπ' αὐτοῦ πλεῖονες καλλιτέχναι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Σλύτερ (προσωπεῖα θνησκόντων πολεμιστῶν ἐν τῇ αὐλῇ) καὶ ὁ Γάλλος γλύπτης Hulot (ἀνδριάντες ἑκατέρωθεν τῆς εἰσόδου καὶ ἀνάγλυφον τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Α'). Μετ' αὐτὸ ἡ *Neuekönigswache* (ὑπὸ Schinkel, 1816-1818) καὶ τὸ *Πανεπιστήμιον* (Friedrichs-Wilhelm Universität), ἔργον τοῦ Doumann (1748—66). Τὸ κτίριον τοῦτο προωρίζετο ὡς ἀνάκτορον τοῦ πρίγκιπος Ἑρρίκου, ἀδελφοῦ τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου, τοῦ πανεπιστημίου ἐγκατασταθέντος ἐν αὐτῷ κατὰ τὴν ἵδρυσίν του μόλις τῷ 1810. Παρὰ τὴν εἴσοδον τούτου ἀριστερᾷ ὁ ἀνδριὰς τοῦ *Ἀλεξάνδρου* καὶ δεξιᾷ τοῦ *Γουλιέλμου von Humbolt*. Τέλος παραπλεύρως αὐτοῦ ἡ *Πρωσσικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν* καὶ ὄπισθεν ταύτης ἡ *Πανεπιστημιακὴ* καὶ *Πρωσσικὴ Κρατικὴ Βιβλιοθήκη* (τοῦ V. Ihne καὶ Adams, 1903—1914). Ἐπὶ τῆς νοτίου πλευρᾶς τῶν πλατειῶν τὸ πρώην *Ἀνάκτορον τοῦ Κρόμπριντς* (1663) καὶ ἡ *Μεγάλη Ὄπερα* (τοῦ Φὸν Κνόμπελσντορφ, 1741—1743), ὑποστᾶσα τελευταίως (1925—1927) ριζικὴν ἀνακαίνισιν καὶ ἀναστάσα ἓν τῶν τελειοτέρων καὶ πλουσιωτέρων εἰς ἐγκαταστάσεις νεωτέρων θεάτρων, καὶ τὸ τέως *Ἀνάκτορον* τοῦ *Αὐτοκράτορος* Γουλιέλμου τοῦ Α' (ὑπὸ Langhans, 1834—1836).

Ἡ *Οὔντερ ντὲν Λίντεν*, ἡ μεγαλοπρεπεστέρα τῶν λεωφόρων τοῦ Βερολίνου, πλάτους 60 μέτρων, ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου (ὑπὸ Rauch, 1851) καὶ ἔχει καθ' ὅλον της τὸ μῆκος σειρὰν ὡραίων μεγάρων, πολυτελῶν καταστημάτων, ξενοδοχείων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ ἀριστοκρατικώτερον τῆς πόλεως *Adlon*, τὸ ὑπουργεῖον *Ἐσωτερικῶν* καὶ τὸ τῶν *Ἐπιστημῶν*. Ἑκατέρωθεν τῆς εἰς τὸ ἄκρον τῆς λεωφόρου σχηματιζομένης πλατείας τῶν Παρισίων τὸ μέγαρον τῆς *γαλλικῆς πρεσβείας* καὶ τῆς *Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν*. Ἀπέναντι τῆς λεωφόρου ὑψοῦται τὸ πεντάπυλον *Brandenburger Tor* (ὑπὸ Λάνγκχανς, 1788—1791) μὲ τὸ γλυπτικὸν σύμπλεγμα τῆς *Νίκης* (ὑπὸ Σάντοου, 1794) καὶ ὁποτελεῖ ἔκτοτε τὴν ἐπίσημον ἐν Βερολίνῳ εἴσοδον πομπῶν κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν τελετῶν. Ἡ διὰ τῆς μεσαίας πύλης δίοδος ἐπετρέπετο προπολεμικῶς μόνον εἰς τὸν Καῖζερ.

Βορείως τῆς Οὔντερ ντὲν Λίντεν ἐκτείνεται ἡ *Dorotheenstadt* καὶ νοτίως ἡ *Friedrichsstadt*, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἄλλοτε ἡ ἕδρα τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς βοημικῆς παροικίας. Ἡ Φρείντριχστατ περιλαμβάνει ὡς ἐκ τούτου καὶ γαλλικὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸν καθολικὸν ναὸν τῆς *Ἁγίας Ἐδβίγης*, ὄπισθεν τῆς Ὄπερας.

Παρὰ τὸ Gendarmenmarkt τὸ κρατικὸν *Schauspielhaus* μὲ πρὸ αὐτοῦ τὸ μνημεῖον τοῦ *Σίλλερ* (ὑπὸ P. Μπέγκας, 1871). Ἡ Φρείντριχστατ, κατὰ τὴν ἡμέραν ἡ ζωηροτέρα τοῦ ὅλου Βερολίνου, διασχιζομένη ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον διὰ τῆς Φρείντριχστράσσε καὶ ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς διὰ τῆς Λάϊπτσιγγερστράσσε, κατέστη τὸ ἐμπορικὸν κέντρον τῆς πόλεως καὶ τῆς κινήσεως τῶν ξένων. Πολυτελῆ ἐμπορικὰ καταστήματα, καταλαμβάνοντα εἰς ὕψος πέντε ὀρόφων ὁλόκληρα τετράγωνα, ὡς τοῦ Wertheim, τοῦ H. Tietz, μεγαλοπρεπῆ ἱδρύματα τραπεζῶν, ἀσφαλιστικῶν ἑταιρειῶν, θεάτρων, πολλὰ κέντρα διασκεδάσεως εἰς τὰς παρόδους, τὸ προεδρικὸν μέγαρον, πολλὰ ὑπουργεῖα καὶ πρεσβεῖαι ἑκατέρωθεν τῆς Wilhelmstrasse, προσέδωσαν εἰς τὴν συνοικίαν ταύτην κατὰ τὴν ἡμέραν τὸν χαρακτῆρα τῆς πλήρους σφρίγους ἐργατικότητος μεγαλοπόλεως. Κατὰ τὴν νύκτα ἡ πληθὺς τῶν ποικιλοχρόων φωτεινῶν διαφημίσεων προσδίδει εἰς τὰς ὁδοὺς φαντασμαγορικὸν θέαμα.

Μεταξὺ τῆς Φρείντριχστατ καὶ Ἄλτσταϊτ, μὲ τὸν Hausvogteiplatz ὡς κέντρον, ἐδρεύει ἡ τόσον ἀκμάζουσα ἐν Βερολίνῳ βιομηχανία κατασκευῆς ἑτοίμων ἀνδρικῶν καὶ γυναικείων ἐνδυμάτων. Εἰς τὰς συνεχομένας νοτιοανατολικὰς συνοικίας, τὰς περιεχομένας μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς διώρυγος, ἀκμάζουν πολυποίκιλοι ζωηρόταται μικροβιομηχανίαι, ἐνῷ αἱ συνορεύουσαι νοτιοδυτικαὶ συ-

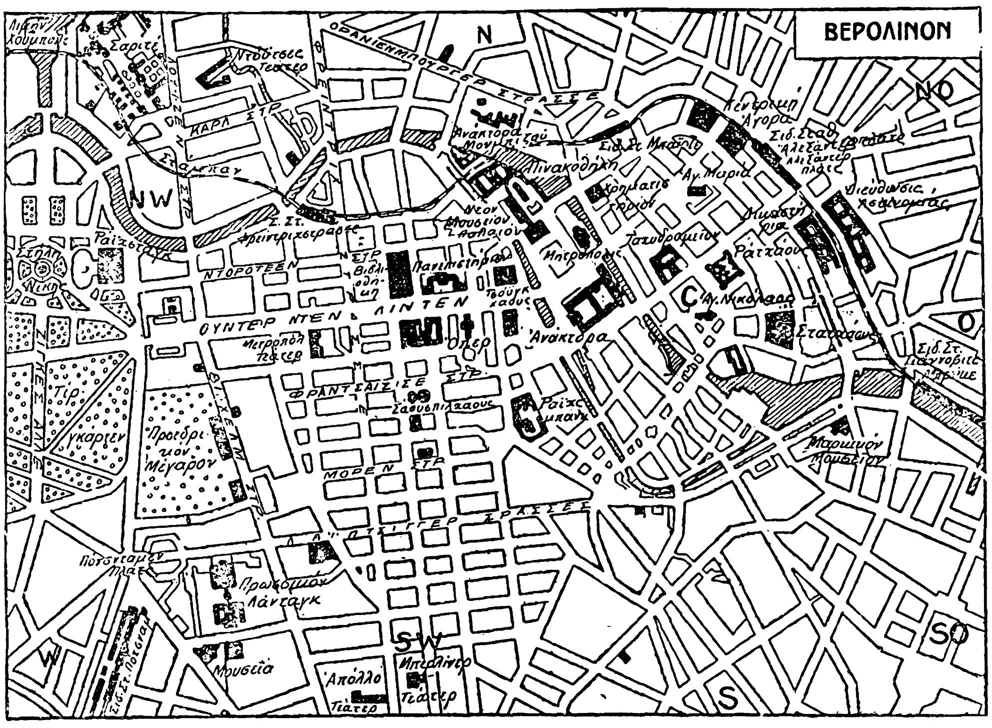

Βερολῖνον: *Σχεδιάγραμμα τῶν κεντρικῶν συνοικιῶν τῆς πόλεως.*

τοῦ *Δυτικοῦ Λιμένος*, ὅστις πάλιν συνδέεται μὲ τὸ *Χάβελ* διὰ τῆς διώρυγος *Βερολίνου—Σπάνταου* καὶ διὰ προεκτάσεως ταύτης μὲ τὸν λιμένα *Humbolt*. Ἐκτὸς τοῦ λιμένος τούτου τὸ Βερολῖνον ἔχει ἐντὸς τῆς περιοχῆς του καὶ ἀρκετοὺς ἄλλους λιμένας ποταμοπλοίων καὶ φορτηγίδων, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ σπουδαιότεροι εἶναι ὁ *West*—, ὁ *Nord*—, ὁ *Ost*—, καὶ ὁ *Urbanhafen*.

Ἐκ τῶν ρευμάτων τοῦ Ντάμε, Σπρὲ καὶ Χάβελ σχηματίζονται ἄνω τῶν 50 λιμνῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλαι μὲν εὑρίσκονται ἐντὸς αὐτοῦ τούτου τοῦ Βερολίνου, ἄλλαι δὲ εἰς τὰ προάστεια αὐτοῦ.

Μνημεῖα καὶ κτίρια. Τὰ διάφορα τμήματα τοῦ παλαιοῦ Βερολίνου ὀφείλουν τὴν διάφορον ὄψιν των εἰς τὴν ταχεῖαν ἐξέλιξιν τῆς πόλεως. *Ἡ παλαιὰ πόλις* (Altstadt), τὸ σήμερον καλούμενον *Κέντρον*, κειμένη ἐν τῇ νησῖδι τοῦ Σπρὲ καὶ τὸ μέχρι τῆς *Στάτμπαν* βορειανατολικὸν τμῆμα ταύτης, περιλαμβάνει ὀλίγα μόνον μεσαιωνικὰ οἰκοδομήματα, κυρίως ναούς. Ἡ *Klosterkirche*, κτισθεῖσα περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ὑπὸ τῶν μοναχῶν τοῦ τάγματος τῶν Φραγκισκανῶν, ὡς καὶ οἱ ναοὶ τῆς *Ἁγίας Μαρίας* καὶ τοῦ *Ἁγίου Νικολάου* (ΙΒ' αἰών), ἅπαντες πέραν τοῦ ποταμοῦ, καὶ ὁ ναὸς τοῦ *Ἁγίου Πέτρου* ἐπὶ τῆς νησῖδος, δείγματα ὡραιοτάτης γοτθικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἀνήκουν εἰς τὰ ἀρχαιότερα καὶ τὰ μᾶλλον ἀξιομνημόνευτα ἔργα τέχνης τῆς πόλεως.

Ἐπὶ τῆς νησῖδος ταύτης εὑρίσκονται ἐπίσης τὰ *Ἀνάκτορα*, κτισθέντα τῷ 1443—1451 καὶ μετοικοδομηθέντα ὑπὸ τοῦ Ἰωακεὶμ τοῦ Β' εἰς ρυθμὸν Ἀναγεννήσεως ὑπὸ τοῦ Gaspar Theiss, βραδύτερον δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέα Schlüter (1698—1706)

Digitized by Google

νοικίαι καὶ ὅλαι αἱ ἀνατολικῶς τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τοῦ Ἄνχαλτ εὑρισκόμεναι καὶ ἐκτεινόμεναι μέχρι τοῦ *Τέμπελχοφ, Χαζενχάϊντε* καὶ *Νοϋκαίλλν* ἀπὸ τὴν μικροαστικὴν καὶ ἐργατικὴν τάξιν. Παρὰ τὸν *Κρόϋτσμπεργκ*, τὸν ὑψηλότερον λόφον τῆς περιοχῆς τοῦ Βερολίνου (66 μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Σπρέ), ἔχοντα ἐπὶ τῆς κορυφῆς του τὸ Ἐθνικὸν Μνημεῖον τῶν *Ἀπελευθερωτικῶν πολέμων*, ἀνεγερθὲν τῷ 1818—1821, κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Σίνκελ, εὑρίσκεται τὸ *Viktoriapark* (1888—1894), περικλεῖον πλῆθος ἀνδριάντων τῶν Γερμανῶν ποιητῶν. Τὸ ἀνατολικὸν καὶ βορειοανατολικὸν τμῆμα τῆς πόλεως εἶναι συνοικίαι πυκνοκατῳκημέναι ὑπὸ τῆς ἐργατικῆς τάξεως, εἰς τὰ ὅρια δὲ τοῦ *Λίχτενμπεργκ* εὑρίσκονται τὰ κεντρικὰ σφαγεῖα. Καὶ αἱ βόρειοι συνοικίαι *Βέντινγκ, Γκεζούντμπρουννεν, Βάϊσενζέ, Πάνκοου*, παρουσιάζουν τὴν αὐτὴν ὄψιν, διότι ἦσαν ἄλλοτε ἕδρα πολλῶν μεγάλων ἐργοστασίων καὶ ἐξαιρετικῶς βιομηχανικὴ περιοχή. Τὰ περισσότερα καὶ μεγαλύτερα τῶν ἐργοστασίων μετεφέρθησαν ἤδη εἰς τὰ βορειοδυτικὰ προάστεια *Μπόρσιχβάλντε, Τέγκελ, Ζίμενστάτ* κλπ., ἀπομεινάντων ἐν τῇ πόλει ὀλίγων μικροτέρων. Αἱ βόρειαι συνοικίαι, λόγῳ τῆς ἐν αὐταῖς διαμονῆς τῶν κατωτάτων κοινωνικῶν τάξεων καὶ συχνασμοῦ πλήθους κακοποιῶν στοιχείων, εἶναι κυρίως διὰ τοὺς ξένους, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς αὐτόχθονας ἀκόμη, λίαν ἐπικίνδυνοι κατὰ τὴν νύκτα. Εἶναι πυκνότατα κατῳκημέναι καὶ ἔχουν, πλὴν τῆς χλωρίδος τῶν νεκροταφείων, ὡς ἀναπνευστικοὺς πνεύμονας τὰ πάρκα *Humbolthain* (1869—1876) καὶ *Friedrichshain* (1845) καὶ τὸ νεώτερον *Schillerpark* (1909—1912).

Τόσον ἡ Ντοροτεένστατ, ὅσον καὶ ἡ ἀμέσως συνορεύουσα βορεινὴ συνοικία, εἶναι ἕδρα πλείστων πανεπιστημιακῶν ἰνστιτούτων, ἐργαστηρίων, κλινικῶν, Μουσείων καὶ παντὸς εἴδους ἱδρυμάτων τῆς ἀνωτέρας μορφώσεως. Μεταξὺ αὐτῶν προέχει ἡ ἐντὸς μεγάλου πάρκου κειμένη πλειὰς τῶν κλινικῶν καὶ ἰατρικῶν ἐργαστηρίων, ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Charité*, τὸ *Φυσιογνωστικὸν Μουσεῖον*, ἡ *Ἀνωτέρα Γεωπονικὴ Σχολή*, ἡ *Ἀνωτέρα Κτηνιατρικὴ Σχολή*, τὸ *Ὠκεανογραφικὸν Μουσεῖον* κλπ.

Δυτικῶς τῆς πύλης τοῦ Βρανδεμβούργου ἐκτείνεται ὁ *Tiergarten*, ὁ κῆπος τῶν ζῴων, ὅστις, ἄλλοτε κτῆμα διὰ τὰ κυνήγια τῶν ἐκλεκτόρων, μετατραπεὶς ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου εἰς λαϊκὸν πάρκον, εἶναι ἤδη ὁ μεγαλύτερος δασώδης κῆπος τῆς πόλεως (255 ἑκτάρια). Διασχίζεται ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ *Λάντ βερκανάλ* καὶ ἔχει τὴν λίμνην *Neuer See*, ἥτις εἶναι προσφιλὴς τόπος ἀθλητικῶν παιδιῶν, τὸ μὲν θέρος κωπηλασίας, τὸν δὲ χειμῶνα δρόμου μὲ παγοπέδιλα. Ὁ Τίργκαρτεν κοσμεῖται διὰ μεγάλου ἀριθμοῦ ἀνδριάντων καὶ μνημείων, ὡς τοῦ *Βάγνερ*, τοῦ *Γκαῖτε*, τοῦ *Λέσσινγκ*, τῆς βασιλίσσης *Λουΐζας*, τοῦ *Μεγάλου Ἐκλέκτορος* κλπ. Ὁ δὲ ἐν αὐτῷ *Rosengarten* (=ροδόκηπος) παρέχει κατὰ τοὺς ἐαρινοὺς μῆνας τὴν ἐντύπωσιν ἐαρινῆς λουτροπόλεως.

Ἡ μεγαλοπρεπὴς *Λεωφόρος τῆς Νίκης* (Siegesallée), ἥτις κοσμεῖται διὰ 32 ὁλομαρμαρίνων μνημείων τῶν ἡγεμόνων τοῦ Βρανδεμβούργου καὶ τῆς Πρωσσίας (1898—1901), συνδέει τὸν *Kemperplatz*, ἔχοντα τὴν *Κρήνην τοῦ Ρολάνδου* (ὑπὸ Λέσσινγκ, 1902), μὲ τὴν Πλατεῖαν τῆς *Δημοκρατίας* (πρῴην πλατεῖαν τοῦ *Βασιλέως*), εἰς τὸ κέντρον τῆς ὁποίας ὑψοῦται ἡ *Siegessäule* (= Στήλη τῆς Νίκης), ὕψους 67 μέτρων (ὑπὸ Στράκ, 1873), ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς ὁποίας φαίνεται ὁλόκληρον τὸ πανοραματικὸν θέαμα τῆς πόλεως. Ἑκατέρωθεν ταύτης τὸ ἐπιβλητικὸν μέγαρον τοῦ Ράϊχσταγ (ὑπὸ P. Wallot, 1884—1894) μὲ πρὸ αὐτοῦ τὸ *Μνημεῖον τοῦ Μπίσμαρκ* (ὑπὸ P. Μπέγκας, 1901) καὶ τὸ μέγαρον τῆς νέας *Κρατικῆς Ὄπερας* μὲ πρὸ αὐτοῦ τὸ *Μνημεῖον τοῦ Μόλτκε* (ὑπὸ Uphues, 1905).

Βορείως τοῦ Τίργκαρτεν τὸ ἀνάκτορον *Bellevue* (1785) ἐπὶ τοῦ Σπρέ, ὄπισθεν τοῦ ὁποίου ἐκτείνεται ἡ συνοικία *Hansa*, κατοικουμένη ὑπὸ τῆς καλυτέρας μέσης ἀστικῆς τάξεως, ἀνωτέρων ὑπαλλήλων, πρῴην στρατιωτικῶν κλπ., νοτίως δὲ ἡ *Λεννέστρασσε* καὶ ἡ *Τίργκαρτενστράσσε*, ἔχουσαι καθ' ὅλον τὸ μῆκος καὶ τὰς παρόδους ἰδιωτικὰ μέγαρα καὶ ἐπαύλεις, πολλαὶ τῶν ὁποίων περιβάλλονται ἀπὸ μεγάλους κήπους, κατοικοῦνται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τὴν πλουσιωτέραν τάξιν. Τέλος αἱ δυτικαὶ συνοικίαι τοῦ Βερολίνου μὲ τὰ συνεχόμενα πρῴην προάστεια *Σαρλόττενμπουργκ, Βίλμερσντορφ* καὶ *Σαίνεμπεργκ* καὶ τὰς ἀκροτάτας δυτικὰς συνοικίας *Βέστεντ, Χαλενζὲ* καὶ *Γκρούνεβαλτ* κατοικοῦνται ἀπὸ τὸν καλύτερον κόσμον καὶ συγκεντρώνουν ὅλους τοὺς μονίμους ξένους τοῦ Βερολίνου.

Ἡ ὄψις τῆς ζωῆς τοῦ Βερολίνου προξενεῖ τὴν ἐντύπωσιν πόλεως πλήρους σφρίγους καὶ μεστῆς ἐντατικῆς κινήσεως, παρ' ὅλην τὴν μονότονον ἐπιπεδότητα τοῦ ἐδάφους καὶ τὸν ἑνιαῖον οἰκοδομικὸν ρυθμὸν τῶν οἰκιῶν. Ἡ κίνησις, ἡ ὁποία προπολεμικῶς συνεκεντροῦτο εἰς τὸ μεταξὺ Οὔντερ ντὲν Λίντεν, Φρειντριχστράσσε καὶ Πότσταμερ Πλάτς τμῆμα τῆς πόλεως, μετετοπίσθη κατὰ μέγα μέρος καὶ εἰς τὰς νεωτέρας δυτικὰς συνοικίας. Ἡ τάσις αὐτή, ἥτις εἶχε πρὸ πολλοῦ παρατηρηθῆ, ἀνεπτύχθη κυρίως μεταπολεμικῶς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς πτώσεως τοῦ μάρκου καὶ τῆς συγκεντρώσεως μεγάλου ἀριθμοῦ ξένων ἐν Βερολίνῳ καὶ δὴ εἰς τὰς συνοικίας αὐτάς. Ἤδη ὅλα τὰ μεγάλα καταστήματα ἵδρυσαν παραρτήματα, ἐν πολλοῖς ὑπερβάλλοντα εἰς πλοῦτον καὶ μεγαλοπρέπειαν τὰ τῆς ἐσωτερικῆς πόλεως, νέα πολυτελέστατα κέντρα διασκεδάσεως ἠνοίχθησαν, νέα θέατρα, κινηματογράφοι κλπ. Ἐκ τούτων ἡ *Comödie* τοῦ Ράϊνχαρτ ἐπὶ τῆς Κουρφυρστενντάμ, τὸ *Ufa-Palast* am Zoo καί, ἰδίως, τὸ *Kapitol* παρὰ τὴν Kaiser-Wilhelm-Gedächtnis-Kirche (ὑπὸ Schwechten, 1895) προέχουν ἕνεκα τοῦ λίαν ἐνδιαφέροντος ἐξόχως νεωτεριστικοῦ ρυθμοῦ των. Ὄπισθεν τοῦ Καπιτὸλ ἐκτείνεται ὁ *Ζωολογικὸς κῆπος* καταλαμβάνων τὸ δυτικὸν ἄκρον τοῦ Τίργκαρτεν καὶ περιέχων μεγάλην συλλογὴν ζῴων. Περιώνυμος εἶναι κυρίως διὰ τὸ Aquarium καὶ τὰς ἐν αὐτῷ γινομένας φιλαρμονικὰς συναυλίας. Παρὰ τὸν Ζωολογικὸν κῆπον ἐγκατεστάθη τελευταίως τὸ *Planetarium*, ἐν τῷ ὁποίῳ πᾶς ἐπισκέπτης δύναται νὰ παρατηρήσῃ τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ διὰ μεγάλου τηλεσκοπίου Zeiss.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν σημερινήν του ὄψιν, τὸ Βερολῖνον ἀκολουθεῖ πιστότατα τὰς συγχρόνους τάσεις τῶν δύο μεγαλυτέρων ἐν τῷ κόσμῳ πόλεων, τοῦ Λονδίνου καὶ τῆς Νέας Ὑόρκης, τόσον εἰς τὴν ρύθμισιν τῆς ὁσημέραι αὐξανομένης κυκλοφορίας τῶν αὐτοκινήτων, ὅσον καὶ εἰς τὸν ἀρχιτεκτονικὸν ρυθμὸν τῶν νεοανεγειρομένων οἰκοδομημάτων. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐπετεύχθη κατὰ παραδειγματικὸν τρόπον, χάρις εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ *Πύργου τῆς συγκοινωνίας* (Verkehnturm ἢ Oberkicker, ὅπως τὸν ὀνομάζουν οἱ Βερολινέζοι) εἰς τὴν Πότσταμερ πλάτς καὶ φωτεινῶν σημείων εἰς τὰς κυριωτέρας διασταυρώσεις τῶν ὁδῶν, διὰ τῶν ὁποίων ρυθμίζεται ἡ κίνησις. Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον δέ, τὸ Βερολῖνον ἔχει σήμερον τὰ μᾶλλον νεωτεριστικὰ οἰκοδομήματα καὶ συνοικισμούς. Αἱ οἰκοδομαὶ τῆς AEG εἰς τὰς διαφόρους συνοικίας, αἱ μετασκευαὶ τῶν οἴκων Mosse καὶ Herpich ὑπὸ τοῦ Μέντελζον, τὸ Europahaus καὶ τὸ Capitol τοῦ Παίλτσιχ, τὰ νέα κτίρια τῶν ἐργοστασίων Scherk ἐν Συντένιε καὶ τῶν τυπογραφείων Ullstein εἰς Τέμπελχοφ, εἶναι ὀλίγα ἐκ τῶν πολλῶν ὑποδειγμάτων τῶν νέων ἀρχιτεκτονικῶν τάσεων. Πλῆθος ἐπαύλεων κυβιστικοῦ ρυθμοῦ ἐκτίσθησαν παρὰ τὴν Heerstrasse, κατὰ μῆκος δὲ τοῦ νοτίου καὶ δυτικοῦ τμήματος τῆς περιφερείας τοῦ Βερολίνου ἀνηγέρθη μεταπολεμικῶς πλῆθος τοιούτων συνοικισμῶν μὲ ὑγιεινὰ διαμερίσματα, σχηματιζομένων ἀπὸ ὁριζοντίας καὶ κατακορύφους μόνον γραμμάς.

Οἱ Βερολινέζοι ὀνομάζουν ἑαυτοὺς *Ἀθηναίους τοῦ Σπρὲ* (Spree-Athene).

Φιλανθρωπικὰ καταστήματα. Τὰ ἐν Βερολίνῳ ἱδρύματα Ὑγιεινῆς ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν Ἀνωτέραν Ὑπηρεσίαν Ὑγιεινῆς (Hauptgesundheitsamt), ἥτις περιλαμβάνει καὶ τὴν Κεντρικὴν Ὑπηρεσίαν δι' ὑγιεινομικάς, βακτηριολογικὰς καὶ βρωματοχημικὰς ἐξετάσεις. Ἐν Βερολίνῳ ὑπάρχουσιν: 23 δημοτικὰ γενικὰ νοσοκομεῖα μὲ 12549 κλίνας· 26 διάφορα νοσοκομειακὰ ἱδρύματα μὲ 4850 κλίνας, μεταξὺ τῶν ὁποίων μαιευτήρια, βρεφοκομεῖα, ὡς τὸ *Kaiserin-Auguste-Victoria-Haus*, πρὸς καταπολέμησιν τῆς θνησιμότητος τῶν βρεφῶν, τὸ Oskar-Helenen-Heim διὰ ραχιτικὰ παιδιὰ κλπ.· 5 κρατικὰ νοσοκομεῖα (πανεπιστημιακὰ καὶ Charité) μὲ 2027 κλίνας· 1 Βρανδεμβουργικὸν Ἐκπαιδευτήριον Μαιῶν μὲ 317 κλίνας· 3 νοσοκομεῖα ἐν τῇ επαρχιακῇ περιφερείᾳ μὲ 1061 κλίνας· 4 δημοτικὰ φρενοκομεῖα μὲ 5859 κλίνας (ἐκτὸς τούτων διατίθενται καὶ 3656 κλῖναι ἀκόμη εἰς ἐπαρχιακὰ φρενοκομεῖα τῆς περιφερείας). Τὰ μεγαλύτερα νοσοκομεῖα εἶναι: τοῦ *Rudolf Virchow* (2400 κλῖναι), ἡ *Charité* (1421), τὸ ἐν *Westend* (1055), τὸ ἐν *Friedrichshain* (1024), τὸ ἐν *Neukölln* (920), τὸ *Am Urban* (793), τὸ *Auguste-Victoria* ἐν *Schöneberg* (760), τὸ ἐν *Moabit* (750), τὸ καθολικὸν τῆς *Ἁγίας Ἐδβίγης* (625), τὸ ἐν *Spandau* (474), τὸ *Diakonissenhaus Bethanien* (450), τὸ *Kaiser-* καὶ *Kaiserin-Friedrich* νοσοκομεῖον παίδων (428), τὸ ἐν *Lichtenberg* (407). Τὸ ἐν Lankwitz νοσοκομεῖον (542 κλῖναι) συντηρεῖται ὑπὸ τῶν ταμείων νοσηλείας. Τὸ ἐκ νοσοκομείων ἀποτελούμενον βορεινὸν προάστειον Buch περιλαμβάνει τὸ μεγαλύτερον φρενοκομεῖον τῆς Γερμανίας, ἓν πρότυπον θεραπευτήριον παίδων (800 κλ.), ἓν θεραπευτήριον φυματικῶν γυναικῶν καὶ ἓν μέγα γηροκομεῖον. Ἐν Βερολίνῳ λειτουργοῦν 65 (1924) κέντρα περιθάλψεως βρεφῶν, εἰς ὅλας τὰς συνοικίας, ὁμοίως δὲ καὶ διὰ φυματικούς, διὰ πάσχοντας ἐξ ἀφροδισίων νοσημάτων καὶ ἀλκοολικούς. Τέλος ὑφίσταται ἀνὰ εἷς κρατικὸς καὶ δημοτικὸς οἶκος τυφλῶν καὶ εἷς οἶκος κωφαλάλων. Ἐκ τῶν δημοτικῶν ἱδρυμάτων ἀξιομνημόνευτα εἶναι ἀκόμη τὸ ἀπολυμαντήριον καὶ οἱ πολυπληθεῖς σταθμοὶ πρώτων βοηθειῶν μὲ πάντοτε ἕτοιμα αὐτοκίνητα μεταφορᾶς ἀσθενῶν καὶ γραφεῖον πληροφοριῶν ἐλευθέρων κλινῶν. Ἐκτὸς τῶν κρατικῶν τούτων καὶ δημοτικῶν ἱδρυμάτων ὑφίστανται καὶ ἑκατοντάδες ἰδιωτικῶν σανατορίων καὶ κλινικῶν δι' ὅλων τῶν εἰδῶν τὰ νοσήματα.

Τὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας φιλανθρωπίας, ἐκ τῆς ὑπηρεσίας τῶν νέων, ἐκ τῆς ἀνωτέρας ὑπηρεσίας ὑγιεινῆς καὶ ἐκ τῆς ἀνωτέρας ὑπηρεσίας περιθάλψεως θυμάτων τοῦ πολέμου, αἱ ὁποῖαι συντηροῦν παραρτήματα εἰς ὅλας τὰς συνοικίας. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων ἱδρυμάτων ὑφίστανται ἀκόμη: 7 γηροκομεῖα μὲ 4625 κλίνας, 9 θεραπευτήρια καὶ ἀναρρωτήρια φυματικῶν μὲ 833 κλίνας, ἄσυλον δι' ἀστέγους (διὰ 3000 ἄτομα), δημοτικὸς οἶκος ἐργασίας, λαϊκὰ συσσίτια μὲ 346 μέρη διανομῆς (1923), ἀναρρωτήρια, ἱδρύματα περιθάλψεως παίδων, 2 δημοτικὰ ὀρφανοτροφεῖα, ἄσυλον παίδων κλπ. Σειρὰ ἐξ ἰδιωτικῶν ἱδρυμάτων καὶ ἐγκαταστάσεων συμπληροῖ τὰ δημοτικὰ καταστήματα.

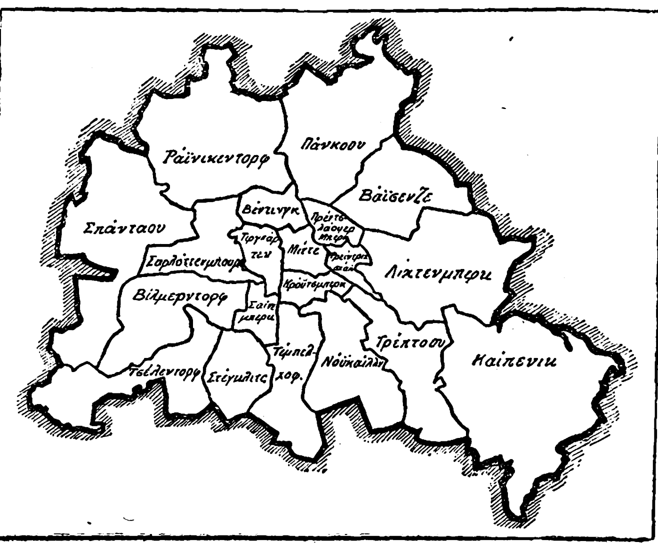

Βερολῖνον: *Χάρτης τῆς διοικητικῆς διαιρέσεως.*

Ἐκπαίδευσις: Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀνωτέρων σχολῶν τοῦ Βερολίνου εὑρίσκεται τὸ *Πανεπιστήμιον* (Friedrich-Wilhelm-Universität), ἱδρυθὲν τῷ 1810 καὶ περιλαμβάνον τῷ 1925: 8475 φοιτητὰς καὶ 589 ἀκροατάς, τὸ μεγαλύτερον τοῦ γερμανικοῦ κράτους μὲ 80 ἐπιστημονικὰ ἱδρύματα καὶ προσωπικὸν διδασκόντων ὑπερβαῖνον τοὺς 560. Τὸ *Πολυτεχνεῖον* (Technische Hochschule) ἐν Σαρλόττενμπουργκ, ἱδρυθὲν τῷ 1879 διὰ συγχωνεύσεως τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς Ἀκαδημίας (1799) καὶ Ἐπαγγελματικῆς Ἀκαδημίας (1821), εἰς τὰς ὁποίας προσετέθη τῷ 1915 ἡ Μεταλλειολογικὴ Ἀκαδημία (1924: 3387 φοιτηταί, 92 ἀκροαταί). Ἡ *Ἀνωτέρα Γεωπονικὴ Σχολή*, ἱδρυθεῖσα τῷ 1862, ἀνωτέρα σχολὴ ἀπὸ τοῦ 1880 (1924: 919 φοιτηταί, 60 ἀκροαταί). Ἡ *Ἀνωτέρα Κτηνιατρικὴ Σχολή*, ἱδρυθεῖσα τῷ 1790 ὡς Σχολὴ Φαρμάκων διὰ τὰ ζῷα, Ἀνωτέρα Σχολὴ ἀπὸ τοῦ 1887 (1924: 135 φοιτηταί, 76 ἀκροαταί). Ἡ *Ἀνωτέρα Ἐμπορικὴ Σχολὴ* ἱδρυθεῖσα τῷ 1906 (1924: 2364 φοιτηταί, 264 ἀκροαταί). Ἡ *Ἀνωτέρα Σχολὴ Εἰκαστικῶν Τεχνῶν* ἐν Σαρλόττεμπουργκ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1696 (1924: 80 φοιτηταί). Ἡ *Ἀνωτέρα Σχολὴ Μουσικῆς* ἐν Σαρλόττενμπουργκ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1869 (1924: 413 φοιτηταί, 6 ἀκροαταί).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρων λαϊκῶν σχολῶν: ἡ Ἀνωτέρα Σχολὴ *Χούμπολτ* ἱδρύθη τῷ 1876 (1923: 22 000 ἀκροαταί), ἡ Ἀνωτέρα Σχολὴ *Λέσσινγκ* ἱδρύθη τῷ 1910 (1923: 14.600 ἀκροαταί), ἡ Ἀνωτέρα *Λαϊκὴ Σχολὴ* τοῦ Βερολίνου ἱδρύθη τῷ 1919 (1923: 8.134 ἀκροαταί), ὑφίστανται δὲ ἀκόμη αἱ ἀνώτεραι σχολαὶ *Μάρτιν Λούτερ, Σλάϊερμάχερ, Ἄιντ* καὶ ἡ Ἀνωτέρα *Σχολὴ Ἐργατῶν* κλπ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν μέσην Ἐκπαίδευσιν τὸ Βερολῖνον εἶχε τῷ 1923: 164 δημοτικὰ καὶ κρατικὰ σχολεῖα μὲ 87500 μαθητάς, ἐκ τῶν ὁποίων 23 γυμνάσια, 8 γυμνάσια ἐν συνδυασμῷ πρὸς πρακτικὰ λύκεια, 39 πρακτικὰ λύκεια (Realgymnasium), 38 πρακτικὰ σχολεῖα (Realschulen), 55 λύκεια (Lyzeum), 29 μέσα σχολεῖα (Mittelschulen) μὲ 14651 μαθητὰς καὶ 644 κοινοτικὰ σχολεῖα μὲ 306.185 μαθητάς, ἀμφοτέρων τῶν φύλων.

Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχει μέγας ἀριθμὸς εἰδικῶν σχολῶν: Διδασκαλεῖον (Seminar) ἀνατολικῶν γλωσσῶν, Διδασκαλεῖον ἱεραποστόλων, Διδασκαλεῖον ραββίνων, Διδακτήριον τῆς ἰουδαϊκῆς Ἐπιστήμης, Ἰουδαϊκὸν Διδασκαλεῖον, Πρακτικὸν Ἐκπαιδευτή-

Digitized by Google

ριον Φαρμακογνωσίας, Διοικητικὴ Ἀκαδημία, ἱδρυθεῖσα τῷ 1919 διὰ τὴν ἀνωτέραν μόρφωσιν τῶν ὑπαλλήλων (1924: 166 φοιτηταί, 1288 ἀκροαταί), Ἀνωτ. Σχολὴ Πολιτικῆς ἱδρυθεῖσα τῷ 1920 (1924: 310 φοιτηταί, 560 ἀκροαταί), Ἀνωτέρα Γερμανικὴ Σχολὴ Γυμναστικῆς, ἱδρυθεῖσα τὸ 1920 (1924: 147 φοιτηταί, 3862 ἀκροαταί), Κεντρικὸν Ἰνστιτοῦτον Ἀνατροφῆς καὶ Διδασκαλίας, Ἀκαδημία Ἐκκλησιαστικῆς καὶ Σχολικῆς Μουσικῆς ἱδρυθεῖσα τῷ 1922 (πρῴην Ἰνστιτοῦτον Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς), Γερμανικὸν Ἰνστιτοῦτον ἀλλοδαπῶν, ἱδρυθὲν τῷ 1922 διὰ συγχωνεύσεως τοῦ Böttinger - Studienhaus καὶ τῶν πανεπιστημιακῶν εἰδικῶν μαθημάτων δι' ἀλλοδαπούς, Κρατικὴ Καλλιτεχνικὴ Σχολή, Akademische Meisterateliers, Σχολαὶ διὰ μουσικὰς συνθέσεις, Διδακτήριον τοῦ Μουσείου Καλλιτεχνημάτων (μὲ Σχολὴν Μόδας), Ἀνώτερον Διδακτήριον κηπουρῶν ἐν Ντάλεμ, ἱδρυθὲν τῷ 1823 (1924: 113 φοιτηταί), Σύλλογος Lette διὰ τὴν πρόοδον τῆς γυναικείας ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως, ἱδρυθεὶς τῷ 1866.

Λίαν ἀνεπτυγμένη εἶναι ἡ δημοτικὴ Ὀργάνωσις Ἐπαγγελματικῶν Σχολείων, τὰ ὁποῖα συνεχωνεύθησαν ἀπὸ τῆς 1 Ὀκτωβρίου 1922. Κατὰ τὸ ἔτος 1923 ἐλειτούργουν σχολαὶ ὑποχρεωτικῆς συμπληρωματικῆς μορφώσεως δι' ἐμπόρους, δι' ἐργάτας οἰκοδομῶν, κατεργασίας μετάλλων, καλλιτεχνημάτων, ἐνδυμάτων, τροφίμων, κουρεῖς κλπ. μὲ ἐν ὅλῳ 124258 σπουδαστὰς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Ἐκτὸς τούτων ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι τεχνικαὶ σχολαὶ ἀνωτέρας μορφώσεως διὰ τοὺς αὐτοὺς καὶ ἑτέρους συγγενεῖς κλάδους.

Ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν ἱδρυμάτων ὀφείλουν νὰ ἐξαρθοῦν: ἡ *Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν*, ἱδρυθεῖσα τῷ 1700 κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ Λάϊμπνιτς, ἡ *Ἀκαδημία τῶν Καλῶν Τεχνῶν*, ἱδρυθεῖσα τῷ 1694 κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Σλύτερ, πολυάριθμα ἰατρικά, χημικὰ καὶ τεχνικὰ ἱδρύματα ἐρευνῶν, τὸ *Ἰνστιτοῦτον Κάϊζερ Γουλιέλμου* δι' ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας, ἱδρυθὲν τὸ 1910 κατὰ τὴν ἑκατονταετηρίδα τοῦ Πανεπιστημίου, τὸ *Μετεωρολογικὸν Ἰνστιτοῦτον*, ἱδρυθὲν τῷ 1847 ὑπὸ τοῦ Ἀλεξ. φὸν Χοῦμπολτ, τὸ *Ἀστεροσκοπεῖον ἐν Τρέπτοου*, τὸ *Ἀστεροσκοπεῖον τοῦ Συλλόγου* Urania, τὸ *Πανεπιστημιακὸν Ἀστεροσκοπεῖον*, τὸ ὁποῖον μετεφέρθη ἀπὸ τοῦ 1913 εἰς Νόϊ-Μπάμπελσμπερκ, τὸ *Ἀστρονομικὸν Ἰνστιτοῦτον* ἐν Ντάλεμ, τὸ *Γεωλογικὸν* Ἵδρυμα, τὸ *Ὑδρογραφικὸν* Ἵδρυμα, τὸ *Βιολογικὸν* Κρατικὸν Ἵδρυμα τοῦ Ὑπαίθρου καὶ τῶν Δασῶν, τὸ *Ἐντομολογικὸν Μουσεῖον* ἐν Ντάλεμ, τὸ *Ἰνστιτοῦτον Μολυσματικῶν Νόσων*, ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Ροβέρτου Κώχ, τὸ *Ἰνστιτοῦτον διὰ προϊόντα ζυμώσεων* (μὲ δοκιμαστικὸν ζυθοποιεῖον).

Αἱ σπουδαιότεραι δημόσιαι βιβλιοθῆκαι εἶναι: ἡ *Πρωσσικὴ Κρατικὴ Βιβλιοθήκη*, ἱδρυθεῖσα τῷ 1661 ὑπὸ τοῦ Μεγάλου ἐκλέκτορος, νεοκτισθεῖσα τῷ 1903—1914, περιέχουσα 1.488.000 τόμους καὶ 320.000 χειρόγραφα, ὡς καὶ 250.000 τόμους καὶ τεύχη μουσικῆς, ἡ *Πανεπιστημιακὴ Βιβλιοθήκη*, μὲ 628.000 τόμους καὶ ἡ *Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη* εὑρισκομένη ἤδη εἰς τοὺς πρῴην βασιλικοὺς σταύλους μὲ 230.000 τόμους. Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχουν ἐν Βερολίνῳ 87 δημοτικαὶ βιβλιοθῆκαι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ ἀναγνωστήρια, καὶ 7 ἀναγνωστήρια παίδων.

Βερολῖνον: *Δυτικὴ ἄποψις τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ πύργου τοῦ Δημαρχείου.*

Μουσεῖα. Τὰ μουσεῖα καὶ αἱ καλλιτεχνικαὶ συλλογαὶ εἶναι πολυάριθμοι ἐν Βερολίνῳ, συναγωνιζόμεναι ἐν πολλοῖς καὶ τὰς περιφημοτερας τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν μεγαλοπόλεων: *Παλαιὸν Μουσεῖον* (ἐγκαινιασθὲν τῷ 1830): Καλλιτεχνήματα τῆς ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς ἐποχῆς· *Νέον Μουσεῖον* (ἐγκαινιασθὲν τῷ 1855): Αἰγυπτιακὸς πολιτισμός, συλλογὴ ἀγγείων, χαλκοτυπιῶν καὶ περγαμηνῶν· *Ἐθνικὴ Πινακοθήκη* (ἐγκ. 1876): Γερμανοὶ ζωγράφοι μέχρι τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος εἰς τὸ κεντρικὸν οἴκημα ἐπὶ τῆς νησῖδος τῶν Μουσείων, εἰς τὸ κτίριον τῆς πρῴην Ἀρχιτεκτονικῆς Ἀκαδημίας νεώτεροι ζωγράφοι καὶ εἰς τὸ πρῴην ἀνάκτορον τοῦ Κρόνπριντς οἱ σύγχρονοι ζωγράφοι· *Μουσεῖον αὐτοκράτορος Φρειδερίκου* (ἐγκ. 1904): παλαιὰ χριστιανική, βυζαντινή, ρομανική, γοτθική, γερμανική, ἰταλική, κοπτικὴ καὶ περσοϊσλαμικὴ τέχνη· Πινακοθήκη τοῦ γερμανικοῦ καὶ ρομανικοῦ μεσαίωνος, ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα τῆς ἐγγὺς Ἀσίας, νομισματικαὶ συλλογαί· *Μουσεῖον τῶν Ἀνακτόρων* (ἐγκ. 1921) εἰς τὰ πρῴην βασιλικὰ ἀνάκτορα μὲ συλλογὴν καλλιτεχνικῶν προϊόντων· *Μουσεῖον τῶν Χοεντζόλλερν* ἐν τῷ ἀνακτόρῳ Μονμπιζού. Ὁπλοστάσιον (Zeughaus) ἐγκαινιασθὲν τῷ 1881 ὡς μουσεῖον ὅπλων καὶ λαφύρων· *Λαογραφικὸν Μουσεῖον* (ἐγκ. 1886) μὲ ἰδιαιτέραν συλλογὴν γερμανικῆς Λαογραφίας· *Μαρκικὸν Μουσεῖον*, κτισθὲν τῷ 1907 ὑπὸ τοῦ L. Hoffmann εἰς ἀρχαΐζοντα μαρκικὸν ρυθμόν, μὲ συλλογὴν ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ μαρκικοῦ πολιτισμοῦ· *Συλλογὴ μουσικῶν ὀργάνων* ἐν τῇ Ἀνωτέρᾳ Σχολῇ Μουσικῆς· *Ἀρχιτεκτονικὸν Μουσεῖον* ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ τοῦ Σαρλόττεμπουρκ· *Μουσεῖον Συγκοινωνίας* ἐν τῷ πρῴην σιδηροδρομικῷ σταθμῷ Ἀμβούργου· *Θαλασσογραφικὸν Μουσεῖον* (ἐγκ. 1906): Πλοῖα, θαλάσσια ζῷα, ἔρευνα τῶν θαλασσῶν· *Μουσεῖον Φυσικῆς Ἱστορίας* (ἐγκ. 1889): Γεωλογικαί, παλαιοντολογικαί, ὀρυκτολογικαὶ καὶ ζῳολογικαὶ συλλογαί· *Βοτανικὸν Μουσεῖον* ἐν Ντάλεμ· *Ζῳολογικὸς Κῆπος* ἱδρυθεὶς τῷ 1844 ὡς πρῶτος ἐν Γερμανίᾳ, μὲ τὸ περίφημον Aquarium (ἐγκ. 1913) περιλαμβάνον Terrarium καὶ Insektarium· τέλος πλεῖστα ἄλλα δευτερευούσης σημασίας.

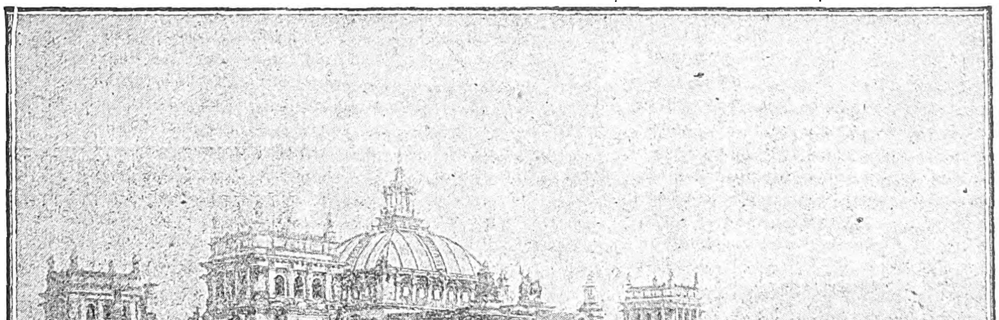

Βερολῖνον: *Τὸ μέγαρον τοῦ Ράϊχσταγ. Πρὸ αὐτοῦ ὁ ἀνδριὰς τοῦ Μπίσμαρκ.*

Θέατρα καὶ Καλαὶ Τέχναι. Τὸ Βερολῖνον ἔχει σήμερον περὶ τὰ 50 θέατρα, 160 θέατρα ποικιλιῶν καὶ ἄνω τῶν 350 κινηματογράφων. Τὰ σπουδαιότερα τούτων εἶναι τὰ δύο κρατικὰ Μελοδράματα: Ἡ Ὄπερα Οὔντερ ντὲν Λίντεν καὶ ἡ Ὄπερα ἐπὶ τῆς Πλατείας τῆς Δημοκρατίας, καὶ ἡ *Δημοτικὴ Ὄπερα* ἐν Σαρλόττενμπουρκ, τὰ δύο κρατικὰ δραματικὰ θέατρα: τὸ *Σαουσπιλχάους* ἐπὶ τοῦ Ζαντάρμενμαρκτ καὶ τὸ *Σίλλερτεάτερ*, ἡ *Λαϊκὴ Σκηνὴ* ἐπὶ τῆς πλατείας Μπύλοου. Τὰ θέατρα τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸν συναιτερισμὸν τοῦ Μὰξ Ράϊνχαρτ: Τὸ «*Ντόϋτσες Τεάτερ*», τὸ «*Κάμμερσπιλε*» καὶ ἡ «*Κομαίντις*» ἐπὶ τοῦ Κούρφυρστενντάμ. Τὸ ἀνήκοντα εἰς τὸν συνεταιρισμὸν Μπαρνόφσκυ: Θέατρον εἰς τὴν *Καϊνικγκραιτσερστράσσε* καὶ τὸ *Κομαίντιενχάους*· τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸν συνεταιρισμὸν Ρόμπερτ: ἡ «*Τριμπύνε*» καὶ θέατρον ἐπὶ τοῦ *Κούρφυρστεννιὰμ* καὶ τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸν συνεταιρισμὸν Ρόττερ θέατρα: *Λέσσινγκ, Μικρὸν* καὶ *Τριανόν*. Ἐκ τῶν θεάτρων ὀπερεττῶν τὰ *Ντόϋτσες Κύνστλερτεάτερ*, τὸ *Μετροπόλτεάτερ* καὶ τὸ *Τεάτερ ντὲς Βέστενς*. Μεταξὺ τῶν κινηματογράφων ἐξαιρετικὴν θέσιν κατέχουν τὸ *Οὖφα Παλάστ ἄμ Τσό*, τὸ *Καπιτόλ*, τὸ *Φαίμπους Παλάστ* καὶ τὸ *Ἄττριουμ* τόσον διὰ τὴν ἄφθαστον πολυτέλειάν των, ὅσον καὶ διὰ τὸν νεωτεριστικὸν ἀρχιτεκτονικὸν ρυθμόν των.

Αἱ ὑπάρχουσαι μεγάλαι ἐκθέσεις ζωγραφικῆς συνοψίζονται εἰς τὴν *Καλλιτεχνικὴν Ἔκθεσιν* τοῦ Βερολίνου, εἰς τὰς ἐκθέσεις τῶν δύο *Sezession* καὶ εἰς τὴν *Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν*. Ἐκτὸς τούτων αἱ λίαν ἀξιόλογοι μόνιμοι ἐκθέσεις εἰς τὰ μεγάλα καταστήματα καλλιτεχνημάτων Σοῦλτε, Κασσίρερ, Γκούρλιττ, Στοὺρμ κλπ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν μουσικὴν κίνησιν, τὴν πρώτην θέσιν κατέχουσιν αἱ ἐτήσιαι σειραὶ συναυλιῶν τῆς ὀρχήστρας τῶν κρατικῶν Μελοδραμάτων, τῆς Φιλαρμονικῆς, τῆς Μπλύτνερ, ὡς καὶ αἱ συναυλίαι τῆς χορῳδίας τῆς Ὠδικῆς Ἀκαδημίας, τῆς Ἀνωτέρας Σχολῆς Μουσικῆς καὶ τῆς Μητροπόλεως.

Ὁ Τύπος. Ἡ ἔκδοσις ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένη. Ἐν Βερολίνῳ ἐκδίδονται περίπου 90 ἡμερήσιοι ἐφημερίδες, περὶ τὰς 40 πολιτικὰς ἐπιθεωρήσεις καὶ ἄνω τῶν 1000

Digitized by Google

περιοδικῶν εἰδικοῦ ἐνδιαφέροντος. Οἱ μεγαλύτεροι ἐκδοτικοὶ οἶκοι ἐφημερίδων εἶναι τοῦ *Ρυδόλφου Mosse* (δημοκρατικαί: «Berliner Tageblatt», «Berliner Morgenzeitung», «Berliner Volkszeitung»), τοῦ *Αὐγούστου Scherl* (ἐθνικιστικαί: «Berliner Lokalanzeiger», «Der Montag», «Tag»),

Βερολῖνον: *Ἄποψις τῶν πλατειῶν Ἄμ Τσόνκχάους καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Ἰωσήφ, προπολεμικῶς, μετὰ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου.*

τοῦ Ullstein (δημοκρατικαί: «Vossische Zeitung», «B.[erliner] Z.[eitung] am Mittag», «Berliner Allgemeine Zeitung», «Berliner Morgenpost», «Montagspost», «Rul» εἰς ρωσικὴν γλῶσσαν). Αἱ μεγαλύτεραι ἐμπορικαὶ ἐφημερίδες εἶναι: «Berliner Börsencourier», «Berliner Börsenzeitung», «Industrie - und Handelszeitung». Ἐκ τῶν λοιπῶν αἱ σπουδαιότεραι ἐφημερίδες εἶναι: «Deutsche Allgemeine Zeitung», «Deutsche Tageszeitung», «Deutsche Zeitung», «Nationalpost», »Neue Preussische Zeitung», «Neuetägliche Rundschau», «Reichsbote», «Zeit», «Der Deutsche», «Germania», «Welt am Montag», «Vorwärts» καὶ «Rote Fahne». Ἐκ τῶν βραδινῶν ἐφημερίδων ἡ μεγαλυτέρα εἶναι τό: «8-Uhr-Abendblatt», ἡ βραδινὴ ἔκδοσις τοῦ «Berliner Tageblatt» καὶ ἡ «Nacht ausgabe» τοῦ Tag. Ἐπίσημος ὑπηρεσιακὴ ἐφημερὶς εἶναι ἡ «Deutschen Reichs und Prerssischer Staatsanzeiger».

Διοίκησις, Ἀρχαί. Διὰ νόμου τεθέντος ἐν ἰσχύϊ ἀπὸ τῆς 27 Ἀπριλίου 1920 ὑπήχθησαν οἱ μέχρι τότε ἀνεξάρτητοι δῆμοι τῶν πρῴην προαστείων καὶ ἤδη συνοικιῶν τοῦ Βερολίνου ὑπὸ ἑνιαίαν κοινοτικὴν διοίκησιν. Τὰ προάστεια ταῦτα ἦσαν τὸ *Σαρλόττενμπουρκ, Καίπενικ, Λίχτενμπερκ, Νόϋκαιλλν, Σαίνεμπερκ, Σπάνταου* καὶ *Βίλμερσντορφ*, ἔχοντα ὁμοῦ μετὰ τοῦ Βερολίνου πληθυσμὸν 3.074.689 κατοίκων κατὰ τὴν 8ην Ὀκτωβρίου 1919, καὶ 87 ἀγροτικαὶ κοινότητες μὲ 729.3359 κατοίκους. Ἀπολέσαντα ταῦτα τὴν ἀνεξαρτησίαν των διοικοῦνται ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ *Ἀνωτέρου Προέδρου* τῆς ἐπαρχίας Μαράντενμπουρκ ὑπὸ τοῦ *Δημοτικοῦ Συμβουλίου* καὶ τοῦ *Δημοτικοῦ Κοινοβουλίου*. Τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον ἀποτελεῖται ἀπὸ 30 μέλη κατ᾽ ἀνώτατον ὅριον, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Ἀνώτερος Δήμαρχος, ὁ Δήμαρχος καὶ 12 τοὐλάχιστον δημοτικοὶ σύμβουλοι. Ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν τοῦ Δημοτικοῦ Κοινοβουλίου ὡρίσθη εἰς 225. Πρὸς ἐπίλυσιν τῶν τοπικῶν ζητημάτων ὑφίστανται 20 Τοπικὰ Δημαρχεῖα μὲ τοπικοὺς Δημάρχους, τοπικὸν Δημοτικὸν Συμβούλιον καὶ τοπικὸν Κοινοβούλιον ἐκ 15—45 βουλευτῶν. Ἑκάστη τοιαύτη περιφέρεια ἔχει ἰδιαιτέραν ἀστυνομικὴν Διεύθυνσιν καὶ πλείονα Τμήματα.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς δικαστικὰς ἀρχάς, τὸ Βερολῖνον ἔχει 3 Πρωτοδικεῖα καὶ 10 Εἰρηνοδικεῖα, ἐκτὸς τούτων δὲ καὶ Ἐπαγγελματικὸν καὶ Ἐμπορικὸν Δικαστήριον.

Τὸ Βερολῖνον εἶναι ἕδρα τῶν πλείστων κρατικῶν Ἀρχῶν καὶ Ὑπηρεσιῶν, τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, τοῦ Ράϊχσταγ, τῆς Κρατικῆς Τραπέζης, τοῦ Κρατικοῦ Ταμείου, τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Δημοσίου Χρέους, τῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας, τῆς Ὑπηρεσίας Διπλωμάτων Εὑρεσιτεχνίας, τοῦ Ἀνωτάτου Διοικητικοῦ Δικαστηρίου, ὡς καὶ τῶν Πρωσσικῶν Κεντρικῶν Ὑπηρεσιῶν, Κοινοβουλίου, Ὑπουργείων, Ἀνωτέρου Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου κλπ., καὶ τέλος ἄλλων τινῶν ὑπηρεσιῶν, ὡς 3 Τελωνείων, τῆς Ἀνωτέρας Διευθύνσεως τῶν Ταχυδρομείων, τῆς Διευθύνσεως τῶν Κρατικῶν Σιδηροδρόμων, τοῦ Κρατικοῦ Τυπογραφείου, τοῦ Νομισματοκοπείου κλπ.

Πληθυσμός. Ἕνεκα τῆς μεγάλης προστασίας, ἧς ἔτυχε τὸ Βερολῖνον ἐκ μέρους τῶν Πρώσσων ἡγεμόνων, ηὔξησεν ὁ πληθυσμὸς αὐτοῦ σημαντικώτατα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, κυρίως ὅμως ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ παρελθόντος, ὑπερτετραπλασιασθεὶς ἐντὸς πεντηκονταετίας. Οὕτως οἱ κάτοικοι τοῦ Βερολίνου, οἱ ὁποῖοι δὲν ὑπερέβαινον τὰς 12 χιλιάδας κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ΙΗ' ἔφθασαν τὰς 50 χιλιάδας, κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἰδίου αἰῶνος ὑπερέβησαν τὰς 150 χιλιάδας καὶ κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος προσήγγιζον τὸ ἥμισυ ἑκατομμύριον. Ἡ αὔξησις ἔκτοτε ὑπῆρξε ραγδαία, τοῦ πληθυσμοῦ ὄντος τῷ 1880: 1.124.000 κάτ., τῷ 1890: 1.579.000 κάτ., τῷ 1900: 1.888.000 κάτ., τῷ 1910: 2.071.000. Κατὰ τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1919 ὁ πληθυσμὸς τῆς περιφερείας, ἡ ὁποία ἀπετέλεσε μετ᾽ ὀλίγον τὴν ἑνιαίαν κοινότητα τοῦ Βερολίνου, ἦτο 3.804.048 κάτοικοι, ἐκ τῶν ὁποίων 1.722.167 ἄρρενες καὶ 2.081.881 θήλεις. Κατὰ θρησκεύματα ὁ πληθυσμὸς διηρεῖτο εἰς 82,7 % διαμαρτυρομένους, 11,1 % καθολικούς, 3,8% Ἰσραηλίτας καὶ 2,4 % διαφόρων θρησκευμάτων.

Βερολῖνον: *Ἡ Ἐθνικὴ Πινακοθήκη καὶ ὁ ἀνδριὰς τοῦ Φρειδερίκου-Γουλιέλμου τοῦ Δ'.*

Μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς ἑνιαίας κοινότητος ὁ πληθυσμὸς ὑπέστη καὶ νέαν ραγδαιοτάτην αὔξησιν σημειῶν τῷ 1925: 4.030.818 κατοίκους, καὶ ὑπερβαίνων τὰ 4.200.000 κατὰ τὸ 1927. Ἐκ τούτων 132.128 (1925) ἦσαν ξένης ὑπηκοότητος μόνιμοι κάτοικοι. Ἡ κίνησις τῶν ξένων ὑπερβαίνει τὸ ἑκατομμύριον κατ᾽ ἔτος. Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸν πληθυσμὸν ηὔξησε καὶ ἡ ἔκτασις τῆς πόλεως. Ἐνῷ τῷ 1881 ἡ πόλις ἐξετείνετο ἐπὶ 63,1 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων μόνον, ἤδη καταλαμβάνει ἐμβαδὸν 880 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων, καταστᾶσα, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔκτασιν, ἡ πρώτη πόλις τοῦ κόσμου. Ὡς πρὸς τὸν πληθυσμὸν κατέχει τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Εὐρώπῃ καὶ τὴν τρίτην ἐν τῷ κόσμῳ, μετὰ τὸ Λονδῖνον καὶ τὴν Νέαν Ὑόρκην.

Ἡ περίμετρος τοῦ Βερολίνου εἶναι 225 χιλιόμετρα, τοῦ περιεχομένου χώρου ὄντος ὅμως μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ κτισμένου, τοῦ ἑνὸς πέμπτου καλυπτομένου ὑπὸ δασυλλίων, τοῦ ἑνὸς δὲ καὶ ἡμίσεος ἑτέρου πέμπτου ὑπὸ κήπων, πρασιῶν καὶ γενικῶς πάσης φύσεως χλωρίδος.

Ἑλληνικὴ παροικία. Τὸ Βερολῖνον εἶναι ἕδρα σημαντικῆς παροικίας Ἑλλήνων, ἥτις συνίσταται ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν ἐξ ἐμπόρων ἐγκατεστημένων μονίμως καὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν τῶν ἀνωτάτων σχολῶν καὶ ἰδίως τοῦ πανεπιστημίου καὶ τοῦ πολυτεχνείου. Εἶναι ἕδρα Ἑλληνικῆς Πρεσβείας, Προξενείου καὶ Ἑλληνογερμανικοῦ Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου. Ἡ παροικία διετήρει καὶ ὀρθόδοξον ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν ἐν Σαρλόττενμπουρκ, διαλυθεῖσαν ἀπὸ τοῦ 1924.

Συγκοινωνίαι. Πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῶν ἐντὸς τῆς πόλεως μεγάλων ἀποστάσεων ἱδρύθη ἀπὸ τοῦ 1867—1882 ἀτμοκίνητος σιδηρόδρομος εἰς διπλῆν γραμμήν, ἡ *Stadtbahn* (13 σταθμοί), διασχίζουσα αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν *Ringbahn* (28 σταθμοί), διασχίζουσαν τὴν πόλιν κυκλικῶς. Ἀμφοτέρων τῶν σιδηροδρόμων τούτων ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1927 ἡ τμηματικὴ ἠλεκτροκίνησις. Ἐκ παραλλήλου ἱδρύθη (1896—1902) καὶ ὁ ἠλεκτρικὸς σιδηρόδρομος *(Hoch-und Untergrundbahn)* μὲ 69 σταθμούς, ἄλλοτε ὑπόγειος καὶ ἄλλοτε ὑπέργειος ἐπὶ σιδηρᾶς γεφύρας, προεκτεινόμενος διαρκῶς εἰς νέας γραμμάς. Ἐπὶ τῶν ὁδῶν ἡ συγκοινωνία ἐπιτελεῖται δι᾽ ἠλεκτρικῶν τροχιοδρόμων, λεωφορείων αὐτοκινήτων, αὐτοκινήτων ταξιμέτρων καὶ ἁμαξῶν ταξιμέτρων. Ἡ *Στάτ—* καὶ *Ριγκμπαν* ἀνήκουν εἰς τοὺς κρατικοὺς σιδηροδρόμους. Ὁ ὑπόγειος, τὰ αὐτοκίνητα λεωφορεῖα καὶ οἱ τροχιόδρομοι ἐκμεταλλεύονται ὑπὸ τοῦ Δήμου, ἔχοντες ἑνιαῖον εἰσιτήριον συνεχείας. Διὰ τῶν ποταμοπλοίων ἐξυπηρετοῦνται μόνον κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας οἱ εἰς τὰ περίχωρα ἐκδρομεῖς. Τὸ Βερολῖνον εἶναι τὸ κέντρον τοῦ βορειογερμανικοῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου, ὂν ἀφετηρία ἕνδεκα κυρίων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, συγχρόνως δὲ καὶ τὸ σημαντικώτερον σιδηροδρομικὸν κέντρον τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης. Ἔχει 20 μεγάλους σταθμοὺς διὰ μακρινὰς ἀποστάσεις, 163 σταθμοὺς συγκοινωνίας περιχώρων καὶ 60 σταθμοὺς ἐμπορευμάτων.

Τὸ Βερολῖνον εἶναι ἐπίσης τὸ κέντρον τοῦ εὐρέος ἐκμεταλλευομένου δικτύου ποταμίων ὁδῶν τῆς Μαρκίας, μὲ ἀπ᾽ εὐθείας συγκοινωνίαν φορτη-

Digitized by Google

γῶν ποταμοπλοίων καὶ φορτηγίδων πρὸς τὸ Ἁμβοῦργον καὶ τὸν ποταμὸν Elbe διὰ τοῦ Χάβελ, Σπρὲ καὶ τοῦ Plauerkanal. Πρὸς τὸ Στεττῖνον καὶ τὸν κάτω ποταμὸν Ὄντερ διὰ τοῦ *Hohenzollernkanal* (1914) διὰ πλοῖα 600 τ. Δι' ἑτέρας διώρυγος συνδέεται πρὸς τὸν μέσον καὶ ἄνω Ὄντερ, οὕτως ὥστε νὰ εἰσάγωνται εἰς τὸ Βερολῖνον ἀπ' εὐθείας, διὰ τῆς εὐθυνοτέρας ὁδοῦ, ἐκ τῆς γειτονικῆς περιοχῆς αἱ οἰκοδομικαὶ ὗλαι, ἐκ τῆς Ἄνω Σιλεσίας μεταλλεύματα καὶ ἄνθραξ, ἐκ τῆς Πολωνίας καὶ τῆς Λιθουανίας ξύλα, ἐκ τῆς Σουηδίας μεταλλεύματα, ξύλα καὶ λίθοι, ἐκ δὲ τοῦ Ἁμβούργου τὰ ἐκ τοῦ ὑπολοίπου ἐξωτερικοῦ κομιζόμενα καὶ εἰς αὐτὸ ἐξαγόμενα προϊόντα. Ἡ πόλις ἔχει τελειοτάτας ἐγκαταστάσεις εἰς τὸν Ἀνατολικόν, Δυτικὸν καὶ Βόρειον λιμένα καὶ εἶναι εἷς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων λιμένων τῆς Γερμανίας μὲ κατάπλουν 90 πλοίων ἡμερησίως συνολικοῦ ἐκτοπίσματος 20.000 τόννων.

Αἱ ταχυδρομικαὶ συγκοινωνίαι φέρουν καὶ πάλιν τὸ Βερολῖνον εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν πόλεων τοῦ κόσμου, μὲ 232 ταχυδρομεῖα, 83 ταχυδρομεῖα διὰ πεπιεσμένου ἀέρος (Rohrpost), 155 ὑπηρεσίας ταχυδρ. δεμάτων, 9 κεντρικὰ τηλεγραφεῖα καὶ 14 τηλεφωνικὰ κέντρα, μὲ ἄνω τῶν 450 χιλιάδων συνδρομητῶν. Τὸ κυρίως Βερολῖνον διαιρεῖται ταχυδρομικῶς εἰς 9 τμήματα, τὰ ὁποῖα ἐκτὸς τοῦ κέντρου (C) χαρακτηρίζονται ἐκ τῶν 8 κυρίων διευθύνσεων τοῦ ὁρίζοντος: O, SO, S, SW, W, NW, N καὶ NO.

Αἱ ἀεροπορικαὶ συγκοινωνίαι συνδέουν τὸ Βερολῖνον πρὸς ὅλας σχεδὸν τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης καὶ περιλαμβάνουν μεταφορὰν ἐπιβατῶν, ταχυδρομείου καὶ ἐμπορευμάτων, μὲ κατὰ μέσον ὅρον 40 ἀναχωρήσεις καὶ ἀφίξεις ἡμερησίως. Τὸ Βερολῖνον ἔχει δύο ἀερολιμένας ἐν Tempelhof καὶ Staaken διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ κοινοῦ.

Οἰκονομικὴ ζωή Ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Βερολίνου τὰ $^{3}/_{4}$ τῶν ἀνδρῶν καὶ τὸ $^{1}/_{3}$ τῶν γυναικῶν ἐξασκοῦν ἀνὰ ἓν κύριον ἐπάγγελμα. Ἐκ τούτων τὰ $^{2}/_{5}$ ἀνήκουν εἰς τὴν ἐργατικὴν τάξιν καὶ τὸ $^{1}/_{5}$ εἰς τὴν ὑπαλληλικήν. Κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπαγγελματικὴν στατιστικὴν (1907) ἦσαν ἀπησχολημένα εἰς τὴν σημερινὴν δημοτικὴν περιφέρειαν τοῦ Βερολίνου: 750.656 ἄτομα εἰς τὴν βιομηχανίαν, 295.670 εἰς τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ 101.915 εἰς τὴν γεωργίαν.

Τὴν βιομηχανικὴν κίνησιν ἐξεπροσώπουν ἐν Βερολίνῳ τῷ 1922: 25.049 ἐργοστάσια καὶ ἐργαστήρια, ἀπασχολοῦντα τοὐλάχιστον 10 ἐργάτας καὶ ἔχοντα μηχανικὴν κίνησιν μὲ συνολικὸν προσωπικὸν 580.005 προσώπων, μεταξὺ τῶν ὁποίων 190.000 ἐργάτιδες καὶ 30.000 ἀνήλικοι (14—16 ἐτῶν). Ἐξ αὐτῶν ἀπησχολοῦντο κατὰ εἴδη εἰς τὴν βιομηχανίαν μηχανῶν 252.800 ἐργάται, εἰς τὴν βιομηχανίαν ἐνδυμάτων 71.100 ἐργάται, εἰς τὴν βιομηχανίαν κατεργασίας μετάλλων 50.600 ἐργάται, εἰς τὴν τυπογραφίαν κτλ. 41.100, εἰς τὴν ξυλουργικὴν 36.800, εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν τροφίμων 39.600 ἐργάται. Εἰς 1.435 ἐργοστάσια, ἀπασχολοῦντα ἄνω τῶν 50 ἀτόμων, εἰργάζοντο τῷ 1922 ἐν ὅλῳ 376.596 ἐργάται, ἐκ τῶν ὁποίων 302 ἐργοστάσια τῆς βιομηχανίας μηχανῶν, 178 τῆς βιομηχανίας ἐνδυμάτων, 177 κατεργασίας μετάλλων, 137 τῆς χημικῆς καὶ ἠλεκτροχημικῆς βιομηχανίας, 121 τυπογραφίας, 103 ἐργοστάσια ξυλουργικῆς καὶ 103 βιομηχανίας τροφίμων. Αἱ σπουδαιότεραι τῶν βιομηχανιῶν εἶναι χυτήρια σιδήρου, ἐργοστάσια κατασκευῆς μηχανῶν καὶ βιομηχανίαι ἠλεκτρικῶν ὑλικῶν καὶ εἰδῶν φωτισμοῦ, κινηματογραφικῶν ταινιῶν καὶ μηχανημάτων ραδιοφωνίας, κατασκευῆς ἐνδυμάτων καὶ κυρίως γυναικείων ἐπανωφορίων, μαλλίνων, βαμβακερῶν καὶ μεταξίνων εἰδῶν, μαλλίνων καὶ μεταξωτῶν ταινιῶν, ἡ καπνοβιομηχανία, ἡ βιομηχανία εἰδῶν ὁπλισμοῦ, σακχάρου, χάρτου, ταπήτων, οἰνοπνεύματος, χημικῶν εἰδῶν, λευκοσιδηρῶν ἀντικειμένων, εἰδῶν ἐκ νεαργύρου καὶ ὀρειχάλκου, εἰδῶν νεωτερισμοῦ, τεχνητῶν ἀνθέων, ψαθίνων πίλων, κεντημάτων καὶ κεντητῶν εἰδῶν, δερματίνων εἰδῶν καὶ γραφικῆς ὕλης, χειρουργικῶν, φυσικῶν καὶ μουσικῶν ὀργάνων, ἀντικειμένων οἰκιακῆς οἰκονομίας, πίλων, ἀντικειμένων ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ἁμαξῶν ἐπίπλων, εἰδῶν ἐξ ὀπτῆς γῆς, πηλίνων θερμαστρῶν, πορσελλάνης κ. τ. λ., ὡς καὶ αἱ βιομηχανίαι τῆς ζυθοποιίας καὶ τῆς ἐκτυπώσεως βιβλίων, ἐντύπων καὶ μουσικῶν βιβλίων. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη οἱ ἀνωτέρω ἀριθμοὶ ἔχουν αὐξηθῆ σημαντικῶς. Τῷ 1927 ὑπῆρχον ἐν Βερολίνῳ 32.000 ἐγκαταστάσεις μὲ κινητήριον δύναμιν συνολικῆς ἰσχύος 2,4 ἑκατομμυρίων ἵππων. Ἡ βιομηχανία τῶν ἐνδυμάτων ἀπησχόλει 250.000 χιλιάδας ἐργατῶν εἰς 80.000 ἐργαστήρια, ἡ τυπογραφία 70.000 ἐργάτας εἰς 4.000 ἐγκαταστάσεις. Τέλος εἰς 70.000 καταστήματα ἀπησχολεῖτο προσωπικὸν ἐκ 250.000 χειροτεχνῶν (ραπτῶν, κουρέων, ὑποδηματοποιῶν, κρεοπωλῶν, ἀρτοποιῶν κτλ.).

Τὸ ἐμπόριον περιωρίζετο μέχρι τοῦ πολέμου κυρίως εἰς χρηματικὰς ἐπιχειρήσεις, σιτηρά, οἰνόπνευμα, ἔριον, ἄνθρακα, πετρέλαιον, οἶνον καὶ ᾠά.

Αἱ κυριώτεραι τράπεζαι εἶναι ἡ *Ράϊχσμπανκ*, ἡ *Πρωσσικὴ Κρατικὴ Τράπεζα*, ἡ *Ντόϋτσε Μπάνκ*, ἡ *Ντισκόντογκεζέλσαφτ*, ἡ *Κομμὲρτς καὶ Πριβάτμπανκ*, ἡ *Ντρέσντενερ Μπάνκ*, ἡ *Ντάρμσταίτερ καὶ Νατσιονὰλ Μπὰνκ* κλπ. Τὸ χρηματιστήριον τοῦ Βερολίνου εἶναι τὸ σπουδαιότερον χρηματιστήριον τίτλων τῆς Γερμανίας.

Ἐκ τῶν μεγάλων ἀσφαλιστικῶν ἑταιρειῶν ἔχουν τὴν ἕδραν των ἐν Βερολίνῳ μεταξὺ ἄλλων: ἡ *Νατσιονάλ*, ἡ *Μπερλίνερ Λέμπενσφερσίχερουνγκσγκεζέλλσαφτ*, ἡ *Ντόϋτσλαντ*, ἡ *Νόρτστερν*, ἡ *Ντόϋτσε Λέμπενσφερσιχερουνγκσμπὰνκ* κλπ.

ΣΥΝΟΙΚΙΑΙ ΚΑΙ ΠΡΟΑΣΤΕΙΑ: Εἰς τὴν πόλιν τοῦ Βερολίνου περιελήφθησαν ἀπὸ τοῦ 1920 καὶ τὰ κατωτέρω προάστεια αὐτοῦ, ἄλλοτε διοικητικῶς ἀνεξάρτητα, ἀποτελοῦντα δὲ ἤδη κατὰ μέγα μέρος συνοικίας τῆς πρωτευούσης.

— ***Ἄντλερσχοφ*** (Adlershof). Πρώην ἀγροτικὴ κοινότης, νοτιοανατολικῶς τῆς πόλεως, ἀνήκουσα ἤδη εἰς τὴν διοικητικὴν περιφέρειαν Τρέπτοου τοῦ Βερολίνου, ἐπὶ τοῦ Σπρέ. Ἔχει βιομηχανίαν μεταλλίνων εἰδῶν, ἐργοστάσια χημικῶν προϊόντων, κατασκευῆς ἀεροπλάνων.

— ***Βαϊσενζὲ*** (Weissensee). Πρώην βορειοανατολικὸν προάστειον τοῦ Βερολίνου, ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου λίμνης. Κατ' ἐξοχὴν βιομηχανικὸν μέρος, ἔχον ἐργοστάσια χημικῶν προϊόντων, χρωμάτων, ἐλαστικοῦ, μηχανουργεῖα, ξυλουργεῖα, σαπωνοποιεῖα κλπ., ἀγροκήπια, πτηνοτροφεῖα, ἀγορὰν ἵππων. Εἰς τὴν περιοχήν του εὑρίσκονται πολλὰ νεκροταφεῖα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ ἰσραηλιτικόν.

— ***Βίλμερσντορφ*** (Wilmersdorf). Πρώην ἀνεξάρτητος πόλις, δυτικῶς τοῦ Βερολίνου, ἔχουσα πρὸς δυσμὰς τὴν συνοικίαν *Χαλενζὲ* καὶ πρὸς νότον τὸ πάρκον τοῦ *Χίντενμπουργ*· ἔχει τὰς κατοικίας τῆς καλυτέρας τάξεως.

— ***Βίλχελμσρού***· βλ. κατωτ. *Ρυζενταλ.*

— ***Βίττενάου*** (Wittenau). Μετὰ τῆς παροικίας *Μπόρσικβάλντε* ἦτο πρότερον βορειοδυτικὸν προάστειον τῆς πρωτευούσης, ἀνῆκον ἤδη εἰς τὴν διοικητικὴν περιφέρειαν Ράϊνικενντόρφ. Ἔχει μηχανουργεῖα καὶ τὸ δημοτικὸν φρενοκομεῖον τοῦ Ντάλλντορφ.

— ***Γκρούνεβαλτ*** (Grunewald). Πρώην δυτικὸν προάστειον τῆς πόλεως, ἀνῆκον ἤδη εἰς τὴν διοικητικὴν περιφέρειαν τοῦ Βίλμερσντορφ τοῦ Βερολίνου, μεταξὺ τοῦ Χάλενζέ, τοῦ δάσους Γκρούνεβαλτ καὶ τοῦ Ντάλεμ. Κατοικία τῆς καλυτέρας τάξεως. Ἔχει πολλὰς λίμνας καὶ ἱππόδρομον.

—***Γιοχάννισταλ*** (Johannisthal). Πρώην ἀγροτικὴ κοινότης νοτιοανατολικῶς τῆς πόλεως, ἀνήκουσα ἀπὸ τοῦ 1920 εἰς τὴν διοικητικὴν περιφέρειαν Τρέπτοου. Ἔχει πάρκον καὶ ἀεροδρόμιον ἱδρυθὲν τῷ 1910 (300 ἑκταρίων), τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν πόλεμον ἦτο τὸ κέντρον τῆς γερμανικῆς κατασκευῆς ἀεροπλάνων καὶ ἐκπαιδεύσεως ἀεροπόρων. Ἡ παροικία ἱδρύθη τῷ 1753 ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου.

— ***Κάρλσχορστ*** (Karlshorst)· βλ. κατ. *Φρείντριχσφέλντε.*

— ***Λάνκβιτς*** (Lankwitz). Πρώην νοτιοδυτικὸν προάστειον τῆς πόλεως, ἀνῆκον ἤδη εἰς τὴν διοικητικὴν περιφέρειαν Στέγκλιτς, ἐπὶ τῆς διώρυγος τοῦ Τέλτοου. Συνίσταται κυρίως ἀπὸ ἀγροτικὰς οἰκίας, ἔχει νοσοκομεῖα καὶ πάρκα.

— ***Λιχτενμπερκ*** (Lichtenberg). Πρώην ἀνεξάρτητος πόλις πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Βερολίνου. Συνορεύει νοτίως πρὸς τὴν λίμνην τοῦ Ρούμμελσμπουρκ καὶ ἔχει νοσοκομεῖα, μαιευτήριον, τὸ φρενοκομεῖον Χερτσμπέργκε, ὀρφανοτροφεῖον, οἶκον ἐργατῶν καὶ μεγάλην βιομηχανίαν χρωμάτων, λιπῶν, ἐλαίων, σαπώνων, θερμαστρῶν, καλωδίων, ἐπίπλων, ὡς καὶ μηχανουργεῖα, βυρσοδεψεῖα, ταπητουργεῖα, παγοποιεῖα. Τὸ χωρίον *Λίχτενμπερκ* ἦτο ἀπὸ τοῦ 1391 ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῆς πόλεως Βερολίνου, ἐγένετο τῷ 1909 πόλις καὶ συνεχωνεύθη τῷ 1912 μετὰ τῶν γειτονικῶν κοινοτήτων *Μποξχάγεν καὶ Ρούμμελσμπουρκ.*

—***Λιχτερφέλντε*** (Lichterfelde) Πρώην νοτιοδυτικὸν προάστειον τῆς πόλεως ἀνῆκον τώρα εἰς τὴν διοικητικὴν περιφέρειαν Στέγκλιτς. Διασχίζεται ὑπὸ τῆς διώρυγος τοῦ Τέλτοου καὶ ἔχει ἀνάκτορον μετὰ πάρκου.

— ***Μαρίεννντορφ*** (Mariendorf). Πρώην νότιον προάστειον τῆς πόλεως, ἀνῆκον ἤδη εἰς τὰς διοικητικὰς περιφερείας Στέγκλιτς καὶ Τέμπελχοφ, ἐπὶ τῆς διώρυγος τοῦ Τέλτοου, σύγκειται δὲ ἀπὸ τὸ κυρίως Μαριεντορφ καὶ τὴν ἀγροτικὴν παροικίαν *Σιντένιε* καὶ ἔχει ἱππόδρομον τριποδισμοῦ.

— ***Μαρίενφελντε*** (Marienfelde). Πρώην νότιον προάστειον τῆς πόλεως, ἀνῆκον νῦν εἰς τὴν διοικητικὴν περιφέρειαν τοῦ Τέμπελχοφ· ἔχει μεγάλα βιομηχανικὰ ἐργοστάσια.

— ***Μπαουμσούλενβεκ*** (Baumschulenweg)· βλ. κατ. *Τρέπτοου.*

— ***Μποῦχολτς*** (Buchholz). Πρώην ἀγροτικὴ κοινότης βορείως τῆς πόλεως, ἀνήκουσα ἤδη εἰς τὴν διοικητικὴν περιφέρειαν Πάνκοου. Ὁ Μέγας ἐκλέκτωρ εἶχεν ἐγκαταστήσει ἐνταῦθα Γάλλους οὐγενόττους, δι' ὃ καὶ ἐκαλεῖτο προπολεμικῶς *Γαλλικὸν Μποῦχολτς.*

— ***Μπρίτς*** (Britz). Πρώην νότιον προάστειον τῆς πόλεως, ἀνῆκον νῦν εἰς τὴν διοικητικὴν περιφέρειαν Νοϋκαίλλν, ἐπὶ τῆς διώρυγος τοῦ Τέλτοου· διακρίνεται διὰ τὴν καλλιέργειαν ρόδων.

— ***Νιντερσαινεβάϊντε*** (Niederschöneweide). Πρώην νοτιοανατολικὸν προάστειον τῆς πόλεως, ὑπαχθὲν ἀπὸ τοῦ 1920 εἰς τὴν διοικητικὴν περιφέρειαν Τρέπτοου, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Σπρέ· ἔχει ἐργοστάσια χημικῶν προϊόντων, μεταλλίνων καὶ ὀρειχαλκίνων εἰδῶν καὶ μαλλίνων ἐνδυμάτων.

— ***Νιντερσαινχάουζεν*** (Niederschönhausen). Πρώην βόρειον προάστειον τῆς πόλεως, ἀνῆκον ἤδη εἰς τὴν διοικητικὴν περιφέρειαν Πάνκοου, κατὰ μέγα μέρος ἐξ ἀγροτικῶν οἰκιῶν ἀποτελούμενον· ἦτο ἄλλοτε κατοικία τῆς Ἐλισάβετ, συζύγου τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου.

— ***Ντάλεμ*** (Dahlem). Πρώην νοτιοδυτικὸν προάστειον, ἀνῆκον τώρα εἰς τὴν διοικητικὴν περιφέρειαν Τσέλιννντόρφ, μεταξὺ Λιχτερφέλντε, Στέγκλιτς καὶ Γκρούνεβαλτ. Ἔχει τὸν Βοτανικὸν κῆπον, ἱδρυθέντα τῷ 1897 (42 ἑκτάρια), μετὰ Βοτανικοῦ μουσείου, Ἀνωτέραν κηπουρικὴν σχολήν, τὸ Φαρμακευτικὸν ἐργαστήριον τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου, τὸ κρατικὸν Βιολογικὸν ἵδρυμα, Ἐντομολογικὸν μουσεῖον, Βακτηριολογικὸν ἐργαστήριον τῆς κρατικῆς ὑπηρεσίας ὑγιεινῆς, τὰ ἰνστιτοῦτα τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου διὰ χημικὰς καὶ βιολογικὰς ἐρεύνας, Ἀστρονομικὸν ἰνστιτοῦτου ὑπολογισμῶν, Ὑπηρεσίαν δοκιμῆς ὑλικοῦ, τὸ κρατικὸν Ἀρχεῖον καὶ τὸ Ἀσιατικὸν μουσεῖον. Τὸ Ντάλεμ ἔχει πολλὰς πολυτελεῖς ἐπαύλεις, κατοικίας τῆς πλουσιωτέρας τάξεως.

— ***Ομπερσαίνεβάϊντε*** (Oberschöneweide). Πρώην νοτιοανατολικὸν προάστειον, ὑπαχθὲν εἰς τὴν διοικητικὴν περιφέρειαν Τρέπτοου, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Σπρέ· ἔχει μεγάλην βιομηχανίαν καλωδίων, συρμάτων, μηχανουργείων, μεταλλουργείων καὶ ἐργοστάσια αὐτοκινήτων.

— ***Πάνκοου*** (Pankow). Πρώην βόρειον προάστειον τῆς πόλεως· ἔχει νοσοκομεῖον καὶ ὀρφανοτροφεῖον καὶ εἶναι κέντρον ποικίλης βιομηχανίας. Τὸ χωρίον ***Πάνκοου*** ἦτο ἀπὸ τοῦ 1370 εἰς τὴν κατοχὴν τῆς πόλεως Βερολίνου-Καίλλν, ἀνῆκε δ' ἀργότερον εἰς τοὺς Χοεντζόλλερν.

—***Ραϊνικεννντὸρφ*** (Reinikendorf). Πρώην νοτιοδυτικὸν προάστειον· ἔχει πολλὰ μηχανουργεῖα καὶ μεταλλουργεῖα.

— ***Ρόζενταλ*** (Rosenthal). Πρώην βόρειον προάστειον τῆς πόλεως, ἀνῆκον ἤδη εἰς τὰς διοικητικὰς περιφερείας Πάνκοου καὶ Ράϊνικεννντορφ· ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς μεμονωμένους συνοικισμούς: τοῦ παλαιοῦ χωρίου Ρόζενταλ τῆς παροικίας Νόρντεντ καὶ τῆς ἀγροτικῆς παροικίας Βίλχελμσρού.

—***Σαίνεμπερκ*** (Schöneberg). Πρώην πόλις εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν περιοχὴν τοῦ Βερολίνου, ἀποτελοῦν ἀπὸ τοῦ 1920 ἰδίαν διοικητικὴν περιφέρειαν καὶ ἔχον μετρίως ἀνεπτυγμένην βιομηχανίαν χάρτου, σάπωνος, κελλουλόζης, τηλεφωνικῶν καὶ τηλεγραφικῶν μηχανημάτων. Αἱ νεώτεραι συνοικίαι περὶ τὴν πλατεῖαν Μπάϋρισερ Πλὰτς εἶναι ἀξιομνημόνευτοι διὰ τὸν νεωτεριστικὸν οἰκοδομικὸν ρυθμὸν καὶ τὰς κατοικίας τῆς καλυτέρας τάξεως. Τὸ Σαίνεμπερκ ἀναφέρεται κατὰ πρῶτον τῷ 1264 καὶ ὠνομάσθη πόλις τῷ 1898.

— ***Σαρλοττενμποὺρκ*** (Charlottenburg)· βλ. λ. **Σαρλόττενμπουρκ.**

—***Σμάργκεντορφ*** (Schmargendorf). Πρώην δυτικὸν προάστειον τῆς πόλεως, ἀνῆκον ἤδη εἰς τὴν διοικητικὴν περιφέρειαν τοῦ Βίλμερσντορφ.

—***Σπάνταου*** (Spandau)· βλ. λ. **Σπάνταου.**

—***Στέγκλιτς*** (Steglitz). Πρώην νοτιοδυτικὸν προάστειον τῆς πόλεως, ἀποτελοῦν τώρα ἰδίαν διοικητικὴν περιφέρειαν ἐπὶ τῆς διώρυγος τοῦ Τέλτου· ἔχει Οἶκον Τυφλῶν, Ἰνστιτοῦτον ἐρεύνης ὀρῶν, καὶ εἶναι κατοικία τῆς μορφωμένης μέσης τάξεως.

— ***Στράλαου*** (Stralau). Πρώην νοτιοανατολικὸν προάστειον τῆς πόλεως, ἄλλοτε χωρίον ἁλιέων. Ἤδη ἀνήκει εἰς τὴν διοικητικὴν περιφέρειαν Φρειντριχσχάϊν, κείμενον μεταξὺ τοῦ Σπρὲ καὶ τοῦ Ρούμμελσμπουργκερζέ· ἔχει παλαιὰν ἐκκλησίαν (1464) καὶ σημαντικὴν βιομηχανίαν ἐκ ταπητουργείων, ὑφαντουργείων, ὑαλουργείων, ζυθοποιείων, μηχανουργείων, ναυπηγείων, ἐμπόριον καὶ βιοτεχνίαν ἰχθύων, ξύλων κλπ., καὶ ζωηρότατον ναυτικὸν ἀθλητισμόν.

— ***Τέγκελ*** (Tegel). Πρώην βορειοδυτικὸν προάστειον, ἀνῆκον ἤδη εἰς τὴν διοικητικὴν περιφέρειαν Ραϊνικεννντόρφ, ἐπὶ τῆς φερωνύμου λίμνης, εἶναι ἕδρα τῆς μεγάλης βιομηχανίας μηχανουργείων. Βορείως ταύτης τὸ Ἀνάκτορον Τέγκελ, ἄλλοτε κατοικία τοῦ Γουλιέλμου Φὸν Χοῦμπολτ, ὅστις ἔχει ταφῆ ἐνταῦθα μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Φὸν Χοῦμπολτ. Περιβάλλεται τὸ μέρος ὑπὸ τοῦ δάσους τοῦ Τέγκελ καὶ τῆς Γιούνκφερνχάϊντε.

—***Τέμπελχοφ*** (Tempelhof). Πρώην νότιον προάστειον τῆς πόλεως, ἀποτελοῦν ἀπὸ τοῦ 1920 ἰδίαν

Digitized by Google

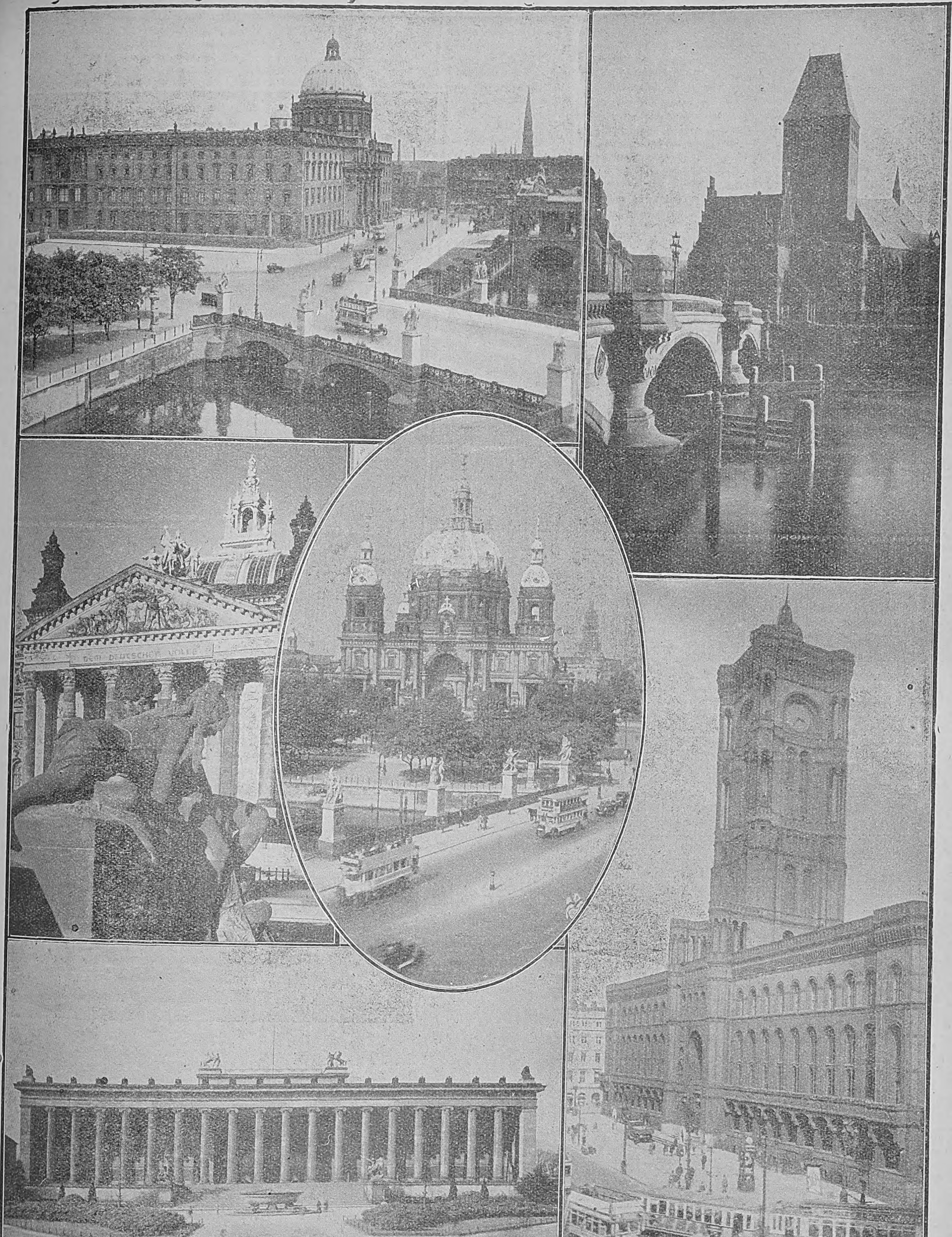

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΚΤΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ

[Ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω.] *Ἀριστερά: 1) Τὰ Ἀνάκτορα· ἀπέναντι αὐτῶν τὸ Μνημεῖον τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου τοῦ Α' καὶ ἡ Γέφυρα τῶν Ἀνακτόρων μὲ τὰ μαρμάρινα συμπλέγματα τῆς Ζωῆς τοῦ Πολεμιστοῦ. 2) Ἄποψις τῆς κυρίας εἰσόδου τοῦ Ράϊχσταγ μὲ τὴν ἐπιγραφήν: «Εἰς τὸν Γερμανικὸν Λαόν». 3) Πρόσοψις τοῦ Παλαιοῦ Μουσείου εἰς τὸ βάθος τοῦ Λούστιγκαρτεν.—Δεξιά: 1) Τὸ Μαρκικὸν Μουσεῖον καὶ ἡ Βαϊξενμπρύκε. 2) Τὸ Δημαρχεῖον μετὰ τοῦ ἰδιορρύθμου πύργου του ἐπὶ τῆς Καίνιγκστράσσε.— Ἐν τῷ κέντρῳ: Ἡ Μητρόπολις, ἡ γέφυρα τῶν Ἀνακτόρων καὶ ὁ κῆπος Λούστιγκαρτεν.*

Digitized by Google

διοικητικὴν περιφέρειαν τῆς πόλεως, ἐπὶ τῆς διώρυγος τοῦ Τέλτοου· ἔχει μεγάλην βιομηχανίαν αὐτοκινήτων, σιδηρουργεῖα, ἐργαστήρια κατασκευῆς κινηματογραφικῶν ταινιῶν καὶ τὸ εἰς τὴν χρῆσιν τῆς Ἐμπορικῆς Ἀεροπορίας μέγα ἀεροδρόμιον τοῦ Βερολίνου. Τὸ Τέμπελχοφ ἀνῆκον ἀπὸ τοῦ 1318 εἰς τοὺς Ἰωαννίτας, περιῆλθεν ἀπὸ τοῦ 1435 εἰς τὴν πόλιν Βερολῖνον-Καίλλν.

— **Τρέπτοου** (Treptow). Πρῴην νοτιοανατολικὸν προάστειον τῆς πόλεως. Ἀποτελεῖ ἤδη ἰδιαιτέραν διοικητικὴν περιφέρειαν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Σπρέ, καὶ ἔχει βιομηχανίαν ἀνιλίνης, ταπήτων, κλειδοκυμβάλων κλπ. Ἔχει ἀκόμη μέγα δημοτικὸν πάρκον (93 ἑκτάρια) μετ' ἀστεροσκοπείου καὶ πρὸς δυσμὰς τὴν παροικίαν Μπαινσούλενβεκ.

—**Φρίντενάου** (Friendenau). Πρῴην νοτιοδυτικὸν προάστειον, ἀνῆκον ἤδη εἰς τὴν διοικητικὴν περιφέρειαν Σαίνεμπεργκ· ἔχει βιομηχανίαν ὀπτικῶν εἰδῶν καὶ εἶναι κατοικία ἀστικῆς τάξεως.

—**Φρίντριχσφέλντε**(Friedrichsfelde). Πρῴην ἀνατολικὸν προάστειον τῆς πόλεως, ἀνῆκον τώρα εἰς τὴν διοικητικὴν περιφέρειαν Λιχτενμπέργκ· ἔχει ἐργοστάσια χρωμάτων καὶ ἀνάκτορον μετὰ πάρκου. Νοτίως αὐτῆς ἡ ἀγροτικὴ παροικία Κάρλσχόρστ μετὰ ἀεροδρομίου καὶ ἱπποδρόμου. Ἐντὸς τοῦ ἀνακτόρου εἶχε φυλακισθῆ ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1814 μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου 1815 ὁ Φρειδερῖκος-Αὔγουστος τῆς Σαξωνίας.

— **Χάλενζὲ** (Halensee)· βλ. ἀνωτ. *Βίλμερσντορφ*.

—**Χάϊνερσντὸρφ** (Heinersdorf). Πρῴην ἀγροτικὴ παροικία βορείως τῆς πόλεως, ἀνήκουσα νῦν εἰς τὴν διοικητικὴν περιφέρειαν Πάνκοου.

— **Χόχενσαινχάουζεν** (Hohenschöuhausen). Πρῴην ἀγροτικὴ παροικία, βορειοανατολικῶς τῆς πόλεως, ἀνήκουσα ἀπὸ τοῦ 1920 εἰς τὴν διοικητικὴν περιφέρειαν Βάϊνσενζέ.

ΕΞΟΧΑΙ ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ. Τὰ σημερινὰ προάστεια τοῦ Βερολίνου εὑρίσκονται συγκεντρωμένα σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου πρὸς Δ. καὶ ΝΔ., διότι ἡ βιομηχανία εἶναι ἐν μικρῷ μόνον κλίμακι ἐγκατεστημένη ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ, ἕνεκα τοῦ ὅτι αἱ μεγάλαι ἐργατικαὶ συνοικίαι εὑρίσκονται πρὸς Ν. (*Ράϊνικεντόρφ*), πρὸς Α. (*Λίχτενμπεργκ*) καὶ πρὸς ΝΑ. (*Νοϋκαίλλν*). Πλῆθος ἀκόμη προαστείων καὶ κωμοπόλεων εὑρίσκονται κατὰ μῆκος τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν καὶ παρὰ τὸν Ἄνω Σπρέ. Τὸ Βερολῖνον ἔχει ἐν τῇ ἀμέσῳ γειτνιάσει του πλεῖστα μέρη ὡραίων ἐκδρομῶν καὶ ἀναψυχῆς, χάρις εἰς τὰ πολλὰ ἐκ πευκῶν δάση καὶ τοὺς σχηματίζοντας πλῆθος γραφικῶν λιμνῶν ποταμοὺς Ντάμε, Χάβελ καὶ Σπρέ. Ἀπὸ τοῦ Σαρλόττενμπουργ καὶ τοῦ Σπάνταου ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τοῦ ἐν εἴδει λίμνης πλατυνομένου Χάβελ τὸ ἐκ πευκῶν δάσος τοῦ *Γκρούνεβαλτ*, ἐκτάσεως 4.600 ἑκταρίων, πλούσιον εἰς λίμνας (ὡς ἡ Hundekehlensee, Grunewaldsee, Urumme Lauke, Schlachtensee κλπ.), πέραν δὲ αὐτοῦ τὸ *δάσος τοῦ Πότσνταμ*. Εἰς τὸ νότιον μέρος τοῦ Γκρούνεβαλτ εὑρίσκονται τὰ ὡραιότερα ἐξ ἐπαύλεων προάστεια τοῦ Βερολίνου: *Γκρούνεβαλτ, Σλαχτενζέ, Τσέλεντορφ, Νικολασζέ, Βαννζέ, Ντάλεμ* κλπ., διαμοναὶ τῆς πλουσίας τάξεως, φθάνοντα μέχρι τοῦ Πότσνταμ. Πρὸς δυσμὰς τὸ δάσος τοῦ Γκρούνεβαλτ ἐκτείνεται μέχρι τοῦ εἰς τὴν λίμνην Βαννζὲ διαπλατυνομένου Χάβελ, σχηματίζοντος πληθὺν νησίδων καὶ κολπίσκων. Βορείως αὐτῆς καὶ εἰς τὴν ἀντιπέραν ὄχθην τοῦ Σπρὲ ἐκτείνεται, πέραν τοῦ Σπάνταου καὶ τοῦ Τέγκελ, εἰς πλάτος 7 χιλιομέτρων ἡ *Γιούνκφερνχάϊντε* μετὰ τῆς λίμνης τοῦ Τέγκελ. Ἐκ τῶν ἀνατολικῶν προαστείων τὰ μᾶλλον πεπροικισμένα διὰ φυσικῶν καλλονῶν προάστεια εἶναι τὰ *Τρέπτοου, Στράλαου, Καίπενικ, Ρούμμελσμπουργκ* μετὰ φερωνύμου λίμνης, *Γκρυνάου* ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ *Ντάμε* καὶ *Φρειντριχσχάγκεν* ἐπὶ τῆς Μυγκελζέ. Εἰς ἀκτῖνα 25 χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ Βερολίνου ὑπάρχουν 25.000 ἑκτάρια δάσους.

— [ΙΣΤΟΡ.] Ἡ σημερινὴ πόλις τοῦ Βερολίνου ἐσχηματίσθη δι' ἐπεκτάσεως καὶ συγχωνεύσεως τῶν ἀρχαίων πόλεων *Βερολίνου* (*Berlin*), ἀναφερομένης τὸ πρῶτον τῷ 1244, *Καίλν* (*Kôln*), τῷ 1237. Περὶ τῆς ἱδρύσεως ὅμως καὶ ἐξελίξεως αὐτῶν ἐλάχιστα εἶναι ἀσφαλῶς γνωστά, ὡς καὶ περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς ὀνομασίας των. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ἀμφότεραι αἱ πόλεις ἔκειντο ἐπὶ λοφίσκων ἢ ἐπὶ νησίδων τοῦ ποταμοῦ Σπρέ. Ἂν ἡ λέξις Καίλν εἶναι σλαβική, θὰ προέρχηται ἐκ τῆς βενδικῆς ῥίζης Kulm, Golm, Kollin (=λόφος)· εἶναι ὅμως λίαν πιθανὸν νὰ εἶναι παραφθορὰ ἐν τῇ γερμανικῇ τῆς λατινικῆς ὀνομασίας *Κολωνίας*, ὁπότε ἡ τοῦ Βερολίνου πόλις θὰ ἱδρύθη ἀσφαλῶς ὑπὸ μεταναστῶν ἐκ τῆς παρὰ τὸν Ῥῆνον Colonia Agrippina. Αἱ δύο πόλεις ἦσαν ἐκτισμέναι ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ τῆς Halle a. S. εἰς τὸν κάτω Ὄντερ, ἥτις διεσταυροῦτο μὲ τὸν Σπρὲ παρὰ τὴν θέσιν τοῦ σημερινοῦ κέντρου τῆς πόλεως, ἡ μὲν Κολωνία περὶ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐπὶ τῆς σημερινῆς νησῖδος, τὸ δὲ Βερολῖνον βορειοανατολικῶς ταύτης, περὶ τοὺς Ναοὺς τῆς Ἁγίας Μαρίας καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ὡς ἱδρυταὶ φέρονται οἱ δύο ἀδελφοὶ Μαργράβοι, *Ἰωάννης ὁ Α'* καὶ *Ὄθων ὁ Γ'*. Αἱ δύο πόλεις δὲν ἐχωρίζοντο διὰ πυλῶν καὶ μετήρχοντο ἀπὸ κοινοῦ εὐρὺ ἐμπόριον, ἂν καὶ διετήρουν διοικητικὴν αὐτοτέλειαν, ἔχουσαι ἰδιαίτερον ἑκάστη Σύνταγμα. Διοικητικῶς συνηνώθησαν κατὰ τὰ ἔτη 1307—1311 καὶ 1432—1442, ὁριστικῶς δὲ μόλις ἀπὸ τοῦ ἔτους 1709.

Τὸ ἀρχαιότερον κειμήλιον τοῦ παλαιοῦ Βερολίνου εἶναι τὸ σχεδιάγραμμα τῆς πόλεως τοῦ Memhardt τοῦ ἔτους 1650, εὑρισκόμενον εἰς τὸ Μαρκικὸν Μουσεῖον. Ἐκ τῶν ναῶν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τῆς Ἁγίας Μαρίας, τοῦ Ἁγίου Πέτρου καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ μοναστηρίου οὐδεμία ἔχει σήμερον τὴν ἀρχικὴν μορφήν της. Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος χρησιμεύει σήμερον ὡς αἴθουσα διδασκαλίας τῆς Ἀνωτάτης Ἐμπορικῆς Σχολῆς. Ἐκ τοῦ παλαιοῦ Δημαρχείου ἐν τῇ Καινιξστράσσε ἐλάχιστον τμῆμα διασώζεται, ὡς καὶ ὁ «Kaak», ἀνθρωπόμορφον πτηνὸν ἐκτεθειμένον ἤδη εἰς τὸ ἀνακτορικὸν πύργον τοῦ Μπάμπελσμπεργκ. Αἱ τὸ παλαιὸν Βερολῖνον περιβάλλουσαι πύλαι τοῦ Σαίνχάουζεν, τοῦ Ρόζενταλ, τοῦ Ὀράνενμπουργκ, τῆς Χάλλε κατηδαφίσθησαν χάριν τῶν ἀναγκῶν τῆς συγκοινωνίας. Μόνον ἡ πύλη τοῦ Μπράντενμπουργκ διατηρεῖται ἀκόμη, ἂν καὶ δὲν ἔχει τὴν ἀρχικὴν ὄψιν της. Αἱ θέσεις ὅμως, ὅπου ὑπῆρχον αἱ πύλαι ἄλλοτε, διατηροῦν ἀκόμη τὴν ὀνομασίαν των.

Κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα εἰσῆλθε τὸ Βερολῖνον εἰς τὴν *Ἀνσεατικὴν Ἕνωσιν* (Hansabund), τὴν δὲ 31 Ἰουλίου 1443 ἔθεσεν ὁ ἐκλέκτωρ *Φρειδερῖκος ὁ Β'* τὸν θεμέλιον λίθον τοῦ πύργου του, ὅστις ὑπῆρξεν ἡ βάσις τοῦ σημερινοῦ ἀνακτόρου. Ὁ *Ἰωάννης*, ὁ ἐπικαλούμενος καὶ *Κικέρων* (1486—1499), ὥρισε τὸ *Βερολῖνον-Κολωνίαν* ὡς διαρκῆ ἕδραν τῆς ἐπικρατείας. Ἐπὶ *Ἰωακεὶμ τοῦ Β'* εἰσήχθη τὸ 1539 ὁ Λουθηρανισμός, τὸν ὁποῖον καὶ ἠσπάσθη ὁ ἡγεμών, προσδώσας ἅμα σημαντικὴν τόνωσιν εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. Τῷ 1538 ἤρχισεν ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ Ἀνακτόρου τῆς Κολωνίας καὶ τῷ 1540 ἱδρύθη τὸ πρῶτον τυπογραφεῖον. Ἡ ἐξέλιξις τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶναι στενῶς συνυφασμένη μετὰ τῆς δυναστείας τῶν *Χοεντζόλλερν*. Ὁ ΙΣΤ' αἰών, κατὰ τὰ τέλη τοῦ ὁποίου ὁ πληθυσμὸς ἔφθασε τὰς 12 χιλ. κατοίκους, δὲν ἔφερεν οὐδεμίαν οἰκονομικὴν βελτίωσιν διὰ τὴν πόλιν, ἐνῷ τοὐναντίον ὁ τριακονταετὴς θρησκευτικὸς πόλεμος τῆς ἐπροξένησε πολλὰς ζημίας. Καλυτέρας ἡμέρας ἤρχισε νὰ βλέπῃ τὸ Βερολῖνον μόνον ἐπὶ τοῦ *Μεγάλου Ἐκλέκτορος*, τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ Βραδενμβουργοπρωσσικοῦ κράτους, ὅστις μετὰ μικρὰν ἐπέκτασιν μετέτρεψε τὴν πόλιν εἰς φρούριον (1658—1683) κατὰ τὰ φλαμανδικὰ πρότυπα, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχεδίων τοῦ Doegen. Τὸ *ἔδικτον* τοῦ Πότσνταμ (29 Ὀκτωβρίου 1685) παρέσχεν ἄσυλον ἐν Βερολίνῳ εἰς τοὺς ἐκπατρισθέντας Γάλλους διαμαρτυρομένους, εἰς τοὺς ὁποίους προσετέθησαν τῷ 1689 οἱ τῆς Pfalz καὶ τῷ 1697 οἱ Ἑλβετοί. Ἤδη κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ πόλις ἐπεξετείνετο εἰς νέας συνοικίας, εἰς τινας τῶν ὁποίων ἐδόθη τὸ δικαίωμα σχηματισμοῦ ἰδιαιτέρας πόλεως (*Φρειντριχσβέρντερ* 1662, *Ντοροτέενσταντ* 1674), μὲ ἀνάλογον αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ εἰς 20 χιλ. κατοίκων.

Ὁ βασιλεὺς *Φρειδερῖκος ὁ Α'* ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1688 τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς *Φρειντριχστατ*, τοῦ Ὁπλοστασίου, τοῦ Μεγάρου τῆς Ἀκαδημίας, πολλῶν γεφυρῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων τῆς Γεφύρας τῶν ἐκλεκτόρων, καὶ προήγαγε τὴν ἀστικὴν πολυτέλειαν διὰ τῆς κατ' ἐξοχὴν πολυτελοῦς Αὐλῆς του. Ὁ *Φρειδερῖκος Γουλιέλμος ὁ Α'* συνεπλήρωσε τὴν οἰκοδόμησιν τῶν ἀνακτόρων καὶ τῆς Φρειντριχστατ, ἵδρυσε πολλοὺς ναοὺς καὶ περιέβαλε τὴν πόλιν διὰ τελωνειακοῦ τείχους, ἡ διαδρομὴ τοῦ ὁποίου ἐμφαίνεται σήμερον ἐκ τῆς ὀνομασίας πολλῶν πλατειῶν, διὰ τῶν ὀνομάτων τῶν πυλῶν του. Αἱ περιληφθεῖσαι συνοικίαι ἡνώθησαν καὶ διοικητικῶς ἀπὸ τοῦ 1709, τὴν δὲ 1 Ἰανουαρίου 1710 ἐσχηματίσθη διὰ πρώτην φορὰν ἡ ἔννοια τοῦ *Μεγάλου-Βερολίνου* (Gross-Berlin).

Φρειδερῖκος ὁ Μέγας κατέστρεψε τῷ 1745 τὰ ἀπομένοντα ὀχυρωματικὰ ἔργα καὶ παρεχώρησε τῷ 1747 νέον σύνταγμα. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἑπταετοῦς πολέμου τὸ Βερολῖνον ἐχυριεύθη δίς: τὴν 16 Ὀκτωβρίου 1757 ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν ὑπὸ τὸν Hadik καὶ τὴν 3—12 Ὀκτωβρίου 1760 ὑπὸ τῶν Ρώσων καὶ Αὐστριακῶν ὑπὸ τὸν Tottleben. Ὁ πληθυσμός, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ 1755 εἶχε φθάσει τοὺς 126.661 κατοίκους, ὑπέστη μείωσιν εἰς 98 χιλ. κατοίκους, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ 11 χιλιάδες μόνον ἦσαν ἀστοί. Διὰ κατασκευῆς νέων διωρύγων ἤνοιξεν ὁ Φρειδερῖκος, ὡς ἤδη καὶ ὁ Μέγας Ἐκλέκτωρ, νέους δρόμους εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ προσείλκυσε νέας βιομηχανίας, ὡς σαπωνοποιεῖα, ὑφαντήρια, καὶ ἐπροστάτευσε τὴν βιομηχανίαν τῆς πορσελλάνης. Περὶ τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος ἤρχισεν ἀναπτυσσομένη καὶ ἡ βιομηχανία τῆς μετάξης. Τότε τὸ Βερολῖνον εἶχε καταστῆ κέντρον σημαντικωτάτης ἀνωτέρας καλλιτεχνικῆς καὶ διανοητικῆς κινήσεως διὰ τῆς συγκεντρώσεως ἐν αὐτῷ ἐπιφανῶν ξένων, ὡς τῶν Γάλλων d'Argens, Voltaire, Lamettrie, παρὰ τοὺς αὐτόχθονας Lessing, M. Mendelssohn, Ramler, Gleim, Engel κλπ.

Ἡ ἐπακολουθήσασα κατάληψις τοῦ Βερολίνου ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος (24 Ὀκτωβρίου 1806—1 Δεκεμβρίου 1808) καὶ οἱ εἰς τὴν περιφέρειαν τούτου ἐπὶ μακρὸν διαρκέσαντες πόλεμοι ἐπέφεραν σημαντικὰς ζημίας εἰς τὴν ζωὴν τῆς πόλεως καὶ τὴν βιομηχανίαν. Διὰ τῆς Städteordrung ἐδόθη εἰς τὸ Βερολῖνον τῷ 1808 νέον σύνταγμα, διαπνεόμενον ὑπὸ δημοκρατικοῦ πνεύματος καὶ ἀποδίδον ἐκ νέου εἰς τὴν πόλιν τὴν αὐτοδιοίκησιν, ἡ ὁποία τῆς εἶχεν ἀφαιρεθῆ ὑπὸ τοῦ ἀπολυταρχισμοῦ. Τῷ 1810 ἱδρύεται τὸ πανεπιστήμιον. Τὴν 4 Μαρτίου 1813 ἐγκαταλείπουν οἱ Γάλλοι ὁριστικῶς τὸ Βερολῖνον. Τῷ 1818 πλέει τὸ πρῶτον ἀτμόπλοιον ἐπὶ τοῦ Σπρέ. Τῷ 1826 ἱδρύεται τὸ πρῶτον ἐργοστάσιον ἀεριόφωτος. Τὴν 29 Ὀκτωβρίου 1838 ἐγκαινιάζεται ἡ πρώτη σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία μεταξὺ Πότσνταμ καὶ Τσέλενντορφ.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ *Φρειδερίκου-Γουλιέλμου τοῦ Δ'* ἀνηγέρθησαν πλῆθος οἰκοδομημάτων καὶ μνημείων καὶ ὁ πληθυσμὸς ἔφθασε τὰς 458 χιλιάδας κατοίκων (1858). Ὑπὸ *Γουλιέλμου τοῦ Α'* τὸ Βερολῖνον ἐμεγεθύνθη καὶ πάλιν διὰ συγχωνεύσεως εἰς τὴν πόλιν πλῆθος προαστείων καὶ ἔλαβε νέαν ὅλως ὄψιν χάρις εἰς τὴν ἐν μεγάλῃ κλίμακι οἰκοδόμησιν μεγαλοπρεπῶν μεγάρων, τὴν ἐξαφάνισιν τῶν παλαιῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς συγκοινωνίας διὰ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῆς Stadtbahn, ἥτις διασχίζει κατὰ μῆκος τὴν πόλιν. Νέα ἐπέκτασις τῆς πόλεως γίνεται τῷ 1861 διὰ συγχωνεύσεως τῶν συνοικιῶν Βέντινγκ, Μοαμπίτ, Γκεζούντμπρούννεν καὶ μέρους τῶν Σαίνεμπεργκ καὶ Τέμπελχοφ, τῷ 1878 διὰ μέρους τοῦ Λίχτενμπεργκ. Τὴν ἐκ παραλλήλου μεγάλην ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας κατέδειξαν αἱ βιοτεχνικαὶ ἐκθέσεις τοῦ 1879 καὶ 1896.

Ἐν Βερολίνῳ ὑπεγράφη τὴν 13 Ἰουλίου 1878 ἡ *Συνθήκη τοῦ Βερολίνου* (βλ. *Βερολίνου συνέδριον*). Ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1884 μέχρι τοῦ 1885 συνῆλθεν ἡ συνδιάσκεψις τοῦ Κογγὸ καὶ ἀπὸ 15—29 Μαρτίου ἡ διάσκεψις περὶ προστασίας τῶν ἐργατῶν.

Τὴν 9 Νοεμβρίου 1918 ἐπῆλθεν ἡ ἔκπτωσις τῆς Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς Πρωσσικῆς βασιλείας. Τὴν ἑβδομάδα τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1918 ἐσημειώθησαν ἐν Βερολίνῳ σοβαρώταται συμπλοκαὶ καὶ ἐπαναστατικαὶ συγκρούσεις κατὰ τὴν στάσιν τῶν ναυτῶν καὶ ἀπὸ 5—13 Ἰανουαρίου 1919 ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῆς Ρόζας Λούξεμπουργ καὶ τοῦ Κὰρλ Λίμπκνεχτ, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐφονεύθησαν κατ' αὐτάς, κατὰ τὴν ἐξέγερσιν τῶν Ἀνεξαρτήτων καὶ τῶν Σπαρτακικῶν. Αἱ συμπλοκαὶ αὗται ἠνάγκασαν τὴν ἐθνοσυνέλευσιν νὰ μεταφέρῃ τὴν ἕδραν της ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου μέχρι τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1919 εἰς Βεϊμάρην (βλ. λ.). Τὴν 13 Μαρτίου 1920 ἐγένετο ἐν Βερολίνῳ τὸ πραξικόπημα τοῦ στρατηγοῦ φὸν Λύττβιτς καὶ τοῦ Κάππ. Τέλος τῷ 1920 ἐγένετο ἡ κατάργησις τοῦ *Γκρὸς-Μπερλὶν* καὶ ἡ ἵδρυσις τῆς ἑνιαίας κοινότητος τοῦ Βερολίνου.

Τὰς δυσκολωτέρας αὐτοῦ ἡμέρας διῆλθεν ἴσως τὸ Βερολῖνον κατὰ τὴν περίοδον τῆς μεγάλης ἐκπτώσεως τοῦ μάρκου 1922—1923. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη, ἀποκατασταθείσης τῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας, τὸ Βερολῖνον εἰσῆλθεν εἰς νέον στάδιον ραγδαίας ἐξελίξεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Die Stadt Berlin (1899). *Behre* Das Klima von Berlin (1908).—*Lampe* Berlin und die Mark (1909). Berlin (ἐν τῇ συλλογῇ Μονογραφιῶν γερμανικῶν πόλεων, 1914). Beiträge zur Geographie Berlins («Mitt. des Vereins der Geographen an der Universität Berlin, τεῦχος 2, 1918).—*Baedeker*, Berlin und Umgebung (1921). Borrmann Die Bau und Kunstdenkmäler von Berlin (1893). Berlin und seine Banten (2 τόμοι, 1896), Oettingen, Berlin (1907). Osborn Berlin (1909). Die Wohlfahrtseinrichtungen in der Stadtgemeinde Berlin (1921—22).—*Greths*, Berlin als Binnenschiffahrtsplatz (1910). Berliner Jahrbuch für Handes und Industrie (1914). Statistische Jahrbücher der Stadt Berlin (μέχρι τοῦ 1919). Gross-Berlin, Στατιστικὴ μηνιαία ἐπιθεώρησις. Verwaltungsbericht der Stadt Berlin.—*Σχετικὴ πρὸς τὴν Ἱστορίαν*: *Nicolai*, Beschreibung von Berlin und Potsdam (τρίτομος, 1786). Ἐκδόσεις τοῦ συλλόγου διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Βερολίνου (ἀπὸ τοῦ 1865). *Steckfuss*, 500 Jahre Berliner Geschichte (νέα ἔκδοσις τοῦ Fernbach, 1900). Berlin in 19 Jahrhundert (τετράτομος, 1867—69). *Holtze*, Geschichte der Stadt Berlin (1906). *Wollmann*, Die Baugeschichte Berlins (1872).—*L. Geiger*, Berlin 1688—1840. Geschichte des geistigen Lebens (1892—95, τρίτομος). *Clauswitz*, Geschichtliche Einleitung zu Boormann. Die Pläne von Berlin und die Entwichlung des Weichbilds (1906). Die städteordnung von 1808 und die Stadt Berlin (1908). *E. Bernstein*, Geschichte der Berliner Arbeiterbewegung (1907). *Goldschmidt*, Berlin in Geschichte und Gegenwart (1910). *E. Kaeben*, Berlin im Weltkrieg. Fünf Jahre städtischer Kriegsarbeit (1921).

ΑΝ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

—**Βερολίνου** ***Διάσκεψις*** *(πρεσβευτική)*. Ἀφορμὴν εἰς τὴν σύγκλησιν τῆς βερολινίας πρεσβευτικῆς διασκέψεως ἐν ἔτει 1880 ἔδωκε κυρίως τὸ ΙΓ' πρωτόκολλον τοῦ *Συνεδρίου* τοῦ Βερολίνου (βλ. λ.), τῆς Τουρκίας ἀρνουμένης νὰ ἐφαρμόσῃ τοῦτο, ὡς καὶ ἡ μεταξὺ ταύτης καὶ τοῦ Μαυροβουνίου ῥῆξις, τῆς Ὑψηλῆς Πύλης μὴ παραχωρούσης αὐτῷ τὰ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου κατακυρωθέντα ἐδάφη. Αὐξάντος τοῦ συνεδρίου τοῦ Βερολίνου ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τῷ ἄρθρῳ 24 τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου μνημονευομένου ΙΓ' πρωτοκόλλου, διὰ τῆς ἀπὸ 5ης

Digitized by Google

Ἰουλίου 1878 διακοινώσεως αὐτῆς προσεκάλει τὴν Ὑψηλὴν Πύλην εἰς σύστασιν τῆς πρὸς καθορισμὸν τῶν νέων ἑλληνοτουρκικῶν μεθορίων ἐπιτροπῆς· ἡ Τουρκία μετὰ πολλὰς ὑπεκφυγάς, κατόπιν ἐπεμβάσεως τῶν Δυνάμεων, διώρισε τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῆς μόλις τὴν 13 Δεκεμβρίου τοῦ 1878, ἡ δὲ συσταθεῖσα ἑλληνοτουρκικὴ ἐπιτροπὴ συνῆλθεν ἐν Πρεβέζῃ τὴν 13 Ἰανουαρίου 1879. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὴν *Διάσκεψιν τῆς Πρεβέζης* οὐδὲν ἐπετεύχθη, κατόπιν τῆς ἀπὸ 10 Μαρτίου διακοινώσεως τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὰς Δυνάμεις, αὗται ἀπηύθυναν πρὸς τὴν Τουρκίαν ταυτόσημον διακοίνωσιν (30 Ἰουνίου 1879), δι' ἧς ἐδήλουν, ὅτι, ἀποδεχόμεναι τὴν ἑλληνικὴν περὶ μεσολαβήσεως τῶν Δυνάμεων αἴτησιν, ὥριζον τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς τόπον «ἔνθα ἡ μεσολάβησις αὕτη δύναται νὰ διεξαχθῇ προσφυέστατα διὰ συμβουλῶν», προσεκάλουν δὲ τὴν Ὑψηλὴν Πύλην νὰ ὁρίσῃ ἀντιπροσώπους αὐτῆς, οἵτινες ἀπὸ κοινοῦ συνερχόμενοι μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἀντιπροσώπων ἤθελον διακανονίσει τὰ ἑλληνοτουρκικὰ σύνορα.

Αἱ διαπραγματεύσεις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀρξάμεναι τὴν 10 Αὐγούστου 1879, εἰς οὐδὲν ἀποτέλεσμα κατέληξαν, τῶν Τούρκων μὴ δεχομένων ν' ἀποδεχθῶσιν ὡς βάσιν τῶν διαπραγματεύσεων τὸ ΙΓ' πρωτόκολλον τοῦ Βερολινίου Συνεδρίου, διὸ οἱ Ἕλληνες πληρεξούσιοι ἠναγκάσθησαν ν' ἀπέλθωσι, τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἕλληνος πρεσβευτοῦ ἀπευθύναντος τὴν 22 Φεβρουαρίου 1880 διακοίνωσιν πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην ὑπὸ τύπον διαμαρτυρίας, ἐν ᾗ ἐχαρακτηρίζετο ἄσκοπος ἡ συνέχεια τῶν διαπραγματεύσεων. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἄρχονται αἱ περὶ συγκλήσεως πρεσβευτικῆς διασκέψεως ἐν Βερολίνῳ ἐνέργειαι τῶν Δυνάμεων καὶ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Γάλλος πρωθυπουργὸς *Φρεϋσινέ*, ἐπωφελούμενος τῆς ἀναλήψεως τῆς κυβερνήσεως ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπὸ τοῦ *Γλάδστωνος*, ἐπέτυχε νὰ συνταυτίσῃ τὰς ἀγγλογαλλικὰς ἀντιλήψεις ὡς πρὸς τὴν τηρητέαν ἐν τῇ Βαλκανικῇ πολιτικὴν ἔναντι τῆς Τουρκίας. Τῇ ἐνεργείᾳ δὲ τοῦ Γλάδστωνος ἀπεστάλη συλλογικὴ διακοίνωσις (note collective) ἐκ μέρους τῶν Δυνάμεων πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, δι' ἧς, ἐγνωστοποιεῖτο αὐτῇ ὅτι, ἂν τὸ ΙΓ' πρωτόκολλον δὲν ἐφηρμόζετο, θὰ συνεκαλεῖτο διάσκεψις τῶν πρεσβευτῶν τῶν Μ. Δυνάμεων πρὸς αὐθεντικὴν ἑρμηνείαν τοῦ ἄρθρ. 24, εἴτε ἐν Βερολίνῳ, εἴτε ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἴτε ἐν Παρισίοις. Ἡ Τουρκία ἠρνήθη καὶ πάλιν, ἰσχυρισθεῖσα μάλιστα ὅτι δὲν ἐγγυᾶται διὰ τὴν ἀσφάλειαν εὐρωπαϊκῶν ἐπιτροπῶν, αἵτινες ἐνδεχομένως ἤθελον μεταβῇ ἐπὶ τόπου πρὸς διαχάραξιν τῆς νέας ὁροθετικῆς γραμμῆς. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἄρνησις τῆς Πύλης καὶ ὁ τελευταῖος αὐτῆς ἰσχυρισμὸς ἐπέσπευσε τὴν σύγκλησιν τῆς πρεσβευτικῆς διασκέψεως, ἥτις συνῆλθεν ἐν Βερολίνῳ τὴν 4 Ἰουνίου 1880. Ἐν αὐτῇ ἀντεπροσωπεύθησαν, πλὴν τῆς Τουρκίας, πᾶσαι αἱ παρακαθήσασαι ἐν τῷ Βερολινίῳ Συνεδρίῳ Δυνάμεις διὰ τῶν ἐν Βερολίνῳ πρεσβευτῶν των· ἡ Γαλλία διὰ τοῦ κόμιτος Σαὶν-Βιλιέ, ἡ Ἀγγλία διὰ τοῦ Ροῦσελ, ἡ Ρωσία διὰ τοῦ κόμιτος Σαβύρωφ, ἡ Αὐστροουγγαρία διὰ τοῦ κόμιτος Τσεκένυ, ἡ Ἰταλία διὰ τοῦ κόμιτος Δελιτὰς καὶ ἡ Γερμανία διὰ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ πρίγκιπος Χοενλόε, ὅστις καὶ ἐξελέγη πρόεδρος τῆς Διασκέψεως. Ἡ Ἑλλάς, ὅπως καὶ ἐν τῷ Βερολινίῳ Συνεδρίῳ, δὲν ἐκλήθη νὰ συμμετάσχῃ, ἐν τούτοις ἀπέστειλεν εἰς τὸ Βερολῖνον πληρεξουσίους, τὸν Π. Βράϊλαν Ἀρμένην μετὰ τοῦ λοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ Π. Λυκούδη καὶ τοῦ Δ. Μεταξᾶ, γραμματέως τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, καὶ Φουντύλη, γραμματέως τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις Προξενείου. Ὡς τεχνικοὶ σύμβουλοι τῆς Διασκέψεως παρέστησαν ὁ Αὐστριακὸς στρατηγὸς Σιδενχυρστ καὶ ὁ συνταγματάρχης Ρίππ, μετὰ τοῦ Ἄγγλου στρατηγοῦ Σίμμενς.

Ἡ Διάσκεψις τοῦ Βερολίνου ἠσχολήθη μὲ τὸ ἑλληνοτουρκικὸν ἀφ' ἑνὸς ζήτημα, ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ τὸ μεταξὺ Μαυροβουνίου καὶ Τουρκίας, διακανονίσασα ἀμφότερα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀποφάσεων τοῦ Βερολινίου Συνεδρίου. Καὶ διὰ μὲν τὸ Μαυροβούνιον ἀνεγνώρισε τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ῥητῶς ἀναγεγραμμένων διατάξεων τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου, ληφθείσης συνάμα ἀποφάσεως πρὸς ἄσκησιν πιεστικῶν μέτρων ἐναντίον τῆς Τουρκίας, ἐν περιπτώσει δυστροπίας ἢ ἀρνήσεως νὰ ἐκτελέσῃ ταύτας. Ὡς πρὸς δὲ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα ἀπεδέχθη τὴν κατωτέρω γραμμήν, καθορισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Περριέ: «Τὸ ὅριον θέλει παρακολουθήσει τὴν μισγάγκειαν τοῦ Καλαμᾶ, ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ τούτου εἰς τὴν Ἰόνιον θάλασσαν μέχρι τῶν πηγῶν αὐτοῦ παρὰ τὸ χάνι Καλιμπάκι, εἶτα δὲ εἰς τὰς δειράδας τῶν ὀρέων, αἵτινες διαχωρίζουσι τὰς λεκάνας, πρὸς βορρᾶν μέν: τῆς Βογιούσης, τοῦ Ἁλιάκμονος, τοῦ Μαυρονερίου καὶ τῶν παραποταμίων των, πρὸς νότον δέ: τοῦ Καλαμᾶ, τῆς Ἄρτης, τοῦ Ἀσπροποτάμου καὶ τοῦ Σαλαμβρία (ἀρχαὶ τοῦ Πηνειοῦ) καὶ τῶν παραποταμίων των, ὅπως καταλήξῃ εἰς τὸν Ὄλυμπον, οὗτινος θέλει παρακολουθήσει τὴν δειράδα, μέχρι τῆς ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου ἀνατολικῆς αὐτοῦ ἄκρας. Ἡ γραμμὴ αὕτη ἀφίνει πρὸς μεσημβρίαν τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων καὶ πάντα τὰ εἰς αὐτὴν ἐκβάλλοντα ῥεῖθρα ὡς καὶ τὸ Μέτσοβον, ἅτινα καθίστανται κτήματα τῆς Ἑλλάδος. Πάντα τὰ διδόμενα ἐδάφη ἀναφέρονται εἰς τὸν χάρτην τοῦ αὐστροουγγρικοῦ ἐπιτελείου». Οὕτως ἔληξε τὸ ἔργον τῆς διασκέψεως, τῆς ὁποίας ὁ πρόεδρος Χοενλόε, κηρύττων τὴν λῆξιν τῶν ἐργασιῶν, ἐδήλωσεν ὅτι αἱ ἀποφάσεις αὐτῆς ἀποτελοῦν «πανηγυρικὴν ἐκδήλωσιν τῆς βουλήσεως τῆς Εὐρώπης», ὑπονοῶν τὴν δοθεῖσαν αὐθεντικὴν ἑρμηνείαν τοῦ ΙΓ' πρωτοκόλλου τοῦ Βερολινίου Συνεδρίου. Αἱ ἀποφάσεις αἱ σχετικαὶ μὲ τὸ ἑλληνοτουρκικὸν ζήτημα ἀνεκοινώθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν 4 Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους διὰ τῶν ἐν Ἀθήναις πρεσβευτῶν τῶν Δυνάμεων. Τὴν ἐπαύριον ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐγνώριζεν εἰς τὰς Δυνάμεις, ὅτι ἀποδέχεται τὰ παρὰ τῆς Βερολινίου Διασκέψεως ἀποφασισθέντα. Ἀντιθέτως ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, πρὸς ἣν ἐγνωστοποιήθησαν ἐπίσης αἱ ἀποφάσεις τῆς Βερολινίας Διασκέψεως μὲ τὴν δήλωσιν, ὡς πρὸς τὰ ἑλληνοτουρκικὰ σύνορα, ὅτι «οὐδεμίαν ἐπιδέχονται τροποποίησιν», ἠρνήθη ν' ἀποδεχθῇ ταύτας, ὡς μὴ μετασχοῦσα τῆς ἐν λόγῳ διασκέψεως· ὡς ἐκ τούτου νέαι δυσχέρειαι ἀνεφάνησαν πρὸς διευθέτησιν τῶν ἑλληνοτουρκικῶν μεθορίων, εἰς ἃς ἔθεσε τέρμα ἡ ἐν ἔτει 1881 συνελθοῦσα ***Συνδιάσκεψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως***.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. «Διπλωματικὰ ἔγγραφα ἀφορῶντα εἰς τὸ μεθοριακὸν ζήτημα, κατατεθέντα εἰς τὴν Βουλὴν ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ» (Ἀθῆναι 1882).

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βερολίνου *Συνδιάσκεψις***. Ἀφορμὴ εἰς τὴν σύγκλησιν τῆς Συνδιασκέψεως ταύτης ὑπῆρξεν ἡ ἀπὸ 26 Φεβρουαρίου 1884 συμφωνία περὶ Κογγὸ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Πορτογαλίας, κατὰ τῆς ὁποίας διεμαρτυρήθησαν πάντα τ' ἄλλα Κράτη τὰ δι' αὐτῆς ζημιούμενα. Συνεπείᾳ τῶν γενομένων διαμαρτυριῶν, πρώτη ἡ Πορτογαλία ἐδήλωσεν ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ δεχθῇ, ὅπως αἱ προκληθεῖσαι διαφωνίαι ἀρθῶσιν ἐν κοινῇ συνδιασκέψει τῶν Δυνάμεων. Τὴν πρότασιν ταύτην ἀπεδέχθη καὶ ἡ Γαλλία, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως μὴ συζητηθῶσιν ἐν αὐτῇ τὰ περὶ κατοχῆς ἐν Κογγὸ ζητήματα, οὐδὲ νὰ ὑπαχθῶσιν ὑπὸ ἔλεγχον, ἀπὸ ἀπόψεως νομιμότητος, αἱ γενόμεναι προηγουμένως κατοχαί. Τὴν 6 Ὀκτωβρίου 1884 ὁ Βίσμαρκ ἀπηύθυνε κοινὴν πρόσκλησιν πρὸς συγκρότησιν συνδιασκέψεως πρὸς τὸ Βέλγιον, τὴν Δανίαν, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Ἰταλίαν, τὰς Κάτω Χώρας, τὴν Αὐστροουγγαρίαν, Πορτογαλίαν, Ρωσίαν, Σουηδίαν, Ἱσπανίαν, Τουρκίαν καὶ πρὸς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην ἔσπευσαν αἱ ἐν λόγῳ Δυνάμεις ν' ἀποστείλωσιν ἀντιπροσώπους των καὶ τὴν 15 Νοεμβρίου 1884 συνῆλθον οὗτοι εἰς πρώτην συνεδρίαν, ἐκλέξαντες τὸν Βίσμαρκ πρόεδρον τῆς Συνδιασκέψεως.

Πρὸς μελέτην πάντων τῶν ὑπὸ συζήτησιν ζητημάτων συνεστήθησαν εἰδικαὶ ἐπιτροπαί, αἵτινες εἰσηγήθησαν βραδύτερον εἰς τὴν ὁλομέλειαν τῆς Συνδιασκέψεως τὰ πορίσματα τῶν συζητήσεων καὶ μελετῶν των· μετὰ διπλῆν δὲ ἐπεξεργασίαν τῶν ἐκθέσεων αὐτῶν κατηρτίσθη ἡ «*Βερολινία γενικὴ πρᾶξις*» τῆς 26 Φεβρουαρίου 1885 (Acte général de la Conférence de Berlin), συγκειμένη ἀπὸ ἓξ κυρίως κεφάλαια, τῶν ὁποίων ἐπιτάσσεται 7ον περιέχον γενικὰς διατάξεις. Ἕκαστον σχεδὸν κεφάλαιον ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν «Δήλωσιν». Οὕτω τὸ Α' κεφάλαιον (ἄρθρ. (1-8) ἐπιγράφεται: «Δήλωσις ἀφορῶσα τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐμπορίου εἰς τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Κογγό, τῶν στομίων αὐτοῦ καὶ τῶν συμπεριλαμβανομένων χωρῶν, μετά τινων μετ' αὐτῆς συνδεομένων διατάξεων». Τὸ Β' κεφάλαιον (ἄρθρ. 9): «Δήλωσις ἀφορῶσα τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων». Τὸ Γ' κεφάλαιον (ἄρθρ. 10—12): «Δήλωσις ἀφορῶσα τὴν οὐδετερότητα τῶν ἐν τοῖς συμβατικῶς ἀναγνωρισθεῖσι λεκανοπεδίοις τοῦ Κογγὸ συμπεριλαμβανομένων χωρῶν». Κατ' ἐξαίρεσιν, οὕτως εἰπεῖν, τὸ Δ' κεφάλαιον (ἄρθρ. 13-25) ἐπιγράφεται: «Πρᾶξις ναυσιπλοΐας τοῦ Κογγό», ἐπίσης δὲ καὶ τὸ Ε' κεφάλαιον (ἄρθρ. 26-33): «Πρᾶξις ναυσιπλοΐας τοῦ Νίγηρος». Τὸ τελευταῖον ΣΤ' κεφάλαιον (ἄρθρ. 34-35) τιτλοφορεῖται: «Δήλωσις, ἀφορῶσα τοὺς κυριωτέρους ὅρους, οἵτινες δέον νὰ ἐκπληρῶνται, ὅπως θεωρῶνται νέαι καταλήψεις ἐδαφῶν ὡς πραγματικαὶ εἰς τὰ παράλια τῆς ἀφρικανικῆς ἠπείρου».

Τὸ τελευταῖον 7ον κεφάλαιον ὁρίζει, ὅτι ἡ ἐπικύρωσις τῆς Βερολινίας πράξεως δέον νὰ λάβῃ χώραν τὸ βραδύτερον ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς αὐτῆς (ἄρθρ. 38). Τὴν πρᾶξιν ταύτην ἐπεκύρωσαν ἐν καιρῷ πᾶσαι αἱ συμβληθεῖσαι Δυνάμεις ἐκτὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Δι' ἑκάστην τῶν ἐν λόγῳ Δυνάμεων ἡ ἰσχὺς τῆς Βερολινίας πράξεως ἤρξατο ἀπὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἐπικυρώσεων, αἵτινες ἐγένοντο ἐν Βερολίνῳ. Εἰς τὴν πρᾶξιν ταύτην προσεχώρησαν βραδύτερον ἡ Πολιτεία τοῦ Κογγὸ (26 Φεβρουαρίου 1885) καὶ ἡ Ζανζιβάρη (1886). Περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς Βερολινίας πράξεως βλ. λ. **Κογγὸ** *[Διεθν. Δίκ.]*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Fleischmann*, «Völkerrechtsquellen» (1905) σ. 195-208. — *Strupp*: «Urkunden zur Geschichte des Volkerrechts» τ. ΙΙ σ. 78 ἑπ.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βερολίνου *Συνέδριον***. Ὠνομάσθη οὕτω τὸ συνελθὸν ἐν ἔτει 1878 ἐν Βερολίνῳ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ πρίγκιπος φὸν Βίσμαρκ συνέδριον τῶν μεγάλων Δυνάμεων πρὸς ἀναθεώρησιν τῆς συνθήκης τοῦ *Ἁγίου Στεφάνου* (βλ. Ἀνατολικὸν *ζήτημα* τ. Δ', σ. 601), τὴν ὁποίαν ἐπέβαλεν ἡ Ρωσία εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ διὰ τῆς ὁποίας ἐπραγματοποιοῦντο πάντα τὰ ἐν τῇ Βαλκανικῇ Χερσονήσῳ σλαβικὰ σχέδια. Τὰ προηγηθέντα τοῦ συνεδρίου τούτου καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ καταρτισθείσης συνθήκης γεγονότα ἔχουσιν ὡς ἑξῆς.

Ἡ Ἀγγλία, ἀντιτιθεμένη εἰς τὴν φιλοπόλεμον πολιτικὴν τῆς Ρωσίας, ἀφοῦ εἰς μάτην ἠγωνίσθη ν' ἀποσοβήσῃ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον, ἐζήτησε ν' ἀντιπράξῃ κατὰ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτοῦ καὶ ἀντέστη κατὰ τῆς ἀμέσου καὶ ἀπ' εὐθείας μετὰ τῆς Τουρκίας συνομολογήσεως εἰρήνης παρὰ τῆς Ρωσίας· καθ' ὃν δὲ χρόνον ὁ ρωσικὸς στρατὸς ἐβάδιζε κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ Ἀγγλία προεκάλεσε τὴν διὰ τῶν στενῶν τῶν Δαρδανελλίων εἴσοδον εἰς τὴν Προποντίδα ἰσχυροῦ ἀγγλικοῦ στόλου (14 Φεβρουαρίου 1878) ὑπὸ τὸν ναύαρχον Χόρνμπυ, προσορμισθέντος περὶ τὰς Πριγκηποννήσους πρὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλὰ δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν λῆψιν τοῦ μέτρου τούτου· καθ' ἣν ἐποχὴν συνωμολογεῖτο ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἡ Ἀγγλία διεκήρυττε διὰ τοῦ Δισδραέλι τὴν ἀνάγκην τῆς ἐντελοῦς ἀναθεωρήσεως αὐτῆς (9 Μαρτίου), ἐνῷ ταυτοχρόνως ἐν Μάλτᾳ συνεκεντροῦντο ἀγγλικαὶ στρατιωτικαὶ δυνάμεις, οὕτω δὲ τὰ πάντα προεμήνυον ἐπικείμενον πόλεμον. Τὴν τοιαύτην πολεμικὴν πολιτικὴν μὴ ἐγκρίνων ὁ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Ἄγγλος ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς λόρδος *Δέρβυ* καὶ διαφωνήσας πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν λόρδον *Βήκονσφηλδ*, ἀναγκάζεται νὰ παραιτηθῇ, προσληφθέντος ὡς ἀντικαταστάτου του τοῦ φιλοπολέμου μαρκησίου *Σώλσβαρυ*. Οὗτος ἀπηύθυνε τὴν 1 Ἀπριλίου 1878 μακρὰν διακοίνωσιν πρὸς τὰς Δυνάμεις, ἐν ᾗ ἤσκει δριμυτάτην πολεμικὴν κατὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, διὰ τῆς ὁποίας πάντα τὰ ἐν τοῖς ἀσιατικοῖς μεθορίοις φρούρια τῆς Τουρκίας, ὡς καὶ ὁ λιμὴν τοῦ **Βατοὺμ** (βλ. λ.) περιήρχοντο ὑπὸ τὴν ρωσικὴν κυριαρχίαν, ἐγκαθισταμένης ταυτοχρόνως τῆς ρωσικῆς ἐπιρροῆς καθ' ἅπασαν τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν διὰ τῆς ἱδρύσεως μεγάλης Βουλγαρίας, προέτεινε δὲ τὴν σύγκλησιν εὐρωπαϊκοῦ συνεδρίου πρὸς συζήτησιν καὶ ἀναθεώρησιν τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης. Εἰς τὴν πρότασιν ταύτην προέβη ἡ ἀγγλικὴ πολιτική, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐξασφαλίσει τὴν συνδρομὴν τῆς Γαλλίας, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ τὴν βοήθειαν τῆς Ἰταλίας, διὰ τοῦ κόμιτος δὲ Ἀνδράσυ καὶ αὐτὴν τὴν βοήθειαν τῆς Αὐστρίας, ἥτις ὁμοίως εἶχεν ἐντόνως ἀντιταχθῇ κατὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, δι' ἧς, κατ' αὐτήν, ἀνετρέπετο τὸ διὰ τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων τοῦ 1856 ἱδρυθὲν καθεστὼς ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ, τῶν Μ. Δυνάμεων ἐγγυηθεισῶν τὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας. Εἰς τὴν ἀγγλικὴν διακοίνωσιν, ἥτις ἐνεποίησε μεγάλην αἴσθησιν ἐν Ρωσίᾳ, διότι ἐθεωρήθη ὡς πρόκλησις διακοπῆς τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν, ἀπήντησεν ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῆς Ρωσίας πρίγκιψ *Γκορτσακὼφ* δι' ἑτέρας μακρᾶς διακοινώσεως, ὑπεραμυνόμενος τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ ἀντικρούων τοὺς ἰσχυρισμοὺς περὶ ἐξαπλώσεως τῆς ρωσικῆς ἐπιρροῆς ἐν τῇ Βαλκανικῇ Χερσονήσῳ. Ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ὡς ἄνω διακοινώσεων ἐσήμαινε, σχεδὸν εἰπεῖν, τὸ ἀναπόφευκτον τῆς ἐκρήξεως ἀγγλορρωσικοῦ πολέμου. Ἡ Ρωσία ἐζήτησε παρὰ τῆς Γερμανίας νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ ἐκ τῆς συμβάσεως τοῦ 1877 πρὸς αὐτὴν ὑπεσχημένα, ἤτοι ν' ἀντιταχθῇ κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ συγκρατήσῃ ταύτην ἐν περιπτώσει πολέμου μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας, ὅπως αὕτη ἀναλόγως εἶχεν ἐνεργήσει ἐν ἔτει 1870, καθ' ὃν χρόνον ἡ Γερμανία ἐμάχετο κατὰ τῆς Γαλλίας. Πλὴν ὅμως ὁ Βίσμαρκ ἠρνήθη νὰ ἐνεργήσῃ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς Ρωσίας, λόγῳ τοῦ ὅτι ἀπέβαινεν ἀδύνατον εἰς τὴν Γερμανίαν, ἠναγκασμένην νὰ ἐπιτηρῇ τὴν Γαλλίαν, ν' ἀποσπάσῃ μέρος τῶν δυνάμεων αὐτῆς ὅπως παρακωλύσῃ ἐνδεχομένην ἀνάμειξιν τῆς Αὐστρίας ἐναντίον τῆς Ρωσίας· ἄλλως τε ἡ Γερμανία κατὰ βάθος ηὐνόει, τὰς πρὸς τὸν Αἶμον βλέψεις τῆς Αὐστρίας, ὅπως ἀπαλλαγῇ τῶν μετ' αὐτῆς ἐν τῷ μέλλοντι προστριβῶν. Ἡ τοιαύτη, ὡς ἐκ τῆς στάσεως τοῦ Βίσμαρκ, ἀπομόνωσις τῆς Ρωσίας, ἀπεθάρρυνεν, ὡς ἦτο ἑπόμενον, ἐν Πετρουπόλει τοὺς φιλοπολέμους, οὕτω δὲ ἡ ρωσικὴ πολιτικὴ ἠναγκάσθη διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ νὰ διευθετήσῃ τὰς μετὰ τῆς Ἀγγλίας διαφοράς. Εἰς τὴν τοιαύτην ἀπόφασιν συνέτεινε καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ἀγγλία οὐδόλως ἔπαυε προπαρασκευαζομένη εἰς πόλεμον. Εἰς τὴν φιλοπόλεμον ἐξ ἄλλου πολιτικήν, εἰς ἣν παρέσυρε τὴν Ρωσίαν ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρῶσος πρεσβευτὴς στρατηγὸς *Ἰγνάτιεφ*, ἀντετάχθη ὁ ἐν Λονδίνῳ Ρῶσος πρεσβευτὴς *Πέτρος-Ἀνδρέας Σουβάλωφ*, ὅστις μεταβὰς εἰς Πετρούπολιν ἐξέθηκε μετὰ παρρησίας εἰς τὸν τσάρον Ἀλέξανδρον Β' τὰ δυσάρεστα διὰ τὴν Ρωσίαν ἀποτελέσματα ἐνδεχομένου κατὰ τῆς Ἀγγλίας πολέμου. Οὕτω πως ὁ πόλεμος ἀπεσοβήθη, τοῦ τσάρου ἀποδεχθέντος τὴν ἀνάγκην, ὅπως εἰρηνικῶς ἐπιλυθῇ ἡ μετὰ τῆς Ἀγγλίας διαφορά, ὁ δὲ Σουβάλωφ ἀπῆλθε πάλιν

Digitized by Google

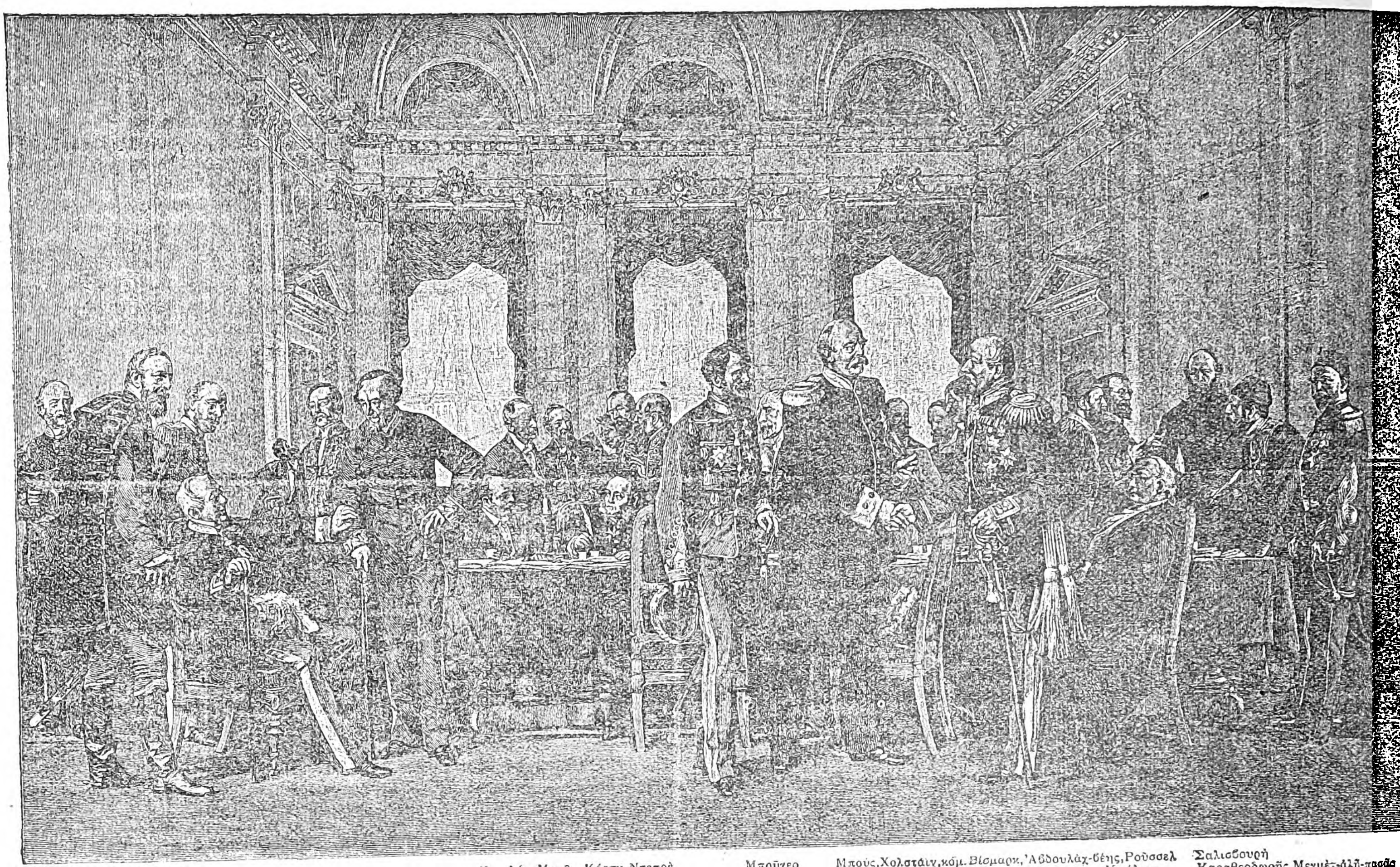

Χάϋμερλε Καρόλυι Λωναί Γκορτσακώφ Βάδδινγκτων Βήκονσφηλδ Ράδοβιτς Χοενλόε, Μουϋ, Κόρτη, Ντεπρὲ Ούμπριλ Ἀνδράσυ Μπούχερ Πρίγκηψ Βίσμαρκ Μπους, Χολστάιν, κόμ. Βίσμαρκ, Ἀβδουλὰχ-βέης, Ρούσσελ Σουβάλωφ Μπύλωφ Σαλισβουρὴ Καραθεοδωρῆς, Μεχμὲτ-ἀλῆ-πασᾶς

Η ΠΡΩΤΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΙΣ ΤΩΝ ΠΛΗΡΕΞΟΥΣΙΩΝ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ.

[Πίναξ τοῦ *Ἀντωνίου φὸν Βέρνερ* ἐν τῷ Δημαρχείῳ τοῦ Βερολίνου.]

εἰς Λονδῖνον ἐπὶ εἰδικῇ ἀποστολῇ. Διελθὼν διὰ Γερμανίας ἐπεκοινώνησε μετὰ τοῦ Βίσμαρκ, ὅστις ἐδέχθη νὰ μεσολαβήσῃ μεταξὺ τῶν δύο μερῶν διὰ τὴν διευθέτησιν διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ τῶν μεταξύ των διαφορῶν· σχετικῶς δ' ἐδήλου τ' ἀκόλουθα ὁ Βίσμαρκ εἰς τὸ Ράϊχσταγ: «Ἡ μεσολάβησις δὲν ἔγκειται εἰς τὸ ἔργον τοῦ διαιτητοῦ, ἀλλὰ συνίσταται εἰς τὴν παροχὴν τῶν ὑπηρεσιῶν ἐντίμου μεσίτου (honnête courtier), φροντίζοντος ὅπως φέρῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς αἴσιον πέρας». Πράγματι, διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ Βίσμαρκ ἐπετεύχθη, μετὰ πολλὰς διαπραγματεύσεις ἐν Λονδίνῳ μεταξὺ τοῦ Σουβάλωφ καὶ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἡ συνομολόγησις τῆς ἀπὸ 18 Μαΐου 1878 συμφωνίας μεταξὺ Σαλισβουρῆ καὶ Σουβάλωφ, δι' ἧς ἐγένετο ἀποδεκτὴ ἡ τροποποίησις τῶν πρὸς νότον συνόρων τῆς Βουλγαρίας, εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀπομακρυνθῇ αὕτη τοῦ Αἰγαίου, καὶ ἡ διαίρεσις ταύτης εἰς δύο τμήματα, τὸ βόρειον τουτέστι μετὰ πλήρους πολιτικῆς αὐτονομίας ὑπὸ ἀνεξάρτητον κυβέρνησιν, καὶ τὸ νότιον (Ἀνατολικὴ Ρωμυλία), παρεχομένης αὐτῷ ἁπλῆς διοικητικῆς αὐτονομίας. Κατόπιν δὲ συμφωνίας μεταξὺ τῶν Μ. Δυνάμεων ὡρίσθη ἡ σύγκλησις εὐρωπαϊκοῦ συνεδρίου ἐν Βερολίνῳ, καθόσον, ἐκεῖ ἔκλινεν ἤδη τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος, διὰ τὴν 1 Ἰουνίου 1878.

Ὁ Βίσμαρκ ἔσπευσε νὰ προσκαλέσῃ, διὰ τῶν οἰκείων πρεσβευτῶν τῆς Γερμανίας, πάσας τὰς ἐν τῇ συνθήκῃ τῶν Παρισίων τοῦ 1856 συμμετασχούσας Δυνάμεις, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ τὴν Τουρκίαν, ὅπως συμμετάσχωσι δι' ἀντιπροσώπων εἰς τὸ Συνέδριον. Ἡ Γαλλία παρέστη διὰ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ αὐτῆς Βάδδιγκτων, ἡ Ἰταλία, ἥτις διὰ πρώτην φορὰν συμμετεῖχε τοιαύτης σπουδαιότητος Συνεδρίου, διὰ τοῦ κόμιτος Κόρτι, ἡ Γερμανία δι' αὐτοῦ τοῦ πρίγκιπος Βίσμαρκ καὶ τῶν Μπέρναρ φὸν Μπύλωφ καὶ Χοενλόε, ἡ Αὐστροουγγαρία διὰ τοῦ Ἀνδράσσυ, Καρόλυϊ καὶ τοῦ βαρώνου Haymerle, ἡ Ρωσία διὰ τοῦ Γκορτσακὼφ καὶ τοῦ Σουβάλωφ, ἡ Ἀγγλία διὰ τοῦ Δισδραέλι καὶ τοῦ Σαλισβουρῆ καὶ ἡ Τουρκία τέλος διὰ τοῦ Καραθεοδωρῆ πασᾶ καὶ τοῦ Μωχαμὲτ Ἀλῆ πασᾶ. Μολονότι τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου συνεκλήθη πρὸς ἀναθεώρησιν τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἤτοι ὅπως ἐπιτύχῃ διευθέτησιν τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος, ἐν τούτοις δὲν προσεκλήθησαν ὅπως παρακαθήσωσιν ἐν αὐτῷ καὶ τὰ λοιπὰ ἐνδιαφερόμενα κράτη τῆς Βαλκανικῆς, καὶ ἰδίως ἡ Ἑλλάς, ἅτινα περιωρίσθησαν ν' ἀποστείλωσιν ἀπεσταλμένους, περιορισθέντας εἰς ἐνεργείας καθαρῶς παρασκηνιακάς.

Ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ὅστις ἀπέληξεν εἰς τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, εὑρίσκετο ἐν πολεμικῷ ἀναβρασμῷ. Ἡ συνθήκη αὕτη προεκάλεσε ζωηρὰς διαμαρτυρίας τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, τὰς ὁποίας ὁ Οἰκουμενικὸς πατριάρχης Ἰωακεὶμ ὁ Β' διεβίβαζε πρὸς τοὺς πρεσβευτὰς τῶν Δυνάμεων. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, φόβῳ συνεχομένη ἐκ τῆς μεγεθύνσεως τῆς ἱδρυομένης μεγάλης Βουλγαρίας, ἐπέτρεπε τὰς τοιαύτας διαμαρτυρίας· οἱ διάφοροι ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικοὶ σύλλογοι συνέτασσον ὑπομνήματα, ἀποδεικνύοντα τὴν ἐθνολογικὴν σύνθεσιν τῆς Μακεδονίας, καὶ ἐζήτουν διὰ στατιστικῶν πινάκων ν' ἀποδείξωσι τὸ προσγενόμενον διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἀδίκημα εἰς τὸν Ἑλληνισμόν, διὰ τῆς συγχωνεύσεως μεγάλλων ἑλληνικῶν πληθυσμῶν εἰς τὴν ἱδρυομένην Βουλγαρίαν. Ἐπιτροπεῖαι Ἑλλήνων προκρίτων καὶ λογάδων ἀνεχώρουν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Εὐρώπην, ὅπως συνηγορήσωσιν ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων. Τὰς τοιαύτας διαμαρτυρίας ἐχρησιμοποίησε καὶ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ὡς ἐπιχείρημα, ὅπως καταπολεμήσῃ τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν τῇ ἐξουσίᾳ εὑρίσκετο ἡ ὑπὸ τὸν *Ἀλέξανδρον Κουμουνδοῦρον* κυβέρνησις, πρὸ τῆς ὁποίας ἐτίθετο τὸ δίλημμα ἢ ν' ἀποκλίνῃ πρὸς τὴν Ρωσίαν ἢ ἀντιθέτως νὰ συνταυτίσῃ τὴν τύχην τῆς χώρας πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, ἥτις πάντα λίθον ἐκίνει ὅπως ἀνατρέψῃ τ' ἀποτελέσματα τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Ἐν τῇ ἀπὸ 4 Μαρτίου 1878 διακοινώσει τοῦ ἐπὶ των Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ Θ. Δηλιγιάννη πρὸς τὰς Δυνάμεις διετυποῦτο ἤδη ἐπισήμως ἡ αἴτησις τῆς Ἑλλάδος, «ἵνα λάβῃ ὡσαύτως θέσιν ἐν τῷ μέλλοντι συνεδρίῳ, ἐν τῇ ἰδιότητι τοῦ φυσικοῦ ἀντιπροσώπου τῶν ἐθνικῶν πόθων τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας». Εἰς τὴν διακοίνωσιν ταύτην ἡ Ἀγγλία ἀπήντα ὅτι «ἡ «Κυβέρνησις τῆς Α. Μ. λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὴν ἀπευθυνθεῖσαν αὐτῇ αἴτησιν παρὰ τῆς κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ἀντιπροσωπευθῇ ἡ Ἑλλὰς ἐν τῷ συγκληθέντι ἐν Βερολίνῳ Συνεδρίῳ, φρονεῖ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἔχει δίκαιον τίτλον ν' ἀντιπροσωπευθῇ ἐν τῷ Συνεδρίῳ καὶ θέλει ἀνακοινώσει τὴν γνώμην ταύτην ἄνευ ἀναβολῆς εἰς τὰς ἄλλας Δυνάμεις». Ἡ κυβέρνησις Κουμουνδούρου ἐλπίζουσα ὅτι θὰ εἰσηκούοντο αἱ ἀξιώσεις τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅτι πιθανῶς θὰ ἐγίνετο δεκτὸς ἐν τῷ συνεδρίῳ ἀντιπρόσωπος αὐτῆς, ἀπεφάσισε τὴν ἀποστολὴν πληρεξουσίων. Ὁ Κουμουνδοῦρος ἀπηυθύνθη πρὸς τὸν *Χαρίλαον Τρικούπην*, καίτοι πολιτικὸν ἀντίπαλον, ὅστις καὶ ἀπεδέχθη τὴν τοιαύτην πρότασιν, ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἐν λευκῷ πληρεξουσιότητος μέχρι καὶ τοῦ δικαιώματος νὰ θέσῃ ζήτημα παραιτήσεως τοῦ βασιλέως ἀπὸ τοῦ θρόνου ἐν περιπτώσει καθ' ἣν αἱ Δυνάμεις δὲν ἤθελον ἐν τῷ συνεδρίῳ ἀναγνωρίσει τὰ δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ· τὸν ὅρον τοῦτον ἐδέχθη ὁ Κουμουνδοῦρος ὑπὸ τὴν ἐπιφύλαξιν τῆς ἐγκρίσεως ὑπὸ τοῦ βασιλέως.

Ἐπὶ πλέον ὅμως ὁ Χ. Τρικούπης ἠξίωσε τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ *Θ. Δηλιγιάννη* ἐκ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ὡς ἐκ τῶν μετὰ τοῦ Σαβούρωφ δεσμῶν αὐτοῦ, τοῦ πρωθυπουργοῦ Κουμουνδούρου ἀναλαμβάνοντος κατὰ τὸ αὐτὸ διάστημα τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν. Πρὸς τούτοις ὁ Τρικούπης ἔπεισε τὸν Κουμουνδοῦρον, ὅπως ἡ Ἑλλὰς συνταχθῇ πρὸς τὴν ἀγγλικὴν πολιτικήν, ἐν τῷ Συνεδρίῳ δὲ τοῦ Βερολίνου νὰ ἐπιζητήσῃ παντὶ σθένει, ὅπως ὁ ὑπόδουλος Ἑλληνισμὸς διαχωρισθῇ τῶν ἄλλων ὀρθοδόξων ὑποδούλων καὶ ἀπαλλαγῇ, οὕτω πως, ἀπὸ τῆς ρωσικῆς προστασίας ἐνώπιον τῶν Μ. Δυνάμεων. Ἐπελθούσης συμφωνίας πλήρους μεταξὺ βασιλέως, Κουμουνδούρου καὶ Τρικούπη ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω σημείων, κατηρτίσθη τὸ σχετικὸν διάταγμα καὶ ὑπεγράφη, πλὴν ὅμως οὐδέποτε ἐδημοσιεύθη, καθόσον, περιελθόντων εἰς γνῶσιν τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς τῶν γεγονότων τούτων, ἠσκήθη μεγάλη πίεσις ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ βασιλέως παρὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις πρεσβευτοῦ τῆς Ρωσίας, ἥτις ἐπτόησε τὰ μέγιστα τόν τε πρωθυπουργὸν καὶ τὸν βασιλέα, ὡς ἐκ τούτου δέ, τῇ προτάσει αὐτῆς τῆς Ρωσίας, ἀπεφασίσθη ἡ ἀποστολὴ ὡς ἀρχηγοῦ τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ Θ. Δηληγιάννη. Τὰ λοιπὰ μέλη τῆς ἀποστολῆς ἦσαν ὁ Π. Ἀρμένης Βραΐλας μετὰ τοῦ ἐν Βερολίνῳ πρεσβευτοῦ Ἀ. Ρ. Ραγκαβῆ, καὶ ὁ γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν Ἄγγελος Βλάχος. Τὴν 27 Μαΐου ἀπῆλθεν ἡ ἑλληνικὴ ἀποστολὴ εἰς Βερολῖνον.

Τέσσαρας ἡμέρας μετὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου συνωμολογήθη συνθήκη συμμαχίας μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Τουρκίας, δυνάμει τῆς ὁποίας ἡ μὲν Ἀγγλία ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὑπεραμυνθῇ τῆς Τουρκίας καὶ διὰ τῶν ὅπλων ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἡ Ρωσία ἤθελεν ἐπιχειρήσει τὴν κατάληψιν καὶ ἄλλων ἐν Ἀσίᾳ τουρκικῶν χωρῶν, ἡ δὲ Τουρκία παρεχώρει αὐτῇ τὴν Κύπρον, ὅπως ἔχῃ ταύτην ὡς βάσιν τῶν κατὰ τῆς Ρωσίας ἐπιχειρήσεων αὐτῆς. Τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου συνῆλθεν, ὡς ὡρίσθη, τὴν 1)13 Ἰουνίου, τὴν 3 μ.μ. ὥραν, ἐν τῷ γερμανικῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐκλεγέντος τοῦ Βίσμαρκ ὡς προέδρου, ὅστις κηρύττων τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν εἶπε μεταξὺ ἄλλων τὰ ἑξῆς: «Τὸ Συνέδριον συνῆλθεν οὐχὶ ὅπως ἀναγνωρίσῃ τίτλους κτηθέντας διὰ πολέμου, ἀλλὰ διὰ ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ πολέμου τὸν τοιοῦτον χαρακτῆρα καὶ δώσῃ εἰς αὐτὰ τὸν χαρακτῆρα ὃν εἶχεν ὁ πόλεμος ἐξ ὑπαρχῆς ὡς πρόγραμμα αὐτοῦ, τουτέστι τὴν χειραφέτησιν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐν Ἀνατολῇ Χριστιανῶν...». Ἀνάλογοι ὑπῆρξαν καὶ αἱ δηλώσεις τοῦ Ἄγγλου ἀντιπροσώπου Σαλισβουρῆ εἰπόντος: «...Ἡ διεξαγαγοῦσα τὸν λήξαντα πόλεμον Δύναμις

Digitized by Google

εἶχε δηλώσει ὅτι ἐπεχείρει αὐτὸν ἀποβλέπουσα εἰς εὐγενῆ σκοπόν, καὶ ἄνευ τινὸς ὀπισθοβουλίας· ὡς ἐκ τούτου δὲν ἐπιδιώκει ἐδαφικὰς κατακτήσεις, ἀλλὰ μόνον τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν Χριστιανῶν κατοίκων τῆς Τουρκίας ἀπὸ δεινοπαθημάτων, προερχομένων ἐξ οἱασδήποτε αἰτίας, τῶν ὁποίων ὅμως ἡ πραγματικότης ἀνεγνωρίζετο παρὰ πάντων. Πόλεμος τοῦ ὁποίου ἀφορμὴ ὑπῆρξε τοιοῦτος σκοπὸς πρέπει νὰ λήξῃ δι' εἰρήνης ἐμπνεομένης ὑπὸ τῶν αὐτῶν εὐγενῶν αἰσθημάτων....». Ἐκ τῶν περικοπῶν τούτων καταδείκνυται πόσον δεσμευμένη καὶ ἀνίσχυρος εὑρέθη ἡ Ρωσία ἐν τῷ Συνεδρίῳ τοῦ Βερολίνου ὅπως ὑπεραμυνθῇ τῶν ἰδίων αὐτῆς συμφερόντων, ἐξ ἄλλου ὅμως ὁποία εὐκαιρία παρείχετο εἰς τὴν Ἑλλάδα διεκδικήσεως τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς, εὐκαιρία, παρεχομένη ἀκουσίως ἴσως, πρὸς καταπολέμησιν τῶν ρωσικῶν σχεδίων παρ' αὐτῶν τῶν κραταιοτέρων ἐν τῷ Συνεδρίῳ Δυνάμεων. Μετὰ τὴν πρώτην συνεδρίασιν, αἱ ἐργασίαι τοῦ Συνεδρίου ἀνεβλήθησαν διὰ τὴν 5/17 Ἰουνίου, ὁπότε, κατὰ τὴν 6ʹ αὐτοῦ συνεδρίασιν, ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀγγλίας μαρκήσιος Σαλισβουρῆ ἐδήλωσεν ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς Θρᾴκης καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας ὅτι «ἡ πολυάριθμα μέρη τῆς νέας Βουλγαρίας οἰκοῦσα ἑλληνικὴ φυλὴ θέλει ὑποταχθῇ εἰς σλαυικὴν πλειοψηφίαν, μετὰ τῆς ὁποίας αἱ σχέσεις αὐτῆς οὐδόλως εἰσὶ φιλικαί· ὅπως δὲ καθυπέβαλον ἤδη τῇ ἐγκρίσει τοῦ Συνεδρίου, ἐνδεχόμενον ὅπως ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐξαφανισθῇ, ἡ δὲ φυλὴ αὕτη συγχωνευθῇ. . .» εἶτα δ' ἐπρότεινε ῥητῶς «. . . ὅπως ἀνατεθῇ ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς εἰς τὸ βασίλειον τῆς Ἑλλάδος, προσκαλούμενον νὰ μετάσχῃ τῶν συζητήσεων τοῦ Συνεδρίου, ἢ τοὐλάχιστον νὰ παρευρίσκηται εἰς πάσας τὰς συνεδριάσεις, ἐν αἷς πρόκειται νὰ συζητηθῶσι ζητήματα σχετιζόμενα πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς», συνηγόρησε δὲ ἐπὶ πλέον, ὅπως ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει αἱ ἀπαιτήσεις τὰς ὁποίας ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις θέλει ὑποβάλει περί τινων ἐπαρχιῶν. Ἐρωτηθεὶς ὁ Ἄγγλος ἀντιπρόσωπος παρὰ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Αὐστρίας, κόμητος Ἀνδράσυ, ὁποίας ἑλληνικὰς ἐπαρχίας ἐννοεῖ, ἀπήντησε κατηγορηματικῶς: τὴν Κρήτην, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θρᾴκην. Ἡ ἀγγλικὴ πρότασις ὑπῆρξε σύμφωνος πρὸς τὴν δοθεῖσαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ὑπόσχεσιν διὰ τῆς ἀπαντητικῆς διακοινώσεως εἰς τὴν ἀπὸ 4 Μαρτίου 1878 διακοίνωσιν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἐξυπηρετικὴ τῆς ἀκολουθουμένης ἀγγλικῆς πολιτικῆς, ἥτις ἐνεφανίζετο ταυτοχρόνως συνήγορος τῶν ἑλληνικῶν διεκδικήσεων. Πρὸς τὴν τοιαύτην πρότασιν τῆς Ἀγγλίας ἤρχετο συνεπίκουρος ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ἰταλία, ἀκόμη δὲ καὶ ἡ Γερμανία διέκειτο συμπαθῶς· ὡς ἦτο εὔλογον, ἀντετάσσοντο ἡ Ρωσία καὶ ἡ Τουρκία, ἐπιφυλακτικὴν δὲ στάσιν ἐτήρει μόνον ἡ Γαλλία. Εἰς τὴν ἀγγλικὴν πρότασιν ἀντετέθη ἑτέρα, ὀφειλομένη εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Γαλλίας, δι' ἧς ἐπροτείνετο ὅπως γίνωσι δεκτοὶ εἰς τὸ Συνέδριον οἱ Ἕλληνες ἀπεσταλμένοι ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ *ἑλληνικοῦ κράτους* ἀναφορικῶς πρὸς τὴν αἴτησιν τῆς Ἑλλάδος περὶ τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν. Ἡ τοιαύτη πρότασις τῆς Γαλλίας, ἥτις ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἀνθελληνική, ὠφείλετο ἐν τούτοις εἰς παράκλησιν αὐτῶν τούτων τῶν Ἑλλήνων ἀντιπροσώπων γενομένην τῇ ὑποδείξει Σουβάλωφ. Ἐν τῷ πολιτικῷ τούτῳ σφάλματι τῆς Ἑλλάδος ἐνυπῆρχεν ὁλόκληρος ἡ πολιτικὴ ἐπιτυχία τῆς Ρωσίας, ἥτις οὐδόλως ἤθελε νὰ ἴδῃ τὴν Ἑλλάδα ἀντιπροσωπευομένην καὶ παρακαθημένην ἐν τῷ Συνεδρίῳ ὡς ἀντιπρόσωπον τοῦ *Ἑλληνισμοῦ* ὁλοκλήρου, ὡς σθεναρῶς ὑπεστήριζεν ἡ Ἀγγλία.

Τούτου ἕνεκα ἡ ρωσικὴ ἀντιπροσωπεία ἐντόνως ἀντετάχθη κατὰ τῆς ἀγγλικῆς προτάσεως· οἱ Ρῶσοι ἀντιπρόσωποι ἐδήλωσαν ὅτι δὲν παρακάθηνται ἐν τῷ Συνεδρίῳ ὡς προστάται Σλαύων, ἀλλὰ πάντων τῶν ἐν Ἀνατολῇ Χριστιανῶν, τοῦ μὲν Σουβάλωφ δηλώσαντος ὅτι ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἐγίνετο δεκτὴ ἐν τῷ Συνεδρίῳ ἡ Ἑλλάς, ἥτις δὲν συμμετέσχε τοῦ πολέμου, δικαιότερον ἦτο νὰ παρακαθήσωσιν ἐν αὐτῷ καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Σερβίας, τῆς Ρουμανίας καὶ τοῦ Μαυροβουνίου, τοῦ δὲ πρίγκιπος Γκορσακὼφ τονίσαντος, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὤφειλε νὰ περιορισθῇ εἰς μόνον τὰ ἀφορῶντα τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας καὶ ὑποστηρίξαντος ὅτι δὲν ἐπετρέπετο ἡ ἐνθάρρυνσις ἑλληνικῶν βλέψεων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ, καθόσον ἀπέβαινον ἀσυμβίβαστοι πρὸς τὸ συμφέρον τῶν διαφόρων φυλῶν καὶ τὰς δικαίας ἀρχὰς περὶ τῶν δικαιωμάτων τῆς πλειοψηφίας τῶν κατοίκων. Ὑπὲρ τῆς προτάσεως ταύτης τῆς Ρωσίας συνετάχθησαν καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Γαλλίας, ἰδίως δὲ ὁ Βάδδιγκτων. Οὕτως ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς Ἑλλάδος ἐξηναγκάσθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν Ρωσίαν ὡς τὴν ἐκπρόσωπον ἁπάντων τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἐξασφαλίσασα τὴν ὑποστήριξιν αὐτῆς εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐπεκτάσεως τῶν ὁρίων τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, παρὰ ν' ἀποδειχθῇ τὴν ἀγγλικὴν πρότασιν, προκαλοῦσα, οὕτω πως, τὴν ἀμείλικτον ἐχθρότητα, εἰς πᾶν ζήτημα, τῆς Ρωσίας. Ἡ ἀγγλικὴ πρότασις, τεθεῖσα εἰς ψηφοφορίαν ἔτυχεν ἰσοψηφίας, ὁ δ' ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἑλληνικῆς ἀποστολῆς Θ. Δηλιγιάννης, συμφώνως πρὸς τὰς ἐξ Ἀθηνῶν ὁδηγίας, ἀπεδέχθη διὰ τὴν Ἑλλάδα τὴν ρωσικὴν ἄποψιν, τοῦ προέδρου τοῦ συνεδρίου φὸν Βίσμαρκ παρατηρήσαντος ὅτι «ἡ μεταξὺ τῶν δύο γνωμῶν διαφορὰ θέλει σαφηνισθῇ, ὅταν συζητηθῇ ἡ ἐκλογὴ τῆς συνεδριάσεως, καθ' ἣν θέλουσι τύχει ἀκροάσεως οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος».

Προκειμένου νὰ συζητηθῇ τὸ 15ον ἄρθρον τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἀφορῶν τὴν διοργάνωσιν τῆς διοικήσεως τῆς Ἠπείρου, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Κρήτης, ἀπεφασίσθη παρὰ τοῦ συνεδρίου ν' ἀκουσθῶσιν οἱ Ἕλληνες ἀπεσταλμένοι, πρὸς τοῦτο δὲ ὡρίσθη ἡ Θʹ συνεδρία τῆς 17/29 Ἰουνίου. Εἰσαχθέντων εἰς τὸ Συνέδριον τῶν Ἑλλήνων ἀπεσταλμένων Θ. Δηλιγιάννη καὶ Ἀ. Ρ. Ραγκαβῆ, ὁ πρόεδρος αὐτοῦ Βίσμαρκ τοῖς ἀνεκοίνωσεν «ὅτι τὸ συνέδριον ἐπιθυμεῖ νὰ μάθῃ τὴν γνώμην τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως πρὶν ἢ λάβῃ ἀπόφασίν τινα ἐπὶ τοῦ συζητουμένου ἄρθρου 15 καὶ προσκαλεῖ τοὺς κ. κ. πληρεξουσίους νὰ ἐκφράσωσιν αὐτήν». Ἡ ἑλληνικὴ ἀποστολή, μολονότι ἐδίδετο εἰς αὐτὴν ἡ εὐκαιρία νὰ χειρισθῇ ἐλευθέρως τὸ ζήτημα, ὡς αὐτὴ ἤθελε, δικαιουμένη συνεπῶς νὰ ἐμφανισθῇ ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ ἑλληνισμοῦ ὁλοκλήρου, ἐφάνη παραγνωρίζουσα, καὶ τὴν ὑστάτην στιγμήν, τὴν ἀληθῆ πολιτικὴν ἣν ἔδει ν' ἀκολουθήσῃ. Ὁ πρῶτος τῶν Ἑλλήνων ἀπεσταλμένων Θ. Δηλιγιάννης ἀνέγνωσε μακρὸν ὑπόμνημα συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῆς Κρήτης καὶ τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου, τονίσας ὅτι «ἡ μεγέθυνσις τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου θὰ ἦτο ἡ συμπλήρωσις τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ ἔργου ὅπερ ἀνέλαβεν ἡ Εὐρώπη, δημιουργήσασα αὐτό. Ἀλλ' ἡ προσάρτησις τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν θὰ συνέφερε τῇ Τουρκίᾳ, καθ' ὃ αἴρουσα τὰς ἀφορμὰς τῶν ταραχῶν, αἵτινες τοσάκις ἐξήντλησαν τὰ οἰκονομικά της, διεκύβευσαν τὰ πολιτικά της συμφέροντα καὶ διετάραξαν τὰς σχέσεις τῆς ἀγαθῆς γειτονίας, ἃς προσεπάθει πάντοτε νὰ τηρήσῃ ἡ Ἑλλάς». Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ὑπομνήματος, ἔλαβε τὸν λόγον ὁ δεύτερος τῆς Ἑλλάδος ἀπεσταλμένος Ἀ. Ρ. Ραγκαβῆς, ὅστις συνηγόρησεν ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἀπόψεων. Τοῦ Βίσμαρκ δηλώσαντος ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ἔκθεσις θέλει τυπωθῇ καὶ διανεμηθῇ εἰς τὰ μέλη τοῦ Συνεδρίου, ἀπεσύρθησαν αὐτοῦ οἱ Θ. Δηλιγιάννης καὶ Ἀ. Ρ. Ραγκαβῆς, μὴ ἐπανακληθέντες πλέον. Τὸ Συνέδριον μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Ἑλλήνων ἀπεσταλμένων ἐπελήφθη ἄλλων ζητημάτων.

Ἡ ἑλληνικὴ ὑπόθεσις ἐτέθη καὶ αὖθις ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου μόλις κατὰ τὴν ΙΓʹ Συνεδρίαν αὐτοῦ τῆς 5 Ἰουλίου (ν. ἡ.), ὁπότε καὶ ἐξεδηλώθη ἡ δυσμενὴς ἔναντι τῶν ἑλληνικῶν ἀπόψεων πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας. Ἡ γαλλικὴ ἀντιπροσωπεία, σύμφωνος πρὸς τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀκολουθηθεῖσαν πολιτικὴν αὐτῆς, ὑπέβαλε διὰ τοῦ Βάδδιγκτων τὴν ἀκόλουθον ἐνώπιον τοῦ συνεδρίου πρότασιν:

«Τὸ Συνέδριον προσκαλεῖ τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, ὅπως συνεννοηθῇ μετὰ τῆς Ἑλλάδος πρὸς διευθέτησιν τῶν μεθορίων ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ, φρονεῖ δὲ ὅτι ἡ ὁροθεσία αὕτη δύναται ν' ἀκολουθήσῃ τὴν κοιλάδα τοῦ Πηνειοῦ (Σαλαμβρία) ἐπὶ τῆς κλιτύος πρὸς τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος καὶ τὴν τοῦ Θυάμιδος (Καλαμᾶ) ἐν Ἠπείρῳ. Τὸ Συνέδριον πέποιθεν ὅτι ἀμφότερα τὰ ἐνδιαφερόμενα μέρη θὰ κατορθώσωσι νὰ συνεννοηθῶσιν. Ἐν τούτοις πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐπιτυχίας τῶν διαπραγματεύσεων αἱ Δυνάμεις εἰσὶν ἕτοιμαι νὰ προσενέγκωσι τὴν ἄμεσον αὐτῶν μεσολάβησιν εἰς ἀμφότερα τὰ μέρη». Ἐπὶ τῆς προτάσεως ταύτης μόνον οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἀγγλίας διετύπωσαν ἐπιφυλάξεις καὶ δισταγμοὺς πολλούς. Ὁ Βάδδιγκτων ἐδήλωσεν ὅτι «τὸ Συνέδριον δὲν συνῆλθεν ὅπως διαμελίσῃ τὴν Τουρκίαν καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν ἠπατήθη ἡ Ἑλλὰς ἐλπίζουσα ἐδαφικὰς προσαυξήσεις...... Οὐδὲν δυνάμεθα νὰ πράξωμεν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, διότι δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ὑπὲρ αὐτῆς τετελεσμένον τι γεγονός». Ἐπειδὴ ὅμως ἡ γαλλικὴ πρότασις ἐκινδύνευε νὰ γίνῃ ἀποδεκτή, παρὰ τὰς διατυπουμένας ἀγγλικὰς ἐπιφυλάξεις, ὁ Ἄγγλος ἀντιπρόσωπος Βήκονσφιλδ ἐζήτησε νὰ μετριάσῃ τὸν βαθμὸν τῆς ὑφισταμένης πρὸς τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ συνεδρίου ἀντιθέσεως, εἰπών, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐπίσημον πρωτόκολλον, ὅτι «οὐδεὶς ἀμφιβάλλει διὰ τὸ μέλλον τῆς χώρας ταύτης (δηλαδὴ τῆς Ἑλλάδος), ἀλλ' ὅτι τὰ κράτη καθὼς καὶ τὰ ἄτομα ἅτινα ἔχουσι μέλλον δύνανται νὰ περιμένωσι...,πέποιθε δὲ ὅτι ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Τουρκία θὰ προβῶσιν εἰς τὴν διευθέτησιν τῶν μεθορίων αὐτῶν καὶ οὕτω ἀποσοβουμένης τῆς αἰτίας διχονοιῶν καὶ ταραχῶν θέλει ἐξασφαλισθῇ διαρκής τις εἰρήνη». Ἐν συνεχείᾳ μάλιστα, προσέθεσεν, ὅτι πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ συστήσῃ ἐξαναγκαστικὰ μέτρα, καθόσον ὁ σουλτᾶνος «δοκιμασθεὶς ὑπὸ τοσούτῳ μεγάλων δυστυχιῶν εἶναι ἄξιος περισσοτέρου σεβασμοῦ καὶ συμπαθείας», ἂν καὶ φρονεῖ ὅτι «οὐδόλως πρέπει ν' ἀφεθῇ νὰ διαφύγῃ ἡ εὐκαιρία νὰ ἐκφράσῃ τὸ Συνέδριον δι' ἐντόνου διατυπώσεως τὴν γνώμην, ὅτι διευθέτησίς τις μεθορίων ἤθελεν εἶναι ἔργον ὑψηλῆς πράξεως διὰ τὴν εὐημερίαν ἀμφοτέρων τῶν χωρῶν». Ἐν τέλει ἐδήλωσεν ὅτι «θεωρεῖ τὸ ὑπὸ τοῦ Γάλλου πληρεξουσίου προταθὲν διάγραμμα ὡς ἐπιδεκτικὸν συζητήσεως, πλὴν ὅμως πρὸ παντὸς ἄλλου, ἐπιθυμητῆς τυγχανούσης τῆς ὁμοφωνίας τῶν ἀποφάσεων, ἀνακαλεῖ πᾶσαν ἀντίστασιν ἀπέναντι τοῦ ὁμοθύμου τῶν ἀντιπροσώπων τῶν λοιπῶν Δυνάμεων ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ», καταλήγων δὲ ἐξέφρασε «τὴν ἐλπίδα καὶ αὐτὴν προσέτι τὴν πεποίθησιν, ὅτι δικαία τις ἐπίλυσις τοῦ περὶ τῶν μεθορίων ζητήματος ἤθελε γίνει ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου».

Μετὰ τὰς δηλώσεις ταύτας τοῦ Ἄγγλου ἀντιπροσώπου ἡ γαλλικὴ πρότασις ἐγένετο παμψηφεὶ ἀποδεκτή, συνταχθέντος τοῦ ΙΓʹ πρωτοκόλλου, τῶν Τούρκων πληρεξουσίων ἐπιφυλαχθέντων νὰ διατυπώσωσι γνώμην μέχρι νεωτέρων ὁδηγιῶν, ὡς στερουμένων, καθ' ἃ ἐδήλωσεν ὁ Καραθεοδωρῆ πασᾶς, τῆς συγκαταθέσεως τῆς κυβερνήσεως αὐτῶν. Ὡς δ' ἀνεμένετο, ἡ ἀπάντησις τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ὑπῆρξεν ἀρνητική, ἀνακοινωθεῖσα δὲ παρὰ τοῦ πρώτου πληρεξουσίου, κατὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίαν τοῦ Συνεδρίου, ἐδικαίωσε τὴν ἐπὶ τῇ προβλέψει τοιαύτης ἀρνήσεως ἀναγραφὴν τοῦ ἄρθρου 24 ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Βερολίνου (βλ. κατωτ.), δυνάμει τοῦ ὁποίου ἐπετεύχθη μετὰ τριῶν ἐτῶν περίπου συνεχεῖς ἀγῶνας ἡ προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας καὶ τμήματος τῆς Ἠπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα (βλ. ἀνωτ. *Βερολίνου Διάσκεψις*).

Εἰς τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου ἡ Ρουμανία καὶ ἡ Περσία, ἂν καὶ δὲν ἀντεπροσωπεύθησαν ὅπως ἡ Ἑλλάς, ἐν τούτοις ἀπέστειλαν ἀπεσταλμένους, οἵτινες προσεκλήθησαν ν' ἀναπτύξωσιν ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου τὰς ἀπόψεις τῶν κυβερνήσεών των, οἱ μὲν τῆς Ρουμανίας κατὰ τὴν Ιʹ συνεδρίαν τῆς 1 Ἰουλίου 1878, οἱ δὲ τῆς Περσίας κατὰ τὴν ΙΕʹ συνεδρίαν τῆς 8 Ἰουλίου 1878. Ἡ Σερβία ἀπέστειλεν ἁπλῶς ἔγγραφον ὑπόμνημα πρὸς τὸ Συνέδριον, ὅπερ καὶ ἀνεγνώσθη κατὰ τὴν ΙΒʹ συνεδρίαν αὐτοῦ τῆς 4 Ἰουλίου 1878. Ἐπίσης ἀπεστάλη καὶ ὑπόμνημα συνταχθὲν παρὰ τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Κρητῶν, ἐν ᾧ διετυποῦτο ἡ ἐλπὶς ὅτι θὰ πεισθῶσιν «οἱ ἐξοχώτατοι ἀντιπρόσωποι τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ὅτι δυσκόλως ὁ κρητικὸς λαὸς θέλει ἀπολαύσει διαρκοῦς ἡσυχίας καὶ εὐημερίας ἐν τῷ μέλλοντι, ἂν μὴ πληρωθῶσιν οἱ διάπυροι αὐτοῦ πόθοι καὶ εὐχαί, τουτέστι νὰ ἑνωθῇ μετὰ τῆς Ἐλευθέρας Ἑλλάδος, μεθ' ἧς δι' ἀρρήκτων δεσμῶν συνδέεται». Τὸ ἐν λόγῳ ὑπόμνημα ἀνεγνώσθη ἐπίσης ἐν τῷ συνεδρίῳ. Τὴν 1/13 Ἰουλίου 1878 τὸ Βερολίνιον Συνέδριον ἐπεράτωσε τὰς ἐργασίας του. Τὸ ἔργον καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ ἀπεικονίζονται εἰς τὴν ἀπὸ 13 Ἰουλίου 1878 *Συνθήκην τοῦ Βερολίνου* καὶ εἰς σειρὰν πρωτοκόλλων. Ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ἐπικυρώσεων τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης ἔλαβε χώραν ἐν Βερολίνῳ τὴν 3 Αὐγούστου 1878, τῶν μετὰ τῆς Τουρκίας ἐπικυρώσεων ἀνταλλαγεισῶν τὴν 28 Αὐγούστου, μετ' ἀναδρομικῆς ἰσχύος ὅμως ἀπὸ τῆς 3 Αὐγούστου. Τὸ πρωτότυπον τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίου συνετάχθη γαλλιστί. Δι' αὐτῆς ἀνεθεωρήθη τὸ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου δημιουργηθὲν ἐν Ἀνατολῇ καθεστὼς συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τῆς ἀπὸ 30 Μαρτίου 1855 συνθήκης καὶ τῆς τοῦ Λονδίνου τῆς 13 Μαρτίου 1871, αἵτινες διατηροῦνται ἐν ἰσχύϊ, ἐφόσον διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου δὲν καταργοῦνται ἢ τροποποιοῦνται, ὡς ῥητῶς ὁρίζεται ἐν τῷ 63ῳ ἄρθρῳ αὐτῆς.

Αἱ κυριώτεραι διατάξεις τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ὡς πρὸς τὴν *Βουλγαρίαν* (ἄρθρ. 1—12 καὶ 22) ὡρίσθη, ὅτι αὕτη θέλει ἀποτελέσει αὐτόνομον ἡγεμονίαν ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου, φόρου ὑποτελῆ τῇ Ὑ. Πύλῃ. Διὰ τοῦ ἄρθρου 2 ὁρίζονται πολὺ στενότερα ὅρια ἐκείνων, ἅτινα ὡρίσθησαν διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Ὁ ἡγεμὼν θὰ ἐκλέγεται παρὰ τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ, ἐπικυρουμένης τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ παρὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, τῇ συγκαταθέσει τῶν Δυνάμεων. «Οὐδὲν μέλος τῶν βασιλευουσῶν οἰκογενειῶν τῶν Μ. Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης ἐπιτρέπεται νὰ ἐκλεγῇ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας». Διὰ τοῦ ἄρθρου 4 προβλέπεται ἡ εἰς Τύρνοβον σύγκλησις συνελεύσεως προκρίτων τῆς Βουλγαρίας, ὅπως συντάξῃ πρὸ τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἡγεμόνος τὸν «ὀργανικὸν κανονισμὸν τῆς Βουλγαρικῆς Ἡγεμονίας». «Εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, ἔνθα ὁ βουλγαρικὸς πληθυσμὸς εὕρηται ἀναμεμιγμένος μετὰ Τούρκων, Ρουμάνων καὶ Ἑλλήνων ἢ ἄλλων πληθυσμῶν, δέον νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει τὰ δικαιώματα καὶ συμφέροντα τῶν ἐν λόγῳ πληθυσμῶν κατὰ τὰς ἐκλογὰς καὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ ὀργανικοῦ κανονισμοῦ» (ἄρθρ. 4 § βʹ). Κατὰ ῥητὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 5, δέον «αἱ ἀκόλουθοι ἀρχαὶ ν' ἀποτελέσωσι τὰς βάσεις τοῦ Δημοσίου Δικαίου ἐν Βουλγαρίᾳ»: ἀπόλυτος ἀνεξιθρησκεία, τῆς διαφορᾶς θρησκεύματος μὴ ἀποτελούσης λόγον ἀποκλεισμοῦ ἢ ἀνικανότητος πρὸς ἀπόλαυσιν τῶν ἀστικῶν ἢ πολιτικῶν δικαιωμάτων, κατάληψιν δημοσίων θέσεων καὶ ἄσκησιν διαφόρων ἐπαγγελμάτων· ἐξασφαλίζεται παντὶ ἡ ἐλευθερία καὶ δημοσίᾳ ἐκτέλεσις τῶν θρησκευτικῶν αὐτοῦ καθηκόντων. Διὰ τῶν ἄρθρων 6 καὶ 7 προβλέπεται ἡ προσωρινὴ διοίκησις τῆς Βουλγαρίας μέχρι συντάξεως τοῦ ὀργανικοῦ κανονισμοῦ, ἀσκουμένη παρὰ Ρώσου ἐπιτρόπου, ὑπὸ τὸν ἔλεγχον Τούρκου ἐπιτρόπου καὶ τῶν εἰδικῶς διορισθησομένων προξένων τῶν λοιπῶν ἐν τῇ συνθήκῃ ταύτῃ συμμετασχουσῶν Δυνάμεων· ἡ προσω-

Digitized by Google

ρινὴ διοίκησις ὅμως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ διαρκέσῃ πλέον τῶν ἐννέα μηνῶν ἀπὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἐπικυρώσεων. Τὸ ἄρθρον 8 ὁρίζει ὅτι αἱ ἐμπορικαὶ ὡς καὶ αἱ περὶ ναυτιλίας συνθῆκαι αἱ ἰσχύουσαι μεταξὺ τῶν Δυνάμεων διὰ τὴν Τουρκίαν θέλουσιν ἰσχύσει καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ· ἀπαγορεύεται ἡ ἐπιβολὴ δασμῶν ἐπὶ τῶν διὰ τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας διαμετακομιζομένων ἐμπορευμάτων· οἱ ὑπήκοοι καὶ τὸ ἐμπόριον πασῶν τῶν Δυνάμεων δέον νὰ διέπωνται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσότητος· αἱ ἀσυλίαι καὶ τὰ προνόμια τῶν ξένων ὑπηκόων, ὡς καὶ ἡ προξενικὴ δικαιοδοσία, μετὰ τῶν διομολογήσεων, διατηροῦνται ἐν ἰσχύϊ. Διὰ τοῦ ἄρθρου 9 ὡρίσθη ὅτι τὸ ποσὸν τῆς ἐτησίας εἰς τὴν Πύλην ὀφειλομένης ἀποζημιώσεως θέλει προσδιορισθῇ ἓν ἔτος μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἰσχύος τοῦ ὀργανικοῦ κανονισμοῦ, κατόπιν συμφωνίας μεταξὺ τῶν Δυνάμεων, αἵτινες κατήρτισαν τὴν παροῦσαν συνθήκην, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ μέσου ὅρου τῶν ἐσόδων τῆς ἡγεμονίας. Ἡ Βουλγαρία ἀναλαμβάνει ἐπὶ πλέον, τὸ ἀναλογοῦν αὐτῇ δημόσιον χρέος τῆς τουρκικῆς ἐπικρατείας. Ἐπίσης ἀναλαμβάνει τὸ ἀναλογοῦν αὐτῇ μέρος ἀπέναντι τῶν σιδηροδρομικῶν ἑταιρειῶν, προβλεπομένης ἐν τῇ § γ΄ τοῦ ἄρθρου 10 τῆς συνομολογήσεως εἰδικῆς συμφωνίας πρὸς καθορισμὸν τῶν τοιούτων λεπτομερειῶν μεταξὺ Αὐστροουγγαρίας, Τουρκίας, Σερβίας καὶ Βουλγαρίας. Ἐν τῷ 9 ἄρθρῳ ὡρίσθη ὅτι «ὁ τουρκικὸς στρατὸς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παραμείνῃ ἐπὶ πλέον ἐν Βουλγαρίᾳ, πάντα δὲ τὰ φρούρια δέον ἐντὸς ἔτους καὶ εἰ δυνατὸν ἐνωρίτερον νὰ κατεδαφισθῶσι δαπάναις τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας», ἀπαγορευομένης τῆς κατασκευῆς νέων.

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν *Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν* (ἄρθρ. 13—21) ὁρίζεται, ὅτι πρὸς νότον τῆς Βουλγαρίας ἱδρύεται ἐπαρχία «ὑπὸ τὴν ἄμεσον πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἐξουσίαν τοῦ σουλτάνου μετὰ διοικητικῆς αὐτονομίας, ἔχουσα Χριστιανὸν γενικὸν διοικητὴν» (ἄρθρ. 13). Ἐν τῷ ἄρθρῳ 14 ὁρίζονται τὰ ὅρια τῆς ἐν λόγῳ αὐτονόμου ἐπαρχίας. Ὁ σουλτᾶνος ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς προστασίας τῆς ἐπαρχίας καὶ διατηρεῖ στράτευμα ἐν αὐτῇ.

Ὡς πρὸς τὴν *Κρήτην* πραγματεύεται τὸ ἄρθρον 23 τῆς συνθήκης, δυνάμει τοῦ ὁποίου ἐπιβάλλεται εἰς τὴν Πύλην ἡ ὑποχρέωσις νὰ ἐφαρμόσῃ ἐν αὐτῇ «εὐσυνειδήτως» τὸν ὀργανικὸν νόμον τοῦ 1868 «καὶ ἐπιφέρῃ τὰς θεωρηθησομένας ὡς ἀναγκαίας τροποποιήσεις». Διὰ τῆς § β΄ τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου ὡρίσθη, ἐπὶ πλέον, ὅτι «ἀνάλογοι, ἀνταποκρινόμενοι πρὸς τὰς τοπικὰς ἀνάγκας, κανονισμοὶ δέον... ἐπίσης νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, διὰ τὰ ὁποῖα δὲν προβλέπεται ἰδιαίτερος ὀργανισμὸς διὰ τῆς παρούσης συνθήκης», ὑποχρεουμένης τῆς Πύλης νὰ συστήσῃ εἰδικὰς ἐπιτροπὰς «εἰς τὰς ὁποίας δέον νὰ ἀντιπροσωπευθῇ ἀρκούντως τὸ ἐγχώριον στοιχεῖον, πρὸς τὸν σκοπόν, ὅπως ἐπεξεργασθῶσιν ἐν τοῖς καθέκαστα τὸν ὀργανισμὸν ἑκάστης τῶν ἐπαρχιῶν τούτων». Προκειμένου περὶ *Ἑλλάδος*, ἐν ἄρθρῳ 24 ὡρίσθη ὅτι «ἐν περιπτώσει καθ' ἣν δὲν ἤθελεν ἐπέλθει συμφωνία μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῶν ἐν τῷ ΙΓ΄ πρωτοκόλλῳ τοῦ Βερολινίου Συνεδρίου καθορισθέντων συνόρων, ἐπιφυλάσσουσιν εἰς ἑαυτὰς ἡ Γερμανία, ἡ Αὐστροουγγαρία, ἡ Γαλλία, ἡ Ἀγγλία, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ρωσία τὸ δικαίωμα νὰ προσφέρωσιν εἰς ἀμφότερα τὰ μέρη τὴν μεσολάβησίν των πρὸς συνέχειαν τῶν διαπραγματεύσεων».

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν *Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην* ὡρίσθη ἐν ἄρθρῳ 25, ὅτι αὗται θέλουσι καταληφθῇ καὶ διοικηθῇ παρὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας. Προκειμένου περὶ τοῦ *Μαυροβουνίου* προβλέπουσι τὰ ἄρθρα 26—33: «Ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ Μαυροβουνίου ἀναγνωρίζεται παρὰ τῆς Πύλης καὶ παρὰ πάντων τῶν Ὑψηλῶν συμβαλλομένων μερῶν ὅσα δὲν εἶχον εἰσέτι ἀναγνωρίσει αὐτὴν» (ἄρθρ. 26).

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν *Σερβίαν* πραγματεύονται τὰ ἄρθρα 34—42. Ἡ Ἡγεμονία τῆς Σερβίας ἀναγνωρίζεται ὡς ἀνεξάρτητος (ἄρθρ. 34). Τὰ ὅρια τοῦ νέου σερβικοῦ κράτους καθορίζονται διὰ τοῦ ἄρθρου 35. Ὅλως ἰδιάζον τυγχάνει τὸ ἄρθρον 40, κατὰ τὸ ὁποῖον «μέχρι τῆς συνομολογήσεως συνθήκης μεταξὺ Τουρκίας καὶ Σερβίας, οἱ Σέρβοι ὑπήκοοι, οἵτινες ταξιδεύουσιν ἢ διαμένουσιν ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ Κράτει, διέπονται ὑπὸ τῶν γενικῶν ἀρχῶν τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου». Περὶ *Ρουμανίας* διαλαμβάνουσι τὰ ἄρθρα 43—51. Διὰ τοῦ ἄρθρου 43 ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τῶν συμβαλλομένων μερῶν ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ρουμανίας. Διὰ τοῦ ἄρθρου 45 παραχωρεῖται παρὰ τῆς Ρουμανίας εἰς τὴν Ρωσίαν τὸ δυνάμει τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων τοῦ 1856 ἀπὸ τῆς Ρωσίας ἀποσπασθὲν τμῆμα τῆς Βεσσαραβίας. Διὰ τοῦ ἄρθρου 46 καθορίζονται γενικώτερον τὰ σύνορα τῆς Ρουμανίας, παραχωρουμένων αὐτῇ, ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ἀπωλείας τῆς Βεσσαραβίας, τῆς Δοβρουτσᾶς καί τινων νήσων τοῦ Δουνάβεως. Τὰ ἄρθρα 52—57 ἀφορῶσι τὴν τοῦ *Δουνάβεως* ἐλευθεροπλοΐαν καὶ ἁλιείαν. Διὰ τῶν ἄρθρων 58—60 καθωρίσθησαν τὰ μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας σύνορα. Ἡ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ὁρισθεῖσα πολεμικὴ ἀποζημίωσις τῆς Τουρκίας πρὸς τὴν Ρωσίαν ἀγνοεῖται παντάπασι παρὰ τῆς Βερολινίας Συνθήκης. Διὰ τῆς § β΄ τοῦ ἄρθρου 60 «Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη παραχωρεῖ εἰς τὴν Περσίαν τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν τοῦ Khotur, ὡς αὕτη καθωρίσθη παρὰ τῆς μικτῆς ἀγγλορωσικῆς ἐπιτροπῆς διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν ὁρίων μεταξὺ Τουρκίας καὶ Περσίας».

Ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Βερολίνου περιλαμβάνεται καὶ εἰδικὸν ἄρθρον ἀφορῶν τὴν *Ἀρμενίαν*. Τὸ ἄρθρον 61 ὁρίζει ὅτι «ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ὑποχρεοῦται, ἄνευ χρονοτριβῆς, νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς βελτιώσεις καὶ μεταρρυθμίσεις, τὰς ὁποίας ἀπαιτοῦσιν αἱ τοπικαὶ ἀνάγκαι τῶν ὑπὸ Ἀρμενίων κατοικουμένων ἐπαρχιῶν καὶ ἀπαραιτήτως διὰ τὴν ἀσφάλειαν τούτων κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Κούρδων. Τὰ ληφθησόμενα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μέτρα θέλουσι γνωστοποιηθῇ ἐν καιρῷ εἰς τὰς Δυνάμεις, αἵτινες θέλουσιν ἐπιστατήσει εἰς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν». Τὸ τελευταῖον οὐσιαστικὸν ἄρθρον (62) τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου καθιεροῖ γενικάς τινας ἀρχὰς περὶ τῶν ἐν Τουρκίᾳ μειονοτήτων διὰ τῶν ἑξῆς: «Τῆς Ὑψηλῆς Πύλης γνωστοποιησάσης τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς, ὅπως σεβασθῇ τὴν θεμελιώδη ἀρχὴν τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας προσδίδουσα αὐτῇ τὴν μεγαλυτέραν εὐρύτητα, τὰ Ὑψηλὰ συμβαλλόμενα μέρη λαμβάνουσι γνῶσιν τῆς οἰκειοθελοῦς ταύτης δηλώσεως. Ἐν οὐδενὶ τμήματι τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους ἐπιτρέπεται ἡ διαφορὰ τοῦ θρησκεύματος ν' ἀποτελέσῃ διά τινα λόγον ἀποκλεισμοῦ ἢ ἀνικανότητος τούτου ἀσκήσεως τῶν ἀστικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων, καταλήψεως δημοσίας ὑπηρεσίας, θέσεως ἢ τιμῆς ἢ ἀσκήσεως τῶν διαφόρων ἐπαγγελμάτων καὶ βιοτεχνιῶν. Πᾶς τις, ἀσχέτως θρησκεύματος, δέον νὰ εἶναι ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων δεκτὸς ὡς μάρτυς. Ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ δημοσία ἄσκησις τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων εἶναι ἠγγυημέναι διὰ πάντας καὶ δὲν ἐπιτρέπεται οὐδ' ὡς πρὸς τὴν ἱεραρχικὴν ὀργάνωσιν τῶν διαφόρων θρησκευτικῶν κοινοτήτων, οὐδ' ὡς πρὸς τὰς σχέσεις τούτων πρὸς τοὺς θρησκευτικοὺς ἀρχηγούς των νὰ παρεμβληθῇ πρόσκομμά τι. Οἱ ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ καὶ ἀσιατικῇ Τουρκίᾳ περιοδεύοντες κληρικοί, προσκυνηταὶ καὶ μοναχοὶ πασῶν τῶν ἐθνικοτήτων δέον νὰ ἀπολαύωσι τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων, πλεονεκτημάτων καὶ προνομίων. Τὸ δικαίωμα τῆς ὑπηρεσιακῆς προστασίας ἀνήκει εἰς τοὺς ἐν Τουρκίᾳ διπλωματικοὺς καὶ προξενικοὺς ἀντιπροσώπους τῶν Δυνάμεων, τόσον προκειμένου περὶ τῶν προαναφερθέντων προσώπων, ὅσον καὶ περὶ τῶν παρ' αὐτῶν ἱδρυομένων θρησκευτικῶν, κοινωφελῶν καὶ δι' ἄλλους σκοποὺς ἱδρυμάτων εἰς τοὺς ἱεροὺς τόπους καὶ ἀλλαχοῦ. Τὰ ὑφιστάμενα δικαιώματα τῆς Γαλλίας ρητῶς προστατεύονται, ὑπαρχούσης ἐν προκειμένῳ συμφωνίας, ὅτι οὐδεμία προσβολὴ ἐπιτρέπεται κατὰ τῆς παρούσης καταστάσεως τῆς κρατούσης εἰς τοὺς ἱεροὺς τόπους. Οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἐξ οἱασδήποτε καὶ ἂν κατάγωνται χώρας, προστατεύονται ὡς πρὸς τὰς ἤδη κτήσεις των καὶ προνομίας των, ἀπολαύοντες, ἄνευ ἐξαιρέσεως, πλήρους ἰσότητος ἐνώπιον τῶν νόμων καὶ παραμένοντες προνομιοῦχοι».

Τὸ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου δημιουργηθὲν ἐν τῇ Βαλκανικῇ καθεστὼς διήρκεσε μέχρι τῶν Βαλκανικῶν πολέμων καὶ τοῦ ἐπακολουθήσαντος Παγκοσμίου πολέμου.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βερολίνου συνθήκη**· βλ. ἀνωτ. *Βερολίνου Συνέδριον*.

Βερολῖνον (Berlin, προφ. *Μπέρλιν*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Νιοὺ-Χαμπσάϊρ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀντροσκότζιν, παραποτάμου τοῦ Κέννεμπεκ. Κάτ. 16,014. Ἔχει πολλὰ ἐργοστάσια κινούμενα δι' ἠλεκτρισμοῦ, πρὸς παραγωγὴν τοῦ ὁποίου χρησιμοποιοῦνται τὰ ἀφθόνως ρέοντα ὕδατα τῶν πέριξ βουνῶν. Ἀκμαία βιομηχανία χάρτου.

— **Βερολῖνον** (Berlin) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Καναδᾶ, μετονομασθεῖσα τῷ 1915 εἰς **Κίτσενερ** (βλ. λ.)

Βερὸν (Véron), ***Εὐγένιος***. Γάλλος δημοσιογράφος, συγγραφεὺς καὶ αἰσθητικὸς (1825—1899). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς Ρητορικῆς, γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῶν ἐπαρχιακῶν μουσείων καὶ συνεργάτης ἢ διευθυντὴς πολλῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν: τῆς «Revue Nationale», τῆς «Revue de l'instruction publique», τοῦ «Courrier de Dimanche», τῆς «Liberté», τῆς «Progrès de Lyon» ἔνθα ἐπέδειξε δυνατὸν τάλαντον δημοσιολόγου καὶ κριτικοῦ. Ἐκτὸς τῶν δημοσιολογικῶν του πραγματειῶν ἐδημοσίευσε τῷ 1862 τὴν «Supériorité des arts modernes sur les arts anciens» καὶ τὴν «Esthétique» (1878), ἔργα διὰ τῶν ὁποίων ἠθέλησε ν' ἀντιδράσῃ κατὰ τοῦ *ἀκαδημαϊκοῦ ἰδεαλισμοῦ* ἢ *μεταφυσικισμοῦ* καὶ νὰ βασίσῃ τὴν αἰσθητικὴν ἐπιστήμην ἐπὶ τῶν πραγμάτων. Παραδέχεται τὸν ἀπόλυτον *δετερμινισμὸν* τῶν ἔργων τέχνης, ἐξηγῶν αὐτὰ ὡς φυσικὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ σὺν τῇ ἐπιδράσει τοῦ περιβάλλοντος, ὡς ἐφρόνει καὶ ὁ Ταίν. Τῆς κυρίως αἰσθητικῆς συγκινήσεως διακρίνει δύο στοιχεῖα: τὴν *ἄμεσον ἡδονήν*, προκαλουμένην ἐκ τοῦ ἁρμονικοῦ συνδυασμοῦ γραμμῶν, μορφῶν, χρωμάτων, λέξεων, καὶ τὸν *συμπαθητικὸν θαυμασμὸν τῆς προσωπικότητος*. Ἡ *προσωπικότης* εἶναι νέον τι ὅπερ προσθέτει ὁ δημιουργὸς εἰς τὴν πραγματικότητα. Ἡ ὑποχρέωσις τῆς αἰσθητικῆς νὰ εἶναι ἀντικειμενικὴ ὁδηγεῖ ἀναγκαίως εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν ὑποκειμενικῶν προτιμήσεων καὶ εἰς τὴν θεωρητικὴν ἰσοτιμίαν τῆς *ἑλληνικῆς, φλαμανδικῆς, ραφαηλικῆς* ἢ *ρεαλιστικῆς τέχνης*. Ἡ αἰσθητικὴ τοῦ Βερὸν ἐγένετο ἀφορμὴ ἵνα ὁ Τολστόη γράψῃ τὸ περίφημον βιβλίον του: «Τί εἶναι ἡ Τέχνη;».

Ὁ Βερὸν ἔγραψε προσέτι: «La mythologie dans l' art ancien et moderne» (1878), «La morale» (1884), «Histoire naturelle des religions» (1885), «Eugène Delacroix» (1887). Κ. Ι. Β.

— **Βερὸν** (Véron), *Ἰούλιος*. Γάλλος δημοσιολόγος καὶ πολιτικὸς (1798—1867). Ἐσπούδασε τὴν Ἰατρικήν, ἀλλ' ἀφιερώθη ἐνωρὶς καὶ εἰς τὴν Δημοσιογραφίαν. Ἵδρυσε τῷ 1829 τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν Παρισίων» καὶ ἀπὸ τοῦ 1838—1852 διηύθυνε τὴν ἐφημερίδα «Συνταγματικός». Ὡς δημοσιογράφος ὑπεστήριξε τὴν πολιτικὴν καὶ τὸ πραξικόπημα τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτου, ὡς βουλευτὴς ὅμως (1852) τὸν ἐπολέμησεν. Ἔγραψεν ἀπομνημονεύματα: «Mémoires d'un bourgeois de Paris» (1854) καὶ «Nouveaux mémoires d'un bourgeois de Paris» (1866) εἰς δύο τόμους, πνευματώδη μὲν ἀλλ' ὄχι καὶ πολὺ ἀξιόπιστα. Ἐκ τῶν πολιτικῶν του συγγραμμάτων ἡ μικρὰ πραγματεία «Ποῦ βαίνομεν;» ἔσχε μεγάλην ἐπιτυχίαν. —Β.

—**Βερὸν** (Véron), ***Πέτρος***. Γάλλος συγγραφεὺς καὶ δημοσιογράφος (1833—1900). Ἀποφοιτήσας τοῦ Κολλεγίου ἀφιερώθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Συνεργάτης τῆς «Revue de Paris», τῆς «Chronique», τοῦ «Monde illustré» τοῦ «Petit Journal» κτλ., ἐγένετο τῷ 1858 διευθυντὴς τοῦ πολιτικοσατιρικοῦ περιοδικοῦ «Charivari». Πολυγράφος καὶ δηκτικὸς ὑπεστήριξε τὴν δημοκρατικὴν πολιτικὴν καὶ ἔγραψε πλῆθος ἔργων οὑμοριστικῶν καὶ φανταστικῶν ἐπὶ τῶν ἠθῶν τῆς ἐποχῆς του. Ἀναφέρομεν ἐκ τούτων: «Paris s' amuse » (1861), «Les gens du théâtre» (1862), Paris vicieux» (1886—1888), «Propos d'un boulevardier» (1888), «Paris amoureux» (1891) κτλ. Ἔγραψε καὶ δραματικὰ ἔργα: «Tant plus ça change» (1878) καὶ «Les affolés» (1883), ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Γκοντινέ. Καὶ ποιήματα: «Les réalités humaines» (1857). —Ω.

Βερόνα (Verona) *[Γεωγρ.]*· βλ. **Βερώνη**.

Βερόνα (Verona), ***Βονιφάτιος ντὰ—***. Ἱππότης διαμένων ἐν Ἑλλάδι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς φραγκοκρατίας, διδάσκαλος τοῦ δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν Γουΐδωνος Β΄ (βλ. λ. Ἀθῆναι, τ Β΄, σ. 95 α΄ κ.ἑ.).

—**Βερόνα** (Verona), ***Γκουΐντο ντὰ—***. Ἰταλὸς μυθιστοριογράφος, γεννηθεὶς ἐν Βίλλα Σαλιτσέτο, τῆς περιφερείας Μοδένης, τῷ 1887. Ἔγραψε πολλὰ μυθιστορήματα, διὰ τῶν ὁποίων περιέγραψεν, εἰς ὕφος λυρικὸν καὶ φρασεολογίαν ἑλκυστικὴν καὶ ἐλευθεριάζουσαν, τὴν ζωὴν τῶν μεγαλοπόλεων καὶ τοῦ ἡμικόσμου. Τὰ ἔργα του ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν, μεταξὺ τῶν ἐργαζομένων ἰδίως τάξεων καὶ μάλιστα τοῦ γυναικείου κόσμου, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, τὰ ἐπακολουθήσαντα τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Τὸ μυθιστόρημα, διὰ τοῦ ὁποίου ἡδραίωσε τὴν φήμην του καὶ ἐγένετο εὐρύτερον γνωστός, εἶναι ἡ «Μιμὴ Μπλουέτ», ἀριθμῆσαν ἀλλεπαλλήλους ἐκδόσεις. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔργων του ἀναφέρομεν: «Ὁ ἱππότης τοῦ Ἁγίου Πνεύματος», «Ἡ ζωὴ ἀρχίζει αὔριον», «Ἐκείνη ποὺ δὲν πρέπει ν' ἀγαπιέται», «Ἡ γυναῖκα ποὺ ἀνεκάλυψε τὸν ἔρωτα», «Λύσε τὰ μαλλιά σου Μαρία Μαγδαληνή», «Ἡ ζωή μου σὲ μιὰν ἀκτῖνα ἡλίου», «Ἐπιστολὴ στὶς μοδιστροῦλες τῆς Ἰταλίας», «Ὁ χορὸς τοῦ θανάτου (*Μάτα Χάρι*)», «Ὑβελίζ», κτλ. Ἔγραψε καὶ πολλὰ διηγήματα, κριτικάς, καλλιτεχνικὰς καὶ αἰσθητικὰς μελέτας εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας. Τὰ περισσότερα τῶν ἔργων του μετεφράσθησαν εἰς πολλὰς γλώσσας καὶ εἰς τὴν ἑλληνικήν. Μ. Δ. Β.

βερονάλη (ἡ) *[Χημ.]*. Τὸ γνωστὸν τοῦτο ὑπνωτικὸν χημικῶς χαρακτηρίζεται ὡς *5, 5-διαιθυλοβαρβιτουρικὸν ὀξύ*. Εἶναι σῶμα στερεόν, κρυσταλλούμενον εἰς ἀχρόους, ἐλαφρῶς πικρᾶς γεύσεως κρυστάλλους, τηκομένους εἰς 191°, δυσδιαλύτους ἐν ὕδατι. Ἐπίσης ὡς ὑπνωτικὸν χρησιμοποιεῖται καὶ τὸ μετὰ νατρίου ἅλας τῆς βερονάλης ὑπὸ τὸ ὄνομα *μεδινάλη*. Σ. Γ.

— *[Φαρμ. Χημ.]* Ἡ *βερονάλη* εἶναι παράγωγον τῆς *πυριμιδίνης*, παρεσκευάσθη δὲ ὑπὸ τοῦ οἴκου E. Merck. Σκευάζεται διὰ συμπυκνώσεως διαιθυλομηλονικοῦ ὀξέος καὶ οὐρίας παρουσίᾳ αἰθυλικοῦ νατρίου. Τὴν φυσιολογικὴν δρᾶσιν αὐτῆς, ὡς ὑπνωτικοῦ, ἀνεῦρεν ὁ E. Fischer. Ἡ βερονάλη ἀναγράφεται ὡς σχετικῶς ἀκίνδυνον καὶ ταχέως ἐνεργοῦν ὑπνωτικὸν ἐπὶ ἀγρυπνιῶν ἁπλῶν καὶ νευρικῶν κατὰ προτίμησιν ὡς διάλυμα. Δηλητηριάσεις διὰ βερονάλης παρετηρήθησαν συχνὰ (βλ. βερονολισμός). Κ. Γ. Μ.

βερονολισμὸς (ὁ) *[Ἰατρ.]*. Οὕτω καλεῖται ὁ ἐμποτισμὸς ἢ ἡ δηλητηρίασις τοῦ ὀργανισμοῦ διὰ τῆς ὑπερμέτρου ἢ ἀμέτρου χρήσεως τῆς βερονάλης (βλ.λ.). Τὰ ἐκ τούτου τοξικὰ φαινόμενα ἐκδη-

Digitized by Google

λοῦνται δι' ἀδυναμίας βαθείας, δι' ἰλίγγων, δι' ἐλαφρᾶς μέθης μετὰ ψευδαισθησιῶν καὶ ἀξιοσημειώτου παραπληγίας, διὰ ναυτιάσεων, ἐμέτων καὶ ἀνορεξίας. Ἐκ δὲ τῆς βαρείας ταύτης τοξικῆς ἐπενεργείας τοῦ φαρμάκου ἐσημειώθησαν καί τινες θανατηφόροι περιπτώσεις. Μ. Ν. Κ.

βερονaλονάτριον (τό), ἡ *μεδινάλη* (Veronalnatrium) *[Φαρμ. Χημ.]*. Εἶναι τὸ διαιθυλοβαρβιτουρικὸν νάτριον. Λευκὴ κρυσταλλικὴ κόνις, διαλυτὴ εἰς ὕδωρ, δίδουσα διαλύματα ἀλκαλικῆς ἀντιδράσεως. Ἐπὶ κενοῦ στομάχου ἐνεργεῖ τὸ βερoναλονάτριον ταχύτερον τῆς βερονάλης· κατὰ τὰ λοιπὰ ἡ δρᾶσίς του εἶναι παρομοία πρὸς τὴν τῆς βερονάλης, διὸ χορηγεῖται ὅπου καὶ ἐκείνη καὶ ἰδίᾳ ὡς κλύσματα. Κ. Γ. Μ.

βερονδρίτης (ὁ) (Berondrit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα διαφέρον τοῦ λουσκλαδίτου (βλ. λ.) κατὰ τὸ ὅτι εἶναι πλούσιον εἰς ἄσβεστον, δὲν ἔχει ὀλιβίνην καὶ φέρει κρυστάλλους ὀλιβίνου. Οἱ βερονδρῖται εὑρέθησαν εἰς τὸ R. Berondra τῆς Μαδαγασκάρης. Κατὰ τὸν Niggli κατατάσσονται εἰς τὰ *θεραλιθογαββροειδῆ* μάγματα τῆς ὁμάδος τῶν *νατρογαββροειδῶν* μαγμάτων τῆς *νατροσειρᾶς*. Γ.Κ.Γ.

Βερονέζε (Veronese), *Παῦλος*. Ἔξοχος Ἰταλὸς ζωγράφος, τοῦ ὁποίου τὸ πραγματικὸν ὄνομα ἦτο *Πάολο Καλιάρι*. Ἐπεκλήθη *Βερονέζε* ὡς γεννηθεὶς ἐν Βερώνῃ (1530—1588). Τὰ πρῶτα μαθήματα τῆς τέχνης ἐδιδάχθη παρὰ τοῦ θείου του Ἀντωνίου Μπατίλε, ζωγράφου πολλῆς ἀξίας, ὅστις ἔτρεφε πατρικὴν στοργὴν πρὸς αὐτόν. Νεανίας ἀκόμη ὁ Βερονέζε, διεκρίθη διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν αὐτοῦ ἰδιοφυΐαν, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ἐπισπάσῃ τῶν συμπολιτῶν του τὴν ἐκτίμησιν τῆς ὁποίας ἦτο ἄξιος. Ἐκ τῆς ἀφανείας τὸν ἐξήγαγεν ὁ καρδινάλιος Γκοντζόγκα, ὅστις, ἰδὼν κατὰ τύχην πίνακά τινα αὐτοῦ, κατεγοητεύθη, προμαντεύσας διὰ τὸν γράψαντα λαμπρότατον μέλλον.

Παῦλος Βερονέζε.

Ἡ ἰδέα τὴν ὁποίαν ἐσχημάτισε περὶ τοῦ Βερονέζε ὁ καρδινάλιος Γκοντζόγκα, ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ τὸν καλέσῃ εἰς Μιλᾶνον, ὅπου τοῦ ἀνέθεσε τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων ἔργων, δι' ὧν παρέσχεν οὗτος δείγματα τῆς μεγαλοφυΐας του. Οὕτως ἐκ Μιλάνου ἤρξατο ἡ φήμη τοῦ νεαροῦ ζωγράφου, διαδραμοῦσα ὁλόκληρον τὴν Ἰταλίαν. Τὸ Μιλᾶνον, ἐν τούτοις, δὲν εἵλκυε τὸν Βερονέζε, τοῦ ὁποίου ἡ διάνοια ἐστρέφετο διαρκῶς πρὸς τὴν Βενετίαν, ἔνθα μετὰ τῆς ἰσχύος καὶ τοῦ πλούτου τῆς Δημοκρατίας ἤνθουν καὶ αἱ τέχναι, ἡ δὲ πολιτεία καὶ ἡ κοινωνία κατεδήλουν τὴν στοργὴν τῶν πρὸς αὐτάς. Μετέβη εἰς Βενετίαν τῷ 1556. Κατ' ἀρχὰς ἠκολούθησε τὰ ἴχνη τοῦ Τισιανοῦ καὶ τοῦ Τιντορέττο, ἀλλὰ πολὺ ταχέως διήνοιξε νέαν ὁδὸν καὶ ὑπερέβη τούτους κατὰ τὴν κομψότητα καὶ τὸν πλοῦτον τῆς διακοσμήσεως, ἄγνωστον μέχρις αὐτοῦ εἰς τοὺς ζωγράφους τῆς Ἀναγεννήσεως.

Π. Βερονέζε: «*Ἡ ἴασις τῆς ἀσθενοῦς γυναικός*».

[Πινακοθήκη Βιέννης.]

Ἐν Βενετίᾳ ἤρξατο τοῦ ἔργου του ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Σεβαστιανοῦ, ἥτις διασώζει καὶ σήμερον ἀκόμη πλεῖστα ἐκ τῶν ἔργων τῆς πρώτης περιόδου τοῦ ἐνδόξου σταδίου του. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην ὑπάρχει ἡ πρώτη γραφεῖσα εἰκών του ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, παριστάνουσα τὴν «Παρθένον μετὰ τοῦ θείου βρέφους», τὸ ἑπόμενον ἔτος (1559) εἶχε περατώσει μέγα μέρος τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ φατνώματος τοῦ ναοῦ καὶ δύο ἐκ τῶν ὡραιοτέρων ἐλαιογραφιῶν του, τὸν «Ἰησοῦν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ» καὶ τὴν «Ἀειπάρθενον Μαρίαν». Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἐν Βενετίᾳ ἡ παραχθεῖσα ἐντύπωσις ἐκ τῶν ἔργων τούτων, ὥστε ἐπὶ ἡμέρας συνέρρεε τὸ πλῆθος, ὅπως θαυμάζῃ αὐτὰ καὶ ἐγκωμιάζῃ τὸν καλλιτέχνην. Ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ ναοῦ ἀνέθεσε τότε εἰς αὐτὸν τὴν συμπλήρωσιν τῆς διακοσμήσεως αὐτοῦ, εἰς ὃν ὑπῆρχον ἤδη ἱκανὰ ἔργα τοῦ Τισιανοῦ, τοῦ Τιντορέττο, τοῦ Πάλμα, τοῦ Ραφαὴλ ντὰ Βερόνα, τοῦ Ἀνδρέα Βιτσεντίνο καὶ τῶν διασημοτέρων γλυπτῶν τῆς ἐποχῆς. Οὕτως ὁ Βερονέζε, εὑρὼν ἐλεύθερον στάδιον, ὅπως ἐφαρμόσῃ τὰς ἰδίας αὐτοῦ περὶ γραφικῆς θεωρίας, ἐπλούτισε τὸν ναὸν τοῦτον διὰ πολλῶν ἀριστουργημάτων, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ «Μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Σεβαστιανοῦ», ἡ «Ἐσθὴρ» καὶ ὁ «Μαρδοχαῖος» καὶ αἱ μεγάλαι τοιχογραφίαι τοῦ φατνώματος ἡδραίωσαν τὴν φήμην αὐτοῦ. Τῷ ὄντι εἰς τὸν «Ἅγιον Σεβαστιανὸν» ἐναπέθεσε τὴν θέρμην τῆς καλλιτεχνικῆς του ψυχῆς ὁ νεαρὸς Βερονέζε. Ἐκεῖ καταφανῶς διακρίνεται ἡ ἐξέλιξις τῆς ἰδιοφυΐας αὐτοῦ, ἥτις ἔβαινεν ἀναπτυσσομένη μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος, καὶ οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι τῆς τέχνης ᾐσθάνοντο, ὅτι εὕρισκον εἰς αὐτὸν ἰσχυρότατον ἀντίζηλον. Ἡ τέχνη δ' αὐτοῦ ἀνῆλθεν εἰς τὸ κατακόρυφον ὅτε ὁ Γκριμάνι, πρεσβευτὴς τῆς Βενετίας ἐν Ρώμῃ, συνδεθεὶς μετὰ τοῦ Βερονέζε, παρέλαβε καὶ ἐξένισεν αὐτὸν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Εὑρεθεὶς ὁ Βερονέζε ἐν μέσῳ πλήθους ἔργων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς τέχνης καὶ πρὸ τοῦ θεάματος τῶν πινάκων τοῦ Ραφαὴλ καὶ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν αὐτῶν καὶ ᾐσθάνθη ὡριμάζουσαν τὴν μεγαλοφυΐαν του. Ἐπανῆλθεν εἰς Βενετίαν μὲ νέας περὶ τέχνης ἰδέας, εὗρε δ' ἐκεῖ πρόθυμον τὴν πολιτείαν, ὅπως ὑποβοηθήσῃ αὐτὸν εἰς τὸ μέγα ἔργον του. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην οἱ δόγαι ἐζήτουν νὰ μεταβάλωσι τὸ δουκικὸν παλάτιον εἰς μεγαλοπρεπὲς μουσεῖον τῶν τεχνῶν, τὰς τάσεις δὲ ταύτας τῶν ὑπάτων ἀρχόντων τῆς πολιτείας ἠκολούθουν πᾶσαι αἱ ἀρχαί, αἱ ἐπιτροπαὶ τῶν ἐκκλησιῶν, τὰ ἡγουμενοσυμβούλια τῶν μοναστηρίων, τὰ ἀδελφᾶτα τῶν συντεχνιῶν καὶ αὐτοὶ οἱ ἰδιῶται οἱ ἐγείροντες τὰ περιφανῆ μέγαρα αὐτῶν.

Π. Βερονέζε: «*Ἰουδήθ*».

[Πινακοθήκη Βιέννης.]

Τῆς καλλιτεχνικῆς ταύτης κινήσεως ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς ὁ Παῦλος Βερονέζε καὶ ἐγένετο ὁ μέγιστος διδάσκαλος τῆς Βενετικῆς σχολῆς (βλ. λ. *Βενετικὴ σχολή*). Ἡ φύσις εἶχε προικίσει τὸν περιφανῆ καλλιτέχνην μὲ ὅλα τὰ χαρίσματά της. Εἶχεν εὐρεῖαν καὶ ταχεῖαν τὴν σύλληψιν θεμάτων, φιλοπονίαν σπανιωτάτην καὶ γοργότητα ἐκτελέσεως καταπλήσσουσαν. Οὕτως ἐπλήρωσε τὴν Βενετίαν μὲ τὰ ἔργα καὶ τὴν δόξαν του. Ὅπου καὶ ἂν στρέψῃ τις τὰ ὄμματα, εἴτε εἰς τοὺς ναούς, εἴτε εἰς ἑτέρας δημοσίας οἰκοδομάς, εἴτε εἰς μουσεῖα, βλέπει πανταχοῦ κυριαρχοῦντα τὸν Βερονέζε. Εἰς τοὺς πίνακάς του τούτους ἐνοπτρίζεται ἡ ζωή, ἡ μεγαλοπρέπεια, ἡ ἰσχύς, ἡ δόξα, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ πρόοδος τῆς πόλεως ταύτης, καθ' οὓς χρόνους ἐκυριάρχει τῆς θαλάσσης. Πανταχοῦ, καὶ εἰς τὰ θέματα ἀκόμη τὰ ληφθέντα ἐκ τῶν Ἱερῶν γραφῶν, ἐνυπάρχει ἡ ὡραία βενετικὴ ζωή. Τὰ κύματα τοῦ φωτός, τοῦ πλημμυροῦντος τὰ ἔργα του, ἐναρμονίζονται μετὰ τῆς ἀπαραμίλλου κομψότητος τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα εἰκονίζει περιβεβλημένα ποικίλας ἀμφιέσεις, καὶ συνδυάζονται μετὰ τῶν ὡραίων ἀρχιτεκτονικῶν σχημάτων καὶ τοῦ πλούτου τῆς διακοσμήσεως. Ἐξ ὅλων αὐτῶν ἀναβλύζει ἰδιόρρυθμός τις ποίησις σχημάτων καὶ χρώματος. Οὕτως ὁ Βερονέζε ἐθεμελίωσε τὴν σχολὴν αὐτοῦ, ἥτις ἔφθασεν εἰς ὅλην αὐτῆς τὴν ἄνθησιν κατὰ τὸ τρίτον ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, εἰς ὅλην τὴν λοιπὴν Ἰταλίαν ἡ γραφικὴ ἐφαίνετο παρακμάζουσα, εἶχεν ἀφομοιωθῆ καὶ ἔβαινεν εἰς ἀπομιμήσεις τοῦ Ραφαήλ, τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου καὶ τοῦ Λεονάρδου ντὰ Βίντσι. Ὁ Βερονέζε διήνοιξε νέους ὁρίζοντας καὶ ἡ Βενετικὴ σχολή, ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς ἐκείνης συγχωνεύσεως, διετήρησε τὸν πρωτότυπον αὐτῆς χαρακτῆρα, ἀφισταμένη τῆς Ἀναγεννήσεως, δημιουργήματος τοῦ Ραφαὴλ καὶ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου καὶ τοῦ Λεονάρδου ντὰ Βίντσι.

Ὁ Βερονέζε ἐπεδίωξε τὴν ζωηρότητα τοῦ χρώματος καὶ τὴν ἀφθονίαν τοῦ φωτὸς ἐν τῇ τέχνῃ, εἰς τὰς ἀντιθέσεις δὲ τοῦ σκιόφωτος δίδει τοὺς ἰσχυροτέρους καὶ τοὺς ποικιλωτέρους τύπους τοῦ φωτός. Ὁ Βερονέζε δὲν ἔχει ἴσως τὴν τελειότητα τοῦ Τισιανοῦ, οὐδὲ τὴν σοφὴν καὶ γλυκεῖαν ἀτονίαν τοῦ Τζορτζόνε ἐνίοτε. Δύναταί τις μάλιστα νὰ εἴπῃ ὅτι παρήγαγε καὶ ἔργα ἀσύμμετρα, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ὑπερβολὴ τῶν λεπτομερειῶν παρέβλαπτε τὴν ἑνότητα τοῦ συνόλου τῆς συνθέσεως. Ἀλλ' ἔθετε τοιαύτην θέρμην εἰς τὴν ποικιλίαν τῶν χρωμάτων του, ὥστε οὐδεὶς εἶχε τὸν χρόνον νὰ ἐξετάσῃ τοὺς πίνακας αὐτοῦ κατὰ μέρος, ἀπορροφώμενος ἐκ τῆς ἐντυπώσεως τοῦ συνόλου, ἀποτελοῦντος χάρμα

Digitized by Google

ὀφθαλμῶν. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Σεβαστιανοῦ τῆς Βενετίας καταφαίνεται ἡ θαυμασία αὐτοῦ διακοσμητική, τὴν ὁποίαν οὐδείς, οὔτε πρό, οὔτε μετ' αὐτήν, ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ. Ἀλλ' εἰς ἑτέρους ναοὺς τῆς Βενετίας, ὅτε ἡ μεγαλοφυΐα αὐτοῦ εἶχεν ἤδη ὡριμάσει, ὅπως εἰς τὸν Ἅγιον Μᾶρκον, ὅπου οἱ «Ἄγγελοι καταδιώκουν τὰ πάθη», ἡ «Προσκύνησις τῶν Μάγων», ἡ «Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ» καὶ ἡ «Παναγία ἐν μέσῳ τῶν Ἀγγέλων», ἢ ἀλλαχοῦ, ἔνθα εὑρίσκονται ἀνηρτημένοι ἕτεροι πίνακες αὐτοῦ, παρατηρεῖται μετὰ τῆς ζωηρότητος καὶ τῆς ποικιλίας τῶν συνδυασμῶν τῶν χρωμάτων καὶ ἡ τελειότης τῶν σχημάτων καὶ ἡ σοφία τῆς διατάξεως τῶν λεπτομερειῶν. Εἷς ἐκ τῶν ὡραιοτέρων πινάκων αὐτοῦ τῆς περιόδου ταύτης εἶναι ὁ παριστάνων τὸν «Δαρεῖον πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου».

Εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῆς Βενετίας, ὑπάρχει ἱκανὸς ἀριθμὸς πινάκων τοῦ δαιμονίου ζωγράφου, ἐκ τῶν ὁποίων διακρίνονται «Οἱ προφῆται», ἡ «Παναγία καὶ τὸ θεῖον βρέφος» καὶ ὑπὲρ πάντας ὁ «Μυστικὸς Δεῖπνος», εἰς δὲ τὸ δουκικὸν παλάτιον ἐπιβάλλεται ὁ Βερονέζε διὰ σειρᾶς μεγάλων καὶ θαυμασίων ἱστορικῶν ἔργων. Ἀλλὰ τὸ ἔργον του, ὡς εἴπομεν, εἶναι διεσπαρμένον πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης. Εἰς τὸν πύργον Μαζέρε τῆς Τρεβίζης ὑπάρχει ἡ περιώνυμος τοιχογραφία του ἡ εἰκονίζουσα τοὺς «Θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου» καὶ σειρὰ ὁλόκληρος διακοσμήσεων. Τὸ μουσεῖον τοῦ Μιλάνου κατέχει τὴν «Προσκύνησιν τῶν Μάγων», θέμα ποικιλοτρόπως εἰκονισθὲν ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου. Εἰς τὴν πινακοθήκην τοῦ Τουρίνου εἶναι ἀνηρτημένος ὁ μέγας πίναξ «Ὁ Χριστὸς παρὰ τῷ Σίμωνι». Εἰς τὴν Φλωρεντίαν ἡ «Σύζυγος τοῦ Βερονέζε» καὶ ἡ αὐτοπροσωπογραφία του· ἡ Δρέσδη κατέχει ἄλλην παράστασιν τῆς «Προσκυνήσεως τῶν Μάγων», τὸν «Ἰησοῦν εἰς τὸν Γολγοθᾶν», ἡ Βιέννη τὴν «Ἁγίαν Οἰκογένειαν», ἡ Ρώμη ἄλλους πίνακας, τὸ δὲ Λοῦβρον τῶν Παρισίων δώδεκα τοιούτους, ἐν οἷς τὸν «Δεῖπνον παρὰ τῷ Σίμωνι», τὸν «Δία κεραυνοβολοῦντα τὰ ἐγκλήματα», τὸν «Ἅγιον Μᾶρκον στέφοντα τὰς ἀρετάς», τὴν «Σουσάνναν καὶ τοὺς πρεσβύτας», τὰ «Σόδομα», τὸν «Χριστὸν φέροντα τὸν σταυρόν του», τὴν «Ἁγίαν Οἰκογένειαν», τὸν «Χριστὸν θεραπεύοντα τὴν πενθερὰν τοῦ Πέτρου», τὸν «Ἰησοῦν θνήσκοντα ἐπὶ τοῦ σταυροῦ καὶ τοὺς «Γάμους τοῦ Κανᾶ». Οἱ ἄριστοι πάντων τούτων εἶναι, ὁ «Ἰησοῦς θνήσκων», τοῦ ὁποίου ἡ δύναμις τοῦ πάθους καταφαίνεται ζωηρότερον ἢ εἰς τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Τισιανοῦ. Εἰκονίζεται εἰς αὐτὸν ὁ τοῦ Κρανίου τόπος, ὅπου ἐκπληκτικὸν πανόραμα ἐφαπλοῦται ὄπισθεν τῆς τραγικῆς σκηνῆς τοῦ θανάτου τοῦ Θεανθρώπου. Ἀλλὰ πάντες οἱ ὡραῖοι πίνακες οὓς ἀνεφέραμεν δὲν δύνανται νὰ παράσχουν πλήρη ἰδέαν τῆς τέχνης τοῦ Παύλου Βερονέζε, ἐὰν μὴ ἴδῃ τις τὰ δύο ἀριστουργήματά του, τὸ φάτνωμα τοῦ δουκικοῦ παλατίου τῆς Βενετίας, ὅπου εἰκονίζει τὴν «Ἀποθέωσιν τῆς Βενετίας» καὶ τὸν «Γάμον ἐν Κανᾷ» τοῦ μουσείου τοῦ Λούβρου. Τὸ φάτνωμα τοῦ παλατίου παρουσιάζει τὴν δημοκρατίαν τῆς Βενετίας φερομένην ἐπὶ τῶν νεφῶν, ὅπου τὸ στέμμα τῆς Δόξης φέρεται ὑπὸ τῆς Φήμης τῶν μεγάλων ἱστορικῶν γεγονότων, καὶ ἡ Τιμή, ἡ Ἐλευθερία καὶ ἡ Εἰρήνη ἀκολουθοῦν αὐτὴν ἐν θριάμβῳ. Τὸ φάτνωμα τοῦτο ἀποτελεῖ αὐτὸν τὸν θρίαμβον τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ χρώματος. Οὐδέποτε ζωγράφος ἔδωκεν εἰς ἕνα τοιοῦτον θαυμάσιον ὀργιασμὸν τοὺς φωτεινοὺς τόνους, τὰς ἀπαστραπτούσας σάρκας καὶ τὴν λαμπρότητα τῶν ἀμφιέσεων. Ὁ «Γάμος ἐν Κανᾷ» εἶναι τὸ δεύτερον ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ καλλιτέχνου. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐξετελέσθη τῷ 1563, διὰ τὸ ἑστιατόριον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Μεγάλου, τῆς Βενετίας, περιῆλθε δὲ εἰς χεῖρας τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας, ὅστις τὸ ἀντήλλαξεν ἀντὶ πίνακός τινος τοῦ Λεμπρέν. Εἶναι ἓξ μέτρων καὶ 66/₀₀ ὕψους ἐπὶ 10 μέτρων πλάτους καὶ ἀριθμεῖ ἑκατὸν τριάκοντα πρόσωπα. Ὁ Βερονέζε ἀπεικόνισεν εἰς τὸν πίνακα τοῦτον διάφορα ἱστορικὰ πρόσωπα, τινὰ τῶν ὁποίων ἦσαν σύγχρονα. Εἰς αὐτὸν ἔθεσε τὰς μορφὰς τοῦ δὸν Ἀλφόσου ντ' Ἀβάλος, τοῦ μαρκησίου Βέστο, τὴν Ἐλεονώραν τῆς Αὐστρίας βασίλισσαν τῆς Γαλλίας, τὸν Φραγκῖσκον Α΄ βασιλέα τῆς Γαλλίας, τὸν Κάρολον Ε΄ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, τὴν Μαρίαν βασίλισσαν τῆς Ἀγγλίας, τὸν Σουλεϊμὰν Α΄ σουλτᾶνον τῆς Τουρκίας, τὴν Βικτωρίαν Κολώννα, καὶ εἰς τὰς φυσιογνωμίας τῶν μουσικῶν περιέλαβε τὰς προσωπογραφίας τοῦ Τισιανοῦ, τοῦ Τιντορέττο, τοῦ Τζορτζόνε, τοῦ Μπασσάνο καὶ τὴν ἰδικήν του. Εἰς τὸν πίνακα τοῦτον, ὅπως καὶ εἰς ἄλλους τινάς, ὁ Βερονέζε φαίνεται ἀδιαφορῶν περὶ τοῦ θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, οὐδὲ ἀκολουθεῖ τοὺς καθιερωθέντας τύπους. Δὲν λαμβάνει μάλιστα τὸν κόπον νὰ ἀναζητήσῃ τὰς ἀμφιέσεις τῆς ἐποχῆς καὶ τοὺς χαρακτῆρας τῶν προσώπων του εἰς τοὺς τῆς Ἰουδαϊκῆς φυλῆς. Εἰκονίζει τὰς ἀμφιέσεις τοῦ τόπου του καὶ τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, ἀλλ' εἰς οὐδένα ἄλλον πίνακα, οὐδενὸς ζωγράφου, δύναταί τις νὰ εὕρῃ παρομοίαν ποικιλίαν, πλοῦτον καὶ ἁρμονίαν ἀμφιέσεων. Ἡ τράπεζα, ἐστρωμένη διὰ τραπεζομανδήλου ἀστραπτούσης λευκότητος καὶ κοσμουμένου διὰ βενετικῶν τριχάπτων, ἐν μέσῳ τῶν λαμπόντων χρωμάτων τὰ ὁποῖα τὴν περιβάλλουν, ἀποτελεῖ θαῦμα τῆς γραφικῆς. Ἕτερον θαῦμα τοῦ πίνακος τούτου εἶναι τὸ παλάτιον, ἀρχιτεκτονικῆς σταθερᾶς ἀλλ' ἐλαφροτάτης, εἰς τὸ ὁποῖον παρίστανται τὰ πολυάριθμα πρόσωπα λουόμενα ὑπὸ ἀκτινοβολοῦντος φωτός. Ἀναντιρρήτως ὁ ζωγράφος τῆς «Ἀποθεώσεως τῆς Βενετίας» καὶ τοῦ «Γάμου ἐν Κανᾷ» δικαίως τίθεται παραπλεύρως τοῦ Λεονάρδου ντὰ Βίντσι, τοῦ Κορεγίου, τοῦ Ραφαὴλ, τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου καὶ τοῦ Τισιανοῦ, τῶν μεγάλων τούτων δημιουργῶν τῆς Ἀναγεννήσεως, καὶ τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος μαθητής. Ἡ τεχνοτροπία τοῦ Παύλου Βερονέζε εὗρε πολλοὺς μαθητὰς καὶ μιμητάς, ἐξ ὧν διασημότερος ὁ ἀδελφός του Βενέδικτος καὶ ὁ υἱός του Καρλέττο Καλιάρι, ἀλλ' ὡς συνήθως συμβαίνει ἡ δόξα τοῦ ἀρχηγοῦ ἐσκίασε τοὺς μιμητὰς αὐτοῦ.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Βερονικάτικα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Μαγαζιῶν* τῆς ἐπαρχίας Παξῶν τοῦ νομοῦ Κερκύρας.

Βερονίκη. Ἄλλος τύπος τοῦ ὀνόματος *Βερενίκη*, τόσον ὡς ὀνόματος γυναικῶν, ὅσον καὶ ὡς ὀνόματος πόλεων. [Βλ. **Βερενίκη** καὶ **Βερνίκη**].

— **Βερονίκη**. Κατά τινα θρῦλον, ὅτε ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπήγετο εἰς τὸν Γολγοθᾶν, γυνή τις, ὀνομαζομένη *Βερονίκη*, κατοικοῦσα παρὰ τὴν ὁδὸν τοῦ μαρτυρίου, ὥρμησε διὰ μέσου τοῦ παρακολουθοῦντος πλήθους καὶ τῆς συνοδείας τῶν στρατιωτῶν καὶ φθάσασα εἰς τὸν Σωτῆρα προσήνεγκεν εἰς αὐτὸν σουδάριον. ὅπως ἀποσμήξῃ τὸν ἱδρῶτα τοῦ προσώπου του, ὅπερ καὶ θείᾳ ἐνεργείᾳ ἀπετυπώθη ἐπὶ τοῦ σουδαρίου. Καὶ ἡ μὲν τοπικὴ παράδοσις δεικνύει καὶ σήμερον ἔτι τὸν τόπον τῆς εἰρημένης οἰκίας, ὃν ἀγοράσαντες Χριστιανοὶ ἵδρυσαν ἐπ' αὐτοῦ ναόν, παρὰ τὸν ἕκτον λεγόμενον σταθμόν. Κατ' ἄλλην δὲ παράδοσιν, διὰ τῆς μνημονευθείσης εἰκόνος ἐθεραπεύθη ὁ Τιβέριος, ὅστις ἐντεῦθεν παρακινηθεὶς ἐτιμώρησε τὸν Πόντιον Πιλᾶτον. Τίς δὲ ἡ Βερονίκη αὕτη; Κατά τινας (Mabillon, Papenbroeck κ. ἄ.) πρόκειται περὶ ὀνόματος σχηματισθέντος κατὰ πλάνην ἐκ τοῦ veraikon (ἀληθὴς εἰκών). Κατὰ παράδοσίν τινα (Ἰω. Μαλαλᾶς), ἡ Βερονίκη αὕτη ἦτο ἡ αἱμορροοῦσα γυνὴ τοῦ εὐαγγελίου (βλ. λ. «αἱμορροοῦσα *γυνή*» καὶ παράβαλε καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Χριστοῦ τῆς Πανεάδος). Κατ' ἄλλην δὲ παράδοσιν ἦτο ἡ Χαναναία γυνὴ τοῦ εὐαγγελίου. Ἐν τῷ τυπικῷ τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου ὁρίζεται ὡς εὐαγγελικὴ περικοπὴ ἀναγνωστέα κατὰ τὴν μνήμην τῆς ἁγίας Βερονίκης ἡ περὶ αἱμορροούσης διήγησις. Καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ δὲ Συναξαριστῇ (ιβ΄ Ἰουλίου), Βερονίκη καλεῖται ἡ αἱμορροοῦσα τοῦ εὐαγγελίου, χωρὶς ὅμως νὰ λέγηται ὅτι πρόκειται περὶ τῆς Βερονίκης τοῦ μαρτυρίου τοῦ Σωτῆρος. Κατὰ τοὺς Βολλανδιστὰς (4 Φεβρ.) ἡ Βερονίκη κατήγετο ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Ἡρώδου, ἐπὶ τῇ βάσει παλαιᾶς παραδόσεως.

Μεταξὺ τῶν λειψάνων τοῦ Ἁγ. Πέτρου τῆς Ρώμης, σπουδαιοτάτην θέσιν κατέχει τὸ λεγόμενον *σουδάριον τῆς ἁγίας Βερονίκης* (volto santo=ἅγιον πρόσωπον), ὅπερ ἐν τῇ λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ διαδραματίζει μέρος ἀνάλογον πρὸς τὸ τοῦ ἁγίου Μανδηλίου ἐν τῇ Ἀνατολικῇ, ἡ περὶ τοῦ ὁποίου παράδοσις ἔχει ἐπιδράσει καὶ ἐπὶ τὴν τοῦ σουδαρίου τῆς ἁγίας Βερονίκης. Τὸ ἱερὸν σουδάριον τοῦτο προβάλλεται ἐνίοτε, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν Μεγ. Ἑβδομάδα, πρὸς προσκύνησιν εἰς τοὺς πιστοὺς καὶ ἔχει προικισθῇ μὲ δαψιλῆ τὴν χάριν τῶν ἀφέσεων. Καὶ θέλει μὲν ἡ λατινικὴ παράδοσις τὴν μετακομιδὴν τούτου εἰς Ρώμην σύγχρονον πρὸς τὸν Τιβέριον, ἀλλ' ἡ πρώτη ἱστορικὴ περὶ αὐτοῦ μαρτυρία κατάγεται μόλις ἀπὸ τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος. Εἰς Ρώμην δὲ μετεκομίσθη, ὡς λέγουσι, τῷ 1297 διὰ Βονιφατίου τοῦ Η΄. Ὁ Δάντης εἶχεν ἴδει αὐτό. Εἶναι δὲ μήκους μὲν 0,63 τοῦ μέτρου καὶ πλάτους 0,51, περιβάλλεται ὑπὸ ἀργυροῦ πλαισίου καὶ καλύπτεται ὑπὸ χρυσῆς πλακός, οὕτως ὥστε νὰ παραμένῃ ἐλεύθερον μόνον τὸ πρόσωπον. Ἐπ' αὐτοῦ ὅμως δὲν διακρίνονται πλέον οὔτε ὀφθαλμοί, οὔτε ρίς, οὔτε στόμα, εἰ μὴ ἀμυδρῶς πως ἡ κόμη καὶ τὸ γένειον. Εὐτυχῶς ὑπάρχει περιγραφὴ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ 1713 καὶ παλαιὰ ἀντίγραφα, ἐν οἷς ἡ εἰκὼν τοῦ Κυρίου νεκροῦ ἐμφανίζεται ὡς βυζαντινοῦ χαρακτῆρος καὶ ὡς κατανυκτικωτάτη. Σημειωτέον δ' ὅτι ἡ εἰκὼν αὕτη ἤσκησε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν τέχνην. Τέλος ὡς πρὸς τὴν ἀμοιβαίαν σχέσιν τοῦ περὶ Βερονίκης θρύλου πρὸς τὴν περὶ τοῦ ὁμωνύμου σουδαρίου παράδοσιν, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς βέβαιον, ὅτι ὁ θρῦλος ἐκεῖνος εἶναι παλαιότερος τῆς παραδόσεως ταύτης. [Βλ. σχετικὰς εἰκόνας ἐν λ. Ἄβγαρος καὶ ἀχειροποίητοι *εἰκόνες*].

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *E. von Dobschütz*, «Christusbilder» (ἐν Texte und Untersuchungen, III, 1899).— *De Waal*, ἐν «Roma Sacra» (σ. 279 ἑξ.).—*Γ. Σωτηρίου*, «Ὁ Χριστὸς ἐν τῇ τέχνῃ» (σελ. 51 ἑξ.) κλπ.

Π. Ι. Μ.

βερονίκη (ἡ) (Veronica) *[Βοταν.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γρομφαδιιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει πόας ἢ θάμνους καὶ σπανίως δενδρύλλια. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν φυτῶν τούτων, εἶναι: Φύλλα ἁπλᾶ, ἄνευ παραφύλλων, ἄνθη ἀκανόνιστα, ἑρμαφρόδιτα, μεμονωμένα ἢ κατὰ βότρυς διατεταγμένα. Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα ᾠοειδής, πεπιεσμένη καὶ διανοίγεται διὰ 2 ἢ 4 βαλβίδων. Τὸ γένος περιλαμβάνει 200 περίπου εἴδη διεσπαρμένα σχεδὸν πανταχοῦ τῆς γῆς. Αἱ βερονίκαι φύονται εἰς τὰ ὄρη, τὰ δάση, τὰς πεδιάδας, τοὺς καλλιεργησίμους καὶ μὴ ἀγρούς, παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ σπανιώτερον καὶ ἐντὸς τῶν ἀβαθῶν ὑδάτων.

Ἐκ τῶν πολυπληθῶν εἰδῶν τοῦ γένους ἀναφέρομεν τὰ γνωστότερα: *βερονίκη ἡ φαρμακευτικὴ* (Veronica officinalis), γνωστοτέρα ὑπὸ τὰ ὀνόματα *βερονίκη ἡ ἄρρην* καὶ *τέϊον τῆς Εὐρώπης*. Εἶναι πόα πολυετής, μὲ πολυκλαδώδη βλαστὸν καὶ τελείως κεκαλυμμένον ὑπὸ λεπτῶν νηματίων. Ὁ βλαστὸς ἔχει ὕψος κυμαινόμενον ἀπὸ 15—30 ἑκατοστ. καὶ εἶναι κυλινδρικὸς καὶ μᾶλλον σκληρός. Ἐκ τοῦ βλαστοῦ ἀναφαίνονται οἱ κλαδίσκοι, οἵτινες εἶναι τριχωτοὶ καὶ κατὰ τὴν κορυφήν των φέρουσι τὰ φύλλα, ἅτινα εἶναι ἀντίθετα, ᾠοειδῆ ἢ ἐπιμήκη, αἰχμηρὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ὀδοντωτὰ καὶ κεκαλυμμένα διὰ λεπτῶν τριχῶν καὶ κατὰ τὰς δύο ἐπιφανείας. Τὰ ἄνθη ἔχουσιν ὠχροκυανοῦν χρωματισμόν, σπανιώτερον ἐρυθρόλευκον, φέρουσι βράκτεια κατὰ τὴν βάσιν των καὶ εἶναι τοποθετημένα κατὰ τὰς μασχάλας τῶν κλαδίσκων καὶ κατὰ βότρυς διατεταγμένα. Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα μικρὰ καὶ τριχωτή. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι κοινότατον εἰς πᾶσαν τὴν Εὐρώπην καὶ παρ' ἡμῖν καὶ φύεται εἰς δασώδεις ἐκτάσεις, ἐντὸς τῶν λειμώνων, εἰς τὰ κράσπεδα τῶν ἀτραπῶν κτλ., καὶ καλλιεργεῖται εἰς τοὺς κήπους ἐντατικῶς, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ λαχανεύεται. Πολλαπλασιάζεται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς. Συνήθως συλλέγουσι τὴν βερονίκην τὴν φαρμακευτικὴν κατὰ τὴν ἄνθησίν της, ὁπότε, ἀφοῦ ἀπορρίψωσι τὰς ρίζας καὶ τὰ ἐρυθρὰ καὶ ὑπομέλανα φύλλα, τὴν συσκευάζουν εἰς μικρὰ δέματα καὶ ἀναρτῶσι ταῦτα ἐν εἴδει ἀνθίνων ἁψίδων (γιρλάντες) ἐκ σχοινίου καὶ εἰς εὐήλιον μέρος διὰ νὰ ἀποξηρανθῶσι. Τὰ φυτὰ διατηροῦνται καὶ μετὰ τῶν ἀνθέων των ἔτι, ἐφ' ὅσον ἡ ἄνθησις δὲν ἦτο τελείως ὥριμος. Τὸ φυτὸν δὲν χάνει τὰς ἰδιότητάς του καὶ μετὰ τὴν ἀποξήρανσιν, ἀλλ' εἶναι μᾶλλον ἄοσμον καὶ ἡ γεῦσίς του εἶναι πικρά, καυστικὴ καὶ στυπτική. Τὸ εἶδος τοῦτο ἐνέχει αἰθέριόν τι ἔλαιον καὶ ἐλαχίστην ποσότητα ταννίνης. Συνήθως παρασκευάζουσιν ἐκ ταύτης σεράπια καὶ οἰνοπνευματῶδες ἀπόσταγμα πικρόν. Σήμερον σπανίως καὶ εἴς τινας μόνον τόπους χρησιμοποιοῦσι τὰς φαρμακευτικὰς ἰδιότητας τοῦ φυτοῦ τούτου.

Βερονίκη ἡ φαρμακευτική.

Κατὰ τὸν Gautier, ἡ βερονίκη ἡ φαρμακευτικὴ εἶναι τονωτικὴ καὶ ἐλαφρῶς ἀντισηπτική, ἐπίσης καὶ διουρητική. Εἴς τινα μέρη ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς ἀποτελεσματικὸν φάρμακον κατὰ τοῦ ἄσθματος ὡς καὶ κατὰ τῆς πνευμονικῆς φυματιάσεως. Αἱ ἀνωτέρω ἰδιότητές της, λέγει ὁ Frank, δὲν δικαιολογοῦσι τὴν ὑπέρμετρον χρῆσιν τοῦ φυτοῦ τούτου κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους εἰς πᾶσαν νόσον, οὔτε τὴν ἐπωνυμίαν της: *βασίλισσα τῶν βοτανῶν*. Ἀπὸ διακοσίων περίπου ἐτῶν ἤρχισαν χρησιμοποιούμενα τὰ φύλλα τῆς βερονίκης τῆς φαρμακευτικῆς ἀντὶ τεΐου, χρησιμοποιοῦνται δὲ ἀκόμη καὶ σήμερον εἴς τινας τόπους, ὅπου καὶ εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα *τέϊον τῆς Εὐρώπης*. Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται ὡς τροφὴ τῶν ζῴων.

Βερονίκη ἡ λευκὴ (Veronica alba). Τὸ εἶδος τοῦτο ἔχει ἀνάστημα 50 ἑκατ. περίπου, φύλλα ἐπιμήκη ἢ λογχοειδῆ, κεκαλυμμένα δι' ἀργυρολεύκων λεπτῶν καὶ πυκνῶν τριχῶν ἐν εἴδει πτίλων, καὶ ἄνθη κυανᾶ καὶ κατὰ στάχυς διατεταγμένα. Εἶναι πόα ἐτήσιος καὶ φύεται κυρίως εἰς τὴν Οὐκρανίαν. Κατὰ τὸν Pallas, δίδεται εἰς τὰ ζῷα ὡς ἀντίδοτον κατὰ τῆς ψωριάσεως. Ἐπίσης, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, ὁ χυμός της εἶναι καυστικὸς καὶ ἐπιτιθέμενος ἐπὶ τοῦ δέρματος παράγει φλυκταίνας.

Βερονίκη ἡ θαλασσία (Veronica maritima). Διακρίνεται διὰ τὰ μακρὰ καὶ πρὸς τὰ κάτω πίπτοντα φύλλα της. Ἀπαντᾷ εἰς παραθαλασσίους ἐκτάσεις καὶ καλλιεργεῖται ὡς κοσμητικὸν λόγῳ τῶν ὡραίων λευκοκιτρίνων καὶ ἐλαφρῶς ἀρωματωδῶν ἀνθέων της.

Βερονίκη ἡ βεκκαβούγκα (Veronica beccabunga). Τὸ εἶδος τοῦτο διαφέρει οὐσιωδῶς τῶν προηγουμένων. Εἶναι πόα πολυετής, ὕψους 50 περίπου ἑκατοστ., μὲ κλαδίσκους ἐπιμήκεις, κυλινδρικούς, σαρκώδεις, ἀνθεκτικούς, φέροντας φύλλα ἀντίθετα, κολπωτά, ᾠοειδῆ ἢ ἐπιμήκη, σαρκώδη, ὀδοντωτὰ καὶ στίλβοντα. Τὰ ἄνθη της εἶναι κατὰ στάχυς διατεταγμένα κατὰ τὰς μασχάλας τῶν κλαδίσκων καὶ ἔχουν ἰῶδες ἢ ζωηρῶς κυανοῦν χρῶμα. Φύε-

Digitized by Google

ται εἰς ὑγροὺς καὶ τελματώδεις τόπους καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν, ρυάκων ἢ τελμάτων. Καλλιεργεῖται εἰς διαφόρους κήπους πρὸς κόσμον τῶν χειλέων τῶν τεχνητῶν λιμνῶν ἢ τῶν ὀχθῶν ρυάκων. Πολλαπλασιάζεται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ διὰ καταβολάδων καὶ ἀναπτύσσεται ἐντὸς ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος. Εἰς τὴν φαρμακευτικὴν χρησιμοποιοῦνται τὰ φύλλα καὶ οἱ ἀνθισμένοι κλαδίσκοι της καὶ πάντοτε ἐν χλωρᾷ καταστάσει, διότι διὰ τῆς ἀποξηράνσεως χάνουν τὰς θεραπευτικάς των ἰδιότητας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνθήσεως τὸ φυτὸν τοῦτο ἔχει κατ' ἀρχὰς γεῦσιν στυπτικὴν καὶ πικράν, εἶτα δριμεῖαν καὶ καυστικὴν καὶ παρομοίαν πρὸς τὴν τοῦ καρδάμου. Παρέχει αἰθέριον ἔλαιον παρεμφερὲς πρὸς τὸ ἔλαιον σταυρανθῶν τινων φυτῶν. Τὸ φυτὸν τοῦτο συγχέεται συνήθως ὑπὸ τῶν μὴ εἰδικῶν πρὸς τὸ *κάρδαμον τὸ ὑδροχαρὲς* (νεροκάρδαμο) καὶ ὡς τοιοῦτον συλλέγεται. Ἐνδείκνυται ὡς στομαχικὸν καὶ διουρητικόν. Οἱ χωρικοὶ πλείστων μερῶν τὸ χρησιμοποιοῦσιν ἐπιθεματικῶς κατὰ τῶν ἐξελκώσεων. Ἐπίσης εἰς πολλὰ μέρη τρώγουσι τὸ εἶδος τοῦτο ἐν εἴδει σαλάτας ὠμῆς ἢ βρασμένης, ἐχούσης δὲ γεῦσιν ἀνάμεικτον κινάρας καὶ καρδάμου. Προσέτι χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς τροφὴ τῶν ζῴων καὶ ὡς λίπασμα.

Βερονίκη ἡ ἀναγαλλίς (Veronica anagallis). Τὸ εἶδος τοῦτο διακρίνεται ἐκ τῶν πρὸς τὰ ἄνω διευθυνομένων βλαστῶν καὶ κλαδίσκων του, οἵτινες εἶναι λεπτότατοι, καὶ ἐκ τῶν λογχοειδῶν, ὀδοντωτῶν φύλλων καὶ τῶν μικρῶν, κυανῶν ἀνθέων του. Φύεται εἰς τοὺς αὐτούς, ὅπου καὶ τὸ προηγούμενον εἶδος, τόπους καὶ τὸ ἀνάστημά της φθάνει τὰ 60 ἑκατοστά.

Βερονίκη ἡ λυκοποδιοειδής (Veronica lycopodioides). Εἶναι πόα πολυετὴς μὲ βλαστὸν κεκαμμένον καὶ πυκνούς, κεκαμμένους ἐπίσης, κλαδίσκους πολυτριχωτούς. Τὰ ἄνθη της εἶναι κυανᾶ ἢ λευκοπόρφυρα καὶ εἶναι διατεταγμένα κατὰ καταληκτικοὺς βότρυς. Εἶναι κοινότατον φυτὸν εἰς τοὺς λειμῶνας καὶ γενικῶς εἰς τὰς καλλιεργησίμους ἐκτάσεις καὶ ἀνθεῖ κατὰ τὰ μέσα τοῦ θέρους.

Βερονίκη ἡ διεφφεμπάχειος (Veronica Dieffembachii). Ὁμοιάζει ἐκ πρώτης ὄψεως πρὸς τὸ προηγούμενον εἶδος, ἀλλὰ διακρίνεται ἐκ τοῦ μεγαλυτέρου ἀναστήματός της. Εὐδοκιμεῖ εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ πολλαπλασιάζεται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς.

Βερονίκη ἡ κίρκειος (Veronica Kirkii). Διακρίνεται ἐκ τῶν φοειδῶν, ὀδοντωτῶν φύλλων της καὶ τῶν λευκῶν καὶ διὰ κυανῶν ραβδώσεων ποικιλλομένων ἀνθέων της. Ἀπαντᾷ καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ φύεται εἰς ἀκαλλιεργήτους ἐκτάσεις, εἰς τελματώδεις τόπους καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ τῶν ροῶν τῶν ὑδάτων.

Βερονίκη ἡ κολενσόειος (Veronica Colensoii). Εἶναι πόα πολυετὴς μὲ σκληρὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βλαστόν, ὕψους 20—30 ἑκατοστ., ἀραιοὺς κλαδίσκους, μὲ φύλλα φοειδῆ ἢ ἐπιμήκη καὶ ἄνθη κατὰ μακροὺς καὶ συμπαγεῖς βότρυς διατεταγμένα, συνήθως ζωηροῦ κυανοῦ χρώματος καὶ σπανιώτερον ἐρυθροῦ ἢ λευκοῦ. Ἡ βερονίκη αὐτὴ φύεται εἰς τὰ δάση, τὰς ἀμμώδεις ἐκτάσεις καὶ τοὺς ἀγόνους ἀγρούς. Ἐκ τῶν ζῴων μόνον αἱ ἀγελάδες καὶ τὰ πρόβατα τὴν τρώγουν καὶ τὰ ἄνθη της προτιμῶνται ὑπὸ τῶν μελισσῶν. Γενικῶς εἶναι ὡραιότατον φυτὸν καὶ καλλιεργεῖται εἰς πολλὰ μέρη πρὸς κόσμον τῶν κήπων καὶ τῶν δημοσίων ἀλσυλλίων.

Τὰ ἀνωτέρω τρία εἴδη χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν καὶ ἔχουσιν ἀναλόγους ἰδιότητας πρὸς τὴν βερονίκην τὴν φαρμακευτικήν.

Βερονίκη ἡ κομψή (Veronica elegans). Εἶναι πολυκλαδωτὸν δενδρύλλιον, ὕψους δύο περίπου μέτρων, μὲ φύλλα ἀντίθετα, μεγάλα, σαρκώδη καὶ μὲ πολυπληθῆ πορφυρᾶ ἢ ποικιλόχροα ἄνθη ἀναλόγως τῶν διαφόρων ποικιλιῶν, κατὰ βότρυς ἐπιμήκεις διατεταγμένα. Τὸ θαυμάσιον τοῦτο φυτὸν εἶναι ἰθαγενὲς τῆς Νέας Ζηλανδίας καὶ εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς ἀσκεπεῖς ἐκτάσεις, εἰς τὰ μεσημβρινὰ μέρη τῆς Εὐρώπης, ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἡμῖν. Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς ἢ μεταμοσχεύσεως καὶ σχηματίζει κομψὰ πράσινα τοιχώματα πάντοτε σχεδὸν ἀνθισμένα. Εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα καλλιεργεῖται ἐντὸς θερμοκηπίων. Ἵνα εὐδοκιμήσῃ τὸ εἶδος τοῦτο ἔχει ἀνάγκην πλουσίας εἰς θρεπτικὰς οὐσίας γῆς, ἀφθόνου λιπάνσεως καὶ τακτικῆς ἀρδεύσεως.

Βερονίκη ἡ χαμαίδρυς (Veronica chamedrys). Ἔχει ἀνάστημα μέτριον, φύλλα λογχοειδῆ καὶ ἄνθη ἰώδη κατὰ μακροὺς βότρυας διατεταγμένα. Εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Νέας Ζηλανδίας. Διὰ τῆς διασταυρώσεως τοῦ εἴδους τούτου μετὰ τοῦ προηγουμένου παρήχθησαν ἄπειροι ποικιλίαι, διακρινόμεναι διὰ τὰ ὡραῖα των πορφυροϊώδη ἄνθη των μὲ ἀργυρᾶς ἀνταυγείας.

Βερονίκη ἡ αὐστραλιανή (Veronica australiana). Τὸ εἶδος ἔχει ὡς διακριτικὰ γνωρίσματα βλαστὸν ἐπιμήκη, κυλινδρικὸν καὶ ἄνθη λευκὰ κατὰ κορύμβους διατεταγμένα. Παραλλαγὴ τοῦ εἴδους τούτου ἀπαντᾷ ἐν Ἠπείρῳ, Θεσσαλίᾳ καὶ Πελοποννήσῳ.

Βερονίκη ἡ συριακή (Veronica syrica). Εἶναι πόα μονοετὴς μὲ ἄνθη ἀνοικτῶς κυανᾶ ἢ ὠχροϊώδη καὶ καλλιεργεῖται ὡς κοσμητικὸν τῶν κήπων.

Βερονίκη ἡ βιργίνειος (Veronica virginica). Διακρίνεται ἐκ τῶν λευκῶν, μικρῶν καὶ πολυπληθῶν ἀνθέων της. Καὶ τὸ εἶδος τοῦτο καλλιεργεῖται ὡς κοσμητικόν. Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

— **βερονίκης πόα** (Herba veronicae officinalis). [*Φαρμακογ.*]. Τὰ ἐναέρια μέρη τοῦ φυτοῦ τούτου, συλλεγόμενα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνθήσεως των, ξηραίνονται ταχέως ἐν τῷ ἀέρι καὶ ὑπὸ σκιάν. Ἀναγράφονται ἐνίοτε εἰς τὴν λαϊκὴν θεραπευτικὴν ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀφεψημάτων ὡς εὐστόμαχον φάρμακον, ὡς ἐνέχοντα ἴχνη αἰθερίου ἐλαίου, πικρὰν οὐσίαν καὶ γλυκοζίνην τινά, μὴ καλῶς κα θορισθέντα ἔτι, καὶ βερονικίνην. Κ. Γ. Μ.

Βερόριζα [*Γεωγρ.*]. Τοπωνυμία ἐν τῇ περιφερείᾳ Γαυρείου τῆς νήσου Ἄνδρου παρὰ τὸ χωρίον Γίδες. Ἐνταῦθα σῴζονται ἴχνη ἀρχαίας καὶ μεσαιωνικῆς οἰκήσεως. Δ. Ε. Μ.

βέρος, —α, —ο· πραγματικός, ἀληθινός, γνήσιος: «βέρος Ἀθηναῖος» (ἀπὸ τοῦ ἰταλ. vero, λατ. verus).

βέρος (ὁ) (Berus). Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐχιδῶν*. Εἶναι ἑρπετὰ δηλητηριώδη. Ὁ *βέρος* φέρει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Σῶμα ἀτρακτοειδές, κεφαλὴν εὐρεῖαν, τριγωνικήν, πεπλατυσμένην ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, τελείως διακεκριμένην τοῦ λαιμοῦ, οὐρὰν βραχυτάτην. Ἡ ἄνω σιαγὼν εἶναι ἀτελὴς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ φέρει πλῆθος ἐγκοίλων ὀδόντων, κατὰ τὴν ρίζαν τῶν ὁποίων εὑρίσκεται ὁ *δηλητηριώδης ἢ ἰοφόρος ἀδήν*, ὅστις ἐκχέει τὸν ἰὸν κατὰ τὴν δῆξιν ἐπὶ τοῦ προκαλουμένου τραύματος. Αἱ κινήσεις τοῦ ἑρπετοῦ τούτου εἶναι βραδύταται καὶ ὡς μόνον μέσον ὑπερασπίσεως ἔχει τοὺς δηλητηριώδεις ὀδόντας του. Ἀφοῦ τραυματίσῃ τὸ θῦμα διὰ τῶν ὀδόντων του, δὲν ἐπιτίθεται ἀμέσως κατ' αὐτοῦ, ὡς πράττουσιν ἕτερα ζῷα τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, ἀλλὰ μένει εἰς ἀπόστασιν καὶ ὅταν ἀποθάνῃ τὸ δηλητηριασθὲν ζῷον, τότε τὸ καταβροχθίζει. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς κεντρικῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

Βέρος (Verus)· βλ. Οὖῆρος.

βεροσίδαι (οἱ) (Berosidae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια ἐντόμων *κολεοπτέρων* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὑδροφιλιδῶν*. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ὀλίγα γένη, ὧν κυριώτερον εἶναι ὁ *βέροσος*. Δ. Ν. Π.

βεροσοβίτης (ὁ) (Berosowit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον περιέχει μολυβδοχρωμίτην καὶ ἀνθρακικὸν μόλυβδον. Εὑρέθη εἰς τὸ Beresowsk τῶν Οὐραλίων ὀρέων. Γ. Κ. Γ.

βέροσος (ὁ) (Berosus) [*Βοτ.*]. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φδικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *σπιζιδῶν*. Τὰ πτηνὰ τοῦ γένους τούτου ἔχουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Ράμφος κωνικόν, μὲ ἀποκλεινούσας πρὸς τὰ ἔνδον σιαγόνας, ρώθωνας ἀπεστρογγυλωμένους καὶ διανοιγομένους κατὰ τὴν βάσιν τοῦ ράμφους, πτέρυγας εὐρείας καὶ ἀρκετὰ αἰχμηρὰς κατὰ τὸ ἄκρον των, οὐρὰν λίαν ἀνεπτυγμένην καὶ ἀκανόνιστον κατὰ τὸ ὀπίσθιον μέρος της, πόδας λεπτοὺς καὶ τοῦ αὐτοῦ περίπου μήκους μὲ τὸν μεσαῖον δάκτυλον, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ὄνυχος, ὄνυχας γενικῶς λεπτούς, αἰχμηροὺς καὶ ἐλαφρῶς κεκαμμένους. Οἱ βέροσοι ἀπαντῶσιν εἰς τὰς βορείους καὶ εὐκράτους ζώνας ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων, ἀλλὰ τελείως ἐλλείπουσιν ἀπὸ τὴν Μαλαισίαν, τὴν Αὐστραλίαν, τὴν Νέαν Γουϊνέαν καὶ τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν παρὰ τὰς δασώδεις ἐκτάσεις καὶ εἰς καλλιεργημένας τοιαύτας. Ἡ πτῆσίς των εἶναι μᾶλλον βαρεῖα καὶ βραδεῖα καὶ ὅταν βαδίζουν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους συνεχῶς ἀνεγείρουν ἐν εἴδει λοφίου τὰ πτερὰ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς των. Τὴν τροφήν των ἀναζητοῦν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, συνισταμένην ἐκ διαφόρων σκωλήκων καὶ ἐντόμων, τὴν φωλεάν των κατασκευάζουν, ἄλλοτε ἐπὶ κοιλότητος τῆς γῆς, ἄλλοτε μεταξὺ τῶν πυκνῶν θάμνων καὶ ἄλλοτε ἐπὶ τῶν δενδρυλλίων καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους. Τὰ ᾠά των, 6—8, εἶναι μᾶλλον ἐπιμήκη καὶ φέρουν κηλῖδας, στίγματα ἢ μαιανδροειδεῖς ἰώδεις γραμμὰς ἐπὶ τοῦ σκοτεινῶς φαιοῦ ἢ φαιοπυρρόου κελύφους των. Τὰ ἐκκολαπτόμενα νεογνὰ περιβάλλονται ὑπὸ πυκνοῦ κιτρινολεύκου πτιλώματος. Τὰ ἐνήλικα πτηνὰ φέρουσι διάφορον χρῶμα, κατὰ τὰ διάφορα εἴδη καὶ ἀναλόγως τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους, πάντως ὅμως κυριαρχεῖ ὁ τεφρόφαιος μὲ μεταλλικὰς ποικιλοχρώμους ἀνταυγείας.

Τὸ γένος περιλαμβάνει 30 εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι:

Βέροσος ὁ κίτρινος (Berocos citrinellus). Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 15 ἑκατοστόμετρα. Ὁ ἄρρην διακρίνεται τῆς θηλείας ἐκ τοῦ μελανοῦ χρωματισμοῦ τοῦ ἄνω μέρους τῆς κεφαλῆς του, τῆς ὁμοιοχρόου καὶ ἐν εἴδει περιλαιμίου λωρίδος, ἥτις περιβάλλει τὸν λαιμόν του, τῆς φαιοτεφρώδους ράχεώς του μὲ **πυρρὰς καὶ ὑπομελαίνας ἀνταυγείας, τῆς λευκῆς** ραβδώσεως, ἥτις ἄρχεται ἐξ ἑκάστης πλευρᾶς τῆς βάσεως τοῦ ράμφους καὶ καταλήγει εἰς τὰ πλάγια τοῦ στήθους, ὅπερ εἶναι φαιόλευκον κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ τμῆμα καὶ καστανῶς διάστικτον κατὰ τὸ κατώτερον μέρος του, τῶν κυματοειδῶν ὑποφαίων ραβδώσεων τῶν πλευρῶν τοῦ σώματος, τῆς μελανῆς οὐρᾶς μὲ λευκὰς παρυφὰς καὶ τῶν μεγάλων πτερύγων τῆς ράχεως, αἵτινες εἶναι φαιαί, μὲ πορφυρᾶς καὶ λευκὰς ἀνταυγείας. Ἡ θήλεια εἶναι κατά τι μικρότερα τοῦ ἄρρενος, τὸ μῆκός της δὲν ὑπερβαίνει τὰ 13 ἑκατοστὰ καὶ φέρει ἀμαυρότερον χρωματισμόν. Τὸ πτηνὸν τοῦτο ἐνδιαιτᾶται κατὰ προτίμησιν εἰς καλαμώδεις ἐκτάσεις, παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν, τῶν λιμνῶν καὶ τῶν τελμάτων καὶ τρέφεται ἐξ ἐντόμων καὶ διαφόρων κόκκων.

Βέροσος ἡ κεχρής (Berosus ortulanus). Τὸ εἶδος τοῦτο ἔχει κεφαλὴν τεφράν, παρειὰς λευκάς, κάτω μέρος τοῦ λαιμοῦ μελανὸν κατὰ τὸ ἀνώτερον τμῆμά του καὶ λευκὸν κατὰ τὸ κατώτερον, φέρει δύο χαρακτηριστικὰς εὐρείας μελανὰς λωρίδας, αἵτινες ἄρχονται ἐκ τοῦ ὀπισθίου μέρους ἑκάστης ὀφθαλμικῆς κόγχης καὶ καταλήγουσιν εἰς τὴν βάσιν τοῦ λαιμοῦ, ἡ ράχις εἶναι τεφρόφαιος μὲ κυκλικὰς μελανὰς κατὰ τὸ κέντρον των κηλῖδας καὶ λευκὴν περιφέρειαν, ἡ οὐρὰ φαιομελανή, τὸ στῆθος ὑπόλευκον καὶ τὸ ράμφος καὶ οἱ πόδες μελανοκίτρινοι. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἰσπανίαν καὶ παρ' ἡμῖν, ἰδίως εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὅπου εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *κριθολόγος*. Τὸ κρέας του εἶναι νόστιμον καὶ τρυφερώτατον, δι' ὃ καὶ θηρεύεται ἀπλήστως. Τὰ πτηνὰ ταῦτα συλλαμβάνονται κατὰ ἑκατοντάδας καὶ διὰ δικτύων. Διὰ νὰ παχύνωσι τὰ πτηνὰ ταῦτα τὸ κλείουν εἰς κλωβίον, πολλὰ ὁμοῦ, καὶ φωτίζουν τοῦτο κατὰ τὴν νύκτα ρίπτοντες συγχρόνως ἄφθονον τροφήν. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς παχύνσεως ἐγνώριζον οἱ Ρωμαῖοι ἔμποροι, οἵτινες, ἀφοῦ ἐπάχυνον διὰ τῆς προρρηθείσης μεθόδου τοὺς βεροσους, ἐστραγγάλιζον τούτους, εἶτα τοὺς ἐβάπτιζον εἰς ζέον ὕδωρ ὅπως ἀπαλλαγοῦν ταχύτερον τῶν πτερῶν των, κατόπιν δὲ τοὺς ἔκλειον εἰς δοχεῖα πλήρη ὄξους καὶ καρυκευμάτων καὶ τοὺς ἐξαπέστελλον εἰς τὰ πέρατα τῆς ἀχανοῦς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Δ. Ν. Π.

Βέροσος ἡ κεχρής.

—**βέροσος** (ὁ) (Berosus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βεροσιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει πέντε εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης, ὧν γνωστότερα: *βέροσος ὁ ἀκανθωτός* (Berosus spinosus). Δ. Ν. Π.

βερoῦδαι (οἱ) [*Ζῳολ.*]· βλ. βεροΐδαι.

βερούλη (ἡ) (Berule) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδανθῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, πόαν πολυετῆ, φυομένην εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν βόρειον Ἀσίαν παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν, τῶν λιμνῶν καὶ τῶν τελμάτων. Δ. Ν. Π.

Βέροσος ὁ ἀκανθωτός.

Βερούντα (Veruda) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Λιμὴν τῆς χερσονήσου τῆς Ἰστρίας μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου *Προμοντόρε* καὶ τοῦ λιμένος τῆς *Πόλας* (πλάτ. 44° 50' Β, μήκ. 13°50' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 202: Port Pola and the Brioni islands). Πρὸ τοῦ βορείου κέρατος νησὶς *Βερουντέλλα*, ἔχουσα φάρον ἐρυθροῦ σταθεροῦ φωτός. Σ. Ε. Λ.

Βερούσης. Ἀγωνιστὴς γεννηθεὶς εἰς Τρίκκαλα, ὅπου εἶχεν ἐγκατασταθῆ ὁ πατήρ του, καταγόμενος ὅμως ἐκ Λοκρίδος, ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας μὲ τὸν Ὀδυσσέα Ἀνδροῦτσον, τοῦ ὁποίου *Βερούσης* ἐπίσης ἦτο τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀγῶνος διεπεραιώθη εἰς Ξηροχώριον καὶ καταρτίσας σῶμα ἐπετέθη τῶν ἐκεῖ Τούρκων τοὺς ὁποίους καὶ διεσκόρπισε, μεθ' ὃ ἀνεκηρύχθη ἀρχηγὸς τῆς Εὐβοίας. Κατὰ Μάϊον 1821 ἐπολιόρκησε τὴν Χαλκίδα, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ στόλου, ἡ ἐπιχείρησις ὅμως ἐκείνη ἀπέτυχε λόγῳ διενέξεων μεταξὺ τῶν πολιορκητῶν καὶ οἱ Τοῦρκοι δι' ἐξόδου κατώρθωσαν νὰ διασκορπίσουν τοὺς ὑπὸ τὸν Βερούσην ἐπαναστάτας. Καὶ δευτέρα ἐπιχειρηθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ κατόπιν πολιορκία τῆς Χαλκίδος ἀπέτυχεν ἐπίσης, τότε δὲ οἱ Εὐβοεῖς ἀφῄρεσαν τὴν ὀρχηγίαν ἀπὸ τὸν Βερούσην, ἀναθέσαντες αὐτὴν εἰς τὸν Ἀγγελῆν Γοββίναν. —Ω.

Βερουτιανός· κοιν., ὁ ἐκ Βηρυτοῦ καταγόμενος. Ἄλλοτε *Βερουτιανοὺς* ἀπεκάλουν τοὺς ἐν Πειραιεῖ **Σύρους ἀχθοφόρους, οἱ ὁποῖοι, μέχρι καὶ τοῦ 1890,**

Digitized by Google

μὲ τὰς ἰδιορρύθμους «χαμαλίκας» ἐπὶ τῶν ῥάχεων, ἀνέμενον περὶ τὸ ὡρολόγιον τοῦ Δημαρχείου πελατείαν διὰ τὸ ἔργον των. Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι, μὴ ὄντες πολιτογραφημένοι, δὲν εἶχον δικαίωμα ψήφου, ἐπεκράτησε νὰ ὀνομάζωνται σκωπτικῶς *Βερουτιανοὶ* οἱ μὴ ἐγγεγραμμένοι εἰς τοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους τόπου τινὸς πολῖται. Σ. Ε. Λ.

βεροφόρμιον (τὸ) (Veroform) *[Φαρμ. Χημ.]*. Οὕτω καλεῖται ὁ *βασικὸς ἀμυρμηκικὸς μόλυβδος*.

βέρπη (ἡ) (Verpe) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀσκομηκύτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλβελλιδῶν*. Οἱ μύκητες τοῦ γένους τούτου ἀποτελοῦνται ἐκ κυλινδρικοῦ στελέχους (ποδὸς) καὶ τοῦ ἀνωτέρου μέρους (κεφαλή), ὅπερ φέρει κάλυμμα ἐν εἴδει ἡμιανοιγμένου σκιαδίου. Οἱ μύκητες οὗτοι φύονται συνήθως ὑπὸ τὰς δρῦς, τὰς ἀγρίας καστανέας κτλ. Ἐνίοτε ἐμφανίζονται καὶ εἰς τὰς κοιλότητας διαφόρων δασικῶν δένδρων. Τὸ γένος περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη, πάντα ἐδώδιμα. Γνωστότερα εἶναι: *βέρπη ἡ βοεμικὴ* (Verpe bohemica) καὶ *βέρπη ἡ δακτυλοειδὴς* (Verpe dactyliformis). Δ. Ν. Π.

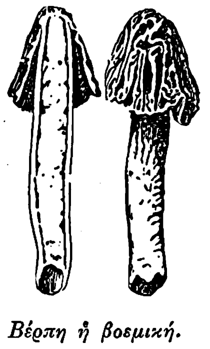

Βέρπη ἡ βοεμική.
[Δεξιὰ: ὁ μύκης. Ἀριστερά: κατακόρυφος τομὴ τούτου.]

Βέρρα (Werra) *[Γεωγρ.]*. Ὁ μεγαλύτερος τῶν παραποτάμων τοῦ Βέζερ, πηγάζων ἐκ τῆς νοτιοδυτικῆς πλευρᾶς τοῦ δάσους τῆς Θουριγγίας. Ἔχει μῆκος 270 χιλιομ. καὶ εἶναι εἰς μῆκος 59 χιλιομ. πλωτός. Α. Δ.

Βερραῖα *ὄρη* (Werragebirge) *[Γεωγρ.]*. Οὕτω καλεῖται ὑπό τινων γεωγράφων τὸ βόρειον τμῆμα τῆς ὀρεινῆς καὶ λοφώδους περιφερείας τῆς Ἔσσης, μεταξὺ τῆς κατωτέρας κοιλάδος τοῦ Βέρρα καὶ τοῦ Φούλντα. Ἐν μέσῳ ἄλλων μικροτέρων, ἀλλὰ γεωλογικῶς σημαντικῶν στρωμάτων ἐκ βασάλτου, ἅτινα σχηματίζουσιν ὄρη, ἐκτείνεται μεταξὺ τοῦ Γκροσσαλμερόντε, Ἄλλεντορφ, Βαλντκάππελ καὶ Λιχτενάου, ἀποτόμως καὶ μεμονωμένως, ἡ ὑψηλοτέρα τῶν Βερραίων ὀρέων κορυφή, εἰς ὕψος 749 μέτρων. Α. Δ.

Βερρατσάνο· βλ. Βερατζάνι.

Βερρερὶ (La Verrerie) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὁ ἀρχαῖος φάρος τῆς πόλεως Σέττ, ἀνεγερθεὶς ἐπὶ Ρισελιέ. Τὸ κτίσμα του χρησιμεύει ἀκόμη ὡς γνώρισμα διὰ τὴν ἐν ἡμέρᾳ προσεγείωσιν. Σ. Ε. Λ.

Βέρρης, *Κωνσταντῖνος*. Ἐπιφανὴς Ἀκαρνὰν ὁπλαρχηγὸς κατὰ τὸν Ἀγῶνα. Εὐκατάστατος καὶ ἐνθουσιώδης, εἰσέφερεν ἐκτὸς τῆς προσωπικῆς του αὐταπαρνήσεως καὶ χρήματα ἐξ ἰδίων του διὰ τὴν ἐπαναστατικὴν ὀργάνωσιν, μετέσχε δὲ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν συμπατριωτῶν του, εἰς τὰς κρισιμωτέρας μάχας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ τοὺς ἀγῶνας τοῦ Μεσολογγίου. Βραδύτερον, τῷ 1827, ἐπολέμησε μετὰ τῶν ἄλλων ἐν Ἀττικῇ κατὰ τοῦ Κιουταχῆ, ὁπότε καὶ ἐπληγώθη. Ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐκδουλεύσεων ἐβαθμολογήθη ἀξιωματικὸς β' τάξεως καὶ ἔφθασε μέχρι βαθμοῦ συνταγματάρχου. —Ω.

Βέρρι (Verri). —1) *Γαβριήλ, κόμης*. Ἰταλὸς νομομαθὴς ἐκ Μιλάνου (1696—1782). Ἀποκτήσας φήμην σοφοῦ περὶ τὰ νομικά, διωρίσθη σύμβουλος τοῦ κόμητος Κοσμᾶ τοῦ Γ'. Βραδύτερον ἡ Μαρία Θηρεσία διώρισεν αὐτὸν γενικὸν διηγόρον τοῦ Θησαυροφυλακείου, γερουσιαστήν, ἐπίτροπον τοῦ ἀνωτάτου ἐν Βιέννῃ συμβουλίου τῆς Ἰταλίας καὶ κρατικὸν σύμβουλον. Ἐκ τῶν ἔργων του ἀναφέρομεν τό: «Apparatus ad historium juris Mediolanensis antiqui e novi.» (Προπαρασκευὴ διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ παλαιοῦ καὶ νέου δικαίου τῶν Μεδιολάνων).

—2) *Πέτρος*. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, διάσημος Ἰταλὸς οἰκονομολόγος, συγγραφεὺς καὶ ἠθικοπολιτικὸς φιλόσοφος. Μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀρκάδων καὶ τῶν Τρανσφορμάτι τοῦ Μιλάνου, ἐκ νεωτάτης ἡλικίας, ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς ἐπὶ βραχὺ χρονικὸν διάστημα ὡς ἀξιωματικὸς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ντάουμ (1759—1860). Ἐπανελθὼν εἰς Ἰταλίαν ἵδρυσε τὸ περιοδικὸν «Il Caffè» («τὸ Καφενεῖον») (τῷ 1764—1766) μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Ἀλεξάνδρου* (βλ. καὶ λ.) καὶ τοῦ περιφήμου νομομαθοῦς *Μπεκκαρία*, μὲ σκοπὸν νὰ ἐκλαϊκεύσουν τὰς περὶ πολιτικῆς οἰκονομίας, ἐμπορίου, γεωργίας, ὑγιεινῆς καὶ λογοτεχνίας ἰδέας των. Ἀλλὰ τὸ ὕφος των, πλῆρες γαλλισμῶν ἢ κλασσικῆς ἐκζητήσεως ἀπήρεσεν εἰς τὸ κοινόν. Ἐκλεγεὶς ὁ Π. Βέρρι μέλος τοῦ Ἀνωτάτου Οἰκονομικοῦ Συμβουλίου, πρόεδρος τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, κρατικὸς σύμβουλος, διευθυντὴς τοῦ πατριωτικοῦ συλλόγου τοῦ Μιλάνου, ὃν ἵδρυσεν ἡ Μαρία Θηρεσία πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῆς γεωργίας, ἔγραψε πλεῖστα ἔργα: «Meditationi sull' economica politica» («Σκέψεις περὶ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας»), δημοσιευθὲν τῷ 1771· ἐνεποίησε βαθυτάτην ἐντύπωσιν, διότι διὰ πρώτην φοράν, πρὸ τοῦ Ἀδὰμ Σμίθ, ἐξετίθεντο αἱ ὀρθαὶ ἀρχαὶ τῆς ἐπιστήμης ταύτης. Τὸ ἔργον ἔσχεν ἑπτὰ ἐκδόσεις ἐντὸς διετίας καὶ μετεφράσθη ὑπὸ τοῦ Μινιὸρ εἰς τὴν γαλλικὴν (1773). Εἰς τὰς ὑποδείξεις τοῦ Βέρρι ὀφείλεται ἡ ὑπὸ τοῦ Βεκκαρία συγγραφὴ τοῦ περιωνύμου ἔργου του: «Περὶ ἐγκλημάτων καὶ ποινῶν», ὁ ἴδιος δὲ ἔγραψε κατὰ τῆς σκληρότητος τῶν βασάνων καὶ ἀνεμείχθη εἰς τὸ κίνημα τὸ ἐπιζητοῦν μεταρρυθμίσεις ἐν Λομβαρδίᾳ. Περιπεσὼν ὑπὸ τὴν δυσμένειαν τῆς Μαρίας Θηρεσίας ἀπελύθη ὅλων του τῶν θέσεων (1786). Ὅτε ὁ Βοναπάρτης εἰσῆλθεν εἰς Μιλᾶνον (1796), διώρισεν αὐτὸν δημοτικὸν σύμβουλον τῆς πόλεως. Ἕτερα ἔργα τοῦ Πέτρου Βέρρι εἶναι: «Storia di Milano» (1783—1798, τόμ. 2), «Opere Philosophiche» (1784, 2 τόμ.), «Meditationi sulla felicità» (1763), «Idee sull' indole del piacere e del dolore». —Β.

—3) *Ἀλέξανδρος*. Ἰταλὸς λογογράφος γεννηθεὶς ἐν Μιλάνῳ τῷ 1714 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ρώμῃ τῷ 1816. Σπουδάσας νομικὰ μετῆλθε τὸν δικηγόρον ἐν Μιλάνῳ, εἶτα δὲ μετέβη εἰς Παρισίους πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του, τεθεὶς εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν ὀπαδῶν τῆς μερίδος τῶν φιλοσόφων τῆς ἐποχῆς. Ἐπιστρέψας εἰς Ἰταλίαν ἐξέδιδε μετὰ τοῦ Βεκκαρία καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Πέτρου περιοδικὸν «Τὸ Καφενεῖον», ὅπερ ἔσχε τεραστίαν κυκλοφορίαν καθ' ὅλην τὴν Ἰταλίαν. Ἐγκατασταθεὶς εἰς Ρώμην ἔγραψε δραματικά τινα ἔργα, ἀλλὰ κυρίως τὴν φήμην του ἐδημιούργησαν τὰ συγγράμματα: «Ρωμαϊκαὶ νύκτες ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Σκιπίονος», εἶδος νεκρικῶν διαλόγων, «Αἱ περιπέτειαι τῆς Σαπφοῦς» καὶ «Ὁ βίος τοῦ Ἡροστράτου» μυθιστορήματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ δεύτερον παρουσίασεν ὡς ληφθὲν ἐξ ἀρχαίου χειρογράφου. Τῷ 1826 ἐδημοσιεύθη ἀνέκδοτος μελέτη αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γενικῆς ἱστορίας τῆς Ἰταλίας, ἥτις εἶναι καὶ τὸ ἀξιολογώτερον τῶν συγγραμμάτων του. Θ. Β.

—4) *Κάρολος*. Ἀγρονόμος καὶ πολιτικός, ἀδελφὸς τοῦ *Πέτρου* καὶ τοῦ *Ἀλεξάνδρου Βέρρι* (1743—1823). Ἐδίδαξεν εἰς τοὺς συμπολίτας του τὰς καλυτέρας μεθόδους καλλιεργείας καὶ δὴ τῆς μορέας, δένδρου σπουδαιοτάτης σημασίας διὰ τὸν νομὸν τοῦ Μιλάνου, ἔνθα ἡ βιομηχανία τῆς μετάξης εἶναι ἐκτάκτως ἀνεπτυγμένη. Κατέλαβε δημοσίας θέσεις νομάρχου, κρατικοῦ συμβούλου, ὀργανωτοῦ τῆς *Ρωμάνια* καὶ πρόεδρου τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως τῆς Ἰταλίας μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας τοῦ Μπωαρναί. Ἔγραψε: «Τέχνην τῆς καλλιεργείας τῶν μορεῶν», μεταφρασθεῖσαν εἰς τὴν γαλλικήν, «Καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου», «Δοκίμιον πρακτικῆς γεωργίας» κλπ. —Β.

βέρρινος (ὁ) (Berrinus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων *κολεοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυκητοφαγιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα εἶναι μικρότατα, ἔχοντα μῆκος 2 μόλις γιλιοστομέτρων καὶ ἔχουσι σῶμα φοειδὲς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ ἐλαφρῶς κυρτὸν κατὰ τὴν ῥάχιν. Ἡ κεφαλή των εἶναι σχεδὸν τριγωνική, ἐπίπεδος κατὰ τὴν ἄνω αὐτῆς ἐπιφάνειαν, τροπιδοειδὴς κατὰ τὰ πλάγια, αὐλακωτὴ κατὰ τὸ μεταξὺ τῶν ὀφθαλμῶν διάστημα καὶ φέρει δύο ἀρκετὰ ἐπιμήκεις κεραίας, αἵτινες κατὰ τὸ ἄκρον των φέρουσι ροπαλοειδῆ ἀπόφυσιν. Ὁ προθώραξ εἶναι σχεδὸν τετράγωνος καὶ πορφυροπράσινου χρώματος. Κυριώτερον εἶδος τοῦ γένους εἶναι: *βέρρινος ὁ μυρίκειος* (Berrinus amariscis), ὅστις ἀπαντᾷ ἐν Γαλλίᾳ, Σαρδηνίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ. Τὸ εἶδος τοῦτο φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους. Ἡ θήλεια γεννᾷ τὰ ᾠά της ἐπὶ τῶν ἀνθέων τῶν διαφόρων παραθαλασσίων φυτῶν καὶ ἰδίως ἐπὶ τοῦ φυτοῦ *μυρίκη ἡ μικρανθὴς* (Tamarix parviflora). Ἡ κάμπη της ἔχει μῆκος 2,5 περίπου χιλιοστομέτρων, χρῶμα ὑπόλευκον κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ ὑπέρυθρον μὲ φαιὰς ῥαβδώσεις κατὰ τὴν κοιλίαν. Δ. Ν. Π.

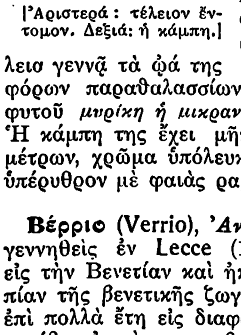

Βέρρινος ὁ μυρίκειος.
[Ἀριστερά: τέλειον ἔντομον. Δεξιά: ἡ κάμπη.]

Βέρριο (Verrio), *Ἀντώνιος*. Ἰταλὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Lecce (1639—1707). Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Βενετίαν καὶ ἠκολούθησε τὴν τεχνοτροπίαν τῆς βενετικῆς ζωγραφικῆς. Ἀφοῦ εἰργάσθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἰταλίας, μετέβη εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν, ἔνθα ἐξετέλεσεν ἀξιολογώτατον πίνακα διὰ τὴν μονὴν τῶν Καρμηλιτῶν τῆς Τουλούζης, τέλος δ' ἐπεσκέφθη τὴν Ἀγγλίαν, κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Καρόλου Β', ὅστις τὸν ἐπεφόρτισε νὰ διακοσμήσῃ τὸν πύργον τοῦ Οὐΐνδσωρ διὰ τοιχογραφιῶν, αἵτινες κατὰ τὸ πλεῖστον σήμερον ἔχουν καταστραφῆ. Μολονότι αἱ τοιχογραφίαι αὗται ὑπῆρξαν μετριώταται, ὁ Κάρολος Β' κατελήφθη ὑπὸ ἀληθοῦς ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην τοῦ Βέρριο καὶ τὸν ἐπλήρωσε τιμῶν καὶ ἀμοιβῶν, ἐπὶ πλέον δ' ἔθηκεν εἰς τὴν διάθεσίν του πολυτελὲς βασιλικὸν ἐνδιαίτημα. Μετὰ τὸν Κάρολον Β', ὁ Ἰάκωβος Β' ἐπεδαψίλευσεν ὅλην του τὴν εὐμένειαν εἰς τὸν Βέρριο, ὅστις ἔλαβεν ὑπ' αὐτοῦ ἐντολὴν νὰ διακοσμήσῃ τὸ καθολικὸν παρεκκλήσιον τοῦ Οὐΐνδσωρ· μόνον μετὰ τοῦ Γουλιέλμου Γ' αἱ σχέσεις τοῦ Ἰταλοῦ καλλιτέχνου δὲν ὑπῆρξαν ἀγαθαί. Βραδύτερον ἡ ὅρασις τοῦ Βέρριο ἐξησθένησεν εἰς μέγαν βαθμόν, ἡ δὲ βασίλισσα Ἄννα τοῦ ἀπένειμεν ἱκανοποιητικὴν ἐπιχορήγησιν διὰ τὴν συντήρησίν του. Κατὰ γενικὴν ἐκτίμησιν, ὁ Βέρριο ὑπῆρξε ζωγράφος φιλόπονος, εὐχερὴς εἰς τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν, ἀλλὰ πολὺ ἀφελὴς καὶ ματαιόδοξος. Χαρακτηριστικὸν τοῦ ἐλαττώματός του τούτου ὑπῆρξε τὸ γεγονός, ὅτι εἰς πίνακά του, ἀπεικονίζοντα τὴν θεραπείαν ἀσθενῶν παρὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐτοποθέτησε τὸν ἑαυτόν του καὶ δύο ἄλλα σύγχρονά του πρόσωπα, μετὰ γιγαντιαίας περρούκας εἰς τὴν κεφαλήν, κατὰ τὴν τότε ἐπικρατοῦσαν μόδαν, μεταξὺ τοῦ πλήθους, ὅπερ ἐθεᾶτο τὸν Χριστὸν θεραπεύοντα. Ι. Μ. Π.

Βέρροια (ἡ). Παλαιὰ καὶ ἱστορικὴ πόλις τῆς Μακεδονίας (ἀρχ. γραφή: ***Βέροια***) εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Βερμίου ὄρους (ὑψόμ. 160,55 μ.). Εἶναι ἐκτισμένη ἀμφιθεατρικῶς εἰς κλιτὺν ἐλαφρᾶς κλίσεως, ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸν δ' ἄκρον αὐτῆς ἀρχίζουσιν, εἰς ἀπότομον κατωφέρειαν 200 περίπου μέτρ., οἱ λαχανόκηποι καὶ ἀρδευόμενοι ἀγροὶ καθιστῶντες τὸ ἄκρον τοῦτο γραφικώτατον. Παρὰ τὸ δυτικὸν δ' ἄκρον τῆς πόλεως διέρχεται ὁ παραπόταμος τοῦ Ἀλιάκμονος *Τριπόταμος*. Δ.Ε.Μ.

— **[ΙΣΤΟΡ.]** Ἡ Βέρροια ἦτο μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Ἠμαθίας, ἀναφερομένη τὸ πρῶτον παρὰ Θουκυδίδῃ (Α' 61—64). Τινὲς λέγουσιν ὅτι δὲν πρόκειται ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τοῦ Θουκυδίδου, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται καὶ ἐφθαρμένον, περὶ τῆς Βερροίας ταύτης, ἰσχυριζόμενοι, ὅτι, ἀφοῦ οἱ Ἀθηναῖοι ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν τῆς Πύδνης, συμμαχήσαντες μετὰ τοῦ Περδίκα, δὲν ὑπῆρχεν ἀνάγκη νὰ βαδίσωσιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν πρὸς τὴν Βέρροιαν. Ἐνισχύονται δὲ εἰς τὴν γνώμην των αὐτὴν ἐκ τοῦ ἀναφερομένου, ὅτι «τριταῖοι ἀφίκοντο» εἰς Γίγωνον, ὅπερ θεωρεῖται ἀδύνατον, καὶ ὑποθέτουν ἐκ τούτου, ὅτι πρόκειται περὶ τῆς Ποτιδαίας, ἡ ὁποία ἀργότερον ἐλέγετο καὶ Βέρροια. Ἀλλὰ κατὰ τὸν Ζηκίδην πρόκειται περὶ τῆς ἡμετέρας Βερροίας. Ἡ γνώμη τοῦ Ζηκίδου εἶνε ὀρθοτέρα, διότι οἱ Ἀθηναῖοι ἤθελον νὰ καταλάβουν τὴν Βέρροιαν, ὡς πόλιν ὀχυράν, ἀκμαίαν, πλουσίαν καὶ ἐπίκαιρον, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ μετὰ ταῦτα ἐπιδρομεῖς καὶ κατακτηταὶ τῆς Μακεδονίας ἔπραττον. Ἐκ τῆς Βερροίας οἱ Ἀθηναῖοι ἐβάδισαν ἐπὶ τὴν Στρέψαν, πόλιν τῆς Μακεδονίας ὅμορον τῇ Θεσσαλονίκῃ, ἐν τῇ Μυγδονίᾳ, ὁριζομένῃ ὑπὸ τοῦ Ἀξιοῦ, τῆς χώρας τῆς Βοττιαίας.

Περὶ τῆς κτίσεως τῆς χώρας διάφοροι ἀναφέρονται ἐκδοχαὶ καὶ παραδόσεις. Κατ' ἀρχαῖον μῦθον ὑπῆρχε *Βέρροιά* τις νύμφη, θυγάτηρ τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Θέτιδος ἢ τοῦ Ἀδώνιδος καὶ τῆς Ἀφροδίτης. Ἄλλοι ἀπεκάλουν αὐτὴν τροφὸν τῆς Σεμέλης. Ὁ δὲ Βιργίλιος, εἰς τὴν Αἰνειάδα, ἀναφέρει ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο Τρωαδίτισσαν, τροφὸν τοῦ Αἰνείου. Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀναφέρει, ὅτι ἔκτισε τὴν Βέρροιαν ὁ Μακεδὼν στρατηγὸς *Φέρων*: «Βέρροια πόλις Μακεδονίας, ἣν Φέρων κτίσαι φασίν, αὐτοὺς δὲ τὸ φ εἰς β μεταποιεῖν, ὡς Βαλακρὸν καὶ Βίλιππον». Ἐν δὲ τῇ γεωγραφίᾳ Μελετίου ἀναγινώσκομεν «Βέρροια πόλις ἀρχαία καὶ διάσημος οὐ μακρὰν τοῦ Ἀλιάκμονος εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Βερμίου ὄρους. Ἐκτίσθη δὲ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Φέρωνος, ὃν αὐτοὶ Βέρωνα ἐκάλουν». Κατ' ἄλλους, ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ *Βέρητος*, υἱοῦ τοῦ Μακεδόνος, ἐπ' ὀνόματι τῆς θυγατρός του Βερροίας, ὡς αὐτὸς ὁ Βυζάντιος ἀναφέρει εἰς τὴν λέξιν *Μίεζα*: «ἀπὸ Μιέζης, θυγατρὸς Βέρητος τοῦ Μακεδόνος, ὡς Θεαγένης ἐν Μακεδονικοῖς, Βέρης γὰρ τρεῖς ἐγέννησε θυγατέρας, Μίεζαν, Βέρροιαν, Ὄλγαν». Ἄλλοι παράγουσι τὴν λέξιν ἀπὸ τὸ ἐπιτατικὸν *βε* καὶ *ῥέειν* διὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν ὑδάτων της, ὅπως ἐκ τούτου ὠνομάσθησαν καὶ αἱ πλησίον της πόλεις Νάουσα καὶ Ἔδεσσα. Τοῦτο σχετίζουσι καὶ πρὸς τὴν Βέρροιαν τῆς Συρίας, τὴν ὁποίαν ἔκτισεν ὁ Μ. Ἀλέξανδρος, εἰς ἀνάμνησιν βεβαίως τῆς ἐν Μακεδονίᾳ Βερροίας καὶ διὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν ὑδάτων καὶ ἐκείνης. Ἀλλ' ἐπιτατικὰ μόρια γνωρίζομεν μέχρι σήμερον τὰ *ζα, δα, βου*, οὐχὶ δὲ καὶ *βε*. Ἄλλοι σχηματίζουσι τὴν λέξιν ἐκ τοῦ *φέρειν-ῥοιάς*, διότι πράγματι ἔχει ἀφθονίαν αὐτοφυῶν καὶ καλῆς ποιότητος ῥοιῶν. Ὁ λαὸς σχετίζει τὸ ὄνομα μὲ τὸ ὄνομα τῆς θρυλικῆς ἡγεμονίδος *Βεργίνης*, ἀλλ' ἐκείνη ἤκμασε πολὺ ἀργότερον.

Περὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῆς Βερροίας οὐδὲν σχεδὸν θετικὸν γνωρίζομεν. Πρῶτοι αὐτῆς κάτοικοι ἦσαν οἱ *Βρύγες*, οἱ μετὰ ταῦτα *Φρύγες* ὀνομασθέντες, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Στράβων «ὅτι αὐτοῦ που καὶ τὸ Βέρμιον ὄρος, ὃ πρότερον κατεῖχον Βρύγες, Θρακῶν ἔθνος, ὧν τινες διαβάντες εἰς Ἀσίαν, Φρύγες μετωνομάσθησαν». Κατόπιν ὅμως ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Μακεδόνων καὶ τὰ μέρη κα-

Digitized by Google

τφκίσθησαν ὑπὸ Μακεδονοπελασγῶν. Περιῆλθε δὲ ἡ Βέρροια ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Μακεδόνων Βασιλέων.

Περὶ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ (295—287) λέγεται, ὅτι, ἐπισκεφθεὶς τὴν Βέρροιαν, τόσον πολὺ ἔμεινεν εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους, τὴν καλλονὴν τῆς πόλεως καὶ τὴν ἐνθουσιώδη ὑποδοχὴν καὶ τὰς περιποιήσεις τῶν κατοίκων, ὥστε εἶπεν εἰς τοὺς Βερροιεῖς νὰ τοῦ ζητήσωσιν ὅ,τι ἤθελον. Αὐτοὶ ὅμως τῷ ὑπέβαλον τόσας πολλὰς αἰτήσεις, ὥστε μόλις τὰς ἐχώρησε μία χλαμύς. Ὁ δὲ Δημήτριος, χωρὶς νὰ τὰς ἀναγνώσῃ, ὅτε διήρχετο τὸν Ἀξιόν, διέταξε νὰ ρίψωσιν εἰς αὐτὸν τὴν χλαμύδα, εἰπών, ὅτι μόνον τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ θὰ δυνηθῇ νὰ σβέσῃ τὸ πάθος τῶν Βερροιέων.

Ὅτε ὁ Βασιλεὺς Πύρρος (287—286) εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ν. Μακεδονίαν, ἐπωφελούμενος ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Δημήτριος ἦτο ἀπησχολημένος πολεμῶν κατὰ τοῦ Λυσιμάχου, κατέλαβε τὴν Βέρροιαν ἀμαχητὶ παραδοθεῖσαν ὑπὸ τῶν κατοίκων διὰ τὸ μῖσος των κατὰ τοῦ Δημητρίου, ἕνεκα τοῦ ἐκλύτου βίου του: «Πύρρος δὲ τούτοις ἅμα ἐξανιστὰς ἐπὶ Βέρροιαν ἤλαυνε, προσδοκῶν Δημητρίου ὑπαντιάζοντος Λυσιμάχῳ τὴν κάτω χώραν ἀπολιπεῖν ἔρημον καὶ διαδραμὼν μεταξὺ καταλαμβάνει τὴν Βέρροιαν καὶ τὸ πλεῖστον αὐτόθι τῆς στρατιᾶς ἱδρύσας, τὰ λοιπὰ προήγετο διὰ τῶν στρατηγῶν» (*Πλουτ. Πύρ.*). Ὁ Δημήτριος μαθὼν τοῦτο διακόπτει τὴν κατὰ τοῦ Λυσιμάχου ἐκστρατείαν καὶ βαδίζει κατὰ τῆς Βερροίας, τὴν ὁποίαν πολιορκεῖ. Βερροιεῖς στρατιῶται τοῦ Δημητρίου ἤρχοντο ὑπὸ τὰ τείχη καὶ συνδιελέγοντο μετὰ τῶν συγγενῶν καὶ γνωρίμων των καὶ ὠνείδιζον αὐτούς, ὅτι, Μακεδόνες αὐτοί, ἠνέχθησαν νὰ τεθῶσιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ξένου. Οὗτοι ὅμως ἐδικαιολογοῦντο, ὅτι ὁ Πύρρος ἦτο ἀνὴρ λαμπρός, ἐφέρετο πράως καὶ φιλικῶς πρὸς τοὺς ἁλωθέντας καὶ ἦτο, ὡς ἄλλοτε ὁ Ἀλέξανδρος, δημοτικὸς καὶ φιλόστρατος. Οὗτοι διέδωκαν τὸ τοιοῦτον εἰς τοὺς στρατιώτας τοῦ Δημητρίου, οἵτινες ἐζήτουν νὰ ἴδουν τὸν Πύρρον. Οὗτος ἐνδυθεὶς τὴν ὡραίαν πανοπλίαν του ἐστάθη εἰς περίβλεπτον μέρος περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τῶν καλυτέρων στρατιωτῶν του, ἐστεφανωμένων διὰ κλάδων δρυός. Ἐπειδὴ ἦτο εὔσωμος καὶ ὡραιότατος, τόσον πολὺ ἐνεθουσιάσθησαν οἱ στρατιῶται, ὥστε ἀνευφήμησαν αὐτὸν ὡς βασιλέα καὶ ἐστεφανώθησαν ὡς οἱ στρατιῶται του. Ἤρχισαν δὲ νὰ ὑβρίζωσι καὶ νὰ καταρῶνται τὸν Δημήτριον λέγοντες, ὅτι ἐκουράσθησαν πολεμοῦντες διὰ τὴν τρυφὴν ἐκείνου. Βλέπων τὴν ἐξέγερσιν ταύτην ὁ Δημήτριος ἐδραπέτευσε μετημφιεσμένος πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἁλιάκμονος, ὅπου ἐπεβιβάσθη πλοίου. Ἔμεινε δὲ ἡ Βέρροια μόλις 7 μῆνας ὑπὸ τὸν Πύρρον, ἐκδιωχθέντα ὑπὸ τοῦ Λυσιμάχου καταλαβόντος ἅπασαν τὴν ἀρχήν.

Ἐπὶ βασιλέως Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ (320—244) ἦλθον οἱ ἱερεῖς τοῦ Ἡρακλέους νὰ κυνηγήσουν εἰς τὴν πόλιν τῶν Βερροιέων. Ἡ δὲ πόλις σύσσωμος ἐξελθοῦσα ὑπεδέξατο αὐτοὺς καὶ θυσίαν δὲ ποιήσαντες εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἡρακλέους ἀνεχώρησαν εἰς Ἀθήνας. Εἶναι ἐξηκριβωμένον, ὅτι ὑπῆρχεν ἱερὸν τοῦ Ἡρακλέους κατὰ τὸ δυτικὸν αὐτῆς μέρος, ὅπου τὸ σημερινὸν νεκροταφεῖον τῶν Ἰσραηλιτῶν. Τοῦτο μαρτυρεῖ, ὅτι κατεῖχεν ἐξέχουσαν θέσιν ἡ Βέρροια καὶ ἦτο πόλις ἀκμαιοτάτη.

Κατὰ τὸ 168 κατελήφθη ἡ Βέρροια ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, παραδοθεῖσα εἰς τὸν Ρωμαῖον Ὕπατον ὑπὸ τριῶν τέκνων αὐτῆς καὶ πιστῶν φίλων τοῦ Περσέως, τῶν Ἱππίου, ἀρχηγοῦ τῶν φαλαγγιτῶν, Μήδονος καὶ Πενταύχου, λιποτακτησάντων ἐκ τῆς μάχης (*Τ. Λιβ.* 44). Οἱ Ρωμαῖοι διῄρεσαν τὴν Μακεδονίαν εἰς τρία τμήματα, τῆς Βερροίας περιληφθείσης εἰς τὸ τρίτον, τοῦ ὁποίου πρωτεύουσα ἦτο ἡ Πέλλη. Ἐν ἀρχῇ τοῦ ἐμφυλίου ρωμαϊκοῦ πολέμου (49 π. Χ.), ὁ Πομπήϊος εἶχε κηρύξει ἐλευθέρας τὰς μακεδονικὰς πόλεις, ἐν αἷς καὶ τὴν Βέρροιαν, παρὰ τὴν ὁποίαν μάλιστα μετέθηκε τὸ στρατόπεδόν του πρὸ τῆς ἐν Φαρσάλῳ μάχης. Διαμένων δὲ ἐν Βερροίᾳ ἐγύμναζε τὸ πεζικόν.

Ὅτι ἡ Βέρροια κατεῖχεν ἐξέχουσαν θέσιν μαρτυρεῖ καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὁ ὁποῖος συνήθιζε νὰ μεταβαίνῃ εἰς τὰς μεγαλυτέρας, ἀκμαιοτέρας καὶ ἐμπορικωτέρας πόλεις καὶ ἐκήρυττε τὸν Χριστιανισμόν, διότι ἤξευρεν, ὅτι ἀπὸ τὰ κέντρα εὐκολώτερον θὰ μετεδίδετο ὁ Χριστιανισμὸς καὶ εἰς τὰς μικροτέρας πόλεις καὶ τὰ χωρία, λόγῳ τῆς πρὸς αὐτὰ ἐπικοινωνίας. Διωκόμενος ὁ Παῦλος ὑπὸ τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἰουδαίων ἦλθεν εἰς Βέρροιαν τῷ 59, ὅπου ἐκήρυττεν ἐπὶ ἡμέρας ἀπὸ τοῦ βήματος, τοῦ ὁποίου αἱ βαθμίδες σῴζονται μέχρι σήμερον καὶ ὀνομάζονται «Βῆμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου», καὶ ὅπου πολλοὺς προσείλκυσεν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἐν οἷς «καὶ τῶν Ἑλλήνων γυναικῶν τῶν εὐσχημόνων καὶ ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγοι» (Πράξ. Ἀπ. 17, 10).

Καταστραφείσης τῆς Πέλλης ὑπὸ τῶν βαρβάρων Δαλματῶν καὶ Πανονίων, οἱ ὁποῖοι κατεπλημμύρισαν τὴν Μακεδονίαν καὶ πολλὰς αὐτῆς πόλεις κατέστρεψαν, ἡ Βέρροια ἀντικατέστησε τὴν Πέλλην, ἀναγνωρισθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Νέρβα (96 μ. Χ.) πρωτεύουσα τοῦ τμήματος, δόντος αὐτῇ τὸν τίτλον τῆς Μητροπόλεως καὶ Νεωκόρου. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Φίλιππος ὁ Α' (244—249) συνεχῶς μεταβαίνων εἰς Μακεδονίαν διέτριβε καὶ ἀνεπαύετο ἐν Βερροίᾳ καὶ ἀγῶνας ἐτέλει καὶ ἐπανηγύριζε. Κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ ταύτην, ἐπὶ Γορδιανοῦ τοῦ Γ' (238—244) ἢ Φιλίππου τοῦ Α', ἡ Βέρροια εἶχε καὶ ἴδια χαλκᾶ νομίσματα τῆς αὐτῆς κλάσεως καὶ σύγχρονα πρὸς τὰ τῆς Μακεδονίας ἐν γένει. Ὁ Mionnet δημοσιεύει τεμάχιον ἐπιγεγραμμένον «ΚΟΙΝΟΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ Β ΝΕΟ(κόρων) ΒΕΡΡΟΙΕΩΝ, χρονολογίαν δὲ φέρον ΣΟΕ (275).

Ἐπὶ Διοκλητιανοῦ (284—305) καὶ Μ. Κωνσταντίνου (306—337), διῃρέθη ἡ Μακεδονία εἰς δύο μέρη, ἐξ ὧν τὸ ἕν, περιλαμβάνον τὰς ἀπὸ τοῦ Πηνειοῦ μέχρι Νέστου πόλεις, ὠνομάσθη Πρώτη Μακεδονία, τὸ δὲ ἄλλο Δευτέρα. Ἡ Βέρροια, συμπεριελήφθη εἰς τὸ πρῶτον, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Θεσσαλονίκην. Ἡ διαίρεσις διετηρήθη καὶ ἐπὶ Βυζαντινῶν μέχρι τοῦ Ι' αἰῶνος, τῆς Μακεδονίας ἀποτελεσάσης ἴδιον θέμα καὶ διαιρεθείσης εἰς δύο ἐπαρχίας, εἰς τὴν πρώτην τῶν ὁποίων ὑπήγετο καὶ ἡ Βέρροια.

Καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα ἠκολούθησε καὶ ἡ Βέρροια τὴν τύχην τῆς λοιπῆς Μακεδονίας, οὖσα πόλις ὀχυρά, ἐπίκαιρος, ἐμπορικὴ καὶ ἀκμαιοτάτη· ὑπῆρξε πάντοτε τὸ μῆλον τῆς ἔριδος καὶ τὸ ἐπίμαχον σημεῖον ὅλων τῶν ἐπιδρομέων καὶ κατακτητῶν τῆς Μακεδονίας. Ὁ Παπαρρηγόπουλος ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ (τόμ. Γ' σελ. 599) ἀναφέρει, ὅτι οἱ Βούλγαροι, κατὰ τὸ 812, ἐπωφελούμενοι τῆς δυσαρεσκείας τῶν στρατευμάτων τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ κατ' αὐτοῦ καὶ τῆς ἐγκαταλείψεως ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ τῆς κατὰ τοῦ Κρούμμου ἐκστρατείας, ἐπεδόθησαν εἰς λεηλασίας τῆς Θρᾴκης καὶ Μακεδονίας καὶ ὅτι εὐχερῶς ἐλεηλάτησαν πᾶσαν τὴν χώραν περὶ Ἀγχίαλον καὶ τὸ *Κάστρον Προβάτον* καὶ *Βέρροιαν* καὶ *Νίκαιαν* (Κούλελι) καὶ *Φιλιππούπολιν* καὶ *Φιλίππους* καὶ *Στρυμόνα* (τὴν πάλαι *Ἀμφίπολιν*). Ἀλλ' ἴσως ἐδῶ νὰ πρόκειται περὶ τῆς ἐν Ἀνατ. Ρωμυλίᾳ *Βερροίας*, τοῦ σημερινοῦ *Καζανλίκι*. Εἶναι ὅμως γεγονός, ὅτι καὶ ἡ ἡμετέρα Βέρροια ὑπέκυψεν ὑπὸ τὸν Κρούμμον, διότι, λέγει ὁ ἱστορικὸς Σλουμπερζέ: «τὸ θλιβερώτερον τοῦ ἔτους 989 εἶναι ἡ ἅλωσις τῆς Βερροίας, διότι αὕτη ἐκέκτητο σπουδαιότητα διὰ τὴν ἄμυναν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ Θεσσαλίας. Ἀρκεῖ πρὸς τοῦτο ν' ἀποβλέψῃ τις εἰς τὸν γεωγραφικὸν χάρτην, καθ' ὅσον ἡ Βέρροια ἐδέσποζε τῶν πρὸς τὴν δευτερεύουσαν πόλιν τῆς αὐτοκρατορίας ὁδῶν». Ἀλλὰ καὶ ὁ Παπαρρηγόπουλος ἀναφέρει, ὅτι «τῷ 1001 ὁ Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος, στρατεύσας ἐκ Θεσσαλονίκης, πρῶτον μὲν παρέλαβε τὴν Βέρροιαν, παραδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ φρουράρχου αὐτῆς Δοβρομήρ, ὃν ἐτίμησε διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Ἀνθυπάτου...» (τ. Δ' 228).

Ἐπίσης ὁ Σλουμπερζέ, «ὁ τῆς Βερροίας κατάρχων Δοβρομῆρος προσῆλθε τῷ Βασιλεῖ, ἵνα δηλώσῃ ὑποταγὴν καὶ παραδώσῃ τὴν πόλιν». Περὶ τὸ 1185 ἔπεσε μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Σικελῶν. Ἀπὸ τοῦ 1186—1264 οἱ Βλαχοβούλγαροι ἵδρυσαν μέγα κράτος βλαχικὸν μεταξὺ Αἵμου καὶ Πίνδου ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος των Ἰωαννίτση, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ συμπεριελήφθη καὶ ἡ Βέρροια, τὴν ὁποίαν ὅμως, κατὰ τὸ 1204, ἀνέκτησεν ὁ Βονιφάτιος, στρατηγὸς τοῦ Ἐρρίκου, μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ὅλης τῆς Θεσσαλίας. Κατὰ τὸ 1208 ὁ διοικῶν ἐπιτροπικῶς τὴν Θεσσαλονίκην Βιανδράτε ἠρνεῖτο νὰ ἀναγνωρίσῃ ὡς νόμιμον βασιλέα τῆς Θεσσαλονίκης τὸν Δημήτριον καὶ νὰ πληρώνῃ τοὺς νενομισμένους φόρους πρὸς τὸν Φράγκον Αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Ἐρρῖκον, ὅστις καὶ ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης. Πρὶν ὅμως προσβάλῃ αὐτὴν ἔστειλε πρέσβεις πρὸς τὸν Βιανδράτε, ἵνα παραδοθῇ· ἀλλ' αὐτὸς ἐζήτησε νὰ λάβῃ ὁλόκληρον τὴν μεταξὺ Δυρραχίου καὶ Μεγάρων χώραν, ὁλόκληρον τὴν Πελοπόννησον, τὴν Βέρροιαν, τὰς Θέρμας καὶ πάντα τὰ λοιπὰ μέρη μέχρι Φιλιππουπόλεως. Ἀπέρριψε ταῦτα ὁ Ἐρρῖκος,

κατέλαβε τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἀνεγνώρισε βασιλέα αὐτῆς φόρου ὑποτελῆ τὸν Δημήτριον (*Παπ.* Ε' 36).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λατίνου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Νευέλωνος, διωρίσθη ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης ὁ τῆς Βερροίας Γουαρῖνος, φίλα φρονῶν τῷ Ἐρρίκῳ, κατὰ δὲ τὸ 1212 ἀνεγνωρίσθη ἔξαρχος τοῦ βασιλείου καὶ ὑπήχθησαν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ ἕνδεκα, τὸ πλεῖστον ὑπὸ Ἑλλήνων κατεχόμεναι, ἐπισκοπαί, ἐν αἷς ἡ Κίτρος, τὰ Σέρβια, ὁ Πλαταμὼν καὶ ἡ Κασσάνδρα. Τὸ φραγκικὸν κράτος τῆς Θεσσαλονίκης κατελύθη ὑπὸ τοῦ Δεσπότου τοῦ Δ. Ἑλ. Κράτους, Θεοδώρου Ἀγγέλου τοῦ Κομνηνοῦ, τὸ ὁποῖον ἥπλοῦτο ἀπὸ Δυρραχίου μέχρι Θεσσαλονίκης καὶ ἀπὸ Ναυπάκτου μέχρις Ἀδριανουπόλεως, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπήχθη καὶ ἡ Βέρροια. Ὁ Θεόδωρος ἐπιχειρήσας κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1230 πόλεμον κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων Ἀσάν, ἡττήθη κατὰ κράτος παρὰ τὸν Ἕβρον, αἰχμαλωτισθείς. Ὁ Ἀσὰν διῆλθε, καταλαμβάνων ἀνενοχλήτως καὶ λεηλατῶν, τὴν Ἀδριανούπολιν, Διδυμότειχον, Βαλερόν, Σέρρας, Πελαγονίαν μέχρι τῆς Ἰλλυρίας καὶ μεγάλης Βλαχίας. Ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν χώραν του ἀνεγνώρισε βασιλέα τῆς Θεσσαλονίκης τὸν Μανουήλ, ἀδελφὸν τοῦ Θεοδώρου.

Κατὰ τὸ 1246, ὁ Βατάτσης, αὐτοκράτωρ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους τῆς Νικαίας, καταλαμβάνει τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἀφίνει πληρεξούσιον ἐπίτροπόν του τὸν Κομνηνὸν Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον. Τότε ἤρχισαν ἀγῶνες μεταξὺ τῶν Παλαιολόγων καὶ τοῦ Κράλλη τῆς Σερβίας, ζητοῦντος νὰ καταλάβῃ τὴν ὀχυρὰν Βέρροιαν, ἀλλὰ διετήρησαν καὶ διῴκησαν αὐτὴν οἱ Βυζαντινοὶ δι' ἰδιαιτέρου δουκὸς μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἁλώσεώς της. Τοιούτου δουκὸς χήρα θὰ ἦτο ἡ θρυλικὴ ἡγεμονίς της Βεργινία, ἡ κοινῶς Βεργίνα, τὴν ὁποίαν ἡ παράδοσις ἔπλασε βασίλισσαν τῆς Βερροίας. Ταύτης ἀναφέρονται «παλάτια» ἐν Βερροίᾳ, ἐπιδεικνυόμενων καὶ τώρα ἀκόμη τῶν ἐρειπίων των, καὶ «παλατίτσια», τουτέστι μικρὰ παλάτια, ὡς θερινὴ διαμονή της, παρὰ τὸ ὁμώνυμόν της χωρίον Βεργίνα, ἐξ ὧν καὶ τὸ μετέπειτα καὶ ἄχρι σήμερον σωζόμενον χωρίον *Παλατίτσια*. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει, ὅτι τὰ ἐν Βερροίᾳ παλάτια συνεκοινώνουν μὲ τὰ παλατίτσια διὰ τεσσάρων ὑπογείων δρόμων, ἐξ ὧν ὁ εἷς ὑπὸ τὸν ναὸν *Ἁγ. Κηρύκου* καὶ *Ἰουλίτης*, ὁ δεύτερος ὑπὸ τὸν τῆς *Περιβλέπτου*, ὁ τρίτος παρὰ τὴν θέσιν *Παναγία Δεξιά*, ὅπου σῴζεται βρύσις, μέχρι τῆς σήμερον ὀνομαζομένη τῆς *Βεργίνας*, καὶ τέταρτος ὑπὸ τὰ παλάτια. Εἰς τὰ μέρη ταῦτα ἐπιδεικνύονται μεγάλαι ὀπαὶ ἄγνωστον ποῦ καταλήγουσαι. Ἐπὶ τῆς ἡγεμονίδος ταύτης λέγεται, ὅτι κατελήφθη ἡ Βέρροια ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸ 1432. Κατὰ τὸ 1361, ἐπὶ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Α', ὁ διάσημος στρατηγός του Ἐβρενὸς πασᾶς, χριστιανικῆς καταγωγῆς, ἐκυρίευσε τὸ *Βαρδάρι*, πρὸς ἀνατολὰς τῆς Βερροίας (τὰ σημερινὰ *Γιεννιτσά*). Ὁ αὐτὸς Ἐβρενὸς φαίνεται, ὅτι, ἐπὶ Βεργίνης, κατέλαβε καὶ τὴν Βέρροιαν διὰ προδοσίας Χατζηζητκαβίου τινὸς Βερροιέως, ὁ ὁποῖος, ἐν καιρῷ νυκτός, ἤνοιξε μίαν τῶν πυλῶν τοῦ φρουρίου εἰς τὸ σημερινὸν *Γκιολᾶ Γκελτῆ* (δρόμος, δι' οὗ ἦλθον) καὶ εἰσήγαγε τοὺς Τούρκους. Ἡ Βεργίνα, ὡς λέγει ἡ παράδοσις, μὴ θέλουσα νὰ παραδοθῇ, ἐρρίφθη μετὰ τοῦ τέκνου της εἰς τὸν Τριπόταμον ἀπό τινος βράχου, δεικνυομένου καὶ τὴν σήμερον, καὶ ἐπνίγη. Φαίνεται δέ, ὅτι κατὰ τὴν πολιορκίαν ὑπέστησαν πολλὰ οἱ Τοῦρκοι καὶ διὰ τοῦτο τὴν ὠνόμασαν *Καραφέρροιαν*, ἤτοι μαύρην Βέρροιαν, δι' ὃ καὶ εἰσῆλθον μετὰ μανίας εἰς τὴν πόλιν. Συνέλαβον τὸν τότε μητροπολίτην καὶ ἀπηγχόνισαν εἴς τινα πλάτανον, σῳζομένην ἔμπροσθεν τοῦ τότε μητροπολιτικοῦ ναοῦ, μεταβληθέντος ἔκτοτε εἰς τέμενος, καὶ ἀπὸ τοῦ 1912 ἀνακτη-

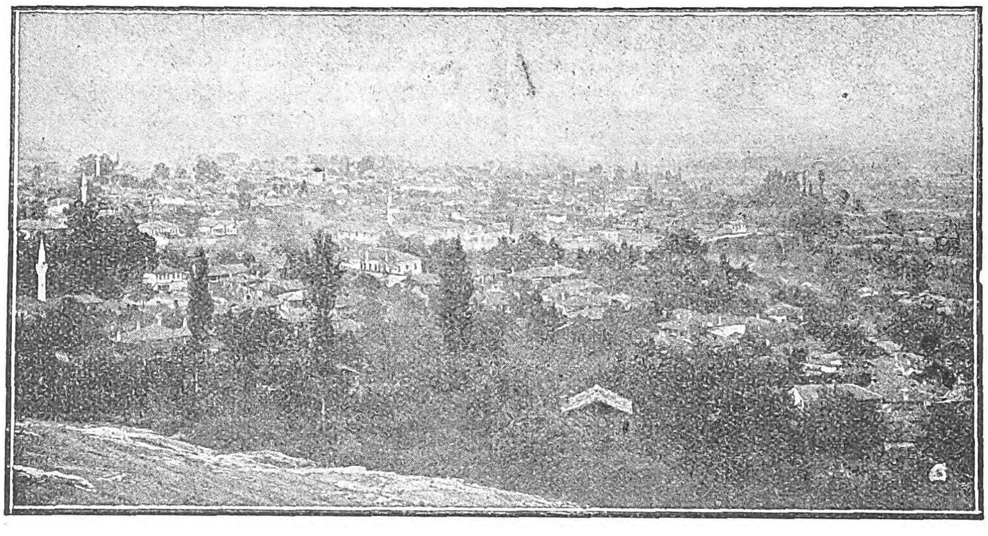

Βέρροια: *Γενικὴ ἄποψις τῆς πόλεως.*

Digitized by Google

θέντος· ἀπηγχόνισαν δὲ καὶ ἄλλους πολλοὺς προκρίτους καὶ ἐπέφεραν μεγάλας καταστροφάς.

Ἡ Βέρροια, οὐ μόνον κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους, τοὺς μακεδονικοὺς καὶ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, ἦτο πόλις ἐξέχουσα, ὀχυρά, ἀκμαία καὶ πλουσία καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐφείλκυε τὴν βουλιμίαν ὅλων τῶν κατακτητῶν καὶ ἐπιδρομέων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας, μεθ' ὅλην τὴν κατὰ τὴν ἅλωσίν της καταστροφήν, κατεῖχε θέσιν ἐξέχουσαν καὶ ἐν αὐτῇ ἥδρευεν ὁ καδῆς, πανίσχυρος ἀντιπρόσωπος τῶν σουλτάνων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἀκμήν της κατέλαβεν αὐτὴν καὶ ὁ Ἀλῆ πασᾶς, ἀλλὰ τὴν ἐσεβάσθη καὶ δὲν τὴν ἔκαμε τσιφλῆκι, ὡς ἔκαμεν ὅλα τὰ χωρία της κατὰ τοὺς ἀγῶνάς του ἐναντίον τῆς Ναούσης.

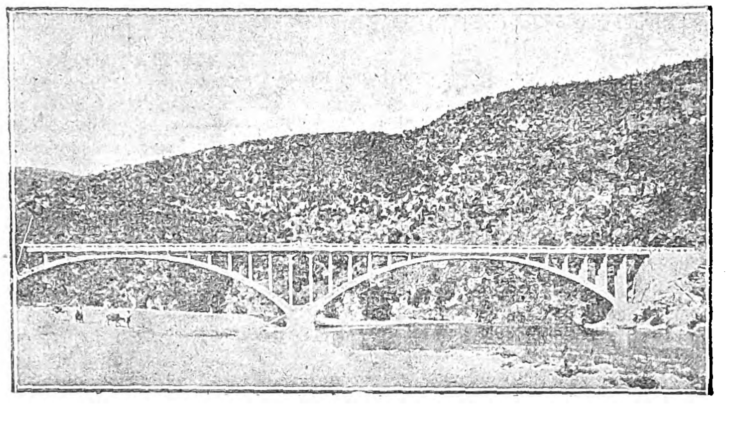

Βέρροια: *Ἡ ἐπὶ τοῦ Ἁλιάκμονος γέφυρα Κοκκόβης.*

Κατὰ τὸ 1822, ὅτε ἐπανεστάτησεν ἡ Νάουσα, ἦτο *συνεννοημένη* καὶ ἡ Βέρροια μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ναούσης, καὶ ἦτο ἕτοιμος νὰ ἐπαναστατήσῃ καὶ αὐτή. Ἀλλ' οἱ ἐν Βερροίᾳ Τοῦρκοι, ἀντιληφθέντες τὴν πρόθεσίν των, συνέλαβον περὶ τοὺς 80 προκρίτους καὶ τοὺς ἐφυλάκισαν, εἰδοποίησαν δὲ συγχρόνως εἰς Θεσσαλονίκην νὰ σπεύσῃ στρατός. Ὅταν οἱ Ναουσαῖοι ἐπαναστάται ἔφθασαν πρὸ τῶν πυλῶν της, εὗρον μεγάλην ἀντίστασιν καὶ ἀπεκρούσθησαν. Εἰς τὸν πανίσχυρον δὲ αὐτῆς καδῆν ἐκοινοποιοῦντο οἱ κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν σουλτανικοὶ *φετφάδες* (ἀποφάσεις) καὶ ἐν αὐτῇ ἐξετελέσθησαν πολλαὶ θανατικαὶ ποιναὶ Ναουσαίων καὶ ἄλλων χωρικῶν ἐπαναστατῶν. Ἡ τύχη τῶν 80 προκρίτων ἀγνοεῖται. Φαίνεται ὅτι ἄλλοι μὲν ἐσφάγησαν ἐν ταῖς φυλακαῖς Βερροίας, ἄλλοι δὲ ἐστάλησαν εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου ἀπέθανον ἐν ταῖς φυλακαῖς ἀπὸ τὰς κακουχίας. Τὸ ἀρχεῖον τῶν τουρκικῶν ἐγγράφων, τὸ μεταφερθὲν κατὰ διαταγὴν τῆς κυβερνήσεως εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν, δύναται πολλὰ νὰ ἀποκαλύψῃ περὶ τῆς νεωτέρας ἱστορίας τῆς Βερροίας, ἡ ὁποία καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦτο ὠργανωμένη κοινότης μὲ τὰ σωματεῖά της καὶ τὰ ἀκμαῖα σχολεῖά της. Ἡ Βέρροια ἦτο ὠχυρωμένη διὰ τειχῶν ὀχυρῶν ἐπὶ Μακεδόνων, Ρωμαίων, Βυζαντινῶν καὶ Φράγκων, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἐρείπια τειχῶν καὶ πύργων. Ὑπῆρξε δέ, φαίνεται, καὶ τόπος ἐξορίας βυζαντινῶν οἰκογενειῶν, ὡς ἡ Καστορία καὶ τὸ Μελένοικον, ὡς ἐξάγεται καὶ ἀπὸ τὰς πολλὰς ἐκκλησίας, 72 τὸν ἀριθμόν, ὧν τινες βυζαντιναί, καὶ ἐξ ἐπιθέτων βυζαντινῆς ἐποχῆς.

Ἡ Βέρροια ἀπηλευθερώθη ἀναιμωτὶ ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ ὑπὸ τοῦ νικηφόρου ἑλληνικοῦ στρατοῦ τὴν 16ην Ὀκτωβρίου 1912. Ἐλέχθη, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἐκηρύχθη εἰς τὴν Βέρροιαν ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου τῷ 59 ἀπὸ τὰς σῳζομένας μέχρι σήμερον βαθμίδας (Βῆμα Ἀπ. Παύλου), ὅπου κατὰ τὴν ἑορτήν του τελεῖται μεγαλοπρεπὴς ἑσπερινὸς καὶ κατάλληλον κήρυγμα, καὶ ὅπου πλησίον σώζεται καὶ τέμενος, τὸ ὁποῖον ἦτο ναὸς τοῦ Ἀποστόλου, πρόκειται δὲ ἤδη καὶ εἰς τοιοῦτον νὰ μεταβληθῇ. Σωζόμεναι ἐκκλησίαι εἶναι: Ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τῶν «*Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου*», ὁ νεόδμητος καὶ μεγαλοπρεπὴς τοῦ πολιούχου τῆς πόλεως «*Ὁσίου Ἀντωνίου*», τοῦ νέου τοῦ Βερροιέως, ἀσκήσαντος ἐν τῇ σκήτῃ Προδρόμου, τοῦ «*Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου*», τοῦ «*Ἁγίου Γεωργίου*», τῶν «*Ἁγ. Ἀναργύρων*», τῆς «*Κυριωτίσσης*», λειτουργοῦσαι τακτικῶς, καὶ παραρτήματα τούτων αἱ: «*Παντοκράτωρ*», «*Ἁγία Ἄννα*», «*Ἀντιφωνητής*», «*Παναγοῦδα*», «*Ἅγ. Ἀνδρέας*», «*Γοργοεπήκοος*», «*Φανερωμένη*», «*Βαλτεσινή*», «*Ἅγ. Ἀνάργυροι*», «*Ἅγ. Βλάσιος*», «*Ἅγ. Δημήτριος*», «*Ἅγιοι Θεόδωροι*», «*Παναγία Παλαιοφορίτισσα*, «*Ἅγ. Στέφανος*», «*Ἅγ. Νικόλαος*», «*Εὐαγγελίστρια*», «*Ἁγ. Παρασκευή*», «*Ἅγ. Κήρυκος*», «*Προφήτης Ἠλίας*», «*Ἁγία Ἄννα*», «*Χριστός*», «*Ἁγία Φωτίδα*», «*Ἅγιος Νικόλαος Γοῦρνες*», «*Ἅγ. Νικόλαος Ξυλοτραφτῆς*», «*Χρυσοπολίτισσα*», «*Ἅγ. Πατάπιος*», «*Ἅγ. Σωτήρ*», «*Ἅγ. Νικόλαος Ψαρᾶς*», «*Ἅγ. Βασίλειος*», «*Κυριώτισσα*», «*Περίβλεπτος*», «*Ἁγία Ἄννα*», «*Ἁγία Βαρβάρα*», «*Ἅγ. Βασίλειος*», «*Μέγας Θεολόγος*», «*Ἅγ. Νικόλαος*», «*Ἅγ. Σπυρίδων*», «*Ἅγ. Ἀνδρέας*», «*Παναγία Δεξιά*», «*Ἅγ. Νικόλαος*», «*Ἁγ. Παρασκευή*», «*Ἅγ. Γεώργιος*», «*Ἅγ. Νικόλαος*», «*Παναγία Χαβγιαρᾶ*», «*Ἅγ. Προκόπιος*», καὶ «*Ἔξω Παναγία*», ἄλλοτε ἑλληνική, τώρα ρουμουνική. Ἡ Βέρροια ἀπὸ τῶν χρόνων σχεδὸν τοῦ Ἀπ. Παύλου ὑπῆρξεν ἕδρα ἐπισκόπου. Ὑπήγετό ποτε ὑπὸ τὸν Θεσσαλονίκης ὡς ἐπισκοπή· ἐνωρὶς ὅμως ἀνεκηρύχθη μητρόπολις κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὸν τίτλον Βερροίας καὶ ἀργότερον Βερροίας καὶ Ναούσης. Ἀρχιερατεύσαντες αὐτῆς εἶναι οἱ ἑξῆς γνωστοί: 1) ὁ τοῦ Ἀποσ. Παύλου μαθητὴς *Ὀνήσιμος*, τὸν ὁποῖον ἀναφέρει εἰς τὴν πρὸς Κολασσαεῖς ἐπιστολήν, 2) *Ἀντώνιος*, ἀναφερόμενος ἐν τῇ Α' Συνόδῳ, 3) κατὰ τὸν Γ'—Δ' αἰῶνα ἀναφέρεται ὡς παρεδρεύσας ἐν τῇ Σαρδικῇ Συνόδῳ (337) *Γερόντιος* Βερροίας, 4) ἐν τῇ ἐν Ἐφέσῳ Συνόδῳ, *Λουκᾶς*, ἐπίσκοπος Βερροίας τῆς «πρώτης Μακεδονίας», 5) *Δημόφιλος* (369), 6) ὁ ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδῳ *Τιμόθεος*, τῆς μητροπόλεως Βερροίας, 7) ἐν τῇ η' Συνόδῳ ὑπογράφεται: «*Ἰωσὴφ* ἐλέῳ Θεοῦ ἐπίσκοπος Βερροίας», 8) ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου «καὶ τοῦ Βερροίας» *Λέοντος*», 9) τῷ 1342 ὑπογράφει «*Διονύσιος* Βερροιέος *Μητροπολίτης*», 10) φέρεται ἀνώνυμος «Βερροίας....» (1310), 11) *Καλλίμαχος* ἢ *Καλλίνικος* ὁ κατὰ τὴν ἅλωσιν ἀπαγχονισθείς, 12) *Μεθόδιος* (1490), 13) *Μητροφάνης*, ὃς ἐχρημάτισεν ἐπίτροπος τοῦ πατριάρχου Κων)πόλεως τῷ 1557, 14) *Παΐσιος* (1607), 15) *Ἰωάσαφ* (1610), 16) *Κύριλλος Κονταρῆς* (1621), 17) *Ἰωαννίκιος*, χρηματίσας καὶ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, 18) *Ἰωάσαφ* (1645), 19) *Ἰωακεὶμ* (1649), 20) *Μακάριος* (1692), 21) *Λεόντιος* (1705), 22) *Μακάριος* (1715), 23) *Ἰωακεὶμ* (1727), 24) *Ἀγάπιος*, 25) *Σαμουὴλ* (1746), 26) *Δωρόθεος* (1763), 27) *Δανιὴλ* (1769), 28) *Χούσανθος* (1799), 29) *Ζαχαρίας* (1811), 30) *Μεθόδιος* (1823), 31) *Διονύσιος* (1831), 32) *Θεόκλητος* (1848), 33) *Σωφρόνιος* (1863), 34) *Βενέδικτος* (1869), 35) *Προκόπιος* (1877), 26/ *Κοσμᾶς* (1892), 37) *Κωνστάντιος* (1895), 38) *Ἀπόστολος* (1906), 39) *Λουκᾶς* (1909), 40) *Καλλίνικος* (1911), 41) *Κωνστάντιος* (1922), 42) *Ἀπόστολος* (1924), 43) *Χρυσόστομος* (1924), 44) *Σωφρόνιος* (1924), 45) *Πολύκαρπος* (1927).

Ἡ Βέρροια ἔχει ἀρχαῖα μνημεῖα, ὡς φαίνεται ἐξ εὑρημάτων, τὰ ὁποῖα ἀνακαλύπτονται κατὰ διαφόρους ἀνοικοδομήσεις κτιρίων ἢ σκαφάς. Εὑρέθησαν ἀρκεταὶ ἐπιτύμβιοι πλάκες μετ' ἐπιγραφῶν, ἀγαλμάτια καί, ἐν τῷ νῦν νεκροταφείῳ, πολλὰ πήλινα καί τινα χαλκᾶ ἐντάφια, συνήθη ἀγγεῖα ἄνευ μεγάλης ἀξίας, φυλαττόμενα ἐν τῇ μητροπόλει. Συστηματικαὶ ἀνασκαφαί, ὑπάρχει βάσιμος ἐλπίς, ὅτι θὰ φέρωσιν εἰς φῶς σπουδαῖα εὑρήματα καὶ θὰ διαλευκανθῇ ἡ ἱστορία τῆς Βερροίας.

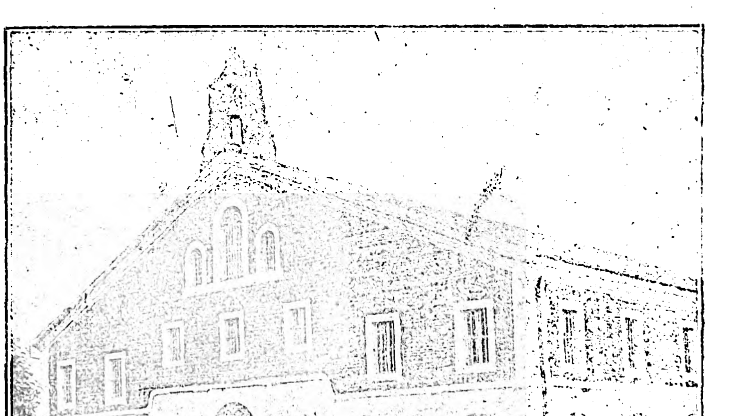

Βέρροια: *Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου.*

Ὁ Μητροπολίτης Βερροίας καὶ Ναούσης ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ

— [ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Βέρροια εἶναι ἕδρα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας καὶ τοῦ ἐπίσης ὁμωνύμου δήμου τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἀριθμεῖ δὲ (1928) 14,589 κατοίκους, ἐξ ὧν 5,691 πρόσφυγες.

Ὁ δῆμος *Βερροίας* περιλαμβάνει πλὴν τῆς ἕδρας καὶ τὰ πέριξ χωρία καὶ συνοικισμούς: *Βαρβάρες* (κάτ. 399), *Κρεββατᾶ* (κάτ. ὸ3), *Λαζοχώριον* (κάτ. 167), *Μαυροδένδρι* (τέως *Καρὰ-Τσολῆ*, κάτ. 34), *Μέση* (τέως *Μέτσι*, κάτ. 173), *Μουσταλῆ* (κάτ. 58), *Νέος Ἄμμος* (κάτ. 101), *Ταγαροχώρι* (τέως *Ταραμὶν* ἢ *Ταραμώνιον*, κάτ. 197), *Τουρκοχώρι* ἢ *Πατρὶς* (κάτ. 468) καὶ *Παλαιὸς ἄμμος* (κάτ. 84). Ἀριθμεῖ δ' ἐν συνόλῳ 16.303 κατοίκους. Αἱ εἰσπράξεις τοῦ δημοτικοῦ ταμείου ἀνέρχονται (χρῆσις 1927—1928) ὁμοῦ μετὰ τῶν ὑπὲρ τῆς ἀγροφυλακῆς τοιούτων εἰς 2,137,599 δραχ., τὰ δὲ ἔξοδα εἰς 1,500,505· τὸ ἀπόθεμά του δὲ τὴν 1 Αὐγούστου 1928 ἀνήρχετο ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς ὡς ἄνω χρήσεως εἰς 637,094 δρχ. καὶ ἐκ τοῦ ὑπολοίπου τῶν προηγουμένων τοιούτων εἰς 253,872 δρχ., ἤτοι ἐν συνόλῳ εἰς 890,966 δρχ. Ἡ Βέρροια εἶναι ἕδρα πρωτοδικείου, εἰς ὃ ὑπάγονται, πλὴν τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας, καὶ ἡ τῶν *Γιεννιτσῶν*, ἔχει εἰρηνοδικεῖον, πταισματοδικεῖον, οἰκονομικὴν ἐφορείαν καὶ ταμεῖον. Ἐπίσης εἶναι ἕδρα τῆς Χ μεραρχίας καὶ τῶν συνταγμάτων 16ου πεζικοῦ καὶ 10ου ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον Α' τάξεως.

Ἐκκλησία - Ἐκπαίδευσις. Ἡ Βέρροια εἶναι ἕδρα τοῦ μητροπολίτου Βερροίας καὶ Ναούσης, ἔχει δὲ περὶ τοὺς 50 ναούς, ὧν οἱ 12 ἀνεκηρύχθησαν τῷ 1926 ὡς βυζαντινὰ μνημεῖα λόγῳ τοῦ παλαιοῦ τῆς κτίσεώς των καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς κειμηλίων, τοιχογραφιῶν κλπ., ἀναγομένων ἀπὸ τοῦ ΙΒ' καὶ μετέπειτα αἰῶνος. Οἱ ναοὶ οὗτοι εἶναι τὸ *Τέμενος Χουνκιὰρ* (Παλαιὰ Μητρόπολις), *Παντοκράτωρ*, *Παναγία Παλαιοφορτίσσα*, *Ἅγιος Νικόλαος Μακαριωτίσσης*, *Ἅγιος Γεώργιος*, *Ἁγία Παρασκευή*, *Εὐαγγελίστρια*, *Ἅγιος Κήρυκος*, *Ἅγιος Νικόλαος* (Γοῦρνες), *Ἁγία Φωτίς*, *Χριστὸς* καὶ *Παναγία Περίβλεπτος*. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐν αὐτῇ σχολεῖα, σημειοῦμεν τὴν λειτουργίαν πλήρους ἑξαταξίου γυμνασίου, μιᾶς τριταξίου ἀστικῆς σχολῆς θηλέων καὶ 5 δημοτικῶν σχολείων, ὧν τὰ 3 ἀρρένων καὶ τὰ 2 θηλέων. Λειτουργεῖ ἐπίσης καὶ ἓν πεντατάξιον μικτὸν ἰσραηλιτικὸν σχολεῖον καὶ ἓν ἑξατάξιον μικτὸν ρουμανικὸν τοιοῦτον. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐλειτούργουν ἐνταῦθα 4 προκαταρκτικὰ ἐνοριακὰ σχολεῖα (Ἰπτιταγιέ), δύο κυβερνητικὰ ὅμοια καὶ ἓν ἀνώτερον (ρουσδιέ), ἅπαντα τριτάξια, ἔτι δὲ καὶ δύο κατώτερα παρθεναγωγεῖα.

Βέρροια: *Ἡ «Παλαιὸ Μητρόπολις»* (κεντρικὴ ὁδὸς τῆς πόλεως).

Ὕδρευσις - Συγκοινωνίαι. Ἡ πόλις ὑδρεύεται σήμερον ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ ὁμάδα πηγῶν ποσίμων ὑδάτων γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα Μπαρμπούτα καὶ κειμένων εἰς τὸ ἄκρον τῆς πόλεως, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ παροχέτευσίν τινα τοῦ ρεύματος *Τριποτάμου*. Διὰ τοῦ νόμου 3160 ἱδρύθη «Ταμεῖον ὑδραυλικῶν ἔργων δήμου Βερροίας», αὐτόνομος ὀργανισμὸς σκοπῶν τὴν ἐγκατάστασιν μονίμου ὑδρεύσεως τῆς πόλεως, κατασκευῆς δικτύου ὑπονόμων καὶ διαφόρων ἀρδευτικῶν καὶ ἐξυγιαντικῶν ἔργων. Οἱ πόροι τούτου ἐκ διαφόρων φορολογιῶν, ἀνερχόμενοι τὸ ἑκατομμύριον δραχμῶν, ἐπέτρεψαν εἰς τὴν διοίκησιν αὐτοῦ νὰ προβῇ ἤδη εἰς τὴν κατασκευὴν μονίμου σωληνωτοῦ ὑδραγωγείου διὰ τὴν μετα-

Digitized by Google

φορὰν τῶν ὑδάτων τῶν ὕπερθεν τῆς πόλεως καὶ εἰς ἀπόστασιν 4 χμτρ. πηγῶν *Ἀσπρονέρου* (Ἄκ-Σουγιοῦ).

Ἡ Βέρροια εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ Θεσσαλονίκης—Κοζάνης καὶ εἰς τὸ 62 χμτρ. Συνδέεται δι' ἑτέρας ὁδοῦ μετὰ τῆς Ναούσης—Ἐδέσσης—Συνόρων, εἰς ἀπόστασιν δὲ 2 χμτρ. διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκης—Μοναστηρίου. Ἡ Βέρροια εἶναι ἀφετηρία τῆς ὑπὸ κατασκευὴν σιδηροδρομικῆς γραμμῆς *Βερροίας—Κοζάνης—Γρεβενῶν—Καλαμπάκας*. Συγκοινωνεῖ δι' ἡμιονικῶν ὁδῶν μὲ τὴν *Νέαν Κούκλαιναν*, *Γιαννίτσαν*, *Ταγαροχῶρι*, *Κάτω Βέρμιον* διὰ *Φυτιᾶς*, *Κουμαριάν*, *Πολυδένδρι* διὰ Γεφύρας Ἁλιάκμονος, *Παλατίτσιαν* διὰ Γεφύρας Ἁλιάκμονος καὶ *Μελίκην* διὰ Μέσης.

Βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις. Ἡ Βέρροια εἶναι ἓν τῶν κυριωτέρων βιομηχανικῶν κέντρων τῆς Μακεδονίας, ὀφειλομένης τῆς ἀναπτύξεώς της εἰς τὰς ὑδραυλικὰς δυνάμεις τοῦ *Τριποτάμου*. Τὸ πρῶτον ὁ λευκὸς οὗτος ἄνθραξ ἐχρησιμοποιήθη τῷ 1903, ἱδρυθέντος, παρὰ τῶν *Σωσσίδου* καὶ *Φάϊκ*, μεγάλου νηματουργείου βάμβακος, ὃ ἠκολούθησεν ἕτερον τῶν *Ἀδελφῶν Χατζηνικολάκη* Σήμερον ἀριθμοῦνται πολλὰ βιομηχανικὰ ἐργοστάσια, ἐξ ὧν τὰ δύο εἶναι νηματουργεῖα βάμβακος (ἵπ. 370, ἐργάτ. 278, ἄτρακτοι 10.000), τοῦ ἑνὸς ἀνήκοντος εἰς τὴν ἑταιρείαν «Βέρμιον» καὶ ἔχοντος ἐπιπροσθέτως μεγάλας ἐγκαταστάσεις παραγωγῆς ἠλε-

Βέρροια: *Ὁ ἐν τῇ πλατείᾳ Γεωργίου Α΄ μέγας τετραγωνικὸς ὀβελίσκος.*

κτρικοῦ ῥεύματος (ἵπ. 1800), δι' οὗ φωτίζονται αἱ πόλει Βέρροια καὶ ἡ ἐν τῷ νομῷ Πέλλης Γιαννιτσά. Ἀμφότερα ἔχουσιν ἐτησίαν ἀπόδοσιν 100.000 πάκων νημάτων. Ἐπίσης λειτουργοῦσι: κυλινδρόμυλος (ἵπ. 80), ἐτησίας ἀποδόσεως 500.000 ὀκ. ἀλεύρων, τρία μεταξουργεῖα (ἵπ. 32, ἐργάτ. 250, ἀναπηνιστικαὶ μηχαναὶ 160) μὲ ἀπόδοσιν 20.000 ὀκ. μετάξης, ἓξ σησαμομύλους, πέντε ἐκκοκκιστήρια βάμβακος, ἓν ἐργοστάσιον κοπῆς μαρμάρων, ἓν βυρσοδεψεῖον, ἓν ταπητουργεῖον, ἓν ἀξιόλογον ἀλλαντοποιεῖον καὶ οὐκ ὀλίγους μικροὺς ἀλευρομύλους, ὡς καὶ πλυντήρια ἐρίων (μπατάνιας) καὶ νεροτριβάς.

Ἡ ὄψις τῆς πόλεως. Οὐδεμίαν ἀξίαν λόγου ῥυμοτομίαν παρουσιάζει ἡ πόλις, στερουμένη καὶ μιᾶς ἔστω εὐθείας ὁδοῦ, ἀπεικονίζουσα ἀληθινὴν τουρκόπολιν. Ἡ ἀπὸ Θεσσαλονίκης—Κοζάνης δημοσία ὁδός, διερχομένη καὶ παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Βερροίας (ἀπέχοντα περὶ τὰ 2 χιλιόμετρα), διέρχεται διὰ τοῦ μέσου τῆς πόλεως ὅπου καὶ ἡ κεντρικὴ ἀγορὰ αὐτῆς, ὀνομασθεῖσα ὁδὸς *Ἐλευθερίας*, ἥτις εἰς τὸ νότιον ἄκρον αὐτῆς ὀνομάζεται ὁδὸς *16ης Ὀκτωβρίου*, ἡμέρας, καθ' ἣν εἰσῆλθε τροπαιοῦχος ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς κατὰ τὴν κατάληψιν τοῦ 1912. Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης ὑπάρχουν δύο πλατεῖαι: 1) πλατεῖα τοῦ *Ἁγίου Ἀντωνίου*, παρὰ τὴν ὁποίαν καὶ ὁ ναὸς τοῦ πολιούχου *Ἁγίου Ἀντωνίου* (Βερροιέως, ἀσκήσαντος κατὰ τὸν Θ΄ αἰῶνα), ἐσχάτως ἀνοικοδομηθεὶς δαπάνῃ τῆς *Ἐρασμίας Μαλακούση*, ἅτε πρότερον πυρποληθεὶς· καὶ 2) ἡ πλατεῖα τοῦ *Ὡρολογίου*, παρὰ τὴν ὁποίαν ὑπῆρχε πύργος καὶ τοῖχοι ἑνετικῆς ἐποχῆς κατεδαφισθεὶς ὑπὸ τῶν νεοτούρκων κατὰ τὸ 1909, διὰ τῶν λαξευτῶν λίθων τῶν ὁποίων ἐκτίσθη ὑπ' αὐτῶν τὸ νῦν λειτουργοῦν λαμπρὸν διδακτήριον τοῦ Β΄ δημοτικοῦ σχολείου ἀρρένων. Ἐπίσης παρὰ τὴν πλατεῖαν ταύτην ὑπάρχει τὸ Διοικητήριον (κτίριον ὅπου λειτουργεῖ τὸ Πρωτοδικεῖον, Εἰρηνοδικεῖον, Εἰσαγγελία καὶ Πταισματοδικεῖον) κτισθὲν ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ ἀνακαινισθὲν μόλις

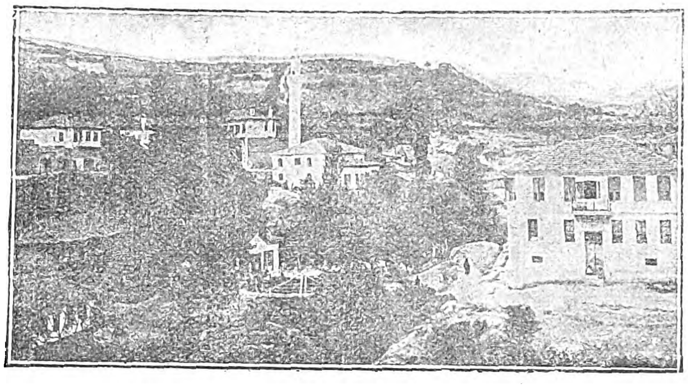

Βέρροια: *Ἐξοχικὴ τοποθεσία (Μπαρμπούτα).*

πρὸ δύο ἐτῶν. Ἐπίσης παρὰ τὴν αὐτὴν πλατεῖαν καὶ ἀκριβῶς ὄπισθεν τοῦ Διοικητηρίου ὑπάρχει τὸ τηλεγραφεῖον καὶ αἱ ποινικαὶ φυλακαὶ τῆς πόλεως.

Ἑτέρα ὁδός, σχεδὸν παράλληλος τῆς ὁδοῦ Ἐλευθερίας, εἶνε ἡ *τῆς Μητροπόλεως*, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς ἐξοχικῆς τοποθεσίας τῆς *Ἐλιᾶς* καὶ καταλήγουσα εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ὡρολογίου, καὶ ἀπὸ τῆς ὁποίας ἤρχισεν ἐφαρμοζόμενον τὸ σχέδιον τῆς νέας ῥυμοτομίας τῆς πόλεως, κατεδαφισθεισῶν οἰκιῶν τινων. Παρὰ τὴν ὁδὸν ταύτην ὑπάρχει ὁ ναὸς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων (Μητροπολιτικός), παρὰ τὸν ὁποῖον καὶ τὸ μητροπολιτικὸν μέγαρον, εἰς τὸν περίβολον τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἀνδριὰς τοῦ *Δημητρίου Ρακτιβάν*, μεγάλου εὐεργέτου τῆς Βερροίας καὶ Βερροιέως τὴν καταγωγήν. Παρὰ τὴν αὐτὴν ὁδὸν εὑρίσκεται τὸ κατὰ τὸ 1908 διὰ κοινοτικῶν ἐσόδων, δωρεῶν, συνδρομῶν ναῶν, προσωπικῆς ἐργασίας, ἀνεγερθὲν γυμνασιακὸν κτίριον, ὅπερ, ἐκτὸς τοῦ κακοῦ προσανατολισμοῦ του, εἶναι λαμπρὸν κτίριον, ἐν ᾧ στεγάζεται τὸ γυμνάσιον εἰς τὸ ἄνω πάτωμα (ὅπου καὶ εὐρυτάτη αἴθουσα ἐν ᾗ δίδονται τελεταί, θεατρικαὶ παραστάσεις ὑπὲρ εὐεργετικῶν σκοπῶν, χοροὶ ὑπὲρ τῶν αὐτῶν σκοπῶν), εἰς δὲ τὸ κάτω πάτωμα, ἀστικὴ τριτάξιος σχολὴ θηλέων καὶ τὸ Α΄ δημοτικὸν σχολεῖον ἀρρένων.

Ἑτέρα ὁδὸς κεντρικὴ εἶναι ἡ ἀπὸ τῆς πλατείας τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Ἐλιᾶς καταλήγουσα, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπάρχει τὸ κτίριον τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, τὸ τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Τραπέζης Ἀθηνῶν καὶ τὸ διδακτήριον τοῦ Α΄ δημοτικοῦ θηλέων ὀνομαζόμενον *Μελέτιον Παρθεναγωγεῖον*. Ἑτέρα ὁδός, ἐγκαρσία τῆς κεντρικῆς, ἡ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ Μητροπόλεως ἀρχομένη καὶ καταλήγουσα εἰς τὸ ΝΑ ἄκρον τῆς πόλεως, ἡ ὁδὸς *Ἁγίου Δημητρίου*, ἐπὶ τῆς ὁποίας εὑρίσκεται ἡ οἰκία *Γεωργίου Στ. Κανάκη* ἡ ἀνακηρυχθεῖσα ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου ὡς ἀρχαιολογικῆς ἀξίας ὡς οἰκία τοῦ *Δ. Βικέλλα* λόγῳ ἀναγλύφων ἑνὸς δωματίου μεσαιωνικῆς ἐποχῆς.

Προέκτασις σχεδὸν τῆς ὁδοῦ ταύτης εἶναι ἡ ὁδὸς *Δημ. Βικέλλα* ἑνώνουσα τὴν ὁδὸν Ἐλευθερίας καὶ τὴν ὁδὸν Μητροπόλεως, ἀκριβῶς εἰς τὴν πρό-

Βέρροια: *Ὑδρόμυλος* (Μουαρίφ).

σοψιν τοῦ γυμνασίου, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπάρχει τὸ *μέγαρον Δημοσθένους* κ. ἄ.

Ἡ Βέρροια ἔχει καὶ γραφικὰς ἐξοχικὰς τοποθεσίας. Εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον αὐτῆς, παρὰ τὸν ῥοῦν τοῦ Τριποτάμου, σημειοῦμεν τὰς τοποθεσίας *Καραχμέτι* καὶ *Μπαρμπούτα*, ἔνθα πηγαὶ ἀφθόνου ὕδατος. Εἰς τὸ ΝΑ ἄκρον τὴν *Πασᾶ-Κιόσκι*, θέσιν δεσπόζουσαν τῆς κλιτύος, ἐφ' ἧς ἐγείρεται ἡ ὅλη πόλις, εἰς τὸ Α ἄκρον τὴν τοποθεσίαν *Ἐλιά*, ἔνθα καὶ προσφυγικὸς συνοικισμός, παρὰ τὴν ὁποίαν ἐφυτεύθη ὡραῖον δάσος ἐκ πεύκης, καί, εἰς ἀπόστασιν δύο χιλιομέτρων πρὸς τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν, ἡ *Σαραντόβρυσες*, ἔνθα πολυάριθμοι πηγαὶ μέσῳ πελωρίων πλατάνων προσελκύουν πλῆθος ἐκδρομέων. Νοτίως καὶ εἰς ὡριαίαν ἀπόστασιν σχεδὸν ἐπὶ τῆς ἁμαξιτῆς Βερροίας—Κοζάνης ἔχομεν τὴν τοποθεσίαν *Ἀσπρόνερον* (Ἄκ-Σουγιοῦ), ἔνθα πλούσιαι πηγαί.

Ἡ Βέρροια ἐμφανίζει κοινωνικὴν ἐξέλιξιν ἀρκετὰ προηγμένης πόλεως, ἰδίᾳ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Τῷ 1925 ἱδρύθη ἡ *Λέσχη Βερροιέων*, ἄριστα λειτουργοῦσα. Αἱ ἐπαγγελματικαὶ τάξεις ἔχουσιν ἰδίας ὀργανώσεις, ἀνερχομένων τῶν ἐν ἐνεργείᾳ σωματείων εἰς δέκα. Ἐφημερίδες ἐκδίδονται ἐν Βερροίᾳ αἱ ἑβδομαδιαῖαι «*Βέρροια*» καὶ «*Ἐλεύθερος λόγος Βερροίας*», ὡς καὶ ἡ δεκαπενθήμερος «*Ἀστὴρ Βερροίας*». Ἐκ τῶν πιστωτικῶν ἱδρυμάτων ἔχουσιν ἐνταῦθα ὑποκαταστήματα ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, πρακτορεῖα δὲ καὶ ἀνταποκριτὰς αἱ κυριώτεραι τῶν ἑλληνικῶν τραπεζῶν.

Δ. Ε. ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ—Σ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ

ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ. Ὁ πληθυσμὸς τῆς Βερροίας ἀποτελεῖ σήμερον ὡς καὶ παλαιότερον ἀληθὲς μωσαϊκόν. Οἱ γηγενεῖς Βερροιεῖς, πάντες ἑλληνόγλωσσοι καὶ μὲ ἀκραιφνέστατα ἑλληνικὰ αἰσθήματα, μολονότι εἶναι οἱ παλαιότεροι κάτοικοι τῆς πόλεως, ἀποτελοῦν ὅμως τὴν μειοψηφίαν. Πλὴν τῶν ἀνταλλαγέντων τῷ 1924 καὶ 1925 Τούρκων, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἔφθανε τὰς τέσσαρας χιλιάδας, εἰς τὴν Βέρροιαν ὑπάρχει καὶ ἰσχυρότατον στοιχεῖον Βλάχων, κατέχον ἓξ συνοικίας τῆς πόλεως, σχολεῖα, ἐκκλησίαν καὶ ἴδια κέντρα. Οἱ βλαχόφωνοι κάτοικοι τῆς Βερροίας προέρχονται κυρίως ἀπὸ τὰ ἐπὶ τοῦ Βερμίου ὄρους βλαχικὰ χωρία, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι κατήρχοντο συνεχῶς καὶ ἐγκαθίσταντο μονίμως ἢ ἡμιμονίμως εἰς τὴν πόλιν. Λόγῳ τῆς ῥουμανικῆς προπαγάνδας, τῆς ἐνασκηθείσης κυρίως ἀπὸ τοῦ 1879 διὰ τῆς «*Μακεδονο-Ρουμανικῆς ἑταιρείας*» τοῦ Βουκουρεστίου, τῆς ὁποίας κυριώτερος πράκτωρ καὶ ἐμψυχωτὴς εἰς τὴν Μακεδονίαν ὑπῆρξεν, ὡς γνωστόν, ὁ *Ἀπόστολος Μαργαρίτης*, ὁ βλαχόφωνος πληθυσμὸς τῆς Βερροίας, ὁ ἔχων μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἑλληνικωτάτην συνείδησιν, ἤρχισε βαθμηδὸν νὰ στρέφηται πρὸς τὴν Ρουμανίαν, πρὸς ἥν, ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1926, διαρρέει ἀθρόως. Οἱ Ἑβραῖοι τῆς Βερροίας (ἀπογρ. 1928, κάτ. 367) εἶναι συγγενεῖς τῶν Ἑβραίων Θεσσαλονίκης, ὁμιλοῦντες καὶ αὐτοὶ τὴν ἱσπανικήν, ἀλλὰ κάλλιστα καὶ τὴν ἑλληνικήν. Εἰς τοὺς παλαιοτέρους κατοίκους τῆς Βερροίας πρέπει νὰ ὑπολογίσωμεν καὶ σημαντικὸν ἀριθμὸν ἐκ τῶν διαφόρων μερῶν τῆς Δ. Μακεδονίας μονίμως ἐγκατεστημένων ἐμπόρων, τεχνιτῶν καὶ χειρωνάκτων. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἀπὸ τοῦ 1914 καὶ ἐντεῦθεν ἐγκατασταθέντας νέους κατοίκους, αὐτοὶ εἶναι Ἕλληνες πρόσφυγες ἐκ Θρᾴκης, Καυκάσου, Πόντου, Μ. Ἀσίας καὶ Βουλγαρίας, μὲ κυριαρχοῦν στοιχεῖον ἀπὸ ἀπόψεως ἀριθμοῦ τοὺς πρόσφυγας Βουρδουρίου, Μπάγιας καὶ Μαγνησίας τῆς Μ. Ἀσίας καὶ Βιζύης τῆς Θρᾴκης.

Τέλος εἰς τὴν Βέρροιαν εἶναι ἐγκατεστημένος σημαντικὸς ἀριθμὸς προσφύγων Ἀρμενίων, Κιρκασίων καὶ Ἑλλήνων εὐαγγελιστῶν—τῶν τελευταίων ἐχόντων καὶ ἰδίαν ἐκκλησίαν—καὶ πολλοὶ ἐκ Παλαιᾶς Ἑλλάδος ἐπιχειρηματίαι καὶ δημόσιοι ὑπάλληλοι.

Ἐπαγγέλματα. Ἀπὸ ἀπόψεως ἐπαγγελμάτων οἱ κάτοικοι Βερροίας ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν βιοτεχνίαν, τὴν γεωργίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Μέγας ἐπίσης ἀριθμὸς τῶν κατοίκων ἀπασχολεῖται εἰς τὰ ἐργοστάσια τὰ ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ εἰς τὰ ἡμίωρον ἀπέχοντα ἐπὶ τοῦ Βερμίου. Τὸ γεωργικὸν στοιχεῖον τῆς πόλεως εἶναι ἀριθμητικῶς ἰσχυρότατον, εὐνοηθὲν ὑπὸ τῆς γονιμότητος τοῦ περὶ τὴν Βέρροιαν ἐδάφους καὶ τῆς ἀφθονίας τῶν ὑδάτων. Μέγα μέρος τῶν εἰς τὴν γεωργίαν ἀσχολουμένων εἶναι κηπουροί, τροφοδοτοῦντες διὰ τῶν κηπευτικῶν των προϊόντων τὰς ἀγορὰς Κο-

Digitized by Google

ζάνης, Θεσσαλονίκης, Φλωρίνης, Ἐδέσσης καὶ Ναούσης. Ὁ γεωργικὸς ὅμως πληθυσμὸς ἀσχολεῖται ἐπίσης ἐντεταμένως εἰς τὴν βαμβακοκαλλιέργειαν, τὴν καλλιέργειαν δημητριακῶν, σησαμίου, μορεῶν, ἀμπέλου, καὶ τὴν βομβυκοτροφίαν (κουκούλια). Αἱ καλλιέργειαι τοῦ βάμβακος, τῆς ἀμπέλου, τοῦ σησαμίου, τῆς μορέας, ἔλαβον ἐξαιρετικὴν ἀνάπτυξιν χάρις εἰς τοὺς ἐκ Θρᾴκης ἰδίως πρόσφυγας, διαρκῶς δὲ ἐπεκτείνονται καὶ βελτιοῦνται, ἐνθαρρυνόμεναι καὶ ἀπὸ τὴν παραλλήλως βαίνουσαν βιομηχανικὴν ἀνάπτυξιν τῆς πόλεως. Ἐκ τῶν βιοτεχνικῶν ἐπαγγελμάτων εὑρίσκονται εἰς ἀκμήν: ἡ καρροποιία, ἡ χαλκουργικὴ καὶ σιδηρουργική, ἡ ὑποδηματοποιία καὶ τσαρουχοποιία, ἡ κατασκευὴ οἰκιακῶν μαλλίνων καὶ βαμβακερῶν ὑφασμάτων, ἡ σαγματοποιία καὶ ἄλλα παραλλήλου φύσεως ἐπαγγέλματα. Κ. ΦΑΛΤΑΐΤΣ

—[ΑΡΧΑΙΟΛΟΓ.] Ἐν Βερροίᾳ εὑρέθησαν ἀρκετὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, μολονότι εἰς τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς δὲν γίνεται μνεία τις. Ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Cousinery (Voyage dans la Macédoine I), ὁ Leake (Travels in North. Gr. III 290) ἀναφέρουσιν εὑρήματά τινα, ὁ δὲ Delacoulonche ἐδημοσίευσεν (Rev. des Soc. Sav. 1858) ἐκτενῆ περιγραφὴν αὐτῶν. Ἐξ ὅλων διακρίνεται κορμὸς γυναικείου ἀγάλματος εἰς ὃν εὐκόλως ἀναγνωρίζεται ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης. Ὁ Delacoulonche ἐκφράζει τὴν εἰκασίαν ὅτι πρόκειται περὶ ἀντιγράφου τῆς *Ἀναδυομένης τοῦ Ἀπελλοῦ* (Reinach Rep. de la St. t. 2 A).

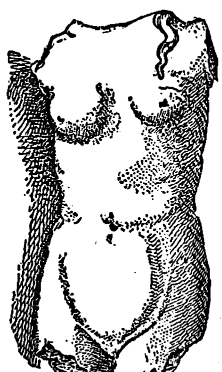

Ὁ ἐν Βερροίᾳ ἀνευρεθεὶς κορμὸς Ἀφροδίτης.

Καὶ ἐπιγραφαὶ διεσώθησαν ἐν Βερροίᾳ λόγου ἄξιαι, ἀναγόμεναι εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς ἰδίᾳ καὶ βυζαντινοὺς χρόνους. Αὗται, ἐκτὸς δύο λατινικῶν, εἶναι πᾶσαι ἑλληνικαὶ (*Μ. Δήμιτσα*: «Μακεδονία» Α΄ 63 κ. ἑξ.).

Ἐπίσης διεσώθησαν ἐν Βερροίᾳ βυζαντινὰ μνημεῖα, ἐν οἷς δύο πύργοι καὶ πολλαὶ ἐκκλησίαι. Προέχουσι δύο: ἡ τῆς *Κυριωτίσσης* καὶ τοῦ *Ἁγίου*

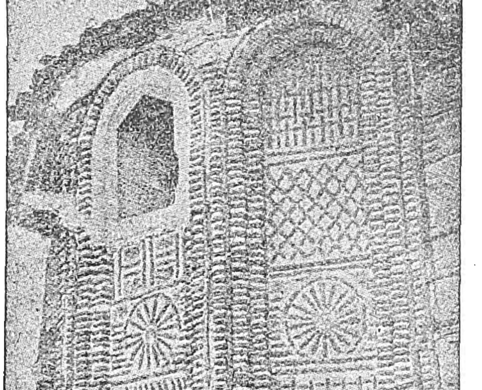

Ὁ Ἅγιος Νικόλαος τῆς Βερροίας.
[Τμῆμα τῆς ἀψῖδος.]

Νικολάου. Ὁ ναὸς οὗτος ἀποτελεῖ ἔξοχον μνημεῖον ἀρχιτεκτονικῆς τέχνης. Οἱ κέραμοι, κατὰ ποικίλους συνδυασμοὺς διατεταγμένοι, σχηματίζουσι ρόδακας, μικρὰ τετράγωνα καὶ ρόμβους.

Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

—**Βερροίας** *Ἐπαρχία*. Μία τῶν ἀπαρτιζουσῶν τὸν ἐν Μακεδονίᾳ νόμον Θεσσαλονίκης 6 ἐπαρχιῶν, καταλαμβάνουσα τὸ ΒΑ μέρος αὐτοῦ. Διὰ τοῦ ἀπὸ 1 Δεκεμβρίου 1928 Διατάγματος μετωνομάσθη αὕτη εἰς ἐπαρχίαν *Ἠμαθίας*. Ἔχει ὅρια πρὸς Β τὸν νομὸν *Πέλλης* (ἐπαρχίαν *Ἐδέσσης-Γιαννιτσῶν*), πρὸς ΒΑ τὰς ἐπαρχίας *Θεσσαλονίκης* καὶ *Πιερίας* (τέως *Κατερίνης*, ΒΔ), πρὸς Ν δὲ καὶ Δ τὸν νομὸν *Κοζάνης* (νοτίως ἐπαρχία *Κοζάνης*, δυτικῶς τοιαύτη *Ἐορδαίας*, τέως *Καϊλαρίων*). Καταλαμβάνει τὸ πλεῖστον τμῆμα τῆς περιοχῆς τῆς ἀρχαίας *Ἠμαθίας*, εἶναι μᾶλλον πεδινή, περικλειομένη ἐκ Δ καὶ μέχρι ΝΔ ὑπὸ τοῦ ὄρους *Βερμίου* καὶ τοῦ συνεχομένου *Δόξης*, ΝΑ δὲ ὑπὸ τῶν *Πιερίων ὀρέων* (κ. *Φλάμπουρον*). Διαβρέχεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ *Ἁλιάκμονος* (κ. *Βιστρίτσα*) καὶ πλείστων παραποτάμων του, οἵτινες, πλὴν τῆς εὐφορίας τοῦ ἐδάφους, συντελοῦσι καὶ εἰς τὴν βιομηχανικὴν πρόοδον τῆς περιφερείας. Ἔχει ἐν συνόλῳ ἔκτασιν 2600 τετρ. χμτρ. περίπου. Τὸ κλῖμα τῆς περιφερείας δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἔχει τὸν μεταβατικὸν χαρακτῆρα ἐκ τοῦ μεσημβρινοῦ εἰς τὸ κλῖμα τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης. Ἡ θερμοκρασία εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι συνήθως -2^{0} μέχρι $+3^{0}$, κατερχομένη ἐνίοτε καὶ -12^{0}· κατὰ τὸ θέρος φθάνει, πολλάκις δὲ καὶ ὑπερβαίνει, τοὺς 33^{0}. Αἱ φθινοπωριναὶ βροχαὶ ἄρχονται ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ διαρκοῦσι μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Δεκεμβρίου, ὁπότε ἐπακολουθεῖ κατὰ κανόνα χιὼν μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου ἢ καὶ Μαρτίου, ἣν διαδέχονται αἱ βροχαὶ τῆς ἀνοίξεως μέχρι τέλους Ἀπριλίου, ἐνίοτε δὲ καὶ κατὰ τὸν Μάϊον.

Διοικητικὴ διαίρεσις. Ἡ ἐπαρχία Βερροίας πρὸ τοῦ 1912 ἦτο περιφέρεια τουρκικῆς ὑποδιοικήσεως (καζᾶ), ὑπαγομένης εἰς τὴν γενικὴν διοίκησιν (βιλαέτιον) Θεσσαλονίκης, εἶχε δὲ μετὰ τὴν κατάληψιν (1913) πληθυσμὸν 41.734 κατ., ὧν τὰ $^{4}/_{5}$ Ἕλληνες καὶ οἱ λοιποὶ Ὀθωμανοί. Τῷ 1920 εἶχε πληθυσμὸν 39.391 κατ., εἰς οὓς τῷ 1922 προσετέθησαν 5778 Μικρασιᾶται πρόσφυγες· μετὰ τὴν μετανάστευσιν ὅμως, λόγῳ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ξενοφώνων πληθυσμῶν καὶ τὸν μετέπειτα ἐποικισμὸν καὶ ἄλλων προσφύγων, ἔχει (1928) πληθυσμὸν 60139 κατοίκων, ὧν οἱ 27589 ἄρρενες καὶ οἱ 32550 θήλεις. Ἡ ἐπαρχία περιλαμβάνει τοὺς δήμους: α) *Βερροίας* (Βέρροια, Βαρβάρες, Κρεββατᾶ, Λαζοχώριον, Μαυροδένδρι *πρώην* Καρᾶ-Τσαλῆ, Μέση *πρώην* Μέτσι, Μουσταλῆ, Νέος Ἄμμος, Ταγαροχώρι *πρώην* Ταραμώνιον ἢ Ταραμίν, Τουρκοχώρι *καὶ* Παλαιὸς Ἄμμος)· καὶ β) *Ναούσης* (Νάουσα, Ἄνω Βέρμιον *πρώην* Ἄνω Σέλι, Νέα Στροῦμσα, Γυμνοτόπι *τέως* Γκολέσιανη) καὶ 29 κοινότητας (ἐντὸς παρενθέσεως σημειοῦνται τὰ ἀπαρτίζοντα χωρία): 1) *Ἀγγελοχωρίου* (Ἀγγελοχώριον *πρώην* Βέτιστα, Βάλτος *πρώην* Γενῆ-Κιοϊ, Ζερβοχώρι)· 2) *Ἀγκαθιᾶς* (Ἀγκαθιὰ *πρώην* Γρίτζαλη, Νεσάριον *πρώην* Νησέλι, Νεοχώριον *πρώην* Βουλτσίστα, Ὀρφανοτροφεῖον Ὀλύμπου, Σφήνα *πρώην* Σφίνιστα, Τριλοφιὰ *πρώην* Τρίχλοβον)· 3) *Ἄνω Κοπανοῦς* (Ἄνω Κοπανοῦ)· 4) *Ἀλαμπόρου* (Ἀλάμπορον Μέγα *καὶ* Μικρόν, Ἀλαμποριανὰ Καλύβια, Νησελούδι)· 5) *Ἀρκουδοχωρίου* (Ἀρκουδοχώριον)· 6) *Γεωργιανῶν* (Γεωργιανοὶ *πρώην* Τόπλιανη, Κάτω Τριπόταμον *πρώην* Κάτω Λουζίτσα, Κουμανίτσα, Καστανιά, Μικρὴ Σάντα *πρώην* Τσερκόβιανη)· 7) *Γιαννίτσης* (Γιαννίτσα *πρώην* Γιάντσιστα, Ἁγία Μαρίνα, Λυκογιάννη *πρώην* Λυκοβίτσα, Μονόσπιτα)· 8) *Δασκίου* (Δάσκιον *πρώην* Δράτσικον)· 9) *Διαβατοῦ* (Διαβατόν)· 10) *Ἐλαφίνης* (Ἐλαφίνα *πρώην* Σπουρλίτα)· 11) *Ἐπισκοπῆς* (Ἐπισκοπή, Καμποχώρι *πρώην* Τριχοβίστα, Καβάσιλα, Νέον Σκυλίτσι, Σκυλίτσι, Σταυρός)· 12) *Κάτω Κοπανοῦς* (Κάτω Κοπανοῦ)· 13) *Κουμαριᾶς* (Κουμαριὰ *πρώην* Δόλιανη, Βρωμοπήγαδο, Κάτω Βέρμιον *πρώην* Κάτω Σέλι, Ξηρολίβαδο)· 14) *Μεγάλου Ρεύματος* (Μέγα Ρεῦμα *πρώην* Γκολέμα, Ρέκα, Ἅγ. Παῦλος *πρώην* Κουτσούφλιανη, Μεταμόρφωσις *πρώην* Δροζίλοβον)· 15) *Μελίκης* (Μελίκη, Γεράκι, Καράβι *πρώην* Σάδενα)· 16) *Νέας Κούκλαινας* (Νέα Κούκλαινα *πρώην* Διαβόρνιτσα)· 17) *Λουτροῦ* (Λουτρός, Καψοχώρα)· 18) *Μικρογουζίου* (Μικρογούζιον, Μπρανιάτες)· 19) *Νεοκάστρου* (Νεόκαστρον)· 20) *Νησίου* (Νησίον, Βρυσάκι *πρώην* Ρέσιανη)· 21) *Ξεχασμένης* (Ξεχασμένη, Κεφαλοχώρι *πρώην* Ποζαρίταις, Κουλοῦρα, Ραψομανίκιον)· 22) *Παλατίτσιας* (Παλατίτσια, Βεργίνα *πρώην* Κοῦτλες *καὶ* Μπάρμπα, Συκιά)· 23) *Πολυδένδρου* (Πολύδενδρον *πρώην* Κόκκοβα, Χάραδρος, *πρώην* Μπρατίνιστα, Μονὴ *καὶ* Μετόχι Προδρόμου)· 24) *Προδρόμου* (Παλαιὸς Πρόδρομος, Κιρκασίων, Νέος Πρόδρομος)· 25) *Ραχιᾶς* (Ραχιὰ *πρώην* Ράχωβα, Ἀσώματα)· 26) *Ριζωμάτων* (Ριζώματα *πρώην* Μπόστιανη)· 27) *Σφηκιᾶς* (Σφηκιὰ *πρώην* Βόρσοβα)· 28) *Φυτιᾶς* (Φυτιὰ *πρώην* Τσόρνοβον, Κωστοχώρι) καὶ 29) *Χωροπανίου* (Χωροπάνι).

Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς κοινοτικῆς διοικήσεως εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βερροίας ἐπεβλήθη τῷ 1918, ἀναγνωρισθέντων, διὰ μὲν τοῦ ἀπὸ 3 Μαΐου 1918 Β. Δ. τῶν ἐν αὐτῇ δύο δήμων, διὰ δὲ τοῦ ἀπὸ 28 Ἰουνίου ἰδίου ἔτους Β.Δ., 21 κοινοτήτων, ἐκ τῶν ὁποίων μετὰ ταῦτα συνεστήθησαν αἱ ὑπόλοιποι 8 τοιοῦται.

Ἡ ἐπαρχία Βερροίας δικαστικῶς ὑπάγεται εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Ἐφετείου Θεσσαλονίκης. Ἔχει Πρωτοδικεῖον μὲ ἕδραν τὴν Βέρροιαν καὶ δικαιοδοσίαν καὶ ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας Γιαννιτσῶν, καὶ δύο Εἰρηνοδικεῖα, ἑνὸς μετὰ εἰδικοῦ Πταισματοδικείου ἐν τῇ πόλει Βερροίας, καὶ ἑτέρου ἐν Ναούσῃ.

Ἐκπαίδευσις. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βερροίας λειτουργοῦσι δύο ἑξατάξια γυμνάσια, ἓν ἐν τῇ ὁμωνύμῳ πόλει καὶ ἓν ἐν Ναούσῃ, μὲ σύνολον φοιτώντων μαθητῶν 388, ὧν οἱ 72 θήλεις. Δημοτικὰ δὲ σχολεῖα 62, ὧν τὰ 5 ἀρρένων, 4 θηλέων καὶ τὰ λοιπὰ μικτά, μὲ σύνολον μαθητῶν 6.336, ὧν οἱ 2.457 θήλεις. Ἐπίσης λειτουργεῖ μία ἀστικὴ σχολὴ θηλέων μὲ 83 μαθητρίας καὶ 2 νηπιαγωγεῖα μὲ σύνολον 74 μαθητῶν, ἔτι δὲ καὶ ἓν ὀρφανοτροφεῖον μὲ 95 τροφίμους.

Γεωργία. Ἡ περιφέρεια τῆς ἐπαρχίας ἔχει σημαντικὴν γεωργικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τοῦτο χάρις εἰς τὸ γόνιμον τοῦ ἐδάφους της, τὸ εὔκρατον κλῖμα καὶ τὴν ἀφθονίαν τῶν πρὸς ἄρδευσιν ὑδάτων, ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν εἰσαγωγὴν μηχανικῶν μέσων καλλιεργείας, ἐφαρμογὴν ἐπιστημονικωτέρων μεθόδων καὶ χρησιμοποίησιν χημικῶν λιπασμάτων καὶ βελτιωμένων σπόρων καὶ φυτῶν. Ἐκ τῶν καλλιεργουμένων τὰ σιτηρὰ καὶ ὁ ἀραβόσιτος κατέχουσι τὴν μεγαλυτέραν θέσιν, ἂν καὶ ὁ τελευταῖος ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ βάμβακος εἰς τὴν πεδινὴν κυρίως περιοχήν. Κατωτέρω δίδομεν ἀριθμοὺς τῶν καλλιεργουμένων ἐκτάσεων διὰ δημητριακῶν μετὰ τῆς ἐτησίας (προβλέψεως 1927—1928) παραγωγῆς αὐτῶν:

Καρποὶ	*Ἐκτάσεις, στρέμ.*	*Παραγωγή, μετρ. στατ.*
Σῖτος	70.086	73.701
Κριθὴ	62.090	58.077
Σίκαλις	2.443	1.324
Βρόμη	47.891	38.592
Ἀραβόσιτος	50.892	117.140

Ἕτερον ἀξιόλογον γεωργικὸν προϊὸν τῆς Βερροίας εἶναι τὸ σησάμι, διὰ τοῦ ὁποίου σπείρονται 13.320 στρέμ. (παραγωγὴ 363.910 χγρ.), εἶναι δὲ πρώτη ὕλη τῆς σοβαρᾶς τῆς περιφερείας βιομηχανίας σησαμελαίου. Καὶ τὸ σόργον ὅμως ἔχει καλὰς ἀποδόσεις, χρησιμοποιούμενον εὑρέως διὰ τὴν κατασκευὴν σαρώθρων, ὧν κατασκευάζονται ὑπὲρ τὰς 300.000 τεμαχίων ἐτησίως.

Ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ ἐξετόπισε κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν τῶν σιτηρῶν εἰς τοὺς ὀρεινοὺς συνοικισμούς, ἀποδίδουσα καλὰς ἐσοδείας ποσοτικῶς καὶ ποιοτικῶς. Τὰ καλλιεργούμενα 3000 στρεμ. ἀποδίδουσι σήμερον 369950 χγρ. καπνοῦ. Ἡ καλλιέργεια δὲ τοῦ βάμβακος καταλαμβάνει ἔκτασιν 3369 στρεμ. μὲ ἀπόδοσιν 818660 χγρ. Ἡ λαχανοκομία εὐδοκιμοῦσα ἤδη κυρίως εἰς τὴν περιοχὴν τῆς πόλεως Βερροίας, λόγῳ τῶν κλιματοεδαφολογικῶν συνθηκῶν, εἰς ἃς εὑρίσκεται, καὶ τοῦ ἀφθόνου ὕδατος, εἶναι ἀξία μείζονος προόδου. Εἰς 394 στρέμ. (ὁλικὴ καλλιέργεια στρέμ. 671 καὶ παραγ. 1.900.000 χγρ. διαφόρων εἰδῶν) ἀνέρχονται αἱ ὑπὸ μποστανικῶν καὶ πεπονοειδῶν καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις (παραγωγὴ 1.696.500 χγρ.) καὶ εἰς 8.000 στρεμ. αἱ ὑπὸ ὀσπρίων, ὧν ἡ καλλιέργεια σημαντικῶς περιωρίσθη (παραγωγὴ 226.660 χγρ., ὧν τὰ 211,810 ἐρέβινθοι). Ἡ φυτεία γεωμήλων διαρκῶς ἐπεκτείνεται (στρέμ. 450, παραγωγὴ 239.564 χγρ.), χάρις εἰς τὰς προσφυγικὰς χεῖρας, ἡ παραγωγὴ δὲ κρομμύων (18,066 μετρ. στατ.) καὶ σκορόδων (101,400 χγρ.) εἶναι ἐπίσης σημαντική.

Ἡ ἀμπελουργία μὲ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν προσφύγων ἀναπτύσσεται μὲ αἰσιοδόξους προβλέψεις, χρησιμοποιουμένων συγχρονισμένων συστημάτων καλλιεργείας, κλαδεύματος καὶ καταπολεμήσεως τῶν ἀσθενειῶν. Αἱ περιφέρειαι Ναούσης καὶ Φυτιᾶς εἶναι αἱ πλέον προσοδοφόροι. Τὸ σύνολον τῶν καλλιεργουμένων ἐκτάσεων φθάνει τὰς 10.000 στρεμ., ἡ εἰς γλεῦκος δ' ἐτησία ἀπόδοσις ἀνέρχεται (1928) τὰ 1.127.000 χγρ., εἰς ἃ προσθετέα 206.960 χγρ. σταφυλῶν. Ἡ δενδροκομία ὅμως εὑρίσκεται εἰς νηπιώδη κατάστασιν, καίτοι ἔχει τὸ κατάλληλον πρὸς ἀνάπτυξιν περιβάλλον. Περὶ τὰς 350.000 ὀκ. μόνον ἐτησίως ἀνέρχονται αἱ παραγόμεναι ὀπῶραι, κυρίως κυδώνια καὶ ρόδια, περιζήτητα λόγῳ τῆς ἐκλεκτῆς ποιότητός των.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν παραγωγὴν κτηνοτροφικῶν φυτῶν, αὕτη εἶναι ἀρκετὰ σημαντική, ἀνερχομένη εἰς 231.303 μετρ. στατ. ἀχύρου, 36,324 τριφυλλίου, 2141 ρόβης καὶ μικροτέρων ποσῶν ἄλλων εἰδῶν.

Ἀπὸ ἀπόψεως γεωργικῆς οἰκονομίας οἱ γεωργοὶ τῆς περιφερείας ἐμφοροῦνται ὑπὸ συνεταιριστικοῦ πνεύματος, διὸ πλεῖστοι συνεταιρισμοὶ γεωργικοὶ πιστωτικοὶ ὡς καὶ ἀποκαταστάσεως ἀκτημόνων καλλιεργητῶν ἔχουν ἱδρυθῇ, τῷ 1928 δὲ συνεπήχθη καὶ ἡ *Ἕνωσις τῶν συνεταιρισμῶν Βερροίας*.

Κτηνοτροφία. Ἡ κτηνοτροφία ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βερροίας συνασκεῖται ὑπὸ τῶν γεωργῶν, παρουσιάζει ὅμως καὶ νομαδικὸν χαρακτῆρα. Ἡ νομαδικὴ πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εὑρίσκετο ἐν ἀξιολόγῳ καταστάσει, ἀσκουμένη κυρίως ἐν ταῖς εἰδικαῖς ἐγκαταστάσεσι *Μαρούσας*, *Κουμαριᾶς*, *Σέλι* καὶ *Ξηρολιβάδου*. Ἤδη ὅμως ἔχει περιορισθῆ σημαντικῶς, λόγῳ τῆς μεταναστεύσεως τῶν Κουτσοβλάχων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν αἰγοπροβάτων τῆς περιφερείας ἀνέρχεται (1928) εἰς 107.000, πρότερον ὅμως (1922) ἦτο μεγαλύτερος (137.000). Ἐκ τῶν προϊόντων τῆς κτηνοτροφίας ὁ τυρὸς *φέτα* καὶ τὸ *κασέρι* (κασκαβάλι) τοῦ Βερμίου, εἰς τὰς θερινὰς βοσκὰς τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται τὰ τυροκομεῖα (μπατσιά), εἶναι ἀρίστης ποιότητος καὶ περιζήτητος, ὡς καὶ τὸ βούτυρον. Ἐπίσης σημαίνων ἀριθμὸς σφαγίων ἐξάγεται μέσῳ Θεσσαλονίκης καὶ περὶ τὰς 50.000 ὀκ. ἐρίων διατίθενται εἰς τὸ ἐμπόριον, ἰδίως τὴν ἐπιχώριον σχετικὴν βιομηχα-

Digitized by Google

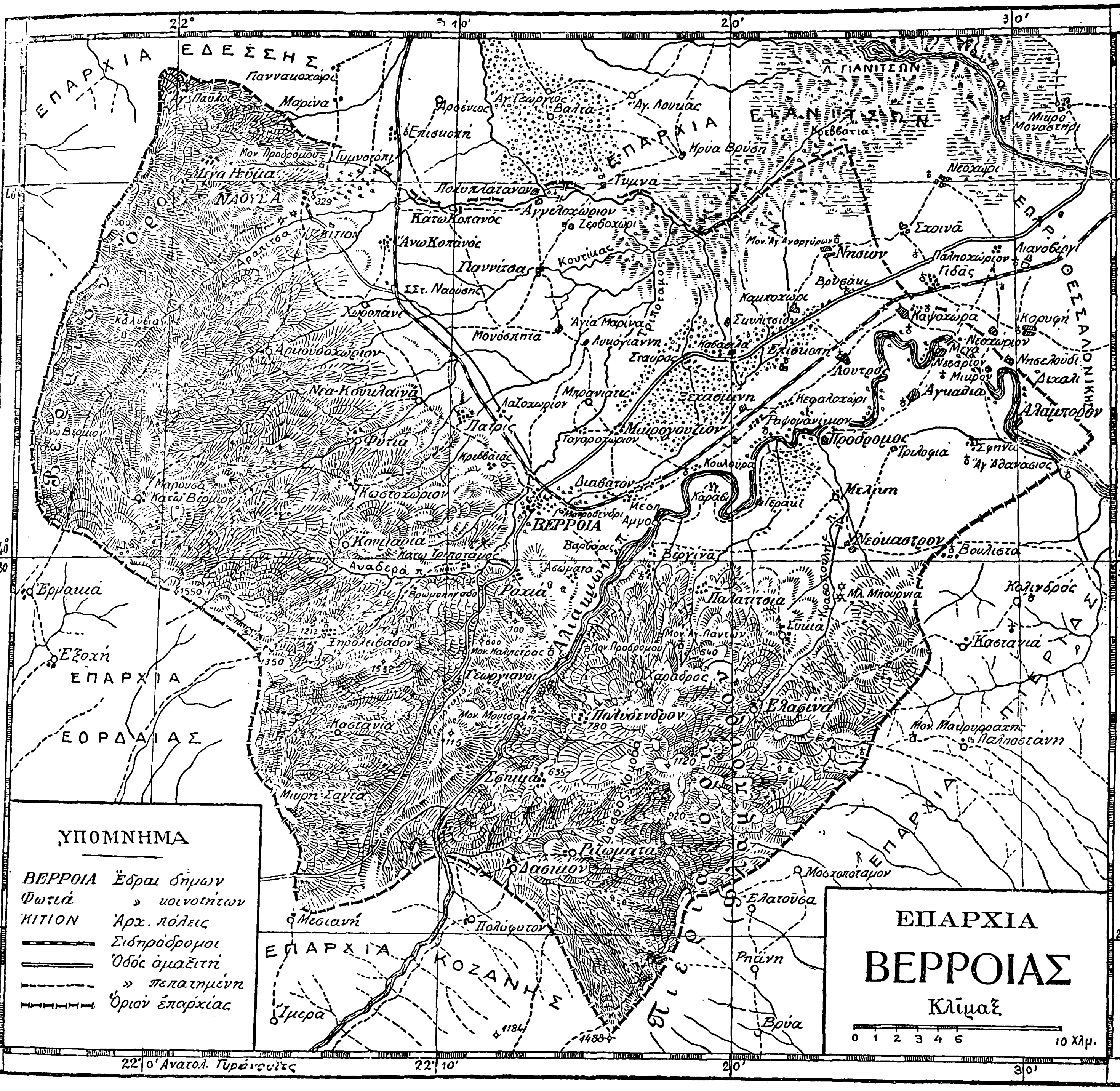

νίαν. Τυρὸς μαλακὸς ὡς καὶ βούτυρον παρασκευάζονται καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος τῆς βουβάλου, ἧς γίνεται εὐρεῖα ἐκτροφή. Οἱ βόες τῆς περιφερείας, ὧν ὁ ἀριθμὸς μετὰ τῶν ἀγελάδων ὑπερβαίνει τὰς 6000, εἶναι ἐκλεκτῆς καὶ δὴ ἑλληνικῆς γενεᾶς, Κατερίνης. Τὸ σύνολον τῆς εἰς βούτυρον καὶ τυρὸν ἀποδόσεως τῆς ἐπαρχίας φθάνει τὰς 150.000 ὀκ. δι' ἕκαστον εἶδος.

Ἡ μελισσοτροφία ἀσκεῖται εἰς μικρὰν σχετικῶς κλίμακα, χρησιμοποιουμένου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐγχωρίου τύπου κυψελῶν. Ἐσχάτως ὅμως συνεστήθησαν τρία συστηματικὰ μελισσοτροφεῖα ἐν *Καστανιᾷ*, *Νεοχωρίῳ* καὶ *Ναούσῃ*, ἔχοντα ἐν συνόλῳ 160 εὐρωπαϊκοῦ τύπου κυψελας, ἐξ ὧν φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον μέλι ἐκλεκτῆς ποιότητος.

Ἡ πτηνοτροφία εὑρίσκεται εἰς πρωτόγονον κατάστασιν, ἀποδεκατιζομένων τῶν πουλερικῶν συχνάκις ὑπὸ διαφόρων ἀσθενειῶν. Ἡ σηροτροφία ὅμως εὑρίσκεται εἰς εὐχάριστον σημεῖον, διαρκῶς προοδεύουσα λόγῳ τῆς ἐπεκτάσεως τῶν μορεοφυτειῶν. Κατὰ τὸ ἔτος 1928 ἐν Βερροίᾳ καὶ περιχώροις παρήχθησαν 8.000 ὀκάδ. χλωρὰ κουκούλια, ἐξήχθησαν δ' εἰς Περσίαν 9.000 κυτία τῶν 25 γρ. μικροσκοπημένου μεταξοσπόρου. Ἡ παραγωγὴ τῆς περιφερείας Ναούσης εἶναι διπλασία περίπου.

Δάση. Ἡ ἐπαρχία Βερροίας συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων τοῦ κράτους τῶν ἐχουσῶν μέγα ποσοστὸν δασώσεως. Τὸ σύνολον τῶν ἐν αὐτῇ δασικῶν ἐκτάσεων ἀνέρχεται τὰς 800.000 περίπου στρεμμάτων, ὧν τὰ 362.622 καθαρῶς ἐκμεταλλεύσιμα. Ἐκ τῶν τελευταίων τὰ 15.200 στρέμ. εἶναι καθαρῶς δημόσια δάση, τὰ 76 836 διεκδικούμενα παρὰ τρίτων, 169.881 ἰδιωτικά, 56.354 διακατεχόμενα, 17.400 διαφιλονικούμενα, 11.700 δημοτικὰ καὶ 25.251 ἀνταλλαξίμων. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν μορφὴν τῶν δασῶν τούτων, τὰ 60.600 στρέμ. εἶναι δάση *ὑψηλὰ* καὶ τὰ 302.022 *πρεμνοφυῆ*, κατ' εἴδη δὲ δασικῶν δένδρων αἱ ἐκτάσεις αὗται διακρίνονται ὡς ὁ κάτωθι πίναξ δεικνύει:

Εἶδος	Στρέμ.	Εἶδος	Στρέμ.
Δρῦς	140000	Κουμαριὰ	3000
Ὀξυὰ	42600	Παλίουρος	3000
Γαῦρος	40192	Πεύκη δασικὴ	1200
Πρῖνος	28000	Σφένδαμνος	800
Ἄρκευθος	25500	Ὀστρύα	800
Φιλίκη	21000	Πλάτανος	500
Καστανέα	14100	Φιλύρα	480
Λεύκη	13000	Ἀριὰ	400
Ἰτέα	12000	Ἐλάτη	150
Πεύκη λαρικοειδὴς	11800	Φράξος	1000
Πτελέα	3000		

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἐκτάσεων, σημειοῦμεν καὶ περὶ τὰ 64.000 στρέμ. καλυπτόμενα ὑπὸ θαμνώδους βλαστήσεως, χρησιμοποιούμενα ἀποκλειστικῶς ὡς βοσκότοποι αἰγοπροβάτων, ἔτι δὲ 20.000 στρέμ. ἐν πεδιάδι, καλυπτόμενα ὑπὸ τῶν θαμνωδῶν βρέζιας καὶ λυγαριᾶς. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπὸ δασικῆς κλιματικῆς ἀπόψεως ἐξέτασιν τῶν ἀνωτέρω δασῶν, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βερροίας ἀνευρίσκονται πᾶσαι αἱ σχετικαὶ ζῶναι, ἤτοι ἀειθαλῶν, καστανέας, ὀξυᾶς, ἐλάτης καὶ ἀλπικῆς.

Τὰ κύρια ἐξαγόμενα ἐκ τῆς ἐπαρχίας Βερροίας δασικὰ προϊόντα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Ξυλεία οἰκοδομήσιμος	3500 κ. μ.
Ξυλάνθρακες	5000000 ὀκ.
Ἄνθρακες σιδηρουργίας	70000 »
Καυσόξυλα	33000000 »
Ἄσβεστος	5000 στατῆρες.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω τὰ ἔσοδα τοῦ δημοσίου ἀνέρχονται περὶ τὰ 2 ἕως 2 ½ ἑκατομ. δρχ. ἐτησίως, εἰς ἃ δὲν περιλαμβάνονται τὰ ἐξ ἀτελοῦς ὑλοτομίας λαμβανόμενα διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων τῆς περιφερείας 20 ἑκατομ. ὀκάδων καυσοξύλων.

Βιομηχανία. Ἡ ἐπαρχία Βερροίας, ἀπὸ βιομηχανικῆς ἀπόψεως ἐξεταζομένη, παρουσιάζει ἀξιόλογον ἐνδιαφέρον. Ἐν πρώτοις ἔχει σημαντικὸν ὀρυκτὸν πλοῦτον καὶ δὴ μεταλλευμάτων *χαλκοῦ* (Φυτιά), *μαγγανίου* (Κάτω Βέρμιον, Σφηκιά, Μικρὰ Σάντα), καὶ *χρωμίου* (Κωστοχώρι, Μικρὰ Σάντα, Σφηκιά, Ριζώματα, Πολύδενδρον, Ἐλαφίνα, Χάραδρος, Καληπέτρα). Εἴς τινας τούτων ἐνεργοῦνται μεταλλευτικαὶ ἐργασίαι μὲ ἱκανοποιητικὴν ἀπόδοσιν. Ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Βερροίας ὑπάρχουν καὶ ἀξιόλογα στρώματα μαρμάρου λευκοῦ, ἐφαμίλλου τοῦ πεντελησίου, ἐκμεταλλευσίμου.

Ἕτερος σημαίνων παράγων βιομηχανικῆς προόδου τῆς ἐπαρχίας εἶναι αἱ ὑδραυλικαὶ δυνάμεις, ἃς παρέχει ὁ διασχίζων αὐτὴν ποταμὸς Ἁλιάκμων καὶ οἱ διαρρέοντες παραπόταμοι, ἐν οἷς οἱ ἐκ Βερμίου πηγάζοντες *Τριπόταμος* καὶ *Ἀραπίτσα*. Ὁ ροῦς τοῦ Τριποτάμου ἀποτελεῖ τὴν κινητήριον πηγὴν διὰ τὰς βιομηχανίας τῆς πόλεως Βερροίας (βλ. λ.) καὶ ὁ τῆς Ἀραπίτσης διὰ τὰς τῆς Ναούσης (βλ. λ.). Ὁ λευκὸς οὗτος ἄνθραξ, μελετηθεὶς παρὰ τῆς «Ὑπηρεσίας Μελετῶν Ὑδραυλικῶν ἔργων», διὰ μὲν τὴν Βέρροιαν εἰς μέσον χρησιμοποιήσιμον ὕψος 305 μ. ἔχει παροχὴν 6 κ.μ. κατὰ δευτερόλεπτον καὶ ἀπόδοσιν 19.000 ἵππων δι' ὀκτάωρον ἐργασίαν, διὰ δὲ τὴν Νάουσαν εἰς μέσον ὕψος 227 μ. ἔχει παροχὴν 8 κ. μ. καὶ ἀπόδοσιν 22.000 ἵππων. Αἱ ἤδη ὅμως λειτουργοῦσαι εἰς τὰ κέντρα ταῦτα βιομηχανίαι χρησιμοποιοῦσιν ἐλάχιστον ποσὸν τῆς ἀνωτέρω ἐνεργείας, εἰς ἣν προσθετέα δεκαπλασία τοιαύτη ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ποταμοῦ Ἁλιάκμονος, οὗτινος τὸ κάτω μόνον μέρος εἰς ὕψος 89 μ. ἔχει παροχὴν 120 κ. μ. μὲ ἀπόδοσιν 143.000 ἵππων, ἐντελῶς σήμερον ἀχρησιμοποιήτων.

Ὑδραυλικὴ δύναμις διὰ βιομηχανικοὺς σκοποὺς ἐχρησιμοποιήθη τὸ πρῶτον τῷ 1874 ἐν Ναούσῃ, ἱδρυθέντος παρὰ τῶν *Λόγγου*, *Κύρτση* καὶ *Του-*

Digitized by Google

πάλη τοῦ πρώτου νηματουργείου, τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσε τὸν πυρῆνα τῆς μετέπειτα ἀξιολόγου βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας.

Πλὴν τῶν ἐν τοῖς οἰκείοις ἄρθροις ἀναφερομένων διαφόρων βιομηχανιῶν τῶν πόλεων Βερροίας καὶ Ναούσης, ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς ἐπαρχίας λειτουργοῦν περὶ τοὺς 90 ὑδροκίνητοι ἀλευρόμυλοι διὰ τὴν ἄλεσιν τῶν δημητριακῶν καὶ ὑπὲρ τὴν δεκαπεντάδα σησαμελαιομύλων. Ἐν τῇ περιφερείᾳ καὶ δὴ ἐν Ναούσῃ ἀσκεῖται καὶ ἡ οἰνοποιία, μὴ λειτουργούντων ὅμως συστηματικῶν ἐργοστασίων.

Συγκοινωνίαι. Τὴν ἐπαρχίαν Βερροίας διασχίζουσι δύο ἐθνικαὶ ὁδοί, μία ἐκ Θεσσαλονίκης πρὸς Κοζάνην, διερχομένη διὰ τῆς πόλεως Βερροίας, καὶ ἑτέρα ἐκ Βερροίας διὰ Ναούσης βαίνουσα πρὸς *Σκύδραν* (τέως *Βερτεκόπ*), *Ἔδεσσαν* καὶ σύνορα. Διὰ τοῦ ἀπὸ 2 Ὀκτωβρίου 1928 διατάγματος, συμφώνως τῷ νόμῳ 3406, ἐχαρακτηρίσθησαν ὡς ἐπαρχιακαὶ ὁδοὶ αἱ συνδέουσαι τὴν Βέρροιαν μὲ τὰ Γιαννιτσά, τὴν Πτολεμαΐδα, τὴν Κατερίνην καὶ τὰ Σέρβια τοιαῦται, ὡς καὶ τὴν Νάουσαν μὲ τὴν Σκύδραν καὶ τὴν Πτολεμαΐδα. Βαταὶ δὲ ὁδοὶ διασχίζουσι κατὰ διαφόρους κατευθύνσεις, ἐξυπηρετοῦσαι τὰς ἀνάγκας τῶν χωρίων καὶ συνοικισμῶν.

Τὴν ἐπαρχίαν προσέτι διασχίζει καὶ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκης — Μοναστηρίου ἔχουσα σταθμοὺς εἰς *Λουτρὸν* (χμτρ. 51), *Κουλούραν* (χμτρ. 57), *Βέρροιαν* (χμτρ. 67), *Νάουσαν* (χμτρ. 79) καὶ *Ἐπισκοπὴν* (χμτρ. 89).

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ΤΤΤ συγκοινωνίας λειτουργοῦσιν ἐν Βερροίᾳ καὶ Ναούσῃ ἀνὰ ἓν Ταχυδρ. καὶ Τηλεγρ. γραφεῖον Α′ τάξεως.

Δημοσία οἰκονομία. Οἱ δῆμοι καὶ αἱ κοινότητες τῆς ἐπαρχίας Βερροίας ἐμφανίζουσι (χρῆσις 1927—1928) εἰσπράξεις 5.295.407 δραχμῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τέλος τὰ ἐκ τῆς ἐπαρχίας ταύτης κρατικὰ ἔσοδα ἀνῆλθον, τὰ μὲν βεβαιωθέντα εἰς 16.477.000 δρχ., τὰ δὲ πραγματοποιηθέντα εἰς 13.748.000 δραχμῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. / *Cvijic*, Grundlinien der Geographie und Geologie von Macedonien (Gotha 1908).—*Δ. Β. Χατζοπούλου*, Μελέτη περὶ τῆς παραγωγῆς καὶ βιομηχανίας Μακεδονίας (ἐν Δελτίῳ τοῦ Γραφείου Ἐργασίας Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1914). Ἔκθεσις περὶ τῆς ἐν τῷ καζᾷ Βερροίας γεωργικῆς καὶ κτηνοτροφικῆς παραγωγῆς ἐν Γεωργικῷ Δελτίῳ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, Αὐγούστου 1913.—*Π. Α. Δεκάζου*, Ἡ Νάουσα τῆς Μακεδονίας (Ἀθῆναι 1913).—*Δ. Τσακαλώτου*, Ἡ βιομηχανία τῆς Μακεδονίας (Ἀθῆναι 1913).—*Γ. Κοφινᾶ*, Τὰ οἰκονομικὰ τῆς Μακεδονίας (Ἀθῆναι 1914).—*Δ. Χατζοπούλου*, Ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν ὑδραυλικῶν δυνάμεων Μακεδονίας (ἐν Δελτίῳ Ἐμπορικοῦ καὶ Βιομηχανικοῦ Ἐπιμελητηρίου Θεσσαλονίκης, Νοέμβριος 1919).—*Ι. Σ. Παπαδάκη*, Αἱ πλουτοπαραγωγικαὶ δυνάμεις τῆς Μακεδονίας (Θεσσαλονίκη 1921).—*Δ.Ε. Μουστάκα*, Ἡ κατάστασις τῆς ἐν τῇ Κεντρικῇ Μακεδονίᾳ βιομηχανίας (Ἀθῆναι 1922).—*Ν. Μικέλη*, Ἡ βιομηχανία τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας (ἐν Βιομηχανικῇ καὶ Βιοτεχνικῇ Ἐπιθεωρήσει Μαρτίου—Ἰουλίου 1924).—*Δ. Ε. Μουστάκα*, Αἱ ἐν Ἑλλάδι πηγαὶ βιομηχανικῆς ἐνεργείας (Ἀθῆναι 1927).—*Π. Βερδέση*, Δασικαὶ ἐκτάσεις ἐπαρχίας Βερροίας καὶ προϊόντα αὐτῶν (1928).—*Ἰω. Δ. Ποτήρη*, Γενικὴ ἀνασκόπησις τῆς γεωργικῆς καταστάσεως τῆς περιφερείας Βερροίας (1928).

Δ. Ε. ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ

Βέρροια (τὰ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Βασσαρᾶ* τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 132. Τὸ χωρίον κεῖται πρὸς τὸ ΒΑ μέρος τοῦ *Βασσαρᾶ*, εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας, καὶ χρησιμεύει κυρίως ὡς θερινὴ διαμονὴ τῶν κατοίκων Βασσαρᾶ. Κλῖμα ὑγιεινὸν μὲ ὕδωρ πηγαῖον ψυχρότατον καὶ διαυγές. Ἔχει ἀρκετὰς ἀνεκμεταλλεύτους ἐξ ἐλάτης καὶ πεύκης ἐκτάσεις, πέραν ἰδίᾳ τῆς θέσεως Μάρμαρα πρὸς τὸν Μαλεβόν. Εἰς θέσιν «Παναγία» ἔξωθεν τῶν Βερροίων καὶ εἰς τὴν διακλάδωσιν τῆς παλαιᾶς καὶ νέας πρὸς Βασσαρᾶν ὁδοῦ ὑπάρχει θαυμάσιος πρῖνος περιμέτρου πέντε ὡς ἔγγιστα ὀργυιῶν. Ἄνω τῆς θέσεως *Μάρμαρα* σώζεται τὸ *Κάστρο τῶν Φράγκων* ἢ *Νεραϊδοσπηλιά*, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου φύεται ἄφθονον ἀρωματῶδες τεῖον. Σπήλαια καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν Βασσαρᾶ-Βερροίων, πλὴν τοῦ ἄνω, εἰς τὸ Κάστρο τῶν Φράγκων, ὑπάρχουσιν ἀρκετά, δύο τῶν ὁποίων μετεβλήθησαν εἰς καταφύγια τῶν γυναικοπαίδων τῷ 1821, τὸ ἓν εἰς θέσιν *Ἅγιος Ἠλίας* καὶ τὸ ἕτερον ἔναντι αὐτοῦ εἰς τὸ ὄρος Σταματήρα εἰς τὸν *Κοκκινόβραχον*. Ἀλλὰ καὶ *κάρκανα* (=βαθέα καὶ σπηλαιώδη κάθετα μέρη τῆς γῆς, εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ὁποίας ὑπάρχει μικρὰ φυσικὴ ὀπὴ) εἰς τὴν περιφέρειαν ὑπάρχουσι. Πρὸς Ν. τῶν Βερροίων εἰς ἀπόστασιν 40′ κεῖται ἡ *Μονὴ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων* ἐπὶ ἐπικλινοῦς τοῦ ὄρους «Σταματήρα». Ἡ κτίσις της, δαπάναις τῶν ἀπὸ χώρας Κτιτορίσσης *Μανούση* καὶ *Λαμπρινῆς*, χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1600 π. Χ., προϋπῆρχεν ὅμως ὡς ναὸς Ἁγίων Ἀναργύρων καὶ πρὸ τοῦ 1291, ὡς μαρτυρεῖ τὸ χρυσόβουλλον τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου. Ἔχει ὡραίας, ὁ ναὸς τῆς μονῆς, εἰκονογραφίας ὡς καὶ ὁ σύγχρονος, ἐντὸς τῶν Βερροίων, τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ἐν τῇ περιφερείᾳ Βερροίων καὶ Βασσαρᾶ εἶναι πολλὰ παλαιὰ χριστιανικὰ κτίσματα, ὧν ἐρείπια μόνον ἤδη σῴζονται, εἰς δὲ τὴν περιφέρειαν *Ἀμπελάκι* τοῦ Βασσαρᾶ εὑρέθησαν ἴχνη ἐκκαμινεύσεως σιδήρου.

Α. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

Βέρροιος ἢ ***Ὀλύμπιος, Ἐμμανουήλ***. Ἀγωνιστὴς ἐκ βορείου Ὀλύμπου, συμμετασχὼν τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνος καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν διάρκειαν, ἐπὶ κεφαλῆς ἱκανῆς δυνάμεως Μακεδόνων πολεμιστῶν.

—Ω

Βερρόκιο (Verrochio), ***Ἀνδρέας*** ντὲλ—. Ζωγράφος καὶ γλύπτης γεννηθεὶς τῷ 1435 ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1488 ἐν Βενετίᾳ. Υἱὸς τοῦ Michele di Francesco de' Cioni εἶχε κατ' ἀρχὰς διδάσκαλον τὸν χρυσοχόον Giuliano Verrocchi, παρὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα. Οὐδέποτε ἐλησμόνησε τὴν πρώτην του αὐτὴν τέχνην καὶ ὅταν βραδύτερον κατεσκεύασε μεγάλα γλυπτικὰ ἔργα, ἡ λεπτομερὴς ἐπεξεργασία ὡρισμένων μερῶν δεικνύει τὸν ἐπιδέξιον χαράκτην. Ἐν τούτοις ἔγινε βαθμηδὸν πολυμερὴς καλλιτέχνης καὶ ὁ Βαζάρι ὀνομάζει αὐτὸν χρυσοχόον, διδάσκαλον τῆς προοπτικῆς, γλύπτην, ζωγράφον καὶ μουσικόν. Τὸ μικρὸν ἐργαστήριον χρυσοχοΐας, τὸ ὁποῖον εἶχε κατ' ἀρχάς, ἐξειλίχθη μετέπειτα εἰς μέγα ἐργαστήριον εὐρυτέρας καλλιτεχνικῆς ἀπασχολήσεως, ζωγραφικῆς καὶ πλαστικῆς, ὅπου ἐμαθήτευσαν καλλιτέχναι, ὡς ὁ Λεονάρδος ντὰ Βίντσι, ὁ Περουτζῖνο, ὁ Λορέντσο ντὶ Κρέντι. Ὁ ἴδιος ὅμως ὀλίγον φαίνεται, ὅτι ἐπεδόθη εἰς τὴν ζωγραφικήν, μόνον δὲ ἓν ἐκ τῶν ἀποδιδομένων εἰς αὐτὸν ἔργων εἶναι πιθανῶς ἰδικόν του, ἡ «Βάπτισις» τοῦ Μουσείου τῶν Uffizzi τῆς Φλωρεντίας. Ὁ πίναξ οὗτος εἶχεν ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα, διότι, κατὰ τὸν Βαζάρι, ἡ παράδοσις τὸν ἕνα τῶν ἀγγέλων ἀπέδιδεν εἰς τὸν Λεονάρδον, ὅταν ἀκόμη ἦτο μαθητὴς τοῦ Βερρόκιο. Ἡ παράδοσις αὕτη εἶναι λίαν πιθανή, διότι πράγματι εἰς τὸν ἀριστερὰ ἄγγελον βλέπομεν τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς τέχνης τοῦ Λεονάρδου. Ἐνῷ αἱ μορφαὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἔχουν τι τὸ σκληρὸν καὶ τὸ κοπιῶδες εἰς τὴν λεπτομερῆ ἀπόδοσιν τῶν καθ' ἕκαστα, ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀγγέλου τούτου δεικνύει τὴν λεπτότητα καὶ μαλακότητα τῆς τέχνης, τὸν τύπον καὶ τὴν ἔκφρασιν τῶν μορφῶν τοῦ Λεονάρδου. Τὸ ἔργον τοῦτο παρηγγέλθη ἀρχικῶς ὑπὸ τῶν μοναχῶν τῆς Βαλλομπρόζα καὶ μαρτυρεῖ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ προσήλωσιν τοῦ Βερρόκιο εἰς τὸ ν' ἀποδώσῃ ἀκριβῶς τὴν πραγματικότητα. Ἄλλαι εἰκόνες, προϊόντα τοῦ ἐργαστηρίου του, εἶναι ὁ «Τωβίας καὶ οἱ ἄγγελοι» τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης τοῦ Λονδίνου, ἀποδιδόμενον πρότερον εἰς τὸν Ἀντ. Πολλαγιουόλο, ἡ «Παναγία» μὲ τοὺς ἀγγέλους τῆς Πιστόγια, καὶ τοῦτο ἀποδιδόμενον ἄλλοτε εἰς τὸν Λορέντσο ντὶ Κρέντι καὶ ἄλλαι Παναγίαι, ὅπου διακρίνονται τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Βερρόκιο μὲ τὴν στρογγύλην κεφαλὴν καὶ τὰ χαμηλωμένα βλέφαρα.

'Ανδρέας Βερρόκιο.

Ἀλλὰ τὸ κύριον πεδίον τῆς δράσεώς του ἦτο ἡ γλυπτική. Εἰς αὐτὴν ἔδειξε τὴν ἱκανότητά του εἰς τὴν ρεαλιστικὴν ἀπόδοσιν τῆς πραγματικότητος, τὴν ὁποίαν, ἀρχίσας ἀπὸ τὴν μικρὰν καὶ λεπτομερῆ παρατήρησιν, βαθμηδὸν ἀνύψωσεν εἰς μνημειώδη καὶ πλήρη δυνάμεως δημιουργίαν. Τὴν μικροχαρῆ ἐκείνην τάσιν βλέπομεν εἰς τὰ πρῶτά του ἔργα. Ἐκ τῶν παλαιοτέρων ἐργασιῶν του εἶναι τὸ ἐκ μαρμάρου στρογγύλον ἀνάγλυφον τῆς «Παναγίας», τὸ ὁποῖον κοσμεῖ τὸ μνημεῖον τοῦ Leonardo Bruni ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Σταυροῦ τῆς Φλωρεντίας. Λεπτότητα ἐργασίας καὶ διακοσμητικὸν πνεῦμα μαρτυρεῖ τὸ ἐπιτύμβιον μνημεῖον τῶν Πέτρου καὶ Ἰωάννου τῶν Μεδίκων, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου τῆς Φλωρεντίας. Τῷ 1472 ἐπεράτωσε τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπου χωρὶς νὰ χρησιμοποιῆται ἡ ἀνθρωπίνη μορφή, μόνον τὰ διάφορα καὶ ποικιλόχρωμα ὑλικὰ ἀποτελοῦν τὴν βάσιν τῆς διακοσμητικῆς συνθέσεως. Μία μεγάλη σαρκοφάγος ἐκ πορφυρίτου εἶναι τὸ κύριον σῶμα τοῦ μνημείου, κοσμουμένη ὑπὸ ὡραίας ἑλισσομένης ἀκάνθου ἐκ μπρούντζου. Ὑπεράνω σχηματίζεται κομψὴ καγκελλωτὴ διακόσμησις, ἐκ μπρούντζου πάλιν, ἥτις ἀπομιμουμένη δικτυωτὸν ἐκ σχοινίου ἀποπερατώνει τὸ ὅλον.

Τῷ 1476 ὁ Λαυρέντιος τῶν Μεδίκων παρήγγειλεν εἰς τὸν Βερρόκιο τὸ ἄγαλμα τοῦ «Δαυίδ», σήμερον ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Bargello τῆς Φλωρεντίας. Τὸ νέον τοῦτο ἐκ μπρούντζου ἔργον δύναται νὰ παραβληθῇ μὲ τὸν «Δαυΐδ» τοῦ Ντονατέλλο. Εἰς τὴν ἑνότητα καὶ ἠρεμίαν τῶν πλαστικῶν μορφῶν τοῦ παλαιοτέρου ἔργου ἀντιτίθεται ἐδῶ ἡ ταραγμένη καὶ λεπτομερὴς ἀπόδοσις τῶν μερῶν. Ἡ τεθλασμένη γραμμὴ τοῦ περιγράμματος, ἡ λεπτομερὴς διάπλασις τῶν καθ' ἕκαστα εἰς τὰς μορφάς, ἡ ἀνήσυχος στάσις καὶ ἡ ζωηρότης τῆς ἐκφράσεως εἶναι τὰ προέχοντα χαρακτηριστικὰ τοῦ λεπτοφυοῦς καὶ τολμηροῦ νεανίου, ὁ ὁποῖος

'Α. Βερρόκιο: *'Ο ἄπιστος Θωμᾶς.*

['Ακαδημία Φλωρεντίας.]

'Α. Βερρόκιο καὶ **Λεον. Ντὰ-Βίντσι:** *'Η βάπτισις τοῦ Χριστοῦ.*

['Ακαδημία Φλωρεντίας.]

Digitized by Google

δὲν προδίδει τίποτε τὸ ἡρωϊκὸν μὲ τὴν ἐλαφρὰν στάσιν, τὴν ἀνήσυχον διαμόρφωσιν καὶ τὸ ἐπιτηδευμένον μειδίαμα. Χαριτωμένος ὅμως εἶναι ὁ «Ἐρωτιδεὺς μὲ τὸν δελφῖνα», τὸ μπρούντζινον σύμπλεγμα τὸ ὁποῖον κοσμεῖ τὸν πίδακα τῆς αὐλῆς τοῦ Palazzo Vecchio τῆς Φλωρεντίας. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ πίδακος, ὅστις ἀνέρχεται ἐν τῷ μέσῳ τῆς στρογγύλης, λείας, ἐξ ἐρυθροῦ λίθου λεκάνης, πηδᾷ ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ποδὸς μικρὸς παχουλὸς ἐρωτιδεὺς κρατῶν ἐμπρὸς διὰ τῶν δύο του χειρῶν δελφῖνα, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔρρεε τὸ ὕδωρ. Ἡ στιγμιαία κίνησις, ἡ μικρὰ στροφὴ τοῦ σώματος, προσδίδουν εἰς τὴν μορφὴν ἔκτακτον ἐλαφρότητα, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ ἀφελὲς καὶ ἀνοικτόκαρδον μειδίαμα προσθέτουν μίαν δροσερότητα ἐκφράσεως καὶ ζωῆς. Καὶ τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι παραγγελία τῶν Μεδίκων, τοῦ ἑνὸς τῶν ὁποίων, τοῦ *Ἰουλιανοῦ*, κατεσκεύασεν ἐκ πηλοῦ τὴν προτομὴν (ἐν ἰδιωτικῇ συλλογῇ εἰς Παρισίους), ὅπου πλήρης ἐνεργητικότητος χαρακτηρίζεται ὁ ἰσχυρὸς ἀρχηγὸς τῆς Φλωρεντίας. Τῷ 1477 ἐτελείωσε τὸ ἀνάγλυφον τοῦ «Ἀργυροῦ βωμοῦ», τοῦ προωρισμένου διὰ τὸ Βαπτιστήριον (νῦν ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Μητροπόλεως). Εἰς τὸ τορευτικὸν τοῦτο ἔργον, τὸ εἰκονίζον τὴν «Ἀποκεφάλισιν τοῦ Ἰωάννου», δὲν κατώρθωσε νὰ δώσῃ τὴν ἀπαιτουμένην ἑνότητα τῆς συνθέσεως, οὐδὲ νὰ διαπλάσῃ ὁμοιογενῶς ὅλα τὰ πρόσωπα, ἐκ τῶν ὁποίων τινά, ὡς ὁ δήμιος, εἶναι θαυμασίως ρεαλιστικῶς ἀποδεδομένα. Τῷ 1478 ἡ συντεχνία τῶν ἐμπόρων παρήγγειλεν εἰς τὸν Βερρόκιο τὸ σύμπλεγμα τῆς «Ἀπιστίας τοῦ Θωμᾶ» διὰ τὴν ἐκκλησίαν Or San Michele. Μέχρι τοῦ 1483 τὸν ἀπησχόλησε τὸ μπρούντζινον τοῦτο ἔργον, τὸ κοσμοῦν τὴν νοτίαν πρόσοψιν τῆς ἐκκλησίας, διὰ τὸ ὁποῖον ἐπληρώθη 800 φιορίνια. Ἡσύχως προχωρεῖ πλησιάζων τὴν χεῖρα ὁ Θωμᾶς εἰς τὴν πληγήν, τὴν ὁποίαν μὲ εὐγενῆ κίνησιν ἀποκαλύπτει εἰς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς. Εἰς τὴν ὡραίαν αὐτὴν σκηνήν, ἡ ὁποία συγκρατεῖται εἰς ἕνα τόνον ἁπλῆς λιτότητος, χωρὶς ἰδιαιτέραν δραματικὴν πνοήν, ἀξιοθαύμαστος εἶναι ἡ ἐπεξεργασία τῆς πτυχώσεως τῶν ἐνδυμάτων, τὰ ὁποῖα εἰς τριπλῆν σειρὰν κυμάτων περιβάλλουν τὸ κάτω μέρος τῶν μορφῶν. Μαλακώτερα, ἁπαλώτερα εἰς τὸν Θωμᾶν, τραχέα, ἀπότομα εἰς τὸν Ἰησοῦν δεικνύουν ὅμως τοιαύτην μελέτην καὶ ἀκριβῆ ἀπόδοσιν, ὡσὰν νὰ ἦσαν ἔκτυπα ἐκ τῆς πραγματικότητος εἰλημμένα. Παρ' ὅλην τὴν τεχνικὴν τελειότητα καὶ μάλιστα δεξιοτεχνίαν τὰ δύο πρόσωπα δὲν ὑπήχθησαν εἰς μίαν μορφικὴν ἑνότητα, ἡ ὁποία νὰ συνδέσῃ εἰς ἓν ὅλον τὰς αὐτοτελεῖς μορφάς.

Ἀλλὰ τὸ ἀριστούργημά του εἶναι ὁ ἔφιππος ἀνδριὰς τοῦ «Βαρθολομαίου Κολλεόνι», τοῦ ἐκ Περγάμου κοντοττιέρε τῆς Βενετίας. Ἡ φήμη τοῦ Βερρόκιο εἶχε διαδοθῆ καὶ αὐξηθῆ τόσον κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ὥστε τῷ 1479 οἱ ἄρχοντες τῆς Βενετίας ἐκάλεσαν αὐτὸν καὶ τοῦ ἀνέθεσαν τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀγάλματος διὰ νὰ κοσμήσουν τὴν πρὸ τῆς ἐκκλησίας San Giovanni e Paolo πλατεῖαν. Ἀφοῦ ἡτοίμασε τὸ πρόπλασμα, ὁ καλλιτέχνης προετίθετο νὰ προβῇ εἰς τὴν χύσιν αὐτοῦ μὲ μπροῦντζον, ὅτε ἡ γερουσία ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ ἀναθέσῃ αὐτὴν εἰς τὸν ἐκ Παδούης Vellano. Ἡ πρᾶξις αὕτη ἐξώργισε τόσον πολὺ τὸν Βερρόκιο, ὥστε ἐν τῷ θυμῷ του ἔθραυσε τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς κνήμας τοῦ ἵππου τοῦ προπλάσματος καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Φλωρεντίαν. Ἀλλὰ καὶ οἱ Βενετοὶ ἐξηγέρθησαν κατὰ τῆς προκλητικῆς ταύτης αὐθαδείας τοῦ καλλιτέχνου καὶ τοῦ παρήγγειλαν ὅτι, ἐὰν ἐσκέπτετο νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Βενετίαν, θὰ τοῦ ἀπέκοπτον τὴν κεφαλήν. Ὁ Βερρόκιο ἀπήντησεν ἀμέσως, ὅτι δὲν σκέπτεται καθόλου νὰ ἐπανέλθῃ. «Γνωρίζω πολὺ καλά, εἶπεν, ὅτι οἱ ἄρχοντες δὲν ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ τοποθετήσουν ἐκ νέου τὴν κεφαλὴν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ὁποίους ἀπεκεφάλισαν, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον νὰ βάλουν εἰς τὴν θέσιν της μίαν κεφαλὴν ὅπως ἡ ἰδική μου. Εἶμαι ὑπέρτερος αὐτῶν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, διότι θὰ μοῦ ἦτο εὔκολον νὰ θέσω εἰς τὸν ἵππον μου μίαν νέαν κεφαλὴν καὶ μάλιστα πολὺ ὡραιοτέραν ἀπὸ τὴν παλαιάν». Ἡ εὐφυὴς καὶ θαρραλέα ἀπάντησις ἤρεσε πολὺ εἰς τοὺς Βενετούς, οἱ ὁποῖοι ἐπέτρεψαν εἰς τὸν γλύπτην νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Βενετίαν καὶ νὰ κατασκευάσῃ νέον πρόπλασμα, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπρόφθασε καὶ νὰ χύσῃ, διότι τῷ 1488 τὸν εὗρεν ὁ θάνατος. Εἰς τὴν διαθήκην του ὅμως παρεκάλεσε τὴν δημοκρατίαν νὰ ἀναθέσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου εἰς τὸν μαθητήν του Λορέντσο ντὲ Κρέντι, ἀλλ' ἡ Βενετία δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὴν τελευταίαν ἐπιθυμίαν τοῦ δημιουργοῦ του καὶ ἀνέθεσεν αὐτὸ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Λεοπάρντι, ὅστις ἐπέγραψε καὶ τὸ ὄνομά του. Ἐξαιρετικοῦ ἐνδιαφέροντος εἶναι τὸ μέγα τοῦτο μπρούτζινον ἔργον, τὸ δεύτερον ἐπιχειρηθὲν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μετὰ τὸν «Γκαταμελάττα» τοῦ Ντονατέλλο. Ἀλλ' ὁποία ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν δύο. Τὸ ἤρεμον μεγαλεῖον καὶ ἡ πλήρης πνεύματος ἁπλότης ἀντικατεστάθη ἐδῶ ὑπὸ τῆς ὁρμητικῆς κινήσεως καὶ τοῦ δραματικοῦ πάθους. Ἡ ὀγκώδης καὶ ἰσχυρὰ μορφὴ τοῦ ἵππου μὲ τὴν μόλις συγκρατουμένην ὁρμὴν καὶ τὴν πρὸς τὰ ἐμπρὸς κίνησιν, ἡ ὁποία συντονίζεται μὲ τὴν ἐνεργητικὴν ἀνόρθωσιν τοῦ ἱππέως ἐπὶ τῶν ἀναβολέων καὶ τὴν δι' ὅλων τῶν μυῶν αὐστηρὰν ἔντασίν του, ἀποκορυφώνεται εἰς τὴν τραχεῖαν ἐνεργητικότητα τῆς ἀκάμπτου κεφαλῆς τοῦ ἀρχηγοῦ μὲ τὴν συγκεντρωμένην δύναμιν καὶ ἀδάμαστον θέλησιν. Ἡ ζωὴ ἐκχειλίζει ἄφθονος ἀπὸ πᾶν σημεῖον τοῦ συμπλέγματος, τοῦ ὁποίου ἡ λεπτομερὴς ἀπόδοσις καὶ ἐπεξεργασία δὲν ἐπηρεάζουν τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ συνόλου.

Ἀ. Βερρόκιο: *Χάλκινος Δαβίδ.*
[Ἐθν. Μουσεῖον Φλωρεντίας.]

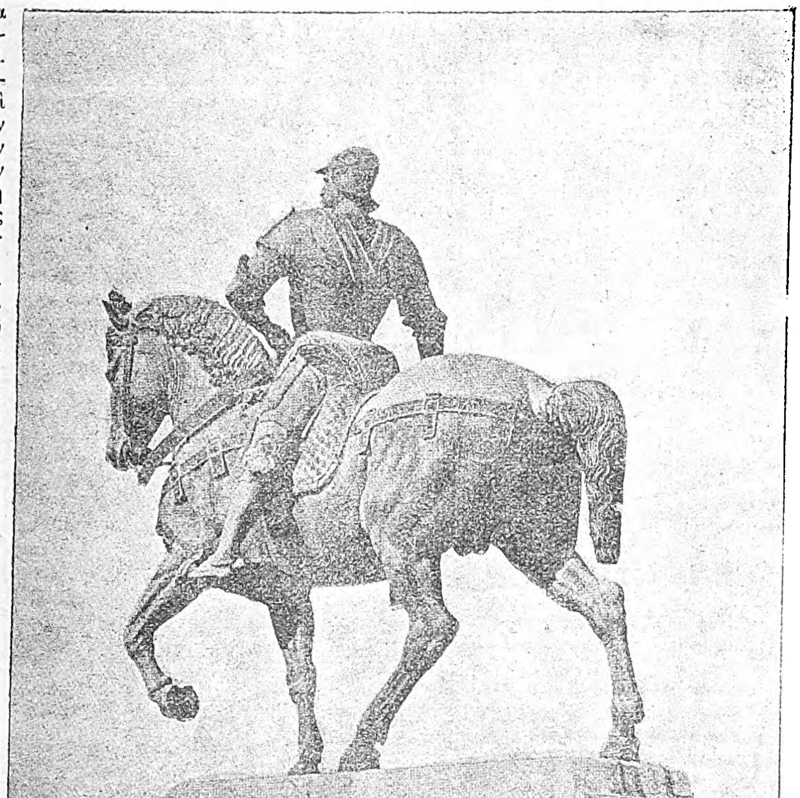

Ἀ. Βερρόκιο: *Ἄγαλμα τοῦ Βαρθολομαίου Κολλεόνι.*
[Βενετία.]

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἀτομικῶν τούτων δημιουργημάτων του, εἰς τὰ ὁποῖα μὲ ἀκούραστον ἐπιμονὴν καὶ ἐπιμέλειαν κατώρθωσε τόσας νέας πραγματικότητας νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν φύσιν, πλουτίζων τὴν παρατήρησιν καὶ τὴν τεχνικὴν ἐκτέλεσιν καὶ ὁδηγῶν βαθμηδὸν οὕτως εἰς τὴν πλήρη κυριαρχίαν τῶν ἐκφραστικῶν μέσων, καὶ ἄλλας μεγίστας προσέφερεν ὑπηρεσίας εἰς τὴν τέχνην διὰ τοῦ ἐργαστηρίου του, ὅπου διεπλάσθη καὶ μετεδόθη ἡ νέα κατεύθυνσις τῆς τέχνης, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ εἰς τὴν κλασσικὴν ὡριμότητα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *W. Bode*, Florentiner Bildhauer der Renaissance (1902).— *Maud Cruthwell*, Verrocchio (London 1904) — *A. Venturi*, Storia dell'arte italiana (1908 τόμ. VI).— *M. Reymond*, Verrocchio (Paris 1906).— *H. Mackowsky*, Verrocchio (1901, Künstler-Monographien). Δ. Ε.

Βέρρος ἢ ***Κυριακόπουλος***. Ἀνδρεῖος Ἀγωνιστὴς καταγόμενος ἐκ Βαρθολομιοῦ, πλησίον τοῦ ὁποίου καὶ ἐφονεύθη, κατὰ Νοέμβριον 1825, ἐν μάχῃ πρὸς τὰ στρατεύματα τοῦ Ἰμβραήμ. Εἰς τὴν μάχην ταύτην ἔλαβον μέρος 180 Ἕλληνες, οἵτινες ἐφονεύθησαν πάντες, πλὴν ἑνός. —Ω

βερρουκάνο (Verrucano) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα, τὸ ὁποῖον εἶναι *χαλαζιακὸν κροκαλοπαγὲς* μὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄφθονον περιεκτικότητα εἰς θραύσματα χαλαζιακοῦ πορφυρίτου, ἀργιλλικοῦ σχιστολίθου, μελαφύρου καὶ ποικίλων ἄλλων πετρωμάτων. Ὠνομάσθη οὕτω, διότι εὑρέθη εἰς τὴν τοποθεσίαν Verruca τοῦ ὄρους Pisani τῆς Τοσκάνης τῆς Ἰταλίας. Γ. Κ. Γ.

βερρουκοκοιλία (ἡ) (Verrucocoelia Etall) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κρατικουλαριδῶν ἐξακτινελλιδῶν πυριτιοσπόγγων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βερρουκουλίνα (ἡ) (Verruculina Zitt.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *ριζομορινῶν λιθιστιδῶν πυριτιοσπόγγων*. Τὸ σῶμά των ἦτο χοανοειδές, ὠτοειδές, τριβλιοειδὲς ἢ φυλλοειδὲς καὶ ἔφερε βραχὺν μίσχον ἢ ἦτο ἀμέσως προσκεκολλημένον ἐπὶ τοῦ πυθμένος. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης καὶ ἀνωτέρας κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

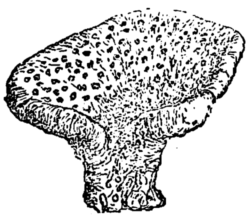

Βερρουκουλίνα aurita (Roem.).
[Ἐκ στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου εἰς τὸ Linden παρὰ τὸ Ἀννόβερον.]

βερρύη (ἡ) (Berrye) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φιλυριδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

Βέρσαλζ· βλ. **Βερσαλλίαι** (Ἡν. Πολιτειῶν).

βερσαλιέροι (οἱ) (Bersaglieri). Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη εἰς τοὺς στρατιώτας ἐλαφροῦ πεζικοῦ τοῦ ἰταλικοῦ στρατοῦ, ὅπερ συνεκροτήθη κατ' ἀρχὰς τῷ 1836, περιλαμβάνον τότε 2 λόχους, εἶτα δὲ ἐπηυξήθη διαδοχικῶς μέχρι τοῦ 1861 εἰς 36 τάγματα, ἐκ τεσσάρων λόχων ἕκαστον. Ἡ τελικὴ σύνθεσις τῶν βερσαλιέρων, ἥτις ἐξηκολούθησεν ἔκτοτε ἰσχύουσα μέχρι τοῦ 1913, περιελάμβανε 12 συντάγματα, ἐκ 36 ἐν ὅλῳ ταγμάτων, εἰς ἃ ἀπὸ τοῦ 1908 προσετέθη ἀνὰ ἓν τάγμα ποδηλατιστῶν. Τὰ συντάγματα ταῦτα εἶναι ἀνεξάρτητα, ἀποτελοῦντα μέρος τῶν μὴ μεραρχιακῶν στρατευμάτων εἰς τὰ σώματα στρατοῦ.

Χαρακτηριστικὸν τῆς στολῆς τῶν βερσαλιέρων εἶναι ὁ πλατύγυρος πτερωτὸς πῖλος. Οὗτοι ἀποτελοῦσι σῶμα ἐκλεκτῶν, προωρισμένοι δι' εἰδικὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ὑφιστάμενοι πρὸς τοῦτο εἰδικὴν προπόνησιν διὰ μακρὰς πορείας μετὰ βήματος ταχέος ρυθμοῦ. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

Βερσαλλίαι (ὀρθ. *Βερσαλίαι*, λατιν. *Versaliae* γαλλιστὶ *Versailles*). Πόλις ἐν Γαλλίᾳ, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Seine-et-Oise, ἄλλοτε ἕδρα τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας. Εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ πεδιάδος μεμονωμένης, μεταξὺ δασωδῶν λόφων, εἰς ὕψος 139 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θα-

Digitized by Google

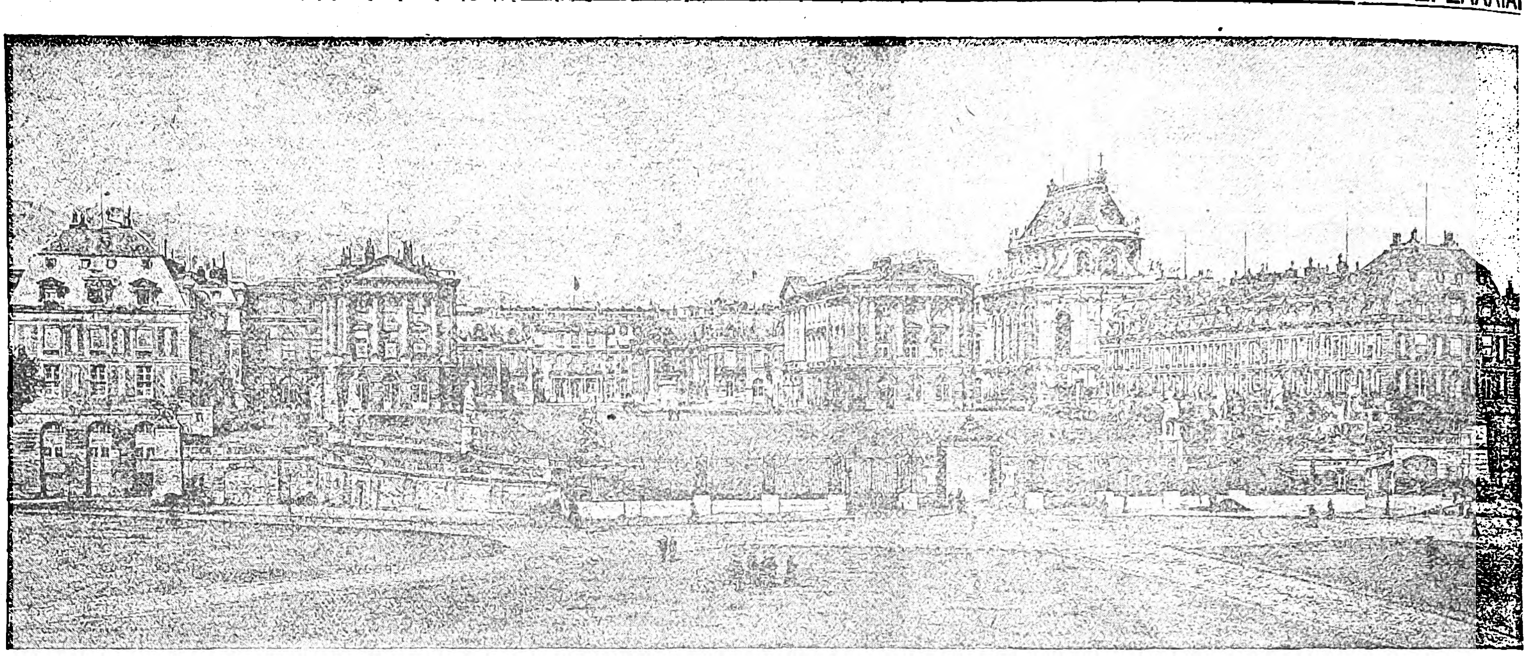

Βερσαλλίαι: *Γενικὴ ἄποψις τοῦ συνόλου τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων ἀπὸ τῆς πλατείας τῶν Ὅπλων.*

λάσσης, καὶ εἰς ἀπόστασιν 19 χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν Παρισίων, μετὰ τῶν ὁποίων συνδέεται διὰ δύο σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Κάτοικοι 72.679. Ἐν Βερσαλλίαις ἑδρεύει ἐπισκοπή, ἐξαρτωμένη ἀπὸ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς τῶν Παρισίων, ἐφετεῖον, πρωτοδικεῖον, ἐμποροδικεῖον, ἔχει δὲ ἐκκλησίαν διαμαρτυρομένων, συναγωγήν, λύκεια ἀμφοτέρων τῶν φύλων, πρακτικὰς σχολάς, κηπουρικὴν σχολὴν καὶ βιομηχανίαν ἀκμαίαν.

Αἱ Βερσαλλίαι εἶναι μία ἐκ τῶν ὡραιοτάτων πόλεων τῆς Γαλλίας, μία δὲ τῶν ἐλαχίστων τοῦ κόσμου διὰ τὰ πολυάριθμα αὐτῆς λαμπρὰ οἰκοδομήματα, τοὺς κήπους καὶ τοὺς παραδείσους, τὰς εὐρείας πλατείας καὶ λεωφόρους, τὴν εὐγραμμίαν τῶν ὁδῶν της καὶ τὴν ἱστορίαν της. Ἡ κορωνὶς τῶν ὡραίων μνημείων της εἶναι τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα, ἐγειρόμενα ἐπὶ τῆς εὐρυτάτης πλατείας τῶν Ὅπλων, εἰς ἣν καταλήγουσιν αἱ τρεῖς μεγαλοπρεπεῖς λεωφόροι ἐν σχήματι ῥιπιδίου, ἡ τῶν Παρισίων, τοῦ Σαὶν-Κλοῦ καὶ τοῦ Σεὼ (Sceaux).

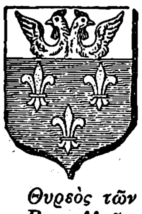

Θυρεὸς τῶν Βερσαλλιῶν.

—[ΙΣΤΟΡ.] Τὸ ὄνομα τῶν *Βερσαλλιῶν* ἀναφέρεται κατὰ πρῶτον, τῷ 1037, εἰς δίπλωμα τίτλου εὐγενείας πρός τινα Hugues de Versaliis, ὅστις ἵδρυσε καὶ τὴν πρώτην ἐκεῖ ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἰουλιανοῦ. Περὶ τὰ 1100 ἕτερος εὐπατρίδης, ὁ Φίλιππος de Versaliis, ἀπεσύρθη εἰς Βερσαλλίας, ὅπως ἀσκητεύσῃ εἰς τὴν ἐρημίαν ἐκείνην, ὅπου δὲν ὑπῆρχεν οὐδὲν ἄλλο κτίριον εἰμὴ ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἰουλιανοῦ καὶ ἡ κατοικία τοῦ ἄρχοντος. Ἡ ἑορτὴ τοῦ ἁγίου ἐτελεῖτο τὴν 28 Αὐγούστου καὶ προσείλκυεν ἄπειρον πλῆθος φιλοθρήσκων ἐκ τῶν πέριξ χωρίων. Τελευταῖος τῶν ἀρχόντων τῶν Βερσαλλιῶν ἀναφέρεται ὁ *Μαρσιὰλ ντὲ Λομενί*, σύμβουλος καὶ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τοῦ βασιλέως Καρόλου Θ'. Περὶ τὸ ἔτος 1561, ὁ βασιλεὺς οὗτος, κατὰ παράκλησιν τοῦ ὑπουργοῦ του, συνέστησεν εἰς Βερσαλλίας, αἵτινες εἶχον ἐξελιχθῆ ἤδη εἰς χωρίον, τέσσαρας μεγάλας ἐμπορικὰς πανηγύρεις, καὶ ἑβδομαδιαίαν μικρὰν ἀγορὰν ἑκάστην Πέμπτην, καθ' ἣν μετέβαινε καὶ ὁ ἡγεμὼν ἐκεῖ, ὅπως θηρεύσῃ. Ὁ Λομενὶ οὗτος, γενόμενος ὕποπτος εἰς τὴν αὐλήν, ὡς ἐπιδείξας μέγα ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τοῦ νεαροῦ βασιλέως τῆς Ναβάρρας, προγραφεὶς ἐφονεύθη κατὰ τὰς σφαγὰς τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου, διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὡς ἄρχων τῶν Βερσαλλιῶν ὁ υἱός του *Ἀντώνιος ντὲ Λεμονί*, ὅν, εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης διὰ τὰς πατρικὰς ὑπηρεσίας, ἐπεσκέπτετο συχνάκις ὁ βασιλεὺς Ἑρρῖκος Δ', θηρεύων μετ' αὐτοῦ ἐλάφους. Οὕτως ἤρξαντο γνωρίζοντες οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας τὰς Βερσαλλίας, αἵτινες περιῆλθον μετά τινα ἔτη εἰς τὸν *Ἰωάννην ντὲ Σουζύ*, ὅστις τῷ 1627 ἐπώλησε τὰς κτήσεις του πρὸς τὸν Λουδοβῖκον ΙΓ'.

Ὁ βασιλεὺς οὗτος, μανιώδης κυνηγός, ἤγειρε κατ' ἀρχὰς εἰς Βερσαλλίας μικρὸν περίπτερον, ὅπερ ἐχρησίμευεν ὡς σταθμὸς συνεντεύξεως τῶν κυνηγῶν. Ὁ Σαὶν-Σιμὸν ἀναφέρει εἰς τὰ «Ἀπομνημονεύματά» του, ὅτι ὁ Λουδοβῖκος ΙΓ' ἠναγκάζετο πολλάκις νὰ κοιμᾶται ἐπὶ ἀθλίας κλίνης καπηλείου τινός, ἢ νὰ ξενίζηται εἴς τινα ἀνεμόμυλον, ὅταν κατάκοπος ἐπέστρεφε κατόπιν μακρᾶς θήρας εἰς τὸ δάσος τοῦ Σαὶν-Λεζὲ καὶ πέραν ἀκόμη αὐτοῦ. Ἀπεφάσισε τότε νὰ οἰκοδομήσῃ ἀνετώτερον ἐνδιαίτημα καὶ κατεδαφίσας τὸν ἀνεμόμυλον ἤγειρεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ πανταχόθεν διαπνεομένου λόφου πύργον. Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἰουλιανοῦ ἔκειτο κάτωθεν τοῦ βασιλικοῦ πύργου, τὸ δὲ χωρίον ἐξετείνετο ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μπέφ, ἀπὸ τῆς σημερινῆς πλατείας τῶν Ὅπλων μέχρι τοῦ πορτοκαλλεῶνος.

Τοιαύτην ἔσχε τὴν ἀρχήν της ἡ πόλις, εἰς τὴν ὁποίαν μόλις μετὰ δέκα τέσσαρα ἔτη ἤρξαντο οἰκοδομούμενα καὶ ἄλλα κτίρια, κατεδαφιζομένων τῶν πτωχικῶν οἰκίσκων τοῦ χωρίου, οἵτινες κατά τινα ἐπισυμβᾶσαν πυρκαϊὰν ἀπετεφρώθησαν ἐξ ὁλοκλήρου, ὡς ἀναφέρει ὁ σύγχρονος συγγραφεὺς Bassompierre. Ὄπισθεν τοῦ ἀνακτόρου ἐφυτεύθη καὶ ὁ πρῶτος κῆπος τῶν Βερσαλλιῶν. Ὁ Λουδοβῖκος ΙΓ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον συνεπάθησε τὴν ἰδιοκτησίαν του ταύτην, ὅπου κατέφευγεν ὡς πρὸς ἄσυλον, ὅπως μὴ παρίσταται εἰς τὰς διαμάχας μεταξὺ τῆς μητρός του καὶ τοῦ πρωθυπουργοῦ του καρδιναλίου Ρισελιέ.

Ἡ δημιουργία τῶν Βερσαλλιῶν ὡς πόλεως ὀφείλεται εἰς τὸν Λουδοβῖκον ΙΔ', ὅστις παρεσκεύασε τὸ σχέδιον αὐτῶν τῷ 1670, ἐχορήγησεν εἰς τοὺς αὐλικούς του γαίας, ὅπως οἰκοδομήσωσι μέγαρα, παρασχὼν πρὸς τοῦτο εἰς αὐτοὺς πλείστας εὐκο-

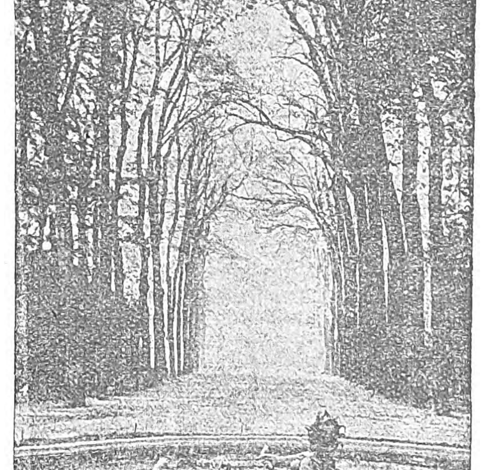

Βερσαλλίαι: *Μία τῶν δενδροστοιχιῶν τῶν κήπων.*

λίας. Αἱ πρῶται οἰκοδομαὶ ἠγέρθησαν εἰς τὸ βόρειον διαμέρισμα, τὸ λεγόμενον *Νέα πόλις*, ἤρξατο δὲ αὕτη προσελκύουσα πανταχόθεν τῆς Γαλλίας εὐπατρίδας, ἐπιθυμοῦντας νὰ εὑρίσκωνται πλησίον τῆς αὐλῆς. Ἐσχηματίσθη τότε νέα συνοικία, περιλαβοῦσα δέκα ἑπτὰ ὁδούς. Εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦτο ἔκτισεν ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' μέγαρον, ὅπου ἐγκατέστησε τὴν ἐρωμένην του Κυρίαν ντὲ Μοντεσπάν, πέριξ τοῦ ὁποίου ἠγέρθησαν νέα τοιαῦτα, οὕτω δὲ ἡνώθησαν πρὸς τὴν σχηματιζομένην πόλιν τὰ προάστεια. Ὁ βασιλεὺς ἐγκατέστησεν ἀμέσως ἐν τῇ νέᾳ πόλει δημαρχίαν, οὕτω δὲ ἔπαυσαν αἱ Βερσαλλίαι ἐξαρτώμεναι ἀπὸ τῆς αὐλῆς. Ὁ Λουδοβῖκος, ὅστις ἐγένετο μάρτυς τῶν παρισινῶν ταραχῶν ἐπὶ τῆς ἀντιβασιλείας, ἐνηλικιωθεὶς ἠθέλησε ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς πρωτευούσης, ἥτις ἔκτοτε ὑπῆρξε κέντρον λαϊκῶν ταραχῶν καὶ ἐξεγέρσεων, καὶ νὰ μεταφέρῃ τὴν ἕδραν τῆς αὐλῆς εἰς Βερσαλλίας.

«Ἡ ζωηρὰ φαντασία τοῦ μεγάλου βασιλέως, λέγει ὁ δοὺξ Σαὶν Σιμόν, καὶ ὁ πόθος του ὅπως ἀντιπαλαίσῃ πρὸς τὰς φυσικὰς δυσχερείας, ἃς παρουσίαζε τὸ ἔδαφος τῶν Βερσαλλιῶν, τὸν ἤγαγεν εἰς τὴν ἀπόφασιν, ὅπως προκρίνῃ τὸ ἀχαριστότερον μέρος τῶν πέριξ τῶν Παρισίων». Ἂν ὅμως σήμερον αἱ Βερσαλλίαι ἀποτελοῦν ἀληθῆ φαντασμαγορίαν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς γραφικῆς, τῆς γλυπτικῆς τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ μαρμάρου, τῶν κήπων, τῶν τεχνητῶν λιμνῶν καὶ τῶν πιδάκων, τοῦτο δὲν εἶναι εἰμὴ μία ἐκ τῶν καταπληκτικῶν δημιουργιῶν τῆς μοναρχίας καὶ ἓν ἐκ τῶν θαυμάτων τῆς Εὐρώπης. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς ἀνθήσεως τῶν τεχνῶν ἐν Γαλλίᾳ καὶ τῆς ἰσχύος τῆς μοναρχίας εὗρον αὗται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' τὸν δημιουργὸν τοῦ μεγαλείου τῶν Βερσαλλιῶν. Τὸ σχέδιον ἐξετελέσθη μὲ τὴν ταχύτητα ἀλλαγῆς θεατρικῆς σκηνογραφίας, εἰς πᾶν δὲ βῆμα ἡ πόλις αὕτη ἀναμιμνήσκει τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν κατάρρευσιν τῆς βασιλείας. Τὰ δημόσια καὶ τὰ ἰδιωτικὰ ἱδρύματα ἐπληθύνοντο, ὁ δὲ πληθυσμὸς τῶν Βερσαλλιῶν ηὔξησεν ἰδίως ἐπὶ τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ'. Εἰς τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν σημερινῶν ἰδιωτικῶν οἰκημάτων εὑρίσκονται τὰ μέγαρα εἰς ἃ κατῴκησαν διαπρεπεῖς ἄνδρες, ὡς ὁ δοὺξ τοῦ Κοντέ, ὁ Μπρυγιέρ, ὁ δοὺξ Σαὶν-Σιμόν, ὁ περιώνυμος συγγραφεὺς τῶν «Ἀπομνημονευμάτων», ὁ στρατάρχης Ρισελιὲ καὶ πλεῖστοι ἄλλοι.

Τὰ ἀνάκτορα ἐγείρονται ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου σημείου τῆς πόλεως. Πρὸ αὐτῶν ἐφαπλοῦται ἡ εὐρυτάτη *πλατεῖα τῶν Ὅπλων*, εἰς ἣν ἐκβάλλουσιν αἱ τρεῖς μεγάλαι λεωφόροι: Ἡ *Λεωφόρος τῶν Παρισίων*, εὑρισκομένη κατέναντι τῶν ἀνακτόρων, ἔχουσα πλάτος 93 μέτρων καὶ χωρίζουσα τὴν πόλιν εἰς δύο ἴσα μέρη· ἡ *Λεωφόρος τοῦ Σαὶν-Κλοῦ*, ὀνομασθεῖσα οὕτω, διότι ἦγεν ἄλλοτε τὸ ἀνάκτορον τῶν Βερσαλλιῶν μετὰ τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Σαὶν-Κλοῦ, τοῦ πυρποληθέντος τῷ 1870 κατὰ τὸν Γαλλοπρωσσικὸν πόλεμον, καὶ ἡ *Λεωφόρος τοῦ Σεώ*, ἥτις συμπληροῖ τὸ ὡραῖον σχέδιον τοῦ διαμερίσματος τούτου τῆς πόλεως. Εἰς τὸ μεταξὺ τῶν λεωφόρων τούτων διάστημα καὶ εἰς τὸ πρὸς τὴν πλατεῖαν τμῆμά των ἔναντι τῶν ἀνακτόρων, ἐγείρονται τὰ μεγάλα καὶ τὰ μικρὰ ἱπποστάσια. Τὰ δύο ταῦτα ὁμοιόμορφα οἰκοδομήματα, σχεδιασθέντα ὑπὸ τοῦ Μανσάρ, συντελοῦσιν εἰς τὴν ὡραίαν προοπτικὴν τῶν περικαλλήτων ἀνακτόρων. Ἐξ ἄλλου αἱ εὐρύταται ἐκεῖναι λεωφόροι, φυτευμέναι διὰ τετραπλῶν συστοιχιῶν ἀειθαλῶν δένδρων, καὶ τὰ δύο βουλεβάρτα, τὸ τοῦ *Βασιλέως* καὶ τῆς *Βασιλίσσης*, παρουσιάζουν μεγαλοπρεπέστερον τὸ πανόραμα τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς ἀνακτορικῆς πλατείας. Αἱ λεωφόροι αὗται ἐχαράχθησαν τόσον εὐρεῖαι, ὅπως ἐπαρκοῦν κατὰ τὰς λαμπρὰς παρελάσεις τῶν βασιλέων καὶ τῆς πολυαρίθμου ἀκολουθίας των κατὰ τὰς ἐπισήμους τελετάς, ἢ τὰς ὑποδοχὰς ξένων ἡγεμόνων. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουν πολυάριθμοι ὁδοί, πᾶσαι εὐρύταται. Οὕτως ἡ πόλις παρουσιάζει κανονικωτάτην θέαν καὶ διαιρεῖται εἰς συμμετρικὰ τμήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν αἱ ἀγοραὶ αὐτῆς, εἰς τὸ κέντρον τῆς μιᾶς τῶν ὁποίων ἐγείρεται ὁ ἀνδριὰς τοῦ ἀβ[β]ᾶ ντὲλ Ἐπέ. Πρὸς δυσμὰς τῶν ἀγορῶν τούτων ὑπάρχει ἡ ὡραία ὁδὸς *Ὃς*, ἄλλοτε ὀνομαζομένη ὁδὸς τῆς *Δελφίνης*, πρὸς τιμὴν τῆς Μαρίας Ἀντωανέττας, καὶ διασχίζουσα τὴν πλατεῖαν Ὃς. Ἐν μέσῳ κηπαρίου ὑψοῦται ὁ χάλκινος ἀνδριὰς τοῦ στρατηγοῦ Ὃς, τέκνου τῶν

Digitized by Google

Βερσαλλιῶν, τὸ ἄριστον τῶν ἔργων τοῦ γλύπτου Λεμαίρ, στηθεὶς ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου-Φιλίππου τῷ 1836.

Πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, ὡς ἀναφέρει ὁ Λὲ Ρουᾶ, ἐπὶ τῆς πλατείας ταύτης παρετάσσοντο «αἱ Κυαναῖ ἕδραι» καὶ τὰ δίτροχα ἁμάξια, τὰ λεγόμενα brouettes καὶ συρόμενα ὑφ᾽ ἑνὸς ὑπηρέτου, ἐπ᾽ αὐτῶν δὲ καθήμεναι περιεφέροντο εἰς τοὺς κήπους καὶ εἰς τὰς λεωφόρους αἱ εὐγενεῖς τῆς αὐλῆς δέσποιναι. Πᾶσαι αἱ κυρίαι τῆς αὐλῆς διετήρουν εἰς τὴν πλατεῖαν ταύτην ἐπίχρυσα ἀνάκλιντρα, φέροντα τὰ οἰκόσημά των, ἑτέρα δὲ προνομιακὴ τάξις διετήρει τὰ κυανᾶ καθίσματά της, φέροντα τὰ χρῶμα τοῦτο πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν καθισμάτων τῶν μεγιστάνων.

Ἡ ἐκεῖ πλησίον εὑρισκομένη ἐκκλησία τῆς *Παναγίας*, κτισθεῖσα ἐπὶ σχεδίου τοῦ Μανσάρ, δὲν παρουσιάζει ἐξωτερικὴν μεγαλοπρέπειαν, καθ᾽ ὅσον ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ΄ ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς ἀρχιτέκτονας νὰ παρασκευάσουν σχέδια ναῶν δυναμένων νὰ σκιάσουν τὸ μεγαλεῖον τῶν βασιλικῶν ἐνδιαιτημάτων. Τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως τοῦ ναοῦ, καίτοι οἱ θόλοι του εἶναι χαμηλοὶ καὶ τὸ ἱερόν του δὲν ἔχει τὴν ἐλαφρότητα τῶν ναῶν τῆς Ἰταλίας, ἐν τούτοις διακρίνει τις εἰς αὐτὴν τὴν κομψότητα τῆς τέχνης τοῦ Γάλλου ἀρχιτέκτονος καὶ διασῴζει τὸν περίφημον πίνακα τοῦ Μιχαὴλ Κορνηλίου, τὴν «Ἀνάληψιν τῆς Θεοτόκου» καὶ τὴν ἐξέδραν τοῦ χοροῦ γεγλυμμένην ὑπὸ τοῦ Καφιέρι. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην, ἥτις διηρπάγη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, διασκορπισθέντων τῶν τιμαλφῶν ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα περιέκλειε, ἐτελέσθη τὴν 4 Μαΐου 1789 ἡ δοξολογία ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῶν τάξεων. Ἄλλοτε ἀπεδίδοντο εἰς αὐτὴν καὶ θαυματουργοὶ δυνάμεις, ὡς δ᾽ ἀναφέρουσιν οἱ χρονογράφοι, ἰάθησαν ἐν ὅλῳ 1300 ἀσθενεῖς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια τῆς Ἀγγλίας πάσχουσα ἐκ κληρονομικῆς ἐπιληψίας καὶ εἷς βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας πάσχων ἐξ ἰκτέρου.

Ἡ ἑτέρα ἐκκλησία τοῦ *Ἁγίου Λουδοβίκου* εἶναι ἔργον τοῦ ἐγγόνου τοῦ Μανσάρ, τοῦ διασήμου ἐπίσης ἀρχιτέκτονος Ἀρντουὲν ντὲ Σαγγύ. Ἐντὸς αὐτοῦ ἔχει ἐνταφιασθῆ ὁ δοὺξ τοῦ Μπερρύ, τὸ μνημεῖον τοῦ ὁποίου εἶναι ἔργον τοῦ γλύπτου Πραντιέ, ὑπάρχουν δὲ ἐν αὐτῇ πλεῖστοι πίνακες τῆς νεωτέρας γαλλικῆς σχολῆς καὶ ἰδίως τῶν Μπουσὲ καὶ Βανλόο.

Ἕτερα ἀξιοθαύμαστα ἢ ἱστορικὰ κτίρια τῶν Βερσαλλιῶν εἶναι τὸ Θέατρον, ἡ αἴθουσα τοῦ Σφαιριστηρίου, κοιτὶς τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἡ Βιβλιοθήκη, περικλείουσα ὑπὲρ τοὺς 80,000 τόμους, μεταξὺ δὲ τῆς ὁδοῦ Σατορὺ καὶ τοῦ κτιρίου τοῦ λεγομένου «Ὕδωρ τῶν Ἑλβετῶν», ὑπάρχει ὁ περίφημος κῆπος ὁ λεγόμενος «Potager du Roi», ὁ σχεδιασθεὶς καὶ φυτευθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος κήπων Λὰ-Κυντινὶ καὶ στοιχίσας 1.800.000 φρ. Ἕτερα ὡραῖα οἰκοδομήματα τῆς πόλεως εἶναι τὰ μέγαρα τῆς Νομαρχίας καὶ τοῦ Δημαρχείου καὶ τὸ τῆς Βιβλιοθήκης, εἰς τὸ ὁποῖον ἄλλοτε ἐστεγάζοντο ἀνέτως οἱ δισχίλιοι ὑπηρέται τῆς αὐλῆς, καὶ ὅπερ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν πολέμων τῆς ἐπαναστάσεως, μετασχηματισθὲν εἰς ἐργοστάσιον πολεμεφοδίων, ἀπησχόλει 4.000 ἐργατῶν.

Βασιλεία Λουδοβίκου ΙΔ΄. Τοιαύτη εἶναι ἡ πόλις τῶν Βερσαλλιῶν. Ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ΄, ὅστις εἶχε παραστῆ εἰς ἑορτὰς πλέον ἢ ἡγεμονικάς, δοθείσας ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν Φουκυὲ εἰς τὸν πύργον του τοῦ Βῶ, καὶ αἵτινες ἐστοίχισαν 18.000.000 φράγκων, ᾐσθάνθη ταπεινουμένην τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ γένους του πρὸ τῆς σπατάλης τοῦ ὑπουργοῦ του, ὅστις εἶχε φθάσει νὰ τοῦ ἀμφισβητήσῃ καὶ αὐτὴν τὴν καρδίαν τῆς Λουΐζας λὰ Βαλλιέρ, καὶ ἠθέλησε νὰ ἐκπλήξῃ τὸν κόσμον μὲ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν ἀνακτόρων του καὶ μὲ τὰς ἑορτὰς τὰς διδομένας εἰς αὐτά. Ἀκριβῶς δὲ κατὰ τὸ ἔτος, καθ᾽ ὃ συνελαμβάνετο ὁ Φουκυὲ ὡς καταχραστής, ὁ ἀρχιτέκτων Λεβῶ ἤρξατο τῆς οἰκοδομῆς τῶν ἀνακτόρων, ἐκεῖ ὅπου εὑρίσκετο ἄλλοτε ὁ πύργος τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ΄, χανόμενος ἐν μέσῳ τῶν δασῶν.

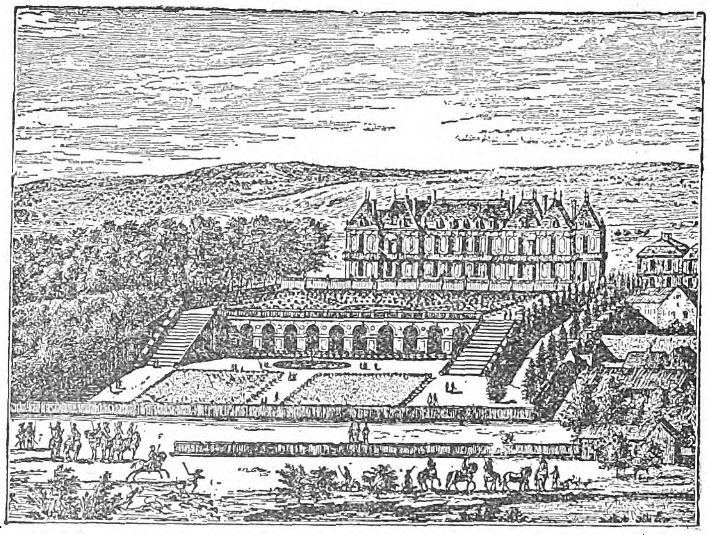
Βερσαλλίαι: *Τὰ ἀρχικὰ κτίρια τῶν ἀνακτόρων τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ΄, ὡς ἐφαίνοντο ἀπὸ τοῦ Πορτοκαλλεῶνος.*

Τῷ 1682 ὁ Λουδοβῖκος μετέφερεν ὁριστικῶς τὴν βασιλικὴν καθέδραν εἰς Βερσαλλίας καὶ διέταξε νὰ κατασκευασθῇ ἐκ Παρισίων εἰς Βερσαλλίας ὁδὸς ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐπισημότητα, ἣν ἐλάμβανεν ἡ νεόδμητος πόλις. Ὁλόκληρος στρατιά, ἀποτελουμένη ἐξ ἐργατῶν καὶ στρατιωτῶν, διετέθη πρὸς κατασκευὴν ταύτης, κατηδαφίσθησαν δὲ πρὸς τοῦτο αἱ πλεῖσται οἰκίαι τῶν Σεβρῶν. Παρ᾽ ὅλον δὲ τὸ μέγεθος τοῦ κτιρίου τῶν ἀνακτόρων, τοῦτο ἦτο ἀνεπαρκὲς νὰ περιλάβῃ τὸ εἰς χιλιάδας ἀνερχόμενον προσωπικὸν τῆς αὐλῆς· πρὸς τοῦτο δὲ ἱδρύθη εἰς τὰ ἄκρα τοῦ παραδείσου τὸ ἀνάκτορον «*Τριανόν*», ἐξαρτώμενον ἀπὸ τοῦ κεντρικοῦ ἀνακτόρου, βραδύτερον δὲ ἐκτίσθη ἕτερον τοιοῦτο εἰς τὸ Μαρλύ, ὅπου μετέβαινε κατὰ περιόδους ἡ αὐλὴ ὁλόκληρος δι᾽ ἑορτάς, πανηγύρεις καὶ κυνηγεσίας.

Ταυτοχρόνως ἤρξαντο σχεδιαζόμενοι οἱ ἀπέραντοι κῆποι τῶν ἀνακτόρων. Ὁ Λὲ Νότρ ἀναλαβὼν τὴν διεύθυνσιν τοῦ μεγάλου τούτου ἔργου, τοῦ θαυμασιωτέρου ὅπερ ὑπάρχει εἰς τὴν παλαιὰν καθέδραν τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας, ἐσχεδίασεν ὁ ἴδιος καὶ τὸν παράδεισον αὐτόν. Ὅταν ἤρξαντο φυτευόμεναι αἱ συστοιχίαι, αἱ Βερσαλλίαι ἐστεροῦντο ἐπαρκοῦς ὕδατος πρὸς συντήρησιν αὐτῶν. Ὡς ἐκ τούτου ἀπεφασίσθη ὅπως διοχετεύσωσιν ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων τοῦ Σατυρὺ μέρος τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ Λουάρ, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῶν πρώτων ἐργασιῶν τὸ ἔργον ἐγκατελείφθη, ἀπεφασίσθη δὲ ὅπως μεταφερθῶσιν ὕδατα ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς Σαριτέ. Ἓν κολοσσιαῖον ὑδραυλικὸν μηχάνημα ἐκτίσθη τότε ἐκεῖ, στοιχίσαν 7.242.750 λίβρας, ἤτοι περίπου 13.000.000 φρ., ἀλλὰ μετὰ τὸ πέρας αὐτοῦ ἀπεδείχθη ὅτι δὲν ἀπέδιδε τὴν προσδοκωμένην ποσότητα τοῦ ὕδατος. Κατόπιν τούτου ἀπεφασίσθη ὅπως στρέψωσι τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ Eure, τὰ δὲ πρὸς τοῦτο ἔργα ἤρχισαν ἐκτελούμενα ἀπὸ τοῦ κτήματος τῆς Μαιντενόν, τῆς χήρας τοῦ Σκαρόν, ἥτις μετά τινα χρόνον ἐγένετο ἡ σύζυγος τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ΄. Διὰ τὸ ἔργον τοῦτο ἀπησχολήθησαν 36.000 ἐργατῶν καὶ ἐδαπανήθησαν, ἐκτὸς τῶν ἀποζημιώσεων τῶν καταληφθεισῶν γαιῶν, περὶ τὰ 20.000.000 φρ. Ἀλλ᾽ ὡς ἀναφέρει ἡ Κυρία ντὲ Σεβινιὲ εἰς τὴν πρὸς τὸν Μπυσὺ-Ραμπυτὲν ἐπιστολήν της, αἱ χρηματικαὶ δαπάναι ἦσαν ἀσήμαντοι ἀπέναντι τῶν δυστυχιῶν ἄλλου εἴδους, καθ᾽ ὅσον ἐκ τῶν ἐργατῶν τούτων ἱκαναὶ χιλιάδες ἀπέθανον ἐκ διαφόρων νοσημάτων, οὕτω δὲ τὸ ἔργον ἐστοίχισεν εἰς ἀνθρώπους ὅσον καὶ εἷς ἀτυχὴς πόλεμος. Ἀλλὰ καὶ τὰ ὕδατα ταῦτα δὲν ἐθεωρήθησαν ἐπαρκῆ, ὡς ἐκ τούτου δὲ διωχετεύθησαν καὶ ἄλλα ἐξ ἀποστάσεως 50 λευγῶν ἀπὸ τῶν Βερσαλλιῶν, οὕτω δὲ ἀπέκτησαν ἐπὶ τέλους οἱ θαυμάσιοι ἐκεῖνοι κῆποι τὴν ἀφθονίαν τῶν ὑδάτων, ἧς εἶχον ἀνάγκην.

Ὅταν ἔληξαν τὰ ὑδραυλικὰ ἔργα, ἀνέλαβεν ἡ γλυπτικὴ τὴν διακόσμησιν τῶν κήπων καὶ οἱ διαπρεπέστεροι τῶν Γάλλων γλυπτῶν ἐπλήρωσαν ἀγαλμάτων αὐτούς. Ὁ παράδεισος τῶν Βερσαλλιῶν διῃρέθη εἰς δύο μέρη, τὸ μέγα καὶ τὸ μικρόν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ σημερινοῦ πάρκου, τὸ δὲ ἕτερον τὸ ὁποῖον περιέλαβε πλεῖστα χωρία, περιεζώσθη διὰ τοίχου ἐκτάσεως ἐννέα λευγῶν. Οἱ θησαυροὶ τῆς Γαλλίας κατεπόθησαν ἄνευ ἐλέγχου εἰς τὰ ἔργα ταῦτα τῆς φαντασίας τοῦ βασιλέως. Ὁ κόμις ντὲ Bussy ἀναφέρει, ὅτι αἱ δαπάναι πρὸς δημιουργίαν τῶν κήπων τούτων ὑπερέβησαν τὰ 100.000.000, καὶ ταῦτα μέχρι τῆς 14 Ὀκτωβρίου 1678. Ὁ Μιραμπὼ ἀναβιβάζει αὐτὰ εἰς χίλια διακόσια ἑκατομμύρια φράγκων, ἕτεροι δὲ ἱστορικοὶ εἰς πολλὰ δισεκατομμύρια. Οὕτως ἡ μοναρχικὴ φαντασιοπληξία κατεβαράθρου τὰ οἰκονομικὰ τῆς χώρας χάριν μιᾶς καθαρᾶς ἰδιοτροπίας τοῦ βασιλέως.

Ὅταν τὰ οἰκοδομικὰ ἔργα εἶχον προχωρήσει, ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ΄, ἐπιθυμῶν νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν Λὰ Βαλιέρ, ἤρξατο δίδων ἑορτάς, τῶν ὁποίων τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν κομψότητα δὲν εἶχε γνωρίσει προηγουμένως ἡ γαλλικὴ αὐλή. Κατὰ μίαν τοιαύτην, δοθεῖσαν τὴν 5 Μαΐου 1664, ἀναφέρει ὁ Σαὶν-Σιμόν, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐπὶ δέκα ἡμέρας ἠσχολεῖτο παρασκευάζων 600 πρόσωπα δι᾽ αὐτήν, ἐκτὸς ἀπειραρίθμων ἄλλων χορευτῶν, κωμῳδῶν καὶ καλλιτεχνῶν μετακληθέντων ἐκ Παρισίων. «Καὶ αὐτὸς ὁ οὐρανός, λέγει ὁ ἴδιος συγγραφεύς, ἐφαίνετο εὐνοῶν τὰ σχέδια τοῦ ἡγεμόνος». Ὁ ἐκ Μοδένης εὐπατρίδης Βιγγαράνι μετὰ τοῦ δουκὸς Σαὶν-Αἰνιὰν παρεσκεύασαν τὸ σχέδιον τῶν ἑορτῶν τούτων, ὁ δὲ Ἀριόστος παρέσχε τὰς ἰδέας. Τὸ ἀνάκτορον τοῦ νέου Ἀλκινόου ἐκρίθη κατάλληλον ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ εὐπατρίδου, ὅπως παρασκευάσῃ τὰς ἑορτὰς ταύτας τῶν ἀπολαύσεων καὶ τῆς γοητείας. Πρὸς τοῦτο διεκοσμήθησαν αἱ αὐλαί, τὸ θέατρον, αἱ αἴθουσαι καὶ οἱ κῆποι μετ᾽ ἀφαντάστου πλούτου καὶ καλαισθησίας. Κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν διεξήχθησαν ἱππικοὶ ἀγῶνες, καθ᾽ οὓς ὁ βασιλεὺς διεδραμάτισε τὸ πρόσωπον τοῦ Ρογήρου, κεκαλυμμένος ἐξ ἀδαμάντων. Ἠκολουθεῖτο ὑπὸ πλήθους ἱπποτῶν, οἵτινες θὰ διημφεσβήτουν πρὸς αὐτὸν τὸ γέρας, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ στάδιον ἐπὶ κεφαλῆς νεαρῶν ἀκολούθων καταστολίστων καὶ τούτων ἐξ ἀδαμάντων. Αἱ εὐγενεῖς δέσποιναι καθήμεναι ὑπὸ τὰς ἐγερθείσας θριαμβευτικὰς ἁψῖδας, ἐχειροκρότουν τὴν εἴσοδον ταύτην τοῦ Λουδοβίκου. Τῶν ἱπποτῶν εἵπετο κολοσσιαῖον θριαμβευτικὸν ἅρμα, παριστάνον τὸν *Ἥλιον*, περιστοιχούμενον ὑπὸ προσώπων ἐμφανιζόντων

Βερσαλλίαι: *Τὸ φαντασμαγορικὸν θέαμα τῶν πιδάκων τοῦ Ποσειδῶνος.*

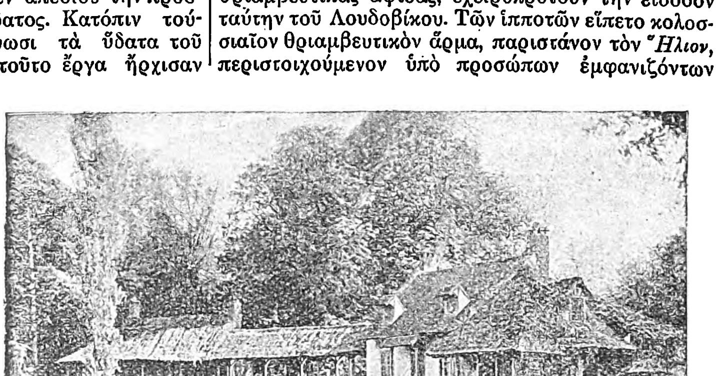
Βερσαλλίαι: *Ἡ κατοικία τοῦ λεγομένου «Ἄρχοντος τῶν Βερσαλλιῶν».*

Digitized by Google

ἀλληγορικῶς τὰς ἐποχὰς καὶ τὰς ὥρας τοῦ ἔτους.

Μετὰ τὴν παρέλασιν τοῦ θριαμβευτικοῦ ἅρματος τοῦ Ἡλίου, ἤρξαντο οἱ ἀγῶνες, καθ' οὓς τετράκις ἐνίκησεν ὁ Λουδοβῖκος. Ὅταν ἐπῆλθεν ἡ νύξ, ἐτοποθετήθησαν εἰς τοὺς κήπους αἱ τράπεζαι, ὑπὸ τῶν θεαινῶν, αἵτινες ἠκολούθουν τὸ ἅρμα τοῦ Ἡλίου, τότε δὲ ὁ Πὰν καὶ ἡ Ἄρτεμις μετὰ τῶν θεραπόντων των ἐνεφανίσθησαν ἐπὶ βουνοῦ ὑψωθέντος διὰ μυστικῶν ἐλατηρίων, καὶ ἐναπέθεσαν ἐπὶ τῶν τραπεζῶν πᾶν ὅ,τι δύναταί τις νὰ φαντασθῇ διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ στομάχου. Ἐκ τοῦ θριαμβευτικοῦ ἐκείνου ἅρματος τοῦ Ἡλίου, ἀπεκλήθη ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' κατὰ πρῶτον «*Βασιλεὺς-Ἥλιος*», τίτλος, ὅστις παρέμεινεν εἰς αὐτὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, καὶ τὸν ὁποῖον πρῶτος ἀνέφερεν ὁ ντὲ Λορὲ εἰς τὴν γραφομένην διὰ στίχων ἐφημερίδα του «Muse historique». Ὄπισθεν τῶν τραπεζῶν, ἐπὶ θεάτρου ὑψωθέντος, Ἰταλοὶ μουσικοὶ ἐξετέλουν συμφωνίας.

Τὴν ἑπομένην μετὰ τοὺς ἀγῶνας ἐπαίχθη ἡ κωμῳδία τοῦ Μολιέρου «La Princesse d' Élide» εἰς τὴν ὁποίαν ἡ αὐλὴ εὗρε ποικίλους εὐαρέστους ὑπαινιγμούς. Τὴν μεθεπομένην ἐδόθησαν αἱ νέαι κωμῳδίαι τοῦ Μολιέρου «Le Mariage Forcé» καὶ «Le Facheux», ἐν τέλει δὲ ὁ βασιλεὺς ἠθέλησεν ὅπως ἴδῃ παιζομένας τὰς τρεῖς πράξεις τοῦ «Ταρτούφου», καθ' ὅσον δὲν εἶχε περατώσει ὁλόκληρον τὴν κωμῳδίαν ὁ Μολιέρος. Μέχρι τοῦ 1682, ὅτε αἱ Βερσαλλίαι ἐγένοντο ἡ ὁριστικὴ καθέδρα τῆς αὐλῆς καὶ τῆς κυβερνήσεως, ἐξηκολούθουν αἱ ἑορταὶ αὗται, καὶ ἔδωκαν τὸν τόνον εἰς ὅλας τὰς αὐλὰς τῆς Εὐρώπης. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐγένοντο πλεῖσται μεταρρυθμίσεις. Εἰς δὲ τὴν μεγαλοπρεπῆ καὶ ἡδυπαθῆ αὐλὴν ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ' ἐκυριάρχουν πλειότερον αἱ ἐρωμέναι ἢ αἱ βασίλισσαι.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς κυριαρχίας τῆς μαρκησίας ντὲ Μαιντενὸν αἱ ἑορταὶ τῆς αὐλῆς, αἵτινες ἐστοίχιζον ἀφάνταστα ποσὰ εἰς τὸ κράτος, ἔπαυσαν, καὶ ἠκολούθησε σοβαρωτέρα ζωή. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐποχὴ τῶν νικῶν εἶχε παρέλθει, τῷ δὲ 1709 τὰ ἀνάκτορα τῶν Βερσαλλιῶν ἐστερήθησαν μεγάλου μέρους τῆς πολυτελείας των. Ὁ ἀργυροῦς θρόνος καὶ τὰ ἀργυρᾶ ἔπιπλα ἀπεστάλησαν εἰς τὸ νομισματοκοπεῖον, ὅπως πληρωθοῦν αἱ δαπάναι τῶν πολέμων οἱ καταλήξαντες εἰς τὴν νίκην τοῦ Ναναίν. Ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' περὶ τὸ τέλος τῆς βασιλείας του ἤκουε τὰς κατηγορίας τῶν πεινώντων καὶ τῶν δυστυχούντων, οἵτινες μετέβαινον μέχρι τῶν ἀνακτόρων του ὅπως διαμαρτυρηθῶσι διὰ τὴν καταπληκτικὴν ἐκείνην σπατάλην τοῦ δημοσίου χρήματος, ἥτις ἐστέρησε τὸν ἄρτον τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ὁ διαδεχθεὶς αὐτόν, πενταετὴς μόλις, Λουδοβῖκος ΙΕ' μετεφέρθη εἰς τὸν πύργον τῶν Βενσέν, ὅπου ἡ ἀτμοσφαῖρα ἐθεωρήθη ὡς καταλληλοτέρα διὰ τὸν μικρὸν βασιλέα, ὁ δὲ ἀντιβασιλεὺς δοὺξ Φίλιππος τῆς Ὀρλεάνης ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους. Ἀπομακρυνθείσης τῆς αὐλῆς ἐκ Βερσαλλιῶν, ἀπώλεσαν αὗται τὴν πρῴην λαμπρότητά των. Αἱ οἰκίαι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐξέπεσαν εἰς τὸ τέταρτον τῆς ἀξίας των, ἀλλ' ὅταν ἐνηλικιώθη ὁ Λουδοβῖκος ΙΕ' καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Βερσαλλίας, ἀνέκτησαν αὗται μετὰ τῆς λαμπρότητος τῆς πόλεως καὶ τὴν ἀξίαν αὐτῶν. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ' ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως ηὔξησε καὶ ἐδημιουργήθησαν ὡραιότατα προάστεια ἑνωθέντα μετὰ τῆς πόλεως. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν αὐλὴν τῶν Βερσαλλιῶν, εἰς ταύτην ἐπανῆλθον τὰ ἐπὶ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ἤθη καὶ αἱ εὐνοούμεναι ἀπέβησαν πάλιν αἱ κυρίαρχοι. Ἡ ἱστορία οὕτω τῶν Βερσαλλιῶν καθίσταται ἱστορία τῶν εὐνοουμένων.

Ὁ Λουδοβῖκος ΙΣΤ' προσέθεσε νέα τινὰ κτίρια εἰς αὐτάς, χωρὶς δὲ νὰ κληρονομήσῃ τὰ πάθη τῶν προκατόχων του, ἐπλήρωσεν ἐν τούτοις αὐτὸς τὰς ἁμαρτίας των.

Ἀπὸ τοῦ 1789 ἡ ἱστορία τῶν Βερσαλλιῶν συνταυτίζεται μετὰ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἐπαναστάσεως. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην συνῆλθεν ἡ ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία τῶν τριῶν τάξεων τὴν 5 Μαΐου 1789, ὅπως θεραπεύσῃ τὰς πληγὰς τῆς χώρας, τὰς ὁποίας εἶχεν ἀφήσει βασιλικὴ σπατάλη καὶ διαφθορὰ ἑνὸς αἰῶνος. Ἡ τελετὴ τῆς ἐνάρξεως τῶν συνεδριάσεών της ἐγένετο μεγαλοπρεπῶς. Ὅταν ἐν τῇ συνελεύσει ἐξεδηλώθησαν τάσεις περὶ ἐγκαθιδρύσεως συνταγματικοῦ πολιτεύματος, οἱ αὐλικοὶ ἔκλεισαν τὴν αἴθουσαν τῆς συνελεύσεως, διακόπτοντες τὰς ἐνεργείας αὐτῆς. Τότε οἱ πληρεξούσιοι μετέβησαν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Σφαιριστηρίου, καὶ ἐκεῖ, ἐντὸς αἰθούσης γυμνῆς, ὄρθιοι ὡρκίσθησαν ἅπαντες, ἐκτὸς ἑνὸς μόνου, νὰ μὴ χωρισθῶσι πρὶν ἢ νομοθετήσωσι διὰ τὴν Γαλλίαν τὸ σύνταγμα. Ἔκτοτε ἄνωθεν τοῦ οἰκοδομήματος τούτου ἀναγινώσκει τις τὴν ἐπιγραφήν:

«Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν κοινοτήτων τῆς Γαλλίας, ἀποτελέσαντες Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, τὴν 17 Ἰουνίου 1789, ἔδωσαν τὴν 20 τοῦ ἰδίου μηνὸς τὸν ἀκόλουθον ὅρκον εἰς τὴν αἴθουσαν ταύτην. Ὀμνύομεν τὸν μέγαν ὅρκον νὰ μὴ χωρισθῶμεν ποτὲ καὶ νὰ συνέλθωμεν παντοῦ, ὅπου αἱ περιστάσεις ἤθελον ἀπαιτήσει, ἕως ὅτου τὸ σύνταγμα τοῦ βασιλείου νομοθετηθῇ καὶ παγιωθῇ ἐπὶ ἑδραίων βάσεων».

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐκρίθη ἡ τύχη τῆς βασιλείας καὶ ἡ τῶν Βερσαλλιῶν. Τὰ ἐπακολουθήσαντα γεγονότα, ἡ δραματικὴ ἐπίθεσις τοῦ Παρισινοῦ ὄχλου κατὰ τῶν ἀνακτόρων, τὰ ὁποῖα κατέλαβον, καὶ ἡ μεταφορὰ τοῦ βασιλέως εἰς Παρισίους εἶναι γνωστὰ (βλ. λ. **Γαλλικὴ** *ἐπανάστασις*). Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐπαναστάσεως αἱ Βερσαλλίαι ἔπαυσαν οὖσαι ἕδρα τῶν βασιλέων, οὐδὲν δ' ἕτερον ἀξιομνημόνευτον γεγονὸς συνέβη, εἰμὴ ἡ σφαγὴ τῶν 52 δεσμωτῶν τῆς Ὀρλεάνης τὴν 9 Σεπτεμβρίου 1792 ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ἡ πόλις ἐγκατελείφθη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἡ παλινόρθωσις τῶν Βουρβόνων παρέσχεν ἐλπίδας εὐμενεστέρων δι' αὐτὴν ἡμερῶν. Ὁ Λουδοβῖκος ΙΗ' οὐδὲν ἐπρόφθασε νὰ πράξῃ δι' αὐτήν, ὁ δὲ Κάρολος Ι', δαπανήσας 6.000.000 φρ. διὰ τὴν ἀνακαίνισιν μόνον τῆς προσόψεως τῶν ἀνακτόρων, τὴν ἐπιχρύσωσιν καὶ τὴν ἐπιδιόρθωσιν τῶν πινάκων, ἀπέκαμε πρὸ τῶν ἀπαιτουμένων κολοσσιαίων δαπανῶν καὶ παρῃτήθη τοῦ ἔργου τούτου.

Ἐπὶ Λουδοβίκου-Φιλίππου ἐπανεῦρον τὰ ἀνάκτορα τῶν Βερσαλλιῶν τὴν ἀρχαίαν των μεγαλοπρέπειαν. Ἐγκαταλειφθέντα ταῦτα ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως, εἶχον περιπέσει εἰς τὴν ἐσχάτην ἀθλιότητα, ἦτο δὲ ἀπερίγραπτος ἡ κρατοῦσα ἀκαθαρσία εἰς τὰς αἰθούσας καὶ τὰ διαμερίσματα αὐτῶν, ἅτινα εἶχον καταλάβει πολυπληθεῖς οἰκογένειαι. Ὁ Λουδοβῖκος - Φίλιππος ἀνέλαβε νὰ ἀνακαινίσῃ ἐξ ὁλοκλήρου τὸ περίλαμπρον ἄλλοτε οἰκοδόμημα. Ὁ ντὲ Μονταλιβὲ εἰς τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ «Ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος-Φίλιππος καὶ ἡ βασιλικὴ αὐτοῦ ἐπιχορήγησις», ἀναφέρει ὅτι κατ' ἀρχὰς οὗτος ἠθέλησε νὰ ἐγκαταστήσῃ εἰς τὰ ἀνάκτορα ταῦτα τοὺς ἀπομάχους, ἀλλ' ἐσκέφθη κάλλιον νὰ περισώσῃ ἐσαεὶ τὸ ἀρχαῖον ἐνδιαίτημα τῶν προγόνων του καὶ νὰ θέσῃ αὐτὸ ἐκτὸς πάσης ἐπαναστατικῆς ἐν τῷ μέλλοντι παραφορᾶς, μετατρέπων αὐτὸ εἰς μουσεῖον. Οὗτος ἐξετέλεσε τὸ νέον σχέδιον τῶν αἰθουσῶν του, αἱ ὁποῖαι περιέλαβον 4.000 πίνακας καὶ προσωπογραφίας καὶ 1.000 περίπου ἔργα γλυπτικῆς. Πρὸς σχηματισμὸν τοῦ ἀπεράντου τούτου μουσείου τὸ ἐπεσκέφθη ὁ βασιλεὺς κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς μετατροπῆς 398 φοράς, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸν ἀρχιτέκτονα Νεπβέ. Τὰ δαπανηθέντα ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ περιουσίας χρήματα ἀνῆλθον εἰς τὸ ποσὸν τῶν 23.494.000 φράγκων. Οὕτω μετεβλήθησαν τὰ ἀνάκτορα τῶν Βερσαλλιῶν εἰς μουσεῖον, ἀφιερωθὲν εἰς ὅλας τὰς δόξας τῆς Γαλλίας, ἡ δὲ ἐπανάστασις τοῦ Φεβρουαρίου 1848 ἔμεινε κατάπληκτος ἐκ τῶν μεγάλων αὐτῶν δαπανῶν ὑπὸ τοῦ ἐκθρονισθέντος βασιλέως, μὴ θίξαντος οὔτε λεπτὸν ἐκ τοῦ δημοσίου θησαυροῦ.

Κατὰ τὸν ἀτυχῆ πόλεμον τοῦ 1870-1871, οἱ Γερμανοὶ μετεχειρίσθησαν τὰς Βερσαλλίας ὡς κέντρον τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτῶν κατὰ τῶν Παρισίων, τὴν δὲ 18 Ἰανουαρίου 1871 ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας περιεβλήθη τὸ στέμμα τῆς Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν Κατόπτρων. Ὁ Βίσμαρκ, κατοικῶν εἰς τὴν ὑπ' ἀριθμ. 20 οἰκίαν τῆς ὁδοῦ Προβηγκίας, ὑπέγραψεν ἐκεῖ τὴν προκαταρκτικὴν συνθήκην τῆς ἀνακωχῆς τὴν 26 Φεβρουαρίου, τὴν δὲ 12 Μαρτίου 1871 ἀπήρχετο καὶ ὁ τελευταῖος Γερμανὸς στρατιώτης ἐκ Βερσαλλιῶν. Τὴν ἑσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας εἰσῆλθον οἱ πρῶτοι Γάλλοι στρατιῶται Ὅταν ἡ Κομμοῦνα ἐγένετο κυρία τῶν Παρισίων, ἡ νόμιμος τῆς Γαλλίας κυβέρνησις ἐγκατεστάθη ἐν Βερσαλλίαις καὶ ἡ Ἐθνοσυνέλευσις, συνεδριάζουσα ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Μελοδράματος, προεκήρυξεν ὁριστικῶς τὴν δημοκρατίαν τὴν 25 Φεβρουαρίου 1875. Ἡ κυβέρνησις, ἡ Γερουσία καὶ ἡ Βουλὴ ἐξηκολούθησαν παραμένουσαι ἐν Βερσαλλίαις. Ἡ Γερουσία κατεῖχε τὴν αἴθουσαν τοῦ Μελοδράματος, διὰ δὲ τὴν Βουλὴν προσετέθη τῷ 1875, εἰς ἓν διαμέρισμα τῆς μεσημβρινῆς πτέρυγος, ἀμφιθεατρικὴ αἴθουσα. Τὴν 19 Ἰουνίου 1879 τὰ δύο σώματα ἐψήφισαν τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν εἰς Παρισίους.

Ἐν τῇ αὐτῇ αἰθούσῃ, ὅπου ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας ὁ Γουλιέλμος Α', ὑπεγράφη τῷ 1919 ἡ συνθήκη τῆς εἰρήνης τοῦ Παγκοσμίου πολέμου (βλ. κατ. *Βερσαλλιῶν συνθῆκαι*).

Τὸ ἀνάκτορον. Τὸ ἀνάκτορον τῶν Βερσαλλιῶν περιλαμβάνει τρία ἀρχιτεκτονικὰ σώματα, τὸ κεντρικὸν οἰκοδόμημα καὶ τὰς δύο πτέρυγας, καταλαμβάνει δὲ εἰς μῆκος ἔκτασιν ἀπὸ τοῦ μέρους τοῦ κήπου 415 μέτρων καὶ 27 ἑκατοστῶν, μὴ ὑπολογιζομένων τῶν ἄλλων προσόψεων αὐτοῦ. Εἰσέρχεταί τις εἰς τὰ ἀνάκτορα διὰ τῆς ἄλλοτε αὐλῆς τῶν ὑπουργῶν, καθ' ὅσον ἐν αὐτῇ ὑπῆρχον δύο πτέρυγες κατεχόμεναι ὑπὸ τῶν ὑπουργείων. Τὴν αὐλὴν ταύτην ἀκολουθεῖ δευτέρα, ἡ καλουμένη «Βασιλικὴ αὐλή», ὅπου εὑρίσκεται ἔφιππος ὁ ἀνδριὰς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Ἐπὶ τῆς μετόπης τῆς εἰσόδου τῆς ἑτέρας αὐλῆς, τῆς καλουμένης «τῶν Μαρμάρων», ὁ Λουδοβῖκος-Φίλιππος ἐχάραξε τὴν ἐπιγραφήν: «Πρὸς ὅλας τὰς δόξας τῆς Γαλλίας». Ἐν τῇ βασιλικῇ αὐλῇ ἐγείρονται οἱ ἀνδριάντες ἐνδόξων στρατάρχων τῆς Γαλλίας. Ἡ αὐλὴ «τῶν Μαρμάρων», ὀνομασθεῖσα οὕτω ἐκ τοῦ μαρμαρίνου δαπέδου της, ἐχρησίμευεν ἐνίοτε εἰς θεατρικὰς παραστάσεις, ἐκεῖ δὲ διὰ πρώτην φορὰν ἐψάλη τὸ μελόδραμα «Ἄλκηστις» τοῦ Λούλη (1674). Ἐκ ταύτης, διὰ τῶν διαδρόμων τῆς αὐλῆς τῶν πριγκίπων καὶ τῆς ἑτέρας τοῦ παρεκκλησίου, μεταβαίνει τις εἰς τοὺς κήπους. Τὸ παρεκκλήσιον, ἱδρυθὲν ὑπὸ Λουδοβίκου ΙΓ', εὑρίσκετο ἄλλοτε ἐπὶ τῆς σημερινῆς αἰθούσης τοῦ «Ἡρακλέους», τὸ δὲ ὑπάρχον ἠγέρθη τῷ 1710 ἐπὶ σχεδίου τοῦ Μονσάρ. Ἐκεῖ ἠκροᾶτο τῆς θείας λειτουργίας ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ'. Διακοσμεῖται διὰ πολυαρίθμων ἀγαλμάτων καὶ ἀναγλύφων. Τὸ ἱερόν του ἀποτελεῖται ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ μαρμάρου καὶ ἐπιχρυσωμένου χαλκοῦ, ὑπάρχουσι δὲ εἰς αὐτὸ πολυάριθμα ἀριστουργήματα τοῦ Σιλβέστρ, τοῦ Μπουλόν, τοῦ Σαντὲρ καὶ πλείστων ἄλλων.

Ἐκεῖθεν ἄρχεται τὸ Ἱστορικὸν μουσεῖον. Εἰς τὰς αἰθούσας αὐτοῦ ἀναρτῶνται πίνακες, κάτωθεν τῶν ὁποίων φέρεται ἡ ὀνομασία τοῦ θέματος καὶ ἡ ἡμερομηνία τοῦ ἱστορικοῦ γεγονότος. Πρώτη στοὰ αὐτοῦ εἶναι ἡ λεγομένη «Ἱστορία τῆς Γαλλίας», περιλαμβάνουσα 21 μεγάλους πίνακας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ «Καρλομάγνος» τοῦ Σέφφερ, ὁ «Θάνατος τοῦ Ντουγγεσλέν», ἔργα τοῦ Μωρνέ, ἡ «Ἅλωσις τῆς Βρεσκίας» τοῦ Λαριβιέρ, καὶ πλεῖστοι ἄλλοι τοῦ Βὰν-ντὲρ-Μέλεν, τοῦ Κουντέ, τοῦ Βανλόο, τοῦ Παρισέ, τοῦ Ἑρσέν, παριστάνοντες διάφορα μεγάλα ἱστορικὰ γεγονότα. Τὴν στοὰν ταύτην διακόπτει τὸ Ἀνακτορικὸν θέατρον, εἶτα δὲ ἀκολουθεῖ ἡ Στοὰ τῆς γλυπτικῆς, ἥτις περιλαμβάνει τοὺς ἀνδριάντας καὶ τὰς προτομὰς τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς μοναρχίας μέχρι τοῦ Ἑρρίκου Β'. Εἰς αὐτὴν ἀνήκουσιν αἱ αἴθουσαι τῶν «Σταυροφοριῶν», εἰς τὰς ὁποίας μεταξὺ ἄλλων ὑπάρχουν πίνακες εἰκονίζοντες τὰ ἔνδοξα γεγονότα τῶν χρόνων ἐκείνων, γραφέντα ὑπὸ τῶν Γκαγιώ, Ζιραρντέ, Εὐγενίου Δὲ Λακρουᾶ, Μοράν, Λεριβιέρ, Σνέτς, Γκρανέ, Σινιὸλ κτλ. Εἰς ἑτέραν αἴθουσαν, τὴν Constantine, ὑπάρχουν πίνακες τῶν Παύλου ντὲ Λαρός, Εὐγενίου Μαιζόν, Βερνέ, Κουντέ, Μπουσό, Πυζόλ, Ἀλώ, Νελὶρμ καὶ γλυπτικὰ ἔργα τοῦ Πραντιέ. Εἰς τὸν δεύτερον ὄροφον εὑρίσκεται ἡ στοὰ ἡ φέρουσα τὸ ὄνομα «Ἀττικὴ τοῦ Βορρᾶ», εἰς ἣν ἔχουν περισυλλεγῆ αἱ προσωπογραφίαι περιωνύμων ἀνδρῶν ἀκμασάντων ἀπὸ τοῦ ΙΒ' μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουν αἱ εἰκόνες τοῦ Δάντου, τοῦ Πετράρχου, τοῦ Θωμᾶ Μώρ, τοῦ Λογιόλα, τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου κτλ. Μέγα μέρος τῶν εἰκόνων τούτων εἶναι πρωτότυποι καὶ μεγάλης καλλιτεχνικῆς ἀξίας. Εἰς τὰς ἑπομένας αἰθούσας ἀναρτῶνται αἱ προσωπογραφίαι πλείστων Γάλλων καὶ ἀλλοδαπῶν ἡγεμόνων, γραφεῖσαι ὑπὸ τῶν διασημοτέρων ζωγράφων τῆς Γαλλίας τοῦ ΙΘ' αἰῶνος.

Εἰς τὴν δευτέραν στοὰν τῆς «Ἱστορίας τῆς Γαλλίας», περιλαμβανούσης ἐννέα μεγάλας αἰθούσας, εἰκονίζονται διάφοροι σκηναὶ τῆς γαλλικῆς ἱστορίας. Εἰς μίαν τῶν αἰθουσῶν, τὴν λεγομένην τοῦ «Ἡρακλέους», ὑπάρχει ἡ «Ἀποθέωσις» τοῦ Ἕλληνος ἡμιθέου, γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου λὲ Μουὰν καὶ περιλαμβάνουσα 142 πρόσωπα. Εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς «Συνελεύσεως» εὑρίσκεται ὁ μέγας πίναξ τῶν Ἀλὼ καὶ Κουντέ, ὁ παριστάνων τὴν «Συνέλευσιν τῶν τριῶν τάξεων». Ἀκολουθοῦν εἶτα αἱ αἴθουσαι τῆς «Ἀφροδίτης», τῆς «Ἀρτέμιδος», τοῦ «Ἄρεως», τοῦ «Ἑρμοῦ», τοῦ «Ἀπόλλωνος», καὶ μετ' αὐτὰς ἡ αἴθουσα τοῦ «Πολέμου», ὅπου εἰκονίζεται ὁλόκληρος ἡ πολεμικὴ περίοδος τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Λεμπρέν, καὶ ὑψοῦται ἐπὶ τῆς ἑστίας ἔφιππος ὁ μικρὸς ἀνδριὰς τοῦ βασιλέως τούτου, γλυφεὶς ὑπὸ τοῦ Κουασεβόξ. Ἔπεται ἡ «Στοὰ τῶν Κατόπτρων», ἔχουσα ἔκτασιν 73 μέτρων ἐπὶ 10 καὶ 40 πλάτους καὶ 13 μέτρων ὕψους, φωτιζομένη δὲ ὑπὸ 17 παραθύρων ἐν σχήματι τόξων. Ἐκεῖ ἐδόθη ὁ περίφημος χορὸς ἐπὶ τῇ ἀφίξει τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Περσίας, ἔνθα αἱ δέσποιναι παρέστησαν φέρουσαι ἀμφιέσεις ἐκ μαύρου βελούδου, ἄνδρες δὲ καὶ γυναῖκες ἦσαν κατάφορτοι ἐξ ἀδαμάντων. Εἰς τὴν στοὰν ταύτην ὑπάρχουσι τὰ ἀγάλματα τῆς «Ἀφροδίτης πρὸ τοῦ Πάριδος» τοῦ Ντυπατὺ καὶ τῆς «Ἀθηνᾶς» τοῦ Κοτελλιέρ. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὀρόφου εὑρίσκονται αἱ αἴθουσαι τοῦ «Συμβουλίου», ὁ κοιτὼν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ἡ αἴθουσα τοῦ «Ὄμματος τοῦ βοός», ἡ τῶν «Φρουρῶν», ἡ τῆς «Εἰρήνης», αἱ τῆς «Βασιλίσσης», ἡ αἴθουσα τῆς στέψεως τοῦ Ναπολέοντος Α' μὲ τὸν πασίγνωστον πίνακα τοῦ Δαβίδ, τὴν «Στέψιν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος», καὶ τὴν «Μάχην τοῦ Ἀβουκὶρ» τοῦ Γκρός, ἐξακολουθοῦν δὲ πλεῖσται ἄλλαι αἴθουσαι, τῶν ὁποίων ἕπεται ἡ δυτικὴ πτέρυξ, ἡ περιλαμβάνουσα τὴν «Στοὰν τῶν Μαχῶν». Ἡ λαμπρὰ αὕτη στοά, ἔχουσα μῆκος 120 μέτρων ἐπὶ 13 πλάτους, ἐπερατώθη τῷ 1836 ἐπὶ τῶν ἄλλοτε ἐνδιαιτημάτων τῶν πριγκίπων. Διακοσμεῖται αὕτη διὰ προτομῶν διασήμων στρατιωτικῶν ἀνδρῶν καὶ περιέχει πίνακας μεγάλων πολεμικῶν γεγονότων. Μεταξὺ αὐτῶν καταλέγονται ἡ «Μάχη τοῦ Τελμπιάκ», ὁ «Καρλομάγνος ἐν Πετερμπὸν» τοῦ Σεφφέρ, ἡ «Μάχη τοῦ Ταϊγιεμποὺργ» τοῦ Δελακρουᾶ, ἡ «Μάχη τοῦ Μὸνζ ἂν Πυέλ», ἡ «Εἴσοδος Ἑρρίκου Δ' εἰς Παρισίους», ἡ «Μάχη τῆς Ἀουστερλίτζ», δύο ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Ζεράρ, καὶ οἱ καταστάντες δημοφιλέστατοι πίνακες τοῦ Βερνέ, ἱστοροῦντες τὰς μεγάλας νίκας τοῦ

Digitized by Google

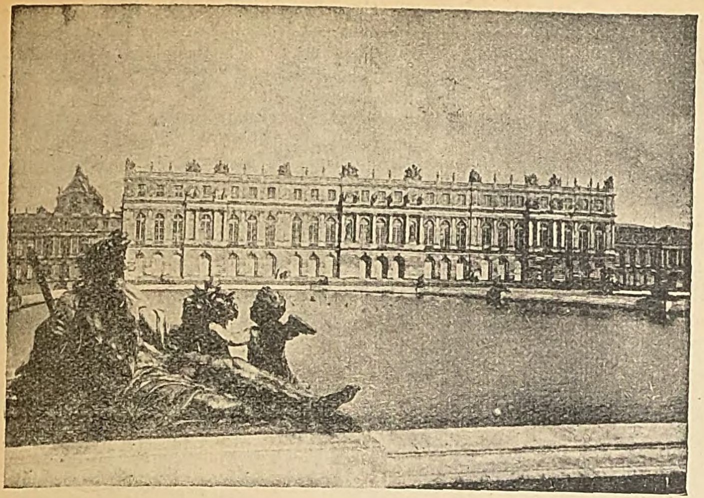

Πρόσοψις τῶν ἀνακτόρων πρὸς τὸν κῆπον.

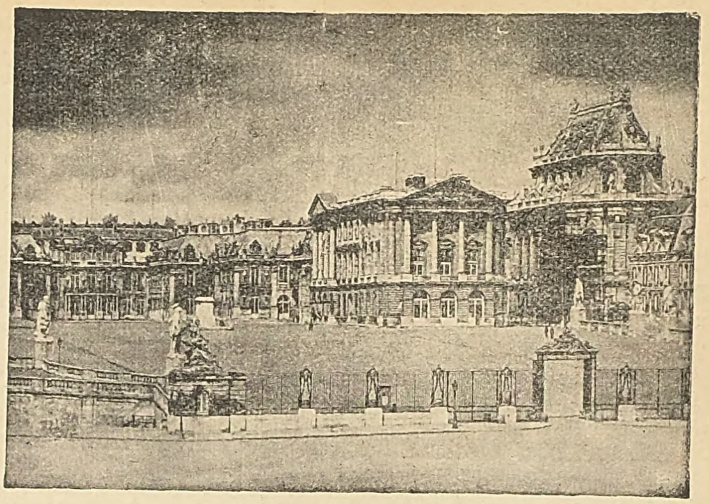

Ἄποψις κυρίας εἰσόδου τῶν ἀνακτόρων.

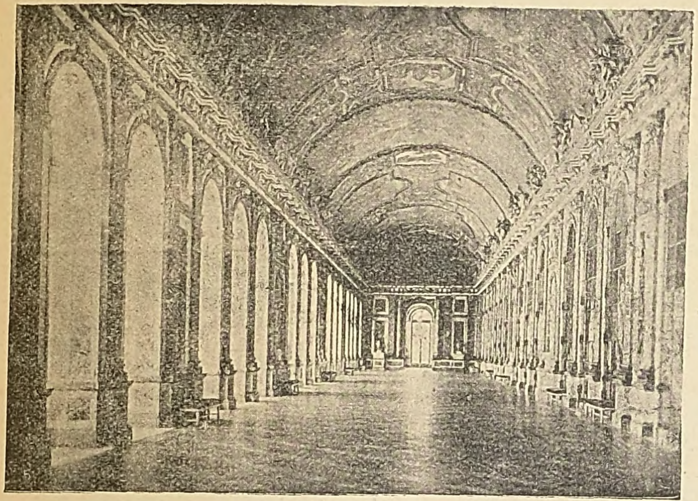

Ἡ ἱστορικὴ αἴθουσα τῶν κατόπτρων.

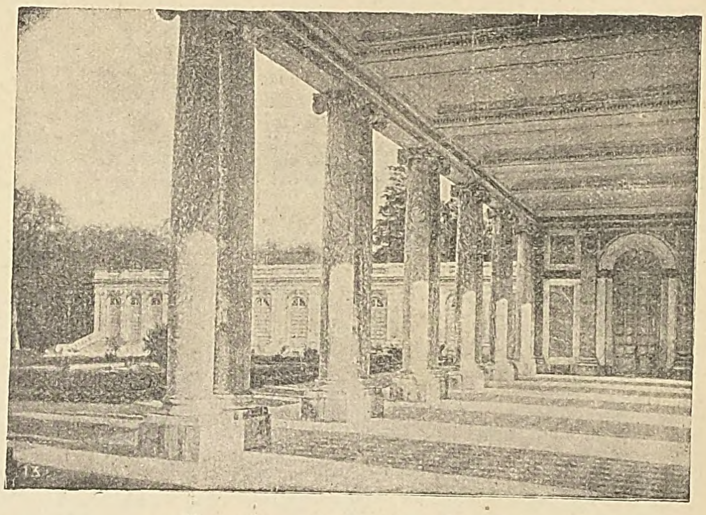

Περιστύλιον τοῦ Μεγάλου Τριανόν.

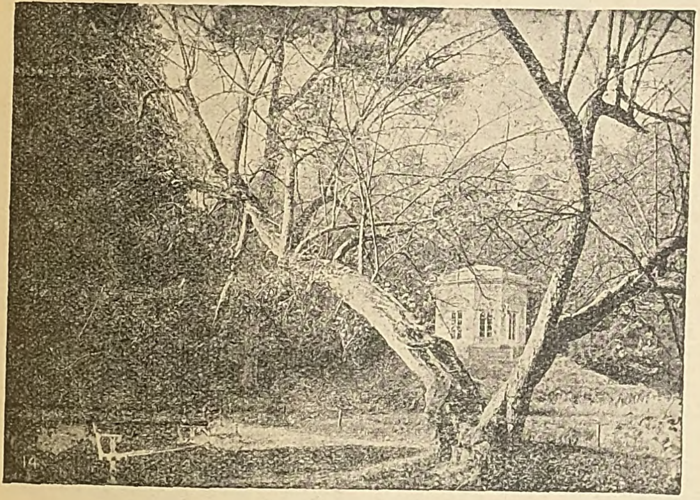

Ὁ ναὸς τῆς Μουσικῆς.

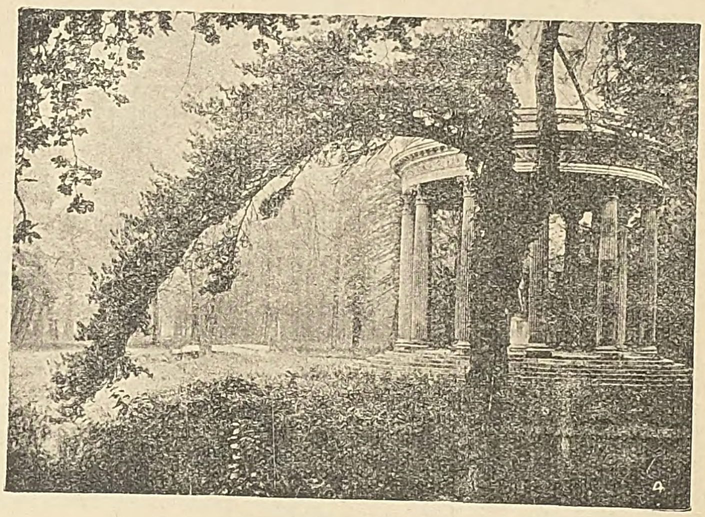

Ὁ «Ναὸς τοῦ Ἔρωτος».

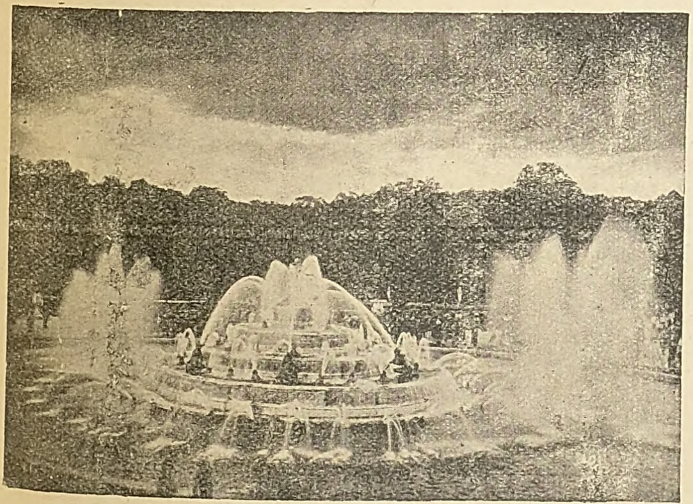

Τὰ ἀναβρυτήρια τῆς «Δεξαμενῆς τῆς Λητοῦς».

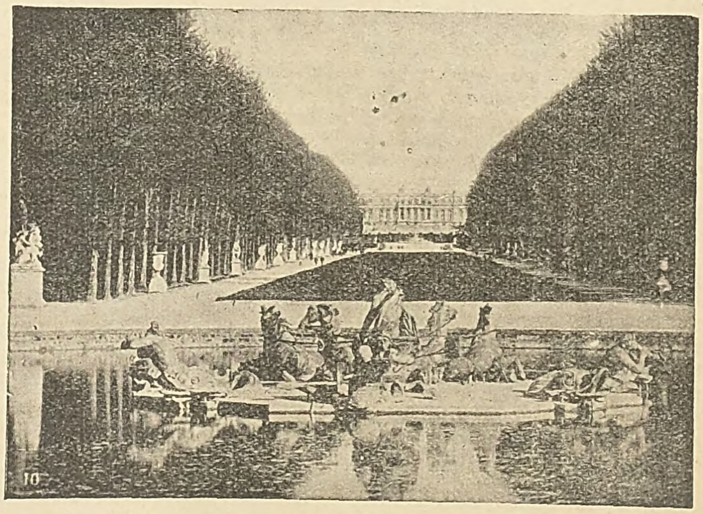

Τὰ ἀναβρυτήρια τῆς «Δεξαμενῆς τοῦ Ἀπόλλωνος».

ΤΑ ΒΑΣΙΛΙΚΑ ΑΝΑΚΤΟΡΑ ΚΑΙ ΟΙ ΚΗΠΟΙ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ

Digitized by Google

Ναπολέοντος Α'. Μετὰ δὲ τὴν στοὰν τῆς Ἀττικῆς τῆς Δύσεως ἕπεται ἡ «Στοὰ τῆς αὐτοκρατορίας», ἀφιερωμένη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὰς νίκας καὶ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, καὶ μετ' αὐτὴν πλῆθος αἰθουσῶν γεμουσῶν ἀπὸ προσωπογραφίας, ἀγάλματα καὶ πίνακας, σχετιζομένους πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς Γαλλίας.

Ἐν μέσῳ τῶν ἀπειραρίθμων τούτων αἰθουσῶν, τῶν ἀφιερωθεισῶν πρὸς ὅλας τὰς δόξας τῆς Γαλλίας, ὑπάρχουν ἄλλα διαμερίσματα «Τὰ Μικρὰ» λεγόμενα, ἔνθα ἔρρευσεν ὁ ἀτομικὸς βίος των βασιλέων τῆς Γαλλίας καὶ ὅπου ἐξενίσθησαν βασιλεῖς καὶ αὐτοκράτορες ἐπισκφθέντες τὴν αὐλὴν τῶν Βερσαλλιῶν. Τὰ διαμερίσματα ταῦτα ἀναμιμνήσκουν τόσας φαιδρὰς καὶ πενθίμους σκηνὰς τοῦ βίου τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι καὶ τὸ τῆς Μαρίας Ἀντωανέττας, ὅπου αὕτη συνεκάλει τοὺς φίλους της καὶ ἔδιδε μουσικὰς συναυλίας. Ἄθικτος διατηρεῖται καὶ ὁ κοιτὼν αὐτῆς, ὁπόθεν εἰς τὰς κραυγὰς τοῦ θεράποντός της ἐρρίφθη ἡμίγυμνος, ὅπως σωθῇ ἀπὸ τὰς μαινομένας γυναῖκας τῆς ἀγορᾶς τῶν Παρισίων.

Διὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ μουσείου τούτου κατέθεσαν τὴν ἰδιοφυΐαν των ὅλοι οἱ διάσημοι ἀρχιτέκτονες, ζωγράφοι καὶ γλύπται τῆς Γαλλίας, τῶν χρόνων τοῦ Λουδοβίκου-Φιλίππου καὶ Ναπολέοντος Γ'. Εἰς τοὺς χρόνους τῆς δευτέρας αὐτοκρατορίας προσετέθησαν καὶ ἄλλαι αἴθουσαι, περιλαμβάνουσαι πίνακας ἱστοροῦντας τοὺς πολέμους τοῦ Μεξικοῦ, τῆς Κριμαίας, τῆς Ἰταλίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται οἱ παριστάνοντες τὴν «Συνδιάσκεψιν τῶν Παρισίων τοῦ 1856», τὴν «Μάχην τῶν Ἴνκερμαν», ἀνήκοντες εἰς τὸν χρωστῆρα τοῦ Ὁρατίου Βερνέ, τὴν «Ἅλωσιν τοῦ Σμαλὰχ» (Ἀμπντ-ἐλ-Καντὲρ) μήκους 21 μέτρων, τοῦ ἰδίου ζωγράφου, καὶ «Τὰ τελευταῖα θύματα τῆς τρομοκρατίας» τοῦ Μύλλερ.

Οἱ κῆποι. Οἱ κῆποι τῶν Βερσαλλιῶν εἶναι τὸ ἀριστούργημα τοῦ Λὲ Νὸτρ (1613—1700), ὅπερ ἀποτελεῖ ἓν σύνολον ἀρχιτεκτονικόν, συγχωνευόμενον μετὰ τῶν ἔργων τῆς γλυπτικῆς καὶ τῶν φυλλωμάτων τῶν δένδρων. Ἀποτελοῦσιν οἱ κῆποι οὗτοι ἕνα ἀπέραντον παράδεισον, διαιρούμενον κανονικῶς καὶ καταδεικνύοντα τὸ πνεῦμα τῆς πομπώδους μεγαλοπρεπείας τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'.

Ἡ πρὸς τοὺς κήπους πρόσοψις τῶν ἀνακτόρων ἐμφανίζει 375 παράθυρα. Τὸ ἄνδηρον κοσμεῖται ὑπὸ τεσσάρων χαλκίνων ἀγαλμάτων, τοῦ Σειληνοῦ, τοῦ Ἀντινόου, τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Βάκχου, εἰς δὲ τὰς γωνίας του ὑψοῦνται τὰ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου δοχεῖα τοῦ Κουαζεβόξ, τοῦ Τυμπὼ καὶ τοῦ Νιμέγκ. Πρὸ τῆς προσόψεως τοῦ ἀνακτόρου ἐκτείνεται τὸ λεγόμενον «*Πάρκον τοῦ ὕδατος*», διότι εἰς αὐτὸ ὑπάρχουν αἱ δύο δεξαμεναὶ ἐκ λευκῶν μαρμάρων, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶναι τοποθετημένα τὰ χάλκινα συμπλέγματα τὰ ἐκτελεσθέντα ὑπὸ τοῦ Κέλλερ (1688—1690). Ἡ βόρειος δεξαμενὴ ἔχει τὰς προσωποποιήσεις τῶν ποταμῶν Γκαρὸν καὶ Ντορντόν, ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς, γλυφείσας ὑπὸ τοῦ Κουαζεβόξ, καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης τοῦ Σηκουάνα καὶ τοῦ Μάρνη, ἔργα τοῦ Λὲ Ὄγγρε. Ἡ μεσημβρινὴ δεξαμενὴ παριστᾷ τὸν ποταμὸν Λουὰρ καὶ τὸν Λουαρέ, ἔργα τοῦ Ρενιοντέν, ἐπὶ τοῦ ἑτέρου δὲ ἄκρου τὸν Ροδανὸν καὶ τὸν Saône, γλυφέντας ὑπὸ τοῦ Τυμπώ. Ἐπὶ τοῦ μήκους τῶν πλευρῶν ὑπάρχουν τὰ ἐκ χαλκοῦ συμπλέγματα τὰ παριστάνοντα νύμφας, ἔρωτας καὶ ζεφύρους καὶ παιδία ἱππεύοντα δελφῖνας ἢ παίζοντα μετὰ πτηνῶν καὶ κρατοῦντα στεφάνους ἐξ ἀνθέων. Εἰς τὸ κέντρον τῶν δεξαμενῶν ἐκπηδᾷ δέσμη ἀνθέων δέκα μέτρων ὕψους, ἐκ τῆς ὁποίας ἀναβρύουν ὕδατα σχηματίζοντα κάνιστρον.

Πρὸ ἑκατέρας τῶν πτερύγων τῶν ἀνακτόρων ἁπλοῦνται ἡ μεσημβρινὴ καὶ ἡ βόρειος πρασιά, ἐκ τῶν ὁποίων μαρμάρινη κλῖμαξ ἄγει εἰς τὸν «*πορτοκαλλεῶνα*». Πάντα τὰ τμήματα ταῦτα τοῦ κήπου κοσμοῦνται ὑπὸ ἀγαλμάτων, κρηνῶν, πιδάκων, πάντων ἔργων διασήμων καλλιτεχνῶν, παριστανόντων δὲ τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους. Ἀκολουθεῖ εἶτα ἡ «*Δενδροστοιχία τοῦ ὕδατος*», χαραχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κλαυδίου Περώλ, εἰς τὰς πλευρὰς τῆς ὁποίας εὑρίσκοντο 22 συμπλέγματα ἐκ τριῶν παιδίων ἕκαστον, ἐρώτων καὶ σατύρων. Εἰς τὸ ἄκρον τῆς δενδροστοιχίας ταύτης ἐγείρεται ἡ θριαμβευτικὴ ἁψίς, εἰς ἣν εἰκονίζεται ἡ Γαλλία ἐπὶ ἅρματος. Εἰς τὴν ἔξοδον τῆς δενδροστοιχίας ταύτης ὑπάρχει ἡ «*Δεξαμενὴ τοῦ Ποσειδῶνος*», ἥτις εἶναι ἡ μεγαλυτέρα καὶ μᾶλλον ἀξιοσημείωτος τῶν Βερσαλλικῶν κήπων. Ταύτης τὰ ὑδραυλικὰ ἔργα, οἱ πίδακες, οἱ ρέοντες κρουνοί, ἀποτελοῦσι φαντασμαγορικὸν θέαμα. Ἐπὶ μιᾶς μακρᾶς γραμμῆς ὑπάρχει πυκνὴ γραμμὴ ἀναβρυτηρίων, τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα ἀναπηδῶσιν εἰς ὕψος ἱκανῶν μέτρων. Εἰς τὸ κέντρον τῆς λεκάνης παρίσταται ὁ Ποσειδῶν ἔχων ἀριστερόθεν τὴν Ἀμφιτρίτην καὶ δεξιόθεν τὸν Ὠκεανόν, ἐνῷ εἰς τὰ δύο ἄκρα ταύτης ἔχουν τοποθετηθῆ δύο θαλάσσιοι δράκοντες, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἱππεύουν ἔρωτες. Τὸ σύμπλεγμα τοῦτο εἶναι ἔργον τοῦ Ζιραρντέν. Εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγραφῇ ἡ μαγικὴ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν παράγει ἡ θέα αὐτοῦ ὅταν ἐξ ὅλων τῶν στομάτων, τῶν θεῶν, τῶν τριτώνων, τῶν ναϊάδων, τῶν θαλασσίων ἵππων διασταυροῦνται τὰ ἐκτοξευόμενα ὕδατα, μεταβαλλόμενα εἰς καταρράκτας καὶ χυνόμενα ἐντὸς τῆς μεγάλης ταύτης δεξαμενῆς. Δεξιᾷ τῆς λεκάνης τοῦ Ποσειδῶνος διακρίνεται τὸ ὡραῖον ἄγαλμα τῆς «Βερενίκης» καὶ ἓν σύμπλεγμα παριστάνον τὴν «Φήμην γράφουσαν τὴν ἱστορίαν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'».

Ἡ κρήνη τοῦ πορτοκαλλεῶνος, ἡ καλουμένη «Κρήνη τῆς Ἠοῦς», καὶ ἡ ἑτέρα, ἡ «τῆς Ἀρτέμιδος», ἀποτελοῦνται ἐκ δύο γυναικείων ἀγαλμάτων, ὧν τὸ ἓν παριστᾷ τὴν θεὰν τοῦ ὕδατος καὶ τὸ ἕτερον τὴν ἄνοιξιν, ἔργα τοῦ Λεγκρὸ καὶ τοῦ Μανιέ. Ἡ «*Δεξαμενὴ τῆς Λητοῦς*» εὑρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ παραδείσου, κοσμουμένη ὑπὸ τοῦ συμπλέγματος τῆς Λητοῦς μετὰ τῶν δύο τέκνων της, τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος, ζητούντων ἐκδίκησιν παρὰ τοῦ Διὸς κατὰ τῶν ἀσεβῶν βοσκῶν τῆς Λυκίας. Δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ τῆς δεξαμενῆς ταύτης ὑπάρχουν τέσσαρα μεγάλα δοχεῖα, τῶν ὁποίων τὰ ἀνάγλυφα παριστάνουν, εἰς μὲν τὸ ἓν τὴν θυσίαν τῆς Ἰφιγενείας, εἰς δὲ τὰ τρία ἕτερα τὰς ἑορτὰς τοῦ Βάκχου.

Ἡ μεγάλη δενδροστοιχία, ἡ φέρουσα τὸ ὄνομα τοῦ «*Πρασίνου τάπητος*», διανοίγεται εἰς τὸ κέντρον τῶν κήπων, καὶ κοσμεῖται διὰ διπλῆς σειρᾶς ἀγαλμάτων καὶ δοχείων, οἷα τῆς Πίστεως, τῆς Ἀφροδίτης, τῆς Διδοῦς, τῆς Ἀμαζόνος, τοῦ Ἀχιλλέως, τῆς Ἀρτέμιδος κλπ. Πλησίον ταύτης διαφαίνεται ἡ μαρμαρίνη κυκλοτερὴς στοά, ἀποτελουμένη ἐκ 32 στηλῶν, εἰς τὸ κέντρον τῆς ὁποίας ἐγείρεται τὸ ὡραῖον σύμπλεγμα τοῦ Ζιραρντέν, τὸ παριστάνον τὴν ἁρπαγὴν τῆς Περσεφόνης ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος. Τὰ πέριξ αὐτῆς ἀποτελοῦνται ὑπὸ παραδείσων καὶ ἀνθώνων, γεμόντων ἀγαλμάτων, εἰς τὸ ἄκρον δὲ τῆς μεγάλης δενδροστοιχίας συμπληρώνει τὴν διακόσμησιν αὐτῆς ἡ «*Δεξαμενὴ τοῦ Ἀπόλλωνος*», ἡ μεγαλυτέρα μετὰ τὴν τοῦ Ποσειδῶνος, εἰς τὸ κηπάριον τῆς ὁποίας εὑρίσκεται σύμπλεγμα παριστῶν τὸν καλλωπισμὸν τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς ὃν ἀσχολοῦνται ἑπτὰ νύμφαι. Ἀπὸ τῆς λεκάνης ἐκτείνεται ἡ «*Μεγάλη διῶρυξ*» ἔχουσα ἔκτασιν 1558 μέτρων καὶ πλάτος 68. Ἡ θαυμασία αὕτη διῶρυξ καλύπτεται ἀπὸ παντὸς εἴδους μικρῶν σκαφῶν, λέμβων, βενζινακάτων, ἄλλοτε δὲ διέσχιζον αὐτὴν καὶ βενετικαὶ γόνδολαι, ἀπασχολοῦσαι πλῆθος κωπηλατῶν, δι' οὓς ἐδημιουργήθη ἐκεῖ πλησίον ἰδιαίτερος συνοικισμός.

Ἐκεῖ ἐπὶ τῆς μοναρχίας ἐδίδοντο ἑορταὶ ὑπενθυμίζουσαι τὰς βενετικὰς τοιαύτας, καταλήγουσαι πάντοτε εἰς τὴν καῦσιν πυροτεχνημάτων, τὰ ὁποῖα ἐφώτιζον τὸν ὁρίζοντα καὶ τὰς διακοσίας ἀκάτους, τὰς διαπλεούσας τὴν διώρυγα, πλήρεις ἐπεράστων δεσποινῶν καὶ εὐπατριδῶν τῆς αὐλῆς. Σήμερον τὰ ἀνάκτορα εἶναι ἀνοικτὰ εἰς τὸ κοινόν, οἱ κῆποι πληροῦνται ὑπὸ τοῦ λαοῦ, καὶ τὴν μεγάλην διώρυγα διασχίζουν βενζινάκατοι περιάγουσαι τοὺς ἐπισκέπτας τοῦ δημιουργήματος τούτου τῶν τελευταίων ἡγεμόνων τῆς Γαλλίας.

Τοιοῦτον εἶναι τὸ θαῦμα τῶν Βερσαλλιῶν, τῶν ὁποίων ἡ μεγαλειώδης διακόσμησις προκαλεῖ ἀληθῶς πνευματικόν τινα κάματον καὶ ὑπενθυμίζει τὴν ἱστορικὴν ἔκφρασιν τοῦ Βολταίρου: «Εἶναι εὔκολον νὰ κρίνῃ τις τὰς Βερσαλλίας καὶ νὰ κατακρίνῃ τὰ δαπανηθέντα διὰ τὰς αἰσθητικὰς ἰδιοτροπίας τῶν ἡγεμόνων τόσα δισεκατομμύρια, ἀλλὰ εἶναι δυσχερὲς νὰ περιγράψῃ αὐτάς, πολὺ δὲ πλειότερον νὰ φαντασθῇ ὅτι δύναται νὰ δημιουργήσῃ τις νέα τοιαῦτα βασιλικὰ ἐνδιαιτήματα εἰς τὸ μέλλον».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Saint-Simon*, Mémoires.— *M. de Villegomblain*, Mémoires.— *Alexis Donnet*, Description des Environs de Paris.— *J. A. Dulaure*, Histoire physique, civile et moral des Environs de Paris.— *L. Duclos*, Mémoires Secrets.— *J. A. Le Roi*, Histoire anecdotique des rues de Versailles.— *M. de Noailles*, Histoire de Madame de Maintenon.— *Notice du Musée de Versailles* κ. τ. λ.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—**Βερσαλλιῶν *συνθῆκαι.*** Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωσταὶ πέντε ἐν ὅλῳ συνθῆκαι. ἐκ τῶν ὁποίων αἱ τρεῖς πρῶται ἀνήκουσιν εἰς τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ἡ τετάρτη εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ ἡ τελευταία, ἥτις σημειοῖ τὴν ἀπαρχὴν νέας τῶν λαῶν ἐποχῆς, εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ' αἰῶνος.

ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ 1756. Ἡ προηγηθεῖσα τοῦ *Ἑπταετοῦς πολέμου* ἐποχὴ διακρίνεται διὰ τὴν πληθώραν τῶν συνθηκῶν συμμαχίας μεταξὺ τῶν διαφόρων τῆς Εὐρώπης κρατῶν. Ἡ Αὐστρία, φοβουμένη ἐνδεχομένην ἀπομόνωσίν της, μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν συνεννόησιν μεταξὺ Πρωσσίας καὶ Ἀγγλίας, ἔσπευσε νὰ ἀνανεώσῃ τοὺς μετὰ τῆς Γαλλίας δεσμούς, ἥτις, ἀσθενὴς οὖσα κατὰ θάλασσαν, ὑπελόγιζε σπουδαίως μόνον εἰς ἐπιτυχῆ κατὰ ξηρὰν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Ἀννοβέρου. Ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου 1756, ἡ γαλλικὴ πολιτικὴ ἐφάνη λίαν ἐνδοτικὴ ἔναντι τοῦ πρώτου συνδυασμοῦ, ἀλλὰ καὶ σπεύδουσα εἰς τὴν σύναψιν συμμαχίας μετὰ τῆς Αὐστρίας, ἥτις ἐσχεδίαζεν ἐπιθετικὸν κατὰ τῆς Πρωσσίας πόλεμον, ὑπολογίζουσα ὅτι δι' αὐτοῦ θὰ ἐπετύγχανε τὴν ταπείνωσιν ταύτης. Εἰς τὰ τοιαῦτα ὅμως τῆς Αὐστρίας ἐπιθετικὰ σχέδια δὲν ἐφάνη πρόθυμος νὰ συμφωνήσῃ ἡ γαλλικὴ αὐλή, ἥτις ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ τὴν Αὐστρίαν ἡγουμένην τῶν γερμανικῶν κρατῶν. Ὡς ἐκ τούτου ἡ Αὐστρία, μὴ δυνηθεῖσα νὰ ἐπιτύχῃ τὴν συνομολόγησιν ἐπιθετικῆς μετὰ τῆς Γαλλίας συμμαχίας, ἠρκέσθη εἰς τὴν σύναψιν ἀμυντικῆς συμμαχίας. Οὕτω τὴν 1 Μαΐου 1756 συνωμολογήθησαν ἐν Βερσαλλίαις δύο συνθῆκαι μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΕ' καὶ τῆς Μαρίας Θηρεσίας· διὰ τῆς πρώτης τούτων τὰ δύο συμβαλλόμενα κράτη ὑπισχνοῦντο, ὅτι θὰ τηρήσωσιν ἀμοιβαίως οὐδετερότητα ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν τὸ ἕτερον ἤθελεν ἐμπλακῇ εἰς πόλεμον πρὸς ἄλλο κράτος. Ἡ τοιαύτη συνθήκη, κατὰ βάσιν ἐξεταζομένη, ἦτο ἁπλῶς τυπική, καθόσον ἀνετρέπετο ὑπὸ τῆς ἑτέρας, ἥτις ἦτο καὶ μυστική. Ἡ τελευταία αὕτη συνθήκη ἐνεῖχε τὸν χαρακτῆρα ἀμυντικῆς συμμαχίας μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Γαλλίας, ἑκάστης ὑποσχομένης νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τῆς ἑτέρας μετὰ δυνάμεως 24,000 ἀνδρῶν· τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης ὅμως ἀπηλλάσσετο ἡ Αὐστρία προκειμένου διὰ τὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διεξαγόμενον γαλλοαγγλικὸν πόλεμον. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἡ Αὐστρία ἐξησφάλιζε πλείονα δι' ἑαυτήν, ἅτε τῆς Γαλλίας οὔσης ὑποχρεωμένης νὰ σπεύσῃ εἰς οἱανδήποτε περίπτωσιν εἰς βοήθειαν τῆς Αὐστρίας· ἐξ ἀντιθέτου, ἡ Γαλλία ἀπεδέχετο οὐδεμιᾶς συνδρομῆς νὰ τύχῃ παρὰ τῆς Αὐστρίας κατὰ τὴν κρισιμωτέραν στιγμὴν τοῦ πολέμου ὃν διεξῆγεν. Διὰ τοῦτο ἡ συνθήκη αὕτη κατέστη παρὰ τῷ γαλλικῷ λαῷ μισητή, ἔκτοτε δὲ χρονολογεῖται καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ζητήματος ἀπαντωμένη διάστασις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ βασιλείας.

ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ 1757. Τὸ ἑπόμενον ἔτος τῆς συνομολογήσεως τῆς μυστικῆς αὐστρογαλλικῆς ἀμυντικῆς συνθήκης, τὸ πνέον ἐν τῇ βασιλικῇ αὐλῇ τῆς Γαλλίας πολεμικὸν μένος ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας καὶ Πρωσσίας ὤθησεν εἰς θετικωτέρας σκέψεις καὶ ταχυτέρας ἀποφάσεις· πρὸς τούτοις ἀπεστάλη εἰς Βιέννην ὁ δοὺξ d'Estrées, ὅπως ἐπιδιώξῃ πραγματικωτέραν συμμαχίαν μετὰ τῆς Αὐστρίας, τῆς τοῦ 1756 μυστικῆς τοιαύτης μὴ θεωρουμένης πλέον ἐπαρκοῦς διὰ τά, κατὰ τῆς Ἀγγλίας ἰδίως, σχέδια τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς. Κατόπιν, οὐχὶ ἀκόπων, διαπραγματεύσεων, συνωμολογήθη τὴν 1 Μαΐου 1757 νέα συνθήκη μεταξὺ Γαλλίας καὶ Αὐστρίας, ἀποκληθεῖσα «*Συνθήκη διαιρέσεως*»· ἡ ἐν λόγῳ ὅμως συνθήκη δὲν ἐστρέφετο, ὡς ἡ Γαλλία ἐπεθύμει, ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας, ἀλλ' ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐναντίον τῆς Πρωσσίας. Ἡ Γαλλία ἐφαίνετο λησμονοῦσα τὰς ἰδίας αὐτῆς ὑποχρεώσεις καὶ τὰ ἰδιαίτερα αὐτῆς συμφέροντα, διότι διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ὑπεχρεοῦτο νὰ διαθέσῃ 105.000 ἀνδρῶν ἐναντίον τῆς Πρωσσίας, νὰ πληρώνῃ δὲ τῇ Αὐστρίᾳ 12 ἑκατομμύρια φιορινίων ἐτησίως, μέχρις οὗ ἐπανακτήσῃ αὕτη τὰς ἀπολεσθείσας ἐπαρχίας της, Σιλεσίαν καὶ Γκλάτς. Ἐπὶ πλέον, διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης, ἡ Αὐστρία θὰ κατελάμβανε τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Krossen, εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ Σαξωνία κατελάμβανε τὸ δουκᾶτον τοῦ Μαγδεμβούργου. Ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ἐπραγματοποιοῦντο αἱ τοιαῦται προσαρτήσεις, ἡ Αὐστρία θὰ παρεχώρει εἰς τὴν Γαλλίαν τὰς φλανδρικὰς παραθαλασσίους ἐκτάσεις καὶ τὰ ἐπ' αὐτῶν φρούρια. Τὸ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ Βελγίου θὰ περιήρχετο εἰς τὸν Ἱσπανὸν ἰνφάντην δὸν Φίλιππον, ὅστις, ἔναντι αὐτῶν, θὰ παρεχώρει εἰς τὴν Αὐστρίαν τὴν Parma, Piacenza καὶ Gwastulla. Ἐξ ἄλλου, ὡρίζετο ὅτι ἡ Γαλλία, μετὰ τὴν πρώτην καταβολὴν τῶν 12 ἑκατομμυρίων φιορινίων, θὰ ἐδικαιοῦτο νὰ καταλάβῃ τὴν Ostende καὶ Nieuport, ὑπεχρεοῦτο ὅμως, ἐὰν ἡ Πρωσσία δὲν κατενικᾶτο, νὰ ἐπιστρέψῃ τὰς πόλεις ταύτας. Τὰ διὰ τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης ὠφελήματα, ἅτινα ἀπέκτα ἡ Γαλλία, ἦσαν ἀβέβαια, συγκρινόμενα πρὸς ὅσα κατεκυροῦντο τῇ Αὐστρίᾳ, ἅτινα ἦσαν οὐ μόνον κατὰ ποσὸν πλειότερα, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλῆ ἐν πάσῃ περιπτώσει.

ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ 1783. Ἐκραγείσης τῷ 1774 τῆς κατὰ τῆς Ἀγγλίας ἐπαναστάσεως τῶν ἀμερικανικῶν ἀποικιῶν, διὰ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῶν, ἡ Γαλλία ἀνεγνώρισε, πρῶτον μὲν ταύτας ὡς ἀνεξάρτητα κράτη, εἶτα δὲ προέβη εἰς τὴν συνομολόγησιν μετ' αὐτῶν συνθήκης, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐμπορικῆς ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀμυντικῆς φύσεως (6 Φεβρουαρίου 1778). Τὸ γεγονὸς τοῦτο, ἰδίως, προεκάλεσε τὸν ἀγγλογαλλικὸν πόλεμον, εἰς ὃν συμμετέσχε καὶ ἡ Ἱσπανία. Πέντε περίπου ἔτη βραδύτερον συνωμολογοῦντο εἰς Βερσαλλίας αἱ περὶ εἰρήνης προκαταρκτικαὶ συνθῆκαι, τὴν δὲ 3 Σεπτεμβρίου 1783, ἐπίσης ἐν Βερσαλλίαις, αἱ ὁριστικαὶ τοιαῦται. Δι' αὐτῶν ἡ Ἀγγλία ἀνεγνώριζε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν τέως ἀποικιῶν αὐτῆς· ἡ Γαλλία, ἐξ ἄλλου, ἐλάμβανε τὴν Σενεγάλην, εἰς δὲ τὴν Ἱσπανίαν παρεχωρεῖτο ἡ Φλωρὶς καὶ ἡ Μινόρκα.

ΣΥΝΘΗΚΑΙ ΤΟΥ 1871. Ἡ σπουδαιοτέρα μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης προκαταρκτικὴ συνθήκη εἰρήνης, συνομολογηθεῖσα τὴν 26 Φεβρουαρίου 1871 μεταξὺ τοῦ Γερμανικοῦ κράτους καὶ Γαλλίας, δι' ἧς ἐτέθη τέρμα εἰς τὸν γαλλογερμανικὸν πόλεμον. Ἐν τῇ συνθήκῃ ταύτῃ, ἡ μὲν Γερμανία ἀντεπροσωπεύθη διὰ τοῦ πρίγκιπος φὸν Βίσμαρκ, τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ τῆς Βαυαρίας κόμιτος φὸν Bray-Steinburg, τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ τῆς Βυττεμβέργης ἱππότου Αὐγού-

Digitized by Google

στου φὸν Βέχτερ καὶ τοῦ προέδρου τῆς κυβερνήσεως τοῦ Μεγάλου Δουκάτου τῆς Βάδης Julius Jolly, ἡ δὲ Γαλλία διὰ τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας Θιέρσου καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ Ἰουλίου Φάβρ. Αἱ ἐπικυρώσεις τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης, ἧς τὸ πρωτότυπον ἐγένετο γαλλιστί, ἀντηλλάγησαν τὴν 2 Μαρτίου 1871. Διὰ τοῦ πρώτου ἄρθρου τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης, ἡ Γαλλία παρῃτεῖτο ὑπὲρ τῆς Γερμανίας παντὸς δικαιώματος καὶ πάσης ἀξιώσεως αὐτῆς ἐπὶ τῶν παραχωρουμένων χωρῶν εἰς τὴν Γερμανίαν, δικαιουμένην νὰ κατέχῃ ταύτας «μετὰ πλήρους δικαιώματος κυριότητος καὶ ἰδιοκτησίας». Διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν νέων συνόρων προεβλέπετο ἡ σύστασις, εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς προκειμένης συνθήκης, διεθνοῦς ἐπιτροπῆς, ἐν ᾗ ἔδει ν' ἀντιπροσωπευθῶσιν ἡ Γαλλία καὶ ἡ Γερμανία δι' ἴσου ἀριθμοῦ μελῶν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 2: «Ἡ Γαλλία θέλει καταβάλει εἰς τὴν Α. Μ. τὸν Γερμανὸν αὐτοκράτορα τὸ ποσὸν τῶν πέντε δισεκατομμυρίων φράγκων. Τοὐλάχιστον ἓν δισεκατομμύριον φράγκων δέον νὰ πληρωθῇ ἐντὸς τοῦ ἔτους 1871, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ποσὸν τοῦ χρέους ἐντὸς τριῶν ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐπικυρώσεως τῆς παρούσης συνθήκης». Ὡς πρὸς τὴν ἐκκένωσιν τῶν γαλλικῶν ἐδαφῶν παρὰ τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ ὡρίσθη (ἄρθρ. 3), ὅτι θέλει λάβει χώραν «μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς παρούσης συνθήκης παρὰ τῆς ἐν Βορδὼ συνεδριαζούσης Ἐθνικῆς Συνελεύσεως». Ἐν συνεχείᾳ δὲ ὁρίζεται ἐν τῷ αὐτῷ ἄρθρῳ ἡ βαθμιαία ἐκκένωσις τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους, ἐφόσον θέλει πληρώνεται ἡ ὡς ἄνω ἀποζημίωσις. Ἡ συντήρησις τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων θέλει βαρύνει τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν (ἄρθρ. 4). Διὰ τοῦ ἄρθρου 5 ἀσφαλίζεται ἡ ἀνεμπόδιστος μετανάστευσις τῶν κατοίκων τῶν ἀποσπασθέντων τῆς Γαλλίας χωρῶν. Ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν αἰχμαλώτων θέλει ἐνεργηθῇ μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς παρούσης συνθήκης, τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως ὑποχρεουμένης, πρὸς τούτοις, νὰ θέσῃ «μέρος τῶν σιδηροδρόμων αὐτῆς ἐν τῇ γερμανικῇ χώρᾳ εἰς τὴν διάθεσιν τῶν γερμανικῶν ἀρχῶν (ἄρθρ. 6). Ἡ ἔναρξις τῶν σχετικῶν μὲ τὴν κατάρτισιν τῆς ὁριστικῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης διαπραγματεύσεων θέλει γίνει εἰς Βρυξέλλας εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς παρούσης συνθήκης (ἄρθρ. 7). Πράγματι αἱ σχετικαὶ διαπραγματεύσεις ἤρξαντο ἐν Βρυξέλλαις, λόγῳ ἀρνήσεως ὅμως τῆς Γαλλίας ν' ἀποδεχθῇ τὸ ποσὸν τῆς ὁρισθείσης πολεμικῆς ἀποζημιώσεως, αὗται διεκόπησαν, ἐπαναληφθεῖσαι ἐν Φραγκφούρτῃ (βλ. Φραγκφούρτης *συνθήκη*). Κατὰ τὸ ἄρθρον 8 ἡ διοίκησις τῶν χωρῶν, μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ὁριστικῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης, θέλει ἀνατεθῇ ἐκ νέου εἰς τὰς γαλλικὰς ἀρχάς, ὑποχρεουμένας «νὰ τηρῶσι τὰς διαταγάς, ἃς ὁ διοικητὴς τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων ἤθελε νομίσει ὅτι δέον νὰ ἐκδώσῃ. Ἡ εἴσπραξις τῶν φόρων εἰς τὰ κατειλημμένα ἐδάφη μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς παρούσης συνθήκης θέλει ἐνεργεῖσθαι διὰ λογαριασμὸν τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως καὶ διὰ τῶν ὑπαλλήλων αὐτῆς». Διὰ τοῦ ἄρθρου 9 τῆς αὐτῆς συνθήκης τίθεται περιοριστικὴ διάταξις ὡς πρὸς τὴν Γερμανίαν, καθ' ἣν οὐδὲν δικαίωμα ἀναγνωρίζεται «εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἀρχὰς ἐπὶ τῶν παρ' αὐτῶν μὴ κατειλημμένων χωρῶν».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰ κείμενα τῶν ὡς ἄνω συνθηκῶν βλ. εἰς τὰς συλλογὰς τοῦ *Martens*. — Ἐπὶ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν τοῦ 1871 βλ. τὸ κείμενον ἐν *Fleischmainn*: «Völkerrechtsquellen» (1905), σ. 96 ἑπ. — *L. Hahn*: «Der Krieg Dautschlands gegen Frankreichs» (1871). — *D' Angeberg*: «Recueil des traités, conventions etc. relatifs à la paix avec l' Allemagne τ. I—V (1872—1879).

ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ 1919. Ὁ *Παγκόσμιος πόλεμος* ἔληξε διὰ τῆς συνομολογήσεως διαφόρων συνθηκῶν μεταξὺ τῶν νικητῶν καὶ ἑνὸς ἑκάστου τῶν ἡττημένων. Πρώτη δέ, κατὰ χρονολογικὴν σειράν, ἔρχεται ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλιῶν, τὴν ὁποίαν ὑπηγόρευσαν οἱ σύμμαχοι εἰς τὴν Γερμανίαν. Τὰ προηγηθέντα τῆς συνθήκης ταύτης γεγονότα, δηλαδὴ ἡ αἴτησις τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν περὶ ἀνακωχῆς, ἡ περὶ ἀνακωχῆς συνθήκη, ἡ προκαταρκτικὴ περὶ εἰρήνης συνθήκη, τὸ σχέδιον τῶν συμμάχων καὶ τὸ ἀντισχέδιον τῆς Γερμανίας ἐπὶ τῆς ὁριστικῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης, συνδέονται στενῶς μὲ τὴν διπλωματικὴν κίνησιν τῶν παραμονῶν τῆς λήξεως καὶ τῆς ἑπομένης τοῦ Παγκοσμίου πολέμου· ἐνταῦθα θὰ γίνῃ ἀνάπτυξις τοῦ περιεχομένου τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν, τῆς μεγαλυτέρας τῶν συνθηκῶν ἐξ ὅσων συνωμολογήθησαν ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων.

Ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλιῶν, τῆς ὁποίας τὸ κείμενον ἐπεδόθη ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ εἰς τοὺς Γερμανοὺς τὴν 7ην Μαΐου 1919, συνωμολογήθη τὴν 28ην Ἰουνίου 1919 μεταξὺ τῆς Γερμανίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν ἀντιπάλων αὐτῆς κρατῶν ἀφ' ἑτέρου, ἅτινα διακρίνονται ἐν τῷ προοιμίῳ αὐτῆς εἰς δύο κατηγορίας: α') «τὰς συμμάχους καὶ συνησπισμένας προεχούσας Δυνάμεις» αἵτινες ἦσαν πέντε, ἤτοι αἱ *Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι* τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἡ *Μ. Βρεττανία*, ἡ *Γαλλία*, ἡ *Ἰταλία* καὶ ἡ *Ἰαπωνία* καὶ β') «τὰς συμμάχους καὶ συνησπισμένας Δυνάμεις», αἵτινες ἦσαν εἴκοσι δύο, ἤτοι τὸ *Βέλγιον*, ἡ *Βολιβία*, ἡ *Βραζιλία*, ἡ *Κίνα*, ἡ *Κοῦβα*, ὁ *Ἰσημερινός*, ἡ *Ἑλλάς*, ἡ *Γουατεμάλα*, ἡ *Αϊτή*, ἡ *Ἐδζάζη*, ὁ *Ὀνδούρας*, ἡ *Λιβερία*, ἡ *Νικαράγουα*, ὁ *Παναμᾶς*, τὸ *Περοῦ*, ἡ *Πολωνία*, ἡ *Πορτογαλία*, ἡ *Ρουμανία*, τὸ βασίλειον τῶν *Σέρβων*, *Κροατῶν καὶ Σλοβένων*, τὸ *Σιάμ*, ἡ *Τσεχοσλοβακία* καὶ ἡ *Οὐραγουάη*. Μεταξὺ τῶν συμμετασχόντων τῆς συνθήκης ταύτης κρατῶν ὑφίστανται καί τινα, μεθ' ὧν ἡ Γερμανία εἶχε διακόψει ἁπλῶς τὰς διπλωματικὰς σχέσεις, ἤτοι ἡ *Βολιβία*, ἡ *Νικαράγουα*, τὸ *Περοῦ*, καὶ ἡ *Οὐραγουάη*, ἕτερα ὡς ἡ *Κόστα-Ρίκα* καὶ τὸ *Μαυροβούνιον*, μεθ' ὧν ἡ Γερμανία διετέλει εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν οὐδόλως μνημονεύονται ὡς μετασχόντα αὐτῆς, ἐνῷ ἐξ ἄλλου ἡ *Κίνα* μνημονεύεται ἐν τῷ προοιμίῳ αὐτῆς ὡς συμβαλλόμενον μέρος, ἂν καὶ δὲν ὑπέγραψε τὴν συνθήκην. Ὡς συμβαλλόμενα μέρη παρίστανται οἱ ἀρχηγοὶ τῶν διαφόρων κρατῶν· μόνον διὰ τὴν Γερμανικὴν Ἐπικράτειαν ἐγένετο χρῆσις τῆς λέξεως «*Γερμανία*». Ὁ πρόεδρος *Οὐΐλσων* ἀναφέρεται ὡς «ἐνεργῶν τόσον ἐπὶ ἰδίῳ ὀνόματι, ὅσον καὶ ἐξ ἰδίας ἁρμοδιότητος», ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Ἰρλανδίας συνωμολόγησε τὴν εἰρήνην καὶ διὰ τὸν *Καναδᾶν*, τὴν *Αὐστραλίαν*, τὴν *Νότιον Ἀφρικήν*, τὴν *Νέαν Ζηλανδίαν*, καὶ τὰς *Ἰνδίας* δι' ἰδιαιτέρων ἀντιπροσώπων αὐτῶν. Ἐξαιρέσει τοῦ προέδρου Οὐΐλσωνος, ὅστις προσωπικῶς συμμετέσχε τῆς συνθήκης, πάντες οἱ λοιποὶ ἀρχηγοὶ τῶν ἄλλων κρατῶν συμμετέσχον δι' ἀντιπροσώπων των. Ἐν ὀνόματι τῆς Γερμανίας, ὡς καὶ ἑκάστης ἰδιαιτέρως πολιτείας, ὑπέγραψαν τὴν συνθήκην τῶν Βερσαλλιῶν ὁ τότε ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς *Ἕρμαν Μύλλερ* καὶ ὁ ὑπουργὸς

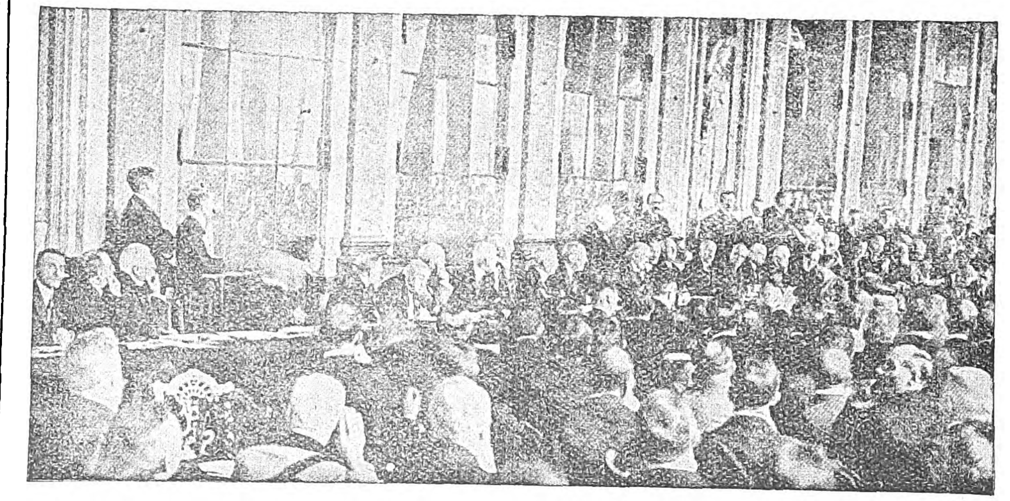

Ὁ Κλεμανσώ, πρόεδρος τῆς συνδιασκέψεως τῆς εἰρήνης, κηρύσσων τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς τὴν 7 Μαΐου 1919, ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν κατόπτρων τοῦ ἀνακτόρου τῶν Βερσαλλιῶν.

Δρ. *Μπέλλ*, κατόπιν πληρεξουσιότητος δοθείσης παρὰ τοῦ προσωρινοῦ προέδρου τῆς Γερμανικῆς Δημοκρατίας Φρειδερίκου Ἔμπερτ.

Ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς συνθήκης δηλοῦται, ὅτι αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς παρὰ τῶν «συμμάχων καὶ συνησπισμένων προεχουσῶν Δυνάμεων» γενομένης δεκτῆς αἰτήσεως τῆς γερμανικῆς κυβερνήσεως, ἀπὸ 11 Νοεμβρίου 1918, περὶ ἀνακωχῆς, ἐπὶ σκοπῷ συντόμου συνομολογήσεως τῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης καὶ τῆς ἐπιθυμίας ἐπίσης τῶν «συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων», ὅπως τὸν πόλεμον, ὃν προυκάλεσεν ἡ κατὰ τῆς Σερβίας τὴν 28 Ἰουλίου 1914 κήρυξις τοῦ πολέμου ἐκ μέρους τῆς Αὐστροουγγαρίας, ἡ κατὰ τῆς Ρωσίας τὴν 1 Αὐγούστου 1914 ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας καὶ ἡ παραβίασις τῆς οὐδετερότητος τοῦ Βελγίου, διαδεχθῇ «σταθερά, δικαία καὶ διαρκὴς» κατάστασις εἰρήνης. Ἡ συνθήκη διαιρεῖται εἰς τὰ ἑξῆς 15 μέρη: I. Συμφωνία περὶ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν (ἄρθ. 1-26), II. Σύνορα τῆς Γερμανίας (ἄρθ. 27-30), III. Πολιτικοὶ ὅροι ἀφορῶντες τὴν Εὐρώπην (ἄρθ. 31-117), IV. Γερμανικὰ δικαιώματα καὶ συμφέροντα ἐκτὸς τῆς Γερμανίας (ἄρθ. 118-158). V. Στρατιωτικαί, ναυτικαὶ καὶ ἀεροπορικαὶ διατάξεις (ἄρθρ. 159-213). VI. Αἰχμάλωτοι πολέμου καὶ τάφοι (ἄρθρ. 214-226). VII. Ποινικαὶ διατάξεις (ἄρθρ. 227-230), VIII. Ἐπανορθώσεις (ἄρθρ 231-247). IX. Δημοσιονομικοὶ ὅροι (ἄρθρ. 248-263). X. Οἰκονομικοὶ ὅροι (ἄρθρ. 264-312). XI. Ἀεροπλοΐα (ἄρθρ. 313-320). XII. Λιμένες, ὑδάτινοι ὁδοὶ καὶ σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ (ἄρθρ. 321-386). XIII. Ἐργασία (ἄρθρ. 387-427), XIV. Ἐγγυήσεις διὰ τὴν ἐκτέλεσιν (ἄρθρ. 428 433). XV. Διάφοροι διατάξεις (ἄρθρ. 434-440). Ἕκαστον τῶν μερῶν διαιρεῖται εἰς τμήματα καὶ ταῦτα εἰς κεφάλαια, τὰ ὁποῖα ὑποδιαιροῦνται αὖθις εἰς ἄρθρα. Πρὸς τούτοις ἐγένετο χρῆσις παραρτημάτων ὅπου δὲν ἐπετυγχάνετο ἐξάντλησις λεπτομερειῶν ἀφορωσῶν εἰδικόν τι ἄρθρον ἢ πλείονα· τὰ παραρτήματα διαιροῦνται εἰς παραγράφους. Ἡ εἰς μέρη ὅμως διαίρεσις τῆς συνθήκης δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς πλήρη ἐπιστημονικὴν τῶν ζητημάτων ταξινόμησιν· οὕτω τὸ περὶ «Ἐπανορθώσεων» VIII μέρος ἀποτελεῖ συστηματικῶς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μὲ τὸ IX «Δημοσιονομικοὶ ὅροι»· τοὐτ' αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῇ περὶ τοῦ X μέρους καὶ τοῦ XII, ἅτινα ἔδει ν' ἀποτελέσωσιν ἕν. Ἐπὶ πλέον τὸ μνησθὲν X μέρος δὲν περιλαμβάνει τὸ σύνολον τῶν οἰκονομικῶν ὅρων, πλῆθος τῶν ὁποίων ἀπαντᾶται εἰς τὸ III μέρος. Τὸ αὐτὸ παρατηρητέον ὡς πρὸς τὸ IX μέρος, πολλαὶ πρὸς τὸ ὁποῖον σχετικαὶ διατάξεις ἀπαντῶνται εἰς τὸ III καὶ XIII μέρος. Τῆς ὅλης συνθήκης ἐπετάχθη πρωτόκολλον πραγματευόμενον περὶ παραχωρήσεων, αἱ ὁποῖαι παρελείφθησαν κατὰ τὴν ὁριστικὴν διάταξιν τοῦ κειμένου αὐτῆς, ἐπὶ πλέον δὲ εἰδικὴ περὶ τῆς παραρρηνίου χώρας σύμβασις ἐκ 13 ἄρθρων. Τὸ πρωτότυπον τῆς συνθήκης ἐγένετο γαλλιστὶ καὶ ἀγγλιστί, ἀμφότερα δὲ τὰ κείμενα κέκτηνται τὴν αὐτὴν ἰσχὺν (§ 3 τοῦ ἄρθρ. 440). Ἐν τούτοις ὅμως μεταξὺ τῶν δύο κειμένων εἰς πλεῖστα σημεῖα αὐτῶν παρατηροῦνται πολλαὶ οὐσιώδεις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀσυμφωνίαι, ὧν μνεία ἐν μέρει ἐγένετο ἐν τῇ παρὰ τῆς γερμανικῆς κυβερνήσεως γενομένῃ δημοσιεύσει τῆς συνθήκης εἰς γαλλικήν, ἀγγλικὴν καὶ γερμανικὴν γλῶσσαν (ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμ. 140 φύλ. τοῦ Reichs Gesetzblatt τοῦ ἔτους 1919). Τοιαῦται ἀσυμφωνίαι μεταξὺ τῶν πρωτοτύπων κειμένων παρατηροῦνται λ. χ. εἰς τὰ ἄρθρα 133, 137, 144, 145, 153, 169, 210 κλπ.

Ἐκ τῶν διαφόρων μερῶν τῆς συνθήκης θὰ παραλειφθῶσιν ἐνταῦθα τὸ I «Συμφωνία περὶ τῆς Κοινωνίας *τῶν Ἐθνῶν*» (βλ. λ.) καὶ τὸ XIII «Ἐργασία» (βλ. λ.), περὶ δὲ τῶν ἄλλων θέλει γίνει ἁπλῶς σύντομος ἀνασκόπησις. Τὸ περὶ τῶν συνόρων τῆς Γερμανίας II μέρος τῆς συνθήκης δὲν τυγχάνει καθ' ἑαυτὸ πλῆρες· ἐν αὐτῷ, διὸ γενικῶν γραμμῶν μόνον καθοριζομένων τῶν νέων Γερμανικῶν συνόρων, γίνεται παραπομπὴ εἰς σχετικὰ ἄρθρα τοῦ III μέρους τῆς λεπτομεροῦς ὁροθεσίας μεταξὺ τῶν παλαιῶν καὶ νέων γειτόνων τῆς Γερμανίας ἀνατεθείσης εἰς εἰδικὰς ἐπιτροπάς. Τοῦ μέρους II ἐπιτάσσεται χάρτης 1: 1.000.000, ἐπὶ δὲ ἐρυθρᾶς γραμμῆς καθορίζεται ἡ νέα ὁροθετικὴ γραμμή· κατὰ ῥητὴν ὅμως διάταξιν (§ 6' τοῦ ἄρθρ. 29) «ἐν περιπτώσει ἀσυμφωνίας μεταξὺ τοῦ κειμένου τῆς συνθήκης καὶ τοῦ χάρτου ἢ ἄλλου ὡς παραρτήματος ἐπιπροστεθέντος χάρτου, θεωρεῖται ἐπικρατέστερον τὸ κείμενον τῆς συνθήκης». Εἰς τὴν ὅλην συνθήκην ἐπισυνάπτονται τέσσαρες χάρται: τῆς Γερμανίας, τῆς χώρας τῆς Σάαρ, τοῦ Σλέβιγκ καὶ τῆς Danzig.

Πολιτικαὶ διατάξεις ἀφορῶσαι τὴν Εὐρώπην. Τὸ III μέρος τῆς συνθήκης περιέχει πολιτικὰς διατάξεις ἀφορώσας τὰ διάφορα γείτονα κράτη. Διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς θελήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῶν εἰς τὸ Βέλγιον παραχωρουμένων ἐπαρχιῶν Eupew καὶ Malmedy, ἂν θέλῃ ἢ ὄχι νὰ παραμείνῃ ὑπὸ τὴν γερμανικὴν κυριαρχίαν, ὡρίσθη τὸ σύστημα τῶν καταλόγων· πρὸς τούτοις συνεφωνήθη, ὅτι ἐπὶ ἓξ μῆνας ἀπὸ τῆς ἰσχύος τῆς συνθήκης δέον αἱ βελγικαὶ ἀρχαὶ νὰ ἔχωσιν ἀνηρτημένους καταλόγους, οἱ δὲ κάτοικοι τῶν ἐδαφῶν τούτων δικαιοῦνται νὰ ἐκφράσωσιν ἐγγράφως τὴν βούλησιν αὐτῶν, ἂν αἱ χῶραι αὗται θέλουσι νὰ παραμείνωσιν ἐντελῶς ἢ ἐν μέρει ὑπὸ τὴν γερμανικὴν κυριαρχίαν· ἡ βελγικὴ κυβέρνησις δέον νὰ γνωρίσῃ εἰς τὴν Κ. Τ. Ε. τὸ σχετικὸν ἀποτέλεσμα, τοῦ Βελγίου ὑποχρεουμένου ν' ἀποδεχθῇ τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἀπόφασιν αὐτῆς. Διὰ τοῦ ἄρθρου 36 ὁρίζεται, ὅτι πάντες οἱ εἰς τὰς προσαρτωμένας εἰς τὸ Βέλγιον χώρας κατοικοῦντες Γερμανοὶ τὴν ἰθαγένειαν, ἀποκτῶσιν αὐτοδικαίως τὴν βελγικὴν τοιαύτην. Δι' ἐκείνους ὅμως, οἵτινες ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς χώρας ταύτας μετὰ τὴν 1 Αὐγούστου 1914, ὡρίσθη ὅτι δύνανται ν' ἀποκτήσωσι τὴν βελγικὴν ἰθαγένειαν μόνον κατόπιν συγκαταθέσεως τῆς βελγικῆς κυβερνήσεως. Τὸ ἄρθρον 37 περιλαμβάνει περὶ τοῦ δικαιώματος τῆς ἐπιλογῆς τῶν τέως Γερμανῶν ἰθαγενῶν, τοῦ σχετικοῦ χρόνου καθορι-

Digitized by Google

σθέντος εἰς δύο ἔτη ἀπὸ τῆς ἐντελοῦς ὑπαγωγῆς τῶν ἐν λόγῳ χωρῶν ὑπὸ τὴν βελγικὴν κυριαρχίαν. Τοῦ δικαιώματος τῆς ἐπιλογῆς δύναται νὰ ποιήσηται χρῆσιν πᾶς ἀνωτέρας ἡλικίας τῶν 18 ἐτῶν, ἐγκατεστημένος εἰς τὰς χώρας ταύτας· ἡ ἐπιλογὴ τοῦ ἀνδρὸς ἰσχύει καὶ διὰ τὴν σύζυγον αὐτοῦ, τῶν δὲ γονέων καὶ διὰ τὰ τέκνα των, ἡλικίας μικροτέρας τῶν 18 ἐτῶν. Πᾶς ὅστις ὅμως ἤθελε ποιήσηται χρῆσιν τοῦ ἐν λόγῳ δικαιώματος τῆς ἐπιλογῆς ὑπὲρ τῆς γερμανικῆς ὑπηκοότητος ὑποχρεοῦται ὅπως ἐντὸς 12 μηνῶν μεταναστεύσῃ εἰς Γερμανίαν. Οἱ μεταναστεύοντες ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ συναποκομίσωσι πᾶσαν τὴν κινητήν των περιουσίαν, ἀπολαύοντες πάσης ἐλευθερίας, καὶ δὴ φορολογικῆς, εἰς τὰ σύνορα, δικαιούμενοι, ἐπὶ πλέον, νὰ διατηρήσωσιν ἅπασαν τὴν ἀκίνητον αὐτῶν περιουσίαν ἣν κέκτηνται ἐν ταῖς ὑπὸ τοῦ Βελγίου προσαρτηθείσαις χώραις.

Ὡς πρὸς τὸ *Λουξεμβοῦργον*, διὰ τοῦ ἄρθρου 40 ὡρίσθη, ὅτι ἡ Γερμανία παραιτεῖται παντὸς δικαιώματός της ἐκπηγάζοντος ἐκ τῆς μετ᾽ αὐτοῦ τελωνειακῆς ἑνώσεως, ὑποχρεουμένη ν᾽ ἀναγνωρίσῃ εἰς αὐτό, τῇ αἰτήσει τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων προεχουσῶν Δυνάμεων, πᾶν δικαίωμα καὶ προνόμιον ἀναγνωρισθὲν εἰς τὰς ἐν λόγῳ Δυνάμεις ἢ τοὺς ὑπηκόους αὐτῶν ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ἢ συγκοινωνιακῆς καὶ ἀεροπορικῆς τοιαύτης. Διὰ τῶν ἄρθρων 42-44, ἅτινα ἀφορῶσι τὴν *ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ρήνου*, ἀπηγορεύθη εἰς τὴν Γερμανίαν ν᾽ ἀνεγείρῃ φρούρια καὶ νὰ διατηρῇ ἢ συγκεντρώνῃ στρατιωτικὰς δυνάμεις ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης, ἐπὶ δὲ τῆς δεξιᾶς μέχρι βάθους 50 χιλιομέτρων ἐπὶ γραμμῆς διερχομένης ἀνατολικῶς τοῦ Σόμ. Σχετικαί, ἐν προκειμένῳ, τυγχάνουσιν αἱ συνομολογηθεῖσαι τὴν 28 Ἰουνίου 1919 μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἀφ᾽ ἑνός, ὡς καὶ μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀμερικῆς ἀφ᾽ ἑτέρου, ἐγγυητικαὶ συνθῆκαι ὁμοίου περιεχομένου. Εν τῷ ἄρθρῳ 44 ὡρίσθη ὅτι πᾶσα παράβασις τῶν διατάξεων τούτων ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας θέλει θεωρηθῇ ὡς ἐχθρικὴ πρᾶξις ἐναντίον τῶν συμμετασχουσῶν τῆς συνθήκης ταύτης Δυνάμεων καὶ ὡς ἀπόπειρα διαταράξεως τῆς παγκοσμίου εἰρήνης. Σχετικῶς πρὸς τὸ *λεκανοπέδιον τοῦ Σάαρ* (ἄρθρ. 45-50) διὰ τοῦ πρώτου τῶν ἄρθρων τούτων ὡρίσθη ὅτι τοῦτο παραχωρεῖται εἰς τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν ἐλεύθερον παντὸς χρέους ἢ ἄλλου τινὸς βάρους, «εἰς ἀναπλήρωσιν τῆς γενομένης καταστροφῆς τῶν ἀνθρακωρυχείων ἐν τῇ Β. Γαλλίᾳ καὶ ὡς εἶδός τι πληρωμῆς τῶν παρὰ τῆς Γερμανίας ὀφειλομένων ἐπανορθώσεων», ὁριζομένων ἀναλυτικῶς ἐν ἄρθρῳ 48 τῶν συνόρων τοῦ λεκανοπεδίου. Ἡ προσωρινὴ διοίκησις αὐτοῦ ἀνατίθεται εἰς τὴν Κ.Τ.Ε. Μετὰ δεκαπενταετίαν ἀπὸ τῆς ἰσχύος τῆς παρούσης συνθήκης θέλει ἐνεργηθῇ δημοψήφισμα, ὅπως ἀποφανθῇ ὁ λαὸς ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τίνος κράτους ἐπιθυμεῖ νὰ ὑπαχθῇ (ἄρθρ. 49). Εἰς τὰ ἄρθρα ταῦτα προσαρτᾶται παράρτημα ἐκ τριῶν κεφαλαίων (βλ. λ. Σάαρ).

Ἐν τῷ Γ΄ κεφ. τοῦ ἐν λόγῳ παραρτήματος ὁρίζονται αἱ λεπτομέρειαι τοῦ ἐνεργηθησομένου δημοψηφίσματος, τὸ ὁποῖον δέον νὰ λάβῃ χώραν τμηματικῶς κατὰ δήμους ἢ ἐπαρχίας· τοῦ δημοψηφίσματος δικαιοῦνται νὰ συμμετάσχωσιν, ἀδιακρίτως φύλου, πάντες ὅσοι θὰ ἔχωσι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὑπερβῆ τὸ 20ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των, ἐφόσον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ὑπογραφῆς τῆς παρούσης συνθήκης κατῴκουν ἐν τῷ λεκανοπεδίῳ τοῦ Σάαρ. Ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ δημοψηφίσματος θέλει ἀποφανθῇ ἡ Κ. Τ. Ε. Ἐν περιπτώσει καθ᾽ ἣν διὰ τοῦ δημοψηφίσματος ὁ λαὸς ἤθελεν ἀποφανθῇ ὑπὲρ τῆς ὑπαγωγῆς αὐτοῦ ὑπὸ τὴν γαλλικὴν κυριαρχίαν, ὁρίζεται ὅτι δὲν θὰ διατηρηθῇ τὸ διὰ τῆς παρούσης συνθήκης καθοριζόμενον καθεστώς, τῆς Γερμανίας ὑποχρεουμένης (§ 35 α) ἀπὸ τοῦδε νὰ παραιτηθῇ τῶν ἐπὶ τοῦ Σάαρ κυριαρχικῶν αὐτῆς δικαιωμάτων ὑπὲρ τῆς Κ. Τ. Ε., ἐφόσον τοῦτο ἤθελε θεωρήσει αὕτη ἀναγκαῖον, ἥτις καὶ δικαιοῦται νὰ λάβῃ κατόπιν τὰ κατάλληλα μέτρα, ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν ἐξίσωσιν τοῦ διαρκοῦς νομικοῦ καθεστῶτος πρὸς τὰ διαρκῆ συμφέροντα τῆς χώρας καὶ τὰ γενικὰ συμφέροντα. Ἐν περιπτώσει ὅμως καθ᾽ ἣν ὁλόκληρον ἢ μέρος τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Σάαρ, κατὰ τὴν γνώμην τῆς Κ. Τ. Ε., πρόκειται νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν Γερμανίαν, αὕτη ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλῃ εἰς χρυσὸν τὸ ἀντίτιμον ἐξαγορᾶς τῶν ἐκεῖ συσσωρευμένων ἀνθράκων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γενησομένης γνωμοδοτήσεως παρὰ τριῶν ἐμπειρογνωμόνων. Ἐὰν δὲ δὲν καταστῇ δυνατὸν εἰς τὴν Γερμανίαν ἐντὸς ἑνὸς ἔτους νὰ καταβάλῃ τὸ ἀντίτιμον, εἶναι δυνατόν, κατόπιν ἀποφάσεως τῆς ἐπὶ τῶν ἐπανορθώσεων ἐπιτροπῆς, ν᾽ ἀπαλλοτριωθῶσιν οἱ συσσωρευθέντες ἐκεῖ ἄνθρακες. Προκειμένου περὶ τῆς *Ἀλσατίας* καὶ *Λωρραίνης* πραγματεύονται τὰ ἄρθρα 51—79 (μετὰ παραρτ.) τῆς συνθήκης. Τῶν σχετικῶν ἄρθρων προτάσσεται προοίμιον, ἐν τῷ ὁποίῳ τονίζεται ὅτι, «ἀναγνωριζομένης τῆς ἠθικῆς ὑποχρεώσεως περὶ ἐπανορθώσεως τοῦ ἀδίκου τὸ ὁποῖον διέπραξεν ἐν ἔτει 1871 ἡ Γερμανία, τόσον ἔναντι τῶν δικαιωμάτων τῆς Γαλλίας, ὅσον καὶ ἀπέναντι τῆς θελήσεως τοῦ ἐκ τῆς πατρίδος του ἀποχωριζομένου πληθυσμοῦ τῆς Ἀλσατίας καὶ Λωρραίνης, παρὰ τὴν ἐπίσημον ἄρνησιν τῶν ἀντιπροσώπων των ἐν τῇ συνελεύσει τοῦ Βορδῶ», συνεφωνήθη ὅ,τι εἰς τὰ ἑπόμενα ὁρίζεται. Αἱ ἐν λόγῳ χῶραι θεωροῦνται ὡς περιελθοῦσαι ἀναδρομικῶς ἀπὸ τῆς 11 Νοεμβρίου 1918 ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Γαλλίας, ἐπανερχομένων ἐν ἰσχύϊ τῶν πρὸ τοῦ 1871 ἰσχυουσῶν συνθηκῶν, καὶ δὴ ἐλεύθεραι παντὸς δημοσίου χρέους (βλ. λ. Λωρραίνη *[Διεθν. Δίκ.]*).

Ὡς πρὸς τὴν *Αὐστρίαν*, διὰ τοῦ ἐκ τοῦ ἄρθρου 80 μόνον συγκειμένου VI τμήματος, ὡρίσθη, ὅτι «ἡ Γερμανία ἀναγνωρίζει τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Αὐστρίας, ἐντὸς τῶν δι᾽ αὐτὴν καθορισθέντων ὁρίων δυνάμει τῆς μετ᾽ αὐτῆς καὶ τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων συνθήκης, ὑποχρεουμένη νὰ σέβηται ταύτην ἀπαραιτήτως· ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ τοιαύτη ἀνεξαρτησία εἶναι ἀναπαλλοτρίωτος, ἐκτὸς ἂν τὸ συμβούλιον τῆς Κ. Τ. Ε. ἤθελε συγκατατεθῆ εἴς τινα μεταβολὴν» (βλ. λ. **Γερμανία**).

Τὸ VII τμῆμα (ἄρθρ. 81—86) διαλαμβάνει περὶ τῆς *Τσεχοσλοβακίας*, ἀρχόμενον διὰ τῆς ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως περιττῆς δηλώσεως τῆς Γερμανίας ὅτι «ἀναγνωρίζει, ὡς ἔπραξαν αἱ σύμμαχοι καὶ συνησπισμέναι Δυνάμεις, τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν τῆς Τσεχοσλοβακίας. Δηλοῖ τὴν συναίνεσιν αὐτῆς ἐπὶ τῆς ὁροθεσίας τῆς ἐν λόγῳ πολιτείας, ὡς αὕτη ἤθελε πραγματοποιηθῆ παρὰ τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων προεχουσῶν Δυνάμεων καὶ τῶν λοιπῶν συμμαχουσῶν πολιτειῶν». Διὰ τῶν ἄρθρων 82 καὶ 83 καθορίζεται ἡ ὁροθεσία τοῦ νέου κράτους (βλ. λ. Τσεχοσλοβακία). Ὡς πρὸς τὴν *Πολωνίαν* ἀσχολεῖται τὸ VIII τμῆμα (ἄρθρ. 87—93 μετὰ παραρτημ.). Καὶ τὸ τμῆμα τοῦτο ἄρχεται διὰ τῆς ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως περιττῆς δηλώσεως τῆς Γερμανίας περὶ πλήρους ἀναγνωρίσεως τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Πολωνίας. Αἱ περὶ ὁρίων διατάξεις τοῦ τμήματος τούτου συμπληροῦνται διὰ τῶν διατάξεων τοῦ IX τμήματος περὶ Ἀνατολικῆς Πρωσσίας. Ἐν τῷ ἄρθρῳ 88 προβλέπεται ἡ ἐνέργεια δημοψηφίσματος ἐν ὡρισμένῳ τμήματι τῆς *Ἄνω Σιλεσίας*, ὅπως ἀποφανθῇ ὁ λαὸς αὐτῆς ἂν θέλῃ νὰ ἐξακολουθήσῃ ὑπαγόμενος ὑπὸ τὴν γερμανικὴν κυριαρχίαν ἢ νὰ περιέλθῃ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ νέου κράτους (βλ. λ. Πολωνία).

Προκειμένου περὶ *Ἀνατολικῆς Πρωσσίας* (ἄρθρον 94—98) ὡρίσθη, ὅτι ἡ ζώνη ἐν ᾗ ἔδει νὰ ἐνεργηθῇ δημοψήφισμα ἔπρεπε νὰ ἐκκενωθῇ ἐντὸς δύο ἑβδομάδων παρὰ τῶν γερμανικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, τιθεμένη ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν πενταμελοῦς διεθνοῦς ἐπιτροπῆς μὲ γενικὴν διοικητικὴν ἁρμοδιότητα. Δικαίωμα ὅπως μετάσχῃ εἰς τὸ δημοψήφισμα εἶχε πᾶς γεννηθεὶς ἐντὸς τῆς καθοριζομένης ζώνης, ὡς καὶ ὁ κατοικῶν ἐντὸς αὐτῆς, τέλος δὲ ὅστις εἶχεν ἐκεῖ διαρκῶς τὴν διαμονήν του. Τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιλογῆς ἠγνοήθη ἐντελῶς διὰ τοὺς κατοίκους τῆς Ἀνατολικῆς Πρωσσίας. Ἐν τῷ ἄρθρῳ 96 περιέχονται πλεῖσται ὅσαι εἰδικαὶ διατάξεις περὶ κοινοῦ δημοψηφίσματος τῶν κατοίκων ζώνης τινὸς περιλαμβανούσης τὸ ἐντὸς τῶν ἐπαρχιῶν Στοὺμ καὶ Ρόζεμβεργ ἀνατολικῶς τῆς Μογκὰτ κείμενον τμῆμα τῆς ἐπαρχίας Μαρίενβουργ καὶ τὸ ἀνατολικῶς τῆς Weichsel κείμενον τμῆμα τῆς ἐπαρχίας Marienweder, ἐπὶ τοῦ ἂν καὶ κατὰ πόσον οὗτοι ἐπεθύμουν ὅπως οἱ διάφοροι ἐντὸς τῶν ἐν λόγῳ ἐδαφῶν κείμενοι δῆμοι προσαρτηθῶσιν εἰς τὴν Πολωνίαν ἢ τὴν Ἀνατολικὴν Πρωσσίαν.

Ἐν σχέσει πρὸς τὸ *Μέμελ*, τὸ ἐκ τοῦ ἄρθρου 99 συγκείμενον X τμῆμα ὁρίζει, ὅτι ἡ Γερμανία παραιτεῖται ἀπὸ παντὸς δικαιώματος καὶ πάσης ἀξιώσεως αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ Μέμελ ὑπὲρ τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων προεχουσῶν Δυνάμεων. Περὶ δημοψηφίσματος οὐδὲν ὁρίζεται παρὰ τῆς συνθήκης. Ἡ Γερμανία ὅμως ὑποχρεοῦται ν᾽ ἀναγνωρίσῃ πᾶν ὅ,τι αἱ σύμμαχοι καὶ συνησπισμέναι προέχουσαι Δυνάμεις θὰ ὥριζον σχετικῶς πρὸς τὴν χώραν ταύτην καὶ ἰδίως περὶ τῆς ἰθαγενείας τῶν κατοίκων. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐλευθέραν πόλιν τοῦ *Danzig*, τὸ ἐκ τῶν ἄρθρων 100—108 ἀποτελούμενον XI τμῆμα ἄρχεται διὰ τῆς δηλώσεως περὶ παραιτήσεως τῆς Γερμανίας ἀπὸ παντὸς δικαιώματός της ἐπὶ τῆς πόλεως Danzig καὶ τῆς ἐνδοχώρας ὑπὲρ τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων προεχουσῶν Δυνάμεων, αἵτινες ὑποχρεοῦνται νὰ συστήσωσιν «ἐλευθέραν πόλιν» ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Κ.Τ.Ε. Δημοψήφισμα τῶν κατοίκων δὲν προβλέπεται ἐπίσης ἐν προκειμένῳ. Ἡ ὑπὲρ τῆς γερμανικῆς ἰθαγενείας ἐπιλογὴ ἐπιτρέπεται ἐπὶ δύο ἔτη ἀπὸ τῆς ἰσχύος τῆς συνθήκης εἰς πάντα συμπληρώσαντα τὸ 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἐφ᾽ ὅσον αὐτὸς ἔχει τὴν κατοικίαν αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ ἐδάφους τῆς ἐλευθέρας πόλεως. Αἱ λοιπαὶ διατάξεις εἶναι ἀνάλογοι πρὸς ἐκείνας αἵτινες ἀπαντῶνται ἐν τῇ συνθήκῃ σχετικῶς μὲ τὴν Ἄνω Σιλεσίαν, τὴν Τσεχοσλοβακίαν καὶ τὸ Σλέβιγ. Ἡ ἐλευθέρα πόλις θέλει ἔχει σύνταγμα τιθέμενον ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Κ.Τ.Ε. καὶ καταρτιζόμενον ὑπὸ τῶν νομίμων αὐτῆς ἀντιπροσώπων ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ «ἐπιτετραμμένου τῆς Κ.Τ.Ε.», ὅστις θέλει ἔχει τὴν ἕδραν του ἐν Danzig. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄρθρου 104 αἱ σύμμαχοι καὶ συνησπισμέναι προέχουσαι Δυνάμεις ἀναλαμβάνουσι νὰ μεσολαβήσωσι διὰ τὴν συνομολόγησιν συμφωνίας μεταξὺ Πολωνίας καὶ Danzig, ἀφορώσης διάφορα ζητήματα καὶ δὴ ὅπως ἡ ἐλευθέρα πόλις Danzig περιληφθῇ εἰς τὸ τελωνειακὸν ἔδαφος τῆς Πολωνίας. Ὡς πρὸς τὸ *Σλέβιγ* πραγματεύονται τὰ ἄρθρα 109—114 τῆς συνθήκης. Τὸ σχετικὸν XII τμῆμα ἄρχεται διὰ τῆς δηλώσεως ὅτι «τὰ μεταξὺ Γερμανίας καὶ Δανίας σύνορα θέλουσι καθορισθῆ συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πληθυσμοῦ». Πρὸς τούτοις προβλέπεται ἡ ἐνέργεια δημοψηφίσματος εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 109 καθοριζομένην ζώνην, ἥτις διαιρεῖται εἰς βόρειον καὶ νότιον, ἀμφοτέρων ὑπαγομένων εἰς πενταμελῆ διεθνῆ ἐπιτροπήν, ἐξ ὧν δύο μέλη δέον νὰ διορισθῶσιν ὑπὸ τῆς Νορβηγίας καὶ τῆς Ἑλβετίας (βλ. λ. Σλέβιγ). Διὰ τοῦ ἄρθρου 115 τοῦ περὶ *Ἐλγκολάνδης* XIII τμήματος ὑπεχρεώθη ἡ Γερμανία νὰ καταστρέψῃ τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα, τὰ στρατιωτικὰ ἱδρύματα καὶ τοὺς λιμένας τῆς νήσου «ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν κυβερνήσεων τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων προεχουσῶν Δυνάμεων», ἀπαγορευομένης εἰς αὐτήν, ἐπὶ πλέον, νὰ κατασκευάσῃ ἐκ νέου τοιαῦτα ὀχυρωματικὰ ἔργα ἢ στρατιωτικὰ ἱδρύματα.

Προκειμένου περὶ τῆς *Ρωσίας* καὶ *τῶν Ρωσικῶν Πολιτειῶν*, πραγματεύονται τὰ ἄρθρα 116 καὶ 117 τοῦ XIV τμήματος, δι᾽ ὧν καθιεροῦται ἐν λευκῷ ἡ ὑποχρέωσις τῆς Γερμανίας ν᾽ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν πασῶν τῶν χωρῶν αἵτινες τὴν 1 Αὐγούστου 1914 ἀνῆκον εἰς τὴν ἄλλοτε Ρωσικὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ νὰ σεβασθῇ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν ὡς «διαρκῆ καὶ ἀπαραβίαστον». Περὶ ποίων χωρῶν πρόκειται, οὐδὲν ὁρίζεται ἐν τῇ συνθήκῃ. Ἐπὶ πλέον ἡ Γερμανία ὑποχρεοῦται ν᾽ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἄρσιν τῆς ἰσχύος τῆς συνθήκης τοῦ *Μπρὲστ-Λιτόφσκ*. Διὰ τοῦ ἄρθρου δὲ 292 τῆς συνθήκης ἡ Γερμανία ὑπεχρεώθη ἐξ ἄλλου ν᾽ ἀναγνωρίσῃ ὅτι πᾶσαι αἱ μεταξὺ τῆς Ρωσίας καὶ τῶν ἄλλων πολιτειῶν καὶ κυβερνήσεων, αἱ χῶραι τῶν ὁποίων ἀπετέλουν ποτὲ μέρος τῆς Ρωσίας, καταρτισθεῖσαι συνθῆκαι μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τῆς παρούσης συνθήκης παύουσιν ἰσχύουσαι· ἡ τοιαύτη ὑποχρέωσις ἀφορᾷ ἐπὶ πλέον καὶ τὴν μετὰ τῆς Ρουμανίας καταρτισθεῖσαν συνθήκην. Συνάμα ὁρίζεται (ἐδ. 6 ἄρθρ. 259) ὅτι ἡ Γερμανία ἐπικυροῖ πᾶσαν παραίτησιν αὐτῆς γενομένην ἐν ἄρθρῳ 15 τῆς περὶ ἀνακωχῆς συνθήκης τῆς 11 Νοεμβρίου 1918, ὡς καὶ ἀπὸ παντὸς δικαιώματος αὐτῆς ἐκπηγάζοντο ἐκ τῆς συνθήκης τοῦ Μπρὲστ-Λιτόφσκ. Εἰς τὴν Ρωσίαν ἀναγνωρίζεται τὸ δικαίωμα (ἐδ. β΄ ἄρθρ. 156) ὅπως ζητήσῃ ἀπὸ τὴν Γερμανίαν πᾶσαν ἐπανόρθωσιν καὶ ἀποζημίωσιν ἀνταποκρινομένην εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν. Τέλος δὲ διὰ τοῦ ἄρθρου 117 ὑποχρεοῦται ἡ Γερμανία ν᾽ ἀναγνωρίσῃ τὴν πλήρη ἰσχὺν πασῶν τῶν συνομολογηθησομένων συνθηκῶν μεταξὺ τῶν νέων ἐκ ρωσικῶν χωρῶν προελθουσῶν πολιτειῶν καὶ τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων.

Γερμανικαὶ Ἀποικίαι. Διὰ τῶν ὡς ἄνω διατάξεων περὶ Ρωσίας καὶ τῶν ρωσικῶν πολιτειῶν περατοῦται τὸ III μέρος τῆς συνθήκης, «Πολιτικοὶ ὅροι ἀφορῶντες τὴν Εὐρώπην», ἐπακολουθεῖ δὲ τὸ περὶ γερμανικῶν δικαιωμάτων καὶ συμφερόντων ἐκτὸς τῆς Γερμανίας. Ἐν τῷ ἄρθρῳ 118 (ἐδ. 1) ἀναγράφεται ἡ ἀρχή, καθ᾽ ἣν ἡ Γερμανία παραιτεῖται «ἐκεῖθεν τῶν ἐν Εὐρώπῃ συνόρων της, ὡς καθορίζονται ταῦτα διὰ τῆς παρούσης συνθήκης, πάντων τῶν δικαιωμάτων καὶ πασῶν τῶν ἀπαιτήσεων καὶ ὅλων τῶν προνομίων αὐτῆς ἐπὶ τῶν εἰς αὐτὴν καὶ τὰς συμμάχους της ὑπαγομένων χωρῶν, ὡς καὶ παντὸς δικαιώματος, προνομίου καὶ πάσης ἀπαιτήσεως, ἀναγνωριζομένης δι᾽ οἱονδήποτε λόγον εἰς αὐτὴν ἐκ μέρους τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων» (βλ. λ. **Γερμανικαὶ** *ἀποικίαι*).

Στρατιωτικοὶ ὅροι. Τοῦ V μέρους προτάσσεται προοίμιον, καθ᾽ ὅ, «ἵνα καταστῇ δυνατὴ ἡ ἐπίτευξις γενικοῦ περιορισμοῦ τῶν ἐξοπλισμῶν ἁπάντων τῶν ἐθνῶν, ὑποχρεοῦται ἡ Γερμανία ὅπως τηρήσῃ ἐπακριβῶς τὰς κάτωθι τεθείσας διατάξεις σχετικῶς μὲ τὸν στρατόν, τὸ ναυτικὸν καὶ τὴν ἀεροπλοΐαν». Τὸ V μέρος διαιρεῖται εἰς τρία τμήματα: α΄) περὶ στρατοῦ, β΄) περὶ ναυτικοῦ καὶ γ΄) περὶ ἀεροπλοΐας, δηλαδὴ στρατιωτικῶν ἀεροπλοίων, καθόσον αἱ σχετικαὶ μὲ τὰ ἐμπορικὰ ἀερόπλοια διατάξεις περιλαμβάνονται εἰς τὸ XI μέρος (ἄρθρ. 313—320). Τὸ Α΄ κεφ. τοῦ I τμήματος καθορίζει τὴν δύναμιν τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ ἀπὸ τῆς 31 Μαρτίου 1920 τὸ βραδύτερον εἰς 100.000· ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀξιωματικῶν ὁρίζεται εἰς 4.000· ἡ διατήρησις καὶ σύστασις ἄλλων στρατιωτικῶν δυνάμεων ἐκτὸς τῶν ἐν τῷ αὐτῷ ἄρθρῳ 160 ἢ ἄλλων στρατιωτικῶν ἀρχῶν ἀπαγορεύεται· τὸ μέγα Γερμανικὸν Γενικὸν Ἐπιτελεῖον διαλύεται, ἀπαγορευομένης τῆς ὁπωσδήποτε ἀνασυστάσεω αὐτοῦ. Εἰς τὰ «ὑπουργεῖα τῶν Στρατιωτικῶν» (ἐννοοῦνται ἐκτὸς τοῦ ἐπὶ τοῦ Πολέμου ὑπουργείου τῆς Γερμανίας καὶ τὰ τῶν κατ᾽ ἰδίαν κρατῶν) δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὑπηρετῶσι πλέον τῶν τριακοσίων ἀξιωματικῶν, οἵτινες συμπεριλαμβάνονται εἰς τὸν ἀνωτέρω ἀνώτατον ἀριθμὸν τῶν 4.000. Οἱ πολιτικοὶ ὑπάλληλοι τῶν διοικητικῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ

Digitized by Google

ὑπερβαίνωσι τὸ 1/10 τοῦ κατὰ τὸ 1913 ὁρισθέντος ὑπὸ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἀριθμοῦ (ἄρθρ. 161). Ὁ ἀριθμὸς τῶν τελωνοφυλάκων, δασοφυλάκων καὶ λιμενοφυλάκων δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἶναι ἀνώτερος τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1913. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀστυφυλάκων ἐπιτρέπεται νὰ ὑπερβῇ τὸν ἐν ἔτει 1913 ἀναλόγως τῆς ἐπελθούσης αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Εἰς πάντας τούτους ἀπαγορεύεται νὰ συμμετέχωσι στρατιωτικῶν ἀσκήσεων (ἄρθρ. 162). Διὰ τοῦ ἑπομένου ἄρθρου (163) ρυθμίζεται ὁ τρόπος τῆς βαθμιαίας μειώσεως τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς Γερμανίας. Τὸ Β΄ κεφ. ἀσχολεῖται μὲ τὰ ὅρια τοῦ ἐξοπλισμοῦ τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ καὶ τὸ ποσὸν τῶν πολεμεφοδίων καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ ὑλικοῦ. Αἱ ἐν λόγῳ σχετικαὶ διατάξεις, κατὰ τὸ ἄρθρον 164, θέλουσιν ἰσχύσει μόνον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καθ' ἣν ἡ Γερμανία ἤθελεν εἰσέλθει εἰς τὴν Κ.Τ.Ε. Διὰ τοῦ Γ΄ κεφ. τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου ἡ Γερμανία ἀνομολογεῖ ὅτι, «ὁπόταν ἤθελεν ἐπιτραπῇ εἰς αὐτὴν νὰ καταστῇ μέλος τῆς Κ. Τ. Ε., δὲν δύναται ν' αὐξήσῃ τὰς ὁρισθείσας ἀνωτέρω δι' αὐτὴν στρατιωτικὰς δυνάμεις, ἐκτὸς ἂν τὸ Συμβούλιον τῆς Κ. Τ. Ε. ἤθελεν ἄλλως ὁρίσει, ὅ,τι ἀπὸ τοῦδε δηλοῖ, ὅτι ἀποδέχεται ἡ Γερμανία». Διὰ τοῦ ἄρθρου 168 ὡρίσθη, ὅτι ἡ κατασκευὴ ὅπλων, πολεμεφοδίων καὶ πολεμικῶν εἰδῶν παντὸς εἴδους ἐπιτρέπεται μόνον εἰς τὰ ἐργοστάσια καὶ ἐργαστήρια ἐκεῖνα, ὁ τόπος τῶν ὁποίων ἐγνωστοποιήθη εἰς τὰς κυβερνήσεις τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων καὶ τῇ συναινέσει αὐτῶν, αἵτινες ἔχουσι πάντοτε τὸ δικαίωμα νὰ περιορίσωσι τὸν ἀριθμὸν τοιούτων ἐργοστασίων καὶ ἐργαστηρίων. Ὁ ἐπὶ πλέον τοῦ καθορισθέντος ἀριθμὸς ὅπλων, πολεμεφοδίων κλπ. δέον νὰ παραδοθῇ ἐντὸς δύο μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τῆς παρούσης συνθήκης εἰς τὰς συμμάχους καὶ συνησπισμένας Δυνάμεις, ὅπως καταστραφῇ ἢ ἀχρηστευθῇ (ἄρθρ. 169). Ἀπαγορεύεται ἀπολύτως ἡ εἰσαγωγὴ ὅπλων πολεμοφοδίων καὶ πολεμικῶν εἰδῶν εἰς τὴν Γερμανίαν, ὡς καὶ ἡ κατασκευὴ καὶ ἐξαγωγὴ τοιούτων (ἄρθρ. 170), ἡ συσκευὴ καὶ εἰσαγωγὴ ἀποπνικτικῶν, δηλητηριωδῶν καὶ ἄλλων παρομοίων ἀερίων (ἄρθρ. 171) ὡς καὶ τεθωρακισμένων ὀχημάτων καὶ τάνκς. Ἐπὶ πλέον ὁρίζεται ὅτι ἡ Γερμανία ὑποχρεοῦται νὰ γνωρίσῃ εἰς τὰς συμμάχους Δυνάμεις ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς ἰσχύος τῆς παρούσης συνθήκης τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς κλπ. τῶν ἀποπνικτικῶν κλπ. ἀερίων (ἄρθρ. 172). Ἐν τῷ III κεφαλαίῳ περιέχονται διατάξεις ἀφορῶσαι τὴν ἀνανέωσιν τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν στρατιωτικὴν ἐκπαίδευσιν γενικῶς. Τῶν σχετικῶν διατάξεων προτάσσεται ἡ τοῦ ἄρθρ. 173 (§ 1), καθ' ἣν ἡ ὑποχρεωτικὴ θητεία ἐν Γερμανίᾳ καταργεῖται, τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ ἀνανεουμένου διὰ τοῦ συστήματος τῆς ἐθελουσίας κατατάξεως (§ 2 ἄρθρ. 173). Διὰ τοὺς ὑπαξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας ἡ θητεία ὁρίζεται δωδεκαετὴς (ἄρθρ. 174), διὰ δὲ τοὺς νεοδιοριζομένους ἀξιωματικοὺς εἰκοσιπενταετής. Ἐπὶ πλέον, ἡ Γερμανία ὑποχρεοῦται νὰ περιορίσῃ τὰς στρατιωτικὰς σχολὰς (ἄρθρ. 176), δὲν ἐπιτρέπεται δὲ τὰ διδακτήρια, αἱ ἀνώτεραι σχολαί, οἱ πολεμικοὶ σύλλογοι, τὰ σκοπευτικὰ σωματεῖα, οἱ γυμναστικοὶ καὶ ὁδοιπορικοὶ σύλλογοι ν' ἀσχολοῦνται μὲ στρατιωτικὰ ἔργα, τὰ δὲ μέλη αὐτῶν ν' ἀσκῶνται εἰς τὴν χρῆσιν πυροβόλων ὅπλων ἢ νὰ διατελῶσιν εἰς σύνδεσμον μὲ τὸ ἐπὶ τοῦ Πολέμου ὑπουργεῖον ἤ τινα ἄλλην στρατιωτικὴν ἀρχὴν (ἄρθρ. 177). Ὡσαύτως ἀπαγορεύεται (ἄρθρ. 178) πᾶν μέτρον ἐπιστρατεύσεως, διὰ δὲ τοῦ ἑπομένου ἄρθρου (179) ἀπαγορεύεται εἰς τὴν Γερμανίαν ν' ἀποστέλλῃ στρατιωτικὰς ἀποστολὰς ἢ νὰ ἐπιτρέπῃ ὅπως Γερμανοὶ ἰθαγενεῖς εἰσέρχωνται εἰς ξένην στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων ὑποχρεουμένων ν' ἀπαγορεύωσι τὴν κατάταξιν τοιούτων προσώπων εἰς τοὺς ἰδίους των στρατούς, ἐκτὸς τῆς Γαλλίας, εἰς ἣν ἐπιτρέπεται νὰ δέχεται Γερμανοὺς εἰς τὴν γαλλικὴν λεγεῶνα τῶν ξένων. Ἐν τῷ μοναδικῷ ἄρθρῳ (180) τοῦ Δ΄ κεφ. («Ὀχυρά»), τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ ἄρθρου 42, ἀπαγορεύεται ἡ κατασκευὴ ὀχυρωματικῶν ἔργων ἐπὶ γερμανικῶν ἐδαφῶν δυτικῶς γραμμῆς κειμένης εἰς ἀπόστασιν πεντήκοντα χιλιομέτρων ἀνατολικῶς τοῦ Ρήνου. «Τὸ σύστημα τῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων πρὸς νότον καὶ ἀνατολὰς τῆς Γερμανίας παραμένει ἀμετάβλητον» (ἐδ. δ΄ ἄρθρ. 180). Εἰς τὸ πρῶτον τοῦτο τμῆμα ἐπακολουθοῦσι τρεῖς πίνακες ἀναλυτικοὶ περὶ τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς Γερμανίας.

Ναυτικοὶ ὅροι.— Τὸ II τμῆμα ἀφορᾷ τὰς κατὰ θάλασσαν δυνάμεις τῆς Γερμανίας. Οὕτως ὁρίζεται (ἄρθρ. 181) ὁ ἀνώτατος ἀριθμὸς δυνάμεων, τὸν ὁποῖον δικαιοῦται νὰ ἔχῃ ἡ Γερμανία δύο μῆνας μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν: 6 πλοῖα μάχης τύπου «Γερμανίας», 6 μικρὰ καταδρομικά, 12 Zerstörer (destroyers), 12 τορπιλλοβόλα. Ὑποβρύχια ἀπαγορεύεται νὰ κατέχῃ. «Τὰ λοιπὰ πολεμικὰ πλοῖα, ἐφ' ὅσον δὲν ὁρίζεται ἄλλως διὰ τῆς παρούσης συνθήκης, δέον νὰ τεθῶσιν ἐν ἐφεδρείᾳ ἢ νὰ μετασχηματισθῶσιν εἰς ἐμπορικὰ πλοῖα» (τελ. ἐδ.). Ἡ δύναμις τῶν πληρωμάτων δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἶναι συνολικῶς ἀνωτέρα τῶν 15.000, τῶν δὲ ἀξιωματικῶν ἀνωτέρα τῶν 1.500 (ἄρθρ. 183). Ἡ Γερμανία ἀπόλλυσι (ἄρθρ. 184) πάντα τὰ πολεμικὰ πλοῖα τὰ εὑρισκόμενα ἔξω τῶν γερμανικῶν λιμένων· διὰ τοῦ ἄρθρου 185 ὁρίζονται ὀνομαστικῶς τὰ εἰς τοὺς συμμάχους πολεμικὰ πλοῖα ἅτινα ὑποχρεοῦται νὰ παραδώσῃ ἡ Γερμανία, ὑποχρεουμένης ἐπὶ πλέον (ἄρθρ. 165), ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν κυβερνήσεων τῶν συμμάχων Δυνάμεων νὰ καταστρέψῃ πάντα τὰ κατασκευαζόμενα εἰς τὰ ναυπηγεῖα πολεμικὰ πλοῖα. Ἐν τῷ ἄρθρῳ 187 ἀναφέρονται ὀνομαστὶ τὰ πλοῖα, ἅτινα δέον νὰ μετασχηματισθῶσιν εἰς ἐμπορικά. Πάντα τὰ ὑποβρύχια δέον ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τῆς συνθήκης νὰ παραδοθῶσιν εἰς τοὺς συμμάχους, τὰ δὲ ὑπὸ ναυπήγησιν νὰ καταστραφῶσιν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν κυβερνήσεων τῶν συμμάχων Δυνάμεων (ἄρθρ. 188). Πάντα τὰ ἐκ τῆς καταστροφῆς τῶν πολεμικῶν πλοίων μηχανήματα κλπ. δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι μόνον εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, ἀπαγορευομένης τῆς εἰς ἄλλα κράτη πωλήσεως αὐτῶν (ἄρθρ. 189). Ἡ κατασκευὴ νέων πολεμικῶν πλοίων ἐπίσης ἀπαγορεύεται, ἐκτὸς προκειμένου περὶ ἀντικαταστάσεως τῶν ἤδη εἰς τὴν Γερμανίαν δυνάμει τῆς παρούσης συνθήκης ἀφεθέντων (ἄρθρ. 190). Ἐπίσης ἀπαγορεύεται ἡ ἐν Γερμανίᾳ κατασκευὴ ὑποβρυχίων, ἔστω καὶ δι' ἐμπορικοὺς σκοποὺς (ἄρθρ. 191). Ἡ Γερμανία ὑποχρεοῦται ν' ἀπελευθερώσῃ τῶν πλεουσῶν ναρκῶν τὰς θαλάσσας (ἄρθρ. 192), καθ' ἃ εἰδικώτερον ἐν τῷ αὐτῷ ἄρθρῳ ὁρίζεται. Ἀπαγορεύεται (ἄρθρ. 193) τὸ ὑπολειφθὲν τῇ Γερμανίᾳ πολεμικὸν ναυτικὸν νὰ φέρῃ πλείονα πυροβόλα καὶ μεγαλυτέρας ποσότητας πολεμικοῦ ὑλικοῦ τῶν ὑπὸ τῶν συμμάχων ὁρισθησομένων. Τὸ σύστημα τῆς ἐν τῷ πολεμικῷ ναυτικῷ θητείας δέον νὰ εἶναι ἐθελοντικὸν (ἄρθρ. 194). Εἰς τὴν Γερμανίαν ἐπιβάλλεται νὰ μὴ κατασκευάσῃ ὀχυρωματικὰ ἔργα παρεμποδίζοντα τὴν εἰς τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν συγκοινωνίαν, τοὐναντίον δὲ νὰ καταστρέψῃ τὰ ὑπάρχοντα, ὡς καὶ γενικῶς πᾶν «θαλάσσιον ὀχυρωματικὸν ἔργον» (ἄρθρ. 195, 196). Διὰ τοῦ ἄρθρου 197 ἀπηγορεύθη ἡ χρῆσις τοῦ ἀσυρμάτου Ἀννοβέρου καὶ Βερολίνου διὰ διάστημα τριῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τῆς παρούσης συνθήκης, ἄνευ ἀδείας τῶν κυβερνήσεων τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων προεχουσῶν Δυνάμεων, πρὸς μεταβίβασιν εἰδήσεων σχετικῶς μὲ τὸν στρατὸν καὶ ναυτικὸν ἀφορωσῶν τὴν Γερμανίαν ἢ τὰς τέως συμμάχους αὐτῆς, ἀπαγορευομένης, ἐπὶ πλέον, τῆς ἐγκαταστάσεως νέων σταθμῶν ἀσυρμάτου τηλεγράφου.

Πολεμικὴ ἀεροπλοΐα. Τὸ III τμῆμα ἀφιεροῦται εἰς τοὺς περὶ στρατιωτικῆς καὶ ναυτικῆς ἀεροπλοΐας ὅρους, ἐν ἀρχῇ τῶν ὁποίων ὁρίζεται ρητῶς ὅτι: «Ἡ Γερμανία δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κατέχῃ ἀερόπλοια εἴτε στρατιωτικὰ εἴτε ναυτικὰ ὡς τμῆμα τῶν στρατιωτικῶν αὐτῆς δυνάμεων» (ἄρθρ. 198 § 1). Ἐπιτρεπομένης εἰς τὴν Γερμανίαν τῆς διατηρήσεως μέχρι 1 Ὀκτωβρίου 1919 ἑκατὸν ὑδροπλάνων «ὅπως χρησιμοποιηθῶσιν ἀποκλειστικῶς πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν πλεουσῶν ναρκῶν» μετὰ διπλῶν μοτὲρ καὶ 1000 ἀνδρῶν (ἄρθρ. 198 ἐδ. β΄, γ΄ καὶ ἄρθρ. 199), ὑποχρεοῦται αὕτη κατὰ τὸ ἄρθρον 202 νὰ παραδώσῃ πάντα τὰ λοιπὰ εἰς τοὺς συμμάχους μεθ' ὅλων τῶν ἐξαρτημάτων των καὶ νὰ διαλύσῃ τὸν ἀεροπορικὸν στρατὸν (ἄρθρ. 199), ἀπαγορευομένης ἐπὶ πλέον ἐπὶ ἓξ μῆνας, ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τῆς συνθήκης, τῆς εἰσαγωγῆς καὶ κατασκευῆς ἀεροπλάνων ἢ ἐξαρτημάτων αὐτῶν κλπ. Τὰ ἀερόπλοια τῶν συμμάχων μέχρις ἐντελοῦς ἐκκενώσεως παρὰ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων τῶν γερμανικῶν ἐδαφῶν ἔχουσι τὸ δικαίωμα ἐλευθέρας προσγειώσεως καὶ ἀπογειώσεως ἐν τῷ γερμανικῷ ἐδάφει ὡς καὶ πτήσεως ὑπὲρ τὴν Γερμανίαν (ἄρθρ. 200). Τὸ IV τμῆμα ἀσχολεῖται μὲ τὴν σύστασιν καὶ τὴν δικαιοδοσίαν διαφόρων ἐξεταστικῶν ἐπιτροπῶν, ὡς ἔργον τῶν ὁποίων ὡρίσθη ἡ ἐπίβλεψις ἐπὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ὡς ἄνω στρατιωτικῶν, ναυτικῶν καὶ ἀεροπορικῶν ὅρων καὶ ἡ ἀνακοίνωσις εἰς τὰς γερμανικὰς ἀρχὰς τῶν ἀποφάσεων τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων, ὅσον ἀφορᾷ τὰ στρατιωτικὰ ζητήματα (ἄρθρ. 203 καὶ 204), ἤτοι τῶν διασυμμαχικῶν ἐξεταστικῶν ἐπιτροπῶν ἐπὶ τοῦ στρατοῦ (ἄρθρ. 208), ἐπὶ τοῦ στόλου (ἄρθρ. 209) καὶ ἐπὶ τῆς ἀεροπλοΐας (ἄρθρ. 210). Αἱ ἐν λόγῳ ἐπιτροπαὶ συνιστῶνται ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων προεχουσῶν Δυνάμεων, ἔχουσι δὲ ἕδραν τὴν ἕδραν τῆς γερμανικῆς κυβερνήσεως καὶ δικαιοῦνται νὰ μεταβαίνωσιν εἰς οἱονδήποτε μέρος τῆς Γερμανικῆς Ἐπικρατείας καὶ νὰ στέλλωσιν ὑποεπιτροπὰς ἢ καὶ ἓν μέλος αὐτῶν ὁπουδήποτε ἤθελον νομίσει τοῦτο ἀναγκαῖον (ἄρθρ. 205). Ἡ Γερμανία ὑποχρεοῦται νὰ διευκολύνῃ τὸ ἔργον αὐτῶν (ἄρθρ. 206)· πάντα τὰ ἔξοδα συντηρήσεως κλπ. τούτων βαρύνουσι τὴν Γερμανίαν (ἄρθρ. 207). Τὰ μνημονευόμενα ἐνταῦθα ἄρθρα ἀφορῶσιν εἰδικώτερον τὴν διασυμμαχικὴν ἐξεταστικὴν ἐπὶ τοῦ στρατοῦ ἐπιτροπήν· ἀνάλογοι ὅμως τυγχάνουσι καὶ αἱ λοιπαὶ διατάξεις (209—210) περὶ τῶν διασυμμαχικῶν ἐξεταστικῶν ἐπὶ τοῦ στόλου καὶ τῆς ἀεροπορίας ἐπιτροπῶν. Εἰς τὰς ὑπὸ τὸ τμῆμα V περιεχομένας «Γενικὰς διατάξεις» (ἄρθρ. 211—213) ὁρίζεται ἡ ὑποχρέωσις τῆς Γερμανίας, ὅπως ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τῆς παρούσης συνθήκης προσαρμόσῃ τὴν νομοθεσίαν αὐτῆς πρὸς τὰς ἐν γένει διατάξεις τοῦ V μέρους καὶ τηρήσῃ διατάξεις τινὰς τῆς περὶ ἀνακωχῆς συμφωνίας, ἐπὶ πλέον δὲ ὅπως ἀνέχηται καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς ἰσχύος τῆς παρούσης συνθήκης «πᾶσαν ἔρευναν ἣν ἤθελε διὰ πλειοψηφίας θεωρήσει σκόπιμον τὸ συμβούλιον τῆς Κ. Τ. Ε.».

Αἰχμάλωτοι. Τὸ VI μέρος περιλαμβάνει διατάξεις ἀφορώσας τοὺς *αἰχμαλώτους πολέμου* (τμῆμα Α΄) καὶ τοὺς *τάφους* (τμῆμα Β΄). Διὰ τοῦ πρώτου τμήματος (ἄρθρ. 214) ὁρίζεται ὅτι «ἡ εἰς τὰς ἑστίας των ἐπιστροφὴ τῶν αἰχμαλώτων πολέμου καὶ πολιτικῶν καταδίκων δέον νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ ταχύτερον, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τῆς παρούσης συνθήκης καὶ νὰ ἐνεργηθῇ μετὰ τῆς μεγαλυτέρας ταχύτητος». Τὰ ἄρθρον τοῦτο ὡς καὶ τὸ ἑπόμενον ἀφορῶσι μόνον τὸ ζήτημα τῆς παλινοστήσεως τῶν αἰχμαλώτων κλπ. γερμανικῆς ἐθνικότητος, καθόσον τὸ ζήτημα τῆς παλινοστήσεως τῶν αἰχμαλώτων τῶν συμμάχων κρατῶν εἶχεν ἤδη διευθετηθῇ διὰ τῆς περὶ ἀνακωχῆς συνθήκης. Ἡ παλινόστησις «τῶν Γερμανῶν αἰχμαλώτων καὶ πολιτικῶν καταδίκων» θέλει πραγματοποιηθῇ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν μεικτῆς ἐπιτροπῆς συγκειμένης ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Γερμανίας ἀφ' ἑτέρου, τῶν λεπτομερειῶν κανονιζομένων ὑπὸ εἰδικῶν μεικτῶν ὑποεπιτροπῶν, ἀποτελουμένων ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν ἐν λόγῳ Δυνάμεων καὶ τῆς Γερμανίας (ἄρθρ. 215). Ἡ ὑποχρέωσις τῶν συμμάχων περὶ τῆς παλινοστήσεως τῶν Γερμανῶν αἰχμαλώτων ἐκτείνεται μέχρι τῆς παραδόσεως αὐτῶν εἰς τὰς γερμανικὰς ἀρχάς, αἵτινες ὀφείλουν νὰ φροντίσωσι διὰ τὴν ἐπάνοδον τούτων εἰς τὰς ἑστίας των (ἄρθρ. 216). Αἱ δαπάναι τῆς παλινοστήσεως βαρύνουσιν ἀποκλειστικῶς τὴν Γερμανίαν (ἄρθρ. 217), ὑποχρεουμένην νὰ δέχηται πάντα θέλοντα νὰ παλινοστήσῃ (ἐδ. 1 ἄρθρ. 220)· οἱ αἰχμάλωτοι οἱ κρατούμενοι ὡς τιμωρηθέντες διὰ πειθαρχικὸν παράπτωμα ἢ οἱ ὑποστάντες τοιαύτας ποινάς, δέον νὰ παλινοστήσωσιν, οὐχὶ ὅμως καὶ οἱ μετὰ τὴν 1 Μαΐου 1919 τιμωρηθέντες (218 ἄρθρ.), οἱ δὲ ἀποτίνοντες ποινὴν δι' ἄλλας πράξεις «εἶναι δυνατὸν νὰ παραμείνωσι φυλακισμένοι» (ἄρθρ. 219). Αἱ κυβερνήσεις τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων ἐπιφυλάσσουσιν εἰς ἑαυτὰς τὸ δικαίωμα νὰ ἐξαρτήσωσι τὴν παλινόστησιν τῶν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των αἰχμαλώτων πολέμου καὶ Γερμανῶν ὑπηκόων ἐκ τῆς ἀμέσου παρὰ τῆς Γερμανίας ἀπελευθερώσεως αἰχμαλώτων πολέμου κλπ., εὑρισκομένων εἰσέτι ἐν Γερμανίᾳ (ἄρθρ. 221). Ἡ Γερμανία ὑποχρεοῦται νὰ παρέχῃ πᾶσαν εὐκολίαν εἰς τὰς ἐπιτροπὰς εἰς τὰς ὁποίας ἀνετέθη ἡ ἀναζήτησις τῶν ἐπιθυμούντων νὰ παραμείνωσιν εἰς τὸ γερμανικὸν ἔδαφος καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ τιμωρίας ἐπὶ Γερμανῶν ὑπαλλήλων ἢ ἰδιωτῶν, οἵτινες θὰ ἀπέκρυπτον τὴν παρουσίαν ὑπηκόου τινὸς τῶν συμμάχων Δυνάμεων ἢ θὰ ἠμέλουν, καίτοι θὰ ἐλάμβανον γνῶσιν, ν' ἀποκαλύψωσι τὴν παρουσίαν αὐτῶν (ἄρθρ. 222), ἐπὶ πλέον δὲ νὰ ἐπιστρέψῃ τὰ ἐνδεχομένως παρακρατηθέντα παρὰ τῶν γερμανικῶν ἀρχῶν ἐπὶ τῶν αἰχμαλώτων τῶν συμμάχων εὑρεθέντα ἀντικείμενα πάσης ἀξίας εὐθὺς μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς παρούσης συνθήκης (ἄρθρ. 223). Ἐνδιαφέρουσα τυγχάνει ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 224, καθ' ὃ ἀμφότερα τὰ ὑψηλὰ συμβαλλόμενα μέρη παραιτοῦνται τῶν ὀφειλομένων ποσῶν διὰ τὴν ἐν ταῖς χώραις αὐτῶν συντήρησιν τῶν αἰχμαλώτων πολέμου.

Τάφοι. Ἐν τῷ β΄ τμήματι περὶ τάφων ὁρίζεται ἐν πρώτοις ὅτι ἀμφότερα τὰ συμβαλλόμενα μέρη δέον νὰ φροντίσωσι διὰ τὴν συντήρησιν τῶν τάφων τῶν θανόντων καὶ ἐνταφιασθέντων εἰς τὰ ἐδάφη τοῦ ἑτέρου στρατιωτῶν, ναυτῶν, αἰχμαλώτων καὶ κρατουμένων πολιτῶν, τῆς Γερμανίας ὑποχρεουμένης νὰ ὑποβοηθήσῃ τὰς διὰ τὴν φροντίδα τῶν τάφων συσταθείσας διασυμμαχικὰς ἐπιτροπάς, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀντιστρόφως (ἄρθρ. 225). Ἀμφότερα τὰ συμβαλλόμενα μέρη ὑποχρεοῦνται ἀμοιβαίως ν' ἀνταλλάξωσι πλήρη κατάλογον τῶν ἀποθανόντων καὶ νὰ γνωστοποιήσωσι πρὸς ἄλληλα τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν θέσιν τῶν τάφων αὐτῶν, ἄνευ βεβαιώσεως τῆς ταυτότητός των (ἄρθρ. 226). Τὸ VII μέρος ἄρχεται διὰ τοῦ ἄρθρ. 227, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁρίζεται ὅτι αἱ σύμμαχοι καὶ συνησπισμέναι Δυνάμεις διατυποῦσι δημοσίαν κατηγορίαν κατὰ τοῦ τέως αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Γουλιέλμου Β΄ «λόγῳ μεγάλων παραβάσεων τῶν διεθνῶν ἠθικῶν νόμων καὶ τῆς ἱερότητος τῶν συνθηκῶν», δικασθησομένου ἐνώπιον εἰδικοῦ δικαστηρίου συγκειμένου ἐκ πέντε μελῶν, ἤτοι ἑνὸς Ἀμερικανοῦ, ἑνὸς Ἄγγλου, ἑνὸς Γάλλου, ἑνὸς Ἰταλοῦ καὶ ἑνὸς Ἰάπωνος. Ἡ δίκη, ὡρίσθη, ὅτι θέλει διεξαχθῇ τηρουμένων τῶν κυριωτέρων ἐγγυήσεων τοῦ δικαιώματος τῆς ὑπερασπίσεως. Ἡ παρουσία τοῦ αὐτοκράτορος δὲν ἐτέθη ὅμως ὡς ὅρος ἀπαραίτητος τῆς διαδικασίας. Τῆς ἀποφάσεως βάσιν θέ-

Digitized by Google

λουν ἀποτελέσει «αἱ κυριώτεραι ἀρχαὶ τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς», κανὼν δὲ τοῦ δικαστηρίου δέον νὰ εἶναι ὁ σεβασμὸς ἔναντι τῶν «ἐπισήμων ὑποχρεώσεων καὶ διεθνῶν δεσμεύσεων ὡς καὶ τῶν διεθνῶν ἠθικῶν νόμων». Τὸ ἐν λόγῳ δικαστήριον δικαιοῦται νὰ ἐπιβάλῃ ποινὴν χωρὶς νὰ ὁρίζηται αὕτη κατ' εἶδος ἢ κατ' ἔκτασιν, ἀλλ' ἀφίεται ἐλεύθερον νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ποινὴν «τὴν ὁποίαν τοῦτο ἤθελε θεωρήσει κατάλληλον». Διὰ τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου (§ 4) ὁρίζεται ὅτι αἱ σύμμαχοι καὶ συνησπισμέναι Δυνάμεις «θέλουσιν ἀπευθυνθῆ εἰς τὴν κυβέρνησιν τῶν Κάτω Χωρῶν, ὅπως ἐπὶ σκοπῷ δικάσεως αὐτοῦ ἐκδώσῃ τὸν τέως αὐτοκράτορα». Τῆς τοιαύτης αἰτήσεως ἀπορριφθείσης παρὰ τῆς κυβερνήσεως τῶν Κάτω Χωρῶν δὲν ἐπραγματοποιήθησαν καὶ αἱ ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ περιλαμβανόμεναι διατάξεις.

Τὰ ἑπόμενα ἄρθρα (228-230) πραγματεύονται περὶ τιμωρίας τῶν προσώπων ἅτινα κατηγοροῦνται διὰ πράξεις ἀντιτιθεμένας μόνον εἰς «τοὺς νόμους καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ πολέμου», διακρινομένων εἰς δύο κατηγορίας, εἰς ἐκεῖνα ἅτινα κατηγοροῦνται δι' ἀξιοποίνους πράξεις γενομένας ἐναντίον ὑπηκόων ἐχθρικῆς Δυνάμεως, καὶ εἰς ἐκεῖνα ἅτινα κατηγοροῦνται δι' ἀξιοποίνους πράξεις διαπραχθείσας ἐναντίον ὑπηκόων πολλῶν Δυνάμεων. Προκειμένου περὶ τῶν τῆς πρώτης κατηγορίας, ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις ἀναγνωρίζει εἰς τὰς Δυνάμεις τὸ δικαίωμα ὅπως ἐνάγωσι ταῦτα πρὸ τῶν στρατοδικείων τοῦ κράτους ἐκείνου, ἐναντίον ὑπηκόων τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἡ ἀξιόποινος πρᾶξις, προκειμένου ὅμως περὶ τῶν προσώπων τῆς δευτέρας κατηγορίας ὡρίσθη, ὅτι ταῦτα θὰ ἐνάγωνται ἐνώπιον στρατοδικείων συγκειμένων ἐκ μελῶν στρατοδικείων τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν. Ὁ κατηγορούμενος ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθέρας ἐκλογῆς τῶν συνηγόρων του. Ἐν περιπτώσει καταδίκης ἐφαρμόζονται «αἱ ὑπὸ τῶν νόμων προβλεπόμεναι ποιναί». Ἐπὶ πλέον ὅμως ὡρίσθη, ὅτι ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις ὑποχρεοῦται νὰ ἐκδώσῃ εἰς τοὺς συμμάχους πάντα τὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα ἤθελον ζητηθῆ ὡς κατηγορούμενα διὰ πράξεις ἐναντίας εἰς τοὺς νόμους καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ πολέμου. Ὁ κατάλογος τῶν ἐκδοθησομένων προσώπων δέον νὰ γνωστοποιηθῇ εἰς τὴν Γερμανίαν κατὰ τὸ ἐπισυναπτόμενον τῇ συνθήκῃ πρωτόκολλον (§ 3) ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος αὐτοῦ. Ἡ Γερμανία, ἐξ ἄλλου, ὑποχρεοῦται νὰ παρέχῃ πᾶν ἔγγραφον καὶ πᾶσαν πληροφορίαν οἱασδήποτε φύσεως, ὧν ἡ προσαγωγὴ ἤθελε θεωρηθῆ ἀναγκαία «πρὸς πλήρη γνῶσιν τῶν καταγγελλομένων πράξεων, τὴν ἀνακάλυψιν τῶν ἐνόχων καὶ τὴν ἐπακριβῆ τῶν εὐθυνῶν ἐκτίμησιν».

Πολεμικὴ ἀποζημίωσις. Ὑπὸ τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἐξετάζονται αἱ ἐν τῷ VIII καὶ τῷ IX μέρει τῆς συνθήκης περιλαμβανόμεναι διατάξεις, καθόσον ἀμφότερα τὰ μέρη ταῦτα συστηματικῶς ἀποτελοῦσι ἕν, ἐπὶ πλέον δὲ καί τινες διατάξεις τοῦ III μέρους, ὡς καὶ τοῦ X καὶ τοῦ XII. Ἡ γενικὴ διάταξις ἡ ἀπαντῶσα εἰς τὸ ἄρθρον 231 τοῦ Α' τμήματος τοῦ VIII μέρους, καθ' ἣν «αἱ σύμμαχοι καὶ συνησπισμέναι κυβερνήσεις δηλοῦσιν, ἡ δὲ Γερμανία ἀναγνωρίζει, ὅτι ἡ Γερμανία καὶ οἱ σύμμαχοι αὐτῆς εἶναι ὑπεύθυνοι ὅλων τῶν ζημιῶν καὶ ἀπωλειῶν τὰς ὁποίας ὑπέστησαν οἱ σύμμαχοι καὶ αἱ συνησπισμέναι Δυνάμεις καὶ οἱ ὑπήκοοι αὐτῶν συνεπείᾳ τοῦ ἐπιβληθέντος αὐταῖς ὑπὸ τῆς Γερμανίας καὶ τῶν συμμάχων της πολέμου», δικαιολογεῖ τρόπον τινὰ τὴν ὕπαρξιν τῶν ἑπομένων ἐν τῇ συνθήκῃ διατάξεων. Παρὰ τὴν ἀνωτέρω δήλωσιν, ἐν τῷ ἀμέσως ἑπομένῳ ἄρθρῳ ὁρίζεται, ὅτι αἱ σύμμαχοι Δυνάμεις ἀναγνωρίζουσιν, ὅτι ἡ Γερμανία δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ πληρώσῃ ἐντελῶς πάσας τὰς ὑπὸ τοῦ προηγουμένου ἄρθρου ἀναφερομένας ζημίας καὶ ἀπωλείας, ὑπεχρεωθεῖσα ἐν τούτοις «νὰ ἐπανορθώσῃ πάσας τὰς ζημίας ἃς ὑπέστη ὁ ἀστικὸς πληθυσμὸς ἑκάστης τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων καὶ ἡ περιουσία αὐτοῦ καθ' ὃν χρόνον αἱ ἐν λόγῳ Δυνάμεις διετέλουν εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν μετὰ τῆς Γερμανίας, ἥτις ἐπετέθη κατὰ ξηράν, θάλασσαν καὶ εἰς τὸν ἀέρα, ὡς καὶ γενικῶς πάσας τὰς ζημίας, αἵτινες λεπτομερέστερον κατονομάζονται εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 1 παράρτημα». Αἱ τοιαῦται ζημίαι καθορίζονται ὡς ἑξῆς ἐν τῷ μνησθέντι παραρτήματι: 1) Ζημίαι, αἵτινες ἐπροξενήθησαν ὁπουδήποτε εἰς πολίτας καὶ εἰς τοὺς ἐπιζῶντας ἐκ τῶν συντηρουμένων ὑπ' αὐτῶν ἐναντίον τοῦ προσώπου των ἢ τῆς ζωῆς των, ἐξ οἱασδήποτε πολεμικῆς πράξεως συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ βομβαρδισμοῦ, εἴτε ἐξ ἐπιθέσεων ἀπὸ ξηρᾶς, θαλάσσης καὶ ἀέρος, ὡς καὶ ἐκ τῶν ἀμέσων συνεπειῶν οἱασδήποτε ἐχθροπραξίας, ἐκ μέρους τῶν δύο ἀντιπάλων ὁμάδων. 2) Ζημίαι, αἵτινες ἐπροξενήθησαν ὁπουδήποτε παρὰ τῆς Γερμανίας καὶ τῶν συμμάχων της ἐναντίον πολιτῶν καὶ τῶν ἐπιζώντων συντηρουμένων ὑπ' αὐτῶν, λόγῳ βιοπραγιῶν, ὠμοτήτων ἢ καταχρήσεων. Εἰς ταύτας περιλαμβάνεται πᾶσα ζημία κατὰ τῆς ζωῆς ἢ τῆς ὑγείας ἐπελθοῦσα συνεπείᾳ αἰχμαλωσίας, διαπομπῆς, περιορισμῶν, ἐκτοπίσεων, ἐγκαταλείψεως ἐν θαλάσσῃ καὶ ἀγγαρειῶν. 3) Ζημίαι, αἵτινες ἐπροξενήθησαν παρὰ τῆς Γερμανίας καὶ τῶν συμμάχων της ἐπὶ τῶν ἰδίων των ἐδαφῶν ἢ τῶν καταληφθέντων παρ' αὐτῶν κατὰ τὸν πόλεμον ἐδαφῶν ἐναντίον πολιτῶν καὶ τῶν ἐπιζώντων ἐκ τῶν ὑπ' αὐτῶν συντηρουμένων, ἕνεκα προσβολῆς τῆς ὑγείας, μειώσεως τῆς πρὸς ἐργασίαν ἱκανότητος καὶ προσβολῆς κατὰ τῆς τιμῆς. 4) Ζημίαι πάσης φύσεως λόγῳ κακομεταχειρισμοῦ τῶν αἰχμαλώτων. 5) Τὸ σύνολον τῶν ὀφειλομένων εἰς τὰς συμμάχους καὶ συνησπισμένας κυβερνήσεις ποσῶν θέλει ὑπολογισθῆ δι' ἑκάστην τῶν εἰρημένων κυβερνήσεων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κρατούσης ἐν Γαλλίᾳ τιμῆς. 6) Τὰ ἔξοδα περιθάλψεως τὰ ὁποῖα διετέθησαν ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων εἰς τοὺς αἰχμαλώτους πολέμου, τὰς οἰκογενείας αὐτῶν ἢ εἰς τὰ πρόσωπα ὧν οὗτοι ἦσαν στήριγμα. 7) Τὰ ἐπιδόματα τὰ παρασχεθέντα παρὰ τῶν κυβερνήσεων τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων εἰς τὰς οἰκογενείας καὶ ἄλλα πρόσωπα διατρεφόμενα παρὰ τῶν ἐπιστρατευθέντων καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ στρατῷ ὑπηρετησάντων. Τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον τοῖς ὀφείλεται δι' ἕκαστον ἔτος ἐχθροπραξιῶν θὰ ὑπολογισθῇ δι' ἑκάστην τῶν ἐν λόγῳ κυβερνήσεων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ μέσου ὅρου τῆς ἐν Γαλλίᾳ καθορισθείσης κατὰ τὸ ῥηθὲν ἔτος διὰ τὰς τοιαύτης φύσεως πληρωμὰς τιμῆς. 8) Ζημίαι προξενηθεῖσαι εἰς πολίτας λόγῳ τῆς παρὰ τῆς Γερμανίας ἢ τῶν συμμάχων της ἐπιβληθείσης αὐτοῖς ὑποχρεώσεως πρὸς ἐργασίαν, ἄνευ δικαίας ἀμοιβῆς. 9) Ζημίαι προξενηθεῖσαι εἰς ἰδιοκτησίαν ὁπουδήποτε κειμένην, ἀνήκουσαν εἴς τινα τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων ἢ τοὺς ὑπηκόους αὐτῶν (ἐξαιρουμένων τῶν στρατιωτικῶν ἢ ναυτικῶν ἔργων καὶ ὑλικοῦ), ἥτις διηρπάγη, κατεσχέθη, ἐβλάβη ἢ κατεστράφη ἐκ πράξεων τῆς Γερμανίας καὶ τῶν συμμάχων αὐτῆς κατὰ ξηράν, κατὰ θάλασσαν ἢ ἐν τῷ ἀέρι, ἢ ζημίαι προελθοῦσαι ὡς ἄμεσος συνέπεια τῶν ἐχθροπραξιῶν καὶ πάσης πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως. 10) Ζημίαι προξενηθεῖσαι ὑπὸ τύπον φορολογιῶν, προστίμων ἢ παρομοίων ὑπερβασιῶν τῆς Γερμανίας καὶ τῶν συμμάχων αὐτῆς.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἀποζημιώσεων ἡ Γερμανία ὑπεχρεώθη (ἄρθρ. 352) νὰ ἐπανορθώσῃ, ἀποκαταστήσῃ καὶ ἀναπληρώσῃ πᾶσαν ζημίαν προξενηθεῖσαν τῇ εὐρωπαϊκῇ ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως ἐπιτροπῇ διαρκοῦντος τοῦ πολέμου. Ἐπὶ πλέον, ἡ Γερμανία ὑπεχρεώθη (ἄρθρ. 232, ἐδ. 3) εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν πολεμικῶν δαπανῶν τοῦ Βελγίου, καταβάλλουσα αὐτῷ πάντα τὰ ποσὰ τὰ ὁποῖα τὸ Βέλγιον ἔλαβε παρὰ τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων μέχρι τῆς 11 Νοεμβρίου 1918 σὺν 5 % ὡς τόκον. Ἐξ ἄλλου, οἱ κάτοικοι τῶν ἐκ τῆς Γερμανίας ἀποσπασθεισῶν χωρῶν, ἐφόσον ἀπέκτησαν ξένην ὑπηκοότητα, δέον νὰ ἐξισωθῶσι πρὸς τὸν ἀστικὸν πληθυσμὸν τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐπανορθώσεις.

Αἱ ἐπανορθώσεις ὡρίσθησαν εἴτε εἰς χρήματα, εἴτε εἰς παραίτησιν ἀπὸ πάσης ἀπαιτήσεως περὶ ἀποδόσεως, εἴτε εἰς προσφορὰν εἰδῶν, εἴτε εἰς ἀναπλήρωσιν, εἴτε (κατόπιν κοινῆς δηλώσεως) εἰς ὑποχρεωτικὴν χρῆσιν γερμανικῆς ἰδιοκτησίας, εἴτε τέλος εἰς κατακρατήσεις κρατικῶν ἀξιῶν. Τὸ σύνολον τῶν ὑπὸ τῶν συμμάχων ἀπαιτουμένων ἐπανορθώσεων ἔδει νὰ γνωστοποιηθῇ τὸ βραδύτερον μέχρι τῆς 1 Μαΐου 1921 εἰς τὴν Γερμανίαν (ἄρθρ. 232, ἐδ. 3). Ἐπὶ πλέον διὰ σειρᾶς ὅλης διατάξεων «πιστοῦται ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις διὰ διαφόρων εἰδῶν» χάριν τῶν ἐπανορθώσεων· περὶ τῶν τοιούτων «εἰδῶν» πραγματεύεται τὸ ἄρθρον 243· ἐν αὐτοῖς συγκαταλέγονται ἡ ἀξία τῶν δικαιωμάτων ἢ συμφερόντων Γερμανῶν ὑπηκόων εἰς πᾶσαν ἐπιχείρησιν δημοσίας ὠφελείας ἢ εἰς οἱανδήποτε παραχώρησιν ἐν Ρωσίᾳ, Αὐστρίᾳ, Οὐγγαρίᾳ, Βουλγαρίᾳ ἢ Τουρκίᾳ, ἡ ἐκχώρησις τῶν ὁποίων παρὰ τῆς Γερμανίας ἤθελεν αἰτηθῆ ὑπὸ τῶν συμμάχων Δυνάμεων (ἄρθρ. 260), ἐπὶ πλέον ἡ ἀξία τῶν ἀπαιτήσεων τῆς Γερμανίας κατὰ τῆς Αὐστρίας, Οὐγγαρίας, Βουλγαρίας καὶ Τουρκίας, αἵτινες ἐκπηγάζουσιν ἐκ τῆς ἐκπληρώσεως ὑποχρεώσεων, τὰς ὁποίας ἀνέλαβον αὗται ἀπέναντι τῆς Γερμανίας κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου (ἄρθρ. 261), ἡ ἀξία τῶν ἀνθρακωρυχείων τοῦ Σάαρ (§ 5 τοῦ 1 Κεφ. τοῦ μετὰ τὸ ἄρθρ. 5 παραρτήματος), τὸ ποσὸν τὸ προκῦπτον ἐκ τῆς ἐξισώσεως μετὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν χρεῶν ὑπὲρ τῆς Γερμανίας, ἡ ἀξία τῆς γερμανικῆς ἰδιοκτησίας, τῆς κειμένης ἐπὶ τῶν ἐχθρικῶν χωρῶν, ὡς καὶ ἐπὶ ἐκείνων, αἵτινες ἀποσπῶνται τῆς Γερμανίας καὶ τῶν ναυπηγουμένων ἐν τοῖς ναυπηγείοις πλοίων, ῥυμουλκῶν καὶ λέμβων, τῶν χορηγητέων ἀνθράκων, ζῴων, μηχανῶν καὶ βαφικῶν ὑλῶν, ἡ ἀξία τοῦ δυνάμει τῆς συνθήκης ἀνακωχῆς καὶ προκαταρκτικῆς τοιαύτης παραδοθέντος ὑλικοῦ κλπ. Ἐξ ἄλλου ἡ Γερμανία παραιτεῖται ἀπὸ πάσης ἀπαιτήσεως κατὰ τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων καὶ τῶν ὑπηκόων αὐτῶν, λόγῳ κατακρατήσεως ἢ χρησιμοποιήσεως γερμανικῶν πλοίων ἢ λέμβων, τῆς ἀπωλείας τούτων ἢ τῆς ζημίας, ἣν ταῦτα ὑπέστησαν, ἐξαιρέσει τῶν ὀφειλομένων ποσῶν, δυνάμει τοῦ ἀπὸ 13 Ἰανουαρίου 1919 πρωτοκόλλου περὶ ἀνακωχῆς μετὰ τῶν «προσαυξήσεων» αὐτῶν. Ἐπὶ πλέον ὅμως ἡ Γερμανία παραιτεῖται γενικῶς (ἄρθρ. 439) πάσης ἐκτελέσεως τυχὸν ἀπαιτήσεως αὐτῆς περὶ ἀποζημιώσεως διὰ ζήτημα λαβὸν χώραν πρὸ τῆς ἰσχύος τῆς παρούσης συνθήκης ἐναντίον μιᾶς τῶν ὑπογραψασῶν τὴν συνθήκην ταύτην συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων.

Τὸ ζήτημα τῆς «ἀποκαταστάσεως» ἐρρυθμίσθη διὰ τοῦ ἄρθρου 238, καθ' ὃ ἡ Γερμανία ὑποχρεοῦται, ἐφόσον τοῦτο εἶναι δυνατόν, ν' ἀποκαταστήσῃ εἰς χρῆμα τ' ἁρπαγέντα, κατασχεθέντα ἢ μεσεγγυημένα χρηματικὰ ποσά, ὡς καὶ τὰ ἁρπαγέντα, κατασχεθέντα, ἢ μεσεγγυηθέντα ζῷα, ἀντικείμενα πάσης φύσεως καὶ ἄλλας ἀξίας. Σχετικῶς, ἐνδιαφέρουσα τυγχάνει καὶ ἡ διάταξις (§ στ' τοῦ ἄρθρ. 297), καθ' ἥν, ἐὰν ὑπήκοοι τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμενων ὄντες κύριοι περιουσίας, δικαιώματος ἢ συμφέροντος, ἀποτελέσαντος ἀντικείμενον διαθέσεως ἐν Γερμανίᾳ, ἤθελον ζητήσει ὅπως τοῖς ἀποδοθῇ, θέλουσιν ἱκανοποιηθῇ διὰ τῆς ἀποδόσεως τῆς εἰρημένης περιουσίας, ἐὰν αὕτη ὑφίσταται ἔτι. Τὸ σύστημα τῆς «ἀποκαταστάσεως» ἐρρυθμίσθη ποικιλοτρόπως: Ἀφ' ἑνὸς μὲν (ἄρθρ 244 παράρτ. 3) καθωρίσθη τὸ δικαίωμα τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων περὶ ἀντικαταστάσεως «τόννου πρὸς τόννον» πάντων τῶν ἀπολεσθέντων ἢ βλαβέντων ἐκ πολεμικῶν πράξεων ἐμπορικῶν ἢ ἁλιευτικῶν πλοίων των, τῆς Γερμανίας ὑποχρεωθείσης νὰ κατασκευάσῃ διὰ λογαριασμὸν τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων πλοῖα εἰς τὰ γερμανικὰ ναυπηγεῖα (§ 5 τοῦ παραρτ.), ἐπὶ πλέον δὲ (παράρτ. ὑπ' ἀριθμ. III) νὰ διαθέσῃ εἰς τὰς Δυνάμεις τοὺς οἰκονομικοὺς αὐτῆς πόρους πρὸς ἀποκατάστασιν εἰς εἶδος τῶν καθ' ὧν ἐγένετο ἐπιδρομὴ χωρῶν τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων, ν' ἀποκαταστήσῃ τὰ κατασχεθέντα, φθαρέντα ἢ ἀπολεσθέντα ζῷα, μηχανάς, σιδηροδρομικὸν ὑλικόν, ἐργαλεῖα κλπ., καὶ νὰ διαθέσῃ κατ' αἴτησιν τῶν Δυνάμεων τὰ ὑλικὰ τῆς οἰκοδομήσεως, ἐπὶ πλέον δὲ νὰ παραδώσῃ ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τῆς συνθήκης γαλακτοφόρους βοῦς, κριούς, πρόβατα, αἶγας, ἵππους, χοίρους, νὰ χορηγήσῃ μεγάλας ποσότητας ἀνθράκων (Ε' παράρτημα), χρωματιστικὰς ὕλας ὡς καὶ χημικὰ-φαρμακευτικὰ εἴδη. Πρὸς τούτοις (ἄρθρ. 247) ὑποχρεοῦται ἡ Γερμανία νὰ παραδώσῃ ὡρισμένον ἀριθμὸν χειρογράφων καὶ πολυτίμων εἰκόνων, αἵτινες ἀφῃρέθησαν ἀπὸ τὸ πανεπιστήμιον τῆς Λουβαὶν καὶ ἄλλας πόλεις τοῦ Βελγίου. Ἐκτὸς τούτων, ἡ Γερμανία ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ καταβάλῃ πάντα τὰ ἔξοδα τῆς συντηρήσεως τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ εἰς τὰς κατειλημμένας γερμανικὰς χώρας ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς ἀπὸ 1 Νοεμβρίου 1918 περὶ ἀνακωχῆς συνθήκης (ἄρθρ. 249), ἐπὶ πλέον δὲ καὶ τὰ ἔξοδα τῶν διὰ τῆς συνθήκης συσταθεισῶν διαφόρων ἐπιτροπῶν (ἄρθρ. 207,240). Ὡς ἐγγύησις τῆς πληρωμῆς τῶν ἐπανορθώσεων καὶ τῶν λοιπῶν οἰκονομικῶν βαρῶν τῆς Γερμανίας ἐτέθη (ἄρθρ. 248) ὁλόκληρος ἡ ἰδιοκτησία καὶ πᾶσαι αἱ πρόσοδοι τοῦ γερμανικοῦ κράτους καὶ τῶν γερμανικῶν πολιτειῶν.

Ἡ σειρὰ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὡς ἄνω ὑποχρεώσεων τῆς Γερμανίας ὡρίσθη διὰ τοῦ ἄρθρου 251 ὡς ἑξῆς: α') Ἡ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνακωχῆς καὶ τῆς παρατάσεως αὐτῆς δαπάνη τῶν στρατευμάτων κατοχῆς. β') Ἡ μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἰσχύος τῆς παρούσης συνθήκης δαπάνη πάντων τῶν στρατευμάτων κατοχῆς. γ') Τὸ προκῦπτον ἐκ τῆς παρούσης συνθήκης ἢ ἐκ τῶν συμπληρωματικῶν συνθηκῶν καὶ συμβάσεων ποσὸν τῶν ἐπανορθώσεων. δ') Πᾶσα ἄλλη ὑποχρέωσις, βαρύνουσα τὴν Γερμανίαν δυνάμει τῶν συμβάσεων ἀνακωχῆς, τῆς παρούσης συνθήκης ἢ τῶν συμπληρωματικῶν συνθηκῶν καὶ συμβάσεων. Ἡ πληρωμὴ τοῦ εἰς πρώτας ὕλας καὶ τρόφιμα ἐφοδιασμοῦ τῆς Γερμανίας, ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη γενησομένη ὑπὸ τῆς Γερμανίας πληρωμή, θὰ γίνῃ ἐν ᾧ μέτρῳ αἱ σύμμαχοι καὶ συνησπισμέναι Δυνάμεις θὰ κρίνωσιν ταύτην ἀναγκαίαν, ἵνα ἐπιτρέψωσι τῇ Γερμανίᾳ ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰς περὶ ἐπανορθώσεων ὑποχρεώσεις αὐτῆς. Ἡ διάταξις αὕτη κατοχυροῦται διὰ τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου (§ 2), ἀπαγορευομένου εἰς τὴν Γερμανίαν νὰ ἐξαγάγῃ ἢ διαθέσῃ χρυσὸν μέχρι τῆς 1 Μαΐου 1921. Ἡ κατανομὴ τῶν δόσεων καὶ τῶν λοιπῶν παρὰ τῆς Γερμανίας χορηγηθησομένων ἀντικειμένων μεταξὺ τῶν συμμάχων θέλει γίνει κατὰ τὸ ἄρθρον 237 «κατ' ἀναλογίας ἐκ τῶν προτέρων καθοριζομένας ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δικαιωμάτων ἑκάστης».

Πρὸς ἐπίβλεψιν καὶ ἐκτέλεσιν τῶν ὡς ἄνω ὅρων συνεστήθη ἡ ἐπὶ τῶν *ἐπανορθώσεων ἐπιτροπή*, ἥτις συνεδριάζει καὶ ἀποφασίζει κεκλεισμένων τῶν θυρῶν καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ δύναται μόνον ν' ἀκούηται ἡ Γερμανία. Αἱ περὶ αὐτῆς σχετικαὶ διατάξεις ἀπαντῶνται ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμ. 2 παραρτήματι, προσηρτημένῳ κάτωθεν τοῦ ἄρθρου 244. Ἡ ἐν λόγῳ ἐπιτροπὴ σύγκειται ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Ἰταλίας, τῆς Ἰαπωνίας, τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Γιουγκοσλαυΐας, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἀντιπροσωπεύεται δι' ἑνὸς ἀντιπροσώπου καὶ ἑνὸς πληρεξουσίου παρέδρου· κατὰ τὰς συζητήσεις καὶ ἀποφάσεις λαμβάνουσι μέρος πέντε μόνον ἀντιπρόσωποι καὶ δὴ ὁ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὁ τῆς Ἀγγλίας, Ἰτα-

Digitized by Google

λίας καὶ Γαλλίας· εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ συμμετέχωσι καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν ἄλλων πολιτειῶν (§ 2 ἐδ. 2, παρ. II).

Αἱ ἀποφάσεις λαμβάνονται διὰ πλειοψηφίας κατὰ κανόνα, διά τινας ὅμως περιπτώσεις (§ 13 τοῦ παραρτ.) ἀπαιτεῖται παμψηφία. Διαρκὴς ἕδρα αὐτῆς εἶναι οἱ Παρίσιοι. Ἡ διάρκεια τῆς ἐν λόγῳ ἐπιτροπῆς ὡρίσθη μέχρι τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν οὐχὶ μόνον ἡ Γερμανία ἀλλὰ καὶ αἱ τέως σύμμαχοι αὐτῆς ἤθελον πληρώσει τὰ καταλογισθέντα εἰς αὐτὰς ποσὰ καὶ μετὰ τὴν διανομὴν αὐτῶν μεταξὺ τῶν Δυνάμεων (§ 23). Τὰ μέλη τῆς ἐν λόγῳ ἐπιτροπῆς ἀπολαύουσι τῶν δικαιωμάτων καὶ τοῦ ἀνευθύνου, τὸ ὁποῖον ἀναγνωρίζεται εἰς τοὺς διαπεπιστευμένους διπλωματικοὺς ἀντιπροσώπους τῶν «φίλων Δυνάμεων», ἑκάστου τούτων εὐθυνομένου ἔναντι τῆς διορισάσης αὐτὸ Δυνάμεως. Ἡ τοιαύτη ἐπιτροπὴ εἶναι ἐντελῶς ἐλευθέρα ἐν τῇ ἐνασκήσει τῶν καθηκόντων της, καθοδηγουμένη «ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἰσότητος καὶ τῆς καλῆς πίστεως», αἱ δὲ ἀποφάσεις αὐτῆς εἶναι ἀμέσως ἐκτελεσταί. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ διορίζῃ ἐκτελεστικὰ ὄργανα ἐν Γερμανίᾳ, ἥτις ὑποχρεοῦται νὰ μὴ θεωρῇ ὡς ἐχθρικὰς πράξεις τὰ μέτρα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα αἱ Δυνάμεις θὰ δικαιοῦνται νὰ λαμβάνωσιν ἐν περιπτώσει ἑκουσίας ἀθετήσεως τῶν ὑποχρεώσεων καὶ τὰ ὁποῖα αὗται «ἤθελον θεωρήσει ὡς ἐκ τῶν περιστάσεων ἐπιβαλλόμενα». Τὸ ἔργον τῆς ἐπὶ τῶν ἐπανορθώσεων ἐπιτροπῆς συνίσταται εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῶν παρὰ τῆς Γερμανίας πληρωθησομένων ζημιῶν, τὸν ἔλεγχον τῶν ἀντιρρήσεων, τὸν καθορισμὸν τοῦ συνολικοῦ πίνακος πληρωμῶν ἃς ὀφείλει ἡ Γερμανία, τὰς ἀνάγκας καὶ τὴν ἱκανότητα πρὸς πληρωμὴν τῆς Γερμανίας, ὡς καὶ τοῦ γερμανικοῦ φορολογικοῦ συστήματος, ὅπως ἅπασαι αἱ πρόσοδοι τῆς Γερμανίας συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν προσδιωρισμένων διὰ τὴν ὑπηρεσίαν καὶ τὴν ἐξόφλησιν παντὸς ἐσωτερικοῦ δανείου, διατεθῶσι προνομιακῶς πρὸς πληρωμὴν τῶν ὀφειλομένων παρ' αὐτῆς ποσῶν λόγῳ ἐπανορθώσεων καὶ ὅπως βεβαιωθῇ ὅτι τὸ γερμανικὸν φορολογικὸν σύστημα ἐν γένει εἶναι ἀναλογικῶς τόσον βαρύ, ὅσον καὶ πάσης ἀντιπροσωπευομένης ἐν τῇ ἐν λόγῳ ἐπιτροπῇ Δυνάμεως. (Σχετικὰ μὲ τὴν ἁρμοδιότητα τῆς ἐν λόγω ἐπιτροπῆς εἶναι καὶ ἡ § 5 τοῦ μετὰ τὸ 50 ἄρθρ. παραρτ. τὰ ἄρθρ. 92 § 3, 124, 125, 145 § 1, 232, παράρτ. III, IV, V, VI μετὰ τὸ ἄρθρ. 244, ἄρθρ. 247, 248, 250 § 2, 254, 255 ἐδ. 2, 256, 260 πρωτοκόλλου ἐδ. 4 καὶ 5.)

Δημοσιονομικοὶ ἐν γένει ὅροι. Τὸ X μέρος τῆς συνθήκης περιλαμβάνει, ἀφ' ἑνὸς μὲν διατάξεις σχετικὰς πρὸς τὰ τελωνεῖα, τοὺς τελωνειακοὺς δασμοὺς καὶ τοὺς τελωνειακοὺς περιορισμοὺς (Α' κεφ., ἄρθρ. 264—270), ἀφ' ἑτέρου δὲ σχετικὰς διατάξεις μὲ τὴν ἀτμοπλοΐαν (Β' κεφ. ἄρθρ. 271—274)· πᾶσαι αἱ ἐν λόγῳ διατάξεις θεωροῦνται ὡς μεταβατικαί, καθόσον ἐν ἄρθρῳ 280 ὡρίσθη, ὅτι αὗται μετὰ πενταετίαν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τῆς παρούσης συνθήκης αἴρονται, ἐφόσον ἐκ τῆς διατυπώσεως αὐτῶν δὲν ἐξάγεται τὸ ἀντίθετον καὶ τὸ Συμβούλιον τῆς Κ. Τ. Ε. τὸ βραδύτερον 12 μῆνας ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς ἐν λόγῳ προθεσμίας δὲν ἀποφασίσῃ ὅπως αἱ ἐν λόγῳ διατάξεις αὐτούσιαι ἢ τροποποιημέναι ἰσχύσωσι καὶ ἐπὶ μακρότερον χρόνον. Διὰ τῶν σχετικῶν πρὸς τὰ τελωνεῖα διατάξεων δηλοῦται ἡ ἀναγνώρισις εἰς τὰς συμμάχους Δυνάμεις μονομερῶς τοῦ προνομίου τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους, ἀπαγορεύονται οἱ ἐξαγωγικοὶ καὶ εἰσαγωγικοὶ δασμοί, ὡς καὶ ἡ διάκρισις τῶν εἰδῶν, ἀκατεργάστων ἢ κατειργασμένων, τὰ ὁποῖα εἰσάγονται ἢ ἐξάγονται παρὰ τῶν συμμάχων εἰς Γερμανίαν. Διὰ τοῦ ἄρθρου 270 ἀναγνωρίζεται εἰς τὰς συμμάχους Δυνάμεις τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιβολῆς τελωνειακῶν δασμῶν ἐπὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν κατεχομένων γερμανικῶν χωρῶν, διὰ δὲ τοῦ ἄρθρου 281 ὁρίζεται, ὅτι, ἐὰν ἡ Γερμανία ἐπιδοθῇ εἰς τὸ διεθνὲς ἐμπόριον, δὲν θὰ θεωρῆται ἔχουσα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης κυριαρχικόν τι δικαίωμα, προνόμιον ἢ ἄλλην τινὰ ἀτέλειαν. Σχετικαὶ ἐν προκειμένῳ τυγχάνουσι καὶ αἱ «Γενικαὶ διατάξεις» (Τμῆμα I ἄρθρ. 321—326), καθ' ἃς ἡ Γερμανία ὑποχρεοῦται νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν διέλευσιν διὰ τῶν γερμανικῶν ἐδαφῶν ὡς καὶ τῶν κλειστῶν θαλασσῶν της, ἐλευθέρως, ἄνευ δασμῶν ἢ τελῶν, τῶν ἐκ τῶν συμμάχων προερχομένων ἢ εἰς συμμάχους Δυνάμεις διευθυνομένων προσώπων, ἐμπορευμάτων, πλοίων, λέμβων, σιδηροδρόμων, ταχυδρομείων. Τὰ ἄρθρα 365 ἐπ., ἐξ ἄλλου, ὁρίζουσιν ὅτι ἐμπορεύματα τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων, διερχόμενα τῆς Γερμανίας ἢ προοριζόμενα διὰ τὴν Γερμανίαν, ἢ ἐκ Γερμανίας διευθυνόμενα εἰς αὐτάς, θ' ἀπολαύωσι τῶν εὐκολιῶν καὶ τῶν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως εὐνοϊκωτέρων ὅρων, τῶν ἐφαρμοζομένων εἰς τὰ ὁμοειδῆ ἐμπορεύματα, ἅτινα μεταφέρονται δι' οἱασδήποτε τῶν γερμανικῶν γραμμῶν, εἴτε πρὸς ἐσωτερικὴν ἐμπορίαν, εἴτε πρὸς ἐξαγωγὴν ἢ διαμετακόμισιν ὑπὸ ὁμοίας συνθήκας μεταφορᾶς. Αἱ περὶ ἀτμοπλοΐας διατάξεις τοῦ X τμήματος ἀφορῶσι κυρίως τὴν ὑποχρέωσιν τῆς Γερμανίας νὰ μεταχειρίζηται τὰ πρὸς ἁλιείαν, ἀκτοπλοΐαν καὶ ρυμουλκὰ θαλάσσια πλοῖα, ὡς καὶ τὰς λέμβους τῶν συμμάχων Δυνάμεων ἐντὸς τῆς ἰδίας αἰγιαλίτιδος ζώνης, ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους (ἄρθρ. 271). Σχετικαὶ τυγχάνουσιν ἐν τῷ παρόντι καὶ αἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου 327, καθ' ὃ οἱ ὑπήκοοι τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων, ὡς καὶ τὰ ἐμπορεύματα, τὰ πλοῖα καὶ αἱ λέμβοι των, ἀπολαύουσι τῶν αὐτῶν προνομίων εἰς πάντας τοὺς γερμανικοὺς λιμένας καὶ εἰς ὅλους τοὺς πλωτοὺς ποταμούς, ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ὡς καὶ οἱ Γερμανοὶ ἰθαγενεῖς, τὰ ἐμπορεύματα, τὰ πλοῖα καὶ αἱ λέμβοι αὐτῶν. Ἰδιάζοντος ἐνδιαφέροντος τυγχάνουσιν αἱ σχετικαὶ διατάξεις περὶ τῶν διεθνῶν ποταμῶν, Ἔλβη, Ὄντερ Μέμελ, Δουνάβεως, Ρήνου, Μόζελ (βλ. λ.) ὡς καὶ αἱ περὶ τῆς διώρυγος τοῦ Κιέλου (βλ. λ.).

Νομικαὶ διατάξεις. Αἱ λοιπαὶ διατάξεις τῆς συνθήκης περιλαμβάνονται ὑπὸ τὸ κεφάλαιον τοῦτο. Ἐν πρώτοις, ὅσον ἀφορᾷ τὰς *διπλωματικὰς σχέσεις*, παρατηρητέον ὅτι κατὰ τὸ ἄρθρον 279 αἱ σύμμαχοι καὶ συνησπισμέναι Δυνάμεις ἔχουσιν ἀποκλειστικῶς τὸ δικαίωμα νὰ διορίζωσιν εἰς τὰς γερμανικὰς πόλεις καὶ τοὺς γερμανικοὺς λιμένας γενικοὺς προξένους, προξένους ἢ προξενικοὺς πράκτορας, τῆς Γερμανίας ὑποχρεουμένης νὰ ἐγκρίνῃ τὸν διορισμὸν αὐτῶν. Ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἐνδεχόμενον *ἀθέμιτον ἀνταγωνισμόν*, ὑπεχρεώθη ἡ Γερμανία (ἄρθρ. 274) νὰ λάβῃ πᾶν ἀναγκαῖον μέτρον νομοθετικῆς ἢ διοικητικῆς φύσεως, ὅπως προστατεύσῃ τὰ φυσικὰ ἢ βιομηχανικὰ προϊόντα οἱασδήποτε τῶν συμμάχων Δυνάμεων κατὰ πάσης μορφῆς ἀθεμίτου ἀνταγωνισμοῦ εἰς τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγάς, ν' ἀπαγορεύσῃ δ' ἐξ ἄλλου τὴν εἰσαγωγὴν καὶ ἐξαγωγὴν ἐκ Γερμανίας παντὸς προϊόντος ἢ ἐμπορεύματος φέροντος ἐπ' αὐτοῦ ψευδεῖς ἐνδείξεις περὶ τῆς προελεύσεως, τοῦ εἴδους ἢ τῶν χαρακτηριστικῶν σημείων καὶ προοριζομένου νὰ πωληθῇ ἐκεῖ. Προκειμένου περὶ τῆς *ἀεροπλοΐας*, ἐπετράπη μὲν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τοὺς ὑπηκόους αὐτῆς νὰ ἔχωσιν ἀεροπλάνα, διὰ τοῦ XI ὅμως μέρους τῆς συνθήκης ἀνεγνωρίσθη σειρὰ ὁλόκληρος προνομίων εἰς τ' ἀερόπλοια τ' ἀνήκοντα εἰς τὰς συμμάχους καὶ συνησπισμένας Δυνάμεις εἰς βάρος τῆς Γερμανίας, τούτων ἀπολαυόντων πλήρους ἐλευθερίας πτήσεως καὶ προσεδαφίσεως εἰς τὸ ἔδαφος καὶ τὰ χωρικὰ ὕδατα τῆς Γερμανίας καὶ τῶν αὐτῶν πλεονεκτημάτων ὡς καὶ τὰ γερμανικὰ ἀερόπλοια, ὑποχρεουμένων ὅμως νὰ τηρῶσι τοὺς κανονισμοὺς τοὺς ὁποίους θέτει ἡ Γερμανία καὶ οἵτινες δέον νὰ εἶναι ὅμοιοι πρὸς ἐκείνους οἵτινες ἰσχύουσι διὰ τὰ γερμανικὰ ἀερόπλοια. Ὡς πρὸς τὴν ἐναέριον ἐμπορικὴν συγκοινωνίαν, ἐν Γερμανίᾳ ἰσχύουσι διὰ τὰς συμμάχους καὶ συνησπισμένας Δυνάμεις οἱ ὅροι τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους. Αἱ διατάξεις αὗται, κατὰ τὸ ἄρθρον 320, ἀποτελοῦσι μεταβατικὸν καθεστώς, διότι, ὡς ἐν τῷ αὐτῷ ἄρθρῳ ὁρίζεται, αἱ ἐκ τῶν διατάξεων τούτων ἐκπηγάζουσαι ὑποχρεώσεις ἰσχύουσι μέχρι τῆς 1 Ἰανουαρίου 1923, ἐφόσον ἡ Γερμανία δὲν ἤθελε καταστῇ μέλος τῆς Κ.Τ.Ε ἢ δὲν ἤθελεν ἐπιτύχει τὴν συγκατάθεσιν τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων ὅπως προσχωρήσῃ εἰς τὰς παρ' αὐτῶν καταρτισθησομένας συμφωνίας.

Ἀναφορικῶς πρὸς τοὺς *ὑπηκόους* τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων ὡρίσθησαν (ἄρθρ. 276) αἱ ἑξῆς ὑποχρεώσεις τῆς Γερμανίας: α') νὰ μὴ ἐπιβάλῃ εἰς αὐτούς, προκειμένου περὶ ἀσκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος, ἐμπορίου, ἢ βιομηχανίας, ἀπαγόρευσίν τινα, ἥτις δὲν θὰ ἴσχυεν ἐξ ἴσου διὰ πάντας τοὺς ἀλλοδαπούς· β') νὰ μὴ ὑποβάλῃ τὴν ἄσκησιν τῶν τοιούτων δικαιωμάτων εἴς τινα περιορισμὸν ἢ κανονισμόν, ὅστις θὰ ἠδύνατο νὰ θίξῃ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τὴν ἀνωτέρω διάταξιν ἢ ἤθελεν εἶναι διάφορος ἢ μειονεκτικώτερος τῶν ἐφαρμοζομένων εἰς τοὺς ξένους ὑπηκόους τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους· γ) νὰ μὴ ὑποβάλῃ τὰς περιουσίας, τὰ δικαιώματα καὶ συμφέροντα αὐτῶν, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἑταιρειῶν ἢ συνεταιρισμῶν, εἰς δασμόν, τέλος ἢ ἄμεσον ἢ ἔμμεσον φόρον ἕτερον ἢ ἀνώτερον τῶν ἐπιβαλλομένων ἢ δυναμένων νὰ ἐπιβληθῶσιν εἰς τοὺς ἰδίους αὐτῆς ὑπηκόους ἢ εἰς τὰς περιουσίας, τὰ δικαιώματα ἢ τὰ συμφέροντα αὐτῶν· καὶ δ') νὰ μὴ ἐπιβάλῃ εἰς τούτους περιορισμόν τινα μὴ ἐφαρμοζόμενον εἰς τοὺς ὑπηκόους τῶν συμμάχων Δυνάμεων μετὰ τὴν 1 Ἰουλίου 1914, ἐκτὸς ἂν ὁ περιορισμὸς οὗτος ἐφαρμόζηται ἐξ ἴσου καὶ εἰς τοὺς ἰδίους αὐτῆς ὑπηκόους. Ἐπὶ πλέον ὡρίσθη (ἄρθρ. 227), ὅτι οἱ ὑπήκοοι τῶν συμμάχων Δυνάμεων θ' ἀπολαύωσιν ἐπὶ τοῦ γερμανικοῦ ἐδάφους προστασίας τοῦ προσώπου, τῆς περιουσίας, τῶν δικαιωμάτων καὶ συμφερόντων αὐτῶν, δυνάμενοι ἐλευθέρως νὰ προσφεύγωσιν ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων, ἐπὶ πλέον δὲ ὡρίσθη (ἄρθρ. 294), ὅτι ἡ Γερμανία ὑποχρεοῦται νὰ χορηγήσῃ εἰς τοὺς ὑπηκόους τῶν συμμάχων τὴν αὐτοδικαίαν ἀπόλαυσιν τῶν πάσης φύσεως δικαιωμάτων καὶ πλεονεκτημάτων, ἅτινα ἀπὸ 1 Αὐγούστου 1914 μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς παρούσης συνθήκης παρεχωρήθησαν ὑπ' αὐτῆς διὰ συνθηκῶν, συμβάσεων ἢ συμφωνιῶν εἰς ὑπηκόους μὴ ἐμπολέμων κρατῶν ἢ εἰς τὰ ἐν λόγῳ κράτη, ἐφόσον ἰσχύουσιν εἰσέτι αἱ ἐν λόγῳ συνθῆκαι, συμβάσεις ἢ συμφωνίαι. Σχετικῶς πρὸς τὰς *συνθήκας* πραγματεύονται τὰ ἄρθρα 282—296, εἰς τὰ ὁποῖα μνημονεύεται σειρὰ συνθηκῶν (οὐχὶ ὅμως καὶ ὅλαι), αἵτινες ἰσχύουσαι πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου ἐπαναφέρονται ἀμετάβλητοι ἢ μέ τινας τροποποιήσεις ἐν ἰσχύϊ, προκειμένου περὶ «συλλογικῶν» συμβάσεων, ἐν αἷς συμμετέσχε καὶ ἡ Γερμανία· προκειμένου ὅμως περὶ «μονομερῶν» συμβάσεων μεταξύ τινος συμμάχου καὶ τῆς Γερμανίας ὡρίσθη (ἄρθρ. 289), ὅτι ἑκάστη τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων, «πιστὴ εἰς τὸ πνεῦμα τῶν γενικῶν ἀρχῶν ἢ τῶν εἰδικῶν διατάξεων τῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης, θὰ γνωστοποιήσῃ εἰς τὴν Γερμανίαν τὰς συναφθείσας ἀμφοτεροβαρεῖς συμβάσεις ἢ συνθήκας, τὴν διατήρησιν τῆς ἰσχύος τῶν ὁποίων ἀξιοῖ ἑκάστη τούτων».

Ὡς πρὸς τὰ *χρέη*, καὶ δὴ τὸν διακανονισμὸν αὐτῶν μεταξὺ Γερμανίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν συμμάχων ἀφ' ἑτέρου, πραγματεύεται τὸ μετὰ τὸ ἄρθρον 296 παρατιθέμενον παράρτημα, αἱ σχετικαὶ διατάξεις τοῦ ὁποίου ἀφορῶσι τὰς τύποις ἐχθρικὰς πρὸς τὴν Γερμανίαν Δυνάμεις, αἵτινες ὀφείλουσι νὰ γνωστοποιήσωσιν εἰς τὴν Γερμανίαν ἐπακριβῶς ταῦτα. Αἱ σχετικαὶ διατάξεις ἐφαρμόζονται ἰδίως: α') ἐπὶ τῶν πρὸ τοῦ πολέμου ἀπαιτητῶν χρεῶν, τῶν ὀφειλομένων ὑπὸ τῶν διαμενόντων ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῆς ὑπηκόων ἑκάστης τῶν συμβαλλομένων Δυνάμεων εἰς τοὺς ὑπηκόους ἀντιπάλου τινὸς Δυνάμεως, τοὺς διαμένοντας ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Δυνάμεως ταύτης· β') ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ἀπαιτητῶν καταστάντων χρεῶν, τῶν ὀφειλομένων εἰς τοὺς διαμένοντας ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῆς ὑπηκόους μιᾶς τῶν συμβαλλομένων Δυνάμεων καὶ προερχομένων ἐκ τῶν μεθ' ὑπηκόων ἀντιπάλου Δυνάμεως, διαμενόντων ἐν τῇ χώρᾳ τῆς ἐν λόγῳ Δυνάμεως, συναφθεισῶν συναλλαγῶν ἢ συμβολαίων, ὧν ἡ ἐκτέλεσις ἀνεστάλη λόγῳ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου· γ') ἐπὶ τῶν πρὸ τοῦ πολέμου καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ καταστάντων ληξιπροθέσμων τόκων, τῶν ὀφειλομένων εἰς ὑπήκοον Δυνάμεώς τινος συμβαλλομένης ἐν τῇ παρούσῃ συνθήκῃ, προερχομένων δὲ ἐκ χρεογράφων ἐκδοθέντων ἢ ἀναληφθέντων ὑπὸ ἀντιπάλου Δυνάμεως, ἐφόσον ἡ πληρωμὴ τῶν τόκων τούτων εἰς τοὺς ὑπηκόους τῆς ἐν λόγῳ Δυνάμεως ἤ τινος οὐδετέρας δὲν ἀνεστάλη κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου· καὶ δ') ἐπὶ τῶν πρὸ τοῦ πολέμου καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ ἀποδοτέων εἰς ὑπηκόους μιᾶς τῶν συμβαλλομένων Δυνάμεων κεφαλαίων, τῶν ὑπό τινος ἀντιπάλου Δυνάμεως ἐκδοθέντων χρεογράφων, ἐκτὸς ἂν ἡ πληρωμὴ τοιούτου τινὸς κεφαλαίου εἰς τοὺς ὑπηκόους τῆς ἐν λόγῳ ἢ οὐδετέρας Δυνάμεως ἀνεβλήθη. Ἀπαγορεύεται ὁ ἀπ' εὐθείας διακανονισμὸς τῶν τοιούτων χρεῶν μεταξὺ πιστωτοῦ καὶ ὀφειλέτου, ἀλλὰ πρέπει νὰ λάβῃ χώραν διὰ τῶν κρατῶν τῇ μεσολαβήσει ἐκκαθαριστικῶν καὶ συμψηφιστικῶν γραφείων, τὰ ὁποῖα δέον νὰ ἱδρυθῶσιν ὑπὸ τοῦ κράτους, ὅπερ ἤθελε γνωστοποιήσει τὴν συμμετοχὴν αὐτοῦ εἰς τὸν τοιοῦτον διακανονισμόν. Ἐὰν τὰ κράτη θέλουσι ν' ἀκολουθήσωσι τὴν τοιαύτην διαδικασίαν, ἐκ τούτου οὐδόλως δεσμεύεται τὸ ἀντίπαλον κράτος. Αἱ ἀπαιτήσεις θὰ γνωστοποιηθῶσιν ὑπὸ τῶν πιστωτῶν εἰς τὰ πιστωτικὰ γραφεῖα καὶ μετὰ τὴν ἐκκαθάρισιν αὐτῶν θὰ πληρωθῶσιν ἐκ τῶν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς κυβερνήσεως τῆς χώρας των ὑπαρχόντων μέσων καὶ δὴ εἰς νόμισμα τῆς συμμάχου καὶ συνησπισμένης Δυνάμεως. Ὁ ἰσολογισμὸς τῶν μεταξὺ τῶν γραφείων πράξεων θὰ συντάσσεται κατὰ μῆνα· τὰ ὀφειλόμενα ποσὰ εἰς τὴν Γερμανίαν δὲν θὰ πληρώνωνται εἰς αὐτήν, ἀντιθέτως ὅμως ὡρίσθη διὰ τὰ ὀφειλόμενα εἰς τὰς συμμάχους καὶ συνησπισμένας Δυνάμεις. Τὰ ὑπὲρ τῆς Γερμανίας ὑπόλοιπα θὰ κατακρατοῦνται μέχρι τῆς ὁλοσχεροῦς πληρωμῆς τῶν ὀφειλομένων ἐξ αἰτίας τοῦ πολέμου ποσῶν εἰς τὰς συμμάχους Δυνάμεις. Ἡ διαδικασία τοῦ συμψηφισμοῦ ἐν τούτοις δὲν ἀπαγορεύεται (ἄρθ. 296 § β').

Προκειμένου περὶ τῶν *περιουσιακῶν δικαιωμάτων καὶ συμφερόντων* δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι, ἂν καὶ ἡ Γερμανία ὑπεχρεώθη ν' ἄρῃ εὐθὺς τὰ παρ' αὐτῆς ληφθέντα ἔκτακτα πολεμικὰ μέτρα, ὡς καὶ τὰ μέτρα διαθέσεως ὡς πρὸς τὸ περιουσιακὰ δικαιώματα καὶ συμφέροντα τῶν ὑπηκόων τῶν συμμάχων Δυνάμεων, ἔστω καὶ ἂν εἰσέτι δὲν συνετελέσθη ἡ ἐκκαθάρισις, ἐν τούτοις αἱ σύμμαχοι Δυνάμεις ἐπεφύλαξαν δι' ἑαυτὰς τὸ δικαίωμα τῆς «μετεκκαθαρίσεως» ὡς πρὸς τὰ περιουσιακὰ δικαιώματα καὶ συμφέροντα τῶν Γερμανῶν, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἰσχύος τῆς παρούσης συνθήκης διετέλουν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν των. Περὶ *συμβολαίων, παραγραφῶν καὶ δικαστικῶν ἀποφάσεων* πραγματεύονται τὰ ἄρθρα 299—303 μετὰ παραρτήματος. Κατ' ἀρχὴν τὰ συμβόλαια θεωροῦνται ὡς διαλυθέντα ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν δύο τῶν συμβαλλομένων κατέστησαν ἐχθροί, ἤτοι ἀπηγορεύθη τὸ ἐμπορεύεσθαι μεταξύ των. Ἐν τούτοις ἡ ἀρχὴ αὕτη δὲν ἐφαρμόζεται μεταξὺ Γερμανίας ἀφ' ἑνὸς καὶ Ἀμερικῆς, Βραζιλίας καὶ Ἰαπωνίας ἀφ' ἑτέρου προκειμένου περὶ συμβολαίων ὧν οἱ συμβαλλόμενοι κατέστησαν ἐχθροὶ λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ εἷς τούτων κα-

Digitized by Google

τῴκει ἐπὶ ἐδάφους μεταβιβαζομένου εἰς τὴν κυριαρχίαν ἄλλου κράτους, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅμως ὅτι ὁ ἐν λόγῳ συμβαλλόμενος συνεπείᾳ τῆς συνθήκης ἀπέκτησε τὴν ἰθαγένειαν μιᾶς τῶν ἐν λόγῳ συμμάχων Δυνάμεων. Ἐπίσης, ἡ ὡς ἄνω ἀρχὴ δὲν ἐφαρμόζεται ἐπὶ συμβολαίων μεταξὺ ὑπηκόων τῶν συμμάχων Δυνάμεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ ἐμπόριον εἶχεν ἀπαγορευθῆ, ἐπειδὴ ὁ ἕτερος τῶν συμβαλλομένων εὑρίσκετο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μιᾶς τῶν Δυνάμεων τούτων καταληφθέντος παρὰ τῆς Γερμανίας, ἐπὶ πλέον δὲ ἡ αὐτὴ ἀρχὴ δὲν ἐφαρμόζεται ἐπὶ «ἐγκριθεισῶν» δικαιοπραξιῶν. Ἐν τῷ μετὰ τὸ ἄρθρον 303 προσηρτημένῳ πρωτοκόλλῳ περιλαμβάνονται διατάξεις σχετικαὶ πρὸς ὡρισμένας κατηγορίας συμβολαίων, ἰδίως δὲ χρηματιστηριακῆς φύσεως (§ 4), ὡς καὶ ἀσφαλιστικῶν πάσης φύσεως (§ 8 ἐπ.).

Αἱ σχετικαὶ περὶ *παραγραφῆς* διατάξεις (ἄρθρ. 300 ἐπ.) δὲν πραγματεύονται περὶ αὐτῆς ἐν τῇ τεχνικῇ σημασίᾳ τῆς λέξεως, ἀλλὰ καὶ περὶ ἀπαραδέκτου ἢ καταργήσεως ὡς καὶ περὶ ἀκυρώσεως τῶν ἐκτελέσεων. Εἰς τὰς χώρας τῶν συμβαλλομένων μερῶν ὡς πρὸς τὰς μεταξὺ τῶν πολεμίων σχέσεις, ἀναστέλλεται (§ α′ τοῦ ἄρθρ. 300) πᾶσα προθεσμία παραγραφῆς, ἀπαραδέκτου ἢ καταργήσεως. Ἐν τῷ αὐτῷ ἄρθρῳ (§§ β′ καὶ γ′) ἀπαντῶνται διατάξεις περὶ ἀκυρώσεως τῶν ἐκτελέσεων ἢ τῆς ἀποζημιώσεως τοιούτων, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο ἐπὶ τοῦ γερμανικοῦ ἐδάφους συνεπείᾳ παραμελήσεως πράξεως ἢ τηρήσεως τύπου τινὸς ζημιοῦντος ὑπήκοόν τινα τῶν συμμάχων Δυνάμεων. Προκειμένου περὶ ἀποφάσεων, ἰδιαιτέρας μνείας τυγχάνει τὸ ἄρθρον 302, καθ᾽ ὃ αἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων συμμάχου τινὸς Δυνάμεως ἰσχύουν ἐν Γερμανίᾳ ἄνευ ἄλλης τινὸς διατυπώσεως καὶ ἄνευ ἄλλης δηλώσεως περὶ ἐκτελέσεως καὶ καθίστανται ἐκτελεσταί, ἐφ᾽ ὅσον ἐλήφθησαν ἐντὸς τῆς ὑπὸ τῆς παρούσης συνθήκης ἀναγνωρισθείσης εἰς τὰ ἀλλοδαπὰ δικαστήρια ἁρμοδιότητος (βλ. καὶ § 16, ἐδ. 2, 23 καὶ 25 τοῦ μετὰ τὸ ἄρθρ. 296 παραρτήματος). Διὰ τοῦ ἄρθρου 304 ὡρίσθη ὅτι μεταξὺ ἑκάστης τῶν συμμάχων Δυνάμεων καὶ τῆς Γερμανίας θέλει ἱδρυθῆ *Μεικτὸν Διαιτητικὸν Δικαστήριον* συγκείμενον τοὐλάχιστον ἐκ τριῶν μελῶν (ἄρθρον 296 παραρτ. § 16, ἄρθρ. 297 § 5 καὶ 7, ἄρθρ. 298 παραρτ. § 4, 299 § β′, ἐδ. 2, 300 § β′, γ′, δ′, ε′, στ′, ἄρθρ. 302 ἐδ. 2, 3, 4, παράρτημα μετὰ τὸ ἄρθρ. 303 § 12, ἐδ. 2, 310 ἐδ. 1). Τὸ Μεικτὸν Διαιτητικὸν Δικαστήριον θέλει διευθετήσει καὶ πᾶσαν οἱασδήποτε φύσεως διαφοράν, ὡς πρὸς τὰ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τῆς παρούσης συνθήκης συναφθέντα συμβόλαια μεταξὺ τῶν ὑπηκόων τῶν συμμάχων Δυνάμεων καὶ τῆς Γερμανίας (§ β′ ἄρθ. 304). Διὰ τοῦ ἄρθρου 306 διατυποῦται τὸ ἐπὶ τῆς *βιομηχανικῆς*, *φιλολογικῆς* καὶ *καλλιτεχνικῆς* ἰδιοκτησίας δικαίωμα ἀμφοτέρων τῶν συμβαλλομένων, διὰ τὴν Γερμανίαν ὅμως ἰσχυουσῶν καὶ ἐπὶ πλέον τῶν διατάξεων (ἄρθρ. 306 ἐδ. 2 ἐπ., ὡς καὶ ἄρθρ. 307 ἐπ.). Ἐν σχέσει πρὸς τὸ *δικαίωμα τῆς λείας* ὑπεχρεώθη ἡ Γερμανία ν᾽ ἀναγνωρίσῃ ὡς ἐγκύρους πάσας τὰς ἀποφάσεις παντὸς δικαστηρίου τῶν λειῶν συμμάχου τινὸς Δυνάμεως σχετικῶς πρὸς τὰ γερμανικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, τῶν συμμάχων Δυνάμεων ἐχουσῶν τὸ δικαίωμα τοῦ ἐλέγχου πασῶν τῶν ἀποφάσεων τῶν γερμανικῶν περὶ λειῶν δικαστηρίων, ἀφορωσῶν ζητήματα ἰδιοκτησίας τῶν ὑπηκόων ἐχθρικῶν ἢ οὐδετέρων κρατῶν. Ἐπὶ πλέον ὅμως ὑπεχρεώθη ἡ Γερμανία (§ 7 τοῦ παραρτ. Γ′ τοῦ ἐπακολουθοῦντος τὸ ἄρθρ. 244) νὰ παραδεχθῇ πάντα τὰ παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν Ἐπανορθώσεων ὑπαγορευθησόμενα μέτρα, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ν᾽ ἀναγνωρισθῇ ἡ πλήρης ἰδιοκτησία ἐφ᾽ ὅλων τῶν πλοίων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα, ἄνευ συγκαταθέσεως τῶν συμμάχων, διαρκοῦντος τοῦ πολέμου ἐποιήσαντο χρῆσιν οὐδετέρας σημαίας.

Ἐγγυήσεις. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐγγυήσεων περὶ ἐκτελέσεως τῶν διατάξεων τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης, εἰδικαὶ σχετικαὶ διατάξεις ἀπαντῶνται ἐν τῷ XIV μέρει, ὅπερ διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα, τοῦ ἑνὸς ἀφορῶντος τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, τοῦ δ᾽ ἑτέρου τὴν ἀνατολικήν. Ὡς πρὸς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην ὁρίζεται ὅτι συμμαχικὰ στρατεύματα θὰ κατέχωσιν ἐπὶ δεκαπενταετίαν γερμανικὰς χώρας. Αἱ περὶ ἀνατολικῆς Εὐρώπης διατάξεις (ἄρθρ. 433) ἐπιβάλλουσι τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ἐκκενώσεως τῆς Βαλτικῆς παρὰ τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων. Εἰς τὸ XV μέρος τῆς συνθήκης ἐπανελήφθησαν ἄλλαι διατάξεις ἀλλαχοῦ ἀπαντώμεναι, ἐπὶ πλέον δὲ διατάξεις αἵτινες, οὖσαι δευτερευούσης σημασίας, οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ τῆς συνθήκης ταύτης ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπαχθῶσιν. Αἱ σπουδαιότεραι τούτων, ὡς καὶ αἱ τοῦ κάτωθι τοῦ ἄρθρου 435 παρατιθεμένου παραρτήματος, ἀφορῶσι τὴν οὐδετερότητα τῆς Ἑλβετίας (βλ. λ. *[Διεθν. Δίκ.]*).

Ἡ ἐπικύρωσις τῆς συνθήκης ἐγένετο ἐν Παρισίοις διὰ τῆς καταθέσεως τῶν ἐπικυρώσεων, τῆς ἰσχύος αὐτῆς ἀρξαμένης δι᾽ ἑκάστην Δύναμιν ἀπὸ τῆς καταθέσεως αὐτῶν. Ὡς δὲ ὡρίσθη ἐν τῇ συνθήκῃ, ἡ πρώτη κατάθεσις τῶν ἐπικυρώσεων ἔδει νὰ λάβῃ χώραν ἀπὸ κοινοῦ ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας καὶ τριῶν τοὐλάχιστον ἐκ τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων προεχουσῶν Δυνάμεων, συντασσομένου εἰδικοῦ ἐπιδοτηρίου πρωτοκόλλου. Ἡ Γερμανία ἐπεκύρωσε τὴν συνθήκην τῶν Βερσαλλιῶν διὰ τοῦ ἀπὸ 16 Ἰουλίου 1919 νόμου, πλεῖστοι δ᾽ ἔκτοτε εἰδικοὶ νόμοι ἐξεδόθησαν πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῆς. Ἐκ τῶν συμμάχων Δυνάμεων μ.νον αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι δὲν ἐπεκύρωσαν τὴν συνθήκην τῶν Βερσαλλιῶν (βλ. λ. Οὔϊλσων).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *H. Kraus - G. Rödiger*, «Urkunden zum Friedensvertrage von Versailles» τ. 2 (1921).—*Gruf Brockdorff-Ranizau*, «Dokumente» 2 ἔκδ. (1922).—*R. Lansing*, «Die Versailler Friedensverhandlungen» (γερ. μ.) 1921.—*H. Kraus-G. Rödiger*, «Chronik der Friedensverhandlungen» (1920).—*A. Tardieux*, «La Paix» (1921)—«Archiv der Friedensverträge» τ. I (1923).—*Herbert Kraus*, «Der Friedensvertrag von Versailles» ἐν τῷ Jahrbuch des öffentlichen Rechts τ. IX (1920) σ. 291—332.—*Schücking* (καὶ ἄλλων) «Kommentar zum Friedensvertrage» (1924)—«Jahrbuch des Völkerrechts» τ. 8 (: Die Urkunde des Weltkrieges τ. 5, 1922).—*W. Wilson*, «Memoires und Dokumende über den Vertrag zu Versailles» γερμ. μ. ὑπὸ *R. St. Boker* τ. 3 (1923).—*Walter Simons*, «Vertrag von Versailles» ἐν τῷ Politisches Handwörterbuch τ. II (1923) σ. 876 ἐπ.—*H. Kraus*, Bibliographische Geschichte des Friendensvertrag von Versailles» ἐν τῷ Zeitschrift für Verfassungswissenschaften.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Βερσαλλίαι (Versailles, προφ. ***Βερσὰλζ***) *[Γεωγραφ.]*. Ὄνομα μικρῶν τινων πόλεων τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, εἰς τὰς πολιτείας Κοννεκτικούτης, Ἰλλινόϊς, Ἰνδιάνας, Ὀχάϊο, Μόργκαν καὶ Κεντοῦκο. Ἡ σημαντικωτέρα τούτων εἶναι ἡ τῆς Κεντοῦκο, πρωτεύουσα τῆς κομιτείας τοῦ Γούντφορντ. Κάτ. 10.000 περίπου.

βερσάμα (ἡ) (Bersama) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μελιοειδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου διακρίνονται διὰ τὰ ἑρμαφρόδιτα ἢ πολύγαμα ἀκανόνιστα ἄνθη των. Εἶναι δένδρα ἢ δενδρύλλια τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

Βερσάρι (Versari), ***Κάμιλλος***. Ἰατρὸς παθολόγος ἐκ Βολωνίας. Διεκρίθη ὡς συγγραφεὺς ἰατρικῶν ἔργων, ἐν τοῖς ὁποίοις κατώρθου νὰ συνδυάζῃ τὰς ἀρχαίας δοξασίας μετὰ τῶν νέων. Ὁ εὐγενὴς καὶ πατριωτικός του χαρακτὴρ συνετέλεσεν ὥστε νὰ ὑποστῇ οὗτος κατὰ τὴν νεότητά του φυλακίσεις καὶ καταδιώξεις. Ἀπέθανε τῷ 1880. Ἐκ τῶν 50 ὅλων ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν ἀναφέρομεν: «Ricerche sullo scorbuto» (ἐν δελτίῳ Ἰατρο-Χειρουργικῆς Ἑταιρίας Βολωνίας 1825), «Storia anamnestica e necroscopia di un enorme tumore fibroso peritoneale» (Forli 1838) κλπ. Ο. Ρ.

Βερσὲρ-ντὲ-Ρεφφὺ (Verchère-de-Reffye), ***Ἰωάννης-Βαπτιστὴς-Αὔγουστος-Φίλιππος-Ντιεντονέ***. Γάλλος στρατηγὸς (1820—1880). Ἀκαταπόνητος καὶ εὐφυὴς ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ, ἀφωσιώθη εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν πυροβόλων ὅπλων. Ἐδημιούργησε τὸν τύπον τοῦ πυροβόλου τῶν 7 καὶ ἐφεῦρε πρῶτος (ἢ ἐτελειοποίησε κατ᾽ ἄλλους) τὸ μυδραλλιοβόλον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μεγάλας ἐλπίδας ἐστήριζον οἱ Γάλλοι κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870, λόγῳ ὅμως ἐλλείψεως πυρομαχικῶν κατέστη ἀδύνατος ἡ λειτουργία του καὶ ὁ ἔλεγχος τῶν ἀναμενομένων ἀποτελεσμάτων. Διηύθυνε τὰ ἐργοστάσια τῆς Μεντὸν καὶ κατόπιν τὰ χυτήρια τῆς Τάρμπ, ὅπου κατεσκευάσθησαν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὑποδείγματός του ἄνω τῶν χιλίων πυροβόλων ὀπισθογεμῶν. Ἀπεσύρθη τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας διὰ λόγους ὑγείας τῷ 1880. —Ω.

Βέρτετς ἢ ***Βρσὰτς*** (Versecz, Werschetz καὶ γιουγκ. Vrsac) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γιουγκοσλαυΐας ἐν Βανάτῳ, ἐπὶ τῆς διώρυγος Τερέστεν, πρὸς τὰ ΒΑ τοῦ Βελιγραδίου. Κάτ 27370. Ἐργοστάσια οἰνοπνευμάτων, μηχανημάτων, κεραμοποιεῖα καὶ ἀμπελουργία. Μ. Δ. Β.

Βερσῆς, ***Κωνσταντῖνος Χ.*** Ἕλλην δραματικὸς ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1819. Ὑπέβαλεν εἰς τὸν Βουτσιναῖον ποιητικὸν διαγωνισμὸν τοῦ 1870 τὸ σατιρικὸν δρᾶμα «Ἀννίβας ἐν Γόρτυνι» καὶ ἐβραβεύθη συναγωνισθεὶς μὲ τοὺς ἐπαινεθέντας τότε Σπ. Λάμπρον («Ὁ τελευταῖος κόμης τῶν Σαλώνων») τὸν Τιμ. Ἀμπελᾶν («Νέρων»), τὸν Ἀντ. Ἀντωνιάδην («Τὸ φρόνημα τῶν πρώτων Χριστιανῶν») καὶ τὸν Π. Ζάνον («Οἱ Μνηστῆρες»). Τὸ βραβευθὲν ἔργον του, μηδέποτε διδαχθὲν ἀπὸ σκηνῆς, ἐξέδωσεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1870. Μετὰ πενταετίαν ἐν Βουτσιναίῳ διαγωνισμῷ ἐβραβεύθη ἡ πεντάπρακτος τραγῳδία του «Σαμψὼν καὶ Δαλιδά», ἥτις, ἐκδοθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1875, ἐδιδάχθη τῷ 1880 ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ παριλισίου ἐν Ἀθήναις θεάτρου «Ἀπόλλων» ὑπὸ τοῦ θιάσου τοῦ Δ. Ταβουλάρη. Τῷ 1878 ἐξέδωκε τὴν τετράπρακτον τραγῳδίαν του «Κλεομένης, ὁ τελευταῖος Ἡρακλείδης». Ἅπαντα τὰ ἔργα του ἐγράφησαν εἰς τρίμετρον ἰαμβικόν. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Βερσίτσι *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Σεῖραι**.

Βερσοβᾶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Αἰγείρας τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 387. Ἔχει κλίμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐξ ὀλίγου πηγαίου ὕδατος. Δ. Ε. Μ.

Βερσοβίστι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Πτέρης τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος, οἰκούμενον μόνον τὸ θέρος.

Βερσορὶς (Versoris), ***Πέτρος Δὲ Τουρνιέ***. Γάλλος δικηγόρος (1528—1588). Ἀπέκτησε ταχέως μεγάλην φήμην καὶ ἰδίως ἀφ᾽ ὅτου κατώρθωσε νὰ κερδίσῃ τὴν δίκην ὑπὲρ τοῦ Κολλεγίου τῆς Κλερμὸν ἐναντίον τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων, τὸ ὁποῖον ἠθέλησε ν᾽ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὸ πρῶτον τὸ δικαίωμα τοῦ διδάσκειν, ἐπειδὴ δὲν συνεμορφοῦτο πρὸς τοὺς πανεπιστημιακοὺς νόμους καὶ κανονισμούς. Ἡ νίκη τοῦ Βερσορὶς ἦτο τόσῳ μεγαλυτέρα, ὅσῳ εἶχεν ἀντίπαλον τὸν περίφημον Ἐτιὲν Πασκιέ. Ὁ Βερσορὶς ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος τῆς «τρίτης τάξεως» εἰς τὰς «Συνελεύσεις τῶν Τάξεων» τῆς Blois (1576), ἔνθα διεκρίθη ὡς εἷς τῶν καλυτέρων ῥητόρων τῆς τάξεώς του καὶ ὑποστηρικτὴς τοῦ κόμματος τῶν Γκιζῶν (De Guise). Ἔκτοτε ἐχρημάτισεν ἀρχηγὸς τοῦ συμβουλίου τῶν Γκιζῶν καὶ σφραγιδοφύλαξ μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἀπέθανεν ἐξ αἰφνιδίας συγκινήσεως, ὅτε ἔμαθε τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἐρρίκου Γκίζη. —Β.

Βερσουὰ (Versoix) *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Ἑλβετίας εἰς τὰς ἐκβολὰς ὁμωνύμου ποταμοῦ ἐπὶ τῆς λίμνης τοῦ Λέμαν, ἀπέχουσα τῆς Γενεύης περὶ τὰ 12 χιλιόμετρα. Ἡ Βερσουὰ ἀνῆκε μέχρι τοῦ 1789 εἰς τὴν Γαλλίαν, ὁ δὲ ὑπουργὸς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ′ Σουαζὲλ ἠθέλησε νὰ τὴν καταστήσῃ ἀντίπαλον τῆς Γενεύης· διήνοιξεν εἰς αὐτὴν εὐρείας ὁδοὺς καὶ κατεσκεύασεν ὡραίας οἰκοδομὰς καὶ λιμένα. Σήμερον ἔχει 1600 κατοίκους ἀσχολουμένους εἰς βιομηχανίας ἀγγειοπλαστικῆς, σοκολάτας καὶ χάρτου. —Ω.

Βερσούουριγκ (Verschuuring), ***Ἐρρῖκος***. Ὁλλανδὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Gorcum κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1690. Ἐμαθήτευσε κατ᾽ ἀρχὰς παρὰ τῷ Govertz καὶ τῷ J. Both, μετὰ ταῦτα δ᾽ ἀνεχώρησεν εἰς Ἰταλίαν, ἔνθα παρέμεινεν ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη ἀντιγράφων ἐν Ῥώμῃ, Φλωρεντίᾳ καὶ Βενετίᾳ τὰ ἔργα τῶν διασήμων Ἰταλῶν ζωγράφων. Διακριθεὶς κατ᾽ ἀρχὰς ὡς ζωγράφος ἱστορικῶν σκηνῶν, ἐπεδόθη βραδύτερον εἰς τὴν ἀπεικόνισιν μαχῶν, τῷ δὲ 1672, ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του, παρηκολούθησε τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις τῶν ὁλλανδικῶν στρατευμάτων καὶ ἀναπαρέστησε κατασκηνώσεις, πορείας, ἐπιθέσεις καὶ συγκρούσεις. Οἱ πίνακές του, ἀνερχόμενοι εἰς μέγαν ἀριθμόν, διακρίνονται διὰ τὴν ζωηρότητα τῆς ἐκφράσεως, τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὴν ἀλήθειαν, ἡ ὁποία τοὺς διαπνέει. Ἐξαίρετος ἰδίως ἀνεδείχθη ὁ Βερσούουριγκ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν *μαχῶν*, *ἐπιδρομῶν κλεπτῶν* καὶ *λεηλασιῶν χωρίων ὑπὸ στρατιωτῶν*. Ἐξετέλεσε προσέτι καί τινας χαλκογραφίας (eaux-fortes), ἐξ ὧν τέσσαρες μόνον εἶναι γνωσταὶ σήμερον: «Κατατρόπωσις ἱππικοῦ», «Ταξιδιώτης μὲ μανδύαν», «Μολοσσὸς πλαγιασμένος» καὶ «Λαγωὸς ὄρθιος». Ὁ Βερσούουριγκ ὑπῆρξε δήμαρχος τοῦ Gorcum καὶ ἐξετιμᾶτο πολὺ ἀπὸ τοὺς συμπατριώτας του. Ι. Μ. Π.

βερσόχορτο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἄλυσσον τὸ πετραῖον*.

βέρστιον (τό). Ῥωσικὸν μέτρον μήκους. Τὸ παλαιὸν βέρστιον ἦτο ἴσον πρὸς 656—875 ὀργυιὰς ῥωσικάς, ἑκάστην ἰσοδυναμοῦσαν πρὸς 3 ῥωσικοὺς πήχεις (ἀρσίν). Τῷ 1649 τὸ βέρστιον ὡρίσθη ἴσον πρὸς 1000 ὀργυιάς, ἐνῷ τὸ βέρστιον τῶν ὁδοιπορικῶν ἀποστάσεων ἰσοῦτο πρὸς 500 ὀργυιάς. Τὸ σύγχρονον βέρστιον εἶναι ἰσοδύναμον πρὸς 500 ὀργυιάς, ἤτοι 1,06678 χιλιόμετρα (0,6629 ἀγγλικὰ μίλλια). Τὸ *τετραγωνικὸν βέρστιον*, μέτρον ἐπιφανείας, ἰσοῦται πρὸς 250.000 τετρ. ῥωσικὰς ὀργυιὰς (=1,3802 τετραγ. χιλιόμ.=113,8 ἑκτάρια=281,2 ἄκρ).

Τὰ Σοβιὲτ εἰσήγαγον ἤδη ἐν Ῥωσίᾳ ὡς ὑποχρεωτικὸν μέτρον τὸ χιλιόμετρον καὶ ἐν γένει τὸ δεκαδικὸν μετρικὸν σύστημα. Π. ΛΕΦΑΣ

Βερστόφσκυ (Verstovsky), ***Ἀλέξιος Νικολάϊτς***. Ῥῶσος μουσουργός. Ἐγεννήθη τῷ 1799. Μηχανικὸς τὴν μόρφωσιν, ἐπεδόθη ἐκ τὴν μουσικὴν διδαχθεὶς ὑπὸ τῶν Στέϊνμπελτ, Φὶλδ καὶ Τσέϊκερ, χωρὶς ὅμως νὰ παρακολουθήσῃ συστηματικὴν ἐν τῇ τέχνῃ παίδευσιν. Ἡ μουσική του, μελῳδικὴ καὶ λίαν εὔθυμος τὸ πρῶτον, καθίσταται ἀντικείμενον εὐμενοῦς κρίσεως κατὰ τὴν ἐπὶ σκηνῆς ἀναπαράστασιν διαφόρων εἰδυλλίων. Ἔργα ἄξια λόγου καὶ γνωστὰ εἶναι τὰ μελοδράματα «Ὁ κύριος Τβαρντόβσκυ», «Βαδὶμ» καὶ τὸ κατὰ τὸ 1835 ἀναβιβασθὲν ἐπὶ τῆς σκηνῆς «Ὁ τάφος τοῦ Ἀσκόλδου», ἔχοντα ἰδιορρυθμίαν καὶ διακρινόμενα διὰ τὸ καθαρῶς αὐτοτελὲς ῥωσικὸν ὕφος καὶ ἐν τῷ δράματι καὶ ἐν τῇ μουσικῇ. Ὁ Βερστόφσκυ θεωρεῖται ἐκ τῶν θεμελιωτῶν—μετὰ τὸν περίφημον μουσουργὸν *Γλίνκα*—τοῦ ἐθνικοῦ ῥωσικοῦ μελοδράματος, τοῦ μετὰ τοσαύτης ἐπιτυχίας μετέπειτα ἐξελιχθέντος. Π. ΛΕΦΑΣ

Digitized by Google

Βερστραίτε (Verstraite), *Θεόδωρος*. Βέλγος ζωγράφος καὶ χαράκτης (1851—1906). Ἐζωγράφησε τοπία καὶ σκηνὰς τοῦ βορρᾶ. Αἱ «νύκτες» του διακρίνονται διὰ τὴν δύναμιν καὶ ποιητικότητά των. Ὀνομαστότερα ἔργα του εἶναι: «Ἐνταφιασμὸς εἰς Καμπίνην» *(Μουσεῖον τῆς Ἀμβέρσης)*, «Τὸ τελευταῖον ταξίδιον»· «Ἀνατολὴ τῆς Σελήνης εἰς Μπλανκεμπέργκε», «Στὴν ἀμμουδιά», «Βράδι στὸν Ἐσκώ», «Καλοκαιρινὰ τοπία», ἔργα ἀξιοθαύμαστα. — Β

Βὲρτ (Weert, Werdt καὶ Werth), *Ἰωάννης κόμις*—. Βαυαρὸς στρατηγός, γεννηθεὶς ἐν Μπούτγκεν κατὰ τὸ τέρμα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν παρὰ τὸ Μπενατὲκ τῆς Βοημίας τῷ 1652. Ἀνῆκεν εἰς οἰκογένειαν μικροῦ βαθμοῦ εὐγενείας καὶ ἐστερεῖτο μορφώσεως. Τῷ 1622 ἐπολέμησεν ἐν Ἄνω Παλατινάτῳ καὶ Βαυαρίᾳ κατὰ τῶν Σουηδῶν. Μετὰ τὸ ἔτος 1632 κατήγαγε, μαχόμενος ἐναντίον τοῦ Βερνάρδου τῆς Σὰξ Βαϊμάρης, νίκην περιφανῆ, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ἔλαβε βαθμὸν στρατάρχου. Τῷ 1635 ἔδρασεν ἐν Ἀλσατίᾳ καὶ εἰσήλασεν ἐν Γαλλίᾳ, τρομοκρατήσας τὰ περίχωρα τῶν Παρισίων. Τῷ 1637, νικητὴς κατ' ἀρχάς, ἡττήθη βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Βερνάρδου τῆς Βαϊμάρης. Ἐκ νέου νικητής, ἐξηνάγκασε τὸν Βερνάρδον νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ραΐνφελντ (1638). Ἡττηθεὶς καὶ πάλιν συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ ὡδηγήθη εἰς Παρισίους. Ἀνακτήσας τὴν ἐλευθερίαν του τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1642, διωρίσθη διοικητὴς τοῦ ἱππικοῦ, ἐνίκησε τὸν Ραντσάου ἐν Τούττλιγκεν (1643) καὶ ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν τοῦ Μερσύ, τὸν ὁποῖον, θανόντα ἐν Φριβούργῃ, διεδέχθη. Ὅτε ὁ Μαξιμιλιανὸς τῆς Βαυαρίας συνῆψεν ἀνακωχὴν ἐν Οὔλμ (1647), ὁ Βὲρτ ὑπηρέτησεν ὑπὸ τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ ἐνίκησεν ἐν Βοημίᾳ τοὺς Σουηδούς. Κληθεὶς ὑπὸ τῆς βαυαρικῆς κυβερνήσεως, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του τῷ 1648 καὶ ἐπολέμησεν ἐν Νταχάου τοὺς Σουηδοὺς καὶ τοὺς Γάλλους, τοὺς ὁποίους ἐνίκησε. Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης τῆς Βεστφαλίας ἀπεσύρθη εἰς τὰ ἀγροτικά του κτήματα, ἔνθα ἔζησεν ἰδιωτεύων. Α. Δ.

Ἰωάννης Βέρτ.

—**Βὲρτ** (Werth), *Ριχάρδος*. Γερμανὸς μαιευτὴρ-γυναικολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1850 ἐν Μαγδεμβούργῳ. Τῷ 1874 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ, τῷ δὲ 1885 ἐγένετο καθηγητὴς καὶ διευθυντὴς κλινικῆς. Ἐδημοσίευσε πλείστας ἐργασίας καὶ ὑπῆρξε συνεργάτης εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ Hermann ὡς καὶ εἰς τὴν «Μαιευτικὴν» τοῦ Müller (Στουτγάρδη 1888). Ἐπίσης ἀναφέρομεν καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ «Συμβολὴ εἰς τὴν ἀνατομικὴν καὶ θεραπευτικὴν τῆς ἐξωμητρίου κυήσεως» (Στουτγάρδη, 1887). Ο. Ι.

Βὲρτ-σὺρ-Σωὲρ (Woerth sur-Sauer, ἢ γερμ. Wörth-an-der-Sauer) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀλσατίας, πρὸς Β. τοῦ Στρασβούργου, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Βισσεμπουργ, ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Σοὲρ καὶ Σοὺλτσμπαχ. Κάτ. 1050. Τῇ 6 Αὐγούστου 1870 συνήφθη παρ' αὐτῷ ἡ ὁμώνυμος μάχη ἢ *μάχη τοῦ Ραϊχόφφεν* μεταξὺ Γάλλων καὶ Γερμανῶν (βλ. κατωτέρω).

—[ΣΤΡΑΤ. ΙΣΤΟΡ.] Κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870, καίτοι ὁ διοικητὴς τῆς γαλλικῆς στρατιᾶς τῆς Ἀλσατίας, στρατάρχης Μακμαὸν (Macmahon), εἶχεν ἀπὸ τῆς 5 Αὐγούστου ὑπὸ τὰς διαταγάς του τρία σώματα στρατοῦ (1ον, 5ον, 7ον) καὶ δύο μεραρχίας ἱππικοῦ, μολαταῦτα τὴν πρωΐαν τῆς 6ης δὲν διέθετεν ἀμέσως εἰμὴ μόνον τὸ 1ον σῶμα (τὸ ὑπ' αὐτόν), μίαν μεραρχίαν τοῦ 7ου σώματος καὶ τὰς δύο μεραρχίας ἱππικοῦ, διότι ἅπασαι αἱ λοιπαὶ μονάδες δὲν θὰ ἦσαν συγκεντρωμέναι πρὸ τῆς 7ης Αὐγούστου (βλ. λ. Γαλλογερμανικὸς *πόλεμος*), τεταγμένας δ' ἐπὶ τῆς τοποθεσίας τῆς περιλαμβανομένης μεταξὺ τῶν ποταμῶν Σάουερ καὶ Ἐμπερμπάχ, ἀπὸ Νιουβίλερ μέχρι Λανσπέργ, ἐπὶ τῆς τοποθεσίας δηλαδὴ τῆς φερομένης ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς «τοποθεσίας τοῦ Βὲρτ (Woerth)», ἄνευ ὅμως οὐδεμιᾶς προμελέτης καὶ σχεδίου, ἄνευ οὐδενὸς μέτρου ἀσφαλείας, ἀλλὰ κατὰ βούλησιν ἑνὸς ἑκάστου διοικητοῦ, εἰς τρόπον ὥστε εὑρίσκοντο 3 μὲν μεραρχίαι (1η, 3η, 4η) ἐν πρώτῃ γραμμῇ ἀνεπτυγμέναι, ἐπὶ μήκους 12 περίπου χιλιομέτρων, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμυντικῆς ὀργανώσεως, καθ' ὅσον οἱ διοικηταὶ διέκειντο, ὅτι διὰ νὰ ἐκτελεσθῇ τοιαύτη θὰ ἐκοπίαζον πολὺ οἱ ἄνδρες, καὶ ἄνευ τάξεως προκαλυπτικῶν ἀποσπασμάτων ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Σάουερ, 2 ἕτεραι μεραρχίαι (2α, καὶ μία τοῦ 7ου Σ.Σ.) εἰς δευτέραν γραμμὴν ὡς ἐφεδρεία καὶ ἀνὰ μία μεραρχία ἱππικοῦ ἑκατέρωθεν τῶν πλευρῶν (βλ. σχ.). Ἐπειδὴ ὅμως τὴν χαραυγὴν τῆς 6ης Αὐγούστου ἔκρινεν ὁ στρατάρχης, ὅτι αἱ δυνάμεις του ἦσαν πολὺ ὀλίγαι, ἵνα δυνηθῇ ν' ἀμυνθῇ ἐπὶ τῶν καταληφθεισῶν θέσεων, δι' αὐτὸ διέταξεν ὅπως τὸ στράτευμα ὑποχωρήσῃ καὶ ταχθῇ ἐπὶ θέσεων μᾶλλον πρὸς τὰ ὀπίσω, κερδίζων τοιουτοτρόπως χρόνον ἵνα προφθάσῃ νὰ συγκεντρωθῇ. Ἀλλὰ δὲν ἐπρόλαβε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ὑποχώρησιν ταύτην, διότι προκατελήφθη ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ.

Ἡ ὑπὸ τὸν διάδοχον τῆς Πρωσσίας 3η γερμανικὴ στρατιά, μετὰ τοὺς ἑλιγμούς της τῆς 5ης Αὐγούστου, καὶ εὐθὺς ὡς ἐπληροφορήθη περὶ τῆς παρουσίας γαλλικοῦ στρατοῦ εἰς τὸν μεταξὺ Φρεσβίλερ (Froeschwiller) καὶ Χαγκενάου (Haguenau) χῶρον, διέταξεν ὅπως τὴν ἑπομένην, 6ην Αὐγούστου, στραφῶσιν αἱ μονάδες της πρὸς δυσμάς, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν Γάλλων τὴν μεθεπομένην, 7ην Αὐγούστου. Ἐνῷ ὅμως κατὰ τὴν χαραυγὴν τῆς 6ης ἐπρόκειτο ν' ἀρχίσῃ ἡ ἐκτέλεσις τῆς στροφῆς, ἐξαίφνης τὸ 5ον σῶμα στρατοῦ ἀντελήφθη, ὄχι μόνον παρουσίαν γαλλικοῦ στρατοῦ εἰς Βέρτ, ἀλλὰ καὶ προετοιμασίαν ὑποχωρήσεως αὐτοῦ, δι' ὃ πάραυτα ἀπέστειλεν ἀναγνώρισιν ἱππικοῦ πρὸς Βὲρτ καὶ διέταξε τὴν διὰ πυροβολικοῦ βολὴν κατὰ τῶν γαλλικῶν καταυλισμῶν, ὁπότε τότε μοιραίως ἤρξατο τὴν 6ην Αὐγούστου μάχη μὴ προβλεφθεῖσα ὑπ' οὐδετέρου

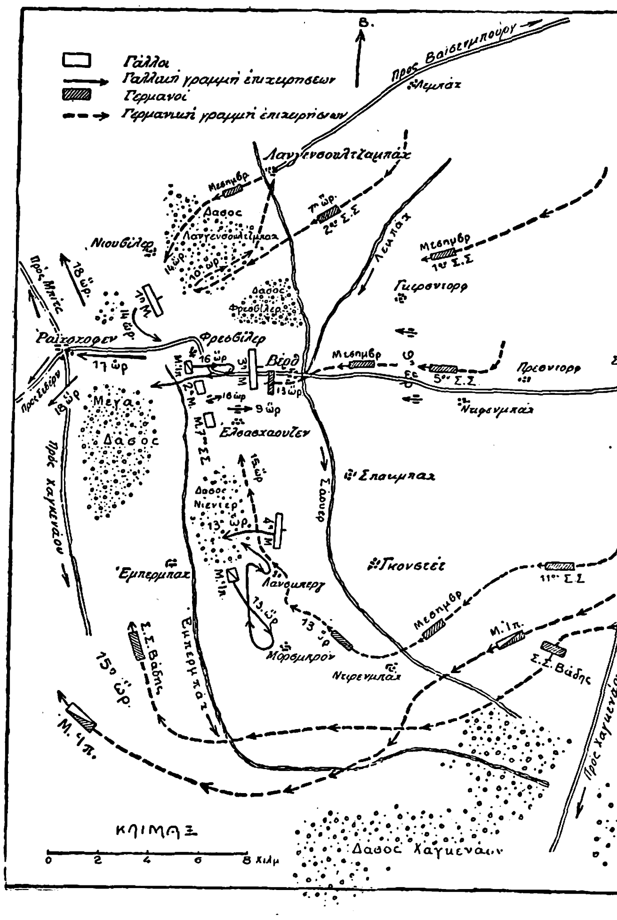

Σχεδιάγραμμα τῆς μάχης τοῦ Βέρτ (6 Αὐγούστου 1870).

τῶν ἀντιπάλων ἀρχηγῶν, δεδομένου ὅτι ὅ τε Μακμαὸν καὶ ὁ διάδοχος τῆς Πρωσσίας ἐσχεδίαζον ἀμφότεροι μάχην διὰ τὴν 7ην.

Μόλις ἠκούσθη ὁ κρότος τοῦ πυροβόλου, τὸ 2ον γερμανικὸν Σ. Σ. ἤρχισεν ἐξορμῶν ἐκ τοῦ δάσους Λανγκενσουλτζμπὰχ (Langensulzbach), ἀλλ' ἡ προχώρησίς του ἀνεκόπη ὑπὸ τῆς 1ης γαλλικῆς μεραρχίας, δι' ὃ περὶ τὴν 10ην ὥραν διετάχθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ συγκεντρωθῇ πρὸς τὸ χωρίον Λανγκενσουλτζμπάχ. Κατὰ τὸν ἴδιον τοῦτον χρόνον τὸ 5ον γερμανικὸν Σ. Σ. παρενέβη ὁλόκληρον, καὶ διὰ μὲν τοῦ πυροβολικοῦ του (14 πυροβολαρχιῶν) ἤρξατο ζωηροῦ ἀγῶνος κατὰ τοῦ γαλλικοῦ πυροβολικοῦ (8 πυροβολαρχιῶν), σιγήσαντος μετά τινα χρόνον, διὰ δὲ τοῦ πεζικοῦ του προσεπέρασεν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Σάουερ καὶ κατέλαβε πρὸς στιγμὴν τὸ Βέρτ, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ἀμέσως ὑπὸ γαλλικῆς ἀντεπιθέσεως. Εἰς Σπαχμπὰχ (Spachbach) καὶ εἰς Γκουνστὲτ (Gunstett) πᾶσα γερμανικὴ ἀπόπειρα πρὸς διάβασιν τῶν γεφυρῶν τοῦ Σάουερ ἀπέτυχεν.

Ὅταν περὶ τὴν μεσημβρίαν ἀφίκετο ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ὁ διοικητὴς τῆς 3ης γερμανικῆς στρατιᾶς, ἔκρινεν, ὅτι ἡ μάχη εἶχεν ἀρκούντως προχωρήσει, ὥστε νὰ εἶναι ἀδύνατος ἡ διακοπή της, δι' ὃ μετέβαλε σχέδιον καὶ διέταξεν, ὅπως ἡ μάχη ἐκτελεσθῇ τὴν 6ην ἀντὶ τῆς 7ης Αὐγούστου, ἐκδώσας ἀμέσως διαταγὴν ὅπως τὸ 2ον Σ. Σ. ἐπιτεθῇ ἐρρωμένως καὶ ὑπερκεράσῃ τὸ ἀριστερὸν τῶν Γάλλων, τὸ 1ον Σ. Σ. παρεντεθῇ μεταξὺ 2ου καὶ 5ου, καὶ εἶτα τὰ 1ον καὶ 5ον Σ. Σ. ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ μετώπου τῆς γαλλικῆς τοποθεσίας πρὸς τὸ Βέρτ, τὸ 11ον Σ. Σ. ὑπερκεράσῃ τὸ δεξιὸν τῶν Γάλλων ἑλισσόμενον νοτίως τοῦ Ἐλσασχάουζεν (Elsasshausen), ἡ μεραρχία ἱππικοῦ καὶ ἑλιχθῇ ὥστε νὰ ταχθῇ εἰς τὸ ἀριστερὸν πλευρόν, τὸ δὲ Σ. Σ. Βάδης ν' ἀκολουθήσῃ τὸ 11ον καὶ νὰ ἐπιτηρῇ συγχρόνως τὰς βορείας ἐξόδους τοῦ δάσους Χαγκενάου. Ἐκ τῶν γερμανικῶν τούτων ἐπιθέσεων, ἡ μὲν μετωπικὴ (5ον Σ. Σ.) κατώρθωσε νὰ προσπεράσῃ τὸν Σάουερ, νὰ καταλάβῃ τὸ Βέρτ, καὶ νὰ προχωρήσῃ μέχρι τῆς ὀφρύος τῆς ἀποτελούσης τὸ γαλλικὸν μέτωπον, ὅπου ὅμως καθηλώθη ὑπὸ τῶν Γάλλων, τῶν ἀμυνθέντων μέχρις ἐσχάτων (ἡ τρωτότης τῶν τμημάτων τούτων ἔφθασεν εἰς 63 %), ἡ δ' ὑπερκερωτικὴ κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ τῶν Γάλλων (2ον Σ. Σ.) προὐχώρησε πρὸς Νιουβίλερ καὶ ἐξηνάγκασε τὸ ἐκεῖ γαλλικὸν στράτευμα νὰ ὑποχωρήσῃ ἐλαφρῶς πρὸς Φρεσβίλερ, ἡ κατὰ τοῦ δεξιοῦ ὅμως ὑπερκερωτικὴ (11ον Σ.Σ.) προσεπέρασε τάχιστα τὸν Σάουερ, καὶ ἐκ Μορσμπρὸν ἤρχισε προελαύνουσα ἀκάθεκτος πρὸς τὸ δάσος Νιέντερ (Niederwald), ὁπότε, διὰ νὰ καλυφθῇ ἡ ὑποχώρησις τῆς 4ης γαλλικῆς μεραρχίας, ἐπήλασεν ἡ ταξιαρχία θωρακοφόρων τοῦ στρατηγοῦ Μισὲλ (Michel) κατὰ τοῦ γερμανικοῦ πεζικοῦ, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε ν' ἀνακόψῃ τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ εἰμὴ μόνον ἐπ' ὀλίγον, δι' ὃ τάχιστα κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, τὸ δάσος, τὴν δὲ 15ην ὥραν τὸ Ἐλσασχάουζεν. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τὸ Σ. Σ. Βάδης καὶ ἡ μεραρχία ἱππικοῦ, ἐκτελέσασαι εὐρύτατον ἑλιγμόν, ἠπείλησαν τὴν πρὸς Ραϊχσόφεν (Reischoffen) ὁδὸν ὑποχωρήσεως τῶν Γάλλων.

Εὑρεθεὶς περὶ τὴν 16ην ὥραν ὁ Μακμαὸν πρὸ τοιαύτης καταστάσεως, ἀπεφάσισε τὴν γενικὴν ὑποχώρησιν, ἵνα δὲ καλύψῃ ταύτην, διέταξε τὸ μὲν πυροβολικὸν τῆς ἐφεδρείας (8 πυροβολαρχίαι) νὰ ταχθῇ ἐσπευσμένως πρὸς πυροβόλησιν μεταξὺ Φρεσβίλερ καὶ Ἐλσασχάουζεν, τὴν δὲ παρὰ τὸ Φρεσβίλερ μεραρχίαν ἱππικοῦ νὰ ἐπελάσῃ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Βέρτ. Περὶ ὥραν 17—18 τὰ μὲν λείψανα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ὑπεχώρησαν ἀτάκτως πρὸς Ραϊχσόφεν, καὶ ἐκεῖθεν μέρος μὲν πρὸς Μπὶτς (Bitche), μέρος δὲ πρὸς Σαβὲρν (Saverne), οἱ δὲ Γερμανοὶ δὲν κατεδίωξαν, ἅτε ὄντες ἐντελῶς ἐξηντλημένοι ἐκ τῆς κοπώσεως.

Ἡ μάχη τοῦ Βέρτ, καίτοι ἐξελιχθεῖσα ὡς μάχη ἐκ παρατάξεως, μολαταῦτα δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς καθαρῶς τοιαύτη, διότι ἐπῆλθεν ἐξ ἀπροόπτου δι' ἀμφοτέρους τοὺς ἀντιπάλους. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰς ἀνωτάτας διοικήσεις, ὁ μὲν Μακμαὸν ὤφειλε νὰ μὴ ἀποδεχθῇ τὴν μάχην, ἀφοῦ ἀντιπαρετάσσε 5 μόνον μεραρχίας καὶ δύο ἱππικοῦ (50,000 ἄνδρας καὶ 120 πυροβόλα) ἀπέναντι τῆς ἐκ 5 σωμάτων στρατοῦ καὶ μιᾶς μεραρχίας ἱππικοῦ γερμανικῆς στρατιᾶς (150,000 ἀνδρῶν καὶ 250 πυροβόλα), ἀλλὰ νὰ ὑποχωρήσῃ ἐγκαίρως πρὶν ἢ προκαταληφθῇ ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου, ὁ δὲ διάδοχος τῆς Πρωσσίας οὐδὲν ἄλλο ἔπραξεν εἰμὴ ν' ἀποδεχθῇ καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς ἄνευ τῶν διαταγῶν του ἐνεργείας τῶν σωματαρχῶν του, ἰδίως τοῦ τοῦ 5ου Σ. Σ. στρατηγοῦ Κιρχμπὰχ (Kirchbach). Συγγράμματά τινα μέμφονται τοῦ Μακμαόν, ὅτι ἀπώλεσε τὴν μάχην ταύτην, διότι δὲν ἐτήρησεν ἰσχυρὰν ἐφεδρείαν, δι' ἧς θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ στρατηγικὴν ἀντεπίθεσιν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ νότου κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ τῶν Γερμανῶν· καθ' ἡμᾶς ὅμως ἡ ἐπίκρισις αὕτη εἶναι τελείως ἀβάσιμος, γνωστοῦ ὄντος ὅτι ὁ Μακμαὸν διέθετεν ὀλιγίστας μόνον δυνάμεις.

Τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς μάχης ταύτης εἶναι ὅτι παρ' ἀμφοτέροις τοῖς ἀντιπάλοις ὑστέρησε καταπληκτικῶς ἡ ὑπηρεσία τῆς ἐρεύνης. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Βέρτα (Verta), *Ἰωάννης ντέλα* — (ἐπονομαζόμενος de Roca). Ἰσπανὸς γλύπτης, γεννηθεὶς ἐν Ἀραγωνίᾳ καὶ ζήσας κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα. Κατὰ πρόσκλησιν Φιλίππου τοῦ Καλοῦ, δουκὸς τῆς Βουργουνδίας, μετέβη τῷ 1444 εἰς Ντιζὸν καὶ ἀνέλαβεν, ἀντὶ 4.000 λιβρῶν, τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἐπιταφίου μνημείου Ἰωάννου τοῦ Ἀφόβου. Τῷ 1461, ἐπειδὴ δὲν εἶχε τελειώσει ἡ κατασκευὴ τοῦ ἔργου τούτου, τοῦ ἐδόθη ὡς βοηθὸς ὁ Γάλλος γλύπτης Ἀντώνιος Λὲ Μουατυριέ. Ὁ Ντὲ λὰ Βέρτα, συνήθως ὑπογραφόμενος Jehan de Drogues, ὑπῆρξεν ἀξιολογώτατος καλλιτέχνης, ἀλλὰ βίαιος καὶ ὀξύθυμος. Τοῦ πρώτου γεγονότος ἡ ἀπόδειξις ὑπάρχει εἰς τὰ ἀγάλματα τοῦ δουκὸς καὶ τῆς δουκίσσης τῆς Βουργουνδίας καὶ τὰ ἄλλα γλυπτικά του ἔργα, τ' ἀποκείμενα σήμερον εἰς τὸ

Digitized by Google

Μουσεῖον τοῦ Ντιζόν, τοῦ δὲ δευτέρου εἰς τὴν πληροφορίαν, ὅτι τῷ 1448, ὑβρίσας καὶ ἀπειλήσας διὰ τοῦ ἐγχειριδίου του τὸν δήμαρχον τοῦ Ντιζόν, κατεδικάσθη εἰς φυλάκισιν καὶ εἰς χρηματικὴν ἀποζημίωσιν. Ι. Μ. Π.

Βερτάϊμ (Wertheim), *Γουσταῦος*. Αὐστριακὸς δερματολόγος (1822—1888). Ἀπὸ τοῦ 1865 διετέλεσεν αὐτοκρατορικὸς ἀρχίατρος τοῦ Ροδολφείου καθιδρύματος καὶ ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς δερματολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης. Αἱ ἐπιστημονικαὶ αὐτοῦ ἐργασίαι εὕρηνται εἰς ἀρχαῖα λεξικά. Ο. Ρ.

Βερτάϊμπερ (Wertheimber), *Ἀδόλφος*. Γερμανὸς παιδίατρος γεννηθεὶς ἐν Μονάχῳ τῷ 1832, διακεκριμένος ἐπιστήμων καὶ αὐλικὸς σύμβουλος. Ἐκτὸς τῶν εἰς ἀρχαῖα λεξικὰ ἀναγραφομένων ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν ἀναφέρομεν καὶ τὰς ἀκολούθους: «Ueber fieberlose Scarlatina» (1890), «Ueber den submaxillaren Mumps» (1893), «Zur behandlung des Keuchhustens» (1897), «Die Krankenpflege bei Tussis convulsiva (1898). Πλὴν τούτων καὶ διάφοροι αὐτοῦ πραγματεῖαι περιέχονται εἰς πλεῖστα παιδιατρικὰ περιοδικά. Ἀξιοσημείωτος ὑπῆρξεν ἡ συμβολή του διὰ τὴν καταστολὴν τῆς χολερικῆς ἐπιδημίας τοῦ Μονάχου καὶ τοῦ τύφου τῆς Berchtesgaden κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ο. Ρ.

Βερταμὸν (Verthamon). Γαλλὶς ἀριστοκράτις, τὴν ὁποίαν συνεζεύχθη τῷ 1664 εἰς δεύτερον γάμον ὁ Λουδοβῖκος Φρανσουὰ ντὲ Κωμαρτὲν (1624—1687), σύμβουλος τοῦ καρδιναλίου ντὲ Ρέτζ. Ἡ κυρία Κωμαρτὲν ἦτο γυνὴ εὐπαίδευτος. Δι' αὐτὴν ὁ ἀββᾶς Φλεσιὲ ἔγραψε ποίημα ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν γάμων της καὶ ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις αὐτῆς καὶ κατ' ἀπαίτησίν της ὁ αὐτὸς ἀββᾶς ἔγραψε: «Les grands-jours de Clermont» καὶ ὁ καρδινάλιος de Retz τὰ ἀμίμητα «Ἀπομνημονεύματά» του. —Β

Βερτέζι (Vertesi) *Ἀρνόλδος*. Οὗγγρος μυθιστοριογράφος (1836—1889). Ἐδημοσίευσεν ὑπὲρ τὰ ἑξακόσια μυθιστορήματα καὶ διηγήματα, ἐκ τῶν ὁποίων ὡς κάλλιστα θεωροῦνται: «Αἱ ἀπολεσθεῖσαι ζωαί», «Ἡ σχολὴ τῆς ἀθλιότητος», «Ἕνα θαυμάσιον συνοικέσιον», «Ὁ τόπος ὁπόθεν προέρχεται ὁ ἥλιος». Τῷ 1861 ἐδημοσίευσε δύο τόμους «Ἱστορικῶν ἀφηγήσεων», συνειργάσθη δὲ εἰς πλείστας πολιτικὰς ἐφημερίδας καὶ φιλολογικὰ περιοδικά. Θ. Β.

Βερτέϊγ (Verteuil) *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Γαλλίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σαρέντου. Κάτοικοι 1500. Ἐνταῦθα εὑρίσκεται ἀξιόλογος ἐκκλησία τοῦ 1471 καὶ εἷς ὡραῖος πύργος ἀνήκων εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Λαροσφουκώ, κείμενος ἐπὶ ὑψώματος καὶ περιβαλλόμενος ὑπὸ τριγωνικοῦ τείχους. Ἐνταῦθα συνῆλθεν ἡ ἕκτη σύνοδος τῶν διαμαρτυρομένων τῇ 7ῃ Σεπτεμβρίου 1567.

Βέρτεκοπ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Σκύδρα.

Βερτελὼ (Berthelot)· βλ. Μπερτελό.

βερτεμπραλίνα (ἡ) (Vertebralina) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑλικοστεγῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ναυτιλοειδῶν*. Ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ τὴν Βόρειον θάλασσαν. Δ.Ν.Π.

— *[Παλαιοζ.]* Λείψανα αὐτῶν εὑρέθησαν ἐν ἀπολιθώσει τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ.Κ.Γ.

βερτεμπραρία (ἡ) (Vertebraria Royle) *[Παλαιοφυτολ.]*. Μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο χαρακτηρίζονται ὑπόγεια ριζώματα τοῦ φυτοῦ γλωσσοπτέριδος (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βερτέρη (ἡ) (Bertere) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰριδοειδῶν* περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Μαλαισίας. Δ. Ν. Π.

βερτερόα (ἡ) (Berteroa) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει τέσσαρα εἴδη ποώδη, ἰθαγενῆ τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν βορείων χωρῶν τῆς Ἀσίας. Δ. Ν. Π.

Βερτζέριο (Vergerio), *Πέτρος-Παῦλος*. Ἰταλὸς λογογράφος (1349—1428). Ἦτο καθηγητὴς τῆς ρητορικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Παδούης καὶ συνώδευσε τὸν καρδινάλιον Ζαμπαρέλλα εἰς τὴν σύνοδον τῆς Κωνσταντίας. Προσκολληθεὶς κατόπιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Σιγισμόνδον, ἠκολούθησε τοῦτον εἰς τὴν Οὑγγαρίαν, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων «De ingeniis moribus», «Petrarchae vita», «Vitae principum Carrariensium», «Orationes et epistolae variae historiae».

— Βερτζέριο (Vergerio), *Πέτρος-Παῦλος, ὁ νεώτερος*. Ἰταλὸς θεολόγος καὶ διπλωμάτης, συγγενὴς τοῦ προηγουμένου (1500—1565). Ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ πάπα Κλήμεντος τοῦ Ζ' ὡς νούντσιος εἰς τὴν Ρουμανίαν καὶ ἐπὶ πάπα Παύλου τοῦ Γ' διεξήγαγε τὰς διαπραγματεύσεις αὐτοῦ μετὰ τοῦ Λουθήρου καὶ τῶν διαμαρτυρομένων ἡγεμόνων. Ὠνομάσθη κατόπιν ἐπίσκοπος τοῦ Κάπο ντ' Ἴστρια, ἀλλὰ περιελθὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τῆς Ρώμης μετέστη εἰς τὸν προτεσταντισμόν. Μ. Δ. Β.

Βερτζίλιο (Vergilio)· βλ. Βιργίλιος.

— Βερτζίλιο (Vergilio), *Πολύδωρος*. Ἰταλὸς θεολόγος καὶ συγγραφεὺς (1470—1555). Χρηματίσας σύγγελος τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου ΣΤ', ἀπεστάλη ὑπ' αὐτοῦ εἰς Λονδῖνον πρὸς εἴσπραξιν τῆς δεκάτης τοῦ Ἁγίου Πέτρου. Ἐκεῖ παρέμεινεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς ἐφημέριος καὶ ἀρχιδιάκονος. Συνέγραψε: «Περὶ ἐφευρετῶν» (βιβλία ὀκτώ), ἔργον ἀριθμῆσαν πολλὰς ἐκδόσεις, ὧν ἡ πρώτη τῷ 1499. Εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Λάϊντεν (Leyden) τοῦ 1644 προσετέθη καὶ ἑτέρα πραγματεία «de prodigiis», εἰς τρία βιβλία. Ἕτερον ἔργον του εἶναι ἡ «Historia anglica» ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ τέλους τῆς βασιλείας Ἐρρίκου τοῦ Ζ' (Leyden 1534). Ἡ ἱστορία αὕτη γεγραμμένη εἰς ἄπταιστον λατινικήν, στερεῖται ἀμεροληψίας καὶ ἀκριβείας. —Β.

Βερτζοβᾶ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Παρθένιον.

Βέρτζινε Μαρία (Vergine Maria) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μέγας σικελικὸς ὅρμος (πλάτ. 38°10' Β, μήκ. 13°21' Α, χάρτ. ἀγγλ. 169: Palermo bay), δύο μίλλια βορείως τοῦ Παλέρμο καὶ νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου Κάπο Γκάλλο. Ἓν τῶν ἐπισημοτέρων τῆς Σικελίας θυννοσκοπείων. Σ. Ε. Λ.

βερτία (ἡ) (Bertia) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *σφαιριδῶν*. Τὸ σχῆμα τοῦ μύκητος τούτου εἶναι σφαιρικὸν καὶ τὰ σπόρια εἶναι ἀτρακτοειδῆ, κατὰ δύο σειρὰς διατεταγμένα καὶ κυανέρυθρα. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος: *βερτία ἡ μοροειδὴς* (Bertia moroidea), ζῶσα παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων δένδρων καὶ ἰδίως εἰς τὴν μορέαν. Δ. Ν. Π.

βερτιγινίδαι (οἱ) (Vertiginidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστεροπόδων*. Ἐκ τῶν πολλῶν γενῶν γνωστότερον εἶναι τὸ βερτιγὼ (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζ.]* Λείψανα τῆς οἰκογενείας ταύτης εὑρίσκονται καὶ ἐν ἀπολιθώσει. Γ. Κ. Γ.

βερτιγὼ (τὸ) (Vertigo) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *βερτιγινιδῶν*. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα σχεδὸν εἰς πάσας τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζ.]* Λείψανα τοῦ γένους τούτου εὑρέθησαν καὶ ἐν ἀπολιθώσει. Γ. Κ. Γ.

βερτιὲπ *['Ιστορ. Θέατρ.]*. Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῆς ἐθνικῆς σκηνῆς τῶν Ρώσων ἐγένετο κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ὑπὸ τῶν σπουδαστῶν τῆς ἐν Κιέβῳ περιφήμου ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας. Οὗτοι, διὰ νὰ καταστήσωσι μᾶλλον ἀντιληπτὰς εἰς τὸν ἀμόρφωτον ἔτι ρωσικὸν λαὸν τὰς ἐν ταῖς δημοσίαις πλατείαις ἐκτελουμένας πρωτογόνους θεατρικὰς «διηγήσεις» των, μετεχειρίσθησαν πρὸς τοῦτο μικρὸν φορητὸν ξύλινον θέατρον νευροσπάστων, τοῦ εἴδους τῶν γαλλικῶν guignols, ὅπερ ἐκαλεῖτο *βερτιέπ*. Τὰ κατὰ παράδοσιν συνήθη κωμικὰ πρόσωπα τῶν ἀνδρεικέλλων, οἱ Ρῶσοι σπουδασταὶ τὰ ἀντικατέστησαν διὰ προφητῶν, ἀποστόλων, τοῦ Ποντίου Πιλάτου, τῆς Παναγίας καὶ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, καθόσον αἱ διὰ τῶν βερτιὲπ ἐκτελούμεναι παραστάσεις των ἐστρέφοντο πᾶσαι περὶ τὰ πάθη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Αἱ παραστάσεις αὗται συνωδεύοντο συνηθέστατα καὶ ὑπὸ χορῳδιῶν ἐκτελουμένων ὑπ' αὐτῶν τῶν σπουδαστῶν εἰς ἀνάμεικτον σλαβικὴν καὶ πολωνικὴν γλῶσσαν. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

βερτιέρη (ἡ) (Bertiere) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυθροδανοειδῶν*, περιλαμβάνον 5—6 εἴδη θαμνώδη ἰθαγενῆ τῆς τροπικῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

Βερτὶθ-ντὲ-Χουὰν (Vertiz de Juan), *Ἰωσήφ*. Ἀργεντινὸς πολιτικὸς φιλελευθέρων ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Διεδέχθη ἐν τῇ ἀργεντινῇ ἀντιβασιλείᾳ τὸν Πέτρον ντὲ Καβάλλος. Εἶναι γνωστὸς ἰδίᾳ διὰ τὴν συμβολήν, ἣν παρέσχεν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἀποικιῶν (βλ. λ. **Ἀργεντινή**). Α. Δ.

βερτίνειοι (οἱ) *['Ανατομ.]*· βλ. λ. **νεφρικοὶ στῦλοι**.

Βερτίσκος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Μακεδονίας κατὰ Στράβωνα (VII, 329, ἀποσπ. 10) εἰς τὰ ΒΔ. μεταξὺ τοῦ Σκάρδου καὶ τοῦ Ἀδρία, τὸ σήμερον καλούμενον *Βόρειοι Ἀλβανικαὶ* Ἄλπεις (βλ. λ. **Ἀλβανία**, τόμ. Γ', σ. 409 στ. α'). Τοιοῦτον ὄνομα φαίνεται ὅτι ἔφερε καὶ ἕτερον ὄρος τῆς Μακεδονίας, τὸ σχηματίζον τὴν ὑδροκρίτην ἀφ' ἑνὸς μὲν τῶν ὑδάτων τῶν λιμνῶν Κορωνείας καὶ Βόλβης, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῶν τοῦ Στρυμόνος. Κοινῶς λέγεται *Μπεσὶκ δὰγ* (ὑψ. 1059).

—**Βερτίσκος** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1438. Πρότερον ἐκαλεῖτο **Μπέροβα**. Κεῖται εἰς τὴν βορείαν κλιτὺν τοῦ ὄρους Βερτίσκου (κοιν. *Τσιολάκη*), ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος ἔχει ἄφθονα δάση ἐκ δρυὸς καὶ ὀξυᾶς, τροφοδοτοῦντα τὴν ἐπιχώριον ἀνθρακοποιΐαν. Γεωργικὰ προϊόντα ἀποδίδει κυρίως δημητριακὰ (250.000 ὀκ.) καὶ καπνὸν (35.000 ὀκ.), ἔχει δὲ καὶ ἀξιόλογον κτηνοτροφίαν αἰγοπροβάτων, ἀποδίδουσαν ὑπὲρ τὰς 3000 ἀμνῶν καὶ ἐριφίων καὶ 20.000 ὀκ. τυροῦ. Ἐνταῦθα λειτουργοῦν γεωργικοὶ συνεταιρισμοὶ καὶ σωματεῖον καπνεργατῶν. Μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (57 χμτρ.). Ἐντεῦθεν τῷ 1913 ἐγένετο ἡ ἐξόρμησις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατὰ τοῦ Λαχανᾶ (βλ. λ.). Δ. Ε. Μ.

Βερτμοῦλλερ (Wertmuller). Σουηδὸς ζωγράφος (1751—1811). Μεταβὰς τῷ 1772 εἰς Γαλλίαν παρέμεινεν ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1788, διατελέσας ἐπίσημος, τρόπον τινά, ζωγράφος τῆς Μαρίας Ἀντωανέττας. Κατέλιπεν ἐνδιαφερούσας προσωπογραφίας ταύτης καὶ τῶν τέκνων της. Ι. Μ. Π.

Βερτὸ (Bertot), *Ρενὲ Ὠμπέρ*. Γάλλος ἱστορικὸς (1655—1735). Εἰσῆλθε λίαν ἐνωρὶς εἰς τὸ τάγμα τῶν Καπουκίνων, ἀλλὰ κλονισθείσης τῆς ὑγείας του ἐκ τῶν στερήσεων τοῦ μοναστικοῦ βίου, ἐπεζήτησε καὶ ἔλαβε θέσιν πρωθιερέως ἐν Croisy-la-Garenne, ἀφιερῶν τὰς ἐλευθέρας του ὥρας εἰς μελέτας ἱστορικάς. Τὸ πρῶτον του βιβλίον «Histoire des révolutions du Portugal» (1689) ἔσχε μεγάλην ἐπιτυχίαν. Τὸ δεύτερον βιβλίον του «Histoire des révolutions de Suède» ἔσχε μείζονα ἔτι ἐπιτυχίαν καὶ πέντε συνεχεῖς ἐκδόσεις (1696). Χάρις εἰς τὸ ἔργον του τοῦτο ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν (1703) καὶ διωρίσθη γραμματεὺς τῆς δουκίσσης τῆς Ὀρλεάνης, ἥτις παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν ὁλόκληρον διαμέρισμα ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Παλαὶ-Ρουαγιάλ, ὅπου ἔχων πᾶσαν ἄνεσιν ἠδύνατο τοῦ λοιποῦ νὰ συγγράφῃ ἄνευ ἄλλων περισπασμῶν. Αἱ ἱστορίαι του εἶναι γεγραμμέναι μετὰ πολλῆς κομψότητος καὶ καλλιεπείας, στεροῦνται ὅμως καὶ βαθυτέρας κριτικῆς ἐρεύνης καὶ τοπικοῦ χρωματισμοῦ, ὡς καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ὁ Βερτὸ ἐπεδίωκε νὰ προκαλῇ ἐντύπωσιν διὰ τῶν δραματικῶν του περιγραφῶν μᾶλλον παρὰ διὰ τῆς ἀναγραφῆς ἐξηκριβωμένων γεγονότων ἐκ τῆς ἐρεύνης τῶν πηγῶν. Ὅτε τῷ παρεσχέθησαν νέα ἀνέκδοτα κείμενα περὶ τῆς πολιορκίας τῆς Ρόδου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀπήντησεν «ἡ ἰδική μου πολιορκία εἶναι πλέον περατωμένη». Καὶ δὲν ἤλλαξεν οὐδὲ λέξιν ἐξ ὅσων λανθασμένως εἶχε γράψει. Ἕτερα ἔργα τοῦ Βερτὸ εἶναι: «Traité de la mouvance de Bretagne (1710), «Histoire des révolutions de la république romaine» (1719), καὶ «Histoire de l'ordre de Malte», ὅπερ εἶναι καὶ τὸ σπουδαιότερον ἔργον του, γραφὲν κατ' ἐντολὴν τῶν Ἱπποτῶν τῆς Μάλτας καὶ χρησιμεῦον μέχρι σήμερον ὡς ἡ κυριωτέρα πηγὴ τῆς ἱστορίας τοῦ ἐνδόξου τούτου τάγματος. Θ. Β.

Βερτόλδος βλ. Μπέρτολντ καὶ Μπερτόλδος.

βερτολονία (ἡ) (Bertolonia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μελανοστομιδῶν*. Εἶναι πόαι πολυετεῖς, μὲ φύλλα πλατέα, κολπωτά, ἀκέραια, πράσινα ἢ πορφυρώδη, ἀναδίδοντα ἀναλόγως τῶν εἰδῶν, μεταλλικὰς ἀποχρώσεις. Τὰ ἄνθη εἶναι διατεταγμένα κατὰ κῦμα, εὑρίσκονται κατὰ τὴν κορυφὴν τῶν κλάδων καὶ εἶναι συνήθως ἐπιμήκη. Γενικῶς εἶναι πενταμερῆ, φέρουν δύο στήμονας καὶ ἰσαρίθμους κυματοειδεῖς ἀνθῆρας. Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα καὶ περιβάλλεται κατὰ τὸ ἥμισυ ὑπὸ τριχωτῶν φυλλαρίων εὐπτώτων. Τὰ φυτὰ ταῦτα συνήθως ἕρπουσιν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ εἶναι ἰθαγενῆ των τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστὰ 6 εἴδη, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: *βερτολονία ἡ μαρμαρώδης* (Bentolonia marmorata). Εἶναι πόα ἰθαγενὴς τῆς Βραζιλίας, μὲ βλαστὸν σαρκώδη, φύλλα ἐρυθρά, ἄνθη φοειδῆ, πράσινα μὲ εὐρείας ἐπιμήκεις λευκὰς ραβδώσεις κατὰ τὴν ἄνω αὐτῶν ἐπιφάνειαν καὶ ὑπέρυθρα κατὰ τὴν κάτω, μὲ εὐδιακρίτους ἰώδεις νευρώσεις. *Βερτολονία ἡ στικτὴ* (Bertolonia guttata). Διακρίνεται ἐκ τῶν μακρῶν πρασίνων καὶ μὲ ἐρυθρὰς κηλῖδας φύλλων της.

Ἀμφότερα τὰ εἴδη ἀπαντῶσι καὶ παρ' ἡμῖν καὶ καλλιεργοῦνται ὡς κοσμητικά. Δ. Ν. Π.

βερτουμνία (ἡ) (Vertumnia Hall). Ὑπογένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὸ γένος *ἀβικοῦλα* τῶν *ἐλασματοβραγχίων μαλακίων*, οὗτινος εἴδη τινὰ ζῶσιν ἔτι καὶ σήμερον. Λείψανα των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς δεβονείου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βερτοῦμνος (Vertumnus) (ἐκ τοῦ vertere=μεταβάλλειν, μετατρέπειν). Εἷς τῶν ἀρχαιοτέρων θεῶν τῆς Ρώμης. Εἶναι θεὸς τῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους καὶ τῶν διαφόρων ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα προσφέρουν εἰς τὸν ἄνθρωπον· διὸ καὶ ἀπεικονίζεται ὑπὸ διαφόρους μορφάς, ἰδίᾳ δὲ ὡς ἀγρότης κρατῶν εἰς τὰς χεῖράς του κλαδευτήριον καὶ καρπούς. Εἰς τὸν θεὸν τοῦτον προσεφέρετο θυσία ἐτησίως τῇ 13

Digitized by Google

Αὐγούστου. Ἐπειδὴ ἄγαλμα τοῦ Βερτούμνου εὑρέθη ἐν Ἐτρουρίᾳ, ἐν τῇ μεταγενεστέρᾳ μυθολογίᾳ ἀναφέρεται ὡς Ἐτροῦσκος θεός, τὸ ἔτυμον ὅμως τῆς λέξεως ἐμφαίνει, ὅτι εἶναι γνήσιος θεὸς τῶν Ρωμαίων καὶ μάλιστα ὁλοκλήρου τοῦ λατινικοῦ κόσμου, συγγενὴς πρὸς τὴν Ceres καὶ τὴν Pomona, θεαίνας τῶν δημητριακῶν καρπῶν καὶ τῶν ὀπωρῶν. Α. Δ.

Βέρτουρα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Μεσσαπίων* τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 280. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Κοντοδεσπότη* (κάτ. 197). Ἀπὸ τῶν *Ψαχνῶν* ἀπέχει δίωρον. Δ. Ε. Μ.

βερτρανδίτης (ὁ) (Bertrandit) *[Ὀρυκτολογ.]*. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς μικροὺς κρυστάλλους τοῦ ρομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Ἔχει σκληρότητα περίπου 6ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 2,6 καὶ λάμψιν ὑελώδη ἢ μαργαριτώδη. Εἶναι διαφανὴς μέχρι διαφωτίστου καὶ ἄχρους, λευκὸς ἢ κιτρινωπός. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ὑδροπυριτικὸν βηρύλλιον. Ὁ χημικός του τύπος εἶναι $H_2Be_4Si_2O_9$. Διαφέρει κατὰ ταῦτα χημικῶς τοῦ φενακίτου (βλ. λ.), ὅτι περιέχει $^1/_2$ μόριον ὕδατος. Εὑρέθη μὲ *βήρυλλον*, ὡς προϊὸν ἐξαλλοιώσεως ταύτης, εἰς πηγματίτας τῆς περιοχῆς τῆς Νάντης. Ἐπίσης εἰς τὸ La Villeder τοῦ Morbihan, Pisek τῆς Βοημίας, Mount Antero τοῦ Κολοράδου καὶ Stoneham εἰς τὸ Maine. Γ. Κ. Γ.

βερτράνη (ἡ) (Bertrana) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνιδῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐπεϊριδῶν*. Αἱ ἀράχναι αὗται φέρουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Κεφαλοθώραξ ἀρκετὰ βραχύς, κατά τι κυρτός, μέτωπον στενὸν καὶ ἀμβλύ, ὀφθαλμοὶ ὀπίσθιοι διατεταγμένοι ἐπὶ μιᾶς κυρτῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον γραμμῆς· ὀφθαλμοὶ πρόσθιοι διατεταγμένοι ἐπ' εὐθείας γραμμῆς καὶ οἱ μεσαῖοι μεγαλύτεροι τῶν πλαγίων. Χηλικαὶ ἀποφύσεις ἐφωδιασμέναι μὲ τρεῖς ὀδόντας, ὧν ὁ πρῶτος ἐπιμηκέστερος τῶν λοιπῶν, πόδες μακροί, λεπτοὶ καὶ ἀνισομήκεις, ὧν οἱ πρόσθιοι εἶναι ἐπιμηκέστεροι τῶν ὀπισθίων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *βερτράνη ἡ ραβδωτὴ* (Bertrana striolata), ἰθαγενὴς τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

Βερτσέλλι (Vercelli) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς Ἰταλίας, ἐν Πεδεμοντίῳ, ἀποτελεσθεὶς ἐκ τοῦ νοτιοδυτικοῦ ἡμίσεος τμήματος τοῦ νομοῦ τῆς Νοβάρας. Ἔχει ἐπιφάνειαν 3.010,88 τετρ. χιλιομ. καὶ 340,513 κατοίκους. Περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν ποταμῶν Πάδου πρὸς Νότον, Σέζια πρὸς Ἀνατολὰς καὶ Ντόρα πρὸς Δυσμάς, τὸ δὲ ἔδαφος αὐτοῦ εἶναι χθαμαλὸν καὶ ἑλῶδες. Ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου καλύπτεται ὑπὸ τῶν ὑδάτων τῶν ποταμῶν, οἵτινες ἐκχειλίζοντες καλύπτουν τὰς εὐρείας φυτείας ὀρύζης, τοῦ κυριωτέρου προϊόντος τοῦ νομοῦ. Μέχρι τοῦ 1927 ἀπετέλει ἐπαρχίαν τοῦ νομοῦ Νοβάρας. Μ. Δ. Β.

— **Βερτσέλλι** (Vercelli) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν Πεδεμοντίῳ, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σέζια, εἰς ἀπόστασιν 22,6 χιλιομέτρων νοτιοδυτικῶς τῆς Νοβάρας. Κάτ. 29.000. Ἔχει ἀκμαίαν βιομηχανίαν μετάξης, ἐμπόριον ἀλεύρων, ἐργοστάσια ὑφασμάτων, μηχανημάτων, κονσερβῶν καὶ παραγωγὴν ὀρύζης, τῆς ὁποίας εἶναι ἡ σημαντικωτέρα ἀγορὰ ἐν Εὐρώπῃ. Ἕδρα ἀρχιεπισκόπου μετὰ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Ἡ βιβλιοθήκη τῆς μητροπόλεως περιέχει λατινικὸν ἀντίγραφον, τοῦ Δ' αἰῶνος, τοῦ Εὐαγγελίου, ἀποδιδόμενον εἰς τὸν ἅγιον Εὐσέβιον καὶ θεωρούμενον ὡς τὸ ἀρχαιότερον γνωστὸν χειρόγραφον ἀντίγραφον τῶν Εὐαγγελίων.

Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἡ πόλις αὕτη (Vercellae) ἦτο πρωτεύουσα τῶν Λιβύκων ἐν τῇ ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίᾳ καὶ κατόπιν περιῆλθεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ρωμαίων. Ἐν αὐτῇ ὁ Μάριος Κάτουλος ἐνίκησε τοὺς Κίμβρους τῷ 101 π.Χ. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ὑπῆρξεν ἀνεξάρτητος δημοκρατία καὶ ἀκολούθως περιῆλθεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Μιλάνου, τῆς Σαβοΐας καὶ διημφεσβητήθη πολλάκις κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος. Μ. Δ. Β.

Βερτσελλόνε (Vercellone), ***Ἰάκωβος***. Ἰταλὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς τῷ 1676. Ἐσπούδασεν ἐν Τουρίνῳ, Παβίᾳ, ὡς καὶ ἐν Μομπελλιέ, Μιλάνῳ, Ρώμῃ κλ. Συνέγραψε: «De glandulis oesophagi conglomeratis, humore vero digestivo, et vermibus etc.» (Asti 1771, 4), «Specimina medica duo. Alterum anat-physicum continens inventa nova circa deglutitionem, vera digestionis instrumenta, et circa vermes. Alterum med-practicum de pudendorum morbis et lue venerea etc.» (1715). «De pudendorum morbis et lue venerea» (1716) κλ.

Ὁ υἱὸς αὐτοῦ ***Παῦλος - Μαρία Βερτσελλόνε***, ἐπίσης ἰατρός, συνέγραψε: «Arcanum impenetrabile de mutua necessitudine animae et corporis, quod inscribitur psychologia, sive motuum animalium, et reciprocorum machinae animalis theoria medica etc.» (Vened, 1764, 4). Ο. Ρ.

Βέρτσι (Verci), ***Ἰωάννης-Βαστιᾶς - Ματθαῖος***. Ἰταλὸς ἱστορικὸς καὶ συγγραφεὺς (1739—1795). Ἔγραψε πολλά, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότερα: «Σύντομος Ἱστορία τοῦ Μπασσάνο» (1770), «Σημειώσεις περὶ τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἔργων τῶν συγγραφέων τοῦ Μπασσάνο» (1775) καὶ τὸ σημαντικώτερον ὅλων, ἡ «Ἱστορία τῆς κατὰ τοῦ Τρεβίζο ἐκστρατείας» εἰς εἴκοσι τόμους (1786—1790).

βέρτσολο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κράμβη ἡ λαχανώδης*.

Βερτχάϊμερ (Wertheimer), ***Ἐδουάρδος φὸν—***. Οὖγγρος νομοδιδάσκαλος, γεννηθεὶς ἐν Βουδαπέστῃ τῷ 1848. Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς Βιέννης. Μετὰ τὸ τέρμα τῶν σπουδῶν του διωρίσθη ὑφηγητὴς ἐν τῇ οὐγγρικῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Νομικῆς ἐν Ποσσόνυ (Πρεσβούργῳ), εἶτα δὲ ἔκτακτος καὶ τέλος τακτικὸς καθηγητής. Ἐκ τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ κυριωτέρα εἶναι: «Ὁ κόμης Ἰούλιος Ἀνδράσσυ, ὁ βίος του καὶ ἡ ἐποχή του». Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης πραγματείας εἰς περιοδικά.

— **Βερτχάϊμερ** (Wertheimer), ***Λουδοβῖκος***. Γερμανὸς νομομαθής, γεννηθεὶς τῷ 1872 ἐν Μπύτιγγεν. Εἶναι καθηγητὴς τῆς Νομικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Φραγκφούρτης καὶ συγγραφεὺς πολλῶν νομικῶν ἔργων, ἐν οἷς τὴν πρώτην θέσιν κατέχει τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Διαδικασία κατὰ τὴν σύναψιν συνθηκῶν εἰρήνης».

— **Βερτχάϊμερ** (Wertheimer), ***Μάξιμος***. Τσεχοσλοβάκος φιλόσοφος, γεννηθεὶς ἐν Πράγᾳ τῷ 1880. Τῷ 1912 διωρίσθη ὑφηγητὴς ἐν Φραγκφούρτῃ καὶ τῷ 1922 ἐν Βερολίνῳ, ἔνθα προήχθη εἰς καθηγητὴν τῆς Φιλοσοφίας. Ἐδημοσίευσε σειρὰν πραγματειῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἐμπειρικῆς ψυχολογίας καὶ τῆς γνωσιολογίας.

— **Βερτχάϊμερ** (Wertheimer), ***Παῦλος***. Αὐστριακὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Βιέννῃ τῷ 1874. Ἐσπούδασε νομικά, μετὰ δὲ τὴν ἀναγόρευσίν του ὡς διδάκτορος τοῦ Δικαίου ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Εἶναι ὁ θεατρικὸς κριτικὸς τοῦ «Νέου Ἐλευθέρου Τύπου», συγγραφεὺς πολλῶν λογοτεχνικῶν ἔργων καὶ μεταφραστὴς εἰς τὴν γερμανικὴν πολλῶν ἔργων τοῦ Ὀσκὰρ Οὐάϊλδ. Α. Δ.

βερυκίδαι (οἱ) (Berycidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων*. Οἱ ἰχθύες τῆς οἰκογενείας ταύτης διακρίνονται ἐκ τῶν ἑξῆς χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων: σῶμα βραχύ, κεκαλυμμένον ὑπὸ κτενοειδῶν λεπίων, ὀφθαλμοὶ πλάγιοι, μεγάλοι, στοματικὸν ἄνοιγμα πλαγίως ἐσχισμένον, σιαγόνες μὲ πολυπληθεῖς ὀδόντας, βραγχιακὰ ἐπιπτύγματα ἀκανθωτὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ φέροντα ὀκτὼ βραγχιοστεγῆ τόξα. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει τρία γένη, πάντα θαλάσσια, τά: βέρυξ, ὁλόκεντρον καὶ μυρίπρεστης (βλ. λ.). Οἱ ἰχθύες οὗτοι ζῶσιν εἰς βάθος 300—500 μέτρων καὶ ἀπαντῶσιν εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν καὶ Ἰνδικὸν ὠκεανόν. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Λείψανα τῆς οἰκογενείας ταύτης εὑρίσκονται ἀπολιθωμένα τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωικοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βερύκιος, *Γεώργιος*. Ζακύνθιος δημοσιογράφος καὶ πολιτικὸς (1819-1891). Ἀντεπροσώπευσε τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα ἐν τῇ Ἰονίῳ βουλῇ, ἐν τῇ ὁποίᾳ διεκρίθη ὡς ρήτωρ. Μετὰ τὴν ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου ἀπεσύρθη τῆς πολιτικῆς, ἀσχοληθεὶς εἰς συγγραφὴν ἱστορικῶν καὶ ἄλλων μελετῶν ἐν αἷς «Ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς πρώτης Ἰονίου Πολιτείας», ἐκδοθέντα ἐν Κεφαλληνίᾳ τῷ 1870. —Ω.

— **Βερύκιος**, ***Μιχαήλ***. Μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ ἀγωνιστής, ἐκ Ζακύνθου, συμμετασχὼν ἐπὶ κεφαλῆς συμπολιτῶν του εἰς τὰς πρώτας ἐν Πελοποννήσῳ μάχας καὶ εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ Μεσολογγίου. Ἀπὸ τοῦ 1824, λόγῳ ἀσθενείας, ἀπεχώρησε τῆς ἐνεργοῦ ἐπαναστατικῆς δράσεως.

βερυκοκκέα (ἡ) (Armeniaca vulgaris ἢ Prunus Armeniaca, ἀγγλ. apricot-tree, γαλλ. abricotier), κοιν. *βερυκοκκιὰ* *[Βοτ.]*. Εἶναι φυλλοβόλον ὀπωροφόρον δένδρον τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμυγδαλοειδῶν* καὶ τῆς τάξεως τῶν *ροδωδῶν* (Rosaceae), καλλιεργούμενον διὰ τοὺς καρπούς του, τὰ *βερύκοκκα*, ὁμοιάζοντας μὲ τὰ ροδάκινα, ἀλλ' ὄντας μικροτέρους ἐκείνων καὶ περισσότερον λείους. Κατάγεται ἐκ τῆς Ἀρμενίας, ἐξ ἧς εἰσήχθη εἰς τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας κατὰ τὸν πρῶτον μ. Χ. αἰῶνα, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μὲν δένδρου *προύμνη ἡ Ἀρμενικὴ* (Prunus Armeniaca), τῶν δὲ καρπῶν *ἀρμενικὰ μῆλα*. Οἱ καρποὶ τῆς βερυκοκκέας ὡριμάζουν τὴν ἄνοιξιν, πρωϊμώτερον τῶν καρπῶν τῆς ροδακινέας καὶ δαμασκηνέας, μεταξὺ τῶν ὁποίων κεῖται ἡ ὁμοιότης των, δι' ὃ καὶ τὸ πρῶτον ὄνομα αὐτῶν ἦτο ρωμαϊστὶ *πρεκόκκια*, ἤτοι πρώϊμα, ἐξ

Κλάδος βερυκοκκέας.

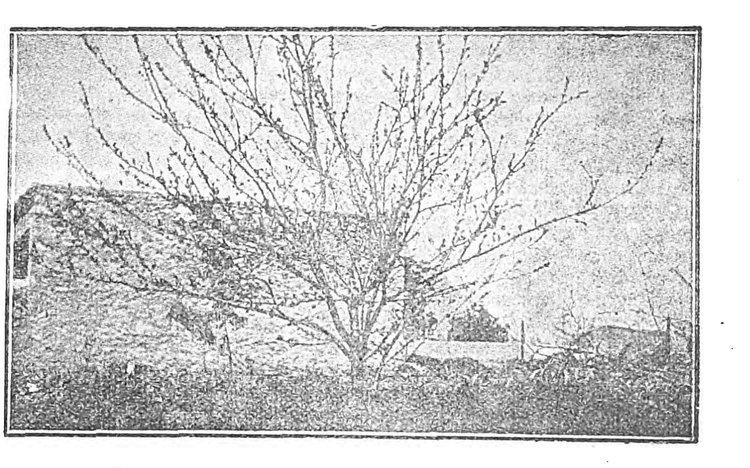

Βερυκοκκέα 4 ἐτῶν ποικιλίας «πλάκα» ἐν ἀνθήσει.

[Φωτογρ. Π. Θ. Ἀναγνωστοπούλου.]

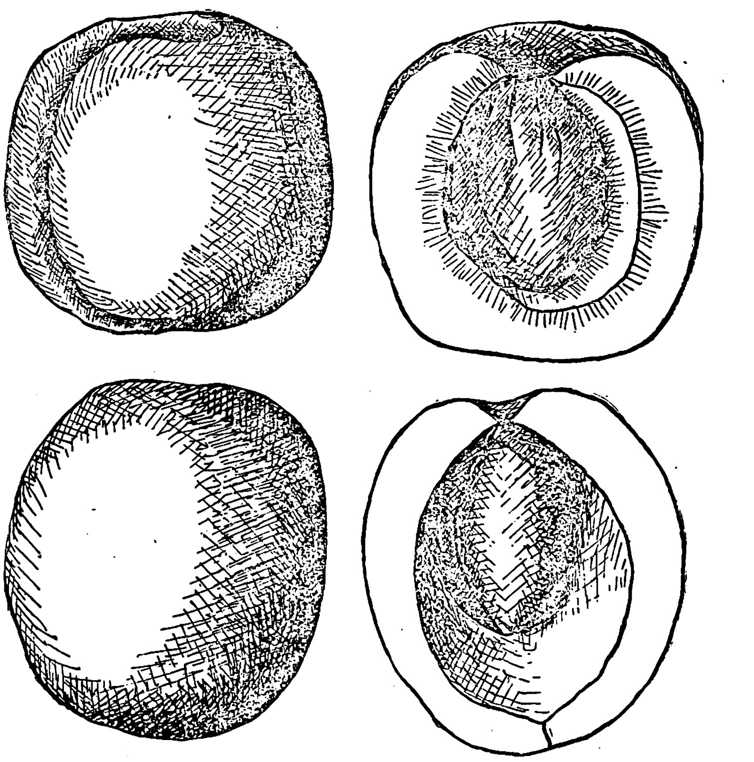

Ἑλληνικὰ βερύκοκκα (φυσικ. μέγεθος).

[Ἄνω: «Καϊσιά» (ἐκπύρηνα). Κάτω: «Πλάκα». Παραπλεύρως: κατακόρυφοι τομαί. *[Κατὰ Π. Θ. Ἀναγνωστόπουλον.]*

Digitized by Google

οὗ κατὰ παραφθορὰν *βερυκόκκια* ἢ *βερύκοκκα*. Ἡ βερυκοκκέα ἀνθεῖ μετὰ τὴν ἀμυγδαλῆν· ἐν τούτοις δέον νὰ φυτεύηται εἰς τοποθεσίας ἀπηλλαγμένας τῶν παγετῶν τῆς ἀνοίξεως. Δὲν εὐδοκιμεῖ εἰς μέρη ὑψηλότερα τῶν 400 μ. Ἐδάφη ἀγαπᾷ τὰ πόριμα, ἀμμώδη. Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς καὶ ἐμβολιασμοῦ τῶν ἀποκτωμένων δενδρυλλίων διὰ τῶν ἐπιθυμητῶν ποικιλιῶν. Ὑποκείμενα ἐφ' ὧν ἐμβολιάζεται ἡ βερυκοκκέα εἶναι: 1) ἡ *βερυκοκκέα* (ἄλλης ποικιλίας) δι' ἐδάφη πόριμα, ξηρά, ἀμμώδη, συγκρατοῦντα ὀλίγην ὑγρασίαν, ἄλλως ἀρδευόμενα· 2) ἡ *ῥοδακινέα* δι' ἐδάφη βαθέα καὶ δροσερά· 3) ἡ *δαμασκηνέα* ἢ *προύμνη*, δι' ἐδάφη συνεκτικά, συγκρατοῦντα ὑπερβολικὴν σχετικῶς ὑγρασίαν ἢ ὑγραινόμενα δι' ἀφθόνων ἀρδεύσεων, ὡς εἶναι τὰ ἐδάφη τῶν κήπων, ἐν οἷς καλλιεργοῦνται λαχανικὰ καὶ ἄνθη καὶ 4) ἡ *ἀμυγδαλῆ*, δι' ἐδάφη θερμά, πορώδη καὶ πετρώδη. Διότι δὲ ἡ συγγένεια μεταξὺ βερυκοκκέας καὶ ἀμυγδαλῆς δὲν εἶναι μεγάλη, πρέπει νὰ ἐφαρμόζηται ὁ *ἐνδιάμεσος ἐμβολιασμός*, ἤτοι νὰ ἐμβολιάζηται πρῶτον ἡ ἀμυγδαλῆ διὰ ῥοδακινέας καὶ ἐπὶ τοῦ ἀναπτυχθησομένου ἐμβολίου τῆς ῥοδακινέας ἡ βερυκοκκέα.

Ἐν Ἑλλάδι καλλιεργοῦνται πλεῖσται ὅσαι ποικιλίαι βερυκοκκέων. Ἐξ αὐτῶν αἱ συνηθέστερον ἀπαντώμεναι εἶναι: 1) ἡ *πρώϊμη* ἢ *τσαουλιά*, τῆς ὁποίας οἱ καρποὶ εἶναι μικροὶ καὶ συμπύρηνοι, πλὴν λίαν εὐχάριστοι τὴν γεῦσιν· 2) ἡ *καϊσιὰ* (*ἐκπύρηνος*)· 3) ἡ *πλάκα* κλπ. Ὅλων τῶν καλλιεργουμένων τούτων ποικιλιῶν οἱ καρποὶ καταναλίσκονται ἐν νωπῇ καταστάσει, διότι ἡ παραγωγὴ των εἶναι περιωρισμένη. Εἰς ἄλλα μέρη, ὡς εἶναι ἡ Καλιφορνία τῆς Ἀμερικῆς, τὸ πλεόνασμα τῶν ἐκ-

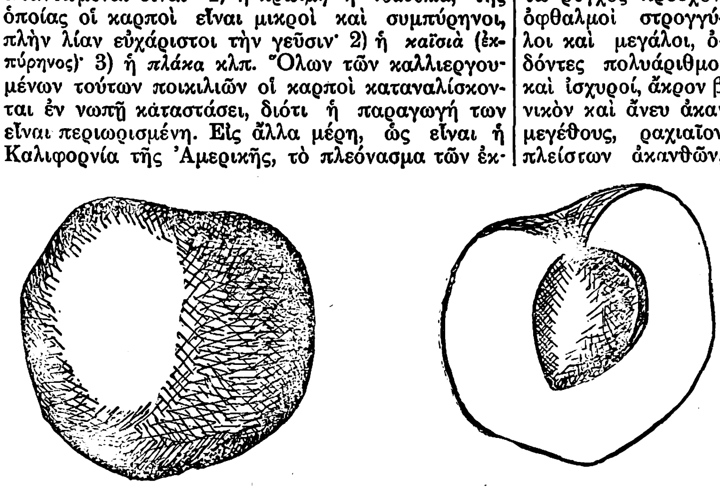

Ἑλληνικὰ βερύκοκκα.
(Πρώϊμον (τσαουλί), εἰς φυσ. μέγεθος, καὶ τομὴ αὐτοῦ.)
[Κατὰ Π. Θ. Ἀναγνωστόπουλον.]

πυρήνων ποικιλιῶν ἀποξηραίνεται καὶ ἀποτελεῖ ἀντικείμενον ἐμπορίου, πωλούμενον καὶ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς ἀγοραῖς.

Πολλὰ ἔντομα προξενοῦσι σοβαρὰς καταστροφὰς ἐπὶ τῆς βερυκοκκέας. Μεταξὺ αὐτῶν συνηντήσαμεν ἐν Ἑλλάδι: 1) τὸ *ξυλοφάγον* (Capnodis tenebrionis), τοῦ ὁποίου ὁ πλατυκέφαλος σκώληξ κατατρώγει τὸν φλοιὸν τοῦ ὑπογείου κορμοῦ καὶ ξηραίνει τὸ δένδρον· τὸ *μικρολεπιδόπτερον* (Anarsia lineatella), τοῦ ὁποίου ἡ προνύμφη ξηραίνει τὰς κορυφὰς τῶν νεαρῶν βλαστῶν καὶ κατατρώγει τὴν σάρκα τῶν καρπῶν· 3) *κοκκοειδῆ* διάφορα (ψῶραι)· 4) *σκωλύτας κτλ.*

Τὴν βερυκοκκέαν προσβάλλουσι καὶ αἱ ἑξῆς ἀσθένειαι: 1) ἡ *φαιὰ σῆψις* (Sclerotinia fructigena), προκαλοῦσα φαιὰν σῆψιν ἐπὶ τῶν καρπῶν καὶ νέκρωσιν ἐπὶ τῶν ἀνθέων καὶ βλαστῶν, ἀκολουθουμένην ὑπὸ τοπικῆς κομμιώσεως, ἐξασθενούσης τὸ δένδρον· 2) ἡ *καθολικὴ κομμίωσις* τοῦ δένδρου, ἥτις εἶναι φυσιολογικὴ πάθησις, ὀφειλομένη εἰς διατάραξιν τῆς κυκλοφορίας τῶν ὑδατανθράκων· 3) ἡ *ἐξοίδησις τῶν ῥιζῶν*, ὀφειλομένη εἰς τὸ *βακτήριον τὸ ἐξοιδηματικὸν* (bacterium tumefaciens)· 4) ἡ *σκωρίασις τῶν πυρηνοκάρπων* (Puccinia prunispinosa) **κτλ.** Π. Θ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

βερυκοκκέλαιον (τὸ) (Aprikosenkernöl, huile d' abricotier) *[Φαρμακ.]*. Εἶναι τὸ ἐκ τῶν πυρήνων, εἰς οὓς εὑρίσκεται κατ' ἀναλογίαν 40—45%, τῶν βερυκόκκων ἐξαγόμενον δι' ἐκθλίψεως ἔλαιον. Τὸ προσφάτως ἐκθλιβὲν εἶναι σχεδὸν ἄχρουν, κατὰ τὴν διατήρησιν ὅμως καθίσταται κίτρινον. Τὸ ἔλαιον τοῦτο ἔχει τὰς ἀκολούθους σταθεράς: εἰδ. β. 0.919—0.920 (15°), σημεῖον πήξεως —20, δείκτην διαθλάσεως 58,0 (40°), ἀριθμὸν σαπωνοποιήσεως 188—193, ἀριθμὸν ἰωδίου 100—108, ἀριθμὸν Reichert-Meissl 0, ἀριθμὸν Hehner 95, 4. Τὸ βερυκοκκέλαιον μετὰ νιτρικοῦ ὀξέος εἰδ. β. 1, 4 καθίσταται πορτοκαλλέχρωμον. Χαρακτηριστικὴ ἀντίδρασις αὐτοῦ εἶναι ἡ μετὰ τοῦ ἀντιδραστηρίου τοῦ Bieber, καθ' ἣν λαμβάνει χροιὰν τὴν τῶν ἀνθέων ῥοδακινέας, ἐρυθράν. Διὰ τῆς ἀντιδράσεως ταύτης καταδείκνυται ἡ παρουσία τοῦ ἐλαίου τούτου εἰς τὸ ἀμυγδαλέλαιον, ἐὰν ἐνέχηται ἐν αὐτῷ εἰς σημαντικὰς ποσότητας. Τὸ βερυκοκκέλαιον χρησιμεύει ὡς ἐδώδιμον. Ἐν τῇ ἀρωματοποιίᾳ χρησιμεύει πρὸς νοθείαν τοῦ ἀμυγδαλελαίου ἢ καὶ πωλεῖται ὡς ἀμυγδαλέλαιον. Τὸ ἐν τῷ ἐμπορίῳ ὡς γαλλικὸν ἀμυγδαλέλαιον φερόμενον εἶναι βερυκοκκέλαιον ἢ μεῖγμα αὐτοῦ μετὰ ῥοδακινελαίου. Κ. Γ. Μ.

βερύκοκκον (τὸ) *[Βοταν.]*. Ὁ καρπὸς τῆς βερυκοκκέας (βλ. λ.).

— **βερυκόκκου** *ἄρωμα τεχνητὸν* *[Χημ.]*. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ τῶν κάτωθι συστατικῶν:

Βουτυρικὸς ἀμυλεστὴρ	190 γρ.
Βενζαλδεΰδη	35 γρ.
Χλωροφόρμιον	10 γρ.
Ἀλκοόλη καθαρὰ	765 γρ.

Σ. Γ.

βερυκόψις (τὸ) (Berycopsis Dixon) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *στρωματοειδῶν μουγιλιμόρφων τελεοστέων ἰχθύων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Ἀγγλίαν. Γ. Κ. Γ.

βέρυξ (ὁ) (Beryx) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *βερυκιδῶν*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ ἰχθύος τούτου εἶναι: σῶμα παχὺ καὶ βραχύ, ῥύγχος ἀμβλύ, στόμα πλαγίως ἐσχισμένον, κάτω ῥύγχος προέχον, ὀφθαλμοὶ στρογγύλοι καὶ μεγάλοι, ὀδόντες πολυάριθμοι καὶ ἰσχυροί, ἄκρον βραγχιακοῦ ἐπιπτύγματος τριγωνικὸν καὶ ἄνευ ἀκανθῶν, λέπια κτενοειδῆ, μετρίου μεγέθους, ῥαχιαῖον πτερύγιον μοναδικὸν μετὰ πλείστων ἀκανθῶν, κοιλιακὰ πτερύγια δύο μὲ ἑπτὰ μαλακὰς ἀκτῖνας ἕκαστον. Οἱ ἰχθύες τοῦ γένους τούτου ἀπαντῶσιν εἰς τὰς Μαδέρας νήσους, τὴν Ἰαπωνίαν καὶ τὴν Αὐστραλίαν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *βέρυξ ὁ δεκαδάκτυλος* (Beryx decadactylus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰς Μαδέρας νήσους καὶ τὰς ἰαπωνικὰς θαλάσσας καὶ διακρίνεται διὰ τὸν θαυμάσιον χρυσέρυθρον μὲ ἰώδεις ἀνταυγείας χρωματισμόν του. Δ. Ν. Π.

Βέρυξ ὁ δεκαδάκτυλος.

βερύτης (ὁ)(Berytus) *[Ζῳολ.]* Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *γαιοκοριδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἔχουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: μῆκος σώματος 7 χιλιοστομ. καὶ πλάτ. 2 χιλιοστομ., σῶμα ἐπίμηκες, κομψόν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, καὶ χρῶμα ὑπόφαιον μὲ ῥαβδώσεις καὶ στίγματα κίτρινα. Αἱ κεραῖαι ἀποτελοῦνται ἐκ τεσσάρων ἀρθρώσεων, εἶναι μακραὶ καὶ λεπτόταται κατὰ τὸ ἄκρον των. Οἱ πόδες εἶναι τριαρθρωτοί. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *βερύτης ὁ τῆς ἀμπέλου* (Berytis vitis), γνωστότατον ἔντομον καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, μήκους 6—7 χιλιοστομ., χρώματος ἐπιξάνθου.

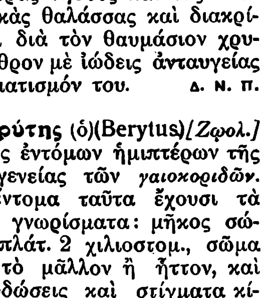

Βερύτης ὁ τῆς ἀμπέλου.

Ὁ βερύτης ἐμφανίζεται κατὰ τὸ τέλος Μαΐου καὶ προσβάλλει κυρίως τοὺς νεαροὺς βλαστοὺς καὶ τὰ φύλλα τῆς ἀμπέλου, ἐκ τῶν ὁποίων διὰ τῆς προβοσκίδος του ἀπορροφᾷ τὸν χυμόν, ὥστε τὰ προσβαλλόμενα νὰ ξηραίνωνται καὶ καταπίπτουν. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ἰουνίου ἡ θήλεια εναποθέτει τὰ ᾠά της, τῇ βοηθείᾳ τοῦ τρυπάνου της, ὅπερ εὑρίσκεται κατὰ τὸ ὀπίσθιον μέρος τοῦ σώματός της, εἰς τὰς ῥωγμὰς τοῦ φλοιοῦ. Τὰ ᾠὰ ἐκκολάπτονται κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἀπριλίου, ὁπότε αἱ κάμπαι ἕρπουν ἀμέσως ἐπὶ τῶν βλαστῶν καὶ ἀργότερον ἐπὶ τῶν φύλλων καὶ τρέφονται δαπανῶς τοῦ χυμοῦ των. Ἐπὶ τῶν φύλλων δὲ ὑφίστανται καὶ ἁπάσας σχεδὸν τὰς μεταμορφώσεις των. Ὡς προληπτικὸν μέτρον ἐνδείκνυται ἡ καταστροφὴ τῶν ᾠῶν τῶν ἐντόμων τούτων, ἥτις κατορθοῦται διὰ ῥαντισμοῦ τῶν κορμῶν τοῦ κορμοῦ διὰ βενζίνης ἢ διὰ θειικοῦ ἄνθρακος. Δ. Ν. Π.

Βὲρφ' βλ. λ. Βὰν-ντὲρ-Βέρφ.

βερφένια *στρώματα* (Werfener Schichten) *[Γεωλογ.]*. Οὕτω καλοῦνται ἐν τῇ στρωματογραφικῇ γεωλογίᾳ στρώματα ἀποτελοῦντα τὴν βάσιν τῆς κατωτέρας ἀλπικῆς διαπλάσεως, τὴν *σκυθικήν*, ἄλλως λεγομένην, *βαθμῖδα*. Τὰ στρώματα ταῦτα εἶναι ποικιλόχρωμοι, μαρμαρυγιοειδεῖς ψαμμώδεις σχιστόλιθοι καὶ σχιστώδεις μάργαι καὶ εἰς τὸ ἀνώτερον τμῆμά των κίτρινοι καὶ φαιόλευκοι ψαμμώδεις καὶ ἀργιλλικοὶ ἀσβεστόλιθοι. Τὰ βερφένια στρώματα ἔχουν πάχος ποικίλλον ἀπὸ ὀλίγων μέχρι 1000 μ. Ὑποδιαιροῦνται εἰς δύο τμήματα, ἓν κατώτερον, φέρον τὸ ὄνομα «*στρώματα τοῦ Σαΐζερ*» (Seiser Schichten), καὶ ἓν ἀνώτερον, ὀνομαζόμενον «*στρώματα τοῦ Καμπίλερ*» (Campiler Schichten). Εἰς τὰ στρώματα τοῦ Σαΐζερ ἐπικρατεῖ ἡ ψαμμώδης-σχιστολιθικὴ ὄψις. Ἡ ἐντὸς αὐτῶν συναντωμένη πανίσκη ἐξ ἀπολιθωμένων ζῴων ἀποτελεῖται ἐξ ὀλίγων μορφῶν, κυρίως διθύρων. Χαρακτηριστικὸν ἀπολίθωμα εἶναι ἡ *ψευδομονῶτις Clarai*. Τὰ σημαντικῶς παχύτερα στρώματα τοῦ Καμπίλερ συνίστανται εἰς τὸ κατώτερον μὲν τμῆμα ἐξ ἐρυθρῶν καὶ λευκοφαίων μαρμαρυγιομειγῶν ψαμμιτῶν, εἰς δὲ τὸ ἀνώτερον ἐκ λευκοφαίων καὶ κιτρινωπῶν μαργῶν, ἀσβεστολίθων καὶ δολομιτῶν. Τὸ ἀνώτατον τέλος τμῆμα ἀποτελοῦν γραουβάκαι καὶ κυτταρώδεις δολομῖται, οἱ ὁποῖοι συχνὰ περικλείουν γύψον καὶ εἴς τινας θέσεις καὶ ὀρυκτὸν ἅλας (*ὄρη* τοῦ Χάζελ, Hallein). Ἡ πανίσκη τῶν ἀπολιθωμένων ζῴων εἰς τὰ στρώματα τοῦ Καμπίλερ εἶναι, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν τῶν στρωμάτων τοῦ Σαΐζερ, πλουσιωτέρα. Ἐκτὸς τῶν διθύρων καὶ ἄλλων ζῴων (π. χ. τῆς *μυοφορίας* costata κ.λ.π.), εἰς τοὺς ἀσβεστολίθους τῶν ἀνωτέρων στρωμάτων τοῦ Καμπίλερ παρουσιάζονται τὰ πρῶτα ἀλπικὰ κεφαλόποδα (ὡς π. χ. ὁ *τιρολίτης*, cassianus).

Ἐν Ἑλλάδι στρώματα ἀντίστοιχα τῶν βερφενίων τοιούτων εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ γεωλόγου *Καρόλου Ῥὲντς*, α') εἰς τὴν κορυφὴν Βελέτσι τῆς Πάρνηθος κατὰ τὴν ἀνάβασιν ἐκ τῆς Ἁγίας Τριάδος. Κατ' ἀρχὰς συναντῶνται κιτρινολευκόφαιοι ψαμμώδεις, μαρμαρυγιοῦχοι σχισταὶ ἄργιλλοι μὲ σκοτεινόχρωμα ἀσβεστολιθικὰ κοιτάσματα, περιέχοντα εἴς τινας θέσεις κατὰ μάζας δίθυρα καὶ μικρὰ γαστερόποδα ἀπολιθωμένα. Ἐκ τούτων ὁ Ῥὲντς προσδιώρισε τὰ εἴδη: *ὁλοπέλλα gracilior*, *ἀνοπλοφόρα fassaensis*, *μυοφορία praeorbicularis*, καὶ τὸ γένος *γερβιλλεία spec.* Ἐπίσης ὁμοῦ εὑρίσκονται καὶ ἐρυθροί, μαρμαρυγιακοὶ ἀργιλλικοὶ ψαμμῖται, περικλείοντες τὰ ἀπολιθωμένα δίθυρα *ψευδομονῶτις inaequicostata*, *κτεὶς* (Πέκτεν) *cf. discites* (ποικιλ. *microtis*), *λίγκουλα tenuissima*, *ὁλοπέλλα gracilior* β') πιθανῶς οἱ εἰς τὴν τοποθεσίαν *Κλιμάκι* τῆς νήσου Ὕδρας εὑρεθέντες ἐρυθροὶ σχιστόλιθοι καὶ ψαμμῖται, οἱ ὁμοιάζοντες κατὰ τὴν πετρογραφικήν των σύστασιν πρὸς τὰ στρώματα τοῦ Βελέτσι τῆς Πάρνηθος· γ') πιθανῶς κιτρινωπόλευκοι σχισταὶ ἄργιλλοι πρὸς βορρᾶν τοῦ *Ἀσκληπιείου* ἐν Ἐπιδαύρῳ. Στρώματα τέλος ἀσβεστολιθικὰ τῆς ἀνωτέρας βερφενίου βαθμῖδος—ἀντίστοιχα τῶν στρωμάτων τοῦ Καμπίλερ—εὑρέθησαν καὶ ἐν Χίῳ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Κορακάρη. Εἶναι οἱ ἐρυθροὶ πλακώδεις ἀσβεστόλιθοι τῆς Μαρμαροτραπέζης, τμῆμα τῶν ὁποίων ἀνήκει εἰς τὴν ἀνωτέραν βερφένιον βαθμῖδα. Οἱ ἀσβεστόλιθοι οὗτοι ἐγκλείουν ἀμμωνίτας, τῶν ὁποίων ὁ Κάρολος Ῥὲντς προσδιώρισεν ἀρκετὰ γένη καὶ εἴδη. Ἐπικρατοῦντα γένη ἀμμωνιτῶν εἶναι ὁ κολουμβίτης, ὁ παραμαννίτης, ὁ προνορίτης, τὸ δαγνόκερας κλπ. Οἱ ἀμμωνῖται αὐτοὶ ἀνήκουν—κατὰ τὸν Ῥὲντς—εἰς τὸν ἰνδοασιατικὸν ἀμερικανικὸν τύπον, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν Εὐρώπην εἶναι μέχρι τοῦδε γνωστὸς μόνον εἰς τὸ κοίτασμα τοῦ Κτσιρᾶ τῆς βορείου Ἀλβανίας. Γ. Κ. Γ.

Βερχαὶκ (Verhoek), ***Πέτρος***. Ποιητὴς καὶ ζωγράφος Ὁλλανδός, γεννηθεὶς ἐν Μποντεγκρὰζ (1633—1702). Κατά τινας κριτικοὺς δὲν ἐπέτυχε τίποτε ἀνώτερον τοῦ μετρίου, τόσον εἰς τὴν ποίησιν, ὅσον καὶ εἰς τὴν ζωγραφικήν. Εἴκοσι τέσσαρα ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθη ἡ συλλογὴ τῶν «ποιημάτων» του εἰς τὸ Ἄμστερνταμ· τὸ μᾶλλον ἀξιόλογον ἐκ τούτων εἶναι μία τραγῳδία ἐπιγραφομένη «Κάρολος ὁ τολμηρός». Ι. Μ. Π.

βερχεμία (ἡ) (Berchemia Neck.) *[Παλαιοφυτ.]*. Λείψανα τοῦ γένους τούτου τῶν φυτῶν εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς ὀλιγοκαίνου καὶ τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Νοτίῳ καὶ Μέσῃ Εὐρώπῃ, ὡς καὶ εἰς τὰς βορείους Ἡνωμένας Πολιτείας. Γ. Κ. Γ.

Βερχὲρ (Verger) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον (πλατ. 39°40' Β, μῆκ. 2°29' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1317: Majorka and Minorca) τῆς ΒΔ ἀκτῆς τῆς Μαγιόρκας, ἔχον σηματοτηλέγραφον. Σ. Ε. Λ.

Βερχέϋντεν (Verheyden), ***Φραγκῖσκος-Πέτρος***. Γλύπτης καὶ ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Χάγῃ (1657—1711). Μαθητεύσας παρὰ τῷ Ἰακώβῳ Νόμανς, ἐπισήμῳ γλύπτῃ τοῦ προέδρου τῆς ὀλλανδικῆς δημοκρατίας Γουλιέλμου τῆς Ὀράγγης, διεκρίθη λίαν συντόμως εἰς τὴν γλυπτικὴν καὶ προσελήφθη εἰς τὴν διακόσμησιν διαφόρων δημοσίων μνημείων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀξιολογώτερα εἶναι αἱ *θριαμβευτικαὶ ἁψῖδες*, αἵτινες ἠγέρθησαν ἐν Λεΰντε κατὰ τὴν θριαμβευτικὴν εἴσοδον εἰς τὴν πόλιν ταύτην τοῦ προμνημονευθέντος Γουλιέλμου τῆς Ὀράγγης, ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀγγλίας ὡς Γουλιέλμος Γ', καὶ τὸ *ἀνάκτορον* τῆς *Μπρέντας*. Ἐλθὼν βραδύτερον εἰς σχέσεις μέ τινας γνωστοὺς ζωγράφους τῆς ἐποχῆς του, ἀπεφά-

Digitized by Google

σισε, μολονότι διέτρεχεν ἤδη τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν ζωγραφικήν. Ἀφοῦ ἀντέγραψε τὰ ὀνομαστότερα ἔργα τοῦ *Σνάϊντερ* καὶ τοῦ *Χοντεκαῖτερ*, ἐξετέλεσε καί τινας πρωτοτύπους πίνακας, ἀπεικονίσας μετ' ἐπιτυχίας κυνηγέσια ἀγριοχοίρων καὶ ἐλάφων καὶ πτηνά, κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Χοντεκαῖτερ.
Ι. Μ. Π.

βερχοβισταὶ (οἱ). Οὕτως ἀπεκλήθησαν (ἐκ τῆς βουλγαρικῆς λέξεως *βερχοβέτε*, σημαινούσης κορυφὴν) οἱ ὀπαδοὶ τῆς κατὰ τὸ 1905 ἀναφανείσης δεξιᾶς πτέρυγος τῆς βουλγαρικῆς «Ἐσωτερικῆς Ἐπαναστατικῆς Μακεδονικῆς Ὀργανώσεως», ἡ ὁποία εἶχεν ἱδρυθῇ ἀπὸ τοῦ 1893 καὶ ἐσκόπει τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν σλαβοφώνων ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, ἦτο δὲ μυστικὴ ἑταιρεία μὲ μικρὰς τοπικὰς ὀργανώσεις καὶ συγκεντρωτικὴν διοίκησιν. Ἡ δεξιὰ πτέρυξ τῆς ὀργανώσεως ταύτης, ἔχουσα ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς *Γκαρβάνωφ*, *Σαράφωφ* καὶ *Μάτωφ*, εἶχε τὴν γνώμην, ὅτι ἡ τακτική, ἣν ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσῃ ἡ Ε. Ε. Μ. Ο., ἔπρεπε νὰ εἶναι τρομοκρατική, ἵνα οὕτω προκαλῆται ἡ ἐπέμβασις τῶν δυνάμεων καὶ ὑποβοηθῆται ἡ βουλγαρικὴ πολιτική, εὑρίσκετο δὲ ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν καὶ κηδεμονίαν τῆς βουλγαρικῆς αὐλῆς, ἐπιθυμούσης νὰ κατακτήσῃ ὁλόκληρον τὴν Ε. Ε. Μ. Ο. Ἡ ἀριστερὰ ὅμως αὐτῆς πτέρυξ, ἥτις ἀργότερον ἀπετέλεσε τὴν ὁμάδα τῶν *Φεντεραλιστῶν*, ὑπὸ τοὺς *Πανίτσα*, *Χατζηδήμωφ* καὶ *Σανδάσκι*, ἀντέστη κατὰ τῆς γνώμης ταύτης τῶν βερχοβιστῶν καὶ ἐπηκολούθησαν ὀξύτατοι καὶ αἱματηροὶ ἐσωτερικοὶ ἀγῶνες. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον αἱ ἐσωτερικαὶ ἔριδες κατέπαυσαν προσωρινῶς, τὴν δὲ 6ην Μαΐου 1924 κατεβλήθη προσπάθεια συμφιλιώσεως καὶ ὑπεγράφη ὑπὸ τῶν *Τ. Ἀλεξανδρώφ*, *Α. Πρωτογέρωφ* καὶ *Π. Τσαοῦλεφ* προκήρυξις, δημοσιευθεῖσα εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 1 φύλλον τῆς ἐν Βιέννῃ ἐκδοθείσης «Federation Balcanique», διὰ τῆς ὁποίας ἡ Ε. Ε. Μ. Ο. ἐτάσσετο ὑπὲρ μιᾶς Βαλκανικῆς ὁμοσπονδίας. Μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ Ἀλεξανδρὼφ καὶ ὁ Πρωτογέρωφ ἠρνήθησαν τὰς ὑπογραφάς των, τὸν δὲ Αὔγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐδολοφονήθη ὁ Ἀλεξανδρώφ. Οἱ βερχοβισταὶ ἀπέδωσαν τὴν δολοφονίαν εἰς τοὺς φεντεραλιστὰς καὶ εἰς ἀντεκδίκησιν ἐφόνευσαν ἐν Μιλάνῳ τὸν Τσαοῦλεφ καὶ ἐν Βιέννῃ τὸν Πανίτσαν, ἀρχηγοὺς τῶν φεντεραλιστῶν. Τῷ 1928 ἐδολοφονήθη ἐν Σόφιᾳ καὶ ὁ Πρωτογέρωφ. —ω.

Βερὼ (Verau), ***Αὐγουστῖνος***. Ἱσπανὸς φιλόλογος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, μοναχὸς Βενεδικτῖνος, καταγόμενος ἐκ Τενερίφας καὶ χρηματίσας λέκτωρ τῆς φιλοσοφίας ἐν τῇ μονῇ τῆς Ὀροταρά. Ἐκ τῶν ἔργων του ἀναφέρομεν: τὴν «Μικρὰν τέχνην τῆς λατινικῆς γραμματικῆς», τὴν «Μετρικὴν τέχνην ἢ λατινικὴν ποίησιν» καὶ τὸ ἡρωϊκοκωμικὸν ποίημα τῆς «Ἀλεκτορομαχίας» εἰς λατινικὴν γλῶσσαν. —ω.

Βερώνη ἢ ***Βερόνα*** (Verona) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Βενετίας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀδίγη, πρὸς Α τῆς λίμνης Γκάρντα καὶ πρὸς Δ τῆς Βενετίας. Κάτ. 89.970. Εἶναι ἡ μᾶλλον ἐνδιαφέρουσα, μετὰ τὴν Βενετίαν, πόλις τῆς περιφερείας, ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς δὲ αὐτῆς θέσεως διεδραμάτισε σημαντικώτατον ρόλον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἰταλίας ἀπὸ στρατιωτικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀπόψεως. Ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς νοτίου ἐξόδου τῆς διόδου τοῦ Μπρέννερο, τῆς ὁποίας ἡ ἑτέρα πρὸς Β ἔξοδος καταλήγει ἐκεῖθεν τῶν ἰταλικῶν συνόρων, πρὸς τὴν Ἴνσμπρουκ καὶ τὴν Βαυαρίαν καὶ παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν ὀρέων Λεσσίνι, εἰς γραφικωτάτην τοποθεσίαν, ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὴν φυσικὸν ὁδὸν πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Πάδου, εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῆς μεγάλης ὁδοῦ, διὰ τῆς ὁποίας ἐγένοντο αἱ μεγάλαι ἀπὸ Β. εἰσβολαὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ διεξήγετο τὸ ἐμπόριον μὲ τὰς ἐκεῖθεν τῶν Ἄλπεων χώρας. Ἀφ' ἑτέρου εὑρίσκεται εἰς τὸ μεταίχμιον τῆς Λομβαρδίας καὶ τῆς Βενετίας καὶ ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῶν συγκοινωνιῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν δύο τούτων μεγάλων περιφερειῶν. Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἀπετέλεσε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα πρώτης τάξεως φρούριον καὶ κέντρον μεγίστης συγκοινωνιακῆς κινήσεως, σήμερον δὲ ἀκόμη ἡ πόλις περιβάλλεται ἀπὸ μεμονωμένα ὀχυρωματικὰ ἔργα, ὧν τὰ πλεῖστα χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς κατοχῆς τῶν Αὐστριακῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον μεταβάλει τὴν Βερώνην εἰς τὸ μεγαλύτερον καὶ ἰσχυρότερον φρούριον τῆς Β. Ἰταλίας. Ἐπίσης ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῆς διασταυρώσεως τῶν σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν τῆς βορειοανατολικῆς Ἰταλίας. Ἡ πόλις ἔχει ἀκμαίαν βιομηχανίαν βαμβακερῶν ὑφασμάτων, δερμάτων, μετάξης, ὑαλουργίας καὶ μεγάλα ἐργοστάσια κατασκευῆς καὶ ἐπιδιορθώσεως σιδηροδρομικῶν ἀτμομηχανῶν καὶ ὀχημάτων.

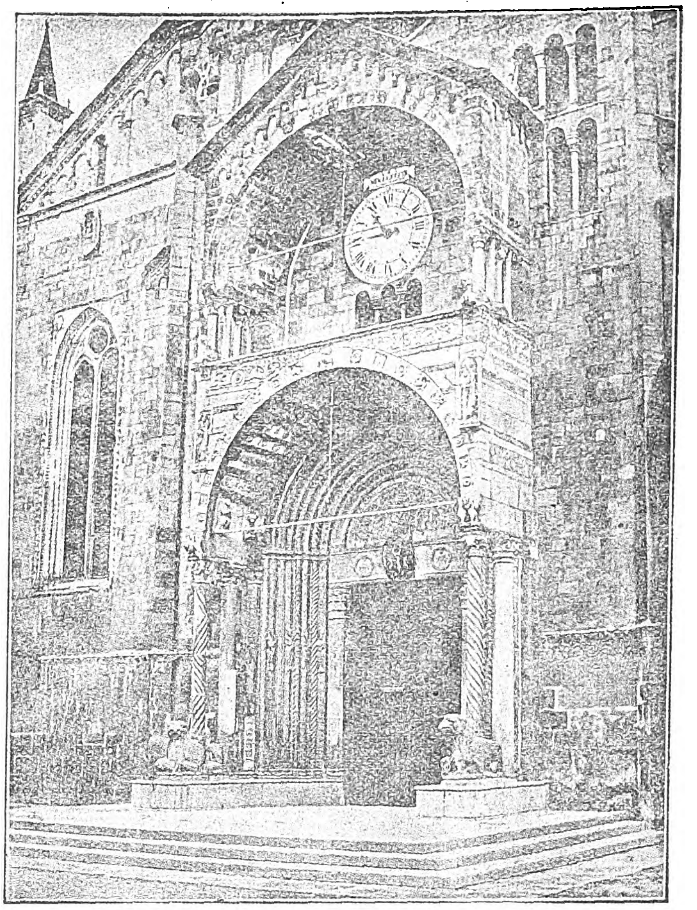

Βερώνη: *Ἡ πύλη τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ.*

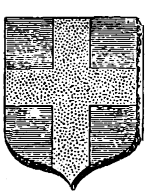

Θυρεὸς τῆς Βερώνης.

Ὁ Ἀδίγης διαιρεῖ τὴν Βερώνην εἰς δύο ἀνίσους πόλεις: τὴν *κυρίως Βερώνην* ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης καὶ τὴν *Βερονέτταν* ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς. Ἀμφότεραι αἱ πόλεις περιβάλλονται ὑπὸ παλαιοῦ τείχους, τὸ ὁποῖον ηὔρυναν οἱ Αὐστριακοὶ καὶ τὸ ὁποῖον διακόπτεται ἀπὸ ὡραίας πύλας. Ἡ Βερώνη εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὰς ἐν αὐτῇ ὡραίας ἐκκλησίας, τὰ παλαιὰ μεσσιωνικὰ μέγαρα, τὰ πολυάριθμα μνημεῖα, τὰ ἀρχαῖα ἐρείπια καὶ τὴν ἐν γένει καλλιτεχνικὴν καὶ ἀρχιτεκτονικὴν γραμμὴν τοῦ συνόλου της. Ἀπὸ ἀρχιτεκτονικῆς ἀπόψεως τὰ μνημεῖά της ἀνήκουσιν εἰς τέσσαρας περιόδους: Τὴν ρωμαϊκήν, ἡ ὁποία ἀντιπροσωπεύεται διὰ τῶν ἐρειπίων τοῦ Θεάτρου, τῶν πυλῶν τοῦ τείχους καὶ τοῦ Ἀμφιθεάτρου· τὴν χριστιανικήν, ἐκπροσωπουμένην διὰ τῆς χαρακτηριστικῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ζήνωνος, τῆς Μητροπόλεως, τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας καὶ τοῦ Ἁγίου Φέρμο τοῦ πρεσβυτέρου· τὴν γοτθικο-βενετικήν, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται εἰς πολλὰς οἰκίας καὶ μέγαρα· καὶ τὴν βενετικὴν τῆς Ἀναγεννήσεως, ἡ ὁποία προσδίδει τὸν κυριαρχοῦντα χαρακτῆρα εἰς τὰ κυριώτερα κτίρια τῆς πόλεως.

Κέντρον τῆς πόλεως εἶναι ἡ σχεδὸν ᾠοειδὴς καὶ ἀκανόνιστος πλατεῖα «*ντέλλε Ἔρμπε*», ἐπὶ τῆς θέσεως ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπῆρχεν ἡ ἀρχαία Ἀγορά, μὲ τὰ λευκὰ σκιάδια τῆς ἀγορᾶς τῶν χόρτων καὶ τῶν ἀνθέων, τὰ ὁποῖα προσδίδουν εἰς αὐτὴν ἐντελῶς ἰδιόρρυθμον ὄψιν. Τὰ περικλείοντα ταύτην παλαιὰ μέγαρα, μὲ τὴν ποικίλην ἀρχιτεκτονικήν των, καὶ αἱ στεναί, ὑψηλαὶ καὶ πεπαλαιωμέναι οἰκίαι, μὲ τὰς περιέργους τοιχογραφίας, αἵτινες ὁμοιάζουν πρὸς σκηνογραφίας θεάτρων, κατέστησαν πάντοτε τὴν πλατεῖαν αὐτὴν ἓν τῶν χαρακτηριστικωτέρων θεμάτων εἰς πλείστους ζωγράφους. Εἰς τὸ κέντρον τῆς πλατείας εὑρίσκεται ἡ *στήλη τοῦ Ἁγίου Μάρκου* μετὰ τοῦ ἑνετικοῦ λέοντος, στηθεῖσα τῷ 1523, ὅπως συμβολίζῃ τὴν ἑνετικὴν κυριαρχίαν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν εἶχε περιέλθει ἡ πόλις, καὶ μία κρήνη, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπάρχει τὸ ἄγαλμα τῆς Βερώνης. Παρὰ τὸ Παλάτσο Μαφφέϊ ἐγείρεται ὁ *Πύργος ντὲλ Γκαρντέλλο*, ἐπιλεγόμενος «*τῶν ὡρῶν*», ἐξ ἑνὸς ὡρολογίου, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται ἐπ' αὐτοῦ, ὕψους 83 μέτρων, κτισθεὶς τῷ 1370. Παρὰ τὴν πλατεῖαν ταύτην εὑρίσκεται ἡ πλατεῖα *ντέϊ Σινιόρι*, ὅπου ὡραῖον μνημεῖον τοῦ Δάντου, ἔργον τοῦ γλύπτου Οὔγου Ζαννόνι, καὶ τὸ *Παλάτσο ντὲλ Κονσίλιο*, ἓν τῶν ὡραιοτέρων μνημείων τῆς Ἀναγεννήσεως, ἀνεγερθὲν ὑπὸ τοῦ Τζιοκόντο, μεταξὺ τοῦ 1476 καὶ 1493, καὶ ἐπιδιορθωθὲν τῷ 1873, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν θαυμάσια ἀγάλματα. Ὄπισθεν τῆς πλατείας ταύτης εὑρίσκεται τὸ περίφημον μαρμάρινον μαυσωλεῖον, τὸ ὁποῖον περικλείει πέντε τάφους ἐνδόξων μελῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Σκάλα, τὸ ἐπιλεγόμενον σήμερον *Arche Scaligere*. Ὁ ἕτερος πόλος τῆς ζωῆς τῆς πόλεως εἶναι ἡ πλατεῖα *Βίκτωρος Ἐμμανουήλ*, ἄλλοτε καλουμένη πλατεῖα *Μπρᾶ* (ἐκ τοῦ pratum). Εἶναι αὕτη μᾶλλον εὐρὺ πεδίον, ἀκανονίστου σχήματος, περιβαλλόμενον ἀπὸ μεγαλοπρεπῆ κτίρια καὶ μνημεῖα, ὡς τὸ μέγαρον τῆς *Γκρὰν Γκουάρντια Βέκια*, τὸ μέγαρον τοῦ *Δημαρχείου*, ἡ *Arena* (*Ἱπποδρόμιον*), καὶ τὸ ἔφιππον ἄγαλμα τοῦ βασιλέως Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ τοῦ Β'. Ἡ Arena εἶναι μέγα ᾠοειδὲς ἀμφιθέατρον, κτισθὲν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ, μήκους 153 μ., πλάτους 122 καὶ ὕψους 32, δυνάμενον νὰ περιλάβῃ 22.000 θεατάς. Εἶναι τὸ μεγαλύτερον ρωμαϊκὸν ἀμφιθέατρον, μετὰ τὸ Κολοσσαῖον, ὑποστὰν ἱκανὰς βλάβας ἐκ τῶν σεισμῶν καὶ ἐπιδιορθωθὲν τῷ 1222 καὶ τῷ 1580. Ἀπὸ τοῦ 1877 αἱ ἐπιδιορθώσεις ἐγένοντο ἐπὶ ἀρχαιολογικῆς βάσεως, πρὸς

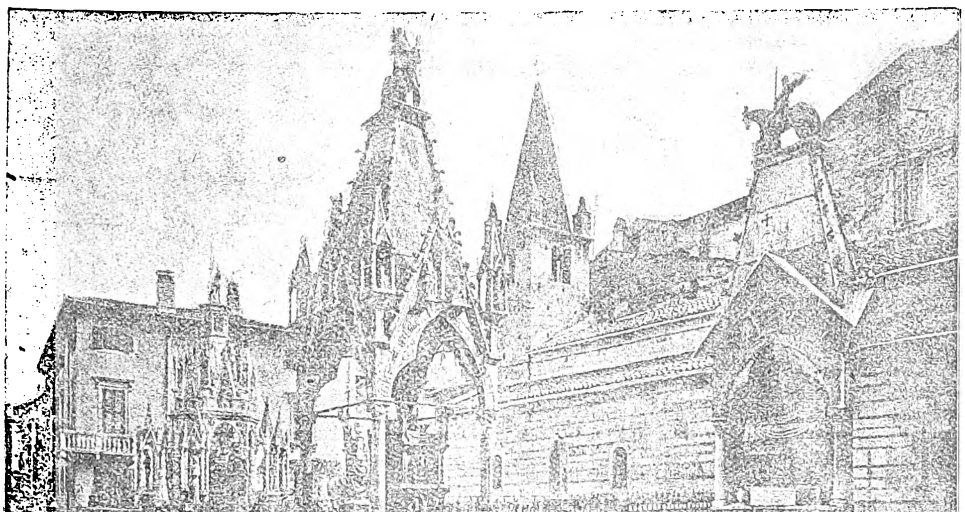

Βερώνη: *Μαυσωλεῖον τῆς οἰκογενείας τῶν ντέλλα-Σκάλα.*

Digitized by Google

τὸν σκοπὸν νὰ δοθῇ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ ἡ ἀρχική του μορφή. Εἶναι κατεσκευασμένον ἐκ μαρμάρων τῶν λατομείων τοῦ νομοῦ τῆς Βερώνης καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους χρησιμεύει διὰ τὰς παραστάσεις δημοσίων θεαμάτων καὶ μελοδραμάτων. Ἐκ τῶν ἄλλων μνημείων κυριώτερα εἶναι: ἡ Μητρόπολις τῆς *Σάντα Μαρία Ματρικολάρε*, ὡραῖος γοτθικὸς ναὸς μετὰ ὀνομαστοῦ πυλῶνος, ὁ *Ἅγιος Ζήνων*, ἡ ὡραιοτέρα ἐκκλησία τῆς ἄνω Ἰταλίας, ὁ *Ἅγιος Βερναρδῖνος*, γνωστὸς διὰ τὸ παρεκκλήσιον τοῦ *Πελλεγκρίνι*, ἔργον τοῦ Σὰν Μικέλλι, ὁ *Ἅγιος Γεώργιος ἐν Μπραΐντα*, ρυθμοῦ Ἀναγεννήσεως, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ ἓν εἶδος μουσείου τῶν ζωγράφων τῆς Βερώνης καὶ τῆς Βρεσκίας, ἰδίως τοῦ Παύλου Βερονέζε, ἡ *Ἁγία Ἀναστασία*, τὸ *Καστὲλ Σὰν Πιέτρο*, δεσπόζον τῆς πόλεως, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ, χρησιμεῦον σήμερον ὡς στρατών, ἡ πύλη *Μπορσάρι*, κατασκευασθεῖσα τῷ 295 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Γαλλιηνοῦ, ἡ ἁψὶς τῶν Λεόντων, ἔργον ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, κτλ. Ἔχει δύο βιβλιοθήκας, τὴν βιβλιοθήκην *Καπιτολάρε*, ἱδρυθεῖσαν τὸν Θ' αἰῶνα, καὶ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ *Δήμου*, ἱδρυθεῖσαν τῷ 1792 καὶ περιέχουσαν 250.000 τόμους καὶ 3000 χειρόγραφα, καὶ ἐνδιαφέροντα ἀρχαιολογικὰ μουσεῖα. Ἡ Βερώνη εἶναι ἡ πατρὶς τοῦ Κορνηλίου Νέπωτος, τοῦ Κατούλλου, τῶν δύο Πλινίων καὶ τοῦ ζωγράφου Παύλου Καλιάρι, τοῦ ἐπιλεγομένου Βερονέζε.

— [ΙΣΤΟΡ] Ἡ Βερώνη εἶναι μία ἀπὸ τὰς ἀρχαιοτέρας πόλεις τῆς Ἰταλίας, δὲν εἶναι ὅμως ἐπακριβῶς βέβαιον ἐὰν ἐκτίσθη ἀπὸ τοὺς Ραιτούς, τοὺς Εὐγανέους ἢ τοὺς Κενομάνους. Περὶ τὸ 89 π. Χ. ἐγένετο ρωμαϊκὴ ἀποικία καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου ἦτο μία ἀπὸ τὰς ἀνθηροτέρας πόλεις τῆς Ἰταλίας, ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς της θέσεως καὶ τῆς διασταυρώσεως ἐν αὐτῇ τῶν τριῶν κυριωτέρων ὁδῶν, τῆς *Γαλατικῆς* ἀπὸ Τουρίνου εἰς Ἀκυληΐαν, τῆς *Ποστουμίας* ἀπὸ τὰς Ἰουλιανὰς Ἄλπεις εἰς τὴν Λιγουρίαν καὶ τῆς *Κλαυδίας Αὐγούστας* ἀπὸ Ρώμης μέχρις ἐκεῖθεν τῶν Ἄλπεων. Ἐν αὐτῇ ὁ Δέκιος κατενίκησε τὸν αὐτοκράτορα Φίλιππον τῷ 249 μ. Χ., ὁ Κωνσταντῖνος τὸν στρατηγὸν τοῦ Μαξεντίου Πομπηϊανὸν τῷ 312 μ. Χ. καὶ ὁ Στηλίχων τὸν Ἀλάριχον τῷ 452 μ. Χ. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Ρώμης περιῆλθεν ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν ἀπὸ βορρᾶ εἰσβολέων καὶ ἐγένετο ἡ εὐνοουμένη ἕδρα τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδωρίχου. Τῷ 555 καταληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ στρατηγοῦ Ναρσῆ, ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, παρέμεινεν ἐπ' ὀλίγον χρονικὸν διάστημα ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Κατόπιν περιῆλθεν ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Λογγοβάρδων, τῶν Φράγκων καὶ τῶν Βαυαρῶν.

Ἀπὸ τοῦ 1107 ἡ πόλις ἐμφανίζεται ἔχουσα κοινοτικήν τινα αὐτονομίαν καὶ κατόπιν τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς τῆς *Βερωνείου* ἑνώσεως τῶν πόλεων Παδούης, Βικεντίας, Τρεβίζο καὶ Βερόνας, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τῆς Ἑνώσεως τῆς Λομβαρδίας κατὰ τοῦ Φρειδερίκου Βαρβαρόσσα. Εἰς τοὺς κατόπιν χρόνους ἡ πόλις ὑπῆρξε τὸ θέατρον σφοδρῶν ἀγώνων μεταξὺ δύο οἰκογενειῶν, τῶν *Γιβελίνων* Μοντέκι καὶ τῶν *Γουέλφων* Σὰν Μπονιφάτσιο. Οἱ ἀγῶνες οὗτοι κατέληξαν εἰς τὸν θρίαμβον τῶν Γιβελίνων Ἐτζελίνι. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐτζελίνο ντὰ Ρομάνο οἱ Βερονέζοι ἐξέλεξαν ὡς ἄρχοντα τῆς πόλεως τὸν Μαστρῖνο ντέλλα Σκάλα, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκογένεια ἦρξεν ἐπὶ 127 ἔτη. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κὰν Γκράντε ντέλλα Σκάλλα (1312—1329) ἡ πόλις ἔφθασεν εἰς τὸ ζενὶθ τῆς εὐημερίας της. Ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἡ Βερώνη ἀπώλεσε τὴν ἀνεξαρτησίαν της καὶ περιῆλθεν ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Μιλάνου τῷ 1387, τῆς Βενετίας τῷ 1405, τῆς ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Δημοκρατίας τῷ 1797 καὶ κατόπιν περιελήφθη εἰς τὸ ἰταλικὸν κράτος τοῦ Πεδεμοντίου. Ἀπὸ τοῦ 1801 μέχρι τοῦ 1806 ἐχωρίσθη ὑπὸ τῆς συνοριακῆς γραμμῆς, ἥτις ἠκολούθει τὸν ροῦν τοῦ Ἀδίγη ποταμοῦ. Τῷ 1814 περιῆλθεν ὁλόκληρος εἰς τὴν Αὐστρίαν, ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῆς ὁποίας καὶ παρέμεινε μέχρι τοῦ 1866, ὁπότε προσηρτήθη εἰς τὸ Ἰταλικὸν Βασίλειον.

Μ. Δ. ΒΑΤΑΛΑΣ

— **Βερώνης νομὸς** *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ κυρίως Βενετίᾳ, ὁριζόμενος πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ νομοῦ τοῦ Τρέντο, πρὸς Α. ὑπὸ τῶν νομῶν τῆς Βικεντίας καὶ τῆς Παδούης, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ νομοῦ τῆς Μαντούης καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς λίμνης Γκάρντα καὶ τῶν νομῶν τῆς Βρεσκίας καὶ τῆς Πάρμας. Ἔχει ἐπιφάνειαν 3096.52 τετρ. χλμ. καὶ 538.815 κατοίκους. Πρὸς τὸ βόρειον τμῆμα αὐτοῦ εἶναι ὀρεινὸς καὶ δασώδης, περιλαμβάνων τὰ ὄρη Μοντεμπάλμπο, ὕψους 2,200 μ., καὶ Λεσσίνι, ὕψους 2.250 μ., πρὸς νότον δὲ πεδινός, διαρρεόμενος ὑπὸ τῶν ποταμῶν Ἀδίγη καὶ Μιγγίου. Τὰ κυριώτερα προϊόντα αὐτοῦ εἶναι σταφυλαί, ἀραβόσιτος, σιτηρά, γεώμηλα, μέταξα. Ἔχει ἐπίσης πολλὰ λατομεῖα καί τινα μεταλλεῖα σιδήρου, μαγνησίου καὶ γαιανθράκων καὶ ἰαματικὰς πηγάς.

Μ. Δ. Β.

— **Βερώνης Συνέδριον**. Οὕτως ἀπεκλήθη ἡ ἐν ἔτει 1822 ἐν Βερώνῃ συνάντησις τῶν ἐκπροσώπων τῶν ἀποτελούντων τὴν Ἱερὰν Συμμαχίαν κρατῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐλήφθησαν ἀποφάσεις σχετικῶς μὲ τὴν ἐν Ἱσπανίᾳ ἐπανάστασιν, συνεζητήθη δ' ἐξ ἄλλου καὶ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Τὸ ἐν λόγῳ Συνέδριον συνῆλθε κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1822 (Ὀκτώβριος-Δεκέμβριος), παρέστησαν δὲ ἐν αὐτῷ προσωπικῶς, πλὴν τῶν ἄλλων ἀντιπροσώπων, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας Ἀλέξανδρος, ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας μετὰ τῶν ὑπουργῶν του κόμητος Νεσελρὼδ καὶ Μέττερνιχ, οἱ βασιλεῖς τῶν δύο Σικελιῶν, τῆς Πρωσσίας καὶ τῆς Σαρδηνίας, ὁ μέγας δοὺξ τῆς Τοσκάνης, ὁ δοὺξ τῆς Μοδένης καὶ ἡ δούκισσα τῆς Πάρμας. Ἡ Γαλλία ἀντεπροσωπεύθη διὰ τοῦ Μονμορανσὺ καὶ τοῦ Σατωμπριάν, ἡ δὲ Ἀγγλία διὰ τοῦ Οὐελιγκτῶνος. Ἀντιπρόσωπον ἀπέστειλεν ἐπίσης καὶ ὁ πάπας. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν δημιουργηθεῖσαν ἐν Ἱσπανίᾳ κατάστασιν, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐπαναστάσεως ἐναντίον τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου, ἥτις κατάστασις ἐνδιέφερεν ἀμέσως τὰ κράτη τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, μὴ βλέπουσα μὲ εὐμενὲς ὄμμα τὴν ἐξάπλωσιν τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν, τὸ Συνέδριον ἀπεφάσισε, προτάσει τοῦ Ρώσου αὐτοκράτορος, ὅπως ἀνατεθῇ εἰς τὴν Γαλλίαν νὰ ἐπέμβῃ στρατιωτικῶς ἐν Ἱσπανίᾳ ὑπὲρ τοῦ Φερδινάνδου, παρὰ τὴν ἀντίδρασιν τῆς Αὐστρίας, ἥτις ἐφοβεῖτο τὴν αὔξησιν τῆς γαλλικῆς ἐπιρροῆς ἐν Ἱσπανίᾳ. Αἱ ἀποφάσεις αὗται τοῦ Συνεδρίου διετυπώθησαν ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τῆς 7)19 Νοεμβρίου, γενόμεναι δεκταὶ ὑπὸ τῶν Γάλλων ἀντιπροσώπων Μονμορανσὺ καὶ Σατωμπριάν.

Τὸ δὲ ἑλληνικὸν καὶ σὺν αὐτῷ τὸ καθόλου ἀνατολικὸν ζήτημα, λόγῳ τῆς μετὰ τῆς Ὑ. Πύλης ρήξεως τῶν διπλωματικῶν σχέσεων τῆς Ρωσίας, συνεζητήθη ἐν μυστικῇ συνεδρίᾳ, μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, τοῦ πρίγκιπος Μέττερνιχ, τοῦ κόμητος Νεσελρώδ, τοῦ Βαλλῶ Τατιτσὲφ καὶ τοῦ λόρδου Στράγκφορδ, κεχωρισμένως ἀπὸ τὸ ἰσπανικὸν ζήτημα μετὰ τοῦ ὁποίου οὐδόλως ἐπεθύμουν νὰ τὸ ἀναμείξωσιν. Ἐκ τῶν τηρηθέντων πρακτικῶν παρὰ τοῦ Τατιτσὲφ τῆς τετάρτης συνεδριάσεως (9 Νοεμβρίου) καταφαίνεται, ὅτι ἡ ἐπανάληψις τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας θὰ ἦτο δυνατὴ διὰ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν τριῶν ὅρων: α) νὰ δηλώσῃ ἡ Πύλη ὅτι συμφωνεῖ πρὸς ἔναρξιν διαπραγματεύσεων μετὰ τῆς Ρωσίας καὶ τῶν Συμμάχων ἐπὶ τῶν ἐγγυήσεων, αἵτινες ἔδει νὰ δοθῶσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας περὶ τοῦ μέλλοντος, ἡ ἐπίδειξη σειρᾶν πράξεων βεβαιουσῶν ὅτι σέβεται τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ ἐπιθυμεῖ τὴν ἀποκατάστασιν εἰρηνικοῦ καθεστῶτος ἐν Ἑλλάδι· β) νὰ διαβλώσῃ ἀπ' εὐθείας πρὸς τὴν Ρωσίαν τὴν πρόθεσιν αὐτῆς περὶ ἐκκενώσεως τῶν Ἡγεμονιῶν καὶ τοῦ διορισμοῦ τῶν ὁσποδάρων· καὶ γ) ν' ἀνακαλέσῃ τὰ κατὰ τῆς ξένης ναυτιλίας ληφθέντα μέτρα, κηρυσσομένης ἐλευθέρας τῆς ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ ναυτιλίας εἰς τὰ πλοῖα ὅλων τῶν κρατῶν. Ἐκ τῶν ὅρων τούτων ὁ τελευταῖος, ὃν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἐθεώρει ὡς εὔσχημον τρόπον ὑποχωρήσεως, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ, ἐφαίνετο μᾶλλον ἀνεκτέλεστος, πολλὰς δὲ περὶ τῆς ἀποδοχῆς τούτου παρὰ τῆς Ὑ. Πύλης διετύπωνεν ἐπιφυλάξεις ὁ Στράγκφορδ, ἐν τῇ ἀπὸ 5 Ὀκτωβρίου 1822 ἐπιστολῇ αὐτοῦ πρὸς τὸν Κάνιγκ. Κατὰ τὰς ἑπομένας δύο συνεδριάσεις, αἵτινες ἔλαβον χώραν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν (26 Νοεμβρίου), αἱ Δυνάμεις συνεφώνησαν, ὅπως διὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπροσώπων αὐτῶν ὑποστηρίξωσι παρὰ τῇ Ὑ. Πύλῃ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Ρωσίας, κατὰ δὲ τὴν συνεδρίαν, ἥτις ἔλαβε χώραν τὴν ἑπομένην, ὁ Τατιτσὲφ ἐξέφραζε τὰς ἐπὶ τούτοις εὐχαριστίας τοῦ τσάρου.

Αἱ ἀποφάσεις τοῦ Συνεδρίου τῆς Βερώνης, ὡς πρὸς τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα, ἐπέστεφον πλήρως τοὺς ἀγῶνας τοῦ πολλοῦ Μέττερνιχ, ὅστις, ὡς ἑξῆς περιέγραφε τὸν ρόλον, ὃν εἶχε διαδραματίσει: «Εὑρίσκομαι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀραχναίου ἱστοῦ, τὸν ὁποῖον ἐξυφαίνω· ὁ Ἀλέξανδρος ἀνθίσταται ἔτι (ν' ἀναμιχθῇ εἰς τὸν πόλεμον), ἀλλὰ μεμονωμένος ἐν μέσῳ τῶν οἰκείων, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι μὲν θέλουσι τ' ἀντίθετα, ἄλλοι δὲ στεροῦνται πάσης θελήσεως. Αὐτὸς μὲν θέλει ὅ,τι θέλω ἐγώ, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τῶν περὶ αὐτόν. Ἐν τῇ τοιαύτῃ ἠθικῇ θέσει διατελῶν ἔπραξεν ὅ,τι ἦτο εὔλογον νὰ πράξῃ, ἀναστείλας πᾶσαν πραγματικὴν ἐνέργειαν, ἐπερειδόμενος ἠθικῶς ἐπ' ἐμοῦ. Οὕτως ἐξηγεῖται ὁ ἀραχναῖός μου ἱστός. Ὑφάσματα τοιαύτης φύσεως ἀπαιτοῦσι τέχνην πολλήν· εἶναι θαυμάσια τὴν θέαν καὶ ἀνθίστανται εἰς ἐλαφρὰς πνοὰς ἀνέμου, ἀλλ' οὐχὶ ὅμως καὶ εἰς σφοδρὰν θύελλαν».

Ἔληγον οὕτως αἱ ἐργασίαι τοῦ ἐν Βερώνῃ Συνεδρίου, χωρὶς οὐδεμία φωνὴ νὰ ὑψωθῇ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος. Ἐν τούτοις ἡ προσωρινὴ τῆς Ἑλλάδος κυβέρνησις, ἐπιθυμοῦσα νὰ ἐκθέσῃ ἐπισήμως ἐνώπιον τῶν ἐν Βερώνῃ ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας τὸν σκοπὸν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, εἶχεν ἀποφασίσει νὰ πέμψῃ πρεσβείαν εἰς Βερώνην. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπεστάλη ὁ *Ἀνδρέας Μεταξᾶς* ἐν ὀνόματι τῆς κεντρικῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως «τῆς περιπλανωμένης ἐν ταῖς παραλίαις τῆς Ἀργολίδος», ὡς λέγει ὁ Hertzberg, τοῦτον δὲ μετ' οὐ πολὺ ἠκολούθησεν ὁ τῶν Παλαιῶν Πατρῶν *Γερμανὸς* μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Πετρόμπεη *Γεωργάκη Μαυρομιχάλη*. Ὁ Ἀνδρ. Μεταξᾶς μετὰ τοῦ φιλέλληνος Γάλλου πλοιάρχου Jourdain, φέροντες δύο ἐπιστολάς, συνταχθείσας παρὰ τοῦ ἐν τῇ ρωσικῇ ὑπηρεσίᾳ διατελοῦντος Ἀλεξάνδρου Στούρτζα, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 29/10 Σεπτεμβρίου καὶ ἀπευθυνομένας ἐξ Ἄργους, ἀνεχώρησαν τὴν 18/30 Σεπτεμβρίου ἐξ Ὕδρας μεταβαίνοντες εἰς Ἀγκῶνα, μὲ τὴν ἐντολὴν ὅπως αἰτούμενοι ἀκρόασιν ὑπερασπισθῶσιν ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου τῶν δικαίων τῶν Ἑλλήνων, καθιστάμενοι διερμηνεῖς τῶν πόθων καὶ εὐχῶν αὐτῶν. Ἡ μία τῶν ἐπιστολῶν, ἃς ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν οἱ Ἕλληνες ἀπεσταλμένοι, ἀπηυθύνετο πρὸς τὸν Ἀλέξανδον, ἡ δὲ δευτέρα τύποις πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως, καὶ δι' αὐτοῦ πρὸς τοὺς τὸ συνέδριον ἀποτελοῦντας.

Μετὰ τὴν ἄφιξιν αὐτῶν εἰς Ἀγκῶνα τὴν 12/24 Ὀκτωβρίου καὶ τὴν ἐπὶ μακρὸν παραμονήν των ἐν τῷ λοιμοκαθαρτηρίῳ, ὁ Μεταξᾶς ἀπηύθυνεν ἐπιστολὰς πρὸς τὸν πάπαν Πίον Ζ' καὶ τὸν καρδινάλιον Κουσάλβι παρακαλῶν, ὅπως ἐπιτραπῇ αὐτοῖς νὰ μεταβῶσιν εἰς Βερώνην διερχόμενοι διὰ τῶν χωρῶν τοῦ παπικοῦ κράτους. Ὁ πάπας ἀπεδέχθη τὴν αἴτησιν τῶν Ἑλλήνων πληρεξουσίων, πρὸς τούτοις δὲ ἔγραψεν εἰς τὸν ἐν Βερώνῃ ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ καρδινάλιον Σπίναν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔφθασαν εἰς Ἀγκῶνα καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Γερμανὸς μετὰ τοῦ Γ. Μαυρομιχάλη, ὁπόθεν ἔπεμψαν ἐπιστολὰς τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως πρὸς τὸν πάπαν, δι' ὧν θερμῶς παρεκαλεῖτο οὗτος νὰ μεσιτεύσῃ πλησίον τῶν καθολικῶν ἡγεμόνων τῶν ἐν Βερώνῃ συνελθόντων, τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ ποιουμένου δελεαστικὰς προτάσεις περὶ ἑνώσεως τῆς Ἐκκλησίας τοῦ νέου ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως δημιουργηθησομένου ἑλληνικοῦ κράτους μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης. Ὁ πάπας ὅμως δὲν ἐδέχθη εἰς ἀκρόασιν τοὺς αἰτησαμένους ταύτην Ἕλληνας ἀπεσταλμένους ἐκ τοῦ φόβου τῆς Αὐστρίας, ἥτις κατεῖχε στρατιωτικῶς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἁπάσας τὰς παπικὰς χώρας. Καθ' ἣν δὲ ἐποχὴν τὸ Συνέδριον τῆς Βερώνης ἐπεράτωνε τὸ ἔργον αὐτοῦ, ἔφθασεν εἰς Βερώνην συνοδευομένη καὶ ὑπὸ ἀναφορᾶς τοῦ Μεταξᾶ ἡ πρὸς τοὺς ἡγεμόνας ἐπιστολὴ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἐν ᾗ μεθ' ὕφους ὑπερηφάνου, ἀλλὰ καὶ κατηγορηματικοῦ, ἐδηλοῦτο ὅτι οἱ Ἕλληνες οὐδεμίαν θέλουσιν ἀναγνωρίσει περὶ τῆς τύχης αὐτῶν ἀπόφασιν, λαμβανομένην ἄνευ τῆς συμπράξεως αὐτῶν: «Ἂν μᾶς ἀποβάλητε, ἐτονίζετο, θέλομεν τραπῆ πρὸς τὸν οὐράνιον κριτήν, καὶ θὰ νικήσωμεν ἢ θ' ἀποθάνωμεν». Ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις διεμαρτύρετο κατὰ τῶν συκοφαντιῶν, αἵτινες ἔτεινον εἰς τὸ νὰ διαστρέψωσι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς μοναρχικῆς Εὐρώπης τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος, «κηρύσσουσα ὅτι ὁ Ἀγὼν διεξήγετο ὑπὸ τὴν ἔνδοξον σημαίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ λυτρωτοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τοῦ στέφοντος διὰ λαμπροτάτων ἐπιτυχιῶν τὰ πολεμικὰ ἔργα τῶν Ἑλλήνων», οἵτινες «οὐδὲν ἄλλο ᾐτοῦντο παρὰ τῶν ἐπιγείων βασιλέων ἢ τὴν ἀσφάλειαν τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ὑπάρξεως ὑπὸ δυναστείαν πιστὴν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον» καὶ ἀπαιτούντων «μεγαλοφώνως Πατρίδα καὶ Θρόνον καὶ δικαιώματα ὑπάρξεως ὑπὸ νόμους σοφοὺς καὶ μονίμους».

Ἡ ὑπὸ τύπον διακηρύξεως ἐπιστολὴ αὕτη τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ὡς καὶ ἡ ἀναφορὰ τοῦ Μεταξᾶ, ἐν ᾗ ἐδηλοῦτο κατηγορηματικῶς ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ προετίμων νὰ ἐξολοθρευθῶσιν ἢ νὰ ἐπανέλθωσιν «ὑφ' οἱονδήποτε τύπον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ βαρβάρου σφετεριστοῦ τοῦ κράτους καὶ τῶν ἱερωτάτων δικαιωμάτων αὐτῶν», δὲν ἔτυχον εὐμενοῦς ὑποδοχῆς, καθ' ὅσον ἐχαρακτηρίσθησαν ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου ὡς «αὐθάδεις καὶ ἀδέξιοι», δὲν ἐχορηγήθη δὲ εἰς τὸν Μεταξᾶν ἄδεια μεταβάσεως εἰς Εὐρώπην. Ἐπίσης τὸ Συνέδριον ἀπήτησε παρὰ τοῦ πάπα, ὅπως ἀπελάσῃ ἐξ Ἀγκῶνος τοὺς Ἕλληνας ἀπεσταλμένους, ἀνακοινῶν ταυτοχρόνως αὐτοῖς, ὅτι οὐδεμίαν εἶχον ν' ἀναμείνωσιν ἀπάντησιν· τοῦτο δὲ καὶ ἔπραξεν ὁ πάπας βαρυθυμῶν, ἅτε βλέπων διαλυομένας τὰς ἀναφανείσας ἐλπίδας περὶ ἑνώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν καὶ οὕτω, ὡς γράφει ὁ Πρόκενς-Ὅυστεν «οἱ Ἕλληνες ἀπεβλήθησαν ὑπὸ τῶν βασιλέων... Οἱ ἀλαζόνες καὶ ἐπιπόλαιοι ἄνδρες τῶν ἀνακτοβουλίων δὲν ἐθεώρησαν τοῦ κόπου ἄξιον ν' ἀποβλέψωσι πρὸς αὐτούς, οἱ φιλάνθρωποι τοὺς ἐλυπήθησαν καὶ οἱ νοήμονες τοὺς ἐπερίμεναν ἐν τῇ διὰ πυρὸς δοκιμασίᾳ τῶν κινδύνων». Ταυτοχρόνως ὅμως τῇ 2/14 Δεκεμβρίου, μετὰ τὸ τέρμα τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου τῆς Βερώνης, ἐξεδίδετο ἐγκύκλιος, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις κατεδικάζετο ὑπὸ τῆς ἐπισήμου Εὐρώπης τῶν μεγάλων Δυνάμεων, παρομοιαζομένη πρὸς τὰς ἐν Εὐρώπῃ ἀποτυχούσας τοιαύτας καὶ χαρακτηριζομένη ὡς ἐπιτυχοῦσα «ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς ἐσχατιαῖς τῆς Εὐρώπης». Ἐν τούτοις ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ ταύτῃ ἐγένετο καὶ ὑπαινιγμός τις περὶ εἰρηνεύσεως, καθόσον ἐν αὐτῇ ἐδηλοῦτο, ὅτι οἱ ἡγεμόνες συνηγόρησαν ὑπὲρ τῶν ἐργατῶν «ἀσυνέτου καὶ ἐγκληματικῆς ἐπιχειρήσεως...

Digitized by Google

πᾶσαι δ' αἱ Δυνάμεις εἶναι σύμφωνοι ἐπὶ τοῦ 'Ανατολικοῦ ζητήματος... αἱ σύμμαχοι τῆς Ρωσίας Δυνάμεις ἔμελλον νὰ ἐργασθῶσι πρὸς ἐξομάλυνσιν τῶν μέχρι τοῦδε εἰς τὰς εὐχὰς αὐτῶν παρεμβληθέντων κωλυμάτων». Τὴν ἄρνησιν τῶν Δυνάμεων νὰ δεχθῶσι τὴν ἑλληνικὴν ἀποστολὴν καὶ τὴν ὡς ἄνω ἐγκύκλιον γνωρίζων εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ὁ Α. Μεταξᾶς ἔγραφε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς: «Οἱ Ἡγεμόνες μᾶς ἐγκαταλείπουσι καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς μόνον ἔχομεν νὰ ἐλπίζωμεν». Ὁ δὲ συνοδεύων τὸν Μεταξᾶν Γάλλος φιλέλλην Jourdain ἐξέδωκεν ἐξ 'Αγκῶνος κήρυγμα ἀναιροῦν τὰς κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ 'Αγῶνος συκοφαντίας καὶ ἐξαῖρον τὸν ἀληθῆ αὐτοῦ ἐθνικὸν χαρακτῆρα.

Τοῦ ἔργου καὶ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Συνεδρίου τῆς Βερώνης ἰδιαζόντως προέχει ἡ ἐν αὐτῷ ἀκολουθηθεῖσα παρὰ τοῦ τσάρου 'Αλεξάνδρου πολιτική, ὅστις ἂν καὶ ἐπισήμως μετὰ τῶν λοιπῶν Δυνάμεων κατεδίκαζε τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, ἐν τούτοις δὲν ἔπαυε νὰ τρέφῃ φιλελληνικὰ αἰσθήματα· τοῦτο καταδείκνυται καὶ ἐκ τῶν λόγων (ἐν πολλοῖς ὅμως ἀντιφατικῶν), οὓς ἀπηύθυνεν εἰς τοὺς ἐν Βερώνῃ ἀντιπροσώπους τῆς Γαλλίας, εἰς μὲν τὸν Σατωμπριὰν εἰπὼν ὅτι: «Εὑρέθην ἐν τῇ ἀνάγκῃ ν' ἀντιστῶ εἰς τὴν κοινὴν γνώμην τοῦ λαοῦ μου, διότι ἐννοῶ τίνα ἐπικίνδυνον ἐπίδρασιν ἔμελλε νὰ συνεπιφέρῃ οἱοσδήποτε πόλεμος ἐν 'Ανατολῇ ἐπὶ τὰ συμφέροντα τῆς Εὐρώπης καὶ εἰς ποῖον κίνδυνον ἔμελλον νὰ ἐμβάλω τὸν σκοπὸν τῆς μεγάλης συμμαχίας, προάγων τὰ σχέδια τῆς ἐπαναστάσεως»· εἰς δὲ τὸν Μονμορανσύ: «Οὐδὲν ὠφελιμώτερον διὰ τὴν Ρωσίαν οὐδὲ ἄλλο μᾶλλον ποθητὸν διὰ τὸν ρωσικὸν λαὸν ὑπῆρχεν ἢ σταυροφορία τις ἐπιχειρουμένη ἐπὶ τῇ ἀφορμῇ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως· ἀλλ' ἀπέσχον τοῦ τοιούτου ἔργου, διότι ἐνόμισα, ὅτι ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ ὑπῆρχον συμπτώματα ἐπαναστάσεως ἀνατρεπτικῆς τῶν κοινωνικῶν τάξεων... Δὲν θ' ἀποχωρισθῶ τῶν ἡγεμόνων μεθ' ὧν εἶμαι σύμμαχος καὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἐπιτρέπεται νὰ συμμαχῶσι φανερῶς πρὸς ὑπεράσπισιν ἐναντίον τῶν μυστικῶν ἑταιρειῶν». Ταυτοχρόνως δὲ ἔλεγε τὰ ἑξῆς βαρυσήμαντα εἰς τὸν Στράγκφορδ: «... ἐν 'Αγγλίᾳ ἡ κοινὴ γνώμη θ' ἀναγκάσῃ τὴν κυβέρνησιν ν' ἀσχοληθῇ σπουδαίως εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος... Τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα θὰ τεθῇ ἐν 'Αγγλίᾳ ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τὸ τῆς δουλεμπορίας· διὰ τοῦτο ἀντὶ νὰ προτείνω ἐγὼ εἰς τοὺς συμμάχους μου σχέδιον βελτιώσεως τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος, προτιμῶ ν' ἀναμένω τὸ τῆς ἀγγλικῆς αὐλῆς». Ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι ἐκ φόβου μᾶλλον διαλύσεως τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ἢ ἐξ ἀνθελληνικῶν αἰσθημάτων εἶχε καταδικάσει ὁ τσάρος μετὰ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *'Αντ. Πρόκεν.-Ὄστεν*, «Ἱστορία τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοῦ 'Οθωμανικοῦ Κράτους ἐν ἔτει 1821 καὶ τῆς ἱδρύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, διπλωματικῶς ἐξεταζομένη» (μετ. Γ. Ε. 'Αντωνιάδου) τ. Ι (1868), σ. 194—197 καὶ Παράρτημα Γ' 24, 25, 26, 27, 28. — *Κ. Μένδελσων Βαρθόλδη*, «Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1453 ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων» (μετ. 'Αγ. Βλάχου) τ. Ι (1873) σ. 419—422.— *G. F. Herzberg*, «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως» (μετ. Π. Καρολίδου), τ. ΙΙ (1917), σ. 124—127.— *Π. Καρολίδου*, «Ἱστορία τοῦ ΙΘ' αἰῶνος», τ. Ι (1892), σ. 379 ἑπ., τ. ΙΙ (1892), σ. 488 ἑπ., σ. 491 ἑπ.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Βερώνη-*Γεννάδη*, *Αἰκατερίνη*. Μία τῶν διαπρεπεστέρων Ἑλληνίδων δραματικῶν ἠθοποιῶν γεννηθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1867. 'Αρ-

Ἡ Αἰκατερίνη Βερώνη εἰς τὴν «Φαύσταν».

τίας τυχοῦσα μορφώσεως καὶ ἐξ ἀκατανικήτου ἔρωτος πρὸς τὸ θέατρον, ἀνῆλθε νεαρωτάτη ἐκεῖ τὴν σκηνὴν μετὰ τῶν μεγαλυτέρων ἀδελφῶν της *Θεμιστοκλέους* καὶ *Δημητρίου* καὶ τῆς μικροτέρας ἀδελφῆς της *Σμαράγδας*. Ἐν 'Αθήναις ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ ἄλλοτε παριλισίου θερινοῦ θεάτρου «'Απόλλων» τῷ 1885, ὑποκριθεῖσα ἐν τῷ θιάσῳ τοῦ Δημοσθ. 'Αλεξιάδου τὴν 'Αδριανὴν Καρδοβίλλη ἐν τῷ εἰκοσαπράκτῳ δράματι τοῦ Σύη «Ὁ περιπλανώμενος 'Ιουδαῖος». Ἡ τότε περὶ τὰ θεατρικὰ ἀσχολουμένη «Νέα ἐφημερὶς» τοῦ Καμπούρογλου ἔγραψε περὶ αὐτῆς τὰ ἑξῆς: «Ἡ δεσποινὶς Βερώνη, ἡ τὸ πρῶτον χθὲς ἐμφανισθεῖσα, ἔχει καλῶς ἠχοῦσαν φωνήν, ἀπαγγέλλει, καθαρὰ προφέρουσα, μὲ αἴσθημα καὶ χάριν καὶ ὑπόσχεται ν' ἀποβῇ καλλίστη ἠθοποιός». Ἡ Βερώνη, μὴ διαψεύσασα τὰς προβλέψεις τοῦ Καμπούρογλου, μετ' ὀλίγα ἔτη ἀνεδείχθη πρωταγωνίστρια καὶ ἔκτοτε κατέλαβε πρώτην θέσιν ἐν τῷ θεάτρῳ μεταξὺ τῶν συναδέλφων της, διδάξασα μετ' ἐπιτυχίας ἐπὶ τριάκοντα πέντε ὅλα ἔτη, ἐκτὸς τῶν ἀπειραρίθμων ξένων ἔργων, καὶ πολλὰ τῶν πρωτοτύπων ἑλληνικῶν, τὰ ὁποῖα τῆς ἐνεπιστεύθησαν οἱ συγγραφεῖς των. Ὑπανδρευθεῖσα τῷ 1902 τὸν Γ. Γεννάδην, προσελήφθη μετ' αὐτοῦ τὸ ἴδιον ἔτος ἐν τῷ Βασιλικῷ θεάτρῳ, ἐξ οὗ ἀμφότεροι ἐνωρίτατα ἀπεσύρθησαν, σχηματίσαντες ἴδιον θίασον, μεθ' οὗ περιῆλθον ὁλόκληρον τὴν 'Ανατολὴν μέχρι τοῦ 1920, ὅτε καὶ ἀπεσύρθησαν τῆς σκηνῆς ἐξ ἀπογοητεύσεως.

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Βερωνὴ *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς 'Αν. Θρᾴκης τὸ ἑλληνικὸν χωρίον *Τσιφλὶκ-κιοΐ*, τῆς ὑποδιοικήσεως 'Αρκαδιουπόλεως *(Λουλὲ-Μπουργάζ)*, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπέχει 3 ὥρας ΝΑ. Πρὸ τῆς ἐκκενώσεως τῆς 'Αν. Θρᾴκης ἠρίθμει 1000 περίπου κατοίκους, ἐκκλησιαστικῶς δ' ὑπήγετο εἰς τὴν μητρόπολιν Βιζύης.

Α. Θ. ΣΑΜ.

βερωνίτης (ὁ) (Beraunit) *['Ορυκτολ.]*. 'Ορυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς βελονοειδῆ καὶ φυλλοειδῆ, ἀστεροειδῶς διατεταγμένα συσσωματώματα. Ἔχει σκληρότητα 2ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 2, 87—2, 98, λάμψιν μαργαριτώδη μέχρις ὑελώδους καὶ χρῶμα ὑακινθέρυθρον μέχρι ἐρυθρωποῦ καστανοφαίου. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἔνυδρος φωσφορικὸς σίδηρος. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι $5 Fe_2 O_3 3P_2 O_5 . 12 H_2O$. Εὑρέθη μὲ τὸ ὀρυκτὸν *κακόξενον* εἰς τὴν St Benigna παρὰ τὸ Beraun, Scheidenberg τῆς Σαξωνίας. Κατά τινας εἶναι τὸ αὐτὸ ὀρυκτὸν μὲ τὸν **ἐλεονωρίτην** (βλ. λ.).

Γ. Κ. Γ.

Βὲς *[Αἰγυπτ. Μυθ.]*· βλ. **Βιζού**.

βεσάλειον *τρῆμα* *['Ανατομ.]*. Τμῆμα μικρόν, ἀσταθές, ἐνίοτε διπλοῦν, ἐπὶ τῆς ἔσω ἢ ἐνδοκρανίου ἐπιφανείας τῶν μειζόνων πτερύγων τοῦ σφηνοειδοῦς ὀστοῦ, κείμενον ἐπὶ τὰ ἔσω τοῦ ᾠοειδοῦς τρήματος, χρησιμεῦον δὲ πρὸς δίοδον τοῦ ἐπιπολῆς ἐλάσσονος (VII) καὶ τοῦ ἐν τῷ βάθει μείζονος (IX) λιθοειδοῦς νεύρου.

Ι. Π.

Βεσάλιος (Vesalius), *'Ανδρέας*. Ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀναμορφώσας τὴν ἀνατομικὴν καὶ εἰσηγητὴς τῆς νεωτέρας ἀνατομικῆς μεθόδου. Ἦτο ἀπόγονος τῆς γερμανικῆς οἰκογενείας Wytinck, ἥτις ἐκ τῆς καταγωγῆς αὐτῆς ἐκ Vesel ἔλαβε τὸ ὄνομα Vesal. Τινὲς τῶν προγόνων αὐτοῦ ὑπῆρξαν ἰατροί, εἷς δὲ τούτων ἰατρὸς ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ γερμανικῇ αὐλῇ, αὐτὸς δ' οὗτος υἱὸς φαρμακοποιοῦ τῆς αὐλῆς τοῦ Καρόλου τοῦ Ε', γεννηθεὶς ἐν Βρυξέλλαις περὶ τὸ τέλος τοῦ 1514 ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1515. Μετὰ τὰς ἐν Λουβαίνῃ σπουδὰς αὐτοῦ ἀπῆλθεν εἰς Παρισίους (1533—1536) παρὰ τοῖς τότε διασήμοις καθηγηταῖς Jacques Dubois (Jac. Sylvius) καὶ Gouthier (Günther) d'Andernach πρὸς εἰδικωτέραν σπουδὴν τῆς ἀνατομικῆς, πρὸς ἣν ἐδείκνυεν ἐξαιρετικὴν κλίσιν. Τὸ πρὸς ἀνατομὰς ζῴων ἐνδιαφέρον αὐτοῦ, ὅπερ ἀπὸ νεαρᾶς ἤδη ἡλικίας ἐδείκνυε, ἐπέσυρε ταχέως τὴν προσοχὴν τῶν καθηγητῶν αὐτοῦ, ἰδίᾳ τοῦ Dubois, ὅστις ἐπὶ παρασκευασμάτων τοῦ Βεσαλίου συχνάκις ἐδίδασκεν. 'Αλλὰ καὶ περὶ τὴν ἀνατομίαν τοῦ ἀνθρώπου ταυτοχρόνως ἠσχολεῖτο, διημερεύων ἐν νεκροταφείοις, ἔνθα εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ μελετήσῃ τὴν ὀστεολογίαν. Παρὰ τὰς μελέτας αὐτοῦ ταύτας, ὁ Βεσάλιος ἠσχολήθη ἐν Παρισίοις καὶ εἰς συγγραφικὴν ἐργασίαν, λαβὼν μέρος κατὰ τὸ 1536 ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν «'Ανατομικῶν εἰσηγήσεων» (Institutiones anatomicae) τοῦ Gouthier d'Andernach. 'Απελθὼν εἰς Λουβαίνην ἐκ Παρισίων ἐξηκολούθησε τὰς ἀνατομικὰς μελέτας αὐτοῦ καὶ προέβη ἅμα καὶ εἰς νέαν λατινικὴν μετάφρασιν τοῦ 9ου βιβλίου τοῦ Ραζῆ πρὸς 'Αλμανσοὺρ (Paraphrasis in nonum librum Rhasae ad Almansorem. Βασιλ. 1537). Εἶτα μετέβη εἰς Βενετίαν καὶ Πάδουαν, ἔνθα τῇ μὲν 5 Δεκεμβρίου 1537 ἔλαβε τὸ διδακτορικὸν αὐτοῦ δίπλωμα, τῇ δὲ 27 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἤρξατο τῶν παραδόσεων αὐτοῦ ὡς καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς, ἐν ἡλικίᾳ 23 ἐτῶν, δι' ἀνατομικοῦ μαθήματος. Πρὸς χρῆσιν δὲ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐξέδοτο τῷ 1538 τοὺς ἓξ ἀνατομικοὺς αὐτοῦ πίνακας, καλλιτεχνήματα τοῦ μαθητοῦ τοῦ Τισιανοῦ 'Ιωάν. Στεφάνου Calcar, τῷ δὲ 1541 μετέφρασεν ἀνατομικὰ ἔργα τοῦ Γαληνοῦ, δημοσιευθέντα ἐν τῇ τότε γενομένῃ ἐκδόσει (apud Juntis). 'Απὸ τῶν ἐπιμελῶν αὐτοῦ μελετῶν ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων ὁ Βεσάλιος ἤδη ἀπὸ τοῦ 1840 ἤχθη ἐπὶ τὴν βεβαιότητα, ὅτι ἡ τοῦ Γαληνοῦ ἀνατομία ἐστηρίζετο

'Ανδρέας Βεσάλιος.

κυρίως ἐπὶ ἀνατομῶν πιθήκων, μικρὸν δὲ μάλιστα κατὰ μικρὸν ἐβεβαίωσε καὶ 200 σφάλματα αὐτοῦ, ἅτινα καὶ ἐπεδείκνυε διδάσκων ἢ περιοδεύων ἀνὰ τὰ λοιπὰ πανεπιστήμια τῆς 'Ιταλίας. Τῷ 1543 ἐξέδοτο τὸ περίφημον αὐτοῦ σύγγραμα «Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος» («De corporis humani fabrica» βιβλία ἑπτά, α' ἔκδ. ἐν Βασιλείᾳ 1543, β' ἔκδ. 1555, σελ. 700 εἰς φύλλον) μετὰ 300 περίπου ὡραιοτάτων εἰκόνων, τῶν πλείστων τοῦ ῥηθέντος καλλιτέχνου. Εἶτα δὲ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξέδοτο καὶ ἐπιτομὴν τοῦ ἔργου αὐτοῦ τούτου (Suor. de hum. corp. fabr. libror. epitome Βασιλ. 1543). Ἡ ἔκδοσις τοῦ ἔργου, ἐν ᾧ ἐσημειοῦντο σφάλματα τοῦ θεωρουμένου μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀλαθήτου Γαληνοῦ, κατέπληξε τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον, οὗ τὸ πλεῖστον στερρῶς ἔτι ἐχόμενον τῆς διδασκαλίας τοῦ Γαληνοῦ, ἔσχεν ἀντίπαλον. Μεταξὺ τούτων ἦτο καὶ αὐτὸς ὁ ἐν Παρισίοις διδάσκαλος αὐτοῦ Dubois, ὅστις, παρῳδῶν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, *παράφρονα* (vesanus) ἀπεκάλεσεν αὐτόν. Τὸ ἔργον ὅμως τοῦ Βεσαλίου ταχέως ἀνεγνωρίσθη καὶ δικαίως θεωρεῖται ὡς ἱδρυτὴς τῆς νεωτέρας ἀνατομικῆς. Κληθεὶς εἶτα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ Ε' διέμεινεν ἐν τῇ αὐλῇ αὐτοῦ, διακριθεὶς ὡς παθολόγος καὶ ὡς χειρουργὸς ἐν ταῖς στρατείαις. Τὴν θέσιν αὐτοῦ διετήρησε καὶ παρὰ τῷ διαδόχῳ ἐκείνου Φιλίππῳ τῷ Β', ὃν τῷ 1559 ἠκολούθησεν εἰς Βρυξέλλας καὶ εἶτα εἰς Ἱσπανίαν. Καταρραδιουργηθεὶς ὅμως ἠναγκάσθη, ἕνεκα μὴ βεβαιωθέντων αἰτίων, νὰ φύγῃ ἐξ Ἱσπανίας, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους, ὁπόθεν ἐπανερχόμενος εἰς Βενετίαν τῷ 1564 ναυαγήσας ἠσθένησε καὶ ἀπέθανε πιθανῶς ἐκ τύφου ἐν Ζακύνθῳ.

['Εκ τῆς μεγάλης περὶ Βεσαλίου καὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ βιβλιογραφίας ἀναφέρομεν μόνον: *Andr. Vesalii*, Opera omnia anat. et chirurg. ὑπὸ *H. Boerhaave* καὶ *B. S. Alpinus*, 1725 εἰς 2 τόμους.— *A. Burggraeve*, Etudes sur André Vésale, Gand. 1841. — *M. Roth*, Andreas Vesalius Bruxellensis. Βερολ. 1892].

ΑΡ. Π. Κ.

Βεσαράβας· βλ. Βεσσαράβας.

Βεσαραβία· βλ. Βεσσαραβία.

Βέσβικος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. 'Αρχαία ὀνομασία νήσου ἐν τῇ Προποντίδι, κατέναντι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ρυνδάκου (τανῦν *Μοαλὶτς*) εὑρισκομένη (*Στράβων* 93,38), ὑπαγομένη δὲ εἰς τὴν Φρυγίαν τὴν ἐπὶ Ἑλλησπόντῳ (*Σκύλ. Καριανδ.* Περίπλους § 94), κατέναντι τοῦ Ποσιδείου ἄκρου τῆς Βιθυνίας (*Πτολεμ.* Ε, α, 4· πρβλ. *Πλιν.* ΙΙ 204, V 151 καὶ *'Αμμιαν. Μαρκελ.* 22,8). Εἶναι ἡ σύγχρονος *Καλόλιμνος*, ἡ ἐν Προποντίδι (πλάτ. 40^0 32' Β, μῆκ. 28^0 32' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 224: The Sea of Marmara καὶ 844*: Kalolimno island), τουρκιστὶ καλουμένη *'Ιμραλῆ*, ὑπαρχούσης καὶ ἄλλης *Καλολίμνου* ἐν ταῖς Δωδεκανήσοις.

Σ. Ε. Λ.

βεσβίτης (ὁ) (Vesbit) *[Πετρογρ.]*. 'Ωνομάσθησαν οὕτω ὑπὸ τοῦ Washington (ἐκ τοῦ *Βέσβιον*=Βεζούβιος, βλ. λ.) ἀναβλήματα τοῦ ἡφαιστείου ὄρους Σόμμας, περιέχοντα περίπου 60 % λευκίτην, 18 % μελίλιθον, 20 % αὐγίτην καὶ 2 % μαγνητίτην. Διοξειδίου τοῦ πυριτίου (S_1O_2) περιέχουν 45,49 %. Τὸ ὑλικὸν τῶν ἀναβλημάτων τούτων κατατάσσεται—κατὰ τὸν Niggli—εἰς τὰ *βορολανιτικὰ* μάγματα τῆς ὁμάδος τῶν *συηνιτικῶν* μαγμάτων τῆς *καλισειρᾶς*.

Γ. Κ. Γ.

Digitized by Google

Βέσεζα *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Πελοποννήσου ἐν Κορινθίᾳ (ὕψ. 1211 μ.) ὅπερ, μετὰ τοῦ ἰσοϋψοῦς περίπου τοιούτου *Γαβριᾶ* καὶ τῆς πρὸς Δ. κειμένης *Κυλλήνης (Ζήρειας)* σχηματίζει τὸ λεκανοπέδιον τῆς Στυμφαλίας καὶ τοῦ Καίσαρι. Ἐκ τούτου πηγάζει ὁ παρὰ τὸ Κιάτον ἐν τῷ Κορινθιακῷ ἐκβάλλων ποταμὸς *Ἐλισσὼν* (ἢ *Τζωρτζῆς* ἢ *ποτάμιον τῆς Λέχοβας*). Δ. Ε. Μ.

βεσεκίτης (ὁ) (Vesecit) *[Πετρογρ.]*. Πετρώματα, τὰ ὁποῖα εἶναι πολζενῖται (βλ. λ.), περιέχοντες μοντικελλίτην καὶ πτωχοὶ εἰς μαρμαρυγίαν. Εὑρέθησαν εἰς τὸ Vesec-Svetla. Γ. Κ. Γ.

Βεσελεήλ. Υἱὸς τοῦ Οὐρὶ ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα, ἐπιφορτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως νὰ κατασκευάσῃ τὴν Τράπεζαν τῆς προθέσεως καὶ τὴν Κιβωτὸν τῆς Διαθήκης. Καίτοι εἰργάσθη εἰς τὴν ἔρημον, ἐν τούτοις ἐφιλοτέχνησε καλλιτεχνήματα μεγάλης λεπτότητος, στερεότητος καὶ πολυτελείας· βοηθὸν εὗρε τὸν *Ἐλιάβ*, υἱὸν Ἀχιδαμὲχ ἐκ τῆς φυλῆς Δάν. Πρέπει ὅμως νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ μυριάδες τῶν φυγάδων τούτων Ἑβραίων προήρχοντο ἐξ Αἰγύπτου, ὅπου ἡ κοσμητικὴ τῶν σκευῶν καὶ ἐπίπλων ἤκμαζε. Γ. Λ. Α.

Βεσελίνοβιτς, *Γιάνκο*. Σέρβος λογογράφος (1862—1905), ἐπιτυχὼν ἰδίᾳ εἰς τὴν ἠθογραφικὴν διηγηματογραφίαν. Ἔγραψεν ἐπίσης δράματα τοπικοῦ σερβικοῦ χαρακτῆρος καί τινα μυθιστορήματα. Τὰ ἔργα τοῦ Βεσελίνοβιτς ἦσαν καὶ εἶναι ἀκόμη ἰδιαζόντως προσφιλῆ εἰς τὸ σερβικὸν ἀναγνωστικὸν κοινόν. —Ω.

Βεσαλίτσκαγια, *Λυδία Ἰβάνοβνα*. Ρωσὶς διηγηματογράφος γεννηθεῖσα τῷ 1859. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Ἰνστιτοῦτον τοῦ Παύλοβσκ καὶ κατόπιν εἰς τὴν παιδαγωγικὴν σχολὴν τῆς Πετρουπόλεως. Εἰς τὴν δημοσιότητα προέβαλε διά τινων χαριεστάτων μύθων δημοσιευθέντων εἰς ἐκδιδόμενα τότε παιδικὰ περιοδικὰ τῆς Μόσχας καὶ τῆς Πετρουπόλεως. Τὸ πρῶτον διήγημά της, «Ἡ νύφη Μίμοτσκα» (1883), διῆλθε σχεδὸν ἀπαρατήρητον. Ἡ Βεσαλίτσκαγια ἔγραφεν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Βασίλειος Μικούλιτζ*, ἐπιστεύθη δέ, ὅταν μετὰ τὸ πρῶτον διήγημα ἐδημοσιεύθη καὶ δεύτερον τοιοῦτον, «Ἡ Μίμοτσκα εἰς τὰ νερά», ὅτι ἐπρόκειτο περὶ γνωστοῦ συγγραφέως κρυπτομένου ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον, διότι ὡς ἡρωΐδα εἶχε λάβει κυρίαν τινὰ τῆς αὐλῆς. Τῷ 1893 ὅμως ἐδημοσιεύθη καὶ τρίτον διήγημα «Ἡ Μίμοτσκα δηλητηριασμένη», ἀλλ' ὁ ὑποτιθέμενος συγγραφεὺς τῶν δύο προηγουμένων διηγημάτων εἶχεν ἀποθάνει πρὸ τριετίας, ἐκ τούτου δὲ ἤρξατο γινομένη σχετικὴ ἔρευνα, ἀποκαλύψασα ὡς πραγματικὴν συγγραφέα τὴν Λυδίαν Ἰβάνοβναν Βεσελίτσκαγιαν. Τὸ τρίτον τοῦτο διήγημα ἐπαγίωσε τὴν φήμην αὐτῆς, ὡς μιᾶς τῶν ἰδιορρυθμοτέρων διηγηματογράφων τῆς Ρωσίας. Οἱ κριτικοὶ τῆς ἐποχῆς ἀνέλυσαν τὰ διηγήματα αὐτῆς διὰ μακρῶν καὶ ἀνεῦρον εἰς αὐτὰ πρωτοτυπίαν καὶ ἀληθῆ καλλιτεχνικὰ στοιχεῖα συγγραφέως μεγάλης δυνάμεως. Βραδύτερον ἡ Λυδία Ἰβάνοβνα ἐδημοσίευσε νέα ἔργα της, ἐξ ὧν τὰ μᾶλλον ἀξιοσημείωτα εἶναι: «Αἱ πρωϊναὶ ἀκτῖνες» καὶ τὸ μυθιστόρημα «Τσαραμπουχά». Καὶ εἰς τὰ ἔργα της ταῦτα, ὅπως καὶ εἰς τὰ προηγούμενα, παρατηρεῖται ἡ αὐτὴ καλλιτεχνικὴ γραφικότης, αἱ ποιητικαὶ περιγραφαὶ τῆς φύσεως, τὸ αὐτὸ ἄκακον καὶ λεπτὸν σκῶμμα, ἀλλ' ἐκεῖ μόνον, ὅπου πρόκειται περὶ ἀρνητικῶν ἀπόψεων τῆς ζωῆς· εἰς τοὺς θετικοὺς τύπους ἡ συγγραφεὺς δὲν παρουσιάζει τὴν αὐτὴν ἐπιτυχίαν, ἣν ἔσχεν εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῆς Μιμότσκας. Εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῶν μορφῶν τῶν ἡρωΐδων της ἐμπνέεται ἐξ αὐτῆς τῆς ρωσικῆς ζωῆς, ἥτις πρὸ μικροῦ εἶχεν ἀρχίσει τρεπομένη πρὸς νέα ἰδανικά. Διαφαίνονται ἐν τῷ σκιόφωτι νέαι τινὲς μορφαί, αἵτινες ἐνεφανίσθησαν μετά τινα ἔτη ἀκτινοβολοῦσαι ἐν τῇ πραγματικότητι ὡς μορφαὶ ἡρώων καὶ μαρτύρων τῶν νέων ἰδεῶν. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Βεσελόφσκυ (Vesselowsky), *Ἀβραὰμ Παύλοβιτς*. Ρῶσος διπλωμάτης τῆς ἐποχῆς Πέτρου τοῦ Α', πρέσβυς ἐν Βιέννῃ, μὴ ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ρωσίαν, ὡς συμμετασχὼν, παρὰ τὰς διαταγὰς τοῦ τσάρου, εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ τσάρεβιτς Ἀλεξίου, διωκομένου ὑπὸ τοῦ πατρός του. Π. Λ.

— **Βεσελόφσκυ**, *Ἀλέξανδρος Νικολάϊτς*. Ρῶσος συγγραφεὺς καὶ καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πετρουπόλεως (1831—1898). Σπουδάσας ἐπὶ μακρὸν δαπάναις τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως ἐν Ἰταλίᾳ, ἐδημοσίευσε τὰ πρῶτα ἔργα του εἰς ἰταλικὴν γλῶσσαν, τὰ κάλλιστα δ' ἐκ τούτων εἶναι: «La figlia del re di Dacia», «Il Paradiso degli Alberti», μετὰ μακροῦ κριτικοῦ προλόγου περὶ τοῦ λαϊκοῦ ποιητοῦ Ἀντωνίου Πότσι. Ἐπιστρέψας εἰς Ρωσίαν ἐδημοσίευσε μονογραφίαν περὶ τῆς παραδόσεως τοῦ «Ἀμνοῦ τοῦ Σολομῶντος», καὶ πλῆθος ἱστορικῶν καὶ κριτικῶν διατριβῶν εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τοῦ ὑπουργείου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως», εἰς τὴν «Εὐρωπαϊκὴν Ἐπιθεώρησιν» καὶ εἰς πλείστας ἄλλας μεγάλας ἐπιθεωρήσεις τῆς Πετρουπόλεως καὶ τῆς Μόσχας. Θ. Β.

— **Βεσελόφσκυ**, *Ἀλέξανδρος Κωνσταντίνοβιτς*. Υἱὸς τοῦ *Κωνσταντίνου Βεσελόφσκυ* (βλ. κατωτ.), οἰκονομολόγος καὶ στατιστικός. Συγγράμματα: «Tableau du commerce exterieur de Russie de 1856 à 1871», «Annuaire des finances Russes» (ΙΙ τόμοι). Ἐκδότης τοῦ «L'Econom ste Russe». Ἀπέθανε τῷ 1891. Π. Λ.

— **Βεσελόφσκυ**, *Ἀλέξιος Νικολάϊτς*. Ἀδελφὸς τοῦ *Ἀλεξάνδρου Ν. Βεσελόφσκυ*, ἱστορικὸς καὶ λογοτέχνης. Ἐμελέτησε τὴν φιλολογίαν καὶ μουσικὴν τῶν Σλάβων. Συνέγραψε: «Deutsche Einflüsse, auf das alte russische Theater» (Πράγα 1876), «Μελέτας περὶ Μολιέρου» (1879 καὶ 1881). Ἐδίδαξεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Μόσχας. Καλλιτέχνης τοῦ λόγου, δίδει διὰ τῶν ἔργων του τελείαν ἀναπαράστασιν τῶν ὅρων τῆς ζωῆς τῶν δημιουργούντων τὰ φιλολογικὰ φαινόμενα. Π. Λ.

— **Βεσελόφσκυ**, *Θεόδωρος Παύλοβιτς*. Ρῶσος διπλωμάτης ἐπὶ Πέτρου τοῦ Α', ὑπηρετήσας ὡς πρέσβυς ἐν Λονδίνῳ ἀπὸ τοῦ 1717 μέχρι τοῦ 1720. Δι' αὐτοῦ διεξήγοντο αἱ περὶ ἑνώσεως τῆς ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς ἀνατολικῆς διαπραγματεύσεις. Π. Λ.

— **Βεσελόφσκυ**, *Κωνσταντῖνος Στεπάνοβιτς*. Ρῶσος φυσικός, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Πετρουπόλει (1836—1899), ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τῆς Ρωσίας καὶ ἐγένετο διαρκὴς αὐτῆς γραμματεύς, ἐδημοσίευσε δὲ πλεῖστα συγγράμματα περὶ τοῦ κλίματος τῶν διαφόρων διαμερισμάτων τῆς Ρωσίας καὶ περὶ τῆς δημοσιολογικῆς σημασίας τῶν ρωσικῶν στεππῶν. Θ. Β.

— **Βεσελόφσκυ**, *Νικόλαος Ἰβάνοβιτς*. Καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Πετρουπόλεως. Γνώστης τῆς φιλολογίας καὶ τῶν γλωσσῶν τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς. Σύγγραμμα: «Μνημεῖα τῶν διπλωματικῶν σχέσεων τῆς Μοσχοβίας πρὸς τὴν Περσίαν» (1890). Π. Λ.

βεσζελυΐτης (ὁ) (Veszelyit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, εἰς κρυστάλλους τοῦ τρικλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος, οἱ ὁποῖοι σχηματίζουν συνήθως ἐπιφλοιώματα. Ἔχει εἰδ. βάρ. 3,53, σκληρότητα $3^{1}/_{2}$—4ου βαθμοῦ καὶ χρῶμα πρασινωποκυανοῦν. Χημικῶς ἐξεταζόμενον εἶναι ἅλας ἔνυδρον ἀρσενικικὸν καὶ φωσφορικὸν τοῦ χαλκοῦ καὶ ψευδαργύρου. Εὑρέθη ἐπὶ ρωγμῶν ἐντὸς *γρανατίτου* (Granatfels) καὶ καστανοφαίου σιδηρομεταλλεύματος εἰς τὴν Morawicza. Γ. Κ. Γ.

Βέσης, *Φρατζέσκος*. Πυρπολητὴς ἐξ Ὕδρας, μετασχὼν τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1825 τῆς ἐνδόξου δράσεως ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Γ. Πολίτην ἐν Μεθώνῃ (ἀριθ. 523 μητρῴου πυρπολητῶν). Τ. Χ. Κ.

Βεσιανὰ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Κάτω Παλαιοκάστρου* τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 39. Ε. Γ.

βεσικᾶς (ὁ)· (λέξ. τουρκ.), πιστοποιητικόν, ἀπόδειξις, πειστήριον. Εἰδικῶς λέγονται *βεσικάδες* τὰ ὑπὸ τῆς τουρκικῆς ἀστυνομίας ἐκδιδόμενα πιστοποιητικὰ ταυτότητος ἢ ἐλευθέρας διαμονῆς εἰς τὰς πόλεις. Ν. Μ.

Βεσικτάς· βλ. Μπεσίκ-τάς.

βεσιμωδίτης (ὁ) (Besimaudit) *[Πετρογρ.]*. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδόθη κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ Zaccagna εἰς *γνευσιοειδῆ ταλκικὰ* πετρώματα τῆς περμίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος, εὑρεθέντα ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν Cima della Besimauda τῶν Λιγουρικῶν Ἄλπεων τῆς Ἰταλίας, κατόπιν δὲ καὶ εἰς ἄλλας περιοχὰς (Λευκὸν Ὄρος, Vannoise, Ἀπουανιακαὶ Ἄλπεις, κ.τ.λ.). Ἐμφανίσεις ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Savona, Loano, κοιλάδος Frigido τῶν Ἀπουανιακῶν Ἄλπεων καὶ ἐκ τῆς Vannoise, εἶναι κατὰ τὸν Rosenbusch *σερικιτικοὶ σχιστόλιθοι* πολὺ διαφορετικῆς καταγωγῆς. Παρόμοια πετρώματα ὁ Gastaldi ὠνόμασεν «*ἀπεννινίτας*». Γ. Κ. Γ.

Βεσίνι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Παΐων* τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 450. Κεῖται ΒΑ τῆς Στρεζόβης, ἀπέχον ἀπ' αὐτῆς ὥραν. Δ. Ε. Μ.

βεσκία (ἡ) (Vesquia Bertrand) *[Παλαιοφυτολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ταξιδῶν κωνοφόρων γυμνοσπέρμων*. Λείψανά των—σπόροι—εὑρέθησαν καὶ περιεγράφησαν ὑπὸ τοῦ Bertrand ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Tournai τοῦ Βελγίου. Γ. Κ. Γ.

Βέσκοβο (Vescovo) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τοῦ κόλπου τοῦ Αἰακείου τῆς Κορσικῆς (πλάτ. 41°53' Β, μήκ. 8°47' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 429: Cape Feno to Lace bay).

— **Βέσκοβο** (Vescovo) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τοῦ Ἀδριατικοῦ, εἰς τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Ἰστρίας, παρὰ τὸν λιμένα τοῦ *Κονΐέτο* (πλάτ. 45° 19' Β, μήκ. 13° 33' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1559: Port Quieto καὶ 201: Gulf of Venice and Trieste). Σ. Ε. Λ.

Βέσλ (Vesle) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Γαλλίας, διαρρέων τοὺς νομοὺς τοῦ Μάρνη καὶ τοῦ Αἶν. Πηγάζει ἐκ τῶν ὀρέων τῶν Ρημῶν, διέρχεται διὰ τῶν πόλεων Ρημῶν, Φὶμ καὶ Μπραὶν καὶ χύνεται εἰς τὸν ποταμὸν Αἶν, εἰς ἀπόστασιν 10 χλμ. ἀπὸ τὴν Σουασσόν, μετὰ ροῦν 143 χλμ. Μ. Δ. Β.

βεσλερία (ἡ) (Besleria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γεσνεριδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει δενδρύλλια μὲ φύλλα ἀντίθετα, κολπωτά, ἀνώμαλα κατὰ τὴν ἄνω αὐτῶν ὄψιν, λεῖα καὶ στιλπνὰ κατὰ τὴν κάτω, μὲ καταφανεῖς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον νευρώσεις. Τὰ ἄνθη εἶναι τοποθετημένα κατὰ τὰς μασχάλας ἢ τὴν κορυφὴν τῶν κλάδων καὶ διακρίνονται ἐκ τοῦ στενοῦ, ἐγχρώου καὶ πενταμεροῦς κάλυκός των, τῶν τεσσάρων διδύμων στημόνων των καὶ τῆς μονοχώρου ᾠοθήκης των, ἥτις περιβάλλεται κατ' ἔτος ὑπὸ σαρκώδους δίσκου. Ὁ καρπὸς εἶναι μονόχωρος, σαρκώδης καὶ ἄνευ πυρῆνος, περικλείων πλεῖστα σπέρματα, κατὰ τὸν βασικὸν ἄξονα τῶν ὁποίων εὑρίσκεται τὸ ἔμβρυον. Τοῦ γένους βεσλερία εἶναι γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστότερα εἴδη εἶναι, αἱ: *βελσερία ἡ μελισσόφυλλος*, ἰθαγενὲς φυτὸν τῶν Ἀντιλλῶν, καλλιεργούμενον συνήθως εἰς τὰ θερμοκήπια τῆς Εὐρώπης ὡς κοσμητικὸν καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ ἐρυθροπορτοκαλλώδους κάλυκος καὶ τῆς κιτρίνης μὲ σκοτεινῶς ἐρυθρὰς ραβδώσεις σπερμοθήκης της, καὶ *βεσλερία ἡ κομψή*, ἰθαγενὴς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Βεσλερία ἡ κομψή.

Βέσμε (Vesme) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν (πλάτ. 39° 12', μήκ. 8° 24' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1129: San Pietro channel) τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Σαρδηνίας, τόπος φορτώσεως μεταλλευμάτων μεγίστης ἐμπορικῆς κινήσεως. Σ. Ε. Λ.

Βέσμη *[Γεωγρ.]*· βλ. Ἐξοχή.

Βέσναβα (Vêshnava). Τίτλος θρησκευτικός, ὃν φέρουσιν οἱ Ἰνδοί, οἱ λατρεύοντες τὸν Βισνοῦ εἰς τὰς διαφόρους αὐτοῦ ἐνσαρκώσεις. Α. Δ.

Βεσνιάκωφ (Weschniakoff), *Θεόδωρος*. Ρῶσος ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1828, τοῦ ὁποίου αἱ περὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν βιολογίαν μελέται ὑπῆρξαν ἀξιόλογοι. Ἡ τελευταίως δημοσιευθεῖσα ἐργασία αὐτοῦ φέρει τὸν τίτλον: «Savants, Penseurs et Artistes, Biologie et Pathologie comparées» (Bibl. de Philos. contemporaine. Paris 1899). Ο. Ρ.

Βέσνιτς (Vesnitch), *Μιλένκο*. Σέρβος πολιτικὸς (1863—1921). Μετὰ τὸ τέρμα τῶν σπουδῶν αὐτοῦ ἐν τῇ Νομικῇ σχολῇ τῶν Παρισίων καὶ τὴν ἀπόκτησιν διδακτορικοῦ διπλώματος μετέβη εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γερμανίαν, ὅπου ἐπεδόθη εἰδικῶς εἰς τὴν τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου σπουδήν. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του, διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βελιγραδίου, συγχρόνως δ', ἐκλεγεὶς βουλευτής, ἠκολούθησε τὴν πολιτικὴν σταδιοδρομίαν, εἰς ἣν ἀνεδείχθη ταχέως. Εἰς ἡλικίαν μόλις εἴκοσι ἐννέα ἐτῶν διωρίσθη ὑπουργὸς τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Ἀλλ' ἡ Σερβία ἦτο τότε τὸ θέατρον ὀξυτάτων πολιτικῶν ἀγώνων, οὓς εἶχον προκαλέσει αἱ αὐταρχικαὶ τάσεις τοῦ βασιλέως Μιλάνου. Ἡ κυβέρνησις ἠναγκάσθη να ὑποβάλῃ τὴν παραίτησιν αὐτῆς, ὁ δὲ Βέσνιτς, ταχθεὶς παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ μονάρχου ὡς ἐπικίνδυνος ἀντιδραστικὸς καὶ κατεδικάσθη εἰς φυλάκισιν. Ἀμνηστευθεὶς τῷ 1900, ἀφιερώθη ἐπί τινα ἔτη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν μελέτην ζητημάτων ἀναφερομένων εἰς τὸ Διεθνὲς Δίκαιον. Ἡ εἰς τὸν σερβικὸν θρόνον ἄνοδος τοῦ Πέτρου τοῦ Α' ὑπῆρξε δι' αὐτὸν εὐεργετική. Ὁ Βέσνιτς διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Παρισίοις. Ἐπανεκλεγεὶς βουλευτής, ἐγένετο πρόεδρος τῆς Σκουπτσίνας, συγχρόνως δὲ διετήρησε τὸν τίτλον αὐτοῦ ὡς πρεσβευτοῦ ἐν Παρισίοις, ἔνθα ἀντεπροσωπεύετο ὑπὸ πολιτικοῦ πράκτορος. Διεδραμάτισε σπουδαῖον πρόσωπον εἰς τὴν λύσιν τῆς κρίσεως τῆς προκληθείσης ἐκ τῆς προσαρτήσεως τῆς Βοσνίας καὶ Ἐρζεγοβίνης εἰς τὴν Αὐστρίαν, καὶ κατὰ τὸν πρῶτον Βαλκανικὸν πόλεμον. Ὁ Βέσνιτς ἀντεπροσώπευσε τῷ 1913 τὴν Σερβίαν εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Λονδίνου. Ἐπίσης ὑπῆρξεν ἀντιπρόσωπος τῆς πατρίδος του εἰς τὸ Διαιτητικὸν Δικαστήριον τῆς Χάγης, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε μέλος ἰσόβιον.

Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ὁ Βέσνιτς, πρεσβευτὴς ἐν Παρισίοις, ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἐνθουσιωδεστέρων ὑποστηρικτῶν τῆς ἰδέας τῆς μεγάλης

Digitized by Google

Σερβίας καὶ ἔλαβε μέρος ἐνεργὸν εἰς τὰς διαπραγματεύσεις, αἵτινες διεξήχθησαν τῷ 1918 μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Γιουγκοσλαυΐας, ἥτις ἀνῆκεν εἰσέτι εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς νοτιοσλαβικῆς ἑνώσεως. Ὅτε τέλος συνεκροτήθη τὸ βασίλειον τῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων, ὁ Βέσνιτς ὑπῆρξεν ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ ἐν τῷ Συνεδρίῳ τῶν Παρισίων καὶ παρὰ τῇ Κοινωνίᾳ τῶν Ἐθνῶν. Α. Δ

βεσπασιαναὶ (αἱ). Ἀπεκλήθησαν οὕτω (ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ αὐτοκράτορος *Βεσπασιανοῦ*, ὅστις εἶχεν ἐπιβάλει φόρον ἐπὶ τῶν οὐρητηρίων) τὰ ἐπὶ δημοσίων τόπων ἀνεγειρόμενα ἀφοδευτήρια. Ἡ ἰδία ὀνομασία εἶχε δοθῆ καὶ εἰς εἶδός τι λεωφορείων, χρησιμοποιηθέντων ἐπί τινα χρόνον ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὸν ΙΘ΄ αἰῶνα, ἐν τοῖς ὁποίοις περιελαμβάνετο εἰδικὸν διαμέρισμα ὁμοίας χρήσεως διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ἐπιβατῶν. —Ω.

Βεσπασιανὸς (ὀρθ. προφ. *Οὐεσπασιανός*, Vespasianus) *Τῖτος-Φλάβιος*. Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ (7 ἢ 9—79 μ. Χ). Ἐγεννήθη ἐν Ρεάτῃ τῆς Σαβίνης ἐκ γονέων πληβείων—τοῦ Φλαβίου Σαβίνου καὶ τῆς Βεσπασίας Πόλλας—ἔτυχε δὲ μετρίας ἀνατροφῆς· κατώρθωσεν ὅμως διὰ τῆς προσωπικῆς του ἱκανότητος, ὡς καὶ διὰ τῆς κολακείας τῶν ἰσχυρῶν, νὰ ἀνέλθῃ ὅλους τοὺς βαθμοὺς τῶν ἀξιωμάτων καὶ νὰ καταλήξῃ εἰς τὸν θρόνον τῆς κοσμοκρατείρας Ρώμης. Γενναῖος καὶ ἱκανὸς στρατιώτης, διεκρίθη κατ' ἀρχὰς ὡς χιλίαρχος ἐν Θράκῃ· βραδύτερον ἐστάλη ὡς ταμίας εἰς Κρήτην καὶ Κυρηναϊκήν. Τῷ 38 ἐξελέγη ἀγορανόμος καὶ μετὰ ἓν ἔτος πραίτωρ. Περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐνυμφεύθη τὴν *Φλαβίαν Δομιτίλλαν*, ἐξ ἧς ἔσχε δύο υἱούς, τὸν *Τῖτον* καὶ τὸν *Δομιτιανόν*, καὶ θυγατέρα ὁμώνυμον τῇ μητρί. Ἐπὶ Κλαυδίου (41—54) ἐστάλη ὡς ὕπαρχος εἰς Γερμανίαν καὶ Βρεττανίαν, κατορθώσας νὰ κυριεύσῃ πολλὰς πόλεις καὶ νὰ ὑποτάξῃ πολλὰ φῦλα, τυχὼν διὰ τοῦτο τῆς τιμῆς τοῦ «θριάμβου». Τῷ 59 μ. Χ. ἐγένετο ὕπατος, μεταξὺ δὲ τοῦ 62 καὶ 65 ἐστάλη ὡς ἀνθύπατος εἰς Ἀφρικήν, ἔνθα, ὡς λέγει ὁ Τάκιτος, προέβη εἰς παντοίας παρανόμους ἀργυρολογίας. Τῷ 66 συνώδευσε τὸν Νέρωνα εἰς τὴν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα περιοδείαν του, καθ' ἣν μικροῦ ἐδέησε νὰ θανατωθῇ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ὡς ἀποκοιμηθεὶς ἐν τῷ θεάτρῳ, ἐνῷ ὁ ἐστεμμένος κιθαρῳδὸς ἔψαλλε δημοσίᾳ.

Βεσπασιανός.
[Προτομὴ ἀρχαία ἐν τῷ μουσείῳ Οὐφφίτζι.]

Περιέπεσεν ὑπὸ δυσμένειαν, βραχὺ ὅμως διαρκέσασαν, καθότι ἡ ἐκραγεῖσα μετὰ πρωτοφανοῦς φανατισμοῦ καὶ λύσσης ἰουδαϊκὴ ἐπανάστασις ἀπῄτει ἱκανὸν ἀντίπαλον ἀρχηγὸν πρὸς καταστολήν της. Ὡς τοιοῦτος δὲ προεκρίθη ὁ Βεσπασιανός, εἰς ὃν ὁ Νέρων ἐνεπιστεύθη τὴν ἡγεμονίαν τῶν ἀποσταλέντων λεγεώνων (67). Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ὁ Βεσπασιανὸς ἐπέδειξε σπανίας ἀρετὰς στρατηγοῦ. Ἐνῷ ὁ ἔπαρχος τῆς Συρίας Γ. Γάλλος ὑπέστη ἐπανειλημμένας ἥττας ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ὁ Βεσπασιανὸς κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ ταχέως τὰ παράλια καὶ τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Παλαιστίνης καὶ νὰ προχωρήσῃ πολὺ πέραν τοῦ Ἰορδάνου καὶ τέλος νὰ πολιορκήσῃ πανταχόθεν τὴν Ἰερουσαλήμ, ὅθεν οἱ Ἰουδαῖοι ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως εἶχον ἐκδιώξει τὴν ρωμαϊκὴν φρουράν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Νέρων (68 μ. Χ.) ἐξεθρονίσθη ὑπὸ τοῦ Γάλβα καὶ ηὐτοκτόνησεν, ὁ δὲ Γάλβας μετ' ὀλίγων μηνῶν βασιλείαν ἐσφάγη ὑπὸ τῶν πραιτωριανῶν, ἐνῷ ὁ διάδοχός του Ὄθων ἐξηναγκάζετο καὶ οὗτος εἰς αὐτοκτονίαν, ὁ δὲ Βιτέλλιος εὑρέθη ἀνίκανος νὰ καταστείλῃ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἀναρχίαν. Τότε ὁ ἔπαρχος τῆς Ἀλεξανδρείας ἀνεκήρυξεν αὐτοκράτορα τὸν Βεσπασιανόν, πᾶσα δὲ ἡ στρατιὰ τῆς Ἀνατολῆς καί, κατόπιν, πολλῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν (Μυσίας, Πανονίας, Δαλματίας) ἀνεγνώρισαν αὐτόν. Τότε ὁ Βεσπασιανὸς παραδίδει τὴν ἀρχηγίαν τῶν πολιορκούντων τὴν Ἰερουσαλὴμ στρατευμάτων εἰς τὸν υἱόν του *Τῖτον* καὶ σπεύδει εἰς Αἴγυπτον, ὅπως ἑδραιώσῃ τὴν θέσιν του, ἐνῷ ἀποστέλλει εἰς Ἰταλίαν τοὺς *Πρῖμον* καὶ *Μουκιανόν*, οἵτινες παρὰ τὴν Κρεμόναν (69 μ. Χ.) κατενίκησαν τοὺς λεγεῶνας τοῦ Βιτελλίου. Ἐν Ρώμῃ τότε ἤρξατο ἐμφύλιος σπαραγμός, καθ' ὃν ἐφονεύθη μὲν ὁ ἀδελφὸς τοῦ Βεσπασιανοῦ, οἱ ὀπαδοί του ὅμως ὑπερίσχυσαν. Ἡ σύγκλητος ἀνεγνώρισεν αὐτὸν αὐτοκράτορα, καὶ τῷ 70 μ. Χ. εἰσέρχεται πανηγυρικῶς εἰς Ρώμην.

Ἡ διοίκησις τοῦ Βεσπασιανοῦ ὑπῆρξε συνετὴ καὶ ἐνεργητική. Ἐπέβαλεν αὐστηρὰς οἰκονομίας εἰς τὰ ἔξοδα τῆς αὐτοκρατορίας καὶ φόρους ἐπαχθεῖς εἰς τὰς ἐπαρχίας, ὅπως δυνηθῇ νὰ θεραπεύσῃ τὰς ἐκ τῶν ἐμφυλίων πολέμων πληγάς. Ὁ ἴδιος δὲ ἦτο λίαν ἐγκρατής, ἐξακολουθῶν νὰ διάγῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου βίον ἁπλοῦ στρατιώτου. Προσεπάθησεν ἐπίσης ν' ἀναστηλώσῃ τὸ κῦρος τῆς συγκλήτου, εἰς τὰς τάξεις τῆς ὁποίας εἶχον δημιουργηθῆ πολλὰ κενά, λόγῳ τῶν καταδιώξεων τοῦ Νέρωνος καὶ τῶν μετ' αὐτόν, συμπληρώσας αὐτὴν διὰ νέων ἀνδρῶν ἀπὸ τῶν ἐπαρχιῶν. Ἀνῳκοδόμησε τὸ πυρποληθὲν Καπιτώλιον καὶ ἤρξατο τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ «Κολοσσαίου», ὅπερ ἠδύνατο νὰ περιλαμβάνῃ πλέον τῶν 60,000 θεατῶν. Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας του συνέβη ἡ μεγάλη ἐπανάστασις τῶν Γαλατῶν τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ Ρήνου, ἥτις μετεδόθη εἰς ὅλην τὴν ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ τούτου διαρρεομένην χώραν, ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν Σιβίλιον (69 μ. Χ.). Κατώρθωσεν ὅμως διὰ τοῦ ἱκανοῦ στρατηγοῦ Κεριάλη νὰ καταβάλῃ αὐτοὺς μετὰ καιρόν, χωρὶς νὰ μετέλθῃ κατ' αὐτῶν ἀντίποινα, ὠχύρωσεν ὅμως καλῶς τὰς ὄχθας τοῦ Ρήνου. Τῷ 70 μ. Χ. ὁ υἱός του Τῖτος κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ ἐξ ἐφόδου τὴν Ἰερουσαλὴμ καὶ πυρπολήσας αὐτὴν ὡς καὶ τὸν ναὸν ἀπήγαγε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς Ρώμην περὶ τὰς 100,000 αἰχμαλώτων. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐστήθη ἡ μέχρι σήμερον σῳζομένη *ἁψὶς τοῦ Τίτου*, ἥτις φέρει ἐπὶ ἑνὸς τῶν ἀναγλύφων της τὴν εἰκόνα τῆς *ἑπταφώτου* ἱερᾶς *λυχνίας*. Ὁ Βεσπασιανὸς ἐπεξέτεινε πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις τὰ ὅρια τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Κατέλαβε τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν διὰ τοῦ Ἀγρικόλα καὶ κατέστησε ρωμαϊκὰς ἐπαρχίας τὴν Λυκίαν, τὴν Παμφυλίαν, τὴν Ρόδον καὶ τὴν Ἑλλάδα, ἣν εἶχεν ἀπελευθερώσει ὁ Νέρων. Εἰς 74 πόλεις τῆς Ἱσπανίας ἀνεγνώρισε δικαιώματα ρωμαϊκῆς πολιτείας, ηὔξησεν εἰς 4000 τὰς συγκλητικὰς οἰκογενείας καὶ ἵδρυσε νέον δικαστήριον πρὸς ταχυτέραν διεκπεραίωσιν τῶν ὑποθέσεων.

Ὁ Βεσπασιανὸς διὰ τῆς ἀξιολόγου διοικήσεώς του ἔδωκε δύναμιν, τάξιν καὶ πειθαρχίαν εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος, καταργήσας ἐκ τῶν πρώτων τὴν πραιτωριανὴν φρουράν, αἰτίαν πασῶν τῶν δυναστικῶν μεταβολῶν καὶ ἐμφυλίων πολέμων. Εἰ καὶ ἀφῆκε τὸ δημόσιον ταμεῖον πλῆρες θησαυροῦ, κατηγορήθη ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν ὡς λίαν ἐλαστικῆς συνειδήσεως. Ὁ Σουετώνιος ἀναφέρει, ὅτι παρέδιδε τὴν διοίκησιν τῶν δημοσίων χρημάτων σκοπίμως εἰς ἄνδρας καταχραστάς, ἵνα ἠμπορῇ κατόπιν νὰ τοὺς συλλαμβάνῃ καὶ δημεύῃ πᾶσαν αὐτῶν τὴν περιουσίαν. «Εἶναι, ἔλεγε, σπόγγοι, τοὺς ὁποίους πρέπει ν' ἀφίνωμεν νὰ γεμισθοῦν πρῶτον, ἵνα κατόπιν τοὺς στραγγίσωμεν». Ἐπίσης ἀναφέρεται ἕτερον περὶ αὐτοῦ ἀνέκδοτον: Ἐπειδὴ ἐφορολόγησε τὰ δημόσια ἀποχωρητήρια, ἐπέδειξεν εἰς τὸν διαμαρτυρόμενον διὰ τοῦτο υἱόν του Τῖτον δρᾶκα νομισμάτων, ἵνα τὰ ὀσφρανθῇ, ἐρωτῶν αὐτὸν εἰρωνικῶς, ἂν «ἐμύριζον». Ὁ Βεσπασιανὸς συνήντησε μεγάλην ἀντίδρασιν παρὰ τοῖς φιλοσόφοις καὶ δὴ τοῖς Στωϊκοῖς, οἵτινες, νοσταλγοῦντες τὴν ἐποχὴν τῆς ἐλευθέρας δημοκρατίας, ἐπολέμουν τὴν αὐτοκρατορίαν του. Ἠναγκάσθη ὡς ἐκ τούτου νὰ μετέλθῃ μέτρα βίας καὶ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν νὰ ἐξορίσῃ. Ἀποθνήσκων ἐζήτησε νὰ εὐτρεπισθῇ καὶ κρατηθῇ ὄρθιος ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν του, «διότι, εἶπεν, ὁ αὐτοκράτωρ πρέπει ν' ἀποθνήσκῃ ὄρθιος».

Τὸν Βεσπασιανὸν ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ συμβασιλεύων μετ' αὐτοῦ υἱός του Τῖτος. Κ. Ι. Β.

Βεσπασιανὸς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὕφαλος ἐπικίνδυνος, εἰς 6 ¹/₂ δέκατα μιλλ. πρὸς 227° ἀπὸ τὸν φάρον *Καραμπουρνοῦ* ΝΑ κέρατος τοῦ κόλπου Θεσσαλονίκης (πλάτ. 40°29′ ¹/₂ Β, μῆκ. 22°49′ ³/₄ Α, χάρτ. ἀγγλ. 1085: Negrepont to gulf of Kassandra καὶ 2070: Saloniki bay). Ἡ κοραλλιογενὴς αὕτη ὕφαλος, παρουσιάζουσα ἐλάχιστον βόλισμα 2 ¹/₂ ὀργυιῶν, ἔπαυσεν ἀποτελοῦσα κίνδυνον, ἀφ' ἧς ἐπεσημάνθη (1923) διὰ σημαντῆρος «Ἄγκα» φωτοβόλου, ἐκπέμποντος διαρκῶς πρασίνας ἐκλάμψεις 7 μιλλίων. Σ. Ε. Λ.

βέσπερος (ὁ) (Vesperus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, τετραμεροῦς συμμετρίας, τῆς οἰκογενείας τῶν *σιλφιδῶν*, περιλαμβάνον δέκα περίπου εἴδη ἰθαγενῆ τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *βέσπερος ὁ εὐρωπαϊκός*, ἀπαντῶν ἰδίως εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν. Δ. Ν. Π.

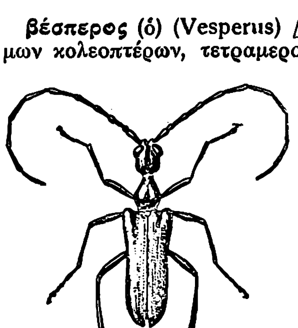

Βέσπερος ὁ εὐρωπαϊκός.

βεσπερτιλιάβος (ὁ) (Vespertiliavus Schlosser) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *χειροπτέρων θηλαστικῶν*. Χαρακτηρίζονται διὰ τῆς μακρᾶς των κατωσιαγονικῆς συμφύσεως. Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς τῶν φωσφοριτῶν τοῦ Quercy. Γ. Κ. Γ.

βεσπερτιλιονίδαι (οἱ) (Vespertilionidae) *[Παλαιοζῳολ.]*. Λείψανα τῆς οἰκογενείας ταύτης τῶν χειροπτέρων θηλαστικῶν εὑρέθησαν πολλαχοῦ ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Τὰ κυριώτερα εὑρεθέντα ἀπολιθωμένα γένη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι ὁ *νυκτερόβιος*, ἡ *μυωτὶς* καὶ ἡ *σαμονυκτερίς*. Γ. Κ. Γ.

Βεσπούκης, ἢ *Βεσποῦτσι*, *Ἀμέρικος* (Amerigo Vespucci). Ἰταλὸς ἔμπορος καὶ ἐξερευνητής, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔλαβε τὸ ὄνομα ἡ *Ἀμερική*. Ἐγεννήθη τῷ 1451 ἐν Φλωρεντίᾳ, τριτότοκος υἱὸς τοῦ δημοσίου συμβολαιογράφου τῆς δημοκρατίας Ἀναστασίου Βεσπούκη, καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐπιμελέστατα ὑπὸ τοῦ σοφοῦ θείου του Ἀντωνίου, ὅστις ἐμύησεν αὐτὸν εἰς τὰ προβλήματα τῆς φυσικῆς, τῆς ναυτικῆς ἀστρονομίας καὶ τῆς γεωγραφίας, εἰς ἃς ἐπιστήμας ἔδειξεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἰδιαιτέραν κλίσιν. Ὡς ἔμπορος μετέβη τῷ 1490 εἰς τὴν Σεβίλλην, ὅπου προσελήφθη εἰς τὸν ἐκεῖ ἐμπορικὸν οἶκον τοῦ Φλωρεντινοῦ Ἰουανότου Βεράρντι.

Μετὰ τὸν θάνατον τούτου, ὁ Βεσπούκης ἀνέλαβε τὴν γενικὴν οἰκονομικὴν διαχείρισιν τοῦ οἴκου καὶ ἐν τῇ ἰδιότητί του ταύτῃ ἔλαβε τὴν ἐντολὴν ν' ἀσχοληθῇ ἐν Ἀνδαλουσίᾳ μὲ τὸν ἐφοδιασμὸν τῶν σκαφῶν τοῦ Κολόμβου κατὰ τὸν τρίτον αὐτοῦ πλοῦν. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ μεγάλου ἐξερευνητοῦ παρώρμησε τὸν Βεσπούκην νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸ ἐμπόριον, ὅπως γνωρίσῃ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰς ἀνακαλυφθείσας χώρας. Οὕτω συμμετέσχεν εἰς τὸν ἐξερευνητικὸν διάπλουν τοῦ ναυάρχου Ἀλόνσου ντὲ Ὀχέντα, ὅστις τὸν Μάϊον τοῦ 1499, ἐκ τοῦ Πουέρτο ντὲ Σάντα Μαρία ἐξορμηθείς, ἔφθασε κατόπιν ταξιδίου εἴκοσι τεσσάρων ἡμερῶν εἰς Σουρινάμ, ἐξηρεύνησε τὰς πέριξ αὐτοῦ ἀκτάς, ἐπεσκέφθη τὰς πρὸς δυσμὰς τῶν Ἰνδιῶν νήσους καὶ ἐπανέπλευσεν εἰς Γάδειρα. Ὁ Βεσπούκης, ἑλκυσθεὶς ὑπὸ τῶν ἐπαγγελιῶν καὶ τῶν ὑποσχέσεων τοῦ βασιλέως Ἐμμανουήλ, μετέβη ἐν ἔτει 1500 εἰς Πορτογαλλίαν καὶ ἐπεβιβάσθη ἐν Λισσαβῶνι πορτογαλικοῦ πλοίου, προωρισμένου διὰ τὸν Νέον Κόσμον. Ὁ δεύτερος αὐτοῦ ἐκ Πορτογαλλίας πλοῦς ἐγένετο ὑπὸ τὸν ναύαρχον Γονζάλο Τσαίλλιο τὸν Μάϊον τοῦ 1503. Ὁ Βεσπούκης ἐταξίδευε μᾶλλον ὡς κοσμογράφος καὶ γεωγράφος, παρὰ ὡς ἐξερευνητὴς καὶ ναυτικός. Μόνον κατὰ τὸν δεύτερον διάπλουν, καθ' ὃν ἐξηρεύνησε καὶ ἐμελέτησε μέγα μέρος τῶν βραζιλιανῶν ἀκτῶν, ἐκυβέρνα μικρὸν σκάφος. Ὁ Κολόμβος συνέστησε τὸν Βεσπούκην εἰς τὸν βασιλέα Φερδινάνδον τῆς Ἀραγῶνος, ἀντίπαλον τοῦ βασιλέως Ἐμμανουήλ, τῇ εἰσηγήσει δ' αὐτοῦ εἰσῆλθεν ἐκ νέου εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἱσπανίας ὡς ὑποπλοίαρχος διὰ τοὺς πλόας τῶν Ἰνδιῶν. Ὁ Βεσπούκης ἀπέθανεν ἐν Σεβίλλῃ τῷ 1512.

Τμῆμα τοιχογραφίας τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Πάντων τῆς Φλωρεντίας, ἐν τῷ ὁποίῳ εἰκονίζεται ὁ Ἀμέρικος Βεσπούκης (πρῶτος πρὸς τὰ δεξιὰ) δεόμενος μετ' ἄλλων εἰς τὴν Θεοτόκον.
[Βλ. εἰκόνα ἐν λ. Γκιρλαντάγιο.]

Ὁ Ἀμέρικος Βεσπούκης κατέλιπε πολλὰς ἐπιστολάς, ἀπευθυνομένας πρὸς ὑψηλὰ πρόσωπα, ἐπὶ παραδείγματι πρὸς τὸν Λαυρέντιον-Πέτρον-Φραγκῖσκον Μέδικον καὶ τὸν διοικητὴν τῆς Φλωρεντίας Σοντερίνι, ὅστις ἀνεκοίνωσε τὸ περιεχόμενον αὐτῶν εἰς τὸν Ρενᾶτον τὸν Β΄, βασιλέα τῆς Λωρραίνης, προστάτην τῶν κοσμογράφων καὶ τῶν ἐξερευνητῶν. Τὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀμερίκου Βεσπούκη γεωγραφικὰ ἔργα δὲν ἐδημοσιεύθησαν παρ' αὐτοῦ, εἶναι δὲ κατάμεστα ἀντιφάσεων. Τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Τέσσαρες πλόες» (Quatuor navigationes) ἐκδοθὲν ἡμερολόγιόν του, τὸ σχετικὸν πρὸς τὰ τέσσαρα μεγάλα αὐτοῦ ταξίδια, εἶναι περίληψις ἢ μᾶλλον τμῆμα διεξοδικωτέρου πλήρους ἔργου, τὴν δημοσίευσιν τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀναγγείλει ὁ συγγραφεύς, ἀλλ' ὅπερ οὐδέποτε ἐξεδόθη. Αἱ συντομώτεραι πραγματεῖαι τοῦ Βεσπούκη συμπεριελήφθησαν εἰς τὴν ἀναδημοσιευθεῖσαν καὶ συμπληρωθεῖσαν «Raccolta» (συλλογὴν περιγραφῶν ἐξερευνητικῶν ταξιδίων). Ἤδη ἐν ἔτει 1507 εἶχεν ἐκδοθῆ ἐν Βιτσένσᾳ ὑπὸ τὸν τίτλον «Νέος κόσμος καὶ τόποι ἀνακαλυφθέντες ὑπὸ τοῦ Ἀλμπερίχου Βεσπούκη Φλωρεντινοῦ» συγγραφὴ εἰς πέντε βιβλία καὶ δὴ οὐχί, ὡς ἐπιστεύετο πρότερον, ὑπὸ τοῦ Φραγγανσόνε ντὲ Μονταλμπόντο, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Ἐνετοῦ κο-

Digitized by Google

σμογράφου καὶ χαρτογράφου Ἀλεξάνδρου Τσόρτσι. Τὸ ἔργον τοῦτο, δημοσιευθὲν ἐν Μιλάνῳ τῷ 1508, μετεφράσθη ἀμέσως εἰς τὴν λατινικήν, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς τὴν γερμανικὴν ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Γιόμπς Ρουχάμερ καὶ τῷ 1516 εἰς τὴν γαλλικήν. Ἤδη, ἐν ἔτει 1504, ὁ βιβλιοπώλης Ἰωάννης Ὄττμαρ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ «Τρίτου Ταξιδίου» συνέδεσε τὸ ὄνομα τοῦ Νέου Κόσμου πρὸς τὸ τοῦ Ἀμερίκου Βεσπούκη. Ἀλλ' οὐδὲν ὑπάρχει δικαιολογοῦν τὴν παραδοχήν, ὅτι ὁ Ἀμέρικος ἦτο ἐν γνώσει τοῦ πράγματος ἢ ὅτι συνετέλεσεν εἰς αὐτό. Ἡ πρότασις, ὅπως ὁ Νέος Κόσμος ὀνομασθῇ «Ἀμερική», ἤτοι «ἤπειρος τοῦ Ἀμερίκου», ἐγένετο ὑπὸ τοῦ *Μαρτίνου Βαλντσεεμύλλερ*, βιβλιοπώλου ἐν Σαὶν Ντιέ, πολίχνῃ τῆς Λωρραίνης, ὅστις, μεταφράσας τῷ 1507 τὰς περιγραφὰς τῶν ταξιδίων τοῦ Ἀμερίκου, ἐξέδωκεν αὐτὰς ἐν τῷ βιβλίῳ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν κοσμογραφίαν κτλ. περὶ τῶν τεσσάρων ταξιδίων τοῦ Ἀμερίκου Βεσπούκη». Ἡ ἔλλειψις ἔργων, γραφέντων ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ Κολόμβου, καὶ ὁ μέγας ζῆλος τῶν φίλων τοῦ Ἀμερίκου, εἰς τὴν χορείαν τῶν ὁποίων ἀνῆκε καὶ ὁ βασιλεὺς Ρενᾶτος ὁ Β', νὰ καταστήσωσι γνωστὰς τὰς γενομένας ἀνακαλύψεις ἀγνώστων χωρῶν, συνέτειναν εἰς τὸ ν' ἀναγινώσκηται ἐνθουσιωδῶς πᾶσα σχετικὴ πρὸς τὸν Νέον Κόσμον πληροφορία. Τὸ ἔργον τοῦ Βαλντσεεμύλλερ κατεβροχθίσθη ὑπὸ τοῦ κοινοῦ καὶ ἐξεδόθη τετράκις (1507, 1509, 1535, καὶ 1554). Ἡ πρότασις αὐτοῦ, ὅπως ὁ Νέος Κόσμος ὀνομασθῇ Ἀμερικὴ ἀπὸ τοῦ Ἀμερίκου Βεσπούκη, ἔτυχε πανταχοῦ εὐμενοῦς ὑποδοχῆς. Ἤδη εἰς τὸν ἐν ἔτει 1520 ἐκδοθέντα χάρτην τοῦ κόσμου τοῦ Ἀππιανοῦ ὑπὸ τοῦ Πομπωνίου Μέλα καὶ εἰς χάρτην ἐπισυναφθέντα εἰς τὴν ἐν ἔτει 1532 ἐν Μὲτς γενομένην ἔκδοσιν τῶν ἔργων τοῦ Πτολεμαίου, ἀναγράφεται τὸ μνησθὲν ὄνομα, ὅπερ ἀπεδέχθησαν πάντες οἱ ἐπιστήμονες, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Ἱσπανῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Bandini*: «Vita di Amerigo Vespucci» (Φλωρεντία, 1898).—*Fischer*: «The oldest map with the name America» (Ἴννσμπρουκ, 1903).—*Harrisse*: «A. Vespuccius» (Λονδῖνον, 1895).—*Hugues*: «Il terzo viaggio di A. Vespucci» (Φλωρεντία, 1878).—*Vernhagen*: «Le premier voyage de Americo Vespucci» (Βιέννη, 1869).—*Τοῦ αὐτοῦ*: «Aiuda Amerigo Vespucci, Novos estudios» (Βιέννη, 1874). Α. Δ.

—**«Βεσπούκης»** (Vespucci, πρφ. *Βεσποῦτσι*) *[Ναυτ.]*. Κομψὸς καὶ πλήρης ναυτικῶν ἀρετῶν μυοδρόμων τοῦ Π. Ν. τῆς Ἰταλίας (Regia Nave «A. Vespucci»), χρησιμοποιούμενος ἀπὸ τοῦ 1893 ὡς σχολὴ ἐφαρμογῆς τῆς ἐν Λιβόρνῳ Ναυτικῆς Ἀκαδημίας, ὡς καὶ τὸ ἀδελφόν του «*Φλάβιο Τζιόγια*», ἀμφοτέρων διαδόχων τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἀτμοδρόμωνος «Καράτσιολο», ἐχόντων δὲ δόλωνας δι-

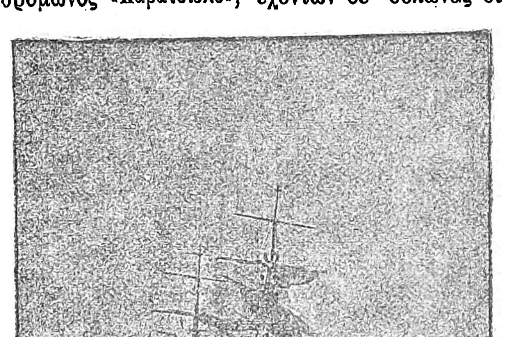

Ὁ μυοδρόμων «Α. Vespucci».

πλοῦς καὶ σιπάρους. Ἡ διὰ τῶν ἀδελφῶν τούτων πλοίων ἐκπαίδευσις τῶν Ἰταλῶν δοκίμων περιορίζεται μόνον εἰς τὴν καθαρῶς ναυτικὴν τέχνην, τῶν ἐκπαιδευτικῶν πλῶν μετὰ συγχρόνου ἐξασκήσεως εἰς τὴν ναυτικὴν ἐπιστήμην συντελουμένων διὰ τῶν συγχρόνου τύπου πολεμικῶν «Φερούτσιο», «Πίζα», «Σὰν Τζιόρτζιο» καὶ «Αἴτνα». Σ. Ε. Λ.

Βεσποῦτσι, *Ἀμέρικος*· βλ. Βεσπούκης.

Βεσπρὲμ καὶ *Βεσπρὶμ* (Veszprem, Veszprim) *[Γεωγρ.]*. Κομιτεία τῆς Οὐγγαρίας, ἐν τῷ βορειοδυτικῷ τμήματι αὐτῆς, ὁριζομένη πρὸς Β. ὑπὸ τῆς κομιτείας τοῦ Ράαμπ καὶ τοῦ Κόμορν, πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς κομιτείας τοῦ Ἄϊζενμπουργ, πρὸς Ν. ὑπὸ τῶν κομιτειῶν Στουλβάϊζενμπουργ, Τόλνα καὶ Ζάλα καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τῆς κομιτείας Στουλβάϊζενμπουργ. Ἔχει ἐπιφάνειαν 3957 τετρ. χιλιομ. καὶ 232554 κατ. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ *Βεσπρέμ*. Τὸ ἔδαφος εἶναι μᾶλλον ὀρεινὸν καὶ καλύπτεται κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ τοῦ δάσους *Μπακόνι*. Μεταξὺ τῶν ποταμῶν οἵτινες ἀρδεύουν τοῦτο, οἱ κυριώτεροι εἶναι ὁ *Μασσάλ* καὶ ὁ *Τόρνα*, παραπόταμοι τοῦ *Ράαμπ*. Παράγει σταφυλάς, σιτηρά, καπνὸν κτλ. Ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ *Μπακόνι* ὑπάρχουν κοιτάσματα στυπτηρίας καὶ γαιανθράκων. Μ. Δ. Β.

— **Βεσπρὲμ** (Veszprem). Πόλις τῆς Οὐγγαρίας, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου κομιτείας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σάρ, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ βραχίονα τοῦ Σάρβιτς, πρὸς Β. τῆς λίμνης *Πλάττεν* (Μπαλατὸν) καὶ πρὸς τὰ ΝΔ. τῆς Βουδαπέστης. Κάτ. 15,586. Κεῖται ἐπὶ μαγευτικῆς θέσεως, ἐν μέσῳ ἀμπελώνων, καὶ ἔχει ἐμπόριον οἴνων καὶ σιτηρῶν. Κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους ὑπῆρξε πόλις ἰσχυρὰ καὶ κατελήφθη ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, τῶν Γερμανῶν, τῶν Οὔγγρων καὶ τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι παρέμειναν ἐν αὐτῇ ἀπὸ τοῦ 1605 μέχρι τοῦ 1683. Ἔχει γοτθικὸν ναὸν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ ἐρείπια τουρκικοῦ μιναρέ. Μ. Δ. Β.

Βεσσαράβας (ὀρθ.: *Βεσαράβας*), ἢ *Μπασαράμπα* (Besaraba ἢ Basaraba). Ἡ διασημοτέρα καὶ ἀρχαιοτέρα τῶν ἡγεμονικῶν οἰκογενειῶν τῆς Βλαχίας, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ἡγεμόνευσαν ἄνευ μὲν διακοπῆς ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος μέχρι τοῦ 1521, κατὰ διαφόρους δὲ περιόδους εἰς τοὺς μετέπεται χρόνους, μέχρι τοῦ 1714, ὅτε ὁ τελευταῖος ἡγεμὼν τῆς δυναστείας αὐτῆς ἐθανατώθη ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἕτερος κλάδος τῆς αὐτῆς δυναστείας ἡγεμόνευσε καὶ εἰς τὴν Μολδαυΐαν, συνεχῶς

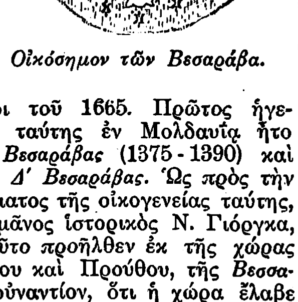

Οἰκόσημον τῶν Βεσαράβα.

ἀπὸ τοῦ 1375 μέχρι τοῦ 1665. Πρῶτος ἡγεμὼν τῆς δυναστείας ταύτης ἐν Μολδαυΐᾳ ἦτο ὁ *Πέτρος Α' Μουσὰτ Βεσαράβας* (1375 - 1390) καὶ τελευταῖος ὁ *Ἡλιάκε Δ' Βεσαράβας*. Ὡς πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματος τῆς οἰκογενείας ταύτης, ἄλλοι μέν, ὡς ὁ Ρουμᾶνος ἱστορικὸς Ν. Γιόργκα, παραδέχονται ὅτι τοῦτο προῆλθεν ἐκ τῆς χώρας τῆς μεταξὺ Δνειστέρου καὶ Προύθου, τῆς *Βεσσαραβίας*, ἄλλοι δέ, τοὐναντίον, ὅτι ἡ χώρα ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τῆς οἰκογενείας.

Τὸ ὄνομα τοῦ πρώτου ἡγεμόνος *Βεσαράβα τῆς Ὀλτενίας* ἀναφέρεται εἰς χρονικὸν τοῦ 1241, ὡς *Βεσαράβας Μπὰν* ἢ *Βασαράβας*. Εἰς τὸ αὐτὸ χρονικὸν ὁ λαὸς ὁ κατοικῶν τὴν Βλαχίαν ἀποκαλεῖται *Καρὰ-Οὐλαγκὶ* (Μαῦροι Ρουμᾶνοι). Κατ' ἄλλους, πρῶτος ἡγεμὼν καὶ ἱδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Βεσαράβα εἶναι ὁ *Λιτσᾶνος*, ὅστις ἔπεσε μαχόμενος κατὰ τῶν Οὔγγρων (1278—1282). Τὸν θρόνον αὐτοῦ ἐξηγόρασε παρὰ τῶν Οὔγγρων ὁ ἀδελφός του *Μπαρμοάτ*, οὗτινος διάδοχος ὑπῆρξεν ὁ *Τυχομὶρ*, περὶ τοῦ ὁποίου δὲν σώζονται πληροφορίαι μέχρι τοῦ 1310.

Κατ' ἄλλας πάλιν πηγάς, πρῶτος ἡγεμὼν τῆς οἰκογενείας ταύτης ἦτο ὁ *Ράδος (Ράντου) Α' Νέγρος Βεσαράβας*, υἱὸς τοῦ Τυχομὶρ Βεσαράβα, δοὺξ *(χερτσὲγκ)* τοῦ Ἀλμασίου καὶ Φαγκαράσου ἐπαρχιῶν τῆς Τρανσυλβανίας, ὅστις καταλαβὼν τὴν Βλαχίαν τῷ 1290 ἀνηγορεύθη πρῶτος ἡγεμὼν τῆς χώρας ταύτης.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἡ οἰκογένεια τῶν Βεσαράβα διῃρέθη εἰς δύο κλάδους, ὧν ὁ μὲν κλάδος τοῦ *Ντὰν* (*Ντανέστι*) ἡγεμόνευσεν ἐν Μολδανίᾳ, ὁ δὲ τοῦ *Βλὰντ* ἢ *Ντράκουλ* (*Ντρακουλέστι*) ἐν Βλαχίᾳ (βλ. λ. Ρουμανία).

Ὡς ἐμφαίνεται ἀπὸ τὰ διάφορα ἀνευρεθέντα νομίσματα τῶν Βεσαράβα, τὸ οἰκόσημόν των παρίστανεν ἱππότην μὲ πανοπλίαν κρατοῦντα εἰς τὴν δεξιὰν δόρυ καὶ εἰς τὴν ἀριστερὰν ἀσπίδα. Ἐπὶ *Ρόδου Α'* τὰ νομίσματα ἔφερον ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως ἀσπίδα ἐλαφρῶς κλίνουσαν πρὸς τ' ἀριστερά, ἐπὶ τῆς ὁποίας παριστάνετο περικεφαλαία, ἐφ' ἧς ἐπεκάθητο ἀετός. Τὸ αὐτὸ σύμβολον ἐπεκράτησε καὶ εἰς τὰ νομίσματα ἐπὶ *Βλαδισλαύου Α'*, ἡ ἰδία δὲ παράστασις προσλαμβάνεται καὶ εἰς τὰ νομίσματα τοῦ *Μίρτσεα* καὶ τοῦ *Μιχαήλ*. Εἰς μίαν σειρὰν νομισμάτων τοῦ Μίρτσεα ἀνευρίσκεται τὸ αὐτὸ σῆμα, μετὰ προσθήκης πενταχτίνου ἄστρου. Μετὰ τὸν Μιχαήλ, τὸ οἰκόσημον τῶν Βεσαράβα, εἰς τὸ ὁποῖον, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, φαίνεται ἡ ἐπίδρασις τῆς Δύσεως, ὑπέστη ἐλαφρὰς παραλλαγάς, συμφώνως πρὸς τὸ βυζαντινὸν πλέον πνεῦμα. Περὶ τὸ τέλος τῆς δυναστείας τὸ οἰκόσημον ὁμοιάζει πρὸς τὸ στέμμα τῆς χώρας. ΑΙΜΙΛΙΑ ΚΑΡΑΒΙΑ

Βεσσαραβία (ὀρθ. *Βεσαραβία*) (Besarabia). Χώρα ἐν τῇ νοτιοανατολικῇ Εὐρώπῃ, ἀνήκουσα ἄλλοτε εἰς τὴν Ρωσίαν, μετὰ δὲ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον προσαρτηθεῖσα εἰς τὴν Ρουμανίαν, ἧς ἀποτελεῖ μίαν τῶν δέκα μεγάλων διοικητικῶν ὑποδιαιρέσεων. Ὁρίζεται ὑπὸ τῆς Πολωνίας πρὸς Β., ὑπὸ τῆς Οὐκρανίας πρὸς Β. καὶ Α., χωριζομένη ἀπὸ τῶν δύο τούτων χωρῶν καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς συνοριακῆς γραμμῆς ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Δνειστέρου, ὑπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου πρὸς ΝΑ., τῆς Δοβρουτσᾶς, ἀφ' ἧς χωρίζεται ὑπὸ τοῦ Δουνάβεως, πρὸς Ν. καὶ τῆς Μολδαυΐας, ἀφ' ἧς χωρίζεται ὑπὸ τοῦ Προύθου καὶ τῆς Βουκοβίνας, πρὸς Δ. Ἔκτασις 44.422 τετρ. χλμ. καὶ πληθυσμὸς 2.957.000 (1925) κατοίκων. Πρωτεύουσα τὸ *Κισνόβιον* (Chisinau).

—[ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Βεσσαραβία εἶναι πεδινὴ κατὰ τὸ πλεῖστον χώρα, ἀρδεύεται δὲ ὑπὸ πυκνοῦ δικτύου ποταμῶν, ὧν ἄλλοι μέν, ἐν τῷ νοτίῳ τμήματι τῆς χώρας, ρέουν παραλλήλως τοῦ Προύθου καὶ τοῦ Δνειστέρου, ἐκβάλλοντες εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον, εἰς τὰς ἐκεῖ καὶ παρὰ τὸν Δούναβιν σχηματιζομένας λίμνας, ἄλλοι δὲ εἶναι παραπόταμοι τούτων. Ἡ ἀπέραντος αὕτη πεδινὴ χώρα, ἡ περικλειομένη ὑπὸ τῶν ἐν λόγῳ ποταμῶν, διασχίζεται ἰδίως κατὰ τὸ βόρειον αὐτῆς τμῆμα καὶ πρὸς τὸ κέντρον ὑπὸ δασωδῶν ὀρέων, εὐνοούντων μεγάλως τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κτηνοτροφίας. Ἡ κυρίως πεδινὴ χώρα, πρὸς τὸ Νότιον, Δυτικὸν καὶ Ἀνατολικὸν τῆς Βεσσαραβίας μέρος, εἶναι εὐφορωτάτη, καλλιεργεῖται δὲ ἐν αὐτῇ ὁ σῖτος (36%) τῆς καλλιεργουμένης ἐκτάσεως), ὁ ἀραβόσιτος (32%), ἡ κριθὴ (18%), ἡ σίκαλις (7%), ἡ σταφυλή, τὰ ὀπωρικά, τὰ λαχανικά, ὁ καπνὸς κ.λ.π. Κατὰ στατιστικὴν τοῦ 1923 ἡ χώρα κατανέμεται ὡς κάτωθι:

Κατανομὴ τῆς χώρας.	Ἔκτασις εἰς ἑκτάρια	Ἀναλογία ἐπὶ τῆς ὅλης ἐκτάσεως ἐπὶ τοῖς %
Γαῖαι ἀρόσιμοι	2.742,022	61
Λιβάδια	75,351	1,7
Ἀμπελῶνες	18,071	0,4
Δάση	253,431	5,7
Βοσκότοποι	457,596	10,3
Οἰκίαι, κῆποι καὶ ἀκαλλιέργητοι ἐκτάσεις	824,720	18,6

Τὸ ὑπέδαφος τῆς Βεσσαραβίας δὲν εἶναι ὅσον τὸ ρουμανικὸν πλούσιον εἰς μεταλλεύματα, ὑπάρχουν ὅμως ἐν αὐτῇ ἁλατωρυχεῖα, λατομεῖα μαρμάρου (γρανίτου ἰδίᾳ) καί τινα μεταλλεῖα. Οἱ ποταμοί της παρέχουν σημαντικὸν εἰσόδημα εἰς τὴν ἁλιείαν. Βιομηχανίαν καὶ ἐμπόριον δὲν ἔχει πολὺ σημαντικόν. Ἡ κατανομὴ δὲ τοῦ πληθυσμοῦ της ἐπὶ τῆς ἐκτάσεώς της εἶναι ἀνάλογος: ἔχει μεγάλα μὲν χωρία, ἀλλὰ πόλεις μικράς· ὁ οἰκισμὸς δηλαδὴ εἶναι ἀγροτικός.

Διοικητικῶς ἡ χώρα διαιρεῖται εἰς ἐννέα διαμερίσματα. Ἐκτὸς τοῦ Κισνοβίου, ἄλλας μεγάλας πόλεις ἔχει τὸ *Ἄκκερμαν* (ρουμ. *Τσετάτσια Ἄλμπα*), τὸ *Μπουτέρ*, τὴν *Ἰσμαηλίαν*, τὸ *Μπάλτζι* κ.λ.π. Ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας κατὰ μεγάλην πλειοψηφίαν ἀποτελεῖται ἐκ Ρουμάνων (Μολδαυῶν ἰδίως), μετ' αὐτοὺς δὲ ἔρχονται: οἱ Οὐκρανοὶ καὶ Ρουθῆνοι (290.000), οἱ Ἑβραῖοι (275.000), οἱ Βούλγαροι (140.000), οἱ Γαγαοῦτσοι (Τάταροι ἐκχριστιανισθέντες, 75.000), οἱ Γερμανοὶ (75.000), οἱ Πολωνοὶ (10.000), οἱ Ἀτσίγγανοι (10.000) καὶ οἱ Ἕλληνες (4.500). Ἄλλοτε οἱ Ἕλληνες ἦσαν πολυαριθμότεροι· οἱ σήμερον παραμένοντες ἐν Βεσσαραβίᾳ κατοικοῦσι τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου, ἀσχολοῦνται δὲ κυρίως εἰς τὸ ἐμπόριον. Θρησκεία ἐπικρατεστέρα εἶναι ἡ Ὀρθόδοξος Χριστιανική, ἐν τῇ λατρείᾳ τῆς ὁποίας γίνεται χρῆσις τῆς ρουμανικῆς γλώσσης, ἐπιτρεπομένης εἰς τοὺς Γαγαούτσους μόνον τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς τουρκικῆς ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ.

Αἱ συγκοινωνίαι της δὲν εἶναι ἀνεπτυγμέναι, παρὰ δὲ τὴν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐκτέλεσιν συγκοινωνιακῶν τινων ἔργων (στρῶσις σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, κατασκευὴ γεφυρῶν κλπ.) καὶ πάλιν ἡ μεταφορὰ τῶν προϊόντων συναντᾷ μεγίστας δυσχερείας καθὼς καὶ ἡ κυκλοφορία τοῦ πληθυσμοῦ. Τὸ κλῖμα τῆς Βεσσαραβίας εἶναι βαρύ: σύντομος μὲν ἀλλὰ δριμὺς ὁ χειμών· μακρόν, ξηρὸν καὶ θερμότατον τὸ θέρος, τὸ ἔαρ δὲ καὶ τὸ φθινόπωρον πολὺ βροχερά. Ἡ συνήθης θερμοκρασία ἐν Βεσσαραβίᾳ εἶναι ἐν μὲν τῇ βορείᾳ 10 c, ἐν τῇ κεντρῴᾳ 12 c καὶ ἐν τῇ νοτίᾳ 13 c, φθάνει ὅμως τὴν χειμῶνα μέχρι —12 c. Βροχαὶ πίπτουν ἐν μὲν τῇ βορείᾳ 613 χ. μ. κατ' ἔτος, ἐν τῇ κεντρῴᾳ 470 καὶ ἐν τῇ νοτίᾳ, ἥτις πάσχει συχνότατα ἐκ ξηρασίας, 258 χ. μ. Κ. Θ. Π.

—[ΣΤΡΑΤ. ΓΕΩΓΡ.] Εἰς τὰ πρὸς τὴν Ρωσίαν σύνορα τῆς Βεσσαραβίας καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Δνειστέρου κεῖνται τὰ παλαιὰ φρούρια *Κοτὶν* (Chotin) καὶ *Μπένδερ* (Bender), εἰς δὲ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ἄνω ποταμοῦ τὸ *Ἄκκερμαν* (Akjerman), ὁ μοναδικὸς λιμὴν ἀξίας τινός. Ἡ Βεσσαραβία, ὡς χώρα ἀναγκαστικῆς διαβάσεως ἀπὸ τῶν νοτιορωσικῶν στεππῶν πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δουνάβεως, διεδραμάτισε σοβαρὸν ρόλον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν λαῶν καὶ εἰς τὰς ἐκστρατείας πάσης ἐποχῆς. Ἡ Βεσσα-

Digitized by Google

ραβία ἀποτελεῖ ἀπὸ τοῦ τέρματος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου τμῆμα τῆς Ρουμανίας, χωρὶς ἡ Ρωσία νὰ παύσῃ νὰ ἔχῃ ἀξιώσεις ἐπ' αὐτῆς, διότι ἡ κατάληψις ταύτης διευκολύνει κατὰ ἓν βῆμα τὸν μύχιον σκοπὸν τῆς ρωσικῆς φυλῆς νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Χερσόνησον καὶ διὰ ταύτης εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ἐπὶ τῆς Βεσσαραβίας εἶχον ἀξιώσεις καὶ οἱ Βούλγαροι. Ν. Ι. ΚΟΚΚΙΔΗΣ

—[ΙΣΤΟΡ.] Ἡ Βεσσαραβία κατῳκεῖτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπὸ βαρβάρων φύλων. Μόνον τὰ παράλια αὐτῆς, μέχρι τῶν ὁποίων ἔφθασαν οἱ Ἕλληνες καὶ ἄλλοι λαοὶ ποντοπόροι, διετήρουν ὑπότυπά τινα πολιτισμοῦ. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος, κατακτηθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ (105 μ. Χ.) καὶ ἡ Βεσσαραβία, περιελήφθη μεταξὺ τῶν ρωμαϊκῶν κτήσεων εἰς τὴν Τραϊανὴν Δακίαν. Μετὰ ταῦτα ἡ νοτία Βεσσαραβία ἰδίως ἐδοκιμάσθη δεινῶς ὑπὸ διαφόρων ἐχθρικῶν εἰσβολῶν, ὑποστᾶσα ἀλληλοδιαδόχως τοὺς Γότθους, τοὺς Οὔννους, τοὺς Ἀβάρους, τοὺς Σλαύους, τοὺς Βουλγάρους, τοὺς Μαγυάρους, τοὺς Πετσενέγους καὶ ἄλλα πολεμικὰ φῦλα. Λόγῳ τῆς ἐμπορικῆς σημασίας τῶν ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου παραλίων της, ἡ Βεσσαραβία προσείλκυσε τοὺς Γενουησίους, τοὺς Ἐνετοὺς καὶ τοὺς Βυζαντινοὺς ναυτίλους. Κατὰ τοὺς ἐπακολουθήσαντας χρόνους ἡ Βεσσαραβία —ἀκριβέστερον τὰ δυτικώτερα μέρη αὐτῆς— περιῆλθον ὑπὸ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Βλαχίας.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΓ' μ. Χ. αἰῶνος ὁ Ράδος Α' *Νεγροὺ-Βεσσαράβας*, τοπάρχης (*μπέν, μπάνος*) ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τῶν Καρπαθίων εἰσέβαλεν εἰς τὰς νοτίως καὶ ἀνατολικῶς χώρας, θέσας τὰς βάσεις τοῦ Πριγκιπάτου τῆς Βλαχίας. Οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἐπεξέτειναν τὰ ὅρια τῆς ἡγεμονίας των, περιλαβόντες ἐντὸς αὐτῆς καὶ ἐδάφη σημαντικὰ τῆς πέραν τοῦ Προύθου χώρας, ἥτις ὠνομάσθη *Βεσσαραβία* ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πρώτου ἡγεμόνος κατακτητοῦ. Τὸ ὄνομα Βεσσαραβία ἐχρησιμοποίησαν τὸ πρῶτον οἱ Ρῶσοι δι' ὅλην τὴν μεταξὺ Προύθου καὶ Δνειστέρου χώραν, ὅταν ἀπέσπασαν ταύτην τῷ 1812 ἀπὸ τῶν Τούρκων, καὶ ἐχρησιμοποίησαν τὸ ὄνομα τοῦτο διὰ νὰ δώσουν αὐθύπαρκτον καὶ ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῆς Μολδαυΐας ἐθνικὴν ὀντότητα εἰς τὴν κτηθεῖσαν χώραν. Τῷ 1392 μ. Χ. ἡ Βεσσαραβία κατεκτήθη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαυΐας Ρωμανοῦ καὶ ἀπετέλει μέρος τῆς Μολδαυΐας μέχρι τοῦ 1513, ὅτε διὰ συνθήκης μεταξὺ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαυΐας Μπογδὰν τοῦ Γ' καὶ τοῦ σουλτάνου κατέστη φόρου ὑποτελὴς εἰς τὴν Τουρκίαν, διατηροῦσα τὴν κυριαρχίαν της καὶ τὴν ἐδαφικήν της ἀκεραιότητα. Μετ' ὀλίγον ὅμως οἱ Τοῦρκοι, ἐπωφεληθέντες περισπασμῶν τῆς Μολδαυΐας μὲ τὴν Πολωνίαν, κατέλαβον καὶ ἄλλα βεσσαραβικὰ ἐδάφη, τὰ ὁποῖα δὲν ἐγκατέλειψαν. Ὑπὸ τοὺς Τούρκους παρέμεινεν ἡ Βεσσαραβία, ὡς τμῆμα τῆς Μολδαυΐας, μέχρι τοῦ 1812, ὅτε διὰ τοῦ ἄρθρου 4 τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου τῆς 28 Μαΐου παρεχωρήθη εἰς τὴν Ρωσίαν, ἥτις καὶ διὰ λόγους πολιτικοὺς ἔδωκεν, ὡς ἀνωτέρω ἐρρέθη, τὸ ὄνομα *Βεσσαραβία* εἰς ὁλόκληρον τὸ κτηθὲν τμῆμα, τὸ μεταξὺ Προύθου καὶ Δνειστέρου.

Ἡ Ρωσικὴ διοίκησις. Ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος Α' διὰ τοῦ οὐκαζίου τῆς 25 Ἰουλίου 1812 ἀνεγνώριζε τὴν ὑπάρχουσαν νομοθετικὴν ὀργάνωσιν ἐν Βεσσαραβίᾳ καὶ διετήρει τὸ ὑπάρχον σύστημα αὐτοδιοικήσεως μὲ τοὺς Μολδαυοὺς βογιάρους ἐπὶ κεφαλῆς. Εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς αὐτονομίας προέβησαν καὶ οἱ δύο πρῶτοι διοικηταὶ τῆς Βεσσαραβίας, οἱ διορισθέντες ὑπὸ τοῦ τσάρου, ὁ *Σκαρλάτος Στούρζας* καὶ μετ' αὐτὸν ὁ στρατηγὸς *Χάρτιγκ*. Οὐκάζια ὅμως, ἀργότερον ἐκδοθέντα, περιώρισαν κάπως τὰ αὐτονομιστικὰ προνόμια, καίτοι διετήρουν (οὐκ. 29 Ἀπριλίου 1818): 1) τὸ τοπικὸν συμβούλιον (ἐξ 11 μελῶν, ὧν τὰ 6 αἱρετὰ ὑπὸ τοῦ λαοῦ), ἔχον δικαιοδοσίαν οἰκονομικὴν καὶ διοικητικήν, 2) τὴν ρουμανικὴν γλῶσσαν ἐν ἴσῃ μὲ τὴν ρωσικὴν μοίρᾳ καὶ 3) τοὺς τοπικοὺς νόμους. Ἐν τῇ πράξει ὅμως τὰ προνόμια ταῦτα κατεπατοῦντο, τῷ δὲ 1828 (οὐκ. 29 Φεβρ.) κατηργήθησαν ὑπὸ τοῦ Νικολάου Α'. Λόγῳ τῆς πολιτικῆς μεταβολῆς ἐπῆλθε καὶ φυσικὴ καὶ τεχνητὴ κίνησις πληθυσμῶν. Πολλοὶ Μολδαυοὶ τῆς Βεσσαραβίας μετῴκησαν εἰς τὴν Μολδαυΐαν, οἱ Τάταροι διέρρεον πρὸς τὴν Κριμαίαν, Βούλγαροι δὲ καὶ Λιποβάνοι, ἐκτοπισθέντες κατὰ τοὺς προηγουμένους πολέμους, ἐγκαθίσταντο ἐν Βεσσαραβίᾳ τυγχάνοντες τῆς ὑποστηρίξεως τῆς ρωσικῆς διοικήσεως, ἥτις πρὸς ἀλλοίωσιν τῆς συνθέσεως τοῦ βεσσαραβικοῦ πληθυσμοῦ ἐπέτρεψεν ἢ παρεκίνησε τὴν πρὸς Βεσσαραβίαν μετοικεσίαν Γερμανῶν ἐκ τῶν βαλτικῶν χωρῶν (Σουάβων πρὸ παντός), Βαυαρῶν, Βυρτεμβεργίων καὶ Ἑλβετῶν ἀμπελουργῶν, χάριν τῆς ἐγκαταστάσεως δὲ τῶν ξένων τούτων πληθυσμῶν ἔγινε τότε ἡ πρώτη ἀπαλλοτρίωσις κτημάτων τῶν Μολδαυῶν Βογυάρων. Ἀργότερον ἡ ρωσικὴ πίεσις ἐχαλαρώθη, παρεχωρήθη δὲ τῷ 1869 καὶ εἰς τὴν Βεσσαραβίαν ὁ θεσμὸς τῶν *Ζέμστβος* (ἐπαρχιακῶν συμβουλίων), ἀλλὰ καὶ πάλιν κατεβάλλετο προσπάθεια, ὅπως καταλυθῇ ἡ μολδαυϊκὴ ἐθνικὴ συνείδησις τῶν κατοίκων καὶ ἀφομοιωθοῦν οὗτοι, ἀπαγορευθείσης τῆς χρήσεως τῆς ρουμανικῆς γλώσσης εἰς τὴν κατωτέραν ἐκπαίδευσιν.

Ἡ ἕνωσις μετὰ τῆς Ρουμανίας. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον τὸ διακηρυχθὲν δόγμα τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν ἀνεπτέρωσε καὶ τῶν Μολδαυῶν τῆς Βεσσαραβίας τὰ ἐθνικόφρονα αἰσθήματα, μετὰ δὲ τὴν ρωσικὴν ἐπανάστασιν καὶ τὴν πτῶσιν τοῦ τσάρου ὠργανώθη ἐν Βεσσαραβίᾳ Ἑνωτικὸν (μετὰ τῆς Ρουμανίας) Κόμμα μὲ ὄργανον τὸν «Μολδαυϊκὸν Λόγον». Εἰς τὴν κίνησιν αὐτὴν ἔλαβον ἐνεργὸν μέρος αἱ ἐπαγγελματικαὶ ὀργανώσεις καὶ οἱ συνεταιρισμοί, ἀξιώσαντες εἰς δύο συνέδρια (6—7 Ἀπριλίου καὶ 27 Σεπτεμβρ. 1917) τὴν παραχώρησιν αὐτονομίας. Τὰς ἰδίας ἀξιώσεις διετύπωσαν καὶ δύο θρησκευτικὰ συνέδρια (Ἀπρίλιος καὶ Αὔγουστος 1917). Λόγῳ τῆς ἀναρχίας καὶ πρὸς φρούρησιν τῶν κατοίκων ἀπὸ τῶν ληστρικῶν ἐπιδρομῶν, εἰς ἃς ἐπεδίδοντο οἱ Ρῶσοι στρατιῶται, ὁ Ρῶσος στρατηγὸς Τσερμπατσὲφ ἐπέτρεψε τὸν σχηματισμὸν 16 *κοόρτεων* (ἐξ 100 ἀνδρῶν ἑκάστης) πρὸς φρούρησιν τῆς τάξεως. Αἱ κοόρτεις, σχηματισθεῖσαι ἐκ Βεσσαραβῶν, ηὐξήθησαν ἀργότερον εἰς 50 πεζικὰς καὶ 20 ἱππικάς. Αὐτονομίαν ἐζήτησαν καὶ τὰ ἀλλεπάλληλα συνελθόντα στρατιωτικὰ συνέδρια (εἰς ἃ ἔλαβον μέρος ἀντιπρόσωποι τῶν 190.000 στρατιωτῶν οἵτινες ὑπηρέτουν παρὰ τῷ ρωσικῷ στρατῷ), ἀποκρούσαντα τὴν προσάρτησιν τῆς Βεσσαραβίας εἰς τὴν οὐκρανικὴν δημοκρατίαν. Συνέδριον δὲ τῶν χωρικῶν, συνελθὸν τὴν 1—2 Ὀκτωβρίου 1917, ἐζήτησεν, ὅπως ὀργανώσῃ ἄμυναν τῆς χώρας (τῆς τότε Κυβερνήσεως Κερένσκυ ἀδυνατούσης νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν τάξιν), ἐπίσης δὲ καὶ τὴν ἵδρυσιν ἐπαρχιακοῦ συμβουλίου ἐξ 100 μελῶν, ἐξ ὧν τὰ 70 νὰ ληφθοῦν ἐκ τοῦ μολδαυϊκοῦ στοιχείου. Τέλος τὸ συνέδριον τῶν στρατιωτικῶν ἀντιπροσώπων, συνελθὸν κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1917 ἐν Κισνοβίῳ, ἀνεκήρυξε (21 Ὀκτ.) τὴν Βεσσαραβίαν αὐτόνομον ἐδαφικῶς καὶ πολιτικῶς, τὴν δὲ 23 Ὀκτωβρίου ἀπεφάσισε τὴν σύγκλησιν τοῦ Ὑπάτου συμβουλίου τῆς Βεσσαραβίας, ἀποτελουμένου ἐξ 120 μελῶν καὶ εἰς τὸ ὁποῖον τὸ μὲν μολδαυϊκὸν στοιχεῖον θ' ἀντεπροσωπεύετο δι' 84 ἀντιπροσώπων (ἀναλογία 70%) καὶ τὰ λοιπὰ στοιχεῖα διὰ 36. Ἀπεφασίσθη ἐπίσης ἡ ἀνάθεσις τῶν τυχῶν τῆς Βεσσαραβίας εἰς χεῖρας σώματος, ὀνομασθέντος Statul Tzarei, ὅπερ ἐκλεγὲν τὴν 21 Ζοεμβρίου καὶ συνελθὸν ἐκήρυξε τὴν 2 Δεκεμβρίου 1917 τὴν Βεσσαραβίαν Μολβαυϊκὴν δημοκρατίαν, ὀφείλουσαν ν' ἀποτελῇ μέρος τῆς ὁμοσπόνδου Ρωσικῆς Δημοκρατίας.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1918 ὅμως, καταρρεύσαντος τοῦ ἐν Ρουμανίᾳ ρωσικοῦ μετώπου καὶ ἐπακολουθησάσης νέας ἀναρχίας ἐν Βεσσαραβίᾳ, καὶ τῶν Ρώσων στρατιωτῶν ἐπιδιδομένων εἰς λεηλασίας, τὸ Statul Tzarei ἀπετάθη πρὸς τὴν ἐν Ἰασίῳ τότε ρουμανικὴν κυβέρνησιν ζητοῦν βοήθειαν. Ἡ ρουμανικὴ κυβέρνησις ἠρνήθη δίς, ἐπειδὴ ὅμως ἡ κατάστασις ὁσημέραι ἐπεδεινοῦτο, αἱ δὲ βεσσαραβικαὶ κοόρτεις ἦσαν τελείως ἀνίσχυροι πρὸς ἄμυναν τῆς τάξεως, ἡ Ρουμανία, συμφωνούντων καὶ τῶν ἐν τῷ ρουμανικῷ ἐπιτελείῳ ἀντιπροσώπων τῶν Συμμάχων, ἐδέχθη (13 Ἰαν. 1918) ν' ἀποστείλῃ στρατὸν εἰς Βεσσαραβίαν. Πράγματι ἐπελθὼν εἰς Βεσσαραβίαν ὁ στρατηγὸς Μπροχτσεᾶνο ἀπεδίωξε τοὺς μπολσεβίκους. Τὴν 24 Ἰανουαρίου τὸ Statul Tzarei ἐκήρυξεν ἐν παμψηφίᾳ τὴν Βεσσαραβίαν ἀνεξάρτητον δημοκρατίαν. Ἐπηκολούθησαν ὅμως λαϊκαὶ ἐκδηλώσεις ὑπὲρ ἑνώσεως μὲ τὴν Ρουμανίαν, ἣν ἐζήτουν καὶ τὰ ἐπαρχιακὰ *Ζέμστβος*. Πράγματι δὲ τὸ Statul Tzarei τὴν 27 Μαρτίου 1918 διὰ ψήφων 86 κατὰ 3, 36 ἀποσχόντων τῆς ψηφοφορίας καὶ 13 ἀπουσιαζόντων, ἐκήρυξε τὴν ἕνωσιν τῆς Βεσσαραβίας μὲ τὴν Ρουμανίαν ὑπὸ τοὺς ὅρους: 1) ἐπαρχιακὴν αὐτονομίαν καὶ 2) ἀγροτικὴν μεταρρύθμισιν. Μετὰ τὸ παρρουμανικὸν συνέδριον τῆς Ἄλμπα-Γιούλια (27 Νοεμ. 1918), τὸ Statul Tzarei ἀπέσυρε τοὺς ἀνωτέρω ὅρους κηρύξαν ἐν παμψηφίᾳ τῶν παρόντων μελῶν του τὴν ἀνεπιφύλακτον ἕνωσιν μετὰ τῆς Ρουμανίας. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως εἶχε γίνει ἡ ἀγροτικὴ μεταρρύθμισις, διανεμηθέντος 1.000.000 σχεδὸν ἐκταρίων γῆς εἰς 300.000 περίπου ἀκτήμονας οἰκογενείας. Τὴν ἕνωσιν τῆς Βεσσαραβίας ἐπεκύρωσεν ἡ ρουμανικὴ γερουσία τὴν 29 Δεκεμβρίου τοῦ 1919. Ἡ προσάρτησις ἀνεγνωρίσθη, μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν ὅπως αἱ λεπτομέρειαι αὐτῆς παραπεμφθοῦν εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν, καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀνωτάτου Συμμαχικοῦ Συμβουλίου τὸν Μάρτιον τοῦ 1920, κατόπιν δὲ (28 Ὀκτωβρίου 1920) καὶ διὰ τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων ὑπὸ τῶν συμβαλλομένων ἐν ταύτῃ κρατῶν, ὡς καὶ ὑπὸ ἄλλων μονομερῶς. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ρωσίαν, αὕτη δὲν ἀνεγνώρισεν εἰσέτι ὁριστικῶς τὴν προσάρτησιν, ἥτις ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον ἐπανειλημμένων ρωσορρουμανικῶν συνομιλιῶν (τῷ 1922 ἐν Γενεύῃ, τῇ 28 Μαρτίου 1924 ἐν τῇ διασκέψει τῆς Βιέννης κ. ἄ.). Κ. Θ. ΠΑΠΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Ἡ Βεσσαραβία καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Ἀγών. Μετὰ τὴν κατάκτησιν, τῷ 1812, ὑπὸ τῆς Ρωσίας, οἱ ἐν αὐτῇ παμπληθεῖς Ἕλληνες εὗρον ὑπὸ τὴν ρωσικὴν διοίκησιν ἀσφαλὲς καταφύγιον διὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ ἐμπορίου των. Ὅταν ἱδρύθη ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία, τὸ Κισνόβιον καὶ τὸ Ἰσμαήλιον ἐγένοντο κέντρα ἑλληνικῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἕδραι τῶν ἰσχυροτέρων ἐφορειῶν. Ὁ Ἀλέξ. Ὑψηλάντης, διορισθεὶς τῷ 1820 ἀρχηγὸς τῆς Ἑταιρείας, ἐν Ἰσμαηλίῳ συνεκάλεσε τὸ περίφημον συνέδριον τῶν ἐπιφανῶν ἑταίρων καὶ ἀρχηγῶν, κατόπιν δὲ ἔστησε τὸ ἀρχηγεῖόν του ἐν Κισνοβίῳ, ὁπόθεν καὶ ἐξῆλθε τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1821 εἰς τὰς Ἡγεμονίας. Κατόπιν ἡ Βεσσαραβία ἐγένετο ὁ τόπος τῆς συγκεντρώσεως τῶν προσφύγων καὶ τῶν λειψάνων τῶν μαχῶν. Ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος Α' διὰ τὴν περίθαλψιν αὐτῶν διώρισεν ἐπιτροπὴν ἐκ τοῦ πολιτικοῦ διοικητοῦ τῆς Βεσσαραβίας Κωνστ. Κατακάλη, γαμβροῦ τῶν Ὑψηλαντῶν, Νεδόπα, Ναξίου, αὐλικοῦ συμβούλου, καὶ Ἰακώβου Ρίζου Νερουλοῦ, ἥτις ἐκανόνισε μηνιαῖα ἐπιδόματα. Κατόπιν ὡρίσθη ἄλλη ἐπιτροπὴ περὶ ἐξαγορᾶς δῆθεν αἰχμαλώτων, εἰς ἣν μετεῖχε καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βεσσαραβίας Δημήτριος πρὸς περίθαλψιν τῶν δυστυχησάντων στρατιωτῶν καὶ ἑταίρων. Τῷ 1823 ἱδρύθη ἡ ἐν Κισνοβίῳ ἐπιτροπὴ πρὸς ἐξέγερσιν ἐπαναστατικὴν τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ τὸν Γ. Παπᾶν (*Φραντζῆ* Α', σελ. 231—234). Τ. Χ. Κ.

Βέσσας. Στρατηγὸς Βυζαντινός, ἄγνωστον πότε γεννηθεὶς καὶ ἀποθανών. Ἦτο ἀπόγονος τῶν ἐν Θρᾴκῃ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Οὐάλεντος (375—378) ἐγκατασταθέντων Γότθων, ὧν οἱ πλεῖστοι ἀπῆλθον τῷ 488 εἰς Ἰταλίαν ὑπὸ τὸν ἀρχηγόν των Θευδέριχον. Οἱ παραμείναντες ἐξ αὐτῶν ἐν ταῖς βυζαντιναῖς χώραις ἐξηλληνίσθησαν σὺν τῷ χρόνῳ, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ *Βέσσας*, ὅστις καταταχθεὶς εἰς τὸν βυζαντινὸν στρατὸν ὑπηρέτησεν ἐν αὐτῷ ἐπὶ 60 περίπου ἔτη, συμμετασχὼν εἰς πλείστας ἐκστρατείας, οὐχὶ ὡς ἀρχηγὸς μισθοφόρων ὁμοεθνῶν του, ἀλλ' ὡς πάντες οἱ λοιποὶ τῆς αὐτοκρατορίας στρατηγοί. Μετέσχεν ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Ὑπάτιον καὶ Πατρίκιον τῆς κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείας εἰς Μεσοποταμίαν, ἐπὶ Ἀναστασίου Α' (491—518), καθ' ἣν ἐδείχθη, ὡς ἱστορεῖ ὁ Προκόπιος, «γενναῖος ὑπερφυῶς καὶ τῶν κατὰ τὸν πόλεμον ἔμπειρος». Εἰς τὸν αὐτὸν πόλεμον ὑπηρέτησε κατόπιν καὶ ὑπὸ τὸν Βελισσάριον ἐπὶ Ἰουστίνου Α' (518—527) καὶ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ (527—565), εἶτα δὲ εἰς τὴν μακρὰν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Γότθων (535). Κατ' αὐτὴν ὁ Βέσσας διέπρεψεν ἐπ' ἀνδρείᾳ εἰς τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Νεαπόλεως (535), κατόπιν ὡς ἀρχηγὸς ἰδίας φάλαγγος κατὰ τὴν κατάληψιν μεγάλης ζώνης τῆς Τοσκάνης, εἰς τὴν μακρὰν ἄμυναν τῆς Ρώμης κατὰ τῶν ἐπελθόντων πολυαρίθμων Γότθων ὑπὸ τὸν Οὐίττυγιν, καὶ τέλος εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Ραβέννης (539). Ἡ δρᾶσις αὐτοῦ ὑπῆρξε τοιαύτη ὥστε, ὅταν, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ραβέννης καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Οὐιττύγιδος, ὁ Βελισσάριος ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἰς αὐτὸν ἀνετέθη προσωρινῶς ἡ ἀνωτάτη ἀρχηγία τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ στρατοῦ, γεγονὸς ἀξιοσημείωτον, διότι εἰς ἄνδρα γοτθικῆς καταγωγῆς ἀνετέθη ἡ καταπολέμησις τῶν Γότθων. Ἀλλ' ὡς ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ ὁ Βέσσας δὲν ἐδείχθη ἀντάξιος τοῦ λαμπροῦ παρελθόντος του. Οἱ Γότθοι ἐπωφεληθέντες τῆς ἀδρανείας του ἀνέκτησαν μέγα μέρος τῆς Ἰταλίας καὶ αὐτὴν τὴν ὑπὸ τοῦ ἰδίου Βέσσα ὑπερασπιζομένην Ρώμην (546), ὅστις μόλις κατώρθωσε διὰ τῆς ἑτοιμότητός του νὰ ἀποφύγῃ τὴν αἰχμαλωσίαν. Ἐν τούτοις μετά τινα ἔτη (περὶ τὸ 560) ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀρχηγίαν τῆς εἰς Λαζικὴν (τοῦ Καυκάσου) ἐκστρατείας κατὰ τῶν Περσῶν. Ὁ Βέσσας ἐπιδεικνύει ἀκατάβλητον καὶ πάλιν δραστηριότητα, νικᾷ ἐπανειλημμένως τοὺς Πέρσας, ἐκπορθεῖ κατόπιν μακρᾶς πολιορκίας τὸ ὀχυρότατον φρούριον τῆς Πέτρας καὶ πέμπει πλῆθυν αἰχμαλώτων εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἡ δραστηριότης ὅμως αὕτη τὸν ἀπέλιπε ταχέως. Ἐξακολουθοῦντος τοῦ πολέμου ἀπεσύρθη εἰς τὰς πόλεις τοῦ Πόντου καὶ τῆς Ἀρμενίας καὶ ἐπεδόθη εἰς τὰς εὐωχίας, ἐγκαταλιπὼν τὰ πάντα εἰς τὴν τύχην των. Αἱ ὀρειναὶ καὶ φύσει ὀχυραὶ διαβάσεις τῶν συνόρων τῆς Λαζικῆς ἔμειναν ἀφρούρητοι, δύο δὲ ἐκεῖ σπουδαιότατα φρούρια, ἡ Σκάνδα καὶ ἡ Σαραπανίς, μὴ ἐφοδιαζόμενα διὰ τροφῶν, ἐγκατελείφθησαν ὑπὸ τῶν φρουρῶν των, καὶ οὕτως οἱ Πέρσαι ἠδυνήθησαν νὰ εἰσβάλωσιν ἀμαχητὶ εἰς τὴν Λαζικήν. Ν. ΚΛΖ

Βέσσελ (Wessel), *Ἰωάννης Γκάνσφορτ*. Πρόδρομος τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Γκρόνιγκεν τῆς Ὀλλανδίας (1419—1489). Ἐξεπαιδεύθη εἰς τὸ ἐν Τζβόλλε κολλέγιον «Τῶν κοινοβίων ἀδελφῶν» καὶ ἐδίδαξε φιλοσοφίαν ἐν Κολωνίᾳ, Λουβαίνῃ, Ἀϊδελβέργῃ καὶ Παρισίοις. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του, ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἠθέλησε νὰ στηρίξῃ τὴν θεολογίαν του, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει καὶ τὴν Παράδοσιν. Ἐθεώρει τὸν Χριστιανισμὸν ὡς ζήτημα ἐσωτερικοῦ βίου, ἡ τοιαύτη δ' ἀντίληψις ὤθησεν αὐτὸν εἰς ἀντίδρασιν πρὸς τὸν καθολικισμόν. Ὁ Λούθηρος ἐξετίμα τὸν Βέσσελ.

Digitized by Google

«Ἐάν, ἔλεγεν, εἶχον ἀναγνώσει τὰ ἔργα τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός, οἱ ἀντίπαλοί μου θὰ ἰσχυρίζοντο, ὅτι τὰ πάντα παρέλαβον παρ' αὐτοῦ». Προστατευόμενος παρ' ἰσχυόντων φίλων ὁ Βέσσελ κατώρθωσε ν' ἀποφύγῃ τὴν δίωξιν τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως. Διὰ τὴν μεγάλην σοφίαν του ὠνομάσθη «Lux mundi», ἐνῷ οἱ ἀντίπαλοί του ἐκάλουν αὐτὸν διὰ τὴν διαλεκτικήν του δεινότητα «Magister contradictionum» (διδάσκαλον τῶν ἀντιρρήσεων). Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, τινὰ τῶν ἔργων του ἐρρίφθησαν ὡς αἱρετικὰ εἰς τὸ πῦρ, ἄλλα δ' ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Farrago rerum Theologicarum». Τὰ ἅπαντα τοῦ Βέσσελ ἐξεδόθησαν τῷ 1617 ἐν Ἀμστελοδάμῳ ὑπὸ τοῦ Λύντιους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Bähring*, «Das Leben Johann Wessel's», 1846.—*Groot*, «Johann Wessel Ganzevoort», 1871.—*Friedrich*, «Johann Wessel», 1868.—*Uhlmann*, «Reformatoren vor der Reformation», 1866. Α. Δ.

— **Βέσσελ** (Wessel), *Ἰωάννης-Ἑρμᾶνος*. Νορβηγὸς ποιητὴς (1742—1783). Ἐγένετο γνωστὸς εἰς τοὺς φιλολογικοὺς κύκλους ἐκ τῆς ἱλαροτραγῳδίας του «Ἀνυπόδητος ἔρως», δι' ἧς ἐσατίριζε τὴν γαλλικὴν ψευδοκλασσικὴν τραγῳδίαν, ἥτις ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἔπαυσεν ἐκτιμωμένη ἐν Δανίᾳ καὶ Νορβηγίᾳ. Ὁ Βέσσελ συνέθεσεν ὡσαύτως πολλὰ ποιήματα. Α. Δ.

Βεσσὲλ (Wechel), *Χριστιανός*. Διάσημος Γάλλος τυπογράφος (1518—1580). Ἵδρυσεν ἐν Παρισίοις τυπογραφεῖον, ὅπερ ἀπέκτησε ταχέως πανευρωπαϊκὴν φήμην, ἐξ αὐτοῦ δὲ προῆλθον πολυάριθμοι ἐκδόσεις διαφόρων κλασικῶν Ἑλλήνων, Λατίνων, Ἑβραίων καὶ Γάλλων συγγραφέων, περίφημοι διά τε τὴν ἀκρίβειαν τῶν κειμένων καὶ διὰ τὸ κάλλος τῆς τεχνικῆς ἐκτελέσεως. Καταδιωχθεὶς ὡς πρεσβεύων τὰς θρησκευτικὰς θεωρίας τῆς μεταρρυθμίσεως καὶ ὡς πωλῶν βιβλία τοιαύτης φύσεως, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Γαλλίαν. Μετὰ τινα ἔτη ἵδρυσεν ἐν Φραγκφούρτῃ νέον τυπογραφεῖον καὶ νέον βιβλιοπωλεῖον, τὰ ὁποῖα δὲν ἐβράδυναν ν' ἀποκτήσωσι τὴν ἀνθηρότητα τῶν ἐν Παρισίοις ἐγκαταστάσεών του.

Ὁ υἱός του *Ἀνδρέας Βεσσὲλ* (1547—1581) παρέμεινεν εἰς Παρισίους, ἀλλά, καταδιωχθεὶς ἐπίσης ὡς μεταρρυθμιστής, ἀπῆλθε τῆς Γαλλίας τῷ 1573 καὶ ἵδρυσεν εἰς Χανάου τεραστίαν τυπογραφικὴν ἐπιχείρησιν. Οἱ γαμβροί του *Κάρολος Μαρνὺ* καὶ *Ἰωάννης Ὡντρὺ* ἐξηκολούθησαν τὰς ἐκδόσεις των ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Τυπογραφία Βεσσὲλ». Τῷ 1590 ἐδημοσιεύθη κατάλογος τῶν τυπωθέντων ὑπ' αὐτῆς βιβλίων. Θ. Β.

βεσσελίτης (ὁ) (Wesselit) *[Πετρογρ.]*. Πετρώματα, τὰ ὁποῖα εἶναι *βιοτιτικοὶ χαουΰνικοὶ βασάλται* ἐκ τοῦ Wesseln τῆς περιοχῆς Polzen τῆς βορείου Βοημίας, ἅτινα κατὰ τὸν Scheumann δέον νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν **μογχικιτῶν** (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

Βέσσελυ (Wessely), *Ἰωάννης*. Συνθέτης καὶ βιολιστὴς (1762—1814). Διεκρίθη ἰδίως εἰς τὴν σύνθεσιν ἔργων μουσικῆς δωματίου καὶ ἐδημοσίευσε 14 κουαρτέττα καὶ 3 τρίο ἐγχόρδων, κουαρτέττα μὲ αὐλὸν, παραλλαγὰς διὰ κέρας κτλ. Γ. Σ.

—**Βέσσελυ** (Wessely), *Κάρολος-Βερνάρδος*. Συνθέτης Γερμανὸς (1768—1826). Διετέλεσεν ἐπανειλημμένως μουσικὸς διευθυντὴς εἰς τὸ ἐθνικὸν θέατρον τοῦ Βερολίνου, καὶ ἵδρυσε τὴν «Ἑταιρείαν κλασσικῆς μουσικῆς» τοῦ Πότσδαμ. Συνέθεσε μελοδράματα, μπαλλέττα, ῳδάς, 3 κουαρτέττα, ὡς καὶ μουσικὴν διὰ διαφόρους κωμῳδίας. Γ. Σ.

Βέσσεμερ (Bessemer)· βλ. Μπέσσεμερ.

Βέσσεμπεργ (Wessenberg), *Ἰγνάτιος-Ἑρρῖκος-Κάρολος*. Γερμανὸς καθολικὸς θεολόγος (1774—1860). Ὡς γενικὸς βικάριος τῆς ἐπισκοπῆς τῆς Κωνστάντσας, ἐν ἔτει 1801, κατέβαλε πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν, ὅπως συγκροτήσῃ γερμανικὴν ἐθνικὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ πάπας ἠρνήθη νὰ κυρώσῃ τὴν ἐκλογήν του ὡς συμβούλου καὶ διαχειριστοῦ τῆς ἐπισκοπῆς. Μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης ὁ Βέσσεμπεργ ἔζησεν ὡς ἁπλοῦς ἰδιώτης, γράψας διάφορα ἔργα, ὧν κυριώτερα εἶναι: «Ἡ γερμανικὴ Ἐκκλησία» (1816) καὶ «Αἱ μεγάλαι σύνοδοι κατὰ τὸν ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνα». Α. Δ.

—**Βέσσεμπεργ** (Wessenberg), *Ἰωάννης-Φίλιππος, ἱππότης*—. Ἐπιφανὴς πολιτικὸς ἀνὴρ τῆς Αὐστρίας (1773-1858). Τῷ 1803 διωρίσθη ἀντιπρέσβυς ἐν Φραγκφούρτῃ, τῷ 1808 πρεσβευτὴς ἐν Βερολίνῳ καὶ τῷ 1811 ἐν Μονάχῳ. Ἐν ἔτει 1813 συνυπέγραψεν ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς πατρίδος του τὴν μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Αὐστρίας συνθήκην συμμαχίας, μετὰ ταῦτα δὲ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν συνομολόγησιν τῆς πρώτης καὶ δευτέρας περὶ εἰρήνης συνθήκης τῶν Παρισίων, ἐπίσης δὲ εἰς τὰς διαπραγματεύσεις τοῦ Συνεδρίου τῆς Βιέννης, συμμετασχὼν κατόπιν εἰς τὴν συσταθεῖσαν κεντρικὴν ἐπιτροπὴν τῆς διοικητικῆς ὀργανώσεως τῶν παρὰ τῆς Αὐστρίας προσαρτηθεισῶν νέων χωρῶν. Διαφωνήσας ὅμως πρὸς τὴν πολιτικὴν τοῦ Μέττερνιχ ἀπεχώρησε τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἰδιωτεύσας μέχρι τοῦ 1830, ὅτε, ἐκραγείσης τῆς Ἰουλιανῆς ἐπαναστάσεως, ἀπεστάλη ὡς πρεσβευτὴς εἰς τὰς Κάτω Χώρας· ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην ἔλαβε μέρος εἰς τὴν συνδιάσκεψιν τοῦ Λονδίνου, ἥτις συνεκλήθη διὰ τὴν μελέτην τῆς κρατούσης τότε ἀνωμάλου πολιτικῆς καταστάσεως εἰς τὴν μετὰ τοῦ Βελγίου ἡνωμένην Ὀλλανδίαν. Τῷ 1831 ἀπεχώρησε καὶ αὖθις τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, τῷ δὲ 1848 ἐκλήθη εἰς Βιέννην, ἀνατεθείσης αὐτῷ τῆς προεδρείας τῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς διευθύνσεως τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου. Μετὰ τὴν Ὀκτωβριανὴν ἐπανάστασιν ὁ Βέσσεμπεργ ἠκολούθησε τὸν αὐτοκράτορα εἰς Olmütz, παραιτηθεὶς δὲ τὴν 21 Νοεμβρίου τῶν θέσεων αὐτοῦ ἀπεσύρθη καὶ πάλιν εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον (βλ. «Ἐπιστολαὶ *Ἰω. Φιλ. Βέσσεμπεργ* τῶν ἐτῶν 1848-1858 πρὸς τὸν *Isjordink-Kostnitz* Αὐστριακὸν Legationsrat» τόμοι 2, 1876). Η. Γ. Κ.

Βέσσενα ἢ *Βέσαινα* ἢ *Βεσσένη*. Παλαιὰ ἐπισκοπὴ περὶ τὸ Πήλιον. Ὑπήγετο εἰς τὴν μητρόπολιν Λαρίσης, ὡς δείκνυται ἐκ τῶν βυζαντινῶν τάξεων πρωτοκαθεδρίας τῶν ἱερατικῶν θρόνων. Ἀναφέρεται κατὰ τὸν Θ' μ.Χ. αἰῶνα ἐπὶ Λέοντος Σοφοῦ (Σύντ. Θ' καὶ Ἰ. Κανόν. τόμ. Ε', σ. 482), ὡς κατέχουσα τὴν ΙΖ' τάξιν. —Ω.

βεσσέρη (ἡ) (Bessere) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν **ἰριδιδῶν**, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τοῦ Μεξικοῦ. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βεσσέρη ἡ εὔθραυστος* (Bessere gracilis). Δ. Ν. Π.

Βεσσέρη ἡ εὔθραυστος

βεσσερία (ἡ) (Besseria) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν **μυϊδῶν**. Τὸ γένος περιλαμβάνει εἴδη τινὰ ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων καλλωπιστικῶν φυτῶν. Πάντα τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου εἶναι ἰθαγενῆ τοῦ Μεξικοῦ. Δ. Ν. Π.

Βέσση *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Χίου ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 559. Παράγει δημητριακά, ἔλαιον, ὄσπρια καὶ σημαντικὰς ποσότητας ἀμυγδάλων καὶ μαστίχης. Δ. Ε. Μ.

βέσση (ἡ) (Besse) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν **ἐλατιδῶν**. Γνωστὰ εἶναι ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν Μολούκων νήσων. Τοῦ φυτοῦ τούτου ὁ ὑψηλὸς καὶ σκληρὸς κορμὸς χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ξυλουργικήν. Δ. Ν. Π.

Βεσσοὶ ἢ *Βέσσοι* ἢ *Βησσοί*. Κλάδος τοῦ μαχιμωτάτου τῶν θρακικῶν ἐθνῶν, τῶν *Σατρέων*, οἵτινες οὐδενὸς ἀνθρώπου ὑπήκοοι εἶχον γίνει, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ Ξέρξου, ὅτε διελθὼν οὗτος διὰ τῆς Θράκης ἠνάγκασε πάντα τὰ ἄλλα θρακικὰ φῦλα (Παίτους, Κίκονας, Βίστονας, Σαπαίους, Δερσαίους, Ἠδωνούς) ν' ἀκολουθήσωσιν αὐτὸν ὡς πεζοὶ ἢ ναῦται. Οἱ Βεσσοὶ ἦσαν τότε «οἱ προφητεύοντες τοῦ ἱεροῦ τοῦ Διονύσου» (*Ἡρόδ.* Ζ' ΙΙΙ), εἰς τὸ ὁποῖον, κείμενον ἐπὶ ὑψηλοτάτου ὄρους, ὑπῆρχε μαντεῖον, τοῦ ὁποίου «πρόμαντις ἡ χρέωσα κατά περ ἐν Δελφοῖσι». Εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο τοῦ ἐθνικοῦ τῶν Θρακῶν θεοῦ ἐτέλεσε θυσίαν καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ὅτε, κατὰ τὸ 335 π. Χ., ὁρμηθεὶς ἐξ Ἀμφιπόλεως ὑπέταξε πάντα τὰ αὐτόνομα τότε θρακικὰ φῦλα. Βραδύτερον ἔπαυσαν μνημονευόμενοι ὑπὸ ἴδιον ὄνομα οἱ Βεσσοί, περιλαμβανόμενοι ὑπὸ τὸ γενικὸν τῶν θρακικῶν φύλων ὄνομα *Δάρδανοι*, κατὰ τῶν ὁποίων, ἀπειλούντων τὰ ἀνατολικὰ τοῦ μακεδονικοῦ κράτους ὅρια, ἠναγκάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τὸ 239 π.Χ. ὁ βασιλεὺς Δημήτριος. Ἤρχισαν ὅμως πάλιν μνημονευόμενοι ὡς εἷς τῶν πολεμικωτάτων λαῶν τῆς Θράκης ἀπὸ τοῦ 183 π.Χ. Κατὰ τὸν Στράβωνα (C 318) καὶ τὸν Πλίνιον, οἱ Βεσσοί, ὡς καὶ οἱ Κορπίλλοι καὶ Μαῖδοι, κατῴκουν ἐν τῷ ὄρει Αἵμῳ. Τὸν μαχιμώτατον τοῦτον λαὸν ὑπέταξαν οἱ Ρωμαῖοι μετὰ μακροὺς ἀγῶνας κατὰ τὸ 72 π. Χ., περὶ δὲ τὸ 400 μ. Χ. ὁ ἐπίσκοπος Νικήτας ἐπέτυχε νὰ τὸν προσελκύσῃ εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Οἱ Βεσσοὶ δὲν ἔπαυσαν ἔκτοτε μνημονευόμενοι ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου. ΚΑΨ.

Βεσσόρνις ἡ ἡμιπόρφυρος.

βεσσόρνις (ἡ) (Bessornis) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν **κοττυφιδῶν**. Γνωστὰ εἶναι ἀρκετὰ εἴδη, ἰθαγενῆ τῆς Ἀφρικῆς, ἐξ ὧν γνωστότερον *βεσσόρνις ἡ ἡμιπόρφυρος* (Bessornis semirufa), ἰθαγενὲς τῆς Ἀραβίας, τῆς Ἀβησσυνίας καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος πτηνόν. Δ. Ν. Π.

Βεσσῶν *μοναστήριον*. Μονὴ ἴσως ἐν τοῖς πέριξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κειμένη. Κατὰ τὴν ἐπὶ Μηνᾶ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως συγκροτηθεῖσαν σύνοδον ἐν ἔτει 536, εἰς τὸν λίβελλον τῶν μοναχῶν καὶ τῶν μοναστηρίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Συρίας καὶ Παλαιστίνης, τὸν δοθέντα τῷ αὐτοκράτορι Ἰουστινιανῷ κατὰ Σευήρου, Εὐτυχοῦς καὶ Διοσκούρου, ὑπογράφεται καὶ εἷς ἡγούμενος μονῆς τῶν Βεσσῶν οὕτω: «Ἀνδρέας ἐλέῳ Θεοῦ πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος μονῆς τῶν Βεσσῶν ὑπογράψας ἐδεήθην». Ἀλλὰ πλὴν ταύτης ἀναφέρεται καὶ ἄλλη *μονὴ Βεσσῶν*, κειμένη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐν Ἱεριχοῦντι τῆς Παλαιστίνης. —Ω.

Βὲστ (Vechte ἢ Wechte), *Ἀντώνιος*. Γάλλος χρυσοχόος καὶ τορευτὴς (1799 ἢ 1800—1868). Ἐφιλοτέχνησεν ἀσπίδας, θώρακας, δίσκους κ.τ.λ., τὰ ὁποῖα ἠγόραζεν ἀνώνυμα, ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν, ἔμπορός τις Παρισινός, μετεπώλει εἰς ὑψηλὴν τιμὴν ὡς ἔργα τοῦ *Μπενβενοῦτο Τσελλίνι*, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ καλλιτέχνου. Ἀνακαλυφθείσης τῆς ἀπάτης καὶ ἀναγνωρισθείσης τῆς ἀξίας τῶν τεχνουργημάτων του, ὁ Βὲστ ὑπέγραφε τοῦ λοιποῦ τὰ προϊόντα τῆς ἐξαιρετικῆς του ἰδιοφυΐας. Ἓν ἀργυροῦν ἀγγεῖόν του, παραγγελθὲν ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Luynes καὶ φέρον ἐκτύπους τὸν Ποσειδῶνα καὶ τὴν Γαλάτειαν, περιβαλλομένους ὑπὸ τριτώνων καὶ σειρήνων ἐθεωρήθη ὡς ἀριστούργημα, ἑδραιῶσαν τὴν φήμην του. Κατεσκεύασεν ἐπίσης τὸ ξίφος τοῦ κόμητος τῶν Παρισίων Ἀλβέρτου τῆς Ὀρλεάνης, ἐγγόνου τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου-Φιλίππου, ἐπὶ σχεδίων τοῦ Κλάγκμαν (1838). Ἐκ τῆς μακρᾶς σειρᾶς τῶν ἔργων του ἀναφέρομεν τὰ περιφημότερα: «Ἡ Ἁρμονία εἰς τὸν Ὄλυμπον», κύπελλον, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ 1848 ἔτυχε τοῦ πρώτου χρυσοῦ βραβείου καὶ τὸ θαυμάσιον ἔφιππον ἀγαλμάτιον τῆς *βαρόνης ντὲ Ροσσίλντ* (1850). Προσκληθεὶς εἰς Λονδῖνον διέμεινε περὶ τὰ δέκα ἔτη. Τῆς ἐποχῆς ταύτης ἔργα του εἶναι τὰ κύπελλα: «Ἔρως καὶ ψυχή», «Μάχη θεῶν καὶ γιγάντων», αἱ δύο ἀσπίδες: «Ἡ σφαγὴ τῶν ἄθεων» καὶ ἡ «Ἀποθέωσις τοῦ Μίλτων». Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔργον του ἔτυχεν εἰς τὴν παγκόσμιον ἔκθεσιν τοῦ 1855 τοῦ μεγάλου τιμητικοῦ μεταλλίου. Τὸ κορύφωμα τῆς τέχνης του εἶναι τὸ ἐκ πλατίνης κάλυμμα Εὐαγγελίου, παραγγελθὲν ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Ὡμάλης καὶ παριστῶντος τὴν Παρθένον ἐν μέσῳ τῶν τεσσάρων εὐαγγελιστῶν. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Βὲστ εἰς τὴν τορευτικὴν καὶ χρυσοχοΐαν τῆς ἐποχῆς του ὑπῆρξε μεγίστη. —Β.

Βέστα (Vesta) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐπικίνδυνος ὕφαλος τοῦ παράπλου τῆς Ἀλγερίας (πλάτ. 35° 50' Β, μηκ. 0° 53' Δυτ., χάρτ. 2437: Cape Très-Forcas to Ivi) εἰς $1\frac{1}{2}$ μίλ. ΒΔ τῆς νήσου Πλὰν καὶ μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Αἰλντλες καὶ Φαλκόν. Σ. Ε. Λ.

Βέστα (Vesta=*Ἑστία*) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 4. Ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Olbers τῇ 29ῃ Μαρτίου 1807, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: α=2362, Τ=1326, e=0,089, i=7°.8', L=306°.22'. Ω=103°.37' καὶ π=251°.27'. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Ἀμερικανοῦ ἀστρονόμου Barnard, ἐπιβεβαιωθείσας ὅλως ἀνεξαρτήτως ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀστρονόμου Hamy, ἡ διάμετρος τοῦ ἀστεροειδοῦς τούτου ἀνέρχεται εἰς 385 χμ. περίπου. Ὁ ἀστεροειδὴς οὗτος μετὰ τῆς Δήμητρος, τῆς Παλλάδος καὶ τῆς Ἥρας ἀποτελοῦν τὴν τετράδα τῶν μεγαλυτέρων ἐκ τῶν μικρῶν πλανητῶν. Σ. Π.

βέστα (ἡ), μεσαιων. *βέστη* γυναικεῖον ἢ καὶ ἀνδρικὸν ἔνδυμα, φθάνον μέχρι τῆς ὀσφύος (λατ. vestis=ἐσθής).

«Βεστάλε» (Vestale). Μελόδραμα ἡρωϊκο-λυρικὸν εἰς 3 πράξεις, ποιητικὸν κείμενον τοῦ Ζουὺ καὶ μουσικὴ τοῦ *Γασπάρου Σποντίνι*, παρασταθὲν εἰς τὴν *Μ. Ὄπεραν* τῶν Παρισίων τὴν 15 Δεκεμβρίου 1807, μὲ ἐκτελεστὰς τοὺς ἐξόχους ἀοιδοὺς τῆς ἐποχῆς: *Λαινὲζ* (Λούκιος), *Λαΐς* (Κίννας), *Ντερίβις* (Μέγας ποντίφηξ), *Κα Μπρανσιοὺ* (Ἰουλία). Ἡ ἐπιτυχία ὑπῆρξε θριαμβευτική, ἐκρίθη δὲ ὡς τὸ ἀριστούργημα τῆς μελοδραματικῆς τέχνης. Εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ λυρικοῦ δράματος, ἡ «Βεστάλε» σημειώνει ἐπίσημον σταθμόν, διότι εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ὁ συνθέτης του, βαίνων ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ μεγάλου Γκλούκ, ἐκαινοτόμησε κατὰ τὴν διανομὴν τῶν τεμαχίων καὶ τὴν ἐν γένει δραματικὴν ὑφὴν τῆς συνθέσεως. Ἡ δευτέρα πρᾶξις κυρίως θεωρεῖται ὡς ἀπαράμιλλος ἔκφρασις δραματικοῦ πάθους.

Ἡ «Βεστάλε» ἔκαμε τὸν γῦρον ὅλων τῶν θεάτρων, ἔμεινε δὲ εἰς τὸ δραματολόγιον μέχρις ἐσχάτων. Πρό τινων ἐτῶν ἐδόθη εἰς τὴν Σκάλαν τοῦ Μιλάνου ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἑκατονταετηρίδος τῆς πρώτης εἰς τὴν Ὄπεραν παραστάσεώς της. Λ.

Digitized by Google

βεστανίτης (ὁ) (Westanit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ὀλίγον ἀποσαθρωμένος *ἀνδαλουσίτης*. Γ. Κ. Γ.

βεσταουίτης (ὁ) (Beschtauit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἐκ τοῦ ὄρους Beschtau τοῦ Καυκάσου, τὸ ὁποῖον εἶναι πιθανῶς συνήθης *χαλαζιακὸς κερατοφύρης*. Γ. Κ. Γ.

βεστάρχης (ὁ) ἢ ***πρωτοβεστιαρίτης***, ἢ ***πρωτοβεστιάρης***, ἢ ***πρωτοβεστιάρχης***, ἢ ***πρωτοβεστάρχης***. Ἐλέγετο οὕτω παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ὁ αὐλικὸς ὑπάλληλος, ὁ ἐπιτετραμμένος τὸ βασιλικὸν «βεστιάριον», δηλαδὴ τὸ διαμέρισμα τῶν ἀνακτόρων ἔνθα ἐφυλάσσοντο τὰ βασιλικὰ ἐνδύματα. Ἦτο δὲ ὁ *βεστάρχης* ἀξίωμα ἐπιφανές, ἀπονεμόμενον εἰς πρόσωπον τῆς ἰδιαιτέρας ἐμπιστοσύνης καὶ ἐκτιμήσεως τοῦ βασιλέως, συνάμα δὲ καὶ τίτλος ὅστις ἀπενέμετο εἰς πρόσωπα κατέχοντα ὑψηλὰς ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ τοῦ κράτους θέσεις, οἷον στρατηγούς, ναυάρχους, πατρικίους, δοῦκας, μαγίστρους κ.λ.π., εἰς συγγενεῖς τοῦ βασιλέως, καθὼς καὶ εἰς σοφοὺς ἄνδρας. Ὁ σοφὸς *Μιχαὴλ Ψελλός*, πλὴν τῆς ἐπωνυμίας τοῦ «ὑπάτου τῶν φιλοσόφων», ἔφερε καὶ τὸν τίτλον τοῦ «βεστάρχου».

Κατὰ τὴν καθιερωμένην ἐν τῇ βασιλικῇ αὐλῇ τοῦ Βυζαντίου ἐθιμοτυπίαν, ὁ βεστάρχης κατεῖχε τὴν ἕκτην σειρὰν ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ, ἤρχετο δηλαδὴ ἀμέσως μετὰ τὸν «Μέγαν Δομέστικον» καὶ τὸν «Πανυπερσέβαστον» (τίτλον καθιερωθέντα ὑπὸ τοῦ βασιλέως *Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ*) καὶ πρὸ τοῦ «Μεγάλου Δουκός», τοῦ «Μεγ. Στρατοπεδάρχου», καὶ αὐτοῦ τοῦ «Μεγάλου Λογοθέτου», δηλαδὴ τοῦ πρωθυπουργοῦ. Ν. ΚΛΣ

Βεστενρίντερ (Westenrieder), *Λαυρέντιος*. Γερμανὸς ἐκ Μονάχου ἱστορικὸς (1748—1829). Κατετάγη εἰς τὸ μοναχικὸν τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν, μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ ὁποίου διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Ποιητικῆς εἰς Λάνδσχουτ (1773) καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος καθηγητὴς τῆς Ρητορικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Μονάχου. Κατόπιν διετέλεσε διαδοχικῶς λογοκριτὴς τοῦ τύπου, μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, ἐκκλησιαστικὸς σύμβουλος καὶ ἱερεὺς τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ. Ἔγραψε: «Ὁ Μάρκος Αὐρήλιος», δρᾶμα, «Βαυαρικὴ ὕλη διὰ ὡραίαν καὶ ὠφέλιμον λογοτεχνίαν» (1779—1781), ὅπερ ἐσυνέχισεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Χρονικὸν τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου ἐν Βαυαρίᾳ» (21 τόμοι μετὰ χαλκογραφιῶν), «Ὕλη διὰ τὴν Ἱστορίαν, τὴν Γεωγραφίαν, τὴν Στατιστικὴν καὶ τὴν Ἐθνικὴν Ἀγρονομίαν» (12 τόμ.) κτλ. Τῷ 1831—1838 ἐξεδόθη ἡ πλήρης συλλογὴ τῶν ἔργων του εἰς 39 τόμους. Τῷ 1854 ἐστήθη ἐν Μονάχῳ ὁ ἀνδριάς του. —Β.

Βέστερβαλντ (Westerwald=Δυτικὸς Δρυμός) *[Γεωγρ.]*. Ἀνώμαλον ὀροπέδιον, μέρος τῆς ἐκ σχιστολίθου ὀροσειρᾶς, μεταξὺ τοῦ Ρήνου, Λὰν καὶ Σήγκ, περιλαμβανόμενον εἰς τοὺς πρωσσικοὺς νομοὺς Βισμπάδεν, Κόμπλεντς καὶ Ἄρνσμπεργ. Οὕτω καλεῖται ἰδίως τὸ ὑψηλότερον μέρος τοῦ ὀροπεδίου, τὸ *Χόερ Βέστερβαλντ* ἢ *Κάλτε Ἄϊχ*. Ὑψηλότεραι κορυφαὶ εἶναι αἱ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Σάαλσμπεργ* (655 μ.) καὶ *Φουχσκάουτε* (657 μ.). Τὴν νοτιοδυτικὴν παραφυάδα ἀποτελεῖ τὸ ὄρος *Μονταμπάουερ* (546 μ.), ὅπερ ἀπολήγει ἀποτόμως εἰς τὸν Ρῆνον. Μεταλλεῖα χαλκοῦ, κτηνοτροφία. Α. Δ.

Βεστεργκαίτλαντ (Wester-Göthland ἢ Wester-Götland) *[Γεωγρ.]*. Παλαιὰ ὀνομασία τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς σουηδικῆς περιφερείας τῆς Γοτθίας.

Βέστεργκωρ (Westergaard), ***Νήλς-Λουδοβῖκος***. Περιώνυμος Δανὸς ἀνατολιστὴς (1815—1875). Ἀπὸ τοῦ 1841—1814 διέμεινεν ἐν Ἰνδίαις καὶ Περσίᾳ. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἰνδικῆς γλώσσης καὶ λογοτεχνίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Κοπεγχάγης. Ἐκ τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ αἱ κυριώτεραι εἶναι: «Αἱ ρίζαι τῆς Σανσκριτικῆς» καὶ «Σανσκριτικὸν ἀναγνωσματάριον». Ὁ Βέστεργκωρ διεκρίθη διὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν περσικῶν θρησκευτικῶν ἔργων: «Ζενδαβέστας» καὶ «Μπουντεχές». Α. Δ.

Βέστερμαν (Westermann), *Ἀντώνιος*. Περιώνυμος Γερμανὸς φιλόλογος (1806—1869). Ἐσπούδασε κλασσικὴν φιλολογίαν ἐν Λειψίᾳ. Τῷ 1830 ἐγένετο ὑφηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς πόλεως ταύτης, τῷ 1833 προήχθη εἰς ἔκτακτον καὶ τῷ 1834 εἰς τακτικὸν καθηγητὴν τῆς ἀρχαιολογίας. Ὁ Βέστερμαν ἔγραψε σειρὰν περισπουδάστων ἔργων εἰς τὴν λατινικὴν καὶ τὴν γερμανικήν: «Περὶ τῶν παρ' Ἀθηναίοις ἄθλων καὶ τιμῶν» (ἐν Λειψίᾳ 1830), «Περὶ τῶν πρὸς τὸν Δημοσθένη συναφῶν ζητημάτων» (αὐτόθι 1830—1837), «Περὶ τοῦ Ὀλυνθίου Καλλισθένους» (αὐτόθι 1842), «Περὶ τῶν ἐν τῷ κατὰ Μηδίου λόγῳ ἀναφερομένων μέσων διαδικασίας». Πρὸς τούτοις ἐξέδωκε τοὺς «Βίους τῶν δέκα ρητόρων» (1838), τοὺς «Παραδοξογράφους» (Μπραουνσβάϊγ 1839), τὸ «Περὶ πόλεων» τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου (ἐν Λειψίᾳ 1839), τὸν τοῦ «Πλουτάρχου βίον τοῦ Σόλωνος» (Μπραουνσβάϊγ 1840), τοὺς «Μυθογράφους» (αὐτόθι 1843), τοὺς «Ἕλληνας βιογράφους» (αὐτόθι 1845), τὰ «Ἅπαντα τοῦ Φιλοστράτου» (1848), τοὺς «Λόγους τοῦ Λυσίου» (ἐν Λειψίᾳ 1853), «Λόγους τινὰς τοῦ Δημοσθένους κατ' ἐκλογήν», (ἐν Λειψίᾳ καὶ Βερολίνῳ, 1850—1868). Ὁ Βέστερμαν συνεπλήρωσε μέγα κενὸν ἐν τῇ φιλολογίᾳ διὰ τῆς δημοσιεύσεως σπουδαιοτάτου ἔργου ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἱστορία τῆς ρητορικῆς ἐν Ἑλλάδι καὶ Ρώμῃ» (2 τόμ. ἐν Λειψίᾳ 1833—1835). Ἐξ ἄλλου ἐφιλοπόνησε μίαν πολλαχῶς ἐπηυξημένην ἔκδοσιν τῆς συγγραφῆς τοῦ *Φὸς* «Περὶ τῶν Ἑλλήνων ἱστορικῶν» καὶ μετάφρασιν εἰς τὴν γερμανικὴν τῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους. Πλὴν τούτων ἐδημοσίευσε πολλὰς πραγματείας εἰς τὰ παρ' αὐτοῦ καὶ τοῦ *Φουγκχαΐνελ* ἱδρυθέντα «Acta Societatis Graecae» καὶ εἰς πολλὰ εἰδικὰ περιοδικά. Α. Δ.

—**Βέστερμαν** (Westermann), *Γεώργιος*. Γερμανὸς ἐκδότης (1810—1879). Τῷ 1838 ἵδρυσεν ἐν *Μπραουνσβάϊγ* σπουδαῖον ἐκδοτικὸν οἶκον, ὅστις ἠσχολεῖτο εἰδικῶς μὲ τὴν ἔκδοσιν ἱστορικῶν, γλωσσολογικῶν καὶ γεωγραφικῶν ἔργων, συγχρόνως δ' ἐξέδωκε καὶ περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Westermann's Illustrierte deutsche Monatshefte». Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος περιῆλθεν εἰς τὸν υἱόν του *Φρειδερῖκον Βέστερμαν*. Α. Δ.

— **Βέστερμανν** (Westermann), *Φραγκῖσκος-Ἰωσήφ*. Γάλλος στρατηγὸς (1751—1794) ἐκ Μολχάϊμ τῆς Ἀλσατίας. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, νεανίας ἔτι ὤν, συνετάχθη πρὸς τοὺς ὀπαδοὺς αὐτῆς, εἶτα δὲ μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπου διεκρίθη διὰ τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐλευθεροστομίαν του. Μετ' ὀλίγον χρόνον παρεσκευάζετο τὸ κίνημα τῆς 10ης Αὐγούστου 1792, πρὸς ὁριστικὴν ἐκθρόνισιν τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΣΤ', ὁ δὲ Δαντών, ὅστις προητοίμαζε τὴν ἀποστασίαν ταύτην, διαγνώσας εἰς τὸν Βέστερμαν τὰς ἰδιότητας ριψοκινδύνου ἐπαναστάτου, τῷ παρέδωκε τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐξεγερθεισῶν λαϊκῶν ὁμάδων. Ὁ Σαντέρ, καίτοι γενικὸς στρατιωτικὸς διοικητὴς τῶν Παρισίων, ᾐσθάνθη τὴν ὑπεροχὴν αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀνέθεσε τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐναντίον τῶν ἀνακτόρων τοῦ Κεραμεικοῦ ἐπιχειρήσεως. Ὁ Βέστερμαν ἔφθασεν ἔφιππος μέχρι τῶν πυλῶν τῶν ἀνακτόρων, τὰς θύρας τῶν ὁποίων κατέρριψε διὰ τῶν πέντε τηλεβόλων, τὰ ὁποῖα ἐκόμισεν ἐκεῖ. Κατόπιν δὲ δι' ἐφόδου, προηγούμενος πάντοτε, εἰσῆλθεν εἰς τὰ ἀνάκτορα, παρὰ τὴν ἐρρωμένην ἀντίστασιν τῶν Ἑλβετῶν φρουρῶν καὶ τῶν Γάλλων εὐπατριδῶν. Ἐπηκολούθησε τότε ἡ τρομερὰ τῶν Ἑλβετῶν σφαγή. Μόλις ἐτερματίσθη ἡ μάχη, ὁ Βέστερμαν μετέβη εἰς τὸν οἶκον τοῦ Δαντών, ὅπου ἐγένετο δεκτὸς μετ' ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὸν θρίαμβον του. Κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν διέταξεν οὗτος, ὅπως οὐδεμία τῶν ἐν τοῖς ἀνακτόροις γυναικῶν θιχθῇ, παρέδωκε δὲ ταύτας εἰς ἔμπιστα πρόσωπα, ἅτινα τὰς ὡδήγησαν εἰς τοὺς οἴκους των. Ἀπέβη οὕτω τὸ εἴδωλον τοῦ παρισινοῦ λαοῦ, ἡ δὲ κυβέρνησις τὸν προήγαγεν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποστρατήγου. Κατόπιν ἀπεστάλη εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Βορρᾶ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀρχιστρατήγου Ντυμουριέ, ὅστις τοῦ ἐνεπιστεύθη τὴν διοίκησιν στρατιωτικοῦ σώματος, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὁποίου διέπρεψε διὰ τὴν ὁρμὴν καὶ τὴν γενναιότητα. Ὅταν δὲ ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις τῆς Βανδέας, ὁ Βέστερμαν κατέπνιξε ταύτην. Βραδύτερον ὅμως ὑπέστη ἀτυχήματα, διὰ τὰ ὁποῖα τοῦ ἀφῃρέθη ἡ διοίκησις στρατοῦ. Παραμένων ἐν Παρισίοις συνεδέθη στενότερον μετὰ τοῦ Δαντών, ὅταν δὲ ὁ Ροβεσπιέρρος ἐστράφη κατ' αὐτοῦ, ὁ Βέστερμαν, ριψοκίνδυνος ὡς ἦτο, τῷ ἐπρότεινεν ὅπως ἀναλάβῃ τὸν κατὰ τοῦ Ροβεσπιέρρου ἀγῶνα ἢ νὰ φύγῃ ἐκ Γαλλίας, διεβεβαίου δὲ αὐτὸν ὅτι ὁ στρατὸς ἦτο ἕτοιμος νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. Ἀλλ' ὁ Δαντὼν ἠρνήθη, τὴν δὲ ἐπομένην ἑσπέραν συνελήφθη μετὰ τοῦ Βέστερμαν, ὅστις καθείρχθη εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Λουξεμβούργου. Τὴν 4ην Ἀπριλίου 1794 ὁ Βέστερμαν κατεδικάσθη εἰς θάνατον καὶ τὴν 5ην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ὡδηγήθη μετὰ τοῦ Δαντών, τοῦ Καμίλλου Δεμουλέν, τοῦ Φάμπρ ντ' Ἐγκλαντὶν καὶ τῶν λοιπῶν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς ἐπαναστάσεως, ὅπου ἐκαρατομήθη πρὸ τοῦ Κεραμεικοῦ. Εἰς τὸν ἴδιον τόπον ἡ εὐτολμία του πρὸ ὀλίγου χρόνου τὸν εἶχε καταστήσει τὸ εἴδωλον τοῦ παρισινοῦ λαοῦ, ὅστις ἐχειροκρότει, ὅταν ὁ δήμιος ἐπεδείκνυεν εἰς αὐτὸν τὴν αἱμοστάζουσαν κεφαλήν του. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Βέστερμαρκ (Westermark), *Ἐδουάρδος-Ἀλέξανδρος*. Φινλανδὸς κοινωνιολόγος καὶ φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1862 ἐν Ἑλσιγκφοργ. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ «Σουηδικῷ Λυκείῳ» καὶ τῷ «Πανεπιστημίῳ τῆς Φινλανδίας». Κατ' ἀρχὰς ἐδίδαξε Φιλοσοφίαν ἐν Ἄμπο καὶ ἐν ἔτει 1907 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Κοινωνιολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Λονδίνου. Ὁ Βέστερμαρκ ἔγραψε σειρὰν ἔργων, ἐξ ὧν σπουδαιότερα: «Ἡ ἱστορία τοῦ γάμου» ἡ συγγραφὴ αὕτη, ἀναδημοσιευθεῖσα τῷ 1921 ἐν Λονδίνῳ εἰς τρεῖς τόμους, μετεφράσθη εἰς τὴν γερμανικήν, σουηδικήν, ἰταλικήν, γαλλικήν, ἱσπανικὴν καὶ ἰαπωνικήν. «Ἀρχὴ καὶ ἐξέλιξις τῶν περὶ ἠθικῆς ἰδεῶν» (δύο τόμοι, ἐν Λονδίνῳ 1917), «Γαμήλιοι ἱεροτελεστίαι ἐν Μαρόκκῳ» (Λονδῖνον, 1914). «Ἡ θειότης τῶν θεῶν» (1920). Α. Δ.

Βεστερμπόττεν (Westerbotten) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς ἐν τῇ βορείῳ Σουηδίᾳ, περιλαμβανόμενος μεταξὺ τοῦ κόλπου τῆς Βοτνίας πρὸς Α, τοῦ Νόρμποττεν πρὸς Β, τοῦ Γιέμτλαντ καὶ Βέστερνορλαντ πρὸς Ν καὶ τῶν συνόρων τῆς Νορβηγίας πρὸς Δ. Ἔχει ἔκτασιν 58.935 τετραγ. χιλ. καὶ 185.188 κατ. Διασχίζεται ἀπὸ ἀπειραρίθμους μικρὰς λίμνας καὶ καλύπτεται ἀπὸ μεγάλα δάση. Εἶναι χώρα ψυχρὰ καὶ χθαμαλὴ καὶ ἔχει πρωτεύουσαν τὴν *Οὔμεο*, ἐπὶ τοῦ κόλπου τῆς Βοτνίας. Μ. Δ. Β.

Βεστερὸς (Westerås καὶ Vesterås) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σουηδίας, πρωτεύουσα τῆς περιφερείας *Λαίν-Βεστερός*, παρὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ ποταμοῦ Σβάρτς. Κάτ. 30.633. Μητροπολιτικὸς ναός, ἀνάκτορον, ἀκμαῖον ἐμπόριον εἰδῶν ἐκ μετάλλου. Α. Δ.

Βεστῆς, *Θεόδωρος*. Βυζαντινὸς νομομαθής, ὅστις προέβη τῷ 1090, κατ' ἐντολὴν τοῦ Μιχαήλ, ἀνεψιοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Δούκα, εἰς διασκευὴν τοῦ εἰς ιδ' τίτλους *Νομοκάνονος*, καθ' ἣν ἐν τῷ τοὺς πολιτικοὺς νόμους περιέχοντι μέρει παρεθῆκε τὸ κείμενον αὐτῶν (βλ. καὶ λ. νομοκάνονες). Κ. Μ. Ρ.

βεστιάριον (τὸ) (λέξ. ἰταλ. vestiario)· ἡ ἱματιοθήκη. Ἡ λέξις ἦτο ἐν χρήσει κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, ἰδίως ἐν τῇ αὐλῇ, σημαίνουσα τὸ διαμέρισμα τῶν ἀνακτόρων, ὅπου ἐφυλάσσοντο τὰ βασιλικὰ ἐνδύματα (βλ. λ. βεστάρχης). Σήμερον βεστιάρια ὀνομάζονται μόνον αἱ ἐν τοῖς θεάτροις ἱματιοθῆκαι. —Π.

— *[Θεατρ.]* —1ον) Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἰδιωματικὴν θεατρικὴν φρασεολογίαν, τὸ ἰδιαίτερον μέρος τῶν θεάτρων, τὸ εὑρισκόμενον συνήθως παρὰ τὴν κυρίαν εἴσοδον αὐτῶν, εἰς ὃ προσερχόμενοι οἱ θεαταὶ ἀποθέτουν τὰ ἐπανωφόριά των, τὰς ῥάβδους των κλπ. (ἄλλως *ἱματιοθήκη* ἢ *ἱματιοφυλάκιον*). —2ον) Τὸ σύνολον τῶν θεατρικῶν ἐνδυμάτων καὶ ἄλλων χρειωδῶν διὰ τὴν *σκευὴν* τῶν ἠθοποιῶν, τὰ ὁποῖα ὀφείλουν νὰ ἔχουν οἱ θιασάρχαι καὶ θεατρῶναι πρὸς διανομὴν ἑκάστοτε εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοὺς ἠθοποιούς. Μεταξὺ τῶν θεατρικῶν αὐτῶν ἐνδυμάτων καὶ ἄλλων χρειωδῶν διὰ τὰς ἑκάστοτε παραστάσεις δὲν συμπεριλαμβάνονται τὰ παντὸς εἴδους ὑποδήματα, τὰ μαγιό, τὰ γάντια, οἱ διάφορες τραχηλιὲς καὶ μανικέτια ποῦ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὰ μεσαιωνικὰ ἐνδύματα, τὰ παράσημα καὶ τὰ ἄλλα μικροπράγματα, τὰ ὁποῖα ὀφείλει νὰ ἔχῃ ἕκαστος ἠθοποιός. Πάντα ταῦτα συλλήβδην ὀνομάζονται παρὰ τῶν παρ' ἡμῖν ἠθοποιῶν, οἵτινες διατηροῦν ἀκόμη μέχρι σήμερον ἀπὸ τοῦ 1840, ὁπότε ἤρχισαν ἐπισκεπτόμενοι τὴν Ἑλλάδα διάφοροι ἰταλικοὶ θίασοι, τὴν ἰταλικὴν θεατρικὴν φρασεολογίαν: *μπάσσο βεστιάριο*. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Βεστίας ἢ ***Βηστίας*** (Bestia), *Λούκιος Καλπουρνῖνος*. — 1) Ρωμαῖος πολιτικὸς καὶ στρατηγός, ἐκ τῆς μεγάλης πληβείας οἰκογενείας τῶν *Καλπουρνείων*. Πολλῆς εὐφυΐας καὶ ρητορικῆς δεινότητος ἀνήρ, ἐστηρίχθη ἐπὶ τοῦ λαοῦ, ὑφ' οὗ ἐξελέγη δήμαρχος τῷ 121 π. Χ. καὶ μετὰ δεκαετίαν ὕπατος μετὰ τοῦ Ποπλίου Σκιπίωνος. Ἀνατεθείσης εἰς αὐτὸν τῆς συνεχίσεως τοῦ Ἰουγουρθικοῦ πολέμου, ἐπέδειξε σπανίας στρατιωτικὰς ἀρετάς, αἰχμαλωτίσας, ὡς ἀναφέρει, ὁ Σαλλούστιος, μέγαν ἀριθμὸν ἀντιπάλων καὶ κυριεύσας πόλεις τινάς· ὢν ὅμως, ὡς οἱ περισσότεροι ἄνδρες τῆς ἐποχῆς του, οὐχὶ ἠθικῶν ἀρχῶν, ἐδέχθη νὰ κλείσῃ ἀσύμφορον διὰ τὴν Ρώμην συνθήκην εἰρήνης ἀντὶ πολλοῦ χρυσίου. Ἅμα τῇ ἐπανόδῳ του κατηγορήθη διὰ τοῦτο καὶ κατεδικάσθη μετὰ 110 ἄλλων, ἀλλ' ἄγνωστον εἰς τίνα ἀκριβῶς ποινήν· διότι τῷ 90 π. Χ. τὸν εὑρίσκομεν ἐν Ρώμῃ, φεύγοντα ἐκεῖθεν ἑκουσίως, ὅτε ὁ ψηφισθεὶς *Βάρειος* νόμος ἀνέζήτει πάντας τοὺς ἐνόχους τοὺς κινήσαντας εἰς ἀποστασίαν τοὺς Ἰταλοὺς συμμάχους.

— 2) Ἔγγονος τοῦ προηγουμένου, δημαρχεύσας τῷ 63 π. Χ. Μετέσχε τῆς συνωμοσίας τοῦ Κατιλίνα καὶ εἰς αὐτὸν εἶχεν ἀνατεθῆ ἡ ἐντολὴ νὰ δώσῃ τὸ σύνθημα τῆς ἐν Ρώμῃ ἐξεγέρσεως, ματαιωθείσης, ὡς γνωστόν, ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ὑπῆρξε μεταξὺ τῶν συλληφθέντων καί, κατόπιν, θανατωθέντων συνωμοτῶν, βραδύτερον δὲ (56 μ. Χ.) ἀναφαίνεται εἰς ἄλλην δικαστικὴν ὑπόθεσιν, εἰς ἣν μάλιστα ἔσχεν αὐτὸν τὸν Κικέρωνα συνήγορον, γεννῶνται ἀμφιβολίαι, ἂν πραγματικῶς ὁ Λούκιος Καλπουρνῖνος ὑπῆρξε συνωμότης. Τῷ 43 μ. Χ. ἐφονεύθη παρὰ τὴν Μοδέναν, συμπολεμῶν μετὰ τοῦ Ἀντωνίου κατὰ τοῦ Δεκίμου Βρούτου. Κ. Ι. Β.

Βεστιὲ (Vestier), *Ἀντώνιος*. Γάλλος ζωγράφος (1740—1824). Τῷ 1784 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ζωγραφικῆς. Διεκρίθη κυρίως ὡς μικρογράφος καὶ ζωγράφος ἐπὶ ὑφασμάτων. Πολλὰ ἔργα του εὑρίσκονται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου.

Digitized by Google

Βέστιν (Westin), *Φρειδερῖκος*. Σουηδὸς ζωγράφος (1782—1862), διακριθεὶς εἰς τὴν ἀπεικόνισιν θρησκευτικῶν σκηνῶν καὶ ἀλληγοριῶν. Ἐξετέλεσε καί τινας προσωπογραφίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ ἐν Γκρίπσχολμ «Οἰκογένεια Βερναρδόττου». Ι. Μ. Π.

βεστιναυτίλος (ὁ) (Vestinautilus Ryckh.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ναυτιλιδῶν ναυτιλοειδῶν τετραβραγχιωτῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων.

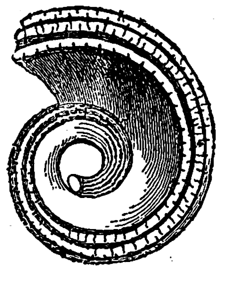

Βεστιναυτίλος Konincki d'Orb.
[Ἐκ στρωμάτων ἀσβεστολιθικῶν τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου εἰς τὸ Tournay τοῦ Βελγίου.]

Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βεστίτης (ὁ) (Beustit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν ἀνῆκον, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἰς τὸ ἐπίδοτον (βλ. λ.). Ἔχει ἀνοικτόφαιον χρῶμα καὶ εὑρέθη εἰς τὸ Predazzo ὡς *ὀρυκτὸν ἐπαφῶν* (στρωσιγενῶν πετρωμάτων μὲ πυριγενῆ). Γ. Κ. Γ.

Βέστιτσα *[Γεωγρ.]*· βλ. Πολυπλάτανον.

Βεστίτωρ, ***Κοσμᾶς***. Βυζαντινὸς ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεύς, περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ ὁποίου ἐλαχίστας ἔχομεν εἰδήσεις, καὶ ταύτας ὡς τὰ πολλὰ ἐσφαλμένας.

Πότε ἀκριβῶς ἤκμασεν ὁ Κοσμᾶς Βεστίτωρ δὲν εἶναι γνωστόν. Ἡ γνώμη ὅτι οὗτος ἤκμασεν ἐπὶ τοῦ Λέοντος τοῦ σοφοῦ εἶναι αὐθαίρετος, ὡς στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἑξῆς ἐσφαλμένης βάσεως: κατὰ τοὺς δεχομένους τὴν γνώμην ταύτην, ὁ πίναξ τῶν γραψάντων βιογραφίας τοῦ Χρυσοστόμου, ὁ περιεχόμενος ἐν τῇ τοῦ Ἀνωνύμου βιογραφίᾳ τοῦ Χρυσοστόμου, τῇ ἐκδοθείσῃ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Savile (Christ. op. omn. τόμ. VIII, 293 ἑ.) εἶναι χρονολογικός. Ἐν τῷ πίνακι τούτῳ, τῷ περιέχοντι 20 βιογραφίας τοῦ Χρυσοστόμου, τὴν 14 θέσιν κατέχει ἡ τοῦ Κοσμᾶ Βεστίτωρος καὶ τὴν 15 ἡ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ σοφοῦ. Κατὰ ταῦτα ὁ Κοσμᾶς ἤκμασεν ἐπὶ τοῦ Λέοντος τοῦ σοφοῦ καὶ μιμηθεὶς τὸν αὐτοκράτορα ἔγραψε καὶ αὐτὸς ἐγκώμια εἰς τὸν Χρυσόστομον. Ἡ γνώμη ὅμως αὕτη εἶναι αὐθαίρετος ὡς στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἰδέας ὅτι ὁ μνημονευθεὶς πίναξ εἶναι χρονολογικός, ἐνῷ δὲν εἶναι τοιοῦτος (*Migne* Patr. gr. 106 σ. 1003 ὑποσ. Chr. Baur S. Jean Chrysostome et ses oeuvres dans l'hist. litt. σ. 37 σημ. 1). Ὁ χρόνος τῆς ἀκμῆς τοῦ Κοσμᾶ Βεστίτωρος ἠδύνατο νὰ προσδιορισθῇ ἀσφαλέστερον οὕτως: Ἀφοῦ τὰ ἔργα τοῦ Κοσμᾶ Βεστίτωρος εὑρίσκομεν ἐν χειρογράφοις τοῦ Ι' αἰῶνος, ὁ Κοσμᾶς θὰ ἤκμασε πρὸ τοῦ αἰῶνος τούτου, ἀφοῦ δὲ ἐν τῷ δευτέρῳ ἐγκωμίῳ εἰς τὴν ἀνακομιδὴν τοῦ λειψάνου τοῦ Χρυσοστόμου ἀναφέρει τὸν *Νέον Παράδεισον*, δηλαδὴ τὸ *Λειμωνάριον* τοῦ Ἰωάννου τοῦ Μόσχου, τοῦ ἀποθανόντος τὸν Ζ' αἰῶνα, θὰ ἤκμασε μετὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα. Οὕτω δυνάμεθα νὰ περιορίσωμεν ἀσφαλῶς τὸν χρόνον τῆς ἀκμῆς τοῦ Κοσμᾶ Βεστίτωρος μεταξὺ τοῦ ἑβδόμου καὶ ἐνάτου αἰῶνος.

Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Κοσμᾶ Βεστίτωρος ἔχουσιν ἐκδοθῆ τύποις: «Ἐγκώμιον εἰς τοὺς δικαίους Ἰωακεὶμ καὶ Ἄνναν». Τὸ ἐγκώμιον τοῦτο ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ballerini (Sylloge monumentorum 2,660—685), ἀνετυπώθη δὲ ὑπὸ τοῦ *Migne* (Patr. gr. 106, 1005-1012). «Πέντε ἐγκώμια εἰς τὴν ἀνακομιδὴν τοῦ λειψάνου τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου». Τὰ πέντε ταῦτα ἐγκώμια ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ *Κ. Ι. Δυοβουνιώτου* ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 231 κώδικος τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν (βλ. *Κ. Ι. Δυοβουνιώτου*, Κοσμᾶ Βεστίτωρος ἀνέκδοτα ἐγκώμια εἰς Χρυσόστομον, τόμ. Β' ἐπετηρίδος «Βυζαντ. σπουδῶν» σ. 50 ἑ). Ἀπόσπασμα μόνον ἐκ τοῦ τετάρτου ἐγκωμίου εἶχεν ἤδη ἐκδοθῆ (Patr. gr. τοῦ *Migne*, 65, 825). Ἀνέκδοτα ἔχουσι μείνει: 1) «Λόγος ἐγκωμιαστικὸς εἰς τὸν ἅγιον προφήτην Ζαχαρίαν, τὸν πατέρα τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου». Ὁ λόγος οὗτος σώζεται ἐν πλείστοις χειρογράφοις καὶ ἄρχεται: Ὡς χρυσοῦν θυμιατήριον». 2) «Λόγος δεύτερος εἰς τὸν ἅγιον προφήτην Ζαχαρίαν». Καὶ ὁ λόγος οὗτος σώζεται ἐν πλείστοις χειρογράφοις καὶ ἄρχεται «Μῦστα τῶν ἀρρήτων ἱερουργημάτων». Ἐν κώδικι 60, 1 τῶν Ἱεροσολύμων εὕρηται «Κοσμᾶ Βεστίτωρος λόγος ἐγκωμιαστικὸς Ζαχαρίου», οὗ καὶ ἀρχὴ «Ποῦ τὸν πρὸ τούτου λόγον» (*Παπαδ. Κεραμ.* Ἱερ. βιβλ. τόμ. Β'). Ἐὰν ἡ ἀνωτέρω μαρτυρία εἶναι ἀκριβής, τότε πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ Κοσμᾶς Βεστίτωρ ἔχει γράψει τρεῖς ἐγκωμιαστικοὺς λόγους εἰς τὸν Ζαχαρίαν, τὸν πατέρα τοῦ Προδρόμου. 3) «Βίος καὶ πολιτεία καὶ ἀγὼν καὶ μετάστασις τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου τοῦ Χρυσοστόμου». Ἡ βιογραφία αὕτη τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εὕρηται ἐν κώδικι Ἀθηναϊκῷ 226 (ἐν τέλει), Patr. gr. 1454 φ. 168-171, Escur. Y-11-26, Ζαγορᾶς 16 φ. 127α ἑξῆς, Ἄθωνος 3762 ιγ' καὶ ἄλλοις.

Ἄξιον τέλος σημειώσεως εἶναι ὅτι ἐν τῷ καταλόγῳ του *Coxe* (in Misc. VII, 1) ἀναφέρεται τοῦ Κοσμᾶ Βεστίτωρος «Canon in Theophania», ἀποδίδεται δὲ ὑπό τινων τῷ ἡμετέρῳ Κοσμᾷ καὶ «Λόγος εἰς τὰ Θεοφάνια» (πρβλ. ἰδίᾳ Audin de script. eccl. II, 400), ὃν ὅμως δὲν εὑρίσκομεν ἐν τοῖς καταλόγοις τῶν χειρογράφων οὐδ' ἄλλως πως μαρτυρούμενον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Cave*, «Script. eccl. hist.» (I σ. 6).— *Ceillier*, «Hist. gener. aut. sacr. et eccl.» (XIX σ. 558). Fabricius-Harles (VII 457 X 221. 255. 344). — *Lalong*, «Bibl. Sacr.» (II 6,87).— *Audin*, «De scrip. eccl.» (II 400).—*Κρουμβάχερ-Σωτηριάδου*, « Ιστ. βυζ. λογ.» (τόμ. Α' σ. 337).—*Κ. Δυοβουνιώτου*, «Κοσμᾶ Βεστίτωρος ἀνέκδοτα ἐγκώμια» (ἐν ἐπετ. βυζ. σπουδῶν, τόμ. Β. 1925). Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

Βέστκοττ (Westcott Brooke Foss). Ἄγγλος ἐπίσκοπος (1825—1901), ἀσχοληθεὶς κυρίως περὶ τὴν κριτικὴν τοῦ κειμένου τῆς Κ. Διαθήκης καὶ ὁμοῦ μετὰ τοῦ φίλου του Hort ἐκδοὺς τῷ 1881 λαμπρὰν κριτικὴν ἔκδοσιν αὐτῆς. Ἀξιοσημείωτος ὑπῆρξε καὶ ἡ κοινωνικὴ αὐτοῦ δρᾶσις. Ἔγραψε καὶ ἐδημοσίευσεν: «An introduction to the study of the Gospels» (η' ἔκδ. 1894). «General survey of the history of the canon of the N. Testament», «Ἑρμηνείαν τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς (1889), πολλὰ ἄρθρα ἐν τῷ βιβλικῷ λεξικῷ τοῦ Smith κ. ἄ. (βλ. *A. Westcott*, Life and Letters of B. F. Westcott, 1903). Π. Ι. Μ.

Βέστμαν (Westman), ***Ἐδουαρδος***. Σουηδὸς ζωγράφος γεννηθεὶς τῷ 1865 καὶ διακριθεὶς εἰς τὴν ἀπεικόνισιν σκηνῶν καὶ τοπίων τῆς Γαλλίας, τῆς νήσου Oeland καὶ τῆς Στοκχόλμης. Ι. Μ. Π.

βεστόνι (τό)· μικρὰ βέστα (βλ. λ.).

βεστονία (ἡ) (Westonia Walc.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Ὑπογένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζώων, ἀνῆκον εἰς τὸ γένος ὀβολὸς (βλ. λ.) τῶν *ἀνάρθρων βραγχιοπόδων μαλακιοειδῶν*. Λείψανά των εὑρίσκονται ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς καμβρίου καὶ τῆς κατωτέρας σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βέστος, ***Κωνσταντῖνος***. Βυζαντῖνος γραμματικός. Ἔγραψεν ἐν ἰαμβικοῖς τριμέτροις νουθετικὸν ποίημα, προσηρτημένον μετὰ προλόγου τοῦ *Μιχαὴλ Ψελλοῦ* εἰς τὴν «Διόπτραν», τὸ διαλογικὸν ποίημα τοῦ μοναχοῦ *Φιλίππου Μονοτρόπου*, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Στίχοι Κυροῦ Κωνσταντίνου Βέστου τοῦ Γραμματικοῦ». Τοῦτο μαρτυροῦσιν ἐκ συμφώνου τὰ διάφορα χειρόγραφα ἢ κώδικες, πλὴν τοῦ βατικανοῦ, ἔνθα ὁ Βέστος εὕρηται ἀναγεγραμμένος ὡς αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς τῆς «Διόπτρας», καθοριζόμενος ἅμα ὡς Κρὴς τὴν πατρίδα καὶ ὡς χρηματίσας ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης· ὡς παρατηρεῖ ὅμως ὁ *Κρουμβάχερ*, ἡ μαρτυρία αὕτη, μεμονωμένη οὖσα, δὲν δύναται νὰ ληφθῇ σπουδαίως ὑπ' ὄψει. Κ. Μ. Μ.

βεστριγγία (ἡ) (Westringia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας *τῶν χειλανθῶν*. Εἶναι πάντα θάμνοι ἰθαγενεῖς τῆς Αὐστραλίας, ὧν οἱ πλεῖστοι καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *βεστριγγία ἡ δενδρολιβανόμορφος*, εὐδοκιμοῦσα εἰς ὑφάλμυρα ἐδάφη. Δ. Ν. Π.

Βέστρις (Vestris), ***Γαετᾶνος-Ἀπολλῖνος-Βαλτάσαρ***. Ἰταλὸς χορευτὴς γεννηθεὶς ἐν Φλωρεντίᾳ (1729—1781). Γενόμενος μαθητὴς τοῦ διασήμου Ντυπρέ, ἀπέλαυσεν ἐνθουσιώδους ἐπιτυχίας εἰς τὸ παρισινὸν Μελόδραμα καὶ ὠνομάσθη «ὁ θεὸς τοῦ χοροῦ». Ἔμπλεως ματαιοφροσύνης εἶπέ ποτε: «Δὲν ὑπάρχουν εἰμὴ τρεῖς μεγάλοι ἄνδρες ἐν Εὐρώπῃ: ἐγώ, ὁ Βολταῖρος καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας» (Φρειδερῖκος ὁ μέγας). Ἡ περίφημος δραματικὴ ἠθοποιὸς *Γκουργκὼ-Ντυγκαζὸν* διέπλασεν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Κυρία-Βέστρις* πλείστας ἡρωΐδας τῶν τραγῳδιῶν τοῦ Βολταίρου. Θ. Β.

«Βέστρις» («Vestris»). Ἀτμόπλοιον τῆς Καναδικῆς ἀτμοπλοΐας «Lamport and Holt», ναυπηγηθὲν ἐν Belfast τῷ 1912, μήκους 552 ποδ., πλάτους 62 ποδ., ἐκτοπίσματος 11.500 τόννων. Ἀποπλεῦσαν ἐκ Χομπόκεν (Hoboken) κατὰ τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου 1928 διὰ Βαρβάδος νήσους, Ρίον Ἰανέϊρον, Μοντεβιντέο καὶ Μπουένος Ἄϊρες, ἔχον ἔνδον 326 πλήρωμα καὶ ἐπιβάτας, γενικὸν φορτίον κακῶς ἐστοιβαγμένον ὅμως, καὶ 1098 σάκκους ταχυδρομικούς, κατελήφθη τὴν 11 Νοεμβρίου ἔξωθεν τῶν ἀκτῶν τῆς Βιργινίας ὑπὸ τρικυμίας, καθ' ἣν, μετατοπισθέντος τοῦ φορτίου, ἔκλινε σταθερῶς 32° πρὸς δεξιὰν πλευράν, τῶν ὑδρορροῶν τοῦ καταστρώματος εὑρεθεισῶν εἰς τὸ ὕδωρ (προσεγγίζον στίγμα: πλάτ. $37^{\circ}\,{}^{1}/_{6}$ Β, μῆκ. $71^{\circ}\,{}^{1}/_{5}$ Δ). Ὁ πλοίαρχός του Wm. J. Carey, κατιδὼν τὸν κίνδυνον, ἐξαπέστειλε τὸ πρῶτον ῥαδιοτηλεγράφημα SOS («ἐσχάτης ἐπικλήσεως») τὴν 10^{ω} 29^{λ} πρωΐας τῆς 12 Νοεμβρίου, εἰς ὃ πλεῖστα πλοῖα ἀπήντησαν, ὅτι σπεύδουν πρὸς βοήθειαν βιάζοντα ἀτμόν. Τὴν 1^{ω} 22^{λ} μ. μ. ὅμως, τὸ πλοῖον ἀπέστειλε τὸ τελευταῖον ῥαδιοτηλεγράφημά του, λέγον «τώρα καταφεύγομεν εἰς τὰς λέμβους». Τέσσαρα λεπτὰ μετὰ τοῦτο τὸ πλοῖον κατεβυθίσθη ἀνατραπέν. Ἐκ τῶν 326 ἐπιβαινόντων, ἐπνίγησαν 113 μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ πλοίαρχος, ἀρνηθεὶς νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸ πλοῖόν του, μεθ' οὗ συγκατεβυθίσθη. Ἐλάχισται γυναῖκες διεσώθησαν, οὐδὲν δὲ παιδίον. Ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν ἀπολεσθέντων ὠφείλετο εἰς τὴν δυσχέρειαν τῆς καθαιρέσεως τῶν λέμβων, τῶν μὲν τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς εὑρι-

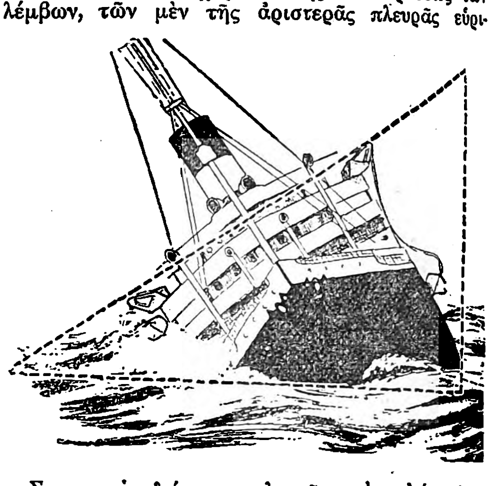

Σχηματικὸν διάγραμμα ἐμφαῖνον τὴν αἰτίαν τῶν μεγάλων τοῦ «Βέστρις» ἀπωλειῶν, ἀπότοκον τῆς δυσχερείας περὶ τὴν καθέλκυσιν τῶν σωσιβίων λέμβων του.

σκουσῶν κατὰ τὴν καθαίρεσίν των τὴν πλευρὰν τοῦ πλοίου, λόγῳ τῆς κλίσεώς του, καὶ οὐχὶ τὴν θάλασσαν, τῶν δὲ τῆς δεξιᾶς, τῆς καὶ κεκλιμένης, καταστραφεισῶν, λόγῳ τῆς εὐχεροῦς προσβολῆς των ὑπὸ τῶν κυμάτων. Ἡ ἀκριβὴς θέσις τοῦ ναυαγίου προκύπτει ἐκ τοῦ ἑξῆς ῥαδιοτηλεγραφήματος τοῦ ναυστάθμου Νέας Ὑόρκης «πρὸς ἅπαντα τὰ ἐν πλῷ πλοῖα»: «ἀντιστοιχίαι πυξίδος (compass bearing) πρὸς «Βέστρις» *Φάα ἄϊλαντ* (Fire island) 146 μιλ., *Σάντυ Χοὺκ* 136 μιλ., *Ἀμαγκανσὲττ* 165 μιλ.» Διὰ νὰ ἐννοηθῇ ὁ βαθμὸς τῆς ἀγωνίας τῶν παρακολουθούντων μακρόθεν τὰς φάσεις τοῦ ἀτυχήματος, τονίζομεν τήν, λόγῳ συγχύσεως καὶ βίας προφανῶς, μνείαν ἐν τῷ ῥαδιοτηλεγραφήματι τούτῳ «ἀντιστοιχιῶν» («compass bearing»), ἐνῷ πρόκειται περὶ τῶν «ἀποστάσεων» πρὸς τὸ «*Βέστρις*» τῶν ἀναφερομένων σημείων. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βέστφαλ (Westphal), ***Ἀλέξανδρος-Κάρολος-Ὄθων***. Υἱὸς τοῦ ψυχιάτρου *Καρόλου-Φρειδερίκου Βέστφαλ*, ψυχίατρος καὶ οὗτος, γεννηθεὶς ἐν Βερολίνῳ τῷ 1863. Διετέλεσε διευθυντὴς ἰατρὸς τοῦ νευρολογικοῦ τμήματος τοῦ ἐν Βερολίνῳ νοσοκομείου Charité. Εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς αὐτοῦ ἐργασίας ἠσχολήθη μὲ τὸν διαβήτην, λευχαιμίαν, ψευδολευχαιμίαν, ἀτροφίαν τῶν νεφρῶν, κτλ. Ἐπεμελήθη ἐπίσης τὴν ἔκδοσιν πασῶν ὁμοῦ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν τοῦ πατρός του. Ο. Ρ.

— **Βέστφαλ** (Westphal), ***Κάρολος-Φρειδερῖκος-Ὄθων***. Γερμανὸς ψυχίατρος (1833—1890). Ἐσπούδασεν ἐν Βερολίνῳ, Ἁϊδελβέργῃ καὶ Ζυρίχῃ, μετὰ εὐδόκιμον δὲ ἐπιστημονικὴν σταδιοδρομίαν διωρίσθη τῷ 1874 τακτικὸς καθηγητὴς τῶν φρενικῶν καὶ νευρικῶν νόσων ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου, τιμηθεὶς ἅμα καὶ διὰ τοῦ τίτλου τοῦ μυστικοσυμβούλου ἰατροῦ. Αἱ ἐργασίαι αὐτοῦ, ἐγκατεσπαρμέναι εἰς πλεῖστα ἐπιστημονικὰ περιοδικά, ἀφορῶσι τὴν παθολογίαν τοῦ νευρικοῦ συστήματος, τὸν νωτιαῖον μυελόν, τὴν γενικὴν παράλυσιν καὶ τὴν νευροπαθολογίαν, ἐκτείνονται δὲ καὶ εἰς τὴν περιγραφὴν νέων μορφῶν τῆς ψυχιατρικῆς, ὡς εἶναι ἡ ἀγοραφοβία (βλ. λ.). Ἐκ τῶν ἐργασιῶν του κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: «Affection des Nervensystems nach Pocken und Typhus», «Ueber combinirte (primäre) Erkrankung der Rückenmarksstränge» (Berlin 1879), «Ueber verschwinden und Localisation des Kniephänomens». Τὸ ἐν τῇ ἰατρικῇ ἀναφερόμενον ὡς «*σημεῖον Βέστφαλ*» ἀφορᾷ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀνακλαστικῶν φαινομένων τοῦ γόνατος, παρατηρουμένην εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ σημειωθεῖσαν νωτιάδα φθίσιν ὡς καὶ εἰς ἄλλας νευρικὰς νόσους. Ο. Ρ.

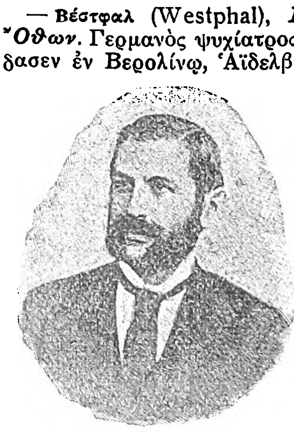

Κάρολος Βέστφαλ.

— **Βέστφαλ** (Westphal), ***Ροδόλφος***. Ἔγκριτος Γερμανὸς φιλόλογος (1826—1892). Μετὰ εὐρείας φιλολογικὰς σπουδὰς καὶ δοκίμους ἐπιστημονικὰς ἐργασίας διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἑλλη-

Digitized by Google

νικῆς φιλολογίας εἰς διάφορα γερμανικὰ καὶ ρωσικὰ πανεπιστήμια. Γνώστης βαθὺς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ποιήσεως, ἠσχολήθη κυρίως περὶ τὴν ἔρευναν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μετρικῆς καὶ ρυθμικῆς, τὴν ὁποίαν προήγαγε δι' ἐργασιῶν ἀξιολόγων καὶ πρωτοτύπων. Τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν του περιέλαβεν εἰς τὸ ἤδη ἀπηρχαιωμένον ἔργον του «Μετρικὴ τῶν Ἑλλήνων δραματικῶν καὶ λυρικῶν» (ἐπανεκδοθὲν τῷ 1885—1889 ὑπὸ *Westphal, Rossbach* καὶ *Gleditsch* ὑπὸ τὸν τίτλον «Θεωρία τῶν μουσικῶν τεχνῶν τῶν Ἑλλήνων». Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «Ἀποσπάσματα τῶν ἀρχαίων ρυθμικῶν» (1861), «Ἱστορία τῆς ἀρχαίας καὶ μεσαιωνικῆς μουσικῆς (1864), «Σύστημα ἀρχαίας ρυθμικῆς» (1865), «Ἕλληνες μετρικοὶ συγγραφεῖς» (1866), «Θεωρία τῆς νέας γερμανικῆς μετρικῆς» (1870), «Τὰ στοιχεῖα τοῦ μουσικοῦ ρυθμοῦ» (1872), «Γενικὴ θεωρία τοῦ μουσικοῦ ρυθμοῦ ἀπὸ τοῦ Ι. Σ. Μπάχ» (1880), «Ἀριστόξενος ὁ ἐκ Τάραντος. Μετρικὴ καὶ ρυθμικὴ τοῦ κλασσικοῦ Ἑλληνισμοῦ» (1883—1893), «Ἡ μουσικὴ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος» (1883), «Ἡ ρυθμικὴ τοῦ Ἀριστοξένου» (1891), «Γενικὴ μετρικὴ τῶν ἰνδογερμανικῶν καὶ σημιτικῶν λαῶν» κτλ. —Ω.

—Βέστφαλ *σημεῖον* *[Ἰατρ.]*. βλ. **Βέστφαλ**, ***Κάρολος***.

Βεστφὰλ (Westphal), ***Ἀλέξανδρος.*** Γάλλος θεολόγος γεννηθεὶς τῷ 1861 ἐν Λωζάννῃ. Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς θρησκειολογίας καὶ τῆς βιβλικῆς θεολογίας ἐν Μωντωμπάν. Τὰ κυριώτατα τῶν ἔργων του εἶναι: «Les sources du Pentateuque» (1888—1892), «Il est écrit» (γ' ἔκδ. 1908), ἔργον μεταφρασθὲν εἰς τὴν γερμανικήν, τὴν σουηδικὴν καὶ τὴν ἰταλικήν, καὶ «Jehova, les étapes de la révélation dans l'histoire d'Israel» (β' ἔκδ. 1908). Π. Ι. Μ.

Βεστφαλία (γερμ. Westfalen, γαλλ. Westfalie) *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν δώδεκα διοικητικῶν διαιρέσεων τῆς σημερινῆς Πρωσσίας, ὁριζομένη ὑπὸ τῆς τοῦ Ἀννοβέρου πρὸς Β, ὑπὸ τοῦ Σάουμπουργ-Λίππε, τοῦ Λίππε, τοῦ Σβέρινγκ, τοῦ Βαλντὲκ ἀπ' Α., τῆς Ἔσσης ἀπὸ Ν. καὶ ΝΑ., τῆς παραρρηνίου Πρωσσίας ἀπὸ Ν. καὶ ΝΔ. καὶ τῆς Ὀλλανδίας ἀπὸ ΒΔ Ἔκτασις 20.217 τετρ. χλμ. καὶ πληθυσμὸς 4.819.061 (1925) κατ. Πρωτεύουσα τὸ *Μύνστερ*.

Ἡ γεωλογικὴ σύνθεσις τῆς χώρας ποικίλλει εἰς τὰς διαφόρους περιοχάς. Τὸ βόρειον καὶ βορειανατολικὸν τμῆμα διασχίζεται ὑπὸ τῶν ὀρέων τοῦ *Τεντομποῦργερ-Βάλντ*, τοῦ *Βίχεγκε* καὶ τοῦ *Βέζερ*· εἰς τὸ Νότιον ἐκτείνονται αἱ ἀκρώρειαι τοῦ σχιστογενοῦς ὀρεινοῦ ὄγκου τοῦ Ρήνου, τοῦ περιλαμβανομένου μεταξὺ τοῦ *Βίντερμπεργ* (ὕψ. 830 μ.) καὶ τῶν ὀρέων *Ροτάαρ*, μὲ ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὸ *Ἔντερκοπφ* (691 μ.), ἐκ τοῦ ὁποίου πηγάζουν ὁ *Ἔντερ*, ὁ *Σὶγκ* καὶ ὁ *Λάν*· τὸ δὲ δυτικὸν καλύπτεται ὑπὸ τῶν χαραδρωδῶν ὀρέων τοῦ *Σάουερλαντ*. Βορείως τοῦ Ροὺρ ὑψοῦται τὸ *Ἄαρ* (320 μ.), ὅπερ καταπίπτει πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Λίππε, μεταξὺ δὲ τῶν λόφων τοῦ Ἄαρ καὶ τοῦ Τεντομποῦργκερ-Βὰλντ ἐκτείνεται ἡ κοιλὰς τοῦ Μύνστερ, ἡ λεγομένη καὶ *Βεστφαλικὴ κοιλάς*. Ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ποταμῶν, οἵτινες ἀρδεύουσι τὴν χώραν, σημαντικώτεροι εἶναι εἰς τὸ νότιον τμῆμα οἱ παραπόταμοι τοῦ Ρήνου *Ροὺρ* καὶ *Λίππε*, εἰς τὸ ἀνατολικὸν ὁ *Βέσερ* καὶ εἰς τὸ βόρειον ὁ *Ἔμς*.

Ἡ Βεστφαλία διαιρεῖται εἰς τρία διαμερίσματα: τοῦ *Μύνστερ* (Munster: ἔκτασις 7.257 τετρ. χλμ., κάτοικοι 1.282.469) εἰς τὸ ΒΔ. τμῆμα μὲ πρωτεύουσαν τὸ *Μύνστερ*· τοῦ *Μίντεν* (Minden: ἔκτ. 5.266 τετρ. χλμ., κάτ. 804.275) εἰς τὸ ΒΑ. τμῆμα, μὲ πρωτεύουσαν τὸ *Μίντεν*· καὶ τοῦ *Ἄρνσμπεργ* (Arnsberg: ἔκτ. 7.694 τετρ. χλμ., κάτ. 2.732.317) εἰς τὸ Ν. τμῆμα, μὲ πρωτεύουσαν τὸ *Ἄρνσμπεργ*. Ὁ πληθυσμὸς τῆς ὅλης περιφερείας ἀπαρτίζεται ἐκ προτεσταντῶν κατὰ πλειοψηφίαν καὶ καθολικῶν. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, ἀξιόλογοι πόλεις εἶναι τὸ *Ντόρτμουντ*, τὸ *Χάγκεν*, τὸ *Μπόχουμ*, τὸ *Μπίλεφελντ*, τὸ *Χάμ*, τὸ *Ἴζερλον*, τὸ *Λούντενσάϊντ*, τὸ *Πάντερμπουν* καὶ τὸ *Σίγκεν*.

Τὸ ὑπέδαφος τῆς Βεστφαλίας, ἰδίως ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ἄρνσπεργ, εἶναι πλουσιώτατον εἰς στρώματα ἀνθράκων καὶ σχιστολίθων καὶ μετάλλων, κυρίως σιδήρου, μετ' αὐτῶν δὲ λευκοσιδήρου καὶ χαλκοῦ, ὡς καὶ μεταλλικῶν ὑδάτων. Πέριξ τῆς πλουσίας εἰς μεταλλεύματα λεκάνης τοῦ Ροὺρ ἔχει ἀναπτυχθῇ ἀκμαιοτάτη βιομηχανία κατεργασίας τῶν μετάλλων τούτων, εἰς τὴν ὁποίαν ἀσχολοῦνται ἑκατοντάδες χιλιάδων ἐργατῶν. Γενικῶς δὲ τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς περιφερείας ταύτης ἀποζῇ ἐκ τῶν συναφῶν πρὸς τὰ ὀρυκτὰ καὶ μέταλλα ταῦτα βιομηχανιῶν (βλ. λ. Γερμανία, Πρωσσία). Τὰ σημαντικώτερα βιομηχανικὰ κέντρα εἶναι τὸ Ἴζερλον, τὸ Λούντενσάϊντ, ἡ Ἀλτένα, τὸ Χάγκεν καὶ τὸ Μπόχουμ. Ἐπίσης ζωηρότατον εἶναι τὸ ἐμπόριον ἰδίως ἐν Μπίλεφελντ, Ἴζερλον, Ντόρτμουντ καὶ μετ' αὐτὰ εἰς τὸ Μίντεν (σιτηρὰ) καὶ εἰς τὸ Πάπερμπορν (ἔρια). Εἰς τὴν γεωργίαν ἀσχολοῦνται τὰ 27 % μόνον τοῦ πληθυσμοῦ. Εὐφορώτεραι περιφέρειαι εἶναι ἡ τοῦ Ἔλλβεγ, ἡ ἑκατέρωθεν τῶν ὀχθῶν τοῦ Λίππε ἔκτασις καὶ ἡ κοιλὰς τοῦ Βέζερ, καλλιεργοῦνται δὲ ἐν αὐταῖς κυρίως σίκαλις, σῖτος, βρόμη καὶ γεώμηλα. Ἡ κτηνοτροφία εἶναι ἀνεπτυγμένη εἰς τὰς ὀρεινὰς περιοχάς. Γ. Α. Κ.

— Βεστφαλίας ***συνθήκη***. Διὰ τῆς λεγομένης συνθήκης τῆς Βεστφαλίας (ἢ *Βεστφαλικῆς συνθήκης*) ἐτέθη τέρμα εἰς τὸν Τριακονταετῆ πόλεμον. Ἡ καθόλου σπουδαιότης τῆς συνθήκης ταύτης ἔγκειται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἀποτελεῖ τὴν πρώτην τῶν μεγάλων διεθνῶν συνθηκῶν, δι' αὐτῆς δὲ ἐνεκαινίσθη νέον πολιτικὸν σύστημα ἐν Εὐρώπῃ. Καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν αὕτη ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν περίοδον τῶν αἱματοκυλισάντων τὴν Εὐρώπην θρησκευτικῶν πολέμων, διὰ τοῦ διακανονισμοῦ τῶν μεταξὺ τῶν ἐν Γερμανίᾳ καθολικῶν καὶ διαμαρτυρομένων σχέσεων, ἀφ' ἑτέρου δέ, διὰ τῆς διακηρύξεως τοῦ ἀξιώματος περὶ τῆς «ἐδαφικῆς κυριότητος» καὶ τοῦ διακανονισμοῦ τῶν μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν Γερμανῶν ἡγεμόνων σχέσεων, ἐπέφερε τὸ καίριον πλῆγμα κατὰ τοῦ πολιτικοῦ συστήματος τοῦ Γερμανικοῦ Ἁγίου Ρωμαϊκοῦ κράτους, ὅπερ εἶχε κυριαρχήσει καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα, τέλος δὲ ἐτερμάτιζε τὰς μεταξὺ Γερμανίας, Σουηδίας, προστάτιδος τῶν διαμαρτυρομένων, καὶ Γαλλίας ἐχθροπραξίας, τῆς Ἱσπανίας συνεχισάσης τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας ἐπὶ μίαν εἰσέτι δεκαετίαν (βλ. λ. Πυρηναίων *συνθήκη*). Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἡ εἰρήνη τῆς Βεστφαλίας θεωρεῖται ὡς ἀπαρχὴ τῆς δευτέρας (τρίτης κατ' ἄλλους) περιόδου τῆς ἱστορίας τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου.

Αἱ περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις, αἵτινες ἤγαγον εἰς τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τῆς Βεστφαλίας, ἤρξαντο τῷ 1641. Τὴν 9ην Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους τούτου ἡ ἐν Ρατισβόνῃ γερμανικὴ Δίαιτα διετύπωσε τὴν εὐχὴν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης, ὁρίσασα ὡς τόπον διαπραγματεύσεων μετὰ τῶν ξένων Δυνάμεων τὸ Ὀσναμπρὺκ καὶ τὸ Μύνστερ τῆς Βεστφαλίας. Δύο μῆνας ἀργότερον (25 Δεκεμβρίου), οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Γερμανίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Σουηδίας, Κόνραντ ντὲ Λοῦτζοφ, κόμις ντ' Ἀβὼ καὶ Σάλβιους, συνελθόντες ἐν Ἀμβούργῳ, ὑπέγραψαν προκαταρκτικὴν συνθήκην, διὰ τῆς ὁποίας καθωρίζοντο τὰ τῶν διαβατηρίων τῶν πληρεξουσίων καὶ ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος τῆς ἐνάρξεως τῶν διαπραγματεύσεων. Καὶ ὡς χρόνος μὲν καθωρίσθη ἡ 25 Μαρτίου 1642, ὡς τόπος δέ, τὸ μὲν Μύνστερ διὰ τὰς μεταξὺ Γάλλων καὶ Γερμανῶν διαπραγματεύσεις ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ πάπα καὶ τῆς Βενετίας, τὸ δὲ Ὀσναμπρὺκ διὰ τὰς μεταξὺ Γερμανῶν καὶ Σουηδῶν. Ἡ τοιαύτη διαίρεσις τῶν ἀντιπροσώπων ἐγένετο, ὅπως ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀποφευχθῶσι τυχὸν διαφωνίαι μεταξὺ Γαλλίας καὶ Σουηδίας περὶ βαθμοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἡ Σουηδία δὲν ἐδέχετο νὰ διαπραγματευθῇ μετὰ τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ πάπα. Ὁ αὐτοκράτωρ ἀρχικῶς ἐδίσταζε νὰ ἀποδεχθῇ τὰς ἀποφάσεις ταύτας, ἀπεκήρυξε δὲ καὶ τὸν Λοῦτζοφ, ἀντικαταστήσας αὐτὸν διὰ τοῦ Ἄουεσμπεργ· μετὰ τὰς νίκας ὅμως τοῦ Τορστανσόν, ἐπεκύρωσε τὴν προκαταρκτικὴν συνθήκην τοῦ Ἀμβούργου (22 Ἰουλίου 1642), καθωρίσθη δὲ ὡς ἡμέρα ἐνάρξεως τῶν περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεων ἡ 1η Ἰουλίου 1643. Ἐν τούτοις οἱ ὁρισθέντες ὡς ἀντιπρόσωποι τῶν διαφόρων κρατῶν ἐπεβράδυναν τὴν ἄφιξίν των, εἰς τρόπον ὥστε αἱ ἐν λόγῳ διαπραγματεύσεις ἤρχισαν μόλις τὴν 10ην Ἀπριλίου τοῦ 1645 ταυτοχρόνως, ὡς εἶχε προαποφασισθῆ, ἐν Μύνστερ καὶ Ὀσναμπρύκ, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως ὅπως αἱ ἀποφάσεις ἀμφοτέρων τῶν «τμημάτων» ἀποτελέσωσι τὸ περιεχόμενον μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης, τῶν Δυνάμεων τῆς ἑτέρας παρατάξεως μὴ δυναμένων νὰ συνομολογήσωσιν εἰρήνην ἄνευ τῶν τῆς ἑτέρας καὶ ἀπὸ κοινοῦ μὲ αὐτάς. Ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς Γαλλίας παρέστησαν ὁ δοὺξ ντὲ Λονγκεβίλ, ὁ ντ' Ἀβὼ καὶ ὁ Ἄβελ Σερβιέν, τῆς Σουηδίας ὁ Ἰωάννης Ὀξενστιέρνα καὶ ὁ Σάλβιους, τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος ὁ κόμις Ἰωάννης-Λουδοβῖκος τοῦ Νασσάου καὶ ὁ Ἰσαὰκ Φόλμαρ ἐν Μύνστερ, ὁ δὲ κόμης Μὰξ von Trauttmansdorff ἐν Ὀσναμπρύκ, τοῦ πάπα ὁ Fabio Chigi, μετέπειτα πάπας Ἀλέξανδρος Ζ', τῆς Βενετίας ὁ Κονταρένο (οἱ δύο τελευταῖοι ἐχρησίμευσαν ὡς μεσάζοντες), τῆς Ἱσπανίας ὁ Saavedro καὶ ὁ Brun, τῆς Ἑλβετίας ὁ δήμαρχος τῆς Βασιλείας Ἰωάννης-Ἰάκωβος Βετστάϊν· ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν διαμαρτυρομένων πόλεων ἐπιφανέστεροι ὑπῆρξαν ὁ τοῦ Μπράουνστάϊν Ἰάκωβος Λαμπάντιους καὶ ὁ τῆς Βυρτεμβέργης Ἰωάννης Κόνραντ Βαρνμπύλερ· αἱ Κάτω Χῶραι ἀντεπροσωπεύθησαν δι' ὀκτὼ ἀντιπροσώπων.

Αἱ περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις ὑπῆρξαν ἐπίμοχθοι καὶ ἐν ταὐτῷ ἐξαντλητικοὶ διὰ τοὺς ἀντιπροσώπους καὶ δὴ τοὺς Γερμανοὺς πληρεξουσίους, οἵτινες εἶχον νὰ παλαίσωσι κατὰ πολλῶν καὶ μεγάλων ἀπαιτήσεων τῆς τε Γαλλίας καὶ τῆς Σουηδίας. Οὐδέποτε περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις διήρκεσαν περισσότερον ὅσον αἱ τῆς Βεστφαλίας, δέον ὅμως νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι εἰς τοῦτο τὰ μάλιστα συνετέλεσεν ἡ ἐξακολούθησις τοῦ πολέμου, ἀνατρέποντος διαρκῶς τ' ἀποτελέσματα τῶν συμφωνιῶν τῆς χθές, ἀλλὰ καὶ ἡ ὡς ἐκ τούτου ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐπίτασις τῶν ἀπαιτήσεων τῶν νικητῶν. Διὰ τοῦτο, μετὰ τριῶν καὶ πλέον ἐτῶν διαπραγματεύσεις, ἐπετεύχθη μόλις τὴν 24 Ὀκτωβρίου 1648 νὰ ὑπογραφῶσι ταυτοχρόνως τὰ κείμενα τῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης ἐν Μύνστερ καὶ Ὀσναμπρύκ, ἥτις ἀπεκλήθη *συνθήκη τῆς Βεστφαλίας*, ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῶν ἐν λόγῳ πόλεων, κειμένων ἐν τῇ βεστφαλικῇ χώρᾳ. Τρεῖς δὲ μῆνας περίπου βραδύτερον, ἤτοι τὴν 8 Φεβρουαρίου 1649, ἐπετεύχθη ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ἐπικυρώσεων, ἐνῷ ἐπὶ μακρὸν εἰσέτι διήρκεσαν αἱ διαπραγματεύσεις ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων διατάξεων τῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης. Τὴν ἐν λόγῳ συνθήκην ἠγγυήθησαν ἥ τε Γαλλία καὶ ἡ Σουηδία, μόνον δὲ ὁ πάπας ἐντόνως διεμαρτυρήθη κατ' αὐτῆς διὰ τῆς ἀπὸ 3 Ἰανουαρίου 1651 ἐγκυκλίου αὐτοῦ, πλὴν ὅμως οὐδεμίαν εὗρεν ἠχὼ ἡ φωνή του.

Τὰς διατάξεις τῆς συνθήκης τῆς Βεστφαλίας δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν εἰς καθαρῶς *ἐδαφικάς*, ἀφορώσας τουτέστι τὴν νέαν τῶν κρατῶν ὁροθεσίαν καὶ ἀποκλειστικῶς *θρησκευτικῆς* φύσεως, σχετικὰς μὲ τὸν καθολικισμὸν καὶ τὸ δόγμα τῶν διαμαρτυρομένων, καί, τέλος, εἰς καθαρῶς *πολιτικάς*, λόγῳ τῶν συνεπείᾳ ταύτης ἐπελθουσῶν εἰς πολλὰ τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης μεταβολῶν.

Δυνάμει τῆς Βεστφαλικῆς συνθήκης ἡ Σουηδία ἀπέκτα τὸ ἄνω τμῆμα τῆς Πομμερανίας μετὰ τῆς νήσου Rügen, τὴν πόλιν Wismar τοῦ Μεκλεμβούργου, ὡς καὶ τὴν Βρέμην καὶ Verden, αἵτινες ἀπετέλουν ἄλλοτε ἐκκλησιαστικὰς διοικήσεις. Ἅπασαι αἱ ἐν λόγῳ χῶραι θὰ παρέμενον γερμανικαὶ χωροδεσποτεῖαι, διατηροῦσαι τὸ δικαίωμα τῆς ἀντιπροσωπείας καὶ τῆς ψήφου ἐν τῇ γερμανικῇ Διαίτῃ. Ἐπὶ πλέον ὅμως ἡ Σουηδία ἔλαβε καὶ ὡς πολεμικὴν ἀποζημίωσιν 5 ἑκατομμύρια ταλλήρων, ἣν εἶχε προτείνει ὁ Φερδινάνδος, ὅπως περιορίσῃ τὰς ἐδαφικὰς ἀξιώσεις τῆς Σουηδίας, εὑρὼν ἐν τούτῳ συμφώνους καὶ τοὺς Γάλλους ἀντιπροσώπους.

Ἡ Γαλλία, ἐξ ἄλλου, ἐπεξέτεινε τὴν κυριαρχίαν αὐτῆς μονίμως ἐπὶ τῶν παρ' αὐτῆς ἀπὸ τοῦ 1552 κατεχομένων πόλεων τοῦ Μέτς, Τοὺλ καὶ Βερδέν, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν περιοχῶν αὐτῶν, τοῦ αὐτοκράτορος Φερδινάνδου ὑποχρεωθέντος, ἐπὶ πλέον, νὰ παραχωρήσῃ ἐν ὀνόματι αὐτοῦ ὅσον καὶ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Γερμανίας εἰς τὸ Στέμμα τῆς Γαλλίας πᾶν δικαίωμα τὸ ὁποῖον ἐκέκτηντο ἕως τότε ἀμφότεροι οἱ ἡγεμονεύοντες οἶκοι ἐπὶ τῆς πόλεως Μπράϊσαχ, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς Ἄνω καὶ Κάτω Ἀλσατίας.

Τὸ Βρανδεβοῦργον, ὁ νεαρὸς ἡγεμὼν τοῦ ὁποίου εἶχε κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν διαπραγματεύσεων ζητήσει νὰ καταλάβῃ τὰς περιελθούσας αὐτῷ ἐκ κληρονομίας ἐν Πομμερανίᾳ χώρας, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅπως παρεμποδίσῃ τὴν Σουηδίαν νὰ καταλάβῃ τὴν καλουμένην Ἀνατολικὴν θάλασσαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅπως ἀποκτήσῃ διὰ τὸ κράτος του λιμένας τινὰς ἀξιολόγους εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν, ἐπέτυχε, διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης τῆς Βεστφαλίας νὰ καταλάβῃ τὸ ὑπόλοιπον μόνον τῆς Πομμερανίας, ὅπερ δὲν προσηρτᾶτο εἰς τὴν Σουηδίαν, ἀποζημιούμενον διὰ τὸ ὑπόλοιπον τμῆμα αὐτῆς διὰ τῆς προσαρτήσεως τοῦ Μαγδεβούργου—ὅπερ ἐν τούτοις παρέμεινε μέχρι τοῦ 1680 εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ τότε «Διοικητοῦ» (Administrators), τοῦ πρίγκιπος τῆς Σαξωνίας Αὐγούστου—τοῦ Χάλβερστατ, τοῦ Minden καὶ Kammin.

Ὁ ἡγεμών, ἐξ ἄλλου, τοῦ Μέκλεμβουργ-Σβέριν Ἀδόλφος-Φρειδερῖκος, λόγῳ τῆς εἰς τὴν Σουηδίαν παραχωρήσεως τῆς πόλεως Wismar, ἐλάμβανε τὸ Σβέριν καὶ τὸ Ράτσεμπουργ. Εἰς τὸν ἡγεμονικὸν οἶκον τοῦ Μπράουνσβάϊν-Λύνεμπουργ ἀνεγνωρίσθη τὸ δικαίωμα νὰ διατηρῇ ἴδιον διαμαρτυρόμενον ἀρχιεπίσκοπον ἐν Ὀσναμπρύκ, ἐπὶ πλέον δὲ παρεχωρήθησαν αὐτῷ τὰ μοναστήρια τοῦ Βάλκενριδ καὶ τοῦ Γκρένιγκεν. Ἡ ἡγεμονία τῆς Ἔσσης-Κάσσελ ἐκτήσατο τὸ Χέρσφελδ καὶ τὸ δουκᾶτον τοῦ Σάουμπουργ. Ἐπὶ πλέον δὲ ἀπεδόθη εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Φρειδερίκου Ε' Κάρολον-Λουδοβῖκον τὸ νότιον τμῆμα τῆς Pfalz (Παλατινάτου).

Αἱ ὡς ἄνω διατάξεις, αἱ ἀφορῶσαι τὰς διαφόρους ἡγεμονίας τῆς Γερμανίας, ὑπῆρξαν ἀποτέλεσμα τῆς ἀνάγκης τῆς ἀποζημιώσεως, οὕτως εἰπεῖν, τῶν διαφόρων ἡγεμόνων, αἱ χῶραι τῶν ὁποίων ὑπέστησαν ζημίας λόγῳ τῆς καταλήψεως αὐτῶν παρὰ τῶν σουηδικῶν στρατευμάτων· καὶ προκειμένου μὲν περὶ τοῦ Μέκλεμβουργ καὶ τοῦ Μπράουνσβάϊν, εὐχερῶς ἐξευρέθη λύσις τις διὰ τῶν γενομένων εἰς ἑκάστην τῶν ἐν λόγῳ ἡγεμονιῶν ἐδαφικῶν παραχωρήσεων· δυσχερέστερος ὅμως ὑπῆρξεν ὁ διακανονισμὸς τοῦ περὶ «ἀποζημιώσεως» ζητήματος τοῦ Βρανδεβούργου, λόγῳ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ ἡγεμόνος αὐτοῦ, τὰς ὁποίας ἐνεθάρρυνον ἔν τινι μέτρῳ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Γαλλίας.

Ἐπὶ πλέον ὅμως διὰ τῆς συνθήκης τῆς Βεστφαλίας παρεχωρήθη εἰς τὴν Σαξωνίαν ἡ Λαυσατία, ἡ δὲ Βαυαρία διετήρησε τὴν κατοχὴν τοῦ Ἄνω (τμήματος τοῦ) Παλατινάτου (Pfalz). Ἐξ ἄλλου ἡ Ἑλβετικὴ Δημοκρατία καὶ αἱ Κάτω Χῶραι ἐκηρύχθησαν ἐντελῶς ἀνεξάρτητοι, καθιερωθείσης

Digitized by Google

ταυτοχρόνως τῆς ἐλευθεροπλοΐας τοῦ Ρήνου. Οἱ λοιποί, τέλος, ἡγεμόνες τῆς Γερμανίας ἀνεγνωρίσθησαν κυρίαρχοι ἐπὶ τῶν προηγουμένως ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν ὑπαγομένων χωρῶν.

Αἱ πολιτικαὶ διατάξεις τῆς συνθήκης τῆς Βεστφαλίας ἔγκεινται οὐχὶ ἁπλῶς εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλβετίας καὶ τῶν Κάτω Χωρῶν ἢ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἐλευθεροπλοΐας ἐν τῷ Ρήνῳ, ἀλλὰ κυρίως ἐν τῷ ὅτι τὰ 355 κρατίδια τ' ἀπαρτίζοντα τὴν Γερμανικὴν Ἐπικράτειαν ἐκηρύχθησαν ἀνεξάρτητα, ὑπὸ τὴν ἐπιφύλαξιν ὅπως μὴ προσβάλληται διὰ συνθήκης τινὸς τούτων μετὰ ξένης πολιτείας ἢ ἄλλου γερμανικοῦ κράτους ἕτερον ἢ καὶ πλείονα ἢ ἡ Γερμανικὴ Ἐπικράτεια, μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν εἰς ταῦτα τοῦ δικαιώματος τοῦ συνομολογεῖν συνθήκας καὶ συνάπτειν συμμαχίας μεταξύ των καὶ μετ' ἄλλων κρατῶν. Διὰ τῆς ἀνακηρύξεως ὅμως τῶν ἐν λόγῳ κρατῶν ὡς ἀνεξαρτήτων καὶ τῆς οὕτω πως ἐπιτευχθείσης ἐνισχύσεως ἑνὸς ἑκάστου τούτων, ἐπραγματοποιήθη ἡ ἐν μεγάλῳ βαθμῷ ἐξασθένησις τῆς Γερμανίας, τοῦ αὐτοκράτορος μὴ δυναμένου ν' ἀποφασίσῃ τι περὶ τῶν γενικῶν συμφερόντων ἄνευ τῆς συναινέσεως τῆς Διαίτης, ἥτις, ἐπὶ πλέον, ἔδει νὰ καταρτίσῃ καὶ τὸ νέον πολίτευμα τῆς Γερμανίας.

Ἐν σχέσει πρὸς τὸ θρησκευτικὸν ζήτημα, σημειωτέον ἐν πρώτοις, ὅτι διὰ τῆς συνθήκης τῆς Βεστφαλίας ἐπεκυρώθη ἡ περὶ εἰρήνης συνθήκη τοῦ Πασάουερ (Ἰούνιος 1552), ὡς καὶ ἡ τοῦ Ἀουξβούργου τοῦ 1555, διὰ τῆς ὁποίας εἶχον ἐπιτύχει οἱ διαμαρτυρόμενοι οὐχὶ μόνον πλήρη σχεδὸν πολιτικὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ καὶ πολιτικὴν ἰσότητα πρὸς τοὺς καθολικούς. Ἐπὶ πλέον ὅμως, διὰ τῆς συνθήκης τῆς Βεστφαλίας ἀνεγνωρίσθη εἰς τοὺς Καλβινιστὰς ἡ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἀουξβούργου ἀναγνωρισθεῖσα εἰς τοὺς Λουθηρανοὺς νομικὴ θέσις. Ἀμφότερα τὰ δόγματα τῆς τε καθολικῆς καὶ εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας ἐξισοῦντο πλήρως ἀπέναντι ἀλλήλων. Ἐπὶ πλέον διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης ἤρθη καὶ ἡ περὶ τὰ ἱδρύματα καὶ κτήματα τοῦ κλήρου ἐπικρατοῦσα ἔρις διὰ τῆς ἄρσεως τῆς ἰσχύος τοῦ περὶ «ἐπανορθώσεως» ἐδίκτου τοῦ 1629, ἐπιτραπείσης τῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἀνενοχλήτου ἀπολαύσεως τῶν μέχρι τῆς 8 Ἰανουαρίου 1624 ὡς ἰδιοκτησίας τῆς καθολικῆς ἢ προτεσταντικῆς Ἐκκλησίας θεωρουμένων κτημάτων κ.λ.π., ἐξαιρέσει τῶν ἐκ κληρονομίας αὐτοκρατορικῶν χωρῶν. Ἐξ ἄλλου, ἀνεγνωρίσθη ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία, οὐδενὸς δυναμένου νὰ ἐμποδισθῇ εἰς τὴν ἄσκησιν τῶν θρησκευτικῶν αὐτοῦ καθηκόντων, ἐπιτραπείσης εἰσέτι τῆς μετοικήσεως ἀπὸ τόπου ἄλλου θρησκεύματος εἰς τόπον ἀποδεχόμενον τὸ αὐτὸ μετὰ τοῦ μετοικοῦντος θρήσκευμα.

Τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ διάφοροι τῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης τῆς Βεστφαλίας διατάξεις· γενικῶς δ' αὐτὴ κρινομένη περιέχει οὐχὶ μόνον πρωτοτυπίαν ὡς πρὸς τὴν καθιέρωσιν ὡρισμένων τινῶν ἀξιωμάτων ἀναγνωρισθέντων μετέπειτα κοινῶς εἰς πάντα τὰ κράτη, ἀλλὰ καὶ ἀποτελεῖ ταυτοχρόνως τὴν βάσιν ὡρισμένων διεθνῶν ἀρχῶν, αἵτινες ἔκτοτε διὰ τῶν αἰώνων ἐπεκράτησαν, πολλῶν τούτων ἀποτελουσῶν τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον τῆς συγχρόνου διεθνοῦς κοινωνίας. Ἐν τούτοις ὅμως ἐμφανίζει καὶ σκιάς τινας, αἵτινες παρέσχον ἀφορμὴν εἰς οὐχὶ ἐλαφρὰς ἐπικρίσεις. Τὸ μεγαλύτερον ἐλάττωμα τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης ὑπῆρξεν ἡ ἀπόσπασις ἐκ τῶν κόλπων τῆς Γερμανικῆς Ἐπικρατείας τῆς Αὐστρίας καὶ ἡ ὡς ἐκ ταύτης ἐπελθοῦσα διάσπασις πάσης συνοχῆς πολιτικῆς καὶ πνευματικῆς μεταξὺ τῶν ἐν λόγων δύο κρατῶν, ἐπὶ πλέον δὲ ἡ κατάρρευσις τῆς γερμανικῆς ἑνότητος καὶ ἡ συνεπείᾳ ταύτης ἐπελθοῦσα διάστασις καὶ διχογνωμία τῶν διαφόρων κατὰ τόπους Γερμανῶν ἡγεμόνων, καὶ ἡ ἀδιαφορία τούτων πρὸς πᾶν κοινὸν ἐθνικὸν συμφέρον, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐξ αὐτῆς προελθὼν ἔκ τε τῶν ξένων Δυνάμεων ὡς καὶ τῶν διαφόρων γερμανικῶν κρατιδίων κλονισμός, λόγῳ ἐπιδρομῶν καὶ κρατικῶν ἀνταγωνισμῶν, τοῦ καθόλου πολιτικοῦ ἐν Γερμανίᾳ βίου καὶ παραγκωνισμὸς τῆς κανονικῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀρχαίου γερμανικοῦ κοινωνικοῦ βίου ὑποκύψαντος εἰς ξένην, καὶ δὴ τὴν γαλλικὴν ἐπήρειαν.

Ἀπὸ θρησκευτικῆς ὅμως ἀπόψεως κρινομένη ἡ συνθήκη τῆς Βεστφαλίας ἀποτελεῖ σημαντικώτατον γεγονός, ὡς καθιεροῦσα διεθνῶς τὴν πλήρη ἰσότητα τῶν διαφόρων θρησκευτικῶν δογμάτων, καὶ ὡς ἀναγνωρίζουσα τὴν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως τῶν ἀτόμων, θέσασα οὕτω πως ἐπισήμως τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀπαραβιάστου καὶ τοῦ σεβασμοῦ τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, ἥτις πολὺ βραδύτερον ἀπετέλεσεν ἓν τῶν ἀξιωμάτων τῆς διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως.

Ἀλλ' ἡ μεγάγη σπουδαιότης τῆς συνθήκης ἔγκειται εἰς τὴν καθόλου διὰ τὸ Διεθνὲς Δημόσιον Δίκαιον πρακτικὴν ἰδίως ἀξίαν αὐτῆς. Κατὰ τὸν *F. de Martens*, τὸν ἐπιφανῆ Ρῶσον διεθνολόγον (Traité de droit international τ. I. [Introduction] σ. 117, κατὰ γαλλ. μετ. ὑπὸ *Léo*, 1883), ἡ καθόλου σημασία τῆς συνθήκης τῆς Βεστφαλίας ἀπὸ διεθνοῦς ἀπόψεως δύναται νὰ συνοψισθῇ ὡς ἑξῆς: Ἐν πρώτοις, εἰς τὴν ἀναγνώρισιν παρὰ τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης τῆς κοινότητος τῶν πολιτικῶν αὐτῶν συμφερόντων, ὡς ἐκ τῆς ἑνώσεως τῶν ἐν λόγῳ κρατῶν εἰς διεθνῆ κοινωνίαν, συσκεπτομένην οὐχὶ μόνον ἐπὶ ζητημάτων κοινῶν καὶ γενικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπιδιώκουσαν νὰ προσδιορίσῃ τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν παντὸς κράτους, ἐπὶ πλέον δὲ ὡς ἐκ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἀρχῆς ὅτι σχετική τις πολιτικὴ ἰσορροπία ἀποτελεῖ ἕνα τῶν παραγόντων τῆς εἰρήνης. Κατὰ δεύτερον λόγον, ἡ σπουδαιότης τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης ἔγκειται ἐν τῷ ἀνωτέρω μνημονευθέντι γεγονότι τῆς αὐτονομίας τῶν κατ' ἰδίαν γερμανικῶν κρατιδίων, ἡ παραγκώνισις τῆς ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Αὐστρίας ἑνώσεως αὐτῶν καὶ ἡ ταπείνωσις τοῦ οἴκου τῆς τελευταίας ταύτης. Καὶ κατὰ τρίτον λόγον, ἡ διεθνὴς ἐπικράτησις τῆς Γαλλίας, πρωτοστατούσης ἔκτοτε εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς. Εἰς ταῦτα πάντα τὰ ἔκδηλα γνωρίσματα τῆς συνθήκης τῆς Βεστφαλίας δέον νὰ προστεθῶσι καὶ τὰ ἔμμεσα ἀποτελέσματα ταύτης, πάντως ὅμως ἀναλόγου σημασίας, ὡς ἡ ἔκτοτε ἀρχομένη ἐν τῇ διεθνεῖ πρακτικῇ καὶ διπλωματίᾳ ἐπικράτησις τῆς γαλλικῆς γλώσσης, ἡ ἀναγνώρισις τῆς ὑπὸ τοῦ Γρότσιους ἀνακηρυχθείσης ἀρχῆς τῆς ἐλευθερίας τῶν θαλασσῶν καὶ τὸ ἔκτοτε εἰσαχθὲν σύστημα τῆς τακτικῆς καὶ μονίμου ἀμοιβαίας τῶν κρατῶν πρεσβεύσεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Phillipi*, «Der Westfälische Friede» (1898). —*G. Stöckert*, «Die Admission der deutschen Reichsstände zum Westfälischen Friedenskongresse» (1869).—*Klüber*, «Gültigkeit der Westphalische Friede» (1841). Πρβλ. ἐπίσης: *Lawrence*, Commentaires sur l'histoire des progrès du droit des gens de Wheaton (τ.2, 1869).—*M.Philippson*, «Geschichte der neueren Zeit» τ. 8, μέρος β' τῆς ὑπὸ τοῦ Flate, Hertzberg κλπ. ἐκδοθείσης Allgemeine Weltgeschichte (1887) σ. 185—197. Βλ. καὶ τὰ ἐγχειρίδια καὶ συστήματα τοῦ Διεθνοῦς Δημοσίου Δικαίου.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

βεστφαλικός, —*ή*, —*όν*· ἢ *βεστφάλιος*· ὁ τῆς Βεστφαλίας, ὁ ἐξ αὐτῆς προερχόμενος, ἢ εἰς αὐτὴν ἀναφερόμενος.

—**Βεστφαλικὴ** *πύλη* (Porta Westphalica, γερμαν. Westfälische Pforte) *[Γεωγρ.]*. Γερμανικὴ κοιλὰς ἐν Βεστφαλίᾳ, ἐν τῇ δασώδει ὀροσειρᾷ τοῦ Βέζερ, δι' ἧς διέρχεται ὁ ποταμὸς Βέζερ. Σχηματίζεται ὑπὸ τῶν ὑψωμάτων Γιάκομπσμπεργ πρὸς Α, ὕψους 238 μέτρων, καὶ Βίττεκιντ πρὸς Δ, ὕψους 277 μέτρων. Ἐκεῖ πλησίον εὑρίσκεται παλαιὸς πύργος ὕψους εἴκοσι δύο μέτρων καὶ ἐξωκκλήσιον, τοῦ ὁποίου διεσώθησαν μόνον οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι καὶ ἡ βάσις τοῦ βαπτιστηρίου, εἰς ὃ ἐβαπτίσθη κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ δοὺξ τῆς Σαξωνίας Βέττεκιντ. —Μ.

—**βεστφαλικὸς** *ζυγός*· βλ. Μὸρ *ζυγός*.

—**βεστφαλική,** ἢ ***βεστφάλιος, βαθμὶς*** (ἢ ***ἡλικία***) *[Γεωλογ.]*. Οὕτω καλεῖται—κατὰ τὸν de Lapparent—ἡ ἠπειρωτικὴ (χερσαία) φάσις μιᾶς (τῆς κατωτέρας) ἐκ τῶν δύο βαθμίδων στρωμάτων (ἡλικιῶν), εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ ἀνωτέρα λιθανθρακοφόρος ὑποδιάπλασις (ὑποπερίοδος) τοῦ παλαιοζωϊκοῦ ἢ πρωτογενοῦς ἀθροίσματος στρωμάτων (παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος). Ἡ θαλασσία φάσις τῆς αὐτῆς βαθμῖδος ὀνομάζεται μοσχόβιος (βλ. λ.), ἐπεκράτησε δὲ ἡ ὀνομασία αὕτη νὰ χαρακτηρίζῃ ἐξ ὁλοκλήρου τὴν βαθμῖδα ταύτην.

Βεστφάλια πιθανῶς εἶναι τὰ εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς νήσου Χίου παρουσιαζόμενα παρὰ τὰ Καρδάμυλα λιθανθρακοῦχα στρώματα (βλ. καὶ λιθάνθραξ) ἐκ ψαμμιτῶν μετ' ἐνστρώσεων κερατολίθου καὶ κροκαλοπαγῶν χαλαζιακῶν. Γ. Κ. Γ.

Βέστφελντ (Westfeld), ***Γεράρδος***. Ὑγιεινολόγος ἰατρὸς ἐκ Στοκχόλμης, 1828—1899. Ἐν ἀρχῇ διετέλεσεν οἰκοδιδάσκαλος, εἶτα ἐνεγράφη φοιτητὴς (1858) εἰς τὸ ἐν Οὐψάλῃ πανεπιστήμιον, ἐξελθὼν προλύτης τῆς Ἰατρικῆς (1862). Ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμά του ἐν Στοκχόλμῃ μετ' ἐπιτυχίας, προσληφθεὶς καὶ ὡς βασιλικὸς ἰατρός. Πρὸς ἐξυπηρέτησίν τῆς δημοσίας ὑγιεινῆς ἵδρυσε διάφορα κοινωφελῆ καθιδρύματα καὶ ἄσυλα, δι' ὅ, τιμῆς ἕνεκα, κατὰ τὴν ἐπετηρίδα τοῦ πανεπιστημίου τῆς Οὐψάλης ἠξιώθη τοῦ τίτλου τοῦ διδάκτορος. Ὑπῆρξε δεινὸς πολέμιος τῆς καταχρήσεως τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Ο. Ρ.

βεσχορνερία (ἡ) (Beschorneria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμαρυλλιδιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον: *βεσχορνερία ἡ σωληνανθής*, ἥτις εἶναι ἰθαγενὲς φυτὸν τοῦ Μεξικοῦ καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ σωληνοειδοῦς περιανθίου της καὶ τῶν ἐντὸς διαφανοῦς μεμβράνης στημόνων της. Καλλιεργεῖται πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης ἐντὸς θερμοκηπίων ὡς καλλωπιστικὸν φυτόν. Δ. Ν. Π.

βέτα (τὰ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας γλώσσης σημαίνων τὴν *ἄκραν* τοῦ «ἀγομένου» τοῦ συσπάστου. Σ. Ε. Λ.

βεταΐναι (αἱ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ τριάλκυλιωμένα παράγωγα τῶν ἀμινοξέων τὰ περιέχοντα τὰ τρία ἀλκύλια ἡνωμένα πρὸς ἄζωτον, ὡς λ. χ.

$$\begin{array}{ll} CH_2. & N(CH_3)_3 \\ | & | \\ CO. & O \end{array}$$

Ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν σχηματίζεται δακτύλιος ἑτεροκυκλικός. Ἐπειδὴ δὲ ἐξ αὐτῶν δύναται νὰ ἀποσπασθῇ τριτογενὴς ἀμίνη, ἕπεται, ὅτι εἶναι ἐσωτερικὰ τεταρτογενῆ ἅλατα τοῦ ἀμμωνίου. Ἐκλήθησαν οὕτω ἐκ τοῦ σπουδαιοτέρου ἀντιπροσώπου τῆς τάξεως αὐτῆς, τῆς κυρίως βεταΐνης (βλ. λ.). Σ. Γ.

βεταϊναλδεΰδη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. ἀμιναcετάλη.

βεταΐνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι τριμεθυλιωμένη γλυκόκολλα, ἔχει τὸν τύπον

$$\begin{array}{ll} CH_2. & N(CH_3)_3 \\ | & | \\ CO & - O \end{array}$$

καὶ ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον μέλος τῆς τάξεως τῶν βεταϊνῶν. Ἀνεκαλύφθη τὸ πρῶτον τῷ 1869 ὑπὸ τοῦ *Scheibler* ἐν τῷ χυμῷ τῶν τεύτλων (Beta vulgaris), δι' ὃ ἐκλήθη καὶ βεταΐνη καὶ ἐξ αὐτῆς *βεταΐναι* ἡ ὅλη τάξις. Περαιτέρω ἀνευρέθη εἰς τὸν βαμβακόσπορον, τὰς ῥίζας τῆς φαρμακευτικῆς ἀλταίας κλπ. καὶ σπανιώτατα εἰς τινας ζωϊκοὺς ὀργανισμούς, συνοδεύουσα τὴν *χολίνην*. Κρυσταλλοῦται ἐξ ἀλκοόλης εἰς μεγάλους διαρρέοντας κρυστάλλους, ὧν τὸ ὑδατικὸν διάλυμα ἀντιδρᾷ οὐδετέρως. Κανονικῶς κρυσταλλοῦται μεθ' ἑνὸς μορίου ὕδατος. Ἡ βεταΐνη ὡς πρὸς τὰ χημικὰ ἀντιδραστήρια εἶναι ἐξόχως σταθερά· οὕτω, δύναται νὰ βρασθῇ μετὰ πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος εἰς 140° καὶ ἄνω χωρὶς νὰ μεταβληθῇ, ὡς ἐπίσης οὐδεμίαν ὑφίσταται ἐπίδρασιν διὰ θερμάνσεως μετὰ *βασιλικοῦ ὕδατος*. Διερχομένη ἐπίσης διὰ τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου καὶ πλείστων ζῴων ἐξέρχεται ἀμετάβλητος. Σ. Γ.

—**βεταΐνη** *ὑδροχλωρικὴ* *[Ὀργ. Χημ.]*·βλ. ἀκιδόλη.

Βετελγκὲζ (Betelguese) *[Ἀστρονομ.]*. Λαμπρὸς ἀστὴρ εἰκονιζόμενος εἰς τοὺς χάρτας τοῦ Οὐρανοῦ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου τοῦ Ὠρίωνος. Ὁ ἀστὴρ οὗτος καλεῖται καὶ α Ὠρίωνος, καταλέγεται δὲ μεταξὺ τῶν λεγομένων γιγάντων. Τὸ ὀπτικὸν μέγεθος αὐτοῦ εἶναι 0,92 (μεταβλ.), ὁ φασματικός του τύπος cMO, ἡ παράλλαξίς του 0',017. τὸ ἀπόλυτον μέγεθός του —2,9, ἡ ἀπόλυτος θερμοκρασία του 3.100° ἑκατονταβάθμου, ἡ μᾶζά του ὡς πρὸς τὴν τοῦ Ἡλίου, λαμβανομένην ὡς μονάδα, 15, ἡ πυκνότης του 6×10^{-7}, ἡ φαινομένη διάμετρός του, ὡς εὑρέθη ἐκ παρατηρήσεων διὰ τοῦ συμβολομέτρου, 0'',048 ἢ 290 ὡς πρὸς μονάδα τὴν διάμετρον τοῦ Ἡλίου.

Συνεπῶς ἡ διάμετρος τοῦ ἀπλανοῦς τούτου εἶναι μεγαλυτέρα τῆς διαμέτρου τῆς τροχιᾶς, ἣν διαγράφει ἐντὸς ἑνὸς ἔτους ἡ Γῆ περὶ τὸν Ἥλιον.

Ὁ ἀστὴρ οὗτος ἔχει ἰδίαν *κίνησιν* 0'',032, ἀκτινικὴν ταχύτητα +21 χιλ./δευτ. καὶ ἐφαπτομενικὴν 9 χιλ./δευτ., ἐκπέμπει δὲ φῶς 1200 φορὰς περισσότερον τοῦ τοῦ Ἡλίου (βλ. Ὠρίων). Σ. Π.

βετελέλαιον (Oleum foliorum betle) *[Φαρμ. Χημ.]*. Εἶναι τὸ αἰθέριον ἔλαιον τῶν φύλλων τοῦ φυτοῦ *πέπερι τὸ βετέλιον* (piper betle L.). Ἔχει ἀνοικτῶς κίτρινον ἕως φαιὸν χρῶμα, ὀσμὴν ἀρωματικήν, ὑπενθυμίζουσαν τὴν τοῦ τείου, γεῦσιν δριμέως καυστικήν. Ἔχει εἰδ. β. 0.958 ἕως 1.044. Τὰ συστατικὰ τοῦ ἐλαίου ποικίλλουν ἀναλόγως τῆς προελεύσεως τῶν φύλλων τοῦ φυτοῦ, εἰς ὅλα ὅμως τὰ ἔλαια ἀνευρίσκεται *βετελοφαινόλη*, ἢ *παραευγενόλη*

$$C_6H_3 \begin{cases} CH_2-CH=CH_2 \\ OH \\ OCH_3 \end{cases}$$

ἥτις δύναται νὰ σημειωθῇ ὡς χαρακτηριστικὸν συστατικὸν τοῦ βετελελαίου. Ἡ βετελοφαινόλη ἔχει ἰδιάζουσαν, οὐχὶ δυσάρεστον, ὀσμήν, ἥτις διαφέρει κατὰ πολὺ τῆς εὐγενόλης, ζέει δὲ εἰς 254—255°. Μετὰ τοῦ ὑπερχλωριούχου σιδήρου δίδει ἐν ἀλκοολικῷ διαλύματι ἔντονον κυανοπράσινον ἴζημα. Ὁ Eykmann εὗρεν εἰς τὸ βετελέλαιον τῆς Ἰάβας παρὰ τοὺς ὑδρογονάνθρακας καὶ *χαβικόλην* (chavicol), *παραοξυαλλυλοβενζόλιον*

$$C_6H_4 \begin{cases} CH_2-CH=CH_2 \\ OH \end{cases}$$

Ἡ ἀντισηπτικὴ ἱκανότης τοῦ βετελελαίου ὀφείλεται εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιεχομένας ἐν αὐτῷ φαινόλας, βετελοφαινόλην καὶ χαβικόλην. Κ. Γ. Μ.

βετέλιον (τὸ) (Betle) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πεπεριδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι πόαι, θάμνοι ἀναρριχώμενοι καὶ τινα δένδρα ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, καλλιεργούμενα ἰδίως πρὸς κόσμον, ἄρωμα, ἀρτύματα κτλ. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *βετέλιον τὸ κοινόν*, θάμνος ἰθαγενὴς τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, τοῦ ὁποίου τὰ φύλλα ἐνέχουν οὐσίαν τινὰ πρὸς παρασκευὴν εἴδους μαστίχης, γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα *βετέλ*, χρησιμοποιουμένης ὑπὸ τῶν

Digitized by Google

ἰθαγενῶν τῶν μερῶν ἐκείνων, καὶ *πέπερι τὸ βετέλιον*, χρήσιμον ἐν τῇ φαρμακευτικῇ. Δ. Ν. Π.

βετερᾶνος (ὁ)· ἐκ τοῦ λατιν. veteranus (ὅπερ ἀπὸ τοῦ vetus=παλαιός)· παλαίμαχος. Οὕτως ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Ρωμαίων οἱ διὰ τιμητικῆς ἀδείας (honesta missio) ἀπολυόμενοι στρατιωτικοὶ ἀπὸ τοῦ ἁπλοῦ στρατιώτου μέχρι τοῦ ἑκατοντάρχου εἰς οἱονδήποτε σῶμα, ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, καὶ ἂν ἀνῆκον, μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς στρατιωτικῆς των ὑποχρεώσεως, ποικιλλούσης κατὰ σῶμα. Ἡ λέξις εἰσαχθεῖσα εἰς τὰς νεωτέρας γλώσσας σημαίνει κυριολεκτικῶς: τὸν στρατιωτικὸν παλαίμαχον, καὶ μεταφορικῶς: τὸν ἔμπειρον, ἐντριβῆ, γνώστην ἐπὶ οἱουδήποτε πεδίου τοῦ πρακτικοῦ καὶ θεωρητικοῦ βίου. —Ω.

Βετερνῖκον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ τέως δήμου Αἰθίκων τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 360.

Βετέρνιτσα *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Γιουγκοσλαυίας, ἐν Σερβίᾳ. Πηγάζει ἐκ τοῦ ὄρους Γκολιάκ, διαρρέει τὴν κοιλάδα τοῦ Λέσκοβατς καὶ διερχόμενος διὰ τῆς πόλεως ταύτης χύνεται εἰς τὸν Μοραύαν ποταμόν. Γ. Λ. Α.

Βετζάλλα *[Γεωγρ.]*. Μέγα χωρίον ΒΔ. καὶ ἐγγύτατα τῆς Βηθλεέμ, κατοικούμενον τὸ πλεῖστον ὑπὸ ὀρθοδόξων. Ἡ «Ἁγιοταφιτικὴ Ἀδελφότης» διατηρεῖ ἐκεῖ σχολεῖον καὶ μοναστήριον μετ' ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Κατάφυτον, μὲ πυκνὰ ἐλαιόδενδρα, εἶναι γραφικώτατον ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν Βηθλεὲμ ὁδοῦ.

Βετζέτζι - Ρουσκάλλα (Vegezzi - Ruscalla), *Ἰουβενάλιος*. Ἰταλὸς δημοσιολόγος (1799-1865). Υἱὸς τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ θησαυροφύλακος Ναπολέοντος τοῦ Μεγάλου, προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, προήχθη δὲ ταχέως εἰς γενικὸν γραμματέα. Διορισθεὶς βραδύτερον γενικὸς ἐπόπτης τῶν φυλακῶν, ἔγραψε περισπουδάστους πραγματείας σχετικὰς πρὸς τὸ σύστημα τῶν φυλακῶν καὶ τὴν ποινικὴν δικαιοσύνην. Ὅτε ἐγένετο δεκτὸν ὑπὸ τῆς Βουλῆς τὸ σύστημα τῆς ἀπομονωτικῆς εἱρκτῆς, ὁ Βετζέτζι, θεωρήσας αὐτὸ βάρβαρον καὶ ἀπάνθρωπον, ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του. Ὡς φίλος τοῦ Καβούρ, γνωστὸς συγγραφεὺς καὶ φιλελεύθερος, ἐξελέγη μέλος τῆς Βουλῆς εἰς τὴν ἐκλογικὴν περιφέρειαν τοῦ Σκαντιάνο, ἀλλὰ δὲν ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν πολιτικήν. Α. Δ.

Βέτζικον (Wetzikon) *(Γεωργρ.)*. Πόλις τῆς Ἑλβετίας, ἐν τῷ καντονίῳ καὶ πρὸς τὰ ΝΑ. τῆς Ζυρίχης. Ἔχει 10.000 κατ. περίπου, κλωστήρια καὶ ἐργοστάσια τριχάπτων.

βετιβερία (ἡ) (Vetiveria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστωδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει φυτὰ μὲ πολλοὺς λεπτοὺς κλαδίσκους, ὧν τὸ ὕψος κυμαίνεται μεταξὺ 1-3 μετρ.· φύλλα στενά, μήκους 50-100 ἑκατοστομ., ἄνθη πολλά, μικρά, ἀκανθώδη κατὰ τὴν περιφέρειάν των. Γνωστὰ εἴδη τινά, ὧν κυριώτερα: *βετιβερία ἡ κοινή*. Δ. Ν. Π.

Βετιβερία ἡ κοινή.

— **βετιβερίας** *ἔλαιον* (Oleum vetiver) *[Φαρμακ.]*. Εἶναι τὸ αἰθέριον ἔλαιον τὸ λαμβανόμενον δι' ἀποστάξεως μεθ' ὑδρατμῶν τῆς ῥίζης τοῦ φυτοῦ Andropogon Squarosus, L. Αἱ ῥίζαι περιέχουσι συνήθως 0,2—0,9% αἰθερίου ἐλαίου, ἐπετεύχθη ὅμως κατὰ πολὺ μεγαλυτέρα ἀπόδοσις, (2,2%) ἐκ ῥιζῶν προερχομένων ἐκ τῆς γερμανικῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς. Το ἔλαιον τῆς βετιβερίας, λόγῳ τῆς μεγάλης πυκνότητός του, χρησιμεύει εἰς τὴν ἀρωματοποιίαν πρὸς στερέωσιν τῶν μᾶλλον πτητικῶν ἐλαίων, καὶ ἰδίᾳ πρὸς ἀρωματισμὸν τῶν σαπώνων καλλωπισμοῦ, ὡς καὶ εἰς τὴν παρασκευὴν συνθέτων ἀρωμάτων (extraits d'odeurs), ὡς εἶναι π.χ. τὸ bouquet du roi κλπ. Κ. Γ. Μ.

Βετλούγκα (Vetlouga) *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχιακὴ ῥωσικὴ πόλις τοῦ κυβερνείου Κοστρομά. Ἐμπόριον ξυλείας. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καλλιεργήσιμοι γαῖαι ὀλίγαι, ἐκ τούτου δὲ ἡ ἀνάπτυξις τῆς γεωργίας ἐλαχίστη. Ἕλη. Τὸ ἔδαφος ἀργιλλῶδες καὶ ἐνιαχοῦ ἀμμῶδες. Δάση.

—**Βετλούγκα** *[Γεωγρ.]*. Ἀριστερὸς παραπόταμος τοῦ Βόλγα. Μῆκος 712 χιλιόμ. Βάθος 7—15 πόδες, πλάτος 30—120 ὀργυιαί. Πλωτὸς μόνον κατὰ τὸ ἔαρ. Διὰ τοῦ ποταμοῦ μεταφέρονται ξυλεία, σῖτος καὶ ἅλας. Παραπόταμοι δεξιοί, *Βόχμα*, *Χαπσέγκα*, *Κουρντόμα*· ἀριστεροί, *Μεγάλος* καὶ *Μικρὸς Σαγγά*, *Νέα Οὔστα* καὶ ἄλλοι μικροί. Π. ΛΕΦΑΣ

βέτο (veto). Λατινικὴ λέξις σημαίνουσα «ἀπαγορεύω» ἢ «ἐνίσταμαι» καὶ ἧς ποιοῦνται χρῆσιν πρὸς δήλωσιν τοῦ δικαιώματος, τοῦ χορηγουμένου ὑπὸ τοῦ νόμου εἴς τινα, ὅπως, διὰ τῆς ἐναντιώσεως αὐτοῦ, καθιστάνῃ ἄκυρον ἀπόφασιν ληφθεῖσαν ὑπὸ πολυπληθοῦς συνελεύσεως καὶ παρεμποδίζῃ οὑτωσὶ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς.

— [ΙΣΤΟΡ.] Ὁ ὅρος οὗτος ἔλαβε τὴν γένεσιν αὐτοῦ ἐκ τῶν Ρωμαίων, δηλῶν καὶ ἐκπροσωπῶν ἐπὶ τῆς Δημοκρατίας ἓν τῶν σπουδαίων, *θετικῶν* λεγομένων δικαιωμάτων, τῶν *δημάρχων*, τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «jus prohibendi», ὅπερ, ἀνῆκον πρότερον εἰς ἅπαντας τοὺς ἄρχοντας, διεξεδίκησαν εἶτα οἱ δήμαρχοι δι' ἑαυτοὺς καὶ κατέστησαν αὐτὸ ἴδιον ἀποκλειστικὸν προνόμιον, ὅπερ, ὡς ἀντιπρόσωποι τῶν *πληβείων*, ἐχρησιμοποίουν ὡς κυριῶδες ὅπλον οὐ μόνον κατὰ τῶν ἀρχῶν, τῶν προερχομένων ἐκ τῶν τάξεων τῶν *πατρικίων* καὶ ἰδίᾳ κατὰ τῶν *ὑπάτων* καὶ τῆς *Συγκλήτου*, ἀλλὰ καὶ κατ' ἀλλήλων ἔτι, «jus intercernendi» ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ καλούμενον. Συνίστατο δὲ τὸ δικαίωμα τοῦτο, ἐν τῇ λεπτομερεῖ αὐτοῦ ἐξετάσει, εἰς τὴν διὰ τὸ μέλλον ἀπαγόρευσιν εἴτε οἱασδήποτε μονομεροῦς ἐνεργείας τοῦ ἄρχοντος, εἴτε πάσης ἐν γένει πράξεως ἀναγομένης εἰς τὴν ἁρμοδιότητά του, εἴτε καὶ κατὰ πάσης ἐν γένει πράξεως πασῶν τῶν ἄλλων ἀρχῶν· ἡ τελευταία αὕτη περίπτωσις, καθ' ἣν ἀπῃτεῖτο καὶ ἡ γνώμη τῆς Συγκλήτου, ἀπετέλει τὸ λεγόμενον justitium. Ὁ ἄρχων ὅμως, καθ' οὗ ὁ δήμαρχος ἤγειρε τὸ μέγα τοῦτο ὅπλον ἐκφωνῶν τὸ «βέτο», ἠδύνατο μὲν νὰ κωφεύσῃ εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν, ἀλλ' ὑπεῖχε τότε βαρεῖαν εὐθύνην μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ· καὶ διαρκούσης ὅμως τῆς ἀρχῆς του ὑπέκειτο εἰς τὴν τιμωρὸν δικαιοδοσίαν τῆς ὑπὸ τῶν πατρικίων ἀναγνωρισθείσης φυλετικῆς ἐκκλησίας τῶν πληβείων (comitia tributa), ἐνώπιον τῆς ὁποίας οἱ δήμαρχοι, δυνάμει θετικῆς ἐνεργείας ἀπονεμηθείσης προσέτι ἐν προκειμένῳ εἰς αὐτούς, ἐδικαιοῦντο νὰ κατηγορῶσιν ἀδιακρίτως πάντα πολίτην ἀπειθοῦντα εἰς τὰς διαταγάς των καὶ νὰ ἐξαιτῶνται τὴν αὐστηρὰν τιμωρίαν του· ἐν γένει δὲ ὁ παρακούων εἰς τὸ βέτο τοῦ δημάρχου ἄρχων ἠδύνατο νὰ καταστῇ ἐν πάσῃ στιγμῇ ἕρμαιον ἀγρίας ἐκ μέρους αὐτοῦ ἐκδικήσεως, ἐκτὸς ἂν ἐπροστατεύετο ὑπὸ τῆς παρεμβάσεως συνάρχοντός του ἢ *ἑστιάδος* παρθένου. Ἀπεκλείετο ὅμως τὸ βέτο κατὰ τῶν πράξεων τῶν δικτατόρων καὶ ἔν τισι περιπτώσεσι καὶ κατὰ τῶν πράξεων τῶν τιμητῶν (censores)· ἐπίσης ἀπηγορεύετο ἐνίοτε ὑπὸ εἰδικῶν νόμων ἡ ἐνάσκησις αὐτοῦ. Τὸ βέτο ἠσκεῖτο μόνον ἐν Ρώμῃ, καὶ μάλιστα οὐχὶ πέραν τοῦ πρώτου ἀπ' αὐτῆς μιλίου. Καὶ αὕτη μὲν ὑπῆρξεν ἡ ἀρχικὴ τοῦ βέτο ἐμφάνισις κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους· ἐν τοῖς μετέπειτα ὅμως, βέτο ἐκαλεῖτο τὸ δικαίωμα τοῦ μηδενίζειν εἴτε πρᾶξιν εἴτε ἀπόφασιν δημοσίου χαρακτῆρος, δικαίωμα ἔχον ὡς ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν τὸ συμφέρον τοῦ κράτους καὶ τοῦ λαοῦ, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁποίου ἀσκεῖται.

Ἐν τῇ ἱστορικῇ του ἐξελίξει τὸ βέτο ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐν ἑκάστῃ χώρᾳ κοινωνικῶν συνθηκῶν· ὅθεν καὶ πολλαὶ ὑπῆρξαν ἕνεκα τούτου αἱ ἐκδηλώσεις καὶ τὰ ἐπακόλουθα αὐτοῦ ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ δημοσίου βίου καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν τῶν λαῶν. Οὕτως ἐν Πολωνίᾳ, ὑπερμεσοῦντος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος (1652), εἶχε καθιερωθῇ τὸ πρῶτον, ὑπὸ τύπον ἀγράφου δικαίου, τὸ προνόμιον παντὸς μέλους τῆς Διαίτης ν' ἀκυροῖ οἱονδήποτε θέσπισμα ταύτης δι' ἁπλῆς ἐναντιώσεως αὐτοῦ, διατυπουμένης διὰ τῶν λέξεων «Nie pozwalam!» (δὲν τὸ ἐπιτρέπω!). Ἐπίσης, κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ πάπα, μέχρι πρό τινων ἐτῶν, ἀντιπρόσωποι καθολικῶν κρατῶν ἐδικαιοῦντο ν' ἀσκῶσι τὸ βέτο κατὰ παντὸς ἀνεπιθυμήτου ὑποψηφίου. Τὸ δικαίωμα τοῦτο εἶχον ἀσκήσει πολλάκις ἡ Ἱσπανία καὶ ἡ Αὐστρία· ἡ τελευταία δ' ἐποιήσατο τὸ ὕστατον χρῆσιν αὐτοῦ ἐν ἔτει 1903, ὅτε, ἀποθανόντος τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ ΙΓ' καὶ διεξαγομένης τῆς ἐκλογῆς τοῦ διαδόχου του, ἦτο βεβαία ἡ ἐπιτυχία τοῦ καρδιναλίου Ραμπόλλα ντὲλ Τιντόρο. Ὁ ἀντ' αὐτοῦ ὅμως ἐκλεγεὶς πάπας Πῖος Ι' διὰ τῆς ἀπὸ 20 Ἰανουαρίου 1904 διατάξεως «Commissum Nobis» κατεδίκασε τὸ τοιοῦτον δικαίωμα.

Εἰς τοὺς βασιλεῖς καὶ ἀρχηγοὺς ἐν γένει τῶν κρατῶν ἐχορηγήθη καὶ ἀνεγνωρίσθη ἐν παντὶ καιρῷ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀρνεῖσθαι τὴν κύρωσιν αὐτῶν εἰς νόμους ψηφισθέντας ὑπὸ τοῦ κοινοβουλίου. Οὕτω, κατὰ τὸ ἀγγλικὸν Σύνταγμα, εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας ἔχει ἔκπαλαι ἀπονεμηθῆ τὸ προνόμιον νὰ ἀρνῆται τὴν κύρωσιν νόμου ψηφισθέντος ὑπὸ τῶν δύο Βουλῶν (Ἄνω Βουλῆς ἢ Βουλῆς τῶν Λόρδων καὶ Κάτω Βουλῆς ἢ Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων). Τῆς κυρώσεως δὲ τῶν νόμων γινομένης ἐκεῖ ἐν τέλει ἑκάστης συνόδου, ὁ βασιλεὺς προσέρχεται εἰς τὴν Ἄνω Βουλήν, ἵνα κηρύξῃ αὐτοπροσώπως τὴν λῆξιν τῆς συνόδου· παρόντων δὲ καὶ τῶν βουλευτῶν, εἷς τῶν γραμματέων ἐκφωνεῖ τὸν κατάλογον τῶν νομοσχεδίων, μετὰ δὲ τὴν ἐκφώνησιν ἑκάστου αὐτῶν, ἐὰν μὲν ὁ βασιλεὺς κυρώσῃ, διὰ νεύσεως τῆς κεφαλῆς, ὁ γραμματεὺς ἀναφωνεῖ «Ὁ βασιλεὺς τὸ θέλει», ἐὰν δὲ δὲν ἐγκρίνῃ τὸ νομοσχέδιον, ὁ γραμματεὺς λέγει «Ὁ βασιλεὺς θέλει σκεφθῇ». Καὶ ἐν ἀρχαιοτέροις μὲν χρόνοις, ἤτοι ἐπὶ τῶν Τυδώρ, ἐγίνετο ἐν Ἀγγλίᾳ χρῆσις τοῦ βέτο παρὰ τῶν μοναρχῶν αὐτῆς. Οὕτως ἡ βασίλισσα Ἐλισάβετ, ἐν τέλει βουλευτικῆς τινος συνόδου, ἀφοῦ ἐκύρωσεν 24 νομοσχέδια δημοσίου συμφέροντος καὶ 19 ἰδιωτικοῦ, ἠρνήθη τὴν κύρωσιν 48 ἄλλων νομοσχεδίων. Ἀπὸ τοῦ 1707 ὅμως, ὅτε ἡ βασίλισσα Ἄννα ἠρνήθη τὴν κύρωσιν θρησκευτικοῦ νομοσχεδίου ἀφορῶντος εἰς τὴν Σκωτίαν, οὐδέποτε πλέον ἠσκήθη τὸ προνόμιον τοῦ Στέμματος, θεωρηθὲν ὡς ἀτονῆσαν. Οὐχ ἧττον οἱ διοικηταὶ τῶν ἀγγλικῶν ἀποικιῶν ἐξηκολούθησαν ἀσκοῦντες τὸ βέτο ἔναντι τῶν ἐγχωρίων νομοθετικῶν σωμάτων· δύνανται ὅμως, ἀντὶ νὰ ἀσκήσωσι τὸ τοιοῦτον αὐτῶν δικαίωμα ἐπὶ νόμου τινός, προελθόντος ἐκ τοῦ ἐγχωρίου νομοθετικοῦ σώματος, νὰ θέτωσι τοῦτον ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, συμβουλευομένου, ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, πρὸ πάσης ἀποφάσεως, τὴν ἐν Λονδίνῳ κυβέρνησιν καὶ ἰδίᾳ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἀποικιῶν.

Ἐν Γαλλίᾳ, τὸ βέτο εἶχεν ἀξιωθῇ ἐν ἔτει 1791 ὑπὸ τῶν τελευταίων ὑπερασπιστῶν τῆς τότε μοναρχίας. Μετὰ ζωηρὰν δὲ συζήτησιν ἐν τῇ Βουλῇ, τὸ ἐπὶ τούτῳ νομοσχέδιον υἱοθετήθη παρ' αὐτῆς, χάρις εἰς τὴν εὐγλωττίαν τοῦ *Μιραμπώ*· δὲν ἐψηφίσθη ὅμως οἷον ὑπεβλήθη, καθόσον, ἐνῷ εἶχε ζητηθῆ *ἀπόλυτον* βέτο, ἐχορηγήθη μόνον *ἀναβλητικόν*, τοιοῦτον δηλαδή, οὗ ἡ ἀκυρωτικὴ δύναμις ἠτόνει ὅταν ὁ ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους ἀποκρουσθεὶς νόμος βουλευτικῆς τινος συνόδου ἤθελεν υἱοθετηθῆ ὑπὸ τῆς ἀμέσως ἑπομένης. Ἐν τούτοις Λουδοβῖκος ὁ ΙΣΤ' δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐνασκήσῃ καὶ τὸ περιωρισμένον τοῦτο δικαίωμα, τὸ μετὰ τόσου κόπου χορηγηθὲν εἰς αὐτόν, γνωστὰ δὲ τὰ ἐπακόλουθα τῆς ἀτυχοῦς ἐκείνης βασιλικῆς δράσεως, τὰ ἐπαυξήσαντα τὸ ἀντιδημοτικὸν τοῦ μονάρχου καὶ ἀπογοητεύσαντα τοὺς εἰλικρινεῖς φίλους τῆς βασιλείας. Ἡ προσωνυμία «Κυρία βέτο», ἡ προσαφθεῖσα εἰς τὴν βασίλισσαν Μαρίαν Ἀντωανέτταν, τῆς ὁποίας εἶχε καταστῆ τυφλὸν ὄργανον ὁ βασιλεύς, ἀποδεικνύει ἀρκούντως τὴν λαϊκὴν ἀγανάκτησιν. Ὁ γαλλικὸς Συνταγματικὸς Χάρτης τοῦ 1814 εἰσήγαγε καὶ πάλιν εἰς τὸ Σύνταγμα τὸ ἀναβλητικὸν βέτο, ὅπερ διετήρησε καὶ ὁ Συνταγματικὸς Χάρτης τοῦ 1830· καὶ κατὰ τοῦτον ἐπίσης ὁ βασιλεὺς ἠρνεῖτο τὴν κύρωσιν νόμου τινός, καθάπερ ἐν Ἀγγλίᾳ, διὰ τῶν λέξεων «Ὁ βασιλεὺς θέλει σκεφθῇ», ἡ δ' ἄρνησις αὕτη ἐγνωστοποιεῖτο εἰς τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Γερουσίαν διὰ τοῦ προεδρείου.

Κατὰ τὸ νῦν ἐν ἰσχύϊ γαλλικὸν Σύνταγμα, ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας δὲν ἔχει τὸ προνόμιον τῆς ἀρνησικυρίας, ἀλλ' ὁ νόμος, ἅμα ὡς ἐψηφίσθη ὁριστικῶς ὑπὸ τῶν δύο νομοθετικῶν σωμάτων (Βουλῆς καὶ Γερουσίας) καθίσταται πλήρης, εἰς δὲ τὸν πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας δίδεται πρὸς δημοσίευσιν, τῶν μὲν κοινῶν νόμων, προθεσμία ἑνὸς μηνός, τῶν δὲ κατεπειγόντων, τριῶν ἡμερῶν· δύναται ὅμως ὁ πρόεδρος νὰ ζητήσῃ ἐντὸς τῆς προθεσμίας ταύτης, δι' ᾐτιολογημένου διατάγματος, δευτέραν ἐπὶ τοῦ νόμου διάσκεψιν τῶν νομοθετικῶν σωμάτων.

Ἐν Πρωσσίᾳ, ὁ βασιλεὺς ἐγνωστοποίει τὴν ὑπ' αὐτοῦ κύρωσιν ἢ μὴ τοῦ νόμου πρὸς τὸν πρόεδρον τοῦ νομοθετικοῦ σώματος, ὅπερ τελευταῖον ἐψήφισε τὸ νομοσχέδιον. Ἐπίσης ἐν τῷ πρωσσικῷ Συντάγματι δὲν ὑπῆρχε προθεσμία πρὸς κύρωσιν τοῦ νόμου· ἐπεκράτει ὅμως ἡ γνώμη ὅτι ἡ κύρωσις ἔδει νὰ γίνῃ τὸ βραδύτερον πρὸ τῆς ἑπομένης συνόδου· ἐν ἐναντίᾳ δὲ περιπτώσει, τὸ νομοσχέδιον ὑπελαμβάνετο ὡς μὴ κυρωθέν· ἄλλως, διὰ τὴν βραδύτητα τῆς κυρώσεως, οἱ βουλευταὶ ἠδύναντο νὰ ποιῶνται ἐπερωτήσεις πρὸς τοὺς ὑπουργοὺς ἢ ἀναφορὰν πρὸς τὸν βασιλέα.

Ἐν Ἱσπανίᾳ, μέχρι τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ στρατηγοῦ *Πρίμο δὲ Ριβέρα* ὡς δικτάτορος, ὁ βασιλεὺς αὐτῆς εἶχεν ἐκ τοῦ Συντάγματος τὸ προνόμιον ν' ἀρνηθῇ δὶς τὴν κύρωσιν τοῦ ὑπὸ δύο βουλευτικῶν συνόδων ψηφισθέντος νόμου, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτο δικαίωμα ἠτόνει τελείως, ἂν ὁ αὐτὸς νόμος, καὶ ὑπὸ τρίτης συνόδου ψηφιζόμενος, ὑπεβάλλετο εἰς τὸν βασιλέα πρὸς κύρωσιν, ἥτις τότε καθίστατο δι' αὐτὸν ὑποχρεωτική.

Ἐπίσης, κατὰ τὸ Σύνταγμα τῆς Νορβηγίας, ὅταν νομοσχέδιόν τι, δὶς ἀπορριφθὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ψηφισθῇ ἐκ τρίτου ὑπὸ τῆς Βουλῆς, ἡ κύρωσις αὐτοῦ εἶναι ὑποχρεωτική. Παραπλήσιόν τι εἶχε προταθῆ καὶ ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Β' Συνελεύσεως, ἀλλ' ἀπερρίφθη ἀσυζητητί· ἑτέρωθεν ὅμως, ἐπειδὴ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος τὰ προβουλεύματα τῶν δύο νομοθετικῶν σωμάτων (Βουλῆς καὶ Γερουσίας) ὑποβαλλόμενα εἰς τὴν κύρωσιν τοῦ βασιλέως ὑπ' οὐδενὸς ὡρίζοντο χρόνου, καί, συνεπῶς, ὁ βασιλεὺς ἠδύνατο νὰ παρα-

Digitized by Google

τείνῃ ἐπ' ἄπειρον τὴν φύλαξίν των παρ' ἑαυτῷ, χωρὶς νὰ περιβάλῃ ταῦτα διὰ τῆς βασιλικῆς κυρώσεως, ἡ αὐτὴ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὴ Συνέλευσις, εἰσηγουμένου τοῦ ἀειμνήστου Ν. Σαριπόλου, εἶχεν ἀναγράψει, ἐν ἄρθρῳ 36 τοῦ Συντάγματος, τὴν διάταξιν, καθ' ἣν νομοσχέδιον ἐπιψηφισθὲν ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ μὴ κυρωθὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐντὸς τῆς συνόδου καὶ δύο μηνῶν ἀπὸ τῆς λήξεως αὐτῆς, ἐλογίζετο ἀργοῦν καὶ ἑπομένως ἠδύνατο νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν ἑπομένην βουλευτικὴν σύνοδον.

Καὶ ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Β. Ἀμερικῆς τὸ βέτο δὲν εἶναι ἀπόλυτον. Οὕτω κατὰ τὸ Σύνταγμα, ὁ πρόεδρος αὐτῶν δύναται ν' ἀρνηθῇ διὰ διαγγέλματος αὐτοῦ πρὸς τὴν Γερουσίαν τὴν κύρωσιν νόμου ψηφισθέντος ὑπὸ τῶν Βουλῶν· ἐὰν ὅμως, μετὰ νέαν διάσκεψιν, τὰ δύο τρίτα τῶν μελῶν τῆς Γερουσίας ψηφίσωσι κατὰ τῆς προεδρικῆς γνώμης, ὁ νόμος τότε ἐκτελεῖται. Ὡσαύτως τὸ ἑλβετικὸν Σύνταγμα δὲν παρέχει ἐν τῇ νομοθετικῇ λειτουργίᾳ πλειότερα δικαιώματα εἰς τὸν πρόεδρον τῆς Ἑλβετικῆς Ὁμοσπονδίας· ἔν τισιν ὅμως καντονίοις (cantons), ὡς φέρ' εἰπεῖν ἐν Βασιλείᾳ, Λουκέρνῃ κλ., τὸ βέτο ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Οὕτω διὰ δημοψηφίσματος, διενεργουμένου ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας ἀπὸ τῆς ψηφίσεως νομοσχεδίου τινὸς ὑπὸ τοῦ ἐπιχωρίου νομοθετικοῦ σώματος, οἱ πολῖται δικαιοῦνται νὰ καταστήσωσιν ἀνίσχυρον τὸ εἰρημένον νομοσχέδιον δι' ἀποφάνσεώς των κατ' αὐτοῦ· ἐὰν ὅμως ἡ ὑπὸ τοῦ νόμου τεταγμένη προθεσμία παρέλθῃ ἄπρακτος, τὸ νομοσχέδιον καθίσταται αὐτοδικαίως νόμος. Ἐπίσης ἐπὶ τῶν οἰκονομικῆς φύσεως νομοθετικῶν καὶ ἰδίᾳ φορολογικῶν μέτρων ἡ εἰς τὴν κρίσιν τῶν πολιτῶν προσφυγὴ τυγχάνει ἔν τισι τῶν καντονίων ὑποχρεωτική.

Ὁ βαθμὸς τῆς χρήσεως τοῦ βέτο ὑπὸ τῶν διαφόρων μοναρχῶν ἐξηρτήθη πάντοτε καὶ οὐσιωδῶς πάντοτε ἐπηρεάζεται ἐκ τοῦ προσωπικοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἑκάστοτε ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους καὶ ἐκ τῆς ἠθικῆς τῶν βουλευτικῶν σωμάτων βαρύτητος. Καὶ τῆς μὲν πρώτης περιπτώσεως παράδειγμα παρέχει εἰς ἡμᾶς ἡ ἐν Γαλλίᾳ βασιλεία τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου (1830—1848), καθ' ἣν ἡ ἄσκησις τοῦ βέτο παρέμεινε σχεδὸν ἐν ἀργίᾳ, τῆς δὲ δευτέρας ἡ ἀπὸ τοῦ 1707 μέχρι σήμερον πολιτικὴ ἱστορία τῆς Ἀγγλίας, καθ' ἣν οὐδὲν ἀπολύτως βέτο ἤσκησεν ἡ βασιλεία· ἐφ' ᾧ καὶ ψηφισθέντος ποτὲ ἐν τῇ Κάτω Βουλῇ (Κοινοτήτων) ἐπὶ τῆς βασιλείας Γεωργίου τοῦ Γ' (1760—1820) τοῦ περὶ Ἰνδιῶν νομοσχεδίου, οὗτος κρίνων τὸ νομοσχέδιον ἀντίθετον πρὸς τὰς ἀπόψεις του καὶ γιγνώσκων ὅτι δὲν ἤθελεν εὕρει ὑπουργοὺς νὰ προσυπογράψωσιν εἰς διάταγμα ἀρνησικυρίας (διότι, κατὰ τὰ ἐν Ἀγγλίᾳ κρατοῦντα, οἱ ὑπεύθυνοι ὑπουργοὶ καλύπτουσι πάντοτε διὰ τῆς ὑπογραφῆς αὐτῶν τὸν ἀνευθύνως δρῶντα βασιλέα), ἠπείλησεν ὅτι ἤθελε παραιτηθῆ, ἐν περιπτώσει ἐπιψηφίσεως τοῦ νομοσχεδίου καὶ ὑπὸ τῆς Ἄνω Βουλῆς (Λόρδων) καὶ οὕτω κατώρθωσε τὴν ἀπόρριψιν αὐτοῦ.

Καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει, ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτοῦ ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ἐγκαινίσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς βασιλείας ἄχρι τῆς ὑστάτης στιγμῆς, καθ' ἣν ἐλειτούργει ὁ θεσμὸς οὗτος, δὲν ἐγένετο χρῆσις τοῦ βέτο ὑπὸ τοῦ στέμματος, εἰμὴ ἅπαξ μὲν ὑπὸ τοῦ Ὄθωνος, κατὰ προβουλεύματός τινος τῆς Βουλῆς καὶ Γερουσίας, ἀφορῶντος εἰς τὴν κατάργησιν τοῦ πολιτικοῦ θανάτου, ἐπὶ τοῦ τρόπου τῆς εἰσηγήσεως τοῦ ὁποίου τὸ στέμμα εἶχε σοβαρὰς ἀντιρρήσεις, καὶ ἅπαξ ἔτι ὑπὸ τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α', καθ' ἅπασαν τὴν πεντηκονταετῆ αὐτοῦ βασιλείαν, ἐν ἔτει 1910 καὶ κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Α' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, ὅτε, διὰ τοῦ Β. διαγγέλματος τῆς 17ης Μαρτίου καὶ τοῦ Β. διατάγματος τῆς 30ῆς Ἰουνίου τοῦ ἔτους ἐκείνου, δι' ὧν διετάσσοντο αἱ ἐκλογαὶ καὶ ἡ σύγκλησις τῆς εἰρημένης Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, συγκατετέθη μὲν ὅπως ἀναθεωρηθῶσι διάφοροι μὴ θεμελιώδεις διατάξεις τοῦ Συντάγματος, ἀλλὰ δὲν ἐνέκρινε καὶ τὸν τρόπον καθ' ὃν αὗται θὰ ἐρρυθμίζοντο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Titi Livii*, «Historiae ab Urbe condita».—*C. Suetonii Tranquilli*, «De vita Caesarum, Tiberius»—*M. T. Ciceronis*, «De republica», «De legibus», κ. ἄ.—*Auli Gellii*, «Noctes atticae».—*Μαξίμου*, «Φιλοσοφικορητορικαὶ πραγματεῖαι».—*Διονυσίου Ἁλικαρνασσέως*, «Ρωμαϊκὴ ἀρχαιολογία».—*Ἀππιανοῦ*, «Ρωμαϊκὴ ἱστορία».—*Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου*, «Λόγοι».—*Πλουτάρχου*, «Ρωμαϊκά».—*Τὰ Συντάγματα τῶν διαφόρων Κρατῶν*.—*Constant*, «Cours de polit. constit.».—*Rossi*, «Cours de droit».—*Duvergier de Hauranne*, «Histoire parlementaire».—*Fischel*, «La constitution d'Angleterre».—*De.olme*, «Constitution anglaise».—*Rönne*, «Staatsrecht».—*Berriat S. Prix*, «Théorie du droit constitutionnel».—*Chateaubriand*, «La monarchie selon la Charte».—*Ed. Laboulaye*, «Histoire des États-Unis».—*Viatte*, «Le veto législatif dans la Constitution des États-Unis et dans la Constitution française de 1791».—*A. V. Dicey*, «Introduction to the study of the Law of the constitution».—*J. M. Vincent*, «Government in Switzerland». — *Lucius Lector*, «Le conclave, legislation ancienne et moderne».—*J. F. Rodes*, «History of the United States since the compromise of 1850».—*N. Σαριπόλου* (πατρός), «Πραγματεία τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου».—*Δ. Κυριακοῦ*, «Ἑρμηνεία τοῦ Ἑλληνικοῦ Συντάγματος».—*Ν. Ν. Σαριπόλου*, «Σύστημα τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου τῆς Ἑλλάδος».—*Γ. Ἀγγελοπούλου*, «Διοικητικὸν Δίκαιον».—*Ν. Δημαρᾶ*, «Ἱστορία τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου καὶ τῶν Πηγῶν».—*Φ. Βερτολίνη-Σ. Λάμπρου*, «Ρωμαϊκὴ ἱστορία».

Κ. Μ. ΜΕΚΙΟΣ

βετόλη (ἡ) *[Χημ.]*. Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ θεραπευτικῇ ὁ σαλικυλικὸς ἐστὴρ τῆς β-ναφθόλης. Ἔχει τὸν τύπον $C_{10}H_7.O.OC.C_6H_4.OH$ καὶ εἶναι λευκὴ κόνις δυσδιάλυτος ἐν ὕδατι. Σ. Γ.

Βετολίστα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Τερψιθέα.

βετονικὴ (ἡ) (Betonica) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χειλανθῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι πόαι πολυετεῖς, μὲ βλαστὸν κυλινδρικόν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, καλυπτόμενον ὑπὸ λεπτῶν καὶ μικρῶν τριχῶν καὶ ὕψους 30—40 ἑκατοστομ. Τὰ φύλλα εἶται ᾠοειδῆ, κολπωτά, καρδιόσχημα κατὰ τὴν βάσιν καὶ αἰχμηρὰ κατὰ τὴν κορυφήν των. Τὰ ἄνθη εἶναι πορφυρᾶ ἢ λευκά, ἀναπτύσσονται κατὰ τὴν κορυφὴν τῶν κλάδων καὶ εἶναι κατὰ στάχυς διατεταγμένα. Ὁ κάλυξ φέρει πέντε, σχεδὸν ὁμοιομόρφους, ὀδοντώσεις. Τὸ γένος περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη, ὧν γνωστότερα τά:

Βετονικὴ ἡ φαρμακευτική. Εἶναι πόα πολυετής, ἀπαντῶσα ἰδίᾳ ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ καὶ παρ' ἡμῖν εἰς τὰ ὄρη τῆς Λακωνίας καὶ τῆς Κεφαλληνίας, καὶ εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *πριονίτης*. Ὁ βλαστός της καταλήγει εἰς ἀνθοφόρον κλάδον, ἐκ τοῦ ὁποίου κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος ἐκφύεται καὶ ἕτερος ἀνθοφόρος, ἐκ τοῦ νέου δὲ τρίτος καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Τὰ φύλλα εἶναι πλατέα, ἐπιμήκη, ἐλαφρῶς ὀδοντωτὰ καὶ φέρουσι καταφανεῖς μελανοϊώδεις νευρώσεις. Τὰ ἄνθη εἶναι πορφυρᾶ καὶ κατὰ κῦμα διατεταγμένα. Εἶναι λίαν διαδεδομένον φυτὸν καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐχρησιμοποιεῖτο συχνὰ εἰς τὴν φαρμακευτικήν, ὡς ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου. Ὁ ἰατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου Ἀντώνιος Μούσα εἰς τὸ συνταγολόγιόν του ἀνέφερε 42 ἰαματικὰς ἰδιότητας ταύτης.

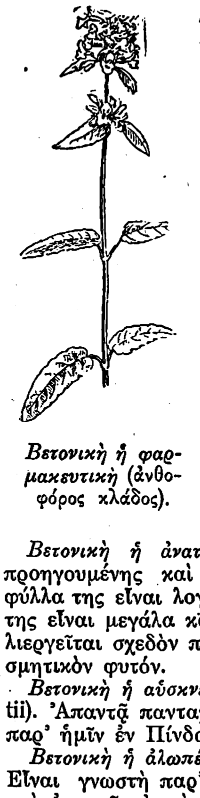

Βετονικὴ ἡ φαρμακευτικὴ (ἀνθοφόρος κλάδος).

Βετονικὴ ἡ ἀνατολική. Εἶναι μεγαλυτέρα τῆς προηγουμένης καὶ ἰθαγενὴς τοῦ Καυκάσου. Τὰ φύλλα της εἶναι λογχοειδῆ καὶ ὀδοντωτά. Τὰ ἄνθη της εἶναι μεγάλα καὶ πορφυροῦ χρώματος. Καλλιεργεῖται σχεδὸν πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς κοσμητικὸν φυτόν.

Βετονικὴ ἡ αὐσκνέχτειος (Betonica haussknechtii). Ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν ἐν Πίνδῳ.

Βετονικὴ ἡ ἀλωπέκουρος (Betonica alopecurus). Εἶναι γνωστὴ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *βετόνικα* καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὸν Παρνασσόν.

Βετονικὴ ἡ ἑλληνική. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην καὶ παρ' ἡμῖν εἰς τὴν Πίνδον. Δ. Ν. Π.

— **βετονικῆς** *πόα* (Herba betonicae) *[Φαρμακογ.]*. Εἶναι ἡ πόα τοῦ φυτοῦ *βετονικὴ ἡ φαρμακευτικὴ* (Betonica officinalis, L.). Τὰ ἐναέρια μέρη τοῦ φυτοῦ τούτου ἀναγράφονται ἐνίοτε εἰς τὴν λαϊκὴν ἰατρικὴν ὡς πικρόν, στομαχικὸν καὶ τονωτικὸν φάρμακον, ὡς ἐνέχοντα, ἐκτὸς τῶν ρητινωδῶν καὶ γλοιωδῶν οὐσιῶν, ἴχνη αἰθερίου ἐλαίου καὶ βεταΐνην, ἥτις διασπᾶται εἰς δύο ἰσομερῆ ἀλκαλοειδῆ: τὴν *βετονικίνην* καὶ τὴν *τουρικίνην*. Τὰ σώματα ταῦτα ἀποχωρίζονται διὰ κλασματικῆς κρυσταλλώσεως. Κ. Γ. Μ.

βετονικίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι μεῖγμα δύο στερεοϊσομερῶν 4-ὀξυσταχυδρινῶν. Ἀνευρέθη εἰς τὴν *βετονικὴν τὴν φαρμακευτικήν*. Ἀνήκει χημικῶς εἰς τὰ παράγωγα τῆς ὀξυπρολίνης. [Βλ. καὶ βετονικῆς *πόα*.] Σ. Γ.

βετούλη (ἡ) (Betula) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπελλοφόρων*. Εἶναι δένδρα ἢ δενδρύλλια μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, ἁπλᾶ, φέροντα ἕκαστον δύο πλάγια καὶ εὔπτωτα παράφυλλα. Ἄνθη ἄρρενα καὶ θήλεα διατεταγμένα ἀναμὶξ κατὰ βότρυς. Ἕκαστον ἄνθος ἀποτελεῖται ἐκ περιανθίου, ὅπερ χωρίζεται εἰς τέσσαρα ἀκανόνιστα τμήματα. Ἡ ᾠοθήκη κατὰ τὴν ὡρίμανσίν της γίνεται καρπὸς ἀχαίνη ἀκανθώδης, περικλείουσα ἓν καὶ μόνον σπέρμα, ὅπου εὑρίσκεται τὸ ἔμβρυον. Τὰ δένδρα ταῦτα εἶναι ἰθαγενῆ τῶν ψυχρῶν καὶ εὐκράτων χωρῶν τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστὰ 30 περίπου εἴδη, ὧν κυριώτερα τά:

Βετούλη ἡ λευκή. Εἶναι μέγα δένδρον ὕψους 25 περίπου μέτρων, ἰθαγενὲς τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως τῶν βορείων χωρῶν. Ὁ κορμός του εἶναι εὐθὺς καὶ καλύπτεται ὑπὸ λείου φλοιοῦ σαρκολεύκου χρώματος ἐξωτερικῶς, καὶ ὅστις ἀποσπᾶται εὐκόλως ἐν σχήματι κυκλικῶν, λεπτῶν, παπυροειδῶν λεπίδων. Οἱ κλάδοι του εἶναι λεπτοί, εὐλύγιστοι, κρεμάμενοι καὶ φέρουσι κολπώδη φύλλα, ᾠοειδῆ ἢ τριγωνικά, μὲ ὀδοντώσεις κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῶν μέρος καὶ πριονωτὰ κατὰ τὴν περιφέρειάν των· εἶναι σκοτεινῶς πράσινα κατὰ τὴν ἄνω αὐτῶν ἐπιφάνειαν καὶ ἀνοικτῶς πράσινα ἢ ὑπόλευκα κατὰ τὴν κάτω ὄψιν των. Ὁ καρπὸς εἶναι ἐλλειψοειδής, πεπιεσμένος ἐκ τῶν πλαγίων, καὶ περιβάλλεται ὑπὸ μεμβρανώδους πτερυγίου συνήθως εὐρυτέρου ἐκείνου. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς τὰ δάση, εἰς ἀγόνους ἐκτάσεις, ἐπὶ τῶν βράχων καὶ ἐντὸς τῶν τελμάτων ἀκόμη. Τὸ ξύλον τῆς βετούλης τῆς λευκῆς εἶναι στερεὸν καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἁμαξοπηγίαν καὶ πρὸς κατασκευὴν *ξυλοπεδίλων* (τσόκαρα) καὶ ὡς καύσιμος ὕλη εἰς τὰ ἀρτοποιεῖα, διότι ἡ φλὸξ των εἶναι μεγάλη καὶ ἡ καῦσις των βραδεῖα. Οἱ ἐκ ταύτης παραγόμενοι ξυλάνθρακες εἶναι μεγάλης διαρκείας καὶ ἀρίστης ποιότητος. Οἱ μακροὶ καὶ εὐλύγιστοι κλάδοι της χρησιμοποιοῦνται πρὸς κατασκευὴν σαρώθρων. Δι' ἀποστάξεως τοῦ φλοιοῦ της λαμβάνεται οὐσία τις χρησιμοποιουμένη πρὸς κατεργασίαν ρωσικῶν δερμάτων ὑποδήσεως, ἰδιαζούσης ὀσμῆς καὶ γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα *τελατίνια*. Ὁ ἄφθονος, ἰδίως ἐν ὥρᾳ θέρους, χυμὸς τοῦ κορμοῦ της διὰ καταλλήλου συσκευασίας παρέχει εὔγευστον οἰνοπνευματῶδες ποτόν. Ἡ ἐκ τῆς καύσεως τέφρα της χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν παρασκευὴν τῆς πυρίτιδος. Τὰ φύλλα της ἔχουσι θεραπευτικὰς ἰδιότητας, ἰδίως τὸ ἀφέψημα τούτων κατὰ τῆς λιθιάσεως τῆς κύστεως.

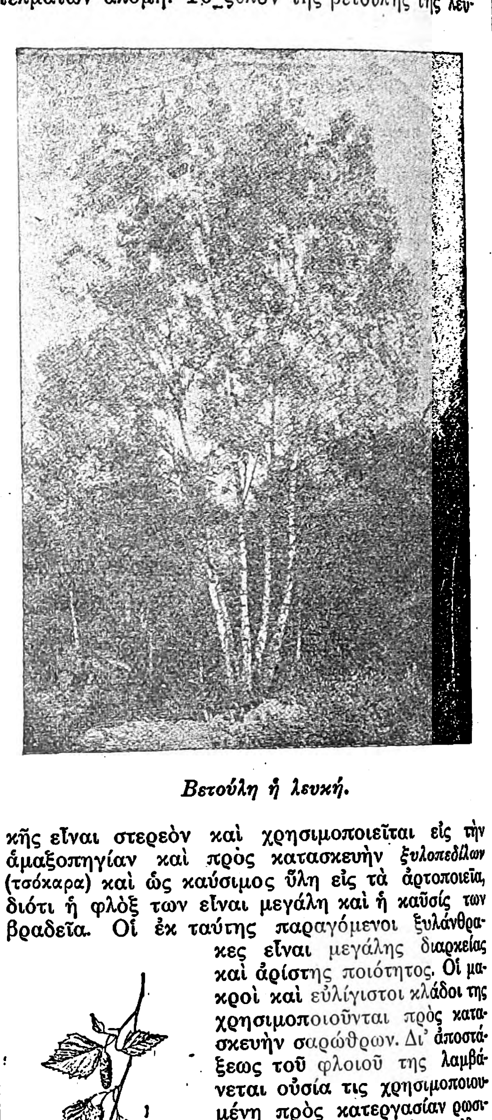

Βετούλη ἡ λευκή.

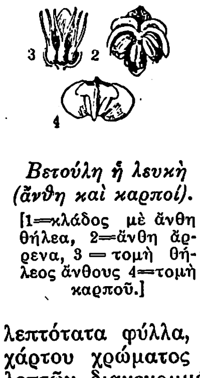

Βετούλη ἡ λευκὴ (ἄνθη καὶ καρποί).
[1=κλάδος μὲ ἄνθη θήλεα, 2=ἄνθη ἄρρενα, 3 = τομὴ θήλεος ἄνθους 4=τομὴ καρποῦ.]

Βετούλη ἡ παπυροφόρος. Εἶναι δένδρον ἰθαγενὲς τῆς βορείου Ἀμερικῆς, ὕψους 20 περίπου μέτρων. Ὁ φλοιὸς τοῦ κορμοῦ του διαχωρίζεται εἰς λεπτότατα φύλλα, παρεμφερῆ πρὸς φύλλα λεπτοῦ χάρτου χρώματος καστανοῦ καὶ ποικίλλεται ὑπὸ λεπτῶν, διακεκομμένων ραβδώσεων βαθέως καστανοῦ χρώματος.

Βετούλη ἡ μελανή. Εἶναι ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Βορείου Ἀμερικῆς καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ πικροῦ καὶ δριμέος τὴν γεῦσιν φλοιοῦ του, ὅστις ἐκκρίνει ρητινώδη τινὰ οὐσίαν, γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα *βετουλίνη*.

Βετούλη ἡ εὔκαμπτος. Καὶ τὸ δένδρον τοῦτο εἶναι ἰθαγενὲς τῆς Βορείου Ἀμερικῆς καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ ἀρωματικοῦ ξύλου τοῦ κορμοῦ του καὶ τοῦ χρησίμου εἰς τὴν φαρμακευτικήν, ὡς ἀντισηπτικοῦ, φλοιοῦ της.

Τὰ ἀνωτέρω τρία εἴδη καλλιεργοῦνται κυρίως ὡς κοσμητικά.

Βετούλη ἡ νᾶνος. Ἀπαντᾷ μόνον εἰς τὰς ὑπερβορείους χώρας. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοφυτ.]* Τοῦ γένους τούτου λείψανα ἀφθονώτατα—ἰδίως δὲ τοῦ εἴδους *βετούλη ἡ ἀρχαία* (Betula prisca)—εὑρίσκονται τὸ πρῶτον ἐντὸς τριτογενῶν στρωμάτων τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἐν μεγίστῃ ἀφθονίᾳ ἐπίσης εὑρίσκετο τὸ εἶδος *βετούλη ἡ νᾶνος* κατὰ τὴν πλειστόκαινον (μεταπαγετώδη) περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος, τόσον ὥστε ἐξ αὐτῆς χαρακτηρίζεται καὶ ἰδιαιτέρα «*περίοδος τῆς βετούλης τῆς νάνου*» ὡς καὶ «*ζώνη τῆς*

Digitized by Google

βετούλης» ἡ καὶ δίδεται ἰδιαίτερος χαρακτηρισμὸς εἰς τὴν τότε χλωρίδα: «*βετουλο-χλωρίς*».

Ἐν Ἑλλάδι λείψανα τῶν φυτῶν τούτων (καὶ δὴ τοῦ εἴδους *βετούλη Oreadum*) εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν λιγνιτοφόρων στρωμάτων—ἀκυϊτανίου ἐποχῆς τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος—εἰς τὴν λεκάνην τῆς Κύμης (Εὐβοίας). Γ. Κ. Γ.

βετούλι (τό). Τράγος ἢ αἶξ μικρᾶς ἡλικίας, κάτω τοῦ ἔτους· θηλ. *βετούλα*· ἀπὸ τοῦ λατ. *vitulus* (=μόσχος).

βετουλίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν φυτοστερινῶν. Ἀνευρέθη εἰς τὸν φλοιὸν τῆς Vetula. Εἶναι σῶμα στερεόν, κρυσταλλούμενον εἰς ἀχρόους, ἀόσμους καὶ ἄνευ γεύσεως βελόνας τηκομένας εἰς 252°. Σ. Γ.

βετουλοειδῆ (τὰ) (Betuloidea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πυτιδῶν*. Εἶναι δένδρα ἢ δενδρύλλια μὲ φύλλα ἁπλᾶ, ἐναλλασσόμενα καὶ ὀδοντωτά. Τὰ ἄνθη εἶναι μονογενῆ, ἀναφαίνονται κατὰ τὴν βάσιν τῶν κλάδων καὶ εἶναι κατὰ βότρυας διατεταγμένα. Τὰ ἄρρενα ἄνθη εἶναι συνηνωμένα κατὰ τριάδας, φύονται κατὰ τὰς μασχάλας τῶν βρακτείων, ἕκαστον δ' ἐξ αὐτῶν φέρει 4, 6, 8 ἢ 12 στήμονας συνηνωμένους κατὰ τὴν βάσιν των. Τὰ θήλεα ἄνθη εἶναι γυμνὰ καὶ συνενοῦνται κατὰ δυάδας. Αἱ φοθῆκαι εἶναι δύο ἢ τρεῖς, ἐλεύθεραι κατὰ τὴν βάσιν των. Ὁ καρπὸς εἶναι κῶνος περιβαλλόμενος ὑπὸ τριῶν μεμβρανοειδῶν ὑμένων καὶ περικλείων τρία σπέρματα. Τὸ γένος περιλαμβάνει ὀλίγα εἴδη φυόμενα εἰς τὰ βόρεια καὶ εὔκρατα κλίματα ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων.

—*[Παλαιοφυτ.]*. Τῶν φυτῶν τούτων λείψανα ἀπολιθωμένα ἀπαντῶνται τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βετουλορητινικὸν *ὀξὺ* (Betuloretin säure) *[Φαρμακογ.]*. Τὸ σῶμα τοῦτο καλύπτει ὑπὸ τὴν μορφὴν λευκοῦ ἀλεύρου τὰ νεαρὰ γόνατα τῶν *σημυδῶν*, καθὼς καὶ τὸ ἄνω μέρος τῶν νεαρῶν φύλλων αὐτῶν. Κατὰ τὴν χημικὴν συμπεριφορὰν του φαίνεται, ὅτι τοῦτο εἶναι *δικαρβονικὸν ὀξὺ* ($C_{86}N_{66}O_5$ ἢ $C_{36}H_{62}O_5$). Τούτου ὁ μονομεθυλεστὴρ $C_{40}H_{70}O_5$ λαμβάνεται ὁμοίως δι' ἐκχυλίσεως διὰ τολουολίου τῶν νεαρῶν φύλλων τῆς σημύδης. Κ. Γ. Μ.

Βετουλωνία (Vetulonia) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀρχαίας Ἐτρουρίας εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους μεταξὺ Ἄρνου καὶ Ὄμπρο, δεξιᾷ τοῦ ποταμίσκου Ἀλβινία. Ἀπετέλει μίαν τῶν δώδεκα πόλεων τῆς ἐτρουσκικῆς ὁμοσπονδίας. Ἐξ αὐτῆς οἱ Ῥωμαῖοι ἐδανείσθησαν τὰ σύμβολα τῶν ἀνωτέρων ἀρχῶν τῆς πολιτείας των, ἤτοι τὸν ἐλεφάντινον δίφρον, τοὺς ῥαβδούχους, τὴν περιπόρφυρον ἐσθῆτα κτλ. Σῴζονται ἐρείπια τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Α.

Βετούνης, *Κόνων* (Cono de Bethune). Φράγκος ἱππότης μετασχὼν τῆς τετάρτης σταυροφορίας καὶ ἀναλαβὼν τὴν φρούρησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὴν κατάληψιν ταύτης ὑπὸ τῶν Φράγκων. Ὅτε ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγαρο-κομανῶν Ἰωαννίσης κατετρόπωνε τὰ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βλοὰ καὶ Βιλλαρδουΐνου σταυροφορικὰ στρατεύματα (1205), τὰ δὲ βουλγαροκομανικὰ στίφη ἐληλάτουν τὰ περὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν μέρη καὶ ἠπείλουν καὶ αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν, ὁ Βετούνης ἀπέκρουσε κρατερῶς πάσας τὰς ἐπιθέσεις των. Τῷ 1206 ὁ Βετούνης ἦτο βοηθὸς καὶ πολύτιμος σύμβουλος τοῦ κόμητος Ἐρρίκου τῆς Ἄγκρης, τοῦ ἀδελφοῦ καὶ διαδόχου τοῦ αὐτοκράτορος, παρέμεινε δὲ πιστὸς εἰς αὐτὸν καὶ ὅταν ἐγένετο αὐτοκράτωρ, καὶ ὡς τοιοῦτος ἐπέδειξε μεγάλην πολιτικὴν δεξιότητα. Ὅτε ὁ δεσπότης τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ ἐθεώρησε καλὸν νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὸν Ἐρρῖκον, ὁ Βετούνης, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχον ἀνατεθῆ αἱ διαπραγματεύσεις, διεξήγαγεν αὐτὰς μετὰ τόσης ἐπιτυχίας, ὥστε κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν Μιχαὴλ ὄπως, ὄχι μόνον ὀμόσῃ τὸν φεουδαλικὸν ὅρκον πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἐρρῖκον, ἀλλὰ καὶ τὴν ὡραιοτάτην αὐτοῦ θυγατέρα δώσῃ ὡς σύζυγον εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἐρρίκου πρίγκιπα Εὐστάθιον.

Αἱ πολιτικαὶ καὶ διοικητικαὶ ἱκανότητες τοῦ Βετούνη, τοσοῦτον ὑφ' ὅλων τῶν κραταιῶν σταυροφόρων ἀνεγνωρίζοντο, ὥστε, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐρρίκου (1216), τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει συμβούλιον τῶν βαρώνων κατέστησε «τὸν ἔμπειρον Βετούνην Κόνωνος» ἐπίτροπον τοῦ κράτους μετὰ τῆς τιμητικῆς προσωνυμίας τοῦ «Σεβαστοκράτορος». Ὡς τοιοῦτος ὁ Βετούνης ἐκυβέρνησε μετὰ παραδειγματικῆς συνέσεως τὸ κλονούμενον κράτος ἐπὶ πέντε ἔτη (1216—1221), τὴν 30ην Ἰανουαρίου δὲ 1217 παρέδωσε τὰ αὐτοκρατορικὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα εἰς τὸν καθ' ὑπόδειξιν τοῦ πάπα διάδοχον τοῦ Ἐρρίκου, κόμητα Πέτρον, τὸν ὁποῖον κατόπιν διεδέχθη ὁ κόμης Ῥοβέρτος Κουρτεναίη Κόγκης (Μάρτιος 1221), ἡ επταετὴς δὲ κυβέρνησις τούτου ἐπέφερε τὴν ὁριστικὴν διάλυσιν τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Ῥωμανίας. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ῥοβέρτου, ὁπότε οἱ Φράγκοι, ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ πολλὰ ἑλληνικὰ μέρη περιορισθέντες πλέον, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κυρίως δεσποτῶν, εἰς μόνην τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀπέθανον πολλοὶ τῶν παλαιμάχων τῆς τετάρτης σταυροφορίας, ἐν οἷς καὶ ὁ Βετούνης, ὁ ὁποῖος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βρανᾶ εἶχε λάβει τὴν Ἀδριανούπολιν ὡς φέουδον. Κ. Μ. Κ.

Βέτους (Vetus), *Λούκιος*. Ῥωμαῖος στρατηγὸς ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Νέρωνος. Ὡς διοικητὴς τῆς Ἄνω Γερμανίας (Ἀλσατίας) συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ ἑνώσῃ διὰ διώρυγος τὸν Σὼν καὶ Μόζαν, ὧν αἱ πηγαὶ εἶναι γειτονικαί· οὕτω θὰ συνηνοῦντο αἱ δύο θάλασσαι, Μεσόγειος καὶ Βόρειος, διὰ τοῦ Ῥοδανοῦ καὶ Ῥήνου, τῶν ὁποίων οἱ Σὼν καὶ Μόζας εἶναι παραπόταμοι. Δὲν ἐξετέλεσεν ὅμως τὸ σχέδιόν του, φοβηθεὶς μὴ κινήσῃ τὰς ὑπονοίας τοῦ αὐτοκράτορος ὡς θέλων νὰ προσεταιρισθῇ τὴν εὔνοιαν τῶν Γαλατῶν ἐναντίον του. —Β.

Βετοφίστα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ἀσυδοτίας* τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 367. Διὰ τοῦ ἀπὸ 19 Ἰουλίου 1928 διατάγματος ἔχει μετονομασθῆ εἰς *Ἀναβρυτήν*. Δ. Ε. Μ.

Τὸ χωρίον κεῖται ἐπὶ τῶν ΒΑ. κλιτύων τοῦ Μακρυνόρου, ἐκτισμένον ἐπὶ ἐδάφους πάσχοντος κατὰ καιροὺς καθιζήσεις καὶ ἐν ταὐτῷ ἀγόνου. Ῥύακες χειμαρρώδεις, κατερχόμενοι ἐκ τοῦ ὄρους, κατατέμνουσι τὴν κώμην εἰς μικροὺς συνοικισμούς, ἔνθα διαμένουσιν οἱ πτωχοὶ γεωργοποιμένες. Δ. Ν. Λ.

Βετράνος, *Λέων*. Γενουήνσιος πειρατής, συγγενὴς τοῦ περιφήμου Γενουηνσίου ἐμπόρου *Γαφφόρη* (Gaffore). Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Μιχαὴλ Στρυφνοῦ ἐπιβολὴν μεγάλης χρηματικῆς ποινῆς εἰς τὸν Γαφφόρην, οὗτος ἐτράπη μετά τινων συμπολιτῶν του, ἐν οἷς καὶ ὁ Βετράνος, εἰς πειρατικὰς ἐπιχειρήσεις εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου πελάγους (1197). Μετὰ τὴν κατατρόπωσιν τοῦ πειρατικοῦ στόλου τοῦ Γαφφόρη ὑπὸ τοῦ ἀντιναυάρχου τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου Στεριόνη, ὁ Λέων Βετράνος μετὰ τῶν λειψάνων τῶν πλοίων ἐγκατέστη τῷ 1199 εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπου κατέλαβε τὸ ἐπὶ τῆς ἄκρας τοῦ Παλαβίου φρούριον, καὶ ἐτοποθέτησεν ἐν αὐτῷ φρουρὰν ἐκ Γενουηνσίων. Ἐκεῖθεν ὁρμώμενος ἐλεηλάτει τὴν Πελοπόννησον, ἰδιαίτατα δὲ τὴν Μεθώνην καὶ τὴν Κορώνην. Αἱ πειρατικαὶ πράξεις τοῦ Βετράνου καθὼς καὶ ἄλλαι ἐπιδρομαὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐπισυμβᾶσαι εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν, ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς τὸν τότε αὐτοκράτορα Ἀλέξιον τὸν Γ' νὰ προβῇ εἰς τὴν λῆψιν αὐστηρῶν μέτρων κατὰ τῶν Γενουηνσίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀργότερον ὅμως συνωμολόγησε νέαν πρὸς τὴν Γένουαν σύμβασιν (κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1202), συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ἡ δημοκρατία τῆς Γενούης ἀπεκήρυττε τὸν Βετράνον, λαμβάνουσα ὡς ἀμοιβὴν σημαντικὴν ἐπέκτασιν τῆς παρὰ τὸν Κεράτιον κόλπον συνοικίας τῶν Γενουηνσίων. Παρὰ ταῦτα, ὁ Βετράνος ἐξηκολούθησε τὰς πειρατικάς του ἐπιδρομάς, ἀναγκάσας τὸν Ἀλέξιον νὰ ἀποστείλῃ κατ' αὐτοῦ μισθοφόρους πειρατάς, μέχρις ὅτου οἱ Βενετοί, Ῥινιέρης Δάνδολος καὶ Ῥουγγιέρος Προμαρίνης, καταλαβόντες, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, τὴν Κέρκυραν (1206), ἀπηγχόνισαν τὸν Βετράνον. Κ. Μ. Κ.

Βέτρινα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σιντικῆς (τέως Σιδηροκάστρου), μετονομασθὲν εἰς *Νέον Πετρίτσι*. Κεῖται παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Μπέλεσι, εἰς ἀπόστασιν ὥρας ἀπὸ τῆς σιδηροδρομικῆς γεφύρας τοῦ Στρυμόνος (Βλ. Πετρίτσι *Νέον*).

—**Βετρίνας** *μάχη* *[Στρατ. Ἱστορ.]*. —Α') Κατὰ τὸν πρῶτον Βαλκανικὸν πόλεμον (1912), ἡ 7η βουλγαρικὴ μεραρχία τοῦ στρατηγοῦ Θεοδωρώφ, ἐπιζητήσασα τὴν 19ην Ὀκτωβρίου νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς νοτίας ἐξόδου τῆς στενωποῦ *Ῥοῦπελ*, εὑρέθη ἀπέναντι μικρᾶς τουρκικῆς ἀντιστάσεως, ὑπερνικηθείσης τάχιστα ἐντὸς τῆς ἰδίας ταύτης ἡμέρας.

Β') Κατὰ τὸν δεύτερον Βαλκανικὸν πόλεμον (1913), οἱ Βούλγαροι ὠργάνωσαν ἀμυντικῶς τὴν 25ην Ἰουνίου τὰ περὶ τὴν Βέτριναν ὑψώματα, ἐν εἴδει προγεφυρώματος ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Στρυμόνος, ἵνα τοιουτοτρόπως παρακωλύσωσι τὴν πρὸς τὴν στενωπὸν Ῥοῦπελ προέλασιν τῶν Ἑλλήνων· ἔλαβον συγχρόνως πρόνοιαν νὰ τάξωσι πλευρικὸν ἀπόσπασμα εἰς *Πορόϊα*, διὰ ν' ἀποκρούσωσι πᾶσαν τυχὸν προχώρησιν τῶν Ἑλλήνων διὰ τοῦ *Μπέλεσι* πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ *Στρούμιτσα* (Πόντου), δυναμένην νὰ ὑπερκάμψῃ τὴν στενωπὸν Ῥοῦπελ (βλ. σχ.). Ἀλλ' ἐπειδή, διὰ τὴν προέλασιν τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος, ἦτο ἀπαραίτητος ἡ ἐκβίασις τῆς εἰσόδου τῆς στενωποῦ Ῥοῦπελ, τὸ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μανουσογιαννάκην τμῆμα στρατιᾶς (1η καὶ 6η μεραρχίαι), συγκεντρωμένον περὶ τὸ Χατζῆ Μπεϊλίκ, ἐπετέθη τὴν 26ην Ἰουνίου κατὰ τῶν περὶ τὴν Βέτριναν Βουλγάρων, ἀφοῦ προηγουμένως ἔταξεν ἓν σύνταγμα εὐζώνων μετὰ μιᾶς ὀρειβατικῆς πυροβολαρχίας νοτίως τοῦ χωρίου Πορόϊα, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ἐκβιάσῃ τὴν ὀρεινὴν διάβασιν πρὸς *Δεμὶρ Καποῦ* (ὑψόμ. 1608). Ἐντὸς τῆς ἡμέρας ταύτης, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπωθήθη τὸ παρὰ τὰ Πορόϊα βουλγαρικὸν ἀπόσπασμα, κατορθώσαντος τοῦ εὐζωνικοῦ συντάγματος νὰ φθάσῃ περὶ τὴν ἑσπέραν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Δεμὶρ Καποῦ, ἀφ' ἑτέρου δ' ἀπωθήθη τὸ δεξιὸν τῶν Βουλγάρων ἐκ τοῦ Κεσισλίκ, ἀλλὰ δὲν κατωρθώθη ἡ προχώρησις, καθ' ὅσον τὸ ἑλληνικὸν πυροβολικὸν ἠδυνάτει ν' ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τοῦ βαρέος βουλγαρικοῦ πυροβολικοῦ· ἐπωφεληθὲν ὅμως τὸ ἑλληνικὸν πυροβολικὸν τοῦ σκότους τῆς νυκτός, προχώρησε καὶ ἐτάχθη εἰς ἐγγυτάτην ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ πυροβολικοῦ, οὕτω δὲ ἡ προχώρησις τοῦ ἑλληνικοῦ πεζικοῦ διηυκολύνθη μεγάλως ἀπὸ τῆς πρωΐας τῆς ἑπομένης, 27ης Ἰουνίου, καὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς ἡμέρας ταύτης ἐπετεύχθη ἡ πλήρης ἀπώθησις τῶν Βουλγάρων πρὸς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Στρυμόνος. Οἱ Βούλγαροι κατὰ τὴν ὑποχώρησιν των ἀνετίναξαν μίαν ἁψῖδα τῆς γεφύρας τοῦ Στρυ-

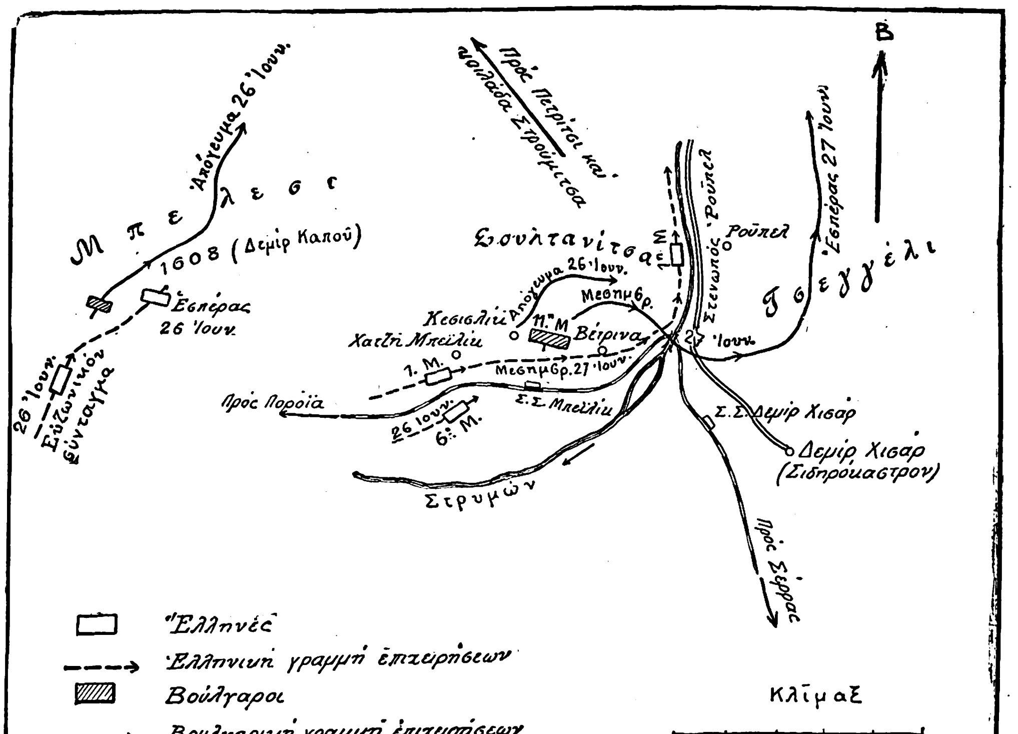

Μάχη τῆς Βετρίνας (26 καὶ 27 Ἰουνίου 1913).

Digitized by Google

μόνος, ἵνα ἀνακόψωσιν ἐπ' ὀλίγον τὴν ἑλληνικὴν καταδίωξιν· ἀλλ' ὁ στρατηγὸς Μανουσογιαννάκης, χωρὶς νὰ χρονοτριβήσῃ ἀναμένων τὴν ἐπισκευὴν τῆς γεφύρας, διέταξε τὴν ἐσπευσμένην πρὸς βορρᾶν προχώρησιν τῆς 1ης μεραρχίας δια τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τῆς *Σουλτανίτσας* (ἀνατολικῶν ὑπωρειῶν Μπέλεσι) παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Στρυμόνος. Εὑρεθέντες δ' οὕτω οἱ Βούλγαροι πρὸ τῆς ἀπροόπτου καὶ ἀποφασιστικῆς ταύτης ἑλληνικῆς προχωρήσεως, καὶ φοβηθέντες μήπως κατορθωθῇ, εἴτε διὰ πόρου τινός, εἴτε διὰ ζεύξεως, ἡ προσπέρασις ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης, ὁπότε θὰ τοῖς ἀνεκόπτετο πᾶσα ὑποχώρησις, ὑπεχώρησαν ἐσπευσμένως, ἵνα προλάβωσι καὶ διεκφύγωσι διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμόνος, ἐγκαταλείψαντες μάλιστα 4 βαρέα πυροβόλα καὶ πλῆθος πυρομαχικῶν.

Ἡ μάχη αὕτη τῆς Βετρίνας εἶναι χαρακτηριστική, καθ' ὅσον καταδεικνύει τὴν σταθερὰν ἀπόφασιν τῶν Ἑλλήνων σωματαρχῶν, ἵνα φέρωσιν ὁπωσδήποτε εἰς πέρας τὴν ἐντολήν των. Ν. Θ. Κ.

Βέτσελ (Wezel), ***Ἰωάννης-Κάρολος.*** Αὐστριακὸς λογοτέχνης (1782—1819). Ἐκ τῶν μυθιστοριῶν αὐτοῦ κυριώτεραι εἶναι: «Ἡ βιογραφία τοῦ Τομπία Κνάουτ τοῦ σοφοῦ», «Ἑρμᾶννος καὶ Οὔλρικε» καὶ «Belphegor». Α. Δ.

Βετσέλλι ἢ ***Βετσέλλιο*** (Vecelli ἢ Vecellio). Οἰκογένεια διασήμων Ἰταλῶν ζωγράφων, ἐν οἷς καὶ ὁ μέγας Τισιανὸς (βλ. λ.). Ἐκ τῶν ἄλλων ὀνομαστότεροι εἶναι οἱ ἑξῆς:

— ***Φραγκῖσκος Βετσέλλι.*** Πρεσβύτερος ἀδελφὸς καὶ μαθητὴς τοῦ Τισιανοῦ, γεννηθεὶς εἰς Καντόρε τῷ 1483 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1560. Ἐσπούδασε ζωγραφικὴν ἐπὶ τέσσαρα ἔτη εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Τζεντίλε Μπελλίνι, μετὰ ταῦτα διέκοψε τὰς σπουδάς του διὰ ν' ἀναλάβῃ στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν τέχνην κατόπιν ἐπανειλημμένων καὶ θερμῶν συστάσεων τοῦ Τισιανοῦ, εἰς ἡλικίαν τριάκοντα ὀκτὼ ἐτῶν. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ἡ Μαγδαληνὴ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ἀναστάντος Χριστοῦ» (εἰς Oriago), «Ἡ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ» (εἰς Bellune) καὶ «Ὁ ἅγιος Βὶτ τοῦ Καντόρε ἐν στρατιωτικῇ στολῇ» (εἰς Καντόρε).

— ***Μᾶρκος Βετσέλλι,*** γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Βενετίᾳ (1545—1611). Ἦτο στενὸς συγγενὴς τοῦ Τισιανοῦ, τὸν ὁποῖον παρηκολούθησε καθ' ὅλον του τὸν βίον, πανταχοῦ ὡς συνοδὸς κατὰ τὰ ταξίδιά του καὶ ὡς συνεργάτης εἰς τὰ ἔργα του. Θεωρεῖται ὡς ὁ ἰδεώδης μιμητὴς τοῦ Τισιανοῦ, μολονότι τὰ ἔργα του δὲν δύνανται νὰ συγκριθοῦν κατὰ τὴν ἀλήθειαν τῶν κινήσεων καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἐκφράσεως πρὸς τὰς ὑπερόχους δημιουργίας ἐκείνου. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἔργων τοῦ Μάρκου Βετσέλλι εὑρίσκεται ἐν Βενετίᾳ, εἰς τὸ παλάτιον τῶν δογῶν, εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Ἐλεήμονα, εἰς τὸν Ἅγιον Ἰάκωβον τοῦ Ριάλτο, εἰς τοὺς Ἁγίους Ἰωάννην καὶ Παῦλον κλπ.

—***Τισιανὸς Βετσέλλι.*** Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἐπικαλούμενος *Τισιανέλλος.* Ἐγεννήθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1570 καὶ ἀπέθανε τῷ 1650. Ἐδιδάχθη τὴν ζωγραφικὴν παρὰ τοῦ πατρός του μετὰ ταῦτα δ' ἐμαθήτευσεν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Τισιανοῦ, οὗ ἀπεμιμεῖτο τὴν τεχνοτροπίαν τόσον ἐπιτυχῶς, ὥστε ὁ Κανόβας ἀπέδωκε πίνακά τινα αὐτοῦ εἰς τὸν μέγαν διδάσκαλόν του. Ἐγκαταλείψας βραδύτερον τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Τισιανοῦ, προσεκολλήθη εἰς τὰς καλλιτεχνικὰς ἀντιλήψεις τοῦ Καραβάτζιο καὶ μετὰ τοῦτον τοῦ Πάλμα τοῦ πρεσβυτέρου. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ὁ μυστικὸς δεῖπνος», «Ἡ μαστίγωσις» καὶ «Ὁ ἅγιος Κάρολος ὁ Μπορομαῖος» (ἐν Βενετίᾳ). Ἓν τῶν μωσαϊκῶν τοῦ Ἁγίου Μάρκου «Ὁ ἅγιος Θωμᾶς πρὸ τοῦ βασιλέως» ἐξετελέσθη ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίων τοῦ ζωγράφου τούτου.

— ***Ὁράτιος Βετσέλλι.*** Πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Τισιανοῦ, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Βενετίᾳ (1515—1576). Διδαχθεὶς τὴν ζωγραφικὴν παρὰ τοῦ πατρός του, κατέστη λίαν ἐνωρὶς εἷς ἀπὸ τοὺς διασημοτέρους συνεργάτας του. Παραδίδεται, ὅτι ἐζωγράφησεν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου ἔξοχον πίνακα, ἀπολεσθέντα κατὰ τὴν πυρκαϊὰν τοῦ 1577. Διεκρίθη ἰδίως ὡς προσωπογράφος. Ἀλλὰ πλὴν τῆς περιφήμου προσωπογραφίας του τῆς ἀποκειμένης εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Βιέννης, ἐλάχιστα ἔργα του διεσώθησαν, διότι κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ βίου του συνειργάσθη μετὰ τοῦ πατρός του, μεθ' οὗ καὶ συναπέθανε κατὰ τὴν ἐπιδημίαν τῆς πανώλους. Ὁ Alfred de Musset ἐνεπνεύσθη ἐκ τοῦ βίου του τὸ διήγημα «Ὁ υἱὸς τοῦ Τισιανοῦ».

— ***Καῖσαρ Βετσέλλι.*** Ἐξάδελφος τοῦ Τισιανοῦ, γεννηθεὶς ἐν Καντόρε κατὰ τὸ 1530 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1606. Ἐδιδάχθη τὴν ζωγραφικὴν παρὰ τοῦ Φραγκίσκου Βετσέλλι καὶ τοῦ Τισιανοῦ. Εἰς τὸ Καντόρε σῴζονται δύο περίφημα ἔργα του: «Ἄποψις τοῦ δουκικοῦ παλατίου ἐν Βενετίᾳ» καὶ «Ὁ Ἅγιος Ἀντώνιος», τὸ μὲν πρῶτον εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Καντόρε, τὸ δὲ δεύτερον εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου. Ἐπίσης σῴζονται δύο συλλογαὶ περιέργων πινάκων του, ἐξ ὧν ἡ μὲν φέρει τὸν τίτλον: «Περὶ τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἐνδυμασιῶν τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ κόσμου» (Βενετία, 1590—γαλλ. ἔκδ. *Didot,* Παρίσιοι, 1861), ἡ δὲ τὸν τίτλον: «Στέφανος τῶν εὐγενῶν καὶ ἐναρέτων κυριῶν» (Βενετία, 1891). Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Βετσιέττα· βλ. Βεκκιέττα.

Βετσίκογλους, ***Χατζῆ-Ἀνάργυρος.*** Ὁπλαρχηγὸς τοῦ Ἀγῶνος, καταγόμενος ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐτάχθη ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐκδουλεύσεων εἰς τοὺς ἀξιωματικούς. Τ. Χ. Κ.

Βετσικὸν ἢ ***Βιτσικὸν*** *[Γεωγρ.].* Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ἀρτσίστης* τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 54.

Βέτσιστα *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βερροίας τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 721. Ἤδη καλεῖται *Ἀγγελοχώριον.* Τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος διασχίζουσι τὰ ποτάμια *Ἀραπίτσα* καὶ *Λύκος,* ἅτινα, ἐνίοτε πλημμυροῦντα, προξενοῦσι σημαντικὰς ζημίας. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὸ χωρία *Ζερβοχώρι* (κάτ. 466) καὶ *Βάλτος* (τέως *Γενῆ-Κιοΐ,* κάτ. 174). Κύρια προϊόντα τῆς περιφερείας εἶναι τὰ δημητριακά, ὁ καπνὸς καὶ τὰ κηπαῖα εἴδη, ὧν γίνεται ἐξαγωγὴ εἰς τὰς πλησίον πόλεις. Τὸ Ἀγγελοχώριον συνδέεται διὰ βατῶν ὁδῶν μετὰ τῆς Βερροίας (4 ὥρ.), Ναούσης (3 ½ ὥρ.), Γιαννιτσῶν (6 ὥρ.) καὶ Ἐδέσσης (5 ὥρ.). Δ. Ε. Μ.

Βέτσλαρ (Wetzlar) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν Πρωσσίᾳ, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Κόμπλεντς, παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Ντὶλλ καὶ Λάν, παραποτάμων τοῦ Ρήνου. Κάτ. 15.517. Ἔχει μεταλλεῖα σιδήρου, χυτήρια, ἐργοστάσια χειροκτίων καὶ ὑέλου, βυρσοδεψεῖα. Ἐν αὐτῇ σῴζεται μητροπολιτικὸς ναὸς τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος. Τῷ 1693 κατέστη ἕδρα τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου τοῦ κράτους, ὅπου εἰργάσθη ἐπί τινα χρόνον καὶ ὁ Γκαῖτε. Ἐν τῇ πόλει δὲ ταύτῃ ὁ Γκαῖτε ἐνεπνεύσθη τὸν «Βέρθερόν» του. Τῷ 1796 ὁ Αὐστριακὸς ἀρχιδοὺξ Κάρολος ἐνίκησε παρ' αὐτὴν τὸν Γάλλον στρατηγὸν Ζουρντάν. Μ. Δ. Β.

Βέτσταϊν (Wetzstein), ***Ἰωάννης-Γοδεφρεῖδος.*** Γερμανὸς ἀνατολιστὴς (1815—1905). Συνέγραψε πολλὰς γεωγραφικὰς μελέτας ὡς καὶ Ἀραβοπερσικὸν λεξικόν. Δ. Ε. Μ.

— **Βέτσταϊν** (Wetzstein), ***Ἰωάννης-Ἰάκωβος.*** Ἔγκριτος Ἑλβετὸς θεολόγος, γεννηθεὶς ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1693 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1754. Τῷ 1716 διωρίσθη ἱεροκήρυξ τῆς ἑλβετικῆς λεγεῶνος, τῷ δὲ 1717 διάκονος. Κατηγορηθεὶς ἐπὶ ἑτεροδοξίᾳ καὶ δὴ καὶ ἐπὶ *σωκινιανισμῷ,* ἔφυγεν εἰς Ὁλλανδίαν, ὁπόθεν ἐπανελθὼν διεδέξατο τὸν Joh. Clericus. Εὑρεθεὶς ὅμως πρὸ νέων κατ' αὐτοῦ ἐχθροτήτων, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ πάλιν εἰς Ὁλλανδίαν. Μεγάλην καὶ ἀθάνατον φήμην ἀπέκτησε διὰ τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως τῆς Κ. Διαθήκης (1751—1752), ἀφοῦ προηγουμένως ἐπεσκέφθη ἐπανειλημμένως, χάριν εἰδικῶν μελετῶν, διάφορα κέντρα καὶ βιβλιοθήκας τῆς Εὐρώπης. Ἐδημοσίευσε συνάμα: «Novum Testamentum graecum cum lectionibus variantibus et commentario pleniore», «Prolegomena ad N. Test. graeci editionem» (1730), ἔργον ἐκδοθὲν πάλιν ὑπὸ τοῦ Semler (1764) καὶ ὑπὸ τοῦ A. Lotze (1831), «Duae epistolae Clementis Rom. ex codice Msc. N.T. Syr. et lat.» (1752) κ.ἄ. Ἐν ἡλικίᾳ 20 ἐτῶν εἶχεν ἤδη δημοσιεύσει πραγματείαν περὶ τῶν διαφόρων γραφῶν τῆς Κ. Διαθήκης (1713). Ὁ Βέτσταϊν εἶναι ὁ εἰσηγητὴς τῆς διὰ λατινικῶν μὲν γραμμάτων δηλώσεως τῶν παλαιοτέρων χειρογράφων, διὰ δὲ τῶν ἀραβικῶν ἀριθμῶν τῶν νεωτέρων. Οὐδεὶς δὲ πρὸ αὐτοῦ κατήρτισε πλουσιωτέραν (διὰ μελέτης χειρογράφων, παλαιῶν μεταφράσεων καὶ πατέρων καὶ συγγραφέων τῆς Ἐκκλησίας) κριτικὴν διασκευὴν τοῦ κειμένου τῆς Κ. Διαθήκης. Ἡ μεγίστη δ' ἀξία τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης ἐκδόσεως τῆς Κ. Διαθήκης ἔγκειται τὸ μὲν ἐν τοῖς προλεγομένοις, τὸ δ' ἐν τῇ πραγματικῇ ἑρμηνείᾳ, ἔνθα καταφαίνεται ἡ καταπλήσσουσα πολυμάθεια τοῦ ἀνδρός. Ἰδιαιτέρας σπουδαιότητος εἶναι αἱ ὑπ' αὐτοῦ γενόμεναι δαψιλέσταται συγκρίσεις τῆς Κ. Διαθήκης, ἀπὸ γλωσσικῆς καὶ πραγματικῆς ἀπόψεως, πρὸς τὰ προϊόντα τῆς κλασσικῆς καὶ τῆς ἰουδαϊκῆς γραμματείας. Αἱ συγκρίσεις δ' αὗται οὐ μόνον καὶ σήμερον ἀξιοῦνται πολλῆς προσοχῆς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίων τοῦ G. Heinrici ἔχει ἀναληφθῆ ὑπὸ τοῦ Dobschütz, τῇ συνεργασίᾳ παντοδαπῶν λογίων, τὸ μέγα ἐγχείρημα τῆς συγκροτήσεως ἑνὸς Wetstein Redivivus, τ.ἔ. ἡ συμπλήρωσις καὶ ὁλοκλήρωσις τοῦ ὑπὸ τοῦ Wetstein ἐπιχειρηθέντος ἑρμηνευτικοῦ ἔργου. Π. Ι. Μ.

βέττα (ἡ) (Betta) *[Ζῳολ.].* Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λαβυρινθιδῶν.* Οἱ ἰχθύες οὗτοι διακρίνονται ἐκ τοῦ πεπιεσμένου ἐκ τῶν πλαγίων σώματος καὶ τῶν κοιλιακῶν τριγωνικῶν πτερυγίων, ἅτινα εἶναι τοποθετημένα κάτωθεν σχεδὸν τοῦ λαιμοῦ καὶ φέρουσιν ὀλιγαρίθμους ἀκτῖνας, ὧν αἱ πρῶται εἶναι λίαν ἐπιμήκεις. Τὰ στηθιαῖα πτερύγια εἶναι μικρότατα, τὸ δὲ οὐραῖον εὐρύ, ἀπεστρογγυλωμένον καὶ ἐκ δέκα ἀκτίνων ἀποτελούμενον. Τὸ ραχιαῖον πτερύγιον εἶναι βραχύ, δὲν φέρει ἀκάνθας καὶ εὑρίσκεται περὶ τὸ μέσον σχεδὸν τοῦ σώματος. Τὸ ἑδραῖον πτερύγιον ἄρχεται πολὺ πρὸς τὰ ἔμπροσθεν τοῦ σώματος καὶ τελευτᾷ παρὰ τὸ οὐραῖον τοιοῦτο. Νηκτικὴ κύστις ἐλλείπει. Γνωστὰ εἴδη εἶναι:

Βέττα ἡ λαμπρὰ (Betta splendens). Εἶναι ἰχθὺς ὡραιότατος· τὸ μῆκός του δὲν ὑπερβαίνει τὰ 6 ἑκατοστόμετρα, καὶ διακρίνεται πάντων τῶν ἄλλων εἰδῶν διὰ τὴν ποικιλίαν τῶν χρωμάτων του. Ἐγκλιματίζεται εὐκόλως καὶ ζῇ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐντὸς τῶν ἐνυδρείων. Εἰς τὴν Γαλλίαν εἰσήχθη κατὰ τὸ 1893 καὶ ἤδη ἀπαντᾷ ἐν ἀφθονίᾳ εἰς πάντα τὰ ἰχθυοτροφεῖα. Κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀναπαύσεως ἀμφότερα τὰ γένη, ἄρρεν καὶ θῆλυ, ἔχουσι χρῶμα φαιοϋποκίτρινον, τὸ δὲ σῶμά των κοσμεῖται ὑπὸ σκοτεινῶν φαιῶν ραβδώσεων. Ὅταν τὰ ζῷα εὑρίσκωνται ἐν κινήσει, μεταβάλλουσι τελείως ὄψιν. Τὰ πτερύγια χρωματίζονται κυανῶς, ἡ ράχις κυρτοῦται καὶ τὰ βράγχια ἐξογκοῦνται τόσον, ὥστε ἐξέρχονται τῶν βραγχιακῶν θαλάμων των. Τὸ ἄρρεν λαμβάνει θαυμασίους μεταλλικοὺς χρωματισμοὺς μὲ ἀπείρους ἀνταυγείας: ἡ ράχις γίνεται ἐρυθρόφαιος μὲ ἰώδεις ἀνταυγείας, ἡ κοιλία καὶ αἱ πλευραὶ χρωματίζονται κυανοκιτρίνως καὶ μὲ τὴν ἀνάκλασιν τοῦ φωτὸς ἀναφαίνονται λεπτότατα ἀργυρᾶ στίγματα· συγχρόνως τὰ πτερύγια παρουσιάζουσιν ἁρμονικὴν σύνθεσιν τῶν χρωμάτων τῆς ἴριδος. Τὰ θήλεα ἔχουσιν ἀμαυρότερα χρώματα

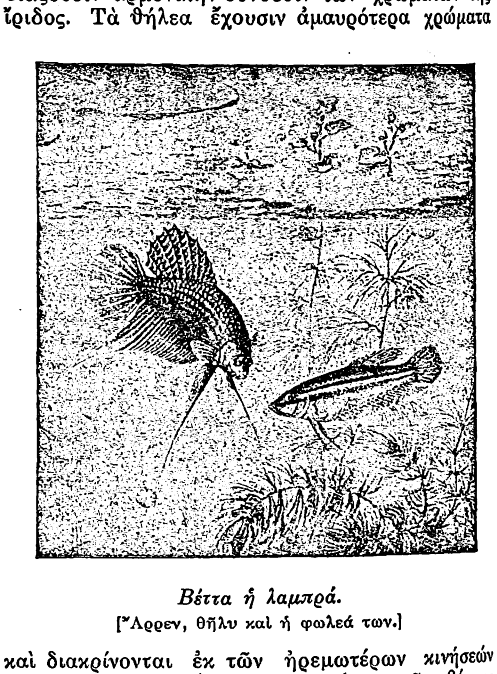

Βέττα ἡ λαμπρά.
[Ἄρρεν, θῆλυ καὶ ἡ φωλεά των.]

καὶ διακρίνονται ἐκ τῶν ἠρεμωτέρων κινήσεών των. Ἡ μεταλλαγὴ τῶν χρωμάτων τῆς βέττας παρατηρεῖται συνήθως εἰς τὰ ἐνυδρεῖα καὶ ὅταν συναντηθῶσι δύο ἀντερασταί, ὁπότε ἀμφότεροι ἐπιπίπτουσι κατ' ἀλλήλων καὶ συνάπτουσιν ἐξοντωτικὸν ἀγῶνα μέχρι τελείας ἐπικρατήσεως τοῦ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν.

Αἱ θήλειαι βέτται, καθὼς καὶ οἱ *μακρόποδες,* ἄλλοι ἰχθύες τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, τοποθετοῦσι τὰ ᾠά των εἰς πρωτοτύπου εἴδους φωλεάν, ἥτις εἶναι ἀφρός, ὅστις παράγεται ἐκ τοῦ ἄρρενος κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον· καθ' ὃν χρόνον ἡ θήλεια ᾠοτοκεῖ, ὁ ἄρρην, ὅστις εὑρίσκεται ἀκριβῶς ἔναντι αὐτῆς, δι' εἰδικοῦ τινος ἐντὸς τοῦ στόματός του ὀργάνου, ἐκτοξεύει τὸ ὕδωρ πρὸς τὰ ἄνω, ὅπερ παράγει φυσαλίδας ἀκριβῶς πέριξ τῶν ᾠῶν· ὅταν ἡ θήλεια τελειώσῃ τὴν ᾠοτοκίαν, τότε ὁ ἄρρην περιέρχεται τὰ ὑπὸ τῶν φυσαλίδων περικυκλούμενα ᾠὰ καὶ ἐκκρίνει ἐκ τοῦ σώματός του γλοιώδη τινὰ διαφανῆ οὐσίαν, ἥτις ἑνοῦται μετὰ τῶν φυσαλίδων καὶ σχηματίζει τὴν ἰδιόρρυθμον φωλεάν, ὅπου φυλάσσονται τὰ ᾠὰ τοῦ ἰχθύος τούτου. Τὰ ᾠὰ ἔχουσι διάμετρον ἑνὸς περίπου χιλιοστομέτρου, μόλις δὲ γεννηθῶσι βυθίζονται εἰς τὸν πυθμένα βαθέως, περικυκλούμενα συγχρόνως ὑπὸ τῶν φυσαλίδων. Πάντοτε οἱ ἰχθύες οὗτοι φροντίζουσιν, ὅπως γονιμοποιήσωσι πλησίον ὑδροβίου τινὸς φυτοῦ, πέριξ τοῦ ὁποίου κατασκευάζεται καὶ ἡ ἀφρώδης φωλεά, ὅπως μὴ παρασύρηται ὑπὸ τῶν θαλασσίων ρευμάτων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ᾠῶν κυμαίνεται μεταξὺ 300 καὶ 500. Μέχρι τῆς ἐκκολάψεως τῶν ᾠῶν, ἥτις συντελεῖται μετὰ 24 ὥρας, ὁ ἄρρην παραμένει παρὰ τὴν φωλεὰν καὶ φυλάττει ταύτην, μὴ ἐπιτρέπων νὰ προσεγγίσῃ οὔτε ἡ θήλεια. Τὰ νεαρὰ ἰχθύδια εἶναι ὥριμα ὅπως γονιμοποιήσωσι μετὰ 5—6 μῆνας ἀπὸ τῆς ἐκκολάψεώς των. Δεκαπέντε ἡμέρας ἀπὸ τῆς πρώτης ᾠοτοκίας συναντῶνται ἐκ νέου ἄρρενα καὶ θήλεα, ὁπότε λαμβάνει χώραν νέα ᾠοτοκία. Οἱ θαυμά-

Digitized by Google

σιοι οὗτοι ἰχθύες διατηροῦνται, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρετικῆς περιποιήσεως, εἰς πλεῖστα ἐνυδρεῖα τῆς Εὐρώπης. Εἰς τὴν Κίναν εἶναι περιζήτητον τὸ εἶδος *βέττα ἡ μαχητική* (Betta pugmax), ἥτις εἶναι περίφημος διὰ τὴν πάλην, ἣν συνάπτει μετὰ τῶν ὁμοίων της εἰδῶν, προσομοιάζουσαν πολὺ πρὸς τὴν πάλην ἀλεκτόρων τινῶν τοῦ εἴδους τῶν *μαχητῶν*. Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βεττὲ (Vetter), ***Ἰωάννης-Ἡγήσιππος.*** Γάλλος ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1816. Μαθητεύσας παρὰ τῷ Steuben, διεκρίθη εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἱστορικῶν τινων σκηνῶν καὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ῥωπογραφιῶν. Διὰ πρώτην φορὰν παρουσιάσθη εἰς τὸ Σαλὸν τῷ 1844 διὰ τοῦ ἔργου «Bayard enfant», τῷ 1847 ἐξέθηκε τὸν «Molière chez le barbier de Pézenas» καὶ τῷ 1848 ἔλαβε τὸ 3ον βραβεῖον διὰ τοὺς «Ἀλχημιστάς» του, ἔργον εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι καταφανεῖς ἡ ὁλλανδικὴ καὶ ἡ γερμανικὴ ἐπίδρασις. Ὁμοίως καταφανὴς εἶναι ἡ ὁλλανδικὴ ἐπίδρασις εἰς τὴν «Etude à la lampe», διὰ τὴν ὁποίαν ἔλαβε τῷ 1850 τὸ 2ον βραβεῖον. Τῷ 1855, ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἔργων του «Ἐν τέταρτον τῆς ὥρας τοῦ Ραμπελαί» καὶ «Ὁ διδάσκαλος», ὠνομάσθη ἱππότης τοῦ Λεγεῶνος τῆς τιμῆς. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἔργων του ἀξιομνημόνευτα εἶναι τὰ ἀκόλουθα: «Καπνιστής», «Ἀναγνώστρια», «Ἀφήγησις» (1857), «Ἡ ἀναχώρησις διὰ τὸν περίπατον» (1859), «Βερνάρδος ντὲ Παλισσὺ» (1861), «Μολιέρος καὶ Λουδοβῖκος ὁ ΙΔ'» (1864), «Ἡ Μινιὸν ἀσχουμένη εἰς τὸ βιλβοκέτον» (1866), «Εἰς τὸ Καμπαρέ», (1867), «Μαζαρῖνος» (1872), «Ἡ φυγὴ εἰς Αἴγυπτον» (1874), καὶ «Ὁ ἐκλεπτυσμένος» (1875). Ι.Μ.Π.

Βέττενδορφ, ***ἀντιδραστήριον*** (Bettendorfs Reagenz). Ἀποτελεῖται ἐκ διαλύματος διχλωριούχου κασσιτέρου εἰς ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ (1 : 19). Τὸ ἀντιδραστήριον, παρουσίᾳ ἀρσενικοῦ, ἐμφανίζει φαιὰν θόλωσιν, φθάνουσαν, ἀναλόγως τῆς ποσότητος τούτου, καὶ μέχρις ἰζήματος. Ὀξειδωτικὰ σώματα, ὡς τὸ νιτρικὸν ὀξύ, καθὼς καὶ αἱ ὀργανικαὶ οὐσίαι καὶ τὸ διοξείδιον τοῦ θείου παραβλάπτουσι τὴν ἀντίδρασιν, τοῦτ' αὐτὸ δὲ κάμνει καὶ ἡ μεγάλη περίσσεια θειικοῦ ὀξέος. Τὸ ἀντιδραστήριον τοῦ Βέττενδορφ ἀναγράφεται εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς φαρμακοποιίας διὰ τὴν ἀναζήτησιν τοῦ ἀρσενικοῦ εἰς τὰ φάρμακα. Κ. Γ. Μ.

Βέττερ (Vättern ἢ Vetter καὶ Wetter) *[Γεωγρ.].* Λίμνη τῆς Ν. Σουηδίας (Γοτθίας), ἀπέχουσα 38 χιλιόμετρα ΝΔ. τῆς μεγάλης λίμνης Βένερ. Ἔχει μῆκος 110 χιλιομέτρων, μέσον πλάτος 30 καὶ μέγιστον βάθος 128· κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ἔτους ἡ ἐν αὐτῇ ναυσιπλοΐα εἶναι ζωηρά. Δέχεται περὶ τὰ τεσσαράκοντα ποτάμια ῥεύματα καὶ ἐκβάλλει διὰ τοῦ ποταμοῦ Μοτάλα εἰς τὴν Βαλτικήν. —Ω.

Βέττερεν (Wetteren) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς βελγικῆς Φλάνδρας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Τρεμόνδης, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σκάλδιος (κάτ. 16.993). Ἔχει πολλὰ καὶ περιώνυμα ξυθοποιεῖα καὶ βιομηχανίαν ὑφασμάτων, δαντελλῶν, πυρίτιδος καὶ σάπωνος.

Βεττερλὲ (Wetterlé), ***Αἰμίλιος.*** Γάλλος ἀββᾶς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Κολμὰρ τοῦ Ἄνω Ρήνου τῷ 1861. Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν ἐν Παρισίοις καὶ θεολογίαν ἐν Σαλαμάγκᾳ τῆς Ἱσπανίας καὶ Ἴνσμπρουγκ τῆς Αὐστρίας. Χειροτονηθεὶς ἱερεὺς (1885), μετῆλθε τὸν οἰκοδιδάσκαλον ἐν Παρισίοις καὶ Ἰταλίᾳ, κατόπιν δὲ διωρίσθη βικάριος ἐν Μυλούζῃ (1889). Ἀναμειχθεὶς εἰς τὴν πολιτικὴν κίνησιν τοῦ τόπου του, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν καθολικῶν ἐργατῶν τῆς Μυλούζης καὶ ἐπολέμησε σφοδρῶς τοὺς σοσιαλιστὰς καὶ ἀντικληρικόφρονας. Ἀπὸ τοῦ 1892 ἐπεζήτησε πολιτικὰς ἐλευθερίας διὰ τὴν Ἀλσατίαν καὶ Λωραίνην, ὡς καὶ τὸν σεβασμὸν τῶν γαλλικῶν παραδόσεων καὶ τῆς γαλλικῆς γλώσσης. Διηύθυνε τὴν «Journal de Colmar» καὶ βραδύτερον τὴν «Nouvelliste d'Alsace—Lorraine» καὶ ἵδρυσε τὴν «Colmarer Zeitung» καὶ τὴν «Elsaessicher Courier». Τῷ 1898 ἐξελέγη βουλευτὴς εἰς Ράϊχσταγ. Τῷ 1900 ἀνέλαβεν ἐπὶ ἓν ἔτος διὰ τὴν δριμύτητα τῶν ἄρθρων του. Ῥήτωρ εὐφραδὴς καὶ ἱκανός, ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ καθολικοῦ κόμματος. Ἐξέδωκε: «Τὸ καθολικὸν κόμμα καὶ αἱ φατρίαι» (1898) καὶ «Ἀλήθειαι καὶ παράδοξα» (1900). —Β.

Βέττερμπεργ (Wetterberg), ***Κάρολος-Ἀντώνιος.*** Σουηδὸς μυθιστοριογράφος (1804—1889), γνωστὸς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ὄνκελ Ἄνταμ* (=Μπάρμπα-Ἀδάμ). Ὡς στρατιωτικὸς ἰατρὸς ἐν Ὄστερσουντ, ἤρχισε νὰ δημοσιεύῃ εἰς διαφόρους ἐφημερίδας διηγήσεις καὶ μελέτας, διακρινομένας διὰ τὸ λεπτὸν σατυρικὸν πνεῦμά των, περὶ τῆς ζωῆς τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν μικρῶν πόλεων, ὑπὸ τὸν τίτλον «Γενικὴ Ἐπιθεώρησις». Ἐδημοσίευσε κατόπιν εἰς τόμους διάφορα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Ἠθογραφίαι» (1842), «Αἱ τέσσαρες ὑπογραφαί» (1843), «Ἡ γκουβερνάντα» (1843). Προσχωρήσας κατόπιν εἰς τὰς σοσιαλιστικὰς ἰδέας ἔγραψε μακρότερα μυθιστορήματα μὲ θέσιν, ὡς: «Χρῆμα καὶ Ἐργασία» (1847), «Μῖσος καὶ ἀγάπη» (1849), «Ὄλγα» (1850), «Ἡ κρέμα τῆς κοινωνίας» (1857) κλπ. Ἔγραψε καὶ ποιήματα λυρικά, διακρινόμενα διὰ τὴν λεπτότητα τοῦ συναισθήματος ὑπὸ τὸν τίτλον: «Τὸ ἡμερολόγιον τῆς Κατερίνας Μανσντόττερς», ἐκδοθέντα τῷ 1861, καὶ τὰ δράματα «Δοκιμασία» (1852) καὶ «Ειλικρινὴς ἐπιστολή» (1855). Ἀφιερώθη κατόπιν εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ παιδικοῦ περιοδικοῦ «Linnéa» (1862—1872), τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ἐν Σουηδίᾳ ὡς τὸ ἄριστον τοῦ εἴδους του. —Β.

Βεττερστάϊν (Wettersteingebirge) *[Γεωγρ.].* Ὀροσειρὰ τῆς νοτίου Γερμανίας ἐν Βαυαρίᾳ παρὰ τὰ τυρολικὰ σύνορα, ὑπεράνω τῆς κοίτης τοῦ Ἰσσάρ, παραποτάμου τοῦ Δουνάβεως. Ἡ κορυφὴ Τσουγκσπίτσε (Zugspitze) εἶναι ἡ ὑψηλοτέρα ὅλης τῆς Γερμανίας (2,960 μ.). —Ω.

βέττη (ἡ) (Betta) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χηνοποδιιδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου φέρουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Εἶναι πόαι λεῖαι, μονοετεῖς ἢ διετεῖς, μὲ φύλλα κολπωτά, ἐναλλασσόμενα, ἁπλᾶ καὶ φέροντα παράφυλλα. Τὰ ἄνθη εἶναι μεμονωμένα ἢ κατὰ ζεύγη 2, 4, 6 συνηνωμένα, ἀναφαίνονται κατὰ τὰς μασχάλας ἢ τὴν κορυφὴν τῶν κλάδων καὶ εἶναι κατὰ στάχυς διατεταγμένα. Τὰ ἄνθη προσέτι εἶναι ἑρμαφρόδιτα, κανονικά, μὲ σπερμοθήκην κυρτήν, εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁποίας ἀναφαίνεται ἁπλοῦν περιάνθιον, καὶ ἔχουσιν ὑποπράσινον χρῶμα. Τὸ ἀνδρεῖον ὄργανον ἀποτελεῖται ἀπὸ πέντε στήμονας ἡνωμένους κατὰ τὴν βάσιν των διὰ μεμβρανώδους δισκοειδοῦς ἀποφύσεως. Εἰς τὸ βάθος τῆς σπερμοδόχης εὑρίσκεται ᾠοθήκη μονόχωρος, τοποθετημένη ἐπὶ στύλου ὅστις σχηματίζεται ἐκ τῆς συνενώσεως δύο στιγματοφόρων κλάδων. Ὁ καρπὸς εἶναι ἀχαίνη πεπιεσμένη ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὸ κάτω, περιβαλλομένη ὑπὸ τῆς σπερμοδόχης ἢ σπερμοθήκης καὶ περιέχουσα ἀρκετὰ σπέρματα, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐνέχει τὸ ἔμβρυον. Γνωστὰ εἶναι 8 περίπου εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βέττη ἡ κοινή* (Betta vulgaris). Τὸ φυτὸν τοῦτο διακρίνεται ἐκ τῆς μεγάλης ἀναπτύξεως τῆς ῥίζης του, ἥτις εἰσχωρεῖ καθέτως πρὸς τὸ ἔδαφος καὶ εἶναι ἀτρακτοειδής, σαρκώδης, χρώματος ἐρυθροῦ, κιτρίνου ἢ λευκοῦ καὶ περικλείει ἀρκετὴν ποσότητα σακχάρου. Εἶναι πόα διετής, μὲ φύλλα μεγάλα, πλατέα, πράσινα κατὰ τὴν ἄνω αὐτῶν ἐπιφάνειαν καὶ πρασινοπόρφυρα πρὸς τὰ κάτω, μὲ ἁδρὰν νεύρωσιν διήκουσαν καθ' ὅλον τὸ μῆκος της καὶ πολυπληθεῖς λεπτάς, πλαγίας καὶ ἀνανοίστους ῥαβδώσεις βαθέος πορφυροῦ χρώματος. Τὸ φυτὸν τοῦτο καλλιεργεῖται εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καὶ παρ' ἡμῖν καὶ δὲν ἀπαιτεῖ πολλὰς φροντίδας παρὰ ἔδαφος γόνιμον καὶ ἄρδευσιν. Σπείρεται συνήθως ἀπὸ τοῦ τέλους Μαρτίου, ἡ δὲ σπορὰ δύναται νὰ διαρκέσῃ μέχρι καὶ τοῦ Αὐγούστου. Ἐκ τῆς διασταυρώσεως τῆς βέττης τῆς κοινῆς παρήχθησαν πλεῖσται ὅσαι ποικιλίαι ὡς: *βέττη ἡ κοινὴ ἡ ὑψηλή* (Betta vulgaris alta), ἐξ ἧς ἐξάγεται, ἐκ τῶν ῥιζῶν της ἰδίως, σάκχαρον· *βέττη ἡ κοινὴ ἡ σικελική* (Betta vulgaris sicla) κοιν. *σέσκουλο*· *βέττη ἡ κοινὴ ἡ ῥαφανοειδής* (Betta vulgaris rapacea), *βέττη ἡ κοινὴ ἡ ἐρυθρά* (Betta vulgaris rosea) ἢ *τεῦτλον*, κοιν. *κοκκινογούλι* ἢ *παντζάρι* κτλ. Δ. Ν. Π.

Βέττη ἡ κοινή.
[a = ἄνθος.]

Βέττιν (Wettin). Ἡγεμονικὸς οἶκος, ἐκ τοῦ ὁποίου κατήγοντο πολλοὶ βασιλεῖς καὶ πρίγκιπες τῆς Σαξονίας, τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Πορτογαλίας. Τὸ ὄνομα *Βέττιν* ἔφερε παλαιὸς φεουδαλικὸς πύργος, ἐρείπια τοῦ ὁποίου διεσώθησαν ἐν τῇ ὁμωνύμῳ κωμοπόλει τῆς πρωσικῆς περιφερείας Μέρσεμπουργ παρὰ τὸν Σάαλ, ἐκ τοῦ πύργου δὲ τούτου ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ὁ ἐν τῇ ἰδίᾳ περιφερείᾳ πλούσιος οἶκος τῶν Βέττιν. Αὐθαιρέτως γενεαλογία ἀνάγει τὸν οἶκον τοῦτον εἰς τὸν δοῦκα τῆς Σαξονίας *Βίντουκιντ* ἢ εἰς τὸν δοῦκα τῆς Θουριγγίας *Βουρχάρδον*, θανόντα ἐν ἔτει 908· ὁ πρῶτος ὅμως ἱστορικῶς ἀποδεδειγμένος γενάρχης αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ *Διδερῖχος Μπούσιτσι*, ὅστις τὸν Ἰούλιον τοῦ 982 ἔπεσεν ἐν Καλαβρίᾳ, μαχόμενος κατὰ τῶν Σαρακηνῶν.

Ἐκ τῶν δύο υἱῶν τοῦ Διδερίχου, ὁ μὲν πρωτότοκος, ὁ *Ντέντι*, ἀποθανὼν τῷ 1009, ἔλαβε τὴν κομιτείαν τοῦ βορείου Χασσενγκάου καὶ ἐξύψωσε τὸ γόητρον τοῦ οἴκου του διὰ τοῦ γάμου αὐτοῦ μετὰ τῆς Τητβούργης, θυγατρὸς τοῦ μαργράβου Διδερίχου Νόρντμαρχ, ὁ δὲ δευτερότοκος, ὁ *Φρειδερῖκος*, θανὼν τῷ 1017, τὴν περιφέρειαν Σιούφιλι μετὰ τοῦ Ὀϊλεμπουργ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του, ὁ Φρειδερῖκος ἀπέκτησε καὶ τὴν κομιτείαν Χασσενγκάου, προσελήφθη δὲ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ μαργράβου Ρικτάγου τῆς Μισνίας. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου αἱ ἐν λόγῳ γαῖαι περιῆλθον εἰς τὸν ἀνεψιόν του *Διδερῖχον*, υἱὸν τοῦ Ντέντι, ὅστις ἀργότερον ἐγένετο κύριος καὶ τοῦ Κάτω-Λάουζιτς. Συνεζεύχθη τὴν Ματθίλδην, θυγατέρα τοῦ μαργράβου Ἐκκεχάρδου τοῦ Α' τῆς Μισνίας, ἀπέθανε δὲ δολοφονηθεὶς ὑπὸ τοῦ γυναικαδέλφου του Ἐκκεχάρδου τοῦ Β' τῷ 1034. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Ντέντι* ἐπανέκτησε μετὰ τὸν θάνατον Ἐκκεχάρδου τοῦ Β' (1046) τὸ Λάουζιτς καὶ τὰς ὑπολοίπους πατρικὰς κτήσεις καὶ ἐνυμφεύθη τῷ 1069 τὴν πλουσίαν χήραν τοῦ μαργράβου Ὄθωνος τῆς Μισνίας Ἀδέλην. Ἔλαβε μέρος ἐνεργὸν εἰς τὴν στάσιν τῶν Θουριγγίων καὶ τῶν Σαξόνων κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἑρρίκου τοῦ Δ', τὸν ὁποῖον ὅμως τὴν εὔνοιαν κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ ἐκ νέου μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του (1075). Ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Ἑρρῖκος Α' Ὀϊλεμπουργ* ὠνομάσθη μαργράβος τῆς Μισνίας (1089), ἣν κατέλιπε τῷ 1103 εἰς τὸν υἱόν του *Ἑρρῖκον τὸν Β'*, θανόντα τῷ 1123.

Ὁ νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ Ντέντι τοῦ Β' ***Τίμων***, συζευχθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ δουκὸς τῆς Βαυαρίας Ὄθωνος, Ἴνταν, ὑπῆρξεν ὁ πατὴρ τοῦ *Κονράδου Βέττιν*, εἰς ὃν περιῆλθε τελικῶς μετὰ τοῦ δικαιώματος κληρονομικῆς διαδοχῆς ἡ Μισνία καὶ ἡ Σαξονία. Κατὰ τὴν διανομὴν τῶν ἐδαφῶν αὐτοῦ, διενεργηθεῖσαν μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του, τὸ Βέττιν ἔλαβεν ὁ τέταρτος υἱός του *Ἑρρῖκος ὁ Α'*, ὃν ἀποθανόντα τῷ 1187, διεδέχθη *Ἑρρῖκος ὁ Β'* καὶ τοῦτον θανόντα ὁ ἀδελφὸς του Οὐλερῖχος, μὲ τὸν διάδοχον τοῦ ὁποίου ἐσβέσθη ὁ οἶκος τῶν Βέττιν, αἱ δὲ γαῖαι αὐτῶν περιῆλθον εἰς τὸν κλάδον τῶν Μπρένα (1217), ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ παρεχωρήθησαν βραδύτερον εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν τοῦ Μαγδεβούργου. Α. Δ.

Βεττίνη (Bettine) *[Ἀστρονομ.].* Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 250. Ἀνεκαλύφθη τῇ 3ῃ Σεπτεμβρίου 1885, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: $a=3153$, $T=2045$ ἡμ., $e=0{,}122$, $i=12^{\circ}$, $57'$, $L=123^{\circ}.\ 36'$, $\Omega=25^{\circ}.\ 45'$, καὶ $\pi=91^{\circ}.\ 49'$. Σ. Π.

βεττογγια (ἡ) (Bettongia) *[Ζωολ.].* Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαρσυποφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μακροποδιδῶν*. Τὸ ἀνάστημα τῶν ζῴων τούτων εἶναι παρόμοιον πρὸς τὸ τοῦ κοινοῦ κονίκλου. Γνωστὰ τέσσαρα εἴδη, ὧν ἓν ἀπαντᾷ ἐν Τασμανίᾳ καὶ τὰ ἕτερα δύο εἰς τὴν Αὐστραλίαν. Γνωστότερον εἶδος: *βεττογγία ὁ κόνικλος* (Bettongia cuniculus), ἰθαγενὴς τῆς Τασμανίας. Δ. Ν. Π.

Βεττογγία ὁ κόνικλος

—*[Παλαιοζῳολ.]* Λείψανα τοῦ γένους τούτου εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειστοκαίνου ὑποπεριόδου τῆς τεταρτογενοῦς περιόδου ἐν Νέᾳ νοτίῳ Οὐαλλίᾳ. Γ. Κ. Γ.

Βεττόρε (Vettore) *[Γεωγρ.].* Ὄρος τῆς ἀνατολικῆς κορυφογραμμῆς (Σιβιλλιανὰ ὄρη) τῶν Κεντρικῶν Ἀπεννίνων, ὕψους 2478 μ. (ὅλ. **Ἀπέννινα**).

Βεττόρι (Vettori). Ὄνομα ἐπιφανοῦς φλωρεντινῆς οἰκογενείας, τῆς ὁποίας πλεῖστα μέλη κατέλαβον ἐξέχοντα πολιτικὰ καὶ δικαστικὰ ἀξιώματα ἐν τῇ δημοκρατίᾳ τῆς Φλωρεντίας. Κυριώτερα τούτων εἶναι: —1) *Φραγκῖσκος Βεττόρι* (1474—1539), συγγραφεύς, πλὴν ἄλλων, καὶ «Ἱστορίας τῆς Φλωρεντίας» (1511—1527). Φίλος τῶν Μεδίκων, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν συντελεστῶν τῆς πολιτικῆς των ἡγεμονίας.—2) *Πέτρος Βεττόρι* (1499—1585), τοῦ ὁποίου ἡ δρᾶσις ἐν τῇ πολιτείᾳ δὲν ὑπῆρξεν ἀσήμαντος· εἶναι ἰδίᾳ σήμερον γνωστὸς ὡς εἷς τῶν μεγαλυτέρων φιλολόγων καὶ ἑλληνιστῶν τοῦ αἰῶνος του. Ἐξέδωκε πλεῖστους ἀρχαίους Ἕλληνας καὶ Λατίνους συγγραφεῖς καὶ εἰσηγήθη νεωτέραν μέθοδον ἐν τῇ κριτικῇ ἐπεξεργασίᾳ τῶν κειμένων. Αἱ ἐκδόσεις του αὗται, ὡς καὶ ἡ προφορική του διδασκαλία, κατέστησαν αὐτὸν περίφημον ἀπανταχοῦ τῆς τότε Εὐρώπης. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἀναφέρομεν: «Variarum lectionum» (38 βιβλία), τὰς «Orationes» κτλ. —Β.

Βεττούρης, ***Νικόλαος.*** Ὁ τελευταῖος Βενετὸς τοποτηρητὴς καὶ καπετάνος τῶν Ἀθηνῶν, διαδεχθεὶς τὸν Ἑρμόλαον Κονταρίνην τῷ 1399. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του, ὁ νόθος υἱὸς τοῦ Νερίου, ὁ κατόπιν διαθήκης τὴν ὁποίαν ἀφῆκεν ὁ Νέριος λαβὼν τὴν Βοιωτίαν, Ἀντώνιος Ἀτζαϊόλης, κατώρθωσε περὶ τὰ τέλη τοῦ Μαΐου τοῦ 1402, διὰ στρατηγικοῦ τεχνάσματος, νὰ καταλάβῃ τὰς Ἀθήνας μετὰ δεκαπεντάμηνον ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν τῆς ὑπὸ τὸν Βεττούρην καὶ τὸν φρούραρχον Μοντόνα ἐνετικῆς φρουρᾶς ἐν Ἀκροπόλει (ὅλ. καὶ λ. **Ἀθῆναι**,

Digitized by Google

τ. Β', σ. 100, γ'). Ὁ Νικόλαος Βεττούρης ἀπέθανεν ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀκροπόλεως, ἡ δὲ βενετικὴ πολιτεία, τιμῶσα τὰς ὑπηρεσίας του, ὥρισεν εἰς τὴν σύζυγον καὶ θυγατέρα του σύνταξιν. Κ. Μ. Κ.

Βετυλούα *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Παλαιστίνης, πατρὶς τῆς Ἰουδαίας ἡρωΐδος Ἰουδείθ, μνημονευομένη δ' ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ μόνον ἐν τῇ βίβλῳ Ἰουδείθ, ἧς, ἀπολεσθέντων τῶν ἰχνῶν καὶ αὐτῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ, δὲν ἔχει εἰσέτι καθορισθῆ ἐπακριβῶς ἡ τοποθεσία. Μετὰ πολλῆς πιθανότητος ἀναζητεῖται αὕτη παρὰ τὸ σημερινὸν *Σανούρ*, κείμενον ἐπὶ ὀχυρᾶς τοποθεσίας κατὰ τὴν νότιον ἔξοδον τῆς πεδιάδος Ἐσδρελών, 4—5 χλμ. νοτίως τῆς Δωθαῒν καὶ περὶ τὰ 18 χλμ. βορείως τῆς Συχέμ. Νεώτεροι δέ τινες ἐρευνηταὶ ἀναζητοῦσι τὴν Βετυλούα περὶ τὰ 30 χλμ. βορειονατολικώτερον, ἐν τῇ σημερινῇ τοποθεσίᾳ *Μπὲτ-Ἰλφά*, καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ. Π. Ι. Μ.

Βετὼ (Vetault), *Ἀλφόνσος - Ἀνατόλ.* Γάλλος ἱστοριοδίφης ἐκ Μενιτρὲ (1843—1898). Ἀποφοιτήσας τῆς Παλαιογραφικῆς σχολῆς (Ecole des Chartes), διωρίσθη ἀρχειοφύλαξ τοῦ νομοῦ τῆς Μάρνης. Ἔγραψε: «Suger» (1871), «Godefroy de Bouillon» (1874), «Charlemagne» (1876), ἔργον βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Τῷ 1878 τῷ ἀνετέθη ἡ ἀναδιοργάνωσις τῆς δημοτικῆς βιβλιοθήκης τῶν Ρεννῶν καὶ τῷ 1894 ἐδημοσίευσε τὸν κατάλογον τῶν χειρογράφων της: «Catalogue des manuscrits de la bibliothèque des Rennes». —Β.

Βέϋ (Vey) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν τῆς ΝΑ. ἀκτῆς τῆς Μαγιόρκας τῶν Βαλεαρίδων (Port Vey: πλάτ. 39°38' Β, μῆκ. 3° 24' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1317: Majorca and Minorca). Σ. Ε. Λ.

Βεϋβὰρς ἢ ***Βυβάρς***. Σουλτᾶνος τῆς Αἰγύπτου κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα (βλ. λ. **Αἴγυπτος**, τ. Β', σ. 591, α' καὶ ἑ.).

Βεϋζὸν (Vayson), ***Παῦλος***. Γάλλος ζωγράφος (1842—1911). Ἐσπούδασε νομικά, ἀλλ' ἔχων μεγάλην κλίσιν πρὸς τὴν ζωγραφικὴν ἀφωσιώθη εἰς αὐτήν. Ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς μαθητὴς τοῦ *Λωράνς*, ἀλλ' ὁ διδάσκαλος οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἐξήσκησεν ἐπὶ τῆς ἰδιοφυΐας του. Κατ' ἐξοχὴν τοπιογράφος, ἐμελέτησε καὶ ᾐσθάνθη τὴν φύσιν τῆς πατρίδος του εἰς ὅλας της τὰς ποικιλίας ὅσον ὀλίγοι. Ἡ τεχνική του εἶναι ρωμαλέα καὶ ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔργου του «Dessous de bois, forêt de Fontenebleau» (1865), ἕως τὸ ἀριστουργηματικόν του τρίπτυχον «Saint Gens, patron du comtat Venaissin» (1910), ὁ Βεϋζὸν ὑπῆρξεν εἷς τῶν καλυτέρων ἀντιπροσώπων τῆς σχολῆς τοῦ ὑπαίθρου. Ἐβραβεύθη τετράκις εἰς τὰς διαφόρους παρισινὰς ἐκθέσεις καὶ ὑπῆρξε μέλος τῆς ἑλλανοδίκου ἐπιτροπῆς τῆς ἑταιρείας τῶν Γάλλων ζωγράφων. —Β.

Βεύη *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν τῇ μακεδονικῇ Λυγκηστίδι, παρὰ τὸν ποταμὸν *Βεῦον*, ὁ ὁποῖος ἦτο εἷς τῶν ἐκ νότου παραποτάμων τοῦ Ἐριγόνος καὶ ἀναφέρεται ἐν τῷ μεταξὺ τῶν Ρωμαίων καὶ τοῦ Φιλίππου τοῦ Ε' πολέμῳ. Ἄγνωστος εἶναι ἡ ἀκριβὴς τοποθεσία τῆς πόλεως ταύτης. Γ. Ι. Κ.

— **Βεύη** *[Γεωγρ.]*. Νέα ὀνομασία τῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Φλωρίνης, τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, κωμοπόλεως Μπανίτσης (βλ. λ.).

βεϋθέα (ἡ) (Beythea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν*. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος, ἰθαγενὲς τῶν νήσων Χαβάϊ.

Βέϋλ (Weyl), *Θεόδωρος*. Γερμανὸς ὑγιεινολόγος, γεννηθεὶς ἐν Βερολίνῳ τῷ 1851. Διωρίσθη ὑφηγητὴς τῷ 1879 ἐν Ἐρλάγγῃ καὶ εἶτα ὑφηγητὴς τῆς ὑγιεινῆς εἰς τὴν ἀνωτέραν σχολὴν τῶν τεχνῶν ἐν Charlottenburg. Συνέγραψε: «Organische Chemie für Mediziner» (Berlin 1891), «Studien zur strassenhygiene mit besond. Rücksicht auf Mül verbrennen» (Φιλαδέλφεια 1892), ἐννεάτομον «Ὑγιεινὴν» (1893—1899) τῇ συνεργασίᾳ πολλῶν ἄλλων, ὡς καὶ πλείστας πραγματείας ἀφορώσας τὴν χημείαν, βακτηριολογίαν, φυσιολογίαν καὶ ὑγιεινήν. Ὁ Βέϋλ ἔδειξεν ἐπίσης μεγάλην ἐνεργητικότητα εἰς διαφόρους ἀποστολάς, ἃς ὡς ὑγιεινολόγος ἀνέλαβεν ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεώς του, εἰς Ἀγγλίαν, Ρωσίαν, Κωνσταντινούπολιν καὶ Οὐγγαρίαν. Ο. Ρ.

βεϋλικτζῆς (ὁ)· βαθμὸς ἀνωτέρου ὑπαλλήλου τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, διευθυντοῦ τοῦ τμήματος τοῦ λεγομένου Αὐτοκρατορικοῦ Διβανίου. Ἡ λέξις θεωρεῖται παραφθορὰ τοῦ *μπεϊτικτζῆ*, ἑπομένως δὲν παράγεται ἐκ τοῦ *βέης* ἢ *βεηλίκ*. Ν. Μ.

Βεῦος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Μακεδονίας· βλ. Βεύη.

Βεϋρὲν (Veyrin). *Αἰμίλιος*. Γάλλος ποιητὴς καὶ λογοτέχνης (1850—1904). Ἐπεδόθη κατ' ἀρχὰς εἰς τραπεζικὰς ἐργασίας, βραδύτερον δὲ ἀφιερώθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν· τὸ πρῶτόν του δρᾶμα, «La Pâque socialiste» 1894, ἔσχε μεγάλην ἐπιτυχίαν, ἀριθμῆσαν πλέον τῶν 1500 παραστάσεων ἐν Γαλλίᾳ, Βελγίῳ καὶ Ἑλβετίᾳ. Τῷ 1899 ἡ Γαλλικὴ Κωμῳδία ἀνεβίβασε τὸ μονόπρακτόν του «Frêle et forté», ὅπερ ἐπροξένησε μεγάλην ἐντύπωσιν. Τέλος τῷ 1904 αἱ «*Μποὺφ Παριζιὲν*» ἔδωκαν τὴν «Embarquement pour Cythère», δρᾶμα εἰς στίχους, τοῦ ὁποίου τὴν μεγάλην ἐπιτυχίαν δὲν ἐπρόλαβε νὰ ἴδῃ ὁ συγγραφεύς. Ἀφῆκε πολλὰ χειρόγραφα θεατρικὰ ἔργα. —Β.

βεϋριχία (ἡ) (Beyrichia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χοιροειδῶν*. Γνωστὸν εἶναι ἓν μόνον ποῶδες εἶδος φυόμενον εἰς τὴν Βραζιλίαν. Δ. Ν. Π.

— **βεϋριχία** (ἡ) (Beyrichia M'Coy) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *ὀστρακωδῶν ἐντομοστράκων μαλακοστράκων ἀρθρωτῶν*. Τὸ ὄστρακόν των ἦτο μικρόν, φέρον δύο ὁμοίας θύρας, φερούσας ὑβώματα συχνὰ κοκκώδη, διαυλακούμενα ὑπὸ αὐλακίων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῶν περιόδων καμβρίου, σιλουρίου, δεβονίου καὶ λιθανθρακοφόρου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ.Κ.Γ.

βεϋριχίτης (ὁ) (Beyrichit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν. ἔχον τὴν ὄψιν καὶ τὴν σύνθεσιν τοῦ μιλλερίτου (βλ. λ.), χρῶμα μολυβδόφαιον καὶ εἰδικὸν βάρος 4, 7. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι θειοῦχον νικέλιον (NiS). Εὑρέθη ἐπὶ φλεβὸς σιδηρίτου εἰς τὸ μεταλλεῖον Lammerichskaule παρὰ τὸ Altenkirch. Γ. Κ. Γ.

— **βεϋριχίτης** (ὁ) (Beyrichites Waag.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κερατιτιδῶν* ἀμμωνοειδῶν (βλ. λ.). Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης τριασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὰς Ἄλπεις, Ἀσίαν καὶ Βόρειον Ἀμερικήν. Γ. Κ. Γ.

βεϋριχόκερας (τὸ) (Beyrichoceras Foord) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος *ἀμμωνοειδῶν* ζῴων, συνώνυμον τοῦ γένους γλυφιόκερας (βλ. λ.).

βεϋριχόνα (ἡ) (Beyrichona) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *φυλλοπόδων ἐντομοστράκων μαλακοστράκων ἀρθρωτῶν*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς καμβρίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βέϋσσενχοφ (Weyssenhof), *Ἰωσήφ*. Πολωνὸς μυθιστοριογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1860. Τὰ ἔργα του: «Ἡ ζωὴ καὶ αἱ σκέψεις τοῦ Κυρίου Φιλίππου Ποντφιλίπσκυ», «Ἡ Ζιμπελίνα καὶ ἡ Δεσποινίς» κτλ. διακρίνονται διὰ τὴν ἀκρίβειαν καὶ ζωντανότητα τῶν μορφῶν καὶ τὴν δροσερότητα τῶν περιγραφῶν. —Β.

Βεφᾶ. Συνοικία τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ πλατείας ὁμωνύμου (Βεφᾶ-μεϊντανῆ), ἐν τῇ Πόλει (Σταμπούλ), παρὰ τὸ μέγα τέμενος Σουλεϋμανιέ, οὕτως ὀνομασθεῖσα ἐκ τοῦ σεΐχου *Ἐμπ-οὐλ-Βεφᾶ*, διασήμου Τούρκου ἁγίου, ἱεροκήρυκος, ποιητοῦ καὶ μουσικοῦ, ζήσαντος ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὴν ἐποχὴν Μωάμεθ τοῦ κατακτητοῦ καὶ Βαγιαζὶτ τοῦ Β'. Ἐπὶ τῆς πλατείας ἐγείρεται τὸ φερώνυμον τζαμίον (*Βεφᾶ-τζαμισῆ*), κτισθὲν ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β' πρὸς χάριν τοῦ σεΐχου τούτου, ὅστις εἶχεν, ὡς λέγεται, τοσαύτην ἀνεξαρτησίαν χαρακτῆρος, ὥστε καὶ αὐτὸν τὸν σουλτᾶνον, ἐρχόμενον εἰς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ, διέταττε νὰ μὴ ταράττῃ τὴν ἡσυχίαν του. Παρὰ τὸ τέμενος ὑπάρχει καὶ ὁ τάφος τοῦ Βεφᾶ, χρησιμεύων μέχρι πρό τινος ὡς τόπος προσκυνήματος τῶν Τούρκων.

Εἰς μίαν ἐκ τῶν ὁδῶν τῆς συνοικίας ταύτης ὑπάρχει μικρὸν μουσουλμανικὸν τέμενος, ὀνομαζόμενον τουρκιστὶ *Κιλίσα-μεστζητῆ* (εὐκτήριον τῆς ἐκκλησίας), παλαιότατος χριστιανικὸς ναός, ἀνεγερθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρικίου Σφωρακίου, ὑπατεύσαντος ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν αὐτοκρατόρων Ἀρκαδίου καὶ Θεοδοσίου, τιμώμενος δὲ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Τύρωνος. Τὸ μεστζήτιον τοῦτο φαίνεται συγχέον Σκαρλᾶτος ὁ Βυζάντιος πρὸς τὸ τζαμίον τοῦ Βεφᾶ. Ἐν τῇ ἐνορίᾳ ταύτῃ, ἥτις ὠνομάσθη «τοῦ Σφωρακίου», εὑρίσκετο καὶ ἡ οἰκία Νικήτα τοῦ Χωνιάτου, πυρποληθεῖσα τῷ 1204 ὑπὸ τῶν σταυροφόρων, ὡς ἀναφέρει ὁ ἴδιος. Ἡ ἐκκλησία αὕτη ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Φανερωτοῦ, διότι εἰς τὸν ἅγιον τοῦτον προσέτρεχον ὅσοι ἔχανον χρήματα ἢ ἄλλο τι, ὅπως ἀποκαλύψῃ αὐτά. Μετεβλήθη δὲ εἰς τέμενος βασιλεύοντος Μωάμεθ τοῦ Β' ὑπὸ τοῦ σεϊχουλισλάμη Μολλᾶ-Γκιουρανῆ.

Διὰ τοὺς Ἕλληνας ἡ πλατεῖα Βεφᾶ εἶναι ἀξιομνημόνευτος, διότι ἐκεῖ εὑρίσκεται, ὡς πιστεύεται, ὁ τάφος Κωνσταντίνου ΙΒ' τοῦ Παλαιολόγου, τελευταίου Ἕλληνος αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου, εὐτελέστατος καὶ παρημελημένος ὑπὸ λίθον ἀνεπίγραφον, ὑπὸ τὴν σκιὰν ἰτέας, παρά τινα πτωχικὴν οἰκίαν. Ἐπὶ τοῦ τάφου ἡνάπτετο μέχρι πρό τινων ἐτῶν λυχνία. Κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα τῆς σουλτανικῆς Τουρκίας ἔτη τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τυχὸν σχετικῆς ἀδείας, περιεποιήθη τὸ ἐκεῖ «ἁγίασμα» τῆς *Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου* μετατραπὲν εἰς τόπον τακτικοῦ προσκυνήματος, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς ἱστορικῆς τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡμέρας. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Βεχᾶ-ἐτ-ντίν, ***Ἐμποὺλ-Μαχασὶν-Γιουσοὺφ ἴμπν-Ραφὴ-ἴμπν-Σαντάτ***. Ἄραψ συγγραφεὺς γεννηθεὶς ἐν Μοσούλῃ τῷ 1145, διάσημος ἱερονομολόγος καὶ θεολόγος, διδάξας εἰς τὴν ἐν Βαγδάτῃ σχολὴν Νιζαμιγὲ καὶ κατόπιν εἰς τὴν γενέθλιόν του πόλιν. Συνεδέθη διὰ φιλίας μετὰ τοῦ Σαλαδίνου, εἰς ὃν ὑπέβαλε σπουδαῖον σύγγραμμα περὶ τῶν νόμων τοῦ ἱεροῦ πολέμου τοῦ Ἰσλάμ. Ὁ Σαλαδῖνος ἐχρησιμοποίησεν αὐτὸν εἰς διαφόρους πρεσβείας, ἀποστολὰς καὶ εἰς δημόσια ὑπουργήματα, ὡς τὸ τοῦ δικαστοῦ Ἱεροσολύμων. Ὁ Βεχᾶ-ἐτ-ντὶν ἔμεινεν εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν καὶ ὑπὸ τὸν Μαλὶκ-οὒζ-Ζαχίρ, υἱὸν τοῦ Σαλαδίνου, γενόμενος δικαστὴς Χαλεπίου. Ἐπὶ δὲ τοῦ Μαλὲκ-ἐλ-Ἀζίζ, ἐγγόνου τοῦ Σαλαδίνου, διετέλεσε μέλος τῆς ἀντιβασιλείας. Ἀπέθανε τῷ 1234.

Τὸ κυριώτερον ἔργον του εἶναι ὁ «Βίος τοῦ Σαλαδίνου», μεταφρασθεὶς κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν λατινικὴν (ἐν Λουγδούνῳ τῷ 1732) καὶ κατόπιν εἰς ἄλλας γλώσσας. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βεχᾶ-ἐτ-ντὶν**, ***Ἐμπ-οὐλ-Φὰδλ-Ζουχαῒρ-ἴμπν-Μωχαμμὲτ-ἀλ-Μουχαλλαμπῆ***. Ἄραψ ποιητὴς (1186—1258), γεννηθεὶς παρὰ τὴν Μέκκαν καὶ ζήσας ἐν Μεσοποταμίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ. Τὰ ποιήματα αὐτοῦ εἶναι ᾠδαὶ πανηγυρικαί, διακρινόμεναι διὰ τὴν κομψότητα τῆς στιχουργίας καὶ τοῦ ὕφους, μετεφράσθησαν δὲ καὶ εἰς τὴν ἀγγλικήν.

βεχενικὸν *ἔλαιον [Χημ.]*· (λατιν. *Oleum Behen, Oleum balatinum*, γαλλ. *Huile de Ben ailé*, ἀγγλ. *Behen-oil*, γερμ. *Behenöl, Behennussôl, Beenöl*). Καλεῖται οὕτω τὸ λιπαρὸν ἔλαιον τὸ λαμβανόμενον ἐκ τῶν σπερμάτων τοῦ φυτοῦ Moringa pterygosperma ἢ Moringa oleifera, ὅπερ φύεται εἰς Αἴγυπτον, Ἀραβίαν, Συρίαν, Ἀνατ. Ἰνδίας καὶ Ἰαμαϊκήν. Κατατάσσεται εἰς τὴν τάξιν τῶν μὴ ξηραινομένων ἐλαίων καὶ εἶναι πυκνόρρευστον, ἄχρουν ἢ ὠχροκίτρινον καὶ ἄοσμον. Ἔχει εἰδ. βάρος εἰς 15° 0,9120—0,9198, ἀριθμὸν σαπωνοποιήσεως 184,6—187,7 καὶ ἀριθμὸν ἰωδίου 72,2—111,8. Ἐχρησιμοποιεῖτο πρότερον ἐν Εὐρώπῃ ὡς λιπαντικὸν ἔλαιον διὰ τὰ ὡρολόγια, πρὸς παραλαβὴν τοῦ ἀρώματος τῶν ἀνθέων κτλ., σήμερον ὅμως χρησιμοποιεῖται μόνον ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ ὡς ἐδώδιμον ἔλαιον καὶ ὡς θεραπευτικὸν μέσον. Σ. Γ.

— **βεχενικὸν** *ὀξὺ ['Οργ. Χημ.]*. Ἀνώτερον κεκορεσμένον λιπαρὸν ὀξὺ τοῦ τύπου $CH_3(CH_2)_{20}COOH$, ἀνευρεθὲν τῷ 1848 ὑπὸ τοῦ *Vôlcker* ἐν τῷ βεχενικῷ ἐλαίῳ. Τήκεται εἰς 84° καὶ βράζει εἰς 306°. Δύναται ἐπίσης νὰ ληφθῇ δι' ὑδρογονώσεως τοῦ ἐρουκικοῦ ὀξέος. Τὸ χλωρίδιον αὐτοῦ κρυσταλλοῦται εἰς ἄχροα φύλλα, τηκόμενα εἰς 73—75°, ὁ αἰθυλεστὴρ αὐτοῦ τήκεται εἰς 48—49° καὶ τὸ ἀμίδιόν του εἰς 111°.

Τὰ ἁλογονοπαράγωγα τοῦ ὀξέος τούτου ἀπέκτησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη θεραπευτικὴν σπουδαιότητα, διότι εἶναι ἄγευστα, μᾶλλον ἀνεκτὰ τῶν βρωμιο— καὶ ἰωδιαλκαλίων καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν διαρκεῖ μακρότερον, χωρὶς νὰ ἐμφανίζωσι παρεπιδράσεις. Παρασκευάζονται διὰ προσθήκης ἁλογόνων ἢ ὑδραλογόνων εἰς τὸν ἐρουκικὸν ἢ βρασσιδικὸν ὀξύ. Τὸ *μονοβρωμιοβεχενικὸν ὀξύ*, $C_{22}H_{43}O_2Br$ τήκεται εἰς 39—40° καὶ σχηματίζει ἄγευστον ἅλας μετ' ἀσβεστίου. Τὸ *μονοϊωδιοβεχενικὸν ὀξὺ* εἶναι ἄχρους μᾶζα, τηκομένη κάτω τῆς θερμοκρασίας τοῦ αἵματος. Τὸ μετ' ἀσβεστίου ἅλας αὐτοῦ εἶναι ἄχρους, ἄοσμος καὶ ἄγευστος κόνις, ἐρχομένη εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα *σαϊωδίνη*. Τὸ *διβρωμιοβεχενικὸν ὀξύ*, $C_{22}H_{42}O_2Br_2$, παρέχει λευκόν, ἄοσμον καὶ ἄγευστον ἅλας μετ' ἀσβεστίου, τὸ ὁποῖον εἶναι τελείως μὴ δηλητηριῶδες καὶ χρησιμοποιεῖται, ὑπὸ τὸ ὄνομα *σαβρωμίνη*, κατὰ τῆς ἐπιληψίας, τῶν ὑποχονδριῶν καὶ τῶν καρδιονευρώσεων. Τοῦ *διϊωδιοβεχενικοῦ ὀξέος* χρησιμοποιεῖται ὁ *αἰθυλεστὴρ* ὑπὸ τὸ ὄνομα *λιποϊωδίνη* πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν ἰωδιαλκαλίων ἐν τῇ θεραπευτικῇ. Σ. Γ.

βεχενολικὸν *ὀξὺ ['Οργ. Χημ.]*. Ἀκόρεστον ὀργανικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου:

$$C_8H_{17}.C \vdots C.(CH_2)_{11}.COOH$$

Κρυσταλλοῦται εἰς βελόνας τηκομένας εἰς 57°,5 καὶ διὰ τριβῆς ἠλεκτρίζεται. Λαμβάνεται ἐκ τοῦ διβρωμιοβεχενικοῦ ὀξέος, $C_{22}H_{42}O_2Br_2$, διὰ βρασμοῦ μετ' ἀλκοολικοῦ κάλεως. Προτιμότερον παρασκευάζεται ἐκ τοῦ κραμβελαίου διὰ κορεσμοῦ τούτου ἐν χαμηλῇ θερμοκρασίᾳ διὰ βρωμίου καὶ κατεργασίας τοῦ βρωμιωθέντος ἐλαίου μετ' ἀλκοολικοῦ κάλεως ὑπὸ πίεσιν. Τὸ ἀκάθαρτον ὀξὺ καθαρίζεται διὰ σχηματισμοῦ τοῦ μετὰ καλίου ἅλατος αὐτοῦ.

Διὰ κατεργασίας μετ' ἀρσενοτριχλωριδίου λαμβάνεται τὸ *χλωριοαρσινωδοβεχενολικὸν ὀξὺ* (χλωαρσενοβεχενολικὸν ὀξύ), τοῦ ὁποίου τὸ μετὰ στροντίου ἅλας ἔρχεται εἰς τὸ ἐμπόριων ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἐλαρσόνη*, χρησιμοποιούμενον ὡς φάρμακον κατὰ τῆς ἀναιμίας καὶ ἀδυναμίας. Σ. Γ.

Digitized by Google

βεχενοξυλικὸν ὀξὺ *['Οργ. Χημ.]* ἢ *μ,ν-δικετοβεχενικὸν ὀξύ.* Εἶναι δικετοκαρβονικὸν ὀξὺ προερχόμενον ἐκ τοῦ βεχενικοῦ ὀξέος. Ἔχει τὸν τύπον $CH_3 . [CH_2]_7 . CO . CO . [CH_2]_{11} . COOH$ καὶ εἶναι σῶμα στερεόν, τηκόμενον εἰς 95°. Σ. Γ.

Βεχέρα *[Γεωγρ.].* Ὁ ΒΔ. νομὸς (μουδηρία) τῆς Αἰγύπτου, ἐκτεινόμενος ἀπὸ τοῦ βραχίονος τῆς Ροζέττης μέχρι τῆς Λιβυκῆς ὀρεισειρᾶς. Ἔχει 893 χιλ. κατ. καὶ ἐπιφάνειαν 1,011,000 *φεδδανίων.* Περιλαμβάνει τὴν ὄασιν τῆς *Σίβας* ὅπου τὸ περιώνυμον μαντεῖον τοῦ Ἄμμωνος Διὸς καὶ πρωτεύουσαν ἔχει τὸ *Δαμαγχούρ.* Ἔχει τὴν μεγάλην λίμνην τῆς *Μαρεώτιδος* (Μαριούτ, ἀρχ. Μαρία), τοῦ *Ἐδκοῦ* καὶ τοῦ *Ἀμπουκὶρ* καὶ τὴν μεγάλην διώρυγα *Μαχμουδίαν* (βλ. Ἀλεξάνδρεια). Ἡ Ἀλεξάνδρεια διοικητικῶς δὲν ὑπάγεται εἰς αὐτήν, ἀλλ' ἀποτελεῖ ἴδιον κυβερνεῖον. Ὑποδιαιρεῖται εἶτα εἰς τὰς ἐπαρχίας (μάρκαζ) *Ροζέττης, Κάφρ ἐλ Δάουαρ, Ἀμποῦ Χούμους, Δαμαγχούρ, Σούμπρα Κίτ, Ἰτιάϊλ Μπαροὺτ* καὶ *Κὼμ Χαμάντα.* Ἐν αὐτῇ ἔκειτο ἡ ἀρχαία περιώνυμος Ναύκρατις. Γ. Λ. Α.

Βεχὴδ - πασᾶς. Ἀρχηγὸς πέντε χιλιάδων Τούρκων, οἵτινες κατὰ Μάϊον 1821 ἀπεβιβάσθησαν ἐκ τῶν μικρασιατικῶν ἀκτῶν εἰς Χίον, ἵνα ἐξασφαλίσουν τὸ φρούριον καὶ ἀφοπλίσουν τοὺς κατοίκους. Πρὶν ἐφαρμόσῃ τὰ μέτρα ταῦτα ὁ Βεδήχ, συνεκάλεσε δι' ἀπάτης τοὺς ἐπιφανεστέρους Χίους, ἵνα συσκεφθῶσι δῆθεν ἐπὶ τῶν τοπικῶν ζητημάτων, οὕτως δὲ συνέλαβεν ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν ἓξ αὐτῶν καὶ τοὺς ἐνέκλεισεν ὡς ὁμήρους ἐν τῷ φρουρίῳ. Οὕτω κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου ἀπέτυχε τὸ κίνημα ἐν Χίῳ, ἐπαναληφθὲν δυστυχῶς τὸ ἑπόμενον ἔτος, ὅτε καὶ κατεστράφη ἡ νῆσος (*Φιλήμ.* Γ' σελ. 321). Τ. Χ. Κ.

Βεχὴπ - βέης. Τοῦρκος ἀξιωματικός, διατελέσας διοικητὴς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀκαδημίας τοῦ πολέμου. Φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου, ὑπηρετεῖ ὡς ἀρχηγὸς τοῦ πυροβολικοῦ Ἰωαννίνων καὶ διοικητὴς τοῦ φρουρίου Μπιζάνι κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον 1912-1913. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ σοβαρὰ τουρκικὴ ἀμυντικὴ ὀργάνωσις τῶν Ἰωαννίνων, ἰδίως δὲ τῶν ὀχυρῶν *Μπιζάνι, Ἀετορράχης, Μανωλιάσας, Αὐγό.* Βραδύτερον, προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ ἀντιστρατήγου, ἀνέλαβε κατὰ τὸν Μέγαν πόλεμον διαφόρους διοικήσεις. Μετὰ τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τοῦ Μουσταφᾶ-Κεμάλ, εὑρεθεὶς εἰς τὸ ἀντίθετον στρατόπεδον, ἔφυγεν ἐκ Τουρκίας καὶ παραμένει (1928) αὐτοεξόριστος εἰς Κωνστάτζαν τῆς Ρουμανίας. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

βεχίλιθος (ὁ) καὶ *βεχιλίτης* (Bechilith) *['Ορυκτολ.].* Συνώνυμα τοῦ ὀρυκτοῦ βοριοασβεστίτου (Borocalcit) (βλ. λ.).

Βεχιστοὺν ἢ *Βεσιτοὺν* ἢ *Βεσουτοὺν [Γεωγρ.].* Ἱστορικὸν χωρίον τῆς Περσίας, διάσημον διὰ τὴν ὁμώνυμον στήλην τοῦ Δαρείου· βλ. Βαγίστανα καὶ Μπεχιστούν. Ν. Μ.

Βεχσάϊντερ (Wegscheider), *Ἐρνέσιος-Ἐρρῖκος-Γουσταῦος.* Γερμανὸς μαιευτὴρ (1819—1893). Ἵδρυσε μετὰ τοῦ Karl Mayer τὴν ἑταιρείαν τῆς Μαιευτικῆς ἐν Βερολίνῳ, ἧς ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὑπῆρξε διευθυντὴς τῆς συντάξεως τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν, ὡς καὶ ἐπίτιμον μέλος. Ὑπῆρξεν ἅμα ἑταῖρος πλείστων ἐπιστημονικῶν σωματείων καὶ ἐτιμήθη διὰ τοῦ τίτλου τοῦ μυστικοσυμβούλου ἰατροῦ. Ἐπιστημονικαὶ αὐτοῦ ἐργασίαι: «Nonnula de febrium intermittentium causa atque natura» (ἐναίσιμος διατριβή), «Ueber phlegmasia alba dolens» (1846), «Ueber Reposition der vorgefallenen Nabelschnur» (1852), «Ueber Placenta praevia» (1859), κλ. κλ. Γνωστὴ ἐπὶ μακρὸν παρέμεινεν εἰς τὰς τότε φαρμακολογίας ἡ ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ φερομένη πτισάνη, ὠφέλιμος διὰ τὰ στηθικὰ νοσήματα. Ο. Ρ.

Βέχσε (Vehse), ***Κάρολος-Ἐδουάρδος.*** Διάσημος Γερμανὸς ἱστορικός, γεννηθεὶς ἐν Φρειβούργῳ (1802—1870). Υἱὸς πλουσίου βιομηχάνου, ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1826. Διορισθεὶς ὑπάλληλος τῶν ἀρχείων τῆς Δρέσδης παρῃτήθη τῷ 1838, ὠθούμενος ὑπὸ τῆς μεγάλης του κλίσεως πρὸς τὰ ταξίδια. Καὶ κατὰ πρῶτον περιώδευσεν ἐπὶ ἓν ἔτος τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ἐπανελθὼν δὲ εἰς Εὐρώπην διέδραμεν αὐτὴν πολλαχῶς. Ἔδωκε κατόπιν ἐν Δρέσδῃ σειρὰς πολυκρότων ἐλευθέρων μαθημάτων πολιτικῆς ἱστορίας, ὡς καὶ ἱστορίας τῆς εὐρωπαϊκῆς Λογοτεχνίας καὶ Τέχνης. Τῷ 1851—1852 ἐπαναλαμβάνει τὰ ταξίδιά του εἰς Γερμανίαν, Ἑλβετίαν, Παρισίους καὶ Λονδῖνον, μετὰ τὰ ὁποῖα ἐγκαθίσταται ἐν Βερολίνῳ. Τὸ σπουδαιότερον ἱστορικόν του σύγγραμμα εἰς 48 τόμους, τὸ ὁποῖον ἐθαυμάσθη, ἀλλὰ καὶ ἐπεκρίθη πολύ, μετεφράσθη δὲ εἰς πολλὰς γλώσσας, εἶναι ἡ «Ἱστορία τῶν γερμανικῶν αὐλῶν ἀπὸ τῆς Μεταρρυθμίσεως καὶ ἐντεῦθεν» (1851—1858). Ἐπειδὴ ὅμως ἐν αὐτῷ περιείχοντο πληροφορίαι καυστικαὶ διά τινα τῶν πριγκίπων τῆς πρωσσικῆς αὐλῆς, ἐμηνύθη ἐπὶ παραβάσει τοῦ περὶ τύπου νόμου καὶ κατεδικάσθη εἰς ἑξάμηνον φυλάκισιν μετὰ ἀπελάσεως ἐκ τοῦ πρωσσικοῦ ἐδάφους. Ἀποσυρθεὶς εἰς Σινὰκ παρὰ τὴν Βασιλείαν, ἐπολιτογραφήθη ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐπαναλαμβάνει τὰ ταξίδια καὶ παραμένει ἀλληλοδιαδόχως εἰς Νίκαιαν, Γένουαν, Φλωρεντίαν, ἐπιστρέφει δ' ἐκ νέου εἰς Φρειβοῦργον (1862). Ἀπὸ τοῦ 1867 ἐγκαθίσταται εἰς Φλωρεντίαν σχεδὸν τυφλός. Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω μνημειώδους ἱστορίας του, ὁ Βέχσε ἐδημοσίευσε καὶ πολλὰς ἄλλας, ὡς «Ἱστορίαν τοῦ αὐτοκράτορος Ὄθωνος τοῦ μεγάλου» (1828), «Πίνακας παγκοσμίου ἱστορίας καὶ τοῦ παγκοσμίου πολιτισμοῦ» (1834), τὸν «Σαιξπῆρον ὡς πολιτικόν, φιλόσοφον καὶ ποιητὴν» (1841) κ.λ.π. Κ. Ι. Β.

Βὲχτ (Vecht). *[Γεωγρ.].* Ποταμὸς τῆς Α. Γερμανίας καὶ Δ. Ὁλλανδίας. Πηγάζων ἐκ Βεστφαλίας καὶ διαρρέων τὸ Ἀννόβερον καὶ τὴν ὁλλανδικὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ὄβερ-Ὕσσελ, μήκους 193 χλμ. ἐκβάλλει εἰς τὸν κόλπον τῆς Ζυϊδερσέης.

— **Βὲχτ** (Vecht) *[Γεωγρ.].* Ἕτερος, ὁμώνυμος πρὸς τὸν προηγούμενον, ποταμὸς τῆς Ὁλλανδίας, εἷς τῶν τελικῶν βραχιόνων τοῦ Κάτω Ρήνου, μήκους 38 χλμ. Ἀναχωρῶν ἐξ Οὐτρέχτης ἐκβάλλει εἰς τὸν κόλπον τῆς Ζυϊδερσέης παρὰ τὴν Μίνδεν, εἰς ἀπόστασιν 10 χλμ. ἀπὸ τοῦ Ἀμστελλοδάμου. Χρησιμεύει ὡς ἡ σπουδαιοτέρα στρατηγικὴ γραμμὴ τῆς Ὁλλανδίας. Μία σειρὰ ἐξ εἴκοσιν ὀχυρωμάτων δεσπόζει ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν του. —Ω.

Βέχτα (Vechta) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Β. Γερμανίας ἐν τῷ μεγάλῳ δουκάτῳ τοῦ Ὄλδενμπουγ, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας. Κάτοικοι 2,500. Ἔχει διδασκαλεῖον, φυλακὰς καὶ βιομηχανίαν ὑφασμάτων καὶ ζύθου. —Β.

Βεὼρ ἢ *Βαιὼρ [Βιβλ. 'Ιστ.].* Ὄνομα δύο προσώπων μνημονευομένων ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ, ὧν ὁ μὲν ἦτο πατὴρ τοῦ Ἰδουμαίου βασιλέως *Βαλὰκ* (Γενέσ. λστ' 32), ὁ δὲ ἕτερος ἦτο πατὴρ τοῦ μάντεως *Βαλαὰμ* (Ἀριθμ. κβ' 5 κλπ.). Ὁ δεύτερος λέγεται ἐν τῇ Β' ἐπιστολῇ τοῦ Πέτρου καὶ *Βοσὸρ* (β' 15). Π. Ι. Μ.

βζελκίτης (ὁ) (Bjelkit) *['Ορυκτολ.]*· ὀρυκτὸν συνώνυμον τοῦ κοσαλίτου (βλ. λ.).

Βη —. Τὰ ἀπὸ *Wie—* ἀρχόμενα γερμανικὰ ὀνόματα, βλ. εἰς **Βι—** ἢ **Βιε—.**

βῆ - βῆ. Διὰ τῶν συλλαβῶν τούτων ἀναπαριστᾷ εἴς τινα στίχον του ὁ κωμικὸς ποιητὴς Κρατῖνος τὴν φωνὴν τῶν προβάτων, περὶ τῆς ὁποίας γενικῶς ἐπικρατεῖ ἡ ἀντίληψις ὅτι ἐκφράζεται διὰ τῶν ἤχων *μπὲ-μπέ.* Αἱ συλλαβαὶ αὗται ἔγιναν ἀφορμὴ σφοδρῶν γλωσσολογικῶν συζητήσεων περὶ τῆς προφορᾶς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἐχρησίμευσαν ὡς βάσις πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἰσχυρισμῶν γλωσσολόγων τινῶν ὅτι τὸ *β* ἐπροφέρετο ὡς *b* καὶ τὸ *η* ὡς *ε* μακρὸν (ε ε). —Ω.

βηγερίτης (ὁ) *['Ορυκτολ.]*· συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ βεεγεριτης (βλ. λ.).

Βὴδ (Wied)· βλ. **Βίδ.**

βηζιγάντι (τό)· βλ. ἐκδόριον.

Βηθαβαρᾶ *[Βιβλ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Παλαιστίνης κειμένη ἀνατολικῶς τοῦ Ἰορδάνου, παρ' ἣν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ὠριγένους, τοῦ Εὐσεβίου, τοῦ Ἱερωνύμου καί τινων ἑλληνικῶν, συριακῶν καὶ σλαβικῶν χειρογράφων, ὡς καὶ κατὰ τὴν γνώμην ἐνίων νεωτέρων ἐρευνητῶν τῆς Παλαιστίνης, ἐβάπτιζεν ὁ Πρόδρομος (βλ. καὶ λ. **Βηθανία**). Ἡ πόλις αὕτη ἀναζητεῖται σήμερον ὑπὸ πολλῶν παρὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ἰορδάνου, τὴν ἐπονομαζομένην *Ἀμπαρά,* ὀλίγον βορείως τῆς Μπεϊσάν. Π. Ι. Μ.

Βηθακχαρὶμ *[Βιβλ. Γεωγρ.]*· βλ. Βαιθαχαρμά.

Βηθανία *[Βιβλ. Γεωγρ.].* —1) Κώμη τῆς Παλαιστίνης ἐντεῦθεν τοῦ Ἰορδάνου, ἐπανειλημμένως μνημονευομένη ἐν τοῖς εὐαγγελίοις καὶ συνδεομένη πρὸς σπουδαῖα γεγονότα καὶ πρόσωπα τῆς εὐαγγελικῆς ἱστορίας. Ὑπῆρξε πατρὶς τοῦ Λαζάρου, τῆς Μάρθας καὶ τῆς Μαρίας. Ἐνταῦθα διέμενε πολλάκις ὁ Σωτὴρ καὶ ἐτέλεσε καὶ τὸ θαῦμα τῆς ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου. Ἐνταῦθα ἐπίσης, καὶ δὴ ἐν τῇ οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, παρακαθημένου τοῦ Ἰησοῦ εἰς δεῖπνον, γυνή τις (πιθανώτατα Μαρία, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Λαζάρου) ἤλειψε τοὺς πόδας αὐτοῦ διὰ πολυτίμου μύρου (Ματθ. κστ' 6 ἑξ., Μάρκ. ιδ' 3 ἑξ. καὶ Ἰω. ιβ' 1 ἑξ.). Ἐντεῦθεν δ' ἐκκινήσας ὁ Ἰησοῦς εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα κατὰ τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων καὶ αὐτόθι, ὡς φαίνεται, διενυκτέρευε κατὰ τὰς πρώτας νύκτας τῆς Μ. ἑβδομάδος μέχρι τῆς συλλήψεως αὐτοῦ (Ματθ. κα' 17 κλπ.). Ταύτην τὴν Βηθανίαν ἐννοεῖ καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς λέγων ἐν τῇ ἐξιστορήσει τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Ἰησοῦ (κδ' 50), ὅτι ἐξήγαγε τοὺς μαθητὰς «ἕως εἰς Βηθανίαν» ἢ καὶ «ἕως πρὸς Βηθ.» κατ' ἄλλα χειρόγραφα, ἔνθα ἡ «εἰς» ἢ ἡ «πρὸς» σημαίνει πιθανώτατα τὴν διεύθυνσιν (=πρὸς τὸ μέρος τῆς Βηθανίας) καὶ δὲν πρόκειται περὶ ἄλλης Βηθανίας ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν, ὡς ἐξέλαβόν τινες.

Ἔκειτο δὲ ἡ Βηθανία αὕτη νοτιοανατολικῶς τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν, ἐκεῖ ἔνθα τὸ ἐν τῷ μέσῳ ἐλαιῶν, ἀμυγδαλῶν καὶ συκῶν εὑρισκόμενον καὶ περὶ τὰ 3/4 τῆς ὥρας ἀπέχον τῆς Ἱερουσαλήμ, σημερινὸν πτωχὸν χωρίον *Ἐλ-Ἀζαριέ,* κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐκδοχήν, στηριζομένην, τὸ μὲν ἐπὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ εὐαγγελίου, καθ' ἣν ἡ Βηθανία ἀπεῖχε τῆς Ἱερουσαλὴμ περὶ τοὺς 15 σταδίους (ια' 18), τὸ δὲ ἐπὶ τῆς σημερινῆς ὀνομασίας τοῦ χωρίου, ἥτις εἶναι ἐξαραβισμὸς τοῦ ὀνόματος τοῦ Λαζάρου (=χωρίον τοῦ Λαζάρου). Πρὸς τούτοις δὲ ἐνταῦθα δεικνύει τὸν τάφον τοῦ Λαζάρου καὶ παλαιὰ παράδοσις, ἀναγομένη τοὐλάχιστον μέχρι τοῦ Δ' αἰῶνος. Ἤδη ἐπὶ τοῦ Ἱερωνύμου εἶχεν ἀνιδρυθῆ ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Λαζάρου χριστιανικὸς ναός, ἔργον τῆς ἁγίας Ἑλένης κατὰ τὸν *Νικηφόρον Κάλλιστον* (Πρβ. *Εὐσεβίου-Ἱερωνύμου* Ὀνομαστικὸν καὶ *Migne* Ἑλλ. Πατρολ. 146, 113 καὶ *Ὁδοιπορικὸν* τοῦ προσκυνητοῦ τῶν Βουρδηγάλων κλπ.). Ἔκτοτε δ' ἔφερε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Λαζάρου ἡ Βηθανία, λεγομένη *Λαζάριον,* καὶ ἐχρησίμευεν ὡς ἀφετηρία τῆς μεγάλης πομπῆς, ἥτις μὲ τὸν ἐπίσκοπον τῶν Ἱεροσολύμων ἐπὶ κεφαλῆς εἰσήρχετο εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν κατὰ τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων (βλ. λ. **Βαϊφόρος** καὶ «Ὁδοιπορικὸν ἁγ. Συλβίας»). Ἤδη δὲ ὑπὸ παλαιῶν προσκυνητῶν μαρτυρεῖται, ὅτι ὑπῆρχον ἐκεῖ καὶ ἄλλοι δύο ναοί. Ἐπίσης ἐνωρὶς εἶχεν ἱδρυθῆ αὐτόθι καὶ μοναστήριον, καταστραφὲν βραδύτερον κατά τινα βαρβαρικὴν ἐπιδρομήν. Τῷ 1138 ἱδρύθη παρὰ τὸν ναὸν γυναικεῖον μοναστήριον ὑπὸ τῆς συζύγου τοῦ βασιλέως Φούλκου τῶν Ἱεροσολύμων. Παρὰ τὸν τάφον τοῦ Λαζάρου, εἰς ὃν ἄγουσιν 22 βαθμίδες, δεικνύονται ἐρείπια οἴκου ἀποδιδομένου εἰς τὰς ἀδελφὰς τοῦ Λαζάρου. ΝΑ δὲ τῆς Βηθανίας ὑπάρχει ναΐσκος, παρ' ὃν, κατὰ τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν, καθήμενος ὁ Ἰησοῦς συνηντήθη μετὰ τῆς Μαρίας καὶ ἤκουσε παρ' αὐτῆς τὸ «εἰ ἧς ὧδε οὐκ ἂν ἀπέθανέ μου ὁ ἀδελφὸς» (Ἰωάννου ια' 31).

Ἐν τῷ Ταλμοὺδ γίνεται μνεία γειτονικῆς εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ κώμης *Μπεῒτ-Χινὲ* ἢ *Μπετουνὶ* (οἶκος φοινικοβαλάνων), ὅπερ πιθανώτατα εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὴν ἡμετέραν Βηθανίαν (Βλ. «Βιβλ. Λεξικὸν *Vigouroux*» ἐν λ. *Bethanie* καὶ *Β. Ἰωαννίδου* «Προσκυνητάριον Ἁγ. Γῆς,» (1877 σελ. 290).

— 2) ***Βηθανία,*** πέραν τοῦ Ἰορδάνου κειμένη, καὶ μνημονευομένη ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίῳ (ά 28), ὡς τόπος ἔνθα ἐβάπτιζεν ὁ Πρόδρομος καὶ ἔνθα φαίνεται ὅτι ἐβαπτίσθη ὁ Κύριος. Ἐνῷ δὲ ἐν τοῖς πλείστοις καὶ παλαιοτάτοις τῶν χειρογράφων φέρεται ἐν τῷ εἰρημένῳ χωρίῳ τὸ ὄνομα *Βηθανία,* ὅπερ καὶ προτιμᾶται ὑπὸ τῶν πλείστων κριτικῶν, ὁ Ὠριγένης προτιμᾷ τὴν καὶ ἔν τισιν ἑλληνικοῖς, συριακοῖς, σλαβικοῖς καὶ ἄλλοις χειρογράφοις φερομένην διόρθωσιν *Βηθαβαρᾶ,* ἂν καὶ ὁμολογεῖ ὅτι ἐν τοῖς πλείστοις τῶν χειρογράφων τῆς ἐποχῆς του ἐφέρετο τὸ ὄνομα *Βηθανία.* Ὁ λόγος δὲ δι' ὃν ὁ Ὠριγένης προτιμᾷ τὴν εἰρημένην διόρθωσιν εἶναι, ὅτι δὲν ὑπῆρχε κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ παρὰ τὸν Ἰορδάνην *Βηθανία,* ἀλλὰ *Βηθαβαρᾶ* (=τόπος διαβάσεως). Τὴν γνώμην ταύτην ἀσπάζεται καὶ ὁ Εὐσέβιος μετὰ τοῦ Ἱερωνύμου καὶ τοῦ Ἐπιφανίου, καὶ δὴ καὶ ὁ λεγόμενος χάρτης τῆς Μαδηβᾶ (βλ. λ.). Ἐπειδὴ δ' ὅμως τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο δὲν εἶναι ἀμάχητον, διότι ἦτο δυνατὸν νὰ εἶχε καταστραφῆ ἡ πέραν τοῦ Ἰορδάνου Βηθανία κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ὠριγένους, ἐξ ἄλλου δὲ ἡ γραφὴ *Βηθανία* εἶναι ἄριστα μεμαρτυρημένη, αὕτη εἶναι ἡ καὶ πάσης ἄλλης προτιμοτέρα. Τὴν Βηθανίαν ταύτην ὁ Zahn ἀναζητεῖ ἐν τῷ περὶ τὰς $2 \frac{1}{2}$ ὥρας πέραν τοῦ Ἰορδάνου κειμένῳ χωρίῳ *Μπετονεΐμ,* ὁ δὲ Féderlin ἐνόμισεν ὅτι ἀνεκάλυψε τὰ ἐρείπια αὐτῆς δεξιᾷ τοῦ *Βανδὶ-Νιμρὶν* περὶ τὰ 20' πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἰορδάνου. Ὁπωσδήποτε πέραν τοῦ Ἰορδάνου καὶ δὴ περὶ τὰ $7 \frac{1}{2}$ χ. μ. μακρὰν τῆς ἐκβολῆς τοῦ ποταμοῦ εἰς τὴν Νεκρὰν θάλασσαν ἀνεζητεῖτο ὑπὸ τῶν παλαιῶν προσκυνητῶν μέχρι τοῦ ΣΤ' αἰῶνος ὁ τόπος τῆς βαπτίσεως τοῦ Σωτῆρος, παρ' ὃν εἶχεν ἱδρυθῆ καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου († 518) μικρὸς ναός. Ἀπὸ τοῦ ΣΤ' ὅμως αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς, τῆς ἀναμνηστικῆς τελετῆς τοῦ βαπτίσματος τοῦ Σωτῆρος μετατεθείσης ἐντεῦθεν τοῦ Ἰορδάνου, ἱδρύθη ἐνταῦθα μεγάλη μονὴ πρὸς τιμὴν τοῦ Προδρόμου, ἐκεῖ ἔνθα πρό τινων ἐτῶν ἱδρύθη ὑπὸ τῶν ἡμετέρων νέα μονὴ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ *Ντὲρ-Μὰρ-Γιουχανὰ* (μοναστήριον ἁγ. Ἰωάννου) ἢ *Κάσρ ἐλ-Γιεχουδὶ* (φρούριον τῶν Ἰουδαίων). Μετατεθείσης δὲ τῆς εἰρημένης ἀναμνηστικῆς τελετῆς τοῦ βαπτίσματος, ἐλησμονήθη ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος καὶ ὁ πραγματικὸς τόπος τῆς βαπτίσεως τοῦ Σωτῆρος, ὅστις ἔκειτο πέραν τοῦ Ἰορδάνου (Ἰω. ά 28). [Βλ. *Mommert* «Aenon und Bethania» (1903), καὶ *Heidet* ἐν τῷ βιβλικῷ λεξικῷ τοῦ *Vigouroux* κλπ.] Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Βηθαρὰμ *[Βιβλ. Γεωγρ.]*· βλ. Βαιθαράμ.

Βηθδαγὼν *[Βιβλ. Γεωγρ.].*—1) Πόλις τῆς Πα-

Digitized by Google

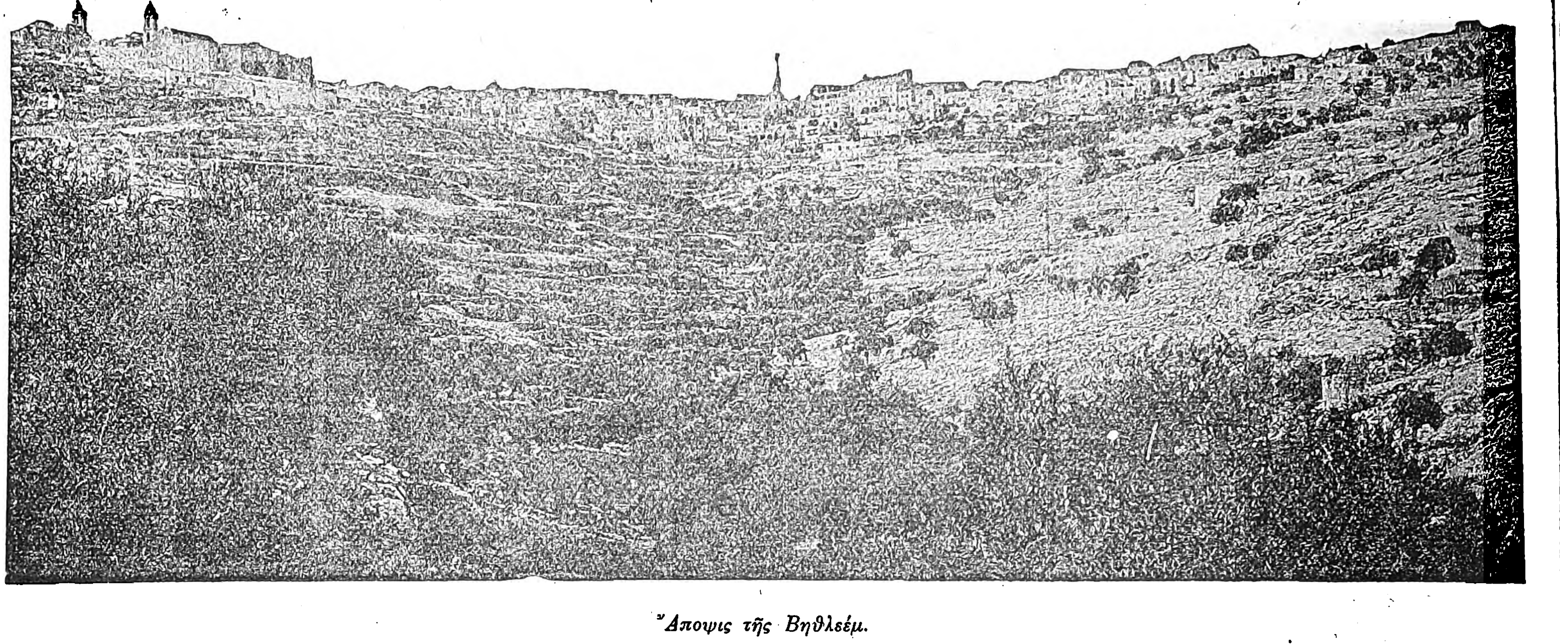

Ἄποψις τῆς Βηθλεέμ.

λαιστίνης, ἀνήκουσα εἰς τὴν φυλὴν τοῦ Ἰούδα καὶ κειμένη ἐν τῇ πεδιάδι Σεφηλᾶ (Ἰησ. Ναυῆ ιε' 41). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πρέπει νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸ σημερινὸν *Μπεΐτ-Νδεδζάν*, περὶ τὰ 8 χ. μ. νοτιοανατολικῶς τῆς Ἰόππης. Σημαίνει δὲ τὸ ἑβραϊκὸν ὄνομα *Μπαὶθ-Νταγκών*, ἐξ οὗ τὸ *Βηθδαγὼν* τῶν *Ο'* καὶ τὸ *Μπεῒτ Νδεδζὰν* (οἶκος τοῦ Δαγών), τῆς κυριωτάτης θεότητος τῶν Φιλισταίων, μνημονεύεται δὲ καὶ εἰς τὰς σφηνοειδεῖς ἐπιγραφάς.

—2) Πόλις τῆς Παλαιστίνης, ἀνήκουσα εἰς τὴν φυλὴν Ἀσὴρ (Ἰησ. Ναυῆ ιθ' 27), ἥτις, ὡς δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ἔκ τε τοῦ ὀνόματος (*Μπαὶθ-Νταγκὼν*=οἶκος Δαγὼν) καὶ ἐκ τῆς πρὸς τὴν Μεσόγειον γειτνιάσεως τῆς φυλῆς εἰς ἣν ἀνῆκεν, φαίνεται, ὅτι ἦτο πόλις φιλισταϊκή. Ἡ τοποθεσία ὅμως αὐτῆς δὲν ἔχει εἰσέτι ἐπακριβῶς καθορισθῆ.
Π. Ι. Μ.

Βηθελία *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς νοτίου Παλαιστίνης, κειμένη παρὰ τὴν Γάζαν, πολυάνθρωπος καὶ κατείδωλος. Διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐν αὐτῇ ναῶν προσωνομάζετο «θεῶν οἰκητήριον». Περίφημον δὲ μάλιστα ἦτο τὸ *Πάνθεον*, κείμενον ἐπὶ λόφου δεσπόζοντος τῆς πόλεως. Εἰς τὸν ἐκχριστιανισμὸν αὐτῆς συνετέλεσε μεγάλως ὁ *Ἱλαρίων*, ὁ σύγχρονος τοῦ Μ. Ἀντωνίου, ὁ εἰσηγητὴς τοῦ μοναχικοῦ βίου ἐν Παλαιστίνῃ, ὅστις εἶχεν ἐγκατασταθῆ παρὰ τὴν Γάζαν. Ἐκ τῆς Βηθελίας κατήγετο πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς *Σωζόμενος* (*Σωζομ.* «Ἐκκλ. Ἱστορ.» Γ' 14, καὶ ἑξ. καὶ *Νικηφ. Καλλίστου* ΙΑ' 39). Πιθανῶς ἔκειτο αὕτη ἔνθα τὸ σημερινὸν *Μπὲτ-Λαγιά*, ΒΑ. τῆς Γάζης.
Π. Ι. Μ.

Βηθεσδὰ *[Κ. Διαθήκη]*. Κολυμβήθρα (δεξαμενὴ) ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ, μετὰ πέντε στοῶν, παρ' ἣν ὁ Σωτὴρ ἐθεράπευσε τὸν ἐπὶ 38 ἔτη κατατρυχόμενον ὑπὸ παραλυσίας ἀσθενῆ (Ἰωάννου ε' 1 ἑξῆς). Τὸ ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ τούτου μνημονευόμενον ὄνομα *Βηθεσδὰ* γράφεται καὶ ἐξηγεῖται ὑπὸ ἄλλων ἄλλως. Ἐν τισι χειρογράφοις τῆς Καινῆς Διαθήκης (Β) φέρεται ὡς *Βηθσαϊδὰ* (= τόπος ἄγρας), ἐν ἄλλοις (Σιναϊτ. κλπ.) ὡς *Βηθζαθὰ* ἢ *Βηζαθά*. Βηθεσδὰ (κατὰ τοὺς κώδ. *Α. C* καὶ κατὰ *Συρ. Κουρετ.*) σημαίνει οἶκον (τόπον) τοῦ ἐλέου ἢ οἶκον τῆς εὐσπλαγχνίας, πιθανῶς ἕνεκεν τῶν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ ἐκείνῃ γινομένων κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, χάριτι θείᾳ, ἰάσεων (ε' 3—5). Ἀμφίβολος ἐπίσης παραμένει εἰσέτι καὶ ἡ τοποθεσία τῆς κολυμβήθρας ταύτης. Κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, αὕτη ἔκειτο ἐπὶ τῇ *προβατικῇ* (δηλ. πύλῃ), ἥτις ἔκειτο βορειοανατολικῶς τοῦ ναοῦ, ἂν καὶ ἄλλοι ἐξηγηταί, παλαιοὶ καὶ νεώτεροι, νομίζουσιν, ἐσφαλμένως, ὅτι *προβατικὴ* ἐκαλεῖτο αὐτὴ ἡ κολυμβήθρα ὑπὸ τῶν ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων. Ὅτι δὲ ὑπῆρχε πράγματι *προβατικὴ πύλη* ἐν Ἱερουσαλὴμ μανθάνομεν καὶ ἄλλοθεν (Νεεμίου γ' 1, 32, ιβ' 39 κλπ.). Βορείως τοῦ ναοῦ ἔκειτο ἡ κολυμβήθρα αὕτη καὶ κατὰ πληροφορίας παλαιῶν προσκυνητῶν (Ὁδοιπορικὸν Βουρδηγάλων, Εὐσέβιος, Ἱερώνυμος, Κύριλλος, Θεοδόσιος κλπ). Ἐκεῖ δὲ κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἱδρύθη ναὸς πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου. Ἀπὸ τοῦ ΙΒ' δὲ αἰῶνος ἐμφανίζονται καὶ διάφοροι γνῶμαι, π. χ. ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ *Μπιρκὲτ Ἰσραὴλ* ἢ περὶ τῆς *πηγῆς τῆς Μαρίας* κλπ. Νεώτεροι δὲ (Bebler, Belser κ. ἄ.) τοποθετοῦσι τὴν Βηθεσδά, ἣν συγχέουσι πρὸς τὴν *κολυμβήθραν τοῦ Σιλωὰμ* (Ἰωάννου θ' 7), πρὸς νότον. Εἰς ὑποστήριξιν τῆς παλαιοτέρας παραδόσεως ἦλθε τελευταίως ὁ ἀρχιτέκτων *Schick*, ὅστις ἐν ἔτει 1888, κατὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Ἄννης, ἀνεῦρε παρ' αὐτὸν (βορείως τοῦ ἰουδαϊκοῦ ναοῦ) τὰ ἐρείπια παλαιᾶς δεξαμενῆς μετὰ στοῶν (Βλ. *L. Heidet* ἐν τῷ Βιβλικῷ λεξικῷ τοῦ *Vigouroux*, ἔνθα καὶ πλήρης βιβλιογραφία). **Π. Ι. Μ.**

Βηθλεὲμ *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Ἑβραϊκὸν ὄνομα (=οἶκος, τόπος, ἄρτου) δύο πόλεων τῆς Παλαιστίνης.

—1) ***Βηθλεὲμ*** τῆς φυλῆς Ἰούδα, ὀνομαζομένη ἄλλοτε *Ἐφραθᾶ* (=εὔφορος. Γενέσ. λε' 16, μη' 7 κλπ.). Κεῖται πράγματι ἐν εὐφόρῳ χώρᾳ καὶ ἐν ὡραίῳ τοπίῳ, περὶ τὰ 9 χμ. νοτίως τῆς Ἱερουσαλήμ, σήμερον δὲ λέγεται ὑπὸ τῶν Ἀράβων *Μπεϊτλὰμ* (οἶκος, τόπος κρέατος) ἐκ τῶν παρ' αὐτὴν διατρεφομένων πολυπληθῶν ποιμνίων. Ὑπῆρξε θέατρον τοῦ ὡραίου εἰδυλλίου τῆς βίβλου, τῆς Ῥοὺθ καὶ πατρὶς τῶν στρατηγῶν τοῦ Δαυῒδ *Ἰωάβ*, *Ἀβεσσὰ* καὶ *Ἀσαὴλ* καὶ δὴ καὶ αὐτοῦ τοῦ Δαυῒδ, ὅθεν καὶ ἐπωνομάζετο «πόλις Δαυῒδ» (Α' Βασιλ. κ' 6, Λουκᾶ β' 4). Διὰ τὸ στρατηγικὸν τῆς θέσεως αὐτῆς εἶχεν ὀχυρωθῆ ὑπὸ τοῦ *Ῥοβοὰμ* (Β' Βασιλ. κγ' 14, Β' Παραλειπ. ια' 6). Παρευδοκιμηθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἔμελλε νὰ καταστῇ παγκοσμίως περίφημος διὰ τῆς παρ' αὐτὴν γεννήσεως τοῦ Μεσσίου κατὰ τὴν πρόρρησιν *Μιχαίου τοῦ προφήτου* (ε' 2). Σήμερον ἡ Βηθλεέμ, ἀριθμοῦσα περὶ τὰς 11.000 κατοίκων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Χριστιανῶν (Ὀρθοδόξων, Παπικῶν, Ἀρμενίων, Διαμαρτυρομένων) καί τινων Μωαμεθανῶν, εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ δύο λόφων, ὧν ὁ μὲν κεῖται πρὸς δυσμάς, ὁ δὲ πρὸς ἀνατολὰς καὶ περιβάλλεται ὑπὸ ἐλαιῶν, ἀμυγδαλῶν, ἀμπέλων κλπ. Ἐνταῦθα δέ, πρὸς τῇ γεωργίᾳ καὶ τῇ κτηνοτροφίᾳ, θεραπεύεται ἀπό τινων καὶ βιομηχανία κατασκευῆς εἰκόνων καὶ κομβολογίων ἐκ διαφόρων ὑλῶν.

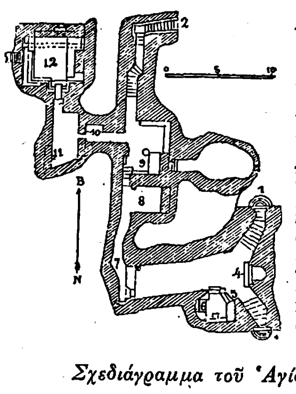

[1) Κλίμακες ἄγουσαι εἰς τὸ Ἅγ. Σπήλαιον. Κλῖμαξ εἰς τὸ αὐτὸ ἐκ τῆς ἐκκλησίας τῶν Λατίνων. 3) Θύρα κεκλεισμένη διὰ τείχους. 4) Τόπος τῆς τοῦ Σωτῆρος γεννήσεως. 5) Ἡ Ἁγία Φάτνη. 6) Ἁγ. τράπεζα τῆς προσκυνήσεως τῶν Μάγων. 7) Δίοδος λελαξευμένη ἐν Βράχῳ. 8) Τόπος ἔνθα διετάχθη ὁ Ἰωσὴφ νὰ φύγῃ δι' Αἴγυπτον. 9) Παρεκκλήσιον τῶν σφαγέντων νηπίων. 10) Τάφος τοῦ Ἁγ. Εὐσεβίου. 11) Τάφος τοῦ Ἁγ. Ἱερωνύμου. 12) Παρεκκλήσιον τοῦ αὐτοῦ.]

Σχεδιάγραμμα τοῦ Ἁγίου Σπηλαίου.

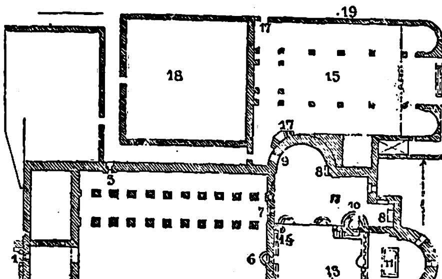

Σχεδιάγραμμα τοῦ ναοῦ τῆς Βηθλεέμ.

[1) Κυρία εἴσοδος. 2) Εἴσοδος μοναστηρ. Ἀρμενίων. 3) Εἴσοδος μοναστηρ. καὶ Ἐκκλ. Λατίνων. 4) Εἴσοδος μοναστηρίου Ὀρθοδόξων. 5) Βαπτιστήριον Ὀρθοδόξων. 6) Θύραι Ὀρθοδόξων εἰς τὸ Καθολικόν. 7) Θύρα εἰς τὸ Καθολικὸν κοινὴ τοῖς Ὀρθοδόξ. καὶ Ἀρμενίοις. 8) Ἁγ. τράπεζα Ἀρμενίων. 9) Εἴσοδος Ἐκκλ. Λατίνων. 10) Κλίμακες ἄγουσαι εἰς τὸ Ἅγιον σπήλαιον. 11) Ἅγιαι τράπεζαι Ὀρθοδόξων. 12) Κλῖμαξ εἰς Πατρ. Ἁγ. Γεωργίου καὶ τὸν πύργον τοῦ μοναστ. τῶν Ὀρθοδόξων. 13) Θρόνος τοῦ Πατριάρχου τῶν Ὀρθοδόξων. 14) Ἄμβων. 15) Ἐκκλ. Λατίνων. 16) Εἴσοδος μοναστηρίου Λατίνων. 17) Κλῖμαξ εἰς τὰ ὑπόγεια σπήλαια. 18) Σχολὴ τῶν Φραγκισκανῶν. 19) Λατ. Μοναστήριον.]

Τὸ σπουδαιότατον *προσκύνημα* τῆς Βηθλεὲμ εἶναι τὸ σπήλαιον, ἐν ᾧ ἐγεννήθη ὁ Κύριος καὶ οὗ ἡ γνησιότης εἶναι ἠγγυημένη. Ἤδη ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς Ἰουστῖνος, γεννηθεὶς περὶ τὸ 100 μ.Χ. ἐν Σιχὲμ τῆς Παλαιστίνης, ἐγίνωσκεν ἐξ αὐτοψίας τὸ *σύνεγγυς τῆς κώμης* (Βηθλεὲμ) *σπήλαιον* τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος. Καὶ αὐτὸς δ' ὁ ἐθνικὸς φιλόσοφος *Κέλσος* (περὶ τὸ 150 μ.Χ.) ἔχει ὑπ' ὄψει του τοιοῦτο σπήλαιον. Ὑπὲρ τοῦ σπηλαίου συνηγορεῖ παλαιόθεν ἀδιάκοπος σχεδὸν παράδοσις· φαίνεται δ' ὅτι ἐνωρίτατα ἀπεδόθησαν εἰς τὸ σπήλαιον ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν αἱ προσήκουσαι τιμαί, διότι, κατά τινα πληροφορίαν παρεχομένην ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου, ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανός, θέλων νὰ ἐξαφανίσῃ τὴν ἀνάμνησιν τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος, διέταξε (περὶ τὸ 137) νὰ καθιερωθῇ ἐν τῷ τόπῳ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ ἡ λατρεία τοῦ Ἀδώνιδος. Ἀλλ' ἤδη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ὠριγένους ἐδεικνύετο ἐν Βηθλεὲμ τὸ σπήλαιον τῆς γεννήσεως. Μετὰ ἕνα αἰῶνα, ὁ Εὐσέβιος ὄχι μόνον ἐγίνωσκε τὴν ὕπαρξιν τῆς περὶ σπηλαίου παραδόσεως, ἀλλὰ καὶ ἀναφέρει, ὅτι ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἁγίας Ἑλένης ἱδρύθη ὕπερθεν τοῦ τόπου τούτου (ἤδη πρὸ τοῦ 326) μέγας ναὸς (βασιλική), πλουσιώτατα διακεκοσμημένος (Εὐαγγ. Ἀποδειξ. Ζ' 5, Βίος Κωνσταντίνου Γ' 43), ὅστις διὰ μέσου ποικίλων περιπετειῶν διασώζεται, κατὰ μέγα μέρος, καὶ μέχρι σήμερον, ἴσως δὲ εἶναι τὸ παλαιότατον τῶν σωζομένων χριστιανικῶν μνημείων. Ὁ ναὸς οὗτος, τιμώμενος ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου, ἔχει μῆκος (ἐξαιρέσει τοῦ προνάου) $57\frac{1}{8}$ μ. καὶ πλάτος $26\frac{1}{8}$ καὶ περιλαμβάνει 5 κλίτη, σχηματιζόμενα διὰ 4 σειρῶν ἐκ κορινθιακῶν στύλων ἐξ ὡραίου μαρμάρου (11 στῦλοι ἐν ἑκάστῃ σειρᾷ) καὶ εἶναι καλλιτεχνικῶς ᾠκοδομημένος καὶ πλουσιώτατα διακεκοσμημένος. Ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Μανουὴλ Κομνηνὸς (1143 — 1180) διεκόσμησε τοὺς τοίχους τοῦ ναοῦ τούτου διὰ μωσαϊκῶν ἐπιχρύσων.

Δυστυχῶς ἕνεκα τῶν περιπετειῶν, τοῦ χρόνου καὶ τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, ἔχει ἀποστερηθῆ οὗτος μεγίστου μέρους τοῦ παλαιοῦ του διακόσμου καὶ δὴ καὶ τῶν ἐξόχων μωσαϊκῶν τοῦ δαπέδου, ἅτινα στολίζουσι σήμερον τὸ μητροπολιτικὸν τζαμίον τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἀπὸ τοῦ 1757 ὁ ναὸς οὗτος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τῶν ἡμετέρων, ἀφ' ὧν εἶχεν ἀφαρπαγῆ ὑπὸ τῶν Λατίνων. Μόνον δὲ οἱ Ἀρμένιοι εἶναι ἀπὸ τοῦ 1810 κάτοχοι μέρους, κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ ναοῦ τούτου. Κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ ναοῦ ὑπάρχει ὀρθόδοξον ἑλληνικὸν καὶ ἀρμενικὸν μοναστήριον, πρὸς Β. δὲ αὐτοῦ ὑπάρχει ὁ ναὸς τῆς Ἁγ. Αἰκατερίνης, ἀνήκων εἰς τοὺς Φραγκισκανούς, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου ἔχουσιν οἱ Λατῖνοι εἴσοδον πρὸς τὸ κάτωθεν τοῦ ναοῦ ἱερὸν σπήλαιον καὶ παρὰ τὸν ναὸν (ἀριστερᾷ) μοναστήριον αὐτῶν. Διὰ δύο μαρμαρίνων κλιμάκων, κειμένων ἔμπροσθεν καὶ ἑκατέρωθεν τοῦ εἰκονοστασίου, κατέρχεταί τις εἰς τὸ ἱερὸν σπήλαιον, ὅπερ, μεταβεβλημένον εἰς κρύπτην, ἔχει πλουσιώτατα διακοσμηθῆ καὶ φωτίζεται μόνον διὰ τοῦ φωτὸς τῶν κανδηλῶν καὶ τῶν λαμπάδων. Ἐκ τῶν 32 ἐν ὅλῳ κανδηλῶν, 4 μὲν ἀνήκουσιν εἰς τοὺς Λατίνους, 6 εἰς τοὺς ἡμετέρους καὶ 5 εἰς τοὺς Ἀρμενίους. Ὁ τόπος τῆς γεννήσεως, κείμενος μεταξὺ τῶν δύο μνημονευθεισῶν κλιμάκων, εἶναι $2\frac{1}{2}$ μ. ὕψους καὶ $1\frac{1}{8}$ πλάτους καὶ καλύπτεται διὰ λευκοῦ μαρ-

Digitized by Google

Ἡ βασιλικὴ τῆς Βηθλεέμ.
[Ἄποψις ἐκ τῆς κάτω εἰσόδου τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς.]

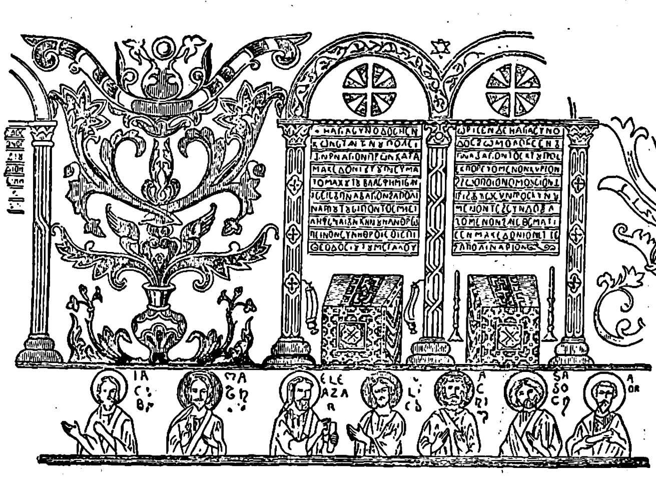

Ἓν ἐκ τῶν μωσαϊκῶν τοῦ ναοῦ.

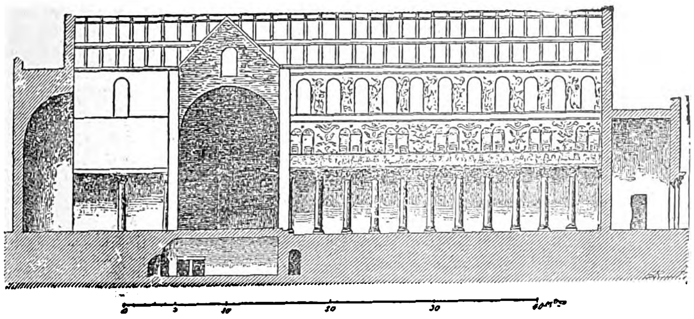

Κατακόρυφος τομὴ τοῦ ναοῦ.

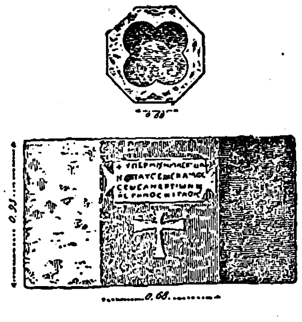

Τὸ βαπτιστήριον.
[Ἄνω : ὁριζοντία τομή.]

Τύπος τῶν κιονοκράνων τοῦ ναοῦ.

μάρου καὶ ἰάσπιδος, ἐν τῷ μέσῳ δὲ ὑπάρχει ἀργυροῦς ἀστὴρ μετὰ τῆς λατινικῆς ἐπιγραφῆς «Hic de Virgine Maria Jesus Christus natus est» (τ.ἔ. ἐνθάδε ἐκ τῆς παρθένου Μαρίας ἐγεννήθη ὁ Ἰ. Χριστός). Καὶ ὁ τόπος δ' οὗτος ἀπὸ τοῦ 1757 ἔχει ἐπανέλθει εἰς τὴν κατοχὴν τῶν ἡμετέρων, πλὴν τοῦ βορείου μέρους τοῦ σπηλαίου, ὅπερ ἀνήκει εἰς τοὺς Λατίνους.

Περὶ τὰ 4 μ. νοτιοδυτικῶς αὐτοῦ ὑπάρχει τὸ λατινικὸν *παρεκκλήσιον τῆς φάτνης*. Παρὰ δὲ τὸ σπήλαιον ὑπάρχουσι καὶ πολλὰ ἄλλα παρεκκλήσια τῶν Λατίνων, ἔτι δὲ καὶ ὁ τάφος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συγγραφέως Ἱερωνύμου († 420), ὅστις διέμεινεν ἐν Βηθλεὲμ ἀπὸ τοῦ 385 παρασκευάζων τὰς περισπουδάστους αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Βίβλου ἐργασίας καὶ διευθύνων τὰ ὑπὸ μαθητρίας του *Παύλης* ἱδρυθέντα μοναστήρια (βλ. λ. Ἱερώνυμος). Καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ ἱδρύματα τῶν Λατίνων (μοναστήρια, ναοί, σχολαί, νοσοκομεῖα κ. λ. π.). ὑπάρχουσι πρὸς τοῖς ἀνωτέρω ἐν Βηθλεέμ, ἀνήκοντα εἰς Φραγκισκανούς, Καρμηλίτας καὶ Καρμηλίτιδας ἀδελφάς, Σαλεσιανούς, ἀδελφὰς τοῦ ἁγ. Ἰωσὴφ καὶ τοῦ ἐλέους κλπ. Ὑπὸ δὲ τῶν ἡμετέρων συντηροῦνται ἐνταῦθα σχολεῖα καὶ ἄλλα εὐαγῆ ἱδρύματα. Εἰς τοὺς Λατίνους ἀνήκει ἀπὸ 500 καὶ πλέον ἐτῶν καὶ τὸ περὶ τὰ 5' ΝΑ. τοῦ μεγάλου ναοῦ κείμενον σπήλαιον, τὸ λεγόμενον *τοῦ γάλακτος* (la grotte de la madone, crypta lactica), ἔνθα, κατά τινα παράδοσιν κατέφυγε μετὰ τοῦ θείου βρέφους ἡ Παρθένος ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς ἀποφάσεως τοῦ Ἡρῴδου περὶ φόνου τῶν νηπίων, μέχρις οὗ ὁ ἄγγελος παρήγγειλε τὴν εἰς Αἴγυπτον φυγήν. Περὶ τὴν 1/2 ὥραν ἀνατολικώτερον κεῖται τὸ κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ ὀρθοδόξων οἰκούμενον χωρίον *Μπὲτ-Σαχούρ*, τὸ λεγόμενον χωρίον *τῶν ποιμένων* (Λουκᾶ β' 8). Ἔτι δὲ ἀνατολικώτερον ὑπάρχει πεδίον εὔφορον, ὅπερ ἀποδίδεται εἰς τὸν *Βοόζ* (πρβ. *Βιβλίον τῆς Ρούθ*). Πρὸς βορρᾶν δὲ τῆς Βηθλεέμ, παρὰ τὴν πρὸς τὴν Ἱερουσαλὴμ ὁδόν, ἀναζητεῖται ἡ λεγομένη *δεξαμενὴ τοῦ Δαυείδ*, ἧς γίνεται μνεία ἐν Β' Βασιλ. κγ' 14. Περὶ δὲ τὰ 20' ἀριστερώτερον, παρὰ τὴν αὐτὴν ὁδόν, δεικνύεται ὁ τάφος τῆς Ραχὴλ (Γενέσεις λε' 19).

—2) Ἑτέρα *Βηθλεὲμ* ὑπῆρχεν ἐν τῇ φυλῇ Ζαβουλών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Β. Ἰωαννίδου*: Προσκυνητάριον τῆς Ἁγ. Γῆς καὶ ἰδιαιτέρα πραγματεία περὶ «τῆς Ἁγ. Βηθλεὲμ καὶ τῶν περιχώρων αὐτῆς». *Χ. Παπαδοπούλου*: «Ἱστορία τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων» καὶ «Dictionnaire de la Bible» τοῦ *Vigouroux*, ἔνθα πληρεστέρα βιβλιογραφία.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Πέτερ Μπρόϋγκελ: *Ἡ ἀπογραφὴ ἐν Βηθλεέμ.*

—**Βηθλεὲμ** (Bethlehem) *[Νεωτ. Γεωγρ.]* βλ. Μπέτλχεμ.

Βηθλεεμῖται. Ὄνομα διαφόρων θρησκευτικῶν ὀργανώσεων. α) *Βηθλεεμῖται τῆς Κανταβριγίας* (Ἀγγλίας) μνημονευόμενοι κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα καὶ ἐνωρὶς ἀπὸ τῆς ἱστορίας ἐξαφανιζόμενοι. β) *Τάγμα ἱπποτῶν καὶ νοσοκόμων τῆς Ἁγ. Μαρίας τῆς Βηθλεέμ*, ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ πάπα Πίου τοῦ Β', κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ἰωαννιτικοῦ, πρὸς ἄμυναν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ περίθαλψιν τραυματιῶν, μὲ ἕδραν τὴν νῆσον Λῆμνον, ἧς ἁλωθείσης ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐξέλιπε καὶ τὸ τάγμα. γ) *Τάγμα Βηθλεεμιτῶν τῆς Γουτεμάλας* μὲ ἐκπαιδευτικοὺς καὶ νοσοκομειακοὺς σκοπούς, προελθὸν ἐκ τοῦ ὑπὸ τοῦ Η. Bethencour († 1667) ἱδρυθέντος ἐν Γουατεμάλᾳ νοσοκομείου, μεθ' οὗ συνεδυάζετο καὶ σχολεῖον. Εὐνοηθὲν τοῦτο ὑπὸ πολλῶν παπῶν, ἐξηπλώθη ἐν Περοῦ καὶ Μεξικῷ καὶ εἰς τὰς Καναρίους νήσους καὶ ἐξέλιπε τῷ 1820. Ὑπῆρχε δὲ καὶ γυναικεῖος κλάδος τοῦ τάγματος τούτου (*Βηθλεεμίτιδες*), ἱδρυθεὶς τῷ 1688 ὑπὸ τῆς Μ. Anna de Galdo μὲ σκοπὸν νοσοκομειακὸν καὶ ἐκλιπὸν ἐπίσης τῷ 1820. —Ω.

Βηθσαβεέ βλ. Βηρσαβεέ.

Βηθσαϊδὰ *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Ὄνομα πόλεως ἢ κώμης (Βηθσαϊδά, ἀραμ. = τόπος ἄγρας) τῆς Παλαιστίνης, κειμένης παρὰ τὴν λίμνην Γεννησαρέτ, πατρίδος δὲ τῶν ἀποστόλων Πέτρου, Ἀνδρέου, Ἰωάννου καὶ Φιλίππου (*Λουκ.* θ' 10, Ἰω. α' 44 καὶ ιβ' 21). Ὁ Κύριος ἐπεσκέφθη αὐτὴν πολλάκις καὶ πολλάκις ἐδίδαξε καὶ ἐθαυματούργησεν ἐν αὐτῇ (*Ματθ.* ια'. 21, *Λουκ.* ι'. 13). Παρ' αὐτὴν δὲ διέθρεψε θαυμασίως τοὺς 5.000 (*Μάρκ.* στ' 45 κ.λ.π.). Μεγαλυνθεῖσα καὶ ὀχυρωθεῖσα ἡ Βηθσαϊδὰ ὑπὸ τοῦ τετράρχου Φιλίππου, υἱοῦ τοῦ Μ. Ἡρῴδου, μετωνομάσθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς *Ἰουλιάδα*, πρὸς τιμὴν τῆς θυγατρὸς τοῦ Αὐγούστου. Ἐν αὐτῇ δ' ἀπέθανε καὶ ἐτάφη καὶ ὁ εἰρημένος Φίλιππος (*Ἰωσήπου*, Ἰουδ. Ἀρχαιολογ. ΙΗ', δ' 6 καὶ Ἰουδ. Πολεμ Β' θ' 1). Ἔκειτο δ' αὕτη ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τῆς εἰρημένης λίμνης, οὐ μακρὰν τῆς εἰς αὐτὴν εἰσβολῆς τοῦ Ἰορδάνου (πρβ. *Πλινίου* Histor. V 71). Ἡ δὲ ὑπό τινων ὑποστηριχθεῖσα γνώμη, ὅτι ὑπῆρχον δύο πόλεις ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, ὧν ἡ μὲν πρὸς

Digitized by Google

δυσμάς, ἡ δὲ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Γεννησαρέτ, δὲν φαίνεται βάσιμος, ἀλλὰ στηρίζεται ἐπὶ παρεξηγήσεως μαρτυριῶν τινων, ἐν αἷς καὶ ἡ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, χαρακτηρίζοντος ταύτην ὡς *Βηθσαϊδὰ τῆς Γαλιλαίας* (ιβ' 21). Ἀλλ' ἐνταῦθα παραβλέπεται, ὅτι ἐπὶ τοῦ τετράρχου Φιλίππου ἡ Γαλιλαία ἐξετείνετο καὶ πρὸς ἀνατολὰς τῆς λίμνης καὶ ὅτι διὰ τοῦτο καὶ ἄλλοι τόποι πρὸς ἀνατολὰς κείμενοι χαρακτηρίζονται ὡς γαλιλαϊκοί. Ἔκειτο δὲ ἡ Βηθσαϊδὰ παρὰ τὸ σημερινὸν *Χιρμπὲτ ἐλ-Ἀράδς*, βορείως τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ὁ λόφος *Ἐτ-Τὲλλ* μετ' ἐρειπίων, ἔνθα, ὡς φαίνεται, ἔκειτο ἡ Ἰουλιάς. Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Βηθσεὰν *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἄλλως Βεθσεὰν (βλ. λ.).

Βηθσοὺρ *[Βιβλ. Γεωγρ.]*· βλ. Βαιθσούρα.

Βηθφαγὴ *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Παλαιστίνης (=οἶκος, τόπος σύκων), ἐγγύτατα τῶν Ἱεροσολύμων, ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν, ὁπόθεν ὁ Ἰησοῦς ἀπέστειλε δύο μαθητάς, ἵνα κομίσωσιν εἰς αὐτὸν ὄνον, ἐφ' ἧς εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς Ἱεροσόλυμα μικρὸν πρὸ τοῦ πάθους του (*Ματθ.* κα' 1, πρβ. καὶ *Μαρκ.* ια' 1 καὶ *Λουκ.* ιθ' 29). Ἡ Βηθφαγὴ ἀναζητεῖται σήμερον συνήθως μεταξὺ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν καὶ τῆς Βηθανίας, περὶ τὰ 10' μακρὰν τοῦ μοναστηρίου τῶν Καρμηλιτισσῶν. Ἐκεῖ εὑρέθη ἐν ἔτει 1871 λίθος ἐζωγραφημένος δι' εἰκόνων σχετικῶν πρὸς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου καὶ τῆς Βαϊφόρου καὶ φέρων τὴν ἐπιγραφὴν «Bethphage», οὗ περιγραφὰς ἔχομεν ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Κατά τινας νεωτέρους ἡ Βηθφαγὴ ἔκειτο παρὰ τὴν δυτικὴν ἢ νοτιοδυτικὴν κατωφέρειαν τοῦ εἰρημένου ὄρους. Κατὰ τὸν Ὠριγένην ἡ Βηθφαγὴ ἦτο «χωρίον ἱερέων» (δηλ. τῶν Ἰουδαίων). [Βλ. *Vigouroux*, Dictionnaire de la Bible.]

Βήκονσφηλντ (Beaconsfield), *λόρδος*· βλ. Δισραέλι, *Βενιαμίν*.

Βήκονσφηλντ (Beaconsfield) *[Γεωγρ.]*· βλ. Μπήκονσφηλντ.

Βήλ· βλ. Βάαλ.

Βηλαιδίπαρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία θρακικὴ πόλις ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Προκοπίου (περὶ Κτισμ.). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἔκειτο ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βέσσων, κατὰ τὸν ἀνώτερον ροῦν τοῦ Ἕβρου ποταμοῦ. Α. Θ. ΣΑΜ.

Βηλαρᾶς. Εἷς τῶν προὐχόντων τοῦ Βουκουρεστίου, ἑλληνικῆς ἴσως καταγωγῆς, ὅστις κατὰ τὸ 1821 κατέφυγεν εἰς Αὐστρίαν, ὁπόθεν τῷ 1822, ὑποδείξει τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως, ἐπέστρεψεν εἰς Βλαχίαν. Εὐθὺς δ' ὅμως, ἐνεργείᾳ τοῦ πασᾶ τῆς Σιλιστρίας, συνελήφθη ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ ὡδηγήθη, ὡς δῆθεν καταχραστής, εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἡ σύλληψις δὲ αὕτη ἐχρησίμευσεν ὡς μία ἐπὶ πλέον ἀφορμὴ ἐντάσεως τῶν ρωσσοτουρκικῶν σχέσεων. Κατὰ τὸ 1824 ἡ ἀγγλικὴ διπλωματία, θέλουσα νὰ προλάβῃ τὴν ρῆξιν, ἐπέτυχε τὴν ἐκκένωσιν τῶν ἡγεμονιῶν ὑπὸ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων καὶ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Βηλαρᾶ (*Τρικούπη* Γ', σελ. 12, 141). Τ. Χ. Κ.

— **Βηλαρᾶς,** *Ἰωάννης*. Ἕλλην ἰατρὸς καὶ ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1771. Περατώσας τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν τοῖς σχολείοις τῆς πατρίδος του καὶ διδαχθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρός του, Στεφάνου Βηλαρᾶ, ἰατροῦ, λατινικά, ἰταλικά, γαλλικὰ καὶ ἄλλα στοιχειώδη μαθήματα, ἀπεδήμησε τῷ 1789 εἰς Παταύιον (Πάδοβαν) τῆς Ἰταλίας, ἵνα σπουδάσῃ τὴν ἰατρικήν. Συχνάκις ὅμως ἐπεσκέπτετο καὶ τὴν Βενετίαν, ἵνα τακτοποιῇ χρηματικάς του ὑποθέσεις, ἐσύχναζε δὲ τότε μετ' ἄλλων συμπολιτῶν του καὶ Ἑπτανησίων εἰς τὸ ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Ἁγίου Μάρκου καφενεῖον «Florian», ὅπερ ἐκαλεῖτο οὕτως ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κεφαλλῆνος ἱδρυτοῦ του Φλωριᾶ. Ἀλλ' ὁ Βηλαρᾶς εἶχε καὶ ἄλλον λόγον, ἵνα ἐπισκέπτηται τὴν Βενετίαν, διότι διέμενεν ἐν αὐτῇ ἔμπορος συμπολίτης του, ὁ Ἀλέξανδρος Γεροπάνος, πρὸς οὗ τὴν θυγατέρα ὁ ποιητὴς συνεδέετο αἰσθηματικῶς. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ἰταλία ὁλόκληρος ἤρξατο ἀναστατουμένη ἐκ τῶν κηρυγμάτων τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς νικηφόρου προελάσεως τῶν ναπολεοντείων στρατευμάτων. Τὰ κηρύγματα ταῦτα εἶχον ἐξάψει τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ Βηλαρᾶ, ὅστις μετ' ἄλλων ὁμοφρόνων του εἶχεν ὀνειροπολήσει καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος του. Ὡς κέντρον τῶν ἰδιαιτέρων συνεννοήσεών των οἱ ἔξαλλοι νεανίαι εἶχον ἐκλέξει τὸ παρὰ τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καφενεῖον «Imperator». Πάντα τὰ γεγονότα ταῦτα εἶχον ἐπισύρει τὴν προσοχὴν τῶν ἐν Βενετίᾳ ἀστυνομικῶν ἀρχῶν. Ὁ Βηλαρᾶς, μετά τινος ὁμόφρονος καὶ φίλου του, τοῦ *Ἰωάννου Κρασσᾶ*, θεωρηθέντες ὡς ὑπομονεύοντες τὴν ὑπόστασιν τῆς πολιτείας, ἐτέθησαν ὑπὸ ἐπιτήρησιν, καὶ τῷ 1797 εἰσήχθησαν εἰς δίκην. Ὁλόκληρον τὸν φάκελον τῶν ἀνακρίσεων ηὐτύχησε ν' ἀνεύρῃ ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Βενετίας ὁ Σπυρίδων Λάμπρος, δημοσιεύσας εἶτα τὰ ἔγγραφα αὐτοῦ τῷ 1911 ἐν τῷ «Νέῳ Ἑλληνομνήμονι» (τόμ. Η', σελ. 315 κ. ἑ.). Ἐκ τῶν ἐγγράφων τούτων ἐμφαίνεται προσέτι, ὅτι ὁ Βηλαρᾶς εἶχε ζητήσει καὶ εἰς γάμον τὴν κόρην τοῦ Γεροπάνου.

Ἡ ἀνάκρισις τοῦ Βηλαρᾶ φαίνεται διακοπεῖσα τῇ 24ῃ Ἰανουαρίου 1797, ἐνῷ ἡ τοῦ φίλου του Κρασσᾶ ἐσυνεχίσθη μέχρι τῆς 27ης Μαρτίου. Μετ' ὀλίγον, τῇ 5ῃ Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἐπῆλθεν ἡ ἀναμενομένη πτῶσις τῆς Βενετίας καὶ ὁ Ναπολέων εἰσῆλθεν εἰς αὐτήν. Ἐντεῦθεν πάντα τὰ ἔγγραφα τῆς ἀνακρίσεως κατέστησαν ἄχρηστα. Τὰ ἴχνη τοῦ Βηλαρᾶ ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου 1797 οὐδαμοῦ πλέον ἀναφαίνονται μέχρι τοῦ 1801, ὅτε οὗτος, τυχὼν τοῦ ἰατρικοῦ πτυχίου, ἐπέστρεψεν εἰς Ἤπειρον καὶ προσεκολλήθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ὡς ἰατρὸς τοῦ υἱοῦ του Βελῆ. Τὸν Βελῆν δ' ἠκολούθησεν ὁ Βηλαρᾶς εἰς πλείστας ἐκστρατείας, εἰς Πελοπόννησον, Ρουχτσούκιον Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν (βλ. καὶ λ. Βελῆ πασᾶς). Ἐν Τριπόλει εὑρισκόμενος ἀπὸ τοῦ 1812 μέχρι τοῦ θέρους 1815, ἔγραψε δύο ἐκ τῶν ὡραίων ποιημάτων του, τὴν «Ὠδὴν» καὶ τὴν «Παρῳδίαν τῆς Τριπολιτσᾶς». Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1815 ὁ Βηλαρᾶς διατρίβει ἐν Λαρίσῃ, καθόσον τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Βελῆ πασᾶς ἦτο διωρισμένος σατράπης τῶν Τρικκάλων. Ἀλλ' ἐπιποθήσας βίον ἡσυχότερον, ἐπανῆλθεν εἰς Ἰωάννινα ὡς ἰατρὸς τοῦ γυναικωνίτου τοῦ Βελῆ καὶ τῆς πόλεως, ὅπου προσείλκυσε τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν συμπολιτῶν του, οὕς, ἐκ τοῦ παρὰ τῇ αὐλῇ τοῦ τυράννου ἀξιώματός του, προσεπάθει παντοιοτρόπως νὰ εὐεργετῇ καὶ νὰ διευκολύνῃ. Ἡ πολυμάθειά του καὶ εὐστροφία τοῦ πνεύματός του κατέπλησσε τοὺς πάντας καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἀλλοεθνεῖς.

Ὁ διάσημος Ἄγγλος Ἐρρῖκος Ὅλλανδ, φειδωλὸς ἐγκωμιαστὴς τοῦ καλοῦ, σχετισθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις μετὰ τοῦ Βηλαρᾶ, γράφει τὰ ἑξῆς ἐν τῷ βιβλίῳ του «Περιηγήσεις ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα» (Travels in Greece): «Εἰς τὰς διαφόρους μετ' αὐτοῦ συνομιλίας εὗρον τὸν Βηλαρᾶν ἄνδρα πολυμαθῆ καὶ εἰδήμονα τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν. Χαίρει τὴν φήμην, καὶ πιστεύω ἐπαξίως, ὅτι εἶναι ὁ πρῶτος βοτανικὸς τῆς Ἑλλάδος. Πολὺ ἐμελέτησε τὴν μεταφυσικὴν καὶ καὶ τὴν ἠθικήν, εἰς δὲ τὰς ὁμιλίας του κατεδεικνύετο σατιρικὴ σκέψις, διαφαινομένη εἰς ὅλας ἐν γένει τὰς γνώμας του. Τὸ ποιητικὸν αὐτοῦ χάρισμα δὲν ἦτο κατώτερον τῶν φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν γνώσεών του. Δοκιμάζων τὴν ποιητικήν του εὐχέρειαν, ἔδωκα εἰς αὐτὸν ἀποσπάσματα ἀγγλικῶν τινων ποιημάτων, τὰ ὁποῖα ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν μετεγλώττισεν εἰς ἑλληνικοὺς στίχους. Πρὸς τοῖς ἄλλοις προτερήμασι τῆς πολυμαθείας καὶ τῆς εὐαισθησίας, εἶχεν ἐν τῷ χαρακτῆρί του καὶ τὸ στοϊκὸν ἐκεῖνο ἦθος, ὅπερ ἐνίοτε ἀνεβίβαζεν αὐτὸν εἰς ὕψος καὶ ἔπαρσιν, οἷα ἥρμοζον μᾶλλον εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους τῆς ἐλευθερίας καὶ οὐχὶ εἰς τὴν νέαν ταύτην ἀθλιότητα». Ὡς καὶ ἀνωτέρω ἀναφέρεται, ὁ Βηλαρᾶς ὑπῆρξεν ἐκ τῶν κρατίστων βοτανικῶν, καθ' οὓς χρόνους μάλιστα ἡ βοτανικὴ ἦτο ἀναγκαιοτάτη εἰς τοὺς ἰατρούς, ἐφ' ὅσον οὗτοι τότε μετήρχοντο καὶ τὸν φαρμακοποιόν. Μελετητὴς δὲ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς παιδείας, λατρεύων μετὰ φιλοπατρίας τὸν ἕλληνα λόγον, οὐ μόνον ἐπὶ τῶν δοχείων τῶν φαρμάκων τοῦ ἰδίου φαρμακείου του εἶχεν ἀναγράψει ἑλληνιστὶ τὰς ἐπιγραφάς, ἀλλὰ καὶ τὰς συνταγὰς ἑλληνιστὶ συνήθιζε νὰ γράφῃ. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ὑπὸ τῶν σουλτανικῶν στρατευμάτων τῷ 1820, κατεστράφη καὶ ἡ οἰκία τοῦ Βηλαρᾶ, ὅστις, κατ' Αὔγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, κατέφυγε, σωθεὶς πένης καὶ σχεδὸν γυμνὸς μετὰ τῆς οἰκογενείας του, εἰς Τσεπέλοβον τοῦ Ζαγορίου. Ἡ θλιβερὰ αὕτη περίστασις καὶ ἄλλοι ψυχικοὶ καὶ ἠθικοὶ κλονισμοί, ἰσχυρῶς ἐπενεργήσαντες ἐπὶ τῆς εὐαισθήτου καρδίας τοῦ ποιητοῦ, προὐκάλεσαν μαρασμώδη νόσον, ἥτις ἔσυρεν αὐτὸν εἰς τὸν τάφον τῇ 28ῃ Δεκεμβρίου 1823. Ὁ Βηλαρᾶς ἀποθανὼν κατέλιπε χήραν καὶ δύο υἱούς. Δὲν εἶναι γνωστὸν τίς ἐγένετο σύζυγος τοῦ ποιητοῦ. Ὁ Σπ. Λάμπρος φρονεῖ, ὅτι αὕτη ὑπῆρξε πιθανῶς ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀλεξάνδρου Γεροπάνου, ἐκείνου, ὅστις παντὶ τρόπῳ προσεπάθει νὰ σώσῃ τὸν Βηλαρᾶν κατὰ τὰς ἀνακρίσεις ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ διωγμοῦ ἐν Βενετίᾳ. Καὶ ὑποθέτει, ὅτι ἡ τέως πλουσία κόρη, ἡ ἐν εὐμαρείᾳ ἀνατραφεῖσα ἐν τῇ πόλει τῶν δογῶν, ἢ ἔζησε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου ἐν στερήσεσιν ἔν τινι γωνίᾳ τῆς Ἠπείρου ἢ μετηνάστευσεν εἰς Κέρκυραν, ἔνθα ὁ Α. Πολίτης, ἐκδίδων τὰ ἔργα τοῦ ποιητοῦ, ἀπέβλεψεν, ὡς ἔγραφε, καὶ εἰς τὴν φιλανθρωπίαν, «διὰ νὰ δοθῇ κάποια βοήθεια εἰς τὴν χήραν γυναῖκά του, ἡ ὁποία διὰ τὰ φρικτὰ τῆς πατρίδος δυστυχήματα ἔμεινεν ἐστερημένη τῶν πάντων καὶ εἰς τὴν ὁποίαν θὰ δοθοῦν ὅλα τὰ χρήματα ὁποῦ συναχθοῦν ἀπὸ τὴν παροῦσαν ἔκδοσιν, ἀφοῦ εὔγουν τὰ ἀναγκαῖα τῆς ἐκδόσεως ἔξοδα».

Εἰς οὐδεμίαν τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων ἐκδόσεων φέρεται ὁλόκληρον τὸ ἔργον τοῦ Βηλαρᾶ, τό τε πρωτότυπον καὶ τὸ μεταφραστικόν. Ζῶντος ἔτι τοῦ ποιητοῦ, τῷ 1814, ἐξεδόθη ἐν Κερκύρᾳ ἡ πρώτη αὐτοῦ συλλογή, ὑπὸ τὸν τίτλον «Η ρομεηκη γλοσα», περιέχουσα δημώδη μετάφρασιν τοῦ «Κρίτωνος», τοῦ Πλάτωνος καὶ μέρους τοῦ δευτέρου βιβλίου τοῦ Θουκυδίδου. Τῆς μεταφράσεως προτάσσεται ἡ «Μηκρη ορμηνια για τα γραματα κε ορθογραφηα της ρομεηκης γλοσας» μετ' ἀφιερώσεως «Προς το σοφολογιοτατο κυρ Αθανασηον Ψαληδα ἀρχηδιδασκαλον κε ἐπιστημονα του ἑλληνικου σχολιου τον Γιανηνον». Τῷ 1827 ἐξεδόθησαν ἐν Κερκύρᾳ ὑπὸ τοῦ Ἀθαν. Πολίτου «Ποιήματα καὶ Πεζά», ἐν οἷς καὶ ἡ μετάφρασις τῆς εἰς τὸν Ὅμηρον ἀποδιδομένης «Βατραχομυομαχίας». Τῷ 1857 γίνεται ἐν Ζακύνθῳ δευτέρα ἔκδοσις μέρους τῶν ἔργων του. Ἄλλαι ἀνατυπώσεις ἐγένοντο ὑπὸ Μ. Βρετοῦ ἐν τῷ «Ἐθνικῷ Ἡμερολογίῳ» τοῦ 1865 καὶ τοῦ 1868, ὡς καὶ κατ' ἰδίαν ἐν Παρισίοις τῷ 1863. Ἐν ἔτει 1871 ὁ ἐν Ζακύνθῳ Σέργιος Ραφτάνης ἀνατυπώνει τὰ μέχρι τότε γνωστὰ ἔργα τοῦ ποιητοῦ, παραλείπων δύο ἀνακρεόντεια καὶ προσθέτων 22 ἕτερα ποιήματα, ἐκ παραδρομῆς δὲ καὶ τὸ «Διὰ Σάτυρο» τοῦ Χριστοπούλου. Αἱ ἐν τοῖς «Προπυλαίοις» ὑπὸ Ἰ. Βλαχογιάννη δημοσιευθεῖσαι φιλολογικαὶ γραφαὶ ἀποτελοῦνται ἐξ 145 σελίδων, περιέχουν δὲ καὶ διορθώματα τοῦ ἰδίου συγγραφέως· τὸ δ' ἐξώφυλλον αὐτῶν φέρει δύο ἐπιγραφάς, τὴν παραιοτέραν «Γραφη ενος απο την Ελαδα προς εναν φηλο του στην Ολανδα δια τη ρομεηκη γλοσα, 1821, Αμστερδαμη» καὶ τὴν νεωτέραν «Γραφη Ρομεου προς Ρομεον για τη γλοσα τους». Μεταξὺ τῶν γραφῶν τούτων ὑπάρχει καὶ σατιρικός τις διάλογος. Ὁ δὲ Σπ. Λάμπρος ἐξέδοτο ἐν τῷ ἡμερολογίῳ «Δωδώνῃ» (1895, σελ. 35 κ. ἑ.) τὸ παρὰ τῇ Ἱστορικῇ καὶ Ἐθνολογικῇ Ἑταιρείᾳ σωζόμενον αὐτόγραφον τοῦ «Ὀνομαστικοῦ» τοῦ συγγραφέως, ἐν ᾧ ἀποθησαυρίζονται πλεῖσται ὅσαι λέξεις, ἐκ τῶν ἐπιχωριαζουσῶν μάλιστα ἐν Ἠπείρῳ, ὡς καὶ πλεῖσται εἰδήσεις χρήσιμοι διὰ τὴν γνῶσιν τῶν κατὰ τὸν βίον τοῦ ἔθνους ἐπὶ τουρκοκρατίας, μετὰ ὑλικοῦ πραγματογνωσίας καὶ πατριδογραφίας.

Αἱ ὑπὸ τοῦ Βηλαρᾶ γενόμεναι μεταφράσεις καταδεικνύουσιν αὐτὸν βαθὺν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς παιδείας κάτοχον. Λίαν ἐπιτυχὴς μάλιστα εἶναι ἡ μετάφρασις τῶν ἐν τῇ Βατραχομυομαχίᾳ κυρίων ὀνομάτων τῶν μυῶν καὶ τῶν βατράχων. Εἴς τε τὰς μεταφράσεις αὐτοῦ καὶ τὰ πρωτότυπα ἔργα ὁ Βηλαρᾶς, ἀδιάλλακτος δημοτικιστής, χειρίζεται μετὰ χάριτος καὶ εὐχερείας τὴν πάτριον ἠπειρωτικὴν διάλεκτον, ἐλάχιστα ἐκ τῆς καθαρευούσης παραλαμβάνων. Καὶ πρεσβεύει, ὅτι «ἡ ἁπλῆ μας γλῶσσα ἔχει ἀστέρευτους θησαυροὺς ἀπὸ χάραις καὶ νοστιμάδες, μόνε ἡ πρόληψις, ὁπού κυριεύει τὸν νοῦν ἐκείνων, ὁποῦ ἔπρεπε νὰ ξεθάφτουν αὐτὰ τὰ πλούτη, τοὺς ἔκαμε νὰ τὴν ἀμελήσουν καὶ νὰ τὴν καταφρονέσουν, δίχως κανένα δίκαιον στὸν κόσμον». Ἀλλ' ὁ Βηλαρᾶς γράφων, ἐχρησιμοποίησεν ἴδιον γραφικὸν σύστημα, ἐφαρμόσας τὴν φωνητικὴν γραφήν. Οὕτω κατήργησε τελείως τὰ πνεύματα καὶ τοὺς τόνους, ὡς καὶ τὸ *υ* καὶ *ω* ἐν τῷ ἀλφαβήτῳ, προσθεὶς τὸ ɛ· κατήργησεν ἐπίσης τὰ διπλᾶ σύμφωνα (*γλοσα*, ἀντὶ *γλῶσσα*), ὡς περιττά. Τὰς ὀρθογραφικὰς αὐτοῦ γνώμας, καίτοι πλημμελεῖς, ὁ ποιητὴς ἐτήρησε μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ἰδίου «Ὀνομαστικοῦ», γραφέντος τῷ 1822· δὲν μετεμελήθη δὲ ποσῶς διὰ τὰς καινοτομίας αὐτοῦ ταύτας, οὐδὲ διὰ τὸ γλωσσικόν του ἰδίωμα, οὗτινος ὑπῆρξεν ἐς ἀεὶ θερμὸς θιασώτης.

Τὸ λογοτεχνικὸν ἔργον τοῦ Βηλαρᾶ περιλαμβάνει «λυρικὰ» ποιήματα, «μύθους» καὶ «σατιρικά». Τὰ λυρικὰ ποιήματα τοῦ Βηλαρᾶ εἶναι κατ' ἀριθμὸν πολὺ ὀλιγώτερα τῶν σατιρικῶν. Εἶναι δὲ τὰ πλεῖστα ἀπηχήσεις ψυχρῶν ποιμενικῶν ἐρώτων φανταστικῆς τινος Ἀρκαδίας, εἰς ἃς προστίθεται καὶ ἐπίδρασίς τις ἀνακρεόντειος ἐκ τῆς ποιητικῆς ἰταλικῆς παρακμῆς. Ἐπιτυχέστερα φαίνονται τὰ ἐκ διστίχων ἀποτελούμενα μακρότερά πως ἐρωτικὰ ποιήματα, παρουσιάζοντα τὴν χαρακτηριστικὴν ἐκείνην ἀρετὴν τῆς λυρικῆς ποιήσεως, καθ' ἣν ἐν ἑκάστῃ στροφῇ ἐμφανίζεται ἡ ἰδέα καὶ ὑπὸ νέαν μορφήν. Γνωστότατα λυρικὰ ποιήματα τοῦ Βηλαρᾶ εἶναι τὸ «Πουλάκι ξένο», ἡ «Ἄνοιξη» κτλ. Εἰς ταῦτα ὑπάγεται καί τι ποίημα, ὅπερ ἀπέμεινεν ἀνέκδοτον, κατηγορηθὲν ὑπὸ τοῦ Δ. Σολωμοῦ ὡς ἐξαῖρον τὸν τύραννον Ἀλῆ πασᾶν ἐν τῷ πολέμῳ κατὰ τῶν Σουλιωτῶν. Οἱ μῦθοι τοῦ Βηλαρᾶ συμποσοῦνται εἰς 21, μεστοὶ πάντες εἰρωνείας, παρατηρητικότητος καὶ γνώσεως τῆς ζωῆς, ἣν ἰδίως διατυποῖ εἰς τὰ ἐπιμύθιά του. Ὁ ποιητὴς διὰ τοῦ ψεύδους, τῆς εἰρωνείας καὶ τοῦ σαρκασμοῦ τοῦ μύθου ἐπιδιώκει νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν ἐπίδειξιν τῆς ὑποκρυπτομένης ἀληθείας. Ὁ σαρκασμὸς ὅμως τοῦ Βηλαρᾶ κορυφοῦται κυρίως εἰς τὰ σατιρικά του, ἐν οἷς οὗτος σατιρίζει ζωηρότατα ὡρισμένους τύπους καὶ πιθανώτατα ὡρισμένα ἄτομα τῆς κοινωνίας τῶν Ἰωαννίνων. Ἄριστα τῶν σατιρικῶν ποιημάτων τοῦ Βηλαρᾶ εἶναι μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἐπιγραφόμενα «Παράπονο» καὶ «Σύγκρισις». Ἐν γένει ὁ Βηλαρᾶς εἶναι χαριέστατος καὶ δεξιὸς στιχουργός, πνευματώδης καὶ ἐπινοητικός, ἔχων συναίσθησιν τοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς ἁρμονίας τοῦ στίχου. Ὁ Ἐμμ. Ροΐδης λέγει περὶ αὐτοῦ: «Ὑπὸ ἁπλῶς ποιητικὴν ἔποψιν ὀλίγους γνωρίζομεν λυρικούς, καὶ παρ' αὐτοῖς ἀκόμη τοῖς Ἰταλοῖς

δυναμένους νὰ διαγωνισθῶσι περὶ γλυκύτητος πρὸς τὸν οὐχὶ ἀρκούντως ἐκτιμώμενον Βηλαρᾶν. Ἑκάστου αὐτοῦ, ἐν ἀρχῇ μύθου, περιγραφὴ ἀποτελεῖ εἰκόνα ἀξίαν νὰ κοσμήσῃ ἀρχαῖον ἀγγεῖον». Ὁ Βηλαρᾶς, ὁδηγητὴς τῶν πρώτων βημάτων τοῦ Σολωμοῦ, θὰ παραμείνῃ πάντοτε ἐκ τῶν πρώτων κομψῶν χειριστῶν τοῦ συνδεδυασμένου σατιρικοῦ καὶ λυρικοῦ στίχου.

Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

—**Βηλαρᾶς,** ***Λεονάρδος*** *κ. ἄ.*· βλ. **Βιλαρᾶς.**

Βηλιὰ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Ὀροπέδιον.**

Βήλιας, ***Ντέντες Σταματίου.*** Πυρπολητὴς ἐξ Ὕδρας, διαπρέψας εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τῆς 5 Αὐγούστου 1824 εἰς τὸ Ταρμπογάζι-Σάμον, καθ' ἣν ἐπυρπολήθη τουρκικὸν πολεμικὸν ὑπὸ τοῦ Βατικιώτη.

Τ. Χ. Κ.

Βηλίδες *[Μυθολ.]*. Οὕτως ἐκαλοῦντο αἱ *Δαναΐδες*, ὡς ἐγγόναι τοῦ *Βήλου*, πατρὸς τοῦ Δαναοῦ.

Βηλίδες *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Αἱ πύλαι τῆς Βαβυλῶνος, διὰ τῶν ὁποίων (ἀνοιγεισῶν ὑπὸ τοῦ Ζωπύρου) εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βαβυλῶνα ἡ πολιορκήσασα αὐτὴν στρατιὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Δαρείου (Ἡροδ. ΙΙΙ. 155 καὶ 158).

ΚΑΨ.

Βῆλιτις *[Μυθολ.]*. Χαλδαϊκὴ θεότης συμβολίζουσα τὴν θηλύτητα, ὑγρότητα καὶ γονιμότητα τῆς φύσεως καὶ ἀποτελοῦσα ἐκπόρευσιν ἀπὸ τοῦ *Βιλοῦ*, ἑνὸς ἐκ τῶν τριῶν πρώτων θεῶν τοῦ χαλδαϊκοῦ πανθέου. Ἡ Βῆλιτις ἐκαλεῖτο καὶ *Βελτὶς καὶ Μύλιττα.*

Γ. Λ. Α.

Βηλόκωμα (τὰ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Βυζαντινὸν ὄνομα τοῦ σημερινοῦ Μπιλετζὶκ (βλ. λ.), πόλεως τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν τῷ βιλαετίῳ τῆς Προύσης. Κατὰ τὴν πρώτην ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐμφάνισιν τῶν Ὀσμανιδῶν Τούρκων, τότε ἀκόμη ὑπὸ τὸν Ἐρτογρούλ, πρὸ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ κράτους αὐτῶν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τούτου, τοῦ σουλτάνου Ὀσμάν, τὰ Βηλόκωμα ἦσαν βυζαντινὸν παραμεθόριον φρούριον, τοῦ ὁποίου ὁ ἀρχηγὸς διετήρει φιλικὰς σχέσεις τόσον μετὰ τοῦ Ἐρτογροὺλ ὅσον καὶ κατόπιν μετὰ τοῦ Ὀσμὰν (1289 μ. Χ.). Οἱ Τοῦρκοι ἦσαν τότε ἀκόμη λαὸς ἡμινομάδων ποιμένων, ἀνερχομένων τὸ θέρος εἰς τὰ βουνὰ *(γιαϊλᾶ)* καὶ κατερχομένων τὸν χειμῶνα εἰς τὰς χαμηλοτέρας πεδιάδας πρὸς διαχείμασιν *(κισλάκ)*. Ὁ Ἐρτογροὺλ καὶ κατόπιν ὁ Ὀσμὰν συνῆψαν μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Βηλοκώμων συμφωνίαν, καθ' ἥν, ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἀνήρχοντο εἰς τὰ ὄρη, ἐνεπιστεύοντο εἰς αὐτὸν πρὸς φύλαξιν ὅλην τὴν κινητήν των περιουσίαν, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως, ὅτι ταύτην θὰ παρέδιδον οὐχὶ ἔνοπλοι ἄνδρες ἀλλὰ γυναικόπαιδα. Ἡ συμφωνία αὕτη ἐτηρεῖτο πιστῶς. Τὸ θέρος ὁ Ὀσμὰν ἔφερεν εἰς τοὺς Ἕλληνας ὡς δῶρον τάπητας τουρκομανικούς, αἰγοδέρματα καὶ μέλι. Κατὰ τοὺς Τούρκους ἱστορικοὺς ὁ ἄρχων τῶν Βηλοκώμων, ζηλοτυπῶν διὰ τὴν διηνεκῶς αὔξουσαν ἰσχὺν τοῦ Ὀσμάν, ἔστησεν ἐνέδραν προσκάλεσας αὐτὸν μὲ κρυφίους σκοπούς, ὡς λέγουσιν οἱ Τοῦρκοι χρονογράφοι, εἰς τὸν γάμον, τὸν ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ τελέσῃ μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ γειτονικοῦ φρουρίου, τοῦ σημερινοῦ Γιαρχισάρ. Ὁ Ὀσμὰν ὅμως εἰδοποιήθη περὶ τῶν τεκταινομένων ὑπὸ τοῦ φίλου καὶ συντρόφου του *Κιοσὲ-Μιχὰλ (Σπανομιχάλη)*, τοῦ κατόπιν ἐξομόσαντος καὶ ἀποκληθέντος *Γαζῆ Μιχάλ*, ὡς ἐκ τούτου δέ, τὴν παραμονὴν τοῦ γάμου, ὅτε ἐπρόκειτο νὰ παραδώσῃ, ὡς κατ' ἔτος, τοὺς θησαυρούς του, ἀπέστειλε τούτους εἰς Βηλόκωμα διὰ τριάκοντα ἐννέα πολεμιστῶν μετημφιεσμένων εἰς γραίας. Τεσσαρακοστὸς ἦτο ὁ ἴδιος ὁ Ὀσμάν, μετημφιεσμένος ὡσαύτως εἰς γραίαν καὶ ὁδηγῶν τὰ ὑποζύγια, φέροντα ὅπλα κεκρυμμένα. Οὕτως ὁ Ὀσμὰν κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ διὰ δόλου τὰ Βηλόκωμα, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι ἀπουσίαζον ὅλοι εἰς τὸν γάμον τοῦ ἄρχοντος τῆς πόλεως. Ὅτε δὲ οὗτος ἐπέστρεφεν ἀμέριμνος ἐκ τοῦ γάμου, ὅπως κυριεύσῃ τοὺς θησαυροὺς καὶ συλλάβῃ τὸν Ὀσμάν, οὗτος, ἐνεδρεύων εἰς τὴν παρακειμένην χαράδραν, καλουμένην σήμερον Καλδιραλίκ, τοῦτον μὲν ἐφόνευσε, τὴν δὲ νύμφην ἀπήγαγεν εἰς Γιαρχισάρ, τὸ ὁποῖον καὶ ἐκυρίευσε (1299). Συγχρόνως ὁ ἐκ τῶν Τούρκων ἀρχηγῶν Τοργούτ-Ἄλπ ἐκυρίευσε τὰ *Ἀγγελόκωμα (Ἰνεγκιὸλ ἢ Αἰνεγκιόλ)*. Τὴν ἀπαχθεῖσαν Ἑλληνίδα ἐνύμφευσε κατόπιν ὁ Ὀσμὰν μετὰ τοῦ υἱοῦ του Ὀρχάν, τοῦ κατόπιν σουλτάνου. Ἐξ αὐτῆς, φερούσης τὸ ὄνομα τοῦ ἄνθους νυμφαίας ἢ νουφάρου, μετωνομάσθη ὁ ποταμὸς *Νιλουφὲρ* (ἢ *Οὐλφὲρ-τσάϊ*), ὅστις πηγάζων ἐκ τοῦ Ὀλύμπου καὶ ῥέων παρὰ τὴν Προῦσαν, ἐκβάλλει εἰς τὸν ποταμὸν Μάκεστον (Σεμὰβ-σοῦ ἢ Σουσουρλοῦ-τσάϊ).

Ἐν γένει ὅλη ἡ περίχωρος τῶν Βηλοκώμων καὶ Ἀγγελοκώμων σχετίζεται μὲ παραδόσεις καὶ ἀφηγήσεις, περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον ἀξιοπίστους, τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἱστορίας τῶν Ὀσμανιδῶν Τούρκων.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

βῆλον (τὸ) (ἐκ τοῦ λατιν. velum)· τὸ παραπέτασμα, ὁ μπερντές· || τὸ σῆμα, ἡ σημαία.

—*[Βυζαντ.]* Κατὰ τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον (Βασίλειος τάξις, σ. 245 κ. ἑξ.) ὀκτὼ τάξεις ἀξιωματικῶν ἠδύναντο νὰ φέρωσιν ἐν τῷ βυζαντινῷ στρατῷ ἴδια βῆλα. Ἐπίσης βῆλον ἐκαλεῖτο παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς καὶ τὸ ἐπὶ μικροῦ πυργίσκου τοῦ ἱπποδρόμου πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς παραστάσεως σῆμα, ἐξ αὐτοῦ δὲ καὶ ὁλόκληρος ὁ πυργίσκος. Ἐκ τούτου ἐπίσης ἐκαλοῦντο καὶ «κριταὶ τοῦ βήλου» οἱ αὐτοκρατορικοὶ ὑπάλληλοι, οἵτινες ἐξεπροσώπουν τὸν αὐτοκράτορα ἀπέναντι τῶν *δήμων* καὶ ἤσκουν τρόπον τινὰ καθήκοντα ἑλλανοδίκου ἐπιτροπῆς καὶ ἀστυνόμων συγχρόνως.

Κ.Μ.Κ.

— *[Λειτουργ.]*· βλ. **ἀμφίθυρον.**

Βῆλος (Βηλ-Belus). Εἷς τῶν τύπων τοῦ θεοῦ τῶν Φοινίκων καὶ Χαναναίων Βάαλ (βλ. λ.). Οἱ Ἕλληνες, ὅτε ἐγνώσθη εἰς αὐτοὺς ἡ ἀνατολικὴ αὕτη θεότης τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἐταύτισαν αὐτὴν πρὸς τὸν Δία, πλάσαντες τὸν *Βῆλον* υἱὸν τοῦ Κρόνου. Ὁ Ἡρόδοτος (Α'. 181) μνημονεύει, ὅτι ἐν Βαβυλῶνι ὑπῆρχεν ἱερὸν χαλκόπυλον τοῦ Διὸς Βήλου καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ ἱεροῦ πύργος στερεὸς καὶ ἐπ' αὐτοῦ ὀκτὼ ἐπάλληλοι πύργοι καὶ ἐπὶ τοῦ τελευταίου ναὸς μέγας (βλ. λ. Βαβυλών), οὗτινος ἱερεῖς ἦσαν Χαλδαῖοι, ὁ δὲ Στράβων (C. 738) τάφον τοῦ Βήλου, βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων, διότι τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ Βήλου ἀνεμείχθη καὶ συνεχύθη μὲ ὁμωνύμους του ἥρωας καὶ βασιλεῖς διαφόρων λαῶν τῆς Ἀνατολῆς. Τὸν τάφον τοῦ Βήλου, ὅστις ἦτο πυραμὶς τετράγωνος ἐξ ὀπτῆς πλίνθου, κρημνισθέντα ὑπὸ τοῦ Ξέρξου, εἶχεν ἐπεχειρήσει ν' ἀνεγείρῃ ὁ Ἀλέξανδρος, ἀλλὰ δὲν προέλαβε, διότι δύο μῆνας μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἔργου ἐτελεύτησεν. Ἐκτὸς τοῦ μυθικοῦ βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων Βήλου ἐμνημονεύετο (Ἀπολλοδ. II, 1. 4) καὶ Αἰγύπτιος μυθικὸς βασιλεὺς Βῆλος, ὅστις ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Λιβύης, θυγατρὸς τοῦ Ἐπάφου καὶ τῆς κόρης τοῦ Νείλου Μέμφιδος. Τοῦ Αἰγυπτίου τούτου Βήλου, ἀδελφοῦ τοῦ Ἀγήνορος, παῖδες δίδυμοι ἐκ τῆς Ἀγχινόης, θυγατρὸς τοῦ Νείλου, ἦσαν ὁ Αἴγυπτος καὶ ὁ Δαναός, κατὰ δὲ τὸν Εὐριπίδην καὶ ὁ Κηφεὺς καὶ ὁ Φινεύς. Τρίτος Βῆλος βασιλεὺς ἐμνημονεύετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὁ Ἡρακλείδης Βῆλος, ὁ βασιλεὺς τῶν Λυδῶν, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλκαίου, πρώτου Ἡρακλείδου βασιλέως τῶν Σάρδεων καὶ πατὴρ τοῦ Νίνου (Ἡροδ. Α'. 7). Τέταρτος Βῆλος βασιλεὺς ἦτο ὁ πατὴρ τῆς Διδοῦς, ὁ κύριος τῆς Κύπρου, ὅστις παρέδωκε τὴν Κύπρον εἰς τὸν Σαλαμίνιον Τεῦκρον, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Αἴαντος. Ὁ τελευταῖος οὗτος Βῆλος ἐπιστεύετο, ὅτι ἦτο ἀπόγονος τοῦ Ἀσσυρίου Βήλου, ἤ, κατ' ἄλλους, ἦτο αὐτὸς ὁ Ἀσσύριος Βῆλος, ὅστις εἶχεν ὑποτάξει καὶ τὴν Κύπρον. Ὁ Κικέρων ἔκαμνε μνείαν καὶ ἰνδικοῦ τινος θεοῦ Βήλου, οὗτινος ὁ χαρακτὴρ ἦτο παρεμφερὴς πρὸς τὸν Ἕλληνα ἥρωα Ἡρακλέα.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

βηλὸς (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο παρ' ἀρχαίοις τὸ κατώφλιον τῆς θύρας, ὁ οὐδός.

Ὁ βηλὸς ἐθεωρεῖτο μετὰ σεβασμοῦ καὶ ποιᾶς τινος δεισιδαιμονίας ὑπὸ τῶν ἀρχαίων· οὕτω π. χ. τὸ νὰ πατῇ τις ἐπ' αὐτοῦ διὰ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς ἐνομίζετο ὅτι θὰ ἐπέφερε κακὸν εἰς τὸν ἀναβαίνοντα. Διὰ τοῦτο δὲ αἱ βαθμῖδες, αἱ ὁποῖαι ἔφερον εἰς τὸν ναόν, ἦσαν πάντοτε περιττοῦ ἀριθμοῦ, ἵνα ὁ εἰσερχόμενος, πατῶν πρῶτον τὸν δεξιόν του πόδα εἰς τὴν κατωτάτην βαθμῖδα, τελειώνῃ τὴν ἀνάβασίν του διὰ τοῦ δεξιοῦ (βλ. καὶ λ. θύρα).

Κ. Μ. Κ.

βῆμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *βαίνειν*, ἡ κατὰ τὸ βάδισμα δίαρσις τῶν ποδῶν, τοῦ σκέλους, κοιν. *διάσκελο* ἢ *δράσκελο*: «βῆμα μικρόν,—ἀνοικτόν,—σταθερόν, κλπ.», «βῆμα σημειωτόν»· || ἡ δίαρσις τοῦ σκέλους ἐν κανονικῷ βαδίσματι ὡς μονὰς μήκους: «δέκα βήματα τόπος»· (βλ. **βηματομετρική**)· || ὁ τόπος, συνήθως ὑψηλότερος τοῦ ἐδάφους, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ τις πρὸς πολλούς τινας, ἤτοι ἐν συναθροίσει, ἐν βουλῇ, ἐν δικαστηρίῳ κ. τ. τ.: «ἀναβαίνω ἐπὶ τὸ βῆμα» ἢ «—εἰς τὸ βῆμα»· || τὸ ἅγιον βῆμα», ἰδιωματικ. «ἅγιο δῆμα», τὸ ἄδυτον τοῦ χριστιανικοῦ ναοῦ, ὅπου ἡ ἁγία τράπεζα· || φρ. «ἀκολουθῶ τινα κατὰ βῆμα», κυριολ. καὶ μεταφ., ἀκολουθῶ τινα, τρόπον τινὰ κανονίζω τὸ βῆμά μου συμφώνως πρὸς τὸ ἰδικόν του, μιμοῦμαί τινα δουλικῶς.

Β. Φ.

—[ΦΥΣΙΟΛ.] Καλεῖται *βῆμα* ἡ ὁριζοντία μετακίνησις τοῦ σώματος, ἥτις ἐπιτελεῖται διὰ τῆς ἀλληλοδιαδόχου ἐνεργείας ἀμφοτέρων τῶν σκελῶν καὶ διὰ μικρᾶς μυϊκῆς δυνάμεως.

Ὁ μηχανισμὸς τοῦ βήματος τὸ πρῶτον ἐσπουδάσθη κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Cassedi καὶ τοῦ Borelli. Ἡ ἐπιστημονικὴ ὅμως ἔρευνα τῆς λειτουργίας τῆς βαδίσεως ἐγένετο ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Weber διὰ πλείστου λόγου ἀξίων ἐργασιῶν. Μετέπειτα δὲ ὑπὸ τοῦ Marey, ὅστις ἐφήρμοσε πρὸς ἔρευναν αὐτῆς τὴν στιγμιαίαν φωτογράφισιν τῶν διαδοχικῶν φάσεων τῆς βαδίσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζῴων ὡς ἑξῆς: τὸ ἄτομον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετο τὸ πείραμα, ἐβάδιζε πρὸ μελαίνης ἐπιφανείας, φέρον μέλαινα ἀμφίεσιν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἦσαν προσερραμμέναι λεπταὶ ταινίαι κατὰ τὸν ἐπιμήκη ἄξονα τῶν ἄκρων, διὰ τῶν ὁποίων μόνον ταῦτα ἐπέδρων ἐπὶ τὴν φωτογραφικὴν πλάκα, ἥτις ἐφωτίζετο κατὰ διαλείμματα διαρκείας 0,001''. Οὕτω δ' ἐπ' αὐτῆς παρήγοντο διαδοχικαὶ εἰκόνες παριστῶσαι τὰ οὐσιωδέστερα μέρη τοῦ σώματος κατὰ τὰς διαφόρους φάσεις τοῦ βήματος.

Τὴν μέθοδον ταύτην τοῦ Marey ἔτι μᾶλλον ἐτελειοποίησαν οἱ Braune καὶ Fischer ἐξετάσαντες τὰς κινήσεις τοῦ σώματος οὐχὶ πρὸς ἓν μόνον κατενώπιον ἐπίπεδον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄλλα, φωτογραφοῦντες τὸ ἄτομον συγχρόνως δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν. Τοιουτοτρόπως ἐξηκρίβωσαν πάσας τὰς κινήσεις, αἵτινες γίνονται κατὰ τὸ βῆμα, καὶ ἐξ αὐτῶν συνήγαγον περὶ τῶν δυνάμεων, αἵτινες δρῶσι κατὰ τὴν βάδισιν.

Ἐπειδὴ ἡ ἰσορροπία τοῦ σώματος κατὰ τὴν ὀρθίαν στάσιν εἶναι ἀσταθής, δύναται τοῦτο πάντοτε ἐκ τῆς στάσεως νὰ μεταβαίνῃ εὐκόλως εἰς τὴν βάδισιν. Ἡ ἀρχὴ δὲ τῆς βαδίσεως γίνεται ὡς ἑξῆς: διὰ τῆς χαλάσεως τῶν γαστροκνημιαίων μυῶν τὸ σῶμα φέρεται πρὸς τὰ πρόσω, ἡ πτῶσις ὅμως αὐτοῦ ἀναστέλλεται διὰ τῆς κινήσεως τοῦ ἑτέρου τῶν σκελῶν πρὸς τὰ πρόσω, ἥτις κίνησις ἐνισχύεται δι' ἐκτάσεως τοῦ ὄπισθεν ὑπάρχοντος σκέλους. Ἡ ἀρξαμένη αὕτη βάδισις ἐξακολουθεῖ νὰ γίνηται διὰ τῆς ἐκ περιτροπῆς κινήσεως ἀμφοτέρων τῶν σκελῶν.

Τοῦ βήματος διακρίνομεν τρεῖς περιόδους: Τὴν περίοδον τῆς *αἰωρήσεως*, τὴν περίοδον τῆς *ἐπερείσεως* καὶ τὴν περίοδον τῆς *προώσεως*.

Ἡ περίοδος τῆς αἰωρήσεως ἄρχεται ἀφ' ἧς στιγμῆς τὸ σκέλος ἕλκεται ἀπὸ τοῦ ἐδάφους. Τελεῖται δ' αὕτη διὰ κάμψεως τοῦ γόνατος καὶ τοῦ ποδός, τὸ δὲ σκέλος τότε φέρεται πρὸς τὰ πρόσω, συνάμα δὲ καὶ ἐκτείνεται. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, τὸ σῶμα βασταζόμενον ὑπὸ τοῦ ἑτέρου σκέλους (π.χ. τοῦ ἀριστεροῦ), φέρεται ὀλίγον πρὸς τὰ πρόσω, ὥστε καὶ τὸ βαστάζον τὸ σῶμα σκέλος κλίνει ἰσχυρῶς πρὸς τὰ πρόσω, ἐκ τούτου δὲ τὸ σῶμα κινδυνεύει νὰ πέσῃ κατὰ τὴν φορὰν ταύτην. Ἐμποδίζεται ὅμως ἡ πτῶσις, διότι τὸ ἕτερον σκέλος (π.χ. τὸ δεξιὸν) φθάνει ἤδη εἰς τὸ τέλος τῆς αἰωρήσεως καὶ ὁ ἄκρος πούς, κεκαμμένος ὢν πρὸς τὰ ἄνω, ἐρείδεται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πρῶτον διὰ τῆς πτέρνης, καὶ τότε ἄρχεται διὰ τὸ σκέλος τοῦτο ἡ περίοδος τῆς ἐπερείσεως.

Ἡ περίοδος τῆς ἐπερείσεως ἄρχεται ἀφ' ἧς στιγμῆς τὸ αἰωρούμενον πρὸς τὰ πρόσω σκέλος ἐφάπτεται τοῦ ἐδάφους, εἶναι προτεταμένον καὶ ἐλαφρῶς κεκαμμένον κατὰ τὸ γόνυ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ὑποβαστάζον τὸ σῶμα ἀριστερὸν σκέλος κλίνει πολὺ πρὸς τὰ πρόσω, διὰ τοῦτο τὸ σῶμα κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην κεῖται χαμηλότερον ἢ κατὰ τὴν κάθετον θέσιν τῶν σκελῶν. Κατὰ τὴν περαιτέρω ὅμως πρὸς τὰ πρόσω κίνησιν τοῦ σώματος, τὸ σκέλος ἐκτείνεται, συγχρόνως δὲ τὸ σῶμα περιγράφει τόξον ὕπερθεν τοῦ ποδὸς ὡς κέντρου, καὶ τοιουτοτρόπως ἀνέρχεται εἰς τὸ ὕψος ὅπερ ἔχει κατὰ τὴν κάθετον θέσιν τῶν σκελῶν. Ἡ ἀνύψωσις δ' αὕτη εἶναι κατά τι ἠλαττωμένη, διότι, καθ' ὃν χρόνον τὸ σῶμα διατρέχει τὸ ἀνιὸν τμῆμα τοῦ τόξου, τὸ βαστάζον σκέλος εἶναι ὀλίγον κεκαμμένον, ἐκτείνεται δὲ πάλιν, ὅταν τὸ σῶμα ὑπερβῇ τὸ ὕψιστον σημεῖον τοῦ τόξου καὶ κατέρχηται. Αἱ ἀνυψώσεις αὗται καὶ καθέσεις τοῦ σώματος κατὰ τὴν βάδισιν εἶναι περίπου 4 ἑκ.

Ἡ δὲ περίοδος τῆς προώσεως ἄρχεται ἀφ' ἧς τὸ βαστάζον τὸ σῶμα σκέλος (π. χ. τὸ δεξιὸν) ὑπερβῇ τὴν κάθετον θέσιν καὶ ἐκτεινόμενον ὠθεῖ τὸ σῶμα πρὸς τὰ πρόσω. Ἐπειδὴ δὲ τὸ σκέλος, προϊούσης τῆς κινήσεως, κλίνει ἀεὶ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόσω, πρέπει καὶ ἀεὶ μᾶλλον νὰ ἐκτείνηται, ἵνα δυνηθῇ ἔτι περισσότερον νὰ ὠθήσῃ τὸ σῶμα πρὸς τὰ πρόσω. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἡ πτέρνα ἀνέρχεται καὶ διὰ τῶν δακτύλων ὠθεῖται τὸ σῶμα πρὸς τὰ πρόσω.

Συγχρόνως πρὸς τὰς κινήσεις τῶν κάτω ἄκρων γίνονται καὶ κινήσεις τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν ἄνω ἄκρων κατὰ τὴν βάδισιν. Ὁ κορμὸς ἀνέρχεται καὶ κατέρχεται ἐκ περιτροπῆς κατὰ πᾶν βῆμα περὶ τὰ 4 ἑκ. μ. Ἐπειδὴ δὲ τὸ σῶμα ἐκ περιτροπῆς βαστάζεται ὑπὸ τοῦ δεξιοῦ καὶ τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους, ὁ κορμὸς κυμαίνεται καὶ πρὸς τὰ πλάγια, καθ' ὅσον κλίνει πρὸς τὸ μέρος τοῦ σκέλους, ὅπερ βαστάζει τὸ σῶμα κατὰ πᾶν βῆμα. Προσέτι δὲ ὁ κορμὸς ποιεῖ καὶ περιστροφικὰς κινήσεις περὶ κάθετον ἄξονα, αἵτινες προέρχονται ἐκ τοῦ ὅτι οἱ γλουτοὶ τῶν συστοίχων ἡμιμορίων περιστρέφονται περὶ τὸ βαστάζον τὸ σῶμα σκέλος πρὸς τὰ πρόσω, ἡ δὲ ὠμοπλάτη πρὸς τὰ ὀπίσω, κατὰ πᾶσαν αἰώρησιν τοῦ σκέλους πρὸς τὰ πρόσω.

Ἀλλά, κατὰ τὴν βάδισιν, γίνονται κινήσεις καὶ τῶν ἄνω ἄκρων. Οὕτω, καθ' ὃν χρόνον τὸ δεξιὸν σκέλος αἰωρεῖται πρὸς τὰ πρόσω, ὁ ἀριστερὸς βραχίων κινεῖται ὡσαύτως πρὸς τὰ πρόσω, ὁ δὲ πῆχυς βαθμηδὸν κάμπτεται· ὅταν δὲ τοῦτο στηριχθῇ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὁ ἀριστερὸς βραχίων κινεῖται ταχέως πρὸς τὰ ὀπίσω, ὁ δὲ πῆχυς ἐκτείνεται· συγχρόνως δὲ ὁ δεξιὸς βραχίων ἐκτελεῖ ἀντιθέτους κινήσεις. Αἱ κινήσεις αὗται τῶν ἄκρων εἶναι παθητικαὶ καὶ ἐνεργητικαί, γινόμεναι διὰ μυϊκῆς ἐνεργείας, σκοποῦσι δὲ νὰ προασπίσωσι τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος ἀπὸ τῶν περιστροφικῶν κινήσεων καὶ τῶν πλαγίων διακυμάνσεων. Τοῦτο δὲ γίνεται καταφανὲς ἐκ τοῦ ὅτι, ὅταν

Digitized by Google

ἀποπειρώμεθα νὰ βαδίσωμεν ταχέως, ἔχοντες ἀκίνητα τὰ ἄνω ἄκρα, νομίζομεν, λόγῳ τῶν μεγάλων διακυμάνσεων τοῦ κορμοῦ, ὅτι τὸ σῶμα ἡμῶν θὰ πέσῃ. Ι. Ν. ΜΕΝΕΓΑΚΗΣ

—[ΙΑΤΡ.] Ὁ ἄνθρωπος συνήθως κάμνει τὰ πρῶτα βήματά του εἰς ἡλικίαν 12—15 μηνῶν. Παρατηροῦνται ὅμως σπανιώτατα καί τινα παιδία, ἅτινα βαδίζουσιν εἰς ἡλικίαν 9—10 μηνῶν, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτο δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται κατόρθωμα, διότι ἡ πρόωρος βάδισις εἶναι δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ παραμορφώσεις τῶν κάτω ἄκρων, ἐφ' ὅσον τὰ σκέλη τοῦ πολὺ μικροῦ παιδίου δὲν εἶναι ἀκόμη ἐπαρκῶς στερεά, ὅπως βαστάζωσιν ἄνευ βλάβης τὸ βάρος τοῦ σώματός του.

Κατὰ γενικὸν κανόνα τὰ πλεῖστα τρεφόμενα διὰ γυναικείου γάλακτος παιδία βαδίζουσιν ἐνωρίτερον ἐκείνων, ἅτινα διατρέφονται τεχνητῶς, διότι ἡ μὴ φυσικὴ διάθρεψις τοῦ βρέφους εἶναι ἐκείνη, ἥτις ἰδίως ἐπιφέρει τὰς συνήθεις διαταραχὰς τῆς θρέψεως, μεταξὺ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ὁποίας τὴν κυριωτέραν θέσιν κατέχει ὁ ραχιτισμός. Αἱ διαταραχαὶ αὗται τῆς θρέψεως εἶναι ἡ συνήθης αἰτία, εἰς ἣν πρέπει νὰ ἀποδοθῇ ἡ καθυστέρησις εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῶν πρώτων βημάτων τοῦ παιδίου. Εἰς τὸν ραχιτισμὸν μάλιστα ἡ βάδισις εἶναι δυνατὸν νὰ καθυστερήσῃ μέχρις ἡλικίας 2—2$^{1}/_{2}$ ἐτῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ πέραν τῆς ἡλικίας ταύτης. Αἱ παθήσεις τοῦ νευρικοῦ συστήματος, αἱ φυματιάσεις τῶν ὀστῶν καὶ τῶν ἀρθρώσεων, ὡς καὶ τὰ ὀξέα λοιμώδη νοσήματα, δύνανται ἐπίσης νὰ φέρωσιν ἐπιβράδυνσιν εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῶν πρώτων βημάτων τοῦ βρέφους. Ἡ ἱλαρά, ὁ κοκκύτης καὶ μία ὀξεῖα ἀκόμη βρογχῖτις δύνανται νὰ σταματήσωσι τὴν ἀρξαμένην ἤδη βάδισιν καὶ νὰ καθυστερήσωσιν αὐτὴν ἐπί τινας μῆνας.

Τὸ παιδίον κατὰ τὰ πρῶτά του βήματα τείνει τοὺς βραχίονας πρὸς τὰ πρόσω καὶ ταλαντεύει τὴν σπονδυλικήν του στήλην πρὸς τὰ πλάγια, μεταχειρίζεται δηλαδὴ διάφορα μέσα, ὅπως κρατήσῃ τὴν ἰσορροπίαν του.

Τὸ πέλμα τοῦ ποδὸς τοῦ βρέφους εἶναι πλατύ, διότι τὸ καλύπτει ὁλόκληρον τεμάχιον λίπους, δὲν εἶναι δηλαδὴ κατὰ τὸ κοῖλον, ὅπως εἶναι τὸ πέλμα τοῦ ἐνηλίκου· ἡ πλατυποδία δὲ αὕτη καθιστᾷ τὴν βάδισιν δυσχερεστέραν.

Ὁ *Vierordt* ἔκαμεν ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ παιδίου τὰς ἀκολούθους παρατηρήσεις:

α') Ἡ διάρκεια ἑκάστου βήματος τοῦ παιδίου ἐμφανίζει τὴν αὐτὴν μεγάλην ποικιλίαν, οἵαν καὶ εἰς τὸν ἐνήλικον. β') Τὸ χρονικὸν διάστημα, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ βαστάζων τὸ σῶμα ποὺς παραμένει ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, εἶναι μεγαλύτερον εἰς τὰ παιδία ἢ εἰς τὸν ἐνήλικον. γ') Ἡ περίοδος αἰωρήσεως τοῦ ἐγερθέντος ποδὸς εἶναι βραχυτέρα ἢ εἰς τὸν ἐνήλικον. δ') Ὁ ἀναγκαῖος χρόνος πρὸς τοποθέτησιν τοῦ ποδὸς ἀπὸ τῆς πτέρνης μέχρι τῶν δακτύλων εἶναι μακρότερος ἐκείνου, ὃν χρειάζεται ὁ ἐνήλικος ἵνα κάμῃ τὴν αὐτὴν κίνησιν. ε') Τὸ παιδίον φαίνεται νὰ χρειάζηται τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα, ὅπερ καὶ ὁ ἐνήλικος, διὰ νὰ ἐγείρῃ τὸν πόδα ἀπὸ τοῦ ἐδάφους.

Οἱ πρῶτοι βηματισμοὶ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς πραγματικῆς προσπαθείας, τοῦ παιδίου εὑρισκομένου πρὸ τῆς αὐτῆς καὶ ἴσως μεγαλυτέρας δυσχερείας, ἣν συναντᾷ ὁ προσπαθῶν νὰ μάθῃ ποδήλατον. Ἡ συγκινητικὴ οἰκογενειακὴ σκηνὴ τῶν πρώτων βημάτων τοῦ παιδίου ἐνέπνευσε πλείστους ζωγράφους, ὧν τινες ἐδημιούργησαν ἀριστουργήματα. Ἡ χαρὰ καὶ ἡ ὑπερηφάνεια τῶν γονέων, καὶ ἰδίᾳ τῆς μητρός, γίνονται ἀκόμη μεγαλύτεραι ὅσον ἐνωρίτερον βαδίσῃ τὸ παιδίον. Δι' ὃ καὶ πολλάκις αἱ μητέρες προσπαθοῦν μὲ διάφορα μέσα νὰ συνηθίσουν τὸ παιδίον, ὅσον τὸ δυνατὸν ἐνωρίς, νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ κρατῆται ὄρθιον καὶ νὰ ἀσκῆται εἰς τὰ πρῶτά του βήματα. Ἔχουσι μάλιστα ἐφευρεθῆ καὶ διάφορα μηχανήματα πρὸς τοῦτο· κάτι δὲ παρόμοιον εἶναι καὶ ἡ παρ' ἡμῖν γνωστὴ *στρατοῦλα*, ἥτις εὐτυχῶς τείνει νὰ ἐξαλειφθῇ.

Ἡ πρόωρος βάδισις τοῦ παιδίου δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ πλεονέκτημα, διότι, ὡς ἐλέχθη καὶ ἀνωτέρω, εἶναι συνήθως βλαβερά. Εἶναι πάντοτε προτιμότερον νὰ ἀφίνῃ τις τὸ παιδίον νὰ κάμῃ μόνον τὰ πρῶτά του βήματα, στηριζόμενον κατ' ἀρχὰς ἐπί τινος παρακειμένου ἐπίπλου· καὶ βεβαίως εἰς τὴν περίστασιν ταύτην καλὸν εἶναι νὰ ὑπάρχῃ τάπης ἐπὶ τοῦ δαπέδου, διὰ νὰ προστατεύῃ τὸ παιδίον κατὰ τὰς ἐνδεχομένας πτώσεις του. Ἐπιτρέπεται κάποτε νὰ δοθῇ καὶ μικρά τις βοήθεια κατὰ τὴν προσπάθειαν τοῦ παιδίου πρὸς βάδισιν, νὰ βαστάζηται δηλαδὴ τὸ παιδίον ἐλαφρῶς ὑπὸ τὰς μασχάλας, ἀλλ' εἶναι ἄτοπον νὰ κρατῆται ἀπὸ τὴν χεῖρα, διότι ἐν περιπτώσει πτώσεως εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ ποιά τις ἐξάρθρωσις.

Ὅταν τὸ παιδίον εἶναι πλέον ἱκανὸν νὰ βαδίζῃ μόνον, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιτηρῆται συνεχῶς ἡ στάσις του, καθὼς καὶ ὁ τρόπος, κατὰ τὸν ὁποῖον στηρίζει τοὺς πόδας του ἐπὶ τοῦ δαπέδου, διαρκούσης τῆς βαδίσεως. Ὀλίγα μόνον παιδία βαδίζουν ὅπως πρέπει· τὰ πλεῖστα τοποθετοῦν κακῶς τὸν ἕνα πόδα, ὁτὲ μὲν πρὸς τὰ ἔσω, ὁτὲ δὲ πρὸς τὰ ἔξω. Δι' ὃ καὶ ἐὰν ἐπικρατήσῃ ἡ κακὴ αὕτη συνήθεια, θὰ ἐπέλθῃ ποιά τις μεταλλαγὴ εἰς τὰς σχέσεις τῶν ἀρθρώσεων τῶν διαφόρων ὀστῶν τοῦ ποδός, ἧς συνέπεια θὰ εἶναι ἡ ἀτροφία τῶν μυῶν καὶ αἱ ποικίλαι τοῦ ποδὸς παραμορφώσεις. Ὅταν τὸ παιδίον στρέφῃ τοὺς πόδας κατὰ τὴν βάδισιν, εἶναι προτιμότερον νὰ φέρῃ ὑποδήματα, κάπως ὑψηλά, μὲ κορδόνια.

Ἡ καθυστέρησις τῆς βαδίσεως, κατὰ τὸν ραχιτισμόν, φαίνεται νὰ προέρχηται μᾶλλον ἔκ τινος μυϊκῆς ὑποτονίας. Θαυμάσια δὲ θεραπευτικὰ ἀποτελέσματα ἐναντίον τῆς καταστάσεως ταύτης ἔφερεν ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ὑπεριωδῶν ἀκτίνων. Συνηθέστατα, ὡς λέγει ὁ *Mouriquand*, ἀμέσως μετὰ τὰς πρώτας ἐφαρμογὰς τῆς τοιαύτης ἀκτινοθεραπείας, βλέπει τις τὸ παιδίον νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ κρατῆται ὄρθιον καί, βοηθούμενον, νὰ δύναται νὰ κάμνῃ ἀρκετὰ βήματα. Ἀρκοῦν πολλάκις μία ἢ δύο σειραὶ ἀκτινοβολίας, διὰ νὰ δύναται τὸ παιδίον νὰ βαδίζῃ ἄνευ βοηθείας. Διαρκούσης δὲ τῆς θεραπείας ταύτης παρατηρεῖται κατ' ἀρχὰς ἡ βαθμιαία ἐξαφάνισις τῆς μυϊκῆς ὑποτονίας. Οἱ μύες καθίστανται στερεώτεροι καὶ αὐξάνουσι κατ' ὄγκον, ἡ μυϊκὴ χαλαρότης ὑποχωρεῖ καὶ μετ' οὐ πολὺ καθίσταται δυνατὴ ἡ βάδισις. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν γενικὴν ἐπίδρασιν τῶν ὑπεριωδῶν ἀκτίνων ἐπὶ τῆς θρέψεως. Σ. ΒΕΡΑΣ

— [ΣΤΡΑΤ.] Καλεῖται *βῆμα*, ἢ *βάδην*, ὁ κατώτατος βηματισμὸς τοῦ πεζοῦ ἀνδρὸς ἢ τοῦ ἵππου.

Α. Τὸ βῆμα τοῦ πεζοῦ ἀνδρὸς εἶναι βηματισμὸς δίχρονος, ἐκτελούμενος διὰ τῆς ἀλληλοδιαδόχου μετακινήσεως τῶν ποδῶν πρὸς τὰ ἐμπρός, μήκους μεταξὺ 75 ἑκ. (Ἑλλάς, Γαλλία, Ἰαπωνία) καὶ 80 ἑκ. (Γερμανία, Ἀγγλία), συνεπῶς ταχύτητος βηματισμοῦ 90 ἕως 100 μέτρων κατὰ λεπτόν, ἐξαιρέσει τῶν βερσαλιέρων τῆς Ἰταλίας, τῶν ἐχόντων μῆκος βήματος 86 ἑκ. καὶ συνεπῶς ταχύτητα 120 μέτρων. Ἡ ἐπαύξησις τῆς ταχύτητος τοῦ βηματισμοῦ πρέπει νὰ ἐπιζητῆται διὰ τῆς ἐπιμηκύνσεως τοῦ βήματος (μείζονος τάσεως τῶν ποδῶν), οὐχὶ δὲ διὰ τῆς ἐπιταχύνσεως τοῦ ρυθμοῦ, διότι τότε καταπονοῦνται οἱ πνεύμονες. Ἀναμφισβητήτως, τὸ μῆκος τοῦ βήματος, συνεπῶς καὶ ἡ ταχύτης τοῦ βηματισμοῦ, ἐξαρτᾶται κατὰ πολὺ ἐκ τοῦ ἀναστήματος τοῦ ἀνδρός· ἀλλ' εἶναι πεπλανημένη ἡ ἀντίληψις ὅτι οἱ μικρόσωμοι ἄνδρες ἀδυνατοῦσι νὰ ἐκτελέσωσι μακρὸν βῆμα, διότι ἐν τῇ παλαιᾷ Γερμανίᾳ εἶχε κατορθωθῆ, ὥστε οἱ μικρόσωμοι στρατιῶται τῆς Σιλεσίας νὰ ἐκτελῶσι τὸ βῆμα τῶν 80 ἑκ. (βλ. 2αν ἐπιστολὴν τοῦ πεζικοῦ τοῦ *Hohenlohe*).

Ἐκτὸς τοῦ βήματος τούτου ὑπάρχει καὶ τὸ *ὁδοιπορικὸν βῆμα*, ὅπερ ὅμως εὑρίσκει ἐφαρμογὴν προκειμένου μόνον περὶ συγχρόνου κινήσεως πολλῶν πεζῶν ἀνδρῶν, διότι δὲν διαφέρει τοῦ κανονικοῦ εἰμὴ κατὰ τὸ ὅτι δὲν τηρεῖται κατ' αὐτὴν ρυθμός, δηλαδὴ δὲν πατοῦσιν ὅλοι οἱ ἄνδρες τὸν αὐτὸν πόδα κατὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν στιγμήν.

Εἴς τινας στρατούς, ἰδίως εἰς τὸν γερμανικόν, ὑπάρχει τὸ *βῆμα παρατάξεως* (pas de parade), ὅπερ δὲν διαφέρει τοῦ συνήθους βήματος εἰμὴ κατὰ τὸ ὅτι, καθ' ἑκάστην μετακίνησιν, ὁ μηρός, ἡ κνήμη καὶ ὁ ποὺς ἀνυψοῦνται πολύ, τοῦ μὲν μηροῦ καθισταμένου ὁριζοντίου, τῆς δὲ κνήμης καὶ τοῦ ποδὸς διατιθεμένων ὑπὸ κλίσιν 45° περίπου, πρὸς δ' ὅτι ὁ ρυθμὸς εἶναι πολὺ βραδύς· ἀλλὰ τὸ βῆμα τοῦτο ἐξέρχεται τῆς καθαρᾶς στρατιωτικῆς χρησιμοποιήσεως.

Β. Τὸ βῆμα τοῦ ἵππου εἶναι βηματισμὸς (*βαδισμὸς* κατὰ τὸν ὅρον τοῦ συγχρόνου Ἑλλ. καν. ἱππ. 1924) τετράχρονος, ἐκτελούμενος διὰ τῆς ἀλληλοδιαδόχου μετακινήσεως τῶν ποδῶν πρὸς τὰ ἐμπρός, μήκους (ἀποστάσεως τῶν δύο διαδοχικῶν ἰχνῶν τοῦ αὐτοῦ ποδὸς) κυμαινομένου μεταξὺ 1,60 ἕως 1,80, ἀναλόγως τοῦ ἀναστήματος καὶ τῆς ἐκγυμνάσεως τοῦ ἵππου, ταχύτητος συνεπῶς βηματισμοῦ κυμαινομένης μεταξὺ 100 ἕως 110 μέτρων κατὰ λεπτόν. Τὸ βῆμα εἶναι δ' ἀναπαυτικώτερος βηματισμὸς τοῦ ἵππου, διότι καταπονεῖ ἐλάχιστα τοὺς μῦς, οὐδόλως δὲ τοὺς πνεύμονας (περίπου 30 μόνον ἀναπνοαὶ κατὰ λεπτόν), δύναται δὲ ὁ ἵππος νὰ βαδίζῃ μὲ τοιοῦτον βηματισμὸν ἐπὶ 10 περίπου συνεχεῖς ὥρας· ἔχει ὅμως τὸ μειονέκτημα, ὅτι καταπονεῖ τὸν ἱππέα καταβάλλοντα ἐργασίαν διὰ τῶν αὐτῶν διαρκῶς μυῶν, δι' ὃ ἐξαναγκαζόμενον νὰ μετακινῇ ἑκάστοτε τὸ κάθισμά του ἐπὶ τῆς σέλλας, ὁπότε, ἀφ' ἑνὸς μὲν διαταράσσεται ἡ ἰσορροπία τοῦ ἵππου καὶ συνεπῶς ἐπέρχεται κόπωσις αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ προξενοῦνται ἐκδοραὶ ἐκ τῆς σέλλας ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ τῶν πλευρῶν τοῦ ἵππου. Ἕνεκα δ' ἀκριβῶς τοῦ λόγου τούτου, ὁ «Κανονισμὸς ἱππικοῦ» ἀναγράφει «...συμφέρει αἱ μακραὶ χρονικαὶ περίοδοι εἰς βῆμα νὰ διακόπτωνται ὑπὸ βραχειῶν χρονικῶν περιόδων τροχασμοῦ».

Ἐκτὸς τοῦ συνήθους βήματος ὑπάρχει διὰ τὸν ἵππον καὶ τὸ *ἱσπανικὸν βῆμα*, ὅπερ εἶναι βηματισμὸς ἀποκτώμενος ὑπὸ εὐγενοῦς ἵππου διὰ καταλλήλου ἐκγυμνάσεως ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ ἱππασίᾳ (haute école), ἐξερχόμενος ὅμως τοῦ κύκλου τῆς στρατιωτικῆς ἐκγυμνάσεως, καθ' ὃ ἄχρηστος διὰ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν.

Γ. Ὅ τε πεζὸς ἀνὴρ καὶ ὁ ἵππος ἐκτελοῦσι βῆμα ὑποχωρητικόν, διὰ τῆς ἀλληλοδιαδόχου μετακινήσεως τῶν ποδῶν των πρὸς τὰ ὀπίσω, ἀλλὰ τότε τὸ μῆκος τοῦ βήματος εἶναι δι' ἀμφοτέρους πολὺ μικρόν· περὶ ταχύτητος τοῦ τοιούτου βήματος δὲν γίνεται λόγος, διότι κίνησις πρὸς τὰ ὀπίσω δὲν ἐκτελεῖται εἰμὴ ἐπ' ὀλίγιστα μόνον βήματα. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— [ΙΠΠΟΛ.] *Βῆμα ἢ βάδην* καλεῖται τὸ φυσικὸν βάδισμα τοῦ ἵππου καὶ εἶναι ἡ πλέον κανονικὴ καὶ πλέον ἤρεμος τῶν κινήσεων τοῦ ζῴου. *Βῆμα ἐκκινήσεως* καλεῖται τὸ βραδὺ βῆμα κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκκινήσεως τοῦ ζῴου. *Ἔρρυθμον* λέγεται τὸ βῆμα κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ ἵππος ἐναποθέτει κανονικῶς καὶ ρυθμικῶς τὸν πόδα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. *Βῆμα βραχὺ* εἶναι ὁ μικρὸς βηματισμὸς τοῦ ἵππου, ὅστις φαίνεται ὥσπερ ταλαντευόμενος. *Βῆμα ὁδοιπορικὸν* καλεῖται τὸ εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκκίνησιν τοῦ ἵππου βῆμα. *Βῆμα ἀνυψωμένον*· κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ὁ ἵππος ἀνυψώνει ἀρκετὰ τοὺς προσθίους πόδας του. Δ.Ν.Π.

— [ΟΠΛΟΜΑΧΗΤ.] Καλεῖται *βῆμα* ἡ ἐκ τῆς στάσεως τῆς ἀμύνης προχώρησις ἢ ὑποχώρησις τοῦ ὁπλομαχοῦντος. Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν ὁ ὁπλομαχῶν ἐκτελεῖ *βῆμα ἐμπρός*, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν *βῆμα ὀπίσω*. Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν, δέον οὗτος νὰ προσπαθῇ, ἵνα πάντοτε τὸ κέντρον τοῦ βάρους τοῦ σώματός του κατὰ τὴν μετατόπισίν του πίπτῃ εἰς τὸ κέντρον τῆς στάσεως, ἣν ἔχει τοῦτο. Ἐν τῇ ἀσκήσει, οἱ τοιοῦτοι βηματισμοὶ δέον νὰ ἐκτελῶνται συχνά, διότι συντελοῦσιν εἰς ἀπόκτησιν εὐκαμψίας καὶ ἰσχύος τῶν γονάτων καὶ ποδῶν, ἐξ ὧν πηγάζει ἡ εὐστάθεια καὶ ἡ ἀντοχή. Ὁ ἀσκούμενος δέον νὰ προβαίνῃ ἢ νὰ ὑποχωρῇ τηρῶν ἐπ' εὐθείας τὸ σῶμα κάθετον, ἀκλόνητον καὶ ἐστηριγμένον ἐπὶ τῶν ἰσχίων μὲ τὸ κέντρον τοῦ βάρους τοῦ σώματός του πάντοτε εἰς τὸ μέσον τῆς στάσεώς του, μὲ τὰ γόνατα καλῶς κεκαμμένα, τὰς κνήμας καθέτους καὶ τὴν μεταξὺ τῶν ποδῶν του ἀπόστασιν διηνεκῶς ἴσην πρὸς τὸ διπλάσιον μῆκος τοῦ σώματος αὐτοῦ. Τ. Ι. ΚΑΡΑΚΑΛΟΣ

—[ΜΗΧΑΝΟΛ.] Ὀνομάζεται *βῆμα ἡλώσεως* ἡ ἀπόστασις μεταξὺ δύο διαδοχικῶν ἥλων, μετρουμένη ἀπὸ ἄξονος εἰς ἄξονα. Τὸ μέγεθος τοῦ βήματος τούτου ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἴδους τῆς ἡλώσεως, τοῦ σκοποῦ ὃν αὕτη ἐκπληροῖ, καθὼς καὶ ἐκ τῆς φύσεως τῶν ὑλικῶν ἐξ ὧν συνίστανται τὰ ἡλούμενα τεμάχια (βλ. λ. ἥλωσις).

Βῆμα κοχλίου καλεῖται ἡ ἀπόστασις μεταξὺ δύο διαδοχικῶν σπειρῶν τοῦ κοχλίου, θεωρουμένη παραλλήλως πρὸς τὸν ἄξονα αὐτοῦ, ἢ ἄλλως τὸ διάστημα καθ' ὃ μετακινεῖται ὁ κοχλίας εὐθυγράμμως, ὅταν περιστρέφηται ἐντὸς τοῦ περικοχλίου του κατὰ μίαν στροφὴν (βλ. λ. κοχλίας).

Βῆμα ἕλικος (πλοίων, ἀεροπλάνων κλπ.) καλεῖται τὸ βῆμα τῆς ἑλικοειδοῦς ἐπιφανείας, ἐξ ἧς τὰ πτερὰ τῆς ἕλικος συνίστανται. Τὸ βῆμα τοῦτο θὰ ἦτο καὶ τὸ διάστημα καθ' ὃ θὰ μετετίθετο τὸ πλοῖον κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς στροφῆς τοῦ ἕλικος, ἐὰν οὐδεμία κατὰ τὴν στροφὴν τοῦ τελευταίου τούτου ὑφίστατο ἀντίστασις (βλ. λ. ἕλιξ). Δ.Κ.Λ.

— [ΠΥΡΟΒΟΛ.]· βλ. λ. αὐλάκια.

— [ΑΡΧΑΙΟΛ.] Ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις *βῆμα* ἐκαλεῖτο ὑψηλή τις θέσις, locus superior παρὰ Ρωμαίοις, ὁπόθεν ὡμίλει τις πρὸς τὸ πλῆθος κατὰ τὰς δημοσίας συγκεντρώσεις ἢ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου (*Θουκυδ.* Β. 34, *Πλάτ.* «Ἴων» 535), τὸ σήμερον λεγόμενον *ρητορικὸν βῆμα* (πρβλ. *Δημοσθ.* 18.66 «ἐπὶ τὸ βῆμα ἀνέβην»). Οἱ Ἀθηναῖοι, βῆμα λέγοντες, ἐνόουν ἰδίως τὰς ἐπὶ τοῦ βράχου τῆς *Πνυκὸς* (ἢ *Πυκνὸς*) λελαξευμένας βαθμῖδας (*Ἀντιφ.* 146. 7, *Δημοσθ.* 53. 8), ἀφ' ὧν ἠγόρευον οἱ ρήτορες, οἵτινες ὠνομάζοντο ἐκ τούτου καὶ «οἱ ἀπὸ τοῦ βήματος». Τὸ βῆμα τοῦτο τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου ἐκαλεῖτο συνήθως *λίθος* («ὁ ἐν τῇ Πυκνὶ λίθος»). Ἐν τοῖς ἀττικοῖς δικαστηρίοις τὸ βῆμα ἦτο ἕδρα δικαστικὴ (*Ἀριστοφ.* Ἐκκλησ. 677), ἡ παρὰ Ρωμαίοις *rostra*, βήματα δ' ἐκαλοῦντο συνάμα ἐν αὐτοῖς αἱ ὡρισμέναι εἰς τοὺς διαδίκους θέσεις, αἵτινες διεκρίνοντο εἰς τὸ *βῆμα τοῦ κατηγόρου* καὶ τὸ *βῆμα τοῦ φεύγοντος* (*Αἰσχίν.* 83.32, πρβλ. καὶ *Ἀριστοφ.* Πλοῦτ. 382). Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἰδία θέσις, βῆμα ὡσαύτως καλουμένη, ἀφ' ἧς ἠγόρευον οἱ ρήτορες καὶ ἐμαρτύρουν οἱ μάρτυρες. Βήματα ὅμως ὑπῆρχον καὶ ἐν ἄλλοις δημοσίοις κέντροις· οὕτως ἐν τοῖς ᾠδείοις καὶ τοῖς θεάτροις ὑπῆρχον ἐντὸς τῆς ὀρχήστρας μικρὰ τετράγωνα, κατ' ἀρχάς, ἐξάρματα λίθινα ἢ ξύλινα («βῆμα θεάτρου» ἐπιγράμ. ἑλλην. 820), ἐμφανῆ καὶ κατέναντι τοῦ ἀκροατηρίου. Ἄλλα βήματα ὑπῆρχον ἐν τῇ σῳζομένῃ στοᾷ τοῦ Ἀττάλου, ὁπόθεν οἱ στρατηγοὶ προέβαινον εἰς ἀνακοινώσεις πρὸς τὸν λαόν, ὡς καὶ τὸ τοῦ μεγάρου τῶν «ἀεισίτων» (γραμματεὺς «ὁ περὶ τὸ βῆμα»). Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς μετακλασικοῖς χρόνοις ἦτο ἐν χρήσει ἡ λέξις αὕτη· ὁ ἀπόστολος Παῦλος, διωκόμενος ὑπὸ τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἰουδαίων, μετέβη τῷ 59 εἰς Βέροιαν,

Digitized by Google

ὅπου ἐκήρυττεν ἐπὶ ἡμέρας ἀπὸ τοῦ βήματος, τοῦ ὁποίου αἱ βαθμῖδες σῴζονται μέχρι σήμερον καὶ ὀνομάζονται «Βῆμα τοῦ ἀποστόλου Παύλου». Μνείαν βήματος ποιεῖται ὡσαύτως καὶ ὁ Εὐσέβιος («βῆμα καὶ θρόνος ὑψηλός»). —Ω.

—[ΡΗΤΟΡ.] Ἐν τῇ ἀρχαιότητι μόνον ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Ρώμῃ ἀνεπτύχθη ἡ ἀπὸ τοῦ βήματος ρητορεία, ἡ πολιτικὴ δηλαδὴ ρητορεία, ἥτις καὶ ἔλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν· ἐμφανίζεται δὲ πάντοτε ὑπὸ φιλελεύθερα πολιτεύματα. Ἐν Ἀθήναις, κατὰ τὸν Ε' καὶ Δ' π. Χ. αἰῶνα, ὑπὸ τὴν πνοὴν τῆς δημοκρατικῆς ἐλευθερίας, παρήχθησαν ρητορικὰ ἀριστουργήματα, τῶν ὁποίων ὅμοια δὲν ἀνεφάνησαν ἔκτοτε· ὁ Περικλῆς, ὁ Λυκοῦργος, ὁ Αἰσχίνης, ὁ Δημοσθένης καὶ πλειὰς ἄλλη πολιτικῶν καὶ ρητόρων ἀνήγαγον τὴν ρητορείαν ταύτην εἰς ἀνέφικτον τελειότητα. Ὅτε ὅμως ἡ Ἑλλάς, ἐπὶ μακεδονοκρατίας, ἀπώλεσε τὴν πολιτικὴν της ἐλευθερίαν, παρήκμασε καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ βήματος ρητορεία. Καὶ ἐν Ρώμῃ, μεγάλως ἤκμασε διὰ τοῦ Κικέρωνος, τοῦ Ἀντωνίου καὶ ἄλλων, συναποθανοῦσα μετὰ τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας τῆς αἰωνίας πόλεως. Κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ἡ πολιτικὴ ρητορεία διετέλεσεν ἐν πλήρει ἀφανείᾳ, πολλοὺς δ' αἰῶνας βραδύτερον ἀνεζωογονήθη διὰ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου. Ἐν Γαλλίᾳ ἀνεφάνησαν ἀπαράμιλλοι ρήτορες, ὧν ὑπερεῖχεν ὁ Μιραμπώ, ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ ὁ Πίττ, ὁ Φόξ, ὁ Πάλμερστον, ὁ Δισραέλι, ὁ Γλάδστων. Ἐν τῇ συγχρόνῳ ἐποχῇ ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ ἢ ἄλλως κοινοβουλευτικοῦ βήματος ἀνεδείχθησαν μεγάλοι ρήτορες, ὡς ὁ Ζωρές, ὁ Λόϋδ Τζώρτζ, ὁ Ἰωνέσκου, ὁ Ὀρλάνδο, ὁ Κερένσκυ καὶ πολλοὶ ἄλλοι. (Βλ. καὶ λ. ἀγόρευσις καὶ ρητορεία.) Ι. Φ. Δ.

— [ΑΡΧ. ΘΕΑΤΡ.] Τὸ μετὰ τῆς σκηνῆς συνεχόμενον ἔμπροσθεν μέρος αὐτῆς, τὸ κυρίως *προσκήνιον*, ὅπερ καὶ *λογεῖον* καὶ *ὀκρίβας* ἐλέγετο καὶ ἐφ' οὗ ἔπαιζον οἱ ὑποκριταί. «Τὸ λογεῖον ἐφ' οὗ οἱ τραγῳδοὶ ἠγωνίζοντο» (Ἡσύχ. εἰς λ. *ὀκρίβας*). Περὶ τοῦ *βήματος* ἢ *προσκηνίου* τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς πολλὰς θετικὰς πληροφορίας δὲν ἔχομεν. Ἐν τούτοις, οἱ νεώτεροι θέλουν νὰ πιστεύουν, ὅτι μέχρι τοῦ τρίτου π. Χ. αἰῶνος τὰ προσκήνια ἐν γένει ἦσαν ξύλινα, στηρίζουν δὲ τὴν γνώμην των ταύτην εἰς τὸ ὅτι ἐν Σικυῶνι καὶ Μεγαλοπόλει εὑρέθησαν λίθινοι βάσεις τοιούτων προσκηνίων, καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν ὁποίων φαίνονται, λέγουν, ἀκόμη αἱ ὀπαὶ ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐστηρίζοντο αἱ δοκοί. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, πάντα τὰ μέχρι τῆς σήμερον ἀνακαλυφθέντα λίθινα προσκήνια εἶναι μεταγενέστερα τοῦ τρίτου π. Χ. αἰῶνος. Τοιοῦτον εἶναι καὶ τὸ ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις Διονυσιακῷ θεάτρῳ σωζόμενον *βῆμα*, ὅπερ ἐκ τῆς ἐπ' αὐτοῦ (ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τῆς κλίμακος) ὑπαρχούσης ἐπιγραφῆς: «σοὶ τόδε καλὸν ἔτευξε, φιλόργιε, βῆμα θεήτρου Φαῖδρος Ζώλου βιοδώτερος Ἀτθίδος ἀρχός», φαίνεται, ὅτι κατεσκευάσθη ὑπὸ Φαίδρου τινὸς «διοικητοῦ Ἀττικῆς» κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σεπτημίου Σεβήρου ἢ τῶν υἱῶν του. Αἱ πλάκες δι' ὧν κατεσκευάσθη τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος βῆμα (βλ. ἀνωτέρω εἰκόνα) ἀπεσπάσθησαν ἐξ ἀρχαιοτέρου κατασκευάσματος κοσμοῦντος τὴν ὀρχήστραν. Τὰ ἐπ' αὐτῶν ἀνάγλυφα ἀναφέρονται εἰς τὸν Διόνυσον. Οὕτω τὸ πρῶτον ἐξ ἀριστερῶν παριστᾷ τὴν γέννησιν τοῦ θεοῦ (ἐν τῷ μέσῳ ὁ Ζεύς, πρὸ αὐτοῦ ὁ Ἑρμῆς κρατῶν τὸ βρέφος καὶ εἰς τὰ δύο ἄκρα δύο Κουρῆτες ὀρχούμενοι τὸν πυρρίχιον). Τὸ δεύτερον τὴν εἰς τὸν δῆμον τῆς Ἰκαρίας ἔλευσιν τοῦ θεοῦ (ὁ Ἴκαρος προσφέρει θυσίαν ἐπὶ βωμοῦ, παρὰ τὸν ὁποῖον ἵστανται ἡ Ἠριγόνη, ἡ αἲξ καὶ ἡ κύων Μαῖρα. Πρὸς τὰ δεξιὰ ὁ Διόνυσος προσφέρων ὡς δῶρον τὴν ἄμπελον καὶ παρ' αὐτὸν Σάτυρος). Μετὰ ταῦτα ἕπεται μέγα κενόν, τὸ ὁποῖον πληροῖ Σειληνὸς ἐν στάσει Ἄτλαντος. Τὸ τρίτον καὶ τέταρτον παριστῶσι θεοὺς καὶ ἥρωας: Θησέα, Ἑστίαν, Εἰρήνην καὶ ἄλλα πρόσωπα τιμῶντα τὸν Διόνυσον, ὅστις κάθηται ἐν αὐτῷ τῷ θεάτρῳ του ἐπὶ θρόνου, ἄνωθεν δὲ φαίνεται ἐπὶ τοῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως ὁ Παρθενών. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

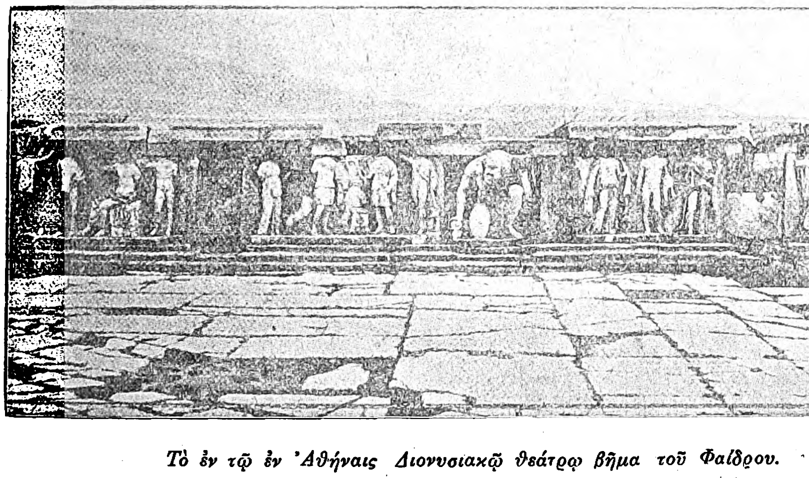

Τὸ ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις Διονυσιακῷ θεάτρῳ βῆμα τοῦ Φαίδρου.

—**βῆμα** *ἅγιον*· ἄλλως καὶ *ἅγιον ἁγίων* καλούμενον, καὶ *θυσιαστήριον* συνεκδοχικῶς καὶ *ἄδυτα* (*Εὐσεβ.* Ἐκκλ. Ἱστορ. 10,4. Κανὼν 69 τῆς ἐν Τρούλλῳ. *Θεοδωρ.* Ἐκκλ. Ἱστορ. 5,17). Ὀνομάζεται οὕτω ἀνέκαθεν τὸ ἐσώτερον τμῆμα τοῦ ναοῦ, ὅπερ, ὑπερκείμενον τοῦ ὑπολοίπου μέρους, ἐμπεριελάμβανε τὴν ἁγίαν τράπεζαν καὶ τοὺς ὄπισθεν αὐτῆς θρόνους τῶν προέδρων καὶ τὰς καθέδρας τῶν πρεσβυτέρων (*Εὐσεβ.* Ἐκκλ. Ἱστορ. 10,4, Migne, 20, 865). Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν τὸ βῆμα κατελάμβανε μόνον τὴν ἁψῖδα καὶ τὴν κόγχην τοῦ ναοῦ, ἀφ' ὅτου δέ, ἐν τῇ Δύσει κυρίως, ὄπισθεν καὶ ὑποκάτω τοῦ θυσιαστηρίου ἐτοποθετήθη ἡ κρύπτη, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ σαρκοφάγος τοῦ μάρτυρος, ὁ χῶρος τοῦ βήματος ἐπεξετάθη, μετατεθέντων ἑκατέρωθεν τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ τε θρόνου τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν ἑδρῶν τῶν πρεσβυτέρων, καὶ κατὰ χρόνους μεταγενεστέρους πως συνεδέθησαν πρὸς αὐτό, εἰς ἴδια διαμερίσματα διακρινόμενα, τὸ *διακονικὸν* καὶ ἡ *πρόθεσις*. Καὶ κατ' ἀρχὰς μέν, ὡς δύναταί τις νὰ συναγάγῃ ἐκ τῆς ἐν ταῖς Ἀποστολικαῖς διαταγαῖς περιγραφῆς (2,57), τὸ βῆμα δὲν διεχωρίζετο τοῦ λοιποῦ ναοῦ, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τετάρτου αἰῶνος ἤρχισε ν' ἀνεγείρηται χαμηλόν τι πάντως ἕρκος, τὰ λεγόμενα *κάγκελλα* ἢ *κιγκλίδες* ἢ *δρύφακτα* (βλ. λ.).

Ἡ εἰς τὸ βῆμα εἴσοδος ἦτο μόνον εἰς τοὺς κληρικοὺς προσιτὴ (Συνόδου Λαοδικ. κανόνες 19 καὶ 44). Καὶ ἐν μὲν τῇ Ἀνατολῇ ἐπετράπη τὸ κατ' ἀρχὰς ἡ εἴσοδος καὶ εἰς τοὺς αὐτοκράτορας (*Θεοδωρ* Ἐκκλ. Ἱστορ. 5,17), ἀλλ' ἀφ' ὅτου ὁ Ἀμβρόσιος ὑπέδειξεν εἰς τὸν Μέγαν Θεοδόσιον, ὅτι «τὰ ἔνδον μόνοις ἐστὶν ἱερεῦσι βατά, τοῖς δ' ἄλλοις ἅπασιν ἄδυτά τε καὶ ἄψαυστα» (*Θεοδ.* Ἐκκλ. Ἱστ. 5,17), ἐπεφυλάχθη ἐν τῷ ναῷ θέσις διὰ τὸν αὐτοκράτορα «πρὸ τῶν δρυφάκτων τοῦ ἱερατείου» (*Σωζομ.* Ἐκκλ. Ἱστ. 7.25), ἐκράτησε δ' ἐν τῇ Ἀνατολῇ κατὰ μόνην μὲν τὴν ἡμέραν τῆς στέψεως αὐτῶν εἰσερχόμενοι ἐν τῷ βήματι νὰ κοινωνῶσιν οἱ αὐτοκράτορες εὐθὺς μετὰ τοὺς διακόνους, οὐχὶ ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, ἀλλ' ἐπὶ τραπεζακίου τινὸς τιθεμένου ἐκ πλαγίου *ἀντιμηνσίου* (*Συμεὼν Θεσσαλον. Migne* 155,353), καθ' ἡμέρας δὲ τοῦ ἔτους τακτάς, καθ' ἃς ὑπῆρχε συνήθεια νὰ προσφέρωσι δωρεάς, νὰ εἰσέρχωνται καὶ πάλιν πρὸς ἀπόθεσιν ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου τῶν δωρεῶν των τούτων (Κανὼν 69 τῆς ἐν Τρούλλῳ, *Κ. Πορφυρογεννήτου*: Ἔκθ. βασ. τάξεως Α, 10, *Migne* 112, 161—164).

Ὑπῆρχεν ὅμως καὶ περίπτωσις, καθ' ἣν τὸ βῆμα καθίστατο βατὸν καὶ εἰς τοὺς λαϊκούς. Ἡ περίπτωσις δ' αὕτη ἦτο ἡ τῆς προσελεύσεως τούτων εἰς τὴν θείαν κοινωνίαν. Καὶ προκειμένου μὲν περὶ τῶν νεοφωτίστων, ἐκράτει γενικῶς ἡ συνήθεια, ἵνα τὴν πρώτην αὐτῶν κοινωνίαν λαμβάνωσιν ἐγγὺς τοῦ θυσιαστηρίου (*Γρηγορ. Θεολόγου* Λόγος 40 § 46, Canones Hippol 143). Προκειμένου δὲ περὶ τῶν ἄλλων, ἐνιαχοῦ μόνον ἐκράτησεν ἡ συνήθεια αὕτη, ἡ ἐπιτρέπουσα καὶ εἰς τὰς γυναῖκας ἀκόμη νὰ κοινωνῶσιν ἐντὸς τοῦ βήματος (*Διονυσ. Ἀλεξ.* κανὼν 2 καὶ σχόλια Βαλσαμῶνος. *Gregor. Jourens.* de Miracul. S. Martini 2,14. Κανὼν 4 τῆς ἐν Τουρώνῃ τῷ 567 συνελθούσης συνόδου, *Mansi* 9,793). Εἰς πᾶσαν ἄλλην περίπτωσιν ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς λαϊκοὺς αὐστηρῶς ἡ εἰς τὸ βῆμα εἴσοδος, μάλιστα δὲ εἰς τὰς γυναῖκας (Συνόδ. Λαοδ. κανὼν 44). Πολὺ περισσότερον ἀπηγορεύθη ἡ ἐν τῷ βήματι εἰσαγωγὴ μέλιτος, γάλακτος, σικέρων κλπ. (Ἀποστ. κανὼν 3), ἀναφέρεται δὲ ὑπὸ τοῦ Βαλσαμῶνος (*Migne* 137,40) καὶ καθαίρεσις ἡγουμένου τινὸς «διὰ τὸ τυροὺς καὶ κρέα ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ εἰσαγαγεῖν».

Ἡ ὀνομασία βῆμα χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τοῦ Σωζομένου (Ἐκκλ. Ἱστ. 8,5) καὶ εἰς δήλωσιν τοῦ ἄμβωνος, διὸ καὶ καθορίζεται ὡς *βῆμα ἀναγνωστῶν*, ὑπὸ Συμεὼν δὲ τοῦ Θεσσαλονίκης καὶ εἰς δήλωσιν τοῦ σολέα (*Migne* 155,345).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Bingham*, «Origines sive antiqu. Eccles.» (8, 1—7).—*Smith and Cheetham*, «Diction. of Christ. Antiq.» (σελ. 186,383,375,417).—*Κ. Καλλινίκου*, «ὁ Χριστιαν. Ναός» κτλ. (σ. 132). Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

— [ΤΕΧΝΗ] Τὸ *βῆμα* κατέχει τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ ναοῦ, εὐθὺς μετὰ τὸν κυρίως ναὸν μεθ' οὗ συνέχεται, καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποίου χωρίζεται διὰ τοῦ *κιγκλιδώματος*, ἢ τοῦ *δρυφράκτου*, ἢ τοῦ ἄλλως

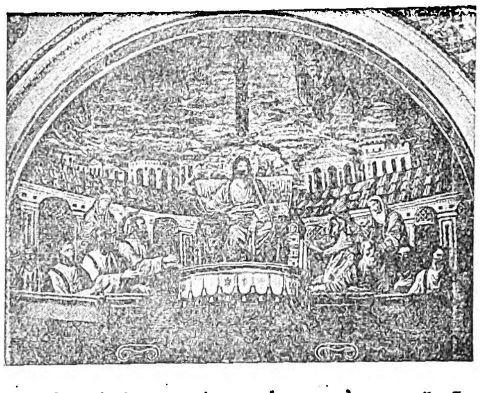

Συμβολικὴ δογματικὴ παράστασις ἐκ μωσαϊκοῦ τοῦ Ε' αἰῶνος.

[Ἐν τῇ ἀψῖδι τοῦ βήματος τοῦ ναοῦ τῆς ἁγ. Πουτατιάννας ἐν Ρώμῃ.]

λεγομένου σήμερον *εἰκονοστασίου* ἢ *τέμπλου*. Κεῖται δὲ ὑψηλότερον τοῦ κυρίως ναοῦ κατὰ δύο ἢ τρεῖς βαθμῖδας, αἱ ὁποῖαι, εὑρισκόμεναι πρὸ τοῦ εἰκονοστασίου, ὑποτυποῦν τὴν παλαιὰν *σολέαν* τοῦ ναοῦ, ἀπολήγει δὲ πρὸς ἀνατολὰς εἰς τὴν *κόγχην* ἢ τὴν *ἀψῖδα*, ἡ ὁποία εὐρύνει οὕτω σημαντικῶς τὸν χῶρον τοῦ ἱεροῦ βήματος.

Ἡ ἀψὶς καταλαμβάνει ἀκριβῶς τὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς καὶ εἶναι ἔσω μὲν ἡμικυκλική, ἔξω δὲ ἢ ἡμικυκλικὴ ἢ πολυγωνικὴ (τριγωνική, τετραγωνικὴ κλπ.). Ἡ στέγασις ἦτο ἢ ἡμιθολοειδής, ἤ, συνηθέστερον, ἐπικλινής, διὰ κεράμων. Εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν ναῶν ἡ δημιουργία τῶν ἀψίδων ἐγίνετο μετὰ πολλῆς φροντίδος καὶ τέχνης, κατακοσμουμένων μετὰ πολλῆς φροντίδος διὰ κεραμουργικῶν κοσμήσεων ἀξιολογωτάτων. Μέγα πλῆθος ναῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ, Ἄθῳ, Μετεώροις, Μυστρᾷ, Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ, μαρτυρεῖ περὶ τῆς φροντίδος ταύτης. Οὕτω π. χ. ὁ περίφημος ναὸς τοῦ Δαφνίου φέρει ἀριστουργηματικὸν κεραμουργικὸν μαίανδρον ὑπὸ τὰ γεῖσα, ὁ ὁποῖος καθιστᾷ τὴν ἀψῖδα ὡραιοτάτην. Ἐκτὸς δὲ τῆς κυρίας ἀψῖδος, τὸ βῆμα ἔφερε καὶ δύο ἑτέρας τοιαύτας, συνήθως μέν, ἀλλ' οὐχὶ πάντοτε, ἑκατέρωθεν τῆς κυρίας, αἱ ὁποῖαι ἔσω (ΒΑ καὶ ΝΑ μέρη) ἐσχημάτιζον μικρὰς κόγχας.

Ὁ φωτισμὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος ἐτελεῖτο διὰ παραθυρίων, τὰ ὁποῖα ἐσχηματίζοντο, κατὰ κανόνα, εἰς τὸ μέσον τῆς κυρίας ἀψῖδος, ἢ καὶ δι' ὀπαίου, τὸ ὁποῖον ἠνοίγετο ὑπεράνω τῆς στέγης τῆς ἀψῖδος ὑπὸ τὴν ἀετώδη διαγραφὴν τοῦ ἀνατολικοῦ τοιχώματος τοῦ ναοῦ. Ἀλλ' οὐχὶ σπανίως καὶ ἕτερα παραθύρια ἐσχηματίζοντο καὶ εἰς ἕτερα τοῦ βήματος μέρη, ἰδίως κατὰ τὰ πλάγια αὐτοῦ. Τὸ

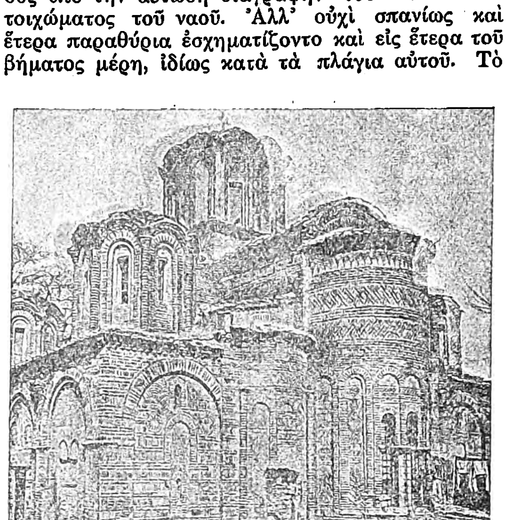

Ἐξωτερικὴ ὄψις ἀψῖδος ἁγίου βήματος μετὰ θαυμαστῶν κεραμουργικῶν κοσμήσεων.

[Ἐκ τοῦ ναοῦ τῶν ἁγ. Ἀποστόλων ἐν Θεσσαλονίκῃ.]

κύριον ὅμως παραθύριον ἦτο τὸ τῆς ἀψῖδος, τὸ ὁποῖον καὶ ἐσχηματίζετο ἐπιμελῶς διὰ διλόβου διανοίγματος μετὰ κιονίσκου ἐν τῷ μέσῳ, ἐπιμελέστατα καὶ τούτου εἰργασμένου.

Τὸ βῆμα, ἔσω, ἔφερε τὴν *ἁγίαν Τράπεζαν* ἐν τῷ μέσῳ καὶ ὑπὸ τὴν ἀψῖδα. Αὕτη ἀπετελεῖτο ἀπὸ τετράγωνον μαρμαρίνην πλάκα, καλυπτομένην διὰ

Digitized by Google

τοῦ ἀντιμηνσίου, ὑπεστηρίζετο δὲ ὑπὸ κιονίσκου ὁ ὁποῖος ἔφερε κατὰ τὸ ἄνω τῆς προσαρμογῆς μέρος κοίλωμα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐτίθεντο *ἱερὰ*

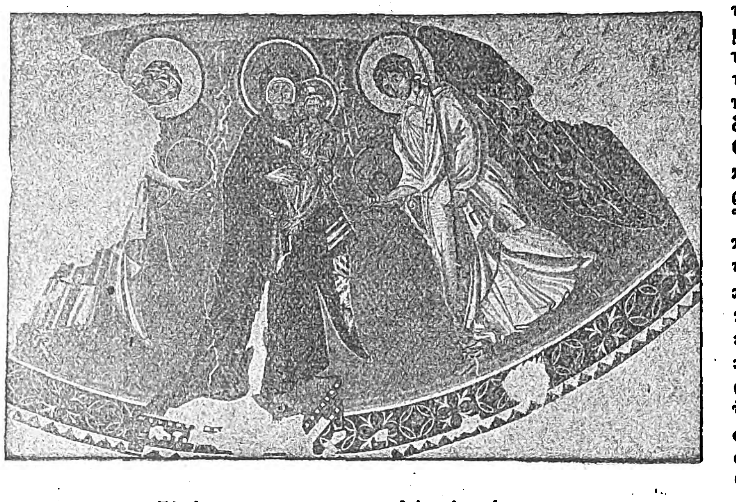

Εἰκὼν τῆς Θεοτόκου τῆς Ἀγγελοκτίστου.

[Ἐν τῇ ἀψῖδι τοῦ ὁμωνύμου ναοῦ ἐν Κιτίῳ τῆς Κύπρου.]

λείψανα, πρὸς ὑποδήλωσιν, ὅτι η ἐκκλησία στηρίζεται ἐπὶ τοῦ τάφου ἢ τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων. Τοῦτο δὲ εἶναι ἡ συνέχεια τῆς παλαιᾶς τῶν

Τμῆμα τοιχογραφίας τῆς περιφήμου εἰς τὴν τέχνην Θείας λειτουργίας (ΙΔ' αἰών).

[Ἐν τῷ βήματι τῆς Περιβλέπτου ἐν Μυστρᾷ.]

Χριστιανῶν συνηθείας, καθ' ἣν οὗτοι ἐτέλουν τὴν λατρείαν αὐτῶν ἐπὶ τῶν τάφων τῶν μαρτύρων. Ἡ Τράπεζα ὑπεβάσταζε συνήθως, διὰ κιονίσκων, ὑπερκάλυμμά τι, τὸν «οὐρανόν». Ἐντεῦθεν ἐσχηματίσθησαν τὰ καλούμενα *κιβούρια*, θαυμάσια συνήθως, ὁλόχρυσα γλυπτικὰ ἀριστοτεχνήματα. καλύπτοντα τὴν ἁγίαν Τράπεζαν. Συναφοῦς δὲ ρυθμοῦ ἦσαν καὶ τὰ *ἀρτοφόρια*, τὰ ἐπὶ τῆς τραπέζης τιθέμενα.

Ὄπισθεν τῆς Τραπέζης, εἰς τὸ ἡμικύκλιον τῆς ἀψῖδος, ἐτίθεντο οἱ θρόνοι, *σύνθρανον* λεγόμενοι, τοῦ ἱερατείου μὲ ὑψηλότερόν τινα θρόνον εἰς τὸ μέσον. Τέλος σκευοφυλάκιον κατὰ τὸ δεξιὸν τοῦ ἱεροῦ συνεπλήρου τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ βήματος Εἰς τὸ ἱερὸν ἔκαιον καὶ κανδῆλαι πολλαί, ὧν μία διαρκῶς καίουσα ἐκαλεῖτο *ἀκοίμητος* ὡς οὐδέποτε σχολάζουσα.

Τὸ βῆμα, συνήθως δὲ τὴν κόγχην, ἐκόσμουν, ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ μέρη, δι' ἱερῶν εἰκόνων εὐρείας, *θριαμβικῆς* συνθέσεως, θεολογικοῦ-δογματικοῦ ἢ λειτουργικοῦ περιεχομένου. Μετὰ τὴν καθιέρωσιν ὅμως τῆς *τυπικῆς* τοιχογραφικῆς διακοσμήσεως, καθωρίσθη σχεδὸν λεπτομερῶς ἡ κατάταξις τῶν εἰκονογραφικῶν θεμάτων. Οὕτω ἡ ἀψὶς τοῦ βήματος θεωρηθεῖσα ὡς πρωτεύουσα τοποθεσία, μετὰ τὸν τροῦλλον, ἐχρησιμοποιήθη ὡς ἡ κυριωτέρα θέσις διὰ τὴν τοποθέτησιν τῆς Θεοτόκου, μετὰ τὸν Ἰησοῦν, καταλαβόντα τὴν ὑψηλοτέραν θέσιν τοῦ τρούλλου. Ἡ εἰκὼν αὕτη τῆς Θεοτόκου ἐπωνομάσθη ἡ *Πλατυτέρα*, κατὰ συγκοπὴν τοῦ: ἡ πλατυτέρα τῶν Οὐρανῶν, καὶ προσέλαβεν ἰδιάζουσαν εἰκονογραφικὴν μορφήν, ἀποβᾶσα μία τῶν ὡραιοτέρων εἰκονογραφικῶν συνθέσεων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Ἐν αὐτῇ ἡ Θεοτόκος ζωγραφίζεται ὡς βασίλισσα τοῦ Οὐρανοῦ, καταπρόσωπος, καθημένη ἐπὶ θρόνου πολυτελοῦς καὶ χρυσοῦ, κρατοῦσα ἐν τῷ μέσῳ τὸ παιδίον Ἰησοῦν. Ἑκατέρωθεν δ' αὐτῆς ἵσταντο ἄγγελοι σεβίζοντες. Ἡ εἰκὼν αὕτη, ἐν μέσῳ χρυσοῦ συνήθως ἐδάφους, ὁρατὴ ἀπὸ τῆς πρώτης εἰσόδου εἰς τὸν ναόν, ἐμποιεῖ σέβας ἀπεριόριστον. Ἀλλὰ σπανιώτερον καὶ ὀρθία ἐζωγραφίζετο ἡ Θεοτόκος, ὁλόσωμος, ἐν μεγαλοπρεπεῖ στάσει, ὡς π. χ. εἶναι ἡ περίφημος εἰκὼν τῆς Θεοτόκου τῆς *Ἀγγελοκτίστου* ἐν Κιτίῳ τῆς Κύπρου, ἧς εἰκόνα παραθέτομεν, ὡς δεομένη. Μετὰ τὴν Πλατυτέραν καθιερώθη νὰ ζωγραφίζεται ἐν τῇ ἀψῖδι ἡ *Θεία λειτουργία*, μεγαλοπρεπὴς σκηνὴ τῆς συνοδείας τῶν τιμίων δώρων ὑπὸ δορυφορούντων ἀγγέλων, καὶ ὑπ' αὐτὴν *διπλοσκηνική* ἡ θεία κοινωνία τῶν Ἀποστόλων, ὄντος ἀρχιερέως αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ αἱ δύο αὗται παραστάσεις διακρίνονται διὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὴν βαθυστόχαστον συμβολικότητα αὐτῶν.

Ὑπὸ δὲ τὰς παραστάσεις ταύτας ζωγραφίζονται λειτουργικοὶ πατέρες, ὧν πρωτεύουσαν θέσιν κατέλαβον οἱ κορυφαῖοι Χρυσόστομος καὶ Βασίλειος (βλ. λ.). Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ λοιπὸν μέρος τοῦ ἱεροῦ βήματος κατέλαβον λειτουργικαὶ εἰκόνες, ὧν κατὰ μέρη σπουδαιότεραι ἦσαν αἱ ἑξῆς: Παρὰ τὴν πρόθεσιν ἐζωγραφήθη ὁ *Θανὼν Ἰησοῦς*, εἴτε ὡς νεκρός, εἴτε, συνηθέστερον, ὑπὸ τὴν συμβολικωτάτην καὶ παράδοξον εἰκονογραφίαν τῆς, λεγομένης, «Ἄκρας ταπεινώσεως». Ἦτο δ' αὕτη ἡ παράστασις τοῦ Ἰησοῦ γυμνοῦ ἐντὸς τοῦ μνημείου, ὀρ-

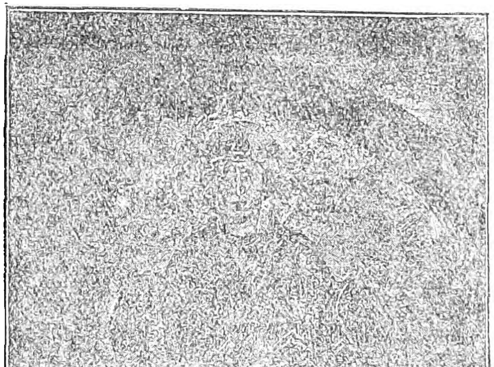

Τύπος Θεοτόκου δεομένης, ἐκ τῶν συνήθων ἐν τῇ ἀψῖδι τοῦ ἱεροῦ.

[Ἐκ τῆς ἐκκλησίας τῆς Κοιμήσεως ἐν Νικαίᾳ.]

θίου ἱσταμένου, μὲ τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας, ἐν τῷ μέσῳ τῶν συμβόλων τοῦ πάθους. Πλησίον δὲ τῆς ταπεινώσεως ἐζωγραφίζετο ὁ Πέτρος Ἀλεξανδρείας, κατὰ συμβολικὸν ὁμοίως τρόπον. Τέλος ἄλλαι σκηναὶ συμβολικαί, ἔκ τε τῆς Π. καὶ τῆς Κ. Διαθήκης, συνεπλήρουν τὴν εἰκονογραφίαν τοῦ ἱεροῦ βήματος κατὰ τὰ πλάγια τοῦ ναοῦ μέρη. Εἰς δὲ τὴν καμάραν ἄνω, τὴν σχηματίζουσαν τὸ ἀνατολικὸν τοῦ σταυροῦ σκέλος, ἐζωγραφίζοντο ἢ εἰκονογραφίαι τοῦ Θεομητορικοῦ κύκλου, ἢ συνηθέστερον θαύματα. Ἀλλὰ τὸ κέντρον τῶν ἐν τῇ καμάρᾳ ταύτῃ εἰκονογραφιῶν κατεῖχεν ἡ παράστασις τῆς *Ἀναλήψεως*, καταλαμβάνουσα τὸ πλεῖστον τῆς ἐν τῇ καμάρᾳ θέσεως. Ἐκ τῶν ἁγίων, τῶν ἐν τῷ ἱερῷ, ἐκ τῶν προσφιλεστέρων ἦτο ὁ ἅγιος Νικόλαος καὶ ὁ μυστηριώδους τύπου Μελχισεδέκ, ὁ Ἀβραὰμ καὶ ὁ Ἀαρών. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γενικῶν τούτων συνθέσεων διεμορφώθη, τρόπον τινά, ἡ εἰκονογραφία τοῦ βήματος σταθερά. Τοιαύτην δὲ παραλαβοῦσαι καὶ αἱ γραπταὶ πηγαὶ περιέσωσαν μέχρις ἡμῶν τελείως καθιερωμένην καὶ τυπικήν, ὡς γνωρίζομεν [ἀπὸ τὴν Ἑρμηνείαν τῶν ζωγράφων, τὸ γραπτὸν τοῦτο μνημεῖον τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, τὸ συρραφὲν ὑπὸ *Διονυσίου* τοῦ ἐκ Φουρνᾶ τῶν Ἀγράφων (1722) μοναχοῦ, ἀποτυπώσαντος ὁλόκληρον τὴν εἰκονογραφίαν τοῦ ναοῦ. Ν. Δ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Τμῆμα τῆς «Θείας κοινωνίας» *τῶν Ἀποστόλων* (ΙΑ' αἰών).

[Ἐκ τῶν μωσαϊκῶν τοῦ βήματος τῆς Ἁγίας Σοφίας τοῦ Κιέβου.]

— **«Βῆμα»**. —1) Ἐφημερὶς πολιτικὴ ἐκδιδομένη ἐν Ἀθήναις τῷ 1869. —2) Ἐφημερὶς πολιτικὴ ἐκδιδομένη ἐν Ἀθήναις τῷ 1871—1874 (Α—Δ). —3) Ἐφημερὶς πολιτικὴ ἐκδιδομένη ἐν Πύργῳ ἀπὸ τῆς 3 Ἰουνίου 1878—11 Φεβρουαρίου 1879.

— **«Βῆμα *Διδασκαλικόν*»**, **«—*Ἑβραϊκόν*»**, **«—*Ἐλεύθερον*»**, **«—*Ἐμπορικόν*»**, κ.ο.ἑ.· βλ. «Διδασκαλικὸν *βῆμα*—», «Ἑβραϊκόν—», «Ἐλεύθερον—», «Ἐμπορικὸν—» κ.ο.ἑ.

— **«Βῆμα *τοῦ Σικάγου*»** (Chicago Tribune), **«—*τῆς Ν. Ὑόρκης*»** (New-York Tribune)· βλ. λ. Σικάγον, Νέα Ὑόρκη.

— **«Βῆμα»** (Tribuna)· βλ. Τριμπούνα.

— **βήματα *ἀπολωλότα*** *[Τεκτ.]*. Καλεῖται ὁ προθάλαμος τοῦ τεκτονικοῦ ναοῦ, ἐν ᾧ εὑρίσκεται τὸ βιβλίον τῆς παρουσίας. Δ. Π. Κ.

— **βήματα *μυστηριώδη*** *[Τεκτ.]*. Καλοῦνται τὰ βήματα, ἃ ὀφείλει νὰ κάμνῃ πᾶς τέκτων, ἵνα ἀναγνωρισθῇ, ἐὰν κέκτηται τὸν βαθμόν, εἰς ὃν τὸ τεκτονικὸν ἐργαστήριον συνεδριάζει. Εἶναι δηλαδὴ ἐκ τῶν μέσων τῆς ἀναγνωρίσεως, ταῦτα δὲ ποικίλλουσι κατὰ βαθμόν· τρία τοῦ πρώτου βαθμοῦ, πέντε τοῦ δευτέρου, ἑπτὰ τοῦ τρίτου κλπ. Δ. Π. Κ.

Βημάρχιος. Ἕλλην σοφιστὴς καὶ ἱστοριογράφος, ἀκμάσας τὸν Δ' αἰῶνα ἐπὶ βασιλείας Κωνσταντίου καὶ γράψας τὰς «Πράξεις τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου» ἐν βιβλίοις δέκα, ὡς καὶ διαφόρους μελέτας καὶ λόγους. —Ω.

βηματάρης (ὁ)· ὁ νεωκόρος, εἰς ὃν εἰδικῶς εἶναι ἀνατεθειμένη ἡ φροντὶς τῶν τοῦ ἱεροῦ βήματος τοῦ ναοῦ· ‖ ὁ καλόγηρος εἰς ὃν εἶναι ἐμπεπιστευμέναι αἱ κλεῖδες τῆς λειψανοθήκης (Ἅγ. Ὄρος).

βηματίζω· κάμνω βήματα, προχωρῶ, περιπατῶ βραδέως καὶ οἱονεὶ μετρῶν τὰ βήματά μου: «ἐβημάτιζε πρὸ τοῦ ναοῦ».

βηματισμὸς (ὁ)· τὸ νὰ βηματίζῃ τις, βάδισμα, περπατησιά: «ἀκούω βηματισμούς»· ἰδιωματ. *ποδολασιά*.

— *[Ἐγκυκλ.]*· βλ. **βάδισις** καὶ **βῆμα**.

— *[Στρατ.]* Καλοῦνται *βηματισμοὶ* οἱ διάφοροι τρόποι τῆς κινήσεως τοῦ πεζοῦ ἀνδρὸς ἢ τοῦ ἵππου (εἰδικῶς διὰ τὸν δεύτερον ὀνομαζόμενοι σήμερον *βαδισμοί*). Οἱ βηματισμοὶ τοῦ πεζοῦ ἀνδρὸς εἶναι τὸ *βῆμα (βάδην)* καὶ τὸ *τροχάδην*, τοῦ *δρομαίως* ἀποτελοῦντος ταχύτερον τροχάδην. Τοῦ ἵππου οἱ βηματισμοὶ εἶναι τὸ *βῆμα* (βάδην), ὁ *τροχασμός*, ὁ *καλπασμὸς* καὶ ἡ *ἐπέλασις*, τοῦ μὲν *ἐπιμήκους τροχασμοῦ* ἢ καλπασμοῦ μὴ διαφέροντος τοῦ σχετικοῦ βηματισμοῦ εἰμὴ μόνον κατὰ τὸ μῆκος καὶ τὸν ρυθμόν, τοῦ δὲ *πλαγιοτροχασμοῦ* (ραχβάνι), τοῦ *ψευδοκαλπασμοῦ*, κτλ. ἀποτελούντων ἐλαττωματικοὺς βηματισμούς, διὰ τὴν ἀποφυγὴν τῶν ὁποίων πρέπει νὰ γίνηται εἰδικὴ ἐκγύμνασις τοῦ ἵππου. [Βλ. τὰς οἰκείας λέξεις.] Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

βηματομέτρησις (ἡ). Δύναται νὰ κληθῇ οὕτως ἡ χρησιμοποιουμένη μέθοδος μετρήσεως τοῦ μήκους γραμμῆς τινος διὰ τῆς ἀριθμήσεως τῶν *βημάτων*, ὅσα ἀπαιτοῦνται πρὸς διάνυσιν αὐτῆς. Κατὰ τὴν μέτρησιν ταύτην ὑποτίθεται τὸ μῆκος τοῦ βήματος γνωστὸν ἢ ὁρίζεται τοῦτο προηγουμένως. Κατὰ τὰ πειράματα διαφόρων γαιωδετῶν τὸ μῆκος τοῦ βήματος κατὰ μέσον ὅρον ἰσοῦται πρὸς 0,80—0,83 μέτρ. Ἡ μέθοδος παρέχει ἀρκοῦσαν ἀκρίβειαν διὰ προχείρους τοπογραφικὰς ἀποτυπώσεις, ὅταν πρόκειται περὶ μετρήσεων ἐπὶ ὁριζοντίου ἢ σταθερᾶς κλίσεως ἐδάφους. Α. Μ.

βηματόμετρον (τό). Ὄργανον χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν αὐτόματον μέτρησιν τῶν *βημάτων*, ὅσα ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν διάνυσιν ὡρισμένης ἀποστάσεως. Τὸ μᾶλλον ἐν χρήσει εἶναι κατασκευῆς καὶ μορφῆς μικροῦ ὡρολογίου φορητοῦ. Εἷς μοχλὸς φέρων μικρὸν βάρος ἐκτρέπεται καθ' ἑκάστην κίνησιν τοῦ σώματος πρὸς βηματισμόν, καὶ δι' ἐλατηρίου ἐπαναφέρεται εἰς τὴν ἀρχικήν του θέσιν. Συγχρόνως, καὶ συνεπείᾳ τούτου, εἷς ὀδοντωτὸς τροχὸς στρέφεται κατὰ ἕνα ὀδόντα, παρασύρων σχετικὸν δείκτην, ὅστις δεικνύει τὸν ἀριθμὸν τῶν βημάτων ἐπὶ ἠριθμημένης πλακός. Α. Μ.

βημόθυρον (τό). Καλοῦνται *βημόθυρα* αἱ, ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ εἰκονοστασίου, ἄλλως «*πόρται τοῦ ἁγίου βήματος*» ἢ «*ἅγιαι θύραι*» ἐπονομαζόμεναι. αἱ ἀπὸ τοῦ σολέα εἰς τὸ ἅγιον βῆμα καὶ κατενώπιον τοῦ θυσιαστηρίου ὁδηγοῦσαι. Ἦσαν δ' αὗται τὸ κατ' ἀρχὰς ζεῦγος χαμηλῶν θυρίδων ἐν τῷ κέντρῳ τῶν πρὸ τοῦ βήματος δρυφάκτων ἢ καγγέλων, ἄνωθεν δ' ἐξ οὗ καὶ *καγγελοθυρίδες* ἀπεκαλοῦντο,

Digitized by Google

αὐτῶν, ὡς καὶ καθ' ἅπαν τὸ μῆκος τῶν δρυφάκτων, ἐξεκρεμῶντο τὰ ἀμφίθυρα (βλ. λ.). Ἐντεῦθεν καὶ μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Η' αἰῶνος διαμόρφωσιν τοῦ σημερινοῦ εἰκονοστασίου παρέμεινεν ἐν τῇ κεντρικῇ πύλῃ αὐτοῦ τὸ ζεῦγος τῶν χαμηλῶν θυρίδων εἰς ὕψος περίπου ἀνθρώπινον ἐξαρθέν, ὄπισθεν δ' αὐτῶν διετηρήθη ἀπόλειμμα τοῦ παλαιοῦ ἀμφιθύρου, ἤτοι παραπέτασμά τι χρυσοκέντητον ἢ εἰκονογραφημένον, εὐχερῶς συρόμενον καὶ ἐκκρεμάμενον πρὸς ἐπικάλυψιν τοῦ ὑπὲρ τὰς θυρίδας ταύτας ὑπάρχοντος κενοῦ. Ἐπειδὴ δέ, ὡς ἦτο ἑπόμενον, ἡ κεντρικὴ αὕτη τοῦ εἰκονοστασίου θύρα καὶ διὰ τὴν ἱερότητα τῆς θέσεως αὐτῆς καὶ διὰ τὸν ἐπιμεμελημένον καλλωπισμὸν ἐξῄρθη ὑπὲρ πάσας τὰς λοιπὰς τοῦ ναοῦ θύρας, διὰ τοῦτο καὶ προσιδιάζουσαι ὀνομασίαι, θεῖαι *βασιλικαὶ θύραι*, *ὡραία πύλη*, αἵτινες τὸ κατ' ἀρχὰς ἐδήλουν θύρας τοῦ ναοῦ κεντρικὰς μὲν ἀλλ' ἐξωτέρας, ἀπὸ τοῦ νάρθηκος εἰς τὸν ναὸν ἢ καὶ ἀπὸ τοῦ περιβόλου εἰς τὸν νάρθηκα ἀγούσας, ἀπεδόθησαν εἰς αὐτήν. Τὰ βημόθυρα διηνοίγοντο κυρίως κατὰ τὰς ὥρας τῆς θείας κοινωνίας, ἐν ἡμέραις δὲ ἐπισήμοις (Χριστουγέννων, Πάσχα), καθ' ἃς ὁλόκληρον τὸ ἐκκλησίασμα προσήρχετο εἰς τὴν κοινωνίαν, ἤροντο ὁλοτελῶς, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἄχρι τοῦ νῦν κρατούσης πράξεως.

Ἑκατέρωθεν τῆς κεντρικῆς ταύτης θύρας τοῦ βήματος ὑπάρχουσι καὶ δύο ἄλλαι πλάγιαι θύραι, ἄλλως *παραπόρτια* καλούμεναι, ἐξ ὧν ἡ μὲν βορεινὴ ὁδηγεῖ εἰς τὴν *πρόθεσιν*, ἡ δὲ νοτία εἰς τὸ ἄλλοτε καλούμενον *διακονικόν*. Αὗται κατακλείονται διὰ μονοφύλλου θυρίδος, ἐφ' ἧς συνήθως εἰκονίζονται ἄγγελοι, φρουροὶ καὶ φύλακες οἱονεί, παρεμποδίζοντες τὴν ἐν τοῖς ἀδύτοις εἴσοδον τῶν μὴ κληρικῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κ. Καλλινίκου*, Ὁ χριστιανικὸς ναὸς καὶ τὰ τελούμενα ἐν αὐτῷ, σελ. 181.—*Smith* and *Cheetham* Dictionary of Christian Antiquities, σελ. 573. Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

—*[Τέχνη]* Ὅτε αἱ ἱεραὶ εἰκόνες ὁριστικῶς ἀνεστηλώθησαν ἐτέθησαν εἰς τὸ μεταξὺ τῶν διαστύλων κενόν, ἀπεφράχθη τὸ τέμπλον ὁλόκληρον καὶ ἀπέμειναν τὰ παραπετάσματα μόνον εἰς τὰς εἰσόδους τοῦ εἰκονοστασίου, ἵνα δὲ μὴ ταῦτα διακυμαίνωνται, ἐπενοήθησαν τὰ κινητὰ κατὰ τὰς θύρας κιγκλιδώματα, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὰ ἀποκληθέντα *βημόθυρα*. Κάλλιστον ἀκέραιον θυρόφυλλον βημοθύρου εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Ζάχου εὑρεθὲν ἐν τῷ χωρίῳ Πέραμα, παρὰ τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων, τὸ ὁποῖον ἐν τεμαχίοις ὃν συνεμολόγησεν οὗτος (βλ. «Ἠπειρωτικὰ χρονικά», τόμ. Γ' σελ. 220 κ.ἑξ.). Τὰ βημόθυρα γενικῶς ἀπετελοῦντο ἀπὸ δύο θυρόφυλλα, ὁ δὲ συνήθης γλυπτικὸς εἰκονογραφικὸς κόσμος αὐτῶν ἦτο ὁ *Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου*, καὶ οἱ κορυφαῖοι τῶν ἀποστόλων *Πέτρος* καὶ *Παῦλος*. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος τὰ βημόθυρα κατέλαβον ὁλόκληρον τὸ θύρωμα τοῦ εἰκονοστασίου, ἐν αὐτοῖς δὲ τότε ἐζωγραφήθησαν μεγάλαι εἰκονογραφικαὶ συμβολικαὶ παραστάσεις. Οὕτως ἐν τοῖς βημοθύροις ἀπετυπώθησαν:

Ἓν φύλλον τοῦ ὡραιοτάτου βημοθύρου ἐν τῷ Περάματι τῆς λίμνης Ἰωαννίνων (ΙΔ' αἰών).
[Κάτω εἶναι γεγλυμμένοι οἱ κορυφαῖοι Πέτρος καὶ Παῦλος· ἄνω ὁ Εὐαγγελισμός.]

α') *Λειτουργικαὶ ἰδέαι*. Ἀπαντῶνται εἰς τὸ βημόθυρον: 1) αἱ *τρεῖς θυσίαι*, τοῦ Μελχισεδέκ, τοῦ Ἀβραὰμ καὶ ἡ ἀναίμακτος· 2) σειρὰ τῶν λειτουργικῶν πατέρων, Βασιλείου, Χρυσοστόμου μετὰ τοῦ Μ. Ἀρχιερέως· 3) σειρὰ Ἰακώβου καὶ Πέτρου Ἀλεξανδρείας μετὰ Ἰησοῦ γυμνοῦ (ἀμνοῦ)· 4) οἱ δύο μεγάλοι τῶν Ἑβραίων ἀρχιερεῖς, Μωϋσῆς, Ἀαρών. Εἰς τὰ βημόθυρα ἐν Ζακύνθῳ καὶ Κερκύρᾳ φέρονται αὐτούσιαι αἱ θεῖαι λειτουργίαι.

β') *Ἀναπαραστάσεις τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου*. Ἡ καλυτέρα πασῶν ἐκ τῶν εἰκονογραφιῶν τούτων εἶναι ἡ τοῦ *Νυμφίου* καὶ τοῦ *Ἑλκομένου*. Τοιαύτας παραστάσεις συναντῶμεν συχνά, μεταξὺ δ' αὐτῶν καταλέγεται καὶ ἡ καλλίστη τοῦ Τσαγκαρόλα ἐν τῇ Κρεμαστῇ τῆς Κερκύρας. Ἄλλαι παραστάσεις εἶναι ἡ προσευχὴ ἐν Γεθσημανῇ, τὸ ποτήριον τοῦ ἀγγέλου, ὁ ὁραματισμὸς τοῦ Ἰησοῦ βλέποντος ἑαυτὸν πάσχοντα καὶ τελευταῖον ἡ ὡραιοτάτη παράστασις τῶν ἀγγέλων κρατούντων τὰ σύμβολα τοῦ πάθους. Τοιαύτην παράστασιν ἐδημιούργησεν ὁ Ἠλίας Μόσχος, ἧς ἀντίγραφον εὑρίσκεται εἰς τὴν Φανερωμένην τῆς Ζακύνθου.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω διάφοροι εἰκονογράφοι, ἐκ προσωπικῶν ἀντιλήψεων ἢ προτιμήσεων ὁρμώμενοι, συνήθιζον νὰ ζωγραφίζουν ἰδίας παραστάσεις, ὧν αἱ συνηθέστεραι ἦσαν αἱ ἑξῆς: 1) τρεῖς πάπαι, ἐκ τῶν φιλικώτερον πρὸς τὴν Ὀρθοδοξίαν διακειμένων, ὡς εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον ἐν Ζακύνθῳ· 2) ὁ Γοβδελάος, ἡ περίφημος καταστᾶσα εἰκὼν τοῦ Τζάνε (1661)· 3) ἡ Πλατυτέρα· 4) ἡ Θεοτόκος καὶ ἡ ἄμπελος· 5) οἱ Ἀρχάγγελοι καὶ 6) ὁ ἅγιος Σπυρίδων, ὁ ἅγιος Δημήτριος, ὁ Κλήμης, ὁ ἅγιος Ζωσιμᾶς παρέχων εἰς τὴν κατεσκληκυῖαν Μαρίαν τὴν Αἰγυπτίαν τὴν μετάληψιν. Ἡ εἰκονογραφία τῶν βημοθύρων παρέχει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς χριστιανικῆς τέχνης εὐρὺ θέμα πρὸς ἔρευναν, διὰ τὴν συμβολικότητα καὶ τὴν λαμπρότητα τῶν παραστάσεων. Ν. Δ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Βημόθυρον ἐκ Ζακύνθου εἰκονογραφημένον.
[Ἐν αὐτῷ παρίσταται εἰκὼν ἐκ τοῦ κύκλου τοῦ πάθους τοῦ Σωτῆρος.]

Βήνακος (ἡ) (Benacus lacus) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιότατον ὄνομα λίμνης τῆς Λομβαρδίας, ἀναφερομένης ὑπὸ τοῦ Στράβωνος, ἥτις εἶναι ἡ σήμερον καλουμένη Lago di Carda, κειμένη μεταξὺ Βερώνης καὶ Βρεσκίας.

Βήνη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις ἐν Κρήτῃ μνημονευομένη ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου καὶ Σουΐδα. πατρὸς τοῦ ποιητοῦ *Ριανοῦ*, ἐπονομαζομένου ἐξ αὐτῆς *Βηναῖου*. Κατὰ τὴν πιθανωτέραν γνώμην ἔκειτο ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀμαρίου, βορειοδυτικῶς τῆς Σιβρυτίας ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ φέροντος τὴν ὀνομασίαν Βένι (βλ. λ.). Ἐνταῦθα δὲ τοποθετεῖται καὶ ἐπὶ τῶν γεωγραφικῶν χαρτῶν. Ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης συνηγορεῖ καὶ ἡ τοποθεσία, ἥτις ὁμοιάζει πρὸς πολλῶν ἀρχαίων πόλεων (Συβριτίαν, Τύλισον, Φαιστὸν κλπ.), αἵτινες ἱδρύοντο ἐπὶ ὑψηλῶν λόφων καὶ ὀροπεδίων. Σῴζονται δὲ καὶ λείψανα τειχῶν καὶ ὀχυρωμάτων, ἀνευρίσκονται δὲ καὶ νομίσματα καὶ ἄλλα ἀρχαιολογικὰ ἀντικείμενα ἐπὶ τόπου. Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

Βῆνος. Ὁπλαρχηγὸς ἐξ Ὀλύμπου, ἐπαναστατήσας μετὰ τοῦ *Δημ. Διακοπούλου* τὴν Μακεδονίαν τῷ 1821 καὶ καταφυγών, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ κινήματος, μὲ 400 ἄνδρας εἰς τὴν Κασσάνδραν, πρὸς βοήθειαν τῶν ἐκεῖ ἀμυνομένων Κασσανδρέων κατὰ τῶν τουρκικῶν ἐφόδων. Κατόπιν ὅμως ὁ Ἀμπτοὺλ Ἀμποὺτ διέλυσε τὰ ἐν Χαλκιδικῇ καὶ εἰς τὰς χερσονήσους σώματα καὶ ἐματαίωσε τὴν μακεδονικὴν ἐπανάστασιν (*Φιλήμ.* Δ'. σελ. 282). Τ. Χ. Κ.

βὴξ (ὁ καὶ ἡ), γεν. *βηχός*· ἡ ἰσχυρὰ καὶ βιαία ἐξώθησις τοῦ ἀέρος ἀπὸ τῶν πνευμόνων, παράγουσα ἦχον τραχύν, κοιν. *βῆχας*: «βῆχας μαλακός, —σκληρός, —ξηρός, —κοντός»· «βὴξ χρόνιος, —ὀξύς»· || παραμ. «ἀπορία ψάλτου βήξ» ἐπὶ τῶν σοφιστευομένων καὶ ἄλλ' ἀντ' ἄλλων λεγόντων, ἵνα καλύψωσι τὴν ἀμηχανίαν των· || φρ. «τοῦ κόβω τὸ βῆχα», ἀνακόπτω τὴν ὁρμήν τινος, ἀνατρέπω τὰς προσπαθείας καὶ τὴν πρόοδόν τινος, ἰδίᾳ ἐπὶ δράσεως ἀστηρίκτου ἠθικῶς καὶ ἀπατηλῆς. Β. Φ.

—*[Ιατρ.]* Καλεῖται *βὴξ* τὸ φαινόμενον, ὅπερ συνίσταται εἰς βαθεῖαν εἰσπνοὴν καὶ εἶτα εἰς ἀπότομον ἐκπνευστικὴν κίνησιν, κεκλεισμένης οὔσης τῆς *γλωττίδος*. Εἰς τὸ φαινόμενον τοῦτο συμμετέχουσιν οἱ ἐκπνευστικοὶ λεγόμενοι μύες, ἐπὶ ἐντόνου δὲ βηχὸς ὁ πλατὺς ῥαχιαῖος ὡς καὶ οἱ μύες τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων, ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος ταλαντεύεται καὶ κυρτοῦται. Ὁ βὴξ δύναται μὲν νὰ παραχθῇ, ὡς εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστόν, καὶ ἑκουσίως, ὑπὸ παθολογικὰς ὅμως καταστάσεις παράγεται ἀντανακλαστικῶς, συνεπείᾳ ἐρεθισμάτων προερχομένων ἰδίως ἐκ τῶν ἀνωτέρων ἀναπνευστικῶν ὁδῶν καὶ δὴ μεταξὺ *γλωττίδος* καὶ διχασμοῦ τῆς *τραχείας*. Δύνανται ὅμως ἀντανακλαστικὰ ἐρεθίσματα προκαλοῦντα βῆχα νὰ ἐκπορεύωνται καὶ ἐκ τοῦ ὑπεζωκότος, ὡς λ. χ. ἐπὶ πλευρίτιδος. Ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀπομεμακρυσμένων μερῶν τοῦ σώματος δύνανται νὰ ἐκπορεύωνται τοιαῦτα ἐρεθίσματα, λ. χ. ἐκ τοῦ ἥπατος, τῆς χοληδόχου κύστεως, τοῦ σπληνός, τοῦ ἐντερικοῦ βλενογόνου καὶ ἐξ αὐτοῦ ἔτι τοῦ δέρματος. Ὅταν ὁ βὴξ παράγεται ἀντανακλαστικῶς ἐξ ἐρεθίσματος προερχομένου ἐκ τῶν ἀνωτέρων ἀναπνευστικῶν ὁδῶν, τὸ κεντρομόλον ἐρέθισμα μεταφέρεται διὰ τοῦ πνευμονογαστρικοῦ εἰς εἰδικὸν κέντρον κείμενον εἰς τὸ ἔδαφος τῆς 4ης κοιλίας, τὸ δὲ φυγόκεντρον ἐρέθισμα φέρεται διὰ τῆς θωρακικῆς καὶ ὀσφυϊκῆς μοίρας τοῦ νωτιαίου μυελοῦ εἰς τὰ κινητικὰ νεῦρα τῶν ἀναπνευστικῶν μυῶν. Ἡ ὕπαρξις ἑπομένως ἀνωτέρου ἀναπνευστικοῦ κέντρου, ἐφορεύοντος ἐπὶ τοῦ εἰδικοῦ κέντρου τοῦ βηχός, ἑρμηνεύει τὴν ἑκουσίαν πρόκλησιν αὐτοῦ.

Ὁ βὴξ συνιστᾷ σκόπιμον ἀμυντικὸν φαινόμενον, χρήσιμον διὰ τὴν ἀποβολὴν βλέννης ὡς καὶ ἄλλων ξένων σωμάτων ἀθροιζομένων μεταξὺ γλωττίδος καὶ διχασμοῦ τῆς τραχείας. Τοὐναντίον ὁ καθαρμὸς τῶν κάτωθι τοῦ διχασμοῦ τῆς τραχείας βρόγχων ἐπιτελεῖται διὰ τῆς δράσεως τοῦ κροσσωτοῦ ἐπιθηλίου. Ἡ σκοπιμότης τοῦ βηχὸς ἐκφαίνεται σαφῶς ἐπὶ τῶν βρογχιτίδων τῶν συνοδευομένων ὑπὸ μεγάλης ἀθροίσεως ἐκκρίματος εἰς τοὺς βρόγχους, ἔνθα διὰ τῆς ἀποβολῆς τούτων ἀποσοβεῖται ἡ περαιτέρω εἴσδυσις τῶν μικροβιοφόρων ἐκκριμάτων ἐντὸς τῶν μικροτέρων βρόγχων καὶ ἑπομένως ἡ ἐπέκτασις τῆς λοιμώξεως πρὸς τὸ πνευμονικὸν παρέγχυμα. Ἀκριβῶς δὲ διὰ τοῦτο, ἐπὶ λίαν ἐξησθενημένων ἢ γεγηρακότων ὀργανισμῶν, ἔνθα ὁ βὴξ ἀσθενὴς ἢ οὐδόλως παράγεται, παρατηρεῖται συχνότατα ἐπέκτασις τῆς λοιμώξεως πρὸς τοὺς μικροτέρους βρόγχους καὶ τὸ πνευμονικὸν παρέγχυμα, ἀναπτυσσομένης οὕτω φλεγμονῆς αὐτοῦ (*πνευμονία*).

Ὁ βὴξ ἐμφανίζει διαφόρους χαρακτῆρας σχετιζομένους πρὸς τὴν πάθησιν, ἥτις τὸν προεκάλεσεν. Οὕτως εἶναι ξηρὸς κατὰ τὴν ἀρχὴν τῶν νοσημάτων τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος, κατὰ τὰς παθήσεις τῆς ῥινός, ὡς καὶ κατὰ τὴν πλευρῖτιδα. Εἶναι ὑγρὸς ἐπὶ βρογχιτίδων συνοδευομένων ὑπὸ ὑπερεκκρίσεως, ὁπότε εἰς τὸν βῆχα ἐπακολουθεῖ *ἀπόχρεμψις*. Ὁ βὴξ δύναται ν' ἀποτελῆται ἐκ μιᾶς ἢ πλειόνων βεβιασμένων ἐκπνευστικῶν κινήσεων. Χαρακτηριστικὴ μορφὴ βηχὸς παρατηρεῖται ἐπὶ *κοκκύτου*, συνισταμένη εἰς σειρὰν βιαίων ἐκπνευστικῶν κινήσεων χωριζομένων ὑπὸ συριττούσης εἰσπνοῆς, μεθ' ἣν ἐπακολουθεῖ ἀπόχρεμψις ἰξώδους ἐκκρίματος. *Κοκκυτοειδὴς* καλεῖται βὴξ προσόμοιος μὲν πρὸς τὸν τοῦ κοκκύτου, ἀλλ' ὀλιγώτερον συρικτικός, παρατηρούμενος συνήθως ἐπὶ ὑπερτροφίας τῶν τραχειοβρογχικῶν ἀδένων. Ι. ΚΑΤΣΑΡΑΣ

βήξιμο (τό)· δημοτ., ὁ τρόπος τοῦ βήχειν· αὐτὸς οὗτος ὁ βήξ: «δὲν μοῦ ἀρέσκει τὸ βήξιμό του, μοῦ φαίνεται ὕποπτο».

Βὴρ *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Λέξις ἑβραϊκὴ σημαίνουσα «φρέαρ». Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην φέρονται: —1) Σταθμὸς τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐρχομένων ὑπὸ τὸν Μωυσέα ἐξ Αἰγύπτου, παρὰ τὰ σύνορα τῆς χώρας Μωάβ, πιθανῶς ἡ παρ' Ἔσδρᾳ *Βὴρ-Ἐλίμ*. —2) Κωμόπολις, 20 χλμ. Β. τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν Συχὲμ ὁδοῦ, ὅπου κατέφυγεν ὁ Ἰωθὰμ διὰ νὰ διαφύγῃ τὴν καταδίωξιν τοῦ Ἀβιμέλεχ. Γ. Λ. Α.

Βὴρ (Vere)· βλ. Βέρ.

Βήρα. Βυζαντινὸν ὄνομα τῆς ἐν Θρᾴκῃ κωμοπόλεως Φέρρας (βλ. λ.).

Βηρίνη. Αὐτοκράτειρα τοῦ Βυζαντίου, γυνὴ ἀκόλαστος, δοξομανὴς καὶ μηχανορράφος. Ἦτο δὲ αὐτὴ ἀνταξία μὲν ἀδελφὴ τοῦ ἀπαισίου Βασιλίσκου (βλ. λ.), ἀλλ' ἀναξία σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος Α' (457—474), μετὰ τοῦ ὁποίου ἀπέκτησε τρία τέκνα, ἐξ ὧν δύο ἦσαν θυγατέρες, ἡ *Ἀριάδνη* καὶ ἡ *Λεοντία*. Θανόντος τοῦ Λέοντος Α' ἡ Βηρίνη συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἄνοδον τοῦ γαμβροῦ αὐτῆς *Ζήνωνος* τοῦ *Ἰσαύρου*, συζύγου τῆς θυγατρός της Ἀριάδνης, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι θὰ ἦρχε δι' αὐτοῦ· διαψευσθείσης ὅμως τῆς προσδοκίας ταύτης, ἀπεφάσισε τὴν ἐκθρόνισιν αὐτοῦ· ὅθεν, συνεννοηθεῖσα μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ *Ἱπποδρόμου*, οἵτινες πολλάκις, κατά τε τὸν Ε' καὶ ΣΤ' αἰῶνα, ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς τύχης τῆς βυ-

Digitized by Google

ζαντινῆς αὐτοκρατορίας, κατώρθωσε ν' ἀποσπάσῃ ἐκ τοῦ γαμβροῦ αὐτῆς ἕνα τῶν ἐπισημοτέρων Ἰσαύρων, *Ἴλλον* καλούμενον καὶ προκαλέσασα δι' αὐτοῦ στάσιν, καθ' ἣν οἱ πλεῖστοι τῶν Ἰσαύρων ἐφονεύθησαν, ἠνάγκασε τὸν Ζήνωνα νὰ φύγῃ εἰς Ἰσαυρίαν καὶ ἀνηγόρευσεν αὐτοκράτορα τὸν ἀδελφόν της Βασιλίσκον. Ἐξοργισθεῖσα ὅμως μετ' οὐ πολὺ καὶ κατὰ τούτου, ὡς ἀποδοκιμάζοντος τοὺς παρήβους ἔρωτάς της μετὸ τοῦ *Πατρικίου*, καὶ ἐπωφελουμένη τὴν κατ' αὐτοῦ ἐγερθεῖσαν δυσαρέσκειαν τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τὴν προστασίαν, ἣν παρέσχεν εἰς τὴν αἵρεσιν τοῦ *Εὐτυχοῦς*, ἅμα δὲ ἐκμεταλλευομένη τὴν διχόνοιάν του πρὸς τὸν Ἴλλον, ἀγανακτήσαντα κατὰ τοῦ Βασιλίσκου ἐπὶ μὴ ἐκπληρώσει δοθεισῶν εἰς αὐτὸν ὑποσχέσεων, κατώρθωσε νὰ διαλλάξῃ τὸν Ἴλλον πρὸς τὸν Ζήνωνα. Οὕτως ὁ Ζήνων κατώρθωσε ν' ἀνακτήσῃ ἀκωλύτως καὶ ἀναιμάκτως τὸν θρόνον του. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ, οὐδεμίαν ἔχων πεποίθησιν εἰς τὴν ἄστατον καὶ δοξομανῆ φύσιν τῆς Βηρίνης, ἠνέχθη αὐτὴν ὀλίγα μόνον ἔτη, εἶτα δὲ τὴν ἐξώρισεν εἰς Ἰσαυρίαν καὶ ἐφυλάκισεν ἐκεῖ, ὡς νέα κατ' αὐτοῦ χαλκεύουσαν. Ἡ τελευταια ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς ἐμφάνισις τῆς Βηρίνης ἐγένετο ἐν ἔτει 484, ὅτε ἐξερράγη ἐπανάστασις κατὰ τοῦ Ζήνωνος ἐν Συρίᾳ, ὑπὸ τὸν ἀνακηρυχθέντα ἐκεῖ αὐτοκράτορα Σύρον πατρίκιον *Λεόντιον*, μεθ' οὗ εἶχε συνταχθῇ καὶ ὁ Ἴλλος. Οἱ ἐπαναστάται, ἵνα δοθῇ εἰς τὸν σφετερισμὸν τοῦ θρόνου τύπος νομιμότητος, ἐξήγαγον τῆς ἐν Ἰσαυρίᾳ φυλακῆς τὴν Βηρίνην καὶ ἔπεισαν αὐτὴν ὅπως, ὑπὸ τὴν ἰδιότητά της ὡς χήρας τοῦ Λέοντος Α΄, στέψῃ τὸν Λεόντιον ὡς βασιλέα ἰδίᾳ χειρὶ καὶ πέμψῃ ἐγκύκλια γράμματα ὑπὲρ ἐκείνου πρὸς τοὺς ἐν Ἀσίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ ἄρχοντας. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἀπέθανεν ἡ ταραχώδης αὕτη γυνή, πρὶν ἢ ἴδῃ τὴν ἐπακολουθήσασαν καταστροφὴν τῶν ἐπαναστατῶν.

Κ. Ν. ΜΕΚΙΟΣ

Βῆρις [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ποταμίσκος τοῦ Πόντου μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ. Ἐκβάλλει εἰς τὸν Εὔξεινον, δυτικῶς τῆς Οἰνόης. Α. Α. Π.

Βηρισάδης. Υἱὸς Κότυος τοῦ Α΄ (382—351 π. Χ.), βασιλέως τῶν Θρακῶν, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του διενεμήθη τὸ βασίλειον αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀδελφῶν του Κερσοβλέπτου καὶ Ἀμαδόκου. Ὁ Βηρισάδης ἔλαβε τὴν ἀπὸ τῆς Μαρωνείας χώραν μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Μακεδονίας, περιλαμβάνουσαν τὰ περὶ τὸ Παγγαῖον χρυσωρυχεῖα. Ἀπέθανε τῷ 357 π.Χ. Α. Θ. Σ.

Βηρίσσιμος (Verissimus). Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔφερεν εἷς τῶν υἱῶν τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου. Τριετὴς ἤδη ἀνηγορεύθη ὑπὸ τοῦ πατρός του καῖσαρ ὁμοῦ μετὰ τοῦ πενταετοῦς τότε ἀδελφοῦ του *Κομμόδου*, ἀπέθανεν ὅμως μετ' ὀλίγον ἐν ἡλικίᾳ ἑπτὰ ἐτῶν (τῷ 166 μ.Χ.). Γ. Ι. Κ.

Βῆρος. Ἀρχηγὸς Ἐρούλων μισθοφόρων ἐν τῷ βυζαντινῷ στρατῷ κατὰ τὴν εἰς Μεσοποταμίαν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν Περσῶν (545). Ἀνακληθεὶς ἐκεῖθεν ἀπεστάλη εἰς Ἰταλίαν πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ κατὰ τῶν Γότθων πολεμοῦντος στρατηγοῦ Βελισσαρίου. Ἀποβιβασθεὶς τῷ 549 εἰς Δρυοῦντα μετὰ 300 Ἐρούλων ἐξῆλθε, τῆς πόλεως εἰς ἀναζήτησιν τῶν ἐχθρῶν. Πορευόμενος οὕτως ἐν μέσῳ ἀγνώστων εἰς αὐτὸν χωρῶν, ἔφθασε πρὸ τοῦ Βρεντησίου (νῦν Brindisi), κατεχομένου ὑπὸ τῶν Γότθων. Ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Τουτύλας ἐξελθὼν τῆς πόλεως μετὰ τοῦ στρατοῦ του, περιεκύκλωσε τοὺς Ἐρούλους εἴς τι πλησίον δάσος. Ὁ Βῆρος ἐμάχετο ἀπεγνωσμένως κατὰ τῶν πολλαπλασίων πολεμίων, ἐνῷ δὲ οὐδεμία ἐλπὶς σωτηρίας ὑπῆρχεν, ἐφάνησαν αἴφνης βυζαντινὰ πλοῖα παραπλέοντα τὰς ἀκτὰς τοῦ Βρεντησίου. Ἦσαν τὰ πλοῖα τὰ φέροντα ἐνισχύσεις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, δηλαδὴ τὸν στρατηγὸν Οὐαράζην μετὰ 800 στρατιωτῶν. Ὁ Τουτύλας ἰδὼν ταῦτα, καὶ ἀγνοῶν τὴν δύναμιν τῶν ἐν αὐτοῖς στρατιωτῶν, ἀνέστειλε τὰς ἐπιθέσεις του καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Βρεντήσιον, δοὺς οὕτω καιρὸν εἰς Βῆρον νὰ σωθῇ εἰς τὰ πλοῖα. Τῷ 541 ἐφονεύθη εἰς ἐπίθεσίν τινα κατὰ τῶν Γότθων οὐ μακρὰν τῆς Ραβέννας. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βῆρος** (Verus)· βλ. Οὐῆρος.

Βηροὺθ (ἡ) [*Μυθολ.*]. Θεότης φοινικική, μήτηρ τοῦ Ἐπιγείου ἢ Αὐτόχθονος, τοῦ βραδύτερον κληθέντος Οὐρανοῦ. Παρὰ Στεφ. Βυζαντίῳ ἑρμηνεύεται ἡ λέξις ὡς φοινικική, σημαίνουσα ἰσχύς. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βηρσαβεὲ [*Βιβλ. Ἱστορ.*]. Οὕτως ἀποδίδεται ἐν τῇ ἑλληνικῇ Π. Διαθήκῃ τὸ ἑβραϊκὸν *Μπεθσαμπεέ*, ὄνομα τῆς μητρὸς τοῦ Σολομῶντος καὶ συζύγου τοῦ Δαυείδ, πρῴην δὲ συζύγου Οὐρίου τοῦ Χετταίου. Τὴν γυναῖκα ταύτην ἀπεπλάνησεν ὁ Δαυεὶδ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν τῷ κατὰ τῶν Ἀμμωνιτῶν πολέμῳ ἀπουσίας τοῦ Οὐρίου, ὃν καὶ ἐποιήσατο ἐκποδών, διατάξας τὸν στρατηγὸν Ἰωάβ, ἵνα προτάξῃ αὐτὸν ἔν τινι σκληροτάτῃ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς συμπλοκῇ. Ἐπὶ τῷ ἀνομήματι τούτῳ ἐλεγχθεὶς ὁ Δαυεὶδ ὑπὸ Νάθαν τοῦ προφήτου, μετεμελήθη πικρῶς καὶ ἐτιμωρήθη (Β΄ Βασιλειῶν ια΄ καὶ ἑξῆς). Ἡ Βηρσαβεὲ συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὸ νὰ διαδεχθῇ τὸν Δαυεὶδ ὁ υἱός της Σολομὼν (Γ΄ Βασιλ. α΄ 11 ἑξ.). Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Βηρσαβεὲ [*Βιβλ. Γεωγρ.*]. Μία τῶν παλαιοτάτων πόλεων τῆς Παλαιστίνης, κειμένη κατὰ τὸ νοτιώτατον μέρος αὐτῆς. Ἐντεῦθεν ἡ φράσις «ἀπὸ Δὰν ἕως Βηρσαβεέ», δι' ἧς ἐδηλοῦτο ἡ ὅλη Παλαιστίνη. Ἐν τῇ ἑλληνικῇ Π. Διαθήκῃ τῶν Ο΄, τὸ ἑβραϊκὸν ὄνομα *Μπεὶρ-Σεβὰ* ἀποδίδεται ἐνίοτε διὰ τοῦ *φρέαρ τοῦ ὅρκου* (Γενεσ. κα΄ 14 κλπ.) ἢ τοῦ *ὁρκισμοῦ* (Γεν. κα΄ 32 κλπ). Προσέλαβε δὲ τὴν προσωνυμίαν ταύτην ἡ ἐν λόγῳ πόλις ἀπὸ τοῦ παρ' αὐτὴν ὀρυγέντος ὑπὸ τοῦ Ἀβραὰμ φρέατος, παρ' ὃ ὁ πατριάρχης οὗτος ἔκλεισεν ἔνορκον συμφωνίαν μετὰ τοῦ βασιλέως Ἀβιμέλεχ τῶν Γεράρων (Γενέσεως κα΄ 22 ἑξ.) Κατ' ἄλλους τὸ ὄνομα τοῦτο δηλοῖ «φρέαρ τῶν ἑπτά», ἐξυπακουομένης τῆς λέξεως *ἀμνάδων*, ἃς παρέδωκεν ὁ Ἀβραὰμ εἰς τὸν Ἀβιμέλεχ ὡς μαρτύριον τῆς συμφωνίας (Γενεσ. κα΄ 30). Ἔκειτο δὲ ἡ πόλις νοτιοδυτικῶς τῆς Χεβρὼν ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν Αἴγυπτον ἀγούσης ὁδοῦ καὶ παρ' αὐτὴν (παρὰ τὸ σημερινὸν *Μπὶρ Ἐς-Σεβὰ*) μέχρι σήμερον σῴζονται δύο φρέατα μετ' ἀφθόνου καὶ ἀρίστου ὕδατος. Ἐκ τῆς Βηρσαβεὲ κατήγετο Σαβιά, ἡ μήτηρ Ἰωάς, τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας (Δ΄ Βασιλ. ιβ΄ 1). Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Εὐσεβίου καὶ τοῦ Ἱερωνύμου ὑφίστατο ἔτι αὕτη ὡς «κώμη μεγίστη», διετέλεσε δὲ καὶ ἕδρα ἐπισκόπου. Σήμερον ἐλάχιστα ἴχνη τῆς παλαιᾶς πόλεως σῴζονται. Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Βηρσάβη [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς βορείου Παλαιστίνης, ὀχυρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰουδαίου ἱστοριογράφου Ἰωσήπου κατὰ τὴν ἐπὶ Νέρωνος ἰουδαϊκὴν ἐπανάστασιν. Συνήθως ταυτίζεται πρὸς τὸ μεσαιωνικὸν *Ἑπτάπηγον*, ἔνθα τὸ σημερινὸν *Ἀϊν Ἐτ-Ταμπιρά*, βορειοδυτικῶς τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος. Π. Ι. Μ.

Βήρσαν [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. Βοῦρσεν.

βηρύλλιον (τὸ) (Beryllium), Be [*Χημ.*]. Μέταλλον ἀτομικοῦ βάρους 9,02. Τὸ ὀξείδιον αὐτοῦ ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Vauquelin τῷ 1798 ἐντὸς τοῦ ὀρυκτοῦ *βηρύλλου*, τὸ δὲ μέταλλον παρεσκευάσθη τῷ 1828 ὑπὸ τοῦ Wöhler. Λόγῳ τῆς γλυκαζούσης γεύσεως τῶν ἁλάτων του ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν Γάλλων *γλυκίνιον* (glucinium), ἀναγραφόμενον ὑπ' αὐτῶν διὰ τοῦ συμβόλου Gl.

Προέλευσις. Ἀπαντᾶται πάντοτε ἡνωμένον εἰς διάφορα ὀρυκτὰ εὑρισκόμενα εἰς μικρὰ ποσά, δι' ὃ καὶ εἶναι ἐκ τῶν σχετικῶς σπανιωτέρων στοιχείων. Τὰ κυριώτερα τῶν ὀρυκτῶν του εἶναι ὁ *βήρυλλος*, διπλοῦν πυριτικὸν ἅλας βηρυλλίου καὶ ἀργιλλίου $3BeO.Al_2O_3.6SiO_2$, τοῦ ὁποίου παραλλαγὴ εἶναι, καθαρῶς πρασίνου χρώματος, ὁ *σμάραγδος*, ὁ *φενακίτης* Be_2SiO_4. *χρυσοβήρυλλος* (ἢ *ἀλεξανδρίτης*) $BeAl_2H_4$, ὁ *βηρυλλονίτης* $NaBePO_4$, περιέχεται δὲ εἰς μικρὰν ἀναλογίαν καὶ ἐντὸς ἑτέρων ὀρυκτῶν.

Παρασκευή. Τὸ μέταλλον ἐξάγεται ἐκ τῶν ἑνώσεών του εἴτε δι' ἀναγωγῆς ἁλατογονούχων διπλῶν ἁλάτων του ὑπὸ καλίου ἢ νατρίου, εἴτε δι' ἠλεκτρολύσεως τετηγμένων διπλῶν φθοριούχων ἁλάτων τοῦ βηρυλλίου.

Ἰδιότητες. Εἶναι μέταλλον χαλυβδόχρουν, λίαν σκληρόν, χαράσσον τὴν ὕαλον· εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν καθίσταται ἐλατόν, τήκεται δὲ εἰς 1280^0 περίπου· ὑπὸ τοῦ ὕδατος προσβάλλεται ἐλάχιστα. Τὸ πυκνὸν νιτρικὸν ὀξὺ ἐν ψυχρῷ δὲν προσβάλλει τὸ μέταλλον. Τὸ βηρύλλιον διαλύεται εὐκόλως ὑπὸ τῶν ἄλλων ὀξέων καὶ ὑπὸ τῶν ἀλκαλίων, φερόμενον ὡς ἐπαμφοτερίζον, καὶ σχηματίζον ἐν τοῖς διαλύμασι τῶν ἁλάτων του διδύναμα κατιόντα ($Be^{\cdot\cdot}$) καὶ ἀνιόντα (BeO_2'').

Ἀντιδράσεις. Τὰ διαλύματα τῶν ἁλάτων τοῦ βηρυλλίου ἔχουσιν ἀντίδρασιν ὄξινον λόγῳ ὑδρολύσεως καὶ σχηματίζουσι τῇ προσθήκῃ *καυστικοῦ κάλεως* λευκὸν πηγματῶδες ἵζημα ἐξ ὑδροξειδίου, διαλυτὸν ἐν περισσείᾳ ἀντιδραστηρίου. Ἡ *ἀμμωνία* σχηματίζει ὀγκῶδες ἵζημα ἐξ ὑδροξειδίου, ἀδιάλυτον ἐν περισσείᾳ ἀντιδραστηρίου· παρουσίᾳ χλωριούχου ἀμμωνίου ἐν ψυχρῷ δὲν ἐμποδιζει τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἱζήματος, διὰ μικρᾶς ὅμως θερμάνσεως τῇ προσθήκῃ καὶ πολλοῦ χλωριούχου ἀμμωνίου δύναται τὸ ἵζημα νὰ διαλυθῇ βραδέως. *Ἀνθρακικὰ ἀλκάλια* σχηματίζουσι λευκὸν ἵζημα ἐξ ἀνθρακικοῦ βηρυλλίου διαλυτὸν ἐν περισσείᾳ ἀντιδραστηρίου· διὰ βρασμοῦ τοῦ οὕτω προκύπτοντος διαλύματος καταπίπτει βασικὸν ἀνθρακικὸν ἅλας. *Ἀνθρακικὸν βάριον* καταβυθίζει ἐν ψυχρῷ ὑδροξείδιον βηρυλλίου. *Θειοῦχον ἀμμώνιον* σχηματίζει, ὅπως καὶ κατὰ τὴν περίπτωσιν τοῦ ἀργιλλίου, ὑδροξείδιον. Ἀναλυτικῶς ὑπάγεται τὸ βηρύλλιον εἰς τὴν τρίτην ὁμάδα ἀποβαλλόμενον μετὰ τοῦ ἀργιλλίου. Πρὸς διάκρισιν τῶν δύο τούτων κατιόντων χρησιμεύουσιν αἱ ἑξῆς ἀντιδράσεις: Προστίθεται εἰς τὸ διάλυμα φωσφορικὸν ἀμμώνιον ἐν περισσείᾳ, διαλύεται τὸ σχηματισθὲν ἵζημα εἰς ὑδροχλώριον, προστίθεται ἀμμωνία μέχρις ἐξουδετερώσεως καὶ βράζεται τὸ ὑγρόν, ὁπότε τὸ κατ' ἀρχὰς ἄμορφον ἵζημα μετατρέπεται εἰς κρυσταλλικόν. Παρουσίᾳ καὶ ἀργιλλίου προστίθεται προηγουμένως κιτρικὸν ὀξὺ τὸ ὁποῖον ἐμποδίζει τὴν καταβύθισιν τοῦ ἀργιλλίου. Ἐπίσης δύνανται νὰ διασταλῶσι τὰ δύο κατιόντα διὰ τῆς διαφόρου διαλυτότητος τῶν ὑδροξειδίων των εἰς περίσσειαν αἰθυλαμίνης, ὅπου τὸ μὲν ὑδροξείδιον τοῦ ἀργιλλίου διαλύεται, τὸ δὲ τοῦ βηρυλλίου οὐχί.

Ποσοτικὸς προσδιορισμός. Σταθμικῶς προσδιορίζεται τὸ βηρύλλιον καταβυθιζόμενον ἐν ψυχρῷ δι' ἀμμωνίας ὡς ὑδροξείδιον, τὸ ὁποῖον διὰ πυρώσεως τρέπεται πρὸς ὀξείδιον. Περίσσεια ἀμμωνίας πρέπει νὰ ἀποφεύγηται. Ἐπίσης καταβυθίζεται διὰ μείγματος ἰωδιούχου καὶ ἰωδικοῦ καλίου, ὡς ὑδροξείδιον βηρυλλίου ἀποβαλλομένου συγχρόνως καὶ ἰωδίου· δυνάμεθα δὲ εἴτε νὰ ζυγίσωμεν τὸ ὑδροξείδιον μετὰ τὴν μετατροπήν του εἰς ὀξείδιον, εἴτε νὰ προσδιορίσωμεν ὀγκομετρικῶς τὸ ἐλευθερούμενον ἰώδιον. Σ. ΧΟΡΣ

—**βηρυλλίου** ***ἑνώσεις*** [*Ἀνόργ. Χημ.*]. Πρὸς παρασκευὴν τῶν ἑνώσεων τοῦ *βηρυλλίου* κατεργαζόμεθα τὸ κυριώτερον τῶν ὀρυκτῶν του, τὸν *βήρυλλον*, ὡς ἑξῆς: Συντήκεται τὸ κονιοποιηθὲν ὀρυκτὸν μετ' ἀνθρακικοῦ καλίου, καὶ τὸ τῆγμα μετὰ τὴν ψῦξιν ὑποβάλλεται εἰς κατεργασίαν μετὰ πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος ὁπότε ἀποβάλλεται τὸ πυριτικὸν ὀξύ, ἀραιοῦται τὸ μεῖγμα δι' ὕδατος, διηθεῖται καὶ συμπυκνοῦται μέχρις ἀρχομένης κρυσταλλώσεως, ἀφίεται πρὸς ψῦξιν καὶ ἀποβάλλεται ἐξ αὐτοῦ τὸ πλεῖστον τοῦ ἀργιλλίου ὑπὸ μορφὴν *στυπτηρίας*. Διηθεῖται τὸ ὑγρὸν καὶ προστίθεται τὸ διήθημα εἰς κεκορεσμένον διάλυμα ἀνθρακικοῦ ἀμμωνίου ὅτε καταπίπτει ὁ σίδηρος καὶ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἀργιλλίου· μετά τινας ἡμέρας διηθεῖται τὸ ὑγρὸν καὶ ὀξινίζεται δι' ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος, ἐκδιώκεται τὸ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος διὰ βρασμοῦ καὶ καταβυθίζεται τὸ βηρύλλιον δι' ἀμμωνίας ὡς ὑδροξείδιον. Ἐκ τούτου παρασκευάζονται ὅλαι αἱ ἄλλαι ἑνώσεις τοῦ βηρυλλίου, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ἀνθρακικὸν βηρύλλιον ($BeCO_3$. $4H_2O$). Κρύσταλλοι λαμβανόμενοι διὰ κορεσμοῦ $Be(OH)_2$ δι' ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ ἐξατμίσεως τοῦ διαλύματος ἐν ἀτμοσφαίρᾳ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος. Κατὰ τὴν ἐπίδρασιν διαλύματος σόδας ἐπὶ χλωριούχου βηρυλλίου καταβυθίζονται βασικὰ ἅλατα ποικίλης συστάσεως, διαλυτὰ εἰς ἀνθρακικὸν ἀμμώνιον.

Ἀνθρακοῦχον βηρύλλιον (Be_2C). Λαμβάνεται διὰ πυρώσεως ἐν ἠλεκτρικῇ καμίνῳ μείγματος ὀξειδίου τοῦ βηρυλλίου μετ' ἄνθρακος. Ἐρυθροὶ σκληροὶ κρύσταλλοι, οἱ ὁποῖοι, τῇ ἐπιδράσει ὕδατος, ἀραιῶν ὀξέων ἢ ἀλκαλίων ἀποσυντίθενται ὑπὸ ἔκλυσιν μεθανίου.

Βρωμιοῦχον βηρύλλιον ($BeBr_2$). Λαμβάνεται δι' ἐρυθροπυρώσεως τοῦ μετάλλου ἐν ρεύματι ἀτμῶν βρωμίου. Ἀποτελεῖ λευκούς, στιλπνοὺς κρυστάλλους, λίαν εὐδιαλύτους ἐν ὕδατι, καὶ ἐξαχνοῦται θερμαινόμενον εἰς 450^0

Θειϊκὸν βηρύλλιον ($BeSO_4$). Δι' ἐξατμίσεως διαλύματος ὀξειδίου τοῦ βηρυλλίου ἐντὸς περισσείας θειικοῦ ὀξέος λαμβάνονται μεγάλοι ὀκταεδρικοὶ κρύσταλλοι $BeSO_4$. $4H_2O$, εὐδιάλυτοι εἰς τὸ ὕδωρ. Θερμαινόμενοι εἰς 220^0 καθίστανται ἄνυδροι. Τὰ ἐν ὕδατι διαλύματα τοῦ ἅλατος τούτου ὑφίστανται ἰσχυρὰν ὑδρόλυσιν.

Θειοῦχον βηρύλλιον (BeS). Λευκὴ ἄμορφος μᾶζα, διασπωμένη ὑπὸ ἔκλυσιν ὑδροθείου τῇ ἐπιδράσει τῆς ὑγρασίας τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Σχηματίζεται διὰ πυρώσεως τοῦ μετάλλου ἐν ρεύματι ἀτμῶν θείου.

Ἰωδιοῦχον βηρύλλιον (BeJ_2). Λαμβάνεται διὰ πυρώσεως ἀνθρακούχου βηρυλλίου εἰς ρεῦμα ὑδροϊωδίου. Κρύσταλλοι ἐξόχως ὑγροσκοπικοί, τηκόμενοι εἰς 510^0.

Νιτρικὸν βηρύλλιον ($Be(NO_3)_2$, $3H_2O$). Λαμβάνεται ἐκ διαλύματος θειικοῦ βηρυλλίου τῇ προσθήκῃ τῆς ἀντιστοιχούσης ποσότητος νιτρικοῦ βαρίου καὶ δι' ἐξατμίσεως τοῦ διαλύματος. Κρύσταλλοι διαρρέοντες εὐκόλως καὶ λίαν εὐδιάλυτοι εἰς τὸ ὕδωρ· θερμαινόμενοι εἰς 200^0 διασπῶνται καταλείποντες ὀξείδιον βηρυλλίου.

Ὀξείδιον βηρυλλίου (BeO). Λευκὴ ἐλαφρὰ κόνις λαμβανομένη διὰ θερμάνσεως τοῦ νιτρικοῦ ἢ τοῦ θειικοῦ ἅλατος, παρέχουσα ἐντὸς τῶν σωλήνων Crookes κυανοῦν φωσφορισμόν.

Ὑδροξείδιον βηρυλλίου. ($Be(OH)_2$. H_2O). Λαμβάνεται ὡς ἵζημα τῇ προσθήκῃ ἀμμωνίας εἰς τὰ διαλύματα τῶν ἁλάτων τοῦ βηρυλλίου καὶ εἶναι διαλυτὸν εἰς καυστικὰ ἀλκάλια.

Χλωριοῦχον βηρύλλιον ($BeCl_2$). Λαμβάνεται διὰ καύσεως τοῦ μετάλλου ἐν ρεύματι χλωρίου ἢ ὑδροχλωρίου. Λευκαὶ βελόναι τηκόμεναι εἰς 400^0 καὶ ἐξαχνούμεναι εἰς ἀνωτέραν θερμοκρασίαν, εὐδιάλυτοι εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἀτμίζουσαι εἰς τὸν ἀέρα, ἀποσυντιθέμεναι ὑπὸ ἀποβολὴν ὑδροχλωρίου.

Κυριωτέρα ἐφαρμογὴ τῶν ἑνώσεων τοῦ βηρυλλίου εἶναι ἡ χρησιμοποίησίς του και δὴ τοῦ νιτρικοῦ βηρυλλίου κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν «*ἀμιάντων*» Auer. Σ. Χ.

Digitized by Google

—[*Ὀργαν. Χημ.*] Τὸ *βηρύλλιον* σχηματίζει ὀργανικὰς ἑνώσεις μετ' ἀλκυλίων λίαν ἀσταθεῖς, διασπωμένας ἀμέσως δι' ὕδατος. Αἱ ἑνώσεις αὗται παρασκευάζονται δι' ἐπιδράσεως βηρυλλίου ἐπὶ ὑδραργυροδιαλκυλίων. Σπουδαιότεραι εἶναι:

Τὸ *βηρυλλοδιαιθύλιον* $Be(C_2H_5)_2$, ὅπερ βράζει εἰς 185—188°, ἀτμίζει ἐντόνως εἰς τὸν ἀέρα καὶ εἰς κάπως ὑψηλοτέραν τῆς συνήθους θερμοκρασίαν αὐταναφλέγεται· καὶ τὸ *βηρυλλοδιπροπύλιον* $Be(C_3H_7)_2$ τὸ ὁποῖον βράζει εἰς 244—246°. Σ. Γ.

βηρυλλονίτης (ὁ) (Beryllonit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς ἑδροβριθεῖς, βραχυπρισματοειδεῖς ἢ πινακοειδεῖς κρυστάλλους μὲ ψευδοεξαγωνικὴν ὄψιν. Ἔχει σχισμὸν τέλειον, σκληρότητα $5^1/_2$—6ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 2,845 καὶ λάμψιν μαργαριτώδη καὶ στεατώδη. Εἶναι ἄχρους ἢ ὑπόλευκος μέχρι κιτρινωποῦ. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι *φωσφορικὸν βηρύλλιον καὶ νάτριον*. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι $BeNaPO_4$. Εὑρέθη ἐπὶ γρανίτου τοῦ Stoneham εἰς Maine. Γ. Κ. Γ.

Βήρυλλος, *ἅγιος*. Μαθητὴς τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὅστις τὸν ἐχειροτόνησεν ἐπίσκοπον Κατάνης. Τὸ λείψανόν του, θεωρούμενον θαυματουργόν, ἐφυλάσσετο κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐν Κατάνῃ.

—**Βήρυλλος**, *Βόστρων* (ἐν Ἀραβίᾳ) *ἐπίσκοπος*. Λόγιος ἀνὴρ ἀκμάσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Γ' αἰῶνος καὶ καταλιπὼν ἐπιστολὰς καὶ συγγράμματα. Οὗτος ὅμως κατέληξεν εἰς κακόδοξον περὶ τοῦ Χριστοῦ γνώμην: «τὸν Σωτῆρα ἡμῶν καὶ Κύριον λέγειν τολμῶν μὴ προϋφιστάναι κατ' ἰδίαν οὐσίας περιγραφὴν πρὸ τῆς εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημίας, μηδὲ μὴν θεότητα ἰδίαν ἔχειν, ἀλλ' ἐμπολιτευομένην αὐτῷ μόνην τὴν πατρικήν». Εἰς μάτην ἐζήτησαν νὰ τὸν ἐπαναφέρουν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν διάφοροι ἐπίσκοποι· τέλος ὅμως, παρακληθεὶς ὁ Ὠριγένης, ἦλθεν εἰς Ἀραβίαν, ὅπου καλέσας σύνοδον «ἐπὶ τὴν προτέραν ὑγιῆ δόξαν αὐτὸν ἀποκαθίστησιν» (*Εὐσ. Ἐκ. Ἱστ.* 6, 20 καὶ 33.—20, 572 καὶ 593). —Ω.

βήρυλλος (ἡ) (Beryll) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ ἑξαγωνικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος, οἱ ὁποῖοι ἐν μέρει εἶναι πολὺ μεγάλοι ἐμπεφυκότες καὶ ἐπιπεφυκότες ὑπὸ μορφὴν μακρῶν ἑξαπλεύρων πρισμάτων καὶ σπανίως πινακοειδεῖς. Ἀπαντᾷ ἐπίσης καὶ εἰς ραβδοειδῆ συσσωματώματα καὶ ὡς κροκάλαι. Ἔχει σχισμὸν τέλειον, θραῦσιν ὀστρεώδη μέχρις ἀνωμάλου, σκληρότητα $7^1/_2$—8ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 2,67—2,76 καὶ λάμψιν ὑελώδη. Εἶναι διαφανὴς μέχρι διαφωτίστου, ἄχρους ὡς τὸ ὕδωρ. Συχνὰ φέρει ὑποπράσινον ἢ σμαραγδοπράσινον, κιτρινοπράσινον καὶ κυανοπράσινον χρῶμα ἢ καὶ κηροκίτρινον, ροδέρυθρον. Χημικῶς ἐξεταζόμενη εἶναι ἀργιλλομιγὲς *πυριτικὸν βηρύλλιον*. Ὁ χημικὸς μοριακὸς τύπος της εἶναι $Be_3Al_2Si_6O_{18}$.

Ἡ βήρυλλος ἀπαντᾷ ὡς χαρακτηριστικὸν συστατικὸν πολλῶν πηγματιτῶν, ἐπίσης ἐπὶ ἀδένων καὶ ρωγμῶν ἐντὸς γρανιτῶν, ἐμπεφυκυῖα ἐντὸς μαρμαρυγιακῶν σχιστολίθων, ἔκλυτος ὡς κροκάλαι ἐντὸς προσχωμάτων. Διακρίνουν συνήθως τὴν *βήρυλλον* τὴν *εὐγενῆ* (edler Beryll), ἡ ὁποία παρουσιάζεται εἰς πολλὰς παραλλαγὰς διαφανεῖς καὶ ἐχούσας ὡραῖα χρώματα, καὶ τὴν *βήρυλλον* τὴν *κοινήν*, ἡ ὁποία εἶναι θολή.

Βήρυλλος ἡ εὐγενής. Εἰς ταύτην ἀνήκουν αἱ παραλλαγαὶ σμάραγδος, μοργανίτης, ἡλιόδωρος, (βλ. λ.) *ἀκουαμαρίνης*. Ἡ τελευταία παραλλαγὴ παρουσιάζεται εἰς διαφανεῖς κρυστάλλους, ἔχοντας χρῶμα κίτρινον, θαλασσοπράσινον καὶ κυανοῦν, εἰς ἀδένων καὶ ρωγμῶν ἐντὸς γρανιτῶν. Εὑρίσκεται εἰς τὴν Takowaja παρὰ τὸ Mursink καὶ Schaitansk εἰς τὰ Οὐράλια ὄρη, εἰς τὸ ὄρος Aduntschilon παρὰ τὸ Nertschinsk, εἰς τὴν νῆσον Ἔλβαν, εἰς τὰ Mourne Mountains τῆς Ἰρλανδίας καὶ εἰς τὴν Βραζιλίαν (ὡς κροκάλαι). Εἰς τὴν χώραν ταύτην παρὰ τὴν Marambaya (ἐπαρχία Minas Geraes) εὑρέθη τῷ 1910 κρύσταλλος ἀκουαμαρίνου μήκους 48,5 ἑκατοστομέτρων καὶ βάρους 110,5 χιλιογράμμων.

Βήρυλλος ἡ κοινὴ ἢ ἡ ἀγενὴς (Gemeiner Beryll). Αὕτη εὑρίσκεται εἰς κρυστάλλους, ἔχοντας ἐνίοτε ἀσύνηθες μέγα μῆκος καὶ μορφὴν συνήθως ἑξαπλευρικῶν πρισμάτων, τεθραυσμένων κατὰ τὰ ἄκρα. Εὑρίσκεται καὶ ἐμπεφυκυῖα ἐντὸς χαλαζίου ἢ ἀστρίου. Εἶναι πρασίνη ἢ κιτρινωπόλευκος, θολὴ μέχρι διαφωτίστου. Παρουσιάζεται συνήθως εἰς ρωγμὰς καὶ ἀδένας ἐντὸς γρανίτου καὶ ἐμπεφυκυῖα καὶ συνοδεύει ἐνίοτε τὸ ὀρυκτὸν κασσιτερίτης ὡς εἰς τὴν Κορνουαλλίαν. Εὑρέθη πολλαχοῦ, ὡς π. χ. εἰς τὴν Σιλεσίαν Mähren, Σαλτζβοῦργον, Ἔλβαν, Ἰρλανδίαν καὶ Σκωτίαν, Μασσαχουσέτην καὶ εἰς τὸ Ackworth καὶ Grafton εἰς τὸ New Hampshire (εἰς κρυστάλλους ἐνταῦθα, ἔχοντας βάρος μέχρι 1500 χιλιογράμμων).

Ἡ βήρυλλος ἀποσαθροῦται καὶ μεταβάλλεται εἰς *μοσχοβίτην* καὶ *καολίνην*. Ἡ βήρυλλος, καὶ ἰδίᾳ ἡ σμάραγδος καὶ ὁ ἀκουαμαρίνης, θεωροῦνται ὡς λίαν περιζήτητοι λίθοι καὶ τιμῶνται μεγάλως ἐν τῷ ἐμπορίῳ. Βήρυλλον φέρουν συνήθως ἐκ Βραζιλίας. Ἐκ τῆς βηρύλλου οἱ χημικοὶ ἐξάγουν καὶ τὸ μέταλλον βηρύλλιον (βλ. λ.). Οἱ ἀρχαῖοι ἐγίνωσκον καὶ τὰς δύο παραλλαγὰς καὶ ἔδιδον μεγάλην ἀξίαν εἰς αὐτούς. Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

βήρυτος (ὁ) (Berytus) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κοριδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου παρουσιάζουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Σῶμα λεπτόν, ἐπίμηκες, κεφαλὴ μικροτάτη, μόλις χωριζομένη τοῦ σώματος, κεραῖαι μακραὶ καὶ λεπταὶ καὶ πόδες μακροὶ μὲ τέσσαρας ἀρθρώσεις. Τὸ γένος περιλαμβάνει 15 περίπου εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης, ἐνδιαιτώμενα κατὰ προτίμησιν ἐπὶ τῶν φύλλων τῶν θάμνων. Δ. Ν. Π.

Βηρυτὸς [*Ναυτ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον, ποταμὸς καὶ ὅρμος τῆς Συρίας. Καὶ τὸ μὲν ἀκρωτήριον, κείμενον (*Στράβ.* Didot 643,23) μεταξὺ τῆς *Σιδῶνος* (τανῦν *Σάϊντα*) καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου *Θεοῦ πρόσωπον* (τανῦν *Ρὰς-Ἐς-Σιούκα*) καὶ δὴ εἰς $20^1/_2$ μίλ. Β. ΒΑ. τῆς πρώτης καὶ εἰς 28 μίλ. Ν. ΝΔ. τοῦ δευτέρου, ἀποτελεῖται ἀπὸ γαιώδη χερσονησίζουσαν ἀπόφυσιν, τὴν σχηματισθεῖσαν ἀπὸ τὴν ζείδωρον ἰλὺν τὴν καταφερομένην ἀπὸ τῶν κλιτύων τοῦ Λιβάνου καὶ τῶν κρασπέδων αὐτοῦ, συναρωγούντων εἰς τοῦτο, διὰ τὴν κατὰ πλάτος προσεπίχωσιν τοῦ ἀκρωτηρίου, τοῦ ποταμοῦ *Νάχρ Μπεϋρούτ* (ὃν τινες κακῶς ταυτίζουσι πρὸς τὸν *Λύκον* τῶν ἀρχαίων, ὅστις ὅμως εἶναι ὁ βορειότερον ρέων *Νάχρ Ἐλ Κέλμπ*) ρέοντος πρὸς βορρᾶν, καὶ τοῦ *Οὐαδὶ Σιαρού*, ταυτιζομένου πιθανῶς πρὸς τὸν *Λέοντα* τῶν ἀρχαίων (*Πτολεμ.* Ε, ιε, 15) ρέοντος νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου. Εἶναι δὲ τὸ ἀκρωτήριον, τὸ σύγχρονον *Ρὰς Μπεϋρούτ* (πλάτ. 33° 54' 15'' Β, μῆκ. 35° 27' 45'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2633: Markhab to Ras En Nakura καὶ 1563: Syria; Beyrout bay and harbour), ἐφ' οὗ ὁ ἐντατικώτερος τῶν φάρων τῆς Συρίας, λευκὸν ἀναλαμπὼν 17 μίλ. Τοῦ ἀκρωτηρίου ἀνακόπτοντος τὰς ἀπὸ Λιβὸς (ΝΔ) ἐπιφορὰς, τοῦ ἐπικρατεστέρου δηλαδὴ ἐκεῖ ἀνέμου, ἀποβαίνει εὐεξήγητος ἡ ἐκλογὴ τῆς θέσεως, ἐφ' ἧς ἀνηγέρθη ποτὲ ὑπὸ τῶν Φοινίκων ἡ καὶ τανῦν ἀνθοῦσα πόλις τῆς *Βηρυτοῦ* (βλ. κατωτ.).

—**Βηρυτός**, κοιν. ***Μπερούτι*** (γαλλ. Beyrouth, ἀγγλ. καὶ γερμ. Beirut, ἀραβ. *Μπεϊρούτ*). Πόλις τῆς σημερινῆς Συρίας, ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς ἀρχαίας Φοινίκης, πρωτεύουσα τοῦ κράτους τοῦ Μεγάλου Λιβάνου καὶ ἕδρα σήμερον τοῦ ὑπάτου ἁρμοστοῦ τῆς Γαλλίας, διὰ τοῦ ὁποίου αὕτη ἐνασκεῖ τὴν ἐντολὴν τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτὴν ὑπὸ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης, διαιρεθείσης εἰς τέσσαρας διαφόρους, ἀρχικῶς μὲν ὁμοσπόνδους, κατόπιν δὲ χωριστὰς πολιτείας. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦτο ἕδρα τῆς ὁμωνύμου γενικῆς διοικήσεως, ἐκτεινομένης διὰ στενῆς σχετικῶς λωρίδος ἀπὸ τοῦ Ἰσικοῦ κόλπου μέχρι τῆς Παλαιστίνης.

— [ΓΕΩΓΡ.] Ἡ σημερινὴ πόλις εἶναι ἐκτισμένη ἀμφιθεατρικῶς ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Βηρυτοῦ, Ν. τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Νάχρ-ἀλ-Μπεϋρούτ* (=ποταμοῦ τῆς Βηρυτοῦ), καὶ Β. τοῦ *Νάχρ-ἀλ-κάλπ*. Ἡ πόλις ἀποτελεῖται ἐκ τριάκοντα συνοικιῶν, τῶν ὁποίων ἡ κυρία παραλιακὴ κατοικεῖται ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων. Αἱ ὁδοὶ αὐτῆς, ἄλλοτε ὅλαι σχεδὸν στεναί, ἤρχισαν νὰ εὐρύνωνται καὶ καλλωπίζωνται ἀπὸ τοῦ 1894, σήμερον δὲ αἱ κυριώτεραι ἐξ αὐτῶν ἔχουσιν ὄψιν εὐρωπαϊκήν. Ἡ πόλις ἔχει 38 ναούς, ὧν 8 μεγάλοι, 2 συναγωγὰς καὶ 1 προτεσταντικὴν ἐκκλησίαν, ἕνα μεγάλον στρατῶνα κτισθέντα ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ δυνάμενον νὰ περιλάβῃ δύο συντάγματα, διάφορα φιλανθρωπικὰ καθιδρύματα, περὶ τὰς 100 σχολάς, πανεπιστήμιον τῶν Ἰησουϊτῶν (τοῦ ἁγ. Ἰωσήφ), ἱδρυθὲν τῷ 1842, ἀμερικανικὸν πανεπιστήμιον, κολλέγιον τῶν Οὐννιτῶν, καὶ ἄλλας πολλὰς σχολάς. Ἐν Βηρυτῷ ἐκδίδονται πολλαὶ ἀραβικαὶ ἐφημερίδες, ὡς καὶ διάφοροι γαλλικαὶ («Le Reveil» καὶ ἄλλαι). Ὑπάρχουσι δὲ ἐν αὐτῇ καὶ προξενεῖα ὅλων τῶν κρατῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τῆς Ἑλλάδος.

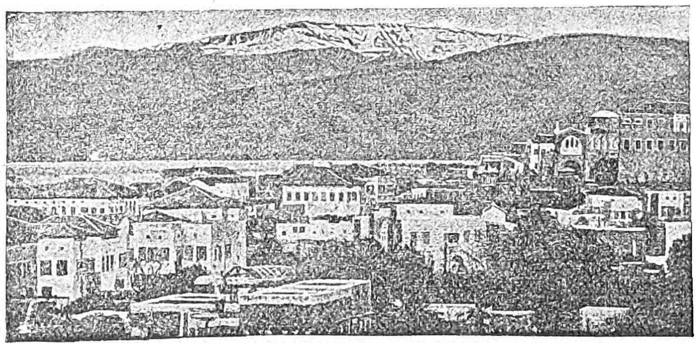

Ἄποψις τῆς πόλεως τῆς Βηρυτοῦ.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως ἀνέρχεται σήμερον εἰς 120.000 κατοίκους, ὧν 40.000 Μουσουλμᾶνοι (ὅλοι σχεδὸν σουννῖται), 40.000 καθολικοί, 37.000 ἀραβόφωνοι ὀρθόδοξοι, 2.000 διαμαρτυρόμενοι, 2.500 Ἑβραῖοι, 500 Δροῦσοι, ὀλίγοι Ἀρμένιοι καὶ ὑπὲρ τὰς 4.000 ἀλλοδαποί. Μεταξὺ τῶν καθολικῶν ἐπικρατοῦσιν οἱ Μαρωνῖται. Ἐν Βηρυτῷ ἑδρεύουσι Λατῖνος ἀρχιεπίσκοπος, τοῦ ὁποίου ἡ δικαιοδοσία ἐκτείνεται καθ' ὅλην τὴν Συρίαν, ὁ πατριάρχης τῶν Μελχιτῶν (μεταφέρων ἐνίοτε τὴν ἕδραν του καὶ εἰς Δαμασκὸν ἢ Ἀλεξάνδρειαν), ἀρχιεπίσκοπος τῶν Μαρωνιτῶν, τῶν ὁποίων ὁ πατριάρχης ἑδρεύει εἰς τὸ χωρίον Μπκερσέχ, ἐπὶ τοῦ Λιβάνου, 15 χμ. ΒΑ. τῆς Βηρυτοῦ, ἐπίσκοπος τῶν Συροκαθολικῶν ἐξαρτώμενος ἐκ τοῦ ἐν Μαρδὶν (Διαρβεκίρ) ἑδρεύοντος πατριάρχου αὐτῶν, ὀρθόδοξος μητροπολίτης ἐξαρτώμενος ἐκ τοῦ πατριαρχείου Ἀντιοχείας, πρὸς δὲ ἐπίσκοπος τῶν γρηγοριανῶν Ἀρμενίων καὶ ἀρχιρραβῖνος τῶν Ἑβραίων.

Ἡ Βηρυτὸς εἶναι κέντρον ὑφαντουργικῆς βιομηχανίας μεταξωτῶν καὶ βαμβακερῶν ὡς καὶ κομψοτεχνημάτων ἐξ ἀργυροῦ σύρματος. Διακρίνονται ὡσαύτως τὰ καρφοστόλιστα κιβώτια τῆς Συρίας, χρησιμοποιούμενα κυρίως διὰ προῖκας. Εἰς τὰ περίχωρα προκόπτει ἡ σηροτροφία ὡς καὶ ἡ καλλιέργεια τοῦ βάμβακος καὶ καπνοῦ καλῆς ποιότητος. Ἀπὸ τοῦ 1865 λειτουργεῖ ὑποκατάστημα τῆς Αὐτοκρατορικῆς ὀθωμανικῆς τραπέζης, κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη ἱδρύθησαν ἐν τῇ πόλει πλεῖσται ἄλλαι τράπεζαι.

— [ΝΑΥΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ὁ κολπίζων *ὅρμος τῆς Βηρυτοῦ* διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Ρὰς ἐλ Κέλμπ* καὶ *Ρὰς Μπεϋρούτ*, ἔχει εὖρος $7^1/_2$ μίλ. καὶ εἴσδυσιν 3 μίλ. ἐν αὐτῷ, καὶ ἀμέσως πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Νάχρ ἐλ Μπεϋρούτ, ἐλάσσων ὅρμος, ὁ τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου* (St. George bay), οὕτω ὀνομαζόμενος διότι, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐγγὺς ἐκεῖ ὁ τροπαιοφόρος Ἅγιος ἐφόνευσε τὸν δράκοντα. Ὁ *λιμὴν τῆς Βηρυτοῦ*, ὢν τεχνητὸς καὶ ἀποτελῶν ἓν τῶν σπουδαιοτέρων λιμενικῶν ἔργων τῶν ὅσων εἶχον ἐκτελεσθῆ ἐπὶ Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, διὰ τὰς δυσχερείας αἵτινες εἶχον παρουσιασθῆ κατὰ τὴν ἐκτέλεσίν του, λόγῳ τῶν ἐπιφορῶν τῶν ἀπὸ Λιβὸς τρικυμιῶν, ἔχει κατασκευασθῆ εἰς $1^3/_4$ μίλ. ἀνατολικῶς τοῦ Ρὰς Μπεϋρούτ. Ἀποτελεῖται δὲ ἐκ δύο κυματοθραυστῶν, ὧν ὁ μείζων, ἀποφυόμενος ἀπὸ τῆς ἄκρας *Ρὰς-Ἐς-Σιαμὲχ* καὶ χωρῶν ἐπὶ 750 μέτρα πρὸς Μεσαπηλιώτην, ἀπολήγει εἰς βραχίονα φωτιζόμενον δι' ἐρυθροῦ σταθεροῦ φωτὸς (δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι, κατὰ τὰ παρὰ Γάλλοις κρατοῦντα), ὁ δὲ ἐλάσσων, προεκτείνων τὸ ἀκρωτήριον *Ρὰς-βέϋ-Μενταοσέρ*, χωρεῖ πρὸς βορρᾶν ἐπὶ 350 μέτρα, τοῦ ἀκροχειλίου του φωτιζομένου διὰ πρασίνου σταθεροῦ φωτός. Οὕτω, τὸ εὖρος τοῦ στομίου του ἀνέρχεται εἰς 146 μέτρα, ὅπου βάθος 7 ὀργυιῶν μειούμενον, ἐν τῷ λιμένι, μέχρι 3 ὀργυιῶν εἰς ἀπόστασιν 90 μέτρων ἀπὸ τῆς μεγάλης τοῦ λιμένος προκυμαίας καὶ εἰς 1 ὀργ. ἐγγὺς αὐτῆς. Εἰς τὸ ὅριον δὲ τοῦ ὑφαλοπλαισίου τῶν 3 ὀργυιῶν καὶ πρὸς Β. τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ κατάκειται ἐπὶ τοῦ θαλασσίου βυθοῦ τὸ ναυάγιον τοῦ «Ἀδνιλᾶ» (βλ. κατ. *Ναυτ. Ἱστορ.*), τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἡ διάλυσις, πρὸς ἀπαλλαγὴν τῆς ναυτιλίας ἀπὸ τὸν ἀπ' αὐτοῦ κίνδυνον. Μέγας ἀριθμὸς ναυδέτων, ἠγκυροβολημένων ἐν τῷ λιμένι, βοηθεῖ σπουδαίως τὰς προσορμίσεις τῶν μεγάλων ἀτμοπλοίων. Παρὰ τὰ λιμενικὰ του ἐν τούτοις ἔργα, ὁ λιμὴν οὗτος ἀποβαίνει ὁσημέραι ἀνεπαρκής, λόγῳ τῆς ὁλονὲν αὐξούσης, μεταπολεμικῶς ἰδίως, ἐμπορικῆς του κινήσεως· διὰ τοῦτο δέ, ἀνὰ ἱστοῦ πακτωμένου εἰς τὸ ἀκροχείλιον τοῦ μεγάλου κυματοθραύστου, σημαίνονται, διὰ σημάτων τοῦ διεθνοῦς κώδικος, διαταγαὶ πρὸς τὰ καταπλέοντα πλοῖα καὶ ἀφορῶσαι εἰς τὸν εἴσπλουν των ἐν τῷ λιμένι, εἴτε ὡς πρὸς τὸ δυνατὸν τοῦ εἴσπλου (σῆμα διεθνὲς JDT), εἴτε πρὸς ἄμεσον «κράτει» (MN) εἴτε πρὸς ἐλευθερίαν εἴσπλου (C) εἴτε πρὸς ἀπαγόρευσιν αὐτοῦ (D). Ὁ κατὰ πάντα εὐρωπαϊκὸς οὗτος λιμὴν διαθέτει ἀσύρματον τηλεγράφον ἰσχυρόν, ἐκπέμποντα καὶ μετεωρολογικὸν δελτίον, ὡς καὶ ὡριαῖον σῆμα ἀκριβείας, ἀπὸ τοῦ Ἀμερικανικοῦ Κολλεγίου, δίδον ἀκριβῆ μεσημβρίαν συμβατικοῦ χρόνου Ἀνατολικῆς Εὐρώπης. Ἡ εἰς αὐτὸν γινομένη εἰσαγωγὴ καυσίμων, γαιανθράκων καὶ πετρελαίου, ἀνέρχεται εἰς 15.500 περίπου τόννους ἐτησίως, ὑπαρχούσης διαρκῶς παρακαταθήκης 3.500—5.000 τόννων.

Κατὰ τὰς μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις (25 ἐτῶν) τοῦ Ἀμερικανικοῦ Κολλεγίου, ἡ στατιστικὴ τῶν πνεόντων ἀνέμων ἔχει, ἐπὶ τοῖς ἑκατόν, ὡς ἀκολούθως, διὰ τὸν ὅρμον τῆς Βηρυτοῦ: Β. 7,

Digitized by Google

ΒΑ, 12· Α, 5· ΝΑ, 3· Ν, 4· ΝΔ, 35· Δ, 7· ΒΔ, 4· Ἄπνοια 23.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—[ΙΣΤΟΡ.] Ἡ Βηρυτὸς εἶναι πόλις ἀρχαιοτάτη, ἀναγομένη εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Μωυσέως ἢ καὶ εἰς ἀκόμη παλαιοτέρους χρόνους. Ὁ Σαγχουνιάχθων, Φοίνιξ συγγραφεύς, τὸν ὁποῖον ἀναφέρει Εὐσέβιος ὁ Καισαρείας (Εὐαγγελικαὶ προπαρασκευαὶ Α', κεφ. 9) ὡς γεννηθέντα πολὺ πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, ἀποδίδει τὴν ἵδρυσιν πολλῶν πόλεων τῆς Φοινίκης εἰς τὸν *Ἴλον* (φοινικ. καὶ ἑβρ. *Ἔλ*), ὅστις θεωρεῖται ὁ Κρόνος τῶν Ἑλλήνων, ἀναφέρει δὲ ὅτι ὁ ἀρχηγὸς οὗτος τῶν *ἐλοΐμ* (=τῶν θεῶν) ἔδωκε τὴν Βηρυτὸν «Ποσειδῶνι καὶ τοῖς Καβήροις ἀγρόταις καὶ ἁλιεῦσι». Ὁ Στράβων (756) ἀναφέρει ὅτι ἡ πόλις αὕτη κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Διοδότου Τρύφωνος κατὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον Ἀντιόχου τοῦ Ζ' διὰ τὸν θρόνον τῶν Σελευκιδῶν, ἀνῳκοδομήθη ὅμως ὑπὸ δύο ρωμαϊκῶν λεγεώνων, ἐγκατασταθεισῶν ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Ἀγρίππα. Τὰ ἴχνη τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀνευρίσκονται περὶ τὴν σημερινὴν πόλιν, εἶναι δὲ ταῦτα τὰ ἐρείπια τοῦ θεάτρου, ἓν ὑδραγωγεῖον, βαλανεῖα, φρέατα, λιθόστρωτον ἐκ μωσαϊκοῦ, θραύσματα κιόνων κ.λ.π. Εἰς Ρὰς-Μπεϋροὺτ φαίνονται ὑπόγεια παλαιότερα, περιέχοντα ἀρχαίους τάφους ἄνευ ἐπιγραφῶν οὐδὲ διακοσμήσεων. Ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα Αὔγουστον ἡ Βηρυτὸς ἔλαβε τὸ δικαίωμα ρωμαϊκῆς πόλεως, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Felix Julia Augusta*.

Ὑπὸ τὸν Καρακάλλαν ἐπωνομάσθη *Antoniniana*. Βραδύτερον ἡ πόλις κατέστη διάσημος διὰ τὴν ἐν αὐτῇ νομικὴν καὶ φιλοσοφικὴν σχολὴν (βλ. κατωτ.), τὴν ὁποίαν ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνεγνώρισεν ὡς μίαν τῶν τριῶν ἐπισήμων σχολῶν τοῦ δικαίου (533 μ. Χ.). Αὕτη μετεφέρθη μετά τινα ἔτη εἰς Σιδῶνα, διότι ἡ Βηρυτὸς ἔπαθεν ἐκ σεισμῶν (551), καθ' οὓς κατεστράφη καὶ τὸ κτίριον τῆς σχολῆς. Μετὰ ἕνα αἰῶνα ἡ Βηρυτὸς περιῆλθεν εἰς τοὺς Ἄραβας (635), ὑπὸ τοὺς ὁποίους, καὶ τοὺς διαδόχους αὐτῶν, ἔμεινε μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν Σταυροφοριῶν, ὅτε Βαλδουῖνος ὁ Α' ἐκυρίευσεν αὐτὴν τῷ 1110. Τῷ 1187 ἡ πόλις κατελήφθη ὑπὸ Σαλαδίνου, μετὰ μικρὸν ὅμως ἐκυρίευσεν αὐτὴν ὁ Amaury, βασιλεὺς τῆς Κύπρου. Ἀλλ' οἱ Μουσουλμᾶνοι ἀνέκτησαν αὐτὴν ἐκ νέου τῷ 1290. Ἐπὶ τῆς κυριαρχίας τῶν Σταυροφόρων ἐκτίσθη ὁ ὡραῖος ναὸς τοῦ *Ἁγίου Ἰωάννου*, ὅστις μετετράπη ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων εἰς τζαμίον, σήμερον τὸ κυριώτερον τῆς πόλεως.

Οἱ Τοῦρκοι κατέκτησαν τὴν Βηρυτὸν ἐπὶ Σελὴμ τοῦ Α' (1517). Ἀλλ' ἐν τῇ πόλει ἐπεκράτουν οἱ Δροῦσοι, οἵτινες εἶχον ἐκεῖ τὴν ἕδραν τῶν ἐντοπίων ἐμιρῶν καὶ τὰς ἐμπορικὰς αὐτῶν ἀποθήκας. Εἰς τὸν Φαχρεδδίν, τὸν κυριώτερον τῶν Δρούσων ἐμιρῶν, ὀφείλεται τὸ δάσος τῶν πευκῶν, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται ἀπὸ τῶν νοτίων συνοικιῶν τῆς πόλεως μέχρι τοῦ Λιβάνου, ἐκτάσεως 500 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων.

Τῷ 1772, κατὰ τὸν τότε Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον, ρωσικὸς στολίσκος κατέλαβε προσωρινῶς καὶ ἐλεηλάτησε τὴν πόλιν. Ἡ πρώτη τακτικὴ τουρκικὴ φρουρὰ ἐγκατεστάθη ἐν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ διασήμου Δζεζζὰρ πασᾶ τῷ 1798. Ἀλλ' ἐκ τῶν διηνεκῶν διαπληκτισμῶν καὶ συγκρούσεων μεταξὺ τοῦ Δζεζζὰρ πασᾶ, Ἀβδουλλὰχ πασᾶ καὶ τῶν ἐντοπίων, ἡ πόλις παρήκμαζε, κατήντησε δὲ νὰ ἔχῃ μόλις 10.000 κατοίκους. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἡ Βηρυτὸς κατελήφθη προσωρινῶς ὑπὸ ἑλληνικοῦ στολίσκου (βλ. κατωτ. *Ἱστορ. Ἀγῶν.*). Ταύτην κατέλαβε τῷ 1832 ὁ Ἰβραχὶμ πασᾶς, ὁ γνωστὸς υἱὸς τοῦ σατράπου τῆς Αἰγύπτου Μωχάμμετ Ἀλῆ. Ἡ αἰγυπτιακὴ αὕτη κατοχὴ διήρκεσε μέχρι τοῦ 1840, ὅτε, κατὰ τὴν ὑπὲρ τῆς Τουρκίας ἐπέμβασιν τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων (πλὴν τῆς Γαλλίας), οἱ Αἰγύπτιοι ἐξεδιώχθησαν εὐκόλως καὶ ἐκ τῆς Βηρυτοῦ, κατόπιν καταστρεπτικοῦ βομβαρδισμοῦ ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου Sir Robert Stopford (1840).

Τῷ 1860 ἐγένοντο ἐν Βηρυτῷ ταραχαὶ καὶ σφαγαὶ (βλ. κατ. *Ναυτ. Ἱστορ.*), τῆς τάξεως ἀποκατασταθείσης κατόπιν ἐνεργοῦ ἐπεμβάσεως τῆς Γαλλίας. Ἔκτοτε ἡ πόλις ἀπέβη σπουδαῖος ἐμπορικὸς λιμήν, βαθμιαίως δὲ καὶ τὸ μεγαλύτερον κέντρον τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς κινήσεως τῶν Ἀράβων ἐν Τουρκίᾳ, ἀλλὰ καὶ τῆς γαλλικῆς ἐν Συρίᾳ προπαγάνδας. Τῷ 1894 κατεσκευάσθησαν λιμενικὰ ἔργα ὑπὸ γαλλικῆς ἑταιρείας. Τῷ 1895 γαλλικὴ πάλιν ἑταιρεία κατεσκεύασε σιδηρόδρομον ἐκ Βηρυτοῦ, ὑπὲρ τὸν Λίβανον, εἰς Δαμασκόν, ὁπόθεν ἀποκατέστη σιδηροδρομικὴ σύνδεσις νοτίως μὲν μέχρι τῆς Μεδίνης τῆς Ἀραβίας, βορείως δὲ μετὰ τῶν παραλίων τῆς Συρίας. Τῷ 1875 ἀγγλικὴ ἑταιρεία ἔφερεν εἰς τὴν πόλιν ὕδωρ, ἐνῷ ἀπὸ τοῦ 1888 γαλλικὴ ἑταιρεία ἐγκατέστησε φωτισμὸν δι' ἀεριόφωτος. Σήμερον ἡ πόλις ἠλεκτροφωτίζεται καὶ ἔχει ἠλεκτρικὸν τροχιόδρομον.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Κατὰ τὸν Ἑλληνικὸν Ἀγῶνα. Τῷ 1824 ὁ ἐν Συρίᾳ ἐπὶ τοῦ Λιβάνου ἐμὶρ Μπεσίρης ὑπέβαλε τὴν 25 Ὀκτωβρίου 1824 διὰ τοῦ Στάθη Ρέζη προτάσεις εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους Ἕλληνας περὶ συμμαχίας κατὰ τοῦ σουλτάνου, ὑπέσχετο δὲ νὰ παράσχῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα μέγιστα βοηθήματα καὶ πληθὺν στρατευμάτων, ἰδίᾳ δὲ ἱππικὸν πολυάριθμον. Λαβοῦσα ἐξ αὐτοῦ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀφορμήν, ἔστειλεν εἰς Βηρυτὸν τὸν ἐπίσκοπον Εὐδοκιάδος Γρηγόριον, ὃν ἐδέχθη ὁ ἐμίρης φιλοφρόνως, ἐπιβεβαιώσας τὰς διαθέσεις του, ζητήσας ὅμως ὅπως σταλῇ ἰσχυρὸς ἑλληνικὸς στόλος, ἵνα ἐνισχύσῃ τὰ συριακὰ παράλια. Τοῦτο ὅμως δὲν εὗρεν εὐκαιρίαν νὰ ἐκτελέσῃ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ἀπησχολημένη εἰς τὸν κατὰ Ἰμβραὴμ καὶ Κιουταχῆ ἀδυσώπητον ἀγῶνα. Ἀργότερον ὁ Κωλέτης μετεχειρίσθη τὸν Σῦρον ἐπίσκοπον πρὸς παρακίνησιν τῶν Χατζημιχάλη, Κριεζώτου καὶ Βάσου, οἵτινες, ἀντὶ νὰ μεταβῶσι εἰς τὸ Μεσολόγγι, ἐτράπησαν διὰ πλοίων μεταγωγικῶν εἰς Βηρυτόν, ἣν καὶ ἐλεηλάτησαν, ἀποροῦντος τοῦ ἐμίρου διὰ τὴν ἐχθρικὴν ἐκείνην εἰσβολήν, ἣν οἱ ἀρχηγοὶ ἐδικαιολόγησαν ὡς γενομένην παρὰ τὴν θέλησίν των, διότι οἱ Ἕλληνες μόλις εἶδον Τούρκους ἐξεμάνησαν, μὴ φανταζόμενοι δυνατὴν μεταξὺ ἀλλοπίστων συμμαχίαν. Οὕτω, ἀποτυχόντος τοῦ σκοποῦ τῆς ἐκστρατείας, ἀπεβίβασαν οἱ ἀρχηγοὶ τοὺς ἀτιθάσους ἄνδρας των πάλιν εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἐπέστρεψαν εἰς Ἑλλάδα (*Σπηλιάδου* Β', σελ. 513. *Τρικούπη* Γ', σελ. 268).

Τ.Χ.Κ.

— [ΝΑΥΤ. ΙΣΤΟΡ.] Αἱ ὑπὸ τῶν Δρούσων ὠμότητες κατὰ τῶν Μαρωνιτῶν (Ἀπρίλ. 1860), ἤγαγον τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν εἰς τὴν ἀποστολὴν πολεμικῶν πλοίων εἰς τὰ παράλια τῆς Συρίας, πρὸς προστασίαν τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων. Πρῶτα ἀπέπλευσαν ἡ ἀτμοημιολία «Ἀφρόεσσα» (7 Ἰουν.) καὶ μετά τινας ἡμέρας ἡ «Σαλαμινία», τῶν ὁποίων οἱ κυβερνῆται, ἅμα τῇ εἰς Βηρυτὸν συναντήσει των, ἐγνωστοποίησαν πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τὰ τῶν τρομερῶν σφαγῶν, δηώσεων καὶ ἐμπρησμῶν, διαπραττομένων, τῇ ἀνοχῇ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, κατὰ τῶν Χριστιανῶν τῆς Βηρυττοῦ, τῆς Σιδῶνος, τῆς Πτολεμαΐδος καὶ τῶν πέριξ, παρὰ τὴν παρουσίαν τῶν ἀγγλικῶν καὶ γαλλικῶν πολεμικῶν, ἐπιτυχόντων μόνον τὴν κατὰ τὰ παρόλια ἀναστολὴν τῶν βιαιοπραγιῶν. Ὁ ἐκ τῶν ὠμοτήτων δημιουργηθεὶς πανικὸς ἐν Βηρυτῷ ὑπῆρξε φοβερός, καὶ ὁ κυβερνήτης τῆς «Σαλαμινίας» ἐζήτει ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν ὅπως παραλάβῃ κατὰ τὸν ἐπανάπλουν του τοὺς Ἕλληνας τῆς πόλεως, ἐκλιπαροῦντας τὴν προσφυγήν των εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατόπιν μάλιστα τῆς πυρπολήσεως τῶν προξενείων ἐν Δαμασκῷ (28 Ἰουνίου) καὶ τῆς σφαγῆς χιλιάδων ὅλων τῶν ἐκεῖ Χριστιανῶν, παρὰ τὰς προσπαθείας τοῦ ἐκεῖ διατρίβοντος Ἀλγερίνου βέη Ἀβδ-ἐλ-Καδέρ. Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν λαβὼν γνῶσιν τῆς ἀναφορᾶς διέτασσεν αὐθημερὸν (7 Ἰουλ.) τὸν διὰ Βηρυτὸν ἀπόπλουν τῆς κορβέττας «Ἀριάδνη» καὶ τῆς ἀτμοημιολίας «Πανόπη». Εἶχεν ἄλλωστε προηγηθῆ ὁ ἀπόπλους τῆς ἀτμοημιολίας «Παράλου» πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς «Σαλαμινίας», κομιζούσης 5000 ὀκάδας ὀρύζης, 2200 ὀκάδας διπυρίτου, παρήγορον προσφορὰν τοῦ βασιλέως Ὄθωνος πρὸς τοὺς δεινοπαθοῦντας Χριστιανοὺς τῆς Βηρυτοῦ· εἰς τὸν λιμένα δὲ ταύτης εἶχον ἐν τῷ μεταξὺ συγκεντρωθῆ δύο δίκροτα, μία φρεγάτα καὶ δύο ἑλικοφόροι κορβέται ὀθωμανικαὶ ὑπὸ ναύαρχον, ἓν τρίκροτον καὶ δύο δίκροτα ἀγγλικὰ ὑπὸ ὑποναύαρχον καὶ δύο γαλλικὰ ἑλικοκίνητα δίκροτα ὑπὸ ὑποναύαρχον, καὶ αἱ προμνησθεῖσαι ἀτμοημιολίαι μας, αἵτινες ἀπέπλευσαν διὰ Πειραιᾶ, ἅμα τῷ κατάπλῳ τῶν τριῶν ἄλλων πολεμικῶν μας, μεταφέρουσαι ἑκατοντάδας Ἑλλήνων προσφύγων.

Τὴν 25 Ἰουλίου κατέπλευσεν ἐκεῖ ὁ ἔνδοξος πάρων «Ἀθηνᾶ» (ὁ «Ἄρης») φορτωμένος μὲ τρόφιμα καὶ μεταφέρων ἰατρικὴν ἀποστολὴν καὶ τὸν ἀντισυνταγματάρχην τότε Πᾶνον Κορωναῖον, ἐνῷ ἡ «Πάραλος» ἀπέπλεε διὰ τὴν Σιδῶνα, Ἰόππην καὶ Καΐφφαν, ὅπως βεβαιωθῇ περὶ τῆς καταστάσεως καὶ προσφέρῃ τὴν συνδρομήν της εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς μας. Ὑπογραφέντος τὴν 22 Ἰουλίου ὑπὸ τῶν Μ. Δυνάμεων τοῦ πρωτοκόλλου τῶν Παρισίων, δι' οὗ ἀπεφασίζετο ἡ εἰς τὰ παράλια τῆς Συρίας ἀπόβασις δωδεκασχιλίων Εὐρωπαίων στρατιωτῶν πρὸς ἐπαναφορὰν τῆς τάξεως, ἐξ ὧν ἑξακισχιλίους παρέσχε Ναπολέων ὁ Γ', ἀλλὰ καὶ τῆς Τουρκίας λαβούσης αὐστηρὰ πρὸς τοῦτο μέτρα, τουφεκισθέντων ἑκατὸν δέκα στρατιωτῶν καὶ ἀπαγχονισθέντων πεντήκοντα ἑπτὰ ἰδιωτῶν, ἐκ τῶν πρωταιτίων, ἡ παρουσία ἐν Βηρυτῷ τῆς ἑλληνικῆς μοίρας ἐκρίθη ἐφεξῆς περιττή. Οὕτω παρέμεινεν ἐκεῖ μόνον ἡ «Ἀριάδνη», ἥτις μετὰ τῆς ἐπί τινας ἡμέρας ἀκόμη παραμεινάσης «Παράλου», ἐβοήθησαν διὰ τῶν ἓξ λέμβων των εἰς τὴν ἀπόβασιν (4 Αὐγούστου) τοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Beaufort d'Haut-poul πρώτου τμήματος γαλλικοῦ στρατοῦ, ἣν ἐπηκολούθησεν ἡ ἀπόβασις τοῦ λοιποῦ στρατοῦ τῆς κατοχῆς (9 Αὐγούστου). Ἀντικατεστάθη δὲ τότε καὶ ἡ «Ἀριάδνη» διὰ τῆς «Ἀφροέσσης», ἐπαναπλευσάσης καὶ ταύτης εἰς Πειραιᾶ τὴν 16 Ὀκτωβρίου 1860 μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως ἐν Βηρυτῷ (βλ. *Δ. Γ. Φωκᾶ* «Τὰ Χρονικὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Β. Ναυτικοῦ», σελ. 188).

Κατὰ τὸν Ἰταλοτουρκικὸν πόλεμον εὑρέθησαν ὁρμοῦντα εἰς Βηρυττόν, τὸ μικρὸν τουρκικὸν θωρηκτὸν «Ἀβνιλᾶ» μετὰ τοῦ τορπιλλοβόλου «Ἄγκυρα». Τὴν πρωΐαν τῆς 11 Φεβρουαρίου 1912 κατέπλευσαν πρὸ τοῦ λιμένος τὰ δύο μεγάλα ἰταλικὰ καταδρομικὰ «Φερρούτσιο» καὶ «Γκαριμπάλντι» μεθ' ἑνὸς ἀντιτορπιλλικοῦ καὶ ἑνὸς μεταγωγικοῦ, ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ναύαρχος Φαραβέλλι ἐκάλεσε διὰ σήματος τὸν Τοῦρκον ἀρχικυβερνήτην ὅπως ἀποστείλῃ ἀξιωματικὸν δι' ἐπείγουσαν ἀνακοίνωσιν. Εἰς τὸν ἀξιωματικὸν τοῦτον ἐδηλώθη ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν ἀξίωσις τοῦ ναυάρχου των πρὸς παράδοσιν τῶν δύο τουρκικῶν πλοίων ἐντὸς δύο ὡρῶν, ἣν ὅμως ἀξίωσιν ἀπέρριψεν ὁ Τοῦρκος κυβερνήτης, διαμαρτυρηθεὶς ὡσαύτως διὰ τὴν δηλωθεῖσαν προσβολὴν κατὰ τῶν πλοίων του, ἅτε ὄντων ὡρμισμένων ἐν ἀνοχυρώτῳ λιμένι. Τοῦ Ἰταλοῦ ναυάρχου ἐπαναλαβόντος τὴν δήλωσιν, ὅτι θὰ ἀνοίξῃ πῦρ ἅμα τῇ λήξει τῆς ταχθείσης προθεσμίας, ὁ κυβερνήτης τοῦ καχεκτικοῦ «Ἀβνιλᾶ», ἤρχισε πῦρ εἰς ἀπάντησιν τῶν πρώτων βολῶν τῶν ἰταλικῶν καταδρομικῶν, εὑρισκομένων εἰς 7000 μέτρα ἀπὸ τοῦ λιμένος, πλὴν ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν ὀβὶς τῶν 15 ἑκ. εἰσδύσασα ἐν τῷ πυροβολείῳ του ἔσπειρε τὸν θάνατον, ἐνῷ ἄλλη διέρρηξε τὸν ἕνα τῶν λεβήτων. Ἔχων 27 νεκρούς, ὧν δύο ἀξιωματικοί, καὶ 22 τραυματίας, ὧν 8 ἀξιωματικοί, ἅπαντας τοῦ «Ἀβνιλᾶ», ἀπεβίβασεν ὁ Τοῦρκος κυβερνήτης εἰς τὴν Βηρυτὸν τοὺς τραυματίας καὶ τὰ πληρώματα ἀμφοτέρων τῶν σκαφῶν, καταβυθίσας μετὰ τοῦτο τὰ σκάφη. Διαρκούσης τῆς ἀνίσου ταύτης πάλης, ἐφονεύθησαν καὶ εἰς τὴν ξηρὰν ἐκ τῶν ἰταλικῶν βλημάτων περὶ τοὺς 40 ἰδιῶται τῆς Βηρυτοῦ, ὧν 6 Χριστιανοὶ (βλ. *Ἰ. Θεοφανίδου* «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ναυτικοῦ 1909—1913» σελ. 64).

Κατὰ τὸν Μέγαν πόλεμον, ἡ Βηρυτός, ἀποκεκλεισμένη ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ τῶν συμμαχικῶν μοιρῶν, κατελήφθη (1918) ὑπὸ τοῦ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ναυάρχου Βαρνὲ (Varney) γαλλικοῦ στόλου τῆς Συρίας, χρησιμοποιήσαντος τὸν λιμένα ὡς ὁρμητήριον εἰς τὰς κατὰ τῆς Ἀλεξανδρέττας ἐπιχειρήσεις, καὶ τὰς μετὰ τοῦ, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἄλλενμπυ (Allenby), ἀγγλικοῦ στρατοῦ συνδεδυασμένας ἐνεργείας.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— [ΦΙΛΟΤΕΛ.] Εἰς τὴν Βηρυτὸν εἶχον ἐγκατασταθῆ ταχυδρομικὰ γραφεῖα ὅλων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, αἵτινες ἐδικαιοῦντο νὰ διατηρῶσι τοιαῦτα ἐν Τουρκίᾳ καὶ ἐκυκλοφόρουν τὰ γνωστὰ γραμματόσημα τῆς Ἀνατολῆς (Levant). Εἰδικῶς ὅμως μόνον ἡ Ρωσία κατὰ τὸ 1909 εἶχεν ἐπισημάνει τὰ ἀναμνηστικά της γραμματόσημα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μὲ τὸ ἐπισήμασμα Beyrouth, καὶ ἡ σειρὰ αὕτη ἐξ ἐννέα ἀξιῶν ἔχει σήμερον, ἐν συγκρίσει μὲ τὴν ὀνομαστικὴν ἀξίαν της, σημαντικὴν ἐμπορικὴν τιμήν.

Κατὰ τὸ 1905 τὸ ἐν Βηρυτῷ γαλλικὸν ταχυδρομεῖον, μὴ ἔχον διαθέσιμα γραμματόσημα τοῦ ἑνὸς γροσίου τῆς σειρᾶς 1902 (ἅτινα ἐχρησιμοποιοῦντο κυρίως διὰ τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ ἐξωτερικοῦ), ἐπεσήμανε μὲ τὴν ἀξίαν αὐτὴν τὸ γραμματόσημον τῶν 15 σαντὶμ (ἐνῷ πάντοτε ἐπεσημαίνετο τῶν 25 σαντὶμ) μὲ τὸ ἐπισήμασμα 1 Piastre Beyrouth εἰς δύο γραμμὰς καὶ εἰς χρῶμα πρασινομέλαν. Τὸ γραμματόσημον τοῦτο, ἐπειδὴ ἐξετυπώθη εἰς ὀλίγα ἀντίτυπα, ἔχει μεγάλην ἀξίαν (δύο χιλιάδας περίπου γαλλικὰ φράγκα ἀσφράγιστον). Μετὰ ἓν ἔτος ἔπραξε τὸ ἴδιον καὶ τὸ ἀγγλικὸν ταχυδρομεῖον καὶ διὰ τὴν ἰδίαν ἀξίαν. Κατὰ μίμησιν λοιπὸν τοῦ γαλλικοῦ ἐπεσήμαναν καὶ οἱ Ἄγγλοι γραμματόσημον τῶν 2 πεννῶν (ἀντὶ τῶν $2^1/_2$) μὲ τὸ ἐπισήμασμα 1 Piastre καὶ ἐξετύπωσαν μόνον 480 ἀντίτυπα, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία εἶναι διπλασία τοῦ ἀντιστοίχου γαλλικοῦ. Ἤδη κυκλοφοροῦσιν ἐν Βηρυτῷ τὰ γραμματόσημα τῆς Δημοκρατίας τοῦ Λιβάνου (τῆς γαλλικῆς κατοχῆς), εἰς ἓν δ' ἐξ αὐτῶν ἔχει ἀπεικονισθῆ καὶ ἡ πόλις αὕτη.

Ε. Φ. Ε.

— **Βηρυτοῦ** ***Σχολή.*** Τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως τῆς Βηρυτοῦ λαμπρύνει καὶ ἡ ἐν αὐτῇ ἀκμάσασα νομικὴ σχολή. Ἡ σχολὴ αὕτη ἱδρύθη πιθανῶς κατὰ τὰ μέσα τοῦ Γ' αἰῶνος. Ἐκ διατάξεων τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ τοῦ Μαξιμιανοῦ μαρτυρεῖται, ὅτι ἀθρόοι συνέρρεον ἐν αὐτῇ μαθηταὶ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἀλλοφύλων, ἐν οἷς προεῖχον οἱ Ἄραβες. Λέγεται ὅτι οἱ νομοδιδάσκαλοι Γάϊος, Οὐλπιανός, Παπινιανός, Σκαιβόλας, Μαρκιανός, Τριφωνῖνος κ. ἄ. ἐκεῖ ἐδίδαξαν τὸ πρῶτον, καὶ ὅτι οἱ κώδικες τοῦ Ἑρμογενιανοῦ καὶ Γρηγοριανοῦ τὴν Βηρυτὸν εἶχον γενέτειραν.

Εἰδήσεις ἀσφαλεῖς περὶ τῆς πρώτης περιόδου τῆς σχολῆς ἐλλείπουσιν. Ἐὰν ὅμως ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ μαρτυρία τις Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ, ἡ σχολὴ ἦτο ὠργανωμένη ὡς καὶ ἡ τῆς μητροπόλεως. Ἐδιδάσκετο τουτέστι καὶ ἐκεῖ ἀμειγὲς τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον καὶ ἠκολουθεῖτο ἡ ἐν ταὐτῷ περιπτωσιολογική, δογματικὴ καὶ ἑρμηνευτικὴ μέθοδος ἐν τῇ ἀναπτύξει.

Εὐαρίθμους, καὶ ὄχι ἀσφαλεῖς πληροφορίας παρέχει ὁ Λιβάνιος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς του, ἰδίως περί τινων καθηγητῶν διδαξάντων τὸ δίκαιον κατὰ τὴν πρώτην περίοδον. Οὕτως ἀναφέρει τούς: *Δομνίνιον*, *Σεβαστιανόν*, *Σκηλάκιον* καὶ τέταρτόν τινα, ὃν δὲν ὀνομάζει, ὡς ἐπὶ ἔτη εὐδοκίμως διδάξαν-

Digitized by Google

τας. Περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκλογῆς τῶν καθηγητῶν οὐδεμίαν οὔτε αὐτός, οὔτε ἄλλος τις παρέχει πληροφορίαν, τοῦθ' ὅπερ ἀναγκάζει νὰ δεχθῶμεν ὅτι, ὡς ἐν Ρώμῃ, καὶ ἐν Βηρυτῷ ἡ φήμη τινὸς καὶ ἡ κοινὴ τῆς ἐπιστημονικῆς του ἀξίας ἀναγνώρισις ἦγον εἰς τὴν καθηγητικὴν ἕδραν. Οἱ οὕτω διδάσκοντες ἀπήλαυον μὲν πάσης τιμῆς, ἀλλά, κατὰ τοὺς πρώτους τοὐλάχιστον χρόνους, οὐδεμίαν παρὰ τῆς πολιτείας ἢ τῆς πόλεως ἐδέχοντο ἀμοιβήν. Δὲν ἐθεώρουν ὅμως καὶ ἄτοπον τὴν αὐτοπροαίρετον τῶν σπουδαζόντων προσφορὰν λέγοντες, ὅτι «εἰσίν τινα εὐπρεπῶς μὲν διδόμενα, οὐκ εὐπρεπῶς δὲ ἀπαιτούμενα». Ἐν τούτοις δὲν ἀποκλείεται ὁ καθορισμὸς τῆς ἀμοιβῆς νὰ μὴ ἐπαφίετο πάντοτε εἰς τοὺς σπουδαστάς.

Ἡ μετάθεσις τῆς πρωτευούσης τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους εἰς τὰς ἀνατολικὰς χώρας συνεπήνεγκε πληθὺν οὐσιωδῶν μεταβολῶν ἐν τῇ κυβερνήσει, τῇ νομοθεσίᾳ καὶ τῇ διοικήσει, συνεπέφερε δὲ ἀναγκαίως καὶ τὴν θεμελίωσιν νέων θεσμῶν, ἐμπνευσμένων ὑπὸ τοῦ κρατήσαντος Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ. Τὸ πάλαι ποτὲ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον μετενεχθὲν εἰς τόπους ἑλληνικοὺς ἀπέβη, μοιραίως, ἕνεκα καὶ τῆς γλώσσης εἰς ἣν ἦτο γεγραμμένον, ἀλλότριον τῷ λαῷ, ἀπώλεσε δὲ οὕτω κατὰ μέγα μέρος τὸν ἴδιον αὐτοῦ χαρακτῆρα, ὑποστὰν τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἑλληνικῶν θεσμίων. Εἰς τοῦτο τὰ μέγιστα συνετέλεσαν καὶ οἱ νομοδιδάσκαλοι τῆς Βηρυτοῦ: *Ἄμβλιχος*, *Δημοσθένης*, *Δομνῖνος*, *Εὐδόξιος*, *Κύριλλος*, *Πατρίκιος* κ.ἄ., οὓς συλλήβδην οἱ σχολιασταὶ τῶν «Βασιλικῶν» καλοῦσιν Οἰκουμενικούς. Ἐν συγγραμματίῳ τινί, ἐπιγραφομένῳ: «Expositio totius mundi», λέγεται ὅτι ἐξ ὅλων τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς μόνη ἡ τῆς Βηρυτοῦ παρῆγεν ἄνδρας ἱκανοὺς νὰ ποδηγετήσωσιν ἀσφαλῶς τὴν δικαιοσύνην τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Τὸ ἔργον τῶν οἰκουμενικῶν συνίστατο κυρίως εἰς τὸν ἑλληνιστὶ ὑπομνηματισμὸν τῶν ἔργων τῶν μεγάλων Ρωμαίων νομοδιδασκάλων, τῶν κωδίκων καὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν διατάξεων. Εἰς τὸν ὑπομνηματισμὸν τοῦτον προέβαινον μετὰ μεγίστης φρονήσεως. Ἐκ τῶν αὐτοτελῶν συγγραμμάτων μόνον τὸ περὶ «Δεφινίτων» ὑπόμνημα τοῦ *Πατρικίου* εἶναι ἡμῖν γνωστόν. Τὰ ὑπομνήματα, ὅσα δὲν περιελήφθησαν εἰς τὰ σχόλια τῶν «Βασιλικῶν», δυστυχῶς ἀπωλέσθησαν. Λείψανά τινα ὑπομνημάτων, περισωθέντα ἡμῖν καὶ γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Σιναϊτικὰ σχόλια», ἀμφισβητοῦνται ἐὰν εἶναι Βηρυτίου νομοδιδασκάλου.

Πρὸς τῇ ἑρμηνευτικῇ ὑπομνηματιστικῇ ἐργασίᾳ τῶν νομοδιδασκάλων τούτων ἡμιλλᾶτο καὶ ἡ διδακτικὴ αὐτῶν δεινότης. Τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας των καθιστοῦν γνωστήν, ὄχι εἰδικῶς διὰ τὴν Βηρυτόν, ἀλλ' ἐν γένει διὰ τὰς σχολὰς τῆς Ἀνατολῆς, τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα Σιναϊτικὰ σχόλια. Οἱ καθηγηταὶ κατὰ ταῦτα ἡρμήνευον τοὺς κλασσικοὺς συγγραφεῖς, ποιούμενοι ἐπ' αὐτῶν σχόλια, συνέθετον περιλήψεις (προθεωρίας) τῶν ἐξεταζομένων θεμάτων, προέβαινον εἰς τὴν συναρμολόγησιν καινοφανῶν νομικῶν ἐννοιῶν, ἐξέφερον ἐφ' ἑνὸς ἑκάστου θέματος τὰς ὑπαρχούσας γνώμας καὶ τέλος ἐκοινοποίουν καὶ τὰς ἰδίας αὐτῶν κρίσεις καὶ δοξασίας. Ἐκτὸς ὅμως τῆς δογματικῆς διδασκαλίας φαίνεται, ὅτι ἐγίνοντο καὶ πρακτικαὶ ἀσκήσεις, ἐδίδοντο ζητήματα πρὸς λύσιν, διεξήγοντο συζητήσεις καὶ ἀνεπτύσσοντο σχετικὰ πρὸς τὸ ἑκάστοτε συζητούμενον θέματα, εἴτε ὑπὸ τῶν καθηγητῶν εἴτε καὶ ὑπὸ τῶν μᾶλλον εὐδοκιμούντων φοιτητῶν. Αἱ νομικαὶ σπουδαὶ διήρκουν τετραετίαν. Τὸ πρῶτον ἔτος οἱ σπουδασταὶ (dupendi) ἐδιδάσκοντο τὰς «Εἰσηγήσεις» τοῦ Γαΐου καὶ ἐκ τοῦ «πρὸς Σαβίνους» βιβλίου τοῦ Οὐλπιανοῦ τὰ περὶ προικῴων πραγμάτων, ἐπιτροπείας, διαθηκῶν καὶ κληροδοσιῶν κεφάλαια. Τὸ δεύτερον ἔτος οἱ σπουδασταὶ (Edictales) ἐδιδάσκοντο ἐκ τοῦ «περὶ Ἐδίκτου» βιβλίου τοῦ Οὐλπιανοῦ τὰ περὶ δικῶν καὶ πραγμάτων κεφάλαια. Τὸ τρίτον ἔτος οἱ σπουδασταί, ὡς ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἀποφάνσεων τοῦ Παπινιανοῦ «*Παπινιανισταὶ*» καλούμενοι, ἐσπούδαζον τὰς γνώμας τοῦ νομοδιδασκάλου τούτου, ὡσαύτως δὲ τὰ περὶ δικῶν καὶ πραγμάτων ἀπολειφθέντα κεφάλαια. Τὸ τέταρτον ἔτος τῶν σπουδῶν ἀφιεροῦτο εἰς τὴν κατ' ἰδίαν μελέτην τῶν ἀποφάνσεων τοῦ Παύλου καὶ εἰς τὴν ἀνακεφαλαίωσιν τῶν προδιδαχθέντων. Μετὰ ταῦτα οἱ σπουδασταὶ ὑφίσταντο τὰς νενομισμένας ἐξετάσεις καὶ ἐλάμβανον τὸ σχετικὸν δίπλωμα.

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὀργάνωσιν τῆς σχολῆς κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ὑπάρχουσιν ἀσφαλεῖς πληροφορίαι. Οὕτω γνωρίζομεν ὅτι, ἀπὸ τοῦ 326 οἱ καθηγηταὶ διωρίζοντο ὑπὸ τῆς συγκλήτου τῆς πόλεως καὶ ἀπὸ Θεοδοσίου τοῦ Β' (425) ἤρχισαν μισθοδοτούμενοι μὲ μισθὸν πολὺ ἀνώτερον ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ἐλάμβανον οἱ τῶν ἄλλων σχολῶν. Ἐξ ὅσων δὲ λέγει ὁ Ἰταλὸς Tamassia φαίνεται, ὅτι ὑπῆρχον ἐν Βηρυτῷ καὶ ὀργανώσεις ἢ σωματεῖα φοιτητῶν ὁμοδοξούντων.

Ἡ τρίτη περίοδος τῆς σχολῆς τῆς Βηρυτοῦ ἄρχεται ἀφ' ἧς ὁ Ἰουστινιανός, θέσας ἐκποδὼν τὴν ἐν τῷ δικαίῳ ὑπάρχουσαν μέχρι τότε σύγχυσιν καὶ ἀβεβαιότητα, προέβη εἰς τὴν δι' εἰδικῶν διατάξεων περιφρούρησιν τοῦ ἔργου του, ἐπιτρέψας μόνον τὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασιν τούτου, τὴν χρῆσιν τῆς κατὰ πόδα ἑρμηνείας καὶ τὴν τῶν παρατίτλων καὶ indices, καὶ ἀπαγορεύσας «τούτων δὴ τῶν νόμων ὑπομνήματα γράφειν». Παρὰ τοῦτο, μικρὸν μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς νέας νομοθεσίας, πληθὺς συγγραμμάτων κυκλοφορεῖ, ἐν οἷς γίνεται χρῆσις τῶν ἀπηγορευμένων ὑπομνημάτων. Συγγραφεῖς των ἦσαν οἱ professores legum καὶ οἱ σχολαστικοί. Κατόπιν τούτου ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπεφάσισε τὴν κατάργησιν τῶν νομικῶν σχολῶν καὶ τὴν διατήρησιν μόνον τῶν παιδευτηρίων Ρώμης, Κωνσταντινουπόλεως καὶ Βηρυτοῦ, ὁρμώμενος ἐκ τῆς σκέψεως ὅτι οὕτω θὰ ἠδύνατο νὰ ἀσκῇ ἔλεγχον ἐπί τε τῆς διδασκομένης ὕλης καὶ τῶν διδασκόντων. Προέβη μάλιστα εἰς τὸν καθορισμὸν καὶ τοῦ προγράμματος τῶν σπουδῶν, ὁρίσας ἐπακριβῶς καὶ τὴν διδαχθησομένην νομικὴν ὕλην. Κατὰ ταῦτα οἱ σπουδασταὶ τοῦ πρώτου ἔτους (Iustiniani novi) θὰ ἐδιδάσκοντο τὰς «Εἰσηγήσεις» καὶ τὰ πρῶτα τῶν πανδεκτῶν βιβλία, (1-4). Τὸ δεύτερον ἔτος οἱ Edictales θὰ ἐδιδάσκοντο τὰ 7 βιβλία «περὶ δικῶν» (βιβλ. 5—11), τὰ 8 «περὶ πραγμάτων», καὶ τὰ εἰδικὰ «περὶ προικὸς» (3.23) «ἐπιτροπείας» (βιβλ. 26), «διαθηκῶν» (βιβλ. 28) καὶ «κληροδοσιῶν» (βιβλ. 30) κεφάλαια τοῦ Πανδέκτου. Οἱ «Παπινιανισταὶ» θὰ ἐδιδάσκοντο ἐκ τοῦ Πανδέκτου τὰ 20, 21, 22 βιβλία καὶ κατ' ἐκλογὴν ἀποφάνσεις τοῦ Παπινιανοῦ. Τὸ τέταρτον ἔτος οἱ σπουδασταὶ («λύται») θὰ ἐσπούδαζον κατ' ἰδίαν τὰ 24, 25, 27, 29, 31—36 βιβλία τῶν Πανδεκτῶν. Καὶ τὸ πέμπτον ἔτος, «Προλύται» πλέον, θὰ ἐσπούδαζον, ἐπίσης κατ' ἰδίαν, τὸν «κώδικα», τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Φαίνεται ὅμως ὅτι οὔτε αἱ διαταγαὶ καὶ αἱ ταχθεῖσαι ποιναὶ ἤρκεσαν διὰ νὰ ἀνακόψουν τὴν πρὸς ὑπομνηματισμὸν ῥοπὴν τῶν νομοδιδασκάλων. Τοῦτο τοὐλάχιστον μαρτυρεῖται διὰ τοὺς καθηγητὰς τῆς Βηρυτοῦ, καὶ ἰδίως διὰ τὸν Δωρόθεον.

Περὶ τῆς ἀκμῆς τῆς σχολῆς τῆς Βηρυτοῦ καὶ κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία. Οἱ συνεργάται τοῦ Ἰουστινιανοῦ: *Δωρόθεος*, *Ἀνατόλιος* καὶ *Ἰουλιανός*, προσείλκυον ἀκόμη πολλοὺς σπουδαστάς. Ταῦτα μέχρι τοῦ 551, ὅτε, ἐκ τοῦ ἐπισυμβάντος σεισμοῦ, κατεστράφη ἡ σχολή. Καὶ ναὶ μὲν μετεφέρθη προσωρινῶς αὕτη εἰς Σιδῶνα, ἀλλ' ἔπαυσε μετ' οὐ πολὺ λειτουργοῦσα καὶ ἐκεῖ.

Ἡ ἱστορία τῆς σχολῆς τῆς Βηρυτοῦ καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου τελείως μέχρι τινὸς παρημελεῖτο ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν τοῦ Βυζαντινοῦ Δικαίου, μολονότι ἀνεγνωρίζετο ἡ ἀξία αὐτῆς· Ἐσχάτως μόλις ὁ Collinet κατηύγασε δι' ἀξιολόγου μονογραφίας του τὴν ὑφισταμένην ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου σκοτίαν, συγκεντρώσας πάσας τὰς σῳζομένας περὶ τῆς σχολῆς τῆς Βηρυτοῦ πηγάς. Ἔτι δὲ ὁ αὐτὸς ἐπιστήμων, ἐν ἀνακοινώσει του γενομένῃ εἰς τὸ συνελθὸν τῷ 1924 ἐν Βουκουρεστίῳ συνέδριον τῶν Βυζαντινολόγων, ἐτόνισε τὴν ἐπίδρασιν τῶν διδαγμάτων τῶν Βηρυτίων διδασκάλων, ἰδίως τοῦ Πατρικίου, ἐπὶ τὴν σύνταξιν τοῦ Κώδικος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Collinet*, «Histoire de l'Ecole du Droit de Beyrouth», Paris, 1925.—*Lammeus*, «La vie universitaire à Beyrouth sous les Romains» ἐν «Revue Égyptienne» A 10.—*Schemmel*, «Die Schule von Berytus» ἐν «Philologische Wochenschrift» X, σ. 236—240.

Ι. Κ. ΠΟΛΥΓΕΝΗΣ

Βηρὼθ *[Βιβλ. Γεωγρ.]*· βλ. Βεηρωθά.

Βήρωνες. Λαὸς τῆς ἱσπανικῆς Ταρρακωνίτιδος, γείτων τῶν Βασκώνων, κατοικῶν μεταξὺ τῶν Κανταβρῶν καὶ τῶν Κελτιβήρων, πρὸς τοὺς ὁποίους κατὰ τὸν Στράβωνα ἦτο καὶ ὁμόφυλος, μεταναστεύσας μετ' αὐτῶν εἰς τὴν Ἱσπανίαν ἐκ Γαλατίας μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν Τυρίων καὶ Καρχηδονίων ἀποίκων ἐν Ἰβηρίᾳ. Γ. Ι. Κ.

Βηρωσσός. —1) Πατὴρ τοῦ Ταναΐδος καὶ σύζυγος τῆς Ἀμαζόνος Λυσίππης. Ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Βηρωσσοῦ ὠνομάσθη καὶ τὸ *Βηρωσσοῦ ἔλαιον*, περὶ οὗ ὁ Πλούταρχος λέγει: «Γεννᾶται δ' ἐν αὐτῷ (τῷ ποταμῷ Ταναΐδι) φυτὸν ἄλινδα καλούμενον· παρόμοια δ' ἔχει τὰ φύλλα κράμβης. Ταῦτα λειοτριβοῦντες οἱ τὴν χώραν κατοικοῦντες, ἀλείφοντες τῷ χυλῷ καὶ θερμαινόμενοι, τὸ ψῦχος εὐρώστως καρτεροῦσι. Καλοῦσι δὲ τῇ σφῶν διαλέκτῳ Βηρωσσοῦ ἔλαιον». —2) Πατὴρ τῆς χρησμολόγου Σάβης ἢ Σαμβήδης, ἢ Σιβύλλης (*Παυσ.* 10,12,9). ΙΑΚ. Χ. Δ.

— **Βηρωσσός.** Βαβυλώνιος ἱερεὺς τοῦ θεοῦ *Βήλου*, γράψας ἑλληνιστὶ ἱστορικὸν ἔργον περὶ Βαβυλωνίας, ἐπιγραφόμενον πιθανώτατα «Βαβυλωνιακὸν» καὶ προσφωνούμενον εἰς τὸν βασιλέα τῆς Συρίας Ἀντίοχον Α' τὸν Σωτῆρα (281—260). Συνέκειτο δὲ τὸ βιβλίον τοῦτο ἐκ 3 μερῶν, ὧν τὸ μὲν α' ἐπραγματεύετο περὶ τῆς ἐποχῆς ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ κόσμου μέχρι τοῦ κατακλυσμοῦ, τὸ δὲ β' ἀπὸ κατακλυσμοῦ μέχρι Ναβονασσὰρ καὶ τὸ γ' ἀπὸ Ναβονασσὰρ μέχρι Μ. Ἀλεξάνδρου. Φαίνεται δ' ὅτι ὁ Βηρωσσὸς ἐστηρίχθη πράγματι (ὡς ἄλλως τε ἰσχυρίζεται καὶ ὁ ἴδιος) ἐπὶ μνημείων παλαιοτάτων, φυλασσομένων ἐν τῷ ναῷ τοῦ Βήλου, ὅπερ πιστοποιεῖται καὶ ὑπὸ τῶν τελευταίων ἐν Βαβυλῶνι ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων. Τὰ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἔτη συμποσοῦνται ὑπὸ τοῦ Βηρωσσοῦ (κατ' ἀστρολογικοὺς ὑπολογισμοὺς) εἰς 468.215. Τὸ ἔργον τοῦ Βηρωσσοῦ, οὗ σῴζονται δυστυχῶς μόνον ὀλίγα ἀποσπάσματα παρ' Εὐσεβίῳ, Ἰωσήπῳ καὶ Συγκέλλῳ, ἐξήσκησεν ἥσσονα ἐπίδρασιν ἐπὶ τοὺς ἐθνικοὺς Ἕλληνας, οὓς βεβαίως θὰ ἐξένιζε τὸ χρονογραφικὸν ἐκείνου ὕφος, ὡς καὶ τὸ πλῆθος τῶν βαρβαρικῶν ὀνομάτων, ἢ ἐπὶ τοὺς Ἰουδαίους καὶ Χριστιανοὺς λογίους, ὧν τὴν προσοχὴν εἵλκυσεν ἡ συγγένεια διηγήσεών τινων αὐτοῦ πρὸς τὰς τῆς Π. Διαθήκης. Ὁπωσδήποτε ὁ Βηρωσσὸς εἶναι ὁ πρῶτος γνωρίσας εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον τὴν εἰδικὴν ἐπιστήμην τῶν Χαλδαίων, τὴν ἀστρολογίαν. Αἱ δὲ ὀλίγαι ὑπὸ τῶν βηρωσσείων ἀποσπασμάτων παρεχόμεναι εἰδήσεις περὶ κατακλυσμοῦ, περὶ τῶν 10 προπατόρων, περὶ δημιουργίας καὶ περὶ τῶν βασιλικῶν δυναστειῶν τῶν Βαβυλωνίων ἀξιοῦνται σήμερον πολλῆς προσοχῆς. Ἡ παρὰ τῷ Βιτρουβίῳ εἴδησις περὶ ἱδρύσεως σχολῆς ἐν Κῷ ὑπὸ τοῦ Βηρωσσοῦ θεωρεῖται ὡς ἀπίθανος.

[Βλ. ἱστορίας τῆς ἑλλην. φιλολογίας *Μιστριώτου*, *Christ* κλ.]

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Βήσανη ἢ *Βήσσανη [Γεωγρ.]*. Κοινότης τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Κάτ. (1928) 1002. Εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ ὀροπεδίου ὕψους 750 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν ἐπὶ ὡραίας τοποθεσίας. Ἀπέχει τῶν Ἰωαννίνων περὶ τὰ 44 χλμ., συγκοινωνεῖ δὲ μετ' αὐτῶν διὰ τῆς δημοσίας ὁδοῦ Ἰωαννίνων-Ἀργυροκάστρου μεθ' ἧς συνδέεται δι' ἡμιονικῆς τοιαύτης. Δι' ἐξόδων τῆς κοινότητος κατασκευάζεται (1928) ἁμαξιτὴ ὁδὸς ἑνοῦσα τὸ χωρίον μετὰ τῆς ὡς ἄνω δημοσίας τοιαύτης. Ἡ Βήσανη ἔχει ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ δημοτικὰ ἀρρένων καὶ θηλέων, στεγαζόμενα ἐντὸς ὡραίων διδακτηρίων ἀνεγερθέντων ἐπὶ τουρκοκρατίας δαπάναις τῆς κοινότητος καὶ διαφόρων ἀγαθοεργῶν σωματείων ταύτης. Πρὸ τοῦ 1912 ὑπῆρχεν εἰς μὲν τὸ παρθεναγωγεῖον ὑφαντουργικὴ καὶ ραπτικὴ σχολὴ θηλέων, εἰς δὲ τὸ ἀρρεναγωγεῖον βιβλιοθήκη μετ' ἀναγνωστηρίου ἐκ πολλῶν χιλιάδων τόμων καὶ σπανίων βιβλίων. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, μόνον ἡ βιβλιοθήκη ὑφίσταται, ἀναδιοργανωθεῖσα ὅμως καὶ πλουτισθεῖσα καταλλήλως. Ἡ Βήσανη ἔχει ὡραίας καὶ μεγάλας σχετικῶς οἰκοδομάς, εἰς τὸ μέσον δὲ τοῦ χωρίου κεῖται ἡ κεντρικὴ ἐκκλησία «*Ἅγιος Νικόλαος*», κτισθεῖσα τῷ 1791, κατὰ τὴν ὑπάρχουσαν ἐπιγραφήν, ἐπὶ προϋπαρχούσης παλαιᾶς. Πέριξ τοῦ χωρίου εἶναι ἐκτισμέναι πλεῖσται ὅσαι ἐκκλησίαι καὶ ἐκκλησίδια. Εἰς ἀπόστασιν 15' εὑρίσκεται ἡ ἀρχαία μονὴ *Ἄβελ* ἢ *Ἀβελή*, ἥτις σήμερον εἶναι ἔρημος, ἔχει ὅμως ἀρκετὸν ἐνδιαφέρον ὡς ἐκ τῶν βυζαντινῶν της τοιχογραφιῶν.

Βήσσανη: *Γενικὴ ἄποψις τῆς κωμοπόλεως.*

Ἡ Βήσανη ἄλλοτε εἶχε περισσοτέρους κατοίκους· λόγῳ τοῦ ἐκπατρισμοῦ ὅμως πολλαὶ οἰκογένειαι ἐγκατεστάθησαν εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἔνθα καὶ διέπρεψαν. Ἡ κοινότης ὑπήγετο εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἰμλιακοχωρίων τῆς Ἠπείρου, ἐξαγορασθεῖσα πρό τινος διὰ τοῦ κληροδοτήματος Νικ. Βράγκαλη.

Σ. ΣΤΟΥΠΗΣ

Digitized by Google

Βησαντῖνος. Ἕλλην ποιητὴς τῆς «Ἑλληνικῆς Ἀνθολογίας», Ρόδιος, γράψας ποίημα εἰς σχῆμα ᾠοῦ.

Βήσα-πάρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία θρακικὴ πόλις κειμένη ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βεσσῶν (βλ. λ.), βορειοδυτικῶς τῆς Φιλιππουπόλεως. Κατά τινας ἐκαλεῖτο καὶ *Εὐμολπία.* Μετὰ τῆς Οὐσκουδάμας (Ἀδριανουπόλεως) ἡ Βήσα-πάρα, ἦτο σπουδαιοτάτη πόλις τῶν Βεσσῶν. Τὰ ἐρείπια αὐτῆς κεῖνται ἓν χιλιόμετρον πρὸς νότον τοῦ χωρίου Σιμίτοβο ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἕβρου ποταμοῦ, παρά τινα μεγάλον κωνικὸν τύμβον (tumulus). Ἡ κατάληξις *-πάρα* εἶναι θρακικὴ καὶ σημαίνει κατά τινας: στενόν, πόρον, πέρασμα, κατ' ἄλλους δέ: τὴν φυλήν, τὸ γένος, τὸν συνοικισμόν, ὅπως λ. χ. Βηλαιδὶ-πάρα, Νοῦπζι-πάρα, Τρανοῦ-πάρα, Δρούζι-πάρα (παρὰ *Προκοπίῳ*, περὶ Κτισμάτων IV) καὶ ἄλλα.

Τὸ στενὸν τοῦτο τῶν Βεσσῶν ἔκειτο ἐπὶ τῆς βεσσικῆς ὁδοῦ, ἥτις συνέδεε τὴν παραλίαν τοῦ Αἰγαίου μετὰ τῆς ἄνω κοιλάδος τοῦ Ἕβρου ποταμοῦ καὶ τῆς Φιλιππουπόλεως. Διέσχιζε δὲ ἡ ὁδὸς αὕτη τὴν Ροδόπην, ἵνα καταλήξῃ εἰς τοὺς Σάτρας (θρακικὸν λαόν). Α. Θ. Σ.

Βησᾶς ἢ ***Βήσας*** *[Μυθολ.]*. Αἰγύπτιος θεός, οὗτινος ἡ λατρεία μετηνέχθη, ἐξ Ἀραβίας ἀναφανεὶς τὸ πρῶτον, ἀπὸ τῆς ΙΕ΄ π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, μετὰ μαντείου, ὅπερ ἐκαλεῖτο *Βησαῖον.* Ἦτο ἀρχικῶς θεότης δευτερεύουσα, τυχοῦσα ἐξαιρετικῆς δημοτικότητος βραδύτερον, ὅτε οἱ Ἕλληνες ἦλθον εἰς ἐγγυτέραν ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους. Ἡ χαρακτηριστικῶς κωμικὴ μορφὴ τοῦ Βησᾶ εἶναι δυσμόρφου νανώδους ὄψεως (τὸ πλεῖστον ἀνδρικῆς, ἐνίοτε καὶ γυναικείας) μετὰ ζῳώδους μεγάλου προσώπου καὶ χαίτης (ἐνίοτε λέοντος ἢ κυνοκεφάλου πιθήκου) καὶ ἐξωγκωμένων ὀφθαλμῶν. Περὶ τοὺς μηροὺς φέρει δεδεμένον δέρμα πάνθηρος, οὗ ἡ οὐρὰ κρέμαται. Ἡ μορφὴ αὕτη δὲν ἦτο προϊὸν τῆς αἰγυπτιακῆς φαντασίας, τοῦτο δὲ ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι παρὰ πάντας τοὺς αἰγυπτιακοὺς κανόνας τῆς τέχνης παρίσταται κατὰ μέτωπον καὶ οὐχὶ ἐν κατατομῇ· τὸ αὐτό, ἄλλως τε, δεικνύουσι καὶ τὰ ἐπίθετα τὰ συνοδεύοντα τὸ ὄνομα τοῦ Βησᾶ ἐν ἐπιγραφαῖς: «Ὁ ἐρχόμενος ἐκ τῆς χώρας τῶν θεῶν», «Ὁ κύριος τῶν Pwnt». Τὸ πρῶτον εἶναι γενικὸς χαρακτηρισμὸς τῶν εἰς τὰ νοτιοανατολικὰ τῆς Αἰγύπτου κειμένων καὶ διὰ πλοίου διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης προσιτῶν χωρῶν (νοτίου Ἀραβίας ἢ παραλίας τῶν Σομαλί), τὸ τελευταῖον εἶναι ὄνομα μιᾶς τῶν χωρῶν τούτων, παρ' αἷς ὁ Βησᾶς ἐθεωρεῖτο ὡς ψευδὴς θεός. Ἐπὶ τῶν μνημείων ὁ Βησᾶς παριστάνεται ὡς θεὸς τοῦ καλλωπισμοῦ μετὰ κατόπτρων, πυξίδων, ψιμυθίου καὶ ἀλοιφῶν. Ἔπειτα φαίνεται συχνὰ ὡς χορευτὴς ἢ ὡς μουσικὸς (Ἑλλην. Ἀνθολ. Ἀπ. 30). Ἀκόμη παρουσιάζεται ὁ Βησᾶς μετὰ τῆς δυσμόρφου ἱππικῆς θεότητος τοῦ Νείλου *Θοερίδος*, τῆς ὁποίας ἡ μορφὴ χρησιμεύει ὡς κόσμημα τῶν τοίχων καὶ κιόνων εἰς τὰς ὀνομαζομένας «Γεννήσεως οἰκίας», αἱ ὁποῖαι ἔκειντο ἐγγὺς τῶν μεγάλων ἱερῶν. Καὶ ἐν Ἀβύδῳ τῆς Θηβαΐδος ἐν τῇ ἄνω Αἰγύπτῳ ἐτιμᾶτο, ἔνθα τὸ μαντεῖον αὐτοῦ ἐσῴζετο μέχρι τῶν χριστιανικῶν χρόνων· ὡσαύτως ἐτιμᾶτο καὶ ἐν Ἀντινοοπόλει τῆς μέσης Αἰγύπτου (Βησαντινόου πόλις). Παραστάσεις τοῦ Βησᾶ ἀνευρέθησαν ἐπὶ ἑλληνοαραβικῶν νομισμάτων. Ὑπῆρχε δὲ καὶ παροιμία παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἀπὸ τοῦ Βησᾶ τούτου: «Βησᾶς ἕστηκας» ἢ «Βησᾶς ἕστηκεν», λεγομένη ἐπὶ μωρῶν καὶ εὐήθων. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

— **Βησᾶς.** Μάρτυς τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀποκεφαλισθεὶς κατὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου διωγμόν, περὶ τὸ 250, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ (*Νικηφόρου Καλλίστου* Ἐκ. Ἱστ. 5,30 ἐν *Migne* Ἑ. Π. 145, 1125). —α.

Βησιγότθοι. Ἡ μεγάλη *Γερμανικὴ* φυλὴ τῶν Γότθων, κατὰ τὴν νεωτέραν ἐθνογραφίαν, διαιρεῖται εἰς δύο κλάδους, τὴν *Τευτονικὴν* φυλήν, καὶ τὴν *Γοτθικήν.* Οἱ *Τεύτονες* ἦσαν οἱ γνωστότεροι εἰς τοὺς Ρωμαίους, ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ ἤρχοντο μετ' αὐτῶν εἰς συχνὴν ἐπικοινωνίαν, ἐμπορικήν, εἴτε ἐχθρικήν, εἰς τούτους δ' ἀνῆκον γνωστότατοι εἰς τὴν ἱστορίαν λαοί, ὡς οἱ *Φράγκοι*, οἱ *Ἀλαμανοί*, οἱ *Βουργούνδιοι*, οἱ *Λογγοβάρδοι* κ.λ. Ὁ δὲ ἄλλος μεγάλος κλάδος, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὴν *Γοτθικὴν* φυλὴν—εἶναι δὲ αὕτη ἡ ὡς *Σκανδιναυϊκὴ* γνωστοτέρα καὶ ἕως σήμερον διατηρηθεῖσα—ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον ἔμεινεν ὀλίγον γνωστὴ εἰς τὸν παλαιὸν πολιτισμένον κόσμον, διότι ἠγωνίζετο πρὸς ἐπικράτησιν εἰς τὰς βορειοτάτας Εὐρωπαϊκὰς χερσονήσους, τὴν Δανικὴν καὶ τὴν Σουηδονορβηγικήν. Εἰς τὰς χώρας ἐκείνας πολλὰ γεωγραφικὰ ὀνόματα διετήρησαν τὴν ἀνάμνησιν τῶν Γότθων· Γοτθία, Ὀστρογοτθία, Βηστρογοτθία, Γοτλάνδη. Ἡ γνωριμία μὲ τὸν Ἑλληνορρωμαϊκὸν κόσμον προῆλθεν ἐκ τῆς μετακινήσεως τῆς Γοτθικῆς φυλῆς, κατὰ τὸ 150 περίπου μ. Χ., ἀπὸ τὰς βορειοτάτας οἰκήσεις αὐτῶν πρὸς Νότον, εἰς τὰς ἀχανεῖς καὶ ἐρήμους πεδιάδας, τὰς στέππας τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης.

Η ΚΑΘΟΔΟΣ ΤΩΝ ΓΟΤΘΩΝ. ***Ἡ σπουδαιότης των εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν.*** Οἱ Γότθοι οὗτοι εἶναι οἱ καταστάντες πολυθρύλητοι καὶ μεγάλως ἐπιδράσαντες εἰς τὰς τύχας τοῦ Ἑλληνορρωμαϊκοῦ κόσμου, ἤτοι τοῦ πολιτισμένου Μεσογειακοῦ κόσμου. Κατὰ τὸ 150 περίπου μ. Χ. οἱ Γότθοι ἀρχίζουν νὰ κινοῦνται ἀπὸ τὰς Βορείους οἰκήσεις των πρὸς Νότον, κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ΄ αἰῶνος μ. Χ. ἔχουν δημιουργήσει ἓν ἀπέραντον βαρβαρικὸν Κράτος, τὸ ὁποῖον ἤρχιζεν ἀπὸ τὰς Βορείους χώρας τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης καὶ ἔφθανεν ἕως τοὺς μεγάλους ποταμοὺς τῆς Ρωσίας καὶ δὴ ἕως τὸν Τάναϊν (σημ. *Δών*). Οἱ Γότθοι οὗτοι εἶναι οἱ ὑποστάντες τὴν τρομακτικὴν ἐπίθεσιν τῶν ἀπὸ Ἀνατολῆς ἐλαυνόντων ***Οὔννων*** καὶ τούτων ἡ πρὸς Νότον καὶ Δυσμὰς νέα πάλιν μετακίνησις εἶναι ἡ σημειώσασα τὴν ἔναρξιν τοῦ μεγάλου κοσμοϊστορικοῦ γεγονότος, τὸ ὁποῖον λέγεται εἰς τὴν ἱστορίαν *Ἐπιδρομαὶ τῶν Βαρβάρων* καὶ, τὸ ὁποῖον διήρκεσεν ἐπὶ ἕνα καὶ ἥμισυν αἰῶνα (376—526), εἶχε δὲ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν καταστροφὴν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους (βλ. λ. Βάρβαροι) καὶ τὴν νέαν διαμόρφωσιν τοῦ κόσμου τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης.

Εἰς τοὺς Γότθους, οἱ ὁποῖοι κατέλαβον τὰς στέππας τῆς ΝΔ. Ρωσίας, ἀνήκουν λαοὶ γνωστοὶ εἰς τὴν Βυζαντινὴν ἱστορίαν, οἱ *Γεπίδαι* καὶ οἱ *Βανδῆλοι*, ἀναμεμειγμένοι ἴσως μὲ τοὺς *Βένδους*, λαβόντας κατόπιν τὸ ὄνομα τῶν *Σλάβων.*

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δ΄ αἰῶνος μ. Χ. βασιλεὺς τοῦ Γοτθικοῦ κράτους τῆς ΝΑ. Εὐρώπης εἶναι ὁ *Ἑρμάνριχος*, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευε κυρίως ἐπὶ τῶν Ὀστρογότθων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ὅλων τῶν Γότθων, οἱ ὁποῖοι εἶχον μετακινηθῆ ἀπὸ τὰς ἀρχικὰς ἑστίας αὐτῶν, καὶ ἐπίσης ἐξήσκει εἶδος ἐπικυριαρχίας ἐπὶ πολλῶν ἄλλων βαρβαρικῶν λαῶν, ὡς τῶν Βανδήλων, τῶν Γεπιδῶν, τῶν Ἑρούλων, τῶν Βένδων, τῶν Ἀλανῶν καὶ τῶν Ρωξολάνων, διὰ νὰ μὴ μνημονεύσω παρὰ μόνον τοὺς λαούς, οἱ ὁποῖοι ἐνδιαφέρουν τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν. Ἐναντίον τοῦ κράτους τοῦ Ἑρμανρίχου ἐπετέθησαν τὰ τέλη τοῦ Δ΄ αἰῶνος μ.Χ. οἱ Οὖννοι. Ὁ γέρων Γότθος βασιλεύς, ἀπελπισθείς, ἐφόνευσεν ἑαυτὸν διὰ τοῦ ξίφους, ὁ δὲ διάδοχός του, συνάψας μάχην, ἐφονεύθη καὶ αὐτὸς καὶ οἱ Γότθοι ἡττήθησαν ὁλοσχερῶς. Τότε μέρος τῶν Γότθων ἐζήτησεν ἄσυλον εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ οὕτως ἤρχισεν ἡ εἰρηνικὴ κατ' ἀρχὰς εἴσοδος τῶν Βαρβάρων εἰς τὸ Κράτος, τὴν ὁποίαν ἐπηκολούθησεν ἀμέσως ἡ πολεμικὴ ἐπιδρομή.

Ὁ Χριστιανισμὸς παρὰ τοῖς Γότθοις. Ὁ Ἀρειανισμός. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι οἱ Γότθοι εἶχον δεχθῆ ἀπὸ μακρὰν εἰς τὸ βάρβαρον κράτος των τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Εἷς ἐξ αὐτῶν ὀνομαζόμενος *Οὐλφίλας* (Vulfilas, Woelflein, «ὁ μικρὸς λύκος»), ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ Δ΄ αἰῶνος, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ἀνατολῆς *Οὐάλεντος*, εἶχε μεταφράσει χάριν τῶν Γότθων τὰ Εὐαγγέλια καὶ μέρος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἐπειδὴ δὲ ἡ γλῶσσα τῶν Γότθων ἦτο πτωχή, διὰ τοῦτο ὁ Οὐλφίλας ἐδανείσθη λέξεις ἀπὸ τὴν Ἑλληνικήν, καὶ μὲ τὸ Ἑλληνικὸν ἀλφάβητον συνεπλήρωσε τὸ Γοτθικόν. Ἡ μετάφρασις αὕτη τοῦ Οὐλφίλα εἶναι τὸ παλαιότατον μνημεῖον τῆς Γερμανικῆς φιλολογίας, τὸ ἀρχαιότατον δὲ χειρόγραφον φυλάσσεται εἰς τὴν ἐν Σουηδίᾳ βιβλιοθήκην τῆς Οὐψάλης. Ὁ Οὐλφίλας ἐκήρυξεν εἰς τοὺς Γότθους τὸν Χριστιανισμόν, καὶ τῷ 341 ἐχειροτονήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπίσκοπος αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ Χριστιανισμὸς τὸν ὁποῖον προσέλαβον οἱ Γότθοι, ἦτο αἱρετικός, κατὰ τὴν περίφημον αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου, καὶ ὅλοι οἱ Γότθοι, ὅπως καὶ πλεῖστοι τῶν βαρβάρων, ἔγιναν Ἀρειανοί. Ἡ οὐσία τοῦ Ἀρειανισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ἀγέννητος, ὅπως ὁ Πατήρ, ἀλλὰ κτίσμα τοῦ Πατρός, ἦτο ἄρνησις αὐτῆς τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ. Τὸ δόγμα τοῦτο ἦτο περισσότερον ἁπλοῦν καὶ κατ' ἀκολουθίαν περισσότερον εὐνόητον παρὰ ἡ ὀρθόδοξος θεολογία, καὶ διὰ τοῦτο ὅλοι οἱ βάρβαροι λαοί, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠδύναντο εὐκόλως νὰ ἐννοήσουν τὰς ὀρθοδόξους λεπτότητας, εἶχον γίνει αἱρετικοί, καὶ δὴ Ἀρειανοί.

Οἱ Ὀστρογότθοι καὶ οἱ Βησιγότθοι. Ὅτε οἱ Γότθοι κατέλαβον τὴν ΝΑ. Εὐρώπην καὶ ἵδρυσαν τὸ ἀπέραντον κράτος αὐτῶν, τὸ ὁποῖον ἐκυριάρχει εἰς ἓν χάος βαρβάρων λαῶν, Γερμανικῶν, Σαρματικῶν, Σλαβικῶν, Φιννικῶν, διηρέθησαν εἰς δύο μεγάλους κλάδους, οἱ ὁποῖοι ἔλαβον τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν γεωγραφικὴν θέσιν αὐτῶν. Ἦσαν δ' οἱ δύο οὗτοι κλάδοι, οἱ *Βησιγότθοι*, ἤτοι «Γότθοι τῆς Δύσεως», ὑπὸ τὴν δυναστείαν τοῦ οἴκου τῶν Βάλτων (τὸ ὄνομα διεσώθη εἰς τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν), καὶ οἱ *Ὀστρογότθοι*, ἤτοι οἱ «Γότθοι τῆς Ἀνατολῆς». Οἱ Βησιγότθοι κατῴκουν μεταξὺ τοῦ Δανουβίου καὶ τοῦ Βορυσθένους, οἱ δὲ Ὀστρογότθοι ἀνατολικώτερον, ἐκτεινόμενοι ἕως τὸν Τάναϊν ποταμὸν (Δών), κατεῖχον δηλαδὴ τὰς στέππας τῆς σημερινῆς νοτίου Ρωσίας.

Κατ' ἀρχάς, ἐφ' ὅσον οἱ Γότθοι ἔμενον εἰς τὴν ΝΑ. Εὐρώπην, δὲν εἶχον χωριστὰς ἱστορικὰς τύχας. Κατόπιν ὅμως, ὅταν ὑπέστησαν τὴν τρομερὰν ἐπίθεσιν τῶν Οὔννων καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ μετακινηθῶσιν, ἐτράπησαν ἑκάτεροι εἰς διάφορον ὁδὸν καὶ ἔσχον ὅλως διαφόρους ἱστορικὰς τύχας.

Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Οὔννων ἧτταν τῶν Ὀστρογότθων, δηλαδὴ τῶν Γότθων τῆς Ἀνατολῆς, οὗτοι μὲν ἠναγκάσθησαν νὰ τραπῶσιν εἰς τὰς χώρας τοῦ Ἄνω Δανουβίου, εἰς τὰς σημερινὰς Οὐγγρικὰς χώρας. Οἱ δὲ Βησιγότθοι ἐζήτησαν, διαβαίνοντες τὸν μέγαν ποταμόν, νὰ καταφύγουν εἰς τὰς χώρας τοῦ Ἑλληνορρωμαϊκοῦ Κράτους. Ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ἀνατολῆς *Οὐάλης* εἶχεν ἤδη ἔλθει εἰς ρῆξιν μὲ τοὺς Βησιγότθους κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας αὐτοῦ (364), διότι εἶχον ὑποστηρίξει μὲ στρατὸν 30 χιλιάδων ἕνα σφετεριστὴν ἀντίπαλον αὐτοῦ. Ὁ Οὐάλης ἐνίκησε τότε τοὺς Βησιγότθους καὶ τοὺς ὑπεχρέωσε νὰ μὴ διαβαίνουν τὸν Δανούβιον καὶ νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὰς χώρας τοῦ κράτους. Ἤδη ὠθούμενοι ὑπὸ τῶν Οὔννων εἰσέρχονται εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου, κατόπιν διαμένουν ἐπί τινα χρόνον εἰς τὸ Ἰλλυρικόν, καὶ τέλος διαβαίνουν εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην καὶ ἱδρύουν εἰς τὴν Ἱσπανίαν ἀξιολογώτατον Χριστιανικὸν Βαρβαρικὸν Κράτος, τὸ ἐπιφανὲς εἰς τὴν Ἱστορίαν *Βασίλειον τῶν Βησιγότθων.*

Οἱ Ὀστρογότθοι, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν πέραν τοῦ Δουνάβεως, διετέλεσαν κατ' ἀρχὰς ὑποτελεῖς τῶν Οὔννων, ἔπειτα ἐπανεστάτησαν κατ' αὐτῶν καὶ τοὺς ἀπώθησαν εἰς τὰς Ἀνατολικὰς στέππας. Ἐπῆγαν τότε καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς μεγάλας πεδιάδας τῆς ἀρχαίας Παννονίας (τῆς σημερινῆς Οὐγγαρίας) καὶ ἤρχισαν τὰς ἐχθροπραξίας ἐναντίον τῆς Ἀνατολικῆς, ἤτοι τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Εἷς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν των, ὁ *Θεοδέμιρος*, ἐγέννησε τὸν περίφημον *Θεοδώριχον*, ὁ ὁποῖος ἐστάλη ὡς παιδίον καὶ διέμεινεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὅμηρος εἰς τὴν Κωσταντινούπολιν. Ὅτε δὲ ἐπέστρεψεν εἰς τοὺς ἰδικούς του, εἰς ἡλικίαν δεκαοκτὼ ἐτῶν, διεδέχθη τὸν πατέρα του, καὶ τέλος ἔμεινε μόνος βασιλεύς, κυβερνῶν ὅλους τοὺς Ὀστρογότθους (481). Ὁ Θεοδώριχος οὗτος εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος, ζητήσας, ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Βυζαντινὸν αὐτοκράτορα τὴν ἄδειαν νὰ κατακτήσῃ τὴν Ἰταλίαν, διέβη τὴν Δύσιν μὲ ὅλον τὸν λαὸν καὶ τὸν στρατόν του καὶ ἵδρυσε τὸ περίφημον *Ὀστρογοτθικὸν βασίλειον τῆς Ἰταλίας* (493), τὸ ὁποῖον μετὰ ἕνα καὶ ἥμισυν αἰῶνα (554) κατελύθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ.

ΟΙ ΒΗΣΙΓΟΤΘΟΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗΝ: ***Εἴσοδος αὐτῶν εἰς τὸ Βυζαντινὸν Κράτος.*** Ἀφοῦ κατετρόπωσαν τοὺς Ὀστρογότθους, οἱ Οὖννοι ἐπροχώρησαν καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Βησιγότθων, οἱ ὁποῖοι εἶχον τὸ περιχαρακωμένον δι' ἁμαξῶν στρατόπεδόν των εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Δνειστέρου. Ἀρχηγοὶ αὐτῶν ἦσαν οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ *Ἀθανάριχος*, *Φρειδίγερνος* καὶ *Ἀβλάβιος.* Ὁ γενναῖος Ἀθανάριχος ἤθελε νὰ πολεμήσῃ, ἀλλὰ τὴν νύκτα οἱ Οὖννοι διέβησαν τὸν ποταμόν, καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν χώραν, τὴν μεταξὺ τοῦ Προύθου καὶ τοῦ Δανουβίου, ὅπου ὠχυρώθη παρασκευάζων ἀντίστασιν κατὰ τῶν ἀγρίων ἐπιδρομέων. Οἱ πολλοὶ Βησιγότθοι, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς ἄλλους ἀδελφούς, τὸν Φρειδίγερνον καὶ τὸν Ἀβλάβιον, ἐζήτησαν ἄσυλον εἰς τὰς χώρας τοῦ Κράτους.

Αὐτοκράτωρ ἦτο ἀκόμη εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὁ Οὐάλης, εἰς τὴν Δύσιν ὁ ἀνεψιός του *Γρατιανός.* Ὁ Οὐάλης εὑρίσκετο εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας ἕνεκα τοῦ κατὰ τῶν Περσῶν πολέμου· ἠρέσκετο ἄλλως τε νὰ διατρίβῃ εἰς τὴν μεγάλην ταύτην Ἑλληνικὴν πόλιν. Ἐνταῦθα ἐδέχθη τοὺς πρέσβεις τῶν Βησιγότθων, οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο ὡς ἱκέται ζητοῦντες βοήθειαν κατὰ τῆς πείνης καὶ κατὰ τῶν Οὔννων, ὑποσχόμενοι ὑποταγὴν καὶ στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὰ σύνορα πρὸς ἄμυναν τοῦ Κράτους. Ὁ Αὐτοκράτωρ συγκατετέθη νὰ τοὺς παραχωρήσῃ θέσιν εἰς τὸ Κράτος, ἐπέβαλεν ὅμως αὐστηροὺς ὅρους, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ σπουδαιότατος ἦτο νὰ καταθέσουν τὰ ὅπλα των. Κατώρθωσαν ὅμως οἱ Βησιγότθοι νὰ διέλθουν ὡπλισμένοι τὸν Δούναβιν, καὶ συμποσούμενοι εἰς 200,000 μαχητὰς ἐγκατεστάθησαν μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα του εἰς τὴν Κάτω Μοισίαν (τὴν σημερινὴν Βόρειον Βουλγαρίαν, τῷ 376). Δὲν ἤργησαν ὅμως νὰ ἐπαναστατήσουν, καὶ ὁ Οὐάλης πολεμῶν κατ' αὐτῶν ἐφονεύθη εἰς μίαν μεγάλην μάχην παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν (378). Οἱ Γότθοι ἐξωλόθρευσαν σχεδὸν ὁλόκληρον τὸν Ρωμαϊκὸν στρατὸν καὶ ἔφθασαν ἕως τὰς πύλας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπὸ τὸν Κάτω Δούναβιν ἕως τὰς Ἰουλιανὰς Ἄλπεις ἐλεηλάτησαν τὴν χώραν εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε «δὲν ἀφῆκαν νὰ ὑπάρχῃ, λέγει εἷς ἐκ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, παρὰ μόνον ὁ Οὐρανὸς καὶ ἡ Γῆ». Αἱ Βόρειαι Ἑλληνικαὶ χῶραι ἦσαν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν βαρβάρων, τὴν δὲ Κωνσταντινούπολιν ἔσωσε τότε ἡ γενναία ἄμυνα τῶν κατοίκων καὶ Σαρακηνῶν μισθοφόρων, τὴν ὁποίαν διηύθυνεν ἡ χήρα Αὐτοκράτειρα *Δομνίκα.*

Ὅταν ὅμως ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀνα-

Digitized by Google

τολῆς ὁ Μέγας *Θεοδόσιος*, ὁ τελευταῖος ἀληθὴς Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ, κατώρθωσε νὰ εἰρηνεύσῃ τοὺς Γότθους καὶ νὰ ἐπιβάλῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ὑποταγήν. Ἔδωκε δὲ εἰς αὐτοὺς χώρας διὰ νὰ κατοικήσουν ἑκατέρωθεν τοῦ Βοσπόρου, εἰς τὴν Φρυγίαν καὶ εἰς τὴν Θράκην. Οἱ Γότθοι ἔμειναν ἐπί τινα χρόνον ἥσυχοι ὑπὸ τοὺς ἰδίους ἡγεμόνας, διατηροῦντες τὰς συνηθείας αὐτῶν ὡς ὁμόσπονδοι (foederati), ὡς σύμμαχοι, οὕτως εἰπεῖν, ὀφείλοντες στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα πρὸς ἄμυναν τῶν συνόρων τοῦ Κράτους ἀπὸ τοὺς ἄλλους βαρβάρους. Κατὰ τὴν βραχεῖαν ἐκείνην εἰρηνικὴν ἐποχήν, τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος, προσειλκύσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ βασιλεὺς τῶν πέραν τοῦ Δουνάβεως μεινάντων Βησιγότθων, Ἀθανάριχος. Ὁ βάρβαρος ἡγεμὼν ἔμεινε κατάπληκτος διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀνεφώνησε: «Βλέπω τέλος τὴν λαμπρότητα τῆς πόλεως ταύτης, τῆς ὁποίας ἤκουον, χωρὶς νὰ πιστεύω, νὰ ἐξυμνοῦν τὸ θαυμάσιον θέαμα». Καὶ προσέθηκεν: «Ἀναμφιβόλως ὁ αὐτοκράτωρ εἶναι εἷς γήινος θεός, καὶ ὅστις ἐγείρει τὴν χεῖρα ἐναντίον του γίνεται ἄξιος τῆς ἰδίας ἀπωλείας αὐτοῦ». Ἡ αἴγλη αὕτη καὶ ἡ γοητεία, τὴν ὁποίαν βλέπομεν ὅτι ἐξήσκησεν ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ὁ αὐτοκράτωρ εἰς γενναῖον Βησιγότθον βασιλέα, ἐξηγεῖ τὴν ἐπιβολὴν καὶ τὴν ἰσχὺν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, τὸν μακρὸν καὶ ἔνδοξον ἱστορικὸν βίον αὐτῆς.

Ἡ ἐπιδρομὴ τοῦ Ἀλαρίχου. Ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας τοῦ Ἀρκαδίου, τοῦ πρώτου αὐτοκράτορος τοῦ ὁριστικῶς χωρισθέντος Κράτους, οἱ Βησιγότθοι ἤρχισαν πάλιν νὰ κινοῦνται. Εἷς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν, ὁ **Ἀλάριχος** (βλ. λ.), διακρινόμενος διὰ τὴν εὐγένειαν τῆς καταγωγῆς του καὶ διὰ τὴν ἀξίαν του, εἶχε δυσαρεστηθῆ, διότι δὲν ἐδόθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἡ ἡγεμονία τοῦ Ρωμαϊκοῦ στρατοῦ. Κατορθώσας νὰ ὑποσκελίσῃ τοὺς ἄλλους ἀρχηγούς, ἔγινεν αὐτὸς βασιλεὺς τῶν Βησιγότθων. Ὅταν ἔγινε μόνος ἄρχων, ὑπεκίνησε στάσιν μεταξὺ τῶν Βησιγότθων του, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν, ἐλεηλάτησε τὴν Θράκην καὶ ἔφθασεν ἕως τὰς πύλας τῆς Κωνσταντινουπόλεως (κατὰ τὰ τέλη τοῦ 395).

Καὶ τὴν μὲν ἀπόρθητον Κωνσταντινούπολιν ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ ὁ Ἀλάριχος, καὶ τρέπεται πρὸς Νότον. Διέρχεται τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν, τὰς Θερμοπύλας, εἰσέρχεται εἰς τὴν Ἀττικήν, φονεύων τοὺς ἄνδρα, ἁρπάζων τὰς γυναῖκας καὶ τὰ κτήνη, καίων τὰ χωρία καὶ λεηλατῶν τὰς πόλεις. Ἔπειτα διαβαίνει τὸν Ἰσθμόν, εἰσέρχεται εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου ἐπιφέρει ὁμοίας καταστροφάς, καὶ λαφυραγωγεῖ τὴν Κόρινθον, τὸ Ἄργος, τὴν Σπάρτην (396).

Αἱ χῶραι τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος καὶ τὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος, τὰ ὁποῖα ἕως τότε εἶχον μείνει σχεδὸν ἄθικτα, ἔπαθον τόσον μεγάλην καταστροφήν, ὥστε ἡ ἐπιδρομὴ αὕτη τῶν Βησιγότθων δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἐπέφερε τὸ τέλος τοῦ ἀρχαίου βίου εἰς τὰς ἐνδόξους χώρας τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος. Ἡ συμφορά, τὴν ὁποίαν ἔπαθεν ἡ Ἑλλάς, ὑπῆρξε τόσον μεγάλη, ὥστε ὁ ἱστορικὸς Ζώσιμος, ὁ ὁποῖος ἤκμασε πεντήκοντα ἔτη ἀργότερον, βεβαιώνει ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ ἐφαίνοντο τὰ φοβερὰ ἴχνη τῆς καταστροφῆς. Τὴν δὲ ἀξιοδάκρυτον καταστροφὴν τῶν ἀρχαίων ναῶν καὶ τῶν ἱερῶν τῆς εἰδωλολατρικῆς πίστεως ἀποδίδει ὁ ἱστορικὸς Εὐνάπιος εἰς τὸν φανατισμὸν τῶν Χριστιανῶν μοναχῶν, Ἀρειανῶν βεβαίως καὶ αὐτῶν κατὰ τὸ δόγμα, οἱ ὁποῖοι ἠκολούθουν τὸν στρατὸν τοῦ Ἀλαρίχου καὶ ἐξηρέθιζον τὸ βαρβαρικὸν μένος τῶν Βησιγότθων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν Ἀρειανοὶ Χριστιανοί, ἐναντίον τῶν λειψάνων τῆς εἰδωλολατρείας.

Ἐν μέσῳ τῆς ἀπελπισίας τῶν κατοίκων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐντελῶς ἀνυπεράσπιστοι, ἐπῆλθεν ἀπροσδόκητος βοήθεια εἰς τοὺς Πελοποννησίους. Ὁ γενναῖος στρατηγὸς τῆς Δύσεως *Στελίχων*, βάρβαρος καὶ αὐτὸς (ἦτο Βανδῆλος), ἔτρεξεν αὐτόκλητος μὲ στρατὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἠνάγκασε τὸν Ἀλάριχον νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον πρὸς τὴν Ἤπειρον. Εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰλλυρίας καὶ Δαλματίας ἐγκατασταθεὶς ὁ Ἀλάριχος, διέμενεν ἥσυχος μὲ τοὺς Βησιγότθους του καὶ ἐφορολόγει μετ' ἀνέσεως τὰς πόλεις. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἀρκάδιος, διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, ὠνόμασεν αὐτὸν γενικὸν ἀρχηγόν, ἤτοι διοικητὴν καὶ ἀρχιστράτηγον, τοῦ Ἰλλυρικοῦ. Καὶ οὕτως ὁ βάρβαρος ἀρχηγός, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τρία ὁλόκληρα ἔτη ἐλεηλάτησε τὰς Ἑλληνικὰς χώρας (396—398), ἐλάμβανεν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς ἀνώτατον στρατιωτικὸν τίτλον.

ΟΙ ΒΗΣΙΓΟΤΘΟΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΣΙΝ: ***Ἐπιδρομὴ αὐτῶν κατὰ τῆς Ἰταλίας.*** Παραδόξως διὰ τὴν πολυτάραχον ἐκείνην ἐποχήν, ἠκολούθησεν ἡσυχία τεσσάρων ἐτῶν, τὰ ὁποῖα ὁ Ἀλάριχος μετεχειρίσθη διὰ νὰ προετοιμάσῃ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰταλίας. Εἰς τὴν ἀπόφασιν δὲ ταύτην τοῦ Ἀλαρίχου συνετέλεσε καὶ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει πολυμήχανος διοίκησις, ἡ ὁποία κατώρθωνε ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, ἐξωθοῦσα αὐτοὺς πρὸς Δυσμάς. Κατὰ τὰ τέσσαρα ἔτη τῆς ἀπραξίας (398—402), ὁ Ἀλάριχος ὥπλισε καὶ ἐγύμνασε τοὺς Βησιγότθους αὐτοῦ κατὰ τὸν Ρωμαϊκὸν τρόπον, μὲ Ρωμαϊκὰ ὅπλα καὶ ἔξοδα. Ἤνοιξε τὰ ὁπλοστάσια τῶν Ἰλλυρικῶν χωρῶν καὶ ὥπλισε διὰ τῶν Ρωμαϊκῶν ὅπλων τοὺς Βησιγότθους.

Κατὰ προτροπὴν ὅλων τῶν συμπολεμιστῶν του καὶ τῆς Βυζαντινῆς ἀκόμη αὐλῆς, ὥρμησεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Διέρχεται τὰς Ἰουλιανὰς Ἄλπεις (402), εἰσορμᾷ εἰς τὴν Ἰστρίαν, εἰς τὴν Βόρειον Ἰταλίαν, ἀλλὰ προστρέχει ὁ Στελίχων, ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ Ἀλαρίχου καὶ τὸν ἀπωθεῖ πρὸς Βορρᾶν. Ἀλλ' ἦτο ἀκόμη τόσος φοβερός, ὥστε μόνον διὰ χρημάτων ἐπείσθη νὰ παραλάβῃ τοὺς Βησιγότθους του καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ἰλλυρίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρώμης Ὁνώριος, διὰ νὰ εἶναι ἀσφαλέστερος, κάμνει ἕδραν τοῦ Κράτους αὐτοῦ τὴν Ραβένναν, ἡ ὁποία εἶναι περισσότερον μεμακρυσμένη ἀπὸ τὴν Ρώμην.

Εἰς τὸ μεταξὺ τρομεραὶ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων, ἤτοι τῶν Γερμανῶν, ἐπέρχονται κατὰ τὰ ἔτη 405 καὶ 406, Βανδήλων, Βουργουνδίων καὶ ἄλλων Γερμανῶν πάσης φυλῆς. Ἀλλ' οἱ περὶ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Δύσεως *Ὁνώριον*, ἀντὶ νὰ περιποιηθοῦν τοὺς δύο ἰσχυροὺς βαρβάρους ἀρχηγούς, τὸν Στελίχωνα καὶ τὸν Ἀλάριχον, οἱ ὁποῖοι ἠδύναντο νὰ σώσουν τὸ κράτος, ἔκαμαν συνωμοσίας ἐναντίον των. Καὶ ὁ μὲν Στελίχων δολοφονεῖται, εἰς δὲ τὸν Ἀλάριχον γίνεται γνωστόν, ὅτι δὲν συνάπτεται συνθήκη μετ' αὐτοῦ. Τότε ὁ βασιλεὺς τῶν Βησιγότθων ἔρχεται καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ πολιορκεῖ τὴν Ρώμην, ἡ ὁποία ἦτο πάντοτε πολυάνθρωπος καὶ πλουσία. Ἀφοῦ ἐπολιόρκησεν αὐτήν, ἀπεσύρθη πρὸς Βορρᾶν καὶ ἤρχισε διαπραγματεύσεις μὲ τὸν Ὁνώριον. Ἀλλ' ἡ αὐλὴ τῆς Ραβέννας ἀρνεῖται τὰ πάντα εἰς τὸν Ἀλάριχον, καὶ τότε ἐπανέρχεται οὗτος εἰς τὴν Ρώμην (409). Ὁ Ἀλάριχος ἀναβιβάζει εἰς τὴν Ρώμην ἰδικόν του αὐτοκράτορα, τὸν **Ἄτταλον** (βλ. λ.), καὶ ζητεῖ ἀπὸ αὐτόν, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ δημιούργημά του, τὴν ἄδειαν νὰ διέλθῃ εἰς τὴν Ἀφρικὴν ὡς ἀρχηγὸς τοῦ Ρωμαϊκοῦ στρατοῦ. Ὁ Ἄτταλος ἀρνεῖται, καὶ τότε ὁ Ἀλάριχος βαδίζει διὰ τρίτην φορὰν κατὰ τῆς Ρώμης, τὴν ὁποίαν κατέλαβε τὴν 24 Αὐγούστου 410. Οἱ Βησιγότθοι ὁρμοῦν εἰς φοβερὰν λαφυραγωγίαν τῆς μεγάλης πόλεως, ἡ ὁποία διήρκεσεν ἓξ ὁλοκλήρους ἡμέρας. Ὁ Ἀλάριχος δὲν ἐπρόφθασε νὰ διέλθῃ εἰς τὴν Ἀφρικήν, διότι κατέλαβεν αὐτὸν ὁ θάνατος εἰς ἡλικίαν τριάκοντα τεσσάρων ἐτῶν.

Οἱ Βησιγότθοι εἰς τὴν Γαλατίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν. Ὁ διάδοχος τοῦ Ἀλαρίχου **Ἀταοῦλφος** (βλ. λ) ἔθηκεν τὸ ξίφος αὐτοῦ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κράτους. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως Ὁνώριος ἐσυνθηκολόγησε μὲ τὸν Ἀταοῦλφον, ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στρατοῦ καὶ τὸν ἔστειλε πέραν τῶν Ἄλπεων διὰ νὰ πολεμήσῃ τοὺς βαρβάρους τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Ἰσπανίας (412). Ὁ Ἀταοῦλφος, ὁδηγῶν τοὺς Βησιγότθους πολεμιστάς, κατέκτησεν ὅλην τὴν χώραν μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ροδανοῦ,. Γαρούμνα καὶ τῶν Πυρηναίων, δηλαδὴ ὁλόκληρον σχεδὸν Νότιον Γαλατίαν.

Καὶ οὕτως ὁ Ἀταοῦλφος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἱδρυτὴς ἐν Εὐρώπῃ *Βησιγοτθικοῦ Κράτους*, λαβὼν μάλιστα ὡς σύζυγον Ρωμαίαν ἀπόγονον αὐτοκρατόρων, τὴν κόρην τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου, τὴν ὡραίαν *Πλακιδίαν* (414).

Μὲ τὴν ἵδρυσιν τοῦ Βησιγοτθικοῦ Κράτους ἔπαυσαν πλέον οἱ Βησιγότθοι τὴν περιπλάνησιν αὐτῶν διὰ μέσου τῆς Εὐρώπης καὶ εὑρέθησαν ὁριστικῶς ἐγκατεστημένοι ἀπὸ τὰς Ἀνατολικὰς στέππας εἰς τὰς Δυτικωτάτας Εὐρωπαϊκὰς χώρας. Τοιοῦτο τέλος ἔλαβεν ἡ ἐπὶ τριάκοντα ὀκτὼ ἔτη (376—414) διαρκέσασα μεγάλη ἐπιδρομὴ τῶν Βησιγότθων. Ἡ ἐπιδρομὴ αὕτη ἐπροξένησε συμφορὰς εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ἐν τῷ συνόλῳ ὅμως ἀφῆκεν ἐντελῶς ἄθικτον τὸ Ἀνατολικὸν Κράτος, ἐνῷ ἐκλόνισε σύρριζα τὰ θεμέλια τοῦ Δυτικοῦ καὶ ἐπήνεγκεν εἰς τὴν κοσμοκράτειραν Ρώμην τὴν πρώτην δεινοτάτην καταστροφήν.

Ὁ γάμος τοῦ Ἀταούλφου μὲ τὴν Πλακιδίαν, ἑνὸς Γότθου βασιλέως μὲ τὴν κόρην τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου καὶ τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ὀνωρίου, ἦτο τὸ σύμβολον τῆς ἀναγνωρίσεως ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως πρὸς ἵδρυσιν ἑνὸς βαρβαρικοῦ Κράτους εἰς Ρωμαϊκὰς χώρας. Ὁ Βάρβαρος ἀρχηγός, ὁ ὁποῖος ἤρχετο ἀπὸ τὴν Σκυθίαν εἰς τὰ Δυτικώτερα μέρη τῆς Αὐτοκρατορίας, εἰς χώρας πολιτισμένας καὶ πλουσίας, κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ γάμου εἶχεν ἐνδυθῆ Ρωμαϊκὸν ἔνδυμα καὶ εἶχε βάλει τὴν Πλακιδίαν νὰ καθίσῃ εἰς Αὐτοκρατορικὸν θρόνον. Ἀλλ' ὁ γάμος οὗτος, ὁ ὁποῖος ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ ἀναγνώρισις τοῦ ἱδρυομένου Βησιγοτθικοῦ Κράτους, ἐτάραξε πάλιν τὰ πράγματα. Διότι ὁ γενναῖος στρατηγὸς Κωνστάντιος, ἐξ ἔρωτος πρὸς τὴν Πλακιδίαν, ἐπροκάλεσε ρῆξιν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ὀνωρίου. Ὁ Ἀταοῦλφος ἀναδεικνύει ἄλλον αὐτοκράτορα, τὸν Ἄτταλον, τὸν ὁποῖον συνέλαβεν ὁ Κωνστάντιος, καὶ ἀποφασίζει νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ἀλλ' ἐκεῖ ἀποθνήσκει δολοφονημένος (415). Ὁ διάδοχος αὐτοῦ *Οὐάλλιας* ἔγινε πειθήνιος ὑπηρέτης τῆς Ρώμης καὶ ἐπὶ τρία ἔτη 415—418 κατεπολέμησε τοὺς βαρβάρους, οἱ ὁποῖοι εἶχον κυριεύσει τὴν Ἰσπανίαν, τοὺς Βανδήλους, τοὺς Ἀλανούς, τοὺς Σουηβούς, καὶ κατόπιν τῷ 419 ἐπέστρεψε μὲ τοὺς Βησιγότθους αὐτοῦ εἰς τὴν Γαλατίαν. Τότε ὁ αὐτοκράτωρ Ὁνώριος, διὰ νὰ ἀνταμείψῃ τὰς ὑπηρεσίας τῶν Βησιγότθων εἰς τὸ Κράτος, δίδει εἰς αὐτοὺς ὡς μόνιμον οἴκησιν ὑπὸ τὴν Ρωμαϊκὴν ἐπικυριαρχίαν τὴν Ἀκυτανίαν μὲ πρωτεύουσαν τὴν πόλιν *Τολῶσαν* (τὴν σημερινὴν Τουλούζην, Toulouse).

ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΩΝ ΒΗΣΙΓΟΤΘΩΝ: ***Τὸ Βησιγοτθικὸν Κράτος τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Ἰσπανίας.*** Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ Βησιγότθοι κατέλαβον τὸ ΝΔ. μέρος τῆς Γαλατίας, ὅπως οἱ Βουργούνδιοι εἶχον καταλάβει τὸ ΝΑ. μέρος, καὶ ἀπὸ τὰς στέππας τῆς σημερινῆς Ρωσίας, ἔφθασαν εἰς τὰς ὡραιοτέρας χώρας τοῦ Δυτικοῦ Κράτους, αἱ ὁποῖαι εἶχον τελείως ἐκρωμαϊσθῆ. Ἡ πόλις τῆς Τολώσης γίνεται μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου τὸ κέντρον ἑνὸς ἰσχυροῦ καὶ ἀνθηροῦ βασιλείου τῶν Βησιγότθων, τὸ ὁποῖον ἐπεκτείνεται εἰς τὴν Νότιον Γαλατίαν καὶ τὴν Βόρειον Ἰσπανίαν, εἰς τὰς δύο ὡραίας χώρας ἑκατέρωθεν τῶν Πυρηναίων.

Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Οὐαλλία *Θεοδώριχος Α'* (419-451) θεωρεῖται ὡς πραγματικὸς διάδοχος τοῦ Κράτους τῶν Βησιγότθων. Διότι ἐπ' αὐτοῦ ἔλαβε τὸ Κράτος μεγάλην ἔκτασιν καὶ μεγάλην δύναμιν. Ὁ Θεοδώρυχος ἔπεσε μαχόμενος ἐναντίον τοῦ Ἀττίλα εἰς τὰ Καταλαυνικὰ πεδία. Ὁ υἱός του *Θορισμόνδος* ἐβασίλευσε δύο μόνον ἔτη, τὸν διεδέχθη δὲ ὁ φονεύσας αὐτὸν ἀδελφός του *Θεοδώριχος ὁ Β'* (453-466).

Ἡ ἀκμὴ τοῦ Βασιλείου τῶν Βησιγότθων. Εἰς μεγάλην ἰσχὺν καὶ λάμψιν ἔφθασε τὸ βασίλειον τῶν Βησιγότθων ἐπὶ τοῦ βασιλέως αὐτῶν *Εὐρίχου* (466-485), ὁ ὁποῖος διεδέχθη τὸν ἀδελφόν του *Θορισμόνδον*, ἀφοῦ ἐφόνευσεν αὐτόν. Κατὰ τὸ β' λοιπὸν ἥμισυ τοῦ Ε' αἰῶνος μ. Χ. εὑρίσκομεν ἱδρυμένον εἰς τὴν Ν Δ. Εὐρώπην μέγα *Κράτος τῶν Βησιγότθων*, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται εἰς τὴν Νότιον Ἰταλίαν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πρὸς Νότον τοῦ ποταμοῦ Λείγηρος Γαλατίαν, τὴν Ναρβωνίτιδα καὶ Προβηγκίαν, εἰς ὁλόκληρον τὴν ἐκτὸς τῶν πεδιάδων τῶν Δυτικῶν Πυρηναίων χώραν τῆς Ἰσπανίας, ὅπου διετηρήθη ἐπὶ ἕνα ἀκόμη αἰῶνα ἓν μικρὸν Σουηβικὸν βασίλειον.

Τὴν ἐκτεταμένην χώραν αὐτοῦ ἐκράτησε καλῶς ὁ Εὔριχος, ὄχι μόνον ἐναντίον Ἀγγλοσαξόνων πειρατῶν, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τῶν ἰσχυρῶν Φράγκων, οἱ ὁποῖοι ἠγωνίζοντο διαρκῶς διὰ νὰ προχωροῦν. Ὑπῆρξε δὲ ὁ Εὔριχος καὶ ὁ νομοθέτης τοῦ Βησιγοτθικοῦ Κράτους. Τοιουτοτρόπως τὸ Κράτος τοῦτο κατέστη τὸ μεγαλύτερον καὶ τὸ ἰσχυρότερον ἐξ ὅλων τῶν βαρβαρικῶν βασιλείων καὶ ἐν γένει ὅλων τῶν ἐν τῇ Δύσει βασιλείων κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ βασιλέως τῶν Βησιγότθων Εὐρίχου. Πρέσβεις ξένων λαῶν ἤρχοντο εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Εὐρίχου, καὶ ἦτο οὗτος, μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ πρὸ τῆς ἀναδείξεως τῶν Ὀστρογότθων καὶ τῶν Φράγκων, ὁ ἰσχυρότερος καὶ λαμπρότερος βασιλεὺς τῆς Δύσεως. Οἱ Βουργούνδιοι βασιλεῖς μένουν εἰς τὴν σκιάν, οἱ Φράγκοι βασιλεῖς εἶναι ἀκόμη βάρβαροι, ἐντοπισμένοι εἰς τὰ Βόρεια, ὁ μέγας εἰς τὸ μέλλον Θεοδώριχος τῶν Ὀστρογότθων εἶναι ἀκόμη παιδίον εἰς τὸν Κάτω Δούναβιν καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ Ὀδόακρος, ὁ καταστροφεὺς τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, ἐξακολουθεῖ τὴν ἀσταθῆ διοίκησιν τῆς Ἰταλίας, καθ' ὃν χρόνον ὁ βασιλεὺς τῶν Βησιγότθων τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Ἰσπανίας Εὔριχος εἶναι τὸ πρῶτον πρόσωπον εἰς τὸν κόσμον τῶν βαρβάρων. Μακρὰν πέραν τῆς θαλάσσης φθάνει ὁ τρόμος τοῦ ὀνόματός του.

Ἀκμὴ τῶν Φράγκων καὶ ἐξασθένησις τοῦ Βησιγοτθικοῦ Κράτους. Ἀλλ' ἤδη ἀπὸ τὸν διάδοχον τοῦ Εὐρίχου, τὸν *Ἀλάριχον τὸν Β'* (485—507), ἀρχίζει ἡ πτῶσις τοῦ μεγάλου Κράτους τῶν Βησιγότθων, πτῶσις, ἡ ὁποία παρετάθη ἐπὶ δύο ὁλοκλήρους αἰῶνας. Ἡ κυρία ἀφορμὴ εἶναι ἡ αὔξησις τῶν Φράγκων, ἡ ὁποία ἐπῆλθε μετὰ τὴν προσέλευσιν τοῦ βασιλέως αὐτῶν *Κλώβιος* εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Διὰ τοῦ Καθολικοῦ τούτου βαπτίσματος κατωρθώθη ἡ συγχώνευσις τῶν Γερμανῶν μετὰ τῶν Ρωμαίων—συγχώνευσις, τὴν ὁποίαν δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐπιτύχουν οὔτε οἱ Βησιγότθοι, οὔτε οἱ Ὀστρογότθοι, οὔτε οἱ Βουργούνδιοι (διότι κατέστησε δυνατοὺς τοὺς γάμους μεταξὺ τῶν δύο λαῶν)—καὶ ἡ αὔξησις τῆς δυνάμεως τῶν Φράγκων, οἱ ὁποῖοι ἐθεωρήθησαν οἱ προστάται τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Τὰ ἄλλα βαρβαρικὰ Κράτη εἶναι Χριστιανικὰ μέν, ἀλλ' αἱρετικά, διότι ἀνήκουν εἰς τὸν Ἀρειανισμόν, καὶ ὁ Κλῶβις ὡς ἀρχηγὸς τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν ἐπωφελεῖται κάθε περίστασιν διὰ νὰ αὐξήσῃ τὴν δύναμίν του εἰς βάρος τῶν Ἀρειανικῶν Κρατῶν. «Ὅλοι ἐπιθυμοῦν σφοδρῶς τὴν κυριαρχίαν τῶν

Digitized by Google

Φράγκων», λέγει χρονογράφος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Κατ' ἀρχὰς ὁ Κλῶβις ἐπιτίθεται κατὰ τῶν Βουργουνδίων καὶ ἀφοῦ καθυπέταξεν αὐτοὺς (500) στρέφεται κατὰ τῶν Βησιγότθων.

Ὁ πόλεμος μεταξὺ τῶν Φράγκων καὶ τῶν Βησιγότθων λαμβάνει μορφὴν ἐκκλησιαστικοῦ πολέμου. Οἱ Καθολικοὶ ἐπίσκοποι συμπαθοῦν, κατὰ φυσικὸν λόγον, πρὸς τοὺς Φράγκους, Καθολικοὺς καὶ αὐτούς· οἱ Ἀρειανοὶ Βησιγότθοι καταδιώκουν αὐτούς. Ὁ Κλῶβις λέγει, κατὰ τὸν παλαιὸν χρονογράφον (*Grégoire de Tours*): «Μὲ κόπον ἀνέχομαι νὰ κατέχουν οἱ Ἀρειανοὶ αὐτοὶ (οἱ Βησιγότθοι) ἓν μέρος τῆς Γαλατίας· ἂς βαδίσωμεν ἐναντίον των μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀφοῦ τοὺς νικήσωμεν, ἂς ὑπαγάγωμεν τὴν χώραν ὑπὸ τὴν ἰδικήν μας ἐξουσίαν». Μὲ μεγάλην δραστηριότητα ὁ Κλῶβις ἐπεχείρησε τὸν πόλεμον. Εἰς μίαν μόνην μάχην (πλησίον τοῦ Πικταβίου, Poitiers, τῷ 507) ἐκρίθη ἡ τύχη τῆς κυριαρχίας τῶν Βησιγότθων εἰς τὴν Γαλατίαν. Οἱ Βησιγότθοι ἡττήθησαν κατὰ κράτος, ὁ βασιλεύς των *Ἀλάριχος Β´* ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Κλώβιος, καὶ οἱ λαοὶ εἶδον εἰς τὴν νίκην ταύτην τοῦ Φράγκου βασιλέως μίαν *θεοκρισίαν*. Ἡ ἀπώλεια τοῦ Ἀλαρίχου ἐθεωρήθη ὡς τιμωρία ἑνὸς αἱρετικοῦ, ἡ νίκη τοῦ Κλώβιος ὡς θρίαμβος τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Κλῶβις διεχείμασεν εἰς τὰ Βορδίγαλα (τὸ Βορδῶ) καὶ ἔλαβεν εἰς τὴν κατοχήν του τοὺς θησαυροὺς τοῦ Βησιγότθου βασιλέως, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὴν Τολῶσαν. Παντοῦ ὁ κλῆρος καὶ ὁ λαὸς ὑπεδέχοντο μ' εὐμένειαν τοὺς Φράγκους.

Ἀπώλεια τῆς Γαλατίας. Ἐν τούτοις οἱ Βησιγότθοι ἔλαβον βοήθειαν ἀπὸ τὸν συγγενῆ πρὸς αὐτοὺς λαὸν τῶν Ὀστρογότθων, διότι ὁ Ἀλάριχος Β´ εἶχε σύζυγον τὴν κόρην τοῦ Μεγάλου Θεοδωρίχου, τοῦ βασιλέως τῆς Ὀστρογοτθικῆς Ἰταλίας. Διὰ τῆς ἐνισχύσεως τῶν Ὀστρογότθων κατώρθωσαν οἱ Βησιγότθοι νὰ κρατήσουν τὴν μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Γαρούμνα καὶ τῶν Πυρηναίων χώραν, ὡς καὶ τὰ παράλια τῆς Μεσογείου, τὴν Προβηγκίαν καὶ τὴν Ναρβωνίτιδα, ἡ ὁποία διετήρησε τὸ ὄνομα Γοτθία. Ὁ νεαρὸς υἱὸς τοῦ Ἀλαρίχου *Ἀμαλάριχος* ἐβασίλευσεν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ Θεοδωρίχου, ὁ ὁποῖος ἦτο πάππος αὐτοῦ. Ἀλλ' ἤδη οἱ Βησιγότθοι εἶχον περιορισθῆ εἰς τὴν Ἱσπανίαν, καὶ ὁ Κλῶβις ἐπεξέτεινε τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ ἕως τὰ Πυρηναῖα. Ἡ μόνη χώρα, τὴν ὁποίαν διετήρησαν οἱ Βησιγότθοι εἰς τὴν Γαλατίαν, ἦτο ἡ τότε καλουμένη Novempopulana (ἡ ἀρχαία Ἀκυτανία, σημερινὴ χώρα τῶν Γασκόνων) εἰς τὴν ΝΔ γωνίαν βορείως τῶν Πυρηναίων.

Αἱ ἐπιτυχίαι τοῦ Φράγκου βασιλέως ἔκαμαν μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς λαούς· ἡ ἠχὼ ἔφθασεν ἕως τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἔλαβον ἐπικύρωσιν ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς *Ἀναστάσιον*, ὁ ὁποῖος ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον τοῦ ὑπάτου. Ἦτο αὕτη μεγίστη τιμὴ δι' ἕνα βάρβαρον βασιλέα καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Φράγκων Κλῶβις ἦτο πολὺ ὑπερήφανος διὰ τὸ τιμητικὸν ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὁ μόνος ἤδη ὑπάρχων Αὐτοκράτωρ, ὁ ἑδρεύων εἰς τὴν Κωσταντινούπολιν, ὁ μόνος ἀντιπρόσωπος τοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ υἱοὶ τοῦ Κλώβιος ἐξηκολούθησαν τὰς κατακτήσεις. Ὁ *Χιλδεβέρτος* τῷ 531 ἐπεχείρησεν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Βησιγότθων, διὰ νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρόν του Ἀμαλάριχον, ὁ ὁποῖος, ἐπειδὴ ἦτο Ἀρειανός, προσηνέχθη κακῶς πρὸς τὴν σύζυγόν του Κλοτίλδην, διατηρήσασαν τὸ καθολικὸν δόγμα αὐτῆς. Ὁ Ἀμαλάριχος ἔχασε τὴν ζωήν του εἰς τὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἐπροκάλεσε κατὰ τοῦ Φράγκου βασιλέως (531). Ὁ δὲ Χιλδεβέρτος ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια φέρων πολλοὺς θησαυρούς, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσῃ νὰ κυριεύσῃ τὸ πρὸς Βορρᾶν τῶν Πυρηναίων τμῆμα τῆς Γαλατίας, τὸ ὁποῖον ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀκόμη ἔμεινεν ἀμφισβητούμενον. Νέαν ἐκστρατείαν ἐπιχειροῦν τῷ 542 οἱ ἀδελφοὶ *Χιλδεβέρτος* καὶ *Κλωτάριος*, πολιορκοῦν τὴν Σαραγόσσαν, ἀλλ' ἀναγκάζονται νὰ ἐπανέλθουν ἄπρακτοι.

Κατόπιν οἱ Φράγκοι βασιλεῖς περιπλέκονται εἰς πολέμους κατὰ τῶν ἄλλων Γερμανικῶν λαῶν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς ἐμφυλίους πολέμους καὶ ἀφίνουν ἡσύχους τοὺς Βησιγότθους, ἀπομονωμένους εἰς τὴν Ἰβηρικὴν χερσόνησον. Ἀλλὰ θὰ ἠδύνατο ἤδη νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἀπορία: καθ' ὃν χρόνον οἱ Φράγκοι καὶ οἱ Βησιγότθοι κατακτῶσι τόσον εὐκόλως τὴν Γαλατίαν καὶ τὴν Ἱσπανίαν, τί ἀπέγιναν οἱ παλαιοὶ ἐγχώριοι λαοὶ τῶν χωρῶν τούτων, οἱ ὁποῖοι τόσην σταθερὰν ἀντίστασιν εἶχον δείξει πρὸς τοὺς Ρωμαίους; Ὁ Καῖσαρ εἶχε χρειασθῆ δέκα ἔτη διὰ νὰ κυριεύσῃ τὴν Γαλατίαν, οἱ κάτοικοι τῆς Ἱσπανίας, οἱ γενναῖοι Ἰβηρικοὶ λαοί, εἶχον ἀντισταθῆ μὲ τόσον πεῖσμα κατὰ τῆς πλουσίας Καρχηδόνος, καὶ μία μόνον πόλις, ἡ Νουμαντία, ἀντεστάθη ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη κατὰ τῆς κοσμοκρατείρας Ρώμης. Εἶχον ἤδη οἱ λαοὶ συνηθίσει εἰς τὸν ἥσυχον βίον ὑπὸ τὴν μακρὰν Ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν· εἶχον καταντήσει ἀπόλεμοι, καὶ ἄλλως τε ἦτο ἀδιάφορον δι' αὐτοὺς ἂν θὰ ἦσαν ὑπόδουλοι εἰς Ρωμαῖον αὐτοκράτορα ἢ εἰς Φράγκον ἢ Βησιγότθον βασιλέα· ἔλεγον: «Προτιμῶμεν νὰ διάγωμεν ἐν πτωχείᾳ, ἀλλ' ἐν ἐλευθερίᾳ μὲ τοὺς βαρβάρους, παρὰ νὰ ζῶμεν ἐν λαμπρᾷ τυραννίᾳ ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους!».

Οἱ Βησιγότθοι εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ ἡ Βυζαντινὴ κατοχή. Ἡ κυριαρχία τῶν Βησιγότθων, ὅταν περιωρίσθησαν εἰς μόνην τὴν Ἱσπανίαν, διῆλθεν ἐν καταπτώσει καὶ ἐν μέσῳ ἐμφυλίων ἐρίδων καὶ φανατισμοῦ θρησκευτικοῦ. Ἡ Ἱσπανία ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς Χριστιανικῆς ἱστορίας αὐτῆς ἤρχισε νὰ ταράσσηται ἀπὸ τὸν θρησκευτικὸν φανατισμόν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ ὅλην τὴν ἱστορίαν αὐτῆς. Ὁ βασιλεὺς *Θεῦδις* (531—548) μετέφερε τὴν ἕδραν τῆς διοικήσεώς του εἰς τὴν Βαρκελῶναν. Καὶ ὁ Θεῦδις καὶ ὁ διάδοχός τόυ *Θεοδεγίσελος* (548—549) ἀποθνήσκουν δολοφονηθέντες.

Ἀλλ' ἤδη ζητοῦν οἱ Βυζαντινοὶ νὰ καταλάβουν τὴν Βησιγοτθικὴν Ἱσπανίαν. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΣΤ´ αἰῶνος ἔχομεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν δύο ἀντιπάλους Βησιγότθους βασιλεῖς, τὸν *Ἀγίλαν* καὶ τὸν *Ἀθανάγιλδον*. Ὁ Ἀγίλας (549—554) γίνεται αἴτιος μεγάλης ἐπαναστάσεως ἐκ μέρους τῶν καθολικῶν, οἱ ὁποῖοι ἀνακηρύσσουν ἀρχηγὸν καὶ βασιλέα τὸν Ἀθανάγιλδον. Τὰ θρησκευτικὰ μίση εἶναι τόσον σφοδρά, ὥστε ὁ Ἀθανάγιλδος προσκαλεῖ εἰς τὴν χώραν του τοὺς Βυζαντινούς.

Ὁ Ἰουστινιανός, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ ἀναστηλωτὴς τοῦ παγκοσμίου Κράτους καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας, σπεύδει νὰ στείλῃ στρατόν, ἐλπίζων ὅτι θὰ προσήρτα εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν του καὶ τὴν Ἱσπανίαν, ὅπως εἶχε προσαρτήσει τὴν Ἀφρικήν, καθυποτάξας τοὺς Βανδάλους, καὶ τὴν Ἰταλίαν καθυποτάξας τοὺς Ὀστρογότθους. Εἶχον ἤδη ἔλθει καὶ πρότερον οἱ Βησιγότθοι τῆς Ἱσπανίας εἰς σύγκρουσιν μὲ τοὺς Βυζαντινούς. Διότι ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Θεῦδις, διὰ νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ὀστρογότθους, εἶχεν ἐπιτεθῆ κατὰ τῶν Βυζαντινῶν εἰς τὴν Ἀφρικήν, ἀλλ' εἶχεν ἀναγκασθῆ νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἤδη, κατόπιν τῆς προσκλήσεως τοῦ Ἀθαναγίλδου, ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν στρατὸν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν τῆς Ἀφρικῆς, τὸν Πατρίκιον Λιβέριον. Τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα ἔγιναν ἐνθουσιωδῶς δεκτὰ ἀπὸ τοὺς καθολικούς, ἤτοι τοὺς ὀρθοδόξους, καὶ κατέλαβον τὴν Καρθαγένην, τὴν Μαλάγαν, ἀκόμη καὶ τὴν Κορδόβην, κατετρόπωσαν δὲ τὸν Ἀγίλαν παρὰ τὴν Σεβίλλην. Ἡ περίφημος κατὰ τὴν Ἀραβικὴν κυριαρχίαν *Κορδύβη* (σήμερον Cordoba) ἔγινε τὸ κέντρον μιᾶς Ἑλληνικῆς ἐπαρχίας εἰς τὴν Νότιον Ἱσπανίαν.

Αἱ ἐπιτυχίαι τῶν Ἑλλήνων ἦσαν τόσον ταχεῖαι, ὥστε θὰ ἐνόμιζέ τις ὅτι καὶ ἡ Ἱσπανία θ' ἀπετέλει μέρος τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ἀλλ' ὅταν ὁ Ἀθανάγιλδος ἔλαβε τὸν θρόνον (554—567), ἠγωνίσθη καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, κατώρθωσε νὰ σταματήσῃ τὰς προόδους τῶν πρώην συμμάχων αὐτοῦ, δὲν ἠδυνήθη ὅμως ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς τοὺς λιμένας καὶ τὰς παραλίους πόλεις, τὰς ὁποίας οὗτοι εἶχον καταλάβει. Ἀργότερον, ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης, ἔπιπτον αἱ καταληφθεῖσαι πόλεις πάλιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Βησιγότθων καὶ κατὰ τὸ 623 εἶχε λάβει πέρας ἡ κυριαρχία τῶν Βυζαντινῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἱσπανίας.

Νέα ἀκμή.—Ὁ προσηλυτισμὸς τῶν Βησιγότθων εἰς τὸ καθολικὸν δόγμα. Οἱ Βησιγότθοι εὑρίσκοντο εἰς μέγαν κίνδυνον κατὰ τὸ β´ ἥμισυ τοῦ ΣΤ´ αἰῶνος. Ὡς Ἀρειανοὶ προεκάλουν πεισματωδεστάτας ἔχθρας ἐναντίον αὐτῶν, περιεστοιχίζοντο δὲ ἀπὸ ὀρθοδόξους ἐχθρούς. Ἠπειλοῦντο ὑπὸ τῶν καθολικῶν Φράγκων ἀπὸ τὰ ΒΑ, ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἀπὸ τὰ Νότια, ἀπὸ τὰ ΒΔ ὑπὸ τῶν Σουηβῶν, οἱ ὁποῖοι πρὸ μικροῦ εἶχον ἀσπασθῆ τὸν καθολικισμόν. Ἐγίνοντο ἐπαναστάσεις ἐπὶ ἐπαναστάσεων, τὰς ὁποίας διηύθυνον οἱ καθολικοὶ ἱερεῖς ἢ οἱ μεγάλοι χωροδεσπόται. Ἐν μέσῳ τῶν περιστάσεων τούτων ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ *Λεοβίγιλδος* (567—585), ὁ ὁποῖος ἐδάμασε τὰς ἀνταρσίας, ἀποκατέστησε τὴν τάξιν καὶ ἐκραταίωσε τὸ Ἱσπανικὸν βασίλειον τῶν Βησιγότθων. Ὀκτὼ ἐτῶν συνεχεῖς πόλεμοι ἐχρειάσθησαν διὰ ν' ἀναστηλωθῇ τὸ Βησιγοτθικὸν κράτος. Τὸ μικρὸν βασίλειον τῶν Σουηβῶν προσηρτήθη εἰς τὸ κράτος του καὶ οἱ Βησιγότθοι ἐκυριάρχησαν ἐφ' ὅλης τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου, πλὴν τῶν παραλίων μερῶν, τὰ ὁποῖα κατεῖχον οἱ Βυζαντινοί. Ὁ Λεοβίγιλδος καθώρισεν ὡς πρωτεύουσαν τοῦ Βησιγοτθικοῦ βασιλείου τὸ περίφημον Τολέδον, εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἱσπανίας. Ἔμεινεν ὅμως Ἀρειανός, ἐθεώρει μάλιστα τὸν ἀρειανισμὸν ὡς τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν τῶν Βησιγότθων.

Νέα ἤδη σημαντικωτάτη τροπὴ τελεῖται εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Χριστιανῶν Βησιγότθων. Ὁ υἱὸς τοῦ Λεοβιγίλδου, ὁ περίφημος *Ρεκάρεδος* (586—601), ἀφῆκε τὴν Ἀρειανὴν αἵρεσιν καὶ ἠσπάσθη τὸ καθολικὸν δόγμα, διότι μόνον μὲ τὴν συμμαχίαν τοῦ καθολικοῦ κλήρου θὰ ἠδύνατο νὰ δαμάσῃ τὴν ἀνυπότακτον λαϊκὴν ἀριστοκρατίαν. Ὁ Ρεκάρεδος, ὁ πρῶτος καθολικὸς βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας, κατώρθωσε μὲ πολλὴν δεξιότητα, ἀλλὰ καὶ μὲ μεγάλην ἐπιμονήν, νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὴν Βησιγοτθικὴν Ἱσπανίαν τὴν καθολικὴν θρησκείαν. Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία τῆς Ἱσπανίας συνάπτει στενοτάτας σχέσεις μὲ τὴν Ρώμην καὶ δέχεται εὐχαρίστως τὴν πνευματικὴν ἡγεμονίαν τοῦ πάπα. Εἰργάσθη δ' ὁ Βησιγότθος οὗτος βασιλεὺς καὶ πρὸς συμπλήρωσιν τῆς Βησιγοτθικῆς νομοθεσίας.

Ἡ Καθολικὴ Ἱσπανία τρέπεται εἰς τὴν θεοκρατίαν. Ἡ ἐπικράτησις ὅμως τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Ἱσπανίαν εἶχε παράδοξα ἀποτελέσματα. Κατὰ τὸν Ζ´ αἰῶνα ὁ Ἀρειανισμὸς ἔχει ἐξαφανισθῆ, ἐπισήμως τοὐλάχιστον, διοργανώνεται ὅμως εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ἀμέσως σχεδὸν μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Καθολικισμοῦ, ἓν εἶδος θεοκρατικῆς διοικήσεως. Ἡ ἀποδοχὴ τοῦ Καθολικισμοῦ εὐκολύνει τοὺς γάμους τῶν Γότθων μὲ τοὺς Ἱσπανορρωμαίους, κατ' ἀκολουθίαν εὐκολύνει τὴν συγχώνευσιν τῶν δύο λαῶν. Ἦτο δὲ ἡ ἕνωσις αὕτη πηγὴ δυνάμεως διὰ τοὺς Βησιγότθους, κυβερνωμένους ὅμως ἀπὸ βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὑποχείριοι εἰς τὸν καθολικὸν κλῆρον. Ἀντὶ τῶν συνελεύσεων τοῦ λαοῦ συνήρχοντο τακτικὰ εἰς τὸ Τολέδιον σύνοδοι ἐπισκόπων καὶ εἶναι αἱ σύνοδοι αὗται αἱ πραγματικῶς κυβερνῶσαι τὸ Βησιγοτθικὸν Κράτος. Ὅσοι βασιλεῖς δὲν συνεκάλουν τὰς συνόδους ταύτας, ἐξεθρονίζοντο, ὡς ὁ βασιλεὺς *Σβιντίλας* (620—631), ὁ ὁποῖος εἶχε κατορθώσει νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ εἶχε διεξαγάγει διαφόρους πολέμους κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Καλοὶ βασιλεῖς θεωροῦνται οἱ ὑποχείριοι τοῦ κλήρου, τοιοῦτος δ' ἦτο ὁ *Κινδίλας* (636—640), τοῦ ὁποίου ἡ βασιλεία ἐξήρθη ὡς ἑξῆς ὑπὸ τῶν χρονογράφων: «Συνεκάλεσε μέγαν ἀριθμὸν συνόδων μὲ τοὺς ἐπισκόπους, καὶ ἔδωκε δύναμιν εἰς τὸ βασίλειον διὰ τῆς πίστεως».

Ἡ ἐκ τῆς θεοκρατίας παρακμή. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς θεοκρατίας ἦσαν θλιβερὰ διὰ τὸ Βησιγοτθικὸν βασίλειον τῆς Ἱσπανίας. Οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ αἱρετικοὶ καταδιώκονται ἀπηνῶς, αἱ δὲ καταδιώξεις αὗται ἐξασθενίζουν τὸ βασίλειον, διότι φέρουν διαιρέσεις εἰς τοὺς ὑπηκόους. Οἱ βασιλεῖς δὲν δύνανται ν' ἀντισταθοῦν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ κλήρου. Ὑπὸ τοὺς βασιλεῖς *Κιντασβίνθον* καὶ τὸν υἱόν του *Ρεκισβίνθον* (641—672) ἡ Ἱσπανία ἐκυβερνήθη διὰ χειρῶν στιβαρῶν καὶ δικαίων, ἀπήλαυσε δὲ μακροχρόνιον εἰρήνην. Ὁ Ρεκισβίνθος ἐβελτίωσε τὴν νομοθεσίαν, ὑπεστήριξε τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Ἐπίσης καλῶς ἐκυβέρνησε καὶ ὁ διάδοχός των *Βάμπας*, ὁ ὁποῖος ἐξεθρονίσθη, διότι προσέκρουσεν εἰς τὴν δύναμιν τῆς ἀριστοκρατίας. Διεδέχθη δ' αὐτὸν ὁ *Ἔρβιχος*, ὁ ὁποῖος εἶχεν Ἕλληνα πατέρα, καὶ ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ἀληθὴς βασιλεὺς τῶν Βησιγότθων, διότι ἐχρίσθη ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου τοῦ Τολέδου. Ἀλλ' ὁ Ἔρβιχος ἐκάρη μοναχὸς (687), καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ *Ἔγικας*, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευσεν ἕως τὸ 701, διετέλεσε τυφλὸν ὄργανον τῶν ἱερέων.

Οὕτω, τὰς ἀρχὰς τοῦ Η´ αἰῶνος, ἡ Ἱσπανία δὲν ἔχει ἰσχυρὰν βασιλείαν, οὔτε ἰσχυρὰν κεντρικὴν διοίκησιν, ἀλλ' εἶναι ἕρμαιον τοῦ κλήρου, ἄλλοτε τῶν χωροδεσποτῶν καὶ τῶν εὐγενῶν. Ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς ἔρχεται εἰς ὀξὺν ἀνταγωνισμὸν πρὸς τὴν δύναμιν τῶν μεγάλων καὶ τῶν ἰσχυρῶν. Ἡ Ἱσπανία ἱεροκρατεῖται ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον. Αἱ σύνοδοι εἶναι ἀληθινὰ κοινοβούλια τοῦ Κράτους, καὶ νομοθετοῦν, οἱ ἐπίσκοποι εἶναι οἱ ἀνώτατοι λειτουργοί, ἐκ δὲ τῶν ἀρχιεπισκόπων ὁ Τολέδου ἀσκεῖ ἡγεμονίαν ὡς ἑδρεύων εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ὁ φανατισμὸς εἶναι μέγας, ὁ μοναχικὸς βίος εἶναι εἰς μέγιστον βαθμὸν ἀνεπτυγμένος. Ἡ σπουδαιοτέρα ἐκδήλωσις τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ εἶναι οἱ διωγμοὶ τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἥσυχοι καὶ ὑπὸ τὴν Ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν καὶ ὑπὸ τοὺς Ἀρειανοὺς βασιλεῖς. Ὁ διωγμὸς δὲ καθίσταται ἀπηνὴς ἐκ τῶν διαταγμάτων τῆς 17ης ἐν Τολέδῳ συνόδου, τὰ ὁποῖα ἐπιτάσσουν: δήμευσιν τῶν κτημάτων, ὑπαγωγὴν εἰς δουλείαν, ἀναγκαστικὸν ἐκχριστιανισμὸν τῶν παίδων.

Ὁ ἐκ τῶν Ἀράβων κίνδυνος καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ἀδυναμία. Ἡ φανατικὴ αὕτη πολιτικὴ ἦτο ἄφρων, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἐπλησίαζεν ἤδη ὁ μέγας Μουσουλμανικὸς κίνδυνος. Οἱ Ἄραβες εὑρίσκονται ἤδη εἰς τὴν ἀντιπέραν τοῦ Γιβραλτὰρ Ἀφρικανικὴν παραλίαν. Ὁ βασιλεὺς *Οὐίτιζας* (701—710) ἐνόησε τὴν ἀφροσύνην ἐνώπιον τοιούτου κινδύνου καὶ ἀπεφάσισε νὰ βελτιώσῃ τὴν κατάστασιν, ἐπιφέρων διαφόρους μεταρρυθμίσεις. Ἀλλ' ὁ μητροπολίτης τοῦ Τολέδου δὲν τὸν ἄφησε νὰ προχωρήσῃ, ἄλλως τε ἦτο ἤδη πολὺ ἀργά.

Τὸ Χριστιανικὸν βαρβαρικὸν βασίλειον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἱδρυθῆ εἰς τὴν Ἰβηρικὴν χερσόνησον κατ' ἀκολουθίαν τῶν μεγάλων Ἐπιδρομῶν, εἶχε φθάσει εἰς τελείαν κατάπτωσιν καὶ ἦτο λεία εὔκολος εἰς τοὺς νέους ὁρμητικοὺς ἐπιδρομεῖς, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἤδη καταλάβει τὴν Ἀφρικήν. Οἱ Βησιγότθοι κατακτηταί, ἡ παλαιὰ Ἱσπανορρωμαϊκὴ ἀριστοκρατία, ὁ καθολικὸς κλῆρος, ἦσαν ἡ κυρίαρχος τάξις, ἡ ὁποία ἐπίεζεν ὅλον τὸν ἄλλον πληθυσμόν, τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν κατεστραμμένοι, τοὺς ἀγρότας, οἱ ὁποῖοι εἶχον γίνει δουλοπάροικοι, τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι ὑφίστατο ἀπηνῆ διωγμόν. Μὲ κόπον ἐπρο-

Digitized by Google

σπάθει ἡ ἀριστοκρατία νὰ δαμάζῃ τὴν ὀργὴν τῶν κατοίκων, τὴν ὁποίαν ἐξήγειρεν ἡ μισαλλοδοξία καὶ ἡ σκληρότης αὐτῆς. Ἡ δὲ γενναιότης καὶ ζωτικότης τῶν συμπολεμιστῶν τοῦ Ἀλαρίχου εἶχεν ἤδη κατάπεσει. Ὅπως δὲ εἶχεν ἐκλείψει τὸ πολεμικόν, ἐξέλιπε καὶ τὸ πολιτικὸν πνεῦμα. Οἱ βασιλεῖς οὐδεμίαν ἐξουσίαν εἶχον, αἱ σύνοδοι, εἰς τὰς ὁποίας συνήρχοντο οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ μεγάλοι ἄρχοντες, ἔλαβον αὐταὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἀναβιβάζουν καὶ νὰ καταβιβάζουν τοὺς βασιλεῖς ἀπὸ τὸν θρόνον. Οἱ μεγιστᾶνες ἐξεθρόνιζον συχνότατα τοὺς βασιλεῖς, διότι ἤλπιζεν ὁ καθεὶς ὅτι ὁ κενούμενος θρόνος θὰ εἶναι ἰδικός του. Εἰς οὐδενὸς λαοῦ τὴν ἱστορίαν ὑπάρχουν τόσαι βασιλοκτονίαι ἢ ἐγκαθείρξεις βασιλέων εἰς μοναστήρια. Ἔριδες, ἀντιζηλίαι, ῥαδιουργίαι, συνωμοσίαι, ἐπλήρουν τὸν πολιτικὸν βίον τῆς χώρας. Τὰ μίση ἦσαν τόσον μεγάλα, ὥστε ἐπέκειντο ἐμφύλιοι πόλεμοι, τὰ πάθη ἦσαν τόσον σφοδρά, ὥστε νὰ προκαλῆται ἡ πρόσκλησις τῶν ξένων.

Κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην ὥραν, οἱ Ἄραβες ἦσαν εἰς τὴν Ταγγέρην, καὶ ἔβλεπον μακρὰν τὴν Ἱσπανίαν, τὴν χώραν ἐκείνην, ὡς ἔλεγον, «ἡ ὁποία ἤξιζε τὴν Συρίαν διὰ τὴν γλυκύτητα τοῦ κλίματος, ἤξιζε τὴν Ὑεμένην διὰ τὸν πλοῦτον τοῦ ἐδάφους, καὶ τὰς Ἰνδίας διὰ τὰ ἄνθη καὶ τὰ ἀρώματα, καὶ τὸ Ἄδεν διὰ τοὺς λιμένας καὶ τὰ ὡραῖα παράλια».

Κατάκτησις τῆς Ἱσπανίας ὑπὸ τῶν Ἀράβων καὶ κατάλυσις τοῦ Βασιλείου τῶν Βησιγότθων. Εἰς τὴν Β. Ἀφρικὴν οἱ Ἄραβες δὲν εἶχον κατορθώσει νὰ ἐξαλείψουν πᾶν ἴχνος Βυζαντινῆς κυριαρχίας. Ὁ κόμης Ἰουλιανὸς εἶχε διατηρηθῆ εἰς τὴν πόλιν τῶν *Ἑπτὰ ἀδελφῶν* (τὴν σημερινὴν Ceuta τοῦ Μαρόκκου), ἀπέναντι τοῦ Γιβραλτάρ, ὅπου ἐκυβέρνα ἐν ὀνόματι τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Βυζαντινὸς οὗτος διοικητὴς εἶχε πολὺ συχνὰς σχέσεις μὲ τὴν Ἱσπανίαν, σχεδὸν ὅσας καὶ μὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἀνεμειγνύετο λίαν ἐνεργῶς εἰς τὰ πράγματα τῶν Βησιγότθων. Τὸν βασιλέα Οὐίτιζαν εἶχεν ἐκθρονίσει ὁ *Ροδέριχος*, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῶν Βησιγότθων. Ὁ κόμης Ἰουλιανὸς ἦτο δεδηλωμένος ἐχθρὸς τοῦ Ροδερίχου, καὶ διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὸν ἐκθρονισθέντα Οὐίτιζαν ὑπέβαλεν ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν ἐξορίστων Ἱσπανῶν, τῶν φίλων τοῦ Οὐίτιζα, εἰς τοὺς ἡγεμόνας τῶν Ἀράβων τὴν ἰδέαν τῆς ἐπιδρομῆς εἰς τὴν χερσόνησον, καὶ μάλιστα παρέσχεν εἰς αὐτοὺς τὰ πρὸς τοῦτο ἀναγκαῖα μέσα. Συμπράττει δὲ προδοτικῶς μὲ τοὺς Ἄραβας καὶ ὁ Βησιγότθος διοικητὴς τῆς Νοτίου Ἱσπανίας καὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Βησιγότθων κατεχομένου μέρους τῆς Μαυριτανίας. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀράβων *Μουσᾶ-μπὲν-Νοσεΐρ* ἐξήτησεν ὁδηγίας ἀπὸ τὸν χαλίφην, ὁ ὁποῖος παρήγγειλεν εἰς αὐτὸν νὰ ἐνεργήσῃ μετὰ περισκέψεως. Κατ' ἀρχὰς ἀπέστειλεν ἐν μικρὸν ἀπόσπασμα Ἀράβων, τὸ ὁποῖον προέβη εἰς λεηλασίας (710). Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἰσχυρὰ ἐμπροσθοφυλακὴ 7.000 ἀνδρῶν διῆλθε τὸν πορθμὸν τοῦ Γιβραλτὰρ (τὸν ἀρχαῖον Ἡράκλειον πορθμὸν) ἐπὶ τεσσάρων πλοίων, τὰ ὁποῖα εἶχε παράσχει ὁ κόμης Ἰουλιανός, καὶ ἀμέσως ἠκολούθησεν ἐνίσχυσις 5.000 ἀνδρῶν ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν περιλάλητον εἰς τὴν κατάκτησιν ταύτην *Ταρίκ*. Οὗτος προσήγγισε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ ἀκρωτήριον, τὸ ὁποῖον οἱ ἀρχαῖοι, ὡς ἐκ τοῦ σχήματός του, ὠνόμαζον *Κάλπην*, καὶ τὸ ὁποῖον ἀπ' αὐτοῦ ἔλαβε τὸ ὄνομα Djebel Tarik (ὄρος τοῦ Ταρίκ), ἐξ οὗ προῆλθε καὶ τὸ πασίγνωστον ὄνομα *Γιβραλτάρ*. Οἱ Ἄραβες προχωροῦν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου συναντῶντες κατὰ τόπους μικρὰς μάχας, ὅτε εὑρίσκονται ἐνώπιον τοῦ βασιλέως Ροδερίχου, ὁ ὁποῖος κατέφθανε μὲ ὅσας δυνάμεις εἶχε δυνηθῆ νὰ περισυλλέξῃ.

Ἡ κρίσιμος μάχη. Ἡ συναφθεῖσα μάχη τῆς 19 Ἰουλίου 711 εἶναι γνωστὴ μὲ τὸ ὄνομα *μάχη τοῦ Ξερὲς* (Xerez de la Frontera) ἐκ τῆς παλαιᾶς Ἱσπανικῆς πόλεως, ἡ ὁποία ἐλέγετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα *Ἄστα* (Asta regia), ὀλίγον πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ πρὸς Β. τῆς σημερινῆς πόλεως Κάδικος (τῶν ἀρχαίων Γαδείρων, σήμερον Cadix). Ἀκριβέστερον δὲ ἡ μάχη συνήφθη ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ μικροῦ ποταμοῦ Οὐὰδ - Βέκκα, ὁ ὁποῖος ἐκβάλλει παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Τραφαλγάρ. Ὁ στρατὸς τῶν Βησιγότθων δὲν ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς ἄλλοτε ῥωμαλέους καὶ ὁρμητικοὺς πολεμιστὰς τοῦ Ἀλαρίχου, καὶ οἱ λαβόντες μέρος Γότθοι εἶχον καταντήσει ἀπόλεμοι, τὸ μεγαλύτερον δὲ μέρος τοῦ στρατοῦ συνέκειτο ἀπὸ δουλοπαροίκους, ὡπλισμένους μὲ σφενδόνας, μὲ δρέπανα ἢ καὶ ἁπλῶς μὲ ῥάβδους. Ἐξ ἄλλου καὶ ὁ στρατὸς τῶν Ἀράβων δὲν συνέκειτο μόνον ἀπὸ Ἄραβας πολεμιστάς, οἱ πλεῖστοι στρατιῶται ἦσαν Βέρβεροι καὶ Μαυριτανοί, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ οἱ Ἄραβες τῆς Ἱσπανίας ἔγιναν γνωστοὶ εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ περιλάλητοι εἰς τὴν Μεσαιωνικὴν ποίησιν καὶ μυθολογίαν ὡς *Μαῦροι*. Ἦσαν ὅμως οὗτοι γενναῖοι πολεμισταὶ καὶ οἱ ἀρχηγοί αὐτῶν οἱ ὁρμητικοὶ Ἄραβες ἀρχηγοί, οἱ ὁποῖοι εἶχον κατακτήσει τὴν Ἀφρικήν. Τὸ ἀσθενέστατον σημεῖον τοῦ στρατοῦ τοῦ Ροδερίχου, ἦτο ὅτι δὲν ἦσαν ὅλοι οἱ ἄνδρες ἀποφασισμένοι νὰ νικήσουν. Ὅλον τὸ ἐχθρικὸν πρὸς τὴν Ροδέριχον κόμμα ηὔχετο τὴν ἧτταν, οἱ δὲ υἱοὶ καὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ ἐκθρονισθέντος Οὐίτιζα, οἱ ὁποῖοι διῴκουν τὰς πτέρυγας, ἀπεσύρθησαν χωρὶς οὔτε κἂν νὰ πολεμήσουν. Οἱ Ἄραβες καὶ οἱ Μαῦροι ἐβάδισαν εἰς τὴν μάχην μὲ τὸν συνήθη θρησκευτικὸν φανατισμόν.

Τρεῖς ἡμέρας διήρκεσεν ἡ μάχη τοῦ Ξερές, καὶ μεγάλαι πράξεις ἡρωϊσμοῦ διεπράχθησαν ἑκατέρωθεν. Ἀλλ' οἱ υἱοὶ τοῦ Οὐίτιζα κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν μετέστησαν εἰς τοὺς ἐπιδρομεῖς καὶ ἡ προδοσία αὕτη ἐπέφερε τὴν κρίσιν τοῦ ἀγῶνος. Ὁ Ροδέριχος ἐφονεύθη ἢ ἐχάθη κατὰ τὴν ὑποχώρησιν, καὶ ὅλη ἡ Γοτθικὴ ἀριστοκρατία ἐκάλυψε τὸ πεδίον τῆς μάχης. Ὁ Ταρίκ, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς συστάσεις περὶ συνέσεως, μετὰ τὴν λαμπρὰν νίκην αὐτοῦ ἐβάδισε κατ' εὐθεῖαν κατὰ τοῦ Τολέδου, καθ' ὃν χρόνον ἀποσπάσματα τοῦ Ἀραβικοῦ στρατοῦ ἐβάδισαν πρὸς κατάληψιν πόλεων, ὡς τῆς Μαλάγας τῆς Γρενάδης, τῆς Κορδόβης καὶ ἄλλων. Ἀπὸ τὸ Τολέδον ὁ Ταρὶκ καὶ οἱ ἄλλοι Ἄραβες ἀρχηγοὶ ὥρμησαν πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις, πρὸς κατάκτησιν τῆς Βησιγοτθικῆς Ἱσπανίας. Οἱ Ἰουδαῖοι παρέσχον σημαντικὰς βοηθείας εἰς τοὺς κατακτητάς. Οἱ εὐγενεῖς Βησιγότθοι ἔφευγον ἢ παρεδίδοντο εἰς τοὺς ἐχθρούς· οἱ ἀγρόται δουλοπάροικοι ἔμενον ἀπαθεῖς θεαταὶ μιᾶς ἀνατροπῆς, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν εἶχον τίποτε νὰ χάσουν.

Ἐν τούτοις ἡ παλαιὰ ἀνδρεία τῶν Γότθων ἀνερριπίζετο ἐνίοτε καὶ ἀνεχαίτιζε τοὺς κατακτητάς. Οἱ Ἄραβες ἐχρειάσθησαν ἓν ὁλόκληρον ἔτος διὰ νὰ κυριεύσουν τὴν ὡραίαν Ἀνδαλουσίαν καὶ τὰς πλησιοχώρους ἐπαρχίας. Ἡ κατάκτησις ἐξηκολούθησε, συνεχὲς δὲ ῥεῦμα μεταναστῶν Ἀράβων καὶ Βερβέρων κατέκλυζε τὴν Ἱσπανίαν. Οἱ νέοι ἔποικοι, εὑρίσκοντες κατειλημμένα τὰ Νότια μέρη, ἐβάδιζον πρὸς κατάκτησιν τῶν Βορείων χωρῶν τῆς χερσονήσου. Τέσσαρα ἔτη μετὰ τὴν μάχην τοῦ 711 ὅλη ἡ Ἱσπανία εἶχε πέσει εἰς τὰς χεῖρας Ἀράβων.

Οὕτω, μετὰ πολυτάραχον ἱστορικὸν βίον τριῶν περίπου αἰώνων (414—711), κατελύθη τὸ ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ Βασίλειον τῶν Βησιγότθων. Μόνον μερικαὶ ὀρειναὶ χῶραι, εἰς τὰ Βόρεια μέρη, παρὰ τὰ Πυρηναῖα, ἡ Ἀστουρία, ἡ Κανταβρία (Βισκοΐα), ἡ χώρα τῶν Βάσκων (Γασκόνων), ἔμειναν ἀπρόσβλητοι, καὶ εἰς αὐτὰς κατέφυγον τὰ λείψανα τῶν ἀνυποτάκτων Βησιγότθων, καὶ ἀπὸ αὐτὰς ἔμελλον μετὰ ἕνα αἰῶνα νὰ ἐξορμήσουν πρὸς συντριβὴν τῆς δυνάμεως τῶν Ἀράβων. Καὶ ἡ μὲν Ἱσπανία ἔμελλε πάλιν ν' ἀποτελέσῃ εἰς τὸ μέλλον Χριστιανικὸν Βασίλειον, ἀλλὰ τὸ παλαιὸν βαρβαρικὸν Βασίλειον τῶν Βησιγότθων δὲν ἔμελλε πλέον νὰ ἐπανιδρυθῇ, καὶ καθόλου τὸ ὄνομα τῶν Βησιγότθων διεσώθη μόνον εἰς τὴν ἱστορικὴν ἀνάμνησιν· διότι καὶ ὅσα Βησιγοτθικὰ φῦλα ἔμειναν εἰς τὰς παλαιὰς τῶν στεππῶν οἰκήσεις καὶ αὐτὰ ἐχάθησαν ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων τῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔπαυσαν καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα νὰ διέρχωνται διὰ τῶν πρὸς Β. τοῦ Εὐξείνου πόντου χωρῶν ἐπιπίπτοντες κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.

Ὁ βίος καὶ οἱ νόμοι εἰς τὸ Βησιγοτθικὸν βασίλειον. Οἱ δύο λαοί, οἱ ὑποταχθέντες Ρωμαῖοι τῆς Ἱσπανίας καὶ οἱ κατακτηταὶ Βησιγότθοι, δὲν συνεχωνεύθησαν παρὰ μετὰ πολὺν χρόνον, ἔζων παραπλεύρως ἀλλήλων χωρὶς ἔριδας, μὲ ἀρκετὴν ὁμόνοιαν· οἱ Βησιγότθοι μάλιστα δὲν ἐφέροντο πρὸς τοὺς Ρωμαίους ὡς πρὸς ἡττημένους. Οἱ Ρωμαῖοι, ὑπερήφανοι πάντοτε διὰ τὸν πολιτισμόν των, ἐφέροντο περιφρονητικῶς πρὸς τοὺς Βησιγότθους, δὲν ἔκαμνον ὅμως ἀντιπολίτευσιν, πολλοὶ μάλιστα ἐδέχθησαν νὰ λάβουν ἀξιώματα παρὰ τοῖς βαρβάροις. Ὑπάρχουν δύο λαοὶ χωρισμένοι, οἱ ὁποῖοι ζοῦν ὑπὸ ἕνα ἀρχηγόν, τὸν βασιλέα, καὶ ὑποτάσσονται εἰς τοὺς ἰδίους ὑπαλλήλους καὶ ἀξιωματούχους. Οἱ δύο λαοὶ δὲν ἀγαποῦν ἀλλήλους, ἀλλ' οἱ μὲν Ρωμαῖοι δὲν σκέπτονται νὰ ἐπαναστατήσουν, οἱ δὲ νικηταὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐκπολιτίζονται. Ἐν τούτοις οἱ Βησιγότθοι βασιλεῖς δὲν ἐξερρωμαΐσθησαν, ἔμειναν ἀληθεῖς Γερμανοί, οἱ δύο δὲ λαοὶ δὲν συνεχωνεύθησαν ἐντελῶς. Ἡ αἰτία εἶναι ὅτι οἱ Βησιγότθοι ἦσαν Ἀρειανοί. Οἱ Καθολικοὶ ὅμως ἐπίσκοποι εἶχον μεγάλην δύναμιν, καὶ ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία ἦτο ἰσχυρά, διότι συνεκέντρωνεν ὅλον τὸν πνευματικὸν καὶ κοινωνικὸν βίον. Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία ἦτο ἡ μεγάλη πατρίς, οἱ δὲ Ἀρειανοὶ Βησιγότθοι εὑρίσκοντο ἔξω αὐτῆς.

Οἱ Βησιγότθοι βασιλεῖς ἐπροσπάθησαν διὰ τῆς νομοθεσίας νὰ φέρουν τὴν τάξιν εἰς τὴν πολυσύνθετον ἐκείνην κοινωνίαν. Οἱ βασιλεῖς Εὔριχος καὶ Ρεκάρεδος ὑπῆρξαν ἰδίως οἱ νομοθέται τοῦ Βησιγοτθικοῦ Κράτους. Οἱ νόμοι τῶν Βησιγότθων εἶναι οἱ ἄριστοι καὶ οἱ ἠπιώτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους νόμους τῶν βαρβάρων. Τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον κατεγράφη εἰς κώδικα, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη Lex romana Wisigothorum καὶ ὁ ὁποῖος ἔγινε γνωστὸς εἰς τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα μὲ τὸ ὄνομα *Ἐπιτομὴ τοῦ Ἀλαρίχου* (Breviarium Alarici), διότι ὁ βασιλεὺς Ἀλάριχος ὁ Β' συνέστησεν ἐπιτροπὴν τῶν 506 ἐξ ἱερέων καὶ εὐγενῶν διὰ νὰ ἑρμηνεύσουν καὶ ν' ἀνθολογήσουν τὸν Ρωμαϊκὸν νόμον. Ἡ συλλογὴ ἔγινε δεκτὴ ἀπὸ τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ τὸ πρωτότυπον κατετέθη εἰς τὸν βασιλικὸν θησαυρόν. Τὸ μνημεῖον τοῦτο εἶναι σπουδαιότατον, διότι ἡ συγκριτικὴ μελέτη αὐτοῦ μὲ τὸν *Θεοδοσιανὸν κώδικα* δεικνύει τί παρέλειψαν ὡς ἄχρηστον οἱ Βησιγότθοι.

Τὸ δὲ δίκαιον τῶν Βησιγότθων ἤρχισε νὰ συντάσσηται ἐπὶ τοῦ βασιλέως Εὐρίχου καὶ ἐξηκολούθησε συμπληρούμενον ἀπὸ τοὺς διαδόχους βασιλεῖς. Ἡ συλλογὴ ἐπεθεωρήθη καὶ ἐξεδόθη ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἔγικα τὰ τέλη τοῦ Ζ' αἰῶνος (693), δηλαδὴ τὰς παραμονὰς τῆς καταστροφῆς. Εἰς τὸν νέον τοῦτον κώδικα, τὸ δίκαιον εἶναι κοινὸν καὶ διὰ τοὺς Ρωμαίους καὶ διὰ τοὺς Βησιγότθους, σχηματισθὲν διὰ τῆς ἑνώσεως τῶν δύο δικαίων. Εἶναι δὲ τοῦτο ἡ ἀπόδειξις τῆς ἑνώσεως τῶν δύο λαῶν, ἡ ὁποία ἤρχισε νὰ γίνηται ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ ΣΤ' αἰῶνος καὶ τὴν ὁποίαν κυρίως παρήγαγεν ἡ ἀποδοχὴ τοῦ Καθολικοῦ δόγματος. Διὰ τῆς ἐπιβολῆς τὴν ὁποίαν ἤσκησεν εἰς τοὺς δύο λαοὺς ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία, ἐγεννήθησαν οἱ οὐσιώδεις χαρακτῆρες τῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὴν παπικὴν Ρώμην, τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς μισαλλοδοξίας, χαρακτῆρες, οἱ ὁποῖοι ἐκυριάρχησαν εἰς ὅλην τὴν ἱστορίαν τῆς Καθολικῆς Ἱσπανίας.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Βησιμώθ *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Οὕτως (ὡσαύτως *Βηθασεινὼθ* ἢ *Βεθασιμοὺθ* ἢ *Αἰσειμὼθ*) ἀποδίδεται ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ἑβδομήκοντα τὸ ἑβραϊκὸν *Μπαὶθ-Χαγιεσιμὼθ* (=οἶκος τῶν ἐρήμων), ὅπερ εἶναι ὄνομα πόλεως τῆς Παλαιστίνης, ἀνηκούσης εἰς τὴν φυλὴν Ρουβὴμ (*Ἰ. Ναυῆ* ιγ' 20, πρβ. καὶ Ἀριθμῶν λγ' 49). Ἡ πόλις αὕτη ἀναζητεῖται ἐν τοῖς σημερινοῖς ἐρειπίοις *Σουεϊμέτ*, ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἰορδάνου, περὶ τὰ 2 χ.μ. βορειοανατολικῶς τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης καὶ περὶ τὰ 4 χ.μ. ἀνατολικῶς τοῦ Ἰορδάνου. Ἡ Βησιμὼθ ὑφίστατο καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Εὐσεβίου καὶ βραδύτερον ἔτι.

Π. Ι. Μ.

βῆσσα (ἡ) (δωρικῶς *βᾶσσα*).—1) Οὕτως ἐλέγετο παρὰ ποιηταῖς, ἰδίως παρ' Ὁμήρῳ, ἀλλὰ καὶ παρὰ Πινδάρῳ καὶ Σοφοκλεῖ, ἡ σύνδενδρος φάραγξ, ἡ δρυμώδης κοιλάς, ὡς «οὔρεος ἐν βήσσῃσι» (Ἰλ. Γ. 34), δηλαδὴ εἰς τὰς ὀρεινὰς κοιλάδας.—2) Εἶδος ποτηρίου ἐν πολλῇ χρήσει ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατὰ τὸν Ἀθήναιον. Ἡ *βῆσσα* (*βῆσα* ἢ *βησίον*) ἦτο εὐρεῖα κατὰ τὴν βάσιν καὶ στενὴ κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος. Τοιαύτην δ' ἔχουσα μορφὴν ὡμοίαζε πρὸς τὸν *βομβυλιὸν* (λακωνικὸν στάμνον) καὶ τὸ ἀλάβαστρον.

ΚΑΨ.

Βῆσσα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*.—1) Πόλις λοκρική, Λοκρῶν τῶν Ἐπικνημιδίων, ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Σκαρφείας, ὀνομασθεῖσα οὕτω διὰ τὸ δασῶδες περιβάλλον («δρυμώδης τις τόπος» *Στράβ.* 9, 426.).—2) Κυρία ἕδρα τοῦ ληστρικοῦ λαοῦ τοῦ καλουμένου *Βουκόλοι* εἰς τὰ βορειοδυτικὰ τοῦ Δέλτα τοῦ Νείλου (*Ἡλιοδ.* Αἰθ. VI. 3, 9—12). —3) Δῆμος ἀττικὸς ἀνῆκον εἰς τὴν Ἀντιοχίδα, βραδύτερον εἰς τὴν Ἀδριανίδα φυλήν· ἐλέγετο καὶ *δῆμος Βησαιέων* ἀπὸ τῶν πολιτῶν (*Στρ.* ἔ. ἀ.). —4) Πόλις ἐν Αἰγύπτῳ, βραδύτερον *Ἀντινοόπολις*.

ΙΑΚ. Χ. Δ.

—**Βῆσσα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Ποσειδωνίας* τῆς ἐπαρχίας Σύρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 53. Παρ' αὐτὴν κεῖται καὶ ἡ *Ἄνω Βῆσσα* (κάτ. 18).

βήσσαλον (τὸ) ἢ *βέσσαλον*· ὀπτὴ πλίνθος, κοιν. *τοῦβλο*· ἡ λέξις εἶναι μεσαιωνική: «κάστρον ἀπὸ ἐγχωρήγου καὶ βησσάλου» (μὲ χωργύι καὶ μὲ τοῦβλο) ἀπὸ τοῦ λαν. bessalis.

Βήσσανη *[Γεωγρ.]* βλ. Βήσανη.

Βησσαρίων. Εἷς τῶν μᾶλλον διακεκριμένων Ἑλλήνων λογίων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Ἐγεννήθη ἐν Τραπεζοῦντι τῷ 1389 ἢ 1393 ἢ 1395 ἢ 1403. Δεδομένου ὄντος ὅτι ἀπέθανε τῷ 1472, ἡ τελευταία χρονολογία φαίνεται πιθανωτέρα, διότι δι' αὐτῆς συμπληροῦνται τὰ 69 ἔτη ζωῆς τοῦ Βησσαρίωνος, περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ ἐν τῷ ἐπικηδείῳ του ὁ *Νικόλαος Κοπρανίκας*. Ἡ οἰκογένεια τοῦ Βησσαρίωνος δὲν ἀνῆκεν εἰς τὰς πρώτας οἰκογενείας τῆς Τραπεζοῦντος. Οἱ γονεῖς του ἦσαν μᾶλλον χειρώνακτες, ἀποζῶντες ἐκ τοῦ προϊόντος τῆς ἐργασίας των. Τὸ βαπτιστικὸν τὸ ὄνομα ἦτο Ἰωάννης, μετέβαλε δὲ τοῦτο εἰς Βησσαρίωνα, ὅτε, ἀπαρνήθεις τὰ ἐγκόσμια, περιεβλήθη, τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα.

Πρῶτος διδάσκαλος τοῦ Βησσαρίωνος ὑπῆρξεν ὁ μητροπολίτης Τραπεζοῦντος *Δοσίθεος*, ἀνὴρ διακρινόμενος διὰ τὰς ἀρετὰς καὶ τὴν πολυμάθειάν του. Εἰς αὐτὸν τὸν ἐνεπιστεύθησαν οἱ γονεῖς του, οἱ ὁποῖοι ἔβλεπον τὴν μεγάλην εὐφυΐαν καὶ νοημοσύνην τοῦ υἱοῦ των. Ὁ Δοσίθεος ἐδίδαξεν αὐτὸν τὰ ἐγκύκλια μαθήματα καὶ τὸν ἐκατήχησεν εἰς τὸν μοναχικὸν βίον. Εἰς ἡλικίαν εἴκοσι ἐτῶν, τῷ 1423, ἔκειρεν αὐτὸν μοναχόν, καὶ βραδύτερον τὸν παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς Κωνσταντι-

Digitized by Google

νούπολιν. Εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἐπρόκειτο ὁ φιλομαθὴς Βησσαρίων νὰ ἀκολουθήσῃ ἀνωτέρας σπουδάς, τὴν γραμματικήν, τὴν ῥητορικήν, τὴν ποίησιν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν θεολογίαν. Εἶναι δύσκολον νὰ καθορίσωμεν πότε ἀκριβῶς μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, πάντως ὅμως εὑρίσκετο ἐκεῖ ἤδη τῷ 1425, φοιτῶν εἰς τὴν δημοσίαν σχολὴν τοῦ ὀνομαστοῦ ῥητοροδιδασκάλου *Μανουὴλ Χρυσοκόκκη*. Τὸ ἔτος τοῦτο ἀκριβῶς ἐξεφώνησε καὶ τὴν μονῳδίαν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Μανουὴλ Παλαιολόγου. Ὁ Βησσαρίων ὑπῆρξεν ὁ ἀγαπητότερος μαθητὴς τοῦ Χρυσοκόκκη, μετὰ τοῦ ὁποίου διετήρησε καὶ μετέπειτα σχέσεις ζωηρᾶς ἀγάπης. Εἰς τὴν σχολὴν αὐτοῦ ἐγνώρισε καὶ τὸν διάσημον *Φίλελφον*. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὀλίγον βραδύτερον τοῦ 1425, κατετάχθη καὶ εἰς τὸν κανονικὸν κλῆρον τῆς Ἐκκλησίας, χειροτονηθεὶς διάκονος.

Ὀλίγον ἀργότερα, πιθανῶς τῷ 1427, ὁ Βησσαρίων ἐγκατέλειψε τὴν λάμψιν τῆς πρωτευούσης διὰ νὰ μεταβῇ εἰς Πελοπόννησον, ὅπου ἐδίδασκεν ὁ *Γεμιστός*. Ἐκεῖ ἐπαιδεύθη μὲν εἰς ὅλας τὰς ἐπιστήμας ὑπ' αὐτοῦ, πρὸ πάντων ὅμως ἐνέκυψεν εἰς τὴν μελέτην τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν μαθηματικῶν. Ἡ φήμη τοῦ ἀνταξίου πρὸς τὸν διδάσκαλον μαθητοῦ δὲν ἤργησε νὰ διαδοθῇ καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Ὁ νεαρὸς φιλόσοφος ἐφημίζετο, ὄχι μόνον διὰ τὴν πολυμάθειαν καὶ τὴν ῥητορικὴν εὐγλωττίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν λιτὸν καὶ ἐγκρατῆ βίον καὶ τὴν σεμνότητα τοῦ ἤθους. Ὅταν ἐκήρυττεν ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τῆς ἐκκλησίας τὸν θεῖον λόγον, τὰ πλήθη συνέτρεχον πανταχόθεν καὶ συνωθοῦντο διὰ νὰ ἀκούσουν καὶ θαυμάσουν τὸν πολυμαθῆ ἱεροκήρυκα. Ὁ Βησσαρίων ἐγνώριζε νὰ διεισδύσῃ βαθέως εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν καὶ νὰ κερδίζῃ τὰς καρδίας των. Ἀντὶ νὰ ἀπομακρύνεται εἰς τὰς ἀνωμάλους καὶ δυσβάτους ἀτραποὺς τῆς δογματικῆς θεολογίας, ἐκήρυττε τὸν χριστιανικὴν ἀδελφότητα καὶ ἀγάπην. Ἐντεῦθεν ἡ γοητεία καὶ δύναμις, τὴν ὁποίαν ἐξήσκει εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ, καὶ ἡ δημοτικότης του. Οἱ σύγχρονοί του μαρτυροῦν, ὅτι αἱ ἐκκλησίαι δὲν ἠδύναντο νὰ χωρέσουν τὸ ἀκροατήριόν του.

Ἐκ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἔχομεν ἓν μόνον ἔργον τοῦ Βησσαρίωνος, τὴν μονῳδίαν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς πριγκιπίσσης *Κλεόπης*, συζύγου τοῦ δεσπότου τῆς Πελοποννήσου Θεοδώρου, ἡ ὁποία ἀπέθανε τῷ 1433 ἐν Σπάρτῃ καὶ ἐτάφη εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Ἡ μονῳδία αὕτη, καθὼς καὶ ἡ ἄλλη ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Μανουὴλ Παλαιολόγου, εἶναι μὲν εἶδος ἐπικηδείου λόγου, ἀλλ' ἐγράφη μετὰ τὸν θάνατον τῆς πριγκιπίσσης ὡς ἐγκώμιον τῶν σωματικῶν καὶ ἠθικῶν ἀρετῶν της, χωρὶς νὰ ἐκφωνηθῇ, ἱερομοναχεύοντος τοῦ Βησσαρίωνος.

Ἡ φήμη του πολὺ ταχέως ἐξῆλθεν ἀπὸ τὰ στενὰ ὅρια τῆς Πελοποννήσου. Οἱ αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ Τραπεζοῦντος συχνάκις ἀνέθετον εἰς αὐτὸν διαφόρους ἀποστολὰς καὶ ἀντηγωνίζοντο ποῖος νὰ ἀνταμείψῃ καὶ τιμήσῃ αὐτὸν περισσότερον. Ἰδοὺ τί λέγει περὶ ἑαυτοῦ ὁ ἴδιος εἰς τὴν καθολικὴν ἐπιστολήν του πρὸς τοὺς ἁπανταχοῦ Ἕλληνας. «Νέον με ἔτι ὄντα καὶ οὔπω γενειῶντα διὰ πλείστης ἤγετε τιμῆς καὶ αὐτοὶ οἱ μὴ ὅλως ἰδόντες. Γνώριμον ἦν τοὐμὸν ὄνομα πᾶσι τοῖς ὁπηδήποτε φωνῆς ἑλληνικῆς ἐπαΐουσι καὶ μήπω τέτταρα καὶ εἴκοσιν ἔτη γενόμενος αἰδοῖος ἡγεμόσι καὶ ἄρχουσι καὶ πᾶσιν ὑμῖν ὑπῆρχον. Ποθεινότατος βασιλεῦσιν, οἳ οὐ τῶν ἡλικιωτῶν μόνον καὶ τῶν προβεβηκότων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀξιώματα περιβεβλημένων ἡμᾶς προετίθουν καὶ ἀξιώμασί τε καὶ ἀρχαῖς ταῖς ὑπὲρ τὴν ἡλικίαν ἐκόσμουν» (*Migne* Partol. 161, 461). Μετὰ τὸ 1433, ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν, διωρίσθη ἡγούμενος μιᾶς τῶν περὶ αὐτὴν μονῶν, μετέσχε δὲ ἔκτοτε εἰς ὅλας τὰς θρησκευτικὰς συζητήσεις, αἱ ὁποῖαι ἀντικειμενικὸν σκοπὸν εἶχον τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Ταύτην πρὸ παντὸς ἐπεδίωκεν ἡ βυζαντιακὴ αὐλή, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ λάβῃ εἰς ἀντάλλαγμα στρατιωτικὴν ἐπικουρίαν κατὰ τῶν Τούρκων ἐκ μέρους τῶν Χριστιανῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ πάπα. Τῷ 1436 ὁ Βησσαρίων διωρίσθη μητροπολίτης Νικαίας. Ὁ Μιχαὴλ Ἀποστόλης λέγει, ὅτι ἐδέχθη τὸ ὕπατον ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα κατ' ἐπίμονον ἀπαίτησιν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Παλαιολόγου. Ἐὰν τοῦτο εἶναι ἀληθές, ὁ λόγος τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ αὐτοκράτορος εἶναι ὄχι μόνον ἡ ἐκτίμησις πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Βησσαρίωνος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ συμπεριληφθῇ εἰς τὴν ἀντιπροσωπείαν τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν μέλλουσαν σύνοδον τῆς Ἰταλίας. Λέγεται δὲ ὅτι οὐδὲ μετέβη ποτὲ ὁ Βησσαρίων εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Νικαίας.

Τὸ ἔτος 1437 ἀπέπλευσεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἰταλίαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου ἡ πολυπληθὴς ἀντιπροσωπεία τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν ὁποίαν συγκατελέγετο καὶ ὁ Βησσαρίων. Κατὰ τὰς συσκέψεις καὶ συζητήσεις τῆς συνόδου τῆς Φερράρας, ὁ Βησσαρίων διὰ τῆς χάριτος τοῦ λόγου καὶ τῆς πειστικῆς εὐγλωττίας ἀνεδείχθη εἷς ἐκ τῶν πρώτων Ἑλλήνων ἀντιπροσώπων ἐφάμιλλος πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἐφέσου *Μᾶρκον Εὐγενικόν*, διακριθέντα εἰς τὴν δύναμιν τῆς διαλεκτικῆς. Καὶ ἐφόσον μὲν οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι ἀπεφασίσθη νὰ ὁμιλοῦν ἐκ μέρους τῆς ὅλης ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας, συνεφώνουν εἰς τὰς δογματικὰς ἀρχὰς καὶ καθόλου τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ἕνωσιν ζητήματα, τὰ πράγματα ἔβαινον κατ' εὐχήν. Τὰ ἐπιχειρήματα τῶν Λατίνων ἀνεσκευάζοντο ταχέως. «Καὶ ἦν ἰδεῖν, λέγει ὁ γράψας τὴν ἱστορίαν τῆς συνόδου *Σίλβεστρος Συρόπουλος*, τὸ τῆς θείας γραφῆς, ἀδελφὸς ὑπ' ἀδελφοῦ βοηθούμενος ὡς πόλις ὀχυρά» (σελ. 132). Βραδύτερον ὅμως ἀνεδείχθησαν πολέμιοι εἰς τὰς ἀρχάς, ἡ δὲ διάστασις αὐτὴ ἔβλαψε πολὺ τὰ ἡμέτερα συμφέροντα.

Ὅτε οἱ Λατῖνοι παρουσίασαν εἰς τοὺς ἡμετέρους τὸ ἔγγραφον τὸ περιέχον τὴν διδασκαλίαν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρός, ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὸν Βησσαρίωνα νὰ ἐκθέσῃ εἰς ἀπάντησιν ἐγγράφως ὅλην τὴν διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἀπάντησις ἀνεγνώσθη τὴν 14 Ἰουνίου 1438. Ἐπειδὴ ὅμως ἠγέρθησαν ἀντιρρήσεις τινὲς ὑπὸ τοῦ Εὐγενικοῦ, ὁ αὐτοκράτωρ ἀνέθεσεν εἰς ἀμφοτέρους νὰ συντάξουν ἕκαστος κατ' ἰδίαν χωριστὴν ἀπάντησιν. Μετὰ τὴν σύνταξιν, λέγει ὁ Συρόπουλος, «ὁ βασιλεὺς ἐπῄνεσε μὲν τὸ προοίμιον καὶ τὰς προκαταστάσεις τοῦ Νικαίας, τὰ δὲ ἐπιχειρήματα καὶ τὰς κατασκευὰς καὶ τὰς παραστάσεις τοῦ Ἐφέσου». Διὰ τοῦτο, διὰ νὰ καταστῇ ἡ ἀπάντησις ἀκαταμάχητος, ἐσκέφθη ὁ αὐτοκράτωρ ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ συνταχθῇ νέον ἔγγραφον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἤδη συνταχθέντων δύο, περιλαμβάνον ἐκ τούτων ὅ,τι ἐφαίνετο καλόν. «Φαίνεται οὖν μοι καλόν, εἶπεν ὁ αὐτοκράτωρ, κατὰ τὸν Συρόπουλον, ἵνα λάβητε τὸ προοίμιον τοῦ Νικαίας, ἐκλέξησθε δὲ καὶ εἴ τι ἄλλο φανῇ χρησιμώτερον ἐξ αὐτοῦ, λάβητε δὲ καὶ ἐκ τῶν τοῦ Ἐφέσου τὰ πλείω καὶ κρείττονα καὶ οὕτω συνθήσετε καλῶς τὸ δοθησόμενον σύγγραμμα (σελ. 134). Ὥρισε δὲ συντακτικὴν ἐπιτροπὴν ἀποτελουμένην ἀπὸ τοὺς ἰδίους συντάκτας, τὸν Γεώργιον Γεμιστόν, διδάσκαλον καὶ τῶν δύο, καὶ τὸν *Γεώργιον Ἀμιρούτσην*, ἡ ὁποία ἐτελείωσε τὸ ἔργον τὴν 17 Ἰουλίου 1438. Ἡ πρᾶξις ὅμως αὐτὴ τοῦ αὐτοκράτορος φαίνεται ὅτι προσέβαλε τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Βησσαρίωνος καὶ τοῦ Εὐγενικοῦ, περισσότερον δὲ ἴσως τοῦ πρώτου, ἔγινε δὲ αἰτία νὰ γεννηθῇ φανερὰ ἔχθρα ἀναμεταξύ των, τὴν ὁποίαν κατέστησαν ὀξυτέραν καὶ ἄλλοι προσωπικοὶ λόγοι. Ἐπειδὴ δὲ πολλάκις συμβαίνει, ἐκ τῆς ἀντιθέσεως διὰ καθαρῶς προσωπικὰς δυσαρεσκείας, νὰ γεννᾶται καὶ ἰδεῶν ἀντίθεσις, οὕτω καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ὁ Βησσαρίων, κηρυχθεὶς ἐχθρὸς τοῦ Εὐγενικοῦ, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ ἀμείλικτος πολέμιος πάσης καινοτομίας καὶ ἀντίθετος πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς ἑνώσεως πρὸς τοὺς ἑτεροδοξοῦντας Λατίνους, ἐκηρύχθη ἀντίπαλος καὶ τῶν δογματικῶν ἀρχῶν του. Τοιουτοτρόπως δέ, πρὸς μεγάλην κατάπληξιν τῶν συναδέλφων του, ἤρχισε νὰ συνηγορῇ ὑπὲρ τῶν Λατίνων, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἤρχισαν νὰ προσοικειῶνται αὐτὸν καὶ δι' ἰδιαιτέρων τιμῶν. Κατὰ μικρὸν δὲ ἐσχηματίσθη ὑπὸ τὴν προεδρείαν του μία μερὶς κεκηρυγμένη ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως, τῆς ὁποίας τὰ πρωτεύοντα μέλη ἦσαν αὐτός, ὁ Ῥωσίας Ἰσίδωρος καὶ ὁ πρωτοσύγκελλος Γρηγόριος. Τὴν μερίδα δὲ ταύτην, διὰ λόγους σκοπιμότητος, ὑπεστήριζε καὶ ὁ αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος ἐπεδίωκε τὴν ἕνωσιν διὰ πολιτικοὺς λόγους. Εἰς ὅλας τὰς μετέπειτα συνεδρίας τῆς συνόδου Φερράρας καὶ κατόπιν τῆς Φλωρεντίας, ὅπου μετετέθη αὕτη τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1439, ὁ Βησσαρίων ὑπῆρξεν ὁ πρωτεργάτης τῆς ἑνώσεως καὶ προσέφερε σπουδαιοτάτην ὑποστήριξιν εἰς τοὺς Λατίνους, πολεμοῦντας κατὰ τῶν ἐπιθέσεων τοῦ Εὐγενικοῦ. Ἐκηρύχθη πρωταγωνιστὴς καὶ ἔνθερμος τῆς ἑνώσεως φίλος, ἐπὶ θυσίᾳ τῶν δογμάτων καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας. Προσεπάθει δὲ πάντοτε νὰ ἀντλῇ τὰς ἀποδείξεις τῶν ἐπιχειρημάτων του, διὰ νὰ εἶναι πειστικώτερος, ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῶν Ἑλλήνων πατέρων, οἷον τοῦ Ἀθανασίου, Μεγάλου Βασιλείου, Γρηγορίου τοῦ Νύσσης καὶ ἄλλων. Ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 8 Ὀκτωβρίου 1438, καθ' ἣν ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ συζήτησις δημοσίᾳ περὶ τῆς προσθήκης εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως τοῦ «Filioque» («καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ»), ὁ Βησσαρίων ὡμίλησε πρῶτος καὶ ἀνεδείχθη ῥήτωρ ἀπαράμιλλος, νέος μὲν ἔτι κατὰ τὴν ἡλικίαν, ἀλλ' ἄξιος σεβασμοῦ διὰ τὴν πολυμάθειαν καὶ σοβαρότητα τοῦ λόγου, καθὼς λέγουν οἱ Λατῖνοι θαυμασταί του. Κατὰ τὴν ἑπομένην συνεδρίαν τῆς 14 Ὀκτωβρίου παραδέχεται πλέον φανερὰ τὴν ὀρθότητα τῆς διδασκαλίας τῶν Λατίνων περὶ τοῦ Filioque, ἡ προσθήκη τοῦ ὁποίου εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς οὐσιώδεις δογματικὰς διαφορὰς τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

Αἱ συζητήσεις ἐτελείωσαν καὶ τὴν 6 Ἰουλίου 1439 εἰς τὸν καθεδρικὸν ναὸν τῆς Φλωρεντίας ἐκηρύχθη τυπικῶς ἡ ἕνωσις. Μετὰ τὴν τέλεσιν τῆς λειτουργίας, προεξάρχοντος τοῦ πάπα Εὐγενίου Δ' ὁ καρδινάλιος Ἰούλιος Κεσαρίνης ἀνέγνωσε λατινιστὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἑνώσεως, ἔπειτα ὁ Βησσαρίων ἀνέγνωσεν ἑλληνιστὶ τὸ ὑπὸ τοῦ ἰδίου συνταχθὲν κείμενον τῆς ἑνώσεως, κατόπιν δὲ οἱ δύο ἀρχιερεῖς ἐνηγκαλίσθησαν καὶ ἠσπάσθησαν ἀλλήλους πρὸς συμβολισμὸν τῆς ἑνώσεως. Ἡ τελετὴ ἐτελείωσε διὰ μιᾶς παρελάσεως. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ἔχοντες τὸν Ἰωάννην Παλαιολόγον ἐπὶ κεφαλῆς, καὶ κατόπιν αὐτῶν οἱ Λατῖνοι παρήλασαν πρὸ τοῦ πάπα, ἔκαμψαν τὸ γόνυ καὶ ἠσπάσθησαν τὴν δεξιάν του.

Οἱ Ἕλληνες ἐπεβιβάσθησαν ἐκ Βενετίας εἰς τὰ πλοῖα τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1439 καὶ ἔφθασαν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1440. Μεταξὺ ὅλων ἦτο καὶ ὁ Βησσαρίων. Ὁ πάπας ἠθέλησε νὰ τὸν κρατήσῃ πλησίον του καὶ ὁ *Γεώργιος Φραντζῆς* λέγει ὅτι ἔμεινεν ἐν Ῥώμῃ (ἔκδ. *Βόννης* σελ. 192), ἔχομεν ὅμως περὶ τοῦ ἀντιθέτου τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἰδίου Βησσαρίωνος, ὅστις εἰς τὴν ἐπιστολήν του πρὸς τὸν Ἀλέξιον Λάσκαριν Φιλανθρωπινὸν ὁμιλεῖ ῥητῶς περὶ ἐπανόδου του εἰς Κωνσταντινούπολιν (*Migne* 161, 325). Ἐπανῆλθεν ἀκριβῶς διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ ἔργον του διὰ τῆς ἰδίας παρουσίας, τῆς γραφίδος καὶ τοῦ λόγου. Ἐγνώριζε πολὺ καλὰ τὰ πνεύματα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, οἱ ὁποῖοι δὲν θὰ ἀνεγνώριζον τὴν ἕνωσιν. Καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες καὶ ὁ Ἰωάννης Παλαιολόγος δὲν ἀπέκρυπτον τὴν ἀνησυχίαν των καὶ ἤρχισαν νὰ προσοικειῶνται τὸν ἀδιάλλακτον ἐχθρὸν τῆς ἑνώσεως Μᾶρκον Εὐγενικόν, ὅστις καὶ δὲν ὑπέγραψε τὰ πρακτικά. Εἶναι γνωστὸς ὁ μέγας ἀναβρασμὸς τῶν Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ ἐξέγερσίς των ἐναντίον τῆς ψευδενώσεως τῆς Φλωρεντίας, εἶναι ἐπίσης γνωστὴ καὶ ἡ οἰκτρὰ μεταμέλεια ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ὑπέγραψαν τὴν ἕνωσιν. «Ἂς ἀποσπασθῇ ἡ γλῶσσα, ἡ ὁποία ὡμολόγησε, καὶ ἂς ἀποκοπῇ ἡ χείρ, ἡ ὁποία

Βησσαρίων.
[Ὀρθοχρωματικὴ μεταφορὰ ἐκ τῆς ἐν τῇ Μαρκιανῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἑνετίας ἐλαιογραφίας.]

Digitized by Google

ὑπέγραψεν» ἔλεγον ζητοῦντες, τρόπον τινά, συγχώρησιν τοῦ ἁμαρτήματος. Ἡ ἀπέχθεια τῶν πρώτων καὶ ἡ μεταμέλεια τῶν δευτέρων ἐδικαιολογοῦντο καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι, ἐνῷ ὑπεδουλώθη ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία εἰς τὴν δυτικήν, δὲν ἔβλεπον καὶ καμμίαν βοήθειαν τοῦ δυτικοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς διάσωσιν τοῦ ὑπολειφθέντος μικροῦ τμήματος τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους ἀπὸ τὸν ἐπερχόμενον ἐξ Ἀσίας ἐχθρόν. Ἡ μερὶς τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ κατηγόρει τὸν Βησσαρίωνα, ὅτι ἐπρόδωσε τὴν πίστιν τῶν πατέρων καὶ τὰ συμφέροντα τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, χάριν τῶν ἀτομικῶν του συμφερόντων, διὰ νὰ καρπωθῇ ἀμοιβὰς καὶ ἀξιώματα ἐκ μέρους τῶν Λατίνων, ἂν καὶ οἱ σύγχρονοι ἱστορικοί, καὶ αὐτοὶ οἱ πλέον δυσμενῶς διακείμενοι πρὸς τοὺς Λατίνους, ἐκφράζονται πολὺ εὐμενῶς περὶ αὐτοῦ. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι ὁ πάπας, ἀφοῦ δὲν κατώρθωσε νὰ τὸν κρατήσῃ ἐν Ρώμῃ, ἂν καὶ τοῦ ὑπεσχέθη γενναίαν χορηγίαν, ὀλίγον ἀργότερον, τὴν 18 Δεκεμβρίου 1439, ἐν ἀπουσίᾳ καὶ ἄνευ τῆς συγκαταθέσεώς του, τὸν ἀνηγόρευσε καρδινάλιον τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Ἡ πρᾶξις ἀπετέλει μίαν ὀφειλομένην τιμὴν πρὸς αὐτὸν καὶ ἠθικὴν ἀμοιβὴν διὰ τὰς ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως ἐνεργείας του.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ Βησσαρίων ἔμαθεν εὐχαρίστως τὴν νέαν αὐτὴν ἰδιότητα. Ἐγκατέλειψε τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου κατέστη ὕποπτος καὶ μισητός, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Ἰταλίαν, μεταβὰς κατ' εὐθεῖαν εἰς Ρώμην. Πότε ἀκριβῶς, εἶναι ἄγνωστον, πάντως ὅμως κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος 1440. Ἐν ἀρχῇ τοῦ 1441 ἦτο ἐν Ρώμῃ καὶ τὴν 5 Φεβρουαρίου 1441 ὑπέγραψε τὴν βοῦλλαν τῆς ἑνώσεως τῶν Ἰακωβιτῶν πρὸς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Εἰς ἀνάμνησιν τῶν ὑπηρεσιῶν του πρὸς τὸ ἔργον τῆς ἑνώσεως τῆς Φλωρεντίας ἐδέχθη τὸν πῖλον καὶ τὰ λοιπὰ ἐμβλήματα τοῦ καρδιναλικοῦ ἀξιώματος ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ εἰς αὐτὴν τὴν Φλωρεντίαν, ἀπὸ τῆς στιγμῆς δὲ αὐτῆς μέχρι τοῦ θανάτου, κεκηρυγμένος ἐπισήμως πλέον καθολικός, διετέλεσεν ἓν ἀπὸ τὰ μᾶλλον ἐξέχοντα καὶ πρωτεύοντα μέλη τῆς ἱερᾶς ἀδελφότητος τῶν καρδιναλίων.

Ὁ Βησσαρίων ἀπεσκίρτησεν μὲν ἐκ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ὡμολόγησε τὸν καθολικισμόν, δὲν ἀπέβαλεν ὅμως καὶ τὰ ἑλληνικὰ αἰσθήματα. Εἰς αὐτὸν παρατηρεῖται τὸ περίεργον φαινόμενον, ὅτι διεχώρισε σαφῶς τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα ἀπὸ τὸ ἐθνικόν. Ἐνῷ ἄλλοι σύγχρονοι καὶ μεταγενέστεροι Ἕλληνες προσελθόντες εἰς τὸν καθολικισμὸν ἀπηρνήθησαν τελείως καὶ τὸν ἐθνισμόν, αὐτὸς διετήρησε πάντοτε ἁγνὰ τὰ ἐθνικὰ του φρονήματα καὶ ζωηρὰν τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ βίου του ἔζησεν ἐν Τραπεζοῦντι, Κωνσταντινουπόλει, Πελοποννήσῳ, Ρώμῃ, Βονωνίᾳ, Βενετίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ, ἀλλ' ὁ πατριωτισμός του δὲν μετεβλήθη. Συχνὰ ἀναπολεῖ μὲ τρυφερότητα τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ δευτέρα περίοδος τῆς ζωῆς του ἦτο ἀδιάκοπος κίνησις καὶ δρᾶσις ὑπὲρ τῆς ἀπειλουμένης πατρίδος καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ Τραπεζοῦντος ἀδιάκοπος ἐνέργεια ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῆς. Μελετῶντες ἓν μακρὸν ὑπόμνημα, τὸ ὁποῖον ἔγραψε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1442 καὶ 1446 πρὸς τὸν δεσπότην τῆς Πελοποννήσου Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον, ἀποκομίζομεν ἐξ αὐτοῦ διττὴν ἐντύπωσιν. Ἐνώπιόν μας φαίνεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ ζῶν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Δύσεως εἰς τὰς λαμπρὰς ἡμέρας τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ θερμὸς πατριώτης, ὅστις ζῇ μὲν μακρὰν τῆς πατρίδος, ἀλλ' ἔχει τὸν νοῦν ἐστραμμένον πρὸς αὐτὴν καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἴδῃ μεταδιδόμενα καὶ εἰς αὐτὴν τὰ ἀγαθὰ τοῦ ἀναγεννωμένου πολιτισμοῦ. Ἐπίσης εἰς τὴν ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν ἔγραψε τῷ 1462 ἐκ Ρώμης εἰς Ἀγκῶνα πρὸς τὸν παιδαγωγὸν τῶν τέκνων τοῦ δεσπότου τῆς Πελοποννήσου Θωμᾶ Παλαιολόγου, ὅστις κατέφυγεν εἰς Ἰταλίαν μετὰ τὴν κατάληψιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων, προβάλλει ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ γνήσιος καθολικός, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ γνήσιος Ἕλλην, συνιστῶν ὡς ἀπαραίτητον τὸν Ἕλληνα διδάσκαλον τῶν τέκνων τοῦ Θωμᾶ. Παραθέτομεν τὰς σχετικὰς περικοπὰς τῆς ἐπιστολῆς, ἡ ὁποία μᾶς ἐνδιαφέρει καὶ ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως, διότι ἐγράφη εἰς τὴν δημοτικὴν τῶν χρόνων ἐκείνων. «Ἐμένα γοῦν προηγουμένως φαίνεταί μοι ὡς ἀναγκαιότατον, ὁποὺ δὲν ἠμπορεῖ νὰ λείψῃ, πρῶτον ὁ ἰατρός, δεύτερον ὁ διδάσκαλος Ἕλλην, τρίτον ὁ διδάσκαλος Λατῖνος... Οὗτοι γοῦν εἰσὶν ἀναγκαιότατοι καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ λείψουν. Ἔτι δὲ εἷς ἢ δύο παπᾶδες Λατῖνοι διὰ νὰ ψάλλωσι λειτουργίαν λατινικὴν συνεχῶς. Εἶναι γὰρ χρεία νὰ ζῶσι τὰ παιδία λατινικῶς... Μὲ τὸν μακαρίτην τὸν αὐθέντην τὸν πατέρα τους ἐσυντύχαμεν περὶ τούτου. Καὶ ἐκεῖνος ἐβούλετο νὰ τὰ ἐνδύσῃ καὶ νὰ τοὺς ποιήσῃ νὰ ζοῦν φράγκικα παντελῶς, ἤγουν νὰ ἀκολουθήσουν τὴν ἐκκλησίαν ὡσὰν καθεὶς Λατῖνος... Ὅταν σεβαίνουν εἰς ἐκκλησίαν λατινικήν, ἂς γονατίζουν καὶ ἂς εὔχωνται ὥσπερ Λατῖνοι... Καὶ οἱ ἄρχοντες, ὁποὺ θέλουσιν εἶσθαι μετ' ἐκείνους, εἶναι χρεία νὰ προσέχωσιν εἰς τοῦτο, νὰ μηδὲν φεύγωσιν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν διὰ τὸ μνημόσυνον τοῦ πάπα..... διότι ἂν φεύγωσιν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, εἶναι χρεία νὰ φεύγωσι καὶ ἀπὸ τὴν Φραγκίαν. Οὐδὲ τινὰς γὰρ θέλει ἄνθρωπον, ὁποὺ τὸν ὀνομάζει ἄπιστον καὶ αἱρετικὸν καὶ ἀποστρέφεταί τον φανερά». Γνήσιος καθολικὸς καὶ καρδινάλιος, ἀπολαμβάνων παντοίας τιμὰς ἐν Ρώμῃ, ὁ Βησσαρίων δὲν λησμονεῖ, ἐν τούτοις, τὴν ἱστορίαν τοῦ ἰδίου ἔθνους καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἀκραιφνὴς πατριώτης καὶ προστάτης τῶν ἑλληνικῶν δικαίων κατὰ τῶν Τούρκων.

Ἡ πρώτη ἐθνικὴ δρᾶσις τοῦ καρδιναλίου Βησσαρίωνος ἐξεδηλώθη τῷ 1442, ὅτε μὲ ἀκαταπόνητον ζῆλον κατώρθωσε νὰ κηρυχθῇ ὑπὸ τῆς Δύσεως ἱερὸς πόλεμος κατὰ τῶν Τούρκων, ἔπεισε δὲ τὸν πάπαν Εὐγένιον Δ' νὰ διαθέσῃ διὰ τὰς δαπάνας τοῦ ἱεροῦ πολέμου ἐπὶ δύο ἔτη τὸ ὑπέρογκον εἰσόδημα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, τὸ προερχόμενον ἐκ τοῦ δηναρίου τοῦ ἁγίου Πέτρου. Ἀπεσταλμένοι τοῦ πάπα διεσκορπίσθησαν πανταχοῦ πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης διὰ νὰ παροτρύνουν αὐτοὺς εἰς τὸν πόλεμον. Στόλος ἀρκετὸς συνεκροτήθη εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ στρατὸς Ἰταλῶν, Γερμανῶν, Οὔγγρων καὶ Πολώνων διηυθύνθη πρὸς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἔφθασε μέχρι τῆς Βουλγαρίας. Αἱ πρῶται ἐχθροπραξίαι ἀπέβησαν ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν, ἀλλ' ὁ πόλεμος ἤρχισε νὰ χρονίζῃ καὶ ὁ ζῆλος τῶν νέων σταυροφόρων νὰ ἐλαττῶται, μέχρις ὅτου ὁ σουλτᾶνος Μουράτ, διὰ παραχωρήσεών τινων πρὸς τοὺς Οὔγγρους, ἔκλεισεν εἰρήνην τῷ 1444. Οὕτω δὲ ἐματαιώθησαν αἱ ἐλπίδες τοῦ Βησσαρίωνος.

Ὁ πάπας Νικόλαος Ε' διώρισε τὸν Βησσαρίωνα ἐπίσκοπον Σαβίνης καὶ κατόπιν Τουσκούλων μὲ ἀπόλυτον πληρεξουσιότητα. Ἐνταῦθα ἔμεινε πέντε ἔτη, κατὰ τὸ διάστημα δὲ τῆς διοικήσεώς του ἀνεδείχθη ἔμπειρος πολιτικός, στρατιωτικὸς καὶ ἐκκλησιαστικὸς ἄρχων καὶ θερμὸς τῆς παιδείας προστάτης. Ὠχύρωσε καὶ ἐξησφάλισε τὴν πόλιν ἀπὸ κάθε ἐξωτερικὸν κίνδυνον. Κατέπαυσεν ὅλας τὰς ἐν αὐτῇ σοβούσας ἐμφυλίους ἔριδας μετ' ἀσυνήθους δραστηριότητος καὶ διπλωματικῆς δεξιότητος, κατορθώσας νὰ ἀνυψωθῇ ὑπεράνω τῶν θανασίμως ἀλληλομισουμένων κομμάτων. Ἐπέτυχε δὲ τοῦτο τοσοῦτο μᾶλλον εὐκόλως, καθόσον δὲν ἦτο Ἰταλός, ἀλλὰ Ἕλλην, μὴ συνδεόμενος δι' οὐδενὸς δεσμοῦ πρὸς κανὲν κόμμα. Διέταξε καλῶς τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως καὶ ἐξησφάλισε τὰς περιουσίας ἐκκλησιῶν καὶ μονῶν ἀπὸ τῆς ἀπειλούσης αὐτὰς ἁρπαγῆς. Τελευταῖον δὲ ἀνήγειρε τὸ παρημελημένον καὶ ἐρειπωμένον πανεπιστήμιον. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἓν ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα καὶ σπουδαιότερα πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης, ὅπου συνέρρεον πανταχόθεν νέοι διὰ νὰ σπουδάσουν τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον. Ὑπῆρξεν ἐποχή, τὸν 13ον αἰῶνα, ὅτε συνεκέντρωσε περὶ τοὺς 10.000 φοιτητάς. Ἡ ταραχώδης ὅμως περίοδος τῶν πρώτων δεκαετηρίδων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἔφερεν ὡς ἀποτέλεσμα μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸ κλείσιμον αὐτοῦ. Ὁ Βησσαρίων τὸ ἀνήγειρεν, ἐκάλεσε μὲ ἁδρὰς ἀμοιβὰς ἀρίστους καθηγητὰς καὶ παρώτρυνε τοὺς νέους νὰ ἐγγραφοῦν, καταβάλλων ὁ ἴδιος τὰς δαπάνας τῶν πτωχῶν. Τοιουτοτρόπως ὁ Βησσαρίων ἐπέτυχε τελείως εἰς τὴν ἀποστολήν του. Οἱ κάτοικοι τῆς Βονωνίας, κατάπληκτοι διὰ τὰς ἀρετὰς καὶ τὴν ἱκανότητά του, διεκήρυττον ὅτι δὲν ἦτο ἀπεσταλμένος τοῦ πάπα, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ διαιωνίσουν δὲ τὴν εὐγνωμοσύνην των ἐχάραξαν ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης ἐν δημοσίῳ τόπῳ τὴν ἐπιγραφήν:

Bessarioni episcopo Tusculano
cardinali Nicaeno
benefactori nostro

(τῷ Βησσαρίωνι, ἐπισκόπῳ Τουσκούλων,
καρδιναλίῳ Νικαίας, εὐεργέτῃ ἡμετέρῳ).

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐν Βονωνίᾳ διαμονῆς του κατελήφθη ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ τῶν Τούρκων, δύο δὲ ἔτη ἀργότερον, τῷ 1455, ἀπέθανεν ὁ πάπας Νικόλαος. Τότε ὁ Ἕλλην καρδινάλιος ἔσπευσεν εἰς Ρώμην διὰ νὰ συντελέσῃ διὰ τῆς ψήφου του εἰς ἐκλογὴν πάπα, ὁ ὁποῖος θὰ ἤθελε νὰ κηρύξῃ σταυροφορίαν κατὰ τῶν Τούρκων. Μεταξὺ τῶν ὑποψηφίων ἐπροτάθη καὶ αὐτός. Ἡ ἐπιτυχία του ἐθεωρεῖτο ἐξησφαλισμένη, ὅτε, τὴν τελευταίαν στιγμήν, ὀλίγον πρὸ τῆς ψηφοφορίας, μετεβλήθησαν τὰ πράγματα διὰ τῆς ἀντιδράσεως τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀβινιῶνος *Ἀλάνου*, ὅστις ἐν τῷ ὑπερβολικῷ φανατισμῷ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναγορευθῇ κεφαλὴ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας Ἕλλην, σχισματικὸς πρότερον καὶ τρέφων ἀκόμη πώγωνα καὶ μύστακα, παρὰ τὴν συνήθειαν τῶν καρδιναλίων. Τὰ πνεύματα μετεστράφησαν καὶ πάπας ἐξελέγη ὁ Ἱσπανὸς ἐπίσκοπος Βαλεντίας Ἀλφόνσος ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κάλλιστος Γ'*.

Ὁ Κάλλιστος, μὴ λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὸν προεκλογικὸν ἀνταγωνισμόν, ἐτίμα καὶ ἐσέβετο τὸν Βησσαρίωνα, καίτοι δὲ ἦτο ὀγδοηκοντούτης πλέον, ἐπειδὴ ὑπ' αὐτοῦ νὰ κηρύξῃ σταυροφορίαν κατὰ τῶν Τούρκων πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπέτυχεν ὅμως αὐτὴ ἕνεκα τῶν ἐρίδων τῶν ἡγεμόνων. Ἡ εἰλικρινὴς συνεργασία μεταξὺ τῶν δύο πρώην ἀντιπάλων φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ Κάλλιστος ἀνέθηκεν εἰς τὸν Βησσαρίωνα ἐμπιστευτικὴν ἀποστολὴν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως Ἀλφόνσον Α'. Μόλις ἔμαθε τὴν προσέγγισίν του εἰς τὴν πρωτεύουσαν ὁ Ἀλφόνσος, ἐξῆλθε μετὰ πολυαρίθμου ἀκολουθίας εἰς προϋπάντησιν, ἀπέδωσεν εἰς αὐτὸν ἡγεμονικὰς τιμὰς καὶ διέταξε τιμητικὰς ἑορτάς. Διὰ τὴν ἐπιτυχῆ διεκπεραίωσιν τῆς ὑποθέσεως, ὁ πάπας ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον τοῦ προστάτου τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Βασιλείου καὶ ἔθεσεν ὑπὸ τὰς διαταγάς του τὸ ἐν Μεσσήνῃ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Σωτῆρος. Τὸ τάγμα τοῦτο σχεδὸν εἶχε παραλύσει καὶ οἱ μοναχοὶ δὲν ἠννόουν νὰ τηρήσουν κανένα κανόνα. Ἀναδιωργάνωσε τελείως τοῦτο καὶ ἔγραψε χάριν αὐτοῦ ἐπιτομὴν τῶν ἀσκητικῶν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Πόσον ἔμμονος εἶχε καταστῆ εἰς τὸν Βησσαρίωνα ἡ ἰδέα μιᾶς σταυροφορίας, ἀποδεικνύει καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι, ἀπελπισθεὶς ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας, ἔπεισε τὸν Κάλλιστον νὰ ἐπωφεληθῇ ἀπὸ τὰς δεισιδαιμονικὰς δοξασίας τῶν λαῶν πρὸς κήρυξιν ἱεροῦ πολέμου. Ἡ εὐκαιρία ἐδόθη ἀπὸ τὴν ἐμφάνισιν ἑνὸς κομήτου. Ὁ πάπας διέταξεν εἰς ὅλον τὸν χριστιανικὸν κόσμον δεήσεις καὶ λιτανείας πρὸς ἀποτροπὴν τῆς θείας ὀργῆς, ὥρισεν εἰς τὸ ἑξῆς καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν μεσημβρίαν νὰ κτυποῦν οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν, παρεχώρησε συγχώρησιν εἰς ὅλους, οἱ ὁποῖοι εἰς τὸν ἦχον τῶν κωδώνων ἤθελον ἀπαγγείλει τὸ Pater καὶ τὸ Ave, ἀλλὰ ἡ ταυτοχρόνως γενομένη κήρυξις πολέμου κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως δὲν εὗρεν ἀπήχησιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Χριστιανῶν.

Ὁ Κάλλιστος ἀπέθανε τῷ 1458 καὶ διεδέχθη αὐτὸν ὁ *Πίος Β'*. Αἱ σχέσεις τοῦ Βησσαρίωνος πρὸς αὐτόν, κατ' ἀρχὰς δὲν ἦσαν πολὺ φιλικαὶ ἐκ λόγων ἀντιδράσεως κατὰ τῆς ἐκλογῆς του, δὲν ἤργησαν ὅμως οἱ δύο ἄνδρες νὰ γνωρισθοῦν καλύτερον καὶ νὰ αἰσθανθοῦν ἀμοιβαῖα αἰσθήματα ἀγάπης καὶ σεβασμοῦ. Ὁ Βησσαρίων, εὑρὼν τὸν νέον πάπαν εὐμενῶς διατεθειμένον διὰ μίαν σταυροφορίαν, παρώτρυνεν αὐτὸν νὰ συγκαλέσῃ σύνοδον τῶν Ἰταλῶν ἡγεμόνων εἰς Μάντουαν. Ἐκεῖ ὡμίλησεν ὁ πάπας διὰ μακρῶν τὴν 8 Ὀκτωβρίου 1459, διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ Βησσαρίων ἐξ ὀνόματος τοῦ συλλόγου τῶν καρδιναλίων, ἐξορκίζοντες ἀμφότεροι τοὺς Χριστιανοὺς ἡγεμόνας νὰ ἀναλάβουν τὴν σταυροφορίαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐκεῖ ἔμαθον καὶ τὰς καταπληκτικὰς προόδους τοῦ Μωάμεθ Β', ὅστις ἔφθασεν εἰς τὴν Κόρινθον καὶ ἠνάγκασε τὸν δεσπότην Δημήτριον Παλαιολόγον νὰ συνθηκολογήσῃ ὑπὸ ἀτίμους ὅρους, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔλαβον ἐπιστολὴν τοῦ Θωμᾶ Παλαιολόγου ζητοῦντος στρατιωτικὴν βοήθειαν.

Ἡ περίστασις ἦτο κρίσιμος καὶ κατάλληλος συγχρόνως διὰ τὴν πρακτικὴν ἐκδήλωσιν τῶν χριστιανικῶν αἰσθημάτων τῆς Δύσεως. Τριακόσιοι ἄνδρες καλῶς ὡπλισμένοι ἐστάλησαν εἰς Πελοπόννησον ἐπὶ πλοίου παραχωρηθέντος ὑπὸ τοῦ πάπα, καὶ ἀποβιβασθέντες εἰς Πάτρας κατέλαβον αὐτὴν ὡς φρουρά. Αἴσιος οἰωνὸς διὰ τὴν μέλλουσαν ἐκστρατείαν, ἡ ὁποία ὅμως, παρὰ τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας τοῦ Βησσαρίωνος, δὲν ἐπρόκειτο νὰ πραγματοποιηθῇ. Τοιαύτη κολοσσιαία ἐπιχείρησις ἐχρειάζετο συνεργασίαν ὅλων τῶν ἡγεμόνων, ἡ ὁποία δὲν ἦτο δυνατὴ ἕνεκα τῶν ἐμφυλίων πολέμων τῶν Γερμανῶν. Ὁ πάπας διὰ νὰ προλάβῃ τὴν ὁριστικὴν ἀποτυχίαν ἔστειλε τὸν Βησσαρίωνα εἰς Γερμανίαν, διὰ νὰ συμφιλιώσῃ τοὺς διαπληκτιζομένους καὶ συνασπίσῃ αὐτοὺς εἰς τὸν κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμον. Ἐπορεύθη λοιπὸν οὗτος κατ' ἀρχὰς εἰς Βενετίαν καὶ ἐπροσπάθησε νὰ πείσῃ τὴν ἰσχυρὰν δημοκρατίαν ὑπὲρ τοῦ πολέμου. Ἀφοῦ ἔλαβεν ἐνταῦθα πολλὰς ὑποσχέσεις καὶ ἐδέχθη περισσοτέρας τιμάς, ἀνεχώρησε τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1460 καὶ παρὰ τὰς κακουχίας τοῦ χειμῶνος, ὅστις τὸ ἔτος ἐκεῖνο ὑπῆρξεν ἐκτάκτως δριμύς, ἐπορεύθη διὰ τῆς συντομωτέρας ὁδοῦ εἰς Νυρεμβέργην διὰ νὰ προλάβῃ τὸν μαρασμὸν τοῦ ζήλου καὶ ἐνθουσιασμοῦ τῶν Γερμανῶν, τὸν ὁποῖον ἔδειξαν οἱ ἀπεσταλμένοι των εἰς τὴν σύνοδον τῆς Μάντουας. Μόλις ἔφθασεν εἰς Νυρεμβέργην, ἀπηύθυνεν ἐπιστολὰς πρὸς τοὺς Γερμανοὺς ἡγεμόνας, συγκαλῶν εἰς σύνοδον, καὶ ἐκήρυξε τὴν σταυροφορίαν εἰς τὸν λαὸν τῆς πόλεως. Μετ' ὀλίγον προσῆλθον ἀρκετοὶ ἡγεμόνες καὶ ὁ Βησσαρίων ἐξεφώνησε θαυμάσιον λόγον, παρακινήσας αὐτοὺς νὰ λησμονήσουν τὰ παλαιὰ μίση καὶ τὰς ἀτομικὰς ἐχθρότητας καὶ νὰ στρέψουν ὅλην τὴν προσοχήν των ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἤδη ἐζήτει τὴν κατάλυσιν καὶ τοῦ τελευταίου προπυργίου τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῆς αὐτοκρατορίας Τραπεζοῦντος. Ἀλλ' αἱ παρακλήσεις καὶ προτροπαί του ἔμειναν ἄνευ ἀποτελέσματος. Αἱ μεταξὺ τῶν ἡγεμόνων ἔριδες ἦσαν τόσον σφοδραὶ καὶ τὰ μίση τόσον ἀδιάλλακτα, ὥστε ἠναγκάσθη, σχεδὸν κλαίων, νὰ φύγῃ ἄπρακτος. Ἐκ Νυρεμβέργης μετέβη εἰς Βορματίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βιέννην πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Φρειδερῖκον Γ', τὸν ὁποῖον ἐπροσπάθησε νὰ καταπείσῃ ὅπως ἀναλάβῃ τὴν ἀνωτάτην ἀρχηγίαν τῆς σταυροφορίας. Οὗτος ὅμως, ἀπησχολημένος εἰς ἐσωτερικὰ τοῦ κράτους ζητήματα, δὲν ἔφανη

Digitized by Google

πρόθυμος νὰ περιπλακῇ εἰς πόλεμον ὑπὲρ ξένων συμφερόντων.

Παρῆλθεν ἤδη διετία ἀπὸ τῆς μεταβάσεως εἰς Γερμανίαν καὶ ὁ Βησσαρίων ἠννόησε πλέον ὅτι ἀπέτυχεν εἰς τὴν ἀποστολήν του. Ἔχασεν ἐν μέρει τὰς ἐλπίδας του διὰ τὴν σταυροφορίαν, διότι ᾐσθάνθη τὰς ἀνυπερβλήτους δυσκολίας τῆς συνενώσεως τοῦ μεγάλου γερμανικοῦ ἔθνους. Ἐξηντλημένος σωματικῶς καὶ συντετριμμένος ψυχικῶς ἐγκατέλειψε τὴν Βιέννην καὶ ἔφθασεν εἰς Βενετίαν περὶ τὰ τέλη τοῦ 1461, ἐκεῖθεν δὲ μετέβη εἰς Ραβένναν. Μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του, ἡ διοίκησις τῆς δημοκρατίας, κατόπιν πανηγυρικοῦ ψηφίσματος τὴν 20 Δεκεμβρίου 1471, ἀνεκήρυξεν αὐτὸν πολίτην μὲ τὸν τίτλον τοῦ πατρικίου καὶ ἀνέγραψε τὸ ὄνομά του εἰς τὸ μητρῷον τὸ περιέχον τὰ ὀνόματα τῶν ἐπισήμων οἴκων γεγραμμένα μὲ χρυσᾶ γράμματα. Εἰς τὴν Ραβένναν ἠσθένησε σοβαρῶς καὶ μετὰ τὴν ἀνάρρωσιν ἐπανῆλθεν εἰς Ρώμην τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1462.

Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ πάπας ἀνηγόρευσεν αὐτὸν ψιλῷ ὀνόματι Λατῖνον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, οὗτος δὲ συνέταξεν ἀμέσως καὶ ἀπέστειλε καθολικὴν ἐγκύκλιον εἰς Κωνσταντινούπολιν προτρέπων τοὺς Ἕλληνας νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τὴν ἁγιωτάτην ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ ἐκλογὴ αὕτη τοῦ Βησσαρίωνος ὡς διαδόχου τοῦ ἀποθανόντος Ἰσιδώρου, ἐπίσης ψιλῷ τίτλῳ διορισθέντος τῷ 1458 Οἰκουμενικοῦ πατριάρχου μετὰ τὸν ἐν Ρώμῃ θάνατον τοῦ ἐξορίστου πατριάρχου Γρηγορίου, ἦτο κατὰ τὴν γνώμην τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας ἀναφαίρετον δικαίωμα αὐτῆς μετὰ τὴν ἕνωσιν τῆς Φλωρεντίας. Ὁ νέος τίτλος ἦτο διὰ τὸν Βησσαρίωνα σπουδαῖον ἐλατήριον διὰ νὰ ἐργασθῇ μὲ μεγαλύτερον ζῆλον ὑπὲρ τῆς σταυροφορίας. Εὐτυχῶς δὲ δι' αὐτόν, ὁ Πίος Β' δὲν ἀπεθαρρύνθη ἀπὸ τὴν ἀποτυχίαν τῶν ἐν Γερμανίᾳ ἐνεργειῶν. Ἤρχισε νὰ συναθροίζῃ στρατὸν τῷ 1463, διὰ ν' ἀναλάβῃ ὁ ἴδιος τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Τούρκων. Πρὸς διευκόλυνσιν δὲ τῆς ἐκστρατείας ἔστειλε τὸν Βησσαρίωνα εἰς Βενετίαν διὰ νὰ φροντίσῃ ἐκεῖθεν περὶ τῆς παρασκευῆς τοῦ στόλου (1463). Τὸ ἔργον του ἦτο ἀρκετὰ δύσκολον προκειμένου περὶ πολέμου, τὸν ὁποῖον ἐδίσταζε νὰ κηρύξῃ ἡ δημοκρατία. Τοὺς ἐνδοιασμοὺς αὐτῆς ηὔξανον καὶ λόγοι δυσαρεσκείας κατὰ τοῦ πάπα, ἐν τούτοις ὅμως ἡ προσωπικὴ ἐπιβολή του ἐξωμάλυνε τὰ ἐμπόδια καὶ ἡ σύγκλητος ἐκήρυξε τὸν πόλεμον. Τὴν ἔλλειψιν χρημάτων, διὰ τὴν ὁποίαν ὁμοίως ἐδίσταζον οἱ Βενετοί, ἀνεπλήρωσεν ὁ Βησσαρίων δι' εὐφυεστάτης ἐπινοήσεως, ἐπιβαλὼν ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ πάπα εἰς ὅλους τοὺς ὑπηκόους τῆς δημοκρατίας τὴν ἀναγκαστικὴν ἀγορὰν συγχωροχαρτίων εἰς ὡρισμένην τιμήν. Τὴν ἐντεῦθεν πρόσοδον ὑπελόγιζεν ἐτησίως εἰς 200,000 χρυσᾶ δουκᾶτα. Τὸ ἑπόμενον ἔτος, 18 Ἰουνίου 1464, ὁ πάπας ἐγκατέλειψε τὴν Ρώμην διὰ νὰ μεταβῇ εἰς Ἀγκῶνα, τόπον συγκεντρώσεως τῶν σταυροφόρων. Ἐνταῦθα κατέπλευσε μετ' ὀλίγον καὶ ὁ βενετικὸς στόλος μαζὶ μὲ τὸν Βησσαρίωνα, ὅστις ἐπέβαινεν εἰς πολεμικὸν πλοῖον ἰδικόν του. Ὁ ἴδιος ἐπλήρωσε τὰ ἔξοδα τῆς ναυπηγήσεως καὶ τοῦ ἐξοπλισμοῦ. Ἐνῷ τὰ πάντα ἦσαν ἕτοιμα καὶ στρατὸς καὶ στόλος περιέμενον ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν τὴν διαταγὴν τοῦ ἐπιβιβασμοῦ καὶ τῆς ἀπάρσεως, αἴφνης ὁ πάπας ᾐσθάνθη προσεγγίζον τὸ τέλος τῆς ζωῆς· συνεκάλεσε τοὺς καρδιναλίους καὶ στρατηγοὺς εἰς συμβούλιον καὶ συνέστησεν εἰς αὐτοὺς θερμῶς νὰ μὴ διακόψουν τὸ ἱερὸν ἔργον τῆς σταυροφορίας κατὰ τῶν ἀπίστων, διὰ τὸ ὁποῖον τόσον εἰργάσθη, καὶ ἀπέθανε. Παρὰ τὰς ἀπεγνωσμένας προσπαθείας τοῦ Βησσαρίωνος, οἱ σταυροφόροι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πραγματικοῦ ἀρχηγοῦ των διελύθησαν. Καὶ μαζὶ μὲ αὐτοὺς διελύθησαν καὶ τὰ ὡραῖα ὄνειρα τοῦ Βησσαρίωνος.

Ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Πίου Β' ὁ Βησσαρίων ἐγκατέλειψε φαινομενικῶς πᾶσαν ἰδέαν σταυροφορίας. Ὁ νέος πάπας *Παῦλος Β'* διέκειτο δυσμενῶς πρὸς αὐτόν, ἡ δυσμένεια δὲ αὕτη τὸν ἠνάγκασε ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὸ Τούσκουλον καὶ ν' ἀφοσιωθῇ καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν μελέτην. Ἤδη, ἀπὸ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου, ἐγκατασταθεὶς ὁριστικῶς ἐν Ἰταλίᾳ, πρώτιστον μέλημα ἐθεώρησε τὴν ἐκμάθησιν τῆς λατινικῆς, ἡ ὁποία ἦτο ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Κατώρθωσε δὲ ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος τόσον τελείως νὰ ἐκμάθῃ αὐτήν, ὥστε ὁ βιογράφος καὶ θαυμαστής του Πλατίνας λέγει, ὅτι ὁμιλῶν καὶ γράφων ἐφαίνετο καθ' ὅλα Λατῖνος τὴν καταγωγήν. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον περὶ αὐτὸν συνεκεντρώθησαν ὅλοι οἱ λόγιοι Ἰταλοί. Ἡ ἐπὶ τοῦ Κυριναλίου λόφου τῆς Ρώμης οἰκία του ἀπέβη τὸ μέγα ἐπιστημονικὸν τῆς πόλεως κέντρον. Τὰ πολλὰ διαμερίσματα καὶ δωμάτιά της ἦσαν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν φίλων, οἰκείων καὶ συνδαιτυμόνων. Ἐδέχετο πλησίον του εὐχαρίστως τοὺς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀποδημοῦντας λογίους πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν αὐτῆς. Εἰς τὸν κύκλον τῶν φίλων τοῦ Βησσαρίωνος ὑπῆρχον λόγιοι ἀνήκοντες εἰς ὅλας τὰς ἐπιστήμας, ἀποτελοῦντες τρόπον τινὰ ἀκαδημίαν. Ἐκεῖ ἔβλεπέ τις Ἕλληνας καὶ Λατίνους ἀναμίξ. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ὡμίλουν τὴν λατινικὴν καθὼς καὶ ὅλοι οἱ Λατῖνοι τὴν ἑλληνικήν. Ἦτο δὲ ἀκριβῶς ἡ ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποίαν ἤρχισεν ἡ μεγάλη φιλοσοφικὴ ἔρις μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν τῆς πλατωνικῆς καὶ ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας. Ὁ Βησσαρίων ἐσπούδασε μὲν ὅλα τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα, ἦτο ὅμως, καθὼς ὁ διδάσκαλός του Γεμιστός, ἔνθερμος θιασώτης τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας. Ἡ ἀκαδημία του εἶχε καὶ πολλοὺς ἑταίρους διαμένοντας μακρὰν αὐτῆς, εἰς ἄλλας ἰταλικὰς πόλεις. Ἡ σπουδὴ πρὸς μελέτην τῆς ἀρχαιότητος καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας εἶχε δημιουργήσει ἓν εἶδος ἀδελφότητος μεταξὺ ὅλων τῶν λογίων, Ἰταλῶν καὶ Ἑλλήνων. Ἡ ἀναγέννησις ἐζωογονήθη διὰ τῶν πολλῶν λογίων τῆς Ἑλλάδος, οἵτινες διήγειραν πανταχοῦ τῆς Ἰταλίας τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν γλῶσσαν τοῦ Πλάτωνος καὶ Δημοσθένους. Παντοῦ ἀνεγείροντο νέαι σχολαί, ἱδρύοντο νέα πανεπιστήμια καὶ κατηρτίζοντο βιβλιοθῆκαι δημόσιαι. Ὁ Βησσαρίων συνετέλεσεν εἰς αὐτὴν περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον.

Ἀπὸ τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας ἐξήγειρε τὸν ζῆλον τῶν Ἰταλῶν εἰς τὰς νέας μελέτας καὶ προέτρεπε τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐν Ἰταλίᾳ, διὰ δὲ τῆς καταγωγῆς καὶ τοῦ ἀξιώματός του ὑπῆρξεν ὁ φυσικὸς δεσμὸς μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἰταλῶν. Οἱ σοφώτεροι ἄνδρες τῆς ἐποχῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ *Φίλελφος*, ἐθεώρουν τιμήν των ν' ἀποτελοῦν μέλη τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ του συλλόγου καὶ μακρὰν εὑρισκόμενοι νὰ διατηροῦν μετ' αὐτοῦ ἀλληλογραφίαν. Ἐδέχετο λοιπὸν ἐπιστολὰς πανταχόθεν τῆς Ἰταλίας καὶ ἔγραφε πανταχοῦ. Ὅτε δέ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πίου Β' καὶ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Παύλου Β', ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ρώμην καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἐπισκοπήν του Τούσκουλον, ἐγκατεστάθη ἐν τῇ μονῇ τῆς *Γκρόττας Φερράτας* (Grotta Ferrata), ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἡ νέα ἕδρα τῆς ἀκαδημίας του καὶ παρεῖχεν εἰς αὐτὸν νέον στάδιον δράσεως διὰ τῶν πολυτίμων ἑλληνικῶν χειρογράφων τῆς πλουσιωτάτης βιβλιοθήκης της. Ἐνταῦθα, περιστοιχούμενος ἀπὸ τοὺς λογίους μοναχούς, τοὺς γραμματεῖς καὶ τοὺς οἰκειοτάτους φίλους, ἐπεδόθη εἰς τὴν μετάφρασιν ἑλληνικῶν κειμένων εἰς τὴν λατινικήν, εἰς τὴν μελέτην τοῦ Πλάτωνος καὶ εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ πλατωνισμοῦ ἐν Ἰταλίᾳ.

Ἐν τῇ μεγάλῃ εὐτυχίᾳ του ὁ Βησσαρίων οὐδέποτε ἐλησμόνησε τοὺς δυστυχεῖς. Ἦτο εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν φιλελεήμων καὶ μεγαλόδωρος. Ἐπὶ τριάκοντα ἔτη ὑπῆρξε τὸ καταφύγιον καὶ ὁ προστάτης τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι δι' οἱονδήποτε λόγον κατέφευγον εἰς Ἰταλίαν, ἀνελάμβανε δὲ προθύμως ὑπὸ τὴν προστασίαν του νέους φιλομαθεῖς, ἀλλὰ πτωχούς, τοὺς ὁποίους ἐσπούδαζε δι' ἰδίων ἐξόδων. Διέθετε μεγάλα ποσὰ διὰ νὰ προικίσῃ εὐγενεῖς Ἑλληνίδας, αἱ ὁποῖαι περιέπεσαν εἰς φρικώδη ἀθλιότητα μετὰ τὴν ἅλωσιν, καὶ τέλος ἔδιδεν ὑπέρογκα λύτρα διὰ νὰ ἐξαγοράσῃ ἐκ τῆς δουλείας Ἕλληνας αἰχμαλώτους. «Ὁ γὰρ πολλοῖς τῶν ἀθλίων Ρωμαίων τὴν αἰχμαλωσίαν λυσάμενος οὐ δήπου πολίτην ἕνα δεόμενον περιόψει», ἔγραφε πρὸς αὐτὸν ἐξ Ἀδριανουπόλεως ὁ φίλος καὶ συμπατριώτης Γεώργιος Ἀμιρούτσης, ζητῶν τὰ λύτρα τοῦ υἱοῦ του, τὸν ὁποῖον ἐκράτει αἰχμάλωτον αὐτὸς ὁ κατακτητὴς Μωάμεθ Β' (*Migne* 161, 727). Εὐτυχῶς δὲ τὰ μεγάλα ἐκκλησιαστικὰ εἰσοδήματά του ἐπήρκουν εἰς τὰς ἡγεμονικὰς δαπάνας.

Μία τῶν προσφιλεστέρων ἐνασχολήσεων τοῦ ἰδιωτικοῦ του βίου ὑπῆρξε καὶ ὁ καταρτισμὸς καὶ πλουτισμὸς βιβλιοθήκης. Αἱ βιβλιοθῆκαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Πελοποννήσου καὶ λοιπῆς Ἑλλάδος ὑπῆρξαν ἡ πρώτη πηγή, ἐκ τῆς ὁποίας δι' ἀντιγραφῆς ἀπέκτησε πολλὰ χειρόγραφα, ἔπειτα οἱ ἰδιῶται, ἐκ τῶν ὁποίων ἠγόραζεν ἀκαταπαύστως, καὶ τέλος ἡ βιβλιοθήκη τῆς Γκρόττας Φερράτας. Παροιμιώδης κατέστη ὁ ζῆλός του διὰ τὴν συλλογὴν χειρογράφων, διὰ τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίει πολλοὺς βιβλιογράφους. Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων χειρογράφων, τὰ ὁποῖα κατεῖχεν ὁ Βησσαρίων, συγκαταλέγεται καὶ κείμενον ἑλληνικὸν τῆς Μεγάλης Μαθηματικῆς συντάξεως τοῦ Πτολεμαίου. Οὕτως ὁ Βησσαρίων κατέστησε γνωστὴν εἰς τὴν Δύσιν καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἀστρονομίαν. Μικρὸν κατὰ μικρὸν ἡ βιβλιοθήκη του ἀπέβη ἡ μεγαλυτέρα τῆς Εὐρώπης, μόνον δὲ αἱ βιβλιοθῆκαι τοῦ Βατικανοῦ καὶ τῆς Φλωρεντίας ἠδύναντο νὰ συγκριθοῦν κάπως πρὸς τὴν ἰδικήν του, χωρὶς ἐννοεῖται νὰ τὴν ὑπερτεροῦν. Ἀλλ' εἷς τοιοῦτος θησαυρὸς ἦτο φυσικὸν νὰ γεννήσῃ εἰς αὐτὸν τὴν σκέψιν, ποία θὰ ἦτο ἡ τύχη του μετὰ τὸν θανατόν του, καὶ διὰ νὰ προλάβῃ πᾶσαν τυχὸν αὐθαιρεσίαν καὶ ἀσέβειαν πρὸς τὴν διαθήκην του ἐκ μέρους τοῦ πάπα Παύλου Β', ἀπεφάσισε νὰ δωρήσῃ, ζῶν ἔτι, αὐτὴν εἰς τὴν πόλιν τῆς Βενετίας, πρὸς τὴν ὁποίαν τὸν συνέδεον πολλοὶ ἠθικοὶ δεσμοί. Τὴν 10 Αὐγούστου 1468 ἀνεκοίνωσεν ἐπισήμως τὴν δωρεὰν εἰς τὸν δόγην Χριστόφορον Μῶρον καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 1469 ὁ πολύτιμος θησαυρὸς τῶν 900 τόμων ἐστάλη εἰς τὴν ὡραίαν πόλιν. Ἡ κυβέρνησις τῆς δημοκρατίας ἐτοποθέτησεν αὐτὸν εἰς κατάλληλον οἴκημα τοῦ Ἁγίου Μάρκου. Βραδύτερον, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βησσαρίωνος, ηὐξήθη διὰ νέων τόμων, τοὺς ὁποίους ἀπέκτησεν οὗτος κατὰ τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς καὶ διὰ διαθήκης ὥρισε νὰ στείλουν ἐπίσης εἰς Βενετίαν. Τοιουτοτρόπως ἱδρύθη ἡ λεγομένη *Μαρκιανὴ Βιβλιοθήκη* τῆς Βενετίας.

Ὁ Παῦλος Β' ἀπέθανε τῷ 1471 καὶ ὁ Βησσαρίων ἐπροτάθη καὶ πάλιν ὑποψήφιος. Ὀλίγον ὅμως πρὸ τῆς ἐκλογῆς, ὁ καρδινάλιος Ὀρσίνης ἠθέλησε νὰ ἐμπορευθῇ τὴν ψῆφόν του καὶ εἰς ἀντάλλαγμα αὐτῆς ἀπήτησεν ἀπὸ τὸν Βησσαρίωνα νὰ ὑποσχεθῇ ὅτι, ἐκλεγόμενος πάπας, θὰ ἐπικυρώσῃ μερικὰ οἰκογενειακά του προνόμια. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἠρνήθη νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὸν ἐξευτελισμὸν τῆς ἐξαγορᾶς ψήφων, ὁ Ὀρσίνης μετὰ τῶν φίλων του τὸν κατεψήφισαν κατὰ τὴν ψηφοφορίαν τῆς 9 Αὐγούστου 1471 καὶ οὕτως ἀπέτυχεν. Εἰς τὴν ἀποτυχίαν συνετέλεσε καὶ ἡ μερὶς τῶν Γάλλων καρδιναλίων, οἱ ὁποῖοι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Γερμανοὺς καὶ Ἰταλούς, δὲν διέκειντο πολὺ εὐμενῶς πρὸς αὐτόν. Πάπας ἐξελέγη ὁ Φραγκῖσκος τῆς Ροβέρας ὑπὸ τὸ ὄνομα *Σίξτος Δ'*. Οὗτος ὑπῆρξε προστατευόμενος τοῦ Βησσαρίωνος καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἔζησε πλησίον του.

Μία τελευταία προσπάθεια τοῦ Βησσαρίωνος πρὸς ὀργάνωσιν σταυροφορίας, χάριν τῆς ὁποίας εἶχε μεταβῆ εἰς Γαλλίαν, ἀπέτυχεν. Ἐπιστρέφων ἠσθένησε καθ' ὁδόν, καὶ ὅταν ἔφθασεν εἰς Ραβένναν τῆς Ἰταλίας ἦτο πλέον ἀδύνατον νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Ρώμην. Ἡ κατάστασίς του ἐπεδεινώθη. Προαισθανθεὶς τὸν θάνατον, ἐξετέλεσεν ὅλα τὰ τελευταῖα θρησκευτικὰ καθήκοντα ὡς πιστὸς καθολικὸς καὶ ἀπέθανε τὴν 18 Νοεμβρίου 1472. Ὁ νεκρός του, μεταφερθεὶς εἰς Ρώμην, ἔτυχε κηδείας μεγαλοπρεποῦς καὶ πρωτοφανοῦς ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, προεξάρχοντος τῆς τελετῆς αὐτοῦ τούτου τοῦ πάπα. Ἐτάφη δὲ εἰς ἴδιον τάφον ἐν τῷ ἰδιοκτήτῳ παρεκκλησίῳ τοῦ Ἁγίου Εὐγενίου, τὸ ὁποῖον ἔκτισε τῷ 1466, ἐπιτυχὼν διὰ βούλλας τοῦ Πίου Β' τὴν κυριότητα τοῦ παρεκκλησίου τῷ 1463. Ἐπὶ τοῦ τάφου ἐπέγραψεν ὁ ἴδιος δύο ἐπιγράμματα, τὸ ἓν λατινικόν:

Bessario episcopus Tusculanus
sanctae romanae ecclesiae cardinalis,
patriarcha Constantinopolitanus,
nobili Graecia ortus oriundusque
sibi vivens posuit
anno salutis MCCCCLXVI

(Βησσαρίων ἐπίσκοπος Τουσκούλων, τῆς ἁγιωτάτης ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καρδινάλιος, πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἐκ τῆς εὐγενοῦς Ἑλλάδος καταγόμενος, ζῶν ἑαυτῷ τὸν τάφον ἤγειρεν ἔτει σωτηρίας 1466.)

τὸ δὲ ἕτερον ἑλληνικόν:

Τοῦτ' ἔτι Βεσσαρίων ζῶν ἤνυσα σώματι σῆμα,
πνεῦμα δὲ φευξεῖται πρὸς Θεὸν ἀθάνατον.

Οἱ μεταγενέστεροι ἐχάραξαν καὶ τὸ ἑπόμενον:

Graecia me genuit, fovit Italis ora; galero
Roma colit; vita sum Numa et arte Plato.

(Ἡ Ἑλλὰς μὲ ἐγέννησε, μὲ περιέθαλψεν ἡ Ἰταλικὴ χώρα· ἡ Ρώμη διὰ τοῦ πετάσου μὲ περιποιεῖται, εἰς τὴν ζωὴν εἶμαι Νουμᾶς, καὶ εἰς τὴν τέχνην Πλάτων.)

Τοιοῦτος ὁ Βησσαρίων, τὸν ὁποῖον ὁ Χαλκοκονδύλης χαρακτηρίζει ἐν συντόμῳ ὡς «ξυνέσει τε τῇ ἀπὸ φύσεως πολλῶν δὴ τῶν ἐς τοῦτο εὐδοκιμούντων Ἑλλήνων μακρῷ γενόμενον καὶ κρίνειν τε ἐφ' ὅ,τι ἂν γένοιτο κράτιστον, τὰ δὲ ἐς σοφίαν τὴν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων οὐδενὸς δεύτερον» (ἔκδ. *Βόννης* σελ. 293).

Συγγράμματα τοῦ Βησσαρίωνος. Ὁ Βησσαρίων ὑπῆρξεν ἀκούραστος φιλαναγνώστης καὶ συγγραφεὺς πολυγραφώτατος. Τὰ ἔργα του εἶναι θεολογικά, φιλοσοφικὰ καὶ φιλολογικά, λόγοι, ἐπιστολαὶ καί τινα ἄλλα. Τὰ πρῶτα ἀναφέρονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἕνωσιν τῆς Φλωρεντίας καὶ τὰς περὶ αὐτὴν συζητήσεις. Εἶναι δὲ ταῦτα: 1) Λόγος περὶ τῆς Φλωρεντινῆς συνόδου, ἐν ᾧ ἐγκωμίοις ἐτίμησε τὴν σύνοδον καὶ ἐμακάρισε τοὺς ἐξάρχους αὐτῆς ὅσον τὸ δυνατὸν (παρὰ *Mign.*). 2) Λόγος περὶ ἑνώσεως. 3) Δογματικὸς λόγος ἢ περὶ ἑνώσεως (*Mign.*). 4) Πρακτικὰ τῆς ἐν Φερράρᾳ συνόδου. 5) Ἀπόκρισις πρὸς τὰ τοῦ Ἐφέσου κεφάλαια, αἰτήσει τοῦ πατριάρχου κυρίου Γρηγορίου (*Mign.*). 6) Πρὸς τὰς τοῦ Παλαμᾶ κατὰ τοῦ Βέκκου ἀντιρρήσεις (*Mign.*). 7) Πρὸς τοὺς Μαξίμου μοναχοῦ τοῦ Πλανούδη περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος συλλογισμοὺς (*Mign.*). 8) Πρὸς Ἀλέξιον Λάσκαριν τὸν Φιλανθρωπινὸν περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος (*Mign.*) μεταφρασθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἰδίου εἰς τὴν λατινικήν. 9) Ἐπιστολὴ καθολικὴ πρὸς τοὺς Ἕλληνας (*Mign.*) μεταφρασθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἰδίου εἰς τὴν λατινικήν. 10) De sacramento eucharistiae et quibus verbis Christi corpus conficiatur («περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς εὐχαριστίας καὶ διὰ ποίων λόγων συντελεῖται ἡ μετουσίωσις τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ» ἐν *Mign.*). Ἡ πραγματεία αὕτη ἀπευθύνεται ἐναντίον συγγράμματος τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ, ἀλλὰ δὲν ἀναφέρει ἐν αὐτῇ καθόλου τὸν Μᾶρκον καὶ προσποιεῖται ἄγνοιαν τῶν λοιπῶν συγγραμμάτων τοῦ ἀντιπάθοῦς ἀντιπάλου. 11) Ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ περὶ ἀζύμων. 12) Disceptatio de ea parte evangelii Joannis («ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ;» ἐν *Mign.*), πραγματεία ἑρμηνευτική. 13) Asceticarum Sancti Basilii constitutionum compendium

Digitized by Google

(*Mign.* «Ἐπιτομὴ τῶν ἀσκητικῶν διατάξεων τοῦ Μ. Βασιλείου»), γραφεῖσα χάριν τῶν μοναχῶν τοῦ ὁμωνύμου τάγματος, τὸ ὁποῖον ἦτο ὑπὸ τὴν προστασίαν του. Εἶναι μόνον ἡ εἰσαγωγὴ ἐκδεδομένη. 14) Λόγος εἰς τὴν ἁγίαν κάραν τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου. 15) Φυσικαὶ ἀποδείξεις περὶ Θεοῦ. 16) Ἔκθεσις χριστιανικῆς πίστεως κατὰ πασῶν αἱρέσεων. 17) Περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ πάπα. 18) Ἐγκώμιον τοῦ ὁσίου Βησσαρίωνος τοῦ ἐρημίτου. 19) Ὁμιλία ἐν τῇ κοιμήσει τοῦ ὁσίου Μακαρίου τοῦ Κορωνᾶ. 20). Περὶ τῶν ἐμφερομένων τῇ θείᾳ εὐχῇ ῥημάτων. 21) De proccssione spiritus sancti («περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος»).

Τὰ φιλοσοφικὰ καὶ φιλολογικὰ ἔργα εἶναι: 1) Πρὸς Γεμιστὸν περὶ τοῦ αὐθυποτάκτου, περὶ τοῦ μεθεκτοῦ καὶ ἀμεθέκτου, περὶ τῆς τῶν ὄντων συνωνυμίας ἢ ὁμωνυμίας καὶ περὶ εἱμαρμένης. 2) Πρὸς τὰ Πλήθωνος πρὸς Ἀριστοτέλη περὶ οὐσίας. 3) Περὶ τοῦ κατὰ Πλάτωνος συγγράμματος τοῦ Τραπεζουντίου πρὸς Θεόδωρον Γαζῆν. 4) Εἰ ἡ φύσις καὶ ἡ τέχνη βουλεύωνται ἢ οὔ. 5) In calumniatorem platonis libri IV (opus varium ac doctissimum. in quo praeclarissima quaeque et digna lectu, quae a Platone scripta sunt ad homines tam moribus quam disciplinis instruendos, breviter clareque et placido stylo narrantur). Ἐγράφη τὸ σύγγραμμα τοῦτο πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας κατὰ τῆς ἀριστοτελικῆς, εἰς ἀπάντησιν τοῦ συγγράμματος τοῦ ἀριστοτελικοῦ Γεωργίου Τραπεζουντίου, γράψαντος σύγκρισιν Ἀριστοτέλους καὶ Πλάτωνος. Ἡ ἐν παρενθέσει προσθήκη εἰς τὸν τίτλον In calumniatorem Platonis (κατὰ τοῦ συκοφάντου τοῦ Πλάτωνος) εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ συγγραφέως (πρώτη ἔκδ. ἐν Ῥώμῃ τῷ 1469, δευτέρα ἐκ Βενετίᾳ τῷ 1516). 6) Aristotelis Metaphysicorum libri XIV (ἐξεδόθη ἐν Παρισίοις τῷ 1516). 7) Theophrasti Metaphysica. 8) Ad dicta Plethonis in Aristotelis de substantia scriptum. 9) Correctio librorum Platonis de legibus (ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1502). 10) Ἐπιτομὴ ἱστοριῶν Ἀππιανοῦ καὶ Διοδώρου. 11) Σημειώσεις εἰς Θουκυδίδην καὶ Ἡρόδοτον. 12) Libri quatuor Xenophontis de dictis et factis Socratls (ἐξεδόθη τῷ 1516).

Εἰς τὴν τρίτην τάξιν ἀνήκουν τὰ ἑπόμενα ἔργα: 1) Λόγος εἰς τὸν κατὰ Τούρκων στόλον. 2) Ἀπαντήσεις πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν Γερμανῶν. 3) Μονῳδία ἐπὶ τῷ θανάτῳ Μανουὴλ Παλαιολόγου (*Mign.*). 4) Μονῳδία ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς ἡγεμονίδος Κλεόπης (*Miller,* Bibliothèque de Escurial σελ. 372). 5) Ἐπιστολὴ πρὸς Βενετοὺς περὶ ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. 6) Ἐγκώμιον Τραπεζοῦντος (ἔκδ. *Σ. Λάμπρου* ἐν «Νέῳ Ἑλληνομνήμονι» τόμ. 13 (1916), σελ. 146—194 μετὰ παρατηρήσεων τοῦ ἐκδότου, σελ. 194—204). 7) Ὑπόμνημα πρὸς Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον δεσπότην Πελοποννήσου (ἐδημοσιεύθη ὑπὸ *Σ. Λάμπρου* ἐν «Νέῳ Ἑλληνομνήμονι» τόμ. 3 (1906), σελ. 12—50). 8) Παραμυθητικοὶ λόγοι τρεῖς πρὸς αὐτοκράτορα Κωνσταντινουπόλεως. 9) Ἰαμβιακὸν ἐπίγραμμα εἰς τὴν ἡγεμονίδα Θεοδώραν, πρώτην σύζυγον τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου (*Mign.*). 10) Orationes ad principes Italiae de Christianorum clade in Chalcide Euboeae, de periculis Italiae imminentis expugnato Hydrunto, de sedandis discordiis et desceinendo bello in Turcas (*Mign.* «Λόγοι πρὸς πρίγκιπας τῆς Ἰταλίας περὶ τῆς σφαγῆς τῶν χριστιανῶν τῆς Χαλκίδος, περὶ τῶν κατὰ τῆς Ἰταλίας ἐπικειμένων κινδύνων μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ὑδροῦντος, περὶ καταπαύσεως τῶν διχονοιῶν καὶ ἀποφάσεως πολέμου κατὰ τῶν Τούρκων»). 11) Ad illustrissimos Italiae principes contra Turcas exhortatio (*Mign.* «Προτροπὴ πρὸς τοὺς ἐνδοξοτάτους πρίγκιπας τῆς Ἰταλίας κατὰ τῶν Τούρκων»). 12) Ἐπιστολαὶ διάφοροι.

Ἐκ τῶν πλείστων ἐπιστολῶν, τὰς ὁποίας ἔγραψε πρὸς διαφόρους Ἕλληνας καὶ Ἰταλούς, καὶ αἱ ὁποῖαι ἦσαν ποικίλου περιεχομένου, ὀλίγαι σῴζονται, διότι δὲν εἶχε τὴν συνήθειαν νὰ κρατῇ ἀντίγραφα. Ἔγραφεν εἰς τοὺς φίλους του ὄχι διὰ τὴν ὑστεροφημίαν, ἀλλ' ἁπλῶς διὰ ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς φιλικὰς αἰτήσεις. Οἱ γραμματεῖς δὲν ἐφρόντισαν μετὰ τὸν θάνατον νὰ περισυλλέξουν αὐτάς. Κρίνοντες δὲ ἐν μέρει ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῶν τῶν φίλων, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν περὶ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ αὐτῶν. Π. χ. μόνον τοῦ Φιλέλφου σῴζονται τριάκοντα τρεῖς ἐπιστολαί, πρὸς τὰς ὁποίας ἀπήντησεν ὁ Βησσαρίων. Μεταξὺ τῶν ἀλληλογραφούντων προσώπων ἦσαν ὁ Γεώργιος Γεμιστός, Ἀλέξανδρος Λάσκαρις Φιλανθρωπινός, Γεννάδιος Σχολάριος, Θεόδωρος Γαζῆς, Παλαιολόγοι, Μιχαὴλ Ἀποστόλης, Ἀνδρόνικος Κάλλιστος, Γεώργιος Ἀμιρούτσης, Χριστόφορος Μαῦρος, Φραγκῖσκος Βάρβαρος, πάπας Πίος Β', Μαρσίλιος Φικῖνος κλπ. Μερικαὶ ἐπιστολαί, ἑλληνικαὶ καὶ λατινικαί, εὑρίσκονται παρὰ Migne.

Πλεῖστα ἐξ ὅλων τῶν ἔργων του ἀπόκεινται ἀνέκδοτα εἰς πολλὰς εὐρωπαϊκὰς βιβλιοθήκας, πρὸ πάντων δὲ τῆς Βενετίας, Φλωρεντίας καὶ Βιέννης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Παραλείποντες τὰ ἐγκώμια τῶν συγχρόνων καὶ πολλὰς πραγματείας δημοσιευθείσας εἰς βιβλία καὶ περιοδικά, τὰς ὁποίας δύναται νὰ ἴδῃ ὁ βουλόμενος ἐν τῇ Νεοελληνικῇ Φιλολογίᾳ Κ. Σάθα σελ. 34, ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας Κρουμβάχερ κατὰ μετάφρασιν Γ. Σωτηριάδου τόμ. 1,227 καὶ 231 καὶ ἐν τῷ Dictionnaire de théologie catholique, σημειοῦμεν τὰς ἑπομένας μονογραφίας: 1) *Wolfg. v. Goethe,* Studien und Forschungen über das Leben und die Zeit des Kardinals Bessarion, 1 ἐν Ἰένῃ 1781.—2) *Vast Henri,* Le cardinal Bessarion, Paris 1878.—3) *Sadov,* Bessarion de Nicée, son rôle au concile de Ferrare-Florence, ses oeuvres théologiques et sa place dans l' histoire de l' humanisme, ἐν Πετρουπόλει 1883. — 4) *Κανδέλου Ἀγγέλου,* Διατριβὴ περὶ Βησσαρίωνος ὡς φιλοσόφου, ἐν Ἀθήναις 1888.— 5) *Καλογερᾶ Νικηφόρου,* Μάρκος ὁ Εὐγενικὸς καὶ Βησσαρίων ὁ Καρδινάλιος, ἐν Ἀθήναις 1893.

Α. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βησσαρίων ὁ *Λαρίσης*.** Ἤκμασε τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Ἐκ τοῦ χωρίου Μεγάλη Πόρτα τῆς Θεσσαλίας καταγόμενος, νεώτατος ἀπεχώρησε τοῦ κόσμου· βραδύτερον ἔλαβε τὴν ἱερωσύνην ὑπὸ τοῦ ἐν Τρικκάλοις ἑδρεύοντος τότε ἀρχιεπισκόπου Μάρκου, ὑφ' οὗ καὶ ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Δομενίκου καὶ Ἐλασσῶνος· ἀλλὰ μὴ γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τοῦ ποιμνίου, μὴ θέλοντος νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰ ἐπ' αὐτοῦ δικαιώματα τοῦ μητροπολίτου Λαρίσης, ἐπανῆλθεν εἰς Τρίκκαλα καὶ ἐβοήθει τὸν ἐπίσκοπον αὐτῆς Μᾶρκον πρὸς ἐπιτέλεσιν τῶν φιλανθρωπικῶν του καθηκόντων. Βραδύτερον ἐποίμανε τὴν ἐπισκοπὴν Σταγῶν καὶ τέλος, θανόντος τοῦ Μάρκου, ἐχειροτονήθη αὐτός, κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἐπίσκοπος Λαρίσης. Τότε ἵδρυσε τὴν γέφυραν τοῦ Ἀχελῴου, τὴν μονὴν *Δούσικον* παρὰ τὴν γενέτειράν του καὶ ἀφοῦ ἐπετέλεσε διάφορα κοινωφελῆ ἔργα ἀπέθανε. Ἡ μνήμη του ἐπιτελεῖται τῇ 15ῃ Σεπτεμβρίου. (Βλ. *Κ. Δουκάκη* Μέγας Συναξαριστής, Ἀθ. 1894, Σεπτέμβριος σ. 193—226).

—Ω.

— **Βησσαρίων ὁ *Μακρῆς*.** Λόγιος μοναχὸς ἐξ Ἰωαννίνων καταγόμενος, ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Διετέλεσε διευθυντὴς τῆς ὑπὸ τοῦ Γκούμα ἐν Ἰωαννίνοις συσταθείσης τῷ 1675 σχολῆς καὶ ἵδρυσεν ἐν τῇ πλησίον τῶν Ἰωαννίνων κώμῃ *Λυγγιάδες* μονὴν μετὰ σχολῆς, ἐν ᾗ ἐφοίτησε καὶ ὁ τότε μητροπολίτης Ἰωαννίνων Κλήμης. Ἀπέθανε, κατὰ σημείωσιν εὑρισκομένην εἰς τὸν 33 κώδικα τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης, τῷ 1699 καὶ ἐτάφη ἐν τῇ μονῇ Λυγγιάδων. Χ. Ι. Σ.

— **Βησσαρίων ὁ *ἐκ Ραψάνης*.** Ἐγεννήθη τῷ 1735 ἐν Ραψάνῃ καὶ ἐφοίτησε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ἐν Ἰωαννίνοις σχολὴν τοῦ Μαρούτζη παρὰ τῷ Εὐγενίῳ τῷ Βουλγάρει, ἔπειτα δὲ εἰς τὴν Ἀθωνιάδα σχολήν, ὁπόθεν, μετὰ τοῦ διδασκάλου του Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ, ἀφοῦ ἐπί τινα χρόνον συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του, ἐγένετο διδάσκαλος τῶν ἀδελφῶν καὶ υἱῶν τοῦ μεγάλου λογοθέτου Ἀλεξάνδρου. Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐπανελθὼν εἰς Ἅγιον Ὄρος ἐγένετο μοναχός, τότε δ' ἔλαβε τὸ ὄνομα Βησσαρίων, καλούμενος πρότερον, ὡς λαϊκός, Βασίλειος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐτάρασσε τὸ Ἅγιον Ὄρος ἡ περὶ τῶν *κολλύβων* γνωστὴ ἔρις, εἰς ἣν ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος ὁ Βησσαρίων, γράψας καὶ περὶ μνημοσύνων ἴδιον ἔργον. Ἐπειδὴ ἡ ἔρις αὕτη, διαδοθεῖσα καὶ ἀλλαχοῦ, ἐτάρασσε τὴν Ἐκκλησίαν, ἦλθε τῷ 1776 ὁ Βησσαρίων εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἐξέθηκε τὴν ἐσφαλμένην διδασκαλίαν τῶν κολλυβάδων καὶ κατέστησε γνωστὰς τὰς ταραχάς, ἃς ἐπέφερεν αὕτη ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει καὶ ἀλλαχοῦ. Ὅθεν συνεκροτήθη σύνοδος ἐπὶ Σωφρονίου, παρόντος καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων Ἀβραμίου καὶ εἴκοσιν ἀρχιερέων καὶ ἄλλων κληρικῶν, ἥτις ἐξέδοτο ὅρον κατὰ τῶν κολλυβάδων, ὑποβαλοῦσα εἰς ἀνάθεμα τοὺς τἀναντία φρονοῦντας. Ὁ συνοδικὸς οὗτος ὅρος, σταλεὶς διὰ τοῦ Βησσαρίωνος εἰς Ἅγιον Ὄρος, ἀνεγνώσθη ὑπὸ τοῦ τότε ἐφησυχάζοντος ἐκεῖ Κυρίλλου πρῴην οἰκουμενικοῦ πατριάρχου εἰς πάντα τὰ μοναστήρια καὶ τὰς σκήτας τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ὁ χρόνος τοῦ θανάτου τοῦ Βησσαρίωνος δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένος, φαίνεται ὅμως ὅτι ἀπέθανε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἐκτὸς τοῦ περὶ μνημοσύνων ἔργου ἔγραψεν ὁ Βησσαρίων καὶ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Πλαταμῶνος Διονύσιον «Περὶ τοῦ πῶς δεῖ ἀρχιερατεύειν» κ. ἄ..

(Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Βησσαρίωνος πρβλ. *Γ. Ζαφείρα* Νέα Ἑλλάς, σ. 209 ἑ. καὶ *Κ. Σάθα* Νεοελλ. φιλ. σ. 571 ἑξ.).

Κ. Ι. Δ.

—**Βησσαρίων *Χαριουπόλεως*.** Κατήγετο ἐκ Γορτυνίας, ἐξ οἰκογενείας Φωτεινοπούλου τοῦ Ζυγοβιστίου. Ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῇ σχολῇ τῆς Μονῆς τοῦ Φιλοσόφου τῆς Δημητσάνης, ἐγένετο τιτουλάριος ἐπίσκοπος. Τῷ 1819 ἐμυήθη ὑπὸ τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Ὅταν ἐξερράγη ὁ Ἀγὼν καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν Τρίπολιν ὡς ὅμηρος ὁ ἐπίσκοπος Δημητσάνης, ἔμεινε, κατὰ Φωτάκον (Βίοι, σελ. 314) «μόνος αὐτὸς εἰς τὰς κωμοπόλεις τῆς Γορτυνίας, χρησιμεύων ἐκεῖ ὡς ἐκκλησιαστικὸς ἀρχηγὸς καὶ ὁδηγὸς τῶν πολιτικῶν, συμβιβάζων τὰς διενέξεις καὶ παρακινῶν τοὺς στρατιώτας εἰς τὸν πόλεμον, ἐξ οὗ καὶ ἔχαιρε τὴν μεγαλυτέραν ὑπόληψιν καὶ σεβασμὸν ἀπὸ τὸν τόπον». Τ. Χ. Κ.

Βησσαρίων (Bessarion) *[Ἀστρον.]*. Περίφρακτος πεδιὰς τῆς Σελήνης, κειμένη ἐν τῷ βορειοανατολικῷ τεταρτημορίῳ τοῦ δίσκου αὐτῆς, εἰς σεληνογραφικὸν μῆκος 37°Α καὶ πλάτος +14° περίπου. Ἔχει διάμετρον 10 σχεδὸν χιλιομέτρων καὶ παρουσιάζει ἐν μὲν τῷ κέντρῳ δυσδιάκριτον λοφίσκον μικροῦ ὕψους, πρὸς βορρᾶν δὲ μικρὸν κρατῆρα. Σ. Π.

«Βησσαρίων». Περιοδικὸν τῶν ἀνατολικῶν σπουδῶν, ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς Ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν Ρώμῃ ἀπὸ τοῦ Μαΐου 1896 μέχρι τοῦ Ἰουνίου 1909. Δ. Π. Κ.

Βησσοί· βλ. **Βισσοί.**

Βῆσσος. Ὁ σατράπης τῆς Βακτριανῆς, ὅστις ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης Ἀσίας προσήγαγε πρὸς βοήθειαν τοῦ Δαρείου κατὰ τὴν μάχην τῶν Γαυγαμήλων (331 π. Χ.) τοὺς Βακτρίους, τοὺς πρὸς βορρᾶν γείτονας αὐτῶν Σογδιανοὺς καὶ τὰ μάχιμα ἰνδικὰ ἔθνη τὰ ἐκ τῶν ὀρέων τοῦ Ἰνδικοῦ Καυκάσου. Κατὰ τὴν πρὸ τῆς μάχης τῶν Γαυγαμήλων παράταξιν τῆς περσικῆς στρατιᾶς κατεῖχε μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν Βακτρίων, Δάων καὶ Σογδίων τὴν ἄκραν ἀριστερὰν πτέρυγα, πρὸ τῆς ὁποίας εἶχον παραταχθῆ 100 δρεπανηφόρα ἅρματα, μὲ 1000 πρὸς τ' ἀριστερὰ αὐτῶν Βακτρίους ἱππεῖς καὶ τοὺς Μασσαγέτας Σκύθας, ἄνδρας καὶ ἵππους τεθωρακισμένους, πρὸς προφύλαξιν τῶν ἁρμάτων. Μετὰ τὴν ἐν Γαυγαμήλοις συντριβὴν τῆς περσικῆς στρατιᾶς, ὁ εὔτολμος Βῆσσος μετὰ τῶν διασωθέντων τρισχιλίων Βακτρίων ἱππέων ἐβοήθησε τὸν Δαρεῖον ἐν Μηδίᾳ πρὸς ὀργάνωσιν στρατιᾶς, ἥτις καταλαμβάνουσα τὰς Κασπίας πύλας θὰ ἠμπόδιζε τὸν Ἀλέξανδρον νὰ καταλάβῃ τὰς ἀνατολικὰς καὶ βορείους σατραπείας τοῦ περσικοῦ κράτους. Ὅτε ὅμως ἡ ταχεῖα καταδίωξις τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἠνάγκασε τὸν Δαρεῖον ἐν ἀρχῇ μὲν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς Κασπίας πύλας, βραδύτερον ὅμως νὰ ἐπιμείνῃ πρὸς σύναψιν μάχης ἐν Μηδίᾳ, ὁ Βῆσσος, ὁ Βαρσαέντης καὶ ὁ χιλίαρχος Ναβαρζάνης, συνώμοσαν κατὰ τοῦ βασιλέως ἐν κρυπτῷ καὶ ἐμελέτησαν τὴν ἐξόντωσίν του, ἂν καὶ ὑπεκρίθησαν ὑποταγὴν πρὸς αὐτόν, ὅτε τοὺς συνεχώρησε διότι ἐτόλμησεν ὁ Ναβαρζάνης νὰ προτείνῃ κατὰ τὴν συγκρότησιν πολεμικοῦ συμβουλίου τὴν παραίτησιν τοῦ Δαρείου ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος καὶ τὴν παραχώρησιν τῆς τιάρας εἰς τὸν συγγενῆ τοῦ βασιλικοῦ τῶν Ἀχαιμενιδῶν γένους Βῆσσον. Τὴν πρᾶξίν των ἐξετέλεσαν ἐν Θάρᾳ κατά τινα νύκτα, ὅτε, εἰσελθόντες εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ βασιλέως, συνέλαβον αὐτὸν καὶ ἔσυραν ἔπειτα μέχρι τοῦ ἅρματος, διὰ τοῦ ὁποίου ἤθελον ν' ἀπαγάγωσιν αὐτὸν εἰς Βακτριανήν, ἵνα διὰ τῆς παραδόσεώς του ἐξαγοράσωσι παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου τὴν εἰρήνην. Δὲν προέφθασαν ὅμως νὰ καταφύγωσιν εἰς Βακτριανήν, διότι ὁ Ἀλέξανδρος, μαθὼν τὰ γενόμενα, ἐπῆλθε κατ' αὐτῶν ἐν σπουδῇ καὶ καταφθάσας ἠνάγκασε νὰ τραπῶσιν εἰς φυγὴν πρὸς σωτηρίαν των, ἀφοῦ κατετραυμάτισαν τὸν Δαρεῖον.

Μετὰ τὴν ἀπάνθρωπον ἐκείνην πρᾶξίν των, ὁ μὲν Βῆσσος διὰ τῆς ὁδοῦ τοῦ Χορασσὰν ἀπῆλθεν εἰς τὴν Βακτριανήν, ὁ δὲ Ναβαρζάνης μετὰ τῶν λειψάνων τῆς χιλιαρχίας του εἰς τὴν Ὑρκανίαν, ἵνα ἐκεῖθεν σπεύσῃ εἰς Βακτριανὴν καὶ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ Βήσσου, πρὸς τὸν ὁποῖον, κατὰ τὰ συμπεφωνημένα, θὰ προσήρχοντο καὶ οἱ σατράπαι Σατιβαρζάνης ἐκ τῆς Ἀρείας, Βαρσαέντης ἐκ τῆς Δραγγιανῆς καὶ Φραταφέρνης ἐκ τῆς Παρθικῆς, ἵνα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν του πολεμήσωσι κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ φιλαυτία ὅμως συνεκράτησεν ἕκαστον αὐτῶν εἰς τὴν σατραπείαν του καὶ οὕτω μεμονωμένους κατέβαλεν αὐτοὺς εὐκόλως ὁ Ἀλέξανδρος. Ὅτε ἔφθασεν εἰς τὰ Βάκτρα, πρωτεύουσαν τῆς Βακτριανῆς, ὁ Βῆσσος ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Ἀσίας καὶ τὸ ὄνομα Ἀρταξέρξης, ἐζήτησεν ἐπικουρικὰ στρατεύματα ἐκ τῶν πλησίον σκυθικῶν χωρῶν καὶ ἤρχισε νὰ ὀργανώνῃ τὸν στρατόν του. Κατ' αὐτοῦ ἐπῆλθεν ὁ Ἀλέξανδρος, ἀφοῦ ὑπέταξε τὴν Ἀρείαν καὶ τὴν Ἀραχωσίαν, δι' αἰφνιδίας εἰσβολῆς καὶ ἐξ ἀπροσδοκήτου μέρους εἰσχωρήσας εἰς Βακτριανήν, ὅπερ κατετάραξε τὸν Βῆσσον καὶ ἠνάγκασε νὰ φύγῃ ἐν σπουδῇ ἐκ Βάκτρων πρὸς τὸν Ὦξον ποταμόν, τὸν ὁποῖον διέβη μετὰ τῶν στρατευμάτων του διὰ πλοίων, ἅτινα ἐνέπρησε μετὰ τὴν διάβασίν του, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰ Ναύτακα τῆς Σογδιανῆς. Τοῦτον κατεδίωξεν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ πέραν τοῦ Ὤξου, ἀφοῦ διέβη αὐτὸν διὰ πλωτῆς γεφύρας. Πρὶν ἢ ὅμως ὁ Ἀλέξανδρος φθάσῃ εἰς Ναύτακα, ἐπῆλθεν ἡ σύλληψις τοῦ Βήσσου διὰ προδοσίας, διὰ τοῦ μισαροῦ δηλαδὴ ἐγκλήματος, τὸ ὁποῖον καὶ ὁ ἴδιος διέπραξε κατὰ τοῦ βασιλέως του καὶ συγγενοῦς του Δαρείου, ὡς ἑξῆς: Οἱ μετὰ τοῦ Βήσσου συμπράττοντες ἡγεμόνες, Δαταφέρνης, Κατάνης καὶ Ὀξυάρτης, τῇ προτάσει τοῦ Σογδίου Σπιταμένους, ἐσκέφθησαν ὅτι μόνον προδίδοντες τὸν προδότην θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχωσι τὴν εὔνοιαν τοῦ Ἀλεξάνδρου· ἀπεφάσισαν λοιπὸν σύλληψιν καὶ παράδοσιν αὐτοῦ καὶ τοῦτο ἀνήγγειλαν πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ὅστις ἔστειλε πρὸς παραλαβήν του τὸν Λαγίδην Πτολεμαῖον μετὰ ἑξακισχιλίων ἀνδρῶν. Ἡ σύλληψίς του ἔγινε ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Πτολεμαίου ἐντὸς ὀχυροῦ τινος χωρίου, διότι οἱ προδόται ᾐσχύνθησαν

Digitized by Google

ἰδιοχείρως νὰ παραδώσωσιν αὐτόν. Ὁ Βῆσσος ὡδηγήθη γυμνὸς καὶ ἁλυσόδετος πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστις, ἀφοῦ ἠρώτησεν αὐτὸν διατί συνέλαβε τὸν Δαρεῖον, βασιλέα καὶ κύριόν του, συγγενῆ καὶ εὐεργέτην του, καὶ συλλαβὼν ἐφόνευσεν αὐτόν, καὶ ἔλαβε τὴν ἀπάντησιν, ὅτι τοῦτο ἔπραξε τῇ συγκαταθέσει πάντων τῶν περὶ τὸν Δαρεῖον, ἐλπισάντων ὅτι διὰ τῆς πράξεώς των ἐκείνης θὰ ἐπετύγχανον χάριν παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, διέταξε νὰ μαστιγώσωσι καὶ νὰ ἀπαγάγωσιν εἰς Βάκτρα διὰ νὰ δικασθῇ. Τὸ δικαστήριον ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐδικάσθη ὁ Βῆσσος συνεκροτήθη ἐκ μεγιστάνων κατὰ τοὺς παλαιοὺς περσικοὺς τύπους ἐν Ζαριάσποις (*Ἀρριανοῦ* Ἀνάβ. Ἀλεξ. Δ', 7, 3), ὅπου προσήχθη ὁ Βῆσσος σιδηροδέσμιος. Τὴν κατηγορίαν κατὰ τοῦ βασιλοκτόνου ἀπήγγειλεν αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ δὲ σύλλογος ἐξέδωκεν ἀπόφασιν ὅτι εἶναι ἔνοχος. Μετὰ τοῦτο, κατὰ περσικὸν ἔθιμον, ἠκρωτηριάσθη, ἀποκοπείσης τῆς ρινὸς καὶ τῶν ὤτων του, ἐμαστιγώθη καὶ ἔπειτα ἀπήχθη εἰς Ἐκβάτανα ἔνθα ἐσταύρωσαν αὐτόν. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

βήσσω· ἀρχαῖος τύπος τοῦ βήχω (βλ. λ.).

Βηστίας· βλ. Βεστίας.

Βησωτσάνη *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ξηροπόταμος.

βῆτα (τό, καὶ κοινῶς ἡ· ἄκλιτος λ.). Τὸ δεύτερον γράμμα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, ἐκ τοῦ φοινικικοῦ beth, τὸ ὁποῖον σημαίνει οἶκον (βλ. Β.).

— **βῆτα** ***συνάρτησις*** *[Μαθημ.]*. Οὕτω καλεῖται τὸ ὁλοκλήρωμα $\int_0^1 x^{p-1} (1-x)^{q-1} dx$, τὸ ὁποῖον εἶναι συνάρτησις τῶν p, q καὶ παρίσταται διὰ τοῦ συμβόλου B (p, q). Ἡ συμβολικὴ αὕτη γραφὴ εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ Binet. Αἱ ἰδιότητες τῆς συναρτήσεως ταύτης ἐμελετήθησαν ὑπὸ τῶν μαθηματικῶν Wallis, Newton καὶ Stirling. Ἡ *βῆτα συνάρτησις* φέρει ἐπίσης τὸ ὄνομα τοῦ *Εὐληριανοῦ ὁλοκληρώματος πρώτου εἴδους*. Φ. Β.

— **Βῆτα**. Προσεπώνυμον τοῦ Ἐρατοσθένους (βλ. λ.).

— **«Βῆτα»** ***κανονιοφόρος*** *[Ναυτ. Ἱστορ.]*· βλ. «Β» *κανονιοφόρος*.

βηταμινοκυανοῦν *[Βιομ. Χημ.]*. Εἶναι τεχνητὴ ὄξινος χρωστικὴ τῆς σειρᾶς τοῦ τριφαινυλομεθανίου, ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1883 ὑπὸ τοῦ Meldola. Χημικῶς ὁρίζεται ὡς σουλφουρωμένη β-ναφθυλοροζανιλίνη. Καταναλίσκεται εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ μορφὴν μεταλλικῶς στιλβόντων τεμαχίων ἀδιαλύτων ἐν ἀλκοόλῃ. Βάπτει τὴν μέταξαν καὶ τὸν βάμβακα διὰ χρώματος πρασινίζοντος κυανοῦ οὐχὶ ἀνθεκτικοῦ εἰς τὸ φῶς καὶ τὴν πλύσιν. Σ. Γ.

βηταρμὸς (ὁ) *[Ἀρχ.]*· βλ. πυρρίχη.

βητόλη (ἡ) (Betolum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Οὕτως ἐκλήθη ἡ *ναφθαλοσαλόλη* ἢ *σαλιναφθόλη*

$$C_6H_4 \begin{matrix} OH \\ CO.O(C_{10}H_7) \end{matrix}$$

ἤτοι ὁ *σαλικυλικὸς* ἐστὴρ τῆς *β-ναφθόλης*. Ἡ θεραπευτικὴ δρᾶσίς της προσομοιάζει τὴν τῆς σαλόλης. Ἐδόθη ὡς ἀντισηπτικὸν τῶν ἐντέρων, ἐπὶ ὀξέων ρευματισμῶν καὶ ἐξωτερικῶς κατὰ τῆς βλενορροίας. Κ. Γ. Ν.

Βητουμᾶ ἢ *Βιτουμᾶ* *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Καλαμπάκας* τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Κάτ. (1928) 212.

Βητριακὸν (Betriacum) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς ἀρχαίας Γαλατίας, τῆς ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων. Ἐγένετο γνωστὴ κυρίως ἀπὸ δύο μεγάλας μάχας, τὰς ὁποίας συνῆψεν ὁ Βιτέλλιος πρὸς τὸν Ὄθωνα καὶ τὸν στρατηγὸν τοῦ Βεσπασιανοῦ Ἀντώνιον. Κ. Μ. Κ.

βήχανι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ βήχιον (βλ. λ.).

βῆχας (ὁ)· βλ. βήξ.

βηχιάρης, *—ιάρα*· ἰδιωματ., αὐτὸς ποῦ βήχει συχνά.

βηχικός, *—ή*, *—όν*· ἐπὶ φαρμάκων, ὁ κατὰ τοῦ βηχὸς ἐνδεικνύμενος.

— **βηχικὰ** ***φάρμακα*** (Bechika) *[Φαρμακ.]*. Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον συμπεριλαμβάνονται ὅλα τὰ κατὰ τοῦ βηχὸς φάρμακα. Ὡς τοιαῦτα δὲ χρησιμοποιοῦνται: 1) Ναρκωτικὰ φάρμακα, ἅτινα δρῶσι καταπαύοντα τὸν ἐρεθισμὸν τῶν εἰς τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα ἀγόντων νεύρων. 2) Βλενώδη, ἅτινα, καλύπτοντα τὴν βλενομεμβράνην τοῦ φάρυγγος καὶ τῆς ἐπιγλωττίδος, παρακωλύουσι τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐξωτερικῶν ἐρεθισμῶν (ψύχους, ἀέρος κλπ.). 3) Οὐσίαι μειοῦσαι τὴν ὑπέρμετρον ἔκκρισιν τῆς ἀναπνευστικῆς βλενομεμβράνης (ταννίνη, στυπτηρία, ὀξικὸς μόλυβδος, τερπεντίνη, πίσσα καὶ διάφορα βαλσαμικά). Καὶ 4) φάρμακα προκαλοῦντα τὴν ἔκκρισιν βλένης (σάκχαρον, γλυκαὶ οὐσίαι) ἢ ὑγροποιοῦντα τὴν βλένην (ἀλκάλια, ἀμμωνία, ἀπομορφίνη, πιλοκαρπίνη κλπ.) ἢ ἐπισπεύδοντα τὴν ἀποβολὴν αὐτῆς (ἐμετικὴ τρύξ, ἰπεκακουάνα, καφουρά). Κ. Γ. Μ.

βήχιον (τὸ) (Tussilago) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*. Εἶναι πόαι ἢ θάμνοι μὲ φύλλα ἀντίθετα, ἄνευ παραφύλλων, ἄνθη κατὰ κεφαλίδας διατεταγμένα καὶ καρπὸν ἀχαίνην. Γνωστὰ εἶναι 15 περίπου εἴδη, ὧν κυριώτερον: *βήχιον τὸ κάρχαρον* (Tussilago farfala), ὅπερ ἔχει ρίζας σαρκώδεις, φύλλα πικρὰ καὶ ἄνθη εὔοσμα), χρησιμοποιούμενα κυρίως ὡς καταπραϋντικὰ τοῦ βηχὸς καὶ ὡς ἀντιασθματικά. Εἶναι γνωστότατον φυτὸν εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰ ὀνόματα *βήχανι*, *βηχάνι*, *γλυκομάνα*, *χαμολεύκι*. Καλλιεργοῦσι συνήθως τὸ εἶδος τοῦτο διὰ τὰ ὡραῖά του λευκὰ ἢ ἐλαφρῶς ἰριδοπορφυρώδη καὶ εὔοσμα ἄνθη του, τῶν ὁποίων τὸ ἄρωμα ὑπενθυμίζει τὸ τοῦ ἡλιοτροπίου. Εὐδοκιμεῖ εἰς λεπτὴν καὶ ὑγρὰν γῆν καὶ εἰς μέρη μᾶλλον σκιερά. Πολλαπλασιάζεται εὐκόλως διὰ καταβολάδων ἢ παραφυάδων. Τὸ χόρτον του χρησιμεύει πρὸς τροφὴν τῶν κτηνῶν. Δ. Ν. Π.

Βήχιον τὸ κάρχαρον.
[Α=τομὴ ἄνθους.]

— **βηχίου** ***ἄνθη καὶ φύλλα*** (Folium et flos farfalae, feuille et fleurs de tussilage) *[Φαρμακ.]*. Εἶναι τὰ φύλλα καὶ ἄνθη *βηχίου τοῦ καρχάρου*, ἀναγραφόμενα εἰς δόσεις 5—15 γρ. εἰς 200 γρ. ὕδατος ὑπὸ τὴν μορφὴν ἐγχυμάτων ἢ ἀφεψημάτων ὡς φάρμακον βηχικὸν καὶ καταπραϋντικόν. Κ. Γ. Μ.

βήχω· κάμνω βῆχα (βλ. λ.), ἀρχ. *βήσσω*: «ὅλη νύχτα ἔβηχε», «βῆξέ του νὰ γυρίσῃ κατ' ἐδῶ».

Bi *[Χημ.]*. Σύμβολον τοῦ στοιχείου **βισμουθίου** (βλ. λ.).

Βὶ (Vie) *[Γεωγρ.]*. —1) Ποταμὸς τῆς Γαλλίας, ἐν τοῖς νομοῖς τοῦ Ὄρν καὶ Καλβαντός, πηγάζων ἐκ τῶν ὑψωμάτων Ἀμαίν. Διέρχεται διὰ τῶν πόλεων Βιμουτιὲ καὶ Λιβαρὸ καὶ χύνεται εἰς τὸν ποταμὸν Ντίβ, μετὰ ροῦν 70 χιλιομέτρων. —2) Ποταμὸς τῆς Γαλλίας, ἐν τῇ Βανδέᾳ. Πηγάζει παρὰ τὴν πόλιν Λὰ-Ρὸς-σὺρ-Ὑόν, διαχωρίζει τὴν πόλιν Σαὶν-Ζὶλλ ἀπὸ τὴν Κρουὰ-ντὲ-Βὶ καὶ χύνεται εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν μετὰ ροῦν 60 χιλιομέτρων. —Ω.

βία (ἡ)· «τὸ παρὰ τὴν ὁρμὴν καὶ τὴν προαίρεσιν» (*Ἀριστοτέλ.*), καταναγκασμός, ἐπιβολὴ ὑλικῆς ἢ ἠθικῆς δυνάμεως, κοιν. *στανιό*: «μοῦ πῆρε τὴν ὑπογραφή μου διὰ τῆς βίας», «τοῦ τὴν φόρτωσαν (τὴν γυναῖκα) διὰ τῆς βίας»· || σπουδή, ἔπειξις πρὸς ἐκτέλεσιν ἔργου τινός, κοιν. *βιά*, *βιάση*, *πρεμούρα*: «ἔχω μιὰ βία ποῦ δὲν λέγεται», «δὲν εἶναι βία, μὴ στενοχωρῆσαι», «μὲ τὴ βιὰ δουλειὰ δὲ γίνεται»· || φρ. «ἐν βίᾳ» μὲ βιάση, βιαστικά. Β. Φ.

— [ΑΤΤΙΚ. ΔΙΚ.]· βλ. **βιαίων** ***δίκη***.

— [ΚΟΙΝΩΝ.] *Βία* ἀπὸ ἀπόψεως κοινωνιολογικῆς, ἐν ταῖς σχέσεσι δηλαδὴ ἀτόμων πρὸς ἄλληλα ἢ ἀτόμων πρὸς ὁμάδα, ἢ ὁμάδος πρὸς ἄτομα ἢ ὁμάδων πρὸς ἀλλήλας, καλεῖται ἡ ὑπό τινος χρησιμοποίησις τῶν οἱωνδήποτε, φυσικῶν ἢ πνευματικῶν, διαρκῶν ἢ τυχαίων, δυνάμεών του, πρὸς καταναγκαστικήν, οὐχὶ διὰ πειθοῦς, ἐπί τινος ἐπιβολὴν πράξεων ἢ καταστάσεων ἀντιθέτων πρὸς τὰ ὑλικὰ καὶ συναισθηματικὰ συμφέροντα τοῦ ὑφισταμένου τὸν καταναγκασμόν, ἐπιθυμητῶν δὲ καὶ ὠφελίμων διὰ τὸν ἐπιβάλλοντα. Ἡ βία εἶναι μορφή, τὴν ὁποίαν ὑποδύεται ἀπαραιτήτως ἡ πρᾶξις καθόλου, καὶ ὡς τοιαύτη ἀποτελεῖ ἐνέργειαν κατὰ πρῶτον ἀτομικήν. Κατ' ἐξοχὴν ὅμως ἡ βία εἶναι φαινόμενον κοινωνικόν, συγγενὲς τῇ ὁμαδικῇ συμβιώσει. Ἡ πρωταρχικότης τοῦ φαινομένου τούτου δύναται νὰ τεκμηριωθῇ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι, ἡ ὕπαρξις ὑπεροχῆς, ἀπαραίτητος προϋπόθεσις ὅπως καταστῇ δυνατὴ ἡ ἄσκησις βίας, ἐνεφανίσθη ταυτοχρόνως μὲ τὴν ὁμαδικὴν συμβίωσιν, ὑποστᾶσα σὺν τῷ χρόνῳ ποικιλωτάτας μεταβολὰς κατὰ τὴν φύσιν αὐτῆς.

Ἐν τῇ πράξει ἡ βία ἀπετέλεσε σπουδαιότατον καὶ ἀναμφισβήτητον προωθητικὸν τῆς κοινωνίας παράγοντα. Ἀψευδὴς τούτου μάρτυς εἶναι ἡ ἱστορία, τῆς ὁποίας ἡ μελέτη δυνατὸν πολλάκις νὰ προκαλῇ δεοντολογικὰς καὶ ἠθικολογικὰς κρίσεις, οὐδέποτε ὅμως ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἄρνησιν τῆς σημασίας τῆς βίας. Εἴτε παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ βία εἶναι ἔκφρασις ὑποκειμενικὴ τῆς εὐδαιμονιστικῆς ἐπιδιώξεως τοῦ ἀνθρώπου, χρησιμοποιουμένη ὡς μέσον πρὸς ἐπίτευξιν ὑποκειμενικῶς τιθεμένου σκοποῦ, εἴτε θεωρήσωμεν ταύτην ὡς μέσον πρὸς ἐπίτευξιν ἀντικειμενικῶς ὑπ' αὐτῶν τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς τιθεμένου σκοποῦ, πάντοτε εἴμεθα ὑποχρεωμένοι ν' ἀναγνωρίσωμεν, ὅτι ὡς μέσον ἡ βία διεδραμάτισε καὶ μέλλει νὰ διαδραματίσῃ σπουδαιότατον ρόλον ἐν τῇ ζωῇ τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ ἱστορία εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἱστορία βίας, ἀσκουμένης ὑπὸ ἀτόμων κατ' ἀτόμων, ἀτόμων καθ' ὁμάδων, ὁμάδων κατ' ἀτόμων, ὁμάδων καθ' ὁμάδων, εἶναι ἱστορία belli omnium contra omnes, εἰς ἅπαντα τὰ ἐπίπεδα, ἀπὸ τοῦ γενετησιακοῦ μέχρι τοῦ πολιτικοῦ. Οἱ πολυπλοκώτεροι θεσμοὶ καὶ τὰ συνθετώτερα συστήματα βιαίως ἐπεβλήθησαν καὶ βιαίως διατηροῦνται, ἀδιαφόρως τοῦ ἂν εἶναι χρήσιμα ἢ ἐπιβλαβῆ, κοινωνικῶς ἀναγκαῖα ἢ περιττά.

Ἡ βία ὡς κοινωνικὸς παράγων ἀρχίζει νὰ δρᾷ μετὰ βαρυνούσης καὶ ἀποφασιστικῆς σπουδαιότητος συγχρόνως μὲ τὸν καταμερισμὸν τῆς κοινωνίας εἰς τάξεις, ἐχούσας ἀλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα. Ἐκ τῆς διαπιστώσεως ὅμως ταύτης ἐγεννήθη τὸ πρόβλημα τῆς προτεραιότητος: ἡ βία ἐδημιούργησε τὰς κοινωνικὰς τάξεις ἢ αἱ δημιουργηθεῖσαι ἐξ ἄλλων λόγων κοινωνικαὶ τάξεις ἐχρησιμοποίησαν ἁπλῶς ὡς μέσον τὴν βίαν; Αἱ γνῶμαι τῶν κοινωνιολόγων διχάζονται ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Οἱ μὲν θεωροῦν τὴν βίαν ὡς πρωτουργὸν κοινωνικὸν παράγοντα. Πάντες οἱ οἰκονομολόγοι καὶ κοινωνιολόγοι, οἱ ἐν τῇ γενετικῇ ἐξετάσει τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν φαινομένων χρησιμοποιοῦντες τὸ περίφημον θεωρητικὸν πλάσμα τῆς *Ροβινσωνιάδος*, παραδέχονται τὴν βίαν ὡς πρωτουργὸν παράγοντα. Ὁ Saint-Simon παραδέχεται, ὅτι ἡ διαίρεσις τῆς κοινωνίας εἰς τάξεις ἐγένετο ὑπὸ παραγόντων ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότερος καὶ ἀποφασιστικώτερος εἶναι ἡ βία· διὰ τοῦτο καὶ ἡ μεταβολὴ τῆς κρατούσης καταστάσεως μόνον δι' ἀναλόγων μέσων, ἠθικῶν τουτέστι καὶ πολιτικῶν, δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ, ἀποκλειομένης πλέον τῆς βίας ὡς μέσου ἀπανθρώπου. Κατὰ τὸν Rodbertus τὸ πρωταρχικὸν γεγονός, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα τοῦ δικαίου εἶναι ἡ βία. Τὸ δίκαιον στηρίζεται ἐπὶ τῆς βίας, ἀφοῦ διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ ἀπαιτεῖται καταπάτησις τοῦ δικαιώματος τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας. Ὁ καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις αὐτῆς μόνον ὡς ἀποτέλεσμα βίας δύναται νὰ νοηθῇ. Ὁ Dühring πιστεύει ὅτι αἱ προσωπικαὶ φυσικαὶ σχέσεις ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπον καθορίζουν πρὸ παντὸς τὰς κοινωνικὰς μορφάς· αἱ οἰκονομικαὶ σχέσεις εἶναι ἐντελῶς δευτερευούσης σημασίας. Ἐν τῇ κοινωνικῇ ἐξελίξει οὐδὲν τὸ φυσιολογικὸν ὑπάρχει, διότι ἐν αὐτῇ κυριαρχεῖ ἡ πρωτόγονος καὶ ἄλογος βία, ἐξ ἧς ἠδύναντο νὰ προέλθουν αἱ ποικιλώτεραι κοινωνικαὶ μορφαί. Διὰ τὸν Menger, ἐπίσης, ἡ βία εἶναι πρωτουργὸς παράγων. Οἱ ἰσχυρότεροι καὶ θρασύτεροι ᾠκειοποιήθησαν γαίας καὶ ἀνθρώπους, ὑποτάξαντες ταῦτα εἰς ἐργασίαν ἐξυπηρετοῦσαν τὰ συμφέροντά των. Τὸ ὑπάρχον σύστημα ἰδιοκτησίας ἐπετεύχθη διὰ τῆς βίας καὶ εἶναι ἀποτέλεσμα σειρᾶς βιαίων κατακτήσεων. Ὁμοίως ὁ Bücher, ὁ Gumplowicz, ὁ Schäffle, ὁ Oppenheimer ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ βία, ἡ φυσικὴ καὶ ἠθικὴ ἰσχὺς καὶ ὑπεροχή, συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπιβολὴν τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας, τὴν γένεσιν τοῦ δικαίου, τὴν συγκρότησιν τοῦ κράτους, τὴν ἐμφάνισιν γενικῶς τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως.

Κατ' ἄλλους ὅμως ἡ βία, παρ' ὅλην τὴν σημασίαν της, δὲν εἶναι πρωτουργὸς παράγων. Εἶναι ἁπλῶς ἀναπόφευκτον μέσον, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖ ἡ κοινωνία προκειμένου νὰ πραγματοποιήσῃ σκοποὺς ἀναποφεύκτως τιθεμένους αὐτῇ ὑπὸ τῶν ἀντικειμενικῶν, τῶν ἔξω τῆς θελήσεώς της, ὅρων, καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ τρόπου τῆς παραγωγῆς. Ἡ διαίρεσις τῆς κοινωνίας εἰς τάξεις προηγήθη «*δυνάμει*» τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς βίας ἐν τοῖς ταξικοῖς ἀνταγωνισμοῖς. Ὁ θεσμὸς τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας βεβαίως ἐνισχύθη καὶ κατωχυρώθη διὰ τῆς βίας, ἀλλ' αἱ εὐνοϊκαὶ συνθῆκαι διὰ τὴν ἐμφάνισίν του ἐν τῇ κοινωνίᾳ δὲν ὀφείλονται εἰς τὴν βίαν καὶ προϋπῆρξαν ταύτης. Ἔπρεπε τὰ ὑπάρχοντα οἰκονομικὰ ἀγαθὰ νὰ ἐπιτρέπουν τὴν δι' ἐξαναγκασμοῦ χρησιμοποίησιν τῆς ἐργασίας τῶν ἄλλων πρὸς ὄφελος τῆς κυριάρχου ὁμάδος, διὰ νὰ χρησιμοποιηθῇ ὑπ' αὐτῆς ἡ βία. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐδημιουργήθησαν οἱ ἀπαιτούμενοι ἀντικειμενικοὶ ὅροι διὰ τὴν ὕπαρξιν καὶ διατήρησιν οἱουδήποτε θεσμοῦ ἐν κοινωνίᾳ διῃρημένῃ εἰς τάξεις, ἡ βία ἐχρησιμοποιήθη πρὸς κατοχύρωσίν του. Ἡ ὕπαρξις ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας δημιουργεῖ σύστημα στηριζόμενον ἐπὶ τοῦ ἐξαναγκασμοῦ. Ἡ

Digitized by Google

βία ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην κυριαρχεῖ εἰς τὰς μεταξὺ τῶν τάξεων σχέσεις. Ὁλόκληρον τὸ κοινωνικὸν συγκρότημα, στηριζόμενον ἐπὶ τῆς ἀνισότητος, πρὸς ἐπίτευξιν κοινωνικῆς ἰσορροπίας χρησιμοποιεῖ τὴν ὠργανωμένην βίαν. Ἡ διαρκὴς μεταξὺ τῶν τάξεων σύγκρουσις καταλήγει κατὰ περιόδους εἰς ἐπαναστάσεις, καθ᾿ ἃς αἱ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης σχέσεις μεταβάλλονται καὶ ρυθμίζονται μὲ βάσιν τὰς νέας ἀνάγκας, τὰς ὁποίας δημιουργεῖ ἡ λόγῳ τῆς τεχνικῆς προόδου ἐπελθοῦσα ἀλλαγή. Τὰς περὶ τοῦ τοιούτου ρόλου τῆς βίας ταύτας γνώμας διετύπωσε πρῶτος ὁ ἱδρυτὴς τοῦ ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ K. Marx καὶ μετ᾿ αὐτὸν οἱ Engels, Kautsky κλπ.

Ταῦτα διὰ τὴν βίαν ἐξεταζομένην ὡς κοινωνικὸν παράγοντα ἐν τῷ παρελθόντι. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἡ ἄλλη πλευρὰ αὐτῆς· ἡ σημασία της διὰ τὸ μέλλον καὶ διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῶν διαφόρων ἰδεωδῶν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ ἰδιοκτησία, τὸ δίκαιον, τὸ Κράτος, πλεῖσται ἠθικαὶ ἀξίαι ἐπεβλήθησαν ἀναμφισβητήτως διὰ τῆς βίας κατὰ τὸ παρελθόν. Ποίαν ὅμως χρησιμοποίησιν τῆς βίας πρέπει νὰ κάμνῃ ἐν τῷ μέλλοντι ἡ ἀνθρωπότης; Πρέπει νὰ τὴν ἀπορρίψῃ ὡς μέσον ἀπάνθρωπον καὶ βάρβαρον, ἢ μήπως ἡ φύσις τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι τοιαύτη ὥστε νὰ καταντᾷ οὐτοπία πᾶσα σκέψις περὶ ἐγκαταλείψεως τῆς βίας; Καὶ ἂν ἡ βία κατ᾿ ἀρχὴν δὲν εἶναι ἀπορρίψιμος, ποίαν μορφὴν πρέπει νὰ λάβῃ, ἀτομικὴν ἢ ὁμαδικήν;

Ἐπὶ τῶν προβλημάτων τούτων ἐξηνέχθησαν διάφοροι γνῶμαι. Τινὲς ὑπεστήριξαν ὅτι ἐν τῇ φύσει τῆς βίας ἔγκειται ὁ ἀτομικός της χαρακτήρ. Ἡ βία πρέπει νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸ ἄτομον, τὸ ὑπερέχον, τὸ εὐφυές, τὸ ἰσχυρόν, τὸ ἀρχικόν, τὸ δυνάμενον νὰ δώσῃ εἰς μὲν τὴν ἀνθρωπότητα νέον τύπον ζωϊκὸν καὶ πνευματικόν, νέας κατευθύνσεις καὶ νέους σκοπούς, εἰς δὲ τὸν ἑαυτόν του ἱκανοποίησιν καὶ διέξοδον τῆς πλεοναζούσης ἀνωτερότητός του. Τότε ἡ βία εἶναι ὑπέρτατον δίκαιον. Ἤδη εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ὁ σοφιστὴς Κριτίας τοιοῦτόν τι ὑπεστήριζεν, ὁ δὲ Καλλικλῆς ἀπεριφράστως ἔλεγεν, ὅτι «δίκαιόν ἐστι τὸ ἄγειν βίᾳ τὸν κρείττω τὰ τῶν ἡττόνων καὶ ἄρχειν τὸν βελτίω τῶν χειρόνων καὶ πλέον ἔχειν τὸν ἀμείνω τοῦ φαυλοτέρου» (*Πλάτ.* Γοργ. 515 κ. ἑξ.). Ὁ Hobbes, ὀπαδὸς τοῦ πολιτικοῦ ἀπολυταρχισμοῦ, ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἀνθρωπότης ἄνευ καθοδηγήσεως εἶναι πόλεμος πάντων κατὰ πάντων, ἀπαιτεῖται δὲ βιαία ἐπ᾿ αὐτῆς ἐπιβολὴ ἐξουσίας ἀπολύτου, ἀμεταβλήτου, καθηγιασμένης, εἰς χεῖρας ἑνὸς ἰσχυροῦ εὑρισκομένης. Ὁ Macchiaveli συνεβούλευε τὸν Λαυρέντιον τὸν Μεγαλοπρεπῆ νὰ μὴ δειλιᾷ πρὸ οὐδενὸς ἠθικοῦ κωλύματος διοικῶν, καὶ νὰ μὴ διστάζῃ εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῆς βίας. Ὁ Nietzsche ἀναπολεῖ νοσταλγικῶς τὴν μακρινὴν ἐκείνην ἐποχήν, καθ᾿ ἣν «ἕνας λαὸς ἔλεγε: θέλω πάνω σ᾿ ἄλλους λαοὺς νὰ γίνω ἐγὼ κύριος! γιατί, ἀδελφοί μου, τὸ καλύτερο πρέπει νὰ κυριαρχῇ, τὸ καλύτερο θέλει νὰ κυριαρχῇ: Κι᾿ ὅπου ὑπάρχει διαφορετικὴ διδασκαλία, ἐκεῖ λείπει τὸ καλύτερο», κηρύσσει τὸν πόλεμον κατὰ πασῶν τῶν παλαιῶν ἀξιῶν, τὴν ἐλευθέραν καὶ ἀνενδοίαστον ἀνάπτυξιν τῶν δεξιοτήτων τοῦ ἀτόμου, τὴν σκληρότητα καὶ τὴν βίαν ὡς μέσα αὐθυπερτερήσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ πόλεμος, λέγει, καὶ ἡ τόλμη ἔφεραν μεγαλύτερα ἀποτελέσματα ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον.

Παρομοίαν φαινομενικῶς ἀντίληψιν περὶ τῆς βίας ἔχει καὶ ὁ *ἀναρχισμός*, κοινωνιολογῶν, ὅταν θέτῃ ὡς βάσιν τῶν σκοπῶν τῆς ἀνθρωπότητος τὴν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου. Τὸ ἄτομον, καταπνιγόμενον καὶ καταδυναστευόμενον ὑπὸ τῆς ὠργανωμένης βίας, ἔχει ὑπέρτατον καθῆκον πρὸς ἑαυτὸ ν᾿ ἀπολυτρωθῇ, χρησιμοποιοῦν τὴν βίαν. Ἡ βία τοῦ ζητοῦντος τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου εἶναι ὑπερτάτη δικαιοσύνη. Ἡ διαφορὰ εἶναι ὅτι, συναισθηματικῶς τοὐλάχιστον, ὁ τρομοκράτης ἀναρχικὸς εἶναι περισσότερον δικαιολογημένος τοῦ ἀκολουθοῦντος μακιαβελικὴν πολιτικὴν ἡγεμόνος.

Ὁ κοινωνιολογῶν καὶ δρῶν ἀναρχισμὸς ἀποτελεῖ τὴν γέφυραν μεταβάσεως ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν τῆς χρησιμότητος τῆς ἀτομικῆς βίας διὰ ἐγωϊστικοὺς ἢ λυτρωτικοὺς σκοπούς, εἰς τὴν θεωρίαν τῆς ὁμαδικῆς ταξικῆς βίας, τὴν ὁποίαν ἀσπάζεται ὁ *ἐπαναστατικὸς συνδικαλισμὸς* καὶ ὁ *κομμουνισμός*. Διὰ τὸν θιασώτην τοῦ ἐπαναστατικοῦ συνδικαλισμοῦ G. Sorel, ἡ ὁμαδικὴ βία, ποικιλοτρόπως ἐκδηλουμένη, ἀπὸ τῆς ἁπλῆς ἀπεργίας μέχρι τῆς ἐνόπλου συγκρούσεως μετὰ τῆς κρατούσης τάξεως, εἶναι ἡ ὡραιοτέρα πρᾶξις τῆς ἀνθρωπότητος, ἀναγεννήτρια τῆς ἐνεργείας καὶ γόνιμος πηγὴ ἀνανεώσεως τῆς ζωτικότητος τῆς ἐργατικῆς τάξεως καὶ τὸ μόνον μέσον πρὸς ἀπελευθέρωσίν της. Ἡ ὁμαδικὴ βία ἐναντίον τῆς κρατούσης τάξεως εἶναι δι᾿ αὐτὸν ἡ ἀνωτάτη μορφὴ κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Ὁ Marx θεωρεῖ τὴν ὁμαδικὴν βίαν ὡς κοινωνικὴν ἀναγκαιότητα. Ἡ βία, λέγει, εἶναι ἡ μαῖα, ἡ ὑποβοηθοῦσα τὴν γέννησιν νέου συστήματος ἔκ τινος παλαιοῦ. Ἡ παρομοίωσις αὕτη μᾶς δίδει ἀναγλύφως τὴν ἀντίληψιν τοῦ Marx περὶ τῆς σημασίας τῆς βίας. Ἡ βία δὲν δημιουργεῖ συστήματα ἐκ τοῦ μηδενός, ἀλλὰ μεταβάλλει τὴν «*δυνάμει*» ὕπαρξίν των εἰς «*ἐνεργείᾳ*». Ἠθικῶς ἐξεταζομένη εἶναι ἓν ἀναγκαῖον κακόν. Ἡ τάξις τῶν καταπιεζομένων ἔχει δικαιώματα ἐν τῇ ζωῇ. Ἀλλὰ τὸ ἐπικρατοῦν κοινωνικὸν σύστημα ὁλονὲν καθιστᾷ προβληματικὴν τὴν ζωήν, τόσον αὐτῆς, ὅσον καὶ ὁλοκλήρου τῆς κοινωνίας, ἐνῷ συγχρόνως δημιουργεῖ τὰς ὑλικὰς καὶ πνευματικὰς προϋποθέσεις ἑνὸς νέου συστήματος. Ἡ κρατοῦσα τάξις ἔχει εἰς χεῖράς της τὸ Κράτος, τὴν ὠργανωμένην βίαν, καὶ δι᾿ αὐτῆς προσπαθεῖ νὰ κρατήσῃ μίαν φαινομενικὴν κοινωνικὴν ἰσορροπίαν. Οἱ καταπιεζόμενοι εὑρίσκονται πρὸ τοῦ διλήμματος: ἢ νὰ αὐτοεγκαταλειφθοῦν, πρᾶγμα, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ πρὸς ταξικὴν αὐτοκτονίαν, ἢ νὰ ἀντιτάξουν τὴν ἰδικήν των ὁμαδικὴν βίαν εἰς τὴν βίαν τῶν κρατούντων. Αἱ ἀντιλήψεις αὗται, συμπληρωθεῖσαι καὶ τεθεῖσαι ἐν πρακτικῇ ἐφαρμογῇ ὑπὸ τοῦ *Ν. Λένιν*, ὑποστηρίζονται ὑπὸ τῶν κομμουνιστῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπορρίπτουν τελείως τὴν ἀτομικὴν βίαν ὡς ἀσύμφορον καὶ ποιοῦνται διάκρισιν μεταξὺ ὁμαδικῆς βίας προοδευτικῆς (ὅπως π. χ. ἡ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως) καὶ ἀντιδραστικῆς (ὅπως ἡ βία τῆς τσαρικῆς Ρωσίας).

Οἱ σοσιαλδημοκράται ὅμως, καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τοῦ Marx ὁρμώμενοι, τάσσονται κατὰ τῆς βίας. Κατ᾿ αὐτοὺς ἡ ἐργατικὴ τάξις τότε μόνον θὰ νικήσῃ τὴν ἀστικὴν βίαν, ὅταν θὰ κατορθώσῃ νὰ καταδείξῃ τὸν μισητὸν καὶ ἀποτρόπαιον χαρακτῆρα τῆς βίας καθόλου, ἀποκαλύπτουσα τὴν ἀντικοινωνικότητα καὶ ἀντιδραστικότητα αὐτῆς. Μόνον ἡ ἀντίδρασις ἀδυνατεῖ νὰ ἐπιβληθῇ ἄλλως ἢ διὰ τῆς βίας· ἐνῷ ἡ πρόοδος δύναται καὶ πρέπει νὰ ἐπιβληθῇ διὰ τῆς κοινωνικῆς χρησιμότητος, τὴν ὁποίαν ἐμπεριέχει. Ἡ σοσιαλδημοκρατικὴ αὕτη περὶ βίας ἀντίληψις ἔχει ἱκανὰς ὁμοιότητας πρὸς τὴν χριστιανικὴν θεωρίαν, τῆς «μὴ ἀντιστάσεως κατὰ τοῦ πονηροῦ», τῆς ὁποίας κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους εὔγλωττοι ἐνεφανίσθησαν ὑποστηρικταί, ὅπως ἰδίως ὁ Τολστόϊ καὶ ὁ Γκάντι, μολονότι ὁ πρῶτος παραδέχθη τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἀρνητικῆς βίας (*ἄρνησις ὑπηρεσίας, ἀπεργία*), ὁ δὲ δεύτερος ἐν τῇ πράξει κατέφυγεν εἰς αὐτήν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Sorel G.*, Reflexions sur la violence.— *Engels F.*, Philosophie, Economie politique, Socialisme, γαλ. μετ. 1911.— *Rodbertus*, Zur Erkentnis unserer sozialen Zustände.— *Dühring*, Sache, Leben und Feinde.— *Menger*, L'état Socialiste. γαλ. μετ.— *Schäffle*, Abriss der Sociologie 1906.— *Bücher*, Etudes d'histoire et d'économie Politique. γαλ. μετ. 1901.— *Gumplowicz*, La lutte des races. γαλ. μετ. 1893.

ΣΕΡ. Μ.—Θ. Π.

—[ΠΟΙΝ. ΔΙΚ.] Πολλὰ πράττουν οἱ ἄνθρωποι «ἀναγκαζόμενοι». Οἱ ποινικοὶ νόμοι ἐνδιαφέρονται διὰ τὰς κολασίμους «ἀναγκαστικὰς» πράξεις. Οὕτω καὶ ὁ ἡμέτερος ποινικὸς νόμος ρυθμίζει, ἐκτὸς τῶν περιπτώσεων τῆς ἀμύνης (βλ. λ.) καὶ τῆς *καταστάσεως ἀνάγκης* (βλ. λ. ᾿Ανάγκη *[Ποιν. Δικ.]*) ἐν ἄρθρῳ 96, τὰς περιπτώσεις καθ᾿ ἃς πράττει τις κολάσιμον πρᾶξιν ὑπὸ τὸ κράτος βίας. Τὸ ἄρθρον 96 ἔχει ὡς ἑξῆς: «Μένουσιν ἀκαταλόγιστοι αἱ πράξεις, εἰς τὰς ὁποίας ἀναγκάζεταί τις δι᾿ ἀκαταμαχήτου φυσικῆς βίας ἢ δι᾿ ἀπειλῶν ἡνωμένων μὲ παρόντα καὶ ἄφευκτον κίνδυνον σώματος ἢ ζωῆς, τιμῆς ἢ ἐλευθερίας τοῦ ἀναγκαζομένου αὐτοῦ, ἢ τῶν ἐξ αἵματος ἀνιόντων καὶ κατιόντων συγγενῶν του, τῶν ἀδελφῶν ἢ τοῦ συζύγου». Διακρίνει λοιπὸν ὁ νόμος τὴν φυσικὴν βίαν καὶ τὰς ἀπειλάς, ἤτοι τὴν λεγομένην ψυχολογικὴν βίαν, καὶ ὁρίζει, ὅτι πᾶσα κολάσιμος πρᾶξις τελουμένη ὑπὸ τὸ κράτος εἴτε φυσικῆς εἴτε ψυχολογικῆς βίας δὲν τιμωρεῖται.

Σωματικὴ βία εἶναι ἡ πρὸς κατανίκησιν ἀντιστάσεως ἀναπτυσσομένη, φυσικῶς δὲ ἐπιδρῶσα δύναμις. Ἡ βία αὕτη δύναται νὰ ἀσκηθῇ καὶ ἐμμέσως, δηλαδὴ δι᾿ ἑτέρου τινὸς ὀργάνου, ὡς π. χ. κυνός. Ὁ σωματικῶς βιαζόμενος δὲν «πράττει». Ἡ συμπεριφορὰ αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ πρᾶξις, διότι ταύτης οὐδεμία βούλησις προηγεῖται. Ὁ κατὰ τοῦ Β πεσών, ἀνατρέψας αὐτὸν καὶ τραυματίσας, διότι ὠθήθη ἰσχυρῶς ὑπὸ τοῦ Γ, οὐδεμίαν «πρᾶξιν» ἐτέλεσε, διότι ἡ συμπεριφορά του δὲν ὑπῆρξε βουλητικὴ ἐκδήλωσις, δὲν ἦτο αἱρεθεῖσα δρᾶσις. Τοῦτο συμβαίνει ὅταν, ὡς ὀρθῶς προσδιορίζει ἀκριβέστερον ὁ νόμος, ἡ σωματικὴ βία εἶναι ἀκαταμάχητος, δηλαδή, ὅταν ὁ καταναγκαζόμενος δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀντιστῇ κατὰ τοῦ διὰ τῆς βίας ἀσκουμένου καταναγκασμοῦ. Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ ἀντίστασις, διὰ τὴν ὑπερνίκησιν τῆς ὁποίας ἐχρησιμοποιήθη ἡ βία, δὲν εἶναι ἀπαραίτητον καὶ νὰ ἀντετάχθη. Ἀρκεῖ, ὅτι ὁ καταναγκάζων ἀνέμενε τὴν ἀντίστασιν καὶ ἀπέκλεισε ταύτην ἐκ τῶν προτέρων διὰ τῆς χρησιμοποιηθείσης φυσικῆς δυνάμεως. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην δὲν πρόκειται πρᾶξις, ἀφοῦ περὶ ἑκουσίας συμπεριφορᾶς οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ. Ἐν τῇ περιπτώσει λοιπόν, καθ᾿ ἣν συμπεριφέρεταί τις ὑπὸ τὸ κράτος φυσικῶς ἀκαταμαχήτου βίας, δὲν τιμωρεῖται, διότι ἀπὸ τῆς συμπεριφορᾶς ταύτης ἐλλείπει τὸ πρωταρχικὸν στοιχεῖον τοῦ ἐγκλήματος, ἡ ἔννοια τῆς πράξεως.

Ἔγκλημα ὅμως δύναταί τις νὰ τελέσῃ οὐ μόνον διὰ θετικῆς ἐνεργείας, ἀλλὰ καὶ διὰ παραλείψεως. Ὁ κλειδοῦχος ὅστις προὐκάλεσε τὴν σύγκρουσιν τῶν ἁμαξοστοιχιῶν, διότι παρέλειψε τὴν ἀπαιτουμένην μηχανικὴν κίνησιν, ἥτις θὰ μετέφερε τὸν συρμὸν ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας γραμμῆς, παρέλειψεν ὅμως ταύτην διότι ἐδεσμεύθη, οὐδὲν ἔπραξε· ἡ συμπεριφορά του δὲν εἶναι πρᾶξις, συνεπῶς οὔτε ἔγκλημα. Ἀμφισβητεῖται ἂν ἡ ἀπονάρκωσις τῶν αἰσθήσεων πληροῖ τὴν ἔννοιαν τῆς βίας, ἂν δηλαδὴ πρέπει νὰ δώσωμεν τὴν αὐτὴν λύσιν εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα τοῦ κλειδούχου καὶ εἰς ἣν περίπτωσιν ἀντὶ δεσμεύσεως ἔχομεν ὕπνον τοῦ κλειδούχου προκληθέντα ὑπὸ δοθέντων αὐτῷ ναρκωτικῶν. Οὐδεὶς λόγος ὅπως μὴ δεχθῶμεν καὶ ἐνταῦθα φυσικὴν βίαν, συνεπῶς καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δέον νὰ ἀπαλλάξωμεν τὸν κλειδοῦχον πάσης ποινῆς. Ὁ κλειδοῦχος θὰ ἠδύνατο νὰ καταδικασθῇ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς παραλείψεως λόγῳ δεσμεύσεως, καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς παραλείψεως λόγῳ ἀποναρκώσεως, μόνον ἐὰν εἶναι δυνατὸν νὰ τῷ καταλογισθῇ ἔνοχος *actio libera in causa,* τουτέστιν ἂν δύναται νὰ τῷ καταλογισθῇ ἐνοχὴ (δόλος ἢ ἀμέλεια) διὰ τὴν πρὸ τῆς δεσμεύσεως ἢ ἀποναρκώσεως συμπεριφοράν του, ἂν π. χ. ἤθελε δειχθῇ ὅτι ὁ κλειδοῦχος ἐξεπίτηδες ἀφέθη νὰ δεσμευθῇ κλπ., ἢ δὲν κατέβαλε τὴν προσήκουσαν προσοχήν, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν ἐπίδρασιν τῆς φυσικῆς ἐκείνης βίας (συνέπιε π.χ. μετ᾿ ἄλλων κατὰ τὸν χρόνον τῆς ὑπηρεσίας του, οἱ συμπόται του δὲ τῷ ἔρριψαν τὸ ναρκωτικόν). Τότε ἐπέρχεται ἡ καταδίκη, οὐχὶ διότι ἐξετάζεται ἡ ἀκουσία συμπεριφορά, ἀλλὰ διότι θεμελιοῦται μομφὴ κατὰ τῆς πρὸ τῆς ἀκουσίας ἐκείνης συμπεριφορᾶς πράξεως τοῦ κατηγορουμένου.

Ἡ ψυχολογικὴ βία κατὰ τὸν νόμον συνίσταται εἰς ἀπειλὴν ἡνωμένην μὲ παρόντα καὶ ἄφευκτον κίνδυνον. Ἀπειλὴ εἶναι ἡ ἀγγελία κακοῦ μέλλοντος, οὗτινος τὴν ἐπέλευσιν πρόκειται νὰ πραγματοποιήσῃ ἢ ἐπιταχύνῃ ὁ ἀγγέλλων. Ἐὰν ὁ ἀγγέλλων δὲν ἀποδίδῃ εἰς ἑαυτὸν καμμίαν ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἐπέλευσιν τοῦ κακοῦ, τότε πρόκειται ἁπλῆ προειδοποίησις, μὴ πληροῦσα τοὺς ὅρους τῆς ψυχολογικῆς βίας. Πρὸς τὴν ἀπειλὴν τῆς προξενήσεως κακοῦ ἰσοδυναμεῖ ἡ ἀπειλὴ τῆς μὴ ἀπομακρύνσεως αὐτοῦ, ὅταν καὶ ἐφ᾿ ὅσον ὁ ἀπειλῶν εἶναι νομικῶς ὑποχρεωμένος νὰ προκαλέσῃ ἢ νὰ διευκολύνῃ τὴν ἀπομάκρυνσιν. Περὶ κινδύνου γίνεται λόγος, ὅταν φανταζώμεθα τὴν ἐπέλευσιν τῆς προσβολῆς ἐνδίκου τινὸς ἀγαθοῦ ὡς ἐγγὺς δυνατήν. Ἡ ἐγγύτης τῆς δυνατότητος κρίνεται ἀντικειμενικῶς, τουτέστιν ὑπὸ κριτοῦ γνωρίζοντος τὰς ἰδιαιτέρας συνθήκας τῆς συγκεκριμένης περιπτώσεως. Δὲν ἐκλαμβάνεται ὅμως χρονικῶς ἡ ἐγγύτης τῆς δυνατότητος ταύτης. Οὔτε ὀνομάζεται ἐν τῷ ποινικῷ δικαίῳ «κίνδυνος» ἡ δυνατότης τῆς ἐπελεύσεως τῆς προσβολῆς ἐνδίκου τινὸς ἀγαθοῦ, ἡ συνδεδεμένη μὲ τὴν συνήθη, ὁμαλὴν πορείαν τῶν πραγμάτων. Ἡ δυνατότης π. χ. ἀτυχήματος ἐν ἐργοστασίῳ λειτουργοῦντι κανονικῶς, δὲν εἶναι κίνδυνος σχετιζόμενος πρὸς τὸ ποινικὸν δίκαιον. Συνεπῶς ὁ μὲ τοιοῦτον κίνδυνον ἀπειλῶν δὲν βιάζει. Ὁ ἐργάτης ὅστις ἐτραυμάτισε τὸν ἰδιοκτήτην τοῦ ἐργοστασίου, διότι ἠπειλήθη ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ ὅτι ἂν δὲν τὸ ἔπραττε θὰ μετετίθετο ἀμέσως εἰς ἐπικίνδυνόν τινα θέσιν τοῦ ἐργοστασίου, ἔνθα καὶ ἕτεροι ἐργάται συνήθους μορφώσεως ἀπασχολοῦνται, δὲν δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν βίαν τοῦ ἄρθρου 96 τοῦ Ποιν. νόμου. Παρὼν εἶναι ὁ κίνδυνος, ὅταν πρόκειται κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκβιασθείσης πράξεως. Ἡ ἀπειλουμένη προσβολὴ δέον νὰ ἐπίκειται, διότι ἂν κεῖται μακρὰν εἰς τὸ μέλλον, δὲν θὰ εἶναι ἄφευκτος, δηλαδὴ θὰ δύναται νὰ ἀπομακρυνθῇ κατὰ κανόνα δι᾿ ἄλλου τρόπου καὶ οὐχὶ μόνον διὰ τῆς τελέσεως τῆς ἀναγκαστικῆς πράξεως. Ἄφευκτος εἶναι ὁ κίνδυνος, ὅταν, συμφώνως πρὸς τὰς συνθήκας τῆς συγκεκριμένης περιπτώσεως, οὐδεμία ἄλλη διέξοδος ἀπομένῃ εἰς τὸν καταναγκαζόμενον ἢ ἡ τέλεσις τῆς κολασίμου πράξεως. Ἡ δυνατότης ὅμως τῆς φυγῆς εἶναι τοιαύτη διέξοδος. Ἐὰν ὁ ἀπειλούμενος ἐδέχθη, ἐκ πλάνης περὶ τὰ πράγματα, ὅτι πρόκειται ἓν τῶν στοιχείων τούτων, ἤτοι ἐδέχθη, ὅτι ὑπῆρχε κίνδυνος, ἢ παρὼν κίνδυνος ἢ ἄφευκτος κίνδυνος, ἐνῷ τοιαῦτα δὲν προέκειντο, τότε ἔχομεν τὴν λεγομένην *νομιζομένην* βίαν. Ἡ πλάνη αὕτη ἀποκλείει τὸν δόλον, δύναται ὅμως νὰ μὴ ἀποκλείῃ τὴν ἀμέλειαν. Συνεπῶς ὁ τοιαύτην πλάνην ἐπικαλούμενος, διὰ νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τοῦ ἄρθρου 96 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, δέον νὰ ἀποδείξῃ ταυτοχρόνως ὅτι κατέβαλε τὴν προσήκουσαν προσοχὴν καὶ ὅτι παρὰ τὴν προσοχὴν ταύτην περιέπεσεν εἰς τὴν πλάνην. Ὁ παρὼν καὶ ἄφευκτος κίνδυνος, μὲ τὸν ὁποῖον εἶναι ἡνωμέναι αἱ ἀπειλαί, πρέπει νὰ ἀφορᾷ τὸ σῶμα, ἢ τὴν ζωήν, ἢ τὴν τιμήν, ἢ τὴν ἐλευθερίαν. Κίνδυνος σώματος εἶναι ὁ κίνδυνος τῆς οὐσιώδους βλάβης αὐτοῦ, τουτέστι τῆς συνήθους χειροτερεύσεως αὐτοῦ ποιᾶς τινος διαρκείας. Δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς κίνδυνος σώματος ἡ ἀπειλὴ τῆς προξενήσεως συνήθους ἀμυχῆς. Κίνδυνος τιμῆς εἶναι ὁ κίνδυνος τῆς μειώσεως ἢ ἀπωλείας τῆς ὑπολήψεως παρὰ τοῖς λοιποῖς ἀνθρώποις, δηλαδὴ ὁ κίνδυνος τοῦ νὰ ἐκληφθῇ τις ὑπὸ τῶν ἄλλων ὡς κατώτερος ἄνθρωπος. Ἡ ἀντικατάστασις τῆς ἐν τῷ νόμῳ λέξεως «τιμῆς» διὰ τῆς λέξεως «ἀγνείας», ὁσονδήποτε καὶ ἂν στηρίζηται εἰς τὸ γερμανικὸν

Digitized by Google

κείμενον καὶ τὰ βαυαρικὰ νομοσχέδια, δὲν δύναται νὰ δικαιολογηθῇ. Ὁ *Κωστῆς* διδάσκει ἐπίσης, ὅτι τὸ ἀπειλούμενον κακὸν δέον νὰ τελῇ εἰς ἀναλογίαν πρὸς τὴν πρᾶξιν δι' ἧς πρόκειται νὰ ἀποφευχθῇ.

Ὁ εἰρημένος κίνδυνος δέον νὰ ἀφορᾷ τὰ ἐν τῷ νόμῳ κατονομαζόμενα πρόσωπα, ἤτοι ἢ αὐτὸν τοῦτον τὸν ἀπειλούμενον ἤ τινα τῶν ἐξ αἵματος ἀνιόντων καὶ κατιόντων ἤ τινα τῶν ἀδελφῶν ἢ τὴν σύζυγον τοῦ ἀπειλουμένου. Ἐπὶ τῶν ἀνιόντων καὶ τῶν κατιόντων δὲν ἐξετάζεται ἂν ἡ συγγενικὴ σχέσις στηρίζηται ἐπὶ νομίμου γάμου ἢ ἐξωγάμου ἐπιμιξίας. Ἐπίσης ἐπὶ ἀδελφῶν δὲν ἐξετάζεται ἂν πρόκειται περὶ ἀμφιθαλῶν ἢ ἑτεροθαλῶν ἀδελφῶν, ἢ ἂν ὁ εἷς τῶν ἀδελφῶν εἶναι τέκνον ἐξώγαμον τῆς μητρὸς ἢ τοῦ πατρός. Πάντως ὅμως ὁ εἷς τῶν γονέων πρέπει νὰ ᾖ κοινός. Ἐπὶ συζύγου δὲν ἐξετάζεται τὸ ἄκυρον ἢ τὸ ἀκυρώσιμον τοῦ γάμου, τὸ διαζύγιον ὅμως λύει τὴν συζυγικὴν σχέσιν. Ἂν ὁ περιορισμὸς τοῦ κινδύνου εἰς τὰ εἰρημένα πρόσωπα δικαιολογῆται καὶ ἀπὸ ἀπόψεως θετοῦ δικαίου ἕτερον ζήτημα. Ὁ γερμανικὸς ποινικὸς νόμος εἰς τὰ εἰρημένα πρόσωπα προσθέτει καὶ ἀνιόντας καὶ κατιόντας ἐξ ἀγχιστείας, υἱοθέτους καὶ τοὺς θετοὺς γονεῖς αὐτῶν, τοὺς συζύγους τῶν ἀδελφῶν καὶ τοὺς μεμνηστευμένους. Ἀμφοτέρων τῶν ποινικῶν νόμων οἱ ὁρισμοὶ λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν μόνον τὴν συγγενικὴν στοργήν. Θὰ ἠδύνατο ὅμως μετὰ λόγου νὰ ὑποστηριχθῇ, ὅτι καὶ στενοὶ φιλικοὶ δεσμοὶ θὰ ἐπετρέπετο νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν ἐνίοτε.

Ἐλέχθη ὅτι ἐπὶ φυσικῆς βίας ὁ λόγος δι' ὃν ὁ ἀναγκασθεὶς δὲν τιμωρεῖται εἶναι, ὅτι δὲν πρόκειται «πρᾶξις» αὐτοῦ. Περὶ τῆς ψυχολογικῆς βίας κρατεῖ ἔρις ὡς πρὸς τὸν δικαιολογικὸν λόγον τῆς ἀτιμωρησίας. Ὀρθοτέρα εἶναι ἡ δόξα τῶν φρονούντων, ὅτι ἡ ψυχολογικὴ βία ἀποκλείει τὴν ἐνοχήν, δηλαδὴ τὸν δόλον ἢ τὴν ἀμέλειαν· ἤτοι, ὅτι ὁ ὑπὸ τὸ κράτος ψυχολογικῆς βίας συμπεριφερόμενος «πράττει» μέν, ἀλλ' οὐχὶ ἐνόχως. Ἡ δρᾶσις αὐτοῦ ὑπῆρξε μὲν αἱρεθεῖσα, ἀλλὰ κατ' ἀνθρωπίνην ἄφευκτον ἀνάγκην αἱρεθεῖσα. Τὴν δὲ τοιαύτην αἵρεσιν (βούλησιν) ὁ νόμος δὲν δύναται νὰ μεμφθῇ, ἀφοῦ οὐδεὶς νόμος δύναται νὰ ὑποχρεώσῃ τοὺς πολίτας νὰ εἶναι ἥρωες. Μὲ τὸν Determinismus καὶ τὸν Indeterminismus ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἔρις τελεῖ εἰς λίαν ἀπομεμακρυσμένην σχέσιν.

Ἐν τῷ ὡς ἄνω ἑρμηνευθέντι ἄρθρῳ 96 ποινικοῦ νόμου ρυθμίζεται ἡ ἀτιμωρησία τοῦ ἀναγκασθέντος. Ἐν ἄρθρῳ 330 ποινικοῦ νόμου θεσπίζεται ἰδιώνυμον ἔγκλημα παρανόμου βίας καὶ ἀπειλῆς, καὶ ὁρίζεται ἡ ποινὴ τοῦ ἐπιχειρήσαντος τὸν ἀναγκασμόν. Τὸ ἄρθρον 330 ποινικοῦ νόμου ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ὅστις, εἴτε μὲ πραγματικὴν βίαν, εἴτε μὲ ἀπειλήν, ἐπιχειρεῖ τι ἐπὶ τῷ παρανόμῳ σκοπῷ τοῦ νὰ πείσῃ τινὰ ἄκοντα εἰς τὸ νὰ πράξῃ, παραλείψῃ ἢ ὑποφέρῃ τι, τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν τὸ πολὺ ἑνὸς μηνός, καθ' ὅσον ἡ ἐπιχείρησις αὕτη δὲν περιέχει δεινὴν (βαρυτέραν) τινὰ τοῦ δικαίου παράβασιν». Τὸ ἔγκλημα τοῦ ἄρθρου τούτου εἶναι τετελεσμένον διὰ τῆς «ἐπιχειρήσεως τοῦ ἀναγκασμοῦ», τουτέστι δὲν εἶναι ἀνάγκη καὶ νὰ ἐπετεύχθη ὁ σκοπὸς τοῦ ἀναγκάζοντος. Τὸ ἄρθρον τοῦτο δέον νὰ συνδυασθῇ πρὸς ἑτέρας δύο διατάξεις τοῦ ποινικοῦ νόμου. Ἐὰν ὁ ἀναγκασθείς, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς βίας, ἔπραξε κολάσιμον πρᾶξιν τιμωρουμένην μὲ ποινὴν βαρυτέραν τῆς φυλακίσεως ἑνὸς μηνός, τότε ἐφαρμόζεται διὰ τὸν ἀναγκάσαντα ὁ ἀριθμὸς 3 τοῦ ἄρθρου 56 τοῦ ποινικοῦ νόμου, ἤτοι ἡ περὶ ἠθικῆς αὐτουργίας διάταξις. Ἂν ὁ ἐπιχειρήσας τὸν ἀναγκασμὸν ἀπέβλεπεν εἰς κακούργημα ἢ πλημμέλημα τοῦ καθ' οὗ ἠσκήθη ἡ πίεσις, οὗτος ὅμως οὐδὲν ἔπραξε, τότε ἐφαρμόζεται διὰ τὸν ἐπιχειρήσαντα τὸν ἀναγκασμὸν τὸ ἄρθρον 48 τοῦ ποινικοῦ νόμου, ἤτοι ὁ ἐπιχειρήσας τὸν ἀναγκασμὸν τιμωρεῖται μὲ τὴν ποινὴν τῆς ἀποπείρας τοῦ κακουργήματος ἢ τοῦ πλημμελήματος, ὅπερ ἐσκόπει νὰ ἐπιβάλῃ, ἐὰν ἡ ποινὴ αὕτη εἶναι ἀνωτέρα τῆς ποινῆς τῆς φυλακίσεως τοῦ ἑνὸς μηνός, ἥτις ἐπιβάλλεται εἰς τὸ ἔγκλημα τῆς παρανόμου βίας καὶ ἀπειλῆς.

Ἡ βία καὶ ἡ ἀπειλή, ὑφ' ἣν ἔννοιαν ἀνεπτύχθησαν ἀνωτέρω ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ ἄρθρου 96, πρέπει νὰ ᾖ παράνομος. Παράνομος δὲ εἶναι ἡ πίεσις, ὅταν ὁ ἀσκῶν αὐτὴν δὲν ἔχῃ δικαίωμα πρὸς τοῦτο. Παρὰ τὴν ἁπλότητα τοῦ ὁρισμοῦ, ἀμφισβητοῦνται πολλαὶ περιπτώσεις. Οὕτω π.χ. ὁ Κωστῆς μνημονεύει τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁ σύζυγος ἐξαναγκάζει τὴν ἑαυτοῦ σύζυγον εἰς συνουσίαν διὰ βίας ἢ ἀπειλῶν. Δύναται νὰ ἀναγνωρισθῇ τοιοῦτο «δικαίωμα» εἰς τὸν σύζυγον; Ἀφ' ἑτέρου εἶναι ὀρθὸν νὰ κληθῇ ὁ σύζυγος εἰς τὸ δικαστήριον, ὅπως δώσῃ λόγον τῆς τοιαύτης του πράξεως; Ἡ περίπτωσις αὕτη δὲν εἶναι ἡ μόνη ἀμφισβητουμένη. Ἐν Γερμανίᾳ ἡ ἄρχουσα δόξα, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κωστῆ, διδάσκει ὅτι τὸ γεγονὸς καὶ μόνον, ὅτι ὁ πιέζων ἔχει ἀξίωσιν ὅπως ἐπιχειρηθῇ ὑπὸ τοῦ ἀναγκαζομένου ἡ ἀξιουμένη πρᾶξις, δὲν δίδει εἰς αὐτὸν τὸ δικαίωμα τοῦ καταναγκασμοῦ διὰ βίας καὶ ἀπειλῶν. Ὁμοφωνία ἐπικρατεῖ μόνον ὡς πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν κειμένων νόμων διαγραφόμενα δικαιώματα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Ἀμφισβητεῖται ἐπίσης ἂν ὑπὸ τὴν λέξιν βία νοῆται καὶ ἡ κατὰ πραγμάτων τοιαύτη. Ὅτι ἡ λύσις δὲν δύναται νὰ συναχθῇ ἐκ τῆς λέξεως τοῦ νόμου «πραγματική», εἶναι φανερόν. Ὀρθὴ ἡ δόξα τῶν φρονούντων, ὅτι ἡ κατὰ πραγμάτων βία ἀρκεῖ, ἐὰν αὕτη κατευθύνηται ἐμμέσως κατὰ τοῦ προσώπου, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καθίσταται φυσικῶς αἰσθητὴ ὑπ' αὐτοῦ (π. χ. ἔκθεσις εἰς τὸ ψῦχος δι' ἀφαιρέσεως τῆς θύρας), ἢ ἂν ἡ κατὰ τῶν πραγμάτων βία πρόκειται νὰ ἐπενεργήσῃ ὡς ἀπειλή. Ἀμφισβητεῖται ἐπίσης ἂν καὶ ἡ ἐπιχείρησις ἀναγκασμοῦ πρὸς παράλειψιν ἀξιοποίνου πράξεως πίπτῃ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ νόμου. Ὀρθοτέρα εἶναι ἡ ἀποφατικὴ λύσις, ἤτοι ὅτι ὁ τοιοῦτος ἀναγκασμὸς δὲν εἶναι κολάσιμος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κωστῆς*, 1, 409 ἑπ.—2,521 ἑπ.—*Frank*, «Kommentar» (ὑπὸ τὰς §§ 52 καὶ 240).—*Τζωρτζόπουλος*, «ὁ αἰτιώδης σύνδεσμος» (6 ἑπ. καὶ σημ. 1). Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΑΣΤΙΚ. ΔΙΚ.] *Βία* ἐστὶν ἡ ἀπειλὴ κακοῦ γινομένη ἐπὶ σκοπῷ, ὅπως παρακινηθῇ τις, διὰ τοῦ ἐντεῦθεν ἐγειρομένου φόβου, εἰς πρᾶξιν ἢ παράλειψιν. Κατὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦτον μεταξὺ βίας καὶ φόβου ὑπάρχει σχέσις αἰτίου πρὸς αἰτιατὸν ἢ ὡς ἐκφράζονται αἱ πηγαὶ «ἔνεστι δὲ τῷ φόβῳ καὶ ἡ βία» (Βασιλ. (10.2.) 1). Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ δικαίῳ, *βία* (vis) λέγεται μόνον φυσικὸς καταναγκασμὸς ἢ καὶ ἡ ἀπόλυτος βία (vis absoluta), ἐφ' ἧς φαίνεται ἐνεργῶν μόνος ὁ ἐνασκῶν τὴν βίαν, *φόβος* δὲ (metus) πᾶσα ἄλλη ἀπειλή, ἑπομένως καὶ ἡ ψυχολογικὴν πίεσιν παράγουσα. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διακρίσεως ταύτης, ἡ βία χαρακτηρίζεται ὡς *ἀπόλυτος* (absoluta) ἢ *ψυχολογικὴ* (compulsiva). Ἐπὶ ἀπολύτου βίας δὲν δρᾷ, ὡς ἄνω εἴρηται, ἡ θέλησις τοῦ ἐφ' οὗ αὕτη ἀσκεῖται, ἀλλὰ μόνον ὁ ἐνασκῶν τὴν βίαν, δι' ἧς καταδυναστεύει τὰς σωματικὰς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου· ἑπομένως δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ δικαιοπραξίας, διότι δὲν δρᾷ ὁ βιαζόμενος, ἀλλὰ μόνον ὁ βιάζων καὶ συνεπῶς δὲν καταρτίζεται τοιαύτη. Ἐπὶ ψυχολογικῆς ὅμως βίας ὑπάρχει δήλωσις θελήσεως τοῦ βιαζομένου, ἡ ὁποία ὅμως δὲν εἶναι προϊὸν τῆς ἐλευθέρας αὐτοῦ γνώμης, ἀλλὰ τῆς ἀσκηθείσης βίας, ἑπομένως παράγεται μὲν δικαιοπραξία, ἀλλ' αὕτη, μὴ οὖσα προϊὸν τῆς καθαρᾶς τοῦ βιασθέντος θελήσεως, ὑπόκειται εἰς διάρρηξιν. Πρὸς τοῦτο δίδεται τῷ βιασαμένῳ ἡ *ἀγωγή*, ἢ *ἡ ἔνστασις τοῦ φόβου* (actio ἢ exceptio quod metus), ἡ ***εἰς ἀκέραιον ἀποκατάστασις***, ἃς δύναται ν' ἀσκήσῃ ὄχι μόνον κατὰ τοῦ ἐπαγαγόντος τὴν βίαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ παντὸς τρίτου ἐκ τῆς βίας ὠφεληθέντος· πλὴν δὲ τούτων ἔχει καὶ τὴν ἐκ τῆς δικαιοπραξίας ἀγωγὴν κατὰ τὰς εἰδικωτέρας περιστάσεις. Ἵνα χορηγηθῇ τῷ βιασαμένῳ τοιαύτη ἔνδικος βοήθεια, δέον ὁ ἐμποιούμενος φόβος νὰ ᾖ *ἄδικος*, ***παρὼν*** καὶ ***ἀναπόφευκτος***, δυνάμενος νὰ πτοήσῃ οὐχὶ τὸν δειλόν, ἀλλὰ τὸν εὐσταθέστατον ἄνθρωπον, καὶ περιέχων ἀπειλὴν σπουδαίου κακοῦ κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ σώματος καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ βιαζομένου, τῶν συγγενῶν αὐτοῦ, ἢ καὶ τῆς περιουσίας αὐτῆς.

Ὅθεν δὲν ἀποτελεῖ βίαν ἡ ἀπειλὴ προσωποκρατήσεως τοῦ ὀφειλέτου, ὅπως ἐξαναγκάσῃ τοῦτον ὁ δανειστὴς πρὸς ἐξόφλησιν χρέους, δι' ὃ ὑπόκειται οὗτος εἰς προσωπικὴν κράτησιν, οὐχὶ ὅμως καὶ ὅταν ἡ ἀπειλὴ αὕτη γίνεται πρὸς ἐπίτευξιν ἄλλων σκοπῶν, οἷον ὅπως ἀποσύρῃ ὁ ὀφειλέτης μήνυσίν του κατὰ τοῦ δανειστοῦ ἢ ἐνεργήσῃ ἄλλην τινὰ πρᾶξιν ἄσχετον πρὸς τὴν ὀφειλήν. Μεταξὺ πολλῶν βιασαμένων δύναται ὁ τὴν βίαν ὑποστὰς νὰ ἐναγάγῃ ὅν τινα προτιμᾷ, κατὰ δὲ τῶν λοιπῶν ἀσκεῖ τὴν ἀγωγήν, ἐφ' ὅσον δὲν ἱκανοποιήθη παρὰ τοῦ ἐναχθέντος. Ἐνάγων ἐν τῇ τοῦ φόβου ἀγωγῇ εἶναι ὁ παθών, ἢ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ ἐφ' οὓς αὕτη μεταβαίνει. Νεώτεροι νόμοι, ὡς ὁ ἐμπορικό,ς τὴν ἀπόλυτον βίαν ὀνομάζουσιν ***ἀνωτέραν βίαν***, ἐν ᾗ συμπεριλαμβάνονται κυρίως ἀκαταμάχητα γεγονότα, ὡς πόλεμος, ἀποκλεισμός, δικαιολογοῦντα εἰς τὸν ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν αὐτῶν εὑρισκόμενον τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς ἐκ συμβάσεως εὐθύνης (Ἐμπ. τόμ. ἄρθρ. 394—396 νέον κείμενον).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πανδ., 4.2 καὶ 44.4.—Βασιλ., 10 2.—Κῶδ. 2.20 καὶ 7.67.— *Οἰκονομίδου*, «Γεν. Ἀρχαὶ» (§ 41).— *Καλλιγᾶ*, «Ἐνοχικὸν» (§ 85—93).— *Dernburg*, (Α´ § 103).

Κ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.]· βλ. Κοινωνία *τῶν Ἐθνῶν*.

— **βία, *ἀνωτέρα* —**· βλ. βία *[Ἀστ. Δικ.]*.

— **βία *κατὰ σκοποῦ*** ἢ ***προσώπου*** *[Στρατ. Ποιν. Νομ.]*· βλ. σκοπός.

Βία. Κατὰ τὸν Ἡσίοδον, ἦτο θυγάτηρ τοῦ Τιτᾶνος Πάλλαντος καὶ τῆς Ὠκεανίδος Στυγὸς καὶ εἶχεν ἀδελφοὺς τὸ **Κράτος**, τὸν **Ζῆλον** καὶ τὴν **Νίκην** (βλ. λ.). Ὡς προσωποποίησις τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐπιβολῆς, ἡ Βία μετὰ τῶν ἀδελφῶν καὶ τῆς μητρός της διέμενε πάντοτε πλησίον τοῦ ὑπερτάτου θεοῦ Διός, παρὰ τοῦ ὁποίου μεγάλως ἐτιμᾶτο καὶ τοῦ ὁποίου εἰς πᾶσαν στιγμὴν ἦτο ἕτοιμος νὰ ἐκτελέσῃ τὰς διαταγάς. Ἡ ἰδέα αὕτη ἐμφανίζεται καὶ παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ, ὁ ὁποῖος παριστάνει τὸν Προμηθέα προσηλούμενον κατὰ διαταγὴν τοῦ Διὸς ὑπὸ τοῦ Ἡφαίστου ἐπὶ τοῦ ὄρους Καυκάσου, συμπαρισταμένων τῆς Βίας καὶ τοῦ Κράτους καὶ ὑπενθυμιζόντων εἰς τὸν Ἥφαιστον διαρκῶς τὴν διαταγὴν τοῦ Διός, τὴν ὁποίαν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παραβῇ οὗτος, παρὰ τὴν μεγάλην συμπάθειάν του πρὸς τὸν ἀναξιοπαθοῦντα Προμηθέα.

Ἐν παλαιοτάτῃ ἐποχῇ, ἡ Βία ἐθεωρεῖτο ὡς θεότης διάφορος τῆς *Ἀνάγκης*, μετὰ τῆς ὁποίας ἐνιαχοῦ συνελατρεύετο (ὡς λ. χ. ἐπὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου)· βραδύτερον ὅμως αἱ δύο αὗται θεότητες ἐταυτίσθησαν, ὡς δεικνύει καὶ τὸ περὶ τοῦ Θεμιστοκλέους λεγόμενον ἀνέκδοτον, ὅτι ἐζήτει παρὰ τῶν Ἀνδρίων χρήματα, λέγων εἰς αὐτούς, ὅτι ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ δύο μεγάλας θεότητας, τὴν Πειθὼ δηλαδὴ καὶ τὴν Ἀνάγκην, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, τὴν Πειθὼ δὲ καὶ τὴν Βίαν, κατὰ τὸν Πλούταρχον. (Βλ. καὶ **Ἀνάγκη.**) Γ. Ι. Κ.

Βιάγκα (Bianca) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 218. Ἀνεκαλύφθη τῇ 4ῃ Σεπτεμβρίου 1880, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: $\alpha=2.666$. $T=1590$ ἡμ., $e=0.115$, $i=15^{\circ}\ 12'$, $L=237^{\circ}\ 10'$, $\Omega=171^{\circ}\ 10'$ καὶ $\pi=239^{\circ}\ 59'$. Σ. Π

Βιαγκίνης· βλ. Μπιανκίνι.

Βιαδίκη. Ἡ καλουμένη καὶ *Δημοδόκη*, σύζυγος τοῦ Κρηθέως, υἱοῦ τοῦ Αἰόλου καὶ τῆς Λαοδίκης. Αὕτη λέγεται, ὅτι διέβαλε τὸν Φρίξον πρὸς τὸν Ἀθάμαντα διὰ τὸν ἀποκρουσθέντα ἔρωτα αὐτῆς πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ ἡ Νεφέλη κατώρθωσε νὰ σώσῃ αὐτόν. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βιάζεμσκι, *Ἀλέξανδρος, πρίγκιψ* —. Στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς Ρῶσος (1727—1796). Κατὰ τὸ 1763 εἶχεν ἀναλάβει τὴν εἰρήνευσιν τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ρωσίας, ἡ δὲ Αἰκατερίνη ἡ Μεγάλη, εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἀναλήψεως τῆς ἀρχῆς, ἐκτιμῶσα τὴν μόρφωσίν του, τὴν ἱκανότητά του καὶ τὸν τίμιον χαρακτῆρά του, διώρισεν αὐτὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἐπιτελείου καὶ τῷ 1764 γενικὸν ἐπίτροπον αὐτῆς, ἔχοντα ὡς ἔργον τὴν προεδρείαν τῆς Γερουσίας καὶ τὴν ἐσωτερικὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας, διὰ τῆς διευθύνσεως τῶν ὑπουργείων τῶν Οἰκονομικῶν, τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Ἐσωτερικῶν. Ὁ Βιάζεμσκι, παρὰ τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας του (ἦτο τότε ἡλικίας μόλις 37 ἐτῶν), ἐξεπλήρωσεν ἐπιτυχῶς τὴν ἀνατεθεῖσαν εἰς αὐτὸν ἐντολήν, ἡ δὲ Αἰκατερίνη ἡ Μεγάλη εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά της ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ εὐνοϊκώτατα. Μ. Δ. Β.

— **Βιάζεμσκι, *Πέτρος, πρίγκιψ* —.** Ρῶσος συγγραφεὺς καὶ ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Μόσχᾳ (1792—1879). Σπουδάσας ἐν τῷ λυκείῳ Τσάρσκοε Σελὸ μετὰ τοῦ μεγάλου τῆς Ρωσίας ποιητοῦ Ἀλεξάνδρου Ποῦσκιν, συνεδέθη μετ' αὐτοῦ διὰ στενῆς φιλίας καὶ ἀνῆκεν εἰς τὸν κύκλον τοῦ ποιητοῦ. Ὑπηρέτησεν ἐπὶ Ναπολέοντος ὡς ἀξιωματικός, λαβὼν μέρος καὶ εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ρωσίας. Μετὰ τὸ πέρας τῶν πολέμων τούτων διωρίσθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1861 προσελήφθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Β´ ὡς κλειδοῦχος ἐν τῇ αὐλῇ. Τῷ 1862 ἐξέδωκε συλλογὴν παλαιῶν καὶ νέων ποιημάτων του, εἰς ἃ φαίνεται ἡ ἐπίδρασις τοῦ Ποῦσκιν καὶ τοῦ Λέρμοντωφ. Ἡ συλλογὴ αὕτη φέρει τὸν τίτλον «Εἰς τὸν δρόμον καὶ εἰς τὸ σπίτι». Τὰ ποιήματα τοῦ Βιάζεμσκι διακρίνει τὸ αἴσθημα, ἡ χάρις καὶ πρὸ πάντων ἡ εὐρυθμία. Τὰ ἅπαντα αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1888 εἰς δέκα τόμους ἐν Πετρουπόλει. Θ. Β.

Βιάζης (*Δὲ* —), ***Ἰωσὴφ-Σπυρίδων***. Ἕλλην λόγιος γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1843 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1927. Προστατευθεὶς λόγῳ τοῦ καθολικοῦ θρησκεύματος τὸ ὁποῖον ἐπρέσβευον οἱ γονεῖς του ὑπὸ τῶν Λατίνων ἱερέων, ἐδιδάχθη τὴν μὲν ἐγκύκλιον παιδείαν εἰς τὸ τῆς πατρίδος του λύκειον, τὴν δὲ μουσικὴν ὑπὸ τοῦ διασήμου μουσικοδιδασκάλου Μαντζάρου. Τῷ 1878 ὑποστηρίξας διὰ τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Alcuni documenti intorno l'accidentale catastrofe, avvenuta nell'isola di Corfù nell'anno 1718, publicati per le faustissime nozze Cefallinò-Stavro» φυλλαδίου του τὸ σχέδιον τοῦ προνοητοῦ Κερκύρας Πιζάνι, ὅπως ἀνοικοδομηθῇ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος λατινικὸν Ἀλτάριον, ἐξεδιώχθη τῆς νήσου ὑπὸ τοῦ ἀμαθοῦς καὶ δεισιδαίμονος ὄχλου, ὅστις ἐρεθισθεὶς ὑπὸ τῆς ἐπιστολιμαίας διατριβῆς τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἀρσενίου Πανδῆ, ἀνασκευαζούσης τὸ φυλλάδιον τοῦ Δὲ Βιάζη, ἀπέδωκε τὴν τυχαίως ἐπισυμβᾶσαν θύελλαν, τὴν ἐξ αὐτῆς προκύψασαν καταστροφὴν τῆς ὀχυρώσεως τοῦ φρουρίου καὶ τὴν καῦσιν τῆς ἐνετικῆς εἰκόνος τοῦ Ἁγίου συνεπείᾳ πτώσεως τῆς κανδήλας, εἰς θαῦμα, δι' οὗ τάχα ὁ Ἅγιος ἐξεδήλωσε τὴν ἀποδοκιμασίαν του.

Ἐκ Κερκύρας κατέφυγεν εἰς Ζάκυνθον, ὅπου ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τοῦ ἐκ μητρὸς συγγενοῦς του Διονυσίου Κονόμου καὶ ἐκεῖ ἐπεδόθη εἰς τὴν φιλολογίαν, ἐν ᾗ διέπρεψε. Ἱδρυθείσης τῷ 1880 τῆς Φωσκολιανῆς βιβλιοθήκης, διωρίσθη ἄμισθος αὐτῆς ἔφορος καὶ ἐπορίζετο τὰ πρὸς τὸ ζῆν διδά-

Digitized by Google

σκων τὴν ζωγραφικήν, τὰ ἑλληνικὰ καὶ τὰς ξένας γλώσσας. Νεώτατος ἐξέδωκεν ἐν Κερκύρᾳ μετάφρασιν τοῦ «Ἑξηνταβελόνη» τοῦ *Μολιέρου*, συνέγραψε δὲ καὶ πλεῖστα ἄλλα ἔργα, ἱστορικὰς μονογραφίας, κριτικὰς μελέτας κλπ., ὧν κατάλογος ἐδημοσιεύθη τῷ 1919. [Βλ. «Ν. Ἑστία» 15 Ἰουνίου 1927. Βιβλιογραφία δὲ Βιάζη ὑπὸ *Λ. Ζώη*.]
Δ. Π. Κ.

Βιάζμα *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας, ἐν τῷ κυβερνείῳ τοῦ Σμόλενσκ, πρὸς Δ. τῆς Μόσχας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βιάζμα, παραποτάμου τοῦ Δνειπέρου. Κάτ. 25.000. Πόλις βιομηχανική, ἔχουσα βυρσοδεψεῖα, καπνεργοστάσια, ἐργοστάσια μηχανῶν καὶ ἀτμομύλους. Σῴζονται ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ ἐρείπια ἀρχαίου τείχους. Κτισθεῖσα κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, περιῆλθεν ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Λιθουανῶν, τῶν Πολωνῶν καὶ τῶν Ρώσων. Ἡ πόλις αὕτη εἶναι γνωστὴ διὰ τὴν ἐν τῇ περιοχῇ της ἐπίθεσιν τῶν Ρώσων κατὰ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων τοῦ Ναπολέοντος τοῦ Α', κατὰ τὴν ὀπισθοχώρησιν αὐτοῦ ἐκ Μόσχας, τῆς 3 Νοεμβρίου 1812. Μ.Δ.Β.

— *[Στρατ. Ἱστ.]* Ὑποχωροῦσα ἡ Μεγάλη Στρατιὰ τοῦ Ναπολέοντος ἀπὸ τὴν πυρποληθεῖσαν Μόσχαν, καὶ ἀφοῦ ἐνίκησε τοὺς καταδιώκοντας Ρώσους παρὰ τὸ Μάλο-Ἰάροσλαβετς, ἠκολούθησε τὴν πρὸς Βιάζμα ὁδόν.

Τὴν 3 Νοεμβρίου 1812 ἡ Μεγάλη Στρατιὰ συντετριμμένη ἀπὸ τὰς κακουχίας καὶ τὰς ἀπωλείας, ἰδίως ἐκ τοῦ ψύχους καὶ τῶν παντοειδῶν στερήσεων, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ συνεχίσῃ τὴν ὑποχωρητικήν της πορείαν, ἠναγκάσθη νὰ συγκρουσθῇ πρὸς τὰ ρωσικὰ ὑπὸ τὸν Μιλοράδοβιτς καὶ τὸν Πλαβὼφ στρατεύματα.

Ὁ ἀγὼν ἦτο σκληρός, τὰ δὲ ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Εὐγένιον καὶ τοὺς στρατάρχας Νέϋ καὶ Δαβοὺτ τμήματα ἀγωνίζονται ὑπερανθρώπως, ἀλλ' ἡ σύγχυσις καὶ ἡ ἐπικρατοῦσα ἀταξία ἦσαν μεγάλαι καὶ ὁ ἐχθρὸς ἐνθαρρυνόμενος ἀπὸ τὴν παρατηρουμένην ἀταξίαν, ἐπιθετικός, προξενεῖ εἰς τοὺς Γάλλους καὶ τοὺς συμμάχους τούτων μεγάλας ἀπωλείας· ἀλλ' οἱ Γάλλοι κατορθώνουν νὰ διέλθουν τὸν δυτικῶς τῆς Βιάζμα ποταμὸν καὶ ἡ ἐπελθοῦσα νὺξ χωρίζει τοὺς καταπεπονημένους ἀντιπάλους.

Οἱ Γάλλοι κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἀπώλεσαν τέσσαρας χιλιάδας ἄνδρας, νεκροὺς καὶ τραυματίας, πολλὰ πυροβόλα καὶ μεταγωγικά. Πλεῖστα τμήματα εἶχον ἀποσυντεθῇ. Ὁλόκληρος ὁ στρατὸς ἔπρεπε νὰ συμπτυχθῇ καὶ νὰ ἀνασυνταχθῇ. Ἕκαστον σύνταγμα δὲν ἀπετέλει πλέον εἰμὴ τάγμα, ἕκαστον τάγμα εἶχεν οὐσιαστικῶς δύναμιν μόνον ἑνὸς οὐλαμοῦ. Οἱ στρατιῶται δὲν εὑρίσκοντο εἰς τὰς θέσεις των, δὲν εἶχον πλέον τοὺς συντρόφους των, τοὺς συνήθεις αὐτῶν ἡγήτορας. Καὶ ἡ θλιβερὰ αὐτὴ ἀνασύνταξις τῆς Μεγάλης Στρατιᾶς ἐγένετο τὴν νύκτα ὑπὸ τὴν λάμψιν τῆς πυρπολουμένης πόλεως Βιάζμα. Δ. ΒΑΚΑΣ

βιάζω· χρησιμοποιῶ βίαν κατά τινος, ἐξαναγκάζω: «μὴ τὸν βιάζῃς, ἂν θέλῃ ἂς ἔρθῃ, ἂν θέλῃ ἂς μὴν ἔρθῃ» || καθόλου ἐξαναγκάζω, πιέζω, στενοχωρῶ: «βιάσέ τον νὰ κάμῃ τὴ δουλειά του γρήγορα», «τί σὲ βιάζει νὰ φύγῃς τόσον γρήγορα», «βιάσ' τον νὰ σὲ πληρώσῃ» || ἐπείγω, δὲν ἐπιδέχομαι αναβολήν: «βιάζει ὁ καιρός,—τὸ πρᾶγμα,—ἡ ὑπόθεσις»· || ἐπὶ ἐρωτικῆς βίας, ἐξαναγκάζω πρὸς συνουσίαν, «ἐβίασε μίαν νεάνιδα» || μέσ. *βιάζομαι*· ἐπείγομαι, σπεύδω νὰ τελειώσω ἢ νὰ ἐκτελέσω τί: «βιάζομαι νὰ φύγω», «μὴ βιάζεσαι γιατὶ θὰ σκοντάψῃς», «βιάσου λίγο νὰ τελειώνωμε», παροιμ. «ὅποιος βιάζεται ξωμένει» || παθ. ἐξαναγκάζομαι, ὑφίσταμαι βίαν, ἐπιβολήν, ἐκβιάζομαι, ἀντίθ. τοῦ *πείθομαι* (μόνον τῆς καθαρευούσης): «ἐγίνα ἔμπορος βιασθεὶς ὑπὸ τῶν γονέων μου, καὶ οὐχὶ ἐξ οἰκείας βουλήσεως». (Ἡ λέξις εἰς μὲν τὴν καθαρεύουσαν λέγεται ἄνευ συνιζήσεως τοῦ *βια*—, εἰς δὲ τὴν δημοτικὴν μετὰ συνιζήσεως *βία*—). Β. Φ.

— **βιάζω** *ἀτμὸν* *[Ναυτ.]*. Ὅρος ἀνεπισήμως παραδεδεγμένος. Καὶ ἐν ὅρμῳ μὲν ὄντος τοῦ πλοίου, σημαίνει τροφοδοτεῖν τὰς ἑστίας τῶν λεβήτων διὰ ταχέως φλεγομένων ὑλῶν, στυπείων ἐμπεποτισμένων εἰς εὐφλέκτους ὕλας κλπ. πρὸς ταχεῖαν ἀνάπτυξιν ἀτμοῦ. Ἐν πλῷ δέ, κανονίζεται τὰ ἀσφαλιστικὰ τῶν λεβήτων ἐπιστόμια διὰ μείζονα πίεσιν, καὶ τροφοδοτεῖν βεβιασμένως τὰς ἑστίας μετὰ συγχρόνου χρήσεως «τεχνικοῦ ἐλκυσμοῦ» πρὸς ἐπίτευξιν μείζονος ταχύτητος, παρορμένης διὰ τὸ ἀναγκαῖον τοῦ χειρισμοῦ, τῆς ἀπὸ τοῦ ἐνδεχομένης μείζονος τῶν λεβήτων κοπώσεως. Σ. Ε. Λ.

— **βιάζω** *ἱστία* *[Ναυτ.]*· κοινῶς φορτσάρω πανιά (γαλλ. faire force de voile ἢ forcer de voile, ἀγγλ. to crowd all sails). Ὅρος τοῦ ἐπισήμου ναυτικοῦ ὀνοματολογίου (ἄρθρ. 916) σημαίνων ἐπιπετάννύειν περισσότερα ἱστία ἐκείνων, ἅτινα ἡ καιρικὴ κατάστασις ἐπιτρέπει ὑπὸ συνήθεις περιστάσεις, πρὸς ἐπίτευξιν μείζονος ταχύτητος, παρορμένης λόγῳ τῆς τοιαύτης ἀνάγκης, τῆς κοπώσεως τῶν ἱστῶν καὶ τῶν κεραιῶν καὶ τῶν ἐνδεχομένων κινδύνων τῶν ἀπὸ ταύτης βλαβῶν. Σ. Ε. Λ.

βιαιοθάνατοι (οἱ), ἢ *βιοθάνατοι* καὶ *βίαιοι* *[Θρησκειολ.]*. Καλοῦνται οὕτω ὑπὸ τῶν παλαιῶν οἱ διὰ βιαίου θανάτου καὶ ἀκουσίως θανόντες, οἱ δολοφονηθέντες. Κατὰ τὴν πίστιν αὐτῶν, ἀναγομένην εἰς χρόνους πολὺ παλαιοτέρους τῶν κλασσικῶν, αἱ ψυχαὶ τῶν οὕτως ἀποθνῃσκόντων περιφέρονται ζητοῦσαι ἐκδίκησιν καὶ δὲν κατέρχονται εἰς τὸν Ἅδην πρὶν ἢ ὁ δράσας τιμωρηθῇ. Ὁ Πλάτων, ἀναφερόμενος εἰς παλαιόν τινα τῶν ἀρχαίων μύθων λεγόμενον, ἀναφέρει ἐν τοῖς Νόμοις (9,865) ὅτι «ὁ θανατωθεὶς θυμοῦται τῷ δράσαντι». Κατὰ δὲ τὸν Πορφύριον «τῶν ἀνθρώπων αἱ τῶν βίᾳ ἀποθανόντων ψυχαὶ κατέχονται πρὸς τῷ σώματι». Οὕτως ἐξηγεῖται πῶς ἡ ψυχὴ τῆς Κλυταιμνήστρας, ἀνεκδίκητος οὖσα, περιφέρεται ζητοῦσα ἐκδίκησιν (*Αἰσχ.* Εὐμεν. 98). Ἡ τιμωρία τοῦ δολοφόνου εἶναι καθῆκον τῶν στενῶν συγγενῶν τοῦ δολοφονηθέντος. Ἐὰν οὗτοι παραμελήσουν αὐτό, ἡ ὀργὴ τοῦ θανόντος στρέφεται κατ' αὐτοῦ, ἡ δὲ ψυχή του γίνεται *προστρόπαιος*, ἀποκτᾷ τρόπον τινὰ δαιμονίας ἰδιότητας, καθίσταται ἐπικίνδυνος, δι' ὃ καλεῖται ὁ ἀποθανὼν καὶ *ἀραῖος*. Ὅσον παλαιότερον τὸ *μήνιμα* αὐτοῦ, ὅσον δηλαδὴ ἀναβάλλεται ἡ τιμωρία τοῦ ἐνόχου, τόσον καὶ τὰ δεινὰ τὰ ὁποῖα ἐπισωρεύει ἡ μηνύουσα ψυχὴ εἶναι μεγαλύτερα καὶ διαρκέστερα. Αἱ ἐξ αὐτῆς συμφοραὶ διαδέχονται ἀλλήλας ἐπὶ σειρὰν γενεῶν. Ὁποῖαί δέ τινες εἶναι αὗται μανθάνομεν ἐκ τοῦ Αἰσχύλου (Χοηφ. 278 ἑξ.). Ὁ δολοφόνος δύναται νὰ σωθῇ ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ θανόντος δι' ἑκουσίας ἐξορίας, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ πατρὶς αὐτοῦ, εἴτε κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον εἴτε καὶ νόμῳ ἀποκλείουσα αὐτόν. Ἡ φυγὴ σημαίνει μὲν σωτηρίαν τοῦ ἐνόχου ἀπὸ τοῦ θανάτου, οὐχὶ δ' ὅμως καὶ δικαίωσιν. Πρὸς ταῦτα πρβλ. τὸ τοῦ Δημοσθένους, (τὸν ἔνοχον) «εἴργειν μὲν τῆς τοῦ παθόντος πατρίδος, κτείνειν δὲ οὐχ ὅσιον ἁπανταχοῦ». Μετὰ βραχύτερον ἢ μακρότερον χρόνον δύνανται οἱ συγγενεῖς τοῦ θανόντος νὰ συγχωρήσουν, ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ, φυσικά, τὸν δράστην, ἀλλὰ τοῦτο ἰσχύει μόνον περὶ ἀκουσίου φόνου προκειμένου. Εἶναι φυσικὸν ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνεκδικήτων βιαιοθανάτων καθίστανται, ὡς αἱ τῶν *ἀώρων*, *φαντάσματα*, *κακοδαίμονες*, *δαίμονες*, *ἀλάστορες*. Ἐκ τοῦ μαγικοῦ παπύρου τῶν Παρισίων βλέπομεν πῶς αἱ ψυχαὶ αὐτῶν χρησιμοποιοῦνται καὶ πρὸς μαγικοὺς σκοπούς. Ν. Ι. Λ.

βίαιον (τὸ) *[Ρητορ.]*. Οἱ παλαιοὶ τεχνογράφοι, ἤτοι οἱ γράψαντες κανόνας περὶ τῆς ρητορικῆς τέχνης, ὠνόμασαν *βίαιον* τὸ τρίτον εἶδος τοῦ ρητορικοῦ σχήματος, τὸ ὁποῖον καλεῖται λύσις (βλ. λ.), ἤτοι ἀνασκευὴ τῶν λόγων τοῦ ἀντιδίκου. Γίνεται δὲ κατὰ τοὺς τεχνογράφους τούτους τὸ βίαιον, ὅταν διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἀνασκευὴν λόγου τινὸς τοῦ ἀντιδίκου ἐρειδώμεθα οὐχὶ ἐπὶ ἰδίων, ἀλλ' ἐπὶ τῶν αὐτῶν, ἃ οὗτος προέβαλεν ἐπιχειρήματα. Οὕτω λ.χ. ὁ Δημοσθένης τὸν ἰσχυρισμὸν τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων του, ὅτι ναὶ μὲν ἔχασαν τὴν συμμαχίαν τῶν Φωκέων οἱ Ἀθηναῖοι, ἀπατηθέντες ὑπὸ τοῦ Φιλίππου, ἀλλ' ἐξησφάλισαν ὅμως τὴν Χερρόνησον ἀπ' αὐτοῦ, ἀνασκευάζει ἐν τῷ «Περὶ τῆς παραπρεσβείας» λόγῳ αὐτοῦ (§ 78—79), ἀποδεικνύων ὅτι ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον τούτου συμβαίνει· ἤτοι ἡ ἀπώλεια τῶν Φωκέων, τῶν Πυλῶν καὶ ἄλλων κτήσεων τῶν Ἀθηνῶν, καθιστᾷ τὴν ἐπισφαλεστέραν τὴν κτῆσιν τῆς Χερρονήσου. Ὡσαύτως εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν τῶν αὐτῶν ἀντιπάλων του, ὅτι οἱ πρεσβεύσαντες πρὸς τὸν Φίλιππον τὴν εἰρήνην, Αἰσχίνης, Φιλοκράτης καὶ ἄλλοι, τὰ συμφέροντα τῶν Ἀθηνῶν καὶ μόνα ταῦτα κατὰ τὰς μετὰ τοῦ Φιλίππου διαπραγματεύσεις παντὶ σθένει προασπίσαντες, εἶναι πάσης τιμῆς καὶ ἐπαίνου ὑπὸ τῆς πόλεως ἄξιοι, ἐὰν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι πειθόμενοι εἰς τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους καὶ τῆς ἀντιμακεδονικῆς μερίδος καταδικάσωσι τοὺς πρέσβεις τούτους, ἡ καταδίκη αὕτη θὰ γίνῃ ἀφεύκτως ἀρχὴ ἔχθρας πρὸς τὸν νῦν ἐν σπονδαῖς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ὄντα ἰσχυρότατον Φίλιππον, ὅπερ λίαν ἀσύμφορον εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον τῶν μακεδονιζόντων ρητόρων ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ (§ 134 κ ἑ.) ἀντιτάσσει τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα, ἤτοι πρῶτον μὲν ὅτι, ἐὰν ὁ Φίλιππος διὰ χρημάτων διαφθείρας τοὺς πρέσβεις πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς εἰρήνης κατέστη τόσον μέγας καὶ φοβερός, ὥστε οἱ Ἀθηναῖοι νῦν ἀμελήσαντες τῶν ὅρκων καὶ τῶν συνθηκῶν καὶ τῶν δικαίων νὰ ἐξετάζωσι μόνον τί θὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Φίλιππον, οἱ τοιαύτην εἰρήνην συνάψαντες μετὰ τοῦ Φιλίππου οὐδεμιᾶς τιμῆς τῆς πόλεως εἶναι ἄξιοι εἶναι τιμῆς καὶ ἐπαίνου ὑπ' αὐτῆς, ἀλλ' ὅλως τοὐναντίον ἀγχόνης· ἔπειτα δὲ ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ καταδίκη τῶν πρέσβεων τούτων ὑπὸ τῆς πόλεως οὐχὶ ἀρχὴ ἔχθρας πρὸς τὸν Φίλιππον, ἀλλὰ «ἀρχὴ φιλίας συμφερούσης τοῖς Ἀθηναίοις μᾶλλον ἐκ τῶν εἰκότων γενήσεται». Τοιοῦτο δὲ ὂν τὸ ρητορικὸν τοῦτο σχῆμα πολὺ ἐπιτυχῶς ὑπὸ τοῦ τεχνογράφου Ἑρμογένους χαρακτηρίζεται ὡς «παραδοξότατον καὶ ἰσχυρότατον καὶ νικητικώτατον» (βλ. «Rhetores Graeci» τοῦ *Walz*, τόμ. Γ', 104 καὶ Ε', 392 καὶ Ζ', 743). Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

βιαιοπαθὴς (ὁ, ἡ), —*ὲς* (τό)· ὁ ἔχων βίαια πάθη, ὁ ἀρεσκόμενος καὶ ἐπιζητῶν βιαίας λύσεις.—Ἀφῃρημ. *βιαιοπάθεια*.

βιαιοπραγία (ἡ)· βιαία πρᾶξις, πρᾶξις γενομένη διὰ τῆς βίας καὶ οὐχὶ διὰ τῆς πειθοῦς || καθόλου, ἄδικος ἐπίθεσις, κάκωσις, ἀρχ. *αἰκία*.

— *[Ποιν. Δικ.]*· βλ. **διατάραξις οἰκιακῆς εἰρήνης καὶ ἀνάκρισις.**

—**βιαιοπραγία κατ'** *ἀνωτέρου* / *Στρατ. Ποιν. Νομοθ.*/. Καθαρῶς στρατιωτικὸν ἀδίκημα προβλεπόμενον ἀπὸ τὰ ἄρθρα 210—212 καὶ 114 § γ' τῆς ἐν ἰσχύϊ Στρατ. Ποιν. Νομοθ., καθ' ἃ οἱ δράσται, χάριν τῆς ἐν τῷ στρατεύματι πειθαρχίας, τιμωροῦνται δι' αὐστηροτάτων ποινῶν, ἄνευ διακρίσεως τῆς ὑπάρξεως καὶ τοῦ μεγέθους τῆς βλάβης ἣν θὰ ἠδύνατο νὰ συνεπαγάγῃ ἡ βιαιοπραγία κατὰ τοῦ καθ' οὗ αὕτη ἀπηυθύνθη. Ἐν τῇ παλαιοτέρᾳ γαλλικῇ νομοθεσίᾳ ὑπῆρχε μόνον διάκρισις καὶ κατ' ἀναλογίαν ποιναί, διὰ τοὺς χωρίζοντας τὸν παθόντα καὶ δράστην στρατιωτικοὺς βαθμούς, κατὰ τὸν νῦν ὅμως ἰσχύοντα νόμον οὐδεμία τοιαύτη ὑπάρχει. Συστατικὰ στοιχεῖα τοῦ ἀδικήματος εἶναι: α) πᾶσα ἔργῳ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ προσώπου παντὸς ἀνωτέρου· β') ἡ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἰδιότης τοῦ στρατιωτικοῦ καὶ ἐξάμηνον μετ' αὐτὴν (Σ. Π. Ν., ἄρθρ. 44 § γ')· γ') ὁ καθ' οὗ ἡ ἐπίθεσις νὰ εἶναι ἀνώτερος κατὰ βαθμόν· ὡς τοιοῦτος θεωρεῖται καὶ ὁ ἐξομοιούμενος πρὸς ἀνώτερον, ἀλλὰ μόνον διὰ τοὺς τελοῦντας ὑπὸ τὰς διαταγάς του· δ') ἡ γνῶσις τοῦ δράστου ὅτι ὁ καθ' οὗ ἡ βία εἶναι ἀνώτερός του κατὰ βαθμόν. Πᾶσα βιαιοπραγία κατ' ἀνωτέρου τελουμένη ἐκ προμελέτης κατὰ τὴν ὑπηρεσίαν ἢ ἕνεκα τῆς ὑπηρεσίας, τιμωρεῖται μὲ τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου, αἱ δὲ ἐκτὸς ὑπηρεσίας βιαιοπραγίαι καὶ ἄσχετοι πρὸς αὐτήν, μὲ εἱρκτὴν ἢ φυλάκισιν τοὐλάχιστον δύο ἐτῶν καὶ ἔκπτωσιν τοῦ βαθμοῦ, ἐὰν ὁ δράστης εἶναι ἀξιωματικὸς καὶ ἐπεβλήθη τούτῳ ποινὴ φυλακίσεως ἀνωτέρα τῶν δύο ἐτῶν. Κατὰ τὴν κρατήσασαν γνώμην ἀρκεῖ μόνον ὁ παθὼν νὰ εὑρῆται ἐν ὑπηρεσίᾳ, ἵνα ἡ βιαιοπραγία θεωρηθῇ ὡς κατὰ ταύτην τελεσθεῖσα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Παπαδιαμαντοπούλου*, «Ἑρμ. Σ. Π. Ν.» (σελ. 238).—*Πετμεζᾶ*, «Σ. Π. Ν.» (σελ. 226).—*Augier-Poittevin*, «Traité Droit Pénal Militaire» (t. II p. 696).—*Pradier-Fonderé* (p. 511).—*Foucher* (p. 696).— *Leclerc-Coupois* (2ème édition t. I σελ. 111). Α. Γ. ΜΑΝΤΖΟΥΦΑΣ

βιαιοπραγῶ (—*έω*)· πράττω τι βιαίως καὶ οὐχὶ διὰ τῆς πειθοῦς, ἐπιβάλλομαι διὰ τῆς βίας, ἐπιτίθεμαι ἀδίκως κατά τινος.

βίαιος, —*α*, —*ον*· ὁ μεταχειριζόμενος τὴν βίαν ἀντὶ τῆς πειθοῦς, ἄδικος: «βίαιος ἄνθρωπος,—δικαστής», «βιαία συμπεριφορά» || ὁ διὰ τῆς βίας ἀποτελεσθείς, «βίαιον ἔργον», «βίαιος θάνατος», «βιαία ἀπαγωγή», ἀντίθ. *ἑκούσιος*.—Τὸ οὐδ. *βίαιον* ὡς οὐσιαστ., ἡ βιαιότης || εἶδος ρητορικοῦ σχήματος (βλ. λ. βίαιον).

— **βιαία** *προσαγωγὴ μάρτυρος* *[Ποιν. Δικον.]*· βλ. λ. μάρτυς.

—**βίαιος** *θάνατος* *[Ἰατρ.]*. Ἐννοοῦμεν τὸν θάνατον, τὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ταχύν, τὸν προκαλούμενον οὐχὶ ἐκ νόσου, ἢ ἄλλης τινὸς ἐσωτερικῆς αἰτίας προϋπαρχούσης, ὡς συμβαίνει εἰς τὸν *αἰφνίδιον* λεγόμενον θάνατον, ἀλλὰ τὸν προερχόμενον ἐκ βίας, μηχανικῆς, χημικῆς, ἢ ἄλλης φύσεως, ἔξωθεν δρώσης.

Διακρίνομεν δύο εἴδη βιαίου θανάτου: α') τὸν προερχόμενον ἐξ οἱασδήποτε κακώσεως καταστρεφούσης τὰ κύρια ὄργανα τῆς ζωῆς ἢ ἀλλοιούσης καιρίως σημαντικοὺς ἱστοὺς τοῦ ὀργανισμοῦ· καὶ β') τὸν ἐπερχόμενον ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἑνὸς τῶν κυρίως *παραγόντων τῆς ζωῆς*, ὀξυγόνου, τροφῶν καὶ θερμότητος.

Α. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ὑπάγονται αἱ ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ ἐπιγινόμεναι διάφοροι κακώσεις, αἵτινες εἶναι:

1) Οἱ *τραυματισμοί*, δι' ὀξέων ἢ τεμνόντων ὀργάνων, καὶ οἱ διὰ πυροβόλου ὅπλου, ὡς λόγχη, ἐγχειρίδιον, μάχαιρα, σφαῖρα, ὀβὶς κτλ. (βλ. λ. τραυματισμός).

2) Ἡ *κατασύντριψις*, ἡ ἐπερχομένη διὰ συμπιέσεως τοῦ σώματος, ἐκ συγκρούσεως ἢ διαβάσεως ἐπ' αὐτοῦ ἁμαξοστοιχιῶν, αὐτοκινήτων κτλ. ἐκ πτώσεως τοῦ σώματος ἐξ ὕψους ἀεροπλάνων, ὀρέων, οἰκοδομῶν κτλ. ἢ καταχώσεως αὐτοῦ ἐκ καταρρεύσεως οἰκοδομῶν, ὀγκολίθων, συνεπείᾳ σεισμοῦ ἢ ἄλλης τινὸς αἰτίας· ἐκ ἐκσφενδονίσεως αὐτοῦ συνεπείᾳ ἐκρήξεων ἡφαιστείων ἐργοστασίων κτλ.

3) Ἡ *κατάκαυσις*, ἐκ πυρός, ἐκ ἐκρήξεως ἡφαιστείων, ἐργοστασίων, ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, ὡς καὶ ἀναφλέξεως ὑγρῶν καὶ ἀερίων.

4) Ἡ *κεραυνοπληξία* καὶ *ἠλεκτροπληξία*.

5) Τὰ *δήγματα* ἀγρίων ἢ δηλητηριωδῶν ζῴων.

6) Αἱ *δηλητηριάσεις*, διὰ τοξικῶν ἀνοργάνων οὐσιῶν, ὡς ἀρσενικοῦ, φωσφόρου, ὑδραργύρου, χαλκοῦ, μολύβδου, καὶ καυστικῶν ὀξέων καὶ ἀλκαλίων, τοῦ θειϊκοῦ, νιτρικοῦ καὶ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος, τοῦ καλίου, νατρίου καὶ βάμματος ἰωδίου, καὶ ὀργανικῶν οὐσιῶν, τοῦ οἰνοπνεύματος, ὑδροκυανικοῦ

Digitized by Google

ὀξέος, χλωροφορμίου, αἰθέρος, ἀζώτου, κοκαΐνης, μορφίνης στριχνίνης, κανθαριδίνης, πτωμαΐνης κ.τ.λ.

7) Οἱ ὑπὸ τοῦ νόμου τελούμενοι, *ἀπαγχονισμοί, καρατομήσεις, τουφεκισμοί* κ. τ. λ.

Β. Εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν τῶν βιαίων θανάτων κατατάσσονται οἱ προερχόμενοι ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῶν κυρίων παραγόντων τῆς ζωῆς (ὀξυγόνου, τροφῶν, θερμότητος).

1) *Ὀξυγόνον*. Ὅταν ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ ὁ ἔχων τὴν γνωστὴν ἐξ ἀερίων, καὶ ἰδίως τοῦ ὀξυγόνου, σύστασίν του, δὲν ἔρχηται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἐν τοῖς πνεύμοσι κυκλοφοροῦντος αἵματος, εἴτε ἐκ παθήσεων τοῦ ὀργανισμοῦ, εἴτε ἐκ κωλύματος παρεντεθέντος, ἢ βίας ἐξασκηθείσης ἐπὶ τῶν ἀναπνευστικῶν ὁδῶν, καὶ καθίσταται οὕτως ἀδύνατος ἡ μετατροπὴ τοῦ ἐν τοῖς πνεύμοσι φλεβικοῦ αἵματος εἰς ἀρτηριακόν, ἢ ἄλλως *αἱμάτωσις*, ἐπέρχεται τότε ὁ ἐξ *ἀσφυξίας* λεγόμενος θάνατος. Ἐνταῦθα δὲν λογίζεται ἡ ἐκ διαφόρων νόσων, τοῦ κεντρικοῦ καὶ περιφερικοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἢ τοῦ κυκλοφορικοῦ καὶ ἀναπνευστικοῦ, ἀσφυξία, τοῦ ἐκ ταύτης θανάτου μὴ ἐπερχομένου ταχέως καὶ αἰφνιδίως, ἀλλὰ βραδέως καὶ κατὰ μικρόν, μηδὲ ἐξ ἐξωτερικῆς τινος βίας, ἀλλ᾽ ἡ ἐπερχομένη ἐκ τῆς δράσεως ἐξωτερικῆς βίας κωλυούσης τὴν εἴσδυσιν τοῦ ἀέρος καὶ ἧς εἴδη εἶναι: ὁ ἀπαγχονισμός, ὁ στραγγαλισμός, ἡ πνιγμονή, ὁ πνιγμὸς ἢ κατάδυσις, ἡ συμπίεσις καὶ ἡ κατάχωσις.

Ὅταν ἀφ᾽ ἑτέρου ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ ἔρχηται μὲν εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ ἐν τοῖς πνεύμοσιν αἵματος, ἀλλ᾽ ἡ ἀναλογία τοῦ ἐν αὐτῷ ὀξυγόνου εἶναι μικροτέρα τοῦ κανονικοῦ, ἢ συνάμα ἐμπεριέχει καὶ ἄλλα ἀέρια ξένα πρὸς τὴν σύστασίν του, ἢ καὶ δηλητηριώδεις οὐσίας, τότε ἔχομεν βιαίους θανάτους ἐξ ἀραιώσεως τοῦ ἀέρος ἢ ἀλλοιώσεώς του, ἢ ἀναμείξεως αὐτοῦ μετὰ δηλητηριωδῶν οὐσιῶν, περὶ ὧν πάντων ἐκτενῶς ἐν λ. σφυξία.

2) *Τροφαί*. Αὗται κανονικῶς λαμβανόμεναι συμβάλλουν εἰς τὴν διατήρησιν, ἀνάπτυξιν καὶ κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ ὀργανισμοῦ, ὑπερμέτρως δὲ προκαλοῦσι ποικίλας διαταραχάς· ἂν ὅμως ὁ ὀργανισμός, εἴτε διὰ λόγους σιτοδείας, λιμοῦ, ναυαγίων, θεομηνιῶν κλπ., ἢ ἀναπηρίας (γέροντες, παράλυτοι, φρενοβλαβεῖς, μελαγχολικοί, βρέφη κλπ.) ἢ πρὸς σκοπὸν αὐτοκτονίας ἢ ἐξ ἐγκληματικοῦ σκοποῦ, στερηθῇ τέλεον τῶν τροφῶν, τότε ἡ ζωὴ ἀποβαίνει ἀδύνατος καὶ ἐπέρχεται ταχὺς ὁ ἐξ ἀσιτίας βίαιος θάνατος.

3) *Θερμότης*. Ἡ ζωϊκὴ θερμότης, ἀπαραίτητος διὰ τὴν ὑπόστασιν καὶ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῶν ἱστῶν, ρυθμίζεται ὑπὸ τοῦ ἀνέως κυκλοφοροῦντος αἵματος διὰ τῆς ἀπαιτουμένης ὡρισμένης θερμογόνου ποσότητος. Παραλλήλως, ὁ ὀργανισμὸς εἶναι πεπλασμένος οὕτω πως, ὥστε μόνον ὑπὸ σχετικὴν καὶ ὡρισμένην θερμότητα τοῦ περιβάλλοντος νὰ δύναται νὰ ζήσῃ. Ἡ ἐκ τῆς ἀνωμάλως μεταβαλλομένης δράσεως τοῦ θερμαντικοῦ τοῦ περιβάλλοντος ἐπήρεια ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος εἶναι τοιαύτη, ὥστε ἐν τούτῳ ἡ ζωὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ παραταθῇ, καὶ ταχέως ἐπέρχεται ὁ θάνατος. Οὕτως ἐκ τῆς μεγάλης πτώσεως τῆς θερμότητος τοῦ περιβάλλοντος ἐπέρχεται ἡ ψῦξις τοῦ σώματος καὶ ὁ ἐκ ταύτης βίαιος θάνατος, ἐκ τῆς μεγάλης δὲ ἀνυψώσεως, ὁ ἐκ θερμοπληξίας θάνατος. Ο. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

— **βιαίων δίκη** *[Ἀρχ. Δικ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτω, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἁρποκρατίωνος (ἐν λ. *βιαίων*), πᾶσα δίκη κατὰ προσώπου ἀσκήσαντος οἱανδήποτε βίαν ἐναντίον τινός. Κατὰ τὸ ἀττικὸν ὅμως δίκαιον φαίνεται, ὅτι ἡ δίκη αὕτη ἐκινεῖτο εἰδικῶς κατὰ δύο ἰδιαιτέρων πλημμελημάτων. 1) Ὅταν πρόσωπόν τι ἀφῄρει παρ᾽ ἄλλου βιαίως τὴν κατοχὴν πράγματός τινος, ὁ παθὼν ἠδύνατο νὰ κινήσῃ κατὰ τοῦ δράστου τῆς ἁρπαγῆς *δίκην βιαίων*. Παραδέχονται γενικῶς ὅτι ἡ βιαίων δίκη, ὅπως ἡ ἀγωγὴ ἐπὶ βιαίᾳ ἁρπαγῇ ἀγαθῶν (actio vi bonorum raptorum) τῶν Ρωμαίων, δὲν ἐκινεῖτο, εἰ μὴ μόνον ὅταν ἡ βία ἐξεδηλώνετο δι᾽ ἀφαιρέσεως κινητοῦ ἀντικειμένου (ἐμψύχου ἢ ἀψύχου, δούλου ἢ ζῴου). Τινὲς ὅμως ὑπεστήριξαν, ὅτι καὶ ἐπὶ ἀκινήτων ἠγείρετο δίκη βιαίων. Ἀλλ᾽ ὁ Δημοσθένης λέγει ρητῶς (κατὰ Μειδ. 528), ὅτι διὰ νὰ ὑπάρχῃ παράβασις πρέπει νὰ λάβῃ χώραν «βίᾳ ἀφαίρεσις», ὁ δὲ σχολιαστὴς τοῦ Πλάτωνος (ἐν Νόμ. 9, 438, 34), ὅτι βιαίων δίκη δύναται νὰ ἐγερθῇ ὄχι ὅταν τις εἰσέλθῃ ἁπλῶς βιαίως εἰς ξένην οἰκίαν, ἄνευ προθέσεως ἁρπαγῆς, ἀλλὰ «εἴ τις, βίᾳ εἰσελθών, ἔλαβεν ἀλλότριόν τι ἢ ἐκ χωρίου ἢ ἐξ οἰκίας». 2) Τὰ ἐγκλήματα τῆς παρθενοφθορίας («παρθένων φθορὰ» *Ἁρποκρατ.* ἐν λ. *βιαίων*), ἡ προσβολὴ τῆς δημοσίας αἰδοῦς καὶ ἡ ἁρπαγὴ προσώπων (γυναικὸς ὑπάνδρου ἢ παρθένου) προὐκάλει δίκην, τὴν ὁποίαν οἱ ρήτορες ἀπεκάλουν *βίας δίκην*, ἀλλ᾽ ἡ ὁποία δὲν διαφέρει κατ᾽ οὐδὲν τῆς βιαίων δίκης. Ἡ δίκη αὕτη ἐκινεῖτο ὑπὸ τοῦ παθόντος, ἂν εἶχε τὸ δικαίωμα, ἢ ἄλλως ὑπὸ τοῦ *κυρίου* του. Αὗται ἦσαν αἱ δύο κύριαι περιπτώσεις, εἰς τὰς ὁποίας κατ᾽ ἐξοχὴν ἠγείρετο *δίκη βιαίων*.

Τόσον εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ὅσον καὶ εἰς τὴν δευτέραν, ἡ δίκη εἶχε μὲν ἰδιωτικὸν χαρακτῆρα, ἀλλ᾽ ἠδύνατο νὰ λάβῃ καὶ δημόσιον. Ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν αἱ παραβάσεις εἶχον ἐναργέστατον τὸν χαρακτῆρα προσβολῆς τῆς δημοσίας τάξεως. Ὁ δράστης τῶν πράξεων τῆς πρώτης κατηγορίας κατεδικάζετο εἰς πληρωμὴν τῆς ἀξίας τοῦ βιαίως ἀφαιρεθέντος, εἰς διπλοῦν, ἐξ οὗ τὸ ἥμισυ ἐλάμβανεν ὁ ἐνάγων, ὡς ἀποζημίωσιν πλήρη, τὸ δὲ ἕτερον τὸ δημόσιον, ὡς πρόστιμον. Αἱ τῆς δευτέρας κατηγορίας πράξεις ἐτιμωροῦντο ἐπίσης μὲ πρόστιμον κυμαινόμενον ἀναλόγως τῆς προξενηθείσης ζημίας. Ὁ Σόλων (*Πλουτ.* Σόλ. 23) εἶχε θεσπίσει, ὅτι ἡ βιαία ἁρπαγὴ ἐλευθέρας γυναικὸς ἔδει νὰ τιμωρῆται μὲ πρόστιμον ἑκατὸν δραχμῶν. Εἶναι πιθανὸν ὅμως, ὅτι ἡ ἐλαχίστη αὕτη ἱκανοποίησις δὲν ἀπετέλει γενικὸν κανόνα, διότι αἱ τοιούτου εἴδους ζημίαι ἢ ἐπηνωρθοῦντο ἐμπράκτως (ὅταν ἦτο δυνατόν), διὰ συζεύξεως, ἢ ὑπήγοντο εἰς ἄλλους νόμους, οἱ ὁποῖοι προέβλεπον ὡς τιμωρίαν τὸ διπλάσιον τῆς προξενηθείσης ζημίας, ὁπότε τὸ πρόστιμον ἀνήρχετο εἰς σεβαστὰ ποσά.

Ἡ βιαίων δίκη ὑπήγετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν Τεσσαράκοντα (*Δημοσθ.* κατὰ Πανταιν., 33, 976), τῶν κατὰ δήμους δηλαδὴ δικαστῶν. Ὅταν ὅμως ἡ δίκη ἐχαρακτηρίζετο ὡς δημοσία, εἴτε κατ᾽ ἐπιθυμίαν τοῦ παθόντος, εἴτε κατ᾽ ἐπιθυμίαν τρίτου, τότε ὑπήγετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν στρατηγῶν. —Ω.

βιαιότης (ἡ)· βιαία συμπεριφορὰ ἢ ἐνέργεια.

Βιάλ (Vial), *Ἰωάννης - Βαπτιστὴς - Κάρολος*. Γάλλος δραματικὸς συγγραφεὺς ἐκ Λυὼν (1771—1837). Ἡ οἰκογένειά του τὸν προώριζε διὰ τὸ ἐμπορικὸν στάδιον, ἀλλ᾽ οὗτος ἀφιερώθη εἰς τὰ γράμματα καὶ μάλιστα εἰς τὴν δραματικὴν τέχνην, ἀφ᾽ ἧς ἐπέτυχε τὸ πρῶτόν του ἔργον, «Τὸ Διαζύγιον» εἰς δύο πράξεις καὶ στίχους, παιχθὲν εἰς τὸ θέατρον τῆς Λυών. Τῷ 1793 ἔλαβε καὶ αὐτὸς τὰ ὅπλα ἐναντίον τῶν ἐπαναστατικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπολιόρκουν τὴν Λυών. Κατεδιώχθη διὰ τοῦτο, ἀλλὰ βραδύτερον ἦλθεν εἰς Παρισίους, ὅπου διωρίσθη ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Ὁ Μαθητὴς τῆς Φύσεως», «Τὸ ἐρωτικὸν λάθος», «Ἡ Πενθερά», «Οἱ δύο ζηλότυποι», «Ὁ σύζυγος καὶ ὁ ἐραστὴς» κλπ. Πολλὰ τῶν ἔργων του ἐμελοποιήθησαν ὑπὸ τοῦ Μπερτόν, Hérold, Ἀδὰμ κλπ. Κ. Ι. Β

— **Βιάλ** (Vial), *Ὀνορέ*. Γάλλος στρατηγὸς (1766—1813). Ὑπηρέτησε κατ᾽ ἀρχὰς εἰς τὸ ναυτικὸν καὶ κατόπιν εἰσῆλθεν εἰς τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς, ὅπου διεκρίθη κατὰ τὰς ἐκστρατείας τῆς Ὁλλανδίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τὸν Ναπολέοντα. Διετέλεσεν ἐπί τινα καιρὸν πρεσβευτὴς ἐν Ἐλβετίᾳ, ἀλλὰ ταχέως ἐπανῆλθεν εἰς τὸν στρατὸν καὶ ἐπολέμησε μετὰ γενναιότητος εἰς τὰς μάχας τοῦ Ἀούστερλιτς, τῆς Ἱένας, τῆς Φρίντλαντ καὶ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ρωσίας φονευθεὶς εἰς τὴν μάχην τῆς Λειψίας.

— **Βιάλ** (Vial) *Πωλὲν-Φραγκῖσκος-Ἀλέξανδρος*. Γάλλος ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ καὶ διοικητικὸς ὑπάλληλος (1831—1907). Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις κατὰ τῆς Ρωσίας, κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, καὶ κατόπιν κατέλαβε διαφόρους θέσεις εἰς τὴν γαλλικὴν ἀποικίαν τῆς Κοχιγκίνας, φθάσας μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ διοικητοῦ αὐτῆς καὶ συμβαλὼν εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς χώρας. Μεταξὺ ἄλλων ἔγραψε: «Τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Κοχιγκίνας ὡς γαλλικῆς ἀποικίας», «Τὸ Ἀννὰμ καὶ τὸ Τογκῖνον», «Ἡ Κάτω Κοχιγκίνα, ἔκθεσις περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἀποικίας, τοῦ καθεστῶτος καὶ τῶν οἰκονομικῶν της» κ.τ.λ.

— **Βιάλ** (Viale), *Σαλβατώρ*. Γάλλος νομικὸς καὶ ποιητής. Ἐγεννήθη ἐν Μπαστίᾳ τῆς Κορσικῆς τῷ 1787 καὶ ἀπέθανε περὶ τὸ 1864. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Ρώμῃ καὶ ἐχρημάτισε δικαστὴς ἐν τῇ γενετείρᾳ του, ὅπου ὑπῆρξεν ὁ ἱδρυτὴς τῆς Ἰταλικῆς Ἀκαδημίας τῆς Μπαστίας. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὴν πραγματείαν «Κριτικὴ μελέτη ἐπὶ τῶν κορσικανῶν ἐθίμων, ὅσον ἀφορᾷ τὸν ὀργανισμὸν τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης». Μ. Δ. Β.

— **Βιάλ ντὺ Κλαιρμπουά** (Vial du Clairbois), *Ὀνορὲ-Σεβαστιανός*. Γάλλος μηχανικὸς (1733—1816). Ὑπηρέτησεν εἰς τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς καὶ εἰς τὸ ναυτικὸν ὡς ἀρχιναυπηγὸς καὶ διετέλεσε διευθυντὴς τῆς εἰδικῆς σχολῆς τῶν μηχανικῶν τοῦ λιμένος τῆς Βρέστης. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Γεωμετρικὴ καὶ πρακτικὴ πραγματεία ἐπὶ τῆς ναυπηγικῆς», «Πραγματεία περὶ ναυπηγικῆς», «Ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικὸν τοῦ ναυτικοῦ» κλπ.

Βιαλὰ (Viala), *Ἰωσὴφ-Ἀγρικόλας*. Γάλλος ἥρως τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως (1780—1793). Παρὰ τὴν μικράν του ἡλικίαν εἶχεν ἐνθουσιασθῆ ἀπὸ τὰς ἐπαναστατικὰς ἰδέας καὶ ἀπετέλει μέλος τῆς δημοκρατικῆς φρουρᾶς. Ἐφονεύθη ἐπιχειρῶν νὰ ἀποκόψῃ τὴν γέφυραν τοῦ ποταμοῦ Ντυράνς, τὴν ὁποίαν προσεπάθουν νὰ διέλθουν τὰ μοναρχικὰ στρατεύματα. —Μ.

— **Βιαλὰ** (Viala), *Μιχαήλ*. Γάλλος διαμαρτυρόμενος (1710—1755). Ἐκλεγεὶς πάστωρ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς κάτω Λαγκεδόκης, ἐπέδειξε μέγα θάρρος καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὸ καθῆκον, εἰς ἐποχὴν καταδιώξεως τοῦ προτεσταντισμοῦ. Κατὰ τὴν ἐθνικὴν σύνοδον τοῦ 1748, ὁ Βιαλὰ ἐξελέγη διαιτητὴς αὐτῆς. —Β.

— **Βιαλὰ** (Viala), *Πέτρος*. Γάλλος ἀγρονόμος γεννηθεὶς τῷ 1859. Καθηγητὴς ἐν τῇ Γεωργικῇ Σχολῇ τοῦ Μομπελλιὲ (1886—1890), ἐγένετο κατόπιν καθηγητὴς του Ἐθνικοῦ ἀγρονομικοῦ ἰνστιτούτου τῶν Παρισίων, καὶ γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῆς Ἀμπελοκομίας (1897). Ὁ Βιαλὰ εἰδικῶς ἠσχολήθη μὲ τὰς ἀσθενείας τῶν ἀμπέλων καὶ τῷ 1887 ἀπεστάλη εἰς Ἀμερικήν, ὅθεν ἀπεκόμισε σπουδαιοτάτας γνώσεις διὰ νέα εἴδη φυτειῶν μεγαλυτέρας ἀντοχῆς εἰς τὴν φυλλοξήραν ἀπὸ τὰς ἐν χρήσει ἕως τότε. Ἐκτὸς τῆς συνεργασίας εἰς τὰ εἰδικὰ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας ἔγραψε: «Ἀμερικανικὴ ἀμπελουργία» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ του *Φοὲξ* (1883), «Αἱ ἀσθένειαι τῆς ἀμπέλου» (1885), «Μία ἀμπελοκομικὴ ἀποστολὴ εἰς Ἀμερικὴν» (1889), «Παγκόσμιος ἀμπελογραφία» (1900 καὶ ἑξῆς). Ἵδρυσεν ἐπίσης καὶ διηύθυνεν ἀπὸ τοῦ 1895 τὴν Revue de Viticulture. Κ. Ι. Β

Βιάλε (Viale), *Ἀντώνιος*. Πορτογάλος συγγραφεὺς τοῦ ΙΘ´ αἰῶνος. Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς τοῦ βασιλέως δὸν Πέτρου τοῦ Ε´ καὶ τῶν ἀδελφῶν του, σύμβουλος τοῦ βασιλέως, μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Λισαβῶνος καὶ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ἱστορικὴ πραγματεία τῶν σημαντικωτέρων γεγονότων τῆς Πορτογαλίας μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως Ἰωάννου τοῦ ΣΤ´» καὶ μετέφρασε μέρος τῆς «Ἰλιάδος» τοῦ Ὁμήρου καὶ τῆς «Κολάσεως» τοῦ *Δάντη*». —Μ.

Βιάλε-Πρέλα (Viale-Prela), *Μιχαήλ*. Ἰταλὸς διπλωμάτης καὶ ἐκκλησιαστικὸς (1798—1860). Διετέλεσε νούντσιος τοῦ πάπα ἐν Βαυαρίᾳ καὶ Βιέννῃ, συνῆψε τῷ 1855 τὸ σύμφωνον μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Ρώμης, ἐξελέγη καρδινάλιος καὶ ἐχρημάτισε κατὰ τὰ πέντε τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἀρχιεπίσκοπος τῆς Βολωνίας. Μ. Δ. Β.

Βιάνα (Viana) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βραζιλίας, ἐν τῇ πολιτείᾳ του *Μαρανχάν*, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ρίο Πινταρέ. Κάτοικοι 11.000. Καλλιέργεια σαχχαροκαλάμου.

— **Βιάνα** (Viana) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἐν Ναβάρρᾳ, ἐν τῷ νομῷ τοῦ *Λογκρόνιο*, παρὰ τὸν ποταμὸν Ἔμπρο. Ἦτο ἄλλοτε πρωτεύουσα ἡγεμονίας, ἡ ὁποία ἱδρύθη τῷ 1423, χάριν τοῦ διαδόχου τοῦ στέμματος τῆς Ναβάρρας. Κάτοικοι 2650.

— **Βιάνα ντὲλ Μπόλλο** (Viana del Bollo) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἐν Γαλικίᾳ, ἐν τῷ νομῷ τοῦ *Ὀρένσε*, παρὰ τὸν ποταμὸν Ριμπέϋ. Κάτοικοι 5000. Σημαντικὰ ἐργοστάσια ὑφασμάτων. —Μ

Βιανδράτε, (Viandrate) *Ὀβέρτος*. Λομβαρδὸς εὐπατρίδης, μετασχὼν τῆς Δ´ Σταυροφορίας (1204). Ἀκολουθῶν τὸν Βονιφάτιον τοῦ Μονφερράτου, παρέμεινε μετ᾽ αὐτοῦ εἰς Θεσσαλονίκην, ὅταν ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς αὐτῆς, μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ (1207) ἀνέλαβε, μετὰ τῶν ὁμοεθνῶν του κομίτων, τὴν πραγματικὴν διακυβέρνησιν τοῦ κράτους ἐπ᾽ ὀνόματι τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως Δημητρίου, ἐπιτροπευομένου ὑπὸ τῆς μητρός του Μαργαρίτας. Ἐν τῇ ἐνασκήσει τῶν καθηκόντων του τούτων ἐδείχθη ὁ φιλόδοξος ὅσον καὶ ἄπιστος καὶ ἄνανδρος χαρακτήρ του. Ἅμ᾽ ὡς ἀνέλαβε τὰ ἡνία τοῦ κράτους, ἤγειρε τὴν κεφαλὴν κατὰ τοῦ ἐπικυριάρχου Λατίνου αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐρρίκου, ἔχων σύμφωνον καὶ τὸν ἐπίσης Λομβαρδὸν κοντόσταυλον τοῦ στρατοῦ Ἀμεδαῖον Βούφφαν, καθὼς καὶ ἅπαντας τοὺς Λομβαρδοὺς βαρώνους τοῦ βασιλείου, μεθ᾽ ὧν ἀπεφάσισε νὰ ἀποτινάξῃ τοὺς μετὰ τῆς λατινικῆς αὐτοκρατορίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως φεουδαλικοὺς δεσμούς. Ταῦτα πάντα ἐξηνάγκασαν τὸν αὐτοκράτορα Ἐρρῖκον (1205—1216) νὰ στρατεύσῃ ἐναντίον των κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1208.

Στρατοπεδεύσας πρὸ τῆς Θεσσαλονίκης, ἔσπευσε νὰ δηλώσῃ ὅτι οὐδένα ἐπ᾽ αὐτῆς εἶχε κατακτητικὸν σκοπόν, ἀλλ᾽ ἀπῄτει νὰ λάβῃ παρὰ τῶν βαρώνων τὸν ὅρκον πίστεως, ὃν εἶχεν ὁμόσει καὶ ὁ ἀποθανὼν βασιλεὺς Βονιφάτιος, νὰ καταβληθῶσιν αὐτῷ οἱ καθυστερούμενοι φόροι ὑποτελείας καὶ νὰ ἐξασφαλισθῶσι τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως Δημητρίου.

Εἰς ἀπάντησιν ὁ Βιανδράτε, ὄχι μόνον ἀπέρριψε πάντα ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ἠξίωσεν, ἐξ ὀνόματος τοῦ ἐπιτροπευομένου ἀνηλίκου βασιλέως *Δημητρίου*, νὰ παραχωρηθῇ εἰς τὸ βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης ἅπασα ἡ μεταξὺ Μεγάρων καὶ Δυρραχίου χώρα, ἡ Πελοπόννησος καὶ μέγα τμῆμα τῆς περὶ τὴν Φιλιππούπολιν Θρᾴκης, πρὸς δὲ ἡ ἐπικυριαρχία ἐπὶ τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου. Καθ᾽ ὃν ὅμως χρόνον, ἐξ ὀνόματος δῆθεν τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως Δημητρίου, διετύπου τὰς ἀνωτέρω ἀξιώσεις, συνεννοεῖτο κρύφα μετὰ τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ διατρίβοντος Γουλιέλμου, υἱοῦ ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τοῦ

Digitized by Google

Βονιφατίου, καὶ ἐκάλει αὐτὸν νὰ ἔλθῃ εἰς Θεσσαλονίκην, ἵνα ἁρπάσῃ τὸν θρόνον τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ Μαργαρίτα πληροφορηθεῖσα ταῦτα ἐκάλεσε τὸν Ἐρρῖκον νὰ εἰσέλθῃ εἰς Θεσσαλονίκην καὶ προστατεύσῃ τὰ δικαιώματα τοῦ υἱοῦ αὐτῆς. Τότε ὁ Ἐρρῖκος εἰσελθὼν πανηγυρικῶς εἰς τὴν πόλιν περιέβαλε τὸν παῖδα Δημήτριον διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἱππότου καὶ ἔστεψεν αὐτὸν βασιλέα τῇ 6 Ἰανουαρίου 1209.

Ὁ Βιανδράτε δὲν ἐδυσκολεύθη νὰ ὁμόσῃ καὶ αὐτὸς πίστιν εἰς τὸν Ἐρρῖκον διὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν θέσιν του, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἤρξατο πάλιν τὰς συνωμοσίας του, ὥστε ἐπανελθὼν ὁ Ἐρρῖκος ἐφυλάκισεν αὐτὸν εἰς Σέρρας, καὶ ἔθεσεν ὑπὸ τὴν φύλαξιν τοῦ κόμιτος Κατσενελλενβόγγεν, δυνάστου τοῦ Βελεστίνου, καὶ εἶτα κατεδίωξε τοὺς λοιποὺς Λομβαρδοὺς συνωμότας, ὧν ἄλλους μὲν συνέλαβεν εἰς Λάρισαν καὶ ἄλλους εἰς Θήβας.

Ἀλλ' εὐθὺς μετὰ τοῦτο ὁ Ἐρρῖκος, πεισθεὶς εἰς νέας αὐτῶν διαβεβαιώσεις, ἠλευθέρωσεν ἅπαντας, καὶ αὐτὸν τὸν Βιανδράτε, μεθ' ὃ κατῆλθε πανηγυρικῶς εἰς Ἀθήνας καὶ εἶτα διὰ Χαλκίδος ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐν Χαλκίδι ὅμως ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ Βιανδράτε, μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του, εἶχε μεταβῇ ἐκεῖ, ἵνα ἐξωθήσῃ τοὺς ἐκεῖ Λατίνους μεγιστᾶνας εἰς ἀνταρσίαν κατὰ τοῦ Ἐρρίκου. Ὁ Βιανδράτε, ἰδὼν τὰ σχέδιά του ματαιούμενα καὶ φοβηθεὶς τὴν ὀργὴν τοῦ Ἐρρίκου, ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν διὰ νὰ συνεχίσῃ ἐκεῖθεν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων του. Οὕτω, τῷ 1215 ἐμφανίζεται πάλιν εἰς Θεσσαλονίκην, ἵνα βασιλεύσῃ ἐξ ὀνόματος τοῦ Γουλιέλμου. Ἡ Μαργαρίτα ἐκάλεσεν ἐσπευσμένως τὸν Ἐρρῖκον εἰς Θεσσαλονίκην, ὅστις ἔστεψε καὶ πάλιν τὸν Δημήτριον, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν αἰφνιδίως, τὴν 11 Ἰουνίου 1216, δηλητηριασθείς, ὡς ἐπιστεύθη τότε, ὑπὸ τοῦ Βιανδράτε, ὅστις ὅμως καὶ πάλιν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ ποθουμένου, διότι ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν φίλων του ἀπῆλθε καὶ ἔκτοτε δὲν ἔγινε πλέον λόγος περὶ αὐτοῦ. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βιανέλλι (Vianelli), *Ἱερώνυμος*. Ἰταλὸς ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς (1718—1792). Ἔγραψεν, ὑπὸ τὸν τίτλον «Νέα σειρὰ τῶν ἐπισκόπων τοῦ Μαλαμέκκο καὶ τῆς Κιότζια», ἔργον τὸ ὁποῖον περικλείει σημαντικὰ ἔγγραφα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν γενικὴν ἱστορίαν τῆς ἰταλικῆς Ἐκκλησίας.

— **Βιανέλλι** (Vianelli), *Ἰωσὴφ-Βαλεντῖνος*. Ἰταλὸς φυσικός, ἰατρὸς καὶ ποιητὴς (1720—1803). Κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ζωῆς του ἐξήσκησε τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα, ἀποκτήσας μεγάλην φήμην. Κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του κατεγίνετο εἰς ἐπιστημονικὰς ἀναζητήσεις καὶ ἀνεκάλυψεν ὅτι ὁ νυκτερινὸς φωσφορισμὸς τῶν ὑδάτων τῆς θαλάσσης ὀφείλεται εἰς τὴν παρουσίαν ἐντόμων τινῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἔδωσε τὸ ὄνομα «*νυκτεριναὶ πυγολαμπίδες*». Τὴν ἀνακάλυψίν του ταύτην ἀνεκοίνωσεν ὁ Βιανέλλι εἰς τὸ ἰνστιτοῦτον τῆς Βολωνίας, ἐν ἰδιαιτέρῳ «ὑπομνήματι». Πολλοὶ ὅμως σοφοὶ τοῦ διημφεσβήτησαν τὰ πρωτεῖα τῆς ἀνακαλύψεώς του. Ὁ Βιανέλλι ἔγραψε καὶ πολλὰ ποιητικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν μετὰ τὸν θάνατόν του, ἐν συλλογῇ, ἡ ὁποία φέρει τὸν τίτλον «Ναυτικὰ» ἢ «Ποιήματα τοῦ ψαρᾶ». Μ. Δ. Β.

Βιάνι (Viani), *Ἀντώνιος-Μαρία*. Ἰταλὸς ζωγράφος, γνωστὸς ὑπὸ τὸ παρωνύμιον *Il Vianino*, γεννηθεὶς ἐν Κρεμώνῃ περὶ τὸ 1540 καὶ θανὼν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Ἰουλίῳ Κάμπι, τοῦ ὁποίου ἐμιμήθη τὴν τεχνοτροπίαν. Ἀποκτήσας τὴν εὔνοιαν τοῦ δουκὸς τῆς Μαντούης Βικεντίου de Gonzague, ὠνομάσθη ὑπὸ τούτου ἰδιαίτερός του ζωγράφος, τὸν τίτλον δὲ τοῦτον διετήρησε καὶ ἐπὶ τῶν τριῶν διαδόχων τοῦ δουκός. Μεταξὺ τῶν ὡραιοτέρων ἔργων του τάσσονται: τὸ διάζωμα τῆς μεγάλης στοᾶς τοῦ δουκικοῦ παλατίου τῆς Μαντούης, τὸ ὁποῖον ἀπεικονίζει «Ὅμιλος παίδων» ἐπὶ χρυσοῦ βάθους, διαχωριζομένους ἀπ' ἀλλήλων δι' ἀνθέων καὶ καρπῶν, «Ὁ ἅγιος Μιχαήλ», ἀποκείμενος ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Ἁγνῆς ἐν Μαντούῃ καὶ «Ὁ παράδεισος» τοῦ ναοῦ τῶν οὐρσουλίνων μοναχῶν, ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει.

—**Βιάνι** (Viani) *Δομίνικος*. Ἰταλὸς ζωγράφος, υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Βιάνι, γεννηθεὶς ἐν Βολωνίᾳ (1668—1711). Μαθητεύσας εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ πατρός του, διεκρίθη μὲν ὀλιγώτερον αὐτοῦ, τὸν ὑπερέβαλεν ὅμως κατὰ τὴν ζωηρότητα τῆς ἐκφράσεως καὶ τὴν διακοσμητικὴν δεξιοτεχνίαν. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ὁ ἅγιος Ἀντώνιος προσηλυτίζων διὰ θαύματος ἑτερόδοξον» (ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐν Μπεργκάμῳ) καὶ ὁ «Ζεὺς» (Πινακοθήκη Ράττα, ἐν Βολωνίᾳ).

—**Βιάνι** (Viani), *Ἰωάννης*. Ἰταλὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Βολωνίᾳ (1636—1700). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Fiaminio Torre, μετὰ ταῦτα δ' ἐπεδόθη εἰς ἰδιαιτέρας ἐνδελεχεῖς σπουδάς, ἀφοσιωθεὶς κυρίως εἰς τὴν ἀνατομίαν, τὴν ὁποίαν ἐξηκολούθησε νὰ σπουδάζῃ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ βίου του. Μεταξὺ τῶν ὡραιοτέρων ἔργων του τάσσονται: «Ὁ ἅγιος Φίλιππος Μπενίτσι φερόμενος ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τοὺς οὐρανοὺς» καὶ «Ὁ ἅγιος Ἰωάννης», ἀμφότερα ἀποκείμενα ἐν Βολωνίᾳ. Εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν ὁ Ἰ. Βιάνι ἵδρυσε καλλιτεχνικὴν σχολήν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξῆλθον πολλοὶ ἀξιολογώτατοι ζωγράφοι. Ι. Μ. Π.

Βίαννα (ἡ) *['Αρχ.]*. Κρῆσσα νεᾶνις, ἥτις ἀναχωρήσασα ἐκ τῆς πατρίδος αὐτῆς μετ' ἄλλων Κρητῶν, ἕνεκα τῆς ἐν αὐτῇ ξηρασίας, πρὸς ἀναζήτησιν νέας πατρίδος, ἔπλευσε πρὸς τὸν ἰταλικὸν Ὑδροῦντα καὶ ἐκεῖθεν περαιτέρω εἰς Γαλλίαν. Ὅτε οὗτοι εὗρον παρὰ τὸν Ροδανὸν τὰς ὑπὸ τοῦ μαντείου λεχθείσας ἐλώδεις θέσεις, ἃς καὶ ἐξέλεξαν ὡς κατοικίαν, ἡ Βίαννα ἐγένετο ἄφαντος ἔν τινι ἑορταστικῷ χορῷ, καταπεσοῦσα εἰς χάσμα τι τῆς γῆς, ἀπὸ ταύτης δὲ ὠνομάσθη ἡ νέα ἀποικία *Bienna* (βλ. Βιέννα *τῶν Ἀλλοβρόγων*). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βιάννα (ἡ *Βιάνα*) *ντὸ Καστέλο* (Vianna do Castello) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πορτογαλίας (πλάτ. 41° 41' $\frac{1}{4}$ Β., μῆκ. 8° 50' $\frac{1}{8}$ Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 1752: Cape Villano to Oporto) παρὰ τὸν ὁμώνυμον λιμένα ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ καὶ ἐπὶ τῆς βορείας ὄχθης τοῦ ποταμοῦ *Λίμα* (Rio Lima, *Λιμίον* κατὰ Πτολεμαῖον), ὑπαγομένη εἰς τὸν νομὸν Μίνιο καὶ ἀπέχουσα ἀπὸ μὲν τῶν ἐκβολῶν τοῦ ὁμωνύμου τῷ νομῷ ποταμοῦ (Rio Minho, *Μινίου* κατὰ Πτολεμαῖον), 11 μίλ. πρὸς Νότον, ἀπὸ τοῦ στομίου τοῦ κόλπου τοῦ *Βίγγο* 25 μίλ. Νοτ., ἀπὸ δὲ τοῦ *Ὀπόρτο* (βορεία ὄχθη τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Ντούρο*) διὰ θαλάσσης μὲν 34 μίλλια παράπλου πρὸς Νότον, σιδηροδρομικῶς δὲ 83 χιλιόμετρα. Ἐκτισμένη ἐπὶ μικροῦ ὕψους ἐδάφους, ἐν μέρει δὲ ἐπὶ τῆς κλιτύος λόφου, εἶναι μία τῶν ὡραιοτέρων πορτογαλικῶν πόλεων (πληθ. 10.486 κατ.), ἀναγνωριζομένη μακρόθεν εἰς τοὺς παραπλέοντας, χάρις εἰς τὰς λευκὰς της οἰκίας. Πρὸ τῆς πόλεως φερώνυμον ἀκρωτήριον (Cabo Vianna), ἀποτελοῦν τὴν ἐσχατιὰν τῆς βορείας ὄχθης τοῦ Λίμα καὶ ἐπιστεφόμενον ὑπὸ τοῦ φρουρίου *Σαντιάγο*. Ἡ Βιάννα εἶναι πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας. Σ. Ε. Λ.

Ἡ περιλαμβάνουσα τὴν πόλιν ὁμώνυμος ἐπαρχία ἔχει ἐπιφάνειαν 2.221 τετρ. χιλ. καὶ 226.046 κατοίκους. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς καταγίνονται κυρίως εἰς τὴν ἁλιείαν τοῦ σολωμοῦ ἐν τοῖς ποταμοῖς καὶ τοῦ θύννου καὶ τῶν σαρδελλῶν ἐν τῇ θαλάσσῃ. —Μ.

Βιάννος *['Αρχ. Γεωγρ.]* βλ. Βίεννα.

—**Βιάννος** *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τῆς νοτιοανατολικῆς Κρήτης, ὑπαγομένη εἰς τὸν νομὸν Λασιθίου. Ἐπὶ ἑνετοκρατίας καὶ τουρκοκρατίας (μέχρι τοῦ 1867) ἐφέρετο ὡς ἐπαρχία *Ρίζου* ἢ *Ριζοκάστρου* ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων, οἵτινες πιθανῶς ἔδωκαν τὸ ὄνομα διὰ τὸ ὀρεινὸν (*ρίζα*), καὶ *Castel-Belveder* ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, οἵτινες ἐδέχθησαν ὕστερον καὶ τὸ ἐγχώριον ὄνομα, ὡς φέρεται εἰς κείμενα *Rizocastro* ἢ *Grizocastro* καὶ κατὰ παρετυμολογίαν *Χρυσόκαστρον*. Τῷ 1867 διχασθέντος τοῦ Ρίζου διὰ τοῦ ὀργανικοῦ νόμου, συνέστη ἡ ἐπαρχία Βιάννου ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τούτου, τοῦ δυτικοῦ προστεθέντος εἰς τὸ Μονοφάτσι. Ἔλαβε δὲ τὸ ὄνομα ἐκ τῆς μεγάλης ὁμωνύμου κώμης. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἐν τοῖς διοικητικοῖς ὀργανισμοῖς τὸ Ρίζον μετωνομάσθη *Ἀρκαδία*, ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς ἐπισκοπῆς, ἧς διατηρεῖται ὁ τίτλος, ὅλα τὸ ὄνομα δὲν παρέμεινε καθὼς καὶ τὸ τοῦ Ριζοκάστρου.

Ὡς ἔχει σήμερον ἡ Βιάννος εἶναι ἐκ τῶν μικροτέρων τῆς Κρήτης ἐπαρχιῶν. Ὁρίζεται δὲ πρὸς Β. ὑπὸ τῶν ἐπαρχιῶν Πεδιάδας καὶ Λασιθίου διὰ τῶν Δικταίων ὀρέων, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Ἱεραπέτρας διὰ τοῦ ῥύακος *Μύρτου* καὶ διακλαδώσεως τοῦ ὄρους *Δίκτης* καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Μονοφατσίου διὰ τῶν ποταμῶν *Ἀναποδάρι* καὶ *Ἐμπάρου*. Τὸ πλεῖστον τῆς ἐπαρχίας εἶναι ὀρεινόν, περιοριζόμενον μεταξὺ τῶν κατερχομένων ἀπὸ τῶν ὀρέων τῆς Δίκτης δειράδων.

Τὰ περιβάλλοντα δὲ ἢ διασχίζοντα τὴν ἐπαρχίαν μερικώτερα ὄρη εἶναι: *Ὁ Ἀφέντης-Χριστός*, ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῆς *Δίκτης* (2.155 μ.) μεταξὺ Πεδιάδας καὶ Βιάννου· τὸ *Ἀπλίκι* (759 μ.), ἡ *Ρουσοκεφάλα* (1.250 μ.) καὶ τὸ *Κέρατο* (620 μ.). Σχηματίζονται δὲ κοιλάδες δασώδεις ἐν μεγάλῃ ἐκτάσει ἐκ ἐλαιῶν, χαρουπεῶν καὶ ἄλλων παντοίων ἡμέρων καὶ ἀγρίων δένδρων, διαρρεόμεναι πανταχοῦ σχεδὸν ὑπὸ ἀφθόνων ὑδάτων, ἔχουσαι δὲ ἔδαφος γόνιμον καὶ ποικίλον κατὰ τὴν σύστασιν. Αἱ κοιλάδες αὗται εἶναι αἱ τῶν ῥυάκων *Μύρτου*, *Μπλάβου* ποταμοῦ καὶ *Κρυοποτάμου* καὶ τοῦ ὄρους *Κεράτου*, ἐξ οὗ καὶ *Κερατόκαμπος*.

Εἰς τὴν Βιάννον ἀνῆκει κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ὁ *Ὁμαλὸς* (1.100 μ.) Λασιθίου κατὰ κυριότητα. Ἐπίσης τὸ *Πορφάραγγο*, σημαντικὴ φάραγξ σχηματιζομένη ἄνωθεν τῆς τοποθεσίας *Δέρματος*, τὸ *Ἀφρατὶ* παρὰ τὸν Κερατόκαμπον καὶ τὸ εἰς θέσιν *Λιδὶ* ἄνωθεν τῆς *Ἄρβης*. Ὁ Ἀναποδάρης ἐσχημάτιζε καὶ μικρὰν λίμνην παρὰ τὴν κώμην Βιάννον. Εἰς δὲ τὴν θέσιν *Βίγλα* τοῦ Κερατοκάμπου ὑπάρχει σπήλαιον μέγα, στενῆς μὲν εἰσόδου, πλάτους δὲ ἐσωτερικῶς μεγίστου καὶ βάθους ἀμετρήτου. Κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις ἐχρησίμευεν ὡς καταφύγιον καὶ ἀποθήκη τῆς κινητῆς περιουσίας τῶν κατοίκων τῆς Βιάννου. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς δὲ τοῦ βουνοῦ ὑπάρχει μικρὰ κοιλὰς ὀνομαζομένη Βίγλα, ἔνθα εἶναι θολωταὶ δεξαμεναὶ καὶ ἐρείπια ὀχυρωμάτων μὲ πολεμίστρας, πιθανῶς ἀπὸ τῆς ἑνετοκρατίας.

Ἡ παραλία τῆς Βιάννου εἶναι ἀλίμενος. Ὁρμίσκοι τινὲς ἀνάξιοι λόγου ὑπάρχουσιν, ὡς ὁ τῆς *Ἄρβης*, ὅπου τοποθετεῖται τὸ *Ἄρβιον* ὄρος τῶν παλαιῶν, μὲ ἱερὸν τοῦ *Ἀρβίου Διός*, ὅπου εὑρέθη σαρκοφάγος μετακομισθεῖσα εἰς Λονδῖνον, λεπτότατα ἐξειργασμένη, φέρουσα διονυσιακὴν πομπήν· ὁ τῆς *Ψαρῆς-φοράδας*, ὅπου τῷ 823 μ. Χ. ἀπεβιβάσθησαν οἱ κατακτηταὶ Ἄραβες, καὶ ὁ παρὰ τὴν *Μύρτον*, χρησιμοποιούμενος ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν καὶ ὅπου κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις ἀπεβιβάζοντο τροφαὶ καὶ πολεμεφόδια τῶν ἐπαναστατῶν.

Τὸ κλίμα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ψυχρὸν μὲν εἰς τὰ βόρεια καὶ ὑψηλότερα μέρη, ἤπιον δὲ εἰς τὰ νότια καὶ χαμηλότερα, ὑγιεινὸν δὲ πανταχοῦ. Τὰ προϊόντα αὐτῆς εἶναι δημητριακοὶ καρποί, ἔλαιον, κεράτια, παντοῖα ὀπωρικά, μέταξα, μέλι, τυρὸς καὶ ἔρια ἐκ τῶν τρεφομένων αἰγοπροβάτων.

Κατὰ τοὺς ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως ἀγῶνας τῆς Κρήτης συνεκροτήθησαν καὶ ἐνταῦθα μάχαι. Τῷ 1822 ἐδῄωσεν αὐτὴν ὁ Χασὰν-πασᾶς, τῷ δὲ 1866 ὁ Ὀμὲρ-πασᾶς. Μάχαι ἀξιομνημόνευτοι εἶναι ἡ τοῦ 1823 παρὰ τὴν Κάτω-Βιάννον, καὶ ἡ τοῦ 1867 παρὰ τὸν Πεῦκον, εἰς θέσιν *Βαλτοπήγαδο*. Διαπρεπεῖς τῆς ἐπαρχίας ἄνδρες μνημονεύονται οἱ ὁπλαρχηγοὶ καὶ πληρεξούσιοι *Ἀναγνώστης Συμιανός*, *Χατζανεγνώστης* κοινῶς μνημονευόμενος, *Γ. Πρωτόπαππας*, *Ε. Χατζάκις*, *Γ. Κονδύλης*, *Γ. Πλατσουνᾶς* καὶ πολλοὶ ἄλλοι· κατὰ τὴν σύγχρονον δὲ ἐποχὴν ὡς πολιτευόμενος ὁ *Γ. Παππαμαστοράκης*, γενόμενος καὶ πρόεδρος τῆς Κρητικῆς κυβερνήσεως, καὶ ὡς λόγιος ὁ *Ἰωάν. Κονδυλάκις*, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Διαβάτης*.

Ἀρχαῖαι πόλεις τοποθετοῦνται ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βιάννου ἡ *Βίεννα*, *Ἄλβη* (ἡ—α) καὶ ἡ *Κεραία*. Ἄλλοτε ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ καὶ δύο μοναί, διαλελυμέναι ἤδη, ἡ *Ἁγία Μονὴ* καὶ ὁ *Ἅγιος Ἀντώνιος*.

Ἡ ἐπαρχία Βιάννου ὑπάγεται ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Ἀρκαδίας. Ἡ ἐπισκοπὴ αὕτη ἱδρυμένη ἀπὸ τῶν βυζαντιακῶν χρόνων διετηρήθη καὶ κατὰ τὴν Β' Βυζαντινὴν περίοδον ἤτοι, μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Ἀράβων, καὶ ἐπὶ τῆς ἑνετοκρατίας, ἀλλ' ὡς λατινικὴ μέχρι τοῦ 1604, ὅτε κατηργήθη, ἕδραν δὲ εἶχε τὴν *Μικρὴν -Ἐπισκοπὴν Ρίζου*. Μνημονεύεται δὲ Ἕλλην τὴν ἐθνικότητα ἐπίσκοπος μεταξὺ τοῦ 1410 καὶ 1417, ὁ *Μιχαὴλ Γογγορράφτης*. Μετὰ τὴν κατάλυσιν δὲ τῆς ἑνετικῆς κυριαρχίας ἀποκατεστάθη ἡ ἐπισκοπὴ Ἀρκαδίας καὶ ἥδρευεν ἐν Ἀπάνω Βιάννῳ μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων, ὅτε ὡρίσθησαν ὡς ἕδρα οἱ *Ἅγιοι-Δέκα Καινούργιου* καὶ ἠλλοιώθησαν καὶ αἱ περιφέρειαι τῶν ἐπισκοπῶν. Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

Διοικητικὴ διαίρεσις. Ἡ ἐπαρχία Βιάννου πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς του νόμου ΔΝΖ' ἀπηρτίζετο ἐκ 17 ἀγροτικῶν δήμων προελθόντων ἐκ τῶν τριῶν δήμων *Βιάννου*, *Ἁγίου Βασιλείου* καὶ *Μουρνιῶν*, εἰς οὓς πρότερον διῃρεῖτο. Σήμερον διαιρεῖται αὕτη εἰς 14 κοινότητας, ἀριθμούσας ἐν συνόλῳ (1928) 7771 κατοίκους, ὧν οἱ 3718 ἄρρενες καὶ οἱ 4053 θήλεις. Τὰς κοινότητας ταύτας κατωτέρω ἀναφέρομεν κατὰ περιφερείας τέως δήμων, ἐν παρενθέσει σημειοῦντες τοὺς ἀπαρτίζοντας ἑκάστην συνοικισμούς.

α') Περιφέρεια Βιάννου. Κοινότητες: 1) *Ἄνω-Βιάννου* (Ἄνω Βιάννος, Ἁγία Μονή, Λουτράκι, Πλάκα)· 2) *Βαχοῦ* (Βαχός)· 3) *Κάτω Βιάννου* (Κάτω Βιάννος) καὶ 4) *Χόνδρου* (Χόνδρος).

β') Περιφέρεια Ἁγίου Βασιλείου. Κοινότητες: 1) *Ἁγίου Βασιλείου* (Ἅγιος Βασίλειος, Κρεββατᾶς, Μονὴ Ἄρβη)· 2) *Ἀμυρῶν* (Ἀμυρά)· 3) *Καλαμίου* (Καλάμι)· 4) *Κεφαλοβρυσίου* (Κεφαλοβρύσι)· 5) *Πεύκου* (Πεῦκος) καὶ 6) *Συκολόγου* (Συκολόγος).

γ') Περιφέρεια Μουρνιῶν: Κοινότητες: 1) *Μουρνιῶν* (Μουρνιές, Μῦθοι)· 2) *Κάτω Σύμης* (Κάτω Σύμη, Λουτράκιον)· 3) *Μύρτου* (Μύρτος, Γδόχια) καὶ 4) *Ρίζης* (Ρίζα).

Ἡ ἐκπαίδευσις ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐξυπηρετεῖται δι' ἑνὸς ἡμιγυμνασίου ἐν τῇ ἕδρᾳ αὐτῆς (μαθ. 100) καὶ 16 δημοτικῶν σχολείων, ὧν ἀνὰ ἓν ἀρρένων καὶ θηλέων καὶ τὰ λοιπὰ μεικτὰ μὲ σύνολον μαθητῶν 1132 (ἄρρενες 712, θήλεις 442). Ἡ δικαιοσύνη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἀπονέμεται δι' ἑνὸς εἰρηνοδικείου, ἐπίσης ἐν τῇ ἕδρᾳ αὐτῆς ἑδρεύοντος, ὑπαγομένου δὲ εἰς τὸ πρωτοδικεῖον Λασιθίου.

Αἱ συγκοινωνίαι τῆς ἐπαρχίας ἐξυπηρετοῦνται διὰ δικτύου βατῶν ὁδῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὁμαλῶν. Αἱ ὑπηρεσίαι δὲ ΤΤΤ ἀντιπροσωπεύονται δι' ἑνὸς ταχυδρομικοῦ καὶ τηλεγραφικοῦ γραφείου Β' τάξεως, λειτουργοῦντος ἐν τῇ ἕδρᾳ, καὶ 7 τηλεφωνικῶν γραφείων εἰς τὰ χωρία Ἅγ. Βασίλειος, Ἀμυρά, Καλάμι, Πεῦκος, Συκολόγος, Μουρνιὲς καὶ Μύρτος. Δ. Ε. Μ.

— **Βιάννος Ἄνω** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Βιάννου, τοῦ νομοῦ Λασιθίου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 1203. Εἰς

Digitized by Google

τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Δουτράκι* (κάτ. 184) καὶ *Πλάκα* (κάτ. 297). Ἡ Ἄνω Βιάννος συγκροτεῖται ἐκ τριῶν συνοικιῶν, *Σωρῶν*, *Πετρούνι* καὶ *Παναγίας Λαουταριανῆς*, ἑκάστη τῶν ὁποίων εἶχεν ἴδιον ναόν. Τοὺς δύο ὅμως εἶχον μεταβάλει οἱ Τοῦρκοι εἰς τζαμιά, ἠλευθερώθησαν δέ, ὁ εἷς τῷ 1878, ὁ δ' ἕτερος τῷ 1896. Τῆς συνοικίας Πετρούνι ὑπέρκειται τὸ ὄρος Ρουσοκεφάλα, ὅπου ἦτο ἡ ἀκρόπολις τῆς ἀρχαίας Βιάννου καὶ πύργος τουρκικός, ὃν κατηδάφισαν οἱ Χριστιανοὶ μετὰ τὸ 1866, σῴζονται δὲ καὶ ἑνετικὰ ἐρείπια. Ἡ Ἄνω Βιάννος διαρρέεται ὑπὸ πολλῶν ὑδάτων καὶ ἔχει πολλοὺς κήπους. Πρὸ τοῦ 1897 τὸ τρίτον τῶν κατοίκων ἦσαν Τοῦρκοι. Ε. Γ.

— Βιάννος Κάτω *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Βιάννου τοῦ νομοῦ Λασιθίου ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 332.

Κατὰ τὸ 1822, ὅτε ὁ Ἀλβανὸς Χασὰν πασᾶς ἐδῄωσε τὴν ἐπαρχίαν, φονεύσας καὶ αἰχμαλωτίσας πλείστους τῶν κατοίκων, ἠρήμωσε τελείως καὶ τὴν Κάτω Βιάννον, ἡ ὁποία βραδύτερον συνῳκίσθη ἐκ νέου. Ε. Γ.

— Βιάννου, τέως δῆμος — *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ἀπαρτιζόντων πρὸ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τὴν ἐπαρχίαν Βιάννου - Ρίζης τῆς διοικήσεως Λασιθίου τῆς Κρήτης, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Ἄνω Βιάννου*, *Βαχοῦ*, *Κάτω Βιάννου* καὶ *Χόνδρου*. Δ. Ε. Μ.

Βιαντάνα (Viadana) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν τῷ νομῷ Λομβαρδίας, εἰς ἀπόστασιν 39.6 χιλιομέτρων πρὸς τὰ ΝΔ. τῆς Μαντούης, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Πάδου. Κάτ. 12.987. Ἔχει ἐργοστάσια ὑφασμάτων, βυρσοδεψεῖα καὶ οἰνοπνευματοποιεῖα. Μ. Δ. Β.

Βιαντάνα (Viadana), *Λουδοβῖκος*. Ἐπικρατήσασα ὀνομασία τοῦ μοναχοῦ *Λουδ. Γκρόσσι*, ὅστις, γεννηθεὶς τῷ 1564 εἰς τὴν κωμόπολιν Βιαντάνα (βλ. λ.) ἔμεινε γνωστὸς εἰς τὴν ἱστορίαν ὑπὸ τὸ τελευταῖον τοῦτο ὄνομα. Ὁ Βιαντάνα, μαθητεύσας παρὰ τῷ Κωστ. Πόρτα, ταχέως προήχθη εἰς μουσικοδιδάσκαλον καὶ κάντορα τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Μαντούης, ἔνθα διέμεινεν ἀπὸ τοῦ 1594—1609, κατόπιν εἰς Φάνο, εἰς Βενετίαν καὶ ἐν τέλει ἐκ νέου εἰς Μάντουαν, ὅπου ἀπέθανε τὴν 2 Μαΐου 1627. Ὁ Βιαντάνα ὑπῆρξεν ὁ ἐφευρέτης τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς δι' ὀλίγας φωνάς, τὴν ἐλλείπουσαν ἁρμονίαν τῶν ὁποίων συνεπλήρωνε τὸ βάσιμον τοῦ ὀργάνου. Ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀπεδίδετο ἐπίσης εἰς τὸν Βιαντάνα ἡ ἐφεύρεσις τοῦ *ἐναρίθμου* ἢ *συνεχοῦς βασίμου*· ἀλλ' εἶναι γνωστὸν ὅτι καὶ πρὸ αὐτοῦ ἐγίνετο χρῆσις μέλους διὰ μίαν μόνον φωνὴν συνοδείᾳ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου ἢ ἄλλου ἐγχόρδου. Ὁ Βιαντάνα μετ' ὀλίγον ἤρχισε γράφων ὁ ἴδιος ἔργα διὰ μίαν ἢ δύο φωνάς, ἀληθινὰ ἐκκλησιαστικὰ κοντσέρτα καὶ μοτέτα, πλουτίζων τὴν ἁρμονίαν μὲ τὸ συνεχὲς βάσιμον, ὅπερ ἐξετέλει τὸ ὄργανον. Τὰ βάσιμα τοῦ Βιαντάνα δὲν φέρουσιν ἀριθμούς· ὁμοίως αἱ συστάσεις τὰς ὁποίας κάμνει εἰς τοὺς ἐκτελεστάς, εἰς τὰ ἐκδοθέντα ὑπ' αὐτοῦ ἔργα, δὲν καθορίζουν συμφώνους ἢ διαφώνους συγχορδίας. Αἱ συστάσεις αὗται ὑποδεικνύουν μόνον τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἔργων ὑπὸ τῶν ἀοιδῶν καὶ τοῦ ὀργανίστα.

Ἡ μουσικὴ παραγωγὴ τοῦ Βιαντάνα, ἀρκετὰ σημαντική, περιλαμβάνει: «canzonette» τετραφώνους (1590) καὶ τριφώνους (1594), τετράφωνα μαδριγάλια (1591), ἑξάφωνα μαδριγάλια (1593), λειτουργίας τετραφώνους (1596), ψαλμοὺς τοῦ ἑσπερινοῦ διὰ πέντε φωνὰς (1595 εἰς 2 τόμ.), «Falsi bordini» διὰ 5 φωνὰς (1596), «Completorium Romanum» δι' 8 φωνὰς (1597), ὀκτάφωνα μοτέτα (1597), «Officium defunctorum» (1600), ἑκατὸν θρησκευτικὰ κοντσέρτα (1602), λιτανείας διὰ 3 ἕως 12 φωνὰς (1607), Ὀκταφώνους μουσικὰς συμφωνίας (1610), «Responsoria» (1609) κτλ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ant. Parazzi*, Della vita di Lud. Grossi da Viadana (1877).—*Fr. X. Haberl*, «Kirchenmusikalisches Jahrbuch» (1881) καὶ «Musica sacra» (1897). Γ. Σ.

Βιάντεν (Vianden) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Λουξεμβούργου, παρὰ τὰ βόρεια πρωσσικὰ σύνορα, ἐπὶ τοῦ Οὔρ, εἰς ἀπόστασιν 7 χιλ. Β. τοῦ Ντίκιρς. Ὁ καταστατικὸς τῆς χάρτης εἶναι εἷς τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς Εὐρώπης, παραχωρηθεὶς κατὰ τὴν ΙΔ' ἑκατονταετηρίδα ὑπὸ τοῦ Φιλίππου, κόμητος τοῦ Βιάντεν, ἐκ τοῦ ὁποίου κατάγεται ἡ οἰκογένεια τῶν *Νασσάου-Βιάντεν*, οἵτινες εἶναι οἱ πρόγονοι τοῦ Γουλιέλμου τῆς Ὀράγγης καὶ τῆς βασιλίσσης Βιλελμίνης τῆς Ὁλλανδίας. Ἐν αὐτῇ εὑρίσκονται ἐρείπια ἀρχαίου ὀχυροῦ πύργου καὶ ἀρχαίας ἐκκλησίας, ἡ ὁποία λέγεται ὅτι ἐκτίσθη κατὰ διαταγὴν τοῦ σταυροφόρου κόμητος Φρειδερίκου τοῦ Β', κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Παναγίου Τάφου. Εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως εὑρίσκονται ἐρείπια καὶ ἄλλων πύργων. Ἡ μικρὰ πόλις καὶ τὰ περίχωρά της ὑπῆρξαν ἡ εὐνοουμένη διαμονὴ πολλῶν προσωπικοτήτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ, ὅστις παρέμεινεν ἐν αὐτῇ κατὰ πολλὰς περιόδους. Κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπίσκεψίν του ἔγραψεν ἐκεῖ τὸ ἐπικολυρικόν του ποίημα «Τὸ τρομερὸν ἔτος», ἀναφερόμενον εἰς τὸν γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870. Ἔχει περὶ τοὺς 2500 κατοίκους. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἡ κοιλὰς τῆς Βιάντεν ἦτο κατάφυτος ἐξ ἀμπελώνων, σήμερον ὅμως οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν χοιροτροφίαν. Μ. Δ. Β.

Βιαντιάδης.—1) Υἱὸς τοῦ Βίαντος (Ἀπ. Ροδ. 2,63), ἤτοι ὁ Ταλαός, κατὰ Παυσανίαν (8,25,8), πατὴρ τοῦ Ἀδράστου, Παρθενοπαίου, Πρώνακτος, Μηκιστέως, Ἀριστομάχου, Ἱππομέδοντος καὶ τῆς Ἐριφύλης. Ὁ τάφος αὐτοῦ ἦτο ἐν Ἄργει (*Παυσ.* 2,21,2).—2) Υἱὸς τοῦ Περιλάου (Ἰλ. Β, 565). ΙΑΚ.Χ.Δ.

Βιαντίδαι. Ἓν τῶν τριῶν βασιλικῶν γενῶν τοῦ ἀρχαίου Ἄργους, τὴν καταγωγὴν τοῦ ὁποίου ἡ μυθολογικὴ παράδοσις ἀποδίδει εἰς τὸν Βίαντα, ἀδελφὸν τοῦ μάντεως Μελάμποδος. Τὰ ἕτερα δύο γένη ἦσαν οἱ *Ἀναξαγορίδαι* καὶ οἱ *Μελαμποδίδαι*. (Βλ. λ. Ἀναξαγόρας *[Μυθολ.]*.)

Βιάνωρ (ὁ) *[Μυθολ.]*. Εἷς τῶν μυθικῶν Κενταύρων, ὅστις, συνοδεύων τὸν ἀρχηγὸν αὐτοῦ Εὐρυτίωνα, προσῆλθεν εἰς τοὺς γάμους τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Λαπιθῶν Πειρίθου μετὰ τῆς Ἱπποδαμείας, θυγατρὸς τοῦ Λαπίθου Ἄτρακος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Εὐρυτίων μεθυσθεὶς κατὰ τὸ γαμήλιον συμπόσιον ἀπεπειράθη ν' ἁρπάσῃ τὴν ὡραίαν Ἱπποδάμειαν, προεκλήθη ἐκ τούτου μάχη Λαπιθῶν καὶ Κενταύρων (βλ. λ. **Κενταυρομαχία**) καὶ κατὰ τὴν συμπλοκὴν ταύτην ὁ ἐπίσης προσκεκλημένος εἰς τοὺς γάμους τούτους φίλος τοῦ Πειρίθου Θησεὺς πλήξας τὸν Βιάνορα δι' ὀζώδους ῥάβδου εἰς τὸ πρόσωπον ἐφόνευσεν αὐτόν (*Ὀβιδ.* «Μεταμορφώσεις» XII, 545 καὶ ἑξῆς).

— Βιάνωρ *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Τιβέρεως καὶ τῆς κόρης τοῦ μάντεως Τειρεσίου Μαντοῦς (ἢ κατ' ἄλλους τῆς Νύμφης Μαντοῦς), ὅστις κτίσας πόλιν ἐν τῇ Λομβαρδίᾳ τῆς βορείου Ἰταλίας ὠνόμασεν αὐτὴν *Μάντουαν*, ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς μητρός του (*Βεργιλ.* Ἐκλογῶν IX, 60 καὶ Αἰνειάδος X, 198).

— Βιάνωρ *[Μυθολ.]*. Ἀρχηγὸς μικροῦ στρατιωτικοῦ σώματος ἐν τῷ στρατῷ τῶν Τρώων, ὡς τοιοῦτος δὲ «ποιμὴν λαῶν» ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου καλούμενος, ὅστις κατὰ τὴν ἀριστείαν τοῦ Ἀγαμέμνονος ἐφονεύθη ὑπ' αὐτοῦ πρῶτος αὐτὸς καὶ εὐθὺς μετ' αὐτὸν ὁ ἑταῖρος αὐτοῦ *Ὀϊλεὺς* (Ἰλιάδος Λ, 92 καὶ ἑξῆς).

—Βιάνωρ. Συγγενὴς τοῦ βασιλέως τῶν ἐν Θρᾴκῃ Ὀδρυσῶν Ἀμαδόκου τοῦ Β', ἀρχηγὸς μισθοφορικῶν στρατευμάτων αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ 359 π. Χ., φίλος δὲ καὶ τῶν Ἀθηναίων καὶ σύμμαχος καὶ πολίτης αὐτῶν τιμητικῶς ψηφισθεὶς (*Δημοσθ.* κατ' Ἀριστοκράτους § 10, 12, 17, 180, 189).

— Βιάνωρ. Ἀκαρνάν, ἀρχηγὸς μισθοφορικοῦ στρατεύματος ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἠκολούθει Ἀμύνταν, τὸν υἱὸν Ἀντιόχου, μετὰ τούτου δὲ καὶ τοῦ Θυμώνδα καὶ τοῦ Ἀριστομήδους ηὐτομόλησε πρὸς τὸν Δαρεῖον καὶ τοὺς Πέρσας. Μετὰ τὴν ἐν Ἰσσῷ ἧτταν τοῦ Δαρείου (331 π. Χ.) κατέφυγε μετὰ τοῦ Ἀμύντου εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου καὶ ἀπέθανεν (*Ἀρριαν.* «Ἀνάβασις Ἀλεξάνδρου» Β' ιγ' 2).

— Βιάνωρ. Ἐπιγραμματοποιὸς ἐκ Βιθυνίας τῆς Μ. Ἀσίας καταγόμενος, γραμματικὸς τὸ ἐπάγγελμα, ἀκμάσας, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς Α' μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδος, ὡς ἐμφαίνεται ἐξ ἐπιγράμματός του «εἰς Σάρδεις τὴν πόλιν διὰ τὴν πρότερον εὐδαιμονίαν πρὸς τὴν νῦν ἐρήμωσιν», προελθοῦσαν ἐξ ἰσχυροῦ σεισμοῦ, γενομένου τῷ 17 μ. Χ., κατὰ τὸν Ρωμαῖον ἱστορικὸν Τάκιτον. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Βιάνορος ὑπάρχουσιν ἐν τῇ «Ἀνθολογίᾳ *Κωνσταντίνου τοῦ Κεφαλᾶ*» περὶ τὰ εἴκοσιν ἐπιγράμματα παραληφθέντα ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ ταύτῃ ἐκ τοῦ καλουμένου «Στεφάνου τοῦ Φιλίππου», ἤτοι συλλογῆς ἐπιγραμμάτων διαφόρων ποιητῶν, γενομένης ἐπὶ Καλιγόλα ὑπό τινος Φιλίππου Θεσσαλονικέως. Τὰ ἐπιγράμματα ταῦτα τοῦ Βιάνορος, τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν μέχρι τεσσάρων ἐλεγειακῶν διστίχων συγκείμενα, ἄλλα μὲν ἀναφέρονται εἰς μυθολογικὰ πρόσωπα (ὡς λ. χ. τὸ ἐν VII 396 τῆς Ἀνθολογίας «εἰς Ἐτεοκλέα καὶ Πολυνείκην τοὺς Οἰδίποδος παῖδας»), ἄλλα δὲ εἰς ἱστορικὰ πρόσωπα ἢ γεγονότα (ὡς λ. χ. τὸ ἐν VII, 49 «εἰς Εὐριπίδην», καὶ τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν «εἰς Σάρδεις»), ἄλλα δὲ εἰς πλαστὰς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σκηνὰς τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου (ὡς λ. χ. τὸ ἐν IX, 223 «εἰς ἀετὸν τοξευθέντα ὑπὸ Κρητὸς καὶ τὸν τοξεύσαντα διὰ τοῦ αὐτοῦ βέλους κτείναντα»). Καίτοι δὲ ἡ γλῶσσα τῶν ἐπιγραμμάτων τοῦ Βιάνορος, ὡς καὶ πολλῶν ἄλλων συγχρόνων αὐτοῦ ἐπιγραμματοποιῶν, εἶναι πολλάκις λίαν ἐπιτετηδευμένη, ἐνίοτε δὲ ἐν τῷ αὐτῷ ἐπιγράμματι μεταχειρίζεται ἀναμεὶξ δωρικά, ἰωνικὰ καὶ ἀττικὰ στοιχεῖα, τὰ πλεῖστα ὅμως αὐτῶν καὶ εὐθὺ πρὸς τὸν σκοπὸν βάλλουσι καὶ ὡραίας εἰκόνας περιέχουσι καὶ μετὰ πολλῆς χάριτος εἶναι πεποιημένα. Ἐν τῇ ἐπιγραμματοποιίᾳ δ' ὁ Βιάνωρ ἀνταγωνιστὴς, ὡς φαίνεται, πρὸς δύο ὁμοτέχνους, τὸν *Ἀντίφιλον* καὶ τὸν *Ἀπολλωνίδην*. Ἀλλ' ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν ἔργων τῶν τριῶν τούτων ποιητῶν καταφανὴς εἶναι ἐν πᾶσιν ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Βιάνορος. Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

Βιάρ (Viard), *Ἰούλιος*. Γάλλος δημοσιογράφος, γεννηθεὶς ἐν Ρουὲν καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1865. Διεκρίθη διὰ τὴν μαχητικότητα καὶ τὴν ἀφοσίωσίν του εἰς τὰ δημοκρατικὰ ἰδεώδη. Καίτοι ἀνῆκεν εἰς εὐκατάστατον οἰκογένειαν, ἐπροτίμησε νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν περιπετειώδη ζωὴν τοῦ Καρτιὲ Λατὲν καὶ νὰ στερηθῇ τοῦ μητρικοῦ ἐπιδόματος. Διὰ τὸν Βιὰρ ἡ ζωὴ ὑπῆρξεν ἔκτοτε διαρκὴς καὶ τραχὺς ἀγών. Παρὰ τὸν διωγμόν, ὃν ἐπὶ τῆς Δευτέρας Αὐτοκρατορίας ὑφίσταντο αἱ μεταρρυθμιστικαὶ ἰδέαι, ὁ Βιὰρ ὑπερημύνθη αὐτῶν μὲ φανατισμόν. Συνεργάτης τοῦ Προυντὸν εἰς τὸν «Ἀντιπρόσωπον τοῦ λαοῦ» ἔμεινε πιστὸς μέχρι θανάτου εἰς τὰ δόγματα τοῦ μεγάλου διδασκάλου.

Τὸ δημοσιογραφικόν του ἔργον, ἰδίως ἄρθρα διακρινόμενα διὰ τὸ βαθυστόχαστον καὶ τὴν ἐπιθετικότητα αὐτῶν, εὑρίσκονται σκορπισμένα εἰς τὰς πλείστας ἐφημερίδας τῆς ἐποχῆς καὶ ἰδίως τὸν «Ταχυδρόμον», τὸν «Φιγκαρώ», παλαιὸν καὶ νέον, τὰ «Παρασκήνια», τὸν «Πειρατὴν-Σατανᾶν», τὸν «Ἑρμῆν τῶν Θεάτρων», τὸν «Ραμπελαί» καὶ τὴν «Ἐθνικὴν Γνώμην». Τῷ 1856 ἵδρυσε τὴν ἡμερησίαν ἐφημερίδα «Ὁ Πολισινὲλ ἐν Παρισίοις», τῆς ὁποίας ἦτο συγχρόνως διευθυντὴς καὶ μοναδικὸς συντάκτης. Εἰς αὐτὴν ἐδημοσίευσε τὸν «Ἰωνάθαν Μιζέρ», εἶδος αὐτοβιογραφίας, τὴν ὁποίαν διακρίνει βαθὺς πόνος καὶ καρτερικὴ θλῖψις. Ὑπῆρξεν ἐπίσης καλὸς συγγραφεύς, ἐκδόσας τὰς «Μικρὰς χαρὰς τοῦ ἀνθρωπίνου βίου», μυθιστόρημα πλῆρες πικρᾶς εἰρωνείας, τὸν «Πιερρότον νυμφευμένον» παντομίμαν, τὴν «Κυρίαν Μασκαρίλ» ὀπερέτταν, τὸ «Γῆρας τοῦ Δὸν Ζουάν» δρᾶμα κ. ἄ. Ἀπέθανε πτωχὸς κατόπιν μακροῦ βίου πλήρους περιπετειῶν. Ν. Χ. ΛΣ

—Βιάρ (Viar), *Πέτρος-Ἰωσήφ*. Γερμανὸς στρατηγὸς (1655—1718). Ἐπολέμησε κατὰ τῶν Οὔγγρων καὶ Τούρκων, προήχθη διὰ τὴν ἀνδρείαν του εἰς ἀντιστράτηγον, ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βαρώνου καὶ εἶτα τοῦ κόμητος τῆς αὐτοκρατορίας καὶ μετέσχε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ στρατιωτικοῦ του σταδίου εἰς πλείονας τῶν πεντήκοντα μαχῶν. Διεκρίθη κυρίως κατὰ τὰς μάχας τοῦ Πετερβαραντὲν καὶ τοῦ Βελιγραδίου, ὅπου, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου, ἐπιτεθεὶς κατὰ τοῦ τουρκικοῦ ἱππικοῦ συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν νίκην. —Β.

Βιαράδικα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Κυθηρίων τῆς ὑπαγομένης εἰς τὸν νομὸν Ἀργολιδοκορινθίας ἐπαρχίας Κυθήρων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 215. Κεῖται εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ καλλιεργησίμου γηλόφου *Πλακάσι*. Ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Μετὰ τῆς πλησιεστέρας κωμοπόλεως Κυθήρων συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 12). Δ. Ε. Μ.

βιαρέα (ἡ) (Biarea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀρσειδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου διακρίνονται κυρίως ἐκ τοῦ χονδροῦ βλαστοῦ των καὶ τῶν βαθέως κολπωτῶν καὶ μεγάλων φύλλων των. Τὰ ἄνθη φέρονται κατὰ τὴν κορυφὴν τῶν κλάδων, ἔχουσι σχῆμα σπάδικος, εἶναι λευκὰ καὶ κατὰ βότρυς διατεταγμένα. Ἡ φοθήκη, δίχωρος, κατὰ τὴν ὡρίμανσιν της μεταβάλλεται εἰς σαρκώδη καρπὸν περικλείοντα ἀρκετὰ σπέρματα φοειδῆ φέροντα κατὰ τὸ μέσον των καὶ

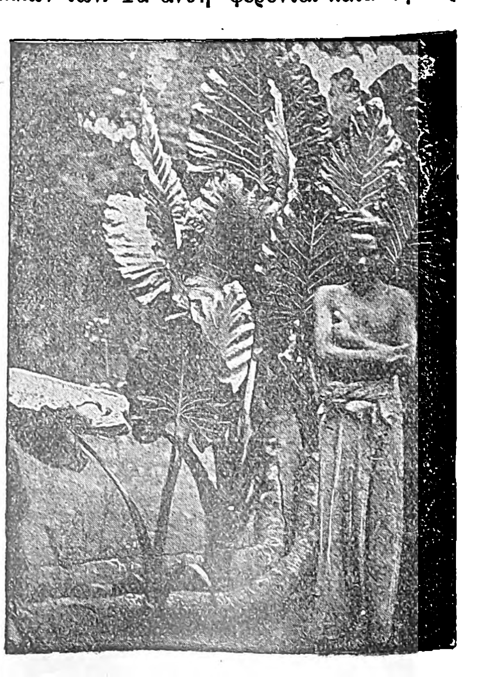

Βιαρέα ἡ δίχρους (Σουμάτρα).

Digitized by Google

κατὰ μῆκος βαθεῖαν αὔλακωσιν. Αἱ βιαρέαι ἀπαντῶσιν εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστὰ πλεῖστα εἴδη, ὧν κοινότερα: *βιαρέα ἡ δίχρους* (Biarea bicolor). Τὸ φυτὸν τοῦτο καλλιεργεῖται εἰς τὰ θερμοκήπια τῆς Εὐρώπης διὰ τὸ ὡραῖον φύλλωμά του. Αἱ ῥίζαι του ἐνέχουσι δριμύν, γαλακτώδη χυμόν, δηλητηριώδη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον· *βιαρέα ἡ ἰόχρους* (Biarea violacea), ἧς τὰ φύλλα τρώγονται ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν Ἀντιλλῶν.

Ἡ καλλιέργεια τῶν φυτῶν τούτων γίνεται κυρίως εἰς πήλινα δοχεῖα, καὶ ὅταν κατὰ τὸ φθινόπωρον τὰ φύλλα ἄρχωνται ξηραινόμενα, μεταφέρουσι τὰ δοχεῖα ἐντὸς τῶν θερμοκηπίων. Ὅταν πλησιάσῃ ἡ ἐποχὴ τῆς φυτεύσεώς των, ἥτις ἐποχὴ κυμαίνεται ἀναλόγως τοῦ εἴδους, φυτεύουσι τοὺς βολβοὺς τῶν φυτῶν τούτων εἰς ξύλινα κιβώτια πεπληρωμένα ἐκ χώματος μεμειγμένου μετὰ φυτικῶν οὐσιῶν καὶ ἄμμου. Ἐφόσον τὸ φύτρον δὲν ἀνεφάνη, τὸ φυτὸν ποτίζεται σπανίως, ἀλλ᾽ εὐθὺς μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ φύτρου ἡ ἄρδευσις γίνεται συχνοτέρα. Μετὰ πάροδον 2—3 μηνῶν τὸ φυτὸν λαμβάνει τὴν τελείαν του ἀνάπτυξιν. Δ.Ν.Π.

βιαρετζίνα (ἡ) *[Ναυτ.]*. Ἰδιότυπον ἁλιευτικὸν πλοῖον, δίστηλον, μὲ ψαθωτὰ ἱστία, ὧν τὸ «ἀκάτιον» μεῖζον τῆς «μεγίστης», σκάφος δὲ προσομοιάζον τὰς νεαπολιτανικὰς «ἀνεμότρατας», μὲ τὴν στεῖραν κυρτουμένην πρὸς πρύμναν καὶ ἔχουσαν τὸ ἀκρόνιον ὑψηλὸν καὶ κεκαμμένον πως. Τὰ πλοῖα ταῦτα, χρησιμοποιούμενα ὑπὸ τῶν ἁλιέων τοῦ *Βιαρέτζιο*, παραπλέουν τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Ἰταλίας, φθάνοντα ἐνίοτε καὶ εἰς τὸ Ἰόνιον. Τὰ ἁλιευτικὰ ἄλλως τε τῆς Κερκύρας οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ πλοιάρια τοῦ τύπου τούτου. Σ. Ε. Λ.

Βιαρέτζιο (Viareggio) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Αὐλὼν τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ κόλπου τῆς Γενούης, καὶ ἐν τῇ κολπώσει τῆς Μάγκρα (Magra), εἰς 12 μίλ. Β τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἄρνου καὶ εἰς 19 μιλ. ΝΑ τοῦ πρὸ τοῦ κόλπου τῆς Σπέτζια ἐπινείου Λέριτσι. Λαμβάνων καὶ τὸ ὄνομα *Κανάλε ντέλα Μπουρλαμάκκα* (Burlamacca) χωρεῖ ἐπὶ 3 μίλλια εἰς τὴν ἐνδόχωραν, ἀπολήγων εἰς τὴν λίμνην Μασσατσιούκολι (Massaciuccoli). Δεδομένου ὅτι ἡ περιγραφὴ τοῦ Πτολεμαίου (Γ, α, 4) «Τούσκων κατὰ δὲ Ἕλληνας Τυρρηνῶν, κατὰ τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος» ἀκολουθεῖ τὴν σειρὰν γεωγραφικῆς διαδοχῆς ἀπὸ Β. πρὸς Ν: Λοῦνα—Σελήνης ἄκρον—Ἡρακλέους ἱερὸν—Ἄρνου ποταμοῦ ἐκβολαὶ καὶ ὅτι ἡ μὲν «*Λοῦνα*» ταυτίζεται πρὸς τὸ σύγχρονον *Λέριτσι*, τὸ δὲ «*Σελήνης ἄκρον*» πρὸς τὸ σύγχρονον *Forte dei Marmi*, συνάγεται ὅτι ὁ αὐλὼν *Βιαρέτζιο* (φάρος του, ζεύγους λευκῶν ἐκλάμψεων 15 μιλλίων: πλάτ. 43°51′51″, μῆκ. 10°34′37″, χάρτ. ἀγγλ. 157*: San Remo to cape Cavallo, Port Viarregio*) ταυτίζεται πρὸς τὸ «*Ἡρακλέους ἱερὸν*», οὐδενὸς ἄλλως τε σημείου τῆς ἀκτῆς, ἀξίου μνείας παρὰ τοῦ Πτολεμαίου, ὑπάρχοντος μεταξὺ τῶν ἐξηκριβωμένης ταυτότητος προμνησθέντων.

Ἐπὶ τῆς Β. ἀκτῆς τοῦ στομίου τοῦ αὐλῶνος καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Λιβόρνου-Σπέτζια ἡ πόλις *Βιαρέτζιο* (νομὸς Λούκας τῆς Τοσκάνης), νεωτάτη καὶ ὁλονὲν ἐξελισσομένη διὰ τὸ εὐκραὲς τοῦ κλίματός της καὶ τὸ ζωογόνον ἄρωμα τῶν πευκώνων της, καθιστώντων αὐτὴν τόπον διαχειμάσεως ἀλλὰ καὶ λουτρόπολιν καὶ τόπον παραθερισμοῦ μὲ ὡραῖον θέατρον, καζῖνον, δημοτικοὺς κήπους καὶ ὡραίας ἐπαύλεις καὶ ξενοδοχεῖα. Κάτοικοι 21.000. Ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς πόλεως ἄγαλμα τοῦ Ἄγγλου ποιητοῦ Σέλλεϋ. Εἰς Βιαρέτζιο ναυπηγοῦνται ἰδιότυπα ἱστιοφόρα ἁλιευτικά, γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα *βιαρετζίνες*. Σ. Ε. Λ.

Βιάρντα (Wiarda), *Τίλεμαν-Δοθίας*. Γερμανὸς λογογράφος (1746—1826). Διετέλεσε διοικητικὸς ὑπάλληλος καὶ ἀφιέρωσε τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του εἰς τὴν συγγραφὴν διαφόρων ἔργων, ἀναφερομένων εἰς τὴν γλῶσσαν, τὰ ἤθη, τοὺς νόμους καὶ τὰ ἔθιμα τῆς πατρίδος του Φρίζης. Μεταξὺ αὐτῶν κυριώτερα εἶναι: «Ἱστορία τῆς ἀνατολικῆς Φρίζης» «Λεξικὸν τῆς ἀρχαίας γλώσσης τῆς Φρίζης», «τὸ βιβλίον τοῦ Ἀζέγκα, ἀρχαίου κώδικος τῆς Φρίζης» κτλ.

Βιαρντὸ (Viardo), *Λέων*. Γάλλος ζωγράφος, ἀδελφὸς τοῦ φιλολόγου *Λουδοβίκου Βιαρντό*, γεννηθεὶς ἐν Ντιζὸν τῷ 1805. Ἐμαθήτευσε παρὰ τοῦ Πικὸ καὶ Ἀρὺ Σέφφερ καὶ διεκρίθη λίαν ἐνωρὶς εἰς τὴν προσωπογραφίαν καὶ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν σκηνῶν ἐκ τοῦ καθημερινοῦ βίου καὶ κυνηγετικῶν ἐπεισοδίων. Ἐξεπόνησεν ἐπίσης καί τινας πίνακας θρησκευτικοῦ περιεχομένου. Ἐξέθηκε διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1831 εἰς τὸ Παρισινὸν Σαλόν, χωρὶς νὰ προκαλέσῃ ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν, ἀλλὰ τῷ 1835 ἐτιμήθη διὰ τοῦ δευτέρου βραβείου. Ἐκ τῶν ἔργων του μνημονευτέα τ᾽ ἀκόλουθα: Προσωπογραφίαι: τῆς Κας de Souja, τοῦ Καρόλου Λεντρύ, τοῦ Ντεζιρὲ Νιζάρ, τοῦ Λεροuά ντ᾽ Ἐτιόλλ, τοῦ Ντοζιέττι, τοῦ καὶ τῆς Κας Λουδοβίκου Βιαρντὸ (1831—1848), τοῦ ἀντισυνταγματάρχου Βαισσιέ, τοῦ Ἀλφόνσου Καρρ (1857)· «Κορσικανή», «Σουλτανικὸς σκύλος», «Ἡ σπάθη τοῦ Δαμοκλέους», «Δορκάδες προστατεύουσαι τοὺς νεβροὺς των κατ᾽ ἀλώπεκος», «Κυνηγετικοὶ σκύλοι δροσιζόμενοι μετὰ τὸ κυνήγιον», «Κεφαλὴ ἱσπανικοῦ θηρευτικοῦ κυνὸς» (1836—1865). «Ὁ Ἰησοῦς θεραπεύων τὴν συγγενῆ τοῦ Σίμωνος Πέτρου» (1849), «Ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Σαμαρεῖτις» (1859), «Κεφαλὴ κορασίου», παστὲλ (1865), «Κεφαλὴ θηρευτικοῦ κυνὸς» (1866), «Κεφαλὴ θήλεος θηρευτικοῦ κυνὸς» (1872), «Μία συνάντησις» (1874). Ι. Μ. Π.

— **Βιαρντὸ-Γκάρτσια, Παυλίνα.** Διάσημος Γαλλὶς μεσόφωνος (1821—1910), γεννηθεῖσα ἐν Παρισίοις. Θυγάτηρ τοῦ Ἰταλοῦ καλλιτέχνου *Μανουὲλ Γκάρτσια* καὶ ἀδελφὴ τῆς διασήμου Ἰταλίδος ὑψιφώνου *Μαρίας Μαλιμπράν*, κατέδειξε καὶ αὐτὴ ἐπίσης νεωτάτη τὸ φωνητικὸν καὶ μουσικὸν τάλαντόν της. Τὰ πρῶτα μαθήματα τῆς μουσικῆς ἔλαβεν εἰς ἡλικίαν 7 ἐτῶν εἰς τὸ Μεξικόν, ὅπου εὑρίσκετο ἡ περιοδεύουσα οἰκογένειά της, εἰς ἡλικίαν δὲ 8 ἐτῶν ἐπανῆλθεν εἰς Γαλλίαν, ὅπου καὶ ἐγένετο μαθήτρια τοῦ Μάϊζεμπεργ καὶ τοῦ Λὶστ εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον. Ἐπὶ σκηνῆς ἀνῆλθε τὸ πρῶτον ἐν Λονδίνῳ τῷ 1839 εἰς τὸν ῥόλον τῆς *Δυσδαιμόνος*. Ἀμέσως κατόπιν ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους καὶ ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ «Théâtre des Italiens» δὲν ἐβράδυνε νὰ κατακτήσῃ τὰς συμπαθείας τοῦ κοινοῦ. Τὴν ἡμέραν τῆς πρώτης της ἐμφανίσεως ὁ Θεόφιλος Γκωτιὲ ἐδημοσίευσεν ἐνθουσιώδη περὶ αὐτῆς κριτικήν. Ἐκτὸς τοῦ φωνητικοῦ της ταλάντου ἡ Παυλίνα Βιαρντὸ διεκρίνετο καὶ διὰ τὴν ἀφέλειαν καὶ φυσικότητά της ἐπὶ σκηνῆς. Ὑπέροχος ἦτο καὶ ἡ καθαρότης τῆς ἀπαγγελίας της. Νυμφευθεῖσα τῷ 1841 τὸν διευθυντὴν τοῦ ἰταλικοῦ θεάτρου Βιαρντό, τὸν συνώδευσεν εἰς σειρὰν συναυλιῶν ἀνὰ τὰς εὐρωπαϊκὰς πρωτευούσας μετὰ μεγάλης πανταχοῦ ἐπιτυχίας. Ἐπανελθοῦσα τῷ 1849 εἰς Παρισίους ὑπεδύθη αὐτὴ πρώτη κατ᾽ ἀπαίτησιν τοῦ Μάγερμπερ τὴν *Φίντες* εἰς τὸν «Προφήτην» (16 Ἀπριλίου 1849), μετὰ τὴν παράστασιν τῆς ὁποίας ὁ Μπελὲ ἐνθουσιασμένος τὴν ἀπεκάλεσεν «Ἁγίαν Γκάρτσια-Βιαρντό». Ἐμφανίζεται ἀκολούθως ὡς *Σαπφὼ* εἰς τὸ μελόδραμα τοῦ Γκουνὼ καὶ τέλος θριαμβεύει τῷ 1859 ὡς *Ὀρφεὺς* εἰς τὸ ὁμώνυμον ἀριστούργημα τοῦ Γκλούκ. Ἡ Βιαρντὸ εἶχε καὶ τάλαντον μουσικοσυνθέτου. ἀφῆκε δὲ ἀρκετὰ μουσικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα καὶ ἀνεβίβασεν ἀπὸ σκηνῆς εἰς τὸν οἰκόν της ἐν Βάδῃ ὅπου διέμεινεν ἀπὸ τοῦ 1867 μέχρι τοῦ 1869. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι καὶ ὁ «Δράκος», ὀπερέττα, τῆς ὁποίας τὸ λιμπρέττο συνέγραψεν ὁ *Τουργκένιεφ*. Ν. Χ. ΛΣ

Βιάροι. Οἰκογένεια Ἐνετῶν ἧς πολλὰ μέλη συμμετέσχον εἰς τὴν 4ην Σταυροφορίαν (1204). Μετὰ τὸν διαμελισμὸν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας οἱ Βιάροι ἀνεγνωρίσθησαν «Μαρκίωνες τῶν Ἀντικυθήρων». Ἐγκατασταθέντες ἐπὶ τῆς νησῖδος κατέστησαν αὐτὴν καταφύγιον τῶν πειρατῶν μέχρι τοῦ 1276 (ἢ 1277), ὅτε ἐξεδιώχθησαν ἐκεῖθεν ὑπὸ τοῦ βυζαντινοῦ στόλου, διοικουμένου ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἐνετῶν καταγομένου ἀλλ᾽ ἐν Καρύστῳ τῆς Εὐβοίας γεννηθέντος Λικαρίου ἢ Ἰκαρίου ἐπὶ Μιχαὴλ Παλαιολόγου. Ν. ΚΛΣ

βιάρω *[Ναυτ.]*. Ὅρος τοῦ κοινοῦ ἰδιώματος τῶν παλαιῶν πρακτικῶν ναυπηγῶν μας (βλ. *Γ. Κοτσοβίλλη* «Περὶ ἐξαρτισμοῦ πλοίων» ἐν Ἑρμουπόλει 1894), σημαῖνον τὸ χαράσσειν τὰ ἴχνάρια (χνάρια) τῶν τεμαχίων τοῦ πλοίου εἰς τὸ δάπεδον τοῦ ἰχνογραφείου (κοιν. *σάλλα*) καὶ εἰς τὸ φυσικόν των μέγεθος. Ἀνταπεκρίνετο δὲ ὁ ὅρος οὗτος πρὸς τοὺς gabarier (γαλλ.) καὶ to draw (ἀγγλ.) Σ. Ε. Λ.

Βίας *[Μυθ.]*. Μυθικὸς ἥρως, υἱὸς τοῦ Ἀμυθάονος καὶ τῆς Εἰδομένης ἢ Ἀγλαΐας καὶ ἀδελφὸς τοῦ μάντεως Μελάμποδος. Περὶ τοῦ Βίαντος, ὁ ὁποῖος μόνον ἐξ αἰτίας τοῦ ἀδελφοῦ του Μελάμποδος ἀναφέρεται, χωρὶς ν᾽ ἀποδίδωνται εἰς αὐτὸν ἴδια κατορθώματα, ὑπῆρχε διπλῆ παράδοσις· ἡ Ἀργεία, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἐν Ἄργει γένος τῶν *Βιαντιδῶν* ἀνῆγε τὴν καταγωγήν του εἰς αὐτόν· καὶ ἡ Πυλία, κατὰ τὴν ὁποίαν οὗτος ἔζη ἐν Πύλῳ καὶ ἀπὸ τούτου ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν ὁ βορεῖος τῆς Κορώνης ποταμίσκος *Βίας*. Ἀμφότεραι αἱ παραδόσεις αὗται ἐπλάσθησαν, ἵνα οἱ Ἀργεῖοι Βιαντίδαι ἀφ᾽ ἑνός, ὁ Μεσσηνιακὸς ποταμίσκος ἀφ᾽ ἑτέρου, σχετισθῶσι μὲ τὰ περὶ Βίαντος λεγόμενα ὑπὸ τῶν παλαιῶν ποιητῶν. Τὸν μῦθον περὶ Βίαντος καὶ Μελάμποδος ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ, καὶ ὁ Ἡσίοδος ἐν ταῖς Μεγάλαις Ἠοίαις, ἐπραγματεύετο δ᾽ ἐν ἐκτάσει εἰς τὸ ἰδιαίτερον ἔπος, τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο «Μελαμποδία», ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τούτων διέπλασαν αὐτὸν ποικιλοτρόπως οἱ μεταγενέστεροι ποιηταὶ καὶ μυθογράφοι. Καὶ τὰ μὲν ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου λεγόμενα εἶναι ἐν πολλοῖς ἀσαφῆ· τὰ δὲ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων εἶναι μὲν πληρέστερα καὶ σαφέστερα, διαφέρουσιν ὅμως οὐσιωδῶς ἀπὸ τῶν ὁμηρικῶν καὶ ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς τὴν γένεσιν τῶν διαφόρων παραλλαγῶν τοῦ μύθου, ἐκ τῶν ὁποίων τέλος διεμορφώθη ἀφ᾽ ἑνὸς ἡ Ἀργεία καὶ ἀφ᾽ ἑτέρου ἡ Πυλία παράδοσις. Τὸ κοινὸν εἰς πάσας τὰς παραλλαγὰς τοῦτο εἶναι τὸ καὶ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ἀναφερόμενον, ὅτι ὁ μάντις Μελάμπους ὑπεβλήθη εἰς μεγάλους κόπους καὶ κινδύνους καὶ ἐπὶ μακρὸν ἐφυλακίσθη, προσπαθῶν νὰ ἐπιτύχῃ τὸν γάμον τοῦ ἀδελφοῦ του Βίαντος μετὰ τῆς Πηροῦς, τῆς θυγατρὸς τοῦ Νηλέως, βασιλέως τῆς Πύλου, καὶ ὅτι, ἀφοῦ τέλος ἐπέτυχε τοῦτο, ἐγκατέλιπε τὴν Πύλον καὶ ἐγκατέστη ἐν Ἄργει. Περὶ τῆς τοιαύτης ἐν Ἄργει ἐγκαταστάσεως τοῦ Μελάμποδος συμφωνεῖ πρὸς τὸν Ὅμηρον καὶ ἡ Ἀργεία παράδοσις· αὕτη ὅμως προχωρεῖ καὶ περαιτέρω, ἰσχυριζομένη, ὅτι ὁ Μελάμπους θεραπεύσας τὰς μανείσας γυναῖκας τῶν Ἀργείων ἐπέτυχεν ὡς ἀμοιβὴν διὰ τοῦτο τὸ ἓν τρίτον τῆς βασιλείας τοῦ Ἄργους δι᾽ ἑαυτὸν καὶ τὸ ἓν τρίτον διὰ τὸν ἀδελφόν του τὸν Βίαντα, καὶ ὅτι ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τοῦ Ἄργους Μεγαπένθους Ἰφιάνειραν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐγέννησε υἱὸν ὀνομασθέντα ἐπίσης *Βίαντα*. Πλὴν τούτου ὅμως, κατὰ τὴν Ἀργείαν παράδοσιν, καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μελάμποδος Βίας, ὁ λαβὼν τὸ ἕτερον τρίτον τῆς ἐν Ἄργει βασιλείας, ἐνυμφεύθη μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ βασιλέως τοῦ Ἄργους καὶ ἐγένετο ὁ γενάρχης τῶν Ἀργείων *Βιαντιδῶν*, οἱ ὁποῖοι ἐν τούτοις ἔλεγον, ὅτι κατήγοντο οὐχὶ ἀπὸ τῆς Ἀργείας συζύγου τοῦ Βίαντος, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς Πυλίας θυγατρὸς τοῦ Νηλέως Πηροῦς. Γ. Ι. Κ.

—**Βίας** *[Μυθολ.]*. —1) Εἷς τῶν ὑπὸ τὸν Νέστορα ἀρχηγῶν τῶν Πυλίων. —2) Εἷς τῶν ὑπὸ τὸν Μενεσθέα ἀρχηγῶν τῶν Ἀθηναίων ἐν Τροίᾳ. —3) Ὑπὸ τοῦ Ἀπολλοδώρου ἀναφέρεται: α′) παλαιὸς βασιλεὺς τῶν Μεγάρων *Βίας*, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του Φύλα, καὶ β′) *Βίας*, υἱὸς τοῦ Πριάμου. Γ. Ι. Κ.

— **Βίας ὁ Πριηνεύς.** Εἷς τῶν ἑπτὰ σοφῶν τῆς Ἑλλάδος, ὁ κατὰ Σάτυρον (*Διογ. Λαέρτ.* Ι 82) σπουδαιότατος πάντων. Ὁ Βίας φέρεται γεννηθεὶς ἐν Πριήνῃ ἐκ πατρὸς Τευτάμου ἢ Τευταμίδου· οἱ δὲ χρόνοι τῆς ἀκμῆς τοῦ ἐν πολλοῖς μυθικοῦ τούτου ἀνδρὸς πρέπει νὰ ὁρισθῶσιν ἐντὸς τῆς ΣΤ′ π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ἡ διδασκαλία τοῦ Βίαντος, σῳζομένη ἐν ἀποφθέγμασι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον γνησίοις, εἶναι ἰδίως ἠθικοῦ περιεχομένου, ἐμφανίζει δὲ γνῶσιν τῶν ἀνθρώπων πικρὰν καὶ πολλὴν ἀπαισιοδοξίαν. Οὕτω «ἐρωτηθεὶς τί ποιῶν ἄνθρωπος τέρπεται, ἔφη, Κερδαίνων»· συνεβούλευε «φιλεῖν ὡς μισήσοντας· τοὺς γὰρ πλείστους εἶναι κακοὺς» (*Διογ. Λαέρτ.* Ι 87). Πικρὰ καί πως εἰρωνικὴ εἶναι ἡ παρὰ Στοβαίῳ σῳζομένη ῥῆτρα του, καθ᾽ ἣν οἱ ἀγαθοὶ εὐαπάτητοι. Ἴσως λόγῳ τῆς ἀπαισιοδοξίας του ταύτης εὗρε χάριν παρὰ τῷ αὐστηρῷ Ἡρακλείτῳ, εἰπόντι ὅτι «ἐν Πριήνῃ Βίας ἐγένετο ὁ Τευτάμεω, οὗ πλείων λόγος ἢ τῶν ἄλλων».

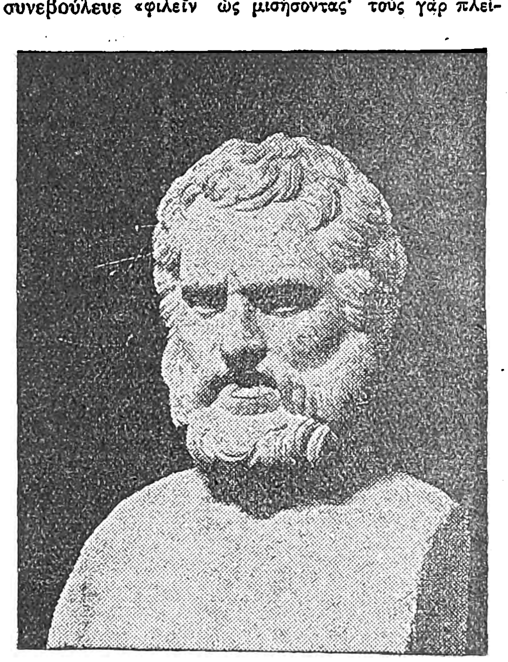

Βίας Πριηνεύς.
[Προτομὴ ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Βατικανοῦ.]

Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὁ Βίας εἶχεν ἰδίως καταστῆ ὀνομαστὸς διὰ τὴν δικαιοσύνην του, τὴν ὁποίαν ἐξυπηρέτει σπουδαία ῥητορικὴ ἱκανότης. Ὑπὸ τοῦ Διογένους τοῦ Λαερτίου, ὅστις εἶναι κυριωτάτη πηγὴ τῶν περὶ Βίαντος, λέγεται ὅτι οὗτος εἶχε γράψει καὶ ποίημα «Περὶ Ἰωνίας, τίνα μάλιστα ἂν τρόπον εὐδαιμονοίη, εἰς ἔπη δισχίλια», ἐξ ὧν ἐλάχιστα σῴζονται (*Διογ. Λ.* Ι 85)· τὸ ἔργον τοῦτο ἦτο νόθον. Οἱ Πριηνεῖς φέρεται ὅτι καὶ ζῶντα ἐτίμησαν τὸν Βίαντα, θανόντα δὲ ἔθαψαν μεγαλοπρεπῶς καὶ «τέμενος καθιέρωσαν τὸ Τευτάμειον λεγόμενον». (Περὶ τοῦ προσφερθέντος εἰς αὐτὸν τρίποδος βλ. λ. ἑπτὰ σοφοί.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Bergh*, Poetae lyrici.— *Orelli*, opuscula Graecorum veterum sententiosa et moralia.— *Mullach*, fragmenta philosophorum Graecorum. —Ο.

Βίας *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Παυσανίου μικρὸς ποταμὸς τῆς Μεσσηνίας ἐν Πελοποννήσῳ, ἐκβάλλων εἰς τὸν Μεσ-

Digitized by Google

σηνιακὸν κόλπον πλησίον τῆς Κορώνης. Σήμερον καλεῖται *Βελίκα*, ρέων βορείως τῆς Κορώνης παρὰ τὸ Πεταλίδι. Κ. Μ. Κ.

βίας (ὁ) (Bias) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ᾠδικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *κορυδαλιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, τὸν *βίαν τὸν μουσικόν*, ὅστις φέρει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα. Τὸ μέγεθός του εἶναι παραπλήσιον πρὸς τὸ τοῦ κοινοῦ στρουθίου, τὸ ράμφος πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, τριγωνικοῦ σχήματος, τροπιδῶδες κατὰ τὴν ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ σκληρῶν τριχῶν κατὰ τὴν βάσιν καὶ τελευτῶν εἰς ἰσχυρὸν καὶ ἐλαφρῶς κυρτὸν ἄγκιστρον. Οἱ πόδες εἶναι βραχεῖς καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ πτερωτοί. Αἱ πτέρυγες, ἐφ' ὅσον εὑρίσκεται τὸ πτηνὸν ἐν ἀναπαύσει, φθάνουσι μέχρι σχεδὸν τοῦ ἄκρου τῆς οὐρᾶς, τῆς ὁποίας τὰ ἀποτελοῦντα ταύτην πτερύγια εἶναι βραχέα. Ἡ κεφαλὴ μόνον τῶν ἐνηλίκων φέρει λοφίον. Τὸ πτέρωμα μελανόλευκον εἰς τὰ ἄρρενα καὶ μελανοκαστανὸν εἰς τὰ θήλεα. Δ. Ν. Π.

Βίας.

Βιάσα· βλ. Βιάσσα.

βιάση (ἡ)· δημοτ., τὸ ἀφηρημ. τοῦ *βιάζω-βιάζομαι*· σπουδή, ἔπειξις· || ὁρμὴ πρὸς ἐνέργειαν ἄνευ λογισμοῦ ἢ πρὸ τοῦ καιροῦ: παροιμ. «ἡ βιάση ψήνει τὸ ψωμί, μὰ δὲν τὸ καλοψήνει» καὶ «ἡ σκύλλα ἀπὸ τὴ *βιάση* της στραβὰ κουτάβια κάμνει», ὅτι τὰ μετὰ σπουδῆς συντελούμενα ἔργα εἶναι ἀτελῆ.

Βιάσμα *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας (βλ. **Βιάζμα**).

βιασμὸς (ὁ)· ἀφηρημ. τοῦ *βιάζω*· βιαία ἐνέργεια, πρᾶξις· || ἐξαναγκασμὸς πρὸς συνουσίαν· «βιασμὸς πρὸς ἀσέλγειαν».

— [ΠΟΙΝ. ΔΙΚ.] Κατὰ τὸν Ποινικὸν Νόμον (ἄρθρ. 273), *βιασμὸς* καλεῖται ἡ ἐξανάγκασίς τινος, εἴτε ἄρρενος εἴτε θήλεος, εἰς ἀσέλγειαν.

Ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου ἔπεται ὅτι: α') ἐνεργητικὸν ὑποκείμενον τοῦ ἀδικήματος δύναται νὰ ᾖ οἱοσδήποτε, ἀδιακρίτως φύλου· ἄρα καὶ παρὰ γυναικὸς καὶ ἀνδρὸς δύναται νὰ πραχθῇ βιασμός, ἔτι δὲ καὶ παρὰ γυναικὸς κατὰ γυναικός, διότι ὁ νόμος δὲν τιμωρεῖ τὴν ἐξανάγκασιν μόνον εἰς συνουσίαν, ἤτοι εἰς κατὰ φύσιν σαρκικὴν ἕνωσιν προσώπων διαφόρου φύλου, ἀλλ' ἐν γένει *εἰς ἀσέλγειαν*, τουτέστιν εἰς πᾶσαν ἀκόλαστον πρᾶξιν ἱκανοποιοῦσαν τὴν γενετήσιον ὁρμήν· τοιαύτη δὲ πρᾶξις εἶναι καὶ ἡ παρὰ φύσιν ἀσέλγεια, οἵαν ἀποτελεῖ οὐ μόνον ἡ μεταξὺ ἀρρένων ἀλλὰ καὶ ἡ μεταξὺ θηλέων ἀσελγὴς συνάφεια (π. χ. *λεσβιακοὶ ἔρωτες*)· β') παθητικὸν ὑποκείμενον τοῦ βιασμοῦ δύναται νὰ ᾖ οἱονδήποτε πρόσωπον, ἀδιαφόρως φύλου καὶ ἡλικίας· ὅταν δὲ τοῦτο εἶναι θῆλυ, ἄνευ σημασίας ἐστὶν ἂν εἶναι ἔγγαμον ἢ ἄγαμον, ἠθῶν ἀμέμπτων ἢ οὔ· δι' ὃ καὶ κατὰ γυναικὸς πορνευομένης πράττεται βιασμός, διότι τὸ ἀδίκημα τοῦτο προσβάλλει μὲν κυρίως τὰ ἤθη, τὴν ἁγνείαν τοῦ παθόντος, ἀλλὰ συγχρόνως ἐκμηδενίζει τὸ δικαίωμα, ὅπερ ἕκαστος ἔχει νὰ διαθέτῃ ἐλευθέρως ἑαυτόν.

Τὰ μέσα, δι' ὧν τελεῖται ἡ εἰς ἀσέλγειαν ἐξανάγκασις, ρητῶς ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζόμενα, εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) *Βία*, ἐπαγομένη ὑπὸ τοῦ δράστου ἀμέσως ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀναγκαζομένου καὶ κατανικῶσα τὴν ὑπὸ τούτου προβαλλομένην ἀντίστασιν καὶ προσπάθειαν πρὸς ἀπόκρουσιν αὐτῆς· δέον δηλαδὴ ἡ βία νὰ ᾖ τοιαύτη, ὥστε ν' ἀναγκασθῇ ὁ καθ' οὗ ἀπευθύνεται ἀκουσίως νὰ ὑποκύψῃ. Δὲν εἶναι κατὰ συνέπειαν ὁ καταναγκασμὸς σπουδαῖος, ὅταν ἡ ἀντίστασις γίνηται κατὰ προσποίησιν ὑπὸ τοῦ μὴ θέλοντος νὰ φανῇ ὅτι ἑκουσίως ὑποκύπτει, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν ὑπάρχει βιασμός.

2) *Βία ψυχολογική*, ἤ, ὅπως φέρεται ἐν τῷ νόμῳ, «ἀπειλαί, ἡνωμέναι μὲ ἐπικείμενον κίνδυνον σώματος ἢ ζωῆς»· ἂν ὅθεν ὁ ἀπειλούμενος κίνδυνος δὲν εἶναι ἄμεσος καὶ ἐπικείμενος οὐδ' ἀφορᾷ εἰς βλάβην τοῦ σώματος ἢ τῆς ζωῆς τοῦ ἀπειλουμένου, ἀλλ' εἰς ἄλλο ἀγαθὸν αὐτοῦ, π.χ. τὴν περιουσίαν, καὶ ὁ οὕτως ἀπειλούμενος ὑποκύψῃ εἰς τὰς ὀρέξεις τοῦ ἀπειλοῦντος, δὲν ὑφίσταται τὸ ἔγκλημα τοῦ βιασμοῦ. Μὴ διακρίνοντος τοῦ νόμου, αἱ ἀπειλαὶ δυνατὸν ν' ἀφορῶσιν εἴτε εἰς αὐτὸν τοῦτον, καθ' οὗ ἀπευθύνονται, εἴτε εἰς τοὺς στενοὺς ἐξ αἵματος συγγενεῖς αὐτοῦ, ἤτοι τοὺς ἀνιόντας ἢ κατιόντας, τὸν σύζυγον ἢ τοὺς ἀδελφοὺς (arg. ἄρθρ. 96 Ποιν. Νόμου).

3) *Ἀπονάρκωσις τῶν αἰσθήσεων* τοῦ βιαζομένου, δολίως ἐπὶ σκοπῷ ἐπιτυχίας τῆς ἀσελγείας ἐκ μέρους τοῦ βιαστοῦ γενομένη καὶ καθιστῶσα τὸν παθόντα ἀνίκανον ν' ἀντισταθῇ εἰς τὰς ὀρέξεις αὐτοῦ. Ἡ ἀπονάρκωσις δύναται νὰ γίνῃ δι' οἱουδήποτε ἐσωτερικοῦ ἢ ἐξωτερικοῦ μέσου, οἷον διὰ ναρκωτικῶν φαρμάκων, διὰ πνευματωδῶν ποτῶν, δι' ὑπνωτισμοῦ κλπ. Ἂν τὸ ἀναγκαζόμενον εἰς ἀσέλγειαν πρόσωπον διατελῇ ἐν γνώσει τῆς διὰ τοιούτων μέσων τελουμένης ναρκώσεως αὐτοῦ, εἶναι ἀδιάφορον, «ἀρκεῖ ν' ἀγνοῇ τὸν διὰ τῆς ναρκώσεως ἐπιδιωκόμενον ὑπὸ τοῦ δράστου σκοπὸν ἀσελγείας», διότι ἄλλως θεωρεῖται ἑκουσίως ὑποκῦψαν καὶ δὲν ὑφίσταται βιασμός. Ἂν ἡ ἀπονάρκωσις δὲν ἐνηργήθη ὑπὸ τοῦ βιαστοῦ, ἀλλ' ἐξ ἄλλων λόγων ὁ παθὼν εὑρίσκεται ἐν νάρκῃ, π.χ. ἕνεκεν ἀσθενείας ἢ διότι κοιμᾶται, ἐπωφεληθῇ δέ τις τῆς τοιαύτης καταστάσεως καὶ ἀσελγήσῃ ἐπ' αὐτοῦ, μὴ ἔχοντος ἀντίληψιν τῆς πράξεως, αὕτη δὲν τιμωρεῖται ὡς βιασμός, ἀλλ' ὡς πλημμέλημα (ἄρθρ. 278 Ποιν. Νόμου).

Ὅπως ἐπὶ παντὸς κακουργήματος, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ βιασμοῦ ἀπαιτεῖται, ὅπως ὁ δράστης ἐνεργῇ ἐκ δολίας προαιρέσεως, τεινούσης εἰς σκοπὸν ἀσελγείας ἐν γνώσει τοῦ παρανόμου τῆς πράξεως· δι' ὃ ὁ σύζυγος, ἐξαναγκάζων *εἰς συνουσίαν* τὴν σύζυγον, δὲν πράττει βιασμόν, διότι ἐλλείπει τὸ παράνομον τῆς πράξεως ταύτης, ἐνῷ τοὐναντίον πρέπει νὰ δεχθῶμεν, ὅταν ὁ σύζυγος ἀναγκάσῃ τὴν σύζυγον εἰς *παρὰ φύσιν* ἀσελγεῖς πράξεις. Συγγνωστέα πραγματικὴ πλάνη ἀποκλείει τὸ ἀξιόποινον τῆς πράξεως (ἄρθρ. 92 Ποιν. Ν.), ὡς ὅταν τις ἀναγκάσῃ εἰς συνουσίαν γυναῖκα, νομίζων, ἐκ συγγνωστῆς πλάνης, ὅτι εἶναι ἡ σύζυγος αὐτοῦ.

Τετελεσμένον θεωρεῖται τὸ ἀδίκημα τοῦ βιασμοῦ ἅμα ὡς συντελεσθῇ ἡ ἐνέργεια τοῦ δράστου, ἡ εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς γενετησίου ὁρμῆς τείνουσα, εἶναι δ' ἀδιάφορον ἂν πράγματι ὁ δράστης ἐξεπλήρωσε τὴν ἐπιθυμίαν του ταύτην ἢ οὔ. Ὅθεν ἐπὶ μὲν τοῦ μεταξὺ προσώπων διαφόρου φύλου πραττομένου βιασμοῦ, οὗτος θεωρεῖται τετελεσμένος, πλῆρες δηλαδὴ τὸ ἀδίκημα, ἅμα τῇ πρὸς συνουσίαν προσεγγίσει τῶν γεννητικῶν μορίων, ἐπὶ δὲ τοῦ μεταξὺ προσώπων τοῦ αὐτοῦ φύλου βιασμοῦ, ἅμα τῇ τελέσει τῆς ἀσελγοῦς πράξεως. Ἂν ὁ δράστης ἐπεχείρησε μὲν τὴν ἐξανάγκασιν τοῦ παθόντος διά τινος τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων μέσων ἐπὶ σκοπῷ ἀσελγείας, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε τὸν σκοπὸν τοῦτον, εἴτ' ἐκ τύχης, εἴτ' ἐκ λόγων ἀνεξαρτήτων τῆς θελήσεώς του, διότι π. χ. ὁ παθὼν ἀντέστη ἀποτελεσματικῶς ἢ ἄλλοι ἐνεφανίσθησαν εἰς βοήθειαν αὐτοῦ ἢ ὁ δράστης ἐκ φυσικῆς ἀδυναμίας δὲν ἠδυνήθη νὰ προβῇ εἰς τὴν ἀσελγῆ ἐνέργειαν, καθίσταται ὑπαίτιος ἀποπείρας βιασμοῦ.

Τὴν ποινὴν κανονίζει ὁ νόμος ἀποβλέπων εἰς τὸ ἐκ τῆς πράξεως ἐπελθὸν εἰς τὴν ὑγείαν τοῦ παθόντος βλαπτικὸν ἀποτέλεσμα· οὕτως, ἂν ὁ παθὼν ἀποθάνῃ, ποινὴ ἐπιβάλλεται ἡ τῶν ἰσοβίων δεσμῶν, ἂν δ' ἁπλῶς ἡ ὑγεία αὐτοῦ ἐβλάβη ἢ οὗτος ἦτο ἡλικίας κατωτέρας τῶν δέκα πέντε ἐτῶν, ἡ τῶν προσκαίρων δεσμῶν, καὶ τέλος ἂν οὐδεμία βλάβη ἐπῆλθεν εἰς τὴν ὑγείαν τοῦ παθόντος, οὗτος δ' ἦτο ἡλικίας ἀνωτέρας τῶν δέκα πέντε ἐτῶν, ἐπιβάλλεται ἡ ποινὴ τῆς εἱρκτῆς. Ἡ βλάβη τῆς ὑγείας ἢ ὁ θάνατος τοῦ παθόντος πρέπει νὰ ἐπέλθωσιν *ἕνεκα τῆς πράξεως*, ἤτοι νὰ εἶναι ἄμεσον ἀποτέλεσμα, ἐκ ταύτης ὡς αἰτίας προελθόν, ἀνεξαρτήτως ὑπαιτιότητος τοῦ δράστου. Ἂν οὗτος ἐσκόπει τὸ τοιοῦτον ἀποτέλεσμα ἢ ἐξ ἀμελείας αὐτοῦ προῆλθε τοῦτο, ὑφίσταται ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει *συρροὴ* κατ' ἰδέαν βιασμοῦ καὶ ἀνθρωποκτονίας ἢ προσωπικῆς βλάβης ἐκ προθέσεως ἢ ἐξ ἀμελείας.

Ὁ βιασμὸς διώκεται αὐτεπαγγέλτως, ὅταν τὸ βιασθὲν πρόσωπον εἶναι ἄρρεν. Ὁ δὲ βιασμὸς θήλεος διώκεται κατὰ κανόνα κατ' ἔγκλησιν τῆς βιασθείσης, τῶν γονέων ἢ ἐπιμελητῶν αὐτῆς, τοῦ ἐπιτρόπου, κηδεμόνος ἢ συζύγου· κατ' ἐξαίρεσιν ὅμως διώκεται αὐτεπαγγέλτως α) ἐὰν δράστης τῆς πράξεως εἶναι μητρυιὸς ἢ μητρυιά, ἐπιμελητής, ἐπίτροπος, παιδαγωγὸς ἢ διδάσκαλος τοῦ παθόντος ἢ ἐπιστάτης ἢ ἔφορος δημοσίου καταστήματος, ἐν ᾧ διαιτᾶται ὁ παθών, ἢ κληρικὸς διδάσκων τὸν παθόντα τὰ θρησκευτικὰ μαθήματα· β) ἐὰν ἡ πρᾶξις ἐτελέσθη ὑπὸ περιστάσεις, αἵτινες διήγειραν τὴν κοινὴν περιέργειαν ἢ ἐπροξένησαν σκάνδαλον· καὶ γ) ἐὰν ἐκ τοῦ βιασμοῦ ὁ παθὼν ἀπολέσῃ τὴν ζωήν του (ἄρθρ. 290 Ποιν. Ν.).

Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΙΑΤΡΟΔ.] Κατὰ τὴν δικαστικὴν στατιστικήν, τὰ δύο τρίτα τῶν βιασμῶν λαμβάνουσι χώραν ἐπὶ κορασίδων ἡλικίας 10—13 ἐτῶν, ἐξαιρετικῶς δὲ ἐπὶ παίδων 9—8 καὶ μέχρις 6 ἐτῶν. Ὅσον μικροτέρα εἶναι ἡ κόρη, τόσον ἀτελὴς ἡ ρῆξις τοῦ ὑμένος αὐτῆς· τοὐναντίον αἱ ἐκ τούτου ἐπερχόμεναι κακώσεις ἐπὶ τῆς αἰδοιικῆς χώρας εἶναι μεγάλαι (*αἰδοιοκολπῖτις τραυματικὴ κλπ.*)· ἐν ᾗ ὅμως περιπτώσει ἐπέλθῃ ἡ τελεία ρῆξις τοῦ ὑμένος, ὡς ἐκ τῆς ἀτελοῦς διαμορφώσεως καὶ ἀναπτύξεως τῶν ὀργάνων κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην, τῆς σμικρότητος καὶ στενότητος αὐτῶν, καὶ τῆς μεγάλης διατάσεως ἐκ τοῦ βιασμοῦ ἐφ' ὅλης τῆς αἰδοιικῆς χώρας, αἱ ἐπερχόμεναι κακώσεις καὶ καταστροφαὶ εἶναι μέγισται· ρήξεις τῆς σκαφοειδοῦς κοιλότητος, τοῦ περινέου, τοῦ ὀπισθίου θόλου τοῦ κόλπου, ἀποκολλήσεις τοῦ κόλπου καὶ πλειστάκις θάνατος ἐξ αἱμορραγίας ἢ ὀξυτάτης περιτονίτιδος. Ἀντιστρόφως δέ, ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ κόρη, τόσον ἐπιτυγχάνεται ἡ τελεία ρῆξις τοῦ ὑμένος, καὶ τόσον ὀλιγώτεραι εἶναι αἱ κακώσεις τῶν ἔξω γεννητικῶν ὀργάνων, πλὴν τῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς τὸ θῦμα ἐκ τοῦ δέους καὶ τοῦ ἄλγους προβάλλει ἀντίστασιν, ὁπότε καὶ ἐπιγίνονται ἐκδοραὶ καὶ ἐκχυμώσεις ἐπὶ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τῶν μηρῶν πρὸς ἀπαγωγὴν τῶν σκελῶν, περὶ τὸν λαιμὸν καὶ τὸ στόμα πρὸς καταστολὴν καὶ ἀπόπνιξιν τῶν ἐκβαλλομένων κραυγῶν, τοῦ βιαστοῦ ἐξικνουμένου ἐνίοτε καὶ μέχρι τῆς πνιγμονῆς καὶ τοῦ στραγγαλισμοῦ τοῦ θύματος.

Ἰατροδικαστικῶς τὸ ζήτημα τοῦ βιασμοῦ τῶν κορασίδων τίθεται ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ρήξεως τοῦ ὑμένος καὶ τοῦ χρόνου αὐτῆς, ὡς καὶ τοῦ μέσου δι' οὗ ἐπῆλθεν αὕτη. Ἐπὶ προσφάτου ρήξεως τοῦ ὑμένος, ἐφ' ὅσον ἔτι δὲν ἐπῆλθεν ἡ ἐπούλωσις αὐτοῦ, ἡ βεβαίωσις ταύτης εὐχερὴς τυγχάνει, ὡς καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῶν ἡμερῶν της, τιθεμένου ὡς τελευταίου ὁρίου τῶν 15 ἡμερῶν· ἐπὶ ρήξεως ὅμως ἤδη ἐπουλωθείσης ἡ ἀπάντησις δὲν δύναται νὰ ᾖ ἐντελῶς κατηγορηματική, ἰδίως ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν, ὁριζομένην περὶ τὸν μῆνα ὡς ἔγγιστα. Προκειμένου δὲ περὶ τοῦ μέσου τῆς ρήξεως καὶ τραυματισμὸς τυχαῖος δύναται νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ρῆξιν τοῦ ὑμένος, ἀλλὰ τὸ φαινόμενον τοῦτο δὲν εἶναι σύνηθες· ἐπίσης μέχρι τοῦ 14 ἔτους ὁ αὐνανισμὸς δυσκόλως ἐξηγεῖ τὴν τοιαύτην βλάβην, τῶν χειρισμῶν, ὡς ἐκ τοῦ φόβου τοῦ ἄλγους, τελουμένων ἠπίως· ἀλλὰ καὶ οἱ δάκτυλοι, οἵτινες δύνανται τελείως νὰ διαρρήξωσι τὸν ὑμένα, δὲν παράγουσι τὰς ἐκ τοῦ βιασμοῦ προερχομένας κακώσεις ἐπὶ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, ὡς ἐξ οὗ θὰ συμπεράνῃ τις, ὅτι ἡ ρῆξις διενηργήθη ἢ διὰ συνουσίας, ἐπιρρωννυομένης τῆς γνώμης ταύτης καὶ διὰ τῆς τυχὸν διαπιστώσεως ἀφροδισίου μολύνσεως ἐπί τε τοῦ θύματος καὶ τοῦ βιαστοῦ, ἢ κηλίδων σπέρματος, ἤ, ἐν ἀμφισβητήσει τῆς συνουσίας, διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἐν τῷ κόλπῳ σώματος εὐμεγέθους καὶ σκληροῦ.

Ἀπὸ τοῦ 14ου καὶ 15ου ἔτους, τὰ γεννητικὰ ὄργανα τῆς νεάνιδος δεόντως ἀναπτυχθέντα ὑφίστανται τὸν βιασμὸν ἄνευ ἑτέρου τινὸς τραυματισμοῦ πλὴν τοῦ τῆς ρήξεως τοῦ ὑμένος· ἂν δὲ παρατηρῆται τυχὸν αἰδοιοκολπῖτις, ὀφείλεται αὕτη εἰς γονοκοκκικὴν μόλυνσιν· ἀντιθέτως παρατηροῦνται εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τραυματισμοὶ μακρὰν τῆς γεννητικῆς σφαίρας· τὸ θῦμα δύναται ν' ἀμυνθῇ κατὰ τοῦ βιαστοῦ, ὅστις, πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ του, εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀνάγκην ν' ἀπαγάγῃ διὰ τῶν χειρῶν του τοὺς πρὸς ἄμυναν συσφιγγομένους μηρούς, προκαλῶν οὕτω τὰς ἐπ' αὐτῶν ἐκχυμώσεις, ὡς καὶ τοὺς ὠθοῦντας αὐτὸν βραχίονας, ἐξ οὗ ἀπαντῶνται διάφοροι ἐκδοραὶ καὶ ἐκχυμώσεις ἐπὶ τῶν καρπῶν καὶ ἀντιβραχίων τοῦ θύματος, καὶ τέλος νὰ καταστείλῃ τὰς φωνὰς τῆς κόρης, προξενῶν ὁμοίας φύσεως βλάβας ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ στόματος αὐτῆς διὰ τῶν χειρῶν του. ἀλλὰ κατὰ τὴν πάλην ταύτην καὶ ὁ βιαστὴς μοιραίως φέρει ἐπὶ τῶν χειρῶν καὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ τὰ ἴχνη ὀνυχισμῶν καὶ δηγμάτων τῆς ἀμυνομένης, ἐνδεικτικῶν τῆς ἀληθοῦς περὶ βιασμοῦ κατηγορίας αὐτῆς. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ὁ βιασμὸς δὲν φαίνεται πραγματοποιήσιμος ἢ τοὐλάχιστον εὔκολος· ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου οὔτε ὁ ἰατροδικαστὴς οὔτε καὶ οἱ ἔνορκοι δύνανται κατηγορηματικῶς ν' ἀποφανθῶσι. Βεβαίως παρθένος 15-20 ἐτῶν, κατανοοῦσα τὸν σκοπὸν τοῦ βιαστοῦ καὶ ὑποχρεωμένη νὰ ἀμυνθῇ ἐφ' ὅσον ὁ φόβος δὲν παραλύει τὰς δυνάμεις της, δὲν ὑποκύπτει εὐκόλως· μόνον μακρὰ πάλη, ἂν ὁ βιαστὴς τύχῃ λίαν ρωμαλέος, ἢ ἀπειλὴ φόνου ἐκ μέρους αὐτοῦ, ἢ ἡ συγκίνησις καὶ ὁ τρόμος ἐκ τῆς σκέψεως τῆς ἐπικρεμαμένης ἀτιμίας, ἐκ τῆς θέας μαχαίρας, πυροβόλου, ἢ ρέοντος αἵματος, ὁ σκοτασμὸς ἐκ πλήξεως ἐπὶ τῆς κεφαλῆς της κλ., μόνον τοιαῦται περιπτώσεις δύνανται νὰ ἐπιφέρωσι τὴν ἐξάντλησιν καὶ παράλυσιν τῶν δυνάμεων, τὴν ἡμιαναισθησίαν ἢ τὴν παντελῆ ἀπώλειαν τῶν αἰσθήσεών της, ὧν ἕνεκεν ἀδύνατος καθίσταται ἐκ μέρους της πᾶσα ἀντίστασις.

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ βιασμοὶ ἐπὶ τῶν παρθένων τούτων τελοῦνται ὑπὸ πλειόνων τοῦ ἑνὸς ἀτόμων, ἀλληλοβοηθουμένων πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐκ περιτροπῆς ἀσελγείας ἐπὶ τοῦ θύματος καὶ συνεπῶς ἡ διαπίστωσις τοῦ λαβόντος χώραν βιασμοῦ κέκτηται πλείονα σημασίαν τῆς σκέψεως ἂν οὗτος ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ· ἡ ἐξεταζομένη, ὥρας τινὰς μετὰ τὸν βιασμὸν ἢ τὸν ἐπακολουθήσαντα φόνον, παρουσιάζει ρῆξιν τοῦ ὑμένος, ἴχνη αἱμορραγίας, καὶ πλειστάκις κηλῖδας σπέρματος ἐπὶ τοῦ χιτῶνος ἢ τῆς σκελέας, ἐπὶ τῶν μηρῶν καὶ ἐντὸς τοῦ κόλπου· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ πτώματος ἀναγνωρίζονται αἱ κηλῖδες τοῦ σπέρματος. Ἡ εἰς κανονικὰ ὅρια μετὰ τὸν βιασμὸν ἐξελισσομένη ἐγκυμοσύνη εἶναι μὲν τεκμήριον ὑπὲρ τῆς περὶ βιασμοῦ καταθέσεως τῆς κόρης, ἀλλὰ δὲν θεωρεῖται ὡς ἔχον μεγάλην ἀξίαν διὰ τὸ ἔργον τῆς δικαιοσύνης· τοὐναντίον ἐγκυμοσύνη 3—4 μηνῶν, ἀναγομένη εἰς βιασμὸν πρὸ μηνὸς λαβόντα χώραν, φέρει εἰς ἀντίφασιν καὶ σύγχυσιν τὴν κατηγοροῦσαν.

Digitized by Google

Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην οὐδὲν πρόσκομμα παρουσιάζεται ἐκ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων διὰ τὸν βιασμόν, ὅστις θὰ ἐπετυγχάνετο εὐχερῶς ἂν δὲν ἀντέτιθετο ἡ ἀποτελεσματικὴ πάλη κατὰ τοῦ ἐπιτιθεμένου ἐκ μέρους τῆς κατηγορίας ταύτης τῶν γυναικῶν, τῶν διδαχθεισῶν ἐκ τῆς ἤδη κτηθείσης πείρας· σπανιωτάτη ἄλλως τε εἶναι ἡ περίπτωσις αὕτη τοῦ βιασμοῦ, ἀναλογοῦσα, κατὰ τὸν Devergie, εἰς τὸ χιλιοστὸν τῶν ἐξασκουμένων ἐπὶ τῶν παρθένων βιασμῶν, ὁ δὲ ἐμπειρογνώμων ἰατροδικαστής, εὑρισκόμενος πρὸ λειψάνων τινῶν ἢ τῶν μύρτων τοῦ ὑμένος, οὐδὲν τεκμήριον εὑρίσκει πρὸς διαπίστωσιν τῆς καταθέσεως τοῦ θύματος, πλὴν ἂν μικρὸν μετὰ τὴν συνουσίαν ἀνευρεθῶσι κηλῖδες σπέρματος ἢ κακώσεις κατὰ τὸ σῶμα. Ἄλλοτε διὰ δόλου λαμβάνει χώραν συνουσία ἐκ μέρους ἀτόμων ὀλισθαινόντων κατὰ τὸ σκότος εἰς τὴν κλίνην τῆς γυναικός, ἥτις ἀντιλαμβάνεται τὴν ἀπάτην, ὅτι δὲν εὑρίσκεται πρὸ τοῦ συζύγου της, μόνον μετὰ τὴν διάπραξιν ταύτης· ἡ δικαιοσύνη πλειστάκις ἔσχε γνῶσιν τῆς δολίας ταύτης πράξεως, χωρὶς βέβαια νὰ δύναται νὰ δοθῇ καὶ ἰατρικὴ ἀπόδειξις ταύτης.

Προκειμένου περὶ βιασμοῦ κατὰ τὸν ὕπνον, ὡς διισχυρίσθησαν γυναῖκες καὶ μάλιστα καὶ παρθένοι, ἐὰν παρὰ ταῖς γυναιξὶ ταῖς βαθέως κοιμωμέναις εἶναι πιθανὴ ἡ δυνατὴ τοιαύτη περίπτωσις, παρὰ ταῖς παρθένοις τυγχάνει ἀπραγματοποίητος· καὶ μολονότι ὁ ἰατρὸς Dolbeau ἀπέδειξε διὰ πειραμάτων, ὅτι εἶναι δυνατὸν γυνὴ κοιμωμένη νὰ ὑποστῇ νάρκωσιν διὰ χλωροφορμίου χωρὶς τὰ ἀντιδράσῃ, καὶ οὕτω νὰ λάβῃ χώραν ὁ βιασμὸς ἐν ἀγνοίᾳ αὐτῆς, οὐχ ἧττον καὶ δεξιότης ἰδιαιτέρα χρειάζεται πρὸς τοῦτο ἐκ μέρους πεπειραμένου ἰατροῦ, καὶ ἡ νάρκωσις πάντοτε δὲν ἐπιτυγχάνει, σπανίως δὲ τοιαύτη περίπτωσις παρουσιάσθη πρὸ τοῦ ἰατροδικαστοῦ καὶ συνεπῶς οὐχὶ πάντοτε πιστευτή· ὡσαύτως αἱ ἀφηγήσεις κορῶν τινων περὶ βιασμοῦ κατὰ τὴν λιποθυμίαν των σκοποῦσι μᾶλλον τὴν δικαιολογίαν τῆς ἐγκυμοσύνης των.

Ὡς πρὸς τὸ εἶδος τοῦ βιασμοῦ τοῦ λαμβάνοντος χώραν εἰς τὰς ὑπνωτιζομένας, κατὰ τὴν ληθαργικὴν κατάστασιν τοῦ ὑπνισμοῦ, δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ ὁ βιασμὸς ἄνευ ἀντιστάσεως ἐκ μέρους τῆς ὑπνωτιζομένης, ἀλλὰ κατὰ τὴν κατάστασιν τῆς ὑποβολῆς *(ὑποβασία)* παραδέχονται δύσκολον τὸν βιασμόν, διότι εὐθὺς ὡς ὁ πειρώμενος ἐπιχειρήσῃ νὰ θίξῃ τὴν ὑπνιζομένην πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ βιασμοῦ, αὕτη ἐξυπνίζεται, ἢ ἂν δὲν θέλῃ νὰ ὑποκύψῃ, καταλαμβάνεται ὑπὸ δεινοῦ ὑστερικοῦ παροξυσμοῦ. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων ἄλλως τε τοιούτων βιασμῶν, τῶν περιελθόντων εἰς γνῶσιν τῶν ἀρχῶν, καὶ τούτων μὴ πειστικῶν, δύο μόνον ἀφορῶντες νέας ὑστερικὰς φαίνονται πιθαναί. Ἡ πρώτη περίπτωσις εἶναι τοῦ τυχοδιώκτου Castellan προβάντος δι' ὑπνωτισμοῦ εἰς ἐπανειλημμένους βιασμοὺς ἐπὶ νέας χωρικῆς τόσον κατὰ τὸν ὕπνον ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἐγρήγορσίν της· ἀλλ' αἱ δημοσίᾳ γνώμεναι διαχύσεις τῆς χωρικῆς πρὸς τὸν τυχοδιώκτην πείθουσι πλειότερον περὶ τῆς ὑστερικῆς καταστάσεως τῆς κόρης ἢ τῆς ὑπνωτιστικῆς ἱκανότητος τοῦ τυχοδιώκτου. Ἡ δευτέρα περίπτωσις εἶναι ἡ τοῦ ὀδοντιάτρου τῆς Ρουένης Levy, ὅστις ὡμολόγησε μὲν τὰς ἐπανειλημμένας μετὰ τῆς κόρης ἐν τῷ γραφείῳ του σχέσεις ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τῆς μητρός, στρεφούσης ἁπλῶς τὰ νῶτα, ἀλλ' ὅτι πάντα ἐγένοντο τῇ συγκαταθέσει τῆς κόρης, ἐνῷ ἡ τελευταία ἀποβᾶσα ἔγκυος κατέθεσεν, ὅτι τὰ συμβάντα ἐλάμβανον χώραν ἑκάστοτε ἐν καταστάσει ὑπνισμοῦ καὶ ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ της· ὁ ἰατρὸς Brouardel μετὰ λεπτομερῆ ἔρευναν ἔκλινεν ὑπὲρ τῆς ἀληθοφανείας τῆς καταθέσεως τῆς ὑστερικῆς κόρης. Ἐν συμπεράσματι, ἐὰν ὁ βιασμὸς παρίσταται δυνατὸς κατὰ τὸν ὑπνισμόν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ τοιαύτη περίπτωσις λίαν σπανία ἐστί, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ ἰατροδικαστὴς ἀδυνατεῖ νὰ ἀποδείξῃ ἂν ἡ πρᾶξις ἐγένετο τῇ συγκαταθέσει τῆς κόρης ἢ ἐν ἀγνοίᾳ αὐτῆς. Ο. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

Βιάσσα (Viassa). Ἰνδὸς μοναχός, ὀνομαστὸς διὰ τὰ σχόλια τὰ ὁποῖα ἔγραψεν εἰς τὰς Βέδας, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ καταστήσῃ πλέον προσιτὰ εἰς τὸ κοινὸν τὰ μυστηριώδη ἐκεῖνα βιβλία, τὰ ὁποῖα μόνον οἱ βραχμᾶνες δύνανται νὰ ἐξηγήσουν. Οὐδεμία βιογραφικὴ πληροφορία περὶ αὐτοῦ ὑπάρχει, οὔτε εἶναι γνωστὸν εἰς ποίαν ἐποχὴν ἔζησεν, ὡς καὶ πότε ἐνεφανίσθησαν διὰ πρώτην φορὰν τὰ σχόλιά του. Μ. Δ. Β.

βιαστὴς (ὁ)· ὁ διὰ τῆς βίας ἐπιτυγχάνων τι, ἐκβιαστής· θηλ. *βιάστρια*· ‖ ὁ διαπράξας ἐρωτικὸν βιασμὸν (βλ. λ. **βία** καὶ **βιασμός**).

βιαστικός,—ή,—ό. δημοτ., ὁ βιαζόμενος, ὁ σπεύδων νὰ ἐκτελέσῃ τι: «ἦμην βιαστικὸς καὶ δὲν σᾶς πρόσεξα»· παροιμ. «βιαστικὲς κακιὲς πραμάτειες», ὅτι τὰ μετὰ σπουδῆς συντελούμενα ἔργα δὲν εὐδοκιμοῦσιν· ‖ ἀρχ. ὁ δυνάμενος νὰ ἐπιφέρῃ βίαν: «βιαστικὸς νόμος».—Ἐπίρρ. *βιαστικά*.

βιασύνη (ἡ)· ἡ *βιάση* καὶ *βιάσιμο* (τό)· ἰδιωμ., σπουδή, βία.

Βιάτκα *[Γεωγρ.]*. Κυβερνεῖον τῆς ἀνατολικῆς Ρωσίας, ἐν τῇ περιφερείᾳ Βόλγα-Κάμα. Ἔχει ἔκτασιν 108.400 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων καὶ 2.323.700 κατοίκους (1926). Εἶναι χώρα πεδινή, τῆς ὁποίας τὸ ἥμισυ καλύπτεται ὑπὸ δασῶν. Διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Κάμα καὶ τῶν παραποτάμων αὐτοῦ Βιάτκα καὶ Σίβα, τὸ πλωτὸν τμῆμα τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον μέσον συγκοινωνίας ἐν τῇ χώρᾳ. Ἔχει ἀνεπτυγμένην βυρσοδεψίαν καὶ μεταλλουργίαν.

—**Βιάτκα** *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀνατολικῆς Ρωσίας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου κυβερνείου, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ. Κάτοικοι 25,000. Κεῖται ἐπὶ τῆς γραμμῆς τοῦ ὑπερσιβηρικοῦ σιδηροδρόμου καὶ ἔχει σημαντικὸν ἐμπόριον καὶ λιμένα, εἰς ὃν καταλήγουσι πολλαὶ ἀτμοπλοϊκαὶ γραμμαί. Ἔχει σαπωνοποιεῖα, βυρσοδεψεῖα, ἐργοστάσια καπνοῦ κτλ. Ἡ πόλις εἶναι γραφικῶς ἐκτισμένη, ἐπὶ λόφου ὑψουμένου παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ. Ἡ Βιάτκα ἐκτίσθη τῷ 1181 ὑπὸ τῶν Νοβγοροδίων καὶ ἦτο πρωτεύουσα μιᾶς ἀνεξαρτήτου περιοχῆς ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Νοβγορόδ. Τῷ 1689 ὑπετάγη εἰς τὴν Μόσχαν, μέχρι δὲ τοῦ 1780 ἐκαλεῖτο *Κλυνώφ*.

—**Βιάτκα** *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς ἀνατολικῆς Ρωσίας. Πηγάζει ἀπὸ τὰ ἕλη Πορουμπσκίγια καὶ χύνεται εἰς τὸν ποταμὸν Κάμα, παραπόταμον τοῦ Βόλγα. Ἔχει ὡς κυριωτέρους παραποτάμους του τὸν Τσέπτζα, τὸν Μαλόμα καὶ τὸν Κιλμέζ, καὶ διέρχεται διὰ τῶν πόλεων Βιάτκα, Ὀρλώφ καὶ Κοτέλνιτς. Τὸ μῆκος αὐτοῦ εἶναι 1.141 χιλιόμετρα, ἐξ ὧν τὰ 665 εἶναι πλωτά. Ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου ὅμως μέχρι τοῦ Ἀπριλίου εἶναι παγωμένος. Μ. Δ. Β.

βιατόρη (ἡ) (Biatore) *[Βοτ.]*. Γένος λειχήνων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δισκομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυτριχιδῶν*, περιλαμβάνον 60 περίπου εὐρωπαϊκὰ εἴδη. Δ. Ν. Π.

Βιατσεσλὰβ ***Βλαδιμήροβιτς***. Ρῶσος πρίγκιψ (1083—1153), υἱὸς τοῦ Βλαδιμήρου τοῦ Μονομάχου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου ἔλαβε, κατὰ τὴν διανομὴν τῶν κτήσεων τοῦ μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν του, τὴν διακυβέρνησιν τοῦ Τούρωφ. —Ω.

Βιβάκουλος (Bibaculus), ***Μᾶρκος-Φούριος***. Ρωμαῖος ποιητὴς τῶν τελευταίων χρόνων τῆς ἐλευθέρας πολιτείας. Ἐγεννήθη ἐν Κρεμώνῃ τῷ 103 π. Χ., φαίνεται δὲ ὅτι ὑπῆρξε μακροβιώτατος, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς πληροφορίας τοῦ Σουητωνίου (grammat. illustr. κεφ. IX), καθ' ἃς ἀπέθανε περὶ τὸ 10 π. Χ. Ὁ Κοϊντιλιανὸς μᾶς πληροφορεῖ ὅτι οἱ ἴαμβοι τοῦ Βιβακούλου ἦσαν ἐφάμιλλοι τῶν ἰάμβων τοῦ Κατούλλου κατὰ τὴν δηκτικότητα (Inst. Orat. X, 1,96). Τὰ σῳζόμενα ἀποσπάσματά του εἶναι ἐλάχιστα καὶ περιελήφθησαν ὑπὸ τοῦ L. Muller εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Κατούλλου (παρὰ *Teubner*, Λειψίᾳ 1870, σελ. 89—90). Ὁ Βιβάκουλος πλὴν τῶν ἰαμβικῶν ποιημάτων του ἔγραψεν ἐποποιίας, ἐξυμνῶν τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Καίσαρος εἰς τὸν Ρῆνον. Ὅταν ὅμως ὁ Καῖσαρ ἤρχισε νὰ δεικνύῃ μοναρχικὰς τάσεις, ὁ Βιβάκουλος μετεβλήθη εἰς σφοδρὸν καὶ δηκτικὸν ἐχθρὸν τοῦ δικτάτορος. —Ω.

Βιβάλντι (Vivaldi), ***Ἀντώνιος***. Διάσημος βιολιστὴς καὶ συνθέτης, γεννηθεὶς ἐν Βενετίᾳ τῷ 1743 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει, υἱὸς τοῦ ἐπίσης βιολιστοῦ *Τζιαμπαττίστα Βιβάλντι*.

Ὁ Ἀντώνιος Βιβάλντι, ὅστις λόγῳ τῆς πυρροχρόου κόμης του ἐπωνομάζετο *Il prete rosso* (ὁ ἐρυθρὸς ἱερεύς), ὑπῆρξεν ὁ ἀναμορφώσας καὶ τελειοποιήσας τὸ κοντσέρτο διὰ βιολίον σόλο. Ὡς συνθέτης εἶχε πάντοτε διακεκριμένην θέσιν εἰς τὴν σχολὴν τῆς Βενετίας τὰ ἔργα του ἐξετιμῶντο πολύ, ὁ δὲ Ι. Σ. Μπὰχ μετέγραψε πλεῖστα ἐξ αὐτῶν διὰ *κλαβεσὲν* καὶ ὄργανον. Ὁ Βιβάλντι ἐδημιούργησε τὸν τύπον τοῦ κοντσέρτου μὲ tutti. εἶδος ἐπῳδοῦ συχνάκις ἐπαναλαμβανομένης καὶ εἰς ἄλλον τόνον. Εἰς αὐτὸν ἐπίσης ὀφείλει ὁ Μπὰχ τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ γράψῃ κοντσέρτα διὰ κλαβεσὲν καὶ ὀρχήστραν.

Τὰ ἔργα τοῦ Βιβάλντι, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ 24 καὶ 12 κοντσέρτα διὰ βιολίον σόλο, θεωροῦνται ὡς ἔργα μεγάλου διδασκάλου, περιλαμβάνουν δέ: 12 τρίο, 18 σονάτας, Estro poetico, περιλαμβάνον 12 κοντσέρτα, 24 κοντσέρτα καὶ πλῆθος ἄλλων. Μένουν ὅμως ἀνέκδοτα 80 κοντσέρτα καὶ 38 μελοδράματα, γραφέντα μεταξὺ τοῦ 1713—1719. Γ. Σ.

Βιβάντι (Vivanti), ***Ἄννα***. Ἰταλὶς ποιήτρια γεννηθεῖσα ἐν Λονδίνῳ τῷ 1868 ἀπὸ πατέρα Ἰταλὸν καὶ μητέρα Γερμανίδα. Τὴν πρώτην αὐτῆς ποιητικὴν συλλογὴν ἐξέδωσε τῷ 1890, μὲ κολακευτικὸν πρόλογον τοῦ Καρντούτσι, ὁ ὁποῖος συνέτεινε πολὺ εἰς ἐπαύξησιν τῆς φήμης της. —Μ.

βιβαξία (ἡ) (Wiwaxia) *[Παλαιοζφολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων *σκωλήκων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης καμβρίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Καναδᾶν. Γ. Κ. Γ.

Βιβάρα (Vivara) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως (πλάτ. 40°45' Β, μῆκ. 14°00' Α, χάρτ. ἀγγλ. 1728: Gulf of Naples), ἐπιστεφομένη ὑπὸ ὑψηλοῦ μεσαιωνικοῦ σκοπιωρικοῦ πύργου, σχηματίζουσα δὲ μετὰ τοῦ ἀκρωτηρίου Περίκκιο (promontorio del Perricchio), νοτιοδυτικῆς τῆς νήσου Πρότσιντα (ἀρχ. *Προχύτης*) ἐσχατιάς, τὸν κόλπον Τζένιτο (golfo di Genito). Πιθανῶς εἶναι ἡ *Παρθενόπη νῆσος* τῶν ἀρχαίων (*Πτολεμ.* Γ, α, 79). Δὲν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς ὁμώνυμον ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Σαλέρνο μικροτέραν νῆσον (isolotto Vivara), τὴν ἔχουσαν εἰς 1 ½ μιλ. πρὸς Α τὰ νησία Ἰ Γκάλλι (I Galli=Οἱ ἀλέκτορες). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βιβαραὶ (Vivarais) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ἐπαρχία τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τῆς Λαγκεδόκης, ὁριζομένη πρὸς Β. ὑπὸ τῶν νομῶν τοῦ Ἰζὲρ καὶ τοῦ Λουάρ, πρὸς Δ. ὑπὸ τῶν νομῶν τοῦ Ὡτ-Λουὰρ καὶ Λοζέρ, πρὸς νότον ὑπὸ τοῦ νομοῦ τοῦ Γκὰρ καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ροδανοῦ. Πρωτεύουσα αὐτῆς ἦτο ἡ Βιβιέ, κυριώτεραι δὲ πόλεις ἡ Τουρνόν, ἡ Ἀννοναί, ἡ Ὠμπενά, ἡ Ζουαγὲζ καὶ ἡ Μπούργκ-Σαὶντ-Ἀντρεόλ. Σήμερον ἀποτελεῖ τὸν νομὸν τῆς Ἀρντές, ἐν μικρὸν δὲ τμῆμα αὐτῆς περιλαμβάνεται ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ὡτ-Λουάρ. Μ. Δ. Β.

Βιβαρέλλι-Κολόννα (Vivarelli-Colonna). Ἰταλὸς μυθιστοριογράφος γεννηθεὶς ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1852. Ἔγραψε διάφορα ἱστορικὰ μυθιστορήματα καὶ κριτικὰς μελέτας. Ἐκ τούτων ὡς κάλλιστα αὐτοῦ θεωροῦνται: «Ὁ κόμης τοῦ Ἐσσάχ», «Τὸ φρούριον τῆς Ρότσια-Νέρα», «Ἐλισαβέτα Μορμοράϊ», «Ἀνναλένα Μαλατέστα», «Ἡ Κορδηλία ἢ πτῶσις τῆς δημοκρατίας τῆς Σιένης», «Τὸ μειδίαμα τῆς ζωῆς», αἱ κριτικαὶ μελέται του «Λαυρέντιος Στεκέττι», «Αἰμίλιος Ζολᾶ καὶ οἱ πραγματισταί», πρὸς δὲ συλλογὴ λυρικῶν ποιημάτων. Θ. Β.

Βιβαρὲς (Vivarès), ***Φραγκῖσκος***. Γάλλος χαράκτης γεννηθεὶς ἐν Ρουέργκ (1709—1780). Ἐσπούδασε τὸ σχέδιον ἐν Λονδίνῳ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἰταλοῦ καλλιτέχνου Ἀμιγόνι καὶ ἀφιερώθη μετὰ ταῦτα εἰς τὴν χαρακτικήν, ἔνθα διεκρίθη. Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του ἐγένοντο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πινάκων τοῦ Πουσσέν. Ι. Μ. Π.

βιβάρι (τό)· καὶ ἰδιωμ. *διβάρι*, *λιβάρι* καὶ *ἰβάρι*· ἰχθυοτροφεῖον. Ἡ λέξις προῆλθε, προφανῶς ἐκ τοῦ λατιν. **vivarium** (βλ. **βιβάριον**).

Βιβάρι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὡραῖος φυσικὸς λιμὴν τῆς Α. ἀκτῆς τοῦ Ἀργολικοῦ (πλάτ. 37°32' Β, μῆκ. 27°56' Α, χάρτ. ἀγγλ. 1518: Gulf of Nauplia), ἔχων πρὸ αὐτοῦ τὴν νῆσον Πλατειάν, εἴσδυσιν 1 μιλ. καὶ εὖρος ⅛ μιλ. Αἱ ἀπορρῶγες πλευραὶ τοῦ στομίου του θὰ καθίστων αὐτὸ καὶ ἐν ἡμέρᾳ δυσπροσπέλαστον εἰς τὰ χειμαζόμενα πλοῖα, ἐὰν δὲν ἐχρησίμευον ὡς γνωρίσματα πρὸς εἴσπλουν φρούριον ἐπὶ τῆς δυτικῆς αὐτοῦ πλευρᾶς ἀνεγερθὲν ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, χρησιμοποιησάντων τὸν λιμένα ὡς προκεχωρημένον ναυτικὸν σταθμὸν τῆς ἐν Ναυπλίῳ στρατιωτικῆς βάσεώς των, ὡς καὶ ἐρημοκκλήσιον ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς. Χρησιμεύει τανῦν ὡς ἐπίνειον τῶν χωρίων τῶν ἀπαρτιζόντων τὴν κοινότητα *Χαϊδαρίου* τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας Σ. Ε. Λ.

— **Βιβάρι** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Χαϊδαρίου* τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας. Κάτ. (1928) 77.

— **Βιβάρι** *[Γεωγρ.]*. Οὕτω καλεῖται σήμερον ἡ ἀρχαία πηγὴ Λάγκεια, κειμένη παρὰ τὸ χωρίον *Κονίδιτσα* τοῦ τέως δήμου *Σελλασίας* καὶ ἀπέχουσα τῆς Σπάρτης ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας. Τὰ ἀναβλύζοντα ἐξ αὐτῆς ὕδατα εἶναι ἀφθονώτατα καὶ ἡ πηγὴ εἶναι κυριωτάτη τῶν πηγῶν τοῦ ποταμοῦ Εὐρώτα. Πιστεύεται ὅτι τὰ ὕδατα αὐτῆς προέρχονται ἐκ τῆς ἐν τῷ ἀρκαδικῷ ὀροπεδίῳ λίμνης Τάκας ὑπὸ καταβοθρῶν ἐξ αὐτῆς καταπινόμενα. Περὶ τῆς πηγῆς ταύτης ἐλέγετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα (Παυσ. Γ', XXI, 2), ὅτι ἀνεφάνη ἐν αὐτῇ τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς παρθένου, ἥτις ὑδρευομένη ἐκ τῆς πηγῆς *Πελλανίδος* (περὶ τὴν ὥραν ἀπεχούσης τῆς Λαγκείας) ἔπεσεν ἐντὸς τῶν ὑδάτων αὐτῆς καὶ ἠφανίσθη. ΚΑΨ.

Βιβαρίνι (Vivarini), ***Ἀλβίζε*** ἢ ***Λουΐτζι***. Ζωγράφος καταγόμενος ἐκ τῆς παρὰ τὴν Βενετίαν νήσου Murano, ἀλλὰ δράσας ἐν Βενετίᾳ (1446—1502). Ἐζωγράφησε πολλὰ ἔργα, ὅπου δεικνύει ζωηρὸν χρῶμα καὶ ἱκανὴν πρόοδον εἰς τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν αἰσθημάτων, διεκρίθη δὲ καὶ ἐξετιμᾶτο μεγάλως· διὰ τοῦτο καὶ τῷ 1492 ὠνομάσθη «ζωγράφος τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου» τῆς Βενετίας. Γνωστὰ ἔργα του: «Ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος», κατασκευασθὲν διὰ τὴν Scuola di San Girolamo, ὅπου ὁ ἅγιος θωπεύει τὸν λέοντα, ἐνῷ μοναχοί τινες τρέπονται εἰς φυγὴν ἐκ τοῦ φόβου, ἡ «Παρθένος δεομένη» (1488) τοῦ Μουσείου τῆς Βιέννης, ἡ «Παναγία ἐπὶ τοῦ θρόνου», ὁ «Ἅγιος Ματθαῖος» τῆς Πινακοθήκης τῆς Βενετίας, ἡ «Ἁγία Κλάρα», ὁ «Χριστὸς εὐλογῶν» (1498) τῆς Πινακοθήκης Brera τοῦ Μιλάνου καὶ ἡ «Ἀποθέωσις τοῦ ἁγίου Ἀμβρο-

Digitized by Google

σίου» ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Frari τῆς Βενετίας, τὴν ὁποίαν ὅμως μετὰ τὸν θάνατόν του ἀπεπεράτωσε ὁ Μπαζαΐτι. Καί τινες προσωπογραφίαι ἐπίσης ὀφείλονται εἰς τὸν χρωστῆρά του. Δ. Ε.

—**Βιβαρίνι** (Vivarini), ***Ἀντώνιος***, ἢ ***Ἀντώνιο ντὰ Μουράνο*** ὀνομαζόμενος. Ζωγράφος ἐκ Μουράνου, ἀνήκων εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους διδασκάλους τῆς σχολῆς ταύτης, ἡ ὁποία προελείανε τὸν δρόμον εἰς τὴν τέχνην τῆς βενετικῆς σχολῆς τοῦ Καρπάτσιο καὶ Μπελλίνι. Ἡ δρᾶσίς του μᾶς εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τοῦ 1435, τὸ δὲ πρῶτόν του ἀναφερόμενον ἔργον εἶναι ὁ κατὰ τὸ 1440 γενόμενος «βωμὸς» ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Βενετίας. Φαίνεται ὅτι ὑπέστη ἰσχυρὰν τὴν ἐπίδρασιν μάλιστα τοῦ Τζεντίλε ντὰ Φαμπιάνο καὶ κάπως τοῦ Πιζανέλλο. Τὸ τελευταῖόν του ἔργον ἀναφέρεται τῷ 1464 ἐν Λατερανῷ, ἀλλ' ἔζησε μέχρι τοῦ 1470. Ἀπὸ τοῦ 1441 μέχρι τοῦ 1449 ἢ 1450 συνειργάζετο πάντοτε μετά τινος Γερμανοῦ ζωγράφου Johannes d'Alemagni, ἀπὸ τὸν ὁποῖον μετὰ ταῦτα ἐχωρίσθη καὶ προσέλαβεν ὡς συνεργάτην τὸν ἀδελφόν του Βαρθολομαῖον. Τῆς μετὰ τοῦ Ἰωάννου συνεργασίας τρία εἶναι κύρια ἔργα, ὧν τὸ ἓν εὑρισκόμενον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Ζαχαρίου εἶναι ὁ «Μέγας βωμὸς» (1443), ὅπου ὡραῖαι μορφαὶ ἁγίων μὲ μεταξωτὰ ἐνδύματα ἐξαίρονται ἐπὶ χρυσοῦ βάθους καὶ πρὸ φράκτου ῥόδων καὶ ἀνθέων. Τῷ 1444 κατεσκεύασαν τὴν μεγάλην «Στέψιν τῆς Παρθένου» ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Πανταλέοντος· στρατιαὶ ἁγίων πυκνόταται παρατάσσονται κατὰ ζώνας ὁριζοντίας πρὸς τὰ ἄνω, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ ἀνώταται φαίνονται ὅτι τελειώνουν εἰς τὸν οὐρανόν. Τῷ 1446 ἐπίσης ἐζωγράφησαν τὴν «Παναγίαν» μὲ τὸν Ἰησοῦν ἐν μέσῳ ἁγίων καὶ ἀγγέλων. Εἰς τὰ ἔργα ταῦτα συνεχίζεται ἀκόμη ἡ παραδεδομένη τέχνη, ἡ ὁποία φαίνεται καὶ εἰς τὸ γοτθικὸν πλαίσιον καὶ εἰς τὴν πλήρη εὐλαβείας ἔκφρασιν καὶ τὴν πανηγυρικὴν στάσιν τῶν μορφῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι αὐτοτελεῖς ἀκόμη· μόνον εἰς τὸ τελευταῖον, τὴν Παναγίαν, ὑπάρχει ἑνότης τις συγκεντροῦσα τὰς μορφάς. Ἐξαιρέτως λαμπρὸς εἶναι ὁ χρωματισμὸς καὶ ἀξιοσημείωτοι εἶναι αἱ ἐξέχουσαι ἐνίοτε κομψαὶ διακοσμήσεις. Μὲ τὸν ἀδελφόν του Βαρθο-

Ἀντ Βιβαρίνι: *Ἡ Παναγία μὲ τὸν Ἰησοῦν καὶ δύο ἀγγέλους.*

λομαῖον ἐζωγράφησε τὸν βωμὸν τοῦ Μουσείου τῆς Βονωνίας, τοῦ ὁποίου τὸ πλαίσιον μὲ τὴν λεπτὴν καὶ πλουσίαν ἀρχιτεκτονικὴν διακόσμησιν ὑπερέχει κατὰ τὴν λαμπρότητα ἀπὸ τὸ ζωγραφικὸν μέρος. Μεγαλοπρεπὴς εἶναι καὶ ὁ βωμὸς τῆς Παναγίας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Frari τῆς Βενετίας. Μόνος του δ' εἰργάσθη εἰς τὸν βωμὸν τοῦ Μουσείου τοῦ Βερολίνου μὲ τὴν «Προσκύνησιν τῶν μάγων», ὅπου συσσωρεύει πλείστας γραφικὰς λεπτομερείας, συναγωνιζόμενος τὸν Τζεντίλε ντὰ Φαμπιάνο. Δ. Ε.

— **Βιβαρίνι** (Vivarini), ***Βαρθολομαῖος***. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, ζωγράφος τῆς σχολῆς τοῦ Μουράνο (1432—1499). Ἐκτὸς τῆς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του συνεργασίας ἐζωγράφησε καὶ μόνος διάφορα ἔργα, ὡς τὴν «Παναγίαν ἐν τῷ θρόνῳ» ἐν Βενετίᾳ, τὸν «Ἅγιον Γεώργιον» ἐν Βερολίνῳ κ. ἄ. Πρῶτος ἐκ τῶν Βενετῶν φαίνεται ὅτι κατὰ τὸ 1470 παρέλαβε τὴν ἐλαιογραφίαν παρὰ τοῦ Ἀντωνέλλο ντὰ Μεσσήνα. Καὶ οὗτος ἔχει ἀκόμα πολλὰ στοιχεῖα τῆς παλαιᾶς παραδόσεως ἐν τῇ τέχνῃ. Τὰ ἐνδύματα τῶν μορφῶν ἔχουν τι τὸ τραχὺ καὶ σκληρὸν ὡς μετάλλινα. Ἠγάπα δὲ νὰ ζωγραφίζῃ πολυπτύχους βωμούς, τοὺς ὁποίους ἐφωδίαζε μὲ πλουσίως κεκοσμημένον γοτθικὸν πλαίσιον. Αἱ Παναγίαι του κάθηνται ἐπὶ μαρμαρίνων θρόνων, ὑπεράνω τῶν ὁποίων ἄγγελοι κρατοῦν στεφάνους ἐκ καρπῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ridolfi*, «Le maraviglie dell'arte ovaro le vite dei...pittori veneti» (Venezia, 1648, 2 τόμ.).— *L. Venturi*, Le origini della pittura veneziana (Venezia 1907).— *Sinnivaglia*, «Vivarini» (Bergamo, 1905). Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

βιβάριον (τό). Μεσαιωνικὴ λέξις ἐκ τοῦ λατινικοῦ vivarium (ὅπερ ἐκ τοῦ vivus =ζῶν). Ὑπὸ τῶν Ρωμαίων vivarium ἐκαλεῖτο γενικῶς κάθε κῆπος ἢ περίφρακτον μέρος, ἐν ᾧ ἐφύλασσον ζῶντα ἄγρια ζῷα. Ἡ λέξις εἶχε σχηματισθῆ κατὰ μίμησιν τῆς ἑλληνικῆς *ζωγρεῖον*, καὶ ἀντικατέστησε τὸ παλαιότερον leporarium (ἐκ τοῦ lepor=λαγωὸς) προελθὸν ἐκ τῆς ἀρχικῆς συνηθείας νὰ διατηροῦν λαγωοὺς κυρίως. Τὰ ρωμαϊκὰ βιβάρια ἀντιστοιχοῦν πρὸς τοὺς σημερινοὺς ζωολογικοὺς κήπους καὶ τὰ θηριοτροφεῖα (βλ. λ.).

Μὲ τὴν αὐτὴν λέξιν vivarium ἐχαρακτήριζον οἱ Ρωμαῖοι καὶ τὰς τεχνητὰς λίμνας ἢ δεξαμενάς, ἐν αἷς ἐκαλλιεργοῦντο καὶ διετηροῦντο ποικίλα εἴδη ἰχθύων εἴτε διὰ σκοποὺς ἁπλῶς διακοσμητικοὺς εἴτε πρὸς συντήρησιν καὶ ἀναπαραγωγήν. [Βλ. καὶ βιβάρι.] —Ω.

— [ΕΓΚΥΚΛ.] *Βιβάριον* καλεῖται εἰδικὴ ἐγκατάστασις προσφέρουσα τὰς καταλληλοτέρας συνθήκας διὰ τὴν διατήρησιν καὶ ἔκθεσιν εἰς κοινὴν θέαν μικρῶν ζώντων ὀργανισμῶν, ὡς ἐντόμων, βατραχίων, ἑρπετῶν, ἰχθύων καὶ λοιπῶν ζῴων καὶ φυτῶν ἐν τῷ φυσικῷ ἐν ᾧ ζῶσι περιβάλλοντι. Ἡ τοιαύτη ἐγκατάστασις ἔχει προορισμὸν νὰ προσφέρῃ τόσον εἰς τοὺς ἐρασιτέχνας φυσιοδίφας, ὅσον καὶ εἰς τοὺς ἐπιστήμονας τοιούτους, τὰ κατάλληλα μέσα πρὸς σπουδὴν τῶν ποικίλων βιολογικῶν συνθηκῶν τῶν διαφόρων ζῴων, διότι τὸ βιβάριον εἶναι, τρόπον τινά, ἐργαστήριον, ἐν τῷ ὁποίῳ δύναταί τις νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἐξέλιξιν, τὸν πολλαπλασιασμόν, τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα, ἐν ἑνὶ λόγῳ πάντα τὰ στάδια τῆς παραδόξου καὶ ἐνδιαφερούσης ζωῆς τῶν ζωικῶν ὀργανισμῶν. Ἐφ' ὅσον πρόκειται νὰ μελετηθῶσι ζῷα τοῦ αὐτοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους, χρησιμοποιοῦνται συνήθως πρὸς διατήρησιν τούτων μεγάλα ὑάλινα δοχεῖα ἢ ὑάλινοι δεξαμεναί· ζῷα ὅμως διαφόρων γεωγραφικῶν πλατῶν, χρειάζονται, ὡς εἰκός, εἰδικὰς ἐγκαταστάσεις. Δέον δηλαδὴ τὸ τεχνητὸν περιβάλλον νὰ εἶναι ὅμοιον ἢ τοὐλάχιστον παραπλήσιον πρὸς τὸ φυσικόν, ἐν ᾧ ζῶσι τὰ διάφορα ζῷα, ὅπως κατορθωθῇ καὶ διατηρηθῶσι ταῦτα ἐν τῇ ζωῇ.

Τὸ βιβάριον οὐσιωδῶς διαφέρει τοῦ ἰχθυοτροφείου, διότι, τὸ μὲν πρῶτον σημαίνει εἰδικὴν ἐγκατάστασιν, ἐν ᾗ ζῶσι διάφορα εἴδη ζῴων καὶ φυτῶν, τὸ δὲ δεύτερον σημαίνει εἰδικὴν ἐγκατάστασιν, ἐν ᾗ διατηροῦνται μόνον ἰχθύες ζῶντες καὶ οὗτοι κυρίως πρὸς βιομηχανικὴν ἐκμετάλλευσιν ἢ πρὸς ἐπιστημονικὰς καὶ βιολογικὰς παρατηρήσεις.

Τὰ πρῶτα βιβάρια ἦσαν ἁπλᾶ ὑάλινα δοχεῖα, διαφόρου μεγέθους καὶ σχήματος, ἔχοντα συνήθως μορφὴν μεγάλου ποτηρίου, ἐντὸς τῶν ὁποίων διετήρουν ζῶντας ἰχθῦς τῶν γλυκέων ὑδάτων καὶ ἰδίως τὸ εἶδος *κυπρῖνος ὁ χρυσὸς* (Cyprinus auratus) κοιν. *χρυσόψαρο*. Ἡ διατήρησις τοιούτων ἰχθύων ἦτο γνωστὴ ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων εἰς τὴν Κίναν. Εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ χρῆσις τῶν τοιούτων βιβαρίων ἤρξατο μόλις κατὰ τὸ 1680, ἐποχήν, καθ' ἥν, καθὼς ἀναφέρουν οἱ Tremblay καὶ Baker, ἦτο τοῦ συρμοῦ νὰ διατηροῦν οἱ πλούσιοι εἰς τὰς αἰθούσας τῆς ὑποδοχῆς δοχεῖα ὑάλινα περιέχοντα θαλασσίας ἀνεμώνας (μεδούσας). Ὁ συρμὸς οὗτος διήρκεσε μέχρι τοῦ 1742, ὡς ἀποδεικνύεται καὶ ἐξ εὑρεθέντος σχετικοῦ πίνακος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπεικονίζετο ὑάλινον δοχεῖον πλῆρες ζῳοφύτων. Μετὰ εἴκοσιν ἔτη, ὁ Γερμανὸς Ledermüller εἰς βιβλίον του ἐπὶ τῶν μικροσκοπικῶν παρατηρήσεων, ὅπερ ἐδημοσιεύθη κατὰ τὸ 1762, περιγράφει λεπτομερῶς ὑαλίνην δεξαμενὴν περιέχουσαν ζῶντα ζῷα καὶ φυτά. Κατὰ τὸ 1790 ὁ Sir John Graham Dalyell ἤρχισε νὰ συλλέγῃ διαφόρους θαλασσίους ἰχθῦς διὰ νὰ μελετήσῃ τὰς βιολογικάς των συνθήκας.

Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαι προσπάθειαι δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀπαρχὴ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν βιβαρίων πρὸς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας, διότι οὐδεὶς μέχρι τότε ἐγνώριζε τὴν χρησιμοποίησιν τῶν φυτῶν διὰ τὸν ἀερισμὸν τοῦ ὕδατος, καὶ ἐὰν διετήρουν εἰς τὰ πρωτογενῆ βιβάρια μετὰ τῶν ἰχθύων καί τινα φυτά, τοῦτο μόνον ἀπὸ καλαισθησίαν ἔ π ρ α τ τ ο ν. Ἂν καὶ ἀνενέουν τὸ ὕδωρ τῶν βιβαρίων πολλάκις καθ' ἑβδομάδα, δὲν κατώρθωναν ὅμως νὰ μετριάσουν τὴν μεγάλην θνησιμότητα τῶν ἐν αὐτοῖς διατηρουμένων ζῴων, καὶ τοῦτο, διότι τὸ ὕδωρ δὲν ἦτο ἀρκούντως ὀξυγονωμένον. Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ Pristley ἐπὶ τῆς ἐναλλαγῆς τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ τοῦ ὀξυγόνου, ἥτις παρατηρεῖται μεταξὺ τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζῴων, ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ τοποθετήσωσιν εἰς τὸ βιβάριον ὁμοῦ φυτὰ καὶ ζῷα, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύνανται ἀμοιβαίως νὰ ἐναλλάσσωσι τὸ ἀπαραίτητον ἀέριον πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς.

Ὁ πρῶτος καὶ ἁπλούστερος τύπος βιβαρίου πρὸς διατήρησιν κυπρίνων.

Κατὰ τὸν Bout, ἡ τιμὴ τῆς ἐφαρμογῆς εἰς τὰ βιβάρια τῆς ἀρχῆς τῆς ἀπορροφήσεως τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος ὑπὸ τῶν φυτῶν, ὀφείλεται, οὐχὶ εἰς τὸν Bobert de Warington, ὡς ὁ Gosse ἀναφέρει, ἀλλ' εἰς τὸν Charles Desmoulins, καθηγητὴν τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Βορδώ, ὅστις κατὰ τὸ 1830 προέτεινεν, ὅπως ἐντὸς τῶν δοχείων, εἰς ἃ διατηροῦνται ἰχθύες τῶν γλυκέων ὑδάτων, τοποθετῶνται συνάμα καὶ ὑδρόβια φυτά, ἐμβυθισμένα ἢ νηχόμενα, ἵνα ταῦτα ἀφομοιῶσι τὸν ἄνθρακα, διαλύοντα τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ, ὅπερ παράγει ἡ ἀναπνοὴ τῶν ζῴων καὶ ἐλευθερῶσι τὸ ὀξυγόνον, ὅπερ εἶναι χρήσιμον εἰς τὰ ζῷα πρὸς διατήρησίν των.

Ἀφ' ἑτέρου ἡ κυρία Power, γαλλικῆς ἰθαγενείας, πρώτη ἐχρησιμοποίησε τὸ βιβάριον δι' ἐπι-

Βιβάριον ἐπιστημονικῶν ἐργαστηρίων.

στημονικὰς ἐρεύνας, καὶ κατὰ τὸ 1832, κατὰ τὴν ἐπιστημονικήν της ἐκδρομὴν εἰς Σικελίαν, ἐτοποθέτησε διάφορα ἄλγη καὶ ἰχθῦς εἰς ἀρκετῶν διαστάσεων ὑαλίνας δεξαμενάς, ὧν τὸ ὕδωρ διαρκῶς ἀνενεοῦτο. Κατὰ τὸ 1837 ὁ Ἄγγλος Ward ἵδρυσεν ἐν Λονδίνῳ πρότυπον βιβαρίου, ὅπου διετήρει ἰχθῦς καὶ φυτὰ τῶν γλυκέων ὑδάτων. Τέλος κατὰ τὸ 1847 ἡ κυρία Thynne, ἀγνοοῦσα τὰς ἐργασίας τῶν προκατόχων της καὶ ἐξ ἰδίων παρατηρήσεων ὁρμωμένη, κατεσκεύασεν εἰς τὸν ἐν Λονδίνῳ κῆπόν της ἀρκετῶν διαστάσεων βιβάριον, ὅπου διετήρει διάφορα φυτὰ καὶ ἰχθῦς, κατορθοῦσα νὰ διατηρῆται ἐν αὐτῷ πάντοτε περίσσεια ὀξυγόνου (δι' ἀνανεώσεως συχνῆς τῶν φυτῶν, ἀλλαγῆς τοῦ ὕδατος κτλ.). Μόνον τότε ὁ Robert de Warington ἤρχισε τὰ σχετικὰ πειράματα, μὲ θαυμαστὴν δὲ ἐπιτυχίαν, εἰς βιβάρια, ὅπου διετηροῦντο κατ' ἀρχὰς μὲν ἰχθύες καὶ φυτὰ τῶν γλυκέων ὑδάτων, κατὰ τὸ 1852 δὲ καὶ ἰχθύες θαλάσσιοι καὶ θαλάσσια φυτὰ τῶν βαθῶν. Κατὰ τὸ ἔτος 1854 ὁ Gosse εἰς δημοσιευθὲν ἐν Λονδίνῳ βιβλίον του ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ βιβάριον ἢ τὰ θαυμάσια τῆς ἀποκαλυφθείσης θαλάσσης», ἀνέφερε τὰς πολυτίμους ὑπηρεσίας ἃς καθ' ἑκάστην προσέφερεν εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας τὸ βιβάριον, ὅπερ κατεσκευάσθη κατὰ τὸ 1853 ὑπὸ τῆς «Ζῳολογικῆς Ἑταιρείας» τοῦ Λονδίνου εἰς τὸν ἐν Regent's Park κῆπόν της καὶ οὗ ὁ πυρὴν τῆς θαυμαστῆς συλλογῆς της ὠφείλετο εἰς τὸν Gosse. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τοῦ 1880 τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ κοινοῦ διὰ τὰ βιβάρια διετηρήθη ἀμείωτος εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἀγγλίαν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ ἐνθουσιασμὸς ἐμειώθη κατά τι, διότι ἰατροί τινες ὑπεστήριξαν διὰ τοῦ τύπου, ὅτι οἱ ἀναδιδόμενοι ἐκ τῶν βιβαρίων ὑδρατμοὶ συνετέλουν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀνωφελῶν κωνώπων καὶ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς ἑλονοσίας.

Ὁ πρῶτος ἐκ τῶν παρατιθεμένων τύπων βιβαρίων χρησιμοποιεῖται πρὸς διακόσμησιν τῶν αἰθουσῶν καὶ ἔχει ὀρθογώνιον ἢ ἑξάγωνον σχῆμα· ὁ δεύτερος χρησιμεύει διὰ προχείρους ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας εἰς τὰ διάφορα βιολογικὰ ἐργαστη-

Digitized by Google

ρια καὶ βιολογικοὺς σταθμοὺς καὶ ἔχει σχῆμα ὀρθογώνιον. Ὁ τύπος οὗτος τοῦ βιβαρίου ἔχει βάσιν ἐκ σχιστολίθου, σκελετὸν ἐκ χαλκοῦ ἢ σιδήρου καὶ τὰς τέσσαρας πλαγίας πλευρὰς ἐκ χονδροῦ κρυστάλλου. Εἰς τὸ κέντρον σχεδὸν τοῦ βιβαρίου τοποθετεῖται τεχνητὸς βράχος προέχων,

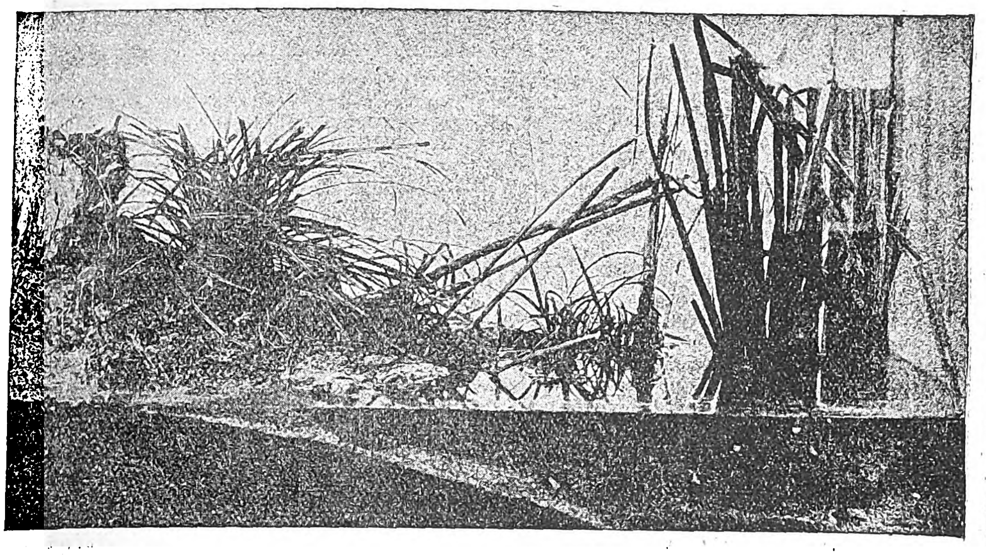

Βιβάριον τοῦ Βοτανικοῦ κήπου τῶν Παρισίων πρὸς διατήρησιν τῶν ἀμφιβίων ζῴων.

κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ὅστις κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν του εἶναι πορώδης καὶ περιβάλλεται ὑπὸ σκωρίας καὶ ἐκ συγκρίματος ἄμμου, ἥτις χρησιμεύει διὰ τὴν καλλιέργειαν *πτερίδων*, *λυκοποδίων* καὶ ἑτέρων ὑδροβίων φυτῶν. Πολλάκις εἰς τὸ μέσον τοῦ βράχου τοποθετεῖται καὶ πίδαξ, πρὸς ἀερισμὸν τοῦ ὕδατος δι' ἀναταράξεως. Γενικῶς ὁ πυθμὴν τῶν βιβαρίων καλύπτεται ὑπὸ στρώματος ποταμίας ἄμμου πάχους 4—5 ἑκατοστομέτρων, ὅστις πλύνεται πρότερον δι' ἀφθόνου ὕδατος καὶ ἀναμειγνύεται μετὰ μικρῶν ἀμμοκροκαλῶν. Εἰς τὸ λεπτὸν τοῦτο στρῶμα τῆς ἄμμου καλλιεργοῦνται *μυριόφυλλα, βατραχιοειδῆ, ποταμογείτονες, ἀπονογείτονες* καὶ ἕτερα ὑδρόβια φυτά. Εἰς τὰ κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον διεσκευασμένα βιβάρια δύνανται νὰ ζήσωσιν ἐπὶ πολὺν χρόνον διάφοροι ἰχθύες τῶν γλυκέων ὑδάτων, ὡς *κυπρῖνοι χρυσοῖ*, καὶ ποτάμιοι μικροὶ *κωβιοί, πέρκαι, κάρπαι κτλ.*, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν πάντως νὰ τηρῆται ἡ ἀναλογία μεταξὺ τῶν ἐνδιαιτωμένων ἐν

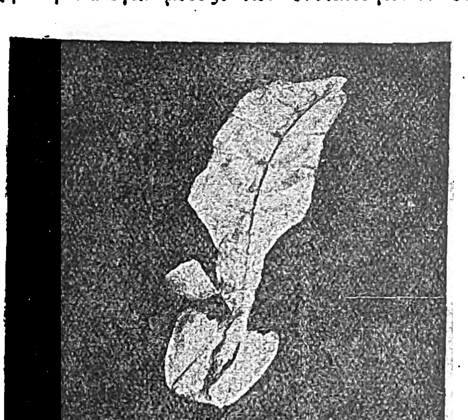

Διαμέρισμα ἐντόμων.

[Φυλλίαι ἐπὶ κορμοῦ δρυός.]

τῷ βιβαρίῳ ζῴων πρὸς τὰ συνυπάρχοντα φυτά. Σήμερον, ὡς ὑπόδειγμα βιβαρίου θεωρεῖται, τοὐλάχιστον ἐν Εὐρώπῃ, τὸ κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1927 ἱδρυθὲν ἐντὸς τοῦ «*Βοτανικοῦ Κήπου*» τῶν Παρισίων. Ἡ κατάλληλος θερμοκρασία ἐπιτυγχάνεται διὰ κεντρικῆς θερμάνσεως, ἐπιτρεπούσης τὴν δημιουργίαν κανονικῆς θερμοκρασίας ζώνης 15° καὶ δύο θερμοτέρων 25° καὶ 30°· πλὴν τούτου λειτουργοῦν κατάλληλοι ἠλεκτρικοὶ διακόπται, ὅπως ἐν ἀνάγκῃ ἐπαυξάνηται ἔτι ἡ θερμοκρασία ἄνω τῶν 30°. Ἡ ἀπαραίτητος ὑγρασία εἰς τὰ διαμερίσματα τοῦ βιβαρίου διατηρεῖται διὰ τῆς παρουσίας βρύων βεβυθισμένων, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἐντὸς ὕδατος, ἅτινα τὴν περίσσειαν τοῦ εἰς ὕδωρ ἀποθέματός των μεταδίδουσιν ὑπὸ μορφὴν ὑδατίνων ἀτμῶν εἰς τὸν κυκλοφοροῦντα ἀέρα. Διὰ τὸν κατάλληλον φωτισμὸν καὶ τοὺς διαφόρους συνδυασμούς του ἰδιαιτέρα φροντὶς ἔχει ληφθῆ. Τέλος, ἰδία φροντὶς ἐλήφθη, ὅπως ἕκαστον διαμέρισμα τοῦ βιβαρίου ἀνταποκρίνηται πλήρως πρὸς τὰς συνθήκας τῆς ζωῆς τῶν διαφόρων ζῴων καὶ φυτῶν. Εἰς τὰ ζῷα, ἅτινα ἀποφεύγουσι τὸ ἔντονον φῶς, διάφορα φυτὰ χρησιμεύουσιν ὡς καταφύγιον, διὰ τὰ ζῶντα εἰς τὸ σκότος τῶν σπηλαίων ἢ τῶν διαφόρων κοιλοτήτων, τεχνητὰ σκοτεινὰ καταφύγια ἔχουν κατασκευασθῆ, ὅπου τὸ φῶς οὐδόλως μὲν τὰ ἐνοχλεῖ, ἐπιτρέπει δὲ συγχρόνως νὰ εἶναι ὁρατὰ ὑπὸ τῶν θεατῶν. Διὰ τὴν τροφὴν τῶν παντοειδῶν κατοίκων τοῦ βιβαρίου τούτου εἰδικὸν προσωπικὸν εἰς εἰδικὸν ἐργαστήριον καλλιεργεῖ σκώληκας, ἔντομα, κάμπας ἐντόμων, ἰχθύδια, μαλακόστρακα κτλ.

Εἰς τὸ διαμέρισμα τῆς εὐκράτου ζώνης ὑπάρχουν *σαλαμάνδραι, τρίτωνες, φρῦνοι, καραβίδες*. Εἰς τὸ διαμέρισμα τῶν ὑδροβίων φυτῶν ἐνδιαιτῶνται καὶ διάφορα ζῷα, κατὰ τὰ διάφορα στάδια τῆς ἀναπτύξεώς των, *βατράχια, χελῶναι* (νεροχελῶνες), *σκορπίοι*, καὶ *ὑδροκόριδες* (κοριοὶ τῶν ὑδάτων) προσκολλώμεναι ἐπὶ τῶν διαφόρων ζῴων τοῦ βιβαρίου. Εἰς τὸ χερσαῖον βιβάριον ἐνδιαιτῶνται *κάραβοι τῶν Πυρηναίων* (εἶδος ἐντόμου), μὲ τὸν ἀπαστράπτοντα χαλκοπράσινον χρωματισμόν των, διάφορα εἴδη *λειμάκων* (σαλιγκάρια), διάφοροι *γαιοσκώληκες, μύρμηκες ἐρυθροὶ* καὶ ἄλλα ζῷα, ἅτινα ἀναγκάζονται νὰ ἐξέρχωνται συχνὰ ἐκ τῶν καταφυγίων των λόγῳ τῆς διατηρουμένης ἐπὶ τούτῳ ἐν τῷ διαμερίσματι αὐτῶν ὑψηλῆς θερμοκρασίας.

Δι' ὡρισμένα εἴδη ζῴων, ἅτινα ζῶσι πάντοτε εἰς κρύπτας ἢ ὑπογείους στοάς, ἔχουσι τεχνουργήσει εἰδικὰς κρύπτας κατεσκευασμένας ἐκ κρυστάλλου, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου δύναται ὁ ἐπισκέπτης νὰ παρακολουθήσῃ πάσας τὰς κινήσεις τῶν ζῴων τούτων. Εἰς ἴδιον διαμέρισμα φιλοξενοῦνται τὰ ζῷα τῶν τροπικῶν χωρῶν. Τὸ περιβάλλον ἐν ᾧ ζῶσιν εἶναι διαφορώτατον, ξηρόν, ὕφυγρον, ὑγρὸν ἢ τελείως ὑδατικὸν καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἡ θερμοκρασία κυμαίνεται, ἀναλόγως, ἀπὸ 25°—40°. Ἐν αὐτῷ διατηροῦνται *φυλλίαι τῶν Ἰνδιῶν* αἵτινες, ὅταν συμπτύσσουν τὰς πτέρυγάς των, ὁμοιάζουν πρὸς ξηρὸν φύλλον, *φασμίδαι, κοράσιοι*, ἔντομα τῆς Μαλαισίας, *ἀνθίαι*, ἔντομα τῆς Σαχάρας, *φωτοφόροι* κτλ. Εἰς ἕτερον διαμέρισμα διατηροῦνται *χαμαιλέοντες, ψαμμοδρόμοι* (εἶδος ἑρπετῶν), *σαῦροι* κ.ἄ. [Βλ. καὶ λ. **βιολογικοὶ** *σταθμοί*.]

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βιβὰρς ἢ ***Βαϊβάρς***· βλ. Μπιμπάρς.

βιβασιέρη (ἡ) (Bibasiera) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ροδοειδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι δενδρύλλια ἐξικνούμενα εἰς ὕψος 6 μέτρων περίπου. Ὁ κορμός των εἶναι μετρίου πάχους καὶ εὐθύς, οἱ κλάδοι των κυλινδρικοί, βαμβακώδους συστάσεως, ἱκανοῦ ὕψους, καὶ οὕτω πως διατεταγμένοι κατὰ τὴν κορυφήν των, ὥστε νὰ σχηματίζωσι μέγα σκιάδιον. Τὰ φύλλα εἶναι ἐπιμήκη, λογχοειδῆ, λεῖα κατὰ τὴν ἀνωτέραν αὐτῶν ἐπιφάνειαν καὶ βαμβακώδη καὶ ὑπέρυθρα κατὰ τὴν κάτω. Τὰ ἄνθη φέρονται εἰς ἰδίους λεπτοὺς πολυτριχωτοὺς κλαδίσκους ὑπερύθρους, ἔχουσι λευκὸν χρῶμα, εἶναι κατὰ συμπαγεῖς βότρυς διατεταγμένα καὶ ἀναδίδουσι βαρεῖαν ὀσμὴν πικραμυγδάλου. Ὁ καρπὸς εἶναι μικρά, ᾠοειδὴς δρύπη, χρώματος ὑποκιτρίνου, ἀρωματώδης, καὶ λίαν εὔγευστος κατὰ τὴν τελείαν ὡρίμανσίν του.

Αἱ βιβασιέραι εἶναι φυτὰ ἰθαγενῆ τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Κίνας καὶ καλλιεργοῦνται ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς τὰς ἐν Ἀσίᾳ ἀγγλικὰς ἀποικίας. Εἰς τὴν Εὐρώπην εἰσήχθησαν κατὰ τὸ 1784 καὶ σήμερον εἶναι διαδεδομέναι εἰς πλείστας χώρας.

Δ. Ν. Π.

βίβασις (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Γυμναστικὴ ὄρχησις, συνηθεστάτη ἐν Σπάρτῃ κυρίως, εἰς ἣν ἠσκοῦντο ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Συνίστατο δ' ἡ βίβασις εἰς τοῦτο· ὁ ἐνεργῶν ταύτην ἐξετέλει πηδήματα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε, καμπτομένων τῶν γονάτων ἐν τῇ αἰωρήσει, αἱ πτέρναι αὐτοῦ νὰ ψαύωσι τοὺς γλουτούς. Τὰ πηδήματα ἐξετελοῦντο ταχέως καὶ ἀλλεπαλλήλως καὶ ἠριθμοῦντο, ἐβραβεύετο δὲ ὁ ἐπιτυγχάνων τὸν μείζονα ἀριθμὸν τοιούτων πηδημάτων. Ὁ Πολυδεύκης (Δ, 102), περιγράφων τὴν γυμναστικὴν ταύτην ὄρχησιν, ἀναφέρει, ὅτι Λάκαινά τις κόρη ἐπέτυχέ ποτε χίλια πηδήματα, ὅθεν καὶ ἐπίγραμμα:

«Χίλιά ποκα βίβατι,
πλεῖστα δὴ τῶν πῆ ποκά».

Ὡσαύτως ὁ Ἀριστοφάνης ἐν «Λυσιστράτῃ» (στ. 28) εἰσάγει Σπαρτιᾶτιν σεμνυνομένην ἐπὶ τῇ ὀρχήσει ταύτῃ· «Γυμνάδδομαι γὰρ καὶ ποτὶ πυγὰν ἅλλομαι».

ΣΤ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

βιβάτσε (ἰταλ. vivace) *[Μουσ.]*. Μουσικὸς ὅρος (=ζωηρῶς) σημαίνων ρυθμικὴν ἀγωγὴν γοργοτέταν κατά τι τοῦ *ἀλλέγκρο* (βλ. λ.). Τὸ ὑπερθετικὸν *βιβατσίσσιμο* (vivacissimo) χρησιμοποιεῖται ἐπίσης ὡς μουσικὸς ὅρος ἐν τῇ ἐννοίᾳ *ζωηροτάτης* ρυθμικῆς ἀγωγῆς.

Γ. Σ.

Βιβδόδα, ***Πρὲνκ-πασᾶς***· βλ. **Μπιμπντόντα.**

Βίβερο (Vivero) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Λοῦγκο τῆς περιφερείας τῆς Γαλικίας, ἐπὶ τοῦ κόλπου τῆς Γασκωνίας, παρὰ τὸ ΒΔ. ἄκρον τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου. Κάτ. 12.843. Ἔχει ζωηρὸν ἐμπορικὸν λιμένα, ἐργοστάσια ὑφασμάτων καὶ πολεμεφοδίων καὶ ἰχθυοτροφεῖα.

Μ.

βίβερρα (Viverra) (ἡ) *[Ζῳολ.]*· βλ. **μοσχογαλῆ.**

βιβερραβίναι (οἱ) (Viverravinae Matthew) *[Παλαιοζῳολ.]*. Ὑπο-οἰκογένεια ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *μιακιδῶν ἁρπακτικῶν θηλαστικῶν*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Γ. Κ. Γ.

βιβερράβος (ὁ) (Viverravus Marsh) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν ὑπο-οἰκογένειαν τῶν *βιβερραβιδῶν ἁρπακτικῶν θηλαστικῶν*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Bridger, τοὺς φωσφορίτας τοῦ Quercy καὶ εἰς τὸ Erquelinnes τοῦ Βελγίου.

Γ. Κ. Γ.

βιβερσταϊνία (ἡ) (Bibersteinia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γερανιιδῶν*. Εἶναι πόαι πολυετεῖς, μὲ φύλλα βαθέως κολπωτά. Γνωστότερον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Ἑλλάδος εἶναι: *βιβερσταϊνία ἡ ὀρφανίδειος*, ἥτις εὑρέθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ *Ὀρφανίδου* εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Κυλλήνη.

Δ. Ν. Π.

Βίβες (Vives), *Ἰωάννης-Λουδοβῖκος*. Ἱσπανὸς φιλόσοφος γεννηθεὶς ἐν Βαλεντίᾳ τῷ 1492 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βρύγῃ τῷ 1540. Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς ἐν Παρισίοις καὶ κατόπιν ἐν Λουβαίν, ὅπου συνεδέθη μετὰ τοῦ Ἐράσμου διὰ στενῆς φιλίας. Προσκληθεὶς εἰς Ἀγγλίαν ὑπὸ τοῦ Ἐρρίκου τοῦ Η' ὡς παιδαγωγὸς τῆς πριγκιπίσσης Μαρίας, ἐδίδαξε τὸ δίκαιον καὶ τὴν φιλολογίαν ἐν Ὀξφόρδῃ, ἀλλὰ μετ' ὀλίγα ἔτη ὑπέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ βασιλέως, διότι συνηγόρησεν ὑπὲρ τῆς βασιλίσσης Αἰκατερίνης τῆς Ἀραγωνικῆς, τὴν ὁποίαν διεζεύχθη ὁ Ἄγγλος μονάρχης, καὶ ἀφοῦ παρέμεινεν ἐγκάθειρκτος ἐπί τι χρονικὸν διάστημα, ἦλθεν εἰς Βρύγην, ὅπου ἔζησε τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς πτωχικῆς του ζωῆς ζητῶν παραμυθίαν εἰς τὴν μελέτην. Ὁ Βίβες εἶναι εἷς ἐκ τῶν βαθυτέρων διανοητῶν τῆς ἐποχῆς του. Σύγχρονος τοῦ Ἐράσμου καὶ τοῦ Βουδαίου ἀνήκει εἰς τὴν ἀποκληθεῖσαν «τριανδρίαν τῆς δημοκρατίας τῶν γραμμάτων» καὶ θεωρεῖται ὡς πρόδρομος πολλῶν γονίμων φιλοσοφικῶν ἀντιλήψεων. Ἠσχολήθη μὲ τὴν παιδαγωγικήν, τὴν ψυχολογίαν καὶ τὴν αἰσθητικήν.

Ὡς παιδαγωγὸς ἔχει ἐξαιρετικὴν σπουδαιότητα διὰ τὸν αἰῶνά του. Πολλαὶ παιδαγωγικαὶ ἀντιλήψεις, ἐξ ἐκείνων τὰς ὁποίας ἐφήρμοσαν ἀργότερον οἱ Ἰησουῖται, φαίνεται ὅτι προέρχονται ἀπὸ τὸν Βίβες, ὁ ὁποῖος θὰ εἶχε γνωρίσει προσωπικῶς τὸν ἱδρυτὴν τοῦ τάγματος Λοϋόλαν. Ἐπιληφθεὶς τῆς φιλολογικῆς κριτικῆς καὶ τῶν παιδαγωγικῶν προβλημάτων, ὡδηγήθη εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου καὶ ἀπήτησεν ὅπως ἡ ἐμπειρία ἀποτελῇ τὴν βάσιν πάσης γνώσεως.

Ἐν τῇ ψυχολογίᾳ ἐπεδίωξε νὰ πραγματοποιήσῃ

Digitized by Google

τὴν πειραματικὴν καὶ ἐμπειρικὴν ἔρευναν τῶν φαινομένων, γενόμενος οὕτως ἱδρυτὴς τῆς νεωτέρας πειραματικῆς ψυχολογίας. Ὅπως ὅλοι οἱ σύγχρονοί του, ἐστηρίχθη ἐπὶ ξένου ὑλικοῦ, δανείου ἐκ τῆς ἀρχαιότητος, ἀλλὰ τὸ ὑλικὸν τοῦτο ἐζήτησε νὰ τὸ ἐπαληθεύσῃ διὰ τῆς προσωπικῆς του πείρας, καὶ τὸ ἔργον του «De anima et vita» (Βρύγη 1538) περιέχει πλῆθος ἰδικῶν του πρωτοτύπων παρατηρήσεων. Ἡ ἐν αὐτῷ περιγραφὴ τῶν διαφόρων γεγονότων τῆς συνειδήσεως, πρὸ πάντων δὲ τῶν συγκινήσεων καὶ μέχρι σήμερον ἀκόμη εἶναι διδακτική, ἐπέδρασε δὲ μεγάλως ἐπὶ τὰς ψυχολογικὰς θεωρίας τοῦ ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνος. Κατὰ τὸν Βίβες, καθῆκον τῆς ψυχολογίας εἶναι ἡ ἐξέτασις ὄχι τοῦ τί εἶναι ψυχή, ἀλλὰ τοῦ πῶς λειτουργεῖ, καὶ τοῦτο ἀκριβῶς ἀφορᾷ τὸ παλαιὸν λόγιον: «γνῶθι σαυτόν». Κάθε μεταφυσικὴ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς δύναται καὶ πρέπει ν' ἀγνοηθῇ πλήρως ἀπὸ τὴν πειραματικὴν ψυχολογίαν. Διὰ τὸν Βίβες αἱ ἔννοιαι ψυχὴ καὶ ζωὴ εὑρίσκονται εἰς στενοτάτην πρὸς ἀλλήλας σχέσιν. Ἡ ψυχὴ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς, πάσης ὀργανικῆς ζωῆς, καὶ ὄχι μόνον τῆς ζωῆς τῆς συνειδήσεως. Ἕδραν δὲ τῆς ζωϊκῆς δυνάμεως δέον νὰ θεωρήσωμεν τὴν καρδίαν· εἰς τὸ ὄργανον τοῦτο ἐκδηλοῦται διὰ πρώτην καὶ τελευταίαν φορὰν ἡ ζωή. Ἡ ἐλευθέρα ἢ μὴ λειτουργία τῆς καρδίας ἐκδηλοῦται διὰ τῶν συγκινήσεων. Ἡ ψυχολογία τοῦ Βίβες εἶναι φυσιολογικὴ ψυχολογία, προσπαθοῦσα νὰ περιγράψῃ τὰ φαινόμενα ἀπὸ τὴν φυσιολογικήν των, κατὰ τὸ δυνατόν, πλευράν.

Ἐν τῇ αἰσθητικῇ ἀσχολούμενος κυρίως μὲ τὴν ῥητορικήν, καταπολεμεῖ τὰς θεωρητικὰς περὶ ταύτης ἀντιλήψεις τῆς ἀρχαιότητος καὶ διδάσκει ὅτι ἡ ῥητορικὴ οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ διδασκαλία τῆς ἐκφράσεως, ὁ δὲ ῥήτωρ καλλιτέχνης τῆς ἐκφράσεως καὶ ὄχι ὑποχρεωτικῶς καὶ «vir bonus», ὅπως ἀπῄτει ὁ Κοϊντιλιανὸς (Inst. Orat. XII, 1). Ἐκ τῶν πέντε μερῶν τῆς ἀρχαίας ῥητορικῆς, ἀποκρούει τὰ τέσσαρα ὡς ξένα: τὴν *μνήμην*, διότι εἶναι ἀπαραίτητος δι' ὅλας τὰς ἐπιστήμας, τὴν *εὕρεσιν*, διότι ἀποτελεῖ ἀντικείμενον ἑκάστης τέχνης ἰδιαιτέρως, τὴν *δρᾶσιν*, διότι εἶναι ἐντελῶς ἐξωτερικὸν μέρος, τὴν *διάθεσιν*, διότι ἀφορᾷ τὴν εὕρεσιν καὶ κρατεῖ τὴν *ἔκφρασιν* μόνον, ἡ ὁποία ἀσχολεῖται ὄχι μὲ τὸ «quid dicendum» (τί λεκτέον), ἀλλὰ μὲ τὸ «quemadmodum» (τίνι τρόπῳ), καὶ ταύτην, τὴν ἐπεκτείνει οὐ μόνον εἰς τὰ τρία γνωστὰ εἴδη τῆς ῥητορικῆς (δικανικήν, συμβουλευτικήν, ἐπιδεικτικήν), ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν, τὴν ἀπολογητικήν, τὰς ἐπιστολάς, τὰ διηγήματα, τὴν ποίησιν (De caus. corrup. art. 1531 βιβ. IV, De rat. dicen. 1533), ὅπου εἶχον ἀρχίσει νὰ τὴν ἐπεκτείνουν καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐν μέρει.

Εἰς τὰς θρησκευτικὰς διαμάχας, ὁ Βίβες ἦτο αὐστηρὸς καθολικός· ἐν τούτοις ὁ εἰρηνικός, εὐθὺς καὶ γλυκὺς τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον ἔβλεπε τὰ πράγματα, τὸν ὤθησε ν' ἀπευθύνῃ πρὸς τὸν πάπαν Ἀδριανὸν τὸν ΣΤ' (1522) εἰλικρινῆ ἐπιστολήν, ὅπου διετύπωνε τὴν εὐχήν, ὅπως Οἰκουμενικὴ σύνοδος καθορίσῃ τί ἀκριβῶς ἀπαιτεῖ ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ ἠθικὴ καὶ τὶ δύναται ν' ἀφεθῇ εἰς τὴν ἐλευθέραν ἑκάστου προαίρεσιν, πιστεύων ὅτι οὕτως ἠδύνατο νὰ θεραπευθῇ τὸ σχίσμα τῆς Ἐκκλησίας. Ἀργότερον ὁ Βίβες συνηγόρησε καὶ ὑπὲρ τῆς ἀνεξιθρησκείας.

Ἀσχοληθεὶς καὶ μὲ τὰ κοινωνικὰ ζητήματα τῆς ἐποχῆς του, προέτεινε θαρραλέα σχέδια διὰ τὴν μείωσιν τῆς προοδευτικῶς βαινούσης ἐξαθλιώσεως τῶν λαϊκῶν μαζῶν καὶ ὑπεστήριζε τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ἐπαιτείας καὶ τῆς ἐπεμβάσεως τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων εἰς τὴν διοίκησιν τῶν φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων. Αἱ ἰδέαι του προὐκάλεσαν βιαίας ἐπιθέσεις ἐναντίον του. Ὁ Αὐγουστῖνος μοναχὸς τῆς Βρύγης Φ. ντὲ Βιλλαβιτσέντε τὸν κατεπολέμησε λυσσωδῶς καὶ ἐχαρακτήρισε τὰς διδασκαλίας του ὡς «λοιμώδεις, ὀλεθρίας καὶ βλασφήμους».

Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἔργων τοῦ Βίβες (ἐκδοθέντα τὸ πρῶτον ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1553 εἰς δύο τόμους εἰς φύλλ.), εἶναι τὰ ἑξῆς: «De initiis, sectis et laudibus philosophiae» (Βασιλεία 1521 εἰς 4ον). «De civitate dei libri XXII commentariis illustrati» (Βασιλεία 1522 εἰς φ., ἐπανεκδ. 1570 καὶ 1610, γαλ. μετ. Hervet Παρίσ. 1574 εἰς φ.). «De subventione pauperum» (Βρύγη 1526 εἰς 12ον, ἐπαν. Λυὼν 1531 εἰς 8ον, μετ. γαλ. ὑπὸ Girard μὲ τίτλον: «Aumosnerie». Λυὼν 1583 εἰς 12ον). «Ad sapientiam introductio» (1531 εἰς 12ον, ἐπανεκ. Λυὼν 1532 εἰς 8ον, μετ. γαλ. ὑπὸ J. Colin [1548] καὶ G. Paradin [1550]). «De causis corruptarum artium. De tradendis disciplinis. De prima philosophia» (Βρύγη 1531 εἰς 12ον, Λυὼν 1551 εἰς 8ον, Λούγδουνον 1636 εἰς 16ον). «De veritate fidei christiana» (Βασιλεία 1543 εἰς φ.) κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Paquot*: Mémoires pour servir à l'histoire littéraire des Pays-Bas. Louvain 1763—1770 τόμ. 3 εἰς φ. — *Namèche J.-A.*, Mémoire sur la vie et les écrits de Jean Louis Vivès. Bruxelles 1841. εἰς 4ον (Mémoire de l'Academie royale de Belgique, XV). — *Van den Bussche*, Le sejour de Louis Vives à Bruges. Bruge, 1871. — *Höffding H.* Histoire de la philosophie moderne· γαλ. μετ. 1924 τόμ. Α'. — *Croce B.* Esthétique comme science de l'expression et linguistique générale γαλ. μετ. 1904.

Θ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Βιβί, ***Ζαζαΐ***. Πρῶτος φαραὼ τῆς Γ' δυναστείας (Μεμφιτικῆς), ὁ Νεχερώφης τοῦ Μανέθωνος (4449 πρ. Χρ.).

Βίβια καὶ ***Βίβιος*** (Bivia, Bivius) *[Μυθολ.]*. Ἐπίθετον ῥωμαϊκῶν θεοτήτων, προστατίδων τῶν ὁδῶν, εἰς τὰς διασταυρώσεις τῶν ὁποίων ἐστήνοντο αἱ εἰκόνες των. Συγχέονται πρὸς τοὺς Λάρητας τοὺς ὁδικοὺς (*Lares Viales* ἢ *compitales*). Τὸ ἐπίθετον τοῦτο παραβλητέον πρὸς τὸ *trivia* (τριοδῖτις) τῆς Ἑκάτης (σελήνης).
Κ. Ι. Β.

Βίβιαν (Vivian), ***Ριχάρδος-Οὔσσυ***. Ἄγγλος στρατηγὸς (1775-1842). Ὑπηρέτησεν ἐν Ὀλλανδίᾳ, Ἱσπανίᾳ καὶ κατόπιν, μετὰ τῆς στρατιᾶς τοῦ δουκὸς τοῦ Οὐέλλινγκτον, ἐν Ὀρτὲζ καὶ Τουλούζῃ, καὶ τέλος διεκρίθη κατὰ τὴν μάχην τοῦ Βατερλώ, ὅπου ἦτο διοικητὴς μιᾶς ταξιαρχίας ἱππικοῦ. Κατὰ τὸ 1830 ὠνομάσθη βαρῶνος καὶ τῷ 1841 εἰσῆλθεν εἰς τὴν βουλὴν τῶν Λόρδων.
Μ.Δ.Β.

βιβιάνα (ἡ) (Viviana) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *σολαριειδῶν κτενοβραγχίων προσωβραγχίων γαστεροπόδων μαλακίων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος.
Γ. Κ. Γ.

Βιβιάνι (Viviani), ***Βικέντιος***. Σοφὸς Ἰταλὸς γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν εἰς τὴν Φλωρεντίαν (1622—1703). Εἶναι ὁ τελευταῖος μαθητὴς τοῦ Γαλιλαίου, ὅπως ὁ ἴδιος ἐκαυχᾶτο νὰ ὀνομάζῃ ἑαυτόν, προσεκολλήθη δὲ ἰδιαιτέρως εἰς τὸν Toricelli μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κοινοῦ διδασκάλου των. Τὸ πρῶτον καὶ νεανικὸν ἔργον του «*De Maximis et minimis geometrica divinatio in quintum conicorum Apollonii Pergaei adhuc desideratum*» (Φλωρεντία, 1659) ἐξήπλωσεν ἐνωρὶς τὴν φήμην του εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ἡ ἀραβικὴ μετάφρασις τῶν ἑπτὰ πρώτων βιβλίων τῶν *κωνικῶν τομῶν* τοῦ Ἀπολλωνίου ἐπωλήθη ὑπὸ μοναχοῦ τινος, ἐπιστρέψαντος ἐξ Ἀνατολῆς, ὀνόματι Golius, εἰς τὸν μέγαν δοῦκα τῆς Τοσκάνης καὶ εὑρίσκετο κεκρυμμένη εἰς μίαν βιβλιοθήκην τῆς Φλωρεντίας. Εἶναι βέβαιον, ὅτι ὁ Viviani ἐγνώριζε τοῦτο, ὑπῆρχε δὲ καὶ μετάφρασις εἰς τὴν λατινικὴν τοῦ χειρογράφου ἐκείνου, γενομένη τῷ 1654 ὑπὸ τοῦ Maurolycus. Παρὰ τοῦτο, διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ οὗτος τὸ ἀνεξάρτητον τῆς ἐργασίας του, ἤχθη μέχρι τοῦ σημείου νὰ προκαλέσῃ τὴν γνώμην τοῦ ἀρχιδουκὸς Λεοπόλδου, ἀδελφοῦ τοῦ μεγάλου δουκὸς Φερδινάνδου II τῆς Τοσκάνης, τοῦ ὁποίου διετέλεσε πρῶτος γεωμέτρης καὶ μηχανικός, ὡς δῆθεν εὑρισκόμενος ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ τοῦ ἐπανευρεθέντος χειρογράφου τοῦ Ἀπολλωνίου.

Μεγάλων περιποιήσεων ἔτυχε ὁ Viviani ἐκ μέρους τῶν Μεδίκων, ὁ δὲ Colbert τὸν ἐνέγραψεν εἰς τὸν κατάλογον τῶν ξένων σοφῶν, τοὺς ὁποίους ἐφιλοξένει ὁ βασιλεύς· ἐγένετο μέλος τῆς Ἀκαδημίας del Cimento, ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἑταιρείας τοῦ Λονδίνου καὶ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων. Ἀπεδέχθη, διὰ νὰ μὴ ἐγκαταλείψῃ τὴν πατρίδα του, τὴν θέσιν τοῦ πρώτου ἀστρονόμου, τὴν ὁποίαν τοῦ προσέφερεν ὁ Λουδοβῖκος XIV.

Ἐκ τῶν πλέον ἀξιολόγων ἔργων του εἶναι ἡ ἑτέρα μετάφρασίς του τῶν πέντε βιβλίων τοῦ Ἀριστέως (τοῦ πρεσβυτέρου): «De locis solidis secunda divinatio geometrica in V libros, injuria temporum amissos, Aristaei senioris geometrae», τὴν ὁποίαν ἐξέδωκε τῷ 1701. Διὰ τὸ ἔργον τοῦτο εἰργάσθη πλέον τῶν τεσσαράκοντα ἐτῶν.

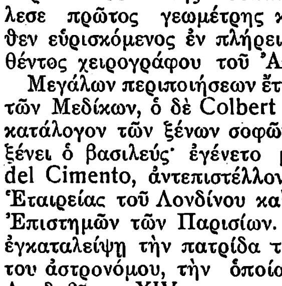

Ἰδιαιτέρως εἶναι γνωστὸς διὰ τὸ περίφημον πρόβλημα, τὸ λεγόμενον *Φλωρεντιανόν*, τὸ ὁποῖον ἐπρότεινεν, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «Autore D. Pio Lisci Pusillo geometra» (ἀναγραμματισμὸς τοῦ autore postremo Galilei discipulo) τῇ 4ῃ Ἀπριλίου τοῦ 1692 εἰς τοὺς τότε μαθηματικούς. Τὸ πρόβλημα συνίσταται εἰς τὴν ἀφαίρεσιν πέριξ τῆς βάσεως ἑνὸς ἡμισφαιρίου (βλ. σχῆμα) τεσσάρων μερῶν ἴσων, τοιούτων, ὥστε ἡ ὑπολειπομένη ἐπιφάνεια νὰ ἰσοῦται πρὸς τέλειον τετράγωνον. Αἱ λύσεις τοῦ προβλήματος τούτου κατέφθασαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη: Ἡ πρώτη τούτων δοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Leibnitz φέρει ἡμερομηνίαν 28ης Μαΐου 1692. Ἡ ἐντὸς τόσον μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος εὑρεθεῖσα λύσις ὀφείλεται εἰς τὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὑπὸ τοῦ Leibnitz ἐπινοηθέντα, *ἀπειροστικὸν λογισμόν*, τοῦ ὁποίου ἐγένετο πρώτη ἐφαρμογὴ διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ ἐμβαδοῦ μιᾶς κυρτῆς ἐπιφανείας. Ἄλλαι λύσεις εἶναι τοῦ Τ. Bernouilli, L' Hôpital, Walles, D. Gregory κ. ἄ. Τὸ πρόβλημα ἀπηυθύνετο κυρίως εἰς αὐτὸν τὸν Leibnitz καὶ τοὺς μαθητάς του. Ὁ ἴδιος Viviani κατεῖχε γεωμετρικὴν λύσιν τοῦ τόσον ἐνδιαφέροντος προβλήματός του, ἡ ὁποία ἂν καὶ δὲν ἔχει τὴν γενικότητα τῆς τοῦ Leibnitz, διακρίνεται ὅμως διὰ τὴν ἁπλότητά της· αὕτη εἶναι ἡ ἑξῆς:

Διὰ τοῦ κέντρου τῆς σφαίρας Ο φέρομεν τὴν διάμετρον ΒΓ καὶ τὴν κάθετον ΟΑ ἐπὶ τὸ ἐπίπεδον τῆς βάσεως ΒΔΓΟ. Εἰς τὸ ἐπίπεδον ΒΑΓΟ, μὲ διαμέτρους τὰς ΒΟ καὶ ΓΟ, γράφομεν δύο ἡμικύκλια, τὰ ὁποῖα ὁρίζουν δύο ὀρθοὺς ἡμικυλίνδρους. Οἱ κύλινδροι οὗτοι τέμνουν τὴν ἐμπροσθίαν ἐπιφάνειαν τῆς σφαίρας εἰς τὰ μέρη ΒΕΔ καὶ ΔΖΓ, ἴσα μεταξύ των, καθὼς καὶ τὴν ὀπισθίαν. Ἐὰν ἀφαιρέσωμεν τὰ μέρη ταῦτα, τὸ ὑπολειπόμενον μέρος τοῦ ἡμισφαιρίου εἶναι τετραγωνίσιμον.

Τὴν ἀπόδειξιν ταύτην ἐξέδωκε ὁ Viviani εἰς τὸ ἔργον του: «Exercitatio mathematica de formatione et mensura fornicum», τὸ ὁποῖον περιέχει καὶ λύσεις πλείστων ἄλλων προβλημάτων. Αἱ ἀποδείξεις ἐδόθησαν ὑπὸ τοῦ Guido Grandi εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Vivianeorum problematum demonstratio» βιβλίον. Εἰς τὸν Viviani ὀφείλεται καὶ τὸ ἐγχειρίδιον: «Enodatio problematum universis geometris propositorum à Cl. et R. D. Claudio Comers, σχετικὸν μὲ τὴν τριχοτόμησιν τῆς γωνίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *M. Cantor.* Vorlesungen über Geschichte der Mathematik, Die Zeit von 1550—1600 und 1668—1699.

Φ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

— **Βιβιάνι** (Viviani), ***Δομένικος***. Ἰταλὸς βοτανικὸς (1772—1840) καθηγητὴς τῆς Βοτανικῆς ἐν Γενούῃ. Ἠσχολήθη ἰδίως εἰς μελέτας περὶ τῆς χλωρίδος τῶν ἐπὶ τῆς Μεσογείου παραλίων Ἀφρικανικῶν χωρῶν, ἐδημοσίευσε δὲ τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν του εἰς ἐκδοθέντα ὑπ' αὐτοῦ συγγράμματα.

— **Βιβιάνι** (Viviani), ***Κιρίκος***. Ἰταλὸς λογογράφος (1785—1835). Ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἠσχολήθη εἰς εἰδικὰς ἐρεύνας ἀνὰ τὰς κυριωτέρας τῶν ἐν Ἰταλίᾳ βιβλιοθηκῶν πρὸς τὸν σκοπὸν μιᾶς νέας ἀρτιωτέρας ἐκδόσεως τοῦ ἔργου τοῦ Δάντου, ἣν καὶ ἐπραγματοποίησεν (Οὐδῖνον, 1823—1827, 3 τόμ. εἰς 8ον) ἐπὶ τῇ βάσει κυρίως ἑνὸς χειρογράφου τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, τοῦ λεγομένου «Βαρθολινείου χειρογράφου», ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς 65 ἄλλα χειρόγραφα καὶ παλαιὰ ἀντίτυπα. Ἡ ἔκδοσις αὕτη θεωρεῖται ὡς ἡ πλέον ἐνδιαφέρουσα συλλογὴ τῶν ἔργων τοῦ μεγάλου ποιητοῦ. Ὁ Βιβιάνι ἐδημοσίευσε καὶ ἰδικά του ἔργα, μυθιστορήματα, λόγους καὶ φιλοσοφικὰς μελέτας.
—Ω.

Βιβιανὶ (Viviani), ***Ρενὲ-Ραφαήλ***. Γάλλος πολιτικὸς σοσιαλιστής, γεννηθεὶς ἐν Σίντι-Μπὲλ-Ἀμπὲς τῆς Ἀλγερίας τῷ 1863, ἐκ γονέων κορσικανικῆς καταγωγῆς, καὶ ἀποθανὼν ἐν Πλεσσὶ-Πικὲ τῆς Γαλλίας τῷ 1925. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν διασημοτέρων ῥητόρων τοῦ γαλλικοῦ κοινοβουλίου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ' αἰῶνος καὶ διεκρίθη διὰ τὰς προοδευτικάς του ἰδέας καὶ τὸν φεμινισμόν του, ἐπιτυχὼν νὰ ψηφισθοῦν διάφοροι φιλεργατικοὶ νόμοι, ὁ νόμος διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτρέπεται εἰς τὰς γυναῖκας ἡ ἐξάσκησις τοῦ δικηγορικοῦ ἐπαγγέλματος, ἡ μεταρρύθμισις τοῦ νόμου περὶ ἀναζητήσεως τῆς πατρότητος, κτλ. Κατ' ἀρχὰς ἐξήσκησε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα εἰς τὸ Ἀλγέριον, ἀπὸ δὲ τοῦ 1887 ἐγκατεστάθη ὡς δικηγόρος ἐν Παρισίοις, ἀναλαμβάνων κυρίως τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν ἀπεργῶν, ὑπὲρ τῶν ὁποίων ἠμύνετο καὶ διὰ τῆς γραφίδος ὡς συντάκτης τοῦ «Petite République», ὅπου ἔγραψε πολλὰ σοσιαλιστικὰ ἄρθρα, καὶ κατόπιν ὡς διευθυντὴς τοῦ «Lanterne». Ἐξελέγη διὰ πρώτην φορὰν βουλευτὴς Παρισίων τῷ 1893 καὶ παρεκάθησεν ἐν τῇ Βουλῇ παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Ζωρές. Κατὰ τὸ μακρὸν κοινοβουλευτικόν του στάδιον ἐξεφώνησεν, ἐπὶ ὅλων τῶν μεγάλων ζητημάτων τῆς ἐποχῆς, σημαντικοὺς λόγους, οἵτινες ἐνεποίουν πάντοτε μεγίστην αἴσθησιν καὶ εἶχον σπουδαίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ὑπὸ συζήτησιν θεμάτων καὶ ἐπὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως. Τῷ 1906 ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Κλεμανσώ, ὅπως ἀναλάβῃ τὸ νεωστὶ τότε ἱδρυθὲν ὑπουργεῖον τῆς Ἐργασίας καὶ Κοινωνικῆς Προνοίας, τὸ ὁποῖον ἐκράτησε μέχρι τοῦ 1910. Τῷ 1913 ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας. Ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1914 μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1915 διετέλεσε πρωθυπουργός, κατέχων συγχρόνως (μέχρι τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1914) καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν. Εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, κατὰ τὴν ἐπίδοσιν τοῦ τελεσιγράφου τῆς Αὐστροουγγαρίας πρὸς τὴν Σερβίαν, εὑρίσκετο εἰς

Ρενὲ Βιβιανί.

Digitized by Google

τὴν Πετρούπολιν, ὅπου εἶχε συνοδεύσει τὸν τότε πρόεδρον τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας Πουανκαρέ, καὶ προσεπάθησε, τόσον ἐν Ρωσίᾳ, ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Παρισίους, νὰ ἀποσοβήσῃ τὴν κήρυξιν αὐτοῦ. Μετὰ τὴν παραίτησίν του ἐκ τῆς πρωθυπουργίας ἀνέλαβεν, ἀπὸ τοῦ 1915 μέχρι τῷ 1917, τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1917, κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς εἰσόδου τῶν Ἡν. Πολιτειῶν εἰς τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, συνώδευσε τὸν στρατάρχην Ζὸφρ εἰς τὴν Βασιγκτῶνα ἐπὶ εἰδικῇ ἀποστολῇ. Ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Βασιγκτῶνα τῷ 1921 μετὰ τοῦ Μπριάν, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Γαλλίας εἰς τὴν Διάσκεψιν τοῦ ναυτικοῦ ἀφοπλισμοῦ, τῷ δὲ 1920 καὶ 1921 ἀντεπροσώπευσε τὴν πατρίδα του εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν. Τῷ 1922 ἐξελέγη γερουσιαστής. Μ. Δ. Β.

βιβιανίτης (ὁ) (Vivianit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν παρουσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ μονοκλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοι συχνὰ μακροστηλοειδεῖς ἐπιπεφυκότες. Εὑρίσκεται ἐπίσης εἰς ἀκτινοειδῆ, ἰνώδη συσσωματώματα, ῥόδακας, σφαίρας, νεφροειδεῖς μάζας, καὶ συχνὰ καὶ γεηρὸς (ὁπότε καλεῖται *κυανῆ γῆ σιδήρου*, *Blaueisenerde*). Ἔχει σχισμὸν τέλειον εἰς φύλλα λεπτά, εὔκαμπτα, σκληρότητα 2ου βαθμοῦ. εἰδικὸν βάρος 2, 6—2, 7 καὶ λάμψιν ὑελώδη ἢ μαργαριτώδη (κάπως μεταλλικῶς σελαγίζουσαν). Ἔχει χρῶμα λευκὸν ἢ εἶναι καὶ ἄχρους, παραμένων ὅμως εἰς τὸν ἀέρα χρωματίζεται ταχέως κυανοῦς, συνεπείᾳ ἀνωτέρας ὀξειδώσεως τοῦ σιδήρου, τὸν ὁποῖον ἐμπεριέχει. Συρόμενος ἐπὶ πλακὸς ἀλαμποῦς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν ἄχρουν κυανωπόλευκον, ταχέως λαμβάνουσαν χρῶμα κυανοῦν τοῦ ἰνδικοῦ.

Ὁ βιβιανίτης χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ὑδρομειγὴς φωσφορικὸς σίδηρος. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι $Fe_3 P_2 O_8 . 8 H_2O$. Περιέχει 43,03% ὀξείδιον ὑποσιδήρου (FeO), 28, 29% πεντοξείδιον φωσφόρου ($P_2 O_5$) καὶ 28, 68 % ὕδωρ. Εἰς τὸν ἀέρα ἐκτιθέμενος μετασχηματίζεται εἰς βασικὸν φωσφορικὸν σίδηρον (περιέχοντα ἀντὶ ὀξειδίου τοῦ ὑποσιδήρου τὸ ὀξείδιον τοῦ σιδήρου $Fe_2 O_3$).

Ὡραῖοι κρύσταλλοι βιβιανίτου εὑρίσκονται εἰς πολλὰ μέρη τῆς γῆς. Οὕτω π.χ. εἰς τὸ St. Agnes τῆς Κορνουαλλίας, Tavistok τοῦ Devonshire (τῆς Ἀγγλίας), εἰς τὸ Bodenmais καὶ Amberg, εἰς τὸ Anglar (ὅπου καλεῖται *ἀγγλαρίτης*) καὶ ἄλλα μέρη τῆς Γαλλίας, εἰς τὴν Κριμαίαν (Kertsch) ὡς πλήρωμα τοῦ ἐσωτερικοῦ πολλῶν διθύρων ὀστρέων ἀπολιθωμένων. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν μορφὴν παρουσιάζεται καὶ ἐν New Jersey εἰς τοὺς Mullica Hills, ὁ καλούμενος ***μουλλισίτης***. Ἐπίσης εἰς τὸ Middletown τοῦ Delaware ἐντὸς πόρων ἀπολιθωμένων ὀστῶν καὶ τέλος ὡς ***κυανῆ γῆ σιδήρου*** (Blaueisenerde), σχηματίζουσα φωλεὰς ἐντὸς τῆς τύρφης εἰς διαφόρους τόπους τῆς βορείου Γερμανίας καὶ ἀλλαχοῦ.

Ὁ βιβιανίτης ὀνομάζεται καὶ ***κυανοῦν σιδηρομετάλλευμα*** (Blaueisenerz). Γ. Κ. Γ.

Βιβιὲ (Vivier), ***Εὐγένιος***. Γάλλος μουσικὸς (1817—1900). Διεκρίθη ὡς κορνίστας καὶ εἶχεν ἀνακαλύψει τρόπον, διὰ τοῦ ὁποίου κατώρθωνε νὰ ἐξάγῃ ἐκ τοῦ κέρατος τρεῖς καὶ τέσσαρας ἤχους συγχρόνως. Δὲν κατέστησεν ὅμως εἰς ἄλλους γνωστὸν τὸ μυστικὸν τῆς ἀνακαλύψεώς του, παραλαβὼν αὐτὸ μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὸν τάφον. Ἔγραψε καὶ μουσικά τινα τεμάχια καὶ ἦτο εὐνοούμενος διαφόρων προσωπικοτήτων καὶ βασιλέων, τοὺς ὁποίους διεσκέδαζε καὶ μὲ τὰς ἐκκεντρικότητάς του. Μ. Δ. Β.

Βιβιὲν (Vivien), ***Ἰωσήφ***. Γάλλος ζωγράφος ἐκ Λυὼν (1657—1735). Τῷ 1678 ἔλαβε τὸ βραβεῖον τῆς ζωγραφικῆς, ἐξ ἀφορμῆς μερικῶν ἐξαιρέτως ἐπιτυχῶν ἐλαιογραφιῶν του· ταχέως ὅμως κατέλιπε τὴν ἐλαιογραφίαν καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὸ παστέλ, ἔνθα διέπρεψε. Κληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Βαυαρίας Μὰξ-Ἐμμανουὴλ εἰς τὴν αὐλήν του ἐν Βόννῃ, διέμεινεν ἐκεῖ μέχρι τέλους τοῦ βίου του. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται αἱ προσωπογραφίαι τοῦ ἐκλέκτορος Μὰξ - Ἐμμανουήλ, τῆς Θηρεσίας Σομπιέσκα, τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Κολωνίας Ἰωσὴφ-Κλήμεντος, τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ 7ου καὶ τοῦ Φιλίππου 5ου τῆς Ἰσπανίας. Εἰς τὸ Λοῦβρον ἀπόκεινται ἔργα του, αἱ προσωπογραφίαι τοῦ ἀρχιτέκτονος ντὲ Κὸττ καὶ τοῦ γλύπτου Ζιρωντόν, εἰς δὲ τὰς Βερσαλλίας ἡ προσωπογραφία τοῦ Φενελόν. Ι. Μ. Π.

— **Βιβιὲν** *ντὲ* ***Σαὶν-Μαρτὲν*** (Vivien de Saint-Martin), ***Λουδοβῖκος***. Γάλλος γεωγράφος (1802—1897). Ἠσχολήθη ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας μὲ τὴν χαρτογραφίαν καὶ τὴν γεωγραφίαν καὶ ἐξέδωσε πλεῖστα σχετικὰ ἔργα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἶναι: «Παγκόσμιος Ἄτλας», «Χρονολογικοὶ πίνακες», «Γεωγραφία τῆς Γαλλίας», «Περιγραφὴ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας» (1845), «Παγκόσμιος ἱστορία τῶν γεωγραφικῶν ἀνακαλύψεων τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν», «Ἔρευναι ἐπὶ τῶν πρώτων κατοίκων τοῦ Καυκάσου», «Μελέται ἀρχαίας γεωγραφίας καὶ ἀσιατικῆς στενογραφίας», «Μελέτη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς γεωγραφίας τῶν Ἰνδιῶν», «Ἡ βόρειος Ἀφρικὴ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν καὶ ρωμαϊκὴν ἀρχαιότητα», «Ἱστορία τῆς Γεωγραφίας καὶ τῶν γεωγραφικῶν ἀνακαλύψεων» κτλ. Ἤρχισεν ἐπίσης τὴν συγγραφὴν τοῦ «Νέου Λεξικοῦ Παγκοσμίου Γεωγραφίας», τὸ ὁποῖον συνεπλήρωσε κατόπιν ὁ Ρουσσελὲ καὶ τὸν «Παγκόσμιον Γεωγραφικὸν Ἄτλαντα», τὸν ὁποῖον συνεπλήρωσεν ὁ Σράντερ. Μ. Δ. Β.

— **Βιβιὲν** (Vivien), ***Παυλίνα Τὰρν***—(γνωστὴ ἰδίως ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ρενέ*). Γαλλὶς ποιήτρια, ἀγγλοαμερικανικῆς καταγωγῆς, γεννηθεῖσα ἐν Λονδίνῳ τῷ 1877 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Παρισίοις τῷ 1909. Ἐπεδόθη μετὰ πάθους εἰς τὴν μελέτην τῆς Σαπφοῦς, ἐδημοσίευσε δὲ τῷ 1904, ὑπὸ τὸν τίτλον «Κιθαρῳδοί» (Kitharèdes), μετάφρασιν τῶν ποιημάτων αὐτῆς καὶ τῶν σωζομένων ἀποσπασμάτων δεκατεσσάρων ἄλλων Ἑλληνίδων ποιητριῶν. Ἐνωρίτερον εἶχε ταξιδεύσει ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἰνδίας καὶ εἶχεν ἐκδώσει διαφόρους ποιητικὰς συλλογάς: «Μελέται καὶ προοίμια» (1901), «Τέφραι καὶ κόνεις», «Ὁμίχλαι τῶν φιόρντ» (1902) κ. ἄ. Βραδύτερον ἐδημοσίευσε πεζὰ ἔργα καὶ δύο ἀκόμη τόμους ποιημάτων: «Ἡ Ἀφροδίτη τῶν τυφλῶν» (1906), «Σβυσμένοι δαυλοί» (1907), ἄλλα δὲ ἔργα της ἐδημοσιεύθησαν μετὰ τὸν θάνατόν της. Ἡ ποίησις τῆς Βιβιὲν κρίνεται ἐπηρεασμένη ὑπερβολικὰ ἀπὸ τὸν Μπωντελαίρ. — Ω.

βιβιίδαι (οἱ) (Bibiidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μυζητικῶν*. Τὰ ἔντομα τῆς οἰκογενείας ταύτης φέρουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Τὸ ἄκρον τοῦ στόματος εἶναι μεταβεβλημένον εἰς ῥύγχος ἐν εἴδει προβοσκίδος, ἥτις ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς αὐλοῦ ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸ κάτω χεῖλος, καὶ 4 σμηρίγγων, αἵτινες ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰς σιαγόνας, τὸ ἄνω χεῖλος καὶ τὴν γλῶσσαν. Ὁ θώραξ διακρίνεται εἰς τρία διακεκριμένα τμήματα συμφυόμενα μεταξύ των. Αἱ πρόσθιαι πτέρυγες εἶναι μεμβρανώδεις καὶ διαφανεῖς, αἱ ὀπίσθιαι εἶναι ἐλαττωματικαὶ καὶ ἀνανάπτυκτοι. Οἱ πόδες ἀποτελοῦνται ἐκ πέντε ἀρθρώσεων καὶ ἀπολήγουσιν εἰς αἰχμηρὰς ὀνυχωτὰς ἀποφύσεις. Αἱ μεταμορφώσεις των εἶναι τέλειαι. Αἱ κάμπαι των εἶναι ἄποδες (σχαδόνες) καὶ ζῶσιν ἐντὸς τῆς γῆς, τῆς κόπρου ἢ τῶν θνησιμαίων ζῴων. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ὀλιγάριθμα εἴδη, ὧν κυριώτερον τὸ βίβιον (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζ.]* Τῆς οἰκογενείας ταύτης τῶν διπτέρων ἐντόμων λείψανα ἀφθονώτατα εὑρίσκονται ἐντὸς ἠλέκτρων τῆς κατωτέρας ὀλιγοκαίνου ὑποπεριόδου, ἐντὸς ὀλιγοκαινικῶν στρωμάτων τοῦ Καναδᾶ καὶ τοῦ Aix, ἐντὸς μειοκαινικῶν στρωμάτων τοῦ Florissant, Oeningen, Radoboj, Σικελίας καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

Βιβιλία (Vibilia) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 144. Ἀνεκαλύφθη τῇ 3ῃ Ἰουνίου 1875, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι: $a=2656$, $T=1581$, $e=0.233$, $i=4°48'$, $L=281°. 19'$, $\Omega=77°. 1'$. καὶ $\pi=7°. 46'$. Σ. Π.

βίβιον (τὸ) (Bibium) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν ***βιβιιδῶν***. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου φέρουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Σῶμα ἐπίμηκες, πολυτριχωτὸν καὶ μὲ κοιλίαν ἀποτελουμένην ἐξ ἑπτὰ ἀρθρώσεων. Ἡ κεφαλή, ἰδίως τῶν ἀρρένων, εἶναι μετρίου μεγέθους καὶ σχεδὸν καλύπτεται ὑπὸ τῶν παμμεγίστων, σχετικῶς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ ἐντόμου, ὀφθαλμῶν· ἡ κεφαλὴ τῆς θηλείας εἶναι ἐπιμηκεστέρα τῆς τοῦ ἄρρενος καὶ δὲν φέρει τόσον μεγάλους ὀφθαλμούς. Αἱ κεραῖαι εἶναι βραχεῖαι καὶ παχεῖαι καὶ ἀποτελοῦνται ἐξ ἐννέα ἀρθρώσεων. Αἱ χειλικαὶ προσακτρίδες εἶναι πενταρθρωταί. Οἱ πρόσθιοι πόδες εἶναι ἐξωγκωμένοι κατὰ τὸ ἀνώτερον τμῆμά των, τὸ δὲ κατώτερον ἄκρον των τελευτᾷ εἰς μακρὰν ἀπόφυσιν. Τὸ γένος περιλαμβάνει πολλὰ εἴδη, ὧν εὐρωπαϊκὰ εἶναι δύο: ***βίβιον τὸ μάρκειον*** καὶ *βίβιον τὸ κηπαῖον*.

Τὸ πρῶτον ἔχει μῆκος 13 περίπου χιλιοστομέτρων καὶ εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν τριχωτὸν καὶ μελανοῦ χρώματος. Αἱ πτέρυγες εἶναι διαφανεῖς εἰς τὰ ἄρρενα ἔντομα καὶ ὑπομέλαιναι εἰς τὰ θήλεα. Ἀναφαίνονται κατὰ τὸ τέλος Ἀπριλίου εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην καὶ συνήθως κατὰ πολυπληθῆ σμήνη. Ἡ θήλεια γεννᾷ 100—150 ᾠὰ χρώματος λευκοῦ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους καὶ ἰδίως εἰς καλλιεργημένα καὶ πλούσια εἰς θρεπτικὰς οὐσίας ἐδάφη. Αἱ κάμπαι χρειάζονται ὁλόκληρον ἔτος μέχρις ὅτου λάβωσι τὴν τελείαν των ἀνάπτυξιν, ἔχουσιν ὑπόφαιον χρῶμα, μέγεθος 1 περίπου ἑκατοστομέτρου καὶ τὸ σῶμά των ἀποτελεῖται ἐκ 12 ἀρθρώσεων, ἑκάστη τῶν ὁποίων εἶναι ἐφωδιασμένη ἐκ δέσμης σκληρῶν τριχῶν, αἵτινες χρησιμεύουσι διὰ τὴν μετακίνησίν των. Τρέφονται ἐκ κόπρου καὶ ἐκ τῶν φύτρων διαφόρων φυτῶν, ἰδίως τῶν ἀσπαράγγων, εἰς οὓς ἐπιφέρουν ἐνίοτε τελείαν καταστροφήν. Ἡ κάμπη διέρχεται τὸν χειμῶνα κεκρυμμένη ἐντὸς τοῦ ἐδάφους καὶ μόνον κατὰ τὴν ἄνοιξιν μεταμορφοῦται εἰς νύμφην.

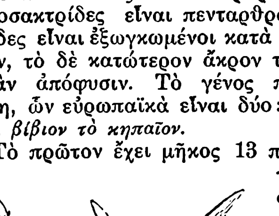

Βίβιον τὸ μάρκειον.
[Κάμπη, νύμφη καὶ τέλειον ἔντομον]

Τὸ δεύτερον εἶδος ἔχει μῆκος 1 ἑκατοστομέτρου περίπου. Τὸ ἄρρεν εἶναι μελανὸν μὲ λευκὰς τρίχας καὶ τὸ θῆλυ ὑπέρυθρον μὲ κεφαλήν, θώρακα καὶ πόδας μελανούς. Ἀναφαίνεται κατὰ Μάϊον εἰς τοὺς ἰδίους σχεδὸν τόπους, ὅπου καὶ τὸ προηγούμενον εἶδος, καὶ ἐπιφέρει ἀναλόγους καταστροφὰς εἰς τὰς φυτείας. Τὰ ἄρρενα εἶναι πάντοτε μικρότερα τῶν θηλέων, ἀλλ' ἔχουσι μεγαλυτέρους ὀφθαλμούς. Τὰ ἔντομα ταῦτα καταστρέφονται δι' ἀρδεύσεως διὰ ζέοντος ὕδατος ἢ διὰ ραντισμοῦ πετρελαίου ἢ θειικοῦ ἄνθρακος. Δ. Ν. Π.

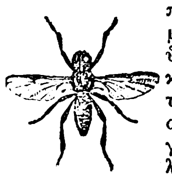

Βίβιον τὸ κηπαῖον

Βίβιος (Bivius) ***Γάλλος***, ***Τριβωνιανός***· βλ. λ. Γάλλος.

—**Βίβιος** (Vibius), ***Κρῖσπος***. Ρωμαῖος ῥήτωρ τοῦ πρώτου μ. Χ. αἰῶνος. Ἐπὶ Νέρωνος ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν καὶ περιουσίαν, χάρις εἰς τὴν ἱκανότητά του τοῦ κολακεύειν τοὺς ἰσχυρούς. Μετήρχετο τὸ ἐπάγγελμα τοῦ καταδότου μετὰ τοσαύτης δεξιότητος, ὥστε κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν πλέον αἱμοχαρῶν αὐτοκρατόρων, Νέρωνος, Ὄθωνος, Βιτελλίου, Δομιτιανοῦ καὶ νὰ ἐπιζήσῃ ἀνενοχλήτως μέχρι τοῦ ὀγδοηκοστοῦ ἔτους. Ὁ Ἰουβενάλις μᾶς παρέδωκε μίαν ἀξιοπερίεργον περιγραφὴν τοῦ Βιβίου Κρίσπου ἐν τῇ τετάρτῃ σατίρᾳ του.

— **Βίβιος** (Vibius), ***Σέκβεστρος***. Λατῖνος γεωγράφος, πιθανῶς Ρωμαῖος, περὶ τῆς ζωῆς τοῦ ὁποίου ἐλλείπουσι παντελῶς πληροφορίαι. Ὑποτίθεται ἀκμάσας μεταξὺ τοῦ Δ' καὶ τοῦ Ζ' μ. Χ. αἰῶνος. Σῴζεται αὐτοῦ μικρὸν συγγραμμάτιον τιτλοφορούμενον: «Περὶ ποταμῶν, πηγῶν, λιμνῶν, ἀλσῶν, ἑλῶν, ὀρέων καὶ ἐθνῶν, ὧν παρὰ ποιηταῖς γίγνεται μνεία». Τὸ ἔργον τοῦτο, εἶδος γεωγραφικοῦ λεξικοῦ, ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ *Oberlin* (Στρασβοῦργον 1778), ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς βοήθημα εἰς τοὺς μελετητὰς τῶν Λατίνων ποιητῶν.

— **Βίβιος** (Vibius), ***Σερῆνος***. Ρωμαῖος καταδότης τοῦ πρώτου μ. Χ. αἰῶνος. Ἔδρασε κυρίως ἐπὶ Τιβερίου, ἀλλὰ καταγγελθεὶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου υἱοῦ του ὡς συνωμοτῶν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐξωρίσθη εἰς τὴν νῆσον Ἀμοργόν, ἔνθα καὶ ἀπέθανεν. Κ. Ι. Β.

βιβιπάρα (ἡ) (Vivipara) *[Ζῳολ.]*. Παραλλαγὴ τοῦ γένους τῶν κτενοβραγχίων γαστεροπόδων **παλουδίνη** (Paludina) (βλ. λ.), ἔχουσα τὸ ὄστρακον αὐτῆς λεῖον.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Λείψανα ἀπολιθωμένα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν πολλαχοῦ, ἰδίᾳ δ' ἐντὸς τῶν πλειοκαινικῶν στρωμάτων τῶν ***παλουδινῶν*** τῆς νοτίου Οὐγγαρίας, Κροατίας, Σλαβονίας, Ρουμανίας, νήσου Κῶ, κ.λ.π. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα βιβιπαρῶν ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν: α') εἰς τὴν νῆσον Εὔβοιαν ἐντὸς ἄμμων καὶ μολασσῶν ἀσβεστολιθούχων καὶ μαργῶν τῆς σαρματίου βαθμῖδος τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος (ἀνατολικαὶ κλιτύες τῶν ὀρέων Γαλτζάδες, Μεσῶντας, Καστρί, Ἀγριοβοτάνι, κ.τ.λ.)· β') εἰς τὴν αὐτὴν νῆσον καὶ ὑπεράνω τῆς κοιλάδος τοῦ Αὐλωναρίου ἐντὸς ἄμμων τῆς πλακεντίου ἡλικίας τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος· γ') ἐντὸς τῆς λεκάνης τῶν Ἰωαννίνων (εἰς ἀπόστασιν 10 περίπου χιλιομ. ἀπ' αὐτῶν παρὰ τὴν κωμόπολιν Κατσικᾶ) ἐντὸς ἄμμων ἀργιλλωδῶν τῆς ἀνατολικῆς βαθμῖδος τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου, τὰ εἴδη βιβιπάρα clathrata καὶ βιβιπάρα Sadleri· δ') ἐντὸς μαργῶν καὶ ἄμμων τῆς αὐτῆς βαθμῖδος (ἀνατολικῆς) τὰ εἴδη *βιβιπάρα* ornata (παρὰ τὸ Καλαμάκιον) καὶ *βιβιπάρα megarensis* (εἰς τὴν λεκάνην τῶν Μεγάρων)· ε') ἐντὸς ἀσβεστομειγοῦς ἀργιλλικοῦ ψαμμίτου τῆς νεογενοῦς ὑποπεριόδου τῆς τριτογενοῦς περιόδου (τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος) εἰς τὴν λεκάνην τῆς Μεγαλοπόλεως· στ') ἐντὸς πορώδους ἀσβεστολίθου τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου (τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος) παρὰ τὸ Χασάνι Ἀττικῆς (λοφίσκος 54, 4 μέτρων ὕψους)· ζ') ἐντὸς ἀργίλλων μαρμαρυγιούχων τῆς ποντίου βαθμῖδος τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου εἰς τὴν νῆσον Μυτιλήνην παρὰ τὴν πηγὴν Γέρας (τὸ εἶδος βιβιπάρα megarensis Fuchs). Γ. Κ. Γ.

βιβιπάρος (ὁ) (Viviparus Montf.) *[Παλαιοζῳολ.]*· συνώνυμον τοῦ γένους **βιβιπάρα** (βλ. λ.).

Βιβίστης ἢ ***Βιβίτσι*** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ἐκκλησία.

Βιβλία ἢ ***Βιβλίνη*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία χώρα τῆς μεσημβρινῆς Θρᾴκης, τῆς ὁποίας ἐφη-

Digitized by Google

μίζετο ὁ περίφημος βίβλινος ἢ βίμβλινος οἶνος, ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἀρμενίδας παρ' Ἀθηναίῳ (Α, 56). «Ἀρμενίδας δὲ τῆς Θράκης φησὶν εἶναι χώραν τὴν Βιβλίαν, ἣν Ἀντισάρην καὶ Οἰσύμην προσαγορευθῆναι». Τὸν βίβλινον οἶνον ἀναφέρει ὁ Ἡσίοδος (Ἔργα καὶ Ἡμέραι, 586), ὁ Εὐριπίδης (Ἴων, 1195), ὁ Θεόκριτος (XIV, 15) καὶ πολλοὶ ἄλλοι συγγραφεῖς.

Κατά τινας ὁ οἶνος ὠνομάσθη βίβλινος, ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τῆς Νάξου *Βιμβλίνου*, *Βιβλίνου*, *Βίβλου*, ὅπως ἀναφέρει Δῆμος ὁ Δήλιος παρὰ Στεφ. Βυζαντίῳ (ἐν λ. *Βιβλίνη*), ἢ ἀπὸ τῆς φοινικικῆς πόλεως *Βύβλου* (τανῦν *Τζεβέλ*) κειμένης ἐν τῇ παραλίᾳ κατὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Λιβάνου, ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἀρχέστρατος παρ' Ἀθηναίῳ (Α, 52): «Τὸν τ' ἀπὸ Φοίνικος ἱερᾶς τὸν βύβλινον αἰνῶ». Κατόπιν τόσων διαφόρων γνωμῶν, δύσκολον εἶναι ν' ἀποφανθῇ τις περὶ τῆς ἀκριβοῦς καταγωγῆς τοῦ οἴνου τούτου. *Βυβλίνη* ἐκαλεῖτο καὶ εἶδός τι ἀμπέλου, εὐδοκιμοῦν εἰς τὴν Ἄσκρην τῆς Βοιωτίας, τὴν πατρίδα τοῦ Ἡσιόδου, ἧς τὸν οἶνον ἐξύμνησε καὶ ἀπηθανάτισεν ὁ ποιητής. Α. Θ. Σ.

Βιβλιατρικὴ (ἡ) (Bibliatrique). Ἡ τέχνη τοῦ καθαρίζειν, ἐπιδιορθώνειν καὶ ἀνακαινίζειν τὰ βιβλία. Πρὸς ὀνομασίαν αὐτῆς οἱ Heudier καὶ Vialard ἔπλασαν τὴν λέξιν biblioguinancie, ἥτις, ὡς βαρβαρικῆς καὶ ἀσυνήθους ἐτυμολογίας, δὲν ἐπεκράτησεν, ἀντικατασταθεῖσα ὑπὸ τοῦ Nodier εἰς τὸ «Examen critique des dictionnaires» διὰ τῆς λέξεως *Βιβλιατρική*. Ἡ τέχνη αὕτη ἐξειλίχθη βαθμηδὸν μέχρι βαθμοῦ τελειότητος, διότι δι' αὐτῆς ἐξαλείφονται ἐκ τῶν βιβλίων χημικῶς αἱ κηλῖδες τῆς ὑγρασίας καὶ πολυκαιρίας καὶ ἀναζωογονοῦνται αἱ εἰκόνες καὶ τὰ τυπογραφικὰ κείμενα ὁσησδήποτε καὶ ἂν εἶναι παλαιότητος. Ὁ Bonnard ἐδημοσίευσεν ἐν Παρισίοις τῷ 1858 βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Essai sur l'art de restaurer les estampes et les livres, ou traité sur les meilleurs procédés pour blanchir, detacher décolorier, réparer et conserver les estampes et dessins», ἐν ᾧ περιλαμβάνονται πάντα τὰ εἰς τὴν Βιβλιατρικὴν ὑπαγόμενα. Δ. Π. Κ.

βιβλιακός, —*ή*, —*όν*· ὁ τῶν βιβλίων, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰ βιβλία· ‖ ὁ περὶ τὰ βιβλία ἐντριβής.

Βιβλίανδρος. Οὕτως ἐξηλλήνισε τὸ γερμανικὸν αὐτοῦ ὄνομα ὁ Ἑλβετὸς ἀνατολιστὴς Theodor Buchmann (1504—1564), ὅστις διεδέξατο τὸν Σβίγγλιον ἐπὶ τῆς ἕδρας τῆς Π. Διαθήκης ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ζυρίχης. Ἐδημοσίευσε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἐργασίας ἀναφερομένας εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γραμματικήν, μετέφρασε τὸ Κοράνιον, συνεπλήρωσε τὴν μετάφρασιν τῆς Βίβλου τοῦ Λέοντος Ἰούδα καὶ ἔγραψεν ὑπομνήματα εἰς τοὺς προφήτας Ναούμ, Μιχαίαν καὶ εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ Ἰωάννου κλπ. Διαφωνῶν πρὸς τὴν περὶ ἀπολύτου προορισμοῦ διδασκαλίαν τοῦ Καλβίνου, περιῆλθεν εἰς ῥῆξιν πρὸς τοὺς ἰθύνοντας τὴν μερίδα ταύτην. Π. Ι. Μ.

βιβλιάριον (τό)· μικρὸν βιβλίον, κοιν. *βιβλιαράκι*· ‖ πᾶν εἰς σχῆμα βιβλιαρίου πιστοποιητικόν: «ἐκλογικὸν βιβλιάριον», «βιβλιάριον ταμιευτηρίου» κ.τ.τ.

— **βιβλιάριον *ἀτομικόν*, — *ἐκλογικόν*, — *ἐργασίας*, — *ταυτότητος***, κ.λ.π.· βλ. **στρατιώτης**, **ἐκλογικός**, **ἐργασία**, **ταυτότης**, κ. λ. π.

Βιβλίας. Μάρτυς τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ τὸν ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου ἐν Βιέννῃ καὶ Λουγδούνῳ τῆς Γαλλίας διωγμόν. Φοβηθεῖσα πρὸς στιγμήν, ἠρνήθη τὴν χριστιανικὴν πίστιν· ὅταν ὅμως διὰ βασανιστηρίων ἐζήτουν οἱ ἐθνικοὶ νὰ τῆς ἀποσπάσουν ὁμολογίας κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ἐξανέστη καὶ εἶπε: «πῶς ἂν παιδία φάγοιεν οἱ τοιοῦτοι, οἷς μηδὲ ἀλόγων ζῴων αἷμα φαγεῖν ἐξόν»· ὁμολογήσασα δ' ἑαυτὴν Χριστιανήν, «τῷ κλήρῳ τῶν μαρτύρων προσετέθη» (*Εὐσεβίου*, Ἐκκλ. ἱστ. 5,1). —Ω.

βιβλιαφόρος (ὁ), ἢ ***βιβλιοφόρος*** *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ὠνομάζοντο οἱ γραμματοκομισταί, τοὺς ὁποίους μετεχειρίζετο ἰδίως ὁ Μ. Ἀλέξανδρος πρὸς ταχυτέραν ἐπικοινωνίαν του μετὰ τῶν διοικητῶν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῆς Μακεδονίας.

βιβλίδιον (τό)· μικρὸν βιβλίον, *βιβλιαράκι*.

βιβλιεκδότης (ὁ)· ὁ ἐκδότης βιβλίων, ὁ ἀναλαμβάνων τὰς δαπάνας τῆς τυπώσεως καὶ κυκλοφορίας βιβλίων.

βιβλιεκδοτικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος ἢ ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν ἔκδοσιν βιβλίων: «βιβλιεκδοτικὴ ἑταιρεία», «βιβλιεκδοτικὸς οἶκος».

βιβλιεμπορία (ἡ)· τὸ ἐμπόριον τῶν βιβλίων.

— [ΕΓΚΥΚΛ] Τὸ βιβλίον κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἱστορίας του δὲν ὑπῆρξεν, ὡς φαίνεται, ἀντικείμενον ἐμπορίου. Οἱ βιβλιόφιλοι ἀντέγραφον τοὺς παπύρους διὰ τῆς ἰδίας των χειρὸς ἢ ἀνέθετον τὴν ἀντιγραφὴν αὐτῶν εἰς ἄλλους. Εἰς τὰ «Ἀπομνημονεύματα» τοῦ Ξενοφῶντος (Δ, 2, 10) ὁ Σωκράτης ἐκπλήσσεται ἐπὶ τῷ ὅτι ὁ Εὐθύδημος ἦτο κάτοχος τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν. Ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας παρεῖχεν εἰς τοὺς εὐπόρους μέσον κατάλληλον, ὅπως πλουτίζουν τὰς βιβλιοθήκας αὐτῶν ἄνευ ἐξόδων. Μία τῶν κυριωτέρων ἀπασχολήσεων τῶν ἐγγραμμάτων δούλων ἦτο ἡ ἀντιγραφὴ χειρογράφων, προωρισμένων διὰ τοὺς κυρίους των. Ὅτε ὁ βασιλεὺς Ἀντίγονος ὁ Γονατᾶς ἠθέλησε νὰ καταστῇ ἐνήμερος τῶν θεωριῶν τοῦ συγχρόνου του στωϊκοῦ φιλοσόφου Ζήνωνος, ἀπέστειλεν ἀντιγραφεῖς εἰς Ἀθήνας, ἐντεταλμένους νὰ παρακολουθήσωσι τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, νὰ διατυπώσουν αὐτὴν γραπτῶς καὶ νὰ τῷ ἀποστείλωσι κατόπιν εἰς Μακεδονίαν τὰ σχετικὰ χειρόγραφα (*Διογ. Λαέρτ.* Ζ. 36). Ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων οἱ ἀντιγραφεῖς ἤρχισαν νὰ ἐμπορεύωνται τὴν τέχνην των, καθιστάμενοι συγχρόνως καὶ βιβλιοπῶλαι. Οἱ βιβλιοπῶλαι οὗτοι ἐνεφανίσθησαν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ πρῶτον περὶ τὰ τέλη τοῦ Ε' αἰῶνος· τὰ καταστήματά των εὑρίσκοντο κατὰ κανόνα εἰς τὴν Ἀγοράν, ἦσαν δὲ κέντρα διανοουμένων, ἐν οἷς φιλόσοφοι καὶ λογοτέχναι ἀνεγίνωσκον μεγαλοφώνως μήπω ἐκδοθέντα ἔργα των. Ὁ Ζήνων, εὑρισκόμενος ἡμέραν τινὰ παρὰ τὴν θύραν βιβλιοπωλείου καὶ ἀκούσας ἀναγιγνωσκόμενα τ' «Ἀπομνημονεύματα» τοῦ Ξενοφῶντος, ᾐσθάνθη αἰφνιδίως ἐν ἑαυτῷ τὸν πόθον ν' ἀφιερωθῇ εἰς τὴν φιλοσοφίαν (*Διογ. Λαέρτ.* VII. 2). Αἱ Ἀθῆναι ὑπῆρξαν τὸ μέγα βιβλιοπωλικὸν κέντρον, ὅπερ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πάντες ἐπεσκέπτοντο ἐπὶ τῷ τέλει προμηθείας βιβλίων. Ἐξ Ἀθηνῶν τὰ βιβλία μετεφέροντο εἰς τὰς μεγάλας ἑλληνικὰς πόλεις, ὅπου καὶ ἐπολλαπλασιάζοντο δι' ἀντιγραφῆς (*Ξενοφ.* Ἀνάβ. Ζ', 5, 12). Ἀλλ' ἡ ἐν λόγῳ ἐμπορία διεξήγετο μετά τινος βραδύτητος.

Ἡ ἵδρυσις τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθήκης καὶ αἱ κριτικαὶ μελέται, αἱ γενόμεναι κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον, ἔσχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν συστηματοποίησιν καὶ τὴν ἐπέκτασιν τῆς βιβλιεμπορίας. Χάρις εἰς τοὺς Πτολεμαίους ὑπῆρχεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀρχεῖον θαυμασίως ταξινομημένων χειρογράφων, προσιτῶν εἰς πάντα, ὅστις ἤθελε ν' ἀντιγράψῃ κείμενα συγγραφέων ἐξ ἀσφαλῶν πηγῶν. Ἡ Ἀλεξάνδρεια ὑπῆρξεν ἐπὶ χρόνον μακρὸν ἡ μητρόπολις τῆς ἑλληνικῆς βιβλιεμπορίας. Ἡ τιμὴ τῶν βιβλίων, ἰδίᾳ κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους, ἦτο ἀφαντάστως ὑψηλή. Ὁ Πλάτων ἐπλήρωσεν ἑκατὸν μνᾶς, ἤτοι 9.147 χρυσᾶς δραχμάς, διὰ τὴν ἀγορὰν τριῶν βιβλίων τοῦ πυθαγορείου Φιλολάου, ἔργα δέ τινα τοῦ Στευσίπου ἐστοίχισαν εἰς τὸν Ἀριστοτέλη τρία τάλαντα, τουτέστι 17.000 χρυσᾶς δραχμάς.

Ἡ βιβλιεμπορία ἐν Ρώμῃ. Ἡ βιβλιεμπορία ἐν Ρώμῃ, εἰσαχθεῖσα ἐξ Ἑλλάδος, ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀνάπτυξιν κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Καίτοι ἤδη ὁ *Ἀττικὸς* ἀπησχόλει ἐν τῷ ἐργοστασίῳ του ἑκατοντάδας δούλων, οἵτινες παρεσκεύαζον τὸ ὑλικὸν (τοὺς παπύρους), ἔκαμνον ἀντίγραφα, προέβαινον εἰς τὴν διόρθωσιν δοκιμίων, περιέβαλλον τὰ βιβλία μὲ περικάλυμμα καὶ ἀνέγραφον τοὺς τίτλους τῶν πρὸς ἔκδοσιν συγγραφῶν, ἐν τούτοις ἡ δρᾶσις τοῦ ἐκδότου τούτου δὲν δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν τῶν διαδόχων του. Πρὸς τὴν ὅλην δὲ πνευματικὴν κίνησιν τῆς ἐποχῆς ταύτης, ἥτις ἦτο λίαν ζωηρά, συνεδέθη καὶ ἡ μανία τῆς συγκροτήσεως βιβλιοθηκῶν. Πᾶς ὁπωσδήποτε μεμορφωμένος καὶ εὔπορος ἀστὸς ἐφιλοδόξει νὰ ἔχῃ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ βιβλιοθήκην· τοῦτο ἀπῄτει ὁ συρμὸς τῆς ἐποχῆς. Ὅθεν οἱ βιβλιοπῶλαι, ἵν' ἀνταποκριθῶσι πρὸς τὰς ἀξιώσεις τοῦ κοινοῦ, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐντείνωσι τὴν δρᾶσιν αὐτῶν. Διὸ καὶ ὑπηγόρευον τὰ πρὸς ἔκδοσιν ἔργα, συγχρόνως εἰς ἑκατοντάδας δούλων, οἵτινες συχνάκις μετεχειρίζοντο τὸ ὑπὸ τοῦ Τίρωνος, ἀπελευθέρου τοῦ Κικέρωνος, ἀνακαλυφθὲν σύστημα στενογραφίας. Ἐννοεῖται ὅτι τὰ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἀντιγραφόμενα βιβλία δὲν ἦσαν ἀπηλλαγμένα σφαλμάτων, καίτοι οἱ δοῦλοι ἀντιγραφεῖς, μεταξὺ τῶν ὁποίων προεξῆρχον οἱ Ἕλληνες, εἶχον συνήθως ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν. Κατά τινα πληροφορίαν τοῦ Πλινίου (Epist. IV. 7), ἐξεδίδοντο ἐν Ρώμῃ συγγράμματα εἰς χιλιάδας ἀντιγράφων, ὅτε δ' ὁ Αὔγουστος διέταξε τὴν κατάσχεσιν τῶν μὴ γνησίων σιβυλλικῶν βιβλίων, εὑρέθησαν ἐν τῇ πόλει δύο χιλιάδες ἀντιγράφων. Ἡ βιβλιεμπορία εἶχεν ἐπεκταθῆ καὶ εἰς τὰς μᾶλλον μεμακρυσμένας ἐπαρχίας.

Ἐν Ρώμῃ τὰ βιβλιοπωλεῖα (tabernae bibliopolarum) εὑρίσκοντο εἰς τὰς συνοικίας ἐκείνας τῆς πόλεως, ἐν αἷς διεξήγετο τὸ ἐμπόριον γενικῶς. Τὰ βιβλιοπωλεῖα ἅτινα, καθ' ὑπόδειγμα τῶν ρωμαϊκῶν οἰκῶν, δὲν εἶχον παραθυρα ὅπως χρησιμοποιηθῶσι τυχὸν ὡς προθῆκαι, ἀνεγνωρίζοντο ἐκ τῶν ἔξωθεν ἀνηρτημένων πινάκων, ἐφ' ὧν ἀνεγράφοντο οἱ τίτλοι τῶν ἔργων πρὸς πώλησιν. Ἵνα δὲ οἱ βιβλιοπῶλαι ἑλκύσωσιν ἀγοραστάς, ἐξέθετον συχνάκις πρὸ τῶν καταστημάτων αὐτῶν κιβώτια πλήρη βιβλίων. Ἀγορασταὶ ἦσαν, πλὴν τῶν πολυαρίθμων λογίων καὶ τῶν λοιπῶν βιβλιοφίλων, καὶ αἱ βιβλιοθῆκαι, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων ἀνήρχετο ἐν Ρώμῃ εἰς εἴκοσιν ὀκτώ. Ὡς βιβλιοπῶλαι ἀναφέρονται οἱ ἀδελφοὶ Σόζιους, ἐκδόται τῶν ἔργων τοῦ **Ὁρατίου**, ὁ Ἄτρεκτος, Πόλιος Οὐαλεριανός, **Σεκοῦνδος** καὶ Τρύφων, ἐξ ὧν ὁ τελευταῖος παρώρμησε τὸν Κυϊντιλιανὸν νὰ προβῇ εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἔργου αὐτοῦ «Institutiones oratoriae». Ὁ ποιητὴς Μαρτιάλης ἀναφέρει, ὅτι οἱ ἐκδόται ἐπλήρωνον δικαιώματα εἰς τοὺς συγγραφεῖς, συγχρόνως δὲ παρέχει πληροφορίας τινὰς σχετικὰς πρὸς τὴν τιμὴν τῶν βιβλίων. Μία ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ ποιητοῦ τούτου, τὰ «Ξένια», ἐπωλεῖτο εἰς τὸ κατάστημα τοῦ Τρύφωνος ἀντὶ τεσσάρων σεστερτίων, ἤτοι ὀγδοήκοντα περίπου χρυσῶν λεπτῶν, κατὰ τὴν παρατήρησιν δὲ τοῦ Μαρτιάλη ὁ βιβλιοπώλης θὰ ἐκέρδιζεν ἀρκετὰ καὶ ἐὰν ἐπώλει τὸ ἔργον τοῦτο εἰς τὸ ἥμισυ τῆς τιμῆς. Νομικαὶ διατάξεις, τιμωροῦσαι τὴν παράνομον ἀντιγραφὴν καὶ πώλησιν βιβλίων, δὲν ἀπαντῶσιν ἐν τῇ ρωμαϊκῇ νομοθεσίᾳ. Οἱ βιβλιοπῶλαι εἰς οὓς ἀνετίθετο ἡ ἔκδοσις ἔργου τινός, προσεπάθουν πάντες νὰ ἐξασφαλίσωσι τὸν ἀριθμὸν ἐκείνων τῶν ἀντιγράφων, ὅστις θ' ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὴν ζήτησιν. Μετὰ τὴν κατάπτωσιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους οἱ χάρις εἰς τοὺς librarii (ἀντιγραφεῖς) καὶ τοὺς βιβλιοπώλας συσσωρευθέντες πνευματικοὶ θησαυροὶ τῆς ἀρχαιότητος ἀπωλέσθησαν, μικρὸν δὲ σχετικῶς μέρος ἐξ αὐτῶν περιῆλθε μέχρις ἡμῶν. Εἰς τὴν ἀπώλειαν ταύτην συνέβαλε προφανῶς καὶ ἡ μικρὰ ἀντοχὴ τοῦ παπύρου, ὅστις ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ βιβλία, σχεδὸν ἀποκλειστικῶς. Ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα ἡ Ρώμη ἐξηκολούθει πάντοτε νὰ εἶναι κέντρον βιβλιεμπορίας, εἰς μικροτέραν ὅμως ἀκτῖνα. Βιβλιεμπορία διεξήγετο ὡσαύτως ἐν Φοινίκῃ καὶ Παλαιστίνῃ. Περὶ τῶν λοιπῶν ὅμως πεπολιτισμένων λαῶν τῆς ἀρχαιότητος, τῶν Βαβυλωνίων, Ἀσσυρίων, Ἰνδῶν, Σινῶν οὐδεμίαν σχετικὴν πληροφορίαν ἔχομεν.

Ἡ βιβλιεμπορία κατὰ τὸν μεσαίωνα. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ μεσαίωνος αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων, αἵτινες εἶχον ἐξαφανίσει σχεδὸν τελείως τὴν παιδείαν, ἐπήνεγκον καὶ τὸν ἐξαφανισμὸν τῆς βιβλιεμπορίας. Ἡ παιδεία ἐπὶ αἰῶνας εἶχε περιορισθῇ εἰς τὰς μονάς. Οἱ μοναχοὶ ἀντέγραφον τὰ χειρόγραφα καὶ ἀντήλλασσον αὐτὰ ἀναμεταξύ των. Ἡ κίνησις τῶν βιβλίων ἤρχισεν ἐκ νέου ν' ἀναπτύσσηται βαθμηδὸν ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν δημιουργίαν τῶν μεγάλων ἐκπαιδευτικῶν κέντρων, ἅτινα βραδύτερον ἐξειλίχθησαν εἰς πανεπιστήμια. Τὰ πρῶτα ἴχνη εἴδους τινὸς βιβλιεμπορίας εὑρίσκονται εἰς τὰ ἰταλικὰ πανεπιστήμια, ἰδίᾳ εἰς τὸ τῆς Βολωνίας ἐν ἔτει 1259. Ἄτομα, ἀποτελοῦντα μέρος τοῦ πανεπιστημιακοῦ προσωπικοῦ, ἀντέγραφον ἐπὶ ὡρισμένῃ ἀμοιβῇ καθ' ὑπόδειξιν τῶν καθηγητῶν χειρόγραφα. Τὰ ἄτομα ταῦτα ἐκαλοῦντο stationarii. Ἐξ ἄλλου οἱ ἀντιγραφεῖς οὗτοι περισυνέλεγον καὶ ἐφύλασσον βιβλία ἀνήκοντα εἰς κληρονόμους θανόντων λογίων, εἰς ἀποφοίτους πανεπιστημιακῶν σχολῶν καὶ εἰς Ἰουδαίους, εἰς οὓς ἡ πώλησις χειρογράφων ἀπηγορεύετο, καὶ τὰ ἐπώλουν λαμβάνοντες ὡρισμένην προμήθειαν. Οἱ ἀγοράζοντες βιβλία φοιτηταὶ ὤφειλον νὰ τὰ ἐπιστρέψουν ἅμα τῇ ἐκ τοῦ πανεπιστημίου ἀποφοιτήσει των, τὰ βιβλία δὲ ταῦτα ἐπωλοῦντο ἐκ νέου εἰς ἄλλους σπουδαστάς. Πρὸς τῇ βιβλιεμπορίᾳ ταύτῃ, ἥτις διεξήγετο εἰς πανεπιστημιακὰ κέντρα ἀποκλειστικῶς, ἀνεπτύχθη εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἰταλίας, ἰδίᾳ δ' ἐν Μιλάνῳ, Ἑνετίᾳ καὶ Φλωρεντίᾳ, ἀκμαῖον ἐμπόριον βιβλίων. Ἐν τῇ τελευταίᾳ μάλιστα πόλει ἐξεδίδοντο καὶ ἐπωλοῦντο κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ βιβλία προωρισμένα διὰ τὸν πολὺν λαόν.

Ἡ βιβλιεμπορία ἐν Εὐρώπῃ. Ἐν Γαλλίᾳ ὁ πρῶτος βιβλιοπώλης ἐμφανίζεται ἤδη κατὰ τὸ 1170. Ἀλλὰ μόλις τῷ 1275 ἐξεδόθη τὸ πρῶτον διάταγμα, ὅπερ ἐκανόνιζε τὰ τοῦ ἐμπορίου τῶν βιβλίων. Κατὰ τὸ διάταγμα τοῦτο οἱ ἀντιγραφεῖς (stationarii), οἱ βιβλιοπῶλαι (librarii), οἱ χρωματισταί, οἱ παρασκευασταὶ περγαμηνῶν, οἱ βιβλιοδέται, ὑπήγοντο ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ πανεπιστημίου (Universitas), ἥτις ἠσκεῖτο τόσον ἐπὶ τοῦ καθορισμοῦ τῶν τιμῶν, ὅσον καὶ ἐπὶ τοῦ σχήματος καὶ τῆς ἐν γένει ἐμφανίσεως τῶν πρὸς πώλησιν βιβλίων. Οἱ βιβλιοπῶλαι ὤφειλον νὰ ὀμνύωσι καθ' ἕκαστον ἔτος ἢ κατὰ διετίαν, ὅτι θὰ ἐξετέλουν πιστῶς καὶ εὐσυνειδήτως τὰ βιβλιοπωλικὰ αὐτῶν καθήκοντα. Δὲν ἐδικαιοῦντο νὰ λαμβάνωσι προμήθειαν ὑπερβαίνουσαν τὰ τέσσαρα δηνάρια ἐπὶ ἑκάστης νομισματικῆς μονάδος (λίρας) παρὰ τῶν διδασκάλων καὶ τῶν μαθητῶν καὶ τὰ ἓξ δηνάρια παρὰ τῶν ξένων. Ἡ τιμὴ τῆς πωλήσεως τῶν βιβλίων ὡρίζετο ὑπὸ τῶν πανεπιστημιακῶν ἀρχῶν. Ἡ διατίμησις ὅμως αὕτη περιωρίζετο ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ διδακτικὰ βιβλία. Αἱ πολυτελεῖς ἐκδόσεις ἦσαν ἐκτὸς διατιμήσεως καὶ ἔφθανον πολλάκις εἰς ὑψηλοτάτας τιμάς. Τῷ 1303 ἐστοίχιζον μόνον ἀπὸ ἑπτὰ δηναρίων μέχρι δέκα σολδίων. Ἐν ἔτει 1292 ὑπῆρχον ἐν Παρισίοις εἴκοσι τέσσαρες ἀντιγραφεῖς, ὀκτὼ βιβλιοπῶλαι καὶ δέκα ἑπτὰ βιβλιοδέται. Λεπτομερέστερον σχετικὸν διάταγμα ἐξεδόθη τῷ 1323. Οἱ δι' ὅρκου δεσμευθέντες βιβλιοπῶλαι ὤφειλον νὰ καταβάλωσιν ἐγγύησιν ἑκατὸν λιρῶν, ὑφίσταντο δὲ καὶ σχετικὴν δοκιμασίαν. Τὸ σωματεῖον τῶν βιβλιοπωλῶν

Digitized by Google

συνίστατο τότε ἐξ εἴκοσιν ἐννέα μελῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ δύο γυναῖκες. Τέσσαρα μέλη τοῦ σωματείου τούτου, καλούμενα «μεγάλοι βιβλιοπῶλαι» ἦσαν ἐντεταλμένα τὴν ἐποπτείαν ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἄρθρων τοῦ καταστατικοῦ, ὑπεχρεοῦντο δὲ νὰ καταβάλωσιν ἐγγύησιν διακοσίων λιρῶν. Οἱ μὴ δι᾽ ὅρκου δεσμευμένοι βιβλιοπῶλαι ἐστεροῦντο τοῦ δικαιώματος νὰ πωλῶσι βιβλία ὑπερβαίνοντα τὴν τιμὴν τῶν δέκα σολδίων.

Ἐν τῷ καταστατικῷ τῶν βιβλιοπωλῶν ὑπῆρχε μάλιστα καὶ περίεργον ἄρθρον, καθ᾽ ὃ πᾶς βιβλιοπώλης ἢ ἀντιγραφεὺς (stationarius) ὑπεχρεοῦτο νὰ καταγγέλλῃ πάντα παραβάτην τοῦ καταστατικοῦ του ἢ πάντα βιβλιοπώλην, οἵτινες δὲν ἦσαν ἐν τάξει διαχειριστικῶς. Πολλαὶ ἀπάται, διαπραχθεῖσαι εἰς βάρος καθηγητῶν καὶ σπουδαστῶν, ἐγένοντο ἀφορμὴ ἐκδόσεως καταστατικοῦ πολὺ αὐστηροτέρου, ἐν ἔτει 1342. Κατὰ τὸ καταστατικὸν τοῦτο, μόνον οἱ τέσσαρες μεγάλοι βιβλιοπῶλαι εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ὁρίζωσι τὴν τιμὴν τῶν βιβλίων, ἐνῷ οἱ λοιποὶ ἐδικαιοῦντο νὰ πράττωσι τοῦτο μόνον προκειμένου περὶ βιβλίων, τὰ ὁποῖα ἰδιῶται ἐπεθύμουν ν᾽ ἀπαλλοτριώσωσιν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ οἱ πωληταὶ βιβλίων ἰδιῶται ὑπεχρεοῦντο νὰ ζητήσουν τὴν σχετικὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ πρυτάνεως. Οἱ ἐν λόγῳ βιβλιοπῶλαι ὤφειλον νὰ πωλῶσι σχολικὰ βιβλία καὶ ν᾽ ἀναρτῶσιν εἰς τὰς προσθήκας τῶν καταστημάτων αὐτῶν κατάλογον πάντων τῶν πωλουμένων παρ᾽ αὐτοῖς βιβλίων, εἰς ὃν ἔδει ν᾽ ἀναγράφωνται καὶ αἱ σχετικαὶ τιμαὶ συμφώνως πρὸς τὴν διατίμησιν. Τῷ 1368 εὑρίσκοντο εἰς Παρισίοις δεκατέσσαρες δεσμευμένοι δι᾽ ὅρκου βιβλιοπῶλαι, ἕνδεκα ἀντιγραφεῖς, δέκα τέσσαρες παρασκευασταὶ περγαμηνῶν καὶ ἓξ βιβλιοδέται. Ἐπειδὴ τὸ ἐμπόριον τῶν βιβλίων δὲν ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πολὺ ἐπικερδές, οἱ βιβλιοπῶλαι ἦσαν συγχρόνως καὶ βιβλιοδέται. Τινὲς μάλιστα ἠσχολοῦντο μὲ τὸ ἐμπόριον ἐδωδίμων ἢ ψιλικῶν. Ἡ ἀνακάλυψις τῆς τυπογραφίας καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν ὑπῆρξαν, ὡς εἰκός, μέγιστοι παράγοντες ἐξελίξεως τοῦ ἐμπορίου τῶν βιβλίων. Ἀλλ᾽ ἀφ᾽ ἑτέρου ἡ βιβλιεμπορία ὑπεβλήθη εἰς τρομεροὺς περιορισμούς. Οἱ βιβλιοπῶλαι ἀπηλλάγησαν μὲν τῆς πληρωμῆς ὡρισμένων τελῶν καὶ τῆς καταβολῆς ἐγγυήσεων, ἀλλὰ ποιναὶ αὐστηρόταται, καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου, ἐπεβάλλοντο εἰς τοὺς βιβλιοπώλας ἐκείνους, οἵτινες τυχὸν θὰ προέβαινον εἰς πώλησιν ἔργων μὴ ἐγκεκριμένων ὑπὸ τοῦ πανεπιστημίου, τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ βασιλέως.

Ἐν Ἰσπανίᾳ, ἀπὸ τοῦ Ι′ αἰῶνος, ὑπῆρξεν ἀκμαία ἡ ἀντιγραφὴ χειρογράφων τόσον παρὰ τῷ χριστιανικῷ, ὅσον καὶ παρὰ τῷ μωαμεθανικῷ πληθυσμῷ, ἰδίᾳ εἰς τὰ τότε κυριώτερα ἐπιστημονικὰ κέντρα, ἐν Τολέδῳ, Ἀλκαλᾶ, Κορδούῃ καὶ Σεβίλλῃ. Ἐν Κορδούῃ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατακτήσεως ὑπῆρχε μέγας ἀριθμὸς ἀτόμων, ἀσχολουμένων περὶ τὴν ἀντιγραφὴν κειμένων ἀραβικῶν. Ἀλακὲμ ὁ Β′, ἀποθανὼν ἐν ἔτει 976, κατήρτισεν ἐν τῷ ἀνακτόρῳ Μερουὰν βιβλιοθήκην συνισταμένην ἐξ ἑξακοσίων χιλιάδων τόμων. Κατὰ πληροφορίαν Λέοντος τοῦ Ἀφρικανοῦ ὑπῆρχεν ἐν Κορδούῃ ἤδη ἐν ἔτει 1220 ὁδὸς καλουμένη «Calle de los Libreros» (ὁδὸς βιβλιοπωλῶν). Ἐν τούτοις εἶναι γνωστόν, ὅτι τὰ βιβλία ἐπωλοῦντο εἰς τὴν πόλιν ταύτην διὰ πλειστηριασμοῦ, καθ᾽ ὃν ἐπετυγχάνοντο ἱκανοποιητικαὶ τιμαὶ εἰς μεγάλας τῆς μνησθείσης πόλεως ἀγοράς. Ἐκ Κορδούης ἡ παιδεία μετελαμπαδεύθη εἰς Σεβίλλην, Μουρκίαν, Μαλάγαν καὶ Γρενάδαν. Ἡ ἀκαταπόνητος δρᾶσις τῶν Ἀράβων καὶ Ἑβραίων συγγραφέων καὶ μεταφραστῶν, ἡ παρὰ τῶν Μωαμεθανῶν μεγιστάνων ἔκθυμος ὑποστήριξις τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν Γραμμάτων, ἡ ἵδρυσις βιβλιοθηκῶν περιωπῆς συνετέλεσαν καὶ εἰς τὴν ῥύθμισιν τοῦ βιβλιεμπορικοῦ κλάδου, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καθ᾽ ἣν αἱ ἰσλαμικαὶ σχολαὶ προσείλκυον πλῆθος σπουδαστῶν ἐκ τῆς ξένης. Καὶ ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἰσπανίᾳ ἤκμαζεν ἡ βιβλιεμπορία. Δυστυχῶς στερούμεθα ἐμπεριστατωμένων πληροφοριῶν περὶ τοῦ τρόπου, καθ᾽ ὃν διεξήγετο. Ὅπως ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ, οὕτω καὶ ἐν Ἰσπανίᾳ ὑπῆρχον stationarii (estacioneros), οἵτινες ἀπετέλουν μέρος τοῦ προσωπικοῦ τῶν πανεπιστημίων. Ὁ πρύτανις ὑπεχρεοῦτο νὰ παρακολουθῇ πᾶν ἔργον προωρισμένον διὰ τοὺς σπουδαστὰς καὶ νὰ κρίνῃ ἂν τὰ ἐκδιδόμενα βιβλία ἦσαν «buenos et legibles et verdaderos», δηλαδὴ ἂν διεκρίνοντο διὰ τὴν χρηστότητα, σαφήνειαν καὶ ἀκρίβειαν τοῦ περιεχομένου.

Κατὰ τὸ ἔτος 1446 καὶ 1470 ἡ βιβλιεμπορία ἐν Βαρκελώνῃ, ὠργανωμένη παραδειγματικῶς, ἦτο εἷς τῶν ἀκμαιοτέρων ἐμπορικῶν κλάδων. Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς τυπογραφίας, τὸ ἐμπόριον τῶν βιβλίων ἐκανονίσθη ὑπὸ εἰδικῶν διαταγμάτων, εἰς τὴν σύνταξιν τῶν ὁποίων ἐπρωτοστάτησαν μονάρχαι Ἰσπανοί.

Ἐν Ἀγγλίᾳ, ὑπῆρχον εἰς τὰς ἀνωτέρας σχολὰς stationarii, οἵτινες ὅμως δὲν ὑπεβάλλοντο εἰς τόσον αὐστηρὰν ἐπιτήρησιν. Ἐκ τῶν ἀντιγραφέων τούτων ἐξειλίχθησαν οἱ μετέπειτα **βιβλιοπῶλαι.** Διὸ καὶ ἡ λέξις *stationer* ἐκ τοῦ stationarius ἐσήμαινεν ἀρχικῶς τὸν βιβλιοπώλην, βραδύτερον ὅμως ἡ λέξις ἔλαβε τὴν σημασίαν πωλητοῦ γραφικῶν εἰδῶν. Ἐν Ἀγγλίᾳ, ἡ βιβλιεμπορία ἀνεπτύχθη περισσότερον ἐν Λονδίνῳ παρὰ εἰς τὰς πανεπιστημιακὰς πόλεις. Ἤδη ἐν ἔτει 1403 οἱ stationers ἢ *text-writers* εἶχον ἰδιαίτερον σωματεῖον.

Ἐν Ὁλλανδίᾳ, ἡ βιβλιεμπορία περιωρίζετο κατ᾽ ἀρχὰς ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν πώλησιν πολυτελῶς ἐκδεδομένων προσευχηταρίων μετὰ μικρογραφιῶν. Τὰ βιβλία ταῦτα ἦσαν προωρισμένα γενικῶς διὰ τοὺς δοῦκας τῆς Βουργουνδίας καὶ τοὺς Κοινοβίους Ἀδελφούς.

Ἐν Γερμανίᾳ ἀπαντῶσιν εἰς τοὺς κανονισμοὺς τῶν πανεπιστημίων stationarii, ἀλλ᾽ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ δὲν διεδραμάτισαν, ὡς φαίνεται, σημαντικὸν πρόσωπον, διότι, ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν βιβλία ἀντέγραφον αὐτοὶ οὗτοι οἱ φοιτηταί, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ ἐπετρέπετο εἰς τοὺς καθηγητὰς ὡρισμένων πανεπιστημίων νὰ ὑπαγορεύωσιν, ὑπό τινας ὅρους, βιβλία εἰς τοὺς ἀκροατάς των. Ἐξ ἄλλου εἰς τὰς γερμανικὰς μονὰς ἡ δρᾶσις τῶν ἀντιγραφέων ἦτο πολὺ ἐντατικωτέρα ἢ εἰς τὰς τῶν λοιπῶν πεπολιτισμένων χωρῶν. Κατὰ τὸν ΙΓ′ αἰῶνα ἡ ἀνάγκη τῶν βιβλίων ἐγένετο περισσότερον ἐπιτακτικὴ λόγῳ τῆς ἱδρύσεως καὶ ἑτέρων, μὴ ἱερατικῶν, σχολῶν. Κατ᾽ ἀρχὰς τὴν ἔλλειψιν βιβλίων προσεπάθησαν νὰ συμπληρώσωσιν οἱ διδάσκαλοι, οἵτινες ἀντέγραφον τοιαῦτα διὰ τοὺς μαθητὰς αὐτῶν, εἰς τοὺς ὁποίους καὶ τὰ ἐπώλουν. Τὸ ἐμπόριον δὲ τοῦτο ἔλαβε βαθμηδὸν μεγάλας διαστάσεις, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν αὐξανομένου σημαντικῶς. Εἷς τῶν γνωστοτέρων κερδοσκόπων διδασκάλων, ὅστις ἤσκει κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος τὴν βιβλιεμπορίαν συστηματικῶς, ὡς ἐξ ἐπαγγέματος βιβλιοπώλης, ἦτο ὁ Ντήμπολντ Λάουμπερ ἐν Χαγκενάου. Ὁ ἐκδοτικὸς αὐτοῦ οἶκος προέβαινεν εἰς λαϊκὰς ἐκδόσεις ἀποκλειστικῶς.

Ἐκ τοῦ ἐν λόγῳ ἐμπορίου χειρογράφων ἐξειλίχθη, μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς τυπογραφίας, ἡ βιβλιεμπορία κατὰ τὴν κυρίαν σημασίαν τῆς λέξεως. Μέχρι τοῦ ἔτους 1500 ἀναφέρονται ἐν Γερμανίᾳ 1213 τυπογραφεῖα εἰς 208 διαφόρους πόλεις, εἰς ἃ εἶχον ἐκτυπωθῆ 16.299 ἔργα. Κατ᾽ ἀρχὰς οἱ Γερμανοὶ τυπογράφοι ἦσαν συγχρόνως ἐκδόται καὶ πωληταὶ τῶν ἔργων, ἅτινα ἐξετυποῦντο εἰς τὰ τυπογραφεῖά των, τὰ παρ᾽ αὐτῶν δ᾽ ἐκδιδόμενα βιβλία ἐπώλουν εἰς ἐτησίας πανηγύρεις, αἵτινες ὑπῆρξαν, ὡς φαίνεται, καὶ κέντρα πωλήσεως χειρογράφων. Ἀλλ᾽ οἱ τυπογράφοι, ἐκδόται καὶ βιβλιοπῶλαι οὗτοι δὲν περιωρίζοντο εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς πατρίδος των. Ὁ Φοῦστ καὶ ὁ Σαῖφερ εἶχον μεταβῆ εἰς Παρισίους, ἵνα πωλήσουν τὰς παρ᾽ αὐτῶν ἐκτυπωθείσας ἁγίας Γραφὰς εἰς καλυτέραν τιμήν. Ἤδη κατὰ τὸ τέρμα τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος ἡ βιβλιεμπορία εἶχεν ἐξιχθῆ ἐν Γερμανίᾳ εἰς περιωπὴν σπουδαίου ἐμπορικοῦ κλάδου.

Σήμερον διακρίνονται τεχνικῶς οἱ ἑξῆς βιβλιεμπορικοὶ κλάδοι: α′) ὁ *ἐκδοτικὸς* (βλ. ἔκδοσις)· β′) ὁ κυρίως *βιβλιοπωλικὸς* (μεταπρατικός)· γ′) ὁ *βιβλιοπιστωτικὸς* (ὁ πωλῶν μεγάλας σειρὰς βιβλίων ἔναντι πληρωμῆς κατὰ δόσεις)· δ′) ὁ *παλαιοβιβλιοπωλικός*.

[Περὶ τῆς βιβλιεμπορίας ἐν Ἑλλάδι, βλ. λ. Ἑλλάς].

Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

βιβλικός, *—ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν βίβλον, εἰς τὴν κατ᾽ ἐξοχὴν βίβλον, ἤτοι τὴν Ἁγίαν Γραφήν: «βιβλικὴ θεολογία».

— **Βιβλικὰ** ***δράματα***· βλ. Μυστήρια.

— **Βιβλικαὶ** ***ἑταιρεῖαι.*** Εἰς βιβλιοθήκας τοῦ μεσαίωνος ἡ *Βίβλος*, καθὼς καὶ ἄλλα βιβλία, εὑρίσκοντο προσδεδεμένα δι᾽ ἁλύσεως. Πραγματικὸς λόγος τῆς τοιαύτης προσδέσεως τῆς Βίβλου ἦτο ἡ μεγάλη ἀξία της ὡς βιβλίου, καὶ συνεπῶς τὸ νὰ διακινδυνεύσῃ ν᾽ ἀπολεσθῇ τοιοῦτο σπάνιον καὶ μεγάλης ἀξίας ἀντικείμενον δὲν ἦτο συγχωρητέον. Ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ ἀξία ἑνὸς ἀντιτύπου τῆς Βίβλου κατὰ τὸν ΙΔ′ αἰῶνα ἦτο ἴση πρὸς τριάκοντα λίρας στερλίνας, ἐνῷ σήμερον εἶναι ἐλαχίστη. Ἡ τεραστία αὕτη διαφορὰ τῆς τιμῆς ὀφείλεται εἰς τὴν κατὰ τὸν ΙΕ′ αἰῶνα ἐφεύρεσιν τῆς τυπογραφίας, εἰδικώτερον δὲ εἰς τὴν ἵδρυσιν καὶ δρᾶσιν τῶν βιβλικῶν ἑταιρειῶν.

Σκοπὸς τῶν βιβλικῶν ἑταιρειῶν. Ὁ καταστατικὸς χάρτης μιᾶς τῶν μεγαλυτέρων βιβλικῶν ἑταιρειῶν ἀναφέρει ὡς σκοπόν των τὴν «κυκλοφορίαν τῶν Γραφῶν ἄνευ σημειώσεων καὶ σχολίων». Ὁ τοιοῦτος σκοπὸς βασίζεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ὅτι ἡ Βίβλος εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὅστις δέον νὰ ἀπευθύνηται κατ᾽ εὐθεῖαν πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου. Πρὸ τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος ἡ κυκλοφορία τῶν Ἱερῶν Γραφῶν, ἰδίᾳ εἰς διαμαρτυρόμενα κράτη, ὠφείλετο εἰς ἀτομικὴν πρωτοβουλίαν ὡς καὶ εἰς τὴν δρᾶσιν μικρῶν τοπικῶν ἑταιρειῶν ἱδρυθεισῶν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἡ ἀκτὶς ὅμως τοῦ κύκλου τῆς δράσεώς των ἦτο μικρά, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ καὶ ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία ἐνεφανίζετο σποράδην καὶ ἄνευ συστήματος. Ἡ νεωτέρα φάσις τοῦ τρόπου τῆς κυκλοφορίας **τῶν Γραφῶν** ἄρχεται μὲ τὸν ΙΘ′ αἰῶνα, ὅτε ἤρξατο ἡ ἐπὶ μεγάλης κλίμακος διάδοσις αὐτῶν· Ἐπὶ τούτῳ ἱδρύθη κατὰ τὸ 1804 ἡ βρεττανικὴ «Ἱερογραφικὴ Ἑταιρεία πρὸς διάδοσιν τοῦ θείου λόγου εἴς τε τὴν Βρεττανίαν καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη» (British and Foreign Bible Society, καὶ ἐν βραχυγραφίᾳ: B.F.B.S). Δευτέραν θέσιν εἰς σπουδαιότητα κατέχει ἡ «Ἀμερικανικὴ Βιβλικὴ Ἑταιρεία (American Bible Society, A.B.S) ἱδρυθεῖσα τῷ 1816 καὶ ἀνέκαθεν συνεργαζομένη μετὰ τῆς μητρὸς-ἑταιρείας. Πλὴν τῶν δύο τούτων ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι μικρότεραι ἑταιρεῖαι, ὡς π. χ. τῆς Σκωτίας, Ἰρλανδίας, Καναδᾶ, Δανίας, Ὁλλανδίας, Γαλλίας, Γερμανίας, τῶν ὁποίων ἡ ἀκατάπαυστος δραστηριότης εἶναι ἀξιομνημόνευτος. Ἅπασαι αἱ ἑταιρεῖαι αὗται εἶναι ἄνευ δογματικῆς ἀποχρώσεως, ὑποστηριζόμεναι καὶ διοικούμεναι οὐχὶ ὑπὸ μιᾶς οἱασδήποτε ἐκκλησίας, ἀλλὰ ὑφ᾽ ὅλων τῶν Εὐαγγελικῶν κοινοτήτων, καὶ ὁ κύκλος τῆς δράσεώς των εἶναι μέγας. Οὕτως αἱ σπουδαιότεραι ἐξ αὐτῶν, δηλαδὴ ἡ Βρεττανικὴ καὶ ἡ Ἀμερικανική, ἔχουν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς των ἐκδώσει, ἡ μὲν 365.000.000 ἀντίτυπα τῶν Γραφῶν, ἡ δὲ πλέον τῶν 184.000.000. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπὸ τῶν βιβλικῶν ἑταιρειῶν ἐκδοθέντων ἀντιτύπων δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν κυκλοφορίᾳ βίβλων, καθότι εἰς πολλὰς χώρας ὑπάρχουν ἐκδοτικοὶ οἶκοι ἐκδίδοντες καὶ πωλοῦντες Γραφὰς ὑπὸ τύπον ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων.

Ὀργανισμός. Τὰ κεντρικὰ γραφεῖα τῶν δύο τούτων ἑταιρειῶν εὑρίσκονται ἐν Λονδίνῳ καὶ Νέᾳ Ὑόρκῃ. Μέγα μέρος τῶν ἐργασιῶν των διεξάγεται μέσῳ μικροτέρων ἑταιρειῶν ὑφισταμένων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἢ μέσῳ βοηθητικῶν βιβλικῶν ἑταιρειῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἵδρυσις εἶχε προηγηθῆ τῆς ἱδρύσεως τῶν μεγαλυτέρων ἑταιρειῶν. Πρὸς τούτοις ὑπάρχουν πρακτορεῖα, ἀποθῆκαι καὶ ἀνταποκριταὶ εἰς ἐπίκαιρα σημεῖα τοῦ κόσμου, περιοδεύοντες βιβλιοπῶλαι μεταβαίνοντες ἀπὸ τόπου εἰς τόπον πρὸς πώλησιν Γραφῶν, ὡς καὶ *εὐαγγελίστριαι* (Bible Women), ὀλιγώτεραι μὲν τὸν ἀριθμὸν ἀπὸ τοὺς περιοδεύοντας βιβλιοπώλας, ἀλλ᾽ ἔχουσαι τὸ προτέρημα, ὅτι δύνανται νὰ εἰσέλθουν εἰς χώρους καὶ νὰ συναντήσουν πρόσωπα συνήθως μὴ προσιτὰ εἰς τοὺς ἄρρενας.

Ἡ βρεττανικὴ ἑταιρεία (B.F.B.S) εἶχε κατὰ τὸ 1926 εἴκοσιν ἓξ πρακτορεῖα καὶ 1002 περιοδεύοντας βιβλιοπώλας, ἡ δὲ ἀμερικανικὴ (A.B.S.) δώδεκα πρακτορεῖα καὶ τετρακοσίους ὀγδοήκοντα περιοδεύοντας. Ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἔργου των, καὶ αἱ ἱεραποστολικαὶ ἑταιρεῖαι διαδίδουν τὰς Γραφὰς εἰς μέγαν ἀριθμόν. Διὰ νὰ ἔχῃ ὅμως πᾶς κάτοικος τῆς ὑφηλίου ἀντίτυπα τῶν Γραφῶν, δέον νὰ ὑπάρχουν μεταφράσεις εἰς ὅλας τὰς γλώσσας τοῦ κόσμου, καὶ πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἀφιέρωσαν ἑαυτὰς αἱ βιβλικαὶ καὶ αἱ ἱεραποστολικαὶ ἑταιρεῖαι. Μέχρι τοῦ 1927 τὸ κείμενον τῶν Ἱερῶν Γραφῶν ὁλικῶς ἢ μερικῶς εἶχε μεταφρασθῆ εἰς 866 γλώσσας, ἐκ τῶν μεταφράσεων δὲ τούτων αἱ 593 ἐγένοντο ὑπὸ τῆς βρεττανικῆς (B.F.B.S.) καὶ αἱ 164 ὑπὸ τῆς ἀμερικανικῆς (A.B.S.) ἑταιρείας. Ὁλόκληρον τὸ κείμενον ἔχει μεταφρασθῆ εἰς 164 γλώσσας. Καθόλου ἀπίθανον ὁ ἀριθμὸς τῶν σημερινῶν μεταφράσεων νὰ εἶναι μεγαλύτερος, καθόσον κατὰ μέσον ὅρον αἱ βιβλικαὶ ἑταιρεῖαι ἀναλαμβάνουν ἀνὰ δύο μῆνας μετάφρασιν εἰς μίαν νέαν γλῶσσαν. Οἱ ἐργασθέντες ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῶν Γραφῶν ἔχουν προσφέρει ἀνυπολογίστους ὑπηρεσίας τόσον εἰς τὴν θρησκείαν ὅσον καὶ εἰς τὰς γλωσσολογικὰς μελέτας καὶ τὴν ἀνάπτυξιν ἐθνικῶν γλωσσῶν καὶ φιλολογίας. Μία ἐκ τῶν τελευταίων μεταφράσεων ἦτο ἡ κατὰ τὸ 1927 γενομένη ὁλοκλήρου τῆς Γραφῆς εἰς τὴν διεθνῆ γλῶσσαν Ἐσπεράντο. Τὸ ἔργον τοῦ μεταφραστοῦ εἶναι πολυσχιδές, προκειμένου μάλιστα περὶ γλωσσῶν ἀπολιτίστων λαῶν. Δέον ὅπως οὗτος θυσιάσῃ ἔτη μακρὰ πρὸς ἐκμάθησιν τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἰδιωμάτων της καὶ πρὸς διείσδυσιν εἰς τὸ πνεῦμα αὐτῆς. Ταυτοχρόνως πρέπει νὰ ἐπιτύχῃ μέσῳ τῆς γλώσσης ταύτης εἰς τοὺς χρησιμοποιοῦντας αὐτὴν τὴν διαβίβασιν ἰδεῶν καὶ σχημάτων πολλάκις ἀκαταλήπτων εἰς αὐτούς, ὡς ἐκ τοῦ χαμηλοῦ βαθμοῦ τῆς ἀναπτύξεως εἰς ὃν οὗτοι εὑρίσκονται.

Ἐπὶ πολλὰ ἔτη αἱ βιβλικαὶ ἑταιρεῖαι ἐκυκλοφόρουν εἰς καθολικὰς χώρας ἐκδόσεις τῶν Γραφῶν μὲ τὸ ὑπὸ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐπισήμως ἀποδεδεγμένον κείμενον. Ἰδίως μεταξὺ τῶν ἀγγλοφώνων καθολικῶν ἔθετον εἰς κυκλοφορίαν τὴν ἀνεγνωρισμένην (ὑπὸ τῆς Ῥώμης) ἔκδοσιν Douai. Παρεξηγήσεις ἀνεφύησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, καὶ ἐνωρὶς τὸ σχέδιον ἐγκατελείφθη. Ἀκόμη καὶ σήμερον, παρὰ τὰς πολλαπλᾶς ἀτομικὰς φιλικὰς ἐκδηλώσεις ἐκ μέρους καθολικῶν, ἡ γενικὴ στάσις τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντι τῶν βιβλικῶν ἑταιρειῶν ἐξακολουθεῖ νὰ μὴ εἶναι φιλική. Ἀπὸ τοῦ 1830 καὶ ἐφεξῆς ἀνεφύησαν ἀντεγκλήσεις μὲ τοὺς Βαπτιστάς, ἐπιμένοντας νὰ μεταφράζουν τὴν ἀμφισβητουμένης σημασίας λέξιν «βαπτίζω» κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ ἀποδίδῃ μόνον τὴν ἔννοιαν τοῦ βαπτίζειν διὰ καταδύσεως. Αἱ βιβλικαὶ ἑταιρεῖαι ἀντετάχθησαν κατὰ τοῦ τοιούτου περιορισμοῦ τῆς ἐννοίας τῆς ἑλληνικῆς λέξεως, ἣν ἡ μεγάλη πλειονότης τοῦ **Χριστιανικοῦ κόσμου** ἐθεώρει ὡς δεκτικὴν πολὺ εὐ-

Digitized by Google

ρυτέρας ἑρμηνείας. Αἱ μεγάλαι βιβλικαὶ ἑταιρεῖαι ἠναγκάσθησαν νὰ λάβουν μέτρα, ἀπεφάσισαν δηλαδὴ ὅπως εἰς τὸ ἑξῆς αἱ ἐκ μέρους των χρηματικαὶ δωρεαὶ πρὸς τὰς διαφόρους ἄλλας μικροτέρας ἑταιρείας τὰς ἀσχολουμένας μὲ τὴν μετάφρασιν τῶν Γραφῶν γίνωνται ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς τηρήσεως τοῦ σχετικοῦ ἄρθρου τῶν βιβλικῶν ἑταιρειῶν, ὁρίζοντος ὅπως «οἱ εἰς τὸ βάπτισμα ἀναφερόμενοι ἑλληνικοὶ ὅροι ἀποδίδωνται εἴτε διὰ λέξεων προερχομένων ἐκ τῆς ἑλληνικῆς λέξεως, ἢ δι' ἄλλων μὴ δυναμένων νὰ ἐκληφθοῦν ὡς ἀνεπιθυμήτων ὑπὸ τῶν ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν σωμάτων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰς βιβλικὰς ἑταιρείας».

Ἡ κρίσις ἐξεδηλώθη ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ κατὰ τὸ 1835—1836, ὅτε ἀμφότεραι αἱ προαναφερθεῖσαι ἑταιρεῖαι διὰ τοὺς ἤδη ἐκτεθέντας λόγους δὲν ἐπλήρωσαν τὰ ποσὰ τὰ ὁποῖα ἐτησίως ἔδιδον εἰς τὰς ὀργανώσεις τῶν Βαπτιστῶν, τὰς ἀσχολουμένας μὲ τὴν μετάφρασιν καὶ κυκλοφορίαν τῶν Γραφῶν. Οἱ Βαπτισταί, ἀντὶ πάσης προθύμου συμμορφώσεως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν βιβλικῶν ἑταιρειῶν, προέβησαν εἰς τὴν ἐν Ἀμερικῇ ἵδρυσιν κατὰ τὸ 1836 τῆς «American and Foreign Bible Society» (Βιβλικῆς ἑταιρείας πρὸς διάδοσιν τῶν γραφῶν ἐν Ἀμερικῇ καὶ ταῖς ξέναις χώραις), ἥτις ἀντιπροσωπεύει τὰς ἀπόψεις των. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἡ ὀξύτης τῆς διαφωνίας παρῆλθε καὶ αἱ βιβλικαὶ ἑταιρεῖαι ἀπολαμβάνουν τῆς ὑποστηρίξεως τῶν Βαπτιστῶν. Ἑτέρα ὀξεῖα ῥῆξις ἐδημιουργήθη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1812 καὶ 1827 σχετικῶς μὲ τὰ δευτεροκανονικὰ (ἢ ἀπόκρυφα) βιβλία. Οἱ High Anglicans δηλ. ἡ συντηρητικὴ μερὶς τῆς ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας, κατηγόρησαν τὴν βρεττανικὴν ἑταιρείαν (B. F. B. S.) ἐπὶ παραλείψει τῶν δευτεροκανονικῶν βιβλίων ἀπὸ τὰς ἐκδόσεις της. Οἱ Εὐαγγελικοὶ ἀγγλικανοὶ καὶ ἄλλοι κατηγόρησαν ἐξ ἄλλου αὐτήν, διότι ἐξηκολούθει νὰ ὑποστηρίζῃ βιβλικὰς ἑταιρείας ἐν Εὐρώπῃ, αἱ ὁποῖαι συμπεριελάμβανον τὰ δευτεροκανονικὰ εἰς τὰς ἐκδόσεις της. Ἐν τέλει ἡ βρεττανικὴ ἑταιρεία (B. F. B. S.) ἀπεφάσισεν ὁριστικῶς τὴν παράλειψίν των. Οἱ δυσαρεστηθέντες μὲ τὴν κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἐπαμφοτερίζουσαν πολιτικὴν τῆς βρεττανικῆς ἑταιρείας (B. F. B. S.) ἵδρυσαν κατὰ τὸ 1827 τὴν National Bible Society of Scotland (Ἐθνικὴ βιβλικὴ ἑταιρεία τῆς Σκωτίας), ἥτις σήμερον ἀποτελεῖ μίαν τῶν σπουδαιοτέρων βιβλικῶν ἑταιρειῶν τῆς δευτέρας γραμμῆς.

Σχέσεις μετὰ τῆς Ἐγγὺς Ἀνατολῆς. Τὸ διὰ τὴν Ἐγγὺς Ἀνατολὴν ἔργον τῆς βρεττανικῆς ἑταιρείας (B.F.B.S.) ἤρξατο τῷ 1808, ὅτε ἐψηφίσθη κονδύλιον πρὸς μετάφρασιν τῆς Καινῆς Διαθήκης εἰς τὴν καθομιλουμένην ἑλληνικήν. Ἡ μετάφρασις ἦτο ἕτοιμος τῷ 1810. Ἄλλα κονδύλια ἐξωδεύθησαν διὰ μεταφράσεις εἰς τὴν ρουμανικὴν (1817) καὶ σερβικὴν (1818). Ἡ ἰδιαιτέρως προοριζομένη διὰ τὰς χώρας τῆς Μεσογείου ἀντιπροσωπεία Μάλτας ἱδρύθη τῷ 1815. Ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐγγὺς Ἀνατολῆς μὲ ἕδραν τὴν Κωνσταντινούπολιν ἱδρύθη τῷ 1820. Συστηματικὴ ἐργασία ἐν Ἑλλάδι ἤρξατο τῷ 1831, ὅτε ὁ αἰδεσιμώτατος Henry Leeves, ἀντιπρόσωπος τῆς ἑταιρείας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀνέλαβε μακρὰν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα περιοδείαν πρὸς ἐμπέδωσιν τοῦ ἔργου τῆς διαδόσεως τῶν Γραφῶν. Τὰ ἀποτελέσματα ἦσαν πενιχρὰ ὡς ἐκ τῶν παρουσιασθεισῶν δυσκολιῶν· ἀπὸ τοῦ 1860 ὅμως καὶ ἐφεξῆς ἐσημειώθη σταθερὰ πρόοδος καὶ βελτίωσις τῶν πωλήσεων. Ἀντιπροσωπείαν ἐν Ἑλλάδι διετήρει ἐπίσης καὶ ἡ ἀμερικανικὴ βιβλικὴ ἑταιρεία (.A B. S.), ἀπέσυρεν ὅμως αὐτὴν κατὰ τὸ 1886, ἀφήσασα τὸ πεδίον ἐλεύθερον εἰς τὴν βρεττανικὴν (B.F.B.S.). Σπουδαιοτέρα τῆς ἐν Ἑλλάδι ἀντιπροσωπείας τυγχάνει ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐγγὺς Ἀνατολῆς, ἥτις δρᾷ σήμερον εἰς τὴν Τουρκικὴν Δημοκρατίαν καὶ εἰς τὰς γειτονικὰς χώρας, μεταξὺ τῶν ὁποίων συμπεριλαμβάνονται ἡ Βουλγαρία καὶ τμήματα τῆς Ἑλλάδος. Μέρος τοῦ πεδίου ἐνεργείας τῆς ἀντιπροσωπείας ταύτης ὑπήχθη τελευταίως ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ἀντιπροσωπείας ἐν ταῖς ἀραβικαῖς χώραις, ἱδρυθείσης τῷ 1921 μὲ ἕδραν τὸ Κάϊρον.

Ἡ εἰς τὴν καθωμιλημένην ἑλληνικὴν μετάφρασις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἦτο ἀποκλειστικῶς ἔργον τοῦ *Νεοφύτου Βάμβα*, ἀλλὰ διὰ τὴν μετάφρασιν τῆς Καινῆς Διαθήκης εἰς τὴν καθωμιλημένην καὶ ὁλοκλήρου τῆς Γραφῆς εἰς ἄλλας γλώσσας τῆς Ἐγγὺς Ἀνατολῆς αἱ βιβλικαὶ ἑταιρεῖαι ἐπωφελήθησαν τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν Ἀμερικανῶν ἱεραποστόλων. Ὁ σπουδαιότερος πάντων ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ἦτο ὁ Ellias Riggs (1810-1901), ὅστις μετὰ βραχεῖαν ἐν Ἑλλάδι διαμονὴν (1838-1844), ὅπου ἐξέμαθε πλήρως τὴν ἑλληνικήν, ἐγκατεστάθη ἐν Τουρκίᾳ μεταφράσας τὰς Γραφάς, κατὰ τὴν ἐκεῖσε διαμονήν του, καὶ εἰς τὴν ἀρμενικὴν (1845-1852) καὶ βουλγαρικὴν (1871), καὶ συνεργασθεὶς μετὰ τριῶν ἄλλων διὰ τὴν τουρκικὴν μετάφρασιν, ἥτις παραμένει καὶ σήμερον ἔτι ἐν χρήσει. (Διὰ τὰ γεννηθέντα ἐν Ἑλλάδι ζητήματα ἐν σχέσει πρὸς τὴν δρᾶσιν τῶν βιβλικῶν ἑταιρειῶν, βλ. λ. Ἱεραπόστολοι *ἐν Ἑλλάδι*.)

Πλὴν τῆς τακτικῆς ἐργασίας πρὸς μετάφρασιν καὶ κυκλοφορίαν τῶν Γραφῶν, αἱ ἑταιρεῖαι αὗται ἀσχολοῦνται σήμερον καὶ μὲ τὴν βελτίωσιν τῶν ἐν χρήσει μεταφράσεων, αἵτινες παρουσιάζουν ἐλλείψεις. Ἐκδίδουν ἐπίσης κριτικὰ κείμενα πρὸς χρῆσιν κύκλων ἐπιδιδομένων εἰς ἀνωτέρας ἱερογραφικὰς μελέτας, ὡς εἶναι τὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν τῇ ἑλληνικῇ, τὸ τῆς Vulgata τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν τῇ λατινικῇ καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐν τῇ ἑβραϊκῇ. Ἐκδίδουν ὁμοίως τμήματα ἢ ὁλόκληρον τὸ κείμενον τῆς Γραφῆς μὲ ἀναγλύφους χαρακτῆρας πρὸς χρῆσιν τῶν τυφλῶν, τοιαῦτα δὲ τμήματα ἔχουν ἐκδοθῆ εἰς τριάκοντα ἑπτὰ γλώσσας. Αἱ τιμαὶ εἰς ἃς πωλοῦνται αἱ Γραφαὶ εἶναι κατώτεραι τῆς ἀξίας των. Οἱ πόροι τῶν βιβλικῶν ἑταιρειῶν προέρχονται οὐχὶ ἐκ τῶν πωλήσεων ἀλλ' ἐξ εἰσφορῶν. Κατὰ τὸ 1926 ἡ βρεττανικὴ ἑταιρεία (B.F.B.S.) εἰσέπραξεν ἀπὸ πωλήσεις 163,307 λίρας στερλίνας, ἐνῷ κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος ἐχρειάζετο δι' ἔξοδά της σχεδὸν 250.000 ἐπὶ πλέον, ἃς καὶ συνεπλήρωσεν ἀπὸ ἐτησίας συνδρομάς, δωρεάς, κληροδοτήματα κλπ. Ἡ ἀμερικανικὴ ἑταιρεία (A.B.S.) καλύπτει μόνον 46% τῶν ἐξόδων της ἀπὸ πωλήσεις. Διὰ τὴν διάδοσιν τῶν Γραφῶν χρησιμοποιοῦνται παντὸς εἴδους παράγοντες. Ἰδιαιτέρας μνείας ἄξιοι εἶναι οἱ περιοδεύοντες βιβλιοπῶλαι, οἵτινες, μολονότι μισθοδοτοῦνται γλίσχρως, ἐργάζονται ἡρωϊκῶς, ἀντιμετωπίζουν κινδύνους, πολλάκις διώκονται, πολλοὶ δ' ἐξ αὐτῶν ὑφίστανται καὶ μαρτυρικὸν θάνατον ἐν τῇ προσπαθείᾳ των νὰ θέσουν τὰς Ἱερὰς Γραφὰς εἰς κυκλοφορίαν καὶ εἰς τὰς ἀπωτέρας γωνίας τῆς γῆς. Εἰσέρχονται εἰς τὰ καταγώγια τῶν πόλεων καὶ τοὺς μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένους ἀγροτικοὺς οἰκίσκους, κατέρχονται εἰς μεταλλεῖα, ἐπισκέπτονται ναύτας, στρατιώτας, μετανάστας, ἐνοίκους νοσοκομείων, φυλακισμένους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *William Canton*, The History of the British and Foreign Bible Society. Τόμ. 5. Λονδῖνον.—*G. Browne*, History of the British and Foreign Bible Society. Τόμ. 2. Λονδῖνον, 1859.—*Henry Otis Dwight*, The Centennial History of the American Bible Society, Νέα Ὑόρκη 1916.—*W. P. Strickland*, History of the American Bible Society, Νέα Ὑόρκη, 1849.

Π. Ε. ΣΩ

—**Βιβλικαὶ** ***σκηναὶ*** *[Τέχνη]*. Βιβλικαὶ σκηναί, ἢ παραστάσεις, ἐν τῇ Χριστιανικῇ ἀρχαιολογίᾳ καὶ τῇ τέχνῃ καλοῦνται αἱ εἰκονογραφικαὶ ἐκεῖναι συνθέσεις, αἱ ὁποῖαι τὴν ὑπόθεσιν αὐτῶν λαμβάνουσιν ἀπὸ τῶν διηγήσεων τῆς βίβλου, ἤτοι ἐκ τῶν Ἁγ. Γραφῶν. Ἡ ἀρχικὴ εἰσαγωγὴ τῶν βιβλικῶν σκηνῶν ἐν τῇ Χριστιανικῇ τέχνῃ ὑπῆρξε λίαν περιωρισμένη. Αἱ πρῶται τῶν βιβλικῶν παραστάσεων εἰκόνες παρουσιάσθησαν εἰς τὰς κατακόμβας τῆς Ρώμης ἀπὸ τοῦ Β' κυρίως αἰῶνος, καθὼς καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὡς δεικνύουν αἱ συναφεῖς τοιχογραφίαι ἐν τῇ Νεκροπόλει El-Kargeh.

Αἱ εἰς τὰς κατακόμβας τῶν Χριστιανῶν ἐν Ρώμῃ περισωθεῖσαι διακοσμήσεις τῶν νεκρικῶν θαλάμων, ἀφθονώταται οὖσαι, παρουσιάζουν τὸν ρυθμὸν τῶν ἐθνικῶν κοσμήσεων ἐξ ἀναδέσμων, ἀνθεμίων, στεφανοειδῶν λοχμῶν, ἐρώτων, ψυχῶν, προσωπείων κτλ., ἅτινα εἶχον οἱ ἐθνικοί. Ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ Α' αἰῶνος ἀρχομένου κυρίως οἱ Χριστιανοὶ αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην νὰ δημιουργήσουν ἴδιόν τι, καὶ διὰ τοῦτο ἀρχίζουν νὰ χρησιμοποιοῦν ἁπλᾶ τινα *σύμβολα* ἢ τὰς συμβολικὰς εἰκόνας, τὰς ὁποίας καὶ ἀναμειγνύουν μετὰ τῶν ἐθνικῶν κοσμήσεων. Οὕτως ὁ ἀμνὸς (Χριστός), ἡ ἄγκυρα (ἐλπίς), ὁ ταὼς (ἀθανασία) καὶ πρὸ πάντων ὁ ἰχθὺς (Χριστός), ἀργότερον ὁ Καλὸς ποιμὴν (Χριστὸς) καὶ ὁ Ὀρφεὺς (Χριστὸς) ὑπῆρξαν αἱ προσφιλέστεραι τῶν Χριστιανῶν παραστάσεις.

Ἀπὸ τοῦ μέσου δὲ τοῦ Β' αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς ἄρχονται κυριώτερον ἐκφραζόμεναι αἱ χριστιανικαὶ ἰδέαι διὰ τῶν *σωτηριολογικῶν* λεγομένων παραστάσεων, αἵτινες ὑπῆρξαν καὶ ἡ κυρία ἀφορμὴ τῆς χρήσεως τῶν βιβλικῶν σκηνῶν, ἡ εἰσαγωγὴ τῶν ὁποίων ἐχρησίμευε τὸ πρῶτον διὰ τὴν παραστατικὴν δήλωσιν τῆς αἰωνίας ἐλπίδος, τῆς αἰωνίας σωτηρίας διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ δυνατοῦ τούτου καὶ θαυματουργοῦ, ὁ ὁποῖος, ὅπως πάλαι ἔσωσε τοὺς διαφόρους εὐσεβεῖς ἄνδρας, οὕτω καὶ νῦν δύναται νὰ σώσῃ ἀπὸ τοῦ κινδύνου τοῦ διαβόλου τοὺς εἰς αὐτὸν προσευχομένους καὶ πιστεύοντας. Τὸ ἱστορικὸν στοιχεῖον τῶν βιβλικῶν σκηνῶν ἤρχισε μικρὸν κατὰ μικρὸν βραδύτερον νὰ εἰσάγηται εἰς τὴν χριστιανικὴν τέχνην. Ἐκλείποντος σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου τοῦ χαρακτηριστικοῦ ἐκείνου χριστιανικοῦ πνεύματος, τῆς βαθυτέρας σημασίας τῶν εἰκόνων, ὁ ἱστορικὸς χαρακτὴρ ἄρχεται ἀναφαινόμενος. Ἐκ δὲ τῶν θεμάτων ἅτινα εἰσάγονται ἀπὸ τὴν Κ. Διαθήκην, μείζονος σημασίας ἐθεωρήθησαν ἐκεῖνα ἅτινα εἶχον καὶ συμβολικὴν ἔννοιαν, ἢ ἄλλως τὰ θέματα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀπεδείκνυον καὶ ἐξῆρον τὴν *θεολογικὴν* ἢ *δογματικὴν* ἔννοιαν, ἤτοι αὐτὴν τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ. Ἐκ τῶν θεμάτων τούτων τὰ προσφιλέστερα ὑπῆρξαν ἡ Βάπτισις τοῦ Ἰησοῦ ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ Β' αἰῶνος καὶ μετ' αὐτὴν τὰ *θαύματα* τοῦ Κυρίου (τοῦ Λαζάρου, τῆς αἱμορροούσης, τοῦ παραλυτικοῦ κλπ.).

Ὀρφεύς.
[Συμβολικὴ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ ἐκ τῶν πρωϊμωτέρων χριστιανικῶν εἰκονογραφιῶν.]

Ὁ καλὸς ποιμήν.
[Συμβολικὴ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τοῦ Β' αἰῶνος.]

Τὰς ἀπεικονίσεις τῶν θαυμάτων ἀκολουθοῦν αἱ σκηναὶ τοῦ πάθους ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος, καὶ ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος πλέον εἰσάγονται πλείονες σκηναί, οἷα τῆς κλάσεως τοῦ ἄρτου, τῆς προσκυνήσεως τῶν μάγων, τῆς Γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ κλπ. Ἐκ δὲ τῶν τῆς Π. Διαθήκης σκηνῶν, αἱ παλαιότεραι ὑπῆρξαν αἱ τοῦ Δανιήλ, ἀρξάμεναι ἀπὸ τοῦ Α' αἰῶνος, αἱ τοῦ Ἰωνᾶ παραστάσεις ἀποβᾶσαι προφιλέσταται καὶ πρὸ τούτων αἱ τοῦ Μωϋσέως. Μετ' αὐτὰς ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ, λίαν συχνή, ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὔα, ὁ Ἰώβ, καὶ ὁ Νῶε ἐν τῇ κιβωτῷ, συνεπλήρουν τὸν κύκλον τῶν βιβλικῶν σκηνῶν.

Μωσαϊκὸς διάκοσμος ἐκ τοῦ ναοῦ Ἁγίου Βιταλίου τῆς Ραβέννης.

Ἀπὸ δὲ τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς ὁ ἱστορικὸς καθ' αὐτὸ χαρακτὴρ εὐρύνεται πλειότερον, καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ ἀριθμὸς τῶν βιβλικῶν θεμάτων αὐξάνει. Ἡ τοιαύτη χρῆσις τῶν βιβλικῶν σκηνῶν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς εἰρήνης ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εὐρύνεται ἔτι μᾶλλον, διότι ἡ τέχνη ἀποκτᾷ οὐ μόνον τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πλέον νέος χῶρος δημιουργεῖται διὰ τῆς ἀνεγέρσεως καὶ τῆς κοσμήσεως τῶν μεγάλων χριστιανικῶν ναῶν, τῶν Βασιλικῶν. Ἐπὶ πλέον καὶ νέα τεχνικὰ εἴδη εἰσάγονται, ἤτοι τὰ *Μωσαϊκά*, τὰ ὁποῖα ἀποβαίνουν καὶ ὁ μοναδικὸς τῶν Βασιλικῶν κόσμος. Ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ἐκτὸς τῶν Μωσαϊκῶν τούτων αἱ ἱστο-

Κοσμητικὸν εἶδος «ψυχῆς».
[Ἐκ τῶν χρησιμοποιουμένων εἰς τὰς πρώτας χριστιανικὰς εἰκονογραφίας.]

Digitized by Google

ρικαὶ εἰκόνες τῶν Γραφῶν εὑρίσκουν καὶ νέον ἔδαφος πλουσιώτατον, εἰς ὃ κατασπείρονται, τὸ τῶν χειρογράφων καὶ κωδίκων.

Τὰ Μωσαϊκὰ λοιπὸν καὶ αἱ ἱστορίαι ἢ μικρογραφίαι τῶν χειρογράφων κωδίκων πλουτίζουσι διὰ πολλῶν τὸν κύκλον τῶν βιβλικῶν εἰκόνων καὶ δημιουργοῦσιν οὕτω νέαν ἐποχήν, ἡ ὁποία καὶ εἶναι λαμπροτέρα διά τε τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ θριαμβευτικόν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν εἰσαγωγὴν δογματικῶν ἀντιλήψεων. Ἀλλὰ καὶ αἱ παλαιότεραι δὲν ἐγκαταλείπονται τελείως οὔτε καὶ λησμονοῦνται. Διὰ τῆς ἀνεγέρσεως ὅμως τῶν μεγάλων Βασιλικῶν ἐν Ῥώμῃ, Ῥαβέννῃ, Βηθλεέμ, Θεσσαλονίκῃ, Νόλῃ κλπ. δημιουργοῦνται οἱ μεγάλοι κύκλοι

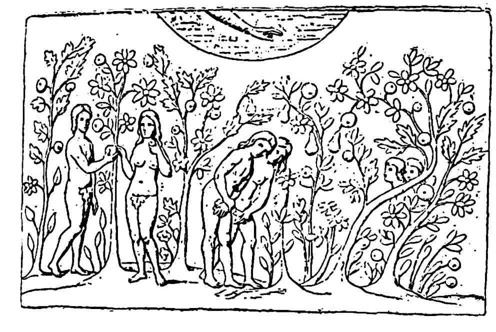

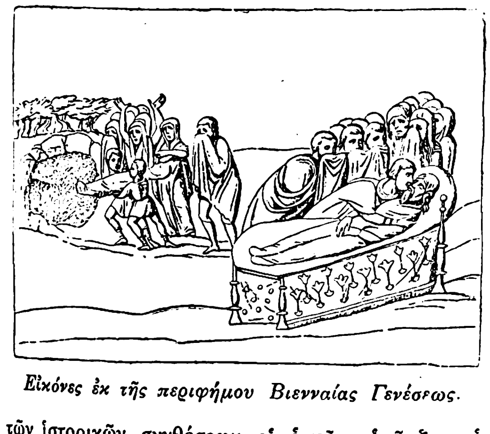

Εἰκόνες ἐκ τῆς περιφήμου Βιενναίας Γενέσεως.

τῶν ἱστορικῶν συνθέσεων, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν ἡ ἀπαρχὴ τῆς κατόπιν καθιερωθείσης ἱστορικῆς-δογματικῆς εἰκονογραφίας.

Ἀλλὰ καὶ αἱ μικρογραφίαι τῶν κωδίκων σπουδαιότερον συνέβαλον—λόγῳ τῆς σχέσεως πρὸς τὴν ἀφήγησιν ἱστορικῶν περικοπῶν—εἰς τὴν δημιουργίαν ἱστορικῶν σκηνῶν εἰς τὸ ἄκρον τῶν κωδίκων. Ἡ περίφημος καταστᾶσα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης *Βιενναία Γένεσις*, καὶ ὁ *κῶδιξ τοῦ Ρουσκιανοῦ* (Codex Rossanensis), τὰ δύο ταῦτα πολύτιμα μνημεῖα τῆς μικρογραφίας, μαρτυροῦν περὶ τῆς σπουδαιοτάτης συμβολῆς τῶν μικρογραφιῶν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἱστορικῶν σκηνῶν. Ἡ ἀξία τῶν παραστάσεων τῶν κωδίκων τούτων εἶναι μεγίστη, διότι αἱ σκηναὶ αὐτῶν εἶναι καθαρῶς ἱστορικαί, καὶ ἐπὶ πλέον ἡ σκηνογραφικὴ αὐτῶν κατάταξις μεγάλως ἐπέδρασεν εἰς τὴν μετὰ ταῦτα διαμόρφωσιν τῶν ἱστορικῶν σκηνῶν διὰ μωσαϊκῶν ὡς ἐν Ῥαβέννῃ καὶ συγκεκριμένως ἐν τῷ Ἁγίῳ Ἀπολλιναρίῳ τῆς Ῥαβέννης. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα ἡ *κυρίως βυζαντινὴ ἐποχὴ ὑπῆρξεν ἡ καθ' αὐτὸ δημιουργὸς τῶν μεγάλων ἱστορικῶν κύκλων*, ἡ συστηματοποιήσασα καὶ ἐπὶ πλέον ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ κατατάξασα τὰ ἱστορικὰ θέματα, ὥστε ταῦτα νὰ ἀποτελέσουν πλήρη ἱστορικὴν εἰκονογραφικὴν ἀναπαράστασιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἢ κάλλιον τὴν δι' εἰκόνων ἔκφρασιν τῆς ἱερᾶς ἱστορίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ταξιθετήσασα ταῦτα τὰ θέματα, ὥστε ν' ἀποτελέσουν τὴν βαθυτέραν ἔκφρασιν δογματικῶν ἢ λειτουργικῶν ἰδεῶν. Ἔκτοτε, τῇ βοηθείᾳ πάντοτε καὶ τῶν ἐκ παραλλήλου ἀναπτυσσομένων μικρογραφιῶν ἐν τῇ βυζαντινῇ ἐποχῇ, αἱ ἱστορικαὶ σκηναὶ σύμφωνα μὲ τὰς διηγήσεις τῆς Βίβλου ἐπληθύνθησαν καὶ ἀπεκρυσταλλώθησαν ἱστορικῶς περιγραφεῖσαι ὑπὸ τοῦ ἐκ Φουρνᾶ τῶν Ἀγράφων *Διονυσίου* μοναχοῦ (1722) ἐν τῇ καλουμένῃ «Ἑρμηνεία τῶν ζωγράφων».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Kaufmann*, Handbuch der christlichen archäologie 1905 σελ. 325 κ.ἑξ.· αὐτόθι βιβλιογραφία.—*U. Schultze*, Archäologie der Altchr. Kurt. 1895, σελ. 162 κ.ἑξ. —*K. Michel*, Gebet und Bild Leipzig 1902 (θεμελιῶδες διὰ τὸ θέμα τοῦτο).—*Wilpert*, Die malereies der katakomben Roms 1903.—*E. Muntz*, La mosaique chrétienne pendant les prémiers siècles, Paris 1893.—*Gerspach*, La mosaique σελ. 45 κ.ἑξ.—*Hartel-Wichhoff*, Die Wiener Genesis, Wien 1895. —*N. Kontakoff*, Histoire de l'art Byzantin κλπ. Paris 1886—1891.

Ν. Δ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

—**Βιβλικὴ** ***Ἀρχαιολογία***· βλ. Ἀρχαιολογία *Βιβλική*.

— **Βιβλικὴ** ***Γεωγραφία***. Καλεῖται οὕτω τὸ βοηθητικὸν ἐκεῖνο τῆς ἑρμηνείας τῆς ἁγίας Γραφῆς μάθημα, ὅπερ περιγράφει τὴν χώραν, ἐν ᾗ διεδραματίσθησαν τὰ ἔν τε τῇ Π. καὶ τῇ Κ. Διαθήκῃ ἱστορούμενα γεγονότα. Λόγῳ δὲ τῆς ἱερότητος τῶν γεγονότων τούτων ὀνομάζεται τὸ μάθημα τοῦτο καὶ *Ἱερὰ Γεωγραφία*. Καὶ εἶναι μὲν κέντρον τῆς Βιβλικῆς Γεωγραφίας ἡ Παλαιστίνη μετὰ τῆς γειτονίας αὐτῆς, παραλλήλως ὅμως ἐξετάζονται ἐνίοτε ὑπ' αὐτῆς καὶ ἄλλαι ἐν τῇ Βίβλῳ μνημονευόμεναι καὶ ὁπωσδήποτε πρὸς τὰ ἐν αὐτῇ ἐκτιθέμενα γεγονότα σχετιζόμεναι χῶραι, οἷαι ἡ Φοινίκη, ἡ Συρία, ἡ Πετραία Ἀραβία, ἡ Σιναϊκὴ χερσόνησος, ἡ Αἴγυπτος, ἡ Μεσοποταμία, ἡ περὶ τὸ Ἀραρὰτ χώρα, ἡ Μικρὰ Ἀσία καὶ καθόλου τὸ πεδίον τῆς ἀποστολικῆς δράσεως τοῦ Παύλου. Πολλάκις δὲ περιορίζεται αὕτη εἰς τὴν Παλαιστίνην μετὰ τῆς γειτονίας αὐτῆς καὶ λέγεται Γεωγραφία τῆς Παλαιστίνης. Αἱ ἄρισται τῶν Βιβλικῶν Γεωγραφιῶν εἶναι αἱ τῶν Robinson, Smith Riess, Guerin καὶ Buhl. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὑπάρχει τοῦ Ἰ Κοφινιώτου. Ἄξιοι δὲ μνείας βιβλικοὶ Ἄτλαντες καὶ χάρται εἶναι οἱ τοῦ Guthe, Rüchert, Riess, Fischer καὶ Guthe καὶ Kiepert. Π. Ι. Μ.

— **Βιβλικὴ** ***Εἰσαγωγή***. Καλεῖται οὕτω (καὶ συνήθως *Εἰσαγωγὴ εἰς τὰς ἁγίας Γραφὰς*) τὸ μάθημα ἐκεῖνο τοῦ ἐξηγητικοῦ τῆς Θεολογίας κλάδου, ὅπερ ἀσχολεῖται περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς γενέσεως, συλλογῆς καὶ παραδόσεως μέχρις ἡμῶν τῶν ἁγίων Γραφῶν Ἡ Βιβλικὴ Εἰσαγωγὴ διαιρεῖται: 1) εἰς *Εἰδικὴν Εἰσαγωγήν*, ἥτις πραγματεύεται περὶ τῆς γενέσεως ἑκάστου βιβλίου, περὶ τοῦ συγγραφέως καὶ τῶν ἀναγνωστῶν αὐτοῦ, περὶ τοῦ τόπου καὶ χρόνου τῆς συγγραφῆς καὶ περὶ τῆς ἀφορμῆς, τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ περιεχομένου ἑκάστου τῶν βιβλίων τῆς ἁγ. Γραφῆς· καὶ 2) εἰς *Γενικὴν εἰσαγωγήν*, ἥτις πραγματεύεται περὶ τῆς συλλογῆς τῶν ἐπὶ μέρους βιβλίων τῆς ἁγίας Γραφῆς πρὸς συγκρότησιν τοῦ κανόνος τῆς Π. καὶ τῆς Κ. Διαθήκης, περὶ τῆς γλώσσης τῶν πρωτοτύπων κειμένων, ὡς καὶ περὶ τῆς μέχρις ἡμῶν εἴτε ἐν τῇ οἰκεία γλώσσῃ εἴτε ἐν μεταφράσει διασώσεως αὐτῶν, διὰ τῶν χειρογράφων καὶ τῶν ἐντύπων ἐκδόσεων, ὡς καὶ διὰ τῆς παραθέσεως χωρίων ἐξ αὐτῶν παρὰ διαφόροις παλαιοῖς συγγραφεῦσιν. Ἀνάλογος δὲ πρὸς τὴν διαίρεσιν τῆς ἁγίας Γραφῆς εἰς Π. καὶ εἰς Κ. Διαθήκην εἶναι καὶ ἡ διάκρισις τῆς Βιβλικῆς Εἰσαγωγῆς εἰς *Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Π. Διαθήκην* καὶ *Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Κ. Διαθήκην*. Ὁ δημιουργὸς τοῦ ὅρου *Εἰσαγωγὴ* ἐνταῦθα εἶναι ὁ Ἀδριανὸς (περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος), ὅστις ἔγραψεν «Εἰσαγωγὴν εἰς τὰς θείας Γραφάς». Πατὴρ ὅμως τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὰς ἁγίας Γραφάς, ὅπως ἐννοοῦμεν αὐτὴν σήμερον, εἶναι ὁ παπικὸς θεολόγος τοῦ Ὀρατορίου τῶν Παρισίων Richard Simon (1712).

Εἰς τὴν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους μεγάλην ἐπίδοσιν τῆς ἐπιτυχίας τῆς Βιβλικῆς Εἰσαγωγῆς συνετέλεσαν: α') ἡ ἐφεύρεσις τῆς τυπογραφίας, δι' ἧς παρήχθη τὸ ἔργον τῆς εὐρυτάτης διαδόσεως τῆς Βίβλου· β') ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἥτις ὑπῆρξεν ἀφετηρία συντονωτέρας μελέτης καὶ ἐρεύνης τῆς Βίβλου ὑπὸ παπικῶν καὶ διαμαρτυρομένων καὶ γ') ὁ λεγόμενος ἀνθρωπισμὸς (Humanismus), δι' οὗ πολλαχῶς ἀνεπτύχθη τὸ διαφέρον περὶ ζητήματα φιλολογικὰ καὶ ἱστορικά. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐθεραπεύθη ἡ κριτικὴ τοῦ κειμένου, ἔπειτα δὲ ἡ φιλολογικὴ καὶ κατόπιν ἡ ἱστορικὴ κριτικὴ (βλ.λ. Βιβλικὴ *κριτική*). Εἰς τὴν ὑπέρμετρον ἀνάπτυξιν τῆς ἱστορικῆς κριτικῆς συνετέλεσε μάλιστα ἡ ὑπὸ τῶν ἐλευθεριαζόντων διαμαρτυρομένων θεολόγων ἄρνησις τοῦ δόγματος τῆς θεοπνευστίας τῆς Βίβλου, ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἡ Βίβλος ἤρχισε νὰ ἐξετάζηται καθ' ὃν τρόπον ἐρευνῶνται πάντα τὰ φιλολογικὰ προϊόντα, δηλαδὴ ὡς καθαρὸν δημιούργημα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ἀπὸ μεθοδολογικῆς κυρίως ἐπόψεως προήχθησαν ἡ μὲν Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Π. Διαθήκην διὰ τῶν κριτικῶν ἐργασιῶν τῶν Graf, Wellhasen καὶ Kuenen, ἡ δὲ Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Κ. Διαθήκην διὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ περιφήμου ἀρχηγοῦ τῆς σχολῆς τῆς Τυβίγγης F. Chr. Baur (†1860), χωρὶς ὅμως νὰ δικαιοῦται τις νὰ ὑποστηρίξῃ, ὅτι δεσπόζουσι σήμερον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν τῶν μνημονευθέντων κριτικῶν. Αἱ ἄξιαι κυρίως μνείας Εἰσαγωγαὶ εἰς τὴν Π. Διαθήκην εἶναι αἱ τῶν παπικῶν Kaulen-Hoberg, Cornely, Nikel, Höff καὶ ἡ νεωτάτη τοῦ Göttsberger (1928) καὶ αἱ τῶν διαμαρτυρομένων Baudissin, Driver, König, Cornill, Steuernagel, Sellin. Αἱ δὲ σπουδαιόταται τῶν Εἰσαγωγῶν εἰς τὴν Κ. Διαθήκην εἶναι αἱ τῶν παπικῶν Schâfer, Meinertz, Kaulen καὶ Belser καὶ αἱ τῶν διαμαρτυρομένων B. Weiss, Godet, Zahn, Gregory, Barth, Feine καὶ Moffart καὶ ἡ νεωτάτη τοῦ Appel (1923).

Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἔχουσι δημοσιεύσει Βιβλικὰς Εἰσαγωγὰς οἱ Ν. Δαμαλᾶς, Σπ. Παπαγεώργιος, Μ. Κοντογόνης καὶ Κ. Δυοβουνιώτης. Π. Ι. Μ.

—**Βιβλικὴ** ***Θεολογία***. Καλεῖται ἡ ἐπιστήμη ἐκείνη τοῦ ἐξηγητικοῦ τῆς Θεολογίας κλάδου, ἧς ἔργον εἶναι ἡ συστηματικὴ ἔκθεσις τοῦ θεολογικοῦ τῆς Βίβλου περιεχομένου. Ἀνεπτύχθη δὲ ἡ ἐπιστήμη αὕτη κυρίως ἐπὶ προτεσταντικοῦ ἐδάφους καὶ δὴ ἐν Γερμανίᾳ καὶ κατάγεται ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐμφανίσεως τοῦ λεγομένου ὀρθολογισμοῦ (Rationalismus). Ἐνῷ δηλαδὴ κατ' ἀρχὰς τὸ ὑλικὸν αὐτῆς περιελαμβάνετο ἐν τῷ Δογματικῷ, ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ δὴ διὰ τοῦ ὀρθολογιστοῦ J. Gabler («de justo discrimine biblicae et dogmaticae» 1877) ἀπετέλεσεν ἰδίαν αὐτοτελῆ ἐπιστήμην, ἥτις κατ' ἀρχὰς ἦτο ἑνιαία, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ διεκλαδώθη εἰς *Βιβλικὴν Θεολογίαν τῆς Παλαιᾶς* καὶ *Βιβλικὴν Θεολογίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης*. Ἡ δὲ ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς ὕλης τῆς Βιβλικῆς Θεολογίας ἀκολουθουμένη κατ' ἀρχὰς μέθοδος, ἥτις ἦτο ἡ κατὰ τοὺς λεγομένους *δογματικοὺς τόπους* (loci), δηλαδὴ κατὰ τὰς παραγράφους τῆς Δογματικῆς (περὶ Θεοῦ, οὐσίας καὶ ἐνεργειῶν αὐτοῦ, περὶ ἀγγέλων, δημιουργίας καὶ προνοίας, κλπ.), ἀντικατεστάθη σὺν τῷ χρόνῳ διὰ τῆς διαπραγματευομένης τὸ ὑλικὸν τῆς Βιβλικῆς Θεολογίας κατὰ *προσωπικότητας* (θεολογία προφητῶν, θεολογία ψαλτηρίου, θεολογία Παύλου κλπ.). Ἀλλ' ἀπὸ τριακονταετίας περίπου, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως, ἤρξατο ὑπό τινων ἀντικατάστασις οὐ μόνον καὶ τῆς μεθόδου ταύτης διὰ τῆς ἐξελικτικῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὅρου Βιβλικὴ Θεολογία, θεωρουμένου, ὑπὸ τῶν λίαν ἐλευθεριαζόντων θεολόγων, ὡς μὴ ἀνταποκρινομένου πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς Βίβλου, ὅπερ δὲν εἶναι κυρίως θεολογία, ἀλλὰ θρησκεία, ἡ παρακολούθησις τῆς ἐξελίξεως τῆς ὁποίας κηρύσσεται ὡς ἔργον τῆς προκειμένης ἐπιστήμης. Ἡ δὲ ἀντικατάστασις αὕτη ἤρξατο ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς Π. Διαθήκης, εἰσηγουμένου τοῦ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ πνεύματος τοῦ Wellhausen τελοῦντος καθηγητοῦ Marti, ὅστις ἐν ἔτει 1897 πρῶτος ἐπέγραψε τὸ σχετικὸν σύγγραμμά του «Geschichte der Israelit. Religion» (γ' ἔκδ. 1907) καὶ εὗρε μιμητὰς τὸν Smend («Alttestam. Religions Geschichte») καὶ αὐτὸν τὸν συντηρητικὸν König (β' ἔκδ. 1907). Αἱ τελευταῖαι Βιβλικαὶ Θεολογίαι Π. Διαθήκης εἶναι αἱ τῶν Dilmiann (1845), Stade (1905) καὶ Kautzsch (1911).

Τοιαύτη τάσις πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ ὅρου καὶ τῶν μεθόδων τῆς Βιβλικῆς Θεολογίας δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀναφανῇ καὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν περὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην ἀσχολουμένων, πρώτου τοῦ Wrede ὑποδείξαντος κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος καθ' ὃ ἐδημοσιεύθη τὸ ἔργον τοῦ Marti (1897), ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιστήμη, ἧς ἔργον κατ' αὐτὸν δέον νὰ εἶναι ἡ παρακολούθησις τῆς ἐξελίξεως τῆς θρησκείας τοῦ ἀρχεγόνου χριστιανισμοῦ, δέον νὰ τιτλοφορῆται τοῦ λοιποῦ Urchristliche Religionsgeschichte ἢ Geschichte den urchristlichen Religion. Πρῶτος δ' ἐφήρμοσε τὸ σχέδιον τοῦ Wrede ὁ θεολόγος τῆς Ἰένης H. Weinel, δημοσιεύσας Βιβλικὴν Θεολογίαν μετὰ τοῦ ὑποτίτλου Die Religion Jesu und des Urchristentums (γ' ἔκδ. 1921). Ἐν τούτοις παρ' ὅλην τὴν κίνησιν ταύτην ὁ τίτλος Βιβλικὴ Θεολογία ἐξακολουθεῖ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἐρεύνης τῆς Καινῆς Διαθήκης νὰ ἔχῃ θιασώτας τῆς περιωπῆς τῶν Schatter («Theologie des N Test.» β' ἔκδ. 1922) καὶ Feine («Theol. des N. T.» δ' ἔκδ. 1922). Ἐν δὲ τῇ παπικῇ θεολογίᾳ, τοὐλάχιστον τῇ γερμανικῇ, ἀνεγνωρίσθη μὲν ἡ χρησιμότης καὶ ἡ ἀναγκαιότης τῆς Βιβλικῆς Θεολογίας, δὲν παρήχθη ὅμως μέχρι τοῦδε πλῆρες σύστημα αὐτῆς οὔτε τῆς Παλαιᾶς οὔτε τῆς Καινῆς Διαθήκης, εἰμὴ μονογραφίαι ἀξιόλογοι, οἷαι αἱ τῶν J. König («Theologie der Psalmen» 1857), Simar («Theologie des heil. Paulus» β' ἔκδ. 1883) κ.ἄ. Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

— **Βιβλικὴ** ***ἱστορία***. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐπὶ τῆς Βίβλου στηριζομένη ἱστορικὴ ἔκθεσις τῶν ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου μέχρι τοῦ θανάτου τῶν ἀποστόλων θείων ἐνεργειῶν πρὸς σωτηρίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ ἱστορικὴ δ' αὕτη ἔκθεσις

Digitized by Google

εἴτε προσλαμβάνει αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴν μορφήν, ὅτε ἡ Βιβλικὴ ἱστορία ἀποτελεῖ εἰδικὸν μάθημα τοῦ ἐξηγητικοῦ τῆς Θεολογίας κλάδου, εἴτε ἐπιδιώκει καθαρῶς διδακτικοὺς σκοπούς, ὅτε ἀνάλογον μορφὴν προσλαμβάνουσα ἀποτελεῖ ἓν τῶν ἐν τοῖς σχολείοις διδασκομένων θρησκευτικῶν μαθημάτων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἁγία Γραφή, ἔνθα ἱστορεῖται τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας, διαιρεῖται εἰς Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην, διὰ τοῦτο καὶ ἡ Βιβλικὴ ἱστορία, ὡς ἐπιστημονικὸν καὶ ὡς διδακτικὸν μάθημα, διαιρεῖται εἰς *Βιβλικὴν ἱστορίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης* καὶ *Βιβλικὴν ἱστορίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης*. Ὡς ἐπιστημονικὸν τοῦ ἐξηγητικοῦ τῆς Θεολογίας κλάδου μάθημα, ἡ Βιβλικὴ ἱστορία εἶναι ἡ μάθησις ἐκείνη, ἥτις, παρακολουθοῦσα τὸ ἐν τῇ Βίβλῳ ἐκτιθέμενον ἔργον τῆς σωτηρίας ἐν τῇ ἐξελίξει αὐτοῦ, σπουδάζει περὶ τὴν ἐξερεύνησιν τῆς ἐξελίξεως ταύτης ἐν τῇ σχέσει αὐτῆς πρός τε τὸν σκοπόν, πρὸς ὃν κατατείνει αὕτη, καὶ πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου, μεθ' ἧς συνυφαίνεται, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἐπιστήμην καθόλου. Ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου συνάγεται ἡ σπουδαιότης τοῦ μαθήματος ἀπὸ θεολογικῆς καὶ ἀπὸ θρησκευτικῆς καθόλου ἐπόψεως. Οὐκ ὀλίγης ὅμως σπουδαιότητος εἶναι ἡ Βιβλικὴ ἱστορία καὶ ἀπὸ ἱστορικῆς ἐπόψεως: 1) διότι ὑποκείμενον αὐτῆς εἶναι τὸ μέγιστον τῶν ἐν ἀνθρώποις ἔργων, οἷον εἶναι τὸ ἔργον τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ σωτηρίας τῆς ἀνθρωπότητος· 2) διότι παρέχει τὰς σχετικῶς σαφεστέρας καὶ θετικωτέρας πληροφορίας περὶ τῶν σπουδαιοτάτων προβλημάτων καὶ γεγονότων τῆς προϊστορίας τοῦ κόσμου, περὶ ὧν οἱ ἄλλοι λαοὶ τῆς ἀρχαιότητος μόνον συγκεχυμένας ἀναμνήσεις διετήρουν, οἱ δὲ σοφοὶ αὐτῶν μόνον ἀμφιβόλους καὶ ἀλληλοσυγκρουομένας εἰκασίας ἐξήνεγκον, καθ' ὅσον ἐκθέτει καὶ τὴν ἱστορίαν λαοῦ, οἷος ὁ ἑβραϊκός, τοιαύτην ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ πολιτισμοῦ καταλαμβάνοντος θέσιν, ἅμα δὲ καὶ διαφωτίζει τὴν ἱστορίαν πάντων τῶν γειτονικῶν λαῶν· καὶ 3) διότι προβάλλουσα ἐνώπιον ἡμῶν τὸν πυρῆνα πάσης ἱστορίας, παρέχει ἅμα καὶ τὴν κλεῖδα πρὸς ὀρθὴν καὶ ἱκανοποιητικὴν κατανόησιν τῆς παγκοσμίου ἱστορίας (ἰδέα περὶ θείας προνοίας ἰθυνούσης παιδαγωγικῷ τῷ τρόπῳ πρὸς ὡρισμένον σκοπὸν τὰς τύχας τῆς ἀνθρωπότητος κλπ.). Ὡς κυρία πηγὴ τῆς Βιβλικῆς ἱστορίας χρησιμεύει, ὡς πάλιν ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ συνάγεται, ἡ ἁγία Γραφή, ὡς βοηθητικαὶ δὲ πηγαὶ αὐτῆς λαμβάνονται πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ προϊόντα τῆς ραββινικῆς ὡς καὶ τῆς ἀποκρύφου γραμματείας, τὰ ἔργα τῶν ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων Ἰωσήπου καὶ Φίλωνος, ἔτι δὲ καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος μέχρι σήμερον ἐν τῇ παλαιᾷ Ἀνατολῇ (μάλιστα ἐν Βαβυλῶνι, Παλαιστίνῃ καὶ Αἰγύπτῳ) ἰδόντα τὸ φῶς ἀρχαιολογικὰ (καλλιτεχνικά τε καὶ φιλολογικὰ) εὑρήματα. Ἐκ τῶν δύο μαθημάτων εἰς ἅ, ὡς εἴρηται, διαιρεῖται ἡ Βιβλικὴ ἱστορία, ἡ ἱστορία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης λέγεται συνήθως ὑπὸ τῶν ὀρθολογιστῶν, τῶν ἀρνουμένων τὸν ὑπερφυσικὸν ἐν τῇ Βιβλικῇ ἱστορίᾳ παράγοντα, *Ἱστορία τοῦ Ἰσραήλ*, θεωρουμένη ὑπ' αὐτῶν ὡς καθαρῶς ἀνθρωπίνη ἱστορία καὶ ἐξεταζομένη διὰ τῶν αὐτῶν ἀκριβῶς μεθόδων, ὡς πᾶσα ἀνθρωπίνη ἱστορία. Διακρίνομεν δ' ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης πέντε περιόδους, ἤτοι: α') τὴν περίοδον τῆς προϊστορίας, ἥτις ἐκτίθεται ἐν τοῖς 11 πρώτοις κεφαλαίοις τῆς Γενέσεως· β') τὴν ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ μέχρι τοῦ Μωυσέως καὶ τῆς δι' αὐτοῦ ἐξόδου τοῦ Ἰσραὴλ ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ νόμου (2100;—1450;)· γ') τὴν ἐντεῦθεν μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῆς βασιλείας καὶ τῆς εἰδικῆς προφητείας ἐξικνουμένην (1450;—1050;)· δ') τὴν ἐντεῦθεν μέχρι τῆς βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας (1050;—586 π.Χ.) καὶ ε') τὴν ἐντεῦθεν μέχρι τοῦ Ἰ. Χριστοῦ (586—1). Αἱ τρεῖς πρῶται περίοδοι, ὥσπερ καὶ αἱ περίοδοι τῆς τότε συγχρόνου παγκοσμίου ἱστορίας, δὲν διακρίνονται ἐπὶ χρονολογικῇ σαφηνείᾳ καὶ ἀκριβείᾳ, διότι οἱ παλαιότεροι ἱστοριογράφοι τῆς Βίβλου, θρησκευτικὸν καὶ διδακτικὸν μᾶλλον ἐπιδιώκοντες σκοπόν, παρημέλουν τὰς χρονολογίας. Πρῶτος ἐπεξειργάσθη τὸ ὑλικὸν τῆς ἱστορίας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὁ ἑλληνιστὴς Ἰουδαῖος ἱστοριογράφος *Φλάβιος Ἰώσηπος*, γεννηθεὶς περὶ τὸ 37 μ. Χ., ὅστις ἐν τῇ ἑαυτοῦ «Ἰουδαϊκῇ Ἀρχαιολογίᾳ» (ἐν 20 βιβλίοις), ἐκθέτει τὴν ἱστορίαν τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου μέχρι τοῦ Νέρωνος. Ἐκ δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν Χριστιανῶν συγγραφέων ἐπεξειργάσθησαν τὸ ὑλικὸν τῆς ἱστορίας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὁ Εὐσέβιος ἐν τῇ ἑαυτοῦ «Εὐαγγελικῇ προπαρασκευῇ», ὁ Αὐγουστῖνος ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «De civitate Dei», ὁ Ὀρόσιος («Histor. adversus paganos») καὶ ἄλλοι. Πρῶτος ὅμως Χριστιανὸς λόγιος συγγράψας Ἱερὰν Ἱστορίαν εἶναι ὁ Σουλπίκιος Σευῆρος (περὶ τὸ 403) ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «Chronicorum libri duo». Κατὰ τὸν Μεσαίωνα, καθ' ὃν ἡ Βιβλικὴ ἱστορία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐξετίθετο συνήθως ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν, ἐδέσποζεν ἡ ἥκιστα κριτικὴ «Historia Scholastica» τοῦ Πέτρου Comestor († 1179). Κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους χρόνους, πραγματεύονται μὲν πολλοὶ τὴν Βιβλικὴν ἱστορίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ἣν καὶ ἀντικαθιστῶσιν ἔνια τῶν ἐγχειριδίων τῆς Βιβλικῆς ἱστορίας, θεραπεύεται δ' ὅμως αὕτη καὶ ὡς αὐτοτελὲς μάθημα καὶ πλεῖστα ὅσα ὑπάρχουσιν ἐγχειρίδια αὐτῆς εἴτε ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης» εἴτε ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορία τοῦ Ἰσραήλ». Τὰ κυριώτερα ὑπὸ τὸν πρῶτον τίτλον ἔργα εἶναι τῶν Zschokke (ζ' ἔκδ. ὑπὸ Döller 1920), Schuster καὶ Holzammer (η' ἔκδ. ὑπὸ *Kalt* 1925), Schöpfer (στ' ἔκδ. 1923) καὶ Meignan (1893—1896) καὶ τῶν διαμαρτυρομένων Kurtz (1868), Köhler (1875—1893), ἔτι δὲ καὶ τῶν Wilmers (ζ' 1904), König (1908) καὶ Fillion (1928) ὡς καὶ τοῦ Ρώσου Λουπουχίν. Αἱ σπουδαιότεραι δ' ἱστορίαι τοῦ Ἰσραὴλ εἶναι τῶν Stade (1887), Wellhausen (ζ' ἔκδ. 1914), Cornill (δ' ἔκδ. 1903), Guthe (γ' 1914), Oettli (1905) καὶ Kittel (ε' καὶ στ' ἔκδ. 1925).

Ἡ δὲ Βιβλικὴ ἱστορία τῆς Καινῆς Διαθήκης ὑποδιαιρεῖται εἰς *Βίον τοῦ Ἰησοῦ* καὶ εἰς *Ἱστορίαν τῶν Ἀποστόλων*. Καὶ τὸ ὑλικὸν τῆς ἱστορίας ταύτης ἐπεξειργάσθησαν δι' ἐποικοδομητικοὺς μᾶλλον σκοποὺς ὁ Αὐγουστῖνος καὶ ἄλλοι τῶν παλαιοτέρων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων. Ὁ πρῶτος δ' ὅμως συστηματικὸς ἐπεξεργαστὴς αὐτῆς εἶναι πάλιν ὁ Σουλπίκιος Σευῆρος, ἐν τῷ μνημονευθέντι ἔργῳ. Κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους χρόνους τὴν ἱστορίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης, τινὲς μὲν ἐπεξεργάζονται ὁλόκληρον (ἄριστον ἐγχειρίδιον εἶναι ὁ Β' τόμος τῆς Bibl. Geschichte τῶν *Schuster* καὶ *Holzammer*, η' ἔκδ. 1925), τινὲς δὲ κεχωρισμένως τὸν βίον τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἰδιαιτέρως τὴν ἱστορίαν τῶν ἀποστόλων ἢ τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴν (Apostol. Zeitalter). Αἱ σπουδαιότεραι βιογραφίαι τοῦ Ἰησοῦ εἶναι αἱ τῶν Strauss, Neander, Hase, Beyschlag, Keim, B. Weiss, Renan, Farrar, Didon, O. Holtzmann κ.ἄ. Σημειωτέον δ' ὅτι κατὰ τοὺς τελευταίους δὲν γράφονται κυρίως ὁλόκληροι βιογραφίαι τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ συνήθως ἐξετάζονται διάφορα προβλήματα τῆς ἐρεύνης τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ (Barth, Headlam, Sunday κλπ.). Τῆς δὲ ἱστορίας τῶν Ἀποστόλων αἱ γνωστότεραι ἐπεξεργασίαι εἶναι αἱ ὑπὸ τῶν Weizsäcker, Renan, Lesêtre, Bartlet, Farrar κ.ἄ. Ὑπάρχει ὅμως καὶ πλῆθος μονογραφιῶν περὶ ἑνὸς ἑκάστου τῶν Ἀποστόλων, μάλιστα τῶν γνωστοτέρων καὶ δὴ περὶ τοῦ Παύλου, περὶ τὸν βίον καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ ὁποίου ἀσχολοῦνται τὰ εἰδικὰ ἔργα τῶν Baur, Renan, Farrar, Sabatier, Deissmann, Γλουμποκόβσκι. Ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τὸ μάθημα τῆς Βιβλικῆς ἱστορίας ἐδιδάσκετο ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς ἑρμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης Ἐμμ. Ζολώτα, ἀπὸ δὲ τοῦ 1923 ὑφίσταται εἰδικὴ διὰ τοῦτο (ἔκτακτος αὐτοτελὴς) ἕδρα πληρωθεῖσα τῷ 1925.

Ὡς διδακτικὸν μάθημα ἡ Βιβλικὴ ἱστορία (*Ἱερὰ Ἱστορία Παλαιᾶς Διαθήκης* καὶ *Ἱερὰ Ἱστορία Καινῆς Διαθήκης*) κατέχει πρωτεύουσαν μεταξὺ τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων θέσιν, ἣν ἐδημιούργησεν εἰς αὐτὸ ἡ ἔξοχος παιδαγωγικὴ σπουδαιότης τῶν ἱστορημάτων τῆς Βίβλου. Τὰ ἱστορήματα ταῦτα, πρὸς τῷ διδακτικωτάτῳ αὐτῶν, θρησκευτικῷ καὶ ἠθικῷ περιεχομένῳ, διακρίνονται καὶ ἐπὶ πλαστικότητι, ἀφελείᾳ καὶ σαφηνείᾳ. Καθόλου δὲ ἡ Βιβλικὴ ἱστορία, ὡς ἱστορία τῆς θείας ἀποκαλύψεως, παριστῶσα, κατὰ τὸν Λέσιγγ, τὴν ἱστορίαν τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διαπαιδαγωγήσεως τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ ὡς «προβάλλουσα τὴν ἱστορίαν ἑνὸς λαοῦ ὡς συμβόλου τῶν ἄλλων», κατὰ τὸν Γκαῖτε, ἔχει μεγάλην παιδαγωγικὴν ἀξίαν. Ὄχι δὲ μόνον πρωτεύουσαν, ἀλλὰ καὶ θεμελιώδη μεταξὺ τῶν ἄλλων θρησκευτικῶν μαθημάτων κατέχει θέσιν ἡ Βιβλικὴ ἱστορία, καθόσον ἀποτελεῖ βάσιν καὶ ρίζαν ἁπάσης τῆς θρησκευτικῆς διδασκαλίας, τροφοδοτοῦσαν καὶ ἐνισχύουσαν διὰ τῶν ἐξ αὐτῆς συναγομένων σωτηριωδῶν ἀληθειῶν καὶ διὰ τοῦ πλούτου τῶν ζωντανῶν παραδειγμάτων πάντας τοὺς ἄλλους κλάδους αὐτῆς, μάλιστα δὲ τὸ μάθημα τῆς Ἱερᾶς Κατηχήσεως. Ἡ μὲν ἱερὰ Ἱστορία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐκθέτει τὴν διὰ τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ προπαρασκευὴν τοῦ ἔργου τῆς σωτηρίας τῆς ἀνθρωπότητος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἡ δὲ Ἱστορία τῆς Καινῆς Διαθήκης τὴν διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτέλεσιν τοῦ ἔργου τούτου. Ἡ διδασκαλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐν τῷ σχολείῳ κατεπολεμήθη κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους διὰ λόγους κυρίως παιδαγωγικούς, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθωθῇ ἡ ἐκ τοῦ κύκλου τῶν σχολικῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων ἀποσκοράκισις αὐτῆς, ἧς ἡ μεγάλη θρησκευτικὴ καὶ παιδαγωγικὴ σπουδαιότης ὑπεστηρίχθη ὑπὸ μεγάλων παιδαγωγῶν καὶ θεολόγων. Παρ' ἡμῖν τὸ μάθημα τῆς Βιβλικῆς Ἱστορίας διδάσκεται ἐν τῷ δημοτικῷ καὶ τῷ ἑλληνικῷ σχολείῳ. Ἡ ἐκτενεστέρα δὲ ἑλληνικὴ Ἱερὰ ἱστορίας τῆς τε Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης εἶναι ἡ τοῦ Π. Ρομπότη (Σειρὰ Ἐγκυκλ. Μαθημάτων τεῦχος 5).

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

— **Βιβλικὴ *κατηχητική*·** βλ. **Βιβλικὴ** *ἱστορία* καὶ **Κατηχητική**.

— **Βιβλικὴ *κριτική*.** Ὀνομάζεται οὕτω ἡ ἐπὶ τῆς Βίβλου ἐφαρμοζομένη κριτική. Ταύτης δὲ διακρίνονται τρία κύρια εἴδη: ἡ *Κριτικὴ τοῦ κειμένου*, ἡ *φιλολογικὴ κριτικὴ* καὶ ἡ *ἱστορικὴ κριτική*. Ἡ κριτικὴ τοῦ κειμένου, ἥτις λέγεται καὶ *ἐξωτερικὴ* ἢ *ταπεινοτέρα κριτική*, ἀσχολεῖται περὶ τὰς τύχας τῶν ἱερῶν κειμένων ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως αὐτῶν καὶ ἐφεξῆς, προσπαθοῦσα νὰ διακριβώσῃ κατὰ πόσον ταῦτα διεσώθησαν εἰς ἡμᾶς οἷα προῆλθον ἐκ τοῦ καλάμου τῶν συγγραφέων ἢ τῶν συντακτῶν αὐτῶν ἢ κατὰ πόσον παρεβλάβησαν διὰ τῆς παρεισφρήσεως ἀντιγραφικῶν σφαλμάτων, παντοίων παρεμβολῶν κλπ. Ἡ κριτικὴ αὕτη ἀνεπτύχθη ἐνωρίτερον πάσης ἄλλης, ἀσκηθεῖσα ἤδη ἐν τῇ παλαιᾷ Ἐκκλησίᾳ, μάλιστα ὑπὸ τοῦ Ὠριγένους, ἔπειτα δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Λουκιανοῦ καὶ τοῦ Ἡσυχίου ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου ἐν τῇ Δύσει. Κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους χρόνους διεκρίθησαν διὰ τὰς κριτικὰς ἐπὶ τοῦ κειμένου ἐργασίας αὐτῶν μάλιστα οἱ Wetstein, Bentley, Lachmann, Griesbach, Tregelles, Westoct καὶ Hort, Tischendorf, Nestle, Kittel, Wellhausen, De Lagarde, Gregory, v. Soden κ. ἄ. Ἀλλ' οὐδὲ ἡ φιλολογικὴ καὶ ἡ ἱστορικὴ κριτικὴ (*ὑψηλοτέρα* ἢ *ἐσωτερικὴ κριτική*) παρέμειναν ἄγνωστοι ἐν τῇ παλαιᾷ Ἐκκλησίᾳ, ἔνθα ἐθεραπεύθησαν ὑπὸ ἀνδρὸς τῆς περιωπῆς Θεοδώρου τοῦ Μοψουεστίας. Ἐκ τούτων ἡ μὲν φιλολογικὴ κριτικὴ ἐξετάζει τὰ κείμενα ἀπὸ φιλολογικῆς ἐπόψεως, ἀσχολουμένη περὶ τὴν γένεσιν τῶν ἐπὶ μέρους βιβλίων, περὶ τὴν διακρίβωσιν τῶν συγγραφέων, τῶν πηγῶν, τοῦ σκοποῦ, τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου τῆς συντάξεως, ὡς καὶ τῆς γλώσσης, τοῦ ὕφους καὶ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν (βλ. καὶ λ. **Βιβλικὴ** *εἰσαγωγή*), ἡ δὲ ἱστορικὴ κριτικὴ ἀσχολεῖται περὶ τῆς διακρίβωσιν τῆς ἱστορικῆς ἀξιοπιστίας ἑκάστου τῶν βιβλίων. Ἥ τε κριτικὴ τοῦ κειμένου, ὡς καὶ ἡ φιλολογικὴ καὶ ἡ ἱστορικὴ κριτική, περιῆλθον εἰς ἀκμὴν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἐφαρμοζόμεναι συντόνως μάλιστα ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ ἑξῆς.

Ἡ *ὑψηλοτέρα* λεγομένη κριτική, ἵνα μὴ ἀποβῇ *ὑπερκριτική*, ἄρνησις δηλαδὴ τῶν πάντων, ὡς ἐπανειλημμένως συνέβη μάλιστα κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα (Strauss, Baur, Manen, Steck, Br. Bauer Loman κλπ.), εἶναι ἀνάγκη, ὁμολογουμένη ὑπὸ ἐπιφανῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐπιστήμης, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἔχῃ συνείδησιν τῶν ἐλαττωμάτων τῆς ἱστορικῆς καὶ κριτικῆς λεγομένης μεθόδου, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἔχῃ πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι ἡ κριτικὴ δὲν ἀποτελεῖ σκοπόν, ἀλλὰ μέσον πρὸς διακρίβωσιν τῆς ἀληθείας, ὅτι ἡ ἱστορικὴ ἐργασία δὲν πρέπει νὰ ἐξαντλῆται περὶ αὐτὴν καὶ ὅτι ἔργον αὐτῆς εἶναι ἡ προπαρασκευὴ τοῦ ὑλικοῦ πρὸς συγκρότησιν τοῦ ἱστορικοῦ οἰκοδομήματος, χωρὶς ὅμως νὰ ἀντικαθιστᾷ καὶ τὴν ἱστορικὴν ἀντίληψιν· ἐν ὀλίγαις λέξεσιν ἡ κριτικὴ δὲν πρέπει οὔτε νὰ ὑπερτιμᾶται οὔτε νὰ ὑποτιμᾶται. Ἡ παραγνώρισις τῶν ἀληθειῶν τούτων δύναται νὰ ἀγάγῃ—συνέβη ἤδη τοῦτο εἰς πολλοὺς θεραπευτὰς τῆς φιλολογικῆς κριτικῆς—εἰς ἀτελεύτητον *πηγολογίαν* (ἀνεύρεσις πληθώρας πηγῶν ἐν ἑκάστῳ βιβλίῳ, ἀνάλυσις καὶ αὐθαίρετος χρονολογικὴ κατάταξις αὐτῶν κλπ.), ἤ, ὡς συνέβη εἰς πολλοὺς ἐφαρμοστὰς τῆς ἱστορικῆς κριτικῆς, εἰς ἄρνησιν τοῦ θεοπνεύστου χαρακτῆρος τῶν ἁγίων Γραφῶν *(ἀρνητικὴ κριτική)*, ἔστι δ' ὅτε καὶ εἰς ἄρνησιν τῶν πάντων (πρβλ. ἄρνησιν τῆς ἱστορικῆς ὑπάρξεως τοῦ Ἰησοῦ ὑπὸ τοῦ *Drews* κλπ.). Εἰς τοιαύτας δ' ὑπερβολὰς ἐκτρέπεται ἡ κριτική: α') χρησιμοποιοῦσα σχεδὸν ἀποκλειστικῶς τὰ λεγόμενα *ἐσωτερικὰ κριτήρια* ἐπὶ παραγνωρίσει τῆς ἀξίας τῶν ἐξωτερικῶν μαρτυριῶν καὶ τῆς παραδόσεως ἐν γένει, β') ὑπερτιμῶσα τὴν ἀξίαν τῶν *θύραθεν πηγῶν* (Ἰωσήπου κλπ.) ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἁγ. Γραφὰς καὶ γ) ἀπαρνουμένη ἐκ τῶν προτέρων (a priori) τὸ *ὑπερφυσικόν*, ὡς μὴ συμβιβαζόμενον πρὸς τὸν νεώτερον τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι. Ἀλλ' οὕτω φωρᾶται ἡ κριτικὴ δουλεύουσα εἰς τὸν *ἱστορισμόν*, ὅστις δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἐπισφαλὴς καὶ ἐπικίνδυνος τοῦ ὑπερμέτρου δογματισμοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Bernheim*, Lehrbuch der Historischen Methode (γ' καὶ δ' ἔκδ. 1903 σελ. 295 ἑξ.). — *Lorentz*, Die Geschichtswissenschaft in ihren Hauptrichtungen und Aufgaben (τ. II σ. 329 ἑξ.).—*Birt*, Kritik und Hermeneutik (1913).

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

— **Βιβλικοὶ *Χριστιανοὶ*** (Bible Christians). Διαρκούσης τῆς ἀναζωπυρήσεως τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὀφειλομένης κυρίως εἰς τὴν δρᾶσιν τῶν *Μεθοδιστῶν*, πολλοὶ ᾐσθάνθησαν ἑαυτοὺς λαβόντας κλῆσιν νὰ κηρύξουν τὸν Χριστὸν καὶ τὴν δι' Αὐτοῦ σωτηρίαν. Εἷς τῶν ἐν λόγῳ λαϊκῶν ἱεροκηρύκων, μὲ ὑπερεκχειλίζοντα ζῆλον, ἦτο ὁ William O Bryan, ὅστις ἐθεώρησεν ἑαυτὸν ἄνωθεν προωρισμένον νὰ κηρύξῃ τὸν θεῖον λόγον εἰς τοὺς ἐγκαταλελειμμένους ἀπὸ ἀπόψεως κηρύγματος πτωχοὺς χωρικοὺς καὶ ἁλιεῖς τῆς νοτιοδυτικῆς Ἀγγλίας. Μεταβαίνων καὶ κηρύττων ἀπὸ καλύβης εἰς καλύβην καὶ ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον, εὑρίσκετο ἐν διαρκεῖ κινήσει οὐδεμίαν ἀναγνωρίζων προϊσταμένην ἀρχὴν ἢ ὁδηγίας τῆς Ἐκκλησίας τῶν Μεθοδιστῶν εἰς ἣν ἀνῆκεν. Ὡς ἐκ τῆς ἀνυποταξίας του ἐξεβλήθη τῶν τάξεων τοῦ Μεθοδισμοῦ.

Digitized by Google

Εἰς ἀπάντησιν τῆς τοιαύτης ἀποφάσεως τῶν προϊσταμένων του ὁ O'Bryan μετὰ τοῦ James Thorne καὶ 22 ἄλλων συνῆλθον εἰς μίαν χορταποθήκην καὶ ἵδρυσαν ἀνεξάρτητον θρησκευτικὴν κοινότητα μὲ τὰς αὐτὰς δογματικὰς βάσεις καὶ ἀρχὰς τοῦ Μεθοδισμοῦ, ἀλλ' ἐπιτρέπουσαν μεγαλυτέραν ἐλευθερίαν εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας πρὸς συνέχισιν τοῦ ἔργου τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ Μεθοδισμοῦ Wesley, ὃν καὶ ὡς ἴδιον ἀρχηγόν των ἀπεδέχοντο. Ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κινήματος ἐδόθη ἄδεια καὶ εἰς γυναῖκας νὰ ἀναλάβουν καθήκοντα ἱεροκηρύκων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τῆς νέας Ἐκκλησίας ηὔξανε, ἰδίᾳ μεταξὺ τῶν πτωχοτέρων τάξεων. Νέοι περιοδεύοντες ἱεροκήρυκες προσελήφθησαν, καταστατικὸν συνετάχθη τῷ 1818, τὸ πρῶτον δὲ συνέδριόν των, εἰς ὃ παρέστησαν μεταξὺ ἄλλων 15 ἄνδρες καὶ 15 γυναῖκες ἱεροκήρυκες, συνεκροτήθη τῷ 1819. Οἱ ἔξωθι τοῦ κύκλου των προσέβλεπον αὐτοὺς εἰρωνικῶς. Τοὺς ἀπεκάλεσαν *Βρυανίτας, Λάμποντα φῶτα, Ἐλευθεροθελήτας, Βιβλικοὺς Χριστιανούς.* Τὸ τελευταῖον ἐπίθετον τοῖς ἀπεδόθη, διότι οἱ ἁπλοϊκοὶ ὀπαδοὶ τοῦ O'Bryan ἔφερον σχεδὸν πανταχοῦ τὴν Βίβλον ὑπὸ μάλης, ἢ, κατ' ἄλλους, διότι οἱ ἱεροκήρυκές των ἐβασίζοντο ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῆς Βίβλου πρὸς ὑποστήριξιν τῶν διδασκαλιῶν των. Τὸ ὄνομα τοῦτο δὲν ἀπήρεσεν εἰς τοὺς ἰδίους καὶ ἐπισήμως ἐγένετο ἀποδεκτὸν κατὰ τὸ 1828.

Ἐν ἔτει 1836 ὁ O'Bryan μετέβη εἰς Ἀμερικὴν πρὸς διάδοσιν τῶν ἀρχῶν του, ὀλίγα δ' ἔτη ἀργότερον ἄλλοι ἀντιπρόσωποι τοῦ κινήματος ἐστάλησαν εἰς διάφορα σημεῖα τῆς Αὐστραλίας καὶ εἰς τὴν Νέαν Ζηλανδίαν καὶ κατὰ τὸ 1885 εἰς Κίναν. Πανταχοῦ διετηρήθη ὁ ἔνθερμος, εὐαγγελικὸς ζῆλος τοῦ O'Bryan. Τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας οὐδέποτε ὑπερέβησαν τὰς πεντήκοντα χιλιάδας. Τῷ 1906 ἡνώθησαν μὲ ἄλλας παραφυάδας τοῦ Μεθοδισμοῦ, ἀποτελέσαντα τὸν σήμερον γνωστὸν ἐκκλησιαστικὸν ὀργανισμὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἡνωμέναι Ἐλεύθεραι Ἐκκλησίαι Μεθοδιστῶν» (United Methodist Free Churches). Δογματικῶς οὐδαμῶς διαφέρουν τῶν κυρίως Μεθοδιστῶν, ὀργανικῶς δὲ μόνον διατηροῦν ὡρισμένας ἐλευθερίας καὶ προνόμια ἐν τῇ ἐσωτερικῇ διακυβερνήσει των.

Γ. Π. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Βιβλίνη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. Βιβλία (ἡ).

βίβλινος, ἢ ***βύβλινος, οἶνος***· βλ. Βιβλία (ἡ).

βιβλιοβριθὴς (ὁ, ἡ), —*ἐς* (τὸ)· ὁ βρίθων βιβλίων.

βιβλιογνωσία (ἡ)· ἡ περὶ τῶν βιβλίων γενικὴ γνῶσις, οἷον τῆς ἱστορίας τοῦ βιβλίου, τῆς ἀξίας κ.τ.τ.—Ἐπιθ. ***βιβλιογνωστικός***, *—ή, —όν.*

βιβλιογραφία (ἡ). Καλεῖται οὕτως ἡ ἐπιστήμη τῶν βιβλίων, ἐξεταζομένων ἀπὸ τῆς ἐπόψεως τοῦ περιεχομένου των. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ὀνομάζομεν σήμερον τὰς ἀναγραφὰς πραγματειῶν ἐπὶ δοθέντος θέματος μετὰ παραθέσεως πάσης δυνατῆς πληροφορίας ἐν σχέσει μὲ τὸν χρόνον καὶ τόπον τῆς ἐκδόσεως, τὸν αὔξοντα ἀριθμὸν αὐτῆς, τὸ σχῆμα κ. τ. λ. Ἡ βιβλιογραφία εἶναι μᾶλλον ἢ ἧττον πλήρης, μᾶλλον ἢ ἧττον ἀναλυτική, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς παρεχομένας πληροφορίας, ἀρκουμένη ἐνίοτε εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν τίτλων μόνον τῶν ἔργων, ἢ καὶ τὴν ἁπλῆν παράθεσιν ὀνομάτων συγγραφέων, ὁπότε βεβαίως καλεῖται ἡ τοιαύτη παράθεσις καταχρηστικῶς βιβλιογραφία.

Ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκει καὶ τῶν πληροφοριῶν τὰς ὁποίας παρέχει, ἡ βιβλιογραφία χωρίζεται εἰς εἴδη διάφορα, χαρακτηριζόμενα ἐνίοτε, οὐχὶ μεθ' ὅσης ὤφειλε κανονικότητος, καὶ δι' εἰδικῆς ὀνομασίας. Οὕτω καλεῖται βιβλιογραφία ὁ κατάλογος βιβλίων ὁ συνταχθεὶς συμφώνως μὲ τὸν ἀνωτέρω ὁρισμόν, ὁ συμπεριλαμβάνων πάντα τὰ βιβλία, ἢ τὰ βιβλία τὰ ἐπὶ ὡρισμένων θεμάτων ἐκδοθέντα ἐν ὡρισμένῳ τόπῳ ἢ καθ' ὡρισμένον χρόνον, ἢ ὑπὸ συνθήκας ὡρισμένας. Ἐνίοτε, ἰδίᾳ προκειμένης τῆς ἀναγραφῆς τῶν βιβλίων ἑνὸς μόνου συγγραφέως, ἡ βιβλιογραφία παρέχει καὶ βιογραφικὰ στοιχεῖα, ὁπότε καλεῖται *βιογραφικὴ βιβλιογραφία, βιοβιβλιογραφία, βιοβιβλιογραφικὸν σημείωμα κτλ. Κριτικὴ βιβλιογραφία* καλεῖται ἡ βιβλιογραφία ὅταν σὺν τῇ ἀναγραφῇ τῶν ἔργων συνάπτῃ ὁ βιβλιογράφος καὶ σύντομον κρίσιν ἀντικειμενικὴν περὶ τῶν ἔργων ἢ καὶ ἁπλῆν ὀλιγόλογον ἀνάλυσιν τούτων (βλ. λ. βιβλιοκρισία). Ἐπίσης βιβλιογραφία καλεῖται τὸ τμῆμα περιοδικοῦ φύλλου τὸ ἀναγράφον τὰ βιβλία καὶ ἔντυπα τὰ ἀποσταλέντα πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐκδόσεως τοῦ φύλλου ἢ καὶ κατ' ἀραιότερα διαστήματα, ἢ τὰ βιβλία τά, κατὰ τὴν κρίσιν τῆς διευθύνσεως, ἐνδιαφέροντα τοὺς ἀναγνώστας τοῦ φύλλου καὶ ἐκδοθέντα κατὰ τὸ αὐτὸ διάστημα. Κατ' ἐπέκτασιν, καλεῖται βιβλιογραφία καὶ ἡ ἁπλῆ ἐν σημειώσεσιν ἢ ἐντὸς τοῦ κειμένου παράθεσις τῶν βιβλίων, ὧν ἐποιήσατο χρῆσιν ὁ συγγράφων κατὰ τὴν μελέτην του. Ἡ τοιαύτη βιβλιογραφία, παραλείπουσα συνήθως τὰς ὑπολοίπους πληροφορίας, ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ τὴν καθοδήγησιν τοῦ ἀναγνώστου (π.χ. διαφοραὶ μεταξὺ δύο ἐκδόσεων τοῦ αὐτοῦ ἔργου, κτλ.), ἀναφέρει καὶ τὴν ἐνδιαφέρουσαν σελίδα ἢ τὸ σχετικὸν πρὸς τὸ θέμα κεφάλαιον τοῦ βιβλίου.

Ἡ βιβλιογραφία διαιρεῖται εἰς ἐξαντλητικὴν καὶ μὴ τοιαύτην, καθ' ὅσον περιλαμβάνει ἀφ' ἑνὸς πάντα (κατὰ τὸ δυνατὸν) τὰ ἐνδιαφέροντα τὸ θέμα βιβλία, ἀφ' ἑτέρου ἢ μόνον ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα συνεβουλεύθη ὁ γράφων, ἢ μόνον ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα θεωρεῖ χρήσιμα διὰ τὸν ἀναγνώστην πρὸς τὸν ὁποῖον ἀποτείνεται· τὰ δύο τελευταῖα εἴδη βιβλιογραφιῶν σπανίως, ὡς εἰκός, συμπίπτουν πρὸς τὸ πρῶτον. Αἱ βιβλιογραφίαι δὲν φέρουν πάντοτε τὸ ὄνομα τοῦτο, συχνάκις ὀνομαζόμεναι *βιβλιοθήκη* (βλ. κατ.)· περιοδικαὶ οὖσαι φέρουν παντοίους ἄλλους τίτλους, δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονῶμεν ὅτι πολύτιμοι βιβλιογραφίαι εἶναι ἐνίοτε καὶ οἱ *κατάλογοι* βιβλιοθηκῶν καὶ βιβλιοπωλείων. Διαστέλλεται δὲ τῆς *βιβλιολογίας*, καθ' ὅτι αὕτη περιλαμβάνει καὶ τὴν ἀναγραφὴν τῶν χειρογράφων, τῶν πηγῶν, κτλ., τοῦθ' ὅπερ δὲν εἶναι κυρίως ἔργον τῆς βιβλιογραφίας. Ὁ Ebert, ὅμως, διαιρεῖ, ἀσκόπως, ταύτην εἰς *καθαρὰν* ἢ *φιλολογικὴν* καὶ *ἐφηρμοσμένην* ἢ *ὑλικήν*. Τέλος ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεώς της διαιρεῖται ἡ βιβλιογραφία εἰς *γενικὴν* καὶ *εἰδικήν*.

—[ΕΓΚΥΚΛ.] Τὴν ἱστορίαν τῆς βιβλιογραφίας δυνάμεθα νὰ ἀναγάγωμεν μέχρι τῆς ἀρχαιότητος. Πρώτη ἴσως βιβλιογραφία εἶναι ἡ γενομένη ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἢ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψίν του, συναγωγὴ τῶν διδασκαλιῶν. Βραδύτερον γνωρίζομεν ὅτι εἰς τὸν Καλλίμαχον ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου Φιλαδέλφου νὰ καταστρώσῃ *πίνακας* τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἀλεξανδρείας βιβλίων· οἱ πίνακες τοῦ Καλλιμάχου ἦσαν διῃρημένοι κατὰ κλάδους, σῴζονται δὲ ἐλάχιστα ἀποσπάσματα αὐτῶν. Παρόμοιον ἔργον εἶχον ἀναλάβει Ἀλέξανδρος ὁ Αἰτωλὸς καὶ Λυκόφρων ὁ ἐκ Χαλκίδος διὰ τὰς τραγῳδίας καὶ τὰς κωμῳδίας. Ὁ Πλίνιος ἐν ἀρχῇ τῆς «Φυσικῆς Ἱστορίας» του ἀναφέρει πάντα τὰ συγγράμματα τὰ ὁποῖα συνεβουλεύθη· δυστυχῶς ὅμως ἡ φροντὶς αὕτη ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν διὰ τοὺς ἀρχαίους, τῶν ὁποίων ἡ στάσις ἀπέναντι τῶν παλαιοτέρων ἦτο κατ' ἐξοχὴν διάφορος τῶν σήμερον κρατούντων. Περισσοτέρα μέριμνα ἐλαμβάνετο περὶ τῶν ἔργων καὶ τῆς τάξεως αὐτῶν εἰς τοὺς καθ' ἕκαστον συγγραφεῖς· μᾶς εἶναι γνωσταὶ αἱ συζητήσεις περὶ τῆς τάξεως τῶν ἔργων τοῦ Πλάτωνος, σῴζονται δὲ κατάλογοι τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ Λαμπρίας ἔγραψε κατάλογον τῶν ἔργων τοῦ Πλουτάρχου, αὐτὸς δὲ οὗτος ὁ Γαληνὸς ἔγραψε περὶ τῆς τάξεως τῶν ἑαυτοῦ συγγραμμάτων. Εἰς τοιαύτας ἐπὶ μέρους ἐργασίας ὀφείλονται οἱ πολύτιμοι κατάλογοι, τοὺς ὁποίους ἀπαντῶμεν εἰς τὸν Διογένη τὸν Λαέρτιον καὶ ἄλλους. Καὶ ἂν διαφέρουν κατ' ἀνάγκην τῶν σημερινῶν βιβλίων ἐκ τῆς μὴ ὑπάρξεως τοῦ *τύπου*, ὁ ὁποῖος διέδωκε τὰς ὁμοιομόρφους ἐκδόσεις, τὰς καὶ σαφῶς χρονολογημένας, συμπίπτουν ὅμως ὡς πρὸς τὴν προσπάθειαν συστηματικῆς κατατάξεως τῶν συγγραμμάτων καὶ διευκολύνσεως τῶν μελετητῶν ἐν τῇ ἐρεύνῃ των.

Τὴν πρώτην βιβλιογραφίαν, ὡς νοοῦμεν ταύτην, ἐξέδωκεν ὁ Ἄλδος Μανούτιος τῷ 1498, διῃρημένην εἰς πέντε τάξεις, *γραμματικήν, ποίησιν, λογικήν, φιλοσοφίαν, θρησκείαν*. Μετὰ ἥμισυν αἰῶνα (1545) ἐξεδόθη ἐν Ζυρίχῃ ὁ πρῶτος τόμος τῆς «Bibliotheca universalis» τοῦ Κονράδου Gesner. Ὁ *κατάλογος* τοῦ Ροβέρτου Στεφάνου, ὁ ἐκδοθεὶς τῷ 1548, εἶναι ἐπίσης βιβλιογραφικός. Ἡ «Bibliotheca bibliothecarum» («Κατάλογος καταλόγων») ὑπὸ τοῦ Ἰησουίτου Labbé, ἐδημοσιεύθη τῷ 1664 εἰς πρώτην ἔκδοσιν ἐν Παρισίοις, εἰς δευτέραν δὲ βελτιωμένην ὑπὸ τοῦ A. Teissier ἐν Γενεύῃ τῷ 1686. Τὸ δεκαπεντάτομον Mare magnum τοῦ Φραγκίσκου Marucelli καταγράφει πάντα τὰ κατὰ τὴν ἐποχήν του γνωστὰ ἔργα. Ἐπίσης τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἔζησεν ὁ ἀββᾶς Drouyn, γράψας βιβλιογραφίαν ἐξ 121 τόμων χειρογράφων, ἐναποκειμένων ἤδη ἔν τινι βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων. Παρομοίαν ἐργασίαν τεσσαρακοντάτομον, καὶ ταύτην ἀνέκδοτον εἰσέτι, εἶχε παρασκευάσει καὶ ὁ Ραφαὴλ Σαβοναρόλας· αὕτη περιελάμβανε πάντα τὰ μέχρι τοῦ 1700 ἐκδοθέντα ἔργα. Τῷ 1782-1783 ὁ Ἰταλὸς Tonelli ἐξέδωκε τὴν «Biblioteca bibliografica antica e moderna», ἥτις χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε καὶ σήμερον (Βιβλιογραφία βιβλιογραφιῶν). Ὡσαύτως τὸ «Répertoire bibliographique universel» τοῦ Peignot (Παρίσιοι 1812) εἶναι χρήσιμος βιβλιογραφία τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς του βιβλιογραφιῶν. Τοιαύτη βιβλιογραφία, ὑπὸ πνεῦμα πολὺ γενικώτερον γραφεῖσα, παρέχουσα δὲ πλῆθος παντοίων πληροφοριῶν, εἶναι ἡ «Bibliographie paléographico - diplomatico - bibliologique générale» δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τοῦ P. Namur τῷ 1838 ἐν Λιέγῃ.

Τῷ 1810 εἶχεν ἐκδοθῆ εἰς πρώτην ἔκδοσιν τὸ Manuel du Libraire τοῦ Brunet. Ἡ πέμπτη ἔκδοσίς του (6 τόμ. 1860-1865, καὶ 2 τόμ. συμπλήρωμα Brunet et Deschamps, 1878-1880, τελευταία ἀνατύπωσις 1928) ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἀκόμη καὶ σήμερον ἡ πλέον ἐν χρήσει γενικὴ βιβλιογραφία.

Περὶ μὲν τῶν καθ' ἑκάστην ἐπιστήμην βιβλιογραφιῶν θὰ εὕρῃ ὁ ἀναγνώστης στοιχεῖα εἰς τὰ οἰκεῖα ἄρθρα. Ἐνταῦθα δὲ παραθέτομεν πίνακα τῶν κυριωτέρων ἔργων, ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα περιλαμβάνουν βιβλιογραφίαν τῶν βιβλιογραφιῶν. Διὰ τὴν ἱστορίαν ἀναφέρομεν τὴν τῶν Denis, Pinçon καὶ Martonne «Bibliographie Universelle» (3 τ. Encycl. Roret, 1857). Ἡ «Bibliotheca bibliographica» τοῦ J. Petzholdt (Λειψία 1866) εἶναι σπουδαιοτάτη, διότι, ἐκτὸς τοῦ πλούτου της (περιλαμβάνει περίπου 9000 ἔργα), ἔγινεν ἡ βάσις τῆς «Bibliographie des bibliographies» τοῦ L. Vallée (1883, συμπλ. 1887) καὶ τοῦ «Manuel de Bibliographie générale» τοῦ H. Stein (1897). Χρήσιμα εἰσέτι θεωροῦνται τοῦ J. Power, «A handy-book about books» (Λονδῖνον 1870) καὶ τοῦ J. Sabin, «A Bibliography of Bibliography» (Νέα Ὑόρκη 1877). Τὰ πραγματικὰ ὅμως βοηθήματα πάσης εἰσαγωγικῆς βιβλιογραφικῆς ἐργασίας εἶναι σήμερον τρία: α') Ὁ κατάλογος τῶν βιβλιογραφιῶν τῶν ἐναποκειμένων εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου· β') τοῦ G. Schneider «Handbuch der Bibliographie» (Λειψία 1923) καὶ γ') ὁ «Index Bibliographicus», τὸν ὁποῖον ἐξέδωκε τὸ οἰκεῖον τμῆμα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ M. Godet (Γενεύη 1925). Εἰς ταῦτα δύναται νὰ προστεθῇ τῶν E. Tassy καὶ P. Léris, «Les ressources du travail intellectuel en France» (Παρίσιοι 1921), ὅπερ, ἂν καὶ πολὺ πλέον γενικόν, εἶναι χρήσιμον καὶ εἰς τὴν ἰδικήν μας περίπτωσιν. Τέλος ἐν Βρυξέλλαις λειτουργεῖ Διεθνὲς βιβλιογραφικὸν γραφεῖον (βλ. λ. **Βρυξέλλαι**), τὸ ὁποῖον ἔχει ἀποδεχθῆ εἰς τὰς ἐκδόσεις του τὸ δεκαδικὸν σύστημα (βλ. λ. **βιβλιοθηκονομία**).

Τὴν ἐπιστημονικὴν βιβλιογραφίαν δυνάμεθα νὰ καταρτίσωμεν κατὰ δύο διαφόρους τρόπους, ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ τὸν ὁποῖον προτιθέμεθα, συντάσσοντες ταύτην. Τοὺς τρόπους τούτους θὰ ἀναλύσωμεν καὶ θὰ κρίνωμεν διαδοχικῶς. Κατὰ μὲν τὸν ἕνα, βαίνομεν ἀναζητοῦντες εἰς τὰς μεγάλας εἰδικὰς καὶ γενικὰς βιβλιογραφίας, εἰς τοὺς καταλόγους τῶν βιβλιοπωλῶν, τῶν ἐκδοτῶν καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν, εἰς τὰ ἐκδεδομένα εὑρετήρια τῶν περιοδικῶν (συνήθως ταῦτα ἐκδίδονται κατὰ μεγάλα χρονικὰ διαστήματα, δεκαετίας, κτλ.), τὰ εὑρετήρια αἰνεσίμων διατριβῶν κτλ., πάντα τὰ ἔργα τὰ συναφῆ πρὸς τὸ ἐρευνώμενον θέμα. Ὁ τρόπος οὗτος θὰ μᾶς δώσῃ, ὅταν γίνηται μὲ ἐπιμέλειαν καὶ μὲ γνῶσιν, τὴν ἀνθρωπίνως πληρεστέραν δυνατὴν βιβλιογραφίαν. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονῶμεν, ὅτι ἡ τελεία βιβλιογραφία εἶναι ἀνέφικτος ἐν τοῖς πράγμασι. Καὶ τοῦτο, διότι ὁ ὄγκος τῆς ἐκτετυπωμένης ὕλης εἶναι τόσον μέγας καὶ αὐξάνει τόσον ραγδαίως, αἱ δὲ ἐπὶ παντὸς θέματος πραγματεῖαι εὑρίσκονται ἐγκατεσπαρμέναι εἰς τόσον ποικίλα δημοσιεύματα, ὥστε μία προσπάθεια τελείας βιβλιογραφίας προϋποθέτει, ὅτι θὰ ἀναγνώσῃ τις ἢ θὰ συμβουλευθῇ πάντα πραγματικῶς τὰ ἔντυπα τοῦ κόσμου. Οὐδεὶς δὲ θὰ βεβαιώσῃ τὸν βιβλιογράφον, ὅτι τὸ ἓν ἔστω καὶ μόνον ἔργον τὸ ὁποῖον διέφυγε τὴν ἀναζήτησίν του δὲν εἶναι τὸ σπουδαιότερον πάντων καὶ τὸ μόνον ἀπαραίτητον. Διὰ τὴν πληθώραν ἄλλωστε τῶν ἔργων καὶ τοὺς ἄλλους προαναφερομένους λόγους, ταχέως ὁ ἐρευνητής, προκειμένου θέματος ὁσονδήποτε ὀλίγον γενικοῦ, θὰ συγκεντρώσῃ ἑκατοντάδας δελτίων, τῶν ὁποίων τὰ βιβλία οὐδέποτε θὰ δυνηθῇ τις νὰ ἀναγνώσῃ. Ἐκτὸς τούτου ὅμως ἡ τοιαύτη βιβλιογραφία στερεῖται ἀπολύτως ἑνὸς οὐσιώδους παράγοντος διὰ τὴν μελέτην: τοῦ κριτικοῦ στοιχείου· ὥστε πλὴν τοῦ ὄγκου των, τὸν ὁποῖον συνήθως δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν, σημειούμενον ἐνίοτε ἐπὶ τῶν βιβλιογραφιῶν, οὐδὲν ἄλλο τεκμήριον ἔχομεν περὶ τῆς σπουδαιότητος ἑνὸς ἑκάστου τῶν εὑρεθέντων ἔργων, ὅπως ἐκλέξωμεν τὰ διὰ τὴν μελέτην μας ἀναγκαῖα. Συμπεραίνομεν ὅθεν, ὅτι τὴν μέθοδον ταύτην θὰ χρησιμοποιήσῃ ὁ μελετητὴς εἴτε προκειμένης βιβλιογραφίας πρὸς ἔκδοσιν (ἡ ὁποία οὐδέποτε θὰ εἶναι μεγαλυτέρα τοῦ πρέποντος), εἴτε προκειμένου ἄλλου τινὸς εἰδικοῦ σκοποῦ.

Ἀντιθέτως, ὅταν ἀποβλέπῃ εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἐξευρισκομένων βιβλίων πρὸς καταρτισμὸν πραγματείας, ὁ ἐρευνητὴς θὰ προτιμήσῃ τὴν ἄλλην μέθοδον, τὴν ἀκόλουθον: Θὰ ἐκκινήσῃ ἔκ τινος θεμελιώδους ἔργου περιλαμβάνοντος καὶ βιβλιογραφίαν, π. χ. προκειμένου θέματος ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας ἐκ τῆς «Grundriss» τοῦ *Ueberweg*, ἢ ἔκ τινος στοιχειώδους βιβλιογραφικοῦ ἐγχειριδίου. Ἄν, ἀφοῦ συλλέξῃ τοὺς τίτλους πάντας τῶν ἀναφερομένων ἔργων διὰ τὴν βιβλιογραφίαν του, συμβουλευθῇ τὰ ἔργα ταῦτα, τὰς ἐν αὐτοῖς ἀναφορὰς εἰς ἄλλα, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, θὰ συγκεντρώσῃ ἀναλόγως τοῦ σημείου μέχρι τοῦ ὁποίου θὰ προχωρήσῃ, εἴτε καὶ τὰς δευτερευούσης σημασίας, πάντως ὅμως ἀξιόλογα ἔργα, εἴτε μόνον τὰ πρωτευούσης, ἀλλὰ ταῦτα, ἐκτὸς ἐξαιρέσεων, ἅπαντα.

Ἐννοεῖται ὅτι πληρέστατος πάντων εἶναι μεικτός τις τρόπος, καθ' ὅν, ἀφοῦ συγκεντρώσωμεν πάντας ὁπωσδήποτε τοὺς σχετικοὺς πρὸς τὸ θέμα

Digitized by Google

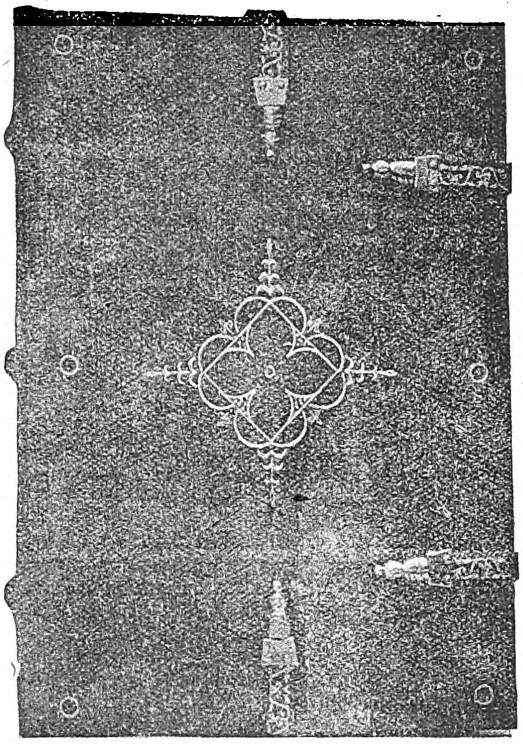

Φλωρεντινὴ βιβλιοδεσία ΙΕ' αἰῶνος.

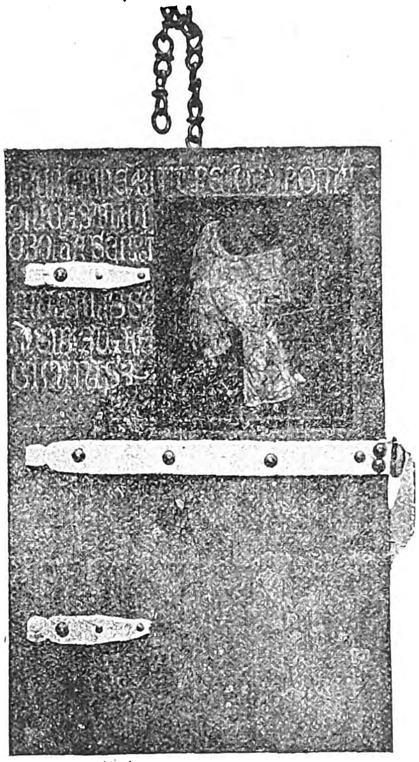

Βιβλιόδεσία τύπου «Biccherna».

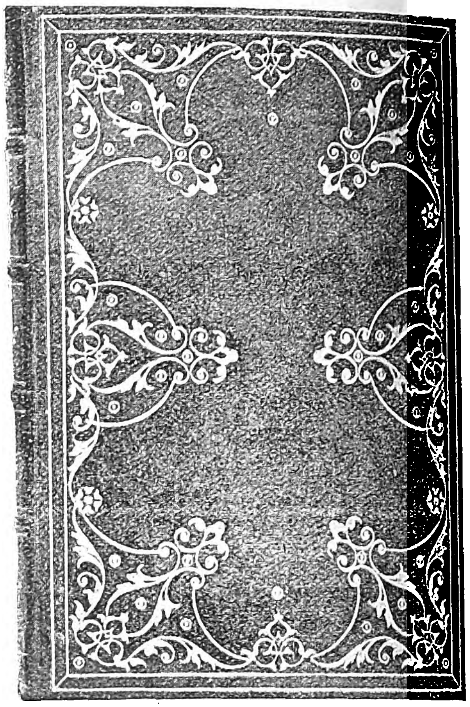

Τύπος Ἀλδινῆς βιβλιοδεσίας.

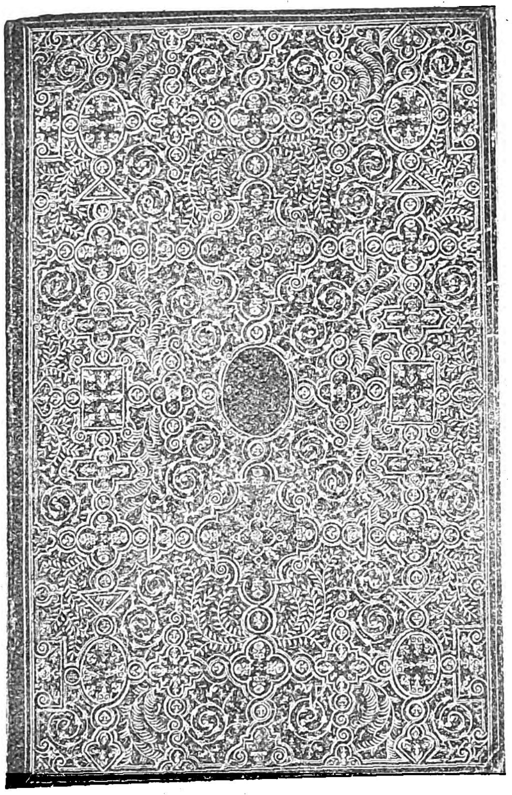

Βιβλιοδεσία τύπου Πομπαδούρ.

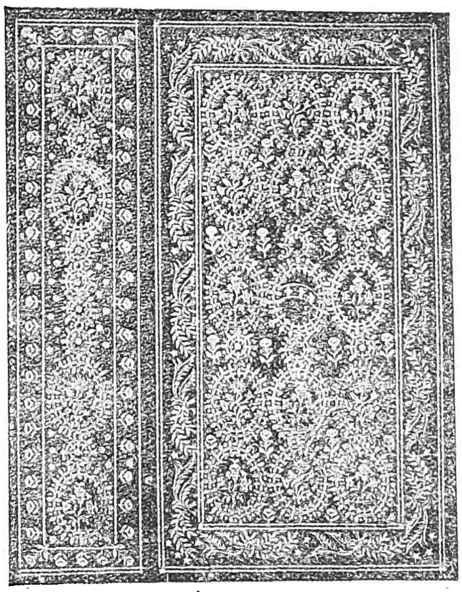

Τύπος βιβλιοδεσίας βασιλίσσης Μαργκό.

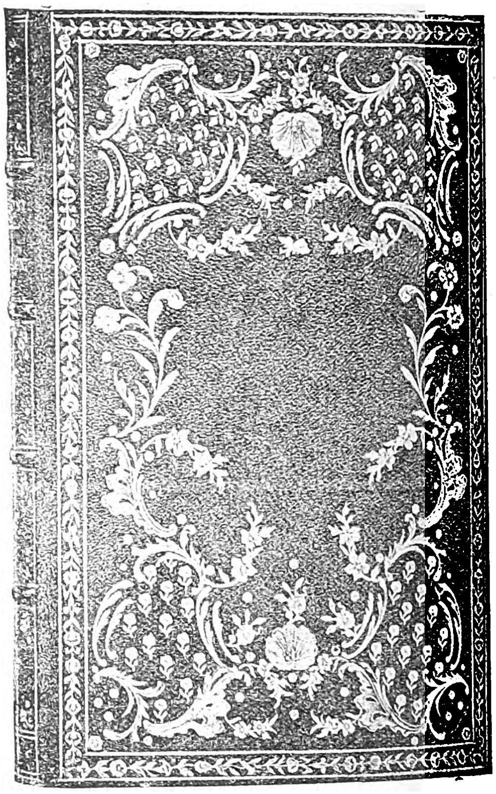

Γαλλικὴ βιβλιοδεσία «Le Fanfares».

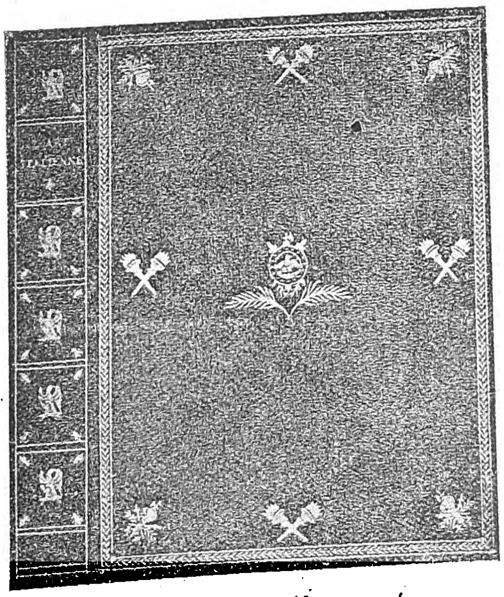

Ὑπόδειγμα ρυθμοῦ Αὐτοκρατορίας.

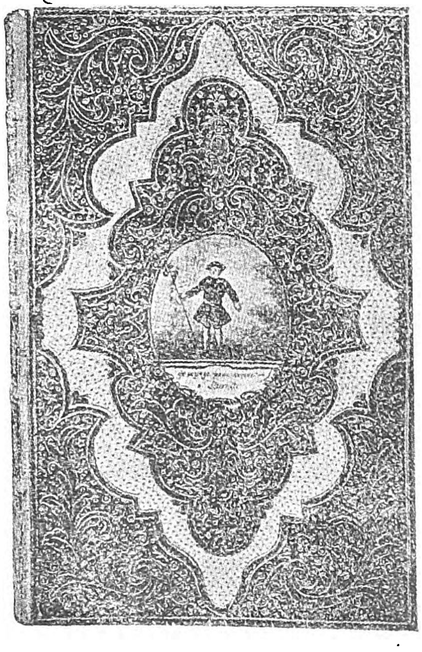

Τύπος Padeloup.

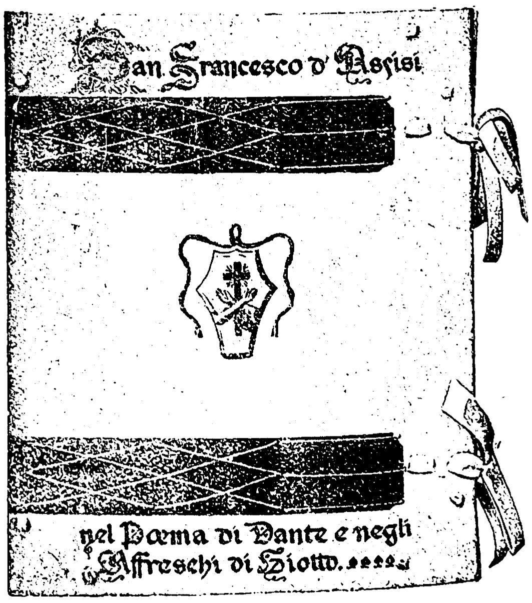

Ἐκ περγαμηνῆς μετὰ ταινιῶν δερματίνων.

Digitized by Google

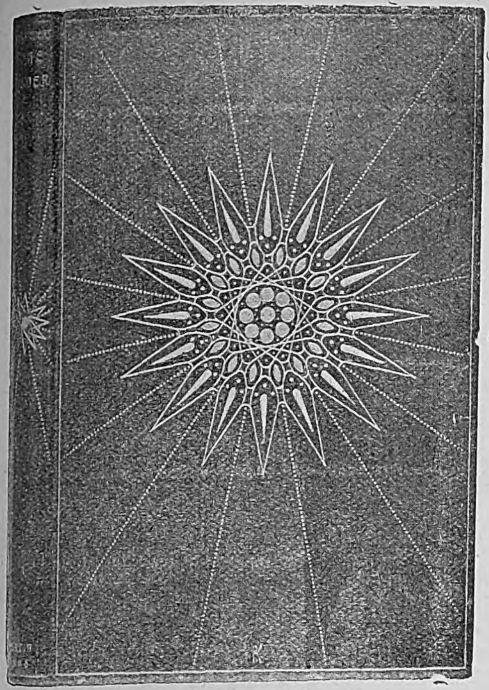

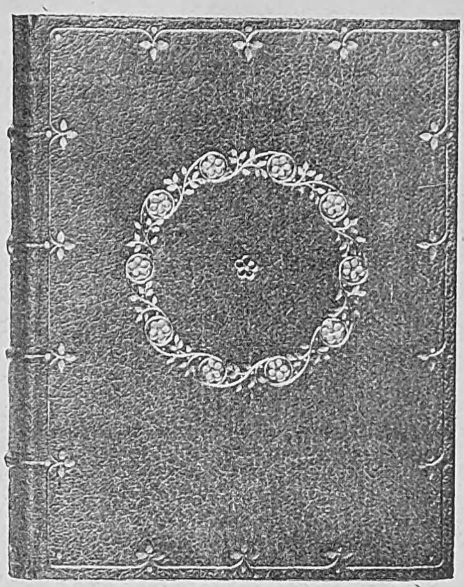

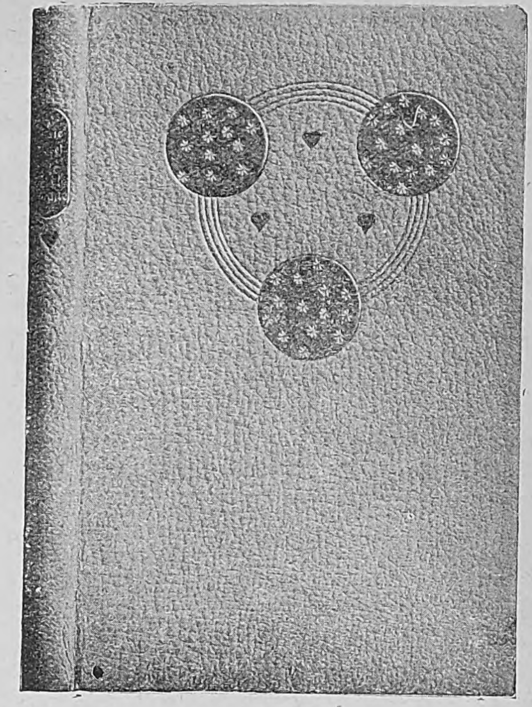

Τρία νεωτεριστικὰ περικαλύμματα τοῦ Π. Κέρτσεν, ἡ καλλιτεχνικὴ διακόσμησις τῶν ὁποίων συμβολίζει τὸ περιεχόμενον τοῦ ἔργου. Τὸ πρῶτον τούτων εἶναι συλλογὴ ἐκκλησιαστικῶν ᾀσμάτων, τὸ θρησκευτικὸν περιεχόμενον τῶν ὁποίων συμβολίζει ὁ ἀπαστράπτων ἀστήρ· τὸ δεύτερον τὸ «Reigen» τοῦ Σνίτσλερ, περιέχον δέκα ἐρωτικοὺς διαλόγους, συμβολιζομένους ὑπὸ τῶν ἰσαρίθμων ἀνθέων τοῦ στεφάνου· καὶ τὸ τρίτον εἶναι ἡ συλλογὴ τοῦ Μ. Μαντελέν, τῆς ὁποίας αἱ μὲν τρεῖς νύκτες συμβολίζονται ὑπὸ τῶν κύκλων, ἐφ' ὧν οἱ ἀστέρες, οἱ δὲ ἐρωτικοὶ ἀγῶνες ὑπὸ τῶν καρδιῶν.

Εἷς τῶν ἀρχαιοτέρων τύπων βιβλιοδεσίας, φιλοτεχνηθεὶς τὸν ΙΓ' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Γοδεφρ. Τορὺ ἐπὶ δέρματος.

Περικάλυμμα εὐαγγελίου ἐπεξειργασμένον διὰ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ φιλοτεχνηθὲν ὑπὸ τοῦ Οὔγου Οὐναὶ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἐν Ναμοὺρ τοῦ Βελγίου.

Ἰταλικὴ βιβλιοδεσία τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, θεωρουμένη ὡς ἓν τῶν ὡραιοτέρων δειγμάτων τῆς Ἰταλικῆς τέχνης· καλύπτει ἔργον τοῦ Προκοπίου.

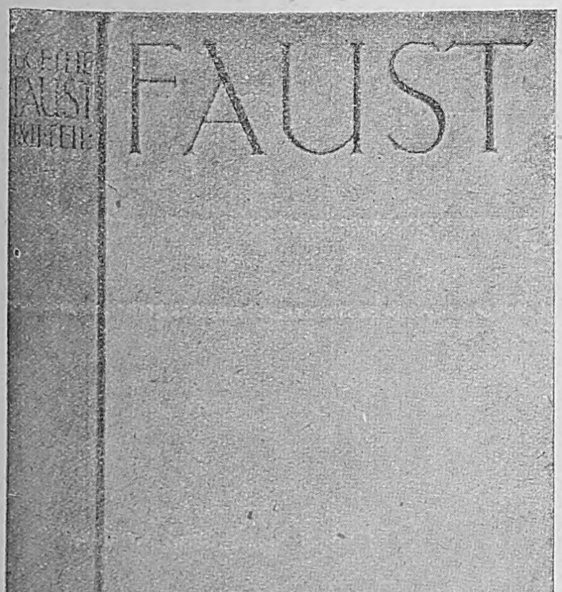

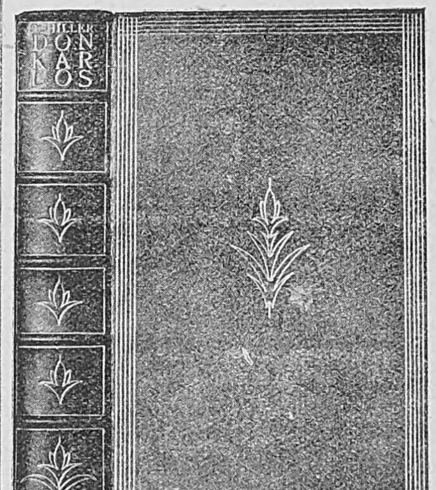

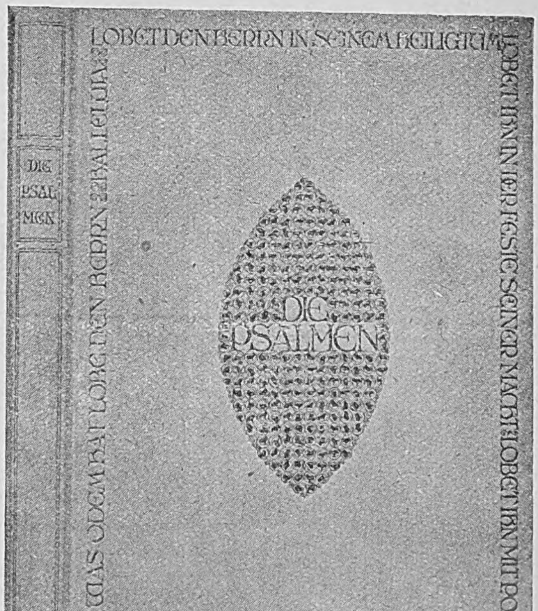

Ἐκ τῶν νεωτάτων τύπων βιβλιοδεσιῶν, ὡραιότατοι εἶναι οἱ παρατιθέμενοι ἀνωτέρω· ὁ πρῶτος τούτων ἐφιλοτεχνήθη ὑπὸ τοῦ Φ. Ἔμκε διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Φάουστ» τοῦ ἐκδοθέντος ὑπὸ τοῦ Ε. Ντίντεριχ. Ὁ δεύτερος ἐσχεδιάσθη ὑπὸ τοῦ Φρ. Βάτσε διὰ τὸν «Δὸν Κάρλον» τοῦ Σίλλερ. Ὁ δὲ τρίτος ὑπὸ τοῦ Φ. Κλούκενς διὰ τοὺς «Ψαλμούς».

Digitized by Google

τίτλους τῶν βιβλίων, εὑρίσκομεν τίνα ἐκ τούτων εἶναι τὰ πλέον ἄξια μελέτης, τὰ ὁποῖα σημειοῦμεν δι' ἰδίου σημείου ἐπὶ τοῦ *δελτίου*. (Ἐνίοτε παραπέμπουν οἱ συγγραφεῖς εἰς ἓν ἢ εἰς ὀλίγα βιβλία, περιλαμβάνοντα πληρεστέραν βιβλιογραφίαν· ὁ τρόπος οὗτος, συγγνωστὸς εἰς λεξικὰ καὶ ἄλλα παρόμοια ἔργα πρὸς ἀποφυγὴν διπλογραφιῶν, κρίνεται ἀνεπαρκὴς δι' ἐπιστημονικὰ συγγράμματα. Ἕτερος εἶναι ἄν, μετὰ τὴν ἀναγραφὴν τῶν σπουδαίων βιβλίων, συμπληρώσωμεν τὴν βιβλιογραφίαν μας διὰ τοιαύτης γενικῆς παραπομπῆς.)

Ἡ κατάταξις τῶν δελτίων, εἴτε πρὸς ἔκδοσιν εἴτε πρὸς ἰδίαν χρῆσιν, δύναται νὰ γίνῃ: α') ἀλφαβητικῶς (κατὰ τὰ ὀνόματα τῶν συγγραφέων, τῶν ἀνωνύμων, καταλόγων, κ.λ.π. τιθεμένων κατ' ἰδίαν τάξιν, περὶ ἧς βλ. λ. ἀνώνυμα καὶ βιβλιοθηκονομία)· β') χρονολογικῶς· γ') κατὰ τὴν σημασίαν τῶν ἔργων· δ') ὅταν ἡ βιβλιογραφία εἶναι πολὺ ἐκτεταμένη καὶ περιλαμβάνῃ πολλοὺς κλάδους, κατὰ κλάδους, ὁπότε εἰς τὰς ὑποδιαιρέσεις θὰ κατατάξωμεν πάλιν τὰ βιβλία ἢ ἀλφαβητικῶς, ἢ χρονολογικῶς, ἢ κατὰ τὴν σημασίαν των. (Περὶ τούτων πάντων, ὡς καὶ περὶ τοῦ ἑτέρου συστήματος, τοῦ καλουμένου *δεκαδικοῦ*, βλ. λ. βιβλιοθηκονομία.)

Βεβαίως, καλὴ βιβλιογραφία εἶναι ἡ ἀπαρχὴ πάσης ἐπιστημονικῆς σπουδῆς· θὰ ἀπαλλάξῃ τὸν ἐρευνητὴν συχνὰ ἀπὸ βαρείας πλάνας καὶ ἐνίοτε ἀπὸ περιττὴν μελέτην. Ἐπίσης ἡ βιβλιογραφία εἶναι σπουδαῖον μέσον στατιστικῆς ἐρεύνης καὶ ὑποκείμενον διαφόρων μελετῶν· τέλος διὰ τῆς ἐξακριβώσεως ποικιλιῶν ἐν ταῖς ἀλλεπαλλήλαις ἐκδόσεσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁδηγεῖ, ἀνοίγει τομεῖς εἰς ἐνδιαφερούσας φιλολογικὰς καὶ κοινωνικὰς μελέτας. Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ τις, ὅτι ἡ βιβλιογραφία εἶναι ἁπλῶς μέσον καὶ οὐχὶ σκοπὸς τῆς ἐπιστήμης· συχνὰ μεγάλη ἢ περιττὴ βιβλιογραφία εἶναι φορτικὴ ἐπίδειξις σοφίας καὶ οὐδὲν πλέον· περὶ τούτου ὡς ἑξῆς ἐκφράζεται ὁ *V. Pareto*: «ἡ σχολαστικὴ συνήθεια τῶν «ἐξαντλητικῶν βιβλιογραφιῶν» ἔχει γίνει σήμερον τοῦ συρμοῦ. Ὁ πραγματευόμενος θέμα τι ὀφείλει νὰ ἀναφέρῃ πάντας τοὺς περὶ τοῦ θέματος γράψαντας, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ ἀξία τῶν ἔργων των. Συνήθως δὲν τὰ ἀναγινώσκει, καὶ τὰ μελετᾷ ἔτι ὀλιγώτερον, ἔστω καὶ μόνον δι' ἔλλειψιν χρόνου· ἀλλὰ μεταγράφει τοὺς τίτλους εἰς ὡραῖον πίνακα, καὶ ὅσον μακρότερος εἶναι οὗτος, τόσον περισσότερον θαυμάζεται ὁ συγγραφεὺς ὑπὸ τῶν σχολαστικῶν καὶ τῶν ἁπλοϊκῶν. Διὰ νὰ γνωρίσῃ τις τὰς μεταξὺ τῶν γεγονότων σχέσεις, δηλαδὴ τοὺς ἐπιστημονικοὺς νόμους, θὰ ἦτο πολὺ καλύτερον νὰ μελετήσῃ, ἀλλὰ καλῶς, τοὺς κυριωτέρους συγγραφεῖς καὶ νὰ μὴ ἀσχοληθῇ μὲ τοὺς ἄλλους. Καὶ δι' αὐτὴν τὴν γνῶσιν τῆς ἱστορίας τῶν θεωριῶν εἶναι περιττὴ ἡ ἀνάγνωσις πάντων τῶν γραψάντων σχετικῶς· ἀρκεῖ νὰ ἀσχοληθῇ τις μὲ τοὺς κυριωτέρους ἐκπροσώπους» (Traité de sociologie générale, γαλ. ἔκδ. τ. I. σ. 285 § 538).

Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία. Εἰς τὰ ἄρθρα τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας, τὰ ἐμφανίζοντα δυνατότητα φιλολογικῆς ἐπεξεργασίας, ἐπισυνάπτεται, κατὰ κανόνα, εἰδικὴ βιβλιογραφία. Θεωροῦμεν χρήσιμον τὴν παράθεσιν ἔργων τινῶν ὁπωσδήποτε προσιτῶν καὶ τῶν ὁποίων ἡ γνῶσις εἶναι ἀπαραίτητος, προκειμένης φιλολογικῆς ἐργασίας περὶ Ἑλλάδος:

1) Βιβλιογραφίαν περὶ τῆς ἑλληνικῆς γεωγραφίας καὶ ἱστορίας μετὰ τῶν σχετικῶν πηγῶν εὑρίσκει τις εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν τοῦ Busolt, εἰς τοῦ Langlois τὸ «Manuel de bibliographie historique» καὶ εἰς τοῦ Ἀντ. Μηλιαράκη τὴν «Νεοελληνικὴν Γεωγραφικὴν Φιλολογίαν».

2) Τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας βιβλιογραφίας (ἂν παραλίπωμεν, δι' οὓς ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω λόγους, τὰς παλαιοτέρας συναγωγὰς ἀρχαίων ἔργων, ὡς π. χ. τοὺς «Βίους Φιλοσόφων» τοῦ Διογένους Λαερτίου, τὴν «Μυριόβιβλον» τοῦ Φωτίου κτλ.) ἀναφέρομεν κατὰ σειρὰν ἐκδόσεως τὰς ἑξῆς: *Φαβρικίου* Ἑλληνικὴ βιβλιοθήκη, *F.L.A. Schweiger*: Handbuch der klassischen bibliographie (μέχρι τοῦ 1820), *W. Engelmann*: Bibliotheca scriptorum classicorum (μέχρι τοῦ 1878), *R. Klussmann*: Bibliotheca scriptorum classicorum (μέχρι τοῦ 1896), *J. Marouzeau*: Bibliographie classique (1914—1924), τὴν ὁποίαν συμπληροῖ ἔν τισιν ἡ Griechische Philologie τοῦ *E. Howald* (1914—1918).

3) Τῆς βυζαντινῆς περιόδου πλήρη βιβλιογραφίαν, πεπαλαιωμένην ὅμως, παραθέτει ὁ *Κρουμβάχερ* (ἑλληνικὴ μετάφρασις, τόμος 3ος).

4) Περὶ τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν γραψάντων εἰδικωτέρας πληροφορίας παρέχουν τὰ ἀκόλουθα συγγράμματα: *Βρετοῦ*, «Νεοελληνικὴ Φιλολογία» (τόμοι 2, 1854—1857), *Σάθα*: «Νεοελληνικὴ Φιλολογία» (1868), *Ζαβίρα*: «Νέα Ἑλλάς» (1872), *Πολίτου*: «Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία» (1909—1911—1927), *Legrand*, «Bibliographie Hellénique».

5) Τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας βιβλιογραφίαν παραθέτουν ὁ *Τένιμαν* (μετάφρ. Κούμα 1818) καὶ ὁ Ueberweg (τόμος 1ος, τελευτ. ἔκδοσις ὑπὸ Praechter 1926 καὶ τόμ. 6ος ὑπὸ Oesterreich (*Θ. Βορέα*), 1928).

6) Συναγωγὴν τῶν Λεξικῶν, ὄχι πλήρη, παρέχει τὸ «Repertorium Griechische Wörterverzeichnisse und Speziallexika» τοῦ *Herm. Schöne* (Λειψία 1907), χρησιμώτατον δὲ ἐγχειρίδιον μετὰ πλουσίας βιβλιογραφίας εἶναι τὸ «Manuel des études grecques et latines» τοῦ *L. Laurand*. Ἐπίσης οἱ τόμοι τῆς «Évolution de L'Humanité», οἱ πραγματευόμενοι θέματα ἑλληνικά, διὰ τῶν μακρῶν αὐτῶν βιβλιογραφιῶν, εἶναι ἀπαραίτητοι ὁδηγοὶ εἰς τὴν μελέτην τῶν καθ' ἕκαστα θεμάτων.

7) Ἔργα τινὰ ἄξια λόγου, μὴ ἀπαντῶντα ἀλλαχοῦ, θὰ εὕρῃ ὁ μελετητὴς εἰς τοῦ *A. Maire*: «Répertoire alphabétique des thèses de doctorat ès lettres» καὶ τοῦ *G. Fock*: «Catalogus dissertationum».

Τὰ πλεῖστα τῶν ξένων περιοδικῶν τῶν ἀσχολουμένων μὲ τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα παρέχουν καὶ βιβλιογραφίας εἴτε μεμονωμένως εἴτε ἐπὶ ἀριθμοῦ βιβλίων πραγματευομένων σχετικὰ εἰδικὰ θέματα καὶ ἐκδοθέντων καθ' ὡρισμένα χρονικὰ διαστήματα. Εἰδικὸν τοιοῦτο περιοδικὸν εἶναι τὸ «Jahresbericht über die Fortschrifte der klassischen Altertumswissenschaft», τὸ ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ *C. Bursian*. Πλήρη ἐτησίαν κλασσικὴν βιβλιογραφίαν μετὰ συντομωτάτων ἀναλύσεων τῶν εἰς περιοδικὰ δημοσιευομένων μελετῶν παρέχει ἡ «Année philologique» τοῦ *J. Marouzeau*. Ὑπὸ Ἑλλήνων ἄξια μνείας δημοσιευθέντα εἰς περιοδικὰ εἶναι: Χρονολογικὴ ἔκθεσις ἑλληνικῶν τυπογραφιῶν καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐκδοθέντων βιβλίων κλπ. «Ἡμερολ. Βρεττοῦ» τόμ. Δ' (1864), ὑπὸ *Ν. Γ. Πολίτου* εἰς τοὺς δύο πρώτους τόμους τοῦ «Δελτίου Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας» καὶ ὑπὸ *Ἀριστάρχου*: «Κατάλογος τῶν παρὰ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ἀπὸ ἁλώσεως μέχρι τοῦδε συγγραφέντων βιβλίων, φυσικοϊστορικῶν, φυσικῶν, γεωγραφικῶν, ἰατρικῶν, μαθηματικῶν καὶ νομικῶν» (ὁ ἐν Κων/πόλει Ἑλλ. φιλολογ. σύλλογος, 1884 τ. ΙΔ'. σ. 103-153).

[Πολλὰ τῶν ἐν τῷ κειμένῳ ἔργων παρέχουν καὶ πληροφορίας θεωρητικὰς περὶ βιβλιογραφίας. Κύρια βοηθήματα: *G. Schneider*: Handbuch der Bibliographie (Λειψία 1923) καὶ *Fumagalli*: La bibliografia (Ρώμη 1923). Περὶ τῆς ἀρχαιότητος βλέπε: *Egger E.* Callimaque considéré comme bibliographe et les origines de la bibliographie en Grèce, ἐν Annuaire de l'Association pour l'encouragement des études grecques (ἔτος 10ον 1876, σ. 70 κ. ἑξ.). Περὶ τῆς ἐν περιοδικοῖς βιβλιογραφίας, βλ. Index bibliographicus (Γενεύη Κ. Τ. Ε. 1925, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν M. Godet).]

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ

βιβλιογραφικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν βιβλιογραφίαν: «βιβλιογραφικαὶ σημειώσεις».— Ἐπίρρ. ***βιβλιογραφικῶς***.

βιβλιογράφος (ὁ)· ὁ ἀσχολούμενος μὲ τὴν βιβλιογραφίαν, ὁ καταρτίζων βιβλιογραφίας· || (ἀρχ.), ὁ ἀντιγραφεὺς τῶν βιβλίων.

—[ΕΓΚΥΚΛ.] Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα αἱ ἐκδόσεις τῶν βιβλίων ἐγίνοντο εἴτε δι' αὐτῶν τῶν βιβλιοπωλῶν, ἀντιγραφόντων τὸ χειρόγραφον τοῦ συγγραφέως καὶ πωλούντων τὰ ἀντίγραφα, εἴτε ὑπὸ δούλων, ἐργαζομένων εἴτε μόνων εἴτε ὁμαδικῶς, καθ' ὑπαγόρευσιν διὰ λογαριασμὸν τῶν κυρίων των. Ἐν Ρώμῃ οἱ πλεῖστοι τῶν τοιούτων βιβλιογράφων ἦσαν Ἕλληνες. Φαίνεται ὅτι ἡ νομικὴ θέσις τῶν βιβλιογράφων ἦτο παρομοία πρὸς τὴν τῶν σημερινῶν ἐκδοτῶν, ὑπεῖχον δηλαδὴ καὶ αὐτοὶ ποινικὴν εὐθύνην ὡς ἐκ τῆς ἀντιγραφῆς ἔργων κριθέντων ποινικῶς διωκτέων· οὕτω π. χ. γνωρίζομεν ὅτι ὁ Δομιτιανός, διατάξας νὰ φονεύσουν Ἑρμογένην τὸν Τάρσιον δι' ἔργον αὐτοῦ θεωρηθὲν ὡς ἀπρεπῶς σατιρικόν, διέταξε νὰ σταυρωθῶσι καὶ οἱ βιβλιογράφοι του.

Βραδύτερον ἡ ἀντιγραφὴ τῶν βιβλίων ἐγίνετο εἰς τὰ πνευματικὰ κέντρα τῶν τότε χρόνων, τὰ μοναστήρια. Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τῶν μοναστηρίων, οἰκογένειαι καὶ ἄτομα ἐφημίσθησαν ὡς ἄριστοι βιβλιογράφοι καὶ καλλιγράφοι. [Βλ. *Σπ. Λάμπρου*: «Ἀθηναῖοι βιβλιογράφοι καὶ κτήτορες κωδίκων» (Ἀθῆναι 1902)· τοῦ ἰδίου: «Ἑλληνίδες βιβλιογράφοι καὶ κυρίαι κωδίκων» (Ἀθῆναι 1903) καὶ *Marie Vogel* καὶ *Victor Gardthausen*: «Die griechischen Schreiber des Mittelalters und der Renaissance» (Λειψία 1909).]

—Ω.

βιβλιοδανειστήριον (τό). Τὸ ἐν ταῖς δημοσίας χρήσεως βιβλιοθήκαις διατιθέμενον γραφεῖον πρὸς διενέργειαν τοῦ ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ τῶν βιβλίων.

—[ΕΓΚΥΚΛΟΠ.] Ὡς γνωστὸν αἱ βιβλιοθῆκαι εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ὅπου ὑπάρχουσι τοιαῦται, καθιέρωσαν τὸν δανεισμὸν βιβλίων ἐξωτερικῶς εἰς ἄτομα, τὰ ὁποῖα, δικαιούμενα νὰ λάβουν πρὸς μελέτην ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις βιβλία, δὲν δύνανται διὰ διαφόρους λόγους νὰ πραγματοποιήσουν τοῦτο ἐντὸς αὐτῶν. Καίτοι δὲ ὁ ἐξωτερικὸς δανεισμὸς τῶν βιβλίων τῶν βιβλιοθηκῶν εἶχε πολλοὺς πολεμίους οἵτινες ἐφοβοῦντο τὰς τυχὸν καταχρήσεις, ἀπωλείας καὶ βλάβας, αἵτινες θὰ ἐπήρχοντο εἰς τὰ βιβλία καὶ τὰς σειρὰς τῶν συγγραμμάτων πρὸς ζημίαν τοῦ ἀναγνωστικοῦ γενικῶς κοινοῦ, ἐν τούτοις ἐπεκράτησεν ἡ ἀντίθετος ἄποψις, ἡ στηριζομένη εἰς τὴν διευκόλυνσιν τοῦ λογίου καὶ ἐπιστημονικοῦ κόσμου καὶ εἰς τὴν λυσιτελεστέραν ἀποστολὴν τῶν βιβλιοθηκῶν. Εἰς τὴν Εὐρώπην δὲ καὶ Ἀμερικὴν σήμερον τὰ βιβλία δανείζονται, οὐ μόνον ἐντὸς τοῦ τόπου ἢ τῶν ὁρίων τοῦ κράτους ὅπου εὑρίσκονται αἱ βιβλιοθῆκαι, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτῶν, ἀνταλλασσομένων δανείων βιβλίων μεταξὺ τῶν βιβλιοθηκῶν τῶν διαφόρων κρατῶν, καὶ οὐ μόνον ἐντύπων βιβλίων, ἀλλὰ καὶ πολυτίμων ἀκόμη χειρογράφων. Ἡ τοιαύτη εὐρύτης τοῦ δανεισμοῦ, ἐνῷ σπανίως εἰς τὰ πολιτισμένα κράτη ἐπιφέρει βλάβας εἰς τὰς βιβλιοθήκας, διευκολύνει τὰ μέγιστα τοὺς ἐπιστήμονας τῶν διαφόρων χωρῶν, οἵτινες, ἔχοντες ἀνάγκην βιβλίων εὑρισκομένων εἰς βιβλιοθήκας ἐκτὸς τοῦ τόπου των καὶ τοῦ κράτους των, ἀποφεύγουν οὕτω διὰ τοῦ εὐκόλου δανεισμοῦ ἀπὸ βιβλιοθήκης εἰς βιβλιοθήκην καὶ ἀπὸ κράτους εἰς κράτος τὰ δαπανηρὰ ταξίδια, τὴν ἀπώλειαν χρόνου καὶ ἔχουν συγχρόνως ὑπὸ τὰς ὄψεις των συγκεντρωμένα τὰ κείμενα, ἅτινα τοῖς ἀναγκαιοῦν. Εἰς ἡμᾶς ἀτυχῶς αἱ δημόσιαι βιβλιοθῆκαι στεροῦνται τοῦ δικαιώματος νὰ παρέχουν δάνεια βιβλία οὐ μόνον ἐκτὸς τοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ πέραν τοῦ Πειραιῶς. Ὁ δανεισμὸς εἰς τὰς βιβλιοθήκας διενεργεῖται ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους καὶ προϋποθέσεις, τηρουμένων τῶν διατυπώσεων ἃς ὁ κανονισμὸς ἑκάστης βιβλιοθήκης ἐπιβάλλει, καὶ ὅστις ὁρίζει τὰ προσόντα ἅτινα δέον νὰ ἔχῃ τις ὅπως δανείζεται βιβλία, τὴν ἐγγύησιν ἣν δέον νὰ παρέχῃ, τὸν χρόνον τῆς διαρκείας τοῦ δανείου καὶ τὰ βιβλία τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ δανείζωνται. Διότι εἰς τὰς βιβλιοθήκας τὰ σπάνια, τὰ πολύτιμα κλπ. βιβλία ἐξαιροῦνται τοῦ δανεισμοῦ. Ἐπίσης ὁρίζονται καὶ ποιναί, αἵτινες ἐπιβάλλονται εἰς τὸν ἀπολέσαντα, καταστρέψαντα ἢ ὁπωσδήποτε βλάψαντα τὸ δανεισθὲν βιβλίον ἢ καὶ τὸν καθυστερήσαντα τὴν ἐπιστροφήν του. Αἱ διατυπώσεις αἱ τηρούμεναι κατὰ τὸν δανεισμὸν βιβλίων ὑπὸ τῶν βιβλιοθηκῶν εἶναι αἱ ἑξῆς: Πλὴν τῆς ἀδείας δανεισμοῦ, μεθ' ἧς δέον νὰ εἶναι ἐφωδιασμένος ὑπὸ τῆς διευθύνσεως τῆς βιβλιοθήκης ὁ θέλων νὰ λάβῃ βιβλίον κατ' οἶκον, καὶ τῆς ἐγγυήσεως ἣν τυχὸν ζητεῖ ἡ βιβλιοθήκη, πρέπει, ἀφοῦ ζητήσῃ παρὰ τῆς ὑπηρεσίας τῆς βιβλιοθήκης τὸ ζητούμενον βιβλίον, νὰ προσέλθῃ εἰς τὸ γραφεῖον δανεισμοῦ, ἔνθα ὑπογράφει δανειστικὴν ἀπόδειξιν.

Ἡ ἀπόδειξις αὕτη εἶναι συντεταγμένη ἐπὶ δελτίου, εἰς ὃ ἀναγράφεται τὸ ὄνομα τοῦ δανειζομένου, ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου, ὁ τόπος καὶ τὸ ἔτος τῆς ἐκδόσεως, τὸ ἐπίσημα τῆς ταξινομήσεώς του, τὸ σχῆμά του, ὁ ἀριθμὸς τῶν τόμων καὶ ἡ ἡμερομηνία τοῦ δανεισμοῦ. Ὁ δανειζόμενος ὑπογράφων σημειοῖ τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὴν κατοικίαν του. Πλὴν τῆς ἀποδείξεως ταύτης ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ δανεισμοῦ ὁ ἁρμόδιος ὑπάλληλος τηρεῖ βιβλίον, ἐν ᾧ εἰς ὡρισμένας στήλας ἀναγράφονται τὰ ἐν τῇ ἀποδείξει σημειούμενα, ὡς καὶ ὁ χρόνος τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ βιβλίου καὶ αἱ παρατηρηθεῖσαι τυχὸν βλάβαι αὐτοῦ. Ἡ ἡμετέρα Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη, κατὰ τὸν τελευταῖον νόμον περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτῆς, ἔθεσεν ἀρκετοὺς φραγμοὺς καὶ ἐγγυήσεις πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ὑπ' αὐτῆς παρεχομένων εἰς δάνεια βιβλίων. Κατ' αὐτὸν βιβλία δανείζονται εἰς τοὺς καθηγητὰς τοῦ ἐν Ἀθήναις πανεπιστημίου καὶ ὁμοτίμων ἀνωτάτων ἐν Ἀθήναις Σχολῶν ὡς καὶ ἐπιφανεῖς ἐπιστήμονας, μὴ ἀπαιτουμένης δι' αὐτοὺς ἐγγυήσεως. Διὰ πάντα δ' ἄλλον ἀπαιτεῖται προσαγωγὴ γραμματίου καταθέσεως ἐγγυήσεως τοῦ Ταμείου Παρακαταθηκῶν καὶ Δανείων εἴτε εἰς χρήματα εἴτε εἰς χρεόγραφα τοῦ κράτους, ποσοῦ ἴσου πρὸς τὸ διπλάσιον τῆς ἀξίας τῶν δανειζομένων βιβλίων κατὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς διευθύνσεως. Δανείζονται δὲ μόνον τὰ εὐχερῶς ἀναπληρούμενα βιβλία. Ἡ διάρκεια τοῦ δανείου εἶναι μηνιαία, ἐκτὸς ἂν ὁ δανεισθεὶς ἔχῃ ἀνάγκην παρατάσεως, ὁπότε δηλοῖ τοῦτο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Βιβλιοθήκης καὶ ἂν δὲν ἔχῃ ἀνάγκην ἄλλος τοῦ βιβλίου αὐτοῦ παρέχεται ἡ αἰτηθεῖσα παράτασις. Εἰς τὸν μὴ ἀποδίδοντα ἐντὸς τῆς τεταγμένης προθεσμίας δανεισθὲν βιβλίον ἐπιβάλλεται ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῆς Βιβλιοθήκης πρόστιμον δύο δραχμῶν κατὰ βιβλίον δι' ἑκάστην ἡμέραν, εἰσπραττόμενον κατὰ τὰς περὶ εἰσπράξεως τῶν εἰς τὸ Δημόσιον ὀφειλομένων διατάξεις. Ὁ δὲ καθ' οἱονδήποτε τρόπον φθείρων ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει ἔντυπον ἢ χειρόγραφον ἀνῆκον εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην ὑποχρεοῦται εἰς τὴν καταβολὴν τῆς ἀξίας αὐτοῦ, ὁριζομένης ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ. Διὰ τὸν εἰς εὐρυτέραν κλίμακα δανεισμὸν εἰς τὸ κοινὸν βιβλίων ὑπάρχουν σήμερον ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ αἱ δημόσιαι καὶ ἰδιωτικαὶ *δανειστικαὶ* βιβλιοθῆκαι, περὶ ὧν βλ. λ. **Βιβλιοθήκη**.

Δ. Κ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

βιβλιοδεσία (ἡ)· ἡ συναρμογὴ ὡρισμένου ἀριθμοῦ φύλλων χάρτου, χειρογράφων ἢ ἐντύπων, καὶ ἡ ἕνωσις αὐτῶν εἰς τόμον διὰ τῆς ῥαφῆς ὑπὸ περικάλυμμα στερεόν, κατὰ τρόπον διευκολύνοντα τὴν χρῆσιν καὶ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ προστατεύοντα τὰ φύλλα ταῦτα ἀπὸ φθορᾶς ἢ βλάβης.

—[ΙΣΤΟΡ.] Ἡ βιβλιοδεσία τέχνη ἀρχαία ὅσον καὶ τὸ βιβλίον, ἀναπτυχθεῖσα τὰς πρώτας μ.Χ. ἑκατονταετηρίδας, ὅτε καὶ τὸ βιβλίον ἀπὸ κυλινδρικοῦ μετεσχηματίσθη εἰς ὀρθογώνιον. Ἀλλὰ καὶ ὅταν τὰ πρῶτα ἐπὶ παπύρου καὶ περγαμηνῆς χειρόγραφα εἶχον τὸ σχῆμα κυλίνδρου (βλ. λ. βιβλίον), τὴν βιβλιοδεσίαν τούτων ἀπετέλουν αἱ δερμάτιναι θῆκαι καὶ τὰ ξύλινα κιβωτίδια, ἐντὸς τῶν ὁποίων

Digitized by Google

ἐφυλάσσοντο οἱ *κύλινδροι*. Αἱ τοιαῦται δὲ θῆκαι ἐκαλοῦντο παρ' ἀρχαίοις *νάρθηκες* καὶ πολλάκις ἦσαν πολυτελέστατοι. Ἡ κυρίως ὅμως βιβλιοδεσία ἐμφανίζεται ὅταν τὸ βιβλίον ἔλαβε τὴν μορφήν, ἣν καὶ σήμερον ἔχει, τῆς τεχνικῆς ταύτης πολὺ ὀλίγον μεταβληθείσης μέχρι σήμερον. Τὰ *τετράδια* δηλαδή, ἀπὸ τὰ ὁποῖα συνέκειτο τὸ χειρόγραφον, καὶ ἅτινα ἀπετελοῦντο ἀπὸ τέσσαρα φύλλα, ὅπως καὶ ἡ λέξις δηλοῖ, ἀλλὰ πολλάκις καὶ ἀπὸ 5 ἢ 6 φύλλα διφθέρας, τὰ συνέρραπτον τὸ ἓν μετὰ τοῦ ἄλλου κατὰ τὴν ῥάχιν διὰ βοείων νεύρων ἢ δερματίνων λωρίδων, αἱ ὁποῖαι ἦσαν τέσσαρες ἢ πέντε, ἀναλόγως τοῦ σχήματος. Αἱ νευραὶ αὗται ἢ χορδαὶ ἐχρησίμευον, ἵνα προσαρμόζωνται τὰ ἐκ ξύλου ἢ φελλοῦ σκεπάσματα εἰς τὸν τόμον, διὰ νὰ ἐξασφαλίζωνται τὰ φύλλα, καὶ ἐσχημάτιζον συγχρόνως καὶ τὸν σκελετὸν τῆς βιβλιοδεσίας. Τὰ σκεπάσματα ταῦτα ἐκαλύπτοντο διὰ δέρματος ἢ ὑφάσματος μεταξωτοῦ ἢ βελούδου, εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς μάλιστα πολὺ σύνηθες ἦτο τὸ πορφυροῦν μεταξωτόν. Ἐσωτερικῶς τὰ σκεπάσματα ἐνεδύοντο διὰ φύλλου περγαμηνῆς, τὸ ὁποῖον ἐπεκτεινόμενον διπλοῦν εἰς τὸ αὐτὸ σχῆμα τοῦ βιβλίου προεφύλασσε καὶ τὸ πρῶτον γραμμένον αὐτοῦ φύλλον, ὅπως καὶ σήμερον γίνεται. Τὰ προφυλακτικὰ δὲ ταῦτα φύλλα, τὰ ὁποῖα ἐτίθεντο εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὸ τέλος τῶν βιβλίων, οἱ Βυζαντινοὶ τὰ ὠνόμαζον *παράφυλλα*. Τὴν σύνδεσιν τοῦ βιβλίου ἐκάλουν *στάχωμα* καὶ τὸν βιβλιοδέτην *σταχωτήν*. Κατὰ τὸν μεσαίωνα εἰς τὴν Δύσιν καὶ τὸ Βυζάντιον ἡ βιβλιοδεσία φθάνει εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν τῆς πολυτελείας. Κατεργασία εἰδικὴ τῶν δερμάτων ἐκτελεῖται εἰς τὰ μοναστήρια, χρυσοκέντητα ὑφάσματα καλύπτουν τὰ σκεπάσματα τῶν βιβλίων, σμάλτα ἐντεθειμένα, μετάλλιναι πλάκες, πολύτιμοι λίθοι, ἀνάγλυφα ἐλεφαντοστοῦ περικοσμοῦν τὰ ἐξωτερικὰ καλύμματα ταῦτα τῶν βιβλίων. Ἐπίσης ἐπίχρυσα ἢ ἀργυρᾶ κομβία, σκαλισμέναι γωνίαι εἰς τὰ τέσσαρα ἄκρα καὶ ἁλύσεις, δι' ὧν ἐκλείοντο τὰ βιβλία, συμπληροῦν τὴν βιβλιοδεσίαν καὶ ἀποτελοῦν ὅ,τι ὡραιότερον καὶ χαρακτηριστικώτερον παρήγαγεν ἡ βιβλιοδετικὴ τέχνη. Εἰς μερικὰ βυζαντινὰ χειρόγραφα τὸ ὅλον κάλυμμα πολλάκις ἦτο ἐκ σφυρηλάτου ἀργύρου ἢ χρυσοῦ, ἓν τοιοῦτον δὲ ἀπὸ σφυρήλατον χρυσὸν μετ' ἀναγλύφων καὶ ἐπιγραφῶν σῴζεται εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου ἐν Παρισίοις. Τὴν συνήθειαν αὐτὴν τῆς ἐπενδύσεως τῶν σκεπασμάτων τῶν βιβλίων διὰ χρυσοῦ ἢ ἀργύρου μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις διετήρησε μέχρι σήμερον ἡ Ἐκκλησία μας, εἰς τὰ Εὐαγγέλια πρὸ πάντων.

Τὴν τορευτικὴν δὲ ταύτην τοῦ ἀργύρου διὰ τὴν περικόσμησιν τῶν εὐαγγελίων εἰσήγαγον καὶ ἐξήσκουν εἰδικοὶ τεχνῖται χρυσοχόοι, Ἠπειρῶται, ἐκ τῶν ὁποίων διεκρίθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὁ Τσιμούρης, τοῦ ὁποίου, κατὰ τὸν Σπ. Λάμπρον, σῴζονται τοιαῦτα καλλιτεχνικὰ τορεύματα τριῶν εὐαγγελίων ἐν Ἀργυροκάστρῳ, ἐν Καλαρρύταις τῆς Ἠπείρου καὶ εἴς τινα ἐκκλησίαν τῆς Ἀκαρνανίας. Τὰ ἑλληνικὰ χειρόγραφα κατὰ τὸν μεσαίωνα πολὺ σπανίως δὲν εἶχον τὸ ξύλον ἐσωτερικῶς σκεπασμένον διὰ περγαμηνῆς ἢ χάρτου, ἀλλὰ τότε τοῦτο ἦτο διακεκοσμημένον διὰ γλυφῶν. Καὶ ὅταν δὲ τὸ ξύλινον σκέπασμα περιεκαλύπτετο δι' ἁπλοῦ δέρματος, τοῦτο ἐκοσμεῖτο μὲ διαφόρους ἐκτύπους παραστάσεις, τὰς ὁποίας ἐπετύγχανον κτυποῦντες ἐπὶ τοῦ δέρματος μεταλλίνην ἢ ξυλίνην μήτραν. Ὅταν ἐγένετο ἡ ἀνακάλυψις τῆς τυπογραφίας, ἡ βιβλιοδεσία τῶν βιβλίων ἐξηκολούθησε νὰ γίνηται διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου εἰς τὰ ἔντυπα, ὅπως καὶ εἰς τὰ χειρόγραφα. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ βιβλίον ἤδη ἤρχισε νὰ πολλαπλασιάζηται καὶ ταχέως νὰ διαδίδηται, οὔτε ὁ χρόνος οὔτε ὁ σκοπὸς ἐπέτρεπον τὴν πολυτελῆ καὶ δαπανηρὰν ἐπένδυσιν καὶ διακόσμησιν, ἐκτὸς εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις. Καὶ τοῦτο πρὸ παντὸς συνέβαινε, διότι κατ' ἀρχὰς ἡ βιβλιοδεσία ἐγίνετο εἰς αὐτὰ τὰ τυπογραφεῖα· ὅταν ὅμως ἤρχισαν νὰ ἐγκαθίστανται βιβλιοδετεῖα ἰδιαίτερα καὶ δὴ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἀνεπτύχθη ἐν τῇ Δύσει μία λεπτὴ βιβλιοδετικὴ τέχνη, ἡ ὁποία ἔφθασεν εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς διακοσμητικῆς τοῦ βιβλίου. Τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα διανοίγεται διὰ τὴν βιβλιοδεσίαν λαμπρὰ ἐποχή. Ἐν Ἰταλίᾳ εἰδικοὶ σχεδιασταὶ φιλοτεχνοῦν τὰ διάφορα κοσμήματα, τὰ ὁποῖα ἐμπιέζονται ἐπὶ τῶν δερμάτων, ἀπαράμιλλα εἰς καλαισθησίαν σχεδίου καὶ πλοῦτον χρωμάτων. Ὁ περίφημος Ἐνετὸς ἐκδότης τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων κλασσικῶν Ἄλδος Μανούτιος (βλ. ἐν Ἄλδοι) ἔπλασεν ἴδιον εἶδος διακοσμήσεως καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐργαζόμενοι Ἕλληνες ὑπέροχοι τεχνῖται συνετέλεσαν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς ἰταλικῆς βιβλιοδετικῆς σχολῆς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁ περίφημος Γάλλος φιλόβιβλος Grollier, εὑρισκόμενος εἰς στενοτάτας μετὰ τοῦ Ἄλδου σχέσεις, ἤντλησε τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ἰδικῆς του βιβλιοδεσίας, τὴν ὁποίαν ἐξ Ἰταλίας μετέφερεν εἰς Γαλλίαν. Τὰ βιβλία τοῦ Grollier ἐκοσμοῦντο διὰ διαφόρων τρόπων, καὶ ἄλλοτε μὲν τὰ κοσμήματα ἦσαν χρυσᾶ, ἄλλοτε δὲ πολύχρωμα, ἐπιτυγχανόμενα τὰ τελευταῖα ταῦτα διὰ τῆς ἐπικολλήσεως ἐπὶ τοῦ σκεπάσματος τεμαχίων δέρματος διαφόρων χρωμάτων. Ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ βιβλίου τότε ἐτίθετο ἐπὶ τοῦ πρώτου σκεπάσματος, διότι τὰ βιβλία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἐτοποθετοῦντο εἰς τὰς βιβλιοθήκας πλαγίως καὶ ὄχι ὄρθια, τὸ ἓν πλησίον τοῦ ἄλλου, ὅπως σήμερον. Διὰ τὸν λόγον δ' αὐτὸν ἡ ῥάχις δὲν ἐκοσμεῖτο, ἤρχισε δὲ ὁ τίτλος νὰ τίθηται ἐπ' αὐτῆς καὶ ἐπομένως νὰ διακοσμῆται αὕτη, ὅταν λόγῳ οἰκονομίας χώρου ἤλλαξεν ὁ τρόπος τῆς τοποθετήσεως τῶν βιβλίων εἰς τὰς βιβλιοθήκας καὶ ἀπὸ πλαγίας ἐγένετο ὀρθία. Ἐπίσης, θαυμασταὶ καὶ ἰσότιμοι πρὸς τὰς τοῦ Grollier ἦσαν αἱ βιβλιοδεσίαι τῶν βιβλίων τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φραγκίσκου τοῦ Α' (1515—1547), τοῦ ὁποίου τὰ βιβλία ἦσαν ἐπενδεδυμένα διὰ βαρυτίμων ὑφασμάτων ἢ λεπτότατα ἐπεξειργασμένων δερμάτων καὶ ἐκοσμοῦντο ὑπὸ πολυτίμων μετάλλων καὶ λίθων. Εἰς τὰ βιβλία ταῦτα καὶ δὴ εἰς τὰ μικροῦ σχήματος, τὸ ξύλινον σκέπασμα εἶχεν ἀντικατασταθῆ διὰ χαρτονίου, τὸ ὁποῖον κατεσκευάζετο πολλάκις ἀπὸ φύλλα παλαιῶν βιβλίων ἢ χειρογράφων, τὰ ὁποῖα συνεκολλῶντο, διὰ τοῦτο δὲ εἰς τοιαῦτα παλαιὰ σκεπάσματα βιβλίων διαλυθέντων εὑρέθησαν πολλάκις ἀξιόλογα εὑρήματα φύλλων παλαιοτύπων βιβλίων, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἄγνωστα, εἰκόνες παλαιαὶ κλπ. Ἡ μέθοδος αὕτη τῆς κατασκευῆς χαρτονίου διὰ βιβλιοδεσίαν ἀπὸ φύλλα παλαιῶν βιβλίων ἢ χειρογράφων ἦτο συνήθης καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, Ἕλληνες δὲ ἐρευνηταὶ πολλάκις ἀνεῦρον εἰς τοιαῦτα περικαλύμματα διάφορα φιλολογικὰ ἔργα καὶ ἱστορικὰ σημειώματα ὄχι μικρᾶς ἀξίας. Μεγαλυτέραν ἐπίδοσιν ἔλαβεν ἡ πολυτέλεια τῆς ἐπενδύσεως τῶν βιβλίων ἐν Γαλλίᾳ ἐπὶ Ἑρρίκου Β' καὶ Ἑρρίκου Γ', κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ὅτε διεκρίθησαν οἱ ἀδελφοὶ Λουδοβῖκος καὶ Νικόλαος Eve, βιβλιοδέται του βασιλέως Ἑρρίκου Γ'. Οἱ βιβλιοδέται οὗτοι ἐπὶ τῶν δερματίνων καλυμμάτων τῶν βιβλίων ἐπέκαιον διακοσμήσεις ἐκ φύλλων καὶ ἀνθεμίων, καθὼς καὶ χρυσοῦς θυρεοὺς διαφόρων σχημάτων, τὸ λεπτότατον δὲ καὶ καλλιτεχνικώτατον αὐτὸ εἶδος τῆς βιβλιοδεσίας ἐκαλεῖτο «à la fanfare». Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ' (1610—1643) ἐπιφανὴς βιβλιοδέτης ἀνεδείχθη ὁ Le Gascon, ὄνομα προσφιλὲς εἰς τοὺς βιβλιοφίλους, καὶ τοῦ ὁποίου τὰ χρυσώματα καὶ βιβλιοδετικὰ καλλιτεχνήματα ἐπὶ πολὺ θ' ἀναφέρωνται ὡς πρότυπα τῆς πλέον λεπτῆς τέχνης, τὴν ὁποίαν ἠδύνατο νὰ δώσῃ διὰ χειρὸς ἡ χρυσωτική.

Κατὰ μέγα μέρος διὰ τὴν ἐπένδυσιν τῶν σκεπασμάτων τῶν δεδεμένων βιβλίων ἐχρησιμοποιοῦντο δέρματα βοῶν, αἰγῶν καὶ ἄλλων κοινῶν εἰς τὴν βιβλιοδετικὴν τέχνην ζῴων, ἡ ἐκκεντρικότης ὅμως καὶ ἡ μανία τοῦ παραδόξου εἰσήγαγε, διὰ μερικὰ βιβλία, καὶ τὴν χρῆσιν δερμάτων ὀλιγώτερον κοινῶν, ὅπως τὸ τῶν κροκοδείλων, τῶν φωκῶν, τῶν ὄφεων καὶ ἀκόμη τοῦ ἀνθρωπίνου δέρματος! Ἡ βασιλικὴ βιβλιοθήκη τῆς Δρέσδης ἔχει μεταξὺ τῶν χειρογράφων αὐτῆς ἓν ἡμερολόγιον (calendrier) μεξικανικόν, γεγραμμένον ἐπὶ δέρματος ἀνθρώπου. Εἰς δὲ τὸ «Mémorial de la Librairie française», ἀναφέρεται, ὅτι βιβλιοπώλης τῶν Παρισίων ἐπώλησε δύο τόμους ἀρκετὰ περιέργους τοῦ Εὐγενίου Σύη: «Τὰ μυστήρια τῶν Παρισίων» (ἔκδοσις 1854)· εἰς τὸν κατάλογον δηλαδὴ ἀνεγράφετο ἡ ἑξῆς πρωτότυπος ἀγγελία: «Ὡραιότατον δέσιμον ἐκτελεσθὲν μὲ τεμάχιον ἀνθρωπίνου δέρματος». Μία σημείωσις δὲ ἐπὶ τοῦ ἐσωφύλλου ἀνέφερε τὰ ἀκόλουθα: «Ἡ ἐπένδυσις εἶναι ἀπὸ δέρμα γυναικὸς καὶ ἐγένετο ἀπὸ τὸν Ἀλβέρικον Ποντβίλ, 1874, ὅστις βεβαιώνει ὅτι ἡ ἐπένδυσις εἶναι πράγματι ἀπὸ ἀνθρώπινον δέρμα». Τὰ δεσίματα ἀπὸ δέρματα ἀνθρώπων δὲν εἶναι πολὺ σπάνια καὶ ὑπάρχουν πράγματι τοιαῦτα, καίτοι πολλοὶ ἠρνήθησαν τοῦτο. Εἰς τὸν «Κατάλογον» τῆς βιβλιοθήκης τοῦ *L. Weydt* (Bruxelles, 1879) ὑπάρχει ἡ ἑξῆς ἀναγραφὴ ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν 2414 («Opuscules philosophiques et littéraires» par *Suard* et *Bourdet de Vauxcelles*, Paris, Thevet in 8): «Ἀντίτυπον δεδεμένον δι' ἀνθρωπίνου δέρματος, ὅπως βεβαιοῖ σημείωσις κολλημένη εἰς τὸ ἐσώφυλλον». Ἡ σημείωσις δὲ αὕτη ποιεῖται μνείαν τῆς προελεύσεως, τῆς τιμῆς τῆς βιβλιοδεσίας καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ βιβλιοδέτου. Εἰς δὲ τὸ «Journal des Goncourt» ὁ Ἐδμόνδος ντὲ Γκονκοὺρ ἀναφέρει ὅτι βιβλιοδέτης τοῦ προαστείου Saint-Honoré τῶν Παρισίων ἐπεξειργάσθη βιβλιοδεσίαν διὰ δέρματος γυναικός. Τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἄρχεται ἡ κατάπτωσις τῆς βιβλιοδεσίας ἐν Γαλλίᾳ καὶ μόνον κατὰ τὰ μέσα τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ ἀναφαίνεται τεχνίτης μεγάλου ταλάντου καὶ πρωτοτυπίας, ὅστις ἐξέρχεται τῶν μέχρι τότε παραδεδεγμένων, ὁ Ἰω.-Κάρ. Le Monnier, βιβλιοδέτης τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης. Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις ἔδωκε σοβαρὸν κτύπημα κατὰ τῆς βιβλιοδεσίας, διότι μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ καταστρέψουν καὶ ἐξαφανίσουν τὰ εἰς τὰ καλύμματα τῶν βιβλίων εἰκονιζόμενα στέμματα, οἰκόσημα καὶ θυρεοὺς ἠκρωτηρίασαν λαμπρὰ δεσίματα πλείστων ἀριστουργημάτων. Ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῶν Παρισίων, καὶ μάλιστα ἡ Μαζαρίνειος, κέκτηται ἀρκετὸν ἀριθμὸν ὡραίων βιβλίων οὕτω πως ἠκρωτηριασμένων. Κατὰ τὴν ἐπαναστατικὴν αὐτὴν ἐποχὴν τὰ σκῆπτρα τῆς καλλιτεχνικῆς βιβλιοδεσίας ἔλαβεν ἡ Ἀγγλία, ὅπου ἐπὶ Ἐλισάβετ τῆς Β' ἔκαμε μεγάλας προόδους. Τὰ ἀγγλικὰ δεσίματα εἶναι καλῶς ἐρραμμένα, τὸ σῶμα τοῦ βιβλίου εἶναι ἐσχηματισμένον μετὰ προσοχῆς καὶ στερεόν, τελείας τέχνης. Ἐν Γαλλίᾳ ἤρχισε πάλιν ἀνακύπτουσα ἡ τέχνη περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος μὲ τοὺς ἀπαραμίλλους τεχνίτας Thouvenin, Lesné, Jolly κλπ. Περὶ τὸ 1850, χάρις εἰς τὴν ἐφεύρεσιν τῶν βιβλιοδετικῶν μηχανῶν, ἡ βιβλιοδεσία καὶ τὰ ὑλικά της μεταβάλλονται, ἀλλὰ καὶ ἡ τέχνη τοῦ δεσίματος καὶ τοῦ χρυσώματος ἐξελίσσεται γοργῶς καὶ τελειοποιεῖται εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε σήμερον νὰ φαίνηται ἀδύνατον ὅτι θὰ δυνηθῇ νὰ ὑπερβῇ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦδε ἐπέτυχε.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ βιβλιοδεσία παρηκολούθει ἐπὶ τουρκοκρατίας τὴν σύγχρονον ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης ἐν τῇ Δύσει, ἀλλ' εἰς τὸ κατώτατον αὐτῆς στάδιον, καὶ περιωρίζετο εἰς τὴν χειρωνακτικὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐπενδύσεων, διότι τὰ μέσα διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν διαμόρφωσιν ἔλειπον ὅλως διόλου. Τὰ βιβλία τὰ ὁποῖα ἐξετυποῦντο εἰς τὰ ἑλληνικὰ τυπογραφεῖα ἐξεδίδοντο διὰ μιᾶς δεδεμένα, τὰ δὲ πολὺ λεπτὰ τούτων εἶχον ἐπένδυσιν ἐκ χάρτου ἢ ἐκ χαρτονίου, τὸ ὁποῖον περιεκαλύπτετο διὰ προστύχου πολυχρόου χαρτίου. Τῶν παχυτέρων καὶ μεγαλοσχημοτέρων βιβλίων τὸ ἐκ χαρτονίου σκέπασμα, κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους, εἶχε συνήθως δερμάτινον περικάλυμμα μετὰ ἐπιτυπωμάτων καὶ ἐπιγραφῶν ἐπὶ τῆς ῥάχεως ἢ ἄνευ τοιούτων, ἀργότερον δὲ τὸ χαρτόνιον περιεκαλύπτετο διὰ χάρτου ἀντὶ δέρματος. Περισσότερον ἐπιμεμελημένη καὶ μὲ ποικιλίαν ἐπενδύσεων εἶναι ἡ βιβλιοδεσία τῶν ἑλληνικῶν βιβλίων, ἅτινα ἐξετυποῦντο ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐν Βενετίᾳ, Βιέννῃ καὶ Λειψίᾳ. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν σύστασιν τοῦ βασιλείου ἡμῶν, μὲ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν τυπογραφείων, ἤρχισαν ἱδρυόμενα καὶ βιβλιοδετεῖα, ὅπου τὰ βιβλία, ἐξερχόμενα ἐκ τῶν τυπογραφείων πλέον ἄδετα, ἐβιβλιοδετοῦντο. Μέχρι σήμερον δὲ ἡ τέχνη αὕτη ἐπαρκῶς ἀνεπτύχθη καὶ προώδευσε καὶ ἐν Ἑλλάδι, εἰσαχθέντων ἐξ Εὐρώπης ὅλων τῶν εἰδικῶν μηχανημάτων τῆς βιβλιοδετικῆς καὶ χρυσωτικῆς. Εἰς παλαιοτέραν ἐποχήν, καὶ δὴ πρὸ πεντήκοντα καὶ πλέον ἐτῶν, ἐξετελοῦντο ἐν Ἀθήναις λαμπρὰ δεσίματα ὑπὸ ἀρίστων τεχνιτῶν διὰ τὰς βιβλιοθήκας διαφόρων φιλοβίβλων, ἰδιαιτέραν δὲ ὤθησιν εἰς τὴν τέχνην ἔδωκεν ἡ ὑπὸ τοῦ τότε διευθυντοῦ τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς Ἰω. Φιλήμονος ἐπιδειχθεῖσα ἐπιμέλεια καὶ καλαισθησία διὰ τὴν βιβλιοδέτησιν τῶν βιβλίων τῆς ἀνωτέρω βιβλιοθήκης. Ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς τῆς συγχρόνου ἐποχῆς βιβλιοδέτας διεκρίθησαν ὡς ἄριστοι τεχνῖται οἱ Πέτρος Πετεφρῆς, οὗ τὸ βιβλιοδετεῖον ἦτο πραγματικὸν σχολεῖον τῆς βιβλιοδετικῆς τέχνης, καὶ Ὀρεσίτροφος, ὡς δὲ χρυσωτὴς διεκρίθη ὁ Εὐάγγελος Βαρβερόπουλος, ὅστις πρὸς ἐκμάθησιν καὶ τελειοποίησιν τῆς χρυσωτικῆς τέχνης ἀπῆλθεν εἰς Παρισίους, ὅπου καὶ ἐμαθήτευσεν ἐργασθεὶς εἰς τὰ πρῶτα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης βιβλιοδετεῖα τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης· ἐπίσης καλοὶ τεχνῖται ἀνεδείχθησαν οἱ Βασ. Κρητικός, Γ. Μίνως, Λ. Κατσυρόπουλος καὶ Μιχ. Ἀρνιώτης.

Σήμερον θαυμάσιον μουσεῖον βιβλιοδετικῆς τέχνης ἀποτελεῖ διὰ τὰς Ἀθήνας ἡ περίφημος συλλογὴ τῶν βιβλίων τοῦ μεγάλου ὁμογενοῦς φιλοβίβλου Ἰω. Γενναδίου, ἡ ἐναποτεθειμένη εἰς τὸ καλλιμάρμαρον μέγαρον τὸ ἀνεγερθὲν παρὰ τὴν Ἀμερικανικὴν Σχολήν, πρὸς ἣν καὶ ἐδωρήθησαν τὰ βιβλία ταῦτα ὑπὸ τοῦ κατόχου των. Ὡραίαν δ' ἐπίσης συλλογὴν ποικίλων δεσιμάτων καὶ πολυτελῶν ἀμφιέσεων βιβλίων ἀπέκτησεν ἐσχάτως ἡ ἡμετέρα Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη διὰ τῆς εἰς αὐτὴν παραχωρηθείσης ἀνακτορικῆς βιβλιοθήκης ἥτις περιελάμβανε τὰ βιβλία τῶν βασιλέων Ὄθωνος καὶ Γεωργίου Α'. Δ. Κ. Μ.

— [ΕΓΚΥΚΛ.] Ἡ βιβλιοδετικὴ τέχνη, μὴ ἀφισταμένη σήμερον ἀπὸ τῶν βάσεων καθ' ἃς ἠσκεῖτο καὶ κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς, παρουσιάζει οὐχ ἧττον μερικὰς βελτιώσεις καὶ τελειοποιήσεις, ὀφειλομένας εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν νεωτέρων ἐργαλείων καὶ τῶν βιβλιοδετικῶν καὶ χρυσωτικῶν μηχανῶν. Καὶ σήμερον ἔτι ἡ καλαισθησία ἢ ἰδιοτροπία τῶν βιβλιοφίλων προκαλεῖ δεσίματα ποικίλα καὶ πολυτελῆ, ἐπενδύσεις ἀπὸ δέρματα διαφόρων ζῴων σπανιζόντων ἢ ὑφασμάτων βαρυτίμων μετὰ κοσμημάτων ἐκ πολυτίμων μετάλλων κλπ. Ἡ κυρίως ὅμως βιβλιοδετικὴ τέχνη ἀφορᾷ τὰ βιβλία ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα χρειάζονται πρὸς μελέτην, ὑπόκεινται εἰς χρησιμοποίησιν συχνὴν καὶ μάλιστα εἰς δημοσίας βιβλιοθήκας, ὅπου ἡ ὑπὸ τοῦ κοινοῦ μεγάλη χρησιμοποίησις τῶν βιβλίων, καὶ δὴ ὡρισμένων κατηγοριῶν, ἀπαιτεῖ στερεώτατον δέσιμον καὶ ὑλικὰ ἀντοχῆς. Διὰ τὰ βιβλία λοιπὸν ταῦτα ἔχομεν τὰ *πλήρη δεσίματα*, ἤγουν τὴν ἐξ ὁλοκλήρου ἐπένδυσιν ῥάχεως καὶ καλυμμάτων διὰ δέρματος, τὰ *ἡμιδεσίματα*, ἐκεῖνα δηλαδὴ τὰ ὁποῖα ἔχουν τὴν

Digitized by Google

ράχιν μόνον ἐκ δέρματος τὰ δὲ καλύμματα ἐπενδεδυμένα διὰ πανίου ἢ χαρτίου, τὰ *πανόδετα*, ὅσα ἔχουν τὴν ράχιν καὶ τὰ καλύμματα διὰ πανίου μόνον ἐπενδεδυμένα, καὶ τὰ *χαρτόδετα*, ὅσα δένονται μόνον διὰ χαρτονίων, τοιαῦτα δὲ συνήθως γίνονται τὰ σχολικὰ βιβλία.

Οἱ ἀνωτέρω τρόποι τῆς ἐπενδύσεως δέον ν' ἀνταποκρίνωνται πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὸν ὄγκον, πρὸς τὸ εἶδος καὶ πρὸς τὸν προορισμὸν τοῦ βιβλίου. Αἱ διακρίσεις δὲ αὗται ἐφαρμόζονται εἰς τὰς μεγάλας βιβλιοθήκας πρὸ πάντων, τὰ βιβλία τῶν ὁποίων διαιροῦνται εἰς τρεῖς μεγάλας κατηγορίας: 1ον) Τὰ λεξικὰ καὶ τὰ βιβλία τὰ ὁποῖα οἱ ἀναγνῶσται συνεχῶς συμβουλεύονται, 2ον) τὰς συλλογὰς καὶ τὰ περιοδικὰ καὶ 3ον) τὰ χωριστὰ συγγράμματα, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἕνα ἢ πλείονας τόμους. Ἐξαιρετικῶς δύνανται ν' ἀναφερθοῦν οἱ γεωγραφικοὶ ἄτλαντες, αἱ ἐφημερίδες μεγάλου σχήματος, αἱ συλλογαὶ χαλκογραφιῶν, χειρόγραφα καὶ μουσικὰ κείμενα. Ἀλλὰ τὸ δέσιμον τῶν τελευταίων τούτων παρουσιάζει ἰδιαιτέρας ἰδιότητας. Τὰ λεξικὰ καὶ αἱ ἐγκυκλοπαιδεῖαι καὶ τὰ παρόμοια, τὰ ὁποῖα αὐτομάτως, οὕτως εἰπεῖν, ταχέως καὶ χωρὶς μεγάλην προσοχὴν συμβουλεύονται οἱ ἀναγνῶσται, ἔχουν ἀνάγκην στερεᾶς βιβλιοδεσίας καὶ εὐμεταχειρίστου καὶ διὰ τοῦτο δένονται διὰ δέρματος εἰς τὴν ράχιν καὶ πανίου εἰς τὰ καλύμματα μετὰ γωνιῶν δερματίνων πάλιν. Ἡ δευτέρα κατηγορία, ἡ τῶν συλλογῶν καὶ περιοδικῶν, ὑπόκειται εἰς συχνὴν χρῆσιν μόνον κατὰ τὸ ἔτος τῆς ἐμφανίσεώς των καὶ ὀλίγα ἔτη ὕστερον — ἰδίως τὰ περιοδικά. Ὡς ἐκ τούτου ἀπαιτεῖται καὶ εἰς ταῦτα στερεὰ δέσις, καὶ ἐπειδὴ ἀποτελοῦνται ἀπὸ πολλοὺς τόμους ἡ ἐπένδυσίς των δέον νὰ εἶναι ὁμοιόμορφος. Τέλος τὰ τῆς τρίτης κατηγορίας ἔχουν ἀνάγκην βιβλιοδεσίας καταλλήλου διὰ τὴν χρῆσιν δι' ἣν φαίνονται προοριζόμενα. Διὰ τοὺς χάρτας, ἀφοῦ οὗτοι ἐπικολληθῶσιν ἐπὶ λινοῦ ὑφάσματος, κατασκευάζεται ἰδιαίτερον κάλυμμα, εἶδος θήκης, ἐντὸς τῆς ὁποίας φυλάσσονται. Αἱ ἐφημερίδες δένονται καὶ αὗται κατ' ἴδιον τρόπον στερεὸν καὶ ἁπλοῦν. Αἱ δὲ χαλκογραφίαι ἐπικολλῶνται ἐπὶ χαρτονίων στερεῶν καὶ παχέων. Διὰ τὰ χειρόγραφα ἐπικρατοῦν διάφοροι τρόποι, μὴ ἐκφεύγοντες ὅμως τῶν ὁρίων τῆς βιβλιοδεσίας τῶν ἄλλων βιβλίων. Εἰς τὰς βιβλιοθήκας ὑπάρχουν ἀκόμη διάφοροι ἄλλαι τάξεις βιβλίων ἢ συλλογῶν, ὡς τὰ φυλλάδια, αἱ διατριβαί, προγράμματα, ἰδιαίτερα τραβήγματα κτλ., τὰ ὁποῖα, λόγῳ τῆς ἀξίας των, τοῦ μικροῦ αὐτῶν σχήματος ἢ τοῦ πάχους των, δύνανται ἁπλῶς νὰ χαρτοδεθῶσιν.

Ἡ καλὴ βιβλιοδεσία, λοιπόν, πρέπει νὰ παρουσιάζῃ τὰς ἑξῆς κυρίως ἰδιότητας, ὑπό τε τὴν ἔποψιν τῆς ἐξωτερικῆς καλλιτεχνικῆς ἐμφανίσεως καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τοῦ βιβλίου: 1) τὸ βιβλίον πρέπει νὰ εἶναι καλῶς τετυπωμένον· 2) τὰ ἐσώφυλλα δέον νὰ εἶναι ραμμένα καὶ ὄχι κολλημένα ἐπάνω εἰς τὸν τίτλον· 3) τὸ ράψιμον νὰ ἔχῃ γίνει μετὰ προσοχῆς, μὲ τρεῖς σπάγγους τὸ ὀλιγώτερον καὶ τὸ περισσότερον μὲ πέντε· 4) τὰ περιθώρια νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον κομμένα· 5) τὸ δίπλωμα καὶ τὸ ράψιμον πρέπει νὰ γίνωνται εἰς τρόπον, ὥστε νὰ μὴ προκαλοῦν ἀκανόνιστα περιθώρια καὶ τὸ βιβλίον νὰ εἶναι καλῶς ὀρθογωνισμένον· 6) τὰ χαρτόνια νὰ μὴ εἶναι πολὺ χονδρὰ οὔτε πολὺ λεπτά· 7) τὸ βιβλίον νὰ κλείῃ χωρὶς νὰ χάσκῃ, ν' ἀνοίγῃ μ' εὐκολίαν καὶ νὰ μένῃ ἀνοικτὸν εἰς οἱανδήποτε σελίδα, ἐπανακλειόμενον δὲ νὰ μὴ ἀφίνῃ οὐδὲν ἴχνος τοῦ μέρους εἰς ὃ ἤνοιξε· 8) τὰ περιθώρια τοῦ χαρτονίου νὰ ἐξέχωσιν ἐκ τοῦ λοιποῦ σώματος τοῦ βιβλίου, ἀλλ' ὄχι καὶ πολύ, τὰ δ' ἐσωτερικὰ περιθώρια τοῦ βιβλίου νὰ ἐμφανίζωνται ὁλόκληρα εἰς τὸν κρατοῦντα τὸ βιβλίον ἀνοικτόν· 9) ἡ ράχις, τὸ ράψιμον καὶ ἡ κλείδωσις ράχεως καὶ χαρτονίου νὰ εἶναι στερεά, καὶ 10) τὸ δέρμα ἢ τὸ λινὸν νὰ εἶναι καλῆς ποιότητος. Διὰ τὰ ἡμιδεσίματα, ἡ ἀναλογία τοῦ πλάτους τοῦ δέρματος ἐπὶ τοῦ χαρτονίου πρέπει νὰ εἶναι τὸ πέμπτον ἢ τὸ τέταρτον, ἀναλόγως τοῦ σχήματος, τοῦ τόμου. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ χρύσωμα τοῦ βιβλίου καὶ τὴν ἐπὶ τῆς ράχεως ἐπίθεσιν τῶν τίτλων, ὀφείλομεν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι πολὺ λεπτὴ καὶ δύσκολος. Διὰ τὰ βιβλία τῶν βιβλιοθηκῶν καὶ τῆς μελέτης τὰ ἀνωφελῆ κοσμήματα εἶναι περιττά, οἱ τίτλοι δὲ πρέπει νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν ἁπλοῖ, βραχεῖς, χωρὶς ἐκζητήσεις καὶ νὰ τίθενται εὐσταθῶς.

Τὰ βιβλία δὲν πρέπει νὰ δίδωνται πρὸς βιβλιοδέτησιν ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκ τοῦ πιεστηρίου ἔξοδόν των. Πρέπει νὰ παρέρχηται ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα καὶ νὰ κόπτωνται πρότερον τὰ φύλλα των, ἵνα ξηραίνηται ἡ μελάνη, καὶ ἔπειτα, ἀφοῦ ἑτοιμασθοῦν, νὰ παραδίδωνται εἰς τὸν βιβλιοδέτην μὲ πλήρεις ὁδηγίας πρὸς αὐτὸν περὶ τοῦ εἴδους τοῦ δεσίματος καὶ μὲ ἐπακριβῶς σημειουμένους τοὺς τίτλους. Τὸ πρὸς βιβλιοδέτησιν βιβλίον, ὅταν ἔλθῃ εἰς χεῖρας τοῦ βιβλιοδέτου, ὑφίσταται τὴν ἑξῆς ἐπεξεργασίαν. Ἀφαιρεῖται τὸ ἐξώφυλλον καὶ ξυλώνονται μετὰ προσοχῆς ἓν πρὸς ἓν τὰ τετράδια, ἂν δὲ δὲν εἶναι ἐσχηματισμένον εἰς βιβλίον, ἀλλ' ἁπλῶς εἰς τὸ βιβλιοδετεῖον προσεκομίσθησαν ἀδίπλωτα τὰ τυπογραφικὰ φύλλα, τότε θὰ διπλωθοῦν εἰς τετράδια, λαμβανομένης προσοχῆς ὅπως αἱ σελίδες ἀκολουθοῦν ἀκριβῶς κατ' αὔξουσαν τάξιν. Τὸ δίπλωμα τῶν φύλλων γίνεται ἢ διὰ τῆς χειρὸς ἢ τῆς διπλωτικῆς μηχανῆς. Κατόπιν συντίθενται καὶ τίθενται εἰς τὸν πιεστικὸν κύλινδρον ἢ κτυποῦνται διὰ σφύρας ἐπὶ πλακός, ἵνα λεπτυνθῇ ὁ χάρτης καὶ σμικρυνθῇ ὁ ὄγκος των· ἔπειτα ὁ βιβλιοδέτης κολλᾷ εἰς τὸ πρῶτον καὶ τελευταῖον τετράδιον κατὰ μῆκος τοῦ ἐσωτερικοῦ περιθωρίου μίαν λεπτὴν λωρίδα λευκοῦ λινοῦ, πλάτους ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἑκατοστοῦ τοῦ μέτρου· ἡ λωρὶς αὕτη χρησιμεύει πρὸς συγκράτησιν τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους τοῦ βιβλίου. Ἔπειτα τὸ βιβλίον τίθεται εἰς ξύλινον πιεστήριον, μὲ τὴν ράχιν ἐξέχουσαν ὀλίγον. Δι' ἑνὸς χειροπρίονος τότε ὁ βιβλιοδέτης πριονίζει τὴν ράχιν, εἰς βάθος ἑνὸς χιλιοστομέτρου σχεδόν, εἰς τρία ἕως πέντε μέρη, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τοῦ βιβλίου· ἐὰν μὲν εἶναι ὀγδόου σχήματος θὰ πριονισθῇ εἰς τρία μέρη, ἐὰν εἶναι τετάρτου εἰς τέσσαρα καὶ ἐὰν δευτέρου (φύλλου, ὅπως λ. χ. αἱ ἐφημερίδες) εἰς πέντε. Τὸ βιβλίον ὕστερον τοποθετεῖται εἰς τὸ λεγόμενον *τεζάκι*, ὅπου εἶναι τεταμένοι οἱ σπάγγοι, οἱ ὁποῖοι ἐφαρμόζονται εἰς τὰς διὰ τοῦ πριονίου σχηματισθείσας ἐντομὰς καὶ ἀρχίζει ἡ ραφὴ διὰ τῆς χειρὸς διὰ λινοῦ νήματος λεπτοῦ ἢ παχέος, ἀναλόγως τοῦ ὄγκου τοῦ βιβλίου. Πλὴν τῶν ἐντομῶν ὅπου ἐφαρμόζονται οἱ σπάγγοι, γίνονται πάντοτε καὶ ἄλλαι δύο ἐλαφρότεραι, μία πρὸς τὸ ἐπάνω μέρος τῆς ράχεως καὶ ἑτέρα πρὸς τὸ κάτω, ἵνα περᾷ ἀπ' αὐτὰς τὸ νῆμα.

Ὅταν τὸ βιβλίον ἀρχίζῃ νὰ ράπτηται, εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος χρειάζεται νὰ τοποθετηθῇ ἕνα χαρτί, χονδρὸν κατά τι, λεγόμενον *κουστέκι*, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει, ἀφ' ἑνὸς διὰ νὰ συγκρατῇ καὶ προστατεύῃ τὰ ἐσώφυλλα καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ νὰ δένεται ἡ κλωστή· τὸ κουστέκι τοῦτο μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ραψίματος ἀφαιρεῖται. Οὕτω ραφὲν τὸ βιβλίον ἐπαλείφεται εἰς τὴν ράχιν δι' ἰχθυοκόλλας ὑδαροῦς καὶ ὄχι πηκτῆς, διὰ νὰ μὴ θρύπτηται μετὰ τὸ στέγνωμα, καὶ κατόπιν ἀρχίζει τὸ κτύπημα διὰ τῆς σφύρας, ἵνα στρογγυλωθῇ ἡ ράχις. Μετὰ ταῦτα τὸ βιβλίον τίθεται εἰς τὸ πιεστήριον τῆς ράχεως, ὅπου πάλιν σφυροκοπεῖται αὕτη, ἵνα σχηματισθῇ μικρὰ αὖλαξ κατὰ μῆκος γειτνιάζουσα πρὸς τὴν ράχιν, ἥτις χρησιμεύει διὰ νὰ ἐφαρμόσουν (χωνευθοῦν) τὰ ἐκ χαρτονίου καλύμματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων γίνονται τόσαι ὀπαὶ διπλαῖ, ὅσοι εἶναι καὶ οἱ ἀντίστοιχοι σπάγγοι ἐφ' ὧν ἔχει ραφῆ τὸ βιβλίον. Οἱ σπάγγοι οὗτοι περῶνται εἰς τὰς ὀπὰς ταύτας, καὶ ἀφοῦ κοπῇ τὸ περιττὸν μέρος αὐτῶν, ξεστρήφονται καὶ ἐπικολλῶνται ἐπὶ τοῦ χαρτονίου. Αἱ ὀπαὶ δὲν εἶναι παράλληλοι, ἀλλ' ἡ δευτέρα εἶναι ὀλίγον τι ὑπεράνω τῆς πρώτης. Τὸ βιβλίον ἔπειτα, ἀφοῦ ἡ ράχις του ἀλειφθῇ ἐκ νέου μὲ ἀλευρόκολλαν, τοποθετεῖται πάλιν ἐντὸς σφιγκτῆρος ἢ κτυπᾶται διὰ νὰ καθήσῃ ἡ αὖλαξ *(λούκι)* εἰς τὸ χαρτόνιον, τὸ ὁποῖον τότε σημαδεύεται καὶ κόπτεται ἀπὸ τὴν κεφαλίδα καὶ ἀπὸ τὸ κάτω μέρος διὰ γωνίας· ὕστερον τὸ βιβλίον δένεται κατὰ μῆκος διὰ σπάγγου, κτυπᾶται πάλιν ἐλαφρὰ ἡ ράχις, ὥστε νὰ καταστῇ ἀπὸ κυρτὴ ἐπίπεδος, κόπτεται τὸ ἀντίστοιχον τῆς ράχεως μέρος τῶν φύλλων, λύεται ὁ σπάγγος καὶ αὐτομάτως πάλιν σχηματίζεται ἡ ράχις κυρτὴ καὶ ἡ ἀντίστοιχος *καμάρα* τῶν φύλλων. Κόπτονται κατόπιν τὰ περιθώρια τῶν χαρτονίων, ἐπικολλᾶται εἰς τὸ ἄνω καὶ κάτω τῆς ράχεως δι' ἀλευρόκολλας τὸ *κεφαλάρι*, λεπτὴ πολύχρωμος μεταξωτὴ ταινία, ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῆς ράχεως χαρτὶ χνουδωτὸν (δεσμιδόχαρτο) καὶ ἑτοιμάζονται πέντε λεπταὶ λωρίδες χαρτονίου διὰ νὰ γίνουν τὰ σηκώματα τῆς ράχεως. Μετὰ ταῦτα κόπτεται τὸ δέρμα μὲ ἀνάλογον περιθώριον διὰ νὰ γυρισθῇ ἐπάνω καὶ κάτω, τὸ ἐπαλείφομεν μὲ ἀλευρόκολλαν καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοποθετοῦμεν ἕνα ψιλὸν χαρτόνιον, λεγόμενον *κατάστρωμα*, εἰς τὸ ὁποῖον ἔχουν κολληθῇ καὶ τὰ σηκώματα. Οὕτω τὴν δερματίνην ἢ πανίνην ἐπένδυσιν τῆς ράχεως, ἕτοιμον πλέον, ἐπικολλῶμεν ἐπὶ τῆς ράχεως τοῦ βιβλίου, τὰ δὲ ἄκρα τοῦ δέρματος, λεπτυσμένα καταλλήλως, ἐπικολλῶνται ἐπὶ τοῦ καλύμματος καὶ γυρίζονται πρὸς τὴν κεφαλίδα καὶ τὸ κάτω μέρος, κάτωθεν τοῦ κεφσλαρίου. Κατόπιν μὲ τὸ κόκκαλον λειαίνεται καὶ τακτοποιεῖται, εἰς δὲ τὴν ράχιν *στεκόρεται*, δηλαδὴ δι' ἑνὸς εἰδικοῦ αὐλακωτοῦ ξύλου τρίβονται τὰ σηκώματα, ὥστε νὰ διακρίνωνται καὶ νὰ γίνουν λεῖα.

Τελευταία ἔρχεται ἡ ἐπένδυσις τῶν χαρτονίων, *(καπακιῶν)* μὲ πανὶ ἢ χαρτὶ χρωματιστὸν *(μαρμαρόκολλα ἢ μωσαϊκόν)*, πρῶτον ἐξωτερικῶς καὶ κατόπιν ἐσωτερικῶς· εἶτα τὸ βιβλίον ἀφίνεται ἀνοικτὸν καὶ ἀφοῦ στεγνώσῃ, κλείεται καὶ πιέζεται μὲ βάρος, συνήθως μὲ πλάκες, καὶ ἀφοῦ συμπιεσθῇ καλῶς παραδίδεται εἰς τὸν χρυσωτήν, διὰ νὰ ἐπιθέσῃ τοὺς τίτλους καὶ τὸ διακοσμήσῃ. Διὰ τὰς ἐπενδύσεις χρησιμοποιοῦνται εἰδικὰ κατειργασμένα δέρματα καὶ πρὸ πάντων τὰ λεγόμενα *σπειρωτὰ κατσίκια*· ἐπίσης χρησιμοποιοῦνται δέρματα μόσχου, προβάτου, χοίρου, τὸ μαροκινὸν δέρμα καὶ ἡ περγαμηνή, χαρτιὰ δὲ ὑπάρχουν διαφόρων εἰδῶν καὶ χρωμάτων. Καὶ αὕτη μὲν εἶναι ἡ διὰ τῆς χειρὸς ἐκτελουμένη βιβλιοδεσία, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἡ στερεωτέρα. Σήμερον προκειμένου περὶ ταχείας συνδέσεως καὶ ἐπενδύσεως ἐκδόσεων ὅλων βιβλίου τινός, τὸ μέγιστον μέρος τῆς ἐργασίας ἐκτελεῖται διὰ μηχανῶν. Ἐπίσης δὲ κατασκευάζονται ἐκ τῶν προτέρων καλύμματα, ἕτοιμα ὅπως ἐπενδύσουν τὰ συντιθέμενα καὶ ραπτόμενα τυπογραφικὰ φύλλα, τ' ἀποτελοῦντα τὸ βιβλίον. Εἰς τὰ σχολικὰ βιβλία ἐφαρμόζεται τὸ *χαρτοδέσιμον*, ἤτοι ἡ ἐξ ὁλοκλήρου διὰ χαρτονίου ἐπένδυσις, ἥτις ἐπικολλᾶται ἐπὶ τῆς ράχεως διὰ ταινιῶν. Ἴδιον δέσιμον ἀποτελεῖ τὸ ἀγγλικὸν (à la Bradel), τὸ ὁποῖον ἐκτελεῖται διὰ χαρτονίου καὶ πανίου, τὰ δὲ καλύμματα εἶναι πολὺ μαλακά. Τὸ δέσιμον τοῦτο εἶναι καλὸν καὶ κομψόν, ἀλλὰ πρέπει νὰ γίνηται μετὰ πολλῆς προσοχῆς διὰ νὰ ἔχῃ κάποιαν ἀντοχήν. Δ. Κ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

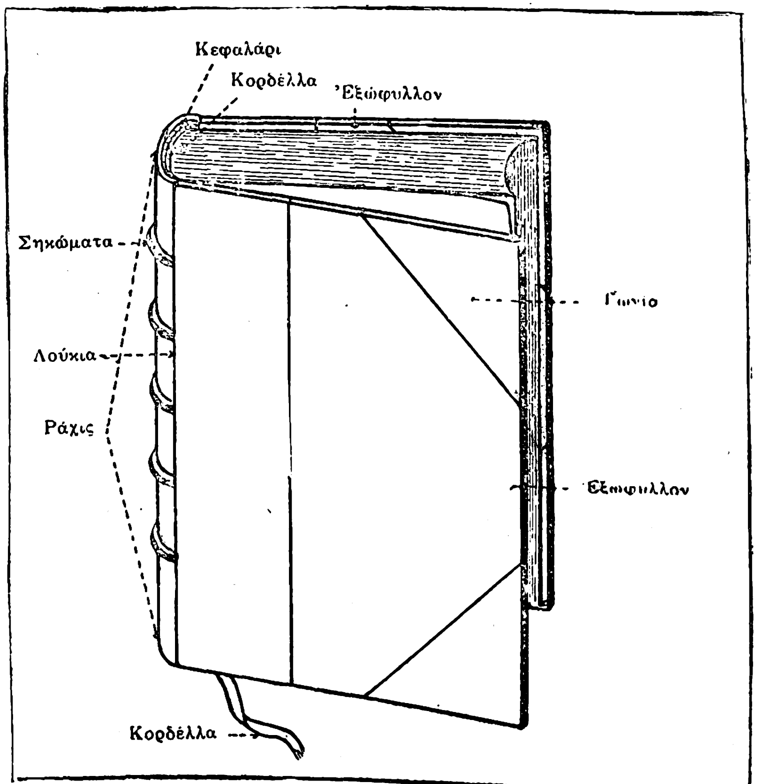

Τὰ διάφορα μέρη συνήθους βιβλιοδετικοῦ περικαλύμματος καὶ αἱ τεχνικαὶ αὐτῶν ὀνομασίαι.

βιβλιοδετεῖον (τό). Τὸ ἐργαστήριον ἐν ᾧ ἐκτελεῖται ἡ ἐργασία τῆς βιβλιοδετήσεως τῶν βιβλίων.

— [ΕΓΚΥΚΛ.] Τὸ ἐργαστήριον τοῦτο, ἵνα ἀνταποκρίνηται καλῶς εἰς τὴν τέχνην ἥτις ἐν αὐτῷ ἀσκεῖται, πρέπει νὰ εἶναι ἐφωδιασμένον δι' ὅλων τῶν μηχανημάτων καὶ ἐργαλείων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπαραίτητα σήμερον εἰς πάντα τεχνίτην βιβλιοδέτην. Αἱ ἀπαραίτητοι δὲ μηχαναὶ εἶναι ἡ *κοπτική*, ἡ *ραπτική*, ἡ *διπλωτική*, ὁ *πιεστικὸς κύλινδρος*, ἡ *ψαλίς*, *μηχανὴ πρὸς αὐλάκωσιν τῆς ράχεως τῶν βιβλίων*. Ὡς ἐργαλεῖα δὲ χρειάζονται τὸ *τεζάκι*, ὅπου εἶναι οἱ σπάγγοι τεταμένοι ὄρθιοι καὶ γίνεται ἡ ραφὴ τῶν φύλλων, *πιεστήριον μὲ σανίδας* διὰ τὴν ψαροκόλλησιν καὶ πίεσιν, *σφῦρα*, *γωνία ξύλινη* διὰ τὸ σημάδευμα τοῦ κοψίματος, *διαβήτης* μικρὸς καὶ μεγάλος, *γωνία σιδηρᾶ* διὰ τὸ κανόνισμα τῶν περιθωρίων, *σουβλί*, *φαλτσέτες*, *πριόνιον* δια τὸ πριόνισμα τῆς ράχεως, *πινέλλα* ἰχθυόκολλας καὶ ἀλευρόκολλας, *κόκκαλον*, *στέκα* διὰ τὰ σηκώματα, *μάρμαρα* σφυροκοπήματος καὶ πιέσεως.

Τὰ ἀπαραίτητα δὲ διὰ τὸν χρυσωτὴν εἶναι: Χρυσωτικὴ μηχανή, συνθετήρια, εἰδικὸν καὶ διεθνές, σειρὰ στοιχείων, κοσμήματα, στιλβωτήριον κλπ.

Δ. Κ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

βιβλιοδέτης (ὁ)· ὁ δένων βιβλία, ὁ τεχνίτης τῆς βιβλιοδεσίας.

— *[Στατιστ.]* Κατὰ τὴν τελευταίαν βιομηχανικὴν ἀπογραφὴν (1920) τὰ ἐν Ἑλλάδι βιβλιοδετικὰ ἐργαστήρια, εἰς ἃ περιλαμβάνονται καὶ τὰ τοιαῦτα

Digitized by Google

παρασκευῆς εἰδῶν χαρτοπωλείου, ἀνέρχονται εἰς 80, ἐξ ὧν τὰ 14 ἔχουν κινητῆρας δυνάμεως ἐν συνόλῳ 105 ἵππων. Εἰς ταῦτα ἀσχολοῦνται ἐν συνόλῳ 517 πρόσωπα, ὧν οἱ 124 ἰδιοκτῆται καὶ ὑπάλληλοι καὶ οἱ λοιποὶ ἐργάται, ὧν οἱ 282 ἄρρενες καὶ οἱ 235 θήλεις. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐργαστηρίων τὰ 59 (σύνολον ἐργαζομένων 198), ἐξ ὧν τὰ 2 ἠλεκτροκίνητα (ἵπποι 6), ἀπασχολοῦν 1—5 ἐργάτας, τὰ 15 (σύνολον ἐργαζομένων 157), ἐξ ὧν τὸ ἓν βενζινοκίνητον (ἵπποι 5) καὶ τὰ 5 ἠλεκτροκίνητα (ἵπποι 37), ἀπασχολοῦν 6—25 ἐργάτας καὶ τὰ 6 (ἐργαζόμενοι 286), ἐξ ὧν τὰ 5 ἠλεκτροκίνητα (ἵπποι 38), ἀπασχολοῦν ἄνω τῶν 25 ἐργατῶν ἕκαστον. Ὡς πρὸς τὴν κατανομὴν τῶν βιβλιοδετείων τούτων, τὰ 50 (ἐργαζόμενοι 535) εὑρίσκονται ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ, τὰ λοιπὰ δὲ εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς χώρας. Πλὴν ὅμως τῶν ἐν τοῖς ὡς ἄνω βιβλιοδετείοις ἀσχολουμένων, τὴν βιβλιοδετικὴν ἐπαγγέλλονται καὶ ἕτερα πρόσωπα, ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τοὺς ἀριθμοὺς τῆς ἀπογραφῆς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἰδίας χρονολογίας καθ' ἣν μὲ τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο ἀπεγράφησαν 762.

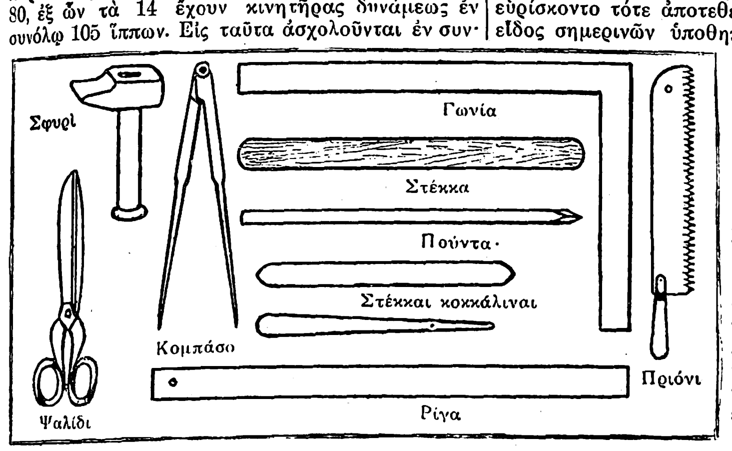

Τὰ κύρια χειροτεχνικὰ ἐργαλεῖα τοῦ βιβλιοδετείου.

Ἐν Ἀθήναις ὑφίσταται «Σωματεῖον καταστηματαρχῶν βιβλιοδετῶν καὶ τυπογράφων» καὶ «Σωματεῖον ἐργατῶν βιβλιοδετῶν» ἱδρυθὲν τῷ 1919 μὲ 288 ἀρχικῶς μέλη, διατηροῦν καὶ ταμεῖον ἀλληλοβοηθείας. Δ. Ε. Μ.

βιβλιοδέτησις (ἡ) καὶ ἰδιωμ. ***βιβλιοδέτημα*** (τό)· ἡ ἐνέργεια τοῦ βιβλιοδετεῖν, ἡ δέσις βιβλίου: «βιβλιοδέτησις καλή,—κακή,—πολυτελὴς κτλ.».

βιβλιοδετικός,—*ή*, —*όν* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν βιβλιοδέτην ἢ τὴν βιβλιοδεσίαν: «βιβλιοδετικὰ εἴδη» κ.τ.τ.· || τὸ θηλ. ***βιβλιοδετική***, ὡς οὐσιαστικὸν κατὰ παράλειψιν τοῦ *τέχνη* (βλ. λ. **βιβλιοδεσία**)· || τὸ οὐδ. ***βιβλιοδετικὰ*** (τὰ) ὡς οὐσιαστ., τὰ ἔξοδα τῆς βιβλιοδετήσεως, ἡ ἀμοιβὴ τοῦ βιβλιοδέτου.

βιβλιοθηκάριος (ὁ)· λέξις ξενικὴ (ἐκ τοῦ λατιν. bibliothecarius) σημαίνουσα τὸν ἐπιφορτισμένον τὴν φύλαξιν βιβλίων. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν γίνεται χρῆσις τῆς λέξεως **βιβλιοφύλαξ** (βλ. λ.).

βιβλιοθήκη (ἡ)· θήκη βιβλίων, κατασκεύασμα πρὸς τοποθέτησιν, ταξινόμησιν καὶ εὔκολον χρῆσιν τῶν βιβλίων· || τὸ δωμάτιον, τὸ οἴκημα ἢ τὸ οἰκοδόμημα τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν βιβλίων: «Βιβλιοθήκη τοῦ Πανεπιστημίου», «Λαϊκὴ βιβλιοθήκη»· || συλλογὴ βιβλίων πρὸς εἰδικώτερον σκοπόν: «Βιβλιοθήκη μυθιστορημάτων», «Δανειστικὴ βιβλιοθήκη»· || σειρὰ βιβλίων ὑπὸ ἑνός τινος γεγραμμένων, ἢ περὶ ἑνὸς ζητήματος πραγματευομένων ἢ ὑπὸ ἑνὸς ἐκδεδομένων: «Ἑλληνικὴ βιβλιοθήκη», ἡ ὑπὸ τοῦ Κοραῆ ἐκδοθεῖσα σειρὰ Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ποιητῶν μετὰ προλεγομένων καὶ ὑπομνημάτων κριτικῶν καὶ ἑρμηνευτικῶν· «Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ» ἢ «Μαράσλειος βιβλιοθήκη», ἡ δαπάναις τοῦ ὁμογενοῦς ἐκ Ρωσίας Μαρασλῆ ἐκδοθεῖσα σειρὰ μεταφράσεων καὶ πρωτοτύπων ἔργων· ὁμοίως «Ζωγράφειος βιβλιοθήκη»· || «Ἀπολλοδώρου βιβλιοθήκη», συνοπτικὴ μυθολογία περὶ γενέσεως τῶν θεῶν καὶ τῆς γενεαλογίας τῶν παλαιῶν γενῶν (σύγγραμμα τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων)· «Διοδώρου βιβλιοθήκη ἢ καθολικὴ ἱστορία», διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς ὁποίας ἠσχολήθη οὗτος ἐπὶ τριάκοντα ὅλα ἔτη. Β.Φ.

— [ΕΓΚΥΚΛ.] Ἡ λέξις *βιβλιοθήκη*, ἣν παρέλαβον ἐκ τῆς ἑλληνικῆς καὶ αἱ νεώτεραι εὐρωπαϊκαὶ γλῶσσαι, ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἐν Ἀνατολῇ καὶ δὴ ἐν Αἰγύπτῳ πρὸς δήλωσιν τοῦ μέρους ἢ τῆς ἀποθήκης, ὅπου εὑρίσκοντο κατατεθειμένα τὰ διοικητικὰ καὶ κοινοτικὰ ἀρχεῖα. Αἱ ἀποθῆκαι αὗται ἦσαν ἐν χρήσει ἐν Αἰγύπτῳ ἀπὸ τῆς Α' ἑκατονταετηρίδος μ. Χ., πάπυρός τις δὲ εὑρεθεὶς περιελάμβανε τὴν ἀξιοπαρατήρητον ἔκφρασιν: «παρέξαι μοι τὴν βιβλιοθήκην καθαρὰν καὶ ἄλλα ἀρχῖα (sic) αὐτόθεν». Ἡ φράσις αὐτὴ ἐν τῷ παπύρῳ ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὴν πώλησιν μέρους ἐλαιῶνος, καὶ διὰ ταύτης ὁ ἕτερος τῶν συναλλαγέντων ἐζήτει τὴν προσκόμισιν τῶν ἀναγκαίων ἐγγράφων (τίτλων) διὰ τὴν σύναψιν τῆς ἀγοραπωλησίας, τὰ ἔγγραφα δὲ ταῦτα εὑρίσκοντο τότε ἀποτεθειμένα εἰς ἰδίας ἀποθήκας, εἶδος σημερινῶν ὑποθηκοφυλακείων, εἰς ἃς ἔδιδον τὸ ὄνομα *βιβλιοθήκη*. Ἡ μεγάλη ἐπιχείρησις τῆς κτηματογραφήσεως τῆς αὐτοκρατορίας, ἀρχίσασα ἐπὶ Αὐγούστου καὶ ἐξακολουθήσασα ὑπὸ τῶν διαδόχων του, ηὐνόησε τὸν πολλαπλασιασμὸν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἐγκαταστάσεων τῶν ἀποθηκῶν τῶν ἀρχείων εἰς τὰς πρωτευούσας τῶν διοικήσεων, αἵτινες ἔλαβον τὸ ὄνομα *δημόσιαι βιβλιοθῆκαι*, ἐπεκταθὲν κατόπιν εἰς τὰς ἀποθήκας τῶν φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ἔργων.

Ἡ λέξις αὕτη λοιπὸν κατ' ἀρχὰς σημαίνουσα *τὸν τόπον*, ὅπου συνεκεντροῦντο τὰ διοικητικὰ ἢ φιλολογικὰ βιβλία, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὸ ἄθροισμα αὐτῶν τῶν βιβλίων, διετηρήθη μέχρι σήμερον ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν, λαβοῦσα σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἄλλας σημασίας. Οὕτω σημαίνει ἐπίσης καὶ τὸ ἄθροισμα βιβλίων ἀποτελούντων σειρὰν συγγραφικήν, ὡς λ. χ. ἡ «Βιβλιοθήκη» τοῦ *Φωτίου*, ἡ «Βιβλιοθήκη» τοῦ *Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου*, «Ἑλληνικὴ βιβλιοθήκη» τοῦ *Ἀδ. Κοραῆ* κλπ., ἢ τὸ ἄθροισμα βιβλίων ἀποτελούντων σειρὰν ἐκδοτικήν, ὡς λ. χ. ἡ παρ' ἡμῖν «Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ», ἡ ἐν Λειψίᾳ ἐκδιδομένη «Biblioteca Teubneriana», περιλαμβάνουσα τοὺς Ἕλληνας καὶ Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς, καὶ ἄλλαι.

Ἀλλ' ἂν ἡ λέξις βιβλιοθήκη ἐπλάσθη καὶ ἐχρησιμοποιήθη ὀλίγον ἀργά, ἡ συγκέντρωσις ὅμως καὶ διαφύλαξις τῶν πνευματικῶν προϊόντων τῶν ἀνθρώπων συμπίπτει σχεδὸν μὲ τὸν χρόνον τῆς ἐφευρέσεως τῆς γραφῆς. Αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Βαβυλῶνος καὶ τῆς Νινευὶ μᾶς ἔδωκαν τὰς πρώτας συγκεντρωμένας συλλογὰς τῶν γραπτῶν μνημείων τοῦ λόγου διὰ τῆς εὑρέσεως πλίνθων ὀπτῶν, ἐφ' ὧν ἦσαν γεγραμμένα ἱερὰ κείμενα, ἀστρονομικοὶ πίνακες, ὀνόματα θεοτήτων, δοκίμια ἱστορίας καὶ γραμματικῆς. Ἐν Νινευὶ εὑρέθησαν χιλιάδες τοιούτων πλίνθων τοποθετημένων κατὰ σειρὰν ἐπὶ σανίδων εἰς μίαν τῶν αἰθουσῶν τῶν ἀνακτόρων τοῦ Κουγιουντζὶκ καὶ ἀποτελουσῶν τὴν βιβλιοθήκην τοῦ βασιλέως τῆς Ἀσσυρίας Σαρδαναπάλου. Μέγα μέρος τούτων ἀπωλέσθη, περὶ τὰς τριάκοντα δὲ χιλιάδας ἀπόκεινται σήμερον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἐν Λονδίνῳ Βρεττανικοῦ Μουσείου. Αἱ ἀρχαιόταται αὗται συλλογαὶ βιβλίων διετηροῦντο προφανῶς πρὸς χρῆσιν τῶν βασιλέων, ὑπῆρχον ὅμως καὶ συλλογαὶ τοποθετημέναι εἰς τοὺς ναούς· ἐν Ἱερουσαλὴμ π. χ. διετήρουν βιβλία τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου καὶ ἱερὰς γραφάς· ἐν Αἰγύπτῳ, ἕκαστον ἱερὸν οἰκοδόμημα ἐφύλασσε λειτουργικά, ἰατρικὰ καὶ γεωργικὰ βιβλία. Ἡ τιμὴ ὅμως τῆς συστάσεως ἀληθῶν βιβλιοθηκῶν δὲν ἀνήκει εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀλλὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καίτοι ἡ πρώτη ἐπὶ μακρὸν παρεῖχε, μόνη αὐτή, τὴν ἀναγκαιοῦσαν εἰς τοὺς συγγραφεῖς γραφικὴν ὕλην, τὸν *πάπυρον*. Οὕτω κατὰ τὸν Αὖλον Γέλλιον πρώτη δημοσίας χρήσεως συλλογὴ βιβλίων ἱδρύθη ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Πεισιστράτου, τὴν ὁποίαν ὁ Ξέρξης κατὰ τὴν εἰς Ἑλλάδα εἰσβολήν του ἀνήρπασε καὶ ἀπήγαγεν εἰς Περσίαν, ὁπόθεν μετὰ ταῦτα, ἀνακτηθεῖσα αὕτη ὑπὸ τοῦ Σελεύκου τοῦ Νικάτορος, ἀπεδόθη εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

Ὁ Ἀθήναιος μνημονεύει καὶ τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Πολυκράτους τῆς Σάμου καὶ τὰς ἰδιωτικὰς τοῦ Νικοκράτους τῆς Κύπρου, Εὐκλείδου (τοῦ ἄρχοντος), τοῦ ποιητοῦ Εὐριπίδου καὶ τοῦ φιλοσόφου Ἀριστοτέλους, ὁ δὲ Ξενοφῶν ἀναφέρει τὴν τοῦ Εὐθυδήμου. Ἀλλ' ἐξ ὅλων τούτων, μόνον ἡ τοῦ Πεισιστράτου φαίνεται ἔχουσα χαρακτῆρα δημοσίας βιβλιοθήκης. Οἱ πεπαιδευμένοι ἐν Ἑλλάδι καὶ Ρώμῃ δὲν ἐθεώρουν ὡς ἀναγκαῖα εἰμὴ μόνον ὀλίγα βιβλία διὰ ν' ἀποκτήσουν τὰς γνώσεις ἐκείνας ἃς ἐνόμιζον ἀρκετὰς διὰ τὸν τόπον των καὶ τὴν ἐποχήν των. Αἱ ποιητικαὶ καὶ ἱστορικαὶ παραδόσεις τῆς Ἑλλάδος, ὀλίγων αἰώνων, ἀπετέλουν τὸν κοινὸν θησαυρὸν τῶν γνώσεων, πέραν τῶν ὁποίων ἐλάχιστος ἀριθμὸς πνευμάτων ἐζήτει νὰ ἐπεκταθῇ. Ἀξία λόγου ἰδιωτικὴ βιβλιοθήκη ὅμως, κατὰ τὸν Ἀθήναιον, ἦτο ἡ τοῦ Νηλέως, ὅστις εἰς Σκῆψιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας διετήρει τὴν συλλογὴν τῶν βιβλίων τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ Νηλεὺς οὗτος, κατὰ τὸν Στράβωνα, ἦτο μαθητὴς τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Θεοφράστου, ἐκληρονόμησε δὲ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ πρώτου. Ὁ Στράβων ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ βιβλιοθήκη αὕτη ἦτο ἡ πρώτη εἰς τὸ εἶδός της, ἰσχυρισμὸς τὸν ὁποῖον, δὲν πρέπει νὰ δεχθῶμεν κατὰ γράμμα, ἀλλ' ὁ ὁποῖος ὅμως, προερχόμενος ἀπὸ συγγραφέα οἷος ὁ ἐξ Ἀμασείας γεωγράφος, δεικνύει πόσον ἦτο δύσκολος κατὰ τοὺς ὡραίους χρόνους τῆς Ἑλλάδος ἡ συγκέντρωσις μεγάλου ἀριθμοῦ βιβλίων.

Οἱ κληρονόμοι τοῦ Νηλέως, φοβούμενοι τοὺς βασιλεῖς τῆς Περγάμου, συλλέγοντας καὶ λαμβάνοντας ὅπου εὕρισκον βιβλία διὰ τὴν λαμπρὰν βιβλιοθήκην ἣν ἐν Περγάμῳ ἐσχημάτιζον, ἔκρυψαν ταῦτα εἰς ὑπόγεια, καὶ κατόπιν τὰ ἐπώλησαν εἰς τὸν Τήϊον περιπατητικὸν φιλόσοφον Ἀπελλικῶνα. Ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου τούτου, ὁ Σύλλας, ὅστις ἐξεδίωξε τὰ στρατεύματα τοῦ Μιθριδάτου, μετέφερεν, εἰς Ρώμην τὴν πολύτιμον ταύτην βιβλιοθήκην. Κατὰ τὸν Ἀθήναιον ὅμως μέρος τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Νήλεως ἐπωλήθη εἰς τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαῖον τὸν φιλάδελφον, ὅστις, ὁμοῦ μὲ τὰ βιβλία ἅτινα ἀπέκτησεν ὁ ἴδιος ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Ρόδου, ἀπέστειλεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπως πλουτίσῃ τὴν ἱδρυθεῖσαν ἐκεῖ περίφημον βιβλιοθήκην. Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη τῆς Ἀλεξανδρείας (βλ. λ.), ἡ ὀνομαστοτάτη καὶ πλουσιωτάτη, ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος τῇ προτροπῇ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως. Ἀντίζηλος τῆς μεγάλης βιβλιοθήκης τῆς Ἀλεξανδρείας ἦτο ἡ τῆς *Περγάμου*, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἀτταλικῶν βασιλέων. Περὶ αὐτῆς παρὰ τοῦ Πλουτάρχου μανθάνομεν ὅτι, ὅταν ὁ ἐκ τῆς τριανδρίας Ἀντώνιος τὴν μετέφερεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν δωρήσας αὐτὴν εἰς τὴν Κλεοπάτραν, περιεῖχε 200 χιλιάδας τόμους. Ἐπίσης ἀξίαν λόγου βιβλιοθήκην ἐκέκτητο ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Περσεύς, τὴν ὁποίαν ὁ ἐν ἔτει 168 π.Χ. νικήσας αὐτὸν Αἰμίλιος Παῦλος μετεκόμισεν εἰς Ρώμην. Εἰς δὲ τὰς *Ἀθήνας* προσέτι, ὁ μέγας εὐεργέτης αὐτῶν Αἴλιος Ἀδριανὸς ἵδρυσε μεγάλην καὶ πολυτελῆ βιβλιοθήκην ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πόλεως πρὸς Β. τῆς Ἀκροπόλεως.

Τὸ οἰκοδόμημα τῆς βιβλιοθήκης ἦτο ὀρθογώνιον, μήκους 130 μέτρων καὶ πλάτους 80, περιεβάλλετο δὲ ὑπὸ 100 μαρμαρίνων κιόνων· ταύτης οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι ἦσαν ἐπίσης ἐκ μαρμάρου, ἐνῷ ἐσωτερικῶς αἱ μὲν ὀροφαὶ ἦσαν κεχρυσωμέναι, οἱ δὲ τοῖχοι ἐξ ἀλαβάστρου καὶ κεκοσμημένοι δι' ἀγαλμάτων καὶ εἰκόνων. Ἐκ τῶν ἀγαλμάτων δὲ τούτων τινὰ παρίστανον πρόσωπα ἐκ τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσείας καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν συμπεραίνεται ὅτι ὑψοῦτο μέγα τὸ ἄγαλμα τοῦ Ὁμήρου. Τὸ μέρος τῆς βιβλιοθήκης ταύτης ἀνεσκάφη τῷ 1885. Ἐπίσης βιβλιοθῆκαι ὑπῆρχον ἐν Δελφοῖς, Πάτραις, Κορίνθῳ, Μ. Ἀσίᾳ, Κωνσταντινουπόλει, Κύπρῳ, Συρίᾳ, Τιμ-γὰδ κλπ.

Ἐν Ρώμῃ, ἡ ἀρχαιοτέρα, ἡ λεγομένη τοῦ «Atrium libertatis», ἔργον τοῦ Ἀσινίου Πολίωνος, ἤνοιξε τὰς πύλας μεταξὺ τοῦ 39 καὶ 33 π. Χ., ἔκειτο δὲ αὕτη πλησίον τῆς ἀγορᾶς (Forum. Ἀναφέρονται κατόπιν ἡ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἢ *Παλατινὴ* βιβλιοθήκη, τῆς ὁποίας ἡ τοποθεσία δὲν εἶναι βεβαία καὶ ἥτις ἐγκαινιάσθη πιθανῶς ὁμοῦ μετὰ τοῦ ναοῦ, τουτέστι τὴν 9 Ὀκτωβρίου 28 π. Χ., ἡ *Ὀκταβιανή*, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου, μετὰ τὸ 23, τοῦ *Καπιτωλίου*, ἥτις κατεστράφη ὑπὸ κεραυνοῦ τῷ 189, ἡ νέα τοῦ *Αὐγούστου*, περατωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Καλλιγούλα, τοῦ ναοῦ τῆς *Εἰρήνης*, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Βεσπασιανοῦ τῷ 75, τοῦ ναοῦ τοῦ *Τραϊανοῦ* (ἢ Οὐλπιανὴ Βιβλιοθήκη), τῶν θερμῶν τοῦ *Ἀλεξάνδρου Σεβήρου*, οἰκοδομηθεῖσα ὑπὸ τοῦ συγγραφέως Ἰουλίου Ἀφρικανοῦ. Ἐκτὸς τῆς Ρώμης καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ μέρη τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἱδρύθησαν βιβλιοθῆκαι, ὅπως ἐν Ὀστίᾳ, Ἀντίῳ, κλπ.

Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω ἀπαρίθμησιν, αἱ βιβλιοθῆκαι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν Ρώμῃ ἐγκαθίσταντο εἰς τὰ συνεχόμενα παραρτήματα τῶν ναῶν, διότι ἐθεώρουν τὴν γραφὴν ὡς θεῖον δῶρον καὶ ἐπὶ πλέον τὰ βιβλία ἦσαν περισσότερον ἐν ἀσφαλείᾳ ἐν τοῖς ναοῖς. Καὶ τέλος αἱ βιβλιοθῆκαι αὗται εὑρίσκοντο εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως. Αἱ αἴθουσαι ἦσαν ὀρθογώνιοι καὶ ἐνίοτε ἁψιδωταί, εἰς τὸ βάθος δὲ ὑπῆρχε μεγάλη κόγχη ὅπου ἠγείρετο τὸ ἄγαλμα τῆς προστάτιδος θεότητος. Τοὺς τοίχους περιέβαλλε διάζωμα ὑποβασταζόμενον ὑπὸ κιόνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐπὶ τῶν τοίχων εὑρίσκοντο κοιλώματα πρὸς τοποθέτησιν τῶν ἑρμαρίων, δρύφακτα δὲ πρὸ αὐτῶν ἠμπόδιζον τὴν προσέγγισιν. Συχνάκις, ὡς ἐν Timgad (Ἀφρικῇ), οἱ τοῖχοι ἦσαν ἐπενδεδυμένοι διὰ μαρμαρίνων πλακῶν λευκῶν ἢ πρασίνων, μετὰ ραβδώσεων καὶ ἀναγλύφων. Ἡ ὀροφὴ δὲ ἦτο ἐνίοτε πλουσίως διακεκοσμημένη. Πρὸς τὴν κυρίαν αἴθουσαν ἔκειντο δευτερεύουσαι, εἰς ἃς ἦτο ἀπηγορευμένη ἡ εἴσοδος εἰς τὸ κοινόν. Ἡ βιβλιοθήκη ἦτο διῃρημένη εἰς δύο τμήματα—λατινικὴν καὶ ἑλληνικήν—,ἀντιστοιχοῦντα ἐνίοτε εἰς δύο χωριστὰ οἰκοδομήματα, ὅπως εἰς τὴν *Οὐλπιανὴν* βιβλιοθήκην.

Διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν *κυλίνδρων* (διότι τὸ σχῆμα τῶν βιβλίων τότε ἦτο κυλινδρικὸν) εἶχον ἑρμάρια κρεμαστὰ (βιβλιοθήκη Περγάμου) ἤ, τὸ συνηθέστερον, ἐντετοιχισμένα μετὰ θυρῶν διφύλλων. Τὸ δεύτερον εἶδος εἶχεν ἐφαρμοσθῇ εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῆς Ρώμης. Εἰς τὰς δευτερευούσας αἰθούσας εὑρίσκοντο τὰ *πήγματα*, ἤτοι ἐταζέραι, εἶδος ἑρμαρίων ἄνευ θυρῶν, ἃς ἐτοποθέτουν εἰς τὸ μέσον τῆς αἰθούσης ἢ πρὸς τοὺς τοίχους, καὶ τὰ ὁποῖα ὑψοῦντο πολλάκις μέχρις ὀροφῆς. Ἀγάλματα, προτομαὶ θεῶν, αὐτοκρατόρων ἢ διασήμων ἀνδρῶν, ἐστόλιζον τὴν μεγάλην αἴθουσαν. Ἐν Περγάμῳ διεκρίνετο εἰς τιμητικὴν θέσιν τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς καὶ εἰς τὰ κοιλώματα τῶν τοίχων

Digitized by Google

τὰ τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Ἀλκαίου, τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Τιμοθέου τῆς Μιλήτου καὶ ἄλλων σοφῶν καὶ συγγραφέων.

Τὸ περιεχόμενον τῆς βιβλιοθήκης συνέκειτο πρὸ παντὸς ἀπὸ ποιητικὰ καὶ ἱστορικὰ συγγράμματα, ἤτοι ἀπὸ κλασσικοὺς Ἕλληνας καὶ Λατίνους συγγραφεῖς. Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἡ Οὐλπιανὴ καὶ ἴσως καὶ ἄλλαι ἔτι εἶχον, ἐκτὸς τούτου, τὸν χαρακτῆρα ἀρχείων. Ἡ πρώτη, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου, περιέλαβεν ἔγγραφα τοῦ κράτους: Τὰ σιβυλλικὰ βιβλία καὶ τὰ χειρόγραφα τῶν πρώτων αὐτοκρατόρων, προωρισμένα νὰ μείνουν ἀνέκδοτα. Ἡ δευτέρα, ἡ Οὐλπιανή, ἐγένετο βραδύτερον εἶδος κρατικοῦ ἐπιστημονικοῦ ἱδρύματος, ὅπου οἱ ἱστορικοὶ μετέβαινον νὰ συμβουλευθοῦν τὰς πηγάς· ἐφυλάσσοντο δ' ἐκεῖ αἱ ἀποφάσεις τῆς Συγκλήτου, τὰ ἔδικτα τῶν ἀρχαίων πραιτόρων καὶ ἡ ἀλληλογραφία τῶν αὐτοκρατόρων. Ὁ πλουτισμὸς τῶν βιβλιοθηκῶν ἐγένετο ἐκ διαφόρων πηγῶν, ἐξ ἀγορῶν καὶ δωρεῶν. Ἕκαστος συγγραφεὺς ἐθεώρει τιμήν του νὰ ἴδῃ τὰ συγγράμματά του γινόμενα δεκτὰ εἰς μίαν βιβλιοθήκην, καὶ διηγοῦνται ὅτι ὁ Ὀβίδιος ἐδοκίμασε βαθεῖαν θλῖψιν, ὅταν ἔμαθεν ὅτι τὰ τελευταῖα βιβλία του δὲν ἐγένοντο δεκτά. Οἱ αὐτοκράτορες ἐνίοτε ἀπηγόρευον τὴν εἰς τὸ κοινὸν παροχὴν ὡρισμένων βιβλίων καὶ προέγραφον μάλιστα ἀπὸ τῆς βιβλιοθήκης διαφόρους συγγραφεῖς. Ὁ Καλιγούλας μάλιστα ἔφθασε μέχρι τοῦ σημείου νὰ διατάξῃ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἔργων τοῦ Βιργιλίου καὶ Τίτου Λιβίου, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ἀνεγνώριζε κανὲν τάλαντον. Πλὴν τῶν δύο τμημάτων, τῶν ὑπαρχόντων χωριστὰ εἰς ἑκάστην βιβλιοθήκην, τοῦ λατινικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ, τὰ ὁποῖα εἶχον καθὲν ἴδιον προσωπικὸν καὶ διοίκησιν, ἀργότερον ἱδρύθη καὶ τρίτον, χριστιανικόν, εἰς τὰς ἰδιωτικὰς βιβλιοθήκας.

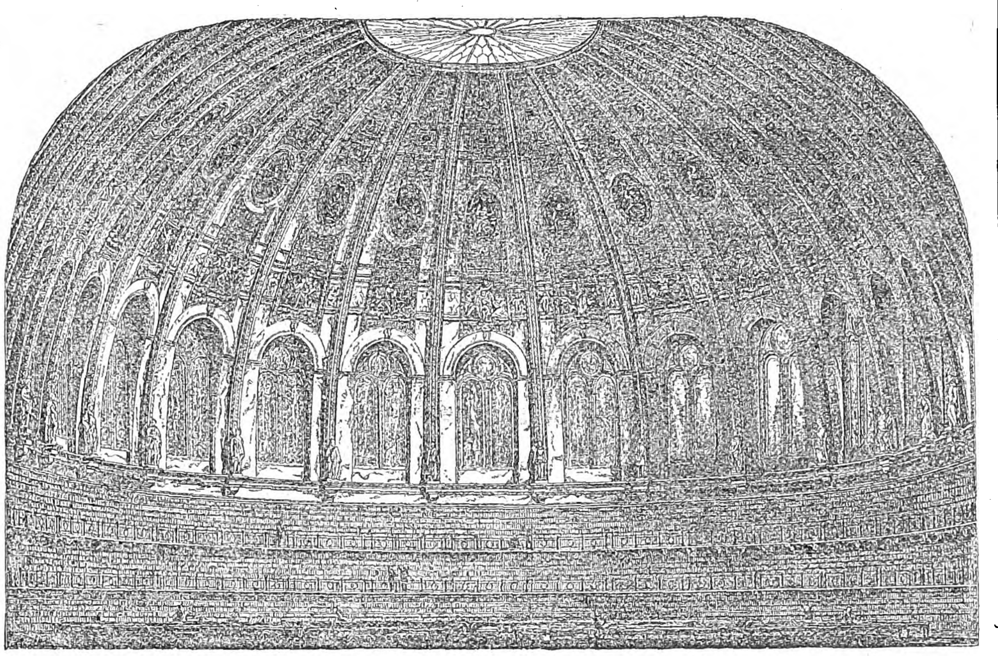

Ἐσωτερικὴ ὄψις ἀναγνωστηρίου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἐν Λονδίνῳ Βρεττανικοῦ μουσείου.

Διὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τόμων, οὓς περιεῖχον αἱ δημόσιαι βιβλιοθῆκαι, δὲν ἔχομεν δυστυχῶς καμμίαν ἀκριβῆ πληροφορίαν. Γνωρίζομεν ὅτι ἐπὶ Νέρβα, ἰδιώτης, ὁ γραμματικὸς Ἐπαφρόδιτος ὁ Χαιρωνεύς, ἀπέθανεν ἐν Ρώμῃ καταλιπὼν 30 χιλιάδας βιβλίων καὶ μετὰ ἕνα αἰῶνα ὁ ἰατρὸς Κόϊντος Σερένος Σαμμόνικος ἐκληροδότησεν εἰς τὸν Γορδιανὸν τὸν νεώτερον 62 χιλιάδας τόμων. Αἱ μεγάλαι βιβλιοθῆκαι τοῦ Παλατίνου καὶ ἡ Οὐλπιανὴ ἦσαν πλουσιώταται. Διὰ τὰς ἥττονος ἀξίας βιβλιοθήκας ἔδωκαν κατὰ προσέγγισιν τοὺς ἑξῆς ἀριθμούς: 23 χιλιάδας διὰ τὴν ἐν Τιμγὰδ βιβλιοθήκην, 15 χιλ. διὰ τὴν τῆς Ἐφέσου καὶ 40 χιλ. διὰ τὴν τοῦ νέου ναοῦ τοῦ Αὐγούστου.

Περὶ τῶν καταλόγων τῶν βιβλιοθηκῶν αὐτῶν σπανίως ἀπαντῶνται πληροφορίαι εἰς τοὺς Λατίνους συγγραφεῖς. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ἐν Ρώμῃ εἶχον παραδεχθῆ τὸ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐφαρμοζόμενον σύστημα κατατάξεως τῶν βιβλίων. Ὁ μέγας κατάλογος εἰς 120 τόμους, τὸν ὁποῖον ὁ Καλλίμαχος εἶχε συντάξει μετὰ τῶν συνεργατῶν του, ἢ εἶχε σχηματίσει χρησιμοποιῶν ἐργασίας ἐκτελεσθείσας ἤδη, ἦτο ἔργον πολὺ λεπτομερὲς καὶ πλῆρες, οἷον σήμερον γίνεται μόνον προκειμένου περὶ χειρογράφων ἢ ἀρχετύπων. Εἶχε πολλὰς ὑποδιαιρέσεις ἢ *πίνακας*· ποιητὰς ἐπικοὺς καὶ λυρικούς, δραματικούς, δικανικούς, φιλοσόφους, ἱστορικούς, ῥήτορας καὶ διαφόρους συγγραφεῖς. Πλὴν τῆς ἀναγραφῆς τοῦ τίτλου τοῦ συγγράμματος προσέθετον βιογραφικὰς πληροφορίας τοῦ συγγραφέως, μνείαν τοῦ ὁλικοῦ ἀριθμοῦ τῶν στίχων, βραχεῖαν ἀνάλυσιν καὶ κριτικὰς παρατηρήσεις. «Ἐν ὀλίγοις, ὡς πολὺ ὀρθῶς εἶπεν ὁ Langie, οἱ πίνακες ἢ κατάλογοι τῆς Ἀλεξανδρείας φαίνεται ὅτι περιεῖχον ὕλην ὁμοίαν πρὸς τὴν τῶν Manuel du libraire τοῦ Brunet, τοῦ Dictionnaire des anonymes τοῦ Barbier, καὶ τῶν Supercheries littéraires τοῦ Querard».

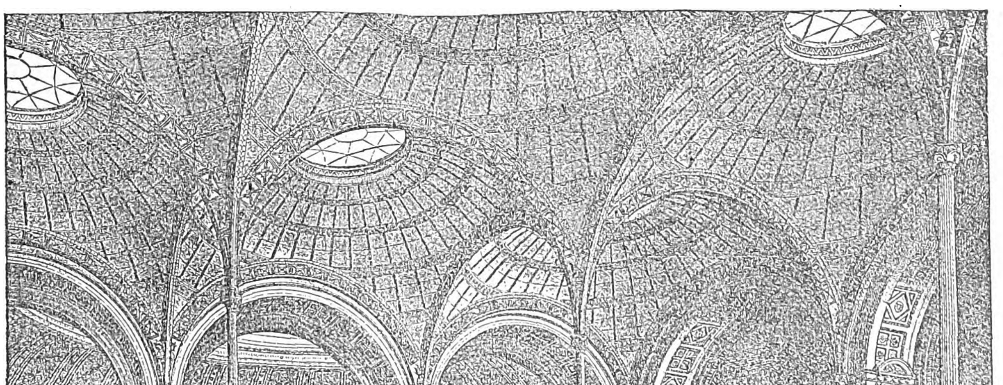

Ἀναγνωστήριον τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων.

Ἡ διεύθυνσις τῶν δημοσίων βιβλιοθηκῶν τῆς αὐτοκρατορίας ἦτο ἀνατεθειμένη εἰς ἕνα procurator bibliothecarum, ὅστις ἀναφέρεται κατὰ πρώτην φορὰν ἐπὶ μιᾶς ἐπιγραφῆς τῆς ἐποχῆς τοῦ Κλαυδίου. Ὁ μισθός του ἦτο 60 στατήρων, ἤτοι 42 χιλιάδες δραχμῶν περίπου. Προϊστάμενος ἑκάστης βιβλιοθήκης ἦτο εἷς διευθυντὴς ἢ praefectus, ὅστις εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγάς του ὑπαλλήλους, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πολλούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀπὸ τοῦ Δ΄ αἰῶνος διεκρίνοντο οἱ librarii ἢ ἀντιγραφεῖς καὶ οἱ antiquarii ἢ παλαιογράφοι καὶ οἱ λοιποὶ βιβλιοθηκάριοι, οἱ ἐξυπηρετοῦντες τοὺς ἀναγνώστας, ὁ οἰκονόμος ἢ φροντιστὴς δι' ἕκαστον τμῆμα καὶ οἱ κλητῆρες.

Αἱ δημόσιαι βιβλιοθῆκαι τῆς Ρώμης δὲν ἦσαν πολυσύχναστοι. Οἱ ἐν αὐταῖς εἰσερχόμενοι ἔπρεπε νὰ ἔχουν κάποιαν ἀνωτέραν μόρφωσιν καὶ ἐκτὸς τούτου εἰδικὴν ἄδειαν διὰ τὴν εἰς τὰ ἀρχεῖα εἴσοδον. Ἀναφέρεται ἡ περίπτωσίς τινος Alenus, ὅστις κατώρθωσε ν' ἀντιγράψῃ λάθρα ἐπισήμους πράξεις μὴ προωρισμένας πρὸς δημοσίευσιν, ἐπιτυχὼν νὰ εἰσέλθῃ διὰ πλαστῆς ἀδείας. Τὰ βιβλία ἐδανείζοντο καὶ κατ' οἶκον, ἔπρεπεν ὅμως ὁ δανειζόμενος νὰ παράσχῃ χρηματικὴν κατάθεσιν ἢ ἐγγύησιν. Οὕτω πολλὰς ἀρχὰς καὶ διατάξεις ἐφαρμοζομένας εἰς τὰς σημερινὰς βιβλιοθήκας εὑρίσκομεν κρατούσας εἰς τὴν κλασσικὴν Ρώμην ἢ καὶ προγενέστερον.

Ἡ τοποθέτησις ὅμως καὶ διάταξις τῶν βιβλίων εἰς τὰς ἀρχαίας βιβλιοθήκας ἦτο πολὺ διάφορος τῆς σημερινῆς, ὡς ἐκ τῆς μορφῆς καὶ τοῦ σχήματος τὸ ὁποῖον εἶχον τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Τὸ τετράγωνον βιβλίον, ὁ codex cadratus λεγόμενος, ἦτο σχεδὸν ἄγνωστον καὶ τὸ ἐπικρατοῦν σχῆμά του ἦτο τὸ κυλινδρικόν, ὡς ἐκ τούτου ἦτο καὶ διάφορος τῆς σημερινῆς ἡ τοποθέτησίς του ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις. Τὰ ῥάφια τῶν ἑρμαρίων δηλαδὴ εἶχον χωρίσματα, ὅπως συνηθίζουν σήμερον εἰς τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα, καὶ οἱ κύλινδροι ἐτοποθετοῦντο εἰς αὐτὰ κατὰ συγγράμματα εἰς δέσμας. Ἕκαστος κύλινδρος ἦτο περιτυλιγμένος εἰς κοντόν, ξύλινον ἢ πολλάκις καὶ ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, καὶ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἄκραν ἦτο προσηρμοσμένος ἱμὰς ἐκ περγαμηνῆς ἢ παπύρου, ὅστις ἀνέγραφε τὸ ἔργον ἢ τὰ μέρη τοῦ ἔργου, ἅτινα περιεῖχεν ὁ πάπυρος. Τὰ τετράγωνα τυχὸν ἐπὶ περγαμηνῆς χειρόγραφα ἐτοποθετοῦντο πλαγίως καὶ οὐχὶ ὄρθια, ὡς σήμερον. Τὰ ἔπιπλα ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐτοποθετοῦντο ἦσαν, ὡς εἴπομεν, ἑρμάρια κλειστά, ὁπόθεν καὶ τὸ ὄνομα armarius, σημαῖνον τὸν βιβλιοφύλακα. Ἐδίδετο δὲ μεγάλη προσοχὴ διὰ τὴν καλὴν συντήρησιν τῶν βιβλίων καὶ κυλίνδρων καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν βιβλιοθηκῶν. Ὁ δὲ Βιτρούβιος ἐν τῷ περὶ ἀρχιτεκτονικῆς ποιήματί του ἀσχολεῖται περὶ τοῦ θέματος τούτου, συνιστῶν ὅπως αἱ βιβλιοθῆκαι εἶναι ἐκτεθειμέναι πρὸς ἀνατολὰς διὰ νὰ ἔχουν περισσότερον φῶς τὴν ἡμέραν καὶ διὰ νὰ ἀποφεύγουν τὴν ὑγρασίαν καὶ τοὺς σκώληκας, οἵτινες γεννῶνται ἀπὸ τοὺς δυτικοὺς καὶ μεσημβρινοὺς ἀνέμους.

Ἐν *Κωνσταντινουπόλει* πρῶτος ὅστις ἵδρυσε δημοσίαν βιβλιοθήκην ἦτο ὁ Κωνστάντιος, ὁ υἱὸς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἀναφέρεται δὲ ἐπίσης καὶ βιβλιοθήκη, ἣν ᾠκοδόμησεν ὁ Ἰουλιανὸς ἐν τῇ Βασιλείῳ στοᾷ. Αὕτη δὲ φαίνεται ὅτι ἦτο ἡ ἐπὶ Βασιλίσκου τῷ 477 καταστραφεῖσα ἐκ πυρκαϊᾶς, περιέχουσα τότε κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς ἱστορικοὺς περὶ τὰς 120 χιλιάδας τόμων. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν πυρκαϊὰν ταύτην ἐσχηματίσθη πάλιν νέα αὐτοκρατορικὴ βιβλιοθήκη, ὡς ἀναφέρει ὁ Ζωναρᾶς «ἐν τῇ καλουμένῃ Βασιλικῇ ἔγγιστα τῶν Χαλκοπρατείων» ἢ κατὰ τὸν Μανασσῆν «ἐγγὺς τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας». Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ὀγδόου αἰῶνος περιελάμβανε 33500 τόμους καὶ ἦτο τὸ κέντρον οἰκουμενικῆς σχολῆς, τῆς ὁποίας προΐστατο ὁ «οἰκουμενικὸς διδάσκαλος» μετὰ δώδεκα ἄλλων ὑποδεεστέρων λογίων. Ἀλλὰ Λέων ὁ Ἴσαυρος χολωθεὶς κατὰ τῶν διευθυνόντων τὸ ἵδρυμα τοῦτο, οἵτινες δὲν ὑπεχώρουν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις του, διέταξε τῷ 726 τὴν πυρπόλησιν τῆς βιβλιοθήκης μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ λογίων. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀνῳκοδομήθη νέα βασιλικὴ βιβλιοθήκη, ἡ ὁποία ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου εὑρίσκετο ἐν τῷ Μεσοπάτῳ τοῦ βασιλικοῦ ἀνακτόρου, ἀλλ' ἐπειδὴ μεταγενεστέρως μετὰ τὸν αὐτοκράτορα ἐκεῖνον μέρος τοῦ Μεσοπάτου φαίνεται κατεχόμενον ὑπὸ τῶν βασιλικῶν εὐνούχων, πιθανὸν ἡ βιβλιοθήκη νὰ μετεκομίσθη ἀλλοῦ, ἄγνωστον ποῦ. Ὁ πλοῦτος τῆς αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης καὶ τῶν ἄλλων ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν «Μυριόβιβλον» τοῦ *Φωτίου*, ἐν τῇ ὁποίᾳ περιέχεται περιγραφὴ καὶ ἀνάλυσις διακοσίων ὀγδοήκοντα συγγραφῶν τῶν ἀρχαίων χρόνων, τὰς ὁποίας ἀνέγνωσεν ὁ σοφὸς ἐκεῖνος Πατριάρχης, καὶ ἐκ τῶν ὁποίων πολλαὶ ἀπωλέσθησαν. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἀπαιθι-

Digitized by Google

σματα ἐξ ἀρχαίων συγγραφέων, ἅτινα ἔγιναν κατὰ διαταγὴν τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου, ἀποδεικνύουν τὸν πλοῦτον τῆς ἐκ τῆς ἀρχαιότητος σῳζομένης φιλολογίας μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἀλλὰ ὁ πλοῦτος ὅμως ἐκεῖνος ἠλαττώθη κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων (1204), ὅτε πυρκαϊὰ ἐκραγεῖσα ἐν τῇ βασιλευούσῃ καὶ διαρκέσασα ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας κατέστρεψε καὶ πολλὰ φιλολογικὰ μνημεῖα, κατὰ ῥητὴν δὲ ὁμολογίαν τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου, ἀπὸ τότε ἤρχισε καὶ ἡ διαρπαγὴ τῶν χειρογράφων ὑπὸ τῶν Λατίνων καὶ ἡ ἀπαγωγὴ τούτων ἐξ Ἑλλάδος εἰς τὴν Δύσιν. Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως, ἡ Κωνσταντινούπολις δὲν ἐστερήθη βιβλιοθήκης αὐτοκρατορικῆς, λείψανα δὲ τῶν χειρογράφων αὐτῆς πρέπει νὰ θεωρηθοῦν τὰ διασωθέντα ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Σεραγίου, ἅτινα ἀναφέρει ὁ Σκαρλάτος Βυζάντιος ἐν τῷ συγγράμματί του «Κωνσταντινούπολις» (τόμ. Α΄ σ. 172 κ. ἑ.). Μετὰ δὲ τὴν ἅλωσιν τοῦ 1453 οἱ Τοῦρκοι διεσκόρπισαν τὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον εἰς τὰς διαφόρους τῆς Κωνσταντινουπόλεως βιβλιοθήκας. Κατὰ τὸν Δούκαν δὲ καὶ τὸν Κριτόβουλον, οἱ Τοῦρκοι ὅλα τὰ βιβλία τὰ ἐφόρτωσαν εἰς ἁμάξας καὶ τὰ διέσπειραν ἁπανταχοῦ ἐν Ἀνατολῇ καὶ Δύσει. Ἀντὶ ἑνὸς νομίσματος ἐπωλοῦντο δέκα βιβλία τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Πλάτωνος, θεολογικὰ καὶ εὐαγγέλια μετὰ πολυτελῶν διακοσμήσεων, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀφοῦ ἀφαιροῦσαν τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον ἢ τὰ ἐπώλουν ἢ τὰ ἀπέρριπτον. Ὁ Λαυρέντιος Κυρῖνος, ἐν ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν πάπαν Νικόλαον Ε΄, ἀναβιβάζει τὴν γενομένην τότε ἀπώλειαν εἰς 120 χιλιάδας τόμων καὶ πλέον, ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς οὗτος δέον νὰ θεωρηθῇ λίαν ὑπερβολικός. Περὶ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Σεραγίου πολλὰ κατὰ καιροὺς ἐγράφησαν καὶ ἐθρυλλήθησαν, ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἦτο ἀληθές, ἐφόσον ἡ εἰς αὐτὴν εἴσοδος ἀπηγορεύετο εἰς πάντας, μόνον δὲ ὁ Φρειδ. Blass κατόπιν ἐπιμελοῦς ἐξετάσεως ἀποκατέστησε τὴν ἀλήθειαν τῷ 1888 ἐν τῷ περιοδικῷ Hermes.

Ἐκτὸς τῆς αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι δημόσιαι ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τοιαύτη ἦτο π.χ. ἡ Βιβλιοθήκη τῆς οἰκουμενικῆς σχολῆς καὶ ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Ἀκαδημίας, ἥτις ἀνασυνέστη ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, εἰς ἣν Ἀκαδημίαν, τὰ μὲν νομικὰ ἐδίδασκεν ὁ Ἰωάννης Ξιφιλῖνος, τὰ δὲ φιλοσοφικὰ ὁ Μιχαὴλ Ψελλός.

Πλὴν τῶν δημοσίων βιβλιοθηκῶν ὑπῆρχον ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἰδιωτικαὶ ἀξιόλογοι, πολλαὶ δὲ ἐξ αὐτῶν ἐξηκολούθησαν νὰ ὑπάρχουν καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν. Παλαιοὺς δὲ καταλόγους τοιούτων ἰδιωτικῶν βιβλιοθηκῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Ραιδεστῷ κατὰ τὸν ΙΣΤ΄ αἰῶνα, ἐν αἷς ἐσῴζοντο ἀκόμη συγγραφεῖς ἀπολεσθέντες, δύναται ὁ ἐνδιαφερόμενος νὰ εὕρῃ ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Rich. Förster «De antiquitatibus et libris mss. Constantinopolitanis, Rostock 1877». Καὶ εἰς ἄλλας δὲ πόλεις τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ὑπῆρχον ἀξιόλογοι βιβλιοθῆκαι ἰδιωτικαί, ὡς ἡ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος βιβλιοθήκη τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου, τὴν ὁποίαν ὁ περιώνυμος μητροπολίτης Ἀθηνῶν εἶχε καταρτίσει πλήρη ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Ἀθήναις, καὶ τὴν ὁποίαν ἀπώλεσεν ὅτε ἠναγκάσθη, πρὸ τῶν ἐπερχομένων κατὰ τῶν Ἀθηνῶν Λατίνων, νὰ καταλίπῃ τὴν ὑπ' αὐτοῦ προεδρευομένην πόλιν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1204 καὶ νὰ ἀπέλθῃ εἰς Κέαν (*Σπ. Λάμπρου* ἐν τῷ περιοδ. «Ἀθηναίῳ» τόμ στ΄ σελ. 354 κ. ἑ.). Μεταξὺ τῶν ἰδιωτικῶν βιβλιοθηκῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐξαιρετικὴν θέσιν κατεῖχεν ἡ τοῦ Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης, τῆς ὁποίας, ὡς ἀναφέρει ὁ Σπ. Λάμπρος, λείψανα πάντως θὰ ἐσώθησαν ἐν τῇ συλλογῇ τῶν χειρογράφων τοῦ γυμνασίου τῆς πόλεως ἐκείνης. Περὶ δὲ ἄλλων ἰδιωτικῶν βιβλιοθηκῶν ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις πολλαὶ μονογραφίαι καὶ ἄρθρα ἔχουν γραφῇ, ὧν σπουδαιότεραι τὸ παρὰ τοῦ W. Müller «Janos Laskaris» ἐν τῷ περιοδικῷ «Zentralblatt für Bibliothekswesen, 1884».

Ἀξιολογώτεραι ὅμως πολὺ τῶν ἰδιωτικῶν βιβλιοθηκῶν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ἦσαν αἱ μοναστηριακαί. Εἰς ταύτας, φυσικῷ τῷ λόγῳ, αἱ συλλογαὶ ἀπηρτίζοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ ἔργα τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ λειτουργικά, βίους καὶ μαρτύρια ἁγίων, δὲν ἔλειπον ὅμως καὶ τὰ γραμματικά, ἱστορικά, ποιητικὰ καὶ ἔργα τῶν ἐγκρίτων συγγραφέων τῆς ἀρχαιότητος. Τὰς βιβλιοθήκας δὲ ταύτας κατὰ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων πεπαιδευμένοι μοναχοὶ οὐ μόνον διεφύλαξαν ἀγρύπνως, ἀλλὰ καὶ ἐφρόντισαν νὰ πλουτίζουν, ἀντιγράφοντες μετὰ προσοχῆς παλαιὰ ἢ ἐφθαρμένα χειρόγραφα καὶ κοσμοῦντες ταῦτα διὰ τῶν ὡραίων χρωματιστῶν «ἱστοριῶν» καὶ μικρογραφιῶν, διαφυλάξαντες καὶ ἐν τούτῳ τὴν ὡραίαν παράδοσιν τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Ὁ ζῆλός των ὅμως πρὸς ἐγγραφὴν καὶ διάσωσιν συγγραμμάτων ἐκκλησιαστικῶν καὶ λειτουργικῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ ἔλλειψις ἀφ' ἑτέρου περγαμηνῶν ἤγαγεν εἰς τὴν ἀνάγκην ὅπως ἀποξέωσι περγαμηνὰς περιεχούσας κλασσικοὺς συγγραφεῖς, ἵνα γράψωσιν ἐπ' αὐτῶν τὰ ἐκκλησιαστικοῦ περιεχομένου. Τὰ τοιαῦτα χειρόγραφα λέγονται παλίμψηστα (βλ. λ.).

Τῶν βιβλίων ἅτινα ἀπέκειντο εἰς τὰς μοναστηριακὰς βιβλιοθήκας, εἰς τὰς μεγάλας μάλιστα μονὰς καὶ κατὰ τοὺς χρόνους καθ' οὓς ἤκμαζεν ὁ μοναχικὸς βίος, ἐγένετο πολλὴ χρῆσις, οἱ κανονισμοὶ δὲ τῶν μονῶν ὥριζον ὅτι τὰς ἡμέρας καθ' ἃς οἱ μοναχοὶ εἶχον ἀργίαν τῶν σωματικῶν ἔργων, ὁ βιβλιοφύλαξ ἔκρουε τὸ ξύλον, τὸ χρησιμεῦον ὡς σήμαντρον, καὶ οἱ ἀδελφοὶ συνήγοντο εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς μονῆς καὶ ἀνεγίνωσκον. Τοῦτο συμβαίνει ἀκόμη εἴς τινας τῶν μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπαρχόντων εἰς τὰς μονὰς βιβλίων ἦτο μέγας, διεκρίνοντο δὲ διὰ τὰς βιβλιοθήκας αὐτῶν ἰδίως αἱ μοναὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τοῦ Σινᾶ, τῆς Πάτμου καὶ τῶν πατριαρχείων Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων. Ἡ δὲ βιβλιοθήκη τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἔκειτο εἰς τὰς καμάρας, ὑποκάτω τοῦ Τρικλίνου, τοῦ ὀνομαζομένου Θωμαΐτου, ἀπὸ τοῦ πατριάρχου Θωμᾶ Α΄ (617—618), ὅστις ἔκτισεν αὐτὸν καὶ ἵδρυσεν ἐν αὐτῷ πατριαρχικὴν βιβλιοθήκην. Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη ἐκάη μετὰ τοῦ Τρικλίνου, ἀλλ' ἀνασυνέστη καὶ πάλιν καὶ κατέστη πλουσία, ἰδίως εἰς συγγράμματα σχετικὰ πρὸς τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον, εὑρίσκομεν δὲ ταύτην μέχρι τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος. Ἰδιαιτέραν δὲ βιβλιοθήκην φαίνεται ὅτι εἶχε τὸ γραφεῖον τοῦ μεγάλου χαρτοφύλακος. (Ἴδε τὰ «Χρονικὰ τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ ναοῦ» ὑπὸ *Μ. Γεδεὼν* ἐν Κωνσταντινουπόλει 1884 σ. 24 καὶ ἑ.)

καὶ ὑπέθαλπον, ἀλλὰ καὶ ἀπέστελλον πολλοὺς ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὅπως συλλέξουν καὶ φέρουν εἰς αὐτοὺς καὶ ἄλλα χειρόγραφα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐπλούτιζον τὰς βιβλιοθήκας των ἢ ἐπρόκειτο διὰ τῆς ἱδρύσεως τῶν τυπογραφείων νὰ ἐκδοθοῦν. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τῆς ἁλώσεως μέχρι σήμερον διετηρήθησαν πολλαὶ ἑλληνικαὶ βιβλιοθῆκαι ἀξιόλογοι, ὅπως ἡ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, ἡ τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, ἡ ἐν Φαναρίῳ τοῦ Παναγίου Τάφου, περιέχουσαι πολλὰ χειρόγραφα, καὶ ἡ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι μετέφερον τελευταίως εἰς τὴν νέαν των πρωτεύουσαν. Αἱ τουρκικαὶ ἀνέρχονται εἰς 40 περίπου, προερχόμεναι ἐκ τῶν βιβλιοθηκῶν τῶν σουλτάνων, ἕκαστος τῶν ὁποίων κατ' ἀρχαῖον ἔθιμον διετήρει ἰδιαιτέραν βιβλιοθήκην, ἥτις μετὰ τὸν θάνατόν του περιήρχετο εἰς τὸ κράτος. Αἱ κυριώτεραι ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ τοῦ Πορθητοῦ, τοῦ Βαγιαζήτ, τῶν σουλτάνων Σελήμ, Ὀσμάν, Μαχμούτ, ἥτις περιέχει καὶ διάφορα ἑλληνικὰ συγγράμματα κ.ἄ.

Εἰς τὴν Δύσιν, κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν βαρβάρων, αἱ ὑπάρχουσαι βιβλιοθῆκαι κατεστράφησαν καὶ τὰ βιβλία εὗρον ἄσυλον εἰς τὰ μοναστήρια. Ἡ πρώτη δὲ τιμὴ τῆς διαφυλάξεως τῶν βιβλίων καὶ τῆς διατηρήσεως βιβλιοθηκῶν ἀνήκει εἰς τὸ τάγμα τῶν Βενεδικτίνων, εἰς τὰς μονὰς τῶν ὁποίων αἱ βιβλιοθῆκαι οὐ μόνον περιεσώθησαν ἀλλὰ καὶ ηὐξήθησαν. Διὸ μᾶλλον περίφημοι τῶν τοιούτων

Ἀναγνωστήριον τῆς νομικῆς βιβλιοθήκης ἐν Ἐδιμβούργῳ.

Εἰς τὰς μοναστηριακὰς ὡς ἄνω βιβλιοθήκας εἰργάσθησαν καὶ ἐμελέτησαν τὰ χειρόγραφά των πολλοὶ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐπιστήμονες, ξένοι καὶ ἡμέτεροι, συνετάχθησαν δὲ καὶ ἐξεδόθησαν πολλοὶ κατάλογοι τῶν ἐν τοῖς διαφόροις μοναῖς ἀποκειμένων χειρογράφων (βλ. λ.).

Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἥ τε πατριαρχικὴ βιβλιοθήκη καθὼς καὶ πολλαὶ ἰδιωτικαὶ διετηρήθησαν μέχρι τινὸς καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν, ὅπως καὶ τῶν εὑρισκομένων εἰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας, ἤρχισεν ἡ διαρπαγὴ ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος καὶ ἐξηκολούθησεν ἐπιτεινομένη καὶ μετὰ ταῦτα. Ἡ ἁρπαγὴ αὕτη καὶ ὁ διασκορπισμὸς τῶν χειρογράφων ἐπέφερε βεβαίως τὴν ἐλάττωσιν τοῦ πλούτου τῶν βιβλιοθηκῶν τούτων, ἀλλὰ συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν φιλολογικῶν θησαυρῶν εἰς τὴν Δύσιν, καθ' ἣν ἐποχὴν διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς τυπογραφίας τὰ μεγάλα πνεύματα τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος ἐπρόκειτο διαδιδόμενα νὰ φωτίσουν τὴν ἀνθρωπότητα καὶ αἱ βιβλιοθῆκαι νὰ λάβουν νέας διαστάσεις. Οἱ Ἕλληνες λόγιοι φυγάδες, οἱ ὁποῖοι, φεύγοντες τὸν βάρβαρον κατακτητήν, ἤρχοντο νὰ εὕρουν ἄσυλον εἰς τὴν Δύσιν, ἐκόμιζον μεθ' ἑαυτῶν ὡς ἐφεστίους θεοὺς τὰ ἑλληνικά των βιβλία, κατὰ τὴν λαμπρὰν δ' ἐποχὴν τῆς Ἀναγεννήσεως οἱ ἐν Ἰταλίᾳ προστάται τῶν γραμμάτων πάπαι, ἡγεμόνες καὶ λοιποὶ μεγιστᾶνες ὄχι μόνον τοὺς φυγάδας τούτους μετὰ τῶν βιβλίων των ὑπεδέχοντο

βιβλιοθηκῶν ὑπῆρξαν ἐν μὲν τῇ Ἰταλίᾳ αἱ τοῦ *Monte Cassino* καὶ τῆς *Grottaferrata* (Κρυπτοφέρρης), ἐν δὲ τῇ Γαλλίᾳ ἡ τοῦ *Flaury* καὶ ἡ ἐν Παρισίοις τοῦ *Cluny* καί τινες ἄλλαι, ἐν δὲ τῇ Ἀγγλίᾳ πλὴν ἄλλων αἱ τοῦ *Καῖμπριτζ* καὶ τοῦ *Καντέρμπουρυ*. Προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἤρχισαν νὰ ἱδρύωνται βιβλιοθῆκαι καὶ ἐκτὸς τῶν μονῶν, ὑποστηριζόμεναι ἀπὸ πεπαιδευμένους καὶ φιλοβίβλους βασιλεῖς, ὅπως τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Κάρολος ὁ μέγας. Ἐπίσης τοιαῦται βιβλιοθῆκαι πλὴν τῆς Γαλλίας ἱδρύθησαν ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ. Ἡ μεγάλη ὅμως πρόοδος αὐτῶν ἄρχεται κυρίως ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως, ὅτε ἡ Ἰταλία κατέστη τὸ κέντρον τῆς ἀναπτύξεως τῶν γραμμάτων και μεγάλοι φιλόβιβλοι ἀναφαίνονται ἐκεῖ, οἱ Μέδικοι τῆς Φλωρεντίας, οἱ πάπαι Νικόλαος ὁ Ε΄ καὶ Σίξτος ὁ Δ΄, ὁ καρδινάλιος Βησσαρίων καὶ ἄλλοι, διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς τυπογραφίας καὶ τῆς ἱδρύσεως πανεπιστημίων. Τὰ κράτη καὶ αἱ πόλεις οἱονεὶ ἀνταγωνίζονται ποῖον νὰ ἱδρύσῃ τὴν καλυτέραν βιβλιοθήκην καὶ νὰ πλουτίσῃ ἀρτιώτερον ταύτην, σήμερον δὲ ἡ ἐπίδοσις τῶν ἐπιστημονικῶν τούτων ἱδρυμάτων, ὁ πλουτισμὸς αὐτῶν καὶ ἡ ἐξέλιξίς των ἔχει φθάσει εἰς τὸ κατακόρυφον. Ἐν τῇ ἁμίλλῃ δὲ ταύτῃ δὲν ὑστέρησε καὶ ὁ νέος κόσμος, καὶ δὴ αἱ Βόρειαι Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς, ὅπου πάμπολλαι βιβλιοθῆκαι νεώτεραι ἔχουν ἱδρυθῆ, καθημερινῶς πλουτιζόμεναι, ἐξελισσόμεναι καὶ προοδεύουσαι.

Digitized by Google

Αἱ βιβλιοθῆκαι σήμερον διακρίνονται, ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ τὸν ὁποῖον ἔχουν νὰ ἐξυπηρετήσουν, εἰς τρεῖς μεγάλας κατηγορίας: εἰς *ἐθνικάς*, εἰς *ἐπιστημονικὰς* καὶ εἰς *λαϊκάς*. Καὶ αἱ μὲν ἐθνικαὶ σκοποῦν τὴν περισυλλογὴν καὶ διάσωσιν ὁλοκλήρου τῆς ἐντύπου παραγωγῆς ἑκάστου ἔθνους καὶ τὴν ἀποθησαύρισιν τῶν τυπογραφικῶν κειμηλίων αὐτοῦ. Αἱ ἐπιστημονικαὶ ἀποβλέπουν εἰς τὴν κατάρτισιν συλλογῆς βιβλίων ἐξυπηρετούσης ὡρισμένον ἐπιστημονικὸν κύκλον καὶ σκοποῦν ἰδίᾳ νὰ ὑποβοηθοῦν τὰς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας· τοιαῦται δὲ εἶναι αἱ ἐπιστημονικαὶ βιβλιοθῆκαι, αἱ τῶν Ἀκαδημιῶν, Ἰνστιτούτων, Φροντιστηρίων, Ἐργαστηρίων, τῶν μεγάλων βιομηχανικῶν ἐγκαταστάσεων. Αἱ λαϊκαὶ δὲ βιβλιοθῆκαι (βλ. περὶ αὐτῶν κατωτέρω) σκοπὸν ἔχουν τὴν συγκρότησιν συλλογῶν βιβλίων προσιτῶν εἰς πάντας, καὶ ὅπου δύναταί τις προχείρως καὶ εὐκόλως νὰ εὕρῃ ὅ,τι χρειάζεται εἴτε διὰ τὴν μόρφωσίν του εἴτε διὰ τὰς ἐπαγγελματικάς του ἀνάγκας εἴτε καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν ψυχαγωγίαν του (βλ. *Γ. Χαριτάκη*, Αἱ Λαϊκαὶ βιβλιοθῆκαι· «Τὸ Μέλλον» Ἐπιθ. πολ. καὶ κοιν. Ἐπιστημῶν, διευθ. *Ἰ. Σπετσιώτης*, ἔτος Β′ 1920, τεῦχ. 16). Αἱ βιβλιοθῆκαι οὕτω τείνουσι νὰ λάβωσι μίαν ἐκ τῶν τριῶν τούτων μορφῶν, ἀλλ' ἐν τῇ πραγματικότητι συχνότατα αἱ μορφαὶ εἶναι συγκεχυμέναι καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους πρακτικούς, ὑπαγορεύοντας τὴν εἰς ἓν ἵδρυμα σύμπτυξιν τῶν δύο ἢ καὶ τῶν τριῶν μορφῶν, ἰδίᾳ δ' ἕνεκα ἱστορικῶν λόγων, σχετιζομένων πρὸς τὸ παρελθὸν καὶ τὸν τρόπον τῆς ἱδρύσεως τῆς συλλογῆς.

Αἱ σπουδαιότεραι σήμερον δημόσιαι βιβλιοθῆκαι, ἀπὸ ἀπόψεως πλούτου καὶ ἱστορικῆς σημασίας, ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ἡ *Ἐθνικὴ* τῶν Παρισίων ἱδρυθεῖσα τῷ 1518. Τὸ τμῆμα τῶν Ἐντύπων περιέχει 4.000.000 βιβλία καὶ διατριβάς, 500 χιλιάδας περιοδικά, 20 χιλιάδας γαλλικὰς ἐφημερίδας. Τὸ τμῆμα Χειρογράφων περιέχει 20 χιλ. σινικὰ ἔντυπα, 125 χιλ. χειρόγραφα, ἐξ ὧν 35 χιλ. ἀνατολικά, 5 χιλ. ἑλληνικά, 23 χιλ. λατινικά, 58 χιλ. γαλλικὰ καὶ 4 χιλιάδας εἰς διαφόρους γλώσσας. Τὸ τμῆμα τῶν Χαλκογραφιῶν περιλαμβάνει 3 ἑκατομμύρια χαλκογραφίας, ξυλογραφίας καὶ λοιπὰ σχεδιαγραφήματα. Τὸ τμῆμα τῶν Νομισματοσήμων (médailles et antiques) περιλαμβάνει 205 χιλιάδας νομίσματα καὶ μετάλλια.

Ἡ *Πρωσσικὴ Δημοσία Βιβλιοθήκη* τοῦ Βερολίνου, ἱδρυθεῖσα τῷ 1659, περιλαμβάνει 2,128,707 τόμους βιβλίων ἐντύπων, 56,810 χειρόγραφα, 404.238 αὐτόγραφα, 333.506 χάρτας, πρὸς τούτοις δὲ 180 χιλ. εἰκόνας, φωτογραφίας, ἀπόψεις κλπ.

Ἡ *Κρατικὴ* τοῦ Μονάχου, ἱδρυθεῖσα τῷ 1558, περιέχει περὶ τὸ 1.500.000 ἔντυπα, ὧν 16 χιλ. ἀρχέτυπα, 50 χιλ. χειρόγραφα κλπ.

Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ ἐν Λονδίνῳ *Βρετανικοῦ Μουσείου* ἱδρύθη τῷ 1753. Περιλαμβάνει περὶ τὰ 3.150.000 βιβλία, 2.400 παπύρους, 9.600 ἀρχέτυπα.

Ἡ *Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη* τῆς Βιέννης περιέχει 1.210.000 ἔντυπα βιβλία, 30 χιλ. χειρόγραφα (λατινικά, γαλλικά, γερμανικά, ἰταλικά, ἱσπανικά, πορτογαλικὰ κλπ.), 1015 ἑλληνικὰ καὶ περὶ τὰς 3.000 διάφορα, 9,000 ἀρχέτυπα, 60 χιλ. αὐτόγραφα, 110 χιλ. φύλλα χαρτῶν, 200 χιλ. προσωπογραφίας κλπ.

Τῆς Ρώμης ἡ *Ἐθνικὴ Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη* περιλαμβάνει περὶ τὰς 495 χιλ. ἐντύπων βιβλίων, 300 χιλ. φυλλαδίων, 1000 τρέχοντα περιοδικά, 1423 ἀρχέτυπα, 5233 χειρόγραφα, 13 χιλ. αὐτόγραφα καὶ ἐπιστολάς.

Ἡ τῆς Φλωρεντίας *Ἐθνικὴ Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη* ἱδρυθεῖσα τῷ 1861, περιλαμβάνει 750 χιλ. ἔντυπα βιβλία, 1,043,743 φυλλάδια, 34.197 μουσικὰ ἔργα. 9503 χαλκογραφίας καὶ σχέδια, μεταξὺ τῶν ὁποίων 284 τοῦ Dürer, 20.218 προσωπογραφίας, 3847 χάρτας, 3601 ἀρχέτυπα, 22.207 χειρόγραφα κλπ.

Ἡ τοῦ *Βατικανοῦ*, περίφημος διὰ τὸν ἱστορικοῦ περιεχομένου χαρακτῆρά της, περικλείει 350 χιλ. ἔντυπα βιβλία, 53 χιλ. χειρόγραφα καὶ 6 χιλ. ἀρχέτυπα (βλ. λ. Βατικανόν, τ. ΣΤ′, σ. 827 β′).

Ἡ *Δημοσία Βιβλιοθήκη* τοῦ Λένινγκραδ (Πετρουπόλεως) περιλαμβάνει 4.566.645 τόμους βιβλίων, διατριβῶν, χαρτῶν κλπ. καὶ 240 χιλ. χειρόγραφα. Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη εἶναι σήμερον ἡ μεγαλυτέρα τοῦ κόσμου, διότι εἰς αὐτὴν τὸ μπολσεβικικὸν καθεστὼς συνεχώνευσεν ὅλας τὰς κατασχεθείσας βιβλιοθήκας τῶν ἡγεμόνων, πριγκίπων καὶ μεγιστάνων τῆς Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας.

Ἡ τῆς Νέας Ὑόρκης *Δημοσία Βιβλιοθήκη* περιλαμβάνει 2.971.209 τόμους βιβλίων καὶ φυλλαδίων.

Ἡ τῆς *Βοστώνης* (Δημοσία), ἱδρυθεῖσα τῷ 1854, ἔχει 31 παραρτήματα καὶ περιλαμβάνει τόμους 1.388.439.

Ἡ βιβλιοθήκη τῆς Οὐάσιγκτων, ἡ *Ἐθνικὴ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν* (Library of Congress), περιέχει 3.556.767 βιβλία καὶ φυλλάδια, 1.014.633 χάρτας, 1.022.057 μουσικὰ ἔργα, 462.860 φωτογρ. χαλκογραφίας, ξυλογραφίας καὶ λιθογραφίας.

Τὰ κράτη ἅτινα ἔχουν τὰς περισσοτέρας βιβλιοθήκας εἶναι ἐν μὲν τῇ Εὐρώπῃ ἡ Γερμανία, ἐν δὲ τῷ νέῳ κόσμῳ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Β. Ἀμερικῆς.

Ἐν *Γερμανίᾳ*, πλὴν τῶν δύο μεγάλων βιβλιοθηκῶν τοῦ Βερολίνου καὶ Μονάχου, ὧν ὁ ἐν βιβλίοις κλπ. πλοῦτος ὑπερβαίνει τὸ ἑκατομμύριον ἐν ἑκάστῃ, ὑπάρχουν 7 βιβλιοθῆκαι μὲ πλέον τῶν 600 χιλιάδων τομων, αἱ ἑξῆς: ἡ τοῦ *Μονάχου* (Πανεπιστημιακή), *Γοτίγγης* (Πανεπιστημιακή), *Λειψίας* (Πανεπιστημιακή), *Δρέσδης* (Δημοσία), *Δαρμστάτης* (Δημοσία), *Τυβίγγης* (Πανεπιστημιακή), *Ἀμβούργου* (Δημοσία) καὶ ἐκτὸς αὐτῶν 35 βιβλιοθῆκαι μὲ περιεχόμενον ἑκάστη ἀπὸ 500 χιλ. βιβλίων μέχρι 200 χιλιάδων.

• Εἰς τὴν *Ἀμερικὴν* δὲ ἡ προσπάθεια καὶ ἡ ἐπίδοσις διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν βιβλιοθηκῶν ἔχει ἐξιχθῆ εἰς τὸ κατακόρυφον. Οὕτω πρὸς ταῖς ἀνωτέρω μεγάλαις κρατικαῖς, αἱ πανεπιστημιακαὶ βιβλιοθῆκαι εἶναι σχεδὸν ἐφάμιλλοι, τρεῖς δ' ἐξ αὐτῶν, ἡ τῶν πανεπιστημίων τοῦ *Yale*, τοῦ *Harward* καὶ τοῦ *Σικάγου*, περιέχουν ἑκάστη χωριστὰ βιβλία ἄνω τοῦ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἑκατομμ. Πλὴν τούτων ὅμως ἡ σύστασις λαϊκῶν δανειστικῶν καὶ λοιπῶν βιβλιοθηκῶν ἔχει λάβει τεραστίαν ἀνάπτυξιν, ὥστε σήμερον τὸ σύνολον τῶν ἐν Ἀμερικῇ βιβλιοθηκῶν ν' ἀνέρχεται εἰς 6650.

ΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΑΙ. Ἐν Ἑλλάδι, πλὴν τῶν δύο μεγάλων δημοσίων βιβλιοθηκῶν, τῆς *Ἐθνικῆς* δηλαδὴ και τῆς *Βουλῆς* (περὶ ὧν βλ. κατωτέρω), ὑπάρχουν μικραὶ ἐπαρχιακαί, ἄλλαι μὲν δημόσιαι καὶ ἄλλαι ἀνήκουσαι εἰς δήμους ἢ κοινότητας, μὴ ἀναπτυχθεῖσαι ὅμως καὶ ἱστορικὴν μᾶλλον σημασίαν ἔχουσαι.

Ἐκ τῶν δημοσίων ἐπαρχιακῶν βιβλιοθηκῶν, ἡ σπουδαιοτέρα εἶναι ἡ τῆς *Κερκύρας*, ἀριθμοῦσα σήμερον περὶ τὰς 40 χιλιάδας τόμων. Ἡ πρώτη συναγωγὴ βιβλίων ἐν Κερκύρᾳ ἀνάγεται εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος, συνήθης δὲ τόπος ἐναποθέσεως καὶ διαφυλάξεως αὐτῶν ἦσαν αἱ μοναὶ καὶ δὴ αἱ λατινικαί. Ὅταν οἱ Γάλλοι κατέλαβον τὴν Ἑπτάνησον καὶ κατήργησαν τὰ μοναστήρια, τὰ βιβλία συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν Δημοσίαν Σχολὴν Κερκύρας, ἥτις ἐγκατεστάθη ἐπισήμως τῷ 1805, τῆς βιβλιοθήκης προσαρτηθείσης μετὰ ἓν ἔτος εἰς τὴν Σχολήν. Μετὰ τὴν ἵδρυσιν ἐν Κερκύρᾳ τοῦ πανεπιστημίου (1824), τῷ 1825 ἐγένετο καὶ ἡ ἔναρξις τοῦ Ἀναγνωστηρίου Κερκύρας, ἤγουν τῆς ἐπισήμου Δημοσίας Βιβλιοθήκης. Κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ ταύτην ἐπλουτίσθη διὰ πλείστων χειρογράφων, πολλῶν σπανίων ἐκδόσεων καὶ βιβλίων δωρηθέντων ὑπὸ τῶν πανεπιστημίων Καΐμπριτζ, Ὀξφόρδης καὶ Κοπεγχάγης ὡς καὶ διὰ μεγάλης δωρεᾶς γενομένης ὑπὸ τοῦ κόμιτος Γκίλφορδ (ἱδρυτοῦ τοῦ πανεπιστημίου), ἐξ 25 χιλιάδων τόμων, ἤθελε δὲ ἀποβῆ πολὺ σπουδαιοτέρα, ἂν ἡ Ἰόνιος Κυβέρνησις δὲν ἐφείδετο χρημάτων πρὸς ἀγορὰν τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Γκίλφορδ κατὰ τὴν πρότασιν τῶν κληρονόμων αὐτοῦ. Κατόπιν ἐπλουτίσθη διὰ διαφόρων δωρεῶν φιλομούσων Κερκυραίων καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς τῶν βιβλιοθηκῶν Μόστρα, Μουστοξύδου καὶ ἄλλων ἐκ τῶν πόρων τοῦ Πετριδείου κληροδοτήματος. Σήμερον περιλαμβάνει περὶ τὰς 40 χιλιάδας τόμων, ἔχει δὲ κυρίως πολλὰς παλαιὰς ἐκδόσεις συγγραφέων, παλαιότυπα βιβλία καί τινα ἐκ δωρεῶν πολύτιμα βιβλία ὡς τὸ ὑπὸ τοῦ Τίσενδορφ ἐκδοθὲν πανομοιότυπον τοῦ Σιναϊτικοῦ κώδικος, τὴν Flora Danica κλπ. Εὑρίσκεται δ' ἐν αὐτῇ καὶ συλλογὴ ὀρυκτῶν τῆς Σιβηρίας δωρηθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Κυβερνήτου Ἰωάν. Καποδιστρίου.

Μετὰ τὴν βιβλιοθήκην τῆς Κερκύρας ἔρχεται ἡ Δημοσία Βιβλιοθήκη *Ζακύνθου*, ἥτις ἕλκει τὴν σύστασίν της ἀπὸ τοῦ 1628, ὅτε ὁ Θωμᾶς Φλαγγίνης ἐδωρήσατο εἰς τὴν κοινότητα Ζακύνθου 200 τόμους. Ἡ ἐπίσημος ὅμως ἵδρυσις τῆς Δημοσίας Βιβλιοθήκης ἐγένετο τῷ 1803 ὑπὸ τῆς Ἰονίου Πολιτείας. Πρῶτοι εὐεργέται αὐτῆς ὑπῆρξαν οἱ ἀείμνηστοι Ζωσιμάδαι, οἵτινες τῷ 1804 ἔστειλαν ὅλας τὰς δαπάναις αὐτῶν γενομένας ἐκδόσεις. Μετ' αὐτοὺς ἐκληροδότησαν βιβλία τῷ 1823 ὁ διδάσκαλος Θεοδόσιος Δημάδης καὶ ἄλλοι. Σοβαρὰ ὅμως προσπάθεια πλουτισμοῦ καὶ ὀργανώσεώς της ἐγένετο τῷ 1882, ὅτε ὁ Ζακύνθιος πολιτικὸς Κ. Λομβάρδος, ὑπουργὸς ὢν τῆς Παιδείας, ἐφρόντισε πραγματικῶς περὶ ταύτης. Τὴν προσπάθειαν ταύτην ἐνισχύουν πολύτιμοι δωρεαὶ βιβλίων, γενόμεναι ὑπὸ τοῦ λογίου Ζακυνθίου Διονυσίου Θερειανοῦ, τοῦ ἱστορικοῦ Π. Χιώτου καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ συγγραφέως Ν. Κατραμῆ, δωρήσαντος 26 χειρογράφους κώδικας. Σήμερον ἡ βιβλιοθήκη Ζακύνθου περιλαμβάνει περὶ τὰς 16 χιλιάδας βιβλία, μεταξὺ τῶν ὁποίων μερικὰ τοῦ ΙΕ′ καὶ ΙΣΤ′ αἰῶνος. Ἐπίσης ἔχει πολλὰ χειρόγραφα, ἤτοι κώδικας, εὐαγγέλια, λειτουργικά, ἱστορικὰ ἔγγραφα καὶ ἐπιστολὰς τῶν Ι. Καποδίστρια, Ἀλ. Μαυροκορδάτου, Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη καὶ αὐτόγραφα τοῦ Βύρωνος καὶ τοῦ Γουλ. Γλάδστωνος. Ἐπίσης ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ εὑρίσκεται καὶ μικρὰ ὀρυκτολογικὴ καὶ βοτανικὴ συλλογὴ τῆς νήσου καὶ μικρὸν μουσεῖον ἀρχαιοτήτων τινῶν καὶ εἰκόνων.

Ἡ Δημοσία Βιβλιοθήκη *Ἀργοστολίου*, ἐν Κεφαλληνίᾳ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1887 πρωτοβουλίᾳ τοῦ τότε Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Γερμανοῦ καὶ περιλαμβάνουσα περὶ τοὺς 10 χιλιάδας τόμους βιβλίων, συνεχωνεύθη τῷ 1926 μετὰ τῆς βιβλιοθήκης, ἣν ἐδωρήσατο εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του ὁ φιλογενὴς Μ. Κοργιαλένιος, ἀποδοθεῖσα εἰς τὸν δῆμον Ἀργοστολίου καὶ ἐγκατασταθεῖσα εἰς ἰδιαίτερον *Κοργιαλένειον* μέγαρον.

Τῆς Δημοσίας Βιβλιοθήκης *Σάμου* αἱ βάσεις ἐτέθησαν τῷ 1863 διὰ δωρεᾶς ἀρκετοῦ ἀριθμοῦ βιβλίων τοῦ τότε ἡγεμόνος Μιλτ. Ἀριστάρχη, ὃν ἐμιμήθησαν καὶ ἄλλοι προσενεγκόντες διάφορα βιβλία. Ἤδη ἡ βιβλιοθήκη εἶναι ἐγκατεστημένη ἀπὸ τοῦ 1913 εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ φιλογενοῦς Πασχάλη οἰκοδομηθὲν μέγαρον, εἰς ὃ ἐστεγάσθη καὶ τὸ μουσεῖον τῆς νήσου, περιλαβοῦσα δύο ἄλλας βιβλιοθήκας δωρηθείσας, τὴν τοῦ ἡγεμόνος Κοπάση καὶ τοῦ ἱεροδιδασκαλείου ἡ «*Ἀνατολή*». Σήμερον ἡ βιβλιοθήκη τῆς Σάμου ἀριθμεῖ ὑπὲρ τὰς 6 χιλιάδας τόμων.

Ἡ Δημοσία Βιβλιοθήκη τῆς *Ἀνδριτσαίνης* ἱδρύθη τῷ 1838 ὑπὸ τοῦ ἐκ τῆς πόλεως ταύτης Ἀγαθ. Νικολοπούλου, ὅστις φιλομαθὴς ὢν καὶ ἐπιθυμῶν νὰ τύχῃ εὐρυτέρας ἀναπτύξεως ἀπῆλθεν εἰς Παρισίους κατὰ τὸ τέλος τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐκεῖ σχετισθεὶς μετὰ τοῦ Ἀδαμ. Κοραῆ ἔτυχε τῆς προστασίας τούτου καὶ εἰσήχθη ὡς βοηθὸς εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην τῆς Γαλλίας. Διὰ τῶν οἰκονομιῶν του ὁ Νικολόπουλος ἀγοράζων βιβλία κατώρθωσε νὰ σχηματίσῃ θαυμασίαν βιβλιοθήκην, τὴν ὁποίαν τῷ 1838 ἀπέστειλεν δῶρον εἰς τὴν πατρίδα του. Ἡ βιβλιοθήκη ὅμως αὕτη ἀτυχῶς ἐγκατελείφθη καὶ μέρος μὲν ταύτης ἐφθάρη, μέρος δὲ διηρπάγη, ὥστε σήμερον ἀπομένουν εἰς αὐτὴν μόνον 3218 τόμοι βιβλίων.

Βιβλιοθῆκαι, ἱστορικοῦ μᾶλλον χαρακτῆρος, εἶναι αἱ τῆς *Δημητσάνης* καὶ *Βυτίνης*. Ἡ βιβλιοθήκη τῆς δευτέρας ἱδρύθη κατὰ τὸ 1808 ὑπὸ τοῦ ἐν Λιβόρνῳ ἀποθανόντος ἱερομονάχου Ἀνθίμου Παπαρρηγοπούλου, ὅστις ἐδώρησεν εἰς τὴν Βυτίναν τὴν βιβλιοθήκην του. Κατὰ τὴν πρώτην βασιλείαν ἡ κυβέρνησις ἀπέστειλεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην μερικὸν ἀριθμὸν βιβλίων, ἀλλὰ τὰ περισσότερα ἐδωρήθησαν ὑπὸ διαπρεπῶν τέκνων τῆς ἐπαρχίας εἰς ἣν ἀνῆκεν ἡ βιβλιοθήκη, ἤτοι τοῦ Κων. Βαρβάτη, τῶν ἀδελφῶν Κωνστ. καὶ Βασιλ. Οἰκονομιδῶν, Π. καὶ Κ. Παπαρρηγοπούλων, Ἀναστ. Μανιάκη, Θ. Δηλιγιάννη, Ἰ. Πύρλα κλπ.

Ἱστορικωτέρα ταύτης ἀλλὰ καὶ εὐλαβοῦς ἀναμνήσεως, εἶναι ἡ τόσον μὲ τὸν ἀγῶνα συνδεθεῖσα Βιβλιοθήκη τῆς Δημητσάνης. Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη εἶχε συσταθῆ ἀπὸ τοῦ 1763 διὰ συλλογῶν τῶν πρώτων διδασκάλων τῆς ἐν Δημητσάνῃ Σχολῆς καὶ μάλιστα τοῦ πρεσβυτέρου Ἀγαπίου, περιερχομένου πάσας τὰς πόλεις καὶ μοναστήρια τῆς Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας καὶ λαμβάνοντος πᾶν ἄξιον λόγου βιβλίον ἵνα πλουτίσῃ τὴν Σχολὴν τῆς πατρίδος του. Πλὴν τούτου ἡ βιβλιοθήκη ἐπλουτίσθη διὰ προσφορῶν τοῦ Π. Πατρῶν Γερμανοῦ, τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου καὶ ἄλλων Δημητσανιτῶν τῶν παρεπιδημούντων εἰς τὰς μεγάλας τῆς Τουρκίας πόλεις, οἱ ὁποῖοι διαρκῶς ἀπέστελλον βιβλία εἰς τὴν Σχολήν. Περὶ τὰς ἀρχὰς δὲ τῆς ἐπαναστάσεως εἶχεν αὕτη ὄχι εὐκαταφρόνητον ἀριθμὸν βιβλίων, ἀρχαίων καὶ σπανίων ἐκδόσεων ἁπάντων τῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων. Τὸ μέγιστον ὅμως μέρος τῆς πολυτίμου ταύτης βιβλιοθήκης προσέφερεν ἡ Σχολὴ Δημητσάνης κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος. Διότι, ὡς οἱ ἱστορικοὶ μᾶς διέσωσαν, ἐπειδὴ ὑπῆρχε μεγάλη ἔλλειψις χαρτίων διὰ τὴν κατασκευὴν φυσιγγίων, ἦτο δὲ λίαν δυσχερὴς ἡ ἔξωθεν προμήθεια τούτου, ὤφειλεν ἡ Σχολὴ τῆς Δημητσάνης, ἥτις εἶχε παρασκευάσει τὸ καθ' ἑαυτὴν τὴν ἐπανάστασιν νὰ προσφέρῃ τὸν μέγιστον ἔρανον, τὴν βιβλιοθήκην αὐτῆς, ὁλοκαύτωμα εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος. Οὕτω ἀπὸ τὴν βιβλιοθήκην ταύτην μόλις 1500 τόμοι διεσώθησαν.

Πλὴν τῶν δημοσίων τούτων βιβλιοθηκῶν ὑπῆρχον ἐν Ἑλλάδι σπουδαιοτέρας σημασίας πανεπιστημιακαί, διαφόρων ἐπιστημονικῶν ἱδρυμάτων καὶ συλλόγων, δημοτικαὶ καὶ ἰδιωτικαί. Ἐξ αὐτῶν ἄξιαι λόγου εἶναι ἡ ἄρτι ἱδρυθεῖσα βιβλιοθήκη τοῦ Πανεπιστημίου *Θεσσαλονίκης*, ἥτις πυρῆνα μὲν ἔσχε τὰ βιβλία τῆς αὐτόθι ἐπὶ τουρκοκρατίας ὑπαρχούσης ἑλληνικῆς κοινότητος, τὴν συλλογὴν ἣν εἶχε δωρήσει εἰς αὐτὴν ὁ πρώην ἔφορος τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Γεώργιος Κωνσταντινίδης καὶ τὴν τελευταίως ἀγορασθεῖσαν βιβλιοθήκην τοῦ μακαρίτου καθηγητοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου Νικολάου Πολίτου. Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη, ἐγκατεστημένη εἰς ἰδιαίτερον διαμέρισμα τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ Πανεπιστημίου, περιλαμβάνει περὶ τὰς 40 χιλιάδας τόμων, ἐξακολουθεῖ δὲ νὰ πλουτίζεται ἱκανῶς διὰ συγγραμμάτων ἐπιστημονικῶν ἡμετέρων καὶ ξένων· ἡ ἐν Ἀθήναις εἰδικὴ βιβλιοθήκη τοῦ Μετσοβείου *Πολυτεχνείου*, ἡ πολύτιμος Γεννάδειος (βλ. λ.), ἡ τῆς *Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας*, ἡ τοῦ τῆς *Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας*, ἡ τοῦ *Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων*, τοῦ Φιλολογικοῦ *Συλλόγου Παρνασσός*, ἡ τῶν *Φίλων τοῦ Λαοῦ*, καὶ ἡ τῆς *Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας*, εἰς ἣν ἐκληροδοτήθη ἡ συλλογὴ τῶν βιβλίων τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πα-

Digitized by Google

νεπιστημίου Κ. Κόντου, καὶ ἡ ὁποία σήμερον περιῆλθεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν, ἡ τοῦ *Ἀστεροσκοπείου* καὶ ἄλλων συλλόγων ἢ σωματείων μικρᾶς σημασίας. Ἀξιολογώταται ἐπίσης ἐν Ἀθήναις βιβλιοθῆκαι εἶναι αἱ τῶν ξένων ἀρχαιολογικῶν σχολῶν. Οὕτως ἡ τῆς *Γαλλικῆς Σχολῆς*, συσταθεῖσα τῷ 1846 ὁμοῦ μετὰ τῆς Σχολῆς, περιέχει περὶ τὰς 40.000 τόμους καὶ μεγάλην συλλογὴν περιοδικῶν φιλολογικῶν, ἀρχαιολογικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν, ὡς ἐπίσης καὶ ἀξιόλογον συλλογὴν χιλιάδων φωτογραφιῶν ἀναγομένων εἰς τὰς ὑπὸ τῆς σχολῆς ἐνεργηθείσας ἐν Ἑλλάδι ἀνασκαφάς. Ἡ βιβλιοθήκη τῆς *Γερμανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς* ἥτις συνέστη μετὰ τῆς σχολῆς τῷ 1874, εἶναι εἰδικῶς πλουσία εἰς συγγράμματα περὶ τῆς τοπογραφίας τῆς Ἑλλάδος, τῶν Μυκηναϊκῶν χρόνων καὶ τῆς νομισματολογίας, ἔχει δὲ καὶ αὐτὴ συλλογὴν πολλῶν χιλιάδων φωτογραφιῶν ἐκ πασῶν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν. Ἀναλόγως σημαντικὴ εἶναι καὶ ἡ βιβλιοθήκη τῆς *Ἀγγλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς*, πλουτισθεῖσα ἰδιαιτέρως διὰ τῆς συλλογῆς τῶν βιβλίων τοῦ ἱστοριογράφου Φίνλαϊ καὶ αἱ τῆς *Ἀμερικανικῆς*, *Αὐστριακῆς* καὶ *Ἰταλικῆς σχολῆς*.

Δημοτικαὶ βιβλιοθῆκαι ἐν Ἑλλάδι ἄξιαι μνείας ὑπάρχουν ἡ νεωστὶ ἱδρυθεῖσα βιβλιοθήκη τοῦ *Πειραιῶς*, περιέχουσα ἀρκετὰς χιλιάδας τόμων ἐπιμελῶς ταξινομημένων καὶ διαρκῶς πλουτιζομένη διὰ βιβλίων ἐπιστημονικῶν, τεχνικῶν, φιλολογικῶν, περιοδικῶν, ἐφημερίδων κλπ. Ἐν αὐτῇ λειτουργεῖ ἀναγνωστήριον, τὸ ὁποῖον εἶναι προσιτὸν εἰς τοὺς μελετητὰς ἀπὸ πρωίας μέχρι νυκτός. Ἡ Δημοτικὴ τῆς *Ζακύνθου*, ἡ καὶ «*Φωσκολιανή*» λεγομένη, καθότι ἔχει ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν οἰκίαν, ὅπου ἔζησε παιδίον ὁ μέγας ποιητὴς Οὖγος Φώσκολος καὶ οὗτινος περιέχει αὐτόγραφον καὶ μερικὰ βιβλία. Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη τελευταίως ἐπλουτίσθη διὰ τῆς πολυτίμου συλλογῆς βιβλίων καὶ φυλλαδίων, ἅτινα κατέλιπεν αὐτῇ ὁ ἀποθανὼν ἐπιμελητὴς ταύτης καὶ ἱστοριοδίφης Σπ. Δὲ Βιάζης. Ἄλλαι βιβλιοθῆκαι κοινοτικαὶ ἢ δημοτικαί, ἥσσονος ἀξίας καὶ μᾶλλον ἱστορικῆς, εἶναι ἡ ἐν *Ἄνδρῳ*, περιέχουσα τὰ βιβλία τοῦ Θεοφίλου Καΐρη, ἡ τῆς *Χίου*, περιέχουσα τὰ τοῦ Κοραῆ, ἡ τῆς *Σιατίστης*, τῆς *Σύρου* καὶ ἄλλων τινῶν πόλεων.

Η ΕΘΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ. Εἶναι ἡ πλουσιωτέρα καὶ σπουδαιοτέρα τῶν ἐν Ἑλλάδι βιβλιοθηκῶν, δύναται δὲ νὰ θεωρηθῇ ἱδρυθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1829, ὅτε ἐγκατεστάθη ὁμοῦ μετὰ τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου εἰς τὸ νεόκτιστον ἐν Αἰγίνῃ εὐρύχωρον Ὀρφανοτροφεῖον, ὅπου ἐστεγάσθησαν τότε τὰ ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος. Τὰ καταστήματα ταῦτα διετέλουν ὑπὸ τὴν ἐφορείαν τοῦ Προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ὀρφανοτροφείου Α. Μουστοξύδου, ὅστις ἦτο ἅμα καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ Μουσείου καὶ τῆς Βιβλιοθήκης. Διὰ διατάγματος ὅμως τῆς 15 Μαΐου 1832, ἐκδοθέντος ἐν Ναυπλίῳ, ἡ ἐν τῷ Ὀρφανοτροφείῳ Βιβλιοθήκη χωρίζεται ἀπὸ τὸ Μουσεῖον καὶ γίνεται ἀνεξάρτητος, χρησιμεύουσα τοῦ λοιποῦ ὡς δημοσία Βιβλιοθήκη, διευθυντὴς δὲ αὐτῆς, ἔχων τὸν τίτλον «*Ἐπιστάτου*», διωρίζετο ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους Γεώργιος Γεννάδης.

Τὰ βιβλία τῆς βιβλιοθήκης ἀνήρχοντο τότε εἰς 1844 τόμους, προερχόμενα ἐκ δωρεῶν Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων, μεταξὺ τούτων δὲ καὶ ὀλίγαι στερεότυποι ἐκδόσεις Ἑλλήνων συγγραφέων, ἀγορασθεῖσαι κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυβερνήτου Καποδιστρίου. Ὁ Γεννάδιος παραλαβὼν τὴν βιβλιοθήκην κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν καὶ ἐπεδείξατο μέγαν ζῆλον διὰ τὸν πλουτισμὸν καὶ τακτοποίησιν αὐτῆς. Ὁ Γεννάδιος μέχρι τοῦ 1833 εἶχε τὸν τίτλον τοῦ Ἐπιστάτου τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, ἀπὸ τοῦ 1834 δὲ μέχρι τοῦ 1842 τοῦ «Ἐφόρου» τῆς Δημοσίας Βιβλιοθήκης. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1834 ἡ Δημοσία Βιβλιοθήκη μετεφέρθη εἰς Ἀθήνας, πρωτεύουσαν τοῦ Κράτους, ἐδημοσιεύθη δὲ καὶ νόμος τῆς Ἀντιβασιλείας, ὅστις ὥριζεν, ὅτι «εἰς τὴν Δημοσίαν Κεντρικὴν βιβλιοθήκην θέλουν κατατίθεσθαι ὅλα τὰ πολύτιμα χειρόγραφα καὶ βιβλία τὰ εὑρεθέντα εἴτε εἰς μοναστήρια καὶ ἐκκλησίας εἴτε εἰς δημόσιόν τινα βιβλιοθήκην ἢ εἰς ἄλλο κατάστημα» καὶ ὅτι «ἑκάστου ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος ἐκδιδομένου βιβλίου ἢ ἐφημερίδος ἢ περιοδικοῦ συγγράμματος θέλει πέμπεσθαι εἰς τὴν δημοσίαν βιβλιοθήκην ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον». Ἡ βιβλιοθήκη ὅμως, περιλαμβάνουσα τότε περὶ τὰς 8 χιλιάδας τόμων, κατετέθη εἰς τὸ παρὰ τὴν Ἀγορὰν Λουτρόν, ἀλλὰ ὁ Γεννάδιος λόγῳ τῆς ἀνεπαρκείας τοῦ χώρου καὶ τῆς βλάβης, ἣν ὑφίσταντο τὰ βιβλία, ἐνεργεῖ καὶ μεταφέρει τὴν βιβλιοθήκην εἰς τὸν παρὰ τὴν σημερινὴν Μητρόπολιν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου, ὅπου καὶ παρέμεινε μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1843. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ τόσον στενόχωρα ἦτο, ὥστε ἡ κατὰ τὸ 1833 γενομένη δωρεὰ τῶν ἐξ Ἀδριανουπόλεως βαρώνων ἀδελφῶν Χριστοφόρου καὶ Κωνσταντίνου Σακελλαρίου ἐκ 5400 τόμων δὲν ἐτοποθετήθη εἰς θήκας, ἀλλ' ἔμεινεν ἐντὸς τῶν κιβωτίων της εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Μετοχίου τῆς Καισαριανῆς, μεταβληθεῖσαν εἰς ἀποθήκην βιβλίων. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1837 ἐγένετο εἰς τὴν Βιβλιοθήκην δωρεὰ ἐκ 1886 τόμων ἐκ μέρους τοῦ Κ. Μπέλλιου Μακεδόνος, τὸ σπουδαιότερον ὅμως καὶ πολυτιμότερον ἀπόκτημα γενόμενον τῷ 1836 εἶναι ἡ βιβλιοθήκη τοῦ ἐν Βιέννῃ φιλοβίβλου Δημητρίου Ποστολάκα περιλαμβάνουσα 1995 τόμους, ὧν οἱ πλεῖστοι ἀρχέτυποι καὶ πρῶται ἐκδόσεις Ἑλλήνων συγγραφέων, λαμπρῶς διατηρούμεναι καὶ ἄριστα βιβλιοδετημέναι.

Παραλλήλως πρὸς τὴν Δημοσίαν Βιβλιοθήκην ἤρξατο σχηματιζομένη ἀπὸ τοῦ 1838 καὶ ἡ βιβλιοθήκη τοῦ *Πανεπιστημίου*, ἐγκατεστημένη τότε ἐν τῇ οἰκίᾳ Κλεάνθους, παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως, πυρὴν δὲ τῆς πανεπιστημιακῆς βιβλιοθήκης ὑπῆρξαν 52 τόμοι ἀγγλιστὶ ἱστορικῶν καὶ γεωγραφικῶν βιβλίων δωρηθέντων ὑπὸ τοῦ φιλέλληνος Οὐΐνθρωπ, προέδρου τῆς Μασαχουσέτης. Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη συνεχῶς πλουτιζομένη περιελάμβανε, τῷ 1842, 15 χιλιάδας τόμους ἐξ ἀγορῶν ἀλλὰ καὶ δωρεῶν, ὧν σπουδαιότεραι ἡ τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, τοῦ βασιλέως τῆς Σαρδηνίας, τοῦ μεγάλου δουκὸς Κωνσταντίνου τῆς Ρωσίας, τοῦ πανεπιστημίου τῆς Κανταβρυγίας, τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου, τοῦ Φιρμίνου Διδότου καὶ ἄλλων. Λόγῳ τῆς ἐπεκτάσεως τῶν δύο βιβλιοθηκῶν, ἀπεφασίσθη ἡ ἕνωσίς των καὶ ἡ ἐπὶ ταυτὸ ἐγκατάστασις αὐτῶν. Οὕτω τὸν Μάρτιον τοῦ 1842 ἑνοῦνται τοπικῶς καὶ διοικητικῶς αἱ δύο βιβλιοθῆκαι, ἥ τε δημοσία καὶ ἡ πανεπιστημιακή, καὶ τοποθετοῦνται εἰς τὸ πρὸς τὴν ΝΔ πλευρὰν διαμέρισμα τοῦ ἄνω ὀρόφου τοῦ πανεπιστημίου, ὅπερ εἶχεν ὁρισθῆ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀρχιτέκτονος διὰ βιβλιοθήκην. Ἡ διεύθυνσις τῶν δύο ἡνωμένων βιβλιοθηκῶν ἀνετέθη εἰς τὸν Γεώργιον Κοζάκην Τυπάλδον, ὅστις μετὰ τοῦ μόνου ὑπαλλήλου, τοῦ «ὑποβιβλιοθηκαρίου» Γ. Ἀποστολίδου Κοσμητοῦ, ἐπιλαμβάνεται τῆς διευθετήσεως τῆς βιβλιοθήκης, εἰς ἣν τῷ 1844 κατετέθη καὶ ἡ Νομισματικὴ Συλλογή, ἥτις κατόπιν ἐξειλίχθη εἰς τὸ σημερινὸν λαμπρὸν ἀνεξάρτητον Νομισματικὸν Μουσεῖον.

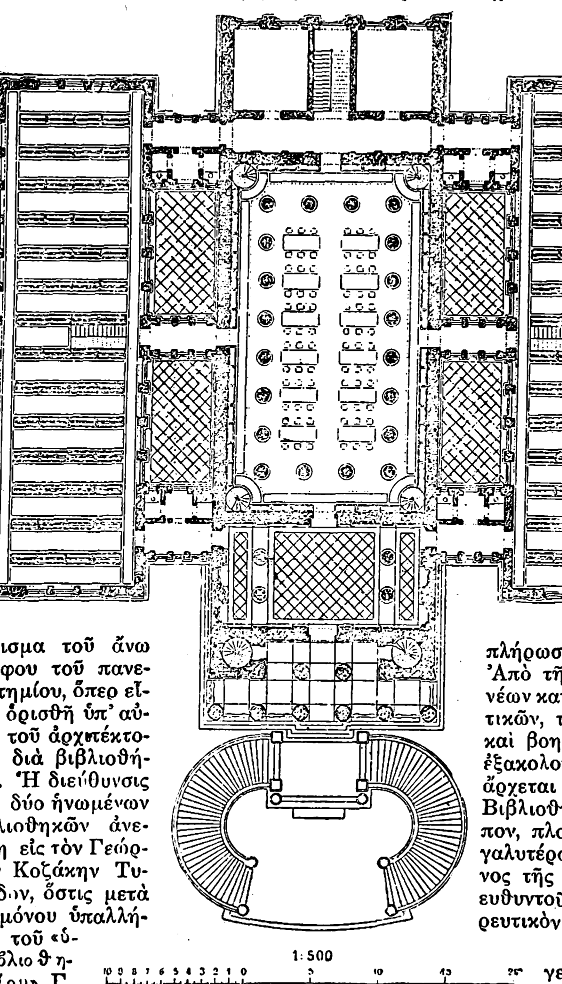

Σχεδιάγραμμα τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῆς (Βαλλιανείου) Βιβλιοθήκης.

Ἀπὸ τοῦ 1842 μέχρι τοῦ 1862, ἤτοι ἐπὶ εἴκοσι συναπτὰ ἔτη, ὁ Γ. Κοζ. Τυπάλδος, διακαιόμενος ὑπὸ ἐνθέου ὑπὲρ τοῦ ἔργου ὃ ἀνέλαβε ζήλου, ἐργάζεται ἀόκνως καὶ χρησιμοποιῶν τὰς γνωριμίας του καὶ τὴν προσωπικὴν ἐπιρροήν ἣν ἤσκει ἐπὶ ἡμεδαπῶν καὶ ξένων φιλομούσων ἀνδρῶν κατορθώνει κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐφορίας του νὰ πλουτίσῃ ταύτην δι' 80 χιλιάδων τόμων, ὧν πλέον τῶν 70 χιλ. προεκλήθησαν διὰ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ τούτου τοῦ Τυπάλδου. Μεταξὺ τῶν δωρητῶν ἰδίαν θέσιν ἔχουν ὁ βασιλεὺς τῶν Δύο Σικελιῶν, ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας, ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας καὶ διάφοροι ἄλλοι ξένοι καὶ ὁμογενεῖς. Οὐ μόνον δὲ βιβλία ἀπεστάλησαν, ἀλλὰ καὶ χρηματικὰ ποσὰ ἐδωρήθησαν ὑπὲρ τῆς Βιβλιοθήκης. Τῷ 1866 διὰ Β. Διατάγματος αἱ δύο εἰρημέναι βιβλιοθῆκαι συνεχωνεύθησαν εἰς μίαν, τὴν *Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην*, τῶν βιβλίων ὅμως σφραγιζομένων ἀναλόγως τοῦ κτήτορος αὐτῶν, Δημοσίου ἢ Πανεπιστημίου, δι' ἰδιαιτέρας σφραγῖδος, ὅπερ ἐπικρατεῖ μέχρι σήμερον. Μετὰ τῆς Δημοσίας καὶ Πανεπιστημιακῆς βιβλιοθήκης ἡνώθη ἀπὸ τῆς συστάσεώς του καὶ τὸ Ἐθνικὸν Νομισματικὸν Μουσεῖον, τὸ ὁποῖον παρέμεινεν ἐγκατεστημένον ἐν τῷ κτιρίῳ τοῦ Πανεπιστημίου μέχρι τοῦ ἔτους 1890, ὅτε ἐγκατεστάθη εἰς τὸ μέγαρον τῆς *Σιναίας Ἀκαδημίας* ὑπὸ διευθυντὴν τὸν Ἰ. Σβορῶνον, ὅστις μετὰ τῶν νομισμάτων ἀπέσπασεν ἐκ τῆς Βιβλιοθήκης καὶ πάντα τὰ εἰς τὴν Νομισματολογίαν ἀναφερόμενα συγγράμματα, ὑπαγαγὼν ταῦτα εἰς τὴν μικρὰν βιβλιοθήκην τοῦ Μουσείου.

Οὕτω ἡ Ἐθνικὴ βιβλιοθήκη διαρκῶς πλουτιζομένη, ἀλλὰ ἐλλείψει χώρου καὶ προσωπικοῦ ἀταξινόμητος ἐν πολλοῖς, ἄνευ ἐπαρκῶν καταλόγων, καὶ ἐν διηνεκεῖ ἀταξίᾳ, λόγῳ τῶν συχνῶν μεταβολῶν τῶν ἐφόρων αὐτῆς, παρέμεινεν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ μέχρι τοῦ 1903, ὅτε, αὐξηθέντος κατά τι τοῦ προσωπικοῦ της καὶ ψηφισθέντος νέου ὀργανισμοῦ, ἐβελτιώθη ἡ κατάστασίς της.

Τὸ ἔτος αὐτὸ ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη ἐπὶ ἐφορίας Γ. Κωνσταντινίδου, μεταφερθεῖσα ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου, ἐγκατεστάθη εἰς τὸ παραπλεύρως αὐτοῦ μαρμάρινον καὶ ἀρχαιοπρεποῦς ῥυθμοῦ κτίριον, τὸ ὁποῖον ἱδρύθη διὰ τῆς ἐκ 2.800.000 δραχμῶν δωρεᾶς τῶν βαθυπλούτων ἀδελφῶν Βαλλιάνων (εἰκόνα τοῦ κτιρίου βλ. ἐν τ. Β', σ. 246) ἐπὶ σχεδίου τοῦ Δανοῦ ἀρχιτέκτονος Χάνσεν τοῦ νεωτέρου, τὴν ἐπίβλεψιν δὲ τῆς ἐφαρμογῆς καὶ ἐκτελέσεως τοῦ σχεδίου εἶχεν ὁ γερμανὸς ἀρχιτέκτων Ἐρνέστος Τσίλλερ, ἐποπτευούσης εἰδικῆς ἐπιτροπῆς. Ἀπαρτίζεται δὲ τὸ κτίριον ἀπὸ δύο πτέρυγας, αἵτινες προωρίσθησαν διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν βιβλιοθηκῶν, καὶ ἀπὸ τὸ κεντρικὸν κτίριον, εἰς ὃ ὑπάρχουν τὰ ἀναγνωστήρια καὶ τὰ γραφεῖα μετὰ τῶν σχετικῶν βοηθητικῶν διαμερισμάτων, ἀποθηκῶν κλπ. Ἐν τῷ ὄπισθεν δὲ ἄνω ὀρόφῳ, ἔχει ἐγκατασταθῆ τὸ τμῆμα τῶν χειρογράφων. Ἡ ἐν τῷ νέῳ κτιρίῳ τοποθέτησις τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης ἐγένετο καθ' ὅλους τοὺς κανόνας τῆς συγχρόνου βιβλιοθηκονομίας, ἀσφαλίζοντας τὴν καλὴν διατήρησιν τῶν βιβλίων καὶ διευκολύνοντας τὴν λειτουργίαν τῆς ὑπηρεσίας. Πολυτελῆ ἔπιπλα, τράπεζαι, ἕδραι, ἀναλόγια καὶ θαυμάσιον ἔπιπλον περιέχον 300 συρτάρια χρησιμεῦον διὰ τὸν γενικὸν ἀλφαβητικὸν κατάλογον, ἅπαντα ἐκ ξύλου δρυός, συνεπλήρωσαν τὴν ἐγκατάστασιν τῆς βιβλιοθήκης. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἤρξατο καὶ ἡ σύνταξις νέων καταλόγων ἐπὶ δελτίων, τῶν γενικῶν ἀλφαβητικῶν, τῶν συστηματικῶν, τῶν τῆς τοποθετήσεως καὶ βοηθητικοῦ, οἱονεὶ κατὰ λῆμμα, ἐργασία ἥτις ἐξακολουθεῖ συνεχῶς. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1920, ὅτε ἄρχεται ἡ πραγματικὴ αὐτῆς ἀνόρθωσις, ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη διὰ νόμου κατέστη νομικὸν πρόσωπον, πλουτισθεῖσα ἐκ μέρους τοῦ κράτους διὰ μεγαλυτέρας ἢ πρὶν ἐπιχορηγήσεως. Ὁ προϊστάμενος τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης ἔχει τὸν τίτλον διευθυντοῦ, συμπαρεδρεύει δὲ παρ' αὐτῷ καὶ ἐφορευτικὸν συμβούλιον ἀπαρτιζόμενον ἐκ πέντε μελῶν.

Ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη διοικητικῶς ὑπάγεται εἰς τὸ ὑπουργεῖον Ἐκπαιδεύσεως καὶ Θρησκευμάτων, τὸ ὁποῖον ἀσκεῖ τὴν ἀνωτέραν ἐπίβλεψιν ἐπ' αὐτῆς. Τὰ ἔξοδα τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης δι' ἀγορὰν βιβλίων, βιβλιοδεσίας κ. λ. π. καταβάλλονται ἐπὶ τῇ βάσει ἐτησίου προϋπολογισμοῦ, περιλαμβάνοντος ἀφ' ἑνὸς μὲν τόκους καὶ μερίσματα τῆς ἰδιαιτέρας ἐκ μετοχῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης καὶ ἄλλης περιουσίας αὐτῆς καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ὑπὸ τοῦ κράτους εἰς αὐτὴν παρεχομένην ἐπιχορήγησιν. Ἐκτὸς τούτου ὁ πλουτισμὸς αὐτῆς συντελεῖται διὰ δωρεῶν καὶ διὰ τῶν κατὰ νόμον προσφορῶν ὑπὸ τῶν συγγραφέων, ἐκδοτῶν καὶ τυπογράφων, ἀλληλεγγύων ὄντων εἰς κατάθεσιν ἐν διπλῷ παντὸς ἐντύπου ἔργου, χαρτῶν καὶ μουσικῶν κειμένων. Ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη περιλαμβάνει περὶ τὰς 500 χιλιάδας τόμους ἐντύπων βιβλίων, περιοδικῶν, ἐφημερίδων, φυλλαδίων καὶ πανεπιστημιακῶν διατριβῶν τῶν γερμανικῶν πανεπιστημίων, ἃς ἐξακολουθοῦν ταῦτα νὰ τῇ ἀποστέλλουν, λαμβάνει δὲ συνεχῶς καὶ πάντα τὰ δημοσιεύματα τοῦ Κογκρέσου καὶ τῶν Ὑπουργείων τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἀποστελλόμενα διὰ τοῦ Smithsonian Institution. Τὰ ἐν αὐτῇ εὑρισκόμενα ἀρχέτυπα (βλ. λ.) ἤτοι τὰ ἔντυπα βιβλία αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1455—1500 ἀνέρχονται εἰς 105, τὰ δέ, λοιπὰ παλαιότυπα, δηλαδὴ τὰ μέχρι τοῦ 1600 ἀνέρχονται σχεδὸν εἰς 2500, περιλαμβάνοντα πρώτας καὶ σπανίας ἐκδόσεις τῶν περιφήμων τυπογραφείων Ἄλδου, Γιούντα, Φρόβεν, Ἐρρ. Στεφάνου καὶ Ἐλζεβὶρ κλπ. Τὸ Τμῆμα τῶν Χειρο-

Digitized by Google

γράφων καὶ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιστημονικὴ διεύθυνσις εἶναι ἀνατεθειμένη εἰς τὸν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καθηγητὴν τῆς ἱστορίας καὶ παλαιογραφίας, περιλαμβάνει περὶ τὰς 4 χιλιάδας χειρογράφων, ὀλιγίστους μὲν κώδικας κλασσικοῦ περιεχομένου, πλείστους ὅμως σπουδαίους ἐκκλησιαστικοὺς καὶ νομικούς. Εἰκονογραφημένοι τινὲς κώδικες τῆς Κ. Δ. εἶναι πολυτιμότατοι, μελετώμενοι ἀδιαλείπτως ὑπὸ ἀλλοδαπῶν καὶ ἡμεδαπῶν ἐπιστημόνων καὶ καλλιτεχνῶν διὰ τὰς καλλιτεχνικὰς αὐτῶν μικρογραφίας. Ὡς τοιαῦτα ἀναφέρομεν τὸ «Διὰ τεσσάρων Εὐαγγέλιον» (ὑπ' ἀριθ. Καταλόγ. Ἐθν. Βιβλιοθ. 57) ἐπὶ λαμπρᾶς περγαμηνῆς γεγραμμένον κατὰ τὸ τέλος τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος ἢ ἀρχὰς τῆς ΙΒ', τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὡς τὸ πολυτιμότερον χειρόγραφον τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, ἐκ δωρεᾶς τοῦ ἐκ Καστορίας Γεωργίου Γ. Γέροντα. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο εἶναι ἄξιον θέας διὰ τὰς εἰκόνας τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν, αἵτινες ἔχουν καλλιτεχνικώτατα ζωγραφηθῆ ἐπὶ διαχρύσου δαπέδου, ἐπίσης δὲ καὶ διὰ τὴν ἀμίμητον διακόσμησιν τῶν ἐν ἀρχῇ προτεταγμένων κομψοτάτων διαγραμμάτων, τὰ ὁποῖα διὰ λεπτεπιλέπτου γραφίδος καὶ διηνθισμένα μὲ χρυσὸν καὶ ποικίλα χρώματα διστηροῦσι μέχρι σήμερον τὴν ἀμίμητον λαμπρότητα. Ἕτερον ὅμοιον Εὐαγγέλιον τῆς Ι' ἑκατονταετηρίδος, ἐπὶ λαμπρᾶς περγαμηνῆς (τὸ ὑπ. ἀριθ. 56 Καταλ. Χειρογ. Ε. Β.), κάλλιστα καὶ ὀρθότατα γεγραμμένον μετὰ ὑπομνημάτων ἀρχαίων, περιέχον τὰς εἰκόνας τῶν 4 Εὐαγγελιστῶν ἐπὶ διαχρύσου δαπέδου· ἕτερον Εὐαγγέλιον τοῦ ΙΔ' αἰῶνος διὰ λεπτοτάτης γραφῆς γεγραμμένον, σχήματος 16ου, τὸ ὁποῖον κατὰ πα-

Συγγροῦ. Τελευταῖον ἐπλουτίσθη τὸ Τμῆμα Χειρογράφων καὶ διὰ 300 κωδίκων νεωτέρων, προελθόντων ἐκ διαφόρων μονῶν τῆς Μακεδονίας. Κατάλογον τῶν χειρογράφων συνέταξεν ὁ Γ. Κρέμος περιλαβὼν τὰ μέχρι τοῦ 1876 ὑπάρχοντα, ταῦτα δὲ καὶ τὰ λοιπὰ μέχρι τοῦ 1891 περιέγραψεν ἐν Καταλόγῳ ὁ τότε ἐπιμελητὴς τοῦ Τμήματος Ἰω. Σακκελίων.

Τὸ ἐν τῷ τμήματι εὑρισκόμενον *Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον τῶν Ἀγωνιστῶν* τοῦ Εἰκοσιένα περιλαμβάνει 200 χιλιάδας ἱστορικῶν ἐγγράφων ἀναγομένων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν καὶ τοὺς ἀμέσως ἀκολουθήσαντας χρόνους, μεγάλην συλλογὴν ἐντύπων προκηρύξεων τῆς Ἐπαναστάσεως, διάφορα οἰκογενειακὰ Ἀρχεῖα, ὡς μέρος τοῦ Ὑψηλαντικοῦ, τοῦ Αἰνιᾶνος, τοῦ Μακρῆ, ἐν μέρει τὸ τοῦ Διονύσου Ρώμα, τοῦ Ἰ. Φιλήμονος, τοῦ Ἀσωπίου, Σταύρου Ἰωάννου, Τυπάλδου, Ἠπίτου, Ξένου, Νερούτσου, Οἰκονόμου κλπ., καὶ ἄλλα ἀνέκδοτα χειρόγραφα ὡς τὰ τοῦ Δωροθέου Σχολαρίου. Ἐν τῷ ἰδίῳ τμήματι ἀπόκεινται καὶ λαμπραὶ ἐκδόσεις πανομοιοτύπων ἀρχαίων κωδίκων, ὡς τὸ τοῦ περιφήμου Σιναϊτικοῦ Κώδικος τοῦ Tischendorf, τῆς ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ Ἀθηναίων Πολιτείας τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ ἐν Παρισίοις κώδικος Σ τῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους κ. ἄ.

Ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη ἔχει πρὸς τούτοις πολυτιμοτάτην συλλογὴν χαλκογραφιῶν, λιθογραφιῶν, ξυλογραφιῶν, ἧς κυρίαν βάσιν ἀποτελεῖ ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Γενναδίου δωρηθεῖσα σειρὰ ἐκ 3000 περίπου πρωτοτύπων φύλλων διαφόρων χαρακτῶν τῆς Εὐρώπης μεγάλης ἀξίας καὶ χρήσιμος διὰ τὴν

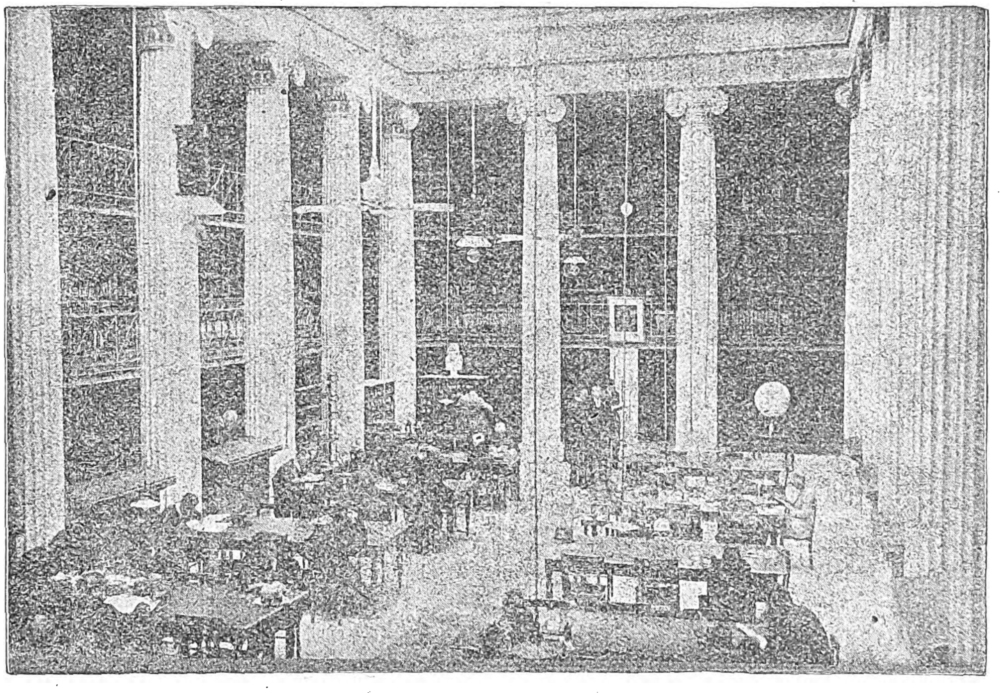

Τὸ κεντρικὸν ἀναγνωστήριον τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης.

ράδοσιν τῶν ἐν Μετεώροις μοναχῶν ἦτο ἐγκόλπιον Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ τοῦ μονάσαντος· ἄλλο Εὐαγγέλιον τοῦ ΙΒ' αἰῶνος πολυτιμότατον, τὸ ὁποῖον ἀπέστειλεν ὁ ἐθνομάρτυς Γρηγόριος Ε' διὰ τοῦ Γερμανοῦ Π. Πατρῶν δῶρον εἰς τὴν μονὴν Φιλοσόφου παρὰ τὴν Δημητσάναν, τὸ ἐπιλεγόμενον τοῦ Βλαχομανόλη, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὤμνυον οἱ μέγιστα ἁμαρτήματα ἀρνούμενοι Γορτύνιοι. Τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο εἶναι λίαν περίεργον διὰ τὰ ἀρχαῖα ἐρυθρόγραφα σημαδόφωνα ἃ ἐν αὐτῷ ἔχει καὶ τὰ ὁποῖα δεικνύουν τοὺς μουσικοὺς τόνους καθ' οὓς ἐγίνετο τὸ πάλαι ἡ ἀνάγνωσις τῶν Εὐαγγελίων ἐν ταῖς ἐκκλησίαις. Εἶναι καὶ τοῦτο διακεκοσμημένον μὲ πολύχρωμα καὶ διάχρυσα πλαίσια, ἀρχικὰ κεφαλαῖα γράμματα καὶ τὰς εἰκόνας τῶν τριῶν Εὐαγγελιστῶν (ἀριθ. Καταλ. Ἐθν. Βιβλ. 163). [Περὶ τῶν πολυτίμων καὶ καλλιτεχνικῶς εἰργασμένων χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης ἴδε: *Burbel P.:* Die Miniaturenhandschriften der Nationalbibliothek in Athen mit 32 Tafeln. Wien 1917 (Denkschriften d. K. Akad. d. Wiss. Philol.-histor. Klassc. Bd 60, 2 abhandl.) καὶ *Delatte:* Las monuments à miniatures et à ornements des Bibliothèques d'Athènes. Liège-Paris 1926] Πλὴν τούτων περιέχει 3 χρυσόβουλλα, 31 σιγίλλια, μερικὰ εἱλητάρια, ἐξ ὧν ἓν θαυμάσιον διά τε τὴν παλαιότητα καὶ τὰς ἐγχρώμους εἰκόνας του, καὶ τὸ λειτουργικὸν χειρόγραφον εἰς ὃ εὑρίσκεται ὁ Πολυχρονισμὸς τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου μετὰ τῆς μουσικῆς εἰς ἣν ἐψάλλετο. Ἔτι δὲ 8 παλιμψήστους κώδικας. Ἐπίσης ἔχει δύο αἰγυπτιακοὺς παπύρους καί τινας ἑλληνικούς. Τὰ πλεῖστα τῶν χειρογράφων προέρχονται ἐκ μονῶν, τινὰ δὲ ἐξ ἀγορῶν καὶ δωρεῶν, ἐν αἷς ἐξέχουν αἱ ἐν παλαιοτέροις χρόνοις γενόμεναι τοῦ Π. Λάμπρου καὶ Α.

μελέτην τῆς ἐξελίξεως τῆς χαρακτικῆς τέχνης. Πολύτιμος εἶναι ἡ εἰς δέκα τόμους, σχήματος φύλλου, ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς χλωρίδος (Flora graeca) τοῦ J. Sibthorp, μετὰ χρωματιστῶν ἀπεικονίσεων θαυμαστῶν ὅλων τῶν φυτῶν τῆς Ἑλλάδος. νήσων καὶ στερεᾶς, ἥτις ἐξεδόθη ἐν Λονδίνῳ τῷ 1806—1840, τὴν ὁποίαν ὀλίγαι βιβλιοθῆκαι κέκτηνται, διότι ἐξεδόθη εἰς ὀλίγα ἀντίτυπα, καὶ ἡ ὁποία καὶ εἰς αὐτὸ τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον φυλάσσεται εἰς ἰδιαίτερον τμῆμα μὴ οὖσα προσιτὴ εἰς πάντα. Πλουσιώτατα ἐπίσης εἶναι τὰ τμήματα τῶν περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων, τῆς ἀρχαιολογίας καὶ καλλιτεχνίας, ἰδίως δὲ πολύτιμοι εἶναι αἱ συλλογαὶ τοῦ τμήματος Γεωγραφίας καὶ Περιηγήσεων, ἐν ᾧ περιλαμβάνονται σπάνια συγγράμματα περιηγητῶν Ἄγγλων, Γάλλων, Γερμανῶν καὶ Ρώσων περιελθόντων τὴν Ἀνατολὴν καὶ δὴ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς πρὸ τῆς ἀνεξαρτησίας χρόνους. Πλεῖστα ἐξ αὐτῶν κοσμοῦνται δι' ὡραίων εἰκόνων ἐπὶ ξύλου ἢ χαλκοῦ χαραχθεισῶν ἢ συνοδεύονται ὑπὸ ἰδιαιτέρων λευκωμάτων, σπουδαιοτάτων διὰ τὴν τοπογραφίαν τῶν διαφόρων μερῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Οὕτως ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἑλλάδος οὐ μόνον εἶναι ἡ πλουσιωτέρα καὶ ὑπερτέρα τῶν ἐν τοῖς Βαλκανίοις βιβλιοθηκῶν, ἀλλὰ κατὰ τὸν πλοῦτον τοῦ περιεχομένου ἁμιλλᾶται πρὸς πολλὰς τῶν ἐν Εὐρώπῃ κεντρικῶν βιβλιοθηκῶν.

Ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ λειτουργοῦσι τέσσαρα ἀναγνωστήρια: Τὸ κεντρικόν, διὰ τοὺς καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου, συγγραφεῖς, ἐπιστήμονας, λογίους κλπ., τὸ τῶν χειρογράφων, τὸ τῶν περιοδικῶν, καὶ τὸ φοιτητικὸν (ὑπαγόμενον εἰς τὴν Φοιτητικὴν Λέσχην καὶ προσωρινῶς στεγαζόμενον ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ). Ἐν τῷ κεντρικῷ ἀναγνωστηρίῳ ὑπάρχει ἐγκατεστημένη καὶ πρόχειρος βιβλιοθήκη (Handbibliothek) περιέχουσα τὰ γενικὰ συγγράμματα πασῶν τῶν ἐπιστημῶν, ἐγκυκλοπαιδείας, λεξικά, περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας τῆς τελευταίας δεκαετίας κλπ. Ἡ εἴσοδος ἐν αὐτῇ εἶναι ἐλευθέρα, ἡ ἐν τοῖς ἀναγνωστηρίοις ὅμως μελέτη ἐπιτρέπεται κατόπιν εἰδικῆς ἀδείας τοῦ διευθυντοῦ τῆς Βιβλιοθήκης.

Οἱ κατὰ καιροὺς διατελέσαντες ἔφοροι τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης εἶναι κατὰ σειρὰν οἱ ἑξῆς: Γεώργ. Γεννάδιος, Γ. Κ. Τυπάλδος, Παν. Σοῦτσος, Κ. Φρεαρίτης, Φίλ. Ἰωάννου, Μιχ. Σχινᾶς, Σ. Κόμνος, Ι. Πανταζίδης, Κ. Κροκιδᾶς, Δημ. Βερναρδάκης, Μιχ. Δέφνερ (ἐφορεύων), Χαρ. Μελετόπουλος, Ἐμμ. Ροΐδης, Γεώργ. Κωνσταντινίδης, Δημ. Γρ. Καμπούρογλους, Νικ. Κιάππε καὶ ὁ ἀπὸ πενταετίας ἤδη τοιοῦτος Μᾶρκος Τσιριμῶκος. Ἐκ τούτων οἱ Κ. Φρεαρίτης, Φίλ. Ἰωάννου, διετέλεσαν ἔφοροι μόνον ἐπὶ ἓν ἔτος, οἱ δὲ Δημ. Βερναρδάκης καὶ Μιχ. Σχινᾶς ἐπὶ ἕνα μῆνα.

Διοίκησις καὶ προσωπικόν. Κατὰ τὸν σημερινὸν ὀργανισμὸν τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, ἡ διοίκησις αὐτῆς ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ, εἰς τὴν διαχείρισιν δὲ μετέχει καὶ τὸ ἐφορευτικὸν συμβούλιον ἀποτελούμενον ἐκ τριῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἀνωτάτων ὁμοτίμων τούτου ἐν Ἀθήναις σχολῶν καὶ δύο μελῶν ἐκπροσωπούντων τοῦ μὲν τὴν ἐκπαίδευσιν, τοῦ δὲ τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὰς καλὰς τέχνας. Πάντα τὰ ἀνωτέρω μέλη τοῦ Συμβουλίου διορίζονται ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας διὰ μίαν τριετίαν.

Τὸ προσωπικὸν διακρίνεται εἰς *διοικητικόν*, ἀποτελούμενον ἀπὸ τὸν διευθυντήν, τὸν καθηγητὴν τοῦ πανεπιστημίου διευθυντὴν τοῦ τμήματος τῶν χειρογράφων καὶ ὁμοιοτύπων, τρεῖς βιβλιοφύλακας, ἔχοντας βαθμὸν τμηματάρχου, ἕνα ἐπιμελητὴν τῶν χειρογράφων, πέντε βιβλιοφύλακας β' τάξεως καὶ ἕνα γραμματέα τῆς διευθύνσεως· εἰς *βοηθητικὸν* προσωπικόν, ἀποτελούμενον ἀπὸ 12 βοηθούς, μίαν δακτυλογράφον καὶ ἕνα ἐπιστάτην, (πάντες οἱ ἀνωτέρω ὑπάλληλοι διορίζονται κατόπιν διαγωνισμοῦ)· εἰς *ὑπηρετικὸν* προσωπικόν, ἀποτελούμενον ἀπὸ 3 κλητῆρας, 2 θυρωροὺς καὶ 5 ὑπηρέτας καθαριστάς.

Αἱ ὑπηρεσίαι τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὰ ἑξῆς τμήματα: α) τῆς γραμματείας (ἀλληλογραφία, διεκπεραίωσις, λογιστικὴ ὑπηρεσία, δανεισμὸς βιβλίων)· τῆς εἰσαγωγῆς (ἀγοραί, δωρεαί, κατὰ νόμον προσφοραί, ἀνταλλαγαί, πνευματικὴ ἰδιοκτησία)· γ) τῶν καταλόγων (ταξινόμησις, σύνταξις καταλόγων, ἀναγνωστήρια, ἀποθήκη πολλαπλῶν, βιβλιοδεσία, κλπ.) καὶ δ') τῶν χειρογράφων καὶ ὁμοιοτύπων.

Ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη δανείζει καὶ ἐκτὸς αὐτῆς βιβλία εἰς τοὺς καθηγητὰς τοῦ ἐν Ἀθήναις πανεπιστημίου καὶ τῶν ὁμοτίμων τούτῳ ἀνωτάτων σχολῶν ὡς καὶ εἰς ἐπιφανεῖς ἐπιστήμονας ἐφοδιαζομένους δι' ἐντύπου ἀδείας δανεισμοῦ ὑπὸ τῆς διευθύνσεως. Εἰς πάντα ἄλλον βιβλία δάνεια παρέχονται μέχρις ὡρισμένου ἀριθμοῦ καὶ δι' ὡρισμένον χρόνον μόνον ἐφ' ὅσον προσάγει γραμμάτιον τοῦ Ταμείου Παρακαταθηκῶν καταθέσεως ἐγγυήσεως, εἴτε εἰς χρήματα εἴτε εἰς χρεώγραφα τοῦ κράτους, ποσοῦ ἴσου πρὸς τὸ διπλάσιον τῆς ἀξίας τῶν δανειζομένων βιβλίων. Τὰ σπάνια, τὰ πολυτελῆ καὶ τὰ ἔχοντα εἰκόνας βιβλία, ὡς καὶ οἱ χάρται, αἱ ἐφημερίδες καὶ τὰ περιοδικὰ ἐξαιροῦνται τοῦ δανεισμοῦ.

Διὰ τοὺς καθυστεροῦντας τὴν ἐπιστροφὴν τῶν βιβλίων καὶ εἰς τοὺς καταστρέφοντας αὐτὰ προβλέποντα, ὑπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ ὡρισμέναι ποιναί. Οἱ ὑπάλληλοι τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης θεωροῦνται δημόσιοι ὑπάλληλοι, ἐξαρτώμενοι ἐκ τοῦ ὑπουργείου Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ ὁποίου ἀναγράφονται καὶ αἱ ἀνάλογοι πιστώσεις διὰ τὴν μισθοδοσίαν αὐτῶν. Ὁ ὀργανισμὸς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης προβλέπει καὶ διὰ τὴν ἀποστολὴν εἰς εὐρωπαϊκὰς βιβλιοθήκας ἑκάστοτε ἐπὶ ἓν ἔτος ἑνὸς ἐκ τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων, πρὸς μελέτην καὶ σπουδὴν τῶν συστημάτων τῶν νεωτέρων βιβλιοθηκῶν τῆς Εὐρώπης.

[Περὶ τῆς ἐν Ἀθήναις ***Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς*** βλ. λ. Βουλή]

ΛΑΪΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΑΙ. Διὰ τὴν ἵδρυσιν λαϊκῶν Βιβλιοθηκῶν τὰ προηγμένα εἰς πολιτισμὸν Κράτη ἔδωκαν μεγάλην προσοχήν· ἡ ἐξάπλωσις τούτων εἶναι σήμερον μεγάλη, διότι κατενοήθη ὅτι αὗται ὁμοῦ μὲ τὸ σχολεῖον ἀποτελοῦν τὰς βάσεις τῆς λαϊκῆς καὶ ἐθνικῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἀκριβῶς δὲ διὰ τοῦτο ἡ συλλογὴ τῶν βιβλίων τῶν Λαϊκῶν Βιβλιοθηκῶν πρέπει νὰ γίνεται μετ' ἐπιλογῆς καὶ ν' ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ κοινοῦ, ἡ χρῆσις αὐτῆς νὰ εἶναι εὐχερὴς καὶ ὁ δανεισμὸς εὔκολος. Λαϊκαὶ Βιβλιοθῆκαι ἱδρύθησαν κατὰ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ. Διὰ νόμου δὲ ψηφισθέντος τότε ἐπεβλήθη μικρὸς φόρος εἰς τοὺς κατοίκους ἑκάστης κοινότητος ὑπὲρ τῆς συντηρήσεως λαϊκῶν βιβλιοθηκῶν, συνεπείᾳ τοῦ ὁποίου ἱδρύθησαν μέχρι τοῦ 1907 περὶ τὰς 572 βιβλιοθῆκαι Λαϊκαί, ἔκτοτε δὲ ἐξηκολούθει ἐντατικὴ ἡ ἵδρυσις τοιούτων χάρις εἰς συντελεστικώτερα νομοθετικὰ

Digitized by Google

μέτρα ἅτινα ἐλήφθησαν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1920 αἱ Λαϊκαὶ Βιβλιοθῆκαι ὑπήχθησαν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τῆς Ἀγγλίας. Τὸ παράδειγμα τῆς Μεγ. Βρεττανίας παρηκολούθησαν πάντα τὰ προηγμένα Κράτη, ἕκαστον κατὰ δύναμιν, ἰδίᾳ δὲ ἐν ταῖς Ἡν. Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς ὁ θεσμὸς οὗτος ἔλαβεν ἀφάνταστον ἐξάπλωσιν, εἶναι δὲ μυθώδη τὰ δαπανώμενα πρὸς ἵδρυσιν καὶ συντήρησιν βιβλιοθηκῶν καθὼς καὶ τὰ ὑπὸ τῶν πλουσίων διατιθέμενα ἢ κληροδοτούμενα, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίθησαν αἱ πλούσιαι δωρεαὶ τοῦ Κάρνεζι. Καὶ ἐν Γερμανίᾳ ἐπίσης ἀπὸ τοῦ 1893 καὶ ἐντεῦθεν ἐδημιουργήθη σοβαρὰ κίνησις περὶ τὰς Λαϊκὰς Βιβλιοθήκας, κάθε δὲ σχεδὸν χωρίον, τὸ ὁποῖον ἔχει πληθυσμὸν ἄνω τῶν χιλίων κατοίκων, ἔχει τὴν βιβλιοθήκην του. Αἱ βιβλιοθῆκαι αὗται συντηροῦνται κυρίως ὑπὸ συλλόγων, διὰ δὲ τοὺς Καθολικοὺς ἰδίως ὑπὸ τοῦ συλλόγου «Ἁγίου Καρόλου τοῦ Βορρομαίου», καὶ εἶναι εἰς πάντας προσιταί. Ὡς πρότυπα τοιούτων Λαϊκῶν Βιβλιοθηκῶν διακρίνονται αὐτόθι ἡ ἐν *Ἰένῃ* τῆς Carl Zeiss Stiftung, ἡ ἐν *Βερολίνῳ* Heimannsch καὶ ἡ ἐν *Ἔσσεν* βιβλιοθήκη τῶν ἐργοστασίων Κρούπ.

Μετὰ τὴν πολιτειακὴν μεταρρύθμισιν, ἥτις ἐπῆλθεν ἐν *Ρωσίᾳ*, ἐδόθη μεγάλη προσοχὴ καὶ ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν μπολσεβικικῶν κυβερνήσεων ὡς ἐξ ἴσου σπουδαία πρὸς τὴν ἵδρυσιν σχολείων καὶ ἡ ἵδρυσις Λαϊκῶν Βιβλιοθηκῶν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀμορφώτων λαϊκῶν μαζῶν καὶ χωρικῶν. Ὡς ἐκ τούτου εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας τῆς Ρωσίας ἴδιον τμῆμα ἀσχολεῖται ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν ἵδρυσιν Λαϊκῶν Βιβλιοθηκῶν καὶ τὸν ἐφοδιασμὸν τούτων διὰ καταλλήλων διδακτικῶν καὶ μορφωτικῶν βιβλίων. Εἰς ἕκαστον διοικητικὸν διαμέρισμα ἐγκατεστάθη σύμπλεγμα βιβλιοθηκῶν ἔχον κεντρικὴν ἢ κεντρικὰς βιβλιοθήκας καὶ ὑποκαταστήματα ἐξυπηρετούμενα διὰ φορητῶν βιβλιοθηκῶν κατὰ τὸ ἀμερικανικὸν πρότυπον. Διότι εἰς τὴν Ἀμερικὴν πρώτην ἐφηρμόσθη τὸ σύστημα τῆς ἐξαρτήσεως τῶν λαϊκῶν βιβλιοθηκῶν ἀπὸ κεντρικὸν ἵδρυμα, τὸ ὁποῖον ἀγοράζει κατὰ ἑκατοντάδας τὰ ἀντίτυπα ἑκάστου βιβλίου, τὰ ὁποῖα διαμοιράζονται εἰς τὰ ὑποκαταστήματα. Αὐτοκίνητα δὲ εἰδικῶς διεσκευασμένα μεταφέρουν ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον ἑκατοντάδας τόμων, ἕκαστος δὲ κάτοικος δύναται νὰ ζητήσῃ καὶ ἄλλα βιβλία τὰ ὁποῖα τῷ ἀποστέλλει τὸ κέντρον. Οὕτω καὶ ἡ μόρφωσις ἐπιτυγχάνεται τοῦ λαοῦ καὶ τὸ ὑπὲρ τοῦ βιβλίου ἐνδιαφέρον ὁσημέραι αὐξάνει καὶ διαδίδεται παρ' αὐτῷ.

ΔΑΝΕΙΣΤΙΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΑΙ. Οὕτω καλοῦνται αἱ βιβλιοθῆκαι ἐκεῖναι αἵτινες ἔχουν σκοπὸν τὴν παροχὴν βιβλίων πρὸς ἀνάγνωσιν ἐπὶ ἐπιστροφῇ ἀντὶ καταβαλλομένου χρηματικοῦ ἀντιτίμου. Αἱ βιβλιοθῆκαι αὗται συνιστῶνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἴτε ὑπὸ συλλόγων εἴτε ὑπὸ ἰδιωτῶν καὶ χρησιμεύουν νὰ διευκολύνουν τὸ κοινὸν τὸ ὁποῖον ἔχει ἀνάγκην νὰ μελετήσῃ κατ' οἶκον βιβλία ἅτινα δὲν ἠδύνατο εὐκόλως νὰ δανεισθῇ ἀπὸ τὰς δημοσίας καὶ ἐπιστημονικὰς βιβλιοθήκας ἢ ν' ἀγοράσῃ παρὰ τῶν βιβλιοπωλῶν.

Ὁ περιορισμὸς λοιπὸν καὶ αἱ ἀπαιτούμεναι διατυπώσεις διὰ τὸν δανεισμὸν βιβλίων αἵτινες τηροῦνται εἰς τὰς κεντρικὰς βιβλιοθήκας ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ ἀδυναμία τῶν μὴ εὐπορούντων ὅπως ἐξοδεύουν δι' ἀγορὰν βιβλίων, τῶν ὁποίων ἡ ἀνάγκη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι πρόσκαιρος, ἤγαγε συλλόγους καὶ ἰδιώτας εἰς τὸν καταρτισμὸν μικρῶν βιβλιοθηκῶν ἐπὶ σκοπῷ δανεισμοῦ. Τοιούτου εἴδους δανειστικαὶ βιβλιοθῆκαι εὑρίσκονται εἰς ὅλας τὰς πρωτευούσας καὶ μεγαλοπόλεις τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, αἱ συλλογαὶ δὲ τῶν ὑπὸ τούτων τηρουμένων βιβλίων ἀποτελοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ συγγραμμάτων τῶν νεωτέρων φιλολογιῶν, περιοδικῶν, μυθιστορημάτων, ἐγκυκλοπαιδικῶν βιβλίων, ἐκλαϊκευτικῶν τῆς ἐπιστήμης κλπ. Οἱ δανειζόμενοι ἐκ τῶν βιβλιοθηκῶν τούτων ὑπόκεινται εἰς τὴν καταβολὴν ἀναλόγου χρηματικοῦ ἀντιτίμου, ἢ ἐγγράφονται συνδρομηταὶ πληρώνοντες μηνιαίαν συνδρομὴν εἰς τὴν δανειστικὴν βιβλιοθήκην, ἀποκτῶντες οὕτω δικαίωμα δανεισμοῦ.

Ὁ δανεισμὸς γίνεται δι' ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα, μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ ὁποίου ὁ δανειζόμενος ὀφείλει νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ βιβλίον ἐν καλῇ καταστάσει, ὑποκείμενος διὰ πᾶσαν βραδύτητα ἐπιστροφῆς, βλάβην ἢ ἀπώλειαν, εἰς ἀναλόγους χρηματικὰς ἀποζημιώσεις. Αἱ δανειστικαὶ αὗται βιβλιοθῆκαι ἐξυπηρετοῦσι μεγάλως τὸ κοινόν, δέον ὅμως πρὸς πραγματικὴν ὠφέλειαν τῶν ἀναγνωστῶν νὰ καταβάλλεται φροντὶς ἐκ μέρους τῶν συντηρούντων τοιαύτας συλλόγων ἢ ἰδιωτῶν, ἵνα τὰ βιβλία ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶναι ἀντάξια τοῦ ἐπιδιωκομένου ἠθοπλαστικοῦ, μορφωτικοῦ ἢ ψυχαγωγικοῦ σκοποῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπολυμαίνωνται ἑκάστοτε καταλλήλως πρὸς ἀποφυγὴν μεταδόσεως νοσημάτων. Διότι, δεδομένου ὅτι ἡ χρησιμοποίησις τῶν δανειζομένων βιβλίων δύναται νὰ γίνῃ καὶ ὑπὸ πασχόντων ἐκ μεταδοτικῶν ἀσθενειῶν, εἶναι πολὺ εὔκολος ἡ μετάδοσις τούτων διὰ τῶν βιβλίων εἰς τοὺς ὑγιεῖς ἀναγνώστας. Ἐν Ἀθήναις τοιούτου εἴδους δανειστικὴ βιβλιοθήκη ὑπάρχει ἀπό τινων ἐτῶν ἡ τοῦ «Συλλόγου τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου» καὶ ἄλλαι δύο μικρότεραι τελευταίως συσταθεῖσαι.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ διάταξις τοῦ κτιρίου μιᾶς μεγάλης βιβλιοθήκης καὶ ἡ χρησιμοποίησις τῶν διαφόρων χώρων αὐτῆς ἔχει ἀναμφιβόλως κεφαλαιώδη σημασίαν καὶ διὰ τὴν συντήρησιν τῶν βιβλίων καὶ διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν. Ἡ νεωτέρα ἀρχιτεκτονικὴ τῶν βιβλιοθηκῶν, ἀπορρίπτουσα τὸ παλαιὸν σύστημα τοῦ νὰ θυσιάζωνται αἱ κυριώτεραι ἀνάγκαι τῆς ἐγκαταστάσεως διὰ τὴν ἀνάδειξιν μεγαλοπρεπῶν κτιρίων καὶ ἐπιτήδευσιν ἀρχαϊκῶν ρυθμῶν, σήμερον ἀσχολεῖται μᾶλλον εἰς τὸ πρακτικὸν μέρος, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς οἰκονομίας. Σχέδιον κατάλληλον, χῶρος συμφώνως πρὸς τὰς διαστάσεις καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς βιβλιοθήκης, διάταξις τῶν διαφόρων διαμερισμάτων, πρόβλεψις διὰ μελλοντικὰς ἐπεκτάσεις (ἓν ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα προβλήματα ἅτινα ἀντιμετωπίζουν σήμερον αἱ μεγάλαι βιβλιοθῆκαι), εὐκολίαι διὰ τὴν ὑπηρεσίαν καὶ διὰ τοὺς ἀναγνώστας, ἐξασφάλισις κατὰ παντὸς κινδύνου πυρκαϊᾶς, σύστημα θερμάνσεως, φωτισμοῦ καὶ ἀερισμοῦ καὶ τόσα ἄλλα, εἶναι ἀνάγκη νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τοῦ ἐκπονοῦντος τὸ σχέδιον μιᾶς μεγάλης σημερινῆς βιβλιοθήκης. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητον, ὅπως οἱ ἀρχιτέκτονες, καὶ κατὰ τὴν ἐκπόνησιν τῶν σχεδίων των καὶ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν, ζητοῦν τὴν γνώμην καὶ συμβουλεύωνται τοὺς βιβλιοθηκαρίους, οἱ ὁποῖοι ὡς ἐκ τῆς εἰδικότητος καὶ πείρας αὐτῶν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ὑποδείξουν τὴν λυσιτελεστέραν καὶ σκοπιμωτέραν διάθεσιν τῶν χώρων. Οἱ στοιχειώδεις λοιπὸν ὅροι οἱ ὁποῖοι σήμερον ἐπικρατοῦν διὰ τὴν ἀνέγερσιν βιβλιοθηκῶν εἶναι ἐν συνόψει, κατὰ τοὺς εἰδικῶς ἀσχοληθέντας μὲ τὸ θέμα τοῦτο, οἱ ἑξῆς:

Ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ κτιρίου γίνεται εἰς κεντρικὸν μὲν μέρος τῆς πόλεως, διὰ νὰ εἶναι εὔκολος ἡ εἰς τὴν βιβλιοθήκην προσέλευσις τῶν μελετητῶν, ἀλλὰ εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον θορυβῶδες. Τὸ κτίριον ν' ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὸ κεντρικὸν τοιοῦτον καὶ ἀπὸ δύο ἑκατέρωθεν πτέρυγας· τοιουτοτρόπως τ' ἀναγνωστήρια, τοποθετούμενα εἰς τὸ κέντρον τοῦ οἰκοδομήματος, προστατεύονται ἀπὸ τοὺς ἔξωθεν θορύβους. Τὸ κτίριον πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἀπὸ τὰς τέσσαρας πλευρὰς αὐτοῦ ἀπομεμονωμένον, ὥστε νὰ ἐξασφαλίζηται ἀπὸ πάντα ἐκ γειτνιάσεως κίνδυνον μεταδόσεως πυρκαϊᾶς, κλπ. Ἡ πλευρὰ τῆς προσόψεως πρέπει νὰ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα, δηλαδὴ τὸ πλάτος τοῦ κτιρίου νὰ εἶναι πρὸς τὴν πρόσοψιν. Οὕτω μετὰ τὴν εἴσοδον νὰ δύνανται νὰ τοποθετοῦνται κατὰ πρῶτον αἱ ὑπηρεσίαι τῆς διοικήσεως, τὰ γραφεῖα τῶν βιβλιοθηκαρίων, τὰ δωμάτια τῶν καταλόγων καὶ τῶν βιβλιογραφιῶν, ὥστε ἀφ' ἑνὸς πᾶς ὁ εἰσερχόμενος εἰς τὴν βιβλιοθήκην, προτοῦ μεταβῇ εἰς τὰ ἀναγνωστήρια, νὰ δύναται νὰ ζητήσῃ τὰς ἀναγκαιούσας πληροφορίας. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου τῆς ἐμπρὸς τοποθετήσεως τῶν γραφείων ἀπαλλάσσονται καὶ τ' ἀναγνωστήρια τῶν διαφόρων ἐνοχλήσεων καὶ οἱ μελετηταὶ εὑρίσκονται εἰς ἀπόλυτον ἡσυχίαν.

Τοῦ κεντρικοῦ κτιρίου, ὅπου εἶναι διατεταγμένα τὰ διάφορα ἀναγνωστήρια, ἡ ὀροφὴ δέον νὰ εἶναι ὑελόφρακτος, διὰ χονδρῶν καὶ θαμβῶν ὑέλων, ἵνα αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου διαθλῶνται καὶ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας φωτίζῃ χωρὶς νὰ ἐνοχλῇ τὴν ὅρασιν τῶν ἐργαζομένων. Ἐπίσης καὶ διὰ τὸ τεχνητὸν φῶς δέον νὰ λαμβάνεται πρόνοια ὅπως εἶναι διάχυτον, ἐπιτυγχανόμενον μὲ τὰ νεώτερα συστήματα τῶν ἠλεκτρικῶν θαμβῶν κρυσταλλίνων λαμπτήρων τοποθετουμένων ἐπὶ τῆς ὀροφῆς. Εἰς τὰς πτέρυγας τοῦ οἰκοδομήματος δέον νὰ τοποθετῶνται αἱ βιβλιοθῆκαι καὶ λοιπαὶ ἀποθῆκαι τῶν βιβλίων. Τὰ διαμερίσματα ταῦτα τῶν βιβλίων (magasins), κατ' ἐπικρατοῦσαν γνώμην, δέον νὰ μὴ εἶναι γενικὰ καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν πτερύγων, ἀλλὰ νὰ χωρίζωνται εἰς διάφορα δωμάτια, εἰς τὰ ὁποῖα τὰ βιβλία νὰ τοποθετῶνται χωριστὰ κατὰ ἐπιστήμας.

Αἱ πτέρυγες αἱ περιλαμβάνουσαι τὰς βιβλιοθήκας, δέον νὰ φωτίζωνται δι' ἀρκετῶν καὶ μεγάλων παραθύρων, καλῶς ἐφαρμοζομένων καὶ στεγανῶς κλειομένων, ἵνα ἐμποδίζεται ὅσον τὸ δυνατὸν ἡ εἴσοδος σκόνης. Ἐπίσης ταῦτα δέον, ἵνα ἐμποδίζωνται αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες ἀπὸ τοῦ νὰ βλάπτουν τὰ βιβλία, νὰ ἐφωδιάζωνται διὰ παραπετασμάτων. Οὕτω ἡ θερμότης τοῦ ἡλίου οὔτε τὸν χάρτην τοῦ βιβλίου οὔτε τὴν βιβλιοδεσίαν αὐτοῦ δύναται νὰ βλάψῃ. Ἡ θέσις τοῦ κτιρίου πρέπει νὰ καταβάλλεται φροντίς, ὅπως ἐκλέγεται ἀνατολικομεσημβρινή. Οὕτω ἐπιτυγχάνεται ἀφ' ἑνὸς ἡ ἐξασφάλισις τοῦ φωτὸς τῆς ἡμέρας καὶ ἀποφεύγεται ἀφ' ἑτέρου ὁ κίνδυνος τῆς ὑγρασίας, τόσον ὀλεθρίας διὰ τὰ βιβλία, ὡς προκαλούσης καὶ τὴν ἀνάπτυξιν βλαπτικῶν ἐντόμων. Τὰ ἀναγνωστήρια πρέπει νὰ εἶναι ἀναλόγου ἐκτάσεως πρὸς τὸν σκοπὸν ποῦ θὰ ἐξυπηρετήσουν. Διότι εἰς τὰς μεγάλας βιβλιοθήκας αἱ αἴθουσαι τῆς ἐργασίας δέον νὰ εἶναι τοὐλάχιστον τρεῖς ἢ τέσσαρες, ἤτοι ἓν γενικὸν ἀναγνωστήριον, ἓν διὰ τοὺς ἐργαζομένους ἐπὶ χειρογράφων ἢ ἀρχετύπων, ἕτερον διὰ τοὺς μελετῶντας ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ καὶ τέταρτον ἀκόμη διὰ τοὺς ἐπὶ χαρτῶν ἢ σχεδίων καὶ σχεδιαγραφημάτων ἐργαζομένους—ἐὰν ἡ βιβλιοθήκη κέκτηται καὶ τοιοῦτον τμῆμα.

Αἱ θῆκαι ἐπὶ τῶν ὁποίων τοποθετοῦνται τὰ βιβλία εἴς τε τὰς ἀποθήκας καὶ εἰς τὰς αἰθούσας ἀναγνώσεως πρέπει νὰ εἶναι ὑψηλαὶ τόσον μόνον, ὅσον θὰ δύναται ὁ ὑπάλληλος νὰ φθάνῃ τὰ βιβλία, ἄνευ βοηθείας ὑποποδίου ἢ φορητῆς κλίμακος. Εἰς τὰς αἰθούσας μάλιστα τῆς μελέτης, αἱ γύρω τῶν τοίχων θῆκαι δὲν πρέπει νὰ ἐξικνοῦνται, ὅπως συνηθίζουν, μέχρις ὀροφῆς καὶ διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους: α) ὅτι ἡ τοποθέτησις βιβλίων εἰς ὕψος εἶναι βλαβερωτάτη, διότι ὁ θερμαινόμενος ἀὴρ κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας συγκεντροῦται ὑπερθερμασμένος εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖνο καὶ καταστρέφει ἐντελῶς καὶ χάρτην καὶ βιβλιοδεσίαν, καὶ β') διότι αἱ μέχρις ὀροφῆς θῆκαι θὰ ἔχουν ἀνάγκην νὰ περιθέωνται ἀπὸ ἐξώστην μετὰ κλιμάκων, τοῦθ' ὅπερ καὶ τοὺς ὑπαλλήλους καταπονεῖ καὶ ἀνησυχίαν παρέχει εἰς τοὺς ἐργαζομένους.

Τὸ ἔδαφος τῶν ἀποθηκῶν, τῶν αἰθουσῶν, καὶ οἱ τοῖχοι ἐφ' ὧν προσεγγίζουν ἢ ἐπακουμβοῦν βιβλιοθῆκαι δέον νὰ κατασκευάζωνται εἰς τρόπον, ὥστε ν' ἀποφεύγηται πᾶσα ὑγρασία. Ἰδιαιτέρα φροντὶς πρέπει νὰ καταβάλλεται διὰ τὴν ἀκίνδυνον καὶ συγκερασμένην θέρμανσιν, καὶ διὰ τὸν ἀερισμὸν ἰδίως τῶν ἀποθηκῶν τῶν βιβλίων καὶ τῶν ἀναγνωστηρίων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Langie A.* Les bibliothèques publiques dans l'ancienne Rome et dans l'Empire romaine. (Fribourg, 1908). *Gottlieb*, Ueber mittelalterliche Bibliotheken (1890). *Wattenbach*, Das Schriftwesen im Mittelalter (3 Aufl. 1896). *Maurant J. L.* The relation of the architect to the librarian (Library Journal 1901). Bibliothèques, Livres et librairies (conférences faites à l'Ecole des Hautes-Études sociales. Serie 1—3. Paris 1912—1914). *Pool W.*, Les constructions des bibliothèques publiques. (Revue des Bibliothèques t. III). *Morel E.* Bibliothèques (Τόμ. 1 — 2 Paris 1908). *Τοῦ αὐτοῦ*, La librairie publique (Paris 1910). *Langlois*, La librairie publique (Paris 1910).

Δ. Κ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

βιβλιοθηκολόγος (ὁ)· ὁ περὶ τὰ ζητήματα τῶν βιβλιοθηκῶν, οἷον τῆς κατατάξεως τῶν βιβλίων κ.λ.π., ἐντριβής.

βιβλιοθηκονομία (ἡ). Καλεῖται οὕτω ἡ περὶ τὰς βιβλιοθήκας ἀσχολουμένη ἐπιστήμη ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως, ἀποτελεῖ δὲ τὸ σύνολον τῶν θεωρητικῶν καὶ πρακτικῶν γνώσεων, αἵτινες εἶναι ἀναγκαῖαι εἰς τὸν ἐπιφορτισμένον τὴν ἐπιμέλειαν καὶ διεύθυνσιν μιᾶς βιβλιοθήκης. Ἡ βιβλιοθηκονομία ἑπομένως διαιρεῖται εἰς δύο μέρη, χωριστὰ μὲν θεωρητικῶς ἀλλὰ συνυπάρχοντα· τὸ πρῶτον ἔχει ὡς ἀντικείμενον τὴν *ὀργάνωσιν*, τὸ δεύτερον τὴν *διοίκησιν* τῶν βιβλιοθηκῶν. Καὶ ἡ μὲν ὀργάνωσις σκοπεῖ τὴν ἵδρυσιν τῆς βιβλιοθήκης, τὴν πρόσκτησιν βιβλίων, τὴν ἐγγραφὴν αὐτῶν εἰς τοὺς καταλόγους καὶ τὴν τοποθέτησίν των εἰς τὰς ἁρμοζούσας θέσεις· ἡ δὲ διοίκησις ἀφορᾷ εἰς τὴν διεύθυνσιν, τὴν ἐπίβλεψιν, τὴν διευκόλυνσιν τῆς χρήσεως τῆς βιβλιοθήκης καὶ τὴν προφύλαξιν καὶ ἐξασφάλισιν τῶν βιβλίων ἀπὸ παντὸς κινδύνου καὶ φθορᾶς. Ἡ ἵδρυσις μιᾶς βιβλιοθήκης μεγάλης, δημοσίας, πανεπιστημιακῆς, δημοτικῆς κλπ. πρέπει νὰ γίνεται κατὰ τοὺς τεχνικοὺς κανόνας, τοὺς εἰδικοὺς διὰ τοιούτου εἴδους οἰκοδομήματα, περὶ ὧν ἀσχολεῖται βεβαίως εἰδικὸς κλάδος τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἀλλὰ διὰ τοὺς ὁποίους δέον νὰ ζητῆται καὶ ἡ γνώμη τῶν ἁρμοδίων ὑπαλλήλων τῶν βιβλιοθηκῶν. Ἡ κατάλληλος διάθεσις τῶν χώρων διὰ τὰς αἰθούσας τῆς ἀναγνώσεως καὶ μελέτης, διὰ τὰ γραφεῖα, διὰ τὰς ἀποθήκας, διὰ τὰς θήκας τῶν βιβλίων τὰ ἔπιπλα· τὸ φῶς, ἡ θέρμανσις, ὁ ἀερισμός, ὅλα ταῦτα δέον νὰ μελετῶνται καὶ νὰ ρυθμίζωνται ἀναλόγως πρὸς τὴν ἔκτασιν τῆς βιβλιοθήκης, πρὸς τὸ κλῖμα τοῦ τόπου εἰς ὃ μέλλει νὰ ἀνεγερθῇ αὕτη καὶ πρὸς τὸ εἶδος αὐτῆς (δημοσίας, πανεπιστημιακῆς, δημοτικῆς, σχολικῆς κλ.). Τὸ ζήτημα τῆς προσκτήσεως τῶν βιβλίων καὶ τοῦ συνεχοῦς πλουτισμοῦ μιᾶς βιβλιοθήκης ἀπαιτεῖ τὴν ἄγρυπνον φροντίδα τῶν βιβλιοφυλάκων καὶ εἶναι ἓν ἐκ τῶν δυσχερεστάτων ἔργων τὰ ὁποῖα ἀντιμετωπίζουν οὗτοι. Διότι ὄχι μόνον ὁ πλουτισμὸς μιᾶς βιβλιοθήκης πρέπει νὰ συμβιβάζηται μὲ τὸ εἶδος αὐτῆς καὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ κοινοῦ τὸ ὁποῖον ἔχει νὰ ἐξυπηρετήσῃ, ἀλλὰ δέον νὰ λαμβάνεται καὶ φροντὶς διὰ τὴν ἀνελλιπῆ συμπλήρωσιν τῶν κενῶν καὶ τὴν προμήθειαν τῶν συνεχειῶν, νὰ παρακολουθοῦνται δὲ διαρκῶς τὰ βιβλιογραφικὰ ὄργανα (κατάλογοι ἐκδοτῶν, περιοδικά, βιβλιογραφίαι καὶ βιβλιοκριτικὰ κλπ.) τὰ ὁποῖα θὰ βοηθήσουν τοὺς βιβλιοθηκαρίους εἰς τὴν παραγγελίαν καὶ πρόσκτησιν τῶν νέων καὶ ἀναγκαίων συγγραμμάτων. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ζήτημα διὰ πᾶσαν βιβλιοθήκην εἶναι ἡ εὔκολος χρῆσις αὐτῆς, ἡ ὁποία ἐξυπακούει τὴν ταχεῖαν εὕρεσιν καὶ παροχὴν τῶν ζητουμένων βιβλίων. Πρὸς ἐπίτευξιν δὲ τούτου εἶναι ἀνάγκη τηρήσεως ἀκριβῶν καταλόγων, οἵτινες εἰς πᾶσαν βιβλιοθήκην εἶναι τὸ πρώτιστον στοιχεῖον τῆς ὑπάρξεως καὶ χρησιμότητος αὐτῶν. Διὰ τὴν σύνταξιν τῶν καταλόγων τούτων ἐπισταμέναι μελέται σοφῶν βιβλιοθηκα-

Digitized by Google

ρίων καὶ μακροχρόνιος πεῖρα ἔθεσαν ὡρισμένους κανόνας, ὑφ' οὓς δέον νὰ συντάσσωνται οὗτοι καὶ καθωρίσθησαν τὰ εἴδη αὐτῶν. Εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς μεγάλας βιβλιοθήκας τῆς Εὐρώπης, καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἔτι, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι γενικῶς διὰ τὴν καταλογογράφησιν τῶν βιβλιοθηκῶν ἔχουν γίνει δεκτὰ τρία εἴδη καταλόγων, ἅτινα εἶναι καὶ τὰ μᾶλλον ἀπαραίτητα: 1) Ὁ γενικὸς ἀλφαβητικὸς κατάλογος, 2) ὁ συστηματικὸς καὶ 3) ὁ τῶν λημμά-

τὴν πανεπιστημιακὴν βιβλιοθήκην τῆς Χάλλης. Οὗτος διῄρεσε τὰς ἐπιστήμας εἰς τὰ ἑξῆς δέκα ἐννέα κεφαλαιώδη τμήματα ἀντιπροσωπευόμενα ἕκαστον ὑπὸ τῶν γραμμάτων τοῦ λατινικοῦ ἀλφαβήτου. *A*: Βιβλιολογία καὶ Γενικά. *B*: Γενικὴ Γλωσσολογία καὶ Ἀνατολικαὶ γλῶσσαι. *C*: Κλασσικὴ φιλολογία. *D*: Νεωτέρα φιλολογία. *E*: Καλαὶ Τέχναι. *F*: Φιλοσοφία. *G*: Παιδαγωγία. *H*: Ἱστορία τοῦ Πολιτισμοῦ καὶ Γενικὴ Θρησκειολογία. *I*: Θεολογία. *K*: Νομική.

Altenhoven (Pierre). **88** (*Homère* **7** *O*. **1.06**)

1912. — L'Odyssée d'Homère. Chant Ier. P. ALTENHOVEN, professeur à l'Athénée royal d'Arlon. — *Liège. H. Dessain, 1912. (21,5×14), 1 f. + V-22 p.* (0 fr. 50).

Collection de lexiques pour servir à la lecture des poètes grecs et latins

Odyssée. Chant Ier. — Homère. Odyssée Chant Ier.

BIBLIOGRAPHIE DE BELGIQUE. LIVRES, PÉRIODIQUES, ESTAMPES

1913 — Fiche n° 482

Ὑπόδειγμα δελτίου τοῦ Διεθνοῦς Ἰνστιτούτου τῆς βιβλιογραφίας τῶν Βρυξελλῶν (εἰς φυσικὸν μέγεθος).

των. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλα εἴδη ἐπιβοηθητικῶν καταλόγων, ἀλλ' ὄχι τόσον ἀναγκαίων, τοὺς ὁποίους διάφοραι βιβλιοθῆκαι ἔχουν ἐν χρήσει, ὅπως ὁ τοπογραφικὸς κατάλογος, ὁ χρονολογικός, γεωγραφικὸς κλπ. Ὁ *Γενικὸς ἀλφαβητικὸς* κατάλογος περιλαμβάνει ὅλα τὰ βιβλία τῆς βιβλιοθήκης τὰ ὁποῖα ἀναγράφονται κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τοῦ ὀνόματος τῶν συγγραφέων ἤ, προκειμένου περὶ ἀνωνύμων ἢ ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν, κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τοῦ πρώτου οὐσιαστικοῦ τοῦ τίτλου. Ὁ *συστηματικὸς* ἢ *ἐπιστημονικὸς* κατάλογος περιλαμβάνει συγκεντρωμένα τὰ βιβλία τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ καὶ ἀνάγονται εἰς ὡρισμένον κλάδον ἐπιστήμης. Ἡ κατάταξις καὶ διαίρεσις τοῦ καταλόγου τούτου γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ καθωρισμένου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ *σχήματος* ταξινομήσεως, ἤτοι τῶν διαιρέσεων καὶ ὑποδιαιρέσεων ἃς λαμβάνουν οἱ διάφοροι κλάδοι τῶν ἐπιστημῶν. Π. χ. ὁ κλάδος τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν ἐν τῷ Συστηματικῷ Καταλόγῳ θὰ ἔχῃ τὰς ἑξῆς ὑποδιαιρέσεις, ἐν στοιχειώδει ἐννοεῖται, παραδείγματι: Γενικά, Ἁπλῆν Φυσικήν, Φυσικὴν Ἱστορίαν,

L: Πολιτικαὶ ἐπιστῆμαι. *M*: Βοηθητικαὶ ἐπιστῆμαι τῆς Ἱστορίας. *N*: Ἱστορία *O*: Γεωγραφία καὶ Περιηγήσεις. *P*: Γενικὰ τῶν Φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ Μαθηματικά. *Q*: Φυσικὴ καὶ Μετεωρολογία. *R*: Χημεία. *S*: Φυσικαὶ Ἐπιστῆμαι (Ὀρυκτολογία, Γεωλογία, Παλαιοντολογία, Βοτανική, Ζωολογία). *T*: Ἀγρονομία, Δασολογία, Τεχνολογία. *U*: Ἰατρική. Ἑκάστη δὲ τῶν ἀνωτέρω κεφαλαιωδῶν διαιρέσεων ὑποδιαιρεῖται εἰς μικροτέρους κλάδους τῶν σχετικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ ἀναγραφὴ τῶν βιβλίων καὶ εἰς τὸν κατάλογον τοῦτον γίνεται κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τῶν ὀνομάτων τῶν συγγραφέων, ὅπως καὶ εἰς τὸν Γενικὸν Ἀλφαβητικόν.

Ἡ δυσκολία τῆς ἐπιστημονικῆς ταξινομήσεως ἀφ' ἑνός, ἡ ἄγνοια πολλάκις τοῦ ὀνόματος τοῦ συγγραφέως ὑπὸ τῶν ζητούντων ὡρισμένου περιεχομένου βιβλία ἀφ' ἑτέρου, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐμπειρικὴ εὐχέρεια διὰ τὴν ἔρευναν καὶ εὕρεσιν τῶν διαφόρων ζητουμένων θεμάτων ἔφεραν τοὺς βιβλιογράφους καὶ βιβλιοθηκαρίους εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς καθιερώσεως ἄλλου Καταλόγου, τοῦ *κατὰ λήμματα* λεγομένου (Γαλλ: par nom de sujets ou

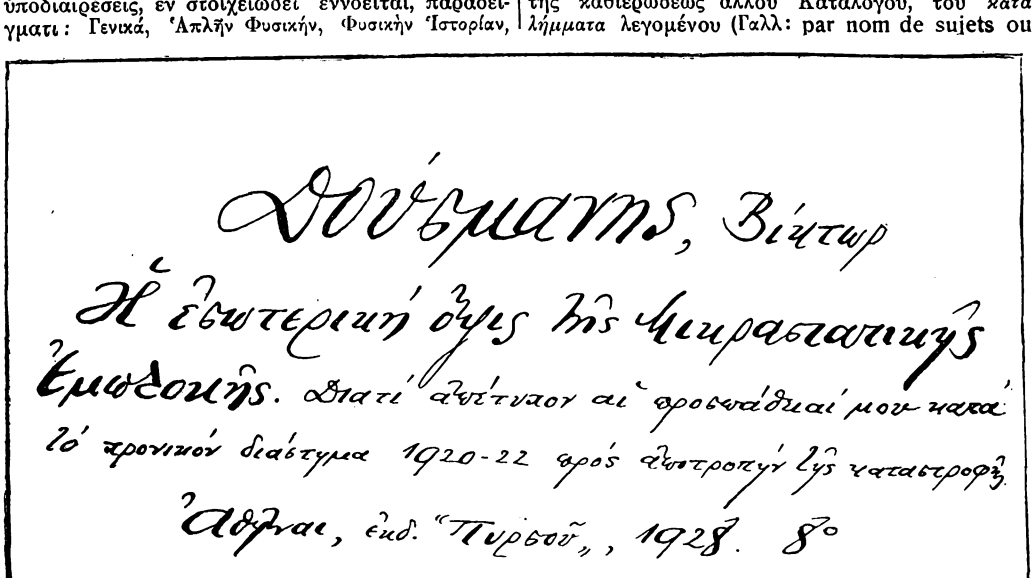

Δούσμανης, Βίκτωρ
Ἡ ἐσωτερικὴ ὄψις τῆς Μικρασιατικῆς ἐμπλοκῆς. Διατί ἀπέτυχον αἱ προσπάθειαί μου κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1920-22 πρὸς ἀποτροπὴν τῆς καταστροφῆς.
Ἀθῆναι, ἐκδ. "Πυρσοῦ", 1928. 8°

Ὑπόδειγμα δελτίου τὸ μᾶλλον ἐν χρήσει εἰς τὰς βιβλιοθηκονομίας διὰ τὸν Γενικὸν Ἀλφαβητικὸν κατάλογον (εἰς φυσικὸν μέγεθος).

Ζωολογίαν, Βοτανικήν, Ὀρυκτολογίαν, Γεωλογίαν, Παλαιοντολογίαν κτλ. Ἑκάστη δὲ τούτων δύναται νὰ ὑποδιαιρεθῇ εἰς ἄλλας ὑποδιαιρέσεις. Ὡς παράδειγμα βιβλιογραφικοῦ *σχήματος* τὰ περισσότερα τῶν ξένων βιβλιογραφικῶν ἐγχειριδίων ὑποδεικνύουν τὸ εὑρισκόμενον ἐν τῷ τελευταίῳ τόμῳ τοῦ Manuel du Libraire τοῦ *Brunet*. Ὡς τελειότερον ὅμως πρότυπον συστηματικῆς ταξινομήσεως δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ [illegible]ρὰ τοῦ *Ο. Χάρτβιγ* εἰσαχθὲν εἰς

de matières, ἀγγλ: Subject Catalog, καὶ γερμαν: Schlagwort Katalog). Ὁ Κατάλογος οὗτος καταρτίζεται ἐπὶ τῇ βάσει λέξεων, αἵτινες χαρακτηρίζουν τὸ ἐν τοῖς βιβλίοις θέμα, ὅπερ πραγματεύεται ὁ συγγραφεύς. Λαμβάνονται δηλαδὴ ὡς ταξινομικαὶ λέξεις ὡρισμέναι χαρακτηριστικαὶ τοιαῦται, ὑφ' ἃς κατατάσσονται ὅλα τὰ βιβλία, ἅτινα πραγματεύονται ἴδιον ἢ σχετικὸν θέμα. Πρὸς καταρτισμὸν ἄρα τούτου δέον νὰ ἐξακριβῶνται αἱ χαρακτηριστικαὶ λέξεις, ἃς περιέχει ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου, λαμβανομένης φροντίδος κατὰ τὸ δυνατὸν ὅπως: 1ον) μεταφράζωνται αἱ λέξεις αὗται εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου ὅπου εὑρίσκεται ἡ βιβλιοθήκη· 2ον) ὑπάγωνται εἰς ὁμοειδῆ τύπον αἱ διάφοροι μορφαὶ ὑφ' ἃς παρουσιάζονται τὰ ὀνόματα ἀνθρώπων καὶ τόπων καὶ 3ον) λαμβάνεται πάντοτε ἡ αὐτὴ λέξις, ἵνα ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν αὐτὴν ἰδέαν, ὅταν αὕτη δύναται νὰ ἐκφρασθῇ διὰ πολλῶν συνωνύμων. Οὕτω π. χ. εἰς τὴν θέσιν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀεροπλοΐα» θὰ ὑπαχθοῦν ὅλα τὰ βιβλία τὰ πραγματευόμενα περὶ ἀεροπλοίων, ἀεροπλάνων, ὑδροπλάνων, ἀεροναυπηγικῆς, ἐναερίων ταξιδίων, ἀεροστάτων κλπ., καὶ ὅλα ταῦτα πάλιν ταξιθετοῦνται κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τοῦ ὀνόματος τοῦ συγγραφέως καὶ ταῦτα κατὰ χρονολογικὴν σειράν. Ὁ κατάλογος οὗτος καίτοι προσφέρει πολλὰς ὑπηρεσίας καὶ διευκολύνει μεγάλως βιβλιοθηκαρίους καὶ κοινόν, οὐχ ἧττον παρουσιάζει πολλὰς δυσκολίας καὶ ἀκόμη, καίτοι πολλαὶ ἐν Εὐρώπῃ βιβλιοθῆκαι τὸν χρησιμοποιοῦν, δὲν ἔχει καταλήξει εἰς ἀσφαλὲς καὶ ἀποκρυσταλλωμένον σύστημα.

Πλὴν τῶν καταλόγων τούτων ὁ Ἀμερικανὸς *Μέλβιλ Διούη*, διευθυντὴς τῆς Δημοσίας Βιβλιοθήκης τῆς Νέας Ὑόρκης, θέλων νὰ δώσῃ μίαν ὁριστικὴν λύσιν εἰς τὴν ποικιλίαν καὶ τὴν δυσκολίαν τῆς ταξινομήσεως, ἐζήτησε νὰ ἐφαρμόσῃ ἓν σύστημα δυνάμενον νὰ λύσῃ ὅλα τὰ ζητήματα, καὶ τὰ λεπτότερα ἀκόμη, καὶ νὰ γίνῃ δεκτὸν παντοῦ ἀνεξαρτήτως τόπου καὶ γλώσσης. Τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι ἡ *δεκαδικὴ ταξινόμησις*. Ὁ ἐπινοήσας τὸ σύστημα τοῦτο διῄρεσε τὸ σύνολον τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων εἰς ἐννέα ἀρχικὰς κατηγορίας, ἑκάστην τούτων ἠριθμημένην δι' ἑνὸς ἀριθμοῦ ἀπὸ τοῦ *0* μέχρι τοῦ *9* (τὸ μηδὲν δὲν λαμβάνεται ὡς ὑποδιαίρεσις κατηγορίας, διότι ὑπ' αὐτὸ ὑπάγονται αἱ γενικότητες). Οὕτω ἔχομεν: *0*: Γενικά. *1*: Φιλοσοφία. *2*: Θρησκεία-Θεολογία. *3*: Κοινωνιστικαὶ ἐπιστῆμαι καὶ Δίκαιον. *4*: Φιλολογία καὶ Γλωσσολογία. *5*: Μαθηματικαὶ καὶ Φυσικαὶ ἐπιστῆμαι. *6*: Ἐφηρμοσμέναι ἐπιστῆμαι, Τεχνολογία. *7*: Καλαὶ Τέχναι. *8*: Νεωτέρα Φιλολογία. *9*: Ἱστορία καὶ Γεωγραφία. Ἑκάστη τῶν δέκα τούτων μεγάλων κατηγοριῶν διανέμεται εἰς δέκα ὑποδιαιρέσεις, ὧν ἑκάστη ἔχει ὡς ἔνδειξιν τὸν ἀριθμὸν τῆς κατηγορίας εἰς ἣν ὑπάγεται ἀκολουθούμενον ἀπὸ ἕτερον ἀριθμόν, ὅστις πάλιν βαίνει ἀπὸ τὸ *0* μέχρι τοῦ *9*.

Οὕτως ἔχομεν τὸν ἑξῆς πίνακα.— *0 Γενικά*: 00 Γενικά. 01 Βιβλιογραφία. 02 Βιβλιοθηκονομία. 03 Γενικαὶ ἐγκυκλοπαιδεῖαι. 04 Γενικαὶ Συλλογαὶ δοκιμίων. 05 Γενικὰ περιοδικά, Ἐπιθεωρήσεις. 06 Γενικαὶ ἑταιρεῖαι. Ἀκαδημία. 07 Ἐφημερίδες, Τύπος. 08 Ἐκδοτικαὶ βιβλιοθῆκαι. 09 Χειρόγραφα καὶ πολύτιμα βιβλία.— *1 Φιλοσοφία*: 10 Γενικά. 11 Μεταφυσική. 12 Διάφορα μεταφυσικῆς. 13 Τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα. 14 Φιλοσοφικὸν σύστημα. 15 Ψυχολογία. 16 Λογική. 17 Ἠθική. 18 Ἀρχαῖοι φιλόσοφοι. 19 Νεώτεροι φιλόσοφοι.— *2 Θρησκεία-Θεολογία*. 20 Γενικά. 21 Θεολογία, Φυσικαὶ θρησκεῖαι. 22 Βίβλος, Εὐαγγέλιον. 23 Δογματικὴ θεολογία. 24 Πρακτικὴ θρησκευτική, Ψυχωφελῆ. 25 Ποιμαντορική. 26 Ἡ ἐκκλησία. 27 Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία. 28 Ἐκκλησία καὶ χριστιανικαὶ αἱρέσεις. 29 Θρησκεῖαι μὴ χριστιανικαί.— *3 Κοινωνικαὶ Ἐπιστῆμαι καὶ Δίκαιον*: 30 Γενικά 31 Στατιστική. 32 Πολιτικὴ ἐπιστήμη. 33 Πολιτικὴ οἰκονομία. 34 Δίκαιον. 35 Διοίκησις, Διοικητικὸν δίκαιον. 36 Βοήθεια, ἀσφάλειαι, Συνεταιρισμοί. 37 Διδασκαλία, Ἐκπαίδευσις. 38 Ἐμπόριον, μεταφοραί, ἐπικοινωνία. 39 Ἤθη, ἐνδυμασίαι. Καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρι τῆς 9ης κατηγορίας ὑποδιαιρουμένης καὶ ταύτης εἰς 9 ἑτέρας ὑποδιαιρέσεις, ὁπότε φθάνομεν εἰς τοὺς ἀριθμοὺς 99. Αἱ ἑκατὸν λοιπὸν αὗται πρῶται ὑποδιαιρέσεις (ἀπὸ τὸ 00 μέχρι τοῦ 99) σχηματίζουν ἑκάστη χωριστὰ δέκα δευτέρας ὑποδιαιρέσεις μεριζομένας καὶ ταύτας εἰς δέκα τρίτας ὑποδιαιρέσεις καὶ οὕτω καθεξῆς, ὅλας ἀριθμουμένας κατὰ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὸ 0 μέχρι τοῦ 9. Σχηματίζονται οὕτω ἀριθμοὶ ἀπὸ τρία, τέσσαρα, πέντε καὶ καθ' ἑξῆς ψηφία, οἵτινες ἀντιπροσωπεύουν ἕνα κλάδον ἐπιστήμης καὶ μίαν ὑποδιαίρεσιν αὐτῆς. Οὕτω λαμβάνοντες ὡς παράδειγμα τὴν ὑποδιαίρεσιν κατὰ τ' ἀνωτέρω: *33 Πολιτικὴ Οἰκονομία*, θὰ ἔχωμεν ὡς δευτέρας ὑποδιαιρέσεις: 330 Γενικά. 331 Κεφάλαιον, ἐργασία, μισθοί. 332 Τράπεζαι, νόμισμα, πίστις. 333 Ἀκίνητος ἰδιοκτησία ἔγγειος πρόσοδος, ἰδιοκτησία δασῶν, μεταλλείων. 334 Συνεργασία κτλ. Κατόπιν ἐξακολουθοῦντες καὶ εἰς οἱανδήποτε τῶν δευτέρων τούτων ὑποδιαιρέσεων, εἰς τὸ *331* ὑποτεθείσθω: *Κεφάλαιον, ἐργασία, μισθοί*, θὰ ἔχωμεν: 331.0 Γενικά. 331.1 Σχέσεις τοῦ κεφαλαίου καὶ ἐργασίας. 331.2 Μισθοί, Συμμετοχὴ εἰς τὰ κέρδη, Ὑποχρεωτικὴ ἀσφάλεια, κ ο.κ. (Διὰ νὰ εἶναι εὔληπτοι οἱ ἀριθμοὶ ὅταν εἶναι κάπως πολυψήφιοι, ἐπεκράτησε νὰ παρενθέτουν μίαν τελείαν συνήθως μετὰ τὸ τρίτον ψηφίον.) Ἐννοεῖται ὅτι δὲν εἶναι πάντοτε ἀναγκαῖον νὰ ἐξαντλῶνται καὶ τὰ δέκα ψηφία εἰς μίαν ὑποδιαίρεσιν. Δύναται νὰ σταματήσῃ ἡ ὑπο-

Digitized by Google

διαίρεσις καὶ εἰς τὸ 8 ἢ 6 κλπ., αἱ οὕτω δὲ μένουσαι κεναὶ θέσεις συμπληροῦνται ἀργότερον εἰς νεωστὶ παρουσιαζομένας ἀνάγκας, διότι ἡ ἐπιστήμη σήμερον μὲ τὴν εὐρύτητά της καὶ ἡ ἀνθρωπίνη διανόησις μὲ τὴν ἀτέρμονα ἔκτασίν της παρέχουν εἰς τὸ δεκαδικὸν σύστημα ἀφορμήν, ὅπως σχηματίζωνται διαρκῶς ὑποδιαιρέσεις ἐπὶ ὑποδιαιρέσεων, εἰς ἃς νὰ ὑπάγωνται τὰ ποικίλα θέματα.

Καίτοι ὅμως τὸ σύστημα τοῦτο φαίνεται ἐξαντλοῦν καὶ τὰ λεπτότερα σημεῖα τῆς ταξινομικῆς προσπαθείας, ἐν τούτοις δὲν κατέκτησε πάντας, ἠγέρθησαν ἐναντίον του πλεῖσται ἀντιρρήσεις καὶ ἠναντιώθησαν κατ' αὐτοῦ σοφοὶ καὶ εἰδικοὶ ἄνδρες, ὡς ὁ Λέων Δελίλ, ὁ περίφημος διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς τῶν Παρισίων, ὁ Φοὺνκ Μπρεντάνο, ὁ Β. Λαγκλουᾶ, ὁ Ἐρρῖκος Στάϊν, ὁ περίφημος Ἰταλὸς βιβλιογράφος Φουμαγκάλλι καὶ λοιποί. Οὐ μόνον δὲ εἰς τὴν Εὐρώπην ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας δὲν ἐγένετο ἀποδεκτὸν τὸ δεκαδικὸν σύστημα, ὀλίγαι δὲ βιβλιοθῆκαι ἐκεῖ τὸ ἀπεδέχθησαν, αἱ περισσότεραι ὅμως μεταχειρίζονται τὸ *Dictionary-Catalogue.* Κατὰ τὸ σύστημα ὅμως τοῦτο ἐργάζεται τὸ γραφεῖον καὶ τὸ Διεθνὲς Ἰνστιτοῦτον τῆς Βιβλιογραφίας τῶν Βρυξελλῶν.

Οἱ κατάλογοι τῶν βιβλιοθηκῶν καὶ δὴ ὁ γενικὸς ἀλφαβητικός, συντάσσονται ἐπὶ δελτίων, κατὰ τὸ τελευταίως ἐπικρατῆσαν σύστημα, ἐκ χονδροῦ χάρτου, μέσου πάχους, ἀλλὰ καλῆς ποιότητος, ἐλαφρῶς κιτρίνου ἢ ὑποκυάνου, ἵν' ἀντέχῃ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φωτός, τῆς σκόνης καὶ τῆς χρήσεως. Τὰ δελτία ταῦτα δὲν πρέπει νὰ εἶναι οὔτε πολὺ μικρὰ οὔτε πολὺ μεγάλα, τὸ δὲ σήμερον τεῖνον νὰ ἐπικρατήσῃ διεθνῶς σχῆμά των εἶναι 12 ½ ἑκατοστ. πλάτους καὶ 7 ½ ὕψους. Ἡ ἀναγραφὴ ἐπὶ τοῦ δελτίου γίνεται ὑπὸ τοὺς ἑξῆς κανόνας. Εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ δελτίου γράφεται διὰ παχέος καὶ εὐαναγνώστου χαρακτῆρος τὸ ἐπώνυμον τοῦ συγγραφέως, μετ' αὐτὸ δὲ ἀκολουθεῖ δι' ἀσθενεστέρας γραφῆς τὸ κύριον ὄνομα, χωριζόμενον ἐκ τοῦ πρώτου δι' ἑνὸς κόμματος. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν ***ταξινομικὴν λέξιν.*** Κατωτέρω καὶ εἰς ἀπόστασιν δύο γραμμῶν, ἀναγράφεται ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου χωρὶς οὐδὲν νὰ μεταβληθῇ καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἔχει. Ἐν τούτοις δύναται νὰ παραλειφθῇ πᾶν ὅ,τι εἶναι περιττὸν καὶ δὲν ἀποτελεῖ στοιχεῖον ἀπαραίτητον τοῦ τίτλου. Μετὰ τὸν τίτλον καὶ εἰς ἄλλην γραμμὴν γράφεται ἡ ἔκδοσις, μετ' αὐτὴν ὁ ἀριθμὸς τῶν τόμων καὶ κατωτέρω ὁ τόπος, τὸ ὄνομα τοῦ ἐκδότου ἢ τυπογράφου, ἡ χρονολογία καὶ τὸ σχῆμα τοῦ βιβλίου (βλ. εἰκόνας δελτίων). Τὸν ἀριθμὸν τὸν ὁποῖον θὰ λάβῃ τὸ δελτίον, ὅταν θὰ τοποθετηθῇ εἰς τὸν Κατάλογον, θὰ λάβῃ καὶ τὸ βιβλίον, ἐπικολλωμένου εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς ράχεώς του ἑνὸς ἐπισήματος μὲ τὴν ἔνδειξιν τοῦ τμήματος εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει συμφώνως μὲ τὸ βιβλιογραφικὸν σχῆμα τῆς εἰς ἣν ἀνήκει βιβλιοθήκης.

Τὰ δελτία, ἀφοῦ περατωθῇ ἡ ἀναγραφὴ ὅλων ὅσα ἀπαρτίζουν τὸ τμῆμα τὸ ὁποῖον ἐταξινομήθη, πρέπει νὰ ταξιθετηθῶσι κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τῶν ταξινομικῶν λέξεων, πρᾶγμα ὄχι καὶ πολὺ εὔκολον. Οἱ πρὸς τοῦτο δὲ στοιχειώδεις κανόνες, οὓς δέον ν' ἀκολουθῇ τις εἶναι οἱ ἑπόμενοι: Κατὰ πρῶτον τοποθετοῦνται τὰ δελτία τῶν ἀνωνύμων συγγραμμάτων, ἅτινα ἀρχίζουν ἀπὸ τὰ στοιχεῖα Α., Α*., Α**., Αβ., κ.ο.κ. Ἡ σειρὰ δὲ τὴν ὁποίαν λαμβάνουν, ἀκολουθεῖ πάντοτε τὴν λεξικογραφικὴν τάξιν τῶν ταξινομικῶν λέξεων. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ταξιθέτησιν δελτίων, ἅτινα φέρουν τὸ αὐτὸ ἐπώνυμον τοῦ συγγραφέως, δέον ν' ἀρχίζῃ τις ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν ἀκολουθεῖται ὑπὸ τοῦ ὀνόματος, κατόπιν δὲ θὰ ἀκολουθήσουν τὰ δελτία τὰ φέροντα καὶ τὸ ὄνομα, ἁπλοῦν ἢ σύνθετον, καὶ τέλος, ἐὰν τὰ τελευταῖα ταῦτα εἶναι ὅμοια εἰς δύο ἢ πλειοτέρους συγγραφεῖς, δέον νὰ διακρίνωμεν τὸν ἕνα τοῦ ἄλλου συγγραφέως ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς καὶ τούτου ἐλλείποντος ἢ συμπίπτοντος δι' ἑνὸς τῶν τίτλων του ἢ τῆς χρονολογίας, καθ' ἣν ἔζησε. Τὰ γερμανικὰ κύρια ὀνόματα, τὰ περιέχοντα ἢ ἀρχόμενα ἀπὸ φωνῆεν, φέρον ἐπ' αὐτοῦ τὰς δύο στιγμὰς *ä, ö, ü* ἀντὶ *æ, œ, ue,* κατὰ μὲν τοὺς Γάλλους, ταῦτα ἀναλυόμενα εἰς τὰς διφθόγγους ταξιθετοῦνται εἰς τὰ ἀναλελυμένα γράμματα, κατὰ τοὺς Γερμανοὺς ὅμως, αἱ δύο στιγμαὶ δὲν ὑπολογίζονται, οὔτε μεταβάλλουν τὴν πραγματικὴν θέσιν τοῦ φωνήεντος ἐφ' οὗ ὑπάρχουν. Δηλαδὴ κατὰ τοὺς Γάλλους τὸ ὄνομα Müller θὰ θεωρηθῇ γεγραμμένον ὡς *Mueller,* ἐνῷ κατὰ τοὺς Γερμανοὺς ὡς *Muller.*

Αἱ διάφοροι ἐκδόσεις τῶν ἔργων ἑνὸς συγγραφέως ταξινομοῦνται κατὰ χρονολογικὴν σειράν. Τὰ διάφορα ἔργα τοῦ ἰδίου συγγραφέως ταξιθετοῦνται κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν τῶν τίτλων κατὰ τὴν ἀκόλουθον σειράν: 1ον. Τὰ ἐν κειμένῳ ἅπαντα κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν ἐκδόσεως. 2ον. Μερικὰ κείμενα. 3ον. Τὰ μέρη. 4ον. Τὰ ἀποσπάσματα. 5ον. Αἱ μεταφράσεις τῶν ἁπάντων καὶ τῶν μερῶν. 6ον. Τὰ ἑρμηνευτικά, ταξινομημένα εἴτε χρονολογικῶς εἴτε κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τῶν ἑρμηνευτῶν. Τὸ δεύτερον σύστημα εἶναι προτιμότερον πρὸς εὐχερεστέραν εὕρεσιν τοῦ ζητουμένου. 7ον. Αἱ βιογραφικαὶ σημειώσεις, κατὰ τάξιν τοῦ ὀνόματος τοῦ συγγραφέως αὐτῶν.

Τὰ βιβλία, ἀφοῦ, ὡς εἴπομεν, λάβουν τὸν ἀριθμόν των, τοποθετοῦνται εἰς τὰς *ἀκτῖνας* (ράφια) τῶν θηκῶν καὶ διὰ τοῦ ἐπισήματός των εὑρίσκονται εὐκόλως ἐκ τοῦ καταλόγου ὅταν ζητῶνται. Κατὰ τὴν τοποθέτησίν των λαμβάνεται μεγάλη πρόνοια καὶ διὰ τὸ σχῆμά των, διότι λόγῳ οἰκονομίας χώρου καὶ λόγῳ συντηρήσεως καὶ αἰσθητικῆς ἀκόμη διαιροῦνται καὶ τοποθετοῦνται ἀναλόγως τοῦ ὕψους των εἰς τρεῖς ἢ τέσσαρας τάξεις. Καὶ εἰς τὴν πρώτην τάξιν ὑπάγονται τὰ σχήματος φύλλου, ἅτινα τοποθετοῦνται εἰς τὰ κάτω ράφια, εἰς τὴν ὑπεράνω τὰ σχήματος 4ου, εἰς τὰ ἄνω τὰ 8ου καὶ εἰς τὰ τελευταῖα τὰ 16ου, ἐὰν ἡ βιβλιοθήκη ἔχῃ διαιρέσει καὶ εἰς τοιοῦτον μέγεθος τὰ βιβλία της. (Περὶ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ σχήματος τῶν βιβλίων βλ. λ. **βιβλίον.**) Ἡ σειρὰ τῆς τοποθετήσεως εἰς ἕκαστον ράφιον ἄρχεται ἐξ ἀριστερῶν καὶ βαίνει πρὸς τὰ δεξιά, τῆς ἀρχῆς τῆς τοποθετήσεως γινομένης ἐκ τῶν κάτω καὶ προβαινούσης πρὸς τὰ ἄνω. Οὕτω πάντα τὰ ἀνωτέρω τ' ἀναφερόμενα εἰς τὴν διοίκησιν, συγκρότησιν καὶ ταξινόμησιν μιᾶς βιβλιοθήκης, ὁμοῦ μὲ τὴν πρόνοιαν διὰ τὴν βιβλιοδεσίαν καὶ ἐξασφάλισιν ἀπὸ πάσης φθορᾶς ἢ βλάβης τῶν βιβλίων προερχομένης εἴτε ἐκ τῆς ὑγρασίας εἴτε ἐκ τῶν βλαπτικῶν ἐντόμων, ἀποτελοῦν τὰ θέματα, ἅτινα ἐξετάζει ἡ βιβλιοθηκονομία εὐρύτατα καὶ λεπτομερέστατα καὶ ἅτινα πραγματεύονται εἰδικὰ συγγράμματα καὶ μελέται σοφῶν βιβλιοθηκαρίων προαγόντων καθημερινῶς τὴν περὶ τὰς βιβλιοθήκας καὶ τὴν βιβλιογραφίαν σπουδήν.

Ταξινόμησις μικρῶν βιβλιοθηκῶν. Διὰ τὴν ταξινόμησιν μικρῶν βιβλιοθηκῶν ἐπικρατοῦσι διάφοροι μέθοδοι, σχετιζόμεναι πάντοτε μὲ τὸν μικρότερον ἢ μεγαλύτερον ἀριθμὸν τῶν βιβλίων, ἐξ ὧν αὗται ἀπαρτίζονται, καὶ μὲ τὸν χῶρον εἰς ὃν τοποθετοῦνται. Πάντοτε ὅμως ἡ ταξινόμησίς των καθὼς καὶ ὁ κατάλογος αὐτῶν γίνεται ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν κανόνων, οὓς ἡ βιβλιοθηκονομικὴ καὶ βιβλιογραφικὴ ἐπιστήμη ὁρίζουν. Τὸ ἁπλούστερον σύστημα ταξινομήσεως τὸ ὁποῖον ἐφαρμόζεται συνήθως εἰς τὰς μικρὰς ἰδιωτικὰς ἢ καὶ δημοσίας ἔτι χρήσεως βιβλιοθήκας, εἶναι ἡ τήρησις ἀφ' ἑνὸς γενικοῦ ἀλφαβητικοῦ καταλόγου καὶ ἡ τοποθέτησις τῶν βιβλίων ἀφ' ἑτέρου ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις κατ' τὸ σύστημα τὸ λεγόμενον τῆς ***καθηλώσεως.*** Δηλαδὴ τὰ βιβλία τοποθετοῦνται ἐπὶ τῶν ραφίων κατὰ αὔξουσαν σειρὰν (ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ) σημειοῦται δὲ ἐπὶ τοῦ βιβλίου εἰς τὴν ἄνω ἀριστερὰν συνήθως γωνίαν αὐτοῦ, ἡ τοποθέτησίς του, τὴν ὁποίαν διακρίνομεν ὡς ἑξῆς: ἑκάστην βιβλιοθήκην, προκειμένου περὶ ἑρμαρίων, ἢ ἕκαστον διαχώρισμα προκειμένου περὶ ραφίων ἐντοιχισμένων καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν τοίχων, ὁρίζομεν δι' ἑνὸς ψηφίου τοῦ ἀλφαβήτου Α, Β, Γ, Δ, κλπ., ἕκαστον δὲ ράφιον ἀρχίζοντες ἀπὸ τὰ κάτω, μὲ ἕνα ἀριθμὸν 1, 2, 3, 4 κτλ. Οὕτω τὰ βιβλία τὰ τοποθετημένα εἰς τὴν πρώτην θήκην καὶ εἰς τὸ πρῶτον ράφιον θὰ ἔχουν τὴν ἑξῆς σημείωσιν τοποθετήσεως Α, 1, τὰ εἰς τὸ δεύτερον ράφιον τῆς αὐτῆς θήκης ἢ διαχωρίσματος Α 2, τὰ εἰς τὸ τρίτον Α 3 κτλ. Τὸ αὐτὸ γίνεται διὰ τὴν Β βιβλιοθήκην ἢ διαμέρισμα, Β, 1 Β, 2 Β, 3 κτλ.

Ἡ τοποθέτησις αὕτη θὰ σημειωθῇ καὶ ἐπὶ τοῦ βιβλίου τοῦ ἀντιπροσωπεύοντος τὸ δελτίον, εἰς ἑκάστην δὲ ἀναζήτησιν εὑρίσκοντες ἐν τῷ καταλόγῳ τὸ σχετικὸν δελτίον θὰ ὁδηγούμεθα ποῦ εὑρίσκεται τοποθετημένον τὸ ζητούμενον βιβλίον. Διὰ τοῦτο καλὸν εἶναι, ὅπως τὰ ράφια μὴ εἶναι μεγάλα, ἀλλ' ἑνὸς μέτρου μήκους τὸ πολὺ καὶ ἡ τοποθέτησις εἰς ἕκαστον ράφιον εἰ δυνατὸν νὰ γίνεται κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν τοῦ συγγραφέως τοῦ βιβλίου διὰ τὴν εὐκολωτέραν εὕρεσιν. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ φυλλάδια καὶ λοιπὰ ἔντυπα τὰ ἔχοντα ὀλιγωτέρας τῶν 80-100 σελίδων (τοῦτο ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τοῦ πάχους τοῦ χάρτου εἰς ὃν ἔχουν ἐκτυπωθῇ), ταῦτα πρέπει νὰ τοποθετοῦνται ἐντὸς κυτίων ἐκ χαρτοτίου ἐπίτηδες κατεσκευασμένων ὄχι καὶ πολὺ βαθέων, ἀριθμοῦνται δὲ καὶ ταῦτα ὡς καὶ αἱ βιβλιοθῆκαι μετὰ τῶν ραφίων, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ ἀρίθμησις θὰ γίνεται ὡς ἑξῆς: Κ,1 Κ,2 Κ,3 δηλαδή, ὅτι τὸ βιβλίον εὑρίσκεται εἰς τὸ κυτίον 1, ἢ εἰς τὸ κυτίον 2, κλπ.

Τὰ δελτία λοιπόν, φέροντα τὴν σημείωσιν τῆς τοποθετήσεως καὶ ταξιθετούμενα ἐν τῷ καταλόγῳ κατ' ἀλφαβητικὴν καὶ αὐστηρὰν λεξικογραφικὴν τάξιν τῶν ὀνομάτων τῶν συγγραφέων, εἰς πᾶσαν στιγμὴν ἀναζητήσεως μᾶς δεικνύουν τὴν θέσιν τοῦ ζητουμένου βιβλίου. Ὁ κατάλογος ἀρκεῖ νὰ εἶναι ἁπλῶς γενικὸς ἀλφαβητικός, προκειμένου δὲ περὶ μεγάλου ἀριθμοῦ βιβλίων οἱ θέλοντες δύνανται νὰ τηροῦν καὶ δεύτερον κατάλογον κατ' ἐπιστήμας, συντάσσονται δὲ καὶ τὰ δελτία ταῦτα καὶ ταξιθετοῦνται ἐν τοῖς καταλόγοις συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς βιβλιοθηκονομίας, περὶ ὧν γενικὴν ἰδέαν ἐδώσαμεν ἀνωτέρω.

Τὰ βιβλία, λοιπόν, θὰ τοποθετοῦνται κατὰ σειρὰν εἰς τὰ ράφια, ὅπως ἔρχονται, καὶ τὸ τελευταῖον προσκτώμενον θὰ καταλαμβάνῃ οὕτω τὴν τελευταίαν θέσιν. Προκειμένου ὅμως περὶ συγγραμμάτων συνεχιζομένων, ὡς καὶ περὶ περιοδικῶν, δέον οἱ τόμοι τούτων νὰ εὑρίσκωνται συγκεντρωμένοι καὶ διὰ τοῦτο πρέπει κατὰ τὴν τοποθέτησιν αὐτῶν εἰς τὰ ράφια νὰ λαμβάνεται πρόνοια ὅπως πλησίον τούτων μένῃ ἀνάλογος κενὸς χῶρος, ἵνα προστίθενται αἱ συνέχειαί των.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Graesel,* Handbuch der Bibliothekslehre (β' ἔκδοσις, ἐν Λειψίᾳ 1902), καὶ ἡ γαλλικὴ μετάφρασις αὐτοῦ ὑπὸ *J. Laude* (ἐν Παρισίοις 1897).— *Maire Alb.,* Manuel pratique du bibliothécaire (Παρίσιοι 1896).—*Van Meel,* Bibliothèques publiques (Ἀμβέρσα 1924).—*Depasse,* Guide pratique du bibliothècaire (β' ἔκδ. ἐν Λιέγῃ 1924).—*Brown,* Manual of library economy (γ' ἔκδ. Λονδῖνον 1920).—*Μάργαρη,* Βιβλίον καὶ βιβλιοθήκη (Ἀθῆναι 1922).

Δ. Κ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

βιβλιοθήρας, *—α* (ὁ)· ὁ θηρεύων βιβλία, ὁ ἀναζητῶν βιβλία σπάνια καὶ πολύτιμα τὰ ὁποῖα συνήθως ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἀγοράζει.

βιβλιοκαπηλεία (ἡ)· ἡ καπηλεία τοῦ βιβλίου, ἡ ἀνήθικος ἐκμετάλλευσις βιβλίου ἢ βιβλίων πρὸς χρηματισμόν.

βιβλιοκαπηλικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν βιβλιοκαπηλίαν, εἰς τὴν διάδοσιν κακοῦ βιβλίου: «βιβλιοκαπηλικὰ τεχνάσματα».— Ἐπίρρ. ***βιβλιοκαπηλικῶς.***

βιβλιοκάπηλος (ὁ)· (ἀρχ.), κάπηλος βιβλίων, ὁ μικροπωλητὴς βιβλίων· || συνήθως ἡ λέξις εἶναι ὀνειδιστικὴ συγγραφέων βιβλίων περιεχομένου εὐτελοῦς ἢ ἀναξίου λόγου πρὸς χρηματισμόν· || καθόλου ὁ ἐκμεταλλευόμενος βιβλία, διὰ τὰ ὁποῖα ὀλίγον ἢ οὐδόλως ἐκοπίασε.

βιβλιοκρισία (ἡ)· κρίσις γινομένη συνήθως ἐν περιοδικῷ δημοσιεύματι περὶ τῆς ἀξίας τοῦ περιεχομένου βιβλίου τινός.

βιβλιοκρίτης (ὁ)· ὁ κρίνων βιβλία· || μέλος τῆς ὑπὸ τοῦ κράτους συνιστωμένης κριτικῆς ἐπιτροπείας πρὸς ἔλεγχον τῶν ὑποβαλλομένων σχολικῶν βιβλίων.

βιβλιοκριτικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀνήκων εἰς τοὺς βιβλιοκρίτας· || τὸ οὐδ. *βιβλιοκριτικὰ* (τά)· τὰ καταβαλλόμενα ἔξοδα διὰ τὴν κρίσιν βιβλίου, ἄλλως ***κρίτρα.***

Βιβλιολάθας. Προσωνυμία τοῦ γραμματικοῦ Διδύμου (βλ. λ.) ἀποδοθεῖσα αὐτῷ σκωπτικῶς ὑπὸ Δημητρίου τοῦ Τροιζηνίου, γραμματικοῦ καὶ ἱστοριογράφου: «Καλεῖ δὲ τοῦτον βιβλιολάθαν διὰ τὸ πλῆθος, ὧν ἐξέδωκε συγγραμμάτων· ἔστι γὰρ τρισχίλια πρὸς τοῖς πεντακοσίοις» (*Ἀθήν.* 4, 139). Τόσον πολλὰ δηλ. ἦσαν τὰ γραφέντα, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ ἐνθυμηθῇ αὐτὰ καὶ ὁ γράψας.

ΙΑΚ. Χ. Δ.

βιβλιολάτρης (ὁ)· ὁ λατρεύων τὰ βιβλία, ὁ ἐμμανῶς ἀγαπῶν τὰ βιβλία.—Ἀφηρ. οὐσιαστ. ***βιβλιολατρεία.***

βιβλιολογία (ἡ)· ἡ ἐπιστήμη ἡ πραγματευομένη καθ' ὅλου περὶ τοῦ βιβλίου, ἐν σχέσει πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ, τὰ χειρόγραφα, τὰς ἐκδόσεις, τοὺς καταλόγους κλπ.· ἡ **βιβλιογραφία** (βλ. λ.) ὑπὸ εὐρυτέραν ἔννοιαν.

βιβλιομανὴς (ὁ καὶ ἡ)· ὁ μετὰ πάθους, ὁ μέχρι ψυχώσεως, ἐπιζητῶν τὴν ἀπόκτησιν, σπανίων ἰδίως, βιβλίων· || ὁ καθ' ὑπερβολὴν φίλος τῶν βιβλίων.

βιβλιομανία (ἡ)· τὸ πάθος τοῦ *βιβλιομανοῦς·* || ἡ καθ' ὑπερβολὴν ἀγάπη τῶν βιβλίων.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ὁ *βιβλιομανὴς* ἀγοράζει καὶ συλλέγει βιβλία ἁπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ τὰ ἔχῃ, χωρὶς ν' ἀναγινώσκῃ ἢ νὰ χρησιμοποιῇ αὐτά, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν *βιβλιόφιλον,* ὅστις τὰ ὑπ' αὐτοῦ συλλεγόμενα βιβλία καὶ γινώσκει καὶ μελετᾷ καὶ συμβουλεύεται. Ἡ μανία αὐτὴ φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἂν κρίνῃ κανεὶς ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Λουκιανοῦ «Πρὸς ἀπαίδευτον καὶ πολλὰ βιβλία ὠνούμενον». Οὕτω ἡ *βιβλιομανία* εὑρίσκεται εἰς ὅλας τὰς χώρας αἵτινες προσήγγισαν βαθμόν τινα πολιτισμοῦ ὥστε νὰ ἔχουν ἄφθονα βιβλία.

Ἡ ἐφεύρεσις τῆς τυπογραφίας συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ὑποθάλψῃ τὸ πάθος τοῦτο, καίτοι πρὸς στιγμὴν ἐνομίσθη, ὅτι θὰ κατέφερεν αὕτη ἀνεπανόρθωτον πλῆγμα εἰς ὁλόκληρον τάξιν ἐρασιτεχνῶν οἵτινες ἐπιζητοῦν νὰ ἀποκτήσουν βιβλία σπάνια ἢ μοναδικά. Ἐν τούτοις καθ' ὅλους τοὺς μέχρι σήμερον αἰῶνας τὸ πάθος αὐτὸ οὐ μόνον δὲν ἐξηλείφθη ἀλλὰ μᾶλλον ἐπεξετάθη. Τὸ πάθος δὲ τοῦ βιβλιομανοῦς εἶναι ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ ἐκλογή του διὰ τὴν πρόσκτησιν ἑνὸς βιβλίου στηρίζεται εἰς ἐξωτερικὰ αἴτια καὶ ἐντελῶς μηδαμινά, παρουσιάζοντα τὸν βιβλιομανῆ ὡς κατεχόμενον ἀπὸ ψύχωσιν ἢ παθολογικῶς ἀνισόρροπον. Ὁ βιβλιομανὴς δὲν ἐνδιαφέρεται ποσῶς δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ βιβλίον ἢ τὴν ἐσωτερικήν του ἀξίαν, ἀλλὰ μόνον δι' ὑλικάς τινας ἰδιότητας αὐτοῦ, αἵτινες δυνατὸν νὰ εἶναι ἐνίοτε ἐνδιαφέρουσαι ἀλλὰ δὲν εἶναι ποτὲ οὐσιώδεις. Οὕτω μεταξὺ τῶν συλλεκτῶν παλαιοτύπων τῆς Βίβλου ὑπῆρχον βιβλιομανεῖς οἵτινες ἐζήτουν νὰ εὕρουν ἀντίτυπον

Digitized by Google

ἐκδόσεως αὐτῆς τοῦ 1590 διὰ τὸν ἑξῆς λόγον: Μία ἔκδοσις τῆς μεταφράσεως τῶν Ἑβδομήκοντα, δημοσιευθεῖσα ἐν Ρώμῃ τῷ 1590 διαταγῇ τοῦ Πάπα Σίξτου Ε', εὑρέθη, καίτοι ὁ ἴδιος ὁ ποντίφηξ ἐπεστάτησεν εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν δοκιμίων, πλήρης τυπογραφικῶν λαθῶν. Ὁ Σίξτος τότε διέταξε νὰ καταστραφοῦν πάντα τ' ἀντίτυπα τῆς ἐκδόσεως ταύτης, ἐκ τῆς ὁποίας ὀλίγα μόνον διεσώθησαν καὶ ἀπέκτησαν μεγάλην ἀξίαν σπανιότητος. Ἓν δ' ἐξ αὐτῶν ἠγοράσθη ὑπὸ βιβλιομανοῦς ἀντὶ πολλῶν χιλιάδων φράγκων.

Τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν τῆς βιβλιομανίας εἶναι ἡ ἐπιθυμία νὰ κατέχῃ τις βιβλία ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον διὰ τὸν ἑαυτόν του. Ὁ ἀληθινὸς βιβλιομανὴς ὄχι μόνον δὲν δανίζει τὰ βιβλία του, προφυλακτικὸν βέβαια μέτρον τὸ ὁποῖον πολλοὶ ἔχοντες βιβλιοθήκην ἀναγκάζονται νὰ λαμβάνουν, ἀλλ' οὔτε καὶ δανείζεται ὁ ἴδιος. Ὅταν ἀναγινώσκῃ, πρέπει πρὸ παντὸς νὰ εἶναι ἐντὸς τῶν ἰδίων του βιβλίων. Θὰ ἦτο δι' αὐτὸν δεινὸν μαρτύριον νὰ συμβουλευθῇ βιβλίον τὸ ὁποῖον ἐδανείσθη ἢ βιβλίον δημοσίας τινὸς βιβλιοθήκης.

Ὁ Ἀλαμπὲρ μνημονεύει ἕνα συλλέκτην βιβλίων ἀστρονομικῶν, ὅστις δὲν ἐγνώριζεν οὔτε τὸ ἄλφα τῆς ἐπιστήμης αὐτῆς, καὶ ὁ ὁποῖος οὔτε τ' ἀνεγίνωσκε ποτὲ οὔτε καὶ τὰ ἐδάνειζε. Ὁ Σαὶν Σιμὸν εἰς τ' ἀπομνημονεύματά του ἀναφέρει κάποιον κόμιτα δ' Ἐστραί, κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ὅστις, ἂν καὶ οὐδέποτε ἀνεγίνωσκεν, εἶχεν ἐν τούτοις 52 χιλιάδας τόμους εἰς δέματα. Τὰ παραδείγματα τῆς βιβλιομανίας εἶναι ἄπειρα. Εἶναι πάθος τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ὁδηγήσῃ πολὺ μακράν. Ὁ βιβλιομανής, διακαιόμενος ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν ἣν θέλει νὰ ἱκανοποιήσῃ, δὲν ὀπισθοχωρεῖ πρὸ οὐδεμιᾶς ὑλικῆς δαπάνης καὶ οὐδενὸς φυσικοῦ κόπου. Ἄνθρωπος, λογικὸς κατὰ τ' ἄλλα καὶ οἰκονόμος ἀκόμη, δύναται νὰ καταστραφῇ οἰκονομικῶς, διὰ ν' ἀγοράσῃ ἕνα βιβλίον τοῦ ὁποίου ἐπιδιώκει τὴν ἀπόκτησιν. Παράδειγμα τοῦ εἴδους τούτου εἶναι ἡ ἀγορὰ τοῦ «Δεκαημέρου» τοῦ Βοκακίου, ἐκδόσεως τοῦ 1471, ὑπὸ τοῦ μαρκησίου δὲ Μπλάντφορδ, ὅστις τὸ ἐπλήρωσε τῷ 1812 εἰς τὴν μεγαλυτέραν τιμὴν ποὺ εἶχε πωληθῆ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης βιβλίον, ἤτοι 56.500 φράγκα. Ἕτερον χαρακτηριστικὸν τῶν βιβλιομανῶν εἶναι ὅτι οὐδέποτε κατὰ τὴν ἀγορὰν βιβλίων διαπραγματεύονται μὲ τοὺς βιβλιοπώλας τὴν ἀξίαν αὐτῶν, οὔτε ἐπιζητοῦν τιμὰς εὐκαιρίας. Οἱ βιβλιοπῶλαι καὶ οἱ παλαιοβιβλιοπῶλαι θεωροῦν τοὺς βιβλιομανεῖς τοὺς καλυτέρους πελάτας των, εἰς οὓς προμηθεύουν παλαιά, σπάνια ἢ περίεργα βιβλία· τοὺς μηνιαίους δὲ βιβλιοπωλικοὺς καταλόγους οὓς λαμβάνουν παρὰ τῶν βιβλιοπωλῶν, οἱ βιβλιομανεῖς κατατρώγουν ἀπλήστως.

Ἡ βιβλιομανία ἐξωθεῖ τοὺς κατεχομένους ὑπ' αὐτῆς εἰς σοβαρὰς πράξεις· οἱ βιβλιομανεῖς ὄχι μόνον καταφεύγουν εἰς κλοπὰς βιβλίων, ὅπως ἀποκτήσουν ἀντίτυπα σπάνια ἀπὸ βιβλιοθήκας δημοσίας ἢ ἰδιωτῶν, πικρὰν δὲ πεῖραν τούτων ἔχουν ὅλαι αἱ βιβλιοθῆκαι τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ μέχρις ἐγκλήματος ἀκόμη φθάνουν. Οὕτω ἀναφέρεται εἷς περίφημος Libri ὁ ὁποῖος εἶχε συλήσει ὅλας τὰς μεγάλας βιβλιοθήκας, καὶ μάλιστα τὴν Ἐθνικὴν τῶν Παρισίων, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὑπεξήρεσεν ὄχι ὀλίγα χειρόγραφα, ἅτινα ἐπώλησε ἐκτὸς τῆς Γαλλίας. Ἕτερος βιβλιομανὴς Ἱσπανὸς βιβλιοπώλης, Don Vincente ὀνομαζόμενος, ἐδολοφόνησεν ἕνα συνάδελφόν του, διότι εἰς μίαν δημοπρασίαν τοῦ διημφισβήτησε τὴν ἀγορὰν ἑνὸς βιβλίου τὸ ὁποῖον ἐνόμιζε μοναδικόν. Ὁ ἴδιος ἐδολοφόνησεν ἀλληλοδιαδόχως ἕνα νέον ἱερέα, ἕνα Γερμανὸν σπουδαστήν, ἕνα Ἱσπανὸν ποιητὴν καὶ ἐννέα Ἄγγλους βιβλιοφίλους, ἀφοῦ τοὺς ἐπώλησε τὰ βιβλία του, ἵνα τὰ ἐπανακτήσῃ Καταδικασθεὶς εἰς θάνατον ἐζήτησεν ὡς χάριν, ὅπως αἱ συλλογαὶ τῶν βιβλίων του γίνουν σεβασταὶ καὶ ἀποτεθοῦν ὁλόκληροι εἰς τὴν δημοσίαν βιβλιοθήκην τῆς Βαρκελώνης. Ἐξ ὅλων τούτων βλέπει τις εἰς ποῖα φοβερὰ ἀποτελέσματα δύναται νὰ ὁδηγήσῃ ἡ βιβλιομανία, ἀναλόγως τῶν ἰδιοσυγκρασιῶν καὶ τῶν τόπων.

Δ. Κ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

βιβλιομαντεία (ἡ). Καλεῖται οὕτω τρόπος μαντικῆς (βλ. λ.) στηριζόμενος ἐπὶ τῆς σοφίας τῆς ἐναποκειμένης εἰς τὰ παλαιὰ βιβλία. Ὁ διὰ τῶν βιβλίων πειρώμενος νὰ γνωρίσῃ τὸ μέλλον πιστεύει ὅτι οἱ παλαιοὶ ἔχουν περικλείσει ἱκανὴν σοφίαν εἰς τὰ ἔργα των, ὥστε πᾶσα ἀπορία νὰ εὑρίσκῃ ἐν αὐτοῖς τὴν λύσιν της (*Bouché-Leclercq*).

Ἡ μαντεία αὕτη ἐκτελεῖται συνήθως ἄνευ μεσάζοντος· ὁ ἐρωτῶν εὑρίσκει διὰ τυχαίου τινὸς τρόπου, π. χ. κλήρου κ. ἄ., φράσιν ἐν τῷ βιβλίῳ τὸ ὁποῖον θέλει νὰ συμβουλευθῇ, τὴν δὲ φράσιν ταύτην ἐφαρμόζει δι' ἐλευθέρας ἑρμηνείας ἐπὶ τῆς ἰδικῆς του περιπτώσεως.

Τὴν βιβλιομαντείαν (ῥαψῳδομαντείαν) ἐφήρμοζον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἰδίως ἐπὶ τῶν ἔργων τοῦ Ὁμήρου, οἱ Λατῖνοι ἐπὶ τῶν τοῦ Βιργιλίου, καὶ ἀλλαχοῦ, βραδύτερον δέ, μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, προσφιλὲς ὄργανον βιβλιομαντείας ἐγένοντο ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Καινὴ διαθήκη· οὕτω διὰ βιβλιομαντείας γενομένης ἐν τῇ Βίβλῳ ἐπείσθη τελικῶς ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος νὰ ἀσπασθῇ τὸν Χριστιανισμὸν (βλ. Confess. VIII 14—30). Σήμερον, ἰδίᾳ ἐν τῇ Δύσει, παρὰ τὰς ἀπαγορεύσεις τῆς ἐκκλησίας (βλ. Mansi amplissima collectio conciliorum, τ. 8 Παρίσιοι-Λειψία, 1901), ἡ Βίβλος ἐξακολουθεῖ χρησιμοποιουμένη πρὸς τοῦτο. Οἱ Μωαμεθανοὶ ἐφαρμόζουν πολὺ τὴν βιβλιομαντείαν, χρησιμοποιοῦντες πρὸς τοῦτο τὸ Κοράνιον καὶ τοὺς κλασικοὺς Πέρσας ποιητάς, εἰς εἰδικάς, μάλιστα, ἐκδόσεις.

—Ω.

βιβλιόμαντις, —εως (ὁ) καὶ *βιβλιομάντης*· ὁ ἀπὸ τοῦ βιβλίου μαντευόμενος.

βιβλίον (τὸ) (ἀρχ.), τὸ ἐπὶ μαλακῆς ὕλης (δέρματος, περγαμηνῆς κλπ.) γεγραμμένον καὶ τοῖς ἄλλοις ἢ τοῖς ἔπειτα πρὸς ἀνάγνωσιν καταλειπόμενον σύγγραμμα· || συναγωγὴ φύλλων χάρτου ὁμοιομόρφων συνερραμμένων, εἴτε γεγραμμένων εἴτε ἀγράφων· || γενικῶς πᾶν σύγγραμμα, ἰδίως ἔντυπον: «βιβλίον διδακτικόν», «βιβλίον ἐπιστημονικόν»· || μέρος μείζονος συγγράμματος: «αἱ Ἡροδότου Ἱστορίαι διαιροῦνται εἰς ἐννέα βιβλία»· || γραμματεῖον, σημειωματάριον, κατάστιχον.

Β. Φ.

— [ΕΓΚΥΚΛ.] Ἡ ἱστορία τοῦ βιβλίου συνδέεται μὲ τὴν πρόοδον αὐτοῦ τοῦ πολιτισμοῦ. Μόλις οἱ ἄνθρωποι ἀντελήφθησαν ὅτι ἔπρεπε νὰ διατηρήσουν τὴν ἔκφρασιν τῆς σκέψεως, ᾐσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην ν' ἀποτυπώσουν αὐτὴν κάπου καὶ ἐπομένως νὰ τὴν γράψουν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης ἐγεννήθη τὸ βιβλίον. Ἀλλ' ἡ ἐπίφασις αὐτοῦ ὑπῆρξε μακρά, διῆλθε πολλὰ στάδια εἰς πολλὰς ἐποχὰς καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ ἀκριβῶς ὁ χρόνος τῆς γενέσεως τοῦ πραγματικοῦ βιβλίου Κατὰ τὴν πρωτόγονον κατάστασιν τῆς κοινωνίας φύλλα φυτῶν καὶ δένδρων, ἀρκετὰ σκληρὰ διὰ νὰ γράφουν ἐπ' αὐτῶν, ἐχρησίμευον ὡς ἕτοιμον ὑπὸ τῆς φύσεως ὑλικὸν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, εἰς πολλὰς δὲ χώρας τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῆς Ἀνατολῆς τὰ φύλλα τῶν φοινίκων ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ὑπῆρξαν ἐν χρήσει ὅπως φαίνεται ἀπὸ εὑρεθέντα τοιαῦτα ἐν Νεπάλῃ τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, τὰ ὁποῖα χρονολογοῦνται ἀπὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων. Καταλληλότερος τῶν φύλλων ἦτο ὁ φλοιὸς τῶν δένδρων ὅστις λατινιστὶ ὠνομάζετο *liber*, ἕνεκα δὲ τῆς πολλῆς χρήσεως αὐτοῦ πρὸς γραφὴν ἔγινεν αἰτία ὅπως ἡ λέξις αὐτὴ γίνῃ ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῶν Λατίνων πρὸς δήλωσιν τοῦ *βιβλίου*, ἤτοι τοῦ κυλινδρικοῦ χειρογράφου.

Ὡς μᾶλλον κατάλληλος δὲ ἐθεωρεῖτο ὁ ἐσωτερικὸς φλοιὸς τῆς *φιλύρας*, καὶ ὄχι μόνον ὁ φλοιὸς ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ξύλον τοῦ δένδρου ἐκ τοῦ ὁποίου κατεσκευάζοντο πινακίδια. Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι ἔγραφον καὶ ἐπὶ λινοῦ ὑφάσματος, φαίνεται δὲ ὅτι τοῦτο ἐχρησιμοποίουν καὶ οἱ Ρωμαῖοι διὰ νὰ γράφουν θρησκευτικὰ τινα τυπικά Ὁ δὲ Πλίνιος μνημονεύει λινοῦς τόμους ὡς ὑπάρχοντας ἐν χρήσει εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους πρὸς γραφὴν ἰδιωτικῶν ἐγγράφων, διότι τὰ δημόσια ἐγράφοντο ἐπὶ μολύβδου. Οἱ Βαβυλώνιοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι εἶχον εἰς πολλὴν κοινὴν χρῆσιν διὰ νὰ γράφουν πλίνθους, τοὺς ὁποίους ἢ ἐξήραινον εἰς τὸν ἥλιον ἢ ἔψηνον, εἰς τὴν Αἴγυπτον δέ, ὅπου τὰ ἐξ ὀπτῆς γῆς ἀγγεῖα ἦσαν τὸ κοινότατον εἶδος οἰκιακῶν σκευῶν, τεμάχια σπασμένα τούτων ἦσαν πολὺ πρόχειρα πρὸς γραφήν. Τὰ τοιαῦτα δὲ θραύσματα ὠνομάσθησαν *ὄστρακα*, ἡ δὲ λέξις αὕτη ὑπενθυμίζει τὸν θεσμὸν τοῦ «*ὀστρακισμοῦ*» τῶν Ἀθηναίων, κατὰ τὸν ὁποῖον αἱ ψῆφοι ἐγράφοντο ἐπάνω εἰς τοιαῦτα θραύσματα. Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι μετεχειρίζοντο καὶ τοὺς κεράμους ἐπὶ τῶν ὁποίων πρὸ τοῦ νὰ ψηθοῦν ἐχαράσσοντο οἱ στίχοι διὰ τοῦ *στύλου*, ἤτοι ὀξέος σιδηροῦ ὀργάνου καταλλήλου πρὸς χάραξιν. Ἐπίσης ἐγίνετο χρῆσις *ξυλίνων* πινακίδων εἰς παλαιοτέρους χρόνους, αἱ ὁποῖαι πρὶν γραφοῦν ἠλείφοντο διὰ κηροῦ ἢ ἄλλης τινὸς ὕλης. Αἱ κηρωταὶ ξύλιναι αὗται πινακίδες ἦσαν ἁπλαῖ, διπλαῖ, τριπλαῖ ἢ καὶ ἐκ περισσοτέρων σανιδίων καὶ ὠνομάζοντο ἑλληνιστὶ *πινακίδες, δέλτοι, πυξία, γραμματεῖα*.

Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ξύλου ἐκοιλαίνετο εἰς μικρὸν βάθος κατὰ δὲ τὰ κράσπεδα ἀφίνετο ὑπερέξεχον πλαίσιον, ὅπως αἱ σημεριναὶ σχολικαὶ πλάκες τῶν μαθητῶν, τὸ δὲ κοιλανθὲν ξύλον ἐπεκαλύπτετο διὰ λεπτοῦ στρώματος κηροῦ συνήθως μαύρου. Τὰς πινακίδας ἐχρησιμοποίουν διὰ νὰ γράφουν συγγραφάς, σχολικὰ γυμνάσματα, λογαριασμοὺς ἢ σημειώματα, ἑκάστη δὲ πινακὶς εἶχε καὶ κρεμάστραν διὰ ν' ἀναρτᾶται. Δύο δὲ ἢ καὶ περισσότεραι πινακίδες, συγκρατούμεναι ὁμοῦ διὰ δακτυλίων, ἀπετέλουν ἕνα βιβλίον, οὕτως εἰπεῖν, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Λατίνων *codex*. Ὅταν οἱ κώδικες ἀπετελοῦντο ἀπὸ δύο πινακίδας, ὠνομάζοντο *δίπτυχα* ἀπὸ τρεῖς *τρίπτυχα*, ἀπὸ περισσοτέρας *πεντάπτυχα, πολύπτυχα*. Τὰς πινακίδας ἐχρησιμοποίουν ὅταν ἤθελον τὰ ἐπ' αὐτῶν γραφέντα νὰ παραμείνουν ἐπὶ μακρὸν χρόνον προφυλασσόμενα ἀπὸ πᾶσαν βλάβην ἢ φθοράν, διὰ τοῦτο δὲ μετεχειρίζοντο αὐτὰς προκειμένου νὰ ἐγγράψουν νομικὰς πράξεις, διαθήκας ἢ καὶ ἐπιστολάς. Ἡ συνήθεια αὐτὴ τῶν πινακίδων διετηρήθη ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας, ἦσαν δὲ αὗται πολλάκις καὶ ἐκ πολυτιμοτέρας ὕλης, ὡς ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, χρυσοῦ κλπ.

Αἱ κοινόταται ὅμως ὕλαι, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔγραφον καὶ διὰ τῶν ὁποίων κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἐσχηματίζετο τὸ γραπτὸν μνημεῖον τοῦ λόγου, τὸ σημερινὸν δηλαδὴ βιβλίον, ἦσαν κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν ὁ *πάπυρος*, ἡ *περγαμηνὴ* καὶ ὁ *χάρτης*. Ὡς ἐκ τούτου τὸ βιβλίον ἀπὸ τότε κυριολεκτικῶς ἐμφανίζεται καὶ τὸ ὄνομά του ἀπὸ τότε καθιεροῦται. Διότι ἀπὸ μὲν τῆς ἑλληνικῆς λέξεως *πάπυρος* προελθούσης ἐκ τῆς λέξεως *πάπα*, δι' ἧς οἱ Αἰγύπτιοι ἐδήλουν τὸ φυτὸν τοῦτο, παρελήφθη εἰς τὴν Δύσιν ἡ λέξις paper (ἀγγλιστί), papier (γαλλιστί) καὶ Papier (γερμανιστί), ἀπὸ δὲ τῆς λέξεως *βίβλος*, καὶ αὐτῆς αἰγυπτιακῆς, δι' ἧς καλεῖ τὸν πάπυρον ὁ Ἡσίοδος, ὅστις εἶναι καὶ ὁ ἀρχαιότατος τῶν συγγραφέων ἀπὸ ὅσους παρέχουν εἰδήσεις περὶ τῆς χρήσεως αὐτοῦ, προῆλθεν ἡ ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ λέξις *βιβλίον* μὲ τὴν σημερινὴν σημασίαν της (βλ. καὶ λ. βίβλος [*Ἀρχ.*]). Ὁ πάπυρος ἦτο φυτὸν καλλιεργούμενον μεγάλως ἐν τῷ Δέλτᾳ τοῦ Νείλου, ἀπὸ ὅπου ἐξέλιπεν ἤδη, φυόμενον ὅμως ἀκόμη ἐν Νουβίᾳ καὶ Ἀβυσσηνίᾳ εἰς ἑλώδη πάντοτε μέρη, κατάλληλα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ. Ἐν Αἰγύπτῳ χρῆσις τοῦ παπύρου πρὸς γραφὴν ἐγίνετο ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὁ δὲ ἀρχαιότατος ἔγγραφος πάπυρος εἶναι ὁ τοῦ Prisse ἐν Παρισίοις, ὅστις περιέχει ἀντίγραφον ἔργου συνταχθέντος ἐπὶ βασιλέως τινὸς τῆς πέμπτης δυναστείας, γραμμένου περὶ τὸ 2500 π. Χ. ἢ καὶ πρότερον. Ὁ ξηρὸς ἀὴρ τῆς Αἰγύπτου ἦτο ἐξαιρετικῶς κατάλληλος διὰ τὴν συντήρησιν τῶν τόσῳ εὐθρύπτων τούτων μνημείων. Θαπτόμενοι ὁμοῦ μὲ τοὺς νεκροὺς εἰς τὰ βάθη τῆς γῆς, οἱ πάπυροι εὑρίσκοντο ἐντὸς τῶν τάφων ἢ σφηνωμένοι εἰς τὰς πτυχὰς τῶν ἐνδυμάτων τῶν μομιῶν ἐπὶ ὁλοκλήρους αἰῶνας χωρὶς νὰ σήπωνται, πολλάκις δὲ διασώζονται ἄθικτοι καὶ ὅλως διόλου καινουργεῖς ὡς ἦσαν τὴν ἡμέραν ποὺ ἐγράφησαν.

Ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὁ πρὸς γραφὴν παρασκευαζόμενος πάπυρος ὠνομάζετο *χάρτης* καὶ λατινιστὶ *charta*, ἐκαλεῖτο δὲ καὶ *πάπυρος* καὶ *βύβλος* (κατ' ἄλλην ἢ τοῦ Ἡσιόδου γραφὴν) ἀπὸ τῶν ὀνομάτων αὐτοῦ τοῦ φυτοῦ. Ἡ παρασκευὴ τοῦ ἐκ τοῦ παπύρου χάρτου, ὅπως ἐγίνετο ἐν Αἰγύπτῳ, περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Πλινίου. Κατὰ τὴν περιγραφὴν ταύτην, τὸ στέλεχος τοῦ φυτοῦ ἐκόπτετο κατὰ μῆκος εἰς λεπτὰς ταινίας, αἱ ὁποῖαι ἡπλώνοντο κάθετοι ἐπὶ σανίδος πολὺ πλησίον ἀλλήλων, ἵνα ἀποτελεσθῇ τὸ ἀπαιτούμενον πλάτος, ἐγίνετο δὲ τοιουτοτρόπως μία στρῶσις ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐπετίθετο σταυρωτὴ ἄλλη στρῶσις μικροτέρων ταινιῶν κατ' ὀρθὰς γωνίας. Αἱ δύο αὗται στρώσεις ἀπετέλουν ἓν δίκτυον, τὸ ὁποῖον ἐπλέκετο βρεχόμενον ἔπειτα δι' ὕδατος· τὸ δὲ ὕδωρ ἀνέλυε τὴν ὑπάρχουσαν εἰς τὰς ταινίας κολλώδη ὕλην, ἥτις ἐπέφερε τὴν συγκόλλησιν αὐτῶν. Φαίνεται ὅμως πολὺ πιθανὸν ὅτι πρὸς τοῦτο ἐγίνετο χρῆσις καὶ ἰδιαιτέρας πολλάκις κόλλας. Τὰ φύλλα, τὰ ὁποῖα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶχον πλέον κατασκευασθῆ, ἐπιέζοντο καὶ ἐξηραίνετο εἰς τὸν ἥλιον, τὰ δὲ παχέα καὶ ἀνώμαλα μέρη τοῦ παπύρου ἐστρώνοντο δι' ἐλεφαντόδοντος ἢ λείου κογχυλίου, ἐκτύπων δὲ τὰ πλέγματα και διὰ σφύρας διὰ νὰ φύγῃ πᾶσα ὑγρασία ἥτις εἶχε τυχὸν παραμείνει.

Πολλὰ φύλλα παπύρου—τῶν ὁποίων ὅμως ὁ ἀριθμός, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν ὑπερέβαινε τὰ εἴκοσι—συγκολλώμενα ἀπετέλουν κύλινδρον, ἐφ' οὗ ἦτο γραμμένον τὸ *βιβλίον*, τὸ ὁποῖον συνεπῶς ὡς πρῶτον σχῆμα εἶχε τὸ κυλινδρικόν. Τὸ ἀρχαῖον δὲ τοῦτο σχῆμα τοῦ βιβλίου οἱ μὲν Ἕλληνες ὠνόμασαν *κύλινδρον*, ἐπίσης δὲ καὶ *ἐνείλημα, ἐξείλημα*, σπανιώτερον δὲ καὶ μεταγενεστέρως *εἰλητάριον, εἰλητὸν* καὶ ἀκόμη ἀργότερον *τυλιγάδιν* ἐκ τοῦ *τυλίσσω*. Καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν δὲ ᾆσμα *κοντάκιον* ἔχει τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ *κοντοῦ*, πέριξ τοῦ ὁποίου ἐτυλίσσετο τὸ εἰλητάριον. Παρὰ τοῖς Ρωμαίοις τὸ κυλινδρικὸν βιβλίον ὠνομάζετο *volumen*, ἐκ τοῦ *volvere* (=ἑλίσσω).

Τῶν τοιούτων κυλίνδρων ὁ ἀναγινώσκων ἤνοιγε διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς τὸ πρὸς ἀνάγνωσιν μέρος, ἐτύλισσε δὲ διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸ ἀναγνωσθέν. Διὰ τοῦτο συνήθως οἱ πάπυροι ἦσαν γραμμένοι ἐπὶ τοῦ ἑνὸς μόνον μέρους. Τὸ ἄκρον τοῦ γραμμένου κυλίνδρου προσεκολλᾶτο εἰς λεπτὴν ῥάβδον, ἥτις ἐκαλεῖτο *ὀμφαλός*, εἰς ἑκάτερον δὲ ἄκρον τῆς ῥάβδου ταύτης προσηρμόζετο κομβίον κοκάλινον ἢ ξύλινον καὶ εἰς τὰ πολυτελέστερα τῶν χειρογράφων βιβλίων ἐχρωματίζετο ἢ σπανιώτερον ἐχρυσώνετο. Οἱ κύλινδροι ἐφυλάσσοντο ἐντὸς θηκῶν, αἱ ὁποῖαι διὰ μὲν τοὺς κοινοὺς κυλίνδρους κατεσκευάζοντο ἐκ κοινοῦ ἐμπορητικοῦ παπύρου, διὰ δὲ τοὺς πολυτιμοτέρους ἐχρησιμοποιεῖτο περγαμηνή.

Πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῶν διαφόρων ἐντόμων οἱ πάπυροι ἐπηλείφοντο δι' ἐλαίου κέδρου. Τὸ δὲ κιβώτιον εἰς τὸ ὁποῖον ἐτίθεντο οἱ κύλινδροι ὠνομάζετο *κίστη* ἢ *κιβωτός*. Πρὸς εὔκολον χρῆσιν τῶν παραπομπῶν καὶ διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς

Digitized by Google

καταμετρήσεως τῆς ἐκτάσεως βιβλίου τινὸς ὡς καὶ διὰ τὴν ἀμοιβὴν ἡ ὁποία θὰ ἐδίδετο εἰς τὸν βιβλιογράφον, ἐχρησίμευεν ἡ λεγομένη *στιχοτομία* ἢ *στιχομετρία* καὶ ἡ διαίρεσις κατὰ σελίδας. Ἡ λέξις δὲ *σελίς*, ἥτις ἐσήμαινε κατ᾽ ἀρχὰς τὸ διάστημα τὸ ὑπάρχον μεταξὺ τῶν θρανίων τῶν ἐρετῶν εἰς τὰ πλοῖα. ἐδήλου κατὰ πρῶτον τὸ μεταξὺ τῶν δύο ἀπὸ τὰ ἄνω πρὸς τὰ κάτω ἀναγινωσκομένων μερῶν ἄγραφον μέρος, ἔπειτα δὲ αὐτὸ τὸ ἀναγινωσκόμενον μέρος. Ἄλλοι δὲ ὅροι ἐπίσης ἦσαν τὸ *σελίδιον* (ὑποκοριστικὸν) καὶ *καταβατὸν* ἐξ οὗ τὸ νεοελληνικὸν *κατεβατόν*. Ἡ διαίρεσις κατὰ *βιβλία* ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ μέρους μιᾶς συγγραφῆς, κατὰ *τόμους* καὶ κατὰ *κεφάλαια* εἶναι πολὺ μεταγενεστέρα.

Τόμος κατ᾽ ἀρχὰς ἐσήμαινε τὸ τετμημένον μέρος, τὸ τεμάχιον παπύρου· διὰ τοῦ ὀνόματος δὲ τούτου ἐκαλεῖτο κατόπιν κύλινδρος περιέχων μέρος μεγάλης συγγραφῆς. Πρὸς δήλωσιν δὲ ὑποδιαιρέσεων βιβλίου τινὸς ἐγίνετο χρῆσις καὶ τῶν λέξεων *λόγος, σύγγραμμα, σύνταγμα*. Τῆς δὲ λέξεως *τεῦχος* μὲ τὴν σημασίαν συγγραφῆς διῃρημένης εἰς πολλοὺς τόμους ἔγινε χρῆσις εἰς μεταγενεστέρους χρόνους. Φαίνεται δὲ ὅτι κατ᾽ ἀρχὰς ἐδήλου τὴν θήκην, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐφυλάσσοντο οἱ διάφοροι κύλινδροι τοιούτων βιβλίων καὶ σὺν τῷ χρόνῳ κατήντησε ν᾽ ἀναφέρεται εἰς αὐτὸ τὸ περιεχόμενον. Διὰ τοῦτο ὁ Ξενοφῶν ἀναφέρει βιβλία «ἐν ξυλίνοις τεύχεσιν». Ὁμοίως δὲ καὶ αἱ λέξεις *πανδέκτης* καὶ *βιβλιοθήκη*, αἱ ὁποῖαι κατ᾽ ἀρχὰς ἐσήμαινον συγγραφὴν διῃρημένην εἰς πολλοὺς κυλίνδρους φυλασσομένους εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ τεῦχος, κατόπιν ἐχρησίμευον διὰ νὰ φανερώνουν χειρόγραφα ὅλης τῆς Γραφῆς. Ὁ πάπυρος ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι τὸ συνηθέστερον εἶδος γραφικῆς ὕλης ἐν Αἰγύπτῳ μέχρι τοῦ Ι᾽ αἰῶνος, εἰς δὲ τὴν Εὐρώπην καὶ μέχρι τοῦ ΣΤ᾽. Παμπληθεῖς ἑλληνικοὶ πάπυροι φέροντες ἀρχαῖα κείμενα εὑρέθησαν εἰς τὰς γενομένας ἀνασκαφὰς τοῦ Φαγιούμ, Ὀξυρύγχου καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Αἰγύπτου, περὶ πάντων δὲ τούτων καὶ λεπτομερέστερον περὶ τῶν παπύρων καὶ τῆς γραφῆς αὐτῶν ἀσχολεῖται ἰδία ἐπιστήμη, ἡ παπυρολογία.

Ἡ χρῆσις ὅμως τοῦ παπύρου προϊόντος τοῦ χρόνου ἀπέβαινε δυσχερεστέρα καὶ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς γραφικῆς ὕλης καθίστατο σπανιώτερον, διὸ ἦλθε ν᾽ ἀντικαταστήσῃ τοῦτο ἡ *περγαμηνή*, τῆς ὁποίας ἡ χρῆσις δὲν ἦτο ἄγνωστος εἰς τὴν ἀρχαιότητα. ὅτε ἐχρησιμοποίουν τὰς *διφθέρας*, ἤτοι δέρματα ζῴων. Ἡ κοινὴ παράδοσις, ἣν διηγεῖται ὁ Πλίνιος, τὴν εἰσαγωγὴν καὶ χρησιμοποίησιν τῆς περγαμηνῆς ὡς καὶ τὸ ὄνομα ταύτης ἀποδίδει εἰς τὸ ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Περγάμου Εὐμένης Β᾽ (197—158 π.Χ.), ἐπιθυμῶν τὴν αὔξησιν τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ βιβλιοθήκης, προσέκρουσεν εἰς τὴν ἀντιζηλίαν τῶν Πτολεμαίων, οἵτινες ἀπηγόρευσαν τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἐξαγωγὴν τοῦ παπύρου, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι διὰ τοῦ τρόπου τούτου θὰ παρημπόδιζον τὸ ἔργον τοῦ Εὐμένους. Ὁ βασιλεὺς δὲ τῆς Περγάμου πρὸ τοῦ κωλύματος αὐτοῦ ἠναγκάσθη νὰ ἐνισχύσῃ τὴν βιομηχανίαν τῶν διφθερῶν, ἐξ αὐτοῦ δὲ προῆλθεν ἡ κατασκευὴ τῆς *περγαμηνῆς*, ὀνομασθείσης οὕτω ἐκ τῆς πόλεως Περγάμου, εἰς ἣν κατεσκευάζετο. Ἡ ὑπεροχὴ αὐτῆς ἐπὶ τοῦ παπύρου ἦτο φανερά. Εἶχε δηλαδὴ ἡ περγαμηνὴ τὸ πολὺ προχειρότερον σχῆμα βιβλίου, ἠδύνατο νὰ γραφῇ καὶ πάλιν (βλ. καὶ λ. **παλίμψηστον**) καὶ τὰ φύλλα της ἠδύναντο νὰ γραφοῦν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Παρ᾽ ὅλα δὲ τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα τῆς περγαμηνῆς, ἡ ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας ἐπικράτησις τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ παπύρου καὶ ἡ βραδεῖα ἀντικατάστασίς του ὑπὸ τῆς περγαμηνῆς δύναται κατὰ μέρος ν᾽ ἀποδοθῇ εἰς φυσικὸν πνεῦμα συντηρητικότητος. Ἰδίως δὲ τὴν προτίμησιν τῆς περγαμηνῆς καὶ τὴν ἐκδίωξιν τοῦ παπύρου ἔφερεν ἡ ἐπίδρασις τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ πάπυρος ὑπῆρξεν ἡ κυρία ὕλη πρὸς διάδοσιν τῶν διανοημάτων τῶν ἐθνικῶν, ἡ περγαμηνὴ προωρίσθη ὡς τὸ μέγα μέσον πρὸς ἀνακοίνωσιν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα πνευματικῶν προϊόντων τῆς νέας θρησκείας.

Ἡ στερεότης ἐπίσης τῆς περγαμηνῆς συνίστα αὐτὴν εἰς διάδοσιν, τὴν ὁποίαν ὁ εὔθρυπτος πάπυρος δὲν ἦτο δυνατὸν ν᾽ ἀξιώσῃ, ἡ ποιότης δὲ καὶ ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις αὐτῆς ἦτο διάφορος κατὰ διαφόρους ἐποχάς. Καὶ εἰς μὲν τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἐγίνετο χρῆσις λεπτῶν δερμάτων καὶ ἁπαλῶν ἀλλὰ στερεῶν, εἰς τοὺς μεταγενεστέρους δὲ ἡ περγαμηνὴ δὲν κατεσκευάζετο μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιμελείας. Παρεῖχε δὲ αὕτη καὶ μεγάλας εὐκολίας εἰς τὴν διακόσμησιν τοῦ βιβλίου. Διὰ τοῦτο δὲ ἡ στιλπνὴ αὐτῆς ἐπιφάνεια ἐχρωματίζετο πολλάκις ἢ ἐκοσμεῖτο διὰ πολυχρώμων καὶ λαμπρῶν εἰκόνων. Ἡ τέχνη τοῦ βάφειν ἢ τοῦ χρωματίζειν τὴν περγαμηνὴν διὰ πορφύρας ἢ ἄλλων ὁμοίων χρωμάτων ἐξησκεῖτο κυρίως ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Ρώμῃ. τοιοῦτοι ὅμως κώδικες βαμμένοι ἢ χρωματισμένοι ἐν μέρει φαίνεται ὅτι ἐγράφησαν εἰς πολλὰς πόλεις τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, τοὐλάχιστον ἀπὸ τοῦ ΣΤ᾽ αἰῶνος, ὡς τοῦτο ἐξάγεται ἐκ μερικῶν σωζομένων, ὅπως π. χ. ἓν μέρος τῆς βίβλου τῆς Γενέσεως γραμμένον ἑλληνιστὶ διὰ γραμμάτων ἀργυρῶν καὶ κοσμημένον διὰ χρωματιστῶν εἰκόνων σπουδαιοτάτων διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης τοῦ ΣΤ᾽ αἰῶνος, ὅτε ἐγράφη, καὶ τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται ἤδη ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης· κῶδιξ εὐαγγελίου ἑλληνιστὶ διὰ γραμμάτων ἀργυρῶν, τοῦ ΣΤ᾽ αἰῶνος ἐπίσης, τοῦ ὁποίου φύλλα σώζονται ἐν τῷ Βρετανικῷ Μουσείῳ, ἐν Βιέννῃ, Ρώμῃ, καὶ πλεῖστα ἐν Πάτμῳ ἀπὸ ὅπου καὶ ἀπεσπάσθησαν τὰ λοιπά· ὁ κῶδιξ ὅστις εὑρέθη ἐν Ροσσάνῳ τῆς Καλαβρίας, περιέχων τὸ Εὐαγγέλιον ἑλληνιστί, γραμμένος τὸν ΣΤ᾽ καὶ αὐτὸς αἰῶνα δι᾽ ἀργυρῶν γραμμάτων καὶ κοσμούμενος ὑπὸ εἰκόνων ἀναφερομένων εἰς τὸν βίον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· τὸ ἑλληνικὸν ψαλτήριον τῆς Ζυρίχης, δι᾽ ἀργυρῶν γραμμάτων τοῦ Ζ᾽ αἰῶνος· ὁ περίφημος ἀργυροῦς κῶδιξ τῆς Οὐψάλης ἐν Σουηδίᾳ κλπ. Ἓν δὲ Εὐαγγέλιον τοῦ ΙΔ᾽ αἰῶνος εὑρισκόμενον ἐν τῇ μονῇ Χιλιανταρίου τοῦ Ἁγίου Ὄρους εἶναι γραμμένον ὅλον διὰ χρυσῶν γραμμάτων ἐπὶ περγαμηνῆς ἀβάφου.

Τὸ βιβλίον διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς περγαμηνῆς ἔλαβε σταθερῶς πλέον τὸ καὶ σήμερον σύνηθες σχῆμα, ἀποβαλὸν τὸ κυλινδρικόν· ἀπὸ πότε ὅμως χρονολογεῖται τοῦτο δὲν εἶναι γνωστόν. Τὰ ἀρχαιότατα ἐπὶ περγαμηνῆς χειρόγραφα εἶναι συνήθως τοῦ μεγάλου σχήματος εἰς τέταρτον, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ πλάτος εἶναι ἴσον ἢ σχεδὸν ἴσον πρὸς τὸ ὕψος. Κατὰ δὲ τὸν Ι᾽ αἰῶνα σύνηθες σχῆμα εἶναι τὸ ἀντιστοιχοῦν εἰς μέγα ὄγδοον τῶν ἐντύπων βιβλίων, ἀλλ᾽ ὑπῆρχον καὶ μικρότερα. Τὰ μεγάλα ἐπὶ περγαμηνῆς χειρόγραφα ἐχρησίμευον διὰ τὴν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐπίδειξιν. Διῃρεῖτο δὲ ἡ σελὶς κατὰ τὴν σημερινὴν τῆς λέξεως ἔννοιαν εἰς δύο, τρεῖς ἢ σπανιώτερον καὶ τέσσαρας στήλας, αἵτινες ἐλέγοντο *σελίδες*. Τὰ τεύχη, ἐκ τῶν ὁποίων σύγκεινται τὰ ἐπὶ περγαμηνῆς χειρόγραφα ἀποτελοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τέσσαρα διπλᾶ φύλλα, τὰ λεγόμενα τετράδια, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀπηρτίζετο ἀπὸ 16 σημερινὰς σελίδας. Ἠριθμοῦντο δὲ τὰ τετράδια δι᾽ ἑλληνικῶν ἀριθμῶν α, β,...κε, καὶ οὕτω καθεξῆς, συνήθως κατὰ τὴν κάτω πρὸς τὴν ράχιν τοῦ βιβλίου γωνίαν.

Ἡ περγαμηνὴ ὅμως, ὅσον καὶ ἂν προσέφερε μεγαλυτέρας ὑπηρεσίας ἀπὸ τὸν πάπυρον, ἦτο δύσχρηστος καὶ βαρύτιμος ὕλη πρὸς γραφὴν καὶ κατάρτισιν βιβλίου, ἡ δὲ παρασκευὴ αὐτῆς παρεῖχε πολλὰς δυσκολίας καὶ διὰ τοῦτο λίαν εὐπρόσδεκτος πρὸς ἀντικατάστασιν αὐτῆς ὑπῆρξεν ἡ χρῆσις τοῦ *χάρτου*. Χάρτης ἐξ ἰνωδῶν οὐσιῶν κατασκευαζόμενος φαίνεται ὅτι ἦτο γνωστὸς εἰς τοὺς Σίνας εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους, ἡ δὲ εἰσαγωγή του εἰς τὴν Εὐρώπην ἔγινε διὰ τῶν Ἀράβων οἵτινες, λέγεται, ὅτι ἔμαθον τὴν χρῆσιν αὐτοῦ ὅταν τῷ 704 κατέλαβον τὰ Μαράκανδα. Σώζεται δὲ μέχρι σήμερον μέγας ἀριθμὸς ἀρχαίων χειρογράφων ἐπὶ χάρτου ἀνερχομένων εἰς τὸν Θ᾽ αἰῶνα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἀρχαιότατον εἶναι τοῦ ἔτους 866. Εἰς τοὺς Ἕλληνας διεδόθη τὸ πρῶτον ὁ χάρτης διὰ τῶν Ἀράβων ἐπὶ τῶν σταυροφοριῶν, ὁ δὲ παλαιότατος ἑλληνικὸς κῶδιξ ἐπὶ χάρτου θεωρεῖται ἀνερχόμενος εἰς τὸ ἔτος 1095· κυρίως ὅμως ἐγενικεύθη ἡ χρῆσις τοῦ χάρτου κατὰ τὸν ΙΒ᾽ καὶ μάλιστα ΙΓ᾽ καὶ ΙΔ᾽ αἰῶνα (βλ. λ. χάρτης).

Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ διαδόσεως τοῦ χάρτου ἀφ᾽ ἑνὸς καὶ τῆς ἐφευρέσεως ἀφ᾽ ἑτέρου τῆς τυπογραφίας τὸ βιβλίον ἔλαβε τὴν ὁριστικήν του πλέον μορφήν, οἵαν παρουσιάζει σήμερον. Μεταξὺ ὅμως τῶν χειρογράφων καὶ τοῦ ἐντύπου διὰ κινητῶν χαρακτήρων βιβλίου μεσολαβοῦν τὰ *ξυλόγραφα*, ἤτοι ἡ ἀπὸ ξυλίνων πινάκων ἐκτύπωσις. Ἐπὶ πλακῶν ἐκ ξύλου δηλαδὴ ἐχάρασσον ἔκτυπα τὰ κείμενα ἢ εἰκόνας ἢ καὶ ἀμφότερα, τὰ ὁποῖα κατόπιν ἀπετύπωνον εἰς τὸν χάρτην. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶχε τὸ μέγα ἐλάττωμα ὅτι ἡ ξυλίνη πλάξ, ἡ ὁποία ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν ἐκτύπωσιν, μετ᾽ αὐτὴν δὲν ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῇ δι᾽ ἄλλο τι καὶ δεύτερον ἐτυπώνετο μόνον ἡ μία ὄψις τοῦ φύλλου τοῦ χάρτου. Ἡ ἐφεύρεσις τοῦ Γουτεμβεργίου μὲ τοὺς κινητοὺς χαρακτῆρας, διαλυομένους μετὰ τὴν ἐκτύπωσιν καὶ πάλιν συντιθεμένους καὶ ἡ ἐκτύπωσις ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων τοῦ φύλλου ἔφερε τὴν τελειοποίησιν εἰς τὴν θείαν αὐτὴν τέχνην, συνέτεινε δὲ εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν τοῦ βιβλίου καὶ τὴν διάδοσιν συγχρόνως τῶν γραμμάτων. Οἱ πρῶτοι τυπογράφοι προσεπάθουν νὰ δίδουν εἰς τὰ προϊόντα τῶν τυπογραφείων των τὴν μορφὴν τῶν χειρογράφων καὶ ἐπεζήτουν ν᾽ ἀναπαράγουν πιστῶς τὴν μορφὴν τοῦ κειμένου τούτων. Οὕτως ἀπεμιμοῦντο τὰς διακοσμήσεις καὶ τοὺς χρωματισμοὺς τῶν πρωτογραμμάτων καὶ τῶν κεφαλαίων, μετεχειρίζοντο τὰς *συντμήσεις* (abreviations). τὰ *συστοιχεῖα* (ligatures) κλπ. Ἀργότερον, ὅταν αἱ ἐκτυπώσεις ἐπολλαπλασιάσθησαν, οἱ τυπογράφοι εἰσήγαγον ἀλληλοδιαδόχως τὴν χρῆσιν τῶν *διαστίχων*, τῆς *στίξεως*, τῆς *σελιδώσεως* (ἡ ὁποία ἀντικατέστησε τὴν ἀρίθμησιν τῶν τετραδίων διὰ τῶν ὑποσημειώσεων (signatures) καὶ παραπομπῶν (réclames), τὴν ποικιλίαν τῶν στοιχείων, τοὺς τίτλους κλπ. Τὰ πρῶτα τυπωθέντα βιβλία, τὰ λεγόμενα *ἀρχέτυπα*, ἦσαν μεγάλου σχήματος κατ᾽ ἀνάγκην λόγῳ τοῦ μεγέθους τῶν χαρακτήρων, ἀλλ᾽ ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς ΙΕ᾽ ἑκατονταετηρίδος ἐμφανίζονται καὶ μικρότερα εἰς 4ον καὶ 8ον, μέχρι δὲ τῶν ἡμερῶν μας ἐχρησιμοποιήθη παντὸς εἴδους σχῆμα εἰς ὅλας τὰ ἰδιοτροπίας τῶν ἐκδοτῶν καὶ τυπογράφων.

Τὸ πρῶτον βιβλίον ὅπερ ἐτυπώθη διὰ κινητῶν στοιχείων εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Γουτεμβεργίου τυπωθεῖσα «*Ἁγία Γραφή*», ἥτις ἐδημοσιεύθη τῷ 1455 ἄνευ μνείας τοῦ τυπογράφου, τὸ πρῶτον δὲ ἑλληνικὸν τυπωθὲν βιβλίον εἶναι ἡ «Γραμματική» τοῦ *Λασκάρεως*, ἡ ὁποία ἐξεδόθη εἰς πρώτην ἔκδοσιν ἐν Μιλάνῳ τῷ 1476. Ἡ Ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν, ἥτις ἔσχε λίκνον τὴν Ἰταλίαν, μὲ τοὺς αὐτόθι φιλοβίβλους καὶ μαικήνας τῶν γραμμάτων διαφόρους ἡγεμόνας, τοὺς Μεδίκους τῆς Φλωρεντίας, τὸν Πίκα ντὲ Μιράντολα κλπ. καὶ τοὺς περιφήμους τυπογράφους *Ἄλδους* καὶ τοὺς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως φυγάδας λογίους Ἕλληνας ἔδωκαν τὴν μεγαλυτέραν ὤθησιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ βιβλίου. Ἡ τυπογραφία προοδεύει, αἱ καλλιτεχνικαὶ ἐκδόσεις διαδέχονται ἡ μία τὴν ἄλλην καὶ τὸ βιβλίον διαδίδεται, καθιστάμενον πλέον προσιτὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ὁποίους φωτίζει.

Οἱ μεγάλοι τυπογράφοι καὶ ἐκδόται μετὰ τοὺς Ἄλδους καὶ λοιποὺς τῆς Ἀναγεννήσεως, οἱ *Διδότοι*, οἱ *Ἐλζεβῖραι*, οἱ *Στέφανοι*, προάγοντες τὴν τυπογραφικὴν τέχνην ἐξάγουν ἀπὸ τὰ τυπογραφεῖά των τὰ ὡραῖα βιβλία, τὰ ὁποῖα ἀκόμη καὶ σήμερον πρόκεινται ὑποδείγματα καλλιτεχνικῆς ἐκτυπώσεως καὶ μορφῆς. Ἐν τούτοις ἡ τελειοποίησις αὐτοῦ ἐξακολουθεῖ νὰ προοδεύῃ. Οἱ μεταγενέστεροι αἰῶνες ἀναπτύσσουν τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον σήμερον ἔχει φθάσει εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς καλλιτεχνικῆς ἐμφανίσεως. Οὐχ ἧττον καὶ τὰ πρῶτα βιβλία δὲν ὑστέρουν εἰς εἰκονογράφησιν, περιέχουν δὲ ταῦτα εἰκόνας ἐν κειμένῳ αἵτινες ἐσχεδιάσθησαν ἀπὸ μεγάλους διδασκάλους τῆς τέχνης. Τὸ πρῶτον τοιοῦτον βιβλίον μετ᾽ εἰκόνων, αἵτινες ἐπετεύχθησαν διὰ χαράξεως ἐκτύπων σχεδίων ἐπὶ ξύλου, εἶναι ὁ τόμος τοῦ «Meditationes» τοῦ *Τορκουεμάδα* τυπωθεὶς ἀπὸ τὸν Ulrich Han ἐν Ρώμῃ τῷ 1467. Ἡ συνήθεια αὕτη διεδόθη ταχύτατα εἰς ὅλας τὰς χώρας. Ἔκτοτε ἀρχίζει ν᾽ ἀναπτύσσεται ἡ *χαρακτική* καὶ ὑπέροχοι καλλιτέχναι χαράσσουν τὰς περιφήμους ζωγραφίας τῶν τίτλων, τῶν ἀρχικῶν ψηφίων, τῶν τυπογραφικῶν σημάτων, ὡς ὁ *Χολμπάϊν*, ὁ *Ντύρερ*, ὁ *Κράναχ* κ. ἄ. ἐν Γερμανίᾳ τὸν ΙΣΤ᾽ αἰῶνα, ὁ *Ζοφροᾶ, Τόρρυ, Παπιγιὸν* καὶ *Καλλὸ* ἐν Γαλλίᾳ τὸν ΙΗ᾽ αἰῶνα, ὁ *Ρέμβρανδ* εἰς τὴν Ὁλλανδίαν τὸν ΙΖ᾽, ὁ *Χόγαρτ* καὶ *Μπέγουϊκ* κατὰ τὸν ΙΖ᾽ καὶ ΙΗ᾽ αἰῶνα ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἡ χαλκογραφία εἰσήχθη τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ᾽ αἰῶνος καὶ δὴ ἐν Ἀμβέρσῃ, ὅπου ὁ Ροῦμπενς καὶ ἡ σχολή του παρέχουν πολυάριθμα σχέδια διὰ τὰς τυπογραφίας τοῦ Plandin, Meursius κτλ. Ἡ εἰκονογράφησις καὶ διακόσμησις τῶν βιβλίων ἔκτοτε ἐξακολουθεῖ ἐξελισσομένη καὶ αὐξανομένη. Μετὰ τὴν χάραξιν ἐπὶ ξύλου σχεδίων καὶ εἰκόνων, ἡ ὁποία ὡς εἴπομεν ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὸν ΙΒ᾽ αἰῶνα, ἠκολούθησεν ἡ σχεδίασις ἐπὶ λίθου ἢ χαλκοῦ (*λιθογραφία, χαλκογραφία*). Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς φωτογραφίας καὶ τῆς χημείας ἐπιτυγχάνουν σήμερον διαφόρους τρόπους κατασκευῆς ἐκτύπων (*clichés*). Ἡ ὡραιότης καὶ ἡ τελειότης τῶν εἰκονογραφήσεων ἐξαρτᾶται πολλάκις ἀπὸ τὴν μελάνην ἢ τὰ χρώματα καὶ τὸν χάρτην τὰ ὁποῖα μεταχειρίζονται κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν. Οἱ τρόποι τῆς ἀναπαραγωγῆς εἰκόνων ἐν τοῖς βιβλίοις εἶναι διάφοροι σήμερον· οὕτω ἔχομεν τὴν λιθογραφίαν, τὴν χαλκογραφίαν, τσιγκογραφίαν, ἡλιογραφίαν, φωτολιθογραφίαν, φωτοτυπίαν καὶ τὴν χρωμολιθογραφίαν ἡ ὁποία δύναται νὰ δώσῃ εἰκόνας μὲ πέντε ἢ ἓξ χρώματα.

Τὰ ἐξωτερικὰ χαρακτηριστικὰ ἑνὸς βιβλίου εἶναι σήμερον ἡ *μορφή* του καὶ τὸ *σχῆμά* του. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν μορφήν, παρατηροῦμεν ὅτι τοῦτο παρουσιάζεται εἴτε ὡς πλῆρες καὶ αὐτοτελές, ἀπαρτίζον τὸ καθ αὑτὸ βιβλίον τὸ περιέχον ἄνω τῶν 100 σελίδων καὶ πραγματευόμενον ἓν θέμα, ὅπως ἡ Μονογραφία, τὸ Ἐγχειρίδιον καὶ πολύτομον ἀκόμη σύγγραμμα περὶ ἑνὸς εἰδικοῦ θέματος, εἴτε ὡς Ἐγκυκλοπαιδεία ἢ Λεξικόν. Ἔπειτα ἔχομεν τὰς διατριβὰς καὶ τὰ φυλλάδια μὲ ὀλιγωτέρας τῶν 50 σελίδων. Κατόπιν τὴν Ἐπιθεώρησιν, καὶ τὸ Περιοδικόν, τῶν ὁποίων τὰ τεύχη σχηματίζουν κατ᾽ ἔτος ἢ ἑξαμηνίαν μίαν σειράν.

Τὰ μέρη τῶν τοιούτων βιβλίων δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τὰ ἑξῆς: α᾽) Τὸ κάλυμμα, ραμμένον ἢ βιβλιοδετημένον· β᾽) τὴν σελίδα τοῦ τίτλου· γ᾽) τὸν πρόλογον, τὴν εἰσαγωγήν, ἢ τὸ προοίμιον· δ᾽) τὸ κείμενον αὐτοῦ τοῦ συγγράμματος· ε᾽) τὰ παραρτήματα ἢ τὰς προσθήκας, ὡς αἱ παραλείψεις καὶ τὰ παροράματα: λάθη εὑρεθέντα ἢ συμπληρώματα θεωρηθέντα ὡς ἀναγκαῖα μετὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ ἔργου· στ᾽) τὰς ἐκτὸς κειμένου εἰκόνας παρεντεθειμένας μεταξὺ τῶν φύλλων· ζ᾽) τὸν μεθοδικὸν ἢ συστηματικὸν πίνακα, ὅστις τίθεται πολλάκις εἰς τὴν ἀρχὴν μετὰ τὴν εἰσαγωγήν, καὶ τὸ ἀλφαβητικὸν εὑρετήριον· καὶ η᾽) Πολλάκις ἓν συμπέρασμα ἢ ἐπίμετρον τοῦ συγγραφέως.

Ἐσωτερικῶς διαιρεῖται τὸ βιβλίον εἰς μέρη, τίτλους, κεφάλαια, παραγράφους, ἐδάφια, ἄρθρα. Ἕκαστον σύγγραμμα ἀποτελεῖται ἀπὸ τόμους,

Digitized by Google

τεύχη ἢ φυλλάδια, τυπογραφικὰ φύλλα καὶ σελίδας. Ἓν τυπογραφικὸν φύλλον σύγκειται κατὰ τὸ δίπλωμα τοῦ χάρτου, ἐκ 4, 8, 16, 32 σελίδων, αἵτινες ἀνταποκρίνονται εἰς τὸ σχῆμα τοῦ βιβλίου.

Τὸ *σχῆμα* τοῦ βιβλίου εἶναι ἓν ἐκ τῶν θεμελιωδῶν στοιχείων τῆς μορφῆς αὐτοῦ. Ὅταν δὲ λέγωμεν *σχῆμα*, ἐννοοῦμεν τὸ ὕψος τοῦ τυπογραφικοῦ φύλλου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδιπλώθη ὁ χάρτης, ἵνα τυπωθῇ εἰς σελίδας. Ὁ ἀκριβὴς καθορισμὸς τοῦ σχήματος ἑνὸς βιβλίου δὲν εἶναι πάντοτε εὔκολος, πολλοὶ δὲ εἰδήμονες βιβλιοπῶλαι καὶ ἐμβριθεῖς βιβλιογράφοι περιέπεσαν εἰς λάθη, τὰ ὁποῖα ἀργότερα ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς σοβαρὰς ἀντιρρήσεις περὶ τοῦ ἂν πραγματικῶς ὑπῆρξεν ἢ μὴ ἓν βιβλίον, τοῦ ὁποίου ὡρίζετο ἐσφαλμένως τὸ σχῆμά του.

Κατὰ τὸν ὁρισμὸν τὸν δοθέντα ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ βιβλιοθηκαρίου Ottino «σχῆμα ἑνὸς βιβλίου εἶναι τὸ ἄθροισμα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φύλλων τῶν περιλαμβανομένων εἰς ἓν τυπογραφικὸν φύλλον διπλωμένον, οἱουδήποτε μεγέθους καὶ ἂν εἶναι τοῦτο, λαμβάνει δὲ τὸ ὄνομα (*φύλλον* (in folio) ἢ *δεύτερον* ἢ *τέταρτον* ἢ *ὄγδοον* κτλ.) ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φύλλων ἢ ἐκ τοῦ ἡμίσεος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σελίδων αἵτινες ἀποτελοῦν τὸ τυπογραφικὸν φύλλον».

Δὲν εἶναι εὔκολον νὰ καθορίσῃ τις ἐκ πρώτης ὄψεως τὸ μέγεθος πολλῶν σχημάτων, ὅταν ὁ τυπογράφος ἔκαμε χρῆσιν χάρτου περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον μεγάλου καὶ ἐξετύπωσε τὸ αὐτὸ βιβλίον ἐπὶ μεγάλου χάρτου, συνήθους καὶ μικροῦ. Εἶναι εὔκολον τότε νὰ ἐκληφθῇ εἷς τόμος σχήματος 12ου ἀντὶ 18ου, εἷς 18ου ἀντὶ 16ου κτλ. Ἡ σύγχυσις αὕτη δὲν παρέχει μὲν καμμίαν δυσκολίαν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν τοποθέτησιν τῶν τόμων ἐντὸς τῶν βιβλιοθηκῶν, ἀλλὰ θὰ προέκυπτον σοβαρὰ βιβλιογραφικὰ λάθη ἐὰν ἀνεγράφοντο ἐσφαλμένως εἰς τὰ δελτία καὶ εἰς τοὺς καταλόγους, ὁπότε θὰ ἐβλέπομεν νὰ ἀναφέρωνται ἐκδόσεις αἵτινες οὐδέποτε ὑπῆρξαν.

Πολλὰ βιβλία εἶναι ἐστερημένα ἀριθμήσεως σελίδων, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἐπιτυγχάνεται δυσκολώτερον ὁ ἀκριβὴς καθορισμὸς τοῦ σχήματος, καθότι τὰ βιβλία αὐτὰ ὡς καὶ ὅλα τὰ ἀρχαῖα βιβλία εἶναι τυπωμένα ἐπὶ χειροποιήτου χάρτου. Διὰ τὰ βιβλία ταῦτα δέον νὰ ἐξετασθῇ προσεκτικῶς ὁ χάρτης καὶ νὰ καθορισθῇ τὸ σῆμα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν *λευκοσήμων* (filigranes), ἐὰν ὑπάρχουν τοιαῦτα, ἢ διὰ τῆς παρατηρήσεως τῶν *ὑδατίνων γραμμῶν* (vergeures), ἐὰν αὗται εἶναι παράλληλοι ἢ κάθετοι. Αἱ ὑδάτιναι αὗται γραμμαὶ (vergeures) εὑρίσκονται ἐν τῷ χάρτῃ κατ' ἀποστάσεις αἱ ὁποῖαι ποικίλλουν περίπου κατὰ μέσον ὅρον ἀπὸ 2 ἕως 10 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου καὶ σχηματίζονται ἐκ τῶν ξυλίνων ὑποστηριγμάτων, ἅτινα ἐτίθεντο ὑπὸ τὰ μεταλλικὰ τυλίγματα καὶ ἐχρησίμευον ἵνα μὴ καμφθῶσι ταῦτα ὑπὸ τὸ βάρος τῆς χυνομένης ὑδαροῦς ζύμης πρὸς κατασκευὴν τοῦ χάρτου. Αἱ διαφανεῖς αὗται γραμμαὶ διατρέχουσι τὸ φύλλον τοῦ χάρτου κατὰ τὴν στενοτέραν αὐτοῦ πλευράν. Οὕτω τὸ σχήματος *φύλλου* (in folio) ἢ 2ου ἀπαρτίζεται ἐξ ἑνὸς φύλλου διπλωμένου εἰς δύο, περιλαμβάνει τέσσαρας σελίδας καὶ ἔχει τὴν ὑδατίνην ταύτην γραμμὴν κάθετον. Τὸ 4ον ἀπαρτίζεται ἐξ ἑνὸς φύλλου διπλωμένου εἰς τέσσαρα, περιλαμβάνει ὀκτὼ σελίδας καὶ ἔχει τὴν ὑδατίνην γραμμὴν ὁριζοντίαν. Τὸ 8ον ἀπαρτίζεται ἐξ ἑνὸς φύλλου διπλωμένου εἰς ὀκτώ, περιλαμβάνει δεκαὲξ σελίδας καὶ ἔχει τὴν ὑδατίνην γραμμὴν κάθετον. Τέλος τὸ 16ον ἀπαρτίζεται ἐξ ἑνὸς φύλλου διπλωμένου εἰς δεκαέξ, περιλαμβάνει τριανταδύο σελίδας καὶ ἔχει τὴν ὑδατίνην γραμμὴν ὁριζοντίαν. Εἰς τὸν μηχανικῶς κατεσκευασμένον χάρτην τῆς σήμερον δὲν ἀπαντῶνται πλέον αἱ ὑδάτιναι αὗται γραμμαί, ἀριθμοῦνται δὲ τὰ τυπογραφικὰ φύλλα διὰ τακτικοῦ ἀραβικοῦ αὔξοντος ἀριθμοῦ τιθεμένου δεξιᾷ εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς πρώτης σελίδος ἑκάστου τυπογραφικοῦ φύλλου καὶ ἐκ τῆς ἐξετάσεως αὐτῶν ἀναγνωρίζεται ἀμέσως τὸ σχῆμα τοῦ βιβλίου.

Ὅταν ἓν σύγγραμμα ἀποτελῆται ἀπὸ περισσοτέρους τοῦ ἑνὸς τόμους, ὁ αὔξων ἀριθμὸς τῶν τόμων σημειοῦται εἰς ὅλους τοὺς ἀριθμοὺς τῶν τυπογραφικῶν φύλλων, ἵνα οὕτω ἀποφεύγηται ἡ σύγχυσις καὶ ἀνάμιξις τῶν διαφόρων τυπογραφικῶν φύλλων τῶν τόμων, κατὰ τὴν σύνθεσιν τῶν βιβλίων καὶ κατὰ τὴν βιβλιοδεσίαν. Οἱ ἀριθμοὶ τῶν τυπογραφικῶν φύλλων ἀναλογοῦν πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν σελίδων αἵτινες περιλαμβάνονται εἰς ἓν φύλλον χάρτου διπλωμένον. Οὕτως ἔχομεν τὰς ἑξῆς ἀναλογίας.

Σχῆμα 2ον (φύλλον)		*Σχῆμα 4ον*		*Σχῆμα 8ον*	
ἀριθ. τυπ. φύλλου	σελὶς	ἀριθ. τυπογρ. φύλλου	σελὶς	ἀριθ. τυπογρ. φύλλου	σελὶς
1	1	1	1	1	1
2	5	2	9	2	17
3	9	3	17	3	33
4	13	4	25	4	49
5	17	5	33	5	65

Τὰ σχήματα ὅθεν καθορίζονται ἐκ τοῦ φύλλου τοῦ χειροποιήτου χάρτου, συνήθους μεγέθους, διπλωμένου μίαν ἢ περισσοτέρας φοράς. Ἀλλ' ἀφ' ὅτου εἰσήχθη ὁ μηχανικῶς κατασκευαζόμενος χάρτης αἱ διαστάσεις τοῦ τυπογραφικοῦ φύλλου ἔλαβον ἄλλας ἀναλογίας καὶ ἡ παλαιὰ ὀνομασία τῶν σχημάτων δὲν ἀνταποκρίνεται πλέον εἰς τὸ μέτρον τὸ ὁποῖον ἦτο ἄλλως ὡρισμένον δι' ἕκαστον ἐξ αὐτῶν. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς βιβλιοθήκας ἤδη, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὰ σχήματα δὲν ὁρίζονται πάντοτε ἐκ τῶν ἀριθμῶν τῶν σελίδων ἑκάστου φύλλου, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὕψους αὐτῶν. Οὕτω εἴς τινας ἰταλικὰς ἀκολουθοῦν τὸν ἑξῆς κανόνα τῶν μέτρων:

Τόμοι	ἄνω τῶν 38	ἑκατοστομ.	εἶναι	εἰς	φύλλον
»	ἀπὸ 28–38	»	»	»	4ον
»	» 20—28	»	»	»	8ον
»	» 15—20	»	»	»	16ον
»	» 10—15	»	»	»	24ον
»	ὀλιγώτερον τῶν 10	»	»	»	32ον

Εἰς τὴν Ἐθνικὴν τῶν Παρισίων ἔχουν γίνει δεκτὰ τὰ ἑξῆς:

Μέγα φύλλον, τὰ ὑπὲρ τὰ 45 ἑκατοστόμ.
Φύλλον ἀπὸ 45–31 »
4ον » 31—25 »
8ον » 25 ἑκατοστόμ.—95 χιλιοστόμ.
Νάννοι, τὰ κάτω τῶν 95 χιλιοστομέτρ.

Μία ἄλλη ἰδιότης τῶν βιβλίων, βαρύνουσα ἐπὶ τῆς ὑλικῆς καὶ ἠθικῆς ἀξίας αὐτῶν, εἶναι ἡ *σπανιότης* τούτων. Πολλοὶ βιβλιογράφοι, γράψαντες γενικῶς περὶ βιβλίου, ἀφιέρωσαν εἰδικὰ ἄρθρα διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς σπανιότητος αὐτῶν, διακρίνοντες τὰ βιβλία εἰς σπάνια, σπανιώτερα καὶ σπανιώτατα. Ἐννοεῖται ὅτι πρέπει νὰ διακριθοῦν πάλιν τὰ συγγράμματα καὶ αἱ ἐκδόσεις τούτων, δεδομένου ὄντος, ὅτι δυνατὸν ἓν ἔργον νὰ εἶναι κοινόν, ἐνῷ ἡ μία ἢ ἡ ἄλλη ἔκδοσίς του νὰ εἶναι σπανιωτάτη. Οὕτω εἷς Βιργίλιος εἶναι κοινότατος καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀγορασθῇ ἀντὶ ὀλίγων δραχμῶν, ἐνῷ ἡ ἔκδοσις τοῦ Βιργιλίου ἡ τυπωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἄλδου κατὰ τὸ 1500 τιμᾶται ἀντὶ χιλιάδων δραχμῶν.

Ἐὰν ἓν βιβλίον ἢ μία ἔκδοσις δὲν ὑπάρχῃ ἢ δὲν εἶναι γνωστὴ εἰμὴ εἰς ὀλίγα ἀντίτυπα, ἡ σπανιότης ταύτης εἶναι ἀπόλυτος, ἐὰν ἐν τούτοις εὑρίσκεται εἰς πολλὰ καὶ μολαταῦτα ἀπαντᾶται σπανίως ἐν τῷ ἐμπορίῳ, ἡ σπανιότης αὐτῆς εἶναι σχετική. Ἐπίσης καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη περίπτωσις τῆς σπανιότητος διαβαθμίζεται καὶ ποικίλλεται κατὰ τόπον καὶ χρόνον ζητήσεως, καὶ ἀκόμη συμφώνως πρὸς τὴν μόδαν, διότι καὶ ἡ μόδα ὑπεισέρχεται ἐνίοτε μεταξὺ τῶν βιβλίων, ὥστε σήμερον νὰ ζητῆται ἓν εἶδος φιλολογίας τὸ ὁποῖον αὔριον θὰ ἔχῃ παραγκωνισθῇ.

Ἓν ἔργον τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο σπάνιον, δύναται νὰ παύσῃ ὂν τοιοῦτον ἕνεκα ἀνατυπώσεως αὐτοῦ. Εἰς ἕνα τόπον δυνατὸν νὰ εὑρίσκεται δυσκόλως βιβλίον τι, ἐνῷ εἰς ἄλλον νὰ εὑρίσκεται εὐκολώτατα. Οὕτω οἱ λόγοι τῆς σπουδαιότητος τῶν βιβλίων κανονίζουν καὶ τοὺς βαθμοὺς ταύτης. Εἶναι λοιπὸν σπάνια: 1) Τὰ μεγάλα συγγράμματα, τὰ συγκείμενα ἐκ πολλῶν τόμων, πολυτελῶς ἐκδεδομένα, τὰ ὁποῖα ἕνεκα τῆς μεγάλης τιμῆς αὐτῶν σπανίως ἀποκτῶνται παρ' ἰδιωτῶν. 2) Αἱ διατριβαὶ καὶ τὰ παντὸς εἴδους ἐπίκαιρα δημοσιεύματα, τὰ ὁποῖα ταχέως ἐξαφανίζονται, ὅταν δὲν διασώζωνται συλλεγόμενα ἐν καιρῷ ὑπὸ τῶν Δημοσίων Βιβλιοθηκῶν. 3) Τὰ συγγράμματα τῶν ὁποίων ἐξεδόθησαν ὀλίγα ἀντίτυπα. 4) Τὰ βιβλία τὰ ὁποῖα περιέχουν θέματα, ἅτινα ἐπραγματεύθησαν ὀλίγοι συγγραφεῖς, καὶ ἐννοοῦνται ὑπὸ ὀλίγων ἀναγνωστῶν, ἕνεκα δὲ τούτου εἶναι περιζήτητα καὶ ἐκτιμῶνται. Εἰς τὴν τάξιν τούτων ὑπάγονται τὰ βιβλία ἅτινα εἶναι γραμμένα εἰς γλώσσας ἢ διαλέκτους ὀλίγον γνωστάς· αἱ ἰδιαίτεραι ἱστορίαι πόλεων ἢ Ἀκαδημιῶν· αἱ γενεαλογίαι ἰδιωτικῶν οἰκογενειῶν· οἱ κατάλογοι τῶν Βιβλιοθηκῶν καὶ τέλος αἱ ἰδιωτικαὶ διαφοραὶ καὶ πολεμικαὶ τῶν συγγραφέων. 5) Τὰ ἔργα τὰ ὁποῖα οἱ συγγραφεῖς ἀφῆκαν ἀτελῆ καὶ τῶν ὁποίων τὸ τυπωθὲν μέρος ἀπωλέσθη γενικῶς. 6) Τὰ ἔργα τὰ δημοσιευθέντα κατὰ μακρὰ διαστήματα χρόνου ἢ εἰς διαφόρους τόπους.

Ταῦτα ὅσον ἀφορᾷ τὰ σπάνια ἔργα. Βιβλία δὲ σπάνια ὡς ἔργα ἐν ταὐτῷ καὶ ἐκδόσεις θεωροῦνται τὰ ἑξῆς: 1) Τὰ ἔργα ἢ αἱ ἐκδόσεις αἵτινες δὲν εὑρίσκονται ἐν τῷ ἐμπορίῳ 2) Τὰ ἔργα ἢ αἱ ἐκδόσεις αἵτινες ἔρχονται εἰς τὸ φῶς εἰς μακρινοὺς τόπους ἢ τὰ ὁποῖα συχνάκις γίνονται γνωστὰ μόνον κατ' ὄνομα. 3) Τὰ ἔργα ἢ αἱ ἐκδόσεις ὧν μέγα μέρος ἀντιτύπων κατεστράφησαν ἐκ πυρκαϊᾶς, πλημμύρας κ. τ. λ. 4) Τὰ ἔργα ἢ αἱ ἐκδόσεις αἵτινες διὰ λόγους θρησκευτικούς, ἠθικοὺς ἢ πολιτικοὺς ἀπηγορεύθησαν, κατεσχέθησαν, ἐξηφανίσθησαν ἢ ἐπυρπολήθησαν.

Τέλος ἐκ τῶν ἐκδόσεων εἶναι σπάνιαι: 1) Αἱ γενόμεναι ἀπὸ τῆς ἐφευρέσεως τῆς τυπογραφίας μέχρι καὶ τοῦ 1500, τῶν ὁποίων ἡ σπανιότης αὐξάνει πάντοτε μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου. 2) Αἱ ἐκδόσεις τῶν κλασσικῶν αἵτινες ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τῶν Ἄλδων, τοῦ Γιούντα, τῶν Στεφάνων, τοῦ Γρίφφι, καὶ ἄλλων κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα. Αἱ ἐκδόσεις αὗται εἶναι πολυτιμότεραι, ὅταν φέρουν ἰδιαίτερα σχόλια ἐπιφανῶν ἀνδρῶν. 3) Αἱ μὴ ἠλλοιωμέναι καὶ μὴ περικεκομμέναι ἐκδόσεις ἔργων, τὰ ὁποῖα μετὰ ταῦτα ἦλθον εἰς φῶς διωρθωμένα. 4) Αἱ δι' ἀσυνήθων τύπων ἐκδόσεις καὶ τὰ ἐπὶ περγαμηνῆς ἢ τὰ ὀλίγα ἐπὶ ἐκλεκτοῦ χάρτου ἀντίτυπα.

Ἐν συμπεράσματι ἡ μὲν ἐσωτερικὴ ἀξία ἑνὸς βιβλίου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν συγγραφέα καὶ τὸ θέμα ὃ πραγματεύεται, ἡ δ' ἐξωτερικὴ συνίσταται εἰς ἓν καλὸν σχῆμα μετὰ εὐρέων περιθωρίων, τοῦ ὁποίου τὸ τυπωμένον μέρος ἀποτελεῖ ὀρθογώνιον, εἴτε πρόκειται περὶ σχήματος φύλλου εἴτε περὶ 24ου· εἰς τὴν ποιότητα τοῦ χάρτου, ὅστις δέον νὰ εἶναι παχύς, στερεὸς καὶ λευκός· εἰς τὸν τύπον, καθαρόν, εὐανάγνωστον, ἀνάλογον καὶ μετὰ τῶν ἀναγκαιουσῶν ἀποστάσεων μεταξὺ τῶν γραμμῶν καὶ τῶν λέξεων καὶ εἰς ἐπιμελῆ διόρθωσιν, ὑπέρτατον κόσμημα παντὸς βιβλίου.

Εἰς τὴν ἀρτιωτέραν καὶ ἐπὶ μᾶλλον καλλιτεχνικὴν ἐμφάνισιν τοῦ βιβλίου συντρέχουν καὶ αἱ σχετιζόμεναι πρὸς αὐτὸ τέχναι *χαρτοποιία, τυπογραφία, βιβλιοδετική, τσιγκογραφία, χαλκογραφία, λιθογραφία, φωτοτυπία κλπ.*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Cim, Alb.* Le livre t. 1—5, Paris, 1907.—*Bouchot, Henri,* Le livre, l' illustration, la reliure, Paris.—*Birt, Th.,* Das antike Buchwesen 1882.—*Schubart W.,* Das Buch bei den Griechen und Römern. 2 Anfl. 1921.—*Dahl,* Svend Geschichte des Buches. Leipzig, 1928.—*Θόμψωνος,* Ἐδ. Ἐγχειρίδιον ἑλλην. καὶ λατιν. παλαιογραφίας κατὰ μετάφρ. Σπυρ. Λάμπρου. Ἀθῆναι 1903 (Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ).

Δ. Κ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

— βιβλία *ἀνακοπῶν καὶ ἐφέσεων* [*Δικον.*]· βλ. ἔνδικα *μέσα*.

— βιβλία *ἐμπορικά*. Τὸ ἰσχῦον ἐμπορικὸν δίκαιον ὑποχρεοῖ τοὺς ἐμπόρους νὰ τηροῦν ἐμπορικὰ βιβλία (Ε Ν. ἄρθρ. 8 ἑπόμ.). Ἡ ὑποχρέωσις αὕτη, ἀνταποκρινομένη εἰς ζωτικὴν ἀνάγκην τῆς συγχρόνου ἐμπορικῆς ἐπιχειρήσεως, ἔτυχεν ἐπιμελοῦς φροντίδος κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ γαλλικοῦ ἐμπορικοῦ νόμου οὗτινος αἱ διατάξεις μετεφυτεύθησαν παρ' ἡμῖν, συμπληρωθεῖσαι ὑπὸ τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας (ἄρθρ. 415—418) καὶ τῶν περὶ χαρτοσήμου κωδικοποιηθέντων νόμων. Ἱστορικῶς ἡ χρῆσις τῶν ἐμπορικῶν βιβλίων, κατὰ τὰ σήμερον ἰσχύοντα νομοθετικὰ πρότυπα, ἀνάγεται εἰς τὸν μεσαιῶνα, καὶ ἰδίᾳ εἶναι ἀποδεδειγμένη ἀναμφισβητήτως ἡ πρὸς τὰ ἐν ταῖς ἰταλικαῖς πόλεσιν ἐν χρήσει βιβλία σχέσις.

Εἴδη ἐμπορικῶν βιβλίων. Τὰ ἐμπορικὰ βιβλία εἶναι πολλῶν εἰδῶν, ἐξυπηρετοῦντα διαφόρους καὶ ποικίλους σκοπούς, εἴθισται ὅμως νὰ γίνεται ἡ διάκρισις μεταξὺ ὑποχρεωτικῶν καὶ προαιρετικῶν ἐμπορικῶν βιβλίων, καθότι τῶν πρώτων ἡ τήρησις ἐπιβάλλεται ῥητῶς ὑπὸ τοῦ νόμου εἰς τοὺς ἐμπόρους, ἐνῷ ἀντιθέτως οὐδεμία νομικὴ διάταξις τοὺς ἀναγκάζει εἰς τήρησιν τῶν δευτέρων, ἀλλὰ τὴν περὶ τούτων μέριμναν κανονίζουν αἱ ἀνάγκαι τῆς ἐμπορίας καὶ πολλάκις ὁ βαθμὸς τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν ἐμπόρων διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις των. Τὴν τήρησιν τῶν ὑποχρεωτικῶν βιβλίων δὲν ἐπιβάλλει μόνον ἁπλῶς ὁ νόμος, ἀλλὰ περιέχει καὶ κυρώσεις διὰ τὴν περίπτωσιν ἀθετήσεως τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης, ὅπως ἡ ἐν πτωχεύσει καταδίκη τοῦ μὴ τηρήσαντος βιβλία ἐμπόρου (Ε Ν. ἄρθρ. 632 ἀριθ. 5).

Ὑπόχρεοι κατὰ τὸν νόμον (ἄρθρ. 8 καὶ 9) εἰς τήρησιν ἐμπορικῶν βιβλίων εἶναι γενικῶς καὶ ἄνευ διακρίσεως οἱ ἔμποροι. Περιλαμβάνονται καὶ οἱ ἐν Ἑλλάδι ἀλλοδαποί, διότι πρόκειται περὶ διατάξεως δημοσίας τάξεως, ἐνῷ ἀντιθέτως, προεξαρχούσης τῆς γαλλικῆς ἐπιστήμης, πάντες συμφωνοῦσιν ὅτι ἡ ὑποχρέωσις αὕτη δὲν βαρύνει τοὺς λιανοπώλας μικροεμπόρους καὶ τοὺς πλανοδίους ἐν γένει. Παρ' ἡμῖν ἰδίᾳ ἡ διοικητικὴ πρακτικὴ τῶν περὶ χαρτοσήμου διατάξεων ἀπαλλάσσει τῆς ὑποχρεώσεως πρὸς τήρησιν βιβλίων τοὺς μὴ διατηροῦντας κατάστημα ἐπαγγελματίας (*Πετιμεζᾶ* «Πανεπ. Παραδόσεις» Α' σελ. 167 σημ. 1). Ὑποχρέωσιν εἰς τήρησιν ἐμπορικῶν βιβλίων ὑπέχουν καὶ αἱ κερδοσκοπικαὶ ἑνώσεις τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου, ἰδίᾳ δὲ μεγίστης σημασίας εἶναι αἱ διατάξεις αὗται διὰ τὰς ἀνωνύμους ἑταιρείας ὧν ἐπιβάλλεται ἡ δημοσίευσις τῶν ἰσολογισμῶν. Εἰς ὡρισμένων κατηγοριῶν ἐμπόρους ὁ νόμος ἐπιβάλλει ἰδιαιτέρας ὑποχρεώσεις τηρήσεως βιβλίων, ὡς προκειμένου περὶ τοῦ ἐργολάβου μεταφορῶν (ἄρθρ. 101 Ε.Ν.), ἢ τοῦ μεσίτου χρηματιστηρίου ἐμπορευμάτων (Ν.Δ. 2—6—1923 ἄρθρ. 10, ὅρα καὶ «Κανονισμὸν Χρηματιστηρίου ἐμπορευμάτων» ἄρθρ. 59).

Τήρησις ἐμπορικῶν βιβλίων. Ὁ νόμος ἐπέβαλεν ἐξ ἄλλου ὡρισμένας διατυπώσεις περὶ τὴν τήρησιν τῶν ὑποχρεωτικῶν βιβλίων, ἵνα ἰδίως ἀποφύγῃ δολιεύσεις, αἵτινες θὰ ἀνέτρεπον τὰ ἐκ τῆς τηρήσεως τῶν βιβλίων τούτων ἀναμενόμενα ἀγαθὰ ἀποτελέσματα. Αἱ διατυπώσεις αὗται ἀφορῶσι τὰ τῆς κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν συντάξεως τῶν βιβλίων, τὸ ζήτημα τῶν χασμάτων, τῶν παραπομπῶν εἰς τὸ περιθώριον, τῶν διορθώσεων ἐσφαλμένης ἐγγραφῆς. Ὁ αὐτὸς ὡς ἄνω σκοπὸς ζητεῖται νὰ ἐξυπηρετηθῇ διὰ τῶν διατάξεων αἵτινες ἀφορῶσι τὴν ἀρίθμησιν τῶν φύλλων τῶν βιβλίων πρὸ τῆς χρήσεως αὐτῶν, τὴν μονογράφησιν καὶ θεώρησιν αὐτῶν (πρβ. Ε. Ν. ἄρθρ. 10, 11 καὶ Πολ. Δικ. ἄρθρ. 416). Τοῦτο γίνεται κατὰ τὸ ἄρθρ.

Digitized by Google

39 Κώδικος «περὶ τελῶν χαρτοσήμου» ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῶν Πρωτοδικῶν τοῦ τόπου τῆς ἐμπορίας ἢ παρὰ τοῦ Εἰρηνοδίκου, ἂν ἐξασκῆται ἡ ἐμπορία ἐκτὸς τῆς ἕδρας τοῦ Πρωτοδικείου. Ἐπιβάλλεται ἐπίσης ἡ κατ᾿ ἔτος μονογράφησις καὶ θεώρησις τοῦ ἡμερολογίου καὶ τοῦ βιβλίου ἀπογραφῶν. Οὐδόλως ἀπησχόλησεν ἀντιθέτως τὸν νομοθέτην τὸ ζήτημα τῆς λογιστικῆς μεθόδου καθ᾿ ἣν δέον νὰ τηρηθοῦν τὰ ἐμπορικὰ βιβλία, ἀφεθὲν τοῦτο εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τῶν ἐμπόρων. Δύο δὲ συστήματα ἀνεπτύχθησαν ἀπὸ τοῦ μεσαιῶνος: τὸ ἁπλογραφικὸν καὶ τὸ διπλογραφικόν. Τὸ τελευταῖον, ὅπερ παρέχει μείζονα ἐχέγγυα ἀσφαλείας, εἶναι ἐν χρήσει εἰς τὰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις, ἐνῷ τὸ πρῶτον, ὡς ἁπλούστερον, δὲν εὐκολύνει παρὰ περιωρισμένης σημασίας ἐπιχειρήσεις. Ἐν τῇ παρ᾿ ἡμῖν πρακτικῇ ἐλαχίστην σημασίαν κέκτηται τὸ ἁπλογραφικὸν σύστημα, ἐνῷ ἀντιθέτως τείνει νὰ εἰσχωρήσῃ παντοῦ τὸ διπλογραφικόν.

Ὁ Ἐ.Ν. δὲν καθώρισεν ἐξ ἄλλου καὶ τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης εἰς ἣν δέον νὰ τηρηθοῦν τὰ ἐμπορικὰ βιβλία, δύνανται ἑπομένως νὰ γραφοῦν καὶ εἰς ξένην συμφώνως πρὸς τὸ ἀρθ. 10. Τὰς προφανεῖς δυσχερείας αἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ προκύψουν ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς διατάξεως ταύτης ἀπεσόβησεν ὁ νόμος 263/1914, προσθέσας τὸ ἐδάφ. 3 εἰς τὸ ἄρθρ. 416 Πολ. Δικ., καθ᾿ ὃ ἐπιτρέπεται καὶ εἰς ξένην γλῶσσαν τήρησις τῶν ἐμπορικῶν βιβλίων, ἐφόσον ὅμως ὑπάρχῃ διωρισμένος ἔμμισθος ἑρμηνεὺς παρὰ τῷ Εἰρηνοδικείῳ τῆς κατοικίας ἢ τῷ Πρωτοδικείῳ τῆς περιφερείας εἰς ἣν ὑπάγεται ὁ εἰς τήρησιν ὑπόχρεως ἀλλόγλωσσος ἔμπορος. Ἡ μὴ συμμόρφωσις πρὸς τὴν ἀνωτέρω διάταξιν ἀχρηστεύει τὰ ἐν λόγῳ βιβλία, καθότι ὁ τηρῶν αὐτὰ ἔμπορος δὲν δύναται νὰ τὰ ἐπικαλεσθῇ ἐν δεδομένῃ περιπτώσει.

Ὑποχρεωτικὰ βιβλία. Τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὡς ὑποχρεωτικὰ ἐπιβαλλόμενα βιβλία ὁρίζονται ἐν ἄρθρ. 8 καὶ 9 Ἐ. Ν., εἶναι δὲ ταῦτα τὸ ἡμερολόγιον, τὸ βιβλίον ἀντιγραφῆς ἐπιστολῶν καὶ τὸ βιβλίον τῶν ἀπογραφῶν. Τὸ *ἡμερολόγιον* παριστάνει, κατὰ τὸ ἄρθρ. 8 Ἐ. Ν., ἀφ᾿ ἡμέρας εἰς ἡμέραν τὴν περιουσίαν καὶ τὰ χρέη τοῦ ἐμπόρου, τὰς ἐμπορικάς του ἐργασίας, τὰς συναλλαγματικάς του διαπραγματεύσεις, τὰς ἀποδοχὰς ἢ ὀπισθογραφήσεις καὶ ἐν γένει πᾶν ὅ,τι λαμβάνει ἢ πληρώνει ἐφ᾿ οἵῳ δήποτε λόγῳ, ὡς καὶ τὸ ποσὸν τῆς κατὰ μῆνα οἰκιακῆς του δαπάνης. Τὰ τῆς ἀποδεικτικῆς ἰσχύος τῶν ἀνωτέρω ἐγγραφῶν κανονίζει τὸ ἄρθρ. 416 Πολ. Δικ. Μολονότι ἠγέρθησαν ἀντιρρήσεις τινές, ἐν τούτοις εἶναι καὶ σήμερον ἀναγκαία ἡ ἐγγραφὴ τῶν οἰκιακῶν δαπανῶν τοῦ ἐμπόρου ὡς ἐκ τοῦ ἄρθρου 679, ἀριθ. 1 ἰδίᾳ, τοῦ Ἐ. Ν. Δὲν ἀπαιτεῖται ὅμως ἀντιθέτως νὰ ἐγγραφῇ κάθε ἀστικὴ συναλλαγή, δεδομένου ὅτι τὸ ἡμερολόγιον παριστᾷ τὴν πορείαν τῶν ἐμπορικῶν ἐργασιῶν τοῦ ἐμπόρου. Ἐν τῷ βιβλίῳ *ἀντιγραφῆς* ἐπιστολῶν ὀφείλει ν᾿ ἀντιγράφῃ τὰς ἐπιστολὰς ἃς ἐπιστέλλει, καὶ νὰ θέτῃ εἰς φάκελον ὅσας λαμβάνει (ἄρθρ. 8 Ἐ. Ν.). Ὡς ἐκ τῆς ἐξαιρετικῆς ἀναπτύξεως ἣν ἔχουν λάβει αἱ συναλλαγαὶ σήμερον δὲν τηρεῖται ἡ διάταξις τῆς ἐν βιβλίῳ ἀντιγραφῆς τῶν ἐπιστολῶν, τηροῦνται ὅμως ἀντίγραφα αὐτῶν (copia), βιβλιοδετούμενα καταλλήλως· συγχωρεῖται ἑπομένως ἐν πτωχεύσει ἡ παράλειψις αὕτη ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὑπάρξεως τῶν ὡς εἴρηται ἀντιγράφων. Ἡ πρακτικὴ τῶν νεωτέρων χρόνων ἐπέβαλεν ἐπίσης (συμπληροῦσα τὸν νόμον) τὴν φύλαξιν τῶν εἰς τὸν ἔμπορον ἀποστελλομένων τηλεγραφημάτων ὡς καὶ τῶν ἐξωφλημένων χρηματογράφων, φορτωτικῶν, τιμολογίων κτλ.

Περὶ τοῦ βιβλίου *ἀπογραφῶν*, ὅπερ εἶναι τὸ τρίτον τῶν ὑποχρεωτικῶν βιβλίων, ὁρίζει τὸ ἄρθρ. 9, ὅτι ἐν αὐτῷ ὁ ἔμπορος ὀφείλει ν᾿ ἀντιγράφῃ κατ᾿ ἔτος τὴν ἰδιόχειρον ἀπογραφὴν τῶν κινητῶν καὶ ἀκινήτων πραγμάτων αὐτοῦ καὶ τῆς περιουσίας καὶ τοῦ χρέους του. Ἡ ἀπογραφὴ αὕτη εἶναι ἰδιωτική, μὴ ἀπαιτουμένης συμπράξεως συμβολαιογράφου, ὡς ἀνέκαθεν ἴσχυσε παρ᾿ ἡμῖν καὶ συμφώνως πρὸς τὸ γράμμα τοῦ νόμου, συνοδεύεται δὲ ἐν τῇ πρακτικῇ ὑπὸ τῆς συντάξεως ἰσολογισμοῦ, πράξεως μεγίστης σημασίας διὰ τὸν σημερινὸν ἔμπορον. Ἡ σύνταξις ἰσολογισμοῦ εἰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις γίνεται καὶ κατὰ διαστήματα μικρότερα τοῦ ἔτους, συνήθως δὲ καθ᾿ ἑξαμηνίαν. Ὁ νόμος (Ἐ.Ν. ἄρθρ. 11 ἐδ. 2) ἐπιβάλλει εἰς τοὺς ἐμπόρους τὴν ἐπὶ δεκαετίαν διατήρησιν τῶν ὑποχρεωτικῶν ἐμπορικῶν βιβλίων, μὴ ἀποκλειομένης ὅμως οὕτω καὶ τῆς πέραν τοῦ διαστήματος τούτου διατηρήσεως αὐτῶν. Αἱ κυρώσεις ἐκ τῆς μὴ κανονικῆς τηρήσεως τῶν ὑποχρεωτικῶν βιβλίων περιέχονται ἐν τῷ Ἐ. Ν. (ἄρθρ. 13) καὶ τὴν Πολ. Δικ. (ἄρθρ. 416, 418), ἐκ τῆς παραλείψεως δὲ τῆς πρὸς χαρτοσήμανσιν ἐπιβαλλομένης ὑπὸ τοῦ Κώδικος χαρτοσήμου ὑποχρεώσεως τὸ ἄρθρ. 50 τούτου στερεῖ τὰ βιβλία ταῦτα (τὸ ἡμερολόγιον καὶ βιβλίον ἀπογραφῶν μόνον) πάσης ἐν πολιτικῇ δίκῃ ἀποδεικτικῆς ἰσχύος καὶ καταγιγνώσκει εἰς βάρος τοῦ ἐμπόρου διοικητικὸν πρόστιμον.

Προαιρετικὰ βιβλία. Περὶ τῶν ἐν τῇ παρ᾿ ἡμῖν ἐμπορικῇ πρακτικῇ ἐν χρήσει προαιρετικῶν βιβλίων οὐδὲν δύναταί τις ν᾿ ἀποφανθῇ μετὰ βεβαιότητος. Τὰ εἴδη τῶν ἐν χρήσει προαιρετικῶν βιβλίων κανονίζονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ εἴδους καὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς ἐπιχειρήσεως. Οὕτω π.χ. εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις χονδρικῆς πωλήσεως τὰς ἐργαζομένας μὲ πιστώσεις πρὸς τοὺς ἐμπόρους τοῦ ἐσωτερικοῦ, κοινὴ εἶναι ἡ ἀνάγκη τῆς τηρήσεως τοῦ βιβλίου συναλλαγματικῶν καὶ γραμματίων, ὥστε νὰ καθίσταται δυνατὴ ἡ συστηματικὴ παρακολούθησις τῆς λήξεως αὐτῶν, νὰ εἶναι δὲ ἐφικτὴ ἐξ ἄλλου ἐν δεδομένῃ στιγμῇ ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ δυνατοῦ συγκεντρώσεως χρηματικῶν μέσων διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς κυρίας ἐπιχειρήσεως. Παρ᾿ ἡμῖν δύο κυρίως προαιρετικὰ βιβλία τηροῦνται: τὸ καθολικὸν καὶ τὸ βιβλίον ταμείου. *Τὸ καθολικὸν* ἀποτελεῖ βιβλίον, ἐν ᾧ συστηματικώτερον ἀναγράφονται τὰ ἐν τῷ ἡμερολογίῳ. Ἰδίως ἐνδιαφέρει ἡ ὑπὸ μορφὴν λογαριασμῶν κατάταξις τῶν ἐν τῷ ἡμερολογίῳ ἐγγραπτέων πράξεων τοῦ ἐμπόρου *(Δοῦναι, Λαβεῖν)*. Τὸ *βιβλίον Ταμείου* χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ ἐλέγχῃ τὰ εἰς τὸ ταμεῖον εἰσερχόμενα καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐξερχόμενα ποσά.

Ἀποδεικτικὴ δύναμις ἐμπορικῶν βιβλίων. Προκειμένου νὰ κριθῇ τὸ ζήτημα τῆς ἀποδεικτικῆς δυνάμεως τῶν ἐμπορικῶν βιβλίων, πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ᾿ ὄψιν ἡ διαφορὰ μεταξὺ ὑποχρεωτικῶν καὶ προαιρετικῶν. Διὰ τὰς μεταξὺ ἐμπόρων διαφορὰς τὰ ὑποχρεωτικὰ βιβλία δύνανται νὰ γίνουν ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ δεκτὰ εἰς ἀπόδειξιν (ἄρθρ. 12 Ε. Ν.), παρέχοντα κατὰ τὴν Πολ. Δικ. (ἄρθρ. 414) πλήρη βεβαιότητα περὶ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς ἀληθείας τῆς ἀπαιτήσεως. Δὲν ἀποκλείεται ὅμως ἡ δι᾿ ἄλλων ἀποδεικτικῶν μέσων ἀνταπόδειξις, ὥστε ν᾿ ἀνατραπῇ ἡ ἀλήθεια τοῦ περιεχομένου των. Ἀπέναντι μὴ ἐμπόρου ἢ ὡς ἄνω ἀποδεικτικὴ δύναμις τῶν βιβλίων ἐμπόρου περιορίζεται διττῶς (ἄρθρ. 418 Πολ. Δικον.): ἀφ᾿ ἑνὸς μὲν διαρκεῖ μόνον ἓν ἔτος καὶ μίαν ἡμέραν, ἂν ὁ χρεώστης μὴ ἔμπορος δὲν ὑπέγραψε τὸ βιβλίον ἀναγνωρίζων οὕτω τὴν ὀφειλήν, ἀφ᾿ ἑτέρου δὲ περιλαμβάνει μόνον τὸ μέγεθος τῆς ἀπαιτήσεως τῆς ἐγχειρίσεως τοῦ ἐμπορεύματος ἢ παροχῆς ὑπηρεσίας, ἀποδεικνυομένης ἄλλως. Ἡ κατὰ τοῦ ἐμπόρου ἀποδεικτικὴ δύναμις τῶν βιβλίων του, εἴτε εἶναι εἴτε δὲν εἶναι ἔμπορος ὁ ἀντίδικος αὐτοῦ, εἶναι ἀπεριόριστος. Εἰς ἐναντίον του ἀπόδειξιν δύναται ἐξ ἄλλου νὰ χρησιμεύσουν καὶ τὰ μὴ κανονικῶς τηρηθέντα βιβλία. Τὰ τῆς ἀποδεικτικῆς δυνάμεως τῶν προαιρετικῶν βιβλίων κανονίζουν αἱ περὶ ἀποδείξεως γενικαὶ ἀρχαὶ τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας. Κοιναὶ ἀντιθέτως δι᾿ ἀμφότερα τὰ εἴδη τῶν βιβλίων εἶναι αἱ διατάξεις αἱ κανονίζουσαι τὰ τῆς δικαστικῆς ἐξετάσεως τοῦ περιεχομένου των (ἡ ἑρμηνεία ἐφήρμοσεν ἐπ᾿ ἀμφοτέρων τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρ. 15 Ἐ. Ν.), τόσον διὰ τὰς ἀστικὰς ὅσον καὶ διὰ τὰς ἐμπορικὰς διαφοράς, κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ἄρθρ. 15 Ἐ. Ν. Ὁ νόμος ποιεῖται διάκρισιν ἀνακοινώσεως καὶ ἐμφανίσεως. Ἀνακοίνωσις τῶν βιβλίων, ἤτοι προσαγωγὴ αὐτῶν πρὸς ἐξέτασιν τοῦ συνόλου τῶν ἐγγραφῶν ἐπιτρέπεται εἰς τὰς τρεῖς περιπτώσεις τοῦ ἄρθρ. 14 Ἐ. Ν. δηλαδὴ προκειμένου περὶ κληρονομίας, κοινοκτημοσύνης καὶ διανομῆς ἑταιρείας. Ἐμφάνισιν τῶν βιβλίων ἀποτελεῖ ἡ μερική, ὡς πρὸς ὡρισμένας ἐγγραφάς, ἐπίδειξις αὐτῶν. Δύναται νὰ γίνῃ καὶ πρὸς πραγματογνώμονα ἐντεταλμένον ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου, δυναμένου τούτου καὶ αὐτεπαγγέλτως νὰ διατάξῃ τὴν ἐμφάνισιν. Τὸ ἄρθρον 16 Ἐ.Ν. ὁρίζει ὅτι προκειμένου περὶ βιβλίων εὑρισκομένων ἐκτὸς τῆς ἕδρας τοῦ δικαστηρίου ἐντέλλεται ὁ κατὰ τόπον ἁρμόδιος εἰρηνοδίκης, ἢ παραγγέλλεται πρὸς τὸ ἁρμόδιον δικαστήριον, νὰ λάβῃ γνῶσιν καὶ συντάξῃ ἔκθεσιν περὶ τῶν ὑπὸ κρίσιν ἐγγραφῶν. Ἀρνουμένου τοῦ ἐμπόρου τὴν ἐμφάνισιν τῶν βιβλίων του, τὸ ἄρθρον 17 Ἐ. Ν. ὁρίζει ὅτι δύναται νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὸν ἀντίδικον αὐτοῦ ὁ ἀναπληρωματικὸς ὅρκος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὴν βιβλιογραφίαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος ἀπὸ ἱστορικῆς καὶ τεχνικῆς ἀπόψεως ὅρα ἐν ἐκτάσει παρὰ τοῖς *Müller-Erzbach*: Deutsches Handelsrecht σ. 119 ἑπ. καὶ *Lehmann-Hoeniger*: Lehrbuch des Handelsrechts σ. 95. Παρ᾿ ἡμῖν διεξοδικωτάτη καὶ ἀπὸ συγχρόνου ἀπόψεως πλήρης εἶναι ἡ ἔκθεσις τοῦ θέματος ἐν ταῖς «Πανεπιστημιακαῖς Παραδόσεσι» *Πετιμεζᾶ*, σελ. 165 ἑπ.· λίαν ὠφέλιμος ἐπίσης ἡ ἔκθεσις *Ἀναστασιάδου*, ἐν τῇ τρίτῃ ἐκδόσει τοῦ «Ἐγχειριδίου» του, σελ. 102 ἑπ. Χρησιμωτάτη ἐξ ἄλλου ἡ τοῦ *Δαμασκηνοῦ*, σελ. 490 ἑπ. Π. Λ. ΠΕΡΔΙΚΑΣ

— **βιβλία *καταδίκων*, —*ὑποδίκων*** *[Ποιν. Δικον.]*· βλ. λ. φυλακαί.

— **βιβλία *λογιστικά*·** βλ. λογιστική.

— **Βιβλίον *τῆς κουγκέστας*.** Παραλλαγὴ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μορέως (βλ. λ.).

βιβλιονόμος (ὁ, ἡ)· ὁ κατανέμων τὰ βιβλία ἕκαστον εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν, ταξινόμος βιβλιοθήκης, βιβλιοθηκάριος.

βιβλιοπαραγωγὴ (ἡ)· παραγωγὴ βιβλίων, ἐμφάνισις νέων βιβλίων.

βιβλιοπηγία (ἡ)· βιβλιοδεσία, καὶ ***βιβλιοπηγὸς*** (ὁ, ἡ)· βιβλιοδέτης (λέξεις κάλλιστα ἐσχηματισμέναι ἀλλὰ μὴ ἐπικρατήσασαι).

βιβλιοπωλεῖον (τό)· ὁ τόπος, τὸ κατάστημα ἔνθα πωλοῦνται βιβλία.

βιβλιοπώλης (ὁ)· ὁ πωλητὴς βιβλίων.

— *[Ἐγκυκλ.]*· **βλ. βιβλιεμπορία.**

βιβλιοπωλικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν βιβλιοπώλην ἢ τὴν βιβλιοπωλίαν: «βιβλιοπωλικὴ τιμὴ τοῦ βιβλίου» ἡ τιμὴ εἰς τὴν ὁποίαν παρέχεται τὸ βιβλίον εἰς βιβλιοπώλας.—Ἐπίρρ. ***βιβλιοπωλικῶς***.

βιβλιορράπτης (ὁ)· ὁ ράπτων, ὁ συρράπτων βιβλία.

βιβλιόσημον (τὸ) (Ex-libris). Καλεῖται οὕτω μικρὸν ἔντυπον ἢ χαρακτὸν σῆμα τὸ ὁποῖον ἐπικολλᾶται ὑπὸ τῶν βιβλιοφίλων συνήθως εἰς τὸ ἐσώτερον μέρος τοῦ καλύμματος τοῦ βιβλίου καὶ χρησιμεύει ὡς σῆμα ἰδιοκτησίας. Ἡ λατινικὴ φράσις ex libris (ἐκ τῶν βιβλίων) σημαίνει ὅτι τὸ φέρον τὸ βιβλιόσημον βιβλίον ἀποτελεῖ μέρος τῶν βιβλίων τοῦ διὰ τοῦ βιβλιοσήμου σημειουμένου κατόχου. Ἡ χρῆσις τοῦ βιβλιοσήμου ἀνάγεται εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ´ αἰῶνος, ἂν μὴ εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῆς χαρακτικῆς καὶ τυπογραφικῆς τέχνης. Κοιτίς του εἶναι ἡ Γερμανία, ἔνθα ἐκεῖ πρῶτον ἐχρησιμοποιήθη, ἐκεῖθεν δὲ εἰσέδυσε διὰ σταθμῶν ἐν Γαλλίᾳ καὶ ὕστερον εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην. Τὸ βιβλιόσημον ἔχει διαφόρους μορφάς· ἄλλοτε φέρει μόνον τὸ ὄνομα τοῦ ἰδιοκτήτου, ἄλλοτε ἓν οἰκόσημον, ἄλλοτε ἓν ἁπλοῦν μονόγραμμα, ἄλλοτε ἓν ἔμβλημα, ἢ μίαν ἀλληγορίαν, ἢ ἓν ρητὸν ἢ παροιμίαν, συνοδευόμενα δι᾿ ἀρχικῶν γραμμάτων ἢ ἐπιγραφῆς. Ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ´ αἰῶνος τὸ βιβλιόσημον ἀρχίζει νὰ ἐκφεύγῃ ἀπὸ τὴν κοινὴν καὶ ἁπλῆν μορφήν του καὶ τελειοποιεῖται ἀπὸ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως. Οἱ μεγάλοι καλλιτέχναι καὶ χαράκται Ντύρερ, Κράναχ, Χολμπάϊν, Σόλις καὶ ἄλλοι φιλοτεχνοῦν ἀριστουργήματα συνθέσεων ὡς βιβλιόσημα, τὸν δὲ ΙΖ´ καὶ ΙΗ´ αἰῶνα ἀπετέλεσαν ταῦτα ἐν Γαλλίᾳ καλλιτεχνικὰ ἀντικείμενα ἐμπορίου, φιλοτεχνούμενα ἀπὸ τοὺς περιφήμους διακοσμητὰς καὶ καλλιτέχνας Μπουσέ, Γκραβελώ, Κοσὲν υἱόν, Γκωσὲ κ. ἄ. Κατὰ τὸν ΙΘ´ αἰῶνα ἡ καλλιτεχνία τῶν βιβλιοσήμων ὑφίσταται κατάπτωσιν, καὶ μόνον κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας τὸ ex-libris λαμβάνει νέαν ζωὴν μὲ τὴν πνευματώδη ἐργασίαν μερικῶν νέων ἀκουαφορτίστ. Παραλλήλως πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ βιβλιοσήμου ἀνεπτύχθη κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς ἡ μανία τοῦ συλλέγειν τοιαῦτα, εἴτε δι᾿ ἀγορᾶς αὐτῶν τούτων τῶν βιβλίων εἴτε μόνον τῶν βιβλιοσήμων, τὰ ὁποῖα ἀπέκοπτον ἀπὸ τὰ βιβλία. Πολλὰ βιβλία τὰ ὁποῖα εἶχον περιέλθει διαδοχικῶς εἰς τὴν κατοχὴν εἴτε περιφανῶν ἀνδρῶν εἴτε συλλεκτῶν βιβλιοσήμων καὶ φέρουν ἐπικεκολλημένα τρία καὶ τέσσαρα πολλάκις διαφόρου μορφῆς βιβλιόσημα ἔχουν μεγάλην ἐμπορικὴν ἀξίαν. Ἐν Ἀγγλίᾳ, Γερμανίᾳ, Γαλλίᾳ, Βορείῳ Ἀμερικῇ, Αὐστρίᾳ ὑπάρχουν σήμερον ἑταιρεῖαι συλλεκτῶν βιβλιοσήμων, κρατικαὶ δὲ συλλογαὶ ἐξ αὐτῶν ὑπάρχουν εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῆς Γοτίγγης, Βερολίνου, Λειψίας, Λονδίνου καὶ πολλοὶ ἰδιῶται συλλέκται κατέχουν θαυμασίας καὶ βαρυτίμους συλλογὰς αὐτῶν. Ἐν Ἑλλάδι τὰ βιβλιόσημα εἶναι ἐλάχιστα καὶ οὐδεμία πρὸς αὐτὰ προσοχὴ δίδεται, τὰ ὀλίγα δὲ ὑπάρχοντα μᾶλλον τυπωμένα ρητὰ ἔχουν, ὅπως τὸ τοῦ περιφήμου βιβλιοφίλου καὶ ἀρχαιολόγου Ποστολάκα, ὅστις εἶχεν ὡς βιβλιόσημον τεμάχιον χάρτου μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Καὶ τόδε Δημητρίου Ποστολάκα».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Περὶ ex-libris ἔχουν γράψει οἱ *Warnecke Hirzel, Braungart, Schram, Poulet-Malassis* κτλ. Δ. Κ. Μ.

— **βιβλιόσημον** (τό). Μικρὸν χάρτινον φορόσημον τὸ ὁποῖον ἐπιβάλλεται εἰς τὴν πώλησιν ἑκάστου σχολικοῦ βιβλίου καὶ τὸ ὁποῖον ἐπικολλᾶται ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἢ ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐξωφύλλου καὶ σφραγίζεται. Τὸ βιβλιόσημον πωλεῖται ὑπὸ τοῦ Κράτους διὰ τῶν δημοσίων ταμείων, εἶναι δὲ δύο χρωμάτων, κυανοῦν καὶ ροδόχρουν. Αἱ κλάσεις τούτου ὁρίζονται ἀπὸ λεπτῶν 5 μέχρι 10 δραχμῶν. Δ. Κ. Μ.

— *[Διοικ.]* Ἡ χρησιμοποίησις βιβλιοσήμου ἐν Ἑλλάδι ἐθεσπίσθη τῷ 1906 διὰ τοῦ Νόμου ΓΣΑ´ (ἀριθ. 3201), διαλαμβάνοντος, ὅτι «τὸ ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ἐγκριθὲν ἐπὶ τῆς τιμῆς τοῦ βιβλίου ποσοστὸν εἰσπράττεται δι᾿ ἐπικολλήσεως βιβλιοσήμου ἴσης ἀξίας πρὸς τὴν προσφορὰν ἐπὶ ἑκάστου ἀντιτύπου τιθεμένου εἰς κυκλοφορίαν» (ἄρθρ. 11). Ὁ ἴδιος νόμος ἐπρονόει περὶ τῆς πωλήσεως, ἐπικολλήσεως καὶ σφραγίσεως τῶν ἐφ᾿ ἑκάστου βιβλίου βιβλιοσήμων τὸ ἐκτελεστικὸν δὲ τούτου ἀπὸ 29 Ἀπριλίου 1908 Β. Δ. «περὶ τῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 11 τοῦ νόμου ΓΣΑ´ περὶ διδακτικῶν βιβλίων κατασκευαζομένων βιβλιοσήμων» διελάμβανε τὰ τῶν διαφόρων κλάσεων, τοῦ σχήματος, τοῦ χρώματος, τῶν τρόπων τῆς κατασκευῆς, χρησιμοποιήσεως, ἐξελέγξεως, διαχειρίσεως κλπ. τῶν βιβλιοσήμων. Ἐπίσης ἐν τῷ ἄρθρῳ 12 τοῦ ἰδίου νόμου ὡρίζοντο αἱ ποιναὶ τῶν πωλούντων διδακτικὰ βιβλία, ἐκ τῶν ἐν τῷ νόμῳ ΓΣΑ´ ὁριζομένων, ἄνευ βιβλιοσήμου, ὡς καὶ τῶν

Digitized by Google

λειτουργῶν τῆς ἐκπαιδεύσεως δημοσίας καὶ ἰδιωτικῆς τῶν εἰσαγόντων βιβλία ἄνευ βιβλιοσήμου ἢ καὶ ἀνεχομένων τὴν χρῆσιν τοιούτων.

Μετέπειτα ὁ νόμος οὗτος ὑπέστη τροποποιήσεις τινὰς ἀντικατασταθεὶς τῷ 1917 διὰ τοῦ ἀπὸ 11 Ἰουλίου Νομοθ. Διατάγματος «περὶ τῶν διδακτικῶν βιβλίων», ὅπερ ἔθεσεν ἐν ἰσχύϊ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα συμπεπληρωμένον μερικῶς τὸ ὑπ' ἀριθ. 2585 ἀπὸ 11 Μαΐου 1917 Διάταγμα τῆς τότε ἐν Θεσσαλονίκῃ προσωρινῆς Κυβερνήσεως. Τὸ Διάταγμα τοῦτο κυρωθὲν ὑπὸ τῆς Βουλῆς περιελήφθη εἰς τὸν διὰ τοῦ ἀπὸ 9 Μαΐου 1918 Β. Διατάγματος καταρτισθέντα κώδικα τῶν περὶ διδακτικῶν βιβλίων ἰσχυόντων νόμων, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναφέρεται ὅτι «ἐπὶ τῆς τιμῆς τῆς λιανικῆς πωλήσεως τῆς καθοριζομένης διὰ τὰ βιβλία τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως πλὴν τῶν στερεοτύπων ἐκδόσεων, πλήρων ἔργων ἀρχαίων Ἑλλήνων ἢ Λατίνων συγγραφέων εἰσπράττεται ὑπὸ τοῦ Δημοσίου φόρος 20% ὑπὸ τύπον βιβλιοσήμου».

Τύπος βιβλιοσήμου.

Τὰ χρησιμοποιούμενα βιβλιόσημα εἶναι ἰδίου τύπου ὡς τὸ ἀνωτέρω εἰκονιζόμενον, μικροτέρου σήμερον σχήματος καὶ ἀποτελοῦν 16 κλάσεις ἀπὸ 5 λεπτῶν μέχρι 10 δρχ. Κατὰ διάφορα ὅμως χρονικὰ διαστήματα ἐπετράπη ἡ χρησιμοποίησις, ἐλλείψει τοιούτων τοῦ εἰδικοῦ τύπου, ἐπισημασμένων γραμματοσήμων ἢ χαρτοσήμων ἀποσυρθέντων τῆς κυκλοφορίας τύπων.

Ἐκ τοῦ βιβλιοσήμου τὸ κράτος εἰσπράττει ἐτησίως (1927—1928) 5.026.031 δραχμάς. Δ. Ε. Μ.

βιβλιοσκώληκες (οἱ). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὰ τὰ βλαπτικὰ τῶν βιβλίων ἔντομα, περὶ ὧν βλ. λ. βιβλιοφάγα.

βιβλιοσοφία (ἡ)· ἡ ἀπὸ τοῦ βιβλίου ἀντλουμένη, ἡ διὰ τῆς ἀναγνώσεως ἀποκτωμένη σοφία.

βιβλιοσυλλέκτης (ὁ)· ὁ συλλογεὺς βιβλίων, φιλόβιβλος.

βιβλιοταξία (ἡ)· ἡ κατὰ τὴν οἰκείαν τάξιν τοποθετησις τῶν βιβλίων, ἡ ταξινόμησις τῶν βιβλίων.

βιβλιοτάφος (ὁ). Ὁ συλλέγων καὶ ἀποκρύπτων τὰ βιβλία χωρὶς νὰ μεταχειρίζεται ταῦτα. Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν μανιωδῶν συλλεκτῶν βιβλίων εἶναι ἰδιαιτέρα ψυχολογικὴ παρέκκλησις τῆς κατηγορίας τῶν βιβλιομανῶν (βλ. λ.), ἔλαβον δὲ τὴν προσωνυμίαν *βιβλιοτάφοι*, διότι κυριολεκτικῶς θάπτουν τὰ βιβλία ἅτινα συλλέγουν ἐντὸς κιβωτίων ἢ ἑρμαρίων, τὰ ὁποῖα οὐδέποτε ἀνοίγουν. Οὕτω πολύτιμα βιβλία παραμένουν ἐστοιβαγμένα, κλειδωμένα καὶ τεθαμμένα μέχρι τοῦ θανάτου των, ἔρχονται δὲ εἰς τὸ φῶς μόνον ἀπὸ τοὺς κληρονόμους τῶν βιβλιοτάφων.

Τὸ ὄνομα βιβλιοτάφος ἐδίδετο εἰς παλαιὰν ἐποχὴν καὶ εἰς κληρικούς, οἵτινες ἦσαν ἐντεταλμένοι τὴν φύλαξιν πρακτικῶν συνόδων ἢ τὴν διαχείρισιν περιουσίας μοναστηρίου. Ἐπίσης *βιβλιοτάφος* ἐκαλεῖτο καὶ τὸ ἀσφαλὲς ἑρμάριον, ὅπου ἐφυλάσσοντο πολύτιμα χειρόγραφα ἢ βιβλία. Σήμερον ἡ λέξις καὶ ἡ προσωνυμία αὕτη περιέπεσαν εἰς ἀχρηστίαν. Δ. Κ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

βιβλιοτεχνία (ἡ)· ἡ περὶ τὸ βιβλίον τέχνη, ἡ περὶ τὴν ἐκτύπωσιν, βιβλιοδέτησιν καὶ ἐν γένει καλὴν ἐμφάνισιν τοῦ βιβλίου τέχνη.

βιβλιοφάγος (ὁ, ἡ)· ὁ κατατρώγων τὰ βιβλία, ὁ προσκείμενος τοῖς βιβλίοις, ὁ ἄγαν φιλαναγνώστης.

— **βιβλιοφάγα** (τὰ) /*Ζῳολ.*/. Καλοῦνται ἔντομά τινα καὶ αἱ κάμπαι τούτων, ἅτινα τρέφονται ἐκ χάρτου, χαρτονίου, δέρματος, ξύλου κλπ., καὶ προξενοῦσι καταστροφὰς εἰς τὰ βιβλία ἐν γένει καὶ τὰς βιβλιοθήκας. Τὰ βιβλιοφάγα ἔντομα ἀνήκουσιν εἰς διαφόρους οἰκογενείας καὶ τάξεις καὶ τοιαῦτα εἶναι ἐκ τῶν *κολεοπτέρων* τό: *ἀνόβιον* (Anobium), ἐκ τῶν *ὀρθοπτέρων* τά: *βλάττης* (Blattes), *λέπισμα* (Lepisma) καὶ *τρώκτης* (Troctus), ἐκ τῶν *λεπιδοπτέρων* ὁ *οἰκοφόρος* (Oecophorus) κ.τ.λ.

Ἐκ τοῦ γένους ἀνόβιον, βιβλιοφάγον εἶναι τὸ εἶδος: *ἀνόβιον ὁ κρούστης* (Anobium pertinax), τοῦ ὁποίου ἡ κάμπη διατρυπᾷ τὸ ξύλον καὶ κατασκευάζει στοὰς εἰς τὸ πάχος τῶν βιβλίων: αἱ στοαὶ αὗται ἄλλοτε εἶναι εὐθεῖαι καὶ ἄλλοτε διακλαδίζονται διαφοροτρόπως. Συχνάκις μία καὶ μόνη κάμπη διατρυπᾷ ὁλόκληρον σειρὰν βιβλίων ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου μέχρι τοῦ ἑτέρου. Τὸ τέλειον ἔντομον ἔχει χρῶμα ὑπομέλαν, εἶναι γνωστὸν κοινῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα *σαράκι* καὶ παράγει διὰ κρούσεως τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ξύλου ἢ τοῦ καρτονίου ρυθμικὸν ἦχον, παρόμοιον πρὸς τὸν κτύπον τοῦ ὡρολογίου, δι' ὃ καὶ καλεῖται εἰς πλεῖστα μέρη *ὡρολόγιον τοῦ θανάτου*. Οἱ βλάτται κοινῶς *σέρφες* ἢ *κατσαρίδες*, αἵτινες εἴς τινα μέρη ἀπαντῶσι κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας, ἐπιφέρουσι μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰ βιβλία, χάρτας, συλλογὰς διατηρημένων ἐντόμων κτλ. Τὸ λέπισμα καὶ ἰδίως τὸ εἶδος *λέπισμα τὸ σαχάρινον* (Ledisma Sacharina) διακρινόμενον ἐκ τοῦ ἐπιμήκους καὶ κεκαλυμμένου ὑπὸ ἀργυροῦ κονιορτοῦ σώματός του, δι' ὃ καὶ κοινῶς ὀνομάζεται *ἀργυρόψαρο*, καταστρέφει κυρίως τὸ δερμάτινον κάλυμμα τῶν βιβλίων.

Ὁ τρώκτης καὶ ἰδίως τὸ εἶδος *τρώκτης ὁ διφθεροφάγος* (Troctus pellio), κοινῶς *βιβλιοψειρα*, ἔχει χρῶμα φαιοκίτρινον, σῶμα ἐπίμηκες πεπλατυσμένον, εἶναι ἄπτερος καὶ οἱ ὀπίσθιοι πόδες του εἶναι μακρύτεροι τῶν προσθίων, δι' ὃ καὶ πηδᾷ μᾶλλον ἢ βαδιζει. Εἶναι κοινότατον ἔντομον τῶν οἰκιῶν καὶ ἐπιφέρει μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰ βιβλία, τὰ δέρματα κλπ. Αἱ κάμπαι τοῦ οἰκοφόρου καὶ ἰδίως τοῦ εἴδους *οἰκοφόρος ὁ διφθερόφιλος* (Oecophorus granella) κατατρώγουσιν ἰδίως τὰ καλύμματα τῶν βιβλίων καὶ παράγουσι μικρὰς πεταλούδας ὡραίου χρώματος. Γενικῶς εἶναι γνωστὰ τὰ ἔντομα ταῦτα ὑπὸ τὸ ὄνομα *σκόροι*. Σπανιώτερον εἰς τὰς βιβλιοθήκας καὶ τὰς συλλογὰς ἀπαντᾶται καὶ ἕτερον κολεόπτερον ἔντομον, ὁ: *ἄπατος ὁ καπουκῖνος* (Apatus capucinus), ὅστις κατασκευάζει στοὰς εἰς τὰ ξύλα.

Πρὸς καταστροφὴν τῶν ἐπιβλαβῶν τούτων ἐντόμων πολλὰ μέσα ἐφηρμόσθησαν, ὡς ραντισμὸς διὰ βενζίνης, κεδρελαίου, φορμόλης, τερεβενθίνης, ὡς καὶ τοποθέτησις ἐντὸς τῶν βιβλιοθηκῶν ἀνοικτῶν δοχείων μὲ καμφορέλαιον, βενζίνην, θειικὸν ἄνθρακα κ.τ.λ., ἀλλὰ πάντα ταῦτα τὰ μέσα δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταστρέψωσιν ἀποτελεσματικῶς τὰ ἔντομα ταῦτα. Ὡς μόνον μέσον ἐλαττώσεως τοῦ κακοῦ ἐνδείκνυται ὁ συχνὸς ἀερισμὸς τῶν βιβλίων, ὁ καθαρισμὸς αὐτῶν ὑπὸ τοῦ κονιορτοῦ καὶ ἡ ἔκθεσις τῶν βιβλίων ἢ διαφόρων συλλογῶν εἰς τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας. Δ. Ν. Π.

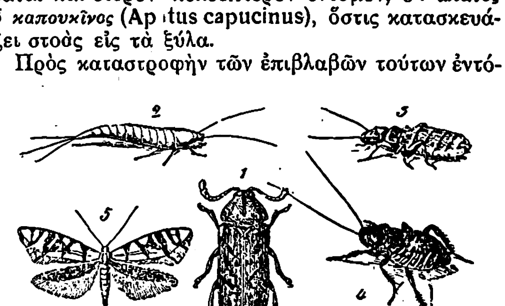

Βιβλιοφάγα ἔντομα.

(1=Ἀνόβιον (εἰς διπλάσιον μέγεθος τοῦ φυσικοῦ)· 2=Λέπισμα (μεγεθυσμένον κατὰ 1/3). 3=Τρώκτης (μεγεθυσμένος 8 φοράς). 4=Βλάττης (σμικρυσμένος κατὰ τὸ ἥμισυ) 5=Οἰκοφόρος (διπλάσιος τοῦ φυσικοῦ μεγέθους).)

βιβλιοφιλία (ἡ)· ἡ ἀγάπη τῶν βιβλίων, κυρίως δὲ τοῦ συλλέγειν βιβλία.

— [ΕΓΚΥΚΛ.] Ἡ ἀγάπη τοῦ συλλέγειν βιβλία ἔχει πολλαπλῆν τὴν αἰτίαν. Εἴτε δηλαδὴ τὰ συλλεγόμενα βιβλία εἶναι ἐκδόσεως σπανίας, ἢ ἀρχέτυπα, ἢ πολυτελῆ, ἢ εἶναι βιβλία ὡρισμένου φιλολογικοῦ εἴδους ἢ ὡρισμένων ἐπιστημῶν, ἢ καὶ ἀκόμη βιβλία παντὸς εἴδους, τὰ ὁποῖα ὅμως ὁ συλλέκτης θὰ μεταχειρισθῇ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ τῶν ὁποίων γνωρίζει τὴν ἐσωτερικὴν ἀξίαν. Καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρει τοῦ βιβλιομανοῦς (βλ. λ.), ὅστις οὐδόλως ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν πνευματικὴν ἀξίαν, ἀλλ' ἀποβλέπει εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῆς ὑλικῆς ἀπόψεως, τῆς ἀποκτήσεως τῶν βιβλίων ὑπ' αὐτοῦ. Ἡ λέξις βιβλιόφιλος εἰς τὴν κλασσικὴν ἐποχὴν ἦτο ἄγνωστος, ἀντ' αὐτῆς δὲ ἦτο ἐν χρήσει ὁ ὅρος *φιλόβιβλος*, δι' οὗ ἐχαρακτηρίζοντο εἰς τὴν ἀρχαιότητα οἱ ἀγαπῶντες τὰ βιβλία καὶ συλλέγοντες ταῦτα μετὰ ζήλου καὶ θερμοῦ ἐνδιαφέροντος. Φιλόβιβλοι ἐπιτλοφορήθησαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὁ Πολυκράτης τῆς Σάμου, ὁ Πεισίστρατος τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Εὐριπίδης, ὁ Ψευδοπερσεὺς κλπ. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐπικρατεῖ ὁ τύπος *βιβλιόφιλος*, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ λέξις *φιλόβιβλος* ἐπανέρχεται. ἀπαντωμένη ὑπὸ τὴν μορφὴν αὐτὴν μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἀπὸ τὰ τέλη ὅμως τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἡ λέξις *βιβλιόφιλος* ἐπικρατεῖ εἰς τὴν φιλολογικὴν γλῶσσαν.

Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὅτε τὰ βιβλία ἦσαν σπάνια καὶ ἀκριβά, διότι ἡ ἀπόκτησις τῶν ἐξ ἀντιγραφῆς χειρογράφων ἐστοίχιζεν, ὅλοι οἱ μορφωμένοι, οἱ ὁποῖοι ὅμως ἦσαν καὶ ὀλίγοι, ἦσαν βιβλιόφιλοι. Ἡ κλίσις πρὸς ἀπόκτησιν καὶ συλλογὴν βιβλίων ἐξεδηλώθη καὶ εἰς πολλοὺς βασιλεῖς καὶ δυνάστας τῆς ἀρχαιότητος, οἱ ὁποῖοι ἀπηθανάτισαν τὰ ὀνόματά των διὰ τῆς ἱδρύσεως τῶν μεγάλων βιβλιοθηκῶν τῶν ἀρχαίων χρόνων. Ἡ βιβλιοφιλία ὅμως ἔλαβε τὴν ἔκτασιν, τὴν ὁποίαν σήμερον παρατηροῦμεν, ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἀνακαλύψεως τῆς τυπογραφίας, ὅτε ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν βιβλίων καὶ αἱ διάφοροι ἐκδόσεις, αἱ γινόμεναι ἀπὸ τοὺς τυπογράφους εἰς διαφόρους ἐποχάς, ἀνέπτυξαν τὸ αἴσθημα τῆς συλλογῆς βιβλίων εἰς μέγαν βαθμόν.

Ἡ βιβλιοφιλία εἶχε πάντοτε τοὺς ὑπερασπιστάς της καὶ τοὺς κατηγόρους της. Ἀλλὰ πολλάκις οἱ κατηγορήσαντες καὶ σκώψαντες τοὺς βιβλιοφίλους ἐσύγχυσαν τούτους μὲ τοὺς βιβλιομανεῖς καὶ ἐξετοξεύθησαν κατὰ τῶν πρώτων ἄδικοι κατηγορίαι. Διότι οἱ βιβλιόφιλοι, εὑρισκόμενοι σχεδὸν πάντοτε εἰς ἀνώτερον διανοητικὸν ἐπίπεδον, ἐπιδιώκουν τὴν ἀπόκτησιν τοῦ βιβλίου ἐν πλήρει συνειδήσει τοῦ ἔργου των καὶ ἐν πλήρει γνώσει τῆς ἀξίας τοῦ βιβλίου, τῆς τε ὑλικῆς καὶ πνευματικῆς. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ὁ μόνος λαὸς ὅστις δικαιοῦται τοῦ τίτλου τοῦ βιβλιοφίλου, γνωρίζων ν' ἀγαπᾷ καὶ προστατεύῃ τὸ βιβλίον, εἶναι οἱ Σῖναι, τοὺς ὁποίους ὁ Ἰούλιος Ζανὲν ἐγκωμιάζει γράφων τὰ ἑξῆς: «Ἀπὸ τοῦ μᾶλλον μορφωμένου μέχρι τοῦ τελευταίου ἐγγραμμάτου, ἔχουν ἀπόλυτον σεβασμὸν πρὸς τὸν γραμμένον ἢ ἔντυπον χάρτην. Διὰ τὸν παλαιὸν τοῦτον ἀνεπτυγμένον κόσμον ἡ γραφὴ καὶ ἡ τυπογραφία εἶναι θεῖα δῶρα, οὐδέποτε δὲ μεταχειρίζονται εἰς τὰς ἐμπορικάς των χρήσεις οὐδὲ κακοποιοῦν ὁπωσδήποτε ἄλλον ἀπὸ τὸν λευκὸν ἢ ἄγραφον χάρτην». Οἱ βιβλιόφιλοι, ἐκλέγοντες μετὰ προσοχῆς τὰ βιβλία τὰ ὁποῖα χρειάζονται νὰ προσθέσουν εἰς τὴν συλλογήν των, προσπαθοῦν νὰ τὰ εὕρουν πληροῦντα πολλοὺς ὅρους οὐσιώδεις δι' αὐτούς, ἡ ἔλλειψις τῶν ὁποίων ταράσσει τὴν εὐτυχίαν των. Πρέπει κατ' ἀρχὰς τὰ βιβλία νὰ εἶναι πλήρη, νὰ μὴν εἶναι ἐλλιπῆ κατὰ τοὺς τόμους. Ἡ ἔλλειψις ἐκ τῆς σειρᾶς ἑνὸς συγγράμματος εἶναι διὰ τὸν βιβλιόφιλον μεγάλη ἀτυχία, δὲν δύναται δὲ νὰ ἡσυχάσῃ ἂν δὲν εὕρῃ νὰ συμπληρώσῃ τὸν ἐλλείποντα τόμον τῆς ἐκδόσεως ἣν ἀπέκτησεν. Ἡ συμπλήρωσις τῶν κενῶν διὰ τοὺς βιβλιοφίλους ἀποτελεῖ σήμερον μέγα ζήτημα, τὰ εἰδικὰ δὲ βιβλιογραφικὰ καὶ βιβλιοπωλικὰ περιοδικὰ καθημερινῶς γέμουν ἀπὸ ἀγγελίας κατόχων ἰδιωτικῶν βιβλιοθηκῶν, οἵτινες ζητοῦν πρὸς ἀγορὰν τόμους μεμονωμένους, διὰ τοὺς ὁποίους προσφέρουν ἀρκετὰ χρηματικὰ ποσά. Ἐπίσης σπουδαῖον ζήτημα εἶναι δι' αὐτοὺς ἡ κατάστασις εἰς ἣν εὑρίσκεται τὸ ἀγοραζόμενον ὑπ' αὐτῶν βιβλίον. Ἡ καλὴ συντήρησίς του, ἡ καλὴ διατήρησις τοῦ χάρτου, μὴ προσβεβλημένου ὑπὸ ἐντόμων ἢ ὑγρασίας, ἡ ὕπαρξις τῶν τίτλων καὶ τῶν πινάκων περιεχομένων καὶ τέλος ἡ καλὴ βιβλιοδεσία τοῦ βιβλίου προσδίδουν εἰς αὐτὸ ἀξίαν μεγαλυτέραν. Ἡ βιβλιοδεσία μάλιστα ἀπετέλεσε πάντοτε τὸ ἀντικείμενον τῆς μερίμνης τῶν βιβλιοφίλων. Ὁ ἀληθὴς βιβλιόφιλος δὲν φροντίζει μόνον νὰ βιβλιοδετήσῃ τὸ βιβλίον του καλλιτεχνικῶς καὶ πλουσίως, ἀλλὰ ἐπιδιώκει ὅπως ἡ βιβλιοδεσία του εἶναι στερεὰ καὶ ἱκανὴ νὰ προφυλάξῃ τοῦτο ἀπὸ τὰς ἐπιβουλὰς τοῦ χρόνου. Ἡ πρὸς τὰ βιβλία των στοργὴ πολλῶν βιβλιοφίλων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐνεπιστεύοντο ταῦτα εἰς βιβλιοδέτας, τοὺς ἠνάγκασε νὰ μάθουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τὴν βιβλιοδετικὴν τέχνην καὶ νὰ βιβλιοδετοῦν μόνοι τὰ βιβλία των. Ἐν τούτοις κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἀνεδείχθησαν λαμπροὶ τεχνῖται βιβλιοδέται, οἱ ὁποῖοι ἔδενον τὰ βιβλία μεγάλων φιλοβίβλων, βασιλέων καὶ ἡγεμόνων, καὶ τῶν ὁποίων αἱ βιβλιοδεσίαι ἀπομένουν μέχρι σήμερον ὑποδείγματα καλλιτεχνίας καὶ στερεότητος συνάμα. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ βιβλιόφιλος βιβλιοδετεῖ τὰ βιβλία ἀναλόγως τῆς πνευματικῆς ἀξίας τούτων, οὐδέποτε δὲ ἓν βιβλίον κοινοῦ περιεχομένου ἢ κοινῆς ἐκδόσεως δύναται νὰ δέσῃ πολυτελῶς μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν. Οἱ βιβλιόφιλοι ἐπιζητοῦν καὶ θηρεύουν τὰ σπάνια βιβλία, τῶν ὁποίων ἡ ἀπόκτησις εἶναι δι' αὐτοὺς ἡ ὑψίστη εὐτυχία. Ἓν βιβλίον, τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὁποίου σῴζονται ὀλίγα ἀντίτυπα, ἓν ἀρχέτυπον ἢ παλαιότυπον, μία ἔκδοσις τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, τοῦ Ἄλδου, τοῦ Γιούντα, τῶν Ἐλζεβίρ, τῶν Στεφάνων, τοῦ Διδότου, τοῦ Μποντίνη κλπ. ἀποτελεῖ δι' αὐτοὺς σπουδαῖον εὕρημα, διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ ὁποίου καταβάλλουν πᾶσαν προσπάθειαν.

Ἄλλοι βιβλιόφιλοι ἀσχολοῦνται μόνον εἰς τὸν σχηματισμὸν συλλογῶν ἐπίσης πλήρων, ἐφ' ὅσον τὸ δυνατόν, ἐπὶ μιᾶς ἐποχῆς, ἑνὸς προσώπου κτλ. Ὁ περίφημος βιβλιόφιλος *ντὲ Σολὲν* εἶχε καταρτίσει συλλογὴν ἐκ θεατρικῶν ἔργων, τὸν κατάλογον τῶν ὁποίων συνέταξεν ὁ *Π. Λακρουά*, καὶ ὅστις κατάλογος ἀπετελεῖτο ἀπὸ 6 τόμους ἀπαρτίζων τῳόντι πρώτης τάξεως εἰς τὸ εἶδός του βιβλιογραφίαν. Ὁ δόκτωρ *Παγὲν* κατήρτισε πολύτιμον συλλογὴν ἔργων ἀναφερομένην εἰς τὸν Μονταίνι, τὴν ὁποίαν ἐκληροδότησεν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην τῶν Παρισίων. Ὁ πρίγκιψ *Μπονκομπάνι* ἐσχημάτισεν ἐν Ρώμῃ εἰδικὴν συλλογὴν ἀναγομένην εἰς τὰς μαθηματικὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν ἱστορίαν των. Αἱ ὑπηρεσίαι τὰς ὁποίας οἱ βιβλιόφιλοι αὐτοῦ τοῦ εἴδους προσφέρουν εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὰ γράμματα εἶναι μεγάλαι. Δι' αὐτοὺς ἡ τελειότης τῆς μορφῆς τοῦ βιβλίου εἶναι δευτερεύουσα ὑπόθεσις καὶ δὲν ἀπορρίπτουν, ὅπως οἱ πρῶτοι, τὰ βεβλαμμένα βιβλία ἀπὸ τοὺς σκώληκας, τὰ λερωμένα ὑπὸ μελάνης, τὰ γεμᾶτα σημειώσεις ἀσημάντους, τὰ ἠκρωτηριασμένα εἰς τὰ περιθώρια, ἢ τὰ διεστιγμένα ἀπὸ κηλῖδας κιτρι-

Digitized by Google

νωπὰς προελθούσας ἀπὸ τὴν **ὑγρασίαν. Τὸ οὐσιῶδες** δι' αὐτοὺς εἶναι τὸ **βιβλίον αὐτὸ καθ' ἑαυτό.** Τέλος πρέπει ν' ἀναφέρωμεν μίαν τελευταίαν τάξιν ἐρασιτεχνῶν οἱ ὁποῖοι ἔχουν βεβαίως δικαιώματα ἐπὶ τοῦ τίτλου τοῦ βιβλιοφίλου, καίτοι αἱ ἀρχαί των εἶναι ἄκρως ἀντίθετοι πρὸς τὰς τῶν συναδέλφων των, ὅσον ἀφορᾷ τὴν συντήρησιν τῶν βιβλίων· οὗτοι εἶναι οἱ συλλογεῖς τίτλων, προμετωπίδων, ἐκδοτικῶν σημάτων, χαλκογραφιῶν ἐν τῷ κειμένῳ ἢ μικρογραφιῶν χειρογράφων κτλ. Σχηματίζουν οὗτοι συλλογὰς πολλάκις πολυτίμους, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀκρωτηριάζουν τὰ βιβλία κατὰ τρόπον ὄχι μόνον ἀξιοθρήνητον ἀπὸ αἰσθητικῆς ἀπόψεως, ἀλλὰ καὶ ἐπιζήμιον εἰς τὰς ἐρεύνας τῶν ἐργαζομένων, εἰς τοὺς ὁποίους περιέρχονται τὰ βιβλία οὕτω ἀπογυμνωμένα.

Οἱ βιβλιόφιλοι δὲν εἶναι ἄπληστοι, ὅπως οἱ βιβλιομανεῖς, καὶ τὰ βιβλία τὰ ὁποῖα ἀποκτοῦν δὲν πρόκειται νὰ ἐπαυξήσουν ἁπλῶς τὸν ἀριθμὸν τῶν βιβλίων τὰ ὁποῖα ἔχουν. Κακῶς δὲ τοὺς ψέγουν ὅτι ἀγοράζουν περισσότερα βιβλία τῶν ὅσων δύνανται νὰ διαβάσουν, διότι ἡ τέχνη τοῦ νὰ τὰ διεξέρχωνται ταχέως, καὶ ἡ ἰδιοφυΐα τοῦ ν' ἀνακαλύπτουν ἢ ν' ἀναγνωρίζουν ἄνευ ἐνδοιασμῶν ἓν χωρίον εἶναι ἰδιότητες τὰς ὁποίας κέκτηνται σχεδὸν πάντοτε οἱ βιβλιόφιλοι καὶ αἱ ὁποῖαι εἶναι ὀλιγώτερον ἐπιφανειακαὶ ἀπὸ ὅ,τι φαντάζεται κανείς. Οἱ φιλόλογοι, οἱ σοφοὶ καὶ οἱ ἐπιστήμονες οἱ ὁποῖοι ἠξιώθησαν τοῦ ὀνόματος τοῦ βιβλιοφίλου εἶναι ἄπειροι. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ὑπῆρξαν πολλοί, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ περιφημότερος ὁ Ριχάρδος de Bury, ὅστις συνέγραψε τὸ «Philobiblion». Μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τῆς τυπογραφίας ὁ ἀριθμὸς τῶν βιβλιοφίλων ηὔξησε κατὰ πολύ. Οὕτως ἐν Ἰταλίᾳ ἐπιφανεῖς βιβλιόφιλοι ὑπῆρξαν κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν οἱ *Μέδικοι* τῆς Φλωρεντίας, ὁ καρδινάλιος *Βησσαρίων*, οἱ *Ἄλδοι Μανούτιοι*, κλπ. Ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ, κατὰ τὸν ΙΣΤ' καὶ ἑξῆς, οἱ: Grollier, R. Cotton, ὁ *Ἱερ. Bignon*, ὁ *Μαζαρῖνος*, ὁ *Κολβέρτος*, ὁ *Φαλκονέ*, ὁ *Λεζάζ*, ὁ *Τυργό*, ὁ *Ἰάκωβ.-Κάρ. Μπρυνέ*, ὁ συγγραφεὺς τοῦ περιφήμου ὀκτατόμου «Manuel du libraire», ὁ *Μπαρμπιέ*, ὁ *Dibdin*, οἱ *Διδότοι*, ὁ *Nodier*, ὁ *P. Lacroix*, ὁ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *bibliophile Jacob*, (ὄνομα ἑνὸς καλογήρου βιβλιογράφου τοῦ ΙΖ' αἰῶνος), ὁ *Violet-le-Duc*, ὁ *Galitzin*, *Yenrenitz*, *duc d'Aumale*, *duc de Parme*, ὁ *Ἀμβρόσιος Φιρμ. Διδότος*, *James de Rothschild*, *lord Ashburnham*. κλ.

Πάντες σχεδὸν οἱ μεγάλοι βιβλιόφιλοι ἐγκατέλιπον τὰς μεγάλας καὶ πολυτίμους συλλογάς των εἰς τὰς δημοσίας ἢ πανεπιστημιακὰς βιβλιοθήκας τῶν πατρίδων των, αἱ πλεῖσται τῶν ὁποίων ἔσχον ὡς πυρῆνα τῆς ἱδρύσεώς των τὰς εὐγενεῖς αὐτὰς δωρεὰς καὶ κληροδοσίας. Καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν σήμερον ὑπάρχουν πολλοὶ πλούσιοι βιβλιόφιλοι, οἵτινες ἐπλούτισαν καὶ ἵδρυσαν πολλὰς βιβλιοθήκας αὐτόθι, καὶ μεταξὺ τῶν ὁποίων δύναται νὰ καταλεχθῇ ὡς πρῶτος Ἀμερικανὸς βιβλιόφιλος ὁ Ἀνδρέας Κάρνεζι, ὅστις ἵδρυσεν ἐν τῇ πατρίδι του περὶ τὰς χιλίας βιβλιοθήκας καὶ ἐξώδευσε πρὸς πλουτισμὸν αὐτῶν πολλὰ ἑκατομμύρια δολλαρίων.

Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ὠργανώθησαν ἐν Εὐρώπῃ αἱ *ἑταιρεῖαι τῶν βιβλιοφίλων*, αἱ ὁποῖαι διὰ τῶν ὡραίων ἐκδόσεών των συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀγάπης τῶν βιβλίων καὶ παρέσχον ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἐκλαΐκευσιν καὶ διάδοσιν τῶν φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν γνώσεων. Ἐν Γαλλίᾳ ὑπάρχουν ἀρκεταὶ τοιαῦται ἑταιρεῖαι, ὧν ἡ ἀρχαιοτέρα ἡ «Societé des bibliophiles français» ἱδρυθεῖσα τῷ 1820· ἐπίσης ἐν Γερμανίᾳ ὅπου ἡ ἑταιρία τῶν βιβλιοφίλων τῷ 1899 ἐξέδωκε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸ περίφημον «Γερμανικὸν Λεξικὸν τῶν ἀνωνύμων», συγγραφὲν ὑπὸ M. Holzmann καὶ Hanns Bohatta. Ἀλλ' ἐκεῖ ὅπου αἱ ἑταιρεῖαι αὗται ἐγεννήθησαν τὸ πρῶτον, εἶναι ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου ἱδρύθησαν ἀπὸ τοῦ 1734, καὶ αἱ ὁποῖαι ὑφιστάμεναι καὶ προοδεύουσαι μέχρι σήμερον ἦσαν ἐπωφελεῖς πάντοτε εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας, δημοσιεύσασαι πλείστας ὅσας ἐκδόσεις καὶ συλλέξασαι μέγαν ἀριθμὸν βιβλίων. Αἱ ἑταιρεῖαι τῶν βιβλιοφίλων ἔχουν σκοπὸν νὰ ὑποθάλπουν τὴν πρὸς τὰ βιβλία ἀγάπην, νὰ ἑφελκύουν τὴν προσοχὴν πρὸς τὰ σπάνια καὶ νὰ τὰ σώζουν ἀπὸ τὴν λήθην, δημοσιεύουσαι ἐξ αὐτῶν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα λόγῳ τῆς μεγάλης των σπανιότητος διατρέχουν τὸν κίνδυνον τελείας ἐξαφανίσεως. Ἐν Ἑλλάδι ἑταιρεῖαι βιβλιοφίλων δὲν ὑπάρχουν, ὑπῆρξαν ὅμως πάντοτε βιβλιόφιλοι εἰς οὓς αἱ βιβλιοθῆκαι, τὸ βιβλίον καὶ τὰ γράμματα ἐν γένει ὀφείλουν μεγάλην εὐγνωμοσύνην. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ τοὺς χρόνους τῆς ἀρχαιότητος καὶ τοὺς βυζαντινούς, γνωστοὶ ἐκ τῶν ἀνωτέρω καὶ ἐκ τῶν εἰς τὸ περὶ βιβλιοθήκης ἄρθρον ἐκτεθέντων εἶναι οἱ ὀνομαστοὶ Ἕλληνες βιβλιόφιλοι, διὰ δὲ τοὺς μετέπειτα χρόνους δυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν τὸν πολὺν ἐπίσκοπον Θεσσαλονίκης *Εὐστάθιον*, τὸν ἐπι φανῆ τῶν Ἀθηνῶν *Μιχαὴλ Ἀκομινᾶτον* κλπ. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, ὅτε τὸ βιβλίον εἶχεν ἐκδιωχθῇ ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς χώρας, εὑρέθησαν Ἕλληνες εἴτε ἐν τῇ δουλευούσῃ Ἑλλάδι εἴτε ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, οἱ ὁποῖοι συνεκέντρωσαν ἀρκετὸν ἀριθμὸν ξένων βιβλίων καὶ ἑλληνικῶν τὰ ὁποῖα ἀφειδῶς ἐξέδιδον τὰ ἑλληνικὰ τῆς Βενετίας τυπογραφεῖα.

Κατὰ δὲ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετίαν καὶ ὀλίγον πρότερον βιβλιόφιλοι ἀνεδείχθησαν ὁ *Ἀδ. Κοραῆς*, ὁ *Κωνστ. Νικολόπουλος*, ὁ *Γεώργ. Γεννάδιος*, ὁ *Μιχ. Ποστολάκας*, ὁ *Μ. Ρενιέρης*, ὁ *Τ. Νεροῦτσος*, ὁ *Κ. Σάθας*, ὁ *Ἰω. Φιλήμων*, ὁ *Γ. Μαυροκορδᾶτος* κλπ. καὶ ἐκ τῶν σημερινῶν ἢ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐκλιπόντων οἱ *Ἰω. Γεννάδιος*, *Ἀθ. Βερναρδάκης*, *Ἀλέξ. Κολυβᾶς*, *Σπ. Δὲ Βιάζης*, *Δημ. Γούναρης*, *Π. Καλογερόπουλος*, *Σπ. Λοβέρδος*, *Ἰω. Ψυχάρης*, καὶ λοιποὶ νεώτεροι, οἱ ὁποῖοι φιλοτίμως καὶ μὲ ζῆλον συλλέγουν βιβλία, δικαιούμενοι τοῦ τίτλου τοῦ βιβλιοφίλου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Mühlbrecht*, Die Büchetlielhaberei am Ende des 19 Jh (2 Aufl. 1898).—*Bogeng*, Die grossen Bibliophilen (1922, 3 τόμοι). *Rouveyre*, Connaissances nécessaires à un bibiophile (10 τόμοι. Paris 1899).—*Cim, Alb.* Le livre (τόμοι 5. Paris).

Δ. Κ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

βιβλιόφιλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὀρθότερον ***φιλόβιβλος***· ὁ καθ' ὑπερβολὴν ἀγαπῶν τὰ βιβλία, ὁ συλλέγων βιβλία, ἰδίᾳ πολύτιμα, σπάνια.—Ἀφηρ. οὐσ. ***βιβλιοφιλία***.

βιβλιοφοβία (ἡ)· ὁ ἀπὸ τῶν βιβλίων φόβος, τὸ ἀποφεύγειν τὴν χρῆσιν τῶν βιβλίων.

βιβλιοφόρος (ὁ)· θύλακος βιβλίων, ἄλλως *βιβλιοφυλάκιον*, κοιν. *σάκκα*.

βιβλιοφυλάκιον (τό)· βλ. βιβλιοφόρος.

βιβλιοφύλαξ (ὁ)· ὁ ὑπάλληλος, εἰς ὃν ἔχει ἀνατεθῇ ἡ φύλαξις καὶ συντήρησις μιᾶς βιβλιοθήκης.

Τὴν λέξιν ταύτην εὑρίσκομεν κατὰ πρῶτον χρησιμοποιουμένην ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Πτολεμαίων, πάπυρος δὲ αἰγυπτιακὸς εὑρεθεὶς ἀνέγραφε ταύτην δηλοῦσαν τὸν φυλάσσοντα τὰ βιβλία τῆς διοικήσεως ἢ τὰ κτηματολόγια τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εἰς τοὺς δημοσίους τούτους ὑπαλλήλους πλὴν τῶν διοικητικῶν τούτων βιβλίων ἀνετέθη κατόπιν καὶ ἡ φύλαξις τῶν λοιπῶν ὑπὸ τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας συγκεντρουμένων χειρογράφων. Σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἅμα τῇ ἱδρύσει τῶν πρώτων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθηκῶν ὁ τίτλος οὗτος τοῦ *βιβλιοφύλακος* ἐδόθη εἰς τοὺς ἐντεταλμένους τὴν ἐπιμέλειαν καὶ συντήρησιν αὐτῶν, διὰ τὸ ὑπούργημα δὲ τοῦτο ἐξελέγοντο ἄνδρες ἐξέχοντες ἐν τοῖς γράμμασι καὶ τῇ παιδείᾳ. Οὕτω πρῶτος βιβλιοφύλαξ τῆς πλουσίας Ἀλεξανδρινῆς βιβλιοθήκης ὑπῆρξε *Δημήτριος ὁ Φαληρεύς* καὶ διάδοχοι τούτου ἐγένοντο ὁ *Ζηνόδοτος*, ὁ *Ἐρατοσθένης*, ὁ *Ἀπολλώνιος* κλπ. Εἰς τὴν Ρώμην οἱ ἐντεταλμένοι τὴν φύλαξιν καὶ συντήρησιν τῶν βιβλιοθηκῶν καλούμενοι *βιβλιοθηκάριοι* (bibliothecarii) ἦσαν δοῦλοι ἢ ἀπελεύθεροι ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἀντιγραφέων (literarii), ἄνδρες ὅμως ἐξέχοντες καὶ διακρινόμενοι ἐπὶ μορφώσει καὶ παιδείᾳ. Κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὅτε τὰ βιβλία εὗρον καταφύγιον εἰς τὰ μοναστήρια, πολλαὶ βιβλιοθῆκαι ἱδρυθεῖσαι ἐντὸς αὐτῶν εἶχον ὡς βιβλιοφύλακας μοναχούς, οἱ ὁποῖοι ἠσχολοῦντο καὶ εἰς τὴν ἀντιγραφὴν τῶν χειρογράφων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναγεννήσεως, τὸν τίτλον καὶ τὴν θέσιν τοῦ βιβλιοφύλακος παρά τε ταῖς ἰδιωτικαῖς καὶ δημοσίαις βιβλιοθήκαις ἐλάμβανον ἄνδρες σοφοὶ καὶ μεγάλης μορφώσεως. Ὅταν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου αἱ βιβλιοθῆκαι ἐν Εὐρώπῃ ἤρχισαν νὰ ἐξελίσσωνται εἰς συστηματικὰ ἱδρύματα καὶ ἐπιστημονικὰ κέντρα λίαν ἐνδιαφέροντα, κατενοήθη ἡ ἀνάγκη, ὅπως τὸ ἐπάγγελμα τοῦ βιβλιοφύλακος ἀσκῆται ὑπ' ἀνδρῶν εἰδικῶν καὶ ἀφιερωμένων μετὰ ζήλου εἰς τὴν φύλαξιν, συντήρησιν καὶ τακτοποίησιν τῶν μικρῶν ἢ μεγάλων συλλογῶν βιβλίων. Σήμερον δὲ εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ Ἀμερικὴν ἔχουν ἱδρυθῆ καὶ σχολαὶ εἰς ἃς ἐκπαιδεύονται οἱ μέλλοντες νὰ καταλάβουν τὴν θέσιν τοῦ βιβλιοφύλακος καὶ σύνδεσμοι βιβλιοθηκαρίων ἔχουν συμπηχθῆ σκοποῦντες τὴν προαγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ τούτου εἰδικοῦ κλάδου. Τὰ ἀπαραίτητα προσόντα ἑνὸς βιβλιοφύλακος σήμερον εἶναι πλὴν τῆς γλωσσομαθείας καὶ τῆς εὐρείας ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως καὶ ὁ εἰδικὸς καταρτισμὸς εἰς τὴν βιβλιογραφίαν καὶ βιβλιοθηκονομίαν (βλ. τὰς λ.), ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν τάξιν, πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ ἡ προσήνεια καὶ εὐγένεια ἔναντι τοῦ κοινοῦ. Τὴν θέσιν τοῦ βιβλιοφύλακος, ἥτις εἶναι ἡ ἀνωτέρα βαθμίς, μετὰ τὴν τοῦ διευθυντοῦ, καταλαμβάνουν εἰς τὰς βιβλιοθήκας διὰ προαγωγῆς οἱ τῶν κατωτέρων βαθμῶν ἐπιστήμονες ὑπάλληλοι, κατόπιν ἐξετάσεων εἰς ὡρισμένα θέματα ἐπιστημονικὰ καὶ τεχνικά. Παρ' ἡμῖν ὁ τίτλος τοῦ βιβλιοφύλακος εἶναι νομοθετημένος διὰ τοὺς ἀνωτέρους ὑπαλλήλους τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τοὺς ἔχοντας βαθμὸν τμηματάρχου.

Δ. Κ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

βιβλιοχαρτοπωλεῖον (τό). Βιβλιοπωλεῖον ἅμα καὶ χαρτοπωλεῖον, κατάστημα ἔνθα πωλοῦνται βιβλία καὶ εἴδη γραφῆς.

βιβλιόψειρα· βλ. βιβλιοφάγος *[Ζῳολ.]*.

Βιβλίς, —*ίδος* (καὶ ***Βυβλίς***). Θυγάτηρ τοῦ Μιλήτου, ἐγγόνου τοῦ Μίνωος καὶ τῆς Τραγασίας, θυγατρὸς τῆς Κελαινοῦς ἢ τῆς Εἰδοθέας, θυγατρὸς Εὐρύτου τοῦ βασιλέως τῶν Καρῶν, κατ' ἄλλους δὲ τῆς Ἀρείας ἢ τῆς Κυανέης τῆς θυγατρὸς τοῦ Μαιάνδρου (*Ovid.* Met. 9 451). Ἐρωτικὴ σχέσις πρὸς τὸν ἀδελφὸν ***Καῦνον*** ἐπήνεγκεν εἰς αὐτὴν τὸν θάνατον. Κατὰ τὴν συνήθη παράδοσιν ἡ ἁμαρτωλὴ κλίσις προῆλθεν ἐκ τῆς Βιβλίδος. Ὅτε ὡμολόγησε τοῦτο ἡ ἰδία τῷ ἀδελφῷ αὐτῆς, ἔφυγεν οὗτος πλήρης ἀγανακτήσεως ἐκ τῆς χώρας καὶ ἵδρυσεν ἐν τῇ νοτίῳ Καρίᾳ τὴν πόλιν Καῦνον. Ἡ Βιβλὶς ὅμως, διαβιβρωσκομένη ὑπὸ διαρκοῦς ἐρωτικοῦ πάθους καὶ βασανιζομένη ὑπὸ τῆς σκέψεως, ὅτι ἐξηνάγκασεν εἰς φυγὴν ἐκ τῆς πατρίδος τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς, κρεμᾶται ἀπό τινος δρυός. Ἐκ τῶν δακρύων αὐτῆς προῆλθεν ἡ πηγὴ ἡ καλουμένη ***Βιβλίς***. Κατ' ἄλλους παρουσιάζεται ἄλλως ἡ αὐτὴ παράδοσις. Ἡ Βιβλίς, δηλαδή, ἐνῷ ἔμελλε νὰ ριφθῇ ἀπό τινος βράχου, συνεκρατήθη ὑπὸ φιλευσπλαγχνίας τῶν Νυμφῶν τοῦ ὄρους ἐκείνου καὶ μετεμορφώθη εἰς Ἀμαδρυάδα (ἡ πηγὴ ὀνομάζεται κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην: *Βιβλίδος δάκρυον*. Κατὰ τὸν Ὀβίδιον (Met. ἔ. ἀ.), ἡ Βιβλὶς πλανᾶται ἐν ἀλλοφροσύνῃ ἀνὰ τὴν γῆν, ζητοῦσα τὸν ἀδελφόν, ἕως οὗ ἐξηντλημένη καταπίπτει καὶ ἀναλυομένη εἰς δάκρυα μεταμορφοῦται εἰς πηγήν.

Ἀντίθετος πρὸς τὴν παράδοσιν ταύτην εἶναι ἄλλη, καθ' ἣν ὁ Καῦνος κατ' ἀρχὰς ἐξεκάη ὑπὸ ἔρωτος (*Καύνιος ἔρως*) πρὸς τὴν ἀδελφὴν καὶ ἐπειδὴ δὲν ὑπερνίκησε τὸν ἔρωτα τοῦτον, ἀπεμακρύνθη τοῦ πατρικοῦ οἴκου. Ἀλλὰ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ παραδόσει τίθησι τέρμα εἰς τὴν ζωὴν αὐτῆς ἡ Βιβλὶς καὶ πηγὴ προέρχεται ἀπὸ τῶν δακρύων αὐτῆς. («Ἐν δὲ τῇ Μιλησίᾳ πηγή τέ ἐστι Βιβλὶς καὶ ὅσα ἐς τῆς Βιβλίδος τὸν ἔρωτα ᾄδουσιν». *Παυσ.* 7. 5, 10.)

Ἀπὸ τῆς Βιβλίδος ὠνομάσθη πόλις ἐν Καρίᾳ *Βιβλὶς* καὶ ἐν Φοινίκῃ *Βίβλος* (κατὰ *Στέφ. Βυζάντ.* *Βύβλος*). Ὁ μῦθος σχετίζεται πρὸς τὴν λατρείαν τῆς Ἀφροδίτης περὶ τὴν Μίλητον καὶ συνεδέθη διὰ τῶν κρητικῶν ἀποικιῶν τῆς πόλεως ταύτης μετὰ τοῦ Μίνωος. Ἀλλὰ καὶ ἐν Μήλῳ ὑπῆρχε πόλις Βιβλίς, ἢ κατ' ἄλλους τοῦτο ἦτο τὸ παλαιὸν ὄνομα τῆς νήσου κατὰ τὰς φοινικικὰς μεταναστεύσεις.

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

βίβλος (ἡ), —*ου*· βιβλίον, σύγγραμμα: «σκοπήσωμεν τὰς βίβλους τῶν παλαιῶν, ἃς ἔγραψαν» (*Ἀριστοτέλ.*)· «βίβλοι Ἀριστοτελικαί,—Πλατωνικαί,—θεολογικαί,—ἱεραί»· || ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη ἐν συνόλῳ ὡς κατ' ἐξοχὴν βιβλίον διὰ τὴν μεγάλην αὐτῶν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸν πνευματικὸν βίον τοῦ ἔθνους.

—[ΒΙΒΛ.]· βλ. **Ἁγία Γραφή**.

—[ΑΡΧ.] Ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων *βίβλος*, ὁ φλοιὸς τοῦ αἰγυπτιακοῦ καλάμου, τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα πάπυρος (βλ. λ.). Τὸν φλοιὸν τοῦτον κατεργαζόμενοι καὶ συγκολλῶντες οἱ ἀρχαῖοι κατεσκεύαζον ἐξ αὐτοῦ τὰ φύλλα, ἅτινα ἐχρησιμοποίουν πρὸς γραφὴν καὶ ἅπερ ἑπομένως ἀπετέλεσαν τὰ *χειρόγραφα* τῆς ἀρχαιότητος. Τὰ ἐκ πολλῶν δὲ τοιούτων φύλλων ἀποτελούμενα χειρόγραφα ἐκλήθησαν *βιβλία*. Παρέμεινε δὲ ὁ πάπυρος ἡ προτιμωμένη πρὸς γραφὴν ὕλη οὐ μόνον κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἑλληνικοὺς χρόνους, ἀλλὰ καὶ καθ' ἅπασαν τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν καὶ ὅτε ἀκόμη ἐν Περγάμῳ, ἐπὶ Εὐμένους τοῦ Β', εἶχε πρὸς τοῦτο τελειοποιηθῆ ἡ κατεργασία τῶν δερμάτων, τῶν γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα *περγαμηναὶ* ἢ *περγαμηνά*. Ἐν ἀναγλύφοις βλέπομεν ἀρχαίους ἄνδρας καθημένους ἐπὶ λιθίνων ἑδωλίων καὶ κρατοῦντας ἀνὰ χεῖρας πρὸς ἀνάγνωσιν τὴν βίβλον τοῦ παπύρου, ἐν ᾗ περιείχετο ἡ πολύτιμος πνευματικὴ ὕλη τῶν χρόνων ἐκείνων, ὡς εἴρηται· ἐπίσης περιεσώθη τοιαύτη γραφὴ ἐκ τῆς καταστραφείσης Πομπηΐας.

Κ. Μ. ΜΕΚΙΟΣ

—[ΤΕΚΤ.] Τὸ ὄνομα *Βίβλος* φέρουσιν ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ τεκτονικῇ ἡ *Ἁγία Γραφή*, τὸ *Κοράνιον* καὶ πᾶν ἀντίστοιχον βιβλίον τῶν λοιπῶν θρησκειῶν. Γίνεται δὲ χρῆσις αὐτοῦ ὡς συμβόλου τῆς πρὸς τὸ θεῖον εὐλαβείας. Διὸ ἐπ' αὐτοῦ ὁρκίζονται οἱ τέκτονες συμφώνως τῇ θρησκείᾳ, ἣν ἕκαστος αὐτῶν ἔχει, ὅτι εἰς οὐδένα βέβηλον θὰ ἀνακοινώσωσί τι ἐκ τῶν ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ τεκτονικῇ συμβαινόντων. Ἡ βίβλος δὲν εἶναι δόγμα, ἀλλ' ἁπλοῦν σύμβολον κανονίζον τὴν πίστιν, δοκιμάζει δηλαδὴ τοὺς μέλλοντας νὰ γίνωσιν ἀποδεκτοί, ἂν πιστεύωσιν εἴς τι ἀνώτερον ὄν· καθόσον ὑλισταὶ καὶ ἄθεοι ἀποκρούονται ὑπὸ τῶν ἐλευθέρων τεκτόνων. Ἐσχάτως ὅμως τὸ γαλλικὸν δόγμα ἀφῄρεσεν ἀπὸ τοῦ τεκτονικοῦ βωμοῦ τὴν βίβλον, δι' ὃ καὶ οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ δόγμα τοῦτο δὲν θεωροῦνται ὡς ἀληθεῖς τέκτονες, καὶ μάλιστα αἱ τεκτονικαὶ ἀρχαὶ αἱ εἰς τὸ σύστημα τοῦτο ὑπαγόμεναι δὲν ἀναγνωρίζονται ὑπὸ τῶν ἄλλων, πιστευουσῶν ἀκραδάντως, ὅτι ἡ Βίβλος ἀνυψοῖ τὸν ἐλεύθερον τέκτονα ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν εἰς τὰ νοητὰ καὶ τὸν τελειοποιεῖ εἰς ἄκρον.

Δ. Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΔΙΠΛΩΜ.] Καλεῖται *Βίβλος* ἡ ἐκδιδομένη παρά τινος Πολιτείας συλλογὴ ἐπισήμων ἐγγράφων ἀναφερομένων εἰς τὰς ἐξωτερικὰς σχέσεις καὶ τὴν διαχείρισιν ἐξωτερικοῦ ἰδίως — σπανιώ-

Digitized by Google

τερον δὲ ἐσωτερικοῦ—τινος ζητήματος, ἅτινα ἔχουσι κατατεθῆ εἰς τὸ Κοινοβούλιον, ὅπως λάβῃ γνῶσιν λεπτομερῆ, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἡ λαϊκὴ ἀντιπροσωπεία τῆς γενομένης παρὰ τῆς ἐν ἀρχῇ Κυβερνήσεως ἢ τοῦ ἐν τῇ ἀρχῇ διατελέσαντος Ὑπουργείου, διαχειρίσεως τοῦ τοιούτου ζητήματος. Ἡ συλλογὴ τῶν τοιούτων ἐγγράφων διακρίνεται συνήθως ἐκ τοῦ χρώματος τοῦ ἐξωφύλλου ταύτης, ἑκάστου Κράτους ἔχοντος καθιερώσει ἴδιον χρῶμα ἐξωφύλλου, ὑφ' ὃ ἐμφανίζεται ἡ τοιαύτη συλλογή. Ἐν τούτοις τυγχάνουσι πολλαὶ ἐξαιρέσεις, καθ' ἃς εἰς πλείονα τοῦ ἑνὸς Κράτη αἱ ἐκδιδόμεναι βίβλοι χαρακτηρίζονται διὰ τοῦ αὐτοῦ δηλωτικοῦ χρώματος τοῦ ἐξωφύλλου, ὥστε ἡ παράλειψις τῆς προσθήκης καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ δεδομένου Κράτους εὐκόλως προκαλεῖ σύγχυσιν μεταξὺ τούτων· οὕτω ἔχομεν τὴν *λευκὴν ἑλληνικὴν* βίβλον, ἐνῷ λευκὴ εἶναι καὶ ἡ *γερμανικὴ* βίβλος, ἐπίσης δὲ λευκὴ καὶ ἡ *πορτογαλλική*· *ἐρυθρὰ* εἶναι ἡ *τουρκικὴ* βίβλος· ἀλλὰ καὶ ἐρυθρὰ ἐπίσης ἡ τῶν *Ἡνωμένων Πολιτειῶν*, ἡ *ἱσπανική*, καὶ ἡ *αὐστριακή*· ἐπίσης ἔχομεν τὴν *κυανῆν ἀγγλικὴν* βίβλον, ἐνῷ κυανῆ ἐπίσης εἶναι καὶ ἡ *σερβική*· ἐξ ἄλλου ἡ *κιτρίνη* γαλλικὴ βίβλος διακρίνεται τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ τῆς *πρασίνης* ἰταλικῆς βίβλου, ὡς καὶ τῆς βελγικῆς ἥτις εἶναι *τεφρά*.

Τὸ σύστημα τῆς ἐκδόσεως τοιούτων βίβλων ἐνεκαινίσθη ἐν πρώτοις παρὰ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, ἥτις ἐν ἔτει 1861 ἤρξατο ἐκδίδουσα τὰ Πρακτικὰ τῶν συζητήσεων τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων· σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου ὅμως ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια τῆς ἐκδόσεως τῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων ἑνὸς ἔτους εἰς ἰδιαίτερα τεύχη διανεμόμενα καὶ εἰς τὰς δύο Βουλάς· ἤδη δὲ διὰ περιοδικοῦ δελτίου γνωρίζονται ἑκάστοτε αἱ δημοσιευθεῖσαι κυαναῖ βίβλοι μετὰ τῶν ἰδιαιτέρων ἐπικεφαλίδων αὐτῶν, πρὸ πενταετίας δὲ περίπου εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ὀγκώδης κατάλογος τῶν δημοσιευθεισῶν κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα παρὰ τῆς Ἀγγλίας κυανῶν βίβλων.

Αἱ τοιαῦται ὅμως συλλογαὶ τῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων οὐδέποτε τυγχάνουσι πλήρεις, καθόσον οὐδέποτε, κατὰ κανόνα, περιλαμβάνονται ἐν αὐταῖς πάντα τὰ σχετικὰ ἔγγραφα διπλωματικοῦ τινος ζητήματος πρὸς πλήρη διαφώτισιν τῆς κοινῆς γνώμης ἐπ' αὐτοῦ· τὸ πολιτικὸν συμφέρον ἑκάστου Κράτους παρεμποδίζει τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν ν' ἀποκαλυφθῇ, οὕτω δέ πως παρατηρεῖται πολλάκις εἰς δύο ἢ περισσοτέρας βίβλους τῶν ἐξ ἴσου ἐνδιαφερομένων περὶ τοῦ αὐτοῦ διεθνοῦς ζητήματος Κρατῶν ἔγγραφα διαφωτίζοντα ἀπὸ τῆς ἰδίας ἑκάστου τούτων ἀπόψεως μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, πολλάκις δὲ τοιαῦτα ἐλλείπουσιν ἐντελῶς, οὐδὲ καὶ πόρρωθεν μνημονευόμενα ἐν τῇ ἑτέρᾳ τούτων, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ ἀντισυγκρούονται εἰς τρόπον συσκοτίζοντα τήν τε ἀλληλουχίαν τῶν γεγονότων καὶ τὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἀκολουθουμένης τακτικῆς, συνηθεστάτης ἄλλως τε, εἰς πάντα τὰ Κράτη δυσχεραίνεται τὰ μέγιστα καὶ ὁ ἐπιστήμων καὶ ὁ ἱστορικὸς τῆς αὔριον, λόγῳ τῶν συνεπείᾳ ταύτης ἐμφανιζομένων ἀντισυγκρουομένων πληροφοριῶν καὶ τῆς ἀδυναμίας, ἔστω καὶ δι' ἀντιπαραβολῆς τούτων, τῆς συμπληρώσεως τῶν προκυπτόντων κενῶν, καθόσον καὶ αὖθις πλεῖστα τοιαῦτα ἔγγραφα σκοπίμως παρελήφθησαν ἐκ τῆς δημοσιευθείσης βίβλου ἑνὸς ἑκάστου τῶν συνενδιαφερθέντων διὰ τὸ ζήτημα Κρατῶν, κατακείμενα ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀπρόσιτα δὲ ἂν μὴ παντὶ ἐνδιαφερομένῳ, τοὐλάχιστον εἰς τοὺς περισσοτέρους τούτων. Πάντως, κατὰ κοινῶς ἀναγνωρισμένους κανόνας ἐθιμοτυπίας ἡ δημοσίευσις τοιούτων συλλογῶν παρά τινος Κράτους ἐνεργεῖται — ἐφόσον διατελεῖ εἰς φιλικὰς μετὰ τοῦ ἑτέρου σχέσεις—τῇ συγκαταθέσει καὶ τῆς ἑτέρας ἢ καὶ τῶν ἄλλων ἐνδιαφερομένων Πολιτειῶν, πολλάκις δὲ ἀπὸ κοινοῦ αὗται προβαίνουσιν εἰς τὴν ἔκδοσιν τοιούτων βίβλων.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

—«**Βίβλος**». Δισεβδομαδιαία πολιτικὴ καὶ κωμικὴ ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τῆς 5 Σεπτεμβρίου μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1871. Ἕκαστον τῶν 17 ἐν ὅλῳ ἐκδοθέντων φύλλων αὐτῆς, ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου του, ἤλλαξε τὴν χροιὰν τοῦ χάρτου καὶ ἐκ τοῦ χρώματός του προσδιωρίζετο ἡ «Βίβλος» ὡς λευκή, κιτρίνη, κυανῆ, ἐρυθρὰ κλπ.

Δ. Π. Κ.

— **Βίβλος** ***Χρυσῆ***, ἢ ***Χρυσόβιβλος*** (Libro d'Oro). Οὕτως ἐκαλεῖτο τὸ βιβλίον ἐν τῷ ὁποίῳ ἦσαν ἐγγεγραμμέναι αἱ εὐγενεῖς οἰκογένειαι τοῦ τόπου, καὶ ὅπερ ἐτηρεῖτο ἐν πολλαῖς πολιτείαις τῆς τότε διεσπασμένης καὶ νῦν ἑνιαίας μεγάλης ἰταλικῆς χώρας, ἰδίᾳ δὲ ἐν τῇ περιωνύμῳ Ἑνετικῇ Δημοκρατίᾳ ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Εἰς τὴν Χρυσῆν Βίβλον τῆς Ἑνετίας ἀνεγράφοντο αἱ ἀριστοκρατικαὶ οἰκογένειαι, αἵτινες μετεῖχον τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου· δυνάμει δὲ τῆς ἐγγραφῆς ταύτης οἱ εἰς αὐτὰς ἀνήκοντες καθίσταντο μέλη τοῦ εἰρημένου Συμβουλίου ἀπὸ τοῦ 25ου ἔτους τῆς ἡλικίας των. Τὴν Χρυσῆν Βίβλον τῆς Βενετίας παρέδοσαν εἰς τὸ πῦρ τὰ γαλλικὰ ἐπαναστατικὰ στρατεύματα ἐν ἔτει 1797, ὅτε κατέλαβον τὴν πόλιν.

Τὸ σύστημα τῆς εἰς Χρυσᾶς Βίβλους ἐγγραφῆς τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν εἶχον εἰσαγάγει οἱ Ἑνετοὶ καὶ εἰς τὰς ὑπ' αὐτῶν κατακτηθείσας Ἰονίους νήσους (Ἑπτάνησον).

Ἡ Χρυσῆ Βίβλος τῆς Κερκύρας. Τὸ ἱστορικὸν ταύτης ἔχει ὡς ἑξῆς: Ἐν ἔτει 1537, μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Τούρκων καὶ τὴν σφαγὴν πολλῶν κατοίκων τῆς νήσου, ὁ ἀριθμὸς τῶν ζώντων εὐγενῶν νέων εἶχεν ἐπὶ τοσοῦτον ἐλαττωθῆ, ὥστε αἱ συνεδρίαι τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου κατέστησαν σχεδὸν ἀδύνατοι ἐλλείψει μελῶν· ὅθεν, πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν, ἅτινα κατέλιπεν ὁ πόλεμος, ἡ Ἑνετικὴ κυβέρνησις ἀπεφάσισε ν' ἀπονείμῃ τίτλον εὐγενείας εἰς ἀριθμόν τινα οἰκογενειῶν ἀστῶν. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἀπεφασίσθη ἐν ἔτει 1572 ἡ τήρησις βιβλίου εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἐνεγράφοντο ἅπαντες οἱ εὐγενεῖς τοῦ ἔτους ἐκείνου καὶ ὅπερ θὰ ἐπεθεωρεῖτο, θὰ ὑπεγράφετο καὶ θὰ ἐσφραγίζετο ὑπὸ τῶν Ἑνετικῶν ἀρχῶν τῆς νήσου, ἵνα μὴ προστεθῇ τυχὸν ἐν τῷ μέλλοντι ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου καὶ ἕτερόν τι ὄνομα εἰς τὰ τῶν μελῶν τῶν οἰκογενειῶν, εἰς ἃς ἀπενέμετο τότε ὁ τίτλος τῆς εὐγενείας. Τὸ βιβλίον τοῦτο, συσταθὲν διὰ Διατάγματος, ἔλαβε τὸ ὄνομα «Libro d'Oro» (*Χρυσῆ Βίβλος*), διεφυλάχθη δὲ ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Κερκύρας ἀπὸ τοῦ 1572 μέχρι τοῦ 1797, ἤτοι ἐπὶ 225 ἔτη καὶ καθ' ἅπαν τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα τὰ ἄρρενα μέλη τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν ἢ τῶν διαδοχικῶς ἐξευγενισθεισῶν ἦσαν ἐγγεγραμμένα εἰς αὐτὸ μετὰ τῆς ἀκριβοῦς χρονολογίας τῆς γεννήσεως ἑκάστου, τοῦ πατρός του καὶ τοῦ πάππου του καὶ τῆς συζύγου του, ἂν ἦτο ἔγγαμος. Σὺν τῷ χρόνῳ αἱ περὶ ὧν πρόκειται οἰκογένειαι διῃρέθησαν εἰς κεχωρισμένους ἀπ' ἀλλήλων κλάδους ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς *ἐνορίας (Contrada)*, εἰς ἣν ἑκάστη ἀνῆκε, καὶ τοῦ ἔτους καθ' ἣν ἔτυχε τοῦ τίτλου τῆς εὐγενείας. Τῷ 1797 ὁ Ναπολέων Α' κατέλαβεν, ὡς προείρηται, τὴν Ἑνετίαν καὶ οὕτως ἡ ἀρχαία καὶ ἔνδοξος δημοκρατία ἔπαυσεν ὑπάρχουσα.

Ὁ Εὐγένειος Μπωαρναὶ ἀφίκετο εἰς Κέρκυραν μετὰ μιᾶς γαλλικῆς μεραρχίας ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Δονζελότον (Donzelot), ἥτις κατέλαβε τὰς Ἰονίους νήσους τῇ 28ῃ Ἰουνίου 1797. Κατηργήθη τότε ἡ ἰόνιος ἀριστοκρατία, τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας (arbre de la Liberté) ἐφυτεύθη ἐν μέσῳ τῆς Σπιανάδας τῆς Κερκύρας τῇ 5ῃ Ἰουλίου 1797 καὶ ἡ Χρυσῆ Βίβλος τῆς νήσου, ἀφοῦ ἐσύρθη διὰ τοῦ ἄκρου ταινίας τινὸς εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως ὑπὸ τὰς ἀγρίας κραυγὰς τοῦ ὄχλου, ἐκάη πανηγυρικῶς παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ῥηθέντος δένδρου τῆς ἐλευθερίας. Ἀλλὰ τῇ 20ῇ Νοεμβρίου 1798 ἀφικνεῖτο εἰς τὰ ὕδατα τῆς Κερκύρας ὁ ῥωσοτουρκικὸς στόλος καὶ ἐπελαμβάνετο τῆς πολιορκίας τῆς νήσου, τῇ δὲ 20ῇ Φεβρουαρίου 1799 καθίστατο κύριος αὐτῆς καὶ ἐφυλάκιζεν ἅπασαν τὴν ἐν ταύτῃ γαλλικὴν φρουράν. Οἱ εὐγενεῖς, 83 τὸν ἀριθμόν, ἤτοι ἀνὰ εἷς δι' ἑκάστην οἰκογένειαν, συνεκλήθησαν διὰ προκηρύξεως τῆς 10ης Μαΐου 1799, ἐκδοθείσης ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου τοῦ ῥωσικοῦ στρατοῦ Κερκύρας συνταγματάρχου Σκιρώφ, ἵνα προβῶσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοπικῆς κυβερνήσεως ἐξ μελῶν, ἁπάντων εὐγενῶν, ἥτις ἔλαβε τὸ ὄνομα «Deputatione». Ὁ ἱστορικὸς *Μαυρογιάννης* λέγει ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ τὰ ἑξῆς· «αἱ ἀρχαὶ τῶν διακρίσεων μεταξὺ πολιτῶν ἐπανήρχοντο πανίσχυροι ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν δύο συμμάχων, ἡ ἀποτεφρωθεῖσα Χρυσῆ Βίβλος συνετάσσετο ἐκ νέου καὶ ὡς ὁ μυθικὸς Φοῖνιξ ἀνεγεννᾶτο ἀληθῶς ἐκ τῆς τέφρας αὐτῆς».

Ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Κερκύρας ὑπάρχει βιβλίον διὰ χειρὸς γεγραμμένον, συνταχθὲν μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἐν τῇ νήσῳ ἐνετικῆς κυριαρχίας, ἐμπεριέχον λεπτομερῆ κατάλογον εὐγενῶν οἰκογενειῶν· δυστυχῶς ὅμως δὲν ὑπάρχει αὐθεντικὸς καὶ ἐπίσημος κατάλογος πασῶν τῶν ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐνετικῆς κυριαρχίας λαβουσῶν δίπλωμα εὐγενείας οἰκογενειῶν. καὶ πρὸ ταύτης καὶ μέχρι τῆς καταλύσεώς της. Ἀλλ' εὐτυχῶς ὁ *Ἀνδρέας Μάρμορας*, ὅστις ἔγραφε τῷ 1672, ὅτε ὑπῆρχεν ἡ παλαιὰ Χρυσῆ Βίβλος, ἣν ἠδύνατο εὐκόλως νὰ συμβουλευθῇ, παρέχει εἰς ἡμᾶς ἐν τῇ ἀνωτέρω ὑπὸ τὸν τίτλον «Storia di Corfu» (Ἱστορία τῆς Κερκύρας) συγγραφῇ του τοιοῦτον ἀκριβῆ καὶ λεπτομερῆ κατάλογον.

Ἡ Χρυσῆ Βίβλος τῆς Κεφαλληνίας. Ἐν Κεφαλληνίᾳ ἡ πρώτη ἐπίσημος Χρυσῆ Βίβλος συνετάγη, διαταγῇ τῶν Ἑνετῶν, ἐν ἔτει 1604 καὶ ἐνεγράφησαν εἰς αὐτὴν ἅπασαι αἱ μέχρι τῆς 1ης Ἰουλίου τοῦ ἔτους ἐκείνου τυχοῦσαι τίτλου εὐγενείας οἰκογένειαι.

Τῷ 1751 συνετάγη νέα Χρυσῆ Βίβλος ὑπὸ τοῦ Πρεββεδούρου (Provveditor) στρατηγοῦ Φραγκίσκου Βιποῦρι, ἔτι πληρεστέρα. Τῷ 1797, καταληφθείσης καὶ τῆς νήσου ταύτης ὑπὸ τῶν ἐπαναστατικῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, ἐπυρπολήθη ἡ Χρυσῆ Βίβλος παρ' αὐτῶν, καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν Κερκύρᾳ. Ἀλλὰ τῷ 1798 ἀφικομένου τοῦ ῥωσοτουρκικοῦ στόλου καὶ εἰς τὰ ὕδατα τῆς Κεφαλληνίας καὶ καταλαβόντος μετὰ βραχεῖαν πολιορκίαν καὶ τὴν νῆσον ταύτην, φυλακίσαντος δὲ τὴν ἐν αὐτῇ γαλλικὴν φρουράν, συνέστη ἐκ νέου τὸ Συμβούλιον τῶν Εὐγενῶν καὶ ὁ πρόεδρος αὐτοῦ *Χωραφᾶς* ἔδωκε διαταγὴν εἰς τὸν ἀρχιγραμματέα τῆς κοινότητος *Π. Λοβέρδον*, γνωστὸν ἱστορικόν, νὰ συντάξῃ νέαν Χρυσῆν Βίβλον ἀντὶ τῆς ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Ἀργοστολίου καείσης ὑπὸ τῶν Γάλλων. Τῷ 1807, καταληφθεισῶν τῶν Ἰονίων καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν Γάλλων δυνάμει τῆς ἐν Τίλσιτ συνθήκης καὶ ἀποβιβασθεισῶν καὶ εἰς Κεφαλληνίαν στρατιωτικῶν δυνάμεων ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Καίσαρα Βερθιὲ (Berthier), ἡ Χρυσῆ Βίβλος καὶ ἐν αὐτῇ καὶ ἐν Κερκύρᾳ καὶ Ζακύνθῳ, ὡς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν, ἔτυχε σεβασμοῦ παρὰ τῆς νέας γαλλικῆς κατοχῆς, διότι καὶ ἐν Γαλλίᾳ δὲν ὑπῆρχε πλέον δημοκρατία, ἀλλ' αὐτοκρατορία. Ἡ τρίτη αὕτη Βίβλος τῆς Κεφαλληνίας στερεῖται τελειότητος καὶ αὐθεντικότητος· εὑρίσκομεν ὅμως πλήρη κατάλογον τῶν εὐγενῶν τῶν προμνημονευθεισῶν παλαιοτέρων Χρυσῶν Βίβλων τῆς νήσου παρὰ τῷ *Π. Χιώτῃ* («Ἀρχοντολόγιον Κεφαλληνίας»).

Ἡ Χρυσῆ Βίβλος τῆς Ζακύνθου. Αὕτη ἐχρονολογεῖτο ἀπὸ τοῦ 1483, συνταχθεῖσα, διαταγῇ τῶν Ἑνετῶν, ἓν ἔτος μετὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν κατάληψιν τῆς νήσου. Ὁ κατάλογος τῆς Βίβλου ταύτης ἐμπεριέχει τὰς ἀπὸ τοῦ 1483 μέχρι τοῦ 1683 εὐγενεῖς οἰκογενείας τῆς Ζακύνθου. Τῷ 1683, αὐξηθέντος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Συμβούλων, ἡ ἐνετικὴ κυβέρνησις διέταξεν ἀναθεώρησιν τῆς Χρυσῆς ταύτης Βίβλου καὶ ἐγένετο τότε ἀνασύνταξις αὐτῆς. Πρὸ ταύτης ὅμως εἶχεν ἐκδοθῆ ἐν ἔτει 1618 (8 Ὀκτωβρίου) διάταγμα ἀποκλεῖον τὰ νόθα τέκνα τῶν εὐγενῶν τοῦ δικαιώματος νὰ παρακάθωνται ἐν τῷ Μεγάλῳ Συμβουλίῳ. Τῷ 1797, ἀποβιβασθέντων καὶ εἰς Ζάκυνθον τῶν Γάλλων, ἡ Χρυσῆ Βίβλος ἐκάη πανηγυρικῶς ἐν μέσῃ πλατείᾳ τῆς πόλεως Ζακύνθου. Τῷ 1798, ἀποβιβασθεισῶν εἰς τὴν νῆσον ῥωσικῶν ναυτικῶν δυνάμεων ὑπὸ τὸν ναύαρχον Οὐζακώφ, ἐγένετο παλινόρθωσις τῆς εὐγενείας καὶ συνετάγη διαταγῇ αὐτοῦ νέα Χρυσῆ Βίβλος, ἀλλ' οὐχὶ πλήρης, ὡς αἱ πρὸ αὐτῆς. Τῷ 1807 (14 Σεπτεμβρίου) ἡ νῆσος ἀνακατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων, δυνάμει τῆς ἐν Τίλσιτ συνθήκης ὡς προείρηται, ἀλλ' ἡ νέα γαλλικὴ κατοχὴ ἐσεβάσθη πλήρως τήν τε ἀριστοκρατίαν καὶ τὴν Χρυσῆν Βίβλον δι' οὓς λόγους ἀνωτέρω ἐξέθηκα. Τέλος τῷ 1809 (19 Σεπτεμβρίου) ἡ νῆσος περιῆλθε μετὰ τῶν λοιπῶν ἰονίων νήσων εἰς τοὺς Ἄγγλους, προβάντας πανηγυρικῶς ἐν ἁπάσαις εἰς παλινόρθωσιν τοῦ Συμβουλίου τῶν Εὐγενῶν καὶ τῶν τίτλων αὐτῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Eugène Rizo Rangabé*, «Libre d'Or de la Noblesse Jonienne», vol. I (Corfou), 1925· vol. II (Céphalonie), 1926· vol. III (Zante), 1927, Athènes, μετὰ τῶν σπουδαιοτάτων ἐν αὐτῷ παραπομπῶν καὶ ἰδίως εἰς *Μάρμοραν (Storia di Corfu)*, *Δούντζην* (Etat politique des Iles Joniennes) καὶ *Π. Χιώτην* (Ἱστορ. Ἀπομνημονεύματα Ζακύνθου)· ἐπίσης βλ. ἰδιαιτέρως *Ν. Τ. Βούλγαρι* «Τὸ ἀρχειοφυλακεῖον Κερκύρας», Ἀθῆναι 1880 καὶ *Π. Χιώτου* 1) «Ἀρχοντολόγιον Κεφαλληνίας»· 2) «Ἱστορ. Ἀπομνημονεύματα Ἑπτανήσου» 3) « Ἱστορία Ἰονίου Κράτους ἀπὸ συστάσεως αὐτοῦ μέχρις ἑνώσεως».

Κ. Μ. ΜΕΚΙΟΣ

βίβλος (ἡ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται τὸ ἐσωτερικὸν στρῶμα τοῦ φλοιοῦ τοῦ κορμοῦ τῶν δένδρων, ἀποτελεῖται δὲ καὶ αὐτὸ ἐξ ἀλληλεπαλλήλων λεπτοτάτων στρωμάτων. Ἡ βίβλος περιλαμβάνει τὰ νεωστὶ σχηματιζόμενα στρώματα, δηλαδὴ ἐκεῖνα εἰς ἃ ἡ ζωὴ ἐμφανίζεται ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ἐνεργείᾳ. Ἐφ' ὅσον κατ' ἔτος σχηματίζονται νέα στρώματα, ἡ βίβλος ὠθεῖται πρὸς τὰ ἔξω. Αἱ λεπίδες ἢ τὰ μικροσκοπικὰ φυλλάρια ἐπιτίθενται ἐπ' ἀλλήλων ἀκριβῶς ὅπως αἱ σελίδες βιβλίου. Ἡ βίβλος σχηματίζεται ἐκ τοῦ *παρεγχύματος* καὶ τῶν *ἠθμοειδῶν σωλήνων* ἢ *ἰνῶν*. Ὅταν ἡ σύστασις τοῦ παρεγχύματος καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ τῶν ἠθμοειδῶν ἰνῶν εἶναι τρυφερά, τότε ἡ βίβλος ὀνομάζεται *μαλακή*, ὅταν ὅμως τὸ παρέγχυμα καὶ αἱ ἶνες εἶναι ἁδρότεραι, ἡ βίβλος ὀνομάζεται *σκληρά*.

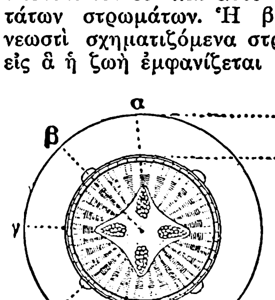

Διάγραμμα βίβλου.

[1=βιβλικαὶ ἶνες· β=μυελοῦχοι ἀκτῖνες· γ=βίβλος. δ=ξύλον· ε = φυτικὸς χυμός· ζ=κεντρικὸς κύλινδρος. η=φλοιός.]

Τὸ παρέγχυμα ἀποτελεῖται ἀπὸ ἴδια κύτταρα καὶ ἀπὸ μυελούχους ἀκτῖνας. Τὰ κύτταρα τοῦ παρεγχύματος γενικῶς εἶναι ἐπιμήκη κατὰ τὸν ἰδανικὸν ἄξονά των καὶ σχηματίζουσι κανονικὰς λωρίδας μεταξὺ τῶν μυελούχων ἀκτίνων, ὅπως εἰς τὴν *σημύδαν τὴν λευκήν*, τὸ *σόφορον τὸ ἰαπωνικὸν* καὶ ἄλλα φυτά, ἢ εἶναι μεμονωμέναι κατὰ μικρὰς δέσμας ὅπως εἰς τὴν *φηγὸν* (ὀξυὰ) καὶ ἄλλα. Ἐνίοτε τὸ βιβλικὸν παρέγχυμα παχύνεται· ἐφ' ὅσον προχωρεῖ ἡ ἡλικία τοῦ δένδρου, ὁπότε συγχρόνως καὶ σκληρύνεται καὶ καλεῖται *σκληρέγχυμα*. Αἱ ἠθμοειδεῖς ἶνες ἢ *κιγκλιδοειδῆ κύτταρα* ἀποτελοῦν πάντοτε τὸ βασικὸν τμῆμα τῆς βίβλου, εἶναι κύτταρα τοποθετημένα κατὰ σειρὰν καὶ συγκοινωνοῦν μεταξύ των διὰ μικρο-

Digitized by Google

τάτων ὀπῶν, αἵτινες κλείονται κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ διανοίγονται κατὰ τὴν ἄνοιξιν, καὶ ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπαναβλαστήσεως. Ἡ διάταξις τῶν ἠθμοειδῶν ἰνῶν εἶναι διάφορος, ἀναλόγως τῆς διατάξεως τῶν βιβλικῶν τοιούτων, ἥτις πάντοτε σχεδὸν εἶναι ἐγκάρσιος. Εἰς τὸν στρύχνον ἡ βίβλος σχηματίζει μεσοξυλώδεις δέσμας. Αἱ *βιβλικαὶ ἶνες* εἶναι ἀτρακτοειδῆ νημάτια, κυτταρώδους συστάσεως, ὅπως ἀκριβῶς καὶ αἱ *ἠθμοειδεῖς ἶνες*. Οἱασδήποτε μορφῆς καὶ ἂν εἶναι ἡ βίβλος, ἡ βιομηχανία χρησιμοποιεῖ τὰς φυσικὰς ἰδιότητας τῶν βιβλικῶν ἰνῶν τοῦ *λίνου*, τῆς *καννάβεως* κ.τ.λ. Δ. Ν. Π.

Βίβλος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος, καλούμενον καὶ *Τρίποδες*. Κάτ. (1928) 888. Κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου *Καβούρι*, τμῆμα δὲ τοῦ χωρίου φέρει τὴν εἰδικὴν ὀνομασίαν *Μπλουμᾶς*. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει κυρίως γεώμηλα (500.000 ὀκ.), κριθὴν (300.000 ὀκ.) καὶ καπνὸν (50.000 ὀκ.). Μετὰ τῆς πόλεως Νάξου συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 9). Δ. Ε. Μ.

—**Βίβλου**, *τέως δῆμος*—. Εἷς ἐκ τῶν δήμων τῶν ἀπαρτιζόντων, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Νόμου ΔΝΖ', τὴν ἐπαρχίαν Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Εἶχε περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Ἀγερσανῶν, Βίβλου, Γαλανάδου, Γλυνάδου, Ἐγκαρῶν, Μελάνων, Ποταμιᾶς* καὶ *Σαγκρίου*. Δ. Ε. Μ.

βίβον (τὸ) (Vibum) *[Βοτ]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυγονιιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος φυόμενον εἰς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

Βιβὸν (Vivonne), ***Βίκτωρ ντὲ Ροσεσουάρ, κόμις***—. Γάλλος στρατάρχης (1636—1688), ἀδελφὸς τῆς περιφήμου εὐνοουμένης τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΔ' *Μοντεσπάν*, ἥτις μεγάλως συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάδειξιν αὐτοῦ. Διεκρίθη εἰς πολλὰς κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ὠνομάσθη στρατηγὸς τῶν γαλερῶν τῷ 1669, ὅτε ἔσπευσε νὰ προσφέρῃ τὴν ἀρωγήν του εἰς Κρήτην. Τῷ 1672 ἐτραυματίσθη ἐπικινδύνως κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ρήνου, τῷ δὲ 1675 ἀπεστάλη ὅπως καταστείλῃ τὴν ἐπαναστατήσασαν κατὰ τῶν Ἱσπανῶν Σικελίαν, ὅπου ὡς ἀμοιβὴν ἔλαβε τὴν στραταρχικὴν ῥάβδον. Ἂν καὶ ἦτο εἷς τῶν ἀρίστων στρατιωτικῶν διοικητῶν, ἐν τούτοις ἀνεκλήθη καὶ ἔλαβε τὴν θέσιν τοῦ πρώτου εὐπατρίδου ἐν τῇ αὐλῇ τῶν Βερσαλλιῶν. Ἔτερπε τὸν Λουδοβῖκον ΙΔ' διὰ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ εὐθυμίας, τῶν ἀφηγήσεων καὶ τῶν κομψῶν λογοπαιγνίων του, ἐθεωρεῖτο δὲ ὡς ἄνθρωπος ἄκρας εὐθυμίας καὶ ζωηροῦ πνεύματος, ἀλλ' ἦτο καὶ εἰς ἄκρον διεφθαρμένος. Συνεδέθη διὰ στενῆς φιλίας μετὰ τοῦ Μολιέρου καὶ τοῦ Μποαλῶ, εἰς αὐτὸν δὲ ὀφείλονται αἱ πρῶται δοθεῖσαι παραστάσεις τῶν ἔργων τοῦ Μολιέρου εἰς τὸ ἀνακτορικὸν θέατρον τῶν Βερσαλλιῶν. Θ. Β.

βιβοργία (ἡ) (Viborgia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ψυχοειδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει δενδρύλλια χαρακτηριζόμενα κυρίως ἐκ τοῦ διλοβώδους κάλυκός των, τῶν μονοδελφῶν στημόνων των καὶ τῆς πολυλόβου ᾠοθήκης των, ἥτις ἐπικάθηται ἐπὶ κυρτοῦ στύλου. Τὰ φυτὰ ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τὰ περισσότερα ἔχουσιν ἐμετικὰς καὶ καθαρτικὰς ἰδιότητας, τινὰ δὲ καλλιεργοῦνται καὶ ὡς κοσμητικά. Τὸ γνωστότερον εἶδος εἶναι *βιβοργία ἡ δενδροειδὴς* (Viborgia laburnus), ἥτις διακρίνεται διὰ τὸ σκληρὸν καὶ στερεὸν ξύλον της, ὅπερ χρησιμοποιοῦσιν οἱ λεπτουργοὶ καὶ παρομοιάζει πρὸς τὸ ξύλον τοῦ ἐβένου. Δ. Ν. Π.

Βιβόριο (Vivorio), ***Αὐγουστῖνος***. Ἰταλὸς μαθηματικὸς (1744—1822). Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν καὶ μαθηματικὰ καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τῶν Καλῶν Τεχνῶν, τῆς ἱστορίας καὶ τῆς γεωγραφίας εἰς τὴν Βερόναν. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Ἡ ἠθικὴ μόρφωσις», «Ἡ φυσικὴ μόρφωσις», «Πρώτη διανοητικὴ μόρφωσις», «Πραγματεία περὶ κυβικῶν καὶ διτετραγωνικῶν ἐξισώσεων», κτλ. Μ. Δ. Β.

Βίβος *[Γεωγρ.]*. Ἑλώδης περιοχὴ ἐκτάσεως 300 στρεμμάτων ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου *Λαρύμνης* τῆς ἐπαρχίας Λοκρίδος. Δ. Ε. Μ.

Βίβουλος (Bibulus), ***Λούκιος Καλπουρνῖνος***. Ρωμαῖος συγγραφεὺς καὶ πολιτικός, υἱὸς τοῦ *Μάρκου Καλπουρνίνου Βιβούλου*. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καίσαρος ἠκολούθησε τὸν Βροῦτον, ὅστις εἶχε συζευχθῆ τὴν χήραν μητέρα του. Μετὰ τὴν ἐν Φιλίπποις μάχην προσεταιρίσθη τὸν Ἀντώνιον καὶ διωρίσθη διοικητὴς τῆς Συρίας, ἔνθα καὶ ἀπέθανε τῷ 34 π.Χ. Ἔγραψε βίον τοῦ Βρούτου, ἐξ οὗ ἤντλησε πολλὰ ὁ Πλούταρχος. Α.

— **Βίβουλος** (Bibulus), ***Μᾶρκος Καλπουρνῖνος***. Ρωμαῖος πολιτικός. Ἐκλεγεὶς ὕπατος μετὰ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος καὶ ματαίως ἀγωνισθεὶς κατὰ τῆς φιλοδοξίας τοῦ συναδέλφου του ἀπεσύρθη εἰς τὰ ἴδια, ἀφήσας τὸν Καίσαρα νὰ κυβερνᾷ μόνος. Οἱ σύγχρονοί του εἰρωνευόμενοι αὐτὸν ἀπεκάλουν τὸ ἔτος τῆς ὑπατείας του «ἔτος τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Ἰουλίου». Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον μεταξὺ Πομπηΐου καὶ Καίσαρος συνετάχθη μὲ τὸν πρῶτον καὶ ἐγένετο ναύαρχος τοῦ στόλου του. Ἀπέθανε κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον. Α.

βιβουρνίνη (ἡ) ἢ *βιμπουρνίνη [Χημ.]*. Ρητινώδης ὕλη ἀπαντῶσα εἰς τὸν φλοιὸν τοῦ Viburnum prunifolium L., φυτοῦ ἀνήκοντος εἰς τὰ βορειαμερικανικὰ *αἰγοκληματώδη*. Σ. Γ.

βιβοῦρνον (τὸ) (Viburnum, γαλ. Viorne) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν *αἰγοκληματωδῶν* (Caprifoliaceae), περιλαμβάνον περὶ τὰ 120 εἴδη θάμνων ἢ δενδρυλλίων ἀειθαλῶν ἢ φυλλοβόλων, καλλιεργουμένων διὰ τὰ ἑλκυστικά των ἄνθη, τοὺς καρποὺς καὶ τὸ φύλλωμα. Ἐκ τῶν εἰδῶν τούτων καλλιεργοῦνται ἐν Ἑλλάδι πρὸς κόσμον: —1) *Βιβοῦρνον ἡ ψευδοδάφνη*. Εἶναι θάμνος, φυόμενος περὶ τὴν Μεσόγειον καὶ ἀναπτυσσόμενος εἰς ὕψος 2—3 μέτρων. Εἶναι ἀειθαλές. Τὰ φύλλα του εἶναι ᾠοειδῆ, ἀκέρυια, βαθέως πράσινα, στίλβοντα ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας καὶ τριχωτὰ ἐπὶ τῆς κάτω. Τὰ ἄνθη, ῥοδίζοντα ὡς ὀφθαλμοί, ἐμφανίζονται κατὰ κορύμβους ὡς λευκά, ἐλαφρῶς εὔοσμα κατὰ τὴν ἄνθησιν, ἡ ὁποία διαρκεῖ ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου μέχρι τοῦ Μαρτίου. Καρποὶ ᾠοειδεῖς, μέλανες, μᾶλλον ξηροί. Εἶναι ἀνθεκτικὸν εἰς τὸ μέτριον ψῦχος. Ἀποτελεῖ πολύτιμον θάμνον, πολλαπλασιαζόμενον διὰ σπόρων ἢ μοσχευμάτων.

Βιβοῦρνον ἡ ψευδοδάφνη.

—2) *Βιβοῦρνον τὸ εὐοσμότατον*. Εἶναι ἐπίσης ἀειθαλὴς θάμνος, ὑψούμενος μέχρι 3 μέτρων. Τὰ φύλλα του μεγάλα τὸ μέγεθος, ἐλλειπτικά, ὀλίγον ὀδοντωτά, ἔχουσιν ἐλαφρῶς πράσινον χρῶμα ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας καὶ ἀνοικτότερον ἐπὶ τῆς κάτω. Φέρει ἄνθη λευκά, εὐοσμότατα, ἐμφανιζόμενα κατὰ τὴν ἄνοιξιν. Οἱ καρποί του εἶναι ᾠοειδεῖς, χρώματος κατ' ἀρχὰς ἐρυθροῦ καὶ κατόπιν μέλανος. Κατάγεται ἐκ τῶν Ἰνδιῶν, νοτίου Κίνας καὶ Ἰαπωνίας. —3) *Βιβοῦρνον τὸ χιονανθές*. Εἶναι φυλλοβόλον καὶ καλλιεργεῖται διὰ τὰ λευκὰ ἢ ῥόδινα ἄνθη του, φερόμενα ἐν εἴδει σφαίρας καὶ ἐμφανιζόμενα κατὰ τὴν ἄνοιξιν. Ἀναπτύσσεται εἰς ὕψος 2—4 μέτρων. Τὰ φύλλα του εἶναι ὀδοντωτὰ καὶ ἀκανονίστως τρίλοβα. Τὰ ἄνθη διαδέχονται καρποὶ σφαιρικοί, ἐρυθροί, λίαν διακοσμητικοί, πλὴν τῆς ἀγόνου ποικιλίας (V. O. var. sterile). Πολλαπλασιάζεται διὰ μοσχευμάτων. —4) *Βιβοῦρνον ἡ λαυτάνα*. Εἶναι εὐρωπαϊκὸν φυτόν, ἀπαντώμενον ἀνὰ τὸν Παρνασσὸν καὶ Χελμὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *κληματσίδα*, πιθανῶς δὲ καὶ τὸ ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. ὡς *Θραύπαλος*. Ἀναπτύσσεται εἰς ὕψος 3—6 μέτρων. Τὰ φύλλα του εἶναι ᾠοειδῆ ἢ ἐπιμήκη, καρδιόσχημα παρὰ τὴν βάσιν. Ἄνθη φέρει κατὰ τὴν ἄνοιξιν λευκὰ κατὰ μεγάλους ἀκραίους κορύμβους. Οἱ ἀκολουθοῦντες ἐπιμήκεις καρποὶ εἶναι χρώματος ἐρυθροῦ, καταλήγοντος εἰς μέλαν. Πλὴν τῶν εἰδῶν τούτων ὑπάρχουσιν ἐν καλλιεργείᾳ ἀλλαχοῦ πλεῖστα ἄλλα ὡς π.χ.: V. Acerifolium, V. Alnifolium, V. budleifolium, V. betulifolium, V. Carlesii, V. Coriaceum, V. Davidii, V. dilatatum, V. Erosum, V. foetidum, V. Haryanum, V. Henryi, V. hupehense, V. Lentago, V. nudum, V. Ovalifolium, V. Phlebotrichum, V. prunifolium, V. pubescens, V. rhytidophyllum, V. rufidulum, V. Sieboldii, V. theiferum, V. tomentosum, V. utile, V. Veitchii.

Τὰ βιβοῦρνα πολλαπλασιάζονται διὰ σπόρων, μοσχευμάτων, καταβολάδων καὶ ἐμβολιασμοῦ ἐπὶ τοῦ V. Lautana καὶ V. opulus.

Π. Θ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

— *[Παλαιοφυτολ.]* Τὸ γένος τοῦτο ἐμφανίζεται διὰ λειψάνων (φύλλων, ἀνθέων καὶ καρπικῶν λιθοπυρήνων) εἰδῶν τινων, τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωικοῦ αἰῶνος ἐν Γροιλανδίᾳ καὶ βορείῳ Ἀμερικῇ. Πολυάριθμοι μορφαὶ φυτῶν τοῦ γένους τούτου εὑρίσκονται ἐπίσης ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωικοῦ αἰῶνος ἐν τῇ βορείῳ ἐπίσης Ἀμερικῇ. Τινὲς ἐκ τῶν μορφῶν τούτων παρουσιάζονται ἐπίσης ἀπολιθωμέναι καὶ εἰς τὰ ὁμήλικα στρώματα τῆς ἀρκτικῆς περιοχῆς. Ἐν Εὐρώπῃ ἐμφανίζονται ὀλίγαι ἀπολιθωμέναι μορφαὶ ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωικοῦ αἰῶνος εἰς Γαλλίαν καὶ Βέλγιον, περισσότεραι ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου εἰς Γερμανίαν, Γαλλίαν καὶ Ἑλβετίαν καὶ ἔτι πλείονες ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου εἰς Γαλλίαν. Κατὰ τὴν τεταρτογενῆ τέλος περίοδον τοῦ καινοζωικοῦ αἰῶνος ἐμφανίζεται ἐν νοτίῳ Εὐρώπῃ τὸ βιβοῦρνον *tinus L.* Γ. Κ. Γ.

Βίβρακτα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις γαλατική, πρωτεύουσα τῆς φυλῆς τῶν Αἰδούων, τῆς ὁποίας ἡ ἀκριβὴς θέσις διαμφισβητεῖται. Κατὰ τὴν πιθανωτέραν ἐκδοχὴν ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου Μπεβραί, ὅπου ἀνεκαλύφθησαν πολλαὶ γαλατικαὶ ἀρχαιότητες, μεταξὺ τοῦ Ἀρὰρ καὶ τοῦ Λιζὲ ἐν τῷ νομῷ τοῦ Σαύου καὶ Λείγηρος. Τὰ Βίβρακτα ἦσαν λίαν σημαντικὴ πόλις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, τοῦ Τακίτου, τοῦ Στράβωνος καὶ τοῦ Πτολεμαίου. Ἐνταῦθα ὁ Βενκιγγέτοριξ συνεκάλεσε τῷ 52 π. Χ. τὴν μεγάλην συνέλευσιν τῶν Γαλατῶν. Κ. Ι. Β.

Βίβρακτις *[Γεωγρ.]*. Παλαιὰ γαλατικὴ θεότης γνωστὴ ἐξ ἐπιγραφῆς ἀνευρεθείσης ἐν τῇ περὶ τὸ Λουξεμβοῦργον χώρᾳ. Ἡ αὐτὴ θεότης καὶ ἐν Autun παρὰ τὴν ἀρχαίαν Βίβρακτιν. Καὶ ἡ παλαιὰ πόλις *Βίβραξ* τῶν Ρήμων ἐν Βελγικῇ *(Caes.* Bel. Gal. 2, 6) προέρχεται ἐκ τῆς αὐτῆς ῥίζης. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βιβρώσκω· ἀόρ. *ἐβρώθην*, παθ. μετχ. *βεβρωμένος*, συνήθως σύνθετον *διαβιβρώσκω, καταβιβρώσκω*· ἐσθίω, τρώγω, δαπανῶ, καταναλίσκω.

Βίγα *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας πόλεως *Πηγαί*, κειμένη εἰς τὰς δυτικὰς ὑπωρείας τοῦ βουνοῦ Βαλὶκ Καγιᾶ καὶ παρὰ τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ τοῦ Χὰν-τσάϊ (Γρανικοῦ ποταμοῦ). Ἀπέχει τῆς Προποντίδος πρὸς βορρᾶν περὶ τὰ 20 χλμ., ὅπου εἶναι ἐκτισμένη ἡ Καρᾶ-Βίγα, ἐπίνειον τῆς Βίγας, δι' οὗ διενεργεῖται ἅπαν τὸ εἰσαγωγικὸν καὶ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς ὅλης κοιλάδος τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ καὶ τοῦ δυτικοῦ ἡμίσεος τῆς περιοχῆς τῆς Μανιάδος (τῆς περὶ τὸ *Γκιονέν*). Κάτοικοι περὶ τὰς 5 χιλ., ἐν οἷς καὶ πολλοὶ Κιρκάσιοι. Ἀποτελεῖ κόμβον σπουδαίων συγκοινωνιῶν, ἅτε συνδεομένη δι' ἁμαξιτῶν μετὰ τῆς Καρᾶ-Βίγας, ἐπὶ τῆς Προποντίδος, μετὰ τῆς Πανόρμου, μετὰ τοῦ Γκιονέν, μετὰ τῆς Μπάλιας, μετὰ τοῦ Βαϊραμὶτς-Ἐζενὲ τῆς κοιλάδος τοῦ Σκαμάνδρου (Μενδερὲ Τσάϊ) καὶ μετὰ τῶν Δαρδανελλίων (διὰ δύο ἁμαξιτῶν), ἀφ' ὧν ἀπέχει 70 χιλμ. Πιθανώτατα ἐν τῷ πεδίῳ, βορειότερον τῆς Βίγας, ἤτοι μεταξὺ ταύτης καὶ Καρᾶ-Βίγας, ἐγένετο ἡ μάχη παρὰ τὸν Γρανικὸν ποταμὸν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον καὶ τῶν Περσῶν ὑπὸ διαφόρους σατράπας (334 π.Χ.). Ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Γρανικοῦ (Χὰν-Τσάϊ) καλλιεργοῦνται τὰ σιτηρά, ἡ ἄμπελος, ὁ βάμβαξ, ἡ σηροτροφία καὶ εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ κτηνοτροφία καὶ τὸ ἐμπόριον τοῦ μαλλίου (τεφτίκι) καὶ τῶν δερμάτων. Ἥ τε Καρᾶ-Βίγα καὶ ἡ Βίγα ἀπετέλουν ὅρια τῆς ἀγγλικῆς ζώνης, ἣν οἱ Ἄγγλοι κατεῖχον στρατιωτικῶς, δυνάμει τῆς ἐν Μούδρῳ συνομολογηθείσης ὑπ' αὐτῶν ἀνακωχῆς (Ὀκτώβριος 1918) μετὰ τῶν Τούρκων, ἐκ τῆς ἀσιατικῆς περιοχῆς τοῦ Ἑλλησπόντου, καὶ ἣν ἐτήρησαν μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου 1922, ἤτοι μέχρι τῆς ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας ἀποχωρήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ὁπότε οἱ Ἄγγλοι περιωρίσθησαν μόνον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς πόλεως τῶν Δαρδανελλίων μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου 1923, ὅτε καὶ ἐξεκένωσαν αὐτὴν παντελῶς, κατόπιν τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης (23 Ἰουλίου 1923). Ν. Κ. Σ.

Βίγαλα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κεφαλληνίας ἐν τῇ περιοχῇ Σάμης ἀπὸ ἐτῶν ἐρημωθέν.

βιγανδία (ἡ) (Wigandia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροφυλλιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει πόας πολυετεῖς, χνοώδεις, μὲ μακρὰ φύλλα, ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Κυριώτερα εἴδη: *βιγανδία ἡ μακρόφυλλος* καὶ *βιγανδία ἡ καυστική*. Ἀμφότερα τὰ εἴδη πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς καὶ καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

Βιγανδία ἡ καυστική.
[Κλάδος ἀνθοφόρος. Α=καρπός.]

Βίγγε (Winge), ***Ἐμμανουὴλ-Φρειδερῖκος-Χάγμπαρθ***. Νορβηγὸς ἰατρὸς (1827—1894) καθηγητὴς ἀρχικῶς τῆς παθολογικῆς ἀνατομίας καὶ γενικῆς παθολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Χριστιανίας, βραδύτερον δὲ καὶ τῆς ἐσωτερικῆς παθολογίας. Δημοσιεύσεις αὐτοῦ περὶ παθολογικῆς ἀνατομίας καὶ ἰατρικῆς κλινικῆς περιλαμβάνονται εἰς τὰ περιοδικὰ τῆς χώρας του: «Norsk. Mag f. Laegev» (1864—72) καὶ «Klinisk Aarborg» (1884). Ο. Ρ.

Digitized by Google

—**Βίγγε** (Winge), ***Μάρτεν Ἔσκιλ.*** Σουηδὸς ζωγράφος (1825—1896). Διεκρίθη εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῶν ἀρχαίων θρύλων τῆς Σκανδιναβίας, τοὺς ὁποίους ἀπέδωκε μὲ τὴν χαρακτηρίζουσαν αὐτοὺς τραχύτητα. Ἁπλοῦς εἰς τὴν σύνθεσιν, μονότονος εἰς τὸ χρῶμα, τολμηρὸς εἰς τὸ σχέδιον ἐδημιούργησε πίνακας μεγαλοπρεποῦς τραγικότητος. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ἡ πάλη τοῦ Τὸρ πρὸς τοὺς γίγαντας» (1872, Στοκχόλμη), «Loke καὶ Sigyn» (1863, Ρώμη), «Ἡ ἄφιξις τοῦ Ἄζ», «Ἴγκεμποργκ καὶ Χγιάλμαρ» (1866, Μουσεῖον Γκαίτεμποργκ) καὶ «Κεφαλὴ γέροντος» (1862, Ἀθήναιον Ἔλσιγκφορς).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *P. Lespinasse*: La peinture suédoise contemporaine, Paris, 1928. Ι. Μ. Π.

Βιγγλὶ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Τουλιάτων* τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 67.

Βίγελα *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Πλατανιωτίσσης* τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐοήλιδος. Κάτ. (1928) 35. Λέγεται καὶ *Δίγελα*.

Βιγελοβία (ἡ) (Bigelowia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει εἴδη τινὰ ποώδη φυόμενα εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

Βίγιχ (Wijck), ***Θωμᾶς.*** Ὀλλανδὸς ζωγράφος (1616—1677). Εἰργάσθη ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Ἄαρλεμ. Μεταξὺ τῶν ἔργων του ἀναφέρομεν τὸν «Ἀλχημιστὴν» καὶ τὸν «Ἰταλικὸν λιμένα», εὑρισκόμενα εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Λειψίας. —Μ.

Βιγικλῆ, ***Μουσταφᾶ - πασᾶς.*** Διωρίσθη καπετὰν πασᾶς, ἤτοι ἀρχηγὸς τοῦ τουρκικοῦ στόλου τοῦ ἐπιχειροῦντος εἰς Κρήτην κατὰ τῶν Ἐνετῶν, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Ἀχμὲτ - πασᾶ φονευθέντος ἐν Σούδᾳ τὴν 28 Ἰουλίου 1649· πρὶν ἢ ὅμως ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν, στασιαστικά τινα κινήματα τοῦ ἐν Κρήτῃ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐπέβαλον τὴν ἀντικατάστασιν αὐτοῦ διὰ τοῦ *Χαϊδαραγαζαδὲ Μαχμοὺτ πασᾶ*. Ν. ΚΛΕ

Βιγιλάντιος. Πρεσβύτερος ἐν Ἀκυϊτανίᾳ περὶ τὸ 400, συγγραφεὺς ἀπολεσθέντων συγγραμμάτων, ἐν οἷς κατεφέρετο κατὰ τῆς ὑπερβολικῆς καὶ ὑπὸ ἐθνικὴν ἐπίδρασιν, κατ' αὐτόν, τιμῆς τῶν μαρτύρων καὶ τῶν λειψάνων αὐτῶν καὶ τῆς ἀσκήσεως. Κατ' αὐτοῦ ἔγραψε τὸ 406 ὁ λατῖνος ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς Ἱερώνυμος («Contra Vigilantium» ἐν *Migne* P. L. 23, 339—352). —Ω.

Βιγίλιος, *ἐπίσκοπος Θαψοῦντος* (ἐν Ἀφρικῇ). Ἤκμασε τὸ β' ἥμισυ τοῦ Ε' αἰῶνος. Εἶναι συγγραφεὺς διαφόρων συγγραμμάτων, ἐν οἷς τοῦ διαλόγου «Contra Arianos, Sabellianos et Photinianos» καὶ 5 βιβλίων κατὰ Εὐτυχοῦς *(Migne* P.L. τόμ. 62).

— **Βιγίλιος** (Vigilius), *πάπας Ρώμης* (537—555). Διεδέχθη τὸν πάπαν Σιλβέριον (536—537), τὸν ὁποῖον κατεβίβασε τοῦ θρόνου καὶ ἐξώρισε ἡ σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ Θεοδώρα, διὰ τὰ ἀντιμονοφυσιτικά του φρονήματα. Ὁ Βιγίλιος κατήγετο ἐκ ρωμαϊκῆς οἰκογενείας πατρικίων καί, διάκονος ἐν Ρώμῃ, ἐστάλη πιθανῶς ἐπὶ *Ἀγαπητοῦ Α'* πάπα Ρώμης ὡς ἀποκρισάριος τῆς ρωμαϊκῆς ἕδρας εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἀπέκτησε τὴν εὔνοιαν τῆς αὐτοκρατείρας, ὑποσχεθεὶς αὐτῇ, ὅτι ἂν ἀνήρχετο ἐπὶ τοῦ παπικοῦ θρόνου θὰ συνήργει μετ' αὐτῆς ὑπὲρ τοῦ μονοφυσιτισμοῦ καὶ κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου. Γενόμενος πάπας δὲν ἐτήρησε τὰς ὑποσχέσεις του. Κληθεὶς μάλιστα ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐξηναγκάσθη διὰ τοῦ Judicatum αὐτοῦ (548) νὰ κατακρίνῃ τὰς μονοφυσιτιζούσας διδασκαλίας. Οἱ Μονοφυσῖται ὅμως ἐν Ἀφρικῇ, ὑπὸ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Ρεπαράτου, ἀρχιεπισκόπου Καρχηδόνος, κατεφέροντο ἐναντίον του, διὸ ὁ Βιγίλιος ἐξέδωκε τὸ «Constitutum ad Imperatorem», ἐν ᾧ ἀπέκρουε τὰς μονοφυσιτιζούσας διδασκαλίας, ἀλλ' ἠρνεῖτο νὰ κατακρίνῃ ὀνομαστὶ τὰ πρόσωπα τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας, Θεοδωρήτου Κύρου καὶ Ἰβιτοῦ Ἐδέσσης, ἅτινα κατεκρίνοντο διὰ τῶν τριῶν καλουμένων κεφαλαίων. Ἀπειληθεὶς ὅμως δι' ἐξορίας καὶ φυλακίσεως ὑπέγραψε τὸ 554 τὰ πρακτικὰ τῆς Ε' οἰκουμενικῆς συνόδου ἐν Κων)πόλει τῷ 553, ἐν οἷς κατεκρίνοντο οἱ ἀρχηγέται τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ. Ἐπανερχόμενος εἰς Ρώμην ἀπέθανε κατὰ τὸ ταξίδιον, ἀσθενήσας εἰς Συρακούσας, τὴν 7ην Ἰουνίου τοῦ 555. Ἐπ' αὐτοῦ αἱ ἐπαρχίαι Ἀφρικῆς, Δαλματίας, Γαλλίας, ἄνω Ἰταλίας καὶ Ἰλλυρίας ἀπεσπάσθησαν τῆς Ρώμης ἐκκλησιαστικῶς ἐπὶ ἥμισυν αἰῶνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἰδίως *L. Duchesne*: «Vigile et Pelage» (ἐν Revue des questions historiques, 1884, σ. 369κ. ἑ.). —Ω.

— **Βιγίλιος,** *ἐπίσκοπος Τριδέντου*. Ἀπέθανεν ὡς μάρτυς τὸ 405. Ἔγραψε πρὸς Σιμπλικιανὸν εἰς ἔπαινον τῶν μαρτύρων καὶ ἐπιστολὴν περιέχουσαν τὰς παρὰ τοῖς βαρβάροις ἐνεργείας τῶν μαρτύρων πρὸς διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ *(Gennadius* De csript. eccl. κ. 37). —Ω.

Βιγιὸν (Villon), ***Φραγκῖσκος.*** Γάλλος ποιητὴς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, γεννηθεὶς κατὰ τὸ 1431. Ἐπώνυμον, πατρίς, χρόνος καὶ τόπος θανάτου, ὡς καὶ κατάταξις τῶν γεγονότων τῆς ζωῆς του δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστά. Πιθανώτατα ἐγεννήθη ἐν Ὠβὲρ (τῆς Ποντουά), ἥτις ὑπήγετο ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ οἰκονομικὴν διοίκησιν τῶν Παρισίων, διὰ τοῦτο ὁ ποιητὴς δύναται νὰ θεωρηθῇ κατ' οὐσίαν Παρισινός. Τὸ ἐπώνυμον Βιγιὸν ἀνήκει εἰς τὸν θεῖον ἢ ἁπλῶς προστάτην του μαῖτρ Γουλιέλμον ντὲ Βιγιόν, εὔπορον κανονικὸν ἱερέα τοῦ Ἁγίου Βενεδίκτου-Λὲ-Λιπετουρνὲ (παρὰ τὴν Σορβόννην). Τὸ αὐθεντικώτερον πατρικόν του ἐπώνυμον εἶναι *ντὲ Λὸζ* (des Loges), ὑπ' ἄλλων δὲ τῷ ἀποδίδεται καὶ τὸ τοῦ *Μονκορμπιὲ* (Montcorbier) καὶ *Κορμπιουὲγ* (Corbueil). Ἀμφιβολίαι ὑπάρχουν καὶ ὡς πρὸς τὴν ὀρθοτέραν προφορὰν τοῦ ἐπωνύμου του. Τινὲς δέχονται τὴν προφορὰν *Βιγιὸν* καὶ ὄχι *Βιλλόν*, διότι τὸ ἐπώνυμον τοῦτο εὕρηται ἐν αὐτοῖς τοῖς ἔργοις τοῦ ποιητοῦ ὁμοιοκαταληκτοῦν μὲ λέξεις εἰς —γιὸν (π. χ. pavillon).

Ἀλλ' ἐὰν ὁ χρόνος τῆς γεννήσεώς του δύναται νὰ ὁρισθῇ τὸ 1431, διότι εἰς τὸν πρῶτον στίχον τῆς πρώτης στροφῆς τῆς «Μεγάλης Διαθήκης» του λέγει, ὅτι «τριάντα χρονῶν» ὑπέστη τὰ πάνδεινα εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Μὲν (Meung-sur-Loire) ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ὀρλεάνης Τιμπὼ-ντ' Ὠσσιγνύ, εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ἡ φυλάκισίς του αὕτη συνέβη τῷ 1461, ὅμως ὁ χρόνος τοῦ θανάτου του δὲν εἶναι βέβαιος. Διότι μετὰ τὴν καταδίκην του εἰς ἐξορίαν ἐκτὸς τοῦ βασιλείου (1463) τὰ ἴχνη του ἀπωλέσθησαν ἐντελῶς, τὸ μόνον δὲ ὅπερ δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, εἶναι, ὅτι θὰ ἀπέθανεν ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΑ' (1483). Πάντως δὲν ἔζη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῶν ἔργων του (1489).

Ὁ Βιγιόν, ὡς εἴπομεν, ἦτο γόνος πτωχῆς καὶ ἀσήμου οἰκογενείας, ὡς ὁ ἴδιος λέγει (στροφὴ 25—26 τῆς «Μεγάλης Διαθήκης»). Εἰς ἓν τῶν ἀποδιδομένων αὐτῷ «ροντὼ» ὁρίζεται, ὅτι ὁ πατήρ του ἦτο ὑποδηματοποιὸς «αἴ, κυρά, δὲν ξαίρεις ὅτι ὁ πατέρας μου εἶναι τσαγγάρης;» Διὰ τὴν μητέρα του, εἰς τὴν περίφημον δι' αὐτὴν μπαλλάνταν του, ὁ ποιητὴς λέγει, ὅτι ἦτο: «φτωχή, γριά, ἀνήξερη, ποὺ δὲν ἔμαθε γράμματα». Αἱ σπουδαὶ λοιπὸν τοῦ Φραγκίσκου εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων θὰ ἦσαν, ἂν ὄχι ἀδύνατοι, τοὐλάχιστον πολὺ δύσκολοι ἄνευ τῆς προστασίας τοῦ Γουλιέλμου Βιγιόν. Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ τελευταίου ἐσύχναζον πολλοὶ ἐκ τοῦ κληρικοῦ καὶ δικαστικοῦ κόσμου μεθ' ὧν ἐσχετίσθη. Ἀλλ' ἡ Λατινικὴ συνοικία τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο τὸ ταραχωδέστερον κέντρον τῶν Παρισίων. Κατεκλύζετο ὑπὸ πτωχῶν σπουδαστῶν ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας, οἱ ὁποῖοι κυριολεκτικῶς ἐπείνων καὶ ἢ ἠναγκάζοντο νὰ ἐπαιτοῦν τὸν ἄρτον των ἢ προέβαινον εἰς διαφόρους ἀπάτας καὶ μικροκλοπάς, ἐνίοτε δὲ καὶ βιαιότητας. Ἰδίως οἱ φοιτηταὶ καθίσταντο ἐπικίνδυνοι, ὁσάκις τὸ Πανεπιστήμιον συνεκρούετο πρὸς τὸ Παρλαμέντον καὶ ἔκλειε τὰς σχολὰς καὶ τὰς ἐκκλησίας. Τὸ ὄρος τῆς Ἁγίας Γενεβιέβης καὶ ἡ ὁδὸς Σαὶν - Ζὰκ ἐγίνοντο θέατρον ἀναρχίας ἡ ὁποία ἄφινεν ἐλευθέραν ἔξοδον εἰς τὰ ἔνστικτα τῶν δυστυχούντων φοιτητῶν. Δεδομένου δέ, ὅτι οἱ ἀγῶνες Πανεπιστημίου καὶ Παρλαμέντου ἦσαν μακροχρόνιοι καὶ τὰ ἔτη φοιτήσεως πολλά, ἡ σπουδάζουσα νεολαία ἐμορφοῦτο ὑπὸ τὰς χειροτέρας συνθήκας. Τὸ Πανεπιστήμιον ἦτο ἀληθῶς κράτος ἐν κράτει χάρις εἰς τὰ μεγάλα προνόμιά του χρονολογούμενα ἀπὸ τοῦ 1200 Εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ λογοκρίνῃ τὰς πράξεις τοῦ Παρλαμέντου, τῶν εὐγενῶν, τοῦ κλήρου, τοῦ πάπα καὶ αὐτοῦ πολλάκις τοῦ βασιλέως. Εἶχεν ἐπίσης ἰδίαν δικαιοδοσίαν ἐπὶ τῶν φοιτητῶν, τοὺς ὁποίους δὲν ἐπέτρεπε νὰ συλλαμβάνουν καὶ νὰ δικάζουν αἱ πολιτικαὶ ἀρχαί Ἐκ τούτου ἐγεννᾶτο εἰς τὰς ψυχὰς τῆς νεολαίας αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἀσεβείας ὄχι μόνον πρὸς τοὺς γραπτοὺς νόμους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἠθικούς. Ρακένδυτοι, ἰσχνοί, γηράσκοντες πρὸ ὥρας καὶ βλέποντες παρ' αὐτοὺς τοὺς ξένους φοιτητὰς καὶ τοὺς ἐξ εὐγενῶν οἴκων νὰ διάγουν ζωὴν πολυτελῆ εἰς τὰ πολλὰ κέντρα διασκεδάσεων τῆς «ἀριστερᾶς ὄχθης», εὐκόλως οἱ περισσότεροι τῶν φοιτητῶν ἐξετρέποντο εἰς ἀπρεπείας καὶ μάλιστα κατὰ τὰς ἀνωμάλους περιστάσεις. Καὶ ὁ νεαρὸς Βιγιόν, εἴτε διότι εἶχε φύσιν διεστραμμένην, εἴτε διότι τὰ παρεχόμενα εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ προστάτου του οἰκονομικὰ μέσα ἦσαν ἀνεπαρκῆ, εἴτε διότι παρεσύρθη ὑπὸ τοῦ περιβάλλοντός του, συνεταιρίσθη μὲ τὸν πλέον διεφθαρμένον ὅμιλον τῆς συνοικίας τῶν Σχολῶν καὶ προέβαινε μετ' αὐτοῦ ἐλαφρᾷ τῇ καρδίᾳ εἰς παντὸς εἴδους ἀταξίας εἰς βάρος τῶν διαφόρων καταστημάτων. Ἔκλεπτον κυρίως τρόφιμα: ἄρτον, κρέας, οἶνον, χῆνας κτλ. ἢ διασκεδάζοντες εἰς διάφορα κέντρα ἔφευγον χωρὶς νὰ πληρώνουν. Εἰς τὰς «Repues franches», συλλογὴν ἑπτὰ ποιημάτων, τὰ ὁποῖα προφανῶς ἔγραψε κάποιος ἐκ τῶν συντρόφων τῆς σπείρας, περιγράφεται εὐθύμως ὁ τρόπος οὗτος τῆς εὐκόλου ζωῆς. Μέσα εἰς τοιοῦτον περιβάλλον ἀπέκτησεν ὁ Βιγιὸν τὴν ἕξιν τοῦ ἐγκλήματος καὶ μόνον εἰς τὸ περιβάλλον αὐτὸ τοποθετούμενον τὸ ποιητικόν του ἔργον ἐξηγεῖται.

Ὁ Βιγιὸν κατώρθωσε νὰ λάβῃ τὸν τίτλον προλύτου. Ὅπως πολλοὶ τῶν ὁμηλίκων καὶ συσπουδαστῶν του ἔγραφε στίχους ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας. Τὸ παλαιότερον ὅμως γνωστὸν καὶ χρονολογημένον ποίημά του εἶναι «Les Lais» *(Laiz* ἢ *Lays* κατὰ τὴν παλαιὰν γραφὴν ἀντὶ *Legs*), ἄλλως ὀνομαζόμενον ἡ «Μικρὰ Διαθήκη» (Le petit Testament) κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν μεταγενεστέραν Με-

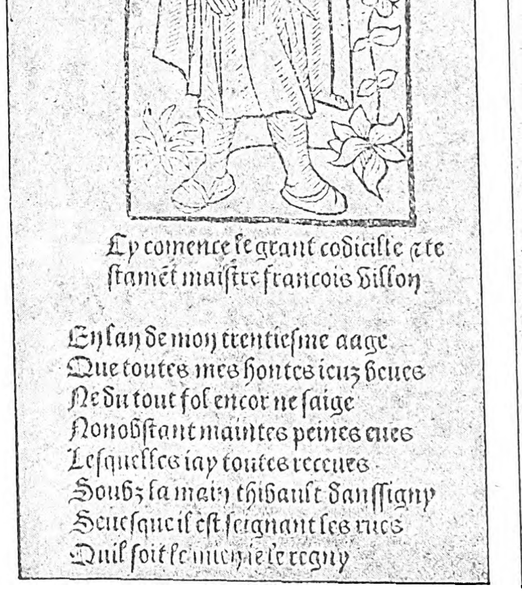

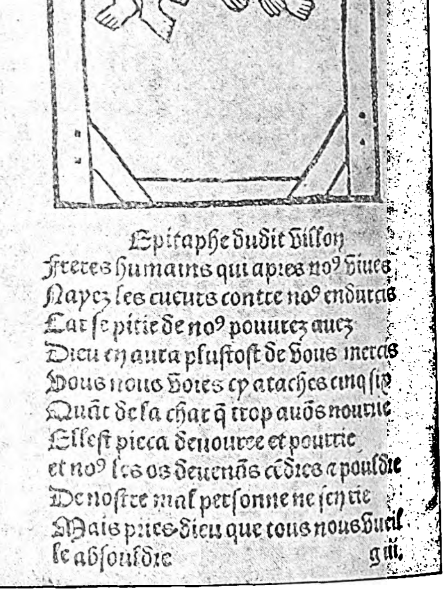

Ξυλογραφίαι τῆς α' ἐκδόσεως τῶν ποιημάτων τοῦ Βιγιόν, ὧν ἡ πρώτη παριστᾷ τὸν ποιητὴν φανταστικῶς, ἡ δὲ δευτέρα τοὺς κρεμασμένους συντρόφους τῆς μπαλλάντας «Epitaphe».

Digitized by Google

γάλην Διαθήκην. Τὸ ποίημα ἐγράφη τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων (Sur le Noël, morte saison, στρ. 2) τοῦ 1456. Ἡ χρονολογία αὕτη συνδέεται μὲ ἓν ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Βιγιόν, διὸ προβαίνομεν εἰς σύντομον ἀνάλυσιν τοῦ ποιήματος. Ἀναγγέλλει κατ' ἀρχὰς τὴν ἀπόφασίν του νὰ φύγῃ ἐκ Παρισίων διὰ τὸ Ἀνζέ, ὅπου εἶχε θεῖον ἐκ μητρός, καλόγηρον, διότι ἡ φίλη του δὲν τὸν ἀγαπᾷ, προτιμήσασα ἴσως ἄλλον ἀντ' αὐτοῦ νεώτερον, πλουσιώτερον, εὐθυμότερον (στρ. 7). Καὶ ἐπὶ τῇ ἀναχωρήσει του, ἐπειδὴ ἡ ἐπιστροφὴ εἶναι ἀβεβαία καὶ ὁ θάνατος εὔκολος, κληροδοτεῖ εἰς τοὺς φίλους του, παίζων καὶ χαριεντιζόμενος, τὰ ὑπάρχοντά του: τὰ οἰκόσημά του, τὸν γάϊδαρόν του, τὰ παλαιά του ὑποδήματα κτλ. Ἀλλὰ κατὰ τὰς 9 τῆς νυκτὸς ἀκούει τὸν κώδωνα τῆς Σορβόννης νὰ κτυπᾷ διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν Χριστουγέννων· διακόπτει τὴν διαθήκην του διὰ νὰ προσευχηθῇ· ἀλλὰ λησμονηθεὶς ἀποκοιμᾶται καὶ ὅταν ἐξυπνᾷ, τὸ κερί του ἔχει πλέον σβεσθῆ, ἡ μελάνη παγώσει, φωτιὰ δὲν ὑπῆρχε καὶ οὕτω ἀναγκάζεται νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὰς κληροδοτήσεις του «ὁ πασίγνωστος Βιγιόν, νηστικός, ξερὸς καὶ μαῦρος σὰν φουρνόσκουπα». Τὴν ἰδίαν ὅμως νύκτα, ἐπὶ κεφαλῆς ἄλλων κακοποιῶν συντρόφων, ὑπερπηδᾷ τὸν τοῖχον τοῦ Κολλεγίου τῆς Ναβάρρας καὶ κλέπτει ἐκ τοῦ ταμείου 500 χρυσᾶ σκοῦδα. Οὕτως ὁ Foulet ὑποθέτει, ὅτι τὸ ποίημα ἔγραψεν ὁ Βιγιόν, ἵνα δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ τὸ «ἄλλοθι» διὰ τὴν προμελετημένην κλοπήν, ἀφοῦ ἐπὶ πλέον ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχῶν ὡς ὕποπτον ὑποκείμενον, διότι πρὸ ἓξ μηνῶν εἶχεν ἐνοχοποιηθῆ διὰ τὸν φόνον τοῦ ἱερέως Σερμουάζ. Ἀναζητηθεὶς διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς κλοπῆς ἐδραπέτευσεν ἐκ Παρισίων διὰ τὸ Ἀνζέ, ὄχι τόσον διὰ νὰ ἴδῃ τὸν θεῖόν του καλόγηρον, ὅσον διὰ νὰ ληστεύσῃ ἄλλον καλόγηρον θεωρούμενον πλούσιον, ἀφοῦ μάλιστα σταματήσας ἐπ' ὀλίγον εἰς Μποὺργ-Λὰ-Ρὲν ἔφαγε μεγαλοπρεπῶς τὰ περισσότερα τῶν ἑκατὸν σκούδων, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ὡς μερίδα τῆς κοινῆς λείας. Ἐπειδὴ ὅμως εἷς ἐκ τῶν συντρόφων του, συλληφθεὶς καὶ ὑποστὰς τὰ σχετικὰ βασανιστήρια, ὡμολόγησε καὶ τοὺς ἄλλους δράστας τῆς κλοπῆς, ὁ Βιγιὸν ἐπὶ ἑξαετίαν δὲν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν προσφιλῆ του πρωτεύουσαν περιπλανώμενος τῇδε κἀκεῖσε.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἦλθεν εἰς Μπλουὰ (Blois), ὅπου διέμενεν ὁ Κάρολος δοὺξ τῆς Ὀρλεάνης, εἷς τῶν καλυτέρων ποιητῶν τῆς ἐποχῆς του, προστάτης καὶ φίλος τῶν ποιητῶν. Ὅπως εἰσαχθῇ παρ' αὐτῷ, ὁ Βιγιὸν τοῦ ἀπηύθυνε τὴν μπαλλάνταν του «A s'amye», ἡ ὁποία θὰ ἐξένισε διὰ τὸ κοινότροπον τοῦ ὕφους της καὶ τῆς λέξεως τὸν ἀριστοκράτην τοῦ γένους καὶ τοῦ στίχου, «τὸν μεγαλύτερον τῶν ἐραστῶν» Κάρολον, ὅστις ὅμως θ' ἀνεγνώρισεν ἐν τῷ ποιήματι τὸ ἀναμφισβήτητον τάλαντον τοῦ ταπεινοῦ ὁμοτέχνου του. Ἀποτελέσας ὁ Βιγιὸν μέλος τῆς ἐκ λογίων συντροφιᾶς τοῦ δουκὸς ἔλαβε μέρος καὶ εἰς ποιητικὸν διαγώνισμα μετὰ ἕνδεκα ἄλλων, καθ' ὃ ἐγράφοντο ποιήματα ἐπὶ δεδομένου θέματος. Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ἀνήκει ἡ μπαλλάντα του «Πεθαίνω ἀπὸ δίψα πλάϊ στὴ βρύση».

Ἀπὸ τοῦ 1460 ὁ ποιητὴς ἐπαναλαμβάνει τὸν πλάνητα καὶ τυχοδιωκτικὸν βίον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἔγραψε τὴν σειρὰν ἐκείνην τῶν ποιημάτων του, κατὰ μέγα μέρος ἀκατανοήτων σήμερον, εἰς γλῶσσαν jargon, προωρισμένων διὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐσχάτης ὑποστάθμης. Μετὰ ἓν ἔτος τὸν εὑρίσκομεν ἐγκάθειρκτον εἰς ἓν σκοτεινὸν ὑπόγειον τῶν φυλακῶν τῆς Meung-sur-Loire κατὰ διαταγὴν του ἐπισκόπου τῆς Ὀρλεάνης Τιμπὼ ντ' Ὠσσιγνύ. Ἴσως δι' ἱεροσυλίαν, ἴσως διὰ φόνον. Ἐκεῖ ἔμεινεν ὁλόκληρον τὸ θέρος τοῦ 1461 τρεφόμενος μόνον μὲ ξηρὸν ἄρτον καὶ ὕδωρ καὶ πιθανῶς οὐδέποτε δικασθείς. Διότι ἐδικαιοῦτο νὰ δικασθῇ μόνον ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τῆς διοικήσεώς του. Ἀλλά, φαίνεται, ὁ ἐπίσκοπος τῶν Παρισίων θὰ ἐκώφευσεν εἰς σχετικὴν αἴτησιν τοῦ ποιητοῦ καὶ τότε ἀπέστειλε πρὸς τοὺς ἐν Παρισίοις φίλους του μίαν μπαλλάνταν ἐπικαλούμενος τὴν βοήθειάν των. Οὐδὲν ἄλλο γεγονὸς τῆς ζωῆς του ἐπέδρασε τόσον βαθέως εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὴν ποίησίν του, ὅσον ἡ φυλάκισίς του ἐν Μέν, διότι τὴν ἐθεώρει περισσότερον τοῦ δέοντος αὐστηρὰν καὶ οὐδένα ἄνθρωπον ἐμίσησε τόσον, ὅσον τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ὀρλεάνης. Ὁπωσδήποτε ἡ τύχη ἐδείχθη εὐνοϊκὴ πρὸς αὐτόν. Ὁ νέος βασιλεὺς Λουδοβῖκος ΙΑ' ἐπισκεφθεὶς τὴν Μέν, κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1461, ἀπηλευθέρωσε κατὰ τὸ τότε κρατοῦν ἔθιμον ὅλους τοὺς φυλακισμένους τῆς πόλεως, καὶ ὁ Βιγιόν, τὸν ὁποῖον ὁ ἐστεμμένος σωτήρ του θὰ ὑπερβάλῃ ἀργότερον εἰς ἐγκληματικότητα, ἐξῆλθε τῶν φυλακῶν συντετριμμένος, γηρασμένος, ἀσθενὴς καὶ στερούμενος τῶν πάντων. Ἀποτείνεται ἤδη πρὸς τὸν Ἰωάννην δοῦκα τῶν Βουρβώνων, φιλότεχνον εὐπατρίδην, ζητῶν μικρὸν δάνειον. Ὁ δοὺξ φαίνεται ὅτι δὲν ἠρνήθη.

Ὁ ποιητὴς ἐφιλοξενήθη ἐπί τινα καιρὸν ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν ὡραίαν πόλιν τῶν Μουλέν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν φεύγει καὶ κατευθύνεται εἰς Παρισίους. Μὴ τολμῶν ὅμως νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν, κρύπτεται κάπου εἰς τὰ προάστεια. Ἐκεῖ θὰ ἔγραψε τὴν Μεγάλην του Διαθήκην, τὸ ποίημα τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ τὸν ἀπαθανατίσῃ. Κατὰ τὸν Lanson ὁ Βιγιὸν ἔγραψε τὸ ποίημα τοῦτο εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Μέν, ἀλλὰ ἡ γνώμη αὕτη δὲν φαίνεται ἀρκούντως πιθανή. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου τούτου ὁ ποιητὴς ἐξῆλθε τῆς κρύπτης του. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1462 τὸν εὑρίσκομεν εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Σατελὲ διὰ κλοπὴν μὴ ἀποδεδειγμένην, ὥστε ἐπρόκειτο ν' ἀποφυλακισθῇ. Ἀλλὰ τὸ Κολλέγιον τῆς Ναβάρρας μαθὸν τὴν σύλληψίν του, ἐζήτησε τὰ 500 σκοῦδα, τὰ κλαπέντα πρὸ ἑξαετίας. Καὶ τότε ὁ Βιγιὸν ἀναγκάζεται νὰ δεχθῇ τὴν πληρωμὴν 120 σκούδων ἐντὸς τριῶν ἐτῶν καὶ ἴσως ἐγγυητής του νὰ ἔγινεν ὁ Γουλιέλμος Βιγιόν. Ἀλλὰ μόλις ἐξῆλθε τῶν φυλακῶν συλλαμβάνεται ἐκ νέου, τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1462 (Foulet) ἢ Νοέμβριον τοῦ 1463 (Lanson), διότι μετὰ γενναίαν πολυφαγίαν καὶ οἰνοποσίαν αὐτὸς καὶ οἱ σύντροφοί του συνεπλάκησαν μὲ τοὺς γραφεῖς τοῦ συμβολαιογράφου Φερεμπού, τραυματίσαντες αὐτόν. Ὁ Βιγιὸν καταδιωχθεὶς καὶ συλληφθεὶς κατεδικάσθη εἰς θάνατον ὑπὸ τοῦ Παρλαμέντου. Κατόπιν ὅμως ἀναιρέσεώς του πρὸς αὐτό, (ἀναίρεσιν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐστιχούργησεν εἰς θαυμασίαν μπαλλάνταν), ἡ ποινή του μετεβλήθη εἰς δεκαετῆ ὑπερορίαν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ βασιλείου, ἴσως κατ' ἐπέμβασιν τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης. Ἔκτοτε ἀπωλέσθησαν τὰ ἴχνη του. Τί ἀπέγινε, ποῦ καὶ πότε ἀπέθανεν, ἄγνωστον. Καὶ ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἀρχίζει νὰ πλέκεται περὶ τὸ ὄνομά του ἡ παράδοσις καὶ ὁ θρῦλος.

Κατὰ τὸν Ραμπελαὶ ὁ Βιγιὸν μετέβη κατ' ἀρχὰς εἰς Ποατού, ὅπου ἔπαιζε μὲ πλανόδιον θίασον δραματικὰς σκηνάς, μυστήρια καὶ φάρσας. Τοῦτο δὲν φαίνεται ἀπίθανον, ἀφοῦ σώζεται τοῦ ἰδίου μία κωμικὴ σκηνή. Εἶτα, λέγει, μετέβη καὶ εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἐδουάρδου Ε' καὶ κατέστη οἰκεῖος αὐτοῦ. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα εἶναι ἀναπόδεικτα καὶ ἱστορικῶς ἀμφισβητήσιμα.

Τὸ ἔργον του καὶ ἡ λογοτεχνική του ἀξία. Ἡ «Μεγάλη Διαθήκη» ἀποτελεῖ τὸ σημαντικώτερον μέρος τοῦ ἔργου του, προϊὸν τελείας ψυχολογικῆς καὶ τεχνικῆς ὡριμότητος. Τὸ ὅλον ποίημα ἀποτελεῖται ἀπὸ 183 ὀκταστίχους στροφάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων παρεμβάλλονται 16 μπαλλάνται καὶ τρία «ροντώ». Εἰς τὴν Μεγάλην Διαθήκην ἐπαναλαμβάνει τὸ μοτίβον τῆς «Μικρᾶς Διαθήκης». Ὑπὸ τύπον ἄλλοτε πνευματώδους παιδιᾶς, ἄλλοτε σαρκασμοῦ καὶ εἰρωνείας, ἄλλοτε βαθυτάτης μελαγχολίας εὐρύνει τὸ πλαίσιον τοῦ θέματός του, τὸ ὁποῖον πάλλεται ἀπὸ τὴν πλέον δυνατὴν δημιουργικὴν πνοὴν ἀπὸ ὅσας ἐγνώρισαν οἱ πρὸ καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ καιροί. Ἤδη ἡ πεῖρα καὶ ἡ δυστυχία, τὸ γῆρας καὶ ἡ ἀσθένεια, προικίζουν τὸν ποιητὴν μὲ τὴν βαθεῖαν συνείδησιν τῆς ματαιότητος τῆς ζωῆς, μὲ τὸν τρόμον τοῦ θανάτου καὶ τοῦ τελείου ἐκμηδενισμοῦ. Τοῦ ποιήματος τούτου δὲν δύναται νὰ δοθῇ ὡρισμένη χρονολογία. Τὸ ἀφηγηματικόν του μέρος πιθανώτατα ἐγράφη μετὰ τὴν ἀποφυλάκισιν τοῦ ποιητοῦ ἐν Μέν, πολλαὶ μπαλλάνται, ὡς τῆς «Μητέρας» του, τῆς «Ὡραίας Πόρνης», τῆς «Χοντρῆς Μαργκό», εἶναι προγενέστεραι τῆς φυλακίσεώς του. Ἐνῷ ἡ μπαλλάντα-ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς φίλους του ἐγράφη ἐν αὐτῇ τῇ φυλακῇ. Παρενέβαλεν εἰς τὸ ποίημά του τὰς φαινομενικῶς ἀσχέτους αὐτὰς μπαλλάντας, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι δὲν ἤθελε ν' ἀπολεσθοῦν ποιήματα, τὰ ὁποῖα ὑπερηγάπα, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ διακόψῃ τὸν μακρὸν ἀφηγηματικὸν τόνον διὰ λυρικῶν ἐκρήξεων, ἄλλοτε μελαγχολικῶν, ἄλλοτε εὐθύμων ἢ τρυφερῶν. Ἡ μέθοδος αὕτη τῆς συνθέσεως προϋπῆρχε τοῦ Βιγιόν, ὥστε ἡ ὑπ' αὐτοῦ χρῆσις δὲν θὰ ἐφαίνετο ἐντελῶς καινοτομικὴ καὶ ἀλλόκοτος.

Τὰς καλυτέρας μπαλλάντας του ὁ ποιητὴς ἔγραψεν ἀπὸ τοῦ 1457—1461, δηλαδὴ κατὰ τὴν τρικυμιώδη περίοδον τῶν περιπλανήσεών του. Μέσα εἰς αὐτὰς φαίνεται ἡ ἄμεσος πεῖρα καὶ ἡ ἄμεσος ἐντύπωσις. Οὐδέποτε ὁ Βιγιόν, ὡς λέγει ὁ Foulet, ὑπῆρξε ποιητὴς τοῦ γραφείου. Ἡ γλῶσσά του, τὰ θέματά του, ὁ τρόπος τῆς καλλιτεχνικῆς των ἐπεξεργασίας διακόπτουν ἀποτόμως τὴν ἕως τότε φιλολογικὴν παράδοσιν τοῦ πομπώδους ὕφους, τῶν καλῶν τρόπων, τῆς συμβατικῆς εὐγενείας αἰσθημάτων καὶ λέξεως, τῶν ἀπροσώπων γενικοτήτων. Ὁ Βιγιόν, ἀληθῶς, εἶναι ὁ πρῶτος «μοντέρνος» ποιητής, «ὁ πατέρας τῆς νεωτέρας ποιήσεως» (Σαὶντ-Μπέβ, Σουίμπορν). Μέσα ἀπὸ τὸν βόρβορον τῆς ἀτομικῆς του ζωῆς καὶ τῆς ἐποχῆς του, ἀνέσυρε τὰ ὑψηλότερα ποιητικὰ ἄνθη, χωρὶς νὰ παραποιήσῃ τὴν ὠμὴν πραγματικότητα. Ὅλη ἡ ποίησίς του εἶναι μία αὐτοεξομολόγησις ἀφελής, κυνική, εὔθυμος, σαρκαστική, μελαγχολική, πάλλεται δὲ ἀπὸ συγκίνησιν. Εἶναι παρ' ὅλην τὴν παιγνιώδη του ἐπιφάνειαν ὁ ποιητὴς τοῦ θανάτου. Τὸν βλέπει ὑπὸ τὴν πλέον εἰδεχθῆ του μορφήν, ὡς σαπρίαν καὶ ὀστᾶ εὐτελῆ, ὡς ἀποσύνθεσιν καὶ ματαιότητα, ὡς παντελῆ ἐξαφάνισιν τραγικῶς ἀναπόφευκτον· ἡ συνείδησις ὅμως αὕτη δὲν τὸν παρασύρει εἰς μυστικοπαθῆ ἠθικολογίαν ἢ φιλοσοφίαν. Δὲν κακίζει τὴν κοινωνίαν ὡς τιμητής· τὴν ξεσκεπάζει, ὅσον καὶ τὸν ἑαυτόν του, ὡς μίαν πραγματικότητα καὶ μένει μὲ τὸν πόνον αὐτῆς τῆς βεβαιώσεως. Εἰς οὐδεμίαν στιγμὴν χάνει τὸ ἔδαφος τῆς ἀληθινῆς ποιήσεως, διότι οὐδέποτε ὑποκρίνεται ἢ μεταβάλλει τὴν ποίησίν του εἰς μέσον ἀλλοτρίων πρὸς αὐτὴν σκοπῶν. Βαθύτατα λαϊκός, ὡμίλησεν εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ μὲ ἀφέλειαν πρωτογόνου ἀνθρώπου, παρ' ὅλην του τὴν κατὰ τεκμήριον ἀκαδημαϊκὴν σοφίαν. Εἰς τὸ ἔργον διακρίνονται ἴχνη τῶν μελετῶν του, ὄχι ὅμως διὰ νὰ ἐπιδείξῃ γνώσεις ἱστορικὰς ἢ φιλοσοφικάς, ἀλλὰ διὰ νὰ συναγάγῃ σαρκαστικῶς καὶ μελαγχολικῶς τὴν ματαιότητα τῆς γνώσεως μὲ τὰς ἀθανάτους ἐπῳδοὺς τῶν δύο του μπαλλαντῶν: «οἱ ἀλλοτινὲς κυρίες», «οἱ ἀλλοτινοὶ κύριοι», «ποῦ εἶναι τὰ χιόνια τ' ἀλλοτινά;» «ἀλλὰ ποῦ εἶναι ὁ ἀνδρεῖος Καρλομάγνος;» Τὸ ἀπαισιόδοξον αὐτὸ ἀντίκρυσμα τοῦ κόσμου κατεῖχεν ὅλον τὸν μεσαίωνα. Ἀκόμη καὶ τὰ αὐτὰ ποιητικὰ θέματα προϋπῆρχον τοῦ ποιητοῦ. Ὅμως ἡ δόξα τοῦ Βιγιόν, ὡς λέγει ὁ Σαὶντ-Μπέβ, ἔγκειται εἰς τὰς δύο αὐτὰς ἐπῳδούς. Οὐδεὶς ἄλλος πρὸ αὐτοῦ ἐπέτυχε τὸν τελειωτικόν, τὸν ἐπιγραμματικὸν αὐτὸν τόνον τῆς ματαιότητος, διότι καὶ οὐδεὶς ἄλλος ἐπανειλημμένως, ὡς αὐτός, ἤγγισεν ἀπὸ τόσον κοντὰ τὸν θάνατον.

Ὁ Βιγιόν, ὡς λέγει ὁ Foulet, δὲν ἐκθέτει τ' ἀνομήματά του οὔτε διὰ νὰ καυχηθῇ, οὔτε διὰ νὰ δικαιολογηθῇ. «Ἡ εἰλικρίνειά του εἶναι ἐστερημένη παντὸς ἰδιοτελοῦς ἐλατηρίου. Μοναδικὸν παράδειγμα εἰς ὅλας τὰς λογοτεχνίας τοῦ κόσμου». Δέχεται τὰ πράγματα, ὅπως εἶναι, καὶ δὲν ζητεῖ νὰ τὰ αἰσθανθῇ ὡραιότερα. Ὁ ὠμὸς ρεαλισμός του, παρ' ὅλην τὴν χρονικὴν ἀπόστασιν, ἡ ὁποία μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὴν ἐποχήν του, παραμένει πάντοτε θερμὸς καὶ ζωντανός. Θὰ ἦτο ἄδικος ἀπαίτησις νὰ ζητῶμεν ἀπὸ τὸν ποιητὴν τὴν ἀρετήν, ἧς ἐστεροῦντο οἱ κοινωνικῶς ἀνώτεροί του. «Ἂς καταλογίσωμεν, συμβουλεύει ὁ Σαὶντ-Μπέβ, εἰς τὴν ἐποχὴν ὅ,τι βαρύνει τὸν ποιητήν μας».

Παρ' ὅλην τὴν πτῶσίν του, ὁ Βιγιὸν ἐξακολουθεῖ νὰ πιστεύῃ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ν' ἀγαπᾷ τὴν Γαλλίαν, νὰ ἔχῃ δὲ στιγμὰς τῆς εὐγενεστέρας τρυφερότητος καὶ στοργῆς διὰ τὴν μητέρα του. Αὐτὴ ἡ μπαλλάντα τῆς «Χοντρῆς Μαργκὸ» ὑπερπηδᾷ κατὰ πολὺ τὸ θέμα της. Αἴρεται εἰς μίαν βαθυτάτην περιφρόνησιν τῶν ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων προσβάλλει κατὰ μέτωπον τὴν ἀνειλικρίνειαν, ὁμολογῶν τὴν ἰδικήν του ἐξαχρείωσιν: «Ἀγαποῦμε τὸ βόρβορο, κι' ὁ βόρβορος μᾶς ἀγαπᾷ· φεύγουμε τὴν τιμή, κ' ἡ τιμὴ μᾶς φεύγει». Ἔγκλειστος εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Σατλὲ καὶ καταδικασμένος εἰς θάνατον γράφει τὸν «Ἐπιτάφιο» τὸν ἰδικόν του καὶ τῶν συντρόφων του μὲ τοιαύτην θλιβερὰν ἐγκαρτέρησιν καὶ μὲ τοσοῦτον ψυχικὸν μεγαλεῖον, ὥστε νὰ εὑρίσκῃ τόνους θαυμασίως ἁπλοῦς, ὄχι διὰ νὰ κηρύξῃ τὴν ἀθωότητά του, ὡς πράττουν κατὰ κανόνα πάντες οἱ ἐγκληματίαι εἰς τοιαύτας στιγμάς, ἀλλὰ διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν συγγνώμην τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸ ἔλεος τῆς Μητέρας τοῦ Θεοῦ. Ἡ μπαλλάντα αὐτή, καθὼς καὶ τῶν Ἀλλοτινῶν Κυράδων, τῆς Μητέρας του, τοῦ μεθύσου Franc-Gontier καὶ τῆς Χοντρῆς Μαργκὸ εἶναι τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Βιγιὸν καὶ μόνον αὐταὶ θὰ ἤρκουν νὰ τοῦ δώσουν μίαν ἀπὸ τὰς πρώτας θέσεις τῆς παγκοσμίου Λογοτεχνίας.

Ὅπως ἡ ποιητική του αἴσθησις, ὁμοίως καὶ τὸ ὕφος του εἶναι ἄμεσον, στερεόν, χωρὶς διακοσμήσεις, χωρὶς περιττολογίας, μεγίστης ἀκριβολογίας καὶ ἐπιγραμματικότητος, ἡ δὲ γλῶσσά του εἶναι ὅ,τι πλέον ζωντανὸν καὶ πάλλον ἠδύνατο νὰ τοῦ δώσῃ ἡ θυελλώδης του ἀναστροφὴ μετὰ τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ. Ὁ Βιγιὸν ἀνενέωσεν, ἐκαθάρισεν, ἐζωντάνευσεν ὅλα τὰ θέματα, ὅλα τὰ ποιητικὰ εἴδη καὶ ἔθεσεν εἰς αὐτὰ τὴν προσωπικήν του σφραγῖδα. Ἔχει τὴν δύναμιν τῆς χαρακτηριστικῆς λεπτομερείας καὶ τῆς πηγαίας ἁρμονίας. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ὑποβλητικῆς μουσικότητος μερικαὶ στροφαί του δύνανται ν' ἀντιμετρηθοῦν μὲ τὴν κατ' ἐξοχὴν μουσικὴν ποίησιν τοῦ Παύλου Βερλαίν. Ὁ Βιγιὸν ἀνεγνωρίσθη ἀμέσως ὑπὸ τῶν συγχρόνων του ὡς μέγας ποιητὴς παρ' ὅλην τὴν ἀντίθεσίν του μὲ τὰ κρατοῦντα ἐπισήμως ποιητικὰ καθεστῶτα καὶ παρ' ὅλην τὴν ἀνηθικότητά του καὶ μάλιστα εἰς παρῳχημένας ἐποχάς, καθ' ἃς ἐσυγχύζετο ἠθικὴ καὶ τέχνη ἢ μᾶλλον ὑπήγετο ἡ τέχνη ὑπὸ τὴν ἠθικήν. Τοῦ Βιγιὸν μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐμμέτρως δύο μπαλλάνται: οἱ «Ἀλλοτινὲς κυρίες» ἀπὸ τὸν Κ. Καρυωτάκην καὶ τὸ «Ἐπιτάφιον» ἀπὸ τὸν Κ. Βάρναλην.

Ἡ παλαιοτέρα ἔκδοσις τῶν ἔργων τοῦ Βιγιὸν εἶναι τοῦ Λεβὲ (1489) μὲ στοιχεῖα γοτθικὰ καὶ ἐξαισίας ξυλογραφίας. Ἔκτοτε αἱ ἐκδόσεις εἶναι πολλαὶ καὶ ἡ περὶ τοῦ ποιητοῦ φιλολογία πλουσία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Gaston*: François Villon (1901).—*A. Champion*: François Villon, sa vie et son œuvre (1913). *Lucien Foulet*: François Villon, sa vie et son oeuvre (1913).—*Lucien Foulet* François Villon (ἐν Littérature Française 1ος τόμ τοῦ Bédier καὶ Hazart).—*A. Lanson*: Histoire de la Littérature française, (τόμ. 1ος).—*Sainte-Beuve*: Causeries des Lundis, (τόμος 14ος).—*Jean Richepin*: Les Escholiers Journal de l'Université des Annales (τόμ. 1ος ἀρ. 12).—*André Suarès*: François Villon.

Κ. Ι. ΒΑΡΝΑΛΗΣ

Digitized by Google

Βιγιὼ (Villault), *ντὲ Μπιλλφόν*. Γάλλος περιηγητὴς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Τῷ 1666 περιῆλθε τὴν ἀφρικανικὴν Γουϊνέαν ἀπὸ τοῦ Πρασίνου ἀκρωτηρίου μέχρι τῆς Χρυσῆς Ἀκτῆς. Ἐπιστρέψας εἰς Γαλλίαν ἐξέδωκε τὴν «Ἔκθεσιν περὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀφρικῆς, καλουμένης Γουϊνέας, μετὰ περιγραφῆς τῆς χώρας, τῶν ἠθῶν καὶ τοῦ τρόπου τοῦ ζῆν τῶν κατοίκων» (1669). Τὸ σύγγραμμα τοῦτο περιέχει πλῆθος περιέργων πληροφοριῶν, ἀλλ' ὁ Βιγιώ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς πολλοὺς ἄλλους συναδέλφους του, οὐδὲν ἀνέφερε τὸ ὁποῖον νὰ μὴν ἦτο ἀξιοπίστως μεμαρτυρημένον, ἀποφυγὼν πᾶσαν ὑπερβολὴν ἢ θαυματολογίαν. Κ. Ι. Β.

Βιγιὼμ (Vuillaume), *Ἰωάννης-Βαπτιστής*. Διάσημος Γάλλος κατασκευαστὴς ἐγχόρδων ὀργάνων (1798—1875). Αἱ ἀπομιμήσεις τῶν περιφήμων βιολίων *Στραδιβάριους* ἔκαμον μετ' ὀλίγον ὀνομαστὸν τὸν Βιγιώμ, ἐπανειλημμένως τιμηθέντα εἰς ἁπάσας τὰς διεθνεῖς ἐκθέσεις, καὶ ἰδίως εἰς τὰς τοῦ Λονδίνου (1851) καὶ Παρισίων (1855).
Ὁ Βιγιὼμ ἐπλούτισε τὴν βιομηχανίαν τῶν ὀργάνων δι' ἰδίων ἐφευρέσεων, ἐξ ὧν προέχουν ἡ *βιόλα*, ἡ ἐπονομασθεῖσα «κοντράλτο», μὲ ἦχον γλυκὺν καὶ γεμᾶτον, καὶ τὸ τεράστιον βαθύχορδον τὸ ἐπονομασθὲν «ὀκτομπάς»· τὸ κολοσσιαῖον τοῦτο ὄργανον εἶχε τέσσαρα μέτρα ὕψος καὶ ἐχορδίζετο μίαν τρίτην βαρυτέραν ἀπὸ τὸ σύνηθες βαθύχορδον· τὸ Μουσεῖον τοῦ Ὠδείου τῶν Παρισίων ἔχει διατηρήσει ἓν ἐκ τῶν περιέργων τούτων ὀργάνων. Ὁ Βιγιὼμ ἐφεῦρεν ἐπίσης ἴδιον τρόπον κατασκευῆς χορδῶν καὶ τόξων. Ἡ οἰκογένεια Βιγιὼμ ἐξακολουθεῖ κατέχουσα τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν βιομηχανίαν ταύτην, καὶ σήμερον ἀκόμη, διὰ τοῦ Σεβαστιανοῦ Βιγιώμ, υἱοῦ τοῦ προηγουμένου. Οὗτος φημίζεται ἰδίως διὰ τὴν λεπτὴν ἐργασίαν τῶν τόξων του. Γ. Σ.

Βιγιωμὲζ (Villaumez), *Ἰωάννης-Βαπτιστής-Φιλιβέρτος*. Γάλλος ναυτικὸς (1761—1845). Καταταχθεὶς δεκατετραετὴς ὡς ἁπλοῦς ναύτης εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν προήχθη μετὰ πενταετίαν εἰς πρῳρέα, ἀλλὰ ὢν ταπεινῆς καταγωγῆς ἦτο καταδικασμένος εἰς στασιμότητα, ὅτε ἐκραγεῖσα ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις κατήργησε τὰ προνόμια τῆς εὐγενείας εἰς τὰς προαγωγάς. Τῷ 1791 ἔλαβε μέρος ὡς μέλος τοῦ ἐπιτελείου εἰς τὴν πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ Λὰ Περούζ ναυτικῆς ἀποστολῆς καὶ κατώρθωσε νὰ μεταφέρῃ εἰς Γαλλίαν τινὰ τῶν λειψάνων τοῦ σφαγέντος ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τοῦ Βανικορό, Λὰ Περούζ. Προαχθεὶς εἰς πλοίαρχον μετέσχεν ὑπὸ τὸν Σερσὲ τῆς ἐναντίον τῶν Ἰνδιῶν ἐκστρατείας καὶ τῷ 1802 τῆς εἰς Ἅγιον Δομίγκον. Μόνος μὲ μίαν μικρὰν φρεγάταν ἀντιμετώπισεν ἡρωϊκῶς ἓν βαρὺ ἀγγλικὸν πλοῖον τῆς γραμμῆς καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐχρησίμευσεν ὡς θέμα εἰς πολλοὺς ζωγράφους. Τῷ 1807—1809 ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στόλου τῆς Βρέστης ἐπέφερε μεγάλας ζημίας εἰς τὸ ἀγγλικὸν ναυτικόν. Ὁ Λουδοβῖκος Φίλιππος προήγαγεν αὐτὸν εἰς ἀντιναύαρχον καὶ ὁμότιμον. Ὁ Βιγιωμὲζ ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ ἱκανώτερος ναυτικὸς τῆς ἐποχῆς του εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἑλιγμῶν. Ἔγραψε «Ναυτικὸν Λεξικὸν» (1820—1830), ἀκόμη καὶ σήμερον ἀπαραίτητον ἐφόδιον παντὸς ἀξιωματικοῦ ἐν πλῷ. Β.

βίγκα (ἡ) (Vinca, γαλλ. Pervenche, ἀγγλ. Periwinkle) *[Βοτ.]*. Γένος τῆς τάξεως τῶν *Ἀποκυνωδῶν* (Apocynaceæ), περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἴδη ποωδῶν, πολυετῶν καὶ ἀειθαλῶν φυτῶν, χρησιμοποιουμένων διὰ τὰ ἄνθη των, τὸ φύλλωμά των, διὰ κάλυψιν τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους καὶ διὰ καλλιέργειαν ἐν ἀνθοδοχείοις. Ἐξ αὐτῶν τὰ πλέον ἐν χρήσει ἐν Ἑλλάδι εἶναι τρία, ἤτοι:—1) *Βίγκα ἡ ἐλάσσων*. Εἶναι σκληραγωγημένον ποῶδες φυτόν, φέρον κυανᾶ ἄνθη καὶ ἀναπτυσσόμενον εἰς συσκίους τόπους. Πολλαπλασιάζεται διὰ διαιρέσεως καὶ μοσχευμάτων. —2) *Βίγκα ἡ μείζων*. Εἶναι μεγαλύτερον καὶ εὐαισθητότερον εἰς τὸ ψῦχος τοῦ προηγουμένου. —3) *Βίγκα ἡ ῥοδίνη* ἢ τῆς Μαδαγασκάρης. Εἶναι ἀειανθὲς καὶ ὀλίγον θαμνῶδες, καλλιεργούμενον συνήθως ὡς ἐτήσιον. Χρησιμοποιεῖται πρὸς ὁμαδικὴν φύτευσιν. Παράγει ἄνθη ῥόδινα, ἐρυθρὰ καὶ λευκά, διαμέτρου ἕως 5 ἑκατ. Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς, ἐνεργουμένης κατὰ τὴν ἄνοιξιν. Π. Θ. Α.

Βίγκα ἡ ἐλάσσων.
[Ἄνω, ἄνθος μεμονωμένον.]

Βίγκα ἡ μείζων.

— *[Παλαιοφυτολ.]* Λείψανα (φύλλα) ἀπολιθωμένα τοῦ γένους τούτου εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Γαλλίᾳ. Γ. Κ. Γ.

Βιγκὰν (Le Vigan) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Γκάρ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἄρρ, παραποτάμου τοῦ Ἐρὼ (Hérault). Κάτ. 4750. Ἔχει λατομεῖα λιθογραφικῶν πλακῶν, μεταξουργεῖα καὶ ὡραίας ἐξοχὰς ὀνομαστὰς διὰ τὰς αἰωνοβίους πλατάνους των. Εἰς τὰ πέριξ εὑρίσκονται αἱ θερμαὶ ἰαματικαὶ πηγαὶ τοῦ *Κωβαλὰ* καὶ ἡ ὡραία κρήνη τῆς Ἴσιδος, ἡ ὁποία τροφοδοτεῖ τὴν πόλιν διὰ τῶν ἀφθόνων ὑδάτων της. Μ. Δ. Β.

Βιγκάνο (Vigano), *Σαλβατόρε*. Ναπολιτᾶνος μουσικοσυνθέτης (1769—1821) ἀσχοληθεὶς εἰδικῶς μὲ τὸ μπαλλέτο. Ἔγραψε σχετικῶς τὸ ἔργον «Ραοὺλ ντὲ Κρεκοὺί» καὶ τὸ ἐν σχεδίῳ «Δημιουργία τοῦ Προμηθέως», οὗτινος τὴν μουσικὴν ἔγραψεν ὁ Μπετόβεν. Γ. Σ.

Βίγκαντ (Wigand), *Εὐγένιος-Ἀντώνιος*. Γερμανὸς ἑλληνιστὴς ἀποθανὼν κατὰ τὸ 1843 ἐν Βερολίνῳ. Καθηγητὴς εἰς τὸ Γυμνάσιον Φρειδερίκου Γουλιέλμου, ἔγραψεν: «Ἓν βλέμμα ἐπὶ τῆς ὁμηρικῆς διαλέκτου» (1826), «Τὸ θρησκευτικὸν στοιχεῖον εἰς τὴν ἱστορικὴν διήγησιν τοῦ Θουκιδίδου» (1829), «Πίναξ τῆς ἀρχαίας, μεσαιωνικῆς καὶ νεωτέρας ἱστορίας» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Μπαίτιχερ (1835), «Ὁ αὐτοκράτωρ Τιβέριος» (1840). —Β.

—**Βίγκαντ** (Wiegand), *Θεόδωρος*. Γερμανὸς ἀρχαιολόγος γεννηθεὶς τῷ 1864. Ἕδρασε κυρίως ὡς διευθυντὴς τοῦ γερμανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐνεργήσας ἀνασκαφὰς ἐν Πριήνῃ, Μιλήτῳ, Διδύμοις, Σάμῳ, Περγάμῳ. Τὰ πορίσματα τῶν ἀνασκαφῶν του ἐδημοσιεύθησαν εἰς περιοδικὰ καὶ αὐτοτελῆ ἔργα, ὧν κυριώτερα εἶναι: «Die archaische Poros Architektur der Akropolis zu Athen» (Leipzig 1904), «Milet Ergebnisse der Ausgrabungen und Untersuchungen seit dem Jahre 1899» (Berlin 1908), «Ausgrabungen in Samos» (1911). Ἤδη (1928) εἶναι διευθυντὴς τῶν ἀρχαιολογικῶν μουσείων τοῦ Βερολίνου. Ι. Π.

—**Βίγκαντ** (Wigand), *Ἰοῦστος-Ἐρρῖκος*. Γερμανὸς ἰατρὸς (1769—1817). Ἐσπούδασεν ἐν ἀρχῇ φιλολογίαν καὶ μαθηματικά, βραδύτερον δὲ ἰατρικήν. Ἔπειτα ἀπὸ ἐπιστημονικὸν ταξίδιον εἰς Πετρούπολιν ἐγκατέστη εἰς Ἀμβοῦργον κτησάμενος μεγάλην ἰατρικὴν φήμην. Μεταξὺ διαφόρων πραγματειῶν καὶ συγγραμμάτων αὐτοῦ ἀξίων λόγου διακρίνεται ἡ μαιευτική του «Traité d'accouchements» (Ἀμβοῦργον 1798). Ο. Ρ.

— **Βίγκαντ** (Wigand), *Παῦλος*. Γερμανὸς νομοδιδάσκαλος ἱστοριοδίφης (1786—1866). Κατ' ἀρχὰς δημοσιογράφος, κατόπιν δικαστικός, ἀφωσιώθη εἰς ἱστορικὰς μελέτας καὶ πρῶτος ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῆς πρωσσικῆς κυβερνήσεως ἐπὶ τῆς σημασίας τῶν κρατικῶν ἀρχείων, ἐγκαταλελειμμένων εἰς τὴν τύχην. Εἰς Πύρμοντ, Βερολῖνον, Κορβάϋ, Πάτερμπορν, Βεστφαλίαν ἐτακτοποίησε τὰ σχετικὰ ἀρχεῖα καὶ κατήρτισε πλήρεις καταλόγους αὐτῶν. Ἵδρυσε τὴν ἀρχαιολογικὴν ἑταιρείαν τῆς Βεστφαλίας καὶ τὸ ὄργανόν της: «Ἀρχεῖα διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ ἀρχαιολογίαν τῆς Βεστφαλίας» (1828-1838 τόμ. 7). Αἱ νομικαί του ἔρευναι ἔφερον εἰς φῶς δύο σημαίνοντα ἔργα διὰ τὴν μελέτην τοῦ γερμανικοῦ δικαίου: «Τὸ ἐπαρχιακὸν δίκαιον τοῦ πριγκιπάτου τῆς Πάτερμπορν καὶ τοῦ Κορβάϋ (1823, 3 τόμ.) καὶ «Τὸ ἐπαρχιακὸν δίκαιον τοῦ πριγκιπάτου τοῦ Μίνδεν, τῶν κομητειῶν τοῦ Ράβενσμπεργ καὶ τοῦ Ρίτμπεργ, τῆς ἀρχοντίας τῆς Ρέντα καὶ τοῦ βαΰλείου τοῦ Ρέκχενμπεργ» (1834, 2 τόμ.). Ἐκτὸς τούτων ἔγραψε καὶ πολλὰ ἄλλα ἔργα καὶ πραγματείας. Κ. Ι. Β.

Βιγκάνχ (Viganj) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μέγα φραγκισκανικὸν μοναστήριον ἀποτελοῦν σπουδαιότατον γνώρισμα εἰς τοὺς παραπλέοντας τὴν βορείαν Δαλματικὴν ἀκτὴν ἐν τῷ διέκπλῳ τοῦ Σαμπιονσέλλο. Εἰς τὸ μοναστήριον τοῦτο, ὅπου δεσπόζει τοῦ ὅρμου *Ροζάριο* (πλάτ 42°59' Β, μῆκ. 17°06' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1611: Sabbioncello channel), προσπρέχουν οἱ κάτοικοι τῶν περὶ τὴν μεγαλόνησον Κούρτζολα (ἀρχ. *Μέλαινα Κόρκυρα*) Δαλματικῶν νήσων, εἰς καιροὺς ἀνομβρίας. Σ. Ε. Λ.

Βιγκαρόζυ (Vigarosy), *Ἀντώνιος Βενέδικτος*. Γάλλος δημοσιολόγος καὶ ποιητὴς (1778 - 1857). Προσκεκολλημένος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ τῆς Ἱσπανίας ἐπὶ Ναπολέοντος Α' ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν. Κατόπιν ἐχρημάτισεν ὑπασπιστὴς τοῦ στρατηγοῦ Κλωζὲλ ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων ἀπεσύρθη εἰς Μιρπουά, ὅπου ἐξελέγη δήμαρχος. Ἔγραψε: «Ποιητικαὶ τέρψεις» (1828) «Ἡ τελευταία κρίσις» (1825), ποιήματα, μύθους κλπ. —Β.

Βιγκαροὺς (Vigarous), *Βαρθολομαῖος*. Γάλλος ἰατρὸς (1725—1790), καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς ἐν Μονπελλιέ. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν διασημοτέρων χειρουργῶν τῆς χώρας. Τὴν φήμην του ὤφειλεν ἰδίως εἰς τὴν ἐπιτυχῆ ἀντισυφιλιδικὴν θεραπευτικὴν μέθοδον, ἣν ἐφήρμοζε. Θεωρεῖται συνάμα ὡς ὁ πρῶτος διενεργήσας *διέκπρισιν* τῆς κεφαλῆς τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ (1767). Μεταξὺ τῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Considérations générales pratiques et théoriques sur la régénération partielle et locale des os du corps humain», «Observations sur la complication du vice vénérien avec d'autres virus», «Observations et remarques sur quelques maladies du fondement. Un mémoire sur les entérocéles étranglées», «Reflexions sur les fractures avec fracas des extremités» κτλ. Ο. Ρ.

— **Βιγκαροὺς** (Vigarous), *Ἰωσὴφ-Μαρία-Ἰωακείμ*. Γάλλος ἰατρὸς (1759—1829), καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς ἐν Μονπελλιὲ καὶ ἐπὶ δεκαπενταετίαν πρόεδρος τοῦ ἐκεῖ ἰατρικοῦ πειθαρχικοῦ συμβουλίου. Ἐπιστημονικαὶ αὐτοῦ ἐργασίαι εἶναι: «Recherches sur l'origine et le siège du scorbut et des fievres putrides» (1787), «Cours élementaires des maladies des femmes, ou essai sur une nouvelle méthode pour étudier et classer les maladies de ce sexe» (1801). Ἐπίσης ἐπεμελήθη τῆς ἐκδόσεως τῶν χειρουργικῶν ἔργων τοῦ πατρός του *Φραγκίσκου Βιγκαροὺς* (βλ. κατωτ.), προσθέσας ἐν αὐτοῖς καὶ τὴν ἀτομικήν του ἐργασίαν «Traité sur la régénération des os» (Μονπελλιὲ 1812).

— **Βιγκαροὺς** (Vigarous), *Φραγκῖσκος*. Γάλλος ἰατρός, πατὴρ τοῦ προηγουμένου, καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μονπελλιέ. Ὑπῆρξε διαπρεπὴς καθηγητὴς καὶ ἔξοχος ἰατρός, ὁμιλῶν ἅμα καὶ τὴν λατινικὴν ὡς τὴν μητρικὴν αὐτοῦ γλῶσσαν. Ἀπέθανε τῷ 1792 χωρὶς νὰ καταλίπῃ ἄξια λόγου ἐπιστημονικὰ ἔργα. Ο. Ρ.

Βίγκελαντ (Vigeland), *Γουσταῦος*. Διάσημος Νορβηγὸς γλύπτης γεννηθεὶς τῷ 1869 ἐν Μαντάλ, ἔνθα ἐγεννήθησαν καὶ οἱ ὀνομαστοὶ Νορβηγοὶ ζωγράφοι Τίντεμαν καὶ Ἀμάλδος Νίελσεν. Καταγόμενος ἐκ πτωχῆς οἰκογενείας ἠναγκάσθη ἀπὸ νεαρωτάτης ἡλικίας νὰ κερδίζῃ διὰ τῆς ἰδίας του ἐργασίας τὸν ἄρτον του καὶ διέπλευσεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν τὰς θαλάσσας ὡς ἐργάτης θαλάσσης ἐπὶ ἐμπορικῶν σκαφῶν. Ἡ ἔμφυτος, ἐν τούτοις, κλίσις του πρὸς τὴν γλυπτικήν, ἡ ὁποία ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καθίστατο ἐντονωτέρα, δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐκδηλωθῇ. Ἐγκαταλιπὼν τὴν ἐν θαλάσσῃ ὑπηρεσίαν καὶ ἐπανελθὼν εἰς Ὄσλο, ἐχρησιμοποίει τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του εἰς τὴν ἐκτέλεσιν σειρᾶς σχεδίων διὰ τὴν εἰκονογράφησιν τῆς «Θείας κωμῳδίας». Τὰ σχέδια ταῦτα ἐπεδείχθησαν εἰς τὸν διάσημον κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν γλύπτην Μπεργκσλίεν καὶ εἰς τὸν πρῶτον καθηγητὴν τῆς ἱστορίας τῆς Τέχνης ἐν Νορβηγίᾳ Λόρεντς Ντίτριχσον, προσηνέστατον καὶ καλαίσθητον σοφόν, οἵτινες ἐξεδήλωσαν εἰλικρινῆ ἐνθουσιασμόν· ὁ Ντίτριχσον μάλιστα ἔλαβε τὸν Βίγκελαντ ὑπὸ τὴν προστασίαν του καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς ὁδηγός του κατὰ τὰ δύσχερῆ ἔτη τῆς μαθητείας του. Ἀλλ' ὁ Βίγκελαντ, ἀπὸ χαρακτῆρος ἐπαναστάτης, αἰσθανόμενος βαθύτατα τὴν ἀνάγκην τῆς πρωτοτυπίας καὶ τῆς απομακρύνσεως ἀπὸ τῶν παραδεδομένων τύπων, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀκολουθήσῃ σταθερῶς μαθήματα εἰς τὸ ἴδιον ἐργαστήριον καὶ ἤλλασσε τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον τοὺς διδασκάλους. Μαθητεύσας ἐπὶ ἓν ἔτος παρὰ τοῖς Μπεργκσλίεν καὶ Σκέϊμπροκ ἐν Ὄσλο, μετέβη μετὰ ταῦτα εἰς Κοπεγχάγην, κέντρον ἰσχυρᾶς καλλιτεχνικῆς ζυμώσεως κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, καὶ εἰσῆλθεν ἐν ἔτει 1881 εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Μπίσσεν. Ὁ ἐπικρατῶν τότε ἐνθουσιασμὸς διὰ τὸ ἔργον τοῦ Τορβάλδσεν ἦτο ἀπεριόριστος, οἱ δὲ νέοι καλλιτέχναι ἀπέβλεπον πρὸς τὸν διάσημον τοῦτον γλύπτην ὡς πρὸς δυσπρόσιτον θεότητα. Ὁ Βίγκελαντ συνεμερίσθη ἐπί τινα καιρὸν τὸν γενικὸν τοῦτον ἐνθουσιασμόν. Ἤρχισε μάλιστα νὰ ἐργάζηται ἐπὶ ἑνὸς ἀναγλύφου ἐμπνευσμένου ἐκ τῆς «Ἰλιάδος», κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Δανοῦ διδασκάλου. Ταχέως ὅμως συνησθάνθη, ὅτι ἡ ὁδός, ἣν ἔδει ν' ἀκολουθήσῃ, δὲν ἦτο αὐτή. Ἡ προσωπικότης του ἦτο ἀπολύτως διαφόρου χαρακτῆρος, μόλις δὲ κατὰ τὸ 1891 ἤρχισε νὰ ἐκδηλώνεται αὐτή, ὅτε ὁ Βίγκελαντ παρουσίασε τοὺς «Ἐξορίστους», τὸ πρῶτον ἄξιον λόγου σύμπλεγμά του, τοῦ ὁποίου τὸ γύψινον πρόπλασμα ἀπόκειται εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Ὄσλο. Πρόκειται, βεβαίως, περὶ ἔργου νεανικοῦ. Ἁπλοῦν ὅμως βλέμμα ἐπ' αὐτοῦ πείθει, ὅτι προέρχεται ἀπὸ καλλιτέχνην πειρώμενον ν' ἀποδώσῃ εἰς τὴν νεκρὰν ὕλην τὰς δραματικὰς συγκινήσεις τῆς ψυχῆς, νὰ ἐμφυσήσῃ εἰς τὸν λίθον ἀπεριόριστον ζωήν. Μετὰ τὸ ἔργον τοῦτο ὁ Βίγκελαντ ἔπαυσε νὰ φοιτᾷ εἰς ἐργαστήρια διδασκάλων, τὰ ὁποῖα δι' αὐτὸν περιέκλειον μόνον τὸν ψυχρὸν στόμφον καὶ τὴν ἔτι ψυχροτέραν ἐπιζήτησιν ξηρᾶς συμμετρίας καὶ ἀφιερώθη ἐν ἀνεξαρτησίᾳ εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ μεγάλου καλλιτεχνικοῦ ἰδεώδους του. Ἐπεσκέφθη ἀλληλοδιαδόχως τὸ Βερολῖνον, τὴν

Digitized by Google

Ρώμην, τὴν Φλωρεντίαν καὶ τοὺς Παρισίους, ἀντλῶν διηνεκῶς ἐκ νέων πηγῶν ὅσα στοιχεῖα ἐθεώρει χρήσιμα εἰς τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς προσωπι-

Γ. Βίγκελαντ : Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς «Μνημειώδους κρήνης».

κότητός του. Ἐπανελθὼν δ' εἰς Ὄσλο ἐρρίφθη μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις του εἰς χειμαρρώδη καλλιτεχνικὴν παραγωγήν. Ἐξετέλεσεν ὑπὲρ τὰ τριακόσια ἔργα, εἰς τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται ἀνάγλυφοι ἀπεικονίσεις, προτομαί, μνημεῖα, θρησκευτικὰ ἔργα, συμπλέγματα καὶ ἡ «Μνημειώδης κρήνη» τοῦ Ὄσλο. Βεβαίως, ὁλόκληρον τὸ τεράστιον τοῦτο σύνολον δὲν εὑρίσκεται ὑπεράνω πάσης μομφῆς· περιέχει προσπαθείας ἀποτυχούσας, ἐλλείψεις προφανεῖς, σφάλματα εὐχερῶς ἀναγνωριζόμενα. Ἀλλὰ ὑπὲρ ταῦτα, ἀποτελεῖ θαυμασίαν ἐκδήλωσιν μεγαλοφυΐας ἐκφραζομένης εἰς ἀτελεύτητον σειρὰν ἔργων, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ δραματικότης, ἡ φιλοσοφικὴ ἐνόρασις, ἡ παθητικὴ ἀντίληψις τῆς πραγματικότητος, εἷς ρεαλισμὸς συγκλονίζων ἐνίοτε μέχρι δακρύων καὶ μία ἐξαιρέτως ὑπερτέρα ἀντίληψις τῆς τέχνης παρουσιάζονται ὡς σταθερὰ διακριτικὰ γνωρίσματα. Ὁ καλλιτέχνης παλαίει πρὸς τὴν ὕλην, προσπαθεῖ νὰ δαμάση τὴν φύσιν, νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὴν βάσανον τῆς μεγαλοφυΐας του τὸν πηλόν, τὸν γύψον, τὸ μάρμαρον, τὸν ὀρείχαλκον, τὸν γρανίτην. Αἱ συλλήψεις του εἶναι εὐρύταται, αἱ διαστάσεις τῶν ἔργων του ἐνίοτε γιγαντιαῖαι. Ἐργάζεται πάντοτε ὡς ἐν ἐμπυρέτῳ παροξυσμῷ, μὲ ἀκαταμάχητον φιλοπονίαν, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν θυελλώδους ἐμπνεύσεως. Λαμβάνει τὰ θέματά του ἐκ τῶν μᾶλλον ποικίλων περιοχῶν· ἀναπαριστάνει τὴν ἱστορίαν, τὸν θρῦλον, τὴν φύσιν, τὴν ζωήν, τὸ ὄνειρον καὶ τὴν πραγματικότητα. Τὸ ἀνάγλυφον τῆς «Παρηγορίας» τοῦ Μουσείου τοῦ Ὄσλο εἶναι πλῆρες παραδόξου παθητικότητος, τὸ δὲ ἀνάγλυφον τῆς «Κολάσεως» τοῦ ἰδίου Μουσείου ἀποτελεῖ σύνθεσιν «χαοτικήν, φοβεράν, τεταραγμένην, πλήρη πυρετοῦ καὶ κινήσεως, ἀληθῶς δαντικῆς ἐμπνεύσεως» (*G. Vidalenc:* L'art norvégien contemporain, Paris, 1921, σελ. 50). Τῷ 1895 κατασκευάζει τὴν προτομὴν τοῦ Σίμπγαιρν Ὀμπσφέλτερ, ποιητοῦ θανόντος ἐν ἡλικίᾳ τριάκοντα τεσσάρων ἐτῶν, μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Βίγκελαντ συνέζησεν ἐν Βερολίνῳ τῷ 1895—1896. Μετὰ ταῦτα ἐκτελεῖ τὴν προτομὴν τοῦ Βγαιρνστγέρνε Βγέρνσον, τὸν ὁποῖον ἀπεικονίζει ἐν ὅλῃ τῇ χαρακτηριστικῇ τοῦ ταλάντου του ὁρμητικότητι. Δοκιμάζει κατόπιν τὰς δυνάμεις του εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ Ἑρρίκου Ἴψεν· ἀποτυπώνει εἰς τὸν χαλκὸν τὸ εὐρὺ μέτωπον, τὰ μικρὰ χείλη, τὰς μακρὰς φαβορίτας καὶ τὸ ὀξὺ βλέμμα τοῦ συγγραφέως, ὅστις τόσον ἐδόξασε τὴν λογοτεχνίαν τῆς πατρίδος του.

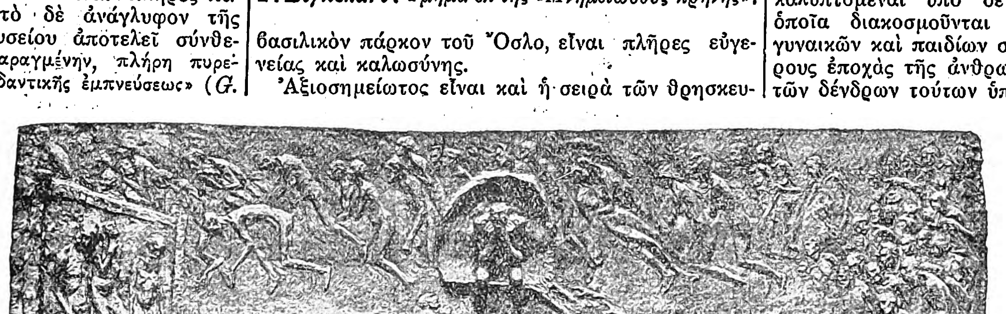

Γουστ. Βίγκελαντ : Ἡ κόλασις.

Σειρὰ ὁλόκληρος προτομῶν ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ ταραχῶδες ἐργαστήριόν του. Ὅλοι οἱ μεγάλοι ἄνδρες τῆς Νορβηγίας κινοῦν τὴν ἔμπνευσίν του εἰς ἐξαιρέτους δημιουργίας: ὁ Ἄρνε Γκάρμποργκ, ὁ Ἰωνᾶς Λῆ, ὁ Κνοὺτ Χάμσουν, ὁ Γκούνναρ Χάϊμπεργ, ὁ Σόφους Μποῦγκε, διάσημοι συγγραφεῖς, ὁ μέγας ἐξερευνητὴς Νάνσεν, ὁ ζωγράφος Ἀμάλδος Νίελσεν καὶ τόσοι ἄλλοι. Ἀλλ' αἱ προτομαὶ δὲν εἶναι κύριον πεδίον τῆς καλλιτεχνικῆς δράσεως τοῦ Βίγκελαντ· προκαλοῦν περισσότερον τὸ ἐνδιαφέρον του τὰ μνημεῖα. Ἔξοχος γνῶσις τῆς τεχνικῆς καὶ μία παράδοξος ἁρμονία διαπνέουν τὸ μνημεῖον τοῦ Νὶλς Χένρικ Ἄμπελ, μεγαλοφυοῦς μαθηματικοῦ θανόντος ἐν ἡλικίᾳ εἴκοσιν ἑπτὰ ἐτῶν, ἐνῷ τὸ μνημεῖον τοῦ Ρίκαρντ Νορντράακ, τοῦ μουσουργοῦ τοῦ ἐθνικοῦ ὕμνου τῆς Νορβηγίας, ἀνακαλεῖ εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ θεατοῦ τὴν ἰδέαν τῆς πατρίδος, διὰ τῆς αὐστηρᾶς μεγαλοπρεπείας του καὶ τῆς καθ' ὅλα προσαρμογῆς πρὸς τὴν παράδοσιν, ἡ ὁποία τὸ διαπνέει. Τὸ ἄγαλμα τοῦ ρωμαντικοῦ ποιητοῦ Ἑρρίκου Βέργκελαντ εἰς τὸ Ὄσλο εἶναι μία συγκινητικὴ πλαστικὴ σελίς, ἀπηχοῦσα τὸν ἔντονον ἰδεαλισμόν, τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ τὴν ἔξαρσιν τῆς διασήμου ἐκείνης φυσιογνωμίας. Τὸ δὲ ἄγαλμα τῆς Καμίλλης Κόλλετ, ὀνομαστῆς διηγηματογράφου, εὑρισκόμενον εἰς τὸ

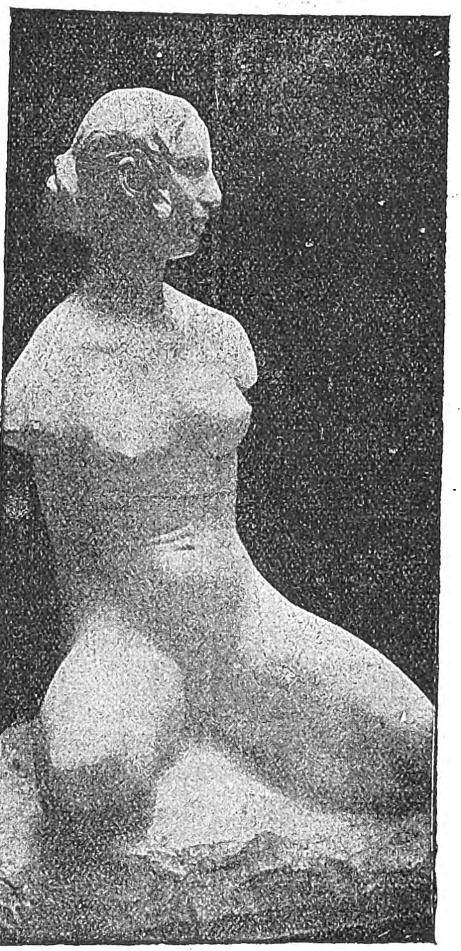

Γ. Βίγκελαντ : Τμῆμα ἐκ τῆς «Μνημειώδους κρήνης».

βασιλικὸν πάρκον τοῦ Ὄσλο, εἶναι πλῆρες εὐγενείας καὶ καλωσύνης.

Ἀξιοσημείωτος εἶναι καὶ ἡ σειρὰ τῶν θρησκευτικῶν συνθέσεων τοῦ Βίγκελαντ, τῶν εὑρισκομένων εἰς τὴν μητρόπολιν τοῦ Τρόντγεμ. Εἰς τὰ ἔργα ταῦτα ὁ Βίγκελαντ ἐμφανίζεται ὑπὸ ἄλλην μορφήν. Ἀνατρέχει εἰς τὴν παλαιὰν γοτθικὴν τέχνην διὰ ν' ἀποδώσῃ ὁλόκληρον τὴν μεγαληγορίαν, τὴν παθητικότητα, τὸ δραματικὸν μεγαλεῖον

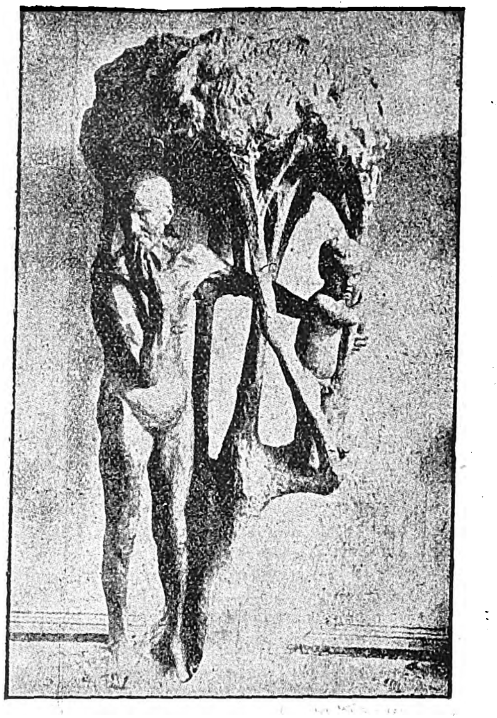

Γ. Βίγκελαντ: Ἕτερον ἀπόσπασμα ἐκ τῆς «Μνημειώδους κρήνης».

καὶ τὴν αὐστηρὰν σεμνότητα τῆς βιβλικῆς παραδόσεως καὶ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Εἰς τὴν σειρὰν ταύτην ὑπάρχουν ἀπεικονίσεις τινὲς ἰδιαιτέρως ἀξιομνημόνευτοι: ὁ «Δαβίδ», ὁ «Μωϋσῆς», «Ἡ Γέννησις», ὁ «Ἅγιος Μιχαήλ», ὁ «Χριστὸς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ», «Ἡ Παρθένος καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης». Ἀλλὰ τὸ σημαντικώτερον μέρος τῆς προσωπικότητος τοῦ Βίγκελαντ καταφαίνεται εἰς τὰ συμπλέγματά του. Εἰς τὰ ἔργα του ταῦτα ὁ Βίγκελαντ ἐπλησίασε τὸν Ροντέν. Ἀντιμετώπισε τὸ πρόβλημα τοῦ γυμνοῦ, τῆς σχέσεως μεταξὺ τέχνης καὶ ἠθικῆς, τῆς σαρκός, τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς γυναικός, ἐδημιούργησε δ' ἕνα τύπον ἀνθρωπίνου κάλλους μὴ στερούμενον ἐνδιαφέροντος, ρωμαλέον, μυώδη, πρωτόγονον, αἰσθησιακόν, ἀπηχοῦντα τὰς παρορμήσεις τῆς φύσεως, ἐκφράζοντα ὁλόκληρον τὸ θέλγητρον τῆς μεταξὺ τῶν φύλων διαφορᾶς. Ἐκ τῶν ἔργων τούτων τοῦ Βίγκελαντ μνημονεύομεν τὴν «Νύκτα», τὴν «Νεαρὰν κοιμωμένην», τοὺς «Ἐπαίτας», τὸν «Ἐρημίτην» καὶ τὴν εἰκοσάδα τῶν συμπλεγμάτων τῶν τιτλοφορουμένων ἁπλῶς «Ἀνὴρ καὶ γυνή».

Σειρὰν συμπλεγμάτων περιλαμβάνει καὶ ἡ «Μνημειώδης κρήνη» τοῦ Ὄσλο, τὸ μέγα ἔργον τῆς ζωῆς τοῦ Βίγκελαντ, εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς ὁποίας ἤρχισε νὰ ἐργάζηται τῷ 1902. Ἡ «Κρήνη» αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς ὀρειχαλκίνης στέρνας διαμέτρου 6 μ., ὑποστηριζομένης ὑπὸ ἓξ ὀρειχαλκίνων γιγάντων ὕψους 3 μ. Πέριξ ταύτης τοποθετοῦνται εἴκοσι λεκάναι διαμέτρου 1 μ. ἑκάστη, καλυπτόμεναι ὑπὸ δένδρων ἐξ ὀρειχάλκου, τὰ ὁποῖα διακοσμοῦνται δι' ἀπεικονίσεων ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδίων συμβολιζουσῶν τὰς διαφόρους ἐποχὰς τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Εἰς τὰ βάθρα τῶν δένδρων τούτων ὑπάρχουν ἀνάγλυφοι διακοσμήσεις ἐξ ὀρειχάλκου. Τὸ δὲ σύνολον στηρίζεται ἐπὶ ἐπιπέδου ἐπιφανείας, ἣν περιθέει κιγκλίδωμα ἐκ γρανίτου κοσμούμενον διὰ γιγαντιαίων μορφῶν μυθικῶν ζῴων. Ἡ ἀνάβασις μέχρι τῆς κρήνης γίνεται διὰ κλίμακος, εἰς τὰς βαθμίδας τῆς ὁποίας ὑπάρχει χῶρος διὰ 34 κολοσσοὺς ἐκ γρανίτου. Καὶ μόνον ἡ ἁπλῆ αὕτη ἀπαρίθμησις τῶν μελῶν τοῦ μεγαλοπρεποῦς τούτου μνημείου, μὴ περατωθέντος εἰσέτι, ἀποδεικνύει τὸ μέγεθος τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Βίγκελαντ, τὴν εὐρύτητα τῆς φαντασίας του καὶ τὴν θαυμασίαν του δεξιοτεχνίαν.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Βίγκελμαν (Winckelmann), ***Ἰωάννης-Ἰοῦστος.*** Γερμανὸς ἱστορικὸς (1620—1697). Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, διακρινόμενα μὲν διὰ τὴν σοφίαν

Digitized by Google

των, ἀλλ' ὄχι καὶ διὰ κριτικότητα καὶ συστηματικότητα. Σπουδαιότερα εἶναι: «De principibus Hassiae et eorum genealogia» (1663), «Caesarologia sive quartae monarchiae descriptio a J. Caesare ad imperium usque Leopoldi» (1666), «Solida declaratio originis Thuringorum» (1694) κλ.

—Ω

— Βίγκελμαν (Winckelmann), *Ἰωάννης-Ἰωακείμ*. Γερμανὸς ἱστορικὸς τῆς τέχνης καὶ ἀρχαιολόγος. Ἐγεννήθη τὴν 9ην Δεκεμβρίου ἐν Στένταλ τοῦ Μπραντεμβούργου ἐκ πατρὸς πτωχοῦ ὑποδηματοποιοῦ καὶ ἐκεῖ ἤκουσε τὰ πρῶτα μαθήματα τῆς στοιχειώδους παιδεύσεως. Ἀλλ' ἡ ἐξαιρετικὴ ἔμφυτος φιλομάθεια ὤθει αὐτὸν εἰς εὐρύτερον κύκλον, ἵνα δὲ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἀκαταμάχητον αὐτὴν ἐπιθυμίαν του πρὸς τὴν γνῶσιν καὶ μάλιστα πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα, μετέβη εἰς Βερολῖνον, ὅπου ἐνεγράφη εἰς ἓν τῶν γυμνασίων καὶ διὰ πρώτην φορὰν ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς μεγαλύτερον καὶ ὑψηλότερον κόσμον. Μὲ μέγιστον ζῆλον καὶ ἀγάπην ἐπεδόθη ἐκεῖ εἰς τὴν μελέτην παντὸς εἴδους βιβλίων εἰς τὰς διαφόρους βιβλιοθήκας, ἀποθησαυρίζων πολυτίμους γνώσεις, χρησιμωτάτας διὰ τὸ μέλλον ἔργον του, ἀλλ' ἐλλείψει ἐπαρκῶν πόρων ἀναγκάζεται νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα καὶ νὰ τελειώσῃ τὸ γυμνάσιον εἰς τὸ Σαλτσβέντελ. Αἱ ἀνάγκαι ὅμως τῆς ζωῆς εἶναι ἐπιτακτικαὶ καὶ ἐκλέγει ὡς βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα τὴν θεολογίαν, πρὸς σπουδὴν τῆς ὁποίας μεταβαίνει εἰς Χάλλην καὶ ἐγγράφεται (1738) ὡς φοιτητής. Ἀλλ' οὐδαμῶς διὰ τοῦτο λησμονεῖ τὰς προσφιλεῖς του μελέτας καὶ μ' ἐνθουσιασμὸν ἐπιδίδεται εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ ἀρχαιολογίας. Ἐπί τινα χρόνον ἀκούει μαθήματα ἰατρικῆς εἰς τὴν Ἰέναν, ἀλλὰ λόγῳ οἰκονομικῶν στενοχωριῶν δέχεται κατ' ἀρχὰς θέσιν παιδαγωγοῦ ἐν Μαγδεμβούργῳ καὶ ἀπὸ τοῦ 1743 διδασκαλικὴν ὑπηρεσίαν ἐν Ζεεχάουζεν τῆς Ἄλτμαρκ, ὅπου ἔμεινεν ἐπὶ πέντε ἔτη μέχρι τοῦ 1748, ὁπότε γίνεται βιβλιοθηκάριος τοῦ κόμιτος Φὸν Μπυνάου ἐν Νέτενιτς, πλησίον τῆς Δρέσδης. Εἰς τὴν βιβλιοθήκην ταύτην, τὴν πλουσιωτέραν ἰδιωτικὴν βιβλιοθήκην τῆς Γερμανίας, εὗρεν ἄφθονον ὑλικόν, ἵνα πλουτήσῃ τὰς γνώσεις του, ἀλλ' ἡ γειτνίασις τοῦ κτήματος πρὸς τὴν Δρέσδην, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπεῖχε μόνον μίαν ὥραν, τοῦ ἐπέτρεψε νὰ γνωρισθῇ καλύτερον μὲ τὴν τέχνην καὶ νὰ ἔρχεται εἰς συχνοτέραν μὲ αὐτὴν ἐπικοινωνίαν. Τότε ἐμελέτησε τὴν Πινακοθήκην καὶ τὴν ἀρχαιολογικὴν Συλλογὴν τῆς Δρέσδης καὶ συνῆψε γνωριμίας, αἱ ὁποῖαι εἶχαν μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν μετέπειτα σταδιοδρομίαν του.

Ἰωάννης-Ἰωακεὶμ Βίγκελμαν.

Χάρις εἰς τὴν ἔμφυτον ἱκανότητα τῆς εὐκόλου προσαρμογῆς ἐσχετίσθη μὲ τὸν νούντσιον τοῦ πάπα καρδινάλιον Ἀρχίντο, ὅστις τὸν σοφὸν καὶ πολυμαθέστατον τοῦτον ἄνδρα εὐχαρίστως θὰ ἔβλεπε προσερχόμενον εἰς τὸν καθολικισμόν. Ὁ Βίγκελμαν, τοῦ ὁποίου διακαὴς πόθος ἦτο νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Ἰταλίαν καὶ μάλιστα τὴν Ρώμην, εἶδεν ὅτι ἡ θρησκευτικὴ αὐτὴ μεταστροφὴ θὰ συνετέλει μεγάλως εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ὀνείρου του καὶ ἀπεφάσισεν αὐτὴν τῷ 1754. Τότε πράγματι ἤνοιξε δι' αὐτὸν ὁ δρόμος πρὸς τὴν Ρώμην. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως, ἔχων πλέον σαφῆ συνείδησιν τοῦ σκοποῦ του, ἐπιδίδεται συστηματικῶς εἰς τὰς ἀγαπητάς του σπουδὰς καὶ εἰς τὴν διασάφησιν τῶν μελετῶν του, τῶν ὁποίων προϊὸν ἦτο τὸ πρῶτον σημαντικὸν ἔργον του, ἐκδοθὲν τῷ 1755: «Σκέψεις περὶ τῆς μιμήσεως τῶν ἑλληνικῶν ἔργων ἐν τῇ ζωγραφικῇ καὶ τῇ γλυπτικῇ». Διὰ τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἔβαλε τάξιν εἰς τὰς σκέψεις του, τὰς ὡδήγησεν εἰς ὡρισμένην κατεύθυνσιν ἀνταποκρινομένην πρὸς τὴν ἰδιοφυΐαν του. Εἰς τὴν μελέτην ταύτην ἀπευθύνεται πρὸς τὴν σύγχρονον τέχνην, εἰς τὴν ὁποίαν ὑποδεικνύει ὡς πρότυπον τὴν ἑλληνικήν. Ἂν καὶ εἰς τὰς συμβουλὰς ταύτας ἔδειξε πολὺ στενὴν ἀντίληψιν περὶ τῆς συγχρόνου τέχνης, εἶχεν ὅμως συλλάβει σαφῶς τὸ πνεῦμα τῆς ἑλληνικῆς τέχνης εἰς τὰς γενικάς της γραμμάς. Κατ' εἰσήγησιν τοῦ προστάτου του καρδιναλίου ἀφιέρωσε τὸ βιβλίον τοῦτο εἰς τὸν βασιλέα, ὅστις ἐννοήσας τὴν σημασίαν του ἐχορήγησεν εἰς τὸν Βίγκελμαν ἐπίδομα διακοσίων ταλλήρων διὰ τὸ εἰς Ρώμην ταξίδιον. Παρὰ τὴν ἕνεκα τοῦ πολέμου μείωσιν τοῦ ποσοῦ τούτου εἰς τὸ ἥμισυ, ὁ Βίγκελμαν τῷ 1755 μετέβη εἰς Ρώμην. Ἐκεῖ ἐφωδιασμένος μὲ πολλὰς συστάσεις γίνεται εὐμενῶς δεκτὸς μάλιστα ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου Πασσιονέϊ, τοῦ ὁποίου ἡ πλουσιωτάτη βιβλιοθήκη παρεῖχεν εἰς αὐτὸν εὐρὺ πεδίον μελέτης, καὶ ὑπὸ τοῦ φίλου του καρδιναλίου Ἀρχίντο, ὅστις ἀνελθὼν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ γραμματέως τοῦ παπικοῦ κράτους προσέλαβε τὸν Βίγκελμαν ὡς βιβλιοθηκάριον καὶ τοῦ παρεχώρησε κατοικίαν εἰς τὸ Palazzo della Cancelleria. Νῦν ἔχων σχετικὴν ἐλευθερίαν, ἠσχολήθη ἔτι μᾶλλον εἰς τὰς προσφιλεῖς του ἀρχαιολογικὰς μελέτας, ἐπεκτείνων αὐτὰς καὶ εἰς τὰ καλλιτεχνικὰ μνημεῖα, τὰ ὁποῖα μάλιστα ἐπέσυραν τὸ ἐνδιαφέρον του χάρις εἰς τὸν φίλον του ζωγράφον Ραφαὴλ Μὲνξ (Mengs). Μελετῶν μετ' αὐτοῦ τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα εἰσέδυσε τῇ βοηθείᾳ του εἰς αὐτὴν τὴν τέχνην, τῆς ὁποίας τὸ πνεῦμα ἤρχισεν ἤδη νὰ κατανοῇ βαθύτερον καὶ ἱστορικώτερον. Ἐκτὸς τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Ρώμης περιέλαβε καὶ τὰς τῆς Φλωρεντίας καὶ τῆς Νεαπόλεως, τὴν ὁποίαν ἐπισκέπτεται κατὰ τὸ 1758. Εὐθὺς ἀμέσως μεταβαίνει εἰς Φλωρεντίαν καὶ ἀναλαμβάνει τὴν καταγραφὴν τῶν ἐγγεγλυμμένων λίθων τοῦ κατὰ τὸ 1758 ἀποθανόντος συλλέκτου Στός, τὴν ὁποίαν ἐπὶ μακρὸν ἑτοιμάζει ἐπιστημονικῶς. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀποθνήσκει ὁ προστάτης του καρδινάλιος καὶ προσλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου Ἀλμπάνι, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ὁποίου διέρχεται τὰ τελευταῖα του ἔτη ἐν Ρώμῃ. Ἐκεῖ ἐπεράτωσε καὶ τὸν κατάλογον τῆς συλλογῆς Στὸς (Description des pierres gravées du feu Baron de Stosch 1760). Διὰ τοῦ ἔργου τούτου προητοιμάσθη καλύτερον διὰ τὸ μέγα του σύγγραμμα τὴν «Ἱστορίαν τῆς Τέχνης», εἰς τὴν ὁποίαν ἤρχισε τώρα συστηματικώτερον νὰ ἐργάζηται καὶ τὴν ὁποίαν ἐτελείωσε τὸ 1761. Ἕνεκα ὅμως τοῦ πολέμου τὸ ἔργον ἐτυπώνετο λίαν βραδέως καὶ μόλις τῷ 1764 ἔγινε δυνατὸν νὰ ἐκδοθῇ. Ἐν τῷ μεταξὺ στηριζόμενος εἰς ἐργασίας καὶ δημοσιεύσεις ἄλλων, ἔγραψε τὰς «Σημειώσεις περὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν ἀρχαίων ναῶν τοῦ Ἀκράγαντος ἐν Σικελίᾳ» (1759) καὶ βραδύτερον μελετήσας ἐξ ἰδίας αὐτοψίας τοὺς ναοὺς τῆς Ποσειδωνίας, συνεπλήρωσε τὰς περὶ τῆς ἀρχαίας ἀρχιτεκτονικῆς γνώμας του, τὰς ὁποίας διετύπωσεν εἰς τὴν μελέτην «Σημειώσεις περὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν ἀρχαίων» (1761). Ἐκ νέου δὲ ἐπισκεφθεὶς τὴν Νεάπολιν ἐδημοσίευσε τῷ 1762 τὰς «Ἐπιστολὰς περὶ τῶν ἀνακαλύψεων τοῦ Ἡρακλείου» καὶ τὰς «Εἰδήσεις περὶ τῶν νεωτάτων ἀνακαλύψεων τοῦ Ἡρακλείου» (1764), ὅπου ἐξέθηκε τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν του, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἠδυνήθη πρώτην φορὰν νὰ λάβῃ γνῶσιν ὁ κόσμος ἀκριβῆ καὶ ζωηρὰν ἐκ μέρους ἑνὸς εἰδικοῦ καὶ φωτισμένου ἀνδρὸς περὶ τῶν σπουδαίων ἐκεῖ εὑρημάτων.

Ἀλλὰ τὸ μέγα καὶ κλασσικὸν ἔργον του εἶναι ἡ «Ἱστορία τῆς Τέχνης», μετὰ τὴν ὁποίαν ἕνεκα τοῦ μεγάλου νέου εὑρεθέντος ὑλικοῦ ἐξέδωκεν ὡς προσθήκας καὶ βελτιώσεις τὰς «Σημειώσεις εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Τέχνης» (1766). Εἰς τὸ μέγα ἐκεῖνο ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀφῆκεν ἐποχὴν καὶ ἔκαμε τὸν Βίγκελμαν γνωστὸν εἰς ὅλον τὸν τότε πολιτισμένον κόσμον, ἔθεσε μὲ σαφήνειαν καὶ θετικότητα τὰς βάσεις τῆς ἐξελίξεως τῆς τέχνης γενικῶς, μάλιστα δὲ τῆς ἑλληνικῆς. Ὁρμώμενος ἐκ τῶν αἰσθητικῶν θεωριῶν, ὅτι ἡ τέχνη ἔγκειται εἰς τὴν μίμησιν τῆς φύσεως καὶ ὅτι σκοπός της εἶναι ἡ παράστασις τοῦ καλοῦ, δηλαδὴ τῆς καλλονῆς, μελετᾷ ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ τὰ μνημεῖα τῆς τέχνης καὶ ὁρίζει τὴν ἐξέλιξιν αὐτῶν. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον εἶναι ὅτι εἰς τὴν ἐξεικόνισιν τῆς ἑλληνικῆς τέχνης προστρέχει εἰς τὴν βοήθειαν τῆς ἱστορίας, συνδυάζει τὴν κριτικὴν τῶν μνημείων, τὴν πραγματικὴν ἑρμηνείαν αὐτῶν, τὴν καλλιτεχνικὴν ἐξέτασιν τῆς μορφῆς τοῦ ρυθμοῦ των καὶ συγχρόνως ἐπικαλεῖται πᾶσαν ἀρχαιολογικὴν γνῶσιν ἐκ τοῦ βίου, τῆς θρησκείας, τῆς πολιτείας κτλ. τῶν ἀρχαίων λαῶν. Ἂν ὁ συνδυασμὸς ὅλων αὐτῶν τῶν βοηθημάτων δὲν ἦτο ἀκόμη τέλειος, ἐν τούτοις πρώτην φορὰν ἐπεχειρεῖτο ἡ μέθοδος αὐτή, ἡ ὁποία ἠδύνατο νὰ ἔχῃ σημαντικώτατα ἀποτελέσματα.

Τότε ὁ Βίγκελμαν εὑρίσκετο εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς φήμης του, γενόμενος μάλιστα ἀρχαιολόγος τοῦ πάπα καὶ προϊστάμενος τῶν ρωμαϊκῶν ἀρχαιοτήτων. Τῷ 1766 ἐξέδωκε μικρὰν μελέτην «Δοκίμιον ἀλληγορίας ἰδίᾳ διὰ τὴν τέχνην», συλλογὴν εἰκονικῶν ἐκφράσεων ἀξιομιμήτων, ἔργον τὸ ὁποῖον, δεικνύον ἐλάχιστον κριτικὸν πνεῦμα καὶ μὴ ἐξερχόμενον τῶν στενῶν ἀντιλήψεων τῶν συγχρόνων του, ἐκρίθη ὄχι πολὺ εὐμενῶς. Ἀλλ' ὡς ἀντιστάθμισμα ἐδημοσίευσε τὰ ἑπόμενα δύο ἔτη τὴν σημαντικωτάτην συμβολὴν εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν ἀρχαίων μνημείων τὰ «Monumenti inediti» (1767—1768), δηλαδὴ «ἀνέκδοτα μνημεῖα» μὲ πρόλογον παρέχοντα ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὰ στοιχεῖα τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης. Εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ πραγματεύεται κυρίως μνημεῖα τῆς συλλογῆς Ἀλμπάνι μὲ χαλκογραφίας τοῦ μαθητοῦ τοῦ Μὲνξ Καζανόβα, ἀδελφοῦ τοῦ περιφήμου περιπετειώδους Δὸν Ζουάν. Μεγίστην σημασίαν εἶχεν ἡ πρώτη φορὰν νῦν ἐφαρμοζομένη μέθοδος ἑρμηνείας τῶν ἀρχαίων μνημείων, ἐπικαλουμένη πρὸς τοῦτο τὴν βοήθειαν ὅλων τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ἑλληνικοῦ βίου. Ἐνῷ δὲ πρὸ αὐτοῦ τὰ ἑλληνικὰ πλαστικὰ ἔργα ἡρμηνεύοντο διὰ τῆς ρωμαϊκῆς ἱστορίας καὶ μυθολογίας, ὁ Βίγκελμαν ἀνέφερε ταῦτα εἰς τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν, δι' ἧς ἔδωκε πλείστας ὀρθὰς ἐξηγήσεις.

Τῷ 1765 καὶ 1767 ἐπεσκέφθη καὶ πάλιν τὴν Νεάπολιν. Ἀλλ' ἡ νοσταλγία πρὸς τὴν πατρίδα ἤρχισε πλέον νὰ τὸν καταλαμβάνῃ ὁσημέραι καὶ σφοδρότερον, μολονότι πρὶν πολλάκις ἀπέρριψε προτάσεις νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Γερμανίαν. Οὕτω τῷ 1768 ἀπεφάσισε νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ταξίδιον αὐτὸ καὶ ἔφθασε μέχρι τῆς Βιέννης, ὅπου μεγίστας τιμὰς ἐπεδαψίλευσεν εἰς αὐτὸν ἡ αὐτοκράτειρα Μαρία-Θηρεσία. Ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ προχωρήσῃ περισσότερον. Καταληφθεὶς ἀπὸ ἰσχυρᾶς μελαγχολίας ἤθελε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ρώμην. Ἀλλὰ δὲν ἐπέπρωτο νὰ τὴν ἐπανίδῃ. Ἐπιστρέφων διὰ Τεργέστης ἐγνώρισεν ἐκεῖ ἕνα Ἰταλὸν ὀνόματι Ἀρκάντζελι, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδειξε διάφορα δῶρα τῆς αὐτοκρατείρας, νομίσματα κτλ. διεγείραντα τὰς ἁρπακτικὰς διαθέσεις τοῦ ἐγκληματίου, ὅστις ἐδολοφόνησεν αὐτὸν διὰ μαχαίρας τὴν 8 Ἰουνίου 1768. Οὕτως ἀδόξως ἐτελεύτησε τὸν βίον ὁ μέγας ἱδρυτὴς τῆς ἀρχαιολογίας, ὅστις καὶ ζῶν μεγάλως ἐτιμήθη καὶ μετὰ θάνατον δὲν ἐλησμονήθη. Ἀπὸ τοῦ 1850 ἐκδίδεται κατ' ἔτος πρὸς τιμήν του μία ἀρχαιολογικὴ μελέτη («Winckelmannsprogramm», «Πρόγραμμα τοῦ Βίγκελμαν» ὀνομαζομένη), τὴν δὲ 9 Δεκεμβρίου, ἡμέραν τῆς γεννήσεως, ἑορτάζουν τὴν μνήμην του κατ' ἔτος τὰ ἀρχαιολογικὰ ἰνστιτοῦτα Ἀθηνῶν καὶ Ρώμης, ἡ ἀρχαιολογικὴ ἑταιρεία τοῦ Βερολίνου καὶ πολλὰ γερμανικὰ πανεπιστήμια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Julius Lessing*, Winckelmann.—*Heyne*, Winckelmann (1778).—Winckelmann und sein Janrhundert, (1805) ὑπὸ τῆς *Weimarer Kunstfreunde*.—*Carl Justi*, Winckelmann, (2 τόμ. 1866—1872' κλασσικὸν ἔργον).

Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

Βίγκενη *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Σεβαστιανά.

Βιγκένναι (Vincennes) *[Γεωγρ.]*. Προάστειον τῶν Παρισίων, κείμενον πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως, εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν πρώτην ὀχυρὰν ζώνην. Εἶναι πρωτεύουσα τοῦ καντονίου τοῦ Σηκουάνα καὶ ἀνήκει εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Σὼ (Sceau). Κάτ. 41,527. Ἔχει σχολὰς πυροβολικοῦ καὶ ἀξιωματικῶν στρατιωτικῆς διοικήσεως. Εἶναι πόλις βιομηχανική, ἔχουσα ἐργοστάσια χημικῶν προϊόντων, εἰδῶν ἐλαστικοῦ κόμμεως καὶ κλειδοκυμβάλων. Τὸ προάστειον τοῦτο ἀνεπτύχθη κυρίως κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, χάρις εἰς τὸ πρὸς νότον αὐτοῦ κείμενον ὁμώνυμον *δάσος τῶν Βιγκεννῶν*. Τὸ δάσος τοῦτο ἐκτείνεται ἀπὸ τὴν ὀχυρωμένην ζώνην τῶν Παρισίων μέχρι τοῦ Μάρνη καὶ ἔχει ἔκτασιν χιλίων ἑκταρίων περίπου. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ναπολέοντος Γ' τὸ δάσος τοῦτο διερρυθμίσθη εἰς ἄλσος καὶ μετεβλήθη εἰς τόπον περιπάτου τῶν Παρισινῶν. Ἐν τῇ πόλει ὑπάρχει ὀνομαστὸς ὁμώνυμος *πύργος τῶν Βιγκεννῶν* (βλ. κατωτ.).

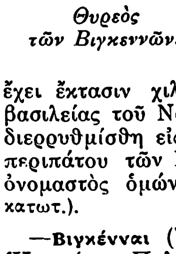
Θυρεὸς τῶν Βιγκεννῶν.

—**Βιγκένναι** (Vincennes) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Ἰνδιάνας, πρωτεύουσα τῆς κομιτείας τοῦ Κνόξ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Οὐάμπας, παραποτάμου τοῦ Μισσισιπῆ. Κάτ. 17 160. Ἦτο ἄλλοτε πρωτεύουσα τῆς πολιτείας τῆς Ἰνδιάνας. Ἔχει ἐργοστάσια σιδηροδρομικοῦ ὑλικοῦ καὶ κλωστήρια.

—**Βιγκεννῶν *πύργος*** (Château de Vincennes). Ἱστορικὸς πύργος εὑρισκόμενος ἐντὸς τοῦ παρὰ τοὺς Παρισίους δάσους τῶν Βιγκεννῶν, κτισθεὶς ἐπὶ Φιλίππου τοῦ ΣΤ' καὶ τῶν δύο διαδόχων του, ἀπὸ τοῦ 1337 μέχρι τοῦ 1370 περίπου, καὶ χρησιμεύσας ἐπὶ μακρὸν ὡς κατοικία τῶν βασιλέων τῆς Γαλ-

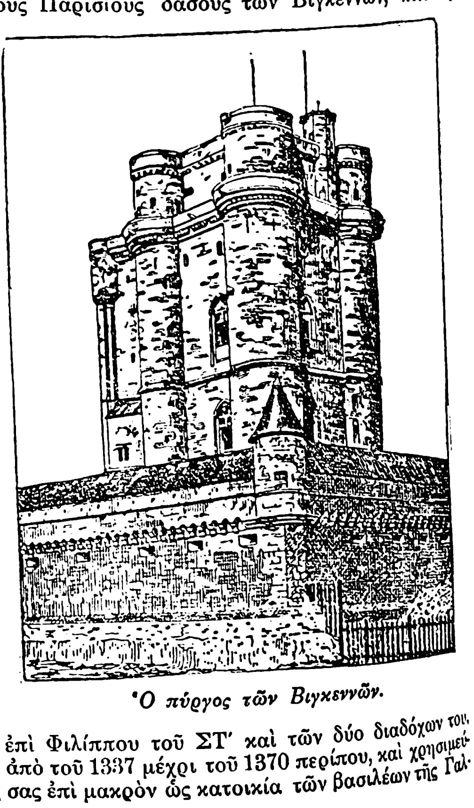
Ὁ πύργος τῶν Βιγκεννῶν.

Digitized by Google

λίας. Τὸ πρῶτον οἰκοδόμημα ἐκτίσθη περὶ τὸ 1164 ὑπὸ Λουδοβίκου τοῦ Η΄ ἢ τοῦ Φιλίππου Αὐγούστου, λέγεται δὲ ὅτι ὑπὸ τὴν σκιὰν παρακειμένης δρυὸς ὁ ἅγιος Λουδοβῖκος ἐσυνήθιζε νὰ κάθηται καὶ νὰ ἀπονέμῃ τὴν δικαιοσύνην. Ὁ πύργος οὗτος ἀποτελεῖ ἓν τῶν πολυτιμοτέρων δειγμάτων τῆς στρατιωτικῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος, τὸ ὁποῖον θὰ μᾶς παρεδίδετο ἀνέπαφον, ἐὰν ὁ Ναπολέων ὁ Α΄ δὲν διέτασσε τὴν κατεδάφισιν τῶν ὀκτὼ πυργίσκων, οἵτινες ὑψοῦντο ἄνωθεν τοῦ τείχους του. Τὰ δύο περίπτερα τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται ἑκατέρωθεν τῆς πρὸς τὸ δάσος πύλης, τὰ ἐπιλεγόμενα «τοῦ βασιλέως» καὶ «τῆς βασιλίσσης» ἐκτίσθησαν περὶ τὸ 1660, τὸ δὲ θαυμάσιον γοτθικὸν οἰκοδόμημα τοῦ παρεκκλησίου εἶναι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος.

Ὁ πύργος τῶν Βιγκεννῶν εἶναι ὀρθογώνιον οἰκοδόμημα μήκους περίπου 400 μ. καὶ πλάτους 220. Ἐκ τῶν ὑπὲρ τὸ ἐξωτερικὸν τεῖχος πυργίσκων παραμένουν ὁ τῆς κυρίας εἰσόδου καὶ ὁ περίφημος *ἀκρόπυργος* (donjon) ὕψους 52 μέτρων. Ἐντὸς αὐτοῦ ἐγεννήθησαν καὶ ἀπέθανον πολλοὶ βασιλεῖς καὶ μεγάλαι προσωπικότητες. Οὕτω τῷ 1304 ἀπέθανεν ἐν αὐτῷ ἡ Ἰωάννα τῆς Γαλλίας, σύζυγος Φιλίππου τοῦ Ὡραίου, τῷ 1316 ἀπέθανεν ὁ Λουδοβῖκος Ι΄, τῷ 1322 ὁ Φίλιππος ὁ Ε΄ καὶ τῷ 1328 ὁ Κάρολος ὁ Ὡραῖος. Τῷ 1337 ἐγεννήθη ἐν αὐτῷ ὁ Κάρολος ὁ Ε΄, τῷ 1422 ἀπέθανεν ὁ Ἐρρῖκος Ε΄ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας, ὁ ἐπιλεγόμενος καὶ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, τῷ 1574 ἀπέθανεν ὁ Κάρολος ὁ Θ΄ καὶ τῷ 1661 ὁ καρδινάλιος Μαζαρῖνος. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Λουδοβίκου τοῦ Θ΄ ὁ ἀκρόπυργος αὐτοῦ μετεβλήθη εἰς φυλακὴν τοῦ κράτους, μέχρι τοῦ 1784, ὅπου ἐφυλακίζοντο, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, αἱ μεγάλαι προσωπικότητες. Ἐν τῇ φυλακῇ ταύτῃ ἐνεκλείσθησαν ὁ πρίγκιψ τοῦ Κοντέ, ὁ δοὺξ τοῦ Λογκβίλλ, ὁ καρδινάλιος Ρέτς, ὁ Φουκέ, ὁ Λατύντ, ὁ Διδερότος, ὁ Μιραμπώ. Τὸ 1784 ἡ φυλακὴ τῶν Βιγκεννῶν, ἡ ὁποία ἐθεωρεῖτο ὡς παράρτημα τῆς Βαστίλλης, κατηργήθη, οἱ δὲ τρεῖς μοναδικοὶ ἔγκλειστοί της μετεφέρθησαν εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο φρούριον. Τῷ 1804 κατὰ διαταγὴν τοῦ Βυναπάρτου, παρανόμως, ἐφυλακίσθη, ἐδικάσθη, ἐτυφεκίσθη καὶ ἐτάφη ἐντὸς τῆς τάφρου κάτωθεν τοῦ περιπτέρου τῆς βασιλίσσης ὁ δοὺξ τοῦ Ἀγκιὲν (Enghien). Κατὰ τὸ 1814 καὶ 1815 ὁ πύργος τῶν Βιγκεννῶν, μεταβληθεὶς εἰς φρούριον καὶ ἀποθήκην στρατιωτικῶν εἰδῶν, ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν τότε συμμάχων κατὰ τῆς Γαλλίας, ὑπερασπισθεὶς γενναίως ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ Ντωμενίλ. Κατὰ τὸ 1830 ἐφυλακίσθησαν ἐκεῖ οἱ ὑπουργοὶ Καρόλου τοῦ Ι΄ καὶ τὸ 1541 ἱκανὸς ἀριθμὸς δημοκρατικῶν βουλευτῶν. Σήμερον ὁ πύργος ἀποτελεῖ σημαντικὸν στρατιωτικὸν κέντρον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἑνὸς στρατηγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ. Μ. Δ. Β.

Βιγκερὶ (Viguerie), ***Γουλιέλμος-Κάρολος.*** Γάλλος ἰατρὸς (1779—1885), διατελέσας, ἐν ἡλικίᾳ 21 ἐτῶν, στρατιωτικὸς χειρουργὸς καὶ βοηθὸς χειρουργὸς τοῦ Hôtel-Dieu τῆς Τουλούζης. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του (1802) διεδέχθη τοῦτον, 22ετὴς μόλις, εἰς τὴν θέσιν ἀρχιχειρουργοῦ τοῦ πλέον σημαντικοῦ Νοσοκομείου τῆς Ν. Γαλλίας, ἀναλαβὼν ἅμα καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς χειρουργικῆς κλινικῆς εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐν Τουλούζῃ ἱδρυθεῖσαν ἰατρικὴν σχολήν. Ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν ἀναφέρομεν τὰς ἑξῆς: «Quelques considérations de la taille lateralisée» (Μονπελλιὲ 1802), «Traitement médical des blessures», «Essaie pratique sur la cicatrisation separée des bouts osseux fracturés». Ὁ Βιγκερὶ ὑπῆρξε μέλος τῆς ἰατρικῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων καὶ γερουσιαστής, ἀνῆλθε δὲ εἰς μεγάλην περιωπὴν ἀπολαύων μεγάλης δημοτικότητος παρὰ τῷ λαῷ.

—**Βιγκερὶ** (Viguerie), ***Ἰωάννης.*** Γάλλος χειρουργός, πατὴρ τοῦ προηγουμένου (1746—1802). Ἵδρυσε Πρακτικὴν Σχολὴν καταλαβὼν ἅμα τῷ 1776 τὴν θέσιν τοῦ ἀρχιχειρουργοῦ ἐν τῷ νοσοκομείῳ Hôtel-Dieu Saint-Jacques τῆς Τουλούζης. Τῷ 1782 ἐγένετο ὑπὸ τοῦ βασιλέως στρατιωτικὸς χειρουργὸς καὶ μέλος τῆς ἐπιτοπίου Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν καὶ φιλολογίας. Συνέγραψε: «Observations anatomico-chirurgicales» «Mémoires sur l' hydrocèle congénitale» «Mémoires sur les fractures compliquées des extremités», ἔργον βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Βασιλικῆς Χειρουργικῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων (1783) κ. ἄ. Ο. Ρ.

—**Βιγκερὶ** (Viguerie), ***Πέτρος.*** Γάλλος ἱστορικὸς γεννηθεὶς ἐν Καρκασσόνῃ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1813. Ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τῆς γενετείρας του, ἧς ἐδημοσιεύθη ὁ πρῶτος τόμος (1805), τοῦ λοιποῦ μέρους ἀπομείναντος ἀνεκδότου. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ἀμέθοδον καὶ ἀκαλαίσθητον. —Β.

Βίγκερς (Wiggers), ***Γουσταῦος-Φρειδερῖκος.*** Γερμανὸς φιλόλογος (1777—1860). Ἦτο συγγραφεὺς ἀκαταπόνητος, συγγράψας μεταξὺ ἄλλων: «Ἔρευνα τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Πλάτωνος περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς» (1804), «Ὑπομνήματα περὶ τοῦ πλατωνικοῦ Εὐθύφρονος» (1805) «Ὁ Σωκράτης κρινόμενος ὡς ἄνθρωπος, ὡς πολίτης καὶ ὡς φιλόσοφος» (1807), «Περὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Ἀποστάτου» (1810) κτλ. Κ. Ι. Β.

Βιγκετοξικὸν (τὸ) (Vingetoxicum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀσκληπιαδιδῶν*. Εἶναι γαλακτοῦχα, δηλητηριώδη καὶ ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν φυτά. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *βιγκετοξικὸν τὸ εὔμορφον* (Vingetoxicum speciosum) καὶ *βιγκετοξικὸν τὸ χιόνιον* (Vingetoxicum niveum). Δ. Ν. Π.

Βιγκιὲ (Viguier), ***Ἰωσὴφ-Στέφανος-Ἀδριανός.*** Γάλλος συγγραφεὺς (1805—1880). Καθηγητὴς ἐπὶ πολλὰ ἔτη τοῦ Λυκείου τοῦ Καρλομάγνου, ἔγραψε ποιήματα καὶ θεατρικὰ ἔργα ὡς: «Τὸ Χερουβείμ», «Τὸ ἄστρο μας», «Ἕνας ἱσπανικὸς ἔρως», «Οἱ δύο Καίσαρες», καθὼς καὶ μυθιστορήματα, ὡς: «Ὁ Ρογῆρος», «Ὁ τελευταῖος τουρίστας», «Ρεγγίνα» κτλ.

— **Βιγκιὲ** (Viguier), ***Πέτρος-Φραγκῖσκος.*** Γάλλος ἀνατολιστὴς (1745—1821). Ἀσπασθεὶς τὸν μοναχικὸν βίον ἐδίδαξε κατ' ἀρχὰς ῥητορικὴν καὶ κατόπιν θεολογίαν. Τῷ 1783 ἐστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ πάπα. Ἐκεῖ ἐμελέτησε καὶ ἐξέμαθε πάσας τὰς ἀνατολικὰς γλώσσας καὶ ἐξέδωκε τῷ 1790 τὰ «Στοιχεῖα τῆς τουρκικῆς γλώσσης». Ἐπανελθὼν εἰς Γαλλίαν ἐδημοσίευσε τὴν «Ἀρχικὴν διάκρισιν τῶν ψαλμῶν εἰς μονολόγους καὶ διαλόγους» (1806 τόμ. 2), τὴν «Προφητείαν τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου Θ΄» (1816) καὶ ἄλλα. —Β.

Βίγκλεμπ (Wiegleb), ***Ἰωάννης-Χριστιανός.*** Γερμανὸς χημικὸς (1732-1800). Ἐσπούδασε χημείαν καὶ φαρμακολογίαν ἐν Δρέσδῃ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Σαρτόριους καὶ ἵδρυσε κατόπιν φαρμακεῖον ἐν τῇ γενετείρᾳ του Λάγκενσάλτζα. Συνέγραψε πολλὰ ἔργα, τῶν ὁποίων σπουδαιότερον εἶναι τὸ «Ἐγχειρίδιον γενικῆς χημείας ἐφηρμοσμένης εἰς τὰς τέχνας» (1779, τόμ. 2, β' ἔκδ. 1796). Ἀξιομνημόνευτα εἶναι ἐπίσης καὶ τὰ ἀκόλουθα ἔργα του: «Δοκίμια χημείας περὶ τῶν ἀλκαλικῶν ἁλάτων» (1774), «Ἔρευναι ἱστορικαὶ καὶ κριτικαὶ ἐπὶ τῆς ἀλχημείας» (1777), «Ἱστορία τῶν προόδων καὶ τῶν ἀνακαλύψεων ἐν τῇ χημείᾳ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ τοῖς μεσαιωνικοῖς» (1790-1792, τόμ. 2 μετὰ συμπληρώματος), ἔργον πλῆρες σοφίας καὶ ἐνδιαφερουσῶν πληροφοριῶν, ἰδίως περὶ τῆς μεσαιωνικῆς ἀλχημείας. Ὁ Βίγκλεμπ μετέφρασε καὶ ἐσυνέχισε τὴν «Φυσικὴν Μαγείαν» τοῦ Μάρτιους (1779). Κ. Ι. Β.

Βίγκμαν (Wiegmann), ***Ἀρένδος-Φρειδερῖκος-Αὔγουστος.*** Γερμανὸς φυσικὸς ἐκ Βρουνσβίκης (1802-1841). Ἐσπούδασε φυσικὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας, ἐπεδόθη δὲ συγχρόνως καὶ εἰς τὴν φιλολογίαν, σκοπῶν νὰ ἐπιχειρήσῃ σειρὰν ἐργασιῶν ἐπὶ τῶν φυσικῶν συγγραφέων τῆς ἀρχαιότητος, ἀλλὰ ὁ πρόωρος θάνατος ἀνέκοψε τὸ ἔργον του. Ἐκ τῶν σχετικῶν ἐπιστημονικῶν του ἐργασιῶν ἔχομεν λατινιστὶ τὰς «Ζωολογικοκριτικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῶν ζώων τοῦ Ἀριστοτέλους» (Λειψία 1828) καὶ τὴν «Μεξικανικὴν ἑρπετολογίαν ἢ περιγραφὴν τῶν ἀμφιβίων τῆς Νέας Ἱσπανίας» (Βερολῖνον 1834). Τοῦ ἔργου τούτου μόνον τὸν πρῶτον τόμον ἐπρόφθασε νὰ δημοσιεύσῃ. Ἐν συνεργασίᾳ δὲ μετὰ τοῦ Ρύτε ἐξέδωκεν «Ἐγχειρίδιον Ζωολογίας» (1832). Ο. Ρ.

— **Βίγκμαν** (Wiegmann), ***Λουδοβῖκος.*** Δανὸς θεολόγος (1782-1841). Ἐχρημάτισε πάστωρ ἐν Ἔλμσχορν καὶ συνέγραψεν «Ἱστορίαν τῆς θρησκείας καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων ἐν ταῖς δανικαῖς ἐπικρατείαις» (Κίελον 1840), «Τὸ πνεῦμα τῆς διδασκαλίας τῆς Ἁγίας Γραφῆς περὶ τῆς ἀνθρωπίνης σωτηρίας διὰ τοῦ χριστιανισμοῦ» κλπ. —Β.

Βίγκο (Vigo) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς ΒΔ ἀκτῆς, τῆς ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ἱσπανίας, ἀπέχων τῶν ἐκβολῶν τοῦ Μίνιο (Rio Minho) 15 μίλ. πρὸς Β. Παρουσιάζει, ὡς καὶ οἱ ἀμέσως βορείως αὐτοῦ κόλποι Ποντεβέδρα καὶ Ἀρόζα, τὴν κλασικωτέραν μορφὴν τῶν κατὰ τοὺς ἀρχαίους *ἀναχύσεων* ἢ τῶν ἀκτῶν *τύπου ρίας* (βλ. λ. Ἀκτὴ τ. Γ΄ σ. 258 γ). Ἔχων πρὸ τοῦ στομίου του τὸ ζεῦγος τῶν νήσων Μπαϊῶνα ἢ Θίες (Bayona ἢ Islas Cies), τὴν Isla del Faro καὶ Isla Sn Martin, εἰσδύει ἐπὶ 15 μίλ. ΒΑ. καὶ εἶναι ἄριστα φωτισμένος, ἔχων τὸν ἐντατικώτερον τῶν φάρων του ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Silero. Μεταξὺ δὲ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου καὶ τοῦ ἀμέσως ΒΑ αὐτοῦ ἀκρωτηρίου Montefero διανοίγεται ὁ λιμὴν τῆς *Μπαϊῶνας*, ἐφ' οὗ ἡ φερώνυμος πόλις. Εἰς τὸν μέσον δὲ τῆς ΝΑ καὶ δεξιᾷ τῷ ἀναπλέοντι τὸν κόλπον ἀκτῆς εἶναι ἐκτισμένη ἡ πόλις *Βίγκο*, ἡ μὲν παλαιὰ πόλις ἐπὶ τῆς Β. κλιτύος τοῦ λόφου Καστέλλο, ἀντηρίδος τοῦ Θέρρο ντὲλ Κάστρο, ἡ δὲ νέα ἀνατολικώτερον καὶ ἐπὶ πεδινοῦ ἐδάφους (Vigo: πλάτ. 42°14'Β, μῆκ. 8°43' Δυτικ., χάρτ. ἀγγλ. 1752: Cape Villano to Oporto καὶ 2548: Ria de Vigo bay)· εἶναι ἡ Vicus Spacorum τῶν Ρωμαίων κατὰ τὸ «Ἀντωνινιάνειον Ὁδοιπορικόν», ἔχουσα σήμερον μεγάλην βιομηχανίαν σαρδελλῶν ἁλιπάστων καὶ ἐλαιοσυντηρήτων καὶ μεγίστην ἐμπορικὴν κίνησιν. Πρὸς τούτοις ἔχει ἕνα τῶν ἐπισημοτέρων μετεωρολογικῶν σταθμῶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἐντατικὸν ῥαδιοσταθμόν, σηματοφόρον διὰ τὰς καιρικὰς σημάνσεις, συνεργεῖα διὰ πᾶσαν ἀνάγκην ἐπισκευῆς, μὴ ἔχοντα ὅμως μονίμους ἢ πλωτὰς δεξαμενάς, ναυπηγεῖα δι' ἀτμόπλοια μέχρι 2000 τόννων. Ἔχει πυκνὴν ναυτικὴν συγκοινωνίαν μὲ τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λιμένας, τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, τὴν Βραζιλίαν, τὴν Κούβαν, τὴν Ἀργεντινὴν καὶ τὴν Χιλήν, τοῦ λιμένος της παρουσιάζοντος τὴν μεγίστην ἀπὸ Ἱσπανίας μεταναστευτικὴν κίνησιν. Ὁ πληθυσμός της ὑπερβαίνει τὰς 50.000 (West coast of Spain and Portugal Pilot 1921 σελ. 123), ὧν πλεῖστοι ἁλιεῖς.

Ἐν τῷ κόλπῳ τούτῳ καὶ πρὸ τῆς πόλεως συνέβη τῷ 1702 τὸ ἑξῆς ναυτικὸν συμβάν. Τῶν βασιλικῶν οἴκων τῆς Ἀγγλίας, Ὁλλανδίας καὶ Αὐστρίας ἑνωθέντων ὅπως ἀποσπάσωσι τὸ ἱσπανικὸν στέμμα ἀπὸ τοῦ Φιλίππου τοῦ Ε΄, τέως δουκὸς τοῦ Ἀνζού, διὰ νὰ τὸ δώσωσιν εἰς ἀρχιδοῦκα ὃν προώρως εἶχον ὀνομάσει Κάρολον Γ΄, ἡ Ἱσπανία εὑρέθη εἰς δυσχερῆ θέσιν, μὴ θέλουσα τὴν μεταβολὴν ταύτην, ἀλλὰ καὶ μὴ δυναμένη νὰ ἀντιστῇ εἰς αὐτήν, δι' ἔλλειψιν στρατοῦ καὶ στόλου. Εἶχεν ὅμως εἰς τὴν διάθεσίν της τοὺς θησαυροὺς τοῦ νέου κόσμου, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι τὰ μεταφέροντα αὐτοὺς γαλιόνια θὰ διελάνθανον τὴν ἐπαγρύπνησιν τῶν ἁρπάγων τοῦ ἀγγλοολλανδικοῦ στόλου. Τῆς Γαλλίας ἀναλαβούσης τὰς τοιαύτας μεταφοράς, στόλος 23 πλοίων ὑπὸ τὸν Γάλλον ναύαρχον Σατωρενὼ (Chateau Renault) μετέφερεν ἀμυθήτου ἀξίας χρυσὸν εἰς Κάδιξ. Πληροφορηθεὶς τὴν παρουσίαν ἀγγλοολλανδικοῦ στόλου καὶ θελήσας νὰ πλεύσῃ πρὸς γαλλικὸν λιμένα, ἵνα ἀποφύγῃ αὐτόν, ἐπροκάλεσε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Ἱσπανῶν κυβερνητῶν· ὡς ἐκ τούτου ἠναγκάσθη νὰ καταπλεύσῃ εἰς Βίγκο. Οἱ ἔμποροι ὅμως τοῦ Κάδιξ, ἀπολαμβάνοντες τοῦ προνομίου νὰ παραλαμβάνωσι πρῶτοι αὐτοὶ τὰ πολύτιμα πάσης φύσεως προϊόντα τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν, ἐπέτυχον ἄδειαν συντηρητικῆς κατασχέσεως τοῦ φορτίου τῶν πλοίων τοῦ Σατωρενώ, ἅτινα ἠναγκάσθησαν νὰ παραμένουν εἰς τὸν ἀνοικτὸν καὶ ἀπροστάτευτον ἐκεῖνον κόλπον, ἐν ἀναμονῇ ἐκδόσεως ἀποφάσεως. Τὴν 22 ὅμως Ὀκτωβρίου ἐπέπλευσεν ἰσχυρὸς ὁ ἐχθρικὸς στόλος, καὶ ὁ Σατωρενώ, μετὰ ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν, ἠναγκάσθη νὰ καταβυθίσῃ τὰ πλοῖά του μετὰ τῶν ἐν αὐτοῖς θησαυρῶν. Πλεῖσται ἔκτοτε ἔρευναι ἀναζητήσεως τοῦ ἀμυθήτου αὐτοῦ θησαυροῦ ἀπέβησαν ἄκαρποι. Εἰς τὸν κόλπον τοῦ Βίγκο εἰσέπλευσε πρὸς ἐπισκευὴν τῶν ἀπὸ τῆς ναυμαχίας τοῦ Φινιστὲρ βλαβῶν ὁ γαλλοϊσπανικὸς ὑπὸ τὸν *Βιλλνὲβ* στόλος, ἀνατραπέντων λόγῳ τοῦ εἴσπλου τούτου τῶν περὶ ἀποβάσεως εἰς τὴν Ἀγγλίαν σχεδίων τοῦ Ναπολέοντος.
Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βίγκο (Vigo), ***Ἰωάννης ντὲ—.*** Ἰταλὸς χειρουργὸς (1460—1519). Ὁ πατήρ του, χειρουργὸς ὡσαύτως, διεκρίθη εἰς τὸν κλάδον του. Εἰς τὸν Ἰωάννην Βίγκο ὀφείλεται τὸ συχνάκις ἐπανεκδοθὲν σύγγραμμα «Practica in acte chirurgica» (Ρώμη 1514). Ο. Ρ

— **Βίγκο** (Vigo), ***Ἰωάννης-Βερναρδῖνος.*** Ἰταλὸς ποιητὴς (1719—1808). Καθηγητὴς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Τουρίνου τῆς ἰταλικῆς καὶ ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, βραδύτερον δὲ καὶ τῆς λατινικῆς, ἔγραψε πολλὰ ποιήματα λατινιστί, ὡς «De sindone taurinensi» (1768), «Tubera terrae» (1774) κτλ. —Β.

Βίγκορ (Vigor). Ἀγγλὶς λογογράφος (1699—1783). Ἐνυμφεύθη ἀλληλοδιαδόχως ἕνα γενικὸν πρόξενον ἐν Ρωσίᾳ, ἕνα Ρῶσον αὐλικὸν καὶ ἕνα Ἄγγλον κουάκερον καὶ ἐδημοσίευσεν «Ἐπιστολὰς κυρίας, ἡ ὁποία ἔζησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν Ρωσίᾳ, πρὸς φίλον της ἐν Ἀγγλίᾳ», εἰς τὰς ὁποίας περιγράφει πιστῶς καὶ μετ' ἐνδιαφέροντος τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα τῆς ῥωσικῆς ἀριστοκρατίας τῆς ἐποχῆς της. —Μ.

Βιγκὸρ (Vigor), ***Σίμων.*** Γάλλος δικαστικὸς (1556—1624). Διετέλεσε μέλος τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου καὶ ἔγραψε πολλὰ ἔργα, διὰ τῶν ὁποίων ὑπεστήριξε τὰ δίκαια τῆς γαλλικῆς ἐκκλησίας. Ἐξ αὐτῶν κυριώτερον εἶναι: «Historia eorum quae acta sunt inter Philippum Pulchrum, regem christianissimum, et Bonifacium VIII, pontificem, ex variis scriptoribus» (1613).

— **Βιγκὸρ** (Vigor), ***Σίμων.*** Γάλλος θεολόγος τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος, ἀποθανὼν τῷ 1575. Ἐχρημάτισε πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ναβάρρας, διεκρίθη ἐν Παρισίοις διὰ τὸν ζῆλόν του πρὸς προσηλυτισμὸν τῶν διαμαρτυρομένων καὶ ἐγένετο ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ναρμπόν. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ἐπικήδειος εἰς τὴν Ἐλισάβετ τῆς Γαλλίας, βασίλισσαν τῆς Ἱσπανίας» καὶ τέσσαρας συλλογὰς «Κηρυγμάτων». —Μ.

Βίγκορς (Vigors), ***Νικόλαος.*** Ἄγγλος λογογράφος καὶ φυσιοδίφης (1787—1840). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ὀξφόρδης, ἐγένετο κατ' ἀρχὰς στρατιωτικὸς καὶ κατόπιν ἀφιερώθη εἰς τὴν ὀρνιθολογίαν καὶ τὴν ἐντομολογίαν. Ἐσχημάτισε μεγάλας συλλογὰς πτηνῶν καὶ ἐντόμων καὶ ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἱδρυτῶν τῆς Ζωολογικῆς λέσχης, ἐξ ἧς

Digitized by Google

προῆλθε κατόπιν ἡ «Ἑταιρεία τοῦ Λινναίου», εἰς τὸ ζωολογικὸν μουσεῖον τῆς ὁποίας ἐχάρισε μετὰ τὸν θάνατόν του τὰς συλλογάς του. Ἔγραψε πολλὰς ἐπιστημονικὰς μελέτας καταχωρηθείσας εἰς τὴν «Ζωολογικὴν Ἐφημερίδα» καὶ εἰς τὰς «Πραγματείας» τῆς ἑταιρίας τοῦ Λινναίου. Μεταξὺ τῶν φιλολογικῶν του ἔργων κυριωτέρα εἶναι ἡ διατριβή: «Ἐξέτασις τῆς φύσεως καὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς ποιητικῆς ἀδείας». Μ. Δ. Β.

βιγκουλαρία (ἡ) (Vincularia) *[Παλαιοζωολ.]*. Τοῦ γένους τούτου λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης ἰουρασίου (ἢ δογγερίου) ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βιγκουρὲ (Vigoureux). Περιώνυμος Γαλλὶς μάγισσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἡ ὁποία ἐκάη εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Γρέβης, τῷ 1680, μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ της ἀββᾶ Βιγκουρὲ καὶ τῆς Βουαζέν, μετὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς μαρκησίας *ντὲ Μπρενβιλλιέ*. —Μ.

Βιγκουροὺ - Φυλκρὰν (Vigouroux - Fulcran). Γάλλος καθολικὸς θεολόγος (1837—1916). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν Ὠταὶν (1861) καὶ Ἰσὺ (1864), ἐν ἔτει δὲ 1868 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἑρμηνείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τῆς Ἑβραϊκῆς ἐν τῷ σεμιναρίῳ τοῦ ἁγίου Σουλπικίου. Τῷ 1890 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ἑρμηνείας τῶν Γραφῶν ἐν τῷ καθολικῷ Ἰνστιτούτῳ τῶν Παρισίων· ἀπὸ δὲ τοῦ 1902 μέχρι τοῦ θανάτου του γραμματεὺς τῆς ἐν Ῥώμῃ Βιβλικῆς Ἐπιτροπείας. Διεκρίθη ὡς συντηρητικὸς θεολόγος. Ἔγραψε διάφορα ἑρμηνευτικὰ καὶ ἀπολογητικὰ ἔργα, ὧν γνωστότερα εἶναι: «La bible et les découvertes modernes en Palestine, en Égypte et en Assyrie» (4 τόμοι 1877—1882), «Manuel biblique» τῆς Π. Διαθήκης (ιϛ' ἔκδ. 1906), «Mélanges bibliques» (β' ἔκδ. 1889), «Les livres saints et la critique rationaliste (ἐν 5 τόμ., ε' ἔκδ. 1891), «Bible Polyglotte» (8 τόμ. 1900—1909) καὶ τὸ μνημειῶδες «Dictionnaire de la Bible» (1894 κ.ἑ.), συγγραφόμενον τῇ συνεργασίᾳ ἐπιλέκτων Γάλλων εἰδικῶν ἐπιστημόνων. —Ω

Βίγκριντρ (Vigridr) *[Σκανδιν. Μυθολ.]*. Ὄνομα μυθολογικῆς χώρας τῶν βορείων λαῶν, ἥτις ὑποτίθεται πεδινὴ καὶ ἐκτάσεως ἑκατὸν τετραγωνικῶν λευγῶν, ἐν τῇ ὁποίᾳ θέλει συναφθῇ ἡ μεγάλη μάχη μεταξὺ Γιγάντων καὶ Ἄζες (σκανδιναυϊκῶν θεοτήτων 32 τὸν ἀριθμόν), ὅταν θὰ σημάνῃ ἡ τελευταία ἡμέρα τοῦ πρωτογόνου κόσμου, ἡ *Ῥάνιαρολκρ* τῶν «Ἔντα». Κ. Ι. Β.

βιγκχορστία (ἡ) (Binkhorstia Nötling) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψόντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *βραχυούρων δεκαπόδων ποδοφθάλμων εὐμαλακοστράκων* ἀρθροζώων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βίγλα (ἡ). Λέξις βυζαντινὴ παραχθεῖσα ἐκ τῆς λατινικῆς λ. vigil καὶ vigilia=φυλακὴ (φρουρά). Σήμερον λέγεται κοινῶς *βίγλα* πᾶσα θέσις ὑψηλή, ἀπὸ τῆς ὁποίας εἶναι ὁρατὴ μεγάλη ἔκτασις ἐδάφους (ρῆμα *βιγλάρω* καὶ *βιγλίζω*, παρατηρῶ, ἐποπτεύω ἀπὸ τῆς βίγλας, καὶ οὐσιαστ. *βιγλάτορας*, ὁ φύλαξ, ὁ σκοπιωρός, παρὰ Βυζαντινοῖς *βιγλάτωρ*, βλ. λ. **βιγλάτορες**).

— *[Βυζαντ.]* Οἱ Βυζαντινοὶ ἐκάλουν *βίγλας* τὰ ἐπὶ τῶν δεσποζουσῶν κλ. θέσεων τῶν «ἄκρων» (δηλαδὴ τῶν συνόρων τοῦ κράτους) ἐγκαθιστάμενα φυλάκια, καθὼς καὶ ἐκεῖνα ἅτινα ἐτοποθετοῦντο ἐν ἐκστρατείᾳ πρὸς ἀσφάλειαν τῶν στρατοπέδων. Ἐὰν ἡ ὀροθετικὴ γραμμὴ ἀπετελεῖτο ὑπὸ ὀρέων ὑψηλῶν, αἱ βίγλαι ἐτοποθετοῦντο ἐπὶ τῶν δεσποζόντων σημείων καὶ κατ' ἀποστάσεις 3—4 μιλλίων, δηλαδὴ 4—5 χιλιομέτρων, ἀπ' ἀλλήλων. Ὄπισθεν τῶν ἐκ πεζῶν ἀποτελουμένων σταθμῶν τούτων καὶ ἐπὶ ἐδάφους ὁμαλωτέρου, ἐτοποθετοῦντο ἕτεροι, ἐξ ἱππέων, οἵτινες ἐλέγοντο *στασίδια*. Κατ' ἀρχὴν αἱ βίγλαι καὶ τὰ στασίδια τῶν ἄκρων ἔδει νὰ ὦσιν εἰς θέσιν νὰ ἀναχαιτίσωσι τὸν ἐχθρὸν ἐπὶ 15 ἡμέρας, ἵνα δοθῇ καιρὸς εἰς τὰ ὄπισθεν στρατεύματα νὰ σπεύσωσι πρὸς τὸ ἀπειλούμενον σημεῖον, διὸ καὶ ἕκαστος βιγλάτωρ ἦτο ἐφωδιασμένος διὰ τροφῶν 15 ἡμερῶν.

Αἱ βίγλαι καὶ τὰ στασίδια ὤφειλον, πλὴν τῶν ἄλλων, νὰ ἐπιτηρῶσι μετὰ μείζονος προσοχῆς τὰ σημεῖα ἐκεῖνα τοῦ ἐδάφους τὰ μᾶλλον προσφερόμενα διὰ τὴν ἐγκατάστασιν «ἀπλήκτων», δηλαδὴ στρατοπέδων, ὑπὸ τῶν πολεμίων, τουτέστι τὰ ὁμαλὰ τοῦ ἐδάφους σημεῖα, τὰ ἔχοντα ῥέοντα ὕδατα. Ἄλλαι βίγλαι ἐπετήρουν εἰδικῶς τὰς ὀρεινὰς διαβάσεις, τοὺς πόρους τῶν ποταμῶν κλ., τέλος δὲ ἄλλαι κατεσκόπευον τοὺς ἐχθροὺς «εἴ γε καλῶς καὶ ἀγρύπνως τὰ κατατόπια αὐτῶν διαφυλάττωσιν».

Τὰ στασίδια, ἤτοι τὰ ἔφιππα φυλάκια, ἔδει νὰ ἀλλάσσωσι συνεχῶς τὰς θέσεις των, ἵνα μὴ ἀναγνωρίζωνται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν «καὶ εὐάλωτα γίνωνται». Αἱ ἐν ἐκστρατείᾳ πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ στρατοῦ τοποθετούμεναι βίγλαι, αἱ προφυλακαὶ ὅπως λέγομεν σήμερον, ἀπετελοῦντο ἐκ δύο γραμμῶν, δηλαδὴ ἐκ τῆς γραμμῆς τῶν «ἐσωβίγλων» καὶ ἐκ τῆς τῶν «ἐξωβίγλων». Τὰ πρῶτα ἀπετελοῦντο ἐξ 8 ἀνδρῶν ἕκαστον καὶ ἀπεῖχον τοῦ χάρακος τοῦ στρατοπέδου «ὡσεὶ τόξου βολὴν ἢ καὶ μικρὸν πλέον» δηλαδὴ περὶ τὰ 250—300 μέτρα. Τὰ δεύτερα ἀπετελοῦντο ἐκ 4 ἀνδρῶν δι' ὃ καὶ «τετράδια» ἐκαλοῦντο, ἐτοποθετοῦντο δὲ εἰς ἀπόστασιν «μὴ πλέον λίθου βολῆς ἀπὸ τῶν πρώτων».

Τὰ διαστήματα μεταξὺ τῶν τε ἐσωβίγλων καὶ τῶν ἐξωβίγλων ἦσαν συνήθως 50 ὀργυιῶν, ἤτοι περὶ τὰ 90 μέτρα. Ἐνίοτε ἐξωτέρω ἔτι τῶν ἐξωβίγλων ἐτοποθετεῖτο καὶ τρίτη γραμμὴ τετραδίων.

Ὁσάκις τὸ ἔδαφος ἦτο ἐκτάκτως ὀρεινὸν καὶ δασῶδες, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἄβατον ἐκτὸς τῶν ὁδῶν, ἐτοποθετοῦντο ϐίγλαι ἐξ ἱππέων ἐπὶ τῶν ὁδῶν μόνον καὶ ἐγγὺς τοῦ στρατοπέδου, ἐπὶ τῶν λοιπῶν δὲ σημείων πεζοί. Εἰδικοὶ ἀξιωματικοὶ «ἐκερκέτευον», δηλαδὴ ἐπετήρουν τὰς διαφόρους τῶν βιγλῶν γραμμάς.

Γενικῶς αἱ βίγλαι τὴν μὲν ἡμέραν ἀπετελοῦντο ἐκ τοξοτῶν καὶ δὴ ἱππέων, τὴν δὲ νύκτα ἐξ ὁπλιτῶν πεζῶν. Τὴν ὑπηρεσίαν τῶν βιγλῶν ἐν γένει διηύθυνεν εἰδικὸς ἀρχων, ὅστις ἐλέγετο «μέγας δρουγγάριος τῆς ϐίγλης» καὶ διετέλει ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ «μεγάλου δομεστίκου» δηλαδὴ τοῦ ἐπιτελάρχου.

Μεθ' ἑκάστην πορείαν, ἀφικνουμένων τῶν στρατευμάτων εἰς τὸν τόπον τῆς στάσεως, ἐξελέγετο ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος, τοῦ λεγομένου «ἐπὶ τοῦ στρατοῦ», τὸ «κατουνοτόπιον» δηλαδὴ ὁ τόπος ἔνθα ἔδει νὰ ἐγερθῇ τὸ ἄπληκτον, καὶ εἶτα «πρὸ τοῦ πεζεῦσαι τὸ φοσσάτον ἀπερχόμενος ὁ τῆς ϐίγλης μέγας δρουγγάριος» ὥριζε, συμφώνως πρὸς τὰς διαταγὰς τοῦ μεγάλου δομεστίκου, τὰς βίγλας τῆς ἡμέρας αἵτινες ἐλέγοντο «ἡμεροβίγλια» καὶ ἀπετελοῦντο πάντοτε ἐκ τοξοτῶν, πεζῶν ἢ ἱππέων. Ὥριζε συνάμα καὶ τὰς βίγλας τῆς νυκτός. Πρὸς τὴν ἑσπέραν μετέβαινεν εἰς τὰς σκηνὰς τῶν διὰ τὰς τελευταίας τούτας ὁρισθέντων τμημάτων καὶ ἐκραύγαζεν: «Ἄρχοντες, ἑτοιμασθῆτε, δειπνήσατε καὶ δότε τροφὴν τοῖς ἵπποις», ὅταν δὲ ἤρχετο ἡ κατάλληλος ὥρα, ὡδήγει αὐτὰς ἐκτὸς τοῦ στρατοπέδου καὶ ἐτοποθέτει εἰς τὰς θέσεις των ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν πάντοτε ἐπίβλεψιν τοῦ μεγάλου δομεστίκου.

Κατὰ τὴν νύκτα ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλης ἐκερκέτευεν αὐτάς, δηλαδὴ ἐξετέλει ἐφόδον, ἵνα βεβαιοῦται περὶ τῆς ἀγρύπνου ἐκτελέσεως τῆς ὑπηρεσίας των, ἅπαξ μὲν ἐὰν εὑρίσκοντο μακρὰν τοῦ ἐχθροῦ, δὶς δὲ τοὐλάχιστον ἐὰν εὑρίσκοντο ἐγγὺς αὐτοῦ.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐτοποθετοῦντο ὑπὸ τῶν διοικητῶν τῶν ταγμάτων ἕτεραι βίγλαι ἐντὸς τοῦ στρατοπέδου, ἐπί τε τῶν χαρακωμάτων καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτοῦ, ἐπὶ πλέον δὲ κατὰ τὴν νύκτα ἠγρύπνει διαρκῶς τμῆμα ἐξ 100 ἀνδρῶν, ὡς ἐπιφυλακὴ ἀπὸ τῆς ἑσπέρας μέχρι τοῦ μεσονυκτίου καὶ ἕτερον ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου μέχρις πρωίας (ϐλ. καὶ λ. **χαμινοβίγλια**). Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βίγλα *[Γεωγρ.]*. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τοῦ ἐν Σάμῳ ὄρους *Κερκετέως*, ὕψους 1650 μ.

— **Βίγλα** *[Γεωγρ.]*. Τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς νήσου Πόρου ἔχον ὕψος 314 μ., κατάφυτον ἐκ πεύκης. Δ. Ε. Μ.

— **Βίγλα** *[Γεωγρ.]*. Τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς Κυκλαδικῆς νήσου Ἀνάφης, ὕψους 584 μ. Δ. Ε. Μ.

— **Βίγλα** *[Γεωγρ.]*. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῆς νήσου **Ἀντιπάξου** (βλ. λ.).

— **Βίγλα** *[Γεωγρ.]*. Πρόβουνος ἐν τῇ νήσῳ Σπέτσαις ὑπερκείμενος τῆς ὁμωνύμου πόλεως αὐτῆς.

— **Βίγλα** *[Γεωγρ.]*. Λόφος πρὸ τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ ἐπὶ τῶν Καμβουνίων ὀρέων στενοῦ τοῦ *Κιλὶτ-Δερβὲν* (Βολουστάνη) ὅπερ φέρει εἰς τὴν μέσην κοιλάδα τοῦ Ἁλιάκμονος. Δ. Ε. Μ.

— **Βίγλα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας Φιλιππιάδος τοῦ νομοῦ Ἄρτης ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 171.

— **Βίγλα** *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀν. Θράκης, τὸ τουρκικὸν χωρίον *Χαμζᾶ-Βεϊλῆ*, τῆς ὑποδιοικήσεως Δρογυλίου (Λαλᾶ-Πασᾶ). Κάτοικοι 396. Α. Θ. ΣΑΜ.

— **Βίγλα** *[Παραλ. Γεωγρ.]* ϐλ. Βίχλα.

— **Βίγλα** *[Γεωγρ.]*. Ἀγροτικὴ περιφέρεια τῆς πόλεως Μεσολογγίου, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ φρουρίου καὶ ἐξικνουμένη μέχρι τῆς πηγῆς Μάννα. Ἐν αὐτῇ ἀνεγείρεται ἤδη προσφυγικὸς συνοικισμός. Κατὰ τὰς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου ἦτο ἡ στρατοπεδία τῶν Τούρκων. Τὸ ἐξ αὐτῆς ἀρχόμενον παλαιὸν ὑδραγωγεῖον ἀνεκαινίσθη πλήρως (1928) διὰ νέων συλλεκτηρίων στοῶν, δεξαμενῶν, φρεάτων καὶ χυτοσιδήρων σωλήνων. Χ. Γ. Ε.

— **Βίγλα** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τοῦ δήμου *Λαυρεωτικῆς* τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Κάτ. (1928) 142.

— **Βίγλα** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Κακορρεύματος* τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 95.

— **Βίγλα** *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν τοῖς περιχώροις τῆς πόλεως Μυκόνου τῆς ὑπαγομένης εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σύρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων ὁμωνύμου νήσου, ἔνθα οἰκίαι τινές. Δ. Ε. Μ.

— **Βίγλα** *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν Θεσσαλίᾳ (ἐπαρχία Ἀγιᾶς) θέσεως ἀπόπτου οὐ μακρὰν τῆς πρὸς τὸ Αἰγαῖον παραλίας, ἔνθα ἐρείπια βυζαντινοῦ φρουρίου κειμένου ἐπὶ ἀρχαιοτέρας ἑλληνικῆς ἀκροπόλεως. Ἐνταῦθα τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία *Μελίβοια*.

— **Βίγλα** *Δαμασίου [Στρατ. Ἱστορ.]* βλ. λ. Ῥεβένι.

— **Βίγλα**, *Κακὴ* — *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Αἰαντείου* (Μουλκίου) τῆς ἐπαρχίας Μεγαρίδος τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας. Κάτ. (1928) 109.

— **Βίγλα**, *Μεγάλη* —. Ὀρεινὴ ἔξαρσις τῆς χερσονήσου τοῦ Ἄθωνος (βλ. λ.) παρὰ τὸν ἰσθμόν.

— **Βίγλα - Τούρλα** *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς νήσου Ἄνδρου τοποφραφοῦν μετὰ τοῦ *Γερακῶνος* τὰς ὑπὸ τῆς χθαμαλῆς δειράδος, ἐφ' ἧς ἡ πόλις Ἄνδρος, διαχωριζομένας κοιλάδας Λαμύρων καὶ Λιβαδίων. Βαίνει παραλλήλως σχεδὸν πρὸς τὸ ὑψηλότερον τῆς νήσου ὄρος Πέταλον. Ἡ πρὸς τὰ ΝΑ. νεύουσα πλευρά του εἶναι κατάφυτος, πλεῖστοι δὲ γραφικοὶ συνοικισμοὶ κεῖνται ἐπ' αὐτῆς. Εἰς τὴν ἰδίαν πλευρὰν καὶ παρὰ τὸ ΒΑ. ἄκρον αὐτῆς ὑπάρχουσιν ἐμφανίσεις μεταλλευμάτων μαγγανίου καὶ σιδήρου, εἰς ἃς πρότερον ἐγένοντο δοκιμαστικαὶ ἐργασίαι. Δ. Ε. Μ.

— **Βίγλα** *Σαρανταπόρου [Στρατ. Ἱστορ.]* βλ. λ. Σαραντάπορον.

βιγλάρω καὶ *βιγλίζω*· βλ. ϐίγλα.

βιγλάτορες (οἱ). Ἐκαλοῦντο οὕτω ἐν τῷ βυζαντινῷ στρατῷ οἱ ἄνδρες οἱ ἀποτελοῦντες τὰς βίγλας (βλ. λ.) Ὁ αὐτοκράτωρ Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς ἐν τῇ «Περὶ παραδρομῆς πολέμου» συγγραφῇ τὸν ὁρίζει, ἵνα «βιγλάτορες» διορίζωνται ἄνδρες «ῥωμαλέοι καὶ ἐπιτήδειοι καὶ τὰς ὁδοὺς εἰς ἄκρον ἐπιστάμενοι».

Οἱ ἄνδρες τῶν «χαμινοβιγλίων», τουτέστι τῶν βιγλῶν, ἐφ' ὧν ἦσαν ἐγκατεστημένα «φρυκτώρια» (σταθμοὶ ὀπτικοῦ τηλεγράφου διὰ πυρσῶν), ἐλέγοντο «χαμινοβιγλάτορες» (βλ. **χαμινοβίγλια**). Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βίγλες *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς ἐν τῇ νήσῳ Ἀμοργῷ κοινότητος *Βρούτσης* τῆς ἐπαρχίας Θήρας τοῦ νομοῦ Κυκλάδων.

Βιγλὶ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ΝΝΑ ἀκτῆς τῆς Ῥόδου (πλάτ. 35°55' Β, μήκ. 27°52'¹/₄ Ἀν., Χάρτ. ἀγγλ. 1667: Rhodos Island) ἀπέχον 5 μίλ. ΒΑ τοῦ ἀκρωτηρίου Πρασονήσι νοτίας τῆς μεγαλονήσου ἐσχατιᾶς καὶ ἐπιστεφόμενον ὑπὸ μεγάλου σκοπιωρικοῦ πύργου τῶν Ῥοδίων ἱπποτῶν, εἰς ὃν ὀφείλει τὴν ὀνομασίαν του. Σ. Ε. Λ.

Βιγλιὰ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Βουνὸς (1879 ποδ.) τῆς ΝΝΔ ἀκτῆς τῆς Εὐβοίας, ἀπολήγων εἰς φερώνυμον ἀκρωτήριον (πλάτ. 38° 07' ¹/₂ Β, μήκ. 24° 11' ²/₃ Ἀν., Χάρτ. ἀγγλ. 1597: Petali gulf and the eastern part of Euripo channel), σχηματίζον τὸ ΒΔ κέρας τοῦ ὅρμου *Μαρμάρι* τῆς συστάδος τῶν *Πεταλιῶν* νήσων. Πρὸ τοῦ ἀκρωτηρίου ἡ νησὶς *Ἐλάφα* καὶ τὸ νησίον *Ἀκίο*. Σ. Ε. Λ.

— **Βιγλιὰ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ ὑψηλοτέρα καὶ κωνικὴ κορυφὴ τῆς χερσονήσου *Ἀκρωτήρι* τῆς Κρήτης, κειμένη παρὰ τὴν ἀνατολικὴν αὐτῆς ἐσχατιάν, οὕτω ὀνομαζομένη ὑπὸ τῶν ναυτικῶν δι' οὓς ἀποτελεῖ ἐπίσημον γνώρισμα (ὑψόμ. 1745 ποδ., πλάτ. 35°34', μήκ. 24°11' Ἀν., Χάρτ. ἀγγλ. 2536 a: Candia, western part). Τὸ ὄρος, οὗ ἡ κορυφὴ αὕτη, ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν χωρικῶν *Σκλόκα* ἢ *Κλόκα* καὶ σχηματίζει, εἰς τοὺς πρὸς ἀνατολὰς αὐτοῦ πρόποδας, ὕφορμον φερώνυμον. Σ. Ε. Λ.

— **Βιγλιὰ** *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Λαρδᾶ* τῆς ἐπαρχίας Κισσάμου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 4.

βιγλίζω· ϐλ. βίγλα.

Βιγλικὰ *[Παρ. Γεωγρ.]*. Μεγάλη κόλπωσις τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς μεγαλονήσου Ῥόδου, σχηματιζομένη μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ἅγιος Ἀρχάγγελος καὶ Ἅγιος Μιλιανὸς (ἀγγλ. χάρτ. 1667: Rhodos island). Ἂν καὶ ἀναπεπταμένος πρὸς Μέσην, ἐπιτρέπει ἐν τούτοις ἀγκυροβολίαν καὶ ὑπὸ τοιοῦτον ἄνεμον, δοτις δι' ἀνεξερεύνητον αἰτίαν «μαραίνεται» πρὶν φθάσῃ εἰς τὸν ὅρμον, εἰς ὃν ἐφεκτεται, τότε, μόνον ἡ ἀπὸ τοῦ ἀνέμου τούτου «ἀποθαλασσία», καὶ αὕτη ἐλαφρά. Σ. Ε. Λ.

Βίγλιος (Viglius). Ὀλλανδὸς νομομαθὴς (1507-1577). Κατ' ἀρχὰς ἐγένετο καθηγητὴς τοῦ Δικαίου ἐν Ἀβινιόν, βραδύτερον δ' ἐν Μπούργ. Μετὰ καθηγεσίαν δύο ἐτῶν ὑποβαλὼν τὴν παραίτησίν του,

Digitized by Google

περιῆλθε τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Γερμανίαν. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως μετριάσῃ τὰς τυραννικὰς τασεις τοῦ φίλου αὐτοῦ δουκὸς τῆς Ἄλβας, ὅστις ἐξετίμα μεγάλως τὸν Ὁλλανδὸν νομοδιδάσκαλον. Μὴ δυνηθεὶς νὰ κατορθώσῃ τοῦτο καὶ ἀπογοητευθεὶς ἠκολούθησε τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον, γενόμενος ἐφημέριος τῆς Γάνδης. Ὁ δὸν Χουὰν ὁ Αὐστριακός, ἐκτιμῶν τὸν ἄνδρα, διώρισεν αὐτὸν κυβερνήτην τῆς Ὁλλανδίας καὶ πρόεδρον τοῦ μυστικοσυμβουλίου του. Ὁ Βίγλιος ἔγραψε πραγματείαν ἀναφερομένην εἰς τὸ κληρονομικὸν δίκαιον καὶ ἐξέδωκε τὰς «Εἰσηγήσεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ». Ἐπίσης κατέλιπεν αὐτοβιογραφικὰ ἀπομνημονεύματα καὶ ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Analecta Belgica». Α. Δ.

Βιγλοστάσι /*Παρ. Γεωγρ.*/. Ἀκρωτήριον τῆς νήσου Σύρου, ἀποτελοῦν τὴν νοτίαν αὐτῆς (πλάτ. 37° 21′ 1/2 Β., μῆκ. 24° 52 1/3 Α.). Σ. Ε. Λ.

Βίγναντς (Wijnants), ***Ἰωάννης***. Ὁλλανδὸς ζωγράφος (1625 — 1684). Εἰργάσθη ἐν Ἄαρλεμ καὶ Ἄμστερνταμ. Ἐκ τῶν ἔργων του ὑπάρχουν εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Λειψίας τὸ «Μεγάλον τοπίον» καὶ τὸ «Τοπίον μὲ τὴν δρῦν». —Β.

βιγνία (ἡ) (Vignia) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*. Εἶναι πόαι περιαλλόναυλοι καὶ σπανιώτερον θάμνοι, λίαν δὲ συγγενεῖς πρὸς τοὺς *φασιόλους*. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν γνωστότερα εἶναι: *βιγνία ἡ λοβὸς* (Vignia lubia) ἡ ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου ἀναφερομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα *σμῖλαξ ἡ κηπαία*. Εἶναι φυτὸν ἐτήσιον, ἰθαγενὲς τῶν νοτίων χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ ἐντατικῶς καλλιεργούμενον τόσον ἐν Εὐρώπῃ ὅσον καὶ παρ' ἡμῖν. Κυρίως καλλιεργεῖται διὰ τὸν καρπόν της, ὅστις εἶναι μακρός, λεπτός, μᾶλλον κυλινδρικός. Ἐν χλωρᾷ καταστάσει εἶναι γνωστὸς παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *φασουλάκια* ἢ *χωριατοφάσουλα*. Ὁ ξηρὸς καρπὸς χρησιμοποιεῖται ὡς ὀσπριοειδές, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὰ ὀνόματα: *μυρναίικα φασουλάκια*, *ψιλοφάσουλα*, *ἀραποφάσουλο*, *λόβια* (ἢ *λόπια*), *λουβιὰ* κτλ. *Λόβια* ὠνόμαζε τοὺς ξηροὺς καρποὺς τοῦ φυτοῦ τούτου καὶ ὁ Διοσκορίδης. Τὸ φυτὸν τοῦτο καλλιεργεῖται ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, καὶ διὰ καταλλήλου διασταυρώσεως αὐτοῦ μετ' ἄλλων συγγενῶν εἰδῶν παρήχθησαν πλεῖσται ὅσαι ποικιλίαι, ὧν αἱ: *βιγνία ἡ μελανόφθαλμος*, *βιγνία ἡ σινικὴ* καὶ ἄλλαι. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν τοῦ φυτοῦ τούτου εἶναι ἡ πολυκαρπία καὶ ἡ ἀντοχή του εἰς ξηροὺς τόπους. Τὸ χόρτον τῆς βιγνίας ἀποτελεῖ ἀρίστην κτηνοτροφικὴν τροφὴν κυρίως διὰ τὰς ἀγελάδας. *Βιγνία ἡ βουρχέλειος*. Εἶναι θάμνος ἰθαγενὴς τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος καὶ καλλιεργεῖται πρὸς κόσμον. *Βιγνία ἡ κοινή*. Εἶναι φυτὸν ἰθαγενὲς τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, πολυετές, ἀναρριχητικὸν καὶ καλλιεργεῖται ἐν Εὐρώπῃ πρὸς καλλωπισμόν. *Βιγνία ἡ τριημιπόδιος* (Vignia sesquipedalis). Εἶναι πόα ἐτησία, ἰθαγενὴς τῶν νοτίων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ καλλιεργεῖται ἐν Εὐρώπῃ διὰ τὰ λεπτὰ καὶ ἐδώδιμα σπέρματά της. *Βιγνία ἡ ψωραλεοειδὴς* (Vignia psoraleoidea). Ἐτήσιον φυτὸν τῆς Ἀραβίας καὶ τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν καλλιεργούμενον ὡς ὀσπριοειδές. Δ. Ν. Π.

Βιγνία ἡ λοβός.

βιγνονία (ἡ) (Bignonia) /*Βοτ.*/. Γένος τῆς τάξεως τῶν *βιγνονιωδῶν* (Bignoniaceae), περιλαμβάνον περὶ τὰ 150 εἴδη ἀναρριχωμένων φυτῶν, καταγομένων ἐκ τῆς Ἀμερικῆς καὶ καλλιεργουμένων διὰ τὰ ὡραῖα αὐτῶν ἄνθη Τὰ φυτὰ ταῦτα προσκολλῶνται ἐπὶ τῶν τοίχων δι' εἰδικῶν ὀργάνων. Ἐκ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς βιγνονίας ἓν εἶναι ἐν χρήσει ἐν Ἑλλάδι, ἡ *βιγνονία ἡ ὀνυχωτὴ* (Bignonia unguis-Cati ἢ Bignonia Tweediana). Αὕτη προσκολλᾶται ἐπὶ τῶν τοίχων διὰ τριῶν ὀνύχων. Φέρει κατὰ τὴν ἄνοιξιν κίτρινα ἄνθη διαμέτρου 5 ἑκ. Τὸ φυτὸν τοῦτο, ἀναπτυσσόμενον εἰς ἀρκετὸν ὕψος, καλύπτει τοίχους καὶ ἀντέχει εἰς ἐλαφροὺς παγετούς. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν γνωστὰ εἶναι: 1) Bignonia Chamber laynii, 2) Bignonia Capreolata, 3) Bignonia magnifica, 4) Bignonia regalis, 5) Bignonia Argyreo-violascens, κτλ.

Π. Θ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

— [*Παλαιοφυτολ.*] Τοῦ γένους τούτου λείψανα ἀπολιθωμένα (φύλλα) εὑρέθησαν τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Βοημίᾳ. Περαιτέρω λείψανά των (φύλλα, καρποί, σπόροι) εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν νότιον Γαλλίαν, βόρειον Ἀμερικήν, Χιλὴν καὶ Κολομβίαν. Γ. Κ. Γ.

βιγνονιίδαι (οἱ) (Bignoniaceae) /*Βοτ.*/. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Εἶναι δένδρα ἢ θάμνοι ἀναρριχητικοὶ ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν. Τὰ ἄνθη των εἶναι μεγάλα, ποικίλου χρώματος καὶ φέρουσι δύο στήμονας. Ὁ καρπὸς εἶναι κέρας καὶ περικλείει πτερυγοφόρα σπέρματα. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει πλεῖστα γένη, ὧν τινα κοσμητικά. Γνωστότερα εἶναι: *βιγνονία*, *ἐκκρεμόκαρπος*, *ἰακαράνδη*, *κατάλπη*, *παρμεντιερία*, *ταβεβουία*, *τέκομα* κτλ. Δ. Ν. Π.

— [*Παλαιοφ.*] Τῶν φυτῶν τῆς οἰκογενείας ταύτης λείψανα εὑρέθησαν τὸ πρῶτον ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Βοημίᾳ. Ἀφθονώτερα λείψανα παρουσιάζονται ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν νότιον Γαλλίαν, βόρειον Ἀμερικήν, Χιλὴν καὶ Κολομβίαν. Γ. Κ. Γ.

βιγνονιόφυλλον (τὸ) (Bignoniophyllum Ett.) [*Παλαιοφυτολ.*]. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων φυτῶν, ἀμφίβολον ὅμως, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βιγνονιιδῶν προσωπανθῶν συμπετάλων δικοτύλων*. Τὰ λείψανα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίχθη ἡ μόρφωσις τοῦ γένους τούτου, εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Αὐστρίᾳ. Γ. Κ. Γ.

Βίγο (Vigo) /*Παραλ. Γεωγρ.*/· βλ. **Βίγκο**.

βιγόνια (ἡ) [*Βοτ.*]· βλ. **βεγόνια**.

βιγορῖτις (ἡ) [*Χημ.*]. Ἐκρηκτικὴ ὕλη βάσιν ἔχουσα τὴν νιτρογλυκερίνην καὶ τὸ χλωρικὸν κάλιον. Ὀνομάζεται ἐπίσης καὶ *βιγορῖτις Ἀμερικανική*. Ἡ σύνθεσις αὐτῆς ἔχει οὕτω:

Νιτρογλυκερίνη	43.75
Νιτρικὸν κάλιον	18.75
Χλωρικὸν κάλιον	17.50
Ξυλάλευρον νιτροποιημένον ἢ οὔ	11.25
Ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον ἢ ἀνθρακικὸν μαγνήσιον	8.75
	100.00

Ἡ ἐκρηκτικὴ αὕτη οὐσία κατασκευάζεται παρὰ τῆς «California Vigorite Powder Company». Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ὅμως ἐπωνυμίαν ἡ «Hamilton Powder Company» κατασκευάζει προϊὸν τῆς κάτωθι συνθέσεως:

Νιτρικὸν νάτριον	60
Νιτρογλυκερίνη	30
Νιτροκυτταρίνη	5
Ἄνθραξ	5
	100

Αὐτόματος ἔκρηξις φορτίου βιγορίτιδος μεταφορτουμένου εἰς τὸν σταθμὸν Strafford (Ontario) ἐφόνευσε δύο ἄτομα καὶ ἐπλήγωσε πολλά. Εἴκοσι τέσσαρα βαγόνια κατεστράφησαν καὶ ἑκατὸν ἐβλάβησαν. Ἡ ὑγροσκοπικότης τοῦ νιτρικοῦ νατρίου προὐκάλεσεν ἀναμφιβόλως τὴν ἐξίδρωσιν τῆς νιτρογλυκερίνης, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τῆς ἐκρήξεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *S. Daniel*, Dictionnaire des Matières Explosives. Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

βιγοτίτης (ὁ) (Bigotites Nicolesco) [*Παλαιοζωολ.*]· συνώνυμον τοῦ γένους *περισφίγκτης* τῶν ἀμμωνοειδῶν ζῴων. Γ. Κ. Γ.

Βὶδ (Wied) [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Γερμανίας ἐν τῇ Ν.Δ. Πρωσσίᾳ, ἐκβάλλων εἰς τὸν Ρῆνον παρὰ τὴν Νόϋβιδ, πρωτεύουσαν τῆς κομιτείας Βίδ.

— **Βὶδ** (Wied). Ἀρχαία κομιτεία καὶ κατόπιν πριγκιπᾶτον τῆς Ν.Δ. Γερμανίας ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ρήνου, ΒΔ τῆς Κόμπλεντς. Τὸ πάλαι ἡ χώρα αὕτη διῃρέθη εἰς δύο τμήματα, τὸ τῆς *Βὶδ-Ρύνκελ* μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ντίρφορδ καὶ τὸ τῆς *Νόϋ-Βὶδ* μὲ ὁμώνυμον πρωτεύουσαν, κατανεμηθεῖσα μεταξὺ τῆς Πρωσσίας καὶ τοῦ δουκάτου τοῦ Νασσάου. Ἀπὸ τοῦ 1866 ἀνήκει καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν Πρωσσίαν. —Β.

Βὶδ (Wied), ***Γουλιέλμος***. Πρίγκιψ ἀνήκων εἰς τὴν παλαιὰν γερμανικὴν οἰκογένειαν τῶν *Βίδ*, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἡγεμόνευσεν ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου παραρρηνίου κομιτείας (βλ. ἀνωτ.), γεννηθεὶς ἐν Νόϋβιδ (Neuwied) τὴν 27 Ἰουνίου τοῦ 1872. Κατ' ἀρχὰς ὑπηρέτησε μὲ βαθμὸν στρατηγοῦ εἰς τὸν πρωσσικὸν στρατόν. Μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, αἱ Δυνάμεις αἱ ἀναγνωρίσασαι τὴν αὐτονομίαν τῆς Ἀλβανίας, ἐξέλεξαν ὡς ἡγεμόνα αὐτῆς τὸν πρίγκιπα Βίδ, ἀνελθόντα εἰς τὸν ἀλβανικὸν θρόνον τὴν 7ην Μαρτίου 1914 ὑπὸ τὸ ὄνομα *Γουλιέλμος Α'*, *μπρὲτ τῆς Ἀλβανίας*. Ἠναγκάσθη ὅμως οὗτος νὰ παραιτηθῇ μετὰ ἑξάμηνον κατόπιν τῆς ἐκραγείσης τότε ἐν τῇ χώρᾳ ἐπαναστάσεως (βλ. λ. **Ἀλβανία**). Χ. Δ.

— **Βὶδ** (Wied), ***Μαξιμιλιανός***, *πρίγκιψ—*. Γερμανὸς φυσιοδίφης καὶ περιηγητὴς γεννηθεὶς ἐν Νόϋ-Βὶδ (1782—1867). Καταταχθεὶς εἰς τὸν πρωσσικὸν στρατὸν ἐγένετο γενικὸς ἐπιτελάρχης αὐτοῦ, ἀποστρατευθεὶς δὲ τῷ 1815 ἐπεδόθη μετὰ θέρμης εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, τὴν γεωγραφίαν καὶ ἱστορίαν, ἐπιχειρήσας μετὰ τῶν φυσιοδιφῶν Φρεϊρκις καὶ Σέλλοφ περιήγησιν εἰς τὰς ἐνδοτέρας ἐπαρχίας τῆς Βραζιλίας, ὅθεν ἀπεκόμισε λίαν ἐνδιαφέρον πολύτιμον ὑλικὸν τριῶν συγγραμμάτων ὧν οἱ τίτλοι εἶναι: «Ταξίδιον εἰς Βραζιλίαν κατὰ τὰ ἔτη 1815—17» (Φραγκφούρτη 1819—20, τόμ. 2) «Πίνακες περὶ τῆς φυσικῆς ἱστορίας τῆς Βραζιλίας» (Βάϊμαρ 1823—31 εἰς 15 τεύχη), «Ὕλη διὰ τὴν φυσικὴν Ἱστορίαν τῆς Βραζιλίας» (Βάϊμαρ 1824—33, τόμ. 4). Ἀπὸ τοῦ 1838—42 περιηγήθη τὴν βόρειον Ἀμερικήν, τὰ δὲ ἐπιστημονικὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν του ἐξέδωκεν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Περιήγησις εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν» (Κόμπλεντς 1838—43 τόμ. 2, μετ' ἄτλαντος ἐξ 81 πινάκων). Ἔγραψεν ἐπίσης πολυάριθμα ἀπομνημονεύματα περιληφθέντα εἰς τὴν συλλογὴν τῆς Ἀκαδημίας Λεοπόλδου-Καρόλου, ἧς ὑπῆρξε δραστηριώτατον μέλος. Αἱ πλούσιαι συλλογαί του Φυσικῆς Ἱστορίας φυλάσσονται εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Νόϋ-Βίδ. Κ. Ι. Β.

— **Βὶδ - *Νόϋβιδ*** (Wied-Neuwied), ***Γουλιέλμος-Κάρολος-Ἑρμᾶννος***, *πρίγκιψ—*. Γερμανὸς στρατηγὸς καὶ συγγραφεύς, ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου (1814—1864). Κατετάχθη ὡς ὁ θεῖός του εἰς τὸν πρωσσικὸν στρατόν, ὅπου ἔφθασε μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντιστρατήγου. Τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του ἀφιέρωσεν εἰς τὴν μελέτην τῶν συγχρόνων φιλοσοφικῶν προβλημάτων, δημοσιεύσας ψευδωνύμως διάφορα ἔργα. Τούτων κυριώτερα εἶναι: «Ἡ ἐνστιγματικὴ ζωὴ τοῦ πνεύματος καὶ ἡ θεία ἀποκάλυψις» (1859, τόμ. 2), «Μία συνέπεια τῆς κριτικῆς τοῦ καντιανοῦ δόγματος περὶ ἐλευθερίας» (1861), «Ἀπάντησις καὶ δευτερολογία ἐπὶ τῆς παλαιᾶς ἔριδος περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως» (1863) κτλ., πάντα ἐκδοθέντα ἐν Λειψίᾳ. Κ. Ι. Β.

βίδα (ἡ)· δημοτ., κοχλιωτὸς ἧλος, ὁ διὰ στροφῶν ἐμπηγνύμενος (ἀπὸ τοῦ βενετ. vida)· || μεταφ., ἀπὸ τῆς φρ. «τοῦ 'στριψε τὸ μυαλὸ» ἐλέχθη «τοῦ 'στριψε ἡ βίδα» καὶ ἀκολούθως ἀπέμεινεν ἡ χρῆσις καὶ μόνης τῆς λέξεως «βίδα», ὡς δηλωτικῆς τοῦ ἄφρονος, τοῦ ἐκτρεπομένου ἀπὸ τοῦ ὀρθοῦ.

Βίδα /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Δωρικὸς τύπος μετὰ F (Fιδα) τῆς Ἴδης, ὄρους τῆς Κρήτης. Ἐκ τοῦ τύπου τούτου παράγεται καὶ τὸ ἐν ἐπιγραφαῖς συναντώμενον ἐπίθετον τοῦ Ἰδαίου Διὸς «Βιδάτας». Κ. Ι. Β.

Βιδάβιος (Vidavius, πολων. Widawski), ***Βαλεντῖνος*** Πολωνὸς θεολόγος καὶ φιλόλογος (1542—1601). Ἐχρημάτισε κατ' ἀρχὰς καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Κρακοβίας, ἔνθα καὶ εἶχε σπουδάσει, εἶτα δέ, ἀσπασθεὶς τὸ ἱερατικὸν σχῆμα, μετῆλθε τὸν ἱερέα ἐν τῇ αὐτῇ πόλει. Συνέγραψε λατινιστί: «Γενικὴν ἀμφιλογίαν περὶ ἀφέσεων» (Generalis controversia de indulgentiis 1593), «Ὑπὲρ τῆς σχολαστικῆς θεολογίας» (Pro theologia scholastica), «Κατήχησιν τῆς λατινικῆς Γραμματικῆς» (Catechesis grammaticae latinae 1581) «Ἐπιστολάς, περιεχούσας ποικίλα περὶ Πολωνῶν» (Epistolarum quae res varias Polonorum continent) κλπ. Κ. Ι. Β.

Βιδαβιώτης, ***Ἠλίας***. Ἀρματολὸς ἐκ Παρνασσίδος, σύντροφος τοῦ Ἀνδρούτσου καὶ τοῦ Βλαχοθανάση, μεθ' ὧν εὑρίσκετο εἰς στενοτάτας σχέσεις. Κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ Καρκαβίτσα (Ἑστία ΚΣΤ' σελ. 628) ἐπροστατεύοντο καὶ οἱ τρεῖς ὑπὸ τοῦ προύχοντος Καραμπελόγιαννου, ἐθαυμάζετο δὲ καὶ ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν τὸ ἐκπληκτικὸν παράστημα τοῦ Βιδαβιώτη. Κατὰ τὸ Χρονικὸν τοῦ Γαλαξιδίου μετέσχε τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ὀρλὼφ διαπρέψας εἰς διαφόρους συμπλοκάς. Κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους συνειργάσθη μετὰ τοῦ Καλιακούδα καὶ ἄλλων ὁπλαρχηγῶν φιλοδοξήσας δὲ νὰ διορισθῇ δερβέναγας, ἐξηπατήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων τῶν Σαλόνων καὶ ἐφονεύθη εἰς τὸ διοικητήριον ὡς καὶ ὁ ἀρματολὸς Καλόγερος. Τ. Χ. Κ.

Βιδάβρι /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ὅρμος τῆς Β ἀκτῆς τοῦ Κορινθιακοῦ, σχηματιζόμενος ἀμέσως πρὸς ἀνατολὰς φερωνύμου ἀκρωτηρίου (πλάτ. 38°20′15″, μῆκ. 22°17′05″, χάρτ. Ἀγγλικὸς 1600: gulf of Corinth), ἀπέχοντος τοῦ φάρου τοῦ ἀκρωτηρίου Ψαρομύτα 5 1/8 μιλ. ΑΒΑ. Σ. Ε. Λ.

Βιδάϊτς· βλ. **Ἀλῆ-*Βιδάϊτς***.

Βιδάλης, ***Γεώργιος***. Βυζαντινὸς εἰκονογράφος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἄγνωστον πόθεν καταγόμενος, ποῦ σπουδάσας καὶ ποῦ καταμείνας, παρουσιάζεται ἐν Ζακύνθῳ ὡς ζωγράφος κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν ἀποκληθέντα χρυσοῦν τῆς μεταβυζαντινῆς εἰκονογραφίας αἰῶνα. Τὸ καλύτερον τῶν ἔργων αὐτοῦ ἀνεύρομεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Κομούτων, τῆς ὀνομαστῆς οἰκογενείας ἐν Ζακύνθῳ, ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πόλεως. Κατὰ τὸ ἀριστερὸν τοῦ εἰκονοστασίου μέρος ὑπάρχει μεγάλη ὑπὲρ τὸ μέτρον εἰκὼν τοῦ Ἰησοῦ ὡς Μεγάλου Ἀρχιερέως, φέρουσα τὴν ὑπογραφὴν καὶ ἀφιέρωσίν του: «δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Θεοδώρου Τιεπόλου, χεὶρ Γεωργίου Βιδάλη». Ἡ εἰκὼν εἶναι ἀχρονολόγητος· ἀλλ' ἐξ ἐμμέσων κριτηρίων πειθόμεθα, ὅτι ἡ εἰκὼν ἀνήκει εἰς τὸ ἔτος 1680. Εἶναι χαρακτηριστικὸν τοῦ ζωγράφου ἔργον καὶ παρουσιάζει ρυθμὸν αὐστηρὸν καὶ ἐπιμελῆ ἐργασίαν. Ἡ τεχνικὴ τῶν φωτισμῶν ἐνεργεῖται μὲ λεπτοτάτην μέθοδον *γραμμικῆς* τέχνης, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Γ. Βιδάλης φαίνεται ὑπομονητικώτατος καὶ δουλευ-

Digitized by Google

τής, πέραν τοῦ δέοντος ἐργαζόμενος. Αἱ φωτειναὶ τοῦ Ἰησοῦ διαπλάσεις, καὶ πρὸ πάντων τῶν μικρῶν ἀγγέλων τῶν ἐν τῇ εἰκόνι, εἶναι ἐργασία μέχρις ὑπερβολῆς γραμμική. Τοιαύτην τέχνην συναντᾷ τις εἰς τοὺς δοκιμωτέρους τῶν Κρητῶν ζωγράφων, ἰδίᾳ δὲ εἰς τοὺς Κονταρίνην, Τζάνεν, Σκοῦφον, Βιδάλην κλπ. Φαίνεται ὅτι οὗτοι πάντες προέρχονται ἀπὸ τὴν μεγάλην σχολήν, ἣν κατέλιπεν ὁ Μ. Δαμασκηνὸς καὶ ἡ ὁποία ἐδημιούργησε τὴν πλειάδα τῶν Κρητῶν εἰκονογράφων τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἐκτὸς τῆς εἰκόνος ταύτης τοῦ Γ. Βιδάλη ἐν Ἁγίῳ Γεωργίῳ τῶν Κομούτων, καὶ ἐν τῷ χωρίῳ Φαγιὰ τῆς αὐτῆς νήσου Ζακύνθου ὑπάρχει ὁμοίως εἰκὼν τῆς Θεοτόκου ὡς τῆς «Πάντων Ἐλπίδος», ἀχρονολόγητος καὶ αὐτή, φέρουσα τὴν ὑπογραφὴν «χεὶρ Γεωργίου Βιδάλη».

Ἡ τεχνικὴ ἀξία τοῦ εἰκονογράφου τούτου φαίνεται ἀξιομνημόνευτος. Ὅτι ἄλλως τε τὸ ἔργον του κοσμεῖ ἕνα ἐκ τῶν ναῶν τῆς πόλεως ἀνήκοντα εἰς τὸν περιφανέστερον καὶ ἀρχοντικώτερον οἶκον τῆς Ζακύνθου, τὸν τῶν Κομούτων, τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἦτο ἱκανὸς καὶ γνωστὸς ζωγράφος καὶ ἐν Ζακύνθῳ καὶ ἐν Βενετίᾳ. Φαίνεται ἐπηρεασμένος πολὺ ἀπὸ τὴν ὑστάτην τέχνην τοῦ μεγάλου ἐν Βενετίᾳ διδασκάλου, τοῦ Ἐμμ. Τζάνε, οὗ φαίνεται ὑπῆρξε καὶ μαθητής, ἢ τοὐλάχιστον ἠκολούθησε τὸ ἐργαστήριον αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον μετὰ τὸν Δαμασκηνὸν ἀφῆκε τὴν μεγαλυτέραν δημιουργικὴν ἐργασίαν καὶ ἀνέδειξεν ἐκτὸς τοῦ Ἰ. Βλάχου καὶ ἄλλους πολλοὺς μαθητάς.

Ν. Δ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

—**Βιδάλης,** *Ἰάκωβος*. Ἱερεὺς Τήνιος, μετασχὼν διαφόρων κατὰ θάλασσαν ἐπιχειρήσεων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος, πολεμῶν καὶ διδάσκων τὸ καθῆκον εἰς τοὺς ναυτικούς (ἀρ. ναυτικοῦ μητρῴου 2273).

Ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας ἐστρατεύθη εἰς τὸν στόλον καὶ ὁ ***Ἀντώνιος Π. Βιδάλης***, μετασχὼν πολλῶν ναυμαχιῶν (ἀρ. 995). Τ. Χ. Κ.

βιδαλία (ἡ) (Vidalia Sauvage) /*Παλαιοζωολ.*/. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *λεπτολεπιδῶν φυσοστόμων τελεοστέων ἰχθύων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωικοῦ αἰῶνος εἰς Lerida. Γ. Κ. Γ.

βιδάνιο (τό)· δημοτ., τὸ μετὰ τὴν πόσιν οἴνου ἢ οἰνοπνεύματος ἀπομένον ἐν τῷ ποτηρίῳ ὑπόλοιπον τοῦ ποτοῦ· ἄλλως *ἀπόπιμα*. (Ἡ λέξις δὲν εἶναι ἴσως ἄσχετος πρὸς τὴν γαλ. vidange, σημαίνουσαν, ἐν τοῖς ἄλλοις, τὸ ὑπόλειμμα τὸ ἀπομένον ἔν τινι δοχείῳ κατόπιν μερικῆς αὐτοῦ ἐκκενώσεως.) || μετφ., τὸ εἰς τὰς χαρτοπαικτικὰς λέσχας παρακρατούμενον ποσοστὸν ἀπὸ τὰ κέρδη τῶν παικτῶν. — Ω

Βίδας, *Τζανέτος*. Ὁπλαρχηγὸς κατὰ τὸν Ἀγῶνα προαχθεὶς τῇ 13 Μαρτίου 1825 εἰς ταξίαρχον (Ἀρχεῖον Ἀγωνιστῶν ἀρ. 17.101). Τ. Χ. Κ.

Βιδάτης, καὶ *Βιδάτας* [*Μυθολ.*]. Ἐπωνύμιον τοῦ Διὸς ἐν Κρήτῃ φερόμενον ἐπὶ δύο κρητικῶν ἐπιγραφῶν. Ἴσως κεῖται ἀντὶ τοῦ *Ἰδήτης* ἀπὸ τῆς Ἴδης, ἢ σχετίζεται πρὸς τὸ *ὑέτιος* (βίδωρ=ὕδωρ). (Βλ. καὶ λ. Βίδα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*].) ΙΑΚ. Χ Δ

βιδδουλφία (ἡ) (Biddulphia) [*Βοτ.*]. Γένος διατόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *βιδδουλφιδῶν*. Τὰ ἀτελέστατα ταῦτα φυτὰ ἔχουσι ποικίλην μορφήν· συνήθως εἶναι ἐπιμήκη, λεπτότατα, διαφανῆ καὶ ποικίλου χρώματος. Γνωστὰ 5 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας καὶ ὁρατὰ μόνον διὰ μικροσκοπίου. Δ. Ν. Π.

βιδδουλφίδαι (οἱ) (Biddulphidae) [*Βοτ.*]. Οἰκογένεια διατόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κρυπτογάμων*. Τὰ διάτομα τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔχουσι διαφορώτατον σχῆμα, ἀναλόγως τῶν διαφόρων γενῶν· συνήθως σχηματίζουν ἅλυσιν ἐπιμήκη, εὐθεῖαν ἢ μαιανδροειδῆ. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη, ὧν γνωστότερα τά: *ἀμφιτετρὰς* (Amphitetras), *ἄναυλος* (Anaulus), *βιδδουλφία* (Biddulphia), *εὐκάμπιον* (Eucampium), *ἡμίαυλος* (Hemiaulus), *ὑδρόκερας* (Hydroceras), *ἰσθμία* (Isthmia), *λιθοδέσμιον* (Lithodesmium), *τερψινόη* (Terpsinoe), καὶ *τρικεράτιον* (Triceratium). Δ. Ν. Π.

βιδδριγκτονία (ἡ) (Widdringtonia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπαρισσιδῶν*. Εἶναι δένδρα πυραμιδοειδῆ ἢ δενδρύλλια μὲ ἄνθη δίοικα καὶ καρποὺς κώνους, ἀπεστρογγυλωμένους. Τὸ γένος περιλαμβάνει 5–6 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς κεντρικῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Μαδαγασκάρης. Εἴδη τινὰ καλλιεργοῦνται ὡς κοσμητικὰ εἰς πλεῖστα θερμοκήπια τῆς Εὐρώπης. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *βιδδριγκτονία ἡ Οὐαλλίχειος* (Widdringtonia Wallichii), τῆς ὁποίας τὸ ὕψος ὑπερβαίνει τὰ 12 μέτρα. Δ. Ν. Π.

— [*Παλαιοφυτολ.*] Τοῦ γένους τούτου λείψανα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βιδδριγκτονίτης (ὁ) (Widdringtonites Endl.) [*Παλαιοφυτ.*]. Γένος ἐκλειψάντων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *κωνοφόρων γυμνοσπέρμων*. Λείψανά των, κλάδοι μὲ πυκνά, σπειροειδῶς διατεταγμένα, βραχέα φύλλα, εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κεϋπερίου ἢ ἀνωτέρας τριασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ

βιδελλάκι (τό)· δημοτ., τὸ μικρὸ βιδέλλο (βλ. λ.).

— [*Ἐγκυκλ.*] Λέγεται κοινῶς *βιδελλάκι* ἢ *μοσχαράκι τοῦ γάλακτος*, τὸ μικρὸν τῆς ἀγελάδος ἀδιακρίτως γένους, ἐφ' ὅσον ἔχει ἡλικίαν κατωτέραν τῶν 40 ἡμερῶν. Τὰ σφαζόμενα ὑπὸ τῶν κρεοπωλῶν βιδελλάκια πρέπει νὰ εἶναι ἡλικίας 50—40 ἡμερῶν καὶ βάρους 30—40 ὀκάδων· εἶναι δὲ συνήθως ζῷα ἐλβετικά, διότι μόνον αὐτὰ σχεδὸν κατορθώνουν ν' ἀποκτήσουν τὸ βάρος τοῦτο ἐντὸς τοῦ ὡς ἄνω χρονικοῦ διαστήματος. Ἐκ τοῦ δέρματος αὐτῶν κατασκευάζονται καλῆς ποιότητος «ἀπανωδέρματα», χρησιμοποιούμενα εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ἄνω μέρους τοῦ ὑποδήματος. —Ω

βιδελλήσιος, —*α*, —*ο*· δημοτ., ὁ ἀπὸ *βιδέλλο* προερχόμενος: «βιδελλήσιος πατσᾶς, — κρέας κτλ.».

βιδέλλο (τό)· δημοτ., νεαρὸς βοῦς, μήπω τεθεὶς ὑπὸ τὸν ζυγόν, μεγαλύτερος τοῦ *μόσχου* (ἀπὸ τοῦ ἰταλ. vitello)· || βραχυλογικῶς, τὸ βιδελλήσιο κρέας καὶ τὸ κατειργασμένον δέρμα αὐτοῦ.

— [*Ἐγκυκλ.*] Ὀνομάζεται κοινῶς *βιδέλλο* τὸ μικρὸν τῆς ἀγελάδος, ἀδιακρίτως γένους, ἐφ' ὅσον ἄγει ἡλικίαν μικροτέραν τοῦ ἔτους. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ὅμως ὀνομασίαν νοοῦνται συνήθως περιλαμβανόμενοι πάντες οἱ διερχόμενοι τὸ στάδιον τῆς πρώτης ὀδοντοφυΐας βόες, μέχρις ἡλικίας δηλ. δύο ἐτῶν, ὁπότε τὸ βάρος των δύναται νὰ φθάνῃ καὶ μέχρις 150 ὀκάδων.

Ἐκ τοῦ δέρματος τοῦ βιδέλλου κατασκευάζονται: 1) τὰ *ἀδιάβροχα* (τὰ ἄλλοτε ὀνομαζόμενα ὀσκάρια), ἐκ τῶν ὁποίων γίνονται καλῆς ποιότητος ὑποδήματα· 2) τὰ *τελατίνια* (βὰς-κουλέρ), δέρματα λεῖα κατάλληλα διὰ γυναικεῖα ὑποδήματα, τσάντες κτλ.· 3) τὰ *βὼ-βερνί*, ἐπίσης διὰ γυναικεῖα ὑποδήματα· 4) τὰ *βὼ-βελοὺρ* (καστόρια)· 5) τὰ *φανταιζί*, δέρματα μὲ διαφόρους ἀποχρώσεις καὶ στίγματα χρυσοῦ ἢ ἀργύρου· 6) τὰ *βακετοβίδελλα* (βλ. λ. βακέτα). Ἀρκετὰ σπουδαῖον ἐμπόριον διενεργεῖται ἐπὶ δερμάτων βιδέλλου ἁλατισμένων ἢ ξηρῶν, ὡς ἐπίσης καὶ ἐπὶ κατειργασμένων μετὰ τῶν τριχῶν· ἐκ τῶν ὁποίων κατασκευάζονται σάκκοι κυνηγετικοί, πῆραι κτλ. Αἱ τρίχες τοῦ βιδέλλου χρησιμεύουν εἰς πλήρωσιν στρωμάτων. —Ω.

βίδενς (τὸ) (Bidens) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*. Εἶναι πόαι, αἱ περισσότεραι ἐτήσιαι, χαρακτηριζόμεναι ἰδίως ἐκ τῶν ἀκανθῶν ἃς φέρει κατὰ τὰ ἄκρα του ὁ καρπός. Τὰ φύλλα των εἶναι ἀντίθετα καὶ τὰ ἄνθη κατὰ καταληκτικὰς κεφαλίδας διατεταγμένα. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Βίδενς τὸ τριμερὲς* (Bidens tripartita), ἀπαντῶν εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ εἰς τελματώδεις καὶ παρὰ τὰς ροὰς τῶν ὑδάτων ἐκτάσεις. Ὁ βλαστός του ἔχει μῆκος 25—30 ἑκατοστομέτρων, εἶναι εὐθύς, πολυκλαδώδης συνήθως κατὰ τὴν βάσιν του, τὰ φύλλα του εἶναι κολπωτά, λεῖα, τριμερῆ, ὀδοντωτὰ κατὰ τὴν περιφέρειάν των. Τὰ ἄνθη του εἶναι κίτρινα. Εἴς τινα μέρη χρησιμοποιεῖται πρὸς βαφὴν διαφόρων ὑφασμάτων. *Βίδενς τὸ κεκλιμένον* (Bidens cernuum), διαφέρον τοῦ προηγουμένου εἴδους ἐκ τῶν ἁπλῶν καὶ βαθέως ἐσχισμένων φύλλων του καὶ τῶν κεκλιμένων κατὰ τὰς μασχάλας τῶν κλάδων ἀνθέων του. Εἶναι κοινὸν φυτὸν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἀπαντᾷ εἰς τελματώδεις ἐκτάσεις. *Βίδενς τὸ τριχωτὸν* (Bidens pilosum) ἀπαντᾷ εἰς τὰς θερμὰς χώρας. Εἴς τινα μέρη τρώγουν τὰς κορυφὰς τοῦ βλαστοῦ του καὶ τὰ φύλλα του. Δ. Ν. Π.

βιδεντία (ἡ) (Bidentia Walcott) /*Παλαιοζωολ.*/. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *φυλλοπόδων ἐντομοστράκων μαλακοστράκων* ἀρθρωτῶν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης καμβρίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Καναδᾶν. Γ.Κ.Γ.

βιδεντίτης (ὁ) (Bidentites Heer) [*Παλαιοφυτολ.*]. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *συνθέτων ἢ συνανθήρων συμπετάλων δικοτύλων*. Τοῦ γένους τούτου λείψανα ἀπολιθωμένα (καρποὶ) εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Γαλλίᾳ, Βοημίᾳ καὶ Ἑλβετίᾳ. Γ. Κ. Γ.

Βίδεοι [*Ἀρχ.*]· βλ. Βιδιαῖοι.

Βίδεος. Ἄρχων ἐτήσιος ἐν Σπάρτῃ, πρῶτος τὴν σειρὰν μεταξὺ τῶν ἀξιωματούχων τῆς ἱερατικῆς τάξεως, ἥτις ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῆς λατρείας τῶν Διοσκούρων καὶ τῆς Ἑλένης (βλ. Βιδιαῖοι). ΚΑΨ.

Βίδερις ἢ ***Βιδερὶς*** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Ἰνδικῆς χώρας, ἡ ὁποία ὠνομάζετο *Λιμυρική*, παρὰ τὸ ὄρος Βηττιγώ, δηλαδὴ τὸ δυτικὸν Γαταῖον ὄρος, ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ κράτους τῆς Κηροβόθρας καὶ δὴ πλησίον τῆς πρωτευούσης τούτου Καρούρας (νῦν Καρούρ). Δὲν εἶναι ἐν τούτοις καθωρισμένη ἡ ἀκριβὴς θέσις αὐτῆς. Γ. Ι. Κ.

Βίδι [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἡ δυτικὴ παραλία, μετὰ τῆς ἐνδοχώρας της, τοῦ λιμένος *Πώγωνος* τοῦ Πόρου, ἡ δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι διὰ τοῦ βορείου τοῦ λιμένος στομίου. Εἶναι εὐφορώτατον καὶ παράγει θαυμάσια ὀπωρικά, ὑπόκειται ὅμως εἰς ἑλονοσίαν. Ὀνομάζεται ὡσαύτως καὶ *Κακκουράτου*.

Ὁ ὁμώνυμος συνοικισμός, ἀνήκων εἰς τὴν κοινότητα *Τακτικουπόλεως* (τέως *Δάρας*) τῆς ἐπαρχίας Τροιζηνίας, ἀριθμεῖ (1928) 37 κατοίκους. Σ. Ε. Λ.

βιδιὰ (ἡ)· ἰδιωματ., ἀντὶ *εὐδία* (ἄλλως *βιά*).

βιδιάζω· ἰδιωμ., ἀντὶ *εὐδιάζω* (ἄλλως *βιάζω*) «ἐβίδιαξε, δὲν βρέχει πιά».

Βιδιαῖοι. Οὕτως ἐκαλοῦντο πέντε (κατὰ τὸν Παυσανίαν) ἢ ἓξ (κατὰ τὰς ἀνευρεθείσας ἐπιγραφὰς) ἄρχοντες ἐν Σπάρτῃ, οἵτινες ἦσαν οἱ ἐπόπται τῶν ἐφήβων κατὰ τοὺς ἐν τῇ Πλατανιστᾷ ἀγῶνάς των καὶ τὰς ἀσκήσεις των. Τὸ ἀρχεῖον αὐτῶν ἔκειτο ἐν τῇ ἀγορᾷ, παρὰ τῷ τῶν νομοφυλάκων, οἵτινες ἦσαν διάφοροι τούτων, καὶ τῷ τῶν ἐφόρων (*Παυσ.* III. 11.2) καὶ οὐχὶ μακρὰν τοῦ ἱεροῦ τῆς Κελευθείας Ἀθηνᾶς. Ὁ πρόεδρος τῶν Βιδιαίων ἐκαλεῖτο κατὰ τὰς ἐπιγραφὰς *πρέσβυς Βιδιέων*. Ἡ λέξις *Βιδιαῖοι* ἢ ἄλλως *Βείδεοι*, *Βίδεοι* ἢ *Βίδιοι* (ἑνικῶς *Βίδεος*) κατὰ τὰς λακωνικὰς ἐπιγραφάς, φαίνεται ὅτι προέρχεται ἐκ τοῦ *Fιδεῖν* (videre) καὶ ἐσήμαινε κυρίως τοὺς μάρτυρας. ΚΑΨ.

Βιδιάκι [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Θελπούσης* τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 501. Δ. Ε. Μ.

βιδιάνο (τὸ) [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κρήτῃ ποικιλίας τῆς *ἀμπέλου τῆς οἰνοφόρου* (Vitis vinifera).

βιδιανὸς (Vidien), ἢ ***πτερυγοειδής, πόρος*** [*Ἀνατομ.*]. Σωλὴν ἐν τῷ σφηνοειδεῖ ὀστῷ τοῦ κρανίου, ὅστις διαπορεύεται ὁριζοντίως ἐκ τῶν πρόσω πρὸς τὸ ὀπίσω μεταξὺ τῶν δύο ῥιζῶν τῆς πτερυγοειδοῦς ἀποφύσεως τοῦ σφηνοειδοῦς ἑκατέρωθεν, ἐκβάλλων διὰ μὲν τοῦ προσθίου στομίου εἰς τὸν πτερυγοϋπερῴιον βόθρον, διὰ δὲ τοῦ ὀπισθίου εἰς τὸ πρόσθιον ῥηγματῶδες τρῆμα ὑπὸ τὴν καρωτιδικὴν αὔλακα. Διὰ τοῦ πόρου τούτου διέρχεται τὸ *βιδιανὸν* ἢ ***πτερυγοειδὲς νεῦρον*** καὶ ἡ ὁμώνυμος *ἀρτηρία*. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Βιδίνιον, ***Βιδίνη*** καὶ ***Βιδύνη*** [*Γεωγρ.*]· βλ. Βιδύνιον.

Βίδις ἢ ***Βίδος*** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πολίχνη ἢ φρούριον ἐν Σικελίᾳ ὄχι μακρὰν τῶν Συρακουσῶν. Οἱ κάτοικοι *Βιδῖνοι*. Κατά τινας ἡ *Βίδις* ἔκειτο εἴκοσι περίπου χιλιόμετρα δυτικῶς τῶν Συρακουσῶν παρὰ τὴν ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία ὀνομάζεται ἀπ' αὐτῆς *Ἅγιος Ἰωάννης τοῦ Βιδίνου* ἢ *Βιβίνου* (San Giovanni di Bidino ἢ Bibino), κατ' ἄλλους δὲ βορείως τῆς Φλωριδίας ἐπί τινος βράχου, ὁ ὁποῖος διασῴζει εἰσέτι τὸ ὄνομα αὐτῆς καλούμενος «*βράχος τοῦ Βιγγίνου*» (Serra del Biggino). Γ. Ι. Κ.

Βιδίσοβα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ἀετοῦ* τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 532. Ἀπὸ τοῦ Ἀετοῦ ἀπέχει 30'. Δ. Ε. Μ.

Βιδισοβιώτης, ***Μῆτρος***. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ τοῦ χωρίου *Βιδίσοβα* τῆς Τριφυλίας, ἀκμάσας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ὀρλὼφ καὶ χρησιμεύσας κατὰ τὴν δίωξιν καὶ τὴν ἐξολόθρευσιν τῶν Ἀλβανῶν, οἵτινες ἐμάστιζον ἐπὶ δεκαετίαν τὴν Πελοπόννησον (*Φρατζῆ* Α' σελ. 24). Τ. Χ. Κ.

βιδίτσα (ἡ)· μικρὴ βίδα, *βιδούλα*.

βιδμανσταϊττεν *εἰκόνες*, ἢ — *σχήματα* (Widmannstättensche Figuren) [*Ὀρυκτολ.*]. Οὕτω κα-

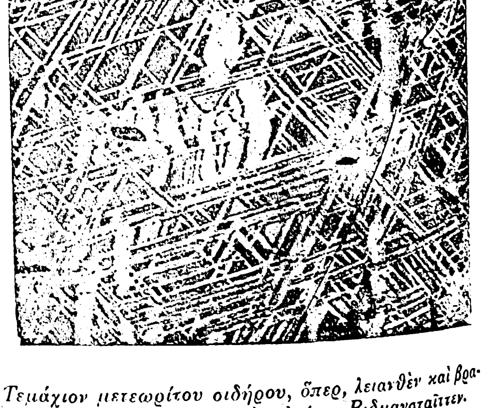

Τεμάχιον μετεωρίτου σιδήρου, ὅπερ, λειανθὲν καὶ βραχὲν δι' ὀξέων, δεικνύει τὰς εἰκόνας Βιδμανσταϊττεν.

Digitized by Google

λοῦνται τὰ σχήματα, ἅτινα παρουσιάζει τεμάχιον μετεωρικοῦ σιδήρου λειαινόμενον καὶ ἐπιβρεχόμενον κατόπιν δι' ὀξέος. Τὰ σχήματα ταῦτα προέρχονται, διότι οἱ μετεωρικοὶ σίδηροι συνίστανται ἐκ νικελιούχου σιδήρου, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται ἐντὸς αὐτῶν κατὰ ἐλάσματα, διατεταγμένα κατὰ τὰς ὀκταεδρικὰς ἐπιφανείας, ἐν εἴδει λεπτῶν φλοιῶν, καὶ διασταυρούμενα δικτυοειδῶς. Γ. Κ. Γ.

Βίδο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νῆσος μικρὰ εἰς 1200 περίπου μέτρα βορείως τῆς πόλεως Κερκύρας καὶ δὴ ἐπὶ τῆς εὐθυγραμμίας τοῦ φάρου *Ἀκροπόλεως* καὶ τοῦ βορείου στομίου τῆς Κερκυραϊκῆς θαλάσσης. Ἡ περίμετρός της εἶναι $1\,^{7}/_{10}$ μιλλίου, ἡ δὲ ἔκτασίς της $^{5}/_{10}$ μιλλίου ἀπὸ Β πρὸς Ν καὶ $6{,}5/_{10}$ ἀπὸ Δ.ΝΔ πρὸς Α.ΒΑ. Τόπος ἀποβιβάσεως εἰς αὐτὴν κατὰ τὸ ἀνατολικὸν τεταρτημόριον τῆς νοτίας ἀκτῆς της, ἐπὶ δὲ τῆς νοτίας ἐσχατιᾶς της (πλάτ. 39° 37′ 50″ Β, μῆκ. 19° 56′ 35″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ 203: Corfou channels καὶ 1450: Corfou road), φάρος «Ἄγκα» (1923) πρασίνων ἐκλάμψεων 7 μιλλίων.

Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ Βίδο εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Θουκιδίδου (Δ, 64,3) μνημονευομένη *Πτυχία* (βλ. καὶ λ. **Ἀκρόπολις** *Κερκύρας*). Ὁ Κλαύδιος Πτολεμαῖος ἄλλως τε (Γ, ιδ, 11) παρέχων τὰς συντεταγμένας τῆς Πτυχίας καὶ τῆς Κασσώσης, φέρει τὴν πρώτην εἰς 15 περίπου μίλλ. ΝΑ τῆς δευτέρας καὶ ἐλάχιστα πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως Κερκύρας. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ νῆσος ὠνομάζετο *Ἅγιος Στέφανος* «ἐξ ἐκκλησίας θεωρουμένης ὡς ἐν Κερκύρᾳ ἀρχαιοτάτης» (*Ι. Πρὰτς* «Ἡ νῆσος Κέρκυρα», μετ. *Π. Βέγια* σ. 199, Κέρκυρα 1892) καὶ ἣν τῷ 1837 κατεδάφισαν οἱ Ἄγγλοι πρὸς ἀνέγερσιν τῶν παρὰ τὸ φρούριον George στρατώνων. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, περιελθοῦσα ἡ νῆσος εἰς τὸν Ἐνετὸν Guido Malipieri, ἔλαβεν ὡς ὄνομά της ἐν ἀρχῇ μὲν τὸ ἐπώνυμόν του ὀνομασθεῖσα *insula Malipieri* ἢ *Maripetri*, βραδύτερον δὲ τὸ ὄνομά του, παραφθαρὲν ἀπὸ *Γκουίντο* εἰς *Βίδο*. Ἡ ὀνομασία αὕτη διετηρήθη ἔκτοτε ἐν συνεχείᾳ, μὴ διακοπεῖση παρὰ μόνον κατὰ τὴν δευτέραν ὑπὸ τῶν Γάλλων κατοχὴν (19 Αὐγούστου 1807—24 Μαΐου 1814), ὀνομασάντων τὴν νῆσον Ile de la Paix (Νῆσος τῆς εἰρήνης) πρὸς ἀνάμνησιν τῆς συνθήκης τοῦ Τιλσίτ, ἣν ἐθεώρησαν ὡς ἀρραβῶνα ταχείας ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Κέρκυραν, οἱ Χριστιανοί, ὡς ἀναφέρει πολύτιμον χειρόγραφον (Παρισιν. Βιβλιοθ. Κῶδιξ 1534) ὑπὸ τίτλον «Πράξεις τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων Κερκύρας», φοβηθέντες τὸν ἐν τῇ πόλει διωγμόν, ἵδρυσαν θυσιαστήριον «ἐν τῷ παρακειμένῳ τῇ πόλει νησιδίῳ». Τὸ νησίδιον δὲ τοῦτο ἀσφαλῶς ἦτο τὸ Βίδο, ἐν ᾧ καὶ ὁ προμνησθεὶς ναὸς τοῦ Πρωτομάρτυρος, ὃν ὑπερόχως ἐτίμων οἱ πρῶτοι ἐν Κερκύρᾳ Χριστιανοί. Καταλαβόντες διὰ τοῦ Κάμπελ τὴν Κέρκυραν οἱ Ἄγγλοι (Ἰούνιος 1814) ἔσπευσαν νὰ καταστήσωσι τὴν νῆσον, ἧς διετήρησαν τὸ ὄνομα Vido, ἀπόρθητον τῆς ὡραίας πόλεως πρόμαχον. Παλαιὸς ναυτικὸς χάρτης (1450: Corfu road ἔκδοσις 1863) διασῴζει τὰς ὀνομασίας ἐνίων τῶν φρουρίων τῆς νήσου: τὸ Fort Alexander, ὅπερ εἶχον προχείρως ἀνεγείρει οἱ Ρῶσοι ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου τῆς νήσου σημείου (142 ποδ.), Fort George παρακείμενον τῷ προηγουμένῳ, Wellington lunette εἰς τὸν ΒΔ τῆς νήσου μαστόν, Russian battery εἰς τὴν δυτικήν της ἐσχατιάν, Maittland tower εἰς τὸν ΒΔ μαστόν της καὶ Malipicco εἰς τὴν βορείαν της ἄκραν. Ἐν τούτοις μεγάλως ὑπέφερεν ἡ ἐκεῖ φρουρὰ ὑπὸ πυρετῶν κακοήθων, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν φρουρὰν τῆς Κερκύρας (ἔκθεσις ἀρχιάτρου *Benza* 1818), παρὰ τὰς φροντίδας τῶν Ἄγγλων. Μεγίστους δὲ κόπους κατέβαλον οἱ Ἄγγλοι διὰ τὴν κατεδάφισιν τῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων τοῦ Βίδου (1864) λόγῳ τῆς ἐπικειμένης παραδόσεως τῶν Ἰονίων νήσων ὑπὸ τοῦ ἁρμοστοῦ Στὸρξ εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Ἑλλάδος Θρασύβουλον Ζαΐμην.

Τῷ 1916 τὸ Βίδο ἔλαβεν ἐπὶ βραχὺ διάστημα τὴν ὀνομασίαν «*Νῆσος τοῦ θανάτου*» *(De Ripert d'Alauzier*: «Un drame historique, La ressurection de l'Armée Serbe» σελ. 158, ὑποσ. 2) ἐκ τοῦ ἑξῆς λόγου. Ἐκτελεσθείσης τῆς ἀποφάσεως τῶν συμμάχων περὶ μεταφορᾶς τοῦ ἀποσυντεθέντος, ἐκ τῶν αὐστριακῆς πιέσεως καὶ διαφόρων ἀτυχιῶν του, σερβικοῦ στρατοῦ, εἰς Κέρκυραν πρὸς ἀνασυγκρότησίν του (βλ. λ. **Ἀλέσσιο**), ἡ ἀνάγκη προφυλάξεως ἀπὸ τῶν μαστιζουσῶν τὸν ἀτυχήσαντα αὐτὸν στρατὸν λοιμωδῶν νόσων ἐπέβαλε τὴν μετατροπὴν τοῦ Βίδο εἰς μέγιστον ἀπομονωτήριον δυστυχῶν ὑπάρξεων, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς κατὰ πολλὰς δεκάδας ἠλαττοῦτο ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἐν μέσῳ συνεχῶν στερήσεων καὶ τραγικῆς ἀθλιότητος. Μὴ ὑπαρχόντων δὲ διαθεσίμων ἀνδρῶν πρὸς καταρτισμὸν «ἀγγαρειῶν τάφου», τὰ πτώματα ἐρρίπτοντο ἀπὸ τῶν ἀπορρώγων τῆς βορείας τοῦ Βίδου ἀκτῆς εἰς τὴν ὑπ' αὐτοὺς ἀμμωδίαν, ὁπόθεν παραλαμβανόμενα ὑπὸ τοῦ ἀτμοπλοίου «Notre-Dame de Salut» («*Σωτείρας Θεοτόκου*»), ὅπερ ἐπωνομάσθη διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν Γάλλων στρατιωτῶν «*πλωτὴ νεκροφόρος*» («le co. billard flottant»), μετεφέροντο μεταξὺ Λευκίμμης καὶ Παξῶν ὅπου ἐποντίζοντο. Βελτιωθεισῶν ὅμως βραδύτερον τῶν συνθηκῶν καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν θανατηφόρων κρουσμάτων ἐλαττωθέντος ὁπωσοῦν, ἱκανὴ εἰς ἔκτασιν ἐπιφάνεια τῆς νήσου μετεβλήθη εἰς νεκροταφεῖον. Ἐντεῦθεν ἡ ἐκδηλωθεῖσα βραδύτερον ἐπιθυμία τῆς σερβικῆς κυβερνήσεως, ὅπως παραχωρηθῇ εἰς τὸ σερβικὸν κράτος, ὑψηλὴ καὶ δεσπόζουσα εἰς θέαν τοποθεσία τοῦ Βίδο, πρὸς ἵδρυσιν μεγάλου σερβικοῦ νεκροταφείου· ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ἀδυνατοῦσα διὰ τεχνικοὺς λόγους, ὅπως ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν σερβικὴν αἴτησιν, παρέσχε τὴν πρὸς τοῦτο ἔκτασιν εἰς χθαμαλωτέραν τῆς νήσου τοποθεσίαν. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Βίδο** (Vido) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Χωρίον παράκτιον δαλματικὸν (πλάτ. 43° 01′ Β., μῆκ. 17° 27′ Ἀν., χάρτ. Ἀγγλ. 1587*: Mouth of the Narenta River), ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Ἐρζεγοβίνης ἐπέχον τὴν θέσιν τῆς *Ναρέντα* τῆς ἀρχαίας δαλματικῆς πρωτευούσης, τῆς ἀντιζήλου τῆς Ἐνετίας, κείμενον δὲ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ναρέντα, τοῦ *Νάρωνος* τῶν ἀρχαίων (*Σκύλ. Καρυανδ.* Περίπλους § 24.— *Πτολεμ.* Β, ιστ'—ιζ', § 5). Σ. Ε. Λ.

Βίδοβα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Καλαμάκι**.

βίδοβ-δάν. Καλεῖται οὕτω ὑπὸ τῶν Σέρβων ἡ ἡμέρα (ντὰν) τοῦ *ἁγίου Βίτου* (Vitus), ἑορταζομένου ὑπ' αὐτῶν τὴν 15ην (π. ἡ.) Ἰουνίου. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην τοῦ 1389, ἔγινεν ἡ μάχη τοῦ *Κοσσυφοπεδίου*, καθ' ἣν οἱ Σέρβοι ἡττήθησαν κατὰ κράτος ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἡ 15η Ἰουνίου παρέμεινε διὰ τοὺς πρώτους ὡς ἡμέρα ἐθνικοῦ πένθους, τὸ λεγόμενον *βίδοβ-δάν*. Κατὰ προμελετημένην μᾶλλον σύμπτωσιν, τὴν αὐτὴν ἡμέραν τοῦ 1921 ὡρκίσθη ὁ τότε μὲν ἀντιβασιλεύς, νῦν δὲ βασιλεὺς *Ἀλέξανδρος Καραγεώργεβιτς* εἰς τὸ νέον γιουγκοσλαβικὸν σύνταγμα, τὸ ὁποῖον εἶχε ψηφίσει τὴν 12ην Μαΐου 1921 ἡ γιουγκοσλαβικὴ συντακτικὴ ἐθνοσυνέλευσις. Ὡς ἐκ τούτου, τὸ ἐν λόγῳ σύνταγμα ὠνομάσθη «σύνταγμα τοῦ βίδοβ-δάν», ἡ δὲ ἄλλοτε ἡμέρα ἐθνικοῦ πένθους διὰ τοὺς Νοτιοσλαύους κατέστη ἐπέτειος τῆς ἐθνικῆς ἑνώσεως καὶ ἀναγεννήσεως αὐτῶν. (Βλ. λ. **Νοτιοσλαβία** *[Πολίτ.]*.) Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

βιδολόγος (ὁ) καὶ *βιδολόγι* (τό)· δημοτ., τὸ ἐργαλεῖον, διὰ τοῦ ὁποίου στρέφομεν τὶς βίδες, τὸ *κοχλιοστρόφιον*, ἄλλως *κατσαβίδι*.

βιδόνη (ἡ) (Bidone) *[Βοτ.]*. Γένος βρύων τῆς οἰκογενείας τῶν *πλευροκαρπιδῶν*. Τὰ βρύα τοῦ γένους τούτου ἔχουσι βλαστὸν ὡς καὶ φύλλα ποικίλλοντα ἀναλόγως τῶν εἰδῶν. Τὰ ἄνθη εἶναι μονόοικα ἢ δίοικα καὶ σπανιώτερον ἑρμαφρόδιτα. Γνωστὰ περὶ τὰ 500 εἴδη διαδεδομένα εἰς πάντα τὰ ὑγρὰ ἢ ὕφυγρα μέρη τῆς γῆς. Κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς εἴδη: *βιδόνη ἡ κυπαρισσοειδὴς* (Bidone cupressiforme), *βιδόνη ἡ εὐμετάβολος* (Bidone commutata), *βιδόνη ἡ αἰχμηρὰ* (Bidone cuspidata), *βιδόνη ἡ ἀστεροειδὴς* (Bidone stellata), *βιδόνη ἡ ἀμιγὴς* (Bidone pura). Πάντα τὰ εἴδη ταῦτα ἀπαντῶσιν ἐπὶ τῶν φλοιῶν τῶν δένδρων, ἐπὶ τῶν τοίχων, ὑπὸ τὰς πέτρας, ἐπὶ τῶν βράχων καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λιμνῶν. Δ. Ν. Π.

βιδόνια (ἡ) *[Ξυλουργ.]*. Συσκευὴ ξυλίνη (πλαίσιον) μὲ σιδηροῦς κοχλιωτοὺς σφιγκτῆρας, χρησιμεύουσα εἰς τοὺς ξυλουργοὺς πρὸς ἕνωσιν δι' ἰχθυοκόλλας δύο ἢ περισσοτέρων ὁμοιογενῶν ἢ ἑτερογενῶν σανίδων. Ἡ κοχλίωσις (πρεσσάρισμα) γίνεται δι' εἰδικῆς κλειδός. Σ. ΚΩΣΤΙΔΗΣ

Βιδόριος. Ἀρχηγὸς κελτικῶν στιφῶν, ὅστις μισθωθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀντιγόνου ἐπολέμησε κατὰ τοῦ Ἀντιπάτρου μὲ 9 χιλ. ἄνδρας, τὸν ὁποῖον καὶ κατέβαλε. Μετὰ τὴν νίκην του ἀπῄτησε τὴν ὑποσχεθεῖσαν ἀμοιβὴν τοῦ ἑνὸς ταλάντου δι' ἕκαστον τῶν ἀνδρῶν του, καθὼς καὶ περίθαλψιν ὑπὸ τοῦ Ἀντιγόνου τῶν ἀπομάχων γυναικῶν καὶ παιδίων· ἐκ τῶν ἀπαιτήσεών του ὅμως ἔλαβεν μόνον τὴν ὑποσχεθεῖσαν χρηματικὴν ἀντιμισθίαν. Κ. Μ. Κ.

Βίδος *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. **Βίδις**.

βίδρα (ἡ) *[Ζῳολ.]*· κοινὴ ὀνομασία τοῦ ζῴου ἐνυδρὶς (βλ. λ.).

βιδριόκερας (τὸ) (Vidrioceras Böse) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κυκλολοβιδῶν* ἀμμωνοειδῶν (βλ. λ.) *κεφαλοπόδων* μαλακίων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς περμίου λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Texas. Γ. Κ. Γ.

Βιδύνιον, ἢ ***Βιδίνιον*** καὶ ***Βιδύνη*** ἢ ***Βιδίνη*** *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ φρούριον τῆς ΒΔ Βουλγαρίας ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως καὶ ἔναντι τῆς ἐπὶ τῆς ἑτέρας ὄχθης αὐτοῦ ρουμανικῆς πόλεως τοῦ Καλαφατίου, μὲ πληθυσμὸν 18 χιλ. κατοίκων, ὧν πολλοὶ Τοῦρκοι καὶ Ἰσραηλῖται. Τὸ Βιδύνιον εἶναι εἷς τῶν σημαντικωτέρων λιμένων τοῦ Δουνάβεως καὶ πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Συγκοινωνεῖ διὰ τοῦ ποταμοῦ μετὰ τῆς Ρουμανίας, Σερβίας, Οὐγγαρίας, Τσεχοσλοβακίας καὶ Αὐστρίας, συνδέεται ὡσαύτως σιδηροδρομικῶς μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Βουλγαρίας, διὰ δὲ τῆς γραμμῆς Καλαφατίου-Κραϊόβας μετὰ τοῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου τῆς Ρουμανίας.

Ὁ *νομὸς Βιδυνίου* εχει ἔκτασιν 3 χιλ. τετραγωνικῶν χιλιομέτρων καὶ 280 χιλ. κατοίκων.

— *[Ἱστορ.]* Τὸ *Βιδύνιον* ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ὑφ' ὧν ὠνομάσθη *Βονωνία*, ἀναφέρεται ὅμως ἔκτοτε καὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Βενδωνίς*, *Βερνικάμιον*, *Οὐιμεινάκιον*, *Βιμινάκιον* καὶ *Βιδύνη*. Ἱεροκλῆς ὁ Γραμματικός, γράψας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, ἀναφέρει τὴν πόλιν ταύτην ἐν τῷ «Συνεκδήμῳ» του ὡς ἕδραν τῆς ἐπαρχίας Μυσίας τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ τὸ ὄνομα *Βιμινάκιον*, ἐνῷ ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος, γράψας μετὰ 50 περίπου ἔτη, ὀνομάζει αὐτὴν *Βονωνίαν*, οἱ δὲ μεταγενέστεροι Βυζαντῖνοι ἱστορικοὶ καὶ χρονογράφοι τὴν ἀναφέρουσιν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Βιδύνη* κλ. Ἐκτισμένη ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως καὶ ἐκτεθειμένη εἰς τὰς ἀδιαλείπτους ἐπιθέσεις τῶν περὶ τὸν Δούναβιν βαρβάρων λαῶν, περιεβάλλετο ἀνέκαθεν ὑπὸ ἰσχυρῶν τειχῶν. Ἐν αὐτῇ εἶχε τὴν ἕδραν του ὁ ἔξαρχος τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἀνακηρυχθεὶς πατριάρχης Βουλγάρων ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν Σαμουὴλ τῷ 1002. Κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος (976—1025), εἰσβαλὼν εἰς Βουλγαρίαν, ἔφθασε μέχρι τοῦ Δουνάβεως, ἐπολιόρκησε τὸ Βιδύνιον καὶ μετὰ ὀκταμήνους ἀγῶνας τὸ ἐξεπόρθησε. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας αὐτοῦ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος Α' ὁ Κομνηνὸς (1081—1118) ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων Κομάνων εἰς Βουλγαρίαν, οὖσαν τότε βυζαντινὴν ἐπαρχίαν, κατεδίωξεν αὐτοὺς μέχρι τοῦ Βιδυνίου καὶ τοὺς ἐξηνάγκασε νὰ ἀπέλθωσι πέραν τοῦ Δουνάβεως. Κατὰ τοὺς μετέπειτα αἰῶνας ἡ πόλις αὕτη, ἀποτελοῦσα ἐπίμαχον σημεῖον μεταξὺ τῶν ἀγωνιζομένων διὰ τὴν ἐπικράτησιν ἐπὶ τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου κρατῶν, ἀπέβη τὸ θέατρον ἀλλεπαλλήλων συγκρούσεων. Τῷ 1443 καὶ τῷ 1595 προσεβλήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, τῷ 1689 ἡττήθησαν πρὸ αὐτῆς οἱ Τοῦρκοι ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν καὶ τὸ ἐπιὸν ἔτος κατελήφθη ὁριστικῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ἀπὸ τοῦ 1798—1807 ὑπῆρξεν ἕδρα τοῦ φοβεροῦ Τούρκου σατράπου Πασβάνογλου, ὅστις συνταχθεὶς μετὰ γενιτσάρων καὶ ἄλλων Τούρκων δυσηρεστημένων ἐκ τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ σουλτάνου Σελὶμ Γ' (1780—1808), ἀπεσχίσθη τοῦ κράτους τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ διῴκει αὐταρχικῶς τὰς περὶ τὸν Δούναβιν χώρας. Βάσιν ἔχων τὸ Βιδύνιον ἀπέκρουσεν ἐπανειλημμένως τὰ κατ' αὐτοῦ πεμφθέντα σουλτανικὰ στρατεύματα καὶ τέλος ἐξηνάγκασε τὸν Σελὶμ νὰ ἀναγνωρίσῃ αὐτὸν *πασᾶν τοῦ Βιδυνιου*. Βραδύτερον (τῷ 1808) ὁ Μουσταφᾶ Μπαϊκτάρης, ἐκκινήσας ἐκ Βιδυνίου μετὰ τῶν γενιτσάρων καὶ ἄλλων τουρκικῶν ὀρδῶν, κατῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐξεθρόνισε τὸν Σελὶμ Γ' καὶ ἀνεβίβασεν εἰς τὸν θρόνον τὸν Μαχμοὺτ Β' (1808—1839).

Τῷ 1811 τὸ Βιδύνιον κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ρώσων, οἵτινες ὅμως ἐξεκένωσαν αὐτὸ μετὰ τὴν ἐν Βουκουρεστίῳ συναφθεῖσαν συνθήκην τῆς 16 Μαΐου 1812. Τῷ 1828 προσεβλήθη πάλιν ὑπὸ τῶν Ρώσων. Τῷ 1853, κηρυχθέντος νέου Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, τὸ Βιδύνιον ἐγένετο καὶ πάλιν τὸ θέατρον νέων πολεμικῶν γεγονότων. Ἐκεῖθεν ὁρμώμενος ὁ Ὀμὲρ πασᾶς ἀπέκρουε τοὺς Ρώσους. Τῷ 1878 ἐξεχωρήθη διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἀφ' οὗ προηγουμένως κατηδαφίσθησαν τὰ ἰσχυρὰ αὐτοῦ ὀχυρώματα.

Τῷ 1885, ἐκραγέντος τοῦ Σερβοβουλγαρικοῦ πολέμου, τὸ Βιδύνιον ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν Σέρβων ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος. Κατὰ τὸν δεύτερον Βαλκανικὸν πόλεμον (1913) οἱ Σέρβοι δὲν προσέβαλον τὸ Βιδύνιον, ἀρκεσθέντες νὰ τὸ ἀποκλείσωσι διὰ τῆς καταλήψεως τῶν εἰς αὐτὸ ἀγουσῶν ὁδῶν. Τέλος κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, μετὰ τὴν διάρρηξιν τοῦ μακεδονικοῦ μετώπου, ἅμα τῇ ἀγγελίᾳ τῆς ἐκκενώσεως τοῦ Βιδυνίου, δυνάμεις γαλλικαὶ σπεύσασαι μεταξὺ αὐτοῦ καὶ Λὸμ-Παλάγκα, εἰς τὴν καμπὴν τοῦ Δουνάβεως, διέκοψαν πᾶσαν συγκοινωνίαν διὰ τοῦ ἄνω ποταμοῦ τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν. [Βλ. καὶ **Κριμαϊκὸς** *πόλεμος*, **Ρωσοτουρκικὸς**—, **Σερβοβουλγαρικὸς**—, **Βαλκανικοὶ** *πόλεμοι*] Ν. ΚΛΣ

— *[Στρατ. Γεωγρ.]* Συμφώνως τῇ βερολινίᾳ συνθήκῃ τὸ *Βιδύνιον* ἔδει, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἐν Βουλγαρίᾳ φρούρια, νὰ κατεδαφισθῇ· ἐν τούτοις κατὰ τὸν Σερβοβουλγαρικὸν πόλεμον τοῦ 1885 ὑποστὰν πολιορκίαν ἀνενέωσε τὰ ἀμυντικὰ αὐτοῦ ἔργα. Τὸ Βιδύνιον μετὰ τοῦ ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ ὀχυροῦ Καλαφὰτ ἀπετέλει ἐπὶ τουρκικῆς κατοχῆς κεφαλὴν γεφύρας, ἥτις ἐχρησίμευεν εἰς τοὺς Τούρκους διὰ τὴν ἀκώλυτον δίοδον εἰς τὰς ἐν Ρουμανίᾳ κτήσεις των, εἴτε πρὸς κατάπνιξιν ἐπαναστάσεως ἐν ταῖς βλαχικαῖς ἐπαρχίαις, εἴτε πρὸς ἐπίβλεψιν τοῦ ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως στενοῦ τῆς Ὀρ-

Digitized by Google

σοβας ἢ τῶν διαβάσεων τῶν Τρανσυλβανικῶν Ἄλπεων. Αἱ ὀχυρώσεις τοῦ Βιδυνίου συνίστανται: 1) ἐξ ἐξωτερικοῦ περιφράγματος ἐκ γαιῶν, ἐνισχυμένου ὑπὸ 11 περιβολῶν, δι' οὗ ἐνεκλείοντο ἐντὸς τοῦ φρουρίου τὰ προάστεια· πρὸ τοῦ περιφράγματος, οἱ Τοῦρκοι κατεσκεύασαν κατὰ τὸ 1877 ἐπὶ τῶν πέριξ ὑψωμάτων προκεχωρημένα ὀχυρά· 2) ἐκ περιφράγματος ἐσωτερικοῦ ἐκ λιθοδομῆς λίαν ἰσχυροῦ, ὅπερ οἱ Ρῶσοι κατέστρεψαν κατὰ τὸ 1878, ἀνατινάξαντες τοῦτο δι' ὑπονόμων. Ἀμφότεραι αἱ τάφροι τῶν δύο τούτων περιφραγμάτων ἠδύναντο νὰ πληρῶνται ὕδατος ἐκ τοῦ Δουνάβεως. Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

βίδωμα (τό)· ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *βιδώνω*, ἡ *κοχλίωσις*.

Βιδώνης, *Συμεών*. Τοπάρχης κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Φραγκοκρατίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σκορτῶν (Γόρτυνος) τῆς Ἀρκαδίας, κληθεὶς ὑπὸ τοῦ φρουράρχου τοῦ κάστρου *Ἀρακλόβου* Φιλοκάλου πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἐπιδρομέως Γοδοφρέδου Δεβρυγέρ, τοῦ νεωτέρου, ὅστις εἶχε καταλάβει τοῦτο δι' ἀπάτης. Ἐπελθὼν ὁ Βιδώνης προσήγγισε μετ' ἐπανειλημμένας ἐφόδους εἰς τὰ τείχη καὶ ἠπείλει τὴν καταστροφὴν αὐτῶν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὴν ζωὴν τοῦ Γοδοφρέδου, ὅστις φοβηθεὶς παρέδωκεν εἰς τοὺς Φράγκους τὸ φρούριον, ὅπερ ἄλλοτε εἶχε δοξάσει ἡ ἄμυνα τοῦ *Δοξαπατρῆ* (Ἱστορία Γορτυνίας *Τ. Χ. Κανδηλώρου*, σελ. 53, 84—87). Τ. Χ. Κ.

βιδώνω· κοχλιῶ τὴν βίδαν, ἐμπηγνύω τὸν κοχλιωτὸν ἧλον.

Βιὲ (Des Vieux), *Ἰωάννης, ντὲ*—. Γάλλος διαμαρτυρόμενος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἀναφερόμενος ἀπὸ τοὺς χρονικογράφους καὶ ὡς *λοχαγὸς Μπριόν*. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν πρώτων εὐγενῶν οἱ ὁποῖοι, ἐν τῷ Δελφινάτῳ, ἠσπάσθησαν τὴν Μεταρρύθμισιν καὶ ἔλαβε τὰ ὅπλα πρὸς ὑποστήριξίν της. Ἡττήθη ὅμως ἐν Γρενόβλῃ ὑπὸ τοῦ καθολικοῦ ἀρχηγοῦ Μωζιρὸν καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν, τῆς ὁποίας εἶχε λάβει τὴν διοίκησιν παρὰ τοῦ τότε ἀρχηγοῦ τῶν ἐν Γαλλίᾳ διαμαρτυρομένων βαρώνου des Adrets.

—**Βιὲ** *ντὲ λὰ Μοντάνι* (Vieux de la Montagne). Ὄνομα διδόμενον ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς τῶν σταυροφοριῶν εἰς τὸν ἀρχηγὸν μιᾶς φατρίας δολοφόνων, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἐπὶ τῶν ὀρέων τοῦ Ἀντιλιβάνου. Ἡ ἱστορία τῆς φατρίας ταύτης, τῆς ὁποίας ὁ ὀνομαστότερος ἀρχηγὸς ἦτο ὁ *Χασὰν-μπὲν-Σαμπάχ*, εἶναι καὶ ἱστορία τῶν ἐγκλημάτων τὰ ὁποῖα διέπραξεν. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστοὶ ὀκτὼ ἀρχηγοί, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐπεκτείνει τὴν δρᾶσίν των εἰς τὰ ὄρη τοῦ Ἰράκ, τοῦ Κουρδιστὰν καὶ τῆς Συρίας. Μ. Δ. Β.

Βιεβὶλ (Vieuville), *Κάρολος, μαρκήσιος*—. Γάλλος στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς ἐπὶ τῆς βασιλείας Λουδοβίκου ΙΓ'. Ἐχρημάτισε στρατάρχης ἐν Καμπανίᾳ καὶ γενικὸς διαχειριστὴς τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Κράτους. Ἀνὴρ ἀποφασιστικός, δραστήριος καὶ ἔμπειρος τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων, ἀλλὰ εἴρων καὶ τραχύς, κατώρθωσε νὰ μετάσχῃ τοῦ συμβουλίου τοῦ βασιλέως καὶ νὰ τύχῃ τῆς ἐκτιμήσεώς του, ἀλλ' ἀντιπολιτευόμενος τοῦ Ρισελιὲ καὶ ἀντιδημοτικὸς λόγῳ τοῦ χαρακτῆρός του καὶ τῆς μεγάλης σπατάλης τοῦ δημοσίου θησαυροῦ, εἰς ἣν προέβη, ὑπέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ βασιλέως καὶ ἐφυλακίσθη ἐν Ἀμπουάζ. —Β.

Βιέγι (Vieille) */Παραλ. Γεωγρ./*. —1) Ἀκρωτήριον ἀποτελοῦν τὸ δυτικὸν κέρας τοῦ στομίου τοῦ κολπίζοντος ὅρμου τοῦ Τουλὼν (πλάτ. 43° 05' 08'' Β, μῆκ. 5° 55' 23'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 151: Toulon) καὶ τὴν ῥίζαν κυματοθραύστου φερωνύμου. —2) Ἀκρωτήριον (πλάτ. 43° 45' Β, μῆκ. 7° 26' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3220: Cape Ferrat to Bordighera) ΒΑ τοῦ Μονακό. —3) Τμῆμα τοῦ πολεμικοῦ λιμένος τοῦ γαλλικοῦ ναυστάθμου τοῦ Τουλὼν (πλάτ. 43° 07', μῆκ. 5° 56'), διατεθειμένον παρὰ τοῦτον πρὸς χρῆσιν τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας· τὸ στόμιόν του ὀνομάζεται Chaine Vieille (=παλαιὰ ἅλυσις) ἐξ ἀναμνήσεως τοῦ τρόπου, δι' οὗ ὁ παλαιὸς οὗτος λιμὴν ἐξησφαλίζετό ποτε κατὰ τῆς προϊούσης τόλμης τῶν Βερβερίνων καταδρομέων. Σ. Ε. Λ.

— **Βιέγι** - *Νουβὲλλ* (Vieille - Nouvelle) */Παραλ. Γεωγρ./*. Λιμνοθάλασσα, στόμιον καὶ πύργος μεσαιωνικὸς τῆς, ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Λυών, γαλλικῆς πόλεως Nouvelle (πλάτ. 43° 11' Β, μῆκ. 3° 00' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1804: Cape St Sebastien to Cette). Σ. Ε. Λ.

— **Βιέγι**-*ντ'* - *Ἀγκαὶ* (Les Vieilles d'Agay) */Παρ. Γεωγρ/*. Ἀκρωτήριον καὶ νησῖδες πρὸ αὐτοῦ, πρὸ τοῦ ὅρμου Ἀγκαὶ (πλάτ. 43° 26' Β, μῆκ. 6° 52' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ.: Gulf de Frejus and Rade d' Agay) τῆς Κυανῆς Ἀκτῆς. Σ. Ε. Λ.

Βιέγι (Vieille). —1) *Ἰούλιος - Μαρία - Λουδοβῖκος* Γάλλος μαθηματικὸς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, χρηματίσας καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν τοῦ Λυκείου τοῦ Μεγάλου Λουδοβίκου καὶ βραδύτερον γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν. Ἐκτὸς πρωτοτύπων δημοσιευμάτων εἰς τὸν εἰδικὸν περιοδικὸν τύπον, ἐξέδωκε καὶ «Γενικὴν θεωρίαν τῶν ἀριθμητικῶν προσεγγίσεων» (Παρίσιοι 1854)· «Μαθήματα Ἀναλύσεως καὶ Μηχανικῆς» (1851)· «Στοιχεῖα Μηχανικῆς» (1865).

—2) *Παῦλος-Μαρία-Εὐγένιος*. Γάλλος μηχανικός, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τὴν 2 Σεπτεμβρίου 1854. Διωρίσθη τὸ μὲν 1879 ὑποδιευθυντής, τὸ δὲ 1897 διευθυντὴς τοῦ κεντρικοῦ ἐργαστηρίου πυριτίδων τῶν Παρισίων. Διεκρίθη διὰ τὰς ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Sarrau γενομένας σπουδαιοτάτας μελέτας ἐπὶ τῆς *βαλλιστικῆς* καὶ σειρὰν ἐρευνῶν ἐπὶ τῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, αἵτινες ἤγαγον αὐτὸν τὸ 1884 εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς *πυρίτιδος Β* ἢ *ἀκάπνου πυρίτιδος*, ἥτις εἰσήχθη ἀμέσως εἰς τὸν γαλλικὸν στρατόν. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἀκόμη καὶ ἡ ἀνακάλυψις τοῦ *αὐτογραφικοῦ μανομέτρου* τοῦ χρησιμοποιουμένου εἰς τὰ πειράματα τῆς βαλλιστικῆς. Ἡ Γαλλικὴ ἀκαδημία ἀντήμειψε τὸ 1889 τὰς ἀνακαλύψεις του διὰ τῆς ἀπονομῆς τοῦ ἐπάθλου Lecomte ἐκ 50.000 φράγκων. ΑΝ. Δ.

Βιεγιὰρ (Vieillard), *Νάρκισσος*. Γάλλος πολιτικὸς (1791—1857). Ἀποφοιτήσας τῆς Πολυτεχνικῆς σχολῆς τῷ 1810 κατετάχθη εἰς τὸ πυροβολικὸν ὡς ἀξιωματικὸς καὶ μετέσχε τῶν ναπολεοντείων πολέμων ἐν Ρωσίᾳ (1812), Γερμανίᾳ (1813) καὶ Γαλλίᾳ (1814). Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς αὐτοκρατορίας παρῃτήθη τοῦ στρατεύματος. Ἀφωσιωμένος εἰς τὸν οἶκον τῶν Βοναπαρτῶν διωρίσθη διδάσκαλος τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ τῆς βασιλίσσης τῆς Ὁλλανδίας Ὀρτενσίας, συζύγου τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτου καὶ μητρὸς τοῦ Ναπολέοντος Γ'. Τῷ 1831 ἐπανελθὼν εἰς Γαλλίαν ἀπεσύρθη εἰς Νορμανδίαν. Ἀναμιχθεὶς εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξελέγη τῷ 1842 βουλευτὴς τῆς Καραντάν. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Φεβρουαρίου 1848 (πτῶσις Λουδοβίκου Φιλίππου) ἀποσταλεὶς ὑπὸ τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως ὡς ἐπίτροπος εἰς τὸν νομὸν Μάγχης κατώρθωσε νὰ ἐκλεγῇ βουλευτὴς τοῦ νομοῦ τούτου εἰς τὴν Συντακτικὴν Συνέλευσιν καὶ ὑπεστήριξε τὴν πολιτικὴν τοῦ στρατηγοῦ Καβαινιάκ. Μετὰ τὴν πτῶσιν τούτου προσεχώρησεν εἰς τὸ κόμμα τῶν βοναπαρτιστῶν, ἐκλεγεὶς πάλιν βουλευτὴς τῆς Νομοθετικῆς Συνελεύσεως. Μετὰ τὸ πραξικόπημα τῆς 2 Δεκεμβρίου 1851 τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτου καὶ τὴν ἀνακήρυξίν του εἰς αὐτοκράτορα ἐγένετο ἐκ τῶν ἐμπιστοτέρων φίλων του. Κ. Ι. Β.

— **Βιεγιὰρ**-*ντὲ*-*Μπουαμαρτὲν* (Vieillard de Boismartin). —1) *Ἀντώνιος*. Γάλλος νομικὸς καὶ συγγραφεὺς (1747—1815). Δικηγόρος τὸ πρῶτον εἰς Ρουὲν ἐσημείωσεν ἀρκετὰς ἐπιτυχίας, ἰδίως εἰς τὴν περίφημον ὑπόθεσιν Βερντιούρ, μὲ τὴν ἔκρηξιν δὲ τῆς ἐπαναστάσεως ἐγκατεστάθη εἰς Σαὶν-Λό, ὅπου διέμενεν ἡ οἰκογένειά του. Φιλελεύθερος ἀλλ' ἀφωσιωμένος εἰς τὴν μοναρχικὴν ἰδεολογίαν, ἐπένθησε δημοσίως τὴν καρατόμησιν τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Τῷ 1800 διωρίσθη κυβερνητικὸς ἐπίτροπος τοῦ Σαὶν-Λό, ὅπου καὶ ἐξελέγη δήμαρχος τῷ 1811 παραμείνας τοιοῦτος μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα ἐγκληματικῶν ἰδίως ὑποθέσεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὰ «Ἀπομνημονεύματα ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως Βερντιοὺρ» (1787—1789) ὡς καὶ τρεῖς τραγῳδίας: «Ἀλμαντὸρ» (1771), «Ἅλωσις τῆς Ρουὲν» (1793) καὶ «Θηραμένης ἢ αἱ σωθεῖσαι Ἀθῆναι» (1796).

—2) *Πέτρος-Ἄγγελος*. Γάλλος δραματικὸς συγγραφεύς, υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1778—1862). Ἐγκατασταθεὶς νέος ἐν Παρισίοις διωρίσθη κατὰ τὸ 1820 βασιλικὸς λογοκριτής, διηύθυνεν ἀκολούθως τὴν «Ἐφημερίδα τῶν Δημάρχων» καὶ ἐν τέλει ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς βιβλιοθήκης τῆς Γερουσίας. Παραγωγικώτατος, συνέγραψεν ἀπειρίαν θεατρικῶν ἰδίως ἔργων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἶναι: «Αἱ μάσκαι» κωμῳδία, «Στὴ δουλειὰ φαίνεται ὁ τεχνίτης» κωμῳδία, «Μαῦρο καὶ Ἄσπρο» κωμειδύλλιον, «Μαρμοντὲλ» κωμῳδία, «Ὁ γάμος τοῦ Ροβέρτου τῆς Γαλλίας» ἔμμετρος κωμῳδία, σημειώσασα ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν. Ὅλα του τὰ θεατρικὰ ἔργα ἐδιδάχθησαν ἐπανειλημμένως. Ὁ Βιεγιὰρ ἐν ζωῇ ἀπήλαυσε φήμης μεγάλου δραματικοῦ συγγραφέως, ἥτις ὅμως δὲν ἐπέζησεν αὐτοῦ. Ἔγραψεν ἐπίσης τὰ λιμπρέττα πολλῶν μελοδραμάτων, ἐξ ὧν τὰ ἀξιολογώτερα: «Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου», παρῳδία τοῦ ὀρατορίου «Ἡ Δημιουργία», «Αἱ τρεῖς σουμπρέτται», «Ἀτάλα» κτλ. Ὑπῆρξεν ἀκόμη καὶ ποιητής, καταλιπὼν ἀρκετὰ ποιήματα, ἐλεγεῖα, ᾠδὰς κ. ἄ. Ἄφθονος καὶ ποικίλη φιλολογική του ἐργασία εὑρίσκεται σκορπισμένη εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς ἐποχῆς, ἰδίως τὸν «Μηνύτορα», τὸν «Ταχυδρόμον τῶν θεαμάτων» καὶ τὴν «Ἐγκυκλοπαιδείαν τῶν ἀνθρώπων τοῦ κόσμου». Ν. ΑΡΣ.

Βιεῖρα (Vieira)· ὅλ. Βιεῦρα.

«Βιὲ-Κορντελιὲ» (Vieux-Cordelier). Γαλλικὴ πολιτικὴ ἐφημερίς, ἐκδοθεῖσα τῷ 1794 ὑπὸ τοῦ *Καμίλλου Ντεμουλέν*, πρὸς ἀντιπολίτευσιν τῆς ἐφημερίδος τοῦ Ἐμπὲρ «Πὲρ Ντυσὲν» («Père Duchesne»).

Βιὲλ (Viel). Γάλλος ἐθελοντὴς κατὰ τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821, πολεμήσας γενναίως μετὰ τοῦ σώματος τῶν Φιλελλήνων εἰς πλείστας μάχας καὶ φονευθεὶς κατὰ τὴν μάχην τοῦ Πέτα, κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1822. —Ω.

— **Βιὲλ** (Viel), *Ἰωάννης-Μαρία-Βίκτωρ*. Γάλλος ἀρχιτέκτων, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1797—1863). Τὸ μᾶλλον ἀξιομνημόνευτον ἐκ τῶν ἱδρυθέντων ἐπὶ σχεδίων του οἰκοδομημάτων εἶναι τὸ *Μέγαρον τῆς Βιομηχανίας*, ὅπερ κατεσκευάσθη διὰ τὴν διεθνῆ ἔκθεσιν τοῦ 1855 καὶ ὅπερ, οἰκοδομηθὲν δαπάναις τῆς ἀναλαβούσης τὴν ἐκμετάλλευσίν του κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἐπιτροπῆς, ἠγοράσθη μετὰ ταῦτα ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ κράτους. Αἱ σπουδαιότεραι ἀρεταί, τὰς ὁποίας ἐπεδείξατο ὁ Βιὲλ κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ τεραστίου τούτου ἱδρύματος, εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ταχύτης εἰς τὴν ἐκτέλεσιν (μία διετία ἤρκεσε διὰ νὰ ἐγερθῇ ἐκ βάθρων καὶ διὰ νὰ συμπληρωθῇ μέχρι τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν) καὶ ἡ χρῆσις τοῦ χυτοσιδήρου, τὴν ὁποίαν ἐθεώρησεν ἐπιβεβλημένην ὁ ἀρχιτέκτων οὗτος εἰς τοιούτου εἴδους οἰκοδομικὰ ἔργα, προδικάσας τοιουτοτρόπως τὸ μέλλον. Τὰς σχετικὰς μάλιστα ἀντιλήψεις του ἐξέθηκεν εἰς σοφὴν πραγματείαν ἐκδοθεῖσαν τῷ 1857 ὑπὸ τὸν τίτλον: «Τὸ Μέγαρον τῆς Βιομηχανίας καὶ τὰ παραρτήματά του». Ι. Μ. Π.

— **Βιὲλ** (Viel), *Κάρολος-Φραγκῖσκος*. Γάλλος ἀρχιτέκτων, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις (1745—1819). Μαθητεύσας παρὰ τῷ Σαλγκρέν, διεκρίθη ταχέως διὰ τὴν εὐρύτητα, τὴν χάριν καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν συλλήψεών του. Εἰς τὸν Βιὲλ ὀφείλονται τινὰ τῶν ὡραιοτέρων μνημείων τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης, μεταξὺ τῶν ὁποίων μνημονεύομεν τὸ *Ἐνεχυροδανειστήριον*, τὸ *Ἵδρυμα Κορμπέν*, τὸ *Κεντρικὸν Φαρμακεῖον τῶν Miramiones*, τὸ μέγα ἀμφιθέατρον τοῦ *Hôtel-Dieu* καὶ τὴν μεγάλην ὑπόνομον τῆς Μπισέτρ. Ἐπὶ πλέον ὁ Βιὲλ συνέγραψε πλῆθος σοφωτάτων ἔργων, ἐν οἷς ἰδίως ὑπεραμύνεται τῆς ἰδεαλιστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν αὐστηρὰν καὶ ξηρὰν ἐφαρμογὴν τῶν μαθηματικῶν εἰς τὴν παντὸς εἴδους οἰκοδομικήν. Τ' ἀξιολογώτερα ἐκ τῶν ἔργων του τούτων εἶναι «Σχέδιον μνημείου ἀφιερωμένου εἰς τὴν φυσικὴν ἱστορίαν» (1778), «Ἐπιστολαὶ ἐπὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων» (1780—1787), «Παρακμὴ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος» (1800), «Περὶ κατασκευῆς τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων ἄνευ χρήσεως σιδήρου» (1803), «Ἡ ἀδυναμία τῶν μαθηματικῶν πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς σταθερότητος τῶν οἰκοδομημάτων» (1805), «Αἱ ἀρχαὶ τῆς διατάξεως καὶ τῆς κατασκευῆς τῶν οἰκοδομημάτων» (1812, 5 τόμοι) καὶ «Περὶ τῆς ἀμέσου καταπτώσεως τῆς οἰκοδομικῆς ἐν Γαλλίᾳ» (1818—1819). Ι. Μ. Π.

— **Βιὲλ**-*Καστὲλ* (Viel-Castel), *Κάρολος-Λουδοβῖκος, βαρῶνος*—. Γάλλος ἱστορικὸς καὶ διπλωμάτης (1800 — 1887), ἀδελφὸς τοῦ *Ὁρατίου Βιὲλ-Καστέλ*. Ὑπηρέτησεν ὡς γραμματεὺς πρεσβειῶν ἐν Μαδρίτῃ καὶ Βιέννῃ (1829), ὡς ὑποδιευθυντὴς τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν (1829 –1848), προαχθεὶς εἰς διευθυντὴν τοῦ αὐτοῦ τμήματος τῷ 1849 καὶ παραιτηθεὶς μετὰ τὸ πραξικόπημα (1851) τοῦ Ναπολέοντος τοῦ Γ'. Τῷ 1873 ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Συνέγραψε «Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῶν δύο Πὶττ» (1846, τόμ. 2) καὶ «Ἱστορίαν τῆς Παλινορθώσεως» (1860 κ. ἑ. εἰς 17 τόμους). Ἡ ἱστορία αὕτη διακρίνεται διὰ τὴν ὀρθὴν κατάταξιν, ἀκρίβειαν καὶ λεπτομερῆ γνῶσιν τῶν γεγονότων, στερεῖται ὅμως λογοτεχνικῆς ἀξίας. Κ. Ι. Β.

— **Βιὲλ**-*Καστὲλ* (Viel-Castel), *Ὁράτιος, κόμης*—. Γάλλος λογοτέχνης (1798—1864). Ἀνῆκεν εἰς ἀρχαιοτάτην οἰκογένειαν καὶ ἦτο πρὸς μητρὸς μικρανεψιὸς τοῦ Μιραμπώ. Κάτοχος ἱκανῆς περιουσίας, ἀφωσιώθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ ἐγένετο τὸ πρῶτον γνωστὸς διὰ τοῦ ἔργου του «Ἐνδυμασίαι, ὅπλα καὶ ἔπιπλα τῶν Γάλλων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἐποχῶν» (1826 κ. ἑ. εἰς τόμ. 2 μετὰ πινάκων), προϊὸν μακρῶν ἐρευνῶν, γραφὲν κυρίως διὰ τὴν δούκισσαν ντὲ Μπερρύ, ἥτις τὴν ἐποχὴν ταύτην εἶχεν ἐπιβάλει τὸν συρμὸν τῶν γραφικῶν ἑορτῶν μὲ ἐνδυμασίας μεσαιωνικάς. Εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἀνωτέρω ἔργου ἐβοήθησε καὶ ὁ Κάρολος Ι'. Ὁ Βιὲλ-Καστὲλ συνειργάσθη εἰς πολλὰ περιοδικὰ καὶ μετὰ τὸ 1853 διωρίσθη ἔφορος τοῦ «Μουσείου τῶν βασιλέων».

Ἔγραψε πολυάριθμα μυθιστορήματα, ἐν οἷς σπουδάζει καὶ περιγράφει ἐπιτυχῶς, κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Μπαλζάκ, τὰ ἤθη τοῦ καιροῦ του. Ἐξ αὐτῶν σημειωτέα τά: «Γεράρδος ντὲ Στόλμπεργκ» (1836 τόμ. 2), «Ἡ κυρία δούκισσα» (1837 τόμ. 2), «Τὸ προάστειον τοῦ Ἁγίου Ὀνωρίου», «Ἡ Καικιλία ντὲ Βαρέϊγ» (1839 τόμ. 2) κτλ. Ἐκτὸς τούτων ἔγραψε καὶ «Ποιήματα» (1854) ὡς καὶ σειρὰν ἱστορικῶν ἔργων: «Οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας, σημειώσεις εἰλημμέναι ἐκ τῶν ἱστορικῶν πινάκων τῶν Βερσαλλιῶν» (1843) μὲ προσωπογραφίας καὶ βινιέττας, «Ἀναμνήσεις ἱστορικαὶ περὶ τῆς βασιλίσσης Μαρίας-Ἀντωανέττας» (1858), «Ἡ Μαρία-Ἀντωανέττα καὶ ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις» (1859), «Ἔγγραφα περὶ τῆς τρομοκρατίας» (1862 μετὰ ξυλογραφιῶν κτλ. κτλ. Ἀλλ' ὅ,τι προ-

Digitized by Google

εκάλεσε πολὺν θόρυβον εἶναι αἱ «Ἀναμνήσεις περὶ τῆς βασιλείας Ναπολέοντος Γ'», αἵτινες ἐδημοσιεύθησαν εἴκοσιν ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του καὶ ὅπου περιγράφονται καὶ ἀποκαλύπτονται μετ' ἰδιαιτέρας χαιρεκακίας ὅλα τὰ ἰδιωτικὰ μυστικὰ τῶν ἐπιφανεστέρων προσώπων τῆς ἐποχῆς. Κ. Ι. Β.

Βιέλα (Viela) *[Ἀστρον.]*. Περίφρακτος πεδιὰς τῆς Σελήνης, διαμέτρου 90 περίπου χιλιομέτρων, κειμένη ἐν τῷ νοτιοδυτικῷ τεταρτημορίῳ τοῦ σεληνιακοῦ δίσκου, εἰς μῆκος 52° Δ καὶ πλάτος—54°. Παρουσιάζει ἐν τῷ κέντρῳ μενονωμένην κορυφήν, τὰ δὲ τοιχώματα αὐτῆς φέρουσι διαφόρους ρωγμὰς ἰδίᾳ πρὸς Ν. καὶ πρὸς Α. Σ. Π.

Βιέλα (Biela). Αὐστριακὸς ἀξιωματικός, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα συνεδέθη μὲ τὴν ἐπιστήμην τοῦ οὐρανοῦ διὰ τῆς ἀνακαλύψεως ὑπ' αὐτοῦ τῇ 27η Φεβρουαρίου 1826 ἐν Josephstadt τῆς Βοημίας ἀμυδροῦ κομήτου, τὸν ὁποῖον ὅλως ἀνεξαρτήτως ἀνεκάλυψε τῇ 9η Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ ὁ Γάλλος Gambart. (Βλ. κομῆται.) Σ. Π.

βιελανδιέλλα (ἡ) (Wielandiella Nathorst) *[Παλαιοφυτολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *βεννεττιτωδῶν κυκαδοφύτων γυμνοσπέρμων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ραιτίου βαθμῖδος τῆς ἀνωτέρας τριασίου ἢ κεϋπερίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Schonen. Γ. Κ. Γ.

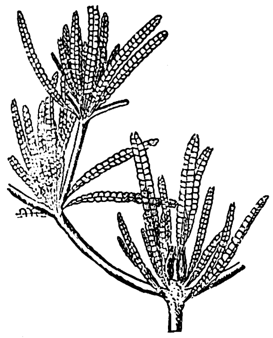

Βιελανδιέλλα ἡ angustifolia.
[Ἀναπαράστασις τμήματος τοῦ φυτοῦ, μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν διακλάδωσιν καὶ τὰ κατὰ δέσμας φυόμενα φύλλα. Ἐκ στρωμάτων τῆς ραιτίου ἐποχῆς τοῦ Schonen.]

Βιελέσται, καὶ *Βιελεσῖται*, ἢ *Βελεγιζῖται*. Σλαβικὴ φυλὴ ἐποικήσασα ἐν τῇ νοτίῳ Θεσσαλίᾳ καὶ ἐν τῇ πρὸς τὴν Βοιβηίδα λίμνην καὶ τὸν Παγασαῖον κόλπον χώρᾳ, κατὰ τὴν περιοχὴν τῆς Δημητριάδος καὶ τῶν Φθιωτικῶν Θηβῶν, ἔνθα ὕστερον ἡ πόλις *Βελεστῖνον*. Εἶναι φυλὴ συγγενὴς πρὸς τὴν ὁμοίως σλαβικὴν φυλὴν τῶν *Βερζιτῶν*. Κ. Μ. Κ.

Βιελίδαι (οἱ) *[Ἀστρονομ.]*. Διάττοντες, ὀνομασθέντες οὕτω λόγῳ τῆς προελεύσεως αὐτῶν ἐκ τῆς διαλύσεως τοῦ κομήτου τοῦ *Βιέλα* (βλ. διάττοντες). Σ. Π.

Βιελίτσκα (Wieliezka) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πολωνίας ἐν Γαλικίᾳ, κάτ. 7117. Ἔχει ὡραῖον ἀνάκτορον καὶ μεγάλην μεταλλειολογικὴν σχολήν. Ἰδίᾳ δὲ διακρίνεται διὰ τὰ παρ' αὐτὴν ὀρυχεῖα ἅλατος, βάθους 257 μέτρων, συνιστάμενα ἐξ ἑπτὰ ἀλλεπαλλήλων στοῶν. Α. Δ.

βιέλλα (ἡ) (λατ. lyra rustica, ἰταλ. lira tedesca, ghironda, κλπ. γερμ. Drehleier, ἀγγλ. hurdy-gurdy, γαλ. vielle) *[Μουσ.]*. Ἀρχαιότατον ὄργανον, λίαν διαδεδομένον καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα, ἀπὸ δὲ τοῦ Ι' μέχρι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος κατέχον τὴν θέσιν τοῦ σημερινοῦ κλειδοκυμβάλου. Ἡ βιέλλα ἂν καὶ ἀρχαιοτάτη οὐδεμίαν σχεδὸν ὑπέστη ἐξέλιξιν. Τὰ πρὸ 900 καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν ἀρχέτυπα οὐδόλως διαφέρουν τῶν σημερινῶν ὀργάνων, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὸ *ἠχεῖον* (ἠχητικὸν σῶμα), ἐφ' οὗ εἶναι τεταμέναι πολλαὶ χορδαί· ἐκ τούτων μία μονὴ (ἢ δύο ὅμοιαι χορδισμέναι εἰς ταυτοφωνίαν) δύναται νὰ βραχυνθῇ μέσῳ πλήκτρων καταβιβαζομένων διὰ τῶν δακτύλων· αἱ δύο ἄλλαι, ἢ τέσσαρες, χορδισμέναι ἀνὰ δύο εἰς ταυτοφωνίαν, παράγουν ὡρισμένον φθόγγον ἑκάστη, δηλαδὴ μίαν βαρυτέραν πέμπτην. Αἱ χορδαὶ δονοῦνται ὅλαι μαζὶ ἐρχόμεναι εἰς ἐπαφὴν μὲ ἕνα κύλινδρον ἀλειμμένον μὲ κολοφώνιον· ὁ παραγόμενος ἦχος εἶναι λίαν παράδοξος. Ὁ Gerbert εἰς τὸ περίφημον σύγγραμμά του: Scriptores ecclesiastici de musica sacra potissimum (1784), ὁμιλεῖ ἐν ἐκτάσει περὶ τοῦ ὀργάνου τούτου, ἐπὶ τῇ βάσει ἐγχειριδίου τοῦ Ι' αἰῶνος, ἀναφέροντος λεπτομερῶς περὶ τοῦ μεγέθους καὶ τοῦ τρόπου τοῦ παιξίματος τῆς βιέλλας, ἥτις τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ἀκόμη γνωστὴ ὑπὸ τὸ ἀρχαῖόν της ὄνομα *ὀργάνιστρον* (organistrum), ὅπερ ὄνομα διετήρησεν ἀπὸ τοῦ Ι' μέχρι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Ἡ ἔκτασις τοῦ ὀργάνου κατὰ τὴν πρώτην ταύτην περίοδον εἶναι περιωρισμένη, περιλαμβάνουσα μίαν ὀγδόην, τῶν ὀκτὼ φθόγγων χωριζομένων μὲ μετάλλινα ἐλάσματα, ὡς εἰς τὸ σημερινὸν μανδολῖνον· τὰ τελειοποιηθέντα κατὰ τὸν ΙΓ' ὄργανα περιλαμβάνουν ἀντιθέτως δύο ὀγδόας μὲ ὅλα τὰ χρωματικὰ ἡμιτόνια. Ἀπὸ τοῦ ΙΒ' μέχρι τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἡ βιέλλα ἔφερε διάφορα ὀνόματα, ὡς: armonie, symphoniae, παραφθαρὲν εἰς chifonie, zampugna, sambuca, sambuca rotata· ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἔλαβε τὸ ὄνομα βιέλλα, ὅπερ διατηρεῖ μέχρι σήμερον.

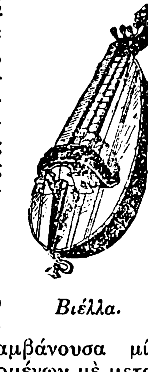

Βιέλλα.

Ἀκολουθεῖ περίοδος παρακμῆς, καθ' ἣν τὸ ὄργανον τοῦτο τίθεται σχεδὸν ἐν ἀχρηστίᾳ μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὁπότε ἀρχίζει νὰ γίνεται ἐκ νέου δημοφιλές, ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ. Οἱ κατασκευασταὶ ὀργάνων τελειοποιοῦν τὴν βιέλλαν, πολλοὶ ἀριστοτέχναι ἁμιλλῶνται νὰ τὴν ἐπιβάλλουν εἰς τὸ κοινόν, ἐνῷ συνθέται ὡς οἱ Aubert, Baton, Chédeville κτλ. γράφουσιν εἰδικὰ δι' αὐτὴν ἔργα: σονάτας, τεμάχια δεξιοτεχνίας κτλ. Σήμερον ἡ βιέλλα ἀρχίζει ἐν νέου νὰ ἀχρηστεύεται, διότι ἂν ἐξαιρέσῃ τις μερικοὺς ὁμίλους «ἀρχαίων ὀργάνων», οι ὁποῖοι προσπαθοῦν νὰ τὴν κρατήσουν ἐν τῇ ζωῇ, μόνον εἰς τὰς χεῖρας ἑνὸς ἐπαίτου εἶναι δυνατὸν νὰ συναντήσῃ κανεὶς τὸ ὄργανον ὅπερ ἔτερψεν γενεὰς ὁλοκλήρους κατὰ τὸν μεσαίωνα. Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

— **βιέλλα** (ἡ) (Viella) *[Μουσ.]*. Διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ἀπεκάλουν ἐνίοτε κατὰ τὸν μεσαίωνα τὴν σημερινὴν βιόλαν (βλ. λ.). Γ. Σ.

Βιελλὰ (De Viella). Γάλλος πλοίαρχος, διοικητὴς τῷ 1822 τῆς ἐν τῷ Αἰγαίῳ γαλλικῆς μοίρας. Ἐπιβαίνων, ἀρχομένου τοῦ Αὐγούστου, τῆς φρεγάτας «Κρίνον» (Fleur de lis), κατέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυπλίου εἰς ὃ ἐπολιορκοῦντο οἱ Τοῦρκοι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Συγχρόνως κατέπλευσε καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀγγλικῆς μοίρας Ἅμιλτων. Ἀμφότεροι παρεκλήθησαν νὰ ἐπιδείξωσιν οὐδετερότητα μὴ ἐπικοινωνοῦντες πρὸς τοὺς πολιορκουμένους. Καὶ ὁ μὲν Ἅμιλτων ἐδέχθη προθύμως τὴν αἴτησιν, ὁ Βιελλὰ ὅμως τὴν ἀπέρριψεν ἀποτόμως, ἀξιώσας ἀμέσως καταβολὴν 35 χιλ. γροσίων, τὰς μὲν 30 χιλ. διὰ τὴν κατακράτησιν ἐν Μονεμβασίᾳ τοῦ φορτίου τοῦ πλοίου «Λιστόκ», τὰς δὲ 5 χιλ. δι' ἄλλας ἀποζημιώσεις. Ἡ κυβέρνησις ἔστερξε νὰ καταβάλῃ ταῦτα, ἀλλὰ μετὰ δίμηνον· πρὶν ἢ παρέλθῃ ὅμως τοῦτο, τῇ 31 Αὐγούστου, ἐπανῆλθεν ὁ Βιελλὰ εἰς τὸ Ναύπλιον μετὰ τῆς φρεγάτας καὶ δύο ἄλλων πολεμικῶν, ἀπαιτῶν ἀμέσως τὰς ἀποζημιώσεις, συγχρόνως δ' ἐπεκοινώνησε καὶ μετὰ τῶν Τούρκων. Τῇ 8η Σεπτεμβρίου, μὴ δοθέντων τῶν χρημάτων, ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Ὕδραν, καθ' ἣν ἡμέραν ἐγίνετο ναυμαχία τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου καὶ οὐδόλως ἀναλογισθεὶς τὸ κρίσιμον τῆς περιστάσεως ἠξίωσε τὰ χρήματα ἐπὶ ἀπειλῇ βομβαρδισμοῦ. Συγχρόνως ἐζήτησε νὰ τῷ παραδοθῶσιν οἱ εἰς τὴν γολέταν τοῦ Νέγγα φυλασσόμενοι Τοῦρκοι, οἵτινες εἶχον ἀνταλλαγῇ ὡς ὅμηροι μετὰ τοῦ Βρεσθένης καὶ ἄλλων Ἑλλήνων, ὅταν πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Δράμαλη εἶχον κανονισθῆ τὰ τῆς παραδόσεως τοῦ Ναυπλίου. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ὑδραῖοι ἠρνήθησαν τὴν παράδοσίν των, καθ' ὅσον οἱ Ἕλληνες ὅμηροι θὰ ἔμενον ἐκτεθειμένοι, ὁ Βιελλὰ ἐβομβάρδισε τὴν γολέτταν τοῦ Νέγγα, ἐτρύπησε τὸ σκάφος, ἐπλήγωσε δύο ναύτας καί τινα γυναῖκα ἔγκυον, εὑρεθεῖσαν ἐπὶ τῆς προκυμαίας. Οἱ Ὑδραῖοι ἐν τούτοις ἀπεβίβασαν τοὺς Τούρκους εἰς τὴν ξηρὰν καὶ τοὺς ἀπέκρυψαν, πρὸ τῶν ἀπειλῶν του ὅμως κατέβαλον τὰς 35 χιλ. γροσίων. Αἰθίοψ αἰχμάλωτος καταφυγὼν εἰς τὸ γαλλικὸν δίκροτον ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Βιελλὰ πρὸς τὸν Τοῦρκον ναύαρχον Μεχμέτ, ὅστις εἰδοποίησε τοὺς Τούρκους, ὅτι ἐν τῷ μυχῷ τοῦ Ἀργολικοῦ καιροφυλακτοῦν ἑλληνικὰ πυρπολικά, οὕτω δὲ ὁ τουρκικὸς στόλος δὲν ἐπλησίασε τὸ Ναύπλιον. Ὁ Βιελλὰ παρηκολούθησε τὰς ναυμαχίας τῆς 13—15 Σεπτεμβρίου 1822 καὶ ἰδὼν τὴν φυγὴν τῶν τουρκικῶν πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὴν Σούδαν, ἐνῷ οἱ Ἕλληνες τὸν κατεδίωκον, ἐξέφρασεν τὸν θαυμασμόν του, κηρύττων ὅτι ἐπεθύμει νὰ ἦτο μᾶλλον Μιαούλης ἢ Καπετὰν πασᾶς. Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις μαθοῦσα τὴν φιλότουρκον στάσιν του τὸν ἀνεκάλεσεν. Ὁ Βιελλὰ ἔγραψε καὶ ἱστορικὴν ἔκθεσιν περὶ τῶν ὑπὸ τὰ ὄμματά του γενομένων ναυμαχιῶν (*Τρικούπη*, τόμ. Β' σελ. 241—244, *Σπηλιάδου*, τόμ. Α' 445—448). Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Βιελλὲ-*Γκριφφὲν* (Viellé-Griffin), ***Φρανσίς***. Γάλλος ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Νόρφολκ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν (Βιργινίας), τῷ 1864. Εἷς τῶν σπουδαιοτέρων ἐκπροσώπων τῆς συμβολικῆς σχολῆς. Ἐλθὼν νέος εἰς Γαλλίαν ἐδημοσίευσε τοὺς πρώτους στίχους του εἰς τὸ περιοδικὸν «Lutèce», τοὺς ὁποίους κατόπιν ἐξέδωκε (1886) ὑπὸ τὸν τίτλον «Cueilles d'Avril» («Συλλογὴ Ἀπριλιάτικη»). Ἐδημοσίευσε κατόπιν πολλὰς ἄλλας ποιητικὰς συλλογάς, ὡς τοὺς «Κύκνους» (1885-1886), τὶς «Χαρὲς» (1888-1889), τὸ «Δίπτυχον» (1891), τὸ «Πάλαι» (ὁ τίτλος ἑλληνιστὶ) τῷ 1894, «Ποιήματα καὶ ποιήσεις» (1886-1893), τὴν «Λάμψη τῆς Ζωῆς» (1897), θεωρουμένην ὡς τὸ ἀριστούργημά του, τὴν «Partenza» (ὁ τίτλος ἰταλιστὶ) τῷ 1899, «Μακρύτερα», (1906)· ἐπίσης καὶ τὰ δραματικὰ ποιήματα «Ἀγκαῖον» (1855-1857), «Σβανχίλδην» (1893), τὴν «Φτερωτὴ παράδοση τοῦ σιδηρουργοῦ Βήλαντ» (1900) κλπ. Ποιητὴς ἄφθονος, ἀβίαστος, μελῳδικὸς ποιεῖται τολμηρὰν χρῆσιν τοῦ ἐλευθέρου στίχου. Εἰς τὴν συλλογήν του «Φωνὲς τῆς Ἰωνίας» (1914) προσεπάθησε νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὰς ἑλληνικὰς παραδόσεις, ἐξαίρων τὸ ἐν αὐταῖς αἰώνιον στοιχεῖον. —Β.

Βιελοπόλσκι (Wielopolski), ***Ἀλέξανδρος, κόμις***—. Πολωνὸς πολιτικὸς (1803-1877). Ἀνεμίχθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐξελέγη μέλος τῆς Διαίτης, ὅτε ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1830, εἰς ἣν δὲν ἔλαβε πολὺ ἐνεργὸν μέρος. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐστάλη ὑπὸ τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως εἰς Λονδῖνον, ὅπως ἐπιζητήσῃ τὴν ἐπέμβασιν τῆς Ἀγγλίας, ἀλλ' ἀπέτυχε· τὴν ἔκθεσιν τῶν πεπραγμένων του ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὑπόμνημα ὑποβληθὲν εἰς τὸν λόρδον Πάλμερστον» (1831). Καταπνιγείσης τῆς ἐπαναστάσεως ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ὅθεν ἐπανελθὼν μετά τινα ἔτη παρεκάθησεν ἐκ νέου εἰς τὴν Δίαιταν. Τοῦ λοιποῦ ἡ πολιτική του ὑπῆρξεν εἰς ἄκρον συντηρητικὴ καὶ φιλορωσική, προκαλέσασα τὴν ἀντιδημοτικότητά του παρὰ τοῖς Πολωνοῖς. Ὡς διευθυντὴς παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας, ὡς συνεργάτης τοῦ Γορτσακὼφ καὶ τοῦ μεγάλου δουκὸς Νικολάου ἔλαβε βίαια μέτρα κατὰ τῶν φιλελευθέρων νέων, ὧν διέταξε τὴν ἐπιστράτευσιν καὶ διὰ τοῦτο ἐντὸς ἑνὸς ἔτους τρὶς ἐγένετο ἀντικείμενον δολοφονικῆς ἀποπείρας (1863). Παραιτηθεὶς κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀπῆλθεν εἰς Δρέσδην, ἔνθα καὶ παρέμεινε μέχρι τέλους τοῦ βίου του. Κ. Ι. Β.

Βιέν, ἢ ***Βιέννη*** (Vienne) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς Γαλλίας, ὀνομασθεὶς οὕτως ἐκ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, ὅστις τὸν διαρρέει διασχίζων τὴν πόλιν Σατελλερὼ καὶ ἀποτελούμενος ἀπὸ τμήματα τῶν περιφερειῶν τοῦ Πουατοῦ, τῆς Τουραὶν καὶ τοῦ Μπερρύ. Ὁρίζεται πρὸς Β ὑπὸ τῶν νομῶν τοῦ Μαὶν-ἐ-Λουὰρ καὶ Ἄντρ-ἐ-Λουάρ, πρὸς Α ὑπὸ τῶν νομῶν Ἄντρ καὶ Ὢτ-Βιέν, πρὸς Ν ὑπὸ τοῦ νομοῦ Σαρὰντ καὶ πρὸς Δ ὑπὸ τοῦ νομοῦ Ντὲ-Σέβρ. Ἔχει ἔκτασιν 7.044 τετρ. χιλμ. καὶ 306.248 κατοίκους. Πρωτεύουσα αὐτοῦ εἶναι ἡ Πουατιέ. Παράγει ἄφθονα σιτηρὰ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα. Εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Σατελλερὼ ἀκμάζει ἡ μεταλλουργικὴ βιομηχανία.

— **Βιέν**, ἢ ***Βιέννη*** (Vienne) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἰζέρ, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ροδανοῦ, πρὸς Ν τῆς Λυῶνος. Κάτ. 73.732. Ὑπῆρξε πρωτεύουσα τῶν Ἀλλοβρόγων (Vienna Allobrogum), κτισθεῖσα, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὑπὸ Κρητῶν ἀποίκων. Λόγῳ τῆς σπουδαίας γεωγραφικῆς της θέσεως ἐγένετο μία τῶν σημαντικωτέρων στρατιωτικῶν ἀποικιῶν τῶν Ρωμαίων. Ἡ γαλλορωμαϊκὴ πόλις ἐπεξετείνετο ἐπὶ πέντε παρακειμένων λόφων. Ἔπαιξε σπουδαῖον ρόλον κατὰ τὰς εἰσβολὰς τῶν βαρβάρων καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ ἡνώθη ὁριστικῶς μετὰ τῆς Γαλλίας τῷ 1448. Ὑπῆρξεν ἡ ἀντίπαλος τῆς Λυῶνος, ἡ δὲ σημασία αὐτῆς ἤρχισε νὰ μειοῦται ἐφ' ὅσον ηὔξανεν ἡ τῆς ἀντιπάλου της. Ἡ Βιὲν ἔχει πολλὰ ἀρχαῖα ρωμαϊκὰ μνημεῖα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ ναὸς τοῦ Αὐγούστου καὶ τῆς Λιβίας, τὰ ἐρείπια τοῦ ἱπποδρομίου, τὸ ρωμαϊκὸν θέατρον, ἡ ἀγορὰ κτλ., ὡς ἐπίσης καὶ ἐκκλησίας τοῦ ΙΒ' καὶ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Ἔχει ἐργοστάσια ὑφασμάτων, σιδηρουργεῖα καὶ χαρτοποιεῖα.

— **Βιέν**, ἢ ***Βιέννη*** (Vienne) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς ἐν τῇ δυτικῇ Γαλλίᾳ, ἀριστερὸς παραπόταμος τοῦ Λουάρ. Πηγάζει ἐκ τοῦ βορείου τμήματος τοῦ νομοῦ τοῦ Κορρέζ, ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τῆς Μιλβάς, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ὀντοὺζ καὶ διαρρέει τὸν νομὸν τῆς Ὢτ-Βιὲν διασχίζων τὴν πόλιν Λιμόζην, τὸν νομὸν τοῦ Σαρὰντ διερχόμενος διὰ τῆς πόλεως Κονφολάν, τὸν νομὸν τῆς Βιὲν διασχίζων τὴν πόλιν Σατελλερώ, τὸν νομὸν τοῦ Ἄντρ-ἐ-Λουὰρ διασχίζων τὴν πόλιν Σινὸν καὶ χύνεται κατόπιν εἰς τὸν ποταμὸν Λουάρ, παρὰ τὴν Κάντ, μετὰ ροῦν 372 χλμ. Ὁ Βιὲν εἶναι πλωτὸς ἀπὸ τοῦ Σατελλερὼ μέχρι τοῦ Λουάρ, ἐπὶ μήκους 72 χιλ. Οἱ κυριώτεροι παραπόταμοι αὐτοῦ εἶναι: ὁ *Γκουάρ*, ἡ *Μπλούρ*, ὁ *Κλαίν*, ὁ *Ὠζόν*, ἡ *Κρέζ*, ἡ *Καρτάμπ*, ὁ *Βέντ*, καὶ ὁ *Νεγκρόν*.

— **Βιέν**, ***Ἄνω —***, ἢ ***Ἄνω-Βιέννη*** (Haute-Vienne) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς Γαλλίας, ἀποτελούμενος ἀπὸ τὴν περιφέρειαν τῆς Λιμουζὲν καὶ ἀπὸ τμήματα τῶν περιφερειῶν Μάρς, Πουατοῦ καὶ Μπερρύ. Ὁρίζεται πρὸς Β ὑπὸ τῶν νομῶν τῆς Βιὲν καὶ Ἄντρ, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Κρέζ, πρὸς Ν. ὑπὸ τῶν νομῶν Ντορντὸν καὶ Κορρὲζ καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Σαράντ. Ἔχει ἔκτασιν 5555 τετραγ. χιλιομ. καὶ 350.235 κατοίκους. Πρωτεύουσα αὐτοῦ εἶναι ἡ Λιμόζη. Ὠνομάσθη ἐκ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ ὁ ὁποῖος τὸν διαρρέει. Ἔχει ἀκμαίαν κτηνοτροφίαν καὶ βιομηχανίαν πορσελλάνης, χάρτου καὶ πολυάριθμα βυρσοδεψεῖα. Μ. Δ. Β.

Βιὲν (Vienne), ***Γουλιέλμος***, ἐπονομαζόμενος ὁ ***Φρόνιμος***. Γάλλος στρατιωτικὸς ἀποθανὼν τῷ

Digitized by Google

1437. Ὑπηρέτησε μετὰ τόσης ἀφοσιώσεως τὸν δοῦκα τῆς Βουργουνδίας Ἰωάννην τὸν Ἀτρόμητον, ὥστε οὗτος τὸν προσέλαβεν ἀρχιθαλαμηπόλον του καὶ ἀντιστράτηγον ἐν Πικαρδίᾳ. Χάρις εἰς τὰς συστάσεις τοῦ δουκός, ὁ βασιλεὺς Κάρολος ΣΤ΄ τὸν διώρισε μέγαν ἀρχιθαλαμηπόλον τοῦ διαδόχου καὶ κατόπιν διοικητὴν τῆς Λαγκεδόκης εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ δουκὸς ντὲ Μπερρύ. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν συνέντευξιν τοῦ Μοντερῶ (1419), καθ' ἣν ἐδολοφονήθη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του ὁ δοὺξ Ἰωάννης ὑπὸ τοῦ Ταννεγκὺ Ντιουσατέλ. Ὁ Φίλιππος ὁ Ἀγαθός, διάδοχος τοῦ Ἰωάννου, ἐξηκολούθησε τὴν πρὸς τὸν Βιὲν εὔνοιαν τοῦ πατρός του. —Β.

— **Βιὲν** (Vienne), ***Ἰωάννης ντὲ***—. Διάσημος Γάλλος ναύαρχος ἀνήκων εἰς ἀρχαῖον οἶκον τῆς Βουργουνδίας, ἀποθανὼν ἐν Νικοπόλει τὴν 22 Σεπτεμβρίου 1396. Ὑπηρετήσας τοὺς βασιλεῖς τῆς Γαλλίας Κάρολον τὸν Ε΄ καὶ Κάρολον τὸν ΣΤ΄, ἐγένετο περιώνυμος ἐκ τῆς ἐπιτυχοῦς ἀποβιβάσεως γαλλικοῦ στρατοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ τῷ 1377, ὅτε κατέλαβε καὶ ἐπυρπόλησε τὴν Rey, ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Σοῦσσεξ, ἐδῄωσε τὴν νῆσον Wight καὶ συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν νίκην κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ρουμπεισκ ἐν Φιλλανδίᾳ τῷ 1382. Τρία ἔτη μετὰ ταῦτα ἐξετέλεσεν ἡρωϊκὴν ἀπόβασιν ἐν Σκωτίᾳ, ἀποκτήσας τὴν φήμην ἥρωος τῶν θαλασσῶν.

Ὅτε τὰ στρατεύματα τοῦ Βαγιαζὴτ ἠπείλουν τὴν Οὐγγαρίαν, ἧς ἐβασίλευεν ὁ Σιγισμοῦνδος, Κάρολος ὁ ΣΤ΄ συγκινηθεὶς καὶ κατανοήσας τὸν κίνδυνον, ὅστις ἠπείλει τὴν Γαλλίαν καὶ ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην, κατήρτισε σῶμα στρατιωτικόν, ὅπερ τεθὲν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Ἀτρομήτου, ἔχοντος ὡς ὁδηγὸν καὶ τὸν κόμιτα Eu, ἔσπευσε πρὸς βοήθειαν τοῦ Σιγισμούνδου. Εἰς τὴν σταυροφορίαν αὐτὴν ἔσπευσαν νὰ μετάσχωσι διαπρεπεῖς προσωπικότητες, μεταξὺ τῶν ὁποίων κατελέγετο καὶ ὁ Βιέν, καίτοι ἡ ἡλικία αὐτοῦ ἦτο προχωρημένη. Τὴν 22 Σεπτεμβρίου 1396 ὁ ἡνωμένος στρατὸς οὗτος μὲ τὸν τοῦ Σιγισμούνδου εὑρέθη ἀντιμέτωπος τῶν στρατευμάτων τοῦ Βαγιαζήτ, ἐπηκολούθησε δὲ ἡ καταστρεπτικὴ μάχη τῆς Νικοπόλεως, καθ' ἣν ἡττήθησαν κατὰ κράτος τὰ χριστιανικὰ στρατεύματα. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην οἱ Γάλλοι ἐπέδειξαν παράφορον καὶ ἄφρον θάρρος, ὁρμήσαντες δὲ ἐδίωκον τοὺς σπαχῆδες, ὅτε ἀναβάντες τὴν κορυφὴν λόφου τινὸς εὑρέθησαν πρὸ τῶν τετρακισμυρίων λογχῶν τοῦ στρατοῦ τοῦ Βαγιαζήτ. Καταπλαγέντες ὑπεχώρουν. Ὁ ναύαρχος Ἰωάννης ντὲ Βιὲν ὑπεχώρει καὶ αὐτός, ὅτε ἀναμνησθεὶς τῆς τιμῆς ἔκραξε πρὸς τοὺς περὶ αὐτὸν δώδεκα ἱππότας: «Μὴ γένοιτο νὰ ἐξαγοράσωμεν τὴν ζωὴν ἡμῶν θυσιάζοντες τὴν τιμήν μας· ἐνταῦθα ἂς ἀμυνθῶμεν ἢ ἂς πέσωμεν ἐνδόξως ὡς Γάλλοι ἱππόται». Οἱ ἱππόται τὸν ἠκολούθησαν, ἐφώρμησαν κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ ἔπεσαν διαπερασθέντες πάντες ὑπὸ τῶν ἐχθρικῶν λογχῶν. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Βιὲν** (Vien), ***Ἰωσὴφ-Μαρία***. Διάσημος Γάλλος ζωγράφος (1716—1807). Τῷ 1740 μεταβὰς εἰς Παρισίους, εἰσήχθη εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ ζωγράφου Νατουάρ, ὅπου αἱ πρόοδοι αὐτοῦ ὑπῆρξαν ταχύταται. Μετὰ πέντε ἔτη διηγωνίσθη ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ διὰ τὸ μέγα βραβεῖον τῆς Ρώμης, παρουσιάσας τὸν πίνακα αὐτοῦ «La Peste arrivée sous le roi David». Ἡ σύνθεσις τοῦ πίνακος τούτου προσείλκυσε τὴν ἐκτίμησιν τῶν καλλιτεχνῶν καὶ ἡ Ἀκαδημία ὁμοψήφως ἀπένειμεν εἰς τὸν νεαρὸν ζωγράφον τὸ περιζήτητον βραβεῖον. Τῷ 1864 ἀπεστάλη εἰς Ρώμην. Ἐκεῖ ἡ ἀντιγραφὴ ἔργων τῶν μεγάλων ζωγράφων τῆς Ἀναγεννήσεως, αἱ μελέται του ἐπὶ τῶν ἀρχαίων ἀναγλύφων καὶ τῶν ἑλληνικῶν καὶ ρωμαϊκῶν ἀγαλμάτων διεμόρφωσαν τὸ πνεῦμά του καὶ ὡδήγησαν τὴν τέχνην αὐτοῦ πρὸς τὸν κλασικὸν ρυθμόν. Ἐν Ρώμῃ ἐξετέλεσεν ἐννέα θρησκευτικοὺς πίνακας, τρεῖς ἱστορικοὺς καὶ τὸν περίφημον «Κοιμώμενον Ἐρημίτην» καταθέλξαντα τοὺς ζωγράφους τῆς Ρώμης. Πάντα τὰ ἔργα ταῦτα εὑρίσκονται εἰς τὰ μουσεῖα διαφόρων πόλεων τῆς Γαλλίας. Ἐπιστρέψας εἰς Παρισίους τῷ 1750 ἐπεράτωσε τὸν πίνακα αὐτοῦ «Ἡ ἐπιβίβασις τῆς Μάρθας ἐπὶ τοῦ πλοίου», ὅστις θεωρεῖται ἐκ τῶν ὡραιοτέρων οὓς παρήγαγεν ὁ χρωστήρ του. Ὁ πίναξ οὗτος ἐξύψωσεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἀρίστων ζωγράφων τῆς ἐποχῆς του καὶ τοῦ ἤνοιξε τὰς πύλας τῆς Ἀκαδημίας. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἔγραψε νέον πίνακα τὸν «Δαίδαλον καὶ τὸν Ἴκαρον», τοῦ ὁποίου ἡ σύνθεσις, ἡ χάρις καὶ ὁ χρωματισμὸς προεκάλεσαν τὸν θαυμασμὸν τοῦ καλλιτεχνικοῦ κόσμου, ὅστις διέκρινε σπανίαν ἰδιορρυθμίαν εἰς αὐτόν. Τῷ 1775 διωρίσθη διευθυντὴς τῆς ἐν Ρώμῃ Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Τότε ἐπέφερεν ἀληθῆ ἐπανάστασιν εἰς τὴν γαλλικὴν γραφικὴν τέχνην, ἥτις εἶχεν ἀπολέσει κατὰ τὸν Ἀλέξανδρον Ρενουὰρ τὸ μεγαλεῖόν της διὰ τῶν ἐλαφρῶν ἔργων τοῦ Μπουσὲ ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΕ΄. Ἔσχε τὸ θάρρος νὰ προβάλῃ νέαν θεωρίαν περὶ τῆς τέχνης, τὴν σοβαρότητα τῆς ὁποίας ἐθεώρουν βάρβαρον οἱ εὐγενεῖς τῆς αὐλῆς τῶν Βερσαλλιῶν, ἀλλ' ἥτις ἐπέφερε τὴν παλινόρθωσιν τῶν ἐλευθερίων τεχνῶν ἐν Γαλλίᾳ, μεγάλην δώσαντος πρὸς τοῦτο ὤθησιν τοῦ Δαβίδ, ὅστις ὑπῆρξε μαθητὴς αὐτοῦ.

Μεταξὺ τῶν ἔργων τοῦ Βιὲν ὑπάρχουσι θέματά τινα ληφθέντα ἐκ τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν· ἀλλὰ ταῦτα εἶναι φαντασιώδη μᾶλλον καὶ δὲν ἐξικνοῦνται εἰς τὸ ὕψος τοῦ μεγάλου τῆς ἀρχαιότητος ποιητοῦ, ἐν τούτοις καὶ εἴς τινα ἐξ αὐτῶν διακρίνεται ἡ πνοὴ τοῦ καλλιτέχνου. Τὰ γνωστὰ ἔργα τοῦ Βιὲν ἀνέρχονται εἰς ἑκατὸν ὀγδοήκοντα. Ἐκραγείσης τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ὁ Βιὲν ἀπώλεσε τὰς δημοσίας θέσεις ἃς κατεῖχε καὶ τὰς ἐπιχορηγήσεις, ἐπειδὴ δὲ κατὰ τοὺς πολυταράχους ἐκείνους χρόνους αἱ τέχναι εἶχον παραμε-

Ἰωσὴφ Βιέν: *Ὁ ἅγιος Γερμανὸς καὶ ὁ ἅγιος Βικέντιος.*

[Μουσεῖον Λούβρου.]

ρισθῆ, οὗτος κατεγίνετο γράφων σχέδια, τὰ ὁποῖα εἶναι σήμερον περιζήτητα. Ὅταν ὁ Βοναπάρτης κατέλαβε τὴν ἐξουσίαν καὶ ἐγένετο αὐτοκράτωρ, ἐπλήρωσεν αὐτὸν τιμῶν. Διωρίσθη ἀμέσως μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ γερουσιαστής, προεδρεύσας λόγῳ τῆς ἡλικίας του τῆς Γερουσίας, ἀπενεμήθη δὲ εἰς αὐτὸν ὁ τίτλος τοῦ κόμιτος τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὸ ἀνώτερον παράσημον τῆς λεγεῶνος τῆς τιμῆς. Ἀλλ' ὁ Βιὲν δὲν ἐγκατέλειψε τὸν χρωστῆρά του μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς τῆς ζωῆς του. Κατὰ τὰς εὐτυχεῖς του ταύτας ἡμέρας οὗτος ἐπέδειξε μεγαλυτέραν τόλμην ἀναδείξας ἐπὶ μᾶλλον τὴν τέχνην του. Ὁ εὑρισκόμενος ἐν Λούβρῳ πίναξ του τοῦ ἁγίου Γερμανοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Βικεντίου δεικνύει πλειότερον παντὸς ἄλλου τὴν ἰδιορρυθμίαν τοῦ Βιὲν μεταξὺ τῶν ζωγράφων τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων θαυμασίων πινάκων του, ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Λούβρου εὑρίσκεται ἀνηρτημένος καὶ ὁ περίφημος πίναξ «Ὁ ἅγιος Γερμανός». Θ ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—**Βιὲν** (Vien), ***Ἰωσὴφ-Μαρία***. Γάλλος ζωγράφος, υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1761—1848). Μαθητὴς τοῦ πατρός του καὶ τοῦ Βενσὰν ἐπεδόθη εἰς τὴν μικρογραφίαν καὶ προσωπογραφίαν, ἐν αἷς ἀνεδείχθη εἷς τῶν ἀρίστων καλλιτεχνῶν τῆς ἐποχῆς του. Ἐκ τῶν κυριωτέρων ἔργων του εἶναι αἱ προσωπογραφίαι τοῦ πατρός του, τοῦ δουκὸς τῆς Γαέτης, τοῦ στρατάρχου Ζουρντὰν ὡς καὶ ἡ ἰδική του μετὰ τῆς συζύγου του. —Β

—**Βιὲν** (Vien), ***Μαρία Ρεμπούλ, κυρία***—. Γαλλὶς ζωγράφος (1723—1805), σύζυγος τοῦ ζωγράφου *Ἰωσὴφ Βιὲν* (πατρός). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ συζύγῳ της καὶ διεκρίθη λίαν ἐνωρὶς διὰ τὴν ἀκρίβειαν, τὴν λεπτότητα καὶ τὴν χάριν τῶν πινάκων της. Εἰδικευθεῖσα διὰ τὴν ἀπεικόνισιν τῶν ἀνθέων, τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ψυχῶν ἐξεπόνησε μακρὰν σειρὰν σχετικῶν ἔργων. «Ἡ λοφοφόρος ὄρνις μετὰ τῶν νεοσσῶν της», ὁ πίναξ δι' οὗ εἰσῆλθεν ἡ Μαρία Ρεμπούλ-Βιὲν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν, ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης τῆς Β΄. Τῷ 1789 ἡ καλλιτέχνις αὕτη, παρέχουσα ὑψηλὸν παράδειγμα πατριωτισμοῦ, συγκατηριθμήθη μεταξὺ τῶν Γαλλίδων κυριῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπέθηκαν τὰ κοσμήματά των πρὸ τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως ὡς δῶρον πρὸς τὴν πατρίδα. Ι. Μ. Π.

—**Βιὲν** (Vien). ***Ρόζα*** (γνωστὴ καὶ ὑπὸ τὸ οἰκογενειακόν της ὄνομα *Ρόζα-Σελὲστ Μπάχ)*. Γαλλὶς λογοτέχνις καὶ ἑλληνίστρια, σύζυγος τοῦ *Ἰωσὴφ Βιὲν* (υἱοῦ), ἀποθανοῦσα τῷ 1843. Εἶχε γίνει ἤδη γνωστὴ μὲ διαφόρους ποιητικὰς συλλογάς της, καὶ διὰ τῆς δημοσιεύσεως πλήρους μεταφράσεως εἰς πεζὸν τοῦ Ἀνακρέοντος (1835). Μεταξὺ τῶν ποιημάτων της ἀναφέρομεν τὸ «Ἱερὸν ᾆσμα διὰ τὴν Α. Β. Υ. τὸν δοῦκα τοῦ Μποροντῶ», (1821), τὴν «Φωλιὰ τῶν πουλιῶν» (1833), τὸν πρωβηγκιανὸν θρῦλον «Τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἁγίου Βίκτωρος» (1833) κτλ. Τ. ΜΠ.

Βιένας, *Ἰωάννης*. Κατήγετο ἐκ τῆς νήσου Σαλαμῖνος, μετὰ δὲ τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον τοῦ Γεωργίου Γκλείστη, ἀρχηγοῦ τῶν Σαλαμινίων ἐν τῇ ἐφόδῳ κατὰ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, διωρίσθη αὐτὸς διάδοχός του μετὰ τοῦ Ἀναγνώστου Βιρβίλη εἰς τὰ ὅπλα τῆς Σαλαμῖνος (*Φιλήμονος* Δ΄ σελ. 268 καὶ 482). Τ. Χ. Κ.

Βιενιάφσκι (Wieniawski), *Ἐρρῖκος*. Διάσημος Πολωνὸς βιολιστής, γεννηθεὶς εἰς Λούβλιν τῷ 1835 καὶ ἀποθανὼν ἐν Μόσχᾳ τῷ 1880· ἀναχωρήσας νεώτατος ἐκ τῆς πατρίδος του καὶ ἐγκατασταθεὶς ἐν Παρισίοις, ἐνεγράφη τῷ 1843 εἰς τὸ ἐκεῖ Ὠδεῖον εἰς τὰς τάξεις τῶν Κλαβὶλ καὶ Μασσάρ, κατορθώσας εἰς ἡλικίαν 11 ἐτῶν νὰ τύχῃ τοῦ πρώτου βραβείου εἰς τὸ βιολίον. Ἐπανελθὼν δι' ὀλίγον καιρὸν εἰς Ρωσίαν ἐσπούδασεν ἁρμονίαν μεταξὺ τοῦ 1849—1850, μεθ' ὃ ἤρχισε τὰ καλλιτεχνικά του ταξίδια, ὡς βιρτουόζος, γενόμενος παντοῦ δεκτὸς μετ' ἐνθουσιασμοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1860—1872 ἀφιεροῦται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς αὐλῆς τῆς Πετρουπόλεως, εἰς ἣν διωρίσθη ὡς αὐτοκρατορικὸς δεξιοτέχνης. Ἐν τῷ μεταξύ, ἀσθενήσαντος ἐν Βρυξέλλαις τοῦ διασήμου βιολιστοῦ καὶ παιδαγωγοῦ ἐν τῷ αὐτόθι Ὠδείῳ, Ἑρ. Βιετάμ, ἐκλήθη ὁ Βιενιάφσκι νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ μέχρι τῆς ἀναρρώσεώς του, κατορθώσας νὰ γίνῃ ἀντάξιος διάδοχος τοῦ μεγάλου ἐκείνου καλλιτέχνου. Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς τοῦ Βιενιάφσκι ὑπῆρξαν θλιβερά, διότι ἐγκατασιαθεὶς ὁριστικῶς ἐν Μόσχᾳ ἤρχισε σὺν τῷ χρόνῳ νὰ χάνῃ τὴν φήμην του, ἐν τέλει δὲ ἀπέθανε πάμπτωχος καὶ ἐγκαταλελειμμένος. Ὁ Βιενιάφσκι ἔγραψε πλεῖστα ἔργα διὰ βιολίον ἐξ ὧν ἡ «Légende» καὶ «Souvenir de Moscou» ἐξακολουθοῦν νὰ παραμένουν εἰς τὸ ρεπερτόριον παντὸς βιολιστοῦ. Ἐκτὸς τούτων τὰ σπουδαιότερα εἶναι: 2 κοντσέρτα, «Πολονέζ», «Κουγιαβιάκ», «Μαζοῦρκα», «Φαντασία» (ἐπὶ τοῦ «Φάουστ» τοῦ Γκουνώ), τὸ «Ρωσικὸν καρναβάλι», κτλ. Ὡς παιδαγωγὸς ἐπροίκισε τὴν σχολὴν τοῦ βιολίου μὲ μίαν «Σύγχρονον μέθοδον βιολίου». Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

Βίεννα ἢ ***Βίαννος*** καὶ ***Βίεννος*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κρήτης, τῆς ὁποίας ἀραιὰ ἐρείπια ἀνευρίσκονται εἰς τὴν θέσιν τοῦ σημερινοῦ χωρίου ***Ἄνω-Βιάννου***. Ἀπεῖχε τῆς νοοτιανατολικῆς παραλίας περὶ τὰς δύο ὥρας, ἔκειτο δὲ ἐντὸς κοιλάδος περιβαλλομένης ὑπὸ ὀρεινῶν διακλαδώσεων τῆς Δίκτης μεταξὺ τῶν πόλεων Ἱεραπύτνης καὶ Λεβήνης κατὰ τὸν συγγραφέα τῶν Σταδιασμῶν. Τὰ σῳζόμενα ἐρείπια ἑλληνικῆς πόλεως, ἀντερείσματα οἰκοδομῶν, λείψανα τειχῶν, τάφοι καὶ δεξαμεναί, εἶναι μαρτύρια τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς. Οἱ μνημονεύοντες αὐτὴν λεξικογράφοι καὶ γεωγράφοι τὴν ὀνομάζουσι πόλιν μικρὰν καὶ πολισμάτιον. Ἐν τούτοις ἡ σπουδαιότης αὐτῆς καταφαίνεται οὐ μόνον ἐκ τῶν νομισμάτων της, ἀλλὰ καὶ ἐκ δύο συνθηκῶν, ἃς ἔχει συνομολογήσει, τῆς πρώτης μετὰ τῆς Τέω τῆς Ἰωνίας περὶ ἀσυλίας ἐν τῷ ναῷ τοῦ Διονύσου (190 καὶ 160 π. Χ.), καὶ τῆς δευτέρας μετὰ τοῦ Εὐμένους τῆς Περγάμου (μετὰ τὸ 170 π. Χ.) περὶ συμμετοχῆς τῶν Βιαννίων εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν 30 κρητικῶν πόλεων μετ' αὐτοῦ. Αἱ συνθῆκαι αὗται μαρτυροῦνται δι' ἐπιγραφῶν. Ἄγνωστον μέχρι τίνος χρόνου διετήρησεν ἡ Βίεννα τὴν αὐτονομίαν της. Πιθανῶς μάλιστα ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἰσχυροτέραν αὐτῆς Ἱεράπυτναν. Ἐκ τοῦ Συνεκδήμου ὅμως τοῦ Ἱεροκλέους καὶ ἐκ τῶν περὶ ἐπισκοπῶν εἰδήσεων (Notitiae Episcopatuum) καταφαίνεται, ὅτι κατὰ τὸν ΣΤ΄ μ. Χ. αἰῶνα ἦτο ἐκ τῶν 22 ἐπισκοπικῶν πόλεων τῆς Κρήτης καὶ ἕδρα ἐπισκόπου. Μετὰ τὴν ἔξωσιν ὅμως τῶν Ἀράβων ἐκ Κρήτης, ἤτοι κατὰ τὴν β΄ βυζαντινὴν περίοδον, δὲν μνημονεύεται πλέον Ἐπισκοπὴ Βιέννης.

Περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως μανθάνομεν παρὰ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου τὰ ἑξῆς: «Βίεννος πόλις Κρήτης· οἱ μὲν ἀπὸ Βιέννου, τοῦ τῶν Κουρήτων ἑνός, οἱ δὲ ἀπὸ τῆς περὶ τὸν Ἄρην γενομένης βίας, ὃν ἐνταῦθα δεδέσθαι φασὶν ὑπὸ Ὤτου καὶ Ἐφιάλτου τῶν παίδων Ποσειδῶνος» (ἢ ***Ἀλωέως*** καὶ ***Ἰφιμεδείας*** *Ὁμ.* Ἰλ. Ε 385 κατ' ἄλλον μῦθον) «καὶ μέχρι νῦν τὰ καλούμενα Ἑκατομφόνια θύεται τῷ Ἄρει· ὁ πολίτης Βιέννιος». Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐπιφανέστερον τῶν ἱερῶν αὐτῆς ἦτο τὸ τοῦ Ἄρεως, εἰς ὃν προσεφέροντο θυσίαι, τὰ *Ἑκατομφόνια*. Ἀπὸ τοῦ Ὤτου δὲ ὠνομάσθησαν κατὰ τὸν σχολιαστὴν τοῦ Οὐεργιλίου Σέρβιον (Αἰνειάδος III 576) καί τινα πεδία ἐν Κρήτῃ *Ὤτεια* (campi Otii). Τοῦ γίγαντος Ὤτου ὁ τάφος εὑρέθη παρὰ τὴν Βίενναν κατὰ τὸν περιηγητὴν Πάσλεϋ. Ἐπίνειον αὐτῆς θεωρεῖται ὁ ὅρμος *Κέρατος*. Κατὰ τὸν αὐτὸν λεξικογράφον Στέφανον τὸν Βυζάντιον ἡ γαλατικὴ *Βίεννα* τῶν Ἀλλοβρόγων (ἡ σημερινὴ Vienne τοῦ γαλλικοῦ νομοῦ Ἰζέρ), ἦτο ἀποικία Βιαννίων.

Τὰ νομίσματα τῆς Βιέννας χρονολογοῦνται μεταξὺ τοῦ 300—67 π. Χ. Ἐν τῇ μιᾷ ὄψει ἔχουσι γυναικείαν κεφαλήν, ἐν δὲ τῇ ἑτέρᾳ τὰ γράμματα ΒΙΑΝΙ (ἢ ἀντιθέτως τὰ γράμματα ταῦτα ἐκ δεξιῶν

Digitized by Google

πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἀναγιγνωσκόμενα) καὶ πιθανῶς ρόδον ἐντὸς κοίλου πεδίου ἢ τὰ γράμματα ΒΙ ἐντὸς κύκλου ἐκ σφαιροειδῶν στιγμῶν. Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

—**Βίεννα** ***τῶν Ἀλλοβρόγων*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς πέραν τῶν Ἄλπεων Γαλατίας (βλ. λ. Βιὲν *[Γεωγρ.]*).

βιενναῖος, *—α, —ον*· ὁ ἐκ Βιέννης προερχόμενος ἢ εἰς τὴν Βιέννην ἀνήκων· κοιν. *βιεννέζος* (ἐπὶ ἀνθρώπων) καὶ *βιεννέζικος* (ἐπὶ πραγμάτων).

—**βιενναία** ***μειόκαινος λεκάνη*** *[Γεωλογ.—Παλαιογεωγρ.]*. *Βιενναία λεκάνη* ἢ *λεκάνη τῆς Βιέννης*, καλεῖται σήμερον ἡ ἀνατολικῶς τῆς πόλεως Βιέννης ἐκτεινομένη ταπεινὴ καὶ πεδινὴ χώρα, ἡ ὁποία περιλαμβάνεται μεταξὺ τοῦ βιενναίου δρυμοῦ καὶ τοῦ δρυμοῦ τοῦ Rohr ἀπὸ δυσμῶν καὶ τῶν Λειθαίων ὀρέων καὶ τῶν μικρῶν Καρπαθίων ἀπ' ἀνατολῶν. Διασχιζομένη ὑπὸ τοῦ Δουνάβεως ἡ λεκάνη αὕτη, προχωρεῖ πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ ποταμοῦ March ὡς ἄνυδρος καὶ ἄδενδρος χώρα, ὁμοία πρὸς στέππην, κατακλυζομένη ἐνίοτε κατὰ θέσεις ὑπὸ τῶν ὑπερεκχειλιζόντων ὑδάτων. Πρὸς νότον ἡ λεκάνη, διερχομένη διὰ μέσου θελκτικῶν τοπίων καλλιεργουμένων, μεταπίπτει εἰς τὴν σχεδὸν ἔρημον περιοχήν, τὸ πεδίον λίθων τοῦ Neustadt, τὸ ὁποῖον ἐπιχώνεται ὑπὸ τῶν ἐκ τῶν Ἄλπεων κατερχομένων ρευμάτων μὲ λιθάρια, κροκάλας καὶ χάλικας.

Ἐντὸς τῶν διαφόρων στρωμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπαρτίζουν τὸ ἔδαφος καὶ ὑπέδαφος τῆς λεκάνης ταύτης εὑρέθησαν πολλὰ ἀπολιθωμένα θαλάσσια καὶ χερσαῖα ζῷα ὡς καὶ φυτά. Ἡ μελέτη τῶν πετρωμάτων καὶ τῶν ἀπολιθωμάτων τούτων κατέδειξεν, ὅτι κατὰ τὴν μέσην μειόκαινον ὑποπερίοδον τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος, ἡ λεκάνη τῆς Βιέννης κατεκλύζετο ὑπὸ θαλάσσης, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἔζων διάφορα θαλάσσια ζῷα ἀπὸ τῶν ἐλαχίστων πρωτοζῴων μέχρι τῶν μεγάλων σειρήνων καὶ δελφίνων. Εἰς τὰς πέριξ ἀκτὰς ἐφύοντο ἐπίσης ποικίλα φυτά, ποικίλα δὲ ζῷα, ἐν οἷς καὶ μεγάλα θηλαστικά, ἐνδιῃτῶντο ἐντὸς τῶν δασῶν, τὰ ὁποῖα ἐκάλυπτον τὰς πέριξ χέρσους. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν εὑρεθέντων πετρωμάτων καὶ τῶν ἀπολιθωμάτων, ὁ Βιενναῖος παλαιοντολόγος καὶ παλαιοβιολόγος καθηγητὴς Ὀθένιο Ἄμπελ (Othenio Abel) κατώρθωσε νὰ δώσῃ εἰς τὸ σύγγραμμά του «Εἰκόνες ἐκ τοῦ βίου τοῦ ζωϊκοῦ προϊστορικοῦ κόσμου» (Jena 1922) μίαν ἀναπαράστασιν τῆς βιενναίας μειοκαίνου θαλάσσης, τῆς περὶ αὐτὴν χέρσου ὡς καὶ τῶν ὀργανικῶν ὄντων (ζῴων καὶ φυτῶν), τὰ ὁποία ἔζων τότε εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην. Ἡ ἀναπαράστασις αὕτη ἔχει συνοπτικῶς ὡς ἑξῆς:

Ἡ θάλασσα κατέκλυζεν ὅλον σχεδὸν τὸν χῶρον, τὸν ὁποῖον καταλαμβάνει σήμερον ἡ βιενναία λεκάνη. Πολλαχοῦ ἐσχηματίζοντο μικροὶ ὅρμοι ἢ κολπίσκοι, ὅπου ἡ ἀκτὴ κατήρχετο ὁμαλῶς πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἀλλοῦ αἱ ἀκταὶ ἦσαν ἀπόκρημνοι ἢ καθίσταντο βαθμηδὸν τοιαῦται. Λεπτὴ κιτρίνη ἄμμος ἐκάλυπτε τοὺς ὁμαλοὺς αἰγιαλοὺς τῶν μικρῶν κολπίσκων. Τὰ κύματα ἠρέμα κυλιόμενα πρὸς τοὺς αἰγιαλοὺς τούτους, ἔρριπτον ἐπὶ τῆς ἄμμου πολυάριθμα κελύφη ἀμμοβίων κογχυλίων. Ποικιλόχρωμα στικτὰ ὄστρακα γαστεροπόδων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ ὡραῖα ὄστρακα τῶν γειῶν *στρόμβου, βολούτας, κώνου* καὶ πολλῶν ἄλλων κοχλιοειδῶν ζῴων, συσσωρεύονται ἐπὶ τῶν αἰγιαλῶν μαζὶ μὲ τὰς θύρας τῶν ὀστράκων πολυαρίθμων ὀστρεοειδῶν θαλασσσίων ζῴων, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται τὰ μεγάλα ὄστρακα τῶν εἰδῶν *πεκτουνκοῦλος* piloses, *φολαδομυὰ* alpina, *πανοπαία* Menardi, *λουτραρία* oblonga, ὡς καὶ τὰ ὄστρακα τῶν *κοινῶν στρειδιῶν, τῶν τελλινῶν, λουσινῶν, καρδίων κτενῶν* κτλ. Σποραδικῶς ἀπορρίπτονται ἐπὶ τῶν ἄμμων, μεταφερόμενοι ἐκ βαθυτέρων πυθμένων, μεγάλοι τινὲς ἐχῖνοι τοῦ γένους *σκουτέλλα*, ὡς καὶ ὡραῖοι κωνοειδεῖς τοιοῦτοι τοῦ γένους *κλυπεαστήρ*. Μεταξὺ τούτων, τῶν κατὰ ἑκατοντάδας χιλιάδων συσσωρευομένων ὀστράκων γαστεροπόδων καὶ διθύρων ἐλασματοβραγχίων ζῴων, κεῖνται ἐνιαχοῦ μεγάλα τεμάχια ξύλων, μεταφερθέντα καὶ ἀπορριφθέντα ὑπὸ τῶν κυμάτων. Τὰ ξύλα ταῦτα εἶναι διατρυπημένα ὑπὸ τῶν διθύρων ζῴων τοῦ εἴδους τῆς *τερηδόνος* navalis, ἐνῷ ἄλλα τινὰ τεμάχια μαλακωτέρων ξύλων κωνοφόρων δένδρων, παρασυρθέντα ἀπὸ ἄλλας ἀκτάς, φέρουν τὰ ἰδιάζοντα ἐκεῖνα ἴχνη καταστροφῆς, τὰ ὁποῖα καὶ σήμερον ἀκόμη παράγουν εἰς τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν θαλάσσιά τινα ἀμφίποδα ἀρθρωτὰ ζῷα τοῦ εἴδους *χελούρα* terebrans. Ὁμοῦ μὲ αὐτά, τὰ ἐν μέρει νεκρά, ἐν μέρει ὅμως ἀκόμη ζῶντα, καὶ εἰς τὰς ἀκτὰς ἀπερριμμένα ζῷα καὶ ζωϊκὰ λείψανα, ἀπορρίπτονται ἐπίσης καὶ πτώματα χελωνῶν, τῆς οἰκογενείας τῶν *τριονυχιδῶν*, αἱ ὁποῖαι κατῴκουν τὰ ἑλώδη μέρη τῆς πέριξ χέρσου. Πολυάριθμοι μικροὶ καρκίνοι ὁρμοῦν ἀμέσως ἐπὶ τῶν πτωμάτων καὶ εὑρίσκουν εἰς αὐτὰ τὴν τροφήν των.

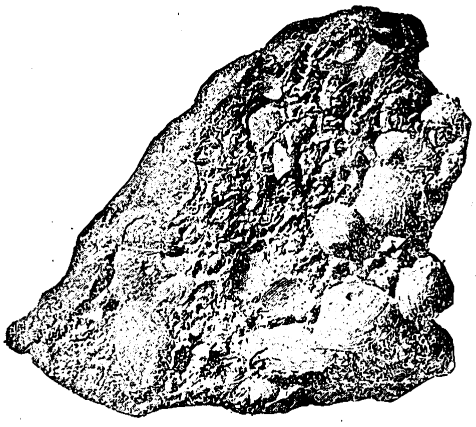

Τεμάχιον ἀμμούχου πηλοῦ ἐκ τοῦ Vöslau.

[Φέρει ἀπολιθωμένα τινὰ ὄστρακα τῶν διθύρων καὶ γαστεροπόδων μαλακίων θαλασσίων ζῴων, τὰ ὁποῖα ἔζων ἐντὸς τῶν ὑδάτων τῆς μειοκαίνου βιενναίας λεκάνης.]

Αἱ ἄμμοι εἶναι ἐπίσης ἀναμεμιγμέναι μὲ ἑκατομμύρια μικροτέρων ὀργανισμῶν ἐκ τῆς ὁμοταξίας τῶν *τρηματοκόγχων* πρωτοζῴων. Μερικαὶ θέσεις τῶν ὁμαλῶν ἀκτῶν καλύπτονται ἀποκλειστικῶς σχεδόν, μὲ τὰ μικροσκοπικὰ κελύφη τῶν μικροοργανισμῶν αὐτῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων παρουσιάζονται εἰς μέγαν ἀριθμὸν τὰ διάφορα εἴδη τῶν γενῶν *πολυστομέλλα, ἀμφιστεγίνα, βιλοκουλίνα, τριλοκουλίνα, κβιγκβελοκουλίνα, νοδοσαρία, κριστελλαρία* κτλ. Μεταξὺ αὐτῶν εὑρίσκονται καὶ χηλαὶ ἢ καὶ μέρη τοῦ θώρακος καρκίνων, βελόναι ἐκ σπόγγων, ἄκανθαι καὶ τρήματα κελυφῶν ἐχίνων, κατακερματισμένα λείψανα πρασινοφυκῶν, μέδουσαι κτλ. Καρκίνοι ζῶντες περιφέρονται τῇδε κἀκεῖσε, ζητοῦντες τὴν τροφήν των μεταξὺ τῶν ἀπερριμμένων ὀργανισμῶν καὶ λειψάνων.

Ἀντιπαράστασις τμήματος δάσους καλύπτοντος ἑλώδεις ἀκτὰς τῆς βιενναίας μειοκαίνου θαλάσσης.

[Δεξιὰ εἰς τὸ βάθος 2 ἄτομα τοῦ δεινοθηρίου τοῦ βαυαρικοῦ, ἀριστερὰ ὁ μαστόδους angustidens. (Κατὰ ὑδατογραφίαν τοῦ καθηγητοῦ Ο. Abel 1916).]

Τὰ κύματα ἐνίοτε κυλίουν βραδέως πρὸς τὴν ἀκτὴν μέγα πτῶμα. Εἶναι ἓν κῆτος, μία νεκρὰ θαλασσία ἀγελὰς τοῦ γένους *μεταξυθήριον*. Ἡ κοιλία, τυμπανιαίως ἐξωγκωμένη ὑπὸ τῶν ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως παραχθέντων ἀερίων, ἀναδύει ἡμισφαιροειδὴς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπὶ τῶν κυμάτων. Ἓν ἰσχυρότερον κῦμα ρίπτει εἰς τὴν ἀκτὴν τὸ πτῶμα, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται πλέον εἰς κατάστασιν προκεχωρημένης ἀποσυνθέσεως. Ἡ κεφαλὴ κρέμαται, ἀποχωρισθεῖσα ἀπὸ τοῦ κορμοῦ, ἡ κάτω σιαγὼν κατέπεσεν ἤδη κατὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ πτώματος ἐντὸς τῆς θαλάσσης. Τὸ πτῶμα, ὠθούμενον ὀλίγον εἰσέτι ὑπὸ τῶν κυμάτων, εἰσχωρεῖ βραδέως βαθύτερον ἐντὸς τῆς μαλακῆς ὑγρᾶς ἄμμου. Μετ' ὀλίγας δ' ἡμέρας κατὰ μίαν πλημμυρίδα καλύπτεται ὑπὸ στρώματος ἄμμου καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον προστατεύεται ἀπὸ περαιτέρω καταστροφήν. Μεταξὺ τῶν συσσωρευμένων λειψάνων τῶν ζωϊκῶν ὄντων κεῖνται ἐπίσης διάφορα τεμάχια φυτῶν καὶ ἰδίᾳ πολυάριθμοι κῶνοι πευκῶν. Κατάγονται ἀπὸ τὰς θαμνώδεις περιοχὰς τῶν ἀπέναντι νήσων ἢ ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ δάση πευκῶν, τὰ ὁποῖα ἐκτείνονται κατὰ μῆκος τῶν ἀποκρήμνων κρασπέδων τῆς βιενναίας θαλασσίας λεκάνης καὶ προσδίδουν εἰς τὴν παράκτιον περιοχὴν ὄψιν ὑπενθυμίζουσαν τὴν σημερινὴν δασωμένην νῆσον Μελέντα τῆς Δαλματίας. Ἀλλοῦ πάλιν τὰ κύματα ἀπορρίπτουν ὀστᾶ εἰς τὴν ἀκτήν. Εἶναι τὰ ὀστᾶ μεγάλων θηλαστικῶν ζῴων, τὰ ὁποῖα κατοικοῦν εἰς τὰς δασώδεις περιοχάς, τὰς ἐξικνουμένας μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς θαλάσσης. Ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ, ὁ ὁποῖος, ἀπὸ νότου ἐρχόμενος, ἐξέβαλλε τότε εἰς τὴν βιενναίαν μειόκαινον θάλασσαν, παρὰ τὴν θέσιν ὅπου σήμερον εἶναι τὸ Gloggnitz, μετεφέροντο κατὰ τὰς ἰσχυροτέρας βροχὰς καὶ τὰς μετ' αὐτὰς ἐπακολουθούσας ὁρμητικὰς πτώσεις ὑδάτων (κατεβασιὲς) τὰ πτώματα τῶν μεγάλων προβοσκιδωτῶν ζῴων τοῦ γένους *μαστόδους* angustidens.

Μακράν, μέσα εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν, δελφῖνες πηδοῦν ὑπεράνω τῶν κυμάτων. Μεταξὺ αὐτῶν διακρίνονται ἰδιαιτέρως, ἐκ τοῦ τριγωνικοῦ οὐραίου πτερυγίου των, τὰ μεγάλα σαρκοβόρα ζῷα τῆς τότε θαλάσσης, οἱ *καρχαρόδοντες*, τοῦ εἴδους καρχαρόδους megalodon. Ἐπὶ τῶν ἀποκρήμνων ἀκτῶν ἀναπτύσσονται διάφορα δένδρα καὶ ἰδίως πεῦκαι σχηματίζουσαι δάση. Εἰς τὴν ἑλώδη ἀκτὴν μικροῦ τινος ρεύματος ἐκβάλλοντος εἰς τὴν θάλασσαν βαδίζουν οἱ *μαστόδοντες*, τοῦ εἴδους μαστόδους angustidens, τεράστια προβοσκιδωτὰ θηλαστικὰ ζῷα, προχωροῦντα μετὰ περισκέψεως, ἵνα κατασβέσουν τὴν δίψαν των. Ἀπὸ τὴν ἀπέναντι ὄχθην τοῦ ρεύματος ἐκπροβάλλουν ἄλλα προβοσκιδωτά, τὰ *δεινοθήρια*. Παρὰ τὰ πλήρη ἑλῶν κράσπεδα τοῦ ρεύματος πλῆθος ζῴων βιοῖ ἐπὶ κλάδων, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται ὑπεράνω τοῦ ὕδατος· μένουν κατὰ θέσεις ἀκίνητοι αἱ μεγάλαι χελῶναι τοῦ γένους *τριόνυξ*, ἡλιαζόμεναι καὶ ἕτοιμοι εἰς τὸν παραμικρὸν θόρυβον νὰ ριφθοῦν εἰς τὰ σκοτεινὰ ὕδατα τοῦ ρεύματος διὰ νὰ διαφύγουν ἀπὸ τὸν ἐχθρόν. Πιθανῶς τὰς χελώνας ταύτας τὰς κυνηγοῦν οἱ ἄγριοι κύνες τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου, ὅπως οἱ σημερινοὶ τῆς Μαλαισίας. Ἀλλὰ καὶ ἐντὸς τῶν ὑδάτων αἱ τριόνυχες δὲν διαφεύγουν τελείως τὸν κίνδυνον, διότι ἐντὸς αὐτῶν κολυμβοῦν πολυάριθμοι μεγάλοι *κροκόδειλοι*. Πολυάριθμοι *πελεκᾶνοι* κατὰ σμήνη ἐπισκέπτονται ἐπίσης τὰ ἑλώδη μέρη, ἰδίᾳ τὰς ἐκβολὰς εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ ρεύματος. Ἐκ τῶν πυκνῶν μερῶν τοῦ δάσους προβάλλουν τὰ ρινοκερωτοειδῆ *ἀκεραθήρια*, καὶ οἱ *τάπειροι*. Πρὸς τὸν ἄνω ροῦν τοῦ ρεύματος παρουσιάζονται πάλιν νέαι εἰκόνες, διότι νέα στοιχεῖα ζωϊκὰ προστίθενται ἐκεῖ. Ἀγέλαι ἐλάφων ἄνευ κεράτων, ἀνηκουσῶν εἰς τὸ γένος *παλαιομέρυξ*, τρέχουν πρὸς τὰ ρεύματα, ἵνα κατασβέσουν τὴν δίψαν των. Περαιτέρω στέκονται κατὰ θέσεις ἀγέλαι τριωνύχων μικρῶν ἵππων τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ εἴδους *ἀγκιθήριον* aurelianense. Ἀκολουθοῦν κατόπιν πάλιν ἀγέλαι ἐλαφοειδῶν ζῴων τοῦ γένους *δικρόκερως*. Ἐντὸς τῶν πυκνῶν φυλλωμάτων φωνάζουν οἱ μακρόχειρες *γίββωνες* καὶ πολυάριθμα διάφορα πτηνά. Εἰς μικράν τινα ἐγκόλπωσιν τοῦ ρεύματος ἐπιπλέουν ἐνίοτε τυμπανιαῖα πτώματα μεγάλων κάπρων μὲ ἰσχυροὺς χαυλιόδοντας τοῦ εἴδους *λιστριόδοντος* splendens. Μετὰ ἰσχυρὰν πλήμμυραν, συνεπείᾳ τῶν συνήθων καταιγιδωδῶν βροχῶν, τὰ ἀποσυντεθειμένα καὶ μέχρι τότε καταφαγωμένα ὑπὸ τῶν διαφόρων σαρκοβόρων πτώματα θὰ παρασυρθοῦν πρὸς τὴν θάλασσαν, μέχρις ὅτου τὰ κατατεμαχισμένα λείψανα ἀποτεθοῦν εἰς ἠρεμόν τινα θέσιν τῆς ἐγκολπώσεως ἢ εἰς τὴν ὁμαλὴν καὶ ἐπίπεδον ἀμμώδη παραλίαν.

Αἱ διαδρομαὶ τῶν σημερινῶν ποταμῶν ἔχουν ἤδη ἀπὸ τότε προδιαγραφῆ εἰς τὰς μεγάλας των γραμμάς, ὅπως π.χ. ἡ Murtal, εἰς τὰ ἑλώδη μέρη τῆς ὁποίας φύονται δάση δένδρων (δώσαντα ὑλικὸν νὰ σχηματισθῶσι μετὰ ταῦτα κοιτάσματα γαιανθράκων) καὶ τὰ κυπαρισσοειδῆ *ταξώδια*. Ὅταν ἐπέρχονται καταιγίδες καὶ πίπτουν κεραυνοί, ἀναφλέγονται πολλάκις οἱ ἀπεξηραμένοι κλάδοι καὶ τὸ δάσος καίεται. Ἐντὸς τῶν γαιανθρακοφόρων κοιτασμάτων τοῦ Voitsberg τῆς Στυρίας εὑρέθη μέσα εἰς τὰ ἀργιλλώδη στρώματα, τὰ ὁποῖα ἐπί-

Digitized by Google

κεινται τῶν γαιανθράκων, κοίτασμα ξυλανθράκων, τὸ ὁποῖον παρέχει τὴν ἀπόδειξιν τοιαύτης πυρκαϊᾶς, διότι τὰ δένδρα εἶναι ἀποτεφρωμένα μέχρι τῶν ριζῶν. Μεγάλαι *σεκβόϊαι*, συγγενεῖς τῶν σημερινῶν μαμμουθιοδένδρων τῆς Β. Ἀμερικῆς, προβάλλουν μὲ τὰς ὑπερηφάνους κορυφάς των ὑπὲρ τὰ χαμηλότερα δένδρα τοῦ δάσους, τὸ ὁποῖον κατὰ κλειστὰς μάζας ἐπεκτείνεται πρὸς τὰ ἀνάντη, εἰς τὰ ἀσβεστολιθικὰ πεδία τοῦ Schneeberg καὶ τῆς ὁμάδος τοῦ Rax. Μακρὰν πέραν πρὸς τὰ ΒΑ κυματοῦται ἡ κυανῆ θάλασσα, τῆς ὁποίας τὰ ἀνατολικὰ ὅρια ἀποτελοῦν τὰ ἐσωτερικὰ κράσπεδα τῶν Καρπαθίων. Πολλαὶ μικραὶ καὶ μεγάλαι νῆσοι ἀποκλείουν ἀπ' ἀνατολῶν τὴν βιενναίαν θαλασσίαν λεκάνην. Οἱ γεωλογικοὶ χρόνοι διέρρευσαν ἔκτοτε κατὰ χιλιάδας ἀνθρωπίνων ἐτῶν, ἡ θάλασσα ἀπεσύρθη πρὸς τὴν σημερινὴν περιοχήν της, ἀφήσασα εἰς τὴν θέσιν της τὴν ἤδη πεδινὴν λεκάνην, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος ἐγκατασταθεὶς ἀνέπτυξε σὺν τῷ χρόνῳ τὸν πολιτισμόν του. Καὶ ἐκεῖ ὅπου τὰ κύματα ἄλλοτε ἐξέσπων ἐπὶ τῶν ἀποκρήμνων ἀκτῶν, ἀκμάζει σήμερον μία τῶν ὡραιοτέρων πόλεων τῆς Εὐρώπης, ἡ *Βιέννη*.

Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

— **βιενναῖον κυανοῦν** *[Βιομ. Χημ.]*. Ἀνόργανον χρῶμα τοῦ *κοβαλτίου*. Σ. Γ.

Βιεννὲ (Viennet), *Ἰάκωβος*. Γάλλος πολιτικὸς (1734—1824). Στρατιωτικὸς κατ' ἀρχὰς ἔλαβε μέρος ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὰς τελευταίας ἐκστρατείας καὶ μάχας τοῦ Ἑπταετοῦς πολέμου. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς ἐπαναστάσεως, παρεκάθησε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Νομοθετικὴν συνέλευσιν, κατόπιν εἰς τὴν Συμβατικήν, εἶτα δὲ ὠργάνωσε, μετὰ τοῦ Κοσσὸν ντὲ Λαππαράν, τὸ ἱππικὸν τῶν δεκατεσσάρων στρατιῶν τῆς δημοκρατίας. Τ. ΜΠ.

— **Βιεννὲ** (Viennet), *Ἰωάννης-Γουλιέλμος*. Γάλλος συγγραφεὺς καὶ πολιτικὸς (1771—1868). Ἡ μακρά του σταδιοδρομία, ὡς στρατιωτικοῦ κατ' ἀρχὰς καὶ κατόπιν ὡς δημοσίου ἀνδρός, ὡς δραματικοῦ συγγραφέως καὶ ποιητοῦ, τὴν ὁποίαν διήνυσε διὰ μέσου πολιτικῶν ἐπαναστάσεων καὶ φιλολογικῶν πολέμων, εἶναι πλήρης ἐπεισοδίων καὶ περιπετειῶν. Ἀνελθών, ἐπὶ τῶν διαφόρων καθεστώτων, εἰς ὅλα τὰ λογοτεχνικὰ καὶ πολιτικὰ ἀξιώματα, προεκάλεσε μεγάλην ἐναντίον του ἀντιδημοτικότητα. «Ἀριθμῶ, ἔλεγε, πεντακόσια τοὐλάχιστον ἐπιγράμματα κατ' ἔτος ἐναντίον μου». Τὸ ὄνομά του ἐχρησίμευσεν ὡς στόχος κοινῆς ἐπιθέσεως εἰς τοὺς δημοκρατικοὺς καὶ τοὺς ρωμαντικούς. Νεαρώτατος κατετάχθη μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ὑπολοχαγοῦ εἰς τὸ πυροβολικὸν τοῦ ναυτικοῦ. Συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ὡδηγήθη εἰς τὸ Πλύμουθ. Ἐκεῖ ἀπεφάσισε νὰ γίνῃ ἠθοποιὸς διὰ νὰ εὑρίσκῃ παρηγορίαν, πρὸς τοῦτο δὲ συνέπηξε θέατρον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τῆς ναυτικῆς φυλακῆς, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεβίβασε καὶ ἔργα ἰδικῆς του συνθέσεως. Τῷ 1812 ἐπέστρεψε μετὰ μακρὰν ἀπουσίαν εἰς Παρισίους, κομίζων μεθ' ἑαυτοῦ δεκαπεντάδα ποιητικῶν «Ἐπιστολῶν», δύο τραγῳδίας καὶ τὰ τέσσαρα πρῶτα ᾄσματα ἑνὸς ἱστορικοῦ ποιήματος τιτλοφορουμένου «Francus». Εἶχεν ἤδη γράψει μίαν τραγῳδίαν καὶ μίαν κωμῳδίαν εἰς στίχους, ἕνα ποίημα, τὸ «Μαρέγκο», τὰ «Δοκίμια τῆς ποιητικῆς καὶ ρητορικῆς» περιλαμβάνοντα τὸ «Ἐγκώμιον τοῦ Μπουαλὼ» κ. τ. λ. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1812, καθ' ὃν χρόνον παρηκολούθει τὰς δοκιμὰς τῆς τραγῳδίας «Κλόβις», ἔλαβεν αἰφνιδίως τὴν διαταγὴν νὰ μεταβῇ ἀμέσως εἰς τὸ σύνταγμά του τὸ ὁποῖον μετεῖχε τῆς εἰς Σαξωνίαν ἐκστρατείας. Μετέσχεν ἀλληλοδιαδόχως πλείστων μαχῶν, παρασημοφορηθεὶς ἰδιοχείρως ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος. Κατὰ τὴν μάχην τῆς Λειψίας συνελήφθη αἰχμάλωτος.

Μεταξὺ τῶν ἐπιστολῶν του τῆς πρώτης σειρᾶς, αἱ ὁποῖαι εἶναι διαποτισμέναι ἀπὸ τὸ μοναρχικὸν πνεῦμα, διακρίνονται: ἡ ἀπευθυνομένη «Πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον» (1815), αἱ «Ἐπιστολαὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας» καὶ ἐκεῖναι, εἰς τὰς ὁποίας συνηγορεῖ ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων, ἀπευθυνόμεναι πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Νικόλαον καὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς Χριστιανωσύνης (1821—1826). Μεταξὺ τῶν τελευταίων συγκαταλέγεται καὶ τὸ συγκινητικὸν ποίημα διὰ τὴν Πάργαν, αἱ ἐκ τῆς πωλήσεως τοῦ ὁποίου εἰσπράξεις διετέθησαν ὑπὲρ τῶν Παργηνῶν. Ὁ φιλελληνισμὸς τῶν ἔργων αὐτῶν ἐστοίχισεν εἰς τὸν Βιεννὲ τὴν στέρησιν τῆς εὐνοίας τῶν παλαιῶν προστατῶν του. Ἡ τραγῳδία του «Κλόβις», ἀναβιβασθεῖσα ἐπὶ σκηνῆς τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1820, ἔσχε μεγάλην ἐπιτυχίαν. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἔδωσεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς μουσικῆς τὸ μονόπρακτον μελόδραμά του «Ἀσπασία καὶ Περικλῆς», τὸ ὁποῖον ἐκράτησε σειρὰν παραστάσεων χάρις εἰς τὴν μουσικὴν τοῦ συνθέτου Ντωσσουάν. Τέσσαρες τραγῳδίαι πεντάπρακτοι, τὰς ὁποίας συνέγραψε κατὰ τὰ τρία ἑπόμενα ἔτη, δύο μελοδράματα, τὴν μελοποίησιν τῶν ὁποίων εἶχεν ἀναθέσει εἰς τὸν Ροσσίνι, καθὼς καὶ ἡ παλαιοτέρα τραγῳδία του «Ἀλέξανδρος», δὲν κατωρθώθη νὰ ἀναβιβασθοῦν ἐπὶ τῆς σκηνῆς.

Τῷ 1827 ὁ Βιεννὲ ἐκλέγεται διὰ πρώτην φορὰν βουλευτής. Ἀλλ' ὁ πρῴην φανατικὸς ὀπαδὸς τῶν Βουρβώνων ἔχει ἀποκλίνει πρὸς τὴν ἀριστεράν. Εἰς τὴν Βουλὴν ὑπεστήριζε διὰ τῆς ψήφου του καὶ ἐνίοτε διὰ τοῦ λόγου τὴν ἰσχυρὰν κοινοβουλευτικὴν ἀντιπολίτευσιν, ἥτις ἔμελλε νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830. Ἡ Ἀκαδημία, βραβεύουσα τὴν ἀδιαλλαξίαν του ἀπέναντι τοῦ ρωμαντισμοῦ, τὸν ἐξέλεξε μέλος της. Ἀνεβίβασεν εἶτα ἐπὶ τῆς σκηνῆς σειρὰν θεατρικῶν ἔργων, κωμῳδιῶν καὶ δραμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸν «Μιχαὴλ Μπρεμὸν» καὶ τὸ «Κυνήγι τῆς κληρονομίας»· οὐδὲν ὅμως ἐξ αὐτῶν ἔσχε τὴν ἐπιτυχίαν, τὴν ὁποίαν ἀνέμενεν. Ἀντιθέτως οἱ πνευματώδεις «Μῦθοι» του, τοὺς ὁποίους δημοσιεύει κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχήν, προσελκύουν θαυμαστὰς καὶ κατακτοῦν, διὰ πρώτην φοράν, τὴν εὔνοιαν τοῦ κοινοῦ, τὴν ὁποίαν οὐδέποτε ἐγνώρισαν τὰ ποιητικὰ καὶ θεατρικά του ἔργα. Τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ Βιεννὲ εἶναι ἡ «Ἱστορία τῆς ποντιφικῆς δυνάμεως» (1866), ἔργον στρεφόμενον κατὰ τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας τοῦ παπισμοῦ. Τὰ χαρακτηριστικώτερα καὶ ἀρτιώτερα τῶν ἔργων του, μεταξὺ τῆς πολυσυνθέτου ποιητικῆς καὶ λογοτεχνικῆς ἐργασίας του, εἶναι οἱ «Μῦθοι» καὶ αἱ «Ἐπιστολαί», ἔργον συνδεδεμένον στενῶς μὲ τὴν στρατιωτικὴν τοῦ συγγραφέως ζωὴν καὶ παρέχον τὸ μέτρον τῆς ἀκάμπτου ἰδεολογίας του ἀπέναντι τοῦ ρωμαντισμοῦ. Τὸ μεγαλύτερον ἴσως ἀτύχημα διὰ τὴν δόξαν τοῦ ποιητοῦ ὑπῆρξεν, ὅτι τὸ καλύτερον μέρος τοῦ πνεύματός του περικλείεται εἰς τὰ δύο αὐτὰ βιβλία. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του, ἀνεγνώρισε καὶ ὁ ἴδιος, ὅτι ἡ πολιτική του ζωὴ εἶχε βλάψει ἀνεπανορθώτως τὴν φιλολογικὴν σταδιοδρομίαν του. Τ. ΜΠ.

Βιέννη (Wien, προφ. *Βίν*). Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Εὐρώπης, πρωτεύουσα νῦν τῆς Αὐστριακῆς Δημοκρατίας, μέχρι δὲ τοῦ 1918 πρωτεύουσα τῆς Δυαδικῆς Αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας καὶ τῆς Διοικήσεως τῆς Κάτω Αὐστρίας. Τὸ ἀρχαιότερον λατινικὸν ὄνομά της ἦτο Vindobona, ὠνομάζετο δὲ ἐπίσης καὶ Flaviana castra καὶ Juliobona· ἡ ὀνομασία *Βιέννη* (γερμ. Wien, γαλλ. Vienne, μαγιαρ. Bécs) ἐμφανίζεται μόλις ἀπὸ τοῦ 1030 μ.Χ.

— [ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Βιέννη κεῖται εἰς Β. πλ. 48° 12′ 36″, μῆκ. ἀν. 14° 2′ 36″ καὶ εὑρίσκεται εἰς 170 μέτρων ὕψος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Εἶναι ἕδρα τῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, διοικητικῶν, δικαστικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχῶν, κεῖται δὲ ἐπὶ τῆς θέσεως, ὅπου ἄρχεται ἀπὸ τῶν Ἄλπεων μέχρι τῶν Καρπαθίων ἐκτεινομένη πεδιάς· περικυκλοῦται ὑπὸ λόφων καὶ διατέμνεται ὑπὸ τῆς εὐρείας διώρυγος τοῦ Δουνάβεως, ὅστις ἐκεῖ δέχεται τὰ ὕδατα τῶν ποταμίσκων *Βιέννη* (Wien) καὶ τῶν μικροποτάμων *Ὄττεριγγ* καὶ *Ἄλς*. Ὁ πληθυσμὸς τῆς Βιέννης μετὰ τῶν προαστείων της ἀνέρχεται εἰς 1.842.005.

Ἡ Βιέννη ἀποτελεῖται ἐκ τῆς κυρίως πόλεως ἢ τῆς λεγομένης Παλαιᾶς καὶ ἐκ τῶν τριάκοντα τεσσάρων προαστείων της, χωριζομένων διὰ τείχους τεσσάρων μέτρων ὕψους, τάφρων καὶ πυλῶν. Μέχρι τοῦ 1857 ἡ κυρία πόλις, ἀριθμοῦσα τότε μόλις 67.500 κατοίκων, περιεβάλλετο ὑπὸ τειχῶν, τάφρων καὶ προχωμάτων, ἀπὸ τῆς βασιλείας ὅμως τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Ἰωσὴφ τὰ τείχη ταῦτα κατηδαφίσθησαν καὶ ἐξέλιπεν οὕτως ἡ αὐστηρὰ ἄλλοτε διάκρισις μεταξὺ πόλεως καὶ προαστείων. Εἰς τὴν θέσιν τούτων ἐσχηματίσθη ἡ μεγαλοπρεπὴς κυκλικὴ λεωφόρος ἡ καλουμένη Ringstrasse, φέρουσα κατὰ τμήματα διαφόρους ὀνομασίας. Τὰ προάστεια ἀποτελοῦσι μετὰ τοῦ παλαιοῦ ἄστεως ἀπὸ τοῦ 1863 δέκα διαμερίσματα: τὴν Παλαιὰν Πόλιν καὶ τὰς Λεοπολδστάντ, Λανστράσσε, Βίντεν, Μαργαρέτεν, Μαρίαχιλφ, Νεουμπάου, Ζοζεφστάντ, Ἀλσεργκοὺντ καὶ Φαβορίτεν. Εἰς τὰ διαμερίσματα ταῦτα ὑπήχθησαν ἀστυνομικῶς ἀπὸ τοῦ 1872 καὶ πάντα τὰ πέραν τῆς λεγομένης Γραμμῆς δέκα ὀκτὼ νέα προάστεια, διατηρήσαντα ὅμως τὴν ἀστικήν των αὐτοδιοίκησιν. Ἐκ τῶν τμημάτων τούτων μόνον ἡ Λεοπολδστὰντ ἐγείρεται ἐπὶ μιᾶς τῶν νήσων τοῦ Δουνάβεως, τὰ δὲ λοιπὰ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τῆς διώρυγος τούτου, τὴν ὁποίαν ζευγνύουσιν ἐννέα γέφυραι, ἐνῷ τὴν ἀπέναντι ὄχθην τοῦ ποταμοῦ ἑνοῦσι μετὰ τῆς Λεοπολδστὰντ πέντε γέφυραι καὶ τὸν ποταμὸν Βιέννα δώδεκα μεγάλαι καὶ μικραὶ τοιαῦται.

Θυρεὸς τῆς Βιέννης.

Ἡ κοίτη τοῦ Δουνάβεως ἀπὸ τοῦ 1869 μετετοπίσθη, κατόπιν ἐκτελέσεως μεγάλων ἔργων, τὴν δὲ νέαν ταύτην κοίτην ζευγνύουσι δύο σιδηροδρομικαὶ καὶ τρεῖς κοιναὶ γέφυραι.

Ἡ Παλαιὰ Βιέννη. Μέχρι τοῦ 1857 ἡ Βιέννη περιεβάλλετο ὑπὸ διπλῆς ζώνης ὀχυρωμάτων, ἐκ τῆς ὁποίας δὲν διασώζεται εἰμὴ ἐλάχιστον τμῆμα, τὰ δὲ ἐσωτερικὰ ὀχυρώματα, ὡς ἀνεφέραμεν ἤδη, κατηδαφίσθησαν ἀπὸ τοῦ 1857 καὶ ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ τῆς κυκλικῆς λεωφόρου Ringstrasse.

Ἡ ἐσωτερική, ἡ *Παλαιὰ πόλις*, περικλειομένη ὑπὸ τῆς Κυκλικῆς λεωφόρου, διασῴζει κατὰ τὸ πλεῖστον ἀμετάβλητον τὸν χαρακτῆρα αὐτῆς. Περιλαμβάνει αὕτη τὰ διαμερίσματα του Ἁγίου Στεφάνου, τοῦ Γκράμπεν καὶ τοῦ Κοχλμάρκτ. Καίτοι δὲ ηὐρύνθησαν ὁδοί τινες αὐτῆς καὶ ἠγέρθησαν νεώτεραι οἰκοδομαί, παρέμειναν ὅμως αἱ παλαιαὶ ἐκκλησίαι της, τὰ ἀρχαῖα μέγαρα, τὰ κέντρα τῶν συναθροίσεων καὶ αἱ ταπειναὶ κατοικίαι, ὅπως προτοῦ κατεδαφισθῶσι τὰ ὀχυρώματα. Τοιουτοτρόπως δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι διεσώθη μέγιστον μέρος τῆς μεσαιωνικῆς πόλεως, προκαλούσης τὸ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον τῶν περιηγητῶν, τῶν ἱστορικῶν καὶ τῶν καλλιτεχνῶν.

Εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦτο τῆς Βιέννης ἐγείρεται τὸ περιφανέστερον οἰκοδόμημα αὐτῆς, ἡ καθεδρικὴ ἐκκλησία τοῦ *Ἁγίου Στεφάνου* (Stephanskirche), ἥτις ἤρξατο οἰκοδομουμένη ἀπὸ τοῦ 1300 καὶ ἐπερατώθη τῷ 1510, ἐπὶ σχεδίου τοῦ περιωνύμου ἀρχιτέκτονος Venzel Klostenburg, χρησιμοποιήσαντος μέρη τινὰ τῆς ὑπαρχούσης ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἐκκλησίας, ἀποτεφρωθείσης ἐκ πυρκαϊᾶς τῷ 1267. Ἡ παλαιοτέρα οἰκοδομὴ ἦτο ρωμαϊκὴ βασιλική, ἐκ τῆς ὁποίας δὲν ἀπέμεινεν εἰμὴ κεντρικὴ πύλη καὶ οἱ καλούμενοι εἰδωλολατρικοὶ πύργοι. Ἡ σημερινὴ μητρόπολις ἔχει μῆκος μὲν 108 μέτρων καὶ πλάτος 66, ὕψος δὲ 28 μέτρων. Τὸ σχῆμα αὐτῆς ἀποτελεῖ λατινικὸν σταυρόν. Οἱ μεγαλοπρεπεῖς θόλοι της στηρίζονται ἐπὶ 18 στυλωμάτων, κοσμοῦνται δὲ ὑπὸ ἑκατὸν καὶ πλέον ἀγαλμάτων. Εἰς τὴν πρόσοψιν αὐτῆς ὑπάρχει ἡ Πύλη τοῦ Γίγαντος μετὰ πολυαρίθμων γλυπτικῶν ἔργων τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ οἱ δύο εἰδωλολατρικοὶ πύργοι, ὅπου ὑφίσταται ἡ μία ἐκ τῶν ἐξεδρῶν τοῦ χοροῦ, ἐκεῖ δὲ πλησίον τὸ περίφημον ἀνάγλυφον τοῦ Ἰησοῦ ἀποχαιρετῶντος τὰς ἁγίας γυναῖκας. Πρὸς τὴν βόρειον πλευρὰν ὑψοῦται ὁ ἄμβων, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὁ Φραγκισκανὸς Ἅγιος *Ἰωάννης ὁ Καπιστρὰν* ἐξῆπτε τὸ φιλόθρησκον αἴσθημα τῶν Σταυροφόρων κατὰ τῶν Τούρκων τῷ 1451. Τὸ σχέδιον τοῦ ναοῦ τούτου εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων τοῦ γοτθικοῦ ρυθμοῦ. Ὁ πύργος ὁ εὑρισκόμενος ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, μεταρρυθμισθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Χὰνς φὸν Πραχάτιτς τῷ 1353, ἔχει ὕψος 136 μέτρων, ἐκεῖθεν δὲ παρουσιάζεται τὸ γραφικὸν θέαμα τῆς πόλεως καὶ τῶν προαστείων αὐτῆς. Ὁ μέγιστος τῶν κωδώνων τοῦ πύργου τούτου ἐχύθη τῷ 1711 ἐξ 180 τουρκικῶν τηλεβόλων, καλεῖται δ' ἐκ τούτου Κώδων τῶν Τούρκων. Ὁ ἕτερος πύργος, ὕψος 67 μέτρων, ἤρξατο οἰκοδομούμενος τῷ 1467 ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ παλαιοῦ τοιούτου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς δὲ αὐτοῦ ἐτοποθετήθη κωδωνοστάσιον, μὴ συμπληρωθέντος τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου του.

Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ἀψίδων καὶ φωτίζεται ὑπὸ τριάκοντα ἑνὸς παραθύρων, ἀπὸ τῶν ὁποίων ὅμως δὲν εἰσέρχεται ἄφθονον τὸ φῶς, παραμένει δ' οὕτως ὁ ναὸς ἐν μέσῳ ἐλαφροῦ σκιόφωτος ἀφίνοντος μυστηριώδη τινὰ ἐντύπωσιν. Ἀπὸ τῆς ἑτέρας πύλης, τῆς καλουμένης τοῦ Ἀετοῦ, διανοίγεται ὁ μικρὸς πρόδομος τοῦ παρεκκλησίου τῆς *Ἁγίας Βαρβάρας*, ὅπου ὑπάρχει γοτθικοῦ ρυθμοῦ ἱερόν, ἀφιερωθὲν πρὸς τὴν ἁγίαν ταύτην ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τῆς γενομένης ἀποπείρας κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Ἰωσὴφ τῷ 1853. Ἐγγὺς αὐτοῦ εἶναι ἡ ἐξέδρα τοῦ χοροῦ τοῦ παρεκκλησίου τῆς Παναγίας, τοῦ ὁποίου ἡ βάσις τῆς Ἁγίας τραπέζης περιλαμβάνει 240 γεγλυμμένα ἐπὶ ξύλου ἐπίχρυσα πρόσωπα, ἀπὸ τοῦ 1470, εἰς τὸ βάθος δὲ αὐτῆς εὑρίσκεται ἡ μαρμαρίνη σαρκοφάγος τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου Γ' ἀποθανόντος τῷ 1493, ἔργον τοῦ *Νικολάου Λέρχ*. Ὑπάρχει ἐπίσης ἐκεῖ ὁ πίναξ τῶν *Τοβία Μπόκ*, ὁ παριστάνων τὸν λιθοβολισμὸν τοῦ ἁγίου Στεφάνου, καὶ ἑτέρα εἰκὼν τῆς Παναγίας, ἀγνώστου ζωγράφου, ἀλλὰ θαυμασίας τέχνης, ὡς καὶ οἱ ἀρχιερατικοὶ θρόνοι πλουσίως γλυφέντες ὑπὸ τοῦ *Ρόλλιγγερ* περὶ τὸ 1484. Τὰ ὑαλώματα τῶν παραθύρων ἔχουν εἰκονισθῆ ἐπὶ σχεδίου τοῦ *Φίχριχ*. Ἀπέναντι τοῦ παρεκκλησίου τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης ἐγείρεται τὸ μνημεῖον τοῦ κόμιτος Στάρεμπεργ, τοῦ προασπιστοῦ τῆς Βιέννης, κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ 1683, ἔργον τοῦ *Χέλλμερ*, ἱδρυθὲν τῷ 1894. Εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Στένρον εἶναι κατετεθειμένα τὰ ὀστᾶ τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου τῆς Σαβοΐας, ὑπὸ τὸν ναὸν δὲ ὑπάρχει ἡ κρύπτη εἰς ἣν ἐτοποθετοῦντο αἱ καρδίαι τῶν μελῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας, τῶν ὁποίων οἱ νεκροὶ κατετίθεντο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Καπουκίνων.

Τὸ ἕτερον διαμέρισμα τῆς παλαιᾶς πόλεως, τὸ *Γκράμπεν*, εἶναι μακρὰ πλατεῖα, ἢ μᾶλλον εὐρεῖα λεωφόρος, ἐφ' ἧς ἐγείρονται ὡραῖαι νεώτεραι οἰκοδομαὶ καὶ ὑπάρχουν τὰ πλούσια καταστήματα τῆς αὐστριακῆς βιομηχανίας. Τὸ ὄνομά της προέρχεται ἔκ τινος χάνδακος (Graben) τῶν παλαιῶν ὀχυρωμάτων, τοῦ ὁποίου τὸν χῶρον κατέλαβεν ἡ πλατεῖα αὕτη. Ἐν τῷ κέντρῳ αὐτῆς ἐγείρεται ἡ στήλη τῆς Ἁγίας Τριάδος (Dreifalligkeitssæule), ὑψωθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Λεοπόλδου Α' μετὰ τὴν μαστίσασαν τῷ 1679 τὴν Βιέννην πανώλην. Εἶναι αὕτη ἔργον τοῦ *Ἔρλαχ* καὶ ἀποτελεῖ-

Digitized by Google

ται ὑπὸ πλείστων ἀγαλμάτων καὶ ἀναγλύφων, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνεται γονυπετὴς ὁ αὐτοκράτωρ· τὰ ἀγάλματα τῶν δύο κρηνῶν, τὸ τοῦ Ἁγίου Ἰωσὴφ καὶ τὸ τοῦ Ἁγίου Λεοπόλδου, ἅτινα εἶναι ἔργα τοῦ *Φίσερ*, προσετέθησαν τῷ 1804.

Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Γκράμπεν εὑρίσκεται ἡ Petersplatz, ἐφ' ἧς ἐγείρεται ἡ Sankte-Peterskirche, ἱδρυθεῖσα τὸν ΙΕ' αἰῶνα, ἐκκλησία στεφομένη ὑπὸ μεγάλου θόλου, τοῦ ὁποίου ὁ διάκοσμος προξενεῖ βαθεῖαν αἴσθησιν.

Ἀπὸ τῆς πλατείας τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἄρχεται ἡ ὁδὸς Kärtnerstrasse, ἥτις μετὰ τῆς πλατείας ταύτης καὶ τῆς Γκράμπεν ἀποτελοῦσι τὴν καρδίαν τῆς πόλεως, ὅπου ἡ μεγαλυτέρα κίνησις αὐτῆς. Δεξιὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης κεῖται ἡ Neuer Markt, εὐρυτάτη πλατεῖα μετὰ κρήνης, ἔργον τοῦ *Ντοννεο*, φέρουσα ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς Προνοίας, παρὰ τὴν πλατεῖαν δὲ ταύτην εὑρίσκεται ἡ ἐκκλησία τῶν Καπουκίνων (Kapuzinerkirche), ᾠκοδομηθεῖσα τῷ 1619, καὶ τῆς ὁποίας ἡ κρύπτη περιλαμβάνει τοὺς νεκροὺς ἑκατὸν περίπου μελῶν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῶν Ἀψβούργων. Ἐν τῇ εἰσόδῳ ἔχει στηθῆ τὸ μνημεῖον τῆς αὐτοκρατείρας Μαρίας Θηρεσίας καὶ τοῦ συζύγου της Φραγκίσκου Α', ἀποτελοῦν μεγάλην διπλῆν σαρκοφάγον, εἶτα ὁ τοῦ Ἰωσὴφ Β', τοῦ Φραγκίσκου Β', Μαρίας Λουΐζης συζύγου τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος καὶ τοῦ υἱοῦ των δουκὸς τοῦ Ράϊχσταντ, τοῦ Ἀετιδέως, εἶτα ὁ τοῦ τυφεκισθέντος αὐτοκράτορος τοῦ Μεξικοῦ Μαξιμιλιανοῦ, εἰς τὸ βάθος δὲ τῆς κρύπτης ταύτης ὑπάρχουσιν οἱ τάφοι ἑτέρων μελῶν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, περιελήφθησαν δὲ καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη οἱ νεκροὶ τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσήφ, τοῦ υἱοῦ του Ροδόλφου καὶ τῶν δολοφονηθέντων διαδόχων τῆς Αὐστρίας ἐν Σεραγιέβῳ. Εἰς τὴν γωνίαν τῆς ὁδοῦ Johannesgasse κεῖται ἡ ἐκκλησία τῶν Ἱπποτῶν τῆς Μάλτας (Malteserkirche) ἢ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου-Βαπτιστοῦ, περιέχουσα μνημεῖον ἀφιερωθὲν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ τάγματος τούτου *Ἰωάννην ντὲ Λοβαλέτ*, παριστάνον τὸ φρούριον τῆς Μάλτας. Εἰς τὸ παλαιὸν τοῦτο διαμέρισμα τῆς πόλεως ὑπάρχουν ἄπειρα ἐπιστημονικὰ ἱδρύματα ὡς τὸ παλαιὸν πανεπιστήμιον, ἡ παλαιὰ Ἀκαδημία, ἐκκλησίαι, πλατεῖαι κοσμημέναι δι' ἀνδριάντων, κρηνῶν καὶ ἀναβρυτηρίων. Εἰς μίαν μικρὰν πλατεῖαν, τὴν *Δοῦγγεκ*, ὑψοῦται τὸ ἄγαλμα τοῦ Γουτεμβεργίου, ἐκτελεσθὲν ὑπὸ τοῦ *Μπίτερλιχ* τῷ 1901, τὸ ἀρχιεπισκοπεῖον καὶ τὸ μοναστήριον τῶν Δομινικανῶν. Ἐκεῖ πλησίον ὑπάρχει τὸ τμῆμα τῆς παλαιᾶς πόλεως τὸ διατηρῆσαν πλειότερον παντὸς ἄλλου τὸν μεσαιωνικὸν χαρακτῆρά του, εἰς ὃ περιλαμβάνεται ἡ Fleischmarkt, εἰς ἣν ἐκβάλλουν οἱ δρομίσκοι ἐκεῖνοι, ὡς ἡ ὁδὸς Schönlanterngasse καὶ ἡ ὁδὸς τῶν Ἑλλήνων (Griechengasse), διατηροῦσαι ἀκόμη τὰς παλαιὰς οἰκίας των καὶ παρέχουσαι ἐξόχως γραφικὸν θέαμα. Εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦτο κεῖνται καὶ αἱ δύο ἑλληνικαὶ ἐκκλησίαι (βλ. κατωτέρω *ἑλληνικὴ κοινότης Βιέννης*), πέριξ δὲ αὐτῶν κατῴκουν οἱ πανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος ἐρχόμενοι εἰς τὸ ἐμπορικὸν τοῦτο κέντρον Ἕλληνες.

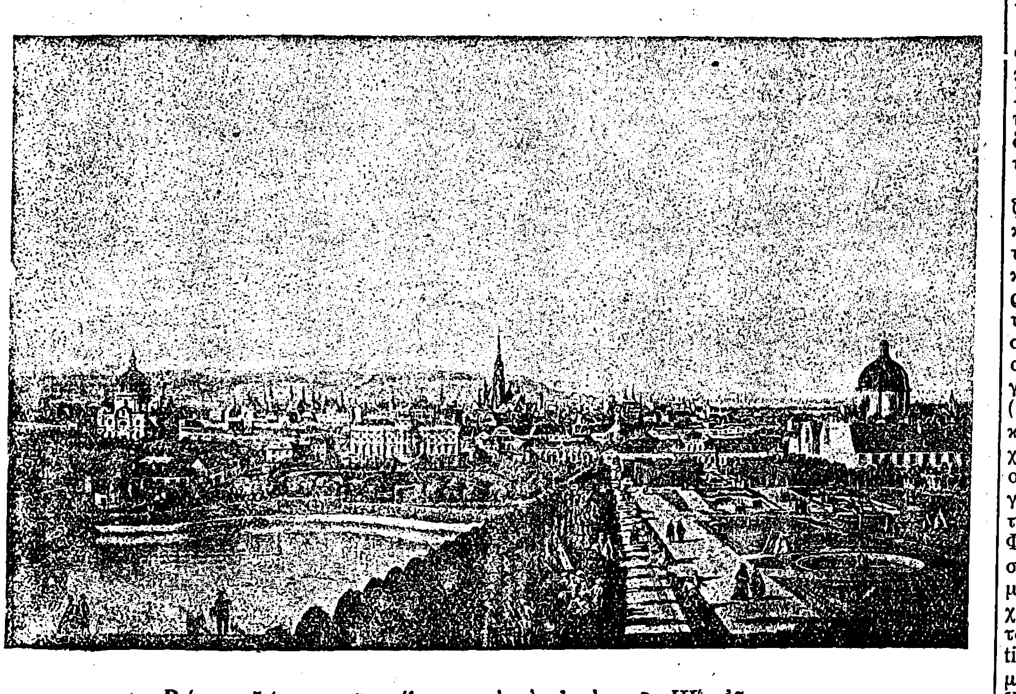

Βιέννη: *Ἄποψις τῆς πόλεως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος.*
[Πίναξ τοῦ *Καναλέττο*, ἐν τῇ Πινακοθήκῃ τῆς Βιέννης.]

Εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦτο μεταξὺ τόσων μεσαιωνικῶν οἰκοδομῶν εὑρίσκεται ἡ ἐκκλησία Maria-Stiegen, ἢ ἡ *Ἁγία Μαρία τῆς ὄχθης*, ἀνήκουσα εἰς τοὺς Βοημοὺς καὶ σχεδιασθεῖσα κατὰ τὴν ὡραιοτέραν περίοδον τοῦ γοτθικοῦ ρυθμοῦ, περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Θαυμάζεται αὕτη διὰ τὰ ὡραῖα ἱερὰ τῶν παρεκκλησίων της καὶ διὰ τὰ ἀρχαῖα καὶ νέα ὑελώματά της. Οἱ ἄξονες τῶν ἀψίδων ὑψοῦνται ἐπιχαρίτως ἄνευ ὑποστηριγμάτων καὶ ἀναπηνίζονται μὲ τὰς εὐκάμπτους στοὰς τῆς ἐξέδρας τοῦ χοροῦ. Τὸ κωδωνοστάσιόν της, σχήματος ἑπταγώνου, ἐγείρεται εἰς ὕψος πεντήκοντα ἑπτὰ μέτρων καὶ καταλήγει εἰς θόλον στηριζόμενον ἐπὶ μικρῶν τόξων διαπερωμένων ὑπὸ τοῦ φωτός. Ὁ ναὸς οὗτος εἶναι ἓν τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ γοτθικοῦ ρυθμοῦ.

Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ταύτης ὑπάρχει ἡ εὐρυτέρα πλατεῖα τῆς Παλαιᾶς πόλεως ἡ καλουμένη Am-Hof ἢ ἁπλῶς Hof, εἰς τὸ κέντρον τῆς ὁποίας ἐστήθη τῷ 1664 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Λεοπόλδου Α' ἡ στήλη τῆς Μαρίας, πρὸς τιμὴν τῆς Ἀσπίλου συλλήψεως (Mariensaeule). Εἰς ἑκάστην πλευρὰν αὐτῆς ὑπάρχουσι κρῆναι κοσμημέναι δι' ἀγαλμάτων πλασθέντων ὑπὸ τοῦ *Φίσερ* καὶ εἰκονιζόντων τὴν Πίστιν καὶ τὴν Γεωργίαν. Εἰς τὴν πλατεῖαν ταύτην ὑπάρχει ἑτέρα ἐκκλησία καλουμένη Pfarrkirche an-Hof, ἐγερθεῖσα τὸν ΙΔ' αἰῶνα, ἀνήκουσα δὲ εἰς τοὺς Ἰησουΐτας.

Ὀλίγον περαιτέρω τῆς ἐκκλησίας τῶν Καπουκίνων, ὄπισθεν τοῦ Μελοδράματος, εὕρηται ἡ πλατεῖα τοῦ Ἀλβέρτου (Albrechtsplatz) κοσμουμένη ὑπὸ τοῦ ὡραίου μνημείου τοῦ Μόζαρτ, ἔργον τοῦ Tilquer, ἐγερθὲν τῷ 1896, καὶ ὑπὸ μνημειώδους κρήνης φερούσης γλυπτικὰ ἔργα τοῦ *Μάϊζνερ*, παριστάνοντα προσωποποιήσεις τῶν ποταμῶν Βιέννα καὶ Δουνάβεως εἰς τὸ μέσον, περὶ αὐτὰ δὲ τὰ ἀγάλματα τῶν κυριωτέρων ποταμῶν τῆς Αὐστρίας. Εἰς μικρὰν ἀπὸ αὐτῆς ἀπόστασιν ἔχει στηθῆ ὁ ἔφιππος ἀνδριὰς τοῦ ἀρχιδουκὸς Ἀλβέρτου, τοῦ νικητοῦ τῆς Κοστόζης, γλυφεὶς ὑπὸ τοῦ Zumbusch. Τὰ ἱστορικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ μνημεῖα τῆς Παλαιᾶς πόλεως εἶναι ἀναρίθμητα, συγκεντρούμενα δὲ ἐντὸς κυκλικῆς περιφερείας 3.800 μέτρων, ἑλκύουσιν ἔτι μᾶλλον τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ὁμιλοῦσιν εὐγλώττως περὶ τῆς ἱστορίας τῆς πρωτευούσης.

Ἀλλὰ μετὰ τὸν Ἅγιον Στέφανον τὸ σπουδαιότερον τῶν οἰκοδομημάτων τῆς Παλαιᾶς πόλεως εἶναι τὰ αὐτοκρατορικὰ ἀνάκτορα (Hofburg), ἕδρα τῶν ἡγεμόνων τοῦ οἴκου τῶν Ἀψβούργων ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Εἶναι ταῦτα σύνολον οἰκοδομῶν διαφόρων ἐποχῶν. Ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Ἁγίου Μιχαὴλ διανοίγεται πύλη τῆς κυρίας αὐλῆς, τῆς τοῦ Φραγκίσκου Α', εἰς τὸ κέντρον τῆς ὁποίας ἔχει στηθῆ ὁ ἀνδριὰς τοῦ αὐτοκράτορος τούτου, ἀποθανόντος τῷ 1835 καὶ παρισταμένου ἐν ρωμαϊκῇ ἀμφιέσει. Τὸν ἐκ γρανίτου στυλοβάτην περιζώνουν τὰ ἀγάλματα τῆς Θρησκείας, τῆς Εἰρήνης, τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῆς Ἀλκῆς, ὑπάρχουν δὲ εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ στυλοβάτου τὰ ὀκτὼ ἀνάγλυφα τῆς Ἐπιστήμης, τοῦ Ἐμπορίου, τῆς Βιομηχανίας, τῆς Μεταλλουργίας, τῆς Γεωργίας, τῆς Οἰκονομίας καὶ τὴν Τεχνῶν τοῦ πολέμου, πάντα ἐκ χαλκοῦ. Ἐν τῇ αὐλῇ ταύτῃ εὑρίσκεται τὸ ἀρχαῖον αὐτοκρατορικὸν ἐνδιαίτημα, ὅπου περιλαμβάνεται ἡ ἀληθῶς θαυμασία αἴθουσα τῶν ἱπποτῶν, ὅπου ὁ Ἰωσὴφ Β' ἐδέχετο κατὰ τὰς ἐπισήμους ἡμέρας, πρὸς τούτοις τὰ διαμερίσματα τῆς αὐτοκρατείρας Μαρίας Θηρεσίας, ἀπὸ τῆς αἰθούσης δ' ἐκείνης παρηκολούθουν οἱ ἡγεμόνες τὴν ἡμερησίαν ἐπιθεώρησιν τῆς Μεγάλης φρουρᾶς. Πρὸς βορρᾶν τῆς αὐλῆς ὑπάρχει ἡ ἀρχικαγκελαρία τῆς αὐτοκρατορίας, ὅπου ἔχουν συγκεντρωθῆ τὰ ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, ἐκεῖ δ' εὑρίσκοντο τὰ διαμερίσματα τοῦ αὐτοκράτορος. Εἰς τὴν εἴσοδον αὐτῶν ὑψοῦνται τὰ τέσσαρα γλυφικὰ συμπλέγματα τοῦ Ἡρακλέους, τοῦ Ἀνταίου, τοῦ Λέοντος τῆς Νεμέας καὶ τοῦ Μινωταύρου, πλασθέντων ὑπὸ τοῦ Ματιέλλι. Δεξιὰ τῆς πλατείας ταύτης κεῖται τὸ μικρὸν ἀνάκτορον τῆς Ἀμαλίας (Amalienhof), ὁπόθεν ἄρχεται ἡ αὐλὴ τῶν Ἑλβετῶν, ἔνθα ἐμφανίζονται τὰ ἐμβλήματα τοῦ Ἀψβουργικοῦ οἴκου, οἱ λέοντες καὶ οἱ ἀετοί. Εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἰωσὴφ Α' ἵσταται ὁ ἔφιππος ἀνδριὰς τοῦ αὐτοκράτορος τούτου, κατασκευασθεὶς ὑπὸ τοῦ Zanner· εἰς τὴν πύλην δὲ τὴν λεγομένην Aeussere-Burgplaz, οἱ ἔφιπποι ἀνδριάντες τοῦ ἀρχιδουκὸς Καρόλου καὶ τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου, ἔργα τῶν *Φερνκόρν*. Ὁ ἀρχιδοὺξ κρατῶν σημαίαν φαίνεται ἐξεγείρων τὸν στρατόν του κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ἔσλιγγ, ὁ δὲ πρίγκιψ Εὐγένιος ἵσταται ἐν περιβολῇ στρατηγοῦ. Ἐπὶ τῆς πλατείας ταύτης ἠγέρθη τῷ 1822 ὑπὸ τοῦ Νόμπιλε πύλη ἀποτελουμένη ἐκ δώδεκα στηλῶν δωρικοῦ ρυθμοῦ. Τὰς αὐλὰς ταύτας συμπληροῦν δύο κῆποι: ὁ λαϊκὸς (Volksgarten), εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὁποίου ἔχει ἱδρυθῆ ἱερὸν τοῦ Θησέως, παρόμοιον τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Θησείου, ὅπου ἄλλοτε ὑπῆρχε τὸ μαρμάρινον σύμπλεγμα τὸ παριστάνον τὸν Θησέα καταβάλλοντα τὸν Κένταυρον, ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Ἀντωνίου Κανόβα, μεταφερθὲν ἀπὸ τινων ἐτῶν εἰς τὸ Καλλιτεχνικὸν μουσεῖον. Τὸ σύμπλεγμα τοῦτο προωρίζετο ἀρχικῶς ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος διὰ τὴν πόλιν τοῦ Μιλάνου, ἀλλὰ μετὰ τὴν πτῶσιν αὐτοῦ, ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας. Ὁ ἕτερος τῶν κήπων, ὁ Hofgarten, εἶναι εὐρύτατον θερμοκήπιον, εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὁποίου υψοῦται ὁ ἔφιππος ἀνδριὰς τοῦ συζύγου τῆς Μαρίας Θηρεσίας.

Τὰ ἀνάκτορα ταῦτα τῆς Βιέννης δὲν ἦσαν ἁπλῶς ἐνδιαιτήματα τῶν αὐτοκρατόρων· εἶναι καὶ μουσεῖα περικλείοντα ἀπείρους θησαυρούς. Μεταξὺ αὐτῶν τὴν περιφανεστάτην θέσιν κατέχει ἡ βιβλιοθήκη αὐτῶν. Ἀποτελεῖ αὕτη ἴδιον οἰκοδόμημα, ἐγερθὲν τῷ 1722 ἐπὶ *Καρόλου ΣΤ'* ὑπὸ τοῦ φὸν Ἔρλαχ.

Ἡ αὐτοκρατορικὴ βιβλιοθήκη ἤρξατο σχηματιζομένη ἐπὶ Μαξιμιλιανοῦ Α', μεγαλυνθεῖσα δὲ κατόπιν, περιλαμβάνει σήμερον ὑπὲρ τὰς 960.000 τόμων, 27.000 χειρογράφων, 30.000 αὐτογράφων καὶ 350.000 χαλκογραφιῶν κ.λ. Μεταξὺ τῶν χειρογράφων καταριθμεῖται Ἑλληνικὴ Ἱερὰ Γραφὴ τοῦ Ε' αἰῶνος, τὸ Γεωπονικὸν βιβλίον τοῦ Διοσκορίδου, τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, ὁ Τίτος Λίβιος τῆς αὐτῆς χρονολογίας, ἓν ψαλτήριον τοῦ Καρλομάγνου, τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰωάννου φὸν Τροππάου (1398), καὶ πλεῖστα ἄλλα χειρόγραφα βιβλία ἀνήκοντα εἰς τὸν *Βενσεσλάβον* (1400). Μέγα μέρος τῶν χειρογράφων τούτων προέρχονται ἀπὸ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ *Ματθία Καρβίνου*, βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας ἀκμάσαντος τὸν ΙΕ' αἰῶνα, τὰ πλεῖστα δὲ τούτων εἶναι κεκοσμημένα διὰ μικρογραφιῶν τοῦ Φλωρεντινοῦ καλλιτέχνου *Ἀτταβάντε*. Ἡ μουσικὴ συλλογὴ περιλαμβάνει χιλιάδας χειρογράφων τῶν μεγαλυτέρων μουσουργῶν τοῦ κόσμου, ἡ δὲ τῶν χαρτῶν ἀριθμεῖ πλέον τῶν εἴκοσι χιλιάδων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴν περιώνυμον «Tabula peutingeriana», χάρτην τῶν δημοσίων ὁδῶν τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἀναγόμενον εἰς τὸν Γ' μετὰ Χριστὸν αἰῶνα. Ἑτέρα πλουσιωτάτη συλλογὴ εἶναι ἡ τῶν αἰγυπτιακῶν παπύρων, προερχομένων ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Μέσης Αἰγύπτου, εἰς Ἐλ-Φαγιούμ, τὴν ἀρχαίαν Ἀρσινόην, καὶ ἐκτεθειμένων εἰς τρεῖς αἰθούσας. Περιλαμβάνει αὕτη ἱερογλυφικὰ χειρόγραφα καὶ ἄλλα εἰς δέκα γλώσσας, ἀρχόμενα ἀπὸ τοῦ 1500 π. Χ. καὶ λήγοντα εἰς τὸν Γ' μετὰ Χριστὸν αἰῶνα. Αἱ 300.000 χαλκογραφίαι καὶ ξυλογραφίαι μετεφέρθησαν εἰς τὸ καλλιτεχνικὸν μουσεῖον καὶ ἐταξινομήθησαν ἐκεῖ.

Ἐκτὸς τῆς βιβλιοθήκης ἐν τοῖς ἀνακτόροις ὑπάρχει ὁ Θησαυρὸς (Schatzkammer), εἷς ἐκ τῶν πλουσιωτέρων καὶ περιεργοτέρων τοῦ κόσμου. Εἰς πολυαρίθμους προθήκας αὐτοῦ περικλείονται ἀριστουργήματα χρυσοχοΐας ὅλων τῶν ἐποχῶν καὶ ἄλλα ἀντικείμενα μεγίστης καλλιτεχνικῆς καὶ ἱστορικῆς ἀξίας. Μετὰ τὴν κατάρρευσιν τῆς αὐτοκρατορίας (1918), μέρη τινὰ τῶν ἀνακτόρων, ἄχρηστα πλέον, μετεβλήθησαν καὶ ἐξεμισθώθησαν εἰς ἐμπόρους καὶ τραπεζίτας, ἀλλ' αἱ ὡραῖαι αὐτῶν αἴθουσαι καὶ αἱ πολύτιμοι συλλογαὶ παρέμειναν ἀνέπαφοι.

Τὰ ὑπάρχοντα εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς πόλεως ἀνάκτορα, ἐκκλησίαι, μοναστήρια, ἐπιστημονικὰ ἱδρύματα ἀποτελοῦσι καλλιτεχνικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ μουσεῖα, τὰ δὲ ἰδιωτικὰ μέγαρα συγκεντροῦσι πολυτίμους συλλογάς, δι' ὧν δεικνύεται ὁ πάλαι ὄλβος τῆς πόλεως ταύτης, ἥτις ἔζη καὶ ἐκινεῖτο εἰς τὸν στενὸν ἐκεῖνον χῶρον ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας.

Ἡ Νέα Βιέννη. Ἐπὶ αὐτοκρατορίας τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσὴφ ἡ Βιέννη μετέβαλεν ὄψιν. «Διωλίσθησεν, ὡς λέγει ἡ Ἰουλιέττα Ἀδάμ, ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν Δύσιν». Τῷ 1857 κατηδαφίσθησαν τὰ παλαιὰ αὐτῆς τείχη καὶ οὕτως ἡνώθη ἡ παλαιὰ πόλις μετὰ τῆς ἔξωθεν τῶν τειχῶν τοιαύτης. Τὰ ὀχυρώματα μετεβλήθησαν εἰς τὴν κυκλικὴν

Digitized by Google

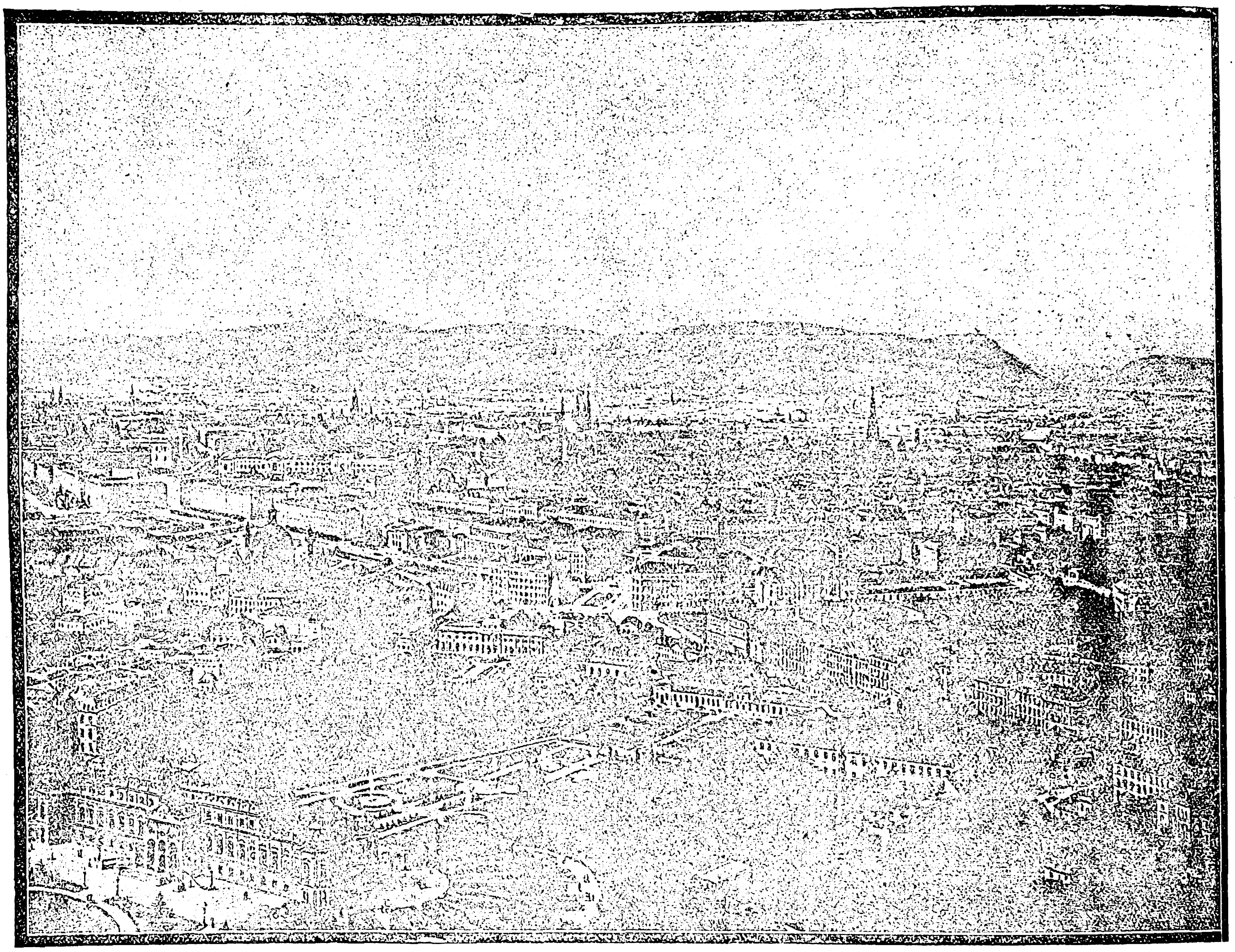

Βιεννη: *Σημερινὴ γενικὴ ἄποψις τῆς πόλεως.*

λεωφόρον, τὴν περιώνυμον Ringstrasse, ἥτις περιβάλλει τὸ παλαιὸν Ἄστυ καὶ μετὰ τῆς προκυμαίας τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσὴφ ἐπὶ τῆς μακρᾶς διώρυγος τοῦ Δουνάβεως ἀποτελεῖ μοναδικὴν λεωφόρον μήκους 3800 καὶ πλάτους 57 μέτρων, φέρουσαν διαφόρους ὀνομασίας. Ἡ λεωφόρος αὕτη κοσμεῖται ὁλόκληρος ὑπὸ μεγαλοπρεπεστάτων δημοσίων ἱδρυμάτων καὶ ἐξ ἴσου ὡραίων ἰδιωτικῶν μεγάρων, τὰ ὁποῖα δίδουσιν εἰς αὐτὴν ὄψιν δυσκόλως συναντωμένην εἰς ἑτέραν πόλιν τῆς Εὐρώπης. Εἰς τὸ ἀπὸ τῆς γεφύρας Ἄσπερν μέχρι τοῦ Σοττέριγκ διάστημα ἀκολουθοῦν ἓν μετὰ τὸ ἄλλο τὰ ἐντὸς τριακονταετίας ἐγερθέντα νέα οἰκοδομήματα. Εἰς τὴν γωνίαν τῆς Βαζαγκάσσε ἠγείρετο τὸ περίφημον θέατρον τοῦ Ρίγκ, καταστραφὲν ὑπὸ πυρκαϊᾶς τῷ 1881, ὅτε ἐκάησαν πλέον τῶν ὀκτακοσίων θεατῶν. Εἰς τὸν χῶρον αὐτὸν τῆς μεγάλης καταστροφῆς, ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκίσκος Ἰωσὴφ ἤγειρε φιλανθρωπικὸν ἵδρυμα τὸ Stiftunghaus, μὴ θελήσας νὰ ἀνεγερθῇ ἐκ νέου τὸ παλαιὸν θέατρον, ἀλλὰ ν' ἀφιερωθῇ ὁ χῶρος αὐτοῦ πρὸς στέγασιν καὶ ἀνατροφὴν ὀρφανῶν καὶ ἐγκαταλελειμμένων παιδίων.

Εἰς τὸ Ρὶγκ αὐτὸ ὑψοῦται τὸ Χρηματιστήριον, παμμέγιστον κτίριον ρυθμοῦ Ἀναγεννήσεως, ἐπὶ σχεδίου τοῦ *Θεοφίλου Χάνσεν*, ὅπου ἐπὶ τοῦ πρώτου ὀρόφου ἐγκατεστάθη ἀπὸ τοῦ 1876 τὸ Ἐθνολογικὸν Μουσεῖον, ἐπὶ δὲ τῆς σχηματισθείσης πλατείας Maximiliansplatz ἐγείρεται ἡ ἀναμνηστικὴ ἐκκλησία, ἡ Votivkirche, γοτθικοῦ ρυθμοῦ μετὰ δύο κωδωνοστασίων ἑκατὸν μέτρων ὕψους, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀποτραπείσης κατὰ τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσὴφ ἀποπείρας δολοφονίας. Τὸ Σόττενριγκ διακοσμεῖται ὑπὸ πολυαρίθμων ἄλλων νέων οἰκοδομῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι ὁ περίφημος στρατὼν τοῦ Ροδόλφου, πρὸ τῆς πύλης τοῦ ὁποίου ἐστήθησαν τὰ χάλκινα ἀγάλματα τῆς Γραφικῆς, τῆς Ποιήσεως, τῆς Βιομηχανίας καὶ τῆς Ἀστρονομίας. Ὁ μεγαλοπρεπὴς οὗτος στρατών, ὅπως καὶ πάντες οἱ λοιποὶ στρατῶνες, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς αὐτοκρατορίας μετετράπησαν εἰς κατοικίας ὑπαλλήλων ἢ ἐργατῶν. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἀκολουθεῖ ἡ λεωφόρος ἡ καλουμένη Φραντζανσρίγκ, εἰς ἣν ᾠκοδομήθησαν γιγαντιαῖα κτίρια, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸ ὡραιότερον τμῆμα τῆς Βιέννης. Ἐκεῖ ἐγείρεται τὸ Μέγαρον τῆς Δικαιοσύνης, ρυθμοῦ Ἀναγεννήσεως τοῦ ἀρχιτέκτονος Βίλεμαν· τὸ Βουλευτήριον, ἑλληνικοῦ ρυθμοῦ, τοῦ *Θεοφίλου Χάνσεν*· τὸ Δημαρχεῖον, γοτθικοῦ ρυθμοῦ, ὑπὸ τοῦ *Σμίντ*, τὸ Νέον Πανεπιστήμιον, ρυθμοῦ Ἀναγεννήσεως, ὑπὸ τοῦ *Φέρστελ*, καὶ ἀπέναντι τοῦ Δημαρχείου, τὸ Αὐτοκρατορικὸν Θέατρον (Hofburgtheater) ρυθμοῦ Ἀναγεννήσεως, ὑπὸ τῶν *Ζέμπερ* καὶ *Χαζενάουερ*, ἐπιστεφόμενον δι' ἀγαλμάτων τοῦ Ἀπόλλωνος, τῆς Τραγῳδίας καὶ τῆς Κωμῳδίας, ἔργων τοῦ *Κούτμαν*, ἡ δὲ μετόπη ἔχει γλυφὴ ὑπὸ τοῦ Βάγιερ καὶ παριστᾷ βακχικὴν ἑορτήν. Τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ εἶναι πλουσίως διακοσμημένον. Εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Ringstrasse ὑπάρχει ὁ ὡραῖος λαϊκὸς παράδεισος (Rathaus-Park), περιλαμβάνων τὰ ἀγάλματα τοῦ Στράους καὶ τοῦ Λάννερ, τῶν συνθετῶν τόσων θαυμασίων στροβίλων, οἵτινες δίδουν ἴδιον ὅλως χαρακτῆρα εἰς τὴν βιενναίαν μουσικήν.

Τὸ Μπουργκρὶγκ ἄρχεται ἀπὸ τὸ Βουλευτήριον, ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἱδρύθησαν τὰ μεγαλοπρεπῆ μουσεῖα, τὸ τῆς Ἱστορίας τῆς τέχνης καὶ τὸ Φυσιολογικόν, μεταξὺ δὲ τῶν εἰσόδων τούτων, καὶ ἐν μέσῳ ἀνθοκηπίου γαλλικοῦ ρυθμοῦ, ἐγείρεται τὸ ἄγαλμα τῆς Μαρίας Θηρεσίας, ἔργον τοῦ γλύπτου Zumbusch, περιστοιχιζόμενον ὑπὸ ἀνδριάντων τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς βασιλείας της καὶ ἐφίππων τοιούτων τῶν στρατηγῶν Λάουντων, Ντάουν, Κεβενχίλερ καὶ Τράουμ, ὄπισθεν δὲ κεῖνται τὰ αὐτοκρατορικὰ ἱπποστάσια, μεταβληθέντα εἰς ἰδιωτικὰ οἰκήματα καὶ χρησιμοποιηθέντα εἰς ἑτέρας ἀνάγκας τοῦ Κράτους.

Ἐπὶ τοῦ Ὄπερνριγκ ἐκτείνεται κατὰ μῆκος ὁ αὐτοκρατορικὸς κῆπος, καὶ ἐκεῖ πλησίον εὑρίσκεται τὸ μέγαρον τῆς Ἑταιρείας τῶν Μηχανικῶν καὶ τῶν Βιομηχάνων, ἐπὶ σχεδίου τοῦ Thienemann, περαιτέρω δὲ καταλήγει ἡ πλατεῖα τοῦ Σίλλερ, εἰς τὸ κέντρον τῆς ὁποίας ἵσταται ὁ ἀνδριὰς τοῦ ποιητοῦ πλασθεὶς ὑπὸ Schilling, καὶ αἱ προτομαὶ τῶν δύο Αὐστριακῶν ποιητῶν *Ἀναστασίου Γκρὲν* καὶ *Νικολάου Λενάου*. Ἀκολουθεῖ ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Μελοδράματος, τὸ θέατρον Hof-Operntheater, ἀξιοθαύμαστον ἵδρυμα, σχεδιασθὲν ὑπὸ τῶν *βὰν ντὲρ Νὺλ* καὶ *Ζικκέρντεμπουργ* τῷ 1869. Ἡ πλουσιωτάτη διακόσμησις αὐτοῦ ἐσωτερικῶς ἐξετελέσθη ὑπὸ τῶν *Σφίντ*, *Ἔγγερτ*, *Ράλ*, κτλ. Ἡ κλῖμάξ του εἶναι μεγαλοπρεπεστάτη, καὶ εἰς αὐτὴν δ' ὑπάρχουν τὰ ἀγάλματα τῶν ἐλευθερίων τεχνῶν ἐκ μαρμάρου, γλυφέντων ὑπὸ τοῦ *Γκάσσερ*. Παρὰ τὴν Ἑστίαν (Foyer) ὑπάρχουν αἱ προτομαὶ τῶν διασήμων μουσουργῶν. Ἡ αἴθουσα τοῦ μελοδράματος, δυναμένη νὰ περιλάβῃ ὑπὲρ τὰς 3000 θεατῶν, εἶναι κατάχρυσος καὶ πλήρης εἰκόνων. Ἐπὶ τῆς αὐλαίας εἰκονίζεται ἡ παράδοσις τοῦ Μελοδράματος, γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ *Ράλ*.

Τὸ Κέρντνερριγκ ἄρχεται ἀμέσως καὶ καταλήγει ἐκεῖ ὅπου διανοίγεται ἡ πλατεῖα τοῦ Σχβάρτζενμπεργ, εἰς τὸ κέντρον τῆς ὁποίας ὑψοῦται ὁ ἔφιππος ἀνδριὰς τοῦ στρατάρχου τούτου, ἔργον τοῦ *Χένελ*. Περιλαμβάνει τὸ διαμέρισμα τοῦτο πλεῖστα ἀνάκτορα, εἰς ἃ ἔχουν ἐγκατασταθῆ διάφορα ἐπιμελητήρια καὶ σύλλογοι. Μετὰ τοῦτο ἕπεται τὸ Κάϊζερ-Βίλελμριγκ. Εἶναι τοῦτο τὸ παλαιὸν Παρκρὶγκ λαβὸν τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Γουλιέλμου Α' (Kaiser-Wilhelmring), ἐφ' οὗ ἐκτείνεται ὁ ὡραῖος τῆς Βιέννης παράδεισος Stadt-Park, διασχιζόμενος ὑπὸ τοῦ Βίεννα καὶ ἀποτελούμενος ἀπὸ ὡραίους ἀνθοκήπους καὶ σκιεροὺς περιπάτους, οὓς κατακλύζει τὸ πλῆθος κατὰ τὸ θέρος. Ἐντὸς ἀνθηροῦ κύκλου ὑπάρχει ἡ περίφημος κρήνη μετ' ἀγάλματος προσωποιοῦντος τὸν Δούναβιν, εἰς ἕτερον δὲ διαμέρισμα αὐτοῦ, παρὰ τὰ σχηματιζόμενα ἕλη, γίνονται κατὰ τὸν χειμῶνα αἱ παγοδρομίαι, αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν προσφιλεστέραν διασκέδασιν τῶν κατοίκων τῆς Βιέννης. Ἐκεῖ πλησίον ὑψοῦται ὁ ἀνδριὰς τοῦ Σοῦμπερτ, ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, ἐκτελεσθεὶς ὑπὸ τοῦ *Κούντμαν*, καὶ εἰς τὸ ἄκρον αὐτοῦ ἡ προτομὴ τοῦ δημάρχου Ζελίγκα, τὸ ἄγαλμα τοῦ Μάκαρτ καὶ τὸ μνημεῖον Μπροῦκνερ. Τὸ τμῆμα τῶν παραδείσων ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Βιέννα ἔχει προορισθῆ διὰ τὰ παιδία, ἐξ οὗ καὶ ἔχει λάβει τὸ ὄνομα Kinder-Park. Ἀριστερὰ τῆς λεωφόρου Γουλιέλμου εὑρίσκεται τὸ μέγαρον τῆς ἑταιρείας τῶν Φυτοκόμων (Gartenbau-Gesellschaft), ὅπου γίνονται πολλάκις τοῦ ἔτους αἱ ἐκθέσεις τῶν ἀνθέων. Ἔπειτα τὸ Στόνμπενριγκ, ὅπερ ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ προηγουμένου καὶ εἰς ὃ ἔχει ἱδρυθῆ τὸ Μουσεῖον τῶν Τεχνῶν καὶ τῆς Βιοτεχνίας, κοσμούμενον ἀπὸ τὰς προσωπογραφίας τριάκοντα τριῶν διασήμων καλλιτεχνῶν, εἰς τὰς στοὰς δὲ αὐτῶν ἔχουν τοποθετηθῆ γλυπτικὰ ἔργα τοῦ *Ντυπρέ*, τοῦ *Κανόβα* καὶ τοῦ *Τενεράνι*. Εἰς τὰς αἰθούσας του ἐκτίθενται καλλιτεχνικὰ ἔργα Ἰαπώνων, Ἰνδῶν, Σινῶν, Περσῶν, Ρώσων, Τούρκων καὶ Ἀράβων. Τὸ μουσεῖον τοῦτο

Digitized by Google

περιέχει τὰς πλουσιωτέρας τοῦ κόσμου ἀνατολικὰς συλλογάς. Τὸ Ρὶγκ συμπληροῦται διὰ τῆς προκυμαίας τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσὴφ (Franz-Joseph-Kai), ἐκτεινομένης ἐπὶ τῆς διώρυγος τοῦ Δουνάβεως, καὶ κλείει τὰ ὅρια τῆς Παλαιᾶς πόλεως μεταξὺ τῶν γεφυρῶν τῆς Στεφανίας καὶ τῆς Μαρίας Θηρεσίας, ἀποτελεῖ δ' ἕνα τῶν ὡραιοτέρων περιπάτων τῆς Βιέννης, πλήρη δενδροφυτειῶν καὶ ἀνθώνων. Πλεῖσται γέφυραι ἑνοῦσι τὴν προκυμαίαν ταύτην μετὰ τῆς Λεοπολντστάντ.

Τὰ πέραν τοῦ Ρὶγκ διαμερίσματα τῆς Βιέννης δὲν ἔχουν τὴν ἱστορικὴν σημασίαν τῆς Παλαιᾶς πόλεως, ἀλλὰ περιλαμβάνουσι τὴν νέαν πόλιν τῶν εὐρειῶν λεωφόρων καὶ τῶν νέων οἰκοδομῶν, αἱ ὁποῖαι προσθέτουσι νέαν κομψότητα καὶ χάριν εἰς αὐτήν. Τὰ διαμερίσματα ταῦτα εἶναι ἡ Λεοπολντστάντ, ἐγειρομένη μεταξὺ τῆς διώρυγος τοῦ Δουνάβεως καὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης αὐτοῦ. Αὕτη συνδέεται μετὰ τῆς Παλαιᾶς πόλεως διὰ πέντε γεφυρῶν. Ἀπὸ τῆς γεφύρας τοῦ Φερδινάνδου ἄρχεται ἡ εὐρεῖα λεωφόρος τοῦ Πράτερ, ἐφ' ἧς ἐγείρονται μεγάλαι οἰκοδομαί, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχει τὸ Ἰσραηλιτικὸν Μουσεῖον, καὶ τὸ Dogenhof, οἰκοδομὴ ἥτις εἶναι ἀπομίμησις τοῦ Ca d'Oro τῆς Βενετίας. Ἀπὸ τοῦ Πράτερστερν, εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὁποίου ὑψοῦται τὸ μνημεῖον τοῦ ναυάρχου Τεγέττωφ, στήλη ὕψους 11 μέτρων, ἐκτείνονται ἀκτινοειδῶς ὀκτὼ λεωφόροι, μία τῶν ὁποίων καταλήγει εἰς τὸ δάσος τοῦ Πράτερ. Ἕτερα διαμερίσματα εἶναι ἡ Λαντστράσσε, ἡ Βίντεν καὶ ἡ Φαβορίτεν, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνουσι πλείστας λεωφόρους, ὁδούς, παραδείσους καὶ οἰκοδομάς, ὡς καὶ τὸν κῆπον τοῦ Belvedere, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν δύο ἀνάκτορα. Ἐκ τούτων τὸ τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου, ἐγερθὲν τῷ 1714, ὡς θερινὴ διαμονὴ αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ φὸν Χίλντεμπραντ, κατέχει θαυμασίαν πινακοθήκην καὶ τὰς συλλογὰς τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἐφέσου, τῶν ὁποίων ὅμως τὰ κυριώτερα ἀντικείμενα μετεφέρθησαν ἤδη εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης. Τὰ ἄνδηρα τοῦ θαυμασίου τούτου κήπου, ἐκτελεσθέντα ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Ζιράρ, εἶναι ἀληθῆ ἀριστουργήματα. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλευρᾶς εὑρίσκεται τὸ μοναστήριον τῶν Σιλεσιανῶν Γυναικῶν καὶ παρ' αὐτῷ ὁ Βοτανικὸς κῆπος, περαιτέρω δὲ τὸ ἄλλοτε αὐτοκρατορικὸν τυπογραφεῖον. Ἕτερα διαμερίσματα εἶναι τὸ τῆς Μαρίαχιλφ, τὸ Νεουμπάου, τὸ Ζοζεφστάντ, τὸ Ἀλσεργκρούντ, Βέρτιγκ καὶ τὸ Ντέμπλιγκ, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσιν εὐρυτάτην πόλιν ὅλως νέαν, πλουσίαν εἰς ὡραίας οἰκοδομάς, ἐκκλησίας, ἐκπαιδευτήρια καὶ διάφορα μουσεῖα.

Ἡ Βιέννη εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν πόλις τῶν μουσείων. Ὁ πλοῦτος τῶν εἰκόνων, τῶν ἀγαλμάτων, τῶν ἱστορικῶν καὶ ἐθνολογικῶν ἀντικειμένων εἶναι ἀπερίγραπτος, περιλαμβάνουσι δὲ ταῦτα πίνακας πάντων τῶν ζωγράφων ὅλων τῶν ἐποχῶν. Ἀναφέρομεν ἤδη τινὰ ἐξ αὐτῶν. Εἰς τὴν Παλαιὰν πόλιν εὑρίσκεται τὸ λεγόμενον *Ὁπλοστάσιον τῶν Ἀστῶν* (Bürgertisches Zenhaus), περιλαβὸν τὸ Ἱστορικὸν μουσεῖον τῆς πόλεως γέμον πολεμικῶν ἰδίως ἀντικειμένων. Οἱ τοῖχοι τοῦ κεντρικοῦ διαδρόμου του καλύπτονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ ὅπλων προερχομένων ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848. Τὸ μᾶλλον ἀξιοπερίεργα τοῦ μουσείου τούτου εἶναι ἡ σπάθη τοῦ στρατάρχου Κλερφάϊτ, ἡ προτομὴ τοῦ ἀρχιδουκὸς Καρόλου, ἐγειρομένη ὑπεράνω τῶν γαλλικῶν σημαιῶν, τοῦ κόμητος Sanrau, τοῦ στρατάρχου Λάουντον, αἱ ἁλωθεῖσαι πρωσικαὶ καὶ τουρκικαὶ σημαῖαι, ὁ πῖλος καὶ τὰ παράσημα τοῦ Λάουντον, ἡ σημαία τῶν Τυρολιανῶν κυνηγῶν τῶν πολεμησάντων κατὰ τῶν Ἰταλῶν τῷ 1848, τὰ τουρκικὰ τρόπαια καὶ τὸ ξίφος τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Α', ὅπερ ἔφερε κατὰ τοὺς ναπολεοντείους πολέμους, τὰ ὅπλα τῶν χωρικῶν τοῦ πολέμου τῆς Ἄνω Αὐστρίας καὶ ἡ σιδηρᾶ ῥάβδος τοῦ Χόφερ. Πρὸς τούτοις τὸ κρανίον τοῦ πολιορκητοῦ τῆς Βιέννης Καρᾶ-Μουσταφᾶ καὶ τὸ μετάξινον σχοινίον τῆς ἀγχόνης του, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἀναγράφονται δύο ρητὰ τοῦ Κορανίου εἰς ἀραβικὴν γλῶσσαν. Τὸ μέγιστον μέρος τῶν ἀνατολικῶν ὅπλων τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος προέρχεται ἐκ λαφύρων τῶν αὐστροτουρκικῶν πολέμων, τὸ ἀρχαιότερον δὲ τούτων εἶναι ἡ σπάθη Τούρκου ἀγᾶ, ἀρχηγοῦ τῶν γενιτσάρων τῆς πολιορκίας τῆς Βιέννης (1683), τὸ ἐσμαλτωμένον ἐγχειρίδιον τοῦ σερασκιέρη Ὀσμὰν πασᾶ καὶ μεγάλη ὀθωμανικὴ ἐρυθρὰ σημαία. Τὸ μουσεῖον τοῦτο περικλείει τὰς ἀναμνήσεις τῶν πολυχρονίων πολέμων τῆς καταστροφῆς; μεγάλης κεντρικῆς αὐτοκρατορίας.

Ἕτερον ὁμοίας φύσεως μουσεῖον εἶναι τὸ πλησίον τοῦ Belvedere εὑρισκόμενον, τὸ *τῶν Ὅπλων* (Waffen-Museum), ἐγερθὲν κατὰ σχέδιον τοῦ Θεοφίλου Χάνσεν, περιλαμβάνον δὲ εἰς τὸν πρῶτον ὄροφον τὴν στοὰν τῆς Δόξης. Περιέχει δὲ αὕτη εἰς ἑκάστην πλευρὰν της ὅπλα πάσης ἐποχῆς καὶ διακοσμεῖται ὑπὸ πεντήκοντα δύο ἀγαλμάτων Αὐστριακῶν ἡρώων καὶ ἑνὸς συμπλέγματος μαρμαρίνου τοῦ Μπένκ παριστάνοντος τὴν Αὐστρίαν προστατεύουσαν τὰ τέχνα της. Ἡ *Στοὰ τῆς Δόξης* (Ruhmeshalle) εἶναι ἐκ τῶν περιεργοτέρων, ἂν μὴ ἡ περιεργοτέρα τοῦ κόσμου εἰς τὸ εἶδος τοῦτο. Αἱ τοιχογραφίαι της εἶναι ἔργα τοῦ Blaas, εἰκονίζουν δὲ τὰς μάχας τοῦ Νέρτλιγγεν, τοῦ Ἁγίου Γοθάρδου, τῆς Τζέντα καὶ τοῦ Τουρίνου. Εἰς τὸν θόλον της αἱ τοιχογραφίαι ἱστοροῦν ἐποχὴν ἀπομεμακρυσμένην τῆς αὐστριακῆς αὐτοκρατορίας, αἱ δὲ συνδεόμεναι μετ' αὐτῆς πολυάριθμοι αἴθουσαι εἰκονίζουν ἱστορικὰ γεγονότα μεταγενεστέρων χρόνων, περιλαμβάνουσι δὲ τρόπαια, σημαίας ἁλωθείσας εἰς διαφόρους μάχας κατὰ τὸν Ἑπταετῆ πόλεμον καὶ ἄλλας μεταγενεστέρων ἐποχῶν. Τὸ μουσεῖον τῶν Ὅπλων τοῦ οἴκου τῶν Ἀψβούργων εἶναι τὸ πλουσιώτερον τῶν ὑπαρχόντων εἰς τὸν κόσμον. Ὑπάρχουν εἰς αὐτὸ ἱστορικαὶ σπάθαι καὶ λόγχαι τοῦ ΙΒ' καὶ ΙΓ' αἰῶνος, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ σπάθη τοῦ Σκάντεμπεργ, πανοπλίαι τοῦ ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνος, τὸ ξίφος Φιλίππου τοῦ Ὡραίου, τὰ οἰκόσημα τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ Α', ἡ σπάθη τοῦ Καρόλου Ε', τὸ γιαταγάνι τοῦ Καρᾶ-Μουσταφᾶ καὶ πολυάριθμοι θώρακες τῶν ἱπποτικῶν χρόνων.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν δημοσίων μουσείων, ἡ Βιέννη ἀριθμεῖ πολυαρίθμους ἰδιωτικὰς πινακοθήκας καὶ συλλογάς, αἱ ὁποῖαι δὲν διαφέρουσι μεγάλων μουσείων. Τοιαῦται εἶναι ἡ *Συλλογὴ Ἀλμπερτίνε*, περιέχουσα ἀπειραρίθμους χαλκογραφίας καὶ πρωτότυπα σχέδια μεγάλων ζωγράφων, μεταξὺ τῶν ὁποίων σειρὰν μοναδικῶν τοιούτων τοῦ *Ἀλβέρτου Ντύρερ* ἐξ 140 φύλλων ὅλων τῶν χρόνων τοῦ σταδίου τοῦ μεγάλου Γερμανοῦ ζωγράφου, περὶ τὰ εἴκοσι σχέδια τοῦ *Ραφαήλ*, πεντήκοντα τοῦ *Ρούμπενς* καὶ 152 τοῦ *Ρέμπραντ* καὶ τῆς σχολῆς αὐτοῦ. Μεταξὺ δὲ τῶν χαλκογραφιῶν ὑπάρχουν πλεῖσται τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, μερικῶν τῶν ὁποίων οὐδὲν διασώζεται ἀλλαχοῦ ἀντίτυπον. Ἕτερον μουσεῖον εἶναι τὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν ἱπποστασίων, εἰς ἃ διετρέφοντο ἄλλοτε 400 ἵπποι. Ἐκεῖ ἐκτίθενται ἐφίππια πάσης ἐποχῆς, ἱστορικαὶ ἅμαξαι καὶ παιδικὴ τοιαύτη τοῦ υἱοῦ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, βασιλέως τῆς Ρώμης. Ἄλλαι ἰδιωτικαὶ συλλογαὶ εἶναι ἡ τοῦ Κζέρνιν, περιέχουσα ὑπὲρ χίλια ἔργα ζωγράφων τῆς Φλαμανδικῆς σχολῆς, ἡ τοῦ Χάρμπαχ, ἀριθμοῦσα καὶ αὐτὴ πολυάριθμα ἔργα ὅλων τῶν σχολῶν καὶ ὅλων τῶν ἐποχῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸν περίφημον πίνακα τοῦ *Ἀλμπάνα*, τὴν «Ἀφροδίτην καὶ τὸν Ἄδωνιν» καὶ 30000 χαλκογραφιῶν διαφόρων ἐποχῶν. Ὑπερτέρα πασῶν τῶν ἰδιωτικῶν πινακοθηκῶν τῆς Βιέννης, καὶ μία τῶν πλουσιωτέρων τοιούτων τοῦ κόσμου, εἶναι ἡ τοῦ πρίγκιπος Λιχτενστάϊν, ἥτις ἤρξατο σχηματιζομένη ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Ἰωσὴφ Βενσεσλᾶ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, καὶ εἰς τὰς εἴκοσι τῆς ὁποίας αἰθούσας ἐκτίθενται χίλιοι τετρακόσιοι ὀγδοήκοντα πίνακες διασήμων ζωγράφων, εἶναι δὲ ὀνομαστὴ ἰδίως διὰ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα τοῦ *Ρούμπενς*, τοῦ *Βὰν Ντάϋκ*, τοῦ *Τζεντὶλ Μπελλῖνι*, τοῦ *Καραβάζε*, τοῦ *Κορεγίου*, τοῦ *Πορτζόνε*, τοῦ *Ρέμπραντ*, τοῦ *Πουσσέν*, τοῦ *βὰν ντὲρ Μέερ* κλπ.

Μεταξὺ τῶν ἀπειραρίθμων κήπων καὶ παραδείσων, τὸ *Πράτερ* εἶναι τὸ μέγα δασικὸν στόλισμα τῆς Βιέννης, ἔχον ἔκτασιν 1712 ἑκταρίων, ἀνῆκον δὲ εἰς τὸ διαμέρισμα τῆς Λεοπολντστάντ, ὅπερ ἦτο κτῆμα τοῦ στέμματος ἀπὸ τοῦ 1570 καὶ παρεδόθη ἀπὸ τοῦ 1766 εἰς τὸν λαὸν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωσὴφ Β'. Ἀπὸ τοῦ Ἀστέρος τοῦ Πράτερ (Praterstern) εὑρισκομένου εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁδοῦ Πράτερ, διανοίγονται δύο μεγάλαι δενδροστοιχίαι, ἡ Μεγάλη λεγομένη καὶ ἡ ἑτέρα τῶν Ἐκθέσεων, ἥτις διαχωρίζει τὸ δάσος εἰς τρία κύρια τμήματα. Ἡ Μεγάλη δενδροστοιχία (Haupthalle) εἶναι φυτευμένη διὰ τετραπλῆς σειρᾶς ὡραίων καστανεῶν, ἐκεῖ δὲ γίνεται ἡ συνέντευξις τοῦ ὡραίου κόσμου καὶ ἐκεῖ εἶναι ὁ λεγόμενος περίπατος τοῦ Corso, διάσημος διὰ τὰς ὡραίας ἀμφιέσεις τῶν συχναζουσῶν κυριῶν, τῶν ἵππων, τῶν πλουσίων ἁμαξῶν καὶ αὐτοκινήτων. Ἐκεῖ ἐπαιάνιζον ἄλλοτε αἱ στρατιωτικαὶ ὀρχῆστραι καὶ ὑπάρχουν τὰ ὀνομαστὰ καφφεῖα καὶ τὰ ὡραῖα ἑστιατόρια τοῦ θέρους. Παρὰ τὴν εἴσοδον δὲ τοῦ δάσους εὑρίσκεται τὸ *ἀκουάριουμ*, εἰς ὃ διατρέφονται πάντα τὰ εἴδη ἰχθύων τῶν θαλασσίων καὶ γλυκέων ὑδάτων. Εἰς τὸ δάσος τοῦτο εὑρίσκεται καὶ τὸ *Πράτερ τοῦ Λαοῦ* (Wurstelprater), ὅπου συχνάζει ὁ λαὸς εἰς τὰ ζυθοπωλεῖα καὶ εἰς τὰ θέατρα τῶν ἀνδρεικέλων, εἰς τὰς λέμβους, εἰς τοὺς πολισινέλλους καὶ εἰς τὰ ἄλλα λαϊκὰ θεατρίδια. Ὁ Δούναβις διασχίζει τὸ Πράτερ διὰ νέας ἀνοιχθείσης κοίτης, ὅπου κατεσκευάσθησαν ἐκ γρανίτου προκυμαῖαι καὶ ἐσχηματίσθησαν μεγάλα διαμερίσματα.

Οἱ κάτοικοι. Ὁ λαὸς τῆς Βιέννης ἔχει ἰδίαν ὅλως φυσιογνωμίαν ἐκ τῆς συγκεντρώσεως ἀνθρώπων ἐξ ὅλων τῶν φυλῶν, αἵτινες ἀπετέλουν ἄλλοτε τὴν αὐστριακὴν αὐτοκρατορίαν, περιλαμβάνουσαν τοσαῦτα ἔθνη, συγχωνευθέντα καὶ ἀποτελέσαντα τοὺς σημερινοὺς κατοίκους τῆς Βιέννης. Ὁ λαός της εἶναι ἀνατολικὸς καὶ δυτικὸς ἐν ταὐτῷ. Ἔχει τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ Ἄραβος καὶ τὴν ἐνεργητικότητα τοῦ Σλάβου. «Εἶναι, λέγει ἡ Ἰουλιέττα Ἀδάμ, ὁ Βιενναῖος εὐκίνητος ὡς Ἰταλὸς καὶ καρτερικὸς ὡς Μαργράβος. Φλύαρος, ἀγαπᾷ τὸν ὕπαιθρον βίον, λατρεύει τὰ καφενεῖα, ἅτινα εἶναι ἡ προσφιλὴς του διασκέδασις, τοὺς χορούς, τὰς μουσικὰς συναυλίας. Τὰ *κὰν-κὰν* εἶναι ἡ ἀπόλαυσις τοῦ πνεύματός του». Μία ἐκ τῶν διασκεδάσεών του—συνεχίζει ἡ συγγραφεύς,—εἶναι αἱ ἐκ τοῦ προχείρου διδόμεναι παραστάσεις εἰς τὰ καφενεῖα. Οἱ περιπλανώμενοι καλλιτέχναι εἰσβάλλουν ἀπροσδοκήτως εἰς τὰς αἰθούσας τῶν συγκεντρώσεων, στήνουν τὴν σκηνήν των, ᾄδουσιν ᾄσματα καὶ σατιρίζουν τὰ κοινωνικὰ γελοῖα μετὰ πνεύματος καὶ φαιδρότητος. Ἡ ἠθικὴ τῶν σκηνῶν τούτων καὶ τῶν ᾀδομένων ᾀσμάτων εἶναι ἀμφισβη-

Σχέδιον τοῦ κεντρικοῦ τμήματος τῆς αὐστριακῆς πρωτευούσης, δεικνῦον τὰ κυριώτερα οἰκοδομήματα καὶ τὰς κυριωτέρας ὁδοὺς αὐτῆς.

Digitized by Google

τήσιμος. Ἀλλ' ἡ ἀκένωτος πηγὴ τοῦ σατιρικοῦ πνεύματος τῶν Βιενναίων φαιδρύνει ἀνθρώπους ἀδιαφοροῦντας περὶ τῆς πενίας καὶ τῶν στερήσεων τῆς αὔριον. Τὴν Κυριακὴν καὶ ὁ πτωχότερος τῶν ἐργατῶν δαπανᾷ „πᾶν ὅ,τι ἔχει, μεταβαίνων εἰς τὸ Wurstel-Prater, ὅπου τὰ ἱπποδρόμια, τὰ ζυθοπωλεῖα, αἱ Ἀτσιγγανίδες, τὰ ὀργανέττα καὶ ὁ καραγκιόζης. Διασκεδάζει θορυβωδῶς, ἀλλ' οὐδέποτε μετὰ σκαιότητος. Ὁ Βιενναῖος δὲν παρεκτρέπεται καὶ εἶναι ἀπὸ φύσεως λεπτός, ἰδίως πρὸς τὰς γυναῖκας. Ὁμιλεῖ πλειότερον παρ' ὅ,τι πίνει, καὶ οἱ μέθυσοι εἶναι σπάνιοι ἐν Βιέννῃ.

Αἱ ἀστικαὶ τάξεις εἶναι ὅλως διάφοροι. Τίμιαι, ἐνεργητικαί, φιλόπονοι, εὐπαίδευτοι, ἀγαπῶσαι τὰς ἐπιστήμας, τὰς καλὰς τέχνας καὶ ἰδίως τὴν μουσικήν, εἶναι ἐκεῖναι ἐξ ὧν προέρχονται ὅλοι οἱ καλλιτέχναι, οἱ ἐπιστήμονες καὶ οἱ συγγραφεῖς. Αἱ γυναῖκες εἶναι ὡραῖαι καὶ οἱ ἄνδρες λίαν διακεκριμένοι. Ἐνασκοῦσι μεγίστην ἐπιρροὴν ἐν τῷ τόπῳ καὶ δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι αὗται κυβερνῶσι τὴν Αὐστρίαν. Ἡ ἀνωτέρα ἀστικὴ τάξις ἀπέμεινε λαϊκὴ κατὰ τὸ αἴσθημα καὶ δημοκρατικὴ κατὰ τὸ φρόνημα.

Ἡ ἀριστοκρατία, τοὐναντίον, παρέμεινε πάντοτε χωρισμένη ἀπὸ τῶν τάξεων τούτων καὶ ἀποτελεῖ ἰδίαν ὅλως κοινωνίαν, διαφυλάξασα τὰς ἀρχαίας παραδόσεις της. Σπανιώτατοι δὲ εἶναι οἱ ἐκ τῆς τάξεως ταύτης ἀναμιχθέντες μετὰ τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἀνωτέρας ἀστικῆς κλάσεως. Ἀλλ' ἀκριβῶς ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν προῆλθον ἐκ τῆς τάξεως ταύτης, οἱ ἀριστοκράται ἐν Αὐστρίᾳ παρέμειναν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὡς ταριχευθέντες ἀντιπρόσωποι παλαιᾶς ζωῆς, ὁμοίας ἐκείνης ἣν περικλείουν τὰ ἱστορικὰ τῆς πόλεως μουσεῖα. Ἡ τελευταία ἐπελθοῦσα κατάρρευσις τῆς αὐτοκρατορίας ἐξηφάνισεν ὁλοτελῶς αὐτὴν ἀπὸ τὴν κίνησιν τῆς συγχρόνου ζωῆς.

Τὰ περίχωρα τῆς Βιέννης. Τὰ περίχωρα τῆς Βιέννης δὲν εἶναι ἐξίσου ὡραῖα. Ἡ ἀριστερὰ ὄχθη εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν τμῆμα, ὅπερ καλλιεργεῖται ἐντατικῶς, ἀλλ' οὐδὲν τὸ γραφικὸν παρουσιάζει. Εἶναι δὲ ἡ πεδιὰς ἐκείνη, ὅπου ὑπέστη τὴν μεγάλην ἧττάν του ὁ βασιλεὺς τῆς Βοημίας *Ὀττοκὰρ* τῷ 1278, ἐκεῖ δὲ διεξήχθησαν αἱ μάχαι τοῦ Ἔσλιγκ, ἢ Ἄσπερν, ὡς τὴν καλοῦσιν οἱ Αὐστριακοί, καὶ ἡ τῆς Βαγκρὰμ τῷ 1809. Τοὐναντίον ἡ ἀριστερὰ ὄχθη περιλαμβάνει πᾶν ὅ,τι γραφικὸν παρουσιάζουν τὰ πέριξ τῆς πόλεως, τὸ Σεμπρούν, ἡ Μπρύχλ, τὸ Βάδεν κτλ. Ταῦτα πάντα εὑρίσκονται παρὰ τὰς θύρας τῆς Βιέννης. Τὸ Σεμπροὺν εἶναι μέγα ἀνάκτορον ἀπέχον τῆς Βιέννης ἡμίσειαν ὥραν καὶ ἐχρησίμευεν ὡς πύργος κυνηγίου εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ματθίαν. Ἤρξατο μετασχηματιζόμενος ὁ πύργος οὗτος εἰς ἀνάκτορον ἐπὶ Λεοπόλδου Α' καὶ διεκόπη ἡ ἀνέγερσις αὐτοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωσὴφ Α' (1711), ἐπερατώθη δὲ ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς Μαρίας Θηρεσίας

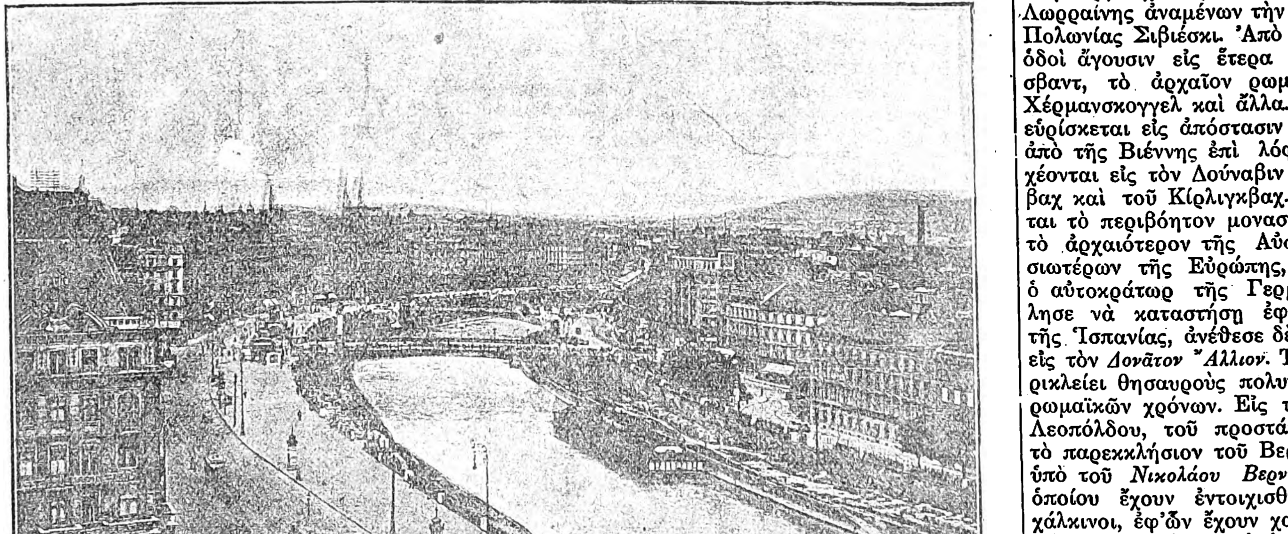

Βιέννη: *Ἡ προκυμαία ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως.*

τῷ 1744, ἐπὶ σχεδίου τοῦ ἀρχιτέκτονος Πακάσσι. Ἀπὸ τῆς καταλήψεως τοῦ Σεμπροὺν ὑπὸ τῶν Γάλλων (1805—1809), ἀπετέλεσε τοῦτο τὴν ἕδραν τοῦ στρατασρχείου τοῦ Ναπολέοντος Α', τὴν δὲ 14 Ὀκτωβρίου 1809 ὑπεγράφη ἐν αὐτῷ ἡ συνθήκη εἰρήνης ἡ φέρουσα τὸ ὄνομα τοῦ ἀνακτόρου.

Τὸ ἔσω ε ικὸν αὐτοῦ ἀποτελεῖται ἐκ 1,441 δωματίων και 139 μαγειρείων. Τὰ αὐτοκρατορικὰ ἐνδιαιτήματα εἶναι περικόμψως ἐπιπλωμένα, ἡ δὲ στοά του τοιχογραφημένη ὑπὸ τοῦ *Γουλιέλμι*. Αἱ σινικαὶ λεγόμεναι αἴθουσαι, ἡ αἴθουσα τῶν ὑποδοχῶν περιλαμβάνουσα πίνακας τοῦ Meytens, εἶναι

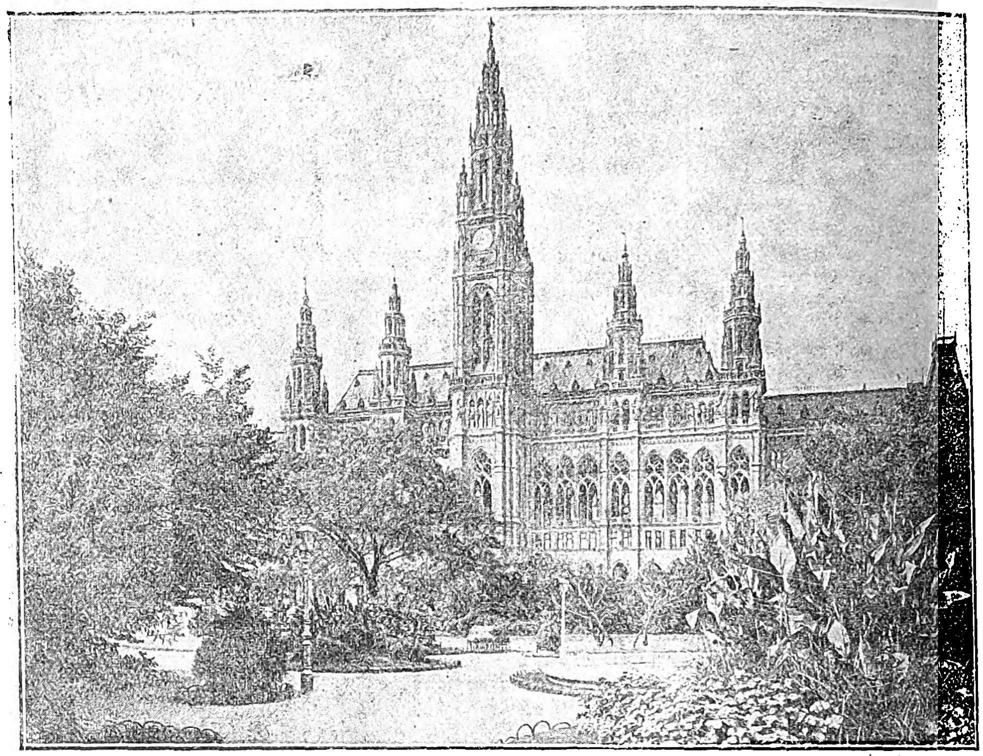

Βιέννη: *Τὸ δημαρχεῖον τῆς πόλεως.*

τῷ ὄντι ἀριστουργήματα ἀρχιτεκτονικῆς, γλυπτικῆς καὶ γραφικῆς. Ἡ Γεβιλιανὴ αἴθουσα ἐχρησίμευσεν ὡς κοιτὼν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, εἰς τὴν αὐτὴν δὲ κλίνην τὴν 22 Ἰουλίου 1832, κατὰ παράδοξον σύμπτωσιν τῆς μοίρας, ὁ υἱὸς αὐτοῦ βασιλεὺς τῆς Ρώμης καὶ δοὺξ τοῦ Ῥάϊχσταντ, ἀφῆκε τὸν τελευταῖον αὐτοῦ στεναγμόν.

Ὁ μέγας κῆπος τοῦ Σεμπροὺν ἐσχεδιάσθη ὑπὸ τοῦ Ὁλλανδοῦ ἀρχιτέκτονος *βὰν Στεκχοῦεν* κατὰ τὸν γαλλικὸν ρυθμὸν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Εἰς τὰ κέντρα τῶν ὡραίων ἀνθώνων ἐγείρονται τριάκοντα δύο ἀγάλματα ἐκ μαρμάρου, ὅλα ἔργα τοῦ *Μπάγιερ*. Περαιτέρω ὑπάρχει ἡ δεξαμενὴ τοῦ Ποσειδῶνος μετὰ τῶν ἱπποποτάμων καὶ τῶν τριτώνων. Ἐπὶ τοῦ λοφίσκου ὑψοῦται ἡ Gloriette, στοὰ 95 μέτρων μήκους καὶ 19 ὕψους, ἐπὶ τῆς ὁποίας παρουσιάζεται τὸ γραφικὸν πανόραμα τῆς Βιέννης.

Ὄπισθεν τῆς Gloriette εὑρίσκεται ὁ κῆπος τῶν Φασιανῶν καὶ εἰς τὸ ἕτερον τμῆμα τοῦ κήπου τὸ Ρωμαϊκὸν ἐρείπιον, ὁ ὀβελίσκος καὶ ἡ ὡραία Κρήνη (Schöner Brunnen), ἐξ ἧς ἔλαβε τὸ ὄνομα τὸ ἀνάκτορον, ὁ ζωολογικὸς κῆπος, καὶ τὸ παμμέγιστον θερμοκήπιον.

Ἀμέσως μετὰ τὸ Σεμπροὺν εὑρίσκεται ἡ ὡραιοτέρα καὶ κομψοτέρα κωμόπολις τῆς Αὐστρίας, τὸ Hietzing, κατὰ τὸ πλεῖστον ᾠκοδομημένη διὰ πλουσίων ἐπαύλεων, περιστοιχιζομένη ὑπὸ εὐθαλῶν κήπων. Ἡ μεγάλη πλατεῖά της στολίζεται δι' ἀγάλματος χαλκίνου τοῦ Μαξιμιλιανοῦ, αὐτοκράτορος τοῦ Μεξικοῦ τυφεκισθέντος τῷ 1867, εἰς δὲ τὸ κοιμητήριον τῆς κωμοπόλεως ὑπάρχει τὸ περίφημον μνημεῖον τῆς βαρωνίδος Πίλλερσιορφ, ἔργον τοῦ *Ἀντωνίου Κανόβα*. Τὴν ὡραίαν κωμόπολιν, ἥτις εἶναι ἐκ τῶν ζωηροτέρων θερινῶν κέντρων τῆς Βιέννης, φαιδρύνουν τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ Βίεννα, εἰς τὴν ἀριστερὰν τοῦ ὁποίου ὄχθην ἐγείρεται ἑτέρα ὡραία κώμη, τὸ Πέντζιγκ, ἑνουμένη μετὰ τοῦ Hietzing διὰ κινητῆς γεφύρας καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς ὁποίας ὑπάρχει τὸ μνημεῖον τῆς Ρότμαν, τοῦ Φλωρεντινοῦ γλύπτου Φινέλλι.

Εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς τετάρτου ἀπὸ τῆς πόλεως εὑρίσκεται ἡ *Κάλενμπεργ*, εἰς ὕψος 480 μέτρων, ἐν μέσῳ πυκνοῦ δάσους, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὰ ἄνδηρα ἐμφανίζεται τὸ ὡραιότερον θέαμα τῆς πόλεως καὶ τῶν περὶ αὐτὴν ὀρέων καὶ πεδιάδων. Ἐπὶ τοῦ Κάλενμπεργ εἶχε στρατοπεδεύσει τῷ 1683 ὁ δοὺξ τῆς Λωρραίνης ἀναμένων τὴν ἄφιξιν τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Σιβιέσκι. Ἀπὸ τὴν Κάλενμπεργ ὡραῖαι ὁδοὶ ἄγουσιν εἰς ἕτερα περίχωρα, ὡς τὸ Βίνερσβαντ, τὸ ἀρχαῖον ρωμαϊκὸν ὄρος Σέτιους, τὸ Χέρμανσκογγελ καὶ ἄλλα. Τὸ Κλόστερνέουβουργ εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασιν εἴκοσι λεπτῶν τῆς ὥρας ἀπὸ τῆς Βιέννης ἐπὶ λόφου, κάτωθεν τοῦ ὁποίου χέονται εἰς τὸν Δούναβιν τὰ ὕδατα τοῦ Βάϊντλιγκβαχ καὶ τοῦ Κίρλιγκβαχ. Ἐκεῖ πλησίον εὑρίσκεται τὸ περιβόητον μοναστήριον τῶν Αὐγουστίνων, τὸ ἀρχαιότερον τῆς Αὐστρίας καὶ ἓν τῶν πλουσιωτέρων τῆς Εὐρώπης, ἱδρυθὲν τῷ 1096. Τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Κάρολος Ε' ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ ἐφάμιλλον τοῦ Ἐσκουριὰλ τῆς Ἱσπανίας, ἀνέθεσε δὲ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου εἰς τὸν *Δονᾶτον Ἄλλιον*. Τὸ μοναστήριον τοῦτο περικλείει θησαυροὺς πολυτίμων συλλογῶν ἀπὸ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Λεοπόλδου, τοῦ προστάτου τῆς Βιέννης, ὑπάρχει τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Βερντέν, ἐκτελεσθὲν τῷ 1161 ὑπὸ τοῦ *Νικολάου Βερντέν*, ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ ὁποίου ἔχουν ἐντοιχισθῆ πεντήκοντα μία πλάκες χάλκινοι, ἐφ' ὧν ἔχουν χαραχθῆ ρητὰ τῆς Βίβλου. Τὰ ὑελώματά του ἀνήκουσιν εἰς τὸν ΙΓ' αἰῶνα.

Τὰ περίχωρα ταῦτα, τινὰ τῶν ὁποίων μετεβλήθησαν εἰς ὡραίας μικρὰς πόλεις, περικοσμουμένας δι' ὡραίων ἀνακτόρων καὶ μεγάλων κήπων ἀρδευομένων ἀφθόνως, εἶναι τὸ χάρμα τῆς αὐστριακῆς πρωτευούσης. Μεταξὺ τούτων τὸ *Λάξεμποργ* μετὰ τῶν δύο αὐτοῦ ἀνακτόρων καὶ τῶν ἀπεράντων κήπων του, περικλείει ἱστορικὰ μνημεῖα, οἷα ὁ τάφος τῶν ἱπποτῶν (Rittergruft) καὶ τὸ ἱερὸν τῆς Ἀρτέμιδος. Τὰ περίχωρα ταῦτα, εὑρισκόμενα ἐγγύτατα τῆς Βιέννης, κατακλύζονται ὑπὸ τοῦ πλήθους κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ ἔαρος καὶ ἀποτελοῦσι τὸν ἀνθηρὸν στέφανον τῆς ἡγεμονίδος τοῦ Δουνάβεως.

Ἡ Βιέννη εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων πόλεων τοῦ κόσμου· ὁ Δούναβις δίδει εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν καὶ τὴν κίνησιν, αἱ δὲ ἐξολισθήσεις αὐτῆς ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς πρὸς τὴν Δύσιν τὴν μετέβαλον εἰς

Digitized by Google

μίαν τῶν θελκτικωτέρων δυτικῶν πόλεων τῆς Εὐρώπης. Ἡ πλαισίωσις αὐτῆς ὑπὸ τῶν ὀρέων τὴν καθιστᾷ γοητευτικωτέραν, περὶ τὴν δύσιν δὲ τοῦ ἡλίου ἡ θέα της ἀπὸ τοῦ πύργου Ζόζεφντορφ ἢ ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ Κάλενμπεργ παρουσιάζει αὐτὴν ὡς φαντασμαγορίαν. Ἡ πόλις

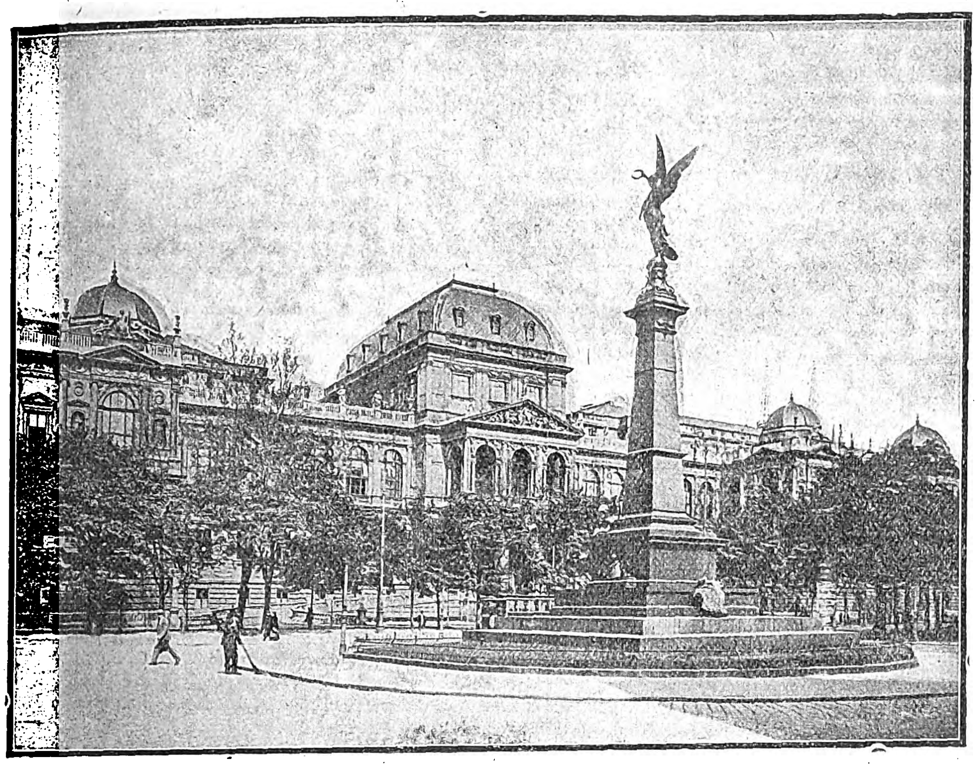

Βιέννη: *Τὸ Πανεπιστήμιον τῆς πόλεως.*

χάνεται ἐν μέσῳ τῆς ροδιζούσης ἀτμοσφαίρας καὶ συγχέεται μετὰ τῆς πεδιάδος τῆς Βαγκράμ, ὅπου διεξήχθη ἡ περιώνυμος μάχη, ἐν ᾧ ἡ κυανῆ γραμμὴ τοῦ Δουνάβεως ἐκτείνεται πρὸς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ καταβροχθίζει τὰς τελευταίας λάμψεις τοῦ δύοντος ἡλίου. Τὰ Καρπάθια καὶ αἱ Στυρικαὶ Ἄλπεις προσθέτουσι χάριν καὶ κομψότητα εἰς τὸ πανόραμα τοῦτο. Εἰς ἓν περιβάλλον τοσοῦτο ποιητικὸν καὶ τόσον φωτεινόν, ἡ ζωὴ τῶν κατοίκων δὲν δύναται νὰ εἶναι θλιβερὰ καὶ μελαγχολική. Εἰς οὐδεμίαν ἴσως πόλιν τῆς Εὐρώπης ἐπικρατεῖ τοιαύτη εὐθυμία καὶ φαιδρότης, ὅσον εἰς εἰς τὴν βασίλισσαν ταύτην τοῦ Δουνάβεως, καὶ μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν δ' ἀποσύνθεσιν τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίας, ἥτις περιώρισεν εἰς στενὰ ὅρια μικροῦ κράτους τὴν Αὐστρίαν, ἡ Βιέννη δὲν ἀπώλεσε τὴν χάριν, τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν φαιδρότητα αὐτῆς.

Ἡ Βιέννη, μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὸν περιορισμὸν τῶν ὁρίων τοῦ κράτους, ἀπώλεσε πολὺ ἐκ τῆς πρώην λαμπρότητος καὶ τῆς στρατιωτικῆς ἐπιδείξεως, αἵτινες εἶχον καταστήσει αὐτὴν μίαν τῶν κομψοτέρων πρωτευουσῶν τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ διετηρήθη αὕτη, καὶ ὡς ἕδρα μικροῦ κράτους, ἑστία τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν, ἐν μέρει δὲ κέντρον μουσικῆς, τὸ δὲ πανεπιστήμιον, ἡ ἀκαδημία, τὰ ᾠδεῖα καὶ τὰ θέατρά της διετήρησαν ὅλην τὴν παλαιάν των αἴγλην. Τὰ ὕδατα τοῦ Δουνάβεως, τὰ ὁποῖα ἐνέπνεον τὰς φαιδρὰς ἁρμονίας τοῦ Στράους, δὲν θρηνοῦν σήμερον τὸ ἐκλεῖψαν μεγαλεῖον αὐτῆς. Παρὰ τὴν πτῶσιν τῆς μοναρχίας τὸ ἐπιστημονικὸν πνεῦμα καὶ τὸ αἴσθημα τῶν τεχνῶν, ἰσχυρότερον ταύτης, τὴν ἐτήρησαν ἐπίσης λαμπρὰν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ διαλυθέντος μεγάλου κράτους.

— [ΙΣΤΟΡ.] Ἡ Βιέννη εἶναι κελτικῆς καταγωγῆς. Οἱ Ρωμαῖοι κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Χριστιανισμοῦ ἤγειραν ἐκεῖ φρούριον ἐπονομασθὲν *Βιντομπόνα Κάστρα*, ὅπου τὸ 180 μ. Χ. ἀπέθανεν ὁ Μᾶρκος Αὐρήλιος. Περὶ τὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνος ἀπετέλει αὕτη ἴδιον δῆμον, καὶ ἡ Βιντομπόνα ἐχρησίμευεν ὡς ἕδρα τῆς ἐκεῖ πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἐξουσίας τῶν Ρωμαίων, μέχρι τῆς εἰσβολῆς τῶν Οὔνων, κατὰ δὲ τὴν Δ' ἑκατονταετηρίδα οὐδεὶς ἐγίνετο λόγος περὶ τῆς πάλαι ρωμαϊκῆς ταύτης κοινότητος. Περιῆλθεν αὕτη ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ρωμαίων, τῶν Γότθων καὶ τῶν Οὔνων, μέχρις οὗ *Κάρολος ὁ Μέγας* συντρίψας τοὺς Ἀβάρους ἤγειρεν ἐντὸς τῶν δασῶν τοῦ Βίνερβαλντ φρούριον, ὅπερ ὑπῆρξεν ὁ πυρὴν τῆς μελλούσης μεγαλοπόλεως καὶ μετεβλήθη εἰς ἕδραν τῶν Μαργράβων τῆς Αὐστρίας. Φραγκικός τις οἶκος ἔλαβε τὴν Βιέννην ὡς φέουδον, ὅτε οἱ Οὖγγροι, κατανικήσαντες τοὺς ἄρχοντας αὐτῆς εἰς τὸ Λέσφελντ τῷ 955, κατέλαβον αὐτήν, οὖσαν ἁπλοῦν φρούριον. Ἐπὶ *Ἑρρίκου τοῦ Α'* τοῦ Ἰαζομιγόττου ἤρξατο σχηματιζομένη εἰς πόλιν, τῷ δὲ 1198 περιετειχίσθη ὑπὸ *Λεοπόλδου Η'* καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ *Φρειδερίκου Α'* τὸν τίτλον αὐτοκρατορικῆς πόλεως (1287). Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ἔθεσε τὴν Βιέννην ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Μπάμπενμπεργ, καὶ ἐγκατεστάθησαν οὗτοι εἰς αὐτὴν ὡς δοῦκες τῆς Αὐστρίας. Αἱ σταυροφορίαι ἔσχον μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς τύχης τῆς πόλεως, ἥτις ἐμεγαλύνετο ὁμοῦ μετὰ τῆς ἰσχύος τῶν κυρίων της, μετὰ τὴν κατάληψιν ἰδίως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ *Ὀττοκὰρ* ἀπὸ τοῦ 1251 μέχρι τοῦ 1276, ὅτε συνεπληρώθησαν καὶ τὰ τείχη, ἅτινα περιέβαλον αὐτὴν ἕως τὸ 1857. Ὁ *Ροβόλφος Ἀψβοῦργος* νικήσας τὸν Ὀττοκὰρ τῷ 1276 κατέστησε τὴν Βιέννην καθέδραν τοῦ οἴκου του. Ἐπὶ Ἀψβούργων ἐμεγεθύνθη αὕτη ταχέως. Οἱ δοῦκες τοῦ οἴκου τούτου ἀφῄρεσαν ἀπὸ τοὺς ἀστοὺς τὰ προνόμια αὐτῶν, ἐκ τούτου δὲ προεκλήθησαν πλεῖσται ἐπαναστάσεις μεταβαλοῦσαι τὰς ὁδοὺς τῆς Βιέννης εἰς θέατρον αἱματηροτάτων σκηνῶν. Ὁ *Φρειδερῖκος* ἠναγκάσθη νὰ κλεισθῇ εἰς τὸ φρούριον (Burg) αὐτοῦ, μέχρις οὗ ὁ βασιλεὺς τῆς Βοημίας ἀπηλευθέρωσεν αὐτόν. Ἀλλ' οἱ Ἀψβοῦργοι εὗρον φοβερὸν ἀντίπαλον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως *Ματθία Κορβίνου* τῆς Οὐγγαρίας, ὅστις ἐπολιόρκησε τὴν Βιέννην τῷ 1477

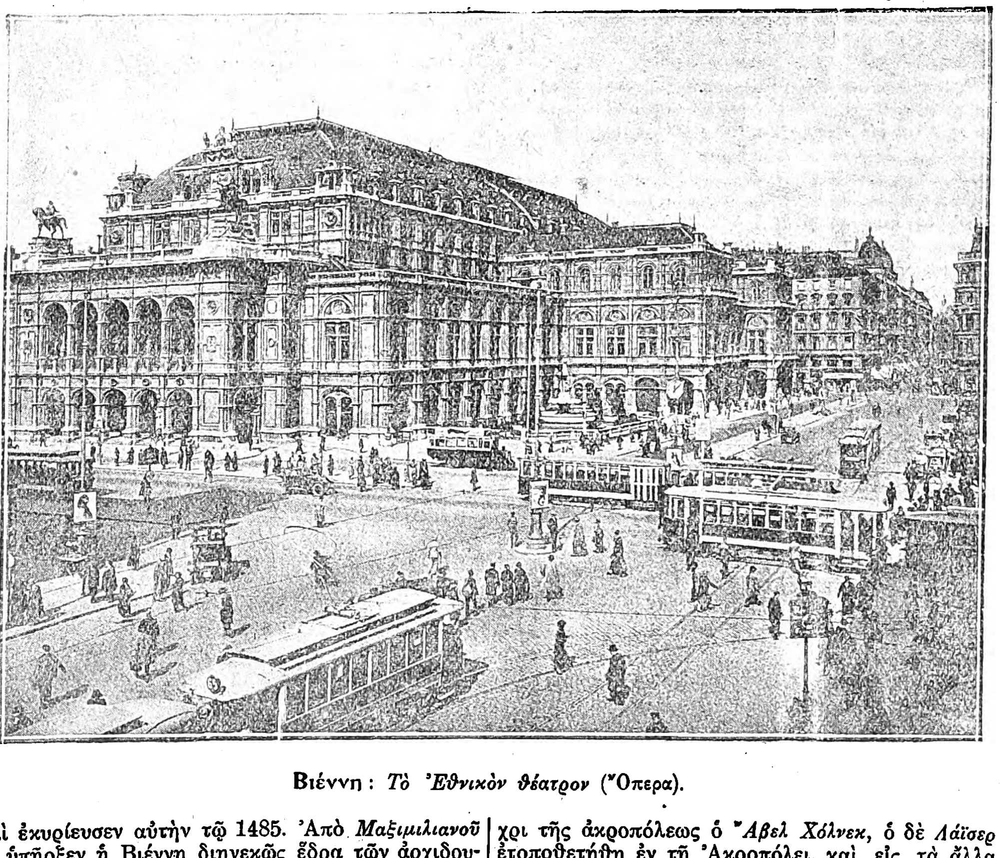

Βιέννη: *Τὸ Ἐθνικὸν θέατρον* (Ὄπερα).

καὶ ἐκυρίευσεν αὐτὴν τῷ 1485. Ἀπὸ *Μαξιμιλιανοῦ Α'* ὑπῆρξεν ἡ Βιέννη διηνεκῶς ἕδρα τῶν ἀρχιδουκῶν τῆς Αὐστρίας. Ἐκεῖ τῷ 1519 ἐδέχθη ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος τοὺς βασιλεῖς τὸς Οὐγγαρίας, Βοημίας καὶ Πολωνίας. Μετὰ τῆς Πολωνίας συνεδέθη καὶ δι' ἀγχιστείας, νυμφεύσας δύο ἐκ τῶν τέκνων του, ἅτινα ἔφερον βραδύτερον (1438) εἰς τὴν Αὐστρίαν τὴν Βοημίαν, τὴν Μοραβίαν καὶ τὴν Οὐγγαρίαν, κατέστη δ' ἔκτοτε πανίσχυρος ὁ οἶκος τῶν Ἀψβούργων, μᾶλλογ διὰ τῶν ἐπιγαμιῶν αὐτοῦ ἢ διὰ τῶν κατακτήσεων, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δ' ἐκείνης παρέμεινε τὸ πασίγνωστον ἐπίγραμμα:

Bella gerant allii; tu, felix Austria, nube;
Nam quae Mars alliis dat tibi regna Venus.

ὅπερ μετεφράσθη ἑλληνιστὶ ὡς ἀκολούθως:

Οὗτοι ὅπλοις, γαμεταῖσι τεὸν κράτος, Αὔστρια ηὖξω.
Ἄλλοις μὲν Ἄρης, σοὶ δὲ πόρεν Παφίη.

Ὁ *Μαξιμιλιανὸς* ηὔξησε τὸ κράτος του δι' ἐπιγαμιῶν, μετὰ τοῦ κράτους δὲ ηὔξανε καὶ ἐπληθύνετο ἡ Βιέννη. Ὁ οἶκος τῆς Αὐστρίας ἔλαβεν ὡς ἔμβλημα τὰ πέντε φωνήεντα A, E, I, O, U, ἤτοι «Austria est imperare orbi universo», ἀλλ' ἡ δυσπραγία ἔπεσε κατ' αὐτῆς καὶ ὁ Τριακονταετὴς πόλεμος τῆς ἀφῄρεσε πολλὰς χώρας.

Πολιορκίαι τῆς Βιέννης. Ἡ κατάληψις τῆς Οὐγγαρίας περιέπλεξε τὴν Αὐστρίαν ἐπὶ δύο αἰῶνας εἰς αἱματηροὺς πρὸς τὴν Τουρκίαν πολέμους καὶ ἡ Βιέννη ὑπέστη δύο πολιορκίας ὑπὸ τῶν Τούρκων. Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Σεπτεμβρίου 1529 ἐφάνησαν πρὸ τῆς Βιέννης αἱ πρῶται ἶλαι τῶν Τούρκων ἀκιντζήδων καὶ ἐμπρηστῶν, τῶν ὁποίων ἡγεῖτο ὁ *Μιχάλογλου*, τὴν δὲ 27 Σεπτεμβρίου ὁ σουλτᾶνος *Σουλεϊμὰν* ἐστρατοπεύδευσεν εἰς τὸ προάστειον Σίμεριγγ, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ χώρου, ὅπου σήμερον ἡ Νέα καλουμένη Οἰκοδομὴ περιλαμβάνει πᾶσαν τὴν μεγάλην περιοχὴν τῆς σκηνῆς τοῦ πολιορκητοῦ. Ἡ σκηνὴ αὐτοῦ ἔνδον μὲν ἦτο κεκοσμημένη διὰ χρυσῶν ὑφασμάτων, ἐκτὸς δὲ διὰ χρυσῶν κιονοκράνων. Δώδεκα χιλιάδες γενιτσάρων ἦσαν στρατοπεδευμένοι περὶ τὴν σκηνήν, ὄπισθεν δὲ αὐτῆς μέχρι τοῦ Σφεχὰτ ἐστρατοπέδευον τὰ ἀσιατικὰ στρατεύματα. Ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Μάρκου μέχρι τοῦ Στουβεντὸρ καὶ πέραν τοῦ ὄρους Βεϊνμπεργ εὑρίσκετο ὁ μέγας Βεζύρης καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ προδότης ἐπίσκοπος τοῦ Στριγονίου *Παῦλος Βερνταΐ* παρακολουθῶν τὸν Ἰβραΐμ. Μεταξὺ τοῦ Ἁγίου Μάρκου καὶ τοῦ Βεϊνμπεργ εἶχον τοποθετηθῆ 300 τηλεβόλα. Πρὸ τῆς πύλης τῆς καλουμένης Μπούργκ παρετάσσοντο τὰ ρουμελικὰ στρατεύματα, ἀποτελούμενα ἐκ Βουλγάρων, Κροατῶν καὶ Σέρβων, ἐν γένει δὲ ὁ στρατὸς ἀνήρχετο εἰς 120.000 ἀνδρῶν, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ 20.000 καμήλων. Ὁ βοϊβόδας Κασὶμ ἐκυβέρνα τὸν στολίσκον τοῦ Δουνάβεως ἀνερχόμενον εἰς ὀκτακόσια σκάφη, τῶν ὁποίων τὰ πληρώματα ἦσαν Μπορτολέζοι (ἄτακτα στίφη).

Ἡ Βιέννη εὑρίσκετο πρὸ τρομεροῦ κινδύνου καὶ μετ' αὐτῆς ἡ κεντρικὴ Εὐρώπη. Οἱ ἐντὸς τῆς πόλεως ἀρχηγοὶ ἐτάχθησαν πρὸς ἄμυναν τῶν ὀχυρωμάτων κατέναντι τῶν ἑπτὰ τουρκικῶν στρατοπέδων. Κατὰ τὴν πύλην Στοῦβεν μέχρι τοῦ προχώματος τῆς πύλης Κέρντνερ καὶ μέχρι τῆς μονῆς τῶν Αὐγουστίνων ἐτάχθη ὁ δοὺξ *Φίλιππος*, κόμις τοῦ Παλατίνου. Ἀπὸ τῆς μονῆς ταύτης μέχρι τῆς ἀκροπόλεως ὁ *Ἄβελ Χόλνεκ*, ὁ δὲ *Λάϊσερ* ἐτοποθετήθη ἐν τῇ Ἀκροπόλει, καὶ εἰς τὰ ἄλλα προχώματα παρετάχθησαν ὁ *Ρέμπραχ*, ὁ *Λανδεστάϊν* καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ Ἰωάννης *Χάρντεμ*. Σύμπας ὁ στρατὸς οὗτος μόλις ἀνήρχετο εἰς 16.000 καλῶς ἠσκημένων μαχητῶν, ἐμψυχουμένων

Digitized by Google

δὲ ἐκ τῆς ἀποστροφῆς πρὸς τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Τὴν 27 Σεπτεμβρίου ὁ τουρκικὸς στολίσκος ἐνέπρησε πάσας τὰς γεφύρας τοῦ Δουνάβεως, τὴν δὲ ἐπιοῦσαν οἱ πολιορκούμενοι ἐξελθόντες τῆς πύλης Κέρντνερ ἐφόνευσαν 200 Τούρκους. Τὴν 2 Ὀκτωβρίου νέα γενομένη ἀπόπειρα ἐξόδου ἀπέτυχεν, ἀλλ' οἱ πολιορκούμενοι ἐματαίωσαν τὰς ἀναφλέξεις τῶν ὑπονόμων. Ἀμέσως τὸ τουρκικὸν πυροβολικὸν ἤρξατο τῆς προσβολῆς τοῦ πύργου Κέρντνερ. Τὴν 6 Ὀκτωβρίου ὁ τουρκικὸς στρατὸς παρεσκευάσθη εἰς ἔφοδον, ἐν ᾧ ὁ Ράϊσεν Ἔκ, ἐξορμήσας ἀπὸ τοῦ πύργου Σάλδ, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ ἀπολέσας 500 ἐπιλέκτους ἄνδρας. Ἡ τουρκικὴ ἔφοδος ἐγένετο τὴν 9 Ὀκτωβρίου, κατὰ τὴν ἔκρηξιν δύο ὑπονόμων ἐν τῇ μονῇ τῶν Αὐγουστίνων καὶ περὶ τὴν πύλην Κέρντνερ, ἐπὶ τρεῖς δὲ ἡμέρας ἀπεκρούσθησαν οἱ Τοῦρκοι. «Πρὸς τὰς βροντὰς τοῦ πυροβολικοῦ πολιορκητῶν καὶ πολιορκουμένων, λέγει ὁ Χάμερ, ἀντήχουν τὰ τύμπανα, αἱ σάλπιγγες καὶ οἱ αὐλοὶ ἀπὸ τοῦ πύργου τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ τοῦ μοναστηρίου τῶν Αὐγουστίνων, ὅπως διεγείρωσι τὸ θάρρος τῶν πολιορκουμένων. Ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ στρατοπέδῳ ἐπεκράτει ἠρεμία, διότι συνελθὸν σουλτανικὸν συμβούλιον ἔκρινεν ὅπως ἡ τελευταία ἔφοδος ἐπιχειρηθῇ τὴν 14 Ὀκτωβρίου. Κήρυκες περιελθόντες τὸ στράτευμα διελάλουν, ὅτι ὁ πρῶτος εἰς τὰ τείχη ἀναβὰς θὰ ἠμείβετο διὰ 30.000 ἄσπρων, ἐὰν ἦτο ἁπλοῦς σπαῆς, θὰ ἐλάμβανε δὲ διοίκησιν ἐπαρχίας, ἐὰν ἦτο σούβασης. Τὴν 14 Ὀκτωβρίου, ἀξιομνημόνευτον ἡμέραν διὰ τὴν τύχην τῆς Βιέννης

Βιέννη: *Τὰ ἀνάκτορα τοῦ Μπελβεντέρε.*

καὶ τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης ἐν γένει, οἱ Τοῦρκοι διῃρημένοι εἰς τρεῖς φάλαγγας ἐφώρμησαν ἐμμανῶς πρὸς τὸ σχηματισθὲν ῥῆγμα τῆς πύλης τοῦ Κάρντνερ. Τὴν 3 μ. μ. τὸ ῥῆγμα ηὐρύνθη διὰ τῆς ἐκρήξεως νέας ὑπονόμου, ἡ δὲ ἔφοδος ἐπανελήφθη μετὰ μείζονος μανίας, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ὑπὸ τοῦ ἀδαμάστου θάρρους τῶν προμάχων τοῦ τείχους. Ὁ Σουλεϊμὰν ἀποτυχών, κατενόησεν ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν καὶ διέταξε γενικὴν ὑποχώρησιν, λύσας τὴν πολιορκίαν. Οὕτω τὴν 14 Ὀκτωβρίου ὑπεχώρησεν ὁ τουρκικὸς στρατός, ὅστις ἄνευ τῆς ἡρωϊκῆς ἀμύνης τῶν ἐπάλξεων τῆς Βιέννης θὰ εἰσέδυεν ἐντὸς τῆς Γερμανίας».

Τὴν σωτηρίαν τῆς Βιέννης ἀνήγγειλαν οἱ κρότοι τῶν πυροβόλων ἀπὸ τῶν χαρακωμάτων, ἡ μουσικὴ ἀπὸ τῶν πύργων, ὁ ἦχος πάντων τῶν ὡρολογίων, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς πολιορκίας εἶχον σιγήσει, καὶ πάντες οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν, οἵτινες, ὡς λέγει ὁ *Πάσελ*, «ἄφωνοι κατὰ τὸν χρόνον τῆς πολιορκίας, ἐξέπεμπον τὴν χαρὰν τῆς πόλεως πρὸς τὸν ὑποχωροῦντα τουρκικὸν στρατόν». Οὕτως ἡ λύσις τῆς πολιορκίας τῆς Βιέννης ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ἀποτυχὸν πολεμικὸν ἔργον τοῦ σουλτάνου *Σουλεϊμάν*, καὶ πρὸ τῆς Βιέννης ἀνεχαιτίσθη κατὰ πρῶτον ὁ καταβροχθίζων πόλεις καὶ βασίλεια ὀθωμανικὸς χείμαρρος.

Ἡ δευτέρα πολιορκία τῆς Βιέννης ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐγένετο τῷ 1683. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἡ Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία εὑρίσκετο ἀκόμη εἰς ὅλην αὐτῆς τὴν ἰσχύν, καί, ὡς λέγει ὁ *Σαλαβερρύ*, «πάντες οἱ λαοὶ οἱ ὑποκύψαντες ἄλλοτε πρὸ τοῦ ῥωμαϊκοῦ ἀετοῦ, μετέβαινον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως κλίνουν τὸ γόνυ πρὸ τοῦ σουλτάνου». Τότε οἱ γενίτσαροι ἐκραύγαζον ζητοῦντες πόλεμον, ὁ δὲ μουφτῆς ἐξέδωκε φετφὰν ἐξωθῶν τούτους. Ἐνῷ δὲ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας *Λεοπόλδος Α'* περίτρομος ἀπέστελλε τὸν κόμιτα *Καπράρα*, ὅπως διαπραγματευθῇ συνθήκην εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁ Ἰμβραῒμ πασᾶς τῆς Βούδας, ἑνωθεὶς μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Τρανσυλβανίας, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ οὕτω ἤρξαντο αἱ ἐχθροπραξίαι. Οἱ Ὀθωμανοὶ διαβάντες τὸν Σαῦον εἰς Βελιγράδιον συνηντησαν εἰς Ἐσσὲκ τὸν κόμητα *Τεκέλι*, ἀναμένοντα αὐτοὺς μετὰ τριακοσίων Οὔγγρων εὐπατριδῶν. Ὁ *Καρᾶ-Μουσταφᾶς* ἐζήτησε παρὰ τῶν συμμάχων του πληροφορίας περὶ τῆς μελλούσης πολιορκίας τῆς Βιέννης, ἡ πρὸς τὴν ὁποίαν ὁδὸς ἦτο ἀφρούρητος. Ὁ Τεκέλι συνεβούλευσεν αὐτὸν νὰ μὴν ἐπιχειρήσῃ ἐσπευμένως τὴν κατὰ τῆς Βιέννης προέλασιν, προτοῦ ἐξασφαλίσῃ τὰ νῶτα αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ φιλόδοξος βεζύρης διέταξε τὴν ἐκκίνησιν τοῦ στρατοῦ, πληροφορηθεὶς ὅτι ἡ πόλις αὕτη δὲν ὑπεστηρίζετο, εἰμὴ παρ' ἐλαχίστης φρουρᾶς, καὶ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Λεοπόλδος εἶχεν ἤδη ἐγκαταλείψει αὐτήν. Ὁ Καρᾶ-Μουσταφᾶς ἐπέδειξεν εἰς τοὺς πασάδες τὸ Χάτι-σερίφ, ὅπερ παρεῖχεν εἰς αὐτὸν πᾶσαν ἐξουσίαν ἐνεργείας, οὗτοι δ' ἀπεδέχθησαν μετὰ σεβασμοῦ τὰς σουλτανικὰς διαταγάς, καὶ ὁ μέγας βεζύρης, ἀφήσας τὸν Ἰμβραῒμ εἰς Βούδαν καὶ τὸν Τεκέλι εἰς Πρεσβοῦργον, ἐνεφανίσθη ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Βιέννης τὸν Ἰούλιον τοῦ 1683.

Ὁ δοὺξ *Κάρολος* τῆς Λωρραίνης, γυναικάδελφος τοῦ αὐτοκράτορος Λεοπόλδου Α', ἔσχε τὸν χρόνον ὅπως εἰσαγάγῃ εἰς τὴν πόλιν ὀκτακισχιλίους ἄνδρας, τεθέντας ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ διοικητοῦ *Στάρεμπεργ*, αὐτὸς δ' ἐπὶ κεφαλῆς 30.000 Γερμανῶν, διελθὼν τὸν Δούναβιν καὶ εὑρὼν κατεστραμμένας τὰς γεφύρας, ἐστρατοπέδευσεν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης αὐτοῦ, ἀναμένων τοὺς Σάξωνας, τοὺς Βαυαροὺς καὶ τοὺς Πολωνούς, βαίνοντας πρὸς σωτηρίαν τοῦ αὐτοκράτορος. Πρὸ τοῦ κινδύνου τούτου ὁ Λεοπόλδος Α' συνῆψε συμμαχίαν μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας *Σοβιέσκι*, τῇ μεσολαβήσει τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου ΙΑ'. Ὁ Πολωνὸς ἥρως ἔσπευδεν ἄγων 30.000 στρατοῦ ἐπὶ νέου πολεμικοῦ θεάτρου ἐπ' ὀνόματι τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλ' ἡ ἀναμενομένη βοήθεια εὑρίσκετο μακρὰν καὶ ὁ κίνδυνος ἦτο ἐγγύτατος. Ὁ μέγας βεζύρης διήνοιξε χάνδακα εἴκοσι βήματα πρὸ τοῦ προαστείου Οὔλρικ καὶ ἐτοποθέτησεν ἐκεῖ τριάκοντα πυροβόλα, ἅτινα ἔβαλλον ἀδιακόπως τὰ τείχη Οἱ πολιορκούμενοι ἠμύνοντο μετὰ θάρρους. Ἄνευ αὐτῶν ἡ Βιέννη θὰ ἔπιπτεν ἀφεύκτως. «Δὲν ὑπάρχει καιρὸς πρὸς ἀπώλειαν», ἔγραφεν ὁ διοικητὴς τῆς πόλεως Στάρεμπεργ πρὸς τὸν δοῦκα τῆς Λωρραίνης. Ὁ Καρᾶ-Μουσταφᾶς ἐσχεδίαζε, καταλαμβάνων τὴν Βιέννην, νὰ ἱδρύσῃ ἐκεῖ νέαν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν, νὰ διαρπάσῃ τοὺς γερμανικοὺς θησαυροὺς καὶ ὑπέσχετο εἰς τοὺς γενιτσάρους του τὴν λεηλασίαν τῆς πόλεως. Ἀλλ' ἡ τροφοδοσία στρατοῦ ὑπερβαίνοντος τὰς 250.000 καθίστατο δυσχερεστάτη. Οὗτος ὅμως ἀδιαφορῶν πρὸς τὰς δυσχερείας ταύτας, ἀπέσπασε τμῆμα τοῦ στρατοῦ του, ὅπως παρακολουθῇ τὸν δοῦκα τῆς Λωρραίνης Ἡ ἧττα τοῦ Τεκέλι ἐν Πρεσβούργῳ ἐξήγειρε τὴν δυσφορίαν τοῦ στρατοῦ, κραυγάζοντος ὅτι μετέβη ἐκεῖ ὅπως πολεμήσῃ κατ' ἀνδρῶν καὶ οὐχὶ κατὰ τῆς πείνης, οὕτω δὲ ἀφῆκε τοὺς ἀντιπάλους νὰ συζεύξουν τὸν Δούναβιν ἐν Τοῦλν. Διαβάντες οὗτοι αὐτὸν εὑρέθησαν ἀντιμέτωποι τῶν Ὀθωμανῶν. Ἐνῷ ὁ παράφορος Καρᾶ Μουσταφᾶς κατεφρόνει πᾶσαν συμβουλὴν τῶν στρατηγῶν του, τρία φωτεινὰ σημεῖα ἐπὶ τοῦ Κάλενμπεργ ἀνήγγειλαν εἰς τοὺς πολιορκουμένους τὴν προσέγγισιν τῶν ἐλευθερωτῶν των. Ἀμέσως ὁ μέγας βεζύρης διέταξε τὴν σφαγὴν πάντων τῶν ἀκολουθούντων αὐτὸν αἰχμαλώτων, τριάκοντα δὲ χιλιάδες Χριστιανῶν ἐσφάγησαν τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Διήρεσε τὸν στρατόν του εἰς τρεῖς φάλαγγας, ἔθεσεν ἀρχηγὸν τῆς μὲν ἀριστερᾶς πτέρυγος τὸν πασᾶν τῆς Βούδας, τῆς δὲ δεξιᾶς τὸν Ντιαρμπεκὶρ πασᾶν καὶ αὐτὸς ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν γενιτσάρων. Ὁ ὀθωμανικὸς στρατὸς ἦτο περίλαμπρος κατὰ τὴν παράστασιν· ἀλλ' ὑπὸ τὸν χρυσὸν καὶ τὴν πολυτέλειαν, ὑπῆρχον οἱ αὐτοὶ ἄνδρες, ἱκανῶς ἀποτεθαρρημένοι, ὥστε εἶχον παύσει κραυγάζοντες ὅπως ἄλλοτε, ὅτι μόνη ἡ θέα τῶν σαρικίων των θὰ ἔτρεπεν εἰς φυγὴν τοὺς ἀπίστους.

Τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα, κατελθόντα τῶν πέριξ τῆς Βιέννης ὀρέων, ἀνήρχοντο εἰς 75.000 ἄνδρας, ἔχοντα ἐπὶ κεφαλῆς 3 ἡγεμόνας καὶ 23 Γερμανοὺς πρίγκιπας, προήλαυνον δὲ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας. Εἴκοσι ὀκτὼ τηλεβόλα, τὰ ὁποῖα ὁ στρατὸς ἔσυρε διὰ τῶν ὀρέων, διέσπασαν τὰ νέφη τῶν σπαχήδων καὶ τῶν τατάρων. Ὡς ἤρξατο ἡ μάχη, ὁ δοὺξ τῆς Λωρραίνης διοικῶν τὴν δεξιὰν πτέρυγα εἰσέδυσεν εἰς τὴν ἀριστερὰν τῶν Ὀθωμανῶν. Οἱ γενίτσαροι τῆς δεξιᾶς ἠρνήθησαν νὰ παράσχωσι τὴν συνδρομήν των καὶ ἐγκατέλειψαν τὰς τάξεις των. Τὸ κέντρογ ὅπερ διῴκει ὁ Καρᾶ-Μουσταφᾶς ἐτήρησεν ἐπί τινα χρόνον τὴν τιμὴν τῶν ὀθωμανικῶν ὅπλων, ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι πιεζόμενοι ὑπὸ τοῦ Σοβιέσκι ἔστρεψαν τὰ νῶτα, καὶ ἡ φυγὴ ὑπῆρξε γενική Ὁ Καρᾶ-Μουσταφᾶς, παρασυρόμενος ὑπὸ τῶν φυγάδων καὶ βλέπων τὴν μάχην ἀπολεσθεῖσαν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν σκηνήν του, ἔλαβε τὸ σατζὰκ-σερίφ, καὶ φέρων τὴν ἱερὰν ταύτην σημαίαν εἰς τὴν χεῖρα, τὸ ὄνειδος εἰς τὴν καρδίαν, τὰ δάκρυα καὶ τὴν λύσσαν εἰς τὰ ὄμματα, ἡνώθη μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ του μεμφόμενος τὴν εἱμαρμένην του.

Ὁ *Σοβιέσκι* νικητὴς ἤδη δὲν ἐπίστευεν εἰς θρίαμβον τόσον εὐκόλως κτηθέντα. Ὁ χριστιανικὸς στρατὸς διενυκτέρευσεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ὑποπτευόμενος τὴν φυγὴν τῶν Ὀθωμανῶν ὡς στρατήγημα. Τὴν πρωΐαν ὅμως εἶδεν ὅτι ὁ ἐχθρὸς εἶχεν ἀφήσει ὡς λάφυρα κενὰς σκηνάς, ὅπλα, πολεμοφόδια, τηλεβόλα παντὸς εἴδους καὶ τὰ πτώματα τῶν τριακονταχισχιλίων αἰχμαλώτων Χριστιανῶν, οἵτινες ἐσφάγησαν τὴν προτεραίαν κατὰ διαταγὴν τοῦ Καρᾶ - Μουσταφᾶ. Τὴν μεθεπομένην οἱ κάτοικοι τῆς Βιέννης, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Στάρεμπεργ, προσῆλθον εἰς τὸν σωτῆρά των, ὅστις εἰσῆλθεν ἐν θριάμβῳ εἰς τὴν πόλιν. Ὁ λαὸς προσέδραμεν ἀσπαζόμενος τὰ ἱμάτια τῶν Πολωνῶν μαχητῶν, ὅπως δὲ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Δὸν Ζουὰν τῆς Αὐστρίας κατὰ τὴν νίκην τῆς Ναυπάκτου, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς θρησκείας ἀπηύθυνον ὕμνους εἰς τὸν Θεόν, οὕτω κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔψαλλον ὕμνους πρὸς τὸν Θεὸν ὡς διασώσαντα τὴν Εὐρώπην ὁλόκληρον, «δι' ἑνὸς ἀνδρὸς ὀνομαζομένου ἐπίσης Ἰωάννου». Μετά τινα χρόνον ὁ Καρᾶ-Μουσταφᾶς ἐλάμβανε τὸ σουλτανικὸν φιρμάνι καὶ ἄνευ οὐδενὸς παραπόνου ἐπέρασε τὸ σχοινὶ τῆς ἀγχόνης ὁ ἴδιος εἰς τὸν λαιμόν του. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ δευτέρα καὶ τρομερωτέρα πολιορκία τῆς Βιέννης.

Ἀπὸ τοῦ 1683 ἡ Βιέννη οὐδένα διέτρεξε κίνδυνον. Μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἀουστερλίτσης τῷ 1805 καὶ τὴν μάχην τῆς Βαγκράμ τῷ 1809 ἡ πόλις κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ὁ Ναπολέων Α' εἰσελθὼν εἰς αὐτὴν τὴν 6 Ἰουλίου διέλυσε τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐθνοφυλακὴν καὶ ἐγκατέστησε τὸ στραταρχεῖόν του εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Σεμπρούν, εἰς ὃ ὑπεγράφη ἡ ἐν Βιέννῃ συνθήκη εἰρήνης, ὅτε ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἀπῆλθε, καὶ μετὰ τὴν μάχην τῆς Λειψίας, οἱ σύμμαχοι συνῆλθον ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εἰς συνδιάσκεψιν τὴν 3 Νοεμβρίου 1814 μέχρι τῆς 9 Ἰουνίου 1815 (βλ. κατωτέρω *Βιέννης συνθῆκαι*).

Ἡ ἐπανάστασις τῆς Βιέννης. Δεινὰς ἡμέρας εἶδεν ἡ Βιέννη τῷ 1848, ὅτε ἐξερράγη ἐν αὐτῇ ἐπανάστασις, ἥτις ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τῆς οἰκτρᾶς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς δεινῆς πενίας ἐξ ἧς ἐμαστίζοντο αἱ λαϊκαὶ τάξεις, λόγῳ τῆς ἐκπτώσεως τοῦ πιστωτικοῦ νομίσματος τῆς χώρας. Ἐκ Παρισίων ἀφίκετο ἡ εἴδησις ἐπαναστάσεως τὸν Φεβρουάριον 1848, ἥτις ἐξήγειρε τὸν λαόν, μεθ' οὗ ἀνεμίχθη ἡ πανεπιστημιακὴ νεολαία καὶ αἱ ἀστικαὶ τάξεις. Μετ' αὐτῶν συνηνώθη καὶ ἡ εὐρεῖα τάξις τῶν ἐπιστημόνων, καὶ ἰδίως ὁ κύκλος τοῦ «Νομικοῦ καὶ πολιτικοῦ Ἀναγνωστηρίου τῆς Βιέννης», πάντες δὲ ἐζήτησαν τὴν παροχὴν συντάγματος. Ὁ γηράσας *Μετερνίχος* ἐθεώρει γελοίαν καὶ τὴν ὑπόνοιαν ἀκόμη ἐπαναστάσεως εἰς πόλιν τόσον φαιδρὰν οἵα ἡ Βιέννη. Τὴν 1 Μαρτίου ἐν τούτοις οἱ φοιτηταὶ μετὰ μυριάδων πολιτῶν ἀπετέλεσαν συλ-

Digitized by Google

λαλητήριον, ὅπως ἀκούσουν τὴν ἀπάντησιν τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὴν περὶ παροχῆς συντάγματος ἀναφορὰν τῶν πολιτῶν. Θεωρήσαντες οἱ συναθροισθέντες ὡς ἐμπαικτικὴν τὴν ἀπάντησιν τοῦ ἡγεμόνος, μετέβησαν ἀθρόοι εἰς τὸ μέγαρον, ὅπου συνεδρίαζεν ἡ Δίαιτα, καὶ ἐξηνάγκασαν τὴν σύστασιν ἐπιτροπῆς ἐκ τῶν συνεδριαζόντων, ὅπως μεταβαίνουσα πρὸς τὸν αὐτοκράτορα αἰτήσῃ παρ' αὐτοῦ τὴν πραγματοποίησιν τῶν πόθων τοῦ λαοῦ. Ἐν τῷ ἀνακτόρῳ (Hofburg) διεσκέπτετο τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μετερνίχου, ὅπερ παρέσχεν ἀορίστους τινὰς ὑποσχέσεις. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ λαὸς προσέβαλεν ἐχθρικώτατα τὸν ἀρχιδοῦκα *Ἀλβρὲχτ* καὶ τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατόν, τὸν ἀναλαβόντα τὴν τήρησιν τῆς τάξεως. Ἀπὸ τῶν παραθύρων τῆς συνεδριαζούσης Διαίτης ἐρρίπτοντο καθίσματα καὶ ἔπιπλα κατ' αὐτοῦ, ἐθραύοντο δὲ κεφαλαὶ καὶ σκέλη τῶν ἀνδρῶν. Τοιοῦτον πλῆγμα ὑπέστη καὶ ὁ ἀρχιδούξ.

Τὸ πλῆθος παραφερθὲν ἐκραύγαζεν ἐναντίον τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ Μετερνίχου, ἀπεκλείσθησαν δὲ ὑπὸ τοῦ λαοῦ τὰ ἀνάκτορα, ὅτε ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ ὁ Μετερνίχος, ἀμέσως δὲ ὁ αὐτοκράτωρ *Φερδινάνδος Α'* ἐδημοσίευσε προκήρυξιν, δι' ἧς κατηργεῖτο ἡ λογοκρισία καὶ ἐσχηματίζετο πολιτοφυλακή. Ἀλλὰ καὶ αἱ παραχωρήσεις αὗται δὲν ἱκανοποίησαν τὰς ἀξιώσεις τοῦ λαοῦ καὶ τὴν 3 Μαΐου 1848 ἐγένετο ἔνοπλον συλλαλητήριον ἐκ φοιτητῶν καὶ πολιτοφυλάκων· ὁ λαὸς συνέστησεν ἐπιτροπήν, ἀποτελέσασαν τὴν πραγματικὴν κυβέρνησιν, καὶ ἐζήτησε τὴν ἄμεσον ἐκλογὴν συντακτικῆς Βουλῆς διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας. Περίτρομος ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἐδραπέτευσεν εἰς Ἴνσμπρουκ, καὶ τὴν 14 Μαΐου ἐξερράγη ἐν Βιέννῃ βιαιοτάτη ἐπανάστασις καὶ ἠγέρθησαν κατὰ πρῶτον ὁδοφράγματα ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Ἐξελέγη ἀμέσως ἐπιτροπὴ ἔχουσα δικτατορικὴν ἐξουσίαν, ἥτις συνεκάλεσεν συντακτικὴν συνέλευσιν καὶ προσεκάλεσε τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Βιέννην. Ἀλλ' ἐνῷ συνεδρίαζεν ἡ συντακτικὴ Βουλή, τὰ πράγματα εἶχον περιέλθει εἰς ἀναρχίαν, αἱ δ' ἐπαναστατικαὶ ἰδέαι εἶχον εἰσχωρήσει μέχρι τοῦ στρατοῦ. Ἓν σύνταγμα αὐτοῦ ἠρνήθη νὰ μετάσχῃ τῆς ἐναντίον τῆς ἐπαναστατησάσης Οὐγγαρίας ἐκστρατείας, μετ' αὐτοῦ δὲ ἡνώθησαν οἱ πολιτοφύλακες καὶ οἱ φοιτηταί, οἵτινες διήρπασαν τὰ τηλεβόλα, ἐφόνευσαν τὸν ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν *Λατοὺρ* καὶ ἐκρέμασαν τὸ πτῶμά του εἰς φανὸν κεντρικῆς τινος ὁδοῦ τῆς Βιέννης. Οἱ ἐπαναστάται διαρπάσαντες τὰ ὅπλα ἐκ τοῦ ὁπλοστασίου, ἐγένοντο κύριοι τῆς πρωτευούσης. Ὁ αὐτοκράτωρ Φερδινάνδος Α' ἐδραπέτευσεν ἐκ δευτέρου καὶ μετέβη εἰς Ὀλμοῦτζ, ὅπου συνέστησεν ἄλλην κυβέρνησιν. Οὕτως ἤρξατο ὁ ἐμφύλιος πόλεμος. Διετάχθη ὁ παραμένων εἰς τὸν αὐτοκράτορα πιστὸς στρατὸς νὰ προσβάλῃ τοὺς ἐπαναστάτας τῆς Βιέννης. Καίτοι δὲ ἡ δύναμις τούτων ἦτο ἐλαχίστη, ἠμύνθησαν ἐν τούτοις ἐπὶ ἐννέα ἡμέρας μετ' ἀξιοθαυμάστου γενναιότητος. Ἀλλ' οἱ αὐτοκρατορικοὶ ἐγένοντο ἐπὶ τέλους κύριοι τῶν προαστείων, διαταχθείσης δ' ἐφόδου κατελήφθη ἡ πόλις καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως ἐτυφεκίσθησαν, αἱ δὲ ὁδοὶ ἐκαλύφθησαν ὑπὸ πτωμάτων.

Ἡ Βιέννη τότε ἔπαυσεν οὖσα ἐπί τινα χρόνον πρωτεύουσα καὶ μετεφέρθη ἡ ἕδρα τοῦ κράτους εἰς τὴν μικρὰν μοραβικὴν πόλιν *Κρεμσίρ*, ὅπου συνεκλήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἡ συντακτικὴ συνέλευσις. Ὁ Φερδινάνδος παρῃτήθη κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, καὶ ἀνῆλθε τὴν 2 Δεκεμβρίου 1848 εἰς τὸν θρόνον ὁ *Φραγκῖσκος-Ἰωσὴφ Α'*, ὅστις παρεχώρησε σύνταγμα δι' ὅλον τὸ αὐστριακὸν κράτος, ὅπερ ὅμως δὲν ἐφηρμόσθη οὐδέποτε.

Ἔκτοτε ἡ Βιέννη ἠκολούθησε πάσας τὰς πολιτικὰς μεταβολάς, μετὰ τὴν λῆξιν δὲ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐγένετο πρωτεύουσα δημοκρατίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Juliette Adam*, Les Capitales du Monde: Vienne (Paris 1892).—*Λυδίας Πασχώφ*, Ἡ Βιέννη καὶ τὰ περίχωρά της (Πετρούπολις, 1897).—*Χάμερ*, «Ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας».—*M. de Salaberry*, «Histoire de l' Empire Ottoman», (Paris, 1813). — *Baron Korff*, «Le Monde», (Paris).—*L. Grégoire*, «Géographie Générale phisique, politique et économique. (Paris 1883).—*A. Legrand*, «Ἀνέκδοτα ἔγγραφα περὶ Ῥήγα Βελεστινλῆ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μαρτυρησάντων», μετάφρασις *Σπ. Π. Λάμπρου*, (Ἀθήνησι 1891). *Θ. Βελλιανίτη*, «Ταξιδιωτικαὶ Ἀναμνήσεις» (ἐφημερὶς «Ἀθῆναι» 1916) κτλ.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἐπανάστασις τῆς Βιέννης. Οὕτω ἀπεκλήθησαν τὰ κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1927 διαδραματισθέντα ἐν Βιέννῃ ἐπαναστατικῆς μορφῆς γεγονότα. Ἀφορμὴν εἰς αὐτὰ ἔδωσεν ἡ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῆς Βιέννης ἀθώωσις τῶν κατηγορηθέντων φασιστῶν διὰ τοὺς ἐν *Σάτεντορφ* τῆς Αὐστρίας γενομένους φόνους ἐργατῶν. Ἡ δίκη τῶν κατηγορηθέντων ὡς δολοφόνων ἐγένετο κατὰ τὸ πρῶτον δεκαπενθήμερον τοῦ Ἰουλίου 1927, ἐκράτησε δὲ λόγῳ τοῦ ἐξαιρετικοῦ της ἐνδιαφέροντος εἰς συγκίνησιν ὁλόκληρον τὴν πολυπληθῆ ἐργατικὴν τάξιν τῆς αὐστριακῆς πρωτευούσης.

Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 14ης πρὸς τὴν 15ην Ἰουλίου 1927 τὸ Δικαστήριον, πεισθὲν ἐκ τῶν καταθέσεων τῶν ὑπερεκατὸν μαρτύρων τῆς ὑπερασπίσεως περὶ τῆς ἀθωότητος τῶν κατηγορουμένων, ἐξέδωκεν ἀπόφασιν ἀθωωτικήν. Τοῦτο ἐξηρέθισεν εἰς μέγιστον βαθμὸν τοὺς σοσιαλιστὰς καὶ κομμουνιστὰς ἐργάτας, οἵτινες θεωρήσαντες τὴν ἀπόφασιν τοῦ Δικαστηρίου ὡς πρόκλησιν ἐναντίον τῆς ἐργατικῆς τάξεως, ἤρχισαν κινούμενοι ζωηρότατα ὑπὲρ τῆς ἀναθεωρήσεως τῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως. Εἰς τὰ περισσότερα ἐργοστάσια ἐξελέγησαν ὑπὸ τῶν ἐργατῶν ἐπιτροπαί, εἰς τὰς ὁποίας ἀνετέθη τὸ ἔργον τῆς ἐνεργείας παρὰ τοῖς ἁρμοδίοις διὰ τὴν ἀναθεώρησιν τῆς δίκης. Οἱ ζωηρότεροι ὅμως τῶν ἐργατῶν, πρωτοστατούντων τῶν ἐργατῶν τῶν μεγάλων ἐργοστασίων «Siemens Schuckert», ἐκήρυξαν ἀπὸ τῆς πρωίας τῆς 15ης Ἰουλίου ἀπεργίαν καὶ ἐν διαδηλώσει, παρασύροντες καὶ ἄλλας μάζας ἐργατικὰς συνεκεντρώθησαν πρὸ τοῦ Δικαστικοῦ Μεγάρου, τοῦ Δημαρχείου, τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς Βουλῆς. Ὡς ἀστραπὴ ἐκυκλοφόρησεν εἰς τὴν πόλιν ἡ εἴδησις τοῦ συλλαλητηρίου, τὸ ὁποῖον, ἐνῷ ἀρχικῶς δὲν συνεκέντρωνε παρὰ μόνον περὶ τὰς 6 χιλιάδας διαδηλωτῶν, εἰς τὰς ὁποίας εἶχον προστεθῆ καὶ αἱ ἐπιτροπαὶ διαμαρτυρίας ἐναντίον τῆς ἀποφάσεως αἱ ἐκλεγεῖσαι ὑπὸ τῶν ἐργοστασίων, ηὔξησεν ἐντὸς ὡρῶν εἰς ὄγκον συγκεντρῶσαν περὶ τὰς 40 χιλιάδας διαδηλωτῶν. Ἡ εἰρηνικὴ ἀρχικῶς διαδήλωσις πολὺ ταχέως ἐξετράπη εἰς θορυβώδη ἀποδοκιμασίαν τῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν, κατόπιν δὲ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς ἀστυνομίας, ἥτις ἠθέλησε νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τάξιν καὶ νὰ προφυλάξῃ τὸ Δικαστικὸν μέγαρον ἐκ τῶν ἀπειλητικῶν διαθέσεων, ἃς ἤρχισαν νὰ δεικνύουν οἱ διαδηλωταί, προεκλήθησαν συγκρούσεις, αἵτινες ἐπεσφραγίσθησαν μὲ τὸ αἷμα ἀρκετῶν θυμάτων. Τὸ πλῆθος ἐξαγριωθὲν ἐκ τῆς στάσεως τῆς ἀστυνομίας ἔθεσε πῦρ εἰς τὸ Δικαστικὸν μέγαρον. Οἱ ἐντὸς τοῦ μεγάρου ἀστυνομικοὶ μόλις καὶ μετὰ βίας ἐσώθησαν ἀπὸ τὴν λύσσαν τοῦ πλήθους χάρις εἰς τὴν ἔγκαιρον ἐπέμβασιν τῆς εἰδικῆς ἀστυνομίας τοῦ Δήμου τῆς Βιέννης.

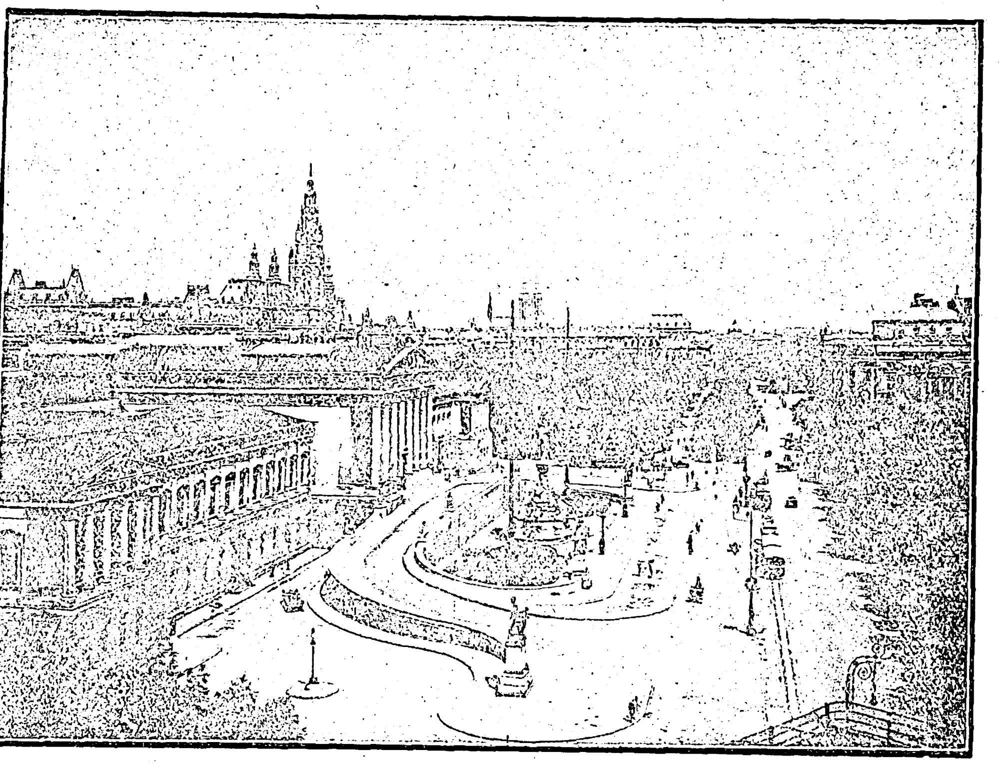

Βιέννη: *Ἡ κυκλικὴ ὁδὸς* (Ριγκστράσσε.)

Μετὰ τὴν πρώτην αὐτὴν ἔκρηξιν τῆς ὀργῆς οἱ διαδηλωταὶ κατέστρεψαν τὰ γραφεῖα τῶν φασιστικῶν ἐφημερίδων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τῆς «Βίνερ Νόϊεστε Τσάϊτουγκ» καὶ συνέτριψε καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Ἰωσήφ. Ὅταν αἱ πρῶται αὗται αἱματηραὶ συμπλοκαὶ μεταξὺ διαδηλωτῶν καὶ ἀστυνομίας διεδόθησαν εἰς τὴν πόλιν, ὅλοι οἱ ἐργάται ἐγκατέλειψαν τὰς ἐργασίας των, μέχρι δὲ τοῦ ἀπογεύματος τῆς 15ης Ἰουλίου πλέον τῶν 300 χιλιάδων σοσιαλιστῶν καὶ κομμουνιστῶν ἔλαβον μέρος εἰς τὰς ἀλλεπαλλήλους συγκεντρώσεις καὶ συγκρούσεις μετὰ τῆς ἀστυνομίας. Οἱ διαδηλωταὶ κατώρθωσαν νὰ γίνουν κύριοι ἀρκετῶν ἐκ τῶν δημοσίων κτιρίων, ἀποκρουσθέντες ὅμως εἰς τὴν Βουλὴν ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ πάρκα, τοὺς κήπους καὶ τὰς ὁδοὺς καὶ ἔστησαν ὁδοφράγματα. Ταυτοχρόνως ἐκηρύχθη καὶ ἐπισήμως ὑπὸ τῶν ἐργατικῶν ὀργανώσεων πανεργατικὴ ἀπεργία, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον ἐκ τῶν πρώτων μέρος οἱ ταχυδρομικοὶ καὶ οἱ σιδηροδρομικοί, ἠκολούθησαν δὲ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἐργάται τῆς πόλεως καὶ οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι. Ἐκ τῶν ἐφημερίδων τῆς Βιέννης μόνον αἱ σοσιαλιστικαὶ καὶ ἡ κομμουνιστικὴ «Ρότε Φάνε» κατώρθωσαν νὰ ἐκδοθοῦν κατὰ τὴν 16ην Ἰουλίου. Τὸ παλλαϊκὸν ὅμως τοῦτο κῦμα, τὸ ὁποῖον πρὸς στιγμὴν ἠπείλησε καὶ αὐτὰς τὰς βάσεις τοῦ ἰσχύοντος ἐν Αὐστρίᾳ κοινωνικοῦ καθεστῶτος, περιωρίσθη χάρις εἰς τὴν στάσιν τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ Κόμματος καὶ τῶν ἀρχηγῶν του. Κατόπιν τῶν μέτρων ἀφ' ἑνὸς τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία μὲ ἀπείρους δυσκολίας κατώρθωσε νὰ μεταφέρῃ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν δυνάμεις, καὶ τῆς νομιμόφρονος στάσεως τῆς ἐνόπλου δυνάμεως τοῦ Δήμου τῆς Βιέννης, ἥτις ἀκολουθήσασα τὰς ὑποδείξεις τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ Κόμματος ἐτάχθη τελικῶς ὑπὲρ τῆς τάξεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατόπιν τῶν συνεννοήσεων τοῦ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῶν σοσιαλιστῶν βουλευτοῦ Otto Bauer καὶ τοῦ σοσιαλιστοῦ δημάρχου τῆς πόλεως *Σάϊτζ* μετὰ τῆς Κυβερνήσεως *Σάϊπελ*, ἡ αὐστριακὴ πρωτεύουσα ἐπανέκτησεν ὁριστικῶς τὴν ἡσυχίαν της τὴν 18ην Ἰουλίου, ληξάσης καὶ τῆς γενικῆς ἀπεργίας. Ἡ κηδεία τῶν θυμάτων ἐγένετο τὴν 20ὴν Ἰουλίου ἐν μέσῳ γενικοῦ πένθους. Ὅλα τὰ καταστήματα καὶ τὰ δημόσια ἱδρύματα τῆς πόλεως εἶχον σημαιοστολισθῆ πενθίμως, ἐπὶ ἓν δὲ τέταρτον τῆς ὥρας διεκόπη πᾶσα ἐργασία. Π.Ν.Γ.

Ἑλληνικὴ κοινότης Βιέννης. Ἐν Βιέννῃ ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος φέρονται ἐγκατεστημένοι Ἕλληνες ἔμποροι, οἱ ὁποῖοι σὺν τῷ χρόνῳ ἀπήρτισαν πλήρη καὶ ἀκμάζουσαν παροικίαν μὲ ἕδραν τὸ Χέρνας καὶ εἰσήγαγον τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ τὰ ἑλληνικὰ ἔθιμα. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον καὶ ἡ μετὰ τοῦ Βυζαντίου ἀγχιστεία τῶν βασιλέων τῆς Αὐστρίας. Ὁ *Λεοπόλδος ὁ ΙΣΤ'* ἔσχε σύζυγον τὴν Κομνηνὴν καὶ ὁ *Φρειδερῖκος* τὴν Σοφίαν θυγατέρα τοῦ Λασκάρεως.

Ὅταν ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ Βυζάντιον, ἀρκετοὶ Ἕλληνες μετέβησαν εἰς Βιέννην καὶ ἐζωογόνησαν εὐεργετικῶς τὴν ἐπιστήμην, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν ἐμπορίαν. Ἀλλά, προϊόντος τοῦ χρόνου, αἱ ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι συνεχωνεύθησαν καθ' ὁλοκληρίαν μὲ τὸν βιενναῖον πληθυσμὸν καὶ μόνον αἱ καταλήξεις τῶν ὀνομάτων αὐτῶν, προσλαβόντων σὺν τῷ χρόνῳ γερμανικὴν χροιάν, προδίδουσι τὴν ἑλληνικὴν προέλευσίν των.

Πολὺ ἐνωρίς, ὁλόκληρον τὸ διακομιστικὸν ἐμπόριον εὑρέθη εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων ἀποίκων, Τούρκων τὴν ὑπηκοότητα. Διὰ τῶν συνθηκῶν τοῦ *Κάρλοβιτς* (1699) καὶ τοῦ *Πασσάροβιτς* (1718) παρεσχέθη εἰς τοὺς ἐν Βιέννῃ ἐγκατεστημένους Τούρκους ὑπηκόους ἡ ἐγγύησις ἀσκήσεως ἐλευθέρου, γενικοῦ καὶ ἀκωλύτου ἐμπορίου. Ἡ συνθήκη τοῦ Βελιγραδίου (1739) διελάμβανεν ὁμοίους ὅρους. Οὕτω εἶχε τεθῆ βάσις τις, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἡ ἐν Βιέννῃ Ἑλληνικὴ παροικία, κύριος παράγων τῶν μεταξὺ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ἀνατολῆς ἐμπορικῶν σχέσεων, ἠδυνήθη νὰ ἐξελιχθῇ. Ἡ δρᾶσις αὐτῆς εἶχε τεραστίαν σημασίαν ἐπ' ἀγαθῷ ὁλοκλήρου τοῦ πληθυσμοῦ, διότι οἱ Ἕλληνες δὲν διεξῆγον μόνον τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν πρὸς τὴν Ἀνατολὴν συγκοινωνίαν εὐφυῶς, ἀλλ' ὑπῆρξαν καὶ ἱδρυταὶ ὁλοκλήρων βιομηχανιῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἡ Βιέννη ἐδέσποσε τῆς Ἀνατολῆς ἐπὶ χρόνον μακρόν. Λόγῳ τοῦ ἠπειρωτικοῦ ἀποκλεισμοῦ, ὃν εἶχεν ἐπιβάλει ὁ Ναπολέων εἰς τὴν Εὐρώπην, παρέστη ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη, ὅπως ἐπιζητηθῇ καὶ καλλιεργηθῇ τὸ ἐπὶ πολὺν χρόνον παρακμάσαν ἐμπόριον εἰς τὴν Ἀνατολήν. Διὰ τοῦ ἐμπορίου δὲ τούτου οἱ Ἕλληνες ἄποικοι ἀπέκτη-

Digitized by Google

σαν πλοῦτον καὶ τιμάς. Ἡ κυρία δρᾶσις αὐτῶν συνίστατο εἰς τὴν εἰσαγωγὴν καρπῶν, ζωϊκῶν εἰδῶν παντὸς εἴδους καὶ ἀκατεργάστων ὑλῶν διὰ τοὺς κλάδους τῆς ἀγροτικῆς βιομηχανίας των. Ἀφ' ἑτέρου ἐξῆγον εἰς τὴν Ἀνατολὴν αὐστριακὰ βιομηχανικὰ προϊόντα. Ἐνταῦθα δέον ἰδιαιτέρως νὰ μνημονεύσωμεν ἑλληνικὸν οἶκον, ὅστις κατώρθωσεν ἐν βραχεῖ χρόνῳ ν' ἀποκτήσῃ πλοῦτον τεράστιον καὶ φήμην πανευρωπαϊκήν. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα μιᾶς γενεᾶς ἀπέκτησε θέσιν παγκοσμίου οἴκου πρώτης γραμμῆς. Ὁ οἶκος οὗτος εἶναι ὁ τοῦ *Γεωργίου Σίνα*, ἑνὸς τῶν πλουσιωτέρων κτηματιῶν καὶ τραπεζιτῶν τῆς Αὐστρουγγαρίας.

Πρόσφυγες ἐξ Ἀμπελακίων τῆς Θεσσαλίας ἵδρυσαν ἐν Βιέννῃ ἐμπορικὴν ἑταιρείαν συνισταμένην ἐκ τεσσαράκοντα μελῶν. Ὁ κλῆρος ὤφειλε ν' ἀποφασίσῃ ποῖον ὄνομα ἡ ἑταιρεία αὕτη θὰ ἔφερε, καὶ ἔτυχεν εἰς κάποιον «Μαῦρον», ὅστις μετέφρασε τὸ ὄνομά του εἰς τὴν γερμανικήν, ἐξ αὐτοῦ δὲ ἡ ἑταιρεία ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν «Schwarz & Co». Ἡ σημαντικὴ αὕτη ἐπιχείρησις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ πρώτη ἀνώνυμος ἑταιρεία τῆς Αὐστρίας.

Ἐν ἔτει 1723 οἱ ἐν Βιέννῃ ἐξ Ἀνατολῆς ἔμποροι ἔλαβον, τῇ ἐπεμβάσει τοῦ πρίγκιπος τῆς Σαβοΐας, τὰ πρῶτα προνόμια παρὰ *Καρόλου τοῦ ΣΤ'*, παρασχόντος εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ξένους ὀρθοδόξους τὸ δικαίωμα νὰ οἰκοδομήσωσι μικρὸν ναόν. Τὰ προνόμια ταῦτα ἀνενεώθησαν βραδύτερον ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Μαρίας Θηρεσίας καὶ ἐκυρώθησαν ὑπὸ τῶν διαδόχων αὐτῆς. Ἐφεξῆς ἡ προσοχὴ τῶν ἐν Βιέννῃ Ἑλλήνων ἐστράφη πρὸς τοὺς ὑποδούλους ἀδελφούς των, ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν ὁποίων ἀπετέλεσεν ἕνα ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων σκοπῶν των. Πρὸς τοῦτο ἱδρύθη τῷ 1791 τὸ πρῶτον ἡμερήσιον ἑλληνικὸν φύλλον «Ἡ Ἐφημερίς», ἥτις ἐξετυποῦτο εἰς τὸ τυπογραφεῖον τῶν ἀδελφῶν *Πουλίου*. Τὸ φύλλον τοῦτο ἀντικατέστησε βραδύτερον «Ἡ Ἐφημερὶς τῆς Ἀνατολῆς» ἥτις μετὰ βραχὺν βίον μετετράπη εἰς τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἑλληνικὸς Τηλέγραφος» ἐφημερίδα. Τῷ 1817 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ φύλλου τούτου ὁ γνωστὸς ἰατρὸς καὶ λεξικογράφος *Ἀλέξανδρος*, ὅστις καὶ διετήρησεν αὐτὴν ἐπιτυχῶς μέχρι τοῦ 1829. Ἐνταῦθα ἐπίσης ἐξεδόθη καὶ τὸ περιοδικὸν «Λόγιος Ἑρμῆς» ὅπερ κατ' ἀρχὰς μὲν συνετάσσετο ὑπὸ τοῦ *Ἀνθίμου Γαζῆ*, βραδύτερον δὲ ὑπὸ τοῦ *Θεοκλήτου Φαρμακίδου* καὶ *Κοκκινάκη* καὶ ἡ «Καλλιόπη», φιλολογικὸν περιοδικὸν γραφόμενον ὑπὸ τοῦ *Σταργίτου*, καθηγητοῦ ἐν τῇ Ἀκαδημείᾳ τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν.

Ὁ βίαιος θάνατος τοῦ *Ρήγα Φεραίου* παρώρμησε τοὺς ἐν Βιέννῃ φίλους καὶ τοὺς ὁμόφρονας αὐτοῦ νὰ ἐντείνωσιν, ὅσον ἦτο δυνατόν, τὰς δυνάμεις των πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ ὀνείρου τῆς φυλῆς. Ἡ Ἑλληνικὴ παροικία εἶχεν ἀνέκαθεν εἰς τοὺς κόλπους της ἄνδρας ἱκανωτάτους καὶ ἐναρέτους· διδασκάλους, φιλολόγους, συγγραφεῖς, πεπειραμένους ἰατρούς, σοφοὺς κληρικούς, κλπ. Πάντες οὗτοι εὑρίσκοντο εἰς στενὴν ἐπικοινωνίαν μεθ' ὅλων τῶν ἐν τῇ ξένῃ σημαινόντων ἀνδρῶν.

Βιέννη: *Ἡ μεγάλη λεωφόρος Σόττενριγκ.*

Ὁ *Κοραῆς* εὑρισκόμενος ἐν Παρισίοις διὰ τῶν Βιενναίων ἑλληνικῶν περιοδικῶν ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν τὰς σκέψεις του. Ἐκ τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Εἰκὼν τοῦ ἐν Βιέννῃ συνεδρίου τοῦ ἔτους 1814—1815» ἔργου τοῦ De la Garde μανθάνομεν, ὅτι ὁ *Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης* εὑρίσκετο εἰς στενὴν ἐπαφὴν μετὰ τῆς Ἑταιρείας τῶν Ἀδελφῶν, ἥτις εἶχε συγκροτηθῇ εἰς τὴν αὐστριακὴν πρωτεύουσαν.

Ὁ *Ἰωάννης Καποδίστριας* κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς διπλωματικῆς σταδιοδρομίας του διαμείνας χρόνον μακρὸν ἐν Βιέννῃ, συνεδέθη στενότατα μετὰ τῶν μελῶν τῆς Ἑλληνικῆς παροικίας, οἱ δεσμοὶ δὲ οὗτοι παρέμειναν ἀδιάρρηκτοι καὶ ὅταν ἀκόμη διακριθεὶς εἶχε γίνει ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ τσάρου καὶ εἶχε τιμηθῇ διὰ τοῦ τίτλου τοῦ κόμιτος. Ἐν ἐκθέσει τῆς μυστικῆς ἀστυνομίας τῆς Βιέννης (4 Φεβρ. 1815) γίνεται πολὺς λόγος περὶ τῆς ἑλληνικῆς «Φιλομούσου Ἑταιρείας» ὑπὸ τὸν H. Capo d' Istria (Καποδίστριαν), τὰ μέλη τῆς ὁποίας φέρουσι μυστικοὺς δακτυλίους, δι' ὧν ἀναγνωρίζουσιν ἀλλήλους. Ἐν ἔτει 1812 ἱδρύθη ἐν Ἀθήναις ὁ λογοτεχνικὸς σύλλογος «Φίλοι τῶν Μουσῶν», μὲ ἀρχηγὸν τὸν Καποδίστριαν καὶ πολλὰ μέλη ἐν Βιέννῃ. Τελικὸς σκοπὸς πάντων τῶν συλλόγων τούτων ἦτο ἡ ἀποτίναξις τοῦ μακροχρονίου ζυγοῦ.

Ὁ *Δάρβαρις* ἔγραφε βιβλία διὰ τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν καὶ μετέφραζε δοκίμους συγγραφεῖς. Ὁ ἀδελφός του, πλούσιος ἔμπορος, ἐξετύπωνε τὰ βιβλία ταῦτα καὶ τὰ διένεμε δωρεάν. *Ὁ Κοκκινάκης* ἐφιλοπόνει πλείστας μεταφράσεις καὶ ἐξέδιδε μετὰ τοῦ Φαρμακίδου τὸν «Λόγιον Ἑρμῆν». Ἡ ἐν προκειμένῳ δρᾶσις τοῦ *Νεοφύτου Δούκα*, ἱερέως τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὑπῆρξεν ἐπίσης λίαν ἐντατική. Διάδοχος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ *Ἄνθιμος Γαζῆς*, ὅστις εἰργάσθη μετὰ ζήλου ὑπερανθρώπου ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος καὶ ἦτο μέλος τῆς «*Φιλικῆς Ἑταιρίας*». Ὁ *Θεόκλητος Φαρμακίδης*, ἐπίσης ἱερεὺς τῆς παροικίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἔσπευσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ ἀγῶνος καὶ προσέφερεν ὅλας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος του. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, καὶ ἄλλοι, ὡς ὁ *Στέφανος Κομητᾶς*, ὁ *Δανιὴλ Φιλιππίδης*, ὁ *Ἀλεξανδρίδης*, ὁ *Στέφανος Οἰκονόμος*, κατέβαλον πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος των. Ἐκ τούτων δύναταί τις ν' ἀντιληφθῇ πόσον σπουδαῖον ὑπῆρξε τὸ ἔργον τῆς ἐν Βιέννῃ Ἑλληνικῆς παροικίας διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Ἡ παροικία

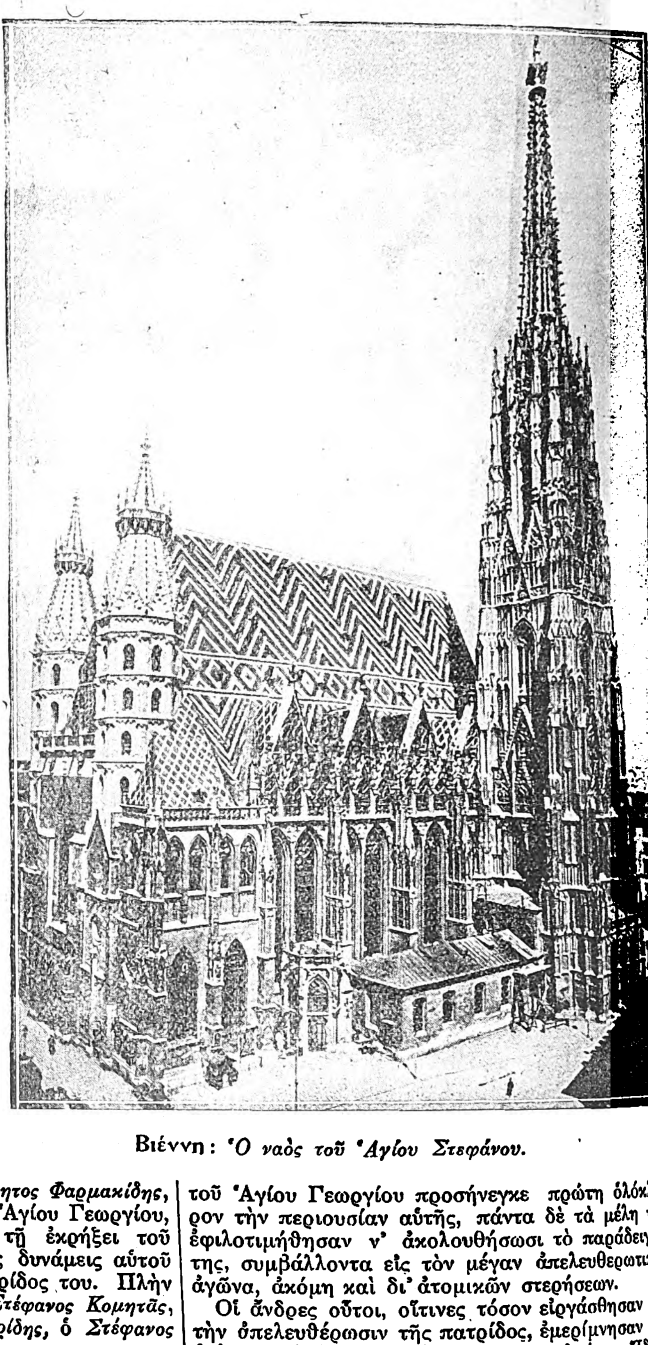

Βιέννη: *Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Στεφάνου.*

τοῦ Ἁγίου Γεωργίου προσήνεγκε πρώτη ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν αὐτῆς, πάντα δὲ τὰ μέλη της ἐφιλοτιμήθησαν ν' ἀκολουθήσωσι τὸ παράδειγμά της, συμβάλλοντα εἰς τὸν μέγαν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα, ἀκόμη καὶ δι' ἀτομικῶν στερήσεων.

Οἱ ἄνδρες οὗτοι, οἵτινες τόσον εἰργάσθησαν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος, ἐμερίμνησαν ἀφ' ἑτέρου καὶ ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας. Ἵδρυσαν σχολὴν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἁγίας Τριάδος, τῆς κοινότητος τῶν Αὐστριακῶν ἀστῶν, ἵνα τὰ τέκνα αὐτῶν διδάσκωνται κατὰ βάθος τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν. Ἐκ τῆς σχολῆς ταύτης ἐξῆλθον πολλοὶ ἱκανοὶ ἄνδρες, οἵτινες προσήνεγκον μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα των. Ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης *Ποτλῆς* καὶ ὁ ἐπὶ μακρὸν χρόνον διευθυντὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις ἀστεροσκοπείου *Βοῦρος* εἶχον γεννηθῇ ἐν Βιέννῃ καὶ ὑπῆρξαν τρόφιμοι τῆς μνησθείσης βιενναίας σχολῆς, τῆς ὁποίας ὁ διευθυντὴς *Θ. Λιβαδᾶς* διεκρίνετο διὰ τὴν καταπληκτικήν του ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσιν καὶ τὴν συγγραφικήν του δεινότητα. Τελευταῖος διευθυντὴς τῆς σχολῆς ὑπῆρξεν ὁ ἐξ Ἠπείρου ἕλκων τὸ γένος καθηγητὴς *Ζωμαρίδης* διατελέσας καὶ lektor ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης. Ὁ *Ἰωακεὶμ Γ'* διετέλεσεν ἐπίσης κατὰ τὴν νεότητα αὐτοῦ διάκονος ἐν Βιέννῃ. Σήμερον ἐν Βιέννῃ ὑπάρχουν δύο Ἑλληνικαὶ κοινότητες φυτοζωοῦσαι. Ἡ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν ἄλλοτε ὀθωμανῶν ὑπηκόων, ἥτις δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικὴ ἐθνικὴ κοινότης συνδεομένη στενότατα πρὸς τὸν ἀγῶνα τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας, καὶ ἡ κοινότης τῆς Ἁγίας Τριάδος τῶν Αὐστριακῶν ὑπηκόων, προικισθεῖσαι διὰ προνομίων ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων *Καρόλου* (1723) καὶ *Ἰωσὴφ τοῦ Β'*.

Ὡς ἀνάμνησις τῆς παλαιᾶς ἀκμῆς τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Βιέννης παραμένει ἡ «ὁδὸς Ἑλλήνων» (Griechengasse) εἰς τὸ κέντρον τῆς παλαιᾶς Βιέννης, οὐχὶ μακρὰν τοῦ Καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Ἐν Βιέννῃ ὑπάρχουσι δύο ἑλληνικοὶ ναοί: Ὁ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, κομψὸς καὶ ἁπλοῦς, καὶ ὁ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἔργον τοῦ Θ. Χάνσεν καὶ τοῦ ζωγράφου Λουδ. Τὶρς (1852), θεωρούμενος ὡς ἓν τῶν ὑπεροχωτέρων μνημείων τῆς Βιέννης.

Μ. Γ. ΚΟΪΜΤΖΟΓΛΟΥ

— **«Βιέννης *πολιορκία*»** *[Λαογρ.]*. Ἡ δευτέρα με-

γάλη πολιορκία τῆς Βιέννης ὑπὸ τῶν Τούρκων, λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς σημασίας ἣν εἶχε δι' ὁλόκληρον τὸν Χριστιανισμόν, συνεκίνησε καὶ τὸν ἑλληνικὸν λαὸν καὶ ἡ ἐπιτυχὴς ἀπόκρουσίς της τὸν ἐνέπλησεν ἐνθουσιασμοῦ καὶ χαρᾶς, ὡς νίκη ἐναντίον τοῦ καταπιέζοντος αὐτὸν ἐχθροῦ. Μὲ ὑπόθεσιν τὴν πολιορκίαν τῆς Βιέννης καὶ τὴν ἀπόκρουσιν ταύτης σώζεται δημοτικὸν κρητικὸν ᾆσμα ἐκ 38 ἑνδεκασυλλάβων στίχων, δημοσιευθὲν ἐν τῇ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἄσματα Κρητικὰ μετὰ διστίχων καὶ παροιμιῶν» συλλογῇ τοῦ *Α. Γιανναράκη* (Λειψία 1876), ἐν τῷ ὁποίῳ περιγράφονται αἱ προετοιμασίαι καὶ δυνάμεις τῶν Τούρκων, αἱ ὠμότητες αὐτῶν εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως, ἡ αὐτοπεποίθησις καὶ ἀποφασιστικότης τοῦ «κόσολα» τῆς Βιέννης καὶ ἡ πανωλεθρία τῶν Τούρκων. Ὁ «κόσολας» ἐπιτίθεται

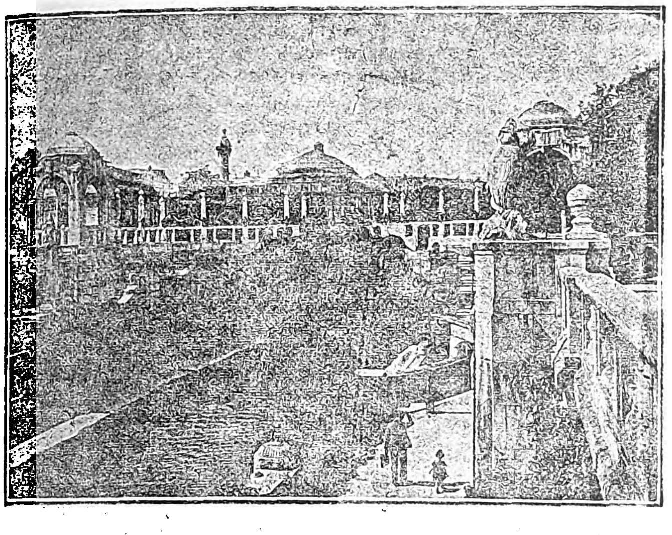

Βιέννη: *Ὁ διὰ τῆς πόλεως διερχόμενος παραπόταμος τοῦ Δουνάβεως.*

καὶ τοῦ κόβγει πλήθι' ἀσκέρι·
καθίζ' ὁ γιανιτσάραγας καὶ κλαίει:
πᾶψε το κόσολά μου τὸ σπαθί σου
κι' ἂς εἶναι πάλ' ἡ Βιέννα ἐδική σου.

N. X. Λ.

— Βιέννης ***Συνδιάσκεψις.*** Ὡς *Συνδιάσκεψις τῆς Βιέννης* εἶναι γνωστὴ ἡ κατ' Ἰούλιον τοῦ 1853, ἤτοι πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, τῇ φροντίδι τῆς Κυβερνήσεως τῆς Αὐστρίας, σύνοδος τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἤτοι Ἀγγλίας, Γαλλίας, Πρωσσίας καὶ Αὐστρίας, πρὸς ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τὴν ἀποσόβησιν τοῦ ἐπαπειλουμένου Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ζητήματος τῶν Ἁγίων Τόπων· ἡ Ρωσία πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ ζητήματος τούτου ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς ἔκτακτον πρεσβευτὴν τὸν ναύαρχον τοῦ ρωσικοῦ στόλου, γενικὸν διοικητὴν τῆς Φιλλανδίας καὶ ὑπασπιστὴν τοῦ Αὐτοκράτορος πρίγκιπα Μεντζικώφ, ὅστις φθάσας κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1853 ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπῄτησε παρὰ τῆς Ὑ. Πύλης, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν καθιέρωσιν καὶ αὖθις τοῦ πρὸ τοῦ 1852 ἰσχύσαντος εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους καθεστῶτος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπισήμους ἐγγυήσεις διὰ τὸ μέλλον περὶ τῆς θέσεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ Κράτει, δι' ἀπ' εὐθείας συμβάσεως μετὰ τῆς Ρωσίας· πλὴν ὅμως ἡ Πύλη, κατὰ συμβουλὴν τοῦ Ἄγγλου πρέσβεως Στρατφόρδου Κάννιγκ Ρέδκλιφφ, ἐχώρισεν ἐπιμελῶς τὸ ζήτημα τῶν Ἁγίων Τόπων τῆς προστασίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, χάριν τῆς ὁποίας πᾶσαν δέσμευσιν ἐχαρακτήρισεν ὡς ἐπέμβασιν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ αὐτῆς, ἀρνηθεῖσα ν' ἀποδεχθῇ τὴν τοιαύτην ἀξίωσιν τοῦ τσάρου Νικολάου. Τοῦτο ἠνάγκασε τὸν Μεντζικὼφ ν' ἀπέλθῃ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μεθ' ὁλοκλήρου τοῦ προσωπικοῦ τῆς πρεσβείας, διακόπτων οὕτω τὰς μετὰ τῆς Τουρκίας διπλωματικὰς σχέσεις τῆς Ρωσίας. Ὁ αὐτοκράτωρ ὅμως Νικόλαος μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα δὲν προέβη εἰς τὴν ἐπίσημον κήρυξιν τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου, ἀλλὰ περιωρίσθη ἁπλῶς νὰ προβῇ περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰουνίου διὰ τοῦ στρατηγοῦ πρίγκιπος Γκορτσακὼφ εἰς τὴν στρατιωτικὴν κατάληψιν τῶν παραδουναβίων Ἡγεμονιῶν, γνωρίσας τοῦτο διὰ διακοινώσεως αὐτοῦ τῆς 26 Ἰουνίου πρὸς τὸν λαόν του καὶ τὰς λοιπὰς αὐλὰς τῆς Εὐρώπης καὶ δικαιολογήσας αὐτὴν ὡς μέτρον ὑπαγορευόμενον ἐκ λόγων ἀνάγκης ὑλικῆς ἐγγυήσεως, ἑωσοῦ ἡ Τουρκία ἀποδεχθῇ τὰς ρωσικὰς ἀξιώσεις. Τὸ γεγονὸς τῆς διαρρήξεως τῶν ρωσοτουρκικῶν σχέσεων εἶχε προκαλέσει τὸν εἰς τὰ τουρκικὰ ὕδατα εἴσπλουν ἀγγλογαλλικοῦ στόλου σταθμεύοντος μέχρι τότε πλησίον τοῦ Ἑλλησπόντου (13—14 Ἰουνίου), πρᾶγμα ὅπερ τὰ μάλιστα ἐξένισε τὸν Νικόλαον μὴ ἐλπίζοντα εἰς δυνατὴν ἀγγλογαλλικὴν σύμπραξιν. Ἡ διάβασις τοῦ Προύθου παρὰ τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων περιέπλεξεν, ὡς ἦτο ἑπόμενον, τὴν ἐν γένει κατάστασιν, σύντομοι δὲ ἐνέργειαι καὶ μεγάλαι προσπάθειαι κατεβάλλοντο πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ ἐπαπειλουμένου πολέμου. Οὕτω προέκυψεν, οἱονεὶ αὐτομάτως, εἶδός τι συνδιασκέψεως τῶν ἐν Βιέννῃ ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων, ἥτις ἐζήτησε νὰ συμβιβάσῃ τὰς διαφορὰς μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν, Ρωσίας καὶ Τουρκίας, διατυπώσασα τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς εἰς τὴν ἀπὸ 31 Ἰουλίου διακοίνωσιν, ἣν ἀπηύθυνε πρὸς ἀμφότερα τὰ διιστάμενα κράτη. Ἡ Ρωσία ἔσπευσε νὰ δηλώσῃ ὅτι ἀποδέχεται τὰ ἐν αὐτῇ διατυπούμενα, ὑπὸ τὸν ρητὸν ὅμως ὅρον, ὅτι καὶ ἡ Τουρκία θὰ ἐδήλου ὅτι ἀποδέχεται ταῦτα. Δυστυχῶς ὅμως ἡ Ὑ. Πύλη ἠρνήθη ν' ἀποδεχθῇ τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνδιασκέψεως, παρακινουμένη εἰς τοῦτο ἐν πολλοῖς παρὰ τοῦ Ἄγγλου πρέσβεως Ρέδκλιφφ, ἐνῷ τὸ φιλοπόλεμον αἴσθημα ἐν Τουρκίᾳ ἤρχισεν ὀγκούμενον καταπληκτικῶς. Οἱ ἀποτελοῦντες τὴν Συνδιάσκεψιν τῆς Βιέννης ἐτόλμησαν καὶ τελευταίαν

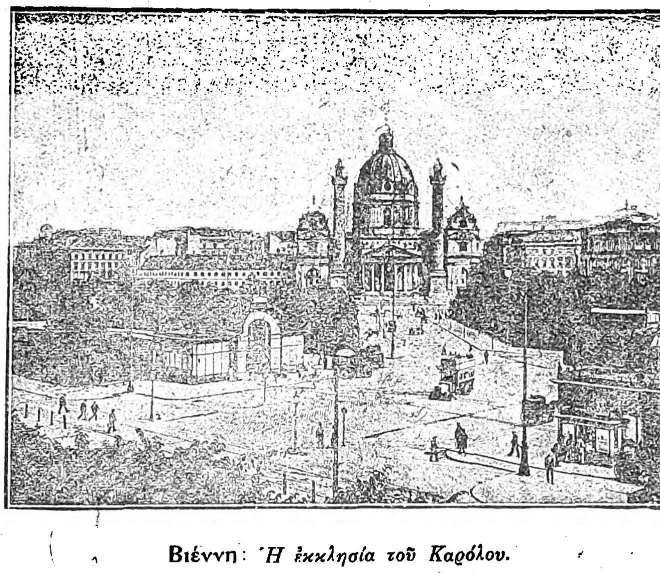

Βιέννη: *Ἡ ἐκκλησία τοῦ Καρόλου.*

ἀπόπειραν πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ πολέμου, καταρτίσαντες τὴν 5 Δεκεμβρίου, τὴν ἑπομένην δηλαδὴ τῆς ἐκ μέρους τῆς Ὑ. Πύλης κηρύξεως τοῦ κατὰ τῆς Ρωσίας πολέμου, πρωτόκολλον, ἐν ᾧ ἐδηλοῦτο ρητῶς, ὅτι ἡ διατήρησις τῆς Ὀθωμανικῆς Ἐπικρατείας ἐντὸς τῶν ὑπὸ τῶν συνθηκῶν ὁριζομένων ὁρίων ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν τῆς ἰσορροπίας τῶν Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης καὶ συνεπῶς ὅτι ὁ παρὼν πόλεμος οὐδεμίαν μεταβολὴν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιφέρῃ εἰς αὐτά. Ἡ καθόλου σπουδαιότης τοῦ ἐν λόγῳ πρωτοκόλλου ἔγκειται οὐχὶ τόσον ἐν τῇ ἐγγυήσει τῆς ἀκεραιότητος τῆς Ὀθωμανικῆς Ἐπικρατείας, ἣν καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος εἶχεν ἐγγυηθῇ, ὅσον ἐν τῷ ὅτι ἐν αὐτῷ ἀπαντᾶται τὸ πρῶτον σπέρμα τῆς τετραπλῆς συμμαχίας, ἥτις εἶχε συναφθῇ ἐναντίον τῆς ἀπομονωθείσης ἐντελῶς Ρωσίας.

— Βιέννης ***Συνέδριον.*** Ἡ σύγκλησις τοῦ συνεδρίου (ἢ, ὡς ἄλλως καλεῖται, τῆς *συνόδου*) τῆς Βιέννης εἶχεν ἀποφασισθῇ ἐν τῇ συνόδῳ τῶν Παρισίων καὶ διατυπωθῇ ἐν τῇ πρώτῃ περὶ εἰρήνης συνθήκῃ τῶν Παρισίων τῇ 30 Μαΐου 1814 (ἄρθρ. 32). Ἡ ἐπίσημος ἔναρξις τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου ἐγένετο τὴν 19 Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Μετέσχον αὐτοῦ οἱ μονάρχαι τῆς Ρωσίας, Πρωσίας καὶ Βαυαρίας, ἐπὶ πλέον δὲ ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Αὐστρίας ὁ κόμης Μεττερνῖχος, τῆς Ρωσίας ὁ Νεσσελρόδε, τῆς Ἀγγλίας ὁ λόρδος Καστελρῆγος (Castlereagh) καὶ βραδύτερον ὁ Βέλλιγκτων, τῆς Πρωσσίας ὁ κόμις Χάρντεμπεργ καὶ τῆς Γαλλίας ὁ κόμις Ταλλεϋράνδος. Ἐκτὸς τούτων ἐν τῷ συνεδρίῳ ἀντεπροσωπεύθησαν οἱ διάφοροι ἡγεμονικοὶ οἶκοι τῆς Γερμανίας ὡς καὶ ἡ Ἑλβετία, οὕτω δὲ ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν παραστάντων ἀντιπροσώπων ἀνῆλθεν εἰς 450. Αἱ ἐργασίαι τοῦ συνεδρίου διεξήγοντο τελουμένων συγχρόνως μεγάλων ἑορτῶν καὶ στρατιωτικῶν τελετῶν, διὰ τὰς ὁποίας ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις ἐδαπάνησε μεγάλα ποσά.

Τὸ συνέδριον συνεκλήθη, ἵνα ρυθμίσῃ ζητήματα πολυποίκιλα Τὸ ἔργον αὐτοῦ ἀπέβλεπε: α') εἰς τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ πολιτικοῦ συστήματος τῶν διαφόρων κρατῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς πολιτικῆς ἰσσορροπίας καὶ β') εἰς τὴν διευθέτησιν τῶν ἐσωτερικῶν τῆς Γερμανίας ζητημάτων. Λόγῳ τῆς σοβαρότητος τῶν θεμάτων καὶ τῶν ἀλληλοσυγκρουομένων συμφερόντων καθίστατο δυσχερὴς ἡ πρόοδος τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου. Ἅμα τῇ ἐνάρξει τῶν κυρίων ἐργασιῶν αὐτοῦ (22 Σεπτεμβρίου), οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν τεσσάρων συμμάχων Δυνάμεων, Πρωσσίας, Αὐστρίας, Ρωσίας καὶ Ἀγγλίας, ἐπρότεινον, ὅπως συσταθῶσι δύο ἐπιτροπαί, αἵτινες θὰ διεμοιράζοντο τὸ κύριον ἔργον τοῦ συνεδρίου, ἐξ αὐτῶν δὲ ἡ δευτέρα θὰ ἐπεφορτίζετο μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ πολιτικοῦ καθεστῶτος τῆς Εὐρώπης· ἐπὶ πλέον, ἐπροτάθη, ὅπως ἡ δευτέρα αὕτη ἐπιτροπὴ ἀποτελεσθῇ ἐξ ἀντιπροσώπων μόνον τῶν ἐν λόγῳ τεσσάρων Δυνάμεων. Εἰς τὴν πρότασιν ταύτην ἀντετάχθη ὁ Ταλλεϋράνδος, ἀντιπροτείνας τὴν σύστασιν «Γενικῆς ἐπιτροπῆς», εἰς ἣν ἔδει ν' ἀντιπροσωπευθῶσιν ἐκτὸς τῶν τεσσάρων Δυνάμεων καὶ ἡ Ἱσπανία, ἡ Πορτογαλία, ἡ Σουηδία καὶ ἡ Γαλλία. Ἡ πρότασις αὕτη ἐγένετο τελικῶς ἀποδεκτή, ὡρίσθη δὲ ὅτι πᾶς ἀντιπρόσωπος τῶν ὡς ἄνω κρατῶν κέκτηται τὰ αὐτὰ πρὸς τοὺς ἄλλους δικαιώματα. Πρὸς κανονισμὸν δὲ τῆς σειρᾶς τῶν πρὸς συζήτησιν ζητημάτων, ὡρίσθη ὡς βάσις ἡ κατὰ τὸ γαλλικὸν ἀλφάβητον τοιαύτη τῶν μετεχόντων κρατῶν· ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τοιαύτης ἀποφάσεως, ἡ Αὐστρία ἐπέτυχε τὴν προεδρείαν διὰ τοῦ Μεττερνίχου. Τὴν 8 Ὀκτωβρίου ἡ οὕτω πως συσταθεῖσα ἐπιτροπή, ἥτις ἀπετέλεσε τὸ κυρίως συνέδριον, διεκήρυξεν, ὅτι ἐκεῖνα μόνον τὰ ζητήματα ἔμελλον ν' ἀποτελέσωσιν ἀντικείμενον συζητήσεων, «ὅσα ἐθεωροῦντο ὥριμα νὰ τύχωσι λύσεώς τινος». Ὡς πρὸς τὴν ἀποκατάστασιν, ἐν πρώτοις, τῶν συνεπείᾳ τῶν νικῶν τοῦ Ναπολέοντος ἐκπεσόντων νομίμων ἡγεμόνων τῶν διαφόρων χωρῶν ἐπεκράτησεν, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, γενικὴ ὁμοφωνία. Εὔκολος ὑπῆρξεν ἐπίσης ἡ συνεννόησις ὡς πρὸς τὴν διατήρησιν τοῦ καθεστῶτος τοῦ δημιουργηθέντος εἰς τὰς διαφόρους γερμανικὰς χώρας ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας καὶ τὰς κτήσεις καὶ τὰ ἀξιώματα τῶν γερμανῶν ἡγεμόνων, ἀποφασισθέντος, ὅπως καταλυθῶσιν αἱ πολλαὶ μικραὶ ἡγεμονίαι, ἄλλαι δὲ ὑποταχθῶσιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἰσχυροτέρων ἡγεμόνων, αἱ δὲ μικραὶ ἐλεύθεραι ἢ αὐτοκρατορικαὶ καλούμεναι πόλεις, πλὴν τῆς Φραγκφούρτης, Βρέμης, Ἀμβούργου καὶ Λύμπεκ, νὰ προσαρτηθῶσιν εἰς τὰ γείτονα κράτη, νὰ μεταβιβασθῶσι δὲ τέλος εἰς κοσμικοὺς ἡγεμόνας τὰ ἄλλοτε ἱερατικὰ κράτη ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ ἱερατικαὶ κτήσεις. Μεγάλαι ἐντούτοις διαφωνίαι προεκλήθησαν εὐθὺς ὡς ἐτέθη ἐπὶ τάπητος τὸ ζήτημα τῶν ἐδαφικῶν ἀπαιτήσεων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων· εἰδικώτερον τὸ ἐπικληθὲν Πολωνικὸν ζήτημα διήρεσε τοὺς ἐν τῷ συνεδρίῳ ἀντιπροσώπους, καθόσον ἡ Πρωσσία ἐδέχετο

Βιέννη: *Τὸ ἀνάκτορον Σαίνμπρουν.*

μὲν νὰ παραχωρήσῃ τὰς ἐν Πολωνίᾳ κτήσεις της, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς παρ' αὐτῆς καταλήψεως καὶ προσαρτήσεως ὁλοκλήρου τῆς Σαξωνίας· ὡς

Digitized by Google

ἐκ τούτου δὲ καὶ τὸ ἐπικληθὲν Σαξωνικὸν ζήτημα μεγάλας παρενέβαλε δυσχερείας, στενῶς συνδεόμενον ἄλλως τε μὲ τὸ ὅλον Γερμανικὸν ζήτημα, ἀπὸ κοινοῦ δὲ πάντα ταῦτα ὡδήγουν εἰς τὴν ὁριστικὴν διάσπασιν τῶν τέως ἀρρήκτως συνηνωμένων δυνάμεων. Ὁ τσάρος τῆς Ρωσίας Ἀλέξανδρος Α΄ ἠξίου νὰ προσαρτήσῃ ὁλόκληρον τὸ δουκᾶτον τοῦ Βαρσάου καὶ νὰ ἱδύσῃ αὐτοτελὲς βασίλειον τῆς Πολωνίας προσηρτημένον εἰς τὴν Ρωσίαν. Κατὰ τῶν τοιούτων τάσεων τῆς Πρωσσίας καὶ τῆς Ρωσίας ἀντετάχθη ἀπ' ἀρχῆς ἡ Αὐστρία· ἡ Ἀγγλία ὡσαύτως ἀντετίθετο εἰς τὰς ρωσικὰς ἀξιώσεις. Τὸ σπουδαιότερον δὲ πάντων ἦτο, ὅτι ἡ ἐν προκειμένῳ διαφωνία τῶν Δυνάμεων συνωδεύετο ἀπὸ ἄκαμπτον ἑκατέρωθεν ἐπιμονήν, αἱ σχέσεις δὲ μεταξὺ τῶν Δυνάμεων εἶχον ἐπὶ τοσοῦτον ἐνταθῆ, ὥστε κατὰ μῆνα Δεκέμβριον νέος πόλεμος μεταξὺ τῶν τέως συμμάχων ἐκινδύνευε νὰ ἐκραγῇ ἐν Εὐρώπῃ. Ἡ Ρωσία καὶ ἡ Πρωσσία εἰς τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν στενῶς καὶ ἀμοιβαίως ὑπεστηρίζοντο, τοῦτο ὅμως ὑπῆρξεν ἀφορμὴ τῆς διασπάσεως τῶν Δυνάμεων. Ὁ Ταλλεϋράνδος, ἐκ παραλλήλου, ἐπωφελούμενος τῆς διχογνωμίας τῶν τέως συμμάχων, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐνεθάρρυνε τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν μικροτέρων τῆς Γερμανίας κρατῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπερεμάχει κατὰ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς Πρωσσίας καὶ Ρωσίας πλησίον τοῦ Μεττερνίχου καὶ τοῦ Καστελρήγου. Ἀποτέλεσμα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τούτου ὑπῆρξεν ἡ συνομολόγησις τὴν 3 Ἰανουαρίου 1815 μυστικῆς συμμαχικῆς συνθήκης μεταξὺ

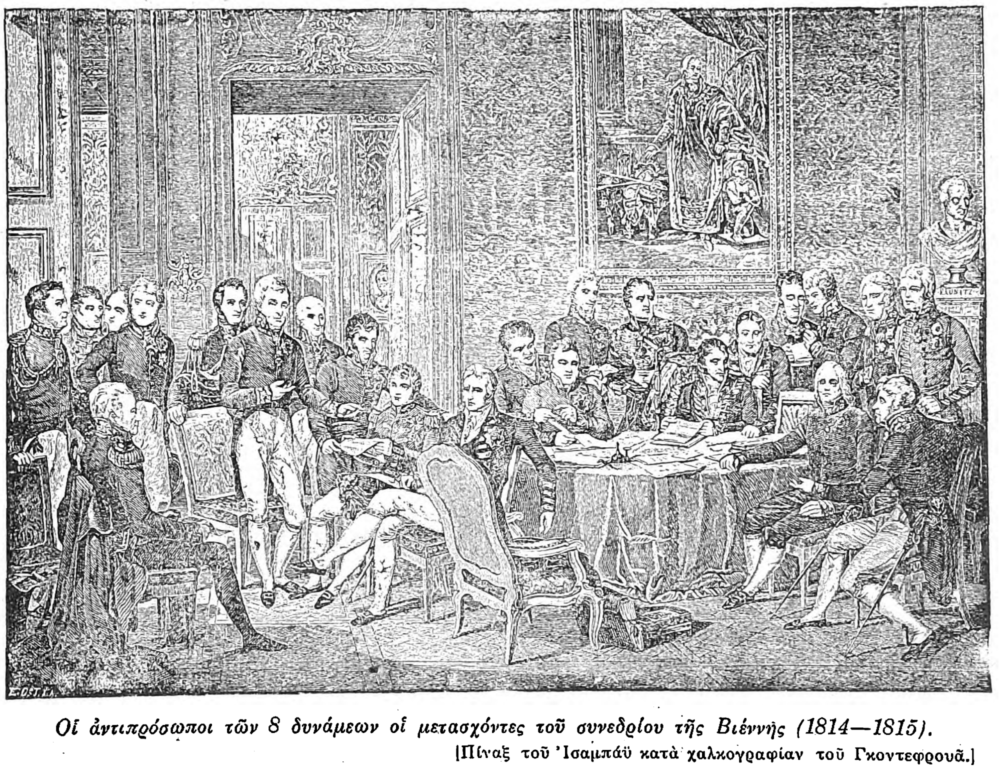

Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν 8 δυνάμεων οἱ μετασχόντες τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης (1814—1815).

[Πίναξ τοῦ Ἰσαμπάϋ κατὰ χαλκογραφίαν τοῦ Γκοντεφρουᾶ.]

Ἀγγλίας, Αὐστρίας καὶ Γαλλίας ἐπὶ σκοπῷ ἐνόπλου ἀμύνης κατὰ τῶν ἐκ μέρους τῆς Πρωσσίας καὶ Ρωσίας προβαλλομένων ἀπαιτήσεων, ἤτοι τῆς διὰ τῶν ὅπλων ἐπιλύσεως τοῦ σαξωνοπολωνικοῦ ζητήματος.

Οὕτω πως ἡ μὲν πολιτικὴ τῆς Γαλλίας διὰ τοῦ Ταλλεϋράνδου, ἐξ ἀρχῆς τείνουσα εἰς τὴν διάσπασιν τῶν Δυνάμεων, ἐστέφετο ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας, ἡ δὲ Ἀγγλία εὕρισκε δικαιολογημένην πλήρως τὴν σύναψιν τοιαύτης ἀμυντικῆς συμμαχίας μετὰ τῆς Γαλλίας· ἀνέκαθεν ἄλλως τε ἠγωνίζετο νὰ παρεμποδίσῃ τὴν ὑπέρμετρον αὔξησιν κράτους τινὸς ἐν Εὐρώπῃ, ἐξ ἧς ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ διαταραχθῇ ἡ εὐρωπαϊκὴ πολιτικὴ ἰσορροπία, ἀπὸ ταύτης δὲ τῆς ἀρχῆς ὁρμωμένη συνετάχθη καὶ κατὰ τοῦ Ναπολέοντος. Ὡς πρὸς τὴν Αὐστρίαν, δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ὁ Μεττερνῖχος ἀπεφάσισε νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῆς τέως ἐχθρᾶς Γαλλίας μᾶλλον πρὸς ἀποσόβησιν ἀπειλουμένου νέου πολέμου, θέτων εἰς δίλημμα τὰς τέως συμμάχους Πρωσσίαν καὶ Ρωσίαν καὶ ἐμμέσως οὕτω ἀναγκάζων αὐτὰς νὰ καταστῶσι συντηρητικώτεραι εἰς τὰς ἀπαιτήσεις των· πράγματι δὲ αἱ ἀξιώσεις ἀμφοτέρων τούτων τῶν κρατῶν ἐμετριάσθησαν. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας Ἀλέξανδρος ἠναγκάσθη νὰ προβῇ εἰς παραχωρήσεις πολωνικῶν τινων χωρῶν πρὸς τὴν Πρωσσίαν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ μετριάσῃ αὕτη τὰς ἔναντι τῆς Σαξωνίας ἀπαιτήσεις της. Οὕτω ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἔλαβε τὸ μέγα δουκᾶτον τῆς Ποσνανίας, μέρος τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Βαρσοβίας καὶ τὴν δυτικὴν Πρωσσίαν, ἐπὶ πλέον δὲ ἀνέκτα πάσας τὰς διὰ τῆς συνθήκης τοῦ *Τίλσιτ* ἀπολεσθείσας χώρας καὶ προσήρτα νέας τοιαύτας πέραν τοῦ Ρήνου, ὡς καὶ τμῆμα τῆς Πομμερανίας, ὅπερ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ *Κιέλου* εἶχε παραχωρηθῇ εἰς τὴν Σουηδίαν. Εἰς τὴν Πρωσσίαν ἀπεδόθησαν ὡσαύτως καὶ τὰ πρότερον εἰς τὴν Αὐστρίαν ἀνήκοντα πολωνικὰ τμήματα τῆς Γαλικίας, ἐκ δὲ τῶν ὑπολειφθεισῶν εἰς τὴν Ρωσίαν πολωνικῶν χωρῶν ἀπετελέσθη τὸ πολωνικὸν κράτος, τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου προσλαβόντος τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας. Αἱ συμφωνίαι αἱ ἀφορῶσαι τὸ σαξωνικὸν ζήτημα διετυπώθησαν εἰς τὴν ἀπὸ 18 Μαΐου 1815 συνθήκην, ἡ ὑπογραφὴ τῆς ὁποίας ἐβράδυνε λόγῳ τῆς ἐπιμόνου ἀρνήσεως τοῦ βασιλέως τῆς Σαξωνίας Φρειδερίκου Αὐγούστου, ὅπως ἀποδεχθῇ τὰς ἐπὶ τῆς χώρας του πρωσσικὰς ἀξιώσεις. Ὀλίγας ἡμέρας πρίν, ἤτοι τὴν 3ην Μαΐου, ὑπεγράφησαν τρεῖς συνθῆκαι, μεταξὺ Ρωσίας-Αὐστρίας, Ρωσίας-Πρωσσίας καὶ Αὐστρίας - Πρωσσίας - Ρωσίας, διὰ τῶν ὁποίων αἱ συμβαλλόμεναι Δυνάμεις ἐπεκύρουν τὸν ἀποφασισθέντα διαμελισμὸν τῆς Πολωνίας καὶ ἔθετον ὑπὸ τὴν ἐγγύησίν των τὴν πόλιν *Κρακοβίαν* ἀνακηρυχθεῖσαν ἐλευθέραν πολιτείαν. Ἡ ἐπιτευχθεῖσα συμφωνία αὕτη ὠφείλετο κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν ἐπανεμφάνισιν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς τῆς Εὐρώπης τοῦ Ναπολέοντος, φυγόντος ἐκ τῆς Ἔλβας. Ἡ εἴδησις αὕτη φθάσασα εἰς τὸ συνέδριον τὴν ἑσπέραν τῆς 5 Μαρτίου, ὤθησε τοὺς συμμάχους εἰς γενναίας ἀποφάσεις. Τὴν 13ην Μαρτίου, καθ' ἣν ἀκριβῶς ἡμέραν ὁ Ναπολέων παρεχώρει ἐν Γαλλίᾳ γενικὴν ἀμνηστίαν, τὸ συνέδριον ἐκήρυττεν ὡς μὴ ὑφισταμένην τὴν περὶ εἰρήνης συνθήκης τοῦ *Φονταινεμπλὼ* τῆς 11 Ἀπριλίου 1814, τὸν δὲ Ναπολέοντα ἐχαρακτήριζε κοινὸν ἐχθρὸν τῆς Εὐρώπης, ὡς διαταράσσοντα τὴν εἰρήνην τῶν λαῶν, καταπατοῦντα τὴν δημοσίαν τάξιν, ἐστερημένον παντὸς δικαιώματος ἀστικοῦ, πολιτικοῦ καὶ ἀνθρωπίνου καὶ ἑπομένως ἄξιον τῆς τιμωρίας τῶν λαῶν καὶ τῶν ἡγεμόνων τοῦ κόσμου. Ἐν συνεχείᾳ τῶν ἀποφάσεων τούτων συνωμολογεῖτο τὴν 25ην Μαρτίου ἐν Chaumont συνθήκη μεταξὺ Ρωσίας, Πρωσσίας, Ἀγγλίας καὶ Αὐστρίας, διὰ τῆς ὁποίας ἕκαστον τῶν συμβαλλομένων κρατῶν ὑπεχρεοῦτο νὰ διατηρῇ, μέχρι τῆς ὁριστικῆς συνομολογήσεως τῆς εἰρήνης, ἐμπόλεμον δύναμιν 150.000 ἀνδρῶν· τὰς δαπάνας τῆς συντηρήσεως τῶν στρατῶν τούτων ἀνελάμβανεν ἡ Ἀγγλία, πάντα δὲ τὰ κράτη ταῦτα ὑπεχρεοῦντο νὰ βοηθήσωσιν ἄλληλα ἐν ᾗ περιπτώσει οἱονδήποτε ἐξ αὐτῶν ἤθελε προσβληθῇ ὑπὸ τῆς Γαλλίας. Ἐν τῇ συνθήκῃ ταύτῃ ὑπῆρχον καὶ μυστικὰ ἄρθρα, διὰ τῶν ὁποίων οἱ σύμμαχοι συνεφώνουν περὶ τῆς μελλούσης διαρρυθμίσεως τῶν πραγμάτων τῆς Ἰταλίας, Ἑλβετίας, Ἱσπανίας καὶ τῶν Κάτω Χωρῶν.

Αἱ ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου, ἐπισπευσθεῖσαι, ὡς ἐλέχθη, λόγῳ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ναπολέοντος, ἦσαν αἱ ἑξῆς. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατεκυροῦντο ἡ Μελίτη, σπουδαῖαι ἐκτάσεις ἐν Γουιάνᾳ, τέως ὀλλανδικῇ ἀποικίᾳ, καὶ ἐν τῷ ἀκρωτηρίῳ τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, καὶ πολλαὶ νῆσοι εἰς τὰς δυτικὰς Ἰνδίας, ἀνήκουσαι πρότερον εἰς τὴν Γαλλίαν· ἐπὶ πλέον διετήρει ἡ Ἀγγλία τὴν νῆσον Ἑλγολάνδην, παραχωρηθεῖσαν αὐτῇ τῷ 1814 ὑπὸ τῆς Δανίας, ὑπήγοντο δὲ ὑπὸ τὴν προστασίαν της καὶ αἱ Ἰόνιοι νῆσοι, παρὰ τὰς προσπαθείας τοῦ Καποδιστρίου ὅπως σχηματισθῇ δι' αὐτῶν ἐλεύθερον ἑλληνικὸν κράτος. Ἡ Δανία, λαβοῦσα ἐν πρώτοις τὴν ὑπὸ τὴν σουηδικὴν κυριαρχίαν ὑπαγομένην Πομμερανίαν, ἀντήλλαξε ταύτην μετὰ τῆς Πρωσσίας ἀντὶ τοῦ Λαουεμβούργου. Εἰς τὴν Σουηδίαν ἀνεγνωρίσθη, ὡς ἀποζημίωσις διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς Φινλανδίας καὶ τῆς πρότερον εἰς αὐτὴν ὑπαγομένης Πομμερανίας, ἡ μετὰ τῆς Νορβηγίας ἕνωσις ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Σουηδοῦ βασιλέως. Ἡ Ἑλβετία ἀνέκτα τὰς ὑπὸ τῆς Γαλλίας ἀφαιρεθείσας τοπαρχίας τοῦ Valais, τῆς Γενεύης καὶ τοῦ Νεοβούργ, ὅπερ διετήρει τὴν προσωπικὴν μετὰ τῆς Πρωσσίας ἕνωσιν, καὶ ἀνεγνωρίζετο ὡς ὁμόσπονδον κράτος ἀποτελούμενον ὑπὸ 22 καντονίων, καὶ διαρκῶς οὐδετέρα ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Δυνάμεων. Ἐν Ἰταλίᾳ αἱ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος καταλυθεῖσαι δυναστεῖαι ἐπανέκτησαν τὰ κράτη των μετά τινων ἐπεκτάσεων. Τὸ Βέλγιον ἑνωθὲν μετὰ τῆς Ὀλλανδίας ἀπετέλεσε τὸ βασίλειον τῶν *Κάτω Χωρῶν*, μεθ' οὗ ἡνώθη τὸ Μέγα Δουκᾶτον τοῦ Λουξεμβούργου μετὰ τοῦ Λιμβούργου, ὑπὸ τὸν ἡγεμονικὸν οἶκον τῆς Ὀράγγης. Ἡ Αὐστρία προσήρτα τὴν Λομβαρδίαν καὶ τὴν Βενετίαν μετὰ τῆς Ἰστρίας, τῆς Δαλματίας καὶ τοῦ Friault, ἀποδοθέντων ταυτοχρόνως εἰς αὐτὴν τοῦ Τυρόλου, τοῦ Vorarlberg, τοῦ Σαλτσβούργου καὶ τῆς Γαλικίας. Τὸ πρόβλημα τῆς διευθετήσεως τῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα ἀφεώρων τὰς κατ' ἰδίαν πολιτείας τῆς Γερμανίας, ἀπετέλεσε τὸ δυσχερέστερον ἀντικείμενον τῶν συζητήσεων τοῦ συνεδρίου. Ζητήματα ἀποζημιώσεων καὶ ἐδαφικῶν ὁρίων τῶν διαφόρων γερμανικῶν κρατῶν συνεζητήθησαν μέν, ἀλλὰ κατέστη ἀδύνατος ἡ ἐπίλυσις αὐτῶν. Τούτου ἕνεκα ἀπεφασίσθη ἡ σύστασις εἰδικῆς *«ἐδαφικῆς ἐπιτροπῆς»*, τῆς ὁποίας ἕδρα ὡρίσθη ἡ Φραγκφούρτη, εἰς ἣν ἀνετέθη ἡ ρύθμισις τῶν ἐδαφικῶν μεταβολῶν καὶ τοῦ καθορισμοῦ τῶν ὁρίων. Τὰ πορίσματα τῶν ἐργασιῶν καὶ τῶν συζητήσεων τῆς ἐν λόγῳ ἐπιτροπῆς διετυπώθησαν ἐν τῇ ἀπὸ 20 Ἰουλίου 1819 ἀποφάσει αὐτῆς, ἥτις διεκανόνισεν ὁριστικῶς τὰ ζητήματα ταῦτα. Ἡ Βαυαρία, ἥτις ἐπὶ ὀκτὼ ὅλα ἔτη διετέλεσε σύμμαχος τοῦ Ναπολέοντος, παρεχώρησε μὲν τὰς δι' αὐτοῦ προσαρτηθείσας αὐτῇ χώρας, πλὴν τῶν φραγκονικῶν κτήσεων τῆς Ἀνσπάχης καὶ τῆς Baireuth, προσεκτήσατο ὅμως τὸ Ἀσσαφενβοῦργον, τὸ Βύρτσβουργ καὶ τὸ παραρρήνιον Παλατινᾶτον. Ἡ Βυττεμβέργη καὶ ἡ Βάδη διετήρησαν τὰς διὰ τοῦ Ναπολέοντος παραχωρηθείσας αὐταῖς ἐν Σουηδίᾳ κτήσεις τοῦ κράτους τῶν Ἁψβούργων. Ἐκτὸς τῶν ἀποφάσεων τούτων τὸ Συνέδριον προέβη καὶ εἰς λῆψιν ἄλλων γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος. Ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας τυγχάνει ἡ ἀπὸ 8 Ἰουνίου 1815 «Πρᾶξις περὶ τῆς δμοσπονδιακῆς ὀργανώσεως τῆς Γερμανίας», ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας τὰ διάφορα γερμανικὰ κράτη καὶ ἡ Αὐστρία ἵδρυον ὁμοσπονδίαν πολιτειῶν, ὑπὸ τύπον διαρκοῦς συμμαχίας καὶ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Αὐστρίας. Μείζονος σημασίας εἶναι ἡ ἀπὸ 8 Φεβρουαρίου 1815 «Δήλωσις τῶν Δυνάμεων περὶ καταργήσεως τοῦ ἐμπορίου τῶν μαύρων», «Οἱ κανονισμοὶ διὰ τὴν ἐλευθέραν ναυσιπλοΐαν τῶν ποταμῶν», καὶ τέλος «Οἱ κανονισμοὶ περὶ τῶν βαθμῶν τῶν διπλωματικῶν πρακτόρων»· οὕτω οἱ διπλωματικοὶ βαθμοὶ ὡρίσθησαν εἰς τρεῖς: α΄) πρεσβευταὶ α΄ τάξεως (ambassadeurs), β΄) ἔκτακτοι ἀπεσταλμένοι καὶ πληρεξούσιοι ὑπουργοὶ (envoyés extraordinaires et ministres plénipotentiaires) καὶ γ΄) ἐπιτετραμμένοι (chargés d' affaires). Συνολικῶς αἱ ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης διετυπώθησαν ἐν τῇ καταρτισθείσῃ ὑπὸ τῆς *Γενικῆς ἐπιτροπῆς* καὶ ὑπογραφείσῃ παρὰ τῶν ἐν αὐτῇ ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων «Τελικῇ πράξει» ἢ ἄλλως «Γενικῇ πράξει» τῆς 9 Ἰουνίου 1815. Αὕτη ἀποτελεῖται ἐξ 121 ἄρθρων, ἐπιτάσσονται δὲ αὐτῆς 17 τὸ ὅλον παραρτήματα, ἤτοι αἱ διάφοροι συνθῆκαι καὶ λοιπαὶ δηλώσεις τῶν ἐν τῷ συνεδρίῳ συμμετεχουσῶν Δυνάμεων, δηλ. τῆς Πρωσίας, Αὐστρίας, Γαλλίας, Μεγάλης Βρεττανίας, Πορτογαλίας, Ρωσίας, Σουηδίας, Νορβηγίας καὶ Ἱσπανίας. Τὸ πρωτότυπον τοῦ κειμένου ὡς καὶ τ' ἀντίγραφα αὐτοῦ ἐγένοντο γαλλιστί, χωρίς, ὡς ρητῶς ὁρίζεται, νὰ θεωρηθῇ τοῦτο «ὡς προηγούμενον διὰ τὸ μέλλον». Τὰ πρῶτα 14 ἄρθρα τῆς συνθήκης πραγματεύονται περὶ τοῦ διαμελισμοῦ τῆς Πολωνίας· τὰ ἄρθρα 15—64 ρυθμίζουσι ζητήματα σχετικὰ πρὸς τὴν Γερμανίαν. Περὶ τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ τοῦ Λουξεμβούργου διαλαμβάνουσι τὰ ἄρθρα 65—73, περὶ τῆς Ἑλβετίας τὰ ἄρθρα 74—84, περὶ τῆς Ἰταλίας τὰ ἄρθρα 85—104, περὶ τῆς Αὐστρίας τὰ ἄρθρα 93—97. Ἐπακολουθοῦν τὰ ἄρθρα 98—117 πραγματευόμενα περί τινων δευτερευουσῶν ἰταλικῶν πόλεων, περὶ τοῦ παπικοῦ κράτους, περὶ τῆς Νεαπόλεως, περὶ ζητημάτων σχετικῶν μὲ τὴν Πορτογαλίαν καὶ περὶ ναυσιπλοΐας. Τὰ ὑπόλοιπα ἄρθρα περιέχουσι γενικὰς διατάξεις. Τὴν «Γενικὴν πρᾶξιν» δὲν ἐπεκύρωσεν ἡ Ἱσπανία, διαμαρτυρηθεῖσα καθ' ὡρισμένων ἄρθρων αὐτῆς (99,100,105), καθὼς καὶ ὁ πάπας διαμαρτυρηθεὶς ὡσαύτως. Ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς Βιέννης οὐδεὶς λόγος ἐγένετο περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων· ἡ ἐχθρότης μάλιστα τῆς Αὐστρίας ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἐξεδηλώθη ἐμφανῶς, τῆς αὐστριακῆς ἀστυνομίας ἀποπεμψάσης τοὺς εἰς Βιέννην μεταβάντας Σουλιώτας ἀντιπροσώπους. Ἀντιθέτως μάλιστα τὸ συνέδριον ἐφάνη συμπαθῶς διακείμενον πρὸς τὴν Τουρκίαν, ἥτις ὅμως ἠρνήθη νὰ μετάσχῃ αὐτοῦ μολονότι προσεκλήθη. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν δυσμενῆ στάσιν τοῦ συνεδρίου ἔναντι τῆς ἑλληνικῆς

Digitized by Google

ὑποθέσεως, τὸ ἔργον αὐτοῦ. ὅπερ συνετελέσθη ἐν μέσῳ τόσον ἀντιθέτων ἀξιώσεων καὶ πολλαπλῶν δυσχερειῶν, κρινόμενον ἀπὸ πολιτικῆς καὶ διπλωματικῆς ἀπόψεως, ἀποτελεῖ γεγονὸς σημαντικὸν τῆς παγκοσμίου ἱστορίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὸ κείμενον τῆς «Γενικῆς Πράξεως» βλ. ἐν *Martens*: «Recueil de traités» 2 ἔκδ. τ. II σ. 379 ἑπ. (ἔνθα καὶ τὸ κείμενον τῶν διαφόρων συνθηκῶν κλπ).—*Klüber*: «Akten der Wiener Kongresses» τόμοι 9 (1815-1835).—*Flassan*: Histoire du congrès de Vienne (1829).—*Lagarde*: «Fêtes et souvenirs du congrès de Vienne» (1843).—*Graf d' Angeberg*: «Le congrès de Vienne et les traités de 1815 (1864).—*Posselt*: Europäische Annalen, Codex diplomaticus, Jahrgänge 1815-1817.—*Capefigue*: Le congrès de Vienne dans ses rapports avec la circonscription actuelle de l' Europe» (1847).—*Crétineau-Joly*: «Histoire des traités de 1815 et de leur exécution» (1844).—*De Jancourt*: «Correspondance du ministre intérimaire des affaires étrangères pendant le congrès de Vienne» (1905).—*Pallain*: «Correspondance de Talleyrand et de Louis XVIII pendant le congrès de Vienne» (1881).—*De Pradt*: «Histoire du congrès de Vienne» (1829). —*Weil*: «Dessous du congrès de Vienne» (1917).—*Καρολίδου*: «Ἱστορία τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος» τ. Α΄ (1892) σ. 91-100, ἰδίως σ. 144-181.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βιέννης** ***συνθῆκαι.*** Ἡ Βιέννη ὑπῆρξεν ἀπὸ τοῦ μεσαίωνος ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ τόπος ἐν ᾧ συνωμολογήθησαν πλεῖσται συνθῆκαι εἰρήνης καὶ συμμαχίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ κέντρον διαφόρων συνδιασκέψεων καὶ ἑνὸς συνεδρίου.

Αἱ διάφοροι περὶ εἰρήνης συνθῆκαι εἶναι κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν αἱ ἑξῆς:

1) *Συνθήκη τοῦ 1261.* Ἡ πρώτη ἐν Βιέννῃ συνομολογηθεῖσα περὶ εἰρήνης συνθήκη ἀνάγεται εἰς τὸν μεσαίωνα, διὰ ταύτης δὲ κατέπαυσεν ὁ μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Μπέλα Δ΄ καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Ὀττοκάρ, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ γάμου, ὃν οὗτος συνῆψε μετὰ τῆς κληρονόμου τοῦ θρόνου τῆς Αὐστρίας Μαργαρίτας, προκληθεὶς πόλεμος. Ἡ τὴν 12 Ἰουλίου 1260 λαβοῦσα χώραν γενικὴ καταστροφὴ τῶν στρατευμάτων τοῦ Μπέλα ἐν τῇ πρὸς τὸν βασιλέα Ὀττοκὰρ καὶ τοὺς Γερμανοὺς συμμάχους του μάχῃ παρὰ τῇ Μάρχφελδ, ὑπεχρέωσε τοῦτον νὰ συνομολογήσῃ συνθήκην εἰρήνης μετὰ τῶν ἀντιπάλων του κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος (1261) ἐν Βιέννῃ, δι' ἧς ὑπεχρεώθη νὰ παραχωρήσῃ τὴν χώραν Στάϊερμαρκ εἰς τὸν βασιλέα τῆς Βοημίας.

2) *Συνθῆκαι τοῦ 1606.* Γνωστὴ ὡς συνθήκη τῆς Βιέννης τυγχάνει ἡ ἀπὸ 25 Ἀπριλίου 1606 πρᾶξις, δι' ἧς ἀνεγνωρίσθη ὑφ' ὅλων τῶν μελῶν τοῦ ἡγεμονικοῦ οἴκου τῆς Αὐστρίας, ὡς ἀρχηγὸς αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ροδόλφου Β΄, ὁ Ματθίας, ὅστις, καταβαλὼν τὴν ὑπὸ τὸν Στέφανον Boeskay ἐξέγερσιν ἐν Οὐγγαρίᾳ, ὑπηγόρευσεν εἰς τοὺς ἐπαναστάτας τὴν ἀπὸ 25 Ἰουνίου 1606 συνθήκην εἰρήνης τῆς Βιέννης.

3) *Συνθήκη τοῦ 1624.* Τρίτη κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν συνθήκη τῆς Βιέννης τυγχάνει ἡ κατὰ Μάϊον τοῦ 1624 συνομολογηθεῖσα, δια τῆς ὁποίας ἐτερματίσθη ὁ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας κηρυχθεὶς παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Γαβριὴλ (κοινῶς ἀποκαλουμένου Bethlen) πόλεμος, λόγῳ ἀρνήσεως τοῦ Ματθία νὰ συναινέσῃ εἰς τὸν γάμον τῆς κόρης του Αἰκατερίνης μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας. Διὰ ταύτης ἐπεσφραγίσθη ἡ κατὰ Ἰανουάριον τοῦ ἔτους 1624 συνομολογηθεῖσα περὶ ἀνακωχῆς συνθήκη, δι' ἧς ἀνεγνωρίζετο ἡ ἐπὶ τῆς πόλεως Mimkacs κυριαρχία τοῦ τελευταίου τούτου.

4) *Συνθήκη τοῦ 1700.* Ἡ σπουδαιοτέρα συνθήκη πασῶν τῶν προηγουμένως συνομολογηθεισῶν ἐν Βιέννῃ τυγχάνει ἡ ἀπὸ 16 Νοεμβρίου 1700 συνθήκη μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας Λεοπόλδου Α΄ καὶ τοῦ ἐκλέκτορος τοῦ Βρανδενβούργου Φρειδερίκου Γ΄, ὅστις ἐπέτυχε δι' αὐτῆς λόγῳ τῶν πολλῶν αὐτοῦ εἰς τὴν Γερμανικὴν Ἐπικράτειαν προσφερθεισῶν ὑπηρεσιῶν ν' ἀναγνωρισθῇ ὡς βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, ὑπὸ τὸν ῥητὸν ὅρον τηρήσεως τῆς δοθείσης παρ' αὐτοῦ ὑποσχέσεως ὅτι ἤθελε παράσχει πάντοτε τὴν συνδρομήν του εἰς πᾶν ζήτημα ἐνδιαφέρον τὴν Γερμανίαν, ὡς καὶ ἐναντίον παντὸς ξένου ἐχθροῦ, ἐπὶ πλέον δὲ ὅτι, καθόσον ἀφορᾷ τὰς μεταξὺ τοῦ Γερμανικοῦ Κράτους καὶ τῶν κατὰ μέρος Γερμανικῶν Πολιτειῶν σχέσεις, δὲν θὰ ἐγένετο χρῆσις τοῦ τίτλου «Βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας», ἀλλ' ἁπλῶς τοῦ τίτλου «Ἡγεμὼν τοῦ Βρανδενβούργου». Τὴν ἐν λόγῳ συνθήκην ἐπηκολούθησεν ἡ τὴν 18 Ἰανουαρίου 1701 ἐν Καινιξβέργῃ στέψις τοῦ Φρειδερίκου ὡς βασιλέως τῆς Πρωσσίας ὑπὸ τὸ ὄνομα Φρειδερῖκος Α΄.

5) *Συνθήκη τοῦ 1725.* Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας Καρόλου ΣΤ΄ δημοσίευσιν τῆς «pragmatischen Sanktion» («Πραγματικῆς Κυρώσεως»), δι' ἧς ἐπεδίωξεν ἰδίως νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν εἰς τὸν θρόνον τῆς Αὐστρίας ἄνοδον τῆς κόρης του Μαρίας Θηρεσίας, ἐπεζήτησεν οὕτως καὶ διὰ διεθνῶν συνθηκῶν κατοχυρώσῃ τὴν θέσιν αὐτῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ἀλλὰ τῆς ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς Αὐστρίας ἀνόδου τῆς Μαρίας Θηρεσίας ἐζήτησε νὰ ἐπωφεληθῇ ἄλλως πως ἡ βασίλισσα τῆς Ἱσπανίας Ἐλισάβετ Φαρνεσία, ὅπως προσαρτήσῃ τὰς αὐστριακὰς χώρας εἰς τὸ Στέμμα τῆς Ἱσπανίας. Πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἀπεφάσισε τὸν γάμον ἑνὸς τῶν υἱῶν αὐτῆς μετὰ τῆς διαδόχου τοῦ αὐστριακοῦ θρόνου Μαρίας Θηρεσίας· ἐπὶ τούτοις ἀπέστειλεν εἰς Βιέννην τὸν Ἰωάννην Γουλιέλμον βαρῶνον τοῦ Ριππέρντα, κομίζοντα προτάσεις συνομολογήσεως συνθήκης συμμαχίας μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν, οὐχὶ μόνον ἐναντίον τῆς Γαλλίας, ἡ μετὰ τῆς ὁποίας ῥῆξις τῆς Ἱσπανίας ἐφαίνετο ἐπικειμένη, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας, πρὸς ἀντίπραξιν κατὰ τῆς ἀποικιακῆς αὐτῆς πολιτικῆς καὶ τοῦ ἐκτεταμένου ἐμπορίου της εἰς τὰς ἱσπανικὰς ἀποικίας, ἐπιτυγχανομένης, οὕτω πως, τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ἐν γένει βιομηχανίας τῆς Ἱσπανίας. Ὁ Ριππέρντα ἔφθασε κατὰ μῆνα Νοέμβριον ἐν Βιέννῃ, ἀλλὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ δὲν ἐφάνη τοσοῦτον εὔκολον ὡς εἶχε κατ' ἀρχὰς νομισθῆ, καθόσον οἱ περιστοιχίζοντες τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας καὶ ἰδίως ὁ Εὐγένιος τῆς Σαβοΐας μεγάλως ἠγωνίζοντο ν' ἀποτρέψωσι τοῦτον τοιαύτης τινὸς συμμαχίας, ἂν καὶ ὁ Κάρολος ΣΤ΄, ἐκ τοῦ μίσους ὃ ἔτρεφεν ἐναντίον τῶν μεγάλων ναυτικῶν Δυνάμεων καὶ ἐκ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ταπεινώσῃ ταύτας, ἐφαίνετο εἰς πάντα πρόθυμος, ἐλπίζων εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ θρόνου τῆς θυγατρός του ἐν τῷ μέλλοντι. Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ σχέσεις μεταξὺ Ἱσπανίας καὶ Γαλλίας ἐξετραχύνθησαν, ὁ δὲ Ριππέρντα ἔλαβε τὴν ἐντολὴν νὰ συνομολογήσῃ μετὰ τῆς Αὐστρίας ὑπὸ οἱουσδήποτε ὅρους συνθήκην συμμαχίας. Οὗτος, πράγματι, ἐγκαταλείψας προσωρινῶς τὰς περὶ γάμων προτάσεις, αἵτινες ἐσκόπουν νὰ προσδέσουν τὰς αὐστριακὰς χώρας εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἱσπανίας, ἐπέτυχε τὴν συνομολόγησιν μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος, παρὰ τὴν ἀντίστασιν τῶν περὶ αὐτόν, διαφόρων συνθηκῶν τὴν 30 Ἀπριλίου καὶ ἑτέρας τὴν 1 Μαΐου 1725. Διὰ τῆς πρώτης τούτων φανερᾶς συνθήκης ἐπεκυροῦντο αἱ διατάξεις τῆς συνθήκης τῆς Οὐτρέχτης, ὡς καὶ αἱ τῆς περὶ τετραπλῆς συμμαχίας, ἐπὶ πλέον ὅμως ἀνεγνωρίζοντο τὰ περὶ κληρονομίας δικαιώματα τοῦ ἱσπανικοῦ θρόνου ἐπὶ τῶν ἰταλικῶν ἡγεμονιῶν, τῆς Ἱσπανίας ἐγγυωμένης τὸ κῦρος τῆς «Πραγματικῆς Κυρώσεως». Δι' ἑτέρας ἐπίσης φανερᾶς συνθήκης, ἥτις ἔφερεν καθαρῶς ἐμπορικὸν χαρακτῆρα, ἀνεγνωρίζετο ἡ «Ἀνατολικοϊνδικὴ Ἑταιρεία», παραχωρουμένων αὐτῇ εὐρυτάτων δικαιωμάτων, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς πάντας τοὺς ὑπηκόους τοῦ αὐτοκράτορος, ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ εἰς τὰς ἀποικίας αὐτῆς. Διὰ τῆς τρίτης τῶν συνθηκῶν, ἥτις ἦτο καὶ μυστική, χαρακτῆρος ἀμυντικοῦ, ὑπεχρεοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας, ἐν περιπτώσει πολέμου, ὃν θὰ ἐκήρυττε ξένη τις Δύναμις κατὰ τῆς Ἱσπανίας, νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν ταύτης μετὰ 20.000 ἀνδρῶν καὶ 10.000 ἵππων, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας, ἐν παρομοίᾳ περιπτώσει, ν' ἀποστείλῃ εἰς βοήθειαν τῆς Αὐστρίας 20.000 πεζικοῦ καὶ 15 πλοῖα.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν ὡς ἄνω συνθηκῶν συνωμολογήθη καὶ ἑτέρα κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1725, διὰ τῆς ὁποίας ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας ὑπέσχετο νὰ δώσῃ εἰς γάμον δύο τῶν θυγατέρων του εἰς τοὺς Ἱσπανοὺς ἰνφάντας, ἐπὶ πλέον δὲ νὰ παράσχῃ τὴν στρατιωτικὴν αὐτοῦ ἀρωγὴν εἰς τὴν Ἱσπανίαν πρὸς κατάληψιν τοῦ Γιβραλτάρ· ἐπίσης παρείχοντο ἀμοιβαίως διαβεβαιώσεις περὶ ἀλληλοϋποστηρίξεως ἐν περιπτώσει πολέμου ἐναντίον τῆς Γαλλίας, τῆς Ἱσπανίας ὑποχρεουμένης νὰ καταβάλῃ εἰς τὴν Αὐστρίαν διὰ τὴν ὑποστήριξιν ἣν θὰ παρεῖχεν αὕτη εἰς τὴν κατὰ τοῦ Γιβραλτὰρ ἐνέργειαν τῆς Ἱσπανίας, τρία ἑκατομμύρια γκοῦλδα ἐτησίως. Διὰ τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης ἡ μὲν βασίλισσα τῆς Ἱσπανίας Ἐλισάβετ ἀπέβλεπεν εἰς τὸν γάμον ἑνὸς τῶν υἱῶν της μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Καρόλου ΣΤ΄ Μαρίας Θηρεσίας, ὁ αὐτοκράτωρ ὅμως τῆς Αὐστρίας εἶχεν ἤδη ἀποφασίσει, ὅπως ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ στέρξῃ εἰς τοῦτο, προβλέπων ὅτι ἀποτέλεσμα αὐτοῦ θὰ ἦτο ἡ ἐν τῷ μέλλοντι ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου ἄνοδος ἀπογόνου τοῦ μισητοῦ εἰς αὐτὸν οἴκου τῶν Βουρβώνων. Οὕτω παρὰ τὴν τυπικὴν συμφωνίαν μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν ἐκράτει βαθυτάτη κατ' οὐσίαν διαφωνία, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ὁ μετ' οὐ πολὺ ἐπακολουθήσας περὶ διαδοχῆς τοῦ θρόνου πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν.

6) *Συνθήκη τοῦ 1731.* Ἡ δευτέρα κατὰ σειρὰν συνθήκη τῆς Βιέννης περὶ ἀναγνωρίσεως τῆς «Πραγματικῆς Κυρώσεως» ὑπῆρξεν ἡ κατὰ Μάρτιον τοῦ ἔτους 1731 συνομολογηθεῖσα μεταξὺ Ἀγγλίας, διὰ τοῦ εἰς Βιέννην πρὸς τούτοις ἀποσταλέντος σὶρ Θωμᾶ Ρόβινσων, καὶ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας Καρόλου ΣΤ΄, δυνάμει τῆς ὁποίας, οἱονεὶ ἀκουσίως, ἡ Αὐστρία καθίστατο σύμμαχος τῆς Ἀγγλίας, τοῦ Καρόλου ἀναλαβόντος τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως ἐπιτρέψῃ τὴν ἐγκατάστασιν εἰς τὰ φρούρια τῆς Τοσκάνας καὶ Πάρμης 6.000 Ἱσπανῶν, τῆς δὲ Ἀγγλίας δηλούσης, ὅτι ἀναγνωρίζει τὴν «Πραγματικὴν Κύρωσιν» καὶ ἐγγυᾶται ταύτην, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως, ὅπως ἡ μέλλουσα ν' ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Αὐστρίας μὴ συνάψῃ μετά τινος πρίγκιπος τοῦ οἴκου τῶν Βουρβώνων, οὐδὲ μετ' ἄλλου τινὸς πρίγκιπος, γάμον ἐξ οὗ θὰ διεκινδύνευεν ἡ πολιτικὴ ἰσορροπία τῶν ἐν Εὐρώπῃ Δυνάμεων. Εἰς τὴν ἐν λόγῳ συνθήκην προσεχώρησαν μετ' οὐ πολὺ τὸ Ἀννόβερον καὶ ἡ Ὁλλανδία.

7) *Συνθῆκαι τοῦ 1735 καὶ τοῦ 1738.* Αἱ συνθῆκαι αὗται ἔθεσαν τέρμα εἰς τὸν περὶ διαδοχῆς τοῦ πολωνικοῦ θρόνου πόλεμον, συνωμολογήθησαν δὲ μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας Καρόλου ΣΤ΄ καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΕ΄. Μετὰ τὴν ἧτταν τῶν αὐστριακῶν στρατευμάτων, ὁ ἀρχηγὸς τούτων πρίγκιψ Εὐγένιος ᾐτήσατο παρὰ τοῦ Καρόλου ΣΤ΄ τὴν συνομολόγησιν εἰρήνης πάσῃ θυσίᾳ, ὅπως ἀποφευχθῇ ἡ ὑπὸ τῶν Γάλλων κατάληψις καὶ ἄλλων γερμανικῶν χωρῶν· εἰς τὴν πρότασιν τῆς Αὐστρίας περὶ συνομολογήσεως εἰρήνης ἀπεστάλη ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας εἰς Βιέννην ὁ La Beaume, ὅστις συνωμολόγησε μετὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ὑπουργοῦ κόμητος Σίντζεντορφ τὴν προκαταρκτικὴν περὶ εἰρήνης συνθήκην τὴν 3 Ὀκτωβρίου 1735, δυνάμει τῆς ὁποίας παρεχωροῦντο τὰ βασίλεια τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Σικελίας, ὡς καί τινες ἀξιόλογοι θέσεις ἐν τῇ τοσκανικῇ χώρᾳ, εἰς τὸν πρεσβύτερον υἱὸν τῆς βασιλίσσης τῆς Ἱσπανίας Ἐλισάβετ Δὸν Κάρολον τῆς Πάρμας, ὅστις, εἰς ἀποζημίωσιν, τρόπον τινά, τῶν γενομένων εἰς αὐτὸν παραχωρήσεων, ἀντιπαρεχώρει εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας τὰς ἡγεμονίας τῆς Πάρμας καὶ Piacenza. Ἐπὶ πλέον διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης ὑπεχρεοῦτο ὁ βασιλεὺς τῆς Σαρδηνίας νὰ παραχωρήσῃ τὸ μέγιστον τμῆμα τῆς ἡγεμονίας τοῦ Μιλάνου εἰς τὴν Αὐστρίαν, παρακρατῶν ἐκ τῶν θεωρηθεισῶν ὡς καλῶς προσαρτηθεισῶν χωρῶν τὴν Νοβάραν καὶ τὸ Vigevano. Ἐξ ἄλλου, διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης, ὁ δοὺξ τῆς Λωρραίνης Franz ἔδει μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τότε κυριάρχου νὰ προσαρτήσῃ τὸ Μέγα Δουκᾶτον τῆς Τοσκάνας, ἀντ' αὐτῆς δὲ νὰ παραχωρήσῃ εὐθὺς τὴν Λωρραίνην καὶ τὸ Bar εἰς τὸν βασιλέα Στανίσλαον Leszczinski, ὡς ἀνταμοιβήν, τρόπον τινά, τῆς ἐκ δευτέρου ἀπωλείας τοῦ πολωνικοῦ θρόνου, πλὴν ὅμως μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἔδει ἀμφότεραι αἱ ἐν λόγῳ χῶραι νὰ προσαρτηθῶσιν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἔναντι τῶν ἀπωλειῶν, ἃς ὑφίστατο ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας, ἀνεγνωρίζετο ὁ Αὔγουστος Γ΄ τῆς Σαξωνίας βασιλεὺς τῆς Πολωνίας ἐπεκυροῦτο δὲ ἡ «Πραγματικὴ Κύρωσις» παρὰ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἱσπανίας. Τὴν ἐν λόγῳ προκαταρκτικὴν συνθήκην ἐπηκολούθησεν ἡ ἐν ἔτει 1738 (18 Νοεμβρίου) ὁριστικὴ περὶ εἰρήνης συνθήκη, ἥτις ἐπεκύρωσεν, οὕτως εἰπεῖν, τὰς διατάξεις τῆς προκαταρκτικῆς εἰρήνης.

Ἡ σημασία τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης ὑπῆρξε μεγίστη· διὰ τοῦ προηγηθέντος αὐτῆς πολέμου καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς κατεδείχθη ἡ ὁσημέραι καταπίπτουσα δύναμις τῆς Αὐστρίας, ἐνῷ ἡ Γαλλία δι' αὐτῆς ἀνεδεικνύετο ὡς τὸ ἰσχυρότερον τῆς Εὐρώπης Κράτος. Ἐπὶ πλέον ὅμως ἡ ἀπόσπασις ἐκ τοῦ γερμανικοῦ Κράτους τῆς Λωρραίνης δὲν ἐσήμαινεν ἁπλῶς ἐδαφικὴν ἀπώλειαν τούτου, ἀλλ' ἐνεῖχεν ἔτι μείζονα σημασίαν, ἅτε τοῦ ἡγεμόνος ταύτης στενῶς συνδεθέντος μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Αὐστρίας Καρόλου ΣΤ΄ καὶ τοῦ Οἴκου τῶν Ἀψβούργων ἑνωθέντος μετὰ τοῦ Οἴκου τῆς Λωρραίνης διὰ τοῦ γάμου (12 Φεβρουαρίου 1736) τῆς Μαρίας Θηρεσίας μὲ τὸν δοῦκα Franz Στέφανον τῆς Λωρραίνης, παρὰ τὴν κατ' ἀρχὰς προβληθεῖσαν ἐκ μέρους τοῦ Καρόλου ΣΤ΄ ἄρνησιν διὰ τοιοῦτον γάμον, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ ὅπως ἡ ἕνωσις τοῦ ἡγεμονικοῦ του Οἴκου λάβῃ χώραν μετὰ ἰσχυροτέρου Βασιλικοῦ Οἴκου τῆς Εὐρώπης.

8) *Συνθήκη τοῦ 1778.* Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ περὶ διαδοχῆς τοῦ Βαυαρικοῦ θρόνου πολέμου, συνωμολογήθη κατὰ τὰ μέσα τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου 1778, μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωσήφ, ἀπειλοῦντος ὅτι ἤθελε καταλάβει ὁλόκληρον τὴν Βαυαρίαν, καὶ τοῦ Καρόλου Θεοδώρου τοῦ Παλατινάτου μὴ ἐπιθυμοῦντος ν' ἀντιταχθῇ εἰς τὰ σχέδια τοῦ Ἰωσήφ, συνθήκη, γνωστὴ ὡς «ἐξίσωσις» (Vergleich), δυνάμει τῆς ὁποίας παρεχωρεῖτο ἡ νότιος Βαυαρία μέχρι τοῦ Δουνάβεως καί τινες ἄλλαι χῶραι εἰς τὴν Αὐστρίαν.

9) *Συνθήκη τοῦ 1808.* Ἡ ἐν λόγῳ συνθήκη ἐτερμάτισε τὸν τρίτον πόλεμον, ὃν διεξήγαγεν ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Φραγκῖσκος Β΄ μετὰ τοῦ Ναπολέοντος Α΄. Κατ' αὐτὸν ἡττηθεὶς ὁ Φραγκῖσκος ἠναγκάσθη νὰ συνομολογήσῃ τὴν 14 Ὀκτωβρίου 1809 εἰρήνην ἐν Βιέννῃ, δυνάμει τῆς ὁποίας ἡ Αὐστρία ἀπώλεσε πλέον τῶν 100.000 τετ. χιλ. ἐκτάσεως, χώρας κατοικουμένης ὑπὸ 4 ἑκατομμυρίων περίπου κατοίκων καὶ ὑπεχρεώθη νὰ στερηθῇ τῶν ἐν Ἀδριατικῇ καὶ μέρους τῶν ἐν Πολωνίᾳ κτήσεων αὐτῆς.

10) *Συνθήκη τοῦ 1864.* Εἰς τὴν συνθήκην ταύτην ἔφερεν ὁ κατὰ τῆς Δανίας ἀπὸ κοινοῦ πόλεμος τῆς Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας, ὁ προκληθεὶς ἐξ αἰτίας τῆς ἀξιώσεως τῶν κατοίκων τῶν ὑπὸ τὴν Δανίαν ὑπαγομένων δουκάτων Σλέσβιγκ καὶ Ὁλστάϊν, ὅπως ἀποτελέσωσιν ἀνεξάρτητον, ἀλλὰ συστατικὸν τμῆμα τῆς Γερμανικῆς Ὁμοσπονδίας.

Κατ' αὐτὴν ἡ Δανία ἐγκαταλειφθεῖσα εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις, μετὰ ἐπανειλημμένας ἥττας τοῦ δανικοῦ στρατοῦ, ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ ἀποδεχομένη τὰς ἀπαιτήσεις τῶν νικητῶν. Αἱ σχετικαὶ διαπραγματεύσεις διεξαχθεῖσαι ταχέως, ἀπέλη-

Digitized by Google

ξαν εἰς τὴν ἀπὸ 20 Ἰουλίου προκαταρκτικὴν περὶ εἰρήνης συνθήκην, τὴν ὁποίαν ἐπηκολούθησε μετὰ τρεῖς μῆνας περίπου ἡ ἀπὸ 30 Ὀκτωβρίου 1864 ὁριστικὴ περὶ εἰρήνης συνθήκη, διὰ τῆς ὁποίας ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας παρῃτεῖτο παντὸς δικαιώματος αὑτοῦ οὐχὶ μόνον ἐπὶ τοῦ Σλέβιγκ καὶ Ὁλστάϊν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ δουκάτου τοῦ Λάουεμβουργ, ὑπὲρ τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας καὶ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας, οἵτινες, συνεξουσιάζοντες ἐπὶ τῶν δύο δουκάτων, ἵδρυσαν τὴν καλουμένην «*συγκυριαρχίαν*» (condominaiion, condominium) ἥτις διελυθη μετὰ δύο ἔτη διὰ τῆς συνθήκης τῆς Πράγας τῆς 3 Αὐγούστου 1866, ὑποχρεωθείσης τῆς Αὐστρίας νὰ παραιτηθῇ παντὸς δικαιώματός της ἐπ' αὐτῶν.

11) *Συνθήκη τοῦ 1866*. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης, συναφθείσης τὴν 3 Ὀκτωβρίου 1866 μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας, παρεχωρεῖτο ὑπὸ τῆς πρώτης εἰς τὴν δευτέραν ἡ Βενετία, ἐφ' ὅσον ὁ λαὸς αὐτῆς κατόπιν ἐνεργηθησομένου δημοψηφίσματος ἤθελεν ἀποφανθῇ ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἰταλίας· πράγματι δὲ τὴν 22 Ὀκτωβρίου ὁ λαὸς διὰ δημοψηφίσματος ἀπεφάνθη ὁμοφώνως περίπου, ἐναντίον 69 μόνον ψήφων, ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως μετὰ τῆς Ἰταλίας καὶ τὴν 7 Νοεμβρίου 1866 ὁ βασιλεὺς Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ ἐπεκύρωσε τὴν προσάρτησιν τῆς Βενετίας εἰς τὸ Ἰταλικὸν Βασίλειον.

12) *Συνθήκη τοῦ 1877*. Ἓν ἔτος περίπου πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου ἐκ μέρους τῆς Ρωσίας ἐν ἔτει 1878, ἡ Ρωσία, ἐπιθυμοῦσα νὰ ἐξασφαλίσῃ ἐλευθερίαν κινήσεως πρὸς πραγμάτωσιν τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν αὐτῆς κατὰ τῆς Υ. Πύλης σχεδίων, ἐπέτυχε τῇ μεσολαβήσει τοῦ πρίγκιπος Βίσμαρκ τὴν συνομολόγησιν ἐν Βιέννῃ μετὰ τῆς Αὐστρίας τῆς ἀπὸ 18 Μαρτίου 1877 συνθήκης στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς φύσεως, δυνάμει τῆς ὁποίας ἡ Αὐστρία ὑπέσχετο νὰ τηρήσῃ οὐδετερότητα ἐν τῷ ἐπικειμένῳ Ρωσ τουρκικῷ πολέμῳ, ὑπὸ τὸν ῥητὸν ὅρον ὅμως ὅτι ἡ Ρωσία δὲν ἤθελεν ἐγκαταστήσει τὴν ἀποκλειστικὴν αὐτῆς κυριαρχίαν ἐπί τινος τῶν καταληφθησομένων παρὰ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ ὀθωμανικῶν ἐπαρχιῶν. Ἐπὶ πλέον, διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης ἀνεγνωρίζετο, ὅτι πᾶσαι αἱ Δυνάμεις, αἵτινες συνυπέγραψαν τὰς ἐν Παρισίοις καὶ Λονδίνῳ συνομολογηθείσας ἐν ἔτεσι 1856 καὶ 1871 συνθήκας, ἤθελον συμμετάσχει ἐν Συνεδρίῳ πρὸς ρύθμισιν τοῦ ἐκ τοῦ πολέμου μέλλοντος νὰ προκύψῃ καθεστῶτος. Ἐξ ἄλλου ὅμως, ἐν τῇ αὐτῇ συνθήκῃ ὡρίζετο ῥητῶς, ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ἡ Ρωσία ἤθελεν ἀποκτήσει ἐδαφικὴν αὔξησιν παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως, οὐδ' ἤθελεν ἐπεκτείνει τὰς στρατιωτικὰς αὐτῆς ἐπιχειρήσεις μέχρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οὕτω ἡ ἐλευθερία δράσεως, ἥτις παρεσχέθη τῇ Ρωσίᾳ ἐκ μέρους τῆς Αὐστρίας, ἐτίθετο ὑπὸ ὡρισμένους περιορισμούς, τοὺς ὁποίους ἡ ρωσικὴ πολιτικὴ ἀπεδέχετο, ἐλπίζουσα ὅτι αἱ περιπέτειαι τοῦ πολέμου ἠδύναντο νὰ μεταβάλωσιν αὐτούς, ὅπως ἄλλωστε συνέβη διὰ τῆς ρωσοτουρκικῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου.

13) *Συνθήκη 1879*. Συνεπείᾳ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ συνεδρίου τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς ἐκ τούτων προκληθείσης δυσαρεσκείας τῆς Ρωσίας, ἥτις τὰς ἀποφάσεις τοῦ ἐν λόγῳ συνεδρίου ἀπέδωκεν εἰς τὴν παλίμβουλον πολιτικὴν τῆς Γερμανίας, ἤρχισεν αὕτη ἀποκλίνουσα ἐπιδεικτικῶς πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ ἀποξενουμένη τῆς συμμαχίας τῶν Κεντρικῶν Δυνάμεων. Τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Βίσμαρκ, ὅπως στενότερον συνδεθῇ μετὰ τῆς Αὐστρίας διὰ τῆς συνομολογήσεως συνθήκης ἀμυντικῆς συμμαχίας ἐναντίον τῆς Ρωσίας. Εἰς τὴν ἀπόφασίν του ταύτην ὁ Βίσμαρκ εὗρε σύμφωνον καὶ τὸν κόμιτα Ἀντράσσυ, ὅστις διηύθυνε τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς Αὐστρουγγαρίας. Οὕτω συνωμολογήθη παρὰ τοῦ κόμιτος Ἀνδράσσυ καὶ τοῦ ἐν Βιέννῃ πρεσβευτοῦ τῆς Γερμανίας πρίγκιπος Ἐρρίκου Η' τοῦ Reuss ἡ ἀπὸ 7 Ὀκτωβρίου 1879 συνθήκη συμμαχίας μεταξὺ τῆς γερμανικῆς Ἐπικρατείας καὶ τῆς αὐστροουγγρικῆς Μοναρχίας ἐν Βιέννῃ, ἥτις ἀπετέλεσε τὴν βάσιν τῆς ἐπικληθείσης, μετὰ ταῦτα, *τριπλῆς συμμαχίας* διὰ τῆς εἰς αὐτὴν προσχωρήσεως καὶ τῆς Ἰταλίας. Τὸ κείμενον τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης ἔδει κατὰ τὸ ἄρθρ. 3 § 1 αὐτῆς νὰ παραμείνῃ μυστικὸν «συμφώνως πρὸς τὸν εἰρηνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα καὶ ὅπως ἀποφευχθῇ πᾶσα παρεξήγησις», τῆς ἀνακοινώσεως αὐτῆς εἰς τρίτην δύναμιν ἐπιτραπείσης μόνον κατόπιν προηγουμένης συμφωνίας τῶν δύο συμβαλλομένων μερῶν. Ἐν τούτοις ὅμως αἱ ἐν λόγῳ Δυνάμεις προέβησαν βραδύτερον εἰς τὴν δημοσίευσιν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος συνθήκης (ἐν Γερμανίᾳ ἐδημοσιεύθη τὴν 3 Φεβρουαρίου 1888 ἐν Deutschen Reichsanzeiger), ἵνα, ὅπως ἐν τῷ προταχθέντι τῆς δημοσιεύσεως τοῦ κειμένου τῆς τοιαύτης συνθήκης προλόγῳ ὡρίζετο, «τεθῇ τέρμα εἰς τὰς ἀμφιβολίας, αἵτινες προεκλήθησαν πολλαχόθεν ὡς πρὸς τὸν καθαρῶς ἀμυντικὸν χαρακτῆρα αὐτῆς. Ἀμφότεραι αἱ σύμμαχοι κυβερνήσεις ἐν τῇ πολιτικῇ αὐτῶν διαπνέονται ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας πρὸς διατήρησιν τῆς εἰρήνης καὶ ἀποσόβησιν κατὰ τὸ δυνατὸν πάσης διαταράξεως αὐτῆς· εἶναι βέβαιαι ὅτι ἡ γνωστοποίησις τοῦ περιεχομένου τῆς περὶ συμμαχίας συνθήκης των θέλει ἄρει πᾶσαν ἀμφιβολίαν, τούτου δ' ἕνεκα ἀπεφάσισαν νὰ προβῶσιν εἰς τὴν δημοσίευσιν αὐτῆς». Ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης, τὸ περιεχόμενον ταύτης ἦτο «πρὸ πολλοῦ» γνωστόν, ὅπως ἐδήλωσεν ὁ Βίσμαρκ ἐνώπιον τοῦ Ράϊχσταγ κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτοῦ τῆς 6 Φεβρουαρίου 1888, χωρὶς ὅμως καὶ ν' ἀποκαλύψῃ πῶς τοῦτο εἶχεν ἐπιτευχθῇ· μεταγενεστέρως ὅμως ἀπεκαλύφθη, ὅτι τὴν ἐν λόγῳ συνθήκην καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῆ εἶχε γνωρίσει ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Γουλιέλμος Α' διὰ τῆς ἀπὸ 4 Νοεμβρίου 1879 ἐπιστολῆς του εἰς τὸν τσάρον τῆς Ρωσίας. Ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης ἐτονίζετο, ὅτι οἱ μονάρχαι τῶν δύο συμβαλλομένων κρατῶν προῆλθον εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς συνομολογήσεως τῆς συνθήκης, ἅτε θεωροῦντες ὡς ἀπαραίτητον μοναρχιακὸν αὐτῶν καθῆκον νὰ φροντίζωσιν ὁπωσδήποτε «διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν κρατῶν των καὶ τὴν ἡσυχίαν τῶν λαῶν των» καὶ πεποιθότες, ὅτι «διὰ τῆς στενῆς συνεργασίας τῶν δύο κρατῶν θέλουσιν ἐκτελέσει ἀκοπώτερον καὶ πραγματικώτερον τὸ τοιοῦτον καθῆκόν των». Ἡ συνθήκη αὕτη ἦτο καθαρῶς ἀμυντικοῦ χαρακτῆρος, στρεφομένη ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐναντίον τῆς Ρωσίας, καθόσον ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως αὐτῆς κατὰ τῆς ἑτέρας τῶν συμβληθεισῶν δυνάμεων ὑπεχρεοῦντο ἀμφότεραι κατὰ τὸ ἄρθ. 1 νὰ συνδράμωσιν ἀλλήλας διὰ τοῦ συνόλου τῶν στρατιωτικῶν αὐτῶν δυνάμεων καὶ μόνον ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἀπὸ συμφώνου νὰ συνομολογήσωσιν εἰρήνην. Ἐν περιπτώσει ὅμως καθ' ἣν ἑτέρα τις δύναμις ἐκτὸς τῆς Ρωσίας ἤθελεν ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ ἑτέρου τῶν συμβαλλομένων, ὑπεχρεοῦτο τὸ ἕτερον «ὄχι μόνον νὰ μὴ συμπράξῃ μετὰ τῆς ἐπιτιθεμένης (Πολιτείας) ἀλλὰ καὶ νὰ τηρήσῃ τοὐλάχιστον εὐμενῆ οὐδετερότητα ἀπέναντι τῆς ἑτέρας τῶν συμβαλλομένων Πολιτειῶν» (ἄρθρ. 2). Ἀξιοσημείωτος ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης τυγχάνει καὶ ἡ § 2 τοῦ ἄρθρ. 3, καθ' ὅ, αἱ συμβαλλόμεναι Δυνάμεις ἐλπίζουσιν ὅτι «οἱ ἐξοπλισμοὶ τῆς Ρωσίας δὲν δύνανται νὰ θεωρῶνται ὡς ἐπικίνδυνοι δι' αὐτάς.... εἰς περίπτωσιν ὅμως καθ' ἣν ἡ τοιαύτη ἐλπὶς ἤθελε θεωρηθῆ ἀπατηλή, τὰ δύο ὑψηλὰ συμβαλλόμενα μέρη ἤθελον θεωρήσει ὡς καθῆκον νομιμότητος, ὅπως ἀνακοινώσωσιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον ἐμπιστευτικῶς, ὅτι πᾶσαν ἐπίθεσιν ἐναντίον τοῦ ἑτέρου τῶν συμβαλλομένων ἤθελον θεωρήσει κοινὴν δι' ἀμφότερα τὰ Κράτη». Ἡ ἐν λόγῳ συνθήκη ἀνενεώθη κατ' ἐπανάληψιν ἐν ἔτεσι 1883, 1887, 1891, 1896, 1902.

14) *Συνθήκη τοῦ 1883*. Ἡ τελευταία συνθήκη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἥτις συνωμολογήθη ἐν Βιέννῃ μεταξὺ Αὐστροουγγαρίας καὶ Ρουμανίας, εἶναι ἡ τῆς 30 Ὀκτωβρίου 1883. Διὰ ταύτης τὰ ἐν λόγῳ Κράτη συνῆπτον μεταξύ των δεσμοὺς συμμαχίας. Ἡ ἐν λόγῳ συνθήκη ἦτο «ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς ἀπαραιτήτως συντηρητικὴ καὶ ἀμυντική». Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Βιέννη (Vienna) [*Ἀστρονομ.*]. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 397. Ἀνεκαλύφθη τῇ 19ῃ Δεκεμβρίου 1894 τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: a=2633, T=1561 ἡμ., e=0,220, i=12° 44', L=244°23', Ω=228° 43' καὶ π=5°7'. Σ. Π.

Βιέννος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις ἢ λιμὴν τῆς Κρήτης, ἐπίνειον πιθανῶς τῆς Πολυρρηνίας Κισάμου παρὰ τὸ ἀκρωτήριον *Κριοῦ μέτωπον (Σταυράκι* Στατιστικὴ Κρήτης σελ. 66). Ε. Γ.

— **Βιέννος** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]· βλ. **Βιέννα**.

Βίεντμα (Viedma) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἀργεντινῆς, πρωτεύουσα τῆς περιφερείας *Ρίο Νέγκρο*, παρὰ τὸν ποταμὸν Ρίο Νέγκρο καὶ τὴν ὁμώνυμον λίμνην. Κάτοικοι 15.000.

Βιὲ-Πὸρ (Vieux-Port) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ὀνομασία τῶν ἀκολούθων γαλλικῶν λιμένων: —1) Τοῦ ἐσωτερικοῦ λιμένος τοῦ λιμένος *Πὸρ Βάνδρ* (πλάτ. 42° 31' Β, μῆκ. 3° 07' Ἀν, χάρτ. 1506: Port Vendres). —2) Τοῦ φυσικοῦ λιμένος τῆς Μασσαλίας, διανοιγομένου εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως καὶ ἀνατολικῶς τῶν τεχνητῶν λιμένων, μεταξὺ δὲ τῶν ἀκρωτηρίων *Φὸρ Σαὶν Ζεάν*, ἐφ' οὗ φρούριον φερώνυμον, καὶ *Τὲτ-ντὲ-Μώρ* ἐφ' οὗ τὸ φρούριον Σαὶν Νικολὰς καὶ ὁ πύργος Σατὼ ντὺ Φαρό, λεγόμενος καὶ Πὸρ-Βιὲ (πλάτ. 43° 18' Β, μῆκ. 5° 21' Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 150: Marseille), παρὰ δὲ τῶν παλαιῶν ναυτικῶν μας *Πόρτο-Βέκκιο*· εἶναι ὁ ἀρχαῖος λιμὴν εἰς τὰς ἀμφιθεατρικὰς ἀκτὰς τοῦ ὁποίου ἔκτισαν τὴν Μασσαλίαν (βλ. λ.) οἱ Φωκαεῖς.—3) Τὸ μεταξὺ τῶν κυματοθραυστῶν Ζετὲ ντὺ Ντραγκὸν (Jetée du Dragon) καὶ Μὼλ Ζενωᾶ (Mole Genois) περιλαμβανόμενον τμῆμα τοῦ λιμένος *Μπάστια* (πλάτ. 42° 42' Β, μῆκ. 9° 27' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1166: Bastia) τῆς Κορσικῆς. —4) Τὸ βορείως τοῦ κυματοθραύστου Σαὶν Λουΐ τμῆμα τοῦ λιμένος τῆς *Σὲττ* (πλάτ. 43° 24' Β, μῆκ. 3° 41' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1805: Port of Cette), ἐκτεινόμενος δὲ βορείως τῆς διώρυγος Σὲττ τῆς ἀγούσης εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν Θὼ (βλ. λ. **Αἴγκ-Μὸρτ** καὶ Σέττ). —5) Τὸ τμῆμα τοῦ λιμένος τοῦ *Σιοτὰ* πλάτ. 43° 10' Β, μῆκ. 5° 37' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2819: Baie de la Ciotat), ἐν τῷ ὁποίῳ τὰ μεγάλα συνεργεῖα καὶ ἡ μόνιμος δεξαμενὴ τῆς γαλλικῆς ἀτμοπλοϊκῆς ἑταιρείας τῶν «Θαλασσίων Διαπορθμεύσεων» (Compagnie des Messageries Maritimes). Σ. Ε. Λ.

Βίερ (Vier) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἐπίσημος ὅρμος (πλάτ. 44° 44' Β. μῆκ. 14° 21' Ἀν., χάρ. ἀγγλ. 2711: Gulf of Quarnero: capa Promontore to Grossa island) ἐν τῷ διέκπλῳ *Ὄσσερο* τοῦ κόλπου τοῦ *Κουαρνέρο*, τοῦ *Ἀδριατικοῦ* πελάγους. Σ. Ε. Λ.

Βιερζὸν ἢ ***Βιερζὸν-βὶλλ*** (Vierzon-Ville) [*Γεωγρ.*] Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ *Σὲρ* (Cher) καὶ τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς *Μπούρζ*, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σέρ, πρὸς τὰ ΒΔ τῆς Μπούρζ. Κάτοικοι 11 380. Ἔχει δημοσίαν ἐπαγγελματικὴν σχολήν, ἐργοστάσια πορσελλάνης, γεωργικῶν μηχανῶν καὶ ὑελουργεῖα.

Βιέρτς (Wiertz)· βλ. Βίρτς.

Βιὲ-Ρὼν (Vieux-Rhône) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Τὸ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Φὸς (Foz) ποτὲ στόμιον τοῦ Ροδανοῦ, μόλις διακρινόμενον εἰς 3½ μίλλια ἀνατολικῶς τοῦ φάρου Μπωντὺκ (Beauduc) καὶ ἀμέσως πρὸς δυσμὰς τῆς *Καμὰργκ* (La Camargue: πλάτ. 43° 21' Β., μῆκ. 4° 42' Ἀν., χάρ. ἀγγλ. 1805: Cette to Marseille καὶ 3414: Approaches to Marseille). Σ. Ε. Λ.

Βιεσσὰνς (Vieussens), ***Ραϋμόνδος***. Διάσημος Γάλλος ἀνατόμος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος (1641—1716). Ἐσπούδασε καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ ἐν Μονπελλιέ, παραμείνας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπὶ δεκαετίαν ὡς ἰατρὸς τοῦ νοσοκομείου Saint-Eloy. Ἡ πολυετὴς αὐτοῦ ἐν τῷ νοσοκομείῳ τούτῳ ἐνδελεχὴς ἐργασία, δοῦσα αὐτῷ λαβὴν εἰς ἐξόχους ἀνατομικὰς ἐργασίας καὶ δὴ εἰς ἀνατομὰς ἄνω τῶν 500, ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἐξόχου αὐτοῦ ἔργου τῆς «Γενικῆς Νευρολογίας», εἰς ὃ ὀφείλει καὶ τὴν δόξαν του: «Neurologia universalis, hoc est, omnium humani corporis nervorum simul ac cerebre, medulaeque spinalis descriptio anatomica» (Lyon 1685, Ulm 1690, Toulouse 1775). Ἡ φήμη αὐτοῦ ἔφθασεν εἰς τὴν Αὐλήν, καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Dubel οὗτος προσεκλήθη ἐν Παρισίοις εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς πριγκιπίσσης δίδος ντὲ Montpensier ὡς ἰδιαίτερος ἰατρὸς αὐτῆς, παραμείνας ἐν τῇ θέσει ταύτῃ μέχρι τοῦ θανάτου τῆς προστάτιδός του, μεθ' ὃ ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν ἐν Μονπελλιὲ προτέραν του θέσιν τοῦ νοσοκομείου Saint-Eloy. Κατὰ τὴν ἐν Παρισίοις διαμονήν του οὐ μόνον μετὰ μεγάλης ζέσεως ἐπεδόθη εἰς τὰς ἐπὶ τῆς ἀνατομίας καὶ φυσιολογίας ἐργασίας του, ἀλλ' ηὐξήθη ἅμα καὶ ἡ πρὸς τὴν χημείαν ἔφεσις αὐτοῦ. Αἱ περὶ τῆς φυσιολογίας αὐτοῦ ἀρχαὶ διὰ τὴν ἑδραίωσίν των ἔχρῃζον τῆς ἀνευρέσεως ὀξέος τινὸς ἐν τῷ αἵματι, ὃ ἐνόμισεν ὅτι ἀνεῦρεν εἴς τινα τῶν ἐρευνῶν του καὶ ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ αὐτοῦ ὁρμηθεὶς διεκήρυξεν ἐπισήμως δημοσίᾳ τὴν ἀνακάλυψίν του ταύτην εἰς τὴν ἐπὶ τούτῳ ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ τῆς Σχολῆς συγκληθεῖσαν συνεδρίαν. Ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐκθέσεως διεκόπη ὑπὸ τοῦ Chirac διαμφισβητοῦντος τὴν προτεραιότητα· ἡ συνεδρία διελύθη ἐν βοῇ καὶ διαμάχῃ, καὶ λίβελλοι ἐπηκολούθησαν ἑκατέρωθεν, μέχρις οὗ ἐπανῆλθεν ὁ Βιεσσὰνς εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Ἀνατομικῆς, εἰς ἃς ἀρχικῶς εἶχε τὴν κλίσιν, καὶ προσέθηκε νέους τίτλους εἰς τὴν ἤδη κτηθεῖσαν φήμην αὐτοῦ. Ἀναφέρομεν ἐπίσης καὶ τὰ ἀκόλουθα αὐτοῦ ἔργα: «Epistola nova quaedam in corpore humano inventa exhibens», (Μονπελλιὲ 1703).—«Traité sur la structure de l'oreille», (Toulouse 1714.—«Sur les liqueurs du corps humain» (Toulouse 1715).—«De la structure et du mouvement naturel du coeur» (Toulouse 1715). Ο. Ρ.

Βιεσσὲ (Vieusseux), ***Ἰωάννης-Πέτρος***. Ἰταλὸς ἐκδότης καὶ λογοτέχνης (1779—1863). Ἐγένετο διάσημος διὰ τὴν ὤθησιν τὴν ὁποίαν ἔδωσεν ἐν Ἰταλίᾳ εἰς τὰς ἱστορικὰς καὶ πολιτικὰς μελέτας. Ἐγκατασταθεὶς εἰς Φλωρεντίαν τῷ 1820 ἵδρυσε τὸ περίφημον φερώνυμόν του «Κέντρον Βιεσσὲ» (Gabinetto Vieusseux) καὶ ἤρχισε τὴν δημοσίευσιν τῆς «Ἀνθολογίας», ἡ ὁποία ἐξηκολούθησεν ἐκδιδομένη ἐπὶ δώδεκα συνεχῆ ἔτη καὶ ὅπου ἐδημοσίευσαν τὸ πρωτόλειά των πλῆθος Ἰταλῶν συγγραφέων, γενομένων διασήμων ἀργότερον, ὅπως ὁ *Τομαζέο* καὶ ὁ *Ματζίνι*. Ἡ «Ἀνθολογία» διέκοψε τὴν ἔκδοσίν της τῷ 1833, παυθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας ὡς πολὺ τολμηρά. Ὁ Βιεσσὲ ἔκτοτε κατέγινεν εἰς ἄλλας ἐκδόσεις ἱστορίας καὶ κριτικῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Γεωργίας» καὶ τὸν «Ὁδηγὸν τοῦ παιδαγωγοῦ», ὅπου συνεζητοῦντο τὰ πλέον ἐνδιαφέροντα ζητήματα τῆς παιδαγωγικῆς. Ἀλλ' αἱ περιοδικαὶ αὗται ἐργασίαι δὲν ἐπήρκουν εἰς τὴν ἀκούραστον δραστηριότητα τοῦ Βιεσσέ. Πιστὸς εἰς τὰς ἱστορικὰς ἐπιστήμας, εἰς τὰς ὁποίας διέβλεπε τὴν σωτηρίαν τῆς Ἰταλίας,

Digitized by Google

ἵδρυσε τῷ 1842 τὸ «Ἱστορικὸν ἀρχεῖον» (συλλογὴν ἀνεκδότων ἐγγράφων καὶ δοκουμέντων), μετατραπὲν τῷ 1855 εἰς περιοδικόν.

Βιέστε (Vieste) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς ἐπὶ τοῦ Ἀδρία Ἰταλίας, εἰς 4 μίλ. Β. τοῦ ἀκρωτηρίου *Γκάργκανο* (τοῦ *Ὡρίωνος* κατὰ Σκύλλακα (Περίπλ. § 14), τοῦ *Γαργάνου* τοῦ Στράβωνος (Didot 236, 19) καὶ τοῦ Πτολεμαίου (Γ, α, 11). Ἡ φράσις δὲ τοῦ *Στράβωνος* «... Γάργανον, κάμπτοντι δὲ τὴν ἄκραν πολισμάτιον *Οὔρειον* καὶ πρὸ τῆς ἄκρας αἱ Διομήδειαι νῆσοι», ἀφ' ἑτέρου ἡ πρὸ τῆς πόλεως ταύτης ὕπαρξις τῶν νήσων *Τρεμίτι* (Tremiti, βλ. λ. Διομήδειαι) καὶ ἐκ τρίτου ἡ ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου μνεία πόλεως *Ὕριον*, κειμένης ἐγγὺς καὶ βορείως τοῦ Γαργάνου ἀκρωτηρίου, πάντα ταῦτα πείθουσι περὶ τῆς ταυτότητος τοῦ *Βιέστε* πρὸς τὸ *Οὔρειον* ἢ *Ὕριον* τῶν ἀρχαίων. Ἡ σύγχρονος πόλις (πλάτ. 41° 53′ Β., μῆκ. 16°11 Ἀ., χάρτ. ἀγγλ. 199: Brindisi to Ortona), ἀμφιθεατρικῶς ἐκτισμένη ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ ὄρους Γάργανο, ἔχει φυσικὸν λιμένα σχηματιζόμενον ὑπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Σάντα Κρότσε (Santa Croce: ἐπ' αὐτοῦ φάρος, σημαφόρος καὶ ραδιοσταθμὸς) καὶ παρέχει ἀσφάλειάν τινα εἰς τὰ ἱστιοφόρα. Ἀποτελοῦσα σταθμὸν τῆς σιδηροδρομικῆς παρακτίου Ἀδριατικῆς γραμμῆς, ἀπέχει τῆς *Φότζια* 70 χιλ. ΒΑ. Ὑπαγομένη δὲ εἰς τὸν νομὸν Φότζια (Foggia) καὶ ἔχουσα 8200 κατοίκους, διατηρεῖ βιομηχανίαν ἐλαίων καὶ σατώνων. Σ. Ε. Λ.

Βιὲτ (Viet), ***Φραγκῖσκος***. Ὁ μέγιστος τῶν Γάλλων μαθηματικῶν τῆς ΙΣΤ′ ἑκατονταετηρίδος (1540 1603). Ἦτο σπανίας μορφώσεως, ἡ δὲ ἐπίδοσίς του εἰς τὰ μαθηματικὰ τόση, ὥστε διηγοῦνται περὶ αὐτοῦ, ὅτι πολλάκις ἔμενε ὁλοκλήρους ἡμέρας χωρὶς τροφὴν καὶ ἄϋπνος, κλεισμένος εἰς τὸ γραφεῖόν του. Ὅταν ὁ Adriaen van Roomen εἶχε προτείνει εἰς τοὺς γεωμέτρας τῆς Εὐρώπης τὴν ἐπίλυσιν μιᾶς ἀριθμητικῆς ἐξισώσεως τοῦ 45ου βαθμοῦ, μὴ ἀναφέρων τὴν προέλευσίν της, μόνος ὁ Βιὲτ ἀνεγνώρισεν ἀμέσως, ὅτι τὸ πρόβλημα ἐνέκειτο εἰς τὴν διαίρεσιν μιᾶς γωνίας εἰς 45 ἴσα μέρη, μετ' οὐ πολὺ δὲ ἔστειλε τὴν λύσιν εἰς τὸν Roomen, ἀντιπροτείνων ἅμα εἰς αὐτὸν ἄλλο πρόβλημα, τὸ ὁποῖον οὗτος δὲν ἠδυνήθη νὰ λύσῃ. Τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Roomen νὰ ταξιδεύσῃ ἐκ Βυρτσβούργου, ὅπου διέμενε, εἰς τὴν Φραγκωνίαν πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Βιὲτ καὶ προσωπικὴν γνωριμίαν αὐτοῦ.

Ὁ Βιὲτ ὑπέδειξε τὰ σφάλματα καὶ τοὺς παραλογισμοὺς τοῦ J. Scaliger (1540—1609), ὅστις ἐνόμιζεν, ὅτι εὗρε τὸν τετραγωνισμὸν τοῦ κύκλου. Ἐπίσης, κατὰ παραγγελίαν Ἐρρίκου τοῦ 14ου, ἀνεκάλυψε τὴν κλεῖδα μιᾶς συνθηματικῆς γραφῆς τῶν Ἰσπανῶν, μὲ τὴν ὁποίαν συνεννοοῦντο οὗτοι ἀνὰ τὸ τότε ἀχανὲς κράτος των. καὶ τὴν ὁποίαν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μετέβαλλον, ὥστε νὰ μὴ ἦτο δυνατὸν νὰ τεθῇ τις ἐπὶ τὰ ἴχνη των. Ἡ μυστικὴ αὕτη γραφὴ συνέκειτο ἀπὸ 500 καὶ πλέον σημεῖα, προσέφερε δέ, ὡς εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας, μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τοὺς Ἰσπανοὺς κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν μακρῶν πολέμων των μετὰ τῶν Γάλλων.

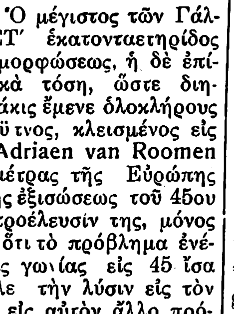

Φραγκῖσκος Βιέτ.

Ἠσχολήθη ἐπίσης εἰς διόρθωσιν τοῦ γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐνόμισεν ὅτι ἀνεκάλυψε λάθη τινά, παρουσιάσας τὸ νέον ἡμερολόγιον εἰς τὸν καρδινάλιον Ἀλδομπραντίνι τὸ 1600. Ἐκ τῶν ὑστέρων ὅμως ἀπεδείχθη ὅτι ὁ Βιὲτ εἶχεν ἀπατηθῆ.

Τὰ ἔργα του ἦσαν ἀνέκαθεν σπάνια, διότι τὰ διένεμε ταῦτα μόνον εἰς τοὺς φίλους του καὶ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἐννοήσουν τὰ γραφόμενά του. Ὁ Fr. van Schooten, καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν, τῇ βοηθείᾳ τοῦ μοναχοῦ Golins, συνέλεξε τὰ σπουδαιότερα καὶ ἐξέδωκεν αὐτὰ εἰς ἕνα τόμον (Leyde, 1646).

Ἐργασίας τοῦ Βιὲτ ἀναφερομένας εἰς τὴν Γεωμετρίαν, ἔχομεν τάς: «Effectionum geometricarum canonica recensio» καὶ «Supplementum Geometriae», ἐκδοθείσας τῷ 1593. Ἡ πρώτη πραγματεία περιέχει ἐκείνας τῶν γεωμετρικῶν κατασκευῶν, τῶν γινομένων διὰ τοῦ κανόνος καὶ τοῦ διαβήτου, αἱ ὁποῖαι χρησιμεύουν ὅπως διὰ τῶν σχημάτων ἐκτελοῦμεν ὡρισμένας πράξεις, ὅπως π. χ. τὴν εὕρεσιν τοῦ τετάρτου ὅρου μιᾶς ἀναλογίας, ὅταν εἶναι γνωστοὶ οἱ τρεῖς πρῶτοι κτλ. Αἱ κατασκευαὶ αὗται ἢ εὑρίσκονται ἤδη εἰς τὴν Γεωμετρίαν τοῦ Εὐκλείδου ἢ στηρίζονται ἐπὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ διδαχθέντων, εἰς τρόπον, ὥστε τὸ «Effectiones geometricae» δὲν περιέχει τι νέον. Ὡς γνωστὸν ὁ κανὼν καὶ ὁ διαβήτης δὲν ἀρκοῦν διὰ τὴν ἐπίλυσιν ὅλων τῶν ζητημάτων τῆς γεωμετρίας. Ἤδη αἱ κατασκευαὶ αἱ ἀναγόμεναι εἰς ἀναγώγους ἀλγεβρικὰς ἐξισώσεις τρίτου βαθμοῦ παρέχουν τοιοῦτον παράδειγμα. Πρὸς λύσιν αὐτῶν μεταχειριζόμεθα διαφόρους καμπύλας, π. χ. τὴν κογχοειδῆ τοῦ Νικομήδους. Περὶ τοιούτων κατασκευῶν πραγματεύεται ἡ δευτέρα ἐργασία «Supplementum Geometriae». Ἰδιαιτέρας σπουδαιότητος εἶναι τὸ ἐν αὐτῇ θεώρημα: «πᾶσα κατασκευὴ τρίτου ἢ διτετραγώνου βαθμοῦ, δηλαδὴ κατασκευὴ ἄγουσα εἰς ἐξίσωσιν ἀλγεβρικὴν ἀνάγωγον τρίτου βαθμοῦ ἢ διτετράγωνον, δύναται νὰ ἀναχθῇ εἰς τὴν τριχοτόμησιν μιᾶς γωνίας ἢ τὸν διπλασιασμὸν ἑνὸς κύβου».

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1593 ἐξεδόθη τὸ «Variorum de rebus mathematicis responsorum» εἰς 8 βιβλία. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἀποτελεῖ μέρος μιᾶς συλλογῆς, ἡ ὁποία, δυστυχῶς, δὲν διεσώθη πλήρης· εἰς αὐτὸ δίδονται ἀρκεταὶ προσεγγίσεις τοῦ ἀριθμοῦ π, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν πορείας τοῦ Ἀρχιμήδους. Ἐπιστημονικῶς ἀξιολογωτέρα εἶναι μία ἄλλη σειρὰ συλλογισμῶν τὴν ὁποίαν κάμνει ὁ Βιὲτ διὰ τὸν κατὰ προσέγγισιν ὑπολογισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ π καὶ ἡ ὁποία, ὅπως ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, ὀφείλεται εἰς μίαν μέθοδον τοῦ Ἀντιφῶντος. Δι' αὐτῆς φθάνει οὗτος εἰς τὸν ἑξῆς τύπον, διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ π:

$$\frac{2}{\pi}=\sqrt{\frac{1}{2}}\cdot\sqrt{\frac{1}{2}+\sqrt{\frac{1}{2}}}\cdot\sqrt{\frac{1}{2}+\sqrt{\frac{1}{2}+\sqrt{\frac{1}{2}}}}\cdots$$

τύπον, ὅστις εἶναι τὸ *πρῶτον* εἰς τὴν ἱστορίαν παράδειγμα γινομένου μὲ ἀπείρους παράγοντας καὶ τὸ ὁποῖον κατ' εὐτυχῆ σύμπτωσιν συγκλίνει. (Τὴν ἀπόδειξιν τῆς συγκλίσεως τοῦ γινομένου τούτου ἔδωκεν ὁ *H. Rudio*, Zeitschr. Math. Phys. XXXVI, histor-liter. Abteilung σ. 139-140).

Ἐν συντόμῳ, ὁ Βιὲτ ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος γεωμέτρης τῆς ἐποχῆς του. Συνεπλήρωσε τὸ τριγωνομετρικὸν σύστημα τῶν Ἀράβων. Ἔδωκε πρῶτος τοὺς ἀναλυτικοὺς τύπους διὰ τὴν ἐπίλυσιν ὅλων τῶν τριγώνων. Ἐσυστηματοποίησε πληρέστερον τὰς συνηθεστέρας ἀστρονομικὰς μεθόδους. Τέλος ἔδωκε κανόνας ὑποβοηθοῦντας τὴν κατασκευὴν πινάκων ἡμιτόνων, ἐφαπτομένων καὶ τεμνουσῶν. Ἀλλὰ καὶ ὡς ἀλγεβριστὴς δὲν ὑστέρησεν. Ἐκ τῶν ἐργασιῶν του τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν Ἄλγεβραν ἡ πρώτη «In artem analyticam isagoge» ἐξεδόθη τῷ 1591. Αὕτη ἀποτελεῖ μέρος μόνον ἑνὸς μεγαλυτέρου του ἔργου, τῆς «Νεωτέρας Ἀλγέβρας». Ἄλλαι ἀλγεβρικαὶ αὐτοῦ ἐργασίαι εἶνε αἱ: «Ad Logisticen speciosam notae priores, —posteriores», «De aequationum recognitione et emendatione», κ. ἄ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *M. Cantor*, Vorlesungen über die Geschichte der Mathematik, Die Zeit von 1550—1600 σ. 557.

Φ. Β.—ΑΝ. Δ.

Βιετὰν (Vieuxtemps), ***Ἐρρῖκος-Φραγκῖσκος-Ἰωσήφ***. Βέλγος βιολιστὴς γεννηθεὶς τῷ 1820 ἐν Βερβιέ. Τῷ 1836 ἐξετέλεσεν ἐν Ὁλλανδίᾳ τὰς πρώτας του συνθέσεις, τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσε τὸ ἑπόμενον ἔτος, εἶτα δὲ περιώδευσε τὰς κυριωτέρας τῶν εὐρωπαϊκῶν μεγαλοπόλεων δίδων συναυλίας καὶ γινόμενος παντοῦ μετ' ἐνθουσιασμοῦ δεκτός. Μετέβη ἐπίσης καὶ εἰς Ἀμερικήν, ὁπόθεν ἐπανελθὼν ἀνέλαβε τῷ 1871 θέσιν καθηγητοῦ εἰς τὸ Κονσερβατουὰρ τῶν Βρυξελλῶν· ἀσθενήσας ὅμως ἀπεσύρθη εἰς Παρισίους καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Ἀλγέριον, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1881.

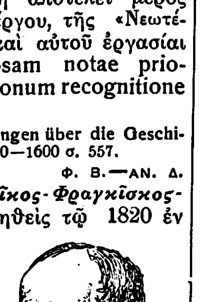

Ἐρρῖκος Βιετάν.

Ὁ Βιετὰν ὑπῆρξεν ἐξαιρετικὴ ὅλως ἰδιοφυΐα βιολιστοῦ μὲ δεξιοτεχνίαν ἀπαράμιλλον. Ὑπῆρξε δ' ἀκόμη καὶ συνθέτης ἀξιόλογος.

Δύο ἀδελφοὶ αὐτοῦ διεκρίθησαν ἐπίσης ὡς μουσικοί: ὁ ***Ἰωάννης-Ἰωσὴφ-Λουκιανὸς*** (1823—1901), ὀνομαστὸς πιανίστας, καὶ ὁ ***Ἰούλιος-Ἰωσὴφ-Ἐρνέστος*** (1832--1896), ὅστις ἐγκατασταθεὶς ἐν Ἀγγλίᾳ διεκρίθη ὡς βιολοντσέλλο-σόλο εἰς τὰ περίφημα κονσέρτα τοῦ Μάντσεστερ. —Ω.

Βιέτρι-*σοὺλ-μάρε* (Vietri-sul-mare) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ *Σαλέρνο* (πλάτ. 40° 40′ Β, μῆκ. 14° 44′ Ἀν. Χάρτ. Ἀγγλ. 1842: Naples to cape Bonifati καὶ 1596: Salerno bay), γραφικώτατος, μὲ αἰγιαλὸν ὡραῖον προσελκύοντα τὸ θέρος τοὺς κατοίκους τῶν μεσογείων, εἰς τὴν φερώνυμον πολίχνην, διὰ θαλάσσια λουτρά. Ἐγείρεται δὲ αὕτη εἰς γραφικωτάτην θέσιν, ἐπὶ ἄκρας τερματιζούσης τὰ κράσπεδα τοῦ Μόντε *Ἰμπερατόρε* καὶ πρὸ τοῦ στομίου τῆς κοιλάδος *Κάβα*. Ἔχει θαυμασίους περιπάτους καὶ πρὸς τὴν Ἀμάλφι (βλ. λ.) καὶ πρὸς τὸ ἀνατολικῶς τῆς Βιέτρι κείμενον Σαλέρνο πολυαρίθμους κομψοτάτας ἐπαύλεις ἃς ἐνοικιάζουσι τὸ θέρος οἱ ξένοι, αὐξανομένου οὕτω τοῦ πληθυσμοῦ της, μὴ ὑπερβαίνοντος ἐν χειμῶνι τὰς 7.800 κατοίκων. Κειμένη δὲ ἐπὶ τῆς κοινῆς συναντήσεως τῶν πρὸς Κάζα, Ἀμάλφι καὶ Σαλέρνο ὁδῶν, ἀπέχει τῆς Νεαπόλεως χιλιόμετρα 49. Σ. Ε. Λ.

Βιέττα (Vietta) *[Ἀστρονομ.]*. Περίφρακτος πεδιὰς τῆς Σελήνης, κειμένη ἐν τῷ νοτιονατολικῷ τεταρτημορίῳ τοῦ δίσκου αὐτῆς, εἰς σεληνογραφικὸν μῆκος 55° Α καὶ πλάτος —28°. Ἔχει διάμετρον σχεδὸν 80 χιλιομέτρων καὶ δύο ὑψηλὰς κορυφάς, ὧν ἡ μία πρὸς Δυσμὰς φθάνει εἰς ὕψος 4000 μ. περίπου, ἡ δὲ ἄλλη πρὸς Νότον εἰς 5.000 μ. ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ. Σ. Π.

Βιέϋρα (Vieyra), ***Ἀντώνιος***. Πορτογάλος Ἰησουίτης ἱεραπόστολος ἐν Βραζιλίᾳ (1608—1697), ὑποπεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν Εὐρωπαίων ἀποίκων λόγῳ τῶν συνεχῶν του διαμαρτυριῶν κατὰ τῆς ἐκ μέρους των βαρβάρου συμπεριφορᾶς πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς. Ὁ Βιέϋρα κατώρθωσε νὰ ἐκχριστιανίσῃ τοὺς αὐτόχθονας τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον Ἰωάννου τοῦ Δ′ οἱ ἄποικοι τὸν ἀπέπεμψαν εἰς Πορτογαλίαν. Καίτοι τυχὼν τῆς προστασίας τῆς βασιλίσσης, ἐξωρίσθη βραδύτερον εἰς Πόρτο, εἶτα δὲ εἰς Κοΐμβραν. Δημοσιεύσας πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ πέμπτον βασίλειον τοῦ κόσμου», ἥτις ἐθεωρήθη ἀντιστρατευομένη πρὸς τὰ καθολικὰ δόγματα, συνελήφθη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς ἐξετάσεως καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς. Ἀποφυλακισθεὶς μετὰ πάροδον δύο ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐγκαθείρξεώς του, τῇ ἐπεμβάσει *Κλήμεντος* τοῦ Ι′, διέμεινεν ἐν Ρώμῃ ἐπί τινα χρόνον, κατόπιν δὲ διωρίσθη ὑπὸ τοῦ πάπα γενικὸς ἐπιθεωρητὴς πασῶν τῶν ἐν Βραζιλίᾳ ἱεραποστολῶν. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Ἱερὰ κηρύγματα» (Sermôes), «Ἐπιστολαὶ» (Cartas) καὶ «Noticias reconditas domodo de proceder a inquisiçâo». Τὸ τελευταῖον ἀφορᾷ εἰς τὴν δρᾶσιν τοῦ δικαστηρίου τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως ἐν Βραζιλίᾳ. Α. Δ.

βιευσσένειος ***δακτύλιος*** *[Ἀνατομ.]*. Τὸ μυῶδες μηνοειδὲς χεῖλος, ὅπερ περιβάλλει κύκλῳ τὸν ἐπὶ τοῦ μεσοκολπίου διαφράγματος τῆς καρδίας ᾠοειδῆ βόθρον καὶ ὅπερ προέχει μᾶλλον πρόσθεν καὶ ἄνωθεν (βλ. βοτάλλειον *τρῆμα*).

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Βιέχο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον ἐπίσημον τῆς ἐπὶ τῆς Μεσογείου μαροκινῆς ἀκτῆς (Cabo Viejo), ἡ ἐπισημοτέρα καὶ μᾶλλον πρὸς δυσμὰς τῶν τριῶν ἄκρων εἰς ἃς ἀποσχίζεται ἡ χερσονησίζουσα προβολὴ Tres Forcas (πλάτ. 35° 27′ Β, μῆκ. 3° 00′ Δυτ., Χάρτ. Ἀγγλ. 2717: Cape Spartel to cape Ferrat καὶ 2437: Cape Tres Forcas to cape Ivi). Ἐπ' αὐτοῦ φάρος ἐντατικὸς ζεύγους ἐκλάμψεων. Ἀπέχει τοῦ στενοῦ τοῦ Γιβραλτὰρ 123 μιλ. ΑΝΑ, τῆς δὲ ἐρημονήσου Ἀλμπορὰν (βλ. λ.), ἀκριβῶς πρὸς νότον τῆς ὁποίας καὶ εὑρίσκεται, 30 μίλλια. Σ. Ε. Λ.

Βίζα *[Γεωγρ.]*· πόλις τῆς Θράκης· βλ. Βιζύη.

βίζα (ἡ)· λέξις διεθνοῦς χρήσεως (ἐκ τοῦ λατιν. visa est), χρησιμοποιουμένη ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς *θεωρήσεως*, ἢ *ἐπικυρώσεως*, λογαριασμῶν, ναυτιλιακῶν ἐγγράφων, διαβατηρίων κλπ.

βιζαβί· λέξις γαλλικὴ (vis-à-vis) χρησιμοποιουμένη κοινῶς ὡς ἐπίρρημα, ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ *ἔναντι*, τοῦ *ἀντικρύ*: «ἐκαθόμαστε βιζαβὶ 'ς τὸ τραῖνο», «τὸ μαγαζί του εἶναι βιζαβὶ 'ς τὸ σπίτι μου». Ἀλλὰ καὶ ὡς οὐσιαστικὸν ἐνίοτε, ἰδίως εἰς χοροὺς (καδρίλλιες): «τὸ βιζαβί μου (ὁ ἀπέναντί μου χορευτὴς) ἐχόρευε πολὺ ἄσχημα».

— **βιζαβὶ** (τά). Ἡ ὀνομασία αὕτη εἶχε δοθῆ εἰς εἶδος μικρῶν ἀνοικτῶν λεωφορείων, χρησιμοποιηθέντων ἐπί τινα καιρὸν εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετηρίδα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Κιτρινόχρωμα ἐξωτερικῶς καὶ σχετικῶς κομψὰ ἐν τῷ συνόλῳ των, ἐσύροντο ὑπὸ δύο ἵππων καὶ εἶχον δύο μόνον διπλᾶ καθίσματα δι' ἐπιβάτας, τοποθετημένα τὸ ἓν κατέναντι τοῦ ἄλλου, ὅπως τὰ τῶν κοινῶν ἀγοραίων ἁμαξῶν. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἀκριβῶς διατάξεως τῶν καθισμάτων των προῆλθεν ἡ ἐκ πρώτης ὄψεως παράδοξος ὀνομασία τῶν «βιζαβί». Παρεκτὸς ὅμως τῶν τεσσάρων κανονικῶν ἐπιβατῶν προσετίθετο πολλάκις καὶ πέμπτος, ὅστις, ἀδιαφόρως φύλου καὶ ἡλικίας, ἐγκαθίστατο, ὑψηλὰ αὐτός, παρὰ τὸ ἑδώλιον τοῦ ἁμαξηλάτου· καὶ τότε ἡ ὄψις τοῦ συνόλου προσελάμβανε συχνότατα χροιὰν κωμικοπανηγυρικήν,— ἥτις ὑπῆρξεν ἴσως καὶ ὁ κυριώτερος συντελεστὴς τῆς κακοτυχίας τοῦ συγκοινωνιακοῦ τούτου νεωτερισμοῦ. Ἄλλο σημαντικὸν ἐλάττωμά του ἦτο ὅτι τὸ πάνινον προσθετὸν ἐπιστέγασμα, τὸ χρησιμοποιούμενον ἐν ὥρᾳ κακοκαιρίας, δὲν ἐπήρκει διὰ τὴν πλήρη προφύλαξιν τῶν ἐπιβαινόντων ἀπὸ τῆς βροχῆς καὶ τοῦ ψύχους, ἀλλ' οὔτε καὶ ἀπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων κατὰ τὸ θέρος.

Τὰ βιζαβὶ ἐνεφανίσθησαν τὸ πρῶτον εἰς τὴν γραμμὴν τῶν πλατειῶν Ὁμονοίας—Συντάγματος, συναγωνιζόμενα τά, ἱπποκίνητα τότε, τροχιοδρομικὰ ὀχήματα, μὲ τὴν ἰδίαν, 10λεπτον, τιμὴν εἰσιτηρίου. Ἀλλ' ἂν καὶ ταχύτερα τῶν τράμ, δὲν ἐπροτιμῶντο ἀπὸ τοὺς ἐπιβάτας, οὔτε ἀκόμη ὅταν οἱ ἰδιοκτῆταί των ὑπεβίβασαν τὸ ἀντίτιμον τῆς διαδρομῆς εἰς μίαν πεντάραν μόνον. Ἀπεναντίας ἡ ὑποτίμησις ἠραίωσε τὰς τάξεις καὶ τῶν παλαιοτέρων των πελατῶν, διότι οἱ περισσότεροι εὕρισκον τώρα ἀναξιοπρεπὲς νὰ θεῶνται ἐποχούμενοι ἀντὶ τόσον εὐτελοῦς δαπάνης. Οὕτω, μετά τινα χρόνον, τὰ βιζαβί, ἀποσυρθέντα ἀπὸ τῆς

Digitized by Google

ὁδοῦ Σταδίου, ἐτράπησαν πρὸς τὰς συνοικιακὰς γραμμὰς καὶ ἀπὸ τούτων πάλιν μετεφέρθησαν εἰς ἄλλας ἐπαρχιακὰς πόλεις, ὅπου ἔζησαν ἐπ' ἀρκετὸν ἀκόμη, πεπαλαιωμένα καὶ διαρκῶς ἀναχρωματιζόμενα, μέχρις οὗ ἡ πρόοδος τῶν αὐτοκινήτων καὶ τὸ ἰδικόν των γῆρας τὰ ἐξηφάνισαν τελειωτικῶς. —Ω.

Βιζαγκαπατὰμ (Vizagapatam) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἰνδιῶν, ἐν τῷ κυβερνείῳ τοῦ *Μαντράς*, ἐπὶ τοῦ κόλπου τῆς Βεγγάλης, εἰς τὸ στόμιον τοῦ μικροῦ παραλιακοῦ ποταμοῦ Βεραγκαπατάμ, εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ὀροσειρᾶς τῶν ἀνατολικῶν Γκάτες. Κάτ. 43.400. Ἔχει ἐργοστάσια ἰθαγενῶν ὑφασμάτων, μεταλλεῖα μαγνησίου καὶ ἐξάγει ὄρυζαν καὶ σάκχαριν. —Μ.

Βιζαὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Περιφέρεια τοῦ Περσικοῦ κράτους παρὰ τὰ ὅρια τῆς Μεσοποταμίας. Ἐν αὐτῇ καὶ πλησίον τῆς πόλεως *Βενδοσαβήρας* ὑπῆρχε τὸ φρούριον τῶν Γιλιγέρδων, ἐν τῷ ὁποίῳ οἱ Πέρσαι ἐνέκλειον τοὺς αἰχμαλώτους των. Ἐκεῖ ἐνέκλεισαν, μετ' ἄλλων πολλῶν, καὶ τοὺς αἰχμαλωτισθέντας κατοίκους τῆς *Δάρας* (πόλεως τῆς Μεσοποταμίας) κατὰ τοὺς πολέμους ἐπὶ τῆς βασιλείας *Ἰουστίνου Β'* (565—578). Μετὰ δεκαετῆ περίπου ἐγκάθειρξιν ὁπλισθέντες οὗτοι προχείρως ἐπετέθησαν κατὰ τῆς φρουρᾶς καὶ μετὰ κρατερὰν συμπλοκὴν κατώρθωσαν νὰ ἀποδράσωσι καὶ νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν πατρίδα των. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βιζαντινὶ (Vizentini). Γαλλικὴ οἰκογένεια ἠθοποιῶν, σκηνοθετῶν, δραματικῶν συγγραφέων καὶ μουσικῶν.

1) *Αὐγουστῖνος* (1780—1836). Κατ' ἀρχὰς εἶχε θεατρικὸν πρακτορεῖον ἐν Παρισίοις, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1813 ἐνεφανίσθη ὡς θεατρικὸς συγγραφεὺς μὲ τὸ ἔργον: «Le patron Jean ou le pêcheur provençal». Ἐξέδωκεν ἐπίσης δυσεύρετον σήμερον «Συλλογὴν κοστουμιῶν ὅλων τῶν δραματικῶν ἔργων τῶν παιχθέντων μετ' ἐπιτυχίας εἰς τὰ μεγάλα παρισινὰ θέατρα». Ἀλλὰ κυρίως διεκρίθη ὡς κωμικὸς ἠθοποιὸς μεγάλου ταλάντου, δημιουργήσας ἀξιοθαυμάστους ρόλους εἰς πολλὰ ἔργα. Ἔπαιξεν εἰς τὰ θέατρα τοῦ «Ὠδείου» καὶ τῆς «Κωμικῆς Ὄπερας».

2) *Αὐγουστῖνος*. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1810. Ἔπαιξε κατὰ πρῶτον εἰς ἐπαρχιακὰ καὶ παρισινὰ θέατρα, ἀλλὰ κατέχων σπουδαῖον διὰ τὰ τεχνικὰ μέσα τῆς ἐποχῆς του σκηνοθετικὸν τάλαντον προσελήφθη ὡς γενικὸς σκηνοθέτης τῆς Ὄπερας καὶ κατόπιν τοῦ Βωντβὶλλ. Ἐπίσης διηύθυνεν ἀλληλοδιαδόχως τὰ θέατρα τοῦ Ὠδείου, τῆς Λίλλης κτλ. Ἡ σκηνοθέτησις τοῦ ἔργου τοῦ *Συρανὸ ντὲ Μπερζεράκ* «Ταξίδι στὸ Φεγγάρι» ἐσημείωσεν ἐποχήν.

3) *Ἰούλιος*. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου (1830—1882). Ἔπαιξε καὶ οὗτος κατ' ἀρχὰς εἰς ἐπαρχιακὰ θέατρα καὶ κατόπιν εἰς πολλὰ παρισινὰ κυρίως ρόλους στρατηγῶν εἰς στρατιωτικὰ δράματα. Συνέγραψε δὲ καὶ δύο μονόπρακτα, τοὺς «Deux Magots» καὶ τὸν «Robert Macaire». Τῷ 1861 ἀνεβίβασεν εἰς τὸ θέατρον τῆς Μπελβὶλλ τὸ πεντάπρακτον δρᾶμα «L' orphelin de Reischembach».

4) *Ἀλβέρτος*. Υἱὸς τοῦ δευτέρου Αὐγουστίνου. Ἐσπούδασε μουσικὴν εἰς τὸ Ὠδεῖον τῶν Βρυξελλῶν λαβὼν τὸ πρῶτον βραβεῖον βιολίου καὶ συνθέσεως. Διωρίσθη κατόπιν δεύτερος διευθυντὴς ὀρχήστρας τοῦ θεάτρου τῆς Ἀμβέρσης καὶ κατόπιν προσελήφθη εἰς πολλὰ θέατρα καὶ κονσέρτα ὡς πρῶτον βιολίον, ἀπὸ δὲ τοῦ 1872 διευθυντὴς ὀρχήστρας τοῦ «Γκαιτὲ» διαδεχθεὶς τὸν *Ὄφφεμπαχ*. Ἔγραψε πολλὰ μουσικὰ ἔργα: φαντασίας διὰ βιολίον, καντάδας, χορῳδίας, μπαλλέτα, εἰσαγωγὰς καὶ μίαν μονόπρακτον ὀπερέτταν «Le Moulin ténébieux». Ἐξέδωκεν ἐπίσης καὶ μουσικοκριτικὰς ὑπὸ τοὺς τίτλους «Pa is Lyrique», «Mémoires d' un claqueur», «La flore théatrale». Κ. Ι. Β

Βῖζε (Wiese), *Χριστιανὸς - Λουδοβῖκος - Γουσταῦος, βαρῶνος ντὲ*—. Γερμανὸς μουσικογράφος γεννηθεὶς κατὰ τὸ 1732 καὶ ἀποθανὼν τὸ 1800. Ἠσχολήθη εἰδικῶς μὲ τὸ μαθηματικὸν μέρος τῆς μουσικῆς, εἰσαγαγὼν ἰδέας πραγματικῶς πρωτοτύπους. Ὁ Βῖζε ἔγραψε τὰ ἑξῆς: «Θεωρία τῆς ἁρμονικῆς διαιρέσεως τῶν χορδῶν» (ἐν χειρογράφῳ εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Δρέσδης), «Πληροφορίαι ἀφορῶσαι μηχανικὸν τρόπον χορδίσματος τοῦ κλειδοκυμβάλου», «Ὁδηγὸς ὑπὸ μορφὴν πινάκων διὰ τὴν γνῶσιν τῶν πηγῶν καὶ τῶν ἁρμονικῶν σχέσεων ὅλων τῶν ἤχων κλπ.», «Πτολεμαῖος καὶ Τσαρλῖνο, ἢ ἀληθὴς θεωρία τῶν ἀρχῶν τῆς στοιχειώδους ἐπιστήμης τῶν ἤχων». Τὸ ἔργον τοῦτο, τὸ καλύτερον τοῦ συγγραφέως, εἶναι καὶ σήμερον ἀκόμη λίαν ἐνδιαφέρον. Γ. Σ.

Βιζὲ (Vigée), *Λουδοβῖκος*. Γάλλος ζωγράφος (1727-1767) ἀγροτικῶν σκηνῶν καὶ προσωπογραφιῶν, πάντοτε μέτριος καλλιτέχνης, εὐτυχήσας ὅμως νὰ σώσῃ τὸ ὄνομά του ἀπὸ τῆς λήθης ὡς πατὴρ τῆς ἐνδόξου ζωγράφου *Ἐλισάβετ Βιζὲ-Λεμπρὲν* (βλ. κατωτ.), τῆς ὁποίας ὁ ἴδιος ἐκαλλιέργησε τὸ ζωγραφικὸν τάλαντον.

— **Βιζὲ** (Vigée), *Στέφανος*. Γάλλος λογογράφος γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1758—1820). Υἱὸς τοῦ ζωγράφου Λουδοβίκου Βιζὲ καὶ ἀδελφὸς τῆς Βιζὲ-Λεμπρέν, ἐγένετο γνωστὸς εἰς τὰς παρισινὰς αἰθούσας ὡς ποιητὴς τοῦ εἴδους τοῦ *Ντορᾶ*. Εὐφυὴς καὶ κομψογράφος προσελήφθη ὡς γραμματεὺς τῆς ἀδελφῆς τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' καὶ μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τούτου διηύθυνε τὸ «Almanach des Muses» κατ' ἀπομίμησιν τοῦ Ἀλμανὰκ τοῦ Λὰ-Ἀρπ, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἔχῃ τὴν αὐτὴν ἐπιτυχίαν. Ἔδωκε πρὸς τούτοις σειρὰν φιλολογικῶν διαλέξεων εἰς τὸ «Ἀθήναιον», κυρίως περὶ τῆς ἀγγλικῆς λογοτεχνίας. Τῷ 1814 διωρίσθη ἀναγνώστης τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΗ'. Συνέθεσε πλεῖστα σκηνικὰ ἔργα, παρασταθέντα εἰς διάφορα θέατρα, τὰ ὁποῖα δὲν στεροῦνται φιλολογικῆς ἀξίας. Ἐκ τούτων τὰ προξενήσαντα μεγαλυτέραν ἐντύπωσιν κατὰ τὴν ἐποχήν των εἶναι τὰ ἀκόλουθα: «Les Aveux difficiles», «La Belle-Mère», «L'entrevue» καὶ «La matinée d'une jolie femme». Ἐπίσης ἔγραψεν ἐρωτικὰ ποιήματα καὶ ἐπιγράμματα, ἀλλ' εἰς ταῦτα δὲν ἐξήρθη ὑπὲρ τὴν μετριότητα. Θ. Β.

— **Βιζὲ-Λεμπρὲν** (Vigée - Lebrun), *Ἐλισάβετ-Λουΐζα*. Γαλλὶς ζωγράφος, γεννηθεῖσα ἐν Παρισίοις τῷ 1755 καὶ ἀποθανοῦσα τῷ 1842. Μὲ τὴν προσωπικήν της γοητείαν καὶ κομψότητα καὶ μὲ τὴν χάριν, τὴν ὁποίαν δίδει εἰς τὰς νεανικὰς προσωπογραφίας της, εἶναι ἡ ἀντιπρόσωπος τῆς λεπτῆς ἐρωτοτρόπου ἐποχῆς της. Θυγάτηρ τοῦ Λουδοβίκου Βιζέ, ἐπίσης ζωγράφου, παρ' αὐτοῦ ἐμυήθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν τέχνην μετὰ ταῦτα ἔλαβε μαθήματα παρὰ τῶν *Μπριὰρ* καὶ *Δουαγὲν* καὶ ἀρκετὰ ὠφελήθη ἀπὸ τὰς συμβουλὰς τοῦ *Γκρὲζ* (Greuze). Ἀποκτήσασα λίαν ἐνωρὶς δεξιότητα θαυμαστὴν προσελήφθη ὑπὸ τοῦ ζωγράφου *Λεμπρέν*, ὅστις ἐξασκῶν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πραγματογνώμονος εἶχεν ἑκάστοτε μεγάλων ζωγράφων εἰκόνας, τὰς ὁποίας ἔδιδεν εἰς τὴν Βιζὲ νὰ ἀντιγράφῃ. Τῷ 1776 ὑπανδρεύθη τὸν πάτρωνά της, ἐλπίζουσα βελτίωσιν τῆς θέσεώς της καὶ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς κοπιώδους ἐργασίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο ὑποχρεωμένη. Ἀλλὰ μετενόησε σκληρῶς. Εἰς τὰς Ἀναμνήσεις της γράφει σχετικῶς τὰ ἑξῆς: «Δὲν ἦτο βέβαια κακὸς ἄνθρωπος ὁ Λεμπρέν, ἀπ' ἐναντίας ἦτο πολὺ καλός, ἀλλὰ τὸ πάθος του πρὸς τὰς γυναῖκας κακῶν ἠθῶν καὶ πρὸς τὴν χαρτοπαιξίαν ἐπέφεραν τὴν καταστροφὴν τῆς περιουσίας του καὶ τῆς ἰδικῆς μου, τὴν ὁποίαν ἐξ ὁλοκλήρου διεχειρίζετο, ὥστε τῷ 1789, ὅταν ἐγκατέλειψα τὴν Γαλλίαν, εἶχα εἰς τὸ μερίδιόν μου μόνον εἴκοσι φράγκα εἰσόδημα: τὰ εἶχε καταβροχθίσει ὅλα». Ἀλλ' ἡ καλλονή της, ἡ χάρις της, ἡ κομψότης τὴν ὁποίαν προσέδιδεν εἰς τὰς προσωπογραφίας τὴν ἔκαμαν ἀμέσως διάσημον. Μετὰ τὸν γάμον της δὲ τὸ ἐργαστηριόν της ἔγινεν ἐντευκτήριον τῶν ἀρίστεων τῆς πολιτικῆς, τῆς τέχνης, τῆς φιλολογίας καὶ τοῦ θεάτρου. Ἦτο πανταχοῦ περιζήτητος διὰ τὸ κάλλος της. Τῷ 1779 ἐξετέλεσε τὴν πρώτην προσωπογραφίαν τῆς Μαρίας-Ἀντουανέττας καὶ ἔκτοτε ἔγινεν ἡ μοναδικὴ της ζωγράφος.

Κατὰ τὸ 1783 ἔγινε δεκτὴ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν μὲ τὸν πίνακα «ἡ Εἰρήνη ἐπαναφέρουσα τὴν Ἀφθονίαν» (νῦν εἰς τὸ Λοῦβρον), ὅπου τὰ κύρια πρόσωπα εἶναι προσωπογραφίαι τῶν δύο θυγατέρων τοῦ καλλιτέχνου μικρογραφιῶν Σουηδοῦ Χάλλ. Αἱ προσωπογραφίαι ὅμως ἦσαν ἄφθονοι καὶ ἕνεκα τῆς ὑπερβολικῆς ἐργασίας ἔπαθε, κλονισθείσης πως τῆς ὑγείας της· διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ ἀποσυρθῇ τοῦ κόσμου. Ἀλλ' ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν διωργάνωνε καλλιτεχνικὰς ἑσπερίδας, ὅπου ἔλαμπε διὰ τοῦ κάλλους, τῆς χάριτος καὶ τῆς θαυμασίας φωνῆς της. Περίφημον ἔμεινε τὸ δεῖπνον τὸ λεγόμενον τῶν «Σπαρτιατῶν», ὅπου τὰ ἐνδύματα, τὰ σκεύη, τὰ φαγητά, ὅλα ἦσαν ἑλληνικά. Διάφοροι προσκεκλημένοι ὑπεδύοντο γνωστὰ ἱστορικὰ πρόσωπα, ὡς ὁ κ. Λαμπὲρ τὴν Ἀσπασίαν, ὁ Λεμπρὲν τὸν Πίνδαρον, ὁ ντὲ Κυμπιὲρ ἔπαιζεν ὡς Μέμνων τὴν χρυσῆν λύραν, ὁ ἀββᾶς Μπαρτελεμὺ μὲ ἑλληνικὸν χιτῶνα καὶ στέφανον κισσοῦ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἀπήγγελλε ποιήματα, ἐνῷ νεανίαι μὲ ἀρχαῖα ἐνδύματα ἀνέμενον νὰ ὑπηρετήσουν εἰς τὴν τράπεζαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπῆρχον γνήσια ἑλληνικὰ ἀγγεῖα. Λέγεται, ὅτι τὸ δεῖπνον αὐτὸ ἐστοίχισε 20.000 φράγκων. Εἰς τὸν γάμον της μετὰ τοῦ Λεμπρὲν ὀφείλομεν δύο ἀπὸ τοὺς ὡραιοτάτους πίνακάς της μὲ τὴν μικράν της θυγατέρα εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου, ἀριστουργήματα χάριτος, λεπτότητος καὶ μητρικῆς στοργῆς. Εἰς τὸν ἕνα, μὲ γυμνοὺς τοὺς ὤμους φορεῖ ἐσθῆτα ἐκ λευκῆς μουσελίνας μὲ ἐρυθρὰν ἐσάρπαν, ἡ ὁποία δένεται εἰς τὴν ζώνην, καὶ πράσινον ἐπενδύτην, ὅστις καλύπτει τὴν δεξιάν της κνήμην. Ἡ θυγάτηρ της φοροῦσα κυανοῦν ἔνδυμα ἔχει ριφθῇ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μητρὸς καὶ περιπτύσσεται διὰ τῶν χειρῶν τὸν λαιμόν της. Εἰς τὸν ἄλλον ἡ καλλιτέχνις κάθηται φοροῦσα κιτρίνην φούσταν καὶ ἰῶδες κορσάζ, ἐνῷ εἰς τὴν κόμην λεπτὴ ἐσάρπα τυλίγεται χαριέντως. Εἰς τὰ γόνατα κρατεῖ τὸ θυγάτριόν της, τὸ ὁποῖον φορεῖ λευκὸν ἔνδυμα. Ἡ ὅλη σύνθεσις τῶν δύο πινάκων εἶναι φυσικὴ καὶ ἀβίαστος, γεμάτη ἁπλότητα, ἁρμονίαν καὶ τρυφερὸν αἴσθημα. Αἱ σχέσεις της ὅμως μὲ τὴν αὐλὴν κα θίστων αὐτὴν ἀντιπαθῆ εἰς τὸν λαόν, καὶ ὅταν τῷ 1789 ἐξερράγη ἡ μεγάλη ἐπανάστασις, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Γαλλίαν καὶ κατέφυ-

Ἐλισσάβετ Βιζὲ-Λεμπρέν.

Ἐλ. Βιζὲ Λεμπρέν: *Αὐτοπροσωπογραφία τῆς ζωγράφου μετὰ τῆς κόρης της.*

Digitized by Google

γεν εἰς τὴν Ἰταλίαν κατ' ἀρχάς. Ἔμεινεν εἰς τὸ Τουρῖνον, ἔπειτα εἰς Φλωρεντίαν, ὅπου σώζεται ἡ «Αὐτοπροσωπογραφία» της εἰς τὴν Συλλογὴν προσωπογραφιῶν, καὶ εἰς τὴν Ρώμην. Ἐκεῖ ἐξετέλεσε τὰς προσωπογραφίας τῆς κυρίας Victoire καὶ τῆς Adélaide, τοῦ ζωγράφου Robert καὶ τὸν ὀνομαστὸν πίνακα τῆς Miss Pitt ὡς Ἥβης (ἐν Λονδίνῳ νῦν). Ἐκεῖθεν ἐπεσκέφθη καὶ τὴν Νεάπολιν, ὅπου ἔκαμε τὰ πορτραῖτα τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, τὸν συνθέτην *Παεζιέλλο* εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον καὶ τὴν περίφημον Λαίδη *Χάμιλτον* ὡς βακχίδα ἐξηπλωμένην εἰς τὴν ἀκροθαλασσιάν. Ἐκτὸς τῆς Πάρμας καὶ τῆς Βενετίας παρέμεινεν ἐπὶ τρία ἔτη καὶ εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἔπειτα μετέβη εἰς Πετρούπολιν, ὅπου ἔγινε δεκτὴ μετὰ πολλῶν τιμῶν καὶ ἔζησεν ἐννέα ἔτη, ζωγραφήσασα τὴν αὐτοκράτειραν Αἰκατερίνην καὶ ἄλλους βασιλεῖς καὶ ἐξεχούσας προσωπικότητας. Μετὰ μικρὰν διαμονὴν ἐν Βερολίνῳ ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους, τῷ 1801, ἀλλὰ δὲν εὗρε πολὺ εὐνοϊκὴν τὴν περὶ τὸν Ναπολέοντα ἀτμόσφαιραν καὶ μετέβη εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου ἔμεινε τρία ἔτη. Ἐκεῖ ἐζωγράφησε μεταξὺ ἄλλων τὸν πρίγκιπα τῆς Οὐαλλίας καὶ τὸν Βύρωνα, ἐπισκιάσασα τοὺς Ἄγγλους προσωπογράφους, τῶν ὁποίων διὰ τοῦτο ἐπέσυρε τὴν ζηλοτυπίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔκαμε τὸ πορτραῖτο τῆς Mme de Staël, ἀλλὰ δὲν ἠυνοήθη ὑπὸ τῆς αὐλῆς. Μόνον μετὰ τὴν παλινόρθωσιν ὁ Λουδοβίκος ΙΗ' τῆς ἀπέδωκεν ὅλας τὰς τιμὰς καὶ τὴν παλαιὰν εὔνοιαν τῆς μοναρχίας. Μία προσωπογραφία τῆς Μαρίας Ἀντουανέττας, ἐκτεθεῖσα τὸ πρῶτον τῷ 1786 εἰς τὸ Σαλὸν καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν παραμερισθεῖσα εἰς τὰς ἀποθήκας τῶν Βερσαλλιῶν, ἐξετέθη τῷ 1817 ἐκ νέου καὶ ἔσχε θριαμβευτικὴν ἐπιτυχίαν. Ἐν τῷ μεταξύ, τῷ 1813, ἀπέθανεν ὁ σύζυγός της Λεμπρέν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου οὐσιαστικῶς εἶχε χωρισθῆ πρὸ πολλοῦ, τῷ δὲ 1818 ἀπώλεσε καὶ τὴν μόνην καὶ ἀγαπητήν της θυγατέρα, ἥτις εἶχε συζευχθῆ Ρῶσον. Ἐξηκολούθει ὅμως ἀδιάπτωτον τὸ καλλιτεχνικόν της ἔργον, αἱ δὲ προσωπογραφίαι τῆς δουκίσσης de Berry καὶ τῆς κομίσσης de Guiche, αἱ ὁποῖαι ἐξετέθησαν τῷ 1824 εἰς τὸ Σαλόν, τὴν ἐτησίαν ἐπίσημον ἔκθεσιν τῶν Γάλλων καλλιτεχνῶν, εἶχον μεγίστην ἐπιτυχίαν. Παρὰ τοὺς νέους τρόπους, τοὺς ὁποίους εἰσήγαγον τότε οἱ ρωμαντικοὶ ζωγράφοι μὲ τὴν μεγαλυτέραν ἐλευθερίαν, ἡ Βιζὲ δὲν ἐγκατέλειψε τὴν συνηθισμένην της μέθοδον καὶ αὐτὴν ἐξαίρει καὶ συμβουλεύει διὰ τοὺς προσωπογράφους εἰς τὰ «Ἀπομνημονεύματά» της. Ἔζησε μέχρι τοῦ 1842, ὁ δὲ θάνατος εὗρεν αὐτὴν καθ' ὃν χρόνον ἐζωγράφει τὴν ἀνεψιάν της κυρίαν Ριβιέρ. Ἀφῆκε τὰ μνημονευθέντα Ἀπομνημονεύματα της εἰς δύο τόμους ἀρκετοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὰ πρόσωπα καὶ πράγματα τῆς ἐποχῆς της καὶ διὰ τὴν περὶ τῆς τέχνης ἀντίληψίν της. Τὸ ἔργον της εἶνε ἱκανῶς πλούσιον, καὶ μολονότι δὲν κατορθώνει νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὸν χαρακτῆρα τῶν προτύπων της, ὅμως δεικνύει μεγίστην ποικιλίαν εἰς τὴν διάταξιν αὐτῶν, ζωηρότητα εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐξωτερικῆς των ἐμφανίσεως καὶ ἰδιαιτέραν ἱκανότητα εἰς τὴν παράστασιν τῆς ἐλαφρᾶς χάριτος καὶ τοῦ θελγήτρου, τὸ ὁποῖον θὰ κάμνῃ τὰ ἔργα της πάντοτε εὐχάριστα καὶ τερπνά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *P. de Nolhac*, Mme Vigée-Lebrun, 1910

Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

Βιζὲ καὶ **Βιζὲ-σὺρ-Μὲζ** (Visé καὶ Visé-sur-Meuse), [*Γεωγρ.*]. Πόλις τοῦ Βελγίου ἐν τῷ νομῷ τῆς *Λιέγης* ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Μόζα, παρὰ τὰ σύνορα τῆς Ὁλλανδίας καὶ τοῦ Λουξεμβούργου. Κάτοικοι 4000. Ἔχει ἐργοστάσια πίλων καὶ ὅπλων. Εἶναι πόλις ἀρχαία καὶ ἔχει περιβληθῆ τῷ 1334 μὲ φρούρια, τὰ ὁποῖα κατηδαφίσθησαν ὑπὸ τῶν Γάλλων τῷ 1675. Διὰ τῆς πόλεως ταύτης τὰ γερμανικὰ στρατεύματα εἰσῆλθον εἰς τὸ Βέλγιον τὴν 5 Αὐγούστου 1914. Τὴν 14 καὶ 15 Αὐγούστου οἱ Γερμανοὶ κατέκαυσαν αὐτὴν φονεύσαντες πολλοὺς ἐκ τῶν κατοίκων. Μ. Δ. Β.

Βίζειος *βαθμὶς* (Viséen, Visé-stufe) [*Γεωλογ.*]. Ἡ ἀνωτέρα ἐκ τῶν δύο, κατὰ τοὺς Βέλγους γεωλόγους, ὑποδιαιρέσεων τῆς κατωτέρας λιθανθρακοφόρου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων. Τὰ πετρώματα τῆς βαθμῖδος ταύτης εἶναι κυρίως ἀσβεστόλιθοι, ἐγκλείοντες ὡς χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα τὰ εἴδη τῶν βραχιοπόδων *προδούκτος* giganteus, *προδούκτος* latissimus, *προδούκτος* corrugatus, ὡς καὶ τὸ εἶδος τῶν κεφαλοπόδων μαλακίων *γλυφιοκέρας* sphaericum. Στρώματα τῆς βαθμῖδος ταύτης εὑρέθησαν ἐν Βελγίῳ, βορείῳ Γαλλίᾳ, εἰς τὰ ρηνικὰ σχιστολιθικὰ ὄρη, Χάρτς, ἀνατολικὴν Θυριγγίαν, Σιλεσίαν, περιοχὴν Κρακοβίας, Ἀγγλίαν, εὐρωπαϊκὴν Ρωσίαν καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

Βίζελγκρεν (Wieselgren), *Πέτρος*. Σουηδὸς ἱστορικὸς καὶ ἐκκλησιαστικὸς (1800—1877). Τῷ 1824 ὑπῆρξεν ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Λοὺντ, τῷ 1833 ἐφημέριος ἐν Βέστερσταντ, τῷ 1857 ἐπίσκοπος ἐν Γκότεμπουργ. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον του εἶναι τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Σουηδικὴ Λογοτεχνία» (Sverigesskона Litteratur) εἰς τρεῖς τόμους. Ὡς ἱστορικὸς διεκρίθη διὰ τὴν εὐσυνείδητον μελέτην καὶ ἐξακρίβωσιν τῶν πηγῶν. Ὁ Βίζελγκρεν ὑπῆρξε καὶ εἷς τῶν εὐγλωττοτέρων ἱεροκηρύκων τῆς Σουηδίας. Α. Δ.

Βίζελερ (Wieseler), *Φρειδερῖκος*. Γερμανὸς φιλόλογος (1811—1892). Ἐσπούδασεν εἰς τὰ ἐν Γοτίγγῃ καὶ Βερολίνῳ πανεπιστήμια καὶ διωρίσθη ὑφηγητὴς καὶ κατόπιν καθηγητὴς τῆς Φιλολογίας καὶ Ἀρχαιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γοτίγγης. Ἵδρυσε Φροντιστήριον ἀρχαιολογικόν, τὸ πρῶτον τοιοῦτον ἐν Γερμανίᾳ, καὶ ἐταξίδευσε πολλάκις πρὸς ἀρχαιολογικὰς ἐρεύνας εἰς Εὐρώπην καὶ Μ. Ἀσίαν. Ἔγραψε πολυαρίθμους μελέτας εἰς εἰδικὰ περιοδικὰ καὶ ἐξέδωκε: «Συμπεράσματα ἐπὶ τῶν Εὐμενίδων τοῦ Αἰσχύλου» (1830), «Συμπεράσματα ἐπὶ τῶν Ὀρνίθων τοῦ Ἀριστοφάνους» (1843), «Ἡ θυμέλη ἐν τῷ ἑλληνικῷ θεάτρῳ» (1847), «Τὸ σατυρικὸν δρᾶμα» (1848), «Τὰ οἰκοδομήματα τὰ χρησιμεύοντα ὡς θέατρα καὶ τὰ σκηνικὰ μνημεῖα παρ' Ἕλλησι καὶ Ρωμαίοις» 1851). Ἐκτενεστέρα τῶν μελετῶν του εἶναι ἡ δι' ἧς συνεχίζει καὶ συμπληρώνει τὸ περὶ ἀρχαίας Τέχνης ἔργον τοῦ *Κ. Ο. Μύλλερ*. Κ. Ι. Β.

Βιζέλιος (Wiselius), *Σαμουὴλ-Ἰπερουσζών*. Ὁλλανδὸς ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Ἄμστερνταμ (1769—1845). Σπουδάσας νομικὰ ἐν Λεύδῃ καὶ Γοτίγγῃ μετῆλθεν ἐπὶ βραχὺ τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα ἐν τῇ γενετείρᾳ του πόλει, ἀλλὰ ταχέως ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον. Κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν, ἥτις διήγειρεν ἐν Κάτω Χώραις ἰδέας ὁμοσπονδιακοῦ κράτους, ἀνεμείχθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ διωρίσθη μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἀποικιακῶν ὑποθέσεων, ἥτις ἀντικατέστησε τὴν Ἑταιρείαν τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν ὑπὸ τὴν ἐπονομασίαν τοῦ «Ἀσιατικοῦ συμβουλίου». Ἀπολυθεὶς τῷ 1802 ἐπανῆλθεν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ συγχρόνως ἐπεδόθη καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων. Μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτου εἰς τὸν ὁλλανδικὸν θρόνον ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἐξοχήν, ἐπανελθὼν τῷ 1814 εἰς τὴν ἐνεργὸν πολιτικὴν ὡς διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας τοῦ Ἄμστερνταμ. Εἰς τὰ λογοτεχνικὰ του ἔργα, δράματα καὶ ποιήματα, εἶχεν ὡς ὑποδείγματα τοὺς Ἕλληνας κλασσικούς, κατορθώσας λόγῳ τοῦ ἀληθοῦς δημιουργικοῦ του ταλάντου οὔτε νὰ μιμηθῇ οὔτε ν' ἀντιγράψῃ αὐτούς. Δύο τραγῳδίαι του, ὁ «Πολύδωρος» καὶ ὁ «Ἴων», εἶναι εὐριπιδείου τεχνοτροπίας μετὰ πολλῆς καλαισθησίας καὶ κομψότητος ὕφους συντεθειμέναι. Τὰ ἔργα του ἐδημοσιεύθησαν εἰς 5 τόμους ἐν Ἄμστερνταμ τῷ 1818—1822. Εἰς ταῦτα προσθετέα καὶ τὰ μεταγενέστερα: «Νέα ποιήματα» (1833), «Ἀπολογία τῆς διαγωγῆς τοῦ πρίγκιπος Γουλιέλμου ΙΙ ἀπέναντι τοῦ Ἄμστερνταμ» (1851) καὶ «Πίναξ τῶν πολιτικῶν ἰδεῶν ἐν ταῖς Κάτω Χώραις». Κ. Ι. Β.

Βιζενὲρ (Vigenère), *Βλάσιος*. Γάλλος συγγραφεὺς (1523—1596). Σπουδάσας ἐν Παρισίοις, διωρίσθη κατ' ἀρχὰς ὑπάλληλος ὑπουργείου, συνώδευσε δὲ βραδύτερον τὸν κόμητα ντὲ Γκρινιάν, σύζυγον τῆς θυγατρὸς τῆς Μαντὼμ ντὲ Σεβινιέ, εἰς τὴν δίαιταν τῆς Βόρμς. Ἐπιστρέψας προσελήφθη γραμματεὺς ὑπὸ τοῦ δουκὸς ντὲ Νεβέρ, οὗ ἀποθανόντος ἐπεδόθη ἐκ νέου εἰς τὰς μελέτας καὶ ἐξέμαθε τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἑβραϊκήν. Τῷ 1586 ἐστάλη εἰς Ρώμην ὡς γραμματεὺς τῆς ἐκεῖ πρεσβείας καὶ περὶ τὸ 1584 διωρίσθη γραμματεὺς τοῦ βασιλέως Ἑρρίκου τοῦ Γ'. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Πραγματεία περὶ κομητῶν, τῶν αἰτίων καὶ ἀποτελεσμάτων αὐτῶν» (Παρίσιοι 1578), «Λόγος περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Καρόλου Ζ'» (Παρίσιοι 1859), «Πραγματεία περὶ πυρὸς καὶ ἅλατος» (Παρίσιοι 1608). Ὁ Βιζενὲρ μετέφρασε καὶ τὰ «Χρονικὰ τῆς Πολωνίας» ὡς καὶ τὰ «Ἀπομνημονεύματα» τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος. —Β.

Βιζεντάου (Visentau). Μία τῶν Βαυαρίδων κυριῶν, αἵτινες συνώδευσαν τὴν βασίλισσαν *Ἀμαλίαν* κατὰ τὴν εἰς Ἑλλάδα κάθοδον αὐτῆς. —Β.

Βιζέου (Viseu καὶ Vizeu) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Πορτογαλίας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου διαμερίσματος, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἄνω Μπεῖρα ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ριμπεῖρα ντ' Ἄσνες. Κάτοικοι 8216. Τὸ διαμέρισμα ἔχει ἔκτασιν 5019 τετρ. χιλιομέτρων καὶ 404.864 κατοίκους. Κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον λαμβάνει χώραν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἡ μεγαλυτέρα ἐμποροπανήγυρις τῆς Πορτογαλίας. Ἔχει μητρόπολιν γοτθικοῦ ρυθμοῦ καὶ ἐπὶ παρακειμένου λόφου ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Μιχαὴλ μετὰ τοῦ τάφου τοῦ τελευταίου βασιλέως τῶν Γότθων *Ροδερίχου*. Μ. Δ. Β.

Βίζερ (Wieser), *Φρειδερῖκος*. Αὐστριακὸς οἰκονομολόγος καὶ κοινωνιολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1851 ἐν Βιέννῃ, ἔνθα καὶ ἐσπούδασε τὴν νομικὴν ἐπιστήμην, ἀνακηρυχθεὶς ἐν ἔτει 1875 διδάκτωρ. Τὰς σπουδάς του ἐσυνέχισεν ἐν Ἁϊδελβέργῃ, Λειψίᾳ καὶ Ἰένᾳ, μεθ' ὃ εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκονομικὴν ὑπηρεσίαν τῆς αὐστρουγγρικῆς μοναρχίας. Τῷ 1883 ἤρχισε τὴν ἀκαδημαϊκήν του σταδιοδρομίαν ὡς ὑφηγητὴς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἐν τῇ σχολῇ τῶν νομικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν τῆς Βιέννης, ὁπόθεν ἐκλήθη (1884) ὡς ἔκτακτος καθηγητὴς εἰς τὸ γερμανικὸν πανεπιστήμιον τῆς Πράγας, ὅπου καὶ προήχθη εἰς τακτικὸν τοιοῦτον τῷ 1889. Τῷ 1903 μετεκλήθη εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς γενετείρας του. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ παγκοσμίου πολέμου ὑπῆρξεν—ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου 1917—ὑπουργὸς τοῦ Ἐμπορίου, μετὰ τὴν συντριβὴν δὲ τῆς δυαδικῆς μοναρχίας ἐπανῆλθεν εἰς τὸ ἀκαδημαϊκόν του ἐπάγγελμα. Ἀπὸ τοῦ 1922 εἰσελθὼν εἰς τὸ ὅριον τῶν καθηγητῶν παρέμεινε διδάσκων ὡς ἐπίτιμος καθηγητὴς μέχρι τοῦ θανάτου του (Ἰούλιος 1926).

Ὁ Βίζερ ὑπῆρξεν ὁ διαπρεπέστερος ἀντιπρόσωπος τῆς ἐπιλεγομένης «αὐστριακῆς σχολῆς», προαγαγὼν μεγάλως μετὰ τοῦ Μπὲμ-Μπάβερκ (Böhm-Bawerk) τὰς διδασκαλίας τῆς θεωρίας τοῦ Menger. Ἐξέχουσαν θέσιν κατέχει ἐνταῦθα τὸ ἐν τῇ Συλλογῇ «Grundriss der Sozialökonomik» ἐκδοθὲν περιώνυμον ἔργον του: «Theorie der gesellschaftlichen Wirtschaft». Ἀλλὰ ἡ οἰκονομικὴ θεωρία δὲν ὑπῆρξε τὸ μόνον πεδίον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐφιλοδόξησε νὰ μεγαλουργήσῃ ἡ φωτεινὴ διάνοια τοῦ Βίζερ. Αἱ κοινωνικαὶ σχέσεις, οἱ νόμοι τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἡ ἔρευνα καὶ λύσις αὐτῶν ἀπησχόλει ἐξ' ἴσου σοβαρῶς τὸν μεγάλον ἐπιστήμονα. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐμβριθοῦς καὶ ἀδιαπτώτου μελέτης του μόλις ἐπρόφθασε νὰ συστηματοποιήσῃ καὶ νὰ δημοσιεύσῃ εἰς τὸ τελευταῖον ἡμῖν παραδοθὲν ἔργον, ὅπερ ἐνεφανίσθη μερικοὺς μῆνας πρὸ τοῦ θανάτου του: «Das Gesetz der Macht». Τέλος συνειργάσθη εἰς τὴν 4ην ἔκδοσιν τοῦ μεγάλου «Handwörterbuch der Staatswissenschaften» ἔνθα συνεισέφερε πλεῖστα ἄρθρα θεωρητικῆς καὶ κοινωνιολογικῆς φύσεως. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἔργων του ἐξέχουν: «Ueber den Ursprung und die Hauptgesetze des wirtschaftlichen Wertes» (Wien 1884), «Der natürliche Wert» (Wien, 1889), «Die währungsfrage und der Zukunft der österr-ungarisch Valutareform (Wien 1894), «Die Ergebnisse und Aussichten der Personaleinkommensteuer iu Oesterreich» (Leipzig 1901), «Vergangenheit und Zukunft der österreichischen Verfassung» (Wien 1905), «Theorie der städtischen Grundrente» (Wien 1909), «Oesterreichs Ende» (Berlin 1919). Ν. Ι. Φ.

Βιζέρτος, *Γεώργιος*. Κατήγετο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ συνώδευσεν εἰς Πελοπόννησον τὸν ἀνεψιόν του *Σταυράκην Ἰωβίκην*, τὸ 1819, ὡς διερμηνεὺς τοῦ Μόρα Βαλεσῆ. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως ἔδειξε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του πολλὴν συμπάθειαν εἰς τοὺς ὁμήρους καὶ τοὺς συμπολιορκηθέντας Ἕλληνας (Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας Ἀρ. 17344), δι' ὃ καὶ δὲν ἐσφάγη ὑπὸ τῶν κυριευσάντων τὴν πόλιν Ἑλλήνων. Τ. Χ. Κ.

Βιζέττι (Visetti), *Ἰάκωβος*. Ἰταλὸς ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Παδούῃ (1736-1812). Σπουδάσας θεολογίαν εἰς τὸ σεμινάριον τοῦ καρδιναλίου Ρετζόνικο τοῦ κατόπιν πάπα *Κλήμεντος ΙΓ'*, διωρίσθη ἐν τῷ αὐτῷ σεμιναρίῳ καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ κατόπιν τῆς ἱστορίας. Ἀπὸ τοῦ 1778 διετέλεσεν ἐφημέριος τῆς Ἁγίας Λουκίας μέχρι τοῦ θανάτου του. Εἶναι κυρίως γνωστὸς διὰ τὴν ἐποποιΐαν του: «Ὁ Θρίαμβος τῆς Ἐκκλησίας» εἰς 8 βιβλία (1775—1786), τὴν ὁποίαν ἐνεπνεύσθη ἐκ τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ ἁγίου Ἰωάννου καὶ ἡ ὁποία ἐθαυμάσθη πολὺ ὑπὸ τῶν συγχρόνων του. Κ. Ι. Β.

Βιζιὲ (Vigier). Γάλλος σμαλτωτὴς ἐκ Λιμόζης, ἀκμάσας περὶ τὸ β' ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Πάντα τὰ γνωστὰ ἔργα του φέρουσι χρονολογίας 1555, 1557. Ἦτο τεχνίτης μεγάλης ἀξίας καὶ εὐφυΐας. Ἡ ἐκτέλεσίς του εἶναι λεπτὴ καὶ θελκτική, διακρινομένη διὰ τὴν καθαρότητα τοῦ σχεδίου καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν τόνων τῆς ἀνθρωπίνης σαρκός. Εἶναι ἀμίμητος εἰς τὴν διὰ γλυφάνου ἐργασίαν, προετίμα δὲ τὸν διὰ διαβαθμίσεων τοῦ φαιοῦ χρωματισμόν. Θεωρεῖται πρόδρομος τοῦ διασήμου *Λεονάρδου τοῦ Λιμουζῖνου* καὶ τοῦ *Μαρτίνου Ντιντιέ*. Εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου σῴζονται «Ὁ μὴν Ἀπρίλιος» καὶ «Ὁ μὴν Ὀκτώβριος», εἰς ἰδιωτικὰς δὲ συλλογὰς ἐξαίρετα κύπελλα καὶ πινάκια αὐτοῦ.

—Βιζιὲ (Vigier), *Γεράρδος*. Γάλλος βιογράφος ἁγίων ἀποθανὼν τῷ 1638. Ἀνῆκεν εἰς τὸ τάγμα τῶν ἀνυποδήτων Καρμηλιτῶν. Ἔγραψεν: «Ἱστορίαν παραινετικὴν τῶν τριῶν ἁγίων προστατῶν τῆς Ὠβέρνης» (1535) καὶ «Ἁγίαν μοναρχίαν, ἱστορικήν, χρονολογικὴν καὶ γενεαλογικὴν τῆς Γαλλίας», ὅπου πραγματεύεται τοὺς ἐκ βασιλικοῦ αἵματος τῆς Γαλλίας καταγομένους ἁγίους. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔργον του μετεφράσθη ἐκ τῆς λατινικῆς εἰς τὴν γαλλικὴν ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ Καρμηλίτου Μοδέστου ντὲ Σαὶντ-Ἀμάμπλ (1670—1672, τόμ. 2).

— Βιζιὲ (Vigier), *Ἰάκωβος*. Γάλλος δικηγόρος ἀποθανὼν τῷ 1698. Τῷ 1659 ἔτυχε τοῦ προνομίου ν' ἀνατυπώσῃ τὸ «Ἔθιμον τῆς Ἀγγουλέμης κλ», ἀλλ' οἱ ἀρξάμενοι ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ' διωγμοὶ τῶν προτεσταντῶν ἀνέκοψαν τὸ ἔργον του. Τοῦ λοιποῦ ἀφωσιώθη εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῶν ὁμοδόξων του καὶ εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ σύνταξις τῶν πε-

Digitized by Google

ρισσοτέρων ὑπομνημάτων τῶν ὑποβληθέντων εἰς τὸν βασιλέα ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Σαιντόζ, ἵνα ἐφαρμοσθῶσι κατὰ γράμμα καὶ πνεῦμα οἱ προστατεύοντες τὴν θρησκευτικὴν ἀνεξαρτησίαν νόμοι (Διάταγμα τῆς Νάντης). Ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἐπαρχίας του ὑπεστήριξεν ἐνώπιον τῆς εἰδικῆς ἐπιτροπῆς τὰ δίκαια τῶν συμπατριωτῶν του. Τῷ 1661 ἐδημοσίευσεν ἔργον «Περὶ τοῦ δικαίου τῆς ἐξασκήσεως τοῦ λεγομένου μεταρρυθμιστικοῦ δόγματος ἐν παντὶ τόπῳ κ.λ.». Ὁ Βιζιὲ ἠμύνθη σθεναρῶς κατὰ τοῦ ὑπουργοῦ Λουβουά, ὅστις μετήρχετο βίαν ἐναντίον τῶν προτεσταντῶν, ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του καταβεβλημένος ὑπὸ τοῦ γήρατος καὶ τῆς θλίψεως ἀπηρνήθη τὸν προτεσταντισμόν.

Κ. Ι. Β.

— **Βιζιὲ** (Vigier), ***Ἰωάννης***. Γάλλος ἰατρὸς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἐσπούδασεν ἐν Μονπελλιὲ καὶ ἐξησκήθη ὡς ἰατρὸς ἐν Castres. Ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν δὲ αὐτοῦ ἐργασιῶν σώζονται: «Περὶ μεγάλης χειρουργίας τῶν ἑλκῶν, κ.λ.π.» (Λυὼν 1656) «Περὶ μεγάλης χειρουργικῆς τῶν ὄγκων» (Λυὼν 1658) «Ἔργα χειρουργικά»· τούτου τὸ τρίτον μέρος περιέχει ἐγχειρίδιον Ἀνατομικῆς ἐν ᾧ εὕρηται ἀκριβὴς περιγραφὴ πάσης τῆς ἀνατομικῆς ὑφῆς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ὡς καὶ ἡ ἱστορία τοῦ ἐμβρύου (Λυὼν 1658). Ἡ γενικὴ ἔκδοσις ἁπάντων τῶν χειρουργικῶν αὐτοῦ ἔργων ἐγένετο ἐν Χάγῃ τῷ 1659.

Ο. Ρ.

— **Βιζιὲ** (Vigier), ***Ἰωάννης***. Γάλλος νομομαθὴς γεννηθεὶς παρὰ τὴν Ἀγγουλέμην τῷ 1575 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1650. Ὑπῆρξε δικηγόρος εἰς τὸ Παρλαμέντον τῶν Παρισίων καὶ συνέγραψε «Περὶ τοῦ ἐθίμου τοῦ δουκάτου τῆς Ἀγγουλέμης, τοῦ Ὠβὲν καὶ τῆς διοικήσεως Λαροσέλλης» (1720 β' ἔκδ. συμπεπληρωμένη). Τὸ ἔργον τοῦτο θεωρεῖται σημαντικὸν διὰ τὴν νομικὴν ἱστορίαν. Ὁ Βιζιὲ ἦτο καλβινιστὴς καὶ οἱ πελάται αὐτοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνῆκον εἰς τὸ δόγμα τοῦτο. —Β.

— **Βιζιὲ** (Vigier), ***Φραγκῖσκος-Ἀντώνιος***. Γάλλος θεολόγος, ἀποθανὼν τῷ 1752. Ἐδίδαξεν ἐπιτυχῶς εἰς πολλὰ κολλέγια καὶ δὴ εἰς τὸ σεμινάριον τοῦ Ἁγίου Μαγγλουάρ. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῶν Παρισίων Βεντιμὶλλ ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν τὴν σύνταξιν νέου εὐχολογίου. Τὸ ἔργον τοῦτο δημοσιευθὲν τῷ 1736 ἦγε ρ· πλῆθος ἀντιρρήσεων, εἰς ἃς ὁ Βιζιὲ ἀπήντησε διὰ τριῶν «ἐπιστολῶν». Ἐν τούτοις τὸ εὐχολόγιόν του μετά τινων τροποποιήσεων εἶναι σήμερον ἐν χρήσει ἐν πολλαῖς ἐπισκοπαῖς τῆς Γαλλίας. Ὁ Βιζιὲ ἔγραψεν ἐπίσης καὶ ἓν «Παρισινὸν Μαρτυρολόγιον». —Α.

βιζικάντι (τό)· βλ. ἐκδόριον.

Βιζὶλ (Vizille) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἰζὲρ καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ρομάνς, παραποτάμου τοῦ Ντράκ. Κάτ. 4330. Ἔχει μεταλλεῖα σιδήρου, χαλκοῦ καὶ μολύβδου, ὡς καὶ χυτήρια, μεταξουργεῖα, χαρτοποιεῖα καὶ ἐργοστάσια κονσερβῶν. Τὴν 21 Ἰουλίου 1788 συνῆλθεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἡ συνέλευσις τῆς Βιζίλ, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ βουλευταὶ τοῦ δελφινάτου ἐψήφισαν τὴν ἕνωσιν τῶν συνελεύσεων τῶν τάξεων καὶ ἡ ὁποία θεωρεῖται ὡς ὁ πρόαγγελος τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως.

Μ. Δ. Β.

Βίζιν, ***Διονύσιος Ἰβάνοβιτς, φὸν—***. Ρῶσος δραματικὸς συγγραφεὺς (1744—1792). Παρ' ὅλην τὴν μακροχρόνιον διατριβὴν τῆς οἰκογενείας του ἐν Ρωσίᾳ, παρέμεινεν οὗτος Γερμανὸς τὴν ψυχὴν ὡς μεθ' ὑπερηφανείας ἀναφέρει εἰς τὴν αὐτοβιογραφίαν του. Νεανίας, ἐνεφανίσθη ὡς συγγραφεὺς κωμῳδίας τινὸς ἐπιγραφομένης ὁ «Ταγματάρχης», ἥτις προεκάλεσε τὸ κοινὸν ἐνδιαφέρον, ἡ δὲ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη Β' πολλὰ ἀνέμενεν ἐκ τῆς ἰδιοφυΐας αὐτοῦ διὰ τὴν προαγωγὴν Ἐθνικοῦ θεάτρου. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ Βίζιν κατελήφθη ἐκ θρησκοληψίας, τῆς ὁποίας αἰτία ὑπῆρξεν ἡ συναναστροφὴ μετὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἐπιτρόπου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Τσεμπισέφ, σοφοῦ ἀνδρὸς καὶ δεινοῦ θεολόγου. Παρασυρθεὶς ἐκ τῆς εὐγλωττίας τούτου παρητήθη τοῦ θεάτρου καὶ κατεγίνετο εἰς μετάφρασιν θεολογικῶν συγγραμμάτων. Κατὰ τὸ 1782 ἀνεφάνη αὖθις εἰς τὸν φιλολογικὸν ὁρίζοντα, δώσας εἰς τὸ θέατρον νέαν κωμῳδίαν του, τὸν «Προγυμναστήν», διαθέσασαν δυσμενῶς κατ' αὐτοῦ τὴν αὐτοκράτειραν Αἰκατερίνην Β', διότι διεκωμῴδει πρόσωπα φιλικά της. Μετ' ὀλίγον ἀνεβιβάσθη εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν θέατρον τῆς Πετρουπόλεως, ἑτέρα κωμῳδία του, ὁ «Ἄνηβος», ἥτις ὑπῆρξεν ὑπερτέρα τῶν δύο προηγουμένων καὶ ἔταξεν αὐτὸν εἰς τὴν γραμμὴν τῶν ἐπιφανεστέρων θεατρικῶν συγγραφέων τῆς ἐποχῆς του. Ἀλλ' ὁ ἐπελθὼν θάνατος τοῦ προστάτου του ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Πανίν, ἡ δυσμένεια τῆς αὐτοκρατείρας, διάφοροι οἰκονομικαὶ δυσχέρειαι καὶ ὁ ἄσωτος βίος του κατέστρεψαν τὴν ὑγείαν αὐτοῦ· εἰς ἡλικίαν τεσσαράκοντα ἐτῶν εἶχε καταστῇ ἐρείπιον, ἀπέθανε δ' ἐν μέσῳ δευτέρας ἠθικῆς κρίσεως καὶ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ ὁμοιάζοντος πολὺ πρὸς τὴν ψυχοπάθειαν τοῦ Γόγολ.

Τὸν φὸν Βίζιν διακρίνει μεγάλη πρωτοτυπία καὶ σατιρικὴ διάθεσις. Εἰς τὰς κωμῳδίας του ἡ καυστική του σάτιρα ἐπικρατεῖ τοῦ κωμικοῦ στοιχείου. Κυρίως στρέφεται αὕτη κατὰ τῶν ἠθῶν τῆς παλαιᾶς κοινωνίας. Μετὰ τῆς αὐτῆς ὀξύτητος σατιρίζει καὶ τὰς τάξεις ἐκείνας, αἵτινες, ἀποσπασθεῖσαι τῶν παλαιῶν ἠθῶν, ἀπέβαλον ὅ,τι ὑγιὲς εἶχεν ἡ παλαιὰ κοινωνία καὶ ὑπεδουλώθησαν εἰς τὰς ἕξεις τῆς αὐλῆς τῶν Βερσαλλιῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ φὸν Βίζιν ἐνεφανίσθησαν συγγραφεῖς θεατρικῶν ἔργων, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κρατήσωσι τὸ ρωσικὸν θέατρον εἰς τὴν περιωπὴν εἰς ἣν τὸ εἶχεν ὑψώσει ὁ Βίζιν.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Βιζινὲ (Visinet), ***Αὔγουστος***. Γάλλος δημοσιογράφος καὶ οἰκονομολόγος (1797—1856). Ἀνὴρ φιλελευθέρων φρονημάτων ἀνεμείχθη ποικιλοτρόπως εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς πατρίδος του ἐπιδείξας μέγα σθένος κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Ἰουλίου 1830 (ἐπανάστασις τῶν Παρισινῶν κατὰ Καρόλου τοῦ Ι'), ὁπότε ὡς ἀρχισυντάκτης τῆς «Ἐφημερίδος τῆς Ρουένης» ἠμπόδισε τὴν εἴσοδον τῆς ἀστυνομίας εἰς τὰ γραφεῖά του. Ἀλλὰ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου διορισθεὶς ἀξιωματικὸς τῆς φρουρᾶς τῆς Ρουένης ἐβοήθησε τὸν στρατηγὸν Καβαινιὰκ εἰς τὴν αἱματηρὰν κατάπνιξιν τῆς ἐργατικῆς στάσεως τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1818, ἐφ' ᾧ καὶ διωρίσθη ὑπ' αὐτοῦ νομάρχης τοῦ Ὀρν. Μετὰ ἓν ἔτος ἐπανῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὸ δημοσιογραφικόν του ἐπάγγελμα. Ἐξέδωκε μίαν συλλογὴν ἄρθρων του ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἰκονομικαὶ ἀπόψεις» 1849. —Β.

βιζιούρα (ἡ) (Biziura) */Ζῳολ./*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν ***νησσιδῶν***. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓν μόνον εἶδος: *βιζιούραν τὴν λοβοφόρον* (Biziura lobata), ὀνομασθεῖσαν οὕτω ἐκ τῆς λοβώδους ἀποφύσεως, μεμβρανώδους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἣν φέρει εἰς τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ λαιμοῦ καὶ ἀκριβῶς κάτωθεν τοῦ ράμφους. Τὸ πτηνὸν ἔχει ἀνάστημα κατά τι μεγαλύτερον τῆς κοινῆς νήσσης (πάπιας), ράμφος μᾶλλον βραχύ, χονδρὸν καὶ ἰσχυρότατον, τελευτῶν εἰς ἄγκιστρον πρὸς τὰ κάτω κεκαμμένον, ρωθωνικὰς ὀπὰς κατὰ τὸ ἄκρον τοῦ ράμφους τοποθετημένας καὶ πλαγίως τούτου, ὀφθαλμοὺς ἀπεστρογγυλωμένους καὶ μεγάλους· ὁ χρωματισμὸς κατὰ τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς εἶναι βαθέως μελανόφαιος, αἱ παρειαί, τὰ πλάγια καὶ ἡ κάτω ὄψις τοῦ λαιμοῦ τεφρόφαιος, ἡ ράχις φαιὰ μὲ κιτρινολεύκους ἀνταυγείας, ἡ κοιλία τεφροῦπόλευκος, ἡ οὐρὰ φαιά, τὸ ράμφος καὶ οἱ πόδες μελανόφαιοι. Ἡ θήλεια εἶναι κατὰ πολὺ μικροτέρα τοῦ ἄρρενος, δὲν φέρει λοβώδη ἀπόφυσιν κατὰ τὸν λαιμόν, ὁ δὲ χρωματισμός της γενικῶς εἶναι σκοτεινῶς φαιομέλας. Ἡ βιζιούρα κατοικεῖ τὴν βορειοδυτικὴν Αὐστραλίαν, ὅπου εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *γοδάρα* (Godara). Ἡ φωνή της εἶναι ἀποκρουστικὴ καὶ τὸ κρέας της ἄνοστον καὶ δύσοσμον.

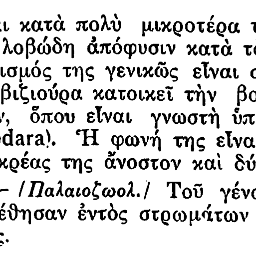

Βιζιούρα ἡ λοβοφόρος
(Κεφαλὴ ἄρρενος.)

Δ. Ν. Π.

— */Παλαιοζῳολ./* Τοῦ γένους τούτου λείψανα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς νοτίου Αὐστραλίας.

Γ. Κ. Γ.

βίζιτα (ἡ)· (λ. ἰταλ. visita), ἐπίσκεψις φιλική: «ἔχω νὰ κάμω βίζιτες»· || αὐτὸς οὗτος ὁ ἐπισκέπτης: «σήμερο εἴχαμε πολλὲς βίζιτες», «περιμένω βίζιτα»· || ἐπίσκεψις ἰατρική: «μοῦ 'καμε δέκα βίζιτες 's ὅλη μου τὴν ἀρρώστια».

Βίζο (Monte Viso) */Γεωγρ./*. Ὄρος τῆς Ἰταλίας ἀνῆκον εἰς τὴν ὀροσειρὰν τῶν παρακτίων Ἄλπεων, ἐν τῷ νομῷ Κουνέο. Ἔχει ὕψος 3841 μέτρων.

Α. Δ.

Βιζόκι (Visoki) */Παραλ. Γεωγρ./*. Νῆσος μικρὰ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Κουαρνέρο τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους, παρὰ τὸν διέκπλουν Ὄσσερο (Ossero: πλάτ. 44° 44' Β, μῆκ. 14° 21' Αν.. χάρτ. ἀγγλ 2711: Gulf of Quarnero, Promontore to Grossa island).

— **Βιζόκι** ἢ ***Βιζόκο*** */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Γιουγκοσλαβίας, ἐν Βοσνίᾳ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βόσνα, πρὸς τὰ ΒΔ τοῦ Σεραγιέβου. Κάτ. 5000. Ἀπὸ τοῦ ΙΓ' μέχρι τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἦτο ἕδρα τῶν ἡγεμόνων τῆς Βοσνίας.

Ἀγαλμάτιον τοῦ Βιζοῦ

Βιζοῦ ἢ ***Βὲς*** */Αἰγ. Μυθολ./*. Αἰγυπτιακαὶ ὀνομασίαι λαωνικοῦ θεοῦ μὴ ἀνήκοντος εἰς τὸ φαραωνικὸν πάνθεον, ἐκ τῆς χώρας τοῦ Πούντ προερχομένου καὶ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ἐξελληνισμένον ὄνομα Βησᾶς (βλ. λ.). —Ω.

Βιζουκίδης, ***Περικλῆς***. Ἕλλην νομικὸς καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1879 ἐκ γονέων Ἠπειρωτῶν. Διανύσας τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν τῷ ἑλληνικῷ Λυκείῳ τοῦ Πέραν, μετέβη εἰς Γερμανίαν, ὅπου ἐσπούδασε νομικά, φιλοσοφίαν καὶ πολιτικὰς ἐπιστήμας ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις Ἰένης, Μονάχου καὶ Βερολίνου (1896—1902)· μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν πανεπιστημιακῶν του σπουδῶν ἀνηγορεύθη διδάκτωρ cum laude (=μετ' ἐπαίνου) ὑπὸ τῆς νομικῆς σχολῆς τοῦ Βερολίνου, ὑποβαλὼν τὴν ἐναίσιμον διατριβὴν «περὶ τοῦ ἐγκλήματος τῆς ἐσχάτης προδοσίας». Ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐξήσκησε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα παρὰ τοῖς προξενικοῖς δικαστηρίοις (1903—1906), εἶτα δὲ ἐγκατεστάθη ἐν Βερολίνῳ. Ἀπὸ τοῦ 1925 ἐδίδαξεν ἐν τῷ αὐτόθι Πανεπιστημίῳ (Ἰνστιτοῦτον ξένων δικαίων) Ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου καὶ Σύγχρονον ἑλληνικὸν δίκαιον. Κατὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Σχολῆς νομικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ἐξελέγη παμψηφεὶ ὑπὸ τῆς κριτικῆς ἐπιτροπείας διὰ τὴν ἕδραν τῆς «Εἰσαγωγῆς εἰς τὴν νομικὴν ἐπιστήμην» καὶ τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου καὶ διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς αὐτοῦ. Εἶναι ἑταῖρος διαφόρων ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν, συνεργάτης πολλῶν ξένων περιοδικῶν καὶ μέλος τῆς διευθυνούσης τὰ «Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ» ἐπιτροπείας. Πλὴν τῆς διδακτορικῆς του διατριβῆς ἔγραψε καὶ τὰ ἑξῆς ἔργα: «Τὸ ὀθωμανικὸν σύνταγμα» (1909, γερμ. ἐν τῷ πανηγ. τόμῳ πρὸς τιμὴν τοῦ *Ἰωσὴφ Κῶλερ*), «Περὶ ἠθικῆς αὐτουργίας» (1911, γερμ.), «Θεσμῶν ἀττικῶν καὶ ρωμαϊκῶν σύγκρισις» (1914), «Ἀττικαὶ δίκαι καὶ ρωμαϊκαὶ ἀγωγαί» (1914), «Ἡ δίκη τοῦ Σωκράτους» (1918, 2α ἔκδ. 1921), «Περὶ τῶν Δηλίων» (1921), «Ἐπιστημονικαὶ πηγαὶ περὶ Σωκράτους» (1921), «Ὁ Ἰωσὴφ Κῶλερ ὡς νομικὸς καὶ φιλόσοφος» (1923), «Παλαιὰ δόγματα καὶ καινὰ διδάγματα ἐν τῇ νομικῇ ἐπιστήμῃ» (1923), «Ἠπειρωτικῶν θεσμίων ἔρευνα» (1927), «Ἑλληνικὰ τεμένη ἀνωτάτης μορφώσεως καὶ ἐρεύνης» (1928, γερμ.), «Alma mater Thessalonicensis» (1928, γερμ.).

Ι. Φ. Δ.

Βιζύη, ἢ ***Βίζα*** */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Ἀρχαιοτάτη μεσόγειος πόλις τῆς Θρᾴκης, κειμένη κατὰ τὸν Στράβωνα (VII, 48), ἐν τῷ βασιλείῳ τῶν Ἀστῶν, θρᾳκικοῦ λαοῦ κατοικοῦντος ὑπὲρ τὸ Βυζάντιον, τοῦ ὁποίου ἦτο πρωτεύουσα. Ἀπεῖχε δὲ ΒΔ ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου 80 περίπου χιλιόμετρα, καὶ ἔκειτο παρὰ τὰς δυτικὰς πηγὰς τοῦ Ἀγριάνου ποταμοῦ (Ἐργίνου), εἰς Β πλάτ. 54° 50', καὶ Ἀ. μῆκ. 43° 45', κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (III, 11, 7). Κατὰ τὸν Πλίνιον (IV, 47), ἦτο ἡ ἀκρόπολις τῶν βασιλέων τῆς Θρᾴκης, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ μυθικοῦ βασιλέως τῆς Θρᾴκης Τηρέως. Ὁ Ἱεροκλῆς ὀνομάζει αὐτὴν «τὸ τῆς Βιζύης πολίχνιον», ὁ δὲ Ζωναρᾶς «Κάστρον τῆς Βιζύης». Εἰς τὰς πράξεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, Ἐφέσου (431) καὶ Χαλκηδόνος (451) φέρεται ὑπὸ τὸν τύπον *Βύζη*. Διέσωσεν ὅμως διὰ μέσου τῶν αἰώνων μέχρι σήμερον τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ὄνομα *Βιζύη*, κοινῶς λεγομένη *Βίζα*.

Κατὰ τὰς ἀνακαλυφθείσας ἐπὶ τόπου ἐπιγραφάς, ἡ Βιζύη ὑπῆρξε πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῶν Ὀδρυσῶν, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Σιτάλκου κατάλυσιν τῶν Ἀστῶν, ἂν ὄχι διαρκῶς, τοὐλάχιστον ἀπὸ τοῦ Σαδάλα (πρῶτος π. Χ. αἰών), μέχρι Ροιμητάλκους τοῦ Β', τελευταίου βασιλέως τῆς Θρᾴκης (37—46 μ. Χ.), οἱ ὁποῖοι παρίστανται ὡς ἐξελληνισθέντες ἐντελῶς κατὰ τὰ ἤθη, τὴν θρησκείαν καὶ τὴν γλῶσσαν (*Dumont-Homolle*, σελ. 365—366).

Ἡ Βιζύη κειμένη ἐπὶ ὑψηλοῦ λόφου, μεσημβρινῆς τινος ὑπωρείας τοῦ Μικροῦ Αἵμου (Στράντζας), ὑπῆρξεν, οὕτως εἰπεῖν, τὸ φυσικὸν προπύργιον τῶν ἀπὸ τοῦ βορρᾶ ἐπιδρομέων, σκοπὸς τῶν ὁποίων ἦτο ἡ διαρπαγὴ καὶ ἡ λεηλασία τῆς πλουσίας συγκομιδῆς τῆς χώρας. Διὰ τοῦτο ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ὠχυρώθη δι' ἰσχυροτάτων τειχῶν καὶ πελωρίων πύργων, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῶν ὁποίων εὐκόλως διακρίνονται τὰ τειχοδομικὰ συστήματα τῶν διαφόρων ἐθνῶν, τὰ ὁποῖα ἐκυριάρχησαν τῆς χώρας ἐκείνης. Ἕλληνες, Μακεδόνες, Ρωμαῖοι, Βυζαντινοί, Φράγκοι, πάλιν Βυζαντινοὶ καὶ τέλος Τοῦρκοι, πάντες ἐπεμελήθησαν τῶν τειχῶν αὐτῆς, πότε ἀνοικοδομοῦντες καὶ πότε ἐπισκευάζοντες καὶ συμπληροῦντες αὐτά, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπανειλημμένως ἐθραύσθησαν αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν πολυαρίθμων Γετικῶν καὶ Σκυθικῶν φύλων. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἱστορικοῦ Νικήτα Χωνιάτου, ἐξ ὅλων τῶν πόλεων τῆς Θρᾴκης, μόνον ἡ Βιζύη καὶ ἡ Σηλύμβρια, ἠδυνήθησαν νὰ ἀντισταθῶσι κατ' αὐτῶν, χάρις εἰς τὰ ὀχυρὰ αὐτῶν φρούρια.

Ἕνεκα τῶν ἰσχυρῶν καὶ ἀσφαλῶν αὐτῆς τειχῶν, ἡ Βιζύη πολλάκις ἐχρησίμευσεν ὡς τόπος ἐξορίας ἢ περιορισμοῦ ἐπικινδύνων διὰ τὸ Κράτος προσώπων, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ πολλοὶ ἀπέθανον ἐκεῖ. Εἰς Βιζύην κεῖται ὁ τάφος τοῦ Εὐσταθίου, τοῦ λεγομένου ὁμολογητοῦ, Πατριάρχου Ἀντιοχείας, ὅστις καθαιρεθεὶς ὑπὸ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου, ὡς φίλος καὶ συναγωνιστὴς τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ἀρείου ἀγῶνα, ἐξωρίσθη ἐκεῖ τῷ 331 κατὰ διαταγὴν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου.

Digitized by Google

Καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι σχεδὸν ὁλόκληρον τὴν Θρᾴκην εἶχον κατακτήσει, μόνον τὴν Βιζύην δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐκπορθήσωσι, καὶ μόλις κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ ἐκυρίευσεν αὐτήν, κατὰ μῆνα Μάρτιον τοῦ 1453, ὁ Καρατζᾶ-βέης, ὅστις διηύθυνε τὰ κατὰ τὴν κατασκευὴν καὶ μεταφορὰν τοῦ μεγάλου τηλεβόλου τοῦ Οὐρβανοῦ ἀιὸ Ἀνδριανουπόλεως εἰς Κωνσταντινούπολιν. Οἱ περικαλλεῖς αὐτῆς ναοὶ τῆς *Ἁγίας Σοφίας* καὶ τοῦ *Ἁγίου Νικολάου* μετεβλήθησαν εἰς τεμένη. Τότε δὲ φαίνεται, ὅτι κατεστράφη ἡ Βιζύη ἐκ βάθρων, διότι πλὴν τῶν δύο τούτων ναῶν καί τινων ἐρειπίων τῶν τειχῶν καὶ πύργων αὐτῆς, οὐδὲν ἴχνος σώζεται τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, μολονότι εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας, ὅτι καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν τειχῶν αὐτῆς ὑπῆρχον μεγάλα καὶ λαμπρὰ οἰκοδομήματα.

Ἡ σημερινὴ πόλις κεῖται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ Ἀνδριανουπόλεως διὰ Σαράντα Ἐκκλησιῶν-Βιζύης κοὶ Μετρῶν (Τσατάλτζας) εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ εἶναι ἐκτισμένη ἐν μέρει ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως. Κεῖται δὲ ἐπὶ γραφικωτάτης τοποθεσίας, δεσπόζουσα τῆς μεγάλης καὶ εὐφορωτάτης πεδιάδος, τὴν ὁποίαν διαρρέουσιν οἱ παραπόταμοι τοῦ Ἐργίνου, πηγάζοντες ἐκ τῶν παρὰ τὴν πόλιν καταφύτων χαμηλῶν ὑπωρειῶν τοῦ Μικροῦ Αἵμου.

Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦτο ἕδρα ὑποδιοικήσεως (καζὰ) ὑπαγομένη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, καὶ ἕδρα πρωτοδικείου (Μπινταὲτ-Μεχκεμεσῆ)· ἐπίσης καὶ ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς (1920—1922), ἔχουσα ὑπ᾽ αὐτὴν 30 χωρία, τῶν ὁποίων ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν κατοίκων ἀνήρχετο κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920 εἰς 11.500 περίπου. Ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως ἀνήρχετο μέχρι τῆς ἐκκενώσεως τῆς Ἀνατ. Θρᾴκης εἰς 3.380 κατοίκους Ἕλληνας πλὴν ὀλιγίστων Τούρκων. Διετήρει δὲ ἀρρεναγωγεῖον καὶ παρθεναγωγεῖον, εἰς τὰ ὁποῖα ἐφοίτων περὶ τοὺς 300 μαθηταί. Οἱ κάτοικοί της ἐπεδίδοντο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὴν γεωργίαν, ἀμπελοφυτείαν καὶ κτηνοτροφίαν, μόλις ἀποζῶντες ἐκ τῶν προϊόντων τῆς χώρας των, ἕνεκα ἐλλείψεως ἐπαρκοῦς συγκοινωνίας, ἰδίως δὲ μετὰ τῆς θαλάσσης καὶ τῶν διαφόρων ἐμπορικῶν κέντρων.

Ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως, ἡ Βιζύη ἐνωρίτατα ἀνεδείχθη εἰς ἕδραν ἀρχιεπισκοπῆς, ἀναφερομένη ὡς πρώτη εἰς τὸν ἐπὶ Λέοντος τοῦ σοφοῦ (886—912) καταστρωθέντα πίνακα τῶν προσκειμένων τῷ πατριαρχικῷ θρόνῳ (Ράλλη καὶ Ποτλῆ, τόμ. V, σελ. 475). Μέχρι τῆς ἐκκενώσεως τῆς Θρᾴκης ἦτο ἕδρα Μητροπολίτου.

Τῆς Βιζύης σώζονται νομίσματα τῆς ἐποχῆς τῶν αὐτοκράτόρων μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΒΙΖΥ, ΒΙΖΥΗΝΩΝ κτλ. καὶ διαφόρων τύπων. Ἄλλα φέρουσι κεφαλὴν Ποσειδῶνος καὶ ὄπισθεν Δία σπένδοντα, καὶ ἄλλα κεφαλὴν Διονύσου νεαροῦ καὶ ὄπισθεν Σειληνὸν μετὰ κανθάρου καὶ ἀσκοῦ. Ἐπίσης σώζονται αὐτοκρατορικὰ νομίσματα ἀπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ μέχρι Φιλίππου τοῦ Β΄, παριστῶντα τὴν Ἥραν καθημένην μετὰ ταῶνος ἐπὶ τῶν γονάτων αὐτῆς, τὸν Ἀσκληπιόν, τὴν Ὑγιείαν, τὸν Τελεσφόρον, τὸν Ἀπόλλωνα κτλ. (*Head-Σβορώνου*, Ἱστορ. τῶν νομισμ. τόμ. Α΄ σελ. 360). Α. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Περὶ τῶν περὶ τὴν Βιζύην ἀγώνων κατὰ τὸν πρῶτον Βαλκανικὸν πόλεμον 1912, βλ. λ. Λουλὲ-Μπουργκάς.

Βιζυηνός, *Γεώργιος*. Νεώτερος Ἕλλην λόγιος καὶ ποιητής. Ἐγεννήθη τῷ 1848 ἐν Βιζύῃ τῆς Θρᾴκης ἐκ γονέων πτωχῶν. Δεκαέτης μόλις ὁ μικρὸς ὀρφανὸς ἀποστέλλεται εἰς Κωνσταντινούπολιν παρά τινι θείῳ του ράπτῃ, ἐκεῖ δὲ ἤρχισε νὰ ἐκμανθάνῃ τὴν ραπτικήν, κοπιῶν καθ᾽ ὅλην τὴν ἑβδομάδα, ἵνα ἀναπαύηται τὴν Κυριακήν, ἀναγινώσκων ἢ ψάλλων ἐν ἐκκλησίαις τὰ προσφιλῆ του ἱερὰ γράμματα.

Γεώργιος Βιζυηνός.

Μετὰ δύο ἔτη ὁ θεῖός του ἀποθνήσκει καὶ ὁ μικρὸς ὀρφανός, ὁ στερούμενος τίτλων εὐγενείας καὶ καταγωγῆς καὶ λαβὼν διὰ τοῦτο τὸ ὄνομα *Βιζυηνὸς* ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς μικρᾶς πατρίδος του, παραλαμβάνεται ὑπό τινος συντοπίτου του ἐμπόρου Τσελεμπῆ Γιάγκου καὶ ἀποστέλλεται μετὰ συστάσεων πρὸς τὸν συγγενῆ τούτου μητροπολίτην Κύπρου. Ἐκεῖ πλήρης χαρᾶς περιβάλλεται τὸ ράσον καὶ ἐνῷ ἀσκεῖ τὰ καθήκοντα ὑποτακτικοῦ τοῦ Γέροντός του, οὗ ταχέως προσείλκυσε τὴν εὔνοιαν, φοιτᾷ συγχρόνως εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ ἐκτελεῖ καὶ τὰ χρέη παιδονόμου καὶ ἱεροψάλτου, λαμβάνων μισθὸν 50 γρόσια μηνιαίως. Τέσσαρα ἔτη ἀσκητικοῦ περιορισμοῦ παρέρχονται, ὁ ὁποῖος βεβαίως δὲν ἦτο προωρισμένος νὰ καταπνίξῃ τὴν ποιητικὴν ἰδιοφυίαν τοῦ ἱερόπαιδος, οὐδὲ τὴν εὐαισθησίαν τῆς ψυχῆς του. Οἱ βιογράφοι του ἀναφέρουν, ὅτι μελανόφθαλμος ξανθὴ κόρη, οἰκοῦσα ἔναντι τῆς μητροπόλεως, ἐνέπνευσεν αἴφνης πρὸς τὸν Βιζυηνὸν τὸν πρῶτον ἔρωτα. Οὐδεὶς ἔβλεπεν αὐτὸν κατερχόμενον νύκτωρ διὰ σχοινίου ἀπὸ τὸ παράθυρον τοῦ κελλίου του, ἵνα μετανοῇ κατόπιν καὶ ἐπιστρέφῃ εἰς τὸ κελλίον, ψιθυρίζων ἐξορκισμοὺς κατὰ τοῦ πονηροῦ. Ἀλλὰ νύκτα τινὰ συλλαμβάνεται ἐπ᾽ αὐτοφώρῳ καὶ ὑποχρεοῦται ὑπὸ τοῦ Γέροντός του νὰ τρώγῃ ἐπὶ τεσσαρακονθήμερον ξηρὸν ἄρτον, ν᾽ ἀναγινώσκῃ τρὶς καθ᾽ ἑσπέραν τὸ μέγα ἀπόδειπνον καὶ νὰ ἐκτελῇ 150 γονυκλισίας. Ἐν τέλει, πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ σκανδάλου, ἡ κόρη ἀπομακρύνεται ὑπὸ τῶν γονέων της εἰς ἄλλο χωρίον. Ὁ Βιζυηνὸς δὲν τὴν ἐπανεῖδε πλέον· καὶ μόνον μετὰ δεκαπενταετίαν, ὅτε εἶχεν ἐπιστρέψει ἐξ Εὐρώπης καὶ αἱ ἐφημερίδες διεκήρυττον τὸ ὄνομά του, ἔλαβεν ἐπιστολὴν ἐκ Κύπρου, ἐκ μέρους γυναικός, ὑφ᾽ ἧς ἠρωτᾶτο, ἂν εἶχέ ποτε ζήσει εἰς τὴν μητρόπολιν Κύπρου. Ἦτο τὸ πρῶτον καὶ τελευταῖον γράμμα, ὅπερ ἔφερεν εἰς ἐπικοινωνίαν τοὺς δύο ἐραστάς.

Περὶ τῷ 1872, ὅτε ὁ πρόεδρος τοῦ Φιλολογικοῦ συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως Ἡρ. Βασιάδης ἐζήτησε παρὰ διαφόρων σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς τὸν κάλλιστον μαθητὴν ὡς ὑπότροφον δι᾽ ἀνωτέρας σπουδάς, ὑπὸ τῆς ἐφορείας τῶν σχολείων Κύπρου ὑπεδείχθη, μολονότι ξένος, ὁ Βιζυηνός. Ἀλλὰ πόθος τοῦ μητροπολίτου Κύπρου ἦτο νὰ ἴδῃ τοῦτον ἱεροδιάκονον καὶ διδάσκαλον εἰς μονὴν τῆς νήσου. Ὅτε ὅμως κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ μητροπολίτης μετέβαινεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἕνεκα τοῦ βουλγαρικοῦ σχίσματος, παρέλαβε μεθ᾽ ἑαυτοῦ καὶ τὸν Βιζυηνὸν ὡς ἀκόλουθον. Ὁ νεαρὸς ποιητής, ἐπωφεληθεὶς τότε τὴν εὐκαιρίαν, ἠδυνήθη μετὰ ἓξ ἐτῶν ἀπουσίαν νὰ ἐπανέλθῃ δι᾽ ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὸ χωρίον του καὶ νὰ ἐπανίδῃ τὴν μητέρα του καὶ τοὺς συγχωριανούς του, οἵτινες μεθ᾽ ὑπερηφανείας ἔσπευδον νὰ χαιρετίσουν τὸν πρῶτον «καλαμαρᾶν, ποὺ ἔβγαλε τὸ χωριό». Ἐν Κωνσταντινουπόλει, γνωρισθεὶς εἰς τὸν οἶκον τοῦ μητροπολίτου Σύρου Λυκούργου μετὰ τοῦ καθηγητοῦ Χασιώτου, ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν του καὶ εἰσήχθη παρ᾽ αὐτοῦ ὡς μαθητὴς εἰς τὴν περιώνυμον θεολογικὴν σχολὴν τῆς νήσου Χάλκης. Ἐνταῦθα ὁ Βιζυηνὸς ἐγένετο τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀγάπης τῶν καθηγητῶν του καὶ ἰδίᾳ τοῦ τυφλοῦ τότε ποιητοῦ Ἠλία Ταντελίδου, ὅστις μὲ τὴν δαυιτικὴν λύραν του πολλάκις προεπόνει τὴν ἀγύμναστον ἔτι φωνὴν τοῦ μαθητοῦ του. Ἡ Χάλκη πολὺ ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς ποιητικῆς τοῦ ψυχῆς. Μαθητὴς ἤδη ἐνταῦθα ὁ Βιζυηνός, ἐκδίδει τῷ 1873 τὰ «Ποιητικὰ Πρωτόλεια», ἅτινα, καίπερ ὄντα μαθητικὰ βεβαίως δοκίμια, ἐφανέρωνον ἔκτοτε τὴν μέλλουσαν ν᾽ ἀναπτυχθῇ βραδύτερον παρὰ τῷ ποιητῇ στιχουργικὴν καὶ ρυθμοπλαστικὴν εὐχέρειαν. Τὰ πρωτόλεια ταῦτα, τῇ ἐπικλήσει τοῦ Ταντελίδου, προκαλοῦν τὴν προσοχὴν τῆς Ἰφιγενείας, χήρας τότε Ἀντωνιάδου καὶ εἶτα Συγγροῦ, καὶ τοῦ μεγαπλούτου ἐθνικοῦ εὐεργέτου Γεωργίου Ζαρίφη, οἵτινες ἁμιλλῶνται τίς θ᾽ ἀναλάβῃ τὴν ὑποτροφίαν τοῦ νέου. Ὑπερισχύει τότε ὁ Ζαρίφης, καὶ ὁ Βιζυηνός, ἀποβαλὼν τὸ ράσον, ἀποστέλλεται εἰς Ἀθήνας, ἵνα σπουδάσῃ φιλολογίαν. «Εἰς τὰς Ἀθήνας, λέγει ὁ βιογράφος του ἰατρὸς Ν. Βασιλειάδης, ἐφάνη παράξενος τύπος. Κατατομὴ ἰδιαζόντως ἀνατολική, ἦτο ἐκ τῶν προνομιούχων ἐκείνων, αἵτινες ἐγχαράττονται διαρκῶς εἰς τὴν μνήμην. Ὀφθαλμοὶ λοξοὶ ὡς κινέζου, φρύδια καμαρωτά, λοξά, κατάμαυρα, φυσιογνωμία mignon, ἀλλὰ μὲ ἐξωγκωμένα μῆλα ρουμελιώτου πρόσφυγος. Καὶ φωνήν! ὤ! οὐδέποτε εἰς τὴν ζωήν του παρεδέχθη ὅτι εἶναι ὀχληρά». Ὁ Βιζυηνὸς ἐν Ἀθήναις, πρωτοετὴς φοιτητής, ἔχων ἕτοιμον τὸ ἐπικολυρικὸν ποίημά του «Κόδρος», εἰς καλλιεπεῖς ἐν καθαρευούσῃ στίχους, κατέρχεται εἰς τὸν Βουτσιναῖον διαγωνισμὸν τοῦ 1874 καί, διαγωνιζόμενος πρὸς τοὺς Ἀγγ. Βλάχον καὶ Κλ. Ραγκαβῆν, λαμβάνει τὸ πρῶτον βραβεῖον, εἰσηγουμένου τοῦ ἀειμνήστου Ἀφεντούλη. Οἱ φιλολογικοὶ κύκλοι τῆς πρωτευούσης ξενίζονται, ἀναστατώνονται, διαμαρτύρονται, ἀλλ᾽ ὁ ποιητὴς ὑπερασπίζει τὸ ἔργον του σατιρίζων τοὺς ἀντιπάλους του μὲ στίχους, ἐν οἷς μιμεῖταί πως τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Ἀλ. Σούτσου. Ἰδοὺ ἡ πρὸς τὴν Μοῦσαν ἐπίκλησις τοῦ ποιητοῦ, δι᾽ ἧς οὗτος ἄρχεται τοῦ «Κόδρου»:

Μικρὸν ἀφεῖσα τὸν Ἑλικῶνα,
ὦ μοῦσα, κόρη τοῦ οὐρανοῦ,
μυσταγωγός μου πρὸς τὸν αἰῶνα
τῶν ἰσοθέων παραγενοῦ.

Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ Βιζυηνός, ὃν δὲν ἱκανοποίει ἡ ἐπιστημονικὴ ἐργασία τοῦ πανεπιστημίου, ἐπιτυγχάνει παρὰ τοῦ προστάτου του ν᾽ ἀποσταλῇ εἰς Γερμανίαν, ἵνα σπουδάσῃ ἐκεῖ τὴν φιλοσοφίαν. Ἐν Γοττίγγῃ γίνεται ἀγαπητὸς μαθητὴς τοῦ Λότσε, εἶτα δ᾽ ἐν Βερολίνῳ πρῶτος ὁμιλητὴς τοῦ φροντιστηρίου Τσέλλερ καὶ ἐν Λειψίᾳ φίλος τοῦ Βούντ. Τὰ μέσα τῆς σπουδῆς του εἶναι ἄνετα ἐν Γερμανίᾳ καὶ εἰς τὰς πολυσχιδεῖς μελέτας του, εἰς ἃς ἐνέκυψεν ἀνενδότως, ἔχει βιβλιοθήκην περιέχουσαν χιλιάδας τόμων τῶν κλασικωτέρων ἐκδόσεων. Ἐκ Γερμανίας ἀποστέλλει εἰς τὸν Βουτσιναῖον διαγωνισμὸν τοῦ 1876 νέαν ποιητικὴν συλλογὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἄρες, μάρες, κουκουνάρες» καὶ βραβεύεται πάλιν. Ὁ εἰσηγητὴς Θ. Ὀρφανίδης εὗρεν εἰς τὰ ποιήματα ἐκεῖνα «λεπτότητα πνεύματος, πολὺ τὸ ἀποφθεγματικόν, διδακτικὸν καὶ χάριεν, πολλαχοῦ μὲν χριστοπούλειον καὶ ταντελίδειον μύρον ἀποπνέοντα, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ τῆς ἀνακρεοντείου μούσης τὴν φαιδρότητα μὴ στερούμενα». Τὴν συλλογὴν ταύτην ὁ Βιζυηνός, συμπληρώσας καὶ μέ τινα ἄλλα ποιήματα, μετωνόμασεν εἰς «Βοσπορίδας Αὔρας» καὶ ἔγραψεν ἐκ Γοττίγγης τότε, τῇ 13 Ἰουνίου 1876, πρὸς τὸν διδάσκαλόν του Ταντελίδην, παρακαλῶν νὰ τὸν βοηθήσῃ διὰ τῆς κρίσεώς του καὶ διὰ τῆς ἐγγραφῆς συνδρομητῶν εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς συλλογῆς. Ἡ συλλογὴ ὅμως αὕτη δὲν εἶδε τὸ φῶς, πλὴν ἐλαχίστων αὐτῆς ποιημάτων. Ὅτε βραδύτερον ὁ ποιητὴς ἐξέδιδεν ἐν Λονδίνῳ τὰς «Ἀτθίδας Αὔρας» του, εἰς τὴν τελευταίαν σελίδα τοῦ βιβλίου ἀνέγραφεν, ὅτι εἶχεν ἀνέκδοτα τρία εἰσέτι ἔργα του, τὰς «Βοσπορίδας Αὔρας», τὰς «Παιδικὰς Ποιήσεις» καὶ τὰ «Νεοελληνικὰ Διηγήματα». Ὁ Βιζυηνός, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας ἐν Γερμανίᾳ μὲ τὴν μεγάλην ἐναίσιμον διατριβὴν «Περὶ τῆς παιδιᾶς ὑπὸ ἔποψιν ψυχολογικὴν καὶ παιδαγωγικήν», μεταβαίνει τὸ ἑπόμενον ἔτος εἰς Παρισίους, ἔνθα γράφει τὸ πρῶτόν του διήγημα «Τὸ ἁμάρτημα τῆς μητρός μου», ὅπερ μεταφράσας δημοσιεύει εἰς τὴν «Nouvelle Revue» τῆς Juliette Adam. Ἔπειτα, τῇ προτροπῇ τοῦ Δ. Βικέλα καὶ τοῦ φιλέλληνος Σαὶντ Ἱλαίρ, μεταφράζει πολλὰ ποιήματά του καὶ ἐπιτυγχάνει νὰ δημοσιευθοῦν εἰς γαλλικὰ καὶ γερμανικὰ περιοδικὰ μετ᾽ εὐφήμου μνείας. Προπεμφθεὶς ἐκ Παρισίων ὑπὸ τῆς ἀγάπης τῶν ὁμογενῶν, μεταβαίνει εἰς Λονδῖνον, ὅπου ὁμοίως γίνεται τὸ ἀντικείμενον τῆς λατρείας τῆς ἑλληνικῆς παροικίας καὶ ἰδίᾳ τοῦ πρεσβευτοῦ καὶ φιλοσόφου Π. Βράϊλα. Ἐκεῖ πληροφορεῖται τὸν θάνατον τοῦ προστάτου του Ζαρίφη καὶ ἀναγκάζεται νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ ἐπιδιώξῃ πόρον τινὰ ζωῆς. Ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας τῷ 1882, ὁ φιλολογικὸς σύλλογος «Παρνασσὸς» ἤνοιξε τὰς αἰθούσας του εἰς δύο συνεχεῖς ποιητικὰς ἑσπερίδας καὶ ὁ Βιζυηνὸς ἀπήγγειλε τὰ δύο διεξοδικὰ ποιήματά του, τὴν «Μητέρα τῶν ἑπτὰ» καὶ τὸν «Πύργον τῆς κόρης», ἅτινα προὐκάλεσαν ζωηρὰν αἴσθησιν, ἐνῷ ἡ «Νέα Ἐφημερὶς» τοῦ Ἰωάν. Καμπούρογλου ἐξέδιδε τὴν ἐπαύριον ἔκτακτα διπλᾶ φύλλα χάριν αὐτῶν. Φιλοδοξεῖ ὁ ποιητὴς καθηγητικὴν ἕδραν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ἀλλ᾽ ἀναγορεύεται μόνον ὑφηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας μὲ τὸ πολύκροτον ἔργον του «Ἡ φιλοσοφία παρὰ Πλωτίνῳ». Ὁ ἰδιόρρυθμος καὶ ὑπερήφανος χαρακτὴρ τοῦ Βιζυηνοῦ δὲν ἐγνώριζε νὰ κάμπτηται πρὸ τῶν φιλοκολάκων· ἀποδημεῖ αὖθις εἰς Παρισίους, ὅπου γράφει ποιητικά τινα καὶ φιλοσοφικὰ ἔργα. Ἐκεῖ συναντᾶται καὶ μετὰ τοῦ Χασιώτου, ὃν ἐξαφνίζει ὁμιλῶν αὐτῷ περί τινος μεταλλευτικῆς ἐπιχειρήσεως, ἐξ ἧς, ὡς ἔλεγε, θὰ ἐκέρδιζε πολλά. Πράγματι ὁ Βιζυηνὸς εἶχε μεταλλεῖόν τι παρὰ τὸ Σαμακόβι τῆς Θρᾴκης. Ἐκ Παρισίων μεταβαίνει εἰς Λονδῖνον, ἔνθα τῷ 1884 ἐκδίδει τὰς «Ἀτθίδας Αὔρας», τόμον ποιημάτων ἐκ 300 σελίδων. Τὰ ποιήματα ταῦτα δὲν ἠξιώθησαν τῆς ὑποδοχῆς, ἣν ἀνέμενεν ὁ ποιητής, καθ᾽ ὃν χρόνον ἀντιθέτως, ἐν Λονδίνῳ τῷ 1885, μετὰ συμπαθείας ὡμίλει περὶ αὐτῶν καὶ ἄλλων ποιημάτων τοῦ Κ. Παλαμᾶ καὶ τοῦ Γ. Δροσίνη ὁ Ὀσκὰρ Οὐάϊλδ. Ἐπανελθὼν εἰς Ἑλλάδα, γίνεται ὁ δημιουργός, ὁ πρῶτος εἰσηγητὴς τοῦ ἑλληνικοῦ διηγήματος, δημοσιεύσας ἐν τῇ φιλολογικῇ «Ἑστίᾳ» «Τὸ μόνον τῆς ζωῆς μου ταξίδιον» καὶ ἄλλα. Μετ᾽ ὀλίγον βλέπουν τὸ φῶς δύο πραγματεῖαί του ὑπὸ τὸν κοινὸν τίτλον «Ψυχολογικαὶ μελέται ἐπὶ τοῦ καλοῦ»· ἐπίσης ἐξέδωκε καὶ δύο διδακτικὰ βιβλία «Ψυχολογίαν» καὶ «Λογικήν». Ἀλλ᾽ ὁ κορυφωθεὶς ἐναντίον του φθόνος τόσον τὸν κατεδίωξεν, ὥστε, χωρὶς θέσιν καὶ ἐργασίαν, πολλάκις ἐθεάθη ἐνεχυριάζων τὰ βιβλία του, τὰ ὁποῖα ἐν τέλει ἐξεποιήθησαν ὑπὸ τῶν δανειστῶν του. Δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ συντηρήσῃ τὴν μητέρα του καὶ ἀπέστειλε ταύτην εἰς τὴν πατρίδα του. Δὲν εἶχε νὰ πληρώσῃ τὸ ἐνοίκιον πρὸς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ἰταλοῦ φιλέλληνος Φραβασίλη, καὶ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸν οἶκον ἐκεῖνον, τὸν περικλείοντα τὰ ὄνειρά του, ἐνσωματούμενα εἰς ξανθὴν καὶ χαρίεσσαν παιδίσκην, τὴν *Μπεττίναν*, πρωτότοκον θυγατέρα τοῦ Φραβασίλη. Ἐν τούτοις ἡ φιλολογικὴ «Ἑστία» τοῦ Κασδόνη καὶ ἡ «Διάπλασις τῶν Παίδων» ἐφιλοξένησαν σημαντικὸν μέρος τῆς ἐργασίας τοῦ Βιζυηνοῦ, τοὺς στίχους του, τὰ διηγήματά του, τὰς μελέτας του διὰ τὸν Ἴψεν καὶ τὴν παγκόσμιον φιλολογίαν τῆς μπαλλάντας ἢ *βαλλίσματος*, ὡς αὐτὸς τὴν ἀπέδιδεν ἑλληνιστί, κλπ.

Αἴφνης πρὸς τὸν ποιητὴν ἤρχισέ πως νὰ προσμειδιᾷ ἡ εὐτυχία. Διορίζεται εἰς τὸ Ὠδεῖον καθηγητὴς τῆς ρυθμικῆς καὶ τῆς δραματολογίας. Καὶ πρὶν ἢ ἀρχίσῃ τὰ μαθήματά του, σπεύδει νὰ ἐγγράψῃ ὡς μαθήτριαν τοῦ κλειδοκυμβάλου, μὲ

Digitized by Google

ὅλως παιδικὴν ἀγαλλίασιν, τὴν μικράν του φίλην, ἀπορφανισθεῖσαν ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ πατρός της. Τὸ Ὠδεῖον κατανοεῖ, ὅτι μετὰ τοῦ νέου καθηγητοῦ ἀπέκτησε καὶ μίαν μουσικὴν ἰδιοφυΐαν. Ἡ κόρη γίνεται ὑπότροφος καὶ ὁ ποιητὴς εἶναι πλήρης εὐτυχίας Καθ' ἑκάστην περικοσμεῖ αὐτὴν μὲ ῥόδα, ἵνα ἐμπνέηται, ἐν ᾧ «ἡ μικρὰ Παναγία» του ἀνύποπτος γελᾷ, ἀγνοοῦσα τὸν ἔρωτά του. Ἡ ἐρωτικὴ αὕτη περιπέτεια δὲν ἀφῆκε ψυχικῶς ἄτρωτον τὸν Βιζυηνόν, ὅστις ἤρχισε πλέον νὰ γίνεται ἀντιληπτὸς καὶ εἰς ἄλλους γνωρίμους του, ἰδίως δ' εἰς τοὺς συχνάζοντας ἐν τοῖς γραφείοις τῆς «Ἐφημερίδος». Μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ Μαρτίου 1892, ζητεῖ παρὰ τῆς μητρός της εἰς γάμον τὴν ξανθὴν παιδίσκην, λέγων ὅτι θὰ τὴν καθίστα ταύτην βασίλισσαν διὰ τοῦ πλούτου, ὃν θὰ τῷ ἀπεκόμιζεν ἡ ἐκποίησις τοῦ μεταλλείου τῆς πατρίδος του. Ἡ μήτηρ ἀντιληφθεῖσα τὴν διανοητικὴν σύγχυσιν τοῦ πολυτίμου οἰκογενειακοῦ της φίλου προσπαθεῖ νὰ τὸν καθησυχάσῃ, ἀλλ' ἐκεῖνος ἐρεθίζεται ἔτι μᾶλλον καὶ ἀπέρχεται καταρώμενος καὶ ἀπειλῶν ἀπαγωγήν. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὁ Βιζυηνὸς ἦτο παράφρων. Ἡ μεγίστη ἔντασις, ἡ προσδιδομένη εἰς τὴν ψυχικὴν ζωήν, καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον εὐεπίφορον εἰς ψυχικὰς διαταράξεις. Καὶ ὁ Βιζυηνός, ὁ τόσον καλλιεργήσας διὰ τῆς ἀκορέστου φιλομαθείας του τὰς διανοητικάς του δυνάμεις, εἶχε καταστήσει τὸν ἐγκέφαλον αὐτοῦ χώραν ἐλάσσονος ἀντιστάσεως, ὥστε αἱ ἀλλεπάλληλοι στερήσεις, πικρίαι καὶ ἀπογοητεύσεις καὶ δὴ ἡ ἐπιπροσθεῖσα ὕπουλος νόσος, ἡ ἀπό τινος ἐπενεγκοῦσα τὴν προϊοῦσαν γενικὴν παράλυσιν, εὐχερῶς ν' ἀποσυνθέσουν ἐν τέλει τὰς ψυχικὰς αὐτοῦ λειτουργίας. Μετά τινας ἡμέρας ὁ ποιητὴς μεταβαίνει λίαν πρωῒ εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἰνδάλματός του, καὶ προσπαθεῖ νὰ πείσῃ κρύφα τὴν Μπεττίναν νὰ δραπετεύσουν. Ἐπὶ τρίωρον ἐπέμενεν ἔξωθεν τοῦ παραθύρου, μέχρις οὗ ἡ μήτηρ ἠναγκάσθη νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν διευθυντὴν τοῦ Ὠδείου Νάζον. Οὗτος μετὰ τοῦ νευρολόγου ἰατροῦ Σ. Ἀποστολίδου παραλαμβάνουν τὸν ποιητὴν καὶ κατευθύνονται εἰς τὸ μικρὸν ζυθοπωλεῖον τοῦ περιβόλου τῆς Βουλῆς, ὅπου μετ' ὀλίγον προσέρχεται καὶ ὁ ἰατρὸς Ν. Βασιλειάδης. Ὁ Βιζυηνὸς εἶχεν ὠχρὰν τὴν ὄψιν καὶ ἐξηγριωμένην τὴν φυσιογνωμίαν καὶ ἀκαταπαύστως ἀπήγγελλε στίχους, διὰ πάντα παρερχόμενον διαβάτην, διὰ πᾶσαν ἐρώτησιν ἢ σκέψιν, στίχους ποικίλου ῥυθμοῦ, πλήρεις ὡραίων εἰκόνων καὶ εὐτραπελίας τῆς στιγμῆς. Μέχρις οὗ ἐκπληρωθοῦν αἱ διατυπώσεις διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ποιητοῦ εἰς τὸ Δρομοκαΐτειον, ἐδέησε νὰ παραμείνῃ οὗτος μίαν νύκτα εἰς τὸν οἶκόν του, ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ φίλου του ἰατροῦ Ν. Βασιλειάδου καὶ δύο ἀστυνομικῶν μὲ πολιτικὴν ἐνδυμασίαν, οὓς ὁ εἰρημένος ἰατρὸς ἐπαρουσίασεν ὡς ἐξαδέλφους του ἐλθόντας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ὁ Βιζυηνὸς δὲν ἤθελε κατ' ἀρχὰς νὰ παράσχῃ τὴν φιλοξενίαν του εἰς τοὺς δῆθεν ξένους. «Ποῦ θὰ τοὺς βάλω;» ἔλεγε. «Περιμένω ἀπόψε τὴν μνηστήν μου, νὰ τελέσω τοὺς γάμους μου». Καὶ ὑπὸ τὸ ἀμυδρὸν σκιόφως τῆς ἑσπέρας, ἐστολισμένος μὲ ἄνθη, διεσκέλιζε τὴν αἴθουσαν καὶ ἀπήγγελλε περιπαθεῖς στροφὰς φλογεροῦ ἔρωτος, ῥαίνων πρὸ τῆς θύρας του πέταλα ῥόδων, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ διέβαινεν ἡ γαλανή του! Ἐξόχως ποιητική, ἀλλὰ καὶ ἐξόχως σπαρακτικὴ ἡ εἰκών. Ἐνίοτε ἡ μανιακή του μορφὴ ἐλάμβανε πάλιν τὴν φυσικήν της γλυκύτητα καὶ ἤρχιζε ν' ἀποτείνῃ εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν σώφρονα τὸν λόγον καὶ νὰ συζητῇ τὰ προσφιλῆ του καλλιτεχνικὰ θέματα, σμιλεύων εὐτυχοῦς ἀκόμη συλλήψεως στίχους. Τὴν ἑπομένην ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι ὁ γάμος θὰ ἐτελεῖτο εἰς τὴν ἐξοχήν, ὁ ἀτυχὴς Βιζυηνὸς πείθεται μετὰ δυσκολίας νὰ ἐπιβῇ ἁμάξης καὶ ὁδηγεῖται εἰς τὸ ἄσυλον τῶν φρενοβλαβῶν, ἵνα μηδέποτε πλέον ἐξέλθῃ αὐτοῦ ζῶν.

Ἐντὸς τοῦ Δρομοκαϊτείου ὁ Βιζυηνὸς ἀτενίζων τὰ περὶ αὐτὸν ἀπαθῆ καὶ ἀδιάφορα πρόσωπα, δὲν ἐννοεῖ ποῦ εὑρίσκεται, κλαίει καὶ ἐν στιγμαῖς φωτεινῶν διαλείψεων ἐπιχειρεῖ νὰ γράψῃ ἀκόμη ὡραίους τινὰς στίχους:

Σὰν μ' ἁρπάχτηκε ἡ χαρά,
ποὺ χαιρόμουν μιὰ φορὰ
ἔτσι σὲ μιὰν ὥρα...
μὲς σ' αὐτὴ τὴ χώρα
ὅλα ἀλλάξαν τώρα!

Κι ἀπὸ τότε ποὺ θρηνῶ
τὸ ξανθὸ καὶ γαλανὸ
καὶ οὐράνιο φῶς μου,
μετεβλήθη ἐντός μου
κι ὁ ῥυθμὸς τοῦ κόσμου.

Μετὰ τεσσάρων ἐτῶν τραγικὴν νεκροβίωσιν ὁ Βιζυηνός, τῇ 16ῃ Ἀπριλίου 1896, κλείει διὰ παντὸς τοὺς ἐκστατικοὺς ὀφθαλμούς. Ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐχαράχθησαν δύο στίχοι τοῦ ποιητοῦ:

Καὶ μονάχα ἀντηχοῦνε στὴ μαύρη σιγὴ
τὰ πικρά, τὰ πικρά μου τραγούδια.

Ἀργὰ ἡ κοινωνία ἀνεμέτρει τὸ μέγεθος τοῦ κενοῦ, ὅπερ ἀφῆκεν εἰς τὴν νεωτέραν λογοτεχνίαν ὁ θάνατος τοῦ Βιζυηνοῦ. Μία γραῖα δὲ εἰς τὴν Βιζύην, τυφλή, ἡ μήτηρ του, περιήρχετο τὰ χωρία, εἰς μάτην ἀναζητοῦσα τὸν προσφιλῆ της Γεώργιον. Ἓξ περίπου μῆνας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βιζυηνοῦ, ἡ ξανθὴ φίλη του, ἡ καλλιτέχνις Μπεττίνα, ἐνυμφεύετο εὐτυχής. Ἀλλ' ἀδοκήτως, τῇ 2ᾳ Ὀκτωβρίου 1896, νύμφη τεσσάρων μόλις ἡμερῶν, ἀνηρπάγη καὶ αὐτὴ ὑπὸ τοῦ θανάτου εἰς ἡλικίαν μόλις εἴκοσιν ἐτῶν.

Ὁ Βιζυηνὸς ἦτο νοῦς διαυγὴς καὶ ἀριστοκρατικός, ἰδιοσυγκρασία εὐαίσθητος καὶ φύσις φιλότεχνος. Ὁ παρ' αὐτῷ ἔρως πρὸς τὸ καλὸν ἦτο φλογερός. Ἀλλ' ἦτο καὶ καρδιὰ καλοκάγαθος, οὐδέποτε μισήσασα καὶ μόνον παραπονεθεῖσα διὰ τὸν παραγκωνισμόν, ὃν ὑπέστη. Σαρκαστικὸς πολλάκις, ἐγέλα συγχρόνως μετὰ παιδικῆς ἀφελείας, ὁσάκις ἤθελεν ἀνακαλύψει μεταφραστικὰ ἢ ἐπιστημονικὰ σφάλματα εἰς τὰ βιβλία τῶν ἀντιπάλων του. Προητοίμασεν ὅσον οὐδεὶς ἄλλος τὸ αἰσθητικὸν περιβάλλον τῆς ἐποχῆς του, καθὼς καὶ τῶν μετέπειτα χρόνων. Γενόμενος ποιητὴς κατ' ἐξοχὴν ἑλλαδικός, ἔδωκε διὰ τῆς τέχνης του γενικωτέραν τινὰ ἐκδήλωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ συνόλου. Ὁ Βιζυηνός, χωρὶς νὰ παύσῃ νὰ εἶναι φαναριώτης, ταχέως ἀπηλλάγη τῆς θρησκοληπτικῆς ἐπιδράσεως καὶ τῆς βυζαντιακῆς μυστικοπαθείας τοῦ διδασκάλου του Ταντιαλίδου, ὡς καὶ τῶν ἐν γένει ἐλαττωμάτων τῆς φαναριωτικῆς σχολῆς. Ἀνεδείχθη δὲ μουσοπόλος μὲ πρωτοτυπίαν, μὲ λεπτὴν αἰσθητικὴν καὶ εὐγένειαν σκέψεως, ἐπηρεάσας τὴν φιλολογίαν ἡμῶν πολλῷ μᾶλλον ἢ ἄλλοι ὑπέρτεροι αὐτοῦ προγενέστεροι ἄλλων σχολῶν ποιηταί. Τὸν ποιητὴν ἐνέπνευσαν ὡς τὰ πολλὰ τὸ λαϊκὸν αἴσθημα, ἡ ἐθνικὴ παράδοσις καὶ τὸ δημοτικὸν ᾆσμα. Ἔχομεν παραδείγματα τὸ «Μπαλουκλῆ», τὸν «Τελευταῖον Παλαιολόγον», τὸν «Σοφιανόν», τὸ «Συναξάρι τοῦ Ἁγίου Κασσιανοῦ» κλπ. Εἰς τὸν λυρισμόν του ὁ Βιζυηνὸς εἶναι καὶ δραματικός. Ἀτυχῶς ὅμως εἰς τὰς θαυμασίας εὑρέσεις τῶν μύθων του δὲν ἐκμεταλλεύεται ἐκ παραλλήλου καὶ τὸν πλοῦτον τῆς αἰσθηματολογίας, πρὸς δὲ ἐπιδιώκει διδακτικὸν δὲ σκοπὸν γεννῶντα τὴν ψυχρότητα, ἀσυμμετρίαι τινές, πλατυασμοὶ καὶ ἐπαναλήψεις, μὲ τὴν ἐνίοτε ἄστοχον ἐξεύρεσιν τῆς ποιητικῆς λέξεως, ὑποβιβάζουν τὸν ποιητικὸν τόνον μέχρι πεζολογίας. Τὸν φυσικὸν κόσμον περιγράφει ἐλάχιστα, προτιμῶν ν' ἀκολουθῇ τὰς μεταφυσικὰς αὐτοῦ τάσεις, ἐν ᾧ τὸν πόνον τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὸ μητρικὸν αἴσθημα ψάλλει μὲ βαθεῖαν συγκίνησιν. Ἀλλὰ δὲν ἀπέστερξε ν' ἀπομιμηθῇ καὶ ξένα τινὰ ποιητικὰ πρότυπα τοῦ Βορρᾶ καὶ τῆς Δύσεως, προσπαθήσας νὰ δώσῃ καὶ δείγματα τῆς ballade, ὡς τὴν «Λορελάη» τοῦ Χάϊνε καὶ τὸ «Παλάτι» τοῦ Οὔλαντ.

Ὁ Βιζυηνὸς ἤθελεν εἰς τὰ γραφόμενά του ἀμιγῆ τὴν ζωντανὴν γλῶσσαν τοῦ ἔθνους, ἀτροποποίητον, προτιμῶν «τὸ φυσικὸν καὶ ἀπέριττον, ἀλλ' ἐκφραστικὸν τοῦ κοινωνικοῦ λόγου ὕφος, πέμπων εἰς κόρακας τοὺς κοντισμοὺς καὶ τὰς σχολαστικότητας». Ὅπου ἐχρησιμοποίησε τὴν καθαρεύουσαν, εἶναι αὕτη πλουσία, φιλολογική, εὔφωνος, οἵαν ἠγνόουν νὰ χρησιμοποιήσουν ὁ Παπαρρηγόπουλος, ὁ Ραγκαβῆς, ὁ Παράσχος καὶ ἄλλοι. Ὅπου δ' ἐχρησιμοποίησε τὴν δημοτικήν, αὕτη δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀπηλλαγμένη ἐκφράσεών τινων καὶ λέξεων τῆς καθαρευούσης. Οἱ στίχοι του ἐν τούτοις εἶναι λαξευτοί, μὲ πλουσίαν καὶ ἀκριβῆ ὁμοιοκαταληξίαν καὶ μὲ ῥυθμικὴν πρωτοφανῆ διὰ τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ἐγράφησαν.

Ἀνώτερα τῶν ποιημάτων τοῦ Βιζυηνοῦ εἶναι τὰ διηγήματα αὐτοῦ, ἐν οἷς κατοπτρίζεται ἰδίως ἡ ζωὴ τῆς πολυπαθοῦς ἑλληνικῆς Θρᾴκης, πρότυπα τεχνικῶν ἀφηγήσεων μετὰ λεπτῶς ψυχολογημένων χαρακτήρων. Ὁ Βιζυηνὸς δύναται νὰ θεωρηθῇ δικαίως ὡς ὁ δημιουργὸς τοῦ ἀναλυτικοῦ διηγήματος καὶ νὰ σταθῇ ἀφόβως πλησίον τοῦ Παπαδιαμάντη. Γνωρίζει ὑπὲρ πάντα ἄλλον νὰ βλέπῃ εἰς τὸ βάθος τῶν πραγμάτων καὶ ν' ἀνακαλύπτῃ «τὴν συγκοινωνίαν τῶν ψυχῶν ὑπὸ τὴν ὕλην», ὡς λέγει τις ἐκ τῶν ἡρώων του. Εἰς τὰ διηγήματά του ὁ Βιζυηνὸς χρησιμοποιεῖ κυρίως τὴν καθαρεύουσαν καὶ μόνον εἰς τοὺς διαλόγους τὴν δημοτικήν. Τὸ «Ἁμάρτημα τῆς μητρός μου» εἶναι ἐκ τῶν ἀναλυτικωτέρων διηγημάτων του. Ἴσης δυνάμεως εἶναι καὶ τὸ «Μόνον τῆς ζωῆς μου ταξίδιον», τὸ ὁποῖον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ κάλλιστον τῶν ἐν τῇ ἑλληνικῇ γραφέντων ψυχολογικῶν διηγημάτων. Ἡ ὑπόθεσίς του εἶναι ἁπλῆ ἡ διήγησις ὅμως εἶναι πλήρης λαογραφικοῦ πλούτου, λυρικῆς διαθέσεως, πλοκῆς καὶ ζωηρότητος διαλόγου. Ὡραῖα εἶναι καὶ τὰ διηγήματα «Ποῖος ἦτο ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου» καὶ «Αἱ συνέπειαι μιᾶς παλαιᾶς ἱστορίας», ἧς αἱ ποιητικαὶ σκηναί, ἐξόχου δυνάμεως, ἀνελίσσονται κατὰ σύμπτωσιν ἐντὸς φρενοκομείου. Ὁ δὲ «Μοσκὼβ Σελήμ», δημοσιευθεὶς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ, περιγράφει τὴν πολεμικὴν ζωὴν ἀγαθοῦ καὶ παραδόξου Τούρκου τῆς Θρᾴκης.

Ἀνεξαρτήτως τοῦ φιλολογικοῦ ἔργου τοῦ Βιζυηνοῦ ἄξιον ἐξαιρετικῆς προσοχῆς καὶ μελέτης ὑπῆρξε καὶ τὸ φιλοσοφικὸν καὶ καλολογικὸν αὐτοῦ ἔργον. Ἰδιαιτέρως ἡ πολύκροτος αὐτοῦ συγγραφὴ «Ἡ φιλοσοφία παρὰ Πλωτίνῳ» ἐπέσυρε τὴν γενικὴν ἐκτίμησιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου οὐ μόνον ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ξένῃ, μεταγλωττισθεῖσα καὶ εἰς τὴν ἀγγλικήν. Ὁ Βιζυηνὸς ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἐργασθεὶς πρὸς εἰσαγωγὴν ἐν Ἑλλάδι τῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν τοῦ Βούντ. Ἀποθανὼν ἀφῆκε πλεῖστα χειρόγραφα, ἄξια πολλῆς προσοχῆς. Τινὰ τούτων εἶχε περισώσει κατὰ τὴν ἐκποίησιν τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ποιητοῦ ὁ διευθυντὴς τοῦ Ὠδείου, δι' ἅπερ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον εἶχε δείξει καὶ ἡ Ἰφιγένεια Συγγροῦ. Ἀλλὰ τὰ χειρόγραφα παρέλαβον βραδύτερον οἱ συγγενεῖς τοῦ ποιητοῦ, προτιθέμενοί ποτε νὰ προβοῦν εἰς τὴν ἔκδοσίν των. Μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ὅμως πολεμικὴν ἀναστάτωσιν τῆς Θρᾴκης, οὐδεὶς γνωρίζει τι περὶ τῶν συγγενῶν καὶ τῆς ἀνεκδότου ἐργασίας τοῦ ποιητοῦ. Μεταξὺ τῶν ἀνεκδότων ἔργων τοῦ Βιζυηνοῦ ἀναφέρονται: «Παιδικαὶ Ποιήσεις», εἰς τρεῖς τόμους, μετὰ τῶν ἀναλόγων εἰκόνων, κατάλληλοι διὰ μικρὰ παιδία καὶ μεγάλα μέχρι τῶν μαθητῶν τοῦ γυμνασίου· «Βοσπορίδες Αὖραι», ἡ γνωστὴ βραβευθεῖσα συλλογὴ ποιημάτων· «Εἰκόνες καὶ Σκέψεις», ἄλλη συλλογή, ἣν ὁ Βιζυηνὸς ἐσκόπει, ἐνδείας ἕνεκεν, ν' ἀποστείλῃ εἰς διαγωνισμόν· «Θλιβερὸ Πανηγύρι» καὶ «Κορνέρας», διηγήματα, ἐξ ὧν τοῦ δευτέρου ἐλλείπουν σελίδες τινές· «Διαμάντω», πεντάπρακτος τραγῳδία· «Ρυθμικὴ καὶ Δραματολογία», συγγραφὴ ἐκ τῶν ἐν τῷ Ὠδείῳ παραδόσεών του. Μελέται ἐπὶ τῆς «Ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας» τοῦ Τσέλλερ, δι' ὧν ἐσκόπει νὰ καταδείξῃ καὶ ἑρμηνεύσῃ τὰς θεωρίας τοῦ μεγάλου φιλοσόφου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ν. Βασιλειάδου*, «Εἰκόνες Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀθηνῶν», Ἀθῆναι, 1910.— *Κ. Παλαμᾶ*, «Πρῶτα Κριτικά». Τοῦ αὐτοῦ, «Βιζυηνὸς καὶ Κρυστάλλης».— Προλεγόμενα εἰς «Ποιήματα Γ. Βιζυηνοῦ» (Βιβλιοθ. Φέξη, 1916).

Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

βιζύρης (ὁ)· ἰδιωμ., ὁ **βεζύρης** (βλ. λ.).

Βιζώνη (ἡ) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν ἀρχαίων Θρᾳκικῶν πόλεων τῶν δυτικῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου πόντου, κτισθεῖσα ὑπὸ ἀποίκων Μιλησίων ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ Βυζαντίου (657 π. Χ.). Ἔκειτο κατὰ τὸν Στράβωνα (VII, 319) μεταξὺ Καλλάτιδος (Μαγκάλια) καὶ τῆς Ἀπολλωνίας (Σωζουπόλεως), καταποθεῖσα κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ σεισμῶν. Ταύτην ἀναφέρει καὶ ὁ εἰς τὸν Ἀρριανὸν ἀποδιδόμενος «*Περίπλους τοῦ Εὐξείνου Πόντου*», ἀλλ' ὀνομάζει αὐτὴν *Βίζον*. «Ἐνθένδε εἰς Καλλατίαν 300 (στάδια). Ἐνθένδε εἰς Καρῶν λιμένα 180. Ἐνθένδε εἰς Βίζον χῶρον ἔρημον 60. Ἐνθένδε εἰς Διονυσόπολιν 60». (κεφ. 24). Κατὰ ταῦτα ἡ Βιζώνη ἔκειτο ὅπου ἡ σημερινὴ **Καβάρνα** (βλ. λ.). Ὁ Μιχαὴλ Δούκας ὀνομάζει αὐτὴν *Βυζόν*. Ὀλίγους μῆνας πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἡ Βιζώνη μετὰ τῶν ἄλλων παραλιακῶν πόλεων. Α. Θ. ΣΑΜ.

Βιήσιος, *Πείσων, Μελιτεύς*. Εἷς ἐκ τῶν ἐπωνύμων ἀρχόντων τῶν Ἀθηνῶν (βλ. *Pauly-Wissowa*, ἐν λ. Archontes τ. 2. σ. 590-598). Ἤκμασε περὶ τὰ τέλη τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος. Κ. Μ. Κ.

βιθαμίτης (ὁ) (Withamit) *['Ορυκτολ.]*. Ποικιλία τοῦ ὀρυκτοῦ ἐπιδότου (βλ. λ.), ἔχουσα χρῶμα ἐρυθρόν. Εὑρίσκεται εἰς τὸ Zillertal καὶ Glencoe τῆς Schottland. Γ. Κ. Γ.

βιθανία (ἡ) (Withania) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *στρυχνιδῶν*. Εἶναι θάμνος δηλητηριώδης ἀπαντῶν εἰς πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης ὡς καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *μερτζάνι*. Τὸ φυτὸν τοῦτο ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου ὑπὸ τὰ ὀνόματα *στρύχνον τὸ ὑπνωτικὸν* καὶ *ἁλικάκαβον*, ὑπὸ δὲ τοῦ Θεοφράστου ὑπὸ τὸ ὄνομα *ὑπνώδης στρύχνος*. Δ. Ν. Π.

βιθερίτης (ὁ) (Witherit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ ῥομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ *κρύσταλλοί* του, πάντοτε σχεδὸν ὄντες τρίδυμοι διεισδύσεως, παρουσιάζουσι μορφὴν κρυστάλλων τοῦ ἑξαγωνικοῦ συστήματος, ὁμοιαζόντων πρὸς τὰς διπυραμίδας τοῦ χαλαζίου. Εὑρίσκεται πρὸς τούτοις καὶ χειροπληθὴς εἰς βοτρυώδεις, νεφροειδεῖς καὶ σφαιρικὰς μορφὰς μὲ ἱστὸν ἀκτινωτόν, ἰνώδη ἢ καὶ φυλλώδη. Ἔχει σχισμὸν ἀτελῆ, θραῦσιν ἀνώμαλον, σκληρότητα 3½ βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 4,28—4,37 καὶ λάμψιν ὑελοειδῆ· ἐνίοτε δ' εἶναι καὶ ἀναλαμπής. Εἶναι ἄχρους, λευκός, φαιόλευκος, κιτρινωπόλευκος καὶ διαφώτιστος. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἀνθρακικὸν βάριον ($BaCO_3$) μὲ 77,68% ὀξείδιον βαρίου (BaO) καὶ 22,32% διοξειδίου ἄνθρακος (CO_2). Δηλητηριῶδες ὀρυκτόν. Εὑρίσκεται ἐπὶ φλεβῶν τοῦ ὀρυκτοῦ γαληνίτου ἐντὸς λιθανθρακοφόρων ἀσβεστολίθων τῆς βορειοδυτικῆς Ἀγγλίας, εἰς τὸ Fallowfield παρὰ τὸ Hexham τῆς βορείου Οὐμβερλάνδης, εἰς τὸ Dalton τῆς West Moreland, εἰς τὸ Alston Moor τῆς Κουμβερλάνδης καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

Βιθύαι. Ἔθνος θρᾳκικὸν ἀναφερόμενον ὑπὸ Στεφ. Βυζαντίου.

Βιθυνία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάζετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ μικρασιατικὴ χώρα, τῆς ὁποίας τὰ βορειοδυτικὰ καὶ βόρεια παράλια διεβρέχοντο ὑπὸ τῆς Προποντίδος, τοῦ Βοσπόρου

Digitized by Google

καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ρυνδάκου καὶ Σαγγαρίου καὶ ἥτις ἐξετείνετο μεταξὺ τῶν εἰρημένων θαλασσῶν, τῆς Παφλαγονίας πρὸς Α. τῆς Μυσίας πρὸς Δ. καὶ τῆς Γαλατίας καὶ Φρυγίας (τῆς μικρᾶς ἢ ἐπικτήτου ἢ Ἑλλησποντίας Φρυγίας) πρὸς Ν.

— [ΙΣΤΟΡ.] Τῆς εὐρείας ταύτης περιοχῆς, εἰς τὴν κλιμακωτὴν ἐνδοχώραν τῆς ὁποίας διακλαδίζεται ὁ Μύσιος Ὄλυμπος, καὶ τὴν ὁποίαν διαρρέει ὁ προμνημονευθεὶς Σαγγάριος μετὰ τῶν παραποτάμων του, εἶχον κυριαρχήσει, ὡς καὶ συμπάσης τῆς Μ. Ἀσίας, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς Β′ π.Χ. χιλιετηρίδος οἱ Χετταῖοι μέχρι τῆς ΙΒ′ π.Χ. ἑκατονταετηρίδος, ὅτε ἰνδοευρωπαϊκὰ φῦλα (Φρύγες καὶ Μυσοί), διαβάντα τὰ στενὰ τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου ἐξεχύθησαν εἰς τὸν κάτω ροῦν τοῦ Σαγγαρίου καὶ συγκρουσθέντα πρὸς τοὺς Χετταίους κατίσχυσαν αὐτῶν. Μετὰ ταῦτα ἐγκατεστάθησαν κατὰ μὲν τὰ παράλια τῆς χώρας ταύτης Ἕλληνες (ἰδίως Μεγαρεῖς) ἄποικοι, κτίσαντες τὴν Κίον, τὴν Χαλκηδόνα, τὸν Ἀστακόν, καὶ ἄλλας μικροτέρας πόλεις, εἰς δὲ τὴν ἐνδοχώραν, Τρῶες καὶ Βιθυνοί, ἰνδοευρωπαϊκὰ φῦλα, ὁρμηθέντα ἐκ τῶν ὀχθῶν τοῦ Στρυμόνος, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, καὶ ἐγκατασταθέντα εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἑλλησπόντου ἐν ἀρχῇ, ἐκδιωχθέντα δ' ἐκεῖθεν ἔπειτα ὑπὸ τῶν Μυσῶν καὶ Τεύκτρων, ἐνῷ ταυτοχρόνως οἱ Κιμμέριοι (σκυθικὰ φῦλα) ὑπέτασσον τοὺς Φρύγας. Τοὺς Κιμμερίους ἐξεδίωξαν οἱ Λυδοί, εἰς τοὺς ὁποίους περιῆλθεν ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ Μ. Ἀσία. Τοὺς δὲ Λυδοὺς διεδέχθησαν μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Κύρου ἧτταν τοῦ Κροίσου (546 π.Χ.) οἱ Πέρσαι, τῶν ὁποίων τὸν ζυγὸν πολλάκις προσεπάθησαν ματαίως ν' ἀποτινάξωσιν οἱ Βιθυνοί. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ ἐκ τῆς ἐρεύνης τῶν ἱστορικῶν πορίσματα. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὅμως Ἕλλησιν ἐφέροντο πολλαὶ περὶ τῆς χώρας παραδόσεις καὶ ἐκυκλοφόρουν διάφοροι περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν κατοίκων της γνῶμαι. Οὕτω, κατὰ τὰς μυθικὰς μὲν παραδόσεις, ἡ χώρα κατῳκεῖτο ὑπὸ τῶν *Βεβρύκων*, καλουμένη διὰ τοῦτο *Βεβρυκία*, ὅτε προσωρμίσθησαν εἰς αὐτὴν οἱ Ἀργοναῦται, καὶ ὁ Πολυδεύκης, ἀναγκασθεὶς νὰ πυγμαχήσῃ, ἐφόνευσε τὸν βασιλέα τῆς χώρας Ἄμυκον, τὸν υἱὸν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς νύμφης Βιθυνίδος, ἀπὸ τῆς ὁποίας ὠνομάσθη καὶ ἡ χώρα Βιθυνία. Κατὰ τὸν Παυσανίαν (VIII 9. 7) οἱ Βιθυνιεῖς (οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως Βιθυνίου) ἦσαν Ἀρκάδες ἐκ Μαντινείας μετοικήσαντες.

Κατὰ τὸ 398 π. Χ. ἐπαναστατήσαντες οἱ Βιθυνοὶ κατὰ τοῦ σατράπου των Φαρναβάζου, ἔχοντος ἕδραν τῆς σατραπείας του τὸ Δασκύλειον, ὄχι μόνον οὐδὲν κατώρθωσαν, ἀλλὰ καὶ εἶδον τὴν χώραν αὐτῶν δῃουμένην ὑπὸ τοῦ Σπαρτιάτου Δερκυλλίδα τῇ ἀνοχῇ τοῦ Φαρναβάζου, ἐγκαταλιπόντος αὐτοὺς διὰ τὴν προτέραν πρὸς αὐτὸν ἀνυποταξίαν. Μετὰ ταῦτα ἐπελθούσης τῆς καταπτώσεως τοῦ περσικοῦ κράτους ὁ κληρονομικὸς σατράπης τῆς χώρας ταύτης *Βᾶς* ἢ *(Βίας)*, ὁ υἱὸς τοῦ *Βοτείρα*, τοῦ ὑπερασπίσαντος τὸν Ἀστακὸν κατὰ τοῦ τυράννου τῆς Ποντοηρακλείας Διονυσίου, καὶ ἔγγονος τοῦ *Δοιδάλσου*, πρώτου μεγιστᾶνος τῆς Βιθυνίας κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ε′ π. Χ. αἰῶνος, ἔγινεν ἀληθὴς κυρίαρχος τῆς χώρας. Καὶ ὑπετάγη μὲν βραδύτερον ἡ Βιθυνία εἰς τὸν Μ. Ἀλέξανδρον, ὁ Βᾶς ὅμως καταφυγὼν εἰς τὰ ὄρη τῆς χώρας του ἔμεινεν ἀνεξάρτητος, ἐρρωμένως ἀντιστὰς κατὰ τοῦ τοποτηρητοῦ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Κάλα. Ὁ υἱός του μάλιστα *Ζιποίτης* ἠδυνήθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ν' ἀνακτήσῃ τὴν χώραν του. Κατὰ τὸ 315 π. Χ. ὁ Ζιποίτης ἐπολιόρκησε καὶ τὰς κατὰ τὰ παράλια τῆς Βιθυνίας ἑλληνικὰς ἀποικίας (Ἡράκλειαν καὶ Χαλκηδόνα, ὡς καὶ τὸ ἀπέναντι αὐτῆς Βυζάντιον), ἑκάστη τῶν ὁποίων ἀπετέλει δημοκρατικὴν πολιτείαν, ἠνάγκασεν ὅμως αὐτὸν νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ ν' ἀναγνωρίσῃ τὰς πόλεις ταύτας πολιτείας ἐλευθέρας ὁ στρατηγὸς τοῦ Ἀντιγόνου Πτολεμαῖος. Ὁ Ζιποίτης ἔγινεν ἔτι ἰσχυρότερος δυνάστης κατὰ τὸν μεταξὺ Λυσιμάχου καὶ Ἀντιγόνου πόλεμον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἔμεινεν οὐδέτερος. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 298—7 π. Χ. ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ *βασιλέως* καὶ ἐπεξέτεινε τὸ κράτος του ἐπὶ βλάβῃ τοῦ Λυσιμάχου, τοῦ ὁποίου τὸ βασίλειον περιεκύκλωνε τὴν Βιθυνίαν. Ἀλλ' ὁ Λυσίμαχος ἐξεδικήθη αὐτὸν καταστρέψας τὸν Ἀστακὸν (264 π. Χ.), πρωτεύουσαν τοῦ βασιλείου του. Ἀπέναντι ὅμως τοῦ Ἀστακοῦ ἐκτίσθη βραδύτερον νέα πόλις, ἡ *Νικομήδεια*, οὕτως ὀνομασθεῖσα ἀπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ζιποίτου καὶ ἀναδόχου του *Νικομήδους τοῦ Α′* (278—250 π. Χ.), ὅστις περιέβαλεν αὐτὴν μὲ τείχη καὶ ἐκαλλώπισε μὲ μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα.

Τὸν Ζιποίτην ἀποθανόντα κατὰ τὸ 281 π. Χ. διεδέχθη, ὡς προελέχθη, ὁ Νικομήδης Α′, ὅστις ἔσφαξε πάντας τοὺς ἀδελφούς του πλὴν τοῦ νεωτέρου, Ζιποίτου καλουμένου. Ὁ Νικομήδης κατὰ τὸ 280 π. Χ. περιῆλθεν εἰς πόλεμον πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Συρίας Ἀντίοχον, τοῦ ὁποίου τὸν ὑπὸ τὸν Στρατοκλέα στρατόν, εἰσβαλόντα εἰς τὴν χώραν του, ἐξωλόθρευσε. Φοβηθεὶς ὅμως ὅτι θὰ ἐκδικηθῇ αὐτὸν ὁ Ἀντίοχος, ἐπεζήτησε νὰ ἐξασφαλισθῇ διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν ἰσχυρῶν Ἡρακλεωτῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπέδωκεν ὅ,τι ἀπ' αὐτῶν εἶχεν ἀφαιρέσει ὁ πατήρ του (Τίον, Κίερον καὶ ἄλλας πόλεις). Τὴν πρὸς τὸν Νικομήδην ὅμως ὑποσχεθεῖσαν συνδρομὴν τῶν Ἡρακλεωτῶν ἠμπόδισε νὰ ἑνωθῇ μετ' αὐτοῦ ὁ ἀδελφός του Ζιποίτης, ὅστις εἶχε καταλάβει μέρος τῆς θρᾳκικῆς χώρας. Πρὸς ἀσφάλειάν του τότε ὁ Νικομήδης ἐπεδίωξε τὴν συμμαχίαν τοῦ Ἀντιγόνου, ὅστις ἐπολέμει κατὰ τοῦ Ἀντιόχου, καὶ ἐμιμήθη καὶ τὸ παράδειγμα ἐκείνου, συμμαχήσας μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Γαλατῶν Λουταρίου, ἀναλαβόντος ἐπὶ μισθῷ νὰ καταπολεμήσῃ τὸν Ζιποίτην καὶ ὑποσχεθέντος ὅτι δὲν θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν οὐδενὸς ἄνευ τῆς συναινέσεως τοῦ Νικομήδους καὶ ὅτι θὰ ἔχῃ τοὺς αὐτοὺς μετ' ἐκείνου φίλους καὶ ἐχθρούς. Οὕτως εἰσῆλθον εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν οἱ Γαλάται, οἵτινες ἐνέπνευσαν τὸν τρόμον εἰς τοὺς γείτονάς των λαούς. Διὰ τῶν Γαλατῶν ἐνίκησεν ὁ Νικομήδης τὸν ἀδελφόν του Ζιποίτην καὶ οὕτως ἥνωσεν ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του ἅπασαν τὴν Βιθυνίαν, ἤμειψε τοὺς μισθοφόρους του, παραχωρήσας εἰς αὐτοὺς ἅπασαν τὴν κινητὴν περιουσίαν τῶν ἡττημένων, καὶ παρεχώρησεν εἰς τοὺς συμμάχους του Ἡρακλεώτας τὴν ὑποσχεθεῖσαν εἰς αὐτοὺς γειτονικὴν πρὸς τὴν πόλιν των παραλίαν. Αἱ ἐπιδρομαὶ ὅμως τῶν Γαλατῶν καὶ αἱ ὑπ' αὐτῶν δῃώσεις τῶν μικρασιατικῶν χωρῶν ἠνάγκασαν τοὺς βασιλεῖς Ἀντίγονον Γονατᾶν, Ἀντίοχον καὶ Νικομήδην νὰ εἰρηνεύσωσι μεταξύ των καὶ ἐπιδιώξωσι τὴν ἀσφάλειαν τῶν χωρῶν των ἀπὸ τῶν βαρβαρικῶν ἐκείνων ὀρδῶν. Ὁ Νικομήδης ἀποθνήσκων ἐπείσθη διὰ τῶν ρᾳδιουργιῶν τῆς δευτέρας συζύγου του ν' ἀφήσῃ διὰ διαθήκης διάδοχόν του τὸν πρεσβύτερον ἐξ αὐτῆς υἱόν του *Τιβοίτην* καὶ ν' ἀποκληρώσῃ τοὺς ἐκ τῆς πρώτης γυναικὸς υἱούς του καὶ οὕτως ἔγινεν αἴτιος ἐμφυλίου ἐν Βιθυνίᾳ πολέμου, κατὰ τὸν ὁποῖον μετὰ πολλὰς ἀμφιταλαντεύσεις τῆς τύχης κατίσχυσεν ὁ ἐκ τῆς πρώτης συζύγου υἱὸς τοῦ Νικομήδους *Ζιανίλας*, φίλος καὶ σύμμαχος τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου. Ὁ Ζιανίλας, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 250—228, ἐπέτυχε νὰ εὐρύνῃ τὸ κράτος του διὰ τῆς προσαρτήσεως μερῶν τινων τῆς Παφλαγονίας κατὰ τὸν μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν ἐμφύλιον πόλεμον τῆς Συρίας (247—239), ὅτε εἶχε ταχθῇ ὑπὲρ Ἀντιόχου τοῦ Ἱέρακος, γαμβροῦ του ἐπὶ θυγατρί, καὶ κατὰ Σελεύκου τοῦ Β′. Ἀπέθανε δολοφονηθεὶς ὑπὸ τῶν μισθοφόρων του Γαλατῶν, μετὰ τῶν ὁποίων συνεννοεῖτο ὅπως ἐπέλθῃ ἀπὸ κοινοῦ καὶ μετὰ τοῦ γαμβροῦ του κατὰ τοῦ βασιλέως τοῦ Περγάμου Ἀττάλου. Ὁ τοῦ Ζιανίλα υἱὸς *Προυσίας* ηὔρυνεν ἔτι μᾶλλον τὰ ὅρια τοῦ κράτους του, διότι συμμαχήσας μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου τοῦ Ε′, τοῦ ὁποίου ἦτο γαμβρός, κατὰ τῶν Ρωμαίων, ἔγινε κύριος τῶν ἑλληνικῶν πόλεων Χαλκηδόνος, Κίου καὶ Μυρλείας, τὰς ὁποίας ἐκυρίευσε πρὸς ὄφελος αὐτοῦ ὁ Φίλιππος καὶ οὕτως ἐπεξέτεινε τὸ κράτος του μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ρυνδάκου καὶ τοῦ ὄρους Ὀλύμπου. Κατὰ τὸ 197 προσέθηκεν εἰς τὸ κράτος του καὶ τὴν Ἐπίκτητον Φρυγίαν, ἀνήκουσαν ἕως τότε εἰς τὸ κράτος τοῦ Περγάμου, ὡς καὶ τὴν Ἡράκλειαν. Τὰς ἀλλεπαλλήλους αὐτὰς ἐπιτυχίας ὤφειλε κατὰ πολὺ εἰς τὰς ὀρθὰς συμβουλὰς τοῦ εἰς τὴν αὐλὴν του διατρίβοντος μεγάλου Καρχηδονίου στρατηγοῦ Ἀννίβα. Ἡττηθεὶς ὅμως βραδύτερον κατὰ τὸ 184 π. Χ., ἠναγκάσθη ν' ἀποδώσῃ τὴν Ἐπίκτητον Φρυγίαν. Ἐκ τῶν κατακτηθεισῶν καὶ κατὰ τὴν κατάληψίν των καταστραφεισῶν πόλεων ὁ Προυσίας ἀνέκτησε τὴν Κίον, μετονομάσας αὐτὴν *Προυσιάδα ἐπὶ θαλάσσῃ*, καὶ τὴν Μύρλειαν, μετονομάσας αὐτὴν *Ἀπάμειαν*, πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου του *Ἀπάμης*. Ἐκτὸς τῶν εἰρημένων πόλεων ὁ Προυσίας ἔκτισε καὶ δύο ἄλλας πόλεις, *Προυσιάδας* ἀπ' αὐτοῦ ὀνομασθείσας, τὴν παρὰ τὸν Ὄλυμπον, τὴν περιώνυμον *Προῦσαν* (180 π. Χ.) διὰ τὴν ὁποίαν ὅλως ἀπιθάνως ὑπεστήριξάν τινες *(Στράβων, Στέφανος Βυζάντιος)* ὅτι ἐκτίσθη ὑπ' ἀρχαιοτέρου τινὸς Προυσίου, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ Ὑπίου ποταμοῦ *Προυσιάδα*, τὴν ἀντικαταστήσασαν τὴν Κίερον, διὰ τὴν ὁποίαν πολλάκις οἱ Βιθυνοὶ ἡγεμόνες εἶχον πολεμήσει κατὰ τῶν Ἡρακλεωτῶν. Στίγμα διὰ τὸν βασιλέα τοῦτον εἶναι ἡ ἀγνωμοσύνη του πρὸς τὸν Ἀννίβαν, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ πίῃ δηλητήριον (183 π. Χ.), διὰ νὰ μὴ παραδοθῇ ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ρωμαίους. Ὁ Προυσίας, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 228—180 π. Χ., ἀπέθανε τραυματισθεὶς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἡρακλείας καὶ ἀφῆκε διάδοχόν του τὸν υἱόν του *Προυσίαν τὸν Β′*, ἡγεμόνα ἀνάξιον καὶ εὐτελῆ. Οὗτος, ὡς γαμβρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περσέως, μετέσχε μὲν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τῶν Ρωμαίων κηρυχθέντος πολέμου (171 π. Χ.), βραδύτερον ὅμως ἔγινε φίλος καὶ σύμμαχος τῶν Ρωμαίων, οἵτινες καὶ ἐνίσχυσαν αὐτὸν ἐπὶ βλάβῃ τοῦ βασιλέως τοῦ Περγάμου Εὐμένους. Διὰ τὴν ὑποστήριξιν ταύτην ὁ Προυσίας, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Πολύβιος, ἔφθασεν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἐξευτελισμοῦ, ὥστε ἐν μὲν τῇ αὐλῇ του ἐδέχθη τοὺς πρέσβεις τῆς Ρώμης ὡς ἀπελεύθερος (libertus) Ρωμαῖος, ἐν δὲ τῇ Ρώμῃ, ὅτε μετέβη εἰς αὐτήν, «στὰς κατὰ τὸ θύρωτρον ἀντίος τοῦ συνεδρίου», εἶπε πρὸς τὴν σύγκλητον «χαίρετε, θεοὶ σωτῆρες». Ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ὑπεστηρίχθη ὁ Προυσίας καὶ εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ἀττάλου Β′ πόλεμόν του (156—154 π. Χ.). Τὸ τέλος τοῦ εὐτελοῦς τούτου ἡγεμόνος, βασιλεύσαντος ἀπὸ τοῦ 180—149 π. Χ., ὑπῆρξεν οἰκτρόν, διότι ἐκθρονισθεὶς ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του *Νικομήδους τοῦ Β′*, ἀπέθανε τῷ 149 ἐν Νικομηδείᾳ.

Ὁ Νικομήδης Β′, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 149—91 π. Χ., γνωστὸς ὡς «βασιλεὺς Ἐπιφανὴς Νικομήδης», ἦτο φίλος καὶ σύμμαχος ἐν ἀρχῇ τῶν Ρωμαίων καὶ ὄργανον τῶν πολιτικῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ σχεδίων αὐτῶν, βραδύτερον ὅμως συνεμάχησε μετὰ τοῦ βασιλέως τοῦ Πόντου Μιθριδάτου ἐναντίον τῶν Ρωμαίων καὶ κατακτήσας μετ' αὐτοῦ τὴν Καππαδοκίαν καὶ Παφλαγονίαν, ἔλαβε μέγα μέρος τῶν χωρῶν αὐτῶν (105 π. Χ.), ἀλλὰ βραδύτερον ἀπώλεσεν ὅ,τι εἶχε καταλάβει. Ὁ διάδοχός του *Νικομήδης ὁ Γ′ ὁ Φιλοπάτωρ*, ἐξεθρονίσθη κατὰ τὸ 91 π. Χ., εὐθὺς ὡς ἀνῆλθε, δηλαδή, ἐπὶ τοῦ θρόνου, ὑπὸ τοῦ ἑτεροθαλοῦς ἀδελφοῦ αὐτοῦ *Σωκράτους τοῦ Χρηστοῦ*, ὑποστηριχθέντος ὑπὸ τοῦ Μιθριδάτου, ὅστις κατέλαβε τὴν Βιθυνίαν, ἠδυνήθη ὅμως μετὰ ἓν ἔτος ν' ἀνακτήσῃ τὸν θρόνον του, ὑποστηριχθεὶς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, τῇ ὑποκινήσει τῶν ὁποίων ἐκήρυξε καὶ πόλεμον κατὰ τοῦ Μιθριδάτου. Οὗτος ἀποθανὼν ἄτεκνος κατὰ τὸ 74 π. Χ. κατέλιπε διὰ διαθήκης τὸ κράτος του εἰς τοὺς Ρωμαίους, οἵτινες κατέστησαν τὴν Βιθυνίαν, ὅτε κατὰ τὸν Β′ Μιθριδατικὸν πόλεμον (71 π. Χ.) ἀπεστάλη ἐναντίον τοῦ Μιθριδάτου ὁ Ρωμαῖος Λούκουλλος, ἐπαρχίαν ρωμαϊκήν. Κατὰ τὸ 63 π. Χ., δηλαδὴ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μιθριδάτου, συνεχωνεύθη μετ' αὐτῆς ἡ Παφλαγονία καὶ μέρος τοῦ Πόντου.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας ἡ Βιθυνία ὑπέστη πολλὰς διοικητικὰς μεταβολάς. Ὅτε δὲ ἡνώθη μετὰ τοῦ Πόντου εἰς μίαν ἐπαρχίαν, διῳκεῖτο ὑπὸ ἑνὸς τοπικοῦ συμβουλίου, «τοῦ κοινοῦ τῶν ἐν Βιθυνίᾳ Ἑλλήνων», ὅπερ ἀπετελεῖτο ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν διαφόρων πόλεων αὐτῆς, ἑνὸς ἐξ ἑκάστης, Βιθυναρχῶν καλουμένων. Ἐκ τῶν Ρωμαίων διοικητῶν αὐτῆς ὀνομαστότερος ὑπῆρξεν ὁ ἐπὶ Τραϊανοῦ *Πλίνιος ὁ νεώτερος*, ὅστις ἔχων ἕδραν του τὴν Προῦσαν ἀνῳκοδόμησε τὰ θερμὰ λουτρὰ αὐτῆς καὶ ἀνήγειρεν ἐν αὐτῇ βιβλιοθήκην. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μεσαιωνικῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἡ Βιθυνία εἶχε κατανεμηθῆ εἰς τὰ θέματα *Ὀπτιμᾶτον*, *Ὀψίκιον* καὶ *Βουκελλαρίων* καὶ ἦτο ἕνεκα τῆς γονιμότητος τοῦ ἐδάφους της, τῆς ἀφθονίας τῶν ὑδάτων της, τῆς θαλερᾶς βλαστήσεώς της, τῶν θελκτικῶν τοπίων της, τοῦ πλούτου της καὶ τῆς μικρᾶς ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀποστάσεώς της, μία τῶν εὐτυχεστέρων χωρῶν τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἤνθουν πόλεις μεγάλαι καὶ εὐδαίμονες, κατοικούμεναι ὑπὸ πληθυσμοῦ, ὅστις, ἐπειδὴ ἐνωρὶς εἶχεν ἐξελληνισθῆ, ἦτο περισσότερον ἀνεπτυγμένος τοῦ πληθυσμοῦ ἄλλων ἐπαρχιῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ γραφικωτάτη Νικομήδεια, ἥτις ὑπῆρξεν εὐχάριστος τόπος διατριβῆς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ, συντροφευομένου ὑπὸ τοῦ Βιθυνοῦ ἐφήβου Ἀντινόου, καὶ τὴν ὁποίαν ὁ Διοκλητιανὸς ἐμελέτα νὰ καταστήσῃ δευτέραν μητρόπολιν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, δὲν ἔπαυσε παρὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους καταστροφάς της νὰ ἔχῃ καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους τὴν παλαιοτέραν λαμπρότητά της. Ἡ Προῦσα μὲ τὴν θελκτικὴν τοποθεσίαν της καὶ τὰς θερμὰς πηγάς της, εἰς τὰς ὁποίας μετέβαινε νὰ λουσθῇ ἡ αὐτοκράτειρα Θεοδώρα (ἡ σύζυγος τοῦ Ἰουστινιανοῦ) συνοδευομένη ὑπὸ τετρακισχιλίων ἀκολούθων καὶ ὑπηρετῶν, ἦτο ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων πόλεων τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ Νίκαια μὲ τὴν θαυμασίαν ρυμοτομίαν της καὶ τὰ ὑπέροχα τείχη της, ἡ πόλις εἰς τὴν ὁποίαν συνεκροτήθη ἡ πρώτη οἰκουμενικὴ σύνοδος καὶ ἥτις ὑπῆρξε βραδύτερον ἡ πρωτεύουσα τῶν Σελτζούκων (1080) καὶ τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Νικαίας (1204—1259), ἦτο πάντοτε πολυσύχναστος διὰ τὸ ὡραιότατον θέαμα τῆς λίμνης Ἀσκανίας, εἰς τὰς ὄχθας τῆς ὁποίας ἔκειτο, καὶ τῶν περιβαλλόντων αὐτὴν ὀρέων. Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι δευτερεύουσαι τῆς χώρας πόλεις δὲν ἦσαν μικροτέρας σημασίας καὶ σπουδαιότητος.

Κατὰ τὴν ὑπερχιλιετῆ χρονικὴν διάρκειαν τῆς μεσαιωνικῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἡ Βιθυνία συνεμερίσθη τὰς πικρίας καὶ συμφορὰς τῆς ὅλης αὐτοκρατορίας. Ἐλεηλατήθη ὑπὸ τῶν Γότθων (260 μ. Χ.), ἐκακοπάθησε κατὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους (ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου μέχρι τοῦ Ἡρακλείου), ὑπέστη τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἀράβων (ἐπὶ τοῦ καλίφου Μωαβιᾶ) καὶ τῶν Σελτζούκων Τούρκων βραδύτερον (1074—1094), δὲν ἀπηλλάγη τῶν ἐνοχλήσεων τῶν Σταυροφόρων, ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν ὁποίων ἱδρύθη, μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τὸ κράτος τῆς Νικαίας μὲ πρωτεύουσαν τὴν ὁμώνυμον βιθυνικὴν πόλιν Νίκαιαν, καὶ τέλος ὑπέκυψεν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Ὀσμανιδῶν Τούρκων, οἵτινες καὶ κατέστησαν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους των τὴν βιθυνικὴν πόλιν Προῦσαν, ἀπὸ τῆς καταλήψεώς της (1306) μέχρι τοῦ ἔτους 1365, ὅτε ἔγινε πρωτεύουσα ἡ Ἀδριανούπολις.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, κατὰ

Digitized by Google

τοὺς ὁποίους, παρὰ τὸν ἐξισλαμισμὸν πολλῶν Βιθυνῶν, ἡ χώρα δὲν ἔχασε τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρά της (μέχρι τῆς ἐκριζώσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸ 1922) ἡ Βιθυνία περιελαμβάνετο, ὡς καὶ νῦν, κατὰ τὸ πλεῖστον, εἰς τὸ βιλαέτιον Προύσης ἢ Χουδαβενδικιάρ, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπὸ τὰ εὐφορώτατα καὶ πλουσιώτατα βιλαέτια τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἐκ τῶν μνημείων τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων ὀλίγα εἶναι τὰ σωζόμενα σήμερον ἐν Βιθυνίᾳ καὶ ταῦτα ἀνάγονται εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους καὶ τοὺς βυζαντινοὺς καὶ τουρκικοὺς ἰδίως. Οὕτως ἐν Προύσῃ ἀνευρέθη ἀγαλμάτιον καλοῦ ποιμένος καὶ ἐν ταύτῃ διασώζονται οἱ τάφοι τῶν σουλτάνων Ὀσμὰν καὶ Ὀρχὰν καὶ τὰ τζαμία, Οὐλού, Γιεσὶλ (κάλλιστον τουρκικὸν ἀρχιτεκτονικὸν μνημεῖον) καὶ Γιλδερίμ, ὡς καὶ τὸ βεζεστένιον, ὅμοιον μὲ τὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν Νικαίᾳ τὰ ἄριστα ψηφιδωτὰ (Ἡ δεομένη θεοτόκος καὶ οἱ Ἀρχάγγελοι) ἐν τῷ διασωζομένῳ ναῷ τῆς Κοιμήσεως τῆς Παναγίας, τὰ ἄξια θέας τείχη της, ὅμοια πρὸς τὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὰ ἐρείπια τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἥτις εἶχε μεταβληθῆ εἰς τζαμὶ ὑπὸ τοῦ Ὀρχάν. Ἐν Νικομηδείᾳ (κατακτηθείσῃ τῷ 1330 ὑπὸ Ὀρχὰν) δύο τουρκικὰ ἀνάκτορα, τὸ Ὀρχανιὲ τζαμὶ (πρῴην βυζαντινὸς ναὸς) κ. ο. κ.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν δὲν ὑπελείφθη πολὺ ἡ ἐξελληνισθεῖσα ἐνωρὶς μικρασιατικὴ αὕτη χώρα, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τῶν ἐξ αὐτῆς καταγομένων ἀρχαίων συγγραφέων, π. χ. τοῦ ἐκ Νικομηδείας *Ἀρριανοῦ*, τοῦ ἱστορικοῦ, τῶν ἐκ Νικαίας *Δίωνος τοῦ Κασσίου*, ἱστορικοῦ, καὶ *Ἱππάρχου τοῦ ἀστρονόμου*, τοῦ ἐκ Προύσης *Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου*, τοῦ σοφιστοῦ καὶ ρήτορος, τῶν ἀρχαιοτέρων *Ξενοκράτους* τοῦ φιλοσόφου καὶ *Διονυσίου τοῦ διαλεκτικοῦ*, *Κλεοχάρους* τοῦ ἐκ Μυρλείας, ρήτορος καὶ *Ἀσκληπιάδου* τοῦ ἐκ Προυσιάδος ἰατροῦ καὶ ἄλλων.

Τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐμαρείας τῶν ἐν τῇ Βιθυνίᾳ ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, τῶν βασιλέων αὐτῆς καὶ ἐν γένει τῆς χώρας, μάρτυρες εἶναι καὶ τὰ νομίσματα, ἅτινα δὲν ἔπαυσαν νὰ κόπτωνται ἐν αὐτῇ μέχρι τῆς ἱδρύσεως τῆς μεσαιωνικῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Βυζαντίου. Οὕτω περιεσώθησαν νομίσματα, καὶ ἐκ πολυτίμων ἀκόμη μετάλλων, τοῦ Ἀστακοῦ, ἀποικίας ἐν ἀρχῇ τῶν Μεγαρέων καὶ βραδύτερον (439 π. Χ.) τῶν Ἀθηναίων, μὲ τὸν τύπον τοῦ ἀφθονοῦντος ἐν τῷ κόλπῳ της μαλακοστράκου (ἀστακοῦ), ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ὠνομάσθη ἡ πόλις· τῆς Καλχηδόνος ἢ Χαλκηδόνος, ἀποικίας καὶ ταύτης τῶν Μεγαρέων, συγχωνευθείσης κατὰ τὸ 270 π. Χ. μετὰ τοῦ κράτους τοῦ Νικομήδους τοῦ Α'· τῆς Κίου, τῆς Ἡρακλείας (τῆς ἐν τῷ Πόντῳ), πρωτευούσης τῆς ἀνατολικῆς Βιθυνίας, πόλεως ἀκμασάσης ἐπὶ τῶν τυράννων Κλεάρχου (364—353 π. Χ.), Τιμοθέου καὶ Διονυσίου καὶ ἁπάντων τῶν βασιλέων της· τῆς Νικαίας, Προύσης καὶ Προυσιάδος (Κίου) κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, τοῦ Βιθυνίου, καὶ αὐτόνομα, καὶ αὐτοκρατορικὰ μεγάλα χαλκᾶ, πρὸς τιμὴν τοῦ ἐξ αὐτοῦ καταγομένου Ἀντινόου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Στράβων* —*Κ. Κλεωνύμου καὶ Χρ. Παπαδοπούλου*, Βιθυνιακά.— *Μ. Βιθυνοῦ*, Ἡ ἐν Ἀσίᾳ Ἑλλάς.— *Nolte*, De rebus gestis regum Bithyniae e.t.c. —*Hasluck*, Bithynica.— *Head-Σβορώνου*, Ἱστορία τῶν νομισμάτων.— *Π. Κοντογιάννη*, Γεωγραφία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κ. ἄ.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—[ΣΤΡΑΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Βιθυνία θέτουσα εἰς ἐπικοινωνίαν τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μ. Ἀσίας, πρὸς ἀνατολάς, μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης καὶ τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου δυτικώτερον, ἀποτελεῖ οἱονεὶ γέφυραν, συνδέουσαν τὴν Εὐρώπην μετὰ τῆς Ἀσίας, ἀπ' αὐτῆς δὲ ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ὁ σιδηρόδρομος τῆς Βαγδάτης. Ἑπόμενον ἄρα ὅτι ἡ Βιθυνία κέκτηται μεγάλην στρατιωτικὴν ἀξίαν, λόγῳ ἀκριβῶς τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως, οἵαν κέκτηται ἡ Δαρδανία καὶ ἡ Μυσία νοτιοδυτικώτερον, κείμεναι ἔναντι τῆς χερσονήσου Καλλιπόλεως. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπαυξάνεται ἡ στρατιωτικὴ σπουδαιότης καὶ σημασία τῆς Βιθυνίας ἐκ τοῦ ὅτι περιλαμβάνει τοὺς λαμπροὺς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν λιμένας τῆς Νικομηδείας (ἐν τῷ Ἀστακηνῷ κόλπῳ) καὶ τῆς Κίου (ἐν τῷ Ἀσκανίῳ κόλπῳ). Πάντες οἱ ἐξ Ἀσίας ἐπιδρομεῖς λαοί, οἱ Πέρσαι ὑπὸ τὸν Μέγαν Χοσρόην, οἱ Ἄραβες (Σαρακηνοί), οἱ Σελτζοῦκοι Τοῦρκοι, οἱ Ὀσμανλῆδες Τοῦρκοι, οἱ Μογγόλοι ὑπὸ τὸν Ταμερλάνον, ἐπεζήτησαν πάντοτε, ὅπως διὰ τῆς κατακτήσεως τῆς ὡραίας ταύτης χώρας ἀποκτήσωσι βάσιν πρὸς ἐξόρμησιν ἐντεῦθεν πρὸς τὴν Βαλκανικήν.

Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλης θεωρουμένη ἀπόψεως ἡ Βιθυνία συσφίγγει μετὰ τῆς χερσονήσου Κωνσταντινουπόλεως τὸν πορθμὸν τοῦ Βοσπόρου καὶ παρέχει πλήρη ἀσφάλειαν εἰς τὴν ὑγρὰν ἐπιφάνειαν τῆς Προποντίδος, ἥτις οὕτω σχεδὸν ἀποτελεῖ λεκάνην κλειστήν, πολλὰ ἐξασφαλίζοντα στρατιωτικὰ καὶ ναυτικὰ πλεονεκτήματα εἰς τὸ κατέχον αὐτὴν τουρκικὸν κράτος. Ν. Σ.

—[ΣΤΡ. ΙΣΤΟΡ.] Ἡ Βιθυνία τῷ 1920 κατελήφθη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς «*μεραρχίας Μαγνησίας*», ἀποβιβασθείσης, αἰτήσει τῶν Ἄγγλων, εἰς Νικομήδειαν καὶ ἀσφαλισάσης ἀπ' ἀνατολῶν τὴν ἐπὶ τῆς Βιθυνίας ζώνην τῆς ἀγγλικῆς στρατιωτικῆς κατοχῆς. Ἡ μεραρχία αὕτη, *11η* ἀποκληθεῖσα, ἐπεξέτεινε τὴν ἑαυτῆς κατοχὴν πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τοῦ Ἀδᾶ-Παζὰρ καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σαγγαρίου εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον, συνεχῶς ἀγωνιζομένη πρὸς ἐθελοντικὰ τουρκικὰ σώματα, ἃ διαρκῶς παρηνώχλουν τὴν μεραρχίαν ἀποκρουόμενα. Κατ' Ἰούνιον τοῦ 1921, ἀποφασισθείσης τῆς συμπτύξεως τοῦ ἑλληνικοῦ μετώπου ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ἡ ἑλληνικὴ 11η μεραρχία ἀνεκλήθη νοτιώτερον εἰς τὸν τομέα Κίου. Κατὰ τὸν ὑποχωρητικὸν αὐτῆς ἑλιγμὸν ἐκεῖνον ἀπὸ τοῦ Σαγγαρίου, ἡ 11η μεραρχία ἔδωκε σκληροὺς ἀγῶνας πρὸς τὸ παρακολουθοῦν αὐτὴν κατὰ πόδας Κεμαλικὸν σῶμα, τοῦ Κοτζᾶ-Ἰλὶ ἐπιλεγόμενον, μέχρι τῆς ἐγκαταστάσεως αὐτῆς εἰς τὸν νέον τομέα, ἐνῷ περὶ τὴν Νικομήδειαν ἔδει νὰ παραμείνῃ ἑλληνικὸν μικτὸν σῶμα ἐκ πεζικοῦ καὶ πεζοναυτῶν. Ἀλλὰ τελικῶς πιεζόμενον ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τὸ μικτὸν τοῦτο σῶμα ἠναγκάσθη ν' ἀποχωρήσῃ, ὑποστηριζόμενον ὑπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, ἀποβιβασθὲν εἰς Μουδανιά, καὶ τεθὲν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Γ' Σ. Στρατοῦ. Εἶτα ἡ Βιθυνία ἐξηκολούθησε νὰ ᾖ θέατρον σοβαρωτάτων ἐπιχειρήσεων καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα τοῦ 1921—1922 ἐπὶ τοῦ μετώπου, ἀπὸ τοῦ Ἀσκανίου κόλπου καὶ τῆς Ἀσκανίας λίμνης διὰ τῶν ὑψωμάτων μεταξὺ Λευκῶν καὶ Κιοπροῦ Χισσάρ, τῶν τοῦ Μπιλετζὶκ μέχρι τοῦ Σογιούτ. Τοὺς ἀγῶνας τούτους διεξῆγε πρὸς τὸ σῶμα τοῦ Κοτζᾶ Ἰλὶ ἡ 11η ἑλληνικὴ μεραρχία τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ, ἀδυσωπήτους πάντοτε, μέχρι τοῦ Αὐγούστου 1922, ὁπότε ἀπεχώρησεν ἐκ Μ. Ἀσίας ὁ ἑλληνικὸς στρατός.

Ν. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Βιθύνιον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς ἀνατολικῆς Βιθυνίας, κατὰ τὸν Παυσανίαν ἀποικία τῶν Μαντινέων (*Παυσ.* VIII 9,7), γνωστὴ διὰ τὰς παρ' αὐτὴν ἰαματικὰς πηγάς. Τὸ *Βιθύνιον*, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου μετωνομάσθη *Κλαυδιόπολις*, ηὐνοήθη λίαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ ὡς πατρὶς τοῦ προσφιλοῦς εἰς αὐτὸν **Ἀντινόου** (βλ. λ.), τὸν ὁποῖον ἀποθανόντα ἐν Αἰγύπτῳ ἀνεκήρυξεν ἥρωα καὶ τοῦ ὁποίου ναοὺς κατεσκεύασεν ὁ Ἀδριανὸς ἐν Βιθυνίᾳ καὶ ἐν Μαντινείᾳ. Πλὴν ἄλλων εὐεργεσιῶν τὸ Βιθύνιον ἔλαβε παρὰ τοῦ Ἀδριανοῦ ἐκτὸς τῆς ἤδη ὀνομασίας Κλαυδιόπολις καὶ νεωτέραν τοιαύτην ὀνομασθὲν *Ἀδριανή*, ἔτυχε δὲ προνομίων ἐξαιρετικῶς μεγάλων. Ἐπετράπη εἰς αὐτὴν νὰ κόπτῃ νομίσματα πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀντινόου, καὶ τῶν κοπέντων νομισμάτων της περιεσώθησάν τινα. Οὕτω τὰ νομίσματα αὐτῆς εἶναι δύο τύπων, τὰ ἀρχαιότερα, ὅτε ἦτο αὐτόνομος ἔτι, φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν «ΒΙΘΥΝΙΕΩΝ» καὶ κεφαλὴν Διονύσου, καὶ τὰ αὐτοκρατορικά, τὰ κοπέντα τῇ ἀδείᾳ τοῦ Ἀδριανοῦ, ἅτινα εἶνε μεγάλα χαλκᾶ νομίσματα καὶ φέρουσιν ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως τὴν ἐπιγραφὴν «ΑΝΤΙΝΟΟΝ ΘΕΟΝ Η ΠΑΤΡΙΣ» ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ «ΑΔΡΙΑΝΩΝ ΒΙΘΥΝΙΕΩΝ». Ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Β' τέλος τὸ παλαιὸν ἄσημον Βιθύνιον κατέστη καὶ πρωτεύουσα ἐπαρχίας, τῆς πρὸ ὀλίγου δηλαδὴ σχηματισθείσης ἐπαρχίας *Ὀνωριάδος*, ἡ ὁποία περιελάμβανε τὸ ἀνατολικῶς τοῦ Σαγγαρίου τμῆμα τῆς παλαιᾶς **Βιθυνίας** (βλ. λ.) μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Παφλαγονίας. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως κεῖται σήμερον ἡ τουρκικὴ πόλις *Μπολοῦ*. Γ. Ι. Κ.—ΚΑΨ.

Βιθυνὶς [*Μυθολ.*]. Ἐρωμένη τοῦ Ποσειδῶνος, ἐξ οὗ ἔτεκε τὸν Ἄμυκον, βασιλέα τῶν Βεβρύκων ἐν Βιθυνίᾳ. Ἔκ τινος χωρίου Ἀπολλωνίου τοῦ Ροδίου (2, 4) φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι κύριον ὄνομα τὸ Βιθυνίς, ἀλλ' ἐπίθετον τῆς *Μελίης*, ὅπως ἄλλως καλεῖται ἡ μήτηρ τοῦ Ἀμύκου. Παρὰ Πλάτωνι φέρεται γεννηθεὶς ὁ Ἄμυκος ἐκ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ νύμφης *Βιθυνίδος* ἢ *Πελίας* (Σχολ. *Πλάτ.* Νόμ. 7,796α). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βιθυνὸς [*Μυθολ.*]. Υἱὸς τοῦ Ὀδρύσου, θετοῦ υἱοῦ τοῦ Φινέως. Παρ' ἄλλων λέγεται υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Τιτανίδος Θρᾴκης, συγχεόμενος πρὸς τὸν *Βίθυν*. Ἐκ τούτου ὠνομάσθη ἡ *Βιθυνία*.

Ἡ λέξις ἀπαντᾷ καὶ ὡς ἐπίθετον (θηλ. *Βιθυνία* καὶ *Βιθυνίς*· ὁ ἐκ Βιθυνίας καταγόμενος, ὁ εἰς τὴν Βιθυνίαν ἀνήκων: «Βιθυνὸς Ὄλυμπος»· «Βιθυνοὶ Θρᾷκες», οἱ ἐκ Θρᾴκης μεταναστεύσαντες κάτοικοι τῆς Βιθυνίας. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βιθυνός, *Ἰωάννης*. Ἡγεμὼν τῆς Σάμου (1904—1906). Πρὸ τοῦ διορισμοῦ του εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἐχρημάτισε διοικητικὸς καὶ δικαστικὸς ὑπάλληλος τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας του τὰ κομματικὰ πάθη ηὐξήθησαν ἔτι μᾶλλον, ἡ τάξις διεσαλεύθη ἐκ βάθρων καὶ ἡ νῆσος ἐποτίσθη μὲ ἀδελφικὸν αἷμα. Διὰ τοῦτο ἡ ἐκ τῆς ἐκλογῆς τοῦ 1906 προελθοῦσα Γενικὴ τῶν Σαμίων Συνέλευσις ἐζήτησε παρὰ τῆς Πύλης, διὰ ψηφίσματός της, ληφθέντος καθ' ὁμόφωνον γνώμην πάντων τῶν πληρεξουσίων, τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ Βιθυνοῦ καὶ τὸν διορισμὸν εἰς τὸ ἡγεμονικὸν ἀξίωμα προσώπου δυναμένου νὰ ἐπιβάλῃ τὸν σεβασμὸν πρὸς τοὺς νόμους καὶ ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν διασαλευθεῖσαν τάξιν ἐν τῷ τόπῳ. Μετὰ τὸ ψήφισμα τοῦτο διωρίσθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου ἡγεμὼν τῆς Σάμου ὁ Κωνσταντῖνος Καραθεοδωρῆς. Ὁ Βιθυνός, ἐπιστρέψας εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀνέλαβε τὴν προτέραν αὐτοῦ θέσιν εἰς τὸ συμβούλιον τοῦ Κράτους, μετά τινα δὲ χρόνον ἀποσυρθεὶς πάσης ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας, διῆλθεν ἐν ἀφανείᾳ τὰ τελευταῖα τῆς ζωῆς του ἔτη. Ι. Β.

Βίθυς [*Μυθολογ.*]. Υἱὸς τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ρήσου Σήτης, ἐπώνυμος τῶν *Βιθυῶν* τῆς Θρᾴκης (*Στ. Β. λ.*).

— **Βίθυς.** —1) Υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Ὀδρυσῶν Κότυος. Δοθεὶς οὗτος ὑπὸ τοῦ πατρὸς εἰς τὸν Μακεδόνα βασιλέα Περσέα ὡς ὅμηρος, περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ρωμαίων μετὰ τὴν νίκην τοῦ Αἰμιλίου Παύλου παρὰ τὴν Πύδναν, ἐκρατήθη δὲ ὑπὸ ἐπιτήρησιν εἰς τοὺς Καρσεόλους, πόλιν τοῦ Λατίου, εἶτα ὅμως παρεδόθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ (**Liv. XLV, 42.**— *Πολύ.* 30, 18). —2) Στρατηγὸς τοῦ βασιλέως Δημητρίου (239—229). Ἐνίκησε τοὺς Ἀχαιοὺς ὑπὸ τὸν Ἄρατον παρὰ τὴν Φυλακίαν τῆς Θεσσαλίας (*Πλουτ.* Ἄρ. 34). —3) Παράσιτος ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως Λυσιμάχου. Περὶ τούτου ὁ Ἀθήναιος (6,246) λέγει: «Ἀριστόδημος δ' ἱστορεῖ, Βίθυν τὸν Λυσιμάχου τοῦ βασιλέως παράσιτον, ἐπεὶ αὐτοῦ εἰς τὸ ἱμάτιον ὁ Λυσίμαχος ἐνέβαλε ξύλινον σκορπίον, ἐκταραχθέντα ἀναπηδῆσαι, εἶτα γνόντα τὸ γεγενημένον, κἀγώ σε, φησίν, ἐκφοβήσω, βασιλεῦ· δός μοι τάλαντον». Εἶναι ἴσως ὁ αὐτὸς μετὰ τοῦ Βίθυος Κλέωνος Λυσιμαχέως, τιμωμένου ἐν ψηφίσματι Ἀττικῷ (C. I. A. 2,320).— 4) Υἱὸς Θρασέου «συγγενὴς» καὶ «ἐπιστολογράφος» ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Σύρου βασιλέως Ἀντιόχου τοῦ Η'. Οὗτος ἵδρυσεν ἄγαλμα τοῦ βασιλέως ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Δήλῳ (Bul. hel. 8, 105 ἑ.). —5) Μονομάχος, ὃν ἀναφέρει ὁ Ὁράτιος (Horat. Serm 1, 7, 20)· οὗτος, *Bithus* λεγόμενος παρ' Ὁρατίῳ, μετὰ τοῦ *Βακχίου*, ἑτέρου μονομάχου ἐπισήμου καὶ τούτου, ἀφ' οὗ πολλοὺς ἐφόνευσαν, συμπλακέντες δι' ἀμοιβαίων τραυμάτων ἐφονεύθησαν. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

βιικίτης (ὁ) (Wiikit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν παρουσιαζόμενον πάντοτε ὡς ἄμορφον. Ἔχει χρῶμα πισσομέλαν μετὰ καστανοφαίων κηλίδων. Λάμπει πισσοειδῶς, ἔχε σκληρότητα 6ου βαθμοῦ καὶ εἰδικὸν βάρος 4,85. Ἡ χημική του σύνθεσις εἶναι πολύπλοκος. Περιέχει ὀξείδιον τοῦ ὑποσιδήρου (FeO), ὀξείδιον χρωμίου (Cr_2O_3), ὀξείδιον ὑττρίου (Y_2O_3), διοξείδιον τιτανίου (TiO_2), ὀξείδιον ζιρκονίου (ZrO_2), διοξείδιον πυριτίου (SiO_2), ὀξείδιον Θορίου (ThO_2), ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ πεντοξείδιον τανταλίου (Ta_2O_5), πεντοξείδιον νιοβίου (Nb_2O_5), τριοξείδιον οὐρανίου (UO_3) καὶ κατά τι περισσότερον ἀπὸ 1 % ὀξείδιον σκανδίου (Sc_2O_3). Εὑρέθη εἰς τὸ Impilahti τῆς Φινλανδίας. Γ. Κ. Γ.

Βὶκ (Vic) [*Γεωγρ.*]. Μία τῶν μεγάλων παρὰ τὴν Μασσαλίαν λιμνοθαλασσῶν (étangs), ὀνομαζομένη ὡσαύτως καὶ *Ἐτὰν ντὲ Παλαβὰς* (Etang de Palavas: πλάτ. 43° 29' Β, μῆκ. 4° 09' Ἀν., χάρτης ἀγγλικὸς 1805: Cette to Marseille). Σ. Ε. Λ.

— **Βὶκ** ἢ ***Βὶτς*** (Vich ἢ Vique) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἐν Καταλωνίᾳ, ἐν τῷ νομῷ τῆς Βαρκελώνης καὶ πρὸς βορρᾶν αὐτῆς, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Γκοῦρρι, παραποτάμου τοῦ Τέρ. Κάτ. 12000. Κλωστήρια, πιλοποιεῖα. Εἶναι ἡ **Ausona** (*Αὐσών*) τῶν Ρωμαίων. Κατὰ τὰ ἔτη 1808—1810 ἔλαβον χώραν πέριξ αὐτῆς φονικαὶ μάχαι μεταξὺ Γάλλων καὶ Ἱσπανῶν. Μουσεῖον ἑλληνορρωμαϊκῶν προϊστορικῶν ἀρχαιοτήτων. Μ. Δ. Β.

— **Βὶκ-*σὺρ-Σέϊγ*** (Vic ἢ Vic-sur-Seille) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν Λωρραίνῃ, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Σατὼ-Σαλὶν τοῦ νομοῦ Μοζέλ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σέϊγ. Κάτοικοι 1760. Ἁλατωρυχεῖα. Εἶναι ἡ Vicus Bodesius ἢ Vigum τῶν Ρωμαίων. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανὸς εἶχεν ἐγκαταστήσει εἰς αὐτὴν τὸ στρατηγεῖόν του, κατὰ δὲ τὸν μεσαίωνα ὑπῆρξε πρωτεύουσα τοῦ Σωλνουὰ καὶ διαμονὴ τοῦ βασιλέως τῆς Αὐστρίας. Ἐτήσιον προσκύνημα τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ἁγίου Χριστοφόρου. —Μ.

— **Βὶκ-*σὺρ-Σὲρ*** (Vic-sur-Cère). Ὑδρομεταλλικὸς σταθμὸς τοῦ Καντάλ, εἰς ὕψος 672 μέτρων, ἐν εὐρείᾳ γραφικῇ κοιλάδι, συχναζόμενος ὑπὸ 2000 ἀτόμων κατ' ἔτος. Αἱ πηγαὶ αὐτοῦ δίδουσι κατὰ τὸ εἰκοσιτετράωρον 4 κυβ. μέτρα ὕδατος ἀεριούχου, ψυχροῦ (12°), δισανθρακούχου καὶ σιδηρούχου, μετ' ἰχνῶν ἀρσενικοῦ. Μικρὸν κατάστημα μὲ 18 λουτῆρας καὶ καταιονητῆρας λειτουργεῖ ἀπὸ 25 Ἰουνίου μέχρι 30 Σεπτεμβρίου. Ἐνταῦθα ὠφελοῦνται οἱ παχύσαρκοι, οἱ δυσπεπτικοὶ καὶ δυσκοίλιοι, ὡς καὶ οἱ ἐξ οὐρικῆς ἀρθρίτιδος πάσχοντες, λαμβάνοντες πρὸ παντὸς τὸ ὕδωρ ὡς ποτὸν (ποσιθεραπεία). Σ. Γ. Σ.

Βὶκ (Vic) ***Γεράρδος ντὲ***—. Μοναχὸς τῆς Καρκοσσῶνος, κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, γνωστὸς ὡς συγγραφεὺς μιᾶς «Ἱστορικῆς χρονολογίας» τῶν ἐπισκόπων τῆς γενετείρας του (1667). Τ. ΜΠ.

— **Βὶκ** (Vic), ***Δομίνικος ντὲ***—. Γάλλος εὐγενής, αὐθέντης τοῦ Ἐρμενονβίλλ, εἷς τῶν πιστοτέρων ὀπαδῶν τοῦ Ἑρρίκου Δ', ἀποθανὼν τῷ 1610. Δια-

Digitized by Google

κρίθη κατὰ τοὺς θρησκευτικοὺς πολέμους. Τραυματισθεὶς εἰς τὴν κνήμην ὑπεβλήθη εἰς ἀκρωτηριασμόν, μετὰ τὸν ὁποῖον ἔσπευσεν ἀμέσως νὰ συναντήσῃ τὸ στράτευμα τοῦ Ἐρρίκου Δ΄. Ἀνδραγαθήσας καὶ δοξασθεὶς εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἰβρύ, ὁ Βὶκ διωρίσθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως διοικητὴς τῶν φυλακῶν τοῦ Ἁγίου Διονυσίου καὶ κατόπιν διοικητὴς τῆς Βαστίλλης. Τῷ 1602, διωρίσθη διοικητὴς τοῦ Καλαί, προαχθεὶς συνάμα εἰς ἀντιστράτηγον. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἐρρίκου Δ΄ διορισθεὶς ὑπὸ τῆς ἀντιβασιλείας σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας, ἐπανῆλθε εἰς Παρισίους ὅπως ἀναλάβῃ τὰ καθήκοντα τοῦ νέου αὐτοῦ ἀξιώματος. Ἀλλὰ διερχόμενος ἀπὸ τὴν ὁδὸν τῆς Φερρονερί, κατελήφθη ἀπὸ τόσον δριμύτατον ἄλγος ἐπὶ τῇ θέᾳ τῆς τοποθεσίας εἰς τὴν ὁποίαν ἐδολοφονήθη ὁ κύριός του, ὥστε ἀπέθανε τὴν ἑπομένην ἀπὸ τὴν συγκίνησιν καὶ τὴν λύπην του. τ. μπ.

— **Βὶκ** (Vic), *δὸν Κλαύδιος ντὲ* —. Γάλλος ἱστορικὸς (1670—1734). Εἰσελθὼν εἰς τὸ μοναστικὸν τάγμα τοῦ Σαὶν Μὼρ τῆς Τουλούζης, ἐγένετο καθηγητὴς τῆς καλλιλογίας εἰς τὸ κολλέγιον τοῦ Ἁγίου Σεβήρου. Τῷ 1701 μετέβη εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἀνεδίφησε καὶ κατέταξε τὰ κυριώτερα χειρόγραφα τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ. Ἐπίσης κατέγινεν εἰς ἀναζητήσεις εἰς τὰς πλείστας βιβλιοθήκας τῆς Ρώμης. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς τὴν Γαλλίαν, συνειργάσθη μετὰ τοῦ δὸν Βασσὲτ εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς «Γενικῆς Ἱστορίας τοῦ Λανγκεντόκ». Ἐξέδωκε πλείστας ἱστορικὰς μονογραφίας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δοκουμέντων τὰ ὁποῖα συνέλεξεν εἰς τὴν Ρώμην. τ μπ

— **Βὶκ** (Wieck), *Φραγκῖσκος-Γεώργιος*. Γερμανὸς οἰκονομολόγος, γεννηθεὶς εἰς τὸ Σλέβικ (1800—1860). Ἠκολούθησε κατ' ἀρχὰς τὸν ἐμπορικὸν κλάδον, οὕτω δὲ τῷ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ μελετήσῃ τὰς οἰκονομικὰς ἐπιστήμας. Τῷ 1843 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς «Ἐφημερίδος τῆς γερμανικῆς βιομηχανίας», εἰς τὴν ὁποίαν συνειργάζετο ἀπὸ μακροῦ, καὶ τῷ 1855 διωρίσθη πρόεδρος τῆς Βιοτεχνικῆς ἑταιρείας. Ἐκ τῶν ἔργων του ἀναφέρομεν «Τὰ ἐργοστάσια, αἱ βιομηχανίαι καὶ τὸ ἐμπόριον τῆς Σαξωνίας, μελετώμενα εἰς τὴν οὐσίαν των καὶ τὸ σύνολόν των» (1840), τὰ «Θαυμάσια τοῦ Κρυσταλλίνου Ἀνακτόρου τοῦ Λονδίνου» (1852) κτλ. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐδημοσίευσε καὶ πλείστας μεταφράσεις τεχνολογικῶν ἀγγλικῶν ἔργων, μετὰ πολυτίμων σχολίων καὶ ὑποσημειώσεων. τ. μπ

— **Βὶκ** (Wieck), *Φρειδερῖκος*. Διάσημος καθηγητὴς τοῦ πιάνου, γεννηθεὶς εἰς Βίττενβεργ (1785—1873). Ἡ φήμη του ἡδραιώθη ἰδίως διὰ τῆς κόρης του *Κλάρας*, συζύγου τοῦ Ροβ. Σούμαν, ἡ δεξιοτεχνία τῆς ὁποίας ἡμιλλᾶτο πρὸς τὴν τῶν μεγαλυτέρων καλλιτεχνῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀπὸ τοῦ 1840 ὁ Βὶκ ἐγκατασταθεὶς εἰς Δρέσδην ἠσχολήθη καὶ μὲ τὴν παιδαγωγικὴν τοῦ ᾄσματος. Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων του ἔργων εἶναι: «Κλειδοκύμβαλον καὶ Ἆσμα» (1853, 1878), «Musikalische Bauernsprüche» (1876), ὡς καὶ διάφορα τεύχη γυμνασμάτων καὶ σπουδῶν. Γ. Σ.

— **Βὶκ-ντ'-Ἀζὺρ** (Vicq-d'Azyr), *Εὐτύχιος*. Διάσημος Γάλλος ἰατρὸς καὶ ἀνατόμος (1748—1794). Ἤρξατο ἰδιωτικῶν παραδόσεων Ἀνατομικῆς τοῦ ἀνθρώπου μετὰ παραβολῆς τῆς Συγκριτικῆς Ἀνατομίας, τοσαύτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἐπιτυχία τῆς διδασκαλίας του, ὥστε ὁ Antoine Petit τὸν ἐξέλεξεν ὡς διάδοχόν του εἰς τὴν ἕδραν τῆς Ἀνατομικῆς. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Petit ἡ ἕδρα ἐδόθη εἰς τὸν Portal καὶ οὕτως ὁ νέος ἐπιστήμων ἠναγκάσθη καὶ πάλιν νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ ἰδιωτικά του μαθήματα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην γνωρισθεὶς ὑπὸ τοῦ Daubenton καὶ σχὼν τὴν εὐκαιρίαν νὰ παράσχῃ τὴν ἰατρικήν του συνδρομὴν εἰς τὴν ἀνεψιὰν αὐτοῦ, τυχαίως πρὸ τῆς οἰκίας του λιποθυμήσασαν, ἠμείφθη ὑπὸ τοῦ Daubenton διὰ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς ἀνεψιᾶς, ὡς ἐξ οὗ ἠδυνήθη, μετὰ τὴν ἐκ τούτου οἰκονομικὴν ἀνεξαρτησίαν του, νὰ ἐκταθῇ εἰς τὰς ἐρεύνας ἐπὶ τῶν ζῴων τῆς Συγκριτικῆς Ἀνατομίας. Τότε κοινῇ ἀποφάσει μετὰ τοῦ Lassone εἰργάσθη πρὸς ἵδρυσιν τῆς «Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἰατρικῆς», ἥτις ἤρχισε λειτουργοῦσα τὸ 1776 καὶ τῆς ὁποίας διετέλεσεν ἰσόβιος γραμματεύς. Τότε ὅμως ἐδέχθη τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν φθονούντων τὴν δόξαν καὶ τὴν φήμην του· εἰς τούτους ἀντέταξε νέας ἐργασίας καὶ ἐρεύνας, αἵτινες ὡδήγησαν αὐτὸν τῷ 1788 εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ Buffon, οὗτινος ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιον ὡς φιλοσόφου, φυσιοδίφου καὶ συγγραφέως. Τὰ ἐπιστημονικὰ αὐτοῦ ἔργα περιλαμβάνουσι πλείστους κλάδους τῆς ἰατρικῆς, τὴν Κτηνιατρικήν, τὴν Ἀνατομικὴν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς καὶ τὴν Συγκριτικὴν Ἀνατομίαν. Ἀναφέρομεν μεταξὺ αὐτῶν: Traité d'anatomie et de physiologie (1786), «Système anatomique des quadrupèdes» (1922), «Medecine des bêtes à cornes» (1781). Ο. Ρ.

Βικὰ (Vicat), *Βεᾶτος-Φίλιππος*. Ἑλβετὸς νομομαθὴς (1715-1770). Ὑπῆρξε καθηγητὴς τοῦ δικαίου ἐν Λωζάννῃ καὶ βιβλιοθηκάριος τῆς αὐτῆς πόλεως. Τὰ κυριώτερα ἔργα του, γεγραμμένα λατινιστί, εἶναι: «Μαθήματα περὶ κληρονομικῆς διαδοχῆς κατὰ τὸ φυσικόν, ἀστικὸν καὶ δημόσιον δίκαιον» (1748), «Ὑπομνήματα περὶ τῶν εἰσηγήσεων τοῦ Ἰουστινιανείου ἀστικοῦ δικαίου» (1748, τόμ. 2) κτλ. — Β.

— **Βικὰ** (Vicat), *Λουδοβῖκος-Ἰωσήφ*. Γάλλος μηχανικὸς (1786-1861). Μελετήσας τὰς ἰδιότητας τῆς ὑδραυλικῆς ἀσβέστου μετεχειρίσθη πρῶτος αὐτὴν ἐν μεγάλῃ κλίμακι εἰς τὴν κατασκευὴν μιᾶς γεφύρας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ τῆς Δορδόνης. Ἡ ἀνακάλυψίς του ἐπεβλήθη τοῦ λοιποῦ εἰς τὴν τεχνικὴν τῶν κονιαμάτων, ἔτυχε δὲ διὰ τοῦτο συντάξεως ὑπὸ τῆς γαλλικῆς Βουλῆς καὶ ἐξελέγη ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν. Ἐκ τῶν κυριωτέρων ἔργων του εἶναι: «Recherches experimentales sur les chaux de constructions, les bétons et les mortiers» (1818) καὶ «Recherches physiques de la destruction des composés hydrauliques par l' eau de mer» (1838) κτλ. — Β.

— **Βικὰ** (Vicat), *Φίλιππος-Ροδόλφος*. Ἑλβετὸς ἰατρὸς (1720-1783). Σπουδάσας ἐν Γοτίγγῃ διέμεινεν ἐπὶ πενταετίαν ἐν Πολωνίᾳ ἀσχοληθεὶς εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐνδημικῆς νόσου ἀφορώσης τὴν φλεγμονὴν τοῦ τριχωτοῦ μέρους τῆς κεφαλῆς. Τῷ 1778 ἦλθεν εἰς τὴν γενέτειράν του πόλιν Payerne ὡς νομίατρος. Μετά τινα καιρὸν ὅμως ἀπῆλθεν εἰς Λωζάννην, ἔνθα καὶ ἀπέθανε. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ κυριώτερα εἶναι: «Mémoires sur la plique Polonaise» (Λωζάννη, 1775), «Historia stirpium Helvetiae indigenarum» (Βέρνη 1776). Ο. Ρ.

Βικαὶρ (Vicaire), *Γαβριήλ*. Γάλλος λογοτέχνης (1848—1900). Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Παρισίοις, ἀλλ' ἀφωσιώθη κατόπιν εἰς τὴν ποίησιν δημοσιεύσας τῷ 1885 μετὰ τοῦ Ἐρρίκου Μπωκλαὶρ συλλογὴν σατιρικῶν ποιημάτων «Αἱ διαλύσεις» ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ἀντορὲ Φλουπέτ*, καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἐνέπαιξε τοὺς ποιητὰς τῆς παρακμῆς (décadents). Τῷ 1889 ἐκέρδησε τὸ βραβεῖον τοῦ προκηρυχθέντος διαγωνισμοῦ διὰ τὴν σύνθεσιν καντάτας ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Τῷ 1890 ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας διὰ τὰς συλλογὰς «Μαρία-Μαγδαληνὴ» καὶ «Τὸ θαῦμα τοῦ Ἁγίου Νικολάου». Ὁ Βικαὶρ εἶναι ποιητὴς πλήρης πονηρίας ὑπὸ ὕφος ἀγαθόν, τολμηρῶν ἐκφράσεων μὴ ἐξικνουμένων εἰς κυνισμὸν καὶ παιδικῆς χριστιανοπαθείας πολὺ εἰλικρινοῦς. Κ. Ι. Β.

Γαβριὴλ Βικαίρ.

Βικὰρ (Wicar), *Ἰωάννης-Βαπτιστὴς-Ἰωσήφ*. Γάλλος ζωγράφος γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ρώμῃ (1762—1834). Υἱὸς ἁπλοῦ ξυλουργοῦ διεκρίθη ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ὡς σχεδιαστὴς καὶ ἐστάλη ὡς ὑπότροφος εἰς Παρισίους ὑπὸ τοῦ δήμου τῆς Λίλλης, γενόμενος μαθητὴς τοῦ Δαβίδ, ὅστις τὸν ἐβοήθησε νὰ μεταβῇ εἰς Ρώμην πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του. Ἐκεῖ εὑρισκόμενος διωρίσθη ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως ὡς μέλος τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς ἐκλογὴν τῶν ἀριστουργημάτων τῆς τέχνης, ἅτινα ἀφῄρει ὁ Βοναπάρτης πρὸς πλουτισμὸν τῶν γαλλικῶν μουσείων. Ὁ Βικὰρ ἐπιφορτισθεὶς ὑπὸ τοῦ μεγάλου δουκὸς τῆς Τοσκάνης κατήρτισε τὴν περίφημον συλλογὴν τῆς πινακοθήκης τῆς Φλωρεντίας καὶ τοῦ ἀνακτόρου Πίττι. Κατήρτισεν ἐπίσης δι' ἑαυτὸν συλλογὴν σχεδίων τοῦ Ραφαὴλ καὶ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, τὰ ὁποῖα ἐκληροδότησεν εἰς τὴν πόλιν τῆς Λίλλης, ὅπου ἱδρύθη τὸ «Μουσεῖον Βικάρ». Θ. Β.

βικάριος, *γενικὸς* —, (vicarius generalis). Ὀνομάζεται οὕτως ἐν τῇ ρωμαϊκῇ ἐκκλησίᾳ ὁ πρὸς ἄσκησιν τῆς ἐπισκοπικῆς δικαιοδοσίας, οἰκείᾳ γνώμῃ καὶ βουλήσει τοῦ ἐπισκόπου, ὑπ' αὐτοῦ καθιστάμενος γενικὸς ἐπίτροπος. Ἂν ὅμως ὁ ἐπίσκοπος δὲν δύναται δι' ἀπουσίαν ἢ ἄλλην αἰτίαν νὰ διοικῇ τὴν ἐπισκοπήν, ὀφείλει νὰ καταστήσῃ τοιοῦτον γενικὸν ἐπίτροπον· δύναται δὲ πρὸς τοῦτο νὰ ἐξαναγκασθῇ καὶ ὑπὸ τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου ἢ τῆς congregatio consistorialis. Βικάριος γενικὸς δύναται νὰ κατασταθῇ κληρικὸς ἔχων συμπεπληρωμένην ἡλικίαν τοὐλάχιστον εἴκοσι τεσσάρων ἐτῶν, γεννηθεὶς ἐκ νομίμου γάμου, ἀπολαύων ἀγαθῆς ὑπολήψεως καὶ ἔχων ἐπιστημονικὴν συγκρότησιν, βεβαιουμένην μάλιστα διὰ πτυχίου θεολογίας ἢ κανονικοῦ δικαίου. Ὁ γενικὸς βικάριος ἔχει ἐπισκοπικὴν δικαιοδοσίαν (jurisdictio quasi ordinaria), ἣν ὅμως ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς δὲν δύναται νὰ μεταβιβάσῃ εἰς ἕτερον. Ἔχει συνάμα πάντα τῆς τακτικῆς δικαιοδοσίας τὰ δικαιώματα τοῦ ἐπισκόπου, πλὴν ἐκείνων ἅτινα οὗτος ἐπεφύλαξε δι' ἑαυτὸν καὶ τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται νὰ ὦσι τοσαῦτα, ὥστε τὸ ἀξίωμα βικάριος γενικὸς νὰ καθίσταται τίτλος κοινός. Χρῄζει ὅμως εἰδικῆς ἐντολῆς τοῦ ἐπισκόπου ὁ γενικὸς βικάριος ἵνα ἀσκῇ τὴν ποινικὴν δικαιοδοσίαν, ἔτι δὲ ἵνα καθιστᾷ κληρικοὺς εἰς ἐλευθέρως ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου πληρουμένας ἐκκλησιαστικὰς θέσεις, νὰ περιοδεύῃ ἀνὰ τὴν ἐπισκοπήν, νὰ χορηγῇ κατ' οἰκονομίαν ἄφεσιν ἐπὶ κωλυμάτων χειροτονίας καὶ τέλος νὰ ἐξακριβοῖ ἂν ἡ θέλουσα νὰ ἀσπασθῇ τὸν μοναχικὸν βίον γυνὴ προῆλθεν εἰς τὴν τοιαύτην ἀπόφασιν ἐξ ἐλευθέρας καὶ ἀνεπηρεάστου θελήσεως. Τοῦ γενικοῦ βικαρίου τὸ δικαστήριον, ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς καθ' ὕλην καὶ τόπον ἁρμοδιότητος αὐτοῦ, δὲν ἀποτελεῖ δικαστήριον διάφορον τοῦ ἐπισκόπου, διὸ καὶ αἱ ἀποφάσεις τοῦ γενικοῦ βικαρίου ἐκκαλοῦνται οὐχὶ πρὸ τοῦ ἐπισκόπου, ἀλλὰ πρὸ τοῦ μητροπολίτου. Ὁ γενικὸς βικάριος ἀποβάλλει αὐτοδικαίως τὸ ἐπὶ τὴν ἄσκησιν τῆς ἐπισκοπικῆς δικαιοδοσίας δικαίωμα διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἐπισκόπου, ὡς καὶ διὰ τῆς παραιτήσεως, μεταθέσεως ἢ καθαιρέσεως αὐτοῦ. Στερεῖται ὡσαύτως τῆς δικαιοδοσίας του διὰ τῆς παραιτήσεως αὐτοῦ, διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ρητῆς ἢ σιωπηρᾶς ἀνακλήσεως τῆς ἐντολῆς καὶ διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου παύσεως αὐτοῦ. Ὁ γενικὸς βικάριος ὡς τοιοῦτος ἡγεῖται καὶ αὐτῶν τῶν ἀξιωματούχων τοῦ καπιτούλου, ὡς καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ καπιτούλου ὡς τοιούτου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Sägmüller*, Lehrbuch des Katholischen Kirchenrechts, ἔκδοσ. γ΄ 1914, τόμ. Α΄ σελ. 470 καὶ ἑπ. καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ μνημονευομένους συγγραφεῖς. (Περὶ τοῦ *βικαρίου τοῦ καπιτούλου* βλ. λ. καπίτουλον καὶ χηρεύουσα ἐπισκοπή).

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

Σπ. Βικάτου: *Ἡ στοργὴ τῆς γιαγιᾶς.*
[Συλλογὴ Σπ. Χαροκόπου.]

Βικᾶτος, *Σπυρίδων*. Ἕλλην ζωγράφος καθηγητὴς τοῦ ἐν τῷ Μετσοβίῳ πολυτεχνείῳ σχολείου καλῶν τεχνῶν. Ἐγεννήθη ἐν Ἀργοστολίῳ τῷ 1878. Ἔχων παιδιόθεν κλίσιν εἰς τὴν ζωγραφικὴν ἠλ-

Σπ. Βικάτου: *Ὁ ὅρκος τῶν Φιλικῶν.*

Digitized by Google

Σπ. Βικάτου : Τὸ σκάκι.

[Συλλογὴ Λούλη.]

θεν εἰς Ἀθήνας τῷ 1893 καὶ ἐνεγράφη εἰς τὸ πολυτεχνεῖον. Τῷ 1900 τυχὼν ὑποτροφίας ἀπεστάλη εἰς τὸ Μόναχον δι' εὐρυτέρας καλλιτεχνικὰς σπουδάς. Ἐκεῖ ηὐτύχησε νὰ διδαχθῇ παρὰ τοῦ Γκύζη, δυστυχῶς ὅμως μετὰ ἓν ἑξάμηνον ἐστερήθη τοῦ μεγάλου διδασκάλου του λόγῳ τοῦ ἐπισυμβάντος θανάτου αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα ἐγένετο μαθητὴς τοῦ ὀνομαστοῦ Löffs, ἀκολουθήσας τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ μέχρι τοῦ 1906. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἑλλάδα τῷ 1909 διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ Σχολείου τῶν καλῶν τεχνῶν. Ὁ Βικᾶτος διακρίνεται κυρίως ὡς προσωπογράφος. Εὐρύτεραι καλλιτεχνικαὶ αὐτοῦ συνθέσεις εἶναι αἱ ἑξῆς: «Ἡ ἀδελφὴ τοῦ ἐλέους», πίναξ τοῦ 1908 βραβευθεὶς εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ Βορδῶ· «Ἡ ἀποκαθήλωσις» (1913) εὑρισκόμενος εἰς τὴν μητρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν· «Τὸ ὀλίσθημα» (1914), «Τὸ σκάκι» (1917), «Ὁ ὅρκος τῶν φιλικῶν» (1919), «Τὸ κουβάρι τῆς ζωῆς» (1921), «Ἡ στοργὴ τῆς γιαγιᾶς», «Ἡ ἀνάγνωσις εἰς τὸν τυφλόν», «Αἱ σβυσμέναι πνοαὶ» καὶ «Ἡ ἁμαρτωλὴ γυνὴ πρὸς τὸν Σωτῆρα» (1928). Ἔργα τοῦ ἰδίου ἠγοράσθησαν μία κεφαλὴ ἀπὸ τὴν Πινακοθήκην τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Μονάχου καὶ τοπίον γερμανικὸν τοῦ Greifenberg, ἀπὸ τὴν Πινακοθήκην τοῦ Βελιγραδίου.

Ν. Δ. Κ.

Βικέλας, *Δημήτριος*. Ἕλλην λογογράφος, γεννηθεὶς ἐν Ἑρμουπόλει Σύρου τῷ 1835. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ κατήγετο ἐκ Βερροίας τῆς Μακεδονίας, ἡ δὲ μήτηρ του ἐξ Ἰωαννίνων, ἦτο δ' ἀνεψιὸς τοῦ *Κωνσταντίνου* καὶ τῆς *Εὐφροσύνης Βικέλα*. Τὴν πρώτην ἐκπαίδευσιν αὐτοῦ ἔλαβε κατ' οἶκον, συνεπλήρωσε δὲ ταύτην ἐν τῷ γυμνασίῳ Ἑρμουπόλεως. Τῷ 1852 ὁ Βικέλας μετέβη εἰς Λονδῖνον καὶ προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ καταστήματος σιτεμπορίας τῶν θείων του Ἀδελφῶν Μελᾶ, ἠκροᾶτο δὲ συγχρόνως διαφόρων μαθημάτων ἐν τῷ ἐκεῖ «University College». Βραδύτερον ἐγένετο συνεταῖρος τῶν θείων του, παρ' ὅλας δὲ τὰς ἐμπορικὰς αὐτοῦ ἐπασχολήσεις δὲν ἔπαυσε νὰ θεραπεύῃ καὶ τὰ γράμματα. Ἐν Λονδίνῳ διέμεινε μέχρι τοῦ 1872, μεθ' ὃ μετέβη εἰς Παρισίους ἰδιωτεύων καὶ ὢν ἐνεργὸν μέλος τοῦ

Δημ. Βικέλας.

αὐτόθι Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ ἄλλων ταιρειῶν, θαρρύνων καὶ ὑποστηρίζων πᾶν τὸ ἑλληνικόν.

Κατ' Ἰούνιον τοῦ 1894, ὁ Βικέλας, εὑρισκόμενος ἐν Παρισίοις, διωρίσθη τηλεγραφικῶς ἀντιπρόσωπος τοῦ Πανελληνίου Γυμναστικοῦ Συλλόγου ἐν τῷ ἐκεῖ διεθνεῖ ἀθλητικῷ συνεδρίῳ, παρ' ᾧ διὰ τῆς μορφώσεως καὶ τῆς φήμης του ὡς συγγραφέως ἐπεβλήθη, ὅσον οὐδεὶς ἄλλως σύνεδρος, περιβληθεὶς τὴν αἴγλην τοῦ ἐκπροσώπου τῆς μητρὸς τοῦ πολιτισμοῦ. Καταταχθεὶς δ' εἰς τὸ τμῆμα, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπραγματεύετο τὸ ζήτημα τῆς ἀνασυστάσεως τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων, ἐξελέγη πρόεδρος αὐτοῦ διὰ βοῆς καὶ συνετέλεσε διὰ τῆς ἐπιβολῆς του οἱ πρῶτοι Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες νὰ τελεσθῶσι τῷ 1896 καὶ δὴ ἐν Ἀθήναις. «Δὲν ἔχομεν, εἶπε, τὰ μέσα νὰ τελέσωμεν ἑορτὰς μεγαλοπρεπεῖς, ἀλλὰ τὸ ἐγκάρδιον τῆς ὑποδοχῆς θὰ ἀναπληρώσῃ τὰς πολλὰς ἐλλείψεις μας. Δὲν θὰ παράσχωμεν εἰς τοὺς ξένους μας διασκεδάσεις ἀξίας τῆς περιστάσεως, ἀλλ' ἔχομεν νὰ δείξωμεν τὰ μνημεῖα καὶ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαιότητος· θὰ τοὺς ὁδηγήσωμεν ἐκεῖ, ὅπου οἱ ἀρχαῖοι ἐτέλουν τοὺς ἐνδόξους ἀγῶνάς των, εἰς τὰ Ὀλύμπια, τὰ Ἴσθμια, τοὺς Δελφούς, τὴν Ἐπίδαυρον». Τὸ συνέδριον ἀποδεχθέν, εἶχε διορίσει διεθνῆ ἐπιτροπὴν μὲ πρόεδρον τὸν Βικέλαν καὶ γραμματέα τὸν Cubertin, εἰς τὴν ἐπιτροπὴν δὲ ταύτην εἶχον ἀναθέσει τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως αὐτοῦ. Ἐν Ἀθήναις ὅμως μεγίστη ἀντίδρασις παρετηρήθη διὰ τὴν μετὰ διετίαν τέλεσιν ἀγώνων ὑπὸ τὰς δεινὰς τότε οἰκονομικὰς συνθήκας, ὑφ' ἃς διετέλει τὸ κράτος. Ὁ Βικέλας ἐν τούτοις, ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας κατ' Ὀκτώβριον, κατώρθωσε νὰ παρασύρῃ πολλοὺς διστακτικούς, οὕτω δὲ βαθμηδὸν τὸ μέγα ὄνειρον ἐπραγματοποιήθη καὶ οἱ ἀγῶνες ἐτελέσθησαν λαμπρότατοι.

Ἀπὸ τοῦ 1896 ὁ Βικέλας ἐγκαταστὰς ὁριστικῶς ἐν Ἀθήναις, οὐδεμίαν ἔλαβε δημοσίαν θέσιν, προτιθέμενος ν' ἀφιερώσῃ τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του εἰς ἔργον τι κοινῆς ὠφελείας. Καὶ ἐπὶ πολὺ ἐκυμαίνετο μεταξὺ τῆς συστάσεως λυκείου ἰδιορρύθμου, κατὰ τὸν τύπον τῶν ἀγγλικῶν κολλεγίων, καὶ τῆς ἱδρύσεως συλλόγου πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἕξεως τῆς ἀναγνώσεως καὶ διάδοσιν βιβλίων χρησίμων εἰς τὸν λαόν. Ἀποκλίνας ὑπὲρ τοῦ δευτέρου, ηὐτύχησε νὰ ἴδῃ ἱδρυόμενον τῇ 2ᾳ Μαΐου 1899 τὸν «*Σύλλογον πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων*», οὗ καὶ διετέλεσε πρόεδρος ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτοῦ μέχρι τοῦ θανάτου του, ἐργασθεὶς ὑπὲρ αὐτοῦ ἀόκνως. Ἐκτὸς τῶν Ὠφελίμων Βιβλίων, τὸ φθινόπωρον τοῦ 1902 ἐξεδόθη καὶ ὁ πρῶτος ἀριθμὸς τῆς *Παιδικῆς Βιβλιοθήκης*, περιλαμβάνων τὰ «Δανικὰ Παραμύθια» τοῦ *Ἄντερσεν*, κατὰ μετάφρασιν αὐτοῦ τοῦ Βικέλα, ὅστις καὶ κατέβαλε πάντα τὰ ἔξοδα τῆς ἐκδόσεως, τοῦ Συλλόγου πληρώσαντος μόνον τὰ βιβλιοδετικά. Εἰς τοιαύτας χειρονομίας πολλάκις προέβη ὁ Βικέλας, οἱ δὲ συνεργάται του, ὁσάκις ἐμάνθανον παρομίας δωρεὰς ἀνωνύμους εἰς τὸν Σύλλογον, εὐχερῶς ἐμάντευον τὸν δωρητὴν καὶ εὐεργέτην.

Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1903, ὑπὸ τοῦ Συλλόγου ἱδρύονται ὡς ἐξαρτήματα αὐτοῦ τὸ Σχολικὸν Μουσεῖον, ἡ Σχολικὴ Βιβλιοθήκη καὶ ἡ Συλλογὴ πινάκων ἐποπτικῆς διδασκαλίας, κατ' Ἀπρίλιον δὲ ἀποφασίζονται ἡ μετὰ ἓν ἔτος σύγκλησις τοῦ Α' Ἑλληνικοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου, ἐν συμπράξει μετὰ τοῦ Συλλόγου «*Παρνασσοῦ*», καὶ ἡ σύγχρονος ὀργάνωσις Σχολικῆς Ἐκθέσεως ὑπὸ τοῦ Συλλόγου ἐντὸς τοῦ καταστήματος αὐτοῦ. Τὴν συνήθη ἀπὸ Μαΐου μέχρι Σεπτεμβρίου ἀποδημίαν του εἰς Ἑσπερίαν ἐχρησιμοποίησε τὸ θέρος ἐκεῖνο ὁ Βικέλας, ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὴν συμμετοχὴν ξένων ἐκπαιδευτικῶν ἱδρυμάτων, ἐργοστασίων σχολικῶν ὀργάνων καὶ ἐκδοτικῶν οἴκων, μετέβη δὲ πρὸς τοῦτο εἰς Δανίαν καὶ Σουηδίαν. Αἱ ἐργασίαι τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου διήρκεσαν ἀπὸ 31ης Μαρτίου μέχρι 4ης Ἀπριλίου 1904, ἡ δὲ Σχολικὴ Ἔκθεσις παρετάθη ἐπὶ ἕνα μῆνα. Τοῦ Βικέλα ἡ δρᾶσις κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἐκορυφώθη, θαυμαστὴ δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἀντοχὴ αὐτοῦ. Ἐκ τῆς Σχολικῆς Ἐκθέσεως πλουτισθὲν καὶ ἀναπτυχθὲν τὸ Σχολικὸν Μουσεῖον μετεβλήθη εἰς Ἐκπαιδευτικὸν Μουσεῖον, ἡ δὲ Σχολικὴ Βιβλιοθήκη ἀντικατεστάθη διὰ Παιδαγωγικῆς Βιβλιοθήκης καὶ Ἀναγνωστηρίου ἐγκυκλοπαιδικῶν καθόλου δημοσιευμάτων.

Πρωτοβουλίᾳ τοῦ Βικέλα καὶ τῶν συνεργατῶν του, ἱδρύθη εἶτα ὁ «*Οἶκος Τυφλῶν*», διὰ τὴν προστασίαν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἀποκλήρων τούτων τῆς τύχης, καὶ ἀνηγέρθη ἡ παρὰ τὸν Ἰλισσὸν «*Πρότυπος Σκοπευτικὴ Σχολὴ*» ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, δαπάναις τοῦ ἐξ Αἰγύπτου ὁμογενοῦς *Π. Μπελλένη*. Τῷ 1906, ὁ «Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων», συμμετασχὼν τῆς ἐν Μιλάνῳ διεθνοῦς σχολικῆς ἐκθέσεως, ἠξιώθη τιμητικοῦ διπλώματος, ἐνῷ ὁ Βικέλας προσωπικῶς ἠξιοῦτο χρυσοῦ μεταλλίου. Κατὰ Ἰανουάριον δὲ τοῦ 1907 ὁ σύλλογος ἐξέδωκε τὸ πρῶτον τεῦχος τῆς «Μελέτης» περιοδικοῦ, ὅπερ ἀπετέλει παλαιὸν πόθον τοῦ Βικέλα. Τῇ 3ῃ Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀποθνήσκει ὁ *Κωνστ. Σεβαστόπουλος* καὶ καταλείπει τῷ συλλόγῳ κληροδότημα 300 χιλιάδων δραχμῶν, ἵνα χρησιμεύσῃ πρὸς ἵδρυσιν καὶ συντήρησιν ἐν Ἀθήναις σχολῆς ἀρρένων, φερούσης τὸ ὄνομα «*Σεβαστοπούλειος ἐργατικὴ σχολή*». Τὸ κληροδότημα τοῦτο εἰς νέας μερίμνας ἐνέβαλε τὸν Βικέλαν, ἀπὸ τοῦ 1903 ὀνειροπολοῦντα τὴν ἵδρυσιν τοιαύτης σχολῆς ὡς συμπληρώματος τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, προπαρασκευαζούσης τὰ τέκνα τοῦ λαοῦ διὰ τὰ βιοτεχνικὰ ἐπαγγέλματα. Ἐπειγόμενος ὁ ἀκούραστος ἀνήρ, ὅπως αἱ ἐργασίαι πρὸς ἀνέγερσιν τῆς σχολῆς ἀρχίσουν πρὸ τῆς παρόδου ἑξαμήνου, ὅπερ εἶχε τάξει ὡς προθεσμίαν ὁ διαθέτης ἐν τῇ διαθήκῃ του, ἐπιτυγχάνει ἐν πρώτοις τὴν παρὰ τοὺς Ἀμπελοκήπους παραχώρησιν δημοτικοῦ γηπέδου, ἐκτάσεως 6.300 περίπου πήχεων. Ἀλλὰ τὸ ἔργον προσέκοπτεν εἰς τὴν ἀνιαρὰν ἐκπλήρωσιν διαφόρων τύπων.

Αἱ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Βικέλα τελευταῖαι συνεδρίαι τοῦ συμβουλίου τοῦ συλλόγου ἐγένοντο τῇ 9ῃ Φεβρουαρίου καὶ τῇ 3ῃ Μαρτίου τοῦ 1908. Ἐν τῷ μεταξὺ ἤρχισαν ν' ἀναφαίνωνται τὰ πρῶτα συμπτώματα φοβερᾶς νόσου, καρκίνου τοῦ ἥπατος, ἥτις ὑπέσκαπτε τὸν ἄλλως ἀκμαῖον καὶ ἰσχυρὸν ὀργανισμὸν τοῦ ἀνδρός. Ἀναγκάζεται νὰ οἰκουρήσῃ, παρακολουθῶν μακρόθεν τὰ προσφιλῆ του κοινωφελῆ ἔργα. Ἡ καταβολή του ὅμως εἶναι ταχεῖα. Ὠχρός, πάσχων, συρόμενος μετέβη τῇ 24ῃ Ἀπριλίου νὰ καταθέσῃ ἰδιοχείρως τὸν θεμέλιον λίθον τῆς σχολῆς. Τὰς τελευταίας τῆς ζωῆς του ἡμέρας διῆλθεν ὁ Βικέλας ἠρέμους ἐν Κηφισίᾳ, περιστοιχούμενος ὑπὸ τῆς στοργῆς τῶν οἰκείων καὶ τῆς συμπαθείας τῶν φίλων του. Τῇ 15ῃ Μαΐου, διὰ τρεμούσης χειρὸς ὑπέγραψε τὸ τελευταῖον ἔγγραφον τοῦ συλλόγου, ἤτοι τὸ συμβόλαιον περὶ ἀποστολῆς εἰς Ἑσπερίαν τοῦ μέλλοντος διευθυντοῦ τῆς Σεβαστοπουλείου σχολῆς, κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ διαθέτου. Ἐνεπλήσθη δ' ὑπὸ χαρᾶς ἀφάτου, ὅτε ὁ *Μ. Κοργιαλένιος* ἀνήγγειλεν αὐτῷ δι' ἐπιστολῆς, ὅτι διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ καὶ συντελέσῃ εἰς τὴν ταχεῖαν ἀνάρρωσίν του, προσέφερεν 20 χιλ. δραχμῶν διὰ τὴν οἰκο-

Σπ. Βικάτου : «Τὸ κουβάρι τῆς ζωῆς» (1921)

Digitized by Google

δομὴν τῆς κατοικίας τοῦ διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς καὶ διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ γυμναστηρίου.

Ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου ἠθέλησε νὰ ἐργασθῇ καὶ ἔγραψεν, ἐν μέρει ὁ ἴδιος διὰ μολυβδίδος, ἐν μέρει δὲ καθ' ὑπαγόρευσιν, ἄρθρον διὰ τὴν «Μελέτην», ὅπερ δὲν ἐπρόφθασε ν' ἀναγνώσῃ δημοσιευθὲν ἐν τῷ τεύχει Ἰουνίου-Ἰουλίου 1908. Τὸ ἄρθρον τοῦτο, ἐπιγραφόμενον «Ἡρῷον τοῦ Ἀγῶνος», ἀνεφέρετο εἰς τὴν παλαιάν του σκέψιν περὶ πανηγυρισμοῦ τῆς ἑκατονταετηρίδος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως διὰ τῆς ἀνεγέρσεως μνημείου ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Λυκαβηττοῦ. «...Ἀντὶ τοῦ ταπεινοῦ—ἔγραφεν—ἐπὶ τοῦ λόφου ναοῦ, φαντάζομαι κτίριον μεγαλοπρεπές, περιβαλλόμενον ὑπὸ νάρθηκος καὶ στοῶν καὶ προπυλαίων, ὅπου θὰ εὕρουν τὴν θέσιν των εἰκόνες καὶ ἀγάλματα, εἰκόνες τῶν ἐνδόξων συμβάντων τοῦ Ἀγῶνος καὶ ἀνδριάντες τῶν ἡρώων, τῶν ἀθανάτων ἐργατῶν τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας». Μὲ τὸ ὡραῖον τοῦτο ὅραμα ὁ Βικέλας ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμοὺς τὴν ἑσπέραν τῆς 7ης Ἰουλίου 1908. Ἀκολουθήσας τὸ ὄνειρον, ὅπερ κατέθελξεν αὐτὸν δι' ὅλης τῆς ζωῆς, κατέλιπεν ὡραῖα ἔργα, μνημεῖα, δι' ὧν τὸ ὄνομά του θὰ ζήσῃ εὐλογούμενον. Ὡς συγγραφεύς, ὑπῆρξε χαρίεις καὶ βαθὺς λογογράφος, μὲ γόητρον εἰς τὸ ὕφος ἀπαράμιλλον. Τὰ συγγράμματά του εἶχον ἤδη ὑπερβῇ τὰ λίαν στενὰ ὅρια τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Δυστυχῶς ἔπαυσε γράφων λίαν προώρως.

Ὁ Βικέλας ἔγραψε καὶ ἐδημοσίευσε πλεῖστα ἔργα, πρωτότυπα καὶ ἐν μεταφράσει. Ὡς πρῶτόν του ἔργον ἐδημοσίευσε τὴν μετάφρασιν τῆς «Ἐσθὴρ» τοῦ *Ρακίνα*, μὲ ὀλίγους στίχους, τῷ 1851 ἐν Ἑρμουπόλει. Πρωτότυπα εἶναι: «Στίχοι» (α' ἔκδ. ἐν Λονδίνῳ 1862, β' ἔκδ. ἐν Ἀθήναις 1885). «Περὶ Νεοελληνικῆς Φιλολογίας» (Διάλεξις ἐν Ἑλλην. Συλλόγῳ Λονδίνου, 1871). «Περὶ Βυζαντινῶν» (1874). «Ἡ σύστασις τοῦ Ἑλλην. Βασιλείου καὶ τὰ ὅρια αὐτοῦ» (1887). «Ἀπὸ Νικοπόλεως εἰς Ὀλυμπίαν» (1886, δημοσιευθὲν τὸ προηγούμενον ἔτος γαλλιστί). «Περὶ Σκωτίας» (1890). «Λουκῆς Λάρας» (ἑλληνικαὶ ἐκδόσεις 1879, 1881. 1891, 1892 εἰκονογραφημένη ὑπὸ Ράλλη καὶ 1904· ἀπὸ τοῦ 1879 μέχρι τοῦ 1902 μετεφράσθη πολλάκις εἰς 10 εὐρωπαϊκὰς γλώσσας). «Διηγήματα» (ἑλλην. ἐκδόσεις 1887 καὶ 1897 εἰκονογραφημένη ὑπὸ *Ράλλη*· μετεφράσθησαν ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει εἰς τὴν γαλλικήν, τὴν ἀγγλικήν, τὴν γερμανικήν, τὴν ἱσπανικὴν καὶ τὴν σερβικήν). «Διαλέξεις καὶ ἀναμνήσεις» (1893). «Ἡ Σουηδία» (1904). «Γυναικεία Ἀγωγή» (1904). Ἐπίσης μελέται τινὲς ἱστορικαὶ εἰς ξένας γλώσσας κατὰ διαφόρους ἐποχάς. Μεταφράσεις εἶναι: Ὀδυσσείας Ζ, Φάουστ, οἱ Ἀρχαῖοι» (1872). «Δανικὰ Παραμύθια» *Ἄντερσεν* (1873, 1884, 1902). Τὰ δράματα τοῦ *Σαιξπήρου* «Ρωμαῖος» «Λὴρ» «Ὀθέλλος» (1876 καὶ 1885), «Ἀμλέτος», «Μάκβεθ» (1882), «Ἔμπορος τῆς Βενετίας» (1884), «Ὁ βασιλεὺς Λὴρ» (ἔκδοσις Σμύρνης, 1882), «Μάκβεθ» (1890), «Ἀμλέτος» (ἔκδ. ἑλλην βιβλιοθήκης). «Κόραι τῆς Ἑλλάδος» τοῦ H. Lynch (1892). «Μέγας Γαλεότος» τοῦ Echegaray (1893 καὶ 1902). «Ἡ Γῆ τοῦ Πυρὸς» (ἐκ τῶν τοῦ Δάρβιν 1900). «Ἑλληνικὰ Γράμματα» τοῦ *Ἀλφρ. Κρουαζὲ* (1901). Ὁ Βικέλας ἔγραψε καὶ ἀπομνημονεύματα ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ζωή μου», ὧν ἐξεδόθη ὁ Α' τόμος.

Ὁ Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βικέλα, ἐξέδωκεν, ὡς ἑκατοστὸν ἀριθμὸν τῆς σειρᾶς τῶν βιβλίων του, τομίδιον περιέχον ἀπάνθισμα ἐκ διαφόρων ἔργων του, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἔργα Δ. Βικέλα».

Ὁ Βικέλας μετὰ τοῦ Βιζυηνοῦ δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς οἱ δημιουργοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ διηγήματος. Αἱ τραγικαὶ καὶ ὑπέροχοι σκηναὶ τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος ἀναζοῦν ὑπὸ τὸν ἁπλοῦν καὶ συγκινητικὸν τύπον τῶν οἰκογενειακῶν ἀναμνήσεων εἰς τὸ ἀριστούργημά του «Λουκῆς Λάρας». Μετὰ τῆς αὐτῆς ἀφελείας περιγράφεται εἰς τὰ «Διηγήματά» του ἡ τότε τῆς Ἑλλάδος ὕπαρξις. Ἡ μόνη ἐν αὐτοῖς ἀπαντῶσα πολεμικὴ σκηνή, ἡ ὡραιοτέρα πασῶν ἴσως, φέρει τὸν πεζὸν τίτλον «Διὰ τί ἔμεινα δικηγόρος». Οὐδὲν τὸ ἐπικὸν ἔχει τὸ ὕφος του, ἀσθενῶς δ' ἀπηχεῖ ἐν τῇ ἀφηγήσει του ἡ κλαγγὴ τῶν ὅπλων· διαφαίνεται μόλις ἐν αὐτῇ ἐν μακρινὸν τυφέκιον, ἀλλὰ διὰ ν' ἀποτεθῇ ἀμέσως καὶ μὲ τόσην ἁπλότητα, ὥστε νὰ μὴ ἐννοῆται ὁ λόγος. Ὑποπτεύει ὁ ἀναγνώστης, ὅτι πρόκειται περὶ ὀλιγοψυχίας... Ἀλλὰ μόλις εἰς τὴν τελευταίαν γραμμὴν μετὰ σπασμοῦ συγκινήσεως, πρόσκρούων οἱονεὶ ἐπὶ ξυλίνης τινὸς κνήμης, μανθάνει «διὰ τί ἔμεινε δικηγόρος» ὁ ἠκρωτηριασμένος ἥρως. Ἥρως ἐπίσης εἶναι καὶ ὁ διασκεδαστικὸς ἐκεῖνος χονδράνθρωπος Πλατέας, ὁ διαδραματίζων τὸ κυριώτατον πρόσωπον εἰς τὸ ἐπίχαρι διήγημα «Ἡ ἄσχημη ἀδελφή». Ἥρως καὶ ὁ νεώτατος τοῦ χωρίου ἐφημέριος «Παπανάρκισσος», περιποιούμενος εἰς τὰς τελευταίας στιγμάς του λεπρόν, τὸν ὁποῖον ἐκάλυψε μὲ τὸ ράσον του εἰς τὴν μακρὰν τοῦ ἄλλου κόσμου κειμένην καλύβην του.

Ἡ γλῶσσα τοῦ Βικέλα εἶναι ὁμαλὴ καθαρεύουσα· τὴν δημοτικὴν μεταχειρίζεται εἰς τὰ ποιήματα καὶ εἰς τοὺς διαλόγους τοῦ διηγήματος. Ὁ Βικέλας διὰ διαθήκης του κατέλιπεν ὑπὲρ τοῦ Συλλόγου κληροδότημα ἐξ 92 χιλιάδων δραχμῶν. Ἐπίσης ἐδωρήσατο αὐτῷ ὅσα ἐκ τῶν ἀνεκδότων ἢ ἐκδεδομένων λογοτεχνικῶν ἔργων του ἤθελεν ἐγκρίνει τὸ Συμβούλιον νὰ περιλάβῃ εἰς τὴν σειρὰν τῶν δημοσιευμάτων του. Ἐκληροδότησεν ἐπίσης ἅπαντα τὰ βιβλία του εἰς τὸν δῆμον Ἡρακλείου Κρήτης καὶ τὰς εἰκόνας του εἰς τὸ Μουσεῖον Καλῶν Τεχνῶν. Ἡ προτομὴ τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρὸς ἐστήθη ἐν τῷ προδόμῳ τοῦ καταστήματος τοῦ Συλλόγου. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

— **Βικέλας, *Κωνσταντῖνος***. Ἕλλην νομομαθὴς καταγόμενος ἐκ τοῦ ἐπιφανοῦς οἴκου τῶν *Μπεκέλλα* τῆς Βερροίας τῆς Μακεδονίας. Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1821, διεσώθη δὲ μετὰ τοῦ πατρός του καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του εἰς Σῦρον κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημείᾳ τῆς Κερκύρας καὶ κατὰ τὴν σύστασιν τῶν ἑλληνικῶν δικαστηρίων διωρίσθη ἀντεισαγγελεὺς τῶν Πρωτοδικῶν ἐν Ἀθήναις. Βαθμηδὸν προαχθεὶς ἐγένετο εἰσαγγελεὺς τῶν Πρωτοδικῶν καὶ ἀντεισαγγελεὺς τῶν Ἐφετῶν, ἀπεχώρησε δὲ τῆς ὑπηρεσίας τῷ 1845. Ἀπὸ τοῦ 1845 μέχρι τοῦ θανάτου του διετέλεσε δικηγόρος κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν Ναυπλίῳ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1860 ἐν Ἀθήναις, ὅπου καὶ ὁριστικῶς ἐγκατεστάθη. Ἐκ τῆς δικηγορίας του ἀπέκτησε μεγάλην περιουσίαν, καθόσον ἐθεωρεῖτο κράτιστος δικηγόρος, καθ' ἃ εἰδικὸς περὶ τὰς ποινικὰς ὑποθέσεις. Ἐνυμφεύθη τῷ 1840 ἐν Πάτραις, τὴν λογίαν *Εὐφροσύνην Δόκου* (βλ. κατωτ. *Βικέλα Εὐφροσύνη*) καὶ ἀπεβίωσε τῷ 1886. Πλεῖσται ὅσαι μελέται αὐτοῦ σῴζονται εἰς τὰ νομικὰ περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς, εἰς ἰδιαίτερα δὲ βιβλία ἐδημοσιεύθησαν τὰ ἑξῆς ἔργα: «Δοκίμιον περὶ ἀνακρίσεως» (Ναύπλιον 1841). Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι ἐκ τῶν πρώτων νομικῶν ἔργων τῶν ἀπὸ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἔθνους ἡμῶν. Μετάφρασις τῆς «Περὶ νομῆς καὶ τῶν κατ' αὐτὴν ἀγωγῶν κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον» πραγματείας τοῦ *Μολιτώρου* μετὰ προσθηκῶν καὶ σημειώσεων (Ἀθῆναι 1861). «Μελέται τῆς ποινικῆς δικονομίας» (Ἀθῆναι 1862). «Ὁ δικαστικὸς ὀργανισμὸς καὶ ἡ πολιτικὴ δικονομία» (Ἀθῆναι 1884). Δ. Π. Κ.

— **Βικέλα, *Εὐφροσύνη***. Ἑλληνὶς λογία, σύζυγος τοῦ *Κωνσταντίνου Βικέλα*, θυγάτηρ τοῦ Κωνσταντίνου Δόκου. Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1820 καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Τεργέστῃ καὶ Ἀγκῶνι τῆς Ἰταλίας. Κατελθοῦσα εἰς Ἑλλάδα ἐνυμφεύθη τῷ 1840 ἐν Πάτραις τὸν *Κωνσταντῖνον Βικέλαν* καὶ ἀπεβίωσε τῷ 1905. Ἔγραψε διάφορα ποιήματα, συνέθεσε δύο μελοδράματα καὶ μετέφρασεν ἐκ τῆς ἰταλικῆς κατὰ τὸ αὐτὸ μέτρον τῆς μουσικῆς, ἕτερα δύο μελοδράματα, τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν εἰς ἴδια τεύχη. Τὰ τέσσαρα ταῦτα ἔργα της εἶναι τὰ ἑξῆς: «Λουκία τοῦ Λαμερμούρ», μετάφρασις (Ναύπλιον 1854). «Ἡ Εὐφροσύνη», μελόδραμα πρωτότυπον (Ἀθῆναι 1876). Ἡ ὑπόθεσις τοῦ μελοδράματος τούτου στρέφεται περὶ τὴν γνωστὴν ἡρωΐδα τῶν Ἰωαννίνων. «Ἡ Ἐλβίρα», μελόδραμα πρωτότυπον (Ἀθῆναι 1886), «Ὁ Βελισάριος», μετάφρασις (Ἀθῆναι 1895). Δ. Π. Κ.

βικελλαρία (ἡ) (Bicellaria) [*Ζῳολ.*]. Γένος βρυοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *βικελλαριδῶν*. Τὰ βρυόζῳα ταῦτα ζῶσι κατ' ἀποικίας καὶ εὑρίσκονται προσκεκολλημένα ἐπὶ κεντρικοῦ τινος κορμοῦ, ὅστις ὑψοῦται κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὰ ἄνω καὶ φέρει πλείστας διακλαδώσεις. Τὸ σῶμα αὐτῶν εἶναι κερατοειδοῦς συστάσεως. Εἶναι διεσπαρμένα ἐπὶ τῶν κλάδων τὸ ἓν ἀκριβῶς ἔναντι τοῦ ἄλλου. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη, πάντα ἰθαγενῆ τῶν αὐστραλιακῶν θαλασσῶν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βικελλαρία ἡ σάλπιγξ* (Bicellaria tuba). Δ. Ν. Π.

βικελλαρίδαι (οἱ) (Bicellaridae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια βρυοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γυμνολαιμιδῶν*. Γνωστότερον γένος τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι ἡ **βικελλαρία** (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Βικεντία, ἡ *Βιτσέντζα* (Vicenza) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν τῇ Βενετίᾳ, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Μπατιλιόνε καὶ Ρετρόνε. Κάτ. 64 007. Εἶναι ἡ Vicentia τῶν Ρωμαίων. Κατὰ τὸν μεσαιῶνα ὑπῆρξε πρωτεύουσα δουκάτου καὶ κομιτείας καὶ ἀπήλαυσε κοινωνικῆς ἀνεξαρτησίας, ὑπὸ τὰς οἰκογενείας τῶν Σκάλα καὶ τῶν Βισκόντι. Κατόπιν περιῆλθεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς βενετικῆς δημοκρατίας, τῆς ὁποίας συνεμερίσθη τὰς τύχας. Εἶναι πατρὶς τοῦ ἀρχιτέκτονος *Παλλάδιο*, ὁ ὁποῖος ἐπροίκισεν αὐτὴν διὰ πολλῶν ὡραίων κτιρίων, ὧν τὸ ἀριστοτεχνικώτερον εἶναι ἡ Basilica Palladiana. Ἔχει μεταξουργεῖα, πιλοποιεῖα, μουσικὰ ὄργανα καὶ ἐμπόριον οἴνων καὶ σιτηρῶν.

Ὁ ὁμώνυμος ἐν Βενετίᾳ νομὸς ὁρίζεται πρὸς Β ὑπὸ τοῦ νομοῦ τοῦ Τρέντο, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ νομοῦ τοῦ Τρεβίζο καὶ τῆς Παδούης, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ νομοῦ τῆς Παδούης καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῶν Βερόνας καὶ τοῦ Τρέντο. Ἔχει ἔκτασιν 2.709.63 τετρ.. χιλιομ. καὶ 559.503 κατοίκους. Τὸ βόρειον τμῆμα αὐτοῦ καλύπτεται ὑπὸ τῶν διακλαδώσεων τῶν ὀρέων Λεσσίνι, τῶν Βικεντιανῶν Ἄλπεων καὶ τῶν Δολομιτῶν. Τὸ νότιον τμῆμα ἀποτελεῖ εὐρεῖαν πεδιάδα, εἰς τὸ μέσον τῆς ὁποίας ὑψοῦται ἡ ἡφαιστειογενὴς ὀροσειρὰ τοῦ Μόντι Μπέριτσι. Διαρρέεται ὑπὸ τῶν ποταμῶν Μπακιλιόνε, Μπρέντα, Ἄνιο καὶ Κιάμπο. Τὰ κυριώτερα προϊόντα τῆς περιφερείας εἶναι ὄρυζα, σταφυλαί, γεώμηλα, μέταξα. Μ. Δ. Β.

βικεντία (ἡ) (Vincentia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπεροειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστον ἀριθμὸν εἰδῶν ἰθαγενῶν τῶν νήσων τοῦ Σάντουιτς. Δ. Ν. Π.

Βικεντίνα (Vicentina) [*Ἀστρον.*]. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 366. Ἀνεκαλύφθη τῇ 21ῃ Μαρτίου 1893, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: $a=3145$, $T=2037$ ἡμ., $e=0.060$, $i=10^\circ 35'$, $L=196^\circ 46'$, $\Omega=347^\circ 59'$ καὶ $\pi=302^\circ 58'$. Σ. Π.

βικεντινικὴ-βερονεσικὴ ***περιοχὴ ἡφαιστείων*** (vicentinisch-veronesisches Vulkangebiet) [*Γεωλογ.*]. Περιοχὴ τῆς Ἰταλίας συνισταμένη ἐξ ἐσβεσμένων ἡφαιστείων, τὰ ὁποῖα ἐλειτούργησαν καὶ ἀνεξέχυσαν πυριγενῆ πετρώματα κατὰ τὴν ἀρχαιοτέραν τριτογενῆ περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ὁ περιοχὴ αὕτη παρουσιάζεται ἐντὸς πεδίου ἐγκατακρημνισιγενοῦς κειμένου πρὸς νότον τῶν Ἄλπεων (ἐπὶ τῆς κοίλης ἐσωτερικῆς πλευρᾶς τούτων). Γ. Κ. Γ.

Βικέντιος. Τσέχος χρονογράφος τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Μοναχὸς ὢν τῆς ἐπισκοπικῆς ἐκκλησίας τῆς Πράγας, ἠκολούθησε τὸ 1158 τὸν συνοδεύοντα τὸν βασιλέα τῆς Βοημίας Βλαδίσλαον, ἐπίσκοπον Πράγας, κατὰ τὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν πρὸς βοήθειαν τοῦ Φρειδερίκου Βαρβαρόσσα ἐκστρατείαν. Ἐπανῆλθεν ἀργότερον εἰς Ἰταλίαν καὶ ἀνηγορεύθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος δικαστὴς ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ αὐλῇ. Ἔγραψε λατινιστὶ χρονογραφίαν τῶν ἀπὸ τοῦ 1140 μέχρι τοῦ 1197 συμβάντων ἐν Βοημίᾳ, περιληφθεῖσαν εἰς τὸν Α' τόμον τῶν ὑπὸ τοῦ Dobner ἐκδοθέντων «Ἱστορικῶν μνημείων τῆς Βοημίας» (Monumenta historica Bohemiae). —Ω.

—**Βικέντιος *Κορνάρος***· βλ. Κορνάρος.

—**Βικέντιος *ἐκ Λερίνου*** (Vincentius Lirinensis). Ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀποθανὼν περὶ τὸ 450, πιθανῶς ἀδελφὸς τοῦ ἁγίου *Λούπου*, ἐπισκόπου τῆς Αὐγουστοβόνης (Troyes). Μετὰ θορυβώδη κοσμικὸν βίον ἀπεσύρθη εἰς τοῦ Λερίνου, ὅπου ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς θεολογίας καὶ ἐχειροτονήθη ἱερεύς, τὸ 434. Συνέγραψε: «Peregrinus ἢ Commonitorium pro catholicae Ecclesiae antiquitate et universitate adversus profanas omnium haereticorum novitates», ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ ὁποίου περιέχεται ὁ περίφημος ὁρισμὸς τῆς παραδόσεως: «τοῦτο εἶναι ἀληθὲς καὶ κυρίως καθολικόν, ὅπερ πανταχοῦ, πάντοτε καὶ ὑπὸ πάντων ἐπιστεύθη» (hoc est vere proprieque catholicum quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est). (Λατ. Πατρ. *Migne* τ. 50 σ. 637-686).

Εἰς τὸν Βικέντιον ἀποδίδονται καὶ δύο ἀκόμη ἔργα: τὸ «Objectiones vincentianae», ὅπερ καταπολεμεῖ τὴν περὶ προορισμοῦ θεωρίαν τοῦ Αὐγουστίνου, καὶ τὸ «Predestinatus, sive praedestinatorum haeresis et libri sancto Augustino temere adscripti refutatio», καὶ τοῦτο κατὰ τῶν θεωριῶν τοῦ Αὐγουστίνου. Ἡ ἀπόδοσις τῶν ἔργων τούτων (ὧν τὰ συμπεράσματα εἶναι ἡμιπελαγιακὰ) εἰς τὸν Βικέντιον ὑπὸ θεολόγων, οἷοι ὁ Jansen, ὁ H. de Noris κλπ., ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι παρουσιάζουν πολλὰς ὁμοιότητας μὲ τὰ αὐθεντικά του καὶ συμφωνοῦν μὲ τὰς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Λερίνου (νησιδίου μεταξὺ Μασσαλίας, Τουλῶνος καὶ Νικαίας, σήμερον St. Honorat) ἐπικρατούσας ἀντιλήψεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *Elpert*, Des heiligen Vincentius von Lerins Ermahnungsbuch, Leben und Lehre (Breslau 1840).—*Bretegnier*, Essai sur Vincent de Lérins (Strasbourg 1854).—*Hefele*, Beitrage zur Kirchengeschichte (1864).—*Cooper A-Marsdin*, The School of Lerins. (Rochester, 1905). —Ω.

— **Βικέντιος, *μάρτυς***. Ἀρχιδιάκονος τοῦ *Οὐαλερίου* ἐπισκόπου Αὐγουστουπόλεως ἐν Ἱσπανίᾳ, ἐξ Ἀραγονίας καταγόμενος. Ἀπέθανεν ὡς μάρτυς τοῦ Χριστιανισμοῦ πιθανώτατα τὸ 304 ἐπὶ Διοκλητιανοῦ ἐν Βαλεντίᾳ (Acta Sanctorum Ἰανουαρίου, II, 394—397). Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 11ην Νοεμβρίου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν, καὶ τὴν 22αν Ἰανουαρίου ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ· θεωρεῖται ὡς ὁ πάτρων τῆς πόλεως Βέρνης. Τοῦτον ἐπικαλοῦνται κυρίως ἐν τῇ Δύσει πρὸς εὕρεσιν ἀπολεσθέντων ἀντικειμένων καὶ εἰς θαλασσίους κινδύνους. Τὸ μαρτύριόν του ἀπηθανατίσθη ὑπὸ τοῦ ζωγράφου Luini (ἐν τῇ πινακοθήκῃ Brera τοῦ Μιλάνου). —Ω.

— **Βικέντιος *ντὲ Πὼλ*** (Vincent de Paul). Ἅγιος τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας γεννηθεὶς τὸ 1576 καὶ ἀποθανὼν τὸ 1660. Γεννηθεὶς ἐν Γασκώνῃ ἐκ γονέων πτωχῶν ἐχρημάτισε κατὰ τὴν νεότητα βοσκός. Εἰς ἡλικίαν δώδεκα ἐτῶν εἰσήχθη εἴς τινα σχολὴν τῆς Τουλούζης καὶ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐν αὐτῇ σπουδῶν ἐχειροτονήθη ἱερεὺς τὸ 1600. Κατὰ τὸ θαλάσσιον ταξίδιόν του ἀπὸ Μασσαλίας εἰς Ναρβόνην συνελήφθη ὑπὸ πειρατῶν

Digitized by Google

καὶ ἐπωλήθη ὡς δοῦλος. Ὑπηρέτησε διαδοχικῶς τρεῖς κυρίους, τὸν δὲ τρίτον κατώρθωσέ νὰ τὸν μεταστρέψῃ εἰς τὸν χριστιανισμόν. Ἀπελευθερωθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἦλθεν εἰς Γαλλίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ρώμην, ὁπόθεν ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους. Τὸ 1613 ἔγινε παιδαγωγὸς τῶν τέκνων τοῦ κόμιτος Γκοντί, τὸ δὲ 1617 ἵδρυσε σύνδεσμον γυναικῶν διὰ τὴν περίθαλψιν πτωχῶν καὶ ἀσθενῶν, ἀριθμοῦντα σήμερον περὶ τὰς 35.000 ἀδελφὰς εἰς 3.600 ἱδρύματα ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ (Filles

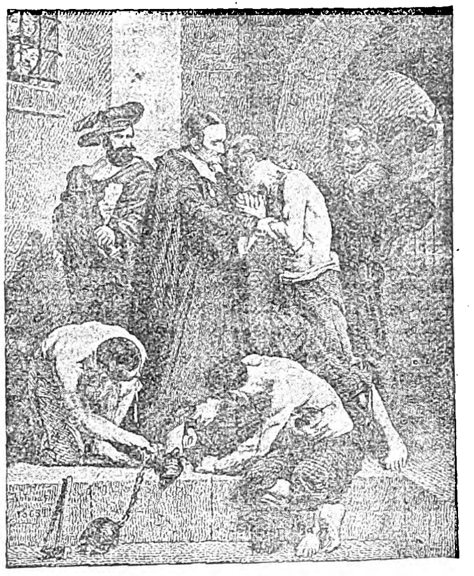

Μποννά: *Ὁ Ἅγιος Βικέντιος ντὲ Πὼλ ὑποκαθιστῶν εἰς τὰ δεσμὰ ἕνα κωπηλάτην τῆς γαλέρας.*

de la charité). Συνετέλεσεν εἰς τὴν μεταρρύθμισιν πολλῶν μοναστηρίων καὶ τὸ 1624 ἵδρυσε τὸ τάγμα τῶν **Λαζαριστῶν** (βλ. λ.). Κατεπολέμησε μετὰ σφοδρότητος τοὺς Οὐγενότους καὶ τοὺς Ἰανσενιστάς. Τὸ 1723 ἐκηρύχθη μακάριος καὶ τὸ 1737 ἅγιος· ἡ μνήμη του ἐπιτελεῖται ἐν τῇ Δύσει τῇ 19 Ἰουλίου. Ἔγραψε: «Regulae seu Constitutiones communes Congregationis Missionis» (Παρίσιοι 1658) «Πνευματικαὶ διαλέξεις διὰ τὴν ἐξήγησιν τῶν κανόνων τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἐλέους» (1626 εἰς φ.). —Ω.

βικιανόζη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Δισακχαρίτης ἀποτελούμενος ἐξ ἑνὸς μορίου ἑξόζης καὶ ἑνὸς μορίου πεντόζης. Ἔχει τὸν τύπον $C_{11}H_{20}O_{10}$ καὶ ἐλήφθη διὰ φυραματικῆς ὑδρολύσεως τῆς *βικιανίνης* (γλυκοζίτου). Εἶναι σῶμα στερεὸν τηκόμενον εἰς 210^0, εὐδιάλυτον ἐν ὕδατι, ὑπογλυκιζούσης γεύσεως καὶ ὀπτικῶς ἐνεργὸν $[\alpha]\ d^{20} = +39^0\ 7$. Δι' ἐμουλσίνης διασπᾶται εἰς d γλυκόζην καὶ l-ἀραβινόζην. Ἀνάγει τὸ *φελίγγειον* ὑγρόν. Σ. Γ.

Βίκιγγς, ἢ ***Βίκιγγες***, ἢ ***Βίκιγγοι*** (Wikings καὶ σκανδιν. Vikingr). Οὕτω ἐκαλεῖτο λαός τις ναυτικὸς ἐκ τῶν σκανδιναικῶν χωρῶν ὁρμώμενος, συγγενὴς τῶν **Βαράγγων** (βλ. λ.). Διὰ τῶν περιεργοτάτου τύπου ἰδιωκτήτων αὐτῶν πλοίων (τῶν *σκεΐδ*, τῶν *δρακὰρ* καὶ τῶν *σνεκὰρ*) οἱ Βίκιγγς περιέτρεχον τὰς θαλάσσας, ὡς ἀτρόμητοι πειραταὶ καὶ ἐξερευνηταί, συγκρουσθέντες καὶ πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς ἀκόμη. Βίκιγγ ἦτο καὶ ὁ τῶν σταυροφοριῶν μετασχὼν βασιλεὺς τῆς Νορβηγίας *Σιγκιὺρδ* (Sigurd), ὁ ἐπισημότατα γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ ***Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ*** ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἰς ὃν αὐτοκράτορα ἐδωρήσατο τὸν στόλον του, ἐπιτρέψας μάλιστα καὶ τὴν κατάταξιν τῶν στρατιωτῶν του ἐν τῷ σώματι τῶν *Βαράγγων* του. Ἡ ἀνδρεία των ἦτο ἀπαράμιλλος, ἀπότοκος τῆς πεποιθήσεώς των εἰς τόν, ἀπὸ τῶν πολικῶν ἐκτάσεων, παρακολουθοῦντα εὐμενῶς τὰς τύχας των θεόν των *Ὀδὶν* (Odin), οὗ τὸ ὄνομα εἶχον διαρκῶς εἰς τὰ χείλη των, ἀφοῦ δι' αὐτοῦ, συλλαβικῶς κατὰ τὴν ἀρχαίαν γερμανικὴν προφερομένου: Wuò-tàn, ἐκανόνιζον τὸν ρυθμὸν τῆς ἐρεσίας εἰς τοὺς φαβοξάνθους ἐρέτας τῶν *δρακάρ* των. Ὁμοίαν πεποίθησιν εἶχον ἄλλως τε, ὅτι ὁ θάνατος, ὁδηγούμενος ὑπὸ τῶν Βαλκυριῶν, θὰ εὕρισκε πάντα ὅστις θὰ ὕψωνε κατ' αὐτῶν ἔνοπλον χεῖρα—ἀδιάφορον ἂν ἔφερεν αὕτη τὸ ξίφος ὅπερ, χάριν τοῦ *Καρόλου Μάγνου*, εἶχεν εὐλογήσει ἐναντίον τῶν Βίκιγγς ὁ πάπας *Λέων ὁ Γ'*.

Οἱ Βίκιγγς ἐσυνήθιζον νὰ ἐνταφιάζουν ἀποθνήσκοντα κυβερνήτην πλοίου ἐντὸς τοῦ πλοίου καὶ νὰ τὸ βυθίζουν. Χάρις εἰς τὸ ἔθιμον τοῦτο ὁ διευθυντὴς τῶν ναυτικῶν κατασκευῶν ἐν Δανίᾳ Tuxen, ἐμελέτησε πᾶσαν λεπτομέρειαν τῶν *δρακὰρ* τῶν Βίκιγγς, εὑρεθέντος ἑνὸς τοιούτου, τοῦ Θ' αἰῶνος (μῆκ. 22 μέτ., 76, πλάτ. 5 μ., 07, βυθίσματος μέσου 1 μ., 12, σχήματος δὲ ἀπαραλλάκτου πρὸς τὸ τῶν συγχρόνων *φαλαινίδων*) κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς χθαμαλοῦ τινὸς τύμβου, εἰς Gokstad ἐγγὺς τῆς Χριστιανίας, τοῦ τανῦν Ὄσλο.

Ἴχνη τῆς διαβάσεώς των ἀφῆκαν οἱ Βίκιγγς οὐ μόνον ἐν Πειραιεῖ, ἔνθα ὁ λέων μετὰ τῆς *ρουνικῆς*, ἤτοι τῆς ἀρχαίας σκανδιναυικῆς γραφῆς, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ, ὡς μαρτυρεῖ ἡ πρό τινος ἀνακαλυφθεῖσα παρὰ τὴν Οὐασιγκτῶνα ἐκτενὴς ἐπὶ βράχου *ρουνικὴ* ἐπιγραφή, χαραχθεῖσα τὸ 900 μ. Χ. Ἐξ αὐτῆς προκύπτει, ὅτι οἱ Βίκιγγς ἐξ Ἰσλανδίας ὁρμηθέντες, ἀπεβιβάσθησαν εἰς ἀμερικανικὸν ἔδαφος καὶ συνῆψαν μάχην μετὰ τῶν ἰθαγενῶν (900 μ. Χ.). Καθ' ἱστορικὰς δὲ πληροφορίας, ἕνα αἰῶνα βραδύτερον (1001) ὁ υἱὸς τοῦ περιωνύμου Βίκιγγς *Ἐρίχου τοῦ Ἐρυθροῦ*, συνεχίζων τὴν δρᾶσιν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, εἰς ὃν ἀποδίδεται ἡ ἀνακάλυψις τῆς Γροιλλανδίας (986 μ. Χ.), κατώρθωσε ν' ἀνακαλύψῃ πλείστας ἄλλας ἀκτὰς τῆς Β. Ἀμερικῆς, ὡς τὴν νέαν Γῆν, τὴν νέαν Σκωτίαν καὶ ἑτέρας χώρας, ἀποικισθείσας εἶτα κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ διατηρησάσας ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς Ἰσλανδίας μέχρι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ὅτε, διακοπείσης τῆς συγκοινωνίας, κατέστη πάλιν ἄγνωστος ἡ Ἀμερική, μέχρι τοῦ 1492, ὅτε ἀνεκαλύφθη ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου. Σ. Ε. Λ —Κ. Μ. Μ.

Βίκιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Χίου ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 407.

βικίον (τὸ) ἢ ***βικίδιον***. Ὑποκοριστικὸν τοῦ βίκος (βλ. λ.)· «στάμνος ὦτα ἔχων» κατὰ τὸν Ἡσύχιον, συνήθως εὐμεγέθης, παρεμφερὴς πρὸς τὸν «*δόλιον*» καὶ χρησιμεύων πρὸς διατήρησιν τροφίμων· || φιαλίδιον δι' ἀρώματα, συνήθως ἐξ ὑάλου· || τὸ τμῆμα τῆς ἀντλίας ἐντὸς τοῦ ὁποίου κινεῖται τὸ ἐμβόλιον. —Β.

— *[Στρατ.]* Καλεῖται *βικίον περιστρόφου* μικρὸς μεταλλικὸς κύλινδρος, φέρων αὔλακα κατὰ τὸν ἄξονα αὐτοῦ, περιφερικῶς δὲ ἐξ μικρὰς θαλάμας διὰ τὴν ἐν αὐταῖς εἰσαγωγὴν τῶν φυσιγγίων (βλ. λ. **περίστροφον**). Ν. Θ. Κ.

Βίκκενμπεργ (Wickenberg), ***Πέτρος-Γαβριήλ***. Σουηδὸς ζωγράφος (1812—1846). Τῷ 1837 μετέβη εἰς Παρισίους, ἔνθα προὐκάλεσε τὴν συμπάθειαν τοῦ φιλοτέχνου κοινοῦ διὰ τοῦ «Χειμερινοῦ σουηδικοῦ τοπίου», τιμηθεὶς διὰ μεταλλίου εἰς τὸ Salon. Τῷ 1842 κατήγαγε νέαν ἐπιτυχίαν διὰ τοῦ «Ἐσωτερικοῦ γαλλικοῦ οἰκήματος», εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεμιμήθη τοὺς Ὀλλανδοὺς καλλιτέχνας. Χαρακτηριστικὸν τοῦ ταλάντου του, ἀρεσκομένου εἰς τὴν ἀπεικόνισιν σιγηλῶν, μελαγχολικῶν τοπίων καὶ τὴν ἀποκρυστάλλωσιν ἠρέμων ψυχικῶν διαθέσεων, εἶναι τὸ περίφημόν του «Σεληνόφως μετὰ τὴν βροχήν», ὅπερ ἀπόκειται εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Στοκχόλμης. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἔργων του ἀξιομνημόνευτα εἶναι τ' ἀκόλουθα: «Ὀλλανδικὴ ἀκτὴ» (1831), «Ὀλλανδικὸν χειμερινὸν τοπίον» (1840) καὶ «Ἀνάπαυσις» (1845). Ι. Μ. Π.

Βίκκενμπουργ (Wickenburg), ***Βιλελμίνη, κόμισσα***—. Αὐστριακὴ ποιήτρια, θυγάτηρ τοῦ πολιτικοῦ *Μαυρικίου Ἀλμάζυ*, γεννηθεῖσα ἐν Ὄφεν τῷ 1845. Εἰς ἡλικίαν δέκα ἐτῶν ἐγκατέστη ἐν Βιέννῃ μετὰ τῶν γονέων της, τῷ δὲ 1868 συνεζεύχθη τὸν κόμιτα *Βίκκενμπουργ*, ὅστις εἶναι γνωστὸς ἐπίσης ὡς συγγραφεὺς καὶ μεταφραστὴς λογοτεχνικῶν ἔργων. Ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ποιήματα» τῷ 1865 καὶ 1882 δημοσιευθεῖσα πρώτη ποιητικὴ συλλογή της ἐστερέωσε τὴν φήμην της ὡς ποιητρίας· τὴν συλλογὴν ταύτην ἠκολούθησαν «Τὰ νέα ποιήματα», τὸ ἀφηγηματικὸν ποίημα «Ἐμμανουὴλ ντ' Ἀστόργκα», «Αὐτὰ ποῦ εἶδα κι' ἐσκέφθηκα», «Ὁ κόμις φὸν Ρέμπλιν» καὶ «Ἡ Μαρίνα». Ἔγραψε συνάμα καὶ θεατρικά τινα ἔργα. Α. Δ

Βίκκερς (Vickers). Ἐπωνυμία ἐργοστασίων σιδηροβιομηχανίας, ἱδρυθέντων περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἐν Σχέφφιλδ (Sheffield) τῆς Ἀγγλίας, λαβόντων δὲ μεγάλην ἀνάπτυξιν ἰδίως κατὰ τὰς δύο τελευταίας δεκαετηρίδας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Τῷ 1896 ἐπεξετάθησαν ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς προσκτήσεως τῶν ἐν Ἔριθ (Erith) ἐργοστασίων πολυβόλων Μαξὶμ-Νόρντενφελδ (Maxim-Nordenfeult), προσλαβόντα συγχρόνως τὴν προσωνυμίαν *Βίκερς, υἱοὶ καὶ Μαξίμ*· εἰς ταῦτα ὀλίγον μετέπειτα περιελήφθησαν καὶ τὰ ἐν Μπάρρω (Barrow) ναυπηγεῖα. Τοιουτοτρόπως ὁ ὀργανισμὸς τῶν ἐργοστασίων Βίκερς περιέλαβε τὴν στρατιωτικὴν ἐν γένει βιομηχανίαν πυροβόλων, πολυβόλων, πλοίων κτλ., καὶ τὴν ἰδιωτικὴν τοιαύτην ἀτμομηχανῶν σιδηροδρομικῶν ἁμαξῶν, ὡς καὶ μηχανημάτων καὶ ἐργαλείων τῶν διαφόρων βιομηχανικῶν κλάδων. Κυρίως ὅμως τὰ ἐργοστάσια ταῦτα ἔλαβον κολοσσιαίαν ἀνάπτυξιν διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, σπουδαίως συμβαλόντα εἰς τὸν πολεμικὸν ἐφοδιασμὸν τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν συμμάχων αὐτῆς.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ὁ βιομηχανικὸς οὗτος ὀργανισμός, ἐκτὸς τῶν ἀναφερθέντων ἤδη ἐργοστασίων, περιελάμβανε καὶ τὰ ἐργοστάσια ἐν Ντάρτφορδ (Dartford) διὰ πυρομαχικά, ἐν Κράϊφορδ (Crayford) διὰ φορητὰ ὅπλα καὶ ἐν Βάϊμπριτζ (Weybridge) διὰ σκευὴν ἀεροπλοΐας, πρὸς δὲ διάφορα ἄλλα διὰ τὴν κατασκευὴν σιδηρῶν γεφυρῶν, ἠλεκτρικῶν καὶ ὑδραυλικῶν μηχανημάτων, καλωδίων, ἐπιστημονικῶν ὀργάνων κτλ. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἔτους 1928, ἱδρύθη ἡ ἑταιρεία *Βίκερς-Ἄρμστρογγ*, κατόπιν συμβάσεως μετὰ τοῦ τελευταίου τούτου οἴκου. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

Βίκκεφορ (Wicquefort), ***Ἀβραάμ, ντὲ—***. Ὀλλανδὸς διπλωμάτης καὶ τυχοδιώκτης (1606—1682). Ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τοῦ δικαίου ἐγκατεστάθη ὡς ἔμπορος εἰς Γαλλίαν (1629). Ἐχρημάτισεν ἀπεσταλμένος τῆς «Ἐπαρχιακῆς Ἑνώσεως», συνασπισμοῦ τῶν μεσημβρινῶν ἐπαρχιῶν τῶν Κάτω Χωρῶν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας των, ἀντιπρέσβυς τοῦ ἐκλέκτορος τοῦ Βραδεμβούργου καὶ ἐν ταὐτῷ διετέλει εἰς φιλικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ *Μαζαρίνου*, οὗτινος ἐπανειλημμένως ἐγένετο ὄργανον ἐν Γερμανίᾳ (1647—1655). Κατηγορηθεὶς δι' ἀκριτομυθίαν καὶ γενόμενος ἴσως ὕποπτος καὶ κατασκοπείας, ἐφυλακίσθη (1659) εἰς Βαστίλλην, εἶτα δὲ ἐξωρίσθη εἰς Ὀλλανδίαν. Μετὰ πάροδον ἀρκετοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἔζη ἀφανής, ἀναφαίνεται ἐκ νέου ὡς ὑπουργὸς τῆς Πολωνίας καὶ εἶτα ὡς ἀντιπρέσβυς τοῦ Ἐρνέστου, δουκὸς τῆς Βρουνσβίκης-Λουϊνεμβουργ (1665)· ἀλλ' ἐκ δευτέρου παρασχὼν ὑπονοίας ὅτι ἐπρόδωκε μυστικὰ τοῦ κράτους, καταδικάζεται (1675) εἰς ἰσόβια δεσμὰ καὶ ἐγκλείεται εἰς φυλακήν, ἐξ ἧς ἐδραπέτευσε μετὰ τέσσαρα ἔτη, καταφυγὼν εἰς Τσέλ. Συνέγραψε: «Mémoires touchant les embassadeurs et ministères publics» (1676—1679), «L'ambassadeur et ses fonctions» (1681), καὶ τὸ μετὰ τὸν θάνατόν του δημοσιευθέν: «Histoire des Provinces-Unies des Pays-Bas» (1719). —Ω.

βικκία (ἡ) (Bikkia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυθροδανοειδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῶν Ἀντιλλῶν καὶ τῆς νοτίου Ἀμερικῆς, ἅτινα διακρίνονται ἀπὸ τὰ κανονικά των ἄνθη, τὴν ὑποφυῆ ᾠοθήκην καὶ τὸν καψοειδῆ καρπόν των. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βικκία ἡ λαμπρὰ* (Bikkia speciosa), τῆς ὁποίας ὁ φλοιός, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Quina nova, παράγει εἶδος ψευδοκίνας, ἥτις χρησιμοποιεῖται ὡς στομαχικὸν καὶ τονωτικὸν φάρμακον. Δ. Ν. Π.

Βίκλα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Κύπρου (πλάτ. $35^0 19' \frac{1}{4}$ Β, μῆκ. $33^0\ 26' \frac{2}{8}$ Ἀν., χάρτ. ὑπὸ τοῦ *Κίτσενερ*, ἀγγλικὸς ὑδρογραφ. 2074: Cyprus) εἰς 6 μίλ. ἀνατολ. τῆς Κυρηνείας. Χρησιμοποιεῖται ὡς ἐπίνειον τῶν χωρίων *Κλεπίνι καὶ Ἅγιος Ἐπίκτητος*. Σ. Ε. Λ.

Βίκο (Vico), ***Ἰωάννης Βαπτιστής***. Διάσημος φιλόσοφος Ἰταλός, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Νεαπόλει (1668—1774). Υἱὸς πτωχοῦ βιβλιοπώλου ἐσπούδασε πενόμενος. Καίτοι ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη διδάξας τὴν ρητορικὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Νεαπόλεως καὶ συγγράψας σοφώτατα ἔργα, ἔζησε παραγνωρισμένος ὑπὸ τῶν συγχρόνων του. Ἐν τούτοις ὑπῆρξεν εἷς τῶν δημιουργῶν τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας, τὴν ὁποίαν ὀνομάζει «νέαν ἐπιστήμην». Ἐχάραξε νέαν ὁδὸν τῆς διδασκαλίας τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἔρευναν πάντων τῶν μεγάλων ζητημάτων τῶν φυλῶν, τῶν γλωσσῶν, τῶν μεταναστεύσεων τῶν λαῶν, τὰ ὁποῖα τότε μόλις ἤρξαντο ἀπασχολοῦντα τοὺς σοφοὺς τῆς Εὐρώπης. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον του εἶναι «Αἱ ἀρχαὶ τῆς νέας ἐπιστήμης ἀφορώσης τὴν κοινὴν φύσιν τῶν ἐθνῶν», ὅπερ μετέφρασεν ὁ Μισελὲ εἰς τὴν γαλλικὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀρχαὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς Ἱστορίας». Διακρίνει ἐν

Ἰω. Βαπτιστὴς Βίκο.

τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος ὁ Βίκο τρεῖς περιόδους διαδεχομένας ἀλλήλας: τὴν *θείαν* περίοδον, τῆς εἰδωλολατρείας, καθ' ἣν οἱ ἄνθρωποι στερούμενοι γνώσεων θεοποιοῦσι τὰ πάντα· τὴν *ἡρωϊκὴν* περίοδον, τὴν βάρβαρον, καθ' ἣν ἐπικρατεῖ ἡ ὑλικὴ δύναμις καὶ κυριαρχοῦν ἥρωές τινες· τὴν *ἀνθρωπίνην* περίοδον, ἐποχὴν τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐπίστευεν, ὅτι οἱ λαοὶ διανύουν ἀπαραιτήτως τὰς τρεῖς ταύτας περιόδους, καὶ ὅταν ἀφικνοῦνται εἰς τὴν τρίτην, ὑποχρεοῦνται νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν πρώτην, στρεφόμενοι εἰς ἕνα αἰώνιον κύκλον. Ὁ Βίκο ὑπεστήριξεν εἰς τὴν πρώτην, ὅτι τὰ ἡρωϊκὰ πρόσωπα τῶν δημωδῶν παραδόσεων, τοῦ Ἡρακλέους, τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Ρωμύλου κτλ., στεροῦνται πάσης ἱστορικῆς πραγματικότητος, καὶ δὲν εἶναι εἰμὴ μῦθοι ἢ προσωποποιήσεις ἐποχῶν, αἰσθημάτων καὶ συμφερόντων· ἐγένετο οὕτω ὁ Βίκο πρόδρομος τοῦ *Φρειδερίκου Αὐγούστου Βόλφ*, τοῦ συγγραφέως τῶν «Προλεγομένων», δι' ὧν ἀπέκρουσε τὴν ἱστορικὴν ὕπαρξιν τοῦ Ὁμήρου. Ἡ πρώτη ἔκδοσις τῶν ἔργων του ἐγένετο ἐν Νεαπόλει τῷ 1725. Περιῆλθον ὅμως ταῦτα εἰς λήθην. Ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος ἤρξατο γινόμενος λόγος περὶ τοῦ παραγνωρισθέντος ἀνδρὸς καὶ τῷ 1818 ὁ de Rosa ἐξέδωκεν ἐν Νεαπόλει διάφορα ποιή-

Digitized by Google

ματα αὐτοῦ εἰς τέσσαρας τόμους. Ἀλλ' ἰδίως ἀποκατέστησε τὸν Βίκο εἰς τὴν ἁρμόζουσαν αὐτῷ θέσιν ὁ Μισελέ, μεταφράσας τὸ κυριώτερον τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ καὶ δημοσιεύσας συγγράμματά τινα αὐτοῦ ἐν Παρισίοις τῷ 1827. Βραδύτερον μετέφρασε καὶ ἄλλα αὐτοῦ ἔργα, εἰς ἃ περιελήφθησαν αἱ ἐπιστολαί του, μετὰ μακρᾶς εἰσαγωγῆς. Πλήρη τὰ συγγράμματα τοῦ Βίκο ἐξεδόθησαν ἐν Μιλάνῳ εἰς ἓξ τόμους (1836—1837). Τῷ 1861 ἡ Νεάπολις ἤγειρε τὸν ἀνδριάντα αὐτοῦ εἰς τὴν Villa Reale. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Βίκο** (Vico), ***Φραγκῖσκος ντὲ***—. Ἰταλὸς ἀστρονόμος (1805–1848). Μετὰ τὰς γυμνασιακάς του σπουδὰς κατὰ τὸν Δεκέμβριον 1823 περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα, καταταχθεὶς εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἰησουιτῶν. Διεκρίνετο εἰς τὰς θεολογικὰς σπουδάς, ἀλλὰ δὲν ὑστέρει καὶ εἰς τὰς ἀστρονομικὰς γνώσεις, αἰσθανόμενος δὲ ἰδιαιτέραν κλίσιν εἰς τὴν παρακολούθησιν τῶν οὐρανίων φαινομένων, ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν ἐν τῷ ἀστεροσκοσκοπείῳ τοῦ Collegio Romano, ὅπερ διηύθυνε τότε ὁ Signor Dumouchel. Τοῦτον ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ Βίκο εἰς τὴν θέσιν του. Βραδύτερον διωρίσθη καὶ καθηγητὴς τῆς Ἀστρονομίας ἐν τῷ Collegio Romano. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην συνέγραψε πολλὰς ἀξίας λόγου πραγματείας ἐπὶ ἀστρονομικῶν καὶ ἄλλων φυσικῶν φαινομένων. Ἄξιαι ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι αἱ παρατηρήσεις αὐτοῦ ἐπὶ τῶν κηλίδων τῆς Ἀφροδίτης καὶ αἱ σχετικαὶ ἐργασίαι του περὶ περιστροφῆς τῶν πλανητῶν, περὶ τῶν δακτυλίων τοῦ Κρόνου κτλ. Ὁ Βίκο ἀνεκάλυψεν ἓξ κομήτας, τὸν πρῶτον τῇ 22 Αὐγούστου 1844, τὸν δεύτερον τῇ 26ῃ Φεβρουαρίου 1845, καὶ τοὺς ὑπολοίπους τέσσαρας ἐντὸς τοῦ ἔτους 1846, ἤτοι: τὴν 24ην Ἰανουαρίου, τὴν 20ὴν Φεβρουαρίου, τὴν 29ην Ἰουλίου καὶ τὴν 23ην Σεπτεμβρίου. Διὰ τοῦτο ἐντὸς τοῦ ἔτους 1846, τῷ ἀπενεμήθη τετράκις τὸ χρυσοῦν μετάλλιον, ὅπερ ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας ἀπένεμε τότε εἰς τὸν πρῶτον ἀνακαλύπτοντα νέον τηλεσκοπικὸν κομήτην. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀπενεμήθη αὐτῷ ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τὸ βραβεῖον τοῦ Lalande.

Ὁ Βίκο ἦτο ἓν ἐκ τῶν 40 μελῶν τῆς ἰταλικῆς ἑταιρείας τῶν ἐπιστημῶν, πλὴν ὅμως τῆς εὐρείας ἐπιστημονικῆς του δράσεως διεκρίνετο καὶ διὰ τὴν κλίσιν αὐτοῦ εἰς τὴν μουσικήν, λέγεται δὲ ὅτι ὠργάνωσε καὶ διηύθυνε χορὸν ψαλτῶν, πρὸς ὃν ἐπανειλημμένως ἐξεφράσθη ἡ παπικὴ εὐαρέσκεια. Ἡ φήμη τοῦ ἀστρονόμου τούτου ἦτο τοιαύτη ἐν Ἰταλίᾳ, ὥστε ὅταν τὸ 1848 ἀπεμακρύνθησαν οἱ Ἰησουῖται ἐκ Ρώμης, οἱ ἀντίπαλοί των ἐζήτησαν ὅπως ὁ Βίκο παραμείνῃ ὡς διευθυντὴς τοῦ ἀστεροσκοπείου· ἀλλ' οὗτος δὲν ἐδέχθη καὶ ἔφυγε κρυφίως. Ἀναχωρήσας ἐξ Ἰταλίας, ἐπεσκέφθη τότε τοὺς Παρισίους, κατὰ δὲ τὸ θέρος τοῦ 1848 μετέβη εἰς Ἀγγλίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Ἐπιστρέψας ἐκεῖθεν εἰς Ἀγγλίαν προσεβλήθη ἐκ τύφου καὶ ἀπέθανε, ταφεὶς εἰς τὸ νεκροταφεῖον τοῦ Chelsea. Σ. Π.

Βίκο (Di Vico) *[Ἀστρονομ.]*. Εὐδιάκριτος δακτυλιοειδὴς κρατὴρ τῆς Σελήνης, κείμενος ἐν τῷ νοτιανατολικῷ τεταρτημορίῳ τοῦ δίσκου αὐτῆς, πρὸς ἀνατολὰς τοῦ κρατῆρος τοῦ Μερσενίου καὶ εἰς θέσιν ὁριζομένην ὑπὸ τῶν κατὰ προσέγγισιν σεληνογραφικῶν συντεταγμένων αὐτοῦ: $\varphi = -20^{0}$ καὶ $\lambda = 60^{0}$ Α. Σ. Π.

Βίκο (Vico) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον (πλάτ. 40° 44′ Β, μῆκ. 13° 54′ Ἀν., Χάρτ. Ἀγγλ. 1728: Gulf of Naples) ἀποτελοῦν τὴν ΒΑ τῆς νήσου *Ἴσχια* (Ischia, ἀρχ. *Πιθηκοῦσα* ἢ *Αἰναρία*), ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Νεαπόλεως, ἐσχατιάν. Σ. Ε. Λ.

— **Βίκο** ***Ἐκουένσε*** (Vico Equense) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν Καμπανίᾳ, ἐν τῷ νομῷ καὶ ἐπὶ τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ἄρκο. Εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ βράχου, διαπερωμένου ὑπὸ σπηλαίου, διὰ τοῦ ὁποίου διέρχονται τὰ κύματα. Κάτοικοι 10231. Ἔχει θειοῦχα μεταλλικὰ ὕδατα καὶ παραγωγὴν ἐλαίου καὶ βιομηχανίαν τριχάπτων. Εἶναι ἡ Vicus Aequanus τῶν Ρωμαίων. Μ. Δ. Β.

βικογιατροὶ (οἱ). Οὕτως ἐκαλοῦντο ἐν Ζαγορίῳ τῆς Ἠπείρου οἱ ἐμπειρικοὶ ἰατροί, οἱ συνήθως ἐν Ἑλλάδι ***κομπογιαννῖται*** ἀποκαλούμενοι, διότι ὡς φάρμακα μετεχειρίζοντο κυρίως βότανα, τὰ ὁποῖα περισυνέλεγον ἐν τῇ περιωνύμῳ χαράδρᾳ τοῦ Βίκου (βλ. λ.). Οἱ ἰατροὶ οὗτοι ὀνομάζονται πρὸς τούτοις ἐν Ἠπείρῳ *τζουράχηδες* καὶ *καταφιανοί*. Ἐκτὸς τῶν ἰατροσοφίων των μετεχειρίζοντο τὴν σολωμονικήν, τὰς ἐπῳδὰς καὶ τὰς μαγείας. Ὡς φάρμακα εἶχον τὰ κεδρομπόμπολα, τὴν γαλατσίδαν, τὴν σκάρφην (ἐλλέβορον), τὸν ἀπήγανον, τὴν ἀψιθιὰν καὶ ἄλλα. Ἵνα μὴ γίνωνται ἀντιληπτοὶ μετεχειρίζοντο συνθηματικὴν γλῶσσαν, ἧς γλωσσάριον ἐδημοσιεύθη ὑπὸ *Δ. Σάρρου* («Λαογραφία» τ. Ζ' σ. 526). Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

βικοΐτης (ὁ) (Vicoit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα, τὸ ὁποῖον εἶναι *λευκιτικὸς* τεφρίτης (βλ. λ.), φέρων ὀρθόκλαστον. Εὑρέθη ἐν Ἰάβᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

Βικολὲ *[Γεωγρ.]*. Ὑψηλὸν καὶ βραχῶδες ὀροπέδιον τῶν Λευκῶν Ὀρέων Κρήτης. Εἰς τοῦτο ἔρχεταί τις ἀπὸ τῆς Ἁγίας-Ρουμέλης διὰ τοῦ Πόρου τῆς Σελούδας (670 μ.). Διὰ τούτου δ' ἔπειτα καὶ διὰ τῆς ὁμωνύμου φάραγγος εἰς τὴν Ἀράδαιναν *(Καλλομενοπούλου «Κρητικά» σ. 352)*. Ε. Γ.

βικορνουκοπίνα (ἡ) (Bicornucopina Hofm.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *χαμιδῶν ἑτεροδόντων ὁμομυαρίων ἐλασματοβραγχίων* μαλακίων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης νεοκωμίου ἐποχῆς τῆς κατωτέρας — ἢ παλαιοκρητιδικῆς—περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βίκος (ὁ). Μέγα ἐξ ὀπτῆς γῆς ἀγγεῖον ἐν χρήσει ἐν τῇ ἀρχαιότητι πρὸς ἐναπόθεσιν οἴνου (*Ἡροδ.* Α'. 194), σύκων καὶ ἁλιπάστων κρεάτων, ὅπως καὶ ἡ στάμνος καὶ τὰ ἄλλα τοῦ αὐτοῦ εἴδους ἀγγεῖα. Ὁ Ἡσύχιος καλεῖ τὸν βίκον στάμνον μὲ λαβάς.

βίκος (ὁ) (Vicia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*. Εἶναι πόαι ἐτήσιαι, διετεῖς ἢ πολυετεῖς, χρησιμοποιούμεναι πρὸς κόσμον καὶ ὡς τροφὴ τῶν κτηνῶν. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 100 εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι: *Βίκος ὁ ἀμφίκυρτος* (Vicia amphicarpus)· εἶναι ἐτησία πόα, ἡ αὐτὴ μὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου ἀναφερόμενον φυτὸν *ἀρακῶδες*. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν τοῦ γένους τούτου εἶναι, ὅτι ἐκτὸς τῶν ὑπεργείων καρποφόρων βλαστῶν του, σχηματίζει καὶ ἑτέρους τοιούτους ὑπογείους, οἵτινες εἶναι ἄνευ φύλλων, ἔχουσιν ὀρφνοκίτρινον χρῶμα καὶ ἀναπτύσσουσιν ἄνθη μικρά. *Βίκος ὁ δασύκαρπος* (Vicia dasycarpus)· πόα καλλιεργουμένη πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀγριοαρακὰς* ἢ *σκοτισμάρα* (Θήρα). *Βίκος ὁ ἥμερος* (Vicia sativus)· ἐτήσιον φυτόν, γνωστότατον ὡς κτηνοτροφικὴ οὐσία ὑπὸ τὸ ὄνομα *βίκος*· καλλιεργεῖται πανταχοῦ. *Βίκος ὁ λεπτόφυλλος* (Vicia tenuifolius)· πολυετὲς φυτὸν καλλιεργούμενον εἰς πλεῖστα μέρη ὡς κτηνοτροφικὸν καὶ γνωστὸν ὑπὸ πλεῖστα ὀνόματα: *ἀγριάχυρο, καβαλλεροῦ, μακράχερο, φακάχερο* κ. τ. λ. *Βίκος ὁ νόθος* (Vicia hibrida)· πολυετὴς πόα γνωστὴ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀγριοκούκι* ἢ *ἀγριοκουκί*. *Βίκος ὁ σιβθόρπειος* (Vicia sibthorpii)· πολυετὲς φυτὸν ἀπαντῶν πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὰ ὀνόματα: *ἀγριοαρακὰς* καὶ *ἀγριόβικος*. Δ. Ν. Π.

Βίκος ὁ ἥμερος
(Α=ἄνθος—Β=καρπός).

— *[Λιπασματ.]* Ἡ λίπανσις τοῦ κτηνοτροφικοῦ βίκου *(βίκος ὁ λεπτόφυλλος)* διὰ μίαν ἱκανοποιητικὴν ἀπόδοσιν (τ. ἔ. 150 χιλιόγρ. σπόρου καὶ 300 χιλιόγρ. χόρτου κατὰ στρέμμα), πρέπει ν' ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἀπαιτήσεις αὐτοῦ ὡς πρὸς τὰ τέσσερα σπουδαιότερα συστατικὰ τῆς φυτικῆς τροφῆς, ἅτινα εἶναι:

Ἄζωτον	9,2	χιλιόγρ.
Φωσφορ. ὀξὺ	3,3	»
Κάλιον	5,8	»
Ἄσβεστος	12,6	»

Πρὸ τῆς ἀνθήσεως, τὸ φυτὸν ἔχει ἀνάγκην περισσοτέρας ποσότητος, ἐν σχέσει μὲ τὰ λοιπὰ συστατικὰ τῆς φυτικῆς τροφῆς, φωσφορ. ὀξέος καὶ ἀζώτου καί, ἐν ἥσσονι τούτων μοίρᾳ, ἀσβέστου. Ὡς πρὸς τὸ κάλιον, ἡ ἔντασις τῆς ἀπορροφήσεως βαίνει παραλλήλως πρὸς τὴν σχηματιζομένην ὀργανικὴν οὐσίαν. Ἀπὸ τοῦ πέρατος τῆς ἀνθήσεως μέχρι τῆς ὡριμάνσεως, οὐδεμία ἐκ μέρους τοῦ φυτοῦ παρατηρεῖται ἀπορρόφησις θρεπτικῶν συστατικῶν. Ἡ σχηματιζομένη ξηρὰ οὐσία τοῦ ριζικοῦ συστήματος εἶναι 0,165 γραμ. κατὰ φυτόν, ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἀνθήσεως, 0,200 γραμ. κατὰ τὸ πέρας αὐτῆς καὶ 0,150 γραμ. κατὰ τὴν ὡρίμανσιν τῶν καρπῶν.

Ὁ βίκος ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ προσλαμβάνῃ τὸ ἄζωτον αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ λιπαντικὰ συστατικά, αἱ ἀπαιτήσεις αὐτοῦ, κατὰ τ' ἀνωτέρω, δὲν εἶναι μεγάλαι, οὐχ ἧττον ὅμως, τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ σπείρεται, πρέπει νὰ περιέχῃ τὰς ἀναγκαιούσας ποσότητας αὐτῶν, ἀπὸ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς καλλιεργείας αὐτοῦ καὶ ὑπὸ τὴν ἀφομοιώσιμον αὐτῶν μορφὴν (συνήθης πλουσιότης τοῦ ἐδάφους ὡς πρὸς τὰ λιπαντικὰ συστατικὰ πρὸς ἱκανοποιητικὴν ἀπόδοσιν: βλ. λ. *ἔδαφος*). Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐλαφρὰ δόσις διαλυτοῦ φωσφορικοῦ ὀξέος (20 χιλιόγρ. κατὰ στρέμμα) ἐπαρκεῖ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ φυτοῦ καὶ ἀνταποκρίνεται ὡς πρὸς τὸ μέγιστον τῆς ἀποδόσεως τούτου. Ἐὰν τὸ ἔδαφος εἶναι πτωχὸν ὡς πρὸς τὴν ἄσβεστον καὶ τὸ φωσφορικὸν ὀξύ, τότε δυνάμεθα νὰ διπλασιάσωμεν τὴν δόσιν τοῦ ὑπερφωσφορικοῦ λιπάσματος. Ὡς πρὸς τὸ κάλιον, τοῦτο χορηγεῖται εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις, ὅταν τὸ ἔδαφος εἶναι λίαν πτωχὸν ὡς πρὸς τὸ συστατικὸν τοῦτο, καὶ ἡ λόγῳ τῆς ἐλλείψεως τούτου ἐπίδρασις εἶναι καταφανὴς ἐπὶ τῆς ἐν γένει καλλιεργείας τοῦ φυτοῦ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προσφέρεται καλιοῦχον λίπασμα (χλωριοῦχον) εἰς δόσιν 10—20 χιλιογρ. κατὰ στρέμμα. Γ. Κ. Κ.

Βίκος *[Γεωγρ.]*. Ἀγρία καὶ ἀπότομος ἡφαιστειογενοῦς προελεύσεως χαράδρα βάθους 500—1000 μέτρων καὶ μήκους 25 χιλ., δι' ἧς διέρχεται ὁ παραπόταμος τοῦ Ἀώου Βοϊδομάτι. Ἀρχίζει μεταξὺ Βίτσης καὶ Κουκουλίου, χωρίων τοῦ κεντρικοῦ Ζαγορίου τῆς Ἠπείρου, καὶ καταλήγει πλησίον τοῦ Παπίγγου, χωρίου τοῦ δυτικοῦ Ζαγορίου. Αἱ πλευραί του, ἐντελῶς κάθετοι καὶ ἀπροσπέλαστοι, εἶναι κατάφυτοι. Ἐν τῷ μέσῳ ἀποτόμου πλευρᾶς του εἶναι κτισμένη ἡ μονὴ τῶν καλογραιῶν *Ἁγία Παρασκευή*. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας πολλάκις ὁ Βίκος ἐχρησίμευσεν ὡς καταφύγιον τῶν διωκομένων Ἑλλήνων. Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

βικούαχ (πληθ. *βικουχείμ*) *[Ἑβραιολ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου χαρακτηρίζονται αἱ μεταξὺ Ἰουδαίων διδασκάλων καὶ ἀλλοεθνῶν σοφῶν λαβοῦσαι χώραν θεολογικαὶ συζητήσεις (*βικούαχ*=διάλογος, διαλογικὴ συζήτησις). Αὗται εἶχον συνήθως ἀπολογητικόν, ἐνίοτε δὲ καὶ πολεμικὸν χαρακτῆρα. Ἡ ταλμουδικὴ καὶ μιδρασικὴ καθ' ὅλου φιλολογία πολλὰς παρέχει πληροφορίας περὶ τῶν *βικουχείμ* καὶ τῶν προσωπικοτήτων αἵτινες ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰς συζητήσεις αὐτάς. Οὕτω γνωρίζομεν, ὅτι οἱ μὲν Ταναῖται (10—220 μ.Χ.) συνδιελέγοντο πρὸ παντὸς μετ' ἐπιφανῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων, ὡς καὶ μετὰ *γνωστικῶν*, ἐνῷ οἱ Ἀμοραῖοι συνεζήτουν ἰδίᾳ μετὰ Χριστιανῶν καὶ Ἰουδαιοχριστιανῶν. Συχνάκις μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων, ὧν τὰ ἐπιχειρήματα εἶχον ν' ἀντιμετωπίσουν οἱ Ἰουδαῖοι ἀπολογηταί, εὑρίσκοντο καὶ Ἑβραῖοι ἐλευθεριάζοντες, οὓς οἱ ραββῖνοι ἀπεκάλουν *ἀπικορσεὶν* (=ἐπικούρειοι).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Abstler*, Die religionsgeschichte in Talmud Babli und Yeruschalmi, Breslau 1905.—*Friedländer*, Patriotisch studien III. Wien 1879.—*M. Giffert*, Dialog between a Christian and a Jew. N. York, 1889. Γ. ΕΛΙΓΙΑ

Βίκραμ (Wickram), ***Γεώργιος***. Γερμανὸς ποιητὴς καὶ μυθιστοριογράφος, ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα Κόλμαρ ἐν Ἀλσατίᾳ ἵδρυσεν ἰδίαν σχολὴν ἀοιδῶν, διὰ δὲ τῶν λογοτεχνημάτων του «Gabriotto und Reinhard», «Der jungen Knaben Sp e e», «Von guten und bösen Nachbasu» καὶ «Goldfaden» ἐδημιούργησε τὸ γερμανικὸν μυθιστόρημα. Ἄξια λόγου εἶναι ἐπίσης τὰ παρ' αὐτοῦ γραφέντα μυστήρια ὑπὸ τὸν τίτλον «Das Narrengiessen» καὶ «Der Treue Eckart» καθὼς καὶ τὰ δράματα «Ὁ ἀπωλολὼς υἱὸς» καὶ ὁ «Τομπίας». Α. Δ.

Βικραμαντίτυα (Vikramaditya). Περιώνυμος Ἰνδὸς ἡγεμών, βασιλεύσας ἐν Οὐντζαγιάνι κατὰ τὸ 56 π. Χ. Εἶναι γνωστὸς ἰδίᾳ ὡς εἰσαγαγὼν εἰς τὴν πατρίδα του νέον ἡμερολόγιον, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ 56ου ἔτους π. Χ. Α. Δ.

Βίκσελ ***Κνοὺτ*** (Wicksell Knut), ***Ἰωάννης-Γουσταῦος***. Νορβηγὸς οἰκονομολόγος (1851—1926). Ἐπεδόθη ἐνωρὶς εἰς μαθηματικὰς καὶ φιλοσοφικὰς μελέτας, βραδύτερον δέ, εἰς ἡλικίαν 35 ἐτῶν, ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τῶν οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν τῷ 1895. Τῷ 1900 ἐγένετο ἔκτακτος καὶ εἶτα τακτικὸς καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἐν Lund. Ἐν ἔτει 1916 παρῃτήθη τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ του ἀξιώματος, ἀποσυρθεὶς εἰς Stocksund παρὰ τὴν Στοκχόλμην. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ πανεπιστήμιον Ὄσλο τὸν ἀνεκήρυξεν ἐπίτιμον διδάκτορα τοῦ Δικαίου καὶ τῷ 1923 ἐγένετο ἐπίτιμον μέλος τῆς American Economic Association. Ἐχθρὸς τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανισμοῦ, δὲν ἐδίστασε διὰ τὰς δημοσίᾳ ἀνακοινουμένας ἰδέας του νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς φυλακῆς, ὁπόθεν ἐξῆλθε μὲ νέα, ἰσχυρότερα ἐπιχειρήματα πρὸ τῆς κοινῆς γνώμης. Ἰδιαιτέραν προτίμησιν ἔτρεφε διὰ τὰς ἀδικουμένας ἀσθενεῖς κοινωνικὰς τάξεις καὶ τὴν κοινωνικὴν πολιτικήν, τὰ ζητήματα τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τοῦ ἀλκοολισμοῦ, κηρυχθεὶς ὑπὲρ τοῦ Νεομαλθουσιανισμοῦ, πρὸς καλυτέρευσιν τῆς δημοσίας ὑγείας καὶ τῆς ἠθικότητος τῶν φύλων.

Ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ ἡ σημασία τοῦ Βίκσελ ἔγκειται ἰδιαιτέρως ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς διανομῆς τοῦ πλούτου, τῆς φορολογίας καὶ νομισματικῆς θεωρίας καὶ πολιτικῆς. Ἀνέπτυξεν ἰδίαν θεωρίαν τοῦ «φυσικοῦ τόκου», ὡς οὗτος ὠνόμασε τὸν τόκον, ὅστις προσδιορίζεται ὑπὸ τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως τῶν μέσων παραγωγῆς καὶ τῆς παραγωγικότητος τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας. Ὑπῆρξεν ὀπαδὸς τῆς μαθηματικῆς σχολῆς τῆς Λωζάννης ἐν τῇ πολιτικῇ οἰκονομίᾳ, καὶ διὰ τῶν σοφῶν συγγραμμάτων του ἀνεδείχθη εἷς τῶν περιφημοτέρων

Digitized by Google

ἀντιπροσώπων τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας κατὰ τῆς ἀναρχίας τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος.

Τὰ σπουδαιότερα ἔργα του εἶναι: «Ueber Wert, Kapital und Rente nach den neueren nationalökonomischen Theorien» (Jena 1893), «Finanztheoretische Untersuchungen nobst Darstellung und Kritik des Steuerwesens Schwedens» (Jena 1896). «Geldzins und Güterpreise», (Jena 1898), «Vorlesungen über Nationalökonomie auf Grundlage des Marginalprinzips» (2 τόμοι, Jena 1913 καὶ 1922), «Zur Zinstheorie: Die Wirtschaftstheorie der Gegenwart» (Wien 1928). N. Γ. Φ.

Βίκσμπουργ (Vicksburg) *[Γεωγρ.]*· 6λ. Βίξμπουργ.

βικστροιμία (ἡ) (Wikstroemia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν ***θυμελιδῶν***. Τὸ γένος περιλαμβάνει θάμνους ἰθαγενεῖς τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βικστροιμία ἡ χλωρανθής* (Wikstroemia viridiflora), εὐδοκιμοῦσα εἰς παραλίους ἐκτάσεις καὶ καλλιεργουμένη πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

Βίκτοορ (Victoor), ***Ἰωάννης***. Ὁλλανδὸς ζωγράφος ζήσας κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Ἐγένετο γνωστὸς ἔκ τινων διασωθέντων ἔργων του, ἅτινα κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπενθυμίζουν τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Ρέμπραντ. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ πιστευθῇ, ὅτι ὁ Βίκτοορ ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ρέμπραντ, ἀλλὰ τὴν εἰκασίαν ταύτην διαψεύδει πίναξ τοῦ Βίκτοορ χρονολογούμενος ἀπὸ τοῦ 1610, ἐνῷ ὁ Ρέμπραντ ἐγεννήθη τῷ 1608. Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ἡ προσκύνησις τῶν ποιμένων», προσωπογραφία γυναικὸς γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἡ ὀστρακοπῶλις» (μουσεῖον Καέν), ἡ «Νεᾶνις εἰς τὸ παράθυρον» καὶ «Ὁ Ἰσαὰκ εὐλογῶν τὸν Ἰακώβ» (Μουσεῖον Λούβρου).

Ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα εἶναι γνωστὸς καὶ ἄλλος ζωγράφος, ἄγνωστον πότε καὶ πῶς ζήσας, εἰδικευθεὶς δὲ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν πτηνῶν· τούτου εἰς πίναξ ἀπόκειται εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Δρέσδης. I. Μ. Π.

Βικτὼρ (Victor), ***Κλαύδιος-Περρέν***. Στρατάρχης τῆς Γαλλίας καὶ δοὺξ τοῦ Μπελλοῦνο, γεννηθεὶς τῷ 1764 εἰς τὴν Μὰρς τῶν Βοσγίων καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τὴν 1 Μαρτίου 1841. Δεκαεπταετὴς τὴν ἡλικίαν κατετάχθη εἴς τι σύνταγμα τοῦ πυροβολικοῦ ὡς τυμπανιστής, ὑπηρετήσας δὲ ἐπὶ ἑπταετίαν καὶ μὴ κατορθώσας νὰ προαχθῇ οὐδὲ εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ δεκανέως, ἀπεστρατεύθη, ὅτε ἐξερράγη ἡ μεγάλη Γαλλικὴ ἐπανάστασις. Μετὰ τρία ἔτη κατετάχθη εἰς ἓν τῶν ἐθελοντικῶν ταγμάτων τῆς Ντὸμ καὶ ἀνδραγαθήσας εἰς πλείστας μάχας προήχθη εἰς διοικητὴν τάγματος.

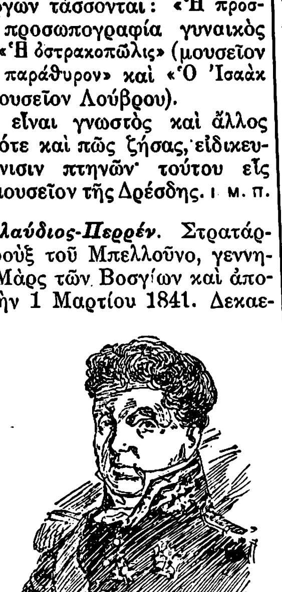

Κλαύδιος-Περρὲν Βικτώρ.

Τραυματισθεὶς ἐπικινδύνως κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τουλὸν τῷ 1793, ἐγένετο ὑποστράτηγος, κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ διοίκησις ταξιαρχίας καὶ ἀπεστάλη εἰς τὸν στρατὸν τῶν Πυρηναίων, διακριθεὶς κατὰ τὰς συναφθείσας ἐκεῖ μάχας διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ὁρμητικότητα αὐτοῦ. Τῷ 1796 διῴκει τὴν προφυλακὴν τοῦ στρατοῦ τῆς Ἰταλίας, ὁ δὲ Ναπολέων, ἐκτιμῶν μεγάλως αὐτόν, τοῦ ἀνέθεσεν τὰς μᾶλλον ἐπικινδύνους ἐπιχειρήσεις. Ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ τοῦ 1797 προήχθη εἰς στρατηγὸν μεραρχίας, μετὰ δὲ τὴν συνθήκην τοῦ Κάμπο-Φόρμιο ἀπεστάλη εἰς Βανδέαν, ὅπου ἐπέδειξεν ἔκτακτον στρατηγικὴν ἱκανότητα καὶ ἄκραν σύνεσιν. Μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Αἰγύπτου ὁ Βοναπάρτης ἐζήτησε τὴν συμμετοχήν του. Βικτόρ, ἀλλὰ τὸ Διευθυντήριον ἐκράτησεν αὐτὸν εἰς Γαλλίαν. Τῷ 1799 ἀπεστάλη εἰς Ἰταλίαν, ὅπου κατεπολέμησε τοὺς Ρώσους ἐπὶ τοῦ Πὸ καὶ μετέσχεν ὅλων σχεδὸν τῶν ἐπιχειρήσεων τῆς ἐνδόξου ἐκείνης ἐκστρατείας, εἶτα δὲ ἀπεσπάσθη παρὰ τῷ πρώτῳ ὑπάτῳ, τὸν ὁποῖον ἠκολούθησεν εἰς Ἰταλίαν, ἐν Μαρέγκῳ δὲ τοποθετηθεὶς εἰς τὴν προφυλακὴν ἀντέστη ἐπὶ ὀκτὼ ὅλας ὥρας εἰς τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐπιθέσεις τῶν Αὐστριακῶν, δι' ἐλαχίστου στρατοῦ παρακωλύσας τὴν προέλασιν αὐτῶν. Οὕτω παρέσχε τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον εἰς διάφορα σώματα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἵνα καταλάβωσι τὰ ὁρισθέντα ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου σημεῖα καὶ νὰ καταγάγωσι τὴν περιφανῆ νίκην. Τῷ 1805 ἀπεστάλη εἰς Κοπεγχάγην ὡς πρεσβευτής. Τὸ ἑπόμενον ἔτος, ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἐναντίον τῆς Πρωσίας ἐκστρατείας, ἔσπευσε νὰ μεταβῇ εἰς τὸν στρατόν, ὅπου τοῦ παρεσχέθη ἡ εὐκαιρία νὰ διακριθῇ ἐκ νέου εἰς τὰς μάχας τῆς Ἰένης καὶ τοῦ Πούλτουσκ· ἀλλὰ τῷ 1807 ᾐχμαλωτίσθη ἐν Ἄρενβαλντ ὑπὸ τοῦ Σὶλλ. Ἀνταλλαγεὶς ἀντὶ τοῦ Πρώσσου στρατηγοῦ Μπλύχερ, ἐξηκολούθησε πολεμῶν, καὶ κατὰ τὴν μάχην τῆς Φρίεντλαντ, ἀνδραγαθήσας ὑπὲρ πάντα ἄλλον, ἔλαβε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος, μετὰ τοῦ τίτλου τοῦ δουκὸς τοῦ Μπελλοῦνο, καὶ τὴν ῥάβδον τοῦ στρατάρχου τῆς Γαλλίας. Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τῆς εἰρήνης διετέλεσε διοικητὴς τοῦ Βερολίνου.

Τῷ 1808 ὁ Ναπολέων ἀνέθεσεν εἰς τὸν στρατάρχην Βικτὸρ τὴν διοίκησιν σώματος στρατοῦ εἰς Ἱσπανίαν. Ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ὅμως τοῦ 1809, κατὰ τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ Ταλαβέρα, τὸ ἄστρον τοῦ Βικτὸρ ὠχρίασε πρὸ τοῦ ἄστρου τοῦ Οὐέλλιγκτων. Τὸ ἑπόμενον ὅμως ἔτος ἐξετέλεσεν ἀριστοτεχνικὴν προέλασιν, ἥτις ἐξηνάγκασε τοὺς Ἱσπανοὺς νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς ὀχυρὰς των θέσεις ἐν Πένα-Πέρος, οὕτω δὲ ἠδυνήθησαν τὰ γαλλικὰ στρατεύματα νὰ εἰσδύσουν εἰς τὴν Ἀνδαλουσίαν καὶ νὰ καταλάβωσι τὸ Κάδιξ. Τῷ 1812 ὁ Βικτὸρ ἀπῆλθεν ἐξ Ἱσπανίας ὅπως μετάσχῃ τῆς ἐκστρατείας ἐναντίον τῆς Ρωσίας. Διοικῶν τὸ ἔνατον σῶμα στρατοῦ, κατώρθωσε διὰ τῆς ψυχραιμίας καὶ τοῦ ἀπτοήτου αὐτοῦ θάρρους νὰ διευκολύνῃ κατὰ τὴν καταστρεπτικὴν ἡμέραν τῆς μάχης τοῦ Βερεζίνα τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ εἰς τὰ λείψανα τῆς γαλλικῆς στρατιᾶς. Τὸ ἑπόμενον ἔτος διῴκει τὸ δεύτερον σῶμα στρατοῦ, ὅπερ ἐξησφάλισε τὴν νίκην τῆς Δρέσδης, καὶ μετέσχεν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Βαχάου, τῆς Λειψίας καὶ τοῦ Χανάου. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1814, ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ ἄμυνα τῶν Βοσγίων ἐναντίον τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ. Ἀναγκασθεὶς νὰ συμπτυχθῇ εἰς τὸν Μόζαν ἐξεδίωξε τοὺς ἐχθροὺς τῶν θέσεων, τὰς ὁποίας εἶχον καταλάβει εἰς Σαὶν-Νιζιὲ καὶ τὴν 27 Ἰανουαρίου ἤλωσε διὰ τῆς λόγχης τὴν Βριέννην. Ἡ παρασχεθεῖσα παρ' αὐτοῦ βραχυχρόνιος ἀνάπαυσις τοῦ στρατοῦ του εἰς Σολὲν ἐγένετο ἀφορμὴ ὅπως καταληφθῇ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἡ γέφυρα τοῦ Μοντερώ, σφάλμα ὅπερ ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολέων κατελόγισεν ὡς ἀσυγχώρητον καὶ ἀφήρεσεν ἀπὸ αὐτοῦ τὴν διοίκησιν τοῦ σώματος, ἣν ἀνέθεσεν εἰς τὸν στρατηγὸν Ζεράρ. Τεθεὶς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ τούτου, ὁ στρατάρχης Βικτὼρ δὲν ἐδυσανασχέτησεν, ἀλλ' ἐξηκολούθησε μαχόμενος μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου καὶ διέπρεψε κατὰ τὰς μάχας τοῦ Σὰν-Ὠμπέρ, τῆς Φερτέ, τοῦ Ναντζὶ καὶ τῆς Βιλ-λὲ-Ρουᾶ, διῴκει δὲ τὸν στρατὸν τῆς προφυλακῆς τὴν 7 Μαρτίου 1814, ὅτε ἐτραυματίσθη ἐπικινδύνως μετὰ τὴν μάχην τῆς Κραόν.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἡ αὐτοκρατορία δὲν ὑπῆρχε πλέον. Ὁ οἶκος τῶν Βουρβώνων κατελάμβανεν αὖθις τὸν θρόνον καὶ ὁ στρατὸς ἐκαλεῖτο ὅπως λάβῃ τὸ λευκὸν βουρβωνικὸν ἐθνόσημον. Ὁ στρατάρχης Βικτὸρ ἀνῆκε μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ὁ Ναπολέων εἶχε πληρώσει τιμῶν, εὐνοίας καὶ πλούτου, ὥστε ἐθεωρήθη ὡς ἀχαριστία ἡ σπουδὴ αὐτοῦ, ὅπως προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τοὺς Βουρβώνους. Ὁ Λουδοβῖκος ΙΗ', θέλων νὰ ἱκανοποιήσῃ αὐτόν, τοῦ ἀνέθεσε τὴν διοίκησιν τῆς δευτέρας μοίρας τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς αὐτοκρατορίας τῶν ἑκατὸν ἡμερῶν, ὁ στρατάρχης Βικτόρ, λίαν ἐκτεθειμένος ἀπέναντι τοῦ Ναπολέοντος, ἐζήτησε ν' ἀκολουθήσῃ τὸν φυγαδευθέντα Λουδοβῖκον ΙΗ' εἰς Γάνδην, ὅπερ καὶ τοῦ ἐπετράπη. Ἡ δευτέρα παλινόρθωσις τῶν Βουρβώνων ἀποκατέστησεν αὐτὸν εἰς ὅλα του τὰ ἀξιώματα, ὁ δὲ Λουδοβῖκος τὸν διώρισε γερουσιαστὴν καὶ τὸν κατέστησεν ἕνα ἐκ τῶν τεσσάρων ἀρχιστρατήγων τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς. Ὁ στρατάρχης ἐκλήθη ἐπίσης νὰ προεδρεύσῃ τῆς ἐπιτροπῆς, πρὸς ἣν ἀνετέθη ἡ ἐξέτασις τῆς διαγωγῆς τῶν ἀξιωματικῶν τῶν μετασχόντων κατὰ τὸν πόλεμον τῆς αὐτοκρατορίας τῶν ἑκατὸν ἡμερῶν, κατηγορουμένων ὅτι ἠθέτησαν τὸν δοθέντα πρὸς τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον ΙΗ' ὅρκον των. Ἡ ἀνάθεσις εἰς αὐτὸν τῆς προεδρίας τοιαύτης ὑπηρεσίας ἥρμοζε μᾶλλον εἰς ἀστυνομικούς ὑπαλλήλους ἢ εἰς στρατιώτην. Ἐν τούτοις ὁ στρατάρχης τὴν ἀνέλαβε καὶ ἐπεράτωσεν αὐτὴν κατὰ τρόπον σκληρόν, ἀποστερήσαντα αὐτὸν τῶν συμπαθειῶν τῆς κοινῆς γνώμης καὶ γεννήσαντα κατ' αὐτοῦ τὸ μῖσος, ὅλων ἐκείνων τῶν ἡρωϊκῶν στρατιωτῶν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος.

Τῷ 1821 διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, κατὰ δὲ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐκστρατείας τοῦ 1823 ἀφῆκεν ἀντικαταστάτην του εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν τὸν βαρῶνον ντὲ Δαμᾶς καὶ συνώδευσε τὸν δοῦκα τῆς Ἀγκουλὲμ εἰς τὴν Χερσόνησον ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ ἀρχιστρατήγου. Αἱ ἐπαίσχυντοι σπατάλαι τῶν τροφίμων τοῦ στρατοῦ, τὰ ὁποῖα εἶχον ἐμπιστευθῇ εἰς τὸν Οὐβράρ, σπατάλαι καὶ καταχρήσεις πρὸς τὰς ὁποίας ὁ στρατάρχης εἶχε κλείσει τοὺς ὀφθαλμούς, ἐγένοντο ἀφορμὴ ὅπως ἀπολέσῃ οὗτος τὴν ἀρχιστρατηγίαν καὶ ἀναλάβῃ αὖθις τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν. Ἀλλ' ἡ κοινὴ γνώμη ἐξεδήλου ζωηρῶς τὴν ἐναντίον του ἀποδοκιμασίαν αὐτῆς, καὶ ἡ αὐλὴ εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν Βικτόρ, ἀποστείλασα αὐτὸν ὡς πρεσβευτὴν εἰς Βιέννην. Ἡ αὐστριακὴ ὅμως αὐλὴ ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τοῦτον ὡς πρεσβευτήν, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τοῦ Μπελλοῦνο, τὸν ὁποῖον δὲν συγκατετίθετο αὕτη ν' ἀναγνωρίσῃ, δικαιολογουμένη ὅτι οὗτος ἀπενεμήθη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, σφετεριστοῦ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ κτήσεων τῆς Αὐστρίας καὶ φέροντος τὸ ὄνομα τόπου, ὅστις ὑπῆρξε τὸ θέατρον τῶν αὐθαιρέτων πράξεων τοῦ Βοναπάρτου. Τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς αὐλικῆς ἐθιμοτυπίας προεκάλεσε μέγαν θόρυβον καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, τὰ δὲ ὄργανα τῆς δημοσίας γνώμης τῶν ἀντιθέτων ἀντιλήψεων ἀνεθέρμανον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων τὰς ἀναμνήσεις τῆς δόξης τῆς πρώτης γαλλικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ στρατάρχης Βικτὸρ εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην, διατηρῶν τὸν τίτλον του, ν' ἀπορρίψῃ τὴν θέσιν τοῦ πρεσβευτοῦ καὶ νὰ ὑπερασπισθῇ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ ἐπὶ τούτου διὰ τρόπου θίγοντος τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς αὐλῆς τῆς Βιέννης. Ἔκτοτε ἀποσυρθεὶς τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας τοῦ στρατοῦ διεβίωσεν ἐν αὐστηρᾷ ἀπομονώσει, διατηρῶν ἐν τούτοις τὴν τιμητικὴν θέσιν τοῦ ἀρχιστρατήγου τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς, μέχρις οὗ ἐξερράγη ἐν Παρισίοις ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ἰουλίου 1830, ἥτις ἐπέφερε τὴν ἀνατροπὴν τοῦ βασιλέως Καρόλου Ι'. Ὕποπτος ὢν πρὸ τῆς κοινῆς γνώμης ὁ Βικτόρ, ὡς ἀφωσιωμένος εἰς τοὺς Βουρβώνους, κατενόησεν, ὅτι δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ διαδραματίσῃ ἕτερον πρόσωπον ἢ τὸ τοῦ ἀφωσιωμένου πρὸς τὸν βασιλικὸν τοῦτον οἶκον, οὕτω δὲ μέχρι τοῦ θανάτου διετέλεσε μέλος τοῦ κόμματος τῶν νομοταγῶν, εἰς τὰς ῥαδιουργίας τῶν ὁποίων πολλάκις ἀνεμίχθη τὸ ὄνομά του ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου-Φιλίππου.

— **Βικτὼρ** (Victor), ***Φραγκῖσκος, δοὺξ τοῦ Μπελλοῦνο***. Υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω, γεννηθεὶς ἐν Μιλάνῳ τῷ 1793. Συνεδέθη μετὰ τῆς δευτέρας αὐτοκρατορίας, ὁ δὲ Ναπολέων Γ' διώρισεν αὐτὸν γερουσιαστὴν τὴν 9 Φεβρουαρίου 1853. Ἀλλὰ τὴν 2 Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπέθανε, χωρὶς νὰ διαδραματίσῃ σπουδαῖον πρόσωπον ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἱστορίᾳ τῆς Γαλλίας. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ.

Βικτόρια (Victoria), ***Θωμᾶς Λουδοβῖκος, ντά—***. Μέγας Ἱσπανὸς μουσικοδιδάσκαλος, σύγχρονος τοῦ Παλεστρίνα καὶ τοῦ Ὀρλάνδου ντὶ Λάσσους, μεθ' ὧν διαμοιράζεται τὴν δάφνην τῆς μουσικῆς *ἀ-καπέλλα*. Αἱ πληροφορίαι περὶ τῶν νεανικῶν του χρόνων εἶναι σκοτειναί, κατὰ τὰς περισσότερον ὅμως ἀξιοπίστους πληροφορίας ἐγεννήθη περὶ τὸ 1540, εἰς τὴν Ἀβίλαν, πιθανώτατα, τῆς Καστιλίας, ἢ εἴς τι τῶν πέριξ χωρίων, διότι ὁ ἴδιος ἐπονομάζει ἑαυτὸν *Presbiter Abulensis*. Ἡ πληροφορία, καθ' ἣν ὁ Βικτόρια εἶχεν ὡς πρῶτον διδάσκαλον τὸν συμπατριώτην του Μοραλὲς εἶναι ἐπίσης ὑπὸ ἀμφισβήτησιν· πιθανώτερον θεωρεῖται ὅτι ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ *Βαρθολομαίῳ Ἐσκομπέδο*. Νεώτατος ἀκόμη ὁ Βικτόρια μετέβη εἰς Ρώμην καὶ κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ ὡς μουσικός, διορισθεὶς τὸ 1573 εἰς τὸ «Collegium germanicum», τρία δὲ ἔτη ἀργότερον, ὡς διευθυντὴς τοῦ χοροῦ τοῦ Ἁγ. Ἀπολλιναρίου. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ ἐπακριβῶς ὁ χρόνος τῆς ἐπιστροφῆς του εἰς Ἱσπανίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ὁμιλεῖ ἤδη ὁ ἴδιος εἰς ἀφιέρωσίν τινα πρὸς τὸν Φίλιππον Β'· εἶναι γεγονὸς ὅμως, ὅτι περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος εὑρίσκετο εἰς Μαδρίτην, ἔνθα τὸ 1600 ἐξέδωκε τόμον περιλαμβάνοντα: «Missae, Magnificat, Motecta, Psalmi et aliaquam plurima». Ἐν Μαδρίτῃ εὑρισκόμενος εἶχε προσληφθῇ ὡς μουσικὸς διευθυντὴς τοῦ παρεκκλησίου τῆς Αὐλῆς καὶ δὴ τῆς Αὐτοκρατείρας Μαρίας, κατὰ τὸν θάνατον τῆς ὁποίας καὶ συνέθεσεν ἓν ἐκ τῶν ὡραιοτέρων του ἔργων, τὸ «*Officium defunctorum sex vocibus*», ἐκδοθὲν τὸ 1605, παρὰ τοῦ βασιλικοῦ τυπογραφείου τῆς Μαδρίτης. Ὁ Βικτόρια ἀπέθανεν ἐν τῇ ἱσπανικῇ πρωτευούσῃ τῷ 1608. Ἡ φήμη τοῦ Βικτόρια ὑπῆρξε μεγάλη, ἰδίᾳ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, διότι ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ του πατρίδι οὐδέποτε ἐγένετο δημοφιλής.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἔργων τοῦ Βικτόρια εἶναι μέγαλος, παραμένουν δὲ πάντα αὐστηρῶς ἐντὸς τοῦ θρησκευτικοῦ πλαισίου. «Δύναμις καὶ αὐστηρότης, λέγει ὁ Λουΐ Λαλοᾶ, διακρίνουν τὰς συνθέσεις τοῦ μεγάλου Ἱσπανοῦ. Ἡ μουσική του διατάσσει καὶ ἐπιβάλλει, καὶ ἐν τούτοις δὲν εἶναι τραχεῖα, διότι ἐν αὐτῇ ὑπάρχει πίστις βαθεῖα καὶ εὐλάβεια». Ἡ τεχνοτροπία του, ἂν καὶ συγγενεύουσα πρὸς τὴν τοῦ Παλεστρίνα ἐξωτερικῶς, διαφέρει οὐσιωδῶς ἐκείνης διὰ τῆς μεγάλης πρωτοτυπίας καὶ τοῦ ἰδιαιτέρου χρώματος ποῦ τὴν διακρίνει. Ὁ Βικτόρια εἶναι ὁ Ἱσπανός, ὁ καθολικὸς ἕως τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του, ὁ ἐθνικιστὴς ὁ ἐμπεποτισμένος ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς πατρίδος του. Τὸν ἐθνικισμὸν τοῦτον κατακρίνουν οἱ σύγχρονοί του, κατηγοροῦντες αὐτὸν ὅτι δὲν κατορθώνει ν' ἀποβάλῃ τὸν «ἰβηρικὸν μανδύαν» καὶ τὸ «μαυριτανικὸν αἷμα», τὸ ὁποῖον ῥέει εἰς τὰς φλέβας του. Εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν ἡ μουσικὴ δὲν εἶχεν ἀποκτήσει ἀκόμη τὸν εἰδικὸν ἐκεῖνον ἐθνικὸν χαρακτῆρα, ὁ ὁποῖος χωρίζει τὰς μετέπειτα σχολάς, καὶ τοῦ ὁποίου τόση κατάχρησις γίνεται κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, ὁ μέγας Ἱσπανὸς ἀσυνειδήτως ἔθετεν εἰς τὰ ἔργα του τὴν

Digitized by Google

χαρακτηριστικὴν ἐκείνην σφραγῖδα δι' ἧς διακρίνει τὴν πατρίδα του καὶ τὴν φυλήν του. Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον ἐθνικιστής· εἶναι ἐκφραστικὸς καὶ δραματικός· εἶναι ὁ συνθέτης ὁ προαισθανθείς, καθὼς λέγει ὁ Ραφαὴλ Μιτζάνα, τὴν «μουσικὴν τοῦ μέλλοντος, τὴν μουσικὴν ἔκφρασιν, τὴν ἐσωτερικὴν ζωήν».

Τὰ περισωθέντα ἔργα τοῦ Βικτόρια περιλαμβάνουν: «Liber primus qui missas, psalmos, Magnificat, ad Virginem Dei Matrem salutationes aliaque complectitur», δι' 6, 7 καὶ 8 φωνὰς (1576)· ἓν βιβλίον «Magnificat» διὰ 4 φωνάς, περιλαμβάνον καὶ 4 ἀντίφωνα τῆς Παναγίας διὰ 5—8 φωνάς (1581)· «Hymni totius anni», διὰ 4 φωνὰς (1581 καὶ 1600)· 2ον βιβλίον «λειτουργιῶν» διὰ 4—8 φωνὰς ἀφιερωμένον εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἱσπανίας Φίλιππον Β' (1583)· «Officiun hebdomadae sanctae» (1585)· «Motecta festorum totius anni cum communi sanctorum» διὰ 5—8 φωνὰς (1585 κ. λ.)· «Officium defunctorum 6 vocum» (1605)· «Requiem».

Ἐκ τῶν νεωτέρων ἐκδόσεων ἡ «Musica divina» τοῦ Πρόσκε περιλαμβάνει πλείστας συνθέσεις τοῦ Βικτόρια. Πλήρη κριτικὴν ἔκδοσιν τῶν ἔργων τοῦ μεγάλου Ἱσπανοῦ ἀνέλαβεν ὁ διακεκριμένος συνθέτης καὶ μουσικογράφος τῆς Ἱσπανίας *Φ. Πεδρέλλ*. Ἡ ἔκδοσις αὕτη ἔχει ἤδη θέσει εἰς κυκλοφορίαν τοὺς πλείστους ἐκ τῶν 8 τόμων, οἵτινες μέλλουσι νὰ τὴν ἀπαρτίσουν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Henri Collet*, Victoria.—*Rafael Mitjana*, La musique en Espagne.—*F. Pedrell*, «Προλεγόμενα κριτικῆς ἐκδόσεως ἔργων τοῦ Βικτόρια», κτλ. Γ. Σ.

βικτορίκερας (τὸ) (Victoriceras Buckm) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *ἀριετιτινῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *αἰγοκερατιδῶν ἀμμωνοειδῶν κεφαλοπόδων μαλακίων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βικτορόφκα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κωμόπολις ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς στομαλίμνης *Μπερεζὰν-λιμὰν* (Victorovka: πλάτ. 46° 39' Β, μῆκ. 31° 24', Χάρ. ἀγγλ. 2379: Kherson or Dniepre bay) ἐν τῷ κολπίζοντι ὅρμῳ τῆς Χερσῶνος. Φάρος ἰσχυρός, λευκοῦ σταθεροῦ 19 μιλλίων. Σ. Ε. Λ.

Βίκτορυ («Victory»=«Νίκη») *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Τρίκροτον ἱστιοφόρον, τῶν 104 πυροβόλων, τὸ ἐνδοξότερον τῶν πλοίων τοῦ Βρεττανικοῦ ναυτικοῦ. Καθελκυσθὲν τὴν 7 Μαΐου 1765 ἐν τῷ Μεντγουαίυ (Medway, παραποτάμῳ τοῦ Ταμέσεως) ἀπὸ τῶν ναυπηγείων τῆς Τσάθαμ (Chatham) ἔχει μῆκος 225 ποδῶν καὶ πλάτος κατὰ τὸ μέγιστον ζυγὸν τοῦ μεγίστου νομέως 52 ποδῶν. Χρηματίσαν ναυαρχὶς τοῦ *Χοὺδ* (Hood), τοῦ *Κέππελ* (Keppel), τοῦ *Ζέρβις* (Zervis) καὶ τοῦ *Νέλσωνος* (Nelson), ἐδοξάσθη ἰδίᾳ ὡς ναυαρχὶς τῶν δύο τελευταίων καὶ δὴ τοῦ δευ-

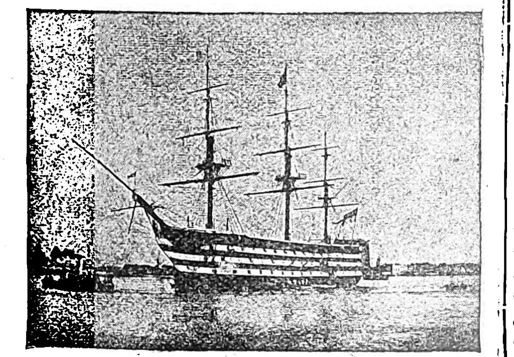

Ἡ ναυαρχὶς τοῦ Νέλσωνος «Βίκτορυ».

τέρου. Καὶ ὡς μὲν ναυαρχὶς τοῦ Ζέρβις κατὰ τὴν μεγάλην ναυμαχίαν τοῦ *Σὰν Βενσὰν* (St Vincent, 14 Φεβρ. 1787), καθ' ἣν ἡττήθη ὁ ἱσπανικὸς στόλος τοῦ ναυάρχου Δὸν Χοθὲ ντὲ Κόρδοβα, ὡς ναυαρχὶς δὲ τοῦ Νέλσωνος κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Τραφαλγκὰρ (βλ. λ.).

Ἤδη ἡ «Βίκτορυ» εὑρίσκεται ἠγκυροβολημένη εἰς Πόρτσμουθ θεωρουμένη, τύποις, ὡς ἐνεργὸν πλοῖον τοῦ Βρεττανικοῦ στόλου καὶ δὴ ὡς ναυαρχὶς φέρουσα εἰς τὴν ἠλακάτην τοῦ μεγάλου ἱστοῦ της ναυαρχικὸν σῆμα, ὅμοιον ἐκείνου ὅπερ ἐδήλου τότε τὴν παρουσίαν ἐν αὐτῇ τῆς μεγάλης ἐκείνης ναυτικῆς προσωπικότητος. Σῴζεται δέ, ὡς εἶχε, τὸ διαμέρισμα τῶν τραυματιῶν ἐν ᾧ ἐξέπνευσεν ὁ Νέλσων, ἡ δὲ θέσις ὅπου οὗτος βληθεὶς ἔπεσε, προφυλάσσεται ἔκτοτε διὰ παχείας κρυσταλλίνης πλακὸς ἐστερεωμένης εἰς τὸ κατάστρωμα δι' ὀρειχαλκίνου πλαισίου. Ἡ ἄγκυρα τοῦ σκάφους, τοποθετημένη ἐπὶ ὡραίου λιθοδμήτου ὑποβάθρου, ἀποτελεῖ τὴν ὡραιοτέραν διακόσμησιν τοῦ θαυμασίου παρακτίου περιπάτου Southsea beach. Σ. Ε. Λ.

Βίκτωρ *Ἀντιοχείας*. Πρεσβύτερος ἐν Ἀντιοχείᾳ κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα· ἐπὶ τῇ βάσει προγενεστέρων ἑρμηνειῶν καὶ ὁμιλιῶν τοῦ Χρυσοστόμου συνέταξεν ἑρμηνείαν εἰς τὸ κατὰ Μᾶρκον εὐαγγέλιον (ἐξεδόθη ὑπὸ P. Possinus ἐν Ρώμῃ τὸ 1673), ὡς καὶ εἰς τὸν προφήτην Ἰερεμίαν, ἥτις ἀπωλέσθη. —Ω.

— **Βίκτωρ**, *ἐπίσκοπος **Βίτας*** (ἐν Ἀφρικῇ). Ἤκμασε τὸ β' ἥμισυ τοῦ Ε' αἰῶνος καὶ ἔγραψεν «Historia persecutionis Africanae provinciae temporibus Geiserici et Hunirici regum Vandalorum», ἤτοι Ἱστορίαν τοῦ διωγμοῦ τῶν ἐν Ἀφρικῇ ὀρθοδόξων ὑπὸ τῶν ἀρειανῶν Βανδήλων κατὰ τὰ ἔτη 427—484 (ἐν *Migne* P. L. 58, 179—276). —Ω.

— **Βίκτωρ** *εἰκονογράφος*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρονται δύο ἐν Ζακύνθῳ ἁγιογράφοι, ὁ *Δαράκης Κλαπατσαρᾶς* καὶ ὁ ἱερεὺς *Βίκτωρ Καχύλιος*, μνημονευόμενοι ἐν συμβολαίῳ τοῦ 1689. Τὸ πιθανώτερον ὅμως εἶναι, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου. Ὁ Βίκτωρ εἰργάσθη ἐν Ζακύνθῳ κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, καὶ φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν ἐργαστηριακὸν κύκλον τῶν μαθητῶν τοῦ *Δαμασκηνοῦ*, σπουδάσας πιθανῶς ἐν Βενετίᾳ. Ἔργα του εὑρίσκονται ἐν Ζακύνθῳ: α) ἐν τῷ ναῷ τῆς Φανερωμένης μὲ χρονολογίαν ͵αχξ' (1660) εἰκὼν παριστῶσα τὴν ἀποκεφάλισιν τοῦ Προδρόμου, β) ἐν τῷ ναῷ τοῦ Παντοκράτορος τὰ δεσποτικὰ τῶν διαστύλων τοῦ εἰκονοστασίου γ) ἐν τῷ ναῷ τῆς Μεταμορφώσεως, αἱ παραστάσεις τοῦ εἰκονοστασίου. Ἐν Ἀθήναις ἐπίσης εὑρίσκονται ἔργα του εἰς διαφόρους ἰδιωτικὰς (Λοβέρδου) καὶ δημοσίας (Βυζαντινοῦ Μουσείου) συλλογάς. Ἡ τεχνοτροπία τοῦ Βίκτωρος εἶναι αὐστηρά. Ν. Δ. Κ.

Εἰκὼν τοῦ Προδρόμου.
[Ἐκ τῶν αὐστηροτέρων καὶ καλυτέρων ἔργων τοῦ Βίκτωρος.]
(Συλλογὴ Λοβέρδου).

— **Βίκτωρ**, *Ἐπίσκοπος **Καπύης***. Ἀπέθανε τῷ 554 μετὰ 13 ἐτῶν ποιμαντορίαν ἐν τῇ ἐπισκοπῇ του. Αἱ περὶ τοῦ προσώπου καὶ τῆς δράσεως αὐτοῦ εἰδήσεις εἶναι πενιχραί. Γινώσκομεν μόνον ὅτι ἦτο ἀνὴρ μεγάλης παιδείας καὶ συνέγραψε λατινιστὶ περὶ τοῦ Πάσχα, περὶ Εὐαγγελίων, ὡς καὶ ἄλλα ἀπολεσθέντα, καὶ μετέφρασε λατινιστὶ ἑλληνικὰ σχόλια εἰς τὴν ἁγ. Γραφήν, ὧν λείψανα σῴζονται δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ Πίτρα, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ ἀνωνύμων ὑπ' αὐτοῦ εὑρεθέντων ἑλληνικῶν προτύπων, συνέταξε καὶ «Ἁρμονίαν τῶν Εὐαγγελίων», μεταχειρισθεὶς τὸ λατινικὸν κείμενον τοῦ Ἱερωνύμου (*Migne* P. L. 68, 25, 2 κ. ἑ.). Ἡ Ἁρμονία αὕτη, ἥτις σῴζεται ἔν τινι χειρογράφῳ τῆς βιβλιοθήκης τῆς Φούλδας, εἶναι ἐκείνη, δι' ἧς οἱ Γερμανοὶ ἐγνώρισαν τὸ πρῶτον τὸ Εὐαγγέλιον, διότι ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Βίκτωρος ἐφιλοπονήθη βραδύτερον παλαιὰ γερμανικὴ μετάφρασις. Ἔγραψεν ἐπίσης «Scholia veterum Patrum», «De cyclo paschuali» κ. ἄ. Π. Ι. Μ.

— **Βίκτωρ**, *ἐπίσκοπος **Καρτηννῆς*** (ἐν Μαυριτανίᾳ τῆς Ἀφρικῆς). Ἤκμασε τὸν Ε' αἰῶνα καὶ ἔγραψε λατινιστὶ «De consolatione in adversis», παρηγορῶν φίλον του τινά, Βασίλειον ὀνόματι, διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ τέκνου του, καὶ κατὰ Ἀρειανῶν (*Γενναδίου* de script. eccl. κεφ. 77). —Ω.

— **Βίκτωρ** *Κερκυραῖος*. Διδάσκαλος τοῦ ἐν Βενετίᾳ ἑλληνικοῦ σχολείου τῷ 1669.

— **Βίκτωρ** *(πάπαι Ρώμης)*.

1) *Βίκτωρ Α', ὁ Ἅγιος* (Saint Victor). Πάπας γεννηθεὶς ἐν Ἀφρικῇ καὶ ἀποθανὼν τῷ 199, διάδοχος τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου. Ἀναθεμάτισε *Θεόδωρον* τὸν Βυζάντιον, ὅστις ἠρνεῖτο τὴν θειότητα τοῦ Χριστοῦ καὶ καθώρισε τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα. Ἐμαρτύρησεν ἐπὶ Σεπτιμίου Σευήρου.

2) *Βίκτωρ Β'* (Victor II), *Γεβεχάρδος*. Πάπας ἀποθανὼν τῷ 1057. Ἦτο συγγενὴς τοῦ αὐτοκράτορος *Ἐρρίκου Γ'*. Ἔπεμψεν εἰς Γαλλίαν ἀπεσταλμένον, τὸν Χίλντεμπραντ, ὅπως καταπνίξῃ τὴν σιμωνίαν, ἐταξίδευσε δὲ εἰς Γερμανίαν, ἔνθα συνεφιλίωσε τὴν αὐτοκράτειραν *Ἀγνὴν* μὲ τὸν βασιλέα *Βωδουῖνον* καὶ τὸν δοῦκα τῆς Λωρραίνης.

3) *Βίκτωρ Γ'* (Victor III), *Διδιέ*. Πάπας (1027—1087). Καταγόμενος ἐκ τοῦ δουκικοῦ οἴκου τοῦ Βενεβέντου ἐστάλη ὡς πρέσβυς εἰς Κωνσταντινούπολιν (1058) καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐξελέγη καρδινάλιος, τῷ δὲ 1086 πάπας. Διὰ τῶν κηρυγμάτων του ἐζήτησε νὰ κινήσῃ σταυροφορίαν κατὰ τῶν Ἀράβων τῆς Ἀφρικῆς. Ἀπέθανε μετὰ τεσσάρων μηνῶν παπωσύνην.

4) *Βίκτωρ Δ'* (Victor IV), *Γρηγόριος*. Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν κομίτων τοῦ Τουσκούλου, ἐκλεγεὶς ἀντιπάπας τῇ 15 Μαρτίου 1138 καὶ ἐξαναγκασθεὶς εἰς παραίτησιν τῇ 29 Μαΐου ἰδίου ἔτους.

5) *Βίκτωρ Δ' ἢ Ε'* (Victor IV ἢ V), *Ὀκταβιανός*. Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν κομίτων τοῦ Μοντιτσέλλι, ἐκλεγεὶς πάπας τῇ 7 Ὀκτωβρίου 1150 καὶ ἀποθανὼν τῇ 20 Ἀπριλίου 1164. Κ. Ι. Β.

— **Βίκτωρ**, ἐπίσκοπος *Τουνούνου* (ἐν Βορείῳ Ἀφρικῇ). Ἔζησε τὸν ΣΤ' αἰῶνα καὶ ἔγραψε λατινιστὶ βιβλίον περὶ μετανοίας (De poenitentia), ὡς καὶ Χρονικὸν ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου μέχρι τοῦ 567, οὗ μόνον τμῆμα διεσώθη (*Migne* P. L. 68, 937 κ. ἑ.). Καταδιωχθεὶς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, ὡς ὑποστηρικτὴς τῆς διδασκαλίας τῶν τριῶν κεφαλαίων (βλ. λ. *κεφαλαίων τριῶν ἔρις*), φαίνεται ὅτι ἀπέθανεν ἔγκλειστος ἐν μονῇ τινι τῆς Κωνσταντινουπόλεως περὶ τὸ 569. —Ω.

— **Βίκτωρ** (Victor), ***Φλάβιος***. Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος. Υἱὸς τοῦ σφετερισθέντος τὸν θρόνον *Μαξίμου*, συνεβασίλευσε μετὰ τοῦ πατρός του ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ Αὐγούστου ἀπὸ τοῦ 383. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Μαξίμου ὑπὸ *Βαλεντινιανοῦ* τοῦ Β', ὁ στρατηγὸς τοῦ Θεοδοσίου *Ἀργοβάστης* ἐπετέθη κατὰ τοῦ Βίκτωρος καὶ κατατροπώσας αὐτὸν συνέλαβε καὶ ἀπέκτεινε τῷ 389. —Β.

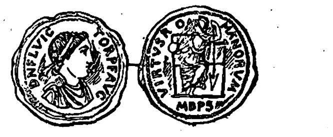

Νόμισμα τοῦ Βίκτωρος Φλαβίου.

Βίκτωρ-Ἀμεδαῖος Α' (Vittorio Amedeo), *δοὺξ τῆς Σαβοΐας* (1587—1637). Υἱὸς τοῦ δουκὸς τῆς Σαβοΐας Καρόλου Ἐμμανουὴλ Α', τὸν ὁποῖον διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τῷ 1630. Ἦτο γαμβρὸς τοῦ *Λουδοβίκου ΙΓ'* τῆς Γαλλίας νυμφευθεὶς τὴν Χριστίναν τῆς Γαλλίας. Ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, διήρκει ὁ πόλεμος περὶ διαδοχῆς τῆς Μαντούης, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἔλαβε μέρος. Διὰ τῆς συνθήκης τῆς *Ρατισβόννης* (1630) περιῆλθεν εἰς αὐτὸν τὸ *Τουρῖνον*, διὰ δὲ τῆς τοῦ *Τσεράσκο* (1631) καὶ τοῦ *Μιραφιόρι* (1632) ἀπώλεσε τὴν Μάντουαν καὶ τὴν Μονφερράτην καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ Πινιερὸλ λαβὼν εἰς ἀντάλλαγμα τὴν Ἄλβαν. Ἐπίσης κατὰ τὴν συνθήκην τῆς Μαδρίτης εἰρήνευσε πρὸς τὴν Γένουαν. Τῷ 1632 περιῆλθεν εἰς ρῆξιν μετὰ τῆς Βενετίας, ἐπειδὴ ἔλαβε τὸ στέμμα τῆς Κύπρου. Τῷ 1635, κατὰ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ πολέμου μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἱσπανίας ἐτάχθη μετὰ τῆς πρώτης καὶ διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ρισελιὲ ἀρχιστράτηγος τῶν ἐν Ἰταλίᾳ γαλλικῶν στρατευμάτων. Ἐνίκησεν ἐπανειλημμένως τοὺς ἀντιπάλους του εἰς Βρέμην, Τορναβέντο (1636) καὶ Μοντμπαλτόνε (1637), ἀλλ' ἀπέθανεν ἀποτόμως μετὰ τὴν τελευταίαν ταύτην νίκην του, κατόπιν ἑνὸς γεύματος δοθέντος πρὸς τιμήν του ὑπὸ τοῦ μαρκησίου Κρέκι. —Ω.

— **Βίκτωρ-Ἀμεδαῖος *Β'***, *δοὺξ τῆς **Σαβοΐας***, καὶ βραδύτερον *βασιλεὺς τῆς **Σικελίας*** (1713) καὶ τῆς ***Σαρδηνίας*** (1720). Ἐγεννήθη ἐν Τουρίνῳ (1665—1732) καὶ διεδέχθη τὸν πατέρα του ἀνήλικος ἔτι εἰς τὸν θρόνον τῆς Σαβοΐας τῷ 1675. Μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεώς του τὴν ἐπιτροπείαν ἤσκει ἡ μήτηρ του Ἰωάννα, ἥτις κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τὸν ἐνύμφευσε (1684) μετὰ τῆς *Ἄννης* τῆς Ὀρλεάνης, ἀνεψιᾶς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' τῆς Γαλλίας. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἀρχῆς ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ καντονίου τοῦ *Βὼ* (1686). Βραδύτερον προσεχώρησεν εἰς τὸν συνασπισμὸν τοῦ Ἄουγκσμπουργ (1890) ἐναντίον τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ἡττηθεὶς ὅμως ὑπὸ τῶν Γάλλων (Κατινὰ) εἰς *Σταφφὰρντ* (1690) καὶ *Μαρσάϊγ* (1693) ἐδέχθη νὰ συνάψῃ χωριστὴν συνθήκην μετ' αὐτῶν, δυνάμει τῆς ὁποίας τοῦ ἐπεστράφησαν ὅλαι αἱ καταληφθεῖσαι χῶραί του. Τότε ἐστράφη ἐναντίον τῶν Ἱσπανῶν καὶ ἐπολέμησε κατ' αὐτῶν μέχρι τῆς συνθήκης τοῦ *Ρύσβικ* (1698). Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου περὶ διαδοχῆς τοῦ θρόνου τῆς Ἱσπανίας, συνετάχθη κατ' ἀρχὴν μετὰ τῶν Γάλλων, μετεστράφη ὅμως ἀμέσως πρὸς τὴν παράταξιν τῶν ἀντι-

Digitized by Google

πάλων των (1703). Διὰ τῆς συνθήκης τῆς Οὐτρέχτης (1713), ὁ Βίκτωρ 'Αμεδαῖος ἔλαβε τὴν Σικελίαν καὶ τὸν βασιλικὸν τίτλον της καὶ κτήσεις ἐν τῇ δυτικῇ ἄνω Ἰταλίᾳ. Ἐγκατασταθεὶς ἐν Παλέρμῳ ὑπερήσπισε τὴν Σικελίαν ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας *Φιλίππου Ε'*, τῷ 1720 ὅμως διὰ συνθήκης ἠναγκάσθη νὰ τὴν ἐναλλάξῃ μετὰ τῆς Σαρδηνίας. Τὰ ὑπόλοιπα ἔτη τῆς βασιλείας του ἀφιέρωσεν εἰς εἰρηνικοὺς σκοποὺς προστατεύσας τὰ γράμματα. Τῷ 1730 παρῃτήθη ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του *Καρόλου-'Εμμανουὴλ Γ'*, τὸ ἑπόμενον ὅμως ἔτος ἐπιχειρήσας νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχὴν συνελήφθη κατὰ διαταγὴν τοῦ υἱοῦ του καὶ μετεφέρθη δέσμιος εἰς Ρίβολι καὶ κατόπιν εἰς Μονκαλιέρι ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Ὁ Βίκτωρ 'Αμεδαῖος Β' ἦτο καλὸς καὶ φιλελεύθερος βασιλεύς, ἀλλὰ κακὸς στρατηγός, εἰς ὅσους δὲ πολέμους ἀνεμίχθη ἀπέτυχε. —Ω

Βίκτωρ-'Αμεδαῖος Β' τῆς Σαβοΐας.

— **Βίκτωρ-'Αμεδαῖος** *Γ', βασιλεὺς τῆς Σαρδηνίας* (1726-1796). Διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του *Κάρολον 'Εμμανουὴλ Γ'* (1773) ὠργάνωσε τὸν στρατόν του κατὰ τὸ πρωσσικὸν σύστημα, ἐπροστάτευσε τὰ γράμματα καὶ ἵδρυσε τὴν ἀκαδημίαν τοῦ Τουρίνου. Ἦτο ἐχθρὸς τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἔδωσεν ἄσυλον εἰς τοὺς φυγάδας εὐγενεῖς καὶ μάλιστα εἰς τὸν κόμιτα τοῦ 'Αρτοuᾶ. Λόγῳ τῆς στάσεώς του ὅμως ταύτης ἀπώλεσε τὴν Σαβοΐαν καὶ τὴν Νίκαιαν (1792), ἡττήθη εἰς Ντέγκο, Λοάνο (1795), Μοντενόττε Μοντόβι (1796) καὶ τέλος ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ ἀνακωχὴν εἰς *Τσεράσκο* (28 'Απριλ. 1796). Ἡ τελικὴ συνθήκη τῆς εἰρήνης ὑπεγράφη εἰς Παρισίους μετ' ὀλίγον (18 Μαΐου). Διὰ ταύτης παρεχωρεῖτο εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ Σαβοΐα καὶ ἡ Νίκαια καὶ τὰ Κόνι καὶ Τορτόνε τοῦ Πεδεμοντίου. Ω—.

Βίκτωρ-'Εμμανουὴλ Α' (Vittorio Emmanuel), *Γάστων-'Ιωάννης*. Βασιλεὺς τῆς Σαρδηνίας γεννηθεὶς ἐν Τουρίνῳ τὴν 24 'Ιουλίου τοῦ 1759 καὶ ἀποθανὼν ἐν Μονκαλιέρι τὴν 10 'Ιανουαρίου 1824. Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως *Καρόλου-'Αμεδαίου Γ'*. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν φανατικωτέρων ἐκπροσώπων τοῦ ἀπολυταρχισμοῦ, ἀγωνιζομένου τότε κατὰ τῶν ἐπαναστατικῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ γαλλικοῦ πνεύματος. Ὡς δοὺξ τῆς 'Αόστης εὑρέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατευμάτων τοῦ Πεδεμοντίου (1792—1796) ἐναντίον τῶν Γάλλων. Γυναικάδελφος τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ' καὶ τοῦ κόμιτος τοῦ 'Αρτουᾶ, τοῦ κατόπιν *Καρόλου* τοῦ Ι'; συνέδραμε τὰ μέγιστα τὸν ἀδελφόν του βασιλέα τῆς Σαρδηνίας *Κάρολον-'Εμμανουὴλ* τὸν Δ' εἰς τὸν ἀγῶνά του κατὰ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως.

Μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ Διευθυντηρίου γενομένην κατάλυσιν τοῦ οἴκου τῆς Σαβοΐας ἐν ἔτει 1799 ὁ Βίκτωρ-'Εμμανουὴλ κατέφυγε μετὰ τοῦ βασιλέως ἀδελφοῦ του εἰς τὴν νῆσον Σαρδηνίαν. Παραιτηθέντος τοῦ ἀδελφοῦ του κατὰ τὸ 1802 ὑπὲρ αὐτοῦ, ὁ Βίκτωρ-'Εμμανουὴλ ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου κυβερνήσας ἐπὶ δωδεκαετίαν μὲ ἀρκετὴν φρόνησιν τὴν νῆσον.

Ἡ πτῶσις τοῦ Ναπολέοντος τοῦ ἐπέτρεψε νὰ ἐπανέλθῃ τῷ 1814 εἰς Τουρῖνον καὶ νὰ ἀνακτήσῃ τὸ Πεδεμόντιον, εἰς τὸ ὁποῖον αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις προσήρτησαν καὶ τὴν παλαιὰν δημοκρατίαν τῆς Γενούης, εἰς ἣν προσέθεσεν ὁ ἴδιος ἀργότερον καὶ τὸ τμῆμα τῆς Σαβοΐας, ὅπερ ἡ συνθήκη τῶν Παρισίων τῇ 30 Μαΐου 1814 εἶχε παραχωρήσει εἰς τὴν Γαλλίαν. 'Αποκατασταθεὶς οὕτως εἰς τὰς παλαιάς του κτήσεις ὁ Βίκτωρ-'Εμμανουὴλ Α' ἤρχισε καταστρεπτικὸν διωγμὸν κατὰ παντὸς μεταρρυθμιστικοῦ θεσμοῦ προερχομένου ἐξ ἀμέσου ἢ ἐμμέσου ἐπιδράσεως τῶν ἀρχῶν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. 'Αποκατέστησε τὰ προνόμια τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ κλήρου. Ἐγένετο ὅμως τυφλὸν ὄργανον τῆς αὐστριακῆς πολιτικῆς, τοῦτο δὲ ὡς καὶ τὰ βίαια μέσα ἅτινα μετεχειρίσθη ἐπὶ τοῦ λαοῦ ἐπροκάλεσαν τὴν ἔνοπλον ἐξέγερσιν τοῦ ἐθνικοῦ κόμματος ('Ιανουάριος 1821), ἀξιοῦντος τὴν παραχώρησιν τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν, ἃς ἤδη εἶχον ἐγκαθιδρύσει ἡ Ἱσπανία, ἡ Νεάπολις καὶ ἡ Πορτογαλία. Ὁ Βίκτωρ-'Εμμανουήλ, πιστὸς εἰς τὰς πεποιθήσεις του, ἐπροτίμησε νὰ παραιτηθῇ ὑπὲρ τοῦ μικροτέρου του ἀδελφοῦ *Καρόλου-Φήλικος* (13 Μαρτίου 1821) καὶ νὰ μὴν ὑποχωρήσῃ, ἀποσυρθεὶς πλησίον τοῦ γαμβροῦ του δουκὸς τῆς Μοδένης. Ὅταν καὶ πάλιν ἡ ἀντίδρασις ἐθριάμβευσεν, ὁ Βίκτωρ-'Εμμανουὴλ ἐνεφανίσθη ἐκ νέου εἰς Πεδεμόντιον καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὸ φρούριον Μονκαλιέρι, ὅπου καὶ ἀπεβίωσε τῷ 1824. Ν. ΛΡΣ

— **Βίκτωρ-'Εμμανουὴλ** *Β', Μαρία-'Αλβέρτος-Εὐγένιος-Φερδινάνδος-Θωμᾶς*. Βασιλεὺς τῆς Σαρδηνίας **καὶ κατόπιν τῆς Ἰταλίας**, γεννηθεὶς τῇ 14 Μαρ**τίου 1820 ἐν Τουρίνῳ** καὶ ἀποβιώσας ἐν Ρώμῃ τῇ 9 'Ιανουαρίου 1878. Κατέχει ἐξαιρετικὴν θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἰταλίας, καθ' ὅσον ἔργον αὐτοῦ κυρίως ὑπῆρξεν ἡ εἰς ἓν κράτος ἕνωσις τοῦ ἰταλικοῦ λαοῦ. Ὡς πολιτικός, ὡς στρατιωτικὸς καὶ πολεμιστὴς ὁ Βίκτωρ-'Εμμανουὴλ εἶναι μία τῶν ἐξεχουσῶν φυσιογνωμιῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Σαρδηνίας Καρόλου-'Αλβέρτου καὶ τῆς Μαρίας Θηρεσίας τῆς Αὐστρίας, ἔτυχεν ἐξαιρετικῶν σπουδῶν εἰς τὴν σχολὴν τῶν 'Ιησουιτῶν, ἀκολούθως δὲ ἐτελειοποιήθη εἰς τὴν στρατιωτικὴν τέχνην. Διάδοχος ὢν ἀκόμη (δοὺξ τῆς Σαβοΐας), ἐνυμφεύθη τὴν 'Αρχιδούκισσαν τῆς Αὐστρίας *Μαρίαν 'Αδελαΐδα*, πρώτην του ἐξαδέλφην. 'Αλλ' ὁ σύνδεσμος οὗτος μὲ τὴν αὐστριακὴν αὐλὴν δὲν τὸν ἠμπόδισε νὰ ἀσπασθῇ καὶ ἐνισχύσῃ, ἀργότερον δὲ καὶ νὰ συνεχίσῃ μόνος του τὴν κατὰ τῆς Αὐστρίας πολιτικὴν τοῦ πατρός του, ἀποβλέπουσαν εἰς τὴν πλήρη ἀπελευθέρωσιν ὄχι μόνον τοῦ Πεδεμοντίου ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τῆς Ἰταλίας. Ὡς δοὺξ τῆς Σαβοΐας ὁ Βίκτωρ-'Εμμανουὴλ μετέσχε τοῦ κατὰ τῆς Αὐστρίας πολέμου τοῦ 1848 ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ταξιαρχίας τῆς Σαβοΐας, ἧς ἦτο διοικητής, διεκρίθη δὲ διὰ τὸν ἡρωϊσμόν του κατὰ τὴν μάχην τοῦ *Γκοΐτο* (30 Μαΐου 1848), καθ' ἣν καὶ ἐτραυματίσθη εἰς τὸν μηρόν. Τὴν 23 Μαρτίου τοῦ 1849 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τῆς *Νοβάρας*, ἐπετέλεσε δὲ θαύματα, προκαλέσας κατάπληξιν διὰ τὸ ριψοκίνδυνον καὶ τὴν ἀνδρείαν του. Τὴν ἰδίαν νύκτα τῆς ἀτυχοῦς αὐτῆς μάχης ὁ βασιλεὺς *Κάρολος-'Αλβέρτος*, ἀφοῦ μάτην ἐπεζήτησε τὸν θάνατον ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, παρῃτήθη τοῦ θρόνου ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του, ἐλπίζων οὕτω νὰ ἐπιτύχῃ ἀπὸ τοὺς νικητὰς Αὐστριακοὺς ὅρους ὀλιγώτερον δυσμενεῖς διὰ τὴν πατρίδα του.

Βίκτωρ-'Εμμανουὴλ Β'.

Οὕτως ὁ Βίκτωρ 'Εμμανουὴλ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῆς Σαρδηνίας ὑπὸ συνθήκας ἐξαιρετικῶς δυσχερεῖς. 'Αλλ' ἐπέδειξεν ἀμέσως μεγάλας πολιτικὰς καὶ διπλωματικὰς ἱκανότητας. Προτιμήσας ν' ἀποδεχθῇ μίαν βαρυτάτην συνθήκην εἰρήνης μὲ τὴν Αὐστρίαν (6 Αὐγούστου 1849), διὰ νὰ μὴ καταργήσῃ τὸν Συνταγματικὸν χάρτην τοῦ 1848 ὃν εἶχε παραχωρήσει ὁ πατήρ του εἰς τὸν λαόν του, κατώρθωσε νὰ διαλύσῃ τὴν δυσπιστίαν ἣν παρὰ τῷ ἰταλικῷ λαῷ προὐκάλει ὁ γάμος του μὲ μίαν Αὐστριακὴν καὶ νὰ κατακτήσῃ εὐθὺς ἀμέσως τὰς συμπαθείας τῶν πατριωτῶν, οἵτινες ἤδη ἐκινοῦντο πρὸς τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος.

Τὸ πρῶτον ὑπουργεῖον τοῦ νέου βασιλέως, σχηματισθὲν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ *Μάσσιμο Ντ' 'Αζέλιο*, ἐφήρμοσε διαφόρους φιλελευθέρους νόμους, κατήργησε δέ, παρὰ τὴν σφοδρὰν ἀντίδρασιν τοῦ πάπα, καὶ τὸν ἐκκλησιαστικὸν φόρον. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1850 μετέσχε τὸ πρῶτον τῆς κυβερνήσεως ὡς ὑπουργὸς τοῦ 'Εμπορίου ὁ κόμις *Καβούρ*, τοῦ ὁποίου ἡ ἐξαιρετικὴ ἰδιοφυΐα ἀπεδείχθη εὐθὺς ἀμέσως διὰ τῆς συνάψεως τῶν δύο συνθηκῶν μετὰ τοῦ Βελγίου καὶ τῆς 'Αγγλίας. Ὁ βασιλεὺς Βίκτωρ-'Εμμανουὴλ διέγνωσε ταχέως τὴν ἀξίαν τοῦ Καβούρ, καὶ μετὰ διετίαν τοῦ ἀνέθεσε τὴν πρωθυπουργίαν. Ἔκτοτε οἱ δύο ἄνδρες ἐν στενῇ συνεργασίᾳ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν πραγμάτωσιν τῶν μεγάλων των σχεδίων. Κατὰ πρῶτον ἠσχολήθησαν μὲ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ βασιλείου. Ὁ Βίκτωρ-'Εμμανουὴλ ἔδωσε νέαν ὤθησιν εἰς τὴν βιομηχανίαν τῆς χώρας του, ζητῶν νὰ τὴν καταστήσῃ οἰκονομικῶς ἀνεξάρτητον. Οἱ προγεγραμμένοι τῶν ἄλλων τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου κρατιδίων ἔσπευδον νὰ ζητήσουν ἄσυλον καὶ προστασίαν ὑπὸ τοὺς φιλελευθέρους νόμους τοῦ Βίκτωρος-'Εμμανουήλ, ὅστις παρὰ τὴν ἀντίδρασιν τῆς οἰκογενείας του ἐπεξέτεινε διαρκῶς τὰς ἐλευθερίας τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος καὶ προπαρεσκεύαζε τὸ ἔδαφος διὰ τὴν ἕνωσιν ὁλοκλήρου τῆς Ἰταλίας.

Μετασχὼν τῷ 1855 τοῦ 'Αγγλογαλλικοῦ πολέμου κατὰ τῆς Ρωσίας διὰ τῆς ἀποστολῆς 15 χιλιάδων Πεδεμοντίων εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Σεβαστουπόλεως, ὁ Βίκτωρ-'Εμμανουὴλ ἠδυνήθη νὰ παρακαθίσῃ τὸν Μάρτιον τοῦ 1856 εἰς τὸ συνέδριον τῶν Παρισίων συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Καβοὺρ καὶ νὰ ἐπιτύχῃ μεταρρυθμίσεις διὰ τὰς ὑπὸ αὐστριακὸν ζυγὸν ἰταλικὰς ἐπαρχίας. Κατὰ τὸ ταξίδιόν του αὐτὸ ὁ βασιλεὺς ἐγένετο ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς ἐν Λονδίνῳ καὶ Παρισίοις. 'Αντιλαμβανόμενος πλέον ὅτι ὁ κατὰ τῆς Αὐστρίας πόλεμος ἦτο ἀναπόφευκτος, ὁ Βίκτωρ-'Εμμανουὴλ ἤρχισε παρασκευαζόμενος στρατιωτικῶς, ἐνῷ ὁ Καβοὺρ ἐξησφάλιζε τὴν συνδρομὴν τῆς Γαλλίας καὶ ἐκάλυπτε διὰ τῶν διακλαδώσεων τῆς «ἐθνικῆς ἑταιρίας» ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν 'Ιταλίαν. Συγχρόνως ἡ πρωτότοκος θυγάτηρ τοῦ βασιλέως, πριγκίπισσα *Κλοτίλδη*, ὑπανδρεύεται τὸν ἀνεψιὸν τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος τοῦ Γ' καὶ ὁ γάμος αὐτὸς καθιστᾷ στενοτέρους τοὺς μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν δεσμούς. Ὁλόκληρος πλέον ἡ 'Ιταλία μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν *Μανέν*, τὸν *Λὰ Φαρίνα*, τὸν *Παλλαβιτσίνο*, τὸν *Γαριβάλδην* στρέφει τὰ βλέμματα πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Σαρδηνίας καὶ τοῦ Πεδεμοντίου ἀναμένουσα παρ' αὐτοῦ τὸ σύνθημα τῆς ἐξεγέρσεως. Καὶ ὅταν ὁ πόλεμος ἐξερράγη διὰ τῆς εἰσβολῆς αὐστριακοῦ στρατοῦ εἰς Πεδεμόντιον τὴν 23 'Απριλίου 1859, τὸ ἰταλικὸν ἔθνος σύσσωμον ἀπήντησε μὲ πρωτοφανῆ ἐνθουσιασμὸν εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ βασιλέως. Ἡ Τοσκάνη, ἡ Πάρμα, ἡ Μοδένη, ἡ Βολωνία, ἡ Ρωμανία ἀναγνωρίζουν τὸν Βίκτωρα-'Εμμανουὴλ ὡς δικτάτορα. Ὁ βασιλεὺς τίθεται αὐτοπροσώπως ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατευμάτων του καὶ τὴν 1ην Μαΐου ἐκκινεῖ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ διαδόχου υἱοῦ του πρίγκιπος *Οὐμβέρτου*. Ὁ παλαιὸς πολεμιστὴς ἀφυπνίζεται πάλιν. Εἰς τὴν μάχην τοῦ Παλέστρο (30—31 Μαΐου) οἱ Ζουάβοι τοῦ 3ου συντάγματος, κατάπληκτοι διὰ τὸν ἡρωϊσμὸν τοῦ βασιλέως, τὸν ἀναγορεύουν ἐπίτιμον δεκανέα τοῦ συντάγματός των. Μετὰ τὴν μάχην τῆς Μαγέντας ὁ Βίκτωρ-'Εμμανουὴλ εἰσέρχεται μετὰ τοῦ Ναπολέοντος τοῦ Γ' εἰς τὸ Μιλᾶνον.

Ἡ συνθήκη τῆς *Βιλλαφράγκα* ἡ ἐπακολουθήσασα τὴν μάχην τοῦ Σολφερίνο ἐνομίσθη πρὸς στιγμὴν ὅτι θὰ ἔθετε τέρμα εἰς τοὺς σκοποὺς τῶν ἐθνικιστῶν διὰ τῆς δημιουργίας ἰταλικῆς ὁμοσπονδίας ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ πάπα. 'Αλλ' ἡ ἀντίδρασις δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐκδηλωθῇ. Ἡ Το-

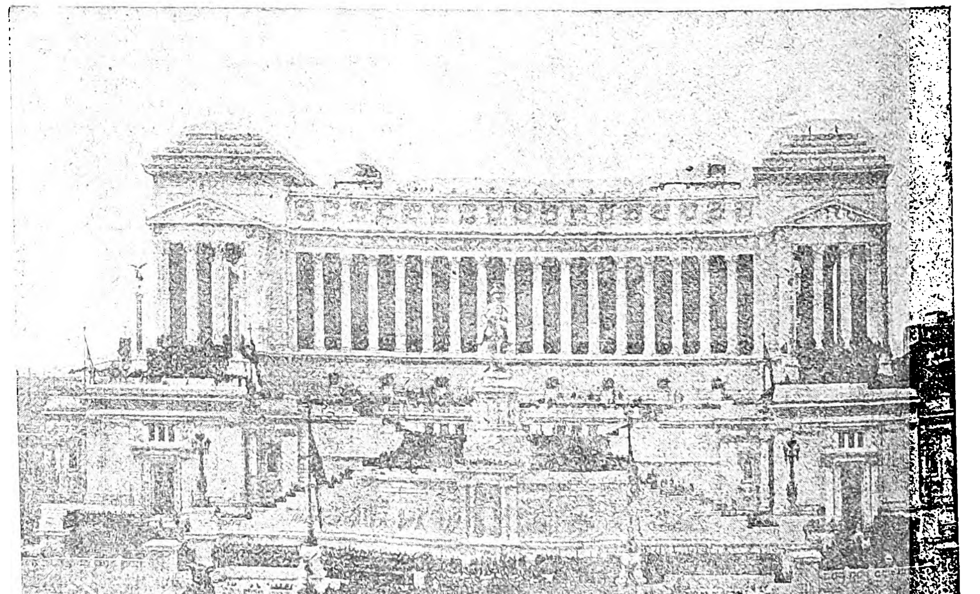

Τὸ ἐν Ρώμῃ μνημεῖον τοῦ Βίκτωρος-'Εμμανουὴλ Β'.

Digitized by Google

σκάνη καὶ τὰ δουκᾶτα τῆς Μοδένης καὶ τῆς Πάρμας ἐψήφισαν τὴν ἕνωσίν των μὲ τὴν Σαρδηνίαν. Τέλος ἡ ἐκστρατεία τοῦ Γαριβάλδη εἰς τὰς δύο Σικελίας καὶ ἡ ἧττα τῶν παπικῶν στρατευμάτων εἰς *Καστελφιντάρντο* (Σεπτέμβριος τοῦ 1860) ἔδωσαν εἰς τὸν Βίκτωρα-Ἐμμανουὴλ ὁλόκληρον τὴν Ἰταλίαν πλὴν τῆς Ρώμης καὶ τῆς Βενετίας. Τὴν 5ην Φεβρουαρίου 1861 ἡ Γερουσία εἰς τὸ Τουρῖνον ἀνεκήρυττε πανηγυρικῶς βασιλέα τῆς Ἰταλίας τὸν υἱόν τοῦ ἡττημένου τῆς Νοβάρας Καρόλου-Αλβέρτου. Τὰ ἀποτελέσματα ἐν τούτοις ταῦτα δὲν ἱκανοποίησαν τοὺς Ἰταλοὺς πατριώτας. Καὶ ἐνῷ ὁ Βίκτωρ-Ἐμμανουὴλ ἠγωνίζετο νὰ συγκρατήσῃ τοὺς ἐπαναστάτας ἀπὸ τοῦ νὰ βαδίσουν κατὰ τῆς Βενετίας, ὁ Γαριβάλδης κατελθὼν ἐκ νέου εἰς Σικελίαν διεπεραιώθη εἰς Καλαβρίαν καὶ ἐκεῖθεν ἐβάδισε κατὰ τῆς Ρώμης. Ματαίως προσπαθήσας νὰ τὸν πείσῃ ὅπως παραιτηθῇ σχεδίου ὁδηγοῦντος μοιραίως εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὰ γαλλικὰ στρατεύματα τὰ προστατεύοντα τὴν Ρώμην, ὁ Βίκτωρ-Ἐμμανουὴλ ἠναγκάσθη νὰ ἀποστείλῃ στρατεύματα, ἅτινα καὶ συνεκρούσθησαν μὲ τοὺς Γαριβαλδινοὺς εἰς τὸ Ἀσπρομόντε τὴν 28 Αὐγούστου τοῦ 1862 συνέλαβον δὲ αἰχμάλωτον καὶ τραυματίαν τὸν Γαριβάλδην. Θέλων ν' ἀποφύγῃ ἐμφύλιον σπαραγμὸν ὁ Βίκτωρ-Ἐμμανουὴλ ἀπήλλαξε δι' ἀμνηστείας τὸν Γαριβάλδην καὶ τοὺς συνεργάτας του. Ὁ θάνατος τοῦ Καβοὺρ (6 Ἰανουαρ. 1861) τὸν εἶχε στερήσει πολυτίμου συμβούλου. Ἀναμιγνύεται πλέον αὐτοπροσώπως εἰς τὴν πολιτικὴν ἀνασυντάσσων οἰκονομικῶς τὴν χώραν καὶ διευθύνων τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν. Μὲ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας ὁ Βίκτωρ-Ἐμμανουὴλ σπεύδει νὰ συμμαχήσῃ μὲ τοὺς Πρώσσους καὶ ἐκστρατεύει κατὰ τῆς Αὐστρίας.

Ἡ τύχη δὲν ἐφάνη εὐμενὴς εἰς τὰ ἰταλικὰ ὅπλα, τόσον κατὰ ξηρὰν εἰς Κουστότζαν ὅσον καὶ κατὰ θάλασσαν εἰς Λίσσαν. Ἀλλ' ὁ Βίκτωρ-Ἐμμανουὴλ ἐπωφελεῖται τῆς μεγάλης νίκης τῶν Πρώσσων εἰς τὴν Σάδοβαν καὶ ἐπιτυγχάνει τὴν προσάρτησιν τῆς Βενετίας, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ εἰσέρχεται θριαμβευτικῶς τὴν 7 Νοεμβρίου 1864 ἐν μέσῳ τοῦ ἐξάλλου ἐνθουσιασμοῦ τῶν κατοίκων. Διὰ τὴν πλήρη ἕνωσιν τῆς Ἰταλίας δὲν ἀπέμενε πλέον παρὰ ἡ κατάληψις τῆς Ρώμης. Ὁ Βίκτωρ-Ἐμμανουὴλ ἀντέστη κατὰ πάσης βιαίας λύσεως, μὴ θέλων νὰ δυσαρεστήσῃ τὸν Ναπολέοντα τὸν Γ'. Καὶ εἶχε δίκαιον, καθ' ὅσον ὅταν μετ' ὀλίγον ὁ Γαριβάλδης, παρακούων τὰς συμβουλάς του, ἐβάδισε τὸ τρίτον ἤδη κατὰ τῆς Ρώμης, εὑρέθη ἀντιμέτωπος γαλλικῶν στρατευμάτων, ἅτινα ἀφοῦ τὸν κατετρόπωσαν εἰς Μεντάνα τὴν 3 Νοεμβρίου τοῦ 1867 κατέλαβον ἐκ νέου πρὸς φρούρησιν τὰ παπικὰ ἐδάφη. Ὁ Βίκτωρ-Ἐμμανουὴλ ἐν ἀναμονῇ εὐθετωτέρας στιγμῆς ἠσχολήθη μὲ τὴν βελτίωσιν τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων τῆς χώρας. Ἡ στιγμὴ αὐτὴ δὲν ἐβράδυνε· μὲ τὰ πρῶτα ἀτυχήματα τῶν Γάλλων εἰς τὸν κατὰ τῆς Πρωσσίας πόλεμον τοῦ 1870 ὁ ἰταλικὸς λαὸς ἤρχισε κινούμενος καὶ πάλιν διὰ τὴν πραγμάτωσιν τῶν ἐθνικῶν του ἰδεωδῶν. Ἡ συνθηκολόγησις τοῦ Σεδὰν ἐξηφάνιζε τὴν γαλλικὴν ἐπιρροὴν ἐν Ἰταλίᾳ. Τὴν 8 Σεπτεμβρίου 1870 ὁ Βίκτωρ-Ἐμμανουὴλ ἀποστέλλει ἐκ Φλωρεντίας ἐπιστολὴν πρὸς τὸν πάπαν Πῖον Θ'. «Ἡ κατάστασις τῶν πνευμάτων, τοῦ γράφει, μεταξὺ τῶν πληθυσμῶν τῶν κυβερνωμένων ὑπὸ τῆς ὑμετέρας Ἁγιότητος καὶ ἡ μεταξύ των παρουσία ξένων στρατευμάτων ἐκ διαφόρων ἐλθόντων μερῶν καὶ μὲ διαφόρους προθέσεις, ἀποτελοῦν ἑστίας ταραχῶν καὶ ἐγκυμονοῦν προφανεῖς δι' ὅλους κινδύνους. Ἡ τύχη ἢ ἡ ὀξύτης τῶν παθῶν δύνανται νὰ ὁδηγήσουν εἰς βιαιοπραγίας ἢ εἰς χύσιν αἵματος, τὴν ὁποίαν καθῆκον ἔχομεν καὶ ἐγὼ καὶ ὑμεῖς νὰ ἀποφύγωμεν καὶ ἐμποδίσωμεν. Θεωρῶ ἀναπόφευκτον ἀνάγκην διὰ τὴν ἀσφάλειαν καὶ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἁγίας Ἕδρας, ὅπως τὰ στρατεύματά μου προελάσουν καὶ καταλάβουν τὰς θέσεις τὰς ἀπαραιτήτους διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ὑμετέρας Ἁγιότητος καὶ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως».

Ὁ πάπας ἀπέκρουσε μετὰ περιφρονήσεως τὴν πρότασιν. Ἀλλ' ὁ κύβος εἶχε ριφθῆ. Πανταχόθεν τῆς παπικῆς ἐπικρατείας ἀπηυθύνοντο ἐκκλήσεις πρὸς τὸν Βίκτωρα-Ἐμμανουήλ, ὅστις καὶ διατάσσει τὸν στρατηγὸν *Καντόρνα* νὰ διαβῇ τὰ σύνορα. Τὴν 20 Σεπτεμβρίου 1870 τὰ ἰταλικὰ στρατεύματα εἰσήρχοντο εἰς Ρώμην μετὰ μικρὰν μάχην πρὸς τοὺς παπικοὺς Ζουάβους. Ἡ πολιτικὴ ἐξουσία τῶν παπῶν Ρώμης κατελύετο ὁριστικῶς, καὶ ὁ Πῖος Θ' περιωρίζετο ἐντὸς τοῦ Βατικανοῦ. Τὸν Δεκέμβριον 1870 ὁ Βίκτωρ-Ἐμμανουὴλ εἰσήρχετο διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν Αἰωνίαν Πόλιν, ἥτις ἀνεκηρύσσετο εἰς πρωτεύουσαν τοῦ ἡνωμένου ἰταλικοῦ βασιλείου.

Τὸ ὑπόλοιπον τῆς βασιλείας του ὁ Βίκτωρ-Ἐμμανουὴλ κατηνάλωσεν εἰς τὴν διοργάνωσιν τοῦ μεγάλου κράτους ὅπερ εἶχεν ἱδρύσει. Ἐξησφάλισεν ἐξωτερικῶς τὴν χώραν διὰ τῶν συνθηκῶν μετὰ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστρίας, ἵνα ἀποφύγῃ ἐνδεχομένην ἐπέμβασιν τῆς Γαλλίας ὑπὲρ τοῦ πάπα. Διὰ δύο δὲ ταξιδίων του εἰς Βιέννην καὶ Βερολῖνον καὶ τῶν κατόπιν ἐπισκέψεων τοῦ *Φραγκίσκου Ἰωσὴφ* εἰς Βενετίαν (Ἀπρίλιος 1875) καὶ τοῦ *Γουλιέλμου τοῦ Α'* εἰς Μιλᾶνον (Ὀκτώβριος 1875) ἔθεσε τὰς βάσεις τῶν συνεννοήσεων διὰ τὴν Τριπλῆν Συμμαχίαν, τὴν ὁποίαν καὶ θὰ συνῆπτεν ἀσφαλῶς ὁ ἴδιος, ἐὰν ὁ θάνατος δὲν ἀνέκοπτε τὸ ἔργον του. Προσβληθεὶς ὑπὸ ὀξείας πλευρίτιδος ἀπεβίωσε μετὰ τετραήμερον τὴν 9 Ἰανουαρίου 1878 εἰς ἡλικίαν μόλις 58 ἐτῶν. Ὁ πάπας πληροφορηθεὶς τὴν σοβαρότητα τῆς καταστάσεώς του ἀπέστειλε κληρικὸν ἐπιφορτισμένον νὰ σώσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀσθενοῦς καὶ ἐπιτύχῃ τὴν συγγνώμην τοῦ Ὑψίστου. Ἀλλ' ὁ παπικὸς ἀπεσταλμένος δὲν ἐγένετο δεκτὸς εἰς τὸ Κυρινάλιον. Ὁ Βίκτωρ-Ἐμμανουὴλ ἐδέχθη τὰ ἄχραντα μυστήρια ἀπὸ τὸν ἰδιαίτερόν του πνευματικόν.

Ὁ θάνατός του ἐπροκάλεσε γενικὸν πένθος καθ' ὅλην τὴν χώραν. Οἱ ἐν τῷ Βατικανῷ ἀδιάλλακτοι ἐπέμενον νὰ ἀπαγορεύσουν τὴν ταφὴν εἰς μίαν τῶν βασιλικῶν τῆς Ρώμης τοῦ βασιλέως, τὸν ὁποῖον ὁ πάπας εἶχεν ἀφορίσει. Ἀλλ' ὁ πάπας Πῖος Θ' ἐφάνη συνετός, ἴσως διότι ἀντελήφθη τὸν ἐκ λαϊκῆς ἐξεγέρσεως κίνδυνον. Ἐπέτρεψε τὴν διὰ πάσης ἐκκλησιαστικῆς παρατάξεως ταφὴν τοῦ πρώτου βασιλέως τῆς Ἰταλίας εἰς τὸ Πάνθεον τὴν 17 Ἰανουαρίου 1878.

Ἀπὸ τὸν γάμον του μὲ τὴν Ἀρχιδούκισσαν τῆς Αὐστρίας Μαρίαν Ἀδελαΐδα, ἀπέκτησε πέντε τέκνα: α') τὸν πρίγκιπα *Οὐμβέρτον*, κατόπιν βασιλέα τῆς Ἰταλίας· β') τὸν πρίγκιπα *Ἀμεδαῖον* δοῦκα τῆς Ἀόστης, ὅστις καὶ ἐπὶ τριετίαν (1871—1873) ὑπῆρξε βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας· γ') τὸν πρίγκιπα *Ὄθωνα* ἀποθανόντα τῷ 1866· δ') τὴν πριγκίπισσαν *Κλοτίλδην*, σύζυγον τοῦ πρίγκιπος Ναπολέοντος Βοναπάρτου, καὶ ε') τὴν πριγκίπισσαν *Μαρίαν-Πίαν*, σύζυγον κατόπιν τοῦ βασιλέως τῆς Πορτογαλίας. Χηρεύσας ἐν ἔτει 1855, συνεδέθη ἀργότερον μοργανατικῶς μετὰ τῆς κομίσσης *Ροζίνας ντὶ Μιραφιόρε*, μεθ' ἧς ἔσχεν ἓξ τέκνα.

Ὀλίγα ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του ἡ ἰταλικὴ Βουλὴ καὶ ἡ Γερουσία ἀπεφάσισαν τὴν ἀνέγερσιν μνημείου, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ ἐψηφίσθη τὸ ποσὸν 8 ἑκατομμυρίων λιρεττῶν, ἀναβιβασθὲν εἰς 10 δι' ἰδιωτικῶν ἐράνων. Διὰ τὸ ἔργον τοῦτο ἐνεκρίθη τὸ σχέδιον τοῦ Ἰταλοῦ ἀρχιτέκτονος *Σακκόνι*, τὴν δὲ 22αν Μαρτίου 1885 ὁ βασιλεὺς Οὐμβέρτος ἔθεσε τὸν θεμέλιον λίθον αὐτοῦ. Ἐχρειάσθησαν ἐν τούτοις 26 ὁλόκληρα ἔτη διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ μεγαλειώδους αὐτοῦ μνημείου τῆς ἰταλικῆς ἀνεξαρτησίας, πρὸ τοῦ ὁποίου ὑψοῦται, στηριζόμενος ἐπὶ εὐρυτάτου Βωμοῦ τῆς Πατρίδος, ὑπερμέγεθες ἐκ χαλκοῦ ἔφιππον ἄγαλμα τοῦ Βίκτωρος-Ἐμμανουὴλ τοῦ Β', ἔργον τοῦ γλύπτου *Κιαράντια*. Τὰ ἐπὶ τοῦ ὅλου μνημείου πολυπληθῆ ἀγάλματα, ἀνάγλυφα, τρόπαια, λέοντες, νῖκαι καὶ ἀλληγορικαὶ παραστάσεις εἶναι ὅλα ἔργα μεγάλων Ἰταλῶν καλλιτεχνῶν. Τὸ μνημεῖον θεωρεῖται ὡς ἓν τῶν ἀριστοτεχνημάτων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Τὰ ἐγκαίνιά του ἐτελέσθησαν τὴν 4 Ἰουνίου 1911 ὑπὸ τοῦ βασιλέως *Βίκτωρος-Ἐμμανουὴλ τοῦ Γ'* καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ χιλιάδων ἀντιπροσώπων ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἰταλίας μὲ τὰς ποικίλας τοπικὰς ἐνδυμασίας των. Ὁ βασιλεὺς ἀπεκάλυψεν ἐν μέσῳ ἀκρατήτου ἐνθουσιασμοῦ τοῦ πλήθους τὸν κολοσσιαῖον ἀνδριάντα τοῦ μεγάλου πάππου του, ὁ δὲ πρωθυπουργὸς *Τζιολίττι* ἐξεφώνησε πατριωτικὸν λόγον.

Ν. ΛΡΣ

— **Βίκτωρ-Ἐμμανουὴλ** *Γ'*, *Φερδινάνδος-Μαρία-Ἰανουάριος*. Βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας, υἱὸς τοῦ Βασιλέως *Οὐμβέρτου τοῦ Α'* καὶ τῆς βασιλίσσης *Μαργαρίτας* τῆς Σαβοΐας, γεννηθεὶς ἐν Νεαπόλει τῇ 11 Νοεμβρίου 1869. Ἀσθενικὸς καὶ καχεκτικὸς κατὰ τὴν παιδικήν του ἡλικίαν ἔτυχεν ἐν τούτοις τόσον ἐπιμεμελημένης ἀνατροφῆς ἐκ μέρους τῆς μητρός του καὶ τοῦ παιδαγωγοῦ του συνταγματάρχου *Ὄζιο*, ὥστε κατενίκησε τὰ φυσικά του μειονεκτήματα διακριθεὶς ἀργότερον ὡς ἄριστος ἱππεὺς καὶ φίλαθλος. Καταταχθεὶς εἰς νεαρὰν ἡλικίαν εἰς τὸ στράτευμα, διῆλθεν ἀλληλοδιαδόχως ὅλους τοὺς βαθμούς,

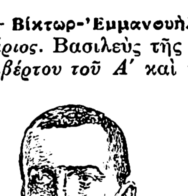

Βίκτωρ-Ἐμμανουὴλ Γ'.

ἀμέσως δὲ μετὰ τὴν ἐνηλικίωσίν του ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ Σώματος Στρατοῦ τῆς Φλωρεντίας. Δι' ἐπανειλημμένων ταξιδίων εἰς Γερμανίαν συνεπλήρωσε τὰς στρατιωτικάς του γνώσεις τόσον, ὥστε ἀναλαβὼν κατὰ τὸ 1896 τὴν διοίκησιν τοῦ Σώματος Στρατοῦ Νεαπόλεως ἐπέδειξεν ἀξιοσημείωτα προσόντα στρατηγικῆς καὶ διοικητικῆς ἱκανότητος. Μανιώδης συλλέκτης κατώρθωσε νὰ καταρτίσῃ θαυμασίαν συλλογὴν παλαιῶν ἰταλικῶν νομισμάτων καὶ νὰ ἀποκτήσῃ δικαίως φήμην νομισματολόγου διεθνοῦς κύρους. Περὶ τῶν ἰταλικῶν νομισμάτων ἐξέδωκε τῷ 1910 καὶ 1913 δύο τόμους ἀποτελοῦντας τὸ «Corpus nummorum italicorum». Ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Βασιλέως πατρός του παρέστη εἰς τὴν στέψιν τοῦ τσάρου *Νικολάου Β'* (1896), εἰς τὸ Ἰωβιλαῖον τῆς Βασιλίσσης Βικτωρίας (1897) καὶ εἰς τὰς ἑορτὰς τοῦ Βερολίνου ἐπὶ τῇ ἐνηλικιώσει τοῦ διαδόχου τῆς Γερμανίας (1900). Τὴν 24 Ὀκτωβρίου 1896 συνεζεύχθη τὴν πριγκίπισσαν *Ἑλένην* τοῦ Μαυροβουνίου καὶ τὴν 11 Αὐγούστου 1900 ἐστέφθη βασιλεύς. Ὡς βασιλεὺς ἐσεβάσθη τὰς συνταγματικὰς ἐλευθερίας, οὐδέποτε ἀναμιχθεὶς εἰς τὸ ἔργον τῶν ὑπευθύνων συμβούλων του. Ὅτε τῷ 1915 ἡ Ἰταλία ἀπεφάσισε νὰ μετάσχῃ τῆς παγκοσμίου συρράξεως κηρύττουσα τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας, ὁ βασιλεὺς Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ ὁ Γ' ἔσπευσεν ἀμέσως εἰς τὸ μέτωπον, ἀποφασίσας νὰ συμμερισθῇ ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης τὰς κακουχίας καὶ τοὺς ἀγῶνας τοῦ στρατοῦ του. Διὰ τοῦτο καὶ διώρισεν ἀντιβασιλέα ἀντικαταστάτην του ἐν Ρώμῃ τὸν θεῖόν του *Φερδινάνδον*, δοῦκα τῆς Γενούης, παρέμεινε δὲ διαρκῶς εἰς τὴν ζώνην τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων μέχρι τῶν ἡμερῶν τῆς συνάψεως τῆς ἀνακωχῆς. Καίτοι ἦτο ὀνομαστικῶς ἀρχιστράτηγος τοῦ ἰταλικοῦ στρατοῦ, οὐδέποτε ἀνεμίχθη εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐπιχειρήσεων, ἀφήσας τοὺς ὑπευθύνους νὰ κανονίζουν τὰ πάντα ἐν ὀνόματί του.

Μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς ἀνακωχῆς ἐπανῆλθεν εἰς Ρώμην, ἔνθα ἐγένετο ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς τὴν 14 Νοεμβρίου 1918 καὶ ἀφωσιώθη καὶ πάλιν εἰς τὴν οἰκογένειάν του, πρὸς τὴν ὁποίαν δεικνύει ἐξαιρετικὴν ἀφοσίωσιν. Εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Μουσολίνι καὶ τοῦ φασισμοῦ καταβληθεῖσαν προσπάθειαν ἀνορθώσεως τῆς Ἰταλίας ὁ Βίκτωρ-Ἐμμανουὴλ παρέσχε πᾶσαν συνδρομὴν ἀπορρέουσαν ἐκ τῆς ἰδιότητός του ὡς Συνταγματικοῦ Βασιλέως καὶ διετηρήθη μακρὰν πάσης ἀναμίξεως εἰς τὴν πάλην τῶν κομμάτων. Ἐπιθυμῶν νὰ συμβάλῃ ἐπίσης εἰς τὴν μεταπολεμικὴν ἀναδιοργάνωσιν, ὁ Βίκτωρ-Ἐμμανουὴλ ἐδώρησεν εἰς τὸ Ἔθνος μέγιστον μέρος τῶν βασιλικῶν ἰδιοκτησιῶν του, αἵτινες ἀπετέλουν τὴν οἰκογενειακήν του κληρονομίαν ἀπὸ τοὺς χρόνους καθ' οὓς ἡ Ἰταλία ἦτο διῃρημένη εἰς διάφορα κρατίδια.

Ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς πριγκιπίσσης Ἑλένης τοῦ Μαυροβουνίου ὁ βασιλεὺς Βίκτωρ-Ἐμμανουὴλ ἀπέκτησε πέντε τέκνα: α') τὴν πριγκίπισσαν *Ὑολάνδην-Μαργαρίταν*, γεννηθεῖσαν τῇ 1 Ἰουνίου 1901· β') τὴν πριγκίπισσαν *Μαφάλντα*, γεννηθεῖσαν τῇ 19 Νοεμβρίου 1902· γ') τὸν πρίγκιπα *Οὐμβέρτον*, γεννηθέντα τῇ 15 Σεπτεμβρίου 1904· δ') τὴν πριγκίπισσαν *Τζοβάννα*, γεννηθεῖσαν τῇ 13 Νοεμβρίου 1907, καὶ ε') τὴν πριγκίπισσαν *Μαρίαν*, γεννηθεῖσαν τῇ 26 Δεκεμβρίου 1914. Ν. ΛΡΣ

βικτώρια (ἡ). Ἀνοικτὴ τετράτροχος ἅμαξα, δίιππος ἢ μόνιππος, ἔχουσα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς ἓν μόνον κάθισμα, δύο θέσεων, δι' ἐπιβάτας. Τὸ ἑδώλιον τοῦ ὁδηγοῦ εὑρίσκεται εἰς τὸ πρόσθιον μέρος τῆς ἁμάξης, εἰς θέσιν ὑψηλοτέραν ἀπὸ τὴν τοῦ καθίσματος τῶν ἐπιβατῶν, ὄπισθεν δὲ τοῦ τελευταίου τούτου ὑπάρχει ἐνίοτε (εἰς ἰδιωτικὰ ὀχήματα πολυτελείας) ἕτερον ἑδώλιον διὰ τὸν ἱπποκόμον. Καὶ αὐτοκίνητοι ἅμαξαι τοῦ ἰδίου τύπου κατεσκευάζοντο κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐπινοήσεως τῶν αὐτοκινήτων. (Βλ. εἰκ. ἐν λ. ἅμαξα τ. Δ' σ. 165 καὶ αὐτοκίνητον τ. ΣΤ', σ. 263.) Εἰς τὰ ἀγοραῖα ἱπποκίνητα ὀχήματα τοῦ εἴδους «βικτώρια» προστίθεται συνήθως, ἔναντι τοῦ μονίμου καθίσματος τῶν ἐπιβατῶν, καὶ πρόχειρον κινητὸν ἕδρανον, δύο ἐπίσης θέσεων, τὸ ὁποῖον, χάρις εἰς κατάλληλον διάταξιν, δύναται νὰ συμπτύσσεται εὐχερῶς καὶ ν' ἀποκρύπτεται ὑπὸ τὸ ἑδώλιον τοῦ ἁμαξηλάτου. Τοῦ τελευταίου τούτου τύπου εἶναι αἱ πλεῖσται τῶν ἐν χρήσει σήμερον ἀνοικτῶν ἀγοραίων ἁμαξῶν. — Ω.

Βικτωρία (Victoria). Αὐτοκράτειρα τῆς Γερμανίας, θυγάτηρ τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας *Βικτωρίας* (βλ. κατωτ.) καὶ τοῦ πρίγκιπος Ἀλβέρτου, γεννηθεῖσα ἐν Βούκιγγαμ τὸ 1840 καὶ ἀποθανοῦσα τὸ 1901. Ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῷ 1880, ὅτε ὁ σύζυγός της διάδοχος *Φρειδερῖκος* διεδέχθη τὸν πατέρα του *Γουλιέλμον Α'*, καὶ ἐβασίλευσεν ἐπί τινας μόνον μῆνας, τοῦ αὐτοκράτορος θανόντος τὸ αὐτὸ ἔτος. Ἡ αὐτοκράτειρα Βικτωρία ἔσχε δύο υἱούς, τὸν πρῴην αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας *Γουλιέλμον Β'* καὶ τὸν πρίγκιπα *Ἐρρῖκον* τῆς Πρωσίας, καὶ τρεῖς θυγατέρας, ἐν αἷς τὴν βασίλισσαν τῆς Ἑλλάδος *Σοφίαν*. Λαβοῦσα εὐρυτάτην μόρφωσιν, ἔδειξε κυρίως μέγα ἐνδιαφέρον πρὸς τὰς τέχνας, τῶν ὁποίων ἐγένετο προστάτις ἐν Γερμανίᾳ. Ἡ αὐτοκράτειρα Βικτωρία ἐπεσκέφθη δὶς τὴν Ἑλλάδα. Θ. Β.

—**Βικτωρία** (Victoria) ἡ ἐπονομαζομένη *Ἀλεξανδρίνα*. Βασίλισσα τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ ἀπὸ τοῦ 1878 αὐτοκράτειρα τῶν Ἰνδιῶν, γεννηθεῖσα ἐν Λονδίνῳ τὴν 24 Μαΐου 1819 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Ὀσμπόρνῃ (νήσῳ τοῦ Wight) τὴν 22 Ἰανουαρίου 1901. Ἦτο μονογενὴς θυγάτηρ τοῦ δουκὸς τοῦ Κέντ, τετάρτου υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Γεωργίου Γ' καὶ τῆς πριγκιπίσσης Λουΐζας Βικτωρίας τοῦ Σαξωνικοῦ Κοβούργου, ὀνομασθεῖσα ὑπὸ τοῦ πατρός της Ἀλεξανδρίνα, ἕνεκα τῶν στενῶν σχέσεων αἵτινες συνέδεον τὸν πατέρα της μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας *Ἀλεξάνδρου Α'*. Τῷ 1837 διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον, εἰς ἡλικίαν δέκα ὀκτὼ ἐτῶν, τὸν ἄτεκνον

Digitized by Google

θεῖον της *Γουλιέλμου Δ'*. Ἀνέλαβε τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν εἰς δυσχερεστάτας περιστάσεις καὶ περιεβλήθη στέμμα κλονισθὲν ἕνεκα τῶν αὐθαιρέτων καὶ ἀτόπων πράξεων τῶν δύο προκατόχων της βασιλέων Γεωργίου Δ' καὶ Γουλιέλμου Δ', ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος εἶχε πληρώσει σκανδάλων τὴν Ἀγγλίαν καὶ στρέψει κατὰ τῆς δυναστείας τὴν δυσμένειαν τῆς ἀγγλικῆς κοινωνίας. Ἡ Βικτωρία εὗρεν ἐχθρικὴν πρὸς τὸ στέμμα τὴν ἀριστοκρατίαν καὶ τὸ κόμμα τῶν συντηρητικῶν (Tory), τὸν δὲ λαὸν ἐξηρεθισμένον ὑπὸ τῶν συνταγματικῶν. Ἐν τούτοις κατενίκησε πάσας τὰς δυσχερείας ταύτας, χάρις εἰς τὴν εὐλάβειαν αὐτῆς πρὸς τοὺς ἀρχαίους τῆς χώρας θεσμοὺς καὶ τὴν πολιτικήν της σύνεσιν. Εἶχεν ἀνατραφῇ αὕτη ὑπὸ τῆς μητρός της, μὲ τὰς φιλελευθέρας ἰδέας ἄνευ τῶν ὁποίων δυσχερὲς ἦτο νὰ στηριχθῇ ἐπὶ μακρὸν ὁ ἀγγλικὸς θρόνος, ὁ δὲ διάσημος πολιτικὸς ἀνὴρ λόρδος *Μέλμπουρν* τῆς ἐχρησίμευσεν ὡς πολιτικὸς ὁδηγὸς καὶ ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὴν τὸν σεβασμὸν πρὸς τὰς λαϊκὰς ἐλευθερίας καὶ τὴν προσήλωσιν εἰς τὸν συνταγματικὸν χάρτην τῆς χώρας.

Ἡ στέψις αὐτῆς ἐγένετο τὴν 28 Ἰουνίου 1838,

Προσωπογραφίαι τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας Βικτωρίας κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους τῆς ζωῆς της.

[1) Εἰς ἡλικίαν ὀκτὼ ἐτῶν (ἔργον Ἀντ. Στιούαρτ). 2) Κατὰ τὴν ἄνοδον ἐπὶ τοῦ θρόνου τῷ 1857 (ἔργον Γεωργ. Χαίυτερ). 3) Τῷ 1843 (ἔργον Φρ. Βιγτερχάλτερ). 4) Τῷ 1840 (ἔργον Ἰω. Πάτριτζ). 5) Τῷ 1885 φέρουσα τὸ μικρὸν αὐτοκρατορικὸν στέμμα. 6) Τῷ 1887, κατὰ τὸ ἰωβιλαῖόν της.]

ἐν αὐλικῇ μὲν πομπῇ, ἀλλ' οὐχὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ, λόγῳ τῆς ἀντιδράσεως τῶν συντηρητικῶν. Τῷ 1840 ὑπανδρεύθη τὸν ἐξάδελφόν της πρίγκιπα *Ἀλβέρτον* τοῦ Σαξωνικοῦ Κοβούργου καὶ Γκότα.. Ὁ γάμος οὗτος εὗρεν ἰσχυρὰν ἀντίδρασιν ἐκ μέρους τῶν πλείστων λόρδων καὶ πάντων τῶν κληρικοφρόνων, οἵτινες μετὰ δυσμενείας ἔβλεπον τὴν σύζευξιν αὐτῆς μετὰ τοῦ Γερμανοῦ πρίγκιπος. Ἐκ τοῦ γάμου των ἐγεννήθησαν ἐννέα τέκνα: α') Ἡ πριγκίπισσα *Βικτωρία* τῷ 1840, ἥτις τῷ 1858 ὑπανδρεύθη τὸν μέλλοντα αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερῖκον Γ', ὑπῆρξε δὲ αὕτη μήτηρ τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Γουλιέλμου Β'. β') Ὁ βασιλικὸς πρίγκιψ *Ἀλβέρτος-Ἐδουάρδος*, γεννηθεὶς τῷ 1841, ὅστις ἐνυμφεύθη τῷ 1863 τὴν πριγκίπισσαν τῆς Δανιμαρκίας Ἀλεξάνδραν, ἀδελφὴν τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος Γεωργίου Α'. Ὁ Ἀλβέρτος ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἐδουάρδος* Ζ' διεδέχθη αὐτὴν εἰς τὸν θρόνον τῆς Μ. Βρεττανίας. γ') Ἡ πριγκίπισσα *Ἀλίκη*, γεννηθεῖσα τῷ 1843, συζευχθεῖσα τῷ 1862 τὸν πρίγκιπα τῆς Ἔσσης-Δαρμστὰτ καὶ ἀποθανοῦσα τῷ 1878. δ') Ὁ *Ἀλφρέδος-Ἐρνέστος-Ἀλβέρτος*, δοὺξ τοῦ Ἐδιμβούργου, βραδύτερον δοὺξ τῆς Σαξο-Κοβουργικῆς Γκότας, ὅστις ἐνυμφεύθη τὴν μεγάλην δούκισσαν τῆς Ρωσίας Μαρίαν. Εἶναι οὗτος ὅστις διὰ δημοψηφίσματος ἐξελέγη βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος τῷ 1863, ἀπέθανε δὲ τῷ 1900. ε') Ἡ πριγκίπισσα *Ἑλένη*, γεννηθεῖσα τῷ 1846 καὶ ὑπανδρευθεῖσα τῷ 1866 τὸν πρίγκιπα Χριστιανὸν τοῦ Σλέσβιγκ-Χολστάϊν. στ') Ἡ πριγκίπισσα *Λουΐζα*, γεννηθεῖσα τῷ 1848 καὶ ὑπανδρευθεῖσα τῷ 1871 τὸν μαρκήσιον Λόρν, δοῦκα ντ' Ἀρζύλ. ζ') Ὁ πρίγκιψ *Ἀρθοῦρος*, δοὺξ τοῦ Κόννωτ, γεννηθεὶς τῷ 1850 καὶ νυμφευθεὶς τὴν πριγκίπισσαν Λουΐζαν-Μαργαρίταν, θυγατέρα τοῦ πρίγκιπος Φρειδερίκου-Καρόλου τῆς Πρωσσίας. η') Ὁ πρίγκιψ *Λεοπόλδος*, δοὺξ τοῦ Ὄλμπανυ, γεννηθεὶς τῷ 1853 καὶ θανὼν τῷ 1884. Οὗτος εἶχε νυμφευθῇ τῷ 1882 τὴν πριγκίπισσαν Ἑλένην τοῦ Βάλντεκ. θ') Ἡ πριγκίπισσα *Βεατρίκη*, γεννηθεῖσα τῷ 1857, ὑπανδρευθεῖσα δὲ τῷ 1885 τὸν πρίγκιπα Ἐρρῖκον τοῦ Βάττεμβεργ, ἀποθανόντα τῷ 1896.

Ὁ σύζυγος τῆς Βικτωρίας, γενόμενος Ἄγγλος πολίτης, ἐξήσκησε μεγίστην πολιτικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς χώρας, ἀλλὰ πάντοτε ἀπὸ τοῦ ἀφανοῦς. Τὴν ἐπιρροὴν ταύτην τοῦ πρίγκιπος Ἀλβέρτου ἐπωφελήθη πολλάκις ἡ Γερμανία, καθοδηγοῦσα τοῦτον διὰ τοῦ Γερμανοῦ βαρώνου *Στόκμαρ*. Ὁ Ἀλβέρτος οὐδέποτε ὑπῆρξε δημοφιλὴς ἐν Ἀγγλίᾳ· διαρκῶς ὑπέβλεπον τοῦτον οἱ ἀρχηγοὶ τῶν πολιτικῶν μερίδων, καὶ οἱ λόρδοι δὲ πάντοτε διέκειντο πρὸς αὐτὸν δυσμενῶς, καταδεικνύοντες μάλιστα τὴν δυσμένειάν των ταύτην εἰς πᾶσαν περίστασιν. Τοὐναντίον, ἡ βασίλισσα Βικτωρία, ἥτις κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας της προεκάλεσε τὴν δυσπιστίαν ἑνὸς τῶν ἰσχυροτάτων κομμάτων καὶ μεγάλου μέρους τοῦ λαοῦ, ἐγένετο τάχιστα λαοφιλής, λόγῳ ὄχι μόνον τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν της ἀλλὰ καὶ τῶν προσωπικῶν αὐτῆς ἀρετῶν. Τὴν ἠρεμίαν καὶ τὴν αἴγλην τῆς βασιλείας ταύτης διετάραξεν ὁ ἐπελθὼν τὴν 14 Δεκεμβρίου 1861 πρόωρος θάνατος τοῦ πρίγκιπος Ἀλβέρτου.

Καταληφθεῖσα ὑπὸ βαθυτάτης θλίψεως ἡ βασίλισσα Βικτωρία ἀπεσύρθη ἐπὶ μακρὰ ἔτη τοῦ Λονδίνου καὶ διῆγεν εἰς Ὄσμπορν καὶ Βαλμιρὰλ τῆς Σκωτίας μεμονωμένον βίον καὶ ἐφαίνετο ἀδιαφοροῦσα περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως, τοῦτο δὲ οὐχὶ ἅπαξ προεκάλεσε τὰς διαμαρτυρίας καὶ τὰς κατηγορίας ἀκόμη τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων καὶ ὁλοκλήρου τοῦ ἀγγλικοῦ ἔθνους. Πιεζομένη ἐκ τῆς στάσεως ταύτης τοῦ Κοινοβουλίου καὶ τῆς Βουλῆς τῶν λόρδων, ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους νὰ ἐμφανισθῇ δημοσίᾳ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1866 κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς. Τὰ μέλη αὐτῆς καὶ ὁ λαὸς ὑπεδέχθησαν τὴν ἐπανελθοῦσαν ἐν Λονδίνῳ βασίλισσαν μετ' ἐνθουσιασμοῦ, θελήσαντες νὰ διασκεδάσουν τὸ πένθος, ὅπερ ἐπαφῆκεν εἰς τὴν ψυχήν της ὁ θάνατος προσφιλεστάτου συζύγου. Ἔκτοτε συνέδεσε τὴν βασίλισσαν καὶ τὸ ἔθνος δεσμὸς ἀληθῶς συγκινητικός, ὅστις οὐδέποτε μέχρι τοῦ θανάτου της διεσπάσθη καὶ διεσκέδασε τὰς σκιὰς τοῦ πένθους, αἵτινες περιέβαλλον τὴν βασιλικὴν τῆς Ἀγγλίας οἰκογένειαν. Ὁ δεσμὸς δὲ οὗτος τῆς συμπαθείας μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ λαοῦ κατεδείχθη καταφανέστερον, ὅτε ὁ διάδοχος τοῦ θρόνου, πρίγκιψ τῆς Οὐαλλίας, κατελήφθη τῷ 1871 ὑπὸ δεινῆς νόσου, ἥτις εἶχε φέρει αὐτὸν εἰς τὸ χεῖλος τοῦ τάφου. Ὁ λαὸς τότε συμμετέσχεν εἰς τὴν ἀγωνίαν τῆς μητρὸς καὶ παρηκολούθει τὰς φάσεις τῆς νόσου μετὰ παραδειγματικῆς στοργῆς. Ἀπὸ τοῦ 1878 ὁ θάνατος πολλάκις ἔκρουσε τὴν θύραν τῶν ἀνακτόρων της καὶ ἐβύθισεν εἰς μέγα πένθος τὴν βασίλισσαν Βικτωρίαν. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀπέθανε νεωτάτη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς πριγκίπισσα *Ἀλίκη*, τῷ 1884 ὁ υἱός της δοὺξ τοῦ Ὄλμπανυ, εἶτα ἠκολούθησεν ὁ θάνατος ἐγγόνου της, τοῦ δουκὸς *Χριστιανοῦ-Βίκτωρος*, φονευθέντος κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ Τράνσβααλ, καὶ τῷ 1900, τοῦ υἱοῦ της δουκὸς Σαξο-Κοβούργου-Γκότα. Εἰς πάντα ταῦτα τὰ θλιβερὰ γεγονότα μετέσχεν εἰλικρινῶς τοῦ πένθους τῆς βασιλίσσης ὁ ἀγγλικὸς λαός.

Ἡ βασίλισσα Βικτωρία, κατὰ τὰ ἑξήκοντα τρία ἔτη καθ' ἃ ἡγεμόνευσεν, ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὴν ἐπιτελεσθεῖσαν ῥιζικὴν μεταρρύθμισιν τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου, εἴς τε τὴν οἰκονομικὴν ἀνόρθωσιν αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν νέαν τροπήν, τὴν ὁποίαν ἔλαβον τὰ πολιτικά, τὰ κοινωνικά, τὰ ἀποικιακὰ καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ πνευματικὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἀπησχόλουν τὴν χώραν ἀπὸ τῆς βασιλείας τῶν δύο αὐτῆς προκατόχων. Ἐπὶ τῆς βασιλείας της, λεγομένης ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν «Βικτωριανῆς» ἐν Ἀγγλίᾳ ἐποχῆς, ὑπεβοήθησε τὴν ἐξέλιξιν τοῦ προστατευτικοῦ συστήματος τοῦ ἐμπορίου, καὶ τὴν ἐλευθέραν συναλλαγήν, ἥτις ηὔρυνε τὴν διάδοσιν τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων τῆς χώρας καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην. Εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον εἶχεν ὡς ὑπουργοὺς τὸν *Ροβέρτον* Πὴλ καὶ τὸν *Ριχάρδον* Κόμπτων (βλ. λ.). Εἰς τὴν βασίλισσαν Βικτωρίαν ὀφείλεται ἐπίσης κατὰ μέγα μέρος ἡ μεταβολὴ τοῦ κρατοῦντος τότε ἀριστοκρατικοῦ καὶ ὀλιγαρχικοῦ συστήματος, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν της δὲ ἔλαβε τοῦτο τὴν σταθερὰν μορφὴν ὀργανισμοῦ κατ' ἐξοχὴν δημοκρατικοῦ, διὰ τῶν ἐκλογικῶν νόμων τοῦ 1867, 1869, 1872 καὶ 1885, εἰσαχθέντων ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν *Γλάδστωνος* καὶ *Δισδραέλη*. Ἐκ τούτων ὁ πρῶτος εἶναι ὁ καταλύσας τὴν προνομιακὴν ἐν Ἰρλανδίᾳ ἀγγλικανικὴν ἐκκλησίαν, ἥτις τοσαύτας παρέσχεν ἐνοχλήσεις εἰς τὴν χώραν, καὶ προέβη εἰς τὴν κατάργησιν τῆς ἐξαγορᾶς τῶν στρατιωτικῶν βαθμῶν, παρ' ὅλην τὴν ἀντίδρασιν τῶν λόρδων, ἣν συνήντησεν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο. Διὰ τῶν νέων ἐκλογικῶν νόμων ἐχορηγήθη τὸ δικαίωμα ψήφου εἰς 2.000.000 νέων ἐκλογέων, οὕτω δὲ εἰσῆλθον εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν αἱ μεγάλαι τῶν ἐργατῶν ὁμάδες, αἵτινες δὲν ἀντεπροσωπεύοντο ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων καὶ αἵτινες σὺν τῷ χρόνῳ ἀπετέλεσαν πανίσχυρον πολιτικὸν σῶμα, ὅπερ διεκανόνισε τὰ ἐργατικὰ τῆς Ἀγγλίας ζητήματα.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς Βικτωρίας συνήφθη ἐπίσης καὶ μετὰ τῆς Γαλλίας συμμαχία, τῆς ὁποίας συνέπεια ὑπῆρξεν ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος, ὁ παρακωλύσας τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιρροῆς τῆς Ρωσίας εἰς Εὐρώπην καὶ Ἀσίαν, ηὐνόησε δὲ βραδύτερον τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς Ἰταλίας ἀπὸ τῆς αὐστριακῆς κυριαρχίας καὶ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἰταλικῆς ἑνότητος. Σχετικῶς πρὸς τὰ ἑλληνικὰ ζητήματα, δέον νὰ σημειωθῇ ἡ ἐπιδειχθεῖσα εὐμένεια πρὸς τὰ αἰσθήματα τοῦ ἑπτανησιακοῦ λαοῦ, ὅστις ἐπὶ τῆς βασιλείας Γεωργίου Δ' καὶ Γουλιέλμου Δ' κατεπιέζετο μέχρις ἀπανθρωπίας ὑπὸ τῶν ἀποστελλομένων ἁρμοστῶν. Διὰ τῆς ἐπικρατήσεως ἐν Ἀγγλίᾳ φιλελευθέρου πνεύματος, διερρυθμίσθη τὸ ἀντιπροσωπευτικὸν πολίτευμα εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, ἀπεδόθη ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως καὶ ἡ ἐλευθεροτυπία, οὐχὶ δὲ μόνον ἠκούετο ἡ ἔκφρασις τῶν ἀντιπροσώπων ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῶν νήσων μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Βουλῇ τῶν κοινοτήτων εὔγλωττοι ἠκούσθησαν συνηγορίαι ὑπὲρ τοῦ πόθου τῶν ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν διατελούντων Ἰονίων πολιτῶν. Ἐν τέλει ἐπὶ τῆς βασιλείας Βικτωρίας ἀπεστάλη εἰς Ἑπτάνησον ὁ εἰς ἄκρον φιλελεύθερος πολιτικὸς *Γλάδστων* πρὸς ἔρευναν τῆς κρατούσης δημοσίας γνώμης, ἥτις ἀπέληξεν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῶν ἀξιώσεων τῶν Ἰονίων Βουλῶν καὶ εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς προτάσεως τῆς δωδεκάτης Βουλῆς, ὅπως ἀποτελέσῃ ἡ Ἰόνιος πολιτεία τμῆμα τοῦ ἑλληνικοῦ συνταγματικοῦ κράτους. Ἡ ἕνωσις μάλιστα αὕτη ἤθελε πραγματοποιηθῇ ἐνωρίτερον, ἂν μὴ ἡ πολιτικὴ τοῦ βασιλέως *Ὄθωνος* δὲν εὑρίσκετο ἐν πλήρει ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πολιτικὴν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἀνατολικοῦ πολέμου.

Φιλελευθέρα ἐπίσης ὑπῆρξεν ἡ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς Βικτωρίας εἰς τὸ ζήτημα τῶν ἀποικιῶν. Κάκιστα διοικούμεναι αὐ-

Digitized by Google

ται μέχρι τῆς ἀνόδου της εἰς τὸν θρόνον, **περιελήφθησαν** εἰς τὸ μεταρρυθμιστικὸν **σύστημα**. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ παλαιοῦ συστήματος προεκάλει ἀδιαλείπτως ἐπαναστάσεις εἰς τὰς ἀποικίας, αἵτινες ὑπῆρξαν ἀληθῶς τρομεραὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας αὐτῆς. Ἡ μεταβολὴ τοῦ συστήματος προσέθεσεν εἰς τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν ἑκατὸν πεντήκοντα ἑκατομμύρια πιστῶν ὑπηκόων καὶ κατέπαυσε τὰς ἐπαναστάσεις καὶ τὰς ἐξεγέρσεις τῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν της λαῶν. Ἐπίσης αἱ νεώτεραι ἰδέαι τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, αἱ ὁποῖαι τοσαύτην εὕρισκον ἀντίδρασιν εἰς παλαιοτέρας ἐποχάς, ἀλλ' αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτησαν ἐν τέλει, παρέσχον τοιαύτην ἐλευθερίαν, ὥστε ἀφέθησαν ἐλεύθεροι νὰ τραπῶσι πρὸς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν πολλὰ μέλη τῆς ἀγγλικανικῆς τοιαύτης, ἅτινα παρέμενον εἰς αὐτὴν ἐκ τῆς ἐξασκουμένης βίας. Οὕτως ἀποκατεστάθη ἡ τάξις ἐν *Ἰρλανδίᾳ* καὶ ἐκανονίσθη τὸ χωρίζον αὐτὴν ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας θρησκευτικὸν ζήτημα, ὅπερ τοσαύτας ἀπειργάσθη καταστροφὰς εἰς τὴν νῆσον ταύτην, ὅτε ἐπεκάθητο ἡ ἰσχὺς τῆς ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας καὶ προεκάλει τὰς ταραχὰς καὶ τοὺς θρησκευτικοὺς ἀγῶνας, τοὺς ἀπαριθμήσαντος τοσαῦτα θύματα. Ἕτερον ζήτημα ὅπερ προεκάλει μακρὰς συζητήσεις εἰς τὰς Βουλὰς καὶ εἰς τὰ ὄργανα τοῦ δημοσίου φρονήματος, ἦτο τὸ ἐκπαιδευτικόν, ὅπερ παρεῖχε μεγίστας δυσχερείας εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς πάσας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐλύθη συμφώνως πρὸς τὰς νεωτέρας ἰδέας καὶ διὰ τοῦ νέου συστήματος ἡ ἐκπαίδευσις ἐγένετο κοινὸν τοῦ λαοῦ κτῆμα. Αἱ ποικίλαι αὗται μεταρρυθμίσεις, αἱ ἀνατρέψασαι τὰς παλαιὰς προλήψεις, συνετέλεσαν μεγάλως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἐν Ἀγγλίᾳ νέας φιλοσοφίας, νέας φιλολογίας καὶ νέας ἐκδηλώσεως τῶν τεχνῶν.

Μέχρι τοῦ 1861 ἡ Βικτωρία εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ συζύγου της πρίγκιπος Ἀλβέρτου καὶ τοῦ βασιλέως τοῦ Βελγίου *Λεοπόλδου Α'*, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔτρεφεν ἄκραν ἐμπιστοσύνην. Κατ' ἀρχὰς οἱ ὑπουργοί της λόρδος *Μέλμπουρν* καὶ λόρδος *Ἀβερδὶν* ἦσαν οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες οὓς συνεπάθει, ἐκ τούτου δὲ ἀντετίθετο πρὸς τὸν *Ροβέρτον Πήλ*, τοῦ ὁποίου αἱ μεγάλαι περὶ ριζικῆς μεταρρυθμίσεως τῶν πάντων ἰδέαι κατετρόμαζον αὐτήν. Ἀλλ' ὡς ἤρξατο συνηθίζουσα εἰς τὴν διαχείρισιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, ἀφωσιώθη εἰς τὸν διάσημον τοῦτον πολιτικὸν ἄνδρα, ἀπὸ δὲ τοῦ 1846 μέχρι τοῦ 1851, ἀντέδρα πάσῃ δυνάμει κατὰ τοῦ κόμητος *Πάλμερστων*, ὅστις διηύθυνε δικτατορικῶς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Ἀλλ' ἡ δύναμις τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἐδέχθη νὰ ὑποστῇ καὶ ταπεινώσεις παρ' αὐτοῦ, ὅπως μὴ ἐξέλθῃ τοῦ διαγραφομένου κύκλου ὑπὸ τῶν κοινοβουλευτικῶν θεσμῶν. Κατὰ τὴν ὑπουργίαν αὐτοῦ, οὗτος διεκανόνιζε καὶ τὰ τοῦ προσωπικοῦ ἀκόμη τῆς αὐλῆς, ἀπομακρύνας ἀπὸ τῆς βασιλίσσης πάντα δυνάμενον νὰ ἐπιδράσῃ εἰς τὰς σκέψεις της, ἔφθασε δὲ εἰς τὸ σημεῖον νὰ τοποθετήσῃ πλησίον αὐτῆς καὶ κομμωτὴν ἀκόμη τῆς ἀρεσκείας του. Καίτοι προσεπάθησεν ὁ βασιλικὸς σύζυγος νὰ μετριάσῃ τὴν ἐπιβολὴν αὐτοῦ, οὐδὲν ὅμως κατώρθωσεν, ἡ δὲ βασίλισσα, πιστὴ εἰς τὰς ἀρχὰς αὐτῆς, ὑπέκυπτεν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐν τῇ Βουλῇ πλειονοψηφίας. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην συνεδέθη διὰ στενῶν σχέσεων μετὰ τοῦ οἴκου τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας *Λουδοβίκου-Φιλίππου* καὶ κατὰ τὸ 1843 ἐπεσκέφθη αὐτὸν ἐν Γαλλίᾳ, ἐδέχθη δὲ μετὰ στοργῆς τὴν ἐκπεσοῦσαν τῷ 1848 βασιλικὴν ταύτην οἰκογένειαν. Βραδύτερον πᾶσαν τὴν συμπάθειαν αὐτῆς ἔστρεψε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα *Ναπολέοντα Γ'*, τὸν ὁποῖον οἱ μὲν ἡγεμονίσκοι τῆς Γερμανίας ἀπέφευγον νὰ ἀναγνωρίσουν, αὐτὴ δὲ ἐδέχθη μετὰ μεγάλων τιμῶν τῷ 1855 ἐν Λονδίνῳ. Ἡ ἐπίσκεψις αὕτη τοῦ Γάλλου αὐτοκράτορος συνέδεσε φιλικῶς τὰς δύο χώρας, τότε δὲ ἐμελετήθη ὁ κατὰ τῆς Ρωσίας πόλεμος, ὅστις κυρίως ἀπέβη ἐπωφελὴς εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἐν τούτοις τῷ 1870 ἡ Βικτώρια ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὴν παράκλησιν τοῦ *Θιέρσου*, ὅπως ἐπέμβῃ ἡ Ἀγγλία εἰς τὸν Γαλλο-γερμανικὸν πόλεμον, ἐδέχθη δὲ καὶ ἐφιλοξένησεν ἔκπτωτον τὸν αὐτοκράτορα Ναπολέοντα Γ' καὶ τὴν σύζυγόν του *Εὐγενίαν*. Ἡ μὴ ἐπέμβασις τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον ἐθεωρήθη ὡς σφάλμα πολιτικόν, καθόσον ἐκ τούτου ἐνισχύθη μεγάλως ἡ Γερμανία, τότε δὲ ἀπεστάλη εἰς Παρισίους ὁ διάδοχος τῆς Ἀγγλίας πρίγκιψ τῆς Οὐαλλίας, πρὸς ὃν ἡ Βικτωρία ἔδωκε τὴν ἐντολὴν νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν τάφον τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος εἰς ἔνδειξιν τῆς ἐπελθούσης μετατροπῆς εἰς τὴν ἀγγλικὴν πολιτικήν. Ὁ πρίγκιψ τῆς Οὐαλλίας εἶχε καὶ ἄλλας ἐντολὰς νὰ ἐκπληρώσῃ ἐν Γαλλίᾳ, κατὰ τὴν συνάντησιν δὲ αὐτοῦ μετὰ τοῦ *Γαμβέττα* καὶ εἰς τὸ δοθὲν παρ' αὐτοῦ γεῦμα τοῦ περιωνύμου ἑστιατορίου «Μουλὲν Ρούζ», ἐτέθησαν αἱ βάσεις τοῦ συνδέσμου τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, τοῦ καταλήξαντος εἰς τὴν συμμαχίαν τοῦ τελευταίου Παγκοσμίου πολέμου. Ἐν τῷ μεταξὺ ἠθέλησε τῷ 1875, ἐκ συμφώνου μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Ἀλεξάνδρου Β', νὰ ἀποτρέψῃ νέαν προσβολὴν τῶν Γερμανῶν κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ ἔγραφε προσωπικῶς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Γουλιέλμον Α' νὰ κατευνάσῃ τὰς τάσεις τῆς γερμανικῆς πολιτικῆς ἔναντι τῆς Γαλλίας, ὑποδεικνύουσα, ὅτι τοῦτο ἠδύνατο νὰ φέρῃ τὰ πράγματα εἰς πανευρωπαϊκὴν ρῆξιν, καθ' ἣν ἡ Ἀγγλία δὲν θὰ παρέμενεν ἀμέτοχος. Κατεδείκνυε δὲ ἐμφανῶς τὰς συμπαθείας της πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ συνεχῶς μετέβαινεν ὅπως διέλθῃ τὸν χειμῶνα εἰς τὰς μεσημβρινὰς ἀκτάς της, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ πολλάκις ἦλθεν εἰς ἐγκαρδίους συναντήσεις μετὰ διαφόρων προέδρων τῆς γαλλικῆς Δημοκρατίας, καὶ ἰδίως εἰς δύο τοιαύτας μετὰ τοῦ *Φέλιξ-Φόρ*, αἵτινες προεκάλεσαν μακρὰς συζητήσεις εἰς τὸν τύπον καὶ ἐπιστεύθη ὅτι εἶχε συνομολογηθῇ τότε μυστικὴ συμμαχία μεταξὺ τῶν δύο ἐπικρατειῶν.

Ὅτε τῷ 1866 ἐπανῆλθεν αὖθις εἰς τὴν ἐνεργὸν πολιτικήν, ἡ βασίλισσα Βικτωρία ἐξηκολούθησε τὴν ὁδὸν ἣν εἶχε χαράξει ἀνέκαθεν, παραμείνασα συνταγματικὴ βασίλισσα. Ἐν τούτοις εἶχεν τὰς προτιμήσεις της, καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς βασιλείας της ἀπεμακρύνθη τῶν ἄκρως φιλελευθέρων ἀρχῶν τῆς νεότητός της, ἐγκολπωθεῖσα συντηρικωτέρας τοιαύτας, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ προσκρούῃ εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ κοινοβουλίου, διὸ καὶ ἀπεδέχετο τὰς ἰδέας τοῦ *Γλάδστωνος*, ἃς δὲν συνεμερίζετο ἐξ ὁλοκλήρου. Ἠκολούθησε τὸν ὑπουργόν της εἰς τὴν δυσχερῆ ὑπόθεσιν τῆς μεταθέσεως τῆς ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας ἐξ Ἰρλανδίας τῷ 1869 καὶ ἀπεδέχθη τὸ καταργοῦν τὴν ἀγορὰν τῶν στρατιωτικῶν βαθμῶν διάταγμα τοῦ 1872. Βραδύτερον ἐδοκίμασε νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν Γλάδστωνα διὰ τοῦ λόρδου *Χάριγκτων* εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ προέδρου τῆς κυβερνήσεως καὶ δὲν ἀπέκρυψε τὴν εὐχαρίστησιν αὐτῆς κατὰ τὴν πτῶσίν του τῷ 1894. Αἱ συμπάθειαι τῆς βασιλίσσης ἐστρέφοντο τότε πλειότερον εἰς τὸν συντηρητικὸν *Δισδραέλην*, ὅστις ἐδεικνύετο μᾶλλον ἀφωσιωμένος εἰς τὸ στέμμα καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν βασίλισσαν Βικτωρίαν τὸν τίτλον τῆς αὐτοκρατείρας τῶν Ἰνδιῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς 1 Ἰανουαρίου 1877, λαβὼν τὸν τίτλον τοῦ λόρδου *Βίκονσφηλδ*. Οὗτος παρέμεινε φίλος καὶ σύμβουλος αὐτῆς μέχρι τοῦ θανάτου του, ἐπισυμβάντος τῷ 1881. Ἐσυνήθιζε δ' οὗτος νὰ λέγῃ, ὅτι συνετέλεσεν ὅπως ἡ βασίλισσα τῶν Οὐΐγων μεταβληθῇ εἰς ἡγεμονίδα τῶν Τόρυ καὶ ἀποδεχθῇ τὰς συντηρητικωτέρας ἀρχάς.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη αὐτῆς ἡ Βικτωρία εἶδε νὰ ἑδραιωθῶσι πᾶσαι αἱ πρόοδοι τῆς χώρας, αἱ συντελεσθεῖσαι κατὰ τὰ ἑξήκοντα ἔτη τῆς ἡγεμονικῆς ζωῆς της. Ἀλλὰ τὰ λαμπρὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν δὲν δύνανται νὰ καλύψουν, λέγει εἷς βιογράφος της, τὰ σφάλματα τῆς βρεττανικῆς πολιτικῆς. Αἱ δυστυχίαι, αἵτινες ἐπηκολούθησαν εἰς Ἰρλανδίαν, τῆς ὁποίας ὁ πληθυσμός, ἀντιταχθεὶς μέχρι θανάτου κατὰ τῶν πρώτων ἀποφάσεων αὐτῆς, κατῆλθεν εἰς τὸ ἥμισυ αὐτοῦ, καθ' ὅσον ἠναγκάσθη νὰ φυγαδευθῇ εἰς Ἀμερικήν· αἱ ἀκολουθήσασαι σκληρότητες ἐν Ἰνδίαις, μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1857 καὶ ἡ μαστίσασα τὴν χώραν ταύτην πεῖνα, ἥτις ἐξηκολούθησεν ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη, οὐδὲν προσθέτουσιν εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τῆς πολιτικῆς τῶν συντηρητικῶν πολιτικῶν τῆς μεγάλης ταύτης χώρας. Ἐπίσης αἱ ἰμπεριαλιστικαὶ ἀρχαί, αἱ ὁποῖαι ἀνεπτύχθησαν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ λόρδου Βικονσφήλδ, ἐφαίνοντο ὡς νὰ ἔρριπτον εἰς λήθην τὰς πατροπαραδότους παραδόσεις τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, ἐν τέλει δὲ μετὰ τὰς ἀποικιακὰς κατακτήσεις, ὁ ἄδικος πόλεμος κατὰ τοῦ *Τράνσβααλ* προεκάλεσε τὴν δυσφορίαν τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν κατὰ τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας, ἥτις δὲν ἠδυνήθη ἢ δὲν ἠθέλησε ν' ἀποτρέψῃ τὸν πόλεμον τοῦτον. Ἀλλὰ εἰς τὰ σημεῖα ταῦτα, ἅτινα ἐξήγειραν τὴν δημοσίαν γνώμην τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, ἡ Βικτωρία εὑρίσκετο ἐν συμφωνίᾳ μετὰ τῆς μεγάλης πλειονότητος τοῦ λαοῦ της, ἀκολουθοῦντος τὸ ὄνειρον τῆς ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρας καὶ ἰσχυροτέρας Ἀγγλίας.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς βασιλείας τῆς Βικτωρίας πολλοὶ διεξήχθησαν πόλεμοι, καθ' οὓς ἡ Ἀγγλία διεδραμάτισε μέγα πρόσωπον καὶ ἐπέβαλε τὴν θέλησίν της. Οὕτω ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἡ Ἀγγλία παρεκώλυσε τὰς ρωσικὰς εἰσδύσεις καὶ ἐπαγίωσε τὴν ἐπιρροὴν αὐτῆς ἐν Ἀφγανιστάν, ἀνέτρεψε τὰς προσπαθείας τῆς Ρωσίας, ὅπως ἀναγνωρίσῃ ἡ Τουρκία τὰς αἰτηθείσας μεταρρυθμίσεις τῷ 1877. Ἐπιθυμοῦσα αὐτή, ὅπως ἡ Τουρκία οἴκοθεν καὶ οὐχὶ διὰ τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς ἐκτελέσῃ ταύτας, διέταξε τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτήν της *Λαγιάρδον* νὰ μὴν ἀποδεχθῇ ταύτας, ἐξ οὗ ἐκηρύχθη ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1877, ἀνέτρεψε δὲ τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, καὶ συνομολογήσασα τοιαύτην μετὰ τῆς Αὐστρίας, διέταξε τὴν εἴσοδον τοῦ στόλου της εἰς τὰ ὕδατα τῆς Προποντίδος. Διὰ μυστικῆς δὲ συνθήκης μετὰ τῆς Τουρκίας τὴν 4 Ἰουνίου 1878, ἀνελάμβανε τὴν διοίκησιν τῆς Κύπρου καὶ ἀπέκτα ναυτικὴν βάσιν ἐν τῇ Ἐγγὺς Ἀνατολῇ. Κατὰ τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου (1878), ὑπερησπίσθη τὴν ἡττηθεῖσαν Τουρκίαν, καίτοι ἐφαίνετο ἐγκαταλείψασα τὸ δόγμα τῆς ἀκεραιότητος αὐτῆς. Ἐπίσης βραδύτερον λόγῳ τῆς ὑποκινηθείσης ἐπαναστάσεως ὑπὸ τοῦ *Ἀραμπῆ πασᾶ* προέβη εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Αἰγύπτου, γενομένη οὕτω κυρία τῆς διώρυγος τοῦ *Σουέζ*.

Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τῆς Βικτωρίας κλείουν μὲ τὸν κατὰ τοῦ Τράνσβααλ πόλεμον, ὅστις ἐξηκολούθησεν ἓν ἔτος μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς. Ὁ πόλεμος οὗτος ἐκρίθη καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην ἄδικος καὶ μὴ σύμφωνος πρὸς τὰς φιλελευθέρας παραδόσεις τῆς χώρας. Αἱ ἐχθροπραξίαι μεταξὺ τῶν Ἄγγλων καὶ τῶν *Μπόερς* ἤρξαντο τῷ 1895, κατὰ τὴν ἧτταν δὲ τοῦ ὀλιγαρίθμου ἀγγλικοῦ στρατοῦ παρὰ τὸ Κρούγερσντορπ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας *Γουλιέλμος Β'* ἔσπευσε νὰ συγχαρῇ τοὺς Μπόερς ἐπὶ τῇ ἐπιτυχίᾳ των, μικροῦ δεῖν δὲ ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος νὰ προεκάλει μεγαλυτέρας περιπλοκάς, ἂν μὴ ἡ ὑπεύθυνος γερμανικὴ κυβέρνησις δὲν ἀπεκήρυττε ταύτην. Ὁ πόλεμος καταπαύσας τότε, ἐπανελήφθη τὴν 21 Ὀκτωβρίου 1899 (βλ. λ. Τράνσβααλ) καὶ κατέληξεν εἰς τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης τοῦ Βερέενιγκιγγ, καθ' ἣν ἐξήσκησε πᾶσαν τὴν φιλελευθέραν ἐπίδρασιν αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς *Ἐδουάρδος Ζ'*, θελήσας νὰ ἐγκαινιάσῃ τὴν βασιλείαν του διὰ πράξεως ἀνταξίας τοῦ μεγάλου ἔθνους, ἐφ' οὗ ἐκλήθη νὰ ἡγεμονεύσῃ. Παρ' ὅλα τὰ ἀποδιδόμενα ὑπὸ τῶν ξένων ἱστορικῶν σφάλματα τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, ἡ βασιλεία τῆς Βικτωρίας ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς λαμπροτέρας περιόδους τῆς ἱστορίας τοῦ ἀγγλικοῦ ἔθνους. Ἀναντίρρητον εἶναι ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξε τόσον ἰσχυρὰ καὶ τοσοῦτον μεγάλη καὶ πλουσία ἡ Μεγάλη Βρεττανία, ὅσον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτῆς. Ὁ ἀγγλικὸς λαὸς πολλάκις ἐπέδειξε τὴν ἀφοσίωσιν καὶ τὸν σεβασμόν του πρὸς τὴν βασίλισσάν του. Τῷ 1887 ἡ Ἀγγλία ἐπανηγύρισε μετ' ἀπεριγράπτου πομπῆς τὴν πεντηκοστὴν ἀμφιετηρίδα τῆς βασιλείας της. Ἀκόμη μεγαλύτερος ὑπῆρξεν ὁ ἐνθουσιασμός, ὅτε τῷ 1897 ἑωρτάσθη ἡ ἑξηκονταετηρὶς αὐτῆς καὶ τῷ 1899, ὅτε συνεπλήρωσε αὕτη τὸ ὀγδοηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας της. Αἱ ἑορταὶ αὗται δὲν ἦσαν τυπικαὶ ὡς συνήθως· ἐξεδηλώθη κατ' αὐτὰς ἡ λαϊκὴ εὐγνωμοσύνη πρὸς μίαν γυναῖκα, ἥτις ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη βασιλεύσασα, δὲν ἔδωκεν οὐδεμίαν ἀφορμὴν παρεξηγήσεως πρὸς τὸν λαόν της, ἀλλὰ τοὐναντίον τὴν κλονισθεῖσαν βασιλείαν ὑπὸ τῶν προκατόχων της ἐστερέωσεν εἰς τὴν ἀγάπην αὐτοῦ, τοῦ ὁποίου ηὔρυνε τὰ δικαιώματα καὶ τὰς πολιτικάς του ἐλευθερίας. Μετὰ ἓν καὶ ἥμισυ ἔτος ἡ γηραιὰ βασίλισσα ἀπέθνησκεν εἰς τὸν Ὄσμπορν, μέγα δὲ ἐξεδηλώθη πένθος καθ' ἅπασαν τὴν ἀπέραντον αὐτοκρατορίαν. Ὁ ἀγγλικὸς λαὸς μετὰ τοῦ λαοῦ τῶν ἀποικιῶν ἔστησε περίβλεπτον ἄγαλμα πρὸ τοῦ ἀγγλικοῦ Κοινοβουλίου, εἰς τὸν στηλοβάτην τοῦ ὁποίου ἐγείρονται οἱ ἀνδριάντες τῶν μεγάλων πολιτικῶν ἀνδρῶν οἵτινες ἐκλέϊσαν τὴν βασιλείαν της. Ὁ ἀνδριὰς ἐκεῖνος εὑρίσκεται εἰς ἀντίθεσιν τῆς ἐν τῇ κλίμακι τοῦ Κοινοβουλίου ἐπιγραφῆς τῆς δεικνυούσης τὴν θέσιν τῆς καρατομήσεως τοῦ βασιλέως *Καρόλου Α'* ὡς παραβιάσαντος τὰς λαϊκὰς ἐλευθερίας. Ἐπὶ Βικτωρίας οὐδεμία οὐδέποτε ἐξερράγη ἐσωτερικὴ ἐξέγερσις, ἐνῷ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην διετάρασσον τοιαῦται. Ἡ πιστὴ ἐκπλήρωσις τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς καὶ αἱ προσωπικαί της ἀρεταὶ ἀπεμάκρυνον πᾶν νέφος καὶ ἐπέφερον τὴν πλήρη πολιτικὴν ὁμαλότητα. Τὸ παράδειγμα τῆς μητρός του ἠκολούθησεν ὁ διάδοχος αὐτῆς *Ἐδουάρδος Ζ'*, ὅστις ἐσυνήθιζε νὰ λέγῃ ὅτι ἀνέτρεφε τοὺς υἱούς του ὡς δημοκρατικοὺς πολίτας, ὅπως αἰσθάνωνται, ὅτι ὑπεράνω πάσης φιλοδοξίας εὑρίσκεται ὁ συνταγματικὸς χάρτης τοῦ ἀγγλικοῦ ἔθνους.

Ἡ βασίλισσα Βικτωρία ἐδημοσίευσε βιβλία τινά· τὰ πλεῖστα τούτων εἶναι μετριώτατα καὶ ἐκ τοῦ εἴδους τῶν «Ἡμερολογίων» καὶ τῶν «Ἀναμνήσεων». Εἰς ταῦτα ἀναγράφονται κυρίως περιστατικὰ τοῦ ἀτομικοῦ βίου αὐτῆς. Σπουδαιοτέραν ὁπωσδήποτε σημασίαν ἔχει ἡ δημοσιευθεῖσα τῷ 1907 ἐν Λονδίνῳ «Ἀλληλογραφία» της, μεταφρασθεῖσα ὑπὸ τοῦ *Μπαρντοῦ* τῷ 1908, ἐν Παρισίοις.

Τὰ δημοσιευθέντα περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς πολιτείας τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας συγγράμματα εἶναι πολυάριθμα, τὸ μᾶλλον ὅμως ἀξιοσημείωτον εἶναι τὸ ἐπιγραφόμενον «Queen Victoria», ὑπὸ τοῦ Sidney Lee, (Λονδῖνον 1902). Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Βικτωρία** (Victoire), ***Μαρία-Θηρεσία***, *πριγκίπισσα*—. Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας *Λουδοβίκου ΙΕ'*, γεννηθεῖσα ἐν Βερσαλλίαις τῷ 1733 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Τεργέστῃ τὸ 1799. Διεκρίθη ἡ πριγκήπισσα αὕτη διὰ τὴν ὑπέροχον ἀρετήν της ἐν μέσῳ τῆς μᾶλλον διεφθαρμένης αὐλῆς τῆς Εὐρώπης, καί, ὅπως ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς πριγκίπισσα *Ἀδελαΐς*, ἀπήλαυσε τῆς ἐκτιμήσεως καὶ τοῦ σεβασμοῦ πάντων. Αἱ δύο ἀδελφαὶ μόλις τῷ 1791 συγκατετέθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Γαλλίαν, ὅτε διεταράσσετο αὕτη ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΣΤ' εἶχον δραπετεύσει ἐκ Βερσαλλιῶν. Μεταβαίνουσαι εἰς Ρώμην συνήτησαν πλείστας δυσκολίας κατὰ τὸ ταξίδιόν των, τὸ ὁποῖον εἶχε μεταβληθῆ εἰς ἀληθῆ φυγήν. Ὁ πάπας ἐδέχθη ταύτας μετὰ μεγάλων τιμῶν, διὰ τὴν καταγωγὴν αὐτῶν, πρὸ πάντων ὅμως διὰ τὰς μεγάλας ἀρετάς των. Παρέμειναν

Digitized by Google

ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἁγίου πατρὸς μέχρι τοῦ 1798, παρακολουθοῦσαι ἐκεῖθεν τὰς τραγικὰς περιπετείας τοῦ οἴκου των. Ἀλλ᾽ ἡ τύχη δὲν ἀφῆκεν ἡσύχους τὰς πριγκιπίσσας ταύτας εἰς τὸ νέον των ἄσυλον. Οἱ δημοκρατικοὶ στρατοὶ τῆς Γαλλίας προήλαυνον ἤδη κατὰ τῆς Ρώμης καὶ ἠναγκάσθησαν αὗται νὰ φυγαδευθῶσιν ἐκ νέου μεταβᾶσαι εἰς Νεάπολιν, ὅπου εὗρον παρὰ τῇ ἀρχιδουκίσσῃ τῶν δύο Σικελιῶν θερμὴν ξενίαν. Εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν της ἡ *Μαρία-Καρολίνα* πρὸς τὴν θυγατέρα της αὐτοκράτειραν τῆς Αὐστρίας *Θηρεσίαν* ἔγραφε περὶ αὐτῶν: «Αἱ ἀτυχεῖς πριγκίπισσαι εὑρίσκονται πρὸ τριῶν σχεδὸν ἐτῶν πλησίον μας· τὰς ἐγκατεστήσαμεν εἰς τὸ ἀνάκτορον τῆς Καζέρτας, ὅπου διαμένουσιν ἀποσυρμέναι παντελῶς ἀπὸ πάσης κοσμικῆς κινήσεως, ζῶσι δὲ δι᾽ ἰδίων των δαπανῶν· ἡμεῖς προσεφέραμεν εἰς αὐτὰς μόνον τὴν στέγην, δύο παλαιὰς ἁμάξας καὶ ἓξ γηραλέους ἵππους· ἦσαν εἰς τὸ καταφύγιόν των τοῦτο ἥσυχοι καὶ σχετικῶς εὐτυχεῖς, εὐγνωμονοῦσαι ἡμᾶς διὰ τὴν παρασχεθεῖσαν φιλοξενίαν. Ἀλλὰ θ᾽ ἀναγκασθῶσι ν᾽ ἀπέλθωσιν. Ἐὰν φθάσωσι μέχρι Τεργέστης ζῶσαι, σὲ παρακαλῶ νὰ προσφέρῃς εἰς αὐτὰς φιλοξενίαν ἁρμόζουσαν πρὸς τὸ ὄνομα καὶ τὴν καταγωγήν των. Ἐπίσης σοῦ συνιστῶ νὰ ἀναλάβῃς τὴν προστασίαν των καὶ νὰ ἐπιδείξῃς εἰς αὐτὰς φιλίαν». Αἱ θυγατέρες τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΕ´ ἠναγκάσθησαν ν᾽ ἀφήσωσι τὴν ἤρεμον διαμονήν των τῆς Καζέρτας καὶ νὰ τραπῶσιν εἰς τὴν Τεργέστην, ὅπου ἀφίκοντο ἐν μέσῳ ποικίλων προσκομμάτων. Ἐκεῖ παρέμειναν ἥσυχοι ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς αὐτοκρατείρας Θηρεσίας, ἀλλ᾽ ἡ μὲν πριγκίπισσα Βικτωρία ἀπέθανεν ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ἄφιξίν της εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἓξ δὲ μῆνας μετὰ ταῦτα ἀπέθνησκε καὶ ἡ ἀδελφή της Ἀδελαΐς. Ὁ αὐτὸς τάφος ἥνωσε τὰς δύο ἀδελφάς, αἵτινες μὴ ὑπανδρευθεῖσαι οὐδέποτε ἐχωρίσθησαν. Ὁ ὑποκόμης de Reiset, εἰς μίαν ἱστορικήν του μελέτην, ἀναφέρει ὅτι ἐν μέσῳ μιᾶς εἰς ἄκρον διεφθαρμένης αὐλῆς ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΕ´, ὅπου ἐκυριάρχουν ῥαδιουργοῦσαι ἀδιακόπως αἱ εὐνοούμεναι τοῦ βασιλέως τούτου μαρκησία *Πομπαντοὺρ* καὶ κόμισσα *Ντυμπαρύ*, αἱ δύο αὗται πριγκίπισσαι ἀπετέλεσαν μοναδικὸν παράδειγμα ἄκρας ἀρετῆς, οὐδέποτε ἀναμιχθεῖσαι εἰς τὰς αὐλικὰς ῥαδιουργίας καὶ οὐδαμῶς θιγεῖσαι ἀπὸ τὸ ῥεῦμα τῆς ἐπιπολαζούσης ἐν Βερσαλλίαις διαφθορᾶς. Μετὰ τὴν παλινόστησιν τῶν Βουρβώνων, ὁ Λουδοβῖκος ΙΗ´ μετέφερεν εἰς Γαλλίαν τὰ λείψανα αὐτῶν τῷ 1817, ἅτινα ἐναπετέθησαν εἰς τὰς κρύπτας τῆς μητροπόλεως τοῦ ἁγίου Διονυσίου, ὅπου ἐνεταφιάζοντο τὰ μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς Γαλλίας. θ. β.

— **Βικτωρίας** ***παράσημον***. Τὸ παράσημον τοῦτο ἱδρύθη τῷ 1856 ὑπὸ τῆς βασιλίσσης τῆς Μεγάλης Βρεττανίας Βικτωρίας, πρὸς βράβευσιν τῶν παρεχόντων ὑπηρεσίας ἐν τῷ στρατῷ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης. Ἀποτελεῖται ἐξ ὀρειχαλκίνου σταυροῦ τῆς Μάλτας, μετὰ τοῦ βασιλικοῦ στέμματος, κάτωθεν τοῦ ὁποίου φέρεται ἡ ἐπιγραφή: «Τιμῆς ἕνεκεν»· ὁ σταυρὸς ἐξήρτηται ἀπὸ ταινίας κυανῆς μὲν διὰ τοὺς ναυτικοὺς καὶ ἐρυθρᾶς διὰ τοὺς στρατιωτικοὺς τῆς ξηρᾶς. Ἀπονέμεται μόνον δι᾽ ἐξαιρετικὰς ἀνδραγαθίας, καὶ φέρει εἰς τοὺς τιμηθέντας σύνταξιν δέκα λιρῶν στερλινῶν. θ. β.

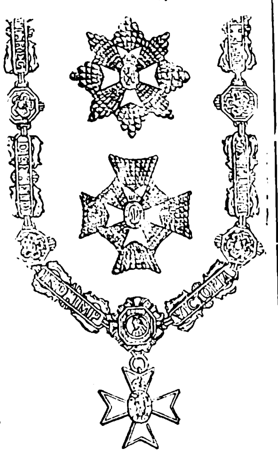

Παράσημον τῆς Βικτωρίας·
[Τὸ περιλαίμιον καὶ ἐντὸς αὐτοῦ ἄνω ὁ μεγαλόσταυρος καὶ κάτω ὁ σταυρὸς τῶν ἱπποτῶν.]

— **Βικτωρίας** ***Σύνδεσμος*** (Victoria League). Σύλλογος συγκροτηθεὶς ἐν Λονδίνῳ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1901 πρὸς ἀνάμνησιν τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας καὶ ἀποσκοπῶν τὴν σύσφιγξιν τῶν δεσμῶν τῶν ἐν ταῖς ἀγγλικαῖς ἀποικίαις καὶ τῇ ἀλλοδαπῇ ζώντων Βρεττανῶν. Ὁ σύνδεσμος οὗτος ἐκδίδει βιβλία, ἐφημερίδας καὶ περιοδικά. Α. Δ.

Βικτωρία (Victoria) /*Γεωγρ.*/. Μία τῶν ἓξ πολιτειῶν τῆς Αὐστραλιανῆς Ὁμοσπονδίας, καταλαμβάνουσα τὸ νοτιοανατολικὸν τμῆμα τῆς νήσου μεταξὺ τῆς Νοτίου Νέας Οὐαλίας πρὸς Β, τῆς Νοτίου Αὐστραλίας πρὸς Δ, τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ πρὸς Α καὶ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Μπάς, ὁ ὁποῖος τὴν χωρίζει ἀπὸ τῆς νήσου Τασμανίας καὶ ἑνώνει τὸν Ἰνδικὸν μετὰ τοῦ Εἰρηνικοῦ, πρὸς Ν. Κεῖται μεταξὺ τῶν γεωγραφικῶν συντεταγμένων 34° καὶ 39° Ν. πλάτ. καὶ 140°58′ καὶ 150° Α. μήκ. Γκρήνουϊτς καὶ ἔχει ἔκτασιν 227.610 τετρ. χιλμτρ. καὶ πληθυσμὸν 1.531.280 (1921).

Ἡ παραλία τῆς Βικτωρίας ἐκτείνεται εἰς μῆκος 420 μιλλίων μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Χόουε πρὸς Α. καὶ τοῦ ποταμοῦ Γκλένελζ πρὸς Δ. καὶ σχηματίζει πολλοὺς κόλπους καὶ ἀξιολόγους λιμένας ὡς ὁ *Πὸρτ-Φίλιπ*, ὁ *Οὐέστερν Πόρτ*, ὁ *Κόρνερ Ἄϊνλετ* κλπ. Τὸ ἔδαφος τῆς χώρας εἶναι ὀρεινόν, μάλιστα πρὸς τὸ βόρειον τμῆμα, ὅπου αἱ *Αὐστραλιαναὶ Ἄλπεις* πρὸς Α (ὑψίστη κορυφὴ *Μπόγκογγ* 1984 μ.) καὶ τὸ *Ντίβιντιγκ Ραΐντζ* πρὸς Δ (ὑψίστη κορυφὴ *Τόρμπεκ* 1522). Πρὸς Β καὶ πρὸς Ν τῶν ὀροσειρῶν αὐτῶν ἐκτείνονται λοφοσειραὶ ὕψους 200—500 μέτρων, πλούσιαι εἰς χρυσοφόρα στρώματα. Τὰ ὕδατα τῶν ὀρέων διευθύνονται τὰ πλεῖστα πρὸς Β, συμβάλλοντα πάντα εἰς τὸν ποταμὸν *Μούρραιϋ*, ὁ ὁποῖος χωρίζει τὴν πολιτείαν ἀπὸ τῆς Νοτίου Νέας Οὐαλίας εἰς μῆκος 1570 χιλιομ. καὶ τὰ ὑπόλοιπα πρὸς Ν, ἐκβάλλοντα εἰς τὴν νότιον παραλίαν. Ὁ σπουδαιότερος ἐκ τῶν σχηματιζομένων πρὸς τὴν διεύθυνσιν ταύτην ποταμῶν εἶναι ὁ *Γκούλμπουρν* (μῆκ. 555 χιλμτρ.), πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Τόρμπεκ. Τὸ κλῖμα εἶναι εὔκρατον (μέση θερμοκρασία 14° καὶ 20° ἐν Μελβούρνῃ), αἱ δὲ βροχαὶ ὀλίγαι.

Αἱ κυριώτεραι πλουτοφόροι πηγαὶ τῆς χώρας εἶναι ἡ κτηνοτροφία καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ ὑπεδάφους. Ἐπίσης ἡ γεωργία εἶναι ἀρκετὰ προωδευμένη. Τὰ κυριώτερα προϊόντα τοῦ ὑπεδάφους εἶναι ὁ χρυσός, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται ἢ ὀρυκτὸς ἢ παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν. Αἱ κυριώτεραι χρυσοφόροι περιοχαὶ εἶναι ἐν *Σάντχωρστ*, *Μάρυμπορούγκ*, *Μπαλλαρά*, *Τζίππσλαντ* καὶ *Ἀραράτ*. Ἐπίσης ἐξάγεται χαλκός, ψευδάργυρος, ἄργυρος, ἀντιμόνιον καὶ ἄνθραξ, κατωτέρας ὅμως ποιότητος.

Ἡ Βικτωρία εἶναι ἡ πυκνότερον κατῳκημένη χώρα τῆς Αὐστραλίας (7 κάτ. κατὰ τετρ. χιλμτρ.) καὶ μετὰ τῆς νοτίου Νέας Οὐαλίας, ἡ πλουσιωτέρα ὅλων τῶν ἄλλων. Πρωτεύουσα τῆς πολιτείας καὶ σπουδαιοτέρα, πόλις εἶναι ἡ *Μελβούρνη*, μετ᾽ αὐτὴν δὲ σπουδαῖαι πόλεις εἶναι αἱ: *Μπαλλαρά*, *Μπεντίγγο*, *Μπρασυνσβάϊκ*, *Κάουλφηλντ*, *Κόλλιγγβουντ*, *Φίτζρόϋ*, *Κήλογγ*, *Πράχραν*, *Ρίτσμοντ*, *Σὰν Κίλντα* κ. λ. π.

Ἡ Βικτωρία, καλουμένη πρότερον *Ἀουστράλια Φέλιξ*, μετωνομάσθη οὕτω τῷ 1847 πρὸς τιμὴν τῆς βασιλίσσης τῆς Βικτωρίας τῆς Ἀγγλίας. Ὁ κύριος ἀποικισμός της ἤρχισε ἀπὸ τοῦ 1834, ὁπότε ἄποικοί τινες ἐκ Τασμανίας ὁρμώμενοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πόρτλαντ. Καὶ προηγουμένως (1803 καὶ 1823) εἶχον γίνει ἀπόπειραι ἀποικισμοῦ ἀποτυχοῦσαι ὅμως. Τῷ 1835 ἱδρύθη ἡ Μελβούρνη καὶ τῷ 1836 ἐγκατεστάθη ἐν αὐτῇ ὁ πρῶτος διοικητής. Κατ᾽ ἀρχὰς ἡ χώρα ἦτο ἡνωμένη μετὰ τῆς Νοτίου Νέας Οὐαλίας, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ 1851 χωρισθεῖσα ἀπετέλεσε ἰδιαιτέραν ἀποικίαν καὶ πολιτείαν, διοικουμένην ὑπὸ νομοθετικοῦ συμβουλίου ἐκ 34 μελῶν ἑξαετοῦς θητείας καὶ νομοθετικῆς συνελεύσεως ἐξ 65 μελῶν ἐκλεγομένων διὰ 3 ἔτη (βλ. καὶ λ. Αὐστραλία). Χ. Δ.

— **Βικτωρία** (Victoria) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τοῦ Καναδᾶ, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ τῆς βρεττανικῆς Κολομβίας. Κεῖται ἐπὶ τῆς ΝΑ. ἐσχατιᾶς τῆς νήσου Βανκοῦβερ, ἐπὶ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Σὰν Χουὰν ντὲ Φούκας. Εἶναι σημαντικώτατος ἐμπορικὸς λιμήν, διὰ τοῦ ὁποίου διεξάγεται ἡ συγκοινωνία μετὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τοῦ Μεξικοῦ, τῆς Ἀλάσκας, τῆς Αὐστραλίας, Κίνας καὶ Ἰαπωνίας. Ἔχει εὐρυτάτας ἀποθήκας ἐμπορευμάτων καὶ συνδέεται διὰ σιδηροδρόμου μὲ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου. Ὁ λιμὴν προστατεύεται ὑπὸ φρουρίων. Ἡ πόλις ἔχει ἀκμαίαν βιομηχανίαν, ἐργοστάσια χημικῶν προϊόντων, κονσερβῶν καὶ ναυπηγεῖα. Κάτοικοι 38775. Κατ᾽ ἀρχὰς ἀπετέλει μικρὸν συνοικισμὸν ἀνήκοντα εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἑταιρίαν Χοῦδσον Μπαίϋ Κόμπανυ. Τῷ 1859 ὅμως, κατόπιν τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ χρυσοῦ εἰς τὰς ἔναντι ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Φραῖζερ, ὁ πληθυσμὸς ηὐξήθη διὰ τῆς συρροῆς ἀθρόων μεταναστῶν πάσης ἐθνικότητος. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων ἱδρυμάτων αὐτῆς εἶναι καὶ ἡ τοπικὴ Βουλή, ἥτις ἤρξατο τῶν ἐργασιῶν της τῷ 1897. Μ.Δ.Β.

— **Βικτωρία** (Victoria) /*Γεωγρ.*/. Ἀγγλικὴ ἀποικία ἐν Κίνᾳ. (Βλ. Χὸγγ-*Κόγγ*.)

— **Βικτωρία** (Victoria) /*Γεωγρ.*/. Μεγάλη ἔρημος τῆς νοτίου Αὐστραλίας κειμένη Β. τοῦ μεγάλου Αὐστραλιανοῦ κόλπου καὶ ἐκτεινομένη μεταξὺ τῶν πολιτειῶν Δυτικῆς Αὐστραλίας καὶ Νοτίου Αὐστραλίας. Τὸ ἐπὶ τῆς τελευταίας ταύτης πολιτείας τμῆμα τῆς ἐρήμου καλεῖται *Νὸ Μαΐϋνς Λὰντ* (No Man's Land=χώρα χωρὶς κανένα ἄνθρωπον, ἐντελῶς ἔρημος).

— **Βικτωρία** (Vittoria, πρόφ. *Βιττόρια*) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν Σικελίᾳ, ἐν τῷ νομῷ τῆς Ραγούζης, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀπὸ Συρακούσας εἰς Λικάτα, πλησίον τοῦ φάρου *Σκολίττι* (Scoglitti: πλάτ. 36° 53′ Β, μῆκ. 14° 26′ Ἀν. χάρτης ἀγγλικὸς 187: Palma to Catania), παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Φιοῦμε Ἵπαρι (Fiume, Ipari, ἀρχ. *Ἀππώρου* κατὰ *Πτολεμ.* Γ δ 7). Ἔχει πληθυσμὸν 32000 (Mediter. Pilot 1921 τόμ. I, σελ. 553). Ἐμπόριον μέλιτος καὶ μετάξης· ἐπίσης μέγαν ῥαδιοτηλεγραφικὸν σταθμόν, ἔχοντα σημεῖον κλήσεως I. C. V.

Ἡ πόλις ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τῆς Βικτωρίας Κολόννα, πρὸς τιμὴν τῆς ὁποίας καὶ ὠνομάσθη οὕτω. Σ. Ε. Λ.

— **Βικτωρία** (Vitoria) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, (βλ. Βιτορία).

— **Βικτωρία**, ἢ ***Θιουντὰδ Βικτωρία*** (Victoria ἢ Ciudad Victoria) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τοῦ Μεξικοῦ, ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Ντουράνγκο (βλ. λ.).

— **Βικτωρία**, ἢ ***Νόσσα Σενόρα ντὰ Βικτωρία*** (Victoria ἢ Nossa Senhora da Victoria) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Βραζιλίας, πρωτεύουσα τῆς πολιτείας τοῦ Ἐσπίριτο Σάντο, ἐπὶ νήσου, ἐν τῷ ὁμωνύμῳ κόλπῳ, πρὸς τὰ ΒΔ. τοῦ Ρίου Ἰανεΐρου, μετὰ τοῦ ὁποίου συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Ἔχει ὠχυρωμένον λιμένα καὶ διεξάγει ζωηρὸν ἐμπόριον ἐξαγωγῆς σακχάρου, ὀρύζης, καφφέ, μανιόκας κτλ. Κάτοικοι 21886.

— **Βικτωρία**, ἢ ***Πουέμπλο ντὲ Χίτσου*** (Victoria ἢ Pueblo de Xichu), /*Γεωγρ.*/. Πόλις τοῦ Μεξικοῦ, ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Γκουαναχουάτο (βλ. λ.).

— **Βικτωρία**, ἢ ***Σάντα Μαρία ντὲ Λὰ Βικτωρία*** (Victoria ἢ Santa Maria de La Victoria) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Βενεζουέλας, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Ἀράγκα, παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀράγκα. Κάτοικοι 12.000. Ἀπέχει περὶ τὰ 60 χιλ. ΝΔ τοῦ Καράκας καὶ εὑρίσκεται ἐντὸς τῆς εὐφορωτάτης κοιλάδος τῆς Ἀράγκα. Ἔχει ἀκμαῖον ἐμπόριον γεωργικῶν καὶ ἀποικιακῶν προϊόντων.

— **Βικτωρία**, ***Νυάνζα*** ἢ ***Λίμνη Βικτωρίας*** (Victoria Nyanza) /*Γεωγρ.*/. Ἡ μεγαλυτέρα λίμνη τῆς Ἀφρικῆς, ἐπὶ τοῦ Ἰσημερινοῦ, καὶ ἡ δευτέρα κατὰ τὸ μέγεθος ἀπὸ ὅλας τὰς λίμνας τοῦ κόσμου, μετὰ τὴν *Ἀνωτέραν λίμνην* (Superior Lake τῶν Ἡν. Πολιτειῶν. Ἐξ αὐτῆς πηγάζει ὁ ποταμὸς Νεῖλος. Ἔχει περιφέρειαν 1200 χιλιομέτρων, ἐπιφάνειαν 83310 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων καὶ μέγιστον βάθος 190 μέτρων. Κεῖται κατὰ τὸ βόρειον ἥμισυ ἐν τῇ Ἀγγλικῇ Ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ, ἔχουσα πρὸς Β. τὸ Προτεκτορᾶτον τῆς Οὐγάνδα καί, πρὸς Α τὴν ἀγγλικὴν ἀποικίαν τῆς Κένια, κατὰ δὲ τὸ νότιον ἥμισυ ἐν τῇ ἀγγλικῇ ἀποικίᾳ τῆς Ταγκανίκας, εἰς πλάτος ἀπὸ 0°20′ Β. μέχρι 3° Ν. καὶ εἰς μῆκος ἀπὸ 31°40′ μέχρι 34°52′ Α. Ἀπέχει περὶ τὰ 650 χιλιόμ. ἀπὸ τὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανὸν καὶ εὑρίσκεται ἐπὶ ὕψους 1200 μ. κατὰ μέσον ὅρον ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1858 ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου *Ι. Σπὴκ* καὶ ὠνομάσθη ὑπ᾽ αὐτοῦ *Βικτωρία*, πρὸς τιμὴν τῆς τότε βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας. Οἱ ἰθαγενεῖς ὀνομάζουν αὐτὴν *Οὐκερέους*, ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς μεγαλυτέρας νήσου, ἡ ὁποία εὑρίσκεται εἰς τὸ νότιον τμῆμα τῆς λίμνης, καὶ ***Νυάνζα*** ἤτοι «ἐσωτερικὴ θάλασσα». Ὁ Σπὴκ ἀνεκάλυψεν αὐτὴν τυχαίως, κατὰ τὴν ἐξερεύνησίν του πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν πηγῶν τοῦ Νείλου.

Παρὰ τὰς ὄχθας τῆς λίμνης ὑπάρχουν πολλαὶ νῆσοι, πρὸς τὸ ΒΔ. δὲ τμῆμα ταύτης εὑρίσκεται τὸ ἀρχιπέλαγος *Σεσσὲ* ἀποτελούμενον ἀπὸ 400 περίπου νήσους καὶ νησίδας. Αἱ ὄχθαι τῆς λίμνης εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δασώδεις καὶ βραχώδεις, εἴς τινα δὲ σημεῖα χθαμαλαὶ καὶ ἔρημοι. Ἐν αὐτῇ χύνονται πολλοὶ ποταμοί, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι ὁ *Κατόγκα*, ὁ *Ρουΐζι*, ὁ *Καγκέρα*, ὁ *Μάρα*, ὁ *Γκόρι*, καὶ ὁ *Νζόϊα*.

Ὁ Νεῖλος πηγάζει ἐκ τοῦ βορείου τμήματος τῆς λίμνης, ὅπου σχηματίζεται καταρράκτης ὕψους 4 μέτρων καὶ πλάτους 400 μ. ὀνομασθεὶς ὑπὸ τοῦ Σπὴκ καταρράκτης τοῦ *Ρίπον*. Τὰ ὕδατα τῆς λίμνης εἶναι γλυκέα, ἐν αὐτῇ δὲ διαιτῶνται ἰχθῦς, κροκόδειλοι καὶ ἱπποπόταμοι. Διασχίζεται ὑπὸ πολλῶν ῥευμάτων, ἡ δὲ ναυσιπλοΐα ἐν αὐτῇ εἶναι λίαν ἐπικίνδυνος. Τὸ πρῶτον μικρὸν ἀτμόπλοιον καθειλκύσθη ἐν αὐτῇ τῷ 1896. Ἔκτοτε δὲ ἡ δι᾽ ἀτμοπλοίων συγκοινωνία ἐπυκνώθη, μεταξὺ τῶν λιμένων, οἵτινες εὑρίσκονται εἰς τὰς ὄχθας τῆς λίμνης. Οἱ κυριώτεροι τῶν λιμένων τούτων εἶναι οἱ ἑξῆς: *Ἐντέμπε*, *Μπουκόμπα*, *Μιάγκο*, *Μουάνζα*, *Γκούτα*, *Οὐζαμπάρα*, *Κιράκ*, *Καρούγκου*, *Πορτ-Φλόρεντς*, *Κισουμόα*, *Πὸρτ-Βικτώρια*, *Μένγκο* κ.τ.λ.

Τὸ σχῆμα τῆς λίμνης εἶναι λίαν ἀκανόνιστον, αἱ δὲ ὄχθαι αὐτῆς σχηματίζουν πολλοὺς κόλπους. Ἡ λίμνη συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ διὰ τοῦ σιδηροδρόμου, ὁ ὁποῖος ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Πὸρτ-Φλόρανς καὶ καταλήγει εἰς τὴν Μομπάσα, ἐν τῇ ἀγγλικῇ ἀποικίᾳ Κένια. Ἡ λίμνη Βικτωρία ἐξηρευνήθη ὑπὸ τοῦ ἐξερευνητοῦ *Σπήκ*, τοῦ συντρόφου του *Γκράντ*, τοῦ *Στάνλεϋ* καὶ τοῦ Ἄγγλου ἀξιωματικοῦ *Οὐάϊτχάουζ*, ὁ ὁποῖος ἀνεκάλυψε καὶ τὰς περισσοτέρας νήσους. Μ.Δ.Β.

— **Βικτωρίας** ***Γῆ*** (South Victoria land). /*Γεωγρ.*/ Νοτία χώρα ἐν τῷ Νοτίῳ Παγωμένῳ Ὠκεανῷ, ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1841 ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου Ἰακώβου Ρὸς καὶ ἀνήκουσα εἰς τὴν Νέαν Ζηλανδίαν. Ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς 70° μέχρι τῆς 75° νοτίου πλάτους, ἡ δὲ ἀνατολικωτέρα αὐτῆς πλευρὰ ἄρχεται ἀπὸ τῆς 165° ἀνατολικοῦ μήκους. Ὠνομάσθη οὕτω πρὸς τιμὴν τῆς τότε βασιλίσσης Βικτωρίας. Τὸ ἔδα- καὶ εἶναι κατὰ μέγα μέρος ἀνεξερεύνητος.

Digitized by Google

φος εἶναι ὀρεινὸν καὶ ἡφαιστειογενές, φθάνον μέχρι ὕψους 4500 μέτρων. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουν τὰ ἡφαίστεια *Ἔρεβος* ὕψους 4056 μέτρων καὶ *Τρόμος* ὕψους 3280 μέτρων μετὰ ἐκτεταμένων παγετώνων. Ἡ χώρα ἔχει ἱκανὴν βλάστησιν καὶ τρέφει πιγκουΐνους καὶ φώκας καί τινα ἄλλα ἀμφίβια. Ἐν αὐτῇ εὑρίσκεται ὁ μαγνητικὸς Νότιος Πόλος. Μετὰ τὸν Ρὸς ἐξηρεύνησαν αὐτήν, ὁ Σάκλετον τῷ 1909, ὁ Ἀμοῦνδσεν τῷ 1911 καὶ ὁ Σκὸτ τῷ 1912.

— **Βικτωρίας** ***Γῆ*** (Victorialand) *[Γεωγρ.]*. Οὕτω καλεῖται τὸ ΝΑ τμῆμα νήσου ἐν τῇ ἀρκτικῇ Ἀμερικῇ χωριζόμενον διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Ντίζε καὶ τοῦ κόλπου Κορονέσιον, ὡς καὶ διὰ τοῦ πορθμοῦ Ντόλφιν καὶ Γιούνιον ἀπὸ τῆς στερεᾶς. Τὸ ΝΔ. μέρος καλεῖται *Βόλλαστονλαντ*, τὸ δὲ ΒΔ. *Χώρα τοῦ Πρίγκιπος Ἀλβέρτου*. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1838 ὑπὸ τοῦ Σίμψον. —Μ.

— **Βικτωρίας** ***καταρράκται*** (Victoria Falls) *[Γεωγρ.]*. Καταρράκται τοῦ ποταμοῦ Ζαμπέζη ὕψους 120 μέτρων ἐν τῇ Νοτίᾳ Ροδεσίᾳ τῆς Ἀφρικῆς παρὰ τὴν πόλιν Λίβιγγστον (βλ. Ζαμπέζης).

— **Βικτωρίας** ***χρώματα*** *[Βιομ. Χημ.]*. Σειρὰ συνθετικῶν χρωμάτων, ὧν σπουδαιότερα εἶναι: Τὸ *κυανοῦν*, ὅπερ εἶναι χρωστικὴ τοῦ ναφθυλοδιφαινυλομεθανίου ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1883 ὑπὸ τῶν Caro καὶ Kern. Χρησιμοποιεῖται διὰ τὸν βάμβακα, τὸ ἔριον καὶ τὴν μέταξαν. Ἡ *γνησία κυανίνη*, λίαν ἀνθεκτικὸν εἰς τὸ φῶς θαλασσοκύανον χρῶμα διὰ τὴν μέταξαν. Τὸ *γνήσιον ἰῶδες*, ὀξίνη χρωστικὴ τοῦ ἐρίου, λίαν ἀνθεκτικὴ εἰς τὸ φῶς καὶ τὰ ἀλκάλια. Τὸ *κίτρινον*, συμπίπτον πρὸς τὸ *κίτρινον τῆς μετανίλης*. Τὸ *θαλασσοκύανον*, ὀξίνη χρωστικὴ τῶν ἐρίων, λίαν ἀνθεκτικὴ εἰς τὸ φῶς. Τὸ *καθαρὸν κυανοῦν* ἀνάλογον πρὸς τὸ ἀνωτέρω κυανοῦν. Ἡ *ρουβίνη*, συμπίπτουσα πρὸς τὴν *ἀμαράνθην*. Τὸ *ὕσγινον*, συμπῖπτον πρὸς τὸ *μπριλλαντοπονσώ*. Τὸ *μέλαν*, τὸ *μελανοκυανοῦν* καὶ τέλος τὸ *ἰῶδες*, λίαν ἀνθεκτικὰ καὶ εὔχρηστα χρώματα. Σ. Γ.

Βικτωρία (Victoria) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 12. Ἀνεκαλύφθη τῇ 13ῃ Σεπτεμβρίου 1850, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: α=2.334, Τ=1303 ἡμ., e=0,219 i=8°.23′, L=203°.35′, Ω=236°24′ καὶ π=302°.29′. Σ. Π.

βικτωρία (ἡ) (Victoria) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *νυμφαιϊδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει εἴδη τινὰ ὧν γνωστότερον εἶναι *βικτωρία ἡ βασιλικὴ* (Victoria regia), δένδρον ὑδρόβιον, ἰθαγενὲς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Τὸ εἶδος τοῦτο φύεται κυρίως εἰς στάσιμα ὕδατα καὶ ἔχει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Ρίζας σαρκώδεις, φύλλα παμμέγιστα τῶν ὁποίων ἡ περιφέρεια φθάνει τὰ 2 περίπου μέτρα καὶ ἐπι-

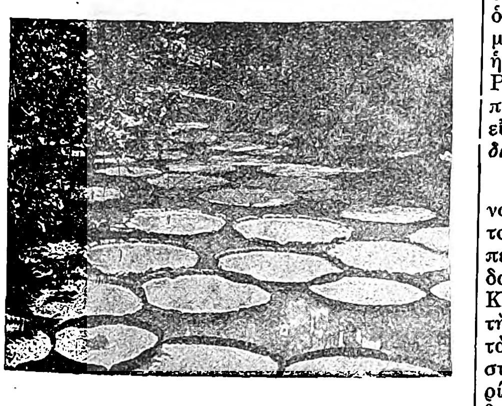

Βικτωρία ἡ βασιλική.

πλέοντα ἐν εἴδει δίσκων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος. Ἡ ἄνω ὄψις τῶν φύλλων εἶναι λεία καὶ ἔχει σκοτεινῶς πράσινον χρῶμα, ἡ δὲ κάτω εἶναι σπογγώδους συστάσεως, κεκαλυμμένη ὑπὸ χνοός, φέρει αἰχμηρὰς ἀκάνθας, εὐδιακρίτους νευρώσεις καὶ ἐγγίζει τὸ ὕδωρ. Τὰ ἄνθη της ἔχουσι περιφέρειαν κυμαινομένην μεταξὺ 30—40 ἑκατοστομέτρων, ἔχουσι σχῆμα πετάλου, χρῶμα λευκὸν κατὰ τὴν βάσιν των, ὑπέρυθρον κατὰ τὴν κορυφήν των, εἶναι εὔοσμα καὶ ἐπιπλέουσι καὶ ταῦτα ἐπὶ τοῦ ὕδατος. Ὁ καρπὸς εἶναι μεγάλη ῥὰξ χρώματος πρασίνου καὶ ἐνέχει πλεῖστα ᾠοειδῆ σπέρματα ἅτινα τρώγονται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῶν μερῶν ἐκείνων. Δ. Ν. Π.

Βικτωριὲζ (Victorieuse Rock) */Παραλ. Γεωγρ./*. Ὕφαλος τῆς ἐπὶ τῆς Μεσογείου αἰγυπτιακῆς ἀκτῆς, φερομένη ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ χάρτου (374: Mersa Matrub to Alexandria) ὡς εὑρισκομένη εἰς 7 μίλ. Α.ΒΑ τῆς ὑφάλου Μεδίνα παρὰ τὸν ὅρμον τοῦ Ἀμπουσίρ· ἡ ἀκριβὴς αὐτῆς θέσις ἐν τούτοις εἶναι λίαν ἀμφίβολος (Mediter. Pilot 1925: V 55, 14). Οὖσα ἐν χρῷ τῆς θαλάσσης ὀφείλει τὴν ὀνομασίαν της εἰς φερώνυμον γαλλικὴν φρεγάταν καταστραφεῖσαν ἐπ' αὐτῆς κατὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον Ναπολεόντειον στρατείαν. Σ. Ε. Λ.

Βικτωρίνα (Victorina), ***Αὐρηλία-Πία-Φέλιξ-Αὐγούστα***. Ρωμαία γυνὴ φίλαρχος, μήτηρ τοῦ Βικτωρίνου καὶ ἀδελφὴ τοῦ τυράννου τῶν Γαλατῶν Ποστουμίου, ἀποθανοῦσα τῷ 268 μ. Χ. Πεπροικισμένη ὑπὸ σπανίου διὰ τὸ φῦλόν της θάρρους καὶ ἀποφασιστικότητος ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς στρατεύματος, ὅπως πολεμήσῃ τὸν τότε νόμιμον, ἀλλ' ἀσθενῆ αὐτοκράτορα Γαλλιηνόν, ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ὁποίου πολλοὶ στρατηγοὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἐπαναστατήσαντες κατέστησαν ἀνεξάρτητοι· οὗτοι εἶναι γνωστοὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὴν προσωνυμίαν τῶν τριάκοντα τυράννων. Ἀνακηρυχθεῖσα Αὐγοῦστα ὑπεχρέωσε τὸν Ποστούμιον νὰ δεχθῇ ὡς συμβασιλέα τὸν υἱόν της Βικτωρῖνον, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου ἀνηγόρευσεν αὐτοκράτορα τὸν ἔγγονόν της Λεύκιον καί, τούτου τάχιστα σφαγέντος, τὸν Μάριον καὶ εἶτα τόν Τετρίκιον. Ἀγαπωμένη ὑπὸ τῶν στρατευμάτων της ὠνομάζετο ὑπ' αὐτῶν *μήτηρ* (mater exercituum) καὶ τὸν τίτλον τοῦτον ἔθεσε καὶ ἐπὶ τῶν νομισμάτων της. Ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων παρεβλήθη πρὸς τὴν Σεμίραμιν. Κ. Ι. Β.

Βικτωρῖνος (Victorinus), ***Μᾶρκος-Αὐρήλιος***. Εἷς τῶν τριάκοντα τυράννων, οἵτινες ἀνεκηρύχθησαν εἰς αὐτοκράτορας ἐπὶ Γαλλιηνοῦ (260—268). Υἱὸς τῆς περιφήμου *Βικτωρίνης* συνεβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 264 μετὰ τοῦ θείου του Ποστουμίου ἐν Γαλατίᾳ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου ἔμεινε μόνος αὐτοκράτωρ, ἐπεκτείνας τὴν ἐξουσίαν του μέχρις Ἱσπανίας καὶ Μ. Βρεττανίας. Ἐδολοφονήθη κατά τινα στάσιν ἐν Κολωνίᾳ τῷ 268. Τὸν διεδέχθη ὁ υἱός του Λεύκιος, ἤδη Αὔγουστος ζῶντος, ἔτι τοῦ πατρός του, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐδολοφονήθη μετά τινας ἡμέρας. —Β.

— **Βικτωρῖνος**, ***ἐπίσκοπος Πετταβίου*** (Pettan ἐν Στυρίᾳ). Ἤκμασε κατὰ τὰ τέλη τοῦ Γ′ αἰῶνος καὶ ἐμαρτύρησε κατὰ τὸν Διοκλητιάνειον διωγμὸν τῷ 304. Καίτοι πιθανώτατα Ἕλλην τὴν καταγωγήν, ἔγραψε λατινιστὶ καὶ θεωρεῖται ὁ ἀρχαιότερος ἑρμηνευτὴς τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας. Ἔγραψεν ἑρμηνείας εἰς πολλὰ βιβλία τῆς ἁγίας Γραφῆς, ὧν διεσώθη τμῆμα τῆς ἑρμηνείας εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν, ὡς καὶ κατὰ πασῶν τῶν αἱρέσεων. (Τὰ σωζόμενα ἀποσπάσματα παρὰ *Migne* P. L. 5, 281—344.) —Ω

—**Βικτωρῖνος**, ἢ ***Βικτώριος τῆς Ἀκιταίνης***. Ἀστρονόμος τοῦ Ε′ μ. Χ. αἰῶνος καταστὰς κυρίως γνωστὸς ἐκ τῆς ἐντολῆς, τὴν ὁποίαν τοῦ ἀνέθεσεν ὁ πάπας Ἱλάριος περὶ τὸ 465 νὰ τακτοποιήσῃ τὸ ἡμερολόγιον καὶ νὰ καθορίσῃ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα. Ὁ Βικτωρῖνος συνδυάζων τὸν σεληνιακὸν κύκλον τοῦ Μέτωνος ἐκ 19 ἐτῶν, πρὸς τὸν ἡλιακὸν κύκλον ἐξ 28 ἡμερῶν, ἐσχημάτισε τὴν ἐκ 532 ἐτῶν περίοδον (19×28), μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας ἡ πασχαλινὴ πανσέληνος ὤφειλε νὰ σημειωθῇ κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος. Ὁ Διονύσιος ὁ Μικρός, Ρωμαῖος ἱερεύς, ἔκαμε μετατροπάς τινας εἰς τὴν πρότασιν τοῦ Βικτωρίνου καὶ ἔδωσε τὸ ὄνομά του εἰς τὴν νέαν περίοδον, ἥτις ὠνομάσθη ***περίοδος διονυσιακή***. ΑΝ. Δ.

— **Βικτωρῖνος** (Victorinus) ***Γάϊος Μάριος***, ἐπονομαζόμενος ὁ *Ἀφρικανός*, λόγῳ τῆς καταγωγῆς του. Λατῖνος ῥήτωρ καὶ συγγραφεὺς γεννηθεὶς περὶ τὸ 300 καὶ ἀποθανὼν περὶ τὸ 370 μ. Χ. Ἐδίδαξε ῥητορικὴν ἐν Ρώμῃ ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Κωνσταντίνου. Πολὺ πεπαιδευμένος ἠσχολήθη μὲ τὴν φιλοσοφίαν καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν λατινικὴν τὰς «Κατηγορίας» καὶ τὸ «Περὶ ἑρμηνείας» τοῦ Ἀριστοτέλους, ὡς καὶ τὴν «Εἰσαγωγὴν» τοῦ Πορφυρίου. Συνέγραψεν ἐπίσης ὑπομνήματα εἰς τοὺς διαλόγους τοῦ Κικέρωνος, ἐν πολλοῖς δυσνόητα, καὶ «Ars Grammatica», ἔνθα πραγματεύεται περὶ ὀρθογραφίας καὶ μετρικῆς κλπ. Ἀσπασθεὶς τὸν χριστιανισμὸν περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του καὶ μὴ θέλων ν' ἀπαρνηθῇ τὸ νέον του δόγμα, ὅτε ὁ Ἰουλιανὸς ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς χριστιανοὺς τὴν δημοσίαν διδασκαλίαν, προὐτίμησε νὰ κλείσῃ τὴν σχολήν του. Τῆς δευτέρας του περιόδου ἔργα εἶναι: «De Trinitate contra Arium libri IV», «De generationi verbi divini», «Ad Iustinum Manichaeum contra duo principia manichaeorum», ὕμνοι, ποιήματα κλπ. —Β.

Βικτώριον (Vittorio) *[Γεωγρ.]*· βλ. **Βιττόριο-Βένετο**.

— **Βικτώριος**, ***Πέτρος***. Ἐκδότης τοῦ Ἀριστοτέλους κ. ἄ. Βλ. **Βεττόρι** ***Πέτρος***.

Βίκχωφ (Wickhoff), ***Φραγκῖσκος***. Γερμανὸς ἱστορικὸς τῆς τέχνης (1853—1909). Ἠσχολήθη ἰδιαιτέρως μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς μεταγενεστέρας ρωμαϊκῆς τέχνης καὶ τῆς ἑνετικῆς ἀναγεννήσεως. Ἐκ τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ αἱ κυριώτεραι εἶναι: «Die italienischen Handzeichnungen der Albertina» (1892), «Die Wiener Genesis» (1895), «Schriften» (εἰς 3 τόμους). Α. Δ.

Βίκων. Φονεὺς τοῦ Ἀθηνοδώρου, βασιλέως τῶν Βάκτρων (βλ. λ. **Ἀθηνόδωρος**).

Βὶλ (Wil) *[Γεωγρ]*. Πόλις τῆς Ἑλβετίας, ἐν τῷ καντονίῳ τοῦ Σαὶν-Γκάλλ, πρὸς τὰ ΒΑ τῆς Ζυρίχης, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ζυρίχης-Σαὶν-Γκάλλ. Κάτοικοι 7331. Εἶναι παλαιὰ πόλις, τῆς ὁποίας ἡ μητρόπολις, ἀνακαινισθεῖσα τὸ 1705, περιέχει ἐνδιαφέροντας πίνακας ζωγραφικῆς, τὸ δὲ μέγαρον τῆς δικαιοσύνης διακοσμήσεις ξυλογλυπτικῆς καὶ εἰκονογραφημένους ὑαλοπίνακας. Μ. Δ. Β.

Βὶλ (Wiel), *Ἰωσήφ*. Διάσημος Γερμανὸς στοματολόγος ἰατρὸς (1828—1881). Τῷ 1867 ἵδρυσε τὸ οἰκοτροφεῖον «Steinmühle» πρὸς περίθαλψιν τῶν στομαχικῶν, ἐκδοὺς ἅμα καὶ τὸ περὶ τῶν νόσων τοῦ στομάχου ἔργον αὐτοῦ (Constanz 1886) καὶ διαιτητικὴν διὰ τὰς νόσους τοῦ στομάχου (Freiburg 1873), ἐπίσης πραγματείαν περὶ «Διατροφῆς τῶν δυσπεπτικῶν» (1880) ὡς καὶ τὴν «Διαιτικὴν τῶν νόσων τοῦ ἀνθρώπου» τρίτομον ἔργον ἀφορῶν τὴν διαιτητικὴν τῶν νόσων τοῦ στομάχου, τῶν πνευμόνων καὶ τῶν πυρετικῶν νόσων. Βραδύτερον ἐξέδωκε μετὰ τοῦ Rob Gnehm «Ὑγιεινὴν» (Karlsbad 1877—1886). Ο. Ρ.

—**Βὶλ** (Wihl), ***Λουδοβῖκος***. Γερμανὸς ποιητὴς ἰσραηλιτικῆς καταγωγῆς. Μετὰ τὰς πανεπιστημιακάς του σπουδὰς ἐγένετο συντάκτης τοῦ «Φοίνικος» τῆς Φραγκφούρτης καὶ ἐξέδωκε καὶ ἰδίαν «Καλλιτεχνικὴν καὶ λογοτεχνικὴν ἐπετηρίδα». Τῷ 1848 κατεδικάσθη εἰς ἑνὸς ἔτους φυλάκισιν διὰ τὰ δριμέα καὶ δημοκρατικὰ ἄρθρα του εἰς πολιτικὴν ἐφημερίεα τοῦ Πάτερμπον. Καταφυγὼν εἰς Γαλλίαν ἐπηγγέλθη τὸν διδάσκαλον τῆς γερμανικῆς. Ἔγραψε: «Τὰ χελιδόνια» (Μόναχον 1847), «Ὁ ζητιάνος γιὰ τὴν Πολωνία» (Παρίσιοι 1864) συλλογὴν γερμανικῶν καὶ γαλλικῶν ποιημάτων, «Ὁ γαλάζιος τόπος» (Παρίσιοι 1865) κτλ. —Β.

βιλαγέτιον (τό)· βλ. **βιλαέτιον**.

Βιλάγκος (Vilagos) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρουμανίας, ἐν Τρανσυλβανίᾳ, ἐν τῷ κυβερνείῳ τοῦ Ἀράντ. Κάτοικοι 6694. Παρὰ τὴν πόλιν ταύτην τὰ 13 Αὐγούστου 1849 ὑπέστησαν μεγάλην ἧτταν τὰ οὐγγρικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν Γκαίργκεϋ, ὅστις παρεδόθη εἰς τοὺς Ρώσους μετὰ 11 στρατηγῶν, 1426 ἀξιωματικῶν καὶ 30,000 στρατιωτῶν. Μ. Δ. Β.

Βιλαέτης. Ἐπώνυμον μιᾶς τῶν ἐπιφανεστάτων οἰκογενειῶν τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὸν Ἀγῶνα. Ἐκ τῶν τριῶν ἀδελφῶν *Ἰωάννου*, *Χαραλάμπους* καὶ *Νικολάου* ὁ μὲν πρῶτος παρέμεινεν ὡς προεστὼς ἐν Πύργῳ, οἱ δὲ λοιποὶ μετὰ τοὺς διωγμοὺς τοῦ 1806 κατέφυγον εἰς Ζάκυνθον. Ὁ Χαραλάμπης ὑπηρέτησεν ἐν Ἑπτανήσῳ μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὰ γαλλικὰ καὶ κατόπιν εἰς τὰ ἀγγλικὰ τάγματα ὑπὸ τὸν Τσούρτς, ὅστις ἐν ἰδιαιτέρᾳ ἐκθέσει ἐξαίρει τὴν δρᾶσίν του, κρίνων ἰδίᾳ τὴν συμμετοχήν του τῷ 1810 εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Λευκάδος ὡς ἡρωϊκήν. Μυηθεὶς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Νικολάου εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας παρέμενεν ἐν Ζακύνθῳ μέχρι τῶν παραμονῶν τοῦ Ἀγῶνος, ὅτε κατ' ἐντολὴν τῆς ἐν Ζακύνθῳ ἐπιτροπῆς παρέλαβεν 150 Πελοποννησίους καὶ διεκομίσθη ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ Ἀκρατοπούλου παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Κόρακας τῆς Κυλλήνης, ἀνεγνωρίσθη δὲ ἀμέσως ἀρχηγὸς τῶν ὅπλων τῆς Ἤλιδος. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Τοῦρκοι τῆς Γαστούνης ἐξῆλθον καὶ ἐπορεύοντο πρὸς ἰδίαν ἀσφάλειαν εἰς Λάλα, ἀλλ' οἱ ἐκεῖ Τουρκαλβανοὶ τοὺς εἰδοποίησαν καθ' ὁδόν, ὅτι δὲν δύνανται νὰ τοὺς δεχθῶσιν, ὡς ἐκ τούτου ἠναγκάσθησαν νὰ κλεισθοῦν εἰς τὸ φραγγικὸν ἐρημόκαστρον τῆς Γλαρέτζας (Χλουμούτσι). Ὁ Βιλαέτης καὶ ὁ Σισίνης ἐπολιόρκησαν αὐτούς, ἀλλ' ἐπελθόντες οἱ Λαλαῖοι τοὺς ἀπηλευθέρωσαν καὶ τοὺς ἔστειλαν εἰς Πάτρας. Ἐπειδὴ δὲ ἔκτοτε οἱ Λαλαῖοι ἐνήργουν ἐκ περιτροπῆς ἐπιδρομὰς εἰς τὸν Πύργον καὶ εἰς διαφόρους κώμας τῆς Ἠλείας, ὁ Βιλαέτης ἠμύνετο εἰς διάφορα σημεῖα, μεγάλην φθορὰν ἐπιφέρων εἰς τοὺς ἐχθρούς, οἵτινες γενναῖοι ὄντες, ἐτίμων τὴν ἀνδρείαν του ἀποκαλοῦντες αὐτὸν *φραγγοπαλληκάρι*, καθ' ὃ ὑπηρετήσαντα εἰς τὴν *Φραγγιάν*, ὡς ἐχαρακτηρίζετο τότε ἡ Ἑπτάνησος. Κατὰ τὸν Φιλήμονα (τ. Γ′ σελ. 299) πρῶτος ὁ Χ. Βιλαέτης διενοήθη τὸν περιορισμὸν τῶν Λαλαίων, προχωρήσας δὲ καὶ πέραν τοῦ Ἀλφειοῦ ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὸ τρίωρον τοῦ Λάλα ἀπέχον Στρέφι, ὢν ἐπὶ κεφαλῆς 500 Ἠλείων. Προσῆλθον δὲ εἰς αὐτὸν καὶ περὶ τοὺς 100 Τριφύλιοι ὑπὸ τὸν Κινᾶν, ὅστις ὑπῆρξεν ὑπαξιωματικός του ἐν Ἑπτανήσῳ. Ὁ Βιλαέτης ἔστειλεν εἰς τὸ χωρίον Λατζόϊ προφυλακὰς ἐκ Πυργίων ὑπὸ τὸν Κόλιαν καὶ Ζακυνθίων ὑπὸ τοὺς ἀνδρείους Καμπασαίους. Ἐξώρμησαν ὅμως τὴν 10 Μαΐου 1821 περὶ τοὺς χιλίους Λαλαῖοι καὶ ἐπολιόρκησαν τὰς εἰς Λατζόϊ προφυλακάς. Ἀντιληφθεὶς δὲ τὴν μάχην ὁ Βιλαέτης εἰς τὸ Στρέφι, ἐφώναξεν: «ὅποιος εἶναι Χριστιανὸς καὶ παλληκάρι ἂς ἔλθῃ μαζί μου». Τὸν ἠκο-

Digitized by Google

«ὕμνων» καὶ «ἐπιγραμμάτων» τοῦ Καλλιμάχου (ὧν ἡ 4η ἔκδ. ἐν Βερολίνῳ 1925), τῆς «Ἀθηναίων Πολιτείας» τοῦ Ἀριστοτέλους (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Kaibel*· γ' ἔκδ. ἐν Βερολίνῳ 1898)· ὡσαύτως τὴν μνημειώδη ἔκδοσιν τοῦ Αἰσχύλου («Aeschyli Tragoediae». Berlin, editio major 1914, edit. minor 1915), πρότυπον κριτικῆς ἐκδόσεως ἀρχαίου κειμένου, ὀφειλομένης εἰς τεσσαρακονταετεῖς ἐρεύνας τοῦ Αἰσχύλου καὶ τῆς χειρογράφου παραδόσεώς του. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1928 ἐξέδωκε τὸν Ἡσίοδον.

Πρὸς ἐκλαΐκευσιν τῶν ἀρχαίων τραγικῶν ἐξεπόνησεν ἀρίστας μεταφράσεις τούτων εἰς τέσσαρας τόμους (Α' τ. *Σοφοκλέους* «Οἰδίπους τύραννος», *Εὐριπίδου* «Ἱππόλυτος», «Ἡρακλῆς», «Ἱκέτιδες», ἔκδ. 10η, Berlin 1926. Β' τ. *Αἰσχύλου* «Ὀρέστεια», ἔκδ. 10η, Berlin 1925. Γ' τ. *Εὐριπίδου* «Κύκλωψ», «Ἄλκηστις», «Μήδεια», «Τρωάδες», ἔκδ. 7η Berlin 1926. Δ' τ. *Σοφοκλέους* «Φιλοκτήτης», *Εὐριπίδου* «Βάκχαι» μετὰ τῆς πραγματείας «Ἡ ἑλληνικὴ τραγῳδία καὶ οἱ τρεῖς ποιηταί της». Berlin 1923). Καὶ ἑλληνικὴν χρηστομάθειαν, εἰς 4 τεύχη, ἐξέδωκεν ὁ Βιλαμόβιτς πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῶν γυμνασίων (3η ἔκδ. ἐν Βερολίνῳ τῷ 1903 κἑξ.), εἰς τὴν ὁποίαν ἀπήνθισεν ἐκλεκτὰ τεμάχια ἐκ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων μετὰ καλλίστων ἑρμηνευτικῶν ὑπομνημάτων καὶ εἰσαγωγῆς. Τοὺς ὑπ' αὐτοῦ τέλος ἐκφωνηθέντας λόγους καὶ τὰς ποικίλας φιλολογικὰς διαλέξεις του ἐδημοσίευσεν εἰς δύο τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον «Λόγοι καὶ διαλέξεις» (4η ἔκδ. ἐν Βερολίνῳ, 1925—1926).

Ἡ πολυσχιδὴς καὶ γόνιμος δρᾶσίς του δὲν περιωρίσθη εἰς τὴν πανεπιστημιακὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν συγγραφὴν τῶν καταλεχθέντων ἐπιστημονικῶν ἔργων. Ὁ Βιλαμόβιτς ἔδωσεν ὤθησιν ἰσχυρὰν εἰς μεγάλην φιλολογικὴν κίνησιν καὶ παραγωγὴν καὶ ὡς καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου καὶ ὡς μέλος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου, ὡς μαρτυροῦν ποικίλα ἔργα τῶν πάσης ἐθνικότητος μαθητῶν του καὶ διάφοροι μεγάλαι ἐκδόσεις (ἰδίᾳ αἱ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν) τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τοῦ Βερολίνου, ὀφειλόμεναι εἰς τὴν εἰσήγησιν, τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὴν φωτεινὴν καθοδήγησιν τοῦ σοφοῦ ἀνδρός. Ὅπως ὅλοι οἱ μεγάλοι καὶ βαθεῖς μελετηταὶ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, οὕτω καὶ ὁ Βιλαμόβιτς ἀνήκει εἰς τὴν χορείαν τῶν φιλελλήνων, οἱ ὁποῖοι τὴν εἰλικρινῆ στοργήν των δὲν περιορίζουν εἰς μόνην τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἀλλὰ τὴν ἐπεκτείνουν καὶ εἰς τὴν σύγχρονον.

Χαρακτηριστικὸν τοῦ εὐγενοῦς καὶ ὑψηλόφρονος φιλελληνισμοῦ τοῦ μεγάλου φιλολόγου εἶναι τὸ ὡραῖον ἐπίγραμμα, τὸ ὁποῖον ἐποίησε κατὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἰωαννίνων τῷ 1913 ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ:

Δίης ἐν Τμαρίοις δρυὸς ἀκρεμόνεσσι πελειὰς
ᾄδει γαυριόωσ' ὕμνον Ἐλευθερίης·
«Ζεῦ ἄνα Δωδωναῖε Πελασγικέ, δέρκεο χαίρων
οἵη τῆς καινῆς Ἑλλάδος ἠνορέη».
Καὶ συνεορτάζουσ' ἐπινίκια πάντες ἀν' αἶαν
Ἑλλήνων ὅσσοι καὶ Διός εἰσι φίλοι.

Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1928 ἑωρτάσθη ὑπὸ τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου ἡ ὀγδοηκονταετηρὶς τοῦ Βιλαμόβιτς, εἰς τὴν ἑορτὴν δὲ ταύτην μετέσχε καὶ τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ἡ φιλοσοφικὴ σχολὴ τοῦ ὁποίου ἀπέστειλεν εἰς τὸν Γερμανὸν σοφὸν συγχαρητήριον ἔγγραφον ἐν ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ συντεταγμένον. Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Βιλάνιο (Vilaño) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Προτενὲς ἀκρωτήριον ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ (πλάτ. 43°10', μῆκ. 9°13' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 1755: San Cyprian bay to cape Finisterre), δυνάμενον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ ΒΔ τῆς Ἱσπανίας ἐσχατιά. Τὸν ἐπ' αὐτοῦ ἰσχυρότατον φάρον ἀναλαμπῶν ἀνεγνώρισαν ἀπὸ τοῦ θωρηκτοῦ «Ψαρὰ» τῷ 1902, ἀπὸ 95 ὅλων μιλλίων, ἀπὸ τὸν περιοδικὸν φωτισμὸν τῶν νεφῶν, ἀπότοκον τῆς προβολῆς τῆς φωτεινῆς δέσμης τῶν ἀναλαμπῶν του. Ὁ C. Müller ταυτίζει πρὸς τὸ ἀκρωτ. *Νέριον* τῶν ἀρχαίων τὸ ἀκρωτήριον *Φινιστέρ*. Τόσον ὅμως ἐκ τῆς περιγραφῆς Μαρκιανοῦ τοῦ Ἡρακλεώτου (Περίπλ. ἔξω θαλάσσης § 18) ὅσον καὶ τῆς τοῦ Πτολεμαίου (Β, στ, 3) προκύπτει, ὅτι τὸ Νέριον ἦτο ἡ ΒΔ τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου ἐσχατιὰ καί, ὡς τοιοῦτον, θὰ ἔδει νὰ ταυτίζεται εἴτε πρὸς τὸ σύγχρονον *Ὀρτεγκάλ*, εἴτε πρὸς τὸ *Βιλάνιο*, δεδομένου ὅτι ἀμφότερα ταῦτα, λόγῳ τῆς καμπυλώσεως τῆς ἀκτῆς, δύνανται νὰ ἐκληφθῶσιν ἐξ ἴσου ὡς τερματίζοντα τὴν ΒΔ Ἱσπανίαν, οὐδέποτε ὅμως πρὸς τὸ *Φινιστέρ*, τὸ ὁποῖον εἶναι σαφῶς πρὸς νότον τοῦ Βιλάνιο, κατὰ 18 μίλλ. Δεδομένου ὅμως, ὅτι τὸ *Ὀρτεγκὰλ* ταυτίζεται πρὸς τὸ ἀρχαῖον *Ἄρταβρον*, ἀπομένει ἡ ταυτότης τοῦ *Βιλάνιο* πρὸς τὸ *Νέριον* τῶν ἀρχαίων, ὅπερ τόσον ὁ C. Müller ὅσον καὶ ὁ σχολιαστὴς τῆς «Géographie de Strabon», πεπλανημένως ταυτίζουσι πρὸς τὸ Φινιστέρ, παρασυρθέντες προφανῶς ἀπὸ τόν, πρῶτον ἀναζητήσαντα τὰς ταυτότητας τῶν τοπωνυμιῶν τοῦ Πτολεμαίου, Giero Ruscelli (Lo Geographia di Claudio Tolomeo, σελ. 90 ἔκδοσις Ἑνετίας τοῦ 1574). Προσοχή τις εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ Πτολεμαίου (Β, στ, 2) καθιστᾷ πιθανοφανῆ τὴν ταυτότητα τοῦ Φινιστὲρ πρὸς τὸ ἀρχαῖον *Ὀρούιον ἄκρον*, εὑρισκόμενον νοτίως τοῦ Νερίου καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ περίπου μεσημβρινοῦ. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βιλανόβα, *Ραμόν*· βλ. Βιλιανόβα.

Βίλαντ (Wieland), ***Χριστόφορος - Μαρτῖνος***. Περιώνυμος Γερμανὸς ποιητὴς (1733—1813). Ἦτο υἱὸς διαμαρτυρομένου ἱερέως, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν δὲ τοῦ πατρός του ἔκαμε τοιαύτας προόδους, ὥστε εἰς ἡλικίαν δέκα τριῶν ἐτῶν ἀνεγίνωσκε τὸν Βιργίλιον καὶ τὸν Ὁράτιον καὶ ἔγραφε δοκίμους στίχους εἰς τὴν γερμανικὴν καὶ τὴν λατινικήν. Τὸ αὐστηρῶς θρησκευτικὸν περιβάλλον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου διήγαγε τὰ παιδικὰ ἔτη του, ἐξήσκησε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτοῦ. Εἰς ἡλικίαν δέκα ἓξ ἐτῶν ἐνεγράφη ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Τυβίγγης, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρξε πρότυπον τακτικοῦ καὶ ἐπιμελοῦς μαθητοῦ. Παρασυρόμενος ὑπὸ τῆς σφοδρᾶς ποιητικῆς ἐμπνεύσεώς του, ἔζη ἐν μέσῳ ὀνείρων καὶ ρεμβασμῶν, ἔγραφε στίχους καὶ εὕρισκε μεγίστην ἡδονὴν εἰς ἐρωτικὰς περιπετείας. Ὡς πρὸς τὴν ποιητικὴν σταδιοδρομίαν του, εἶναι σημαντικὸν καὶ τὸ γεγονός, ὅτι εἰς λίαν τρυφερὰν ἡλικίαν ἀνέγνωσε καὶ τὸν «Δὸν Κιχῶτον». Ἐν ἔτει 1752 ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Μπόντμερ εἰς Ζυρίχην, ὡς διδάσκαλος τῶν τέκνων του. Ἐκ Ζυρίχης μετέβη, καὶ πάλιν ὡς διδάσκαλος, εἰς τὴν Βέρνην, ὅπου ἐγνώριοε τὴν εὐφυεστέραν κόρην τῆς ἐποχῆς του, τὴν *Ἰουλίαν Μποντέλι*, φίλην τοῦ Ρουσώ. Ἡ Ἰουλία διεκρίνετο διὰ τὴν ἔκτακτον μόρφωσίν της, καίτοι δὲ δὲν ἦτο ὡραία, ἤσκει κατα-

Χριστόφορος Βίλαντ.

πληκτικὴν γοητείαν ἐπὶ τῶν νεαρῶν ποιητῶν. Ὁ Βίλαντ τὴν ἠγάπησε μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς του, ἀλλ' ὁ πρὸς αὐτὴν διακαὴς ἔρως του δὲν τὸν ἠμπόδισε νὰ τὴν διακωμῳδῇ. «Εἰς τὴν πρώτην συνάντησίν μας, λέγει, μοὶ ὡμίλησεν αὕτη ἄνευ διακοπῆς περὶ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Πλινίου, τοῦ Κικέρωνος καὶ τοῦ Λεϊβνιτίου, τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Λόκκε, περὶ ὀρθογωνίων καὶ σκαληνῶν τριγώνων καὶ περὶ ἄλλων πολλῶν».

Τὴν φήμην τοῦ Βίλαντ ὡς λογοτέχνου ἐξησφάλισεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ ἔμμετρον διήγημα «*Μουσάριον*» (1768), εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ποιητὴς ὀφείλει καὶ τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ ὡς καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ ἐπισκοπικῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἐρφούρτης. Ἐκεῖ συνέταξε τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ χρυσοῦν κάτοπτρον» πολιτικὴν μυθιστορίαν του, ἡ ὁποία ἐνεποίησε μεγίστην ἐντύπωσιν καὶ ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τῆς δουκίσσης τῆς Βαϊμάρης, ἥτις ἀνέθηκεν εἰς τὸν συγγραφέα του τὴν ἀγωγὴν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν δύο υἱῶν της, τοῦ Καρόλου Αὐγούστου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου. Ὁ Βίλαντ κατώρθωσε νὰ φανῇ ἀντάξιος ὅλων τῶν ὑπουργημάτων καὶ τῶν θέσεων, αἵτινες τῷ εἶχον δοθῆ. Ἐν Βαϊμάρῃ ὁ ποιητὴς ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ Γκαῖτε. Ἐν ἔτει 1773 ἵδρυσε τὸ περιοδικὸν «Ἑρμῆς τῆς Γερμανίας», ὅπερ διηύθυνε μόνος ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν. Ἀπὸ τοῦ 1798 μέχρι τοῦ 1803 διήγαγε βίον μονήρη εἰς μικρὸν ἀγροτικὸν κτῆμά του, μετὰ τὸν θάνατον δὲ τῆς συζύγου του ἐγκατέστη καὶ πάλιν ἐν Βαϊμάρῃ. Τῷ 1808 ἐγένετο μετὰ πολλῶν τιμῶν δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος Α'.

Ὁ Βίλαντ εἶναι ἡ πλέον πρόωρος ποιητικὴ μεγαλοφυΐα μεταξὺ τῶν μεγάλων τῆς Γερμανίας ποιητῶν. Μόλις δεκαεξαέτης ἤρξατο συντάσσων σχοινοτενῆ ἐποποιίαν, ἣν ὅμως ἐγκατέλιπεν ἀτελῆ, διότι, λέγει, «ἦτο μῦθος ἀναφερόμενος εἰς τοὺς θεούς». Εἰς ἡλικίαν δέκα ὀκτὼ ἐτῶν ἔγραψε μακροσκελὲς ποίημα ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ φύσις τῶν πραγμάτων». Τὸ ποίημα τοῦτο δεικνύει τὰς μεγάλας γνώσεις τοῦ ποιητοῦ, ἀλλ' οὐδὲν πλέον. Μετὰ δύο ἔτη συνέταξε δώδεκα ἠθικοποιητικὰς ἐπιστολὰς (moralische Briefe) εἰς Ἀλεξανδρινοὺς στίχους, αἵτινες εἶναι πράγματι πολὺ ἠθικοποιητικαί, ἀλλ' ἥκιστα ποιητικαί. Καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ ποιητὴς ὁμολογεῖ, ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐγνώριζε τοὺς ἀνθρώπους μόνον ἐκ τῶν εἰκόνων των καὶ ἐθεώρει αὐτοὺς ἀποκλειστικῶς ὡς πνευματικὰ ὄντα. Ἐν συνεχείᾳ δέον νὰ μνημονευθοῦν καὶ ἄλλα νεανικὰ ἔργα τοῦ ποιητοῦ, ἡ «Ἄνοιξις», συνταχθεῖσα εἰς ἑξάμετρα κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Κλόπστοκ, καὶ βιβλικὸν ποίημα, γραφὲν τῇ εἰσηγήσει τοῦ Μπόντμερ, «Ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ». Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς μεγάλης θρησκευτικῆς εὐλαβείας καὶ κατανύξεως τοῦ ποιητοῦ βλέπει τὸ φῶς ποίημα ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀντιοβίδιος», ὅπερ προοιωνίζει τὴν νέαν κατεύθυνσιν, τὴν ὁποίαν θὰ ἠκολούθει οὗτος εἰς λίαν προσεχὲς μέλλον. Ὁ Βίλαντ θραύει διὰ πρώτην φορὰν τὰ δεσμά, μὲ τὰ ὁποῖα τὸν εἶχον περιβάλει ἡ ἀνατροφὴ καὶ ἡ κληρονομικότης, καὶ ἐγκαινιάζει τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς συγγραφῆς, ἥτις, ὡς λέγει ὁ Σίλλερ, ἀπεικονίζει τὴν ἡδονὴν καὶ ταυτοχρόνως τὸν διάβολον ἢ ἀντιστρόφως. Ὁ Νικολάϊ, εὐσεβέστατος κληρικὸς τοῦ Βερολίνου, ἀλλὰ καὶ κριτικὸς ὀξυνούστατος, χαρακτηρίζει τὴν μοῦσαν τοῦ Βίλαντ ὡς ἑξῆς: «Εἶναι, λέγει, νεαρὰ κόρη, ἥτις θέλει νὰ παίζῃ ρόλον μοναχῆς καὶ ἡ ὁποία, διὰ νὰ ἑλκύσῃ πρὸς ἑαυτὴν τὴν συμπάθειαν γηραιῶν χηρῶν, φορεῖ πατροπαράδοτον σκούφιαν, ἡ ὁποία δὲν συμβιβάζεται μὲ τὴν νεότητα, τὸ κάλλος καὶ τὴν χάριν της. Θὰ ἦτο πράγματι περίεργον, ἐὰν ἡ νεαρὰ αὐτὴ διδάσκαλος τῆς ἠθικῆς μετεβάλλετο ἀποτόμως εἰς ὡραίαν κυρίαν τοῦ συρμοῦ». Αὐτὸς οὗτος ὁ Βίλαντ προέβη εἰς τὴν ἑξῆς χαρακτηριστικὴν ἐξομολόγησιν: «Ἀπεφάσισα νὰ δείξω ὁποῖος εἶμαι πραγματικῶς. Ὁ πέπλος θὰ πέσῃ καὶ ὁ φανατικὸς τοῦ Μπόντμερ ὀπαδὸς θὰ γίνῃ ὅ,τι γίνεται μὲ ὅλα τὰ φαντάσματα». Καὶ εἰς ἐπιστολήν του γράφει: «Ὁ Κλόπστοκ εἶναι δι' ἐμὲ ὁ ἄνθρωπος τῆς σελήνης ἢ τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Κυνός. Ἀνήκει εἰς ἄγνωστον κόσμον, ὅστις δὲν εἶναι προσιτὸς οὔτε εἰς τὰς ἐξωτερικὰς οὔτε εἰς τὰς ἐσωτερικὰς αἰσθήσεις μου». Δὲν παρῆλθε χρόνος μακρὸς καὶ ἠκούσθη ἡ φωνὴ τοῦ Λέσσιγκ: «Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας! Ὁ Βίλαντ ἐγκατέλιπε τὰς αἰθερίας σφαίρας καὶ κατῆλθεν εἰς τὸν κόσμον τῶν ἀνθρώπων».

Ἤδη ἡ μὴ τερματισθεῖσα ἡρωϊκὴ ἐποποιία «Κῦρος» εἰς ἑξάμετρα καὶ τὸ διαλογικὸν διήγημα «Ἄρασπις καὶ Πανθέα» εἰς λόγον πεζὸν ἀποκαλύπτουσιν ὁπωσδήποτε τὸν νέον Βίλαντ. Ἀλλ' εἰς τὰ μετέπειτα ἔμμετρα αὐτοῦ διηγήματα διαχαράσσεται ὁριστικῶς ἡ νέα ὁδός, ἣν ἔκτοτε ὁ ποιητὴς ἠκολούθησεν ἀπαρεγκλίτως καὶ ἥτις ἔδωκεν εἰς τὸν Ἑλβετὸν ποιητὴν Μπόντμερ ἀφορμὴν νὰ καλέσῃ τὸν Γερμανὸν συνάδελφον «ἄγγελον πεπτωκότα». Ἡ ἀπαρίθμησις τῶν τίτλων τῶν ἐμμέτρων καὶ πεζῶν διηγημάτων τοῦ Βίλαντ εἶναι μακρά. Συχνάκις οἱ τίτλοι δεικνύουσι τὸ περιεχόμενον ἀφ' ἑαυτῶν, ὡς ἐπὶ παραδείγματι «Ἄρτεμις καὶ Ἐνδυμίων», «Ἡ κρίσις τοῦ Πάριδος», «Ἠὼς καὶ Κέφαλος» καὶ ἡ γνωστὴ ἱστορία τῆς «Ἥρας καὶ τοῦ Γανυμήδου», τὴν ὁποίαν ὁ Βίλαντ δὲν συμπεριλαμβάνει εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν «Ἁπάντων» αὐτοῦ λόγῳ τοῦ ἐλευθεριάζοντος τοῦ θέματος. Ἐν τούτοις ὁ ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ἐλευθεριασμὸς δὲν εἶναι μεγαλύτερος τοῦ εἰς ἄλλας ποιητικὰς συνθέσεις τοῦ ποιητοῦ καὶ ἰδίως εἰς τὴν «Ναδίνην». Ἓν τῶν ὀλιγώτερον ἐλευθεριαζόντων ἔργων τοῦ Βίλαντ «Ἴδρις καὶ Ζενὶς» κατεδικάσθη ὑπό τινος «Συλλόγου εὐσεβῶν» καὶ ἐκάη πανηγυρικῶς ἐν Γοττίγκῃ.

Ἐκ τῶν πρώτων σημαντικῶν ἐμμέτρων ἔργων τοῦ ποιητοῦ εἶναι τὸ «Μουσάριον ἢ ἡ φιλοσοφία τῶν Χαρίτων» (Musarion oder die Philosophie der Grazien), περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Γκαῖτε ἀπεφάνθη ὡς ἑξῆς: «Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἐπανεῖδον ζωντανὸν τὸν ἀρχαῖον κόσμον». (*Μουσάριον* εἶναι τὸ ὄνομα νεαρᾶς ὡραίας καὶ χαριέσσης κόρης, ἥτις κατορθοῖ ν' ἀποσπάσῃ νέον τινὰ ἐκ τῶν πλατωνικῶν ὁραματισμῶν καὶ ὀνειροπολημάτων του καὶ νὰ τὸν μυήσῃ εἰς τὰ μυστήρια τῶν πραγματικῶν ἡδονῶν τῆς ζωῆς.) Ὡς πρὸς τὰς ἰδέας, τὸ ὕφος καὶ τὴν τέχνην τοῦ στιχουργεῖν, τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ἐκ τῶν ὑπεροχωτέρων λογοτεχνημάτων τοῦ Βίλαντ. Ἡ φιλοσοφία του εἶναι ἀπεριόριστος ἀπόλαυσις τῆς ζωῆς, συγκαλυπτομένη ὑπό τινος εὐσεβιστικοῦ ἐπιχρίσματος. Ἔχει εὔθυμον τόνον συνδιαλέξεως καὶ ρυθμικὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς στίχους. Ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι σημαντικόν, διότι εὑρίσκομεν ἐν αὐτῷ τὴν ἐπινόησιν εὐστρόφως κινουμένης καὶ κομψῆς ποιητικῆς γλώσσης, ἄριστα προσαρμοζομένης εἰς τὸ ἔμμετρον διήγημα· εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ὀλίγοι συναμιλλῶνται τὸν Βίλαντ, οὐδεὶς δὲ κατώρθωσε νὰ τὸν ὑπερβῇ. Ἐξ ἄλλου τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικὸν ὡς πρὸς τὴν περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀντίληψιν τοῦ ποιητοῦ, ἡ ὁποία ὀφείλεται εἰς τοὺς Γάλλους καὶ ἥτις ἐξηφανίσθη βαθμηδὸν ἀντικατασταθεῖσα ὑπὸ τῶν ἰδεῶν τοῦ Βίγκελμανν καὶ τοῦ Γκαῖτε, οἵτινες ὑπὲρ πάντα ἄλλον κατενόησαν τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ψυχήν. Ὁ Χέμπελ εὐλόγως καλεῖ τὸν Βίλαντ μαθητὴν τῶν Γάλλων, «ὅστις καθ' ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ ἐπίστευσεν, ὅτι προσέφερε θυσίαν εἰς τοὺς θεοὺς τῶν Ἑλλήνων, ἐνῷ πᾶσα δέησίς του ἐστρέφετο πρὸς τοὺς Παρισίους, ἀντὶ ν' ἀπευθύνηται πρὸς τὰς Ἀθήνας». Ποιά τις ποιη-

Digitized by Google

τικὴ ἐξέλιξις παρατηρεῖται εἰς τὰ λοιπὰ ἔμμετρα διηγήματα τοῦ Βίλαντ. Ὁ ποιητὴς ἠσχολήθη μὲ θέματα, εἰλημμένα ἐκ τοῦ αἰσθησιακοῦ βίου μέχρι τέλους τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Ἀλλ' εἴς τινας τῶν εἰς τὸ εἶδο; τοῦτο ἀνηκουσῶν ποιητικῶν συνθέσεων ἐξυψώθη ὑπὲρ ἑαυτόν, ὡς, ἐπὶ παραδείγματι, εἰς τὸ πνευματικώτερον διήγημά του ὑπὸ τὸν τίτλον «Geron, der Adelige». Πολὺ ὀλιγώτερον σημαντικαὶ εἶναι αἱ ἔμμετροι ἀφηγήσεις «Γκανταλὶν» καὶ «Περβόντε». Τὰ δύο διηγήματα «Παραμύθι τοῦ χειμῶνα» καὶ «Παραμύθι τοῦ καλοκαιριοῦ» εἶναι μὲν ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ἀσήμαντα, ἀλλὰ σπουδαιότατα ὡς πρὸς τὴν μορφήν, προσαρμοζομένην ἐπιτυχέστατα εἰς τὸν ἰδιάζοντα τοῦ παραμυθιοῦ χαρακτῆρα.

Τὰ μυθιστορήματα τοῦ Βίλαντ καὶ τὰ εἰς πεζὸν λόγον διηγήματα αὐτοῦ ἀνήκουν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς λογοτεχνίας· ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦν οἱ «Ἀβδηρῖται». Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τὴν ἱστορίαν τῆς γερμανικῆς πεζογραφίας, ἰδίᾳ δὲ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ νεογερμανικοῦ μυθιστορήματος, ἔχουσι μεγίστην σημασίαν. Ἡ πρώτη μακροσκελὴς μυθιστορία «Ντὸν Σύλβιο ντὲ Ροσάλβα» εἶναι εἶδος αὐτομυκτηρίσεως, ὡς ἄλλως ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ὑποτίτλου «Ἡ νίκη τῆς φύσεως κατὰ τῶν ὀνειροπολημάτων καὶ τῶν ρεμβασμῶν». Τὸ ἔργον τοῦτο, καίτοι ἐν πολλοῖς σημείοις ἀνιαρόν, εἶναι ἐν τούτοις σημαντικόν, διότι σημειοῖ τὴν πρώτην ἀπόπειραν παιδαγωγικῶν μυθιστοριῶν. Σπουδαιότερα εἶναι τὰ μεγάλα μυθιστορήματα «Ἀγάθων», «Ἀρίστιπποι» καὶ «Peregrinus Proteus». Ἐν αὐτοῖς βλέπομεν λεπτομερῶς ἐπεξειργασμένας εἰκόνας τῆς προϊούσης ἠθικῆς ἐξελίξεως χαρακτήρων, ἤτοι τὸ ἰδιότυπον θέμα τοῦ μεγάλου μυθιστορήματος. Εἰς τὸν «Ἀγάθωνα», ἓν τῶν ὑπεροχωτέρων μυθιστοριῶν, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν βίον τῆς ἀρχαιότητος, πρόκειται περὶ ἑνὸς τῶν προσφιλεστέρων θεμάτων τοῦ Βίλαντ, ἤτοι περὶ τῆς θεραπείας πλατωνικοῦ ὀνειροπόλου καὶ τῆς μεταμορφώσεώς του εἰς σώφρονα καλλιτέχνην τῆς ζωῆς. Ὁ Λέσσιγκ ἐξαίρει τὸν «Ἀγάθωνα» ὡς «πρῶτον καὶ μοναδικὸν μυθιστόρημα κλασικῆς καλαισθησίας, δυνάμενον νὰ ἑλκύσῃ παντὸς διανοουμένου τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν προσοχήν». Τὰ πολιτικοῦ θέματος μυθιστορήματα «Χρυσοῦν κάτοπτρον» καὶ «Ντανισμέντ» ἐγράφησαν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν «Περσικῶν ἐπιστολῶν» τοῦ Μοντεσκιὲ καὶ τῆς σχετικῆς μυθιστορίας τοῦ Χάλλερ. Τὰ μυθιστορήματα ταῦτα ἐμπεριέχουσι τὴν πολιτικὴν σοφίαν τοῦ ποιητοῦ. Ἐξ αὐτῶν ἕνα καὶ μόνον ἀπέμεινεν εἰς τὴν ζωήν: «Οἱ Ἀβδηρῖται», μία τῶν πνευματωδεστέρων καὶ ἑλκυστικωτέρων μυθιστοριῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ὁ συγγραφεὺς ἀπεικονίζει συγκαλυπτικῶς τὴν μικροαστικὴν κοινωνίαν τῆς ἐποχῆς του, ἣν εἶχεν ἐξ ἰδίας πείρας γνωρίσει ὡς ὑπάλληλος ἐν Μπίμπεραχ. «Οὐδαμοῦ, λέγει, ὑπάρχουν τόσον μικρόψυχοι, τόσον στενοκέφαλοι, τόσον εἰδεχθεῖς ἐγωϊσταί, ὅσον εἰς αὐτὰ τὰ μικροαστικὰ δουκᾶτα καὶ πριγκιπᾶτα». Ἡ γνωστὴ σκηνὴ τῆς νομικῆς συζητήσεως περὶ ὄνου σκιᾶς ἀποτελεῖ τὸ ἀποκορύφωμα τῆς ἐν λόγῳ μυθιστορίας. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι προσέτι ἡ περιγραφὴ τῆς διαμάχης μεταξὺ τοῦ ἱερατείου καὶ τοῦ λαοῦ.

Τὸ πραγματικὸν ἀριστούργημα τοῦ Βίλαντ εἶναι τὸ ἡρωϊκὸν ἔπος «Ὄμπερον» εἰς δώδεκα ᾠδάς. Τὸ κύριον θέμα τοῦ ἔργου τούτου παρέλαβεν ὁ ποιητὴς ἔκ τινος παλαιᾶς γαλλικῆς ἐμμέτρου μυθιστορίας «Ὑὸν ντὲ Μπορντώ», συγχρόνως δ' ἔσχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ «Ὄνειρον θερινῆς νυκτὸς» τοῦ Σαίξπηρ καὶ τὰ ρωμαντικὰ ποιήματα τοῦ Σωσέ. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ἀληθὲς ἀριστούργημα φαιδρᾶς ἀφηγηματικῆς ποιήσεως. Ὡς θεατρικὸς συγγραφεὺς ὁ Βίλαντ δὲν ὑπῆρξε σημαντικός. Ἔγραψε, χρησιμοποιήσας πολλαχῶς ἀγγλικὰ πρότυπα, τραγῳδίαν εἰς ἰάμβους, τὴν «Ἰωάνναν Γκρέϋ», τὴν ὁποίαν ὁ Λέσσιγκ κατεδίκασεν ἀνοικτιρμόνως. Ἡ «Ροζαμούνδη» δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχεστέρα, ἡ δὲ «Ἄλκηστις» διεκωμῳδήθη ὑπὸ τοῦ Γκαῖτε σκληρῶς. Μεγάλην σημασίαν κέκτηνται αἱ ὑπὸ τοῦ Βίλαντ φιλοπονηθεῖσαι μεταφράσεις τῶν ἔργων τοῦ Σαίξπηρ, αἵτινες ἀπεκάλυψαν εἰς τοὺς μὴ ἀγγλομαθεῖς Γερμανοὺς τὸ δαιμόνιον τοῦ μεγάλου Βρεττανοῦ δραματικοῦ.

Ὁ Βίλαντ ἀνήκει εἰς τὴν χορείαν τῶν κλασσικῶν τῆς γερμανικῆς λογοτεχνίας. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετεφράσθησαν τὰ ἑξῆς ἔργα αὐτοῦ: ὁ «Ἀγάθων» ὑπὸ τοῦ Κ. Μ. Κούμα (Βιέννη 1814, εἰς τόμους τρεῖς) καὶ «Τῶν Ἀβδηριτῶν Ἱστορία» ὑπὸ τοῦ ἰδίου (Βιέννη 1827, εἰς τόμους δύο). Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

Βιλαρᾶς, ***Λεονάρδος.*** Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀθηναίου λογίου τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος Λ. Φιλαρᾶ (βλ. λ.) ἀπεδόθη εἰς ξένας γλώσσας Villars καὶ Villeré, ἐκεῖθεν δὲ μετεφράσθη ὑπό τινων ἐσφαλμένως εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὡς *Βιλαρᾶς* ἢ *Βιλλαρᾶς*. Κ. Μ. Κ.

— **Βιλαρᾶς,** ἢ ***Βηλαρᾶς,*** ἢ ***Βελαρᾶς, Νικόλαος.*** Ἕλλην λόγιος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐξ Ἰωαννίνων. Ἐχρημάτισε γραμματεὺς τῶν ἡγεμόνων τῆς Οὐγγροβλαχίας Νικολάου καὶ Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου. Συνέγραψε πέντε «ἐπιγράμματα πρὸς τὴν Θεοτόκον» συνεκδοθέντα μετὰ τοῦ κτιτορικοῦ τῆς μονῆς Σουμελᾶ, ᾠδάρια τετράστιχα πρὸς τὸν μητροπολίτην Οὐγγροβλαχίας Γρηγόριον (Ἐνετίῃσι 1777), ἰαμβικὰ ἐπιγράμματα εἰς Ἀλέξανδρον Γκίκαν, Θεοτόκια καὶ κανόνας εἰς Ἅγιον Ἀλέξανδρον συνεκδοθέντα μετὰ τῆς ἀκολουθίας αὐτοῦ (Ἐνετίῃσι 1771). Τῷ 1776 ἐδημοσίευσεν, ἐν Ἐνετίᾳ ἐπίσης, «παρακλητικὸν κανόνα εἰς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν Σταυρὸν ψαλλόμενον ἐν πάσῃ θλίψει καὶ περιστάσει», τῷ δὲ 1786 «περιγραφὴν συνοπτικῶν τῆς μονῆς Σουμελᾶ». —Β.

βιλαρζία (ἡ) (Bilharzia) ἢ ***σχιτόσωμον αἱματόβιον*** *[Ζῳολ.]*. Γένος σκωλήκων τρηματωδῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *διστομιδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *βιλαρζία ἡ αἱματόβιος* (Bilharzia haematobius). Ὁ σκώληξ οὗτος παρουσιάζει τὸ ἑξῆς περίεργον φαινόμενον· παρὰ τὴν κοιλίαν του ὑπάρχει βαθεῖα καὶ ἐπιμήκης ἀσκεπὴς διαυλάκωσις ὀνομαζομένη *γυναικοφόρος*, ἐντὸς τῆς ὁποίας τοποθετεῖται ὁ θῆλυς σκώληξ, ὅστις εἶναι πάντοτε ἐπιμηκέστερος καὶ λεπτότερος τοῦ ἄρρενος. Τὸ ἄρρεν ἔχει μῆκος 12 χιλιοστομέτρων καὶ πλάτος ἑνός, ἡ θήλεια 15—20 χιλιοστ. μῆκος καὶ 0,5 πλάτος. Τὰ ᾠά του εἶναι ἐλλειψοειδῆ (βλ. λ. **βιλαρζίωσις** *κύστεως*). Τὸ ἐπικίνδυνον τοῦτο παράσιτον εἶναι ἰθαγενὲς τῶν ἀφρικανικῶν χωρῶν. Μέχρι σήμερον οὐδὲν εἶναι γνωστὸν περὶ τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῶν μεταμορφώσεών του. Δ. Ν. Π.

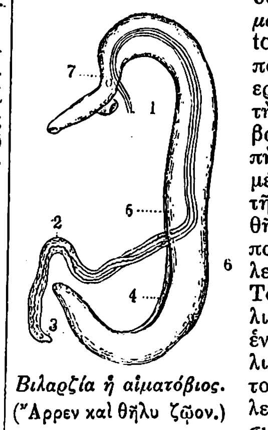

Βιλαρζία ἡ αἱματόβιος.
(Ἄρρεν καὶ θῆλυ ζῷον.)
[3, 6, 5, 7=τὸ ἄρρεν.—1, 2, 3=τὸ θῆλυ, φερόμενον ὑπὸ τοῦ ἄρρενος ἐντὸς εἰδικῆς αὔλακος (4) τοῦ σώματος αὐτοῦ.]

βιλαρζίωσις *τῆς κύστεως [Ἰατρ.]*. Ἡ *κυστικὴ βιλαρζίωσις* ἢ *αἱματουρία τῆς Αἰγύπτου*, ἢ ***αἱματουρία τῶν θερμῶν χωρῶν***, ἢ *βιλαρζικὴ αἱματουρία* εἶναι νόσος ὀφειλομένη εἰς τὴν ἐντὸς τοῦ φλεβικοῦ συστήματος παρουσία τοῦ σκώληκος *σχιστόσωμον αἱματόβιον* ἢ **βιλαρζία** (βλ. λ.), ἀνακαλυφθέντος ὑπὸ τοῦ Bilharz τῷ 1851. Τὰ γονιμοποιηθέντα θήλεα τοῦ παρασίτου τούτου συνεπείᾳ ἰδιαιτέρας, σταθερᾶς καὶ ἀνεξηγήτου συμπαθείας ἐναποθέτουν τὰ ᾠά των ἐντὸς τῶν τοιχωμάτων τῆς κύστεως. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου προκύπτουν λίαν χαρακτηριστικαὶ ἀλλοιώσεις αὐτῆς, ἐκδηλούμεναι ἰδίως δι' αἱματουρίας. Ἡ νόσος αὕτη παρατηρεῖται ἰδίως ἐν Αἰγύπτῳ, Τύνιδι καὶ ὅλῃ σχεδὸν τῇ Ἀφρικῇ. Ὡσαύτως εἰς σημεῖα τινὰ τῆς Ἀσιατικῆς πλευρᾶς τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Αὐστραλίας, εἰς τὴν ἀνατολικὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου, ἰδίως τὴν Πορτογαλίαν, Ἀγγλίαν, Γαλλίαν, Μακεδονίαν καὶ Κρήτην. Ἡ νόσος αὕτη εἶναι λίαν συχνὴ εἰς τοὺς ἄνδρας καὶ σπανία εἰς τὰς γυναῖκας· ἄγνωστος δὲ εἰς τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων, πλὴν τῶν τῆς κάτω τάξεως.

Ὁ σκώληξ οὗτος, ὅστις τρέφεται ἐκ τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων, κατοικεῖ ἐντὸς τοῦ αἵματος τῆς μικρᾶς μεσεντερικῆς φλεβός, σπανίως δὲ ἐντὸς αὐτῆς τῆς πυλαίας φλεβὸς (βλ. εἰκ. 1). Ἐκεῖθεν τὰ θήλεα κατέρχονται εἰς τὰς φλέβας τοῦ πρωκτοῦ καὶ διὰ τούτων εἰς τὰς φλέβας τῆς κύστεως καὶ τὰ τριχοειδῆ αὐτῆς, ὅπου ἐναποθέτουν τὰ ᾠά των, ἔπειτα δ' ἀνέρχονται ἐκ νέου εἰς τὴν μικρὰν μεσεντερικήν. Τὰ ᾠὰ χάριν εἴς τινα αἰχμήν, τὴν ὁποίαν ἔχουν (βλ. εἰκ. 1 καὶ 2) διαπεροῦν τὰ τοιχώματα τῆς κύστεως, διὰ νὰ ἐξέλθουν διὰ τῶν οὔρων. Ἡ κύστις ἀποτελεῖ τὴν ἀποθήκην, εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ ἑκατομμύρια συσσωρεύονται τὰ ᾠά. Δὲν εἶναι γνωστὴ ἡ ἐξέλιξις τῶν παρασίτων ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ· εἶναι πιθανὸν ὅτι δύνανται νὰ πολλαπλασιασθοῦν καὶ ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ

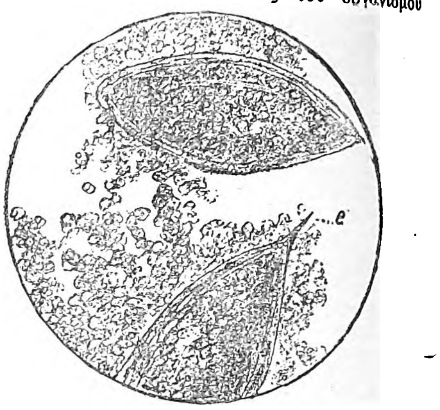

Εἰκ. 2.—*Ὠὰ τοῦ αἱματοβίου σχιστοσώμου ἐντὸς τῶν οὔρων.*
[e=ἀκίς. Μεγέθυνσις 250 : 1. (Brumpt).]

χωρὶς νὰ εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ διέλθουν διά τινος ἐξωτερικοῦ ἐνδιαμέσου ξενιστοῦ. Διότι καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν πάθουν νέαν μόλυνσιν, οἱ πάσχοντες ἐκ βιλαρζιώσεως δύνανται ἐπὶ πολλὰ ἔτη νὰ διατηρήσουν τὰ παράσιτα· ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ ἀριθμὸς τούτων, ὑπολογιζόμενος ἐκ τῶν γεννηθέντων ᾠῶν, εἶναι πάρα πολὺ μέγας, ὥστε ἡ πρώτη μόλυνσις νὰ ἔχῃ γίνει διὰ τόσου μεγάλου ἀριθμοῦ ἐμβρύων. Τὰ ᾠὰ ἐξερχόμενα τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ γίνονται ἐγχυματικὰ ἔμβρυα, τὰ ὁποῖα ζοῦν ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Τὸ ἔμβρυα ταῦτα εἰσδύουν εἰς τὰ πνευμονωτὰ μαλάκια, ἐντὸς τῶν ὁποίων παράγουν σποροκύστεις καὶ ἔπειτα κερκίδια ἔχοντα δίσχιστον οὐράν. Ταῦτα εἰσέρχονται διὰ τοῦ δέρματος εἰς τὸν ἀνθρώπινον ὀργανισμόν, ὅπου ἐντὸς 1—2 μηνῶν ἐξελίσσονται εἰς τέλειον σκώληκα. Ἐκ τῆς παρουσίας τῶν μαλακίων τούτων ἐντὸς τῶν ὑδάτων ἐξαρτᾶται ἡ ὕπαρξις τῆς βιλαρζιώσεως εἴς τινας χώρας.

Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς εἰσόδου τοῦ παρασίτου εἰς τὸν ὀργανισμόν, τρεῖς ὑποθέσεις εἶναι δυναταί: διὰ τοῦ στόματος, διὰ τῶν φυσικῶν τοῦ περινέου ὀπῶν (οὐρήθρα καὶ πρωκτὸς) ἢ διὰ τοῦ δέρματος.

α') ***Εἴσοδος διὰ τοῦ στόματος.*** Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, αἱ νύμφαι τῶν σκωλήκων εἰσέρχονται διὰ τοῦ ὕδατος ἢ τῶν τροφῶν εἰς τὸ στόμα, φθάνουν εἰς τὸ ἔντερον, εἰσέρχονται εἰς μίαν ἐντερικὴν φλέβα, ἐκεῖθεν εἰς τὴν πυλαίαν φλέβα καὶ κατόπιν εἰς τὸ ἧπαρ. Μετὰ ταῦτα ἀκολουθοῦν ἀντίστροφον ὁδὸν πρὸς τὸ ρεῦμα τοῦ αἵματος, εἰσέρχονται δηλαδὴ εἰς τὴν πυλαίαν φλέβα, εἰς τὰς κυστικὰς καὶ τὴν κύστιν. Ἡ θεωρία αὕτη φαίνεται λίαν ἀπίθανος, διότι πρέπει νὰ ὁδεύσῃ ἀντιστρόφως πρὸς τὸ ρεῦμα τοῦ αἵματος, διότι οὐδέποτε τὸ παράσιτον ἐγκαθίσταται εἰς τὸ λεπτὸν ἔντερον καὶ διότι δὲν ἐξηγεῖ τὴν μεγαλυτέραν συχνότητα εἰς τοὺς ἄνδρας.

β') ***Εἴσοδος διὰ τῶν ὀπῶν τοῦ περινέου.*** Ἡ θεωρία αὕτη εἶναι ὡσαύτως ἀπίθανος, διότι, ἐὰν ἦτο ἀληθής, ἡ βιλαρζίωσις θὰ προσέβαλλε συχνότερον τὸν πρωκτὸν παρὰ τὴν κύστιν.

γ') ***Εἴσοδος διὰ τοῦ δέρματος.*** Τὸ παράσιτον εἰσέρχεται εἰς τὴν ὀργανισμὸν διὰ τοῦ δέρματος τοῦ περινέου καὶ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων κατὰ τὰς ἐπανειλημμένας θρησκευτικὰς πλύσεις, τὰς ὁποίας κάμνουν οἱ Μουσουλμᾶνοι, ἢ καὶ κατὰ τὰ λουτρά. Ἐντοπίζεται δὲ πρῶτον εἰς τὰς φλέβας τῆς κύστεως καὶ τοῦ πρωκτοῦ· ὅταν γίνουν ἐπανειλημμέναι εἴσοδοι παρασίτων, τὰ νέα, μὴ εὑρίσκοντα μέρος κατάλληλον νὰ μείνουν, προχωροῦν ἀκολουθοῦντα τὸ ρεῦμα τοῦ αἵματος καὶ φθάνουν μέχρι τοῦ ἥπατος· διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐντὸς τοῦ ἥπατος οὐδέποτε εὑρίσκεται τὸ παράσιτον εἰς τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, ἀλλ' εἰς τὴν ἐμβρυϊκήν.

Ἀπὸ συμπτωματικῆς ἀπόψεως ἐξεταζομένη ἡ βιλαρζίωσις ἐξελίσσεται εἰς δύο περιόδους:

1) ***Αἱματουρικὴ φάσις.*** Ἡ περίοδος αὕτη χαρα-

Εἰκ. 1.— *Βιλαρζίωσις τῆς κύστεως.*
[1=Σχιστόσωμον αἱματόβιον ἄρρεν καὶ θῆλυ, συνεζευγμένα ἐντὸς τῆς κύστεως (μεγέθυνσις 20:1).—2=Σχιστόσωμον αἱματόβιον εἰς φυσικὸν μέγεθος.—3=Ὠὰ τοῦ σχιστοσώμου αἱματοβίου ἐν τῷ ἱζήματι τῶν οὔρων (μεγέθυνσις 60 : 1).—4=Τομὴ τῆς κύστεως: α καὶ β=Σχιστόσωμον αἱματόβιον ἐντὸς φλεβός τινος, α=ἄρρεν, β=θῆλυ, c=ᾠὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας καὶ ἐν τῷ βάθει τοῦ βλενογόνου.]

Digitized by Google

κτηρίζεται ἀποκλειστικῶς δι' αἱματουριῶν, αὐτομάτων, ἀνωδύνων, τελικῶν, ἐπανειλημμένων ἐπὶ ἔτη. Ἡ μικροσκοπικὴ ἐξέτασις τῶν οὔρων ἀποδεικνύει τὴν ὕπαρξιν χαρακτηριστικῶν ᾠῶν, τὰ ὁποῖα ἀναγνωρίζονται ἐκ τοῦ ἐπιμήκους αὐτῶν σχήματος μετ' ἀκίδος εἰς τὸ ἓν τῶν ἄκρων των. Ἑπομένως μόνον δύο συμπτώματα ὑπάρχουν κατὰ τὴν πρώτην περίοδον: οὐρησις αἵματος καὶ ᾠῶν. Διὰ τοῦ κυστεοσκοπίου ὁ κυστικὸς βλενογόνος ἐμφανίζεται κατάσπαρτος μικρῶν ἐπαρμάτων, λευκῶν, στιλπνῶν, στρογγύλων ἢ ᾠοειδῶν, μεγέθους 1—2 χιλιοστομέτρων.

2) *Φάσις αἱματουρικῆς κυστίτιδος μετὰ σχηματισμοῦ λίθων.* Ἡ κυστῖτις δὲν εἶναι μοιραία. Ὑπάρχουν ἄρρωστοι, οἱ ὁποῖοι ἰῶνται χωρὶς νὰ ἔχουν παρουσιάσει ἄλλην ἐνόχλησιν πλὴν παροδικοῦ τινος τεινεσμοῦ. Εἰς ἄλλους ἡ νόσος καταλήγει εἰς κυστίτιδα, ἢ ἀμμωνιακὴν ζύμωσιν τῶν οὔρων καὶ εἰς σχηματισμὸν λίθων, τῶν ὁποίων οἱ πυρῆνες ἀποτελοῦνται ἐκ σωροῦ ἀποτετανωμένων ᾠῶν. Ὅλαι αἱ μολυσματικαὶ ἐπιπλοκαὶ δυνατὸν νὰ ἐπέλθουν κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς βιλαρζιώσεως τῆς κύστεως, καταλήγουσαι εἰς *οὐροχόα συρίγγια* καὶ ἰδίως εἰς τὴν *ἀνιοῦσαν πυελονεφρίτιδα* καὶ εἰς *κακοήθη ἐκφύλισιν (ἐπιθηλίωμα).* Αἱ δύο αὗται τελευταῖαι ἐπιπλοκαὶ ἐπιφέρουν τὸν θάνατον εἰς πολλοὺς ἀρρώστους. Ἡ θνησιμότης τῆς νόσου ταύτης ἀνέρχεται εἰς 25 % εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ 50% εἰς τὸ Cap.

Ἡ διάγνωσις πρέπει νὰ βασίζεται: α') Ἐπὶ τῶν χαρακτήρων τῆς αἱματουρίας. β') Ἐπὶ τῆς συστηματικῆς ἀναζητήσεως τῶν ᾠῶν ἐν τῷ ἰζήματι τῶν φυγοκεντρωθέντων οὔρων· τὰ ᾠὰ εἶναι ᾠοειδῆ, ἔχουν μῆκος 150 μ καὶ πλάτος 6 καὶ φέρουν ἀκίδα εἰς τὸ ἄκρον αὐτῶν, τιθέμενα δὲ εἰς ἐπαφὴν μὲ μίαν σταγόνα ὕδατος κινοῦνται καὶ ἀναπτύσσονται εἰς ἔμβρυον. Ἡ ἐξέτασις αὕτη πρέπει νὰ ἐπαναληφθῇ πολλάκις. γ') Ἐπὶ τῆς *ἠωσινοφιλίας* τοῦ αἵματος. Καὶ δ') ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς κυστεοσκοπήσεως.

Ἡ θεραπεία περιλαμβάνει δύο κατηγορίας:

α') *Προφυλακτικὴ θεραπεία.* Αὕτη σκοπὸν ἔχει νὰ προφυλάξῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς μολύνσεως ὑπὸ τοῦ αἱματοβίου σχιστοσώμου τοῦ Bilharz, συνίσταται δὲ εἰς τὴν καθαριότητα τῶν ποσίμων ὑδάτων, εἰς τὸ βράσιμον ὅλων τῶν τροφῶν, εἰς τὴν ἀποφυγὴν τῶν λουτρῶν ἐντὸς μολυσμένων ὑδάτων, καὶ τὴν χρῆσιν ὑποδημάτων προκειμένου περὶ λασπώδους ἐδάφους, εἰς τὴν περιτομήν, καὶ εἰς προφυλακτικὰ μέτρα ἐναντίον τῶν μολυσμένων ἀτόμων καὶ ὑδάτων.

β') *Ἰαματικὴ θεραπεία.* Αὕτη καταπολεμεῖ τὰς κυστικὰς διαταραχὰς *(τοπικὴ θεραπεία)* ἢ τὸ παράσιτον *(γενικὴ θεραπεία).* Ἐναντίον τῶν κυστικῶν ἐκδηλώσεων δυνάμεθα διὰ τῆς τοπικῆς θεραπείας νὰ ἐνεργήσωμεν ἀμέσως διὰ πλύσεων ἢ ἐνσταλάξεων νιτρικοῦ ἀργύρου, ἢ ἀλκοολικῆς διαλύσεως σαντονίνης, ἢ δι' ἐμφυσήσεως ἀτμῶν ἰωδίου ἢ τέλος διὰ καυτηριάσεων διὰ τῶν ὑψισυχνων ρευμάτων. Προσέτι δὲ ἐνεργοῦμεν *ἐμμέσως* διὰ τῶν βαλσαμικῶν, τῶν ἀντισηπτικῶν κλπ. Ἡ γενικὴ θεραπεία προσβάλλει αὐτὸ τοῦτο τὸ παράσιτον. Κατ' αὐτὴν χρησιμοποιοῦνται ἡ *ἐμετίνη,* ἡ *ἐμετικὴ τρύξ,* καὶ ἡ *σαλβαρσάνη.* Ἐναντίον τῆς μολύνσεως ἐνδείκνυνται αἱ πλύσεις τῆς κύστεως, ὁ μόνιμος καθετήρ, ἐνίοτε δὲ ἡ κυστεοτομία καὶ ἡ ἀπόξεσις τῆς κύστεως μετὰ παρατεταμένης διασωληνώσεως.

Σ. Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

βιλάρι (τό)· εἶδος ἐγχωρίου πανιοῦ || γενικῶς πᾶν ὑφαινόμενον πανί. Ἡ λέξις εἶναι ἐν χρήσει εἰς τὴν Ἤπειρον, Στερεὰν Ἑλλάδα, Θεσσαλίαν, Πελοπόννησον, Μακεδονίαν καὶ ἀλλαχοῦ: «θὰ βάλω ἕνα βιλάρι πανί», θὰ βάλω νὰ ὑφάνω· «ἡ τάδε ὑφαίνει καλὸ βιλάρι», εἶναι καλὴ ὑφάντρια. Εἰς τὴν Ἤπειρον εἰδικώτερον *βιλάρι* λέγεται τὸ ὑφαινόμενον μάλλινον πανὶ τὸ κατάλληλον δι' ἐνδυμασίας καὶ ἐσώρρουχα· τὸ λεπτότερον βιλάρι λέγεται «καλτσερό» καὶ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν κατασκευὴν φανελλῶν καὶ χωρικῶν ἀνδρικῶν καλτσῶν, τὸ δὲ χονδρότερον διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς ἀνδρικῆς καὶ γυναικείας ἐξωτερικῆς ἐνδυμασίας.

Κ. Φ.

Βιλαρὶς (Vilaris), *Μᾶρκος-Ἱλάριος.* Γάλλος χημικὸς (1720—1792). Τὸ 1748 ἐγκατεστάθη ἐν τῇ γενετείρᾳ του ὡς φαρμακοποιός, ὅπου καὶ ἀνεκάλυψε τὴν *καολίνην.* Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἵδρυσιν τῆς βιομηχανίας τῆς πορσελλάνης ἐν Limoges. Εἰς αὐτὸν ἀκόμη ὀφείλονται αἱ πρῶται δοκιμαὶ ἀποξηράνσεως τοῦ κρέατος.

ΑΝ. Δ.

Βιλὰτ (Vilate), *Ἰωακείμ.* Γάλλος πολιτικὸς (1768—1795). Μεταβὰς τῷ 1792 εἰς Παρισίους συνεδέθη μετὰ τῶν φανατικωτέρων ἐπαναστατῶν καὶ διεδραμάτισε κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς 10 Αὐγούστου σημαντικὸν πρόσωπον. Μετὰ τὴν 31 Μαΐου 1793 προσεκολλήθη εἰς τὸν Ροβεσπιέρρον ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Σεμπρώνιος Γράκχος.* Ριφθεὶς εἰς τὰς φυλακὰς ὡς κατάσκοπος τῶν Ἐπιτροπῶν (Comités), ἔγραψεν ἐν αὐταῖς διατριβὰς ἐν αἷς κατεσυκοφάντει τοὺς παλαιοὺς αὐτοῦ συντρόφους καὶ φίλους. Κατηγορηθεὶς ἐπὶ συκοφαντίᾳ καὶ ἐξυβρίσει ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως κατεδικάσθη εἰς θάνατον καὶ ἐκαρατομήθη ἐν Παρισίοις.

Α. Δ.

Βιλβιέϊγ (Vilvieille), *Λέων.* Γάλλος ζωγράφος καὶ χαράκτης (1826—1863). Ἐπεδόθη κυρίως εἰς τὴν τοπιογραφίαν. Πάσχων παιδιόθεν ἐξ ἀνιάτου νόσου ἔδωκεν εἰς τὰ ἔργα του τόνον βαθυτάτης μελαγχολίας· κυριώτερα ἐξ αὐτῶν εἶναι: «Καλοκαιρινὴ βραδιὰ στὶς ὄχθες τοῦ Σηκουάνα» (1855), «Βράδι Νοεμβριανό», «Βράδι καλοκαιρινό», καὶ «Μελαγχολία» (1855), ἥτις εἶναι καὶ τὸ ἀριστούργημά του.

—Β.

Βίλβιλις (Bilbilis) *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἀρχαία πόλις τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, σήμερον ὀνομαζομένη *Μπάμπολα.* Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἦτο ἡ μεγαλυτέρα πόλις τῶν Κελτιβήρων μετὰ τὴν πρωτεύουσαν Σεγουβίαν (Segobriga). Ἐπὶ αὐτοκρατορίας ὠνομάσθη *Αὐγούστα.* Παρ' αὐτὴν συνήφθησαν οἱ αἱματηροὶ ἀγῶνες Σερτωρίου καὶ Μετέλλου. Εἶχε περιώνυμα ἰαματικὰ ὕδατα καὶ βιομηχανίαν ὅπλων. Εἶναι πατρὶς τοῦ Μαρτιάλη, ὅστις πολλάκις ὕμνησεν αὐτὴν εἰς τὰ ποιήματά του.

Κ. Ι. Β.

Βιλβὸρντ (Vilvorde) *[Γεωγρ.].* Πόλις τοῦ Βελγίου, ἐν τῷ νομῷ τῆς Βραβάντης, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σένν, παραποτάμου τοῦ Ντύλ. Κάτ. 16.126. Ἔχει ἐργοστάσια ἀμύλου, πίλων, χειροκτίων, χάρτου καὶ χημικῶν προϊόντων, ὡς καὶ γεωπονικὴν σχολήν.

βιλβρανδία (ἡ) (Wilbrandia) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν,* περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Βραζιλίας.

Δ. Ν. Π.

Βιλγιούγι (Wiljuj) *[Γεωγρ.].* Ποταμὸς τῆς Ρωσίας, ἐν Σιβηρίᾳ, παραπόταμος τοῦ Λένα. Ἔχει μῆκος 2.112 χιλιομ.

Βιλεβέκ. Ὁ Σπ. Τρικούπης ἐν τῇ «Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως» ὁμιλεῖ περὶ Γάλλου τινός, φιλέλληνος βουλευτοῦ, ὀνόματι *Βιλεβέκ,* ὅστις ἐπεφόρτισε τῷ 1924 τὸν Γεώργιον Βιτάλην νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ Ἀγῶνος πρὸς ἀνάρρησιν τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ τοῦ δουκὸς τῆς Αὐρηλίας εἰς τὸν ἑλληνικὸν θρόνον. Τὴν πρότασιν ταύτην, διαβιβασθεῖσαν καὶ βραδύτερον μέσῳ τοῦ Ρώς, δὲν ἀπεδέχθη ὁ Μαυροκορδάτος.

—Ω.

Βιλεζικτζῆς, *Πασχάλης Ἀροντῖνος.* Ἕλλην ἀρχιτέκτων γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1814. Τῷ 1855 ἀπέστειλεν εἰς τὴν ἐν Παρισίοις ἔκθεσιν ἰχνογραφήματα φαγεντιανῶν σκευῶν καὶ ἀραβουργημάτων, τὰ ὁποῖα ἔκαμαν καλὴν ἐντύπωσιν, διότι οἱ ἀνατολικοὶ ρυθμοὶ δὲν ἦσαν τόσον γνωστοὶ ἐν Εὐρώπῃ. Ταυτοχρόνως ὑπέβαλεν ὡς ἀρχιτέκτων σχέδιον ἀναμνηστικοῦ μνημείου διὰ τὴν σύναψιν τῆς συνθήκης τοῦ Τανζιμὰτ καὶ τὴν συμμαχίαν Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Τουρκίας, τὸ ὁποῖον ἔτυχε τιμητικῆς μνείας.

Γ. Λ. Α.

Βίλελμ (Wilhelm), *Ἰωάννης* (λατινιστὶ *Janus Gulielmus*) Γερμανὸς φιλόλογος (1550 ἢ 1554—1584). Ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἠκολούθησε μαθήματα φιλοσοφίας ἐν Κολωνίᾳ καὶ εἶτα ἐν Παρισίοις, μεταβαίνων δὲ εἰς Μπούρζ, ὅπως ἀκροασθῇ τοῦ διασήμου Κουγιὰς (Cujas), ἀπέθανε καθ' ὁδὸν προσβληθεὶς ὑπὸ ἰσχυροῦ πυρετοῦ. Τὰ ἔργα του, παρ' ὅλην τὴν νεαρὰν ἡλικίαν τοῦ συγγραφέως, διακρίνει κριτικὴ ὀξύνοια. Ὁ Ἰούλιος Λίψε τὸν ἐπωνόμαζε «τὸ νέον ἄστρον τῆς Γερμανίας». Συνέγραψε: «De magistratibus reipublicae romanae libellus» (Ρόστοχ 1577), «Plautinarum quaestionum commentarius» (Παρίσιοι 1583) καὶ «Verissimilium libri tres» (Ἀμβέρσα 1582).

—Β.

Βιλελμίνα (Wilhelmina) *[Ἀστρον.].* Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 392. Ἀνεκαλύφθη τῇ 4ῃ Νοεμβρίου 1894, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: α=2,967, T=1866 ἡμ., e=0,177, i=15°. 42', L=19°. 34', Ω=211°. 53' καὶ π=353°. 20'.

Σ. Π.

Βιλελμίνη (Wilhelmine), *Ἑλένη-Παυλίνα-Μαρία.* Βασίλισσα τῆς Ὀλλανδίας, πριγκίπισσα τῆς Ὀράγγης-Νασσάου, δούκισσα τοῦ Μεκλεμβούργου γεννηθεῖσα ἐν Χάγῃ τὴν 31 Αὐγούστου 1880. Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Γουλιέλμου Γ' καὶ τῆς βασιλίσσης Ἐμμες, διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τὸν πατέρα της δεκαετὴς μόλις, τὴν 23 Νοεμβρίου 1890, ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν καὶ ἀντιβασιλείαν τῆς μητρός της. Ἐκηρυχθεῖσα ἐνήλικος τὴν 31 Αὐγούστου 1898, ἐνυμφεύθη τῷ 1901 τὸν δοῦκα *Ἑρρῖκον* τοῦ *Μεκλεμβούργου-Σβέριν,* γεννηθέντα τῷ 1876, ὅστις προσέλαβεν ἔκτοτε τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ δουκὸς τοῦ Μεκλεμβούργου καὶ τὸν βαθμὸν ὑποναυάρχου τοῦ Ὀλλανδικοῦ Στόλου. Ἐκ τοῦ γάμου των ἐγεννήθη τῷ 1909 ἡ πριγκίπισσα *Ἰουλιανὴ-Λουΐζα-Ἔμμα-Μαρία-Βιλελμίνη.*

Βιλελμίνη, βασίλισσα τῆς Ὀλλανδίας.

Ἡ Βιλελμίνη, μετὰ τὸν Ἀγγλομποερικὸν πόλεμον, ἀπέστειλεν ὀλλανδικὸν πολεμικὸν πλοῖον πρὸς παραλαβὴν τοῦ ἡττηθέντος προέδρου Κρουγερ, εἰς τὸν ὁποῖον προσέφερεν ἄσυλον ἐν τῇ χώρᾳ της. Ἡ γενναιόφρων αὕτη πρᾶξις τῆς νεαρᾶς βασιλίσσης, ἐνθουσιωδῶς ἐπιδοκιμασθεῖσα ὑπὸ τοῦ ὀλλανδικοῦ λαοῦ, ἐγένετο μετὰ συμπαθείας δεκτὴ καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην.

Ἡ Βιλελμίνη, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοὐλάχιστον τοῦ γάμου της, ἐθεωρεῖτο γενικῶς ὡς ἡ ὡραιοτέρα βασίλισσα τῶν νεωτέρων χρόνων.

—Ω.

— **Βιλελμίνη** (Wilhelmine), *Λουΐζα-Αὐγούστα-Ἀμαλία* βλ. Λουΐζα-Βιλελμίνη.

— **Βιλελμίνη** (Wilhelmine), *Φρειδερίκη-Σοφία.* Μαργραβὶς τοῦ Μπαϋρόϊτ (1709-1758). Ἦτο δευτερότοκον τέκνον τοῦ πρίγκιπος τῆς Πρωσσίας Φρειδερίκου Γουλιέλμου, τοῦ βραδύτερον Γουλιέλμου Α', καὶ τῆς Σοφίας Δωροθέας τοῦ Ἀννοβέρου. Τὴν παιδικήν της ἡλικίαν διῆλθε μὲ θλίψεις, λόγῳ τῆς ἀσθενικῆς της κράσεως ἀφ' ἑνὸς καὶ λόγῳ ἀφ' ἑτέρου τῆς πρὸς αὐτὴν ἀσυμπαθείας τοῦ πατρός της, ὅστις σχεδὸν τὴν ἐμίσει. Τῷ 1731 ἐξηναγκάσθη παρ' αὐτοῦ νὰ συζευχθῇ ἄκουσα τὸν πρίγκιπα διάδοχον τοῦ Μπαϋρόϊτ, τὸν ὁποῖον δὲν εἶχεν ἴδει ποτὲ πρότερον, διῆλθε δὲ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς μετ' αὐτοῦ συμβιώσεώς της ὑπὸ οἰκονομικὰς δυσχερείας, ἐν πενίᾳ σχεδόν, διότι ὁ πατήρ της δὲν ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τὴν ὑπεσχημένην προῖκα. Τῷ 1735 ὁ σύζυγός της ἀνεκηρύχθη μαργράβος. Τῷ 1740 ἡ Βιλελμίνη ἐγνωρίσθη μὲ τὸν Βολταῖρον, μὲ τὸν ὁποῖον συνεδέθη διὰ στενοτάτων φιλικῶν δεσμῶν. Πρὸς τιμὴν αὐτῆς ὁ ποιητὴς ἔγραψε τὸ γνωστὸν ποίημά του «Ὠδὴ πρὸς τὴν μαργραβίδα τοῦ Μπαϋρόϊτ».

Ἡ Βιλελμίνη ἔγραψε γαλλιστὶ «Ἀπομνημονεύματα» φθάνοντα μέχρι τοῦ 1742, τὰ ὁποῖα ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν Γάλλον ἰατρόν της Superville καὶ τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν ἐν Παρισίοις τῷ 1810 καὶ ἐπανεξεδόθησαν πολλάκις. Τὸ βιβλίον αὐτό, κατάμεστον περιέργων λεπτομερειῶν περὶ τοῦ βίου τῆς αὐλῆς τοῦ Φρειδερίκου-Γουλιέλμου Α' καὶ τῶν ἄλλων μικρῶν γερμανικῶν αὐλῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, διακρίνεται διὰ τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὴν ἐλευθεροστομίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἡ Βιλελμίνη ἐκφράζεται περὶ τῶν μεγάλων τοῦ κόσμου τούτου καὶ τῶν ἰδίων της συγγενῶν. Τὰ ἀπομνημονεύματα ταῦτα ἐχρησίμευσαν ὡς πηγαὶ εἰς πολλοὺς ἱστορικοὺς συγγραφεῖς.

—Ω.

Βίλελμσμπουργ (Wilhelmsburg) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Πρωσσίᾳ, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ἀννοβέρου, ἐπὶ νήσου σχηματιζομένης ὑπὸ τοῦ δέλτα τοῦ ποταμοῦ Ἔλβα, μεταξὺ Χαρβούργου καὶ Ἀμβούργου. Κάτ. 32517. Ἐργοστάσια μηχανῶν, ναυπηγεῖα, διυλιστήρια πετρελαίου καὶ ἐμπόριον σιτηρῶν.

—Μ.

Βίλελμσον (Wilhelmson), *Κάρολος.* Διάσημος Σουηδὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1866. Καταγόμενος ἐξ οἰκογενείας ναυτικῶν, ἐμαθήτευσε κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν σχολὴν Valand τοῦ Γκαίτεμπουργ (1887), μετὰ ταῦτα δὲ παρὰ τῷ ὀνομαστῷ καλλιτέχνῃ Καρόλῳ Λάρσον. Ἀπὸ τοῦ 1889 μέχρι τοῦ 1897 διέμεινεν ἐν Παρισίοις, ἔνθα ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Tony Robert Fleury καὶ τοῦ Jules Lefèvre, τοῦ ὁποίου ἐνεκολπώθη τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ ρωμαλέον καὶ καθαρὸν σχέδιον καὶ τὸν ρεαλισμόν. Ἐπί τινα χρόνον εἰργάσθη καὶ εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Benjamin Constant, ὅστις ἐδίδαξεν εἰς αὐτὸν τὴν προσωπογραφίαν. Ἀλλ' οὐδεὶς ἐκ τῶν καλλιτεχνῶν τούτων ἐπέδρασε σημαντικῶς ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ ταλάντου τοῦ Βίλελμσον. Τῷ 1897 ἐπανῆλθεν οὗτος εἰς τὴν Σουηδίαν, ἔνθα ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Γκαίτεμπουργ ὡς καθηγητὴς ἐν τῇ σχολῇ Valand μέχρι τοῦ 1910, ὁπότε ἐπεχείρησε καλλιτεχνικὸν ταξίδιον εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ἐπανελθὼν ἐκ τῆς χώρας ταύτης, ἀνέλαβεν ἀπὸ τοῦ 1912 τὴν διεύθυνσιν μιᾶς σχολῆς ζωγραφικῆς ἐν Στοκχόλμῃ. Τῷ 1913 ἐπεχείρησε καὶ δεύτερον ταξίδιον εἰς τὴν Ἰσπανίαν, μετὰ δὲ τὴν ἐπάνοδον του ἐξ αὐτῆς δὲν ἐγκατέλειψε πλέον τὴν Σουηδίαν.

Ὁ Κάρολος Βίλελμσον εἶναι εἷς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ζωγράφων τῆς συγχρόνου Σουηδίας, ἀναμφισβητήτως δὲ ὁ μεγαλύτερος ζῶν ζωγράφος τῆς σουηδικῆς λαϊκῆς ζωῆς. Διακεκριμένος προσωπογράφος καὶ μοναδικὸς σχεδιαστής, ἀρέσκεται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν πινάκων μὲ εὐρυτάτην προοπτικήν, ἐννοῶν ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς ἕνα καλλιτέχνην, ἐπιθυμοῦντα νὰ δημιουργήσῃ ἔργον βιώσιμον, νὰ χωρίζῃ ἄνευ σοβαρᾶς ζημίας τὴν ἀνθρωπίνην ἀπὸ τὴν καθολικὴν ζωήν. Μυστικοὶ δεσμοὶ συνδέουν τὰ πρόσωπα τῶν πινάκων του πρὸς τὴν φύσιν, ἡ ὁποία τὰ περιβάλλει. Τὸ τοπίον εἶναι πλῆρες ζωῆς, δὲν ἀποτελεῖ ἁπλοῦν συνάρτημα τοῦ κυρίου θέματος, ἀλλὰ συμπληρώνει κατὰ τρόπον ἀξιωματικὸν τὸ κύριον θέμα. Ἀπαράμιλλος ἰδίως ἀνεδεί-

Digitized by Google

χθη ὁ Βίλελμσον εἰς τὴν ἀπεικόνισιν λαϊκῶν τύπων, ταπεινῶν χειρωνάκτων ἢ σκηνῶν καταφόρτων ἀπὸ τοπικὸν χρῶμα, ὅπως ἐκεῖναι, τὰς ὁποίας ἐζωγράφησεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Παρετηρήθη μόνον, ὅτι ἐπιμένει πλέον τοῦ δέοντος ἐπὶ τῶν ἅπαξ κτηθέντων καὶ δὲν παρουσιάζει διηνεκεῖς βελτιώσεις ἢ ἐξελικτικὰς ἐναλλαγὰς εἰς τὴν καλλιτεχνικήν του παραγωγήν. Βλέπει τὰ ἴδια θέματα πάντοτε κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Τοῦτο καθίσταται ἐμφανές, ἂν τις παραβάλῃ τὰς «Βοημίδας», τὰς «Ἀνδαλουσίας», τὰς «Χορευτρίας», τῆς πρώτης ἐν Ἱσπανίᾳ διαμονῆς του, πρὸς τὴν «Gitanella», τὴν «Ἀγαθὴν χωρικήν», τὴν «Κοιμωμένην κόρην», τῆς δευτέρας. Οὐδεμία χρονικὴ διαφορὰ φαίνεται νὰ διακρίνῃ τοὺς πίνακας τούτους ἀπ' ἀλλήλων.

Μεταξὺ τῶν καλυτέρων ἔργων τοῦ Βίλελμσον τάσσονται τὰ ἑξῆς: «Αὐταπάρνησις» (1895), «Χωρικὸν κατάστημα» (1896), «Κάματος» (1897), «Ἐπιστροφὴ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν» (1899), «Προσωπογραφία τῆς ἀδελφῆς μου» (1899), ἀποκείμενα εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον τῆς Στοκχόλμης· «Εἰς τὴν θύραν τοῦ κοιμητηρίου» (1903), εὑρισκόμενον εἰς τὴν ἐν Στοκχόλμῃ συλλογὴν R. Fries· «Σαββατόβραδο» (1900), «Νεαραὶ ζωγράφοι» (1902) καὶ «Τὰ κορίτσια μὲ τὰ γαλάζια» (1910), εἰς τὴν ἐν Στοκχόλμῃ συλλογὴν Thiel· «Τὸ λιμάνι», τοιχογραφία εἰς τὸ ταχυδρομικὸν μέγαρον τῆς Στοκχόλμης· «Ἑσπέρα Ἰουνίου» (1902), «Προσωπογραφία νεαρᾶς ζωγράφου» (1904), «Στὴν προκυμαία» (1895), εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Γκάντεμπουργκ· «Τὸ παιδί», «Ἀνοιξιάτικαι ἐργασίαι» εἰς τὸ καλλιτεχνικὸν μουσεῖον τῆς Κοπεγχάγης, «Ἀνδαλουσιανὸν εἰδύλλιον» εἰς τὴν συλλογὴν Mohvinchel ἐν Μπέργκεν, «Ἐργάτης» εἰς τὸ «Ἀθήναιον» τοῦ Ἑλσιγκφορς καὶ «Las pulgas» (1919) εἰς τὴν συλλογὴν Warburg ἐν Ἀμβούργῳ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Sma Konstböker*, Karl Wilhelmson. Lund. —*P. Lespinasse,* La peinture suédoise contemporaine, Paris, 1928.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Βιλελμσχάφεν (Wilhelmshafen καὶ Wilhelmshaven). *[Γεωγρ.]*. Πόλις, ἐμπορικὸς λιμὴν καὶ ναυτικὸς σταθμὸς τῆς Γερμανίας ἐπὶ τῆς Βορείου θαλάσσης ἐν τῷ κόλπῳ Γιάντε. Ἀνήκει εἰς τὸν πρωσσικὸν νομὸν Ἄουριχ καὶ ἀπέχει 66 χιλμτρ. ἀπὸ τῆς Βρέμης. Κάτ. 25.484. Ὁ λιμήν, ἱδρυθεὶς τῷ 1855 ἐπὶ ἐκτάσεως ἀνηκούσης εἰς τὸ μέγα δουκᾶτον τοῦ Ὀλδεμβούργου καὶ ἀγορασθείσης ὑπὸ τῆς Πρωσσίας τῷ 1853, ἠνοίχθη εἰς τὸ ἐμπόριον ἐν ἔτει 1869, βραδύτερον δὲ κατέστη ὁ κυριώτερος πολεμικὸς λιμὴν τῆς Γερμανίας ἐπὶ τῆς Βορείου θαλάσσης. Ἡ πόλις διακρίνεται διὰ τὴν ὑπέροχον ρυμοτομίαν καὶ τὰς ὡραίας δενδροστοιχίας της. Ἔχει, πλὴν πολλῶν ἄλλων δημοσίων κτιρίων, ναυτικὸν παρατηρητήριον, νεώρια καὶ μεγάλα ἐργοστάσια μηχανῶν. Τὰ κυριώτερα ὀχυρωματικὰ ἔργα, ἅτινα εἶχον οἰκοδομηθῆ πρὸς ἄμυναν τοῦ λιμένος, κατεστράφησαν συμφώνως πρὸς τὴν συνθήκην τῶν Βερσαλλιῶν. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1918 ὁ λιμὴν οὗτος ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία τῆς πρώτης στάσεως τῶν πληρωμάτων τῶν γερμανικῶν πολεμικῶν σκαφῶν, ἥτις κατόπιν ἐξειλίχθη ἐν Κιέλῳ εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ μοναρχικοῦ καθεστῶτος. Α. Δ.

Βιλελμσχαῖε (Wilhelmshöhe). Ἀνάκτορον ἐν Πρωσσίᾳ, τέσσαρα χιλιόμετρα μακρὰν τοῦ Κάσσελ, περιβαλλόμενον ὑπὸ θαυμασίων κήπων καὶ πιδάκων, ἔργων ὑπερόχου τέχνης. Εἰς ἕνα τῶν κήπων τούτων εὑρίσκεται χαλκοῦν ἄγαλμα τοῦ Ἡρακλέους. Ἡ Βιλελμσχαῖε ἐχρησίμευσεν ὡς τόπος διαμονῆς Ναπολέοντος τοῦ Γ' (1870—1871) κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν του, ἀπὸ δὲ τοῦ 1900 εἶναι μουσεῖον. Α. Δ.

Βίλελμυ (Wilhelmy), ***Αὔγουστος***. Διάσημος Γερμανὸς βιολιστὴς (1845—1908). Νεαρώτατος ἔδωκε δείγματα τοῦ λαμπροῦ του ταλάντου. Μαθητὴς ἔτι ὤν, ἔλαβε μέρος μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας ὡς σολίστ εἰς τὰς συναυλίας τοῦ Γκεβάντχαους· ἀπὸ δὲ τοῦ 1864 ἤρχισε περιοδείας ἀνὰ τὴν ὑφήλιον, γενόμενος παντοῦ δεκτὸς μετ' ἐνθουσιασμοῦ. Ὁ Βίλελμυ, τιμῆς ἕνεκα, ὠνομάσθη τὸ 1871 καθηγητής, τὸ δὲ 1876 ἐκ μεγάλου θαυμασμοῦ πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Βάγνερ ἀπεδέχθη νὰ ἐκτελέσῃ χρέη βιολίου σόλο εἰς Μπαϋρόϊτ, κατὰ τὰς πρώτας παραστάσεις τοῦ «Δακτυλίου τῶν Νιμπελοῦγκεν». Ἀργότερον, μετὰ τοῦ Νίμαν, ἵδρυσεν εἰς Μπίμπριχ ἀνωτέραν σχολὴν βιολίου. Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του διῆλθεν ἐν Λονδίνῳ, ἔνθα μετεκλήθη ὡς καθηγητὴς τοῦ βιολίου εἰς τὴν Guildhall Music Scool. Ὁ Βίλελμυ ὑπῆρξεν εἷς τῶν μεγαλυτέρων δεξιοτεχνῶν ὅλων τῶν ἐποχῶν. Γ. Σ.

Βιλὲμ (Wilhem), ***Γουλιέλμος-Λουδοβῖκος Μποκιγιών***. Γάλλος μουσικὸς (1781—1842). Ἀποφοιτήσας τοῦ Ὠδείου τῶν Παρισίων (1803), ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν σύνθεσιν. Ἀλλὰ λόγῳ τῆς πτωχείας του ἠναγκάσθη νὰ γίνῃ ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, ὅπου ἐγνωρίσθη καὶ μὲ τὸν ποιητὴν Βερανζέρον, οὗτινος ἐμελοποίησε καὶ πλεῖστα ποιήματα. Τὸ 1810 διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ μουσικοῦ λυκείου «Ναπολέων» (ἀργότερον «κολλέγιον Ἑρρίκου Δ'»), ἣν θέσιν διετήρησε μέχρι τοῦ θανάτου του.

Εἰς τὸν Βιλὲμ ὀφείλεται ἡ ἰδέα τῆς ὑποχρεωτικῆς μουσικῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς τὰ γαλλικὰ σχολεῖα. Τὸ 1819 τῷ ἀνετέθη ἡ διοργάνωσις τῆς μουσικῆς διδασκαλίας εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα τῶν Παρισίων. Τὸ 1820 τῷ ἀνετέθη ἡ ἵδρυσις εἰδικῆς μουσικῆς σχολῆς τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, τὸ δὲ 1830 δέκα σχολαὶ εὑρίσκοντο ὑπὸ τὰς διαταγάς του. Ἡ ἰδιότης αὕτη τοῦ διευθυντοῦ τοσούτων σχολῶν ἔδωκεν εἰς τὸν Βιλὲμ τὴν ἰδέαν τῆς κατὰ περιόδους συνενώσεως ὅλων αὐτῶν καὶ τῆς ἐκτελέσεως χορῳδιῶν ὑπὸ τοῦ πολυαριθμοτέρου χοροῦ, ὃν εἶχεν ἴδει ποτὲ ἡ πόλις τῶν Παρισίων. Ὁ χορὸς οὗτος, οὗτινος τὰ μέλη ὑπερέβαινον πολλάκις τὰ 1200, ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Βιλὲμ «Ὀρφεῖον». Μιμούμενα τὸ παράδειγμα τοῦ μεγάλου τούτου παιδαγωγοῦ διάφορα ἰδιωτικὰ σχολεῖα, σωματεῖα καὶ συντεχνίαι ἵδρυον μετ' ὀλίγον ἴδια Ὀρφεῖα.

Αἱ συνθέσεις τοῦ Βιλὲμ περιλαμβάνουν 10 τόμους χορῳδιῶν *ἀ-καπέλλα*, τὰ δὲ παιδαγωγικά του ἔργα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ὁδηγὸς στοιχειώδους καὶ ἀναλυτικῆς μεθόδου τοῦ ᾄσματος» (1821—1824)· «Πίνακες μουσικῆς ἀναγνώσεως καὶ φωνητικῆς ἐκτελέσεως» (1827—1832)· «Νέοι πίνακες μουσικῆς ἀναγνώσεως» (1835)· «Μουσικὸν ἐγχειρίδιον πρὸς χρῆσιν τῶν σχολείων καὶ λοιπῶν ἐκπαιδευτικῶν ἱδρυμάτων» (2 τόμ. 1836). Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

βιλεμσία (ἡ) (Wilhemsia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *καρυοφυλλιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν εἶδος ἰθαγενὲς τῶν τροπικῶν χωρῶν. Δ. Ν. Π.

Βιλετζίκ· βλ. Μπιλετζίκ.

βιλζίτης (ὁ) (Bielzit) *[Ὀρυκτολ.]*. Εἶδος ὀρυκτῆς ρητίνης. Γ. Κ. Γ.

Βίλι *[Γερμαν. Μυθολ.]*. Εἷς τῶν θεῶν τῶν φονευσάντων τὸν γίγαντα Ὑμὶρ (βλ. λ. **Ἀζγκάρδ**).

Βίλια (τὰ) *[Γεωγρ.]*· χωρίον τῆς Ἀττικῆς· βλ. λ. Βίλλια.

Βίλια (Villa), ***Φραγκῖσκος-Πάντσος***. Μεξικανὸς ἐπαναστάτης (1877-1923). Γεννηθεὶς ἐν Λὰς Νιέβες, ἐγένετο τὸ πρῶτον γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Δωρόθεος Ἀράγκο*, ὅπερ κατόπιν μετέβαλεν εἰς *Βίλια*. Ἡ ζωὴ αὐτοῦ ὑπῆρξεν κατ' ἀρχὰς πλήρης περιπετειῶν, ἥκιστα κολακευτικῶν δι' αὐτόν, τοσούτῳ δ' ἐπικίνδυνος ἐκρίθη ἡ δρᾶσίς του, ὥστε ὁ πρόεδρος Ντιὰς ἐπεκήρυξεν αὐτὸν ἀντὶ μεγάλης ἀμοιβῆς. Ἀμνηστευθεὶς τῇ εἰσηγήσει τοῦ Μαντέρο, ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1910, λόγῳ τῶν ὑπηρεσιῶν, ἃς παρέσχεν εἰς αὐτόν, ἀπέκτησε φήμην μεγάλου ἐπαναστάτου ἀρχηγοῦ. Τῷ 1914 ἐτάχθη παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Καρράνθα κατὰ τοῦ Οὐέρτα, βραδύτερον δὲ παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Οὐέρτα κατὰ τοῦ Καρράνθα. Ὅτε ἡ κυβέρνησις τοῦ Καρράνθα ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὁ Βίλια ἐξηκολούθησε τὸν ἀγῶνά του κατὰ τοῦ νέου προέδρου καὶ τέλος ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ μετ' αὐτοῦ ἀντὶ μεγάλης ἀμοιβῆς. Ὁ Βίλια ἔπεσε θῦμα δολοφονίας ἐν ἔτει 1923. Α. Δ.

— **Βίλια** ***Ἑρμόσα*** (Villa Hermosa), ***Κάρολος*** *δοὺξ τοῦ—*. Ἱσπανὸς κυβερνήτης τῶν ἱσπανικῶν κτήσεων ἐν ταῖς Κάτω χώραις, ἀποθανὼν τῷ 1692.

Βίλια (Villa) *[Γεωγρ.]*. Ποτάμιον (ἐκβολαί: πλάτ. 38°30' Β, μῆκ. 0°14' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 1372: Cartagena to cape San Antonio), ἐκβάλλον εἰς τὸν ὅρμον *Πόμπλε Νοῦ*, ἔνθα τὸ φερώνυμον προάστειον τῆς πόλεως *Βίλια Χογιόζα*. Σ. Ε. Λ.

— **Βίλια** ***ντὲ Ἀλβαρὲθ*** ἢ ***Ἀλμολόϋαν*** (Villa de Alvarez ἢ Almoloyan) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Μεξικοῦ, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Κολίμα. Κάτ. 7000 —Μ.

— **Βίλια**- ***Ἀρχεντίνα*** (Villa Argentina) *[Γεωγρ.]*· πόλις τῆς Ἀργεντινῆς (βλ. Τσιλέτσιτο).

— **Βίλια** ***ντὲλ Βάλλε ντὲ Μπράβο*** (Villa del Valle de Bravo) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Μεξικοῦ, ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Μεξικοῦ, εἰς ἀπόστασιν 50 χιλ. ἀπὸ τὸ Τολούκα. Κάτ. 14.085. —Μ.

— **Βίλια-*Βιέχα*** (Villa Vieja) *[Γεωγρ.]*. Ἄλλοτε ἰδία πόλις, μεταπεσοῦσα ἤδη εἰς συνοικίαν τῆς μεγαλυνθείσης πόλεως *Ἀλγεσίρας*, ἀφ' ἧς χωρίζεται διὰ τοῦ ποταμίου *Ρίο Μιὲλ* (πλάτ. 36° 07' Β, μῆκ. 5° 26' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 1448 *: Acebuce point to Chullera: Algesiras road*) καὶ πρὸς ἣν ἐπικοινωνεῖ διὰ δύο γεφυρῶν του. Σ. Ε. Λ.

— **Βίλια** ***Κάρλος*** (Villa Carlos) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς νήσου Μινόρκας, νεότευκτος καὶ ὡραία (πλάτ. 39° 53' Β, μῆκ. 4° 17' Ἀν, χάρ. ἀγγλ. 148: Port Mahon), συνενωθεῖσα πρὸς τὴν πόλιν *Μαόν*, ἧς πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἦτο προάστειον. Πρὸς τὰ ΝΔ κεῖται τὸ στρατιωτικὸν αὐτῆς τμῆμα μὲ θαυμασίους στρατῶνας καὶ κατοικίας ἀξιωματικῶν. Σ. Ε. Λ.

— **Βίλια** ***ντὲ Κὸς*** (Villa de Cos) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Μεξικοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Ζακατάκας. Κάτ. 10.000. Μεταλλεῖα ὑδραργύρου. —Μ.

— **Βίλια** ***Μερθεντὲς*** (Villa Mercendes) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀργεντινῆς, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Σὰν Λούις, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Πεντερνέρα, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Κίντο. Κάτ. 8000. Σημαντικὰ σιδηροδρομικὰ κέντρα μεταξὺ τοῦ Μπουένος Ἄϋρες, τῶν Ἄνδεων καὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ. Ἐκτίσθη τῷ 1856 καὶ ἀποτελεῖ ὄασιν ἐν μέσῳ ἐρημικῆς χώρας. —Μ.

—**Βίλια** ***Ρίο*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τῆς *Βιλιαχογιόζα* (Villajoyosa) ἀπὸ τοῦ ποταμίου *Βίλια*. Σ. Ε. Λ.

Βιλιαβιθιόσα (Villaviciosa). Ἱσπανὸς ποιητὴς (1589—1658). Ἔγραψεν εἰς ὡραῖον ὕφος ἡρωϊκοκωμικὸν ποίημα, εἰς δώδεκα ᾄσματα, «la Mosquea», ἐν ᾧ περιγράφει μάχην μυιῶν κατὰ μυρμήκων.

Βιλιαβιθιόσα (Villaviciosa) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἱσπανίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Γκανταλαχάρα, γνωστὸν διὰ τὴν παρ' αὐτῷ νίκην τοῦ δουκὸς τοῦ Βαντὸμ κατὰ τῶν Αὐστριακῶν τὴν 10 Δεκεμβρίου τοῦ 1710.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Μετὰ τὴν ἐν Σαραγόσσῃ ἧττάν του, ὁ Φίλιππος Ε', βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας, βλέπων κινδυνεύοντα τὸν θρόνον του, ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τοῦ πάππου του Λουδοβίκου ΙΔ', βασιλέως τῆς Γαλλίας. Οὗτος μὴ διαθέτων στρατὸν τῷ ἀπέστειλε τὸν ἔμπειρον στρατηγόν του δοῦκα τοῦ Βανδόμ.

Μετὰ τὴν ἐν Σαραγόσσῃ νίκην, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ ἀρχιδοὺξ Κάρολος ἀναχωρήσας, ἄφησεν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Αὐστριακῶν τὸν στρατηγὸν Στάρεμπεργ, ὅστις θεωρῶν ἀκίνδυνον τὸν Φίλιππον Ε' ὑπεχώρησε, κατανείμας τὰ στρατεύματά του εἰς πλειότερα τμήματα, χάριν τῆς εὐκολίας ἀνεφοδιασμοῦ. Ἡ ὀπισθοφυλακὴ τῶν οὕτω κατανεμηθέντων Αὐστριακῶν, ἐκ 4—5 χιλιάδων ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν λόρδον Στάνχοπ, σταθμεύσασα εἰς Μπριχονέγκα, προσεβλήθη ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν, διοικουμένων παρὰ τοῦ Βανδόμ, καὶ ἠχμαλωτίσθησαν. Τὴν ἑπομένην ὁ στρατηγὸς Στάρεμπεργ ἐσπευσμένως προσέτρεξεν, ἵνα σώσῃ τὴν ὀπισθοφυλακήν του, ἀλλὰ προσέκρουσεν ἐπὶ ὁλοκλήρου τοῦ ὑπὸ τὸν Βανδὸμ ἱσπανικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Βιλιαβιθιόσα, κειμένης 8 χιλιόμετρα πρὸ τῆς Μπριχονέγκα. Ἡ μάχη ἐπροβλέπετο αἱματηρά. Οἱ φίλοι τοῦ Φιλίππου Ε' τὸν συνεβούλευον νὰ μὴ ἐκθέσῃ τὴν ζωήν του. Ὁ στρατηγὸς ὅμως Βανδὸμ τοῦ εἶπεν: «Ἐμπρός, Μεγαλειότατε, ἐπὶ κεφαλῆς τόσων γενναίων ὁ ἐχθρὸς δὲν θὰ δυνηθῇ ν' ἀντισταθῇ». Ὁ Φίλιππος Ε' ἀνέλαβε τότε αὐτοπροσώπως τὴν διοίκησιν τοῦ δεξιοῦ τῶν Ἱσπανῶν, συντρίψας ἀμέσως τὴν ἀντίστασιν τοῦ ἀπέναντί του ἀντιπάλου.

Εἰς τὸ κέντρον ὁ ἀγὼν ὑπῆρξε τραχύς, ἀλλὰ χάρις εἰς ἐπέλασιν τοῦ ἱσπανικοῦ ἱππικοῦ, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἤδη κατατροπώσει τὸ ἀντίπαλον ἱππικόν, τὸ κέντρον τῶν Αὐστριακῶν διεσπάσθη, μεθ' ὃ ἐπηκολούθησεν ἄτακτος φυγή. Ὁ Στάρεμπεργ ὑπεχώρησεν εἰς Ἀραγονίαν, ἐγκαταλείψας 3 χιλιάδας νεκρούς, 2 χιλιάδας τραυματίας καὶ ὁλόκληρον τὸ πυροβολικόν του. Λόγῳ ὅμως τῆς ἐπελθούσης νυκτὸς οἱ Ἱσπανοὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ καταδιώξωσι τὸν ἐχθρὸν καὶ τὸν συντρίψωσι τελειωτικῶς.

Μετὰ τὴν μάχην ὁ Φίλιππος Ε' κατάκοπος ἐζήτησε νὰ κατακλιθῇ, τότε δὲ ὁ Βανδὸμ τοῦ εἶπε: «Θὰ Σᾶς ἑτοιμάσω τὴν ὡραιοτέραν κλίνην, ἐπὶ τῆς ὁποίας κατεκλήθη ποτὲ βασιλεύς τις», καὶ ἔστρωσαν ὡς κλίνην τὰς ἐχθρικὰς σημαίας ἃς ἠχμαλώτισαν οἱ Ἱσπανοὶ κατὰ τὴν μάχην τῆς ἡμέρας ἐκείνης. Δ. ΒΑΚΑΣ

— **Βιλιαβιθιέσα** ***ντὲ Κόρντομπα*** (Villaviciosa de Cordoba) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἐν Ἀνδαλουσίᾳ, ἐν τῷ νομῷ τῆς Κορδούης, ἐπὶ τῆς σιέρρα Μορένα, παρὰ τὸν ποταμὸν Γουαντιάτο. Κάτ. 9771. —Μ.

— **Βιλιαβιθιόσα** ***ντὲ Ὀβιέντο*** (Villaviciosa de Oviedo) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἐν Ἀστουρίᾳ, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ὀβιέντο, ἐπὶ τῆς ἐκβολῆς τοῦ ποταμοῦ Λιναρές, ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Γαστούνης. Κάτ. 20712. Ἔχει καλὸν λιμένα, ἀνθρακωρυχεῖα καὶ ἐμπόριον γεωργικῶν προϊόντων. —Μ.

Βιλιαγκάρθια (Villagarcia) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἐν Γαλικίᾳ, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ποντεβέντρα, ἐπὶ τοῦ μικροῦ κόλπου Ἀρόζα. Κάτ. 3000. Ἀσφαλὴς μικρὸς λιμὴν καὶ ἁλιεία σαρδελλῶν. Ἐργοστάσιον κονσερβῶν ἰχθύων. —Μ.

— **Βιλιαγκάρθια** (Villagarcia) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Μεξικοῦ, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Ζακατέκας. Κάτ. 10.000. —Μ.

Βιλιακάνιας (Villacanas) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἐν τῇ Νέᾳ Καστίλῃ, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Τολέδου. Κάτ. 6000 περίπου. Αἱ πλησιόχωροι πεδιάδες εἶναι αἱ πλουσιώτεραι τῆς ἐπαρχίας εἰς σιτηρά, τὰ δὲ βόσκοντα εἰς τοὺς πέριξ αὐτῆς λειμῶνας πρόβατα εἶναι περιζήτητα διὰ τὸ νόστιμον κρέας των. —Μ.

Digitized by Google

Βιλιάλμπα (Villalba) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Λούγκο. Κάτ. 13.572. Μ.

Βιλιαλόμπος (Villalobos), ***Φραγκῖσκος-Λοπέζ***. Διάσημος ἰατρὸς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ εἷς ἐκ τῶν ἀρίστων Ἱσπανῶν λογογράφων. Ἐσπούδασεν ἐν Σαλαμάνκᾳ καὶ ὡς φοιτητὴς ἔδειξε σημαντικὴν ἐπίδοσιν εἰς τὴν ποίησιν. Ἤδη κατὰ τὸ 24ον ἔτος τῆς ἡλικίας του συνέθεσε περίληψιν ποιήματος ἐκ τοῦ Κανόνος τοῦ Ἀβικέννα ἐξ 74 δεκαστίχων ᾠδῶν. Ἡ ἐργασία του αὕτη, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερόν του ἔργον, περιέχει μίαν προγενεστέραν περιγραφὴν τῆς συφίλιδος, ἥτις καὶ σήμερον ἔτι εἶναι σπανία. Ἀργότερον ἐπεδόθη εἰς τὴν συγγραφὴν δραματικῶν ἔργων, προσπαθῶν νὰ καταστήσῃ τὸν ἱσπανικὸν λαὸν ἱκανὸν εἰς τὴν κατανόησιν τῶν ἀρχαίων κλασικῶν δραμάτων. Κατόπιν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἰατρικήν, ἀφοσιωθεὶς μετὰ πολλῆς δραστηριότητος εἰς αὐτήν. Ἐγένετο ἰατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ Ε' καὶ εἶτα Καρόλου τοῦ Φιλίππου Β', ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ὁποίου καὶ ἀπέθανε. Συνέγραψε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς: «Congressiones sive duodecim principiorum liber» (1514), «Glossa in Plinii historiae naturalis primum et secundum librum» (1524). Τὰ ἅπαντα αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν ἐν Σαραγόσσῃ τῷ 1544. Ο. Ρ.

Βιλιαλπάντο (Villalpando). ***Γάσπαρος-Γκαρδίλλιος***. Ἱσπανὸς θεολόγος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἐδίδαξε φιλοσοφίαν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἀλκαλὰ καὶ διεκρίθη ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ κολλεγίου τοῦ ἁγίου Ἰδελφόνσου εἰς τὴν σύνοδον τοῦ Τριδέντου διὰ τὰς πολλὰς του ἱκανότητας. Συνέγραψεν ὑπομνήματα εἰς Πορφύριον καὶ εἰς τὸ «Ὄργανον» καὶ τὰ «Φυσικὰ» τοῦ Ἀριστοτέλους, ὡς καὶ μίαν διατριβὴν ἐναντίον τῶν ὑποστηριζόντων ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης παρεδέχετο μετὰ τοῦ Πυθαγόρου τὸ δόγμα τῆς μετεμψυχώσεως ὑπὸ τὸν τίτλον «Apologia Aristotelis contra eos qui aiunt sensisse animan cum corpore exangui».

—**Βιλιαλπάντο** (Villalpando), ***Ἰωάννης***. Ἱσπανὸς αἱρετικὸς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Τὸ δόγμα τῆς αἱρέσεως του ὡμοίαζε κατὰ πολὺ μὲ τὸν βραδύτερον ὀνομασθέντα *«ἡσυχισμὸν»* (quietisme). Ἔχων ὡς σύντροφον τῶν κηρυγμάτων του τὴν καρμηλίτιδα Αἰκατερίνην τοῦ Ἰησοῦ, διέδωκεν εὐρέως τὸ δόγμα του εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας τῆς Ἀνδαλουσίας καὶ δὴ τὰς γυναῖκας. διότι ὡς μόνην πρακτικὴν ἐπέβαλλε τὴν προσευχήν. Ἡ Ἱερὰ ὅμως Ἐξέτασις κατεδίωξεν ἐνεργῶς τὴν αἵρεσιν ταύτην, ἧς οἱ ἀρχηγοὶ ὡς καὶ πολλοὶ τῶν ὀπαδῶν ἀπέθανον μαρτυρικὸν θάνατον.

— **Βιλιαλπάντο** (Villalpado), ***Ἰωάννης-Βαπτιστής***. Ἱσπανὸς θεολόγος (1552—1608). Γενόμενος Ἰησουίτης ἐπεδόθη μετὰ ζήλου εἰς τὴν μελέτην τῶν Γραφῶν ἀποκτήσας φήμην μεγάλου σοφοῦ, διὸ ὁ πατὴρ Ἱερώνυμος Πράντο παρέλαβεν αὐτὸν ὡς συνεργάτην ἐν ταῖς ἐρεύναις του περὶ τῶν προφητειῶν τοῦ Ἰεζεκιήλ. Ἀπέθανον ὅμως ἀμφότεροι πρὸ τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ ἔργου των, τοῦ ὁποίου οἱ συγγραφέντες τρεῖς τόμοι ἐδημοσιεύθησαν ἐν Ρώμῃ τῷ 1596—1606 ὑπὸ τὸν τίτλον «J. B. Villalpandi et H. Pradi in Ezekielem explanationes et apparatus u bis ac templi Hierosolymitani commentariis et imaginibus illustrata». Ἕτερον ἔργον τοῦ Βιλιαλπάντο εἶναι ἡ «Explanatio sancti Pauli epistolarum» (Ρώμη 1598), περιλαμβανομένη εἰς τὸν Ε' τόμ. τῆς «Bibliotheca magna Patrum».

— **Βιλιαλπάντο** (Villalpando), ***Φραγκῖσκος ντὲ Τορρεμπλάνκα***. Ἱσπανὸς νομομαθὴς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἀποθανὼν τῷ 1645. Δικηγόρος ἐν Γρενάδᾳ, ἐγκατέλειψε τὸ ἐπάγγελμά του, ὅπως ἀφοσιωθῇ εἰς ἐρεύνας περὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ δικαίου κατὰ τὴν Γραφήν. Ἐδημοσίευσεν «Epitome delictorum» (Σεβίλλα, 1618) «Demonologia seu magia naturalis» (Μαγεντία, 1623) «Juris spiritualis practicabilium libri XV» (Κόρδοβα 1635, τόμ. 2). —Ω.

Βιλιαλπάντο (Villalpando) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἐν Λεόν, ἐν τῷ νομῷ τῆς Θαμόρας. Κάτ. 3000 περίπου. Ἐξ αὐτῆς ὠνομάσθη *Ράζο ντὶ Βιλιαλπάντο* τὸ ἄγονον καὶ γυμνὸν ὀροπέδιον, ὕψους 600 μέτρων κατὰ μέσον ὅρον καὶ ἐκτάσεως 240 τετρ. χιλ., ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται ἡ πόλις. Μ.—

Βιλιάλτα (Villalta), ***Γκάρθια***. Ἱσπανὸς δημοσιογράφος, ἐνθουσιώδης φίλος καὶ ὑποστηρικτὴς τῶν δυναστευομένων λαῶν. Κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 κατῆλθεν εἰς Ἑλλάδα καὶ ἐπολέμησεν ὑπὲρ αὐτῆς διὰ τῶν ὅπλων, ἐνῷ ταυτοχρόνως διʼ ἀνταποκρίσεων του πρὸς εὐρωπαϊκὰς ἐφημερίδας ηγωνίζετο διὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῶν ἑλληνικῶν δικαίων ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, διωρίσθη κατόπιν πρεσβευτὴς τῆς Ἱσπανίας ἐν Ἀθήναις, ὅπου καὶ ἀπέθανε ἐν ἔτει 1846. —Ω.

Βίλιανη *[Γεωγρ.]* βλ. λ. Λευκαδιά.

Βιλιάνθικο (villancico καὶ vilhancico). Θρησκευτικὸς ἱσπανικὸς ὕμνος, ἀνάλογος πρὸς τὰ *«anthem» (ἀντίφωνα)* τῆς ἀγγλικῆς ἐκκλησίας. Τὸ βιλιάνθικο ἀρχίζει καὶ τελειώνει μὲ χορικὸν ὀνομαζόμενον *ἐστριμπίλλο*· τὸ μέσον τοῦ ὕμνου κατέχει ἓν τμῆμα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακροσκελές, ἐκτελούμενον ἀπὸ μίαν φωνὴν *(σόλο)*. Τὸ ἐστριμπίλλο συνοδεύεται πάντοτε ἀπὸ ἓν εἰδικὸν συνεχὲς βάσιμον, ὁποτελεῖται δὲ συχνάκις ἀπὸ δύο ἢ καὶ περισσοτέρους χορούς. Τὰ ἀρχαιότερα σωζόμενα βιλιάνθικο εἶναι τοῦ 1500, ἔχοντα ἀντὶ ἄλλης τεχνοτροπίας ἁπλῆν ἀντίστιξιν φθόγγου ἔναντι φθόγγου ὡς καὶ αἱ παρεμφερεῖς *βιλλανέλλαι*. Σχετικῶς τεχνικώτερα εἶναι τὰ βιλιάνθικο τοῦ ΙΖ' καὶ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὧν πλεῖστα χειρόγραφα εὑρίσκονται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Μονάχου. Γ. Σ.

Βιλιανόβα (Villanova), ***Ἀρνάλδος***. Ἰατρικὴ φυσιογνωμία τοῦ Μεσαίωνος (1235—1312), περιβαλλομένη ὑπὸ πέπλου μυστηρίου. Αἱ σχέσεις αὐτοῦ μετὰ τῶν διασήμων ἰατρῶν τῆς ἐποχῆς του παραμένουσιν ἄγνωστοι· πλεῖστα ὅθεν ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἰατρικῶν συγγραμμάτων ἄλλων ἰατρῶν φέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομά του. Ἐκ Καταλωνίας καταγόμενος καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ Παρισίοις ἐκπαιδευθεὶς διεκρίθη ὡς καθηγητὴς ἐν Μονπελλιὲ καὶ διέλαμψεν ἀργότερον ὡς ἰατρὸς ἐν Βαρκελώνῃ. Βραδύτερον μεταβαίνει εἰς Παρισίους, ἔνθα, ὡς καθηγητὴς τῆς Ἰατρικῆς καὶ Βοτανικῆς, ἄρχεται δημοσιεύων τὰ συγγράμματά του. Αἱ εἰς τὰς συγγραφὰς αὐτοῦ φιλοσοφικαὶ καὶ θρησκευτικαὶ θεωρίαι ἐπισύρουσι τὴν προσοχὴν τοῦ προστάτου του πάπα Κλήμεντος τοῦ Ε', ὅστις καὶ ἀναλαμβάνει τὰ ἔξοδα τῆς ἐκτυπώσεως. Τελευταῖον φέρεται ὡς πρέσβυς τοῦ βασιλέως Ἰακώβου τοῦ Β' παρὰ τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως Ροβέρτου τῆς Νεαπόλεως ἀπολαύων μεγάλης φήμης. Τὰ φιλοσοφικὰ αὐτοῦ ἔργα ἐξηφανίσθησαν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως, τὰ δὲ ἀλχημιστικὰ του συγγράμματα, εἰς ἃ καὶ ὀφείλει τὸ μέγιστον τῆς φήμης του, προήρχοντο πιθανῶς ἐκ τινος ἄλλου *Ἀρνάλδου Βιλιανόβα* ἀκμάσαντος ἐν Μονπελλιὲ κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα· διότι κατὰ τὰ σχετικὰ χειρόγραφα ὁ Ἱσπανὸς Ἀρνάλδος Βιλιανόβα φέρεται ὡς ἐμπνευσμένος ἰατρὸς καὶ κεκηρυγμένος πολέμιος τῶν δοκισόφων, ὑψηλῆς διανοίας καὶ μεγάλης πείρας ἄνθρωπος καὶ ἐνθουσιώδης θιασώτης τῶν ἱπποκρατικῶν δογμάτων. Ἀλλὰ καὶ ὡς χειρουργὸς εἰς τὴν ἐποχήν του διεκρίθη. Τὰ ἐκτενῆ συγγράμματα, ἅτινα φέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ μὲ τὸν τίτλον «Breviarium», προέρχονται ἐξ ἄλλου τινὸς συνωνύμου του ἐκ Νεαπόλεως. Ο. Ρ.

— **Βιλιανόβα** (Villanova) ***Ραμόν, ντὲ—***. Ἱσπανὸς εὐγενὴς ἐπὶ Φραγκοκρατίας, διοικήσας τὸ δουκᾶτον τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὰς προσηρτημένας του κτήσεις ἐν Βοιωτίᾳ καὶ Μορέᾳ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Τὸν Βιλιανόβα ἀφῆκεν ἀντικαταστάτην του ὁ ἐπίτροπος τῶν ἐν Ἑλλάδι κτήσεων τοῦ βασιλέως τῆς Ἀραγωνίας Πέτρου Δ' ὑποκόμης Ροκαβέρτης, ὅτε τῷ 1382 ἀπῆλθεν εἰς Σικελίαν. Ἀνὴρ μεγάλης συνέσεως καὶ ἀνδρείας ὁ Βιλιανόβα, κατώρθωσε νʼ ἀποκρούσῃ τὰς ἐπανειλημμένας ἐπιθέσεις Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, ἠτιμάζετο δὲ νʼ ἀνακαταλάβῃ τὰς ἀπολεσθείσας κτήσεις τοῦ ἀραγωνικοῦ οἴκου, ὅτε αἱ οἰκογενειακαὶ ἔριδες τοῦ βασιλέως Πέτρου καὶ τοῦ υἱοῦ του Ἰωάννου ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἱσπανίαν. —Β.

Βιλιανόβα ***ντὲ Παραφὸλς*** (Villanova de Parafolls) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν καὶ πολίχνη τῆς Ἱσπανίας (πλάτ. 41°40' Β, μήκ. 2°46' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 310: Cape Tortosa to cape San Sebastian) 36 μιλ. ΒΑ τῆς Βαρκελώνης καὶ ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τορδέρα. Πληθυσμὸς 3800 κάτοικοι. Σ. Ε. Λ.

Βιλιανουέβα (Villanueva), ***Ἰωακεὶμ Λαυρέντιος***. Ἱσπανὸς θεολόγος, πολιτικὸς καὶ ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Ζατίβᾳ τῆς Βαλενσίας καὶ ἀποθανὼν ἐν Δουβλίνῳ (1757—1837). Ὑπῆρξεν ἱεροκήρυξ καὶ πνευματικὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας μέχρι τῆς ἐκραγείσης κατὰ τὸ 1808 ἐπαναστάσεως, ὑπὲρ ἧς ἐκηρύχθη ἀμέσως. Ἡ ἐπαρχία του τὸν ἐξέλεξε βουλευτὴν εἰς τὰ Κορτές. Καθειρχθεὶς εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Καλσέντα, ἀφέθη ἐλεύθερος μόλις μετὰ τὴν ἐπάνοδον εἰς Ἱσπανίαν τοῦ Φερδινάνδου Ζ'. Ἐξελέγη ἐκ νέου βουλευτὴς καὶ ὑπεστήριξεν εὐγλώττως τὰς λαϊκὰς ἐλευθερίας. Ἡ κυβέρνησις ἀνέθεσεν εἰς αὐτόν, ὅπως μεταβῇ εἰς Ρώμην καὶ διαπραγματευθῇ ἐκεῖ περὶ τὸ ζήτημα τῶν ἐλευθεριῶν τῆς ἱσπανικῆς ἐκκλησίας, ἀλλʼ ἀπέτυχεν εἰς τὴν ἀποστολὴν του ταύτην καὶ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Ἰρλανδίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανεν ἐν Δουβλίνῳ. Τὰ πολυάριθμα συγγράμματά του μαρτυροῦσι τὴν βαθεῖαν καὶ ποικίλην μόρφωσιν αὐτοῦ, καθʼ ὅσον ὑπῆρξεν ἐν ταὐτῷ θεολόγος, ποιητής, ἀρχαιολόγος καὶ μέγας καλλιτέχνης τοῦ ὕφους. Ἐκ τῶν ἔργων του μεγάλως ἐξετιμήθη τὸ ἀρχαιολογικὸν σύγγραμμά του «Ibernia Phoenica, Seu Phoenicum in Ibernia incolatus» δημοσιευθὲν ἐν Δουβλίνῳ (1831) καὶ ἡ «Συλλογὴ τῶν ποιημάτων» του ἐν Λονδίνῳ (1835).

— **Βιλιανουέβα**, ***Χαῖμε***. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Βενεδικτῖνος μοναχὸς καὶ εἶτα ἱερεὺς ἠκολούθησε τὸν Ἰωακεὶμ εἰς τὴν ἐξορίαν. Συνέγραψε «Φιλολογικὸν ταξίδιον ἀνὰ τὰς Ἱσπανικὰς Ἐκκλησίας» (1803—1821, τόμ. 10). — Β.

Βιλιανουέβα (Villanueva) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Μεξικοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Θακατέκας, ἐπὶ ὕψους 2250 μέτρων, ἐν κοιλάδι σχηματιζομένῃ ὑπὸ παραποτάμου τοῦ Ρίο Γκράντε ντὲ Σαντιάγκο. Εἰς τὰ πέριξ σῴζονται ἐρείπια τοῦ *Κεμάντα*. Τὸ ὀροπέδιον, ἐφʼ οὗ ἡ πόλις, θεωρεῖται ὅτι εἶναι τὸ *Τσικομοξτόκ*, ὅπόθεν οἱ Ἀζτέκοι διηυθύνθησαν πρὸς τὸ Ἀναχουάκ. Μ.—

—**Βιλιανουέβα** ***ντὲλ Γκράο*** (Villanueva del Grao) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν λιμένων τῆς Βαλεντίας τῆς Ἱσπανικῆς, λαμβάνων τὸ ὄνομα ἀπὸ φερωνύμου προαστείου αὐτῆς (5700 κάτ.), ἀποτελέσαντος οὐσιαστικῶς μίαν πόλιν ἤδη μετὰ τοῦ πρὸς ὃ οἰκοδομικῶς συνηνώθη ἑτέρου προαστείου *Πουέμπλο Νουέβο ντὲλ Μὰρ* (11290 κάτ.), τοῦ κοινῶς γνωστοῦ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *Καμπανιὰλ* (Cabañal). Εὑρίσκεται δὲ ὁ λιμὴν οὗτος (πλάτος 39° 27' Β, μῆκος 0° 19' Δυτ., Χάρτης Ἀγγλικὸς 562: Port of Valencia) παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Γουαναλαβιὰρ καὶ ἀποτελεῖ ὡραίαν καὶ πολυσύχναστον ἱσπανικὴν λουτρόπολιν. Σ. Ε. Λ.

—**Βιλιανουέβα** ***ντὲ λὸς Ἰνφάντες*** (Villanueva de los Infantes) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἐν τῇ Νέᾳ Καστίλῃ, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Θιουντὰδ Ρεάλ. Κάτ. 6000. Θειοῦχα μεταλλικὰ ὕδατα, μεταλλεῖα χαλκοῦ. Μ.—

—**Βιλιανουέβα** ***ντὲ λὰ Σερένα*** (Villanueva de la Serena) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἐν Ἐστρεμαδούρᾳ, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Μπανταχόθ. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 4 χιλ. ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Γκουαντιάνα, εἰς τὸ μέσον τῆς πεδιάδος τοῦ Λὰ Σερένα καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μαδρίτης-Μπανταχός. Ἐμπόριον ὀπωρῶν καὶ οἴνων. Κάτ. 15.000. Μ.—

— **Βιλιανουέβα** ***ὺ Χελτρού*** (Villanueva y Geltrou) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κυρίως εἰπεῖν δύο ἱσπανικαὶ πόλεις, τόσον ἐγγὺς ἀλλήλων κείμεναι βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου Σὰν Κριστόβὰλ Ἰπλάτ. 41° 13' Β, μήκ. 1°43' Ἀν. χάρτης ἀγγλικὸς 310: Cape Tortosa to San Sebastian), ὥστε νὰ λογίζωνται ὡς μία πόλις τοῦ νομοῦ Βαρκελώνης (14000 κάτ. Σιδηροδρομικὸς σταθμὸς τῆς γραμμῆς Ρεοὺς Σαραγκόσσα). Ἔχει βιομηχανίας χάρτου, σάπωνος, δαντελλῶν καὶ μεγάλην οἰνοπαραγωγὴν (ἐκλεκτὸς muscados) καὶ ἐλαιοπαραγωγήν. Ὁ λιμὴν της ἐφωδιασμένος διὰ ναυδέτων καὶ σωστικοῦ σταθμοῦ. Ἡ πόλις κέκτηται μουσεῖον Ρωμαϊκῶν ἀρχαιοτήτων τοπικοῦ ἐνδιαφέροντος. Σ. Ε. Λ.

Βιλιαντράντο (Villandrando), ***Ροδρίγος***. Ἱσπανὸς στρατιωτικὸς (1385—1455). Μεταβὰς εἰς τὴν Γαλλίαν τῷ 1410 κατετάχθη εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν καὶ ἔλαβε μέρος ἐνεργὸν εἰς πολλὰς ἐκστρατείας τῶν Ἀρμανιάκ Κατόπιν εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν Καρόλου τοῦ Ζ' καὶ συμμετέσχεν εἰς τὸν κατὰ τῶν Ἄγγλων ἀγῶνα. Κληθεὶς εἰς Καστιλίαν κατέπνιξε στάσιν τινὰ τῶν εὐγενῶν κατὰ τοῦ βασιλέως δὸν Χουάν. Α. Δ.

Βιλιαρεάλ (Villareal) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἐν Βαλεντίᾳ, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Καστελιὸν ντὲ Πλάνια, ἐπὶ τοῦ Μιχαρές. Κάτ. 16.068. Βιομηχανία ὑφασμάτων καὶ οἰνοπνευμάτων. Ἀρχαῖα φρούρια. Μ.—

Βιλιαρίκα (Villarica) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Παραγουάης, εἰς ἀπόστασιν 135 χιλιομ. τῆς Ἀναλήψεως, μετὰ τῆς ὁποίας συνδέεται διὰ σιδηροδρόμου. Καλλιέργεια ὀνομαστοῦ καπνοῦ. Κάτ. ἐντὸς τῆς περιφερείας 26 000. Μ.—

Βιλιαρίκος (Villaricos) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν καὶ πόλις τῆς ΝΑ ἀκτῆς τῆς Ἱσπανίας μεταξὺ Ἀλμερίας καὶ Καρθαγένης, ἀπέχουσα τοῦ ἀκρωτηρίου *Γάτου* (Cabo Gata) 40 μίλ. ΒΑ. (πλάτ. 37° 14 Β', μήκ. 1°46' Δυτ., Χάρτ. Ἀγγλ. 774: Adra to Cartagena καὶ 2717: Gibraltar to Alicante). Ἔχουσα πληθυσμὸν 8000 εἶναι ἐκτισμένη εἰς τὴν ἐκβολὴν τοῦ ποταμοῦ *Ἀλμανθόρα* (Almanzora ἢ καὶ *Βιλιαρίκος*) διὰ τῶν λειψάνων τῆς ρωμαϊκῆς πόλεως *Urci*, ἧς ἐπέχει τὴν θέσιν καὶ ἧς διατηρεῖται εἰσέτι ὁ σκοπιωρικὸς πύργος. Σπουδαῖα χυτήρια μεταλλευμάτων. Ἀποθήκης παρακαταθήκη 1000 τόννων γαιανθράκων διὰ πλοῖα. Σ. Ε. Λ.

Βιλιαρομπλέντο (Villarobledo) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἐν Μουρθία, ἐν τῷ νομῷ τῆς Ἀλμπαθέτε. Κάτ. 10.000. Ἐμπόριον σιτηρῶν καὶ φελλοῦ. Μ.—

Βιλιαφράγκα ***ντὲλ Πανάντες*** (Villafranca del Panades) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Βαρκελώνης. Κάτ. 6.000. Βιομηχανία ὑφασμάτων, βυρσοδεψίας καὶ χημικῶν προϊόντων. —Β.

Βιλιαχογιόσα (Villajoyosa) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Ἱσπανίας (πλάτ. 28°30' Β,

Digitized by Google

μῆκος 0°14′ Δυτ. Χάρτ. Ἀγγλ. 1372: Cartagena to Cabo San Antonio) 30 μίλ. ΝΔ τοῦ ἀκρωτηρίου *Σὰν Ἀντώνιο*. Γνωστὴ κοινῶς ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *Λὰ Βίλια* (La Villa, πληθ. 9.500) ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν νέαν πόλιν ἐκτισμένην εἰς τὴν πεδιάδα, τὴν ἐκτεινομένην μέχρι τῶν ὀρέων Ἀϊτάνα καὶ Ἐλ Καμπέθο καὶ ἀποτελοῦσαν ἕνα εὐφορώτατον ἀτέρμονα κῆπον, καὶ ἀπὸ τὴν παλαιάν, ἐκτισμένην ἐπὶ λόφου, ἐφ' οὗ σώζονται λείψανα τειχῶν καὶ φρουρίου, πιθανῶς ρωμαϊκῶν, ἴσως ὅμως καὶ μεσαιωνικῶν. Ἔχει ναυπηγεῖον, βιομηχανίαν πλεκτῶν ἐπίπλων καὶ παρασκευῆς κονσερβῶν τόννου, ὧν ἰχθύων γίνεται ἐντατικὴ ἁλιεία ἀπὸ 1 Φεβρουαρίου ἕως 31 Ὀκτωβρίου. Ἐξάγει ἐν ἀφθονίᾳ ὀπώρας καὶ ξηροὺς καρπούς. σ. ε. λ.

βιλιβερδίνη *[Χημ.]*. Φυσικὴ χρωστικὴ ἀπαντῶσα κυρίως εἰς τὴν χολὴν τῶν πτηνῶν εἴτε ὡς ἐλευθέρα εἴτε ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ μετὰ νατρίου ἅλατος αὐτῆς. σ. γ.

Βιλιέγκας (Villegas), ***Ἰωσήφ***. Ἱσπανὸς ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Σεβίλλῃ καὶ ἀποθανὼν ἐν Μαδρίτῃ (1848—1921). Ἐζωγράφησε κυρίως πίνακας ἀγροτικῶν σκηνῶν (peinture de genre), ὡς ἡ «Κυριακὴ τῶν Βαΐων στὴ Βενετία» κτλ. —β.

— **Βιλιέγκας** (Villegas), ***Στέφανος - Μανουήλ***. Ἱσπανὸς ποιητὴς (1595—1669). Εἰς ἡλικίαν δεκαπέντε ἐτῶν μετέφρασε τὰ ποιήματα τοῦ Ἀνακρέοντος καί τινας ᾠδὰς τοῦ Ὁρατίου. Εἰκοσιτριετὴς ἐδημοσίευσε συλλογὴν ἰδίων ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Amatoriae ἢ Eroticae» (Ναξέρα 1617), τὴν ὁποίαν ἀφιέρωσεν εἰς τὸν βασιλέα Φίλιππον Γ' ἐπὶ τῇ ἐλπίδι προσοδοφόρου θέσεως ἐν Μαδρίτῃ. Διορισθεὶς ὅμως ἁπλοῦς εἰσπράκτωρ ἐν τῇ γενετείρᾳ του Ναξέρᾳ, διῆλθε τοῦ λοιποῦ βίον ἀφανῆ, ἐγκαταλιπὼν μετὰ τὸν θάνατόν του πολλὰ ἀνέκδοτα χειρόγραφα. Ἡ μετάφρασίς του τῶν ἀνακρεοντείων ᾠδῶν εἶναι καὶ τὸ καλύτερον ἔργον του καὶ τὸ παντελῶς νέον διὰ τὴν ἕως τότε ἱσπανικὴν λογοτεχνίαν. κ. ι. β.

— **Βιλιέγκας** (Villegas), ***Φερνάνδος-Ρουίθ***. Ἱσπανὸς ποιητὴς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Μαθητὴς τοῦ σοφοῦ Βιβὲς καὶ φίλος τοῦ G. Budé, ἀπολέσας ἐνωρίτατα τὴν νεαράν του σύζυγον, χάριν τῆς ὁποίας ἠρνήθη τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον, ἐζήτησε παραμυθίαν εἰς τὰ ταξίδια καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Ἐχρημάτισεν ἐπὶ βραχὺ διάστημα διοικητὴς ἐν Μπυργκός. Τὰ ἔργα του ἔμειναν ἀνέκδοτα καὶ μόλις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἀνευρεθέντα ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ferdinandi Villegatis Burgensis quae extant opera» (Βενετία 1743). Ὁ τόμος αὐτὸς ἀποτελεῖται ἐξ εἰδυλλίων, ἐπιστολῶν καὶ μύθων γνησίας ποιητικῆς πνοῆς καὶ καθαρότητος ὕφους, εἰ καὶ πρότυπον αὐτῶν ὑπῆρξεν ὁ Βιργίλιος, ὁ Ὁράτιος, ὁ Αἴσωπος. —β.

Βιλιένα (Villena) *[Γεωγρ.]* Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῷ νομῷ Ἀλικάντης (Βαλεντία) εἰς ἀπόστασιν 40 χλμ. ΒΔ αὐτῆς, πρωτεύουσα ἐπαρχίας, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῆς ἑνούσης τὴν Ἀλικάντην μετὰ τῆς Μαδρίτης. Περιβαλλομένη κυκλοτερῶς ὑπὸ τῶν ὀρέων τῆς Σιέρρα-Γκρόσσα ἔχει 15000 κατοίκους, ἐξαιρέτους ἀμπελῶνας, σαπωνοποιεῖα, διϋλιστήρια οἰνοπνεύματος, νηματουργεῖα καὶ ἁλατωρυχεῖα. Διατηρεῖ τὴν μεσαιωνικήν της ὄψιν καὶ ἐρείπια παλαιοῦ πύργου. Θεωρεῖται ὡς ἐπέχουσα τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας ρωμαϊκῆς πόλεως Turbula. —β.

Βιλιένα (Villena), ***δὸν Ἐρρῖκος τῆς Ἀραγωνίας, μαρκήσιος ντὲ—***. Ἱσπανὸς ποιητὴς καὶ λόγιος (1384—1434). Κατήγετο ἐκ πατρὸς ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Ἀραγωνίας καὶ ἐκ μητρὸς ἀπὸ τὸν τῆς Πορτογαλίας. Ἔτυχεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη τῆς προστασίας τοῦ βασιλέως τῆς Καστιλίας Χουὰν τοῦ Β'. Κάτοχος ὅλης τῆς σοφίας τοῦ καιροῦ του ἀπὸ τῆς φυσικῆς μέχρι τῆς ἀλχημείας καὶ ἀστρολογίας, ἵδρυσε τὴν ἀκαδημίαν τῆς «εὐθύμου ἐπιστήμης», (οὕτως ἐκαλεῖτο τότε ἡ ποίησις) καὶ ὑπῆρξεν εἷς τῶν πρώτων ἱδρυτῶν τῆς καστιλιανῆς λογοτεχνίας. Μετέφρασε τὴν «Αἰνειάδα», τὴν «Θείαν Κωμῳδίαν» καὶ συνέθεσε τὸ ποίημα τῶν «Ἄθλων τοῦ Ἡρακλέους» καὶ τὴν πρώτην ἀλληγορικὴν κωμῳδίαν (μίμησις τῶν γαλλικῶν moralités) ἐν Ἱσπανίᾳ. Ποιητὴς μὲ πολὺ τάλαντον καὶ εὐχέρειαν ὁ Βιλιένα ὑπέπεσε περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ βασιλέως. Πτωχός, μισούμενος ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς μάγος, εἶδε νὰ καίωνται ὑπερεκατὸν χειρόγραφά του ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Κουένσας. κ. ι. β.

— **Βιλιένα** (Villena), ***Χουὰν Πασέκο***. Ἱσπανὸς πολιτικός, ἀποθανὼν τῷ 1474. Ἀνατραφεὶς μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Καστιλίας Ἐρρίκου Δ', διαδόχου ἔτι ὄντος, ἀπέκτησε μεγίστην πολιτικὴν δύναμιν ὅτε ἐκεῖνος ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου. Διαβληθεὶς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του βοηθουμένων ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀραγωνίας, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὑπεχρέωσε τὸν βασιλέα νὰ ὑπογράψῃ ἐπονείδιστον εἰρήνην. Ἀποθανόντος τοῦ διαδόχου Ἀλφόνσου ὑπεχρέωσε τὸν βασιλέα νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰ νόμιμα ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιώματα τῆς θυγατρός του Χουάννας, ἣν εἶχεν ἀποκληρώσει, τῇ εἰσηγήσει τῶν ἀντιπάλων του, ὑπὲρ τῆς ἀδελφῆς του Ἰσαβέλλας. Ὁ αἰφνίδιος θάνατος τοῦ Βιλιένα, συμπεσὼν μὲ τὸν τοῦ βασιλέως, ἐπέτρεψεν εἰς τὴν Ἰσαβέλλαν νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον. κ. ι. β.

Βιλιζὰν (Vilisan) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἰστρίας, ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Τεργέστης, ἀμέσως πρὸς δυσμὰς τοῦ λιμένος *Κάπο ντ' Ἴστρια* (πλάτ. 45° 34' Β, μῆκ. 13° 42' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1434: Gulf of Trieste). σ. ε. λ.

βιλίμβη (ἡ) (Bilimbe) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γερανιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει δενδρύλλια ἀρκετοῦ ὕψους μὲ εὐθὺν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βλαστόν, λεπτοὺς κλάδους, φύλλα ἐναλλασσόμενα, φέροντα παράφυλλα ᾠοειδοαιχμηρά. Τὰ ἄνθη των εἶναι πορφυρόχροα καὶ οἱ στήμονές των πορφυροϊώδεις. Ὁ καρπός των εἶναι σαρκώδης, ἀπύρηνος, ἐπιμήκης, ζωηροῦ κιτρίνου χρώματος καὶ περικλείει πλῆθος σπερμάτων. Εἶναι πάντα φυτὰ ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βιλίμβη ἡ ἰνδικὴ* (Bilimbe indica), διακρινομένη ἐκ τῶν καρπῶν της, οἵτινες ἔχουσι σχῆμα μικροῦ ἀγγουριοῦ καὶ συνήθως τρώγονται ἐβρασμένοι, ἢ παρασκευάζεται ἐξ αὐτῶν ἀναψυκτικὸν παρεμφερὲς πρὸς τὴν λεμονάδαν. δ. ν. π.

βιλινικὴ *γλῶσσα* (Bilnisch). Ἰδίωμα τῆς ὁμάδος τῶν Κάτω Κουσχιτικῶν γλωσσῶν, λαλούμενον παρὰ τῶν Μπόγκος εἰς τὴν βορειοδυτικῶς τῆς Μασαύας χώραν (βλ. καὶ λ. **Ἀφρικὴ**— *Γλωσ.*). α. δ.

βιλινοτία (ἡ) (Bilinotia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *στρυχνοειδῶν*. Κύρια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν φυτῶν τοῦ ἀνωτέρω γένους εἶναι: ἄνθη ἑρμαφρόδιτα, ἀκανόνιστα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, μὲ κάλυκα γαμοπέταλον, πενταμερῆ· στεφάνη ἀκανονίστου σχήματος· στήμονες πέντε ἐναλλασσόμενοι· ἀνθῆρες δίλοβοι, ᾠοθήκη δίχωρος, μεταβαλλομένη κατὰ τὴν ὡρίμανσίν της εἰς καρπὸν κάψαν, περικλείουσαν ἀρκετὰ σπέρματα, ἕκαστον τῶν ὁποίων περικλείει κυρτὸν ἔμβρυον. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερα εἶναι: *βιλινοτία ἡ μελανὴ* (Bilinotia nigra), κοινότατον φυτὸν καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην, πλὴν τῶν Σουηδίας καὶ Νορβηγίας, καὶ τὴν Ἀσίαν. Συνήθως καλλιεργεῖται διὰ τὰς φαρμακευτικὰς ἰδιότητάς της. Ποικιλίαι τοῦ εἴδους τούτου θεωροῦνται *βιλινοτία ἡ λευκὴ* (Bilinotia alba), μικρὸν ἐτήσιον φυτόν, καὶ *βιλινοτία ἡ μανιακὴ* (Bilinotia insanus), δηλητηριῶδες φυτὸν χρησιμοποιούμενον εἴς τινα μέρη κατὰ τοῦ ἄσθματος.

Ἡ *βιλινοτία* ἐπενεργεῖ δραστικῶς καὶ διαφοροτρόπως ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ. Οἱ Schroff καὶ Dullenberg, οἵτινες ἐμελέτησαν ἐπισταμένως τὴν ἐπενέργειαν τοῦ φυτοῦ τούτου εἰς τὸν ἄνθρωπον, παρετήρησαν ὅτι ἡ λῆψις τούτου ἐπιφέρει ξηρασίαν τῆς γλώσσης καὶ τοῦ λάρυγγος, ἐλάττωσιν τῶν σφυγμῶν, διατάραξιν τῆς πεπτικῆς συσκευῆς, ἐξασθένησιν τοῦ μυϊκοῦ συστήματος καὶ διάλειψιν τῶν ἀναπνοῶν. Ὁ Laurent ὑποστηρίζει ὅτι ἡ βιλινοτία εἶναι ἐξαίρετον ὑπνωτικόν, δραστικώτερον καὶ αὐτῆς τῆς *ἀτρόπου* (*μπελαντόνας*). Ὁ Harley παρετήρησεν ὅτι ἡ χρῆσις τῆς βιλιτονίας προκαλεῖ πτῶσιν τῆς ἀρτηριακῆς πιέσεως. Σταγὼν ὑγροποιημένης βιλινοτίας πίπτουσα ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ διαστέλλει ἐπί τινα λεπτὰ τῆς ὥρας ὑπερμέτρως τὴν κόρην. Πάντα τὰ μέρη τοῦ φυτοῦ τούτου δρῶσι δραστικῶς, ἀλλὰ περισσότερον πάντων τὰ σπέρματά του. Ὁ Huferand, ὑποστηρίζει, ὅτι τὸ φυτὸν τοῦτο εἶναι τὸ ἡδύτερον τῶν ναρκωτικῶν καὶ δὲν ἔχει τὴν στυφότητα τοῦ ὀπίου. Τὸ ἐκ τῶν φύλλων τῆς βιλινοτίας παραγόμενον βάλσαμον χρησιμοποιεῖται δι' ἐντριβὰς κατὰ τῶν νευραλγιῶν. Ἐπίσης δίδεται καὶ εἰς μικρὰς δόσεις κατὰ τῶν στομαχικῶν παθήσεων τῶν ζῴων. Σήμερον μεταχειρίζονται τὰ κρυσταλλικὰ ἀλκαλοειδῆ προϊόντα τῆς βιλινοτίας καὶ ὄχι αὐτὸ τοῦτο τὸ φυτόν. δ. ν. π.

Βιλιόττι (Biliotti), *σὲρ* ***Ἀλφρέδος***. Φραγκολεβαντῖνος γεννηθεὶς ἐν Ρόδῳ τῷ 1832. Προσληφθεὶς ἐν ἀρχῇ ὡς ὑπάλληλος εἰς τὸ ἀγγλικὸν ὑποπροξενεῖον Μάκρης, προήχθη βαθμηδὸν μέχρι τοῦ βαθμοῦ προξένου, τοποθετηθεὶς τῷ 1885 εἰς Χανιὰ Κρήτης, ὅπου καὶ παρέμεινε μέχρι τοῦ 1899. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἡ στάσις του ἀπέναντι τῶν Κρητικῶν ἑνωτικῶν πόθων ὑπῆρξε, κατὰ τὸ ἐμφανὲς τοὐλάχιστον, σχεδὸν ἐχθρική, δι' ὃ καὶ ἀπέκτησε φήμην μισέλληνος. Προαχθεὶς τῷ 1898 εἰς γενικὸν πρόξενον, μετετέθη τῷ 1899 εἰς Θεσσαλονίκην, ἀποσυρθεὶς δὲ τῆς ὑπηρεσίας τῷ 1903, ἀπέθανεν ἐν Ρόδῳ τῷ 1915. Ὁ Βιλιόττι ἐπεστάτησε κατὰ τὴν διενέργειαν τῶν ἐν Ἁλικαρνασσῷ ἀνασκαφῶν καὶ ἄλλων ἀνασκαφῶν ἐν Ρόδῳ, καθ' ἃς ἀπεκαλύφθη ἡ νεκρόπολις τῆς Καμείρου. —ω.

βιλιπρασίνη *[Χημ.]*. Φυσικὴ χρωστικὴ ὕλη ἀνευρεθεῖσα εἰς τὴν χολήν. σ. γ.

βιλιρουβικὸν *ὀξὺ* *[Χημ.]*· βλ. βιλιρουβίνη.

βιλιρουβίνη *[Χημ.]*. Φυσικὴ χρωστικὴ ὕλη ἀπαντῶσα εἰς τὴν χολὴν καὶ τοὺς χολολίθους. Εὕρηται κυρίως ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ μετὰ νατρίου ἅλατος αὐτῆς. Ἔχει τὸν τύπον $C_{32}H_{36}N_4O_6$. Τὸ μόριον αὐτῆς ἀποτελεῖται ἐκ πλειόνων πυρρολικῶν πυρήνων. Εἶναι σῶμα στερεὸν κρυσταλλούμενον εἰς βαθερύθρους κρυστάλλους. Δι' ἀναγωγῆς διασπᾶται πρὸς *βιλιρουβικὸν ὀξὺ* $C_{17}H_{24}N_2O_3$, ὅπερ εἶναι παράγωγον τοῦ διπυρρυλομεθανίου καὶ περαιτέρω πρὸς φονο— καὶ ἰσοφονοπυρρολοκαρβονικὸν ὀξύ. σ. γ.

Βιλιστίχη. Μία τῶν πολλῶν ἐρωμένων Πτολεμαίου Β' τοῦ Φιλαδέλφου, τὴν ὁποίαν ὁ Πλούταρχος ὀνομάζει *Βελεστίνην* «ὂν βάρβαρον ἐξ ἀγορᾶς γύναιον». Καὶ δι' αὐτὴν ὁ βασιλεὺς ἔκτισε μετὰ τὸν θάνατόν της ἱερὰ καὶ ναούς, ἐπονομάσας αὐτὰ *Ἀφροδίτης Βελεστικῆς*—. γ. λ. α.

βιλιτονίτης ἢ ***βιλλιτονίτης*** (ὁ) (Bilitonit) *[Γεωλογ.]*. Εἶδος μετεωριτῶν, οἱ ὁποῖοι μετὰ τῶν μολδαβιτῶν καὶ αὐστραλιτῶν κατατάσσονται εἰς τὴν ὁμάδα τῶν **τηκτιτῶν** (βλ. λ.) ἢ *ὑελομετεωριτῶν*. Ἡ μετεωρικὴ καταγωγή των διαμφισβητεῖται ὑπό τινων, ἰδίᾳ δὲ ὑπὸ τοῦ Fr. Suess. γ. κ. γ.

Βιλιώτης· βλ. Βιλιόττι.

Βίλκε (Wilke), ***Χριστιανὸς-Ἐρρῖκος***. Γερμανὸς μαθηματικὸς (1722—1776). Τῷ 1757 ὡς ὑφηγητὴς τῆς πρακτικῆς Γεωμετρίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Halle, ἐξέδωκε τὸ ἔργον του: «Νέα καὶ εὐχερὴς μέθοδος πρὸς εὕρεσιν τοῦ περιεχομένου εὐθυγράμμων ἐπιφανειῶν καὶ τῆς ἄνευ ὑπολογισμοῦ διαιρέσεώς των». Τὸ ἔργον τοῦτο ἔτυχε μεγάλων ἐπαίνων εἰς τὰ «Göttinger Gelehrten Nachrichten». Εἰς τὸν αὐτὸν ὅμως τόμον τοῦ περιοδικοῦ τούτου ὁ Tobias Mayer ἐπιτίθεται ἐναντίον αὐτοῦ, λέγων ὅτι ὅλα ὅσα εἶναι ὀρθὰ εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Βίλκε προέρχονται ἐξ αὐτοῦ, καὶ ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν ἐδείχθη εὐγενής, παρασιωπήσας τὰς πηγάς, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐβοηθήθη. Ὁ Βίλκε ὑπερήσπισεν ἑαυτὸν ὅσον ἠδύνατο, ἡ δὲ σχετικὴ ἀπάντησίς του εὑρίσκεται ὡς παράρτημα εἰς ἓν ἄλλο ἔργον του: «Νέαι ἀρχαὶ τῆς πρακτικῆς Γεωμετρίας». φ. β.

— **Βίλκε** (Wilke), ***Χριστιανὸς-Φρειδερῖκος-Γκότλιμπ***. Γερμανὸς ὀργανίστας (1769—1848). Γνώστης τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου ἐν ὅλαις ταῖς λεπτομερείαις, ἐχρησίμευσε πλειστάκις ὡς ἐμπειροτέχνης καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ κράτους κατὰ τὰς ἑκάστοτε γινομένας παραγγελίας. Τὰ ἔργα τοῦ Βίλκε στρέφονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περὶ τὴν κατασκευὴν τῶν ὀργάνων· μεταξὺ αὐτῶν εἶναι καὶ τὰ ἑξῆς: «Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νέας τέχνης τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου» (1846), «Περὶ τῆς σπουδαιότητος ἐκκλησιαστικῶν ὀργάνων συνισταμένων ἐκ τριῶν τόνων» (1839). Μέγας ὡσαύτως ἀριθμὸς ἄρθρων του πολυτίμων διὰ τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν τεχνικὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου ἔχει περιληφθῆ εἰς τὴν «Γενικὴν Μουσικὴν ἐφημερίδα» καὶ διάφορα μουσικὰ περιοδικά. γ. σ.

Βίλκεν (Wilken), ***Φρειδερῖκος***. Γερμανὸς ἱστορικὸς (1777-1807). Ὑπῆρξε καθηγητὴς καὶ ἔφορος τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βερολίνου. Ἡ κυριωτέρα τῶν συγγραφῶν του εἶναι ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορία τῶν σταυροφοριῶν» (1807-1832, εἰς 7 τόμ.). α. δ.

Βίλκενς (Wilckens), ***Ὄθων-Ροδόλφος***. Γερμανὸς φυσιοδίφης γεωλόγος, γεννηθεὶς τῷ 1876 ἐν Βρέμῃ. Τῷ 1905 ἐγένετο ὑφηγητὴς τῆς Γεωλογίας ἐν Φρεϋβέργῃ, τῷ 1907 ἐν Βόννῃ, τῷ 1910 ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν Ἰένᾳ καὶ τῷ 1913 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Γεωλογίας καὶ Παλαιοντολογίας ἐν Στρασβούργῳ. Συνέγραψε καὶ ἐξέδωκε πολλὰ βαρυσήμαντα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὰ ἑξῆς: «Πραγματεῖαι ἐπὶ τῆς Γεωλογίας καὶ Παλαιοντολογίας τῆς Ν. Ἀμερικῆς, τῶν ἀνταρκτικῶν χωρῶν καὶ τῶν Ἄλπεων», «Στοιχεῖα τεκτονικῆς Γεωλογίας» (1912), «Γενικὴ Ὀρεογραφία» (1919). Εἶναι ἐπίσης ὁ ἐκδότης τοῦ «Handbuch der regionalen Geologie» καὶ τοῦ περιοδικοῦ «Geologische Rundschau». γ. κ. γ.

Βίλκινσον (Wilkinson). Πρόξενος τῆς Δανίας τῷ 1821 ἐν Σμύρνῃ, ἐπεδίωξε μετὰ τῶν λοιπῶν προξένων τῆς Εὐρώπης τὴν καταστολὴν τῶν σφαγῶν, ἀνηνέχθη δὲ καὶ ἐγγράφως πρὸς τὰς ἐκεῖ ἀρχὰς εἰς προστασίαν τῶν ξένων ὑπηκόων καὶ τῶν ἀθώων (*Φιλήμονος* Γ. σελ. 245). τ. χ. κ.

Βιλκὸβ (Vilcov) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τοῦ δέλτα τοῦ Δουνάβεως κατὰ τὴν συμβολὴν τοῦ στομίου *Μπιελγκορὸδ* καὶ *Κίλια* (χάρτ. ἀγγλ. 2214: The Euxine or Black sea). Ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῆς ἰχθυοβιομηχανίας τοῦ Δουνάβεως, ὅπόθεν οἱ ἰχθύες διαμετακομίζονται πρὸς Ὀδησσόν. Πληθυσμὸς 7000 κάτοικοι. σ. ε. λ.

Βιλκομὶρ (Vilkomir καὶ Wilcomir) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Λιθουανίας, ἐπὶ τοῦ Σβέντα. Κάτ. 16000. Ἔχει βυρσοδεψεῖα, κεραμοποιεῖα καὶ ζυθο-

Digitized by Google

ποιεΐα. Ἐκτίσθη τῷ 1025 καὶ ἔπαιξε σπουδαῖον ρόλον κατὰ τοὺς πολέμους τῶν Λιθουανῶν ἐναντίον τῶν Τευτόνων κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα καὶ κατὰ τῶν Πολωνῶν κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα. Τῷ 1711 ἐδῃώθη ὑπὸ τῶν Σουηδῶν καὶ τῷ 1796 προσηρτήθη εἰς τὴν Ρωσίαν. Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον περιῆλθεν εἰς τὴν ἀνεξάρτητον δημοκρατίαν τῆς Λιθουανίας. Μ. Δ. Β.

Βιλκόνσκι (Wilkonski), ***Αὔγουστος***. Πολωνὸς σατιρικὸς συγγραφεὺς (1805-1852). Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ κυριώτερα εἶναι τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον «Χιουμοριστικὰ ἀνάλεκτα», «Συλλογὴ σατιρῶν» καὶ «Ἱστορία τοῦ γέλωτος». Ἐπίσης ἔγραψε σειρὰν ἀνεκδότων διηγημάτων, δημοσιευθέντων εἰς πολλὰ λογοτεχνικὰ περιοδικὰ τῆς πατρίδος του. Α. Δ.

Βὶλλ (Will), ***Ἀνδρέας***. Γερμανὸς φιλόσοφος καὶ οἰκονομολόγος γεννηθεὶς ἐν Obermichelbach τῆς Νυρενβέργης (1727-1798). Σπουδάσας θεολογίαν καὶ φιλοσοφίαν ἐν Altdorf καὶ Halle, ἐγένετο τῷ 1735 ἔκτακτος καὶ τῷ 1757 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ ποιητικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Altdorf, ὅπου βραδύτερον τῷ ἀνετέθη καὶ ἡ τακτικὴ ἕδρα τῆς ἱστορίας καὶ πολιτικῆς. Ἀποθνήσκων ἀφῆκεν εἰς τὴν πόλιν τῆς Νυρενβέργης πλουσιωτάτην συλλογὴν ἱστορικῶν ἔργων, σημειώσεων καὶ ἄρθρων, ἀναγομένων εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἐκτενῶς περιγραφομένων εἰς τὸ ὀκτάτομον ἔργον: «Bibliotheca Norica Williana» (Altdorf, 1772-1793). Ἐκ τῶν λοιπῶν του ἔργων πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς φύσεως διακρίνονται: «Nürnbergisches Gelehrtenlexikon» (4 τόμοι 1755-1758), «Versuch über die Physiokratie, deren Geschichte, Literatur, Inhalt und Wert» (Nürnberg, 1782), ἔνθα περιγράφει ἀπὸ ἱστορικῆς, κριτικῆς καὶ φιλολογικῆς ἀπόψεως τὸ σύστημα τοῦ Quesnay διὰ τὴν ἀκαδημαϊκὴν διδασκαλίαν. Ν. Γ. Φ.

—**Βὶλλ** (Will), ***Ἐρρῖκος***. Γερμανὸς χημικὸς (1812—1890) διατελέσας καθηγητὴς τῆς Χημείας ἐν Γκίσσεν ἀπὸ τοῦ 1852. Εἶναι κυρίως γνωστὸς διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Βάρρενтραπ ἐπινοηθεῖσαν μέθοδον προσδιορισμοῦ ἀζώτου ἐν ὀργανικαῖς οὐσίαις διὰ πυρώσεως μετὰ νατρασβέστου, ὅτε μετατρέπεται εἰς ἀμμωνίαν. ΑΝ. Δ.

— **Βὶλλ** (Ville), ***Ἰωάννης-Ἰγνάτιος ντὲ λά—***. Γάλλος διπλωμάτης (1690—1774). Ὑπῆρξε γραμματεὺς τοῦ Φενελόν, ὃν συνώδευσεν εἰς τὴν πρεσβείαν τῶν Κάτω-Χωρῶν, ὅπου κατόπιν τὸν ἀντικατέστησεν ὡς πρεσβευτής. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Γαλλίαν ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας καὶ διευθυντὴς τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων. Συνειργάσθη εἰς τὴν σύνταξιν τῆς «Ἱστορίας τῶν κτήσεων καὶ τῶν δικαιωμάτων τῶν στεμμάτων τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας ἐν Ἀμερικῇ» (1755) καὶ μετέφρασεν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ τὰς «Κτήσεις τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας ἐν Γερμανίᾳ» (1760). Μ.—

— **Βὶλλ** (Will), ***Κάρολος - Γουλιέλμος***. Γερμανὸς χημικὸς (1854—1919), υἱὸς τοῦ Ἐρρίκου Βίλλ, διατελέσας καθηγητὴς τῆς Χημείας ἐν Βερολίνῳ ἀπὸ τοῦ 1892, διευθυντὴς τοῦ στρατιωτικοῦ ἐργαστηρίου ἐρευνῶν ἐν Σπάνταου (1889—1898) καὶ διευθυντὴς τῆς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας διὰ τεχνικὰς ἐπιστημονικὰς ἐξετάσεις ἐν Νόϋμπάμπελσμπεργ παρὰ τὸ Βερολῖνον. Διεκρίθη διὰ τὰς μελέτας του ἐπὶ τῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν καὶ κυρίως ἐπὶ τῆς νιτροκυτταρίνης. ΑΝ. Δ.

Βὶλλ - ντ' *Ἀβραὶ* (Ville-d'Avray) *[Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν ὡραιοτέρων προαστείων τῶν Παρισίων, ἀπέχον περὶ τὰ 17 χιλιόμετρα αὐτῶν καὶ κείμενον μεταξὺ τοῦ Παραδείσου τοῦ Σαὶν-Κλοῦ καὶ τοῦ δάσους Fausse-Repose. Χάρις εἰς τὰ γοητευτικὰ αὐτοῦ δάση καὶ τὴν σχηματιζομένην ἐκεῖ μικρὰν λίμνην, ἑλκύει κατὰ τὸ θέρος πολυαρίθμους Παρισινούς. Οἱ μονίμως ἐν αὐτῇ παραμένοντες δὲν ὑπερβαίνουν τοὺς δισχιλίους, ἀλλὰ κατὰ τὸ θέρος οὗτοι πενταπλασιάζονται, κατὰ τὰς Κυριακὰς δὲ καὶ τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας μεταβαίνουσιν ἄπειροι ἐκ Παρισίων, ὅπως ἀπολαύσουν τοὺς ὡραίους περιπάτους τῆς Βὶλλ-ντ' Ἀβραὶ καὶ τὰς θαυμασίας δενδροστοιχίας τῶν λεωφόρων της.

Ἡ Βὶλλ-ντ' Ἀβραὶ ἀνῆκε κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα εἰς τὸν οἶκον τοῦ βαρώνου Νταντζώ. Τῷ 1778 ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΕ', ὅστις μετέβαλεν αὐτὴν εἰς τὸ σημερινὸν θαλλερὸν προάστειον. Διασχίζεται ὑπὸ εὐρυτάτων καὶ δενδροφύτων λεωφόρων, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ ἄρισται εἶναι ἡ τοῦ Γαμβέττα καὶ τοῦ Μπαλζάκ, ὡραιόταται δὲ εἶναι αἱ γραφικαὶ ἐπαύλεις αἱ ἐγειρόμεναι ἐντὸς κήπων καὶ ἀνθώνων. Εἰς μίαν τῶν ἐπαύλεων τούτων διέμεινεν ἐπὶ μακρὸν ὁ Μπαλζάκ, εἰς αὐτὴν δὲ ἔγραψε τὰ ὡραιότερα τῶν μυθιστορημάτων των. Κατὰ περίεργον σύμπτωσιν, εἰς τὴν ἔπαυλιν ταύτην διῆλθον ἐπὶ ἔτη ὁ διάσημος γλύπτης Πραντιὲ καὶ ὁ Κορέ, εἰς αὐτὴν δὲ ἀφῆκε τὸν τελευταῖόν του στεναγμὸν ὁ Λέων Γαμβέττας.

Ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ τελευταίου τούτου ἡ ἔπαυλις αὕτη περιῆλθεν εἰς τὴν κυριότητα τοῦ δημοσίου καὶ μετεβλήθη εἰς μικρὸν μουσεῖον, περικλεῖον ἀντικείμενα ἀνήκοντα εἰς τὸν μεγάλον ρήτορα τοῦ γαλλικοῦ Κοινοβουλίου.

Ἀπέναντι τῆς ἐπαύλεως ταύτης, εἰς σχηματιζομένην μικρὰν πλατεῖαν, ὑψοῦται ὁ χάλκινος ἀνδριὰς τοῦ Γαμβέττα, διακοσμούμενος ὑπὸ τῶν ἐμβλημάτων τῶν κυριωτέρων πόλεων τῆς Λωρραίνης καὶ τῆς Ἀλσατίας. Ὁ ἀνδριὰς οὗτος παριστᾷ τὸν ρήτορα κρατοῦντα ἐπὶ τεθραυσμένου δόρατος τὴν γαλλικὴν σημαίαν, εἰς τὸ βάθρον δ' αὐτοῦ εὑρίσκεται μαρμάρινον σύμπλεγμα, παριστάνον τὴν Λωρραίνην καὶ τὴν Ἀλσατίαν πρὸ τοῦ βωμοῦ τῆς πατρίδος. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι τὸ ἄριστον τοῦ Βαρθόλδι.

Περαιτέρω τοῦ ἀγάλματος τούτου ἐγείρεται ἡ περίφημος ἐκκλησία τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ', εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ὁποίας ἔχει στηθῇ τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου, ἔργον τοῦ Πραντιέ. Τὸ παρεκκλήσιον αὐτῆς διακοσμεῖται διὰ πλείστων ὡραιοτάτων τοιχογραφιῶν. Εἰς τὸν αὐτὸν ναὸν ὑπάρχει τὸ ἄγαλμα τῆς Ἁγίας Ἀμαλίας καὶ τὸ τῶν Γάμων τῆς Παρθένου, ἔργα τοῦ Πραντιέ, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ δεύτερον εὑρίσκεται μαρμάρινον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Μαγδαληνῆς ἐν Παρισίοις. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην ὑπάρχουσι καὶ πλεῖστα ἄλλα ἔργα τοῦ Ρισόμ, τοῦ Ρὺντ, τοῦ Ντυρέ, τοῦ Κόζ, τοῦ Ἓς καὶ πλείστων ἄλλων διασήμων καλλιτεχνῶν. Εἰς διάφορα μέρη τῆς πολίχνης ἔχουν ἐγερθῇ μνημεῖα τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν, οἵτινες διῆλθον μέρος τοῦ βίου των εἰς αὐτήν, ζητοῦντες ἀνάπαυσιν. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

βίλλα (ἡ)· ἀγροτικὴ οἰκία, ἔπαυλις· || καθόλου, οἰκία ἐξοχικὴ πρὸς διαμονὴν χάριν ἀναπαύσεως· (λατ. καὶ ἰταλ. villa).

Βίλλα (Villa), ***Γκουίντο***. Ἰταλὸς φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1868. Τῷ 1900 ἐχρημάτισε καθηγητὴς τοῦ ἐν Λιβόρνῳ κλασσικοῦ γυμνασίου (liceo), κατόπιν δὲ διωρίσθη καθηγητὴς τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Παβίας. Εἶναι γνωστὸς ἰδίᾳ ὡς ψυχολόγος καὶ κριτικὸς τῆς λογοτεχνίας. Αἱ σχετικαὶ πρὸς τὰ δράματα τοῦ Ἴψεν διαλέξεις αὐτοῦ κατέστησαν περιώνυμοι.

Κατὰ τὸν Βίλλα, ἐκ τῶν πορισμάτων τῆς συγχρόνου ψυχολογίας γίνονται καταφανεῖς δύο ἀπόψεις: ἡ *ἐμπειρικὴ* καὶ ἡ *θεωρητική*. Ἡ ψυχολογία φαίνεται, ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐπιστήμην, παρισταμένη ἐπίκουρος τῆς φιλοσοφίας, τῆς τε κριτικῆς καὶ τῆς μεταφυσικῆς, τὰ δὲ θεωρητικὰ ψυχολογικὰ προβλήματα ἐμφανίζονται ἐπιτακτικά, ἀξιοῦντα παρὰ τῆς ψυχολογίας τὴν λύσιν ἐκείνην, ἣν πιστεύουν, ὅτι δικαιοῦνται νὰ λάβωσιν. Ἀλλ' αὐτὴ ἡ αὐστηρότερον ἐμπειρικὴ ἄποψις συνδέεται μετά τινων ἀμφιβολιῶν, ἐξ ὧν μεγίστη εἶναι ἡ ἑξῆς: Εἶναι ἆρά γε δυνατὸν ν' ἀναγάγωμεν τὰ γεγονότα τῆς συνειδήσεως εἰς πραγματικὰς ψυχικὰς λειτουργίας, ἱκανὰς νὰ παράσχωσι τὴν ἑρμηνείαν αὐτῶν; Μὲ ἄλλας λέξεις: ὑπάρχει ψυχικὴ αἰτιότης τόσον αὐστηρὰ ὅσον εἶναι ἡ φυσική;

Ὁ Βίλλα ὁρμᾶται ἐκ τῶν ἑξῆς ἀρχῶν εἰς τὰς ψυχολογικάς του ἐρεύνας. Τὰς τυπικωτάτας τῶν ψυχικῶν γεγονότων κατηγορίας ἀνάγομεν εἰς τρεῖς θεμελιώδεις λειτουργίας: τὴν *γνωστικήν*, τὴν *συναισθηματικὴν* καὶ τὴν *βουλητικήν*. Ἀλλ' ἡ ἔννοια «*λειτουργία*» νοεῖται ἐν προκειμένῳ ὡς ἀφῃρημένη γενίκευσις τῶν γεγονότων, εἰς ἃ ἀναφέρεται. Οὕτω συναισθηματικὴν λειτουργίαν λέγοντες οὐδὲν ἄλλο νοοῦμεν εἰμὴ τὸ ἄθροισμα τῶν συναισθηματικῶν καταστάσεων καὶ τῶν παθῶν, ἅτινα πάλιν οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ἐντατικώτερα συναισθήματα. Παρὰ τὰς προσπαθείας αὐτῆς ν' ἀνακαλύψῃ διὰ τῆς γενετικῆς μεθόδου τὰς πρωταρχικὰς ἐκδηλώσεις τῆς ψυχῆς, ἡ ψυχολογία ἀνευρίσκει ἑκάστοτε αὐτὰς διὰ τῶν θεμελιωδῶν γνωρισμάτων των, τὰ ὁποῖα ἀναγκάζουσιν αὐτὴν ν' ἀνομολογῇ, ὅτι αἱ ἐν λόγῳ πρωταρχικαὶ λειτουργίαι δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀνάγωνται εἴς τι διάφορον ἑαυτῶν καὶ μᾶλλον εὐνόητον. Κατὰ ταῦτα τὸ πρόβλημα τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ πρόβλημα τῆς *συνειδήσεως*. Ἕπεται ἐντεῦθεν, ὅτι τὸ νὰ ἑρμηνεύωμεν τὴν ἀρχὴν ἐκείνην σημαίνει καὶ τὸ νὰ ἐξηγῶμεν τὴν γένεσιν τῆς συνειδήσεως, δεδομένου ὅτι αὕτη ἐμφανίζεται μετὰ τῶν ἀπόψεων, αἵτινες ἐν τῇ ἀνελίξει τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ εἴδους ἐκδηλοῦνται ἑκάστοτε ἐνταντικώτερον. Ἄλλως δὲν θὰ ἦτο δίκαιον, ἐπάγεται ὁ Βίλλα, ν' ἀπαιτῶμεν παρὰ τῆς ψυχολογίας ὅ,τι δὲν ἀξιοῦμεν παρὰ τῆς φυσικῆς. Καὶ αὐτὴ διατελεῖ ἐν στυγίῳ σκότει περὶ τῶν πρώτων ἑαυτῆς ἀρχῶν. Αἱ ἔννοιαι «*ὕλη*» καὶ «*ἐνέργεια*» εἶναι ἁπλαὶ ἑρμηνευτικαὶ ἀρχαὶ καὶ οὐδὲν πλέον. Ἡ ψυχικὴ αἰτιότης κέκτηται τοὺς ἰδίους ἑαυτῆς χαρακτῆρας, οἵτινες ἐπιτρέπουν νὰ λύσωμεν τὸ πρόβλημα τῆς βουλήσεως, χωρὶς νὰ ὑποτάξωμεν τὴν βούλησιν εἰς τοὺς νόμους τῆς μηχανικῆς καὶ χωρὶς νὰ τὴν θεωρήσωμεν ἐλευθέραν παντὸς αἰτιώδους δεσμοῦ. Ἡ «*ψυχικὴ ἀνάγκη*» δὲν εἶναι ἡ «*μηχανικὴ ἀνάγκη*». Διὸ καὶ δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν τὰς ἐπιστήμας, ἐν αἷς εἶναι δυνατὴ ἡ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εὐρεῖα ἐφαρμογὴ τῆς παραγωγικῆς μεθόδου, πρὸς τὰς ἐπιστήμας τὰς περιοριζομένας εἰς τὴν καθαρὰν ἐπαγωγήν. Ἡ ψυχικὴ δὲ αὕτη ἀνάγκη θὰ καθιστᾷ πάντοτε ἀδύνατον τὴν ἀναγωγὴν τῆς ψυχολογίας εἰς τὴν σχηματικὴν μορφολογίαν ἐκείνην, ἥτις εἶναι ἀνακριβέστατον καὶ καθημαρτημένον ὁμόρροπον τῶν φυσικῶν καὶ τῶν μαθηματικῶν ἐπιστημῶν. Ἦτο, λέγει ὁ Βίλλα, καὶ εἶναι τοῦτο τῆς γερμανικῆς ψυχολογίας ἁμάρτημα, ὅτι, χάριν τῆς ἀκριβείας, παρημέλησε τὴν συγκεκριμένην ζωντανὴν ἄποψιν. Ἡ τελεία χρεοκοπία τῆς ψυχοφυσικῆς εἶναι τὸ μοιραῖον ἐπακολούθημα τοῦ ἁμαρτήματος τούτου.

Τὰ κυριώτερα ἔργα τοῦ Βίλλα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Psicologia contemporanea» (Τουρῖνον 1899, μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν ἑλληνικὴν τῷ 1908 ὑπὸ *Γρατσιάτου* ὑπὸ τὸν τίτλον «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν σύγχρονον ψυχολογίαν» καὶ ἐπανεκδοθεῖσα τῷ 1926) «Sulle teorie psicologiche di W. Wundt» (Μιλᾶνον 1896), «L' idealismo moderno» (Τουρῖνον 1905), «Una nuova critica dell'etica Kantiana» (Μιλᾶνον 1915). Α. Δ.

Βιλλα— (Villa—). Τὰ ἱσπανικὰ ὀνόματα τὰ σύνθετα ἀπὸ τῆς λέξεως villa (ὡς Villa Carlos, Villaviciosa κτλ.) ζητητέα ὡς Βιλια— (*Βίλια Κάρλος Βιλιαβιθιόσα* κ.λπ.), συμφώνως πρὸς τὴν ὀρθὴν αὐτῶν προφοράν.

Βίλλα *Γκραντὸλφ* (Villa Grandolf) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τοποθεσία τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Τύνιδος, ἀξιοσημείωτος ἐν τῇ ναυτικῇ ἱστορίᾳ τῶν νέων χρόνων διὰ τὴν ἀπόβασιν τοῦ πλοιάρχου Μιὼ καὶ τῶν γαλλικῶν ναυτικῶν ἀγημάτων τῆς «Γκαλισονιὲρ» καὶ τῆς «Λεοπὰρδ» πρὸς κατάληψιν τῶν Σούσων (11 Σεπτεμβρίου 1881) κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ γαλλικοῦ στόλου τῆς Τύνιδος. Σ. Ε. Λ.

— **Βίλλα *ντὸ Κόντε*** (Villa do Conde) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πορτογαλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἔντρε-Ντοῦρο-ἐ-Μίνιο, ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἄβε, ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Κάτ. 5200. Ἔχει ὡραῖον ὑδραγωγεῖον, τὸ Σάντα Κλάρα, μετὰ 999 ἀψίδων ἐκ γρανίτου, κτισθὲν ὑπὸ τοῦ Φ. Τέρτσιο ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Β'. Ὡσαύτως μοναστήριον φραγκισκανῶν τῆς Σάντα Κλάρας ἐπὶ ὑψηλῶν βράχων, κτισθὲν τῷ 1317. Εἰς ἀπόστασιν 4 χιλμ. πρὸς Β εὑρίσκονται τὰ θαλάσσια λουτρὰ τοῦ Ποβόα ντὲ Βάρζιμ. Μ. Δ. Β.

— **Βίλλα *Μπαζίλικα*** (Villa Basilica) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν Τοσκάνῃ, ἐν τῷ νομῷ τῆς Λούκκας. Κάτ. 1791. Ἔχει ἐργοστάσια χάρτου. —Μ.

— **Βίλλα *Νουόβα*** (Villa Nuova) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὡραῖον τμῆμα τῆς ἐκτὸς τῶν τειχῶν τοῦ *Κάλιαρι*, πρωτευούσης τῆς Σαρδηνίας, ἀνεγερθείσης νέας πόλεως (πλάτ. 39° 13' Β, μῆκ. 9° 07' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1130 *: Cagliari harbour), ἔχον τὰς οἰκίας οὐχὶ συνεχομένας ἀλλὰ ἐν μέσῳ ὡραίων κήπων. Σ. Ε. Λ.

— **Βίλλα *ντὰ Πραΰα*** (Villa da Praya). *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πορτογαλίας, ἐν τῷ ἀρχιπελάγει τῶν Ἀζορῶν, ἐν τῇ νήσῳ Τερσέϊρα. Κάτ. 3000. Εἶναι κέντρον τοῦ ἐμπορίου τῆς νήσου. Μ.—

— **Βίλλα *Ρεὰλ*** (Villa Real) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πορτογαλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Τρὰζ-ὂς-Μόντος, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κόρζω, παραποτάμου τοῦ Ντοῦρο, εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς πρόποδας τῆς σέρρα ντὸ Μαράν. Κάτ. 6000. Ἔχει ἐμπόριον οἴνου, ἐλαιῶν καὶ πορτοκαλίων. Παρ' αὐτῇ βράχος 300 μέτρων, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἐρημητήριον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Φράγκα. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐξερράγη ἐπανάστασις τῶν Μιχελιστῶν ὑπὸ τὸν κόμιτα Ἀμάραντον (23 Φεβρουαρίου 1823). Μ.—

— **Βίλλα-*Σὰν-Τζιοβάννι*** (Villa San Giovanni) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Λιμὴν τῆς ΝΔ ἄκρας τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου (Καλαβρίας) ἐπὶ τοῦ πορθμοῦ τῆς Μεσσήνης, σχηματιζόμενος μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Πέτζο καὶ τοῦ χωρίου Ἀτσιαρέλλο, προστατευόμενος δὲ ὑπὸ μεγάλου κυματοθραύστου, ἐπιδεκτικοῦ παραβολῆς (πλευρίσματος) ἀτμοπλοίων ἑκατέρωθεν καὶ διαθεομένου ὑπὸ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς φορταμαξῶν, ἀποληγούσης εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμόν. Ἀποτελῶν δὲ τὸν ἐγγύτερον τόπον διὰ τὴν πρὸς τὴν Μεσσήνην (Messina) διαπόρθμευσιν, εἶναι ὁ λιμὴν τῶν ferry-boat (=συρμοπορθμείων) τῶν φερόντων τὰς προωρισμένας διὰ τὴν σικελικὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν σιδηροδρομικὰς ἁμάξας, καὶ διαπλεόντων τὸ μέχρι τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ τῆς Μεσσήνης εὖρος τοῦ πορθμοῦ εἰς διάστημα κατά τι ἔλαττον τῶν 40 λεπτῶν. Τὸ ρεῦμα τῆς Σκύλλης-Χαρύβδεως φθάνει αἰσθητὸν ἐν τῷ λιμένι, ἀπωθοῦν τὰ ἐν τῷ κέντρῳ αὐτοῦ πλοῖα εἴτε πρὸς τὸν κυματοθραύστην εἴτε πρὸς τὴν ἀκτήν. —2) Πόλις (πλάτ. 38°13' Β, μῆκ. 15°38' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 177: The Faro or Strait of Messina), ὑπαγομένη εἰς τὸν νομὸν Ρέτζιο (Reggio, ἀρχ. *Ρήγιον*), κτισθεῖσα ἐπὶ νεωτεριστικοῦ σχεδίου μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς παλαιοτέρας κατὰ τοὺς σεισμοὺς τοῦ 1908, γραφικωτάτη τὴν θέαν. Ἀριθμεῖ 5800 κατοίκους καὶ ἔχει βιομηχανίαν μετάξης. Σ. Ε. Λ.

Βιλλὰ (Villat), ***Ἐρρῖκος***. Σύγχρονος μαθηματικὸς γεννηθεὶς τῷ 1879. Εἶναι διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ «Journal de Mathématiques pures et appliquées» καὶ ἱδρυτὴς τῆς συλλογῆς «Mémorial des Sciences Mathématiques». Ἀπὸ τοῦ 1919—

Digitized by Google

1927 διετέλεσε καθηγητὴς τῆς θεωρητικῆς Μηχανικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Strassburg, ἀπὸ δὲ τοῦ 1927 εἶναι καθηγητὴς τῆς Μηχανικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων, εἰς τὴν Ecole Normale Supérieure καὶ τὴν École Normale de Sèvres. Φ. Β.

Βιλλαβέκια-φαμπρὶς (Villavechia-Fabris) *ἀντίδρασις [Χημ. Τροφ.].* Καλεῖται οὕτω ἡ διὰ διαλύματος φουρφουρόλης καὶ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος ἀνίχνευσις τῆς παρουσίας σησαμελαίου ἐν τῷ ἐλαιολάδῳ. Σ. Γ.

Βιλλαὶν *ντὲ Σαὶντ-Ἰλαὶρ* (Villain de Saint-Hilaire). Γάλλος δραματικὸς συγγραφεὺς γεννηθεὶς τῷ 1795. Ἀπὸ τοῦ 1827-1848 ἐχρημάτισε διευθυντὴς καὶ σκηνοθέτης τοῦ «Ὀλυμπιακοῦ Ἱπποδρομίου». Ἔγραψε πολλὰ ἔργα, δράματα, κωμειδύλλια καὶ μελοδράματα, μόνος ἢ ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων. Κυριώτερα εἶναι: «Ὁ ἐξόριστος τοῦ Ἀγρίου ὄρους», «Κόρη γιὰ παντρειά», «Λουΐζα», «Λεωνίδας», «Τὸ κυνήγι τῆς ἀλεποῦς» κτλ. Μεγάλην ἐπιτυχίαν ἔσχε τὸ δρᾶμα-κωμειδύλλιον «Μπλὰνς καὶ Μπλανσέττ», κατὰ διασκευὴν ἔργου τοῦ Μπιούναχ. —Ω.

Βιλλαῖος *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ποταμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, μεταξὺ Βιθυνίας καὶ Παφλαγονίας, πρὸς Α τῆς Ἡρακλείας χυνόμενος εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον. Σήμερον ὀνομάζεται *Φιλιάς-σοῦ* ἢ *Φίλιος.* —Μ.

Βιλλακάρδα *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον τῆς Ἀμοργοῦ (πλάτ. 36° 56′ Β, μῆκ. 26° 02′ Ἀν. χάρτ. ἀγγλ. 1866: (Amorgos and Denusa islands) ἀποτελοῦν τὴν βορείαν τῆς νήσου ἐσχατιάν. Σ.Ε.Λ.

Βιλλαμαρίνα (Villamarina) *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ὅρμος τῆς νήσου *Σὰν Στέφανο* (πλάτ. 41° 12′ Β, μῆκ. 9° 26′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2157: Maddalena and adjacent islands) τῆς Β ἀκτῆς τῆς Σαρδηνίας, πρὸ τοῦ ἰταλικοῦ ναυστάθμου τῆς Μανταλένας. Σ.Ε.Λ.

— **Βιλλαμαρίνα** (Villamarina) *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ὅρμος τῆς ΝΔ Ἰταλίας ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Πολυκάστρο, λεγομένη παρ' ἄλλων **Βιμπονάτι** (βλ. λ.).

Βιλλαμίνι (Villamini), ***Φραγκῖσκος.*** Ἰταλὸς χαράκτης (1588—1648). Μαθητεύσας παρὰ τῷ Αὐγουστίνῳ Καρράτσιο, εἰργάσθη μετὰ ταῦτα ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν Ρώμην ἀντιγράφων τὰ ἔργα τῶν μεγάλων διδασκάλων καὶ διεκρίθη διὰ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν καθαρότητα τοῦ σχεδίου του. Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ἰωάννης Ἄλτο, ὁ ἐπιλεγόμενος ἀρχαιολόγος, ἱστάμενος εἰς μίαν δημοσίαν πλατεῖαν τῆς Ρώμης», «ἡ Ὑπαπαντὴ» κατὰ τὸν Παῦλον Βερονέζε, «Ὁ ἅγιος Μπροῦνο μετὰ τῶν ὀπαδῶν του εἰς τὴν ἔρημον» κατὰ τὸν Lanfranc καὶ «Ἡ ἀποκαθήλωσις» κατὰ τὸν Μπαρόκκιο. Ι. Μ. Π.

Βιλλανδρέδος *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Ἀρολιθίου* τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 129.

βιλλανέλλα (ἡ) (villanella) *[Μουσ.].* Εἶδος λαϊκοῦ τραγουδιοῦ, τὸ ὁποῖον ᾔδετο ἐν Ἰταλίᾳ εἰς τὰς ὁδούς, καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν («Gassenhawerlin»). Εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ ἀντίστοιχον εἶδος φέρει τὸ ὄνομα vaudeville. Ὁμοιάζει πολὺ ὡς τύπος μὲ τὸ *μαδριγάλιον,* οὗτινος διαφέρει μόνον ὡς ἐκ τοῦ ἐλαφροῦ καὶ σατιρικοῦ πνεύματος. Ἡ βιλλανέλλα, ἀντικαταστήσασα περὶ τὸ 1560 τὴν *βιλλότα,* διακρίνεται ἀπὸ τοὺς ἄλλους τύπους τῶν τραγουδιῶν, τῆς *φροττόλας,* τοῦ *στραμπόττο* κτλ., ἐκ τοῦ ὅτι χρησιμοποιεῖ ἁπλῆν ἀντίστιξιν φθόγγου ἔναντι φθόγγου καὶ ἁρμονίαν πάντοτε σύμφωνον καὶ εὔκολον. Πολλοὶ παλαιοὶ Γερμανοὶ συνθέται, θέλοντες νὰ καταδείξουν τὸν ἁπλοῦν τύπον ἑνὸς τραγουδιοῦ, ἀνέγραφον ἐπ' αὐτοῦ: «Συμφώνως μὲ τὸν χαρακτῆρα ἰταλικῆς βιλλανέλλας». Γ. Σ.

Βιλλάνι (Villani), *Ἰωάννης.* Ἰταλὸς ἱστορικὸς (1275—1348). Τῷ 1300 μεταβὰς εἰς Ρώμην, ὅπως παρευρεθῇ εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ ἰωβηλαίου, συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ γράψῃ τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος του. Ἔκτοτε ἤρχισε γράφων τὰς «Φλωρεντινὰς ἱστορίας», ἔργον εὐρυτάτου σχεδίου, περιλαμβάνον τὴν ἐξιστόρησιν τῶν σπουδαιοτέρων γεγονότων τῆς Εὐρώπης μέχρι τοῦ 1348, ἰδιαιτέρως δὲ τῆς Φλωρεντίας. Αἱ ἱστορίαι αὗται, παρ' ὅλην τὴν χονδροειδῆ ταξινόμησιν τῆς ὕλης, εἶναι τὸ ἀξιολογώτερον ἰταλικὸν χρονικὸν τοῦ Μεσαίωνος, διότι εἰς τὸ τελευταῖον αὐτοῦ μέρος περιγράφει πράγματα, τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν αὐτόπτης μάρτυς ὁ συγγραφεύς. Ἡ πρώτη ἔκδοσις τῶν «Ἱστοριῶν» ἐγένετο τῷ 1559 εἰς Ἑνετίαν.

— **Βιλλάνι** (Billani), ***Ματθαῖος.*** Ἀδελφὸς τοῦ *Ἰωάννου.* Ἐξηκολούθησε τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀδελφοῦ του, προσθέσας ἕτερα ἕνδεκα βιβλία μέχρι τοῦ ἔτους 1363, ὁπότε καὶ ἀπέθανε.

— **Βιλλάνι** (Villani), ***Φίλιππος.*** Υἱὸς τοῦ *Ματθαίου.* Ἐξηκολούθησε καὶ οὗτος τὴν ἱστορίαν τοῦ θείου του ἀπὸ τοῦ σημείου εἰς τὸ ὁποῖον ἐγκατέλιπε ταύτην ὁ πατήρ του, προσθέσας 42 κεφάλαια εἰς τὸ τέλος τοῦ ἑνδεκάτου βιβλίου. Ἔγραψε συνάμα λατινιστὶ βιογραφίαν τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς Φλωρεντίας, ἥτις ἐξεδόθη τὸ πρῶτον τῷ 1747. Γ. Σ. Σ.

βιλλανόβα (ἡ) (Villanova) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν,* περιλαμβάνον ἓξ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Βιλλανόβα *[Γεωγρ.].* Κωμόπολις τῆς νήσου Ρόδου παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Παραδεισίου, 14 χιλμτρ. ἀπέχουσα τῆς πρωτευούσης. Ὁ κάτοικος *Βιλλανοβιάτης.* Ἡ κωμόπολις καλουμένη ἄλλως καὶ *Βιλλάνοβον* ἢ *Βαλάνοβον,* κοινῶς δὲ καὶ *Βιλανόβα, Βιλανούα* καὶ *Βαλανούδα,* ἔχει πληθυσμὸν περὶ τοὺς 1500 κατοίκους, ἀσχολουμένους κυρίως εἰς τὴν κηπουρικήν, ἐν μέρει δὲ καὶ εἰς τὴν γεωργίαν. Τὰ κηπουρικὰ προϊόντα αὐτῶν ἐξήγοντο ἐπὶ τουρκοκρατίας εἰς Σμύρνην, Κωνσταντινούπολιν καὶ Ὀδησσόν, νῦν δὲ κυρίως εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ Θεσσαλονίκην.

Ἡ Βιλλανόβα ἀποτελεῖται ἐκ δύο χωρίων, τοῦ *Πάνω,* σχεδὸν ἀκατοικήτου, καὶ τοῦ *Κάτω χωριοῦ.* Μεταξὺ τῶν χωρίων τούτων ἐπὶ μικροῦ ὀροπεδίου ὑψοῦτο ἄλλοτε ἰσχυρὸν φρούριον κτισθὲν ὑπὸ τοῦ μεγάλου μαγίστρου τῆς Ρόδου *Ἑλιὸν ντὲ Βιλλενὲβ* (1319—1346) πρὸς προστασίαν τῶν νησιωτῶν κατὰ τῶν πειρατῶν. Κατὰ τὸν Μπόζιον, τὸ φρούριον ἦτο ἰσχυρὸν καὶ ἱκανώτατον ν' ἀντιστῇ οὐ μόνον κατὰ τῶν ἀνδρῶν, οὓς τεσσαράκοντα γαλέραι ἠδύναντο νὰ ἀποβιβάσωσιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ πολὺ μείζονος ἀριθμοῦ. Πρὸ πεντηκονταετίας ἐσῴζοντο λείψανα (θόλοι καὶ θεμέλια) τοῦ φρουρίου τούτου, ἀλλὰ σήμερον οὐδὲν ἐναπέμεινεν ἴχνος, διότι οἱ λίθοι ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς οἰκοδομὴν τῆς ἐν τῇ κωμοπόλει ἐκκλησίας τοῦ Ἁγ. Νικολάου. Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ οἱ λίθοι τοῦ παρεκκλησίου τῆς Ἁγ. Αἰκατερίνης, ὅπερ εὑρίσκετο ἐντὸς τοῦ φρουρίου καὶ εἶχε τοιχογραφίας. Ἀξιόλογοι τοιχογραφίαι ἐν μέρει ἔτι διασῴζονται ἐν τῷ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Πάνω χωριοῦ εὑρισκομένῳ παρεκκλησίῳ τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου. Κάτωθι τοῦ φρουρίου ὑπῆρχε δεξαμενή, ἐξ ἧς ὑδρεύοντο οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ, ἀλλ' ἐκαλύφθη ὑπὸ τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως τῷ 1926 κατὰ τὴν ἐπιδιόρθωσιν τῆς δημοσίας ὁδοῦ. Ἡ κωμόπολις θεωρεῖται ὅτι ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ κτίσαντος τὸ φρούριον μαγίστρου, ἐνῷ τὸ ὄνομα εἶναι ἰταλικὸν καὶ σημαίνει *Νεάπολις.* Οἱ Τοῦρκοι παρῆγον τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ *ἰλὰν* ἢ *ζιλὰν* καὶ *ὀβὰ*=πεδιὰς ὄφεων, ὀφιοῦσσα.

Ὁ τύπος *Βαλανούδα* ἐσχηματίσθη κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὸ ἄλλοτε περὶ τὴν κωμόπολιν δάσος δρυῶν *(βαλανιδεά),* τὸ δὲ *Βιλανούδα* προῆλθεν ἐκ συμφύρσεως τῶν δύο τύπων *Βιλανόβα* καὶ *Βαλανούδα.* Παρὰ τὴν κωμόπολιν εὑρίσκεται ρωμαντικὴ τοποθεσία, ὁ *Κουφᾶς,* ἔχων μεγάλας πλατάνους καὶ δροσερωτάτην πηγὴν (Σταυροθόλι). Ἡ κωμόπολις διατηρεῖ δημοτικὸν σχολεῖον ἀρρένων καὶ παρθεναγωγεῖον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *Bosio,* Storia della Sacra Religione e della Sanctissima Milizia di San Giovanni Gierosolimitano (1596). *Abbé de Vertot,* Histoire des Chevaliers Hospitaliers de St. Jean de Jerusalem, 4 τόμοι, 1724.—*Μ. Δ. Βολονάκη,* The Island of Roses and her eleven sisters, 1923.

Μ. Δ. ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ

—**Βιλλανόβα** (Villanova) *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἀγκυροβόλιον 20 μίλ. ΒΔ. τοῦ Βρινδησίου, σωστικὸν διὰ τὸν παραπλέοντα τὰ ΝΑ. τῆς Ἰταλίας (πλάτ. 40°47′, μῆκ. 17°32′, χάρτ. Ἀγγλ. 2701: Brindisi to Ortona)· ἔχει ὡς γνώρισμα ὑψηλὸν σκοπιωρικὸν πύργον μεσαιωνικόν. Σ. Ε. Λ.

— **Βιλλανόβα** *ντὲ Γκάϊα* (Villa Nova de Gaia) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Πορτογαλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἔντρε-Ντοῦρο-ἐ-Μίνιο, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ντοῦρο. Ἀποτελεῖ προάστειον τοῦ Πόρτο καὶ ἔχει 12.000 κατοίκων.

— **Βιλλανόβα** *ντὲ Πορτιμὰν* (Villanova de Portimâo) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Πορτογαλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἀλγκάρβε ἐπὶ τοῦ Ρία Πορτιμάν. Κάτ. 7936. Ἔχει βιομηχανίαν φελλοῦ καὶ ἁλυκάς. Μ.—

βιλλᾶνοι (οἱ), ἢ *βιλλουργέρηδες.* Ἐκλήθησαν οὕτω περιφρονητικῶς ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν κατακτητῶν τῆς Κρήτης οἱ στερηθέντες τῶν κτημάτων αὐτῶν ἀγρόται καὶ καταστάντες δουλοπάροικοι, παρίαι, ὑποχρεωμένοι νὰ καλλιεργῶσιν ἀντὶ εὐτελεστάτης ἀντιμισθίας τὰς γαίας τὰς δοθείσας εἰς τοὺς τιμαριούχους ἱππότας ἢ μή, δηλαδὴ εἰς τοὺς Ἑνετοὺς πολίτας, διὰ τῶν ὁποίων ἡ Ἑνετικὴ δημοκρατία ἀπῴκιζε τὴν Κρήτην, πρὸς ἑδραίωσιν τῆς ἐπὶ τῆς νήσου κυριαρχίας της. Οἱ τιμαριοῦχοι ὑπεχρεοῦντο νὰ παρέχωσι, καλούμενοι ὑπὸ τῆς ἀρχῆς, ὡρισμένον ἀριθμὸν ἀνδρῶν ὡπλισμένων καὶ ἑτοίμων πρὸς ἐκστρατείαν, ἱππέων ἢ πεζῶν, ἢ καὶ ναυβατῶν (ἐρετῶν ἢ πολεμιστῶν). Τοὺς ναυβάτας, καὶ δὴ τοὺς ἐρέτας, οἱ τιμαριοῦχοι ἐλάμβανον ἐκ τῶν *βιλλάνων,* ἐνίοτε ὅμως ἐξ αὐτῶν ἐλάμβανον καὶ τοὺς ἀναγκαιοῦντας διὰ τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς ὁπλίτας, προκειμένου ἰδίως περὶ ἐκστρατειῶν διεξαγομένων ἐκτὸς τῆς Κρήτης. Διὰ τὸν στρατὸν τὸν ἀπαιτούμενον πρὸς συγκράτησιν τῆς ἐπὶ τῆς νήσου τάξεως, ἣν τόσον συχνὰ διετάρασσον αἱ ἐπαναστάσεις τῶν Ἑλλήνων κατοίκων, ἐστρατολόγουν μόνον Ἑνετούς, λατινικοῦ δόγματος πολίτας, καθ' ὅσον οἱ βιλλᾶνοι, Ἕλληνες ὄντες, οὐδεμίαν ἐνέπνεον ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς ἀρχάς, ἀλλὰ καὶ καλούμενοι, ἐν περιπτώσει ἐπιτοπίων ἐξεγέρσεων, ἢ οὐδόλως προσήρχοντο ἢ ἡνοῦντο μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν. Βραδύτερον, ὅταν πάντες σχεδὸν οἱ ἐν Κρήτῃ ἐποικισθέντες Ἑνετοὶ ἠσπάσθησαν τὰ δόγματα τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας καὶ ἐξελληνίσθησαν τελείως, συνέδεσαν μετὰ τῶν γηγενῶν Ἑλλήνων τὰ συμφέροντα καὶ τὴν τύχην των καὶ ἐστράφησαν ἀπὸ κοινοῦ μετ' αὐτῶν κατὰ τῶν πιεστικῶν μέτρων τῆς μητροπόλεως, ἥτις τὴν ἐν Κρήτῃ κυριαρχίαν της ἐστήριζε πλέον μόνον εἰς τὰ ἐκ μισθοφόρων στρατεύματά της.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βιλλαντζὶκ *[Γεωγρ.]·* βλ. λ. **Μικροχώρι.**

Βιλλαντρὼ (Villandraut) *[Γεωγρ.].* Κωμόπολις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας τῆς Ζιρόντ, εἰς ἀπόστασιν 13 χιλ. ΒΔ. τοῦ Μπαζάς, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σιρόν. Παράγει οἴνους ὀνομαστοὺς καὶ ἔχει ἐργοστάσια τερεβινθίνης. Ἐν αὐτῇ διατηροῦνται ἐρείπια μεγάλου πύργου, κτισθέντος τῷ 1300, ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Βορδώ, τοῦ μετέπειτα πάπα Κλήμεντος Ε′. Μ.—

Βιλλὰρ (Villars). Οἶκος εὐγενὴς ἐκ Λυών, οὗ πολλὰ μέλη κατέσχον ἀνώτατα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα, καὶ δὴ τὴν ἀρχιεπισκοπὴν τῆς Βιέννης (διοικήσεως τῆς δυτικῆς Γαλλίας) ἐπὶ 118 ἔτη·

—**Βιλλὰρ** ***(ἐπίσκοποι Βιέννης).*** *—1) Πέτρος ντὲ Βιλλὰρ* (1517—1592). Σπουδάσας ἐν Παδούῃ, ἐγένετο κατ' ἀρχὰς ἐπίσκοπος τῆς Μιρπουά, προαχθεὶς εἰς ἐπίσκοπον Βιέννης τῷ 1575 καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος διορισθεὶς σύμβουλος τοῦ βασιλέως. Κατὰ τὴν γενικὴν συνέλευσιν τῶν τάξεων ἐν Μπλουά, ὑπεστήριξε τὰ βασιλικὰ δίκαια. *—2) Πέτρος ντὲ Βιλλὰρ* (1545—1613). Ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου, ὃν καὶ διεδέχθη εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν τῆς Βιέννης, ὅτε ἐκεῖνος ἀπεσύρθη τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας. *—3) Ἱερώνυμος ντὲ Βιλλάρ,* ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, ὃν καὶ διεδέχθη, ὅτε ἐκεῖνος, διὰ λόγους ὑγείας, παρῃτήθη τῆς θέσεώς του. Διεκρίθη καθ' ὅλους τοὺς θρησκευτικοὺς ἀγῶνας ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἐρρίκου Δ′. Ἀπέθανε τῷ 1626. — *4) Πέτρος ντὲ Βιλλάρ.* Ἐξάδελφος καὶ διάδοχος τοῦ προηγουμένου εἰς τὴν αὐτὴν ἕδραν, ἀποθανὼν τῷ 1663. *—5) Ἐρρῖκος ντὲ Βιλλάρ,* ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου καὶ διάδοχός του, ἀποθανὼν τῷ 1693.

— **Βιλλὰρ** (Villars), ***Δομίνικος.*** Γάλλος ἰατρὸς καὶ βοτανικὸς (1745—1814). Διετέλεσε μαθητευόμενος χειρουργὸς εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῆς Γρενόβλης καὶ ἵδρυσε τῷ 1783 βοτανικὸν κῆπον ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Κατόπιν διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς καὶ τῆς βοτανικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Στρασβούργου. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Βοτανολογία τοῦ Δελφινάτου» κλπ. —Μ.

—**Βιλλάρ,** ***Λουδοβῖκος-Ἕκτωρ, δοὺξ ντὲ—.*** Γάλλος στρατάρχης, υἱὸς τοῦ ὑποστρατήγου μαρκησίου ντὲ Βιλλάρ, γεννηθεὶς εἰς Μολὲν τῷ 1653 καὶ ἀποθανὼν ἐν Τουρίνῳ τῷ 1734. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν μεγαλυτέρων στρατηγῶν τῆς Γαλλίας. Ἀφοῦ ἐσπούδασεν εἰς τὸ κολλέγιον τοῦ Ζουΐλλύ, ἠσπάσθη, εἰς ἡλικίαν μόλις 16 ἐτῶν, τὸ στρατιωτικὸν στάδιον, διακριθεὶς ἀμέσως κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ρήνου καὶ τὴν πολιορκίαν διαφόρων ὀχυρῶν θέσεων τῆς Ὀλλανδίας. Ἦτο μόλις 19 ἐτῶν ὅτε ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ′, ὅστις βλέπων αὐτὸν νὰ ἐφορμᾷ εἰς ἔφοδον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, εἶπε: «Δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ρίψῃ οὔτε ἕνα κἂν πυροβολισμόν, χωρὶς νὰ ἰδῇ νὰ ξεφυτρώνῃ ἐμπρός του αὐτὸ τὸ παιδάκι».

Ὁ στρατάρχης Βιλλάρ.

Ὁ Βιλλὰρ ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Τυρὲν καὶ ἀκολούθως ὑπὸ τὸν Κονδέ, δοξασθεὶς εἰς τὴν αἱματηρὰν μάχην τοῦ Σενὲφ (1674), ὅτε καὶ προήχθη εἰς συνταγματάρχην τοῦ ἱππικοῦ. Ὅταν διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Νίμεγκεν (1678) ἔληξαν αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις, ὁ Βιλλὰρ ἐστάλη ὡς πρεσβευτὴς εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ Μονάχου καὶ τῆς Βιέννης, ὅπου ἐπέδειξε διπλωματικὰ ἐπίσης προσόντα ἀντάξια τῶν στρατιωτικῶν του. Τῷ 1702 ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὴν διοίκησιν στρατοῦ, ὅπως βοηθήσῃ τὸν ἐκλέκτορα τῆς Βαυαρίας, ταχθέντα μὲ τὸ μέρος τῆς Γαλλίας κατὰ τὸν πόλεμον τῆς Διαδοχῆς. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του ὁ Βιλλὰρ διαβὰς τὸν Ρῆνον συνέτριψε τὴν στρατιὰν τοῦ πρίγκιπος Λουδοβίκου τῆς Βάδης εἰς τὴν μάχην τοῦ Φρίντλιγκεν (14 Ὀκτωβρίου 1702), οἱ δὲ στρατιῶται του κατάπληκτοι διὰ τὸν ἡρωϊσμόν του τὸν ἀνεκήρυξαν στρατάρχην τῆς Γαλλίας ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος ἔσπευσε νὰ

Digitized by Google

κυρώση τὴν ἀπόφασιν τοῦ στρατοῦ καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν νικητὴν τὴν στρατaρχικὴν ῥάβδον.

Ὁ Βιλλὰρ ἐκυρίευσε μετ' ὀλίγον τὸ Κὲλ καὶ ἡνώθη μὲ τὸν στρατὸν τοῦ ἐκλέκτορος. Τότε συνέλαβε καὶ τὸ παράτολμον σχέδιον νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Βιέννης. Ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγάς του τὰ στρατεύματα τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Βαυαρίας κατατροπώνει εἰς τὸ Χόχσταντ τοὺς Αὐστριακοὺς ὑπὸ τὸν κόμιτα Στύρουμ, ἀλλ' ἀναγκάζεται νὰ παραιτηθῇ τῆς πορείας κατὰ τῆς Βιέννης, τὴν ὁποίαν ἀποκρούει ὁ ἀναποφάσιστος πρίγκιψ ἐκλέκτωρ. Ἀπογοητευθεὶς ὁ Βιλλὰρ ζητεῖ τὴν ἀνάκλησίν του. Τῷ 1705 ἀνέλαβε τὴν φρούρησιν τῶν βορειοανατολικῶν συνόρων καὶ ἐξηνάγκασεν εἰς ὑποχώρησιν τὸν Μάλμπορω, ἐκυρίευσε δὲ κατόπιν εἰς τὴν Ἀλσατίαν ἀρκετὰς πόλις μὲ ἄφθονον πολεμικὸν ὑλικόν. Τῷ 1709 ἀπεστάλη εἰς Φλάνδραν πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν συνηνωμένων δυνάμεων τοῦ Μάλμπορω καὶ τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου τῆς Αὐστρίας, ἀλλὰ διὰ πρώτην φορὰν ἡττήθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Μαλπλακέ, τραυματισθεὶς σοβαρώτατα. Μετὰ διετῆ νοσηλείαν, ἀνέλαβε μόλις ἀποθεραπευθείς, τῷ 1712, ἐκστρατείαν, κατατροπώσας τοὺς Αὐστριακοὺς τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου εἰς τὸ Ντεναὶν καὶ ἀνορθώσας τὸ γόητρον τῆς Γαλλίας. Αἱ νῖκαί του αὗται ὡδήγησαν εἰς τὰς συνθήκας τῆς Οὐτρὲχτ (1713) καὶ τοῦ Ράσταντ (1714). Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν εἰρηνικὴν περίοδον ὁ ἥρως στρατάρχης περιῆλθεν εἰς ῥῆξιν πρὸς τὴν γαλλικὴν Βουλήν, ἥτις ἐπέτυχε μετὰ ὁλόκληρον δεκαοκταετίαν τὴν ἀντικατάστασίν του διὰ τοῦ Φλερύ. Ἐν τούτοις τῷ 1733, ὁ Βιλλάρ, καίτοι ἡλικίας 80 ἐτῶν, ἀπεστάλη εἰς Ἰταλίαν ἐναντίον τῶν Αὐστριακῶν σημειώσας καὶ πάλιν νέας ἐπιτυχίας. Χολωθεὶς ὅμως ἐναντίον τοῦ συμμάχου του βασιλέως τῆς Σαρδηνίας, ἐζήτησε τὴν ἀνάκλησίν του, ἀπέθανε δὲ κατὰ τὸ ταξίδιον τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὸ Τουρῖνον τῷ 1734.

Ὁ Βιλλὰρ διεκρίνετο διὰ τὴν ἀκρίβειαν καὶ ταχύτητα τῆς παρατηρητικότητος αὐτοῦ καὶ τὸ κεραυνοβόλον τῆς ἐκτελέσεως, προσόντα ἀπαραίτητα διὰ τὴν στρατιωτικὴν τέχνην τῆς ἐποχῆς του. Εἶχεν ὅμως καὶ διάφορα ἐλαττώματα, κατηγορεῖτο δὲ ἰδίως ὡς φιλοχρήματος καὶ ὑπερβολικὰ ματαιόδοξος. Τῷ 1714 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Σώζονται «Ἀπομνημονεύματα» τοῦ στρατάρχου Βιλλὰρ εἰς τρεῖς τόμους, ἐκ τῶν ὁποίων ὅμως μόνον ὁ πρῶτος θεωρεῖται γνήσιος. Οἱ ἄλλοι δύο εἶναι ἔργον ἑνὸς *Ἀββᾶ Μαργκόν*, διακριθέντος διὰ παρομοίας παραποιήσεις. Ν. Χ. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

— **Βιλλάρ, *Νοὲλ-Γαβριὴλ-Δούκιος*.** Γάλλος ἐπίσκοπος (1748—1826). Ἀποδεχθεὶς τὰς ἀρχὰς τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἐγένετο ἐπίσκοπος Μαϋένης καὶ κατόπιν μέλος τῆς Συμβατικῆς Συνελεύσεως, ψηφίσας κατὰ τὴν δίκην τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΣΤ' ὑπὲρ τοῦ θανάτου του. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ροβεσπιέρρου ὡς μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ὠργάνωσε τὸ Διδασκαλεῖον καὶ τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην καὶ ὑπεστήριξε πλείστους λογίους. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἱδρυτῶν καὶ μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου, συντάκτης τοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας δραστήριος καὶ σπουδαῖος ἑλληνιστής.

— **Βιλλάρ, *Πέτρος*.** Γάλλος στρατιωτικὸς καὶ διπλωμάτης (1623—1698). Ὑπηρέτησεν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Καταλωνίᾳ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ πρίγκιπος Κοντί. Βραδύτερον ἐστάλη ὡς πρεσβευτὴς ἐν Ἰσπανίᾳ, Σαβοΐᾳ καὶ Δανίᾳ. Ὑπῆρξε περιώνυμος διὰ τὴν ὡραιότητά του καὶ τὰς ἐπιτυχίας του μεταξὺ τῶν γυναικῶν, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἐπωνομάσθη καὶ *Ὀρονδάκις* (ἥρως τοῦ μυθιστορήματος «ὁ Μέγας Κῦρος» τῆς ντὲ Σκυντερί). —Β.

Βιλλαρᾶς, *Στέφανος*. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Μεγάρων προαχθεὶς τῷ 1824 εἰς ταξίαρχον καὶ ὑπηρετήσας καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐκ Μεγαρίδος πολεμιστῶν. Τ. Χ. Κ.

βιλλαρδιέρη (ἡ) (Billardiera) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυθροδανοειδῶν*, περιλαμβάνον μικρὸν ἀριθμὸν εἰδῶν ἰθαγενῶν τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Τασμανίας. Δ. Ν. Π.

Βιλλαρδουῖνοι ἢ *Βιλλεαρδουῖνοι* (de Villehardouin). Γάλλοι πρίγκιπες τοῦ περιφήμου κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα φραγκικοῦ πριγκιπάτου τοῦ *Μορέως*, ἐκ Καμπανίας τῆς Γαλλίας (Champagne) καταγόμενοι καὶ λαβόντες τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ἐν τῇ γενετείρᾳ των φεούδου καὶ κάστρου (de Villehardouin). Ἡ ἱστορία των συνδέεται στενότατα μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ περίοδος τῆς ἐν Πελοποννήσῳ ἀρχῆς των ἀποτελεῖ, κατὰ τὸν Rennel Rodd, «μίαν ἐκ τῶν λαμπροτέρων σελίδων τῶν ἀνθρωπίνων χρονικῶν». Κατ' αὐτήν, μία ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων χωρῶν τῆς Ἑλλάδος, ἡ Πελοπόννησος, ἀρχίζει ν' ἀναγεννᾶται καὶ ν' ἀναπτύσσεται θαυμαστῶς, ὁλόκληρος δὲ ἡ Ἑλλὰς ὑπὸ τὴν φραγκικὴν ἐπίδρασιν λαμβάνει νέον χαρακτῆρα καὶ νέαν μορφήν, τὴν ὁποίαν ἐν πολλοῖς διεφύλαξεν ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις.

Οἱ Βιλλαρδουῖνοι ἐπέτυχαν τὴν συγκρότησιν ἰσχυροῦ ἑλληνοφραγκικοῦ κράτους ἐν Πελοποννήσῳ, ἐκυβέρνησαν μετ' ἐπιεικείας καὶ ἰσότητος τοὺς Ἕλληνας καὶ Φράγκους ὑπηκόους, ἐσεβάσθησαν τὰ «συνήθεια» τοῦ τόπου καὶ ἠγάπησαν τοὺς Ἕλληνας, ὑποστάντες καὶ τὴν ἐπίδρασίν των. Ἡ ἐποχὴ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἀρχῆς των συμπίπτει μὲ τὴν περίοδον ἐκείνην τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας, τὴν γνωστὴν ὡς «ἀναγέννησιν τῶν Παλαιολόγων». Τὸ ἔθνος ἀνανήφει ἐκ τῆς ἐπελθούσης συμφορᾶς, λαμβάνει νέαν ζωήν, ἀποκτᾷ πολεμικὸν μένος καὶ θούριον πνεῦμα, οὐ μόνον «διὰ τῆς πολεμικῆς ἀνατροφῆς, τὴν ὁποίαν ὑφίστατο, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν γενναίων φρονημάτων καὶ αἰσθημάτων, τὰ ὁποῖα ἤκουεν ἀδιαλείπτως πρεσβευόμενα, θαυμαζόμενα καὶ ὑμνούμενα ὑπὸ τῶν Φράγκων» (*Παπαρρηγόπουλος*). Ὅταν κατελύθη τὸ πριγκιπᾶτον τοῦ Μορέως, δὲν ἐξηφανίσθη ἡ ζωτικότης τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ ἐξεδηλώθη ἔτι ἐντονώτερον διὰ τοῦ δεσποτάτου τοῦ Μιστρᾶ καί, μετὰ τὴν κατάλυσιν τούτου, διὰ τῶν πολυαρίθμων κατὰ τοῦ κατακτητοῦ ἐξεγέρσεων καὶ τῆς τελικῆς ἀπελευθερώσεως. Ἡ Πελοπόννησος ηὐτύχησε πρώτη αὐτὴ νὰ στήσῃ τρόπαια κατὰ τῶν Τούρκων.

ΟΙ ΠΡΙΓΚΙΠΕΣ ΤΟΥ ΜΟΡΕΩΣ ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΟΙ. Ἡ φραγκικὴ ἡγεμονία, ἡ ἐν Πελοποννήσῳ ἱδρυθεῖσα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἀμέσως τὸ ἑπόμενον ἔτος τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων, ὀνομάζεται ἐπισήμως εἰς τὰ χρονικὰ καὶ τὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης «*Πριγκιπᾶτον τῆς Ἀχαΐας*», ἐκ τοῦ ὀνόματος μὲ τὸ ὁποῖον οἱ Ρωμαῖοι εἶχον ὀνομάσει τὴν Πελοπόννησον, ἢ «*Πριγκιπᾶτον τοῦ Μορέως*», ἐκ τοῦ δημώδους τῆς Πελοποννήσου ὀνόματος. Οἱ ἡγεμόνες τοῦ πριγκιπάτου ἐλέγοντο ἀπὸ τοῦ δευτέρου Βιλλαρδουίνου *πρίγκιπες* καὶ εἶναι οἱ ἑξῆς:

1. ***Γοδοφρεῖδος Α' Βιλλαρδουῖνος.*** Βάϊλος τοῦ Μορέως κατὰ τὸ 1209 καὶ ἀπὸ τοῦ 1210 μέχρι τοῦ 1218 Αὐθέντης τοῦ Μορέως.

2. ***Γοδοφρεῖδος Β' Βιλλαρδουῖνος.*** Ἀπὸ τοῦ 1218 μέχρι τοῦ 1245 πρῶτος πρίγκιψ τοῦ Μορέως. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου.

3. ***Γουλιέλμος Α' Βιλλαρδουῖνος.*** Ἀπὸ τοῦ 1245 μέχρι τοῦ 1278, πρίγκιψ τοῦ Μορέως. Ἀδελφὸς Γοδοφρείδου Β'.

4. ***Ἰσαβέλλα Βιλλαρδουίνη***, ἡ «Κυρὰ τοῦ Μορέως». Ἡ πρεσβυτέρα κόρη τοῦ Γουλιέλμου ἐκ τοῦ γάμου αὐτοῦ μετὰ τῆς Δεσποίνης *Ἄννας Ἀγγελίνας Κομνηνῆς* κόρης τοῦ Δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ τοῦ Β', τῆς *Ἀγνῆς*, ὅπως τὴν ὠνόμασαν οἱ Φράγκοι. Νεωτέρα ἀδελφὴ αὐτῆς ἦτο ἡ *Μαργαρίτα Βιλλαρδουίνη*, ἡ «Κυρὰ τῆς Ἄκοβας». Ἡ Ἰσαβέλλα ὑπανδρεύθη εἰς πρῶτον γάμον τὸν *Φίλιππον τὸν Ἀνδεγαυικὸν* τὸ 1271, ὁ ὁποῖος ὅμως ἀπέθανε πρὸ τοῦ Γουλιέλμου. Διάδοχός του ἦτο ὁ πρεσβύτερος ἀδελφός του *Κάρολος Β' ὁ Ἀνδεγαυικὸς* (1278—1289). Ἡ πριγκίπισσα Ἰσαβέλλα ἡγεμόνευσεν ἀπὸ τοῦ 1289 μέχρι τοῦ 1307: α) 1289-1297 ὡς σύζυγος *Φλωρεντίου τοῦ Ἀναγανικοῦ*. β) 1297-1301 ὡς μόνη πριγκίπισσα. γ) 1301-1307 ὡς σύζυγος *Φιλίππου Α' τοῦ Σαβαυδικοῦ*. Τὸ 1307 ἡ Ἰσαβέλλα καὶ ὁ Φίλιππος Α' καθῃρέθησαν τῆς ἡγεμονίας.

5. ***Ματθίλδη ἡ Ἀναγανικὴ*** (Mahaut de Haïnaut), κόρη τῆς Ἰσαβέλλας, πριγκίπισσα 1316-1318, ἀπέθανε τὸ 1331. Εἶναι ἡ τελευταία ἀπόγονος τοῦ οἴκου τῶν Βιλλαρδουίνων εἰς τὸν Μορέαν.

ΓΟΔΟΦΡΕΙΔΟΣ Α' ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΟΣ. Ὁ Γοδοφρεῖδος (messire Geoffroy κατὰ τὸ Γαλλικὸν Χρονικὸν τοῦ Μορέως, «μισὶρ Ντζεφρὲς» κατὰ τὸ Ἑλληνικὸν) Βιλλαρδουῖνος, λαμπρὸς ἱππότης ἐκ τῆς γαλλικῆς Καμπανίας, εἶναι ὁ ἱδρυτὴς τῆς *δυναστείας τῶν Βιλλαρδουίνων*, τῶν πριγκίπων τοῦ Μορέως. Ὀλίγον πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Γοδοφρεῖδος εἶχε κατέλθει ὡς σταυροφόρος καὶ προσκυνητὴς εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους. Ὅτε ὅμως ἔμαθε τὰ κατορθώματα τῶν συμπατριωτῶν του εἰς τὰς χώρας τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, δὲν ἠθέλησε νὰ μείνῃ αὐτὸς ἀμέτοχος τῶν κερδῶν καὶ τῆς δόξης, καὶ ἔσπευσε νὰ πλεύσῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν· ἕνεκα ὅμως μεγάλης τρικυμίας ἠναγκάσθη ν' ἀποβιβασθῇ εἰς τὴν *Μεθώνην* τὸν χειμῶνα τοῦ 1204—1205. Εὗρε τὴν Πελοπόννησον ἐν ἀναρχίᾳ καὶ τοὺς ἄρχοντας τοῦ τόπου ν' ἀνταγωνίζωνται πρὸς κατάκτησιν τῆς ἐξουσίας. Εἰς τὴν Μεθώνην εὑρισκόμενος, ἔλαβε πρόσκλησιν ἀπὸ τὸν ἐγχώριον ἄρχοντα *Ἰωάννην Κανταχουζηνὸν* καὶ συνεφώνησε μετ' αὐτοῦ νὰ συνεργασθῶσι πρὸς κοινὴν κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Βιλλαρδουῖνος μετὰ τόλμης ἤρχισε τὸ ἔργον καὶ κατέκτησε μέγα μέρος τῆς χερσονήσου, τὴν παραλιακὴν χώραν τῆς Ἀχαΐας καὶ τῆς Ἤλιδος, ὅπου ἡ πλουσία *Ἀνδραβίδα* καὶ αἱ ὀχυραὶ *Πάτραι*. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον (1205) ἀπέθανεν ὁ Κανταχουζηνός, καὶ ὁ υἱός του *Μιχαήλ*, περισσότερον συνετὸς καὶ φιλόπατρις, διεφώνησε πρὸς τὸν Βιλλαρδουῖνον καὶ συνεμάχησε μὲ τὸν ἄρχοντα τῆς Κορινθίας καὶ τῆς Ἀργολίδος *Λέοντα Σγουρόν*, καὶ μὲ τὸν δεσπότην τῆς Ἠπείρου *Μιχαήλ*, καὶ ἐστράφη ἐναντίον τοῦ πρώην συμμάχου. Τότε ἡ χώρα ἐξηγέρθη φανερὰ κατὰ τοῦ Γοδοφρείδου, ὁ ὁποῖος οὕτως εὑρέθη ἀποκεκλεισμένος εἰς ἐχθρικὴν χώραν.

Ὁ Βιλλαρδουῖνος καὶ ὁ σύμμαχός του Σαμπλίττης. Ὁ γενναῖος Γάλλος ἱππότης δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του· ἐζήτησε καὶ εὗρεν ἄλλον σπουδαῖον καὶ ὁμοεθνῆ σύμμαχον. Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ὁ βασιλεὺς τῆς Θεσσαλονίκης *Βονιφάτιος* εἶχε κατέλθει μετὰ στρατοῦ εἰς τὴν Νότιον Ἑλλάδα πρὸς κατάκτησιν αὐτῆς καὶ ἐπολιόρκει τὸ Ναύπλιον, διὰ νὰ καταλύσῃ τὴν ἀρχὴν τοῦ Σγουροῦ. Ὁ Βιλλαρδουῖνος, μαθὼν τοῦτο, ἀφῆκεν εἰς τὴν Μεθώνην τοὺς ἄνδρας του, καὶ αὐτὸς μετά τινων ἐκλεκτῶν ἔτρεξεν εἰς τὸ Ναύπλιον, διὰ νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν Φράγκον βασιλέα ἐνισχύσεις. Ἐκεῖ εὗρε τὸν φίλον του *Γουλιέλμον* Σαμπλίττην (βλ. λ.), καὶ τοῦ ἐπρότεινε νὰ ἐπιχειρήσουν ἀπὸ κοινοῦ τὴν κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου. Οἱ δύο ἄνδρες, μὲ τὴν συναίνεσιν τοῦ Βονιφατίου, προήλασαν ὁρμώμενοι ἀπὸ τὸ Ναύπλιον τὸ ἔαρ τοῦ 1205, ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν ἐν ὅλῳ 120 ἱππότας Βουργουνδίους καὶ Καμπανούς, ἀπὸ τοὺς εὐγενεστέρους τῆς Γαλλίας, καὶ 1000 τοξότας. Ὅλοι οἱ ἱππόται κατάφρακτοι ἐπέβαινον ἐπὶ μεγάλων ἵππων καταφράκτων ἐπίσης, ἕκαστος δὲ ἐξ αὐτῶν εἶχε τὸν ἴδιον ἑαυτοῦ ἀκόλουθον. Πλήθη ἀφανῶν σταυροφόρων καὶ στρατιωτῶν, ἄνθρωποι τῶν πόλεων καὶ τοῦ λαοῦ, ἔμποροι, διάφοροι ἀλῆται καὶ τυχοδιῶκται, μοναχοὶ ὡπλισμένοι, οἱ ὁποῖοι ἐξῆπτον διὰ τοῦ κηρύγματός των τὴν πολεμικὴν ὁρμὴν τοῦ στρατοῦ, εὐγενεῖς ἀρχόντισσαι τῆς Γαλλίας καὶ τροβαδοῦροι ἠκολούθουν τοὺς γενναίους ἱππότας, οἱ ὁποῖοι, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σαμπλίττου καὶ τοῦ Βιλλαρδουίνου, ἐπροχώρησαν κατὰ μῆκος τῆς Κορινθιακῆς ἀκτῆς, ἔφθασαν εἰς τὴν *Βοστίτσαν* (Αἴγιον) καὶ διηυθύνθησαν εἰς τὰς *Πάτρας*. Τὰ πλοῖά των τοὺς παρηκολούθουν διὰ θαλάσσης καὶ τοὺς ἔφερον τὰς προμηθείας καὶ τὰς πολιορκητικάς των μηχανάς.

Αἱ πρῶται κατακτήσεις τοῦ Βιλλαρδουίνου καὶ τοῦ Σαμπλίττου. Μετὰ τὰς Πάτρας καὶ τὴν Βοστίτσαν οἱ δύο σύμμαχοι κατέλαβον τὴν *Ἀνδραβίδαν*, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι παρεδόθησαν διὰ συμφωνιῶν, τὴν Ἤλιδα καὶ ὅλην τὴν δυτικὴν παραλίαν μέχρι τῆς Μεθώνης, ἔπειτα τὴν Ἀρκαδίαν (ὡς ἐλέγετο τότε ἡ Κυπαρισσία) μέχρι τῆς Κορώνης. Οἱ Ἕλληνες καὶ δὴ οἱ κάτοικοι τῆς *Λακεδαιμονίας*, τῆς *Βελιγοστῆς* (Μεγαλοπόλεως) καὶ ἄλλων πόλεων, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ *Λέοντος Χαμαρέτου*, συμποσούμενοι εἰς 4 000 πεζοὺς καὶ ἱππεῖς, συνηνώθησαν διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν προέλασιν τῶν Φράγκων, οἱ ὁποῖοι ἐβάδιζον ἤδη πρὸς τὴν Ἀρκαδίαν. Ἡ κρίσιμος μάχη μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν καὶ τῶν ξένων συνεκροτήθη εἰς τὸν ἐλαιῶνα τοῦ *Κουντούρου*, εἰς τὰ ΒΑ τῆς Μεσσηνίας, εἰς τὸ ἀρχαῖον πεδίον τῆς *Στενυκλάρου*. Οἱ κατακτηταὶ δὲν ἦσαν παρὰ μόνον 700 «πεζοὶ καὶ καβαλλάροι», ἀλλ' ἦσαν ὅλοι παλαίμαχοι πολεμισταί, γενναῖοι καὶ ἐμπειροπόλεμοι. Οἱ Ἕλληνες ἐπετέθησαν μὲ ἀνδρείαν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντισταθοῦν εἰς τὴν βαρεῖαν προσβολὴν τοῦ τελείως ὡπλισμένου ἱππικοῦ τῶν Γάλλων, καὶ οὕτως οἱ κατακτηταὶ ἔμειναν κύριοι τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ τῆς χώρας (1207). Ἡ μάχη αὕτη ἦτο ἡ μόνη, ὡς παρατηρεῖ καὶ τὸ «*Χρονικὸν τοῦ Μορέως*», διὰ τῆς ὁποίας «ἐκέρδισαν οἱ Φράγκοι τὸν Μορέαν». Μετὰ τὴν μάχην, οἱ ἱππόται, χωρὶς χρονοτριβήν, ἐπροχώρησαν πρὸς συμπλήρωσιν τῆς κατακτήσεως.

Ἤδη ὁ *Σαμπλίττης* ἦτο «*αὐθέντης τοῦ Μορέως*» (1205—1209) καὶ ἤρχισε ν' ἀσχολῆται δραστηρίως μὲ τὴν διοργάνωσιν τοῦ Κράτους του. Εἰς τὸν συναγωνιστήν του *Βιλλαρδουῖνον* ἔδωκεν ὡς κληρονομικὸν φέουδον τὴν *Κορώνην* καὶ τὴν *Ἀρκαδίαν*, μετ' ὀλίγον ὅμως διὰ συνθήκης ἡ Κορώνη ἐδόθη εἰς τοὺς Ἐνετοὺς καὶ ὁ Σαμπλίττης, ἔδωκεν ἀντ' αὐτῆς τὴν *Καλαμάταν*, ἡ ὁποία ἔμεινεν ἕως τὸ τέλος ἰδιοκτησία προσωπικὴ τῶν Βιλλαρδουίνων. Μετ' ὀλίγον ὅωμς ὁ Σαμπλίττης, προσκληθεὶς εἰς Καμπανίαν ὅπως ἀναλάβῃ τὴν κληρονομίαν τοῦ οἰκογενειακοῦ φεούδου τῶν Σαμπλιττῶν, ἀνεχώρησε διὰ τὴν πατρίδα του, καθ' ὁδὸν ὅμως ἀπέθανεν αἰφνιδίως. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Σαμπλίττου, ὁ Γοδοφρεῖδος ἐθεώρησεν ἑαυτὸν ἀνεξάρτητον κύριον τῆς Καλαμάτας καὶ τῆς Ἀρκαδίας, μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ εἰργάσθη συντόνως καὶ ἐπιδεξίως διὰ νὰ λάβῃ αὐτὸς τὴν ἡγεμονίαν. Οἱ βαρῶνοι τοῦ Μορέως εἶδον εἰς τὸν συνετόν, γενναῖον καὶ ἐλευθέριον ἄνδρα τὸν φυσικὸν αὐτῶν ἡγεμόνα. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες εἶδον ἐν τῷ προσώπῳ του τὸν προστάτην αὐτῶν. Διὰ τοῦτο οἱ βαρῶνοι τοῦ Μορέως ἐτάχθησαν μὲ τὸ μέρος τοῦ Βιλλαρδουίνου, ὅταν ἐστάλη ὡς διάδοχος καὶ κληρονόμος τοῦ Σαμπλίττου ὁ ἀνεψιός του *Ροβέρτος*. Μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι εἶχε παρέλθει ἡ προθεσμία τῆς ἐμφανίσεως, ὁ Γοδοφρεῖδος δὲν παρέδωκε τὴν ἀρχήν, κατορθώσας νὰ κηρυχθῇ οὗτος ἔκπτωτος τῶν δικαιωμάτων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξέλιπε πλέον ὁ οἶκος τοῦ Σαμπλίττου, καὶ ὁ Γοδοφρεῖδος Βιλλαρδουῖνος ἔμεινεν ὁ ὁριστικὸς ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου, ἀπὸ τὸ 1210 μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (1218). Ἀλλὰ δὲν ἦτο ἀκόμη πραγματικὸς κύριος τῆς Πελοποννήσου ὁ Γοδο-

Digitized by Google

φρεῖδος. Ἔμενον ἀνυπότακτα πολλὰ μέρη εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ὅπου ὁ περίφημος *Βουτσαρᾶς*, ὁ ἐπιλεγόμενος *Δοξαπατρῆς* (διότι ἔλεγε συχνὰ «Δόξα Πατρί»), εἶχεν ἀντιτάξει σθεναρὰν ἀντίστασιν εἰς τὸ κάστρον *Ἀράκλοβον*. Ἐπίσης τὸ μέγιστον μέρος τῆς Λακωνίας ἦτο ἀκόμη ἀνυπότακτον. Εἶχε κυριεύσει τὴν Βελιγοστὴν εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Μεγαλοπόλεως, τὸ *Νύκλι* εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Τεγέας, ἀκόμη καὶ τὴν μεγάλην πόλιν *Λακεδαιμονίαν*, ἡ ὁποία εἶχε καταλάβει τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Σπάρτης. Μὲ κόπον ἐκυρίευσαν οἱ Φράγκοι τὴν ἰσχυρὰν πόλιν, ἀλλὰ τόσον πολὺ ἤρεσεν εἰς τὸν Βιλλαρδουῖνον ἡ τοποθεσία, ὥστε προσέθηκεν αὐτὴν εἰς τὰς ἰδίας ἑαυτοῦ κτήσεις. Κατόπιν ἐπροχώρησεν ὁ Βιλλαρδουῖνος εἰς τὸ *Ἕλος* καὶ εἰς τὴν *Τσακωνίαν*, δὲν φαίνεται ὅμως ὅτι κατώρθωσε σπουδαῖόν τι· τοὐναντίον ἡ ἀκμάζουσα τότε *Μονεμβασία* ἀντέταξεν ἰσχυροτάτην ἄμυναν ἐναντίον τοῦ νικηφόρου φραγκικοῦ στρατοῦ. Εἰς τὰ ΒΑ τῆς Πελοποννήσου αἱ ἐπιχειρήσεις ἐστέφθησαν ὑπὸ μεγαλυτέρας ἐπιτυχίας. Ὁ *Λέων ὁ Σγουρός*, ὁ κύριος τῆς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, εἶχεν ἀποθάνει καὶ ὁ Δεσπότης τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ εἶχε καταλάβει τὴν *Κόρινθον*, τὸ *Ἄργος* καὶ τὸ *Ναύπλιον*, τὰ ὁποῖα ὅμως ἐκυρίευσε μετ' ὀλίγον ὁ Γοδοφρεῖδος (τὴν Κόρινθον τὸ 1210, τὸ Ναύπλιον τὸ 1212).

Ἡ ἀρχὴ τοῦ Γοδοφρείδου Α'. Οἱ δύο πρῶτοι κατακτηταί, ὁ Σαμπλίττης καὶ ὁ Βιλλαρδουῖνος, ἦσαν οἱ «αὐθένται τοῦ Μορέως» (Seignors de la Morée). Ἡ ὀνομασία των ὡς αὐθεντῶν εἶναι καὶ σύμφωνος πρὸς τὰ πράγματα, διότι οἱ δύο οὗτοι ἱππόται ἦσαν οἱ πρῶτοι κατακτηταί, μόνον δὲ ὁ διάδοχός των Γοδοφρεῖδος ὁ Β' Βιλλαρδουῖνος εἶναι ὁ πρῶτος ἡγεμὼν τῆς ὀργανωθείσης πλέον γαλλικῆς ἡγεμονίας. Τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ *Χόπφ*, καί, κατὰ τοῦτον. ὑπὸ τοῦ *Παπαρρηγοπούλου* (τόμ. Ε', σ. 19, ἔκδ. 1925), ὅτι ὁ Σαμπλίττης ἦτο ὁ πρῶτος *πρίγκιψ τῆς Ἀχαΐας*, ὡς καὶ τὸ συνήθως πιστευόμενον, ὅτι ὁ Γοδοφρεῖδος Βιλλαρδουῖνος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος πρίγκιψ, εἶναι ἐσφαλμένα ἱστορικῶς.

Τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ Γοδοφρείδου, ἀφοῦ ὤμοσε τὸν ὅρκον ὑποτελείας εἰς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντινουπόλεως *Ἐρρῖκον* καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὸ ἀξίωμα τοῦ «στρατοπεδάρχου τῆς Ρωμανίας», ἦτο ἡ συνθηκολόγησις μὲ τοὺς Ἑνετούς, οἱ ὁποῖοι κατεῖχον εἰς τὴν Πελοπόννησον τὴν *Μεθώνην* καὶ τὴν *Κορώνην*, σπουδαιοτάτους σταθμούς, ὡς ἔλεγον οἱ ἴδιοι, διὰ τὴν ἐπικοινωνίαν των μὲ τὴν Κρήτην καὶ τὴν Ἀνατολήν. Ὁ Βιλλαρδουῖνος παρῃτήθη ὁριστικῶς ἀπὸ τὰς ἀξιώσεις του διὰ τὰς δύο ταύτας παραλιακὰς πόλεις καὶ οὕτως ἔδειξεν ἀμέσως, μόλις ἀνέλαβε τὴν ἀρχήν, τὴν συνετὴν αὐτοῦ πολιτικήν, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησε καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἡγεμονίας του.

Κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Φράγκων κατάκτησιν τοῦ Μορέως, καταστροφαί, προσβολαὶ ἠθῶν, ἀδικίαι, τραχύτητες, οὐδόλως συνέβησαν. Καὶ πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ διαγωγὴ τῶν Φράγκων ἱπποτῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον εἶναι πρωτοφανής, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, εἰς τὴν ἱστορίαν ὄχι μόνον τῆς ἐποχῆς τῶν Σταυροφοριῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἐποχῶν. Ἀπὸ τὰς πρώτας πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις τῶν Φράγκων οἱ Ἕλληνες ἐνόησαν ὅτι οἱ κατακτηταὶ δὲν ἐπεδίωκον βάναυσον λῃστρικὴν ἐπιδρομήν, ἀλλὰ τὴν ἵδρυσιν ἰδίου κράτους. Οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων διετήρουν τὴν ἰδιοκτησίαν καὶ τὰ ἐκ τῆς βυζαντινῆς νομοθεσίας ἀπορρέοντα ἰδιαίτερα νόμιμα καὶ τὰ προνόμιά των Οἱ δὲ Γάλλοι κατακτηταὶ διεξεδίκουν τὰ δικαιώματα τοῦ Βυζαντινοῦ Αὐτοκράτορος, ἐλάμβανον τὰ αὐτοκρατορικὰ καὶ τὰ ἀδέσποτα κτήματα, ηὐχαριστοῦντο δὲ νὰ διαμένουν εἰς τὰ κάστρα ἢ εἰς τὴν ὕπαιθρον χώραν καὶ δὲν ἐστενοχώρουν τοὺς ἐγχωρίους εἰς τὰς πόλεις των. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπετεύχθη τρόπος εἰρηνικῆς συμβιώσεως τῶν Φράγκων μετὰ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς χώρας. Τὴν συμφιλιωτικὴν ταύτην πολιτικὴν εἶχεν ἤδη ἀρχίσει καὶ ὁ Σαμπλίττης, ἰδίως ὅμως ὁ *Γοδοφρεῖδος ὁ Α'* συστηματικῶς ἐφήρμοσεν. Ὁ Γοδοφρεῖδος ἤρχετο πάντοτε εἰς φιλικὴν συνεννόησιν μὲ τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἑλλήνων καὶ πάντοτε, ὁσάκις κατέκτα νέαν τινὰ πόλιν, ἔδιδε προθύμως ὅρκον ὅτι θὰ ἐσέβετο τὰ ἐκ κληρονομίας κτήματά των «τὰ πατρογονικά», τὰ προνόμια, «τὰ συνήθεια τοῦ τόπου», οὐδέποτε δὲ παρέβη τὰς ὑποσχέσεις του. Μόλις δ' ἀνέλαβε τὴν ἡγεμονίαν, ἐπεκύρωσε τὰς ὑπὸ τοῦ Σαμπλίττου γενομένας δωρεὰς καὶ ἀμοιβάς, ἔδωκε νέας κτήσεις εἰς τοὺς φίλους αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως ἔδειξεν ἀμέσως τὴν προσπάθειαν πρὸς σεβασμὸν τῶν προνομίων τῶν ἐγχωρίων καὶ πρὸς δικαίαν διακυβέρνησιν τῆς χώρας. Οὕτω οἱ ἀγρόται δὲν εἶχον κανένα λόγον δυσαρεσκείας κατὰ τῶν κατακτητῶν. Ἀντιθέτως ὅμως οἱ μεγάλοι ἑλληνικοὶ ἀρχοντικοὶ οἶκοι ἀντεπάθουν τοὺς Φράγκους, διότι διῃσθάνοντο ὅτι ἦτο ἀδύνατος ἡ συνύπαρξίς των μετ' αὐτῶν.

Ἡ πρὸς τοὺς Πελοποννησίους προσεκτικὴ συμπεριφορὰ τοῦ Γοδοφρείδου Α' ἐφάνη ἰδίως εἰς τὴν φιλελευθέραν πολιτικήν του ἀπέναντι τῶν κατακτητικῶν ὀρέξεων τῆς Λατινικῆς ἐκκλησίας. Ἦτο ὅλως διόλου ἐξαιρετικὴ διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῶν θρησκευτικῶν ἐρίδων ἡ ὑπὸ τοῦ Γοδοφρείδου ἐξασφάλισις εἰς τοὺς Πελοποννησίους τῆς ἐλευθέρας ἀσκήσεως τῆς πατρογονικῆς θρησκείας των. Μεγάλην δὲ ἐν γένει ἐντύπωσιν ἐπροξένησε τότε εἰς τὸν Καθολικὸν κόσμον, ὁ αὐστηρὸς τρόπος, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Βιλλαρδουῖνος περιώρισε τὰ μεγάλα προνόμια τοῦ Δυτικοῦ κλήρου ἐπεμβαίνοντος πάντοτε εἰς τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν. Πλεῖστα ἐκκλησιαστικὰ κτήματα διενεμήθησαν, οἱ Ἕλληνες μοναχοὶ καὶ ἱερεῖς ὑπήχθησαν εἰς τὸν ἡγεμόνα, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ μόνον ἐτέλουν τοὺς φόρους. Ἡ φιλελευθέρα αὕτη πολιτικὴ ἐπροξένησε μέγα ἀγαθὸν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος.

Ἡ διοργάνωσις τοῦ πριγκιπάτου. Τὸ «πριγκιπᾶτον τῆς Ἀχαΐας» ἢ «τοῦ Μορέως» ὑπῆρξε τὸ λαμπρότερον καὶ τὸ πληρέστερον διωργανωμένον φραγκικὸν κράτος τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν. Τὰς βάσεις τῆς διοργανώσεώς του ἔθεσε κατὰ πρῶτον ὁ Σαμπλίττης καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Γοδοφρεῖδος Α', ὅστις δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ὁ πρῶτος ὀργανωτὴς αὐτοῦ. Οἱ πρῶτοι οὗτοι κατακτηταὶ καὶ ὀργανωταὶ δὲν ἐσκέφθησαν νὰ δημιουργήσουν νέον τι σύστημα διοικήσεως. «Οἱ Φράγκοι εὐπατρίδαι, λέγει ἐπιτυχῶς ὁ *Μύλλερ*, τοὺς ὁποίους ἔκτακτος περίστασις μετέβαλεν εἰς Σπαρτιάτας καὶ Ἀθηναίους νομοθέτας, δὲν ἐζήτησαν ἐμπνεύσεις ἀπὸ τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος καὶ τοῦ Λυκούργου. Περιωρίσθησαν ἁπλῶς εἰς τὴν μεταφύτευσιν τοῦ φεουδαλικοῦ συστήματος». Ἡ Πελοπόννησος διῃρέθη εἰς δώδεκα μεγάλας περιφερείας, αἱ ὁποῖαι ἀπ·τέλεσαν δώδεκα *βαρωνίας*, ἑκάστη δὲ βαρωνία ἐδόθη ὡς κληρονομικὸν φέουδον εἰς ἕνα ἀπὸ τοὺς σπουδαιοτέρους βαρώνους καὶ συναγωνιστὰς τῶν δύο πρώτων κατακτητῶν, τοῦ Σαμπλίττου καὶ τοῦ Βιλλαρδουίνου (barons de la conqueste). Οἱ δώδεκα μεγάλοι βαρῶνοι (hauts barons) ἔγιναν κατὰ μίμησιν τῶν δώδεκα *παλαδίνων* τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου. Ἦσαν δ' οὗτοι ὑποτελεῖς κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν πρίγκιπα, ὄχι ὅμως κατώτεροι αὐτοῦ. Ὁ πρίγκιψ ἦτο ἄρχων ἰσότιμος, «primus inter pares», ὡς ἦσαν πρὸς ἀλλήλους οἱ περίφημοι ἱππόται τῆς *Στρογγύλης Τραπέζης*.

Οἱ δώδεκα οὗτοι ὑποτελεῖς βαρῶνοι (εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς κατακτήσεως ἦσαν δέκα), οἱ ὁποῖοι ἐξηρτῶντο ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα, εἶχον ὑφ' ἑαυτοὺς ἐν τῷ συνόλῳ 94 ὑποτελῆ *φέουδα*. Αἱ δώδεκα δηλαδὴ *βαρωνίαι* διῃροῦντο ἑκάστη εἰς ἀριθμόν τινα μικροτέρων περιφερειῶν, αἵτινες εἶχον δοθῇ ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν βαρώνων εἰς ὑποτελεῖς αὐτῶν ὡς τιμάρια, ὡς ἀμοιβαὶ τῶν ὑπηρεσιῶν των. Τὰ φέουδα ἦσαν κατὰ τὸν ἀριθμὸν ἀνάλογα πρὸς τὴν εὐρύτητα καὶ τὴν σπουδαιότητα ἑκάστης βαρωνίας. Ὁ βαρῶνος, ὁ ἔχων περισσότερα ἀπὸ τέσσαρα φέουδα, ὑποχρεοῦται νὰ παρέχῃ ἐν καιρῷ πολέμου δύο σημαιοφόρους καὶ δι' ἕκαστον φέουδον ἀνὰ ἕνα ἱππότην καὶ δύο πεζούς. Ἂν δ' ἡ βαρωνία περιελάμβανεν ὀλιγώτερα ἀπὸ τέσσαρα φέουδα, παρεῖχε δι' ἕκαστον μόνον ἀνὰ ἕνα ἱππότην καὶ δύο πεζούς. Ὑπῆρχον δὲ καὶ κληρικοὶ βαρῶνοι, τῶν ὁποίων αἱ ἕδραι ὡρίσθησαν συμφώνως μὲ τὴν παλαιὰν τάξιν τῶν Ὀρθοδόξων Ἑλληνικῶν ἐπισκοπῶν. Ἀλλ' ἐκτὸς αὐτῶν ὑπῆρχον καὶ πολλοὶ ἱππόται, οἱ ὁποῖοι ἔλαβον ἢ ἐλάμβανον ἴδιον φέουδον ἀμέσως ἐκ μέρους τοῦ ἡγεμόνος. Οἱ *φεουδάρχαι*, εἴτε φεουδοῦχοι, οὗτοι ἐτάσσοντο εἰς τὴν ἀμέσως κατωτέραν θέσιν μετὰ τοὺς βαρώνους καὶ ἐλέγοντο *καβαλλάριοι*, ἱππόται. Ἦσαν δὲ οἱ καβαλλάριοι κατ' εὐθεῖαν ὑποτελεῖς εἰς τοὺς αὐθέντας των τοὺς βαρώνους. Ὤφειλεν ὅμως πρὸς τούτους ὁ αὐθέντης σεβασμόν, ὅπως καὶ ὁ πρίγκιψ πρὸς τοὺς βαρώνους. Κατὰ τὴν ἱπποτικὴν δὲ τάξιν ἐκανονίσθη καὶ ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία. Ἐπίσης ἐκανονίσθησαν αἱ σχέσεις τῶν ἱπποτῶν πρὸς τοὺς *βουργησίους*, ἤτοι τὴν ἀστικὴν τάξιν, ἐπίσης καὶ πρὸς τὸν ἁπλοῦν λαόν. Ἡ φραγκικὴ ἐκείνη πολιτεία εἶχεν ὅλας τὰς ἀρχάς, αἱ ὁποῖαι ἀπῃτοῦντο πρὸς κανονικὴν λειτουργίαν αὐτῆς. Ὁ ἡγεμὼν εἶχεν ἰδίας κτήσεις, ὡς ὁλόκληρον τὴν Ἤλιδα, τὴν Καλαμάταν, τὴν Λακεδαιμονίαν (τὴν Σπάρτην), ἤδρευε συνήθως ἐν Ἀνδραβίδᾳ καὶ εἶχε περὶ ἑαυτὸν μόνιμον συμβούλιον εὐγενῶν, ἴσως ὄχι μόνον ἐκ τῶν δορικτητόρων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἰθαγενῶν ἀρχόντων, ὡς δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τοῦ «Χρονικοῦ» καὶ δὴ ἐκ τῆς γαλλικῆς αὐτοῦ παραλλαγῆς.

Τὰ κάστρα τῶν φραγκικῶν βαρωνιῶν. Μὲ θαυμασίαν στρατηγικὴν ἐμπειρίαν καὶ φρόνησιν ἐξέλεγον οἱ Βιλλαρδουῖνοι τὰς περιοχὰς τῶν βαρωνιῶν καὶ τὴν ἐπικαιροτάτην εἰς αὐτὰς θέσιν, ἡ ὁποία ἔπρεπε νὰ γίνῃ τὸ κέντρον καὶ τὸ προπύργιον. Σώζονται ἀκόμη καὶ σήμερον καὶ στεφανώνουν τὰς κορυφὰς τῶν Πελοποννησιακῶν ὀρέων ἀγέρωχα καὶ ἐπιβλητικὰ τὰ κάστρα, τὰ ὁποῖα ἔκτισαν οἱ Φράγκοι βαρῶνοι κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα καὶ τὰ ὁποῖα ποικίλλουν τὰς ἐντόνους κλασικὰς γραμμὰς τῶν Πελοποννησιακῶν ὀρέων. Σώζονται ἰσχυρότατα τείχη καὶ ὑψηλοὶ πύργοι, δεξαμεναὶ καὶ στρατῶνες θολωτοί, αἱ ὀδοντωταὶ ἐπάλξεις καὶ οἱ προμαχῶνες, ὡς τεκμήρια μιᾶς παραδόξου ἐποχῆς ἀναμίξεως ἑλληνικοῦ καὶ γαλλικοῦ βίου.

Αἱ σπουδαιόταται βαρωνίαι τὰς ὁποίας ὑπερήσπιζον ὀχυρώτατα κάστρα ἦσαν: τῶν *Πατρῶν*, τῆς *Βοστίτσης*, τῶν *Καλαβρύτων*, τῆς *Χαλανδρίτσης*, τῆς *Ἄκοβας*, τῆς *Καρυταινης* κλπ. Διὰ τῶν ὀρεινῶν καὶ ὀχυρωτάτων ἐκείνων κάστρων εἶχεν ἐξασφαλισθῇ ἡ φραγκικὴ κυριαρχία εἰς τὴν Δυτικὴν Πελοπόννησον. Καὶ κατὰ τὰς ἐκστρατείας πρὸς κατάκτησιν τῆς ΝΑ καὶ τῆς ΒΑ Πελοποννήσου ἱδρύθησαν καὶ ἄλλαι νέαι βαρωνίαι, ὅπως τὸ *Γεράκι*, ὁ *Πασσαβᾶς* κλπ. Ἐν μέσῳ τῶν ἀσχολιῶν τούτων, πολεμικῶν καὶ εἰρηνικῶν εὗρεν ὁ θάνατος ἀκμαῖον ἀκόμη τὸν Γοδοφρεῖδον Α', ὀκτὼ μόνον ἔτη μετὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἀρχῆς (1210—1218). Οἱ Φράγκοι ἀρχηγοὶ ἦσαν ἐνθουσιασμένοι μὲ τὸν γενναῖον ἱππότην, ὁ ὁποῖος τοὺς ὡδήγησε νὰ κατακτήσουν μίαν ὡραίαν χώραν καὶ ὁ ὁποῖος ἔδωκε βαρωνίας εἰς αὐτοὺς καὶ ἐφρόντισε νὰ τὰς ἐξασφαλίσῃ. Ὁ λαός, φραγκικὸς καὶ ἑλληνικός, ἦτο εὐγνώμων πρὸς τὸν δίκαιον καὶ συνετὸν ἄνδρα. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες ἄρχοντες δὲν εἶχον λόγους δυσαρεσκείας, διότι πιστῶς ἐτήρησε τὸν ὅρκον του καὶ ἐσεβάσθη τὰ προνόμιά των. Καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν ὁ Γοδοφρεῖδος Α', ὁ ἱδρυτὴς τῆς ἐν τῷ Μορέᾳ δυναστείας τῶν Βιλλαρδουΐνων, κατῆλθεν εἰς τὸν τάφον, τὸν ἔκλαυσαν πάντες κατὰ τὴν βεβαίωσιν τοῦ «Χρονικοῦ τοῦ Μορέως».

> «Θρῆνος ἐγίνετον πολὺς εἰς ὅλον τὸν Μορέαν,
> Ὅτι τὸν εἶχαν ἀκριβόν, πολλὰ τὸν ἀγαποῦσαν
> Διὰ τὴν καλήν του ἀφεντιάν, τὴν φρόνησιν ὅπου εἶχεν».

ΓΟΔΟΦΡΕΙΔΟΣ Β' ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΟΣ. Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ ἱδρυτοῦ, ὁ *Γοδοφρεῖδος Β'*, εἶναι ὁ πρῶτος ἐπισήμως ὀνομασθεὶς *πρίγκιψ* τοῦ Πριγκιπάτου τοῦ Μορέως ἢ τῆς Ἀχαΐας. Ὁ Γοδοφρεῖδος Β' συνεπλήρωσε τὴν διοργάνωσιν τῆς κατακτηθείσης χώρας, ἔχει δὲ ἡ ἡγεμονία αὐτοῦ τὴν σπουδαιότητα, ὅτι κατ αὐτὴν ἰδίως ἀνεπτύχθησαν οἱ πολυποίκιλοι καὶ συνετοὶ θεσμοί, διὰ τῶν ὁποίων ἐρρυθμίσθησαν αἱ σχέσεις τῶν κατακτητῶν πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς καὶ κατ' αὐτὴν ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ ἀναζωογόνησιν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς καὶ ν' ἀκμάζῃ ἡ Πελοπόννησος.

Ὀλίγον μετὰ τὴν εἰς τὴν ἀρχὴν ἄνοδον τοῦ Γοδοφρείδου Β' νέα ἔρις ἠγέρθη μεταξὺ τοῦ ἡγεμόνος καὶ τοῦ λατινικοῦ κλήρου. Ὁ λατινικὸς κλῆρος εἶχεν ἀρνηθῇ ἀποτόμως νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῆς κατακτήσεως καὶ εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς χώρας ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Τότε ὁ Γοδοφρεῖδος, ἐν συνεννοήσει μὲ τοὺς βαρώνους του, προέβη εἰς τὴν δήμευσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων, δὲν ἀφῆκε δὲ εἰς τὸν κλῆρον παρὰ μόνον πολὺ γλίσχρα μέσα διὰ τὴν συντήρησίν του. Μὲ τὰ χρήματα τῶν δημευθέντων ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων ἔκτισε νέον μέγα κάστρον. Ἀργότερα, κατὰ τὸ 1222, ὅταν πλέον εἶχε συμπληρώσει ὁ Γοδοφρεῖδος τὴν ἀνέγερσιν τοῦ μεγάλου κάστρου, τότε μόνον ἦλθεν εἰς συμβιβασμὸν μὲ τὸν κλῆρον. Κατὰ τὸν συμβιβασμὸν τοῦτον, τὸν ὁποῖον ἐπεκύρωσεν ὁ πάπας *Ὀνώριος*, συνεφωνήθη ὅτι ὅλαι αἱ ἐπισκοπικαὶ ἕδραι τῆς Ἀχαΐας ἀπηλλάσσοντο παντὸς φόρου, καὶ ἔμελλον νὰ ἔχουν ὅλας τὰς κτήσεις, αἵτινες κατείχοντο ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν τὰς παραμονὰς τῆς κατακτήσεως· ὁ ἡγεμὼν θὰ ἐκράτει τοὺς θησαυροὺς καὶ τὴν κινητὴν περιουσίαν τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ πληρώνῃ καὶ αὐτὸς καὶ οἱ βαρῶνοι κατ' ἔτος χίλια ὑπέρπυρα, ἤτοι 12,350 δραχμάς. Προσέτι ἐκανονίσθη καὶ ἡ θέσις τῶν Ἑλλήνων ἱερέων. Οἱ Φράγκοι κατακτηταὶ εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἰδιαιτέρως εἰς τὴν Πελοπόννησον οἱ Βιλλαρδουῖνοι, ἐσεβάσθησαν τὰ δικαιώματα τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου καὶ τὸ θρήσκευμα. Ἐδήμευσαν πολλὰ κτήματα, τὰ πλουσιώτατα, ἀλλὰ τὰ ἐδήμευσαν ὑπὲρ τοῦ δημοσίου, ὅπως εἶχον κάμει τὸν Η' καὶ Θ' αἰῶνα καὶ οἱ αὐτοκράτορες, ἠνείχοντο ὅμως τοὺς Ἕλληνας ἐπισκόπους, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν εἰς τὰς ἐπισκοπάς των καὶ ἐξηκολούθουν νὰ ἐξασκοῦν τὴν δικαιοδοσίαν των. Ἰδίως δὲ ὁ Γοδοφρεῖδος Β' ἐπέδειξε καὶ ἰδιαιτέραν μέριμναν καὶ εὔνοιαν διὰ τὸν κατώτερον κλῆρον, ἀπαλλάξας αὐτὸν παντὸς φόρου. Τὰ χρήματα τὰ ὁποῖα εἰσέπραξεν ὁ Γοδοφρεῖδος Β' ἀπὸ τὴν δήμευσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων τὰ ἐχρησιμοποίησε διὰ τὴν κατοχύρωσιν τῆς ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου φραγκικῆς ἡγεμονίας, κτίζων κάστρα εἰς διάφορα στρατηγικὰ σημεῖα. Μεταξὺ τῶν κάστρων τὰ ὁποῖα ἔκτισεν ὁ Γοδοφρεῖδος ὁ Β' τὸ σπουδαιότερον εἶναι τὸ τοῦ *Χλεμουτσίου* πλησίον τῆς *Γλαρέντζας*, τὸ ὁποῖον ἔγινε καὶ ἡ μόνιμος ἕδρα τοῦ πρίγκιπος τούτου.

Τὰ ἄλλα ἔργα τοῦ Γοδοφρείδου Β'. Ἐκτὸς τῆς ἔριδος πρὸς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ μεγάλου κάστρου τοῦ Χλεμουτσίου, πολλὰς λεπτομερείας δὲν γνωρίζομεν περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀρκετὰ μακράν, σχεδὸν τριακονταετῆ, ἡγεμονίαν του. Ὁ Γοδοφρεῖδος Β', μετὰ τὴν εἰρήνευσιν αὐτοῦ μὲ τὴν ἐκκλησίαν, ἡγεμόνευσεν ἡσύχως, καταγινόμενος εἰς τὴν διοργάνωσιν καὶ τὴν διακυβέρνησιν τοῦ στερεωθέντος ἤδη Πελοποννησιακοῦ αὐτοῦ Κράτους. Οἱ

Digitized by Google

ἐγχώριοι δὲν ἀνθίσταντο πλέον, τὸ φραγκικὸν στοιχεῖον ἐρριζώνετο εἰς τὴν χώραν ὁσημέραι περισσότερον. Ἐπ' αὐτοῦ συνεστήθησαν εἰς τὸν Μορέαν πολλαὶ μοναχικαὶ ἀποικίαι καὶ ἱδρύθησαν πολλὰ φραγκικὰ μοναστήρια. Ὅλαι ὅμως αἱ προσπάθειαι τοῦ λατινικοῦ κλήρου πρὸς ἐκλατινισμὸν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ἔμενον ἄνευ οὐδενὸς ἀποτελέσματος· τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, ἐπωφελούμενον τῆς συνετῆς διοικήσεως τοῦ πρίγκιπος, ἐλάμβανε νέαν ζωὴν ἐν τῇ εὐνομουμένῃ ἐκείνῃ πολιτείᾳ.

Ἰσχὺς τῶν Φράγκων τοῦ Μορέως. Ἤδη καθ' ὃν χρόνον ἔζη ἀκόμη ὁ πατήρ του, ὁ Γοδοφρεῖδος Β' εἶχεν συγγενεύσει στενότατα μὲ τὸν ἐπιφανῆ οἶκον τῶν *Κουρτεναί*, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευεν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὁ αὐτοκράτωρ *Πέτρος Δὲ Κουρτεναὶ* ἔδωκεν εἰς τὸν Γοδοφρεῖδον Β' εἰς γάμον τὴν κόρην του *Ἀγνήν*, ἀδελφὴν τοῦ Αὐτοκράτορος *Ροβέρτου*, ἐξ οὗ ὁ Γοδοφρεῖδος ἔλαβε πρῶτος τὸν τίτλον τοῦ *πρίγκιπος*. Εἶχε δὲ φθάσῃ οὗτος εἰς τόσην δύναμιν, ὥστε νὰ θεωρῆται ὁ πρῶτος μεταξὺ πάντων τῶν Φράγκων τῆς Ἀνατολῆς. Τόση δὲ ἦτο ἡ ἐπιβολὴ καὶ ἡ γοητεία, τὴν ὁποίαν ἐνέπνεεν, ὥστε ὁ δεσπότης τῆς Ἠπείρου *Μανουὴλ* καὶ ὁ κόμις τῆς Κεφαλληνίας ἔγινον ἑκουσίως ὑποτελεῖς αὐτοῦ. Ὁ κόμις οὗτος, οἱ τρεῖς βαρῶνοι τῆς Εὐβοίας καὶ ὁ δοὺξ τοῦ Αἰγαίου ἐτάχθησαν εἰς τοὺς «ὁμοτίμους» τοῦ Πριγκιπάτου τοῦ Μορέως. Καὶ ὅτε ἦλθε ψευδὴς διάδοσις περὶ θανάτου τοῦ Βαλδουίνου Β', ὁ Γοδοφρεῖδος Β' ἔπλευσε μὲ μεγάλην ἀκολουθίαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀντιβασιλείαν. Ἡ Λατινικὴ Αὐτοκρατορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ἤδη μία σκιὰ Κράτους· οἱ Δεσπόται τῆς Ἠπείρου, οἱ αὐτοκράτορες τῆς Νικαίας ηὔξανον τὰ Κράτη των, διωργάνωνον τὰς δυνάμεις των καὶ ἔθετον μέγαν σκοπὸν τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν ἀνίδρυσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ἰδίως ὁ μεγαλεπήβολος αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας, ὁ *Ἰωάννης Δούκας Βατάτζης*, εἶχεν ἤδη κολοβώσει τὴν Λατινικὴν Αὐτοκρατορίαν, περιέσφιγγεν ἀπὸ παντοῦ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οὐδὲν ἄλλο ἐπίσης Φραγκικὸν Κράτος, ἐκ τῶν πολυαρίθμων τὰ ὁποῖα εἶχον ἱδρυθῆ εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, πλὴν ἐν μέρει τοῦ Δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν, εἶχε κατορθώσει νὰ γίνῃ ἰσχυρόν, καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ μακρινώτερα, ἀλλὰ περιλάλητα Φραγκικὰ Κράτη τῶν Ἁγίων Τόπων εἶχον καταπέσει. Ἡ μόνη ἱσταμένη σταθερὰ φραγκικὴ δύναμις ἐν Ἑλλάδι ἦτο ἡ δύναμις *Γοδοφρείδου Β'* καὶ τῶν Μοραϊτῶν βαρώνων αὐτοῦ. Ὁ πρίγκιψ τῆς Ἀχαΐας ἦτο κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον, τὰ μέσα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ὁ μόνος ἰσχυρὸς καὶ λαμπρὸς ἀντιπρόσωπος τῆς «πέραν τῶν θαλασσῶν Νέας Γαλλίας».

ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΟΣ. Ὁ ἡγεμὼν Γοδοφρεῖδος Β' ἐτελεύτησεν, ὡς φαίνεται τὸ 1245, ἐπειδὴ δὲ ἡ σύζυγος αὐτοῦ *Ἀγνὴ* οὐδὲν τέκνον ἐγέννησε, διεδέχθη αὐτὸν ὡς ἡγεμὼν Ἀχαΐας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ *Γουλιέλμος*. Κατὰ τὴν πολυκύμαντον ἡγεμονίαν τοῦ Γουλιέλμου, ἡ ὁποία διήρκεσε περισσότερον ἀπὸ τριακονταετίαν (1245—1278), ὁ οἶκος τῶν Βιλλαρδουίνων ἀνῆλθεν εἰς τὸ μεσουράνημα τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἤρχισεν ἡ κατάπτωσις. Ὁ Γουλιέλμος γεννηθεὶς ἐν Καλαμάτᾳ ἐλάλει τὴν ἑλληνικήν, «τὰ Ρωμαίϊκα», ὡς ἰδίαν γλῶσσαν, καὶ εἶχε γίνει λίαν ἀγαπητὸς εἰς τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς συμπατριώτην των. Ἦτο γενναῖος καὶ ριψοκίνδυνος, εὐφυής, ἀλλὰ καὶ παράφορος ἐκ τῆς τόλμης, μεγαλόφρων καὶ μεγαλοπρεπής, ἰδίως δὲ λαμπρότατος πολεμιστής, συνήνωσε δηλαδὴ ὅλας τὰς ἰδανικὰς ἰδιότητας τοῦ «τελείου ἱππότου» (chevalier parfait). Εἶναι ὁ προσφιλὴς ἥρως τοῦ «Χρονικοῦ τοῦ Μορέως», ὅπως ὁ Ἀχιλλεὺς τοῦ Ὁμήρου. Εἰς τὸν οἰκογενειακόν του βίον δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχής· ἔλαβε τρεῖς συζύγους, καὶ ἐξ οὐδεμιᾶς ἀπέκτησεν ἄρρενα κληρονόμον, ἡ δὲ θῆλυς γενεὰ αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἀτυχεστάτη. Διῆλθε βίον ἐκτάκτως περιπετειώδη, εἰς τὸν ὁποῖον τὸν παρέσυρεν ἡ ἀεικίνητος διάθεσις καὶ ἡ φιλοπόλεμος ὁρμὴ αὐτοῦ. Κατώρθωσε μὲν νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπ' ὀλίγον κυριαρχίαν ἐφ' ὅλης τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάκτησις αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἤρχισεν ἤδη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος οἱ σπουδαιότατοι ἄνδρες τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἦσαν οἱ δύο μεγάλοι ἀντίπαλοι, ὁ Γαλλοέλλην πρίγκιψ τοῦ Μορέως *Γουλιέλμος Βιλλαρδουῖνος* καὶ ὁ Ἕλλην αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως *Μιχαὴλ Παλαιολόγος*.

Ὁ μέγας σκοπὸς πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ὁποίου εἰργάσθη καθ' ὅλον τὸν βίον του ὁ Γουλιέλμος, ἦτο ἡ κατάκτησις ὁλοκλήρου τῆς Πελοποννήσου καὶ ἡ ἵδρυσις μονίμου ἑλληνοφραγκικοῦ κράτους, ἔχοντος κέντρον τὴν Πελοπόννησον καὶ περιλαμβάνοντος καὶ ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας.

Πολιορκία τῆς Μονεμβασίας. Ἡ πρώτη ἐπιχείρησις τοῦ Γουλιέλμου ἦτο ἡ ἐπίθεσις ἐναντίον τῆς *Μονεμβασίας*, ἡ ὁποία «ἦτο τὸ σπουδαιότερον καὶ τὸ ὀχυρώτατον κάστρον ὅλου τοῦ τόπου» (Γαλλικὸν Χρονικόν). Τὸ *Ναύπλιον* εἶχεν ἤδη κυριευθῆ, ἀλλ' ἡ ἡγεμονία δὲν ἦτο ἀσφαλής, ἐφ' ὅσον δὲν θὰ κατεῖχε καὶ τὴν Μονεμβασίαν, διότι διὰ τῶν δύο τούτων λιμένων ἐλάμβανον οἱ Ἕλληνες τῆς Πελοποννήσου ἐνισχύσεις ἀπὸ τὴν *Νίκαιαν*, καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν *Κωνσταντινούπολιν*, ὅταν ἔγινε πάλιν ἑλληνική. Ὁ Γουλιέλμος ἔκαμε σπουδαίας παρασκευὰς καὶ συνέλεξε σημαντικὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις. Εἰς τὰς ἐν Πελοποννήσῳ στρατολογηθείσας δυνάμεις προσετέθησαν κατ' ἐπίκλησιν τοῦ Γουλιέλμου ἰσχυρὰ ἐπικουρικὰ στρατεύματα τῶν μεγάλων ὑποτελῶν, ἤτοι τῶν ἐν Εὐβοίᾳ καὶ Ἀττικῇ Φράγκων ἡγεμόνων, τοῦ δουκὸς τῆς Νάξου, κατὰ θάλασσαν δὲ στόλος ἐνετικὸς ἀπέκλεισε τὸν λιμένα τῆς πολιορκουμένης πόλεως. Οἱ Μονεμβασιῶται, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν γενναίων ἀρχόντων, τοῦ *Μαμωνᾶ*, τοῦ *Δαιμονογιάννη* καὶ τοῦ *Σοφιανοῦ*, ἀνεδείχθησαν ἀληθινοὶ ἥρωες καὶ ἀντέταξαν εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῶν Φράγκων πείσμονα καὶ καρτερικὴν ἀντίστασιν. Τρία ὁλόκληρα ἔτη (1246—1248) οἱ Φράγκοι ἐπολιόρκουν τὴν ἡρωικὴν πόλιν. Ἐπὶ τέλους δεινότατος λιμὸς ἤρξατο νὰ ἐπιφέρῃ μεγάλην καταστροφήν. Οἱ κάτοικοι, λέγει τὸ Χρονικὸν τοῦ Μορέως, «ἐφάγασι τοὺς ποντικούς, ὁμοίως τὰ κατσία». Τότε μόνον οἱ τρεῖς ἄρχοντες ἐδέχθησαν νὰ ἔλθουν εἰς διαπραγματεύσεις. Ὁ Γουλιέλμος ὑπεδέχθη αὐτοὺς μὲ τὰς ὀφειλομένας τιμὰς εἰς γενναίους, καὶ ἦλθεν εἰς συμφωνίας. Οἱ Μονεμβασιῶται θὰ εἶχον ἀσφάλειαν ζωῆς καὶ περιουσίας, καὶ μόνον κατὰ θάλασσαν ὤφειλον νὰ ὑπηρετῶσιν ἐπὶ μισθῷ. Ὅλα τὰ προνόμια τῆς πόλεως ἐπεκυρώθησαν ἐγγράφως καὶ ἐπισήμως, ἐξισοῦντο δηλαδὴ οἱ Μονεμβασιῶται πρὸς αὐτοὺς τοὺς νικητάς. Τότε μόνον οἱ ἄρχοντες παρέδωκαν τὰς κλεῖδας τῆς πόλεως. Κατώρθωσε δὲ ὁ πρίγκιψ νὰ προσελκύσῃ τὴν εὔνοιαν τῶν κατοίκων διὰ τῆς προσηνείας πρός τε τοὺς πολίτας καὶ πρὸς τὸν λαὸν καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας, εἰς τοὺς ὁποίους ἐχάρισε καὶ φέουδα. Μετὰ τῆς παραδόσεως τῆς Μονεμβασίας ἔληξε καὶ ἡ ἀντίστασις τῶν κατοίκων τῆς χώρας τῶν Τσακώνων. Ὁ Γουλιέλμος ἤρχισε τώρα νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν κατακτήσεών του ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Σλάβους τῆς Πελοποννήσου. Πρὸς τοῦτο ἀκολουθῶν τὸ σχέδιον τοῦ προκατόχου του ἔκτισε διάφορα κάστρα εἰς ἐπίκαιρα σημεῖα τῆς Πελοποννήσου. Σπουδαιότερα τούτων εἶναι ὁ *Μυσιθρᾶς* ἢ *Μυσθρᾶς* ἢ *Μυστρᾶς*, ἡ *Μαΐνη* καὶ τὸ πλησίον τῶν Καρδαμύλων, ὅπερ ὑπὸ μὲν τῶν Ἑλλήνων ἐκαλεῖτο *Λεῦτρον*, ὑπὸ δὲ τῶν Φράγκων *Μπωφὸρ* (Beaufort).

Καθ' ὃν χρόνον ἐξηκολούθει ἡ κτίσις τῶν τριῶν κάστρων, ὁ Γουλιέλμος ἀνεχώρησεν εἰς Κύπρον μετὰ μεγάλου στόλου καὶ λαμπρᾶς συνοδείας ἱππέων διὰ νὰ συναντήσῃ τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας *Λουδοβῖκον Θ'*, ὅστις ἦτο ὁ ἀνώτατος κυρίαρχος αὐτοῦ καὶ ἐπεχείρει σταυροφορίαν ἐναντίον τῆς Αἰγύπτου. Τὴν 24 Μαΐου 1249 συνήντησεν ὁ Γουλιέλμος ἐν Κύπρῳ τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὸ δικαίωμα νὰ κόπτῃ νομίσματα. Ὁ Γουλιέλμος ἠδύνατο ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου νὰ κόπτῃ νομίσματα ἐν τῇ χώρᾳ αὐτοῦ, ὅμοια πρὸς τὰ γαλλικά, τὰ λεγόμενα «Τορνέσια» (Tournoise). Εἰς τὸ κάστρον τοῦ Χλεμουτσίου, ὅπερ ἔκτοτε ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν Φράγκων «Castel Tornese», ἱδρύθη τὸ νέον νομισματοκοπεῖον, τοῦ Φραγκικοῦ Μορέως, καὶ τὰ Τορνέσια τοῦ Γουλιέλμου, ὅπως τὰ Βυζαντινὰ καὶ τὰ Βενετικὰ νομίσματα, ἔγιναν εἰς τὸν Μορέαν λίαν εὔχρηστα. Ἐπὶ ἕνα αἰῶνα καὶ πλέον ἐξηκολούθει τὸ ἐν Χλεμουτσίῳ νομισματοκοπεῖον νὰ διασπείρῃ νομίσματα εἰς τὸν φραγκικὸν κόσμον τῆς Ἀνατολῆς.

Ἡ κυριαρχία τοῦ Γουλιέλμου καὶ ἡ εὐδαιμονία τοῦ Μορέως. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Μονεμβασίας καὶ τὴν κτίσιν τῶν τριῶν κάστρων εἰς τὴν Λακωνίαν, μετὰ τὴν πλήρη καθυπόταξιν τῆς Πελοποννήσου καὶ τὸ δικαίωμα νὰ κόπτῃ Τορνέσια ὁ Γουλιέλμος ἦτο πλέον ὁ ἀναμφισβητήτως λαμπρότερος Φράγκος ἡγεμὼν τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς, περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος. Ἐπὶ ἔτη ἀρκετὰ — πρᾶγμα παράδοξον διὰ τὴν πολυτάραχον ἐποχὴν ἐκείνην—, ἐπὶ δεκαετίαν σχεδόν, βαθεῖα εἰρήνη ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ὁ τόπος ὅλος ἀπήλαυσεν ἐξαιρετικὴν εὐδαιμονίαν:

> «Ἀφότου γὰρ ἐκέρδισεν ὁ πρίγκιπας Γυλιάμος
> Τὸ κάστρον τῆς Μονοβασιᾶς, ἐπλάτυνε ἡ ἀφεντιά του
> Οὐκ εἶχε γὰρ νὰ μάχεται μὲ ἄνθρωπον τοῦ κόσμου».

Οἱ Φράγκοι βαρῶνοι καὶ οἱ καβαλλάριοι εἶχον καλύψει τὴν χώραν δι' ἰσχυρῶν κάστρων καὶ ἀνέπτυσσον πλουσίαν ἱπποτικὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ ἔζων βίον εὐδαιμονέστατον. Τὸ ἐμπόριον καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἦτο πολὺ ζωηρόν. Ἡ τάξις καὶ ἡ ἀσφάλεια ἦτο τόσον μεγάλη, «ὥστε οἱ ἔμποροι καὶ οἱ ἱππόται μετέβαινον καὶ ἐπέστρεφον ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, χωρὶς νὰ ἔχουν μεθ' ἑαυτῶν χρήματα, καὶ μὲ μίαν ἁπλῆν ἀπόδειξιν ἐλάμβανον χρήματα». Αἱ πρόσοδοι καὶ ἡ οἰκονομικὴ διοίκησις τοῦ Γουλιέλμου εὑρίσκοντο εἰς τόσον καλὴν κατάστασιν, ὥστε ἠδυνήθη νὰ κτίσῃ κτίρια τόσον λαμπρά, ὁποῖα ὁ ἐν Ἀνδραβίδῃ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, καὶ τὰ τρία ἐκεῖνα φρούρια χωρὶς νὰ πιέσῃ τὸν λαὸν διὰ φόρων.

Ἡ δὲ αὐλὴ τοῦ Γουλιέλμου, ἡ ὁποία κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἤδρευεν εἰς τὴν νεωτέραν παρὰ τὸν Εὐρώταν Σπάρτην, τὴν *Λακεδαιμονίαν*, ἐθεωρεῖτο πάντοτε εἰς τὴν Εὐρώπην ὡς μία σχολὴ γνησίου ἱπποτισμοῦ, λέγεται μάλιστα ὅτι εἶχε τόσην λαμπρότητα, ὥστε ἐφαίνετο ὡς ἡ αὐλὴ ἑνὸς μεγάλου βασιλέως, συνελέγοντο δὲ εἰς αὐτὴν καὶ τώρα, ὡς πρότερον, ἱππόται καὶ ἡγεμόνες ὁδοιπόροι. Εἰς τὴν πριγκιπικὴν Μοραϊτικὴν αὐλὴν ἐξεπαιδεύοντο καὶ εἰς τὰς πολεμικὰς ἀσκήσεις καὶ εἰς τὴν αὐλικὴν εὐγένειαν (courtoisie) οἱ παῖδες τῶν βαρώνων καὶ τῶν Φράγκων μεγιστάνων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὑποτελεῖς τοῦ Γουλιέλμου. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἐπίσης, περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ηὐξάνετο καὶ ἡ δύναμις τῶν Ἑλλήνων τοῦ Μορέως καὶ τῶν ἄλλων χωρῶν, ἰδίως τῆς Νικαίας, οἱ ὁποῖοι ἐπεξέτεινον διαρκῶς τὴν ἐξουσίαν των καὶ ἀνέκτων ἑλληνικὰς χώρας. Ἡ παράτολμος δὲ φύσις τοῦ Γουλιέλμου ἔρριψεν αὐτὸν εἰς πολεμικὰς περιπετείας καὶ ἐπιχειρήσεις, αἱ ὁποῖαι τάχιστα ἔμελλον νὰ ἐπιφέρουν ὀλεθρίαν διάλυσιν τῶν λαμπροτάτων καὶ εὐγενεστάτων φραγκικῶν δυνάμεων εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας.

Πόλεμοι τοῦ Γουλιέλμου. Ὅτε τὸ 1255 ἐτελεύτησεν ἡ ἐξ Εὐβοίας καταγομένη σύζυγος τοῦ Γουλιέλμου, ἡ *Καριντάνα*, ἠθέλησεν οὗτος νὰ λάβῃ κληρονομικὸν δικαίωμα καὶ ἀπῄτησε τὴν εἰς αὐτὸν παραχώρησιν τοῦ τρίτου τῆς Εὐβοίας. Ἀλλ' οἱ Ἐνετοὶ ἐματαίωσαν τοὺς σκοπούς του καὶ ὁ Γουλιέλμος δὲν ἐδίστασε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς διεκδικήσεις του, ἂν καὶ ἦτο φανερὸν ὅτι ἡ Ἐνετικὴ Δημοκρατία ἐπεθύμει νὰ καταστήσῃ τὴν Εὔβοιαν δευτέραν Κρήτην. Καὶ αἱ μὲν διαπραγματεύσεις τοῦ Γουλιέλμου ἀπ' εὐθείας πρὸς τὴν Ἐνετίαν ἔμειναν χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ἀλλ' οἱ κληρονόμοι εὗρον χρόνον νὰ συγκροτήσουν σύστασιν πλείστων βαρώνων τῆς μέσης Ἑλλάδος ἐναντίον τοῦ Γουλιέλμου Βιλλαρδουίνου. Εἰς τὴν συμμαχίαν ταύτην προσεχώρησαν καὶ οἱ τρεῖς ἐν Εὐβοίᾳ κυρίαρχοι οἱ «τριτημόριοι» λεγόμενοι, καὶ τὸ χειρότερον διὰ τὸν Γουλιέλμον, ὅλος ὁ ἰσχυρὸς οἶκος τῶν δουκῶν τῶν Ἀθηνῶν *Δελαρώς*, ἐναντίον τῶν ὁποίων καὶ ἀπεφάσισε, μετά τινας ἐν Εὐβοίᾳ ἐπιτυχίας, νὰ στρέψῃ ὅλας του τὰς δυνάμεις. Κατὰ Μάϊον τοῦ 1258 συνήθροισε τὰς δυνάμεις αὐτοῦ εἰς τὸ *Νύκλιον*, τὴν ἀρχαίαν Τεγέαν, ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ Ἀρκαδικοῦ ὀροπεδίου, καὶ μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν αὐτῶν προήλασε ταχέως ἀπὸ τὸ Ναύπλιον διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ εἰς τὰ *Μέγαρα*. Εἰς τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Ἀττικὴν κατὰ τὸ βουνὸν *Καρύδιον*, συνήντησε τὸν στρατὸν τοῦ *Γουίδωνος*, δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν, τὸν κατενίκησε, τὸν ἠνάγκασε νὰ καταφύγῃ εἰς Θήβας καὶ ἐπετέθη ἐναντίον τῶν Θηβῶν. Δὲν ἀπεσύρθη ἐκεῖθεν παρὰ μόνον ἀφοῦ ἔλαβε ὑποσχέσεις καὶ ἀνταλλάγματα παρὰ τοῦ Γουίδωνος.

Μετ' ὀλίγον ὅμως μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ τὴν ἀπραξίαν ἐρρίφθη εἰς νέον σοβαρώτερον ἀγῶνα, ὁ ὁποῖος ἔμελλε νὰ σημάνῃ τὴν ἀρχὴν τῆς βαθμιαίας πτώσεως τοῦ πριγκιπάτου καὶ ἐν γένει τῆς ὅλης γαλλικῆς κυριαρχίας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ μεγάλη παρὰ τὸ ὄρος *Καρύδι* νίκη τῶν ἐκ Πελοποννήσου Γάλλων εἶχεν ἀναγκάσει τοὺς Ἐνετοὺς νὰ συνομολογήσουν εἰρήνην τῷ 1259 πρὸς τὸν Γουλιέλμον. Ὁ πρίγκιψ λοιπὸν ἦτο ἥσυχος καὶ συνῆψε σχέσεις πρὸς τὸν δεσπότην τῆς Ἠπείρου *Μιχαὴλ Β'*. Τὰ συμφέροντα ἀμφοτέρων τῶν δυναστῶν, τοῦ Φράγκου εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τοῦ Ἕλληνος εἰς τὴν Ἤπειρον, συνέπιπτον, διότι καὶ αἱ δύο αὗται δυνάμεις ἠπειλοῦντο ἀπὸ τὴν συνεχῆ ἐξάπλωσιν τῶν Ἑλλήνων τῆς Νικαίας. Ἡ συμμαχία αὕτη ταχέως ἐπραγματοποιήθη, καὶ ὁ Γουλιέλμος ἐνυμφεύθη εἰς τὰς Πάτρας τὸν Ἰούνιον τοῦ 1259 τὴν ἡγεμονόπαιδα *Ἄνναν* (ἢ *Ἀγνὴν* ὡς οἱ Φράγκοι ἐκάλουν αὐτήν), *Ἀγγελῖναν Κομνηνήν*. Ἡ μεταξὺ τῶν Φράγκων τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς βορείας Ἑλλάδος ἕνωσις ἐπέφερεν αἰφνιδίως δεινὴν συμφοράν. Αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας ἦτο τότε μέγας στρατηγὸς καὶ διπλωμάτης, ὁ *Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγος*, ὁ τελευταῖος μέγας Ἕλλην αὐτοκράτωρ· Ὁ Μιχαὴλ ἐπρότεινε εἰς τὸν Δεσπότην τῆς Ἠπείρου τὴν συνομολόγησιν εἰρήνης ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ καθεστῶτος τῶν ἑκατέρωθεν κεκτημένων. Ἀλλ' ὁ Δεσπότης, στηριζόμενος εἰς τὴν συμμαχίαν τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας *Μαμφρέδου*, ὁ ὁποῖος εἶχε λάβει σύζυγον τὴν ἄλλην κόρην του, τὴν ὡραιοτάτην *Ἑλένην*, καὶ τοῦ ἑτέρου γαμβροῦ του, τοῦ πρίγκιπος τοῦ Μορέως *Γουλιέλμου*, εἶχε μεγάλας ἐλπίδας κατακτήσεων καὶ ἀπέρριψεν ἀποτόμως τὴν πρότασιν τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Μιχαὴλ ἀπεφάσισε ν' ἀρχίσῃ τὸν πόλεμον. Ὁ στρατὸς τῆς Νικαίας προήλασε νικηφόρος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μακεδονίας, κατέλαβεν ἀμαχητὶ πολλὰς θέσεις καὶ πόλεις αὐτῆς καὶ ἐπροχώρησε ἕως τὸ Βεράτιον. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἠπειρωτικὸς στρατὸς ἔλαβεν ἐπικουρίας λίαν σημαντικάς, ὁ βασιλεὺς *Μαμφρέδος* ἔστειλε εἰς τὸν πενθερὸν αὐτοῦ 400 Γερμανοὺς ἱππότας, ἦλθε δὲ καὶ ἰσχυρότατος ἱππικὸς στρατὸς ἐκ μέρους τοῦ Γουλιέλμου Βιλλαρδουίνου ὁδη-

Digitized by Google

γοῦντος αὐτοπροσώπως αὐτόν. Ὅτε δὲ τέλος κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1259 συνεκροτήθη ἡ κρίσιμος μάχη εἰς τὴν πεδιάδα τῆς *Πελαγονίας* παρὰ τὴν Καστορίαν, κατώρθωσεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ Αὐτοκράτορος, σεβαστοκράτωρ *Ἰωάννης*, νὰ κατανικήσῃ τὸ λαμπρὸν καὶ φοβερὸν φραγκικὸν ἱππικόν. Οἱ ἱππόται τοῦ Μαμφρέδου ἔπεσαν ὅλοι σχεδόν, ἐκ δὲ τῶν Φράγκων τῆς Πελοποννήσου ὀλίγοι διέφυγον τὸν θάνατον καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν. Καὶ αὐτὸς ὁ λαμπρότατος πολεμιστὴς ὁ *Γοδοφρεῖδος* τῆς Καρυταίνης συνελήφθη ἐν τῇ φυγῇ, πρὸς μεγάλην δὲ συμφορὰν ᾐχμαλωτίσθη καὶ αὐτὸς ὁ πρίγκιψ, ὁ *Γουλιέλμος Βιλλαρδουῖνος*. Ἡ δεινὴ αὕτη εἰς τὴν Πελαγονίαν ἧττα τῶν Φράγκων εἶχεν ἀποτελέσματα ἀπὸ πολλὰς ἐπόψεις σημαντικώτατα. Ἐν πρώτοις τὸ Κράτος τοῦ Δεσπότου, τὸ ἰσχυρὸν ἄλλοτε Δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου, κατέπεσεν εἰς ἐρείπια. Ἐπίσης ὀλεθριώτατα ὑπῆρξαν τὰ ἀποτελέσματα διὰ τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν τῷ Μορέᾳ Φράγκους. Πρὸς τὸν πρίγκιπα τῆς Ἀχαΐας Γουλιέλμον καὶ τοὺς βαρώνους αὐτοῦ προσηνέχθη ὁ Μιχαὴλ μὲ ἱπποτικὴν μεγαλοφροσύνην. Μετὰ τὴν λαμπροτάτην ἐν Πελαγονίᾳ νίκην ἐναντίον τοῦ ἄνθους τῆς γαλλικῆς ἱπποσύνης τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἱστορικῶν τυχῶν δὲν ἔχει πλέον ὁ Βιλλαρδουῖνος, ἀλλ' ὁ εὐτυχὴς ἀντίπαλός του, ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ὁ ἱδρυτὴς τῆς νέας Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορικῆς δυναστείας.

Ὁ Μιχαὴλ ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν αἰχμάλωτόν του Γουλιέλμον νὰ τοῦ παραδώσῃ τὴν Πελοπόννησον ἀντὶ χρημάτων, ἀλλ' ὁ Γουλιέλμος ἠρνήθη, καὶ ἐνεκλείσθη εἰς φυλακήν. Οἱ ἐν Πελοποννήσῳ Φράγκοι ἐξέλεξαν ἐπίτροπον τοῦ Πριγκιπάτου τὸν πρὸ μικροῦ ἐχθρὸν τοῦ Γουλιέλμου, τὸν Δοῦκα τῶν Ἀθηνῶν *Γουίδωνα*, Εἰς τὸ μεταξὺ ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος εἰσήρχετο θριαμβευτικῶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν 15ην Αὐγούστου τοῦ 1261, καὶ ἀνεστήλωνε τὴν ὑπὸ τῶν Φράγκων τῆς Δ΄ Σταυροφορίας καταλυθεῖσαν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ἀπὸ τὴν Νίκαιαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸν Πρίγκιπα τοῦ Μορέως καὶ τοὺς ἄλλους εὐγενεῖς αἰχμαλώτους. Βλέπων δὲ ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτύχῃ τὴν παραχώρησιν ὁλοκλήρου τῆς Πελοποννήσου, ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Γουλιέλμον τὴν παράδοσιν τοὐλάχιστον τῆς *Μονεμβασίας* καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθέντων Λακωνικῶν κάστρων, τοῦ *Μυστρᾶ* καὶ τῆς *Μαΐνης*. Εἰς τὸν Μορέαν τότε, ἐπειδὴ ὅλοι οἱ βαρῶνοι ἦσαν αἰχμάλωτοι, ἔγινεν ἀπὸ τὰς Φράγκας ἀρχοντίσσας παράδοξον συνέδριον γυναικῶν, «ἡ κούρτη τῶν κυράδων», αἱ ὁποῖαι ἐζήτησαν τὴν ἐλευθερίαν τῶν συζύγων των, καὶ οὕτως ἀπεφασίσθη ἡ ἀπελευθέρωσις ἀντὶ τῶν τριῶν κάστρων τοῦ πρίγκιπος καὶ τῶν βαρώνων. Αὕτη εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἱδρύσεως τοῦ περιφήμου ἑλληνικοῦ *Δεσποτάτου τοῦ Μυστρᾶ*, τὸ ὁποῖον ἐλάμπρυνε τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ οὕτως οἱ τελευταῖοι χρόνοι ἀκμῆς τοῦ γαλλικοῦ πριγκιπάτου τοῦ Μορέως συνδέονται μὲ τὴν γένεσιν ἑνὸς νέου, πελοποννησιακοῦ, γνησίου ὅμως ἑλληνικοῦ κράτους.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του ὁ Γουλιέλμος δὲν ἐχρονοτρίβησεν, ἀλλ' ἐρρίφθη ἀμέσως εἰς τὴν προσπάθειαν πρὸς ἀνάκτησιν τῶν ἀπολεσθέντων κάστρων. Ἡ πρώτη αὐτοῦ πρᾶξις, καὶ πρὶν φθάσῃ εἰς τὸν Μορέαν, ἦτο νὰ συνδιαλλαγῇ μὲ τοὺς τριτημορίους βαρώνους τῆς Εὐβοίας καὶ μὲ τοὺς Ἑνετούς, ἐπετεύχθη δ' εὐκόλως ἡ συμφιλίωσις, διότι ὅλοι οἱ Φράγκοι εἶχον καταληφθῆ ὑπὸ τρόμου ὅτε ἐγνώσθη ἡ ἀνίδρυσις τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἔπειτα ὁ Γουλιέλμος διηυθύνθη εἰς τὴν προσφιλῆ αὐτοῦ Λακεδαιμονίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἤργησε νὰ στείλῃ στόλον καὶ στρατὸν ἀπὸ τὴν Κωνστατινούπολιν εἰς τὴν Μονεμβασίαν, καὶ ὁ πόλεμος ἤρχισε πάλιν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Γάλλων εἰς αὐτὴν τὴν Πελοπόννησον διὰ τὴν κυριαρχίαν αὐτῆς.

Ὁ μεταξὺ τοῦ Γουλιέλμου καὶ τοῦ Παλαιολόγου ἐν τῷ Μορέᾳ πόλεμος εἶχε πολλὰς περιπετείας καὶ διήρκεσεν ἕως τὸν θάνατον τοῦ πρίγκιπος, συνεχῶς δὲ ἐπὶ δέκα ἔτη μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ (1263—1272). Κατ' ἀρχὰς ὁ φραγκικὸς στρατὸς εἶχεν ἐπιτυχίας, ἐνίκησεν εἰς δύο μάχας τὸν ἑλληνικόν, κατέστη δὲ ἰσχυρός, διότι προσελήφθησαν εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Τοῦρκοι μισθοφόροι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν πρότερον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Αὐτοκράτορος. Καθ' ὅσον ὅμως παρήρχετο ὁ χρόνος, ἡ δύναμις τῶν Ἑλλήνων ἐνισχύετο, διότι ἦτο ἤδη ἀνοικτὴ ἡ συγκοινωνία τοῦ Μυστρᾶ καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τῆς Μονεμβασίας, ὅπου ἤρχοντο «τὰ πλευτικὰ τοῦ βασιλέως τῶν Ρωμαίων». Δὲν ἠδυνήθη λοιπὸν ὁ Γουλιέλμος, παρὰ πάσας τὰς προσπαθείας του, ν' ἀνακτήσῃ τὰ παραδοθέντα κάστρα, ἀλλὰ διαρκῶς ἔχανε μέρη, καὶ ἡ Λακωνία μετ' ὀλίγον ἔπεσεν ὁλόκληρος εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ὁρμητικότης καὶ ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη τοῦ *Γουλιέλμου* εἶχε καταστρέψει τὸ ἔργον τῶν συνετῶν προγόνων αὐτοῦ, ὡς καὶ τὸ ἴδιον ἔργον τῶν ἀρχῶν τῆς ἡγεμονίας του. Ἤδη ἦτο ἀνίσχυρος ν' ἀντιταχθῇ εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Παλαιολόγου καὶ ὁ λαμπρὸς ἀστὴρ ἔκλινεν εἰς τὴν Δύσιν βραδέως, ἀλλ' ἀσφαλῶς. Εἰς τὰς ἀτυχίας τοῦ Γουλιέλμου προσετέθη καὶ ἄλλη ἐπίσης σπουδαία, ὅτι καὶ ἐκ τῶν τριῶν αὐτοῦ γάμων δὲν ἀπέκτησεν ἄρρενας ἀπογόνους, ἡ δὲ κυριαρχία τῆς σπουδαιοτέρας τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ φραγκικῶν ἡγεμονιῶν ἔφυγεν ἀπὸ τὸν οἶκον τῶν *Βιλλαρδουίνων*, τῶν κατακτητῶν καὶ ἱδρυτῶν, καὶ περιῆλθεν εἰς ἄλλας χεῖρας. Πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ πριγκιπάτου αὐτοῦ ὁ Γουλιέλμος ἦλθεν εἰς στενοτάτην σχέσιν μὲ τὸν *Κάρολον Α΄* τὸν Ἀνδεγαυικόν, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀπὸ τὸ 1266 βασιλεὺς τῶν «Δύο Σικελιῶν», καὶ οὕτως ἡ ἀρχὴ τῆς μοραϊτικῆς φραγκικῆς ἡγεμονίας περιῆλθεν εἰς τοὺς Ἀνδεγαυοὺς τῆς Σικελίας καὶ τῆς Νεαπόλεως. Ἡ σχέσις μάλιστα αὕτη ἔφερε τὸν ἀκούραστον μαχητὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν πρὸς βοήθειαν τοῦ ἐπικυριάρχου αὐτοῦ Καρόλου Α΄ ἐναντίον τοῦ ἀτυχοῦς *Κορραδίνου*, ὅστις κατήρχετο διὰ ν' ἀξιώσῃ τὴν κληρονομίαν τῶν Σταουφιδῶν. Εἰς τὴν ἀξιομνημόνευτον μάχην ἐν *Ταλιακότσῳ* τῆς Ἰταλίας (1268) ἔλαβε μέρος «ὁ Γουλιέλμος Βιλλαρδουῖνος ἱππότης μεγάλης ἀξίας», ὡς λέγουν παλαιοὶ ἱστορικοί, ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ τετρακοσίους Μοραΐτας βαρώνους καὶ ἱππότας, τοῦ αὖθις ἀνανεωθέντος φραγκικοῦ ἱππικοῦ τοῦ Μορέως, καὶ μεγάλως συνετέλεσεν εἰς τὴν νίκην. Ἡ μάχη αὕτη διὰ τῆς ὁλοσχεροῦς ἥττης τοῦ νεαροῦ Κορραδίνου καὶ τοῦ φόνου αὐτοῦ ἐστερέωσε τὴν ἀρχὴν τῶν Ἀνδεγαυῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐδημιούργησε νέους ἐπικινδύνους ἐχθροὺς τῆς ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Ὁ Γουλιέλμος μετὰ τὴν μάχην συνώδευσε τὸν ἐπικυρίαρχον βασιλέα εἰς τὴν Νεάπολιν καὶ κατόπιν ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Μορέαν, κατάφορτος ἀπὸ δῶρα καὶ δόξαν διὰ νὰ συνεχίσῃ ἄνευ ἐλπίδος τοὺς ἀγῶνας ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων.

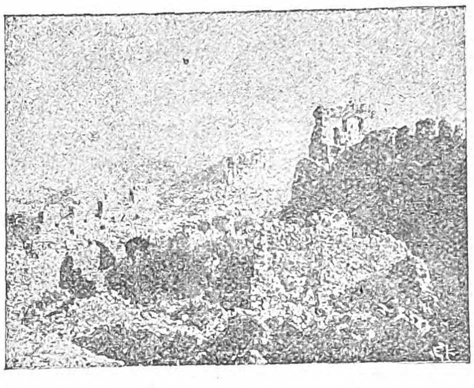

Ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ τείχους τοῦ Γερακίου.

Τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Γουλιέλμου. Κατὰ τὸ ἔτος 1272 εἶχε λωφάσει ὁ μεταξὺ τοῦ Βιλλαρδουίνου καὶ τοῦ Παλαιολόγου ἀνταγωνισμὸς εἰς τὴν Πελοπόννησον. Καὶ πάλιν ὅμως ὁ Γουλιέλμος δὲν ἐπωφελήθη τὴν ἀνάπαυλαν ταύτην πρὸς διευθέτησιν τῶν κατὰ τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ, ἀλλά, μόλις εὗρεν εὐκαιρίαν νέων ἀγώνων, ἐρρίφθη εἰς αὐτούς. Οἱ τριτημόριοι βαρῶνοι τῆς Εὐβοίας ἐπολέμουν ἐναντίον τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, καὶ ὁ Γουλιέλμος, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐπικυρίαρχος αὐτῶν, ἔτρεξε μεθ' ἱκανῆς δυνάμεως εἰς βοήθειάν των, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ πράξῃ τίποτε ἄξιον λόγου καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ πριγκιπᾶτόν του. Μετά τινα ἔτη ἤρχισαν πάλιν οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν Πελοπόννησον τὰς ἐχθροπραξίας ἐναντίον τῶν Φράγκων, ἀλλὰ δὲν βλέπομεν τὸν Γουλιέλμον διεξάγοντα μετ' ἐπιτυχίας τὴν ἀντίστασιν. Ἐπίσης δὲ καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἔτη τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ διέρχονται χωρὶς σπουδαῖα ἱστορικὰ γεγονότα. Ὄχι μόνον δὲν βλέπομεν τὸν Γουλιέλμον νὰ ὁδηγῇ, ὅπως ἄλλοτε, τοὺς ἱππότας ὑπερηφάνως εἰς τὰς μάχας, ἀλλὰ βλέπομεν αὐτὸν κατατριβόμενον εἰς φεουδαλικὰς ἔριδας καὶ εἰς ἐσωτερικὰς διχονοίας ἐν τῷ πριγκιπάτῳ. Ἡ ἡλικία εἶχε παρέλθει, καὶ ἴσως ἡ πολεμικὴ ὁρμὴ τοῦ ἄλλοτε λαμπροῦ ἱππότου εἶχε σβεσθῇ· ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι ὅτι δὲν ἦτο εἰς αὐτὸν δυνατὸν νὰ πράξῃ τι ἄξιον λόγου ἀπέναντι τοῦ δεινοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ, τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου. Ὅτε ᾐσθάνθη τὸ τέλος του, ἀπεχώρησεν εἰς τὸ προσφιλὲς κάστρον τῆς *Καλαμάτας*, ὅπου εἶχε γεννηθῇ. Παρὰ τὴν ἐπιθανάτιον κλίνην ἐκάλεσε τοὺς εὐπατρίδας τῆς ἡγεμονίας καὶ συνέταξε τὴν διαθήκην του, διὰ τῆς ὁποίας συνέστησε τοὺς οἰκείους καὶ τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ εἰς τὰς φροντίδας τοῦ ἐπικυριάρχου, τοῦ βασιλέως τῶν Δύο Σικελιῶν *Καρόλου Α΄ τοῦ Ἀνδεγαυικοῦ*. Παρεκάλεσε δὲ νὰ τηρηθοῦν εὐλαβῶς ὅλαι αἱ δωρεαὶ αὐτοῦ ὄχι μόνον εἰς τὰς λατινικάς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς μονάς, προσέτι νὰ ταφῇ ὁ νεκρὸς αὐτοῦ εἰς τὴν ἐν Ἀνδραβίδᾳ ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, ὅπου ἦσαν θαμμένοι καὶ οἱ πρόγονοί του. Ἀπέθανε τὴν 1ην Μαΐου τοῦ 1278.

ΙΣΑΒΕΛΛΑ ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΗ, ἡ «*Κυρὰ τοῦ Μορέως*». Ἡ ἱπποτικὴ καὶ μεγάθυμος αὕτη κόρη τοῦ πρίγκιπος Γουλιέλμου, ἡ *κυρὰ Ζαυπέα* (Isabeau), ἡ «Κυρὰ τοῦ Μορέως» («la dame de la Morée»), εἶναι μία ἀπὸ τὰς περιεργοτέρας μορφὰς τῶν μεγάλων ἀρχοντισσῶν τῆς φραγκοκρατίας εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολήν. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Κάστρον τῆς Καλαμάτας, τὸ πατρογονικὸν κτῆμα τῶν Βιλλαρδουίνων, ἦτο λοιπὸν ἰθαγενὴς Μοραΐτισσα ἀρχόντισσα. Ἦτο μικρὰ κόρη, ὅτε ἠναγκάσθη, ἕνεκα πολιτικῶν λόγων, νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν ὡραίαν κοιλάδα τῆς Μεσσηνίας καὶ νὰ νυμφευθῇ μὲ ἄγνωστον ξένον ἡγεμόνα, ὁ ὁποῖος τὴν ἐκράτει ὡς ἐγκάθειρκτον εἰς κάστρον τῆς Ἰταλίας. Ἐχήρευσεν, ἐνῷ ἦτο ἀκόμη παῖς, συνῆψε δύο ἀκόμη γάμους, καὶ μετὰ ἔτη πολλὰ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν γενέτειραν ὡς πριγκίπισσα, ἐκυβέρνησε δὲ μὲ σύνεσιν καὶ μὲ τόλμην τὴν ἡγεμονίαν, τέλος δ' ἀπέθανεν ἐξόριστος εἰς μακρινὴν βορείαν χώραν. Εἰς τὸ πρόσωπον τῆς «Κυρᾶς τοῦ Μορέως» εὑρίσκομεν μίαν μικρογραφικὴν ῥομαντικὴν εἰκόνα τῆς πολυταράχου ἐκείνης ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν Φράγκοι βασιλεῖς καὶ βαρῶνοι διέτρεχον τὰς κλασσικὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ διημφισβήτουν τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν μὲ τοὺς Ἕλληνας αὐθέντας καὶ αὐτοκράτορας.

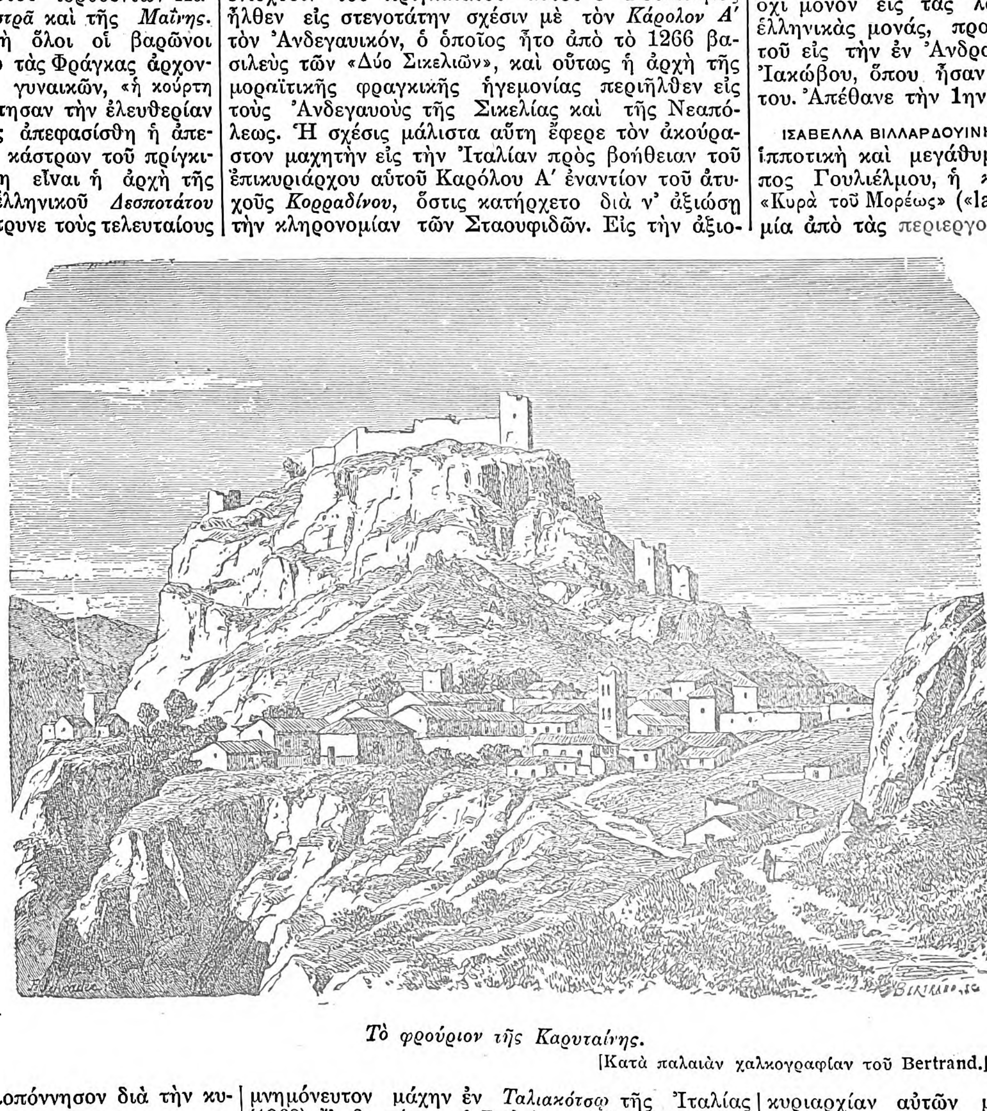

Τὸ φρούριον τῆς Καρυταίνης.

[Κατὰ παλαιὰν χαλκογραφίαν τοῦ Bertrand.]

Ἡ Ἰσαβέλλα καὶ οἱ Παλαιολόγοι. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ *Γουλιέλμου Βιλλαρδουίνου* ἡ χώρα ἔμεινεν ἄνευ ἡγεμόνος, διότι ὁ πρίγκιψ δὲν εἶχεν ἄρρενας ἀπογόνους, ἀλλὰ μόνον δύο θυγατέρας, ὧν πρεσβυτέρα ἦτο ἡ *Ἰσαβέλλα*, νεωτέρα δὲ ἡ *Ματθίλδη*, προερχόμεναι ἐκ τοῦ τρίτου γάμου τοῦ Γουλιέλμου μετὰ τῆς Ἑλληνίδος συζύγου του, τῆς κόρης

Digitized by Google

τοῦ Δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ τοῦ Β', *Ἄννας* ἢ *Ἀγνῆς*. Ἡ ἔλλειψις ἀρρένων ἀπογόνων, διὰ τὴν ὁποίαν ὀλοφύρεται ὁ *Γασμοῦλος*, ὁ Φραγκοέλλην χρονογράφος, ἦτο μέγα ἀτύχημα διὰ τὴν φραγκικὴν ἡγεμονίαν, διότι περιέπεσεν αὕτη εἰς τὴν διοίκησιν ἐπιτρόπων καὶ γυναικῶν καὶ ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ. Οἱ Μοραῖται βαρῶνοι κατετρίβοντο εἰς ἀδιαλείπτους ἔριδας, ἐνῷ τὰ ἑλληνικὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα δὲν ἔπαυον τὰς ἐπιχειρήσεις αὐτῶν ἐναντίον τῶν φραγκικῶν βαρωνιῶν.

Ἡ τύχη τῆς Ἰσαβέλλας παρ' ὀλίγον νὰ ὑπάρξῃ λαμπροτάτη καὶ παρ' ὀλίγον αὐτὴ νὰ καθίσῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς Παλαιολογῖνα. Ὁ αὐτοκράτωρ *Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος*, ὁ ὁποῖος ἦτο ὄχι μόνον μέγας στρατιωτικός, ἀλλὰ καὶ μέγας διπλωμάτης, διὰ νὰ δυνηθῇ εὐκολώτερον ν' ἀνακτήσῃ τὸν Μορέαν, εἶχε προτείνει εἰς τὸν *Γουλιέλμον* γάμον τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ διαδόχου, τοῦ μέλλοντος αὐτοκράτορος *Ἀνδρονίκου τοῦ Β'*, μετὰ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Ἰσαβέλλας. Ἡ ἕνωσις τῶν δύο οἴκων θὰ ἐπέφερε τὴν προσάρτησιν τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν, καὶ ἡ ἐκ ταύτης στενὴ σχέσις τῶν Φράγκων βαρώνων καὶ τῶν Ἑλλήνων αὐθεντῶν τῆς χώρας θὰ ἔφερε νέαν ζωὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἡ ὁποία θὰ ἠδύνατο ἴσως εἰς τὸ μέλλον ν' ἀντισταθῇ τελεσφόρως καὶ κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀλλ' οἱ Φράγκοι βαρῶνοι ἐξ ἀλαζονείας δὲν ἐφάνησαν πρόθυμοι νὰ δεχθοῦν Ἕλληνα ὡς πρίγκιπα αὐτῶν. Διὰ τοῦτο ἐζήτησεν ὁ Γουλιέλμος ἄλλον ἰσχυρὸν γαμβρὸν τῆς ἰδικῆς του φυλῆς, τοῦ ὁποίου ἡ ἰσχὺς θὰ ἠδύνατο ν' ἀναπληρώσῃ τὴν ἔλλειψιν ἀρρένων ἀπογόνων.

Ἡ ἕνωσις τῶν Βιλλαρδουίνων καὶ τῶν Ἀνδεγαυῶν. Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ὁ πάπας *Οὐρβανὸς ὁ Δ'* εἶχε καλέσει τὸν κόμιτα τῆς Ἀνδεγαυΐας (d'Anjou) καὶ Προβηγκίας *Κάρολον*, νὰ λάβῃ τὸ στέμμα τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Σικελίας, τὸ ὁποῖον καὶ πραγματικῶς ἔλαβεν οὗτος τὸ 1266. Εἰς τὸν Κάρολον δὲ τοῦτον τὸν Ἀνδεγαυικὸν παρεχώρησεν ὁ ἔκπτωτος Λατῖνος αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως *Βαλδουῖνος ὁ Β'*, ὁ ὁποῖος εὑρίσκετο τότε εἰς τὴν Ῥώμην, τὴν ἀνωτάτην ἐπικυριαρχίαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν αὐτός, «ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἀχαΐας καὶ τοῦ Μορέως». Ὁ Γουλιέλμος Βιλλαρδουῖνος ἐδέχθη εὐχαρίστως νὰ ἔχῃ ἐπικυρίαρχον τὸν ἰσχυρὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως, ὁ ὁποῖος ἐντὸς ὀλιγίστου χρόνου ἠδύνατο νὰ στείλῃ στόλον εἰς τὰ ἑλληνικὰ παράλια. Ἄλλως τε ὁ Κάρολος ἦτο Γάλλος, καὶ ἡ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας *Λουδοβίκου* τοῦ Θ' τοῦ Ἁγίου, τὸ δὲ πριγκηπᾶτον τοῦ Μορέως ἐθεωρεῖτο ὡς μία ἀποικία τῆς Γαλλίας. Καὶ τότε ἐπῆλθεν εἰς τὸν Γουλιέλμον ἡ ἰδέα νὰ δώσῃ τὴν κόρην αὐτοῦ *Ἰσαβέλλαν* ὡς σύζυγον εἰς τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ Καρόλου, εἰς τὸν Φίλιππον, καὶ νὰ ἐνισχυθῇ οὕτως ἀκόμη περισσότερον ἡ σχέσις μεταξὺ τῶν Ἀνδεγαυῶν βασιλέων καὶ τῶν πριγκίπων τοῦ Μορέως. Ὁ γάμος ἐτελέσθη τὸ 1276 μετὰ λαμπρότητος εἰς τὴν ὡραίαν μητροπολιτικὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ *Τράνου* (Trani), καὶ ἡ Ἰσαβέλλα κατῴκησε μετὰ τοῦ συζύγου αὐτῆς ἐν Νεαπόλει εἰς τὸ λεγόμενον «Κάστρον τοῦ Ὠοῦ» (Castel dell' Uovo). Ἡ Ἰσαβέλλα ἦγε τότε ἡλικίαν οὐχὶ ἀνωτέραν ἴσως τῶν 8 ἐτῶν—οἱ γάμοι οὗτοι εἰς τόσον μικρὰν ἡλικίαν συνηθίζοντο τότε, ἦσαν μᾶλλον ἀρραβῶνες,—νεαρώτατος δὲ ἦτο καὶ ὁ γαμβρός. Οἱ νεόνυμφοι ἔζησαν βίον πλούσιον εἰς τὸ κάστρον των. Ὁ δὲ Κάρολος ὁ Ἀνδεγαυὸς ἐσχεδίαζε νὰ καταστήσῃ τὸν Μορέαν βάσιν τῶν ἐπιχειρήσεών του πρὸς ἀνάκτησιν ὅλης τῆς Ῥωμανίας ἀπὸ τοὺς Παλαιολόγους καὶ ἀνίδρυσιν πάλιν μιᾶς νέας λατινικῆς Αὐτοκρατορίας εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Ἀλλ' ὁ σύζυγος τῆς Ἰσαβέλλας *Φίλιππος ὁ Ἀνδεγαυὸς* ἀπέθανεν ἓξ ἔτη μετὰ τὸν γάμον αὐτοῦ, τὸ 1277, καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν χήραν, εἰς ἡλικίαν δεκατεσσάρων ἐτῶν. Ἓν ἔτος μετὰ τὸν γαμβρὸν ἀπέθνησκεν καὶ ὁ πενθερός, ὁ πρίγκιψ τοῦ Μορέως *Γουλιέλμος* (τὸ 1278), καὶ κατὰ τὰ συντεθειμένα ἡ ἡγεμονία δὲν περιῆλθεν εἰς τὴν χήραν τοῦ ἀποθανόντος υἱοῦ τοῦ Καρόλου, τὴν *Ἰσαβέλλαν*, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν βασιλέα τῶν Δύο Σικελιῶν. Ἔγινε λοιπὸν πρίγκιψ τῆς Ἀχαΐας, διάδοχος τοῦ Γουλιέλμου, ὁ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως *Κάρολος Α' ὁ Ἀνδεγαυϊκὸς* (1278—1285), καὶ μετ' αὐτὸν ὁ πρωτότοκος υἱός του, ὁ *Κάρολος Β'* (1285—1289).

Ἡ Ἰσαβέλλα πριγκίπισσα τοῦ Μορέως (1289—1307). Κατὰ τὴν δεκαετῆ περίοδον τῆς ἡγεμονίας τῶν βασιλέων τῆς Νεαπόλεως ἐκυβερνᾶτο ὁ Μορέας διὰ τῶν ἐπιτρόπων (τῶν *βαΐλων*), τοὺς ὁποίους οὗτοι ἔστελλον. Ἡ Ἰσαβέλλα ἔμενε πάντοτε εἰς τὴν Νεάπολιν κλεισμένη εἰς τὸ Κάστρον τοῦ Ὠοῦ. Ἡ Πελοπόννησος ἠρημώνετο διαρκῶς ἀπὸ τοὺς πολέμους, καὶ ἡ ἡγεμονία διαρκῶς παρήκμαζε καὶ ἐξησθένει. Διὰ τοῦτο οἱ βαρῶνοι τοῦ Μορέως συνεβούλευσαν τὸν ἐπικυρίαρχόν των *Κάρολον Β'* νὰ ὑπανδρεύσῃ τὴν χήραν σύζυγον τοῦ ἀδελφοῦ του, τὴν Ἰσαβέλλαν, μὲ ἐπιφανῆ τινα εὐγενῆ, ὅστις νὰ κυβερνᾷ αὐτοπροσώπως τὸν τόπον. Ὁ Κάρολος ὁ Β' ἐπειδὴ, ἢ μᾶλλον ἠναγκάσθη ἀκουσίως, νὰ ὑποψηφίσῃ εἰς τὴν ἐπιμονὴν τῶν βαρώνων τοῦ Μορέως. Καὶ τότε ἔδωκεν εἰς τὴν Ἰσαβέλλαν *σύζυγον* τὸν *Φλωρέντιον τὸν Ἀναγανικόν*, γόνον μεγάλου οἴκου ἐκ Φλάνδρας. Ἡ Ἰσαβέλλα εἶχεν ἤδη φθάσει εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας της, ἦτο εἴκοσι πέντε ἐτῶν. Ὁ γάμος ἐτελέσθη μεγαλοπρεπῶς εἰς τὴν Νεάπολιν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1289, καὶ ὁ Κάρολος Β' ὁ Ἀνδεγαυϊκὸς παρεχώρησεν εἰς τοὺς νεονύμφους τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἀχαΐας. Φλωρέντιος ὁ Ἀναγανικὸς καὶ Ἰσαβέλλα ἡ Βιλλαρδουΐνη ἦλθον εἰς Πελοπόννησον. Ἀλλὰ ἡ Ἰσαβέλλα εἶχε τὴν ἀτυχίαν νὰ μείνῃ ταχέως καὶ δευτέραν φορὰν χήρα. Μετὰ συμβίωσιν ὀκτὼ ἐτῶν ἀπέθανε καὶ ὁ Φλωρέντιος τὸ 1297. Ἔμεινε τότε μόνη ὡς πριγκίπισσα, «Κυρὰ τοῦ Μορέως», ἐκυβέρνησε δὲ τὸν τόπον ἐπὶ τέσσαρα ἔτη (1297—1301) μὲ μεγάλην σύνεσιν καὶ μὲ ἀνδρικὸν θάρρος. Μεγάλην φροντίδα κατέβαλε ὑπὲρ τῆς ἀμύνης τοῦ πριγκιπάτου, ἔκτισε δὲ καὶ νέον κάστρον εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Καλαμάτας, τὸ ὀνομασθὲν Château-Neuf. Μετ' ὀλίγον δὲ χρόνον ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἀγαπητὴν αὐτῆς πόλιν *Νησίον* (Καλαμάτα), δώσασα τὴν διοίκησιν τοῦ πριγκιπάτου εἰς τὸν κόμιτα τῆς Κεφαλληνίας *Ριχάρδον*, ὡς βάϊλον, ἤτοι ἀντιπρόσωπον αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ πάλιν οἱ βαρῶνοι εἶχον τὴν γνώμην ὅτι ἐπεβάλλετο νέος γάμος αὐτῆς. Ἔγινε πάλιν σκέψις περὶ ἑνώσεως τῆς Ἰσαβέλλας μὲ τὸν ἑλληνικὸν αὐτοκρατορικὸν οἶκον τῶν *Παλαιολόγων*, καὶ τὸ παράδοξον εἶναι, ὅτι ἀφοῦ ἀπέτυχεν ὁ γάμος αὐτῆς μὲ τὸν πατέρα, ἐγένετο ἤδη λόγος περὶ τοῦ υἱοῦ, διότι ἐψιθυρίσθη γάμος αὐτῆς μὲ τὸν υἱὸν τοῦ Ἀνδρονίκου Β', τὸν *Ἰωάννην Παλαιολόγον*. Τὸ συνοικέσιον ὅμως δὲν συνετελέσθη, ἴσως πάλιν ἐξ ἀντιρρήσεων τῶν βαρώνων, καὶ οὕτως ἀπωλέσθη καὶ ἐκ δευτέρου ἡ εὐκαιρία τῆς εἰρηνικῆς προσαρτήσεως τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1300 ὁ πάπας *Βονιφάτιος ὁ Η'* ἐτέλεσε τὸ πρῶτον ἰωβιλαῖον (ἱερὸν ἔτος, anno santo) τῆς ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἰσαβέλλα ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ καὶ αὐτὴ εἰς τὴν Ῥώμην, ὅπου συνέρρεον χιλιάδες προσκυνητῶν. Ἐκεῖ συνηντήθη καὶ συνεζεύχθη (1301) μὲ τὸν κόμιτα *Φίλιππον τὸν Σαβαυδικὸν* (ἐκ τῆς Σαβοΐας), γενναῖον ἱππότην, μόλις ὑπερβάντα τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ὁ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως *Κάρολος Β'* ἠναγκάσθη ἀκουσίως νὰ συναινέσῃ εἰς τὸν γάμον καὶ νὰ παραχωρήσῃ πάλιν εἰς τοὺς νεονύμφους τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἀχαΐας. Τὰ τέλη τοῦ 1302 ἐπανήρχετο διὰ δευτέραν φορὰν ἡ Ἰσαβέλλα πριγκίπισσα μετὰ τοῦ συζύγου της εἰς τὴν Πελοπόννησον. Μὲ μεγάλην δυσαρέσκειαν ἔβλεπον πάλιν οἱ Ἀνδεγαυοὶ ὅτι καὶ ἡ δευτέρα αὕτη περίστασις ν' ἀποκτήσουν τὸ πριγκιπᾶτον τῆς Ἀχαΐας διέφευγεν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν. Ὁ Κάρολος ὁ Β' εἶχε διαμαρτυρηθῆ κατὰ τοῦ γάμου τούτου, ἀλλ' ἡ ἐπέμβασις τοῦ πάπα ἔπεισε τὸν βασιλέα, ὅτι ἦτο χρήσιμος ὁ γενναῖος ἱππότης τῆς Σαβοΐας διὰ μελλούσας ἐκστρατείας ἐναντίον τῶν Παλαιολόγων. Οὕτως ὁ Κάρολος Β' ἔδωκε προσωρινῶς τὴν συγκατάθεσιν αὐτοῦ, ἐξ ὀνόματος τοῦ υἱοῦ του *Φιλίππου*, ἡγεμόνος τοῦ Τάραντος, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε παραχωρήσει πρό τινων ἐτῶν τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Ἀχαΐας. Οἱ νεόνυμφοι κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1302 ἦλθον εἰς τὸν Μορέαν συνοδευόμενοι ὑπὸ πολλῶν Σαβαυδῶν καὶ Πεδεμοντίων ἱπποτῶν.

Καὶ ὁ *Φίλιππος* ὅμως ὁ Σαβαυδικὸς ὀλίγον χρόνον ἡγεμόνευσε τῆς Πελοποννήσου (1301—1307). Ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ ὑπῆρξε βαρεῖα εἰς τοὺς ὑποτελεῖς καὶ τοὺς ὑπηκόους του· ἐφρόντισε περισσότερον πρὸς ἴδιον πλουτισμὸν παρὰ πρὸς δικαίαν κυβέρνησιν τῆς χώρας καὶ προὐκάλεσεν ἐξέγερσιν τῶν κατοίκων διαφόρων πόλεων, ὅπως τῶν *Σκορτῶν* (τῆς Ἀρκαδίας) ζητούντων τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Βυζαντινοῦ στρατηγοῦ τοῦ Μυστρᾶ. Ἀλλὰ καὶ οἱ βαρῶνοι δὲν ἦσαν ἐνθουσιασμένοι, ὥστε, ὅταν τὸ 1307 ὁ *Φίλιππος* ὁ Ταραντῖνος, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ ἐπικυρίαρχος τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἀχαΐας, ἐκήρυξε τὸν Φίλιππον καὶ τὴν Ἰσαβέλλαν ἐκπτώτους ἀπὸ τὴν ἡγεμονίαν, οἱ βαρῶνοι δὲν ὑπεστήριξαν τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν. Ὁ πατὴρ τοῦ Φιλίππου τοῦ Ταραντίνου, *ὁ Κάρολος ὁ Β'*, εἶχε δηλώσει εἰς τὴν Ἰσαβέλλαν, ὅτι συμφώνως πρὸς τὰ παλαιότερον συντεθειμένα εἶχεν αὐτὴ ἀπολέσει τὴν ἡγεμονίαν, διότι ἦλθεν εἰς γάμον ἄνευ τῆς συγκαταθέσεώς του. Οἱ πρίγκιπες τοῦ Μορέως, ὁ Φίλιππος ὁ Σαβαυδικὸς καὶ ἡ Ἰσαβέλλα, ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον καὶ ἦλθον εἰς τὰς ἐν Ἰταλίᾳ κτήσεις αὐτῶν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως ὑπεσχέθη εἰς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ἀχαΐας ἐτησίαν χορηγίαν καὶ ἄλλας κτήσεις ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ἡγεμονίας. Ἡ Ἰσαβέλλα ὅμως δὲν ἔλαβεν ἐνδιαφέρον διὰ τὰς δωρεὰς τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, καὶ τὸ 1311 συνέταξε διαθήκην, διὰ τῆς ὁποίας ἄφινε τὴν κόρην αὐτῆς *Ματθίλδην* κληρονόμον ὁλοκλήρου τῆς Ἀχαΐας. Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος ἡ πολυπαθὴς «Κυρὰ τοῦ Μορέως» ἀπέθνησκεν εἰς τὴν Ὁλλανδίαν, τὴν πατρίδα τοῦ δευτέρου συζύγου αὐτῆς, εἰς χώραν βόρειον, μακρὰν ἀπὸ τὴν προσφιλῆ εἰς αὐτὴν ἡλιόλουστον πεδιάδα τῆς Καλαμάτας καὶ τοῦ Νησίου.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΗ, ἡ *«Κυρὰ τῆς Ἀκόβας»*. Νεωτέρα τῆς Ἰσαβέλλας κόρη τοῦ *Γουλιέλμου Βιλλαρδουΐνου*, ἐκ τῆς Ἑλληνίδος πάλιν συζύγου αὐτοῦ, ἦτο ἡ *Μαργαρίτα*, «ἡ κυρὰ τῆς Ἀκόβας» (la dame de Matagriphon). Ὁ βίος τῆς Μαργαρίτας δὲν διῆλθεν ἐν μέσῳ περιπετειῶν καὶ λαμπρότητος συγχρόνως, ὅπως τῆς πρεσβυτέρας αὐτῆς ἀδελφῆς, τῆς πριγκιπίσσης Ἰσαβέλλας· διῆλθε σχεδὸν ὅλος ἐν Ἑλλάδι, εἶναι ὅμως καὶ αὐτὸς ἀρκετὰ ταραχώδης, ἰδίως εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ πολὺ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐποχῆς ἐπεισόδια, καὶ ἀπὸ ῥωμαντικὰς περιπετείας. Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῆς Μαργαρίτας γίνεται εἰς μίαν περίφημον φεουδαλικὴν δίκην ἐν τῷ πριγκιπάτῳ, τὴν ὁποίαν διὰ μακρῶν ἀναφέρουν τὰ «Χρονικὰ τοῦ Μορέως». Ὅτε ὁ Γουλιέλμος ἠλευθερώθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος *Μιχαὴλ Παλαιολόγου* ἀπὸ τὴν κάθειρξιν, ἀπεστάλη ὡς ὅμηρος ὑπὲρ αὐτοῦ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μέχρι παραδόσεως τῶν ὑποσχεθέντων κάστρων τῆς Λακωνίας ἡ θυγάτηρ τοῦ βαρώνου τοῦ Πασσαβᾶ, *Μαργαρίτα* καὶ αὐτή. Εἰς τὴν Μαργαρίταν Πασσαβᾶ περιῆλθεν ἐκ κληρονομίας ἡ βαρωνία τῆς Ἄκοβας, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτή, κρατουμένη ὡς ὅμηρος, δὲν ἐπαρουσιάσθη ἐντὸς τῆς ὡρισμένης προθεσμίας πρὸς ἀπαίτησιν τῆς κληρονομίας, διὰ τοῦτο ὁ πρίγκιψ Γουλιέλμος τὴν ἐκήρυξεν ἔκπτωτον καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν νεωτέραν κόρην του, τὴν *Μαργαρίταν*, τὸ μέγιστον μέρος τῆς βαρωνίας τῆς Ἄκοβας (1276). Ἡ Μαργαρίτα ὑπανδρεύθη τῷ 1294 τὸν *Ἰνάρδον δὲ Σαβράν*, υἱὸν Ἰταλοῦ κόμιτος, ἔλαβε δὲ τότε παρὰ τῆς ἀδελφῆς της *Ἰσαβέλλας* καὶ ἄλλας κτήσεις εἰς τὸν Μορέαν, ἐκτὸς τῆς βαρωνίας τῆς Ἄκοβας, τὴν ὁποίαν εἶχε δώσει εἰς αὐτὴν ὁ πατήρ της. Ὁ σύζυγός της Ἰνάρδος ἀπέθανε τῷ 1297 καὶ ἀφῆκε μόνην κόρην τὴν *Ἰσαβέλλαν δὲ Σαβράν*, ἡ δὲ χήρα αὐτοῦ, ἡ Μαργαρίτα, συνῆψε μετά τινα χρόνον νέον γάμον ὑπανδρευθεῖσα τὸν γέροντα, ἀλλὰ πλούσιον κόμιτα τῆς Κεφαλληνίας *Ριχάρδον* (τῷ 1299). Τὸν γαμβρόν της τοῦτον ἐπ' ἀδελφῇ εἶχεν ἀφήσει ἡ πριγκίπισσα Ἰσαβέλλα βάϊλον τῆς ἡγεμονίας, ὅταν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της Φλωρεντίου, ἀπεσύρθη εἰς τὸ Νησίον. Ὁ δεύτερος σύζυγος τῆς Μαργαρίτας ἦτο πολὺ γέρων, ἔγινεν ὅμως αὕτη γνωστὴ ἀπὸ τότε ὡς «κόμισσα τῆς Κεφαλληνίας», καὶ ὁ γάμος αὐτῆς ἀπέβλεπε βεβαίως εἰς τὴν κηδεστίαν μὲ τὸν πλούσιον καὶ ἰσχυρὸν οἶκον τῶν παλατίνων κομίτων τῆς Κεφαλληνίας *Ὀρσίνη*. Ὁ Ριχάρδος ἀπέθανε φονευθεὶς ὑπό τινος τῶν ἱπποτῶν αὐτοῦ, ὁ δὲ υἱός του, ἐξ ἄλλης συζύγου, ὁ *Ἰωάννης Α'*, κατεκράτει ἀπὸ τὴν μητρυιάν του, τὴν Μαργαρίταν, τὴν προσωπικὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ συζύγου της. Ὁ πρίγκιψ τοῦ Μορέως *Φίλιππος ὁ Σαβαυδικὸς* εἶχε δεκασθῆ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Α', ὥστε ἡ ὑψηλὴ κούρτη τῆς Ἀχαΐας, ἡ ὁποία ἔμελλε νὰ ἐκδικάσῃ τὴν ὑπόθεσιν, νὰ ἐκδώσῃ ἀπόφασιν ὑπὲρ αὐτοῦ. Παρέστη ὅμως τότε εἰς τὸ μέσον ὁ λαμπρὸς καὶ σεβαστὸς βαρῶνος *Νικόλαος Σαιντομέρ*, ὁ ὁποῖος ἔγινεν ὑπερασπιστὴς τῆς χήρας καὶ κατώρθωσε ν' ἀποδοθῇ εἰς αὐτὴν τὸ ἐν πέμπτον τῆς περιουσίας. Ἔκτοτε βλέπομεν τὴν Μαργαρίταν διαμένουσαν ὡς χήραν εἰς τὰς Θήβας πλησίον τοῦ προστάτου της Νικολάου Σαιντομὲρ καὶ τῆς ἀνεψιᾶς της *Ματθίλδης*, κόρης τῆς πριγκιπίσσης Ἰσαβέλλας.

Ἡ κηδεστία μὲ τοὺς Ἀραγωνίους. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς πρεσβυτέρας ἀδελφῆς της, τῆς Ἰσαβέλλας, τῷ 1311, ἡ *Μαργαρίτα* ἤγειρεν ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ πριγκιπάτου τοῦ Μορέως. Ἐστηρίζετο εἰς διαθήκην τοῦ πατρός της Γουλιέλμου, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ τελευταῖος τῶν Βιλλαρδουίνων εἶχε κληροδοτήσει τὴν ἡγεμονίαν εἰς τὴν πρεσβυτέραν κόρην, ἂν δὲ ἀπέθνησκεν αὕτη ἄτεκνος, θὰ περιήρχετο εἰς τὴν μητέρα. Ἀλλ' ἡ νόμιμος ἡγεμονὶς ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ κόρη τῆς Ἰσαβέλλας καὶ ἀνεψιά της, ἡ *Ματθίλδη ἡ Ἀναγανική*. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ αὐλὴ τῆς Νεαπόλεως καὶ οἱ βαρῶνοι τοῦ Μορέως ἀπέρριψαν τὴν αἴτησιν. Καὶ πραγματικῶς ἔγινε μετ' ὀλίγον (τῷ 1313) πριγκίπισσα ἡ ἀνεψιὰ τῆς Ματθίλδη ὡς σύζυγος τοῦ Λουδοβίκου τοῦ Βουργουνδικοῦ. Τότε ἄπληστοι Βουργούνδιοι ἱππόται ἦλθον εἰς τὸν Μορέαν, καὶ ἡ Μαργαρίτα ἐφοβεῖτο πλέον μήπως χάσῃ καὶ τὴν πατρογονικὴν βαρωνίαν τῆς Ἄκοβας. Πρότερον κατεῖχεν αὐτὴν ἀσφαλῶς, ἐφ' ὅσον ἔζη ὁ γενναῖος προστάτης αὐτῆς Νικόλαος Γ' ὁ Σαιντομέρ, ἀλλ' οὗτος εἶχεν ἀποθάνει (1314), καὶ ἡ Μαργαρίτα εἶδεν ἑαυτὴν περιστοιχιζομένην ὑπὸ ἐχθρῶν, ὁποῖος ἦτο ὁ κακὸς πρόγονος αὐτῆς Ἰωάννης Α', ὁ κόμις τῆς Κεφαλληνίας, καὶ οἱ ἐν Μορέᾳ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἡγεμόνος *Λουδοβίκου τοῦ Βουργουνδικοῦ*. Καὶ τότε ἐπῆλθεν εἰς αὐτὴν παράδοξος ἰδέα, νὰ ἐπιζητήσῃ κηδεστίαν μετὰ τῶν Καταλανῶν μισθοφόρων, οἱ ὁποῖοι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εἶχον καταπληξει τὴν Ἑλλάδα διὰ τῶν ἄθλων αὐτῶν. Ὑπάνδρευσε λοιπὸν τὴν κόρην αὐτῆς *Ἰσαβέλλαν*, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου μὲ τὸν *Ἰνάρδον Δὲ Σαβράν*, μὲ τὸν ἱπποτικὸν καὶ γενναῖον ἡγεμονόπαιδα τῆς Μαϊορικῆς *Φερδινάνδον*, ὁ ὁποῖος εἶχεν ὑπάρξει ἀρχηγὸς τῶν Καταλανῶν μισθοφόρων καὶ τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἦτο γνωστότατον ἐν Ἑλλάδι.

Ἀλλ' οἱ Βουργούνδιοι ἱππόται τοῦ Μορέως, οὔ

Digitized by Google

πρίγκιψ ἦτο ὁ *Λουδοβῖκος ὁ Βουργουνδικὸς* (1313-1316), δὲν ἦσαν βεβαίως εὐχαριστημένοι νὰ παραδώσουν τὴν χώραν εἰς τοὺς Ἀραγωνίους. Ἡ Μαργαρίτα ἔμεινε μῆνάς τινας μετὰ τῶν τέκνων της, ἀλλὰ μόλις ἐπανῆλθεν εἰς τὸν Μορέαν, συνέλαβον αὐτήν, ἀφοῦ εἶχε συνδεθῆ μὲ τοὺς μισητοὺς Καταλανούς, καὶ τὴν ἔρριψαν εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ κάστρου *Χλεμουτσίου*. Εἰς μάτην ὁ Φερδινάρδος ἀπήτησε τὴν ἀπελευθέρωσίν της· δὲν τοῦ ἔμενεν ἄλλο παρὰ νὰ ἔλθῃ ὁ ἴδιος εἰς τὸν Μορέαν, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε, καὶ ἡ ἀτυχὴς κόρη τοῦ μεγάλου ἱππότου Γουλιέλμου ἐστερήθη ὅλων τῶν βαρωνικῶν κτήσεων αὐτῆς καὶ ἀπέθανε μετ' ὀλίγον (τῷ 1315) ὡς δεσμῶτις τῶν ἀτιθάσων Βουργουνδίων ἱπποτῶν. Μετὰ δύο δὲ μῆνας ἠκολούθησεν αὐτὴν εἰς τὸν τάφον καὶ ἡ θυγάτηρ αὐτῆς *Ἰσαβέλλα*. Πρὸ τοῦ θανάτου, ἡ Ἰσαβέλλα ἐγέννησε τέκνον, τὸν *Ἰάκωβον*, ὁ ὁποῖος ἔμελλε τῷ 1324 νὰ γίνῃ βασιλεὺς τῆς Μαϊορικῆς, ὡς Ἰάκωβος ὁ Β', εἰς τὸν ὁποῖον ἐκληροδότησε καὶ τὰ ἐπὶ τῆς Ἀχαΐας ἡγεμονικὰ δικαιώματα αὐτῆς.

ΜΑΤΘΙΛΔΗ ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΗ ***ἡ Ἀναγαυική***. Ἡ δυστυχεστέρα ὅμως ἀπὸ τὰς Βιλλαρδουίνας καὶ μία ἀπὸ τὰς δυστυχεστέρας ἡγεμονικὰς μορφὰς τοῦ Μεσαίωνος ὑπῆρξεν ἡ ἑτέρα ἀπὸ τὰς ἐγγονὰς τοῦ Γουλιέλμου, ἡ κόρη τῆς πριγκιπίσσης Ἰσαβέλλας καὶ ἐξαδέλφη τῆς νεωτέρας Ἰσαβέλλας, τῆς ὡραιοτάτης συζύγου τοῦ ἰνφάντου Φερδινάνδου τοῦ Ἀραγωνικοῦ. Ἡ Κυρὰ τοῦ Μορέως, ἡ πριγκίπισσα Ἰσαβέλλα, εἶχεν ἀποκτήσει τὴν ***Ματθίλδην*** (Mahaut) ἀπὸ τὸν δεύτερον σύζυγον αὐτῆς, τὸν Φλωρέντιον τὸν Ἀναγαυικόν.

Πρὸς σύσφιγξιν τῶν φραγκικῶν ἡγεμονικῶν αὐλῶν, τοῦ Μορέως καὶ τῶν Ἀθηνῶν, ὁ συνετὸς πρωτοστράτωρ τῆς Ἀχαΐας *Νικόλαος Σαιντομὲρ* ἐπρότεινεν εἰς τὴν πριγκίπισσαν Ἰσαβέλλαν γάμον τῆς μικρᾶς ἡγεμονίδος Ματθίλδης μὲ τὸν νεαρὸν ἐξάδελφον αὐτῆς *Γουίδωνα Β'*, τὸν δοῦκα τῶν Ἀθηνῶν, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο ὡς εἷς τῶν πλουσιωτάτων καὶ ἰσχυροτάτων ἡγεμόνων τῆς Ρωμανίας. Ὁ δοὺξ τῶν Ἀθηνῶν μετέβη (τὸ 1299) μετὰ λαμπρᾶς συνοδείας ἱπποτῶν εἰς τὸν Μορέαν, διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν δέσποιναν καὶ ἐπικυρίαρχον αὐτοῦ Ἰσαβέλλαν. Ἡ συνάντησις ἔγινεν εἰς τὸ *Βλιζίρι* τῆς Ἠλείας (La Glisière), ὅπου κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἦσαν τερπναὶ ἐπαύλεις. Ἐκεῖ ἐκανονίσθησαν τὰ τοῦ γάμου. Ὡς προῖκα ἔλαβεν ἡ Ματθίλδη τὸ κάστρον τῆς *Καλαμάτας*, καὶ ὁ γάμος ἐτελέσθη μετὰ τέρψεων καὶ εὐτυχιῶν. Μετὰ ταῦτα ὁ δοὺξ ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ τὴν πενταετῆ σύζυγον, νεαρώτατος ὢν καὶ αὐτός. Τοιοῦτοι ἦσαν τότε οἱ γάμοι, συνηθέστατα γινόμενοι πρὸς σύνδεσιν οἴκων ἕνεκα πολιτικῶν λόγων. Ὁ πάπας *Βονιφάτιος Η'* ἔφερεν ἀντιρρήσεις τινάς, διότι οἱ νεόνυμφοι ἦσαν μακρινοὶ ἐξάδελφοι, ἀλλ' ἀπεστάλησαν εἰς αὐτὸν ὡς δῶρον ἀπὸ τὰ μεταξουργεῖα τῶν Θηβῶν, τὰ ὁποῖα βλέπομεν καὶ τότε ἀκόμη λειτουργοῦντα, εἴκοσι μεταξωτὰ ὑφάσματα, καὶ οἱ δισταγμοί του κατηυνάσθησαν ἀμέσως.

Ὅταν ὁ Φίλιππος ὁ Σαβαυδικὸς ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὸν Μορέαν καὶ πρὶν κηρυχθῇ ἔκπτωτος, εἶχεν ἀφήσει βάϊλον τὸν αὐθέντην τῶν Θηβῶν Νικόλαον Σαιντομέρ. Τότε ἡ Ματθίλδη ἦλθεν εἰς τὸν Μορέαν καὶ ἐζήτησε τὸ πριγκιπᾶτον, ὡς κληρονομίαν, ἡ ὁποία τῆς ἀνῆκε μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρός της. Ἀλλ' ὁ πρωτοστράτωρ, ὁ Νικόλαος Σαιντομέρ, ἠρνήθη νὰ παραδώσῃ τὴν ἡγεμονίαν ἄνευ διαταγῶν ἐκ Νεαπόλεως. Ὁ δὲ Κάρολος ὁ Ἀνδεγαυικὸς ἔδωκε τὴν ἡγεμονίαν εἰς τὸν υἱόν του *Φίλιππον*, τὸν ἡγεμόνα τοῦ *Τάραντος*, τὸν Ταραντῖνον, ὅστις ἦλθεν εἰς τὸν Μορέαν καὶ παρέλαβε τὴν ἀρχὴν (1307—1313). Ἡ Ματθίλδη εἶχεν ἤδη κηρυχθῆ ἐνήλικος, διότι εἶχε φθάσει εἰς τὴν ὁριζομένην τότε ἡλικίαν τῶν δώδεκα ἐτῶν, εἶχε δὲ τελεσθῆ ἡ ἑορτὴ τῆς ἐνηλικιότητος αὐτῆς εἰς τὰς Θήβας μὲ μεγάλην λαμπρότητα. Ὁ Φίλιππος ὁ Ταραντῖνος ὀλίγον χρόνον ἔμεινεν εἰς τὸν Μορέαν, ἀναχωρῶν δὲ κατέστησε βάϊλον αὐτοῦ τὸν δοῦκα τῶν Ἀθηνῶν *Γουίδωνα Β'*. Ἡ σύζυγός του Ματθίλδη, πρεσβυτέρα κόρη τῆς Ἰσαβέλλας, τῆς Κυρᾶς τοῦ Μορέως, θὰ ἦτο εὐπρόσδεκτος εἰς τὸν Μορέαν ὡς γόνος τοῦ προσφιλοῦς οἴκου τῶν Βιλλαρδουίνων. Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ Γουίδων ἐσκέφθη νὰ προσεταιρισθῇ τοὺς Καταλανοὺς διὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ κυριεύσῃ τὸν Μορέαν καὶ ν' ἀποσπάσῃ αὐτὸν ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα τοῦ Τάραντος ἐπ' ὀνόματι τῆς συζύγου του. Ὁ Γουίδων δὲν κατώρθωσε τὸ σχέδιόν του, μετά τινα δὲ χρόνον ὁ τελευταῖος *Δελαρὼς* τῶν Ἀθηνῶν ἀπέθανε (1308) καὶ ἐτάφη εἰς τὸ μαυσωλεῖον τῶν προγόνων αὐτοῦ εἰς τὴν περιώνυμον, φραγκικὴν τότε, μονὴν τοῦ Δαφνίου. Ἡ Ματθίλδη ἀπέμεινε μόνη πλέον εἰς ἡλικίαν δεκαπέντε ἐτῶν. Μόλις παρῆλθον ὀλίγοι μῆνες, ἠναγκάσθη διὰ λόγους πολιτικοὺς νὰ μνηστευθῇ τὸν *Κάρολον*, τὸν πρεσβύτερον υἱὸν τοῦ Φιλίππου τοῦ Ταραντίνου. Ἀλλ' ὁ γάμος δὲν ἐπετεύχθη. Μετ' ὀλίγα ἔτη ἡ Καταλανικὴ ἑταιρεία κατήρχετο εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ παρὰ τὸν Κηφισὸν τῆς Κωπαΐδος κατεστράφη ὑπ' αὐτῆς τὸ ἄνθος τῶν Γάλλων ἱπποτῶν τῆς Ἑλλάδος (1311). Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον κατεῖχεν ἀκόμη τὸ πριγκιπᾶτον τοῦ Μορέως ὁ Ἀνδεγαυὸς *Φίλιππος ὁ Ταραντῖνος*, ὅστις ἀνέθετε τὴν διοίκησιν αὐτοῦ εἰς βαΐλους. Δύο ἔτη κατόπιν ἡ πολυμήχανος δολοπλοκία τῶν Ἀνδεγαυῶν ἐμηχανᾶτο νέους συνδυασμούς, καὶ τότε ἡ Ματθίλδη συνεζεύχθη μὲ τὸν *Λουδοβῖκον*, τὸν νεώτερον ἀδελφὸν τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας. Ὁ ἡγεμὼν τοῦ Τάραντος ἐπεθύμει τὸν γάμον τοῦτον πρὸς ἐπιδίωξιν πολιτικῶν σκοπῶν καὶ παρεχώρησε τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἀχαΐας εἰς τὴν Ματθίλδην, ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ μεταβιβάσῃ αὐτὴν πρὸ τοῦ γάμου εἰς τὸν μέλλοντα σύζυγον. Οὕτως ὁ γάμος ἐτελέσθη τὸ 1313 καὶ ὁ Λουδοβῖκος ὁ Βουργουνδικὸς ἔγινεν ἡγεμὼν τῆς Ἀχαΐας. Ἡ *Ματθίλδη* ***ἡ Ἀναγαυική***, ἀπὸ τὸ 1313—1318, καὶ ὁ δεύτερος σύζυγός της ὁ *Λουδοβῖκος ὁ Βουργουνδικὸς* (1313—1316) φέρουν εἰς τὰ ἔγγραφα τὸν τίτλον «πρίγκιπες τῆς Ἀχαΐας». Τὸ νέον ἡγεμονικὸν ζεῦγος τῆς Πελοποννήσου ἀνέβαλεν ἐπὶ μακρὸν τὴν ἀναχώρησίν του, καὶ μόλις τὸ ἔαρ τοῦ 1316 ἐνεφανίσθη εἰς τὸν Μορέαν. Ἀλλ' ἤδη εὑρίσκετο εἰς τὸν Μορέαν ὁ *Φερδινάνδος ὁ Ἀραγωνικὸς* καὶ ἦτο ἤδη ἡγεμὼν τῆς χώρας ἐπὶ ἓν ἔτος (1315—1316). Πρώτη μάλιστα ἔφθασεν ἡ Ματθίλδη μὲ στρατὸν Βουργουνδίων καὶ ὡς ἔμπειρος στρατηγὸς διέταξε προέλασιν κατὰ τοῦ Φερδινάνδου. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ Καταλώνιοι καὶ οἱ Ἀμογάβαροι ἐνίκησαν, ἀλλ' ὅταν ἔφθασε καὶ ὁ *Λουδοβῖκος* μὲ βουργουνδικὰς βοηθείας, ὁ ἀτυχὴς ἰνφάντης ὑπέστη ἐπίθεσιν σφοδρὰν καὶ ἔπεσεν εἰς τὴν συμπλοκήν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ *Φερδινάνδου* τὰ κάστρα παρεδόθησαν εἰς τὸν *Λουδοβῖκον τὸν Βουργουνδικόν*, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἀπέθανε μετά τινα χρόνον. Τοιουτοτρόπως καὶ ἡ Ματθίλδη ἔμεινε πάλιν χήρα, δὶς εἰς τόσον μικρὸν διάστημα. Διαμένουσα εἰς τὴν Ἀνδραβίδαν ἠγωνίζετο νὰ κυβερνᾷ χώραν ἀναρχουμένην, εἰς τὴν ὁποίαν ἕκαστος ἀπὸ τοὺς βαρώνους ἔπραττε κατὰ βούλησιν, ἐνῷ οἱ Ἕλληνες τοῦ Μυστρᾶ ἐλάμβανον δύναμιν καὶ οἱ Καταλώνιοι τῶν Ἀθηνῶν παρεσκευάζοντο εἰς κατάκτησιν τῆς ἀνυπερασπίστου χώρας.

Ἡ *Ματθίλδη* εἶχε τὴν εὐτυχῆ ἰδέαν νὰ στραφῇ πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως *Ροβέρτον* ζητοῦσα προστασίαν. Ὁ Ροβέρτος εὗρεν εὐκαιρίαν νὰ ἐξασφαλίσῃ πάλιν, ἀλλ' ὁριστικῶς αὐτὴν τὴν φοράν, τὴν ἡγεμονίαν εἰς τὸν οἶκον τῶν Ἀνδεγαυῶν, καὶ ἀπεφάσισε νὰ δώσῃ εἰς τὴν Ματθίλδην σύζυγον τὸν ἀδελφόν του *Ἰωάννην*, κόμιτα τῆς ἐν Ἀπουλίᾳ Γραβίνης. Προσεκάλεσε τὴν Ματθίλδην εἰς τὴν Νεάπολιν διὰ νὰ συνάψουν συμφωνίας καὶ τελέσῃ τὸν γάμον. Ἡ Ματθίλδη, ἡ ὁποία δὲν ἐπερίμενε τίποτε τὸ ἀγαθὸν ἀπὸ τὸ ταξίδιον τοῦτο εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἠρνήθη ἀγερώχως, ἀλλ' ἤχθη διὰ τῆς βίας εἰς τὴν Νεάπολιν καὶ ἐκεῖ ἐξηναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ ὅλα τὰ δικαιώματα τῶν Βιλλαρδουίνων ἐπὶ τῆς Ἀχαΐας εἰς τοὺς Ἀνδεγαυοὺς καὶ νὰ ὑπανδρευθῇ κατὰ τύπους τὸν Ἰωάννην τῷ 1318. Ἀμέσως ὁ *Ἰωάννην Γραβίνας ὁ Ἀνδεγαυικός*, ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ *πρίγκιπος* τῆς Ἀχαΐας καὶ ἡ Ματθίλδη ἐξηκολούθει ν' ἀρνῆται, μὴ πειθομένη μὲ κανένα τρόπον νὰ δεχθῇ ὡς σύζυγον πραγματικὸν τὸν ἀντιπαθητικὸν καὶ διὰ τῆς βίας ἐπιβληθέντα Ἰωάννην Γραβίναν. Ἐστράφη εἰς τὴν Ἑνετίαν, εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ ἀνδρός της, τὸν δοῦκα τῆς Βουργουνδίας, ζητοῦσα βοήθειαν, ἀλλ' ἔμεινεν ἀβοήθητος, παραδεδομένη εἰς τὰς σκευωρίας τῶν Ἀνδεγαυῶν, καὶ ἐξηκολούθει νὰ ἐπιμένῃ. Τότε προσήχθη βιαίως ἐνώπιον τοῦ πάπα *Ἰωάννου ΚΒ'* εἰς τὴν Ἀβινιῶνα καὶ διετάχθη νὰ ὑπακούσῃ καὶ νὰ δεχθῇ ὡς σύζυγον τὸν *Ἰωάννην Γραβίναν*. Ἡ Ματθίλδη ἀπεκρίθη ὅτι τοῦτο ἦτο ἀδύνατον, διότι εἶχεν ἤδη ὑπανδρευθῇ κρυφίως μὲ ἕνα Βουργουνδὸν ἱππότην, τὸν *Οὔγωνα Δελαπαλὶς*. Ἡ ἐξομολόγησις αὕτη ἐπέφερε τὸν ὄλεθρόν της. Διότι ὁ *Ροβέρτος* ἐδήλωσεν, ὅτι ἀφοῦ ὑπανδρεύθη χωρὶς τὴν συναίνεσιν τῶν Ἀνδεγαυῶν, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐπικυρίαρχοι, ἔχανε τὸ πριγκιπᾶτον. Ἀλλὰ καὶ ἄλλην πρόφασιν εὗρεν ὁ Ροβέρτος, τὴν ὁποίαν ἐξύφανεν ὁ ἴδιος, ὅτι ὁ Δελαπαλὶς εἶχε σκευωρήσει συνωμοσίαν ἐναντίον αὐτοῦ, καὶ κατηγόρησε τὴν Ματθίλδην ὡς συνένοχον αὐτοῦ (1322). Καὶ ὁ μὲν Δελαπαλὶς δὲν εὑρέθη, ἀλλ' ἡ ἀτυχὴς πριγκίπισσα ἐσύρθη εἰς τὴν Νεάπολιν καὶ ἐφυλακίσθη εἰς τὸ Κάστρον τοῦ Ὠοῦ, εἰς τὸ ἴδιον ἐκεῖνο κάστρον, εἰς τὸ ὁποῖον, παῖς ἔτι ἀμέριμνος εἶχε διαμείνει ἡ μήτηρ αὐτῆς *Ἰσαβέλλα*. Μετὰ ἐννέα ἐτῶν ἐγκάθειρκτον βίον, ἀπέθανε τέλος ἡ Ματθίλδη, σωθεῖσα διὰ τοῦ θανάτου ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τῶν Ἀνδεγαυῶν. Ἡ χωρὶς χώραν ἡγεμονὶς ἐδήλωσεν ἐνώπιον μαρτύρων ἀποθνήσκουσα ὅτι ἐκληροδότει πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῆς εἰς τὸν υἱὸν τῆς ἐξαδέλφης της Ἰσαβέλλας, τὸν υἱὸν τοῦ Φερδινάνδου τοῦ Ἀραγωνικοῦ. Ὁ υἱὸς οὗτος τῆς νεωτέρας Ἰσαβέλλας ἦτο ἤδη βασιλεὺς τῆς *Μαιορικῆς* ἀπὸ τὸ 1324, καὶ ἐλάμβανεν οὕτως καὶ τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος τῆς Ἀχαΐας. Στενοτέρους συγγενεῖς δυναμένους νὰ ἔχουν δικαιώματα ἡ Ματθίλδη δὲν εἶχεν. Ἔζη ἀκόμη μία ἀπόγονος τῶν Βιλλαρδουίνων, ἡ νεωτέρα *Μαργαρίτα ἡ Σαβαυδική*, τὸ μόνον τέκνον τῆς πριγκιπίσσης Ἰσαβέλλας, ἐκ τοῦ Φιλίππου τοῦ Σαβαυδικοῦ, ἀλλ' αὕτη εἶχεν ἤδη δώσει εἰς τὸν πατέρα της *Φίλιππον*, τῷ 1324, καὶ εἰς τὰ τέκνα του ἐκ δευτέρου γάμου, ὅλα τὰ δικαιώματά της ἐπὶ τῆς Ἀχαΐας, κατόπιν δὲ ὑπανδρεύθη μὲ τὸν *Ραϊνάλδον Δεφορέτς*, ἀποξενωθεῖσα ἀπὸ τὸν Μορέαν.

Μὲ τὸν θάνατον τῆς Ματθίλδης τῆς Ἀναγαυικῆς ἐκλείπει ὁ οἶκος τῶν *Βιλλαρδουίνων* τοῦ Μορέως.

ΟΙ ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΟΙ ΤΟΥ ΜΟΡΕΩΣ

ΓΟΔΟΦΡΕΙΔΟΣ Α'.—Βάϊλος, 1209
Πρίγκιψ, 1210—1218

- ΓΟΔΟΦΡΕΙΔΟΣ Β'. *Πρίγκιψ, 1218-1245* (ἀπέθανεν ἄτεκνος)
- ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ *Πρίγκιψ, 1245—1278*
    - ΙΣΑΒΕΛΛΑ.—*Πριγκίπισσα, 1289—1307*, ὡς σύζυγος: Φλωρεντίου τοῦ Ἀναγαυικοῦ, 1289—1297, Φιλίππου τοῦ Σαβαυδικοῦ, 1301—1307. Εἰς τὸ μεταξύ, 1297—1301, μόνη πριγκίπισσα.
        - ΜΑΤΘΙΛΔΗ Η ΑΝΑΓΑΥΙΚΗ *Πριγκίπισσα, 1313—1318* ὡς σύζυγος τοῦ Πρίγκιπος Λουδοβίκου τοῦ Βουργουνδικοῦ, *1313—1316*. Ὡς μόνη Πριγκίπισσα: 1316—1318.
        - ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ Η ΣΑΒΑΥΔΙΚΗ (τὸ μόνον τέκνον τῆς Ἰσαβέλλας ἐκ τοῦ Φιλίππου τοῦ Σαβαυδικοῦ.—Παρῃτήθη πάσης ἀξιώσεως).
    - ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΤΗΣ ΑΚΟΒΑΣ (ἔπειτα κόμισσα τῆς Κεφαλληνίας). Ἔζη συνήθως εἰς τὰς Θήβας.
        - ΙΣΑΒΕΛΛΑ Ὑπανδρεύθη τὸν Φερδινάνδον τὸν Ἀραγωνικόν, ἰνφάντην τῆς Μαϊορικῆς. Ἀπέθανε νεωτάτη, γεννήσασα τὸν *Ἰάκωβον Β'*, μετέπειτα βασιλέα τῆς Μαϊορικῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἡ ἱστορία τῶν Βιλλαρδουίνων τοῦ Μορέως δὲν ἔχει γραφῆ ἀκόμη. Ἐπεχείρησε νὰ τὴν γράψῃ ὁ *Buchon*, ἀλλ' ἐξέδωκεν ἕνα μόνον τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Histoire des conquêtes et de l'établissement des Français dans les états de l'ancienne Grèce sous les Ville-Hardouins à la suite de la quatrième croisade» (1846), σήμερον πεπαλαιωμένον καὶ ἀτελῆ. Πηγαὶ τῆς ἱστορίας εἶναι αἱ διάφοροι παραλλαγαὶ τοῦ «*Χρονικοῦ τοῦ Μορέως*» καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ *Buchon* καὶ ἄλλων ἐκδοθέντα ἔγγραφα καὶ διπλώματα τῆς ἐποχῆς, ὁ σύγχρονος Καταλανὸς χρονογράφος *En Ranon Muqtaner* καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοί.—Βοηθήματα: *Χὸπφ Κάρλ*: Geschichte Griechenlands vom Beginn des Mittelalters bis auf unsere Zeit. (Ἐγκυκλ. τῶν Ersch-Gruber, τόμ. 85, 1867, τόμ. 86, 1868). Ἐκ τούτου ἤντλησαν ἅπαντες οἱ μετ' αὐτὸν γράψαντες ἱστορικοί.—*Ρωμανοῦ Ι.* ἡ «Προεισαγωγὴ» εἰς τὴν μετάφρασιν μιᾶς διατριβῆς τοῦ Χὸπφ (Γρατιανὸς Ζώρζης 1870).—***Gerland Ernst***: «Geschichte des Lateinischen Keiserreiches von Konstantinopel» (α' μέρος 1905, μετὰ πλουσίας βιβλιογραφίας).—***Rubio y Lluch***: «Los Navarros en Grecia».—***Tozer***: «The Franks in the Peloponnese».—***Guldenkrone Dian.***: «L'Achaie féodale».—*Rodd R.*: «The princes of Achaia and the Chronicles of Morea» (1907). Ἐπίσης τὰ σχετικὰ ἔργα τῶν: *Schlumberger, Diehl, Χέρτσβεργ, Γρηγοροβίου*.—*Μίλλερ Οὐίλ.*: Ἡ Φραγκοκρατία ἐν Ἑλλάδι (ἑλλ. μετ. Σ. Λάμπρου εἰς 2 τόμ. 1909—1910). Νεώτεραι ἐργασίαι: Ἐκδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τοῦ Χρονικοῦ ὑπὸ *Schmitt* (1904) καὶ τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ *Lognon* (1911), ἀμφότεραι μετὰ εἰσαγωγῆς.—*Ἀδαμαντίου Ἀδ.*: «Τὰ Χρονικὰ τοῦ Μορέως, συμβολαὶ εἰς τὴν Φραγκοβυζαντινὴν ἱστορίαν καὶ φιλολογίαν» (ἐν Δελτίῳ Ἱστορ. Ἐθνολ. Ἑταιρ. τόμ. ΣΤ', 1906, σ. 453—675), ἅτινα ἀποτελοῦν τμῆμα εὐρυτέρας ἐργασίας τοῦ γράφοντος, ἀναφερομένης εἰς τὴν ἱστορίαν, τὴν τέχνην καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς φεουδαλικῆς Ἑλλάδος.
ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Βιλλαρδουῖνος (Villehardouin), *Γοδοφρεῖδος ντὲ—*. Σπουδαῖος Γάλλος χρονογράφος τῆς ἐποχῆς τῶν Σταυροφοριῶν, ἐνδιαφέρων καὶ διὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν.

Ὁ Γοδ. **Βιλλαρδουῖνος** ἐγεννήθη ἴσως εἰς τὸ κά-

Digitized by Google

στρον Βιλλαρδουίνου (εἰς τὸ διαμέρισμα Aube τῆς Καμπανίας) περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος (κατὰ τὸ 1155) καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν Θράκην περὶ τὸ 1212. Ὁ Βιλλαρδουῖνος διεκρίθη ὡς λαβὼν μέρος εἰς τὴν Δ΄ Σταυροφορίαν, ἡ ὁποία ἐπέφερε τὴν πτῶσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Φράγκων εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, εἶναι δὲ καὶ ὁ σπουδαιότατος χρονογράφος τῆς ἁλώσεως τοῦ 1204, τῆς πρώτης ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ δρᾶσίς του ὡς στρατηγοῦ. Ὁ Βιλλαρδουῖνος ἦτο ἀξιόλογος τύπος Γάλλου ἱππότου τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1199, ὅτε παρεσκευάζετο ἡ Δ΄ Σταυροφορία, ἔλαβεν ἐντολὴν ἀπὸ τὸν ἐπικυρίαρχον αὐτοῦ, τὸν κόμιτα τῆς Καμπανίας, νὰ μεταβῇ μετ᾽ ἄλλων πρέσβεων εἰς τὴν Ἐνετίαν, διὰ νὰ διαπραγματευθῇ μετὰ τοῦ δόγη τὸ ζήτημα τῆς διαβιβάσεως τῶν Σταυροφόρων εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους. Μὲ τὸν δόγην ἦλθον οἱ πρέσβεις εἰς συμφωνίαν καὶ ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ προσπάθεια νὰ πείσῃ τὸν λαόν, ὅπως ἐγκρίνῃ τὴν συμφωνίαν μὲ τὸν δόγην. Ὁ Βιλλαρδουῖνος ἀνέβη εἰς τὸν ἄμβωνα τοῦ Ἁγίου Μάρκου καὶ ῥητορεύσας κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν λαόν. Εἰς ὅλα τὰ πολυτάραχα γεγονότα τῆς Δ΄ Σταυροφορίας ὁ Βιλλαρδουῖνος ἔλαβεν ὄχι ἁπλῶς ἐνεργὸν μέρος, ἀλλ᾽ ἐξήσκησε μεγάλην ἐπίδρασιν, ἀναδειχθεὶς ὄχι μόνον γενναῖος στρατιώτης, ἀλλὰ καὶ συνετὸς πολιτικός, διότι εἰς αὐτὸν ἀνετίθεντο πάντοτε αἱ διαπραγματεύσεις καὶ αἱ δημηγορίαι, ὁσάκις παρίστατο ἀνάγκη. Ἡ δραστηριότης, ἡ ψυχραιμία καὶ ἡ εὐγλωττία του συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς τυχοδιωκτικῆς ἐκείνης ἐκστρατείας, ἡ ὁποία ἐξησθένησε τὴν ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ ἐπέφερε μετὰ δύο καὶ ἥμισυ αἰῶνας τὴν ὁριστικὴν καταστροφήν. Ὁ Βιλλαρδουῖνος εἰργάσθη πρὸς συμφιλίωσιν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως *Βαλδουίνου* μὲ τὸν βασιλέα τῆς Θεσσαλονίκης *Μομφερρᾶτον τὸν Βονιφατικόν*, καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν καταστρεπτικὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1205 ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, αὐτὸς δέ, μετὰ τὴν καταστροφήν, κατώρθωσε νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τὰ λείψανα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Τὸ ἔτος 1213 ἀναφέρεται ὁ υἱός του *Ἐράρδος* ὡς λαβὼν τὸν τίτλον τοῦ αὐθέντου «δὲ Βιλλαρδουίνου», ὅπερ δεικνύει ὅτι εἶχεν ἤδη ἀποθάνει, πιθανὸν τὸ προηγούμενον ἔτος, ὁ Βιλλαρδουῖνος. Πρὸς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ ἔλαβεν ὁ Βιλλαρδουῖνος φέουδον τὴν θρᾳκικὴν πόλιν *Μοσυνόπολιν* παρὰ τὴν Φιλιππούπολιν.

Ἡ χρονογραφία τοῦ Βιλλαρδουίνου. Τὸ σπουδαιότατον ἔργον τοῦ Βιλλαρδουίνου, τὸ ὁποῖον ἔμεινε καὶ τὸ ὁποῖον ἔχει σημασίαν μεγάλην διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας, καὶ ἐπίσης διὰ τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν, εἶναι τὸ χρονικὸν αὐτοῦ. Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο ἔργον θὰ συνετάχθη κατὰ τὴν διαμονὴν αὐτοῦ εἰς τὴν Θρᾴκην, εἰς τὰς ὀλίγας στιγμὰς ἀνέσεως ἀπὸ τὸν πολυκύμαντον βίον του. Ἡ χρονογραφία αὕτη περιλαμβάνει τὴν ἐξιστόρησιν τῆς Δ΄ Σταυροφορίας ἀπὸ τὸ ἔτος 1199 ἕως τὸ 1207, περιορίζεται δὲ αὐστηρῶς εἰς τὰ γεγονότα τῆς Σταυροφορίας. Ὡς πρὸς τὴν γαλλικὴν λογοτεχνίαν ἡ χρονογραφία αὕτη ἔχει μεγάλην ἀξίαν, διότι εἶναι τὸ πρῶτον μνημεῖον τῆς γαλλικῆς ἱστοριογραφίας, καὶ συγχρόνως εἶναι πολύτιμον μνημεῖον τῆς γαλλικῆς γλώσσης καὶ «ἓν ἀπὸ τὰ μᾶλλον ἀξιοσημείωτα ἔργα ὅλης τῆς γαλλικῆς φιλολογίας» (A. Jeanroy εἰς τὴν Grande Encyclopédie, ἄρθρον Villehardouin, ὅπου καὶ περὶ τῶν ἐκδόσεων καὶ τῶν σχετικῶν μελετῶν).

Τὸ ἔργον τοῦ Βιλλαρδουίνου ἐνδιαφέρει μεγάλως καὶ ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας, διότι δίδει τὴν πλήρη ἐξιστόρησιν τῆς πολιορκίας, τῆς ἁλώσεως καὶ τῆς διαρπαγῆς τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν πρωτευούσης, προερχομένην ἀπὸ μάρτυρα αὐτόπτην ὅλων ἐκείνων τῶν θλιβερῶν γεγονότων. Ὁ συγγραφεὺς εἶναι μεροληπτικός, ἀλλὰ μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι προσπαθεῖ νὰ δικαιολογήσῃ τὸ ἀνήκουστον γεγονός, ὅτι ἐκστρατεία, ἡ ὁποία παρεσκευάσθη πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἁγίων Τόπων κατέληξεν εἰς τὴν ἅλωσιν καὶ καταστροφὴν τῆς μεγάλης χριστιανικῆς πρωτευούσης. Ἐκ τῆς προσπαθείας ταύτης τοῦ Βιλλαρδουίνου φαίνεται, ὅτι τὸ γεγονὸς τοῦτο προεκάλεσε καὶ τότε εἰς τοὺς συγχρόνους ἔκπληξιν. Ἀλλὰ παρὰ τὴν τάσιν ταύτην τοῦ χρονογράφου ἡ ἐξιστόρησίς του εἶναι ἀληθὴς καὶ πλήρης γεγονότων σημαντικωτάτων διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς πόλεως. Ἔχομεν καὶ δύο ἄλλας, γαλλικὰς καὶ αὐτάς, διηγήσεις τῶν μεγάλων ἐκείνων γεγονότων, τὴν διήγησιν συγχρόνων μάλιστα καὶ αὐτοπτῶν, τοῦ *Robert de Clari* καὶ τοῦ *Ἐρρίκου τοῦ Βαλεντιανοῦ* (Henri de Valenciennes). Ἀλλ᾽ ἡ μὲν τελευταία αὕτη χρονογραφία, ἔχει ῥωμαντικὸν χαρακτῆρα, ἡ δὲ τοῦ Ροβέρτου εἶναι διήγησις ἑνὸς πτωχοῦ ἱππότου, ὁ ὁποῖος ἐμάχετο εἰς τὰς τάξεις τῶν στρατιωτῶν. Ὁ Βιλλαρδουῖνος ἦτο εὐγενής, σύμβουλος τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐκστρατείας, λαμβάνων μέρος εἰς τὰ συμβούλιά των· κατ᾽ ἀκολουθίαν, ἦτο εἰς θέσιν νὰ γνωρίζῃ τὰ μυστικὰ τῆς πολιτικῆς των καὶ νὰ δώσῃ τὴν ἀληθῆ ἱστορικὴν εἰκόνα τῆς τυχοδιωκτικῆς ἐκείνης ἐκστρατείας, ἡ ὁποία ἐπέφερε τόσον μεγάλα ἱστορικὰ ἀποτελέσματα καὶ εἶχε τόσην μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὰς τύχας τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς.

Ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ σπουδαιότατον διὰ τὸν Ἕλληνα ἀναγνώστην μέρος τῆς χρονογραφίας τοῦ Βιλλαρδουίνου εἶναι τὸ μακρὸν τμῆμα, τὸ ὁποῖον πραγματεύεται περὶ τῆς ἁλώσεως. Τὸ ὅλον ἔργον ἐπιγράφεται «Ἱστορία τῆς κατακτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως», ἀρκεῖ δὲ ἀπαρίθμησις κεφαλαίων τινῶν ἐκ τῆς πολιορκίας καὶ τῆς ἁλώσεως διὰ νὰ καταφανῇ ἡ σπουδαιότης αὐτοῦ: «Οἱ Σταυροφόροι κυριεύουν τὸν λιμένα.—Ἅλωσις τοῦ πύργου τοῦ Γαλατᾶ.—Ἔφοδος κατὰ τῆς πόλεως ἐκ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης.—Ἅλωσις εἰκοσιπέντε πύργων.—Ὁ Ἀλέξιος ἐγκαταλείπει τὴν Κωνσταντινούπολιν· ὁ ἀδελφός του Ἰσαάκιος ἐγκαθίσταται εἰς τὸν θρόνον.—Εἴσοδος τῶν Σταυροφόρων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν· στέψις τοῦ νεαροῦ Ἀλεξίου.—Σύγκρουσις τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Λατίνων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν· πυρπόλησις τῆς πόλεως.—Ὁ Μούρτζουφλος σφετερίζεται τὸ κράτος· ὁ Ἰσαάκιος ἀποθνήσκει καὶ ὁ νεαρὸς Ἀλέξιος στραγγαλίζεται.—Φυγὴ τοῦ Μουρτζούφλου· νέα πυρκαϊὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.—Οἱ Σταυροφόροι κυριεύουν ὁλόκληρον τὴν πόλιν.—Διανομὴ τῶν λαφύρων κ.λ.π.

Οὕτως ὁ Βιλλαρδουῖνος δίδει πλήρη καὶ τελείαν τὴν εἰκόνα ὅλων τῶν δραματικωτάτων περιπετειῶν τῆς μεγάλης ἐκείνης ἱστορικῆς τραγῳδίας, ἡ ὁποία ἐκλόνισε πρώτη τὰ ἕως τότε ἀκλόνητα θεμέλια τῆς ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Μεσαιῶνος. Ἀλλ᾽ ἐκτὸς τῶν ἐξόχως σημαντικῶν λεπτομερειῶν, εὑρίσκομεν εἰς τὴν γαλλικὴν ταύτην χρονογραφίαν σπουδαιοτάτας εἰδήσεις ἀφορώσας εἰς τὸν βίον καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ, καὶ δὴ εἰς τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς μεγάλης πόλεως. Εἶναι πολυθρύλητος ἡ περιγραφὴ τοῦ θαυμασμοῦ τῶν Σταυροφόρων, ὅταν εἶδον τὴν Κωνσταντινούπολιν: «Λοιπὸν ἠμπορεῖτε νὰ γνωρίζετε, ὅτι ἐκοίταξαν πολὺ τὴν Κωνσταντινούπολιν ὅσοι δὲν τὴν εἶχον ἴδει· διότι δὲν ἠδύναντο νὰ σκεφθοῦν, ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ εἰς ὅλον τὸν κόσμον τόσον πλουσία πόλις, ὅταν εἶδον τὰ ὑψηλὰ ἐκεῖνα τείχη καὶ τοὺς πλουσίους ἐκείνους πύργους, μὲ τοὺς ὁποίους ἦτο περικλεισμένη τριγύρω, καὶ τὰ πλούσια ἐκεῖνα παλάτια καὶ τὰς ὑψηλὰς ἐκείνας ἐκκλησίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ὑπῆρχον τόσαι πολλαί, ὥστε κανεὶς δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὸ πιστεύσῃ ἂν δὲν τὸ ἔβλεπε μὲ τὰ ἴδια τὰ μάτια του, καὶ τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς πόλεως ἐκείνης, ἡ ὁποία ἦτο μεταξὺ ὅλων τῶν ἄλλων ἡ κυρίαρχος».

Ἡ περικοπὴ αὕτη τοῦ παλαιοῦ Γάλλου χρονογράφου, ὁ ὁποῖος ἐκφράζει τὰ ἰδικά του καὶ ὅλου τοῦ στρατοῦ τῶν Σταυροφόρων τὰ αἰσθήματα, εἶναι ἐξαιρέτως ζωηρὰ καὶ παραστατικὴ εἰκὼν τοῦ μεγαλείου τῆς βυζαντινῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ θαυμασμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐπροκάλει. Οἱ Σταυροφόροι ἐρχόμενοι ἀπὸ τοὺς σκοτεινοὺς πύργους καὶ τὰ ἐλεεινὰ χωρία των, πρώτην φορὰν ἔβλεπον μεγάλην πόλιν, τόσον πλουσίαν, τόσον λαμπράν. Τὸν ἀκένωτον δὲ πλοῦτον αὐτῆς πάλιν ὁ Φράγκος χρονογράφος πιστοποιεῖ, ὅταν κάμνῃ λόγον περὶ τῶν πυρκαϊῶν καὶ τῆς λαφυραγωγήσεως τῆς πόλεως. Κατὰ τὰς τρεῖς πυρκαϊάς, λέγει, «ἐκάησαν τόσαι πολλαὶ οἰκίαι, ὅσαι δὲν ὑπάρχουν εἰς τὰς τρεῖς μεγαλυτέρας πόλεις τοῦ βασιλείου τῆς Γαλλίας». Ὡς πρὸς δὲ τὰ λάφυρα ἦσαν τόσον πολλά, «ὥστε κανεὶς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ δώσῃ λογαριασμὸν τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου, τῶν ἐπιτραπεζίων σκευῶν καὶ τῶν πολυτίμων λίθων, τῶν ἐρίων καὶ τῶν μεταξωτῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐνδυμασιῶν, καὶ ὅλων τῶν πλουσίων ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν ποτὲ εἰς τὴν οἰκουμένην».

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Βιλλαρὲ (Villaret), ***Γουλιέλμος.*** Ὁ εἰκοστὸς τέταρτος μάγιστρος τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῶν Ἱεροσολύμων, ἐκ Προβηγκίας καταγόμενος. Τῷ 1300 μετέβη εἰς Λεμεσὸν τῆς Κύπρου, ἥτις τότε ἦτο ἡ ἕδρα τοῦ μεγάλου μαγίστρου τοῦ Τάγματος. Ὁ Βιλλαρὲ παρεσκεύασεν ἐν Λεμεσῷ ἐκστρατείαν, ἀποσκοποῦσαν τὴν κατάκτησιν τῆς Ρόδου, ἀλλὰ πρὶν ἢ τερματίσῃ τὰς παρασκευάς του ἀπέθανεν ἐν ἔτει 1308.

Α. Δ.

— **Βιλλαρὲ** (Villaret), ***Κλαύδιος.*** Γάλλος ἱστορικὸς (1716-1766). Λίαν πεπαιδευμένος ἔζησε βίον πολυκύμαντον. Λογοτέχνης ἀποτυχών, ἀργότερον μέλος πλανοδίου θιάσου, διωρίσθη τέλος ὑπάλληλος τοῦ Ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου. Ἐπειδὴ μέρος τῶν ἀρχείων τοῦ συνεδρίου εἶχε καῆ, ἀνετέθη εἰς αὐτὸν νὰ τακτοποιήσῃ τὰ διασωθέντα. Ἡ ἀσχολία αὕτη ἀνέπτυξε παρὰ τῷ Βιλλαρὲ τὸ πάθος τῆς ἱστοριοδιφίας. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐγγράφων συνεπλήρωσε καὶ διεσάφισε μέγα διάστημα σκοτεινὸν τῆς Γαλλικῆς ἱστορίας ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου. Συνεχίσας τὴν Ἱστορίαν τῆς Γαλλίας τοῦ Βελλὺ προσέθεσεν ἐπ᾽ αὐτῆς ἄλλους ἑπτὰ τόμους, διακρινομένους διά τε τὸ καθαρὸν ὕφος καὶ τὴν ἐρευνητικὴν βαθύτητα. Ὁ Βιλλαρὲ ἔγραψε καὶ πολλὰ ἄλλα ποιητικά, κριτικὰ καὶ σατιρικὰ ἔργα.

Κ. Ι. Β.

— **Βιλλαρὲ** (Villaret), ***Στέφανος ντὲ—.*** Γάλλος στρατιωτικὸς γεννηθεὶς τῷ 1854 εἰς Σαὶν Λωράν. Προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου τοῦ Σαὶν-Σύρ, ὑπηρέτησεν ἐν Γαλλίᾳ εἰς διαφόρους θέσεις τοῦ στρατεύματος καὶ τοῦ ἐπιτελείου. Ὑποστράτηγος κατ᾽ Ἀπρίλιον 1914 διεδέχθη τὸν στρατηγὸν Eydoux ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ τῆς ἐν Ἑλλάδι γαλλικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς καὶ κατῆλθεν εἰς Ἑλλάδα, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ Αὐγούστου 1914. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ὑπηρέτησε διαδοχικῶς ὡς διοικητὴς μεραρχίας, ὡς ἀντιστράτηγος διοικητὴς σώματος στρατοῦ, καὶ τέλος ὡς διοικητὴς τῆς 7ης στρατιᾶς τὸν Νοέμβριον τοῦ 1915. Ἀπεστρατεύθη τῷ 1917.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

—**Βιλλαρὲ** (Villaret), ***Φραγκῖσκος.*** Γάλλος ἀοιδὸς γεννηθεὶς τῷ 1830. Ἐπεβλήθη ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεώς του ἐν Βορδὼ εἰς τὸν «Γουλιέλμον Τέλλον». Βραδύτερον προσελήφθη εἰς τὴν Ὄπεραν τῶν Παρισίων, ὅπου ἐδημιούργησε πλείστους ῥόλους, κατ᾽ ἐξοχὴν δὲ διεκρίθη εἰς τὸν τοῦ *Ἐλεάζαρ* τῆς «Ἑβραίας». Φωνὴ ἄνετος, ἠχηρὰ καὶ μετρημένη.

Κ. Ι. Β.

—**Βιλλαρὲ** ***ντὲ Ζουαγιὲζ*** (Villaret de Joyeuse), ***Λουδοβῖκος-Θωμᾶς.*** Γάλλος ναύαρχος, γεννηθεὶς εἰς Ὢς (Auch) τῷ 1750 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1812. Περὶ τούτου εὐφημότατα ἐκφράζεται ὁ ἐπίσημος Ἄγγλος ἱστορικὸς (*James*, Naval history, τόμ. I). Εἰσελθὼν εἰς τὸ γαλλικὸν ναυτικὸν τῷ 1766, προήχθη εἰς ὑποπλοίαρχον τῷ 1773, διακριθεὶς ὑπὸ τὸν περιώνυμον ναύαρχον *Συφφρὲν* (Suffrain) τῷ 1778. Κυβερνῶν τῷ 1782 τὴν φρεγάταν «Ναϊὰς» («Naiade») ἐναυμάχησε πρὸς ὑπερτέρας ἀγγλικὰς ναυτικὰς δυνάμεις, ὑποστείλας τὴν σημαίαν της μόνον ὅταν ἡ θάλασσα κατακλύσασα τὸ κατάστρωμά της ἠχρήστευσε τὰ ἐπ᾽ αὐτοῦ πυροβόλα. Βασιλόφρων ἐξ αἰσθήματος καὶ ἀπὸ παραδόσεων, παρέσχεν ἐν τούτοις τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν καθεστώς, καταστείλας ἅμα τῇ γενέσει των τὰς ἐν Ἁγίῳ Δομίγκῳ στασιαστικάς, διὰ τὴν κατάργησιν τῆς δουλείας, ἐκδηλώσεις (1791). Προαχθεὶς εἰς ὑποναύαρχον ὑπὸ τῆς «ἐπιτροπῆς τῆς Κοινῆς Σωτηρίας» (Comité de Salut Publique), τῇ ἐπιμόνῳ ἀπαιτήσει τοῦ, κατ᾽ οὐσίαν ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν ἐπὶ Ἐθνοσυνελεύσεως («Convention»), Ζανμπὸν Σαὶντ Ἀνδρὲ (Jeanbon Saint André), ὅστις «τὸν ἐγνώριζε μὲν ὡς ἀριστοκράτην, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀνδρεῖον, γνώστην τοῦ ἐπαγγέλματός του καὶ θανάσιμον τῶν Ἄγγλων ἐχθρόν», ὕψωσε τὸ διακριτικόν του σῆμα ἐπὶ τοῦ τρικρότου τῶν 120 πυροβόλων «Montagne», μοιραρχίδος τμήματος τοῦ στόλου τῆς Βρέστης.

Κατὰ Μάϊον τοῦ 1793 ἐπεφορτίσθη τὴν συνοδείαν παραπομπῆς, διακομιζούσης εἰς Γαλλίαν σιτηρὰ ἐξ Ἀμερικῆς· συναντηθεὶς δὲ τὴν 9ην Πραιριὰλ τοῦ Β΄ ἔτους (28 Μαΐου 1793) ἔξω τοῦ Βισκαϊκοῦ κόλπου πρὸς μέγαν ἀγγλικὸν στόλον ὑπὸ τὸν ναύαρχον Χάου (Howe) ἔχοντα τὸ σῆμα του ἐπὶ τοῦ τρικρότου «Qeen Charlotte», ἐναυμάχει πρὸς αὐτὸν ἐπὶ τριήμερον· καίτοι δὲ ἔχασε κατὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην, τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα «13 Πραιριάλ», ἑπτὰ πλοῖα (βλ. λ. Βανζὲρ) τοσαύτας βλάβας καὶ αὐτὸς κατήνεγκεν εἰς τὸν ἀγγλικὸν στόλον, ὥστε νὰ κατορθώσῃ τὸν εἴσπλουν τῆς παραπομπῆς εἰς Βρέστην. Ἀκραιφνὴς πατριώτης, διορῶν κατάστασιν ναυτικοῦ ὅλως ἀήθη εἰς τὰς ἐπαγγελματικάς του παραδόσεις, ἀπηύθυνεν ὑπόμνημα πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Γραμματέα πολίτην Νταλμπαρὰδ (Dalbarade), τονίζων ὡς αἴτια τῆς ἐνδόξου ἐκείνης ἥττης τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν εὐπαιδεύτων καὶ ἐμπείρων βασιλοφρόνων ἀξιωματικῶν «οἵτινες ἐν τούτοις δὲν ἦσαν συγγνωστοί, ἀρνηθέντες, ἐξ ἐγωισμοῦ ἂν ὄχι ἐξ ἀφιλοπατρίας, τὰς πολυτίμους ὑπηρεσίας των πρὸς τὴν Δημοκρατίαν, ὅπως μὴ ἀναγκασθῶσι νὰ ὑπηρετήσωσιν ὑπὸ κατωτέρους των, οὓς τὸ ἐπαναστατικὸν καθεστὼς διώρισε κυβερνήτας, ἐνῷ ἐκεῖνοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τοῖς ἐμπιστευθῶσι οὐδὲ κἂν τὴν ἐκτέλεσιν συνήθους τετραωρίας». Πράγματι δὲ διὰ τοιούτους λόγους πλεῖστοι ὑπέβαλον τὰς παραιτήσεις των, τοῦ ὑπουργοῦ εὐθύμως δεχομένου αὐτάς, ἀφοῦ ἐνησμενίζετο νὰ σημειοῖ ἐπὶ τοῦ περιθωρίου των «uno avulso non deficit alter» (=ἂν δὲν εἶναι ὁ εἷς, θὰ εἶναι ὁ ἄλλος»), διὰ νὰ διορίζῃ εἰς τὰς θέσεις των ἄλλους, προσωποποιήσεις ὄντας, κατὰ τὸν Βιλαρέ, τῆς «ἀγνοίας, ῥαδιουργίας, ὑπερφιάλων ἀξιώσεων, ἀδιαφορίας διὰ τὴν ὑπηρεσίαν, χαμερποῦς φθόνου καὶ φιλοδοξίας βαθμῶν οὐχὶ πρὸς παροχὴν δι᾽ αὐτῶν εὐκαιρίας πρὸς διάκρισιν, ἀλλὰ μόνον διότι αἱ θέσεις αὗται δίδουν περισσότερον χρῆμα», τονίζων συνάμα ὅτι τὸ Γαλλικὸν Ναυτικὸν ἔδει νὰ ἐκκαθαρισθῇ ἀπὸ τοὺς καταλαβόντας ἐν αὐτῷ ὑψίστας θέσεις «χάρις εἰς τὰς περὶ πατριωτισμοῦ φληναφίας των». *G. Contesse*: «La marine d' Autrefois» σελ. 354.—*Jur. de la Gravière*: «Guerres Maritimes sous la Republique et l' Empire» I, κεφ. 7-10). Ἀντίθετος διὰ τοὺς λόγους τούτους εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἰρλανδίας στρατείαν, δικαίως δὲ ὡς τὰ πράγματα ἀπέδειξαν (Δεκ. 1796), εἶχεν ἀντικατασταθῇ ὑπὸ τοῦ *Μορὰρ ντὲ Γκάλλ.* Παρὰ δὲ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς εἰλικρινείας του ὑπὸ τοῦ Λετουρνέρ, ἀντιπροσώπου τοῦ λαοῦ ἐν Μάγχῃ,

Digitized by Google

τὸ Διευθυντήριον προφασιζόμενον ὅτι τὸν ἐτιμώρει διὰ τὴν ἧττάν του ὑπὸ τοῦ Λόρδου Μπρίτμπορ (23 Ἰουν. 1795) παρὰ τὴν νῆσον Γκρουὰ (Grois, παρὰ τὴν παραλίαν Morbihan), ἧτταν «ἀπότοκον τῆς ἀνυποταγῆς πολλῶν κυβερνητῶν καὶ τῆς παχυλοτάτης ἀγνοίας ἄλλων», ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἔκπτωσιν τούτου ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος, ἐνῷ οἱ Μορμπιανοί, σχόντες ἄμεσον ἀντίληψιν τῆς ἀνδρείας του κατὰ τὴν ναυμαχίαν ἐκείνην, τὸν ἐξέλεγον ἀντιπρόσωπόν των ἐν τῷ «συμβουλίῳ τῶν Πεντακοσίων», ὅπου ἐλεεινολόγησε τὴν κατάστασιν τοῦ προσωπικοῦ τῶν πλοίων καὶ τὰς καταχρήσεις τῶν ἀποικιῶν, καὶ ἐξύμνησε τοῦ Συρκοὺφ τὰς καταδρομάς. Ἡ ἀπαρέσασα στωμυλία του συνδυασθεῖσα πρὸς τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἀπὸ τῶν βασιλοφρόνων προελεύσεώς του, ἐπήγαγον μετὰ τὰς σκηνὰς τῆς 18 Φρυκτιδὼρ τὴν φυλάκισίν του, καὶ τῆς περιουσίας του τὴν κατάσχεσιν ἀρθεῖσαν κατόπιν, τῆς φυλακίσεώς του μετατραπείσης εἰς ἀπέλασιν εἰς τὴν νῆσον Ὀλερόν.

Ὁ Βοναπάρτης ἐκτιμῶν τὴν ἀξίαν καὶ τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ Βιλλαρέ, ἐπανέφερεν αὐτόν, παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τῶν ἀντιπάλων του, εἰς ἐνέργειαν, διορίσας μάλιστα αὐτὸν ναύαρχον τοῦ στόλου, ὅστις ἀπέπλευσεν εἰς Ἅγιον Δομίγκον (24 Δεκεμ. 1801), μετὰ παραπομπῆς μεταφερούσης τόν, ὑπὸ τὸν γυναικάδελφον τοῦ Ναπολέοντος στρατάρχην Λεκρέρκ, στρατὸν πρὸς καθυπόταξιν τοῦ μαύρου ἐπαναστάτου Τουσσαὶν Λουβερτώρ. Ἐξακολουθῶν δὲ ὁ Ναπολέων νὰ τὸν περιβάλλῃ δι' ἐξιδιασμένης ἐκτιμήσεως λόγῳ τοῦ, ἀσχέτως πρὸς τὰ ἐνδόμυχα καθεστωτικά του φρονήματα, πατριωτισμοῦ του, διώρισεν αὐτὸν γενικὸν διοικητὴν τῆς Μαρτινίκας. Μετὰ τὸ Τραφαλγκάρ, ὁ Βιλλαρέ, δεινῶς πολιορκηθεὶς ὑπὸ ἰσχυροτάτου ἀγγλικοῦ στόλου καὶ ἐπὶ μῆνα βομβαρδιζόμενος, ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ τὸ φρούριον *Μπαρμποῦ* (Φεβρ. 1806). Καὶ πάλιν δὲ ὁ Ναπολέων τῷ ἐξεδήλωσε τὴν συμπάθειάν του, οὐ μόνον ἀρνηθεὶς νὰ κυρώσῃ τὴν ἐναντίον τοῦ Βιλλαρὲ ἀπόφασιν τοῦ ἀνακριτικοῦ συμβουλίου ἐπὶ τῆς παραδόσεως ταύτης, διδὼν ἐλατήρια ἐμπαθείας, ἀλλὰ καὶ ὀνομάσας αὐτὸν κόμιτα καὶ μέγαν ἀξιωματοῦχον τῆς Λεγεῶνος τῆς τιμῆς, μετ' ἰσοβίου ἐπιχορηγήσεως (1808), ἀργότερον δὲ διώρισεν αὐτὸν διοικητὴν τῆς Βενετίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ καὶ ἀπέθανεν οὗτος. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βιλλαρεάλ (Villaréal), ***Μανουὲλ - Φερνανδέζ.*** Πορτογάλος διπλωμάτης, γεννηθεὶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1650. Ἰουδαϊκῆς καταγωγῆς ἐξεπαιδεύθη ἐν τῇ καθολικῇ θρησκείᾳ καὶ ἀκολουθήσας τὸ στρατιωτικὸν στάδιον προήχθη λόγῳ τῆς γενναιότητός του εἰς λοχαγόν. Ἀποσταλεὶς ὡς πρόξενος τῆς Πορτογαλίας εἰς Ρουένην, κατώρθωσε νὰ κερδήσῃ τὴν εὔνοιαν τοῦ ἰσχυροῦ καρδιναλίου Ρισελιέ. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του ἐξετέλεσε καὶ ἄλλας διπλωματικὰς ἀποστολάς, ἀλλὰ κατηγορηθεὶς ἐπὶ ἰουδαϊσμῷ κατεδικάσθη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως εἰς τὸν διὰ πυρᾶς θάνατον. Ἔγραψεν ἱσπανιστὶ «Ἐπιτομὴν τῆς γενεαλογίας τοῦ ἐξοχωτάτου καρδιναλίου Ρισελιὲ καὶ πολιτικὸν λόγον ἐπί τινων πράξεων τῆς ζωῆς του» (1641), ἥτις μετεφράσθη καὶ εἰς τὴν γαλλικήν, τὸν «Ἀντικαραμουὲλ» (1643), ἔνθα ὑπερημύνετο τῶν δικαίων τοῦ δουκὸς τῆς Βραγάνσης, τὰ ὁποῖα προσέβαλλεν ὁ *Καραμουέλ*. —Β.

Βίλλαρι (Villari), ***Λουδοβῖκος.*** Ἰταλὸς διπλωμάτης καὶ συγγραφεύς, υἱὸς τοῦ *Πασκουάλε Βίλλαρι*, γεννηθεὶς τῷ 1876. Ὡς ἔφεδρος ἀξιωματικὸς ἔδρασεν ἐν τῷ Μακεδονικῷ μετώπῳ κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, διακριθεὶς ἐπ' ἀνδραγαθίᾳ καὶ τιμηθεὶς δι' ἀνωτέρου στρατιωτικοῦ παρασήμου. Μετὰ τὴν ἀνακωχὴν ἦτο σύνδεσμος εἰς τὸ ἀγγλικὸν στρατηγεῖον Κωνσταντινουπόλεως, εἶτα δὲ γραμματεὺς τῆς Συμμαχικῆς Ἐπιτροπῆς ἐν Σμύρνῃ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν κατοχὴν τῆς πόλεως. Βραδύτερον ὑπῆρξε μέλος ἀποστολῆς, μεταβάσης εἰς Σεβάστειαν. Ἀπὸ τοῦ 1920—1923 ἐχρημάτισε μέλος τῆς Γραμματείας παρὰ τῇ Κοινωνίᾳ τῶν Ἐθνῶν καὶ γραμματεὺς τοῦ κατὰ Μάϊον τοῦ ἔτους 1924 ἐν Ρώμῃ συγκροτηθέντος συνεδρίου τῆς Διεθνοῦς Μεταναστεύσεως.

Ὁ Βίλλαρι ἔγραψε πολλὰ ἔργα, ἐξ ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ βίος τοῦ Ἰωάννου Σεγκαντίνι», «Τὸ Βαλκανικὸν ζήτημα», «Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς», «Ἡ ἐκστρατεία τῆς Μακεδονίας», «Ἡ ἀναγέννησις τῆς Ἰταλίας», «Τὸ φασιστικὸν πείραμα». Ἐκ παραλλήλου εἶναι συνεργάτης πολλῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν ὡς τῶν «Ταΐμς», τῆς «Westminster Gazette», τῆς «Nuova Antologia» κ. τ. λ. Α. Δ.

— **Βίλλαρι** (Villari), ***Πασκουάλε.*** Ἰταλὸς ἱστορικός, πολιτικὸς καὶ φιλόσοφος (1827—1917). Λαβὼν μέρος ἐνεργὸν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1847, κατεδικάσθη εἰς φυλάκισιν. Μετὰ τὴν ἀποφυλάκισιν αὐτοῦ ἐγκατέστη ἐν Φλωρεντίᾳ, ὅπου ἔζη ὡς ἰδιωτικὸς διδάσκαλος. Ἐν ἔτει 1859 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς νεωτέρας Ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πίζας καὶ τῷ 1862 διευθυντὴς τοῦ παιδαγωγικοῦ φροντιστηρίου. Τὰ κυριώτερα ἔργα αὐτοῦ εἶναι τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορία τοῦ Σαβοναρόλα καὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ», «Νικόλαος Μακκιαβέλλης καὶ ὁ αἰών του», «Θετικιστικὴ φιλοσοφία καὶ θετικιστικὴ μέθοδος», «Μελέται κριτικαί, ἱστορικαὶ καὶ φιλολογικαί», «Ἡ διδασκαλία τῆς ἱστορίας». Ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ἰνδερνίτσι καὶ τοῦ Μπάρτολι ἤρχισε νὰ συγγράφῃ ἔργον διεξοδικὸν τὴν «Ἱστορίαν τῆς ἰταλικῆς λογοτεχνίας», ἐξ τόμοι τῆς ὁποίας ἐξεδόθησαν. Ὁ Βίλλαρι συνέβαλε μεγάλως καὶ εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν μεταρρύθμισιν τῆς Ἰταλίας. Α. Δ.

Βιλλάρντι (Villardi), ***Φραγκῖσκος.*** Ἰταλὸς μοναχὸς καὶ ποιητὴς (1781—1833). Διέτρεξεν ὡς ἱεροκῆρυξ τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Ἰταλίας, βραδύτερον δ' ἀπεσύρθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Λοκάρνου, ὅπως ἐπιδοθῇ ἐν ἀπομονώσει εἰς τὴν ποίησιν. Ἀλλ' ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς, ἐχθρικῶς διακείμενος πρὸς τὴν λογοτεχνίαν, ἐξηνάγκασε τὸν ποιητὴν νὰ εὕρῃ καταφύγιον ἀλλαχοῦ. Ὁ Βιλλάρντι ἔγραψε πολλὰ ἔργα, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Ὠδὴ ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τοῦ Δάντου», «Ἡ ἐξορία τοῦ Δάντου», «Ὁ ἔρως τοῦ Δάντου πρὸς τὴν πατρίδα του», καὶ «Carmina». Α. Δ.

Βιλλαρόζα (Villarosa) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν Σικελίᾳ, ἐν τῷ νομῷ τῆς Καλτανιζέττας, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ἱμάρα. Μεταλλεῖα θείου καὶ καλλιέργεια ἑσπεριδειδῶν. Κάτοικοι 9.923. Μ.—

Βίλλαρος. Καλλιτέχνης Σινωπεὺς ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Στράβωνος.

βιλλαρσίτης (ὁ) (Villarsit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ψευδοκρύσταλλοι *ὀφείτου* ἔχοντες τὴν κρυσταλλικὴν μορφὴν τοῦ *ὀλιβίνου*, εὑρισκόμενοι δ' ἐντὸς δολομίτου εἰς τὴν Traversella. Γ. Κ. Γ.

Βιλλαρσὼ (Villarceau), ***Ἀντώνιος - Ἰωσὴφ - Φραγκῖσκος - Ὑβόν.*** Γάλλος ἀστρονόμος (1813—1889). Εἰς ἡλικίαν 20 ἐτῶν συμμετέσχεν εἰς τὴν εἰς Αἴγυπτον ἀποστολὴν τοῦ Felicien David διὰ τὴν μελέτην τῆς τομῆς τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ. Τῷ 1840 ἔλαβεν ἐν Παρισίοις τὸ δίπλωμα τοῦ μηχανικοῦ καὶ προσεκολλήθη ἀπὸ τοῦ 1846 εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον τῶν Παρισίων, διορισθεὶς ἀστρονόμος αὐτοῦ τῷ 1854, μέλος τοῦ γραφείου Μέτρων (1855) καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν (1866). Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ ἐπινόησις πλήθους ὀργάνων, ὡς τοῦ μεγάλου ἰσημερινοῦ, πλειόνων μεσημβρινῶν κύκλων, τοῦ παραλλακτικοῦ ἐρευνητοῦ κλπ. Ἐδημοσίευσεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Magnac «Ἐγχειρίδιον Ναυσιπλοΐας» (1877) καὶ «Νέαν Ἀστρονομικὴν Ναυσιπλοΐαν» (1878). ΑΝ. Δ.

Βίλλαρτ (Willaert, Vuigliart, Vigliar, Wigliardus) ***Ἀδριανὸς*** ἢ ἁπλῶς *«Messer Adriano»*. Διάσημος μουσικοσυνθέτης, γεννηθεὶς εἰς Bruges ἢ εἰς Roulers τοῦ Βελγίου, κατ' ἄλλους μὲν τὸ 1480, κατ' ἄλλους δὲ τὸ 1490, καὶ ἀποθανὼν ἐν Βενετίᾳ τὸ 1562. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ *Ἰωάν. Μουτόν*, ἀφοῦ δὲ ἐμαθήτευσεν ἐπ' ἀρκετὸν εἰς τὴν σχολὴν τῆς πατρίδος του, ἀνεχώρησε δι' Ἰταλίαν, ὅπου τὸν εὑρίσκομεν τὸ 1516 εἰς Ρώμην, τὸ 1527 εἰς Φερράραν καὶ τέλος εἰς Βενετίαν, ὅπου καὶ εγκαθίσταται ὁριστικῶς, ἱδρύσας τὴν περίφημον κατασᾶσαν *Σχολὴν τῆς Βενετίας*, ἐνῷ ταυτοχρόνως κατέλαβε τὴν θέσιν τοῦ ὀργανίστα τοῦ Ἁγ. Μάρκου. Ὁ νεωτερισμὸς τὸν ὁποῖον, κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ Τσαρλῖνο, εἰσήγαγεν ὁ Βίλλαρτ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ὑπῆρξεν ἡ χρησιμοποίησις, διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης, τοῦ *διπλοῦ χοροῦ*, νεωτερισμὸς ὃν τοῦ ὑπηγόρευσεν αὐτὴ αὕτη ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ Ἁγ. Μάρκου καὶ ἡ ὕπαρξις ἐν αὐτῷ δύο *ὀργάνων*, τοῦ ἑνὸς ἀκριβῶς ἀπέναντι τοῦ ἑτέρου. Τὸ ὕφος τοῦ Βίλλαρτ ἐν Βενετίᾳ χάνει μέρος τῆς φλαμανδικῆς αὐστηρότητος καὶ ἐξιταλίζεται· ἀποβάλλει τὰς στερεοτύπους πτώσεις, κάμει εὐρυτέραν χρῆσιν τῶν μετατροπιῶν, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου δημιουργεῖ τὸ *«νέον μαδριγάλιον»* τὸ διακρινόμενον διὰ τὴν συχνὴν χρῆσιν τῶν διατονικῶν κλιμάκων, τὴν πλουσιωτέραν ἁρμονίαν καὶ τὰς μικρὰς ρυθμικὰς ἀξίας.

Τὰ περισωθέντα ἔργα τοῦ Βίλλαρτ εἶναι: Εἷς τόμος ἐκ πέντε τετραφώνων λειτουργιῶν (1536), 2 τόμοι μοτέτων 4φώνων (1539), εἷς τόμος πενταφώνων μοτέτων (1539) εἷς ἑξαφώνων (1542), 2 τόμοι μοτέτων διὰ 4 ἕως 7 φωνὰς (1561), διασκευαὶ διὰ λαοῦτο πολλῶν μαδριγαλίων τοῦ *Βερδελὸ* (1536), 19 τρίφωνα τραγούδια, «Canzoni villanesche» (1545), πολλὰ μαδριγάλια καὶ τραγούδια διὰ 3 καὶ 4 φωνάς, φαντασίαι «ριτσερκάρι», ὕμνοι διὰ 4 φωνὰς (1542) καὶ πλεῖστα ἄλλα ἔργα ἐγκατεσπαρμένα εἰς ἀνθολογίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τοῦ *Girol. Scotto* καὶ *Petrucci*.

Ἐνδιαφέρουσαν μονογραφίαν περὶ Βίλλαρτ ἔγραψεν ὁ *Ρ. Ἄϊτνερ*. Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

Βίλλαρτς (Willaerts), ***Ἀδάμ.*** Φλαμανδὸς ζωγράφος (1577-1664). Διεκρίθη ὡς τοπιογράφος. Ὑπέροχοι εἶναι οἱ πίνακες αὐτοῦ, οἱ ἀπεικονίζοντες αἰγιαλοὺς τῆς πατρίδος του. Αἱ εἰκόνες παίδων, αἱ ἀποδιδόμεναι εἰς αὐτόν, εἶναι πιθανῶς προϊὸν τοῦ χρωστῆρος τοῦ υἱοῦ του Ἀβραάμ. Α.Δ.

Βιλλὰτ (Villate), ***Εὐγένιος - Καζιμίρ.*** Γάλλος στρατηγὸς (1770-1834). Μετέσχεν ὡς ὑπολοχαγὸς τῶν πολέμων τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, προαχθεὶς εἰς ταγματάρχην καὶ ὑπασπιστὴν τοῦ Βερναδόττου (1795). Μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἐϋλάου ὁ Ναπολέων προήγαγεν αὐτὸν εἰς ἀντιστράτηγον. Τῷ 1808 ὁ Βιλλὰτ ἀπεστάλη εἰς Ἱσπανίαν, ἔνθα ἐπολιόρκησε τὴν Μαδρίτην καὶ ἐνίκησεν ἐπανειλημμένως τοὺς Ἱσπανούς. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῆς Ρωσίας διωρίσθη ἀρχηγὸς τῆς ἐφεδρείας, τῷ δὲ 1814 μετετέθη εἰς τὴν στρατιὰν τῆς Ἰταλίας, ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Εὐγένιον Μπωαρναί. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος προσεχώρησεν εἰς τοὺς Βουρβώνους, γενόμενος γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τοῦ πυροβολικοῦ.

— **Βιλλὰτ** (Villate), ***Ἰωάννης-Βαπτιστής.*** Γάλλος γλύπτης γεννηθεὶς τῷ 1823. Σπουδάσας ἀρχιτεκτονικὴν καὶ γλυπτικήν, συνειργάσθη εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Ἀμιέννης καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ μνημείου τοῦ Δυκὰνζ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει. Τῷ 1872 ἀνέλαβε κατόπιν διαγωνισμοῦ τὴν κατασκευὴν ἑτέρου μνημείου ἐν Μπούρζ.

— **Βιλλὰτ** (Villate), ***Ἰωάννης-Λουδοβῖκος.*** Γάλλος στρατηγὸς τῶν αὐτονόμων ἰθαγενῶν ἐν Ἁγίῳ Δομίγγῳ (1751-1802). Μετέσχε τοῦ περὶ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος τῶν Βορειαμερικανῶν, κατὰ δὲ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐξεγερθέντων μαύρων, ὑπερασπίσας μετὰ γενναιότητος τὸ Cap-Francais ἐναντίον τῶν Ἱσπανῶν καὶ Ἄγγλων. Εἰς τὰς προτάσεις τῶν πολεμίων περὶ παραδόσεως ἀπήντησε διὰ τῆς ἀποστολῆς σφαιρῶν μετὰ τῶν λέξεων: «ἀπάντησις κατὰ τὸν τρόπον τῶν Σπαρτιατῶν». Ἐρίσας μετὰ τοῦ διοικητοῦ Λαβῶ ἀπεστάλη ὑπ' αὐτοῦ εἰς Γαλλίαν, ἀλλ' ἐπανῆλθε βραδύτερον εἰς Ἅγιον Δομίγγον ἔνθα καὶ ἀπέθανε. Κ. Ι. Β.

Βιλλατσίντρο (Villacidro) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σαρδηνίας εἰς ἀπόστασιν 45 χλμ. Β. Δ. τῆς πρωτευούσης Κάλιαρι. Κάτοικοι 6247. Προϊόντα καὶ ἐμπόριον λεμονίων καὶ κίτρων. Παρ' αὐτὴν μεταλλεῖα μολύβδου. —Β.

Βιλλαφράγκα (Villafranca) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πορτογαλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἐστραμαδούρας εἰς ἀπόστασιν 35 χλμ. Β. Α. τῆς Λισαβῶνος, παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Τάγου, ὅπου ὑπάρχει λιμὴν ἐμπορικός. Κάτοικοι περὶ τὰς 5000.

— **Βιλλαφράγκα** (Villafranca) *[Γεωγρ.]*· πόλις τῆς Ἱσπανίας (βλ. **Βιλιαφράγκα**).

— **Βιλλαφράνκα** (Villafranca) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βραζιλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Πάρα παρὰ τὰς ὄχθας μικρᾶς λίμνης κοινωνούσης μετὰ τῶν ποταμῶν Ἀμαζονίου καὶ Ταπάγιος, εἰς ἀπόστασιν 35 χλμ. πρὸς Β. τῆς Σαντάρεμ. Κάτοικοι περὶ τὰς 2.500. Ἄφθονος παραγωγὴ κακάου. —Β.

— **Βιλλαφράγκα** (Fortino Fillafranca) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μεγίστη ὁδογέφυρα (viaduct) τῆς παρὰ τὸ Σέστρι-Λεβάντε ἀκτῆς τοῦ κόλπου τῆς Γενούης (πλάτ. 44°14' Β. μῆκ. 9°30 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 157: San Remo to Cape Cavallo). Οἱ διὰ ταύτης διερχόμενοι σιδηροδρομικοὶ συρμοὶ χρησιμεύουσιν ὡς γνώρισμα εἰς τοὺς παραπλέοντας. Σ. Ε. Λ.

— **Βιλλαφράγκα ντὶ Βερόνα** (Villafranca di Verona) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Βερόνας. Κάτοικοι 9968. Ἐνταῦθα τῇ 8 Ἰουλίου 1859, μετὰ τὴν μάχην τοῦ Σολφερῖνο, ὑπεγράφη ἀνακωχὴ μεταξὺ Ναπολέοντος Γ' καὶ Φραγκίσκου Ἰωσήφ, καὶ τῇ 12 ἰδίου μηνός, κατόπιν συναντήσεως τῶν δύο ἡγεμόνων, καθωρίσθησαν οἱ προκαταρκτικοὶ ὅροι τῆς εἰρήνης (βλ. κατ. Βιλλαφράγκας *συνθήκη*). Μ.—

— **Βιλλαφράγκα ντὸ Κάμπο** (Villafranca do Campo) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πορτογαλίας ἐν τῷ ἀρχιπελάγει τῶν Ἀζορῶν νήσων, ἐπὶ τῆς νήσου *Σὰν Μίγκελ (Ἁγίου Μιχαήλ)*. Ἀρχαία πρωτεύουσα τῆς νήσου, κατεστράφη τῷ 1522 ὑπὸ ἐκρήξεως. Ἔχει ἀσφαλῆ λιμένα καὶ ἀκμαῖον ἐμπόριον. Θειοῦχοι πηγαί. Κάτ. 7527. Μ.—

— **Βιλλαφράγκας συνθήκη.** Διὰ τῆς ὑπογραφείσης τὴν 12 Ἰουλίου 1859 προκαταρκτικῆς συνθήκης τῆς *Βιλλαφράγκας ντὶ Βερόνα*, ἐφ' ἧς ἐβασίσθη ἡ ὑπογραφεῖσα ἐν Ζυρίχῃ τὴν 10 Νοεμβρίου ὁριστικὴ συνθήκη εἰρήνης μεταξὺ Γάλλων καὶ Αὐστριακῶν, ἐτίθετο τέρμα εἰς τὸν λεγόμενον Λομβαρδικὸν πόλεμον μεταξὺ Αὐστρίας ἀφ' ἑνὸς καὶ Γαλλίας καὶ Πεδεμοντίου ἀφ' ἑτέρου. Διὰ τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης ἡ Αὐστρία ὑπεχρεοῦτο νὰ παραχωρήσῃ τὴν Λομβαρδίαν, πλὴν τῆς Μαντούης καὶ Πεσκιέρας, εἰς τὴν Γαλλίαν, ἥτις πάλιν ὑπεχρεοῦτο νὰ ἐκχωρήσῃ ταῦτα; εἰς τὸ Πεδεμόντιον. Ἐξ ἄλλου ὡρίζετο ὅτι οἱ Ἰταλοὶ ἡγεμόνες τῆς Μοδένης καὶ τῆς Τοσκάνης, οἵτινες εἶχον ἀπο-

Digitized by Google

διωχθῇ τῶν κρατῶν των, θὰ ἐνεκαθίσταντο ἐκ νέου εἰς τοὺς θρόνους των, ὑποχρεούμενοι εἰς τὴν ἀπονομὴν γενικῆς ἀμνηστείας. τὰ διάφορα δὲ ἰταλικὰ κράτη ἔδει ν' ἀποτελέσωσιν ὁμοσπονδίαν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ πάπα, τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν δύο κρατῶν, ἀναδεχομένων τὴν ὑποχρέωσιν ν' ἀπαιτήσωσιν ἀπὸ τούτων τὴν καθιέρωσιν τῶν ἐνδεικνυομένων μεταρρυθμίσεων. Τέλος, διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης, ὡρίσθη ὅτι ἡ Βενετία παραμένει εἰς τὴν Αὐστρίαν, συμμετέχουσα ὅμως τῆς ἰταλικῆς ὁμοσπονδίας. Πλὴν τῆς διατάξεως, δι' ἧς ἡ Βενετία κατεκυροῦτο εἰς τὴν Αὐστρίαν, οὐδεμία ἄλλη τῆς συνθήκης τῆς Βιλλαφράγκας καὶ τῆς ὁμοιοτύπου συνθήκης τῆς Ζυρίχης ἐτηρήθη, οὐδ' οἱ ἐκδιωχθέντες ἡγεμόνες ἐπανῆλθον εἰς τὸν θρόνον των, οὐδ' ὁ πάπας ἐφάνη προθυμοποιούμενος νὰ εἰσαγάγῃ μεταρρυθμίσεις, τὰ πάντα δὲ ἀνετράπησαν ἐκ τῶν ἐπακολουθησάντων γεγονότων, τὰ ὁποῖα συντόμως ὡδήγησαν εἰς τὴν ἵδρυσιν, ἀντὶ ὁμοσπονδίας, ἑνιαίου ἰταλικοῦ κράτους (βλ. λ. Ἰταλία).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Bianchi*, Storia della diplomazia europa in Italia del 1814 al 1861 (8 τόμ. 1865—1872).— *Anelli*, Storia d'Italia del 1814 al 1863 (4 τόμ. 1864). Η. Γ. Κ.

βιλλαφράγκιος βαθμὶς (Villafranchien) *[Γεωλογ.]*. Μία ἐκ τῶν τεσσάρων βαθμίδων (ἡλικιῶν) εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ παλαιοτεταρτογενὴς ὑποδιάπλασις (ὑποπερίοδος) τῆς τεταρτογενοῦς διαπλάσεως (περιόδου) τοῦ καινοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων (αἰῶνος). Εἰς αὐτὴν ἀντιστοιχεῖ ἡ ἐν Ἰταλίᾳ (Καλαβρίᾳ ἰδίᾳ) μελετηθεῖσα καὶ ὡς ἐκ τούτου *καλάβριος* ὀνομασθεῖσα βαθμὶς (ἡλικία), καὶ ἡ βαθμὶς Crag τῆς Norwich, ἀποτελούμεναι ἐκ στρωμάτων θαλασσογενῶν. Χαρακτηριστικὸν γεγονὸς τῆς βαθμῖδος ταύτης εἶναι, ὅτι μεταξὺ τῶν ἀπολιθωμένων θηλαστικῶν ζῴων παρουσιάζονται διὰ πρώτην φοράν, μεταναστεύσαντα ἐξ Ἀσίας, τὰ γένη τῶν θηλαστικῶν ζῴων *ἐλέφας, ἵππος καὶ βοῦς*. Συνυπάρχουν δὲ καὶ εὑρίσκονται σήμερον ὡς χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα τῆς βαθμῖδος ταύτης τὰ εἴδη τῶν προβοσκιδωτῶν ὁ *μαστόδους arvernensis* καὶ *ἐλέφας ὁ meridionalis*. Εἰς αὐτὴν τὴν βαθμῖδα ἀνήκουν τὰ *λατυποπαγῆ* τοῦ Perrier (Puy-de-Dôme), αἱ ἄμμοι (μετὰ λειψάνων *μαστοδόντων*) τοῦ Puy, αἱ ἄμμοι τοῦ Chagny (Saône καὶ Λείγηρ), τὰ ἀνώτερα στρώματα τοῦ Arno τῆς Τοσκάνης.

Κατ' ἄλλους γεωλόγους, ἡ βαθμὶς αὕτη δέον νὰ θεωρῆται ὡς τὸ ἀνώτερον τμῆμα τῆς πλειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος, καὶ κατ' ἄλλους ὡς ἡ χερσαία ὄψις τῆς ἀστίου βαθμῖδος τῆς πλειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως.

Ὁ Γάλλος γεωλόγος Ch. Depéret, εἰς τὴν βαθμῖδα ταύτην (τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ὡς τὸ ἀνώτατον τμῆμα τῆς πλειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως) κατατάσσει τὰ στρώματα κροκαλοπαγῶν (πάχους 800 μ.), τὰ ὑπερκείμενα τῶν πλειοκαινικῶν μαργῶν τῶν βορείων ἀκτῶν τῆς Πελοποννήσου, τὰ ὁποῖα, ὡς θαλασσογενῆ, ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν *καλάβριον* ὄψιν. Γ. Κ. Γ.

βιλλβεργία (ἡ) (Billbergia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βρομελιδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου διακρίνονται κυρίως ἐκ τῶν ἀνθέων των, ἅτινα εἶναι κατὰ στάχυς διατεταγμένα καὶ περιβάλλονται ὑπὸ ἐγχρόων βρακτείων· τὸ περιάνθιον φέρει ἓξ διαιρέσεις, οἱ στήμονες εἶναι ἕξ, ἀναφαινόμενοι κατὰ τὴν βάσιν τοῦ περιανθίου, ἡ ὠοθήκη τρίχωρος, ὁ στῦλος νηματοειδὴς φέρων τρία σπειροειδῆ στίγματα, ὁ καρπὸς κοκκώδης κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μὲ τρία διαχωρίσματα, ὧν ἕκαστον περικλείει ἀρκετὰ σπέρματα. Αἱ βιλλβεργίαι εἶναι φυτὰ πολυετῆ, ἐνίοτε παράσιτα ἄλλων φυτῶν καὶ ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Ὁ βλαστός των εἶναι εὐθὺς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, μὲ φύλλα στενά, σκληρώδους συστάσεως καὶ ὀδοντωτὰ κατὰ τὴν περιφέρειάν των. Τὰ ἄνθη εἶναι μεγάλα καὶ ποικιλόχρωμα. Γνωστὰ εἶναι 30 περίπου εἴδη, πάντα ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, ὧν τινα καλλιεργοῦνται ὡς κοσμητικά. Συνηθέστερον καλλιεργοῦνται διὰ τὰ ὡραῖα καὶ ζωηροῦ χρώματος ἄνθη των τὰ εἴδη: *βιλλβεργία ἡ πυραμιδοειδὴς* (Billbergia pyramidalis), *βιλλβεργία ἡ ποικιλανθὴς* (Billbergia multicolor) καὶ *βιλλβεργία ἡ μορέλειος* (Billbergia Morelii). Τὸ πρῶτον εἶδος εἶναι ἰθαγενὲς τῆς Βραζιλίας καὶ διακρίνεται ἐκ τῶν μακρῶν, εὐρέων καὶ ἀκανθωτῶν κατὰ τὴν περιφέρειάν του φύλλων, τοῦ κεκλιμένου, βαμβακώδους συστάσεως βλαστοῦ του καὶ τῶν ὑποπρασίνων ἀνθέων του. Τὸ δεύτερον εἶδος ἔχει ἐπιμήκη, σκληρά, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, φύλλα καὶ ἄνθη ἐρυθρὰ κατὰ τὴν ἄνω ὄψιν των καὶ ἰώδη μὲ κυανᾶ στίγματα κατὰ τὴν κάτω ἐπιφάνειάν των. Εἶναι ἰθαγενὲς τῆς Βολιβίας. Τὸ τρίτον εἶδος εἶναι ἰθαγενὲς τῆς Βραζιλίας καὶ διακρίνεται ἐκ τῶν τριπετάλων μεγάλων φύλλων του ζωηροῦ κυανοῦ χρώματος μὲ κιτρινοπρασίνην περιφέρειαν. Δ. Ν. Π.

Βιλλγκανιὸν (Villegagnon ἢ Villegaignon), *Νικόλαος-Δουρᾶνδος*. Γάλλος ναύαρχος (1510—1571). Μεγάλης σωματικῆς δυνάμεως καὶ τόλμης ἀνήρ, διεκρίθη εἰς τὴν κατὰ τοῦ Ἀλγερίου ἐκστρατείαν Καρόλου τοῦ Ε' καὶ ἐβοήθησε τὴν Μαρίαν Στούαρτ ἀπειλουμένην ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Διορισθεὶς ἀντιναύαρχος ὑπὸ Ἑρρίκου Β', ἐζήτησε νὰ σταλῇ ἐπὶ κεφαλῆς ἀποίκων εἰς Ἀμερικὴν κατὰ τῶν Ἱσπανῶν. Ἡ ἀποστολὴ αὕτη, παρὰ τὸ θάρρος καὶ τὴν φρόνησιν τοῦ Βιλλγκανιόν, ἀπέτυχε, λόγῳ ἐμφυλίων σπαραγμῶν, πολιτικῶν καὶ θεολογικῶν. Ἐπιστρέψας εἰς Γαλλίαν ἀπέθανεν ἐκ τῶν κακουχιῶν. Ἔγραψε λατινιστὶ πραγματείας ἱστορικὰς καὶ θεολογικάς. —Β.

Βιλλγκαρντὲλλ (Villegardelle), *Φραγκῖσκος*. Γάλλος δημοσιολόγος γεννηθεὶς τῷ 1810. Κατ' ἀρχὰς ἦτο ὀπαδὸς τοῦ Φουρριὲ καὶ συντάκτης τῆς «Φάλαγγος», εἶτα δὲ διέστη πρὸς τοὺς *φαλανστεριανοὺς* διὰ τὸ ζήτημα τῆς διανομῆς τῆς ἰδιοκτησίας, γενόμενος ὑπερασπιστὴς τῶν κομμουνιστικῶν δογμάτων. Ἔγραψεν: «Ἀνάγκαι τῶν κοινοτήτων» (1835), «Ἁρμονία συμφερόντων ἐν τοῖς συνεταιρισμοῖς» (1844), ἔνθα προαναγγέλλονται αἱ ἰδέαι τοῦ Λουδοβίκου Μπλάν, «Ἱστορία τῶν σοσιαλιστικῶν ἰδεῶν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως» (1846), «Διατὶ δὲν ἔχομεν δημοκρατίαν» κτλ. —Β.

Βιλλγκομπλαὶν (Villegomblain), *Φραγκῖσκος-Ρακίνας*. Γάλλος ἱστορικὸς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἀκολουθήσας τὸ στρατιωτικὸν στάδιον ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Κουτράς, κατόπιν δ' ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος τῆς τάξεως τῶν εὐγενῶν εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν τῆς Μπλουά. Ἔγραψεν: «Ἀπομνημονεύματα τῶν ἐν Γαλλίᾳ ταραχῶν ἐπὶ τῆς βασιλείας Καρόλου τοῦ Θ', Ἑρρίκου Γ' καὶ Ἑρρίκου Δ'». Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι πλῆρες λεπτομερειῶν περιέργων ἐπὶ τῶν γεγονότων τῆς ἐποχῆς. —Β

Βιλλε— (Ville—). Τὰ ἱσπανικὰ ὀνόματα τὰ ἀρχόμενα ἀπὸ Ville— (ὡς Villegas κ.λ.π.), ζητητέα ὡς Βιλιε— (*Βιλιέγκας* κ. λ. π.) συμφώνως πρὸς τὴν ὀρθὴν αὐτῶν προφοράν.

Βίλλε (Wille), *Βαλεντῖνος*. Γερμανὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς τῷ 1850. Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ ἐν Μονάχῳ τῷ 1875 καὶ κατόπιν ὑπηρέτησεν εἰς τὸ αὐτόθι πανεπιστημιακὸν Ὑγιονολογικὸν ἐργαστήριον, ὡς καὶ εἰς τὸ Φυσιολογικόν, ἐδίδαξε δὲ μὲ τὴν ἄδειαν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἰατρικὴν σχολὴν τῆς Netley. Ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἔργων κυριώτερα εἶναι: «Die chemische Diagnose der Magen Krankheiten und die daraus resultirenden therapeutischen Grandsätze» (2α ἐκδ. Μόναχον 1889 καὶ 1890), «Zur physical. Diagnostik» (1899), «Das annuum practicum» (1899). Ο. Ρ.

— **Βίλλε** (Wille), *Ἰωάννης-Γεώργιος*. Γερμανὸς χαλκογράφος (1714—1808). Ἐν ἡλικίᾳ 19 ἐτῶν μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπου ἐγένετο διάσημος διὰ τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν θεμάτων, ἅτινα ἐσχεδίαζε. Ἐκλεγεὶς τῷ 1761 ὡς μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν, ἐμόρφωσε πλῆθος διακεκριμένων μαθητῶν, ἐν οἷς τὸν διάσημον Μπερβίκ. Τὰ ἔργα του εἶναι ἄπειρα, ἀλλ' ὡς ἀριστουργήματα θεωροῦνται «Οἱ πλανόδιοι μουσικοί», «Αἱ οἰκογενειακαὶ συναυλίαι» καὶ «Ὁ στρατάρχης Σάξ». Ἀξιομνημόνευτοι ἐπίσης εἶναι αἱ προσωπογραφίαι, τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου καὶ τοῦ κόμητος Σαὶν-Φλορεντέν. Ἀποθανὼν ἀφῆκεν ἀπομνημονεύματα λίαν ἐνδιαφέροντα τὴν τέχνην καὶ τὴν ἱστορικὴν περίοδον τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ Ντυπλεσὶς (1857). Θ. Β.

— **Βίλλε** (Wille), *Λουδοβῖκος*. Γερμανὸς ψυχίατρος γεννηθεὶς τῷ 1834. Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ ἐν Ἐρλάγγῃ τῷ 1858 μὲ τὴν ἐναίσιμον διατριβὴν «Ist die Melancholie eine psych. Depressionsform?» Τῷ 1875 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ψυχιατρικῆς ἐν Basel καὶ διευθυντὴς τοῦ αὐτόθι φρενοκομείου, ἐν ᾧ ἐπέδειξε διοργανωτικὴν ἱκανότητα καὶ μεγάλην μέριμναν διὰ τὴν περίθαλψιν τῶν πασχόντων. Μέγας ἀριθμὸς ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν εὕρηται εἰς τὰ «Χρονικὰ» τοῦ ἐν Basel ψυχιατρείου, ὡς καὶ εἰς τὰ «Χρονικὰ τῆς βοηθητικῆς ἑνώσεως τῶν ψυχοπαθῶν». Ο. Ρ.

— **Βίλλε** (Wille), *Οὐλρῖχος*. Ἑλβετὸς στρατηγὸς (1848—1925). Ὑπῆρξε διευθυντὴς τοῦ στρατιωτικοῦ τμήματος τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ Πολυτεχνείου καὶ εἶτα μέχρι τοῦ ἔτους 1918 ἀρχιστράτηγος τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ ἑλβετικοῦ στρατοῦ. Α. Δ.

Βίλλε *ντὲλ Σουμπούρμπιο* (Ville del Suburbio) *[Γεωγρ.]*. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην περιλαμβάνονται, εἰς ἀπογραφικὸν δημοσίευμα τῶν ἐτῶν 1766—1770 περὶ Κεφαλληνίας, τὰ χωρία τὰ ἀποτελοῦντα τὴν νῦν κοινότητα *Περατάτων* τῆς ἐπαρχίας Κραναίας. Δ. Ε. Μ.

Βιλλεαρδουῖνοι· βλ. Βιλλαρδουῖνοι.

Βιλλεκὲν (Villequin), *Στέφανος*. Γάλλος ζωγράφος καὶ χαράκτης, γεννηθεὶς ἐν Φερριὲρ (Seine-et-Marne) τῷ 1619 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1688. Ἐκ τῆς ζωῆς του γνωρίζομεν μόνον, ὅτι ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ζωγραφικῆς τῷ 1633 καὶ ὅτι αἱ πολυπληθεῖς δίκαι, τὰς ὁποίας διεξήγαγεν, ἡμπόδισαν τὴν πλήρη ἀνάπτυξιν τοῦ ταλάντου του. Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων ἔργων του τάσσονται: «Ὁ Ἰησοῦς θεραπεύων τοὺς τυφλοὺς τῆς Ἱεριχοῦς» (Μουσεῖον Λούβρου), ὁ «Ἅγιος Ρὸκ μετὰ τοῦ κυνός του», «Ἡ ἁγία Οἰκογένεια», «Ὁ Ἅγιος Παῦλος πρὸ τοῦ Ἀγρίππα» καί τινες εὔθυμοι συνθέσεις, ἐν αἷς διαπρέπει ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον «Le petit bonhomme». Ι. Μ. Π.

Βιλλὲλ (Villèle), *Γουλιέλμος*. Γάλλος ἐκκλησιαστικὸς (1770—1841). Ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἔφυγεν εἰς Γερμανίαν καὶ διωρίσθη ἱερεὺς εἰς Ντύσσελντορφ. Ἐπιστρέψας τῷ 1802 ἀφωσιώθη εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν κήρυγμα. Ὁ Λουδοβῖκος ΙΗ' παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν (1820) τὴν ἐπισκοπὴν τῆς Σουασσὸν καὶ κατόπιν τὴν ἀρχιεπισκοπὴν τῆς Μπουρζ (1824). Τὸ αὐτὸ ἔτος ἐγένετο μέλος τῆς Βουλῆς τῶν ὁμοτίμων. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830 περιωρίσθη εἰς τὴν ἐπισκοπήν του ὡς πολέμιος τῆς νέας καταστάσεως. Ἐφιλοξένησεν εἰς τὸ μέγαρόν του τὸν φυγάδα δὸν Κάρλον τῆς Ἱσπανίας. —Β.

— **Βιλλὲλ** (Villèle), *Ἰωάννης-Βαπτιστής*. Γάλλος πολιτικός, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Τουλούζῃ (1773—1854). Κατ' ἀρχὰς ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἁγίου Δομίγγου (1789) καὶ τῶν Ἰνδιῶν (1790). Φυλακισθεὶς ὡς βασιλόφρων ἐν Σαὶν-Μπενουᾶ, τὸν Μάϊον τοῦ 1794, ἀνέκτησε κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους τὴν ἐλευθερίαν του. Μετὰ τὴν δευτέραν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων κατῆλθεν εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐξελέγη δήμαρχος ἐν Τουλούζῃ καὶ βουλευτὴς ἐπανειλημμένως. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1821 ἔλαβε τὸ χαρτοφυλάκιον τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν. Τῷ 1822 γενόμενος πρόεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ ψηφίσας τὸ πολυθρύλητον νομοσχέδιον τῆς ἀποζημιώσεως τῶν προσφύγων (émigrés), ἀνερχομένης εἰς ἓν δισεκατομμύριον, ὑπέστη δεινὴν ἐκ μέρους τοῦ τύπου ἐπίθεσιν, καίτοι ἦτο κατ' ἀρχὴν πολέμιος τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ νομοσχεδίου τούτου, ὅπερ ἐπεβλήθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας. Ἡ εἰς τὸν θρόνον ἀνάρρησις Καρόλου τοῦ Ι' καὶ σειρὰ πιεστικῶν μέτρων, ἅτινα ὑπῆρξαν συνέπεια τῆς βασιλείας του, παρεσκεύασαν τὴν πτῶσιν τοῦ Βιλλέλ, ὅστις ἄλλως τε οὐδέποτε ὑπῆρξε δημοφιλὴς ἐν Γαλλίᾳ, παρὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἱκανότητα ὡς πολιτικοῦ. Τῷ 1827 ὁ Βιλλὲλ διέλυσε τὴν πρὸς αὐτὸν ἐχθρικῶς διακειμένην ἐθνικὴν φρουρὰν καὶ τὴν Βουλήν, ἀνέλαβε δὲ αὐτὸς ὁ ἴδιος τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν, ὅπως δυνηθῇ νὰ ἐποπτεύσῃ τὰς ἐκλογὰς αὐτοπροσώπως. Ἀλλ' ἡ νέα Βουλή, εἰς ἣν ἦτο ἀντιπαθής, τὸν ἀνέτρεψε. Φοβηθεῖσα ὅμως τὴν ἐπιρροήν του καὶ ἰδίᾳ τὴν ῥητορικήν του δεινότητα, ἠνάγκασε τὸν βασιλέα νὰ τὸν ἐκλέξῃ μέλος τῆς Βουλῆς τῶν Πατρικίων. Ἔκτοτε ὁ Βιλλὲλ οὐδὲν σημαντικὸν πρόσωπον διεδραμάτισεν ἐν τῇ πολιτικῇ. Κατέλιπεν ἐνδιαφέροντα ἀπομνημονεύματα ὑπὸ τὸν τίτλον: «Mémoires et correspondance», ἐκτυπωθέντα ἐν Παρισίοις τῷ 1890. Α. Δ.

Βίλλεμερ (Willemer), *Μαριάννα*. Γερμανὶς ἠθοποιὸς (1784—1860), θετὴ θυγάτηρ τοῦ ἐν Φραγκφούρτῃ πλουσίου τραπεζίτου *Ἰωάννου φὸν Βίλλεμερ*. Ὑπῆρξε φίλη τοῦ Γκαῖτε, ὅστις ἐκθειάζει αὐτὴν εἰς τὸ «Διβάνιον» καὶ τὴν «Σουλεϊκᾶ». Ἡ τετάρτη ἔκδοσις τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Γκαῖτε πρὸς τὴν Βίλλεμερ ἐγένετο τῷ 1922. Α. Δ.

βιλλεμετία (ἡ) (Willemetia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

βιλλεμίτης ὁ (Willemit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ ἑξαγωνικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος, συνήθως μικρούς, ὡς καὶ εἰς διδύμους κρυστάλλους ἢ χειροπληθεῖς εἰς στιφρὰ καὶ λεπτοκοκκώδη συσσωματώματα. Ἔχει σχισμὸν σαφῆ, θραῦσιν ὀστρεώδη μέχρι σκληθρώδους, σκληρότητα $5^1/_2$ βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 4,024—4,18 καὶ λάμψιν στεατοειδῆ. Εἶναι διαφανὴς μέχρι διαφωτίστου. Ἄχρους, λευκός, κιτρινωπός, καστανόφαιος, ἐπίσης δὲ κυανοῦς, σπανίως μέλας. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι πυριτικὸς ψευδάργυρος μὲ χημικὸν μοριακὸν τύπον Zn_2SiO_4. Περιέχει 73 τοῖς % ὀξείδιον ψευδαργύρου (ZnO). Ἀνήκει εἰς τὰ δυσθυπριτικὰ ὀρυκτὰ ἅλατα.

Ὁ βιλλεμίτης εὑρίσκεται πολλαχοῦ τῆς γῆς. Εἰς τὸ Altenberg παρὰ τὸ Αἲξ-λὰ-Σαπὲλ καὶ εἰς τὸ βουνὸν Büsbacher παρὰ τὸ Stolberg, τῆς Γερμανίας, ἐν Γροιλανδίᾳ (Mussartut), Νέῳ Μεξικῷ (Merrit Mine), ἐν Ἀλγερίῳ κατὰ μάζας παρὰ τὸ Bu-Thaleb. Αἱ ἐν Νέᾳ Ζερσέῃ (Mine Hill καὶ Stirling Hill) ἐμφανίσεις κατατάσσονται μάλλον εἰς τὸ ὀρυκτὸν τρουστίτην (βλ. λ.), ἐπειδὴ περιέχουν μαγγάνιον.

Ἐν Ἑλλάδι εὑρέθη εἰς τὰ κοιτάσματα τῆς Καμαρίζης (Λαυρείου) ὑπὸ μορφὴν σπανίων μικρῶν ῥομβοεδρικῶν καστανοχρόων κρυστάλλων ἐπικαθημένων ἐπὶ τοῦ ὀρυκτοῦ σμιθσονίτου. Γ. Κ. Γ.

Digitized by Google

Βίλλεμπραικ (Willebroeck) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου ἐν τῷ νομῷ τῆς Ἀμβέρσης καὶ τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Μαλίν, 15 χιλ. βορείως τῆς τελευταίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ρουπὲλ καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς διώρυγος τῆς ἑνούσης τὸν ποταμὸν τοῦτον μετὰ τῶν Βρυξελλῶν. Κάτοικοι 9800. Βιομηχανία χάρτου, ζύθου, βουτύρου καὶ ἐμπόριον γαιανθράκων. —Β.

Βίλλεμς (Willems), *Ἰωάννης*. Φλαμανδὸς φιλόλογος, ἱστορικὸς καὶ ποιητὴς (1793—1846). Τὸ πρῶτόν του ποίημα «Εἰς τοὺς Βέλγους» (1818), θερμοτάτη συνηγορία ὑπὲρ τῆς ὀλλανδικῆς γλώσσης, ἐπέσυρε τὴν συμπάθειαν τῶν μεσημβρινῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ὁλλανδίας. Ἡ μελέτη του «Ἐπὶ τῆς νεερλανδικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας» (1819—1820) τοῦ ἤνοιξε τὰς πύλας τῆς βασιλικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Ἄμστερδαμ. Μετὰ τὴν χωριστικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830 ὑπέπεσεν εἰς δυσμένειαν καὶ ἐξωρίσθη. Τῷ 1835 διωρίσθη ταμιακὸς ὑπάλληλος εἰς Γάνδην, κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ αὐτὴν τίθεται προθύμως ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ φλαμανδικοῦ κινήματος, ἀποκληθεὶς «πατὴρ τῶν φλαμανδογλώσσων», γίνεται δὲ καὶ ἱδρυτὴς (1836) τοῦ «Μουσείου τοῦ Βελγίου». Ἐδημοσίευσε: «Τὸ Χρονικὸν τοῦ Ἰωάννου-βὰν-Χέελν» (1836), «Αἱ ἐποποιίαι τῆς Βραβάντης» (1839—1843), «Μελέτην ἐπὶ τῆς καταγωγῆς τῆς πόλεως Ἀμβὲρ» (1828), «Ἱστορικαὶ καὶ φιλολογικαὶ ἀναμνήσεις» (1829) κλπ. Φ.

— **Βίλλεμς** (Willems), *Φλωρὰν-Ἰωσὴφ-Μαρία*. Βέλγος ζωγράφος (1823—1905). Ἐζωγράφησε πλείστους μικροὺς πίνακας ἐξαιρετικῆς τέχνης. Ὀλίγοι σύγχρονοί του δύνανται νὰ παραβληθοῦν πρὸς αὐτὸν διὰ τὴν λεπτότητα τῆς ἐκτελέσεως καὶ τῆς ἐκφράσεως. Ἐλθὼν εἰς Παρισίους τῷ 1839 ἐξέθηκεν ἔργα του εἰς πλείστας ἐκθέσεις κινήσας τὸν θαυμασμὸν τῶν κριτικῶν. Κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Ἡ κοκέττα, ποὺ κοιτάζεται στὸν καθρέφτη», «Ραντεβοῦ», «Ὁ ζωγράφος στὸ ἀτελιέ του», «Ἡ ὥρα τῆς μονομαχίας» κτλ. Εἶναι ἐφάμιλλος τῶν παλαιῶν Ὁλλανδῶν διδασκάλων καὶ δὴ τοῦ Μετσοῦ (Metzu). —Β

Βίλλενδορφ (Willendorf) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Αὐστρίας ἀπέχον τρίωρον ἀπὸ τοῦ βιενναίου Νόϋστατ, ὀνομαστὸν διὰ τὰ παρ' αὐτῷ εὑρεθέντα παλαιοντολογικὰ λείψανα.

βιλλενδόρφειος *βαθμὶς* (Willendorfer stufe) *[Γεωλ.]*. Μία ἐκ τῶν τεσσάρων βαθμίδων, εἰς τὰς ὁποίας ὁ γεωλόγος Wieger ὑποδιαιρεῖ τὴν ἀνωτέραν πλειστόκαινον ὑποδιάπλασιν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν *ὠριγνάσιον* ἐποχὴν τῆς αὐτῆς ὑποπεριόδου. Γ. Κ. Γ.

Βιλλενὲβ (Villeneuve)· βλ. **Βιλλνέβ**.

Βιλλὲρ (Villers), *Κάρολος-Φραγκῖσκος*. Γάλλος συγγραφεὺς (1767—1815). Κατ' ἀρχὰς ἠσπάσθη τὸ στρατιωτικὸν ἐπάγγελμα. Μοναρχικῶν ὅμως φρονημάτων ἔγραψε κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως λιβέλλους κατ' αὐτῆς καὶ τέλος κατέφυγεν εἰς Γερμανίαν. Ἐκεῖ διωρίσθη καθηγητὴς τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας ἐν Γοτίγγῃ, συνέτρεξε δὲ μεγάλως τὴν Καν ντὲ Στάελ εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ ἔργου της περὶ γερμανικῆς λογοτεχνίας. Ὁ Βιλλὲρ ἐπολέμησε κατὰ σφοδρότητος τὰς γαλλικὰς εἰσβολὰς εἰς Γερμανίαν, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ὁ στρατηγὸς Δαβὸν τὸν συνέλαβε καὶ μετέφερεν εἰς Κάσσελ. Τὸ κυριώτερον ἔργον του, μεταφρασθὲν εἰς πολλὰς γλώσσας καὶ βραβευθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου, εἶναι: «Δοκίμιον περὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἐπιδράσεως τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Λουθήρου» (1804).

— **Βιλλὲρ** (Villers), *Μαρτῖνος*. Γάλλος πολιτικὸς καὶ δημοσιολόγος, γεννηθεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐν Νιουσατὲλ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1855. Βουλευτὴς τῷ 1840, μέλος τῆς Νομοθετικῆς Συνελεύσεως τοῦ 1849 καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν νομαρχιακὸς σύμβουλος τοῦ κάτω Σηκουάνα. Φιλόμουσος καὶ φιλότεχνος ἀνὴρ ἵδρυσε τῷ 1833 τὴν Φιλαρμονικὴν ἑταιρείαν τῆς Ρουέννης, ἧς ἐξελέγη πρόεδρος. Ὁμοίως διετέλεσε καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῆς αὐτῆς πόλεως. Ἔγραψεν ἔργα ἀναφερόμενα εἰς τὴν μουσικὴν καὶ τὴν λογοτεχνίαν.

— **Βιλλὲρ** (Villers), *Φίλιππος*. Γάλλος νομομαθὴς (1545—1622) καταγόμενος ἐκ τῆς πόλεως Νιτζόν. Δικηγόρος εἰς τὸ παρλαμέντον τῆς Βουργουνδίας ἀπέκτησε φήμην μεγάλην εἰς τὰ νομικὰ ζητήματα. Ἀφῆκε χειρόγραφα ὑπομνήματα ἐπὶ τῶν εἰσηγήσεων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅθεν ἐξήχθη ἡ «Πραγματεία περὶ εἰλωτειῶν» (1652), ἥτις ἀποτελεῖ μέρος τοῦ «Ἐθίμου τῆς Βουργουνδίας».

— **Βιλλὲρ** (Villers), *Φραγκῖσκος-Τουσσαίν*. Γάλλος κληρικὸς καὶ πολιτικὸς (1749—1807). Ἐφημέριος ἐν Γκρανλὶς παρὰ τὴν Νάντην ἠσπάσθη μετὰ θέρμης τὰ δόγματα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ὅτε αὕτη ἐξερράγη. Διωρίσθη διὰ τοῦτο διοικητὴς τοῦ διαμερίσματος τῆς Νάντης (1790) καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐξελέγη μέλος τῆς Συμβατικῆς Συνελεύσεως ψηφίσας ὑπὲρ τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΣΤ' καὶ κατὰ τῆς ἀναστολῆς τῆς ποινῆς. Μετὰ τὴν 9ην Θερμιδώρ, δηλ. μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ροβεσπιέρρου, προσεχώρησεν εἰς τὸ Συμβούλιον τῶν Πεντακοσίων, ὅπου ὑπερήσπισε τοὺς δημοκρατικοὺς θεσμούς. Βραδύτερον μέχρι τοῦ θανάτου του, ἐχρημάτισε διευθυντὴς τῶν δημοσίων κτημάτων ἐν Νάντῃ. Κ. Ι. Β.

Βιλλερβὲ (Villehervé), *Ροβέρτος*. Γάλλος ποιητής, δραματικὸς καὶ μυθιστοριογράφος, γεννηθεὶς παρὰ τὴν Χάβρην καὶ ἀποθανὼν ἐν αὐτῇ (1849—1919). Τὰ πρῶτά του ἔργα, κωμειδύλλια, ἐπιθεωρήσεις καὶ μίαν ὀπερέτταν, ἀνεβίβασεν εἰς τὸ θέατρον τῆς γενετείρας του. Εἰς τὸ δημαρχιακὸν μέγαρον τῆς αὐτῆς πόλεως ἤρχισε μαθήματα γαλλικῆς λογοτεχνίας, τὰ ὁποῖα ἐσυνέχισε, μετά τινων διακοπῶν, μέχρι τοῦ θανάτου του. Παρνασσιακὸς ἅμα καὶ ρωμαντικὸς ἔγραψε πολλὰ ἔργα: α') *Ποιητικά*: «Πρῶτα ποιήματα» (1876), «Τὸ τραγούδι τῶν ρόδων» (1882), «Ἡ μικρὴ πολιτεία» (1914), «Ὅλη ἡ κωμῳδία» (1889), μικρὰ σατιρικὰ ποιήματα πολὺ δυνατά, «Τὰ ἀνθισμένα ὅπλα» (1892) κτλ. β') *Δραματικά*: «Τὰ ραβασάκια» (1879), «Τὸ μυστήριο τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τῶν τριῶν κοριτσιῶν» (1905), «Αἴθουσα Ἀναμονῆς» (1882) κτλ. Μετέφρασεν ἐπίσης τὴν «Λυσιστράτην» τοῦ Ἀριστοφάνους παιχθεῖσαν εἰς τὸ «Θέατρον τῶν Ποιητῶν» (1896). γ') *Μυθιστορήματα*: «Τὸ παλληκάρι ὁ Περριὲ» (1885), «Ἡ χλωμὴ πριγκίπισσα» (1889), «Οἱ τρέλλες τοῦ Καντιγιὰκ» (1905) κτλ.

Ὁ Βιλλερβὲ ἦτο θελκτικὸς καὶ περιζήτητος εἰς τὰς συναναστροφάς. Τῷ 1893 ἐγένετο θῦμα δολοφονικῆς ἀποπείρας δεχθεὶς δεκαοκτὼ ὅλα τραύματα διὰ μαχαίρας. Ἐπιζήσας ἐν τούτοις ἔγραψεν ἐκ τῆς ἀφορμῆς ταύτης τὰ «Ἀπομνημονεύματα τοῦ δολοφονημένου» (1894). —Β.

Βιλλερὲ (Villeret), *Μπρέν*. Γάλλος στρατηγὸς (1773—1845). Κατ' ἀρχὰς ἠκολούθησε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀποκαλυφθεῖσαν συνωμοσίαν τῶν βασιλοφρόνων (18 Φρουκτιδὼρ 1797) κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν καὶ μετέσχε τῆς κατὰ τῆς Ὁλλανδίας ἐκστρατείας ὡς ὑπασπιστὴς τοῦ στρατηγοῦ Σούλτ. Ἔλαβε μέρος βραδύτερον εἰς τὰς μάχας τῆς Ἀουστερλίτσης, Ἰένας καὶ Φρεϊδλαντ προαχθεὶς εἰς ταγματάρχην. Μετὰ τὴν κατὰ τῆς Πορτογαλίας ἐκστρατείαν προήχθη εἰς ὑποστράτηγον. Ὑπερασπίσας γενναίως τὸ Τοργκάου (Γερμανία) ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ, ἀφοῦ ἔφθασεν εἰς τὰ ἔσχατα, ἐκρατήθη ὅμως αἰχμάλωτος παρὰ τὴν συνθηκολόγησιν. Μετὰ τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων (1814) διωρίσθη γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν. Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τῶν 100 ἡμερῶν ἠρνήθη ν' ἀναλάβῃ ὑπηρεσίαν. Ἐπὶ τῆς παλινορθώσεως τῶν Βουρβώνων προήχθη εἰς ἀντιστράτηγον. καὶ ἐγένετο μέλος τῆς Βουλῆς τῶν ὁμοτίμων. —Β.

Βιλλὲρ-Κοττερὲ (Villers-Cotterêts) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καὶ εἰς ἀπόστασιν 27 χιλ. ΝΔ τοῦ Σουασσόν, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Αἰν. Κάτ. 5380. Ξυλουργεῖα, ψηκτροποιεῖα.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Περὶ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τῶν διεξαχθεισῶν κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον 1914—1918 περὶ τὸ Βιλλὲρ-Κοτερέ, βλ. λ. Παγκόσμιος *πόλεμος* (1914—1918).

Βιλλερμαὶ (Villermay), *Ἰωάννης-Βαπτιστὴς-Λουγέρος*. Γάλλος ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Ρένναις (1776—1838). Ἐσπούδασεν ἐν τῇ γενετείρᾳ αὐτοῦ καὶ ἐγένετο χειρουργὸς τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου. Ἕνεκα ὅμως εὐνοιῶν ἃς παρέσχεν εἰς στρατιωτικοὺς διευκολύνων οὕτω τὰς λιποταξίας, ἐκρατήθη ἐπὶ μακρὸν εἰς τὰς φυλακάς. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του μετέβη τῷ 1803 εἰς Παρισίους ἐπιτυχὼν τὴν διδακτορίαν του διὰ διατριβῆς περὶ ὑστερίας καὶ ὑποχονδρίας, θεωρηθείσης διὰ τὴν τότε ἐποχὴν ἐξόχου, καὶ γενόμενος μέλος τῆς Ἀκαδημίας καὶ τῆς Ἑταιρίας τῆς Πρακτικῆς Ἰατρικῆς. Ἐκτὸς τῆς ἐναισίμου αὐτοῦ διατριβῆς ἀπὸ τελεσάσης δίτομον ἔργον, πλεῖστα αὐτοῦ ἄρθρα ἐπιστημονικὰ ἐδημοσιεύθησαν εἰς διάφορα περιοδικὰ ἰατρικὰ καὶ Ἀκαδημιῶν ὡς καὶ εἰς τὸ Λεξικὸν τῆς Ἰατρικῆς. Ο. Ρ.

Λέοντος Βιλλέτ: *Ἡ μάχη τοῦ Βαλμύ.*

Βιλλερμὲ (Villermé), *Λουδοβῖκος-Ρεναῖος*. Γάλλος ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις (1782—1863). Μετὰ τὰς ἐν Παρισίοις σπουδὰς αὐτοῦ εἰσῆλθε τῷ 1804 εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν προαχθεὶς μέχρι τοῦ 1814 εἰς ἐπίατρον χειρουργόν. Ἐγκατέλειψε τὴν ἐξάσκησιν τῆς ἰατρικῆς χάριν τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν, καὶ διὰ δευτέραν φορὰν κατὰ τὴν χολέραν τοῦ 1832 ἐπανῆλθεν εἰς τὸν στρατόν. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1823 ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς ἰατρικῆς καὶ ἀργότερον ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Τῷ 1837 ἡ Ἀκαδημία αὐτὴ ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν τὴν μελέτην τῆς θέσεως τῶν πτωχῶν τάξεων. Τὰ κυριώτερα ἔργα τοῦ φιλανθρώπου τούτου σοφοῦ εἰσί: «Des prisons telles qu'elles sont et telles qu'elles devraient être» (1820), «De l'influence de la temperature sur la mortalité des enfants nouveau-nés» (1840), «Tableau de l'état physique et moral des ouvriers dans les fabriques de coton, de laine et de soie» (2 τόμοι 1840), ἔργον ὅπερ προὐκάλεσε τὸν νόμον ἐπὶ τῆς ἐργασίας τῶν παίδων εἰς τὰς χειροτεχνίας, «Des accidents produits dans les ateliers par les appareils mécaniques» (1850) καὶ πλῆθυν ἄλλων ὑπομνημάτων, λόγων, ἐκθέσεων ἀναφορικῶν μὲ τὴν ὑγιεινὴν τῶν ἐργατῶν, τῶν ἐργατικῶν πόλεων κ.λ.π. Ο. Ρ.

Βιλλερμπὰν (Villeurbanne) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα ἐπαρχίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ροδανοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν 8 χλμ. Α. τῆς Λυών. Κάτοικοι 56110 (ἀπ. 1921). Βιομηχανία χημικῶν προϊόντων, μετάξης καὶ συρμάτων. —Β.

Βιλλὲρ-Μπρετοννὲ (Villers-Bretonneux) *[Γεωγραφ.]*. Κώμη τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Σὸμ καὶ εἰς ἀπόστασιν 16 χλμτρ. Α. τῆς Ἀμιένης. Κάτοικοι 4438 (ἀπ. 1914). Διυλιστήρια, κλωστήρια, βαφεῖα, πλινθοποιεῖα. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἡ κώμη κατεστράφη κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν κανονιοβολισμῶν.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870 συνήφθη ἐν Βιλλὲρ-Μπρετοννὲ μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων μάχη τὴν 27 Νοεμβρίου 1870 (βλ. λ. Γαλλογερμανικὸς *πόλεμος* 1870). Ἐπίσης κατ' Ἀπρίλιον μέχρις Αὐγούστου 1918 ἡ κώμη περιελαμβάνετο εἰς τὸ πεδίον μαχῶν μεταξὺ Ἄγγλων καὶ Γερμανῶν (βλ. λ. Παγκόσμιος *πόλεμος* 1914—1918). Ν. Θ. Κ.

Βιλλερσεξὲλ (Villersexel) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἄνω-Σών. Κάτοικοι 1040 (ἀπ. 1911). Βυρσοδεψεῖα, σιδηρουργεῖα καὶ ὡραῖος πύργος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος περιβαλλόμενος ὑπὸ εὐρυτάτου πάρκου. —Β.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Ἐν Βιλλερσεξὲλ διεξήχθη κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον ἀγὼν τὴν 9ην Ἰανουαρίου 1871, καθ' ὃν ὁ ἑλληνικῆς καταγωγῆς Γάλλος στρατηγὸς *Βούρβαχης* ἐνίκησε τὸν Γερμανὸν στρατηγὸν Βέρντερ (βλ. λ. Μπελφόρ).

Βιλλεστρὲ (Villestreux), *Πέτρος*. Γάλλος ναυτικὸς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Γόνος γενναίας ναυτικῆς οἰκογενείας ὑπηρέτησεν ὡς στόλαρχος τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας Φιλίππου Ε', αἰχμαλωτίσας πολλὰ ἀγγλικὰ πλοῖα (1705) ἐρχόμενα ἐξ Ἰνδιῶν πλήρη χρυσοῦ.

Βιλλὲτ (Villette), *Ἐρρῖκος-Λέων*. Γάλλος στρατιωτικὸς γεννηθεὶς ἐν Κορσικῇ τῷ 1822. Ὡς ὑπασπιστὴς τοῦ στρατηγοῦ Μπαζαὶν τὸν ἠκολούθησεν εἰς τὰς ἐκστρατείας τῆς Ἰταλίας (1859) καὶ τοῦ Μεξικοῦ (1863) καὶ κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Μὲτς συνώδευσεν αὐτὸν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν. Κατὰ τὴν ἐν Βερσαλλίαις φυλάκισιν τοῦ ἀρχιστρατήγου ἐζήτησε νὰ συμφυλακισθῇ μετ' αὐτοῦ. Μετὰ τὴν εἰς θάνατον καταδίκην τοῦ Μπαζαίν, μεταβληθεῖσαν εἰς εἰκοσαετῆ ἐγκάθειρξιν ἐν τῇ νήσῳ Ἁγίᾳ Μαργαρίτᾳ, τὸν ἠκολούθησε καὶ πάλιν καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐκεῖθεν δραπέτευσίν του. Κατεδικάσθη διὰ τοῦτο εἰς ἑξάμηνον φυλάκισιν καὶ ἀπελύθη τοῦ στρατεύματος. —Β

— **Βιλλὲτ** (Villette), *Κάρολος*. Γάλλος ποιητὴς καὶ λογογράφος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Γόνος εὐγενοῦς οἰκογενείας ἠσπάσθη κατ' ἀρχὰς τὸ στρατιωτικὸν ἐπάγγελμα μετασχὼν τοῦ Ἑπταετοῦς πολέμου. Γνωρισθεὶς μετὰ τοῦ Βολταίρου τὸν ἠκολούθει πανταχοῦ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ φιλοσόφου ἐβαλσάμωσε τὴν καρδίαν του καὶ ἐγένετο κύριος ὁλοκλήρου τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ Φερνέ. Κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν ἐξελέγη βουλευτὴς τῆς Συμβατικῆς. Ὡς γιρονδῖνος ἐψήφισε κατὰ τοῦ θανάτου τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Ἡ ποίησίς του εἶναι ἐλαφρά, ὁ δὲ πεζός του λόγος ψυχρός. —Β.

— **Βιλλὲττ** (Willette), *Λέων-Ἀδόλφος*. Γάλλος σχεδιαστὴς καὶ ζωγράφος (1857—1926). Διεκρίθη

Digitized by Google

κυρίως ὡς σχεδιαστὴς εἰς ἐφημερίδας, περιοδικὰ καὶ βιβλία καὶ εἶναι ὁ δημιουργὸς τῶν διὰ σειρᾶς εἰκόνων μικρῶν ἱστοριῶν ἢ σύμοριστικῶν διηγήσεων, γνωστῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορίαι χωρὶς λόγια». Ἡ κυριωτέρα παραγωγή του εὑρίσκεται εἰς τὸν «Μαῦρον Γάτον» (1882—1885), εἰς τὸν «Γαλλικὸν Ταχυδρόμον» (1885—1900) καὶ εἰς τὸν «Πιερρότον» τὸν ὁποῖον ἵδρυσε καὶ διηύθυνεν ὁ ἴδιος τῷ 1888. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔργων του ἀναφέρομεν τὴν «Μάχην τοῦ Βαλμύ», τὸν «Πειρασμὸν τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου», τὸν «Τάφον τοῦ Πιερρότου», τὸν «Βοναπάρτην» κ.τ.λ. Ἐσχεδίασεν ἐπίσης πολλὰς διακοσμήσεις εἰς δημόσια κτίρια καὶ μέγαρα. Μ.—

— **Βιλλὲτ** (Villette), *Φραγκῖσκος*. Γάλλος ὀπτικὸς ἐκ Λυὼν (1621—1698). Ἐπιτήδειος κατασκευαστὴς ὀργάνων Φυσικῆς, κατασκευάσας μεταξὺ ἄλλων καὶ δύο κοῖλα κάτοπτρα, ἅτινα ἦσαν τὰ μεγαλύτερα κατασκευασθέντα μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Βίλλια (τὰ) /*Γεωγρ.*/. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Μεγαρίδος τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Κιθαιρῶνος καὶ ἔχει κλῖμα ὑγιεινότατον, χρησιμεύουσα ὡς τόπος θερινῆς διαμονῆς πλείστων οἰκογενειῶν, ἔχει δὲ ἠλεκτροφωτισμόν.

Πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ἦσαν ἕδρα τοῦ τέως δήμου *Εἰδυλλίας*. Κάτοικοι (1928) 2844, εἰς οὓς περιλαμβάνονται καὶ οἱ τῶν συνοικισμῶν *Αἰγόσθενα-Γερμανὸς* ἀπέχοντος ἀπὸ τῆς ἕδρας 15 χλμ., *Ψᾶθα* ἀπέχοντος 25 χλμτρ. καὶ *Ἀλεποχώρι* ἀπέχοντος 30 χλμτρ. Ἐκ τῶν κατοίκων ἅπαντες σχεδὸν ὁμιλοῦσι καὶ τὴν ἀλβανικὴν γλῶσσαν, πλὴν ἐλάχιστοι ποιοῦνται χρῆσιν ταύτης. Εἶναι ἕδρα Εἰρηνοδικείου, σταθμοῦ χωροφυλακῆς, ταχυδρομικοῦ καὶ τηλεγραφικοῦ γραφείου Γ' τάξεως, ἔχει δὲ ἑλληνικὸν καὶ δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων. Ἡ ὕδρευσις γίνεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων μεταφερομένων ἐκ τῆς 3 χλμτρ. ἀπεχούσης πηγῆς *Γούρας*, κειμένης ἐπὶ βραχώδους λεκανοπεδίου τοῦ βουνοῦ *Λεστόρι*. Ἔχει πλῆρες ὑδρονομικὸν δίκτυον, ἐφαρμοζομένης καὶ τῆς κατ' οἶκον ὑδροληψίας.

Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος καλύπτεται κατὰ τὰ 3/4 περίπου ὑπὸ δασῶν καὶ δὴ πεύκης καὶ ἐλάτης, ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν ὁποίων παρέχει τὰς μείζονας προσόδους εἰς τοὺς κατοίκους. Ἐκ τούτων ἐτησίως ἐξάγονται 1.200.000 ὀκ. ῥητίνης, 300 000 ὀκ. ξυλανθράκων, 10.000 000 ὀκ. καυσοξύλων, 100.000 ὀκ. πευκοφλοιοῦ καὶ ὀλίγη οἰκοδομήσιμος ξυλεία. Τὰ γεωργικὰ προϊόντα εἶναι ἐλάχιστα (50.000 ὀκ. σῖτος καὶ 200.000 ὀκ. σανός), μὴ ἐπαρκοῦντα διὰ τὰς ἐγχωρίους ἀνάγκας. Μόνον ἡ ἀμπελοφυτεία ἔχει ἀνάπτυξίν τινα μὲ ἀπόδοσιν 400—500.000 ὀκ. γλεύκους. Ἀντιθέτως ἡ κτηνοτροφία ἔχει ἱκανὴν ἀνάπτυξιν, ἀποδίδουσα 150.000 ὀκ. τυροῦ προβείου, βούτυρον καὶ ἔρια.

Ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς κοινότητος καὶ εἰς ἀπόστασιν 27 χμτρ. περίπου ἀπὸ τῆς ἕδρας καὶ 3 ἀπὸ τῆς Ψάθης κεῖται ἡ διαλελυμένη μονὴ τῆς *Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος*. Ἐπίσης περὶ τὰ Βίλλια ὑπάρχουσιν ἀξιόλογα ἐξωκκλήσια, ἐν οἷς τῆς *Ἁγίας Παρασκευῆς*, τοῦ *Προφήτου Ἡλιοῦ*, τοῦ *Ἁγίου Βασιλείου* καὶ τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου*.

Τὰ Βίλλια συγκοινωνοῦσι δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ μετὰ τῶν *Ἐρυθρῶν* (τέως *Κριεκουκίου*, χμτρ. 11), *Θηβῶν* (χμτρ. 20), *Μάνδρας* (χμτρ. 22), *Ἐλευσῖνος* (χμτρ. 26) καὶ *Ἀθηνῶν* (χμτρ. 54). Δ. Ε. Μ.

—[*Ἱστορ. Ἀγών.*] Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως ἐν τῇ ἀνατολικῇ Στερεᾷ, πρῶτοι, κατὰ *Φιλήμονα* (Γ' σελ. 87), ἐκίνησαν οἱ κάτοικοι τῶν Βιλλίων, ὅπως ἀπελευθερώσουν τοὺς Θηβαίους ἐκ τοῦ τρομεροῦ ζυγοῦ τῶν ἐκεῖ Τούρκων. Ὅταν δὲ ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ὁ Κιοσὲ Μεχμὲτ καὶ ὑπέταξε τὰς Θήβας, ἀπηύθυνε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1821 πρὸς τοὺς Βιλλιῶτες καὶ τοὺς Δερβενοχωρίτες διὰ τοῦ Μουσταφᾶ ἀγᾶ θερμὸν ἔγγραφον, δι' οὗ τοὺς ἐχαιρέτα καὶ τοὺς προσεκάλει νὰ στείλουν δύο προὔχοντας πρὸς δήλωσιν ὑποταγῆς, «ἀφοῦ ἔχουν ψωμὶ κι' ἀλάτι ἀπὸ ἐτῶν φαγωμένο». Οἱ ἀνδρεῖοι ὅμως προασπισταὶ τῶν Δερβενίων τοῦ Ἰσθμοῦ δὲν προσεκύνησαν, ἀλλ' ἔμειναν μέχρι τέλους τοῦ Ἀγῶνος ἀνένδοτοι προασπισταὶ τῆς ἐλευθερίας (αὐτόθι σελ. 274 καὶ 484). Τ. Χ. Κ.

—Βίλλια /*Γεωγρ.*/. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Κερατέας* τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας.

—Βίλλια. [*Γεωγρ.*]. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Καλυβίων* τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας. Κάτ. (1928) 38.

—Βίλλια [*Γεωγρ.*] Συνοικισμὸς τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν μετονομασθεὶς Δονάτος (βλ. λ.).

βιλλιαμσίτης (ὁ) (Williamsit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ποικιλία τοῦ εὐγενοῦς ὀφείτου (βλ. λ.) εὑρισκομένη εἰς τὴν Lancaster Co. (Panama). Γ. Κ. Γ.

βιλλιαμσονία (ἡ) (Williamsonia Carruters) [*Παλαιοφυτολ.*]. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *βεννεττιτωδῶν κυκαδοφύτων γυμνοσπέρμων*. Λείψανα τούτων (κυρίως ἄνθη καὶ καρποὶ) εὑρίσκονται ἀπολιθωμένα τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας τριασίου ἢ κεϋπερίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Luna τῆς κάτω Αὐστρίας. Κατὰ τὴν μετέπειτα ἰουράσιον περίοδον ἐξηπλώθησαν σχεδὸν ἐφ' ὅλης τῆς τότε ἐπιφανείας τῆς γῆς, κατὰ δὲ τὴν γουηλδιον ἐποχὴν τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου ἀπαντῶνται σποραδικῶς. Μορφαὶ ἀπολιθωμέναι βιλλιαμσονιῶν νεωτέρων γεωλογικῶν ἐποχῶν δὲν εἶναι γνωσταί. Γ. Κ. Γ.

Λ. Βιλλέττ: *Σπουδή*.

Βιλλιαμσονία Whitbyensis.
[Ἄρρεν ἄνθος ἀπολιθωμένον.]

βιλλιαμσονιέλλα (ἡ) (Williamsoniella Thomas) [*Παλαιοφυτολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *βεννεττιτωδῶν κυκαδοφύτων γυμνοσπέρμων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης ἰουρασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Yorkshire. Γ. Κ. Γ.

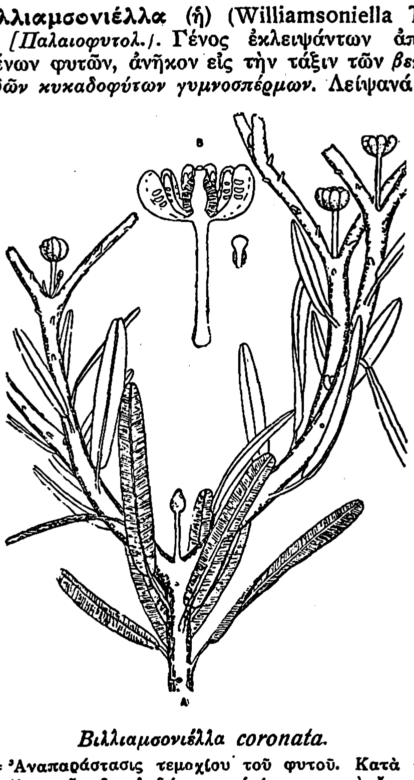

Βιλλιαμσονιέλλα coronata.
[Α= Ἀναπαράστασις τεμαχίου τοῦ φυτοῦ. Κατὰ τὰς μασχάλας τῶν διακλαδώσεων εὑρίσκονται τὰ ἔμμισχα ἄνθη· Β=μεμονωμένον ἄνθος ἐν ἀναπαραστάσει. Ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ἄνθους εὑρίσκεται τὸ θῆλυ ὄργανον καὶ περὶ αὐτὸ τὰ σπορόφυλλα μὲ τοὺς σάκκους τῆς γύρεως.]

βιλλιαρδιερίτης (ὁ) (Billiardierites Casp.) /*Παλαιοφυτολ.*/. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *πιττοσποριδῶν σαξιφραγωδῶν χωριστοπετάλων δικοτύλων*. Λείψανα τῶν φυτῶν τούτων (ἄνθη) εὑρέθησαν ἐντὸς ἠλέκτρου. Γ. Κ. Γ.

Βιλλίβροδος (Willibrod). Ἅγιος, γεννηθεὶς τῷ 658 καὶ ἀποθανὼν τῷ 738. Ἀνατραφεὶς ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ριπὸν ἀφωσιώθη εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἐλθὼν εἰς Οὐτρέχτην ἐπροπαγάνδισε τὸν χριστιανισμὸν καὶ βραδύτερον ἔκτισεν ἐκκλησίας. Ὁ Βιλλίβροδος ἐβάπτισε Πιπῖνον τὸν Βραχύν. —Ρ.

Βίλλιγκ (Willigk) *Ἀρθοῦρος*. Τσέχος ἰατρὸς γεννηθεὶς τῷ 1827 ἐν Πράγᾳ. Διετέλεσε βοηθὸς τοῦ παθολογικοῦ ἀνατομείου τῆς Πράγας (1850—54) καὶ ἀπὸ τοῦ 1855—78 καθηγητὴς τῆς περιγραφικῆς καὶ παθολογικῆς Ἀνατομίας ἐν Olmütz. Ἐδημοσίευσε περὶ τὰς 25 ἐπιστημονικὰς πραγματείας παθολογο-ανατομικῆς ὕλης γενικοῦ ἐνδιαφέροντος εἰς διάφορα ἰατρικὰ περιοδικά, καὶ εἰς τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Βίρχωβ. Ο. Ρ.

βιλλιγξέλλα (ἡ) (Billingsella Hall καὶ Clarke) [*Παλαιοζ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βιλλιγξελλιδῶν στροφομενακιοειδῶν ἀρτικουλάτων βραγχιοπόδων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς καμβρίου καὶ τῆς κατωτέρας σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Ἀμερικήν, Εὐρώπην καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

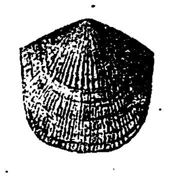

Ἡ βιλλιγξέλλα coloradoensis.
[Ἐκ στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας καμβρίου περιόδου τῆς Βορείου Ἀμερικῆς.]

βιλλιγξελλίδαι (αἱ) (Billingsellidae Schuchert) [*Παλαιοζ.*]. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑπεροικογένειαν τῶν *στροφομενακιοειδῶν ἀρτικουλάτων βραγχιοπόδων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς καμβρίου καὶ τῆς κατωτέρας σιλουρίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Τὰ κυριώτερα γένη εἶναι ἡ *βιλλιγξέλλα*, ἡ *νισουσία*, ἡ *πρωτόρθις*, ἡ *βιμανέλλα*, ἡ *ἠωόρθις* κ.τ.λ. Γ. Κ. Γ.

βιλλιγξίτης (Billingsites Hyatt) [*Παλαιοζωολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀσκοκερατιδῶν ναυτιλοειδῶν τετραβραγχιωτῶν κεφαλοπόδων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βιλλιὲ (Villiers), *Γεώργιος, δοὺξ τοῦ Μπούκιγχαμ*· βλ. Μπούκιγχαμ.

— **Βιλλιὲ** (Villiers), *Ἰάκωβος-Φραγκῖσκος*. Γάλλος ἰατρὸς (1727-1794). Ἐχρημάτισε χειρουργὸς τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ κατὰ τὸν Ἑπταετῆ πόλεμον, βραδύτερον δὲ καθηγητὴς κτηνιατρικῆς σχολῆς. Ἔγραψε: «Μέθοδον περὶ ἐπαναφορᾶς εἰς τὴν ζωὴν τῶν πνιγμένων», (1771), «Μυστικὸν ἐγχειρίδιον καὶ ἀνάλυσις τῶν περὶ εὐλογίας φαρμάκων τοῦ Σούττων» (1774), «Πρακτικὴν ἰατρικὴν τοῦ Λονδίνου» (1778) καὶ συνειργάσθη εἰς τὸ «Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν» καὶ τὴν «Ἰατρικὴν Ἐφημερίδα».

— **Βιλλιὲ ντὲ λ' Ἴλ-Ἀντὰμ** (Villiers de l'Isle-Adam), *Ἰωάννης*. Γάλλος στρατάρχης (1384-1437). Καταγόμενος ἐξ ἀρχαιοτάτου καὶ εὐγενοῦς οἴκου ἐτέθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας Ἰωάννου τοῦ Ἀτρομήτου, πολεμοῦντος κατὰ τοῦ παράφρονος βασιλέως Καρόλου ΣΤ' καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Λουδοβίκου, δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης. Ἀφοῦ ὁ Ἰωάννης ὁ Ἀτρόμητος κατέλαβε τὴν Ποντουάζ, ὁ Βιλλιὲ κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ τὴν νύκτα τῆς 28 πρὸς τὴν 29 Μαΐου τοῦ 1418 αἰφνιδιαστικῶς καὶ διὰ προδοσίας εἰς Παρισίους, ὑπερασπιζομένους ὑπὸ τῶν Ντ' Ἀρμανιάκ. Λαβὼν πλεῖστα λάφυρα μετῆλθε βιαιοτάτην δεσποτείαν κατὰ τῶν εὐγενῶν κατοίκων τῆς πρωτευούσης, ὑπομείνας, ἂν μὴ ὑποκινήσας, τὴν σφαγὴν τῶν ἐχθρῶν του ντ' Ἀρμανιάκ. Διὰ τὸ κατόρθωμά του τοῦτο καὶ κυρίως διότι ἐκράτει πλέον τὸν βασιλέα αἰχμάλωτον, προήχθη εἰς ἀρχιστράτηγον. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἰωάννου Ἀτρομήτου (10 Σεπτεμβρίου 1419), ὁ Βιλλιὲ ἐπολέμησε παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Ἄγγλων, μεθ' ὧν εἶχε συμμαχήσει ὁ δοὺξ τῆς Βουργουνδίας. Ἀλλὰ μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ δουκὸς (1419) ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Ἐρρῖκος Ε' ἐφυλάκισε τὸν Βιλλιὲ ἐπὶ ἓν ἔτος ἐν Βαστίλλῃ, θεωρήσας αὐτὸν ὕποπτον. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Ἐρρίκου Ε', ὁ ἀδελφὸς τοῦ νέου βασιλέως Ἐρρίκου ΣΤ' δοὺξ τοῦ Μπέτφορδ ἀπήλλαξεν αὐ-

Digitized by Google

τὸν καὶ τὸν ἐπανέφερεν εἰς τὸ ἀξίωμά του (1432). Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του ἐξηκολούθησεν νὰ πολεμῇ ὑπὲρ τοῦ βουργουνδίου οἴκου καὶ τῶν Ἄγγλων κατὰ τοῦ Γάλλου βασιλέως Καρόλου Ζ'. Ἀλλὰ μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Ἀρρὰς (1435), ὁ Βιλλιὲ προσεχώρησεν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Γάλλων καὶ κατώρθωσε ν' ἀποσπάσῃ τὴν Ποντουὰζ καὶ τοὺς Παρισίους ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους. Ἐδολοφονήθη κατά τινα στάσιν ἐν Βρύγῃ (Bruges). Κ.Ι.Β.

—**Βιλλιὲ** *ντὲ λ' Ἴλ-Ἀντὰμ* (Villiers de l' Isle-Adam), ***Φίλιππος***. Μέγας μάγιστρος τοῦ *τάγματος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῶν Ἱεροσολύμων*, γεννηθεὶς τῷ 1464 ἐν Μπωβαὶ καὶ ἀποθανὼν ἐν Μάλτᾳ τῷ 1534. Εὑρίσκετο ἐν Γαλλίᾳ ὡς πρεσβευτὴς τοῦ τάγματος τούτου, ὅτε ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ σουλτᾶνος Σουλεϊμὰν παρεσκευάζετο πρὸς πολιορκίαν τῆς νήσου Ῥόδου, ἕδρας τότε τοῦ τάγματος τῶν ἱπποτῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου· παραιτηθεὶς τοῦ πρεσβευτικοῦ ἀξιώματος ἔσπευσεν εἰς Ῥόδον, ὅπως ἀναλάβῃ αὐτοπροσώπως τὴν ἄμυναν αὐτῆς. Ὁ Σουλεϊμὰν ἐξωπλίζετο κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1521/22 ὅπως προβῇ εἰς πολιορκίαν τῆς νήσου. Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐκστρατείας ἀπέστειλε πρέσβυν πρὸς τὸν Βιλλιέ, προσκαλῶν αὐτὸν ὅπως παραδώσῃ τὴν Ῥόδον εἰρηνικῶς, συμφώνως πρὸς τὸν καθωρισμένον τύπον τοῦ Κορανίου, καὶ παρέχων ἔνορκον βεβαίωσιν ὅτι θὰ παρεῖχε πλήρη ἀσφάλειαν εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς ἄνδρας του. Μόλις ἀπῆλθεν ὁ πρεσβευτής, ἀπέπλευσε διὰ τὴν Ῥόδον στόλος ἐκ τριακοσίων πλοίων, φέρων δέκα χιλιάδας ἄνδρας, κυρίως σκαπανεῖς, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ἦτο ὁ σερασκιέρης Μουσταφᾶ πασᾶς. Ἐξ ἄλλου ὁ Σουλεϊμὰν ἄγων 100,000 ἀνδρῶν ἐξεστράτευσε διὰ ξηρᾶς, ἀφικόμενος δ' ἀπέναντι τῆς Ῥόδου ἐστρατοπέδευσε παρὰ τὴν κώμην Μαρμαρίδα κειμένην ἐπὶ τοῦ κόλπου Φύσκου. Τὴν 28 Ἰουλίου 1522 ὁ σουλτᾶνος ἀπεβιβάσθη εἰς Ῥόδον ἐν μέσῳ τῶν κρότων τῶν ἑκατὸν πολιορκητικῶν τηλεβόλων, ἐκ τῶν ὁποίων τρία ἦσαν παμμέγιστα.

Τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως Ῥόδου ἀνέλαβον αἱ λεγόμεναι *ὀκτὼ γλῶσσαι* τοῦ τάγματος, ἡ γαλλική, γερμανική, ἀγγλική, ἱσπανική, πορτογαλική, ἰταλική, ὠβερνικὴ καὶ προβηγκιανή, ὁ δὲ Βιλλιὲ καταλιπὼν τὰ ἀνάκτορα ἐτοποθετήθη πρὸ τῆς Πύλης τῶν Νικητῶν παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Μαρίας τῆς Νίκης. Οἱ Ὀθωμανοὶ ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν ἀπὸ ἄρκτον πρὸς μεσημβρίαν. Τὴν πρώτην Αὐγούστου ἤρξατο ἡ προσβολὴ κατὰ τοῦ γερμανικοῦ ὀχυρώματος, εἰς ὃ ἠμύνετο ὁ ἱππότης *Χριστόφορος Βάλντερ*. Ὅλος ὁ Αὔγουστος διῆλθε δι' ἀνορύξεως ὑπονόμων καὶ ἀνθυπορυγμάτων τῶν πολιορκουμένων, τοὺς ὁποίους πανταχοῦ μεταβαίνων ἐνεθάρρυνεν ὁ Βιλλιέ. Τὰς ἐργασίας ταύτας διηύθυνεν ὁ διάσημος ἐκ Κρήτης μηχανικὸς *Γαβριὴλ Μαρτινέγκος*. Τὴν 4 Σεπτεμβρίου 1522 τουρκικὴ ὑπόνομος ἀνέτρεψε τὸν ἀγγλικὸν προμαχῶνα, οἱ δὲ Ὀθωμανοὶ ὁρμήσαντες μετ' ἀλαλαγμῶν ἥρπασαν ἑπτὰ σημαίας. Κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμὴν ὁ Βιλλιὲ δραμὼν πρὸς τὸ κινδυνεῦον ὀχύρωμα καὶ κρατῶν τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ ἔτρεψε τοὺς ἐχθροὺς εἰς φυγήν, οἵτινες ἀπώλεσαν δισχιλίους ἄνδρας. Μετὰ ἓξ ἡμέρας ἐπανελήφθη ἡ ἔφοδος, ἀποκρουσθεῖσα καὶ πάλιν, κατ' αὐτὴν δ' ἔπεσαν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ πυροβολικοῦ καὶ ὁ σημαιοφόρος τοῦ Βιλλιέ. Τὴν 13 Σεπτεμβρίου οἱ Τοῦρκοι εἰσήλασαν διά τινος ῥήγματος τοῦ ἀγγλικοῦ ὀχυρώματος καὶ ἔστησαν ἐπὶ τοῦ τείχους πέντε σημαίας των, ἐκ τῶν ὁποίων μίαν ἥρπασεν ὁ ἱππότης Βάλντερ ἀφιερώσας αὐτὴν εἰς τὸν ἅγιον Θιβώδ. Κατόπιν ἐπανειλημμένων τουρκικῶν ἐφόδων, αἵτινες ἀπέτυχον στοιχίσασαι χιλιάδας νεκρῶν εἰς τὸν σουλτᾶνον, προσῆλθον, τὴν 10ην Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, εἰς τὸν Βιλλιὲ δύο Τοῦρκοι ἀπεσταλμένοι τοῦ Σουλτάνου καὶ ἐζήτησαν ἐκ μέρους αὐτοῦ συνέντευξιν. Ἀπεστάλησαν τότε πρὸς αὐτὸν δύο ἱππόται, ὁ δὲ Σουλεϊμὰν ἐπρότεινεν ἐλευθέραν καὶ μεθ' ὅλων τῶν στρατιωτικῶν τιμῶν ἔξοδον τῶν πολιορκουμένων, ἐὰν τῷ παρέδιδον τὴν πόλιν, ἄλλως ἠπείλει ὅτι δὲν θὰ ἐφείδετο οὐδενός. Τὴν 18ην μετέβησαν παρὰ τῷ σουλτάνῳ δύο Ἱσπανοὶ ἱππόται, ὅπως συστήσωσιν εἰς αὐτὸν ὅπως παρατείνῃ τὴν προθεσμίαν, ἵνα ἐπέλθῃ συνεννόησις, καθ' ὅσον οἱ κάτοικοι ἦσαν Λατῖνοι καὶ Ἕλληνες, ὡς ἐκ τούτου δὲ καθίστατο δυσχερὴς ἡ λῆψις ἀποφάσεως. Εἰς ἀπάντησιν ὁ Σουλεϊμὰν διέταξεν ἔφοδον κατὰ τοῦ ἱσπανικοῦ ὀχυρώματος, ὅπερ οἱ ἀμυνόμενοι κατέλιπον εἰς τοὺς Ὀθωμανούς. Οἱ γενίτσαροι πρὸ τῆς παρατάσεως τῆς πολιορκίας ἦσαν ἕτοιμοι ν' ἀποστατήσωσιν. Ἡ πολιορκία θὰ ἤρετο, ἂν μὴ ἐνεθάρρυνε τὸν Σουλεϊμὰν ὁ προδότης Πορτογάλος Ἀμαράλ, πληροφορήσας τοῦτον ὅτι οἱ πολιορκημένοι εὑρίσκοντο εἰς ἀπόγνωσιν· ἀποκαλυφθείσης τῆς προδοσίας του ἐκαρατομήθη οὗτος. Ἀλλ' ἡ Ῥόδος ἐστερεῖτο τῶν πάντων. Οἱ πλεῖστοι τῶν προασπιστῶν της εἶχον πέσει κατὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐφόδους. Τὰ τρόφιμα εἶχον ἐξαντληθῆ, δὲν ὑπῆρχε δὲ πυρῖτις καὶ τὰ τηλεβόλα εἶχον σιγήσει. Ὁ σουλτᾶνος ἐδιπλασίασε τὰς προσπαθείας του καὶ ἡ πτῶσις τῆς πόλεως ἐπέκειτο. Ὁ Βιλλιὲ ἀνθίστατο εἰς τὰς παρακλήσεις τῶν κατοίκων, ὅπως παραδώσῃ τὴν πόλιν, ἀλλ' ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὰς ἱκεσίας τοῦ πλήθους καὶ τὴν 21ην Δεκεμβρίου ἤρξαντο νέαι διαπραγματεύσεις καταλήξασαι εἰς συμφωνίαν. Ἡ πόλις παρεδόθη τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων καὶ ὁ Βιλλιέ, περιβληθεὶς τὴν ἐπίσημον στολὴν τοῦ μεγάλου ταξιάρχου, εἰσήχθη ἐνώπιον τοῦ Σουλεϊμάν. Παρέμειναν ἀμφότεροι τηροῦντες ἐπὶ ἱκανὴν ὥραν σιγήν, ὅτε τέλος ἔλυσεν αὐτὴν ὁ σουλτᾶνος, παραμυθήσας τὸν Βιλλιὲ καὶ ἐπαναλαβὼν τὴν ὑπόσχεσίν του περὶ ἐλευθέρας ἀναχωρήσεως αὐτοῦ. Οὕτως ἐγένετο κύριος ὁ Σουλεϊμὰν τῆς Ῥόδου. Ἡ δόξα αὕτη ἐστοίχισεν εἰς αὐτὸν τὴν ζωὴν 40.000 μαχητῶν. Τὴν πρώτην Ἰανουαρίου 1523 ὁ γέρων Βιλλιὲ ἐπαρουσιάσθη διὰ τελευταίαν φορὰν πρὸς τὸν σουλτᾶνον, εἰς ὃν προσέφερε τέσσαρα χρυσᾶ ἀγγεῖα. Ὁ Σουλεϊμὰν βλέπων αὐτὸν εἶπε πρὸς τὸν παριστάμενον Ἰβραήμ, ἑλληνικῆς καταγωγῆς: «Θλίβομαι διότι εὑρέθην εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκβάλω τὸν γέροντα τοῦτον ἐκ τοῦ οἴκου καὶ τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ». Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ὁ Βιλλιὲ κατέλιπε τὴν Ῥόδον μετὰ τῶν ὀλίγων ἀπομεινάντων ὑπερμάχων αὐτῆς. Ἐπὶ μακρὸν περιεπλανᾶτο μετὰ τῆς μικρᾶς ταύτης φάλαγγος, μέχρις ὅτου ὁ πάπας Κλήμης Ζ' παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν καταφύγιον εἰς Βιτέρμπον. Ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος Ε', γενόμενος κύριος τῆς Μάλτας καὶ τῶν πέριξ αὐτῆς νήσων, ἐγκατέστησεν αὐτὸν εἰς ταύτας, ἔνθα μετέβαλε τὸ καταστατικὸν τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἐπονομάσας αὐτὸ *Τάγμα τῶν ἱπποτῶν τῆς Μάλτας*. Ὁ Βιλλιὲ προσεπάθησεν, εἰς μάτην ὅμως, νὰ καταπαύσῃ τὰς αἱματηρὰς ἔριδας μεταξὺ τῶν ἱπποτῶν τῶν διαφόρων γλωσσῶν, αἵτινες ἐπίκραναν τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Βιλλιὲ** *ντὲ λ' Ἴλ-Ἀντὰμ* (Villiers de l' Isle-Adam), ***Φίλιππος-Αὔγουστος-Ματθίας***. Γάλλος ποιητὴς καὶ λογοτέχνης (1838—1889). Ὁ πάππος του καταφυγὼν εἰς Ἀγγλίαν κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν ἀπώλεσε τὸ πλεῖστον μέρος τῆς περιουσίας του, τὴν ὁποίαν ματαίως ἐπεζήτησε νὰ ἀνακτήσῃ μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων. Ὁ πατήρ του, ἀνὴρ χιμαιρικός, κατασπαταλήσας ὅ,τι εἶχεν εἰς ἀναζήτησιν κεκρυμμένων θησαυρῶν, ἐκληροδότησεν εἰς τὸν υἱὸν τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο τῆς παραδόξου φαντασιώσεως καὶ ἀσυνεπείας, ἥτις ἦτο τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου του.

Φίλιππος Αὔγ. Βιλλιὲ ντὲ λ' Ἴλ Ἀντάμ.

Ὁ ποιητὴς ἦτο πτωχός, ἀλλὰ ὑπερβαλλόντως ὑπερήφανος διὰ τὴν καταγωγήν του. Ἡ ἰδιότροπος καὶ ὀνειροπόλος φύσις του ἐξεδηλώθη ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἀκόμη ἡλικίας, ὅτε φοιτῶν εἰς τὸ λύκειον τῆς γενετείρας του περιεπλανᾶτο μονήρης ἀνὰ τὰς ἀγρίως ὑποβλητικὰς ἀκτὰς τῆς Μάγχης καὶ ἔγραφε τοὺς πρώτους στίχους του. Τῷ 1857 ἡ οἰκογένειά του ἐκποιήσασα τὴν μικράν της κτηματικὴν περιουσίαν ἐν Μπριὲ μετῴκησεν εἰς Παρισίους, ὅπως διευκολύνῃ τὸν ποιητὴν εἰς τὰς σπουδάς του. Ἐκεῖ ἐγνωρίσθη μὲ τοὺς διασημοτέρους συγγραφεῖς τοῦ καιροῦ του, ἐθαύμασεν ὑπὲρ πάντα ἄλλον τὸν Μυσσὲ καὶ ἐδέχθη τὴν βαθεῖαν ἐπίδρασιν τοῦ ἐξαδέλφου του Ἐσσέ, ὀπαδοῦ τοῦ Ἑγέλου καὶ τοῦ ἀποκρυφισμοῦ. Οὕτω ὁ ποιητὴς στρέφεται πρὸς κατεύθυνσιν σύμφωνον μὲ τὴν μυστικοπαθῆ φύσιν του. Τὰ «πρῶτα ποιήματα» (1856—1858) τυγχάνουν εὐμενοῦς ὑποδοχῆς. Ἀλλὰ τὸ μετ' αὐτὰ ἐκδοθὲν μυθιστόρημά του «Ἶσις» ἐπέρασε σχεδὸν ἀπαρατήρητον, παρ' ὅλον τὸν θαυμασμὸν τοῦ Μπανβίλ, ὅστις ἀνεγνώριζεν ἐν αὐτῷ «τὰ ἴχνη ἀναμφισβητήτου μεγαλοφυΐας». Ἀλλὰ καὶ τὰ μετέπειτα ἔργα του παρεγνωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ.

Ἡ ἐποχή του δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν κατανοήσῃ καὶ μόλις σήμερον ἀρχίζει νὰ λαμβάνῃ εἰς τὴν γαλλικὴν λογοτεχνίαν τὴν πρέπουσαν θέσιν. Ἡ παράδοξος ἐμφάνισίς του, τὸ περιφρονητικὸν ὕφος του, ἡ ἀλαζονικὴ εἰρωνεία του, ἡ κατακτῶσα προφορικὴ ἀφήγησίς του ὑποθέσεων ἢ ἀποσπασμάτων ἀγράφων ἔτι ἔργων του, ἐσχημάτισαν τὸν θρῦλον, ὅτι πρόκειται περὶ ἀνθρώπου μεγαλοφυοῦς μέν, ἀλλ' ἀνισορρόπου, μυστηριώδους καὶ ἀνακολούθου. Μεγαλομανὴς ἐκ φύσεως ταξιδεύει δὶς εἰς Γερμανίαν διὰ ν' ἀκούσῃ ἔργα τοῦ Βάγνερ, ἅπαξ εἰς Ἀγγλίαν πρὸς ἀναζήτησιν πλουσίας νύμφης, ἱδρύει βραχύβιον περιοδικόν, μετέχει ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ ἰωβιλαίου τῆς ἀμερικανικῆς ἀνεξαρτησίας διὰ νὰ κερδήσῃ τὸ χρηματικὸν ἔπαθλον καὶ δίδει ἐν Βρυξέλλαις σειρὰν ἐπιτυχῶν διαλέξεων. Ὁ Βιλλιὲ καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν ὑπῆρξε θαυμαστὴς τοῦ Ἑγέλου, τοῦ Πόε καὶ τοῦ Βάγνερ.

Τὰ ἔργα του εἶναι πολλά: α) Δραματικά: «Ἔλλεν», (1866), «Μοργάνη» (1880), «Ἡ ἐπανάστασις» (1870), «Ὁ Νέος Κόσμος» (1880), πεντάπρακτον δρᾶμα δι' οὗ μετέσχε τοῦ ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ, «Ἡ ἀπόδρασις» (1887) κτλ. Τὰ τρία τελευταῖα ἀνεβιβάσθησαν ἐπὶ σκηνῆς, ἄνευ ὅμως ἱκανῆς ἐπιτυχίας. β) Πεζά: «Ἡ μέλλουσα Εὔα» (1885), «Ὁ ὑπέρτατος ἔρως» (1886), «Ὁ Τριμπουλὰ Μπονομὲ» (1887) κτλ., ἅπαντα μυθιστορήματα. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον ἔργον του, διακρινόμενον διὰ τὴν δύναμιν τῆς συνθέσεως καὶ τὴν πλήρη λάμψεως γλῶσσάν του, εἶναι αἱ «Σκληρὲς διηγήσεις», δημοσιευθεῖσαι τῷ 1882 καὶ τῶν ὁποίων συνέχεια ὑπῆρξαν οἱ «Nouveaux contes cruels» καὶ αἱ «Histoires insolites» (1888), ὡς καὶ ὁ «Axel», εἶδος φιλοσοφικοῦ δράματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἰργάσθη ὑπὲρ τὴν δεκαετίαν.

Ὁ Βιλλιὲ ντὲ λ' Ἴλ-Ἀντὰμ διὰ τοῦ ἔργου του ὑμνεῖ τὸ ἰδεῶδες, σατιρίζει τὴν κρατοῦσαν ἠθικὴν καὶ τὴν στενότητα τῶν ὁριζόντων τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως. Ἀφῆκε πολλὰ χειρόγραφα ἔργα μὴ ἐκδοθέντα εἰσέτι. Θεωρεῖται συγγραφεὺς μεγάλης πνοῆς καὶ φαντασίας καὶ ἀριστοτέχνης τῆς γλώσσης. Κ. Ι. ΒΑΡΝΑΛΗΣ

— **Βιλλιὲ** (Villiers), ***Κάρολος-Πελάμ***. Ἄγγλος δικαστικὸς καὶ πολιτικὸς (1802—1898), ἀδελφὸς τοῦ λόρδου Κλάρεντον. Σπουδάσας ἐν Καΐμπριτς ἐξήσκησε κατ' ἀρχὰς τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα, μετὰ τριετίαν δὲ διωρίσθη ἀνακριτής. Ἐκλεγεὶς μέλος τῆς Βουλῆς τῶν κοινοτήτων (1835), ὅπου παρεκάθησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς φιλελεύθερος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, ἐπρότεινε πολλάκις τὴν ἐλάττωσιν τοῦ δασμοῦ τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγομένων σιτηρῶν καὶ μετέσχεν εἰς πολλὰς ἐπιτροπὰς κοινωφελῶν καὶ φιλανθρωπικῶν σκοπῶν.

— **Βιλλιὲ** (Villiers), ***Κοσμᾶς***. Γάλλος θεολόγος (1683—1758). Εἰσελθὼν δεκαεπταετὴς εἰς τὸ τάγμα τῶν Καρμηλιτῶν ἐδίδαξε φιλοσοφίαν εἰς πολλὰ κολλέγια μέχρι τοῦ 1727, ὁπότε ἀφωσιώθη εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν κήρυγμα. Γενόμενος βραδύτερον ἡγούμενος τῆς μονῆς Ἁγίας Μαγδαληνῆς ἐν Ὀρλεάνῃ, ἔγραψε «Bibliotheca carmelitana» (1752, τόμ. 2), ἀληθὲς μνημεῖον μαθήσεως.

— **Βιλλιὲ** (Villiers), ***Μᾶρκος-Ἀλβέρτος***. Γάλλος συγγραφεὺς γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1730—1778). Σπουδάσας νομικὰ ἐγένετο κατ' ἀρχὰς δικηγόρος καὶ βραδύτερον περιεβλήθη τὸ ἱερατικὸν σχῆμα. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἠσχολήθη μὲ τὰ γράμματα καὶ ἐδημοσίευσεν: «Ἀπολογίαν τῆς ἀγαμίας τοῦ κλήρου» (1762), «Ἀρχὰς περὶ τῆς ὀφειλομένης εἰς τοὺς βασιλεῖς πίστεως» (1771), «Βίος Λουδοβίκου ΙΑ'» (1769), «Περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας» (1778).

— **Βιλλιὲ** (Villiers), ***Πέτρος***. Γάλλος λογοτέχνης (1648—1728). Εἰσελθὼν εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἰησουιτῶν τῷ 1666 καὶ κατόπιν τοῦ Κλυνύ, ἐγένετο ἡγούμενος τοῦ Ἁγίου Ταυρίνου. Ἔγραψεν ἐκτὸς ἄλλων «Διαλόγους περὶ τῶν τραγῳδιῶν τοῦ παρόντος καιροῦ» (1675), «Τέχνην τοῦ κηρύσσειν» (1682), «Σκέψεις περὶ τῶν ἐλαττωμάτων τοῦ ἄλλου» (1691), «Περὶ φιλίας», σατιρικὸν ποίημα «κατὰ τῶν ψευδῶν φίλων» (1692), «Πραγματείαν περὶ σατίρας», ποίημα κατὰ τῶν σατιρικῶν ποιητῶν εἰς 4 ᾄσματα, σχὸν ὑπὲρ τὰς τριάκοντα ἐκδόσεις κτλ.

— **Βιλλιὲ** (Villiers), ***Πέτρος***. Γάλλος συγγραφεὺς (1760—1849). Ἀκολουθήσας κατ' ἀρχὰς τὸ στρατιωτικὸν στάδιον, ἐγένετο λοχαγὸς τῶν δραγόνων, ἀλλὰ βραδύτερον ἀφωσιώθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ δὴ τὸ δρᾶμα. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Μπεμπὲ καὶ Ζαργαόν», παρῳδία τῆς Μηδείας, «Γελωτοποιὸς καὶ ράπτης», «Ῥοδομόνδος ἢ μικρὸς Δὸν Κιχῶτος» «Πονιατόβσκη ἢ ἡ διάβασις τοῦ Ἔλστερ» κτλ. Ἔγραψε προσέτι: «Ἐγχειρίδιον τοῦ ἐπισκέπτου τῶν Παρισίων», «Ἡ στρατιωτικὴ Γαλλία» κτλ.

— **Βιλλιὲ** (Villiers), *δὸν* ***Πλακίδιος***. Γάλλος μοναχὸς καὶ ἱστορικός. Εἰσελθὼν εἰς τὸ τάγμα τῶν Βενεδικτίνων τοῦ Λυξέϊγ (Luxeuil) ἀφωσιώθη εἰς τὰς μελέτας καὶ ἐφημίσθη ὡς ἐπιτηδειότατος κατασκευαστὴς ἐκκλησιαστικῶν μουσικῶν ὀργάνων (orgues). Προσβληθεὶς ὑπὸ νευροπαθείας ἀπεσύρθη πάσης ἐνεργοῦ δράσεως καὶ ἔγραψε: «Τὸ ψαλτήριον τῶν θλιμμένων», «Προσευχαὶ μιᾶς πονεμένης ψυχῆς» καὶ μίαν «Ἱστορίαν τῆς μονῆς τοῦ Λυξέϊγ» («Chronicon Luxoviense»).

— **Βιλλιὲ** *ντὺ* ***Τερρὰζ*** (Villiers du Terrage), ***Παῦλος-Στέφανος***. Γάλλος διοικητικὸς (1774—1858). Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς δημοκρατίας ὑπῆρξεν ἀξιωματικός, ἐπὶ τῆς παλινορθώσεως τῶν Βουρβώνων ἐχρημάτισεν ἀλληλοδιαδόχως νομάρχης τῶν ἀνατολικῶν Πυρηναίων, τοῦ Ντοὺμπ καὶ τοῦ Γκάρ, ὑπὸ δὲ τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου ἐγένετο ὁμότιμος. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848 ἀπεσύρθη τῆς ἐνεργοῦ πολιτικῆς. Ἔγραψεν: «Ὧραι σχολῆς ἑνὸς παλαιοῦ δικαστικοῦ» (1834), καὶ «Ποιήματα ἠθικὰ καὶ ἱστορικὰ» (1836). —Β.

Digitized by Google

Βίλλιος (Villius). Ἐραστὴς τῆς Φαύστας, συζύγου τοῦ Μίλωνος καὶ ἐγγονῆς τοῦ Σύλλα. Συλληφθεὶς ἐπ' αὐτοφώρῳ, εἴτε ὑπὸ τοῦ συζύγου εἴτε ὑπὸ τοῦ ἀντεραστοῦ του, ἐφονεύθη ἐν τῷ θαλάμῳ τῆς ἐρωμένης του τῷ 72 π. Χ.

— **Βίλλιος** ***Ἀννάλης*** (Villius Annalis), ***Λούκιος***. Ρωμαῖος πραίτωρ κατὰ τὸ ἔτος 43 π. Χ. Προγραφεὶς ὑπὸ τῶν Ὀκταβίου, Ἀντωνίου καὶ Λεπίδου παρεδόθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου του υἱοῦ εἰς τὴν τριανδρίαν. Διὰ τὴν πρᾶξίν του ταύτην ὁ υἱὸς ἔλαβεν ὡς ἀμοιβὴν τὴν περιουσίαν τοῦ πατρός του καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀγορανόμου. —Ω.

Βίλλιος, ***Ἀναγνώστης***. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων β' τάξεως, κατὰ τὸν Φραντζῆν (τόμ. Δ' σελ. 170), πολεμήσας καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821. Τ. Χ. Κ.

Βίλλις ἢ ***Βεΐλ***. Βαυαρίς, μεγάλη κυρία τῆς τιμῆς τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας. Ἐκτεθεῖσα, λόγῳ ἔρωτος πρός τινα ὡραῖον στρατηγὸν τῆς Ἐπαναστάσεως, ἀπεπέμφθη τῆς αὐλῆς καὶ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῆς βασιλίσσης.

βιλλίσειος ***κύκλος***, ἢ ***—στέφανος [Ἀνατομ.]***. Αἱ ὀπίσθιαι ἐγκεφαλικαὶ ἀρτηρίαι, κλῶνες τελικοὶ τῆς βασικῆς ἀρτηρίας, ἀναστομοῦνται μετὰ τῶν ὀπισθίων ἀναστομωτικῶν ἀρτηριῶν, κλάδων τῶν ἔσω καρωτίδων. Ἐκ τῆς ἀναστομώσεως δὲ ταύτης ἀποτελεῖται ὁ *βιλλίσειος κύκλος*, ὅστις περιβάλλει δίκην στεφάνης τὸ ὀπτικὸν χίασμα, τὸ φαιὸν φῦμα μετὰ τῆς χώνης, τὰ μαστία, καὶ τοῦ ὁποίου τὰ μὲν δύο πρόσθια τριτημόρια σχηματίζουσιν οἱ κλάδοι τῶν ἔσω καρωτίδων ἤτοι αἱ πρόσθιαι ἐγκεφαλικαὶ ἀρτηρίαι, ἡ προσθία ἀναστομωτικὴ καὶ αἱ ὀπίσθιαι ἀναστομωτικαὶ ἀρτηρίαι, τὸ δὲ ὀπίσθιον τριτημόριον αἱ ὀπίσθιαι ἐγκεφαλικαὶ ἀρτηρίαι. Ὁ βιλλίσειος κύκλος ἢ στέφανος καλεῖται καὶ *ἀρτηριακὸς κύκλος* καὶ *βιλλίσειον ἑξάγωνον*.

Τ. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Βιλλκιὲ (Villequier) ***Ἀντωανέττα*** βλ. Μαινιελαί.

— **Βιλλκιὲ** (Villequier), ***Λουδοβῖκος***. Γάλλος διπλωμάτης (1667—1723). Ἀνήκων εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ἐστάλη ὑπ' αὐτοῦ εἰς Λονδῖνον (1713), ὅπως διαπραγματευθῇ εἰρήνην μετὰ τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας Ἄννης Στούαρτ, διατελούσης εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν πρὸς τὴν Γαλλίαν διὰ τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς τοῦ ἱσπανικοῦ θρόνου. Ἐπειδὴ οἱ εὐγενεῖς αὐλικοὶ τῆς βασιλίσσης ἀντέδρων κατὰ τῆς εἰρήνης, ἔκαυσαν τὸ πρεσβευτικὸν μέγαρον, ἀλλ' ὁ Βιλλκιὲ παρ' ὅλα ταῦτα κατώρθωσε νὰ συνάψῃ τὴν εἰρήνην καὶ νὰ λάβῃ διὰ τοῦτο πλουσιώτατα δῶρα καὶ ἀμοιβὰς παρά τε τῆς βασιλίσσης Ἄννης καὶ τοῦ Λουδοβίκου. —Β.

Βίλλκομ (Willkomm), ***Ἐρνέστος-Ἀδόλφος***. Γερμανὸς μυθιστοριογράφος (1810—1886). Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ φιλοσοφίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας. Ἤδη ὡς φοιτητὴς συνέθεσε δρᾶμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Βερνάρδος, δοὺξ τῆς Βαϊμάρης», ὅπερ ἠκολούθησεν ἡ τριλογία «Ἐρρῖκος ΙΔ'» καὶ τὸ «Βιβλίον τῶν ἀσπασμῶν». Ἀπὸ τοῦ 1837 μέχρι τοῦ 1839 διέμεινεν ἐν Λειψίᾳ, ὅπου διηύθυνε μετὰ τοῦ *Ἀλεξάνδρου Φίσσερ* τὸ περιοδικὸν «Jahrbücher für Drama, Dramaturgie und Theater». Ταξιδεύσας εἰς Ἰταλίαν συνέγραψε τὰς «Ἰταλικὰς Νύκτας». Μετὰ τὸν Πρωσσοδανικὸν πόλεμον ἵδρυσε πολιτικὴν ἐφημερίδα ἐν Λύμπεκ. Ἐγκατασταθεὶς βραδύτερον ἐν Ἀμβούργῳ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν σύνταξιν τῆς ἐφημερίδος «Hamburger Korrespondent» καὶ τοῦ περιοδικοῦ «Jahreszeiten». Ἐκ τῶν μυθιστορημάτων αὐτοῦ διακρίνονται τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ οἰκογένεια Ἄμμερ» «Ἐφοπλιστὴς καὶ ναύτης», «Νέαι ἁμαρτίαι» καὶ «Οἱ σύντροφοι τοῦ σατανᾶ». Α. Δ.

— **Βίλλκομ** (Willkomm), ***Μαυρίκιος-Γουλιέλμος***. Γερμανὸς βοτανικὸς (1821—1895). Ὑπῆρξε καθηγητὴς ἐν Τάραντ, Ντόρπατ καὶ Πράγᾳ. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ τὰ κυριώτερα εἶναι τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁδηγὸς εἰς τὸ φυτικὸν βασίλειον τῆς Γερμανίας» (1882) καὶ «Ἡ χλωρὶς τῶν δασῶν τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστρίας» (1886). Α. Δ.

Βίλλμ ((Willm), ***Ἰωσήφ***. Γάλλος φιλόσοφος καὶ συγγραφεὺς (1790—1852) ἐκ τοῦ Κάτω Ρήνου. Περατώσας τὰς σπουδάς του ἐν τῷ κολλεγίῳ τοῦ Στρασβούργου ἐχειροτονήθη Λουθηρανὸς ἱερεύς, ἐδίδαξεν ἰδιωτικῶς ἐν Λυὼν καὶ Παρισίοις ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ τέλος διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Φιλολογίας εἰς τὸ κολλέγιον τοῦ Στρασβούργου καὶ τῷ 1851 ἐπιθεωρητὴς τοῦ πανεπιστημίου. Ὑπῆρξεν ἐπίσης ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν πολιτικῶν καὶ ἠθικῶν ἐπιστημῶν. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Δοκίμιον περὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἑγέλου» (1838), «Δοκίμιον περὶ τῆς λαϊκῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν μέσων τῆς βελτιώσεως τῶν δημοτικῶν σχολείων καὶ τῆς θέσεως τῶν διδασκάλων» (1840), βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας, «Ἱστορία τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τοῦ Καντίου μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν» (1846—1847 τόμ. 4). Ἐπὶ πλέον μετέφρασεν εἰς τὴν γερμανικὴν τὸν «Λάσκαριν» τοῦ *Βιλλμαὶν* καὶ διηύθυνε τὸ «Μουσεῖον τῶν ἐνδόξων διαμαρτυρομένων». Συνειργάσθη εἰς τὸ «Λεξικὸν τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν», εἰς τὴν «Γερμανικὴν ἐπιθεώρησιν», εἰς τὴν «Προτεσταντικὴν ἐπιθεώρησιν» κτλ. —Β.

Βιλλμαὶν (Villemain), ***Ἄβελ-Φραγκῖσκος***. Γάλλος καθηγητής, συγγραφεὺς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1790—1870).

Ἄβελ-Φραγκῖσκος Βιλλμαίν.

Εὐρυτάτης μορφώσεως, μνήμης καὶ ἐνεργητικότητος ἀνήρ, κατώρθωσεν ἐκ νεωτάτης ἡλικίας ν' ἀποκτήσῃ μεγάλην φήμην καὶ νὰ τύχῃ ἐξαιρετικῶν τιμῶν καὶ θέσεων. Διεκρίνετο ἰδίως διὰ τὴν φιλομάθειάν του καὶ διὰ τὴν εὐκολίαν, μεθ' ἧς ἐξεμάνθανε τὰς ξένας γλώσσας. Δωδεκαετὴς ἔπαιξεν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν τὸν ρόλον τοῦ Φιλοκτήτου, τὸν ὁποῖον ἐνεθυμεῖτο καλῶς μετὰ τριάκοντα ἔτη. Ὡς μαθητὴς τοῦ λυκείου «Λουὶ λε Γκρὰν» ἀντικαθίστα συχνὰ εἰς τὴν παράδοσιν τὸν ὀνομαστὸν καθηγητήν του Λούκιον ντὲ Λανσιβάλ. Ὡς σπουδαστὴς τοῦ δικαίου ἐσύχναζεν εἰς τὰς κοσμικὰς αἰθούσας, ὅπου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοῦ διωγμοῦ τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψεως συνεκεντροῦτο πᾶσα ἡ πνευματικὴ καὶ πολιτικὴ ζωὴ τῆς Γαλλίας. Θαυμάσιος ὁμιλητὴς καὶ ἔχων τρόπους λεπτοὺς καὶ τὸ τάλαντον τῆς ἀπαγγελίας, ἐπεβάλλετο πανταχοῦ ὅπου ἐνεφανίζετο, κατορθώνων νὰ ἐπισκιάζῃ καὶ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ τοῦ Λαμαρτίνου.

Εἰκοσαετὴς ἤδη ὤν, διωρίσθη ἀναπληρωτὴς εἰς τὴν ἕδραν τῆς Ρητορικῆς ἐν τῷ λυκείῳ τοῦ Καρλομάγνου καὶ ταχέως ἔκτακτος καθηγητὴς (maître des conférences) τῆς γαλλικῆς καὶ λατινικῆς λογοτεχνίας εἰς τὴν École Normale. Τῷ 1812 ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς γαλλικῆς Ἀκαδημίας διὰ τὸ ἔργον του «Ἐγκώμιον τοῦ Μονταίν», ἂν καὶ διηγωνίζετο πρὸς διασήμους συγγραφεῖς. Μετὰ διετίαν ἐβραβεύθη δεύτερον ἔργον του «Τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ τῆς κριτικῆς», τὸ ἔργον δὲ τοῦτο, παρὰ τὰ εἰωθότα, ἐκλήθη νὰ τὸ ἀναγνώσῃ ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς ἐνώπιον τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ συνεδρίου, εἰς τὸ ὁποῖον παρέστησαν, τιμῆς ἕνεκεν, ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας καὶ ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος, οἵτινες, εὑρισκόμενοι τότε ἐν Παρισίοις μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ναπολέοντος, ἐθεωροῦντο σωτῆρες τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ. Μετὰ διετίαν βραβεύεται τρίτον ἔργον του «Ἐγκώμιον τοῦ Μοντεσκιέ». Ἤδη εἶχε διορισθῇ καθηγητὴς τῆς νεωτέρας Ἱστορίας ἐν Σορβόννῃ καὶ βραδύτερον τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας, δι' ἣν ἕδραν ἦτο ἁρμοδιώτερος. Τῷ 1819 ἐδημοσίευσε τὴν «Ἱστορίαν τοῦ Κρόμβελ», ἀποτέλεσμα τῶν ἱστορικῶν του μελετῶν καὶ τοῦ εἰδικοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς ἐποχῆς διὰ τὴν ἀγγλικὴν ἐπανάστασιν. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο, πλῆρες λεπτομερειῶν, στερεῖται γενικωτέρων ἀπόψεων· ἄλλως τε ὁ Βιλλμαίν, γνώστης πολυμερὴς τῆς ἀρχαίας καὶ μεσαιωνικῆς ἱστορίας καὶ λογοτεχνίας, δὲν κατεῖχεν ἐξ ἴσου καὶ τὴν νεωτέραν. Ὁπωσδήποτε τὸ ἔργον του ἐθαυμάσθη ὑπὸ τῶν συγχρόνων καὶ μετεφράσθη εἰς πολλὰς γλώσσας. Τῷ 1821, μόλις τριακονταετής, ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐκρήγνυται ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις. Εἰς τὸν γενικὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς Εὐρώπης, τοῦ ὁποίου προεξῆρχον ὁ Βύρων, ὁ Καζιμὶρ Ντελαβίν, ὁ Λαμαρτῖνος, ὁ Σατωμπριάν, προσέφερε τὴν μεγάλην του συμβολὴν καὶ ὁ Βιλλμαίν, γράψας δύο ἔργα, ἓν ποιητικόν, «Λάσκαρις ἢ οἱ Ἕλληνες τοῦ ΙΕ' αἰῶνος» (1825), μικρᾶς ἀξίας καὶ ἱστορικῶς ἀνακριβές, καὶ ἓν ἱστορικὸν «Δοκίμιον περὶ τῆς καταστάσεως τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς μουσουλμανικῆς κατακτήσεως» (1825).

Ἤδη ὁ Λουδοβῖκος ΙΗ' τὸν εἶχε διορίσει τμηματάρχην τοῦ τυπογραφείου παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ ἐπὶ τῆς πρωθυπουργίας τοῦ Ντεκὰζ ἐγένετο εἰσηγητὴς ἐπὶ τῶν ἀναφορῶν. Ἀνήκων κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ κόμμα τῶν «doctrinaires», δηλαδὴ τῶν συντηρητικῶν φιλελευθέρων ἐπὶ παλινορθώσεως, μετέστη βαθμηδὸν εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν. Ὅτε τῷ 1827 τὸ πανεπιστήμιον ἀνέθεσεν εἰς αὐτόν, ἵνα, μετὰ τοῦ Λακρετὲλ καὶ Σατωμπριάν, συντάξῃ τὴν αἴτησιν πρὸς τὸν Κάρολον Ι' κατὰ τῆς ἐπαναφορᾶς τῆς λογοκρισίας, ὁ Βιλλμαὶν ἐξετέλεσε τὸ καθῆκόν του, ἀλλὰ παρῃτήθη συγχρόνως τῆς θέσεώς του ὡς εἰσηγητοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ παραδόσεις του εἰς τὴν Σορβόννην ἐκίνουν τὸ γενικὸν ἐνδιαφέρον χάρις εἰς τὸ σπάνιον τάλαντον τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ὁμιλητοῦ καὶ τὰς φιλελευθέρας του ἰδέας, τὰς ὁποίας καθίστα πλέον ἐνδιαφερούσας ἡ ὑπὸ τοῦ Μπονάλ, Ντεμαίτρ καὶ Λαμενναὶ ἐπίκρισίς των. Τῷ 1830 ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ κολλεγίου τοῦ Ἐβραὶ μέλος τῆς Βουλῆς καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξελέγη μέλος τῆς πρὸς ἀναθεώρησιν τοῦ συντάγματος ἐπιτροπῆς. Ὁ νέος βασιλεὺς Λουδοβῖκος Φίλιππος τὸν διώρισε μέλος τοῦ ἀνωτάτου ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου καὶ τῆς Βουλῆς τῶν ὁμοτίμων (1832). Περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν διωρίσθη ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας ἰσόβιος αὐτῆς γραμματεύς. Ὡς μέλος τῆς Βουλῆς τῶν ὁμοτίμων ἐπέδειξε φιλελευθερισμὸν ἀσυνήθη διὰ τὴν ἐποχήν. Ὑπεστήριξε τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου μετὰ πολλῆς δυνάμεως. Ἠρνήθη ὅτι ὑπάρχει πλημμέλημα σκέψεως, ἑπομένως οὐδεμία τιμωρία εἶναι νοητή. Τῷ 1839—1840 διετέλεσεν ἐπὶ ὀλίγους μῆνας μέλος τοῦ ὑπουργείου Σοὺλτ καὶ τῷ 1841—1844 τοῦ ὑπουργείου Γκυιζὸ ὡς ὑπουργὸς τῆς Παιδείας. Ἀπὸ τοῦ 1844 ἀφωσιώθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν συγγραφικὴν χωρὶς νὰ διδάξῃ πλέον ἐν Σορβόννῃ, ἕως οὗ ἐπὶ τῆς δευτέρας αὐτοκρατορίας παρῃτήθη καὶ τοῦ τίτλου τοῦ καθηγητοῦ.

Τὸ συγγραφικὸν καὶ λογοτεχνικὸν ἔργον τοῦ Βιλλμαὶν εἶναι εὐρὺ καὶ ποικίλον. Κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Tableau de l' éloquence chrétienne au IVe siècle» (1826), «Études de littérature ancienne et étrangère» (1848), «Souvenirs contemporains d' histoire et de littérature» (1836), «Essai sur le génie de Pindare» (1859), «La tribune moderne» (1848), «Cours de littérature française, tableau du VXIIIème siècle» (τόμ. 5) κ.τ.λ. Εὐρὺ πνεῦμα, εὐφραδὴς ρήτωρ, γόνιμος συγγραφεύς, φιλελεύθερος πολιτικός, ὁ Βιλλμαὶν στερεῖται τοῦ προσήκοντος βάθους. Κ. Ι. ΒΑΡΝΑΛΗΣ

Βίλλμαν (Willmann), ***Ὄθων***. Τσεχοσλοβάκος παιδαγωγικὸς καὶ φιλόσοφος (1839—1920). Ὑπῆρξε καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πράγας καὶ ἔγραψε σειρὰν ἔργων, ἐν οἷς διακρίνονται τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ὁ Ἀριστοτέλης ὡς παιδαγωγικὸς» (1909), «Ἡ διδακτικὴ ὡς μέθοδος διδασκαλίας» (2 τόμ. 1889), «Ἱστορία τῆς Ἰδεολογίας» (3 τόμ. β' ἔκδ. 1907), «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μεταφυσικῆς» (1914). Α. Δ.

Βιλλμαρὲ (Villemaret), ***Κάρολος-Μάξιμος***. Γάλλος συγγραφεὺς γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1785—1852). Μαθητὴς ὢν τοῦ «Πρυτανείου» (σχολῆς τοῦ *Σαὶν-Σὺρ*) ἐκίνησε τὴν προσοχὴν τοῦ ὑπάτου Βοναπάρτου, ὅστις προσέφερεν εἰς αὐτὸν θέσιν διπλωματικοῦ ἀκολούθου παρὰ τῷ Ταλλεϋράνδῳ, ὅστις τῷ 1805 διώρισεν αὐτὸν γραμματέα τοῦ πρίγκιπος Καμίλλου Μποργκέζε, καὶ τὴν θέσιν ταύτην διετήρησεν ὁ Βιλλμαρὲ μέχρι τῆς πτώσεως τῆς αὐτοκρατορίας. Μὴ θελήσας νὰ ὑπηρετήσῃ τοὺς Βουρβώνους, ἀφωσιώθη τοῦ λοιποῦ εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσεν ἀνωνύμως, πλὴν τοῦ δράματος «Τὸ σχισμένο παραπέτασμα» (1821). Τὰ ἔργα του ταῦτα εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἱστορικὰ «Ἀπομνημονεύματα» περὶ Ναπολέοντος, Ἰωσηφίνης, Ταλλεϋράνδου, εἰς πολλοὺς τόμους, ὡς καὶ περὶ τοῦ συνεδρίου τῆς Αἲξ-Λὰ-Σαπὲλ καὶ περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῆς Ἰταλίας κατὰ τὰς ἀρχάς του ΙΘ' αἰῶνος. Κ. Ι. Β.

Βιλλμὲν (Villemin), ***Εὐγένιος***. Γάλλος λογοτέχνης καὶ ἰατρὸς γεννηθεὶς τῷ 1815. Μετὰ τὴν ἀναγόρευσίν του ὡς διδάκτορος τῆς Ἰατρικῆς (1839), ἐτράπη πρὸς τὴν φυσικὴν αὐτοῦ κλίσιν, τὴν ποίησιν καὶ τὴν Βοτανικήν. Ἐδημοσίευσε: «Le Cicerone du Jardin des Plantes (1844), «Alphabet du jeune âge» (1844), «Sophocle à l'odéon» (ποίημα ἐπὶ τῇ μεταφράσει τῆς Ἀντιγόνης ὑπὸ τῶν *Paul Maurice* et *Vaquerie* 1844), «Le Chevrier des Ardennes» (δρᾶμα ἔμμετρον τρίπρακτον, 1840), «Le Siècle d'Auguste» (τραγῳδία, 1853), κ. τ. λ. Κατὰ τὸ ἔτος 1856 ἐκέρδησε τὸ δεύτερον βραβεῖον τῆς ποιήσεως, τὸ προταθὲν ὑπὸ τῆς «Φιλολογικῆς Ἑταιρίας». Ο. Ρ.

— **Βιλλμὲν** (Villemin), ***Ἰωάννης-Ἀντώνιος***. Διάσημος Γάλλος ἰατρὸς (1827—1892). Ἐσπούδασεν ἐν Στρασβούργῳ καὶ Val-de-Grâce ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῷ 1853.

Ἰωάννης-Ἀντώνιος Βιλλμέν.

Διετέλεσε στρατιωτικὸς ἰατρός, καθηγητὴς ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ τῆς Val-de-Grâce, ἐπιθεωρητὴς ἰατρὸς τῆς ἐφέδρου στρατιᾶς καὶ ἰατρὸς ἐν Παρισίοις. Ἡ ἐξέχουσα αὐτοῦ θέσις ἐν τῇ ἰατρικῇ ὀφείλεται εἰς τὰς πρωτοτύπους περὶ φυματιώσεως ἐργασίας του: «Du tubercule au point de vue de son siège, de son évolution, et de sa nature» (1862), «Études sur la tuberculose; preuves rationelles et expérimentales de sa specificité et de son inoculabilité». (Paris 1867)· ἄλλαι ἐργασίαι αὐτοῦ εἶναι: «Ἐπιτομὴ ἱστολογίας φυσιολογικῆς καὶ παθολογικῆς τοῦ ἀνθρώπου» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Morel*, 1864), «Περὶ πολυμόρφου ἐρυθήματος, τῆς φύσεως καὶ τῆς εἰδικῆς θεραπείας αὐτοῦ».

Ἀπὸ τοῦ 1874 διετέλεσε μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς ἐκλεγεὶς κατὰ τὸ ἔτος τοῦ θανάτου

Digitized by Google

του καὶ ἀντιπρόεδρος αὐτῆς. Δύο δὲ ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του ἀνηγέρθη αὐτῷ μνημεῖον εἰς Bruyères τῶν Βοσγίων. Κατὰ δὲ τὸ 1927 ἑωρτάσθη ἡ ἑκατονταετηρὶς αὐτοῦ ἐν τῇ γενετείρᾳ του Prey, ἐν Val-de Grâce καὶ ἐν Nancy, ἔνθα κατὰ τὸν μέγαν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ἀνηγέρθησαν εἰδικὸν νοσοκομεῖον τῶν φυματιώντων καὶ ἀντιφυματικὸν ἰατρεῖον, φέροντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς ἰατρικῆς ἐξεφωνήθη ὑπὸ τοῦ Fernand Bezançon λόγος πανηγυρικός, ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι πρῶτος ὁ Βιλλμὲν ὑπεστήριξε τὴν μεταδοτικότητα τῆς φθίσεως, ἥτις μέχρι τῆς ἐποχῆς του ἐθεωρεῖτο νόσος κληρονομική, ἢ καὶ ἀποτέλεσμα ἀθλιότητος καὶ καταπτώσεως τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἐν τούτοις παρ' ὅλην τὴν ἐργασίαν ταύτην τοῦ Βιλλμὲν καὶ τὴν μετέπειτα ἀνακάλυψιν τοῦ παθογόνου φορέως τῆς νόσου ὑπὸ τοῦ Koch κατὰ τὸ 1882, τὴν κυροῦσαν τὸ βάσιμον τῆς θεωρίας τοῦ Βιλλμέν, οἱ σύγχρονοί του ἐξηκολούθουν πρεσβεύοντες τὰς παλαιὰς δοξασίας, ἐδέησε δὲ νὰ παρέλθῃ ἔκτοτε πολὺς χρόνος, μέχρις οὗ ἡ ἐπιστήμη, κατόπιν μακρῶν ἐρευνῶν καὶ μελετῶν, κυρώσῃ τὰς περὶ μεταδοτικότητος τῆς φθίσεως πειραματικὰς ἐργασίας τοῦ Βιλλμέν. Ο. Ρ.

— **Βιλλμὲν** (Willemin), *Ξαβιέρος*. Γάλλος ἀρχαιολόγος καὶ χαλκογράφος (1763—1833). Μεταβὰς εἰς τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Λαγκρενέ, ἐπέδειξε δὲ μέγαν ζῆλον εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν, καὶ ἐξελέγη μέλος τῆς ἐν Παρισίοις ἑταιρείας τῶν ἀρχαιολόγων τῷ 1821. Ἐδημοσίευσε πλεῖστα μεγάλα ἀρχαιολογικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα διακρίνονται διά τε τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν ἔρευναν, ὡς καὶ διὰ τὸ κάλλος τῶν ἐν αὐτοῖς χαλκογραφιῶν. Τὰ ἄριστα τούτων εἶναι: «Ἐκλογὴ στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀμφιέσεων τῶν λαῶν τῆς ἀρχαιότητος ἐπὶ τῇ βάσει ἀρχαίων μνημείων», «Ἀνέκδοτα γαλλικὰ μνημεῖα πρὸς χρῆσιν τῆς ἱστορίας τῶν τεχνῶν, καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀμφιέσεων», «Μνημεῖα ἀρχαιολογικὰ τῆς μεσαιωνικῆς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας», «Συλλογὴ τῶν ἀρίστων ἔργων τῆς ἀρχαιότητος, ἀγαλμάτων, προτομῶν καὶ συνθέσεων, ληφθέντων ἐξ Ἑλλάδος, Ἰταλίας καὶ Αἰγύπτου». Θ. Β.

Βιλλμεσσὰν (Villmessant), *Ἰωάννης-Ἱππόλυτος-Αὔγουστος Ντελωναὶ ντὲ —*. Εἷς τῶν ἐπιφανεστέρων Γάλλων δημοσιογράφων, γεννηθεὶς ἐν Ρουὲν (1812—1879). Καρπὸς τῶν μυστικῶν ἐρώτων τῆς δεσποινίδος Αὐγουστίνας ντὲ Βιλλμεσσὰν καὶ τοῦ συνταγματάρχου Καρτιέ, ἔφερε μέχρι τοῦ δεκάτου τετάρτου ἔτους τῆς ἡλικίας του τὸ ἐπίθετον τοῦ πατρός του, κατόπιν δὲ διεξεδίκησε διὰ μιᾶς παταγώδους δίκης τὸ δικαίωμα νὰ φέρῃ τὸ ἐπίθετον τῆς μητρός του. Ἡ ἐκπαίδευσίς του ὑπῆρξε πλημμελής. Ἐνυμφεύθη ἄλλως τε νεώτατος (1830) εἰς Μπλουά, ὅπου καὶ ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον μεταξωτῶν ὑφασμάτων καὶ κορδελλῶν, ἀλλ' ἀπέτυχε καὶ ἐκηρύχθη εἰς κατάστασιν πτωχεύσεως τῷ 1835. Μετὰ ἀποτυχούσας ἄλλας ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις εἰς Τοὺρ καὶ Νάντη ὁ Βιλλμεσσὰν ἀπεφάσισε νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς Παρισίους καὶ ἀκολουθήσῃ τὸ δημοσιογραφικὸν στάδιον, πρὸς τὸ ὁποῖον τὸν ὤθει τὸ τολμηρὸν πνεῦμά του. Τῷ 1840 ἐξέδωκε τὴν «Συλφίδα», ἐφημερίδα τῆς μόδας, ἥτις ὅμως δὲν εἶχε μακρὸν τὸν βίον. Ὁ Βιλλμεσσὰν ἀνέλαβε τότε τὴν σύνταξιν τῆς ἐπιφυλλίδος τῆς μόδας εἰς τὴν «Πρές», χρησιμοποιῶν ὡς ψευδώνυμον τὸ ὄνομα τῆς μάμμης του «*Λουΐζα ντὲ Σαὶν-Λού*». Καὶ εἰς τὸ πρῶτον ὅμως αὐτὸ στάδιον τοῦ δημοσιογραφικοῦ του βίου ὁ Βιλλμεσσὰν δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχής. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῷ 1848 ὁ Βιλλμεσσὰν ἐξέδωσε κατὰ σειρὰν τὰ σατιρικὰ πολιτικὰ φύλλα «Lampion», «Bouche de fer» καὶ «La Chronique de Paris», διὰ τῶν ὁποίων κατεπολέμει λυσσωδῶς τὴν Δημοκρατίαν, θέτων εἰς ἐφαρμογὴν πρωτοφανῆ βιαιότητα ὕφους καὶ ἐκφράσεως.

Τῷ 1854 ὁ Βιλλμεσσὰν ἐπιτυγχάνει τὴν ἄδειαν ἐκδόσεως δισεβδομαδιαίας φιλολογικῆς ἐφημερίδος ὑπὸ τὸν τίτλον «Φιγκαρώ». Ἡ ἐπιτυχία ὑπῆρξεν ἄμεσος. Ὅλοι οἱ διανοούμενοι τῆς ἐποχῆς, ἀλλ' ἰδίως ὅλοι οἱ κατόπιν διάσημοι συγγραφεῖς ἢ λογογράφοι παρήλασαν ἀπὸ τὰς στήλας τοῦ «Φιγκαρώ». Ὁ Βιλλμεσσὰν ἐγνώριζε νὰ ἀνακαλύπτῃ τὰς ἀξίας, νὰ τὰς ἐνθαρρύνῃ καὶ νὰ τὰς ἀναδεικνύῃ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἵδρυε καὶ ἐνίσχυε χρηματικῶς διαφόρους ἄλλας ἐφημερίδας ἢ περιοδικά, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν «Gazette Rose», τὴν «Gazette de Paris», τὴν «Lanterne» τοῦ Ροσφόρ. Τῷ 1865 ἐξέδωσε τὴν καθημερινὴν πολιτικὴν ἐφημερίδα «L' Événement». Τὸ δημοσιογραφικὸ δαιμόνιον τοῦ Βιλλμεσσὰν εἶχε διαγνώσει ὅτι εἰς τὴν κατάπτωσιν τῶν χαρακτήρων καὶ τῶν πνευμάτων τῆς ἐποχῆς του ἐχρειάζετο δραστικὸν τονωτικόν. Μετὰ ἓν ὅμως ἔτος παύει τὴν ἔκδοσιν τῆς ἐφημερίδος αὐτῆς, μετατρέπων ἅμα τὸν «Φιγκαρώ» εἰς καθημερινὴν πολιτικὴν ἐφημερίδα. Ἡ παρισινὴ δημοσιογραφία ὑφίσταται τότε ἀναστάτωσιν. Ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς νέας ἐφημερίδος ἐκτοξεύονται μύδροι. Τὸ εἰδησεογραφικὸν μέρος ἀπασχολεῖ τὰς περισσοτέρας τῶν σελίδων της. Καὶ διὰ πρώτην φορὰν τὸ «*ρεπορτάζ*» εἰσάγεται ὡς κύριον τοῦ τύπου ὄργανον. Ὁ Βιλλμεσὰν καθίσταται οὕτω πανίσχυρος. Ἡ τόλμη, ἡ πεῖρά του, ἡ γνῶσίς του τῆς παρισινῆς ζωῆς συντελοῦν ὥστε ἡ ἐπιτυχία νὰ στέψῃ ἀπολύτως τὸ ἔργον του. Δημιουργεῖ ὅμως καὶ ἐχθρούς. Μὲ πολλοὺς μονομαχεῖ. Μὲ ἄλλους ἐξ αὐτῶν καταλήγει εἰς τὰ δικαστήρια. Ἡ αὐτοκρατορικὴ αὐλὴ τὸν φοβεῖται καὶ τὸν ἐνισχύει. Ὅταν κάποτε εἰς μίαν δίκην ἐξεδόθη ἀπόφασις παύσεως τοῦ «Φιγκαρώ», ὁ Βιλλμεσσὰν κατορθώνει νὰ ὀλισθήσῃ ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων τοῦ Κεραμεικοῦ καὶ νὰ καταθέσῃ ἐντὸς τοῦ λίκνου τοῦ αὐτοκρατορικοῦ πρίγκιπος αἴτησιν χάριτος, ἥτις καὶ τῷ παρεχωρήθη ἀμέσως. Ὁ Βιλλμεσσὰν ἐξηκολούθησε διευθύνων τὸν «Φιγκαρώ» μέχρι τοῦ 1875, ὅτε καὶ ἀπεσύρθη, ἀναθέσας τὴν διεύθυνσιν εἰς τὸν Φρανσὶς Μανιάρ. Τέσσαρα ἔτη κατόπιν ἀπέθανεν εἰς Μόντε Κάρλο.

Ὁ Βιλμεσσὰν κατηγορήθη ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του ὡς παραμερίσας πολλάκις τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως διὰ μίαν δημοσιογραφικὴν ἐπιτυχίαν. Ἀλλ' ἴσως καὶ εἰς τοῦτο νὰ ὀφείλεται ἡ ἐπιτυχία του. Ὁπωσδήποτε παραμένει ὁ πρῶτος δημοσιογράφος, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ γαλλικὸς τύπος ὀφείλει ἀναντιρρήτως πολλὰ τῆς κατόπιν προόδου καὶ ἰσχύος του. Ὁ Βιλλμεσσὰν ἀφῆκε τὰ «Ἀπομνημονεύματα ἑνὸς δημοσιογράφου», ἅτινα ὅμως θεωροῦνται ὡς κατὰ τὸ πλεῖστον συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ *Φιλίππου Ζίλ*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. Brisson et F. Ribeyre*, «Les Grandes Journaux de France» 1862. «Mémoires d'un Journaliste» *Villemessant* 1879. Ν. Χ. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Βιλλμὸ (Villemot), *Αὔγουστος*. Γάλλος δημοσιογράφος (1811—1870), ἐπονομαζόμενος «*βασιλεὺς τῶν χρονογράφων*». Τῷ 1847 ἤρξατο τοῦ δημοσιογραφικοῦ του σταδίου ὡς συνεργάτης τῆς ἐφημερίδος «Ἀναγέννησις» τοῦ Καβούρ, ἐκδιδομένης ἐν Τουρίνῳ. Τῷ 1852 ἐγένετο χρονογράφος τῆς «Βελγικῆς χειραφετήσεως», ὅπου διεκρίθη διὰ τὴν πλουσίαν καὶ δροσερὰν ἀνεκδοτολογίαν του περὶ τῶν διασημοτέρων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του. Μετὰ τριετίαν προσελήφθη εἰς τὸν «Φιγκαρό», τοῦ ὁποίου κατόπιν ἐγένετο ἀρχισυντάκτης. Τὰ ἄρθρα του, φέροντα τὸν τίτλον «πινακίδες ἢ πολιτικὴ ἑνὸς Παρισινοῦ ἀστοῦ», ἀνεγινώσκοντο ἀπλήστως διὰ τὸν βολταιρικὸν σαρκασμόν των καὶ τὴν ἀπρόοπτον εὐστροφίαν τοῦ ὕφους. Ὁ Ροσφὼρ τὸν ἀπεκάλει διὰ τοῦτο «ὁ διδάσκαλός μας». Εἰς τὸν παρισινὸν «Χρόνον» ἐδημοσίευεν ὑπὸ τὸν τίτλον «ἡ σύγχρονος κωμῳδία» τὴν ἑβδομαδιαίαν του ἐπιθεώρησιν καὶ εἰς τὴν ἐφημερίδα ταύτην εἶδε τὸ φῶς τὸ σημαντικώτερον τῶν ἄρθρων του ἐναντίον τοῦ ὁμωνύμου συναδέλφου του Βεϋγιό, ἀριστούργημα εὐθυκρισίας καὶ πνευματώδους σαρκασμοῦ. Ὁ Βιλλμὸ ἐξέδωκεν εἰς 2 τόμους τὴν «Ζωὴν τοῦ Παρισιοῦ», χρονογραφήματα τοῦ «Φιγκαρὸ» (1852), καὶ τὸν «Εὐνοούμενον τῆς εὐνοουμένης» (1860), δίπρακτον κωμῳδίαν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Σιρωντέν. Ἀπέθανεν ἐξ ἀποπληξίας, καθ' ἣν στιγμὴν τὰ γερμανικὰ στρατεύματα εἶχον εἰσβάλει εἰς Παρισίους.

— **Βιλλμὸ** (Villemot), *Ἐρρῖκος*. Γάλλος δραματικὸς συγγραφεὺς (1796-1870). Ἀφοῦ τὰ δύο του πρωτόλεια «Ἡ Παρασκευὴ ἑνὸς τοκογλύφου» καὶ «Οἱ Οὐσσάροι μελετῶντες» ἔτυχον εὐμενοῦς ὑποδοχῆς, ἔγραψε πλεῖστα ἄλλα, τὰ ὁποῖα ἀνεβιβάσθησαν εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ θέατρα τῶν παρισινῶν βουλεβάρτων. Μεταξὺ τῶν ἔργων του τούτων, κωμειδυλλίων καὶ μελοδραμάτων, τὰ ὁποῖα πάντα σχεδὸν συνέγραψεν ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων, κυριώτερα εἶναι: «Le chemin creux» (1825) ἀριθμήσαν πολλὰς παραστάσεις, «L' amour et les poules» (1827), καὶ ἡ λαοφιλὴς «Prise de la Bastille» (1830).

— **Βιλλμὸ** (Villemot), *Φίλιππος*. Γάλλος ἀστρονόμος (1651-1713). Ἐφημέριος ὢν τῆς Γκυγιοτιὲρ ἐν Λυὼν ἀφωσιώθη μετὰ ζήλου εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀστρονομίας. Τὸ ἔργον του «Nouveau système ou nouvelle explication du mouvement des planètes» (1707) ἔτυχε μεγάλης ἐκτιμήσεως ὑπὸ τῶν συγχρόνων του καὶ μετεφράσθη εἰς τὴν λατινικὴν ὑπὸ τοῦ Φαλκονέ. Τόσον ἠγάπα τὰ μαθηματικά, ὥστε ὁσάκις τῷ ἤρεσκε ποίημα ἢ πεζὸς λόγος ἀνεφώνει: «Εἶναι ὡραῖον ὡς μαθηματικὴ ἐξίσωσις». Κ. Ι. Β.

Βιλμπεὸν (Villebéon), *Πέτρος ντὲ Νεμούρ*. Γάλλος πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς (1210-1270). Υἱὸς βασιλικοῦ κλειδούχου διετέλεσε καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὴν αὐτὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου τοῦ Ἁγίου. Ἀποκτήσας τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ ἡγεμόνος του, τῆς ὁποίας οὐδέποτε κατεχράσθη πρὸς ἴδιον ὄφελος, διωρίσθη ὑπουργός του. Τῷ 1249 ἠκολούθησεν τὸν Λουδοβῖκον κατὰ τὴν πρώτην του σταυροφορίαν, ἐπιδείξας μεγάλην γενναιότητα κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μπελὲν (1253). Τῷ 1270 ἠκολούθησεν ἐκ νέου τὸν βασιλέα εἰς τὴν κατὰ τῆς Τύνιδος ἐκστρατείαν του, καθ' ἥν, παρ' ὅλον τὸ γῆράς του, ἐπέδειξε τὴν αὐτὴν γενναιότητα. Ἐν τῇ διαθήκῃ του ὁ Λουδοβῖκος ὥριζεν αὐτὸν ὡς ἕνα τῶν ἐκτελεστῶν της, ἀλλ' ἀπέθανον σχεδὸν συγχρόνως καὶ οἱ δύο καὶ τὰ σώματά των μετεκομίσθησαν ὁμοῦ εἰς Γαλλίαν. —Β.

Βιλλμπουὰ-Μαρέϊγ (Villebois-Mareuil), *Γεώργιος-Ἐρρῖκος-Βίκτωρ*. Γάλλος ἀξιωματικὸς γεννηθεὶς ἐν Νάντῃ τῷ 1847 καὶ ἀποθανὼν ἐν Τρανσβααλ τῷ 1900. Ἀποσταλεὶς τῷ 1867 εἰς Κοχιγκίναν ἐπανῆλθε τῷ 1870, ὅπως μετάσχῃ τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου, διακριθεὶς κατὰ τὴν ἀνακατάληψιν τῆς Μπλουά, καθ' ἣν ἐπληγώθη βαρέως. Τῷ 1892 παρῃτήθη τοῦ στρατεύματος, ἀλλ' ὅτε ἐξερράγη ὁ Ἀγγλοβοερικὸς πόλεμος κατετάχθη ὡς ἐθελοντὴς εἰς τὰς τάξεις τῶν Βόερς, ὑφ' ὧν ἔτυχε θερμοτάτης ὑποδοχῆς. Δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ πείσῃ αὐτούς, ὅπως ἀναλάβουν ἐπιθετικὴν καὶ δραστηριωτέραν τακτικήν. Ἐπὶ κεφαλῆς ἑνὸς ἀποσπάσματος παρὰ τὸ Μποσὸφ προσεβλήθη ὑπὸ ἀνωτέρων ἀγγλικῶν δυνάμεων, ἀλλ' ἐπροτίμησε ν' ἀποθάνῃ παρὰ νὰ ὀπισθοχωρήσῃ. Τῷ 1902 ἐδημοσιεύθη τὸ ἡμερολόγιόν του, ἔργον εἰλικρινὲς καὶ μεγάλου ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ πολέμου ἐκείνου. Κ.—

Βιλλμπρὺν (Villebrune), *Ἰωάννης-Βαπτιστής, Λεφεμπβὲρ ντὲ—*. Γάλλος φιλόλογος (1732—1809). Ἐσπούδασεν ἰατρικήν, ἀλλ' ἐγένετο βραδύτερον καθηγητὴς τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν εἰς τὸ Γαλλικὸν Κολλέγιον (1792) καὶ διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων. Ἐπὶ τοῦ Διευθυντηρίου ἀπώλεσε πάσας τὰς δημοσίας θέσεις του, ἕνεκα δημοσιεύσεως ἐπιστολῶν διὰ τῶν ὁποίων ὑπεστήριζεν ὅτι εἰς τὴν Γαλλίαν, ὡς ἐκ τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς καταγωγῆς, ἥρμοζεν ἡ μοναρχικὴ βασιλεία, προέβλεπε δὲ ὅτι ἡ δημοκρατικὴ ἀρχὴ ἔμελλε νὰ καταλήξῃ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Βοναπάρτου. Ἠναγκάσθη μετὰ τοῦτο νὰ ἐγκαταλείψῃ τοὺς Παρισίους καὶ κατέλαβε θέσεις εἰς διαφόρους κεντρικὰς σχολὰς τῆς Ἀγγουλέμης. Ὡς φιλόλογος ἐνεφανίσθη εἰς τὸ δημόσιον διὰ μεταφράσεων διηγημάτων τοῦ Θερβαντὲς τῷ 1775. Βραδύτερον ὅμως ἐδημοσίευσε τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ μελέτην «Silius Italicus», διαρκούσης δὲ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τὰ συγγράμματα «Manuel d'Epictète», «Tableau de Cebés», καὶ «Athénée» εἰς πέντε τόμους. Θ. Β.

Βιλλνὰβ (Villenave) *Θεόδωρος*. Γάλλος λογοτέχνης (1798—1866). Νεώτατος, ἀφωσιώθη εἰς τὴν ποίησιν, δημοσιεύσας πολλὰ ποιήματα εἰς διάφορα περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς. Αὐτοτελῆ ποιητικὰ ἔργα του εἶναι: «Στοὺς Ἕλληνες» («Aux Grecs») (1826), «Ζὰν Ντ' Ἄρκ» (1829), «Κωνσταντίνη» (1837), «Ἡ σποδὸς τοῦ Ναπολέοντος» (1841). Δραματικά: «Βαλστάϊν» (1828), «Σνάϊντερ» (1832). Ἱστορικά: «Ἔκθεσις περὶ τῆς κηδείας τοῦ Ναπολέοντος» καὶ «Ἱστορία τοῦ σαινσιμονισμοῦ» (1847). Τῷ 1840 ἐξέδωκε τὸν «Ναπολέοντα», ποίημα ἐπικὸν εἰς δέκα ᾄσματα, συντεθὲν ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βοναπάρτου *Ἰωσήφ*, βασιλέως τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Ἱσπανίας.

— **Βιλλνὰβ** (Billenave), *Ματθίας-Γουλιέλμος*. Γάλλος λογοτέχνης καὶ δημοσιολόγος (1762—1846). Εἰς ἡλικίαν εἰκοσιτριῶν ἐτῶν ἐδημοσίευσε μίαν ᾠδὴν «Γιὰ τὴν ἡρωϊκὴ ἀφοσίωση τοῦ δουκὸς τῆς Βρουνσβίκης» καὶ τῷ 1789 ἐξέδωκεν ἐν Νάντῃ τὴν ἐφημερίδα «Le Rôdeur». Μετὰ τριετίαν ὅμως συνελήφθη μετ' ἄλλων 131 κατοίκων τῆς Νάντης διὰ τὰ ἀντεπαναστατικά του φρονήματα κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀπεσταλμένου τῆς Συμβατικῆς Συνελεύσεως Καρριέ, τοῦ ὁποίου αἱ σκληρότητες ὑπερέβησαν πᾶν προηγούμενον, καὶ παρ' ὀλίγον θὰ ἐτυφεκίζετο ἢ ἐπνίγετο μετὰ τῶν συντρόφων του ἐν Ἀνζέ. Ἀλλὰ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ροβεσπιέρρου (9η Θερμιδὼρ) ὁ Βιλλνὰβ ἐκήρυξε λυσσώδη δημοσιογραφικὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ Καρριὲ διὰ πολλῶν λιβέλλων του, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ «Relation du voyage de cent trente-deux Nantais» ἐνεποίησε βαθυτάτην ἐντύπωσιν καὶ συνετέλεσε διὰ τῆς πολεμικῆς του εἰς τὴν πτῶσιν καὶ καρατόμησιν τοῦ Καρριέ. Ἐπὶ αὐτοκρατορίας τοῦ Ναπολέοντος διηύθυνε διαφόρους ἐφημερίδας, ὡς τὴν «Ἐφημερὶς τῶν παπάδων» καὶ τῷ 1812-1815 ἐγένετο ἀρχισυντάκτης τῆς «Καθημερινῆς», κτλ. Ἀπὸ τοῦ 1824-1831 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Γαλλικῆς Λογοτεχνίας εἰς τὸ «Ἀθήναιον». Ὁ Βιλλνὰβ μετέφρασε τὰς «Μεταμορφώσεις» τοῦ Ὀβιδίου (1807-1822, 4 τόμ.), τὰ ὀκτὼ πρῶτα βιβλία τῆς Αἰνειάδος (1832, 2 τόμ.) κτλ. καὶ συνέγραψε τὸν «Βίον τοῦ Ὀβιδίου», ἔνθα κατὰ τοὺς συγχρόνους του ἔλυσε τὸ πρόβλημα τῆς αἰτίας, δι' ἣν ἐξωρίσθη ὁ ποιητὴς ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου. Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης πολλοὺς κλασσικοὺς Γάλλους μετὰ ἀξιολόγων σημειώσεων. Κ. Ι. Β.

Βιλλνὲβ (Villeneuve), *Ἀνδρέας-Κάρολος-Λουδοβῖκος*. Γάλλος ἰατρὸς (1781-1852). Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ εἰς Παρισίους τῷ 1804 καὶ ἐγένετο ἰατρὸς τῶν φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων, διατηρήσας τὴν θέσιν του ταύτην πλέον τῶν 40 ἐτῶν καὶ γενόμενος ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἰατρικῆς. Ἔργα αὐτοῦ εἰσί: «Du rhumatisme et de ses diverses modifications», «Mémoire historique sur l'emploi du seigle». Ἀπὸ τοῦ 1812-1823 συνειργάζετο εἰς τὴν ἐφημερίδα τοῦ Corvisart καὶ εἰς τὸ Λεξικὸν τῆς Ἰατρικῆς. Ο. Ρ.

Digitized by Google

— **Βιλλνὲβ** (Villeneuve), ***Ἀρνόλδος***. Διάσημος κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα Γάλλος ἀλχημιστὴς καὶ ἰατρὸς (1240—1311). Ἔγραψε περὶ οἰνοπνεύματος, θειικοῦ ὀξέος καὶ τερεβινθελαίου, ἐξ οὗ καὶ ἀπεδόθη εἰς αὐτὸν ὑπό τινων ἡ ἀνακάλυψις τῶν ὑλῶν τούτων. Ὡς ἰατρὸς εἶχε προσληφθῇ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Ἀραγωνίας καὶ τοῦ πάπα Βονιφατίου Η', βραδύτερον ὅμως ἡ Δυτικὴ ἐκκλησία τὸν ἀφώρισε λόγῳ δοξασιῶν του τινῶν διισταμένων πρὸς τὰ παρ' αὐτῆς παραδεδεγμένα. Κατέφυγε τότε εἰς Σικελίαν, ὅπου ἐχρησιμοποιήθη ὡς ἰατρὸς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Ὡραίου. Ἐκεῖθεν ἐκλήθη νὰ μεταβῇ εἰς Γαλλίαν πλησίον τοῦ ἀσθενοῦντος πάπα Κλήμεντος Ε', κατὰ τὴν διάρκειαν δὲ τοῦ ταξιδίου τούτου ἐπνίγη, ναυαγήσαντος τοῦ πλοίου, οὗτινος ἐπέβαινεν. —ο

— **Βιλλνὲβ** (Villeneuve), ***Γαβριέλλα-Σουζάννα-Μπαρμπό***. Γαλλὶς μυθιστοριογράφος γεννηθεῖσα ἐν Λαροσὲλ τῷ 1695 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Παρισίοις τῷ 1755. Χήρα ἀντισυνταγματάρχου τοῦ πεζικοῦ, μὴ ἔχουσα πόρους ζωῆς, ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Τὰ πρῶτα δημοσιευθέντα δοκίμιά της ἤρεσαν πολὺ εἰς τὸν *Κρεμπιγιόν*, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεδέθη στενῶς καὶ συνεκατῴκησε μέχρι τοῦ θανάτου της. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα, ἐξ ὧν σημειωτέα: «Ναυτικὰ διηγήματα ἢ ἡ νέα Ἀμερικάνα» (1740—1, τόμ. 4), καὶ «Ἡ κηπουρὸς τῆς Βενσὲν ἢ τὰ καπρίτσια τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς τύχης» (1750, τόμ. 4), τὸ ἄριστον τῶν μυθιστορημάτων της.

— **Βιλλνὲβ** (Villeneuve), ***Γουλιέλμος***. Γάλλος χρονογράφος τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Ἀκολουθήσας κατ' ἀρχὰς τὸ στρατιωτικὸν στάδιον, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἰταλίας ἐκστρατείαν Καρόλου τοῦ Η', καθ' ἣν ἐπέδειξε τοσαύτην γενναιότητα, ὥστε ὁ βασιλεὺς ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως Τράνι. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Καρόλου οἱ κάτοικοι τοῦ Τράνι ἐπαναστατήσαντες τὸν ἐπολιόρκησαν ἐν τῷ πύργῳ του καὶ τὸν ἐξηνάγκασαν, ἐγκαταλειφθέντα ὑπὸ μέρους τῶν στρατιωτῶν του, νὰ παραδοθῇ. Κατὰ τὴν ἀκολουθήσασαν ἐνιαυσίαν αἰχμαλωσίαν του ἔγραψεν «Ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς κατακτήσεως τῆς Νεαπόλεως», ἔργον πολυτίμων πληροφοριῶν εἰς ὕφος ἁπλοῦν καὶ ἀφελές, τὸ μόνον ὅπερ ἐγράφη περὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης ὑπὸ αὐτόπτου μάρτυρος. Τὸ ἔργον τοῦτο περιελήφθη εἰς τὸν ΙΓ' τόμον τοῦ «Thesaurus anecdotum» τοῦ *δὸν Μαρτὲν* καὶ εἰς τὸν ΙΔ' τῶν «Mémoires rélatifs à l'histoire de France».

— **Βιλλνὲβ** (Villeneuve), ***Ἑλιόν***. Γάλλος μέγας μάγιστρος τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλὴμ (1270—1346). Εἰσελθὼν νεώτατος εἰς τὸ τάγμα, διεκρίθη ταχέως διὰ τὴν εὐσέβειαν, τὸ θάρρος καὶ τὴν πολιτικήν του ὀξύνοιαν. Ἦτο ἡγούμενος τοῦ *Σαὶν-Ζὶλλ* (Ν. Γαλλία), ὅτε ἐξελέγη μέγας μάγιστρος τοῦ τάγματος. Πρὶν ἢ μεταβῇ εἰς τὴν θέσιν του μετέσχε τῷ 1328 τῆς μάχης τοῦ *Μὸν-Κασσὲλ* ὡς ἀρχηγὸς τοῦ τρίτου γαλλικοῦ τάγματος. Τῷ 1336 κατελθὼν εἰς Ρόδον κατώρθωσε νὰ ἀναστηλώσῃ τὰ οἰκονομικὰ τῆς νήσου καὶ τοῦ τάγματος καὶ νὰ πληρώσῃ ὅλα τὰ χρέη, τὰ ὁποῖα ἀφῆκε δαπανηρὸς πόλεμος. Τῷ 1344 ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Σμύρνης, ἣν καὶ κατέλαβε, μετ' ὀλίγον δὲ ἐπὶ κεφαλῆς 25000 ἀνδρῶν κατενίκησε τὸν βασιλέα τοῦ Μαρόκου *Ἐλμπὲ* διαθέτοντα ὑπερτριπλάσιον ἀριθμὸν στρατευμάτων. Διάδοχος αὐτοῦ εἰς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ τάγματος ὑπῆρξεν ὁ *Γκοζόν*.

—**Βιλλνὲβ** (Villeneuve), ***Θεόδωρος-Φερδινάνδος-Βαλλόν***. Γάλλος δραματικὸς συγγραφεὺς (1799—1858) Καταγόμενος ἐξ εὐπόρου οἰκογενείας ἀφωσιώθη ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς τὸ θέατρον, ὅπου ἀνεβίβασε μετά τινος ἐπιτυχίας εἰς τὴν σκηνὴν ἔργα του, εἴτε μόνος εἴτε ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων. Ἐκ τῶν ἔργων τούτων ἄξια μνείας εἶναι: ὁ «Λεωνίδας», «Ὁ ἔμπορος τῆς ὁδοῦ Σαὶν-Ντενί», «Ὁ οὐσσάρος τοῦ Φελσχάϊμ» κτλ.

— **Βιλλνὲβ** (Villeneuve), ***Λουδοβῖκος***. Γάλλος ἀξιωματικός, ἐπονομασθεὶς «ὁ πλούσιος εἰς τιμὴν» (1451—1516). Εἶναι ὁ πρῶτος λαβὼν ἐν Γαλλίᾳ τὸν τίτλον τοῦ *μαρκησίου*. Ὡς κλειδοῦχος τοῦ βασιλέως *Καρόλου τοῦ Η'* κατέλαβε μετὰ τοῦ πρίγκιπος τοῦ Σαλέρνου τὴν Νεάπολιν ἀμειφθεὶς διὰ τὴν ὑπηρεσίαν του ταύτην διὰ τοῦ πριγκιπάτου τοῦ Ἀβελίνο. Ἐπὶ *Λουδοβίκου ΙΒ'*. διεπραγματεύθη ἐν Ρώμῃ τὸ διαζύγιον τοῦ βασιλέως μετὰ τῆς πρώτης του γυναικὸς (1498) καὶ διεκρίθη εἰς πολλὰς μάχας, ἐπιδείξας μεγίστην ἀφοσίωσιν εἰς τὸν ἡγεμόνα του, παρ' οὗ καὶ προήχθη ἀπὸ βαρώνου εἰς μαρκήσιον τοῦ Τρὰν (1505). *Ἐπὶ Φραγκίσκου Α'* διωρίσθη κλειδοῦχος τοῦ βασιλέως καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ *Μαρινιάν*, καθ' ἣν ἐφονεύθη ὁ υἱός του.

— **Βιλλνὲβ** (Villeneuve), ***Λουδοβῖκος, κόμης***—. Γάλλος ναυτικὸς καὶ ἀγρονόμος (1768—1851). Δεκατετραετὴς κατετάγη εἰς τὸ ναυτικόν, διέτρεξε τὸν Ὠκεανὸν καὶ διέμεινεν ἐπί τινα χρόνον ἐν Ἀντίλλαις. Ἐπανελθὼν εἰς Γαλλίαν μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποπλοιάρχου (1790) ἠναγκάσθη κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν νὰ φύγῃ ὡς βασιλόφρων. Διαγραφεὶς τέλος τοῦ καταλόγου τῶν μεταναστευσάντων (émigrés) ἐγκατεστάθη εἰς τὴν νότιον Γαλλίαν καὶ ἀφιερώθη εἰς τὴν γεωργίαν. Ἔγραψεν: «Ἐγχειρίδιον Γεωργίας» (1834) «Περὶ γεωργικῆς πίστεως» (1841) «Περὶ δημιουργίας ἀγροτικῶν σχολῶν» κλπ.

— **Βιλλνὲβ** (Villeneuve), ***Ρωμαῖος*** ἢ ***Ρωμέττος***. Γάλλος στρατιωτικὸς καὶ ἀνώτερος διοικητικὸς ὑπάλληλος (1170—1250). Ἐχρημάτισε σταυλάρχης, ἀρχιφροντιστὴς καὶ ὑπουργὸς τοῦ κόμιτος τῆς Προβηγκίας *Μπερανζέ*, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου (1215), γενόμενος ἐπίτροπος, συνέζευξε τὴν θυγατέρα τοῦ κόμιτος *Βεατρίκην* μετὰ τοῦ *Καρόλου ντ' Ἀνζού*, ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου τοῦ Ἁγίου, καὶ συνετέλεσεν οὕτω εἰς τὴν ἕνωσιν τῆς Προβηγκίας μὲ τὸ γαλλικὸν στέμμα. Κ. Ι. Β.

—**Βιλλνὲβ** (Villeneuve), ***Σίλβεστρος-Πέτρος-Κάρολος-Ἰωάννης-Βαπτιστὴς ντὲ***—. Γάλλος ναύαρχος τῆς ναπολεοντείου ἐποχῆς, μεγίστης ἀξίας, ἀλλὰ καὶ ἀτυχίας ἀφθάστου. Κατ' εὐθεῖαν ἀπόγονος τοῦ *Ρενὲ ντὲ Βιλλνέβ*, «μεγάλου σενεσὰλ» (grand sénéchal= μεγάλου βαθμοῦ φεουδαλικὸς ἀξιωματοῦχος, περιβεβλημένος καὶ δικαστικὴν ἐξουσίαν) τῆς Προβηγκίας (1170—1250), ἐγεννήθη ἐν Βαλλενσὸλ τῆς Προβηγκίας τῷ 1763. Εἰσελθὼν εἰς τὸ ναυτικὸν τῷ 1778, δεκαπενταετὴς μόλις, ἀνέλαβε κυβέρνησιν πλοίου τῷ 1793, προαχθεὶς εἰς «κομμοδόρον»(=μοίραρχον κυβερνήτην) τῷ 1796 καὶ ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει εἰς ὑποναύαρχον. Ἀρχηγὸς τῆς οὐραγίας ἐν τῇ ἐπ' ἀγκύρας γαλλικῇ παρατάξει κατὰ τὴν μοιραίαν διὰ τοὺς Γάλλους ναυμαχίαν τοῦ *Ἀβουκὶρ* (1 Αὐγ. 1798), ἀπῆρεν ἐκ τοῦ τραγικοῦ πεδίου τῆς ναυμαχίας μετὰ τῶν μόνων διασωθέντων γαλλικῶν πλοίων, τῶν δικρότων «Γκυγιὼμ Τέλλ», ἐφ' οὗ ὑψοῦτο τὸ διακριτικόν του σῆμα, καὶ τοῦ «Ζενερὲ» (Généreux) καὶ τῶν φρεγατῶν «Διὰν» (Diane) καὶ «Ζυστὶς» (Justice), ὧν οἱ Ἄγγλοι λόγῳ τῶν βαρειῶν βλαβῶν, ἃς καὶ αὐτοὶ εἶχον ὑποστῇ, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ παρακωλύσωσι τὴν φυγήν. Καὶ κατηγορήθη μὲν τότε ὁ Βιλλνὲβ ὡς ἀδρανήσας εἰς παροχὴν βοηθείας εἰς τὰ πλοῖα τῆς πρωτοπορείας καὶ τοῦ κυρίου σώματος, ἅτινα μόνα ὑπέστησαν τὴν πίεσιν τοῦ στόλου τοῦ *Νέλσωνος*· ὡς ὅμως οὗτος ἀπέδειξε— καὶ περίεργος εἶναι ἡ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐπιστολή του πρὸς τὸν ναύαρχον τῆς πρωτοπορείας *Μπλανκὲτ Ντυσελὰ* (*Edm. Jurien de la Gravière:* Les Guèrres maritimes sous la Republique et l' Empire, I σελ. 230, ὑποσ. 2)—ὢν ἠγκυροβολημένος διὰ δύο ἀγκυρῶν καὶ ἰσχάδων εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ὅρμου καὶ ὑπηνέμως τῆς ὅλης γαλλικῆς παρατάξεως, οὔτε νὰ ἀπάρῃ ἠδύνατο, οὔτε καὶ ἂν ἡ ἄπαρσις ἦτο δυνατή, νὰ διαδρομήσῃ, διὰ τὸ ὀλίγον τοῦ ἀνέμου καὶ τὸ βαθὺ σκότος, ὅπως ὑψωθῇ πρὸς τὴν κοίτην τοῦ ἀνέμου μέχρι τῶν πιεζομένων πλοίων. Δὲν ἔπαυσαν οὐχ ἧττον οἱ ἀντίζηλοί του πιστεύοντες, ἢ τοὐλάχιστον διαδίδοντες, ὅτι ὁ Βιλλνὲβ κατέλιπεν ἀβοήθητα τὰ μαχόμενα πλοῖα, ἐνῷ ἐκεῖνος δὲν εἶχεν ἐχθρὸν πρὸ τῶν πυροβόλων του· ἐπέπρωτο δὲ τὴν αὐτὴν μομφήν, ἀλλὰ διὰ βασιμωτέρους λόγους, νὰ διατυπώσῃ καὶ αὐτὸς ὁ Βιλλνὲβ βραδύτερον, μετὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ *Τραφαλγκάρ*, κατὰ τοῦ ὑποτεταγμένου ναυάρχου του *Ντυμανουὰρ Πελλέ*. Πάντως, διὰ τῶν τριῶν ἐκ τῶν προμνησθέντων πλοίων του (τοῦ «Généreux» καταπλεύσαντος εἰς Κέρκυραν, ἀφοῦ ᾐχμαλώτισε παρὰ τὴν Κρήτην τὸ ἀγγλικὸν δίκροτον «Leander», κομίζον εἰς Ἀγγλίαν τὸ ἄγγελμα τῆς νίκης καὶ διάφορα λάφυρα), τὰ ὁποῖα ὡδήγησεν εἰς *Βαλλέταν* τῆς Μάλτας, σπουδαίως συνέβαλεν εἰς τὴν ἄμυναν τῆς νήσου, συμμερισθεὶς τοὺς κινδύνους τοῦ ἐγχειρήματος μετὰ τοῦ στρατηγοῦ *Βωμπουᾶ*, ἐφελκύσας διὰ τοῦτο τὴν εὐμενῆ τοῦ Ναπολέοντος προσοχήν, λησμονήσαντος τὰς εἰς βάρος τοῦ ναυάρχου κυκλοφορούσας κακεντρεχεῖς διαδόσεις. Διὰ τοῦτο δέ, ὅταν ἀπέθανεν ἐν Τουλῶνι καὶ ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος του «Βουκένταυρος» ὁ ναύαρχος *Λατοὺς Τρεβὶλλ* (1804), ἡ διὰ τὴν διαδοχὴν ἐν τῇ γενικῇ ἀρχηγίᾳ τοῦ στόλου ἐκείνου ἐκλογὴ τοῦ αὐτοκράτορος ἐστράφη, ὑποδείξαντος ταύτην καὶ τοῦ ὑπουργοῦ ναυάρχου *Ντεκρέ*, πρὸς τὸν *Βιλλνέβ*, παραλειφθέντος τοῦ, τύποις δικαιουμένου αὐτῆς, ὑποναυάρχου *Ντυμανουάρ*.

Πράγμστι, ὁ Βιλλνὲβ ἦτο ὁ ἄριστος τῶν τότε Γάλλων ναυάρχων, ὡς συγκεντρῶν πλήρως πάντα τὰ διὰ τὴν τοιαύτην ἀρχηγίαν προσόντα· πλὴν τὸ μελαγχολικόν, τὸ ἤπιον καὶ τὸ μετριόφρον τοῦ χαρακτῆρός του, ἐνῷ οὐδόλως θὰ τὸν ἐμπόδιζον νὰ δοξασθῇ ἐπαξίως εἰς ἄλλο ναυτικόν, τὸ ὁποῖον, ὡς τὸ ἀγγλικόν, θὰ ἦτο καθ' ὅλα ἕτοιμον καὶ δὲν θὰ εἶχε παρὰ μόνον νὰ ναυμαχήσῃ, τὸν καθίστων ἐν τούτοις ἀκατάλληλον διὰ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ τότε γαλλικοῦ στόλου, διὰ τὴν ὁποίαν θὰ προσήρμοζε χαρακτὴρ μᾶλλον στομφώδης καὶ μεγαλαυχῶν· τοῦτο δὲ καὶ ἐτόνιζεν ὁ *Κόλλιγκουδ*, τοῦ ὁποίου ὁ Βιλλνὲβ ἐγένετο βραδύτερον αἰχμάλωτος, ἐν ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν *Νέλσωνα* (*Jur. de la Grav.* αὐτόθι II, 89,1).

Τῆς συνθήκης τῆς Ἀμιέννης (25 Μαρτ. 1802) μὴ διαρκεσάσης πέραν τοῦ 1803, λόγῳ τῆς ὑπὸ τῶν Ἄγγλων προσβολῆς τῶν θαλασσίων γαλλικῶν συμφερόντων, ὁ Ναπολέων ἀπεφάσιζε τὴν διαπόντιον κατὰ τῆς Ἀγγλίας στρατείαν. Καταρτίσας στόλον ὑπερενεακοσίων μικρῶν πλοίων ἀμφικινήτων, διὰ κωπῶν καὶ ἱστίων, ἀνέμενε τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ναυτικοῦ του σχεδίου, πρὸς ἐπιβίβασιν τῶν εἰς ὅλους τοὺς ἐπὶ τῆς Μάγχης ἠπειρωτικοὺς λιμένας συγκεντρωθέντων στρατιωτικῶν τμημάτων τοῦ ἀποβατικοῦ ἐκείνου στρατοῦ, τῆς «armée d' Angleterre» ὡς τὸν εἶχεν ὀνομάσει. Τρεῖς στόλοι, οἱ ὑπὸ τοὺς ναυάρχους *Μισσιεσὺ* ἐν Ροσφόρ, τὸν *Γκαντὼμ* ἐν Βρέστῃ, τὸν *Βιλλνὲβ* ἐν Κάδιξ, ὅπου οὗτος κατέπλευσεν ἐκ Τουλὼν ἑνωθεὶς μετὰ τοῦ ὑπὸ τὸν ναύαρχον *Γκραβίνα* ἰσπανικοῦ στόλου, ἔπρεπε, κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ αὐτοκράτορος, νὰ ἐκπλεύσουν σχεδὸν συγχρόνως, κατευθυνόμενοι πρὸς τὰς Ἀντίλλας, πρὸς τρομοκράτησιν τῶν ἐκεῖ ἀγγλικῶν ἀποικιῶν, καὶ παρασύροντες οὕτω τοὺς ἀγγλικοὺς στόλους εἰς τὰς μακρινὰς ἐκείνας θαλάσσας· κατόπιν δέ, ἑνούμενοι ἐκεῖ ὑπὸ τὸν *Βιλλνέβ*, θὰ ἔπλεον, βιάζοντες ἱστία, πρὸς τὴν Μάγχην, ὅπου ἐλεύθεροι πλέον σοβαροῦ ἀντιπάλου θὰ ἐστέγαζον τὴν ἀπόβασιν. Τὸ σχέδιον τοῦτο ἀπετέλει ἐξακόντισμα μεγαλοφυΐας προωρισμένον νὰ διαταράξῃ τὰς προβλέψεις τοῦ ἀγγλικοῦ Ναυαρχείου· πλὴν ἡ τοιαύτη ἐπιβλητικὴ συγκέντρωσις ναυτικῶν δυνάμεων, μὴ δυναμένη νὰ πραγματοποιηθῇ εἰ μὴ αἰφνιδιαστικῶς, ἐχρειάζετο πρὸς ἐπιτυχίαν της συνδρομὴν περιστάσεων σπανίως ἀπαντωσῶν εἰς τὰς ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ δὴ τὰς τότε δι' ἱστιοφόρου ναυτικοῦ. Πράγματι δέ, ὁ Βιλλνὲβ ὑπὲρ πάντα ἄλλον θὰ ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν πεποίθησιν τοῦ αὐτοκράτορος, ἐὰν ἡ μοῖρα τὸν κατεδίωκεν ὀλιγώτερον ἀπηνῶς καὶ ἂν τὰ πληρώματά του (τῶν ἰσπανικῶν ἰδίως πλοίων, καταρτισθέντα διὰ βιαίας περισυλλογῆς ἀπὸ τῶν ὁδῶν διαφόρων ἀλητῶν ἢ ἀσχέτων πρὸς τὸ ναυτικὸν ἐπάγγελμα), παρουσίαζον ὀλιγωτέραν ἀπειρίαν κατὰ τοὺς χειρισμοὺς ὑπὸ κλύδωνα.

Οὕτω, ὁ μὲν *Μισσιεσύ*, ἐκπλεύσας ἐκ Ροσφόρ, μετὰ πολυήμερον βεβιασμένην ἀντιμονὴν ἐν τῷ ὠκεανῷ, ἔφθασεν εἰς Ἀντίλλας, ἀποβιβάσας στρατὸν εἰς Μαρτινίκαν καὶ λεηλατήσας τὸν Μονσερὰτ καὶ τὸν Ἅγιον Χριστόφορον· μὴ συναντήσας ὅμως τοὺς δύο ἄλλους στόλους, ἐπανέπλευσε, συμφώνως πρὸς τὰς ἐσφραγισμένας διαταγάς του, εἰς Ροσφόρ. Ὁ *Γκαντώμ*, συναντήσας κατὰ τὸν ἐκ Βρέστης ἔκπλουν του τὸν συμπαγῆ στόλον τοῦ *Κορνουῶλις*, ἠναγκάσθη νὰ ἐπαναπλεύσῃ. Ὁ *Βιλλνέβ*, εὑρεθεὶς πρὸ σφοδρῶν τρικυμιῶν, καθυστέρησε λόγῳ τῶν ἰσπανικῶν πλοίων, φθάσας εἰς Ἀντίλλας μετὰ τὸν ἀπόπλουν τοῦ Μισσιεσύ· μαθὼν δὲ παρ' ἀποστόλου πλοίου, πεμφθέντος ἐκ Γαλλίας, ὅτι ὁ Γκαντὼμ ἐξηκολούθει ὢν ἀποκεκλεισμένος, ἐνήργει μόνος, καταλαβὼν τὸ ἐπὶ τῆς πρὸ τοῦ Φορ Ρουαγιὰλ τῆς Μαρτινίκας ἀπόρθητον θεωρούμενον φρούριον τῆς βραχονησῖδος Diamant καὶ τρομοκρατῶν τὰς ἀγγλικὰς παραπομπάς. Ὁ *Νέλσων* εἶχεν ἤδη ἐμπέσει εἰς τὴν παγίδα, κατευθυνθεὶς μεθ' ὅλων τῶν δυνάμεών του εἰς Ἀντίλλας καὶ μὴ ἀφήσας εἰ μὴ μόνον τὸν Κορνουῶλλις πρὸς ἀποκλεισμὸν τοῦ Γκαντώμ. Ματαίως ὅμως ἀναζητῶν τὸν Βιλλνὲβ καὶ οὐδαμοῦ αὐτὸν ἀνευρίσκων, ἐμάντευσε κατὰ τὸ ἥμισυ τὸν δόλον, ἀλλ' ὑποθέσας ὅτι οὗτος ἀπεσκόπει εἰς τὸν εἴσπλουν τοῦ γαλλικοῦ στόλου εἰς Μεσόγειον πρὸς νέαν καὶ σφοδρὰν δρᾶσιν κατὰ τῆς Αἰγύπτου, ἐτράπη πλησίστιος πρὸς τὸ Γιβραλτάρ. Ὁ δὲ Βιλλνέβ, δικαίως θεωρῶν τὸ σχέδιον τοῦ αὐτοκράτορος ἐπιτυχὸν ἕως τοῦδε, καὶ ἐφ' ὅσον ἀπ' αὐτοῦ ἐξηρτᾶτο, ἐπέσχε πρὸς τὸν *Βισκαϊκὸν* κόλπον, ἵνα, καταπλέων εἰς Ροσφόρ, ἑνωθῇ πρὸς τὸν Μισσιεσύ, καὶ λύων μετ' αὐτοῦ τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Γκαντώμ, ἐνεργήσῃ πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ τῆς ἐκστρατείας, τῆς καλύψεως τῆς ἀποβάσεως τῆς «στρατιᾶς τῆς Ἀγγλίας».

Ὑπελόγιζεν ὅμως χωρὶς τὴν κακήν του τύχην: ὁ ἀγγλικὸς πάρων «Curious», τὸν ὁποῖον ὁ Νέλσων ἔστειλεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπως ἀναγγείλῃ εἰς τὸ ναυαρχεῖον τὸν ἀπόπλουν του διὰ Γιβραλτὰρ (λόγῳ τῆς πεπλανημένης του ὡς πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Βιλλνὲβ ἀντιλήψεώς του), συνήντησεν εἰς 300 λεύγας ΒΑ. τῆς Ἀντιγόας τὸν στόλον τοῦ Βιλλνέβ· κρίνων δέ, ἐκ τῆς πορείας τοῦ στόλου, ὅτι ὁ στόλος οὗτος δὲν κατηυθύνετο πρὸς τὴν Μεσόγειον, ὡς ὁ Νέλσων εἶχε πιστεύσει, ἀλλ' ἐγγύς που πρὸς τὴν Μάγχην καὶ κατιδὼν ὁ ὑποπλοίαρχος κυβερνήτης τοῦ μικροσκοπικοῦ αὐτοῦ σκάφους τὸν κίνδυνον τὸν ὁποῖον ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ διατρέξῃ ἡ πατρίς του, ἔσχε πρωτοβουλίαν λίαν χαρακτηριστικὴν τῆς ναυτικῆς ἰδιοφυΐας καὶ τοῦ φλέγματος τῶν Ἄγγλων. Ἀντὶ νὰ σπεύσῃ πρὸς συνάντησιν τοῦ Νέλσωνος, ὃν ἦτο ἐνδεχόμεμενον νὰ μὴ συνήντα, ἀνέλαβε τὴν εὐθύνην νὰ πλεύσῃ, βιάζων ἱστία, εἰς Πλυμοὺθ καὶ νὰ εἰδοποιήσῃ τὸ ναυαρχεῖον περὶ τοῦ κινδύνου τοῦ «home». Ἀμέσως δὲ τὸ ναυαρχεῖον, ἐκτιμῆσαν τὸ γεγονὸς δεόντως, ἀπέστειλε 15 πλοῖα τῆς ἐφεδρείας ὑπὸ τὸν ναύαρχον *Κάλντερ*, πρὸς τὰ ὁποῖα συνηντήθη, τὴν 22 Ἰουλίου 1805, εἰς τὸ ὕψος τοῦ ἀκρωτηρίου **Φινιστὲρ** (βλ. λ.), κατάπληκτος διὰ

Digitized by Google

τὴν ὅλως ἀπρόβλεπτον ταύτην ἐμφάνισιν, ὁ γαλλοϊσπανικὸς ὑπὸ τὸν Βιλλνὲβ στόλος. Ἐπηκολούθησεν οὕτω ναυμαχία ἀμφιβόλου ἐκβάσεως, ἐπισύρασα διὰ τοῦτο τὰς μομφὰς τόσον τοῦ Ναπολέοντος κατὰ τοῦ Βιλλνέβ, ὅσον καὶ τοῦ ναυαρχείου κατὰ τοῦ Calder, καὶ μεθ' ἣν ὁ Βιλλνέβ, ἀντὶ νὰ πλεύσῃ πρὸς Ροσφόρ, κατέπλευσεν εἰς Βίγκο πρὸς ἐπισκευὴν τῶν βλαβῶν τοῦ στόλου του. Ὁ Ναπολέων, μαθὼν τὸν κατάπλουν τοῦτον καὶ ἀντιληφθεὶς ὅτι δι' αὐτοῦ κατέρρεον τὰ σχέδιά του περὶ ἀποβάσεως εἰς τὴν Ἀγγλίαν, κατελήφθη ὑπὸ μεγάλης κατὰ τοῦ Βιλλνὲβ παραφορᾶς, ἥτις ὅμως δὲν τὸν ἠμπόδισε νὰ ὑπαγορεύσῃ εἰς τὸν *Νταρύ*, διαρκούσης αὐτῆς, τὸ σχέδιον τῆς μετατροπῆς τῆς «Στρατιᾶς τῆς Ἀγγλίας» εἰς «Μεγάλην Στρατιάν» (La grande Armée), ἀλλὰ καὶ τὸ σχέδιον τῆς κατόπιν τούτου ἀναποφεύκτου μάχης τοῦ *Ἀουστερλίτς*. Μὴ ἔχων ἐν τούτοις ὁ αὐτοκράτωρ ἀπολέσει πᾶσαν ἐλπίδα περὶ τῆς ἐπιτυχίας ἀποβάσεως εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἀλλὰ καὶ παριδὼν ὅτι αἱ ἀτυχίαι καθίστων πλέον αὐτὴν ἀπολύτως ἀκατόρθωτον, διεμήνυε διὰ τοῦ ναυάρχου-ὑπουργοῦ *Ντεκρὲ* εἰς τὸν Βιλλνέβ, ὅτι «ἀπὸ τὸν κατάπλουν τοῦ στόλου του πρὸ τῆς Βουλώνης ἐξαρτῶνται αἱ τύχαι τοῦ κόσμου» καὶ ὅτι «εὐτυχὴς θὰ ἦτο ὁ ναύαρχος ὅστις θὰ συνέδεε τὴν ὑστεροφημίαν του πρὸς τοιοῦτον κοσμοϊστορικὸν γεγονός». Ὁ Βιλλνὲβ ὅμως, ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν πραγματικὴν τοῦ στόλου κατάστασιν καὶ ἀπογοητευθεὶς τελείως, ἔπαυσεν ὢν κατάλληλος διὰ «δόξαν παρατείνουσαν τὴν μνήμην τῶν ἀνθρώπων πέραν τῆς διαρκείας τῶν αἰώνων»· καί, ἐνῷ ἐπειρᾶτο ἀνάπλουν πρὸς Ροσφόρ, συναντήσας τρικυμίαν σφοδράν, ἐπόδισεν εἰς Κάδιξ, ὅπου ἀπεκλείσθη ὑπὸ τῶν ἡνωμένων στόλων τοῦ Νέλσωνος καὶ τοῦ Κόλλιγκουδ, κατανοησάντων τέλος τὸν πραγματικὸν τοῦ Ναπολέοντος σκοπὸν καὶ ἑνωσάντων τοὺς στόλους των· ὁ εἰς Κάδιξ κατάπλους οὗτος τοῦ Βιλλνὲβ ἐματαίωσε τελεσιδίκως τοῦ Ναπολέοντος τὸ σχέδιον, χρησιμοποιήσαντος πλέον τὴν «Ἀρμὲ ντ' Ἀγγλετὲρ» ὡς «Γκρὰντ Ἀρμὲ» κατὰ τῆς Γερμανίας καὶ τῶν συμμάχων της. Θέλων ἐν τούτοις ὁ Βιλλνὲβ νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὰς ὑπούλους τῶν ἐχθρῶν του συκοφαντίας, ἐχούσας ὀλεθρίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ὡς πρὸς αὐτὸν διαθέσεων τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις διεμήνυεν εἰς τὸν Βιλλνὲβ τὴν ἀπαρέσκειάν του καὶ τὴν ἀξίωσίν του ὅπως, ἀσχέτως πρὸς τὴν ἀποτυχίαν τῶν σχεδίων του, ἐξιλεωθῇ ὁ γαλλικὸς στόλος διὰ λαμπροῦ τινος πολεμικοῦ γεγονότος, ἐξέπλευσε τοῦ Κάδιξ (20 Ὀκτωβρίου 1805) μετὰ τοῦ ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον Γκραβίνα συμμάχου ἰσπανικοῦ στόλου, διὰ τὸ μοιραῖον Τραφαλγκὰρ (βλ.λ.). Ἐκεῖ, πρὶν ὁ καπνὸς τῶν πυροβόλων ἀποκρύψῃ τοὺς ἱστοὺς τῆς ναυαρχίδος του «Βουκενταύρου» (βλ.λ.), ὕψωσε τό, περιώνυμον ἐν τῇ Ναυτικῇ ἱστορίᾳ, τελευταῖον «γενικὸν σῆμα» πρὸς τὴν ναυτικὴν δύναμιν: «Οὐδὲν πλοῖον θὰ εὑρίσκεται εἰς τὴν θέσιν του, ἐφ' ὅσον δὲν μάχεται. Πᾶν δὲ ἰδιαίτερον σῆμα πρὸς ἀνάληψιν τῆς θέσεως, θὰ ἀποτελῇ διὰ τὸν κυβερνήτην τοῦ τοιούτου πλοίου ἀτιμωτικὴν κηλῖδα». Παρὰ τὴν γενναιότητα καὶ τὴν ψυχραιμίαν του, μὴ βοηθηθεὶς ὑπὸ τοῦ στόλου τῆς ὑπὸ τὸν Ντυμανουὰρ (βλ. λ.) πρωτοπορείας, ἔβλεπε τὰ πλοῖά του διαδοχικῶς ὑποκύπτοντα, ἐν τέλει δὲ καὶ ἑαυτὸν αἰχμάλωτον, ἐν ἀρχῇ μὲν τοῦ κυβερνήτου Μπλάκγουδ τῆς φρεγάτας «Εὐρύαλος» (Euryalus), κατόπιν δὲ τοῦ ναυάρχου Κόλλιγκουδ ἐπὶ τοῦ «Ρόαγιαλ Σόβερειν», κυβερνωμένου ὑπὸ τοῦ Ρόδεραμ (βλ. λέξεις)· ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ δικαία ἐκτίμησις τῶν εὐγενῶν ἐκείνων ἀντιπάλων του διὰ τὸν ἀτυχήσαντα Βιλλνὲβ ἀπεδείχθησαν ἀφειδώλευτοι. Μετενεχθεὶς κατόπιν εἰς Ρήντιγκ (Reading) ἀφέθη, κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1806 ἐλεύθερος, φθάσας εἰς Ρὲν (Rennes) τῆς Βρεττάνης, ὁπόθεν ἔγραψεν εἰς τὸν ναύαρχον-ὑπουργὸν *Ντεκρέ*, πληροφορῶν αὐτὸν περὶ τῆς ἀφίξεώς του εἰς Γαλλίαν καὶ εἰδοποιῶν αὐτὸν ὅτι ἀνέμενεν ἐπιστολήν του πρὶν ἢ συνεχίσῃ τὸ πρὸς Παρισίους ταξίδιόν του. Τὴν 22 Ἀπριλίου 1806 εὑρέθη νεκρὸς ἐν τῷ δωματίῳ τοῦ ξενοδοχείου του, φέρων ἓξ τραύματα κατενεχθέντα διὰ μαχαίρας, ἥν, προσφιλὲς ἐνθύμιον τῆς ἀπαρχῆς τοῦ σταδίου του, μετεχειρίζετο κατὰ τὰ κατ' ἰδίαν γεύματά του καὶ ἥτις εὑρέθη κεχωσμένη ἐν τῇ πληγῇ καὶ διαπερῶσα τὴν καρδίαν του. Ὁ τότε ὑπουργὸς τῆς ἀστυνομίας, ὁ πολὺς *Φουσὲ* (Fouché), σκεφθεὶς ὅτι δὲν ἦτο ἀπίθανον νὰ ἐχαρακτηρίζετο ὁ θάνατος ὡς ἀπότοκος ὑποβολιμαίας ἀναιρέσεως, εἰδοποίησε τὸν Ντεκρὲ δι' ἐμπιστευτικοῦ ἐγγράφου, ὅτι μεταξὺ 79 ἐγγράφων εὑρεθέντων ἐν τῷ δωματίῳ τοῦ Βιλλνέβ, ὑπῆρχε καὶ ἐπιστολή του πρὸς τὴν σύζυγόν του «κυρίαν Βιλλνέβ, τὸ γένος Dantoine εἰς Valensoles, Basses-Alpes» καὶ ὅτι θὰ ἦτο σκόπιμον, ὅπως τὸ τοιοῦτον πολύτιμον ἔγγραφον παραμένῃ εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν, «ἵνα χρησιμεύσῃ, ἐν ἐνδεχομένῃ ἀνάγκῃ, πρὸς διασκέδασιν τοῦ θορύβου τὸν ὁποῖον θὰ ἠδύναντο νὰ ἀποπειραθῶσι τὴν γένεσιν, ὡς πρὸς τὸ εἶδος τοῦ θανάτου τοῦ ποτὲ ναυάρχου τούτου». Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, πλήρης συγκινητικῶν ἐκφράσεων τρυφερότητος πρὸς τὴν σύζυγόν του, γραφεῖσα τὴν προηγουμένην τοῦ θανάτου του ἐν στιγμῇ παροξυσμοῦ νευρασθενείας, ἀνέφερεν ὡς αἰτίαν τῆς αὐτοχειρίας του «τὴν μῆνιν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τὴν ἐγκατάλειψίν του ὑπὸ τοῦ Ντεκρὲ ὅστις ὑπῆρξε φίλος του». Ἐπιστραφεῖσα δὲ ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς ἀστυνομίας ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν (Ντεκρέ), ἐτηρήθη μυστικὴ κατόπιν συνεννοήσεως πρὸς τὴν οἰκογένειαν Βιλλνέβ, λαβοῦσαν γνῶσιν αὐτῆς. Περιῆλθε δὲ τὸ πρῶτον εἰς τὴν δημοσιότητα τῷ 1828, διὰ τῶν Annales Maritimes (τόμ. 36), τῆς «Biographie universelle» (τόμ. 49), ἀναδημοσιευσάσης αὐτὴν μετὰ προσθήκης σπουδαιοτάτων εἰδήσεων, βασιζομένων εἰς αὐθεντικωτάτας πηγάς. Δύο ἔτη μετὰ ταῦτα, κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1808, ὁ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν Ντεκρὲ ἐπεκαλεῖτο τὴν εὐμένειαν τοῦ αὐτοκράτορος ὑπὲρ τῆς χήρας τοῦ ἀτυχοῦς ὅσον καὶ γενναίου ναυάρχου, «ὅστις εἶχεν ἐν ἑαυτῷ τὸ αἴσθημα τῆς τιμῆς μέχρις ὑπερβολῆς», ζητῶν ὑπὲρ αὐτῆς τὴν παροχὴν συντάξεως ὁμοίας (6000 φράγκων ἐτησίως) τῇ ἀπονεμηθείσῃ εἰς τὴν χήραν τοῦ ναυάρχου Μπρουὶξ· ὁ Ναπολέων ὅμως, μὴ θέλων νὰ ἐξισώσῃ τὰς ὑπηρεσίας τοῦ Μπρουὶξ πρὸς τὰς τοῦ Βιλλνέβ, ἀπένειμε σύνταξιν 4000 φράγκων μόνον, διὰ διατάγματος ἀπὸ 8 Μαΐου 1808, περιλαμβάνοντος σκληρᾶς ὅσον καὶ ταπεινῶς ἐμπαθοῦς διατυπώσεως αἰτιολογικόν: «κατόπιν τῆς ἐπισκοπήσεως τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ συζύγου της».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Jur. de la Gravière*, «Guerres maritimes sous la Republique et l'Empire». *James*, «Naval History». *De Norvins*, «Histoire de Napoléon». *D'Ardeche*, ὁμοίως. *Las Cases*, «Mémorial de Sainte-Helène». *Contesse*, «La Marine l'Autrefois». *Ράδου*, «Ναυτικὴ ἱστορία» λιθογρ. Σχολῆς Ναυτ. Δοκίμων. *Hennequin*, «Biographie universelle». English Cyclopedia: Biography. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—Βιλλνὲβ (Villeneuve), *Χριστόφορος, βαρῶνος τῆς Βωκλὼζ*. Γάλλος στρατιωτικὸς (1541—1615). Κατ' ἀρχὰς ἀκόλουθος (page) τοῦ δουκὸς τῆς *Γύζης* (Guise) ὑπηρέτησεν ὡς ἀξιωματικὸς ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ καὶ κατόπιν τοῦ *Κλαυδίου* τῆς Σαβοΐας, διοικητοῦ τῆς Προβηγκίας, πολεμοῦντος κατὰ τῶν προτεσταντῶν. Ὁ Βιλλνὲβ ἐπέτυχε τὴν ἀκύρωσιν τῶν διαταγῶν *Καρόλου τοῦ Θ'* περὶ ἐξοντώσεως τῶν μεταρρυθμιστῶν τῆς Προβηγκίας.

— Βιλλνὲβ-Μπαρζεμὸν (Villeneuve-Bargemon). Γάλλος ὑποκόμης, κυβερνήτης τῷ 1824 τῆς κορβέτας «Ἶσις» συνεδέθη πρὸς τὰ γεγονότα τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος. Κατὰ τὸν *Ζουριὲν δὲ λὰ Γραβιὲρ* ὁ Βιλλνὲβ-Μπαρζεμὸν ἦτο τότε μετὰ τοῦ κόμιτος *Ρεβεροῦ* ἡ ἐλπὶς τοῦ ἀναγεννηθέντος γαλλικοῦ ναυτικοῦ. Οἱ ναυτικοί μας συγγραφεῖς *Νικόδημος* καὶ *Ὀρλάνδος* ἀποδίδουσιν αὐτῷ φιλοτουρκισμόν, οὗ μετεῖχον ἕως τότε ὅλα τὰ εὐρωπαϊκὰ πολεμικά. Κατ' αὐτοὺς πρὸ τῆς καταστροφῆς τῶν Ψαρῶν γαλλικὸν πλοῖον περιῆλθε τὴν νῆσον καὶ παρὰ τὰς παρακλήσεις τῆς Βουλῆς τῶν Ψαρῶν κατεμέτρησε τὸ βάθος τῆς θαλάσσης εἰς διάφορα σημεῖα. Τὴν 18 Ἰουνίου 1824 ἔφθασε πάλιν ὁ Βιλλνὲβ εἰς τὸν λιμένα τῶν Ψαρῶν, ἔστειλε δὲ ἡ Βουλὴ ἐπὶ τοῦ πλοίου τὸν *Ἀναγνώστην Μοναρχίδην*, ἵνα πληροφορηθῇ καὶ περὶ τοῦ ἐχθροῦ, ἐκεῖ δὲ εἶπεν αὐτῷ ὁ κυβερνήτης, ὅτι θέλησις τοῦ Τούρκου ναυάρχου ἦτο νὰ ἐγκαταλείψωσι πανοικεὶ οἱ Ψαριανοὶ τὴν νῆσον αὐτῶν, διὰ νὰ μὴ ἀναγκασθῇ νὰ τὴν καταστρέψῃ καὶ χυθῇ αἷμα. Ὁ Μοναρχίδης ὅμως ἀπήντησεν, ὅτι οἱ Ψαριανοὶ θὰ υπερασπίσωσι τὴν νῆσον αὐτῶν καὶ ἂν ἀναγκασθοῦν νὰ πολεμήσουν, δὲν θὰ χυθῇ μόνον ἑλληνικὸν ἀλλὰ καὶ τουρκικὸν αἷμα. Τὸ αὐτὸ πλοῖον κατέπλευσεν εἰς Ψαρὰ καὶ τὴν 21 Ἰουνίου, ὅτε ἐξηκολούθει ἡ κατὰ τῆς νήσου ἐπίθεσις, ἀπεβίβασε δὲ ἀξιωματικὸν προτείνοντα εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Ψαρῶν νὰ ἐπιβιβασθῇ τῆς «Ἴσιδος» καὶ σωθῇ. Ἀρνηθέντων τῶν Ψαριανῶν ἡ μάχη ἐσυνεχίσθη καὶ τὰ Ψαρὰ κατεστράφησαν. Τὴν ἐπομένην ὁ *Βιλλνέβ*, ὅστις παρηκολούθησε τὴν ναυμαχίαν καὶ τὰς συρράξεις ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ συνέταξεν ἐκτενῆ ἔκθεσιν, περιῆλθε τὴν νῆσον καὶ συνέλεξεν 150 τραυματίας καὶ γυναικόπαιδα. Κατὰ τὸν Ζουριὲν ἡ Πύλη παρεπονήθη διὰ τὴν παρέμβασιν τοῦ πλοιάρχου τῆς «Ἴσιδος», ὡς μὴ ἔχοντος τὸ δικαίωμα νὰ σώσῃ ἐκ τῆς δικαίας τιμωρίας τοὺς ἀντάρτας. Ὁ πρέσβυς ὅμως τῆς Γαλλίας ἔγραψεν εἰς τὸν Γάλλον μοίραρχον τῆς Μεσογείου ν' ἀπευθύνῃ πρὸς τὸν Βιλλνὲβ τὰ συγχαρητήριά του «διὰ τὴν λαμπρὰν διαγωγήν του πρὸ τῶν Ψαρῶν». Οἱ Ψαριανοὶ ἐν τούτοις συνέδεσαν τὴν βυθομέτρησιν τῆς πέριξ θαλάσσης πρὸς τὴν τουρκικὴν ἀπόβασιν καὶ πάντοτε ὡμίλουν μετὰ πικρίας διὰ τὸν τότε γαλλικὸν φιλοτουρκισμόν. Ὁ *Ὀρλάνδος* θεωρεῖ ἀδέσποτον τὴν φήμην περὶ βολίσεως τῶν ὑδάτων (τόμ. Β' σελ. 45, *Νικοδήμου* τόμ. Α' σελ. 439). Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Βιλλνὲβ (Villeneuve) /*Γεωγρ.*/. Ὄνομα πολλῶν πόλεων καὶ κωμῶν τῆς Γαλλίας, ὧν κυριώτεραι: —1) ***Βιλλνὲβ-λὲζ-Ἀβινιὸν*** (Villeneuve-lès-Avignon) ἐν τῷ νομῷ τοῦ Γκὰρ ἐπὶ τοῦ Ροδανοῦ ἀπέναντι τῆς Ἀβινιὸν καὶ εἰς ἀπόστασιν 2 χλμ. ἀπ' αὐτῆς. Κάτοικοι 3000. Ὑφαντουργεῖα, μεταξουργεῖα. Ἐμπόριον δερμάτων, καννάβεως, μετάξης. Ἡ πόλις αὕτη εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὰ μεσαιωνικά της μνημεῖα: τὰ τρία τόξ[α] τῆς περιφήμου γεφύρας, ἥτις ἥνου τὸ πάλαι τὴν πόλιν τῶν παπῶν Ἀβινιὸν μετὰ τῆς Βιλλνέβ, τὸν πύργον τὸν κτισθέντα ὑπὸ Λουδοβίκου Θ' ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς κεφαλὴ τῆς γεφύρας καὶ ἄ. —2) ***Βιλλνὲβ-Σαὶν-Ζὼρζ*** (Villeneuve-Saint-Georges). Πόλις ἐν τῷ νομῷ τοῦ Σηκουάνα καὶ Ουάζ. Κάτοικοι 9660. Ἐκκλησία τοῦ ΙΒ'-ΙΣΤ', αἰῶνος. —3) ***Βιλλνὲβ-σὺρ-Λὸ*** (Villeneuve-sur-Lot). Πόλις τοῦ νομοῦ Λὸ καὶ Γαρούννα, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λό. Κάτοικοι 13.180. Προϊόντα: οἶνοι, καρποί, ἄλευρα, οἰνοπνευματώδη, ὑφάσματα, ζῷα. Λείψανα τῆς παλαιᾶς πόλεως ἤτοι: ὀχυρώματα, κεντρικὴ πλατεῖα, τόξα, γέφυρα. Ἐκκλησίαι τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης καὶ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, τῆς τελευταίας περιόδου τοῦ γοτθικοῦ ρυθμοῦ. —4) ***Βιλλνὲβ-σὺρ-Ὑὸν*** ἢ ***Βιλλνὲβ-λὲ-Ρουὰ*** (Villeneuve-sur-Yonne ἢ Villeneuve Le Roi). Πόλις ἐν τῷ νομῷ τῆς Ὑόννης. Κάτοικοι 4670. Φυτώρια, ἀποσταχτήρια, ἀγγειοπλαστική. Εὐάρεστος φυσικὴ τοποθεσία παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Ὑόν. Ὡραία ρυμοτομία. Ἐκκλησία τοῦ ΙΓ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἀκρόπυργος (donjon), λείψανον παλαιῶν τειχῶν, ἀποδιδόμενος εἰς τὸν Λουδοβίκον τὸν Παχὺν (ΙΑ' αἰών). Κ.—

— Βιλλνὲβ (Villeneuve). Κώμη τῆς Ἑλβετίας ἐν τῷ καντονίῳ τοῦ Βῶ (Vaud) ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἐσχατιᾶς τῆς λίμνης Λέμαν οὐχὶ μακρὰν τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ροδανοῦ. Κάτοικοι 1750. Οἶνοι περίφημοι. Παρ' αὐτὴν εὑρέθησαν ἐνδιαφέροντα σπήλαια καὶ ἀρχαιολογικὰ λείψανα προϊστορικῆς ἐποχῆς.

Βίλλντενοβ (Willdenow), ***Κάρολος-Λουδοβῖκος***. Γερμανὸς βοτανικὸς (1765-1812). Ὑπῆρξε καθηγητὴς τῆς φυσικῆς ἱστορίας καὶ τῆς χειρουργικῆς ἐν Βερολίνῳ. Ἔγραψε σειρὰν ἔργων, ἐν οἷς διακρίνονται τὰ ἑξῆς: «Οἱ πρόδρομοι τῆς βερολινείου χλωρίδος (1787). «Στοιχεῖα βοτανολογίας» (1831) καὶ «Δοκίμιον αὐτοδιδασκαλίας ἐν τῇ Βοτανικῇ». Α. Δ.

Βιλλντενοβία (ἡ) (Willdenowia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ρυτιδιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ δέκα εἴδη ἰθαγενῆ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Δ. Ν. Π.

Βιλλντιὲ (Villedieu), ***Ἀλέξανδρος***. Γάλλος ποιητής, γραμματικός, μαθηματικός, ἀστρονόμος καὶ φιλόσοφος, γεννηθεὶς ἐν Βιλλντιὲ τῆς Νορμανδίας κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΒ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1240 ὡς ἱερεὺς τῆς ἐν Ἀβρὰνς ἐκκλησίας. Ἐστιχούργησε τὰ γραμματικὰ του μαθήματα ὑπὸ τὸν τίτλον «Doctrinale puerorum» («Μάθησις παίδων»). Τὸ βιβλίον τοῦτο, χρησιμεῦσαν ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας ὡς διδακτικὸν ἐν Γαλλίᾳ, ἠρίθμησε πολλὰς ἐκδόσεις. Ὁ Βιλλντιὲ ἐστιχούργησεν ἐπίσης μίαν πραγματείαν περὶ τῆς Σφαίρας, μίαν ἐπιτομὴν τῆς Βίβλου κλπ. —Β.

— Βιλλντιὲ (Villedieu), ***Μαρία-Ὀρτάνς***. Γαλλὶς φιλόλογος καὶ ποιήτρια γεννηθεῖσα καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Ἀλανσὸν (1632—1683). Συνέθετεν ἐλαφρὰ ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἐγένοντο δημοτικώτατα κατὰ τὴν ἐποχήν της, πρὸς δὲ μυθιστορήματα γραφέντα μετὰ πολλῆς λεπτότητος καὶ εἰς χαριέστατον ὕφος, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ ἄριστα εἶναι: «Alcidamie» καὶ αἱ «Annales galantes», εἰς τὰ ὁποῖα παρουσιάζει τὴν ζωὴν τῶν ἀριστοκρατικῶν τάξεων μὲ τοὺς ρωμαντικοὺς ἔρωτας καὶ τὰς ἱπποτικὰ περιπετείας. Ἠσχολήθη ἐπίσης εἰς τὴν σύνθεσιν τραγῳδιῶν, αἵτινες ὅμως εἶναι ὑποδέεστεραι τῶν μυθιστορημάτων της· ἐν τούτοις δύο ἐξ αὐτῶν ὁ «Manulius Torquatus» καὶ ἡ «Nitékis» δὲν στεροῦνται ποιητικῆς ἀξίας. Τὰ ἅπαντα αὐτῆς ἀνεδημοσιεύθησαν εἰς 12 τόμους τῷ 1710 καὶ τῷ 1741. Θ. Β.

Βιλλντὸ (Villedo), ***Μιχαήλ***. Γάλλος ἀρχιτέκτων (1580—1650). Ἐλθὼν εἰς Παρισίους εἰς νεαρὰν ἡλικίαν, ἐντὸς βραχέος χρονικοῦ διαστήματος κατώρθωσεν ὄχι μόνον νὰ διακριθῇ, ἀλλὰ καὶ νὰ πρωτοστατήσῃ εἰς τὴν οἰκοδομικὴν κίνησιν, ἡ ὁποία ἔλαβε χώραν ὑπὸ *Ἐρρῖκον* ἰδίως τὸν Δ' καὶ μετ' αὐτόν. Ὑπὸ Λουδοβίκου τοῦ ΙΓ' ὠνομάσθη «Général des œuvres de maçonnerie et ouvrages de Sa Majesté» καὶ ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς μίαν ὁδὸν τῶν Παρισίων, ἱδρυθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ Ρισελιέ. Ι. Μ. Π.

Βιλλὸ (Willot), ***Ἀμεδαῖος***. Γάλλος στρατηγὸς (1757—1823). Ἀσπασθεὶς τὰς ἀρχὰς τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ἐστάλη τῷ 1792 εἰς τὴν στρατιὰν τῶν Ἀνατολικῶν Πυρηναίων, ὅπου καὶ προήχθη εἰς λοχαγὸν καὶ εἶτα εἰς ὑποστράτηγον. Ἡττηθεὶς τὸ ἐπόμενον ἔτος ὑπὸ τῶν Ἰσπανῶν, ὑπὸ *Ρ*... ρέθη καὶ ἐφυλακίσθη. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ *Ροβεσπιέρρου* ἀπεφυλακίσθη καὶ ἀνακατέταχθη εἰς τὸ στράτευμα διακριθεὶς ἐπανειλημμένως εἰς τὰς ἐναντίον τῆς Ἱσπανίας ἐπιχειρήσεις καὶ ἀργότερον εἰς τὸ *Μπιλμπάο*. Προαχθεὶς εἰς στρατηγὸν ἐστάλη κατὰ τῆς Βανδέας, ἀλλὰ γενόμενος ὕποπτος ἀνεκλήθη (1796). Τὸ Διευθυντήριον τὸν ἐπανέφερε καὶ πάλιν καὶ τὸν ἀπέστειλεν εἰς Μασσαλίαν, ὅπου κατέπνιξε μίαν στάσιν τῶν ἰακωβίνων. Ἐξελέγη κατόπιν βουλευτὴς Μασσαλίας, ἀλλὰ μετὰ τὴν 18ην Φρυκτιδὼρ συνελήφθη καὶ ἀπεστάλη εἰς Γουϊάναν, ὅθεν δραπετεύσας μετ' ἄλλων κατέφυγεν εἰς Γερμανίαν καὶ Ἀγγλίαν. Μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τῆς

Digitized by Google

Βουρβώνων ἐπανῆλθε, καὶ τότε ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ κόμιτος καὶ τὴν διοίκησιν τῆς Κορσικῆς. —Β.

Βιλλὸν (Villon)· βλ. Βιγιόν.

βιλλορίτα (Villorita Gray) *[Παλαιοζ.]*. Τοῦ γένους τούτου λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βίλλος ***Τάππουλος*** (Villus Tappulus), ***Πόπλιος***. Ρωμαῖος ὕπατος ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ Γ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος. Κατὰ πρῶτον ἐστάλη ὡς πραίτωρ εἰς Σικελίαν τῷ 203 π. Χ. ἐναντίον τῶν Καρχηδονίων. Ἐκλεγεὶς δὲ τῷ 199 ὕπατος, ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Μακεδονίας καὶ μετὰ τὴν ἐν Κυνὸς Κεφαλαῖς μάχην ὑπῆρξεν εἷς τῶν περὶ εἰρήνης πρέσβεων (197). Εἰς τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ ὀφείλεται ἡ ἀναστολὴ τοῦ μεταξὺ Ρώμης καὶ Ἀντιόχου Γ' πολέμου, τὸν ὁποῖον ὑπεκίνει ὁ πρόσφυξ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας *Ἀννίβας*. Τῷ 191 π. Χ. ἐβοήθησε τὸν *Φλαμινῖνον* παρασκευαζόμενον πρὸς ὑποταγὴν τῆς Ἑλλάδος. Κ. Ι. Β.

βιλλότα (villota) *[Μουσ.]*. Παλαιὰ ὀνομασία πολυφώνων λαϊκῶν τραγουδιῶν, ἐχόντων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χορευτικὸν χαρακτῆρα. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ τραγουδιοῦ, ἀναλόγως τοῦ τόπου, ἐπωνομάζετο ἐπίσης: βιλλότα βενετσιάνα, βιλλότα παντοβάνα, βιλλότα ναπολετάνα κτλ. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ὁ μουσικὸς οὗτος ὅρος ἀντεκατεστάθη ὑπὸ τοῦ: *βιλλανέλλα*. Γ. Σ.

βιλλοτία (ἡ) *[Βοτ.]*· βλ. βιλοτία.

Βιλλουαζὸν (Villoison), ***Ἰωάννης-Βαπτιστής***. Διάσημος ἑλληνιστής, γεννηθεὶς ἐν Corbeil (1750-1801). Ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν τῷ 1772, ταξιδεύσας δὲ εἰς Γερμανίαν, Ὁλλανδίαν καὶ Ἰταλίαν, ἀνεκάλυψεν ἐν Βενετίᾳ ἀρχαιότατον χειρόγραφον τῆς Ἰλιάδος. Συνοδεύσας τὸν πρεσβευτὴν τῆς Γαλλίας κόμιτα *Σουαζὲλ-Γκουφφιὲ* εἰς Κωνσταντινούπολιν, μετέβη εἰς Σμύρνην, εἶτα περιῆλθε τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὰς μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὄρους πρὸς συλλογὴν ἀρχαίων ἑλληνικῶν χειρογράφων. Ἐπιστρέψας μετὰ τὴν ἐπανάστασιν εἰς Γαλλίαν, διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὸ «*Γαλλικὸν Κολλέγιον*», τὴν θέσιν δὲ ταύτην κατέχων ἀπέθανεν, ἐνῷ ἐδίδασκεν ἐπὶ τῆς ἕδρας του. Τὰ δημοσιευθέντα παρ' αὐτοῦ συγγράμματα εἶναι πολυάριθμα, ἐκεῖνα ὅμως τὰ ὁποῖα προσεπόρισαν εἰς αὐτὸν ἀθάνατον κλέος, εἶναι: «Apollonii Lexicon graecum Iliadis et Odysseae» (Παρίσιοι, 1773), «Longi Pastoralium libri IV», «Anecdota græca e regia Parisinsi et e Veneta S. Marci bibliothecis deprompta» (1781), «Nova Versio græca Proverbiorum, Ecclesiastis, etc.» (1784), «Homeri Ilias ad veteris codicis veneti fidem recensita; scholia in eam antiquissima» (Venise, 1788), σοφὴ ἔκδοσις ἥτις ἀποτελεῖ τὸν ὡραιότερον τίτλον τῆς φήμης του. Θ. Β.

Βιλλουργέρης· βλ. βιλλάνοι.

Βιλλπατοὺρ (Villepatour), ***Λουδοβῖκος-Φίλιππος Ταμπουρζώ***. Γάλλος στρατηγὸς γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1719 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1781. Δεκατετραετὴς κατετάχθη ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης εἰς τὸ πυροβολικὸν καὶ διακριθεὶς εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἰταλίας ἐκστρατείαν ἐπὶ *Λουδοβίκου ΙΕ'*, προήχθη μόλις δεκαπενταετὴς εἰς ἀξιωματικόν. Μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Βιέννης (1738) ἐξηκολούθησε τὰς ἐπιστημονικὰς σπουδάς του ἐν Βεζανσόν. Κατὰ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ Αὐστρογαλλικοῦ πολέμου (1740—48) διεκρίθη πολλαχοῦ καὶ δὴ κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Φρειβούργου. Τῷ 1776 ἐστάλη εἰς Μινόρκαν πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ φρουρίου τοῦ Ἁγίου Φιλίππου ἐναντίον τῶν Ἄγγλων. Μετέσχε βραδύτερον τοῦ Ἑπταετοῦς πολέμου (1759—1766) προαχθεὶς εἰς ὑποστράτηγον καὶ εἶτα εἰς ἀντιστράτηγον. Τῷ 1780 ἔλαβε τὸν βαθμὸν τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ τὴν θέσιν τῆς Γενικῆς Ἐπιθεωρήσεως τοῦ Πυροβολικοῦ. —Β.

Βιλλρουὰ (Villeroi). Διάσημος εὐγενὴς οἰκογένεια τῆς Γαλλίας, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΔ' αἰῶνος κατέλαβον σπουδαίας θέσεις εἰς τὰ οἰκονομικά, τὸν στρατὸν καὶ τὴν διοίκησιν τῆς χώρας. Ἐξ αὐτῶν ὀνομαστότεροι εἶναι οἱ ἑξῆς:

—1) *Νικόλαος* ***ντὲ Νεβίλ***, ***αὐθέντης τοῦ Βιλλρουά***. Γάλλος πολιτικὸς καὶ συγγραφεὺς (1542—1617). Συζευχθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ ὑπουργοῦ Ὀμπεπὶν, κατέλαβε, χάρις εἰς τὴν προστασίαν τοῦ πενθεροῦ του, διάφορα ἀξιώματα καὶ διεδέχθη αὐτὸν ἀποθανόντα εἰς τὴν ὑπουργίαν. Ἐκέρδησε ταχέως τὴν εὔνοιαν τῆς Αἰκατερίνης τῶν Μεδίκων καὶ τοῦ νεαροῦ βασιλέως Καρόλου τοῦ Θ'. Εἰς αὐτὸν ὑπηγόρευσεν ὁ βασιλεὺς τὴν πραγματείαν του «Περὶ τοῦ βασιλικοῦ κυνηγίου» καὶ τὴν «Ἐπιστολὴν» του πρὸς τὸν Ρουσάρ. Τῷ 1570 ἀνετέθη αὐτῷ ἡ διαπραγμάτευσις τῶν ὅρων τοῦ γαμηλίου συμβολαίου τοῦ βασιλέως μετὰ τῆς Ἐλισάβετ τῆς Αὐστριακῆς καὶ τῷ 1573 ἡ διαπραγμάτευσις τῆς μετὰ τῶν προτεσταντῶν εἰρήνης. Ὁ Νικόλαος Βιλλρουὰ διετήρησε τὴν θέσιν του καὶ παρὰ τῷ Ἑρρίκῳ Γ', ἀπολυθεὶς ὅμως, χάρις εἰς τὰς ῥαδιουργίας τοῦ δουκὸς ντ' Ἐπερνόν. Τῷ 1588 προσεχώρησεν εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν καθολικῶν (Ligue) μέχρι τοῦ 1594, ὁπότε ὑπετάγη εἰς τὸν Ἑρρῖκον Δ'. Εἰς τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ ὀφείλεται ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ διασήμου ὑπουργοῦ Σουλλύ, ἥτις ἦτο καὶ ἡ αἰτία ὅλων τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν, οἵτινες ἐτάραξαν τὴν Γαλλίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνηλικιότητος τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ'. Συνέγραψε: «Mémoires d'Etat servant à l'histoire de notre temps depuis 1567 jusqu' en 1604» (Paris 1622), ἀνατυπωθέντα τῷ 1634—1636 εἰς 4 τόμους, ἔνθα ἡ ἱστορία συνεχίζεται μέχρι τοῦ 1620. Τὰ ἀπομνημονεύματα ταῦτα περιελήφθησαν εἰς τὸν 51ον καὶ 52ον τόμον τῆς «Collection des mémoires relatifs à l'histoire de France».

—2) *Κάρολος*, *μαρκήσιος τοῦ Νεβίλ*. Γάλλος στρατιωτικὸς καὶ διοικητικὸς (1560—1642), υἱὸς τοῦ αὐθέντου *Νικολάου Βιλλρουά*. Ἀνήκων εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν καθολικῶν διωρίσθη κατ' ἀρχὰς διοικητὴς τῆς Ποντουὰζ καὶ εἶτα πρεβῶτος τῶν Παρισίων. Προσχωρήσας εἰς τὴν μερίδα τοῦ Ἑρρίκου Δ' ὠνομάσθη ὑπ' αὐτοῦ διοικητὴς τῆς Λυών. Τῷ 1600 ἀπεστάλη εἰς Ρώμην, ὅπως διαπραγματευθῇ τὸν γάμον τοῦ βασιλέως μετὰ τῆς Μαρίας τῶν Μεδίκων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἑρρίκου Δ' ἀπεμακρύνθη τῆς ἐπισήμου ἀναμίξεώς του εἰς τὰς κρατικὰς ὑποθέσεις.

—3) *Νικόλαος*, *μαρκήσιος καὶ εἶτα δοὺξ τοῦ Νεβίλ*. Γάλλος στρατάρχης (1597—1685), υἱὸς τοῦ *Καρόλου Βιλλρουά*. Ἀκόλουθος Λουδοβίκου τοῦ ΙΓ' μετέσχε κατὰ πρῶτον τῆς εἰς Πεδεμόντιον ἐκστρατείας (1621). Προαχθεὶς εἰς ὑποστράτηγον διεκρίθη κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μομπελλιὲ καὶ τῆς Λαροσέλλης. Τῷ 1635 διεκρίθη ἐκ νέου εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Βαλεντίας καὶ τῆς Ντὸλ (1635) καὶ βραδύτερον εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Τουρίνου (1640). Τῷ 1646 διωρίσθη παιδαγωγὸς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' καὶ ἔλαβε τὴν στρατάρχικὴν ῥάβδον, ἀλλὰ μισούμενος ὑπὸ τοῦ Μαζαρίνου δὲν ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ, ζῶντος αὐτοῦ, σημαίνουσαν πολιτικὴν θέσιν. Τῷ 1611 διωρίσθη πρόεδρος τοῦ Οἰκονομικοῦ Συμβουλίου καὶ μετὰ διετίαν ἀνηγορεύθη δοὺξ καὶ ὁμότιμος.

4) ***Φραγκῖσκος ντὲ Νεβίλ, δοὺξ τοῦ Βιλλρουά***. Γάλλος στρατάρχης, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1644—1730). Ἀναγραφεὶς μετὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' διετέλεσε καθ' ὅλην τὴν ζωήν του φίλος καὶ εὐνοούμενός του. Ὡραῖος καὶ κομψός, ἔκδοτος δὲ εἰς τὰς ἀπολαύσεις, ὑπῆρξεν ὁ ἥρως πάσης αὐλικῆς ἑορτῆς καὶ ἐκλύσεως, ἐπονομαζόμενος ὑπὸ τῶν γυναικῶν ὁ «Γόης». Γενναῖος ἀληθῶς, ἀλλὰ ματαιόδοξος, ἀνήθικος, κόλαξ καὶ ἐστερημένος διοικητικῆς ἱκανότητος, διεκρίθη μὲν ὡς ἀξιωματικὸς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν μεγάλων Κονδὲ καὶ Τυρέν, ἀλλὰ ὀνομασθεὶς ἀρχιστράτηγος τῷ 1693, χάρις εἰς τὴν εὔνοιαν τοῦ βασιλέως, καὶ ἀντικαταστήσας εἰς τὴν στρατιὰν τὸν ἡρωϊκὸν στρατάρχην Λουξεμπουρ ἀποθανόντα ὑπέστη ὁπουδήποτε ἐξεστράτευσεν μόνον ἥττας καὶ καταστροφάς. Ἐν Κάτω Χώραις ἡττήθη ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Γ', ἐν Ἰταλίᾳ ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου παρὰ τὸ Κιάρι (1701), τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος συνελήφθη αἰχμάλωτος ἐν Κρεμώνῃ, μολονότι τὰ ἀντίπαλα στρατεύματα δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κρατήσουν τὴν πόλιν. Οἱ στρατιῶται, ἐμπαίζοντες τὴν ἀνικανότητα τοῦ ἀρχηγοῦ των, συνέθεσαν καὶ ἔψαλλον τὸ γνωστὸν σατιρικὸν ᾆσμα, τὸ ὁποῖον ἐντὸς ὀλίγου ἠκούετο εἰς πάσας τὰς ὁδοὺς τῶν Παρισίων:

Φραγκῖσκος Βιλλρουά.

> Σὰν τὴν τύχη μας, πῶ! πῶ!
> δὲν ἐστάθη στὸν αἰῶνα!
> Χάσαμε τὸ στρατηγό
> καὶ μᾶς ἔμεινε ἡ Κρεμώνα.

Ὁ ἐχθρὸς γινώσκων τὴν ἀναξιότητα τοῦ Βιλλρουὰ ἠλευθέρωσεν αὐτόν, ὁ δὲ βασιλεὺς δὲν ἐδίστασε νὰ τῷ ἀναθέσῃ ἐκ νέου τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ. Τῷ 1705 ἡττᾶται πάλιν ἐν Κάτω Χώραις παρὰ τὸ Βινιωμόν, τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος ὑφίσταται παρὰ τὴν Ραμιλλιὲ τὴν μεγαλυτέραν καταστροφὴν τῆς ἐποχῆς, ἥτις ἐδοκίμασαν τὰ γαλλικὰ ὅπλα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ὁ Λουδοβῖκος ἐν τούτοις διώρισεν αὐτὸν διοικητὴν τῆς Λυὼν καὶ διὰ τῆς διαθήκης του παιδαγωγὸν τοῦ υἱοῦ του. Ἡ τιμὴ ὅμως αὕτη δὲν τὸν ἠμπόδισε νὰ προδώσῃ τὸ περιεχόμενον τῆς βασιλικῆς διαθήκης εἰς τὸν δοῦκα τῆς Ὀρλεάνης, ὅστις ἐπιτροπεύων κατόπιν τὸν ἀνήλικον Λουδοβῖκον ΙΕ' ἤμειψε τὸν Βιλλρουὰ διὰ τῆς ἀναθέσεως εἰς αὐτὸν τῆς προεδρείας τοῦ οἰκονομικοῦ Συμβουλίου. Τῷ 1722 ὁ δοὺξ τῆς Ὀρλεάνης τὸν συνέλαβε καὶ τὸν ἐξώρισεν εἰς τὸν πύργον τῶν Βιλλρουά, ἀλλὰ κατώρθωσε βραδύτερον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Λυών, ὅπου ἐξηκολούθει νὰ διάγῃ βίον πομπώδη καὶ διεφθαρμένον.

—5) ***Λουδοβῖκος Νικόλαος ντὲ Νεβίλ***, *δοὺξ τοῦ* ***Βιλλρουά***. Γάλλος στρατηγός, υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1663—1734). Εἰκοσαετὴς ὑπηρέτησεν ὡς ἀξιωματικὸς κατὰ τὰς ἐκστρατείας τῆς Φλάνδρας καὶ τῆς Ἰταλίας, τῷ δὲ 1712 ἐπέτυχε νὰ διαδεχθῇ τὸν πατέρα του ἐν τῇ διοικήσει τῆς Λυών. Ὁ υἱός του *Λουδοβῖκος Φίλιππος Ἄννας*, γεννηθεὶς τῷ 1695, ὠνομάσθη *δοὺξ τοῦ Ρὲτς* καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του διεδέχθη αὐτὸν ἐν τῇ διοικήσει τῆς Λυών.

—6) ***Γαβριὴλ Λουδοβῖκος ντὲ Νεβίλ***, *μαρκήσιος καὶ εἶτα δοὺξ τοῦ* ***Βιλλρουά***. Ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου (1731—1794). Διεδέχθη τὸν θεῖόν του εἰς τὰς πάσας τὰς θέσεις αὐτοῦ, ἀλλὰ συλληφθεὶς ὡς ὕποπτος ἐπὶ τῆς τρομοκρατίας ἐκαρατομήθη. Ἡ σύζυγός του *Ἰωάννα Λουΐζα Κωστὰνς* ἀπέθανε τῷ 1816. Ὀνομαστὴ διὰ τὰς ἰδιοτροπίας της ἐδημοσίευσε καυστικὰ ἄρθρα εἰς βασιλικὰ φύλλα τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν γαλλικὴν τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος» τοῦ Τζίλλις, Γκόλσμιθ καὶ Γκάστ. Κ. Ι. Β.

Βίλλσταῖττερ (Willstätter), ***Ριχάρδος***. Διάσημος Γερμανὸς χημικὸς γεννηθεὶς τῷ 1872. Ἐσπούδασεν ἐν Μονάχῳ, ὅπου καὶ διωρίσθη καθηγητὴς τῷ 1902. Τῷ 1905 διωρίσθη εἰς τὸ πολυτεχνεῖον τῆς Ζυρίχης, τῷ 1912 εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου καὶ ἀπὸ τοῦ 1916 πάλιν ἐν Μονάχῳ, ἀποχωρήσας ἐθελουσίως τῆς ὑπηρεσίας τῷ 1925. Ἐπέδειξεν εὑρεῖαν ἐπιστημονικὴν γονιμότητα κυρίως ἐπὶ τῆς βιοχημείας τῶν φυτῶν. Εἰργάσθη ἐπὶ τῶν ἀλκαλοειδῶν τῶν φυτῶν, κινονῶν, κυκλικῶν ὑδρογονανθράκων, ἐπὶ τῶν χρωστικῶν τῶν φύλλων, τοῦ αἵματος, τῶν ἀνθῶν καὶ τῶν καρπῶν, ἐπὶ τῆς σακχαροποιήσεως τοῦ ξύλου, ἐπὶ τῆς ἀφομοιώσεως τῶν φυτῶν, ἐπὶ τῶν φυραμάτων καὶ τῶν καταλυτικῶν ἀντιδράσεων. Ἐκτὸς τούτων ἐδημοσίευσεν ἐργασίας ἐπὶ τῆς χλωροφύλλης καὶ τῶν ἐνζύμων. Τῷ 1915 ἔλαβε τὸ βραβεῖον Νόμπελ τῆς χημείας, διὰ τὰς ἐργασίας του ἐπὶ τῶν φυτικῶν χρωμάτων. Εἶναι μέλος τῶν ἀκαδημιῶν τοῦ Μονάχου, Βερολίνου, Γκαίττινγκεν, Βιέννης, Τουρίνου, Οὐψάλης, Κοπεγχάγης, Ὄσλο, Ρώμης, Βολωνίας, Λένινγκραντ, Λούντ, Χάρλεμ, Οὐάσινγκτων καὶ Ἔντινμπουργκ. Εδημοσίευσε πλῆθος ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν καὶ διατριβῶν εἰς εἰδικὰ ἐπιστημονικὰ περιοδικά, καὶ ἰδιαιτέρως λίαν ἐνδιαφερούσας μελέτας, ὧν κυριώτεραι: «Αἱ χρωστικαὶ τῶν ἀνθέων καὶ τῶν καρπῶν» (1914), «Ἔρευναι ἐπὶ τῆς ἀφομοιώσεως τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος» (1918), «Ἔρευναι ἐπὶ τῆς χλωροφύλλης (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Stoll*, 1913). ΑΝ. Δ.

Βιλλτὰρ (Villetard), ***Κοσμᾶς-Ἰωσήφ***. Γάλλος συγγραφεὺς (1771—1826). Κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Ἡ συνωμοσία τῶν Πάτζι» (1798), τραγῳδία κατ' ἀπομίμησιν τοῦ Ἀλφιέρι, «Φωκίων», τραγῳδία πεντάπρακτος (1798), «Τὰ πανταλόνια τοῦ Ἁγίου Γκριφφὸν» (1803), διήγημα κατ' ἀπομίμησιν τοῦ Κάστι, «Ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ἡ πρώτη Ἐκκλησία» (1806), «Ὁ τέταρτος αἰὼν ἢ ὁ Ἡρακλῆς Μαξιμιανὸς» (1806). Μετέφρασε δὲ τὰς «Ἠθικὰς καὶ φιλολογικὰς ὑποτυπώσεις» τοῦ Βάσιγκτων Ἴρβιγκ. Κ. Ι. Β.

— **Βιλλτὰρ ντὲ Πρυνιὲρ** (Villetard de Prunières), ***Κάρολος-Ἐδουάρδος***. Γάλλος δημοσιογράφος καὶ λογοτέχνης (1826—1889). Ἀποφοιτήσας τῆς Ecole Normale διωρίσθη τῷ 1852 καθηγητὴς ἐν Λαροσέλλῃ, ἀλλὰ μετὰ τριετίαν ἐλθὼν εἰς Παρισίους ἐπ' ἀδείᾳ παρέμεινε διὰ παντὸς ἐνταῦθα, ἀφοσιωθεὶς εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Ὑπῆρξεν ἀλληλοδιαδόχως συντάκτης τοῦ «Courier de Dimanche», τῆς «Journal des débats», τῆς «Soir» κλ. ἐπίσης ἀρχισυντάκτης τῆς «Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως» καὶ κατόπιν διευθυντὴς τοῦ γραφείου τύπου ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν. Τῷ 1859 ἀνεβίβασεν ἐπὶ σκηνῆς ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Ἀδόλφου Μπελὸ* τὸ δρᾶμα «Ἡ Διαθήκη τοῦ Καίσαρος Ζιροντώ», τὸ ὁποῖον ἔσχε μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ὡς δημοσιογράφος ὑπεστήριξε τὴν κυβέρνησιν Θιέρσου. Ἐξέδωκε τῷ 1871 τὴν «Ἱστορίαν τῆς Διεθνοῦς», τῷ 1872 τὴν «Ἐπανάστασιν τῆς 18ης Μαρτίου» καὶ τῷ 1879 τὴν «Ἰαπωνίαν».

Βιλλτὲρκ (Villeterque), ***Ἀλέξανδρος-Λουδοβῖκος***. Γάλλος συγγραφεὺς (1759—1811). Ἀξιωματικὸς πρὸ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, παρητήθη μετὰ τὴν ἔκρηξίν της (1789) καὶ ἐπεδόθη τοῦ λοιποῦ εἰς τὰ γράμματα. Συνειργάσθη εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῶν τεχνῶν» καὶ εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῶν Παρισίων» καὶ ἐγένετο ἀντεπιστέλλον μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου τῶν ἠθικῶν ἐπιστημῶν. Συνέγραψε τὰ ἑξῆς: «Ἀμφιβολίαι τινὲς περὶ τῆς θεωρίας τῶν παλιρροιῶν διὰ τῶν πολικῶν πάγων ἢ ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν Β. ντὲ Σαὶν-Πιὲρ» (1798), «Φιλοσοφικαὶ ἀγρυπνίαι ἢ δοκίμιον περὶ τῆς ἐμπειρικῆς ἠθικῆς καὶ

Digitized by Google

τῆς συστηματικῆς ψυχικῆς» (1795, τόμ. 2). Διὰ τῶν ἔργων τούτων ζητεῖ ν' ἀνασκευάσῃ τὰς θεωρίας τοῦ Ρουσσὼ καὶ τοῦ Βερναδίνου ντὲ Σαὶν-Πιὲρ καὶ θεμελιώνει τὴν ἠθικὴν οὐχὶ ἐπὶ τοῦ προσωπικοῦ συμφέροντος, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀγάπης τοῦ ἑαυτοῦ μας, ἐκδηλουμένης διὰ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος. κ—

Βιλλὺ (Willy), ***Ἐρρῖκος Γκωτιὲ - Βιλλὰρ*** (Gauthier-Villars), γνωστὸς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον ***Βιλλύ***. Γάλλος δημοσιογράφος καὶ λογοτέχνης γεννηθεὶς τῷ 1859. Υἱὸς τοῦ ἐκδότου ἐπιστημονικῶν ἔργων *Ἰωάννου Βιλλάρ*, ἐβοήθησε κατ' ἀρχὰς τὸν πατέρα του εἰς τὰς ἐκδόσεις του, μεταφράσας ἐκ τῆς γερμανικῆς ἔργα τοῦ Πιτζιγγέλι καὶ Οὖμπλ, τοῦ Ἔντερ καὶ τοῦ Φόγγελ ἀναφερόμενα εἰς τὴν φωτογραφικήν· κατόπιν συνειργάσθη εἰς ἐφημερίδας ὡς κριτικὸς θεατρικῶν καὶ μουσικῶν ἔργων, τὰς δὲ μελέτας του ταύτας, πλήρεις λογοπαιγνίων καὶ σαρκαστικοῦ πνεύματος, ἐξέδωκεν εἰς τόμους. Ἔγραψε προσέτι οὐμοριστικὰ μυθιστορήματα διακρινόμενα διὰ τὴν διασκεδαστικὴν φαντασίαν των, ὧν κυριώτερα εἶναι: «Ὁ Μὰρκ Τουαὶν» (1883), «Ἐπιστολὲς μιᾶς ἐργάτισσας» (1890), «Χαμένες βραδιὲς» (1891), «Ρυθμοὶ καὶ γέλια» (1894), «Ἡ Κλωντὶν στὸ σχολειὸ» (1900), «Ἡ Κλωντὶν στὸ Παρίσι» (1901), «Ἡ Κλωντὶν παντρεμένη» (1902), «Ἡ Κλωντίν, ποὺ τὄσκασε» (1903), «Ἡ ἐρωμένη τοῦ πρίγκιπος Ἰωάννου» (1903) κτλ. κ—

—**Βιλλὺ** (Willy) ***Κολέττ***· βλ. Κολέττ.

βιλλυαμίτης (ὁ) (Willyamit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν ἔχων χρῶμα κασσιτερόλευκον μέχρι χαλυβδοφαίου, σχισμὸν τέλειον, σκληρότητα 5—6 βαθμοῦ καὶ εἰδικὸν βάρος 6, 87. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι θειο-αντιμονιοῦχον νικελιο-κοβάλτιον. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι (NiCo) Sb S· εἶναι δηλαδὴ οὐλλμαννίτης (βλ.λ.), εἰς τὸν ὁποῖον τὸ ἥμισυ τοῦ νικελίου ἀντικαθίσταται ἰσομόρφως ὑπὸ κοβαλτίου. Παρουσιάζεται ὡς σπάνιον ὀρυκτὸν εἰς τὸ Brooken Hill, ἰδίᾳ, τῆς Νέας Νοτίου Οὐαλλίας. Γ. Κ. Γ.

Βιλλφὸρ (Villefore), ***Ἰωσὴφ-Φραγκῖσκος***. Γάλλος συγγραφεὺς γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1652—1737). Ἀφιερώσας τὴν ζωήν του εἰς τὰς μελέτας καὶ ἔργα εὐποιίας συνέγραψε: «Βίον τοῦ Ἁγίου Βερνάρδου» (1704), «Βίους τῶν πατέρων τῆς ἐρήμου» (1706 τόμ. 5), «Βίον τῆς Ἁγίας Τερέζας» (1712), «Βίον τῆς δουκίσσης τοῦ Λογκβίλλ» (1738). Μετέφρασε δὲ τὰς «Ἐπιστολὰς τοῦ Ἁγίου Βερνάρδου» καὶ τοὺς λόγους τοῦ Κικέρωνος. Ἀπὸ τοῦ 1706 διετέλεσε μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Κ. Ι. Β.

Βιλλφρὰνς (Villefranche) [*Παραλ. Γεωγρ.*].—1) Ὡραῖος ὅρμος, ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Γενούης, τῆς μεταξὺ Ἀντὶμπ καὶ Ριβιὲρ Σαὶν Λουὶ Κυανῆς Ἀκτῆς (πλάτ. 43°42′ Β, μῆκ. 7°19′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 153: Villefranche bay). Σχηματιζόμενος ὑπὸ τῶν ἀκρωτηρίων Πουὰντ ντὲ Σὰν Κυλὸττ (Pointe de Sans Culottes) καὶ Κὰπ Φερὰ (Cap Ferrat) μεταξὺ Νὶς (Nice) καὶ Μονακό, εἶναι προσφιλὲς ἀγκυροβόλιον τῶν γαλλικῶν στόλων τῶν γυμνασίων. —2) Πόλις, ἀμφιθεατρικῶς ἐκτισμένη, πρωτεύουσα φερωνύμου καντονίου ἐν τῇ ὑπονομαρχίᾳ Νὶς τοῦ νομοῦ Ἄλπ Μαριτίμ. Ἔχει πληθυσμὸν 5000 περίπου τὸ θέρος, αὐξανόμενον ὅμως σημαντικώτατα ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου ἕως τοῦ ἔαρος. Ἔχει συνεργεῖον ναυτικῶν ἐπισκευῶν καὶ κατωτέραν ἐμπορικὴν ναυτικὴν σχολήν. Ἡ βιομηχανία της συνίσταται εἰς ἐλαιουργίαν, μεταξουργίαν καὶ παρασκευὴν διατηρημένων τόννων (κονσέρβας), ὧν γίνεται ἐντατικωτάτη ἁλιεία Πιθανῶς εἶναι ὁ *Ἡρακλέους λιμὴν* τοῦ Πτολεμαίου (Γ, α, 2), δεδομένου ὅτι ἀναφέρεται ὡς εὑρισκόμενος μεταξὺ «Μονοίκου λιμένος» (=Monaco) καὶ Νικαίας (=Nice).

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**Βιλλφρὰνς** ἢ ***Βιλλφρὰνς-ντὲ-Ρουὲργκ*** (Villefranche ἢ Villefranche de Rouergue). [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἀβεϋρόν, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀβεϋρόν. Κάτ. 8440. Ἔχει κλωστήρια, βυρσοδεψεῖα καὶ ἐμπόριον σιτηρῶν. Ἐν αὐτῇ σῴζονται μητρόπολις τοῦ ΙΔ′ αἰῶνος μετὰ ἐπιβλητικοῦ πύργου καὶ μοναστήριον τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος μεταβληθὲν εἰς ἄσυλον. Ἡ περιφέρεια ἔχει μεταλλεῖα ἀργυρούχου σιδήρου, λατομεῖα. Μ. Δ. Β.

—**Βιλλφρὰνς** ἢ ***Βιλλφρὰνς σὺρ-Σὼν*** (Willefranche ἢ Willefranche-sur-Saône) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Σών, παρὰ τὸν ποταμὸν Σὼν καὶ εἰς ἀπόστασιν 32 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Λυῶνος. Κάτ. 16388. Ἐκτίσθη τῷ 1212 ὑπὸ τοῦ Γκισὰρ ντὲ Μπωζὲ καὶ ὑπῆρξε πρωτεύουσα τοῦ Μπωζολαί. Εἶναι πόλις βιομηχανικὴ καὶ ἐμπορικὴ ἔχουσα πολυάριθμα ἐργοστάσια βαμβακερῶν καὶ μηχανουργεῖα καὶ διεξάγουσα ἐμπόριον οἴνων τοῦ Μπωζολαί. Ἐν αὐτῇ σῴζεται καὶ ἐκκλησία τῆς Παναγίας τοῦ ΙΔ′ αἰῶνος. Μ.

—**Βιλλφρὰνς-ντὲ-*Κονφλὰν*** (Villefranche-de-Conflent) [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τῶν ἀνατολικῶν Πυρηναίων ἐπὶ τῆς συμβολῆς τοῦ ποταμοῦ Τὲτ πρὸς τὸν χείμαρρον Φιλλόλ. Ἔχει φρούρια χρονολογούμενα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Βωμπάν, συνδυασμένα μετὰ τεχνητῶν ὑπογείων καὶ φυσικῶν περιέργων σπηλαίων. Ἐκτίσθη τῷ 1095 ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Ραϋμὸν καὶ ὑπῆρξε τὸ πρῶτον μεσημβρινὸν φρούριον τῆς Γαλλίας. Μ.—

Βιλλφρουὰ (Villefroy), ***Γουλιέλμος***. Γάλλος ἀνατολιστὴς (1690—1777). Φοιτήσας εἰς τὸ σεμινάριον τῆς Βεζανσὸν ἐπεδόθη μετὰ ζήλου εἰς τὴν μελέτην τῶν σημιτικῶν γλωσσῶν. Γενόμενος κληρικὸς διωρίσθη γραμματεὺς τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης, υἱοῦ τοῦ τότε ἀντιβασιλέως, ὅστις καὶ παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν ἡγουμενίαν τῆς μονῆς Μπλαζιμόν. Ἐκτὸς τῶν ἰδιωτικῶν μαθημάτων του περὶ τῶν σημιτικῶν γλωσσῶν ἵδρυσε τῷ 1774 τὴν ἑταιρείαν τῶν «Capucins hébraïsants», τῷ δὲ 1752 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἑβραϊκῆς εἰς τὸ Collège de France. Ἔργα αὐτοῦ εἶναι: «Ἐπιστολὴ τοῦ σεβασμιωτάτου Π...» (1735) «Ἐπιστολαὶ τοῦ ἀββᾶ ντὲ *** πρὸς τοὺς μαθητάς του» (1750, τόμ 5), καὶ «Σημειώσεις ἐπὶ τῶν ἀρμενικῶν βιβλίων τῆς βασιλικῆς βιβλιοθήκης» δημοσιευθεῖσαι ἐν τῇ «Bibliotheca bibliothecarum» τοῦ Μονφωκὸν καὶ εἰς τὴν Compendio di memorie concerantì la nazione armena». Κ. Ι. Β.

Βὶλμ (Wilm), ***Νικόλαος***. Μουσικοσυνθέτης γεννηθεὶς ἐν Ρίγᾳ τῷ 1834 καὶ ἀποθανὼν εἰς Βισμπάδεν τῷ 1911. Μαθητὴς τῆς περιφήμου σχολῆς τῆς Λειψίας, ἠσχολήθη μὲ ὅλα σχεδὸν τὰ εἴδη τῆς τέχνης καὶ ἰδίως μὲ μουσικὴν δωματίου. Αἱ ὑπερδιακόσιαι συνθέσεις του περιλαμβάνουν: ἕνα σεξτέτο ἐγχόρδων, 2 σονάτας διὰ βιολίον, ἕνα κουαρτέττο, μίαν σονάταν διὰ βιολοντσέλλο, σουίτας διὰ πιάνο καὶ βιολίον, ἕνα κομμάτι δι' ἅρπαν, τραγούδια, χορῳδίας, μοτέτα καὶ μεγάλον ἀριθμὸν συνθέσεων διὰ πιάνο κτλ. Γ. Σ.

Βίλμανστραντ ἢ ***Βίλλμανστραντ*** (Vilmanstrand, φιλλανδ. Lappeenranta) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Φιλλανδίας, ἐν τῷ κυβερνείῳ τοῦ Βίμποργκ, εἰς τὴν νοτίαν ἄκραν τῆς λίμνης Σαίμα. Κάτ. 3000 περίπου. Παρ' αὐτήν, τὴν 23 Αὐγούστου 1741, δεκακισχίλιοι Ρῶσοι ἐνίκησαν τετρακισχιλίους Σουηδούς, αἰχμαλωτίσαντες τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Βράγγελ καὶ πυρπολήσαντες τὴν πόλιν. Μ.—

Βιλμὲ (Wilmet). Ἀραβολόγος τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος γράψας λεξικὸν ἀραβο-λατινικὸν καὶ ἐκδοὺς τὰ ποιήματα τῶν *Λουμπεῒντ* (1814) καὶ *Ἄνταρα* (1816) μετὰ σχολίων καὶ σημειώσεων.

Βίλμερσντορφ [*Γεωγρ.*]· προάστειον τοῦ **Βερολίνου** (βλ. λ., τ. Ζ′ σελ. 120 β).

Βιλμορὲν (Lévêque de Vilmorin). Οἰκογένεια Γάλλων βοτανικῶν, συμβαλόντων τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ συστηματοποίησιν τοῦ ἐμπορίου τῶν φυτῶν, ἀνθέων καὶ σπόρων. Ἐκ τούτων ὁ *Φίλιππος-Βίκτωρ Λεβὲκ ντὲ Βιλμορέν*, γόνος ἀρχαίας οἰκογενείας γαιοκτημόνων καὶ στρατιωτικῶν τῆς Λωρραίνης, μεταβὰς εἰς Παρισίους διὰ νὰ τελειοποιηθῇ εἰς τὰς σπουδάς του, συνεδέθη ἐκεῖ μετὰ τοῦ Πέτρου ντ' Ἀντριέ, βοτανικοῦ τοῦ βασιλέως, ὅστις ἐμπορεύετο ἀνθοφόρα φυτὰ καὶ σπόρους λαχάνων, ὑπανδρεύθη τὴν κόρην του τῷ 1774 καὶ ἐγένετο συνεταῖρός του. Οἱ δύο συνεταῖροι ὑπῆρξαν οἱ δημιουργοὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐμπορείας τῶν σπόρων. Εἰς τὸν Βιλμορὲν ὀφείλεται ἡ εἰσαγωγὴ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἡ ἐξάπλωσις τῶν τεύτλων τοῦ ἀγροῦ, τῶν λειλιοδένδρων καὶ τῶν δρυῶν τῆς Ἀμερικῆς. Συνετέλεσεν εἰς τὴν εὐρεῖαν καλλιέργειαν σπανίων τινῶν φυτῶν καὶ πλὴν τοῦ «Καλοῦ Κηπουροῦ», περιοδικοῦ, ὅπου ἀνεγράφοντο τὰ καθ' ἕκαστον ἔτος νέα εἰς τὸ ἐμπόριον εἰσαγόμενα φυτά, ἐδημοσίευσε καὶ ἀξιόλογα ἄρθρα γενικῶς περὶ τῶν φυτῶν, ἰδίως δὲ ἐπὶ τῆς καλλιεργείας τῆς γογγύλης (ρέβας) καὶ τοῦ τριφυλλίου.

Ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Πέτρος-Φίλιππος-Ἀνδρέας* (1776—1862), ὑπῆρξεν ὁ διάδοχος καὶ ὁ συνεχιστὴς τοῦ ἔργου τοῦ πατρός του. Μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν ἀξιολογωτέρων ἀγρονομικῶν σωματείων, ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων συλλεκτῶν ἀνθοφόρων φυτῶν καὶ λαχανευομένων τοιούτων. Ἀπὸ τοῦ 1803 μέχρι τοῦ 1835 ἐδημοσίευσε σειρὰν ἐργασιῶν ἐπὶ τῶν καλλιεργουμένων φυτῶν.

Ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τούτου *Πέτρος-Λουδοβῖκος-Φραγκῖσκος* (1816 1860), ἀνέλαβε κατὰ τὸ 1843 τὴν διεύθυνσιν τοῦ φυτοπαραγωγικοῦ οἴκου τοῦ πατρός του. Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἔργων του περὶ τῶν φυτῶν σπουδαιοτέρα θεωρεῖται ἡ περὶ βελτιώσεως τῶν λευκῶν τεύτλων διὰ τὴν παρασκευὴν σακχάρεως. Τούτους δὲ πάλιν ὁ υἱὸς *Κάρολος-Ἐρρῖκος-Φίλιππος* (1843—1899), ἠσχολήθη ἐπὶ 25 συνεχῆ ἔτη διὰ τὴν ἐπαύξησιν τῶν φυτολογικῶν συλλογῶν τοῦ πατρός του καὶ τοῦ πάππου του καὶ ἐπέτυχε νὰ παραγάγῃ διὰ καταλλήλων διασταυρώσεων νέας ποικιλίας καλλιεργησίμων φυτῶν. Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἐργασιῶν του ἰδίας μνείας ἄξιαι εἶναι αἱ: «Συνωνυμικὸς κατάλογος τῶν γεωμήλων», «Τὰ λαχανευόμενα φυτὰ» κλπ. Δ. Ν. Π.

βιλμορινία (ἡ) (Bilmorinia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστωδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῶν Ἀντιλλῶν. Δ.Ν.Π.

Βιλμὸτ (Vilmotte), ***Μαυρίκιος***. Βέλγος φιλόλογος καὶ δημοσιογράφος, γεννηθεὶς ἐν Λιέγῃ τῷ 1861. Ἐσπούδασεν ἐν Λιέγῃ, Χάλλῃ, Βερολίνῳ, Βόννῃ καὶ κυρίως ἐν Παρισίοις, ὅπου ἠκολούθησε τὰ μαθήματα τῆς Σχολῆς τῶν Ἀνωτέρων Σπουδῶν. Κατ' ἀρχὰς διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὸ διδασκαλεῖον τῆς γενετείρας του καὶ εἶτα εἰς τὸ ἐκεῖ πανεπιστήμιον. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ κυριώτερα εἶναι: «Ἔκθεσις περὶ τῆς διδασκαλίας τῆς ρωμανικῆς φιλολογίας ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ» (1886), «Σπουδαὶ περὶ τῆς βαλλωνικῆς διαλεκτολογίας» (1890), «Ἡ βαλλωνικὴ γλῶσσα. Ἱστορία καὶ φιλολογία ἀπὸ τῶν ἀρχῶν μέχρι τέλους τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος» (1893), «Τὸ Βέλγιον ἠθικῶς καὶ πολιτικῶς, 1830—1900» (1902). Κ. Ι. Β.

Βίλμπακ (Vilbac), ***Ρενώ***. Γάλλος μουσικὸς (1829—1884). Ὡς συνθέτης ἐγένετο γνωστὸς διὰ τῶν μελοδραμάτων «Εἰς τὸ σεληνόφως», «Δὸν Ἀλμανζόρ», ὡς καὶ διὰ πλείστων μικροτέρων συνθέσεων. Γ. Σ.

Βίλμπεργ (Wilberg), ***Ἰωάννης - Φραγκῖσκος***. Γερμανὸς παιδαγωγικὸς (1766 — 1846). Ἔγραψε πολλὰ ἔργα, σκοπὸς τῶν ὁποίων ἦτο ἡ ἠθικοποίησις τῶν λαϊκῶν τάξεων. Ἐκ τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ κυριώτεραι εἶναι: «Ὁ διδάσκαλος ὡς φίλος τοῦ παιδός», «Ἡ διαπαιδαγώγησις τῶν ἀστῶν καὶ ἀγροτῶν», «Ὁ διδάσκαλος Λέμπερεχτ, πῶς σκέπτεται καὶ πῶς ἐνεργεῖ ὡς λειτουργὸς τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως» καὶ «Ἡ ἐκπαίδευσις». Α. Δ.

Βίλμπραντ (Wilbrand), ***Ἕρμαν***. Γερμανὸς ὀφθαλμολόγος, νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ *Λεοπόλδου Βίλμπραντ*, γεννηθεὶς τῷ 1851. Ἐσπούδασεν ἐν Στρασβούργῳ καὶ Βρεσλάῳ καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1875. Διετέλεσεν ὀφθαλμίατρος εἰς διάφορα νοσοκομεῖα· αἱ κυριώτεραι δὲ τῶν ἐργασιῶν του εἶναι αἱ ἑξῆς: «Das optische Wahrnehmungscentrum und die hemianopischen Gesichtsfeldformen» «Ueber Sehstörungen bei functionellen Nervenleiden» (Λειψία 1892) «On perimetry and its clinical value» (Φιλαδέλφεια 1897). Ueber sehstörungen in der Frühperiode des Syphilis» (1896), «Die Neurologie des Auges» (4 τόμ. ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Saenger*, Wiesbaden 1899). Ο. Ρ.

— **Βίλμπραντ** (Wilbrand), ***Λεοπόλδος***. Γερμανὸς ἰατρὸς (1843-1889). Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1866, εἶτα δὲ διετέλεσε νομίατρος ἐν Φραγκφούρτῃ. Συνέγραψε: «Die Gewerbekrankheiten dar Steinzeugarbeiter» «Die Kriegslazarette und der Kriegstyphus zu Frankfurt a. M. von 1793 bis 1815. Nach den acten des Standtarchivs». Ο. Ρ.

— **Βίλμπραντ** (Wilbrandt), ***Ροβέρτος***. Γερμανὸς φιλόσοφος, οἰκονομολόγος καὶ κοινωνιολόγος, γεννηθεὶς τὸ 1875 ἐν Βιέννῃ. Βαθὺς γνώστης τοῦ μαρξισμοῦ, ἐνασχοληθεὶς ἰδιαιτέρως μὲ τὴν ἔρευναν καὶ κριτικὴν τῶν νεωτέρων σοσιαλιστικῶν ἰδεῶν, προβλημάτων, καὶ συστημάτων συνέγραψε σοβαρωτάτας διατριβάς, ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτεραι: «Σύστημα Πολιτικῆς Οἰκονομίας» (4 τόμ. 1924), «Ἐξέλιξις τοῦ σοσιαλισμοῦ» (1925), «Βιομηχανικοὶ ἐργάται» (1926). Τὰ ἔργα ταῦτα ὡς καὶ τὰ περὶ σοσιαλισμοῦ, κεφαλαιοκρατισμοῦ, ἐργατικοῦ ζητήματος, συνεταιρισμῶν κλπ. ἄρθρα του εἰς τὸ «Handwörterbuch der Staatswissenschaften» (3η καὶ 4η ἔκδ.) ἐκίνησαν τὸ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον καὶ τὴν προσοχὴν τοῦ ἐπιστημονικοῦ καὶ πολιτικοῦ κόσμου εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς πεπολιτισμένας χώρας. Ἀπὸ τοῦ 1908 διατελεῖ τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Τυβίγγης. Ν. Γ. ΦΩΤΙΑΣ

— **Βίλμπραντ** (Wilbrand), ***Φραγκῖσκος-Ἰωσὴφ-Ἰούλιος***. Γερμανὸς χειρουργὸς (1811—1894). Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ ἐν Γκίσσεν, εἶτα δὲ ὑπηρέτησεν ὡς βοηθὸς εἰς τὸ ἀκαδημαϊκὸν χειρουργικὸν νοσοκομεῖον καὶ ὡς ἐπιμελητὴς τοῦ ἀνατομείου. Συνέγραψε: «Anat. and Physiol. der Centralgebilde des Nervensystems» (1840), «Ueber den Processus supra - condyloideus humeri et femoris» (1843). Γενόμενος βραδύτερον τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ὑγιεινῆς καὶ ἰατροδικαστικῆς συνέγραψεν «Ἐπιτομὴν δικαστικῆς ψυχολογίας» (Ἐρλάγγη 1858). Ο. Ρ.

Βὶλμς (Wilms), ***Ροβέρτος-Φερδινάνδος***. Γερμανὸς χειρουργὸς (1824—1880). Ἐσπούδασεν ἐν Βερολίνῳ καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1846, μὲ τὴν ἐναίσιμον διατριβὴν «De sagitta bipunctata». Μετέβη πρὸς ἐκπαιδευτικοὺς σκοποὺς εἰς Πράγαν, Βιέννην, Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν, ἐπανακάμψας δὲ εἰς Βερολῖνον ἐπεδόθη εἰς τὴν χειρουργικήν. Τὸ 1852 ἐγένετο καθηγητής, βραδύτερον δὲ κατὰ τὸ 1862 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ νοσοκομείου Bethanien, ἣν ἐτήρησε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὁ Βὶλμς ἦτο ἐκ τῶν πολυασχόλων χειρουργῶν τοῦ Βερολίνου. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1866 καὶ τοῦ 1870 ἦτο σύμβουλος γενικὸς ἀρχίατρος τοῦ στρατοῦ, διακριθεὶς διὰ τὴν ἐξαιρετικήν του δρα-

Digitized by Google

σιν. Ἐδημοσίευσε πλείστας ἐπιστημονικὰς ἀνακοινώσεις, ἐμόρφωσε δὲ πλείστους μαθητὰς καταστήσας τὸ νοσοκομεῖον Bethanien φυτώριον νέων ἰατρῶν. Ο. Ρ.

Βίλνα *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πολωνίας παρὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ παραποτάμου Βιλέϊκα εἰς τὸν ποταμὸν Βίλιαν. Κάτ. 220.000. Μέχρι τοῦ 1915 διετέλει ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Ρώσων οὖσα πρωτεύουσα κυβερνείου. Ἔχει γραφικὰ περίχωρα καὶ ἀξιοπερίεργα ἀρχαῖα μνημεῖα, ἐξ ὧν διακρίνεται καθεδρικὸς ναὸς τῆς Παναγίας τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἐν ᾧ εἶναι θαμένοι οἱ ἀρχαῖοι ἡγεμόνες τῆς πόλεως. Ὑπάρχουν ὡσαύτως πολλὰ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, θέατρον, βιβλιοθήκη, μουσεῖον καὶ πολλὰ ἐκπαιδευτήρια. Ὁ πληθυσμὸς σύγκειται ἐκ Πολωνῶν, Ἑβραίων καὶ Ρώσων, ἀσχολουμένων κυρίως εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς τέχνας.
Ἡ Βίλνα ἱδρύθη κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα. Τῷ 1387 κατέστη πρωτεύουσα τῆς Λιθουανίας ἐπὶ Γεδιμίνου. Πυρκαϊαὶ καὶ λοιμὸς συνετέλεσαν μετὰ τῆς καταλήψεως τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ρώσων κατὰ τὸ 1655 εἰς τὴν καταστροφὴν αὐτῆς. Τῷ 1656 συνωμολογήθη ἐν Βίλνᾳ εἰρήνη μεταξὺ Ρώσων καὶ Πολωνῶν. Ἀπὸ τοῦ 1702—1708 ἡ πόλις τρὶς κατελήφθη ὑπὸ τῶν Σουηδῶν. Τῷ 1788 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ρώσων, τῷ δὲ 1795 ἀνεγνωρίσθη καὶ ἐπισήμως ἡ προσάρτησις αὐτῆς εἰς τὴν Ρωσίαν. Τῷ 1812 κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος. Διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἡ Βίλνα ἐγκατελείφθη τῇ 18ῃ Σεπτεμβρίου 1915 ὑπὸ τῶν Ρώσων, μὴ δυναμένων ν' ἀντιστῶσιν εἰς τὴν ἐπίθεσιν τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων. Ἔκτοτε ἡ πόλις ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον ἔριδος μεταξὺ Πολωνίας καὶ Λιθουανίας. Κατὰ τὸ 1920—1921 ἀπετέλεσεν εἶδος αὐτονόμου δημοκρατίας. Τῷ 1923 αἱ σύμμαχοι Δυνάμεις ἀνεγνώρισαν τὴν ἐπὶ τῆς πόλεως κυριότητα τῶν Πολωνῶν. Π. ΛΕΦΑΣ

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Περὶ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων περὶ τὴν Βίλναν, κατὰ μὲν τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ρωσίας τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος τῷ 1812 βλ. ἐν λ. Ναπολεόντειο; *ἐκστρατεία 1812*, κατὰ δὲ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον 1914—1918 ἐν λ. Πολωνία.

— **Βίλνας κυβερνεῖον**. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ρωσικῆς κυριαρχίας ἡ περὶ τὴν πόλιν *Βίλναν* περιοχὴ ἀπετέλει τὸ *κυβερνεῖον Βίλνας*, ἔχον 2.500.000 κατοίκους, Λιθουανούς, Πολωνοὺς καὶ Ἑβραίους, ἐλαχίστους δὲ Ρώσους. Ἡ περιοχὴ εἶχεν ἀνεπτυγμένην γεωργίαν, ἐμπόριον καὶ βιομηχανίαν. Π. Λ.

Βιλνδεμπόερ. Ὀλλανδὸς διαμαρτυρόμενος θεολόγος (1855—1911). Καθηγητὴς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐν Groningen, ἀπὸ δὲ τοῦ 1907 ἐν Leiden εἶναι ἐκ τῶν ὁπωσδήποτε συντηρητικῶν θεολόγων. Ἐδημοσίευσε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔργοις, ὧν τινα μετεφράσθησαν εἰς ἄλλας γλώσσας, καὶ ὑπομνήματα εἰς τὰς Παροιμίας, τὸν Ἐκκλησιαστὴν καὶ τὴν Ἐσθήρ. Π. Ι. Μ

Βιλντ (Wildt), *Ἰωάννης - Χριστιανὸς - Δανιήλ*. Γερμανὸς φιλόσοφος καὶ μαθηματικὸς (1770—1844). Ἐδίδαξε φιλοσοφίαν ἐν Γοτίγγῃ καὶ μαθηματικὰ ἐν Κάσσελ. Τὰ κυριώτερα συγγράμματά του εἶναι: «Περὶ τῆς περιστροφῆς τῶν δακτυλίων τοῦ Κρόνου» (1793) «Εἰσαγωγὴ εἰς τὸ σύνολον τῆς Φιλοσοφίας» (1797), «Λογικὴ καὶ γενικὴ ἐγκυκλοπαιδεία τῶν ἐπιστημῶν» (1801) κλπ. —Β.

—**Βιλντ** (Wild), *Φραγκῖσκος*. Διακεκριμένος Αὐστριακὸς ὀξύφωνος (1792—1860). Εἰς ἡλικίαν ἑπτὰ ἐτῶν ἦτο ἤδη μέλος τῆς ἐκκλησιαστικῆς χορῳδίας τῆς μονῆς Κλόστερ - Νώϋμπουργ καὶ μετὰ τετραετίαν εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἰδιότητα εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν παρεκκλήσιον. Εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν ἐγένετο χορῳδὸς τοῦ θεάτρου τοῦ Λεοπολδστὰτ καὶ ὀλίγον κατόπιν μονῳδὸς τοῦ παρεκκλησίου Ἐστερχάζυ. Τὸ 1813 ἦτο ἤδη εἷς ἐκ τῶν διασημοτέρων ἀοιδῶν τοῦ μελοδράματος τῆς Βιέννης. Αἱ ἐπιτυχίαι του ηὔξανον ὁσημέραι καὶ τὰ λυρικὰ θέατρα τοῦ Βερολίνου, Δαρμστάτης, Κάσσελ κτλ. ἡμιλλῶντο διὰ τὴν πρόσληψίν του. Γ. Σ.

Βίλντα (Wilda), *Γουλιέλμος,-Ἐδουάρδος*. Γερμανὸς νομομαθὴς (1800—1856). Μετὰ ἐμβριθεῖς σπουδὰς εἰς πολλὰ πανεπιστήμια, διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Χάλλης καὶ κατόπιν τακτικὸς ἐν Κιέλῳ. Εἶναι ἐκ τῶν ἐξοχωτέρων σοφῶν τῆς Γερμανίας τῶν ἀσχοληθέντων μὲ τὸ γερμανικὸν δίκαιον. Συνέγραψε: «Τὰ σωματεῖα κατὰ τὸν μεσαίωνα» (Χάλλη 1831) καὶ «Τὸ ποινικὸν δίκαιον τῶν ἀρχαίων Γερμανῶν» (Χάλλη 1842). —Β.

Βιλντγκαντς (Wildganz), *Ἀντώνιος*. Αὐστριακὸς ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Βιέννῃ τῷ 1881. Κατ' ἀρχὰς ἤσκησε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα, ἐγκατέλιπε ταχέως αὐτό, ὅπως ἀφιερωθῇ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἀπὸ τοῦ 1921—1923 ὑπῆρξε διευθυντὴς τοῦ Δημοτικοῦ Θεάτρου (Burgtheater). Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων αὐτοῦ εἶναι: «Φθινόπωρον καὶ ἄνοιξις», «Τὸ μεσημέρι» λυρικαὶ συλλογαί, καὶ τὰ ἐξπρεσιονιστικὰ δράματα «Ἡ φτώχεια», «Ὁ ἔρως», «Ὁ Κάϊν» καὶ «Dies irae». Α. Δ.

Βίλντε (Wilde), *Ἰάκωβος*. Σουηδὸς ἱστορικὸς (1679—1755). Ὑπῆρξε καθηγητὴς τῶν λατινικῶν γραμμάτων ἐν τῇ Λατινικῇ Ἀκαδημείᾳ τοῦ Περνώ, εἶτα δὲ τοῦ φυσικοῦ καὶ διεθνοῦς δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Κιέλου. Τῷ 1719 ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ ἱστοριογράφου τῆς Σουηδίας. Ὁ Βίλντε ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος εἰσαγαγὼν τὴν κριτικὴν μέθοδον ἐν τῇ μελέτῃ τῶν ἱστορικῶν σουηδικῶν ἀρχείων. Ἐκ τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ κυριώτεραι εἶναι: «Sueciae historia pragmatica, quae vugo jus publicum dicitur», «Ἡ βάσις, ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ ἀρχαιότης τῆς σουηδικῆς νομοθεσίας καὶ αἱ ἐν αὐτῇ γενόμεναι μεταβολαί», «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Σουηδίας» καὶ «Praeparatio hodegetica ad introductionem Pufendorfii in Svethici Status historiam».

— **Βίλντε** (Wilde), *Ἰάκωβος, ντὲ*—. Ὀλλανδὸς νομισματολόγος ἀποθανὼν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐκ τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ κυριώτεραι εἶναι: «Signa antiqua», ἔργον θαυμασίως οἰκονογραφηθὲν ὑπὸ τῆς θυγατρός του Βίλντε Μαρίας, ἥτις ὑπῆρξεν ἐπίσης νομισματολόγος· «Selecta numismata antiqua» καὶ «Gemmae selectae antiquae».

— **Βίλντε** (Wilde), *Ἰωάννης*. Ἥρως σκανδιναυϊκοῦ μυθου. Κλέψας τὸ ἕτερον τῶν σανδαλίων ἑνὸς νάνου ἐκ τῶν ἐντὸς τῶν ὀρέων οἰκούντων, δὲν ἐδέχθη νὰ τὸ ἐπιστρέψῃ, εἰμὴ ἀφοῦ ἔλαβεν ὡς ἀντάλλαγμα νὰ εὑρίσκῃ ἓν χρυσοῦν δουκᾶτον εἰς ἑκάστην αὔλακα ἣν θὰ διήνοιγε διὰ τοῦ ἀρότρου του. Ἀλλ' ἐκ τῆς πλεονεξίας τυφλωθεὶς ἠρότρια νυχθημερόν, μέχρις οὗ κατέπεσε νεκρὸς ἐντὸς αὔλακος πλήρους χρυσῶν δουκάτων. Α. Δ.

Βίλντενμπρουχ (Wildenbruch), *Ἐρνέστος*. Γερμανὸς ποιητής, γεννηθεὶς τῷ 1845 ἐν Βηρυττῷ τῆς Συρίας καὶ ἀποθανὼν τῷ 1909 ἐν Βερολίνῳ. Ὁ Βίλντενμπρουχ διεκρίθη ὡς θεατρικὸς συγγραφεύς, λυρικὸς ποιητὴς καὶ διηγηματογράφος. Ἐκ τῶν δραμάτων αὐτοῦ ἀξιολογώτερα εἶναι: «οἱ Καρολίγγειοι», «Πατέρες καὶ υἱοί», «Οἱ Κουϊτσόβ», «Ὁ ἀρχιστράτηγος» «Ὁ νέος κύριος»· ἐκ δὲ τῶν λυρικῶν ποιημάτων του «Τὸ τραγοῦδι τῆς μάγισσας». Τὰ ἔργα του Βίλντενμπρουχ ἐξεδόθησαν τῷ 1911 εἰς 17 τόμους μετὰ βιογραφίας τοῦ συγγραφέως φιλοπονηθείσης ὑπὸ τοῦ Λίτσμαν. Α. Δ.

Βιλντὲρ (Wilder), *Ἱερώνυμος-Ἀλβέρτος-Βίκτωρ, βὰν—*. Βέλγος μουσικολόγος (1835—1892). Τυχὼν διπλώματος νομικῆς καὶ φιλοσοφίας ἐγκατεστάθη τὸ 1860 ἐν Παρισίοις, καταστὰς εἷς τῶν καλυτέρων μεταφραστῶν τῶν γερμανικῶν μελοδραμάτων καὶ τραγουδιῶν. Αἱ μεταφράσεις του τῶν lieder τοῦ Σοῦμπερτ, Σοῦμαν κ.λ.π. εἶναι καὶ σήμερον ἐν χρήσει εἰς τὸ Ὠδεῖον τῶν Παρισίων. Εἰς τὸν Βιλντὲρ ὀφείλομεν δύο μουσικοϊστορικὰ ἔργα μεγάλης ἀξίας: «Ὁ Μόζαρτ ὡς ἄνθρωπος καὶ καλλιτέχνης» (1880), «Ὁ Μπετόβεν, ἡ ζωή του καὶ τὰ ἔργα του» (1883), ὡς καὶ πλεῖστα ἄρθρα μουσικοκριτικὰ κ. λ. π. δημοσιευθέντα εἰς τὸ μουσικὸν περιοδικὸν «Μενεστρέλ», οὗτινος ἦτο εἷς τῶν δοκιμωτέρων συνεργατῶν. Γ. Σ.

Βίλντερμουτ (Wildermuth), *Ἕρμαν*. Γερμανὸς νευρολόγος γεννηθεὶς τῷ 1852. Ἐσπούδασεν ἐν Τυβίγγῃ, Λειψίᾳ, Βιέννῃ καὶ Παρισίοις, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῷ 1876. Τῷ 1887 ἐταξίδευσεν εἰς Βόρειον Ἀμερικὴν χάριν ἐπιστημονικῶν σπουδῶν. Ἀπὸ τοῦ 1889 ἐγκατέστη ἐν Στουτγάρδῃ ὡς νευρολόγος καὶ διευθυντὴς ἰατρὸς νευρολογικῆς κλινικῆς. Συνέγραψε: «Untersuchungen über den Musiksinn der Idioten» (1888), Ueber Windungsanomalien am gehirn von Epileptischen und Idioten» (1891) «Die moderne Ueberbürdung» (1897) κτλ. Ο. Ρ.

—**Βίλντερμουτ** (Wildermuth), *Ὀττιλία*. Γερμανὶς λογία, γεννηθεῖσα τῷ 1817. Ἔγραψε ποιήματα, διηγήματα, παιδικὰ ἱστορίας κλπ. Τὰ ἔργα της διακρίνονται διὰ τὴν ἁπαλότητα τοῦ συναισθήματος καὶ τοῦ ὕφους καὶ ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν μεταξὺ τῶν γυναικῶν ἰδίως. —Ω

Βίλντμπαντ (Wildbad) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν Βυρτεμβέργῃ, εἰς ἀπόστασιν 45 χιλ. πρὸς τὰ ΝΔ τῆς Στουτγάρδης, ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἔντς. Κάτ. 5308 Ἔχει ἰαματικὰ λουτρὰ πολυσύχναστα, κατάλληλα διὰ τοὺς ἀρθριτικοὺς καὶ τοὺς ρευματικούς. Μ.—

Βίλντμπεργ (Wildberg), *Χριστιανὸς-Φρειδερῖκος - Λουδοβῖκος*. Γερμανὸς ἰατρὸς (1765—1850). Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς ἐν Ἰένῃ Θεολογίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1789 ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Ἰατρικῆς ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῷ 1791. Τῷ 1821 διωρίσθη ἐν Βερολίνῳ τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Ἰατρικῆς. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ κυριώτερα εἶναι: «Versuch einer anat.-physiol.-pathol. Abhand. über die Gehörwerkzeuge des Menschen» (Ἰένα 1795), «Ueber das gelbe Fieber» (1805), «Kurzgefasste Hodegetik für angehende prakt. Aerzte» (1835). Ἐπίσης συνέγραψεν ἐπιτομὰς καὶ ἐγχειρίδια ἰατρικά, ὡς καὶ σειρὰν λαϊκῶν βιβλίων περὶ διατηρήσεως τῆς ὑγείας κτλ. Θεωρεῖται εἷς ἐκ τῶν εἰσηγητῶν τῆς Ἰατροδικαστικῆς ἐν Γερμανίᾳ. Ο. Ρ.

Βιλντρὰκ (Vildrac), *Κάρολος*. Γάλλος ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1882. Ἦτο 19 ἐτῶν, ὅτε ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον εἰς τὰ γαλλικὰ γράμματα μὲ ἓν τομίδιον περὶ ἐλευθέρου στίχου: «Le verlibrisme». Ὑπῆρξε μετὰ τοῦ Γεωργίου Ντυαμὲλ ἐκ τῶν πρώτων ἱδρυτῶν τοῦ ὁμίλου τῆς «Abbaye», ὅστις ἐπεζήτει τὸν ἀνακαινισμὸν τῆς γαλλικῆς ποιήσεως. Ὁ Βιλντρὰκ εἶναι ὑμνητὴς τῆς ζωῆς ὡς ὁ Οὐίτμαν. Ἐδημοσίευσε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Poèmes» (1905), «Images et Mirages» (1908), «Le livre d' Amour» (1910), «Chants du désesperé». (1920), «Notes sur la techniqne poétique» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Ντυαμέλ*, 1910). «Le paquebot Tenacity», δρᾶμα (1920), «Michel Auclair et le Pélerin» (1923). Κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ἔγραψε ποιήματα ἀντιπολεμικά. — Β

βιλοβίτης (ὁ) (Bilobites Linn.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὀρθιδῶν στροφομενακειοειδῶν ἀρτικουλάτων βραγχιοπόδων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου καὶ τῆς δεβονείου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Εὐρώπην καὶ βόρειον Ἀμερικήν. Γ. Κ. Γ.

b a

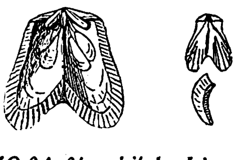

Ὁ βιλοβίτης biloba Linn. (Ἐκ στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου ὑποπεριόδου τῆς Γοτλανδίας).
(a=φυσικὸν μέγεθος. b=μικρὸν κέλυφος μεγεθυσμένον, ὁρώμενον ἐκ τῶν ἔσω.)

βιλοκλυμενία (ἡ) (Biloclymenia Schdwf) */Παλαιοζῳολ./*. Ποικιλία ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὸ γένος **κλυμενία** (βλ. λ.) τῆς οἰκογενείας τῶν *κλυμενιειδῶν ἀμμωνοειδῶν ζῴων*. Γ. Κ. Γ.

βιλοκουλίνα (ἡ) (Biloculina) *[Ζῳολ.]*. Γένος ζῴων τρηματοφόρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μιλιολιδῶν*. Ἡ περιβάλλουσα τὸ ζῷον κόγχη εἶναι στιλπνή, σφαιρικὴ ἢ πεπιεσμένη κατὰ τὰ δύο ἄκρα της. Ἐσωτερικῶς ἡ κόγχη διαιρεῖται εἰς θαλαμίσκους. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Τοῦ γένους βιλοκουλίνα λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται εἰς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωικοῦ αἰῶνος. Ἐν Ἑλλάδι εὑρέθησαν τοιαῦτα: α') Ἐντὸς ἠωκαινικῶν στρωμάτων χονδροκοκκώδους ἀσβεστολίθου ἐκ τοῦ ὄρους Ἅγιος Ἠλίας τῆς Θράκης· β') ἐντὸς κιτρινωποῦ κογχίτου ἀσβεστολίθου, σχηματισθέντος κατὰ τὴν σαρμάτιον βαθμίδα (τῆς νεογενοῦς ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωικοῦ αἰῶνος) καὶ εὑρισκομένου παρὰ τὴν Γιέζοβαν τῆς περιφερείας Νιγρίτης-Ἀχινοῦ (Μακεδονίας)· γ') ἐντὸς μαργῶν, σχηματισθεισῶν κατὰ τὴν ὑποπλειόκαινον περίοδον τοῦ καινοζωικοῦ αἰῶνος, τῶν βορείων καὶ δυτικῶν ἀκτῶν τῆς Πελοποννήσου εἰς Ἀνεμόβραχον Δερβενίου Κορινθίας, Κολλύρι Πύργου Ἠλείας, Χάβαρι Γαστούνης Ἠλείας, Ἴσθμὸν Κορίνθου καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

Βίλος */Στρατ Γεωγρ./*. Παραπόταμος ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ τοῦ Ἀλιάκμονος (βλ. λ.). Πηγάζων ἐκ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τοῦ ὄρους Παλιόκα χύνεται πρὸς τὸν ἀνάρρουν τῆς ἐπὶ τοῦ Ἀλιάκμονος γεφύρας Σμίξες. Τὴν κοιλάδα τοῦ παραποτάμου Βίλου παρακολουθεῖ ἡμιονικὴ ὁδός, ἥτις διερχομένη τὸ διάσελον, βορείως τοῦ ὄρους Παλιόκα (ὑψ. 1408), φέρει εἰς συγκοινωνίαν τὰς κοιλάδας τοῦ Ἠπειρωτικοῦ Σαραντοπόρου μετὰ τῆς τοῦ Ἀλιάκμονος. Ὁ Βίλος ἔχει φέρω παράλληλον πρὸς τὸν πρὸς βορρᾶν παραπόταμον τῶν Καστανοχωρίων ὡς καὶ πρὸς τὸν ἔτι βορειότερον κείμενον παραπόταμον *Βελίτσα*. Ν. Ι. Κ

Βιλοστάσι */Παραλ. Γεωγρ./*. Ἡ ΝΔ. τῆς νήσου Σύρου ἐσχατιά (πλάτ. 37° 21' 50" Β., μήκ. 24° 53' 00" Α., χάρτ. Σύρου ὑπὸ *Ν. Κοτσοβίλη*) ἡ τερματίζουσα τὴν βουνοσειρὰν *Νῆτες-Κουκουφᾶς-Τούρλος-Μαῦρα Βουνάκια*. Σ. Ε. Λ.

βιλοτία (ἡ) (Bilotia) */Βοτ./*. Γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρτανθῶν* περιλαμβάνον δενδρύλλια ἢ θάμνους ἰθαγενεῖς τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

βιλουίτης (ὁ) (Wiluit) *['Ορυκτολ.]*· συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ βεζουβιανοῦ (βλ. λ.).

Βίλπερτ (Vilpert), *Ἰωσήφ*. Ἱστορικὸς τῆς παλαιοχριστιανικῆς τέχνης, γεννηθεὶς ἐν Ἀϊγλάου τῆς Γερμανίας τῷ 1857. Εἶναι ἀποστολικὸς πρωτονοτάριος ἐν Ρώμῃ, διευθυντὴς τοῦ ρωμαϊκοῦ ἰνστιτούτου τῆς ἀρχαιολογίας καὶ πρόεδρος διαφόρων χριστιανικῶν ἀρχαιολογικῶν ἑταιρειῶν. Ἔχει ἀσχοληθῇ ἰδιαιτέρως μὲ τὴν τέχνην τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων, συγγράψας διάφορα

Digitized by Google

σημαντικὰ ἔργα, τῶν ὁποίων σπουδαιότερα εἶναι: «Prinzipienfragen der christlichen Archäologie» (1889 καὶ 1890), «Die Malereien der Katakomben Roms» (1903), «Römische Mosaiken» (1919). Δ.Ε.

Βίλσερ (Wilser), *Λουδοβῖκος*. Περιώνυμος Γερμανὸς ἀνθρωπολόγος καὶ παλαιοντολόγος (1850-1926). Κατ' ἀρχὰς ἰατρὸς ἐν Καρλσρούῃ, ἐγκατέλιπε τὴν ἐπιστήμην ταύτην, ἀφοσιωθεὶς ἀποκλειστικῶς περὶ τὴν μελέτην τῆς ἀνθρωπολογίας καὶ τῆς προϊστορίας. Ὑπῆρξε πρόεδρος τῆς «Γερμανικῆς ἑταιρείας» καὶ συγγραφεὺς βαρυσημάντων ἔργων, ἀναφερομένων κυρίως εἰς τὴν προϊστορίαν τῶν Γερμανῶν. Ἡ σπουδαιοτέρα τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ εἶναι ἡ ἐπιγραφομένη «Die Germanen» (2 τόμ. γ' ἔκδ. 1920). Ἡ πραγματεία του «Der Urmensch» μετεφράσθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ *Α. Δαλεζίου* ὑπὸ τὸν τίτλον «Προάνθρωπος καὶ πρωτόγονος ἄνθρωπος». Α. Δ.

Βιλσονία (ἡ) (Wilsonia) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σπιζιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Αὐστραλίας.

— **βιλσονία** (ἡ) (Wilsonia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βολβιιδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἢ δενδρύλλια φυόμενα ἐν Αὐστραλίᾳ. Δ.Ν.Π.

βιλσονία (ἡ) (Wilsonia Kayser) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ρυγχονελλιδῶν ρυγχονελλακειοειδῶν ἀρτικουλάτων* βραγχιοπόδων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου καὶ τῆς κατωτέρας λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Ἀμερικὴν καὶ Εὐρώπην. Γ. Κ. Γ.

βίλφα (ἡ) (Vilfa) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστωδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῶν τροπικῶν χωρῶν. Δ. Ν. Π.

Βίλχελμ (Wilhelm)· βλ. **Βίλελμ** καὶ **Γουλιέλμος**.

Βὶμ *ντὺ Βαλγκαὶ* (Vismes du Valgay), *Ἄννας-Πέτρος-Ἰάκωβος*. Γάλλος συγγραφεύς, συνθέτης καὶ θεατρώνης (1745—1819). Λαβὼν τῷ 1778 τὸ προνόμιον παραστάσεων τῆς βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῆς Μουσικῆς, κατήρτισε τὸν πρῶτον ἐν Γαλλίᾳ θίασον κωμικῶν μελοδραμάτων, ἀναβιβάσας ἔργα τοῦ Ἀλφόνσι, τοῦ Παιζιέλλο καὶ τοῦ Πιτσίνι. Ἀλλ' οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Γλούκ, τοῦ Ραμὼ καὶ τοῦ Λούλλι ἐκήρυξαν ἀγῶνα κατ' αὐτοῦ καὶ κατώρθωσαν νὰ διαλύσουν τὸ συμβόλαιόν του. Τῷ 1800 διωρίσθη διευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας ἐπί τινας μόνον μῆνας. Συνέγραψε μυθιστόρημα ἱστορικόν: «Ἡ Ἑλεονώρα ντ' Ἀμπουάζ, δούκισσα τῆς Βρεττάνης» (1808, τόμ. 2), κωμικὰς ὄπερας: «Ἡ διπλῆ ἀμοιβή». «Εὐγένιος καὶ Λανβάλ», καὶ ἱστορικὴν μελέτην: «Νέαι ἔρευναι περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς καταστροφῆς τῶν πυραμίδων τῆς Αἰγύπτου» (1812). Τ. ΜΠ.

βιμανέλλα (ἡ) (Wimanella Walcott) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βιλλιγξελλιδῶν στροφομεναχειοειδῶν ἀρτικουλάτων βραγχιοπόδων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς καμβρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βιμανία (ἡ) (Wimania) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κοιλακανθιδῶν κροσσοπτερυγίων τελεοστόμων ἰχθύων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Σπιτσβέργην. Γ. Κ. Γ.

Βιμὰρ (Vimar), *Νικόλαος-Στανίσλαος-Αὔγουστος*. Γάλλος καλλιτέχνης (1851—1916). Διεκρίθη ὡς σχεδιαστής, ζωγράφος καὶ γλύπτης, ἀσχοληθεὶς κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ζῴων, τὰ ὁποῖα ἀπέδιδε μὲ ἐξαιρετικὴν ἀκρίβειαν καὶ ζωηρότητα. Συνειργάσθη ὡς σχεδιαστὴς εἰς τὰ μᾶλλον γνωστὰ εἰκονογραφημένα περιοδικὰ τῶν Παρισίων καὶ συνέγραψε σειρὰν εὐθυμογραφημάτων, τὰ ὁποῖα ἐξέδωκεν εἰς τόμους εἰκονογραφηθέντας ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Τινὰ τούτων, ἐν οἷς «Αἱ ἀρεταὶ καὶ χάριτες τῶν ζῴων», «Τὸ μυθιστόρημα τῆς ἀλώπεκος» καὶ «Ὁ χὴν τοῦ Καπιτωλίου», ἔτυχον εὐρυτάτης διαδόσεως. Ι. Μ. Π.

βίμβη (ἡ) (Vimbe) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *κορεγόνων*. Κυριώτερα γνωρίσματα τῶν ἰχθύων τοῦ γένους τούτου εἶναι τὰ ἑξῆς: Μῆκος 30—50 ἑκατοστόμετρα, κεφαλὴ μικρά, ἐπιμήκης, αἰχμηρὰ κατὰ τὸ ἄκρον τοῦ ρύγχους· σιαγόνες ὀδοντωταὶ κατὰ τὸ ἄκρον των, ἐξ ὧν ἡ ἄνω προέχει αἰσθητῶς τῆς κάτω· κοιλία πεπιεσμένη καὶ ἀρκετὰ εὐρεῖα, λεπτυνομένη κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτῆς μέρος καὶ παρὰ τὴν ἕδραν· ράχις παρουσιάζουσα κατὰ τὴν μεσαίαν γραμμὴν της βαθεῖαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διαυλάκωσιν· λέπια μεγάλα καὶ εὔπτωτα, καὶ οὐρὰ διχαλωτή. Ὁ χρωματισμὸς εἶναι ὑπομέλας κατὰ τὴν ράχιν, ὑποκύανος εἰς τὰς πλευρὰς καὶ λευκοαργυρώδης κατὰ τὴν κοιλίαν. Εἶναι ἰχθύες τῶν γλυκέων καὶ ὑφαλμύρων ὑδάτων τῆς βορείου Εὐρώπης καὶ ἀφθονοῦν κυρίως εἰς τὰς λίμνας καὶ τὰ φιὸρδ τῆς Σουηδίας. Τὸ κρέας των εἶναι μαλακόν, εὐάρεστον τὴν γεῦσιν, ἀλλὰ γέμει μικροτάτων ἀκανθῶν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βίμβη ἡ κοινὴ* (Vimbe vulgaris), τὸ κρέας τῆς ὁποίας εἶναι νοστιμώτερον ἁλισμένον ἢ ἐν νωπῇ καταστάσει. Δ. Ν. Π.

Βιμέϊρο ἢ *Βιμιέρο* (Vimeiro ἢ Vimiero) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Πορτογαλίας, ἐν τῷ νομῷ τῆς Ἐστραμαδούρας, εἰς ἀπόστασιν 65 χιλ. Β τῆς Λισαβῶνος ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀλκαμπρισέλλα. Ἐνταῦθα τὴν 21 Αὐγούστου 1808 ὁ Οὐέλλιγκτων ἐνίκησε τοὺς Γάλλους ὑπὸ τὸν Ζυνό. Κάτ. 695. Μ.—

Βιμεκάρτε (Vimecarte καὶ λατ. Vicomercatus), *Στεφανόδωρος ντὰ—*. Ἰταλὸς ποιητὴς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Ὑπῆρξε καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν Μιλάνῳ καὶ ἔγραψε πολλὰ ἔργα, ἐξ ὧν ἓν μόνον ἐτυπώθη, τὸ ποίημα «De gestis in civitate Mediolani sub Othone vice-comiti archiepiscopo», τὸ ὁποῖον ὁ Μουρατόρι ἐδημοσίευσεν εἰς τὸν Γ' τόμον τῶν «Anecdota» καὶ κατόπιν εἰς τὸν Θ' τόμον τοῦ «Scriptores rerum italicarum». Μ.—

βιμιναίρη (ἡ) (Viminaira) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν*. Εἶναι θάμνοι, ὧν γνωστὰ δύο εἴδη, ἓν ἰθαγενὲς τῆς Αὐστραλίας καὶ τὸ ἕτερον τῆς Τασμανίας. Δ. Ν. Π.

Βιμινάκιον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰλλυρίας. Τῷ 583 οἱ Ἄβαροι μετὰ τὴν κατάληψιν πάντων τῶν περὶ τὸν Δούναβιν φρουρίων ἐπροχώρησαν μέχρι τοῦ Βιμινακίου, τὸ ὁποῖον καὶ κατέλαβον. Κ. Μ. Κ.

Βιμινάλιος (Viminalis) Εἷς τῶν ἑπτὰ λόφων τῆς Ρώμης, κείμενος πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως. Περιελήφθη εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ρώμης ὑπὸ τοῦ Σερβίου Τυλλίου, ὁ ὁποῖος τὸν περιέκλεισε διὰ τοῦ τείχους. Τὸ σημαντικώτερον μνημεῖον ἐξ ὅσων ἀνηγέρθησαν ἐπ' αὐτοῦ εἶναι αἱ *θέρμαι* τοῦ *Διοκλητιανοῦ*. Ὁ Βιμινάλιος διασχίζεται σήμερον ἀπὸ εὐρείας ὁδούς. Τ. ΜΠ.

Βίμμερ (Wimmer), *Φρειδερῖκος*. Γερμανὸς βοτανικὸς (1803—1868). Συνέγραψε πλείστας πραγματείας ὧν κυριώτεραι: «Ἡ χλωρὶς τῆς Σιλεσίας», «Ἀποσπάσματα τῆς ἀριστοτελείου φυτολογίας» καὶ «Μονογραφία περὶ τῆς ἰτέας». Δ. Ν. Π.

βιμμερία (ἡ) (Wimmeria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γελαστρινιδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἰθαγενῆ τοῦ Μεξικοῦ. Δ. Ν. Π.

Βιμὸν (Vimont), *Ἰωσήφ*. Γάλλος ψυχίατρος (1795—1857). Ἐνῷ κατ' ἀρχὰς ὑπῆρξε πολέμιος τῶν ἰδεῶν τοῦ Gall, κατόπιν ἀπέβη εἷς τῶν θερμοτέρων τούτου θιασωτῶν. Τῷ 1835 ἐδημοσίευσε μέγα σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Traité de la phrénologie humaine et comparée» (2 τόμ. μὲ ἄτλαντα ἐξ 133 εἰκόνων). Ὅλη ἡ ἀξία τοῦ ἔργου ἔγκειται μᾶλλον εἰς τὴν καλαισθησίαν μεθ' ἧς ἐξετυπώθησαν αἱ εἰκόνες παρὰ εἰς τὴν ἐπιστημονικήν του ὕλην. Ο. Ρ.

Βιμουτιὲ (Vimoutiers) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα καντονίου, τοῦ νομοῦ τοῦ Ὄρν, τῆς ἐπαρχίας Ἀρζεντάν, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Vie. Ἀριθμεῖ 3.599 κατοίκους. Ἔχει ἀνθοῦσαν βιομηχανίαν, ἰδίως μεγάλα ἐργοστάσια ὑφαντουργικῆς καὶ μηχανικῶν εἰδῶν· ἐπίσης διεξάγεται ἐν αὐτῇ μέγα ἐμπόριον καρπῶν καὶ τυρῶν. Ἡ πόλις ἐνδιαφέρει ἰδιαιτέρως τοὺς μελετητὰς τῶν μνημείων τῆς λαϊκῆς γαλλικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, διὰ τὰς παλαιὰς ξυλίνας οἰκίας της τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Τ. ΜΠ.

Βίμπαλντ (Wibald). Διάσημος κληρικὸς καὶ πολιτικὸς γεννηθεὶς ὀλίγον πρὸ τοῦ 1098. Εἰς νεαρὰν ἡλικίαν εἰσῆλθεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Stablo τοῦ Βελγίου, ἀργότερον δὲ μετέβη εἰς Lüttich ἀφιερωθεὶς μετὰ ζήλου εἰς διαφόρους μελέτας καὶ ἀποκτήσας μοναδικὴν διὰ τὸν καιρόν του πολυμάθειαν. Ὅτε ὁ βασιλεὺς Λοθάριος τῷ 1131 ἦλθεν εἰς Stablo, παρέλαβε τοῦτον μεθ' ἑαυτοῦ. Συνώδευσε τὸν Λοθάριον κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ ἐκστρατείαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, λαβὼν ἐνεργὸν μέρος ὡς σύμβουλός του κατὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς διαπραγματεύσεις του. Σπουδαιοτέρα ὑπῆρξεν ἡ δρᾶσίς του κατὰ τὴν κυβέρνησιν τοῦ Κορράδου τοῦ Γ' (1138—1152). Εὐπροσήγορος καὶ ἐπιδέξιος χειριστὴς τοῦ λόγου, διεδραμάτισε πρωτεύοντα ρόλον κατὰ τοὺς ἀγῶνας τοῦ Κορράδου ἐναντίον τῶν φεουδαρχῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Βίμπαλτ ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ Κορράδου τῷ 1153 πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ Κομνηνὸν διὰ τὴν σύναψιν συμμαχίας μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν, ἔλαβε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος συγκαταβατικὴν ἀπάντησιν. Τῷ 1155 μετέβη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, κατ' ἐντολὴν τοῦ Φρειδερίκου, διὰ συνοικέσιον τούτου μετά τινος Ἑλληνίδος πριγκιπίσσης· ὅτε ὅμως ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Γερμανίαν, ὁ Φρειδερῖκος εἶχε μεταβάλει γνώμην. Τῷ 1157 μετέβη καὶ πάλιν εἰς τὴν Κωσταντινούπολιν, ἄγνωστον πρὸς ποῖον σκοπόν. Κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του ἀπέθανεν εἰς Πελαγονίαν τῆς Μακεδονίας τῷ 1158. Ἡ δρᾶσίς του μᾶς εἶναι γνωστὴ ἀπὸ ἐνδιαφέρουσαν συλλογὴν ἐπιστολῶν του περὶ τῶν διαπραγματεύσεων ἃς διεξήγαγε κατὰ τὰς ἀνατεθείσας εἰς αὐτὸν διαφόρους ἀποστολάς. Οἱ ἐπιστολαὶ αὗται ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ «Monumenta Corbeiensia» ὑπὸ τοῦ Jaffé. Ι. ΠΑ.

Βιμπὲρ (Vibert), *Ζεὰν-Γεώργιος*. Γάλλος ζωγράφος καὶ δραματικὸς συγγραφεὺς (1840—1903). Μαθητεύσας παρὰ τοῖς Picos καὶ Barrias, εἰσῆλθεν εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Σχολὴν τῶν Καλῶν τεχνῶν. Τῷ 1863 ἐξέθηκε διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸ Σαλὸν ἔργα του, τὴν «Μεταμέλειαν» καὶ τὴν «Μεσημβρινὴν ἀνάπαυσιν», ἅτινα προὐκάλεσαν ἐξαίρετον ἐντύπωσιν. Τῷ 1864 ἐβραβεύθη δι' ἕτερον ἔργον του, τὸν «Θάνατον τοῦ Ναρκίσσου», κατὰ τὰ ἑπόμενα δ' ἔτη ἐξέθηκε: τοὺς «Χριστιανοὺς μάρτυρας ἐν τῷ λάκκῳ τῶν λεόντων», τὸν «Νεκρὸν ἀμνὸν» (1865), τὸν «Δάφνιν καὶ τὴν Χλόην» (1866), τὴν «Εἴσοδον τῶν Ταυρομάχων», ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Ζαμακουᾶ*, τὸν «Πειρασμὸν» (1867), τὸν «Πλανώμενον κουρέα» (1868), τὴν «Ἐπάνοδον ἐκ τῆς δεκάτης», τὴν «Πρωΐαν τοῦ γάμου» (1869), τὸν «Γκιοὺλλιβερ δεμένον καὶ περικυκλωμένον ἀπὸ τὸν στρατὸν τῶν Λιλλιπουτείων» (1870). Μετὰ ταῦτα ἐξέθηκε τ' ἀκόλουθα ἔργα: «Ἡ ἀναχώρησις τῶν νεονύμφων» (ἱσπανικὴ ἠθογραφία) καὶ «Ὁ πρωτότοκος» (1873), «Ἡ ἐπίπληξις», ἡ «Προσωπογραφία Κοκλὲν τοῦ πρεσβυτέρου εἰς τὸν ρόλον τοῦ Μασκαρίλλου» καὶ «Εἷς καλόγηρος συλλέγων ραπάνια» (1874), «Ὁ ἀντιθάλαμος τοῦ ἐξοχωτάτου» καὶ ἡ «Προσωπογραφία τῆς κυρίας Ντρεϋφοὺς» (1876). Πρὸς τούτοις ὁ Βιμπὲρ ἐξετέλεσεν εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Διονυσίου (ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Βερνάρδου, ἐν Παρισίοις), μίαν «Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου» πολὺ ἐκτιμηθεῖσαν. Ὡς δραματικὸς συγγραφεὺς διεκρίθη ἰδίως εἰς τ' ἀκόλουθα ἔργα του: «Ὁ μηχανικὸς ἄμβων» εἰς μίαν πρᾶξιν (1872), «Τὰ καπέλλα» καὶ αἱ «Προσωπογραφίαι» (1875), σκηναὶ κωμικαί, καὶ ἡ «Κρυσταλλωμένη πάχνη» (1862), κωμῳδία εἰς πρᾶξιν. Ι. Μ. Π.

— **Βιμπὲρ** (Vibert), *Ἰάκωβος*. Ἑλβετὸς γλύπτης, γεννηθεὶς τῷ 1872. Ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ροντέν. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι οἱ «Παλαισταὶ» εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Γενεύης καὶ ἡ «Ἀνθρωπίνη προσπάθεια», ἀγορασθὲν ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως. Ὁ ἀδελφός του *Παῦλος-Εὐγένιος Βιμπέρ*, γεννηθεὶς τῷ 1875, κατέγινε κυρίως εἰς τὴν ξυλογλυπτικήν. Μ. Δ. Β.

— **Βιμπὲρ** (Vibert), *Ἰωσὴφ-Βίκτωρ*. Γάλλος χαράκτης (1799—1860). Εἰργάσθη διαδοχικῶς παρὰ τῷ Defresne, τῷ Pauquet, τῷ Hersent καὶ τῷ Richomme, τῷ δὲ 1828 ἔλαβε τὸ μέγα βραβεῖον τῆς Ρώμης. Μετὰ πενταετῆ διαμονὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐπιστρέψας εἰς Γαλλίαν, διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῇ Σχολῇ τῶν καλῶν τεχνῶν τῆς Λυών. Ἐργασθεὶς ἐπὶ εἰκοσατίαν ὁλόκληρον ἐξεπόνησε «Τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν», ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁμωνύμου πίνακος τοῦ ἐπιστηθίου φίλου του ζωγράφου Ὀρσέλ, καταγαγὼν θριαμβευτικὴν ἐπιτυχίαν. Ἐκ τῶν ἄλλων, ὀλιγαρίθμων ἄλλως τε, ἔργων του μνημονεύομεν ἐνταῦθα τὴν «Ἔριδα τοῦ ἁγίου Μυστηρίου», τὴν «Κρίσιν τοῦ Σολομῶντος» καὶ τὴν «Παρθένον μὲ τὸ γαρύφαλλον» κατὰ τὸν Ραφαὴλ καὶ τὴν προσωπογραφίαν τοῦ Ζακὰρ κατὰ τὸν Μπονεφόν. Ι. Μ. Π.

— **Βιμπὲρ** (Vibert), *Κλαύδιος-Θεόδωρος*. Γάλλος λογογράφος καὶ ποιητὴς (1825—1885). Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων μυθιστορήματα καὶ ποιήματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἶναι: «Edmond Reille», «Les Girondins», «Quatre morts», «Grandeur et décadence de l'Académie française» κτλ. Μ.Δ.Β.

βιμπετοΐτης (ὁ) (Vibetoit) *[Πετρογρ.]*. Οὕτω ὠνόμασεν ὁ Brögger, ἐκ τῆς θέσεως Vibeto εἰς τὴν Fengebiet τῆς νοτίου Νορβηγίας, τὸ πέτρωμα γιακουπιραγγίτην (βλ. λ.), τὸ ὁποῖον συνίσταται ἐκ κιτρίνου μέχρις ἰώδους φαιοῦ πυροξένου, καστανοφαίου κεροστίλβης, βιοτίτου ἀσβεστίτου μετ' ὀλίγου ἀπατίτου, τιτανιούχου σιδηρομεταλλεύματος καὶ ἰχνῶν νεφελίνου. Ὁ ἀσβεστίτης εἶναι συνανεπτυγμένος μετὰ τῶν σκοτεινοχρόων συστατικῶν κατὰ τὸν γραμματοποίκιλτον τρόπον, ἡ περιεκτικότης του δὲ κατά τινα ἀνάλυσιν φθάνει τὰ 14%. Κατὰ τὸν Niggli κατατάσσεται εἰς τὰ *πυροξενολιθικὰ μάγματα* τῆς καλι-σειρᾶς. Γ. Κ. Γ.

Βίμπλεντον (Wimbledon), *ὑπόθεσις* — *[Διεθν. Δικ.]*· βλ. **Κιέλου** *διῶρυξ*.

Βιμπονάτι (Marina Vibonati) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐπίνειον τῆς ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Πολυκάστρο τῆς ΝΔ. Ἰταλίας πόλεως *Σάπρι* (Sapri: Πλάτ. 40° 03' Β., μῆκ. 15° 44' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1842: Naples to cape Bonifati), ἥτις, καίτοι παράλιος καὶ ἐμπορική, δὲν ἔχει καλὸν ἀγκυροβόλιον. Λέγεται καὶ *Βιλλαμαρίνα* (βλ. λ. **Ἄχουα-Φρέντα**). Σ. Ε. Λ.

Βίμποργκ (Viborg) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Δανίας, ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Χερσονήσου τῆς Ἰουτλάνδης, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου διαμερίσματος

Digitized by Google

Κάτ. 1424. Σώζεται ἐν αὐτῇ γοτθικὴ μητρόπολις τοῦ ΙΒ′ αἰῶνος.

— **Βίμποργκ** (Viborg καὶ Wiborg) *[Γεωγρ.]*. Κυβερνεῖον τῆς Φιλλανδίας, μεταξὺ τῆς λίμνης Λαντόγκα καὶ τοῦ κόλπου τῆς Φιλλανδίας. Ἔχει ἔκτασιν 43.229 τετρ. χιλμ. καὶ 58.202 κατοίκους. Τὸ εδαφος διασχίζεται ἀπὸ πολλὰς λίμνας καὶ ποταμοὺς καὶ εἶναι κεκαλυμμένον ἀπὸ πλούσια δάση. Ἔχει ἀκμαίαν βιομηχανίαν χάρτου καὶ ὑάλου, ὡς καὶ ἐμπόριον δασικῶν προϊόντων.

— **Βίμποργκ** (Viborg καὶ Wiborg, ρωσσ. Wyborg καὶ φιλλανδ. Wiipuri) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Φιλλανδίας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου κυβερνείου, εἰς τὰς ἐκβολὰς τῆς διώρυγος τῆς Σαΐμα, ἐν τῷ μυχῷ τοῦ ὁμωνύμου κόλπου. Κάτ. 30.039. Ἐκτίσθη τῷ 1293 ὑπὸ τῶν Σουηδῶν καὶ ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς πρωτεύουσα τῆς Καρελίας, κατελήφθη ὑπὸ Πέτρου τοῦ Μεγάλου τῷ 1709 καὶ προσηρτήθη εἰς τὴν Ρωσίαν διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Νύσταντ τῷ 1721. Τῷ 1918 ὑπῆρξεν ἕδρα τῆς σοβιετικῆς κυβερνήσεως τῆς Φιλλανδίας καὶ μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον περιῆλθεν εἰς τὸ σχηματισθὲν τότε κράτος τῆς φιλλανδικῆς δημοκρατίας. Μ. Δ. Β.

Βίμποργκ (Viborg), ***Ἔρρικ-Νίσσεν***. Δανὸς πολυμαθὴς ἐπιστήμων (1759—1822). Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς θεολογίαν καὶ ἀνατολικὰς γλώσσας, ἐπεδόθη δὲ κατόπιν εἰς τὰ μαθηματικά, τὴν φυσικὴν ἱστορίαν καὶ ἰδίᾳ τὴν κτηνιατρικήν, ἧς καὶ ἐγένετο καθηγητὴς ἐν Κοπεγχάγῃ. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Ἐπίδρασις τῆς κινουμένης ἄμμου» (1787), «Συλλογὴ διατριβῶν διὰ τοὺς κτηνιάτρους καὶ τοὺς οἰκονόμους» (1795 τόμ. 2), «Συλλογὴ πραγματειῶν περὶ τῆς κτηνιατρικῆς τέχνης» κλπ. —Β.

Βίμπος, *Γεώργιος*. Ἀρχιναυπηγὸς τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις (1856—1922). Εἰσήχθη εἰς τὸ Π. Ν. ὡς μηχανικός. Ἀποσταλεὶς εἰς Τουλῶνα (1879—1881) πρὸς εἰδίκευσιν εἰς τὴν ναυπηγίαν, καὶ παρακολουθήσας κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐκπαιδεύσεώς του τὴν μεγάλην τοῦ θωρακοδρόμωνος «Β. Ὄλγα» ἐπισκευήν, ἐβαθμολογήθη ἀνθυποναυπηγὸς τῷ 1883. Ἐν τῷ ναυπηγικῷ κλάδῳ προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀρχιναυπηγοῦ, ἀποστρατευθεὶς τῇ αἰτήσει του τῷ 1911 καὶ ἀνακληθεὶς εἰς ἐνέργειαν κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους. Αἱ ἐκθέσεις του, ὡς πρὸς τὰ παλαιά μας θωρηκτὰ «Ὕδρα», «Σπέτσαι» καὶ «Ψαρά», ὧν τὴν ναυπήγησιν παρηκολούθησε (1888—1891) εἰς Σαὶν Ναζαὶρ καὶ Χάβρην, εὑρεθεῖσαι, μεταξὺ ἄλλων μελετῶν του, εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν, μαρτυροῦσι τὴν εὐρύτητα τῶν ἐπιστημονικῶν του γνώσεων. Ἀπὸ χαρακτῆρος ἦτο μέχρις ἐλαττώματος ἁπλοῦς καὶ μετριόφρων. Σ. Ε. Λ.—Σ. ΠΣ

— **Βίμπος, *Θεόκλητος***. Ἕλλην θεολόγος, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις (1832—1892). Ἐσπούδασε Θεολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐν ταῖς θεολογικαῖς ἀκαδημίαις τοῦ Κιέβου καὶ τῆς Πετρουπόλεως, ἔνθα ἀπέκτησε καὶ τὸ δίπλωμα τοῦ διδάκτορος τῆς θεολογίας. Μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς Λιψίαν, ὅπου ἠσχολήθη περὶ τὴν ἐξηγητικὴν θεολογίαν καὶ δὴ περὶ τὴν σπουδὴν τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης, μαθητεύσας παρὰ τῷ Ἰουδαίῳ ἑβραϊστῇ Fürst, παρὰ τῷ Tuch κ. ἄ. Μόλις ἐπανακάμψας ἐκ Γερμανίας διωρίσθη (1860) ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς Θεολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, τῷ δὲ 1867 προήχθη εἰς τακτικὸν καθηγητήν. Ἤδη ὅμως ἀπὸ τοῦ 1866 κατατεταγμένος εἰς τὸν κλῆρον, προεχειρίσθη τῷ 1869 εἰς ἀρχιεπίσκοπον Μαντινείας καὶ Κυνουρίας, ἀποχωρήσας τοῦ πανεπιστημίου μετὰ τῆς προσωνυμίας τοῦ ἐπιτίμου καθηγητοῦ. Ὁ Βίμπος εἶναι ὁ πρῶτος εἰσαγαγὼν τὴν σπουδὴν τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς Θεολογικὴν Σχολήν. Πρὸς τῇ ἑρμηνείᾳ τῆς Π. Δ., ἐδίδαξε καὶ εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Π. Δ. καὶ Ἱερὰν Ἑρμηνευτικὴν καὶ Κριτικήν. Ἐδημοσίευσε δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις «Στοιχεῖα ἑβραϊκῆς γραμματικῆς» (1866) καὶ «Γαμικόν, ἤτοι περὶ συνοικεσίου ἐγκόλπιον» (1892). Π. Ι. Μ.

βιμπουρνίνη (ἡ) *[Χημ.]*· βλ. βιβουρνίνη.

βιμποῦρνον (τὸ) *[Βοτ.]*· κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ βιβοῦρνον (βλ. λ.).

Βιμπφὲν (Wimpffen), ***Ἐμμανουὴλ-Φῆλιξ***, *βαρῶνος*—. Γάλλος στρατηγὸς (1811—1884). Ὡς λοχαγὸς ὑπηρέτησεν εἰς τὸν στρατὸν τῶν Ζουάβων, ἔνθα διεκρίθη ὡς κάτοχος τῆς γλώσσης τῶν Καβύλων καὶ γνώστης τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ἐθίμων αὐτῶν. Τῷ 1851 προβιβασθεὶς εἰς συνταγματάρχην, ἀνέλαβε τὴν ἐκγύμνασιν σώματος Ζουάβων, ὅπερ καὶ ὡδήγησεν εἰς τὴν Κριμαίαν. Ὁ Βιμπφὲν διακριθεὶς εἰς τὰς μάχας τῆς Ἄλμας καὶ τοῦ Ἴγκερμαν ὡς καὶ κατὰ τὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον τοῦ Μαλακὼφ προήχθη εἰς στρατηγὸν καὶ ἀρχηγὸν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἰταλίας ἔδρεψε παρὰ τὸ Πόντε ντὶ Ματζέντα ἀφθόνους πολεμικὰς δάφνας. Βραδύτερον ἀποσταλεὶς καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἀφρικήν, κατέπνιξε τὴν κατὰ Μάρτιον τοῦ 1870 ἐκραγεῖσαν στάσιν τῶν Μαροκινῶν κατὰ τῶν Γάλλων. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἔλαβε παρὰ Ναπολέοντος τοῦ Γ′ τὴν ἐντολήν, ὅπως μεταφέρῃ εἰς τὴν γαλλικὴν πρεσβείαν τοῦ Βερολίνου τὴν διακοίνωσιν τῆς κηρύξεως τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου, συγχρόνως δὲ διωρίσθη ἀρχηγὸς τῆς δωδεκάτης μεραρχίας εἰς τὸ πέμπτον σῶμα στρατοῦ ὑπὸ τὸν Μὰκ-Μαόν. Ὁ Βιμπφὲν ἐτραυματίσθη κατὰ τὴν μάχην τοῦ Σεντὰν καὶ ὑπέγραψε τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως εἰς τοὺς Γερμανούς.

Ὁ Βιμπφὲν ἔγραψε πολλὰ ἔργα, ἐν οἷς διακρίνονται τὰ ἑξῆς: «Sedan, par le général de Wimpffen», «Réponse au général Ducrot par un officier supérieur», «La France, sa situation et les réformes nécessaires». Α. Δ.

Βιμὺ (Vimy) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Πᾶ-ντὲ-Καλαὶ καὶ τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ἀρράς, εἰς ἀπόστασιν 9 χιλ. ἀπὸ τούτου. Κατέστη ὀνομαστὴ διὰ τὰς περὶ αὐτὴν μάχας κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ὁπότε καὶ κατεστράφη. Πρὸ τοῦ πολέμου εἶχε 2.500 κατοίκους. Μ.—

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Περὶ τῶν κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον 1914—1918 ἀγώνων περὶ τὸ *Βιμύ*, βλ. λ. **Ἀρτουά**.

Βὶν (Vinh) *[Γεωγρ]*. Πόλις τῆς γαλλικῆς Ἰνδοκίνας, ἐν τῷ Ἀννάμ, ἐπὶ τοῦ κόλπου τοῦ Τογκίνου. Κάτ. 12.000. Εἶναι ὁ ἀκραῖος σταθμὸς τοῦ ἀπὸ Χανόϊ πρὸς νότον σιδηροδρόμου. Οἱ ἰθαγενεῖς ὀνομάζουν αὐτὴν *Νγκὲ-Ἄν*. Μ.—

Βὶν (Wien), ***Γουλιέλμος***. Γερμανὸς φυσικὸς γεννηθεὶς εἰς Γκάφφκεν τῆς ἀνατολικῆς Πρωσσίας τῷ 1864. Σπουδάσας εἰς τὰ πανεπιστήμια τοῦ Γκαίτινγκεν, Ἅϊντελμπεργ καὶ Βερολίνου, διωρίσθη τὸ 1890 βοηθὸς εἰς τὴν Physikalisch-technische Reichsanstalt, τῷ δὲ 1896 ἐξελέγη καθηγητὴς τοῦ Πολυτεχνείου τοῦ Ἄαχεν (Αἲξ-λὰ-Σαπέλ), τὸ 1899 τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Γκίσσεν, τὸ 1900 τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Βύρτσμπουργ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1920 διδάσκει τὴν Φυσικὴν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Μονάχου. Ἀπεποιήθη τὴν ἐκλογήν του εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Λειψίας (1902) καὶ Βερολίνου (1906 καὶ 1923), ὡς καὶ τὸν διορισμόν του ὡς προέδρου τῆς «Φυσικάλις-τέχνισε-Ράϊχσανστὰλτ» (1924). Ἀπενεμήθησαν εἰς αὐτὸν τρία ἐπίτιμα διδακτορικὰ διπλώματα (Dr. med. h. c., Dr. Sc.h.c., Dr.Ing. E.h), ἐκτὸς τοῦ διδακτορικοῦ του διπλώματος τῆς φιλοσοφίας. Ὁ Βὶν εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Βερολίνου καὶ τοῦ Μονάχου, ὡς καὶ τῶν Ἀκαδημιῶν τοῦ Γκαίτινγκεν, τῆς Βιέννης, Στοκχόλμης, Χριστιανίας καὶ Οὐάσιγκτον. Ἐδημοσίευσε σοβαρωτάτας πρωτοτύπους μελέτας ἀναφερομένας εἰς τὴν Ὀπτικήν, εἰς τὰς ἐφαρμογὰς τῆς μηχανικῆς θεωρίας τῆς θερμότητος, εἰς τὴν θεωρίαν τῆς ἀκτινοβολίας, εἰς τὰς ἐρεύνας του ἐπὶ τῶν θαλασσίων κυμάτων καὶ τῶν κυκλώνων, ἐπὶ τῶν ἠλεκτρικῶν ἐκκενώσεων εἰς ἠραιωμένα ἀέρια, ἐπὶ τῶν ἀκτίνων ραίντγκεν, ὡς καὶ τῶν καθοδικῶν καὶ τῶν θετικῶν, ἐπὶ φασματοσκοπικῶν παρατηρήσεων κλπ. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐξέδωκεν «Ἐγχειρίδιον Ὑδροδυναμικῆς» (1900) «Νεώτερα προβλήματα τῆς Θεωρητικῆς Φυσικῆς» (1913), «Ἡ θεωρία τῆς σχετικότητος ἀπὸ φυσικῆς ἀπόψεως καὶ ἀπὸ τῆς θεωρίας τῆς Γνώσεως» (1921) «Διαυλικαὶ ἀκτῖνες» (1927). ΑΝ. Δ.

—**Βὶν** (Wien), ***Μάξ***. Γερμανὸς φυσικὸς γεννηθεὶς ἐν Καίνιξμπεργ τῷ 1866. Ἐσπούδασεν αὐτόθι, εἰς Φράϊμπουργ καὶ Βερολῖνον, διωρίσθη τῷ 1904 τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Ντάντσιγ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1911 εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἰένας. Εἰργάσθη καὶ ἐδημοσίευσε πλῆθος πρωτοτύπων ἐργασιῶν, κυρίως ἐπὶ τῆς ἀκουστικῆς, τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, τοῦ μαγνητισμοῦ καὶ τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας. ΑΝ. Δ.

Βίνι (Vigne), ***Ἐδουάρδος***. Βέλγος ζωγράφος, ἀδελφὸς τοῦ *Πέτρου* καὶ *Φήλικος Βίνι*, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Γάνδῃ (1808—1866). Μαθητὴς τοῦ Παύλου Συρμὸν ἔτυχε τῷ 1832, κατόπιν διαγωνισμοῦ ἐν Ἀμβέρσῃ, μιᾶς ὑποτροφίας εἰς Ἰταλίαν, ἔνθα ἔμεινεν ἐπ' ἀρκετὸν καὶ δὴ ἐν Ρώμῃ, Φλωρεντίᾳ καὶ Νεαπόλει. Τῷ 1841 ἐπεσκέφθη τὴν Ἀγγλίαν. Ἐπεδόθη κυρίως εἰς τὴν τοπιογραφίαν, ἀλλὰ τὰ ἔργα του ἐκτεθέντα ἐν Γάνδῃ, Βρυξέλλαις καὶ Παρισίοις στεροῦνται μεγάλης ἀξίας. Κ. Ι. Β.

— **Βίνι** (Vigne), ***Παῦλος ντὲ***.— Βέλγος γλύπτης γεννηθεὶς ἐν Γάνδῃ τῷ 1850 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βρυξέλλαις τῷ 1901. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν σχολὴν τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας καὶ παρήγαγε μέγαν ἀριθμὸν ἔργων, διακοσμούντων πλείστας πόλεις τοῦ Βελγίου καὶ διακρινομένων διὰ τὴν κλασικότητα καὶ τὴν ἁρμονίαν τῶν σχημάτων. Μεταξὺ αὐτῶν θαυμάζεται τὸ ὡραῖον σύμπλεγμά του «Ἡ ἀμοιβομένη τέχνη», ἐγειρομένη εἰς τὴν πρόσοψιν τοῦ Παλαιοῦ Μουσείου τῶν Βρυξελλῶν, ἡ «Poverella», εὑρισκόμενον εἰς τὸ Νέον Μουσεῖον τῆς πόλεως ταύτης, τὸ σύμπλεγμα τοῦ Μπράϋντελ καὶ τοῦ Κονὶν ἐπὶ τῆς μεγάλης πλατείας τῆς Μπρούζ καὶ πλῆθος ἄλλων. Θ. Β.

—**Βίνι** (Vigne), ***Πέτρος***. Περίφημος Βέλγος γλύπτης, ἀδελφὸς τῶν *Φήλικος* καὶ *Ἐδουάρδου Βίνι* γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Γάνδῃ (1812—1877). Μαθητὴς τοῦ Καλουὰν ἔλαβε τῷ 1832 τὸ μέγα βραβεῖον γλυπτικῆς τῆς ἐν Γάνδῃ Ἀκαδημίας. Μετὰ τέσσαρα ἔτη διαγωνισθεὶς ἐν Ἀμβέρσῃ ἔλαβε τὴν ὑποτροφίαν τῆς Ἰταλίας μετ' ἐκτάκτου ἐπιδόματος τῆς Κυβερνήσεως. Ἔμεινεν οὕτω ἀνέτως ἐπὶ τετραετίαν ἐν Ρώμῃ (1837—1841). Ἐπιστρέψας εἰς Γάνδην ἐφιλοτέχνησε προτομὰς μεγάλης πνοῆς καὶ ἀμέμπτου ἐκτελέσεως. Ὁ «δόκτωρ Κλόϊνσκενς» καὶ «ὁ στρατηγὸς Βὰν Μὸνς» θεωροῦνται ἀριστουργήματα τοῦ εἴδους. Κατόπιν ἀνέλαβε τὸ μέγα ἔργον τῆς διακοσμήσεως τῆς αἰθούσης ἀναμονῆς τοῦ ἐν Γάνδῃ δικαστηρίου. Ἡ σειρὰ τῶν μορφῶν, τὰς ὁποίας ἐξετέλεσε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον διακρίνεται, ὅπως ἄλλως τε ὁλόκληρον τὸ ἔργον του, διὰ τὴν ἐπιστήμην τῆς τεχνικῆς, τὴν πρωτοτυπίαν τῆς κινήσεως καὶ τὸ βαθὺ συναίσθημα, καὶ αἱ ἀρεταὶ αὗται ὑπερνικοῦν τὴν ὀλίγον κατὰ παράδοσιν κλασικήν του τεχνοτροπίαν, ὑπενθυμίζουσαν τὸν αἰῶνα τοῦ Περικλέους. Ἄλλο σημαντικὸν ἔργον του εἶναι τὸ «Μνημεῖον τοῦ Ντάρτεβελντ» ἐν Γάνδῃ. —Β.

— **Βίνι** (Vigne), ***Φῆλιξ***. Βέλγος ζωγράφος, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Γάνδῃ (1806—1862). Υἱὸς τοῦ διακοσμητοῦ τῶν λονδινείων θεάτρων ***Ἰγνατίου ντὲ Βίνι*** ἠκολούθησε κατ' ἀρχὰς τὸ στάδιον τοῦ πατρός του. Συνειργάσθη μετὰ τοῦ Ζερὸμ Λαγκλουὰ εἰς τὸν πίνακα τῆς «Περιτομῆς» τὸν εὑρισκόμενον ἐν τῇ παρισινῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Νὸτρ Ντὰμ ντὲ Λορέτ. Ἐγκατέλιπεν ὅμως ἐνωρὶς τὴν ἱστορικὴν ζωγραφικήν, ὅπου δὲν ἔσχε μεγάλας ἐπιτυχίας. Εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς Γάνδης τοῦ 1842 ἐθαυμάσθη τὸ ἔργον του «Αἱ τρεῖς ἡλικίαι τῆς γυναικός», ἀγορασθὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Λεοπόλδου τοῦ Α′. Ἡ μεγάλη ἱκανότης τοῦ χρωστῆρός του κατορθώνει ν' ἀντικαθιστᾷ συχνάκις τὴν ἀπουσίαν πραγματικοῦ ταλάντου. Ἐκ τῶν ἔργων του ἄξια σημειώσεως εἶναι τά: «Κυριακάτικο πρωΐ» (Μουσεῖον τῶν Βρυξελλῶν), «Μία μεσαιωνικὴ ἀγορὰ» (Μουσεῖον τῆς Γάνδης), «Παιδιάτικες πονηριὲς» (Μουσεῖον τῆς Ἅρλεμ) κτλ. Ἐπίσης μεγάλου ἐνδιαφέροντος εἶναι τὸ «Λεύκωμα μεσαιωνικῶν κοστουμιῶν», σχεδιαγραφήματα. Ὁ Βίνι συνέγραψε καὶ ἔργα ἀναφερόμενα εἰς τὴν τέχνην καὶ τὴν ἱστορίαν, ὡς «Τὸ ἐγκόλπιον τοῦ ζωγράφου» (Vademecum du peintre) (1844), «Ἱστορία τῆς μεσαιωνικῆς Ἀρχιτεκτονικῆς» (1845) «Ἱστορικαὶ ἔρευναι περὶ τῶν μεσαιωνικῶν κοστουμιῶν» (1847), «Ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν ἐπαγγελματικῶν σωματείων» (1857) κτλ. —Β.

βινὰ *[Μουσ.]*. Τὸ κατ' ἐξοχὴν ἔγχορδον ἰνδικὸν ὄργανον, ἐξ οὗ προῆλθεν ὁλόκληρος οἰκογένεια μουσικῶν ὀργάνων, ὅπως παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις ἀπὸ τῆς *βιόλας*. Πληροφορίας περὶ τῆς οἰκογενείας ταύτης τῶν βινὰ μᾶς παρέχει ἡ «Νάτυα-κάστρα», τὸ ἀρχαιότερον μουσικὸν βιβλίον τῆς κλασικῆς ἐποχῆς τῶν Ἰνδιῶν· κατὰ τὸ βιβλίον τοῦτο ὑπάρχουσι δύο εἰδῶν βινά: ἡ *βινά-σιτρά*, μὲ 7 χορδὰς κρουομένας μὲ τοὺς δακτύλους, καὶ ἡ *βιπανσί*, μὲ 9 χορδὰς κρουομένας μὲ εἰδικὸν πλῆκτρον, ὀνόματι *κόνα*. Ἐπίσης ἀναφέρονται δύο δευτερεύοντα εἴδη βινά: ἡ *κασαπὶ* καὶ ἡ *γκοσάκα*.

Τὸ βινὰ τῶν Ἰνδῶν.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκ τῆς βινὰ προερχομένων ὀργάνων ηὔξησε μὲ τὸν καιρόν, ὡς καταφαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι τὸ κατὰ 1000 ἔτη μεταγενέστερον σύγγραμμα «Σαμγκίτα-ρατιακάρα» ἀναφέρει τὴν ὕπαρξιν 5 κυρίων εἰδῶν βινά: τῆς *νακούλα* μὲ 2 χορδάς, τῆς *τριταντρικὰ* ἢ *γιαντρὰ* μὲ 3, τῆς *σιτρὰ* μὲ 7, τῆς *βιπανσὶ* μὲ 9 καὶ *μάττα-κοκιλὰ* ἢ *σβάρα-μαντάτα* μὲ 21 καὶ πολλῶν ἄλλων δευτερευόντων ὡς τά: *ἀλαπινί, κινναρί*, κ. τ. λ. Ἐκτὸς τούτου διάφοροι συγγραφεῖς, ὡς ὁ Κατυαγιάνα, ὁ Σόμα κ. λ. π., ἀναφέρουν πολλὰ εἰσέτι εἴδη: τὴν *χάστα*, τὴν *ραβάνα* ἢ *ραβανάστρα*, ἣν πολλοὶ θεωροῦν ὡς τὸν προπάτορα τοῦ σημερινοῦ βιολίου, κ. τ. λ. Ἡ τοιαύτη ὀνομασία τῶν διαφόρων εἰδῶν ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ σχήματος, τοῦ μεγέθους, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν χορδῶν καὶ τῆς ἐν γένει κατασκευῆς αὐτῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον τῆς κρούσεως, δι' ὡρισμένα εἴδη βινὰ εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ πλῆκτρον, ἐν ᾧ περὶ τῆς χρήσεως τόξου κατὰ τὴν πρώτην κλασικὴν περίοδον γεννῶνται ἀμφιβολίαι, θεωρεῖται δὲ πιθανώτερον ὅτι τοῦτο ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ὑπὸ τὸ ὄνομα *δάνους* (=τόξον).

Λεπτομερῆ περιγραφὴν τοῦ ὀργάνου τούτου καὶ τῶν διαφόρων τμημάτων του παρέχει ὁ λοχαγὸς Νταιῦ εἰς τὸ περίφημον ἔργον του περὶ τῆς μουσικῆς καὶ τῶν ὀργάνων τῶν Ἰνδιῶν. Κατ' αὐτὴν τὸ κυρίως σῶμα τοῦ βινά, τὸ *καγὺ* (=ἠχεῖον) ἀποτελεῖται ἀπὸ μονοκόμματον ξύλον, ἐσκαμμένον μέχρις ἐκλεπτύνσεως, χωρίζεται δὲ ἀπὸ τῆς συνήθως κοίλης λαβῆς *(ναντί)*, διὰ τοῦ *γκβαντοῦ*, ἐξέχοντος χείλους, συνήθως ἐξ ἐλεφαντοστοῦ. Τὸ κάλυμμα τοῦ κοίλου, *γιενταπαλάκα*, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ *καβαλλάρη*, φέρει κυκλικῶς σειρὰ-

Digitized by Google

οπῶν, τὸ δὲ ὑπὸ τὰ μετάλλινα χωρίσματα ἐπίστρωμα τῆς λαβῆς, *ναντιπαλάκα*, εἶναι ξύλινον. Εἰς τὸ ἐπάνω μέρος τῆς λαβῆς προσαρμόζεται ἡ *μποῦρα*, εἶδος κολοκύνθης, ἥτις χρησιμεύει ὡς ἠχεῖον διὰ τὴν ἐπαύξησιν τοῦ ἤχου καὶ δύναται νὰ ἀφαιρῆται κατὰ βούλησιν. Ἡ εἰς τὰς νοτίας ἐπαρχίας τῶν Ἰνδιῶν ἐν χρήσει βινά, ἥτις εἶναι καὶ ἡ τελειοτέρα, ἀποτελεῖται ἐκ 4 κυρίων χορδῶν, αἱ ὁποῖαι διέρχονται ἄνωθεν τῶν 24 μεταλλικῶν χωρισμάτων τῆς λαβῆς, καὶ ἐκ τριῶν πλαγίων καὶ μικροτέρων, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν συνοδείαν.

Ὁ ἦχος παράγεται διὰ τῆς κρούσεως τῶν χορδῶν ὑπὸ τῆς δεξιᾶς χειρός, ἀκριβῶς ὅπως εἰς τὸ μανδολῖνον ἢ τὴν κιθάραν, ἐνῷ ἡ ἀριστερά, πιέζουσα τὰς χορδάς, εἰς τὸ οἰκεῖον χώρισμα, δίδει τὸν ζητούμενον φθόγγον. Τὸ χόρδισμα τῆς βινὰ γίνεται κατὰ τοὺς ἑξῆς τρεῖς τρόπους:

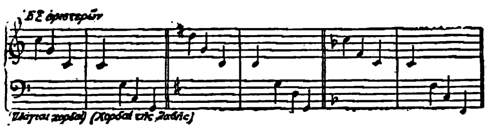

('Εκ τοῦ εἰδικοῦ συγγράμματος τοῦ λοχαγοῦ C. R. Day.)

Ὁ ἦχος τῆς βινὰ εἶνε ἐκφραστικός, γλυκὺς καὶ κλαυθμηρός, δι' αὐτὸ τὸ ὄργανον τοῦτο εἶναι λίαν διαδεδομένον εἰς ἁπάσας τὰς Δυτικὰς Ἰνδίας, ἔνθα ἔχει εἰσαχθῆ ἐπισήμως καὶ εἰς αὐτὰ τὰ σχολεῖα. Ἀντιθέτως ἡ βινὰ τῶν βορείων Ἰνδιῶν, ὀλιγώτερον τελειοτέρα τῆς προηγουμένης, εἶναι τὸ κύριον ὄργανον τῶν κάτω τάξεων, διαφέρει δὲ οὐσιωδῶς τῆς τῶν δυτικῶν Ἰνδιῶν, ἐκ τοῦ ὅτι ἔχει δύο μεγάλας κολοκύνθας, ἐξ ὧν ἡ μία ἀντικαθιστᾷ τὸ κυρίως ἠχεῖον (ξύλινον ἐν τῇ προηγουμένῃ). Γ. Σ.

Βινάγκρα (Vinagra) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Σαρδηνίας (Cala Vinagra) εἰς 1 ½ περίπου μίλ. ΒΑ τοῦ *Κάπο-Σάνδαλο* (πλάτ. 39°09' Β., μήκ. 8°13' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 161a: Sardinia, southern portion, 1129: San Pietro channel). Ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς ἀναπαυτήριον τῶν γαλερῶν τῶν βερβερίνων καταδρομέων, καὶ διὰ τοῦτο εἶχε πύργον ἀμυντικὸν καὶ σκοπιωρικὸν σωζόμενον εἰσέτι. Σ. Ε. Λ.

Βιναρὸς (Vinaroz) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀνατολικῆς Ἱσπανίας (πλάτ. 40°28' Β, μήκ. 0°29' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1320: Cape Sant Antonio to cape Tortosa καὶ 1187*: Vinaroz) ἐπὶ τῆς Μεσογείου καὶ φερώνυμος λιμὴν ἀμέσως πρὸς Ν. τοῦ κολπίζοντος ὅρμου Ἀλφακουὲθ καὶ εἰς 18 μίλ. ΒΑ τοῦ ἀκρωτηρίου Cabo Oropesa. Ἡ πόλις, ὑπαγομένη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καστελλιὸν δὲ λὰ Πλάνα καὶ ἐκτισμένη εἰς τὸν μυχὸν τῆς ἀμμωδίας Μπενικαρλὸ 3 ½ μιλ. ἐκεῖθεν τοῦ κυρίως λιμένος Βιναρός, συνδέεται σιδηροδρομικῶς πρὸς τὴν Βαλεντίαν καὶ τὴν Ταραγῶνα, καὶ ἔχει ναυπηγεῖον καὶ συνεργεῖα ἐπισκευῶν, ἀνθοῦσαν δὲ βιομηχανίαν σαρδελλῶν ἀλιπάστων ἢ ἐλαιοσυντηρήτων καὶ τόννων. Κάτοικοι 19.000. Ὁ λιμὴν τῆς εἶναι τεχνητός, προασπιζόμενος ὑπὸ δύο κυματοθραυστῶν, ἔχων φάρον καὶ σωστικὸν σταθμὸν διαθέτοντα σωσιβίαν λέμβον καὶ σχοινοσύρτους πυραύλους. Ἡ πόλις ἐγένετο θέατρον ταραχῶν, συνεπείᾳ τῶν διαμαχῶν (Φεβρ. 1874) τῶν Καρλιστῶν καταλαβόντων αὐτὴν προδοτικῶς. Σ. Ε. Λ.

βινάσση (ἡ) *[Βιομ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω ἐν τῇ βιομηχανίᾳ τὸ ὑδατικὸν ὑπόλειμμα, ὅπερ παραμένει μετὰ τὴν δι' ἀποστάξεως ἀπομάκρυνσιν τῆς ἀλκοόλης ἐκ τῶν διὰ ζυμώσεως σακχαρούχων ὀπῶν λαμβανομένων ἀλκοολούχων ὑγρῶν. Ἡ βινάσση περιέχει κυρίως τρυγικὰ ἅλατα καὶ ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ὕλην τῆς παρασκευῆς αὐτῶν. Σ. Γ.

βινάτα (ἡ) ἢ *βινέττα* *[Μουσ.]* Τραγούδι ψαλλόμενον ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τὸν τρύγον, *βακχικὸν ᾆσμα*. Γ. Σ.

Βίνατος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κρητικὴ πόλις, ἡ αὐτὴ ἴσως μὲ τὴν *Ἴνατον*, ἥτις ἐγράφετο καὶ *Εἴνατος* καὶ *Εἴνατον*. Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἐτυμολογικῷ ἀναγράφεται «Εἴνατος, τόπος Κρήτης ἔνθα ἐτιμᾶτο ἡ Εἰλείθυια», περιέχεται δ' ἐν αὐτῷ καὶ χωρίον τοῦ Κυρηναίου ποιητοῦ Καλλιμάχου (Γ' π. Χ. αἰῶνος), ἐν ᾧ οὗτος ἀναφέρει τὴν *Εἰνατίην Εἰλείθυιαν*. Στέφανος ὁ Βυζάντιος, γραμματικὸς τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος, ἐν τῇ «Περὶ πόλεων καὶ δήμων» συγγραφῇ αὐτοῦ γράφει ὡσαύτως: «Εἴνατος, πόλις Κρήτης ὡς Ξενίων φησί. Τὸ ἐθνικὸν Εἰνάτιος. Τινὲς δὲ ὄρος καὶ ποταμὸν ἐν ᾧ τιμᾶσθαι τὴν Εἰλείθυιαν Εἰνατίνην». Ὁ ἴδιος ἐν τῷ λεξικῷ του γράφει καὶ *Ἴνατος*. Κλαύδιος Πτολεμαῖος (Β' αἰῶνος μ. Χ.) ἀναφέρει (ΙΙΙ 17) «Ἴνατον, μία τῶν Κρητικῶν πόλεων». Ἐν τέλει ὁ Ἀλεξανδρεὺς λεξικογράφος Ἡσύχιος (τοῦ Γ' ἢ Ε' μ. Χ. αἰῶνος) ἀναφέρει Εἴνατον «τόπος Λυκίας καὶ Κρήτης». Τοποθετεῖται παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Ἴνι τῆς κοινότητος Σκινιῶν τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Ν. ΚΑΣ

Βινδάνιος *Ἀνατόλιος*. Ἕλλην συγγραφεὺς γεωπονικῶν ἔργων τοῦ Γ' πρὸς τὸν Δ' περίπου μ. Χ. αἰῶνα, ταυτιζόμενος ὑπό τινων πρὸς τὸν ὁμώνυμον ἐκ Βηρυττοῦ νομοδιδάσκαλον, τὸν πολλάκις ὑπὸ τοῦ Λιβανίου ἀναφερόμενον. Συνέγραψεν ἐξ ἀρχαιοτέρων βιβλίων «Συναγωγὴν γεωργικῶν ἐπιτηδευμάτων», ἣν ἀνέγνωσεν ὁ Φώτιος. Κ. Ι. Β.

Βινδελικία (Vindelicia) ἢ *Οὐινδελικία* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Γερμανικὴ χώρα περιλαμβανομένη μεταξὺ τῶν Ραιτικῶν Ἄλπεων, τῆς *Κυανῆς λίμνης* (λίμνης *Κωνσταντίας*) τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ ποταμοῦ *Αἴνου* (σημ. Inn). Τῷ 15 μ. Χ. κατέλαβεν αὐτὴν ὁ Δροῦσος, ὁ δὲ Αὔγουστος ἥνωσεν αὐτὴν μετὰ τῆς Ραιτίας, ἀποτελέσας μίαν ἐπαρχίαν καὶ κτίσας τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς, τὴν *Αὐγοῦσταν τῶν Βινδελικῶν* (Augusta Vindelicorum), τὴν σημερινὴν Ἄουγκσμπουργ (βλ. λ.). Ὁ Ἀδριανὸς ἐπεξέτεινε τὰ ὅρια αὐτῆς πέραν τοῦ Δουνάβεως μέχρι τοῦ ὄρους *Ἄλβας* (σουηβικοῦ Ἰούρα) καὶ τῆς σειρᾶς τῶν φρουρίων τῆς ἑνούσης τὸν Ρῆνον μὲ τὸν Δούναβιν (limes germanicus καὶ raeticus). Χώρα πεδινὴ καὶ εὔφορος, κατοικουμένη ὑπὸ κελτικῶν φύλων, ἡ Βινδελικία ἀπετελεῖτο ἐκ τμημάτων τῆς σημερινῆς Βαυαρίας, Τυρόλου, Βάδης καὶ Ἑλβετίας. Κ. Ι. Β.

Βινδελικοὶ (οἱ) ἢ *Οὐινδελικοί*. Οἱ κάτοικοι τῆς Βινδελικίας (βλ. λ.).

Βινδισάρας ἢ *Βινδουσάρας*. Βασιλεὺς τῆς Ἰνδικῆς ἀπὸ τοῦ 291 ἢ 297 π. Χ., ἑλληνιστὶ ὀνομαζόμενος *Ἀμιτροχάτης*. Υἱὸς τοῦ Σαδροκότου καὶ πατὴρ τοῦ μεγάλου μεταρρυθμιστοῦ καὶ διαδόχου του Ἀσόκα. Ἦλθεν εἰς σχέσεις πρὸς τοὺς Σελευκίδας τῆς Συρίας καὶ ἐδέχθη εἰς τὴν αὐλήν του ὡς πρεσβευτὴν τὸν Πλαταιέα Δηΐμαχον. Περὶ αὐτοῦ ἀναφέρει ὁ Ἀθήναιος (14, p. 652 f), ὅτι ἔγραψεν Ἀντιόχῳ ἀξιῶν, ὅπως πέμψῃ αὐτῷ γλυκὺν καὶ ἰσχάδας καὶ σοφιστὴν «ἀγοράσαντα». —Β.

Βινδοβόνη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἄνω Πανονίας, ἡ σημερινὴ Βιέννη (βλ. λ.).

— **Βινδοβόνη** (Vindobone) / *Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερώνυμος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 231. Ἀνεκαλύφθη τῇ 10ῃ Σεπτεμβρίου 1882, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: a=2.920, T=1822 ἡμ., e= 0.155, i=5° 8', L = 144° 36', Ω=352° 24' καὶ π= 256°3'. Σ. Π.

βινδοβόνιος *βαθμὶς* (Vindobonien) *[Γεωλ.]*. Μία τῶν βαθμίδων (ἡλικιῶν) τῆς μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως (ὑποπεριόδου) τοῦ καινοζωικοῦ (αἰῶνος) ἀθροίσματος στρωμάτων. Τὴν βαθμίδα ταύτην καθιέρωσεν ὁ Γάλλος γεωλόγος Depéret, ὑποδιῄρεσαν ὅμως ἄλλοι γεωλόγοι κατόπιν εἰς δύο ἄλλας, μίαν κατωτέραν, τὴν *ἑλβέτιον*, καὶ μίαν ἀνωτέραν, τὴν *τορτόνιον*. Κατ' ἄλλους ἡ βινδοβόνιος βαθμὶς συμπεριλαμβάνει ἐκτὸς τῶν δύο τούτων καὶ τὴν ἀμέσως νεωτέραν, τὴν *σαρμάτιον* βαθμῖδα. Στρώματα τῆς βαθμῖδος ταύτης εὑρίσκονται εἰς τὴν λεκάνην τῶν Παρισίων, εἰς τὴν Ἰβηρικὴν χερσόνησον, εἰς τὰς νήσους Κάσον, Κάρπαθον καὶ Κάλυμνον, βόρειον Ἀφρικήν, Βελουχιστὰν καὶ Βούρμαν (Ἀσίας), νῆσον Σουμάτραν, Δυτικὰς Ἡνωμένας πολιτείας καὶ ἀλλαχοῦ.

Εἰς τὴν βινδοβόνιον βαθμῖδα κατέταξαν οἱ Νέγρης καὶ Jean Boussac τὰ στρώματα τῆς Νάξου (μάργαι σκοτεινόχωμοι, ἀσβεστολιθικοὶ ψαμμῖται μετ' ἐνστρώσεων κροκαλοπαγῶν, ἀσβεστολιθικὸς ψαμμίτης μὲ τουριτέλλας ἀπολιθωμένας), ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀνευρέθησαν ὑπὸ τοῦ Νέγρη καὶ προσδιωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ J. Boussac τὰ εἴδη τῶν γαστεροπόδων μαλακίων *τουριτέλλα bicarinata* Eichwald καὶ *κηρίθιον bidentatum* Grateloup. Τὰ στρώματα ταῦτα εὑρίσκονται πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως τῆς Νάξου, ὑπεράνω ἀποκρήμνου ἀκτῆς, ἀνατολικὰ τῆς ἐκκλησίας Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ ἐπικάθηνται ἐπὶ τοῦ σχιστώδους γρανίτου. Ὁ J. Boussac νομίζει, ὅτι εἰδικώτερον τὰ στρώματα ταῦτα ἀνήκουν εἰς τὴν ἑλβέτιον βαθμῖδα. Γ. Κ. Γ.

βινδσορίτης (ὁ) (Windsorit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα, τὸ ὁποῖον εἶναι γρανοδιορίτης (βλ. λ.), πλουσιώτερος εἰς ἀλκάλια. Εὑρέθη εἰς τὸ Little Ascutney Mountain, Vermont. Γ. Κ. Γ.

Βίνδυον *ὄρος* (Vindhya) *[Γεωγρ.]*. Μακρὰ ἅλυσις ὀρέων πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἰνδοστάν, ἐκτεινομένη ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς εἰς μῆκος 1300 χιλιομ., μεταξὺ τοῦ Μπενάρες καὶ τοῦ κόλπου τῆς Καμβάγης. Ἡ ὀροσειρὰ αὕτη, συνδεομένη μετὰ τῶν Γανδουανῶν ὀρέων, χωρίζει τὸ βαθύπεδον τοῦ Γάγγου ἀπὸ τοῦ βαθυπέδου τοῦ Νερβούδδα. Κ. Μ. Κ.

βινδχειμίτης (ὁ) (Bindheimit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς μάζας στιφράς, νεφροειδεῖς ἢ κονδυλοειδεῖς. Εἶναι συμπαγὴς ἢ γεώδης. Ἔχει σκληρότητα 4ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 4,6—5, χρῶμα λευκὸν ἢ κιτρινωπὸν ἢ κατανόφαιον ἢ φαιὸν ἢ πρασινωπόν. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ὑδρομιγὴς ἀντιμονιακὸς μόλυβδος, ἀλλ' ἀκάθαρτος κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δοθῇ ὡρισμένος χημικὸς μοριακός του τύπος. Αἱ σχετικῶς καθαρώταται παραλλαγαὶ περιέχουν 3 μόρια ὀξειδίου τοῦ μολύβδου (PbO), 2 μόρια τριοξειδίου τοῦ ἀντιμονίου (Sb_2O_3) καὶ 4—6 μόρια ὕδατος. Εἶναι προϊὸν ἀποσαθρώσεως μολυβδούχων ἀντιμονιο-θειούχων ὀρυκτῶν. Εὑρίσκεται εἰς τὸ Nertschinsk, Lostwithiel τῆς Κορνουαλλίας καὶ εἰς τὸ Horhausen. Γ. Κ. Γ.

Βινὲ (Vinet), *Ἀλέξανδρος-Ροδόλφος*. Ἑλβετὸς κληρικὸς καὶ διακεκριμένος συγγραφεὺς θρησκευτικῶν ἔργων (1797—1847). Ἐδίδαξεν ἐν Βασιλείᾳ καὶ Λωζάννῃ θεολογίαν καὶ γαλλικὴν φιλολογίαν, βραδύτερον δὲ ἐπεδόθη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἀνεξαρτήτων ἐκκλησιῶν. Μεταξὺ τῶν συγγραφῶν του, διακρινομένων διὰ βαθύτητα κρίσεως καὶ γλαφυρότητα ὕφους, ἀναφέρονται ἰδιαιτέρως: «Ἡ ἐλευθερία τῶν θρησκευμάτων», «Περὶ χωρισμοῦ Ἐκκλησίας καὶ Κράτους», «Εὐαγγελικαὶ μελέται» κλπ. Ἔγραψεν ἐπίσης τρίτομον «Μελέτην περὶ τῆς γαλλικῆς φιλολογίας κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα». —Ο

—**Βινὲ** (Vinet), *Ἐρνέστος*. Γάλλος συγγραφεὺς καὶ ἀρχαιολόγος, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις (1804—1878). Συνειργάσθη, ἀπὸ τοῦ 1849 μέχρι τοῦ 1851, μετὰ τοῦ *Γκινιώ*, εἰς τὰ σοφὰ σχόλια καὶ τὰς διαφωτιστικὰς σημειώσεις, αἵτινες συνώδευσαν τὴν ἔκδοσιν τῶν «Θρησκειῶν τῆς ἀρχαιότητος» τοῦ *Κρώϋτσερ*, καὶ διετέλεσε διευθυντὴς βιβλιοθήκης τῆς Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν, ἡ ὁποία χάρις εἰς αὐτὸν ἐγένετο μία ἀπὸ τῆς πλουσιωτέρας εἰδικὰς βιβλιοθήκας τῆς Εὐρώπης. Συνειργάσθη εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῶν συζητήσεων», ἀπὸ τοῦ 1858 μέχρι τοῦ θανάτου του, εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῶν Κόσμων», εἰς τὴν «Ἀρχαιολογικὴν Ἐπιθεώρησιν» κλπ. Ἐκ τῶν ἔργων του ἀναφέρομεν: τὸ «Σχολεῖον τῶν Ἀθηνῶν» (1863), «Μερικαὶ ἰδέαι ἐπὶ τῆς δημιουργίας μιᾶς ἐλευθέρας πανεπιστημιακῆς ἕδρας ἀνωτέρων σπουδῶν» (1871), «Κατάλογος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν» (1873), «Τέχνη καὶ ἀρχαιολογία» (1874), «Μεθοδικὴ βιβλιογραφία τῶν Καλῶν Τεχνῶν», «Σχεδιαγράφημα μιᾶς ἱστορίας τῆς ἀρχιτεκτονικῆς» (1855) κτλ. Τ. ΜΠ.

— **Βινὲ** (Vinet), *Ἠλίας*. Γάλλος λόγιος (1509—1587). Κατ' ἀρχὰς ἵδρυσε σχολὴν ἐν τῇ γενετείρᾳ του Μπαρμπεζιέ, ἀλλὰ κατόπιν ἐλθὼν εἰς Βορδὼ ἐδίδαξεν εἰς τὸ ἐκεῖ κολλέγιον τῆς Γκυιὲν (Guienne), τοῦ ὁποίου ἐγένετο καὶ διευθυντής. Συνέγραψε λατινιστὶ «De logistico libri tres» (1571), «Tractatus de schola aquitanica» (1583), γαλλιστὶ δὲ ἔργα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Βορδώ, τοῦ Μπαρμπεζιέ, τῆς Σαὶντ καὶ τοῦ Μποὺρ-σὺρ-Μέρ. Ἐξέδωκε τὰ συγγράμματα τοῦ *Σιδωνίου Ἀπολλιναρίου*, τοῦ *Εὐτροπίου*, τοῦ *Περσίου*, τοῦ *Αὐσωνίου*, τοῦ *Κηνσωρίνου* καὶ τοῦ *Πομπωνίου Μέλα*. Κ. Ι. Β.

Βινέας (de Vineas), *Πέτρος*· βλ. Βίνιε.

βινέλλα (ἡ) (Vinella Ulrich) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *κτενοστομάτων βρυοζῴων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς κατωτέρας σιλουρίου μέχρι τῆς κατωτέρας λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βίνενη *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Πύλη**.

Βίνερ (Wiener), *Δαυίδ*. Γερμανὸς ἰατρὸς (1826-1893). Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1862 εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Πρωσσικῆς κυβερνήσεως ὡς νομίατρος εἰς Kulm, καὶ Graudenz, ἐκδώσας σημαντικὰς πραγματείας ἀφορώσας τὴν ἰατροδικαστικὴν καὶ τὴν δημοσίαν ὑγιεινήν. Ο. Ρ.

— **Βίνερ** (Viner), *Κάρολος*. Ἄγγλος νομομαθής, ἀποθανὼν τῷ 1756. Ἐξέδωκεν ἀπὸ τοῦ 1741—1751 εἰς 24 τόμους «Ἐπιτομὴν πλήρη καὶ καθολικὴν περὶ δικαίου καὶ ἰσότητος», ἀφοῦ εἰργάσθη ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ ἔργου τούτου. Ἡ δευτέρα ἔκδοσις (1792—1794) ἀκολουθεῖται ὑπὸ ἓξ ἑτέρων συμπληρωματικῶν τόμων, συγγραφέντων ὑπὸ τῶν διασημοτέρων Ἄγγλων νομομαθῶν τῆς ἐποχῆς. —Β.

— **Βίνερ** (Wiener), *Λέων*. Ἰσραηλίτης φιλόλογος, γεννηθεὶς εἰς Μπιάλιστοκ τῷ 1862. Περὶ τὸ 1882 μετῴκησεν εἰς Ἀμερικήν, ἔνθα διωρίσθη καθηγητὴς τῶν σλαυϊκῶν γλωσσῶν ἐν τῷ Χορβαρτιανῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μπόστον (1902). Μετέφρασε, πλὴν τῶν ἄλλων, τὰ ἔργα τοῦ *Τολστόϊ* ἀγγλιστὶ ὡς καὶ τὰ ἰουδαϊκὰ «Τραγούδια τῶν Γκέττο» τοῦ *Ρόζανφελδ*. Συνέγραψε σπουδαίαν πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορία τῆς ἰουδαϊκῆς φιλολογίας τοῦ ΙΘ' αἰῶνος» (N. York) 1899 κλ. Γ. ΕΛ.

— **Βίνερ** (Wiener), *Μάξιμος*. Γερμανὸς γυναικολόγος, γεννηθεὶς ἐν Βρεσλάῳ (1850—1898). Ὑπῆρξεν ἐπὶ ἔτη βοηθὸς τῆς γυναικολογικῆς Κλινικῆς τοῦ καθηγητοῦ Spiegelbergs γενόμενος τῷ 1888 ἔκτακτος καθηγητής. Προέβη εἰς νέαν ἔκδοσιν τῆς Μαιευτικῆς τοῦ καθηγητοῦ τούτου καὶ ἐδημοσίευσε σειρὰν ἄρθρων, εἰς περιοδικά, ἀφορώντων

Digitized by Google

τὴν Μαιευτικὴν ὡς πρὸς τὸ κλινικὸν μέρος αὐτῆς καὶ τὸ τῆς πειραματικῆς παθολογίας. Ο. Ρ.

— **Βίνερ** (Winer), *Ἰωάννης-Γεώργιος-Βενέδικτος*. Γερμανὸς διαμαρτυρ. θεολόγος (1789—1858) διδάξας τὴν θεολογίαν ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις τῆς Λιψίας καὶ τῆς Ἐρλάγγης. Ἠσχολήθη κυρίως περὶ τὴν γλωσσικὴν ἐξερεύνησιν τῆς Κ. Διαθήκης, διαπιστώσας πρῶτος τὰς ἰδιορρυθμίας τῆς γλώσσης τῆς Κ. Διαθήκης. Τὰ κυριώτατα τῶν ἔργων του εἶναι ἡ Grammatik des Neutestam. Sprachidioms (η' ἔκδ. 1894 κ.ἑ. ὑπὸ *Schmiedel*), καὶ τὸ μέχρι τοῦδε εὔχρηστον «Biblisches Realwörterbuch». Π. Ι. Μ.

Βίνερ-Νόϋσταντ (Wiener-Neustandt) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Αὐστρίας ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Κάτω Αὐστρίας, εἰς ἀπόστασιν 50 περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ τὴν Βιέννην, παρὰ τὸν ποταμὸν Λάϊτα καὶ τὴν συμβολὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Φίσσα. Κάτ. 35023. Ἀπὸ τοῦ 1752 μέχρι τοῦ 1918 ἐλειτούργει ἐν τῷ ὀνομαστῷ πύργῳ τοῦ Μπάμπενμπεργκς τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος στρατιωτικὴ ἀκαδημία ἐν δὲ τῷ δημαρχιακῷ μεγάρῳ μουσεῖον ἀρχαιοτήτων. Ἐργοστάσια ἀτμομηχανῶν καὶ βαμβακερῶν. Μ.—

Βίνες (Vines), *Ριχάρδος*. Ἀμερικανὸς ἀποικιστὴς (1585-1651) Ἵδρυσε τὴν ἀποικίαν τοῦ Κέννεμπεκ ἐν τῇ Β. Ἀμερικῇ καὶ ἐχρημάτισε διοικητὴς τῆς Μασσαχουσέττης. Μ.—

βινθεμία (ἡ) (Winthemia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 12 εἴδη ἀπαντῶντα ἐν τῇ κεντρικῇ Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

Βινὶ (Vinit), *Κάρολος-Λέων*. Γάλλος ζωγράφος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1806—1862). Ρέπων ἐκ φύσεως πρὸς τὰς καλὰς τέχνας, χωρὶς νὰ δεικνύῃ σαφῆ προτίμησιν πρὸς μίαν ἐξ αὐτῶν, ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς ἀρχιτεκτονικὴν ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ Περσιέ, μετὰ ταῦτα ζωγραφικὴν ὑπὸ τὸν Ρεμόν, βραδύτερον δὲ καταληφθεὶς ἐξ ἔρωτος πρὸς τὴν ἀρχαιολογίαν ἐπεχείρησε μακροχρόνιον ταξίδιον χάριν σπουδῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Τέλος, τῷ 1832 διεδέχθη τὸν πατέρα του εἰς τὴν θέσιν τοῦ γραμματέως τῆς Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν ἐν Παρισίοις, τὸ ὑπούργημα δὲ τοῦτο διετήρησε μέχρι τέλους τοῦ βίου του. Καταναλίσκων τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του εἰς τὴν ζωγραφικὴν ἐξέθηκεν εἰς τὸ Σαλόν, μεταξὺ ἄλλων, καὶ τ' ἀκόλουθα ἔργα, εἰς ἃ δὲν ἠδυνήθη πάντως ν' ἀρθῇ ἄνω τοῦ ἐπιπέδου ἑνὸς λίαν εὐσυνειδήτου ἐρασιτέχνου: «Ἀπόψεις τῆς μητροπόλεως τοῦ Παλέρμου» (1838), «Τὸ βασιλικὸν παρεκκλήσιον τοῦ Παλέρμου», «Ἡ Σφίγξ καὶ αἱ δύο πυραμίδες», «Ἡ πυραμὶς τῆς Σακάρας», «Ὁ χορὸς τῆς Παναγίας-τῶν-νικῶν», «Ἡ τουρκικὴ ἀγορὰ τοῦ Καΐρου» (1839—1843), «Ἐσωτερικὸν ἐν Δαμιέττῃ», «Εἴσοδος τζαμίου», «Δύο ἀπόψεις τῆς Βενετίας», «Ὁ ναὸς τῆς Ὁμονοίας ἐν Ἀκράγαντι». Τῷ 1838 ὁ Βινὶ ἔλαβε τὸ βραβεῖον τρίτης τάξεως, τῷ δὲ 1858 ἐτιμήθη διὰ τοῦ σταυροῦ τοῦ Λεγεῶνος τῆς τιμῆς, ἐξ ἀφορμῆς τῆς μακροχρονίου καὶ εὐδοκίμου ὑπηρεσίας του ὡς γραμματέως τῆς Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Ι. Μ. Π.

βίνια (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπρινιδῶν*. Ἰχθὺς τῶν γλυκέων ὑδάτων, ἁλιεύεται σπανίως καὶ παρ' ἡμῖν εἰς τὴν λίμνην Βοιβηΐδα. Δ. Ν. Π.

Βινιακοὺρ (Vignacourt), *Ἀδόλφος ντὲ—*. Πεντηκοστὸς τρίτος ταξιάρχης τοῦ τάγματος τῆς Μάλτας (1547—1622). Εἰσελθὼν ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του εἰς τὰς τάξεις τοῦ τάγματος, ὑπῆρξεν ἓν ἀπὸ τὰ διαπρεπέστερα καὶ τὰ γενναιότερα μέλη. Ἐκλεγεὶς ταξιάρχης τῷ 1601, παρ' ὅλας τὰς ἀναριθμήτους δυσχερείας τὰς ὁποίας εἶχε νὰ ὑπερπηδήσῃ, διὰ νὰ ὑπερασπισθῇ καὶ νὰ διατηρήσῃ τὰ προνόμια τοῦ τάγματος, τὰ ὁποῖα ἐπεβουλεύοντο οἱ ξένοι μονάρχαι καὶ αὐτὸς ὁ πάπας, κατώρθωσε, ἂν καὶ ἐκτιθέμενος εἰς ἀδιακόπους ἐπιθέσεις καὶ προσβολὰς ἐκ μέρους αὐτῶν, νὰ πραγματοποιήσῃ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς διοικήσεώς του τὰ εὐτυχέστερα ἀποτελέσματα καὶ νὰ λαμπρύνῃ αὐτὴν μὲ ἀξιόλογα ἔργα. Οὕτω ἀναδιωργάνωσε καὶ ηὔξησε τὸ ναυτικόν, ἀποκατέστησε τὰς ὀχυρώσεις καὶ τὰς ἐνίσχυσε, καὶ τέλος κατεσκεύασε τὴν μεγαλοπρεπῆ δεξαμενὴν ἥτις ἐκ τῆς πόλιν τῆς Μάλτας ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς Νοτάμπλ μέχρι τῆς Λαβαλέτ.

— **Βινιακοὺρ** (Vignacourt), *Ἀδριανός, κόμις ντὲ λὰ Βιεβὶλ* (Vieuville). Γάλλος λογοτέχνης ἀποθανὼν τῷ 1774. Εἰσελθὼν εἰς τὸ τάγμα τῆς Μάλτας, ἐπανῆλθε μετά τινας ἐκστρατείας εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Πλεῖστα τῶν ἀνωνύμως ἐκδοθέντων ἔργων καὶ συγγραμμάτων του, γραμμένων εἰς φυσικὸν καὶ χαρίεστον ὕφος, ἦσαν ἱκανὰ νὰ τοῦ ἐξασφαλίσουν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του μίαν φήμην ἀρκετὰ ἐκτεταμένην· ἀλλ' ἡ ἐπιτυχία τῶν ἔργων του δὲν τὸν ἔπειθε νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ συγγραφεὺς των. Οὐ μόνον δ' αὐτό, ἀλλ' ὅταν διεδόθη εὐρέως ὅτι συγγραφεὺς τῶν ἔργων τούτων ἦτο ὁ *κόμις ντὲ Βωντρέ*, δὲν διεμαρτυρήθη οὐδ' ἠθέλησε νὰ διαψεύσῃ τὴν διάδοσιν, ἀλλ' ἄφησεν αὐτὴν νὰ πιστευθῇ. Ἐκ τῶν ἔργων του ἀναφέρομεν τὴν «Κόμισσαν τοῦ Βερζὺ» (1722), ἱστορικὸν διήγημα δραματικῆς ὑποθέσεως, ἐπανεκδοθὲν ἐπανειλημμένως, τὰς «Περιπετείας τοῦ πρίγκιπος Ζαχάγκα» καὶ τὸν «Θρίαμβον τοῦ ἔρωτος ἐπὶ τῆς φιλοδοξίας» (1732) μυστικὰ ἀνέκδοτα τῆς ὀθωμανικῆς αὐλῆς, τὸν «Ἔρωτα ἀκολουθούμενον ἀπὸ τύψεις» (1773) κτλ.

— **Βινιακοὺρ** (Vignacourt), *Πέτρος ντὲ—*. Ἑξηκοστὸς δεύτερος ταξιάρχης τοῦ τάγματος τῆς Μάλτας, υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1618—1697). Εἰς τὸ λίκνον ἀκόμη ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ θείου του οἰκονόμος τοῦ τάγματος καὶ ἦτο ἤδη θησαυροφύλαξ αὐτοῦ ὅταν ἐξελέγη μέγας διδάσκαλος τῷ 1690. Οὐδὲν τὸ ἐξαιρετικὸν γεγονὸς ἐσημειώθη ἐπὶ τῆς διοικήσεώς του, καταλογίζουν δὲ εἰς αὐτὸν πολλὴν ἀδυναμίαν χαρακτῆρος. Τ. ΜΠ.

Βίνιανη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἀγραίων τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα Κάτ. (1928) 474. Δ. Ε. Μ.

—**Βίνιανη** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βοΐου (τέως Ἀνασελίτσης) μετονομασθὲν εἰς Λευκάδι (βλ. λ.).

Βινιάτε (Vignate), *Ἰωάννης*. Ἰταλὸς τυχοδιώκτης τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Ἐπωφεληθεὶς τῶν ἐν Λομβαρδίᾳ ταραχῶν, αἵτινες ἐπηκολούθησαν τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου Γαλέα, κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν ἀρχὴν τῆς γενετείρας του Λόντι. Ὁ αὐτοκράτωρ Σιγισμόνδος καὶ ὁ πάπας Ἰωάννης ΚΓ' ἀνεγνώρισαν αὐτόν, ὡς καὶ ὁ δοὺξ τοῦ Μιλάνου, ὅστις ὅμως βραδύτερον συνέλαβε καὶ ἐνέκλεισεν αὐτὸν εἰς σιδηροῦν κλωβόν, ἐν τῷ ὁποίῳ καὶ ἀπέθανε θραύσας ὁ ἴδιος τὴν κεφαλήν του ἐπὶ τῶν κιγκλίδων (1416). —Β.

Βινιβάρτερ (Winiwarter), *Ἀλέξανδρος*. Χειρουργὸς ἐκ Λιέγης τοῦ Βελγίου, γεννηθεὶς ἐν Βιέννῃ τῷ 1848. Τῷ 1878 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς καὶ διευθυντὴς τῆς χειρουργικῆς κλινικῆς τοῦ Βασιλικοῦ Βελγικοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λιέγης. Συνέγραψε: «Παθολογικὴν ἀνατομίαν τοῦ ἥπατος» (W. m. Jahrb. 1872), «Κακοήθες λύμφωμα καὶ λυμφοσάρκωμα» (v. Langen beck's Arch. 1874), Πλεξοειδὲς «νεύρωμα τῶν νεύρων τῆς χειρὸς κτλ.» (Langenbeck's Arch. 1876), «Στατιστικὴν καρκίνου» (Στουτγάρδη 1878), «Χειρουργικὰς νόσους τοῦ δέρματος καὶ τοῦ ὑποδορίου συνεκτικοῦ ἱστοῦ» (D. Chir. 23 Lief. Στουτγάρδη 1893), «Χειρουργικὴν τῶν χοληφόρων ὁδῶν», συγγραφεῖσαν πρὸς τιμὴν τοῦ Βίλλρωθ (1892) κτλ. Ἐπίσης συνειργάσθη εἰς τὴν «Γενικὴν χειρουργικὴν παθολογίαν καὶ θεραπευτικὴν» τοῦ Βίλλρωθ (Βερολ. 1880—93). Ο. Ρ.

Βίνιε (delle Vigne) ἢ *Βινέας* (de Vineas), *Πέτρος*. Λογογράφος γεννηθεὶς περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΒ' αἰῶνος εἰς Καπύην ἐκ πτωχῶν γονέων, ἀποθανὼν τῷ 1246. Σπουδάσας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Μπολόνιας, ὅπου μετέβη πεζοπορῶν, ἀστικὸν καὶ κανονικὸν δίκαιον, ἀνυψώθη διὰ τῆς ἀξίας του εἰς τὴν θέσιν τοῦ γενικοῦ γραμματέως τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σικελίας Φρειδερίκου τοῦ Β', γενόμενος κατὰ σειρὰν σεκρετάριος, δικαστής, σύμβουλος, διοικητὴς Ἀπουλίας. Ἐκτελέσας διαφόρους ἀποστολὰς ἐπιτυχῶς ὑπὲρ τοῦ ἡγεμόνος, ὑπέπεσε τέλος εἰς δυσμένειαν, συκοφαντηθείς, ὅτι ἤθελε νὰ δηλητηριάσῃ αὐτόν, καταδικασθεὶς δὲ εἰς ἐξόρυξιν τῶν ὀφθαλμῶν, ηὐτοκτόνησε θραύσας τὸ κρανίον του εἰς τοὺς τοίχους τῶν φυλακῶν ὅπου εὑρίσκετο. Ὁ Βίνιε ὑπῆρξε θερμὸς ὑποστηρικτὴς τῶν γραμμάτων, ἠρέσκετο δὲ νὰ γράφῃ καὶ ὁ ἴδιος στίχους εἰς τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν. Τούτου σῴζονται δύο ᾠδαὶ καὶ ἓν σοννέττον, θεωρεῖται δὲ εἷς ἐκ τῶν δημιουργῶν τῆς μορφῆς ταύτης. Εἰς τὰ ἐξ βιβλία τῶν ἐπιστολῶν του, τὰς ὁποίας ἔγραψε κυρίως διὰ λογαριασμὸν τοῦ ἡγεμόνος, εὑρίσκονται πολύτιμοι ἱστορικαὶ πληροφορίαι. Ὁ Δάντης ἀναφέρει τοῦτον εἰς τὸ ΙΓ' Ἆσμα τῆς «Κολάσεως» μετὰ μεγάλης συμπαθείας, μεταξὺ τῶν αὐτοκτονούντων (στ. 33—108), ὅπου συνηγορεῖ καὶ ὑπὲρ τῆς ἀθωότητός του. Γ. ΣΠ.

Βινιὲ (Vignier), *Ἐρρῖκος*. Γάλλος κληρικὸς καὶ ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς (1641—1707). Συνέγραψε τὴν «Γνῶσιν τοῦ Χριστοῦ» (1703), τοὺς «Ψαλμοὺς τοῦ Δαυὶδ» καὶ μερικὰ ἄλλα ἀσκητικὰ συγγράμματα.

Ἕτερος συγγραφεὺς *Βινιὲ* (Vignier), ἀναφέρεται ὡς δημοσιεύσας τὸν «Πύργον τοῦ Ρισελιέ» καὶ τὴν «Ἱστορίαν τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων τῆς ἀρχαιότητος» (1676 καὶ 1684).

— **Βινιὲ** (Vignier), *Ἰάκωβος*. Γάλλος ἱστορικὸς (1607—1669). Εἰσελθὼν εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἰησουιτῶν, κατέκτησε μεγάλην φήμην ὡς ἱεροκῆρυξ καὶ ἐδίδαξε διαδοχικῶς εἰς διάφορα κολλέγια, καὶ τελευταίως εἰς Ντιζόν, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Ἐκ τῶν ἔργων του ἀναφέρομεν: «Δοκίμιον περὶ τῆς εἰρήνης τῆς ψυχῆς» (1637), «Δοκίμιον περὶ τῆς εἰρήνης τῆς ψυχῆς ἐν τῇ ζωῇ τοῦ ἁγ. Λουδοβίκου» (1642), «Ἱστορικὴ Δεκὰς τῆς ἐπισκοπῆς τοῦ Λάγκρ».

— **Βινιὲ** (Vignier), *Ἱερώνυμος*. Γάλλος σοφὸς (1606—1661). Προσηλυτίσθη εἰς τὸν καθολικισμὸν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ὀρλεάνης Ντὲ-Λωπεπὶν καὶ ἀφιέρωσεν εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν αὐτοῦ τὴν εὐρυμάθειαν καὶ τὴν ἀξίαν του. Μεταξὺ τῶν ἔργων του κρίνεται καλύτερον τὸ δίτομον ἔργον «Sancti Augustini operum supplementum» (1654), συλλογὴ σχηματισθεῖσα ἐπὶ τῇ βάσει ἀνεκδότων χειρογράφων ἀνακαλυφθέντων εἰς Κλερβώ, καὶ ἡ ὁποία, μεταξὺ ἄλλων συγγραμμάτων τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου, ἀγνώστων μέχρι τότε, περιλαμβάνει τὸ «Ἔργον ἀτελὲς κατὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ», τὸ «En dia tessaron ἢ Ἱστορία καὶ ἁρμονία τοῦ Εὐαγγελίου» κ. τ. λ. —Ω.

— **Βινιὲ** (Vigné), *Ἰωάνης-Βαπτιστής*. Γάλλος ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Ρουὲν (1771 — 1842). Ἐδίδαξεν ἐπί τινα καιρὸν εἰς Ρουὲν ἀφοσιωθεὶς καὶ εἰς τοὺς τραυματίας τῶν νοσοκομείων τῶν πολέμων τοῦ 1814. Εἶτα προσηρτήθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ψυχοπαθῶν, γενόμενος ἀρχίατρος τοῦ γενικοῦ Ἀσύλου τῆς Ρουέν. Ἔργα αὐτοῦ: «Essai sur les affections vermineuses» (Ρουὲν καὶ Παρίσιοι 1802), «Précis de médicine légale» (1805) «Mémoire sur le danger des iuhumations précipitées», (Ρουέν, 1837) κτλ. Ο. Ρ.

— **Βινιὲ** (Vignier), *Νικόλαος*. Γάλλος ἰατρὸς καὶ ἱστορικὸς (1530—1596). Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς νομικά, κατόπιν δὲ ἐπεδόθη εἰς τὴν ἰατρικήν. Ὅταν ἐπὶ Ἐρρίκου Β' αἱ καταδιώξεις ἐναντίον τῶν διαμαρτυρομένων ἐνετάθησαν, ὁ Βινιέ, ὢν Καλβινιστής, κατέφυγεν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ ἤσκησεν ἐκεῖ τὴν ἰατρικήν. Ἐπιστρέψας μετά τινα ἔτη εἰς τοὺς κόλπους τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ἐπέτυχεν ἐκ μέρους τοῦ Ἐρρίκου Δ' τοὺς τίτλους τοῦ ἰατροῦ τοῦ βασιλέως, τοῦ βασιλικοῦ ἱστοριογράφου καὶ τοῦ συμβούλου τῆς Ἐπικρατείας. Ἐκ τῶν συγγραφῶν του ἀναφέρομεν: «Συνοπτικὴν ἱστορίαν τῶν Γάλλων» (1579), «Μελέτην περὶ τῆς καταγωγῆς, καταστάσεως καὶ διαμονῆς τῶν ἀρχαίων Γαλατῶν» (1582)· «Τὴν ἀληθῆ ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας» (1601) κ.τ.λ.

— **Βινιὲ** (Vignier), *Νικόλαος*. Θεολόγος διαμαρτυρόμενος (1575—1645). Σπουδάσας θεολογίαν διωρίσθη πάστωρ εἰς Μπλουά. Παρέμεινε πιστὸς μέχρι τέλους εἰς τὸν προτεσταντισμόν, καὶ τὰ ἔργα του διαπνέονται ἀπὸ τὴν βαθυτέραν ἀποστροφὴν διὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐκκλησίαν. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων του ἀναφέρομεν: «Τὸ θέατρον τοῦ Ἀντιχρίστου (1610). «Ἡ τέχνη τοῦ καλῶς ἀποθνήσκειν» (1625), «Ὁ Ἀλιεὺς τῶν ἀνθρώπων» (1652) κ. τ. λ. —Ω.

Βινιερὸ (Vignerod), *Φραγκίσκος ντὲ—*. Γάλλος στρατηγὸς (1609—1646). Υἱὸς τοῦ αὐλικοῦ *Ρενὲ Βινιερὸ* καὶ τῆς *Φραγκίσκης Ντυπλεσσίς*, ἀδελφῆς τοῦ καρδιναλίου Ρισελιέ, διετέλεσε διοικητὴς τῆς Χάβρης καὶ στρατηγὸς τῶν γαλερῶν, τῷ 1635. Τῷ 1638 ἦρε νίκην αἱματηράν, κατατροπώσας τὰς ἱσπανικὰς γαλέρας ἀπέναντι τῶν ἀκτῶν τῆς Γενούης. Ὁ υἱός του *Ἀρμάνδος-Ἰωάννης ντὲ Βινιερὸ* ὑποκατεστήθη εἰς τὸ ὄνομα καὶ εἰς τὰ οἰκόσημα τοῦ ἐκ μητρὸς θείου του Ρισελιέ, ἔλαβε τοὺς τίτλους τοῦ *δουκὸς τοῦ Ρισελιὲ* καὶ τοῦ Φροσνάκ, καὶ ἀντικατέστησε, τῷ 1643, τὸν πατέρα του εἰς τὴν στρατηγίαν τῶν γαλερῶν. Τ. ΜΠ.

Βινιεσσουάρα (Vigniessouara). Ἰνδικὴ θεότης, ἄλλως *Γκανέζα* ἢ *Πουλλεγιὰρ* ἢ *Ἰναγίκα*, καλουμένη, τῆς ὁποίας εἶναι εὐρύτατα διαδεδομένη ἡ λατρεία ἐν Ἰνδίαις. Εἰκονίζεται μὲ κεφαλὴν ἐλέφαντος, τεραστίαν κοιλίαν, δυσανάλογα μέλη καὶ μὲ μῦν παρὰ τοὺς πόδας του. Ἐγεννήθη, λέγουν, ἐκ τοῦ Σίβα καὶ τῆς Ντούργκα. Ἐπειδὴ εἶχεν ἐπιδοθῇ εἰς βίον θεωρητικόν, ἡ μήτηρ του διὰ τῶν βλεμμάτων της ἐξηφάνισε τὴν κεφαλήν του. Ἀντ' αὐτῆς ἔλαβε τὴν κεφαλὴν ἐλέφαντος, διότι, ὅταν ἀνεζήτουν κεφαλήν, ἐλέφαντα εὗρον πρὸ αὐτῶν οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ πατρός του Σίβα. Ἡ κεφαλὴ τοῦ ἐλέφαντος πιθανῶς ν' ἀποτελῇ σύμβολον συνέσεως, προνοητικότητος καὶ ὀξυνοίας. —Ω.

Βινιὲτ (Vignettes) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀσφαλὴς ὅρμος διὰ ΒΑ—Δ ἀνέμους, ἐν τῷ κολπίσκῳ φυσικῷ λιμένι τῆς Τουλῶνος (Toulon), διανοιγόμενος μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Μπρὲν (cap Brun) καὶ τοῦ μεγάλου κυματοθραύστου (Grande Jetée : πλάτ. 43° 05' Β, μήκ. 5° 55' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 151: Toulon). Σ. Ε. Λ.

βινιέτα (ἡ) (γαλλ. vignette). Κοσμητικὸν σχεδίασμα ἐν ἀρχῇ ἢ ἐν τέλει τῶν κεφαλαίων, ἢ ἄλλων διαιρέσεων, ἐντύπου κειμένου || ζωγραφικὸν πλαίσιον σελίδων.—Εἰς τὴν τυπογραφίαν χρησιμοποιοῦνται ἰδιότυποι χαρακτῆρες, ἡ ἐλευθέρα σύνθεσις τῶν ὁποίων δίδει διαφόρων μορφῶν *βινιέτες*.

Digitized by Google

Βινίκιος (Vinicius), ***Μᾶρκος***. Ρωμαῖος ὕπατος κατὰ τὸ ἔτος 30 μ. Χ. Ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Γερμανικοῦ Λιβίλλαν. Μ.—

Βινιὸλ (Vigniolle), ***Μαρτῖνος, κόμις—***. Γάλλος στρατηγὸς (1763—1824). Καταταχθεὶς τῷ 1780, ὡς εὐγενής, εἰς πεζικὸν σύνταγμα, ὑπηρέτησε τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὸν Ναπολέοντα καθ' ὅλους τοὺς πολέμους των. Εἰς τὰς μάχας τοῦ Μοντενόττε καὶ τοῦ Ντέγκο ἔδειξεν ἀπαράμιλλον θάρρος καὶ ἀποφασιστικότητα, διεισδύσας διὰ μέσου τῶν ἐχθρικῶν γραμμῶν καὶ ἀπελευθερώσας 600 Γάλλους, τοὺς ὁποίους εἶχεν αἰχμαλωτίσει ὁ Βουκάσσοβιτς. Τὴν ἐπομένην τῆς μάχης τοῦ Καστελλιόνε ὁ Ναπολέων ἀμείβων αὐτὸν διὰ τὰς ἐξαιρετικάς του στρατιωτικὰς ἀρετὰς ἐπροβίβασεν αὐτὸν εἰς ὑποστράτηγον. Μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Κάμπο-Φόρμιο, διωρίσθη διοικητὴς τοῦ Μιλάνου καὶ κατόπιν ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν τῆς ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Δημοκρατίας (République cisalpine). Τῷ 1800 ὁ Ναπολέων, ὡς πρῶτος ὕπατος, ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐν Ντιζὸν ἐφεδρείας, προωρισμένης διὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἰταλίας. Εἰς τὴν μάχην τοῦ Βαγκρὰμ λαβὼν μέρος ὡς ἀντιστράτηγος, ἀπώλεσε τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν του ἐκ θραύσματος ὀβίδος. Μετὰ τὴν ἐν Ρωσίᾳ καταστροφὴν τῆς Μεγάλης Στρατιᾶς ἀνέλαβε τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ ἰταλικοῦ στρατοῦ ὡς ἐπιτελάρχης τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου. Ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΗ' ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς 18ης μεραρχίας, τῷ δὲ 1818 διωρίσθη νομάρχης τῆς Κορσικῆς καὶ μετὰ διετίαν ἐξελέγη βουλευτὴς γενόμενος καὶ ὑπουργός. Ἔγραψε: «Précis historique des opérations militaires de l' armée d' Italie en 1813 et 1814» (Paris 1817). Κ. Ι. Β.

Βίνιολα (Vignola) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν Αἰμιλίᾳ, ἐν τῷ νομῷ τῆς Μοδένης, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Πανάρο. Κάτ. 3283. Πατρὶς τοῦ Ἰταλοῦ ἱστορικοῦ *Μουρατόρι* καὶ τοῦ ἀρχιτέκτονος *Μπαρότσιο*. Μ.—

— **Βίνιολα** (Vignola) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ΒΑ ἀκτῆς τῆς Σαρδηνίας (πλάτ. 41° 08' Β, μῆκ. 9° 04' Ἀν., χάρτ. ἀγγλικ. 1189: Bonifacio Strait) ἀποτελοῦν τὸ Ν κέρας τοῦ δυτικοῦ προκόλπου τοῦ πορθμοῦ τοῦ *Μπονιφάτσιο*. Ἀπέχει 7½ μιλ. ΝΔ τοῦ ἐπισήμου Σαρδικοῦ ἀκρωτηρίου Κάπο Τέστα, μεθ' οὗ σχηματίζει μέγιστον ὅρμον, οὗ τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα ὀνομάζεται Ἀρένα Γκρόσσα, τὸ δὲ δυτικὸν Ἀρένα Ματζιόρε. Σ. Ε. Λ.

Βίνιολα (Vignola), ***Ἰάκωβος-Μπαρρότσι*** (Barozzi). Ἀρχιτέκτων γεννηθεὶς τῷ 1507 ἐν Βίνιολα τῆς Μοδένης, ὁπόθεν ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομά του, καὶ ἀποθανὼν ἐν Ρώμῃ τῷ 1573. Κατ' ἀρχὰς ἠσχολήθη μὲ τὴν ζωγραφικὴν καὶ ἐμελέτησε μάλιστα τὴν προοπτικήν, ἀλλὰ δὲ εἶχε μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἑλκυόμενος περισσότερον ἀπὸ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἀφωσιώθη μετὰ ζήλου εἰς τὴν μελέτην της καὶ μάλιστα τοῦ Βιτρουβίου, μετέβη δὲ πρὸς τοῦτο εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου εὗρε μέγα πεδίον μελετῶν σχεδιάζων τὰ λείψανα τῶν ἀρχαίων μνημείων της. Ἐλλείψει ὅμως χρηματικῶν μέσων κατέφυγε πάλιν εἰς τὸν χρωστῆρά του, ἵνα πορίζηται τὰ πρὸς τὸν βίον ἀναγκαῖα. Τέλος ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν σχεδιαστοῦ παρὰ τῷ ἐκ Φερράρας ἀρχιτέκτονι Ἰακώβῳ Μελιγκίνι, ὅστις ἰδὼν τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἐπίδοσίν του εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τὸν εἰσήγαγεν εἰς τὴν τότε μόλις ἱδρυθεῖσαν Ἀκαδημίαν τῆς Ρώμης. Τότε τῷ ἀνετέθη νὰ μετρήσῃ καὶ σχεδιάσῃ ἅπαντα τὰ σωζόμενα ἀρχαῖα μνημεῖα, ἡ δὲ ἐργασία αὕτη ἐχρησίμευσεν εἰς αὐτὸν ὡς βάσις πρὸς συγγραφὴν τοῦ περιφήμου ἔργου του «Regola delle cinque ordini d' architettura» (=«Ἐγχειρίδιον τῶν πέντε ἀρχιτεκτονικῶν ρυθμῶν»), ὅπου μὲ μέθοδον καὶ ἁπλότητα ἐκθέτει τοὺς χαρακτῆρας καὶ τὴν οὐσίαν τῶν ρυθμῶν τούτων. Συνδεθεὶς μὲ τὸν Πριματίτσιο ἐλθόντα εἰς Ρώμην ἠκολούθησεν αὐτὸν εἰς Φονταινεμπλὼ καὶ τὸν ἐβοήθησεν εἰς τὴν διακόσμησιν τῶν ἀνακτόρων τούτου. Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰργάσθη ἐν Βενετίᾳ, ὅπου κατεσκεύασε τὴν πρόσοψιν τοῦ *Ἁγίου Πετρωνίου*, τὸ Palazzo Μπόκι (1645), τὴν πτέρυγα τοῦ *Ναβίλιο* καὶ τὸν πύργον τοῦ *Παλάτσο Ἰζολάνι*. Ἔπειτα κατεσκεύασε τὸ ἀνάκτορον τοῦ δουκὸς τῆς Πάρμας καὶ πολλὰς ἐκκλησίας ἐν Περουτζίᾳ. Ἀλλ' εἰς τὴν Ρώμην κυρίως ἔδειξε τὴν ἀρχιτεκτονικήν του ἱκανότητα καὶ ἀνέπτυξε τὸ δημιουργικόν του ἔργον. Γενόμενος ἀρχιτέκτων τοῦ πάπα Ἰουλίου Γ', κατεσκεύασε κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν Vigna τοῦ πάπα αὐτοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν μετέσχον καὶ ὁ Μιχαηλάγγελος καὶ ὁ Βαζάρι. Κύριον ἔργον του εἰς αὐτὴν εἶναι ἡ μεγάλη πρόσοψις τοῦ δρόμου, ὅπου τὰ ἀετώματα τῶν παραθύρων τοῦ κάτω ὀρόφου ἔχουν ἤδη θραύσει τὴν θεμελιώδη των γραμμήν, δεῖγμα τοῦ νέου πνεύματος τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Καὶ ὁ ᾠοειδὴς πλέον τροῦλλος τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου παρὰ τὸ Ponte Molle μὲ τὰς κορινθιακὰς παραστάδας μαρτυρεῖ ἐπίσης τὸ νέον ἐκεῖνο πνεῦμα.

Ἓν ἀπὸ τὰ καλύτερα δημιουργήματά του εἶναι ὁ παρὰ τὸ Βιτέρμπο *πύργος Caprarola*. Εὐθὺς ἀμέσως ἐμποιεῖ τὴν ἐντύπωσιν φρουρίου, τοῦ ὁποίου τὴν ἀνάμνησιν θὰ εἶχεν ὁ Βίνιολα ἐκ τῆς ἐν Γαλλίᾳ διαμονῆς του, εἶναι δὲ ἐξωτερικῶς ἁπλοῦν, ἰσχυρὸν πεντάγωνον, περιβάλλον κυκλικὴν ἐσωτερικὴν αὐλὴν μὲ δύο πατώματα καμαρωτῶν στοῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν κάτω στηρίζεται ἐπὶ δωρικῶν στύλων μὲ rustica, ἡ δὲ ἄνω ἐπὶ ἰωνικῶν στύλων. Ἐν Ρώμῃ κατεσκεύασε ἀπὸ τοῦ 1564 καὶ τοὺς δύο μικροὺς τρούλλους τοῦ Ἁγίου Πέτρου. Ἀλλὰ τὸ κύριον ἔργον του, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησεν ἐποχήν, ἦτο ἡ ἐκκλησία ἡ λεγομένη *Gesu* ἐν Ρώμῃ, τὴν ὁποίαν ἤρχισε ἀπὸ τοῦ 1568. Τὸ νέον σχέδιον καὶ ἡ μορφὴ τὴν ὁποίαν ἔθεσεν εἰς αὐτήν, ἔγινεν ἡ ἀφετηρία πρὸς διαμόρφωσιν τοῦ νέου τύπου τῶν ἐκκλησιῶν, τοῦ κυριαρχήσαντος καθ' ὅλην τὴν ἐπομένην περίοδον, τοῦ *μπαρόκ*. Ἡ πρόσοψις εἶναι μεταγενέστερον ἔργον τοῦ Ντελλαπόρτα, ἀλλ' εἰς τὸ ἐσωτερικὸν εἶναι φανερὰ τὰ νέα στοιχεῖα. Ἀντὶ τοῦ μικροῦ μεσαίου κλίτους τῆς Ἀναγεννήσεως, τοῦ ἀντιστοιχοῦννος εἰς τὸν ἰσοσκελῆ σταυρόν, τώρα τὸ κλίτος τοῦτο τὸ πρὸς τὴν θύραν ἐπεμηκύνθη, ὥστε τὸ σχέδιον νὰ λάβῃ τὸ σχῆμα λατινικοῦ σταυροῦ καὶ τοιουτοτρόπως ὁ τροῦλλος ἀπὸ τὸ κέντρον, τὸ ὁποῖον κατεῖχε πρίν, μετετοπίσθη εἰς τὸ βάθος. Ἔπειτα τὰ πλάγια κλίτη ἀτροφοῦν ἐντελῶς καὶ μεταβάλλονται εἰς μικρὰ παρεκκλήσια. Τὸ μεσαῖον μόνον κλίτος κερδίζει εἰς εὐρύτητα καὶ εἰς ὕψος, τὰ ὁποῖα τοῦ προσδίδουν ἐπιβλητικότητα καὶ μεγαλεῖον. Εἰς τοῦτο συντελοῦν αἱ ὑψηλαί, τεράστιαι διπλαῖ παραστάδες, αἱ ἰσχυραὶ ἀντιθέσεις τοῦ φωτὸς καὶ τῆς σκιᾶς μὲ τὰ θυρώματα τῶν παρεκκλησίων καὶ τὰ βαρέα γεῖσα. Τὸ ἐσωτερικὸν αὐτό, ἀπηλλαγμένον τοῦ φόρτου τῶν μεταγενεστέρων διακοσμήσεων, κρατεῖ ἀκόμη μίαν ἁπλότητα καὶ διαύγειαν τῶν μερῶν.

Ἡ φήμη τοῦ Βίνιολα διεδόθη πανταχοῦ τότε, ὁ δὲ Φίλιππος Γ' τῆς Ἱσπανίας προσεπάθησε νὰ προσελκύσῃ τὸν καλλιτέχνην εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ἀλλ' οὗτος ἀπεποιήθη προφασισθεὶς τὴν μεγάλην του ἡλικίαν καὶ τὴν ἀσχολίαν μὲ τὸν Ἅγ. Πέτρον, τὸν ὁποῖον ἀνέλαβε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιχαηλαγγέλου. Ἐν τούτοις ἔστειλε σχέδια διὰ τὸ Ἐσκουριάλ, τὰ ὁποῖα ἐκρίθησαν ὑπέρτερα ἀπὸ τὰ σχέδια 22 ἄλλων ἀρχιτεκτόνων τῶν διασημοτέρων τῆς ἐποχῆς, οἱ ὁποῖοι διηγωνίσθησαν. Ἐτάφη μὲ μεγάλας τιμὰς εἰς τὸ Πάνθεον. Πρὸς τὰς μεγάλας του θεωρητικὰς γνώσεις συνεδύαζε καὶ τὴν πρᾶξιν, διὰ τοῦτο ἔσχε μεγίστην ἐπίδρασιν καὶ παρέμεινεν ὁ σπουδαιότερος διδάσκαλος μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἐκτὸς τοῦ περὶ τῶν πέντε ρυθμῶν ἔργου του ἔγραψε καὶ «Περὶ προοπτικῆς».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Willich*, Barozzi da Vignola. Strassburg, 1906.—*Raschdorf*, Memorie e studi intorno a Jacopo Barozzi. Vignola 1908. Δ. ΕΥΑΓΓΕΔΙΔΗΣ

Βινιὸν (Vignon), ***Κλαύδιος***, ἐπονομαζόμενος *«Ὁ πρεσβύτερος»*. Γάλλος ζωγράφος καὶ χαράκτης, γεννηθεὶς ἐν Τοὺρ (1593—1670). Ὁ πατήρ του ἀνῆκεν εἰς τὸ προσωπικὸν τῆς βασιλικῆς αὐλῆς καί, κατὰ συνέπειαν, εἶχε νὰ παράσχῃ εἰς τὸν υἱόν του ὅλα τὰ μέσα διὰ μίαν ἐπιμεμελημένην ἐκπαίδευσιν. Ὁ νεαρὸς Κλαύδιος Βινιὸν ἐξεδήλωσε λίαν ἐνωρὶς τὴν κλίσιν του πρὸς τὴν ζωγραφικὴν καὶ ἀπεστάλη παρὰ τοῦ πατρός του εἰς τὴν Ρώμην, ἔνθα ἐμαθήτευσεν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Καραβάτζιο, τόσον δὲ ταχέως διεκρίθη, ὥστε κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐξετέλεσε τὸν «Ἐν Κανᾷ γάμον» πρὸς χάριν τοῦ πρίγκιπος τοῦ Λουντοβίτσιο, ἀνεψιοῦ τοῦ πάπα Γρηγορίου τοῦ ΙΕ'. Βραδύτερον ὁ Βινιὸν ἐπεσκέφθη τὴν Ἱσπανίαν, μετὰ ταῦτα δ' ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους, ἔνθα ἐτιμήθη διὰ πλείστων τίτλων, γενόμενος τῷ 1651 μέλος καὶ καθηγητὴς τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας. Εἰς τὸν Βινιὸν ὀφείλονται πλεῖστοι πίνακες ἀποκείμενοι εἰς τοὺς ναοὺς τῶν Παρισίων. Ἡ εὐχέρειά του ἦτο παροιμιώδης· διηγοῦνται, ὅτι ἐντὸς δύο ἡμερῶν ἀπεικόνισε τὴν «Ἁγίαν Αἰκατερίνην ἀρνουμένην νὰ προσκυνήσῃ τὰ εἴδωλα», εἰς πίνακα 6 ποδῶν πλάτους καὶ 5 ὕψους. Πρὸς τούτοις ὁ Βινιὸν διεκρίθη ὡς χαράκτης, κατέλιπε δὲ εἴκοσιν ἑπτὰ ἐν ὅλῳ ἔργα του εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς τέχνης, λίαν ἀξιοσημείωτα διὰ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ σχεδίου των καὶ τὴν ζωηρότητα τῆς ἐκφράσεώς των. Ἀξιοπαρατήρητον εἶναι, ὅτι νυμφευθεὶς δὶς ἀπέκτησε τριάκοντα τέσσαρα τέκνα, ἐξ ὧν δύο ἐγένοντο γνωστὰ ὡς δεξιοὶ καλλιτέχναι. Εἶναι δὲ ταῦτα: α) ὁ ***Κλαύδιος-Φραγκῖσκος Βινιὸν*** (1633—1703), ὅστις ἐγένετο μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῷ 1667 καὶ τοῦ ὁποίου κυριώτερον ἔργον εἶναι: «Ἡ κόρη τοῦ βασιλέως τῆς Ἀρμενίας Πολέμωνος ἀπελευθερουμένη ὑπὸ τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου τοῦ κατέχοντος αὐτὴν δαιμονίου» καὶ β) ὁ ***Φίλιππος Βινιὸν*** (1634—1701), εἰδικευθεὶς εἰς τὴν προσωπογραφίαν καὶ γενόμενος μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῷ 1687. Ι. Μ. Π.

— **Βινιὸν** (Vignon), ***Νοεμὶ Καντιὸ*** (Cadiot). Γαλλὶς γλύπτρια καὶ λογοτέχνις, γεννηθεῖσα ἐν Παρισίοις τῷ 1832 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Νικαίᾳ τῷ 1888. Ἐνυμφεύθη τὸν *Κονστάν*, μετὰ τὸν θάνατον δὲ τούτου τὸν *Μαυρίκιον Ρουβιέ*. Μαθητεύσασα παρὰ τῷ Πραντιέ, διεκρίθη λίαν ἐνωρὶς ὡς ἀξιόλογος γλύπτρια, ἐξέθηκε δ' ἔργα της εἰς τὸ παρισινὸν Σαλὸν ἀπὸ μὲν τοῦ 1852 μέχρι τοῦ 1864 ὑπὸ τὸ ὄνομα *Νοεμὶ Κονστάν*, ἀπὸ δὲ τοῦ 1865 καὶ ἐφεξῆς ὡς *Κλαυδία Βινιόν*. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων ἔργων της τάσσονται: «Ἡ παιδικὴ ἡλικία τοῦ Βάκχου», «Εἰδύλλιον», «Ἡ Μουσική», «Μικρὸς χορευτὴς μὲ κρόταλα», «Δάφνη», «Ἁλιεὺς» κτλ.

Ἡ Βινιὸν διεκρίθη καὶ ὡς μυθιστοριογράφος καὶ κριτικός, ἐπιδείξασα ἀξιοσημείωτον λεπτότητα εἰς τὴν ἔκφρασιν, ὀξύνοιαν καὶ ψυχολογικὴν δύναμιν. Μεταξὺ τῶν κριτικῶν της ἔργων ἰδιαιτέραν θέσιν κατέχουν οἱ «Ἀπολογισμοὶ τοῦ Παρισινοῦ Σαλὸν» τῶν ἐτῶν 1850—1853, μεταξὺ δὲ τῶν μυθιστορημάτων της τὰ ἀκόλουθα: «Ἰωάννα ντὲ Μωγκέ», ἐπαρχιακὰ ἤθη (1861), «Διηγήσεις ἐκ τῆς πραγματικῆς ζωῆς» (1861), «Νορμανδικὴ νίκη» (1862), «Ἕνα δρᾶμα εἰς τὴν Ἐπαρχίαν» (1863), «Παρισινὸν ναυάγιον» (1869), «Ὁ Πύργος Γκαγιὰρ» (1874), «Ἐλισάβετ Βερνιὲ» (1875), «Τὰ ἄγνωστα δράματα» (1876), «Ἐπαναστάτις» (1879), «Μία παρισινή», σπουδὴ γυναικὸς (1882), «Μία ξένη», σπουδὴ γυναικὸς (1885), «Εἴκοσιν ἡμέραι ἐν Ἱσπανίᾳ» (1885), «Ἴλιγγος καὶ στρατιώτης» (1889).

Ὁ υἱὸς τῆς Νοεμὶ Βινιόν, ***Λουδοβῖκος Βινιόν***, ἀνήκων εἰς τὴν ἀποικιακὴν ὑπαλληλίαν τοῦ γαλλικοῦ κράτους, ἐδημοσίευσε, μεταξὺ ἄλλων, δύο πολὺ ἐνδιαφέροντα βιβλία ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Αἱ γαλλικαὶ ἀποικίαι» (1885) καὶ «Ἡ Γαλλία εἰς τὴν βόρειον Ἀφρικήν: Ἀλγερία καὶ Τύνις» (1887). Ι.Μ.Π.

— **Βινιὸν** (Vignon), ***Πέτρος-Ἀλέξανδρος***. Γάλλος ἀρχιτέκτων γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1763—1828). Τῷ 1806 ἔλαβε μέρος εἰς τὸν προκηρυχθέντα διαγωνισμὸν συντάξεως σχεδίου μετατροπῆς τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Μαγδαληνῆς εἰς ναὸν τῆς Δόξης, τὸ δὲ σχέδιόν του, μολονότι ἦλθε τρίτον κατὰ σειρὰν ἐπιτυχίας, προεκρίθη ὑπὸ Ναπολέοντος τοῦ Α', κατὰ διαταγὴν τοῦ ὁποίου ἐτέθη εἰς ἐφαρμογήν. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς παλινορθώσεως, ὁ Βινιὸν ἠναγκάσθη νὰ ἐπιφέρῃ ἱκανὰς τροποποιήσεις εἰς τὸ σχέδιόν του τοῦτο. Ι.Μ.Π.

Βινιὼ (Des Joanots du Vignau). Γάλλος διπλωμάτης, διατελέσας ἐπὶ τῆς βασιλείας Λουδοβίκου ΙΕ' γραμματεὺς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείας ἐπὶ ἐννέα ἔτη. Ἐπιστρέψας εἰς Γαλλίαν διωρίσθη διερμηνεὺς τῶν βασιλικῶν στόλων τῆς Μεσογείου. Συνέγραψε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Ὁ Τοῦρκος γραμματεὺς» (1681) καὶ «Ἡ παροῦσα κατάστασις τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους» (1687).

Εἷς ἕτερος ***Βινιώ, αὐθέντης τοῦ Βερμιὸν Μπουρντελλιούς***, μετέφρασε τὴν «Ἀπελευθερωθεῖσαν Ἱερουσαλὴμ» τοῦ Τάσσου, ὑπὸ τὸν τίτλον: «La délivrance de Jérusalem, mis en vers français de l'italien de T. Tasso» (1595). Κ. Ι. Β.

Βίνκε (Vincke), ***Ἐρνέστος***. Πρῶσσος πολιτικὸς (1811—1875), πρωτότοκος υἱὸς τοῦ *Φρειδερ. Βίνκε*. Διετέλεσεν ἐπαρχιακὸς σύμβουλος τῆς περιφερείας τοῦ Χάγεν, διεκρίθη δὲ διὰ τὸ ρητορικόν του τάλαντον εἰς τὰς πρωσσικὰς Διαίτας τὰς συγκληθείσας τῷ 1847. Ἐκλεγεὶς εἰς τὴν ἐθνικὴν γερμανικὴν συνέλευσιν τοῦ 1848, ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ συνταγματικοῦ κόμματος, τὸ ὁποῖον ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς κληρονομικῆς μοναρχίας καὶ ἐναντίον τῆς ἐπαναστάσεως. Ὑπῆρξε μέλος τῆς δευτέρας πρωσσικῆς βουλῆς, ἐπὶ πολλὰ συναπτὰ ἔτη, πλὴν σπανίων τινῶν διακοπῶν. Ὑπερήσπισε δὲ σταθερῶς τὸ παλαιὸν φιλελεύθερον κόμμα τῆς Πρωσσίας.

—**Βίνκε** (Vincke), ***Κάρολος***. Γερμανὸς λογοτέχνης (1813—1892), ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἀϊδελβέργης καὶ τοῦ Βερολίνου, εἰσῆλθεν εἰς τὸν διοικητικὸν κλάδον καὶ παρέμεινεν εἰς αὐτὸν μέχρι τοῦ 1860. Συγγραφεὺς καὶ ποιητής, ἐξέδωκε πλεῖστα ἔργα, εἰς στίχους καὶ εἰς πεζόν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τά: «Θρύλους καὶ Εἰκόνας τῆς Βεστφαλίας» (1856), «Ποιήματα» (1860), «Τριαντάφυλλα καὶ τρίβολοι» (1865) κτλ.

— **Βίνκε** (Vincke), ***Φρειδερῖκος***. Πρῶσσος πολιτικὸς (1774—1844). Εἰσῆλθεν εἰς τὸν δικαστικὸν κλάδον καὶ διετέλεσε πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου τοῦ Μύνστερ (1804). Μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Γάλλων εἰς τὴν Πρωσσίαν ἀπεσύρθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἐπανελθὼν μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Τιλσίτ. Ἐγκατελείψας τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν τῷ 1810, συνέγραψε ἓν βιβλίον, τὸ ὁποῖον κατέστη κλασσικὸν εἰς τὴν Γερμανίαν, «Περὶ τῆς Διοικήσεως τῆς Μεγάλης Βρεττανίας» (1816). Τῷ 1813 συνελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων. Τῷ 1815, διωρίσθη διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας τῆς Βεστφαλίας τὴν ὁποίαν ὠργάνωσε. Τῷ 1824, ἐξέδωσεν βιβλίον «Περὶ τοῦ κατακερματισμοῦ τῶν ἀγροτικῶν κτημάτων». Τ. ΜΠ.

Βίνκελ (Winckel), ***Ντίτριχ-Νικόλαος***. Ὀλλανδὸς μηχανικός, γεννηθεὶς εἰς Ἄμστερδαμ τῷ 1780 καὶ ἀποθανὼν αὐτόθι τῷ 1826. Ἠσχολήθη εἰδικῶς μὲ τὴν κατασκευὴν μουσικῶν ὀργάνων καὶ αὐτομάτων, ἐξ ὧν τὸ Componium, δυνάμενον νὰ ποικίλλῃ ἐπ' ἄπειρον δοθὲν θέμα, ἐπροκάλεσε τὸν θαυμασμὸν τῶν συγχρόνων του. Εἰς τὸν Βίνκελ ἀνήκει ἐπίσης ἡ ἰδέα τοῦ σημερινοῦ μετρονόμου

Digitized by Google

τὸ ὁποῖον, τελειοποιηθὲν ὑπὸ τοῦ *Μαῖλτσελ*, ἔμεινε γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ τελευταίου τούτου. Γ. Σ.

— **Βίνκελ** (Winckel), ***Φραγκῖσκος - Κάρολος - Λουδοβῖκος - Γουλιέλμος***. Γερμανὸς μαιευτήρ, υἱὸς τοῦ ἰατροῦ *Λουδοβίκου-Ἑρρίκου Βίνκελ*, γεννηθεὶς ἐν Βερλενβούργῃ τῆς Βεστφαλίας τῷ 1837. Σπουδάσας ἐν Βερολίνῳ, διετέλεσεν ἀπὸ 1864—1872 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Γυναικολογίας καὶ Ἰατροδικαστικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Ροστὸκ καὶ διευθυντὴς τῆς αὐτόθι Μαιευτικῆς Κλινικῆς, ἀπὸ δὲ τοῦ 1883 καθηγητὴς τῆς Γυναικολογίας, διευθυντὴς τῆς Γυναικολογικῆς κλινικῆς καὶ τῆς Σχολῆς τῶν μαιῶν ἐν Δρέσδῃ, προαχθεὶς ἅμα εἰς μυστικοσύμβουλον ἰατρόν, εἰς σύμβουλον τῆς Αὐλῆς. Συνέγραψεν: «Ἔρευναι ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης κατὰ τὸν τοκετὸν καὶ τὴν ἐπιλόχειον κατάστασιν ἐν συναφείᾳ μετὰ τῆς οὐρολογικῆς ἐξετάσεως τῶν ἐγκύων, τεκουσῶν καὶ λεχωΐδων» (Ροστὸκ 1865), «Κλινικαὶ παρατηρήσεις τῆς παθολογίας τοῦ τοκετοῦ καὶ τῶν λεχωΐδων (1868—1878), «Θεραπεία τῶν κάμψεων τῆς μήτρας δι' ἐνδομητρικῶν διαστολέων», «Νόσοι τῶν οὐροποιητικῶν ὀργάνων καὶ τῆς κύστεως τῆς γυναικὸς» (Billroth's Handb. der Frauenkrankh. 1877, 2 Aufl. Billroth und Luecke, D. Chir. Lief. 62—1885), «Αἰτιολογία, συμπτωματολογία καὶ θεραπευτικὴ τῶν μυωμάτων τῆς μήτρας» (Volkmann's Samml. Klin. Vortr. No 98),

Φραγκ. Βίνκελ.

«Παθολογία τῶν γεννητικῶν ὀργάνων τῆς γυναικὸς» (Λειψία 1878), «Κλινικαὶ παρατηρήσεις τῶν δυστοκιῶν ἐπὶ στενῆς πυέλου» (1882), «Περὶ τῆς σημασίας τῶν ὀξέων τοκετῶν ἐπὶ τῆς ἐπιλοχείου μολύνσεως» (1884). Ἐπίσης συνέγραψε τῷ 1875 ἐγχειρίδιον διὰ τὴν τέχνην τῶν μαιῶν, καὶ τῷ 1886 «Ἐπιτομὴν Γυναικολογίας».

Ἐκτὸς τούτων ἀναφέρομεν τὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ φερομένην ὡς «νόσον τοῦ Βίνκελ», μολυσματικὴν νόσον τῶν νεογνῶν ὑπὸ μορφὴν κακοήθους ἰκτέρου (βλ. λ.), παρουσιαζομένην μὲ φαινόμενα χολώδους διαρροίας, αἱματουρίας, αἱμοσφαιρινουρίας καὶ θανάτου περὶ τὴν 5ην ἢ 6ην μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ νεογνοῦ ἡμέραν. Ο. Ρ.

Βινκελίρερ (Winkelirer), *Ἰωσήφ*. Γερμανὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1800 ἐν Ντύσσελντορφ. Ποῦ καὶ πότε ἀπέθανε δὲν εἶναι γνωστόν. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του καὶ εἰς τὴν ἐν Μονάχῳ Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Θαυμάζεται ὁ πίναξ αὐτοῦ «Ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλία». Α. Δ.

Βίνκελμαν (Winckelmann)· βλ. Βίγκελμαν.

Βίνκελμπλεχ (Winkelblech), ***Κάρολος-Γεώργιος*** (γνωστὸς καὶ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Karl Marlo*). Γερμανὸς οἰκονομολόγος γεννηθεὶς ἐν Ensheim, πλησίον τοῦ Mainz, τῷ 1810 καὶ ἀποθανὼν ἐν Kassel τῷ 1865. Σπουδάσας Χημείαν καὶ Φυσικήν, ἐγένετο, τῷ 1835, ὑφηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Μαρβούργης, τῷ 1837 ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν αὐτῷ καὶ μετὰ διετίαν καθηγητὴς τῆς ἀνωτέρας ἐπαγγελματικῆς σχολῆς τῆς Kassel. Μετὰ ἐπιστημονικὸν ταξίδιον ἀνὰ τὰς σκανδιναυικὰς χώρας ἀφιερώθη εἰς τὴν μελέτην τῶν οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῷ 1848 ἐξελέγη μέλος τῆς Βουλῆς τοῦ Kurhessen. Μετὰ διετίαν ἐξέδωκε τὸ μνημειῶδές του σύγγραμμα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, «Σύστημα τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας», ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὅμως μόλις διὰ τοῦ Schäffle ἤχθη ἡ προσοχὴ τῶν διανοουμένων κύκλων. Κατὰ τὸν Βίνκελμπλεχ, ὁ ἄνθρωπος κέκτηται ἐκ φύσεως τὸ δικαίωμα τοῦ ἐργάζεσθαι καὶ ἀποκτᾶν ὁλόκληρον τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἰδίας του ἐργασίας. Διὰ νὰ δυνηθῶσιν ὅμως ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ ἐργάζωνται συγχρόνως ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, θὰ ἔπρεπε νὰ δημιουργηθῇ μία κατάστασις «*παμπωλιακή*», ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν «*μονοπωλιακήν*», ἔνθα ἐλάχισται ὁμάδες προτιμῶνται. Τὴν κατάστασιν ταύτην προτείνει ὁ Βίνκελμπλεχ ὑπὸ μορφὴν μιᾶς οἰκονομικῆς ὁμοσπονδίας τῶν ἐργαζομένων λαῶν, διατηρουμένου τοῦ θεσμοῦ τῆς ἰδιοκτησίας ἐπὶ τῶν μέσων καταναλώσεως, παρὰ τὴν κοινοκτημοσύνην, ἐξαιρέσει τῆς γεωργίας, ἔνθα θὰ εἰσήγετο αὕτη, καὶ τοῦ ἐμπορίου, ὅπερ θὰ καθίστατο κρατικόν. Ἐν τῇ θεωρίᾳ τοῦ πληθυσμοῦ προχωρεῖ ἔτι μᾶλλον τοῦ Malthus, προτείνων, ὅπως οὐδεὶς συνάπτῃ γάμον πρὸ τῆς ἐνηλικιώσεως καὶ πρὸ τῆς ἀποκτήσεως ἱκανῆς περιουσίας πρὸς διατροφὴν μιᾶς οἰκογενείας. Ἔργα αὐτοῦ εἶναι: «Untersuchungen über die Organisation der Arbeit, oder System der Weltökonomie» (Kassel 1850-1859), «Aus Winkeblechs Liter. Nachlass. Eingel. und hrgsb. von W. E. Biermann» (Leipzig, 1911). Ν. Γ. Φ.

βινκεννίτης (ὁ) *[Χημ.]*. Μῖγμα ὑδροκυανίου, ἀρσενοτριχλωριδίου καὶ κασσιτεροτετραχλωριδίου, χρησιμοποιηθὲν ὡς πολεμικὸν ἀέριον. Σ. Γ.

Βίνκλερ (Vinckler). Ἄγγλος ἀριθμομνήμων ζήσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἠδύνατο νὰ συγκρατήσῃ εἰς τὴν μνήμην του ἐπὶ δεκαπέντε καὶ πλέον ἡμέρας μίαν σειρὰν ἐκ 5000 ἀριθμητικῶν στοιχείων, ἀρκεῖ νὰ τὴν ἀνεγίνωσκε δίς! Ἐντὸς τριῶν λεπτῶν τῆς ὥρας ἦτο ἱκανὸς ν' ἀναλύσῃ εἰς τέσσαρα τετράγωνα ἕνα πενταψήφιον ἀριθμόν, δίδων μάλιστα ὄχι μίαν μόνον, ἀλλὰ πλειοτέρας λύσεις τοῦ προβλήματος. Ὁ Lebesgue, εἰς τὸ ἔργον του «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν θεωρίαν τῶν ἀριθμῶν», ἀναφέρει τὸ κατόρθωμα τοῦτο τοῦ Βίνκλερ, προσθέτων, ὅτι διὰ τῶν συνήθων ὑπολογισμῶν θὰ ἐχρειάζετο ἐργασία δύο ἑβδομάδων πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἰδίου ἀποτελέσματος. Ὁ Βίνκλερ, ἀντιθέτως πρὸς τὸν περίφημον Ἰνωντὶ (βλ. λ.) καὶ ἄλλους ἀμορφώτους ἀριθμομνήμονας, ἦτο ἄνθρωπος εὐφυής, ἐγγράμματος καὶ ἔχων κλίσιν εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἀνωτέρων μαθηματικῶν· ἐν τοῖς ἄλλοις ἦτο πολὺ καλὸς βιολιστής. —Ω.

— **Βίνκλερ** (Winkler), ***Κλήμης-Ἀλέξανδρος***. Γερμανὸς χημικός, γεννηθεὶς τῷ 1838 εἰς Φράϊμπεργκ τῆς Σαξωνίας καὶ ἀποθανὼν ἐν Δρέσδῃ τῷ 1904. Σπουδάσας χημείαν καὶ μεταλλειολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Λειψίας, διωρίσθη τῷ 1873, μετὰ δεκατετραετῆ ὑπηρεσίαν ἐν τῇ βιομηχανίᾳ, καθηγητὴς τῆς χημείας ἐν τῇ Ὀρυκτογνωστικῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Φράϊμπεργκ. Ἔκτοτε ἐξεδηλώθη ζωηροτάτη ἡ ἐνεργητικότης του τόσον εἰς τεχνικά, ὅσον καὶ εἰς αὐστηρῶς ἐπιστημονικὰ ζητήματα. Ὑπῆρξεν ὁ ἐπινοητὴς νέας μεθόδου βιομηχανικῆς παρασκευῆς τοῦ θειικοῦ ὀξέος (*μέθοδος τῆς ἐπαφῆς*). Διεμόρφωσεν ἀρτιώτερον τὴν τεχνικὴν ἀνάλυσιν τῶν ἀερίων καὶ ἀνεκάλυψε νέον στοιχεῖον, τὸ *γερμάνιον* (1886). Συνέγραψεν «Ὁδηγὸν διὰ τὴν χημικὴν ἐξέτασιν τῶν βιομηχανικῶν ἀερίων» (Φράϊμπεργκ, 1876-77, δ' ἔκδ. 1919). «Πρακτικαὶ ἀσκήσεις ὀγκομετρίας» (Φράϊμπεργκ, 1883, γ' ἔκδ. 1902). ΑΝ. Δ.

— **Βίνκλερ** (Winkler), ***Κορνήλιος***. Ὀλλανδὸς ψυχίατρος ἐξ Ἄμστερνταμ, γεννηθεὶς τῷ 1855. Σπουδάσας ἐν Οὐτρέχτῃ, ἐγένετο τῷ 1885 ὑφηγητὴς τῆς ψυχιατρικῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Τῷ 1886—1887 κατ' ἐντολὴν τῆς κυβερνήσεως μετέβη μετὰ τοῦ Pekelharing εἰς Ἰνδίας, Ἰάβαν καὶ Σουμάτραν πρὸς ἐπιστημονικὴν μελέτην τοῦ μπερὶμπερί. Τῷ 1893 ἐγένετο τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ψυχιατρικῆς τοῦ βασιλικοῦ πανεπιστημίου τῆς Οὐτρέχτης· ἀλλὰ μὴ ὑπαρχούσης κλινικῆς πρὸς διδασκαλίαν ἐπὶ ἀσθενῶν, παρῃτήθη τῆς θέσεως ταύτης, καὶ προσκληθεὶς τῷ 1896 ἐδέχθη τὴν ἕδραν τῆς Ψυχιατρικῆς καὶ Νευρολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Ἄμστερνταμ. Τῷ 1898 ἐξελέγη μέλος τῆς «Kon. Academie van Wetensch». Πληθὺς ἐργασιῶν αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν εἰς ὀλλανδικὰ περιοδικὰ καὶ μετεφράσθησαν εἰς ξένας γλώσσας. Μεταξὺ αὐτῶν ἀναφέρομεν: «Een proeve om met behulp van driehoehsmeting de betrekkelyk ligging der windingen en sleuven vande groote hersenen tegenover de door huit bedeckte schedeloppervlakte te bepalen», «Les nerfs trophiques» («Flandre médicale» 1894), «Rapport sur le traitement chirurgical de l'épilepsie» (Congrès international de Neurologie ètc., Βρυξέλλαι 1898), «Bydragen tot hersenchirurgie» (N. T. v. Geneeskunde, 1888—1899), «Over Beri-Beri κλπ.» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Pekelharing. Ο. Ρ.

βινκλερίτης (ὁ) (Winklerit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, ἔχον χρῶμα κυανωπομέλαν. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ὑδροξείδιον κοβαλτίου καὶ νικελίου, ἀναμεμιγμένον μὲ διάφορα ὀξείδια, ὡς π. χ. μετ' ὀξειδίου τοῦ χαλκοῦ (CuO), ὀξειδίου τοῦ σιδήρου (Fe_2O_3), ἀσβέστου (CaO), πεντοξειδίου τοῦ ἀρσενικοῦ (As_2O_5). Εὑρέθη χειροπληθὲς εἰς τὸ Motril τῆς ἐπαρχίας Almeria ἐν Ἱσπανίᾳ. Γ. Κ. Γ.

Βίνκοφτσε καὶ ***Βίνκοφτσι*** (Vinkovce ἢ Vinkovci) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γιουγκοσλαυίας, ἐν Σλαβονίᾳ, ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Σύρμιε ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μπόζουτ παραποτάμου τοῦ Σαύου. Κάτ. 7.000 περίπου. Βυρσοδεψεῖα, μεταξουργεῖα. Σημαντικὸν σιδηροδρομικὸν κέντρον. Μ.—

Βίνλαντ (Vinland) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Γραφικὸς καὶ κατάφυτος παράκτιος τόπος ἐν τῇ βορείῳ Ἀμερικῇ, ὅστις ἀπετέλει μέρος πιθανῶς τῆς σημερινῆς Μασσαχουσέττης. Κατὰ τὴν παράδοσιν τὸν τόπον τοῦτον εἶδε πρῶτος ὁ Νορμανδὸς *Μπγιάρνε Χέργουλφσον* ἐν ἔτει 986 κατά τινα πλοῦν αὐτοῦ ἐξ Ἰσλανδίας εἰς Γροινλανδίαν. Ὁ πρῶτος ἀποβιβασθεὶς εἰς Βίνλαντ ὑπῆρξε *Λάϊφ ὁ Εὐδαίμων*, υἱὸς Ἑρρίκου τοῦ Ἐρυθροῦ. Οὗτος ᾠκοδόμησεν ἐκεῖ ξυλίνας οἰκίας, αἵτινες ἐκλήθησαν ἀπὸ τοῦ ὀνόματός του *leifsbudir*. Μετὰ δύο ἔτη μετέβη εἰς Βίνλαντ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Λάϊφ, *Τορβάλντ*, ὅστις τὸ θέρος τοῦ 1003 ἐξηρεύνησε κατὰ μῆκος τὰς παρακειμένας ἀκτάς. Ὁ Τορβάλντ ἐφονεύθη κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἑπομένου ἔτους κατά τινα ῥῆξιν πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς. Τὸ κατὰ τὴν αὐτὴν παράδοσιν πρὸς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς συνδεόμενον ἐνδοξότερον ὄνομα εἶναι τὸ τοῦ *Τόρσιν Καρλσέφνε*, Ἰσλανδοῦ, ὅστις, ἐπισκεφθεὶς τὴν Γροινλανδίαν, συνεζεύχθη τὴν *Γκουντρὶντ*, χήραν τοῦ Τορστάϊν, υἱοῦ Ἑρρίκου τοῦ Ἐρυθροῦ. Ὁ Τόρσιν Καρλσέφνε, συνοδευόμενος ὑπὸ ἑκατὸν ἑξήκοντα ἀνδρῶν, μετέβη εἰς Βίνλαντ, ὅπου διέμεινε τρία ἔτη, καθ' ἃ συνῆψε πολλαπλᾶς σχέσεις μετὰ τῶν αὐτοχθόνων Ἀμερικανῶν. Ἐκεῖ ἀπέκτησεν ἐκ τῆς συζύγου αὐτοῦ Γκουντρὶντ ἄρρεν τέκνον, τὸν *Σνόρρε*, ὅστις ἐγένετο ἱδρυτὴς μεγάλου οἴκου ἐν Ἰσλανδίᾳ, μέλη τοῦ ὁποίου ὑπῆρξαν πολλοὶ ἐπίσκοποι. Ὁ ἐπίσκοπος Ἔριχ τῆς Γροινλανδίας μετέβη τῷ 1121 εἰς Βίνλαντ, ἴσως ἐπὶ τῷ τέλει, ὅπως διατηρήσῃ διὰ τοῦ κηρύγματός του ἐν τῷ Χριστιανισμῷ τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐγκαταστάντας συμπολίτας του. Ὁ Ράφν ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «Antiquitates Americanae» (1837) ἐπειράθη νὰ ἐξακριβώσῃ πάσας τὰς πηγὰς τὰς σχετικὰς πρὸς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς πρὸ τοῦ Κολόμβου καὶ ἰδίᾳ τὸν χρόνον καθ' ὃν ἐγένοντο οἱ προμνησθέντες πλόες. Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

Βὶν-Λὸγγ (Vinh-Long) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς γαλλικῆς Ἰνδοκίνας, ἐν Κοχιγκίνᾳ, ἐπὶ τοῦ Μεκόνγκ. Κάτ. 12.000. Στρατιωτικὸς σταθμὸς καὶ λιμὴν πολυαρίθμων πλοίων καὶ λέμβων τῶν ἰθαγενῶν. Μ.—

Βίνμπαργ (Wienbarg), ***Λουιδόλφος***. Γερμανὸς συγγραφεὺς (1802—1872). Ὑπέστη διαφόρους καταδιώξεις λόγῳ τῶν φιλελευθέρων φρονημάτων του. Συνειργάσθη εἰς πολλὰ περιοδικά. Μετέσχε τοῦ πολέμου τοῦ Σλέσβιγ-Ὁλστάϊν, κατόπιν δὲ ἐδημοσίευσε σειρὰν ἱστορικῶν καὶ κριτικῶν ἔργων, διακρινομένων διὰ τὰς βαθείας γνώσεις καὶ τὸ ἐπαγωγὸν ὕφος. Κυριώτερα ἐξ αὐτῶν εἶναι: «Ἡ Ὀλλανδία κατὰ τὰ ἔτη 1831 καὶ 1832» (1833, τόμ. 3), «Συλλογὴ σπουδῶν πρὸς χρῆσιν τῆς νεωτέρας λογοτεχνίας» (1838, β' ἔκδ.), «Πίνακες τῆς ἐκστρατείας τοῦ Σλέσβιγ-Ὁλστάϊν» (1858—1861, τόμ. 2) κτλ. —Β.

Βίννε (Winne), ***Βικέντιος βὰν ντὲρ—***. Ὀλλανδὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Ἄρλεμ (1629—1702). Αὐτοδίδακτος κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ σχέδιον διὰ τῆς ἀντιγραφῆς διαφόρων χαλκογραφιῶν, συνεπλήρωσε βραδύτερον τὰς καλλιτεχνικὰς σπουδάς του εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Φρὰνς Χάλς, ἔνθα ἐπετέλεσεν ἀξιοσημειώτους προόδους. Ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἑλβετίαν καὶ τὴν Γαλλίαν. Ἐπιστρέψας δ' εἰς τὴν γενέτειράν του τῷ 1555 ἐπεδόθη εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ποικίλων θεμάτων, ζωγραφήσας μετ' ἴσης ἐπιτυχίας ἱστορικὰς σκηνάς, πρόσωπα, τοπία καὶ ζῷα. Κάτοχος ἐκ φύσεως μεγίστης εὐχερείας εἰς τὸ ζωγραφεῖν, κατέλιπε μέγαν ἀριθμὸν πινάκων, οἵτινες διακρίνονται διὰ τὴν ζωηράν των ἔκφρασιν, τὸν ἐπιτυχῆ των χρωματισμὸν καὶ τὴν δύναμιν, μεθ' ἧς ἀποδίδεται ἐν αὐτοῖς ἡ φύσις. Πλὴν τῶν ἔργων τούτων ὁ Βίννε ἀφῆκε καί τινας μικρὰς πεζὰς καὶ ἐμμέτρους ἀλληγορίας, ἃς συνέθετε κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του. Ἀπέθανεν ἐξ ἀποπληξίας. Ι. Μ. Π.

Βιννέκκε (Winnecke), ***Φρειδερῖκος-Αὔγουστος***. Γερμανὸς ἀστρονόμος (1835-1897). Ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου τῷ 1856, ἐχρημάτισεν ἀπὸ τοῦ 1872 καθηγητὴς τῆς Ἀστρονομίας καὶ διευθυντὴς τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Στρασβούργου καὶ τοῦ τῆς Βόννης, ἔνθα ἐπανεῦρε τὸν ὑπὸ τοῦ Pons ἀνακαλυφθέντα τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1819 κομήτην· ὅστις ἔκτοτε φέρεται ὡς κομήτης τῶν *Pons-Winnecke* (βλ. κομῆται). Σ. Π.

βιννέϋα (ἡ) (Binneya) *[Ζῳολ.]* Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστεροπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γαιοτριλιδῶν*. Ἡ κόγχη τῶν ζῴων τοῦ γένους τούτου εἶναι λεπτοτάτη, εὔθραυστος καὶ μικρά, ὥστε νὰ μὴ περιβάλῃ ὁλόκληρον τὸ ζῷον. Τὸ ἐντὸς τῆς κόγχης ζῷον εἶναι μᾶλλον λεπτόν, ἐπίμηκες καὶ καλύπτεται ὑπὸ σκληροῦ μανδύου. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος: *βιννέϋα ἡ καλιφόρνειος* (Binneya californiensis), ἀπαντῶσα εἰς τὴν Καλιφορνίαν. Δ. Ν. Π.

Βίννιγ (Winnig), ***Αὔγουστος***. Γερμανὸς πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1878. Ἀπὸ τοῦ 1919 μέχρι τοῦ 1920 ὑπῆρξε διοικητὴς τοῦ νομοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Πρωσσίας. Εἶναι συνεργάτης τῆς «Berliner Börsen-Zeitung. Α. Δ.

Βίννιος (Vinnius), ***Ἀρνόλδος Φίννεν*** (Vinnen). Ὀλλανδὸς νομοδιδάσκαλος (1588-1657), γνωστὸς ὑπὸ τὸ ἐκλατινισθὲν αὐτοῦ ὄνομα *Βίννιος*, διαπρέψας εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου καὶ θεωρούμενος ὡς εἷς τῶν μεγαλυτέρων κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἑρμηνευτῶν αὐτοῦ καὶ πρόδρομος τῆς ἱστορικῆς σχολῆς τοῦ Σαβινύ. Νεώτατος, εἰς ἡλικίαν 31 ἐτῶν, ἀνηγορεύθη πρύτανις τῆς νομικῆς σχολῆς τῶν «οὐμανιστῶν» τῆς Χάγης καὶ βραδύτερον (1633) κατέλαβε τὴν ἕδραν τῆς «ἑρμηνείας τῶν Πανδεκτῶν» ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Λάϋντε (Leyde), ἀπὸ τῆς ὁποίας προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου

Digitized by Google

διδάσκων μέχρι τοῦ θανάτου του. Τὰ σπουδαιότερα ἔργα του ἀναφερόμενα εἰς τὰ περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς προόδου τοῦ ἀστικοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου εἶναι: «De origine et progressu juris romani civilis», «Quaestiones juris», «Justiniani institutionum sive elementorum libri quatuor κλπ». «Tractatus de pactis, jurisdictione, collationibus et transactionibus» καὶ ἄλλα ἀριθμήσαντα πάντα ἐπανειλημμένας ἐκδόσεις. Χ. Δ.

βιννίτης (ὁ) (Binnit) *['Ορυκτολ.]*. 'Ορυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς μικρούς, λάμποντας κρυστάλλους τοῦ κυβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι θειοῦχον ἀρσενικὸν καὶ θειοῦχος χαλκός, μὲ χημικὸν μοριακὸν τύπον $As_4S_9Cu_6$. Εὑρίσκεται ἐντὸς δολομίτου εἰς τὸ Binnental. Γ. Κ. Γ.

Βίννιτσα *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας, ἐν Οὐκρανίᾳ, ἐν τῷ κυβερνείῳ τῆς Ποδολίας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μπούγκ. Κάτ. 34.000. Μ.—

Βινὸ (Vinot), ***Μόδεστος***. Γάλλος ποιητὴς γράψας εἰς τὴν λατινικὴν (1670—1731). Ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς καθηγητὴς ἐν Τρουὰ καὶ Μασσαλίᾳ, κατόπιν ἱεροκήρυξ καὶ τέλος κανονικὸς ἱερεὺς ἐν Τούρ. Ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ πατρὸς Τισσὰρ μετέφρασε μύθους τοῦ Λαφονταὶν εἰς λατινικοὺς στίχους, τοὺς ὁποίους ἐξέδωκε μετ' ἄλλων τινῶν ποιημάτων εἰς 2 τόμους. Ἡ μετάφρασις διακρίνεται διὰ τὴν κλασσικήν της καθαρότητα. Κ. Ι. Β.

Βινογκράντωφ, ***Νικόλαος-'Ανδρέϊγεβιτς***. Ρῶσος ἰατρὸς (1831—1885), ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς εἰδικῆς παθολογίας καὶ θεραπευτικῆς ἐν τῇ Ἰατρικῇ Σχολῇ τοῦ Καζάν, ἀπὸ τοῦ 1863, τῷ δὲ 1870 τακτικὸς καθηγητὴς καὶ διευθυντὴς τῆς ἰατρικῆς κλινικῆς. Μεταξὺ ἄλλων ἔγραψε καὶ «περὶ ἐνεργείας τῆς δακτυλιδίνης ἐπὶ τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης καὶ τῆς μέσης ἀρτηριακῆς πιέσεως» ('Αρχεῖα Βίρχωβ 1861 XXII), περὶ «Σακχαρώδους διαβήτου, τεχνητοῦ καὶ φυσικοῦ» (II. XXVII) κλ. Ο. Ρ.

— **Βινογκράντωφ**, ***Παῦλος***. Ἀγγλορῶσος σοφός, γεννηθεὶς ἐν Κόστρομᾳ τῆς Ρωσίας (1854—1925). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Μόσχας, ἀλλ' ἐνθουσιώδης φίλος τῆς προόδου, ἦλθεν εἰς ῥῆξιν πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς πατρίδος του καὶ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ τῷ 1890 εἰς τὴν 'Αγγλίαν, ἔνθα ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς παλαιᾶς Βρεττανίας. Εἰς πραγματείαν του, δημοσιευθεῖσαν ἐν τῇ «English Historical Review», ἀνεσκεύασε τὴν παλαιὰν θεωρίαν τοῦ Φόλκλαντ, ἀντικαταστήσας ταύτην δι' ἄλλης, κριθείσης παρὰ πάντων τῶν εἰδικῶν ὡς ὀρθῆς. Ὁ Βινογκράντωφ, ἀσχοληθεὶς μὲ τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν τῆς 'Αγγλίας, συνέγραψε πολλὰ σχετικὰ ἔργα ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Οἱ δουλοπάροικοι ἐν 'Αγγλίᾳ» (1892), «Ἡ βαθμιαία ἀνάπτυξις τοῦ φεουδαλισμοῦ» (1905), «Ἡ 'Αγγλικὴ κοινωνία κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα». Κατὰ τὸ ἔτος 1903 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς νομικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ὀξφόρδης, τῷ δὲ 1917 ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ ἱππότου. Α. Δ.

Βινογκράντσκυ, ***Σέργιος***. Ρῶσος μικροβιολόγος γεννηθεὶς ἐν Κιέβῳ τῷ 1856. Διεπίστωσε τὴν ὕπαρξιν ζυμεγερτικῆς νιτρούχου οὐσίας μεταβαλλούσης τὴν ἀμμωνίαν εἰς νιτρικὸν ὀξὺ τῇ βοηθείᾳ τοῦ νιτροβακτηρίου, ἀπομονωθέντος ὑπὸ τοῦ H. Schloesing καὶ Müntz. Ἐν γένει ἔχει λίαν ἐνδιαφερούσας ἐργασίας ἐπὶ τῶν ζυμώσεων, βακτηρίων, καὶ τῆς νιτροποιήσεως. Ο. Ρ.

βινοπαρασκεύασμα, ἡ ***βινοῦχος τροφὴ*** *['Ιατρ.]*. Τροφὴ παρασκευαζομένη δι' ἀλεύρου ὑποστάντος τὴν ἐνέργειαν τῆς βίνης καὶ χρησιμοποιουμένη ἰδίᾳ κατὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν, εἰς περιπτώσεις καθ' ἃς ἀπαιτεῖται ἡ ἀκίνδυνος ἐπιστροφὴ εἰς τὴν λόγῳ πεπτικῶν διαταραχῶν διακοπεῖσαν γαλακτικὴν δίαιταν. Εἰς τοιαύτας περιπτώσεις, ὁ καλύτερος τρόπος εἶναι ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἀντισηπτικῶν ἰδιοτήτων τῶν ὑδατανθράκων καὶ εἰδικῶς τῶν ἀλευρωδῶν τροφῶν. Ἡ ἀλευρώδης αὕτη δίαιτα δύναται νὰ εἶναι ὑδαταλευρώδης κατ' ἀρχὰς καὶ γαλακταλευρώδης ὕστερον, ὁπότε ἐμφανίζεται τὸ πρόβλημα τῆς ποσοτικῆς τροποποιήσεως ἐνίων ἐκ τῶν συστατικῶν τοῦ τε ἀλεύρου (προηγουμένη μερικὴ πέψις αὐτοῦ) καὶ τοῦ γάλακτος (ἐλάττωσις τῶν λιπωδῶν αὐτοῦ οὐσιῶν). Ἐκ τῆς ἀνάγκης ταύτης ὁρμώμενοι παιδίατροί τινες, ὡς ὁ Keller, ὁ Demarque κ. ἄ., μετεχειρίσθησαν τὴν ἐνέργειαν τῆς *βίνης* εἰς τὰς παρ' αὐτῶν ἐπινοηθείσας τροφάς. Τὸ ῥόφημα βίνης (malzsuppe) τοῦ Keller συνίσταται ἐξ $^1/_8$ λίτρου γάλακτος, 50 γραμμαρίων ἀλεύρου ἀφ' ἑνὸς καὶ $^2/_8$ λίτρου ὕδατος μετὰ 100 γραμμαρίων ἐκχυλίσματος βίνης καὶ 1 γραμμαρίου ἀνθρακικοῦ καλίου. Τὰ δύο ταῦτα μίγματα ἑνοῦνται ἐπὶ τοῦ πυρὸς ταρασσόμενα ἐπί τινα χρόνον. Μετὰ τὸν Keller, βινοπαρασκευάσματα ἐφεῦρον ὁ Demarque, ὁ Terrien κ. ἄ. 'Αναλόγως τῆς θερμοκρασίας καθ' ἣν ἐνεργεῖ ἡ βίνη εἶναι διάφορα καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐξ αὐτῆς προερχομένης ζυμώσεως. Εἰς τοὺς 80 βαθμούς, παράγεται πρὸ πάντων ἄμυλον διαλελυμένον, *δεξιτερίνη* καὶ ἴχνη *βινοσακχάρου*. Εἰς τοὺς 50 αὐξάνει ἡ παραγωγὴ δεξιτερίνης καὶ βινοσακχάρου, εἰς δὲ κατωτέρας θερμοκρασίας, ἡ ζύμωσις θὰ δώσῃ πολὺ βινοσάκχαρον καὶ ἐλαχίστην ποσότητα δεξιτερίνης. Ἡ θρεπτικότης τῶν παρασκευασμάτων τούτων εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη. Ἡ βίνη τῆς ὁποίας γίνεται χρῆσις πρέπει νὰ εἶναι προσφάτως καὶ καλῶς παρεσκευασμένη. Διὰ τὸ βινοπαρασκεύασμα, δύναταί τις νὰ μεταχειρισθῇ ἄλευρον σίτου, βρόμης ἢ κριθῆς. Προτιμητέα ὅμως εἶναι ἡ χρῆσις τοῦ ἀλεύρου ὀρύζης, διότι ἡ ἀντισηπτικὴ ἐνέργεια τῆς ὀρύζης ἐντὸς τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος εἶναι πολὺ μεγαλυτέρα τῆς ἐνεργείας ἄλλων ἀλεύρων. Τὸ βινοπαρασκεύασμα, διὰ νὰ γίνῃ ἀνεκτὸν παρὰ τοῦ πάσχοντος ἐξ ἐσωτερικῶν διαταραχῶν βρέφους καὶ προλειάνῃ τὸν δρόμον εἰς τὴν γαλακτικὴν δίαιταν, καλὸν εἶναι νὰ χορηγηθῇ τὸ πρῶτον ἅπαξ τῆς ἡμέρας, ἀντικαθιστῶν ἓν σύνηθες γεῦμα ἄλλης μεταβατικῆς τροφῆς· ἀργότερον ἡ ποσότης αὐξάνεται βαθμιαίως, ἕως ὅτου τὸ βινοπαρασκεύασμα ἀντικαταστήσῃ τὰ κατὰ τρίωρον ἢ τετράωρον χορηγούμενα γεύματα. Τροφαὶ διὰ βρέφη ὑποστᾶσαι τὴν ἐπίδρασιν τῆς βίνης ὑπάρχουν πολλαί· πολλὰ βινοῦχα ἄλευρα παράγει καθημερινῶς ἡ βιομηχανία, καὶ ἡ χρῆσις αὐτῶν εἶναι μεγίστη, ἰδίως ἐν 'Αγγλίᾳ καὶ 'Αμερικῇ. Τινὰ ἐξ αὐτῶν εἶναι γνωστότατα καὶ ἐν Ἑλλάδι χρησιμοποιούμενα ἐν μέρει διὰ τὴν διατροφὴν τῶν βρεφῶν (Mellin's food, Allenbury's foods κ. τ. λ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Keller*: ἐν Deutsche Med. Woch. (1889 ἀρ. 39).—*Terrien*, ἐν Comp. Rend. des séances de la Société de Biologie (4 Νοεμ. 1905).—*Valagussa*, Consult. di clinica, dieterica et terapia inf. Roma (1922 σελ. 238).—*Veras S.* ἐν Congrès. de l'Assoc. Intern. de Pédiatrie (Paris Oct. 1912) κτλ.

Σ. ΒΕΡΑΣ

βινοπυρίνη (ἡ) (Vinopyrine) *[Φαρμ. Χημ.]* Οὕτω καλεῖται τὸ *ὄξινον τρυγικὸν ἅλας* τῆς π-φαινετιδίνης $C_6H_4.OC_2H_5.NH_2.C_4H_6O_6$. Μικτὴ κρυσταλλικὴ κόνις, διαλυτὴ εἰς 25 μ. ψυχροῦ ὕδατος, τηκομένη εἰς 186°. 'Ανεγράφη ὡς ἀντιπυρετικόν, ἀντινευραλγικόν, ἀντιρρευματικόν, ὡς καὶ καταπραϋντικὸν φάρμακον. Ἡ βινοπυρίνη δέον νὰ φυλάσσηται προσεκτικῶς. Κ. Γ. Μ.

Βινουὰ (Vinoy), ***Ἰωσήφ***. Γάλλος στρατηγὸς (1800—1880). Σπουδάσας θεολογίαν, ἐτράπη ταχέως εἰς τὸ στρατιωτικὸν στάδιον. Λαβὼν μέρος εἰς διαφόρους ἐκστρατείας τῆς 'Αφρικῆς καὶ διακριθεὶς ἔφθασε ταχέως μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ συνταγματάρχου. Κατὰ τὸν πόλεμον τῆς Κριμαίας διακριθεὶς ὡσαύτως προήχθη εἰς στρατηγόν. Τῷ 1870, ἐκραγέντος τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου, ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ σχηματισθέντος ἐν Παρισίοις 13ου σώματος, λαβὼν μέρος εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἀμύνης τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης. Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Τρυσύ, διωρίσθη τὴν 22 Ἰουνίου 1871 ἀρχιστράτηγος τῆς στρατιᾶς τῶν Παρισίων καὶ τὴν μεθεπομένην τοῦ διορισμοῦ του ἀπηύθυνε πρὸς τὰ στρατεύματα προκήρυξιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἄφινε νὰ διαφανῇ, ὅτι ἐθεώρει ἀναπόφευκτον τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως. Ὡς ἐκ τούτου τοῦ ἀφῃρέθη ἡ ἀρχιστρατηγία καὶ τοῦ ἀνετέθη ἡ διοίκησις τῆς ἐθνοφρουρᾶς. 'Αποτυχὼν εἰς τὴν καταστολὴν τῆς στάσεως τῆς 18 Μαρτίου, ἠναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῇ εἰς Βερσαλλίας καὶ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐφεδρικῶν στρατευμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχον ἀνατεθῆ αἱ ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῆς Κομμούνας ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Σηκουάνα. Εἰσῆλθεν εἰς Παρισίους τὴν 23 Μαΐου καὶ κατέλαβε τὸ ἀνάκτορον τῶν Τυϊλερὶ καὶ τὸ Λοῦβρον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἤδη παραδοθῆ εἰς τὰς φλόγας. Συνέγραψε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς ἔργα: «Αἱ ἐπιχειρήσεις τῆς στρατιᾶς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Παρισίων» (1872), «Ἡ ἀνακωχὴ καὶ ἡ Κομμούνα» (1872), «Ὁ γαλλικὸς στρατὸς» (1873). Τ. ΜΠ.

βινσενῖτις (ἡ) *[Στρατ.]*. Δηλητηριώδης χημικὴ σκευασία, δι' ἧς ἐπληροῦντο, κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον 1914—1918, γαλλικά τινα βλήματα πυροβολικοῦ, χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν ἐκπομπὴν ἀερίων (βλ. λ.), τῆς κατηγορίας τῶν *ἀσφυξιογόνων*· ἐπειδὴ ὅμως ἡ συντήρησίς της ἦτο δυσχερής, ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς *βιτρώτιδος*. Ν. Θ. Κ.

Βίνσενς (Vincennes) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. 'Αμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Ἰνδιάνας, πρωτεύουσα τῆς κομιτείας τοῦ Κνόξ, ἐπὶ τοῦ Βάμπας, παραποτάμου τοῦ Μισσισσιπῆ, πρὸς τὰ ΝΔ τῆς Ἰνδιαναπόλεως. Κάτ. 17160. Ἀπὸ τοῦ 1800 μέχρι τοῦ 1813 διετέλεσε πρωτεύουσα τῆς πολιτείας τῆς Ἰνδιάνας. Ἔχει ἀνθρακωρυχεῖα, ἐργοστάσια σιδηροδρομικοῦ ὑλικοῦ, κλωστήρια, κ.λ.π. Εἶνα ἕδρα πανεπιστημίου καὶ Γυναικείας 'Ακαδημίας. Μ. Δ. Β.

βινσετοξίνη (ἡ) (Vincetoxin) *[Φαρμακ.]*. Γλυκιζίτης εὑρισκόμενος κατὰ τὸν Tanret εἰς τὸν φλοιὸν τοῦ φυτοῦ *ἀσκληπιὰς ἡ βινσετοξικὴ* (Asclepias vincetoxica) ὑπὸ διαλυτὴν καὶ ἀδιάλυτον μορφήν. Ἡ πρώτη ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν τύπον $C_{16}H_{12}O_8$ κατὰ Tanret ἢ $C_{48}H_{70}(O.CH_3)_4O_{16}$ κατὰ Kuhler, εἶναι δὲ κιτρίνη ἄμορφος κόνις εὐδιάλυτος εἰς ἀλκοόλην. Κατὰ τὴν ζέσιν μετ' ἀραιοῦ θειικοῦ ὀξέος διασπᾶται εἰς σταφυλοσάκχαρον καὶ εἰς ἄμορφόν τι προϊόν. Κ. Γ. Μ.

Βίνσλοβ (Winslow), ***'Ιάκωβος-Μπενίνης***. Δανὸς ἰατρὸς καὶ ἀνατόμος (1669—1760). Κατ' ἀρχὰς ἠκολούθησε θεολογίαν, εἶτα δ' ἐστράφη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἀνατομικῆς καὶ ἐπεσκέφθη τὰς σπουδαιοτέρας ἰατρικὰς σχολὰς τῆς Εὐρώπης, τυχὼν ἐπὶ τούτῳ καὶ ἐπιδόματος ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας. 'Ανηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1705. Ὑπῆρξεν οὐ μόνον μέγας ἀνατόμος, ἀλλὰ καὶ ἔξοχος καθηγητὴς καὶ διακεκριμένος συγγραφεύς. Ἐκ τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ κυριώτεραι εἶναι: «Exposition anatomique de la structure du corps humain» (Paris 1732), «Sur l'incertitude des signes de la mort» (Paris 1742), «Description d'une valvule singulière de la veine cave» κτλ. Ἐπίσης ἀναφέρομεν τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν τῇ ἀνατομικῇ *βινσλόβειον τρῆμα*, ἤτοι τὴν εἴσοδον τῆς ὀπισθίας κοιλότητος τοῦ ἐπιπλόου, ἀφοριζομένης ἔμπροσθεν ὑπὸ τοῦ γαστροηπατικοῦ ἐπιπλόου, ὄπισθεν ὑπὸ τῆς κάτω κοίλης φλεβός, ἄνω ὑπὸ τοῦ σπιγελείου λοβοῦ, καὶ κάτω ὑπὸ τοῦ ἄνω χείλους τῆς πρώτης δωδεκαδακτυλικῆς μοίρας. Ο.Ρ.

βινσλόβειον ***τρῆμα*** *['Ανατομ.]*· βλ. Βίνσλοβ.

Βινσὸν (Vinson), ***Ἰουλιανός***. Γάλλος φιλόλογος γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1843. Διορισθεὶς τῷ 1879 καθηγητὴς τῶν τοπικῶν ἰνδικῶν διαλέκτων «ἰνδοστανὶ» καὶ «ταμούλ», ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὰς ἀμερικανικὰς γλώσσας καὶ τὰς γλώσσας τῶν *Δραβιδῶν*. Ἐκ τῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Ὁ λόγος εἰς τὰς γλώσσας τῶν Δραβιδῶν» (1878). «Αἱ σύγχρονοι θρησκεῖαι, αἱ θεωρίαι των, ἡ ἐξέλιξίς των, ἡ ἱστορία των» (1887, εἰς 8 τόμ.) «Μελέται γλωσσολογικαὶ καὶ ἐθνογραφικαὶ» (1878) κλπ. Τ. ΜΠ.

Βὶντ (Wied)· βλ. **Βίδ.**

Βίντα (Vida), ***Μᾶρκος-Ἱερώνυμος***. Ἰταλὸς ποιητὴς (1490—1568). Μετὰ λαμπρὰς σπουδὰς ἐν Παδούῃ, Βολωνίᾳ καὶ Μαντούῃ, ἀσπασθεὶς τὸ ἱερατικὸν σχῆμα διωρίσθη κανονικὸς ἱερεὺς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Λατρὰν ἐν Ρώμῃ. Ὁ φιλότεχνος πάπας Λέων ὁ Ι', ἀμείβων αὐτὸν διὰ τὴν εὐχαρίστησιν, ἣν ᾐσθάνθη ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τοῦ ποιήματός του περὶ ζατρικίου, τὸν διώρισεν ἡγούμενον τοῦ Ἁγίου Σιλβέστρου ἐν Φρασκάτι, ὁ δὲ πάπας Κλήμης ὁ ΣΤ' ἐπίσκοπον τῆς Ἄλβας εἰς τὸ δουκᾶτον τοῦ Μοντεφερράτο. Μολονότι ἔγραφεν εἰς τὴν λατινικὴν καὶ ἐπὶ θεμάτων ἥκιστα προσφόρων διὰ τὴν ποίησιν, ὅμως εἶχε τοσαύτην ἱκανότητα στιχουργικὴν καὶ καλαισθησίαν, ὥστε τὰ ποιήματά του νὰ θεωρῶνται ὡς πρώτης τάξεως εἰς τὸ εἶδός των. Ἐξ αὐτῶν κυριώτερα εἶναι: «Τὸ παιχνίδι τοῦ σκακιοῦ» (1527), μεταφρασθὲν δὶς εἰς τὴν γαλλικήν, «Περὶ μεταξοσκωλήκων βιβλία 2» (1537), μεταφρασθὲν ὡσαύτως γαλλιστί, θεωρούμενον δὲ ὡς τὸ ἀριστούργημά του, «Ποιητικῶν βιβλία 3» (1527), μεταφρασθὲν καὶ τοῦτο εἰς τὴν γαλλικήν, κριθὲν δὲ παράλληλον εἰς ἀξίαν πρὸς τὴν «Artem poeticam» τοῦ Ὁρατίου, καὶ τὴν «Art poétique» τοῦ Μπουαλώ. Ἔγραψεν ἐπίσης ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους, ὡς καὶ ἐπιγράμματα. Ἐκ τῶν πεζῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Συνοδικαὶ εἰσηγήσεις» (1550), «Διάλογοι περὶ τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος» κτλ. Κ.Ι.Β.

Βιντάβιος (Vidavius)· βλ. **Βιδάβιος.**

Βιντὰλ (Vidal), ***Αἰμίλιος***. Διάσημος Γάλλος δερματολόγος (1825—1893). Ἐγένετο διδάκτωρ τῷ 1855. Τὸ 1883 ἐξελέγη μέλος τῆς ἀκαδημίας τῆς Ἰατρικῆς, ἐδημοσίευσε δὲ σειρὰν ἐνδιαφερουσῶν δερματολογικῶν μελετῶν. Ο. Ρ.

— **Βιντὰλ** (Vidal), ***'Αρνώ***. Γάλλος τροβαδοῦρος γεννηθεὶς περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Τῷ 1323 ἐβραβεύθη κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν 'Ανθεστηρίων. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων τὸ ποίημα «Γουλιέλμος ντὲ λὰ Μπὰρ» ἐκ 5.300 στίχων ὀκτασυλλάβων. Μ.—

— **Βιντὰλ** (Vidal), ***Βικέντιος***. Γάλλος ζωγράφος (1812—1887). Μαθητεύσας παρὰ τῷ Παύλῳ Ντελαρὸς διεκρίθη ἰδίως διὰ τὰ παστέλ του, τὰ ὁποῖα, μολονότι δὲν στεροῦνται ἐπιτηδεύσεως, εἶναι ἐν τούτοις ἄκρως ἐνδιαφέροντα. Ἐμφανισθεὶς διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸ παρισινὸν Σαλὸν τῷ 1843 διὰ τῆς «Αὐτοπροσωπογραφίας» του, ἐτιμήθη κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος διὰ τρίτου βραβείου ἐξ ἀφορμῆς μερικῶν χαριτωμένων σπουδῶν του («Φρασκίτα», «Νεεντζμέ», «Νοεμί», «Ὁ μικρὸς Τόνυ». Ἐξέθηκε μετὰ ταῦτα σειρὰν ἔργων, ἐμπνευσμένων ἐν μέρει ἐκ τῆς θαλασσοπλήκτου Βρετάνης, τῆς ὁποίας τοὺς τύπους καὶ τὰ τοπία ἀπεικόνισε μετὰ προφανοῦς ἐπιτυχίας. Ἐκ τῶν ἔργων του μνημονευτέα τ' ἀκόλουθα: «Ὁ χρησμὸς τῶν ἀγρῶν», «Ἡ μικρὰ περίεργος», «Ἡ φιλαυτία», «Φατενίτζα» (1845), «Ἡ ἐποχὴ τῶν ῥόδων», «Ἱκανοποίησις», «Ἡ ὠτακουστοῦσα» (1846), «Ἡ ἐποχὴ τῶν καρπῶν», «Μία θυγάτηρ τῆς Εὔας», «'Αδιόρθωτον ἐλάττωμα» (1847), «Ὁ ἐκπεσὼν ἄγγελος», «Δάκρυ μετανοίας», «Πολύμνια» (1849), «Ἄνθη καὶ κοσμήματα» (1852), «Προ-

Digitized by Google

σωπογραφία τῆς αὐτοκρατείρας Εὐγενίας», «Φαντασίαι» (1853), «Ἔρωτες ἀγγέλων», σύνθεσις εἰς δύο ἐπεισόδια. «Ἡ πτῆσις» καὶ ἡ «Διήγησις» (1855), «Λαθροθήρας Βρετανός», «Βροχὴ ἐν Βρετάνῃ», «Χωρικοὶ τοῦ Πλουεσκὰ ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν κατοικίαν των», «Ἡ μοῦσα τῆς ραθυμίας» (1857), «Ἑσπερινὸς ἐν Βρετάνῃ», «Ἡ μοῦσα τῆς καλωσύνης», «Ἡ προσευχή» (1859), «Ἡ κομμένη κλωστή», «Ἡ ἀνθοπώλις» (1861), «Βρετανικὴ ἀγροικία», «Ἔρωτες ἀγγέλων», ἑτέρα σύνθεσις, ἐμπνευσμένη, ὡς καὶ ἡ προηγηθεῖσα, ἐκ στίχων τοῦ Ἄγγλου ποιητοῦ Θωμᾶ Μούαρ (1866), «Ἀπόψεις τῆς Βρετάνης» (1870), «Προσωπογραφία τοῦ ὑποναυάρχου Ζωρὲς» (1875) κτλ.

— **Βιντὰλ** (Vidal), ***Διονύσιος.*** Ἱσπανὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Βαλεντίᾳ τῷ 1670 καὶ ἀποθανὼν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐμαθήτευσεν ἐν Μαδρίτῃ παρὰ τῷ Παλομίνῳ, ἐπιστρέψας δ' εἰς τὴν γενέτειράν του διεκρίθη ὡς ζωγράφος πινάκων θρησκευτικοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον περιεχομένου. Τῷ 1697 ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ διακόσμησις τῶν θόλων τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Βαλεντίας, ἀπεικόνισε δ' ἐν αὐτοῖς διάφορα ἐπεισόδια ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Νικολάου ντὲ Μπάρρι καὶ τοῦ ἁγίου Πέτρου τοῦ μάρτυρος. Ἐπίσης ὁ Δ. Βιντὰλ διεκόσμησε καί τινας ἄλλους ναοὺς τῆς Βαλεντίας, τοῦ Τερουέλ, τοῦ Βιβὲλ καὶ τοῦ Κομπεμάρ, ἀπέθανε δὲ νεώτατος, καταλιπὼν ἡμιτελῆ ἐνδιαφέροντα ἔργα ἐν τῷ περεκκλησίῳ τῆς Θεοτόκου, ἐν Τορτόζῃ.

—**Βιντὰλ** (Vidal), ***Ζερώ.*** Γάλλος χαράκτης (1742—1804). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Σιμονὲν καὶ τῷ Μπάουρ καὶ διεκρίθη λίαν ἐνωρὶς εἰς τὴν χαρακτικήν. Εἰργάσθη κυρίως ἐπὶ πινάκων τοῦ Φραγκονάρ, τοῦ Μονὲ καὶ ἄλλων διασήμων καλλιτεχνῶν, τὸ δ' ἀριστούργημά του εἶναι ἡ «Ἑλένη καὶ ὁ Πάρις», κατὰ τὸν Δαβίδ.

— **Βιντὰλ** (Vidal), ***Ἰάκωβος.*** Ἱσπανὸς ζωγράφος (1583—1615). Μολονότι ἠσπάσθη τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον, ἀφιερώθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ζωγραφικῆς καὶ διέμεινεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν Ῥώμῃ χάριν τῆς πλήρους ἀναπτύξεως τοῦ ταλάντου του. Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων ἔργων του τάσσονται εἰς «Χριστὸς» καὶ μία «Παρθένος», οἱ ὁποῖοι ἀπόκεινται εἰς τὸν καθεδρικὸν ναὸν τῆς Σεβίλλης. Ὁ Ἰάκωβος Βιντὰλ ἀποκαλεῖται *πρεσβύτερος*, ἂν καὶ ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν τριάκοντα δύο ἐτῶν, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του *Ἰακώβου Βιντὰλ ντὲ Λιέντο.* Ι. Μ. Π.

—**Βιντὰλ** (Vidal), ***Λέων.*** Γάλλος φωτογράφος (1833—1906). Κατ' ἀρχὰς ἐχρημάτισεν ἐπιμελητὴς εἰς τὴν Σορβώνην, εἶτα δὲ ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν φωτογραφίαν καὶ τὴν σχετιζομένην μὲ αὐτὴν μηχανικήν, συνέγραψε διάφορα ἔργα, θεωρούμενα κλασικὰ εἰς τὸ εἶδός των.

—**Βιντὰλ** (Vidal), ***Λουδοβῖκος.*** Γάλλος γλύπτης (1831—1892), οὗτινος τὸ κύριον ἐπώνυμον ἦτο *Ναβατέλ*. Μαθητὴς τοῦ Μπαρὺ καὶ τοῦ Ρουγιάρ, ἐγένετο εἷς τῶν ὀνομαστοτέρων γλυπτῶν ζῴων. Τυφλωθείς, ἐξηκολούθησε νὰ ἐργάζεται μελετῶν τὰ πρότυπά του διὰ τῆς ἁφῆς. Μεταξὺ τῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Τὸ ἐλάφι ποὺ πεθαίνει» ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Καλῶν τεχνῶν, «Λέαινα» ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Νάντης, «Ταῦρος» ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Νίμ, «Πάνθηρ» ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Ὀρλεάνης. Μ. Δ. Β.

— **Βιντὰλ** (Vidal), ***Παῦλος-Ἀντώνιος.*** Γάλλος μουσικοσυνθέτης γεννηθεὶς εἰς Τουλούζην τὸ 1863. Μαθητεύσας ἐν τῷ Ὠδείῳ τῶν Παρισίων, ἔτυχε τὸ 1883 τοῦ μεγάλου βραβείου τῆς Ῥώμης. Ἀπὸ τὰ ἔργα του, προωρισμένα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τὸ θέατρον, κυριώτερα εἶναι «Ὁ Πιερρότος δολοφόνος» (1888) «Ἡ καταραμένη» (1893), «Γκουέρνικα» (1895), «Ραμσῆς (1908) κλπ. Γ. Σ.

— **Βιντὰλ** (Vidal), ***Πέτρος.*** Γάλλος τροβαδοῦρος τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Ὁ βίος του πλήρης ρωμαντικῶν ἐπεισοδίων καὶ ἀτυχημάτων τὸν ὤθησεν εἰς ταξίδια. Μετέβη εἰς Γένουαν, ὅπου ἔψαλλεν εἰς στίχους τὴν λύπην του, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Παλαιστίνην. Ἀλλ' ἡ πολεμικὴ καὶ περιπετειώδης ζωή, ἣν διῆγεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἤρχισε σοβαρῶς νὰ κλονίζῃ τὸ λογικόν του. Εἰς Κύπρον ἐνυμφεύθη Ἑλληνίδα, τὴν ὁποίαν ἐνόμιζεν ἀνεψιὰν τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων καὶ ἤλπιζε συνεπῶς ὅτι διὰ ἀνήρχετο εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αὐτωνομάσθη αὐτοκράτωρ, ἐχειροτόνησε τὴν σύζυγόν του βασίλισσαν καὶ ἐνεδύετο πορφύραν δεχόμενος ἐπὶ θρόνου. Ἐγκαταλείψας τὴν σύζυγόν του κατέληξε μετὰ πολλὰς περιπετείας εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλφόνσου τῆς Ἀραγῶνος, ὅπου λέγεται ὅτι καὶ ἀπέθανε. Παρ' ὅλην του τὴν πνευματικὴν διατάραξιν ὁ Βιντὰλ ἦτο ἐκ τῶν πλέον δεξιοτέχνων στιχουργῶν τῆς ἐποχῆς του. Συνέθεσε περὶ τὰ ἑξήκοντα ἔργα ἐρωτικὰ καὶ πολεμικά, τὰ δὲ ἅπαντά του ἐξεδόθησαν ἐν Βερολίνῳ ὑπὸ K. Bartsch τῷ 1857.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ginguené*, Histoire Littéraire de la France (τόμος ΙΕ').—*Frédéric Soulié*, Le Vicomte de Béziers.—*Schopf* Beiträge zur Biographie und zur Chronologie der Lieder des troubadours Peire Vidal (Βρεσλαυία 1887). Μ.Β.

— **Βιντὰλ** (Vidal), ***Ραϊμόν.*** Καταλανὸς ποιητής, γεννηθεὶς κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Παρὰ τὴν καταγωγήν του ἔγραψεν εἰς τὴν κλασικὴν προβηγκιανὴν γλῶσσαν διάφορα ποιήματα, ὡς καὶ τρία διηγήματα, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται τὰ ἀρχαιότατα ὑποδείγματα τοῦ εἴδους καὶ πρόδρομα τοῦ νεωτέρου μυθιστορήματος. Μ. Δ. Β.

— **Βιντὰλ** (Vidal), ***Φερνάνδος-Γεώργιος-Ἰσίδωρος.*** Γάλλος ἰατρὸς γεννηθεὶς τὸ 1862 ἐν Dellys τῆς Ἀλγερίας. Ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῷ 1889 μὲ τὴν ἀξιοσημείωτον διατριβήν του «Στρεπτοκοκκικαὶ μολύνσεις». Τὸ 1908 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἰατρικῆς καὶ τῷ 1913 τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν. Τὸ 1909 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἐσωτερικῆς παθολογίας, διαδεχθεὶς τὸν διακεκριμένον καθηγητὴν Dieulafoy.

Φερνάνδος Βιντάλ.

Ὁ Βιντὰλ ὀφείλει τὴν ἐπαξίως κτηθεῖσαν φήμην του ἀφ' ἑνὸς εἰς τὰς ἐργαστηριακάς του ἀνακαλύψεις ἐν τῇ μικροβιολογίᾳ, ἱστολογίᾳ καὶ φυσιολογίᾳ, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν ἔμμονον προσπάθειάν του πρὸς ἐφαρμογὴν αὐτῶν. Κυριώτεραι τῶν ἀνακαλύψεών του εἶναι ἡ *ὀροδιαγνωστική*, ἡ *κυτταροδιαγνωστικὴ* καὶ αἱ μελέται του ἐπὶ τῆς παθολογίας τῶν νεφρῶν. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1888 μετὰ τοῦ Chantemesse ἐξετέλεσε τὰς ὑψίστου ἐνδιαφέροντος ἐρεύνας του ἐπὶ τοῦ *προληπτικοῦ ἐμβολιασμοῦ* τῶν ζῴων κατὰ τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ, καὶ πρῶτος αὐτὸς εἰσήγαγε τὸν ἀνθρώπινον ἐμβολιασμὸν δι' ἀντιτυφικοῦ ἐμβολίου, δρῶντος κατά τε τοῦ τύφου καὶ τοῦ παρατύφου. Εἰς αὐτὸν ἐπίσης ὀφείλεται ἡ μελέτη περὶ τῆς *αἱμορρηκτικῆς κρίσεως* (*κρίσις αἱμοκλασική*), σημειούσης τὴν ἀρχὴν τῆς *ἀναφυλαξίας*, ὡς καὶ ἡ τηρητέα θεραπευτικὴ ἀγωγὴ ἐπὶ τῶν διαφόρων παθήσεων ἀναφυλακτικῆς προελεύσεως. Περιέγραψεν ὡσαύτως μορφήν τινα ἰδιαιτέραν *ἰκτέρου*, ὀφειλομένην εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν αἱμοσφαιρίων τοῦ αἵματος, ὡς καὶ πνευματικὴν πάθησιν, ὀφειλομένην εἰς μύκητά τινα (Aspergillus niger). Ὁ Βιντὰλ εἶναι μέλος τοῦ ἀνωτάτου συμβουλίου τῆς δημοσίας ὑγιεινῆς, δαφνηφόρος τοῦ Ἰνστιτούτου (βραβεῖον Osiris) κ.τ.λ. Ο. Ρ.

—**Βιντὰλ** ***ἀντίδρασις [Μικροβ.].*** Εἶναι βιολογικὴ ἀντίδρασις, εἰσαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἰατροῦ *Φερνάνδου Βιντὰλ* (βλ. ἀνωτ.) πρὸς διάγνωσιν τοῦ κοιλιακοῦ τύφου ἐν καιρῷ ζωῆς. Βασίζεται ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ ὀρὸς τοῦ αἵματος τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ὑπέστησαν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ τυφικοῦ βακτηριδίου, προσκτᾶται συγκολλητικὴν δύναμιν ἐπὶ τοῦ μικροβίου τούτου, λόγῳ τῶν ἐν αὐτῷ ἀναπτυσσομένων εἰδικῶν ἀντισωμάτων, τῶν *συγκολλητινῶν*. Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀντιδράσεως ταύτης λαμβάνομεν ἐκ τοῦ πάσχοντος ὑπὸ ἀσηπτικοὺς ὅρους ποσότητά τινα αἵματος, εἴτε διὰ σικύας, εἴτε διὰ νύξεως τοῦ δέρματος κατὰ τὸ λοβίον τοῦ ὠτὸς ἢ τὴν ῥάγα τοῦ δακτύλου, ἐντὸς ὑαλίνων τριχοειδῶν σωληναρίων. Ἀποχωρίζομεν εἶτα τὸν ὀρὸν ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἐμμόρφων στοιχείων τοῦ αἵματος διὰ φυγοκεντρήσεως τῶν τριχοειδῶν τούτων καὶ προβαίνομεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀντιδράσεως, ἥτις εἶναι διττή: *μακροσκοπικὴ* καὶ *μικροσκοπική*. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἐκτελοῦμεν προηγουμένως ἀραιώσεις τοῦ πρὸς ἐξέτασιν ὀροῦ, καθότι πᾶς ὀρὸς αἵματος μὴ ἀραιωθείς, ἢ εἰς ἀραιώσεις μικρὰς μέχρις 1 πρὸς 25, ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ συγκολλᾷ τὸ τυφικὸν μικρόβιον. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἀρχόμεθα ἀπὸ ἀραιώσεων τοῦ ὀροῦ 1 πρὸς 50 καὶ προβαίνομεν τοὐλάχιστον μέχρις 1 πρὸς 300. Εἶτα ἐπὶ μὲν τῆς μακροσκοπικῆς ἀντιδράσεως μιγνύομεν ἐν κυβικὸν ἑκατοστὸν ἐξ ἑκάστης ἀραιώσεως μεθ' ἑνὸς κανονικοῦ κρίκου λευκοχρύσου καθαροῦ, εἰκοσιτετραώρου καλλιεργήματος ἐπὶ ἄγαρ τοῦ τυφικοῦ βακτηριδίου, ἐντὸς εἰδικῶν σωληναρίων· ἐπὶ δὲ τῆς μικροσκοπικῆς, μιγνύομεν ἐπὶ καλυπτρίδος σταγόνα ἐξ ἑκάστης τῶν ἀραιώσεων μετὰ ἐλαχίστης ποσότητος τοῦ ὡς ἄνω καλλιεργήματος καὶ δι' εἰδικῶν πλακῶν λαμβάνομεν τὰς σταγόνας ταύτας ὡς ἀπῃωρημένας. Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ἀποτελέσματος γίνεται ἐπὶ μὲν τῆς μακροσκοπικῆς ἀντιδράσεως διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ κατόπιν παραμονῆς τῶν σωληναρίων ἐπὶ τρίωρον εἰς θερμοκρασίαν τῶν 37° ἢ δωδεκάωρον εἰς θερμοκρασίαν τοῦ δωματίου, ἐπὶ δὲ τῆς μικροσκοπικῆς διὰ τοῦ μικροσκοπίου (ἀσθενὴς μεγέθυνσις) κατόπιν παραμονῆς τῶν ἀπῃωρημένων σταγόνων ἐπὶ 20' εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῶν 37°. Ἐπὶ θετικοῦ ἀποτελέσματος παρατηροῦμεν ὅτι εἰς τὸν πυθμένα τῶν ὡς ἄνω σωληναρίων σχηματίζεται ἵζημα, ἐνῷ τὸ ὑπερκείμενον ὑγρὸν καθίσταται διαφανές, καὶ τοῦτο διότι τὰ βακτηρίδια τοῦ κοιλιακοῦ τύφου, συγκολληθέντα ὑπὸ τῶν ἐν τῷ ὑπὸ ἐξέτασιν ὀρῷ περιεχομένων εἰδικῶν συγκολλητινῶν, κατέπεσαν δίκην ἰζήματος, ὅπερ ὅμως πρέπει νὰ ἐλεγχθῇ καὶ μικροσκοπικῶς. Ἡ δ' ἔντασις τῆς ἀντιδράσεως διαβαθμίζεται ἀναλόγως τοῦ ὡς ἄνω ἰζήματος. Ἐπὶ ἀρνητικῆς περιπτώσεως τὸ ἐν τοῖς σωληναρίοις ὑγρὸν παραμένει ὁμοτίμως τεθολωμένον, οὐδενὸς ἰζήματος σχηματιζομένου. Ὡς πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μικροσκοπικῆς ἀντιδράσεως μικροσκοποῦμεν τὰς ἀπῃωρημένας σταγόνας, ἐν αἷς τὰ βακτηρίδια τοῦ κοιλιακοῦ τύφου ἐπὶ ἀρνητικῆς μὲν περιπτώσεως ἐμφανίζονται ὁμοτίμως διακεχυμένα ἐπὶ τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου καὶ δεικνύοντα ζωηροτάτην ἰδίαν κίνησιν, ἐνῷ τοὐναντίον ἐπὶ θετικοῦ ἀποτελέσματος ταῦτα καθίστανται ἀκίνητα καὶ συγκολλῶνται ἀποτελοῦντα σωροὺς ἀποτελουμένους ἐξ ἀριθμοῦ μικροβίων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεγάλου. Ἀλλ' ἵνα ἡ τοιαύτη ἀντίδρασις θεωρηθῇ θετική, πρέπει οἱ παραχθέντες σωροὶ ν' ἀποτελῶνται τοὐλάχιστον ἐξ 6—7 μικροβίων.

Ἡ ἀντίδρασις τοῦ Βιντὰλ ἔχει μὲν μεγάλην διαγνωστικὴν ἀξίαν, ὁδηγεῖ ὅμως πολλάκις καὶ εἰς πλάνην. Οὕτω π. χ. ὁ ὀρὸς τῶν πασχόντων ἴκτερον συγκολλᾷ πολλάκις τὸ τυφικὸν βακτηρίδιον. Ἐπίσης θετικὸν ἀποτέλεσμα δίδει ὁ ὀρὸς τῶν ὑποστάντων ἀντιτυφικὸν ἐμβολιασμόν, ἡ δὲ τοιαύτη συγκολλητικὴ ἰδιότης εἶναι ἐντονωτάτη κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους μετὰ τὸν ἐμβολιασμὸν μῆνας. Ἐν γένει δὲ τὸ *ἀρνητικὸν* ἀποτέλεσμα τῆς ἀντιδράσεως τοῦ Βιντὰλ δὲν ἔχει ἀπόλυτον διαγνωστικὴν ἀξίαν, καθότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ συγκολλητικὴ δύναμις τοῦ ὀροῦ τοῦ αἵματος τυφικῶν ἀρρώστων ἀναπτύσσεται ὁτὲ μὲν ἐνωρίτερον, ὁτὲ δὲ βραδύτερον (συνήθως μετὰ τὴν ἐνάτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς νόσου), ἀφ' ἑτέρου δ' αὕτη πολλάκις καὶ οὐδόλως ἀπαντᾷ. Παρομοία συγκολλητικὴ ἀντίδρασις εἶναι ἐν χρήσει σήμερον διὰ τὴν διάγνωσιν καὶ ἄλλων νοσημάτων ὡς τοῦ παρατύφου Α καὶ Β, τῆς δυσεντερίας, τοῦ μελιταίου πυρετοῦ, τοῦ ἐξανθηματικοῦ τύφου, κολοβακτηριάσεων κλπ. Κ. Γ. ΣΑΒΒΑΣ

Βιντὰλ ***ντὲ Κασσί*** (Vidal de Cassis), ***Αὔγουστος-Θεόδωρος.*** Διάσημος Γάλλος χειρουργός (1803—1856). Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1828 μὲ τὴν ἐναίσιμον διατριβὴν «Nouveau procédé pour extraire les calculs de la vessie — Taille quadrilatérale». Ὡς χειρουργὸς νοσοκομείων, ἰδίως δὲ ὑπὸ τὸν γνωστὸν Ricord, ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ συλλέξῃ ἄφθονον ὑλικὸν διὰ τὸ σύγγραμμά του «Traité de pathologie externe et de médecine opératoire». Ἀπὸ τοῦ 1841 ἤρξατο ἐκδίδων τὸ περιοδικὸν «Annales de la chirurgie française et étrangère», ἐν ᾧ ἐδημοσίευσε σπουδαιοτάτας ἐργασίας. Πρῶτος αὐτὸς ἐποιήσατο χρῆσιν τῶν ἀργυρῶν μεταλλικῶν συρμάτων διὰ τὰς ῥαφάς, ὡς καὶ λεπτῶν μεταλλικῶν ἐλατηρίων διὰ τὴν ἕνωσιν τῶν τραυμάτων καὶ ἰδίως τῆς ἐγχειρήσεως τῆς *φιμώσεως*. Τὸ σύγγραμμά του «Traité sur les maladies vénériennes» (1852), ἀντιτιθέμενον κατὰ πλείστων ἀπόψεων τοῦ Ricord, ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἰατρικῆς. Ἐν γένει ὁ Βιντὰλ ἐξετιμήθη ὡς κλινικὸς πρώτης γραμμῆς, ὀξὺς παρατηρητὴς διεισδύων τάχιστα εἰς τὰς κλινικὰς λεπτομερείας τῶν συμπτωμάτων, συγγραφεὺς μεγάλης δυνάμεως, ἰδίως εἰς τὰς νόσους τῶν γυναικῶν, καὶ δεινὸς κριτικός. Ο. Ρ.

— **Βιντὰλ** ***ντὲ Λὰ-Μπλὰς*** (Vidal de La Blache), ***Παῦλος***, ἐπιλεγόμενος ***Βιντὰλ-Λαμπλάς.*** Γάλλος γεωγράφος (1843—1918). Κατ' ἀρχὰς ἐπεδόθη εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ τρία ἔτη (1867—1870). Κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ περιηγηθῇ τὴν Ἑλλάδα καὶ ὅλα τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου, τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν, τὰς ἀκτὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Γαλλίαν διωρίσθη καθηγητὴς τῆς γεωγραφίας ἐν Νανσὺ καὶ κατόπιν ἐν Παρισίοις, ὅπου ἐγένετο ἀλληλοδιαδόχως πρόεδρος τοῦ γεωγραφικοῦ τμήματος τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν ἱστορικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν τοῦ ὑπουργείου Παιδείας καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Κοινωνικῶν καὶ Πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Μεταξὺ τῶν πρώτων του ἔργων εἶναι αἱ πραγματεῖαι «Περὶ ἑλληνικῶν ἐπιτυμβίων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ» καὶ «Ἡρώδης ὁ Ἀττικός, κριτικὴ μελέτη περὶ τοῦ

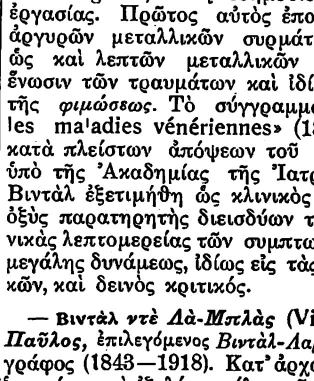

Βιντὰλ-ντὲ-Λὰ-Μπλάς.

Digitized by Google

βίου του». Κατόπιν ἐξέδωκε τὰ ἔργα «Ἡ Γῆ» (1883), «Κράτη καὶ ἔθνη τῆς Εὐρώπης: πέριξ τῆς Γαλλίας» (1889) καὶ συλλογὴν σχολικῶν χαρτῶν πρὸς ἀνάρτησιν, μετὰ πολλῶν ἐνδιαφερουσῶν παιδαγωγικῶν σημειώσεων. Ἀκολούθως ἠσχολήθη εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ ἱστορικοῦ καὶ γεωγραφικοῦ ἐκείνου Ἄτλαντος, ὁ ὁποῖος εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Γενικὸς Ἄτλας Βιντὰλ-Λαμπλάς» καὶ ὁ ὁποῖος ἐξεδόθη ἀπὸ τῷ 1890 μέχρι τῷ 1894. Ἐν τῷ ἄτλαντι τούτῳ διὰ πρώτην φορὰν εὑρίσκοντο συστηματικῶς συγκεντρωμένα ὅλα τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν φυσιογνωμίαν μιᾶς χώρας. Ἡ ἐπιτυχία αὐτοῦ ὑπῆρξε μεγάλη, ἔκτοτε δὲ ὁ Βιντὰλ ντὲ Λὰ Μπλὰς ἀπέκτησε μεγίστην φήμην καὶ ἀπέβη ὁ σπουδαιότερος Γάλλος γεωγράφος τῆς Γαλλίας τοῦ τέλους τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Κ'. Ἐξέδωκε μετὰ ταῦτα τὴν σειρὰν τῶν πινάκων τῆς «Ἱστορίας τῆς Γαλλίας» καὶ τὸ περιοδικὸν τὰ «Χρονικὰ τῆς Γεωγραφίας» καὶ ἐγένετο τὸ ἀντικείμενον μεγάλων τιμῶν ἐκ μέρους τῆς πατρίδος του, ἡ δὲ Ἀμερικανικὴ γεωγραφικὴ ἑταιρία τῆς Νέας Ὑόρκης ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τῷ 1915 χρυσοῦν μετάλλιον. Μ. Δ. Β.

—**Βιντὰλ ντὲ Λιέντο** (Vidal de Liendo), *Ἰάκωβος*, ἐπονομαζόμενος *ὁ νεώτερος*. Ἱσπανὸς ζωγράφος (1602—1648), ἀνεψιὸς τοῦ *Ἰακώβου Βιντάλ*. Ἀκολουθήσας τὸ παράδειγμα τοῦ θείου του, ἠσπάσθη τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον καὶ μετέβη χάριν σπουδῶν εἰς τὴν Ρώμην. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἱσπανίαν κατέκτησε ταχέως τὴν κοινὴν ἐκτίμησιν, τιμηθεὶς δι' ἀφθόνων παραγγελιῶν. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ὁ Χριστός», «Ἡ Παρθένος», «Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστής», «Ἡ Ἁγία Μαγδαληνή», «Ἡ Ἁγία Αἰκατερίνη», «Ἡ Ἁγία Ἰνές», «Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής», «Ἀπόστολος Πέτρος» καὶ «Ὁ Ἀρχάγγελος Μιχαὴλ καταβάλλων τὸν δαίμονα», ἅπαντα εὑρισκόμενα εἰς τὸν καθεδρικὸν ναὸν τῆς Βαλεντίας. Ι. Μ. Π.

Βινταλάγια (Vidalaya). Περίφημον ἰνδικὸν κολλέγιον ἐν Βενάρες παρὰ τὸ τζαμίον Ἀουρέγκ Τζεὺμπ. Ἐν αὐτῷ διδάσκεται ἡ ἀνάγνωσις, ἡ γραφή, ἡ ἀριθμητικὴ κατὰ τὸ σύστημα τῶν Ἰνδῶν, ἡ περσικὴ γλῶσσα καὶ λογοτεχνία, τὸ δίκαιον τῶν Ἰνδῶν, ἡ σανσκριτικὴ καὶ ἡ ἀστρονομία. Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων κατοχὴν τῶν Ἰνδιῶν κατέστη ἐν αὐτῷ ὑποχρεωτικὴ καὶ ἡ ἀγγλικὴ γλῶσσα. Α. Δ.

Βὶν-τὰν-τζῆ (Vin-tan-tzi). Βασιλεὺς τοῦ Ἀν' νὰμ (1721—1728) ἀνήκων εἰς τὴν πέμπτην δυναστείαν τῶν νεωτέρων *Λὲ* (βλ. λ. Ἀννάμ). Α. Δ.

Βιντάου ἢ *Βιντάβα* ἢ *Βέντεπιλς* (γερμ. Windau ἢ ρωσ. Vinbava ἢ λεττον. Ventes Pils) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Λεττονίας, ἐν Κουρλανδίᾳ. Εὑρίσκεται εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, ἐπὶ τῆς Βαλτικῆς, καὶ συνδέεται διὰ σιδηροδρόμου μὲ τὴν Ρίγαν καὶ τὸ Μιτάου. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, τὴν 20ὴν Ἰουλίου τοῦ 1915. Κάτ. 15.100. Μ. Δ. Β.

βιντάριο (τὸ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος τοῦ κοινοῦ ἰδιώματος τῶν παλαιῶν ναυτικῶν μας τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ (βλ. *Γ. Κοτοσβίλλη* «Περὶ ἐξαρτισμοῦ πλοίων» ἐν Ἑρμουπόλει 1894) σημαίνων τὸ σκευολόγιον μετὰ διαγραφῆς τῶν μὴ ἀναλωσίμων εἰδῶν τοῦ πλοίου. Ἀνταποκρίνεται πρὸς τοὺς ξενογλώσσους ὅρους inventaire (γαλλ.) καὶ inventory (ἀγγλ.). Εἰς τὴν σύγχρονον ὀνοματολογίαν τῶν ναυτικῶν χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος «ἀπογραφή», μὴ ἐπισήμως ὅμως καθωρισμένος. Σ. Ε. Λ.

Βίντας (Vidas), *Ἐλιγιάου μπὲν Μωσσὲ ντὶ* —. Ἰουδαῖος ἠθικολόγος καὶ καββαλιστής (1550—1588). Συνέγραψε τὸ «Rechith Chohmâ», ἔργον ἠθικοκαββαλιστικόν, ἐν ᾧ καταφαίνεται ἡ ἰσχυρὰ ἐπίδρασις τοῦ διδασκάλου του *Κορδουβέρο*, διὰ τὴν σύνθεσιν τοῦ ὁποίου ἐχρησιμοποίησε διάφορα μὴ διασωθέντα μέχρις ἡμῶν καββαλιστικὰ ἔργα. Γ. ΕΛ.

Βιντασσόα ἢ *Μπιντοὺζ* (Vidassoa ἢ Bidassoa ἢ Bidouse) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Γαλλίας (βλ. Μπιντασσόα).

Βιντγιάν βλ. Βαιντγιάν.

Βιντεκὸκ (Videcoq). *Πέτρος - Αὐγουστῖνος*. Γάλλος ἰατρὸς (1806—1858). Ἠκολούθησε κατὰ τὰς ἐν Παρισίοις σπουδάς του τὸν Dupuytren ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῷ 1835. Διεκρίθη ἰδίως κατὰ τὰς ἐπιδημίας τῆς χολέρας. Ἐκ τῶν ἔργων του κυριώτερον εἶναι: «Observations et reflexions sur l'emploi des purgatifs dans les maladies connues sus le nom de gastroentérite etc.» (1835). Ο. Ρ.

Βιντὲλ (Videl), *Λαυρέντιος*. Γάλλος ἰατρὸς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Εἶναι γνωστὸς ἐκ τοῦ ἔργου του «Déclaration des abus, ignorances et séditions de Michel Nostradamus», δημοσιευθέντος ἐν Ἀβινιὸν τῷ 1558.

— **Βιντὲλ** (Videl), *Λουδοβῖκος*. Γάλλος ἱστορικὸς (1598—1675), υἱὸς τοῦ *Λαυρεντίου Βιντέλ*. Κατέλιπε μεγάλην σειρὰν ἔργων, ἐξ ὧν σημαντικώτερα εἶναι: «Τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ», «Ἱστορία τοῦ ἱππότου Βαγυάρδου καὶ πολλῶν ἄλλων γεγονότων κατὰ τὴν βασιλείαν Καρόλου τοῦ Η', Λουδοβίκου τοῦ ΙΒ' καὶ Φραγκίσκου τοῦ Α'» καὶ «Ἱστορία τῆς ζωῆς τοῦ πρωτοστράτωρος ντὲ Λεντιγκιέρ». Α. Δ.

βιντελικικὸν *ὄρος* (Vindelizisches Gebirge) *[Γεωλογ.]*. Ὀρεινὴ ράχις ξηρᾶς, ἡ ὁποία κατὰ τὴν τριάσιον (βλ. λ.) περίοδον τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐξετείνετο κατὰ τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν καταλαμβάνουν σήμερον τὸ βαυαρικὸν καὶ ἑλβετικὸν ὑψίπεδον. Τὸ ὄρος τοῦτο συνηνοῦτο μετὰ τοῦ τότε ὑπάρχοντος βοημικοῦ ὄγκου χέρσου. Γ. Κ. Γ.

Βίντελμπαντ (Windelband), *Γουλιέλμος*. Γερμανὸς φιλόσοφος (1848—1915). Ἐπεδόθη εἰς ἱστορικὰς καὶ φιλοσοφικὰς σπουδάς, χωρὶς νὰ παραλίπῃ καὶ τὴν μελέτην τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Τῷ 1876 ἐκλήθη εἰς Ζυρίχην ὡς τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας καὶ μετὰ ἓν ἔτος εἰς Φρειβούργην. Ἀπὸ τοῦ 1882—1903 ἐδίδαξεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Στρασβούργου, ἀπὸ δὲ τοῦ ἑπομένου ἔτους εἰς τὸ τῆς Ἀϊδελβέργης μέχρι τοῦ θανάτου του.

Ὁ Βίντελμπαντ εἶναι ὁ θεμελιωτὴς μιᾶς τῶν σχολῶν τῆς νεοκαντιανῆς φιλοσοφίας, τ. ἔ. τῆς λεγομένης σχολῆς τῆς «Βάδης» ἢ ἄλλως «νοτιοδυτικῆς φιλοσοφικῆς Γερμανικῆς σχολῆς» (Badische od. südwestdeutsche Schule). Ὁ γερμανικὸς νεοκαντιανισμὸς διεσπάσθη κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα εἰς διαφόρους κατευθύνσεις, ἀναλόγως τῶν περὶ τοῦ «πραγματικοῦ», τοῦ «ἀντικειμενικοῦ», τοῦ «ὄντως ὄντος, τοῦ Καντιανοῦ «Ding an sich» ἀντιλήψεων. Οὕτω δὲ προῆλθον: α') ἡ σχολὴ τῆς *Μαρβούργης*, (Marburger Schule) μὲ θεμελιωτὴν τὸν Hermann Cohen καὶ ἑτέρους ἀρχηγοὺς τὸν Paul Natorp καὶ Ernst Cassirer, καὶ β') ἡ τῆς *Βάδης*, μὲ ἱδρυτὴν τὸν Βίντελμπαντ, νῦν δ' ἀρχηγὸν τὸν H. Rickert καὶ συγγενῆ κατὰ τὰς ἰδέας τὸν J. Cohn. Ἐνταῦθα μνημονευτέα καὶ τρίτη τις κατεύθυνσις, μᾶλλον πραγματιστική, ἡ τῆς κριτικῆς φιλοσοφίας τοῦ Alois Riehl καὶ τῶν ἀπὸ τούτου ἐπηρεασμένων φιλοσόφων.

Ἡ φιλοσοφικὴ σχολὴ τῆς Βάδης τελεῖ εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὸν φυσιοκρατικὸν μονισμόν, τιμῶσα κατ' ἀξίαν τὴν πνευματικὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν πολιτιστικὴν τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίαν ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξελίξει της. Ὁ Βίντελμπαντ διακρίνεται ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς φιλοσοφικῆς ἱστοριογραφίας. Τὰ ἔργα του τἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας ἀπολαμβάνουν μεγίστης τιμῆς διὰ τὴν βαθύτητα καὶ πρωτοτυπίαν τῶν ἰδεῶν του καὶ τὴν ἱκανότητά του, ὅπως καθορᾷ τὰς μεγάλας γραμμὰς τὰς διηκούσας διὰ τῆς ὑψίστης πνευματικῆς δημιουργίας τῆς πεπολιτισμένης ἀνθρωπότητος. Ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς συστηματικῆς φιλοσοφίας τυγχάνει ἐν πολλοῖς ρηξικέλευθος καὶ σπουδαία ἡ συμβολὴ τοῦ Βίντελμπαντ. Ἡ φιλοσοφία εἶναι, κατ' αὐτόν, ἡ κριτικὴ ἐπιστήμη δι' ἧς καθορίζονται αἱ γενικὸν κῦρος ἔχουσαι ἀξίαι (Wertwissenschaft) καθ' ὅσον τόσον διὰ τὸν Βίντελμπαντ ὅσον καὶ γενικώτερον διὰ τὴν σχολὴν τῆς Βάδης δὲν ὑπάρχει ἐξωτερικὴ ἀντικειμενικότης ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς ἡμετέρας συνειδήσεως. Τοῦ πραγματικοῦ, τοῦ ἀληθοῦς, κριτήριον τίθεται μόνη ἡ ἔννοια τῆς ἀξίας (Wertbegriff). Ἐπίσης καὶ τὸ ὀρθὸν ἢ ἐσφαλμένον τῶν ἰδεῶν ἡμῶν πρέπει να κρίνεται μόνον ἀπὸ τὴν συμφωνίαν ἢ ἀσυμφωνίαν πρὸς δεοντολογικοὺς νόμους, ἀπόλυτον κῦρος ἔχοντας (Normen). Ἡ φιλοσοφία, ἔχουσα ὡς ἔργον τὴν ἐκαρίβωσιν καὶ τὸν καθορισμὸν τῶν ἐν λόγῳ νόμων ἐπὶ πάντων τῶν πεδίων τῶν ἐπιστημῶν, τυγχάνει ἡ ὑψίστη τῶν ἐπιστημῶν, καὶ ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀξιολογικὴ ἐπιστήμη· Ἡ διαμόρφωσις συστήματος κανόνων, καθ' οὓς δέον νὰ σκεπτώμεθα, εἶναι ἔργον τῆς *γνωσιολογίας*, ἐνῷ ὁ καθορισμὸς τῶν νόμων, καθ' οὓς πρέπει νὰ διαγινώσκωμεν καὶ ἐπιτελῶμεν τὸ ἀγαθόν, εἶναι ἔργον τῆς *ἠθικῆς*, καὶ τὸ καλόν, τῆς *αἰσθητικῆς*.

Ὁ Βίντελμπαντ δὲν ἀρκεῖται εἰς τὴν κριτικὴν τοῦ λόγου, ἀλλ' ὑπερβαίνων τὰ ὑπὸ τοῦ Καντίου τεθέντα ὅρια ἐπεκτείνει τὸ πεδίον τῶν ἐρευνῶν του εἰς εὐρεῖαν κριτικὴν τοῦ ὅλου ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ. Οὕτω συμπληρῶν τὴν καντιανὴν φιλοσοφίαν δὲν περιορίζεται εἰς μόνην τὴν γνωσιολογικὴν ἐπισκόπησιν τῶν φυσικῶν καὶ μαθηματικῶν ἐπιστημῶν, ἀλλ' ἀναγνωρίζων τὴν σημασίαν τοῦ ἱστορικοῦ παράγοντος δίδει τὴν προσήκουσαν θέσιν εἰς τὰς ἱστορικὰς ἐπιστήμας.

Ἡ διάκρισις τῶν ἐπιστημῶν εἰς ὁμάδας καθ' ἑτέραν διάταξιν τῆς τέως ἐπικρατούσης (φυσικαὶ-πνευματικαὶ ἐπιστῆμαι) καὶ ἡ ἔξαρσις τῶν ἱστορικῶν ἔναντι τῶν φυσικῶν-μαθηματικῶν ἐπιστημῶν ἀποτελεῖ ἓν τῶν σπουδαιοτέρων σημείων τῆς φιλοσοφίας τοῦ Βίντελμπαντ.

Ὁ Βίντελμπαντ ἐπιχειρεῖ τὴν κατανομὴν τῶν ἐπιστημῶν κατὰ τὸν τελικὸν σκοπὸν πρὸς ὃν αὗται κατατείνουσι. Ἐξετάζει τουτέστιν, ἐὰν αὗται τείνουσι πρὸς τὸ λογικῶς «γενικὸν» ἢ τὸ λογικῶς «ἀτομικόν», «εἰδικόν». Καὶ τὰς μὲν φυσικὰς ἐπιστήμας, ὡς τεινούσας εἰς τὴν σύλληψιν καὶ διατύπωσιν γενικῶν νόμων, ὀνομάζει «*νομοθετούσας*» («nomothetische» Wissenschaften), τὰς δὲ ἱστορικάς, ὡς ἀποσκοπούσας εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ ἅπαξ γενομένου, τοῦ συγκεκριμένου, τῆς μεμονωμένης περιπτώσεως, ἀποκαλεῖ «*ἰδιογραφικὰς*» («idiographische» Wissenschaften). Προχωρῶν δέ, οὐ μόνον δίδει τὴν προτίμησιν εἰς τὰς ἱστορικὰς ἐπιστήμας, ἀλλὰ καὶ διατυποῖ τὴν ἀρχήν, ὅτι μόνον τὸ ἅπαξ γενόμενον ἔχει διαφέρον καὶ ἀξίαν διὰ τὸν ἄνθρωπον, διότι ἡ ἐπανάληψις, ὁ κανών, ἀπαμβλύνουν τὸ συναίσθημα. Τὰς ὡς ἄνω ρηξικελεύθους σκέψεις ἐξέθηκεν ὁ Βίντελμπαντ τὸ πρῶτον εἰς τὸν περίφημον πρυτανικὸν λόγον του ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορία καὶ φυσικὴ ἐπιστήμη», ἀπαγγελθέντα τῷ 1894 εἰς Στρασβοῦργον, διεμόρφωσε δὲ περαιτέρω ὁ μαθητής του Rickert, ὁ νῦν ἀρχηγὸς τῆς σχολῆς τῆς Βάδης.

Οὕτως, εἰς τὴν «γενικεύουσαν» μέθοδον τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἀντιτάσσει τὴν «εἰδικεύουσαν» τῶν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν, καὶ εἰς τοὺς «φυσικοὺς νόμους» τοὺς «ἱστορικοὺς νόμους», οἵτινες εἶναι λογικοὶ νόμοι τοῦ ἅπαξ γενομένου. Διότι ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξελίξει πραγματοῦνται ἀξίαι καὶ προκύπτουσι κανόνες, καθ' οὓς θεωροῦμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ὑποχρέους εἰς δρᾶσιν καὶ ἐνέργειαν. Μικρὸν κατὰ μικρόν, ἀπὸ τὴν πληθὺν καὶ πολυειδίαν τῶν ἐπὶ μέρους περιστώσεων, τοῦ ἅπαξ ἐν χρόνῳ γενομένου, δημιουργεῖται τὸ βασίλειον τῶν ὑπὲρ χρόνον, ἀπάγεται τὸ αἰώνιον κῦρος ἔχον. Τὴν διαίρεσιν εἰς «*φυσικὰς*» ἀφ' ἑνὸς καὶ «*πνευματικὰς*» ἀφ' ἑτέρου ἐπιστήμας (κατὰ τὸ παλαιὸν σχῆμα σῶμα-ψυχή) ἀποκρούει ὁ Βίντελμπαντ, ἐκτὸς ἄλλων καὶ διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ψυχολογία θὰ ἔπρεπε ν' ἀνήκῃ εἰς ἀμφοτέρας τὰς ὁμάδας τῶν ἐπιστημῶν' τ. ἔ τὸ μὲν εἰς τὰς φυσικάς, λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς μεθόδου (καθ' ὅλον ὁ Βίντελμπαντ δέχεται ὡς ψυχολογικὴν μέθοδον τὴν μέθοδον τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν), τὸ δὲ εἰς τὰς πνευματικάς, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἐρεύνης της. Διὰ τῶν ἐκτεθεισῶν θεωριῶν του ἀντιτάσσεται ὁ Βίντελμπαντ γενικῶς κατὰ τοῦ φυσιοκρατικοῦ μονισμοῦ καὶ δὴ τῆς ἐφαρμογῆς του ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου, ἐπὶ τοῦ βίου τῶν ἱστορικῶν προσωπικοτήτων καὶ γενικώτερον τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ.

Κατὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Βίντελμπαντ κατανομῆς τῶν ἐπιστημῶν εἰς ὁμάδας ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ σκοποῦ εἰς ὃν κατατείνουσι καὶ οὐχὶ τοῦ περιεχομένου των ἀντετάχθη ὁ Dilthey (ἰδὲ πραγματείαν «Beiträge zum Studium der Individualität) καὶ ὁ Ed. Spranger. Οὗτοι ζητοῦσι τὴν κατανομὴν τῶν ἐπιστημῶν εἰς φυσικὰς-πνευματικάς, σύμφωνα πρὸς τὴν διαφορὰν τοῦ περιεχομένου των καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν γνωσιολογικὴν μέθοδον, τῆς ὁποίας γίνεται παρ' αὐταῖς ἐφαρμογή. Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἔχουσιν ὡς ἀντικείμενον τὴν ἄψυχον φύσιν, τὸ κατὰ γενικοὺς νόμους γινόμενον, ἐν ᾧ αἱ πνευματικαὶ τὰ πνευματικὰ γεγονότα, ἀσχολούμεναι περὶ τὸ δέον γενέσθαι. Αἱ πνευματικαὶ ἐπιστῆμαι δὲν ἔχουσιν ὡς ἔργον ἁπλῶς τὴν ἐπίτευξιν γνώσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν χάραξιν τῶν ὀρθῶν κατευθύνσεων, τὸν καθορισμὸν τῶν κανόνων, καθ' οὓς δέον νὰ ρυθμίζεται ἡ ὀρθὴ διαγωγὴ τοῦ βίου. (Ἰδὲ καὶ *Ν. Βλάχου*. Θεωρητικὰ καὶ μεθοδολογικὰ προβλήματα ἐν τῇ Ἱστορίᾳ, 1926 σελ. 6, 7, 8, 112 καὶ ἑξῆς.) Ἀπόλυτος ἐλευθερία ὡς πρὸς τὴν δρᾶσιν τοῦ ἀνθρώπου, τ. ἔ ἐκτὸς πάσης αἰτιώδους σχέσεως, δὲν ὑφίσταται. Οὐχ ἧττον ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῶν κατὰ λόγον αἰτίου-αἰτιατοῦ γινομένων, σχηματίζεται μικρὸν κατὰ μικρὸν ἡ συνείδησις τοῦ δέοντος, τοῦ ἀξιολογικῶς ὑπερτέρου.

Διὰ δὲ τῆς βουλήσεως πρὸς ἐπιλογὴν καὶ πραγμάτωσιν ἀξιῶν καὶ ἑκουσίαν ὑποταγὴν εἰς τοὺς νόμους τοὺς καθορίζοντας τὸ πρέπον, αἴρεται ὁ ἄνθρωπος ὑπὲρ τὸν κύκλον τῆς αἰτιώδους ἀναγκαιότητος, καθιστάμενος ἀληθινὰ ἐλεύθερος. Ὁ Βίντελμπαντ τελέσας μαθητὴς τοῦ Kuno Fischer, ἐπέτυχε τὴν ἀναζωογόνησιν τῆς καντιανῆς φιλοσοφίας διὰ τῆς ζειδώρου πνοῆς τῶν θεωριῶν τοῦ Ἑγέλου περὶ ἐξελίξεως, ἀντικειμενικοῦ πνεύματος κλπ. Ὁ Βίντελμπαντ ἔγραψε τὰ ἑξῆς: «Ἡ θεωρία περὶ τοῦ τυχαίου» (1870), «Ἱστορία τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας» (1878—1880. 2 τόμοι 8η ἔκδ. 1922), «Ἱστορία τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας» (εἰς τὸν Ε' τόμον τοῦ Ἐγχειριδίου τῶν ἐπιστημῶν τῆς ἀρχαιότητος, 1888), «Προοίμια. Λόγοι καὶ μελέται πρὸς εἰσαγωγὴν εἰς τὴν φιλοσοφίαν» (1884, 2 τόμοι 6' ἔκδ. 1919), «Ἱστορία καὶ φυσικὴ ἐπιστήμη» (1894, Πρυτανικὸς λόγος), «Ἐπίτομος Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας» (1892, 10η ἔκδ. 1921), «Πλάτων» (1900, 7η ἔκδ. 1923), «Περὶ ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως» (1904, 3η ἔκδ. 1918), «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν φιλοσοφίαν» (3η ἔκδ. 1923), «Ἡ ἀνανέωσις τῶν θεωριῶν τοῦ Ἑγέλου» (1910), «Νόημα καὶ ἀξία τῆς φαινομενολογίας» (1912).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Rickert, H.* W. Windelband (1915).

Γ. Ν. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

Βίντεμαν (Wiedemann), *Γουσταῦος-Ἐρρῖκος*. Διάσημος Γερμανὸς φυσικὸς καὶ χημικὸς (1826—1899). Ἐσπούδασεν ἐν Βερολίνῳ φυσικὴν καὶ χημείαν. Τὸ 1854 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φυσικῆς εἰς Βασιλείαν, τὸ 1863 εἰς Βρουνσβίκην, τὸ 1866 εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον τῆς Καρλ-

Digitized by Google

ρούης καὶ τὸ 1871 καθηγητὴς τῆς φυσικοχημείας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Λειψίας. Αἱ ἐπιστημονικαί του ἔρευναι περιστρέφονται κυρίως εἰς τὸν ἠλεκτρισμὸν καὶ τὸν μαγνητισμόν. Ἀναφέρονται μεταξὺ ἄλλων εἰς τὴν ἀγωγιμότητα τῆς θερμότητος καὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, εἰς τὴν μηχανικὴν καὶ μαγνητικὴν συμπεριφορὰν τῶν σωμάτων, ὡς καὶ τὴν ἐξάρτησιν τῆς τελευταίας ταύτης ὡς πρὸς τὴν χημικὴν σύνθεσιν. Συνέγραψεν, ἐκτὸς πλήθους ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν καὶ διατριβῶν, τετράτομον «Ἠλεκτρολογίαν» (Βρουνσβίκη 1882—1885)· ἀπὸ τοῦ 1877 ἐξηκολούθησε τὴν ἔκδοσιν τῶν «Annalen der Physik und Chemie», ἱδρυθέντων τῷ 1790 ὑπὸ τοῦ Greu καὶ συνεχισθέντων μέχρι τότε ὑπὸ τῶν Gilbert καὶ Poggendorff. ΑΝ. Δ.

— **Βίντεμαν** (Wiedemann), *Κάρολος-Ἀλφρέδος*. Γερμανὸς αἰγυπτιολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1856. Ἐξεπαιδεύθη ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τοῦ Βερολίνου, τῆς Λειψίας, τῆς Τυβίγγης καὶ τῶν Παρισίων. Τῷ 1882 διωρίσθη ὑφηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βόννης καὶ τὸ 1891 καθηγητής. Ἔγραψε πολυαρίθμους συγγραφάς, ἀναφερομένας ἰδίᾳ εἰς τὴν αἰγυπτιακὴν ἀρχαιότητα, ἐξ ὧν κυριώτεραι εἶναι: «Ἱστορία τῆς Αἰγύπτου», «Συλλογὴ ἀρχαίων αἰγυπτιακῶν λέξεων», «Αἰγυπτιακαὶ σπουδαί», «Τὸ δεύτερον βιβλίον τοῦ Ἡροδότου», «Ἡ θρησκεία τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων», «Θρῦλοι καὶ μῦθοι τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων», «Ἡ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Αἰγυπτίοις ζῳολατρεία», «Τὰ περίαπτα τῶν Βαβυλωνίων», «Τὰ περίαπτα τῶν Αἰγυπτίων». Ὁ Βίντεμαν εἶναι συνεργάτης πολλῶν εἰδικῶν περιοδικῶν καὶ διδάκτωρ «τιμῆς ἕνεκεν» (honoris causa) τῶν πανεπιστημίων τοῦ Λουβαὶν καὶ Δουβλίνου. Α. Δ.

—**Βίντεμανν** (Wiedemann), *Χριστιανὸς-Ροδόλφος-Γουλιέλμος*. Δανὸς ἰατρὸς (1770—1839). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς μαιευτικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Κιέλου καὶ συνδιευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου τῶν μαιῶν. Ἐδημοσίευσεν: «Ἐγχειρίδιον ἀνατομίας» (1796, β' ἔκδ. 1812), «Ὁδηγίας πρὸς ἐπαναφορὰν εἰς τὴν ζωὴν τῶν πνιγέντων καὶ ἐξ ἀσφυξίας παθόντων κ.τ.λ.» (1797) «Ὁδηγίας πρὸς χρῆσιν τῶν μαιῶν» (1802), «Ἐντομολογικὰ ἀνάλεκτα» (1828) κ.τ.λ. Ἀπὸ τοῦ 1800 συνέτασσε τὰ «Ἀρχεῖα Ζῳολογίας καὶ Ζωοτομίας» καὶ ἀπὸ τοῦ 1818 τὸ «Ζῳολογικὸν Περιοδικόν». Κ. Ι. Β.

Βίντεμπουργκ (Wiedeburg), *Ἰωάννης*. Γερμανὸς μαθηματικὸς (1723—1789). Κατ' ἀρχὰς διετέλεσε βιβλιοφύλαξ (1756) καὶ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Erlangen, ἀργότερον δὲ ἀνέλαβε διπλῆν ἕδραν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς πατρίδος του, τὴν τῶν μαθηματικῶν καὶ φυσικῶν, τὰς ὁποίας καὶ διετήρησε μέχρι τοῦ θανάτου του. Συνέγραψε: «Description d'un microscope solaire perfectionné» (Nuremberg 1759), «Cours pratique et abrégé de mathématiques à l'usage de ceux qui se destinent à la jurisprudence, à la politique etc.» (Iena 1762), «Nouvelles conjectures sur les taches du soleil, les comètes et la première histoire de la terre» (Gotha 1776), «Introduction à la cosmologie physique et mathématique» (Gotha 1776), «Description de la ville d'Iéna» (1785), «Mathématique à l'usage des medecins» κ.ἄ. Φ. Β.

— **Βίντεμπουργκ** (Wiedeburg), *Ἰωάννης-Βερνάρδος*. Γερμανὸς μαθηματικὸς (1687—1718). Διετέλεσε τακτικὸς καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἰένας, ὅπου τῷ 1739 ἐδίδαξε καὶ θεολογικὰ μαθήματα. Τῷ 1730 ἐξέδωκε τὸ ἔργον του «Mathesis biblica septem speciminibus comprehensa». Φ. Β.

Βίντενφελντ (Wiedenfeld), *Κούρτ*. Γερμανὸς νομομαθής, οἰκονομολόγος καὶ διπλωμάτης. Ἐγενήθη τῷ 1871 ἐν Βερολίνῳ, ἐγένετο δὲ τακτικὸς καθηγητὴς ἐν Halle τῷ 1914, διευθυντὴς τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γερμανίας τῷ 1918 καὶ ἀπὸ τοῦ 1923 τακτικὸς καθηγητὴς τῶν πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν ἐν Λειψίᾳ. Ἀποσταλεὶς ὡς πρεσβευτὴς ἐν Μόσχᾳ (1920) διεκρίθη διὰ τὰς ἐξαιρετικάς του ἐπιτυχίας, ἐγκαινιάσας τὴν ἀνάπτυξιν ἐγκαρδίων σχέσεων μεταξὺ τῆς γερμανικῆς Δημοκρατίας καὶ τῆς μετεπαναστατικῆς Ρωσίας.

Αἱ μελέται του: «Κρατικὸς καθορισμὸς τιμῶν» (1918) καὶ «Ὁ Λένιν καὶ τὸ ἔργον του» (1924), μεταφρασθεῖσαι ἤδη εἰς τὰς κυριωτέρας γλώσσας τοῦ κόσμου, ἔχουν ἀποκτήσει διεθνῆ ἀναγνώρισιν. Συνέγραψεν ἐπίσης πλείστας ὅσας μελέτας οἰκονομικῆς φύσεως, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται: «Ἐργάται καὶ ἐπιχειρηματίαι ἀπὸ οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς ἀπόψεως» (1923), «Τὸ σχέδιον Dawes» (1924), «Βιομηχανικὴ πολιτική» (1927), «Kartelle und Konzerne» (1927). Ν. Γ. ΦΩΤΙΑΣ

Βίντεξ (Vindex), *Γάϊος Ἰούλιος*. Γαλάτης στρατηγός, καταγόμενος ἐκ τοῦ ἡγεμονικοῦ οἴκου τῆς Ἀκυτανίας. Διοικητὴς τῆς Σηκουανίας ὑπὸ τὸν Νέρωνα ἠθέλησε ν' ἀπαλλάξῃ τὴν αὐτοκρατορίαν ἀπὸ τοῦ τυράννου αὐτοῦ, πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον κατώρθωσε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν βοήθειαν πολλῶν Γαλατῶν ἀρχηγῶν καὶ νὰ καταρτίσῃ ἰσχυρὰν στρατιάν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ροῦφος Βιργίνιος, διοικητὴς τῆς Ἄνω Γερμανίας, λαβὼν τὴν ἐντολὴν νὰ βαδίσῃ κατὰ τοῦ Γαλάτου στασιαστοῦ, συνήντησεν αὐτὸν παρὰ τὸ Βεσόντιον (Μπεσανσὸν) καὶ κατόπιν μακρᾶς συνομιλίας ἡνώθη μετ' αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ Νέρωνος. Τὰ δύο ἀντίπαλα στρατεύματα, ἀγνοοῦντα τὴν συμφωνίαν τῶν ἀρχηγῶν των, ἦλθον εἰς χεῖρας ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως. Οἱ Ρωμαῖοι ἐπιτεθέντες αἰφνιδιακῶς κατὰ τῶν Γαλατῶν, κατέσφαξαν τοὺς πλείστους ἐξ αὐτῶν, ὁ δὲ Βίντεξ ἰδὼν τὴν πανωλεθρίαν τῆς στρατιᾶς του ηὐτοκτόνησε τῷ 68 π. Χ. Α. Δ.

Βίντερ (Winter), *Γεώργιος*. Γερμανὸς γυναικολόγος γεννηθεὶς τῷ 1856. Ἐσπούδασεν ἐν Ἀϊδελβέργῃ καὶ Βερολίνῳ. Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1881 καὶ ἀπὸ τοῦ 1897 διατελεῖ καθηγητὴς τῆς Πανεπιστημιακῆς Γυναικολογικῆς Κλινικῆς τῆς Καινιξβέργης. Συνέγραψε «Περὶ μικροοργανισμῶν τοῦ γεννητικοῦ σωλῆνος τῆς ὑγιοῦς γυναικός», «Περὶ ὑποτροπῆς καὶ ἰδίως τοῦ ἐξ ἐνοφθαλμισμοῦ, ἐπιθηλιώματος τῆς μήτρας» «Περὶ Γυναικολογικῆς Διαγνωστικῆς» καὶ «Ἀνατομικὴν τοῦ καρκίνου τῆς μήτρας». Ο. Ρ.

—**Βίντερ** (Winter), *Ἰωάννης-Ἀδόλφος*. Γερμανὸς ὀφθαλμολόγος καὶ ὠτολόγος γεννηθεὶς τῷ 1816. Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1841. Ἀπὸ τοῦ 1850 μέχρι τοῦ 1899 διετέλεσε διευθυντὴς τῆς πανεπιστημιακῆς βιβλιοθήκης τῆς Λειψίας εἰς τὸ ἰατρικὸν τμῆμα καὶ συνειργάσθη κατ' ἀρχὰς μὲν μετὰ τοῦ H. E. Richter, ἀργότερον δὲ μόνος διὰ τὴν σύνταξιν τῶν ἐτησίων βιβλίων τοῦ Schmidt. Ἐπιστημονικὰ αὐτοῦ ἔργα: «Collectanea de methodis coremorphoseos et instrumentis hunc in finem propositis», (Lipsiae 1841) «Neue Untersuchungen über das Nervensystem», (Leipzig 1844), «Beiträge zur Geschichte der Entnieklung des Medicinalwesens imk. Sachsen» (1893) κτλ. Ο. Ρ.

— **Βίντερ** (Winter), *Πέτρος*. Γερμανὸς μουσικοσυνθέτης (1754—1825). Ὑπῆρξε διευθυντὴς τοῦ χοροῦ τῆς ἐν Μονάχῳ ἀνακτορικῆς ἐκκλησίας. Συνέθεσε λειτουργίας, ᾄσματα καὶ μελοδράματα, ὧν ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ὑπὸ τοὺς τίτλους «Ἡ διακοπεῖσα ἑορτὴ θυσίας», «I fratelli rivali», «Αἱ πυραμίδες τῆς Βαβυλῶνος», «Ὁ Ταμερλᾶνος» κλπ. Γ. Σ.

—**Βίντερ** (Winther), *Ράσμους-Βίλλαντς-Χριστιανός*. Δανὸς ποιητὴς (1796—1876). Ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος τῶν Δανῶν λυρικῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἡ πρώτη ποιητικὴ συλλογὴ αὐτοῦ ἐδημοσιεύθη τῷ 1828 ὑπὸ τὸν τίτλον «Digte gamle og nye» (= Παλαιὰ καὶ νέα ποιήματα). Τὴν συλλογὴν ταύτην ἐπηκολούθησεν ὁλόκληρος σειρὰ ὑπερόχων λυρικῶν συνθέσεων: «Lyriske Digte» (= Λυρικὰ ποιήματα), «Nye digte» (= Νέα ποιήματα) κλπ. Ὁ Βίντερ διεκρίθη καὶ ὡς διηγηματογράφος. Α. Δ.

— **Βίντερ** (Winter), *Σιγισμοῦνδος*. Τσέχος ἱστορικὸς καὶ μυθιστοριογράφος (1846—1912).

— **Βίντερ** (Winter), *Φραγκῖσκος*. Γερμανὸς ἀρχαιολόγος, καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βόννης, γεννηθεὶς τὸ 1861. Ἐκ τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: «Οἱ τύποι τῶν ἐξ ὀπτῆς γῆς εἰδώλων» (2 τόμοι 1903), «Αἱ ἀρχαιότητες τῆς Περγάμου: τὰ γλυπτά» (1908), «Τὸ μωσαϊκὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου» (1909). Α. Δ.

—**Βίντερ** (Winter), *Φρειδερῖκος*. Γερμανὸς ἰατρὸς (1712—1760). Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1737. Ἐγένετο ἰατρὸς τοῦ πρίγκιπος τῆς Ὀράγγης, ὅστις ὠνόμασεν αὐτὸν τῷ 1740 καθηγητὴν τῆς ἰατρικῆς εἰς τὸ Herborn. Μετὰ 4 ἔτη ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς καὶ χημείας ἐν Franeker, καταλαβὼν ἅμα τῷ 1747 καὶ τὴν ἕδραν τῆς Βοτανικῆς. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐγένετο εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Leyde καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς. Συνέγραψε: «De motu musculorum» (Leyde 1736), «De certitudine in medecina practica» (Franeker 1746) κλπ. Ο. Ρ.

Βίντερερ (Winterer), *ἀββᾶς Δαντελίν*. Ἀλσατὸς πολιτικὸς (1832—1911). Ἐχρημάτισε βουλευτὴς τῆς περιφερείας τοῦ Τὰνν ἐν τῇ γερμανικῇ Βουλῇ καὶ ἐδημοσίευσε μεταξὺ ἄλλων: «Ἱστορία τῶν θρησκευτικῶν καταδιώξεων ἐν Ἀλσατίᾳ κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν» (1870), «Ὁ σύγχρονος σοσιαλισμός» (1878), «Ὁ κοινωνικὸς κίνδυνος» (1885), «Ὁ διεθνὴς σοσιαλισμός» (1890) κλπ. Μ.—

Βίντεριχ ἢ *Βίντριχ* (Videric ἢ Vidric, λατιν. Videricus ἢ Vindericus). Γάλλος χρονογράφος τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἀποθανὼν μετὰ τὸ 1065. Διετέλεσεν ἀββᾶς εἰς τὴν μονὴν τῶν Βενεδικτίνων τῆς Τοὺλ καὶ συνέγραψε λατινιστὶ τὸν «Βίον τοῦ ἁγίου Γεράρδου», ἐπισκόπου τῆς Τούλ, περιληφθέντα εἰς τὴν συλλογὴν τῶν ἀδελφῶν Βολλανδιστῶν καὶ μεταφρασθέντα τῷ 1700 ὑπὸ τοῦ πατρὸς Βενεδίκτου Πικάρ. Τὸν αὐτὸν βίον ἐστιχούργησεν ὁ Βίντεριχ καὶ συνέγραψεν ἐπὶ πλέον τὴν «Ἱστορίαν τῆς ἁγιοποιήσεως καὶ τῆς μετακομιδῆς τοῦ ἁγίου Γεράρδου Κ. Ι. Β.

Βιντερμάϊστερ (Wiedermeister) *Φρειδερῖκος*. Γερμανὸς ψυχίατρος (1833—1895). Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1856, κατόπιν δὲ ὑπῆρξε βοηθὸς ψυχιατρείων, διευθυντὴς φρενοκομείων καὶ τέλος ἱδρυτὴς ἰδιωτικοῦ ἀσύλου νευρώσεων καὶ ψυχώσεων, ὅπερ διηύθυνε μέχρι τοῦ θανάτου του. Συνέγραψε: «Verkalkung von Gehirnganglien zellen» «Aphasie» «Inanitions delirium» κτλ. Ο. Ρ.

Βίντερνιτς (Winternitz), *Γουλιέλμος*. Αὐστριακὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Ἰωσηφουπόλει τῆς Βοημίας τῷ 1835. Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν ἐν Πράγᾳ καὶ Βιέννῃ, ἔνθα ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1857. Τῷ 1865 διωρίσθη ὑφηγητὴς τῆς ὑδροθεραπευτικῆς, τῷ δὲ 1899 τακτικὸς καθηγητής. Ἐδημοσίευσε σημαντικὰς μελέτας σχετικὰς μὲ τὴν ὑδροθεραπείαν καὶ τὴν ἐνέργειαν τῶν θερμῶν μεταλλικῶν ὑδάτων ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ. Ο. Ρ.

Γουλιέλμος Βίντερνιτς.

Βιντερσάϊμ (Wiedersheim), *Ροβέρτος*. Γερμανὸς ἀνατόμος γεννηθεὶς τῷ 1848. Διετέλεσεν ἐπιμελητὴς τοῦ ἀνατομείου τῆς Φραϊβούργης τῷ 1882 διωρίσθη ἐν τῷ αὐτόθι πανεπιστημίῳ τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἀνατομικῆς καὶ τῆς συγκριτικῆς ἀνατομίας. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Salamandrina persp. und geotriton fuscus» (Γένουα 1875), «Der Bau des Menschen als Leugnis für seine Vergangenheit» (2α ἔκδ. 1893) κτλ. Ο. Ρ.

Βιντερστάϊν (Winterstein), *Ἐρνέστος*. Ἑλβετὸς χημικός, γεννηθεὶς τῷ 1865. Εἶναι καθηγητὴς ἐν Ζυρίχῃ καὶ μέλος πολλῶν ἐπιστημονικῶν ἀκαδημειῶν. Διεκρίθη διὰ τὰ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ὀργανικῆς καὶ τῆς γεωπονικῆς χημείας ἔργα του. Α.Δ.

Βιντερτούρ (Winterthur) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἑλβετίας, ἐν τῷ καντονίῳ τῆς Ζυρίχης, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Οὔλαχ. Κάτ. 26.850. Ἔχει ἐργοστάσια ἀτμομηχανῶν, βαμβακερῶν εἰδῶν καὶ χυτήρια, πολυτεχνεῖον καὶ βιομηχανικὸν μουσεῖον. Μ.—

Βιντερφελντ (Winterfeld), *Ἰωάννης-Κάρολος*. Πρῶσσος στρατηγὸς (1707—1757). Ὑπῆρξε φίλος καὶ πιστὸς θεράπων Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου. Ἐπεξειργάσθη τὸ στρατιωτικὸν σχέδιον τῆς ἐκστρατείας τοῦ 1757, ἔπεσε δὲ μαχόμενος παρὰ τὸ Μούς, πλησίον τοῦ Γκαϊρλιτς τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους.

— **Βιντερφελντ** (Winterfeld), *Ντέντλοφ, φὸν—*. Πρῶσσος στρατηγός, γεννηθεὶς τῷ 1867. Τῷ 1914 ἦτο ἐπιτελάρχης στρατιᾶς, τῷ δὲ 1918 πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἀνακωχῆς ἐν Σπᾶ. Α. Δ.

Βιντερχάλτερ (Winterhalter), *Ἕρμαν*. Γερμανὸς ζωγράφος ἀκμάσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Μεταβὰς εἰς Παρισίους ἐξέθηκεν εἰς τὸ παρισινὸν Σαλὸν διάφορα ἔργα του καὶ ἐγένετο εὐφήμως γνωστός. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων πινάκων του τάσσονται οἱ ἀκόλουθοι: «Νεαρὰ κόρη μὲ ἄνθη» (1840), «Συνομιλία νεαρῶν γυναικῶν» (1841), διάφοροι προσωπογραφίαι παιδίων (1844) καὶ «Γυνὴ ἐνοχληθεῖσα ὑπὸ σφηκός» (1847). Ι. Μ. Π.

— **Βιντερχάλτερ** (Winterhalter), *Φραγκῖσκος-Ξαβιέρος*. Γερμανὸς ζωγράφος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου (1806—1873). Λαβὼν τὰ πρῶτα καλλιτεχνικὰ μαθήματα ἐν Μονάχῳ, ἀνεχώρησε διὰ τὴν Ἰταλίαν, ἔνθα παρέμεινε μελετῶν καὶ ἐργαζόμενος μέχρι τοῦ 1834. Μεταβὰς μετὰ ταῦτα εἰς Παρισίους διήγαγεν ἐκεῖ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ βίου του, ἐμφανισθεὶς διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸ παρισινὸν Σαλὸν κατὰ τὸ 1835 διὰ μιᾶς προσωπογραφίας γυναικός. Ἡ προσωπογραφία ὑπῆρξεν ἡ εἰδικότης του. Ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς κατηνάλωσεν ἱκανὰς προσπαθείας καὶ εἰς ἑτέρους τινὰς κλάδους τῆς ζωγραφικῆς, μάλιστα δὲ εἰς τὴν ρωπογραφίαν καὶ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἀλληγοριῶν ἢ φανταστικῶν κτλ. ἐπεισοδίων. Μεταξὺ τῶν ἔργων του τούτων ἀξιομνημόνευτα εἶναι: «Ἡ μητρικὴ ἀγάπη» «Ὁ θηρευτικὸς κύων», τὸ «Dolce far niente», τιμηθὲν διὰ δευτέρου βραβείου, καὶ τὸ «Δεκαήμερον τοῦ Βοκκακίου», τιμηθὲν διὰ πρώτου βραβείου. Ὁ τελευταῖος οὗτος πίναξ συνετέλεσεν ὑπερβαλλόντως εἰς τὴν αὔξησιν τῆς φήμης τοῦ Βιντερχάλτερ. ὑπῆρξε δ' ἀντικείμενον σφοδρᾶς διαμάχης μεταξὺ τῶν κριτικῶν, ἐξ ὧν ἄλλοι τὸν ἐθεώρουν αὐτόχρημα ἀριστούργημα καὶ ἄλλοι τὸν εὕρισκον ἁπλῶς ἐπιτυχῆ, ἂν μὴ μέτριον. Πάντως τὸ πλῆθος ἐγοητεύθη ἐκ τῆς πλήρους θελγήτρου ταύτης εἰκόνος καὶ τινων ἄλλων ὁμοίας φύσεως ἔργων τοῦ Βιντερχάλτερ. Καθ' ὅλην την διάρκειαν τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου-Φιλίππου καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς αὐτοκρατορίας ὁ καλ-

Digitized by Google

λιτέχνης οὗτος ὑπῆρξε λίαν περιζήτητος, ἐξετέλεσε δ' ὁλόκληρον σειρὰν προσωπογραφιῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἀνωτάτην γαλλικὴν ἀριστοκρατίαν προσώπων μετ' ἐπιτυχίας, ἡ ὁποία ἀνωμολογήθη ὑπὸ πάντων. Φαίνεται, ὅτι κατεῖχεν εἰς μέγαν βαθμὸν τὴν αἴσθησιν τῆς ὑψηλῆς κοινωνίας καὶ ἠδύνατο μετὰ καταπληκτικῆς εὐχερείας καὶ μετ' ἐπιβάλλοντος συνάμα μεγαλείου ν' ἀποδίδῃ τὰς δροσερὰς φυσιογνωμίας τῶν νεαρῶν πριγκιπισσῶν ἢ ἀριστοκρατίδων καὶ τὴν καταπεπονημένην ἐκ μακραίωνος καὶ καταθλιπτικῆς κληρονομίας ἔκφρασιν τῶν γηραιῶν μεγιστάνων.

Ἀπὸ τοῦ 1838, ὁπότε ὁ Βιντερχάλτερ παρουσίασεν εἰς τὸ παρισινὸν Σαλὸν τὴν προσωπογραφίαν «Νεαρᾶς κόρης τῆς Ἀρικίας» καὶ τὰς προσωπογραφίας τοῦ πρίγκιπος τοῦ Βάγκραμ καὶ τῆς νεαρᾶς ἐκείνης κυρίας, ἡ ὁποία ἀπέσπασε τὰς ἐνθουσιώδεις κρίσεις τοῦ τεχνοκρίτου Γ. Πλάνς, ἄρχεται ἡ μακρὰ σειρὰ τῶν προσωπογραφιῶν του. Μεταξὺ αὐτῶν διακρίνονται αἱ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου-Φιλίππου, τῆς δουκίσσης τῆς Ὀρλεάνης, τοῦ κόμιτος τῶν Παρισίων, τῆς πριγκιπίσσης Κλημεντίνης, τοῦ δουκὸς τοῦ Νεμοὺρ (1839), τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας, τῆς κομίσσης Ντυσατὲλ καὶ τοῦ υἱοῦ της (1842), τῆς κυρίας Ducos (1857), τῆς πριγκιπίσσης Βορονζὼφ (1859), τῆς βασιλίσσης Ἰσαβέλλας καὶ τῆς θυγατρός της πριγκιπίσσης τῶν Ἀστουριῶν, τῆς πριγκιπίσσης τοῦ Βελγίου

Φρ. Βιντερχάλτερ: *Προσωπογραφία τοῦ Ἑρρίκου-Εὐγενίου-Φιλίππου τῆς Ὀρλεάνης.*

Καρλόττας, τῆς μεγάλης δουκίσσης τῆς Ρωσσίας Ἑλένης, τοῦ πρίγκιπος καὶ τῆς πριγκιπίσσης τῆς Πρωσσίας, τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας κτλ. Ἐπὶ πλέον ὁ Βιντερχάλτερ ἐξετέλεσε δύο εὐρυτάτας συνθέσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἀπεκάλυψεν ἐν συνδυασμῷ τὸ τάλαντόν του ὡς προσωπογράφου καὶ τὴν ἱκανότητά του εἰς τὴν διάταξιν πολυπροσώπων συνόλων. Οἱ πίνακες οὗτοι ἐγένοντο ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς διαιωνίσεως τῶν φιλικῶν σχέσεων, αἵτινες συνέδεον κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τὰς βασιλικὰς αὐλὰς τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, ἀναφέρονται δὲ ὁ μὲν πρῶτος εἰς τὴν «Παρουσίασιν ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας τῶν τέκνων της πρὸς τὸν Λουδοβῖκον-Φίλιππον, ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ πύργου τοῦ Οὐίνδσωρ», ὁ δὲ δεύτερος εἰς «Οἰκογενειακὴν συγκέντρωσιν ἐν τῇ στοᾷ τῆς Βικτωρίας, ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Eu». Εἰς ἀμφοτέρους ἡ εὐγενὴς καὶ λεπτὴ τέχνη τοῦ Βιντερχάλτερ ἐμφανίζει τὰς μᾶλλον θελκτικὰς καὶ τὰς μᾶλλον ἐνδιαφερούσας ἀπόψεις της. Αἱ προσωπογραφίαι τοῦ Βιντερχάλτερ ἔτυχον εὐρυτάτης διαδόσεως διὰ τῆς λιθογραφίας καὶ τῆς χαρακτικῆς ἐπὶ ξύλου καὶ χαλκοῦ, καλλιτέχναι δὲ μεγάλης φήμης, ὡς ὁ Léon Noël, ὁ Achllie Lefèvre ὁ J. E. Pannier, ὁ Danois καὶ ὁ Grévedon εἰργάσθησαν πρὸς τοῦτο ἀκαμάτως.

Ἀπὸ τοῦ 1847 μέχρι τοῦ 1853 ὁ Βιντερχάλτερ δὲν ἔλαβε μέρος εἰς τὰς παρισινὰς ἐκθέσεις. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1848 τὸν ἠνάγκασε νὰ ζητήσῃ ἄσυλον ἔξω τῶν γαλλικῶν συνόρων. Ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν, ἐγένετο δὲ εὐμενέστατα δεκτὸς εἰς τὴν πρωσσικὴν καὶ τὴν βρεττανικὴν αὐλήν. Ἐπανελθὼν μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς αὐτοκρατορίας εἰς Παρισίους, ἐξέθηκεν εἰς τὸ Σαλὸν τοῦ 1853 τὴν «Φλωρίντα», ἐμπνευσμένην ἐξ ἑνὸς ποιήματος τοῦ Αἰμιλίου Ντεσάν. Κατὰ τὴν παγκόσμιον Ἔκθεσιν τοῦ 1855 παρουσίασε τὴν προσωπογραφίαν Ναπολέοντος τοῦ Γ' καὶ τὰς ὡραιοτάτας προσωπογραφίας τῆς αὐτοκρατείρας Εὐγενίας. Μετὰ δὲ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου τοῦ 1870 ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Βάδην καὶ τρία ἔτη βραδύτερον ἀπέθανεν εἰς τὸ Μόναχον ἐκ τυφοειδοῦς πυρετοῦ.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Βιντερχοῦντε (Winterhude) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ἀμβούργου, τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ προάστειον, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἄλστερ, παραποτάμου τοῦ Ἔλβα. Κάτ. 11500. Μ.—

Βιντερχόφερ (Widerhofer), *Ἕρμαν, φὸν—*. Αὐστριακὸς παιδίατρος γεννηθεὶς τῷ 1832. Τῷ 1856 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ, τῷ δὲ 1885 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης. Αἱ ἐπιστημονικαὶ αὐτοῦ ἐργασίαι εὕρηνται εἰς ἀρχαιότερα Λεξικά. Ο. Ρ.

Βιντί (Vidi), *Λουκιανός*. Γάλλος μηχανικὸς (1805—1866). Τρέφων ἰδίαν κλίσιν πρὸς τὴν μηχανικὴν ἀφιέρωσε τὴν ζωήν του καὶ τὴν περιουσίαν του εἰς τὴν μελέτην αὐτῆς. Τὸ 1844, μετὰ πολύμοχθον ἐργασίαν, ἔλαβε προνόμιον διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀνακάλυψιν νέου μεταλλικοῦ βαρομέτρου, εἰς τὸ ὁποῖον ἔδωσε τὸ ὄνομα *ἀνεροειδὲς βαρόμετρον* (anéroïde). Ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐφευρέσεως ἦτο σημαντική, δι' ὃ καὶ τὸ νέον μηχάνημα ἔσχε πλῆθος ἀπομιμήσεων, αἱ ὁποῖαι κατεδιώχθησαν δι' ἀτελευτήτου σειρᾶς δικῶν. ΑΝ. Δ.

Βίντις (Windisch), *Κάρολος Γκόττλιεμπ*. Οὖγγρος ἱστορικὸς καὶ γεωγράφος (1725 1793), ἀσχοληθεὶς εἰδικῶς μὲ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν γεωγραφίαν τῆς πατρίδος του. Ἔγραψε: «Περιγραφήν, πολιτικήν, γεωγραφικὴν καὶ ἱστορικήν, τοῦ βασιλείου τῆς Οὐγγαρίας» (Πρέσμπουργ 1772), «Σύντομον ἱστορίαν τῆς Οὐγγαρίας» (1778), «Γεωγραφίαν τοῦ βασιλείου τῆς Οὐγγαρίας» (1780), «Συλλογὴν περιλαμβάνουσαν ἐρεύνας, διὰ τὴν ἱστορίαν, τὴν γεωγραφίαν, τὴν φυσικὴν ἱστορίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν τοῦ βασιλείου τῆς Οὐγγαρίας» (1781—1788) κλπ. —Ω.

— **Βίντις** (Windisch), *Χάνς*. Γερμανὸς φιλελεύθερος θεολόγος γεννηθεὶς ἐν Λειψίᾳ τῷ 1881. Τῷ 1908 διωρίσθη ὑφηγητὴς τῆς Κ. Διαθήκης ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας, τῷ δὲ 1914 μετεκλήθη ὡς τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Κ. Διαθήκης εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς ὀλλανδικῆς Leiden. Ἐδημοσίευσε πρὸς τοῖς ἄλλοις «Taufe und Sünde im ältesten Christentum» (1908), «Die Frömmigkeit Philos» (1909), ὑπόμνημα εἰς τὰς Καθολικὰς ἐπιστολὰς τῆς Κ. Δ. (ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ὑπομνημάτων τοῦ *Lietzmann*) κ. ἄ. Ἀπὸ τοῦ 1912 ἤρξατο ἐκδίδων τὰς «Untersuchungen zum N. Testament». Π. Ι. Μ.

Βίντισγκραιτς (Windischgrätz). Παλαιὸς γερμανικὸς οἶκος εὐγενῶν, καταγόμενος ἐκ τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ τοῦ δουκὸς τῆς Καρινθίας *Βαριάνδου*, ὅστις κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα κατεῖχε τὴν πόλιν καὶ τὴν περιφέρειαν *Βίντισγκραιτς*, ἐξ ἧς ἔλαβε τὸ ὄνομά του. Ἐκ τῶν μελῶν τοῦ οἴκου σημαντικώτερα εἶναι:

1) *Ἀλφρέδος Κάντιντους Φερδινάνδος* (1787—1861). Συνταγματάρχης ἐν ἔτει 1813, διεκρίθη εἰς τὴν μάχην τῆς Λειψίας καὶ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1814. Στρατηγὸς τῷ 1833, διωρίσθη μετὰ τὰ γεγονότα τοῦ 1848 στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς Βιέννης, βραδύτερον δ' ἐστάλη εἰς Πράγαν, ὅπου κατέπνιξε τὴν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐκραγεῖσαν στάσιν. Κατὰ τὴν ἐν Βιέννῃ ἐπανάστασιν τοῦ Ὀκτωβρίου ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν πάντων τῶν ἐν Ἰταλίᾳ στρατιωτικῶν σωμάτων. Νικητὴς κατ' ἀρχάς, ἡττήθη παρὰ τὸ Γκαίντελε. Ἔγραψε βαρυσήμαντον ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ εἰς Οὐγγαρίαν ἐκστρατεία κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1848—1849».

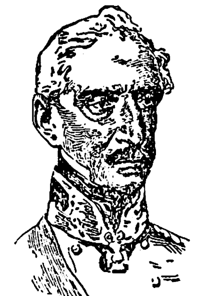

Ἀλφρέδος Κάντιντους Βίντισγκραιτς.

2) *Ἀλφρέδος*, πρίγκιψ, υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω. Ἀξιωματικὸς διακριθεὶς κατὰ τὴν μάχην τοῦ Καίνιγκραιτς, ἐν ᾗ καὶ ἐτραυματίσθη. Ὡς μέλος τῆς αὐστριακῆς Βουλῆς ἀνῆκεν εἰς τὸ κόμμα τῶν συντηρητικῶν.

3) *Ἀλφρέδος*, πρίγκιψ, υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω (1851-1927). Πολιτικός, χρηματίσας ἀπὸ τοῦ 1893-1895 πρόεδρος τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως. Α. Δ.

Βίντισμαν (Windischmann), *Φρειδερῖκος*. Γερμανὸς ἐκκλησιαστικὸς καὶ ἀνατολιστὴς (1811—1836), διακριθεὶς διὰ τὰς ἐρεύνας αὐτοῦ τὰς ἀναφερομένας εἰς τὴν ἰνδικὴν καὶ τὴν περσικὴν ἀρχαιολογίαν. Ἐκ τῶν πολλῶν συγγραφῶν του σπουδαιότεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: «Sancara, de theologumenis Vedanticorum», «Ἡ ἀρμενικὴ εἰς τὸ γλωσσικὸν στέλεχος τῶν Ἀρίων», «Περὶ τῆς λατρείας τοῦ Σόμα παρὰ τοῖς Ἀρίοις», «Οἱ πρωταρχικοὶ θρῦλοι τῶν Ἀρίων», «Ὁ Μίθρας». Α. Δ.

βιντλίτης (ὁ) (Vintlit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα τὸ ὁποῖον εἶναι *διοριτικὸς* **πορφυρίτης** (βλ. λ.), προσεγγίζων μᾶλλον πρὸς τοὺς λαμπροφύρας (βλ. λ.), ἐπειδή: α') τὸ συστατικὸν κεροστίλβη παρουσιάζεται ἀφθονωτέρα καὶ ἐν τῇ θεμελιώδει μάζῃ καὶ ὡς πορφυριτικὸς κρύσταλλος· β') διότι περιέχει διοψίδιον ὡς πρόσθετον συστατικὸν καὶ ἐνίοτε καὶ βρονζίτην καὶ γ') διότι ὑποχωρεῖ πολὺ κατὰ ποσότητα ἢ ἐλλείπει τελείως ὁ χαλαζίας. Οἱ βιντλῖται παρουσιάζονται εἰς περιοχὴν ἐκτεινομένην ἀπὸ τοῦ Adamello μέχρι τῆς Καρινθίας. Κυριώτεροι τόποι εὑρέσεώς των εἶναι τὸ Vintl (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά των), Mühlbach εἰς τὸ Pustertal κλπ. Γ. Κ. Γ.

Βιντλοῦ (Visdelou), *Κλαύδιος*. Γάλλος ἱεραπόστολος (1655—1737). Ἰησουίτης ἀπὸ ἡλικίας 15 ἐτῶν, ἐσπούδασε καλῶς τὰς νεκρὰς καὶ ζώσας γλώσσας. Διὰ τοῦτο ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' εἰς Κίναν ὡς ἱεραπόστολος. Ἐκεῖ ἐμελέτησε τὰ χρονικὰ 25 αἰώνων τῆς Κίνας καὶ τῆς Ταρταρίας καὶ συνέγραψε τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ταρταρίας» (1747, τόμ. 4), δημοσιευθεῖσαν μετὰ τὸν θάνατόν του. Ἐκδιωχθεὶς ἐκ Πεκίνου κατέφυγεν εἰς Ποντισερύ, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. —Β.

Βίντμαν (Widmann), *Βενέδικτος*. Γερμανὸς συγγραφεὺς καὶ μουσικοσυνθέτης γεννηθεὶς τῷ 1820. Ἐκ τῶν ἐκδοθέντων ἔργων του τὰ σπουδαιότερα εἶναι: «Generalbassübungen» (1859), «Formenlehre der Instrumentalmusik», (1862), «Katechismus der allg. Musiklehre» κτλ. Γ. Ι.

— **Βίντμαν** (Widmann), *Ἔρασμος*. Γερμανὸς μουσικὸς (1572—1634). Ἔγραψε: «Teutsche Gesaenglein», «Musikalischer Studentenmut», μοτέτα, ὕμνους, ἀντίφωνα κτλ. Γ. Ι.

— **Βίντμαν** (Widmann), *Ἰωσὴφ-Βίκτωρ*. Γερμανὸς ποιητὴς καὶ δραματικὸς συγγραφεὺς (1842—1911). Ἔγραψεν: «Ἡ Ἰφιγένεια ἐν Δελφοῖς», «Ὁ Ἀρνόλδος τῆς Μπρέσκια», «Ἡ βασίλισσα τῆς Ἀνατολῆς», «Ἡ πρώτη νύχτα» κτλ. —Β.

Βίντμανστατ (Widmanstadt), *Ἰωάννης-Ἀλβέρτος*. Γερμανὸς ἀνατολιστὴς καὶ πολιτικὸς (1506—1559). Ἐχρημάτισεν αὐλικὸς σύμβουλος τοῦ Φερδινάνδου Α', υἱοῦ τοῦ Καρόλου Κουίντου, καὶ καγγελάριος τῆς ἀνατολικῆς Αὐστρίας. Ἐπεμελήθη τὴν πρώτην εἰς συριακὴν γλῶσσαν μετάφρασιν καὶ ἔκδοσιν τῆς Καινῆς Διαθήκης (Βιέννη 1555), καὶ ἔγραψε: «Mahometis Theologia dialogo explicata» (Νυρεμβέργη 1543) καὶ «Syriacae linguae prima elementa» (Βιέννη 1556). Ω—.

Βίντμερ (Widmer), *Ἑρμάννος*. Γερμανὸς ζωγράφος καὶ τεχνοκρίτης, γεννηθεὶς τὸ 1871. Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βρεσλαυίας καὶ ἐν τῇ ἀκαδημείᾳ τοῦ Βερολίνου. Ἐφιλοτέχνησε τὰς τοιχογραφίας τοῦ «Ναοῦ τῆς Μουσικῆς» (Musiktempel), ἐν τῷ ζωολογικῷ κήπῳ τῆς γερμανικῆς πρωτευούσης, καὶ ἔγραψεν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Βιβλίον τῶν βιομηχανικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἐπαγγελμάτων». Α. Δ.

— **Βίντμερ** (Vidmer), *Ἰωσήφ*. Ἑλβετὸς θεολόγος καὶ φιλόλογος (1779—1844). Σπουδάσας θεολογίαν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Λάντσχουτ καὶ τῆς Ρατισβόννης, διωρίσθη τῷ 1805 καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν Λουκέρνῃ μέχρι τοῦ 1819, ὁπότε ἔλαβε τὴν ἕδραν τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς πατρολογίας. Τῷ 1829 ἐγένετο κανονικὸς ἱερεὺς τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Βασιλείας καὶ τῷ 1833 τῆς Μπερομούνστερ. Συνέγραψε: «Βίον τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Φλὺ» (Λουκέρνη 1819), «Παραίνεσιν τοῦ Ἐράσμου τῆς Ρόττερνταμ πρὸς σπουδὴν τῆς χριστιανικῆς φιλοσοφίας» (Λουκέρνη 1820), «Ἰδανικὸν τοῦ καθολικοῦ ἱερέως» (Λουκέρνη 1821), «Βιογραφίαν τοῦ Τσίμμερ καὶ περίληψιν τῆς θεολογίας καὶ φιλοσοφίας αὐτοῦ» (Λουκέρνη 1823), «Μαθήματα πατρολογίας» (1840) κτλ. Μετέφρασεν ἐπίσης εἰς τὴν γερμανικὴν διαφόρους πραγματείας τοῦ Ἁγίου Αὐγουστίνου, τὸ «Breviloquium» τοῦ Μποναβεντούρα καὶ τὸν «Πανθεϊσμὸν» τοῦ Μαρέ. Ἐξέδωκεν ἐπίσης τὰ ἔργα τοῦ διδασκάλου του Σάιλερ (1830—1841, τόμ. 40). —Β.

Βιντμὲρ (Vidmer), *Σαμουήλ*. Γάλλος βιομήχανος (1767—1821), γερμανικῆς καταγωγῆς, ἀνεψιὸς καὶ συνεργάτης τοῦ διασήμου Ὀμπερκαμπφ. Σπουδάσας φυσικὴν καὶ χημείαν ἐγένετο διευθυντὴς τοῦ ἐν Jouy ἐργοστασίου ὑφασμάτων, εἰσαγαγὼν πολλὰς τελειοποιήσεις εἰς τὴν βαφὴν αὐτῶν, ὡς τοὺς δι' ἁπλῆς γλυφίδος, ἄνευ τῆς χρήσεως νιτρικοῦ ὀξέος, κυλίνδρους καὶ μηχανὴν διὰ τὴν σχετικὴν χάραξιν. Εἶναι ὁ πρῶτος μεταχειρισθεὶς τὴν δι' ἀτμοῦ θέρμανσιν, ἥτις διεδόθη ἀμέσως εἰς πάσας τὰς σχετικὰς βιομηχανίας. Ἐφεῦρεν ἐπίσης τὴν στερεάν, διὰ μιᾶς μόνης ἐπιθέσεως, βαφὴν τοῦ πρασίνου, δι' ἣν ἐκέρδισε τὸ παρὰ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως προκηρυχθὲν ἔπαθλον 2.000 λιρῶν, ὅπερ ὅμως ἀπεποίηθη νὰ λάβῃ. Παρὰ τῆς ἀγγλικῆς βιομηχανίας παρέλαβε τὴν μηχανὴν κατεργασίας τοῦ βάμβακος, εἰσαγαγὼν αὐτὴν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἡ ὑπερβολικὴ ἐργασία ἐκλόνισε τὴν πνευματικήν του ὑγείαν, ὁδηγήσασα αὐτὸν εἰς αὐτοκτονίαν. —Β.

Βίντνμαν (Widnmann), *Μαξιμιλιανός*. Γερμα-

Digitized by Google

νὸς γλύπτης, γεννηθεὶς τῷ 1812. Ἐμαθήτευσε κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Μονάχου, μετὰ ταῦτα δὲ εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Schwanthaler καὶ τέλος παρέμεινεν ἐπὶ τριετίαν (1836—1839) ἐν Ρώμῃ, καταγινόμενος εἰς ἀκαμάτους σπουδάς. Ἐπιστρέψας ἐκ Ρώμης ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς εἰς τὸ Μόναχον, διορισθεὶς καθηγητὴς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τούτου. Ἐμφανισθεὶς διὸ πρώτην φορὰν πρὸ τοῦ φιλοτέχνου κοινοῦ διὰ τῶν ἔργων του «Αἴας», «Σαμψὼν καὶ Δαλιδὰ» καὶ «Ἡ ἀσπὶς τοῦ Ἡρακλέους» ἀπέκτησε λίαν ἐνωρὶς εὐρεῖαν φήμην, δὲν ἔπαυσε δὲ καθ' ὅλον του τὸν βίον νὰ παράγῃ ἀλλεπάλληλα ἔργα καὶ δὴ τοὺς ἀνδριάντας καὶ τὰς προτομὰς τῶν διασήμων συγχρόνων του ἀνδρῶν. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων ἔργων του τάσσονται: τὸ κολοσσαῖον ὀρειχάλκινον ἄγαλμα τοῦ πρίγκιπος-ἐπισκόπου Echter de Mespelbrunn (Βύρτσμπουργ, 1842), τὰ ἀγάλματα τοῦ Ὀρλάνδου Λάσσο (Μόναχον, 1868), τοῦ Λαυρεντίου φὸν Βεστενρῆντερ (Μόναχον, 1853), τοῦ Ράουχ (1855), τοῦ Κανόβα (1856), τοῦ Χριστοφόρου Σμὶτ (Ντούνκεσμπουλ, 1858), τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου καὶ τοῦ Ἰωάννου τῆς Βουλώνης (Γλυπτοθήκη Μονάχου, 1861), τοῦ Σίλλερ (Μόναχον, 1861), τοῦ Ἴφφλαντ (Μαγχάϊμ, 1862), τῆς πριγκιπίσσης Ματθίλδης φὸν Ἔσσε (1863—1864), τοῦ πρίγκιπος-ἐπισκόπου Φραγκίσκου-Λουδοβίκου φὸν Ἔρταλ (Βαμβέργη, 1863), τοῦ ἀρχιτέκτονος φὸν Γκαῖρτνερ (Μόναχον, 1866), τοῦ ἐπισκόπου Σάϊλερ (Ρατισμπὸν) καὶ τοῦ ζωγράφου Πέτρου Κορνέλιους (Μόναχον, 1869), τὰ πλαστικὰ συμπλέγματα: «Κυνηγὸς ὑπερασπίζων τὴν οἰκογένειάν του κατὰ πάνθηρος» (1856) καὶ ὁ «Βωμὸς τῆς Ἀναστάσεως» (Μόναχον 1863 ἐν τῷ «Ναῷ τῆς Παρθένου»), ὡς καὶ δύο μυθολογικαὶ ἀπεικονίσεις: «Ἡ Νίκη» (Μόναχον, 1863—1865) καὶ «Ἡ Θάλεια» (Μόναχον, 1865).

Ι. Μ. Π.

Βιντὸκ (Vidocq), ***Φραγκῖσκος-Εὐγένιος.*** Γάλλος τυχοδιώκτης (1775—1857). Καταδικασθεὶς πολλάκις εἰς φυλάκισιν καὶ εἱρκτὴν ἐπὶ κλοπῇ καὶ ὑπεξαιρέσει, κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ καὶ νὰ κερδήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ βαρώνου Πασκιέ, εἰς ὃν προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του ὡς ἀστυνομικός. Γενόμενος ἀρχηγὸς τοῦ Σώματος Ἀσφαλείας (Brigade de Sûreté), ὅπερ συνίστατο ἐκ καταδίκων ἀμνηστευθέντων ἢ ἀποτισάντων τὴν ποινὴν αὐτῶν, ὑπῆρξεν εἷς τῶν δραστηριωτέρων ἀστυνομικῶν τῆς Γαλλίας. Τῷ 1827 ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του καὶ ἵδρυσεν ἐργοστάσιον χαρτοποιίας. Ἀποτυχὼν εἰς τὴν ἐπιχείρησίν του ταύτην εἰσῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἀστυνομίας. Ἐκδιωχθεὶς ὡς ὕποπτος μεγάλης κλοπῆς, παρ' αὐτοῦ διαπραχθείσης, ὠργάνωσε γραφεῖον πληροφοριῶν, ὅπερ ὅμως δὲν ηὐδοκίμησεν. Ὁ Βιντὸκ ἀπέθανεν ἐν ἐσχάτῃ ἐνδείᾳ.

Α. Δ.

Βιντὸρ (Widor), ***Κάρολος-Μαρία.*** Μουσικὸς γεννηθεὶς εἰς Λυὼν τὸ 1845 ἐκ πατρὸς Ἀλσατοῦ ἀλλ' οὐγγρικῆς καταγωγῆς. Διδαχθεὶς τὴν σύνθεσιν ἐν Βρυξέλλαις ὑπὸ τοῦ Φετίς, διωρίσθη κατόπιν καθηγητὴς τοῦ *ὀργάνου* εἰς τὸ ᾠδεῖον τῶν Παρισίων, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀποθανόντος Καίσαρος Φράνκ, τὸ δὲ 1896 κατέλαβε τὴν θέσιν τοῦ καθηγητοῦ τῆς συνθέσεως ἐν αὐτῷ. Τέλος τὸ 1910 ἐξελέγη μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου τῶν Καλῶν Τεχνῶν.

Ἡ μουσικὴ δρᾶσις τοῦ Βιντὸρ εἶναι ἐξόχως ποικίλη· ὑπῆρξεν ὀργανίστας ἐφάμιλλος τῶν μεγίστων τῆς ἐποχῆς του, πιανίστας διακεκριμένος, σοφὸς μουσικολόγος καὶ συνθέτης μὲ πολλὴν ἀτομικότητα. Τὸ 1886 ἀνεβίβασεν εἰς τὴν Ὀπερὰ Κωμὶκ τὸ λυρικόν του δρᾶμα «Maître Ambros» καὶ κατόπιν τὰ μελοδράματα: «Nerto» ἐπὶ κειμένου τοῦ Μιστράλ, «Οἱ ψαράδες τοῦ Ἅη-Γιάννη» (1905), καὶ τὴν παντομίμαν «Ἰωάννα ντ' Ἄρκ» (1890). Ἔγραψε συνάμα καὶ πλῆθος ἄλλο μουσικῶν συνθέσεων καὶ μίαν καντάταν «Ἡ βαλπουργία νὺξ» διὰ χορῳδίαν καὶ ὀρχήστραν. Ὡς μουσικολόγος ὁ Βιντὸρ ἐδημοσίευσεν: «Ἡ ἑλληνικὴ μουσικὴ καὶ οἱ ὕμνοι τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας» καὶ ἄλλα τινὰ δευτερεύοντα ἔργα.

Γ. Σ.

Βίντουα (Vidua), ***Κάρολος κόμις—.*** Περιώνυμος Ἰταλὸς περιηγητὴς καὶ σοφὸς (1785—1832). Τυχὼν μεγάλης μορφώσεως, ἐπεδόθη ἰδίᾳ εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν ἰταλικὴν τοὺς «Ἔρωτας τοῦ Εὐρυάλου καὶ τῆς Λουκρητίας» τοῦ Αἰνείου Συλβίου Πικκολόμινι. Τῷ 1831 ἤρξατο συγγράφων τὸ ἐν ἔτει 1834 δημοσιευθὲν ἔργον του «Ἡ κατάστασις τῆς ἐπιστήμης ἐν Ἰταλίᾳ» καὶ ἡ «Ἱστορία τῆς Φλωρεντίας». Ὁ Βίντουα διέμεινε μακρὸν χρόνον εἰς τὴν Ἐγγὺς Ἀνατολήν. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του ἐδημοσίευσεν ἐνδιαφερούσας ἐντυπώσεις, ἃς ἀπεκόμισεν ἐκ τῶν περιηγήσεων αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀττικήν, Χίον, Σμύρνην, Παλμύραν καὶ Ἀραβίαν.

Α. Δ.

Βίντριχ (Vintrich), ***Ἀντώνιος.*** Ρωμαῖος ἰατρὸς (1812—1882). Ἐσπούδασεν ἐν Μονάχῳ, ὅπου καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1835. Βραδύτερον μετέβη πρὸς εὐρυτέρας σπουδὰς εἰς Βιέννην, Παρισίους, Λονδῖνον καὶ Κοπεγχάγην. Τῷ 1843 ἐγκατέστη ἐν Ἐρλάγγῃ, διατελέσας κατ' ἀρχὰς βοηθὸς τῆς Πολυκλινικῆς καὶ εἶτα ἔκτακτος καθηγητής, διδάξας εἰδικὴν παθολογίαν καὶ θεραπευτικήν· ἐπίσης ἐδίδαξε καὶ παιδιατρικήν.

Ο. Ρ.

Βιντσάϊντ (Windscheid), ***Βερνάρδος.*** Ἔγκριτος Γερμανὸς νομοδιδάσκαλος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος (1817—1892). Ἡ περίπυστος περὶ τοῦ Δικαίου τῶν Πανδεκτῶν συγγραφή του καὶ ἡ ἐν γένει ἐπίδρασις τῆς διδασκαλίας του κατέστησαν αὐτὸν ἐξέχοντα καὶ παγκοσμίου φήμης σοφόν.

Ἐγεννήθη ἐν Düsseldorf, περατώσας δὲ τὰς γυμνασιακὰς αὐτοῦ σπουδὰς ἐν τῇ γενετείρᾳ ἠκροάσατο τῶν νομικῶν μαθημάτων ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Βόννης καὶ τοῦ Βερολίνου (1834—1837). Τῷ 1838 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ, τῷ 1840 ἐγένετο ὑφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βόννης, τῷ δὲ 1847 ἔκτακτος καθηγητής, καὶ εἶτα τακτικὸς καθηγητὴς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Basel. Ἔκτοτε ὁ Βιντσάϊντ ἐδίδαξεν ἐπὶ πεντήκοντα συναπτὰ ἔτη τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον εἰς τὰ πανεπιστήμια τοῦ Greifswald (1352), τοῦ Μονάχου (1857), τῆς Ἀϊδελβέργης (1871) καὶ τέλος τῆς Λειψίας (1874), ἔνθα διαδεχθεὶς τὸν Waechter παρέμεινε διδάσκων μέχρι τῆς τελευτῆς του.

Ὡς διδάσκαλος ὁ Βιντσάϊντ ἐφημίζετο διὰ τὴν μεθοδικότητα ἐν τῇ κατανομῇ τῆς ὕλης, διὰ τὴν ἀριστοτεχνίαν του ἐν τῇ πλαστικῇ τῶν ἐννοιῶν, διὰ τὴν δεξιότητα ἐν τῇ ἐπιλογῇ τῶν καταλλήλων λέξεων καὶ φράσεων ἐν τῇ διατυπώσει τῶν ἐν-

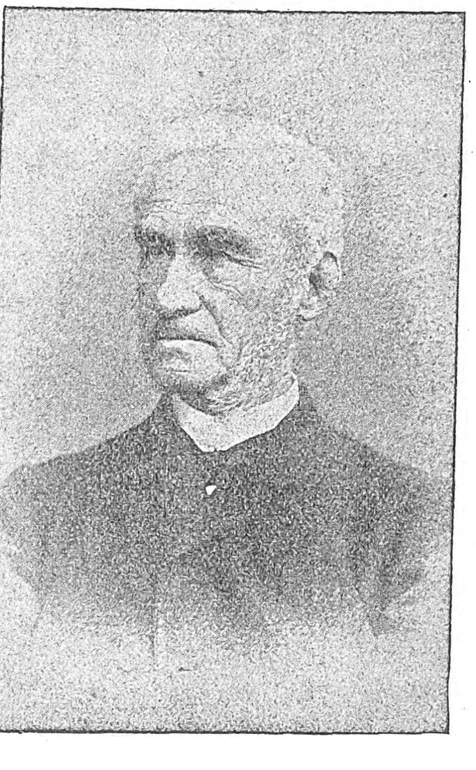

Βερνάρδος Βιντσάϊντ.

νοιῶν, καὶ τέλος διὰ τὴν μεταδοτικότητά του, δι' ἧς ἐπετύγχανε νὰ διαπλάττῃ τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν του εἰς τὸ νομικῶς σκέπτεσθαι καὶ κρίνειν.

Ὡς συγγραφεὺς ὁ Βιντσάϊντ ὑπῆρξε πολυγραφώτατος. Ἠσχολήθη εἰς τὴν διὰ διαφόρων διατριβῶν ἀνάπτυξιν πλήθους νομικῶν ἐννοιῶν, διατυπώσας μάλιστα τολμηρὰς καὶ ἄχρι τοῦδε ἀγνώστους νομικὰς θεωρίας. Ἰδίως κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπιστημονικῆς σταδιοδρομίας αὐτοῦ ἠσχολήθη εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ γαλλικοῦ δικαίου, ἐρευνήσας ἓν ἐκ τῶν φωτεινοτάτων καὶ σπουδαιοτάτων ζητημάτων αὐτοῦ, τὸ περὶ ἀκυροτήτων, ἐκδώσας ἐν ἔτει 1847 σχετικὴν μονογραφίαν (Zur Lehre des Code Napoleon von der Ungültigkeit der Rechtsgeschäfte). Ἐν ἔτει 1850 ἐκδίδει τὴν περὶ προϋποθέσεως ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ Δικαίῳ πραγματείαν αὐτοῦ (Ueber die Lehre des Römischen Recht von der Voraussetzung) ἥτις παρ' ὅλας τῶν ἐπικριτῶν τὰς προσβολὰς καὶ ἀντιρρήσεις εἶναι ἔργον πρωτότυπον, σπουδαίως προάγον τὴν νομικὴν ἐπιστήμην καὶ διανοῖγον νέους ὁρίζοντας ἐν τῇ καθόλου νομικῇ ἐρεύνῃ. Διὰ τοῦ ἔργου τούτου εἰσάγεται καινὴ ὅλως θεωρία, ἐν ᾗ ἀναπτύσσεται, ὅτι ἡ προϋπόθεσις εἶναι περιορισμὸς τῆς βουλήσεως ἧττον ἐπαχθὴς τῆς αἱρέσεως, οἱονεὶ ἀτελὴς αἵρεσις (eine unentwickelte Bedingung), ἥτις, προστιθεμένη εἰς δικαιοπραξίαν, οὐδόλως ἐμποδίζει τὴν ἐπέλευσιν τοῦ σκοπουμένου νομικοῦ ἀποτελέσματος, ἀπολειφθεῖσα ὅμως τίκτει δικαίωμα πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ διὰ τῆς δικαιοπραξίας δοθέντος (βλ. λ. προϋπόθεσις).

Ἐν τῇ δευτέρᾳ πραγματείᾳ αὐτοῦ περὶ τῆς ἀγωγῆς ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ (Die Actio des Römischen Civilrechts von Standpunkte des Reutigen Rechts), ἐκδοθείσῃ ἐν Düsseldorff τῷ 1856, ἀναπτύσσει τὴν περὶ ἀξιώσεως (Anspruch) θεωρίαν του. Ἐν αὐτῇ ὁ Βιντσάϊντ διαστέλλει τὴν ἔννοιαν τῆς ἀξιώσεως ἀπὸ τὴν τῆς ἀγωγῆς, δίδων τὴν κατὰ τὸ νεώτερον δίκαιον ἀκριβῆ ἔννοιαν τῆς ἀξιώσεως. Διδάσκει τουτέστιν, ὅτι ἐνῷ κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ἔδει, διὰ νὰ ἀντεπεξέλθῃ τις κατὰ τοῦ ἀντιδίκου δικαστικῶς, νὰ ἔχῃ actio κατὰ τὸ δικονομικὸν δίκαιον, παρ' ἡμῖν ἀρκεῖ τις νὰ ἔχῃ ἀπαίτησιν, διὰ νὰ ἔχῃ καὶ ἀγωγήν. Καὶ τὸ ἔργον τοῦτο ζωηρὰς διήγειρε ἀντιρρήσεις, οὐχ ἧττον τέλος αἱ ἐν αὐτῷ ἀναπτυσσόμεναι θεωρίαι ἐγένοντο δεκταί, χαρακτηρισθεῖσαι ὡς χρήσιμοι τῇ ἐπιστήμῃ, τῶν ὁποίων ἡ μὴ παραδοχὴ θὰ ἀπετέλει, ὡς ἀνομολογεῖ ὁ Kunze, θεωρητικὴν ὀπισθοδρόμησιν.

Ἀλλὰ τὸ μᾶλλον περισπούδαστον ἔργον αὐτοῦ ἦτο τὸ τρίτομον περὶ τοῦ Δικαίου τῶν Πανδεκτῶν ἐγχειρίδιον (Lehrbuch des Pandektenrecht). Ἐν τῷ ἐν λόγῳ ἔργῳ αὐτοῦ, τὸ ἐπὶ πολλὰς δεκαετηρίδας ὡς πρότυπον διδακτικοῦ συγγράμματος θεωρούμενον, ὁ Βιντσάϊντ παρέσχε τὴν τελειοτέραν εἰκόνα τοῦ ἀστικοῦ δικαίου ὡς διεμόρφωσε καὶ ἀνέπτυξε ἡ ἐπιστήμη κατὰ τὰς τελευταίας ἑκατονταετηρίδας. Τὸ ἔργον τοῦτο χαρακτηρίζει συστηματικότης ἐν τῇ ἐπεξεργασίᾳ τῆς ἀπείρου ὕλης τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, συνοπτικότης καὶ περιεκτικότης τῶν διατυπουμένων ἐννοιῶν, γλαφυρότης καὶ ἀκριβολογία ὕφους ὑπὲρ πάντα δὲ ταῦτα ἑνότης τῶν μερῶν πρὸς τὸ ὅλον ἔργον. Τὸ ἔργον τοῦτο δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ, ὡς ὁ πολὺς Mund ὁμολογεῖ, πρότυπον συστηματικότητος ἐν τῇ ἐν γένει ἐπιστημονικῇ ἐπεξεργασίᾳ. Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ὁ Βιντσάϊντ ἀναπτύσσει τὰς ἐννοίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου μετ' ἰδιαζούσης δεξιοτεχνίας, ἀναλύει τὰς ἀμφισβητουμένας ἐπὶ τούτων γνώμας τῶν συγγραφέων, παρέχει ἄφθονον βιβλιογραφίαν ἐπὶ ἑκάστου ἐξεταζομένου θέματος, παραθέτει τὴν νομολογίαν τῶν δικαστηρίων καὶ ἐν γένει ἐπισκοπεῖ πᾶσαν νομοθετικὴν κίνησιν ἀπὸ τοῦ Clück καὶ ἐντεῦθεν. Τὸ ἔργον τοῦτο ἑπτάκις ἐξέδωκεν ὁ Βιντσάϊντ, μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του ἐξέδωκεν αὐτὸ εἰς ὀγδόην καὶ ἐνάτην ἔκδοσιν ὁ T. Kipp, ἤδη καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου, πλουτίσας τὸ ἔργον διὰ πολλῶν προσθηκῶν καὶ πρὸς τούτοις καὶ διὰ συγκρίσεως τοῦ τέως κρατοῦντος γερμανικοῦ κοινοῦ δικαίου πρὸς τὸν νέον γερμανικὸν Κώδικα. Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Βιντσάϊντ μετεφράσθη καὶ εἰς τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν ὑπὸ τῶν Carlo Fadda καὶ Emilio Bensa (1902—1905) καὶ εἰς τὴν ἑλληνικήν. Καὶ τὰς μὲν Γεν. Ἀρχὰς τοῦ συστήματος μετέφρασε καὶ ἐξέδωκεν ὁ N. Δημαρᾶς ἐν ἔτει 1882, τὸ δὲ Κληρονομικὸν (1901 καὶ εἰς νέαν ἔκδοσιν 1923) καὶ τὸ Οἰκογενειακὸν (1925) ὁ Κ. Πολυγένης, σχετίσας τὸ ἀναπτυσσόμενον ἐν τῷ κειμένῳ δίκαιον πρὸς τὴν ἑλληνικὴν νομοθεσίαν καὶ νομολογίαν. Τὸ ὅλον δὲ σύστημα ἐξέδοτο ὁ Α. Ἀργυρὸς (1901—1903), ἐξελληνίσας αὐτὸ ἐκ τῆς 8ης ἐκδόσεως.

Ὁ Βιντσάϊντ μετέσχεν ὡσαύτως εἰς τὴν πρὸς σύνταξιν τοῦ γερμανικοῦ Κώδικος ἐπιτροπῆς, κατὰ τὸ πλεῖστον συντελέσας εἰς τὴν κατάρτισιν τοῦ Νομοσχεδίου. Ἐν ἔτει 1883 ἑωρτάσθη ἐν Λειψίᾳ ἐν μέσῳ ἀκρατήτου ἐνθουσιασμοῦ ἡ πεντηκονταετηρίς του, τῷ δὲ 1892 (5 Ὀκτωβρίου) ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν Λειψίᾳ.

[Περὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ ἀκαμάτου καὶ μεγαλοφυοῦς αὐτοῦ ἀνδρὸς πλεῖστα ἐγράφησαν ἐξ ὧν: *Eck*: B. Windscheid und R. v. Jhering (Berlin 1895). *Kuntze*: Jhering, Windscheid. Brinz (Leipzig 1893). *Leonhard*: Nachruf f. Jhering und Windscheid. *Kohler*: Von Lebenspfad (Mannheim 1902). *Oertmann*: Windscheid Gesammelte Reden und Abhandlungen (Leipzig 1904).]

Ι. Κ. ΠΟΛΥΓΕΝΗΣ

Βιντσγκάου (Wintschgau), ***Μαξιμιλιανὸς-Ἐρρῖκος, Ἱππότης τοῦ Ἄλτενμπουργ καὶ Χοχενάους.*** Φυσιολόγος ἐκ Τυρόλου γεννηθεὶς τῷ 1832. Ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ ἐν Βιέννῃ τῷ 1856, ἐγένετο τῷ 1860 ἐκτάκτος καθηγητὴς τῆς Φυσιολογίας ἐν Παδούῃ, ὁπόθεν μετὰ ἑξαετίαν μετετέθη εἰς Πράγαν καὶ ἐκεῖθεν μετὰ τετραετίαν προσεκλήθη ὡς τακτικὸς καθηγητὴς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ἰνσβρούκης. Τῷ 1896 ἐτιμήθη διὰ τοῦ τίτλου τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Αὐλικοῦ Συμβούλου, δὶς δὲ ἐξελέγη πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου (1874—1875 καὶ 1881—1882). Ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν ἀναφέρομεν τὰς ἑξῆς: «Untersuchungen über die Frage, ob die Geschwindigkeit der Fortpflanzung der Nervenerregung von der Reizstärke abhängig ist (Pflüger's Arch. XXX 1882, 2 Tle; Ib. XV 1887). «Die physiol. Zeit eines ungewöhnlichen Falles partieller Farbenblindheit», (Ib. XLVIII καὶ LVII 1891—1896). «Zeitmessende Versuche über die Unterscheindung zweier electr.» (Hautreize, LXIX 1879), «Die Folgen einer linearen Längsquetschung des Froschherzens» (Ib. LXXVI, 1899) κτλ.

Ο. Ρ.

Βιντσγκάου (Wintschgau) *[Γεωγρ.]*. Εὐφορωτάτη κοιλὰς τῶν Ἄλπεων ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ἄνω Ἔτς ἄνωθεν τοῦ Μεράν. Διαιρεῖται εἰς τὸ *Ἄνω* καὶ *Κάτω Βιντσγκάου*. Ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Βιντσγκάου ἡ συνδέουσα τὸ Μερὰν μετὰ τοῦ Μὰλς (72 χιλιόμ.) ἐγκαινιάσθη τῇ 1ῃ Ἰουλίου 1906.

Α. Δ.

Digitized by Google

Βίντσεντ (Vincent), ***Ἐδγάρδος.*** Ἄγγλος πολιτικὸς καὶ οἰκονομολόγος τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος, γεννηθεὶς τῷ 1857. Διετέλεσεν οἰκονομικὸς σύμβουλος τῆς αἰγυπτιακῆς κυβερνήσεως.

— **Βίντσεντ** (Vincent), ***Κάρολος-Ἐδουάρδος-Χόβαρντ.*** Ἄγγλος πολιτικός, δημοσιογράφος καὶ ὀργανωτὴς τῆς ἀστυνομίας (1849—1908). Διετέλεσεν ἀνταποκριτὴς τοῦ «Ἡμερησίου Τηλεγράφου» κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τῷ 1877—1878. Κατόπιν ἐμελέτησε τὰ ἀστυνομικὰ συστήματα τῶν Παρισίων, Βρυξελλῶν, Βερολίνου καὶ Βιέννης καὶ ἐχρημάτισεν ὁ πρῶτος διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας τοῦ Σκότλαντ-Γυὰρντ ἐν Λονδίνῳ. Παραιτηθεὶς τῷ 1884, εἰσῆλθεν εἰς τὸ κοινοβούλιον, ἐκλεγόμενος βουλευτὴς συνεχῶς μέχρι τοῦ θανάτου του.

Μ. Δ. Β.

Βιντσέντιις (Vincentiis), ***Κάρολος.*** Ἰταλὸς ὀφθαλμολόγος, γεννηθεὶς ἐν Νεαπόλει τῷ 1849. Τῷ 1879, μετὰ ἐπιτυχῆ διαγωνισμόν, ἐγένετο ἔκτακτος, καὶ μετά τινα καιρὸν τακτικός, καθηγητὴς τῆς ὀφθαλμολογικῆς κλινικῆς ἐν Παλέρμῳ. Ἀπήλαυε φήμης λαμπροῦ ὀφθαλμολόγου καὶ χειρουργοῦ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἐξετιμήθη λίαν ὡς καθηγητής. Συνέγραψε «Un caso di dilatazione delle glandole di Meibomio con un contenuto constituito da spore», «Della struttura e genesi del calazion con osservazioni sull'origine epiteliale delle cellule giganti», «Ossificazione nel cristallino di un octrio atrofico», «Mucocele od ectropia del labirinto etmoidale», καὶ πλείστας ὅσας πραγματείας ἀφορώσας τὰς διαφόρους παθήσεις τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ τὴν ἀνατομο-παθολογίαν αὐτοῦ, οἷον θηλώματος τοῦ δακρυϊκοῦ ἀσκοῦ, ἐνδοθηλιακοῦ σαρκώματος, στραβισμοῦ, βλεφαροπλαστικῆς κλπ.

Ο. Ρ.

βίντσι (τό). Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν καὶ ἐργατῶν διαλέκτου, νεώτερος, ἀντικαταστήσας τὸν παλαιότερον τοιοῦτον *ἀργανέλλο*, σημαίνοντα τὸ μικρὸν χειροκίνητον βαροῦλκον τῶν ἱστιοφόρων πλοίων (βλ. λ. ὀνίσκος), ἐπικρατησάσης τῆς παραφθορᾶς τοῦ ταυτοσήμου ἀγγλικοῦ ὅρου winch. Κατόπιν ὅμως ὁ ὅρος *βίντσι*, ὅπως καὶ ὁ winch ἄλλως τε, ἐπεξετάθη καὶ ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ἀτμοκινήτου, καὶ τοῦ ἠλεκτροκινήτου ἀκόμη, *βαρούλκου*, τινῶν μάλιστα περιλαμβανόντων εἰς αὐτόν, ἐσφαλμένως νομίζομεν, καὶ τὸν *φορτωτῆρα* (κοιν. *τὴν φορτωτῆρα, μπίγα*) καὶ τὴν *ἅλυσιν* καὶ πᾶν ἄλλο παρελκόμενον τοῦ βαρούλκου (βλ. λ.).

Σ. Ε. Λ.

Βίντσι (Vinci), ***Λεονάρδος Ντὰ—.*** Φλωρεντῖνος ζωγράφος καὶ πολυμερὴς καλλιτέχνης καὶ ἐπιστήμων, ἐγεννήθη τῷ 1457 εἰς τὸ μικρὸν χωρίον *Βίντσι*, ὁπόθεν ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα, πλησίον τῆς Ἐμπολῆς μεταξὺ Φλωρεντίας καὶ Πίζας. Ὁ πατήρ του *Πιέρο ντὶ σὲρ Ἀντώνιο*, ἐπισκεπτόμενος συχνὰ μικρὸν πανδοχεῖον εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ χωρίου, εἶχε συνάψει στενὰς ἐρωτικὰς σχέσεις μὲ τὴν δεκαεξαετῆ καὶ ὡραίαν Κατερίναν, ἡ ὁποία ὑπηρέτει ἐκεῖ, καρπὸς δὲ τῶν σχέσεών του τούτων ἦτο ὁ Λεονάρδος. Ἀλλ' ἡ ταπεινὴ καταγωγὴ τῆς Κατερίνας ἀπέκλειε τὸν γάμον της πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ σὲρ Ἀντώνιο, καὶ προικοδοτηθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ ὁπωσδήποτε, συνεζεύχθη χωρικόν τινα, ἐνῷ ὁ φίλος της, ὅστις καὶ τόσας ἄλλας συζύγους ἐγνώρισε μετὰ ταῦτα, ἐνυμφεύθη τὴν Ἀλμπιέρα Ἀμοντόρι, καλῆς καταγωγῆς καὶ προικός. Ὅταν ὅμως ὁ γάμος οὗτος ἀπεδείχθη ἄτεκνος, ὁ πάππος ἐπέτρεψεν εἰς τὸν υἱόν του νὰ προσλάβῃ καὶ τὸν Λεονάρδον μαζί του καὶ νὰ τὸν ἀναθρέψῃ. Οὕτω ὁ Λεονάρδος, εὑρεθεὶς εἰς εὐνοϊκόν πως περιβάλλον ἵνα μορφωθῇ ἐνωρίς, ἔδειξε μεγάλας ἱκανότητας εἰς τὰ μαθηματικὰ καὶ μάλιστα εἰς τὸ σχέδιον, τὸ ὁποῖον ὤθησε τὸν πατέρα νὰ φέρῃ αὐτὸν εἰς τὸν φίλον του, γνωστότατον τότε καλλιτέχνην τῆς Φλωρεντίας, *Βερρόκιο*, ὅστις ἀμέσως ἐθαύμασε τὸ μέγα καὶ ἐξαιρετικὸν τάλαντον τοῦ μικροῦ. Εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦτο εἰσῆλθε τῷ 1470 καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1477, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἐνεγράφη ὡς μέλος εἰς τὸ βιβλίον τῶν ζωγράφων τῷ 1472. Πολλὰ βεβαίως ἐδιδάχθη ἐνταῦθα, ἀλλ' ἡ ἐνωρὶς διαφανεῖσα μεγαλοφυΐα του πολλὰ θὰ ἐδίδαξε καὶ εἰς τὸν διδάσκαλον καὶ εἰς τοὺς συμμαθητάς του, γνωστοὺς ἔπειτα ζωγράφους *Περουτζῖνο* καὶ *Λορέντσο ντὶ Κρέντι*. Διότι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἵλκυσε τὴν προσοχὴν ὅλων καὶ ἐπεβλήθη διὰ τῆς ἰσχυρᾶς του ἀτομικότητος. Λέγεται, καὶ φαίνεται πιθανόν, ὅτι εἰς τὴν «Βάπτισιν», τὴν ὁποίαν ὁ Βερρόκιο ἐζωγράφει κατὰ παραγγελίαν τῶν μοναχῶν

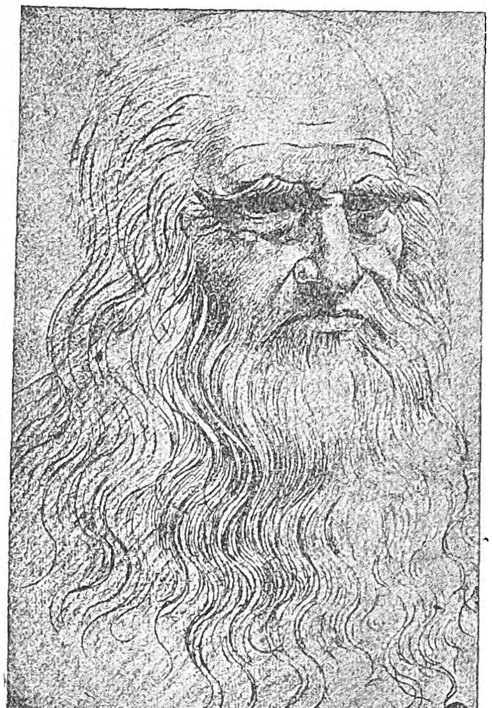

Λεον. Ντὰ Βίντσι: *Αὐτοπροσωπογραφία.*

τῆς Βαλλομπρόζα, τοῦ Λεονάρδου ἔργον εἶναι ὁ ἄγγελος ὁ καθήμενος γονυκλινὴς ἀριστερά. Καὶ πράγματι εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ εὑρίσκομεν τὸν ἀγαπητὸν τύπον τοῦ Λεονάρδου μὲ τὴν ξανθὴν κόμην, τὴν λεπτὴν κατατομὴν μὲ τοὺς παθητικοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν ἐρασμιότητα καὶ χάριν, ἡ ὁποία διαπνέει τὴν μορφήν. Διάφορα ἔργα ἀναφέρονται εἰς τὴν πρώτην αὐτὴν περίοδον τῆς διαμονῆς του ἐν Φλωρεντίᾳ, ἀλλ' οὐδὲν ἐξ αὐτῶν διεσώθη. Εἰς ἓν εἶχε παραστήσει τὸν «Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὔαν», προσχέδιον ἵνα χρησιμεύσῃ διὰ τάπητα. Ὁ *Βαζάρι* λέγει περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὁ Λεονάρδος «ἐσχεδίασε μὲ τὸ πινέλλον εἰς φαιὸν χρῶμα ἀπειρίαν χόρτων μὲ ζῷα εἰς ἕνα λειμῶνα πλήρη ἀνθέων, τὰ ὁποῖα ἀπέδωκε μὲ ἀνέκφραστον ἀκρίβειαν καὶ ἀλήθειαν. Τὰ φύλλα καὶ οἱ κλάδοι μιᾶς συκῆς ἔχουν ἐκτελεσθῆ μὲ τοιαύτην ὑπομονὴν καὶ ἀγάπην, ὥστε δὲν δύναταί τις πράγματι νὰ συλλάβῃ τὴν σταθερότητα τοῦ ταλάντου τούτου. Βλέπει κανεὶς ἐπίσης ἕνα φοίνικα, εἰς τὸν ὁποῖον κατώρθωσε νὰ δώσῃ τόσον μεγάλην ἐλαστικότητα μὲ τὴν διάταξιν καὶ τὴν τελείαν κατανόησιν τῶν καμπυλοτήτων τῶν φύλλων του, ὥστε ἀληθῶς ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ εἴπῃ ὅτι δὲν ὑπάρχει θεία μεγαλοφυΐα εἰς τὸν κόσμον, ἡ ὁποία θὰ ἠδύνατο νὰ κάμῃ τόσον ὅμοιον εἰς ἀκρίβειαν καὶ φυσικότητα». Ἀπὸ τότε ἀκόμη φαίνεται ἡ μελέτη τοῦ ἐπιστήμονος, ἡ παρατήρησις τῆς κατασκευῆς τῶν ἀντικειμένων καὶ ἡ χρησιμοποίησις τῶν γνώσεων τῆς βαθυτέρας ζωῆς αὐτῶν εἰς τοὺς σκοποὺς τῆς τέχνης του. Χαρακτηριστικὸν εἶναι καὶ τὸ ἄλλο ἀνέκδοτον τῆς ἀσπίδος τοῦ χωρικοῦ, τὴν ὁποίαν τοῦ ἔφερε διὰ νὰ ζωγραφήσῃ ἐπ' αὐτῆς ἕνα ἔμβλημα. Ὁ Λεονάρδος θέλων νὰ εὕρῃ μίαν μορφήν, ἡ ὁποία νὰ ἐμπνέῃ τὸν τρόμον ὡς ἡ κεφαλὴ τῆς Μεδούσης, συνέλεξε ποικίλα ζῷα, σαύρας, ὄφεις, πεταλούδας, νυκτερίδας καὶ ἄλλα ὅμοια καὶ διὰ τοῦ συνδυασμοῦ αὐτῶν συνέθεσεν ἓν ζῶον ἐμποιοῦν φρίκην καὶ τρόμον, τὸ ὁποῖον ἀπέπνεε δηλητήριον καὶ φλόγας καὶ ἐκαλύπτετο ὑπὸ πυρίνης ἀτμοσφαίρας, ὅπως λέγει ὁ Βαζάρι. Ὁ Λεονάρδος καὶ ἐδῶ ἀναχωρεῖ ἐκ τῆς πραγματικότητος καὶ πλάττει συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους της νέον ζῷον ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν φαντασίαν του. Εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀνήκει καὶ ὁ «Εὐαγγελισμὸς» τοῦ Λούβρου, ὅπου φαίνεται ἡ χάρις καὶ λεπτὴ ποίησις τῶν μορφῶν καὶ τοῦ τοπίου τοῦ Λεονάρδου, χωρὶς τὴν στρογγυλότητα καὶ μαλακότητα καὶ ἐλευθερίαν τῶν τελείων ἔργων του. Τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα ἔχει καὶ ἡ «Ἀνάστασις» τοῦ Βερολίνου, ὅπου, παρὰ τὴν πυραμιδοειδῆ σύνθεσιν, ἡ γωνιώδης καὶ ξηρὰ μορφὴ τῶν ἀντικειμένων δὲν ἔχει ἀκόμη ὑπερνικηθῆ ἐντελῶς· ἴσως μάλιστα δὲν εἶναι κἂν ἔργον του αὐτό, ὡς καὶ πολλοὶ ὑποστηρίζουν. Ἐπίσης καὶ ἡ «Παναγία μὲ τὸ γαρύφαλλον» τοῦ Μονάχου, ἴσως εἶναι ἀντίγραφον ἀπολεσθέντος ἔργου του. Ὁ «Ἱερώνυμος» τοῦ Βατικανοῦ δεικνύει ἰσχυρὰν ἐνέργειαν εἰς τὴν ὀκλαδὸν στάσιν του, μὲ τὴν γραφικότητα τῆς ἐν τῷ πίνακι διαθέσεώς του καὶ τὴν ἔντονον ἀντίθεσιν τῶν χρωματικῶν τόνων. Ἡ «προσωπογραφία» τῆς Πινακοθήκης Λιχτενστάϊν τῆς Βιέννης ἔχει τι τοῦ πνεύματός του, ἀλλ' ἡ κεφαλὴ δὲν ἀποπνέει τὴν μαλακότητα καὶ λεπτότητα τὴν ἰδιάζουσαν εἰς αὐτόν. Τῷ 1481 τοῦ ἀνετέθη ὁ πίναξ τῆς «Προσκυνήσεως τῶν μάγων», τοῦ ὁποίου ἔχομεν ἀτελείωτον ἓν σκίτσο εἰς τὴν Πινακοθήκην Uffizzi τῆς Φλωρεντίας. Ἐδῶ ὁ Λεονάρδος ἔδειξε τὴν συνθετικήν του δύναμιν διὰ τῆς περικέντρου διατάξεως τῶν προσώπων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔκτακτον ψυχολογικὴν διάκρισιν αὐτῶν διὰ τῶν ζωηρῶν κινήσεων καὶ τῆς παθητικῆς ἐκφράσεως μὲ τὴν στάσιν καὶ τὴν χειρονομίαν.

Νέον πρόβλημα ἔθεσε μὲ τὴν «Παναγίαν τῶν Βράχων» τοῦ Λούβρου. Πρὸ τοῦ ἡμίφωτος τῶν βράχων ἐτοποθέτησε τὰ πρόσωπα χωρὶς ζωηρὰς κινήσεις καὶ αὐστηρὰς γραμμάς. Λεπταὶ μεταβάσεις ὁδηγοῦν ἀπὸ ἐπιφανείας εἰς ἐπιφάνειαν τῶν μορφῶν, τὰς ὁποίας πλάττει θαυμασίως τὸ φῶς ἢ μᾶλλον τὸ σκιόφως. Μέσα εἰς αὐτὸ κινοῦνται αἱ μορφαὶ μὲ ἐξαίρετον τέχνην διαγραφόμεναι εἰς τὸ διαφανὲς ἡμίφως, τὸ ὁποῖον λούει ὁλόκληρον τὸ περιβάλλον. Τριάκοντα ἐτῶν, ἦτο πλέον κύριος ἑαυτοῦ καὶ εἶχε συνείδησιν τῆς ἱκανότητός του, ὥστε νὰ θέλῃ νὰ δράσῃ εἰς εὐρύτερον κύκλον. Ὅθεν εὔλογον εἶναι, ὅτι ἐπεδίωξε τὴν αὐλὴν τοῦ Μιλάνου κ' ἔγραψε τὴν περίφημον ἐπιστολὴν πρὸς τὸν *Λουδοβῖκον Μῶρον*, ἡγεμόνα, διὰ τῆς ὁποίας συνίστα ἑαυτὸν ὡς ἱκανώτατον μηχανικόν. Μεταξὺ ἄλλων ὡς ἑξῆς περιγράφει μίαν πολεμικὴν ἅμαξαν: «δύναμαι νὰ κατασκευάσω κεκαλυμμένα ἅρματα, ἀσφαλῆ καὶ στερεώτατα, φέροντα πυροβολικόν, τὰ ὁποῖα εἰσδύοντα εἰς τὰς ἐχθρικὰς γραμμὰς θὰ θραύσουν τὸν μᾶλλον σταθερὸν στρατὸν καὶ τὰ ὁποῖα δύναται νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ πεζικὸν ἄνευ ἐμποδίων». Καταπληκτικὴν ἐντύπωσιν θὰ ἐπροξένησεν ἡ παρουσία του εἰς τὴν λαμπρὰν ἐκείνην αὐλήν. Τέλειος ἀνήρ, ὡραῖος, ἐπιδίδων εἰς τὰ ἀθλητικὰ γυμνάσματα, θαυμάσιος ἱππεύς, ἔκτακτος μουσικός, κατασκευάσας ἓν λαοῦτον σχήματος κεφαλῆς ἵππου, τὸ ὁποῖον ἔπαιζε καλύτερον παντὸς ἄλλου, ἀπαγγέλλων καὶ αὐτοσχεδιάζων στίχους, γόης ὁμιλητὴς εἰς τὰς συναναστροφὰς καὶ ἐξαίρετος ὀργανωτὴς ἑορτῶν, κατέθελξε τοὺς πάντας μὲ τὸ πνεῦμα κα ἰτὴν τέχνην του.

Τὸ μέγα ἔργον του ἐνταῦθα ἦτο ὁ «Μυστικὸς

Λεον. Ντὰ Βίντσι: *Ἡ ὡραία Φερρονιέρα.*

[Μουσεῖον Λούβρου.]

Digitized by Google

δεῖπνος» εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας τῆς Κεχαριτωμένης (Sta Maria delle Grazie). Πρὸ μιᾶς ἐπιμήκους τραπέζης κάθηνται οἱ μαθηταὶ καὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς, ὅστις μὲ τὴν φράσιν «εἷς ἐξ ὑμῶν θὰ μὲ παραδώσῃ» φέρει ἀναστάτωσιν εἰς τὴν ἥσυχον ταύτην σκηνήν. (Εἰκόνα βλ. ἐν λ. Ἀναγέννησις τόμ. Δ' σελ. 451.) Καμμίαν σαφῆ ἰδέαν δὲν δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν περὶ τοῦ ἄλλου μεγάλου γλυπτικοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβεν ἐδῶ ὁ Λεονάρδος, περὶ τοῦ ἐφίππου ἀγάλματος τοῦ πατρὸς τοῦ Λουδοβίκου, τοῦ «Φραγκίσκου Σφόρτσα». Ἀλλ' ἐκτὸς τούτων καὶ ἄλλα ἐλαφρότερα καθήκοντα ἀπησχόλουν αὐτὸν εἰς τὴν λάμπουσαν ταύτην αὐλὴν τοῦ Μιλάνου, ὅπου ὁ Λουδοβῖκος εἶχε προσελκύσει διαφόρους καλλιτέχνας, μουσικούς, μίμους, διότι ἠγάπα τὰς γαμηλίους καὶ ἐπικηδείους μεγαλοπρεπεῖς πομπάς, τὰ πολυτελῆ συμπόσια, τὰς θεατρικὰς παραστάσεις, τοὺς χορούς. Ὅταν ἐνύμφευσε τὸν ἀνεψιόν του *Ἰωάννην Γαλεάσσι* μὲ τὴν *Ἰσαβέλλαν τὴν Ἀραγωνικήν*, ἐδόθη πρὸς τιμήν της μέγα θέαμα, ὁ «Παράδεισος», τὸ ὁποῖον ἐσκηνοθέτησε καὶ διεξήγαγεν ὁ Λεονάρδος. Πρὸς τούτοις ἐκεῖ εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ προσωπογραφήσῃ καὶ ὡραίας δεσποίνας τῆς ἀριστοκρατίας, τῶν ὁποίων περίφημος εἶναι ἡ *Καικιλία Γκαλεράνι* καὶ ἡ *Λουκρητία Κριβέλλι*, φίλαι τοῦ Λουδοβίκου. Ἡ πρώτη μάλιστα ἐξηκολούθει τὰς πρὸς αὐτὸν σχέσεις της καὶ ὅταν ὁ Λουδοβῖκος ἐνυμφεύθη τὴν ὡραίαν καὶ αὐταρχικὴν *Βεατρίκην ντ' Ἔστε*. Ἴσως ἡ «Belle Ferronière» τοῦ Λούβρου ἀποδίδει τὴν εἰκόνα τῆς Lucrezia Crivelli. Συγχρόνως ἠσχολεῖτο καὶ μὲ τὸν τροῦλλον τῆς μητροπόλεως τοῦ Μιλάνου καὶ ἐμελέτα καὶ θεωρητικῶς ἀρχιτεκτονικὰ ζητήματα, ὅπως βλέπομεν ἀπὸ τὰ ποικίλα σχέδια ἐκκλησιῶν καὶ τρούλλων, ὅπου φαίνεται τὸ κλασσικὸν πνεῦμα τοῦ συγγενὲς πρὸς τὸ τοῦ μεγάλου Μπραμάντο.

Δέκα ἓξ ἔτη διῆλθεν παρὰ τῷ Λουδοβίκῳ ὁ Λεονάρδος, καὶ ταῦτα ἦσαν τὰ γονιμώτερα τῆς ζωῆς του. Ζωγραφική, γλυπτική, ἀρχιτεκτονική, ὑδραυλικὰ ἔργα εἰς τὴν περιφέρειαν, ἵδρυσις ἀκαδημίας πιθανῶς, ἀπησχόλησαν ἐντατικῶς τὸ πολυμερὲς πνεῦμά του. Ἀλλ' ἡ πτῶσις τοῦ Λουδοβίκου τὸν ἔφερε πλάνητα εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἰταλίας, εἰς τὴν Μάντουαν, ὅπου ἐσχεδίασε τὴν προσωπογραφίαν τῆς *Ἰσαβέλλας ντ' Ἔστε*, εἰς Βενετίαν καὶ εἰς Φλωρεντίαν τῷ 1501. Ἦλθεν εἰς σχέσεις μὲ τὴν εὐγενῆ καὶ φιλότεχνον *Ἰσαβέλλαν τῶν Γοντζάγκα* καὶ μετ' ὀλίγον ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν στρατιωτικοῦ μηχανικοῦ παρὰ τῷ *Καίσαρι Βοργίᾳ*. Τῷ 1504 εὑρίσκετο ἐν Φλωρεντίᾳ, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ στηθῇ ὁ «Δαυΐδ» τοῦ *Μιχαηλαγγέλου* καὶ ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι κατάλληλον μέρος ἦτο ἡ Loggia dei Lancei. Τότε ἀνετέθη εἰς τὸν Λεονάρδον ἡ διακόσμησις τῆς αἰθούσης τοῦ Συμβουλίου τοῦ ἀνακτόρου τῆς Σινιορίας μαζὶ μὲ τὸν Μιχαηλάγγελον, ὅστις ἐξέλεξεν ἓν ἐπεισόδιον τοῦ κατὰ τῆς Πίζας πολέμου τῆς Φλωρεντίας. Ὁ Λεονάρδος ἔλαβεν ὡς θέμα τὴν «μάχην τοῦ Ἀγκιάρι», ὅπου οἱ Φλωρεντῖνοι ἐνίκησαν τὰ στρατεύματα τοῦ Μιλάνου κατὰ τὸ 1440. Πλέον τοῦ ἔτους εἰργάζετο εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ προσχεδίου (carton), μεθ' ὃ ἤρχισε νὰ ζωγραφῇ ἐπὶ τοῦ τοίχου. Τῷ 1506 τὸ ἐγκατέλειψε. Κατὰ τὸν Βαζάρι εἶχεν ἀποπερατώσει μόνον τὸ ἐπεισόδιον τῆς σημαίας. Λέγεται ὅτι εὑρὼν ἐνδείξεις τινὰς εἰς τὸν *Πλίνιον* περὶ τῆς ἐγκαυστικῆς τῶν ἀρχαίων, παρεσκεύασεν ἓν εἶδος χρωματιστικῆς, ἵνα ἐπιθέσῃ τὰ χρώματα, ἀλλ' ἀπέτυχεν. Ἀφοῦ ἐζωγράφησεν ἐπὶ τοῦ τοίχου, ἤναψε κάτω μέγα πῦρ διὰ ν' ἀπορροφηθοῦν τὰ χρώματα διὰ τῆς θερμάνσεως καὶ ἔπειτα ξηρανθοῦν. Ἀλλὰ τοῦτο κατωρθώθη μόνον κάτω. Σὺν τῷ χρόνῳ ἐγκαταλειφθὲν κατεστράφη τελείως. Ἀπὸ σχέδια σωζόμενα δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἰδέαν τινὰ τοῦ ἐπεισοδίου τῆς σημαίας. Σῶμα ἱππέων μὲ τὰς σημαίας ἀναπεπταμένας ὁρμοῦν ἐν καλπασμῷ, ἐνῷ αἱ σάλπιγγες ἠχοῦν καὶ οἱ ἵπποι τρέχουν ὄπισθεν ἑνὸς ἱππέως, τοῦ ὁποίου ὁ ἵππος ἀνορθοῦται. Ἐν τεμάχιον τοῦ «Ἐγχειριδίου τῆς Ζωγραφικῆς» ὑπομνηματίζει τελείως τὰ σχέδια ταῦτα, δίδον ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὸ πνεῦμα τῆς μάχης καὶ τὰ διάφορα ἐπεισόδια αὐτῆς.

Τῷ 1505 ἐτελείωσε τὴν περίφημον προσωπογραφίαν τῆς «Τζοκόντας» (εἰκόνα βλ. ἐν λ. Ἀναγέννησις, τόμ. Δ'. σ. 451), τὴν ὁποίαν εἰργάσθη ἐπὶ τέσσαρα ἔτη. Εἶναι ἀνέκφραστος ἡ μαγεία, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται κανεὶς πρὸ τῆς αἰνιγματώδους αὐτῆς

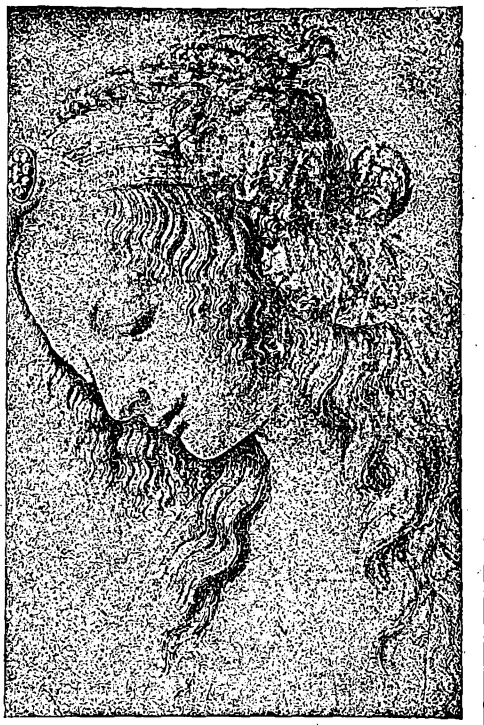

Λεον Ντὰ Βίντσι: *Σπουδὴ κεφαλῆς τῆς Παρθένου.*
[Φλωρεντία - Μουσεῖον Οὐφφίτζι.]

γυναικὸς μὲ τὸ φευγαλέον μειδίαμα, τὴν λεπτὴν εἰρωνικὴν ἀπόχρωσιν τῆς ἐκφράσεως, τὸ γοητευτικὸν κάλλος. Θαύματα ἐπετέλεσεν ἐδῶ καὶ ἡ τεχνική του ἀκόμη μὲ τὴν λεπτοτάτην πλαστικὴν διαμόρφωσιν καὶ τὸ ἀριστουργηματικὸν μεταχείρισμα τοῦ φωτὸς καὶ τῆς σκιᾶς καὶ μάλιστα εἰς τὰς μεταξὺ τῶν μεταβάσεις. Τότε συγχρόνως εἰργάζετο καὶ εἰς τὴν «Λήδαν», τῆς ὁποίας σώζεται ἓν σκίτσον τοῦ *Ραφαήλ*. Μετὰ τὸ 1505, ἀλλὰ πρὸ τῆς εἰς Ρώμην μεταβάσεως, ἐζωγράφησε τὸν «Βάκχον» τοῦ Λούβρου, ὅπου ἐπροχώρησε περαιτέρω εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἀγάπης τοῦ ψυχικῆς καὶ σωματικῆς ἡδυπαθείας καὶ εἰς τὴν διαφάνειαν τοῦ σκιόφωτος.

Τότε προσπαθεῖ νὰ πείσῃ τοὺς Φλωρεντίνους νὰ κανονίσουν τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ Ἄρνο, τὸ ὁποῖον πλείστας ὠφελείας ἤθελε παράσχει εἰς τὴν πόλιν, διότι, ὡς ἔλεγεν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἤθελε συντομεύσει τὰς ἀποστάσεις, ἀφ' ἑτέρου δὲ θὰ συνέτεινεν εἰς πλουτισμὸν διὰ τῆς γονιμοποιήσεως τῆς γῆς, διὰ τῆς κινήσεως τῶν μύλων καὶ τῆς κατὰ νέον σύστημα ἀρδεύσεως τῆς γῆς. Τῷ 1506 μεταβαίνει εἰς Μιλᾶνον, ὅπου ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας ζητεῖ ἀπὸ τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Φλωρεντίας νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὸν Λεονάρδον νὰ προσληφθῇ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του. Ἀλλ' ὁ Pier Soderini ὠργισμένος διὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἀπαντᾷ, ὅτι ὁ Λεονάρδος ἐγκατέλειψεν τὸ ἀρξάμενον μέγα του ἔργον ἐνεργήσας ὡς προδότης. Τότε ὁ Λεονάρδος καταφεύγει εἰς τοὺς φίλους του καὶ συναθροίζει τὰ χρήματα τὰ ὁποῖα εἶχεν εἰσπράξει ἀπὸ τὸ Ταμεῖον τῆς Φλωρεντίας καὶ τὰ ἀποστέλλει ὀπίσω, ἀλλ' ὁ Soderini δὲν τὰ ἐδέχθη. Ἐν Μιλάνῳ ἀσχολεῖται μὲ τὰ ὑδραυλικὰ τῆς ἄνω Ἰταλίας κατασκευάζων διώρυγας· ὅτε ὁ Λουδοβῖκος ὁ ΙΒ' τῆς Γαλλίας εἰσῆλθεν εἰς Μιλᾶνον περιεποιήθη τὸν καλλιτέχνην καὶ ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν τὸ εἰσόδημα δώδεκα οὐγγιῶν ὕδατος. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐμπλακῆ εἰς δίκην περὶ κληρονομίας πρὸς τοὺς ἀδελφούς του, ὅτε καταλαμβάνει τὸ Μιλᾶνον ὁ *Μαξιμιλιανὸς Σφόρτσα*. Τότε ἀναγκάζεται πάλιν νὰ φύγῃ, καὶ μὲ ὅλους τοὺς περὶ αὐτὸν μαθητὰς καὶ ὑπηρέτας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ ὁ Melzi καὶ ὁ ὡραῖος *Σαλάϊ*, μεταβαίνει εἰς Ρώμην, ὅπου προσλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ φίλου του *Λέοντος τῶν Μεδίκων*, ἀδελφοῦ τοῦ πάπα, καθ' ἣν ἐποχὴν ἦσαν συγκεντρωμένοι ἐκεῖ οἱ ἄλλοι δύο μεγάλοι καλλιτέχναι τῆς Ἀναγεννήσεως, ὁ *Ραφαὴλ* καὶ ὁ *Μιχαηλάγγελος*. Ὅλοι ὅμως ἦσαν ἐναντίον του, ἀλλ' ἐκεῖνος ἐξηκολούθει τὰς μελέτας του εἰς τὴν ἀνατομίαν καὶ εἰς τὴν πτητικήν του μηχανήν. Τέλος τῷ 1516 εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ νέου βασιλέως τῆς Γαλλίας *Φραγκίσκου Α'*, ὅστις ἐγκατέστησεν αὐτὸν εἰς τὴν ἔπαυλιν Κλοῦ τῆς Amboise. Ἐκεῖ ἐζωγράφησε τὸν «Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν» καὶ γέρων πλέον, ἠσχολεῖτο μόνον εἰς τὰς προσφιλεῖς του μελέτας μὴ δυνάμενος νὰ μεταχειρισθῇ τὸν χρωστῆρα ἕνεκα παραλύσεως τῆς χειρός του. Τῇ 2ᾳ Μαΐου 1519 ἀπέθανε καὶ ἐζήτησε νὰ ταφῇ μὲ ὅλας τὰς χριστιανικὰς τιμάς. Ἡ παράδοσις θέλει, ὅτι ἐξέπνευσεν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Φραγκίσκου Α', ἀλλ' ὁ Melzi οὐδὲν τοιοῦτον ἀναφέρει, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἦτο ἐν Saint-Germain. Εἰκόνα τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς ζωῆς του μᾶς παρέχει τὸ σχέδιον τῆς αὐτοπροσωπογραφίας του τοῦ Τουρίνου, ὅπου ὁ χρόνος ἔχει βαθέως ρυτιδώσει τὸ ἐκφραστικὸν πρόσωπον μὲ τοὺς βαθεῖς ὀφθαλμοὺς καὶ μὲ τὴν μακρὰν λευκὴν κόμην καὶ τὸ γένειον, τὰ ὁποῖα πλαισιώνουν τὴν βασανισμένην του μορφήν.

Ἐκτὸς τῶν καλλιτεχνικῶν του ἔργων μᾶς ἀφῆκεν ὁ Λεονάρδος καὶ μέγαν ἀριθμὸν χειρογράφων, ὅπου μᾶς ἀποκαλύπτεται τὸ βάθος καὶ πλάτος τῆς διανοίας του. Ἔφερε πάντοτε μεθ' ἑαυτοῦ ἓν σημειωματάριον, ὅπου κατέγραφε πᾶσαν παρατήρησιν, τὴν ὁποίαν ἤθελε κάμει ἢ σκέψιν τὴν ὁποίαν ἤθελε συλλάβει. Οὕτω, εἶχε πληρώσει, φαίνεται, μέγαν ἀριθμὸν τοιούτων σημειωματαρίων, τὰ ὁποῖα μετὰ ταῦτα ἀντέγραφεν εἰς τὰ χειρόγραφά του ἢ ἐξέλεγεν ἐξ αὐτῶν τὰς μᾶλλον ἐνδιαφερούσας σημειώσεις. Βραδύτερον εἶχε σκοπὸν νὰ κατατάξῃ τὴν ὕλην ταύτην κατὰ κεφάλαια, κατὰ βιβλία περὶ ἑνὸς θέματος ὡρισμένα. Ἀλλ' οὐδέποτε κατώρθωσε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐργασίαν ταύτην. Ἐν τούτοις ἐν τῇ ἀταξίᾳ των αὗται αἱ σημειώσεις εἶναι πολύτιμοι· μᾶς παρέχουν ἄπειρον ὕλην διαφορωτάτων παρατηρήσεων, εἰς τὰς ὁποίας ἑκάστοτε ἐπανέρχεται τροποποιῶν καὶ βελτιώνων αὐτάς. Τὰ χειρόγραφα ταῦτα τώρα εὑρίσκονται διεσκορπισμένα εἰς διαφόρους βιβλιοθήκας, τὰ κυριώτερα ὅμως κατέχει τὸ Windsor καὶ τὸ South Kensington Museum τοῦ Λονδίνου, ἡ βιβλιοθήκη Institut de France ἐν Παρισίοις καὶ τὸν περίφημον «Ἀτλαντικὸν Κώδικα»

Λεον. Ντὰ Βίντσι: *Ἡ Ἁγία Ἄννα, ἡ Παρθένος καὶ τὸ παιδίον Χριστός.*
[Μουσεῖον Λούβρου.]

Digitized by Google

ἡ Ἀμβροσιανὴ βιβλιοθήκη τοῦ Μιλάνου. Εἰς τὰ χειρόγραφα αὐτὰ βλέπομεν τὸ πρῶτον ἀναγεννωμένην τὴν ἐπιστήμην καὶ τὸ πείραμα, ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου Ἀρχιμήδους. Ἑκατὸν ἔτη πρὸ τοῦ *Βάκωνος*, ὁ Λεονάρδος προσπαθεῖ νὰ εὕρῃ τὰς αἰτίας τῶν γεγονότων· δὲν ἀρκεῖται εἰς τὰς καθιερωμένας ἑρμηνείας καὶ τὰς σχολαστικὰς καὶ θεολογικὰς ἐξηγήσεις· πρῶτος αὐτὸς καταρρίπτει τὴν αὐθεντίαν τῶν παραδεδομένων καὶ θέτει ὡς βάσιν τὸ πείραμα, τὸ ὁποῖον μόνον ἀναγνωρίζει ὡς ἀληθῆ διδάσκαλον. Ὁρμᾶται ἐκ τῆς ἀκριβοῦς παρατηρήσεως τῶν γεγονότων καὶ βαίνει πρὸς τὴν ἀνακάλυψιν τῶν σχέσεών των, χρησιμοποιῶν τὴν μέτρησιν καὶ συνδυάζων οὕτω τὴν λεπτομερῆ παρατήρησιν πρὸς τὴν βεβαιότητα τῶν μαθηματικῶν. Ὁ συνδυασμὸς οὗτος εἶναι χαρακτηριστικὸν σημεῖον τοῦ ἐπιστημονικοῦ του πνεύματος, τὸ ὁποῖον μὲ τὴν ἰσχυράν του διαίσθησιν τείνει πρὸς τὴν σύλληψιν τῶν νόμων τῶν ὁδηγούντων βαθμηδὸν τὴν ποικιλίαν τῶν φαινομένων εἰς τὴν ἑνότητα τῶν γενικῶν καὶ ἁπλῶν ἀρχῶν. Ἰδιαιτέρα εἶναι ἡ ἀγάπη του πρὸς τὰ μαθηματικά, τὰ δὲ χειρόγραφά του γέμουν ὑπολογισμῶν, ἀριθμῶν καὶ γεωμετρικῶν σχεδίων, διότι πιστεύει, ὅτι τὰ μαθηματικὰ ἔχουν γενικὴν καὶ ἀπόλυτον ἐφαρμογήν.

Ἄπειροι εἶναι αἱ παρατηρήσεις του αἱ σχετικαὶ μὲ τὴν φυσικήν, ὅπου ἡ μελέτη τῶν ποικίλων φαινομένων ἄγει αὐτὸν εἰς τὴν συνδέουσαν αὐτὰ δύναμιν τῆς κινήσεως. Ἔχει μελετήσει τελείως τὰ τῶν μοχλῶν, ἐκθέτων σαφῶς τὴν θεωρίαν των, ὑπολογίζει δὲ τὰς διαφόρους ἐνεργούσας δυνάμεις καὶ ἀνακαλύπτει διάφορα συστήματα καὶ τρόπους ἐφαρμογῆς των καὶ ἐπὶ κεκλιμένων ἀκόμη ἐπιπέδων. Μελετᾷ τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος τῶν στερεῶν, τὴν κίνησιν καὶ τὸν νόμον τῆς ἀδρανείας, εὑρίσκει τὸν νόμον τῆς ὁμοιογενοῦς κινήσεως, καθ' ὃν ἡ διανυθεῖσα ἀπόστασις εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸν ἀπαιτηθέντα χρόνον, ἔπειτα τὴν ταχύτητα τῆς πτώσεως τῶν σωμάτων, ἀναλόγως τοῦ βάρους των καὶ οἱονεὶ προῃσθάνθη τοὺς νόμους τοῦ ἐκκρεμοῦς καὶ τῆς βαρύτητος. Ἐξαιρετικῶς τὸν ἑλκύει ἡ μελέτη τοῦ ὕδατος, τοῦ ὁποίου γνωρίζει τὴν ἀτομικὴν ἢ μοριακὴν σύστασιν, τὰς πιέσεις του, τὴν ἀρχὴν τῶν συγκοινωνούντων ἀγγείων, διατυπώνων τὸν νόμον: αἱ ἐπιφάνειαι ὅλων τῶν ἀκινήτων ὑγρῶν, τὰ ὁποῖα συγκοινωνοῦν, ἔχουν πάντοτε τὸ αὐτὸ ὕψος. Ἐξετάζει τὴν κίνησιν τοῦ ὕδατος, τὴν ῥοὴν αὐτοῦ ὑπὸ πάσας τὰς μορφὰς καὶ ὑφ' ὅλας τὰς περιπτώσεις, τὴν κυκλοφορίαν τῶν ὑπογείων ὑδάτων, τοὺς ποταμούς, τὰς διώρυγας, τὰς πτώσεις, τὴν ταχύτητα τῶν ῥευμάτων, τὰ ἀποτελέσματα τῆς συναντήσεώς των, τὴν ἐνέργειάν των ἐπὶ τῶν ὀχθῶν καὶ ἐν γένει ἐπὶ παντὸς φυσικοῦ ἢ τεχνητοῦ ἐμποδίου. Δικαίως δὲ δύναται νὰ ὀνομασθῇ ὁ πρῶτος ἱδρυτὴς τῆς *ὑδραυλικῆς*. Συγκρίνων, εὑρίσκει, ὅτι τὰ κύματα τοῦ ὕδατος ἔχουν ἀναλογίαν πρὸς τὰ κύματα τοῦ ἀέρος, ἐκ τῆς παρατηρήσεως δὲ ταύτης ἄγεται εἰς τὸν τρόπον τῆς μεταδόσεως τοῦ ἤχου καὶ μαντεύει σχεδὸν τὴν ἰδέαν τοῦ τηλεφώνου. Κάπου γράφει: «ἐὰν σταματήσῃς τὸ πλοῖόν σου καὶ θέσῃς τὴν ἄκραν ἑνὸς σωλῆνος εἰς τὸ ὕδωρ, ἐφαρμόσῃς δὲ τὸ ἄλλο ἄκρον εἰς τὸ αὐτί σου, θὰ ἀκούσῃς τὰ πλοῖα τὰ ὁποῖα εἶναι πάρα πολὺ μακρὰν ἀπὸ σοῦ. Καὶ ἂν κάμῃς τὸ ἴδιον θέτων τὸ ἄκρον τοῦ σωλῆνος εἰς τὴν γῆν, θ' ἀκούσῃς ποῖος διέρχεται μακράν σου».

Ἡ ζωγραφικὴ τὸν φέρει ἀναγκαστικῶς εἰς τὴν μελέτην τῆς προοπτικῆς, ἐκ ταύτης δὲ εἰς τὴν μελέτην τοῦ φωτὸς καὶ τῆς σκιᾶς καὶ τῶν νόμων τῆς *ὀπτικῆς*. Δι' αὐτὸν ὁ ἦχος καὶ τὸ φῶς εἶναι μορφαὶ κινήσεως καὶ οἱ νόμοι τῆς μεταδόσεώς των εἶναι πορίσματα τῶν νόμων τῆς γενικῆς φυσικῆς. Εἰς τὸ πνεῦμά του ὅλα εἶναι ἀλληλένδετα, τὸ ἓν ὁδηγεῖ εἰς τὸ ἄλλο. Ἀπὸ τὴν προοπτικὴν ἔρχεται εἰς τὴν ὀπτικήν, προχωρεῖ ἔπειτα εἰς αὐτὸν τὸν ὀφθαλμὸν καὶ εἰς τὸν πέριξ κόσμον καὶ μάλιστα εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπου εὐρύνει τὰς ἀστρονομικὰς γνώσεις. Πρῶτος ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ γῆ εἶναι ἄστρον ὅμοιον πρὸς τὴν σελήνην, περὶ τῆς ὁποίας λέγει, ὅτι δὲν εἶναι φωτεινὸν καθ' ἑαυτὸ σῶμα, ἀλλὰ φωτίζεται ὑπὸ τοῦ ἡλίου ἀντανακλῶσα τὸ φῶς του, αἱ δὲ ἐπ' αὐτῆς παρατηρούμεναι κηλῖδες εἶναι αἱ ἤπειροί της. Ἐξηγεῖ πρῶτος πάλιν τὸ ἡμίφως τὸ καλῦπτον τὸ μὴ φωτεινὸν μέρος τῆς σελήνης ὅταν εἶναι νέα σελήνη, λέγων, ὅτι εἶναι ἀντανάκλασις τοῦ φωτὸς τῆς γῆς. Ὁ ἥλιος εἶναι ὁ χορηγὸς τοῦ φωτός, τῆς θερμότητος καὶ τῆς ζωῆς. Ἡ γῆ δὲν εἶναι, ὡς ἐπιστεύετο, τὸ κέντρον τοῦ κόσμου ἀλλ' εἶναι στρογγύλη καὶ κινεῖται περὶ τὸν ἄξονά της. Αἱ θεωρίαι αὗται εἶναι ἡ πραγματικὴ ἀρχὴ τῆς ἐπιστημονικῆς *ἀστρονομίας*. Ἔπειτα ἐξετάζων αὐτὴν τὴν γῆν παραδέχεται, ὅτι ἡ ἐπιφάνειά της αἰωνίως μεταβάλλεται, ἀλλ' ἡ βραχύτης τοῦ βίου μας δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ τὸ παρατηρήσωμεν καὶ θεωροῦμεν, ὅτι τὰ ὄρη εἶναι αἰώνια. Ἐκεῖ ὅπου ταῦτα ὑψοῦνται σήμερον ἄλλοτε ὑπῆρχε θάλασσα, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν κογχυλίων καὶ ὀστρέων, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται ἐκεῖ. Ἐκ τῆς ἐπενεργείας τοῦ ὕδατος, τῶν διαφόρων αὐτοῦ μετακινήσεων, ἐξηγεῖ τὴν γένεσιν τῶν ὀρέων, τῶν κοιλάδων, τῶν ποταμῶν κτλ., μελετῶν δὲ τὴν κίνησιν τῶν ὑδάτων καὶ τὰ γεωλογικὰ στρώματα ἀπαρτίζει τὴν ἱστορίαν τῆς γῆς.

Λεον. Ντὰ Βίντσι: *Γελοιογραφία*.

[Βιβλιοθήκη τοῦ Windsor.]

Ἡ τέχνη, ἥτις ἔφερεν αὐτὸν εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῆς φύσεως, τοῦ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀντικειμένων αὐτῆς βαθυτάτην, ἡ δὲ ἀγάπη, μὲ τὴν ὁποίαν ἀποδίδει τὰς λεπτομερείας τῆς φυτικῆς ζωῆς, τοῦ ἐδίδαξε πλεῖστα ὅσα πράγματα περὶ αὐτῆς, τοῦ ἀπεκάλυψε τοὺς νόμους τῆς γενέσεως καὶ τῆς διαπλάσεώς της. Αὐτὸς ἀνεκάλυψε τὸν νόμον τῆς διατάξεως τῶν φύλλων ἑνὸς κλάδου, τὸ δὲ σχῆμα τῶν δένδρων, τὴν αὔξησιν αὐτῶν, ἐξηγεῖ ἐκ τῆς ἀνάγκης των νὰ προσαρμοσθοῦν εἰς τὰς συνθήκας τῆς ζωῆς, ἐκ τῆς θέσεως τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ φωτὸς κτλ. Εἰς τὸ «Ἐγχειρίδιον τῆς Ζωγραφικῆς» γράφει: «Τὰ πρὸς μεσημβρίαν μέρη τῶν φυτῶν δεικνύουν περισσότερον σφρῖγος καὶ νεότητα ἢ τὰ βόρεια. Οἱ κύκλοι τῶν κλάδων ἑνὸς κομμένου δένδρου δεικνύουν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν των καὶ ποῖα ἔτη ἦσαν ὑγρότερα ἢ ξηρότερα ἀναλόγως τοῦ μεγαλυτέρου ἢ μικροτέρου πάχους των. Οἱ κλάδοι δηλοῦν ἀκόμη κατὰ ποίαν διεύθυνσιν ἦσαν ἐστραμμένοι, διότι εἶναι παχύτεροι εἰς τὸν νότον ἢ τὸν βορρᾶν καὶ διὰ τοῦτο τὸ κέντρον τοῦ δένδρου εἶναι πλησιέστερον πρὸς τὸν βόρειον φλοιὸν ἢ πρὸς τὸν νότιον».

Ἐκτὸς τῶν βοτανικῶν παρατηρήσεων, τῶν ὁποίων ἐλαχίστας ἀναφέρομεν, εἰς τὰ χειρόγραφά του εὑρίσκομεν λεπτομερεστάτην μελέτην τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Ἐξετάζει ἕκαστον μέλος αὐτοῦ καθ' ἑαυτό, ἀναλύει τὰ στοιχεῖά του καὶ τὰς σχέσεις του πρὸς τὰ ἄλλα μέλη, μελετᾷ τὰς ἀναλογίας ἑνὸς ἑκάστου χωριστὰ καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ σύνολον καὶ τὰς μεταβολὰς αὐτῶν ἀναλόγως τῆς ἡλικίας. Μετὰ ταῦτα μεταβαίνει ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς ἐμφανίσεως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἀνευρίσκει τὰς αἰτίας τῶν μεταβολῶν, μελετῶν ὅλην τὴν ἀνατομίαν. Πρὸς τοῦτο παρατηρεῖ τὰ πτώματα, πρᾶγμα ἐντελῶς ἀπηγορευμένον κατὰ τὸν μεσαίωνα, τὸ ὁποῖον καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Λεονάρδον ἐδημιούργησε δυσκολίας ἐν Ῥώμῃ, ὅπου δι' αὐτοῦ οἱ ἐχθροί του ἐξήγειραν ἐναντίον του καὶ αὐτὸν τὸν ἐλευθερόφρονα πάπαν *Λέοντα τὸν Ι'*. Ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἐμβρυολογίαν, παρακολουθεῖ τὴν αὔξησιν τοῦ παιδός, τῆς ὁποίας καθορίζει τοὺς νόμους, καὶ φθάνει εἰς τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα, ὅπου μελετᾷ τὰ ὀστᾶ, τοὺς μῦς, τοὺς τένοντας, τὰ νεῦρα, τὰς φλέβας καὶ ἀρτηρίας καὶ τὰ σπλάγχνα καὶ αὐτὰ ὅλα καὶ καθ' ἑαυτὰ καὶ ὑπὸ τὰς ποικίλας συνθήκας τῆς ζωῆς καὶ τῆς κινήσεως, διαφωτίζων πάντοτε μὲ λεπτομερέστατα καὶ ἀκριβέστατα σχέδια ἀπὸ διαφόρους ἀπόψεις (βλ. ἀνατομικόν του πίνακα ἐν λ. ἀνατομικοὶ ἄτλαντες, τόμ. Δ' σ. 612α). Προχωρῶν περαιτέρω προβαίνει εἰς ἀναλύσεις ἀνατομικὰς κατ' ἀρχὰς συγγενῶν ζῴων, ἔπειτα εἰς συγκριτικὰς παρατηρήσεις, ἐξ ὧν συμπεραίνει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὁμοιάζει πρὸς τὰ τετράποδα ζῷα. Βλέπει ἀκόμη ὅτι κατ' ἀναλογίαν ὅλα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ζῷα εἶναι κατὰ τὸ αὐτὸ σχέδιον κατεσκευασμένα καὶ ἔχουν τὰ αὐτὰ ὄργανα: ἡ πτέρυξ τῶν πτηνῶν καὶ ὁ βραχίων τοῦ ἀνθρώπου εἶναι παρεμφερῆ ὄργανα.

Ἀπὸ τὴν *ἀνατομίαν* μεταβαίνει εἰς τὴν *μηχανικήν*, διότι ἵνα κινηθῇ ὁ ἄνθρωπος, πρέπει νὰ τεθοῦν εἰς ἐνέργειαν οἱ μύες του, τοῦτο δὲ γίνεται κατὰ τοὺς μηχανικοὺς νόμους τῶν μοχλῶν. Ἐντεῦθεν ἐξάγει, ὅτι αἱ κινήσεις τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος εἶναι μηχανικὸν πρόβλημα. Ἰδιαιτέρως εἵλκυσε τὴν προσοχήν του ἡ πτῆσις τῶν πτηνῶν. Ὅθεν ἐμελέτησε μετὰ πάσης ἀκριβείας τὰς κινήσεις, δι' ὧν τὸ πτηνὸν ἀνυψώνεται, κατέρχεται, στρέφεται δεξιά, ἀριστερά, κρατεῖ τὴν μίαν πτέρυγα ἀκίνητον ἢ καὶ τὰς δύο, χειρίζεται τὴν οὐρὰν ὡς πηδάλιον, ἥτις ἀναλόγως πληττομένη ὑπὸ τοῦ ἀέρος τροποποιεῖ τὴν διεύθυνσιν ὁλοκλήρου τοῦ σώματος. Ἐκ τῆς μελέτης ταύτης ὁρμώμενος προσπαθεῖ νὰ κάμῃ καὶ τὸν ἄνθρωπον νὰ πετάξῃ καὶ θέλει νὰ κατασκευάσῃ μίαν μηχανήν, ἡ ὁποία νὰ καθιστᾷ αὐτὸν ἱκανὸν πρὸς τοῦτο. Δὲν σκέπτεται τὸ ἐλαφρότερον τοῦ ἀέρος, εἰμὴ μόνον πρὸς παίγνια ἀλλὰ βασίζεται ἐπὶ τῆς φύσεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸ βαρύτερον τοῦ ἀέρος πετᾷ κατὰ βούλησιν. Ἐδοκίμασε μάλιστα τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἀπέτυχεν. Ἔθεσεν ὅμως τὸ πρόβλημα τοῦτο μὲ πᾶσαν ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν.

Ἐκτὸς τῆς ἀνατομίας ἠσχολήθη καὶ μὲ τὴν *φυσιολογίαν* τοῦ ἀνθρώπου. Ἀναλύει λεπτομερῶς τὰ μέρη καὶ τὴν λειτουργίαν τῆς καρδίας, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι δὲν κατενόησε τελείως τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος. Μελετῶν τὸν ὀφθαλμόν, τὸν ὁποῖον παραβάλλει πρὸς σκοτεινὸν θάλαμον, ἐξηγεῖ πλεῖστα ὀπτικὰ φαινόμενα. Διότι ὁ Λεονάρδος μελετῶν τὴν φύσιν ἐξάγει νόμους, σύμφωνα πρὸς τοὺς ὁποίους συμβαίνουν τὰ διάφορα φαινόμενα. Τοιουτοτρόπως ἀποκλείει πᾶσαν ὑπερφυσικὴν ἐπέμβασιν εἰς τὴν φύσιν. Ὁ *Βαζάρι* διὰ τοῦτο τὸν κατηγορεῖ, ὅτι «ἔφθασεν εἰς μίαν τόσον αἱρετικὴν ἀντίληψιν, ὥστε δὲν ὑπέκυπτεν εἰς οὐδεμίαν θρησκείαν». Τοῦτο εἶναι ἀληθές, οὐδόλως δὲ εἶναι φειδωλὸς εἰς εἰρωνικὰς καὶ δηκτικὰς φράσεις κατὰ τῶν μοναχῶν καὶ καθ' ὅσων θέλουν νὰ ἐπιβάλουν τὴν Κυριακὴν ἀργίαν. «Οἱ τιμηταὶ οὗτοι, λέγει, ἂς σιωπήσουν, διότι μὲ τὴν ἐργασίαν γνωρίζομεν τὸν δημιουργὸν τόσων θαυμασίων πραγμάτων καὶ ἑπομένως ἀγαπῶμεν τὸν ἐφευρέτην των». Διηγεῖται μάλιστα ἓν νόστιμον ἐπεισόδιον. Τὸ μέγα Σάββατον εἷς ἱερεὺς εἰσέρχεται εἰς τὸ ἐργαστήριον ἑνὸς ζωγράφου καὶ ῥαντίζει τοὺς πίνακάς του μὲ τὸ ἡγιασμένον ὕδωρ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐξοργίζει τὸν ζωγράφον. «Εἶναι καθῆκόν μου, λέγει ὁ ἱερεύς, καὶ ὁ Θεὸς ὑπεσχέθη ἑκατονταπλάσια εἰς ὅποιον κάμνει τὸ καλὸν ἐδῶ κάτω». Ὁ ζωγράφος ἐνεδρεύει ὅταν ἐξέρχεται ὁ ἱερεὺς καὶ ἐκκενώνων ἕνα κάδον ὕδατος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του φωνάζει: «Πάρε ἑκατονταπλάσια!». Καὶ ἐπιτίθεται κατὰ τῶν δεισιδαιμονιῶν καὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἐκδηλώσεων τῆς θρησκείας ὡς ἄλλος Λούθηρος. Ἐν γένει ὅμως δὲν εἶναι θρησκευτικὴ φύσις ὁ ἴδιος· θρησκεία δι' αὐτὸν εἶναι ἡ μελέτη καὶ ἐξακρίβωσις τῶν νόμων τῆς φύσεως. Τὰ μαθηματικὰ

Digitized by Google

εἶναι ἡ καλυτέρα του ἐνασχόλησις καὶ μάλιστα ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῶν εἰς πρακτικοὺς σκοπούς. «Ἡ μηχανική, λέγει, εἶναι ὁ παράδεισος τῶν μαθηματικῶν ἐπιστημῶν, διότι μὲ αὐτὴν φθάνει κανεὶς εἰς τὸν καρπὸν τῶν μαθηματικῶν». Εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν προσπαθεῖ νὰ ἐφεύρῃ νέα μέσα κατακτήσεως καὶ χρησιμοποιήσεως τῆς φύσεως καὶ τὰ χειρόγραφά του βρίθουν σχεδίων διὰ μηχανάς. Διὰ τὴν ἐκσκαφὴν τῶν διωρύγων ἐπινοεῖ μηχανὴν μὲ δύο γερανοὺς οἱ ὁποῖοι σηκώνουν καὶ ἐκφορτώνουν εἰς τὰς ὄχθας τὰ χώματα· διὰ τὴν διαφορὰν τῶν ἐπιπέδων, τὰ ὁποῖα δυσχεραίνουν τὸν πλοῦν σχεδιάζει ἓν σύστημα ὑδατοφρακτῶν μὲ ἐκροὰς κτλ. Προβλέπει τὴν κινητήριον δύναμιν τοῦ ὕδατος, καὶ προσπαθεῖ νὰ τὴν χρησιμοποιήσῃ μὲ τοὺς ὑδραυλικοὺς ποικίλους τροχούς του. Καὶ τοῦ ἀτμοῦ ἀκόμη τὴν δύναμιν διεῖδε, καὶ εἰς ἓν ἀπὸ τὰ χειρογραφά του βλέπομεν, ὅτι ἐπεχείρησε δι' αὐτοῦ νὰ κινήσῃ μίαν λέμβον καὶ μίαν ἀντλίαν. Ἐσχεδίασε δὲ καὶ ἓν πυροβόλον δι' ἀτμοῦ, τὸ ὁποῖον συνίσταται ἐκ χαλκοῦ σωλῆνος κατὰ τὸ ἓν τρίτον θερμαινομένου δι' ἰσχυροῦ πυρὸς ἀνθράκων. Ὅταν θερμανθῇ καλῶς ὁ σωλήν, ἀφίνομεν νὰ τρέξῃ ἀπὸ ἓν δοχεῖον ὕδωρ εἰς αὐτόν, τὸ ὁποῖον θὰ μεταβληθῇ ἀμέσως εἰς ἀτμόν, οὗτος δὲ θὰ ἐξωθήσῃ μὲ μεγάλην δύναμιν τὴν ἐντὸς τοῦ σωλῆνος σφαῖραν. Ἐπινοεῖ ἀκόμη καὶ τὰ γυαλιὰ τῆς λάμπας. Σχεδιάζει μηχανὰς διὰ πάσας τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ὑφαντική του συσκευὴ εἶναι τελειοτέρα ἀπὸ τὴν τοῦ Jurgen, ἡ ὁποία ἦτο ἡ μόνη καλὴ μέχρι τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Μετρεῖ τὴν ταχύτητα τοῦ ὕδατος, τὴν διανυθεῖσαν ὑπὸ τῶν πλοίων ἀπόστασιν καὶ ἐπινοεῖ ἓν βαρόμετρον συνιστάμενον εἰς μίαν ζυγαριάν, τῆς ὁποίας τὸ ἓν σκέλος λήγει εἰς σφαῖραν ἐκ κηροῦ καὶ τὸ ἕτερον εἰς σφαῖραν ἐκ βάμβακος. Ὅταν ὁ ἀὴρ εἶναι κεκορεσμένος ἐξ ὑδρατμῶν καὶ πρόκειται νὰ βρέξῃ, ὁ βάμβαξ ἀπορροφᾷ αὐτοὺς καὶ γενόμενος βαρύτερος ἀποκλίνει περισσότερον ἀπὸ τὸν κηρόν.

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἐπιστολή του πρὸς τὸν *Λουδοβῖκον Σφόρτσα* τοῦ Μιλάνου, τὴν ὁποίαν ἀνεφέραμεν, ὅπου ἀπαριθμεῖ τί εἶναι ἱκανὸς νὰ κάμῃ καὶ ποίας ὑπηρεσίας ἠμπορεῖ νὰ προσφέρῃ μάλιστα εἰς τὴν στρατιωτικὴν μηχανικήν, τῆς ὁποίας δείγματα ἔχομεν ἄπειρα εἰς τὰ χειρόγραφά του. Γνωρίζει νὰ κατασκευάζῃ κινητὰς γεφύρας, νὰ διαπλέῃ ποταμούς, τῶν ὁποίων τὸ ρεῦμα δύναται νὰ κατευθύνῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ φέρει μυρίας βελτιώσεις εἰς τὸ ὀχυρωτικὸν σύστημα καὶ εἰς τὰ ἐπιθετικὰ ὅπλα. Εἰς τὰ τελευταῖα αὐτὰ προβλέπει τὴν κατασκευὴν ἐκρηκτικῶν ὀβίδων, τορπιλλῶν ἐκσφενδονιζομένων, καὶ περιγράφει λεπτομερῶς τὸν καλύτερον τρόπον κατασκευῆς στερεῶν πυροβόλων. Μελετῶν τὸ κολύμβημα ἐφευρίσκει τὸ πρῶτον σωσίβιον καὶ γνωρίζει τὸν τρόπον νὰ πλέῃ ὑπὸ τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ δὲν ἀνακοινώνει τὸ μυστικὸν δικαιολογούμενος ὡς ἑξῆς: «πῶς καὶ διατὶ δὲν γράφω τὴν μέθοδόν μου νὰ πλέω ὑπὸ τὸ ὕδωρ ἐφ' ὅσον χρόνον δύναμαι νὰ μείνω ἄνευ φαγητοῦ: ἐὰν δὲν τὴν δημοσιεύω καὶ δὲν τὴν κοινοποιῶ, εἶναι ἕνεκα τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι θὰ τὴν ἐχρησιμοποίουν διὰ νὰ δολοφονοῦν εἰς τὰ βάθη τῶν θαλασσῶν, ἀνοίγοντες τὰ πλοῖα καὶ καταβυθίζοντες αὐτὰ μετὰ τῶν πληρωμάτων των. Διδάσκω μόνον τὰ μέσα τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἐπικίνδυνα, διότι παρατηρεῖ τις ὑπεράνω τοῦ ὕδατος τὸ στόμιον τοῦ σωλῆνος, διὰ τοῦ ὁποίου ἀναπνέει τις καὶ τὸν ὁποῖον ὑποστηρίζει εἷς ἀσκὸς ἢ φελλός». Βλέπομεν ὅτι εἶχε καταγίνει καὶ εἰς τὴν εὕρεσιν τοῦ ὑποβρυχίου. Ὡμιλήσαμεν ἀνωτέρω περὶ τῶν προσπαθειῶν του νὰ κάμῃ τὸν ἄνθρωπον νὰ πετάξῃ, βασιζόμενος εἰς τὸ βαρύτερον τοῦ ἀέρος καὶ θέλων νὰ κατασκευάσῃ μίαν συσκευήν, ἡ ὁποία νὰ μετατρέπῃ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου εἰς σῶμα πτηνοῦ. Εἰς ἓν σχέδιόν του βλέπομεν λεπτομερῆ ἀνάλυσιν τοῦ σκελετοῦ τῆς πτέρυγος μιᾶς νυκτερίδος, ἡ ὁποία δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπον πρὸς μίμησιν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τοῦ ἔλειπεν ἡ κινητήριος δύναμις, διότι ἡ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὅλως διόλου ἀνεπαρκής. Ἐπενόησεν ὅμως καὶ τέλειον ἀλεξίπτωτον, τὸ ὁποῖον καὶ περιγράφει. Καὶ ὅλων αὐτῶν ἐκπονεῖ λεπτομερῆ καὶ σαφέστατα σχέδια, ὅπου ἡ κομψότης τῆς ἐκτελέσεως ἁμιλλᾶται πρὸς τὴν ἀκρίβειαν. Κατ' ἀρχὰς ρίπτει ἐπὶ τοῦ χάρτου ἓν ἁπλοῦν σκίτσο, ἔπειτα σχεδιάζει λεπτομερῶς ἓν ἕκαστον στοιχεῖον τῆς συσκευῆς καθ' ἑαυτό, τῶν ὁποίων πολλὰ εἶναι κοινὰ εἰς πλείστας μηχανάς.

Δὲν πρέπει βεβαίως νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι ὁ Λεονάρδος ἦτο ὁ μόνος κατὰ τὴν ἐποχήν του καταγινόμενος εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ταύτην κατεύθυνσιν. Πλῆθος ἄλλων καλλιτεχνῶν, ἰατρῶν, περιηγητῶν, μηχανικῶν ἠσχολεῖτο εἰς διαφόρους παρατηρήσεις τῆς φύσεως, τῶν ζῴων, τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ ἀνθρώπου, τοὺς ὁποίους δὲν θὰ ἐγνωρίζομεν σχεδὸν ἄνευ τῶν χειρογράφων τοῦ Λεονάρδου, ὅπου ἐν παρόδῳ ἀναφέρονται. Εἷς ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ μέγας καὶ καθολικοῦ πνεύματος, ἦτο ὁ Λεονάρδος, περιλαβὼν εἰς τὸν κύκλον τῆς ἐρεύνης του πᾶν τὸ ἐπιστητόν. Τούτου δεῖγμα εἶναι τὰ χειρόγραφά του, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι συστηματικὴ κατάταξις τῶν διαφόρων αὐτοῦ παρατηρήσεων. Διὰ τοῦτο ὅμως ἀκριβῶς εἶναι πολυτιμόται μαρτυρίαι τῆς πλουσίας ἐσωτερικῆς αὐτοῦ ζωῆς, τῆς παρατηρητικότητος αὐτοῦ καὶ τῆς βαθμιαίας γενέσεως καὶ ἐξελίξεως τῶν ἰδεῶν του. Διότι κατωτέρω βλέπομεν νέας παρατηρήσεις καὶ σκέψεις περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος, πληρεστέρας, ἀκριβεστέρας καὶ γενικωτέρας. Τὰ πάντα ὅμως τὸν ἐνδιαφέρουν, ὅλων θέλει νὰ εὕρῃ τὴν γένεσιν, τὴν ἐξέλιξιν, τὴν ἀρχήν. Συσχετίζων δὲ διάφορα φαινόμενα ὑπάγει αὐτὰ εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν νόμον. Μελετᾷ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης, καὶ τοὺς κύκλους μιᾶς ἐπιφανείας ὕδατος, ὅταν πέσῃ ἐπ' αὐτῆς ἀντικείμενόν τι, καὶ εὑρίσκει τὸν αὐτὸν τρόπον μεταδόσεως, τοῦ ἤχου, τῆς θερμότητος, τοῦ φωτός. Ὅπως ἐπίσης εἰς τὸν λίθον, ὅστις προσκρούων εἰς τὸν τοῖχον ἐπιστρέφει πρὸς τὰ ὀπίσω, εἰς τὸ κῦμα, τὸ ὁποῖον κτυπᾷ εἰς τὴν παραλίαν, εἰς τὸν ἦχον, τὸν ὁποῖον ἐπαναδίδει τὸ ὄρος, εἰς τὴν ἀκτῖνα φωτὸς τὴν ὁποίαν ἀντανακλᾷ τὸ κάτοπτρον ἀνακαλύπτει, ὅτι ἡ γωνία τῆς πτώσεως ἰσοῦται πρὸς τὴν γωνίαν τῆς ἀντανακλάσεως. Προαισθάνεται, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, τὴν ἑνότητα τῶν φυσικῶν φαινομένων καὶ δυνάμεων. Εἰς τοῦτο συνενώνει τὴν παρατήρησιν πρὸς τὴν φαντασίαν, ἡ ὁποία συνδυάζει, ἀφαιρεῖ, ἀνάγεται εἰς γενικωτέρας ἀρχάς, χωρὶς νὰ χάσῃ ποτὲ τὴν ἐπαφὴν πρὸς τὴν πραγματικότη τα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁρμᾶται πάντοτε. Τὸ αὐτὸ ἔπραξε καὶ εἰς τὴν ζωγραφικήν. Ἐξασκῶν τὴν τέχνην αὐτὴν ἐφιλοσόφησε περὶ αὐτῆς καὶ ἐκ τούτου προῆλθε τὸ περίφημόν του «Ἐγχειρίδιον τῆς Ζωγραφικῆς» (Trattato della Pittura), ὅπου ἐκθέτει τί πρέπει νὰ κάμῃ ὁ ζωγράφος διὰ νὰ εἶναι ἄξιος ζωγράφος. Καὶ φυσικὰ διατυπώνει τοὺς νόμους τοὺς ὁποίους αὐτὸς ἠκολούθησεν εἰς τὴν ζωγραφικήν. Κατ' ἀρχὰς ὁρίζει τὴν ζωγραφικὴν ὡς ἐπιστήμην (τῆς ὁποίας ὡς καθαρὸν τύπον θεωρεῖ τὰ μαθηματικὰ) καὶ μάλιστα βασιζομένην ἐπὶ τῆς προοπτικῆς, ἀλλὰ προχωρῶν, ἀναγνωρίζει, ὅτι «δὲν διδάσκεται εἰς ὅσους δὲν τὸ ἐπιτρέπει ἡ φύσις, ὅπως τὰ μαθηματικὰ π. χ., ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὁ μαθητὴς μανθάνει ὅσα διδάσκει ὁ διδάσκαλος.» Ἔπειτα ἡ ζωγραφικὴ ἀπαιτεῖ καὶ ἐκτέλεσιν, δὲν εἶναι μόνον διανοητικὴ ἐργασία, χρειάζεται καὶ ἱκανότης, τὸ δῶρον ἐκεῖνο τῆς χειρός, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ἀποδώσῃ τὰ δημιουργήματα τοῦ πνεύματος. Ἔπειτα ἡ ζωγραφικὴ διαφέρει τῶν μαθηματικῶν, καθόσον ταῦτα ἀποβλέπουν μόνον εἰς τὴν ποσότητα τῶν ἀντικειμένων, ἐνῷ ἐκείνη λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν ποιότητα. Κυρίως ὅμως ἡ ζωγραφικὴ εἶναι μίμησις καὶ μάλιστα ὅσον τὸ δυνατὸν τελειοτάτη μίμησις τῆς φύσεως. Ἀπέναντι τῆς ποιήσεως ἔχει τὸ πλεονέκτημα, ὅτι μᾶς δίδει τὴν ἄμεσον ὄψιν τῶν πραγμάτων, ἐνῷ ἡ ποίησις μᾶς προβάλλει μόνον τὴν ἀνάμνησίν των. Ἀλλὰ δὲν ἐννοεῖ βεβαίως τὴν μίμησιν δουλικήν, διότι τότε δὲν θὰ εἶχε λόγον ὑπάρξεως: «Τὸ πνεῦμα τοῦ ζωγράφου τροποποιεῖται ἐντὸς τοῦ πνεύματος τῆς φύσεως καὶ γίνεται διερμηνεὺς μεταξὺ τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης, μελετᾷ μὲ αὐτὴν ποῖαι αἰτίαι κάμνουν τὰ ἀντικείμενα νὰ μᾶς φαίνωνται ὡς τοιαῦτα καὶ κατὰ ποίους νόμους. Οὕτω ὁ ζωγράφος δημιουργεῖ καὶ αὐτὸς σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τούτους, ὑπερβαίνων τὴν φύσιν καὶ πλάττων νέας μορφὰς ἀπείρους, ζῴων, φυτῶν, χόρτων, τόπων». Ἀλλ' αἱ μορφαὶ δὲν εἶναι παρὰ ἐξωτερικὰ σημεῖα, ἡ ἔκφρασις τῆς ψυχῆς: «Ἡ ψυχὴ εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ σώματος». Διὰ τοῦτο πᾶν ὅ,τι συντελεῖ εἰς τὴν ἔκφρασιν τῆς ψυχῆς καὶ τῶν συναισθημάτων πρέπει νὰ μελετηθῇ ὑπὸ τοῦ ζωγράφου, ἡ φυσιογνωμία, ἡ χειρονομία, ἡ στάσις, ἡ κίνησις. Συμβουλεύει μάλιστα τὸν ζωγράφον νὰ παρακολουθῇ τοὺς κωφαλάλους «οἱ ὁποῖοι ὁμιλοῦν μὲ τὰς κινήσεις τῶν χειρῶν, τῶν ὀφθαλμῶν, τῶν ὀφρύων, καὶ οἱονεὶ μὲ ὅλον τὸ πρόσωπόν των, προσπαθοῦντες νὰ ἐκφράσουν τὸ περιεχόμενον τῆς ψυχῆς των». Τὴν μέθοδον αὐτὴν τῆς παρατηρήσεως ἐφήρμοσε πάντοτε εἰς τὴν τέχνην του. Ὁ Lomazzo, ζωγράφος τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, διηγεῖται, ὅτι ὁ Λεονάρδος μετὰ συνεννόησιν πρὸς φίλους του ἐκάλεσε μίαν φορὰν χωρικοὺς εἰς δεῖπνον καὶ διηγούμενος τὰς πλέον ἀλλοκότους ἱστορίας τοὺς ἔκαμε νὰ γελάσουν μέχρι δακρύων· ἀλλὰ συγχρόνως ἐμελέτα τὰς χειρονομίας των καὶ τὰς μεταβολὰς τοῦ προσώπου των προσεκτικῶς, ὅταν δὲ ἔφυγαν οἱ χωρικοί, εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἐργαστήριον καὶ ἐσχεδίασε τόσον ἀκριβῶς τὴν σκηνήν, ὥστε οἱ παριστάμενοι εὗρον αὐτὴν τόσον κωμικὴν ὅσον καὶ τὰ ἀνέκδοτα. Παρηκολούθει ἐπίσης τὰς τελευταίας στιγμὰς τῶν καταδίκων, «διὰ νὰ σημειώνῃ τοὺς σπασμοὺς τῶν ὀφρύων των, τὰς κινήσεις τῶν ὀφθαλμῶν των καὶ τὰς τελευταίας δονήσεις τῆς ζωῆς». Εἶναι γνωστότατον τὸ ἀνέκδοτον τοῦ

Λεον. Ντὰ Βίντσι: *Σχέδιον χυτηρίου τηλεβόλων.*

Μυστικοῦ Δείπνου. Ὅταν ὁ Λουδοβῖκος Σφόρτσα ἐγνωστοποίησεν εἰς τὸν Λεορνάδον, ὅτι οἱ μοναχοὶ παραπονοῦνται διότι δὲν ἐτελείωσεν ἀκόμη τὸν πίνακα, ἐκεῖνος ἀπήντησεν: «Ἡ ἐξοχότης σας θὰ μάθῃ ὅτι δὲν μοῦ ὑπολείπεται πλέον νὰ ζωγραφήσω παρὰ μόνον τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἰούδα, τοῦ ἀθλίου ἐκείνου ποὺ ὅλος ὁ κόσμος γνωρίζει. Πρέπει λοιπὸν νὰ τοῦ δώσω μίαν φυσιογνωμίαν, ἡ ὁποία νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τόσον κακοῦργον ψυχήν· διὰ τοῦτο ἀπὸ ἑνὸς ἔτους καὶ ἴσως περισσότερον καθ' ἑκάστην, πρωὶ καὶ βράδυ, πηγαίνω εἰς τὸ Borghetto, ὅπου ἡ Ὑψηλότης σας γνωρίζει καλὰ ὅτι κατοικεῖ ὅλη ἡ μορταρία τῆς πρωτευούσης. Ἀλλὰ δὲν κατώρθωσα νὰ εὕρω ἕνα πρόσωπον ἐγκληματίου νὰ ἱκανοποιῇ ὅ,τι ἔχω εἰς τὸν νοῦν μου. Ἅμα εὕρω τὸ πρόσωπον αὐτό, ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας τελειώνω τὸν πίνακα. Ἂν ὅμως αἱ ἀναζητήσεις μου ἀποβοῦν μάταιαι, τότε θὰ λάβω τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἡγουμένου, ὁ ὁποῖος παρεπονέθη εἰς τὴν Αὐθεντίαν Σας καὶ ὁ ὁποῖος ἄλλως ἀνταποκρίνεται τελείως εἰς τὸ θέμα μου, ἀλλ' ἐδίσταζα πρὸ πολλοῦ νὰ τὸν γελοιοποιήσω ἐντὸς τοῦ ἰδίου του μοναστηρίου».

Αὐτὴ ἄλλως ἦτο ἡ μέθοδος τῆς καλλιτεχνικῆς του ἐργασίας· οὐδέποτε ἐξεβίαζε τὴν φαντασίαν, ἀλλὰ μὲ ὑπομονὴν ἀνεζήτει καὶ ἐμελέτα τὴν κατάλληλον ἔκφρασιν καὶ μορφὴν ἀναμένων τὰς εὐτυχεῖς στιγμάς. Ὁ διηγηματογράφος Baudello μᾶς

Digitized by Google

διηγεῖται πῶς εἰργάζετο εἰς τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον. «Ἤρχετο, λέγει, συνήθως πολὺ ἐνωρὶς εἰς τὴν μονὴν καὶ ὅπως τὸ εἶδα ἐγὼ ὁ ἴδιος, ἀνέβαινε τρέχων εἰς τὸ ἰκρίωμά του. Ἐκεῖ, λησμονῶν καὶ νὰ φάγῃ ἀκόμη, δὲν ἄφινε τὰ πινέλλα ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου ἕως ὅτου ἡ μαύρη νὺξ δὲν τοῦ ἐπέτρεπε πλέον νὰ ἐξακολουθήσῃ. Ἄλλη φορὰ δὲν ἤγγιζε τὴν εἰκόνα τρεῖς ἢ τέσσαρες ἡμέρες, ἤρχετο μόνον νὰ περάσῃ μίαν ἢ δύο ὥρας μὲ τοὺς βραχίονας ἐσταυρωμένους παρατηρῶν τὰ πρόσωπά του.... Τὸν εἶδα ἀκόμη τὴν μεσημβρίαν, ὅταν ὁ καυστικὸς ἥλιος καθιστᾷ ἐρήμους τοὺς δρόμους, νὰ φεύγῃ ἀπὸ τὸ φρούριον ὅπου ἔπλαττε μὲ πηλὸν τὸν κολοσσιαῖον ἵππον του, νὰ ἔρχεται τρέχων, χωρὶς νὰ ζητῇ τὴν σκιὰν καὶ ἀπὸ τὸν συντομώτερον δρόμον, νὰ βάζῃ βιαστικὰ μίαν ἢ δύο πινελιὲς καὶ νὰ φεύγῃ ἀμέσως».

Ἀλλὰ συγχρόνως οὐδέποτε ἔμενε ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὴν ἐργασίαν του, ἐπεζήτων πάντοτε τὴν καλυτέραν δυνατὴν ἀπόδοσιν τῆς σκέψεώς του. Ὁ ἴδιος ἐκφράζει που ὡς ἑξῆς τὴν γνώμην του: «Ὅταν τὸ ἔργον εἶναι ἴσον πρὸς τὴν ἰδέαν, εἶναι θλιβερὰ ἔνδειξις διὰ τὴν ἰδέαν ταύτην· ὅταν πάλιν τὸ ἔργον ὑπερτερεῖ τῆς ἰδέας, τόσον τὸ χειρότερον, ὅπως συμβαίνει εἰς ὅσους εἶναι ἐνθουσιασμένοι διότι εἰργάσθησαν τόσον καλά. Καὶ ὅταν τέλος ἡ ἰδέα ὑπερτερῇ τοῦ ἔργου, τοῦτο εἶναι καλὸν σημεῖον, ἐὰν δὲ ὁ ἄνθρωπος ὁ ἔχων τοιαύτας διαθέσεις εἶναι νέος, θὰ γίνῃ ἀναμφιβόλως ἐξαίρετος καλλιτέχνης· θὰ δημιουργήσῃ ὀλίγα μόνον ἔργα, ἀλλὰ τοιαῦτα ὥστε νὰ σταματοῦν τοὺς ἀνθρώπους νὰ βλέπουν μὲ θαυμασμὸν τὴν τελειότητά των». Μεγίστην ἀπέδιδε σημασίαν εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἀνεκφράστου ἐκείνης χάριτος τῶν γυναικῶν καὶ τῆς πολυπλόκου ψυχικῆς των συνθέσεως. Ἐπροτίμα τὴν ἤρεμον στάσιν καὶ τὴν μειδιῶσαν ἔκφρασίν των. Διὰ νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐσωτερικὴν ἐκείνην εὐαρέσκειαν, ἡ ὁποία ἄφινεν ἐλευθέραν διέξοδον εἰς τὴν ψυχήν των καὶ ἔχυνε μαγικὸν φῶς εἰς τὴν καλλονήν των, προσέτρεχεν εἰς ὅλας τὰς γοητευτικάς του ἱκανότητας ὡς ὁμιλητοῦ, καὶ ἔφερε πρὸ τῶν γυναικείων προτύπων του τοὺς ἀρίστους μουσικοὺς διὰ νὰ παίζουν.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ζωὴ καὶ τὰ καλλιτεχνικὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ὅστις ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως ἀκόμη ἐθεωρεῖτο θεῖος. Ὅσον δὲ πολύπλαγκτος ἦτο ὁ βίος του, τόσον ὀλίγα ἦσαν τὰ ἔργα του καὶ ὀλιγώτερα τὰ μέχρις ἡμῶν σωθέντα. Ἐν τούτοις ἡ παραγωγή του δὲν πρέπει νὰ μετρῆται μὲ τὸ ποσόν, ἀλλὰ μὲ τὸ ποιόν. Εἰς τοῦτο δὲ εἶναι ἀπαράμιλλος, διότι ὁ Λεονάρδος δὲν ἐζωγράφει εἰμὴ μόνον ὅταν βαθεῖα, ἐσωτερικὴ ἀνάγκη τὸν ὤθει εἰς τοῦτο. Ἐντεῦθεν ἕκαστον ἔργον του ἀποτελεῖ καὶ ἕνα σταθμὸν ἐν τῇ καλλιτεχνικῇ του σταδιοδρομίᾳ, σταθμόν, ὁ ὁποῖος δεικνύει τὴν θέσιν ἑνὸς νέου προβλήματος καὶ τὴν νέαν αὐτοῦ λύσιν. Τοῦτο ἦτο τὸ κύριον ἐνδιαφέρον τοῦ καλλιτέχνου. Ἀλλὰ πλὴν τῶν καθαρῶς ζωγραφικῶν του ἀριστουργημάτων μᾶς ἀφῆκε καὶ πλῆθος σχεδίων, ὄχι μόνον σχετικῶν πρὸς ἐκεῖνα, ἀλλὰ καὶ αὐτοτελῆ πρὸς ἑρμηνείαν τῶν λεγομένων του καὶ τῶν σκέψεών του. Εἰς αὐτὰ περιορίζεται μόνον εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος, ἀρκούμενος εἰς τὰς χαρακτηριστικωτέρας γραμμάς, ἀλλὰ γνωρίζει νὰ γεμίζῃ αὐτὰς μὲ βαθὺ αἴσθημα καὶ πληθωρικὴν ζωὴν καὶ ἔκφρασιν. Τῆς τελευταίας αὐτῆς τὰς ποικιλίας θέλει νὰ ἀποδώσῃ μὲ τὰς γελοιογραφίας του, ὑπερβάλλων ὡρισμένας γραμμὰς διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐκφράσεως. Εἰς τὸ σχέδιον μετεχειρίσθη κατ' ἀρχὰς τὸ ἀργυροῦν κονδύλιον ἢ πένναν, ἔπειτα χρωματιστὸν ἢ μέλαν καὶ τέλος ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὴν πένναν. Διὰ μικρῶν παραλλήλων γραμμῶν πλάττει τὰς σκιὰς τὰς ἁπαλὰς καὶ γλυκείας τῶν σωμάτων, τῶν ὁποίων ἐξαίρει ἀμέσως τὴν πλαστικότητα καὶ τὴν ἔκφρασιν.

Ἀλλ' ἐν γένει ἀπαράμιλλος εἶναι ἡ πνευματικὴ δύναμις, ἡ ὁποία διαπνέει ἅπαντα τὰ δημιουργήματά του. Στηριζόμενος πάντοτε εἰς τὴν πραγματικότητα, προσπαθεῖ νὰ τὴν ὑπερβάλῃ πλάττων νέαν, εἴτε συνδυάζων τὰ στοιχεῖα αὐτῆς, εἴτε διὰ τῆς δημιουργικῆς του φαντασίας, ἐπινοῶν νέας μορφάς. Ἐξ ἄλλου πνεῦμα περίεργον καὶ ἐρευνητικὸν οὐδόλως παραβλάπτει τὴν καλλιτεχνικήν του δύναμιν. Ὁσονδήποτε διανοητικὴ καὶ ἂν φαίνεται ἡ δημιουργία του, διαπνέεται πάντοτε ἀπὸ ἓν ἄπειρον αἴσθημα, τὸ ὁποῖον ἐμφυσᾷ εἰς τὰ εἰκονιζόμενα ἡ πρὸς αὐτὰ ἀγάπη του, ἡ ὁποία εἶναι τόσον μεγαλυτέρα, ὅσον βαθύτερα ἔχει μελετήσει καὶ κατανοήσει τὰ ἀντικείμενα. «Ἡ ἀγάπη, λέγει, ἑνὸς πράγματος εἶναι τέκνον τῆς γνώσεώς του. Ἡ ἀγάπη εἶναι τόσον θερμοτέρα, ὅσον βεβαιοτέρα εἶναι ἡ γνῶσις». Ὁ συνδυασμὸς δὲ οὗτος τοῦ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἀληθοῦς συναισθηματικῆς του φύσεως, ἐγέννησαν τὸ θαῦμα ἐκεῖνο τῆς ὑπάρξεως καὶ δημιουργίας του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἄπειρα εἶναι τὰ περὶ τοῦ Λεονάρδου γραφέντα βιβλία, περιοριζόμεθα δὲ εἰς ὀλίγα βασικὰ ἔργα: *Vasari*, Vite de più eccellenti pittori κλπ. 1550 (ἔκδ. Milanesi 1885). — *G. Uzielli*, Ricerche intorno a Lionardo da Vinci (1872—1896). — *G. Séailles*, L. d. Vinci, l'artiste et le savant (1891), (1919, τελ. ἐκδ.).—*E. Müntz*, L. d. V. (Paris, 1899). — *M. Herzfeld*, L. d. V. der Denker, Forscher und Poet (1904).— *Seidlitz*, Lionardo (Berlin, 1909, 2 τόμ.).— *Schiaparelli*, Leonardo ritrattista, (Milano 1921). — *E. Hildebrandt*, L. d. V. (1927). — Τὰ ἔργα του ἐξεδόθησαν ὑπό: *J. P. Richter*, The litterary y works of L. d. V. (1883).—*Ravaisson*, Les manuscrits de L. d. V. (1890, 6 τόμ. εἰς φύλλον). — *H. Ludwig*, L. d. V., Das Buch von der Malerei (Wien 1882, 3 τόμ.). —*Péladan*, L. d. V., Traité de la peinture, traduit et commenté (1910). — *Oswald Sirèn*, Léonard de Vinci, l'artiste et l'homme (Paris, Van Oest, 1928, 3 vol.).
Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

Βιντσιγκερὸντ (Wintzingerode), ***Φερδινάνδος, βαρῶνος***—. Στρατηγὸς καὶ διπλωμάτης Ρῶσος (1770-1818). Κατ' ἀρχὰς ἐπολέμησε κατὰ τῶν Γάλλων ἐν τῷ αὐστριακῷ στρατῷ, εἶτα δὲ κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν τῆς Ρωσίας. Τῷ 1805 ἔλαβε τὴν ἐντολήν, νὰ παρασύρῃ, ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του ὡς πρεσβευτοῦ, τὰς αὐλὰς τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς Βιέννης εἰς συμμαχίαν μετὰ τῆς Ἀγγλίας. Ἐπιτυχὼν τὸν σκοπόν του, μικρὸν ἔλειψε νὰ συλληφθῇ αἰχμάλωτος ἐν Ἀουστερλίτς. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1806—1807 δὲν διεδραμάτισε πολὺ σημαντικὸν πρόσωπον. Μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Τιλσίτ, ἥτις συνεφιλίωσε τὴν Ρωσίαν μετὰ τῆς Γαλλίας, ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ ἀπὸ τῶν δημοσίων ὑποθέσεων, ἀλλ' ἡ διακοπὴ τῶν σχέσεων κατὰ τὸ ἔτος 1812 ἐπανέδωσεν εἰς αὐτὸν ὁλόκληρον τὴν προτέραν ἐπιρροήν του. Κατὰ τὴν ὑποχώρησιν τῆς Μόσχας, προχωρήσας ἀπροσέκτως, ἵνα καταλάβῃ τὸ Κρεμλῖνον, συνελήφθη αἰχμάλωτος, ἀλλ' ἀνέκτησε τὴν ἐλευθερίαν του κατὰ τὴν εἰς Παρισίους μεταφοράν του. Κατὰ τὰς ἐκστρατείας τοῦ 1813 καὶ 1814 ἐπολέμησεν ἐν Λειψίᾳ, εἰσήλασε δὲ καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν, ἀλλ' ἡττήθη ἐν Σαὶν Ντιζιὲ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος (1814). Α. Δ.

Βιντσιγκουέρρα (Vinciguerra), ***Μᾶρκος-Ἀντώνιος***. Ἰταλὸς ποιητής, διαπρέψας κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἐν Βενετίᾳ, ἀποθανὼν δὲ τῷ 1470. Διετέλεσε γραμματεὺς τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου τῆς βενετικῆς δημοκρατίας. Συνέθεσε ποιήματα ὑπὸ τὸν τίτλον «Terze rime», χάρις εἰς τὰ ὁποῖα ἐδόθη εἰς αὐτὸν ὁ τίτλος τοῦ δημιουργοῦ τῆς σατιρικῆς ποιήσεως ἐν Ἰταλίᾳ. Τὰ ποιήματά του ταῦτα, ἀποκτήσαντα μεγάλην δημοτικότητα παρὰ τοῖς συγχρόνοις του, ἐξετυπώθησαν τὸ πρῶτον τῷ 1475 ἐν Βονωνίᾳ, ἀνεδημοσιεύθησαν δὲ πολλάκις ἔκτοτε εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἰταλίας. Θ. Β.

Βίντσου-ντὲ-Ζὸς ἢ **Ἄλβιντς** (Vintu-de-Jos ἢ Alvincz) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρουμανίας, ἐν Τρανσυλβανίᾳ, παρὰ τὸν ποταμὸν Μάρες, εἰς ἀπόστασιν 10 χιλ. ΝΔ τῆς Ἄλπα-Γιούλια. Κάτ. 5.200. Ἐργοστάσια μαχαιρῶν. Πύργος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐδολοφονήθη ὁ καρδινάλιος Μαρτινούτσι ὑπὸ τοῦ Ἰσπανοῦ στρατηγοῦ Καστάλδο (1551) καὶ ἀπέθανεν ὁ ἡγεμὼν τῆς Μολδαυΐας Ἀαρὼν ὁ Β' (1597). Πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἀνῆκεν εἰς τὴν Αὐστροουγγαρίαν καὶ ὠνομάζετο ***Ἄλβιντς*** ἤ, γερμανιστί, ***Βίντσεντορφ***. Μ. Δ. Β.

Βίντυα (Vindhya) *[Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ τῶν βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, ἀρχομένη ΒΑ τῶν πεδιάδων αἵτινες εὑρίσκονται παρὰ τὸν κόλπον τοῦ Κάμπαιϋ, εἰς τὰς Κεντρικὰς Ἰνδίας, καὶ καταλήγουσα εἰς τὰς πεδιάδας τοῦ Γάγγου πρὸς Α. Ἐκτείνεται ἀπὸ Δ. πρὸς Α. καὶ περιλαμβάνεται ἐντὸς τοῦ κυβερνείου Ἰντὸρ καὶ Μποπάλ. Ἔχει μῆκος 1115 χιλιομέτρων καὶ μέγιστον ὕψος 650 μέτρων. Μ.—

Βιντυγιαντάρα (Vidyâdhara). Οὕτω καλοῦνται ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν φανταστικά τινα ὄντα, τὰ ὁποῖα διατρέχουν τὸν αἰθέρα μετ' ἐλαφρᾶς πτήσεως καὶ κατέχουν ὑπερφυσικὴν δύναμιν. Ἡ λέξις *βιντυϊαντάρα* σημαίνει τὸν φορέα μιᾶς *βίντυϊα*, σφαιριδίου τουτέστι μαγικοῦ, τὸ ὁποῖον τιθέμενον ἐντὸς τοῦ στόματος προικίζει τὸν κατέχοντα μὲ ἐξαιρετικὴν δύναμιν. Τὰ ὄντα ταῦτα ἔρχονται εἰς σχέσεις μετὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ προτιμοῦν ὡς συζύγους τὰς θυγατέρας βασιλέων. —Ω.

Βιντφάντινε ἢ ***Βιντφάντμε*** (Vidfadine ἢ Vidfadme), ***Ἰβάρ***. Σκανδιναυὸς ἡγεμὼν ἀποθανὼν τὸ 647. Πολλοὶ ἱστορικοὶ οὐδεμίαν μνείαν ποιοῦνται τοῦ ἡγεμόνος τούτου, ἐνῷ ἄλλοι ἀξιοπιστότεροι ἀναφέρουσιν αὐτὸν ὡς ἕνα τῶν γενναιοτέρων καὶ ἡρωϊκωτέρων πολεμιστῶν τοῦ αἰῶνός του. Ὁ θρῦλος ἐξαίρει τὴν μαχητικὴν αὐτοῦ ἀρετὴν καὶ λέγει, ὅτι ἐξ αὐτοῦ κατάγονται οἱ ἐνδοξότεροι βασιλεῖς τῶν Δανῶν καὶ τῶν Σουηδῶν. Τὸν Ἰβὰρ διεδέχθη ὁ ἔγγονός του *Χάρολντ Χίλντεταντ*. Α. Δ.

Βιντωρρὶ (Vidaurri), ***Σαντίγκο***. Μεξικανὸς πολιτικὸς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἰνδὸς τὴν καταγωγήν, λίαν φιλόδοξος, ἐχρημάτισεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη γραμματεὺς τῆς πολιτείας τῆς Νέας Λεώνης, ὅτε μηνυθεὶς εἰς τὸν δικτάτορα Σάντα-Ἄνναν ὡς ἐχθρικῶς πρὸς αὐτὸν διακείμενος ἐδραπέτευσε, πρὶν συλληφθῇ, εἰς τὸ βόρειον Μεξικὸν (1854), ὅπου ἐκήρυξεν ἐπανάστασιν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Ἀλβαρέθ, ὅστις ἕδρα ἐν τῷ νοτίῳ Μεξικῷ. Ἀποτέλεσμα τῶν κινημάτων τούτων ὑπῆρξεν ἡ πτῶσις τοῦ Σάντα-Ἄννα (1855) καὶ ἡ κατάληψις τῆς δικτατορίας ὑπὸ τοῦ Ἀλβαρέθ, ὃν ὅμως ὁ Βιντωρρὶ δὲν ἀνεγνώρισεν, ἀλλὰ παρέμεινε διοικῶν τὰς βορείους ἐπαρχίας ὡς ἀνεξάρτητον κράτος. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ἀλβαρέθ (1856), ὁ Βιντωρρὶ ὑπέβαλεν ὑποψηφιότητα προέδρου, ἀλλ' ἀπέτυχε. Παρὰ τοῦτο ἐξηκολούθησε μὴ ἀναγνωρίζων τὸ νόμιμον κράτος ἐπὶ μακρὰν περίοδον. Τῷ 1864 ὑπετάγη εἰς τοὺς Γάλλους καὶ κατόπιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μαξιμιλιανόν. Τοῦ λοιποῦ ὁ Βιντωρρὶ δὲν ἀνεφάνη ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς. Κ. Ι. Β.

Βινὺ (Vigny), ***Ἀλφρέδος ντὲ***—. Γάλλος ποιητής, δραματικὸς καὶ πεζογράφος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Λὸς (Loches) τῆς Τουραίνης τῇ 27 Μαρτίου 1797 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῇ 17 Σεπτεμβρίου 1863. Ἦτο τὸ τέταρτον τέκνον πατρὸς ἑξηκονταετοῦς καὶ μητρὸς κατὰ εἴκοσιν ἔτη νεωτέρας. Οἱ γονεῖς του, εὐγενοῦς καταγωγῆς ἀμφότεροι, εἶχον ἀπολέσει κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τρομοκρατίας τὰ προηγούμενα τέκνα των, ὀλίγον δὲ μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Ἀλφρέδου ἐγκατεστάθησαν ἐν Παρισίοις. Ὁ πατήρ του ἦτο παλαιὸς ἀξιωματικὸς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, τραυματίας τοῦ Ἑπταετοῦς πολέμου καὶ ἀδιάλλακτος βασιλόφρων. Κάτοχος τῆς κλασικῆς παιδείας ἠρέσκετο νὰ διηγῆται εἰς τὸν υἱόν του τὰς περιπετείας τοῦ στρατιωτικοῦ του βίου καὶ νὰ διδάσκῃ αὐτὸν τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς παλαιοὺς καὶ νέους ποιητάς. Ἡ δὲ μήτηρ του, εὐπαίδευτος καὶ αὐτή, προικισμένη ὑπὸ ἐκλεκτοῦ μουσικοῦ ταλάντου, βαθύτατα δὲ καθολική, ἐκαλλιέργησεν εἰς τὴν ψυχήν του τὸ αἴσθημα τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς τιμῆς.

Ἀλφρέδος ντὲ Βινύ.

Εἰς τὴν οἰκίαν των συνήρχοντο καὶ ἄλλοι παλαιοὶ ἀριστοκράται, νοσταλγοὶ τοῦ βασιλικοῦ παρελθόντος, ὑπερήφανοι καὶ εὐγενικοί, καὶ ἐν μέσῳ αὐτῆς τῆς σκυθρωπῆς συγκεντρώσεως τῶν γερόντων ἐμορφώθη ἡ προώρως σοβαρὰ καὶ μελαγχολικὴ φύσις τοῦ Βινύ. Ὡραῖος καὶ λεπτοφυὴς ὡς κοράσιον, μὲ ὀφθαλμοὺς γαλανούς, ξανθὴν ἐβοστρυχωμένην κόμην καὶ πρόσωπον ὠχρόν, λίαν δὲ εὐφυής, ἐφοίτησεν εἰς τὴν Πολυτεχνικὴν Σχολήν, προοριζόμενος διὰ τὸ στρατιωτικὸν στάδιον συμφώνως πρὸς τὰς οἰκογενειακὰς του παραδόσεις καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. Οἱ γονεῖς του δὲν θὰ ἤθελον νὰ ὑπηρετήσῃ ὑπὸ τὸν Βοναπάρτην, ἀλλ' ἡ πτῶσις τῆς αὐτοκρατορίας διηυκόλυνε τὰ πράγματα καὶ ὁ Ἀλφρέδος τῇ 1 Ἰουνίου 1814 εἰσήρχετο εἰς τὸν οἶκον τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΗ', ἀποτελούμενον ἀποκλειστικῶς ἀπὸ ἀξιωματικοὺς καὶ ἐπονομαζόμενον «*Ἐρυθρὸν*» ἐκ τοῦ χρώματος τῆς στολῆς των. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν «Ἑκατὸν Ἡμερῶν» (ἐπάνοδος τοῦ Ναπολέοντος ἐξ Ἔλβας) συνώδευσε τὸν βασιλέα μέχρι τῶν συνόρων, μετὰ δὲ τὸ Βατερλὼ καὶ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων ἀνακατετάχθη εἰς τὸν «Ἐρυθρὸν Οἶκον», οὗ διαλυθέντος περὶ τὰ τέλη τοῦ 1815 μετετέθη εἰς τὸ πυροβολικὸν ὡς υπολοχαγός. Ἀντὶ ὅμως πολέμων ὡς ὠνειρεύετο ἡ νεανική του φύσις, ἔφθειρε τὰ ἔτη του εἰς τὴν ζωὴν τῶν στρατώνων, διὸ τῷ 1827, μετὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν ἀδρανῆ ὑπηρεσίαν, ἐζήτησε τὴν ἀποστρατείαν του. Τῷ 1825 ἐνυμφεύθη τὴν ὡραίαν καὶ πλουσίαν ἀριστοκράτιδα Ἀγγλίδα *Λυδίαν Μπούμπουρυ*, ἀλλ' ὁ οἰκογενειακός του βίος δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχής. Διότι ὀλίγον χρόνον μετὰ τὸν γάμον των ἡ Λυδία ἀπώλεσε καὶ περιουσίαν καὶ ὑγείαν καταντήσασα ἀνάπηρος, ὁ δὲ ποιητὴς τὴν περιεποιεῖτο μετὰ συμπαθείας καὶ λεπτότητος, ἐκτελῶν χρέη νοσοκόμου καὶ διερμηνέως. Ὁ Βινὺ τότε συνεδέθη ἐρωτικῶς καὶ μὲ ἄλλας γυναῖκας· ἡ ὡραία ἠθοποιὸς *Κα Ντορβάλ*, ἑρμηνεύτρια τῶν ἔργων του, ὑπῆρξεν ἡ κυριωτέρα φίλη του. Ἀλλ' ὅτε ἐκείνη τὸν ἐγκατέλειψεν, ὑπεχώρησεν, ἥτις ἦτο τὸ κύριον χαρακτηριστικόν του. Τὸ γένος τοῦτο μαζὶ μὲ τὴν ὑποκατάστασιν τοῦ Οὐγκὼ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ρωμαντισμοῦ ὑπὸ τοῦ Οὐγκώ συνετέλεσαν ν' ἀποσυρθῇ τελειωτικῶς τῆς ἐνεργοῦ φιλολογικῆς δράσεως καὶ νὰ ἀπομονωθῇ εἰς τὴν ἐν Μαὶν-Ζιρὼ οἰκογενειακήν του ἰδιοκτησίαν, γνωστὴν διὰ τὸ κτου φυσικῆς ὡραιότητος, καὶ ἐκεῖ ν' ἀφοσιωθῇ τοῦ λοιποῦ εἰς τὴν ποίησιν, τὴν ἀλληλογραφίαν καὶ εἰς τὴν μελέτην, ἰδίᾳ τοῦ ἑαυτοῦ του, χωρὶς νὰ παύσῃ νὰ ἐνδιαφέρεται καὶ διὰ τὰ πολιτικά, φιλοσοφικὰ καὶ λογοτεχνικὰ ζητήματα τοῦ καιροῦ του. Τῷ 1846 ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας.

Ἡ ἐποχὴ τοῦ Βινὺ σημειοῖ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ψευδοκλασσικισμοῦ εἰς τὸν ρωμαντισμὸν καὶ τὸν θρίαμβον του. Ἤδη κυριαρχοῦν ὡς φιλολογικὰ πρότυπα καὶ πηγαὶ ἡ Βίβλος, ὁ Σαίξπηρ, ὁ Μίλτων, ὁ Ρουσσώ, ὁ Μπάϋρον, ὁ Σατωβριάν. Ἀπελευθέρωσις τοῦ ἐγώ, Μεσαίων καὶ Ἀνατολή, Ἔρως, Φύσις, Θάνατος ἀποτελοῦν

Digitized by Google

τὰ κύρια θέματα τῆς ρωμαντικῆς ποιήσεως. Ὁ Βινὺ ὑπῆρξεν ἐπὶ πλέον καὶ θιασώτης τῶν θεωριῶν τοῦ Βίκο περὶ τέχνης, ὡς πρὸς δὲ τὴν θρησκείαν, δὲν ἦτο οὔτε θερμὸς καθολικὸς οὔτε ἄθεος. Ἀλλ' ἡ ἀνατροφή του, ἡ ἰδιοσυγκρασία του καὶ αἱ περιπέτειαι τοῦ βίου του ἔστρεψαν αὐτὸν πρὸς τὴν ἀπαισιοδοξίαν καὶ τὸν στωϊκισμὸν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐγκαρτερήσεως ἐκ τῆς συμφορᾶς πρὸς διάσωσιν τῆς πνευματικῆς ἀξιοπρεπείας. Ὁ Βινὺ πράγματι ἀπεγοητεύθη ἀλληλοδιαδόχως ἐκ τῆς μοναρχίας («Cinq Mars»), ἐκ τῆς δημοκρατίας («Stello»), ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ ἐπαγγέλματος («Servitude et grandeur militaire»), ἐκ τῶν γυναικῶν («Samson») καὶ ἐκ τῶν φίλων του (Sainte-Beuve). Καὶ διὰ τοῦτο, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ἀπεσύρθη ἀπὸ τοῦ κόσμου. Ἡ ὅλη του ἐνεργὸς φιλολογικὴ δρᾶσις εἶναι βραχυτάτη. Ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ὡς συνεργάτης τοῦ περιοδικοῦ «Conservateur littéraire», τῷ 1820, καὶ ἐξαφανίζεται σχεδὸν ἐντελῶς τῷ 1835 μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς «Servitude et grandeur militaire». Τὰ μεταγενέστερα ἔργα του ἐδημοσιεύθησαν μετὰ τὸν θάνατόν του.

Ὁ Βινὺ εἶχε περὶ Τέχνης πολὺ ὑψηλὴν ἰδέαν. Ἐθεώρει αὐτὴν ὡς ἱερὰν λειτουργίαν παράλληλον τῆς θρησκευτικῆς καὶ τὴν «ἀλήθειάν της» ἀληθεστέραν τῆς φύσεως καὶ τῆς ἱστορίας, ὡς ὁ Βίκο καὶ ὁ Ἀριστοτέλης. Ἠγάπα καὶ ἐξετίμα μόνον τὰ σοβαρὰ ἔργα· καὶ σοβαρὰ ἦσαν δι' αὐτὸν τὰ διαπνεόμενα ὑπὸ φιλοσοφικῶν ἰδεῶν. Ἦτο κατ' ἐξοχὴν «διανοούμενος» ποιητής, δημιουργήσας πρῶτος ἐν Γαλλίᾳ τὴν καλαισθησίαν τῆς φιλοσοφικῆς ποιήσεως. Τὸ κορυφαῖον ἔργον του εἶναι ἡ λυρική του ποίησις. Ἐν αὐτῇ ἀποφεύγει τὸν ψυχρὸν κλασικισμὸν καὶ τὸν ὠμὸν ρεαλισμόν. Ἂν καὶ δὲν ἔχει σχεδὸν τίποτε τὸ σύγχρονον καὶ προσωπικόν, ὅμως ἡ ποίησις αὕτη εἶναι ἀντανάκλασις τῶν ἰδεῶν του καὶ ἀπήχησις πραγματικῶν γεγονότων τῆς ζωῆς του. Φροντίζει δὲ ν' ἀνάγῃ ταῦτα εἰς σύμβολα, καὶ ἡ προσπάθειά του αὐτὴ εἶναι ἀρετὴ συγχρόνως καὶ ἐλάττωμα. Διότι ἐνῷ δίδῃ ἰδεαλιστικὸν βάθος εἰς τὸ ποίημα ἢ τὸ πεζογράφημά του, ἐλαττώνει ἀφ' ἑτέρου τὴν συγκινητικήν του δύναμιν. Αἱ εἰκόνες του, τὰ θέματά του, ἡ στιχουργική του δὲν εἶναι νέα. Ἔβλεπεν ἐπὶ πλέον τὴν φύσιν, ἀντιθέτως πρὸς τὸ ρωμαντικὸν δόγμα, διὰ μέσου τῶν βιβλίων καὶ μετά τινος ψυχρότητος. Ἀντλεῖ πολλὰ ἐκ τῆς Βίβλου. Μεταχειρίζεται τὰ θέματά του, ὡς λέγει ὁ Estève, κατὰ τὸν κλασικὸν τρόπον, ἔξω ὅμως τῆς κλασικῆς παραδόσεως. Διὰ δὲ τῆς ἁπλότητος, σεμνότητος καὶ καθαρότητος τοῦ ὕφους του ἐξέρχεται καὶ τῆς ρωμαντικῆς τεχνοτροπίας. Ἡ ποίησίς του ἔχει τι τὸ ἐπίσημον καὶ ἀξιοπρεπές, ἐνῷ ἡ τῶν λοιπῶν ρωμαντικῶν ἐπιδιώκει μετ' ἰδιαζούσης φροντίδος τὴν ὑπερβολὴν καὶ τὸν στόμφον. Ὁ Βινὺ ὡς ποιητὴς θεωρεῖται εἷς τῶν ἀρίστων τοῦ γαλλικοῦ Παρνασσοῦ. Εἰς τὰ δράματά του καταλύει τὸν δεσμὸν τῶν «ἑνοτήτων», ὡς ἄλλωστε πάντες οἱ ρωμαντικοί, καὶ ἀναμιγνύει τὰ εἴδη, ὡς ἐκεῖνοι, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Σαίξσπηρ. Ἡ κυρία φιλοσοφικὴ ἰδέα τῶν δραμάτων του εἶναι ὡς ἡ τῶν ἀρχαίων, καθ' ὃν τρόπον ἡρμήνευσεν αὐτὴν ὁ Σίλλερ: ἀγὼν τοῦ ἀνθρώπου παθητικὸς ἐναντίον τῆς Μοίρας καὶ νίκη τοῦ Λόγου διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ ἀτόμου. Εἰς τὰ πεζά του ἔργα γνωρίζει νὰ διηγῆται μετ' ἐνδιαφέροντος, ἂν καὶ ἡ φράσις του εἶναι συνεσφιγμένη. Δὲν τὸν ἐνδιαφέρει ὅμως τόσον ἡ ἱστορία καὶ ἡ δραματικότης αὐτῆς, ἡ ἄμεσος συγκίνησις ἡ πηγάζουσα ἐκ τῶν καθαρῶς παθητικῶν συγκρούσεων, ὅσον ἡ φιλοσοφικὴ ἰδέα. Τὰ περισσότερα τῶν πεζογραφημάτων του ἔχουν σύνθεσιν ὀλίγον τεταραγμένην. Μόνον εἰς τὸν «Σάττερτον» ἔφθασεν εἰς τὴν ζητουμένην ἁπλότητα.

Τῷ 1822 ἐδημοσίευσε τὴν πρώτην μικρὰν συλλογὴν ποιημάτων του ὑπὸ τὸν τίτλον «Helena». Εἶναι τὸ ποίημα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν ὅλης ἐκείνης τῆς φιλελληνικῆς ποιήσεως, ἥτις ἐγεννήθη ἐκ τοῦ θαυμασμοῦ τῶν Γάλλων διὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 21. Τῷ 1823 ἐδημοσίευσε τὴν «Eloa ou la soeur des Anges» μὲ τὸν ὑπότιτλον «μυστήριον» καὶ ὅπερ σήμερον περιλαμβάνεται εἰς τὰ «Poèmes antiques et modernes». Τῷ 1826 ἐδημοσίευσε τὸ μυθιστόρημα «Cinq Mars ou une conjuration sous Louis XIII», ὅπερ ἐθαυμάσθη πολὺ καὶ ἐστερέωσε τὴν φήμην του. Ὁ Βινὺ διὰ τοῦ ἔργου τούτου ἀνοίγει τὸν δρόμον εἰς τὸ ρωμαντικὸν μυθιστόρημα, ὅπως ἡ μετάφρασίς του τοῦ «Ὀθέλλου» τοῦ Σαίξσπηρ ἀνοίγει τὸν δρόμον εἰς τὸ ρωμαντικὸν δρᾶμα. Οὕτω προηγεῖται τῆς «Notre-Dame de Paris» καὶ τοῦ «Hernani» τοῦ Οὐγκώ. Τῷ 1831 ἀνεβίβασεν εἰς τὸ Théâtre Français τὴν «Maréchale d'Ancre» δρᾶμα πεντάπρακτον εἰς πεζόν, καὶ τῷ 1833 εἰς τὴν Ὄπεραν μίαν χαριεστάτην μονόπρακτον κωμῳδίαν του «Quitte pour la peur», ἑρμηνευθεῖσαν ὑπὸ τῆς Κας Ντορβάλ. Ἀλλ' ὁ μέγας θρίαμβος τοῦ Βινὺ ἦτο ὁ «Chatterton», δρᾶμα τρίπρακτον παιχθὲν εἰς τὸ «Théâtre Français» τῷ 1835. Ὁ τύπος τοῦ Σάττερτον, τοῦ παρεγνωρισμένου ποιητοῦ, μετεδόθη εἰς τὴν γαλλικὴν λογοτεχνίαν, ὡς ἄλλοτε ὁ Βέρθερος τοῦ Γκαῖτε. Ἕτερα ἔργα τοῦ Βινὺ εἶναι: «Servitude et grandeur militaire» (1835), νέα ἔκδοσις τῶν «Poèmes antiques et modernes» (1837), «Consultations du docteur Noir: Stello ou les diables bleus» (1835), μετάφρασις τοῦ «Ἐμπόρου τῆς Βενετίας» τοῦ Σαίξσπηρ (1831). Τὰ δὲ μετὰ τὸν θάνατόν του δημοσιευθέντα ἔργα του εἶναι: «Destinées, poèmes philosophiques», τὸ ἀριστούργημά του (1864), «Le journal d'un poète» (1867), «Les consultations du docteur Noir: Deuxième consultation» (1912), «Daphné».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *A. France*, «Alfred de Vigny» (1868).—*Maurice Paléologue*, Alfred de Vigny (1891).— *Ernest Dupuy*, «Vigny. Ses amitiés, son rôle littéraire» (1910–11, τόμ. 2).— *Léon Seché*, Alfred de Vigny, sa vie littéraire, politique et religieuse: Sa vie amoureuse» (1913).— *Edmond Estève*, Alfred de Vigny. Sa pensée et son art» (1923).— *Marc Citolieux*, «Alfred de Vigny».— *Emma Sakellaridès*, «Correspondance d'Alfred de Vigny» (1906).

Κ. Ι. ΒΑΡΝΑΛΗΣ

βινυλαιθυλαιθὴρ (ὁ) *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν μικτῶν αἰθέρων. Ἔχει τὸν τύπον $CH_2:CH.O.CH_2CH_3$ καὶ βράζει εἰς 35°,5. Σ. Γ.

βινυλαιθυλοκετόνη (ἡ) ἢ *πεντενο*-(1)-*όνη*-(3) *['Οργ. Χημ.]* Εἶναι ἀκόρεστος κετόνη τοῦ τύπου $CH_2:CH.CO.C_2H_5$. Βράζει ὑπὸ πίεσιν 47 χιλστμ. εἰς 31°. Σ. Γ.

βινυλακετυλένιον (τὸ) ἢ ***βουτενίνιον*** *['Οργ. Χημ.]*. Ἀκόρεστος ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου C_4H_4 ἢ ἀναλυτικώτερον $CH_2:CH.C:CH$. Βράζει εἰς 2°,5. Σ. Γ.

β-**βινυλακρυλικὸν** ***ὀξὺ*** ἢ ***πενταδιενο***-(1,3)-***οξὺ*** *['Οργ. Χημ.]*. Ἀκόρεστον μονοκαρβονικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου $CH_2:CH.CH:CH.COOH$. Εἶναι σῶμα στερεὸν κρυσταλλούμενον εἰς ἄχροα πρίσματα ἀνακλῶντα τὸ φῶς μετὰ χαλυβοκυάνου χρώματος, λίαν ὑγροσκοπικόν. Εἰς τὸ ψυχρὸν ὕδωρ εἶνε δυσδιάλυτον, διαλύεται ὅμως εὐκόλως εἰς τὸ βράζον ὕδωρ. Τήκεται εἰς 80°. Σ. Γ.

βινυλαλκοόλη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. βινυλικὴ *ἀλκοόλη*.

βινυλαλογονίδια (τὰ) *['Οργ. Χημ.]*. Μονοαλογονωμένα παράγωγα τῶν ἀκορέστων ὑδρογονανθράκων, περιέχοντα τὴν ρίζαν τοῦ βινυλίου (βλ. λ.) ἡνωμένην πρὸς ἀλογονικὸν στοιχεῖον.

Τὰ σπουδαιότερα εἶναι: Τὸ *βινυλοχλωρίδιον* ἢ *χλωριαιθένιον* ὅπερ ἔχει τὸν τύπον $CH_2:CHCl$ καὶ εἶναι ἀέριον πολυμεριζόμενον ὑπὸ τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς πρὸς ἰξώδη μᾶζαν. Τὸ *βινυλοβρωμίδιον* ἢ *βρωμιαιθένιον* τοῦ τύπου $CH_2:CHBr$. Εἶναι ὑγρὸν βράζον εἰς 16° πολυμεριζόμενον ἐπίσης ὑπὸ τοῦ ἡλιακοῦ φωτός. Τὸ *βινυλοϊωδίδιον* ἢ *ἰωδιαιθένιον*, ὅπερ ἔχει τὸν τύπον $CH_2:CHJ$ καὶ βράζει εἰς 56°. Σ. Γ.

βινυλικὴ ***ἀλκοόλη*** ἢ ***βινυλαλκοόλη*** ἢ ***αἰθενόλη*** *['Οργ. Χημ.]*. Ἡ ἁπλουστέρα ἀκόρεστος μονοσθενὴς ἀλκοόλη, ἥτις θὰ εἶχε τὸν τύπον $CH_2:CH(OH)$. Ἡ ἀλκοόλη αὕτη ὅμως δὲν κατωρθώθη μέχρι τοῦδε νὰ ἀπομονωθῇ, παράλληλα ὅμως αὐτῆς ὑπάρχουσι πολλά, ἅτινα καὶ εἶναι λίαν διαδεδομένα σώματα. Σ. Γ.

βινύλιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ ἀκόρεστος ρίζα $CH_2:CH—$. Σ. Γ.

βινυλοβρωμίδιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. βινυλαλογονίδια. Σ. Γ.

βινυλογλυκολικὸν ***ὀξὺ*** *['Οργ. Χημ.]*. Ἀκόρεστον ὀξυοξὺ τοῦ τύπου

$$CH_2:CH.CH(OH).CO_2H.$$

Κρυσταλλοῦται εἰς ἀχρόους λίαν ὑγροσκοπικοὺς κρυστάλλους τηκομένους εἰς 40°. Σ. Γ.

βινυλοδιακετοναλκαμίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις, 2,2,6-τριμεθυλο-4-ὀξυπιπεριδίνη, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν πυριδινικῶν σωμάτων. Τὸ ο-βενζοϋλικὸν αὐτῆς παράγωγον

$$NH\left\langle\begin{matrix}C(CH_3)_2.CH_2\\CH(CH_3).CH_2\end{matrix}\right\rangle CH.O.CO.C_6H_5$$

χρησιμοποιεῖται πρὸς τοπικὴν ἀναισθησίαν ἀντὶ τῆς κοκαΐνης ὑπὸ τὸ ὄνομα *εὐκαΐνη*. Σ. Γ.

βινυλοϊωδίδιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. βινυλαλογονίδια.

βινυλομεθυλοκετόνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Ἡ ἁπλουστάτη ἀκόρεστος α,β *κετόνη*. Ἔχει τὸν τύπον $CH_2:CH.CO.CH_3$, δὲν ἔχει ὅμως κατορθωθῇ ἡ παρασκευὴ αὐτῆς ἀλλὰ μόνον ὁμολόγων αὐτῆς ἑνώσεων περιεχουσῶν ἀντὶ τῆς μεθυλικῆς ὁμάδος ἄλλα ἀλκύλια. Σ. Γ.

βινυλοξικὸν ***ὀξὺ*** (τὸ) ἢ ***βουτενικὸν***-(1)-***ὀξὺ*** *['Οργ. Χημ.]*. Ἀκόρεστον μονοκαρβονικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου $CH_2:CH.CH_2.COOH$.

Εἶναι λεπτόρρυτον λίαν ὑγρόφιλον ὑγρὸν βράζον εἰς 163°. Διὰ βρασμοῦ μετ' ἀραιοῦ θειικοῦ ὀξέος (5%) μετατρέπεται εἰς τὸ στερεὸν κροτωνικὸν ὀξὺ κατὰ τὸ σχῆμα:

$$CH_2:CH.CH_2.COOH \rightarrow CH_3.CH:CH.COOH$$

Σ. Γ.

βινυλοχλωρίδιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. βινυλαλογονίδια.

βινχία (ἡ) (Winchia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀποκυανωδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓν μόνον εἶδος φυόμενον εἰς τὸ Σιάμ. Δ.Ν.Π.

Βίνωθρις Γ'. Φαραὼ τῆς Β' δυναστείας (Θινιτικῆς). Ὁ αἰγυπτιακὸς τύπος τοῦ ὀνόματος εἶναι *Βινουτιροῦ*, ὅστις ἐξελληνίσθη εἰς *Βίνωθρις* ὑπὸ τοῦ Μανέθωνος. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται ὅτι ἐνομοθέτησε τὸ δικαίωμα τῶν πριγκιπισσῶν ἐπὶ τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου, ἐλλείψει ἄρρενος ἀμέσου διαδόχου. Γ. Λ. Α.

βίξα (ἡ) (Bixa) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βιξιδῶν*. Εἶναι δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν. Ἐκ τῶν 150 περίπου γνωστῶν εἰδῶν κυριώτερον εἶναι *βίξα ἡ ὀρελλάνιος* (Bixa orellana) τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐγκλιματισθὲν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς τὰς θερμὰς χώρας ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων. Ὁ κορμός του εἶναι λεῖος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ φέρει λεπτοὺς καὶ πυκνοὺς κλάδους μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, ἁπλᾶ, κολπωτά, ᾠοειδοαιχμηρὰ καὶ φέροντα δύο πλάγια, εὔπτωτα παράφυλλα. Τὰ ἄνθη εὑρίσκονται εἰς τὴν κορυφὴν τῶν κλάδων, εἶναι δὲ ἑρμαφρόδιτα, κανονικὰ καὶ κατὰ βότρυς διατεταγμένα. Ἕκαστον ἄνθος φέρει κάλυκα ἐκ πέντε σεπάλων καὶ σπερμοδόχην ἐκ πέντε πετάλων χρώματος λευκοκιτρίνου μὲ ὑπερύθρους ἀποχρώσεις καὶ ἄπειρον ἀριθμὸν στημόνων μὲ διλόβους ἀνθῆρας. Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα διχοτομουμένη, περικλείουσα 20 περίπου σπέρματα πεπλατυσμένα, καλυπτόμενα ὑπὸ ἀφθόνου κολλοειδοῦς ἐρυθρᾶς οὐσίας. Ἡ οὐσία αὕτη χρησιμοποιεῖται ὡς βαφική, εἶναι δὲ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *βαφὴ ὀρελλάνιος* καὶ διὰ ταύτης βάφουσι συνήθως τὴν μέταξαν, ὡς καὶ διάφορα ἐδώδιμα προϊόντα, ὡς βούτυρον, σοκολάταν, τυρὸν κλπ. Δ. Ν. Π.

Βίξα ἡ ὀρελλάνιος.
[Α=τομὴ ἄνθους.]

βιξβυΐτης (ὁ) (Bixbyit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ κυβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Ἔχει σκληρότητα 6—6½ βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 4,945, λάμψιν μεταλλικὴν καὶ χρῶμα μέλαν. Εἶναι ἀδιαφανὴς καὶ συρόμενος ἐπ' ἀλαμποῦς πλακὸς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν μέλαιναν. Εἶνοι ὀξείδιον σιδήρου καὶ μαγγανίου, μὲ χημικὸν μοριακὸν τύπον $(Mn\,Fe)_2O_3$, περιέχει ὅμως καὶ ὀλίγον ὀξείδιον τιτανίου (TiO_2) καὶ διοξείδιον πυριτίου (SiO_2). Εὑρέθη μὲ τοπάζιον καὶ γρανάτην ἐν Οὐτάχῃ (ἐντὸς ἐκρηξιγενοῦς πετρώματος, ρυολίθου). Γ. Κ. Γ.

βιξιίδαι (οἱ) (Bixaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Εἶναι θάμνοι ἢ δενδρύλλια μὲ βλαστὸν εὐθύν, πολυκλαδωτὸν μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ κατὰ βότρυς διατεταγμένα ἄνθη. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν τῆς γῆς χωρῶν, ὧν πλεῖστα κοσμητικά. Γνωστότερα εἴδη εἶναι ἡ *ἀβερία* (Aberia), ἡ *ἀζάρα* (Azara), ἡ *βίξα* (Bixa), τὸ *γυναικοκάρδιον* (Gynocardia), ἡ *φλακουρτία* (Flacurtia) καὶ ἄλλα. Δ. Ν. Π.

βιξίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Φυτικὴ χρωστικὴ ἀπαντῶσα εἰς τοὺς καρποὺς τῆς Bixa orellana L.

Βίξμπουργ (Vicksburg) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀμερικῆς, ἐν ταῖς Ἡν. Πολιτείαις, ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Μισσισσιπῆ, πρωτεύουσα τῆς κομιτείας τοῦ Οὐάρρεν, ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Μισσισσιπῆ καὶ Γιάζοου. Κάτ. 18072. Μεγάλη ἐξαγωγὴ βάμβακος καὶ ἀλευροβιομηχανία. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ὠχυρώθη ὑπὸ τῶν Νοτίων καὶ ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν στρατηγῶν Σέρμαν καὶ Γκράντ, ἡ δὲ πτῶσις αὐτῆς τῷ 1863 ὑπῆρξεν ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ἀποτυχιῶν τῶν ὁμοσπονδιακῶν. Μ. Δ. Β.

βιξμπούργιος (Vicksburgian) ***ζώνη στρωμάτων*** *[Γεωλογ.]*. Ζώνη στρωμάτων, ἀποτελουμένων ἐξ ἀσβεστολίθων καὶ μαργῶν καὶ περιεχόντων πλουσίαν ἀπολιθωμένην πανίσκην ἐκ μαλακίων ζώων καὶ πρωτοζῴων (λεπιδοκυκλινῶν καὶ μικρῶν νουμμουλιτῶν), ἡ ὁποία παρουσιάζεται εἰς τὴν Ἀλαβάμαν (Alabama) τῆς βορείου Ἀμερικῆς. Τὰ στρώματα ταῦτα ἐσχηματίσθησαν κατὰ τὴν λατόρφιον-ρουπέλιον ἡλικίαν τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Digitized by Google

βιξώδη (τά) (Bixoidea) *[Βοτ.]*· βλ. **βιξιίδαι**.

βιο—· τύπος, τὸν ὁποῖον λαμβάνει ἐν συνθέσει τὸ *βιῶ*, σημαίνων γενικῶς τὸ σχέσιν ἔχον πρὸς τὴν ζωὴν καὶ χρησιμεύων πρὸς σχηματισμὸν νεολογισμῶν ἐπιστημονικῆς ὁρολογίας: «ἀερόβιος», «βιοδυναμική», «βιόσφαιρα» κτλ.

βιὸ (τό)· βλ. **βιός**.

Βιὸ (Viox), ***Ἀντώνιος-Ἰωσήφ***. Γάλλος πολιτικὸς (1803—1874). Εὐπαίδευτος, δημοκρατικῶν φρονημάτων καὶ ἀκεραίου χαρακτῆρος ἐξελέγη βουλευτὴς εἰς τὴν Συντακτικὴν συνέλευσιν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848. Διαμαρτυρηθεὶς διὰ τὸ πραξικόπημα τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτου τῆς 2 Δεκεμβρίου 1851 ἐξωρίσθη ἐπὶ δεκαετίαν. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος Γ' ἐξελέγη βουλευτὴς τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, ἐργασθεὶς ἐντόνως πρὸς ἑδραίωσιν τῆς Δημοκρατίας. Τὴν βουλευτικήν του ἀποζημίωσιν οὐδέποτε ἐκράτησε δι' ἑαυτόν, ἀλλὰ τὴν διένεμεν εἰς τοὺς πτωχούς. —Β.

βιόα (ἡ) (Bioa) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐχινοδέρμων τῆς οἰκογενείας τῶν *σπογγιδῶν*. Δ. Ν. Π.

βιοβλάστη. Ἄλλο ὄνομα δι' οὗ ἀποδίδεται ὁ ὅρος **βιοφόρον** (βλ. λ.).

βιογένεια (ἡ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται ἡ σειρὰ τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς, ἅτινα λαμβάνουσι χώραν ἀπὸ τῆς συλλήψεως μέχρι τῆς τελείας ἀναπτύξεως τοῦ ἐμβρύου. Δ. Ν. Π.

βιογένεσις ἢ ***βιογονία*** (ἡ) *[Βιολ.]*. Ὅρος τοῦ Huxley δημιουργηθεὶς πρὸς ὑποστήριξιν τῆς θεωρίας καθ' ἣν «πᾶν ζῶν ἐκ ζῶντος» (Omne vivum ex vivo) προέρχεται. Ἡ θεωρία αὕτη εἶναι ἀντίθετος πρὸς ἑτέραν θεωρίαν, καθ' ἣν καὶ οἱ περιπλοκώτεροι ἔτι ὀργανισμοὶ δύνανται νὰ γεννηθῶσιν ἐκ τῆς ὑγρᾶς γῆς, ἄνευ τῆς ὑπάρξεως προγενεστέρων, ἤτοι τὴν θεωρίαν τῆς *αὐτομάτου γενέσεως*, περὶ ἧς ὁ *Λουκρήτιος* ἐν τῷ ἔργῳ του «De rerum natura 1. V» λέγει:

«Multaque nunc etiam exsistunt animalia terris,
Imbribus et calido solis concreta vapore»,

Δηλαδή, ὅτι:

«Καὶ σήμερον ἔτι ἐξέρχονται ἐκ τῆς γῆς ζῷα ἅτινα παρήχθησαν ὑπὸ τῆς βροχῆς (ὑγρασίας) καὶ ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων προερχομένων ὑδρατμῶν».

Ἡ βιολογία σήμερον παραδέχεται μόνον τὴν ἐκ ζῶντος ὀργανισμοῦ παραγωγὴν ἑτέρου ἐντελῶς ὁμοίου πρὸς τὸν πρῶτον, δηλαδὴ τὴν *ὁμοιογένεσιν*, ἥτις εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν *ἑτερογένεσιν* καὶ τὴν *ξενογένεσιν*, καθ' ἃς παράγεται ζῶν ὀργανισμὸς ἐκ ζῶντος ἐπίσης ἀλλὰ διαφόρου μορφῆς ἢ ἀμέσως (ἑτερογένεσις) ἢ ἐμμέσως (ξενογένεσις). Οὐχ ἧττον θεωρεῖ δυνατὴν καὶ τὴν ἑτερογένεσιν, ἥτις παρατηρεῖται εἴς τινα ἔντομα, παράγοντα ἐπὶ διαφόρων δένδρων *κηκῖδας*, ἐξ ὧν προέρχονται ἔντομα διαφόρου μορφῆς τῶν γενητόρων των.

Ὁ Redi ἔθεσε πρῶτος τὰς βάσεις τῆς περὶ βιογενέσεως θεωρίας εἰς τὸ ἔργον του «Esperienze intorno alla generazione delli insetti». Κατόπιν ἐσυστηματοποίησε ταύτην ὁ Pasteur εἰς τό: «Nombreux mémoires sur les générations dites spontanées» καὶ ἀκολούθως οἱ Huxley, Needham, Spallanzani, Schwann καὶ ἄλλοι. Δ. Ν. Π.

βιογενετικὸς ***νόμος*** *[Βιολογ.]*. Νόμος κατὰ πρῶτον ὑπὸ τῶν *Φρὶτς Μύλλερ* καὶ *Ἐρνέστου Χαῖκελ* διατυπωθείς, καθ' ὃν ἡ ἐξέλιξις ἑκάστου ἀτόμου ἐκ τῶν ὀργανικῶν ὄντων, ἡ *ὀντογένεια*, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἐπανάληψις τῆς ἐξελίξεως τοῦ εἰς ὃ ἀνήκει τὸ ἄτομον γένους, τῆς *φυλογενείας*. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον π. χ., προκειμένου περὶ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ γεννώμενον βρέφος διέρχεται ἐν τῷ βραχεῖ χρόνῳ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς δι' ὅλων τῶν σταδίων τῆς ἐπὶ πολλὰς χιλιετηρίδας διαρκεσάσης ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, μέχρις οὗ φθάσῃ εἰς τὴν ἡλικίαν τοῦ ὡρίμου ἀνθρώπου. Κατ' ἀρχὰς ὁ νόμος οὗτος ἀφεώρα εἰς τὴν πρὸ τῆς γεννήσεως ζωὴν τοῦ ἐμβρύου, ὕστερον ὅμως ἐπεξετάθη ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ καὶ εἰς τὸν μετὰ τὴν γέννησιν βίον, πρὸ πάντων δ' εἰς τὸν πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν βίον τοῦ παιδός. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον π. χ. ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν ζῇ τὸν βίον τοῦ ὅλως πρωτογενοῦς ἀνθρώπου, ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον προάγεται κατὰ τὴν πρώτην παιδικὴν ἡλικίαν εἰς τὸν βίον τοῦ ὑπὸ τῶν πρώτων ἀκτίνων τοῦ πολιτισμοῦ φωτιζομένου ἀνθρώπου κ. ο. κ. Ὁ βιογενετικὸς νόμος, καθ' ὅσον κυρίως ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς μορφῆς καὶ τῶν φυσιολογικῶν λειτουργιῶν τῶν ὀργανικῶν ὄντων, πιστοῦται ὑπὸ ἀπειραρίθμων βιολογικῶν παρατηρήσεων καὶ ἔχει ἀναχθῇ εἰς ἐπιστημονικὴν ἀρχήν, δι' ἧς ἐξηγοῦνται πολλὰ φαινόμενα τοῦ βίου τῶν ὀργανικῶν ὄντων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Fritz Müller* «Für Darwin» (1864).—*Ernst Haeckel* «Generelle Morphologie».— *Heinrich Schmidt* «Das biogenetische Gesetz: Geschichte der Entwicklungslehre» (1910).—*Raef* «Die individuelle Entwicklung organischer Formen als Urkunde ihrer Stammesgeschichte» (1917).

Χ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΣ

βιογενὲς (τό) *[Βιολ.]*. Τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἔδωσεν ὁ *Φερβὸρν* εἰς τὸ μόριον τοῦ ζῶντος λευκώματος, τῆς ζώσης δηλ. ὕλης, πρὸς διάκρισιν τοῦ μορίου τοῦ νεκροῦ λευκώματος, τῆς νεκρᾶς δηλονότι ὕλης. Οἱ *βιογενεῖς* παριστῶσι τὴν πραγματικὴν βάσιν τῆς ζωῆς, ἥτις παρατηρεῖται ἐν τῇ διαρκεῖ συνθέσει καὶ ἀποσυνθέσει τῆς ζώσης ὕλης. Δ. Ν. Π.

βιογένη (ἡ). Ἄλλο ὄνομα δι' οὗ ἀποδίδεται ὁ ὅρος βιοφόρον (βλ. λ.).

βιογενῆ ***ἀποθέματα*** ἢ ***πετρώματα*** (Biogene Gesteine) *[Γεωλογ.]*· βλ. ὀργανογενῆ *πετρώματα* ἢ *ἀποθέματα*. Γ. Κ. Γ.

βιογεωγραφία (ἡ). Καλεῖται οὕτως ὁ κλάδος τῆς βιολογίας, ὁ ὁποῖος ἐξετάζει τὰς σχέσεις μεταξὺ τῆς γῆς καὶ τῶν ζώντων ὀργανισμῶν, ἰδίᾳ δὲ τὴν διανομὴν τούτων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς καὶ τὰ αἴτια τῆς τοιαύτης διανομῆς. Ἡ βιογεωγραφία ὑποδιαιρεῖται εἰς τρεῖς κλάδους: τὴν *φυτογεωγραφίαν*, *ζωογεωγραφίαν* καὶ *ἀνθρωπογεωγραφίαν*. Εἰδικώτερον ἡ βιογεωγραφία ὑπάγεται εἰς γενικώτερον τμῆμα τῆς βιολογίας, τὴν οἰκολογίαν (βλ. λ.). Διὰ τῶν ἐρευνῶν τῆς βιογεωγραφίας ἐξυπηρετοῦνται πολλαὶ ἄλλαι ἐπιστῆμαι, ὡς π. χ. ἡ *φυσιολογία*, ἡ *παλαιοανθρωπολογία*, *παλαιοβιογεωγραφία* κτλ. Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

βιογνωσία (ἡ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται ἡ μελέτη τῆς φυσιολογίας τῶν ζωϊκῶν καὶ φυτικῶν ὀργανισμῶν, ἥτις κυρίως ἐρευνᾷ τὸν μηχανισμὸν τῆς διαμείψεως τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν, τῆς διαμείψεως τῶν δυνάμεων καὶ τὰς μορφολογικὰς παραλλαγάς, δηλαδὴ τὴν γένεσιν, τὴν διασταύρωσιν, τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν κληρονομικότητα. Δ. Ν. Π.

βιογονία (ἡ) *[Βιολ.]*· βλ. λ. βιογένεσις.

βιογονικός, *—ή*, *—όν* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν βιογονίαν: «βιογονικὰ στάδια», «βιογονικαὶ παρατηρήσεις».

βιογόνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἀπόδοσις τοῦ γαλλικοῦ biogène σχηματισθέντος ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν *βίος* καὶ *γεν—* (τοῦ *γίγνεσθαι*)· ὁ παράγων ζωήν.

— **βιογόνον** (τό)· ἄλλο ὄνομα δι' οὗ ἀποδίδεται ὁ ὅρος βιοφόρον (βλ. λ.).

βιογραφία (ἡ) *[Ἐγκυκλοπ.]*. Ἡ ἔκθεσις τοῦ βίου καὶ τῶν πράξεων ἀνθρώπου τινὸς δράσαντος ἐν τῇ πνευματικῇ, τῇ καλλιτεχνικῇ, τῇ κοινωνικῇ ἢ τῇ δημοσίᾳ ζωῇ κατὰ τρόπον κινήσαντα τὸ ἐνδιαφέρον τῶν συγχρόνων του ἢ τῶν μετέπειτα. Ἡ βιογραφία μελετᾷ τὰς ἐξωτερικὰς ἐνεργείας ἢ ἐκδηλώσεις τῶν ἀτόμων, σκοπὸν δὲ ἔχει νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸ αἴσθημα τῆς περιεργείας τὸ ἐν ἡμῖν γεννώμενον, εὐθὺς ὡς ἤθελεν ἐπισύρει τις ἐπ' αὐτοῦ τὴν προσοχὴν τῶν συγχρόνων του, εἴτε διὰ τῶν ἀρετῶν του, εἴτε διὰ τῶν κριμάτων του, εἴτε ἐν τῇ ἀσκήσει δημοσίου ὑπουργήματος, εἴτε διὰ τῶν συγγραμμάτων του, τῶν ἀνακαλύψεών του κτλ. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ βιογραφία εἶναι ἱστορία ἐντοπιζομένη εἰς τὴν δρᾶσιν ἑνὸς ἀνδρός. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἡ βιογραφία ἀποβαίνει λίαν χρήσιμος εἰς τὴν ἱστορίαν· παρέχει ἀκριβεῖς εἰδήσεις, αἵτινες ἐπιλύουσι συνήθως σκοτεινότατα ζητήματα, καὶ συγκομίζει πολυτίμους πληροφορίας, αἵτινες ἐπιτρέπουσιν εἰς τοὺς κρίνοντας νὰ ἐκτιμήσωσι καλύτερον τὴν ἀξίαν ἑνὸς μεγάλου πολιτικοῦ ἢ στρατηγοῦ ἢ λογοτέχνου ἢ καλλιτέχνου. Ἀπὸ τὸν βιογράφον ἀπαιτεῖται ἡ μετὰ κομψῆς καθαρότητος ἀφήγησις τῶν γεγονότων, ἀφ' οὗ κατ' ἀνάγκην προηγηθοῦν λεπτολόγοι ἔρευναι διευκρινοῦσαι τὴν ἀξιοπιστίαν αὐτῶν. Ἡ ἀφήγησις ὅμως αὕτη δὲν εἶναι ἁπλῆ χρονολογικὴ ἔκθεσις γεγονότων καὶ πράξεων, ἀλλὰ διήγησις ἱστορικοῦ καὶ κριτικοῦ χαρακτῆρος. Κατὰ συνέπειαν ὁ βιογραφούμενος πρέπει νὰ ἐκτιμᾶται κατὰ πραγματικὴν ἀξίαν, τοῦ βιογραφοῦντος καθοδηγουμένου ἐν παντὶ ὑπὸ τῆς φιλαληθείας καὶ ἀμεροληψίας. Οὕτω πως βαδίζων ὁ βιογράφος προσφέρει σημαντικὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐπιστήμην, διότι διακριβοῖ τὰ κατὰ τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα ἀνδρῶν διὰ τοὺς ὁποίους, εἴτε καλῶς εἴτε κακῶς, ἐπικρατοῦν κρίσεις ἄδικοι ἢ ὑπερβολικαί. Περιορισμένος εἰς τὸ θέμα του δύναται ἐν πλήρει ἀνέσει νὰ πραγματευθῇ τοῦτο καὶ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀξιοπιστίαν ἢ ἀναξιοπιστίαν τῶν παραδεδομένων. Ἡ βιογραφία οὕτω καθίσταται πολύτιμος συνεπίκουρος τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης, διότι ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἱστορικὸν νὰ μὴ εἰσέρχηται εἰς λεπτολόγους ἀναζητήσεις, ἀσχέτους πρὸς τὸ γενικὸν πνεῦμα τῆς ἱστορίας καὶ ἱκανὰς νὰ διασπάσωσι τὴν ἑνότητα τοῦ ἱστορικοῦ ἔργου, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ παραπέμψῃ τὸν ἀναγνώστην, τὸν ἐφιέμενον πλειόνων εἰδήσεων, εἰς ὑλικὸν ἕτοιμον καὶ κριτικῶς ἐπεξειργασμένον. Δὲν ἔχει συνεπῶς ἡ βιογραφία τὸ μέγεθος καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς κυρίως λεγομένης ἱστορίας. Παρὰ πάντα ταῦτα εἶναι λίαν διδακτική, διότι παριστάνει τοὺς χαρακτῆρας, τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς κακίας, τὰ προτερήματα καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν καὶ κατὰ βάθος γνωρίζει ἡμῖν τὸν ἄνθρωπον· ὁ βιογράφος δύναται νὰ ἐπιστήσῃ τὸν νοῦν εἰς πᾶσαν λεπτομέρειαν. Ὀφείλει νὰ περιγράψῃ τόν τε ἰδιωτικὸν καὶ τὸν δημόσιον βίον τοῦ βιογραφουμένου· διότι καὶ ἐκ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου καὶ ἐκ τῶν ἁπλουστέρων τοῦ οἰκιακοῦ βίου περιστάσεων καὶ ἐξ ἀφορμῆς κοινοτάτων κατὰ τὸ φαινόμενον αὐγάζει τὰ φωτίζον ἡμᾶς φῶς καὶ μᾶς γνωστοποιεῖ τὸν χαρακτῆρα τοῦ βιογραφουμένου.

Ἡ βιογραφία πιθανῶς προϋπῆρξε τῆς ἱστορίας. Πάντως αἱ παρὰ τοῖς ἀνατολικοῖς λαοῖς ἐν ἐπιγραφαῖς ἐκθέσεις περὶ τῶν πολέμων καὶ τῶν ἄλλων πράξεων τῶν βασιλέων δὲν εἶναι κυρίως βιογραφίαι. Ἡ βιογραφία παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι ἐκαλεῖτο βίος (βλ. λ.), παρὰ δὲ τοῖς Ρωμαίοις Vita· ὡς πρῶται ἀρχαὶ αὐτῆς δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὁ «Ἀγησίλαος», τοῦ Ξενοφῶντος καὶ ὁ «Εὐαγόρας» τοῦ Ἰσοκράτους, ἀλλ' ἐν ταῖς συγγραφαῖς ταύταις ἐπικρατεῖ ἀκόμη ὁ ῥητορικὸς καὶ πανηγυρικὸς τύπος· ἀφθόνους συνάμα βιογραφικὰς πληροφορίας παρέχει ὁ Ξενοφῶν περὶ τοῦ Σωκράτους, ἰδίως ἐν τοῖς «Ἀπομνημονεύμασιν» αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ κυρίως βιογραφία ἄρχεται ἐν τοῖς μετ' Ἀλέξανδρον χρόνοις. Οἱ Ἕλληνες ἤρξαντο τότε κατὰ μικρὸν ἀδυνατοῦντες νὰ καταλαμβάνωσι δεόντως τὰ μεγάλα ἱστορικὰ γεγονότα. Ἐφ' ὅσον δ' ἐπετείνετο ἡ ἀδυναμία αὕτη, ἐπὶ τοσοῦτον ἐπηύξανεν ἡ ὁρμὴ πρὸς τὰς λεπτομερείας καὶ φλυαρίας. Ἐκ τούτου προῆλθον τὸ πρῶτον οἱ βίοι, αἱ λογοτεχνικαὶ εἰκόνες, αἵτινες ἔβαινον ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ἐπίδοσιν καὶ τελείωσιν τῶν εἰκόνων ἐν τῇ γραφικῇ. Ὑπῆρξαν δὲ πλεῖστοι ὅσοι βιογράφοι καὶ δὴ ἐκ τῆς σχολῆς τῶν περιπατητικῶν, οἷοι ὁ Δικαίαρχος, Ἀριστόξενος, Φανίας, Κλέαρχος, Ἕρμιππος, Ἰδομενεὺς ὁ Λαμψακηνός, Ἀντίγονος ὁ Καρύστιος. Οἱ πλεῖστοι τῶν ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν τούτων συγγραφέντων βίων εἶναι ἀνδρῶν ἔξοχον κατεχόντων τάξιν ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ. Καὶ τῶν διασήμων ἑταιρῶν δ' ἐγράφησαν ὑπὸ πολλῶν βίοι, καὶ ὁ Ἀθήναιος, ὃς πλεῖστα ἀνέκδοτα τῶν ἑταιρίδων διέσωσε, ἤντλησεν ἐκ τῶν τοιούτων ἀνεκδότων ἔργων τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ Ἀπολλοδώρου καὶ Ἀμμωνίου καὶ Γοργίου τοῦ Ἀθηναίου καὶ πρὸ πάντων Ἀντιφάνους τοῦ Βεργαίου (*Ἀθήν.* ἐν XIII, 567 καὶ 586 f.). Θεόπομπος ὁ Χῖος ἔγραψε βίον Φιλίππου τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων, Νεάνθης ὁ Κυζικηνὸς ἐγένετο ὀνομαστὸς διὰ τοῦ βιογραφικοῦ του ἔργου «περὶ ἐνδόξων ἀνδρῶν» (τ' ἀποσπάσματα παρὰ *Müller*, Fragm. hist. Graec. III, 2,11), ὁ δὲ Πολύβιος ἔγραψε βίον τοῦ Φιλοποίμενος, μὴ περισωθέντα, ἀπὸ τὸν ὁποῖον φαίνεται, ὅτι ἤντλησαν τὰ περὶ τοῦ μεγάλου τούτου στρατηγοῦ τῶν Ἀχαιῶν γραφέντα ὁ Πλούταρχος καὶ ὁ Παυσανίας. Ὀνομαστοὶ κατέστησαν τοῦ Πλουτάρχου (βλ. λ.) οἱ «Βίοι παράλληλοι». Συνηθεστέρα δὲ ἀπέβη παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἡ βιογραφία ἐπὶ τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων, καθ' οὓς ὁ μὲν Φιλόστρατος ἔγραψε τὸν βίον Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως καὶ βίους σοφιστῶν εἰς δύο βιβλία, ὁ δὲ φιλόσοφος Πορφύριος βίον Πυθαγόρου, Διογένης ὁ Λαέρτιος βίους φιλοσόφων, ὁ Εὐνάπιος βίους φιλοσόφων καὶ ῥητόρων. Καὶ παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ἡ βιογραφία ἤκμασεν ἐνωρίς· ἤδη τὸν α' π. Χ. αἰῶνα ἔγραψε βίους ὁ Κορνήλιος Νέπως, περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος ὁ Τάκιτος συνέγραψε τὸν βίον Ἰουλίου Ἀγρικόλα. Κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους ἐγράφησαν βίοι ἰδιωτῶν, ὡς τοῦ Πομπωνίου Σεκούνδου ὑπὸ τοῦ φίλου του Πλινίου τοῦ πρεσβυτέρου, Ἰουλίου τοῦ Ἀσιατικοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Σεκούνδου, τοῦ Ἀννίου ὑπὸ τοῦ Κλαυδίου Πολλίωνος κ.τ.λ.

Συνήθης ἦτο ἡ βιογραφία καὶ παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις. Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἔγραψε βίον τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὁ διδάσκαλός του Θεόφιλος ὁ πρεσβύτερος, κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα βίους τῶν πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ταρασίου καὶ Νικηφόρου ὁ διάκονος Ἰγνάτιος κ. τ. λ. Πολλὴν βιογραφικὴν ὕλην ἐνέχει τὸ λεξικὸν τοῦ Σουίδα (Ι' αἰών), ὅστις τὰς πληροφορίας του ἤντλησεν ἐκ τοῦ «Ὀνοματολόγου» Ἡσυχίου τοῦ Μιλησίου, ζήσαντος περὶ τὰ μέσα τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Ὅλως δὲ ἰδιάζουσαν θέσιν ἐπέχει κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας παρά τε τοῖς Ἕλλησι καὶ τοῖς νεολατινικοῖς λαοῖς ἡ συνηθεστάτη βιογραφία τῶν ἁγίων (βλ. λ. βίοι *ἁγίων*).

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν εἶχον σαφῆ ἰδέαν τῆς βιογραφίας, ὡς νοοῦμεν αὐτὴν σήμερον, οὐδ' ἐγνώριζον τὴν λέξιν ταύτην, ἥτις εἶναι δημιούργημα τῶν μεταβυζαντινῶν χρόνων. Ἡ βιογραφία ἀνεπτύχθη τὸ πρῶτον ἐν Γαλλίᾳ, εἶτα δ' ἐν Ἀγγλίᾳ ἔνθα ἀποτελεῖ σημαντικὸν συγγραφικὸν κλάδον· ἐξεδόθησαν δὲ καὶ ἐκδίδονται ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ βιογραφίαι οὐ μόνον ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν κεχωρισμένως, ἀλλὰ καὶ συλλογαὶ βιογραφιῶν κατ' εἴδη ἢ ἐποχάς. Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον (1914—1918) ἡ βιογραφία ἐκαλλιεργήθη εἰς εὑρεῖαν κλίμακα. Συγγενὴς πρὸς τὴν βιογραφίαν κλάδος εἶναι ἡ αὐτοβιογραφία (βλ. λ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἀπὸ τοῦ 1545 ἤρχισαν ἐκδιδόμενα ἐν Εὐ-

Digitized by Google

ρώπη διάφορα βιογραφικὰ λεξικὰ καὶ βιογραφίαι, ἐξ ὧν κυριώτερα εἶναι: Vasari, Βίοι τῶν καλυτέρων ζωγράφων, γλυπτῶν καὶ ἀρχιτεκτόνων (Φλωρεντία 1550).—*Brantôme*, Βίοι ἐπιφανῶν ἀνδρῶν καὶ Γάλλων ἀρχόντων. Βίοι ξένων μεγάλων ἀρχόντων. Βίοι ἐπιφανῶν γυναικῶν κλπ.—*Aikin*, Γενικὴ βιογραφία.—*L. M. Chandon* καὶ *F. A. Delandine*, Λεξικὸν ἢ σύντομος ἱστορία πάντων τῶν ὁπωσδήποτε ἀποκτησάντων φήμην τινὰ (Λυὼν 1804).—*Asser*, Vie de l' Alfred le Grand (ὁ Asser θεωρεῖται ὡς ὁ πρόδρομος τῶν νεωτέρων βιογράφων). — *Michaud*, Παγκοσμία βιογραφία παλαιῶν καὶ νεωτέρων, κατ' ἀλφαβητικὴν σειράν, περὶ τῆς δημοσίας καὶ ἰδιωτικῆς ζωῆς πάντων τῶν διὰ τῶν συγγραμμάτων των, τῶν πράξεών των, τοῦ ταλάντου των, τῶν ἀρετῶν των ἢ τῶν ἐγκλημάτων των διακριθέντων (Παρίσιοι 1841-1846).—*Arnault, Say, Joury, Norvins*, κλπ., Βιογραφία συγχρόνων (Παρίσιοι 1811 καὶ 1812).—*Chaliners*, Γενικὸν βιογραφικὸν λεξικὸν (Λονδῖνον 1811—1817).—*M. Weiss*, Παγκόσμιος βιογραφία (τόμ. 6).—*Hoefer*, Γενικὴ βιογραφία (ἐκδ. *Firmin Didot*). — *Rabbe, Vieilh de Boisjolin* καὶ *Sainte-Beuve*, Συγχρόνων ἀνδρῶν παγκόσμιος βιογραφία (Παρίσιοι 1834, τόμ. 5).—*Oettinger*, Bibliographie biographique (Βρυξέλλαι 1854). — *Amman*, Zur Geschichte der biogr. Kunst bei den Griechen und Römern (Freiburgi Br. 1863).—*A. Lipsius*, Ueber die antike Biographie (Luckau 1863).—*Gottschall*, Der neue Plutarch (πολύτομος συλλογὴ βιογραφιῶν διασήμων ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀνδρῶν).—*Α. Γούδα*, Βίοι παράλληλοι τῶν ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος διαπρεψάντων ἀνδρῶν (Ἀθῆναι 1869—1876, τόμ. 8).—*Ματζαράκη*, Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς νήσου Κεφαλληνίας (Βενετία 1843).—*Σταματιάδου*, Βιογραφίαι τῶν Ἑλλήνων μεγάλων διερμηνέων (Ἀθῆναι 1865).—*Ζαβίρα*, Νέα Ἑλλὰς ἢ Ἑλληνικὸν Θέατρον.—*Κ. Σάθα*, Βιογραφίαι τῶν ἐν τοῖς γράμμασι διαλαμψάντων Ἑλλήνων κτλ.—*Φωτάκου*, Βίοι Πελοποννησίων (Ἀθῆναι 1888). Ὑπάρχουν συνάμα ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς γλώσσαις βιογραφίαι καὶ βιογραφικὰ λεξικὰ εἰδικὰ μουσικῶν, ζωγράφων, λογοτεχνῶν, πολιτικῶν, στρατιωτικῶν κτλ. Νεώτατα ξένα ἔργα εἶναι: *Waldo H. Dunn*, English Biography.—*Harold Nicolson*, Development of English Biography.—*Cross*, De Plutarque à Strachey.—*André Maurois*, Aspects de la Biographie (ἐκδ. 8η Παρίσιοι 1928).

Ι. Φ. ΔΗΜΑΡΑΤΟΣ

βιογραφικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν βιογραφίαν (βλ. λ.): «βιογραφικαὶ σημειώσεις, — παρατηρήσεις, — λεπτομέρειαι».—Ἐπιρρ. ***βιογραφικῶς***.

— **βιογραφικὴ** ***μέθοδος***. Ἐν τῇ ψυχολογίᾳ, βιογραφικὴ μέθοδος καλεῖται ἡ ἐπὶ τῇ βάσει ψυχολογικῆς βιογραφίας σημαινουσῶν προσωπικοτήτων σύνταξις τοῦ ψυχογράμματος (βλ. λ.) αὐτῶν. Ἡ βιογραφικὴ μέθοδος εἶναι μία ἐκ τῶν μεθόδων ἰδίᾳ τῆς διαφορικῆς ψυχολογίας, δι' ἧς ἐξαίρονται καὶ ἐρευνῶνται αἱ ὡς πρὸς τὸν ψυχικὸν βίον κατ' ἄτομον διαφοραὶ τῶν ἐπὶ μέρους ἀνθρώπων.

Χ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΣ

βιογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ γράφων ἢ ὁ γράψας τὸν βίον τινός: «ὁ βιογράφος τοῦ Θουκυδίδου».

— **βιογράφοι** (οἱ)· τὸ ὄνομα τοῦτο δίδεται εἰς τοὺς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι συγγράψαντας συντόμους βιογραφίας ῥητόρων, φιλοσόφων, ποιητῶν, ἱστορικῶν, γραμματικῶν κ.τ.λ. Τὰς βιογραφίας ταύτας ἐξέδωκεν ὁ Γερμανὸς φιλόλογος A. Westermann («Vitarum scriptores Graeci minores», Braunschweig, 1845). —Ω.

— **«Βιογράφος»**. Ἐφημερὶς βιογραφική, φιλολογική, θεατρικὴ καὶ βιβλιογραφική, ἐκδοθεῖσα εἰς 8ον ἐν Παρισίοις (1828—1829). Θεωρεῖται ὡς συνέχεια τοῦ «Annuaire necrologique» (1820—1827). Ὁ «Βιογράφος», διακόψας τὴν ἔκδοσιν του τῷ 1829, ἐπανεξεδόθη εἰς 4ον τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1833 ὑπὸ τὸν τίτλον «Necrologe». Τῷ 1834 μετωνομάσθη εἰς «Biographe et necrologe réunis» καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον αὐτὸν ἐξεδόθη ἐπὶ 4 ἔτη, ἀναφανεὶς δὲ πάλιν τῷ 1841 ὑπὸ τὸν τίτλον «Le Biographe et l'historien» ἐξεδόθη μέχρι τοῦ 1846.

Δ. Π. Κ.

— **«Βιογράφος παγκόσμιος»** (Biographe universel). Βιογραφικὴ καὶ φιλολογικὴ ἐπιθεώρησις ἐκδοθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1841—1843 ὑπὸ ἑταιρείας ἐπιστημόνων Γάλλων καὶ ξένων ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ E. Pescallet.

Δ. Π. Κ.

βιογραφῶ (*—έω*)· γράφω τὸν βίον τινός, περιγράφω τὰ βεβιωμένα ὑπό τινος, συντάσσω τὴν βιογραφίαν τινός.

βιοδυναμικὴ (ἡ). Καλεῖται οὕτω ἡ περὶ τῆς μετατροπῆς τῆς ἐνεργείας ἐν τῷ ὀργανισμῷ διδασκαλία. Ὁ ὅρος *βιοδυναμικὴ* εἶναι ταυτόσημος μὲ τὸν ὅρον *ἐνεργητικὴ τῶν ὀργανισμῶν* καὶ *βιοενεργητική*. Τὰ ζῶντα ὀργανικὰ ὄντα ἐμφανίζουσιν ἐνεργείας, αἵτινες ἐκδηλοῦνται ὑπὸ ποικίλας μορφάς, ὡς θερμότης, μηχανικὴ ἐνέργεια, ἠλεκτρισμός, φῶς. Τίθεται δὲ πολλάκις τὸ ἐρώτημα ἂν αἱ ἐνέργειαι αὗται, ἃς τὰ ζῶντα ὀργανικὰ ὄντα ἐμφανίζουσιν, εἶναι ἴδιαι ζωτικαὶ δυνάμεις, γεννῶνται τουτέστιν ἐν αὐτοῖς, ἢ μήπως καὶ διὰ τὰς ἐν τῇ ζώσῃ ὕλῃ ἐμφανιζομένας ἐνεργείας ἰσχύει τὸ γενικὸν ἐν τῷ κόσμῳ ἀξίωμα, καθ' ὃ «τὸ ποσὸν τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἐνεργείας εἶναι σταθερόν, οὐδαμοῦ δ' ἐν τῇ φύσει γεννᾶται ἢ ἐμφανίζεται ἐνέργεια, ἀλλὰ μόνον μετατροπὴ ἐνεργείας γίνεται». Αἱ τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων ἀντιλήψεις, ἃς διετήρησεν ὁ *Ἀριστοτέλης* (Μ. Τ. Φ., Α. 3), αἵτινες παρέβαλλον τὴν ζωὴν καὶ τὰς ἐκδηλώσεις αὐτῆς πρὸς τὸ πῦρ καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ, καὶ αἱ νεώτεραι περὶ τῆς ζώσης ὕλης καὶ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς ἔρευναι κατέδειξαν, ὅτι ἐν τῇ ζώσῃ ὕλῃ οὐδεμία ἐνέργεια γεννᾶται, ἀλλ' ὅπως οἱ σωροὶ τοῦ ἄνθρακος παριστῶσιν ὑλικὸν σύστημα, ἐν ᾧ διὰ τῆς καύσεως γίνεται διαρκῶς μετατροπὴ τῆς ἐν τῷ ἄνθρακι λανθανούσης ἐνεργείας εἰς δρῶσαν ἐνέργειαν, ἥτις διατηρεῖται σταθερὰ ἐφ' ὅσον συνεχῶς προσάγεται ὁ ἄνθραξ, οὕτω καὶ εἰς τὴν ζῶσαν ὕλην μόνον μετατροπὴ ἐνεργείας τελεῖται ἐξ ἐνεργείας προσαγομένης ἔξωθεν, ἄνευ τῆς ὁποίας ἤθελε παύσει ἡ ἐκδήλωσις πάσης ἐν τῇ ζώσῃ ὕλῃ ἐνεργείας καὶ τὸ ὀργανικὸν ὂν θὰ ἔπαυε νὰ εἶναι ζῶν. Ἐφ' ὅσον ἄρα αἱ εἰς τὰ ζῶντα ὀργανικὰ ὄντα ὑφιστάμεναι ἐνέργειαι προέρχονται ἔξωθεν, πόθεν ταῦτα ἀντλοῦσι τὴν δύναμιν αὐτὴν ἐξ ἧς διὰ διαφόρων μετατροπῶν ἐμφανίζεται ἡ μεγάλη ποικιλία τῶν μορφῶν τῆς ἐν τῇ ζώσῃ ὕλῃ ἐνεργείας; Πηγὴ ἐνεργείας τῶν ζώντων ὀργανισμῶν εἶναι ἡ δύναμις τοῦ ἡλιακοῦ φωτός, ἥτις εἶναι ἀνάλογος τῆς ἐντάσεως τοῦ φωτός, καὶ ἐπὶ τῇ αὐτῇ ἐντάσει φωτός, ἀνάλογος τοῦ μήκους τοῦ κύματος τῶν ἀκτίνων. Αὕτη δὲ χρησιμοποιεῖται τὸ πρῶτον ἐν τῇ φύσει ὑπὸ τῶν πρασίνων φυτῶν, ἅτινα διὰ τῆς *χλωροφύλλης* αὐτῶν δεσμεύουσι τὴν δύναμιν τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς καὶ δι' αὐτῆς ἐν ἀρχῇ μὲν ἀνάγουσι τὰς ἔξωθεν προσλαμβανομένας οὐσίας, ὡς τὸ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος (CO_2) εἰς ἄνθρακα (C) καὶ ὀξυγόνον (O_2), καὶ τοῦτο μὲν ἀποβάλλουσιν, ἐκεῖνον δὲ κατακρατοῦσι καὶ ἀποκτῶσιν οὕτω τοὺς ἀναγκαίους διὰ τὴν διατήρησιν τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς σωροὺς τοῦ ἄνθρακος, εἶτα δὲ διὰ τούτου καὶ ἄλλων οὐσιῶν ὡς προσλαμβανομένων διὰ τῶν ῥιζῶν ἐκ τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ ὕδατος (ἅλατα) συνθέτουσιν ἐπιπλόκους χημικὰς ἑνώσεις, ὡς τὸ ἄμυλον, τὸ λίπος, τὸ λεύκωμα, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐναποταμιεύεται πᾶσα ἡ δεσμευθεῖσα δύναμις τοῦ ἡλιακοῦ φωτός, ἥτις οὕτω μεταπίπτει ἀπὸ κινούσης ἐνεργείας εἰς λανθάνουσαν χημικὴν ἐνέργειαν, ἐξ αὐτῆς δὲ μετέπειτα διὰ διαφόρων μετατροπῶν παράγονται αἱ ποικίλαι μορφαὶ τῆς ἐν τῇ ζώσῃ ὕλῃ ἐκδηλουμένης ἐνεργείας. Αἱ μετατροπαὶ αὗται τῆς λανθανούσης ἐνεργείας γίνονται καὶ ἐπὶ τῶν φυτῶν, ἅτινα οὕτως ἀποβάλλουσι θερμότητα, εἴς τινα δ' ἀνώτερα φυτὰ ἐκδηλοῦται καὶ μηχανικὴ ἐνέργεια, κυρίως ὅμως τοιαῦται μετατροπαὶ τελοῦνται εἰς τὰ ζῷα. Ταῦτα δηλαδὴ ἐν ἀρχῇ μὲν διὰ τῆς ἔξωθεν προσαγομένης τροφῆς προσλαμβάνουσι τὰς ὑπὸ τῶν φυτῶν σχηματισθείσας οὐσίας, ἄμυλον, λίπος, λεύκωμα, ἀφ' οὗ δὲ διασκευάσωσι ταύτας καταλλήλως, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ ζῴου, ἀφομοιοῦσιν αὐτὰς πρὸς τὰ συστατικά των, ἀποταμιεύοντα συγχρόνως ἐν αὐτοῖς καὶ τὴν εἰς τὰς οὐσίας ταύτας ἐνυπάρχουσαν λανθάνουσαν ἐνέργειαν. Εἶτα δὲ κατὰ τὰς ἐν τοῖς ζῴοις, ἀντιθέτως πρὸς τὰς ἀναγωγὰς τῶν φυτῶν, ἐπιτελουμένας ὀξειδώσεις, τὰ ἐπίπλοκα τῶν ζῴων συστατικὰ ἀναλύονται εἰς τὰς οὐσίας ἐκείνας, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον συνετέθησαν, εἰς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος (CO_2) δηλ. καὶ ὕδωρ (H_2O), ἡ εἰς τὰ ἀναλυθέντα δὲ συστατικὰ τῶν ζῴων ἀποταμιευμένη λανθάνουσα ἐνέργεια ἐλευθεροῦται καὶ μετατρέπεται εἰς τὰς διαφόρους μορφὰς τῆς κινούσης ἐνεργείας εἰς θερμότητα, μηχανικὴν ἐνέργειαν, ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα, φῶς.

Ἡ τοιαύτη δὲ μετατροπὴ τῆς ἐνεργείας εἰς τὰ ζῷα γίνεται ὡσαύτως ὑπὸ τοὺς περιορισμοὺς τοῦ δευτέρου ἀξιώματος τῆς ἐν τῷ κόσμῳ δυναμικῆς (Carnot) καθ' ὅ, «μετατροπαὶ ἐνεργείας ἐντὸς κεκλεισμένου χώρου τότε μόνον εἶναι δυνατὸν νὰ γίνωσιν, ἐὰν μεταξὺ τῶν ἐνεργειῶν αἵτινες μετέχουσι τοῦ συστήματος ὑπάρχει διαφορὰ ἐντάσεως».

Ἐν καταστάσει δηλαδὴ ἰσορροπίας τῶν ἐν τῷ συστήματι ἐνεργειῶν τὸ σύστημα ἠρεμεῖ, πᾶσα μεταβολὴ τῆς καταστάσεως τῆς ἰσορροπίας τῶν ἐν τῷ συστήματι ἐνεργειῶν προκαλεῖ μετατροπὴν ἐνεργείας καὶ ἄλλων, πρὸς ἐξίσωσιν τῆς γεννηθείσης διαφορᾶς καὶ ἀποκατάστασιν τῆς ἰσορροπίας. Ἡ μετατροπὴ δ' αὕτη τῆς ἐνεργείας εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι συνεχής, ἐὰν συνεχῶς διαταράσσηται ἡ ἀποκαθισταμένη ἰσορροπία διὰ τῆς ἔξωθεν προσαγομένης ἐνεργείας. Τοῦτο δὲ εἰς τοὺς ζῶντας ὀργανισμοὺς συμβαίνει. Ἡ οὕτω μετατρεπομένη ἐνέργεια ὑφίσταται ποικίλας μεταμορφώσεις ὧν βλέπομεν μόνον τὰς τελικὰς ἐκδηλώσεις, τὴν ἐκ τῆς θερμότητος θερμοκρασίαν, τὴν ἐκ τῆς μηχανικῆς ἐνεργείας κίνησιν κλπ.

Α. Α. ΚΟΤΣΑΥΤΗΣ

βιοενεργητικὴ (bioénergétique, Bioenergetik). Ὅρος ταυτόσημος μὲ τὸν ὅρον βιοδυναμικὴ (βλ.λ.).

βιόζη (ἡ) ἢ *διόζη* [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. δισακχαρῖται.

βιοζόνη (Bioson) (ἡ) [*Φαρμ. Χημ.*]. Εἶναι σκεύασμα τῆς καζεΐνης τοῦ γάλακτος, περιέχον 0,24% σίδηρον καὶ 1,25% λεκιθίνην. Λεπτὴ ἄοσμος κόνις εὐχαρίστου γεύσεως, τελείως ἀδιάλυτος εἰς ὕδωρ. Χρησιμοποιεῖται ἐπὶ διαφόρων ἐξασθενήσεων τοῦ ὀργανισμοῦ.

Κ. Γ. Μ.

βιοζωένωσις (ἡ) (Biozoënose). Ὅρος πλασθεὶς ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ βιολόγου *Φρανσὲ* καὶ σημαίνων τὴν ὑπὸ ὡρισμένων νόμων καθοριζομένην ἁρμονικὴν σχέσιν τοῦ ἀτόμου μετὰ τοῦ φυσικοῦ αὐτοῦ περιβάλλοντος. Ἡ *βιοζωένωσις* εἶναι ἓν ἐπὶ μέρους φαινόμενον τῆς γενικῆς πρὸς ἰσορρόπησιν τάσεως τῆς ζωῆς.

Α. Δ.

βιοθεραπεία (ἡ). Μέθοδος θεραπείας συνισταμένη εἰς τὴν χρησιμοποίησιν ζώντων καλλιεργημάτων (ὡς τὸ κεφίρ, τὸ γιαοῦρτι, τὸ κούμις, ἢ ζυθοζύμη ἢ ζύμη γενικῶς, τὰ διάφορα ἔνζυμα, κλπ.), ἢ προϊόντων ὀργανικῶν (γαστρικοῦ χυμοῦ, τῆς χολῆς, κλπ.).

Μ. Ν. Κ.

βίοι ***ἁγίων***. Οὕτω καλοῦνται σύντομοι ἢ ἐκτενεῖς ἐξιστορήσεις παντός, ὅπερ ἀναφέρεται εἰς τὴν γέννησιν, τὴν δρᾶσιν καὶ τὸν θάνατον (φυσικὸν ἢ μαρτυρικὸν) τῶν ἁγίων. Συγγραφὴ βίων ἁγίων ἤρξατο ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Δ' αἰῶνος, ὅτε ἡ προσοχὴ ἐστράφη πρὸς τοὺς δι' ἀρετὴν καὶ μάθησιν, ἅγιον βίον καὶ καρποφόρον δρᾶσιν διακεκριμένους ἄνδρας πρὸς δικαίωσιν τῆς μνήμης των καὶ μίμησιν αὐτῶν. Οἱ συγγράφοντες τοὺς βίους τούτους εἶναι συνήθως σύγχρονοι, γνωρίσαντες ἐκ τοῦ πλησίον τοὺς βιογραφουμένους ἁγίους εἴτε ὡς μαθηταί, εἴτε ὡς διάδοχοι αὐτῶν εἴτε ὡς νεώτεροι ἀδελφοὶ τῆς αὐτῆς μονῆς. Ὁ πρῶτος ὅστις συνέταξε βίους ἁγίων εἶναι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ *Σωζομενοῦ* (Ἐκκλ. Ἱστορ. 6, 29) ὁ *Τιμόθεος* Ἀλεξανδρείας (380—384). Βίοι μοναχῶν καὶ ἐπισκόπων τοῦ Δ' αἰῶνος σώζονται ἀρκετοί. Τὴν πρώτην τάξιν μεταξὺ αὐτῶν κατέχει ὁ βίος τοῦ ἁγίου *Ἀντωνίου*, συγγραφεὶς ὑπὸ τοῦ *Ἀθανασίου* Ἀλεξανδρείας. Τὸν ΣΤ' αἰῶνα ὁ *Κύριλλος* Σκυθουπόλεως ἔγραψε βίους Παλαιστιναίων μοναχῶν, τὸν δὲ Ζ' αἰῶνα ὁ *Λεόντιος* ἐπίσκοπος τῆς ἐν Κύπρῳ Νεαπόλεως ἔγραψε δημώδεις βιογραφίας ἁγίων. Κυρίως ὅμως ἡ ἀκμὴ τῆς ἁγιογραφικῆς λογοτεχνίας ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Η' αἰῶνος διὰ τῆς συγγραφῆς τῶν βίων τῶν μαρτύρων καὶ ὁμολογητῶν τῆς εἰκονολατρείας καὶ τῆς συγκροτήσεως τῶν συναξαρίων (βλ.λ.). —Ω.

— **«Βίοι** ***παράλληλοι»***. Τίτλος τὸν ὁποῖον ἔλαβον ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν αἱ ἱστορικοβιογραφικαὶ μονογραφίαι τοῦ Πλουτάρχου (βλ. λ.) περὶ τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ρωμαϊκῆς ἀρχαιότητος.

— **«Βίοι** ***παράλληλοι»***. Τίτλος τοῦ ὀκτατόμου (Ἀθῆναι 1869—1876) περὶ τῶν ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος διαπρεψάντων ἀνδρῶν, ἔργου τοῦ Ἀν. Ν. Γούδα (βλ. λ.), καὶ τοῦ ἑπτατόμου (Τρίπολις 1860) περὶ τῶν ὑπουργῶν τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, ἔργου τοῦ Ἀ. Ν. Παπαζαφειροπούλου (βλ. λ.).

Δ. Π. Κ.

βιοκεντρικὴ ***θεωρία*** (biozentrische Theorie) [*Φιλοσ.*]. Καλεῖται οὕτω ἡ θεωρία ἡ πειρωμένη νὰ ἑρμηνεύσῃ τὰ φυσικὰ καὶ τὰ ψυχικὰ φαινόμενα μὲ βάσιν τὴν ζωήν. Κατὰ τὸν *Φρανσέ*, νόησις εἶναι ἡ εἰς κοσμοθεωρίαν μετατραπεῖσα ζωή, ζωὴ δὲ—καίτοι οὐχὶ ἐνσυνειδήτως πάντοτε—ἡ εἰς ἐνέργειαν μετατραπεῖσα νόησις. Οὕτως ἀποκαθίσταται ἡ μεγάλη ἑνότης, δεδομένου ὅτι ἡ πρὸς τὸν μονισμὸν ῥοπὴ εἶναι αὐτὴ ἡ ζωή. Κατὰ ταῦτα ἡ νόησις ἐξορμᾶται ἐκ τῆς ἑξῆς ἀφετηρίας: Γνωρίζομεν ἕνα καὶ μόνον κόσμον, τὸν ἰδικόν μας, ὁ κόσμος δὲ οὗτος εἶναι τὸ πολύπλοκον ἐκεῖνο σύστημα τῶν παραστάσεων, ὅπερ ἔχει ὕπαρξιν καὶ σημασίαν μόνον, ἐφ' ὅσον σχετίζεται πρὸς ἡμᾶς. Ἀγνοοῦμεν τόσῳ τὸ ἀπόλυτον εἶναι ὅσῳ καὶ τὴν ἀπόλυτον οὐσίαν, ἀλλὰ γνωρίζομεν σχετικόν τι εἶναι, τουτέστι ὕπαρξίν τινα, τὸ ἑνιαῖον σύνολον τῆς ὁποίας γίνεται εἰς ἡμᾶς ἀντιληπτὸν ὡς κοσμικὴ εἰκών. Τῆς κοσμικῆς δὲ ταύτης εἰκόνος περιεχόμενον δὲν δύνανται νὰ ὦσιν ἄλλο εἰ μὴ μόνον αἱ σχέσεις τῶν μερῶν τοῦ πολυπλόκου τούτου συστήματος, ἃς διαιροῦμεν εἰς τρεῖς κατηγορίας, τὴν τοῦ χώρου, τοῦ χρόνου καὶ τῆς αἰτιότητος.

Α. Δ.

βιοκοινότης (ἡ). Ὁ Möbius (1877) ὠνόμασε *βιοκοινότητα* τὸ σύνολον τοῦ ὀργανικοῦ κόσμου φυσικῆς τινος περιοχῆς, ὡς π. χ. λίμνης δάσους κλπ. Τοῦτο ἀποτελεῖ σύνολον καθ' ἑαυτὸ κεκλεισμένον, διότι ἐξαρτᾶται γενικῶς ἀπὸ τὰς αὐτὰς φυσικὰς καὶ χημικὰς ἰδιότητας τοῦ περιβάλλοντος. Οἱ ὀργανισμοὶ οἵτινες οὗτοι εὑρίσκονται συνεπῶς εἴς τινα *κατάστασιν ἰσορροπίας* πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὸ περιβάλλον, πρὸς διατήρησιν τῆς ὁποίας συντελοῦσι καὶ αὐτοὶ οὗτοι οἱ ὀργανισμοί.

Θ. ΒΛΗΣΙΔΗΣ

βιοκρύσταλλοι (οἱ) [*Ζωολ.*]. Καλοῦνται οὕτω ὑπό τινων τὰ σκληρὰ ἀκάνθια τῶν *σπογγωδῶν* (Spicula), τὰ ὁποῖα εἶναι ἐξ ἀσβεστίου ἢ πυριτίου καὶ ἔχουσι διάφορα σχήματα.

Θ. ΒΛΗΣΙΔΗΣ

βιοκωλύται (οἱ) [*Ἀρχ.*]. Οὕτω ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν οἱ προοριζόμενοι διὰ τὴν παρακώλυσιν βιαίων πράξεων στρατιωτικοὶ ἄρχοντες μετὰ τῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν διηύθυνον. Εἰδικώτερον οἱ *βιοκωλύται* ἀπετέλουν ἀγροτικὰς φρουρὰς πρὸς φύλαξιν τῶν λατιφουντίων ἀπὸ λεηλασίας καὶ ἐπιδρομάς. —Ω.

Βιὸλ (Violle) ***μονὰς*** [*Φυσ.*]. Φωτομετρικὴ μονάς. Εἶναι τὸ φῶς, ὅπερ ἐκπέμπεται κατακορύφως ὑπὸ ἐπιφανείας ἑνὸς τετραγωνικοῦ ἑκατοστομέτρου τετηγμένου λευκοχρύσου ἀχθέντος εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῆς στερεοποιήσεως (1775°C)· βλ. *φωτομετρικαὶ μονάδες*.

Κ. Π.

Digitized by Google

βιόλα (Viola) (ἡ) *[Μουσ.]*. Οἰκογένεια ἐγχόρδων ὀργάνων μετὰ τόξου, μείνασα ἐν χρήσει ἕως τὰ τέλη τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος, ὁπότε διὰ ποικίλων τελειοποιήσεων καὶ μεταβολῶν, ἃς ἐπέφερον εἰς τὰ ὄργανα ταῦτα οἱ περίφημοι κατασκευασταὶ τῆς Κρεμόνας καὶ τοῦ Τυρόλου, ἐδημιουργήθησαν ἐκ τῆς βιόλας τὸ σημερινὸν βιολίον (βλ. λ.) καὶ τὰ συγγενῆ ἔγχορδα.

Ἡ οἰκογένεια τῶν βιολῶν περιελάμβανε δύο διακεκριμένας ὁμάδας: τὰς *βιόλας ντὰ μπράτσιο* (*da braccio*, ἐκ τοῦ ὁποίου τὸ παρὰ Γερμανοῖς *Bratsche*=βιόλα), αἵτινες ἐπαίζοντο ὅπως τὰ σημερινὰ *βιολία* καὶ *βιόλαι*, καὶ τὰς *βιόλας ντὰ γκάμπα* *(da gamba)*, αἵτινες, τοποθετούμεναι μεταξὺ τῶν γονάτων, ἐπαίζοντο ὅπως τὰ σύγχρονα *βιολοντσέλλα*. Τὸ σχῆμα τῶν βιολῶν ἦτο διάφορον τοῦ τῶν σημερινῶν ἐγχόρδων.

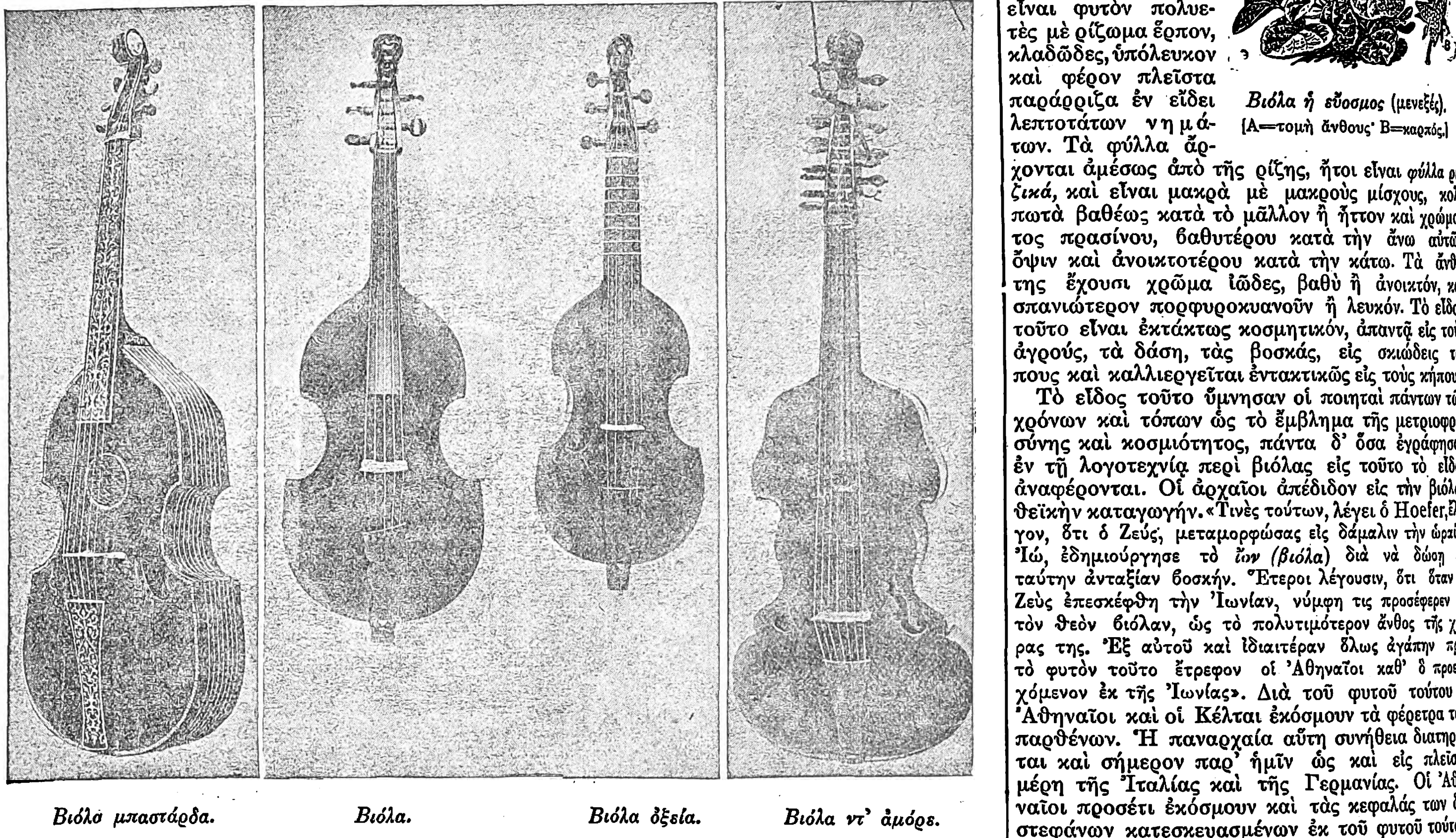

Βιόλα μπαστάρδα. *Βιόλα.* *Βιόλα ὀξεία.* *Βιόλα ντ' ἀμόρε.*

Τὸ ἠχεῖόν των ἐσχημάτιζε σχεδὸν γωνίαν παρὰ τὴν λαβήν, αἱ πλάγιαι καμπύλαι ἦσαν ἡμικυκλικαί, αἱ δύο πλευραὶ τοῦ ἠχείου ἦσαν ὁμαλαί, ἀπεῖχον κατά τι περισσότερον τῶν τοῦ σημερινοῦ βιολίου καὶ διέφερον κατὰ τὸ μέγεθος, διότι ἡ ἄνω ἦτο ὀλίγον στενοτέρα τῆς κάτω· τέλος αἱ χορδαί, διὰ μὲν τὴν *ὀξεῖαν βιόλαν*, ἦσαν πέντε (ἐξ οὗ εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ ὄργανον τοῦτο ἐπωνομάζετο *Quinton* ἢ *Quinte*), διὰ δὲ τὰς λοιπάς, ἕξ· τὸ χόρδισμα ἐγίνετο ὡς ἑξῆς:

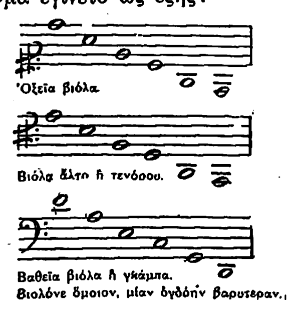

Ἡ λαβὴ εἶχε χωρίσματα, ὅπως τὸ μανδολῖνον ἢ ἡ κιθάρα, αἱ δὲ χορδαὶ εὑρίσκοντο εἰς μικρὰν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν, ἐνῷ ὁ καβαλλάρης, ἔχων ἐλαχίστην σχεδὸν καμπύλην, μόλις ἐπέτρεπε τὴν κροῦσιν τῶν ἐσωτερικῶν χορδῶν· εὐκολωτάτη ἦτο ἀντιθέτως ἡ παραγωγὴ τῶν συγχορδιῶν. Τὸ *βιολόνε* ἢ *contrabasso da viola* ἐχορδίζετο μίαν ὀγδόην βαρυτέραν τῆς *βιόλας da gamba*. Φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν ἐν τούτοις καὶ τὸ χόρδισμα ἀνὰ τετάρτην, δηλαδή: μι^1, λα^1, ρε^1, σολ^1, ντο^2, φα^2 (*Praetorius*, Syntagma II).

Ἡ βιόλα ἦτο τὸ κατ' ἐξοχὴν ἔγχορδον μετὰ τόξου, κατὰ τὸν μεσαίωνα, τὴν συναντῶμεν δὲ ὑπὸ πλείστας ὀνομασίας: *Fidel, Fidula, Viella, Vitula, Vistula, Vidula, Vihuela,* ἔστιν ὅτε δὲ καὶ *Phiala*· μετὰ τῆς βιόλας συγχέονται ἐπίσης καὶ τὰ παραπλήσια ὄργανα *Rubeba* καὶ *Rubeb*. Σήμερον *βιόλα* καλεῖται ἡ *ἀλτοβιόλα* ἢ ἁπλῶς *ἄλτο* (βλ. λ. ἄλτο).

Οἱ σπουδαιότεροι διδάσκαλοι τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς βιόλας εἶναι περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ΄ αἰῶνος οἱ Marin Marais, Roland Marais, D. Funck, J. Schenk, M. Kühnel, J. Riemann, Caix d'Hervelois, Prudent, Hugard, Blainville κτλ.

Εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν βιολῶν ἀνήκουν τὰ ἑξῆς συγγενῆ ὄργανα:

1) Ἡ *λύρα* (βλ. λ. λύρα).

2) Ἡ *βιόλα μπαστάρδα* (viola bastarda=νόθος βιόλα). Ὄργανον κατά τι μικρότερον τῆς *βιόλας ντὰ γκάμπα*, ἔχον ἓξ ἢ ἑπτὰ χορδὰς καὶ ἐπὶ πλέον ἰσαρίθμους χορδὰς συμπαθείας, περασμένας ὑπὸ τὸν καβαλλάρην καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ χορδισμένας εἰς ταυτοφωνίαν μὲ τὰς πρώτας· τὸ ὄργανον τοῦτο ἦτο λίαν διαδεδομένον ἐν Ἀγγλίᾳ.

3) Ἡ *βιόλα ντ' ἀμόρε* (viola d' amore=βιόλα ἐρωτική). Ὄργανον παραπλήσιον μὲ τὸ προηγούμενον, ἔχον τὸ μέγεθος σημερινῆς βιόλας καὶ φέρον ἑπτὰ χορδάς, ὧν αἱ τέσσαρες ἐξ ἐντέρου, αἱ δὲ ὑπόλοιποι τρεῖς ἐπενδεδυμέναι μὲ ἀργυρᾶν κλωστήν· ὑπὸ τὸν καβαλλάρην καὶ τὴν γλῶσσαν εὑρίσκονται ἐπίσης ἕτεραι ἑπτὰ χορδαὶ συμπαθείας, μὴ κρουόμεναι ἀπ' εὐθείας, ἀλλὰ παλλόμεναι ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν κυρίων χορδῶν, μὲ τὰς ὁποίας εὑρίσκονται χορδισμέναι ἐν ταυτοφωνίᾳ.

Ὁ τελευταῖος χρησιμοποιήσας τὸ ὄργανον τοῦτο εἰς τὴν μουσικὴν τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος εἶναι ὁ Μάγυερμπέερ, ὅστις ἐμπιστεύεται εἰς τὴν βιόλαν ντ' ἀμόρε ἓν ὡραιότατον σόλο κατὰ τὴν πρώτην πρᾶξιν τῶν «Οὐγενότων». Ἡ βιόλα ντ' ἀμόρε ἐχορδίζετο ὡς ἑξῆς:

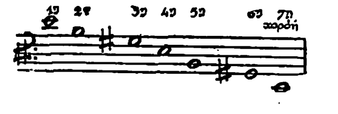

4) Ἡ *βιόλα ντὰ σπάλλα* (viola da spalla), ὄργανον ἱκανῶς μεγαλύτερον τῆς *βιόλας ντὰ μπράτσιο*, ὅπερ ὁ παίζων ἦτο ὑπεχρεωμένος νὰ στηρίζῃ εἰς τὸν ὦμόν του (spalla), ἐξ οὗ καὶ τ' ὄνομά του.

5) Ἡ *βιόλα πομπόζα* (viola pomposa). Τὸ ὄργανον τοῦτο κατεσκευάσθη ὑπὸ τὸν *Ἰω. Σεβ. Μπάχ*, ὅστις καὶ ἔγραψε δι' αὐτὸ τὴν ἕκτην σουίταν (παιζομένην σήμερον ἐπὶ τοῦ βιολοντσέλλου). Εἶχε πέντε χορδάς: ντο^1, σολ^1, ρε^2, λα^2, μι^3 καὶ ἐπεῖχεν ἐνδιάμεσον θέσιν μεταξὺ τοῦ *βιολοντσέλλου* καὶ τῆς *σημερινῆς βιόλας*· θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπονομασθῇ *violoncello piccolo*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Lavoix, Fils*, Histoire des instruments.— *H. Riemaun*, Musik-Lexikon.

Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

βιόλα (ἡ) (Viola) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βιολιδῶν*. Εἶναι πόαι ἐτήσιαι ἰθαγενεῖς τῶν εὐκράτων κυρίως κλιμάτων. Χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους εἶναι: Βλαστὸς συνήθως ἕρπων μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ φέροντα πλατέα παράφυλλα· ἄνθη ἀκανόνιστα, ἑρμαφρόδιτα καὶ μονήρη κατὰ τὰς μασχάλας τῶν φύλλων· κάλυξ ἐκ πέντε σεπάλων ἀποτελούμενος· στεφάνη ἀποτελουμένη ἐκ πέντε πετάλων, ἐλευθέρων, σχεδὸν ὁμοίων μεταξύ των, καὶ παρουσιάζουσα πληκτροειδῆ ἀνεύρυνσιν τοῦ κατωτέρου πετάλου της. Τὸ ἀνδρεῖον ὄργανον ἀποτελεῖται ἐκ πέντε στημόνων μὲ βραχέα καὶ ἐλεύθερα, κατὰ τὴν βάσιν των, νημάτια. Ἡ ᾠοθήκη εὑρίσκεται ἐπὶ στύλου, ὅστις φέρει πλατεῖαν κορυφήν. Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα διανοιγομένη εἰς τρία τμήματα καὶ περικλείει ἀρκετὰ σπέρματα, ἅτινα εἶναι πτεροειδῆ καὶ περιβάλλουσι τὸ ἔμβρυον εἰς τὸ σαρκῶδες κέντρον των. Εἰς πλεῖστα εἴδη τοῦ γένους, τὰ ἔγχρωμα ἄνθη δὲν εἶναι γόνιμα, ὁπότε τὰ σπέρματα σχηματίζονται εἰς μικρότερα ἄνθη, ἅτινα ἀναφαίνονται κατὰ τὸ τέλος τοῦ θέρους· τὰ τελευταῖα ταῦτα ἄνθη εἶναι διαφόρου σχήματος τῶν πρώτων καὶ καλοῦνται *κλειστόγαμα*.

Τὸ γένος περιλαμβάνει 200 περίπου εἴδη, ὧν τὰ πλεῖστα εἶναι ἰθαγενῆ τῶν εὐκράτων χωρῶν τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Εἴδη τινὰ φύονται μόνον εἰς τὰς νοτιοαμερικανικὰς Ἄνδεις, ἕτερα εἰς τὴν Βραζιλίαν, τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ὠκεανίας. Γνωστότερα εἴδη εἶναι τὰ ἑξῆς:

Βιόλα ἡ εὔοσμος (Viola odorata). Εἶναι γνωστότατον φυτὸν ἐν Εὐρώπῃ καὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰ ὀνόματα *μενεξές*, *γιούλι*, *μανουσάκι*, *ἴτσο* καὶ εἴς τινα μέρη ἁπλῶς *βιολέττα*. Ἡ βιόλα ἡ εὔοσμος εἶναι φυτὸν πολυετὲς μὲ ρίζωμα ἕρπον, κλαδῶδες, ὑπόλευκον καὶ φέρον πλεῖστα παράρριζα ἐν εἴδει λεπτοτάτων νημάτων. Τὰ φύλλα ἄρχονται ἀμέσως ἀπὸ τῆς ρίζης, ἤτοι εἶναι *φύλλα ριζικά*, καὶ εἶναι μακρὰ μὲ μακροὺς μίσχους, κολπωτὰ βαθέως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ χρώματος πρασίνου, βαθυτέρου κατὰ τὴν ἄνω αὐτῶν ὄψιν καὶ ἀνοικτοτέρου κατὰ τὴν κάτω. Τὰ ἄνθη της ἔχουσι χρῶμα ἰῶδες, βαθὺ ἢ ἀνοικτόν, καὶ σπανιώτερον πορφυροκυανοῦν ἢ λευκόν. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι ἐκτάκτως κοσμητικόν, ἀπαντᾷ εἰς τοὺς ἀγρούς, τὰ δάση, τὰς βοσκάς, εἰς σκιώδεις τόπους καὶ καλλιεργεῖται ἐντακτικῶς εἰς τοὺς κήπους.

Βιόλα ἡ εὔοσμος (μενεξές). [Α=τομὴ ἄνθους· Β=καρπός.]

Τὸ εἶδος τοῦτο ὕμνησαν οἱ ποιηταὶ πάντων τῶν χρόνων καὶ τόπων ὡς τὸ ἔμβλημα τῆς μετριοφροσύνης καὶ κοσμιότητος, πάντα δ' ὅσα ἐγράφησαν ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ περὶ βιόλας εἰς τοῦτο τὸ εἶδος ἀναφέρονται. Οἱ ἀρχαῖοι ἀπέδιδον εἰς τὴν βιόλαν θεϊκὴν καταγωγήν. «Τινὲς τούτων, λέγει ὁ Hoefer, ἔλεγον, ὅτι ὁ Ζεύς, μεταμορφώσας εἰς δάμαλιν τὴν ὡραίαν Ἰώ, ἐδημιούργησε τὸ *ἴον (βιόλα)* διὰ νὰ δώσῃ εἰς ταύτην ἀνταξίαν βοσκήν. Ἕτεροι λέγουσιν, ὅτι ὅταν ὁ Ζεὺς ἐπεσκέφθη τὴν Ἰωνίαν, νύμφη τις προσέφερεν εἰς τὸν θεὸν βιόλαν, ὡς τὸ πολυτιμότερον ἄνθος τῆς χώρας της. Ἐξ αὐτοῦ καὶ ἰδιαιτέραν ὅλως ἀγάπην πρὸς τὸ φυτὸν τοῦτο ἔτρεφον οἱ Ἀθηναῖοι καθ' ὃ προερχόμενον ἐκ τῆς Ἰωνίας». Διὰ τοῦ φυτοῦ τούτου οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Κέλται ἐκόσμουν τὰ φέρετρα τῶν παρθένων. Ἡ παναρχαία αὕτη συνήθεια διατηρεῖται καὶ σήμερον παρ' ἡμῖν ὡς καὶ εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γερμανίας. Οἱ Ἀθηναῖοι προσέτι ἐκόσμουν καὶ τὰς κεφαλάς των διὰ στεφάνων κατεσκευασμένων ἐκ τοῦ φυτοῦ τούτου, νομίζοντες ὅτι τοῦτο ἠμπόδιζε τὴν μέθην. Κατὰ τὸν μεσαίωνα διὰ βιολεττῶν ἐκόσμουν τὰς κεφαλὰς τῶν νικητῶν καὶ οὐχὶ εἰς μακρὰν σχετικῶς ἐποχὴν τὴν βιόλαν εἶχεν ὡς σύμβολον τὸ βασιλικὸν κόμμα ἐν Γαλλίᾳ, διότι ὁ Βοναπάρτης, κατὰ τὴν παλινόρθωσιν τῆς δευτέρας αὐτοκρατορίας, ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς νήσου Ἔλβας κατὰ τὸν Μάρτιον, ἤτοι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνθήσεως τοῦ φυτοῦ τούτου. Διὰ καταλλήλου διασταυρώσεως τοῦ εἴδους αὐτοῦ παρήχθησαν πλεῖσται ὅσαι ποικιλίαι ὡς: *βιόλα ἡ λευκανθής, βιόλα ἡ πληρανθής, βιόλα ἡ πορφυρανθής, βιόλα ἡ μελανθὴς* κτλ. αἵτινες, ὡς καὶ ἡ ὀνομασία των δηλοῖ, διαφέρουσιν ἀλλήλων κατὰ τὸ χρῶμα ἢ τὸ σχῆμα τῶν ἀνθέων των. Εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ἰδίως εἰς τὴν Τουλούζην ἡ καλλιέργεια τῆς βιόλας τῆς εὐόσμου καὶ ἡ ἐμπορία ταύτης εἶναι λίαν ἀκμαία, ἐξάγονται δὲ ἐτησίως εἰς τὴν βόρειον Εὐρώπην, ἐν χλωρᾷ καταστάσει, καὶ εἰς τὴν Ἀμερικήν, ἰδιαζόντως συσκευασμέναι, παμμέγισται ποσότητες ἀξίας ἑνὸς περίπου ἑκατομμυρίου φράγκων. Εἰς τὴν Ἰταλίαν καλλιεργεῖται ἐπίσης εὐρέως τὸ εἶδος τοῦτο, ἐν δὲ τῇ Πάρμᾳ εὐδοκιμεῖ ποικιλία τῆς βιόλας τῆς εὐόσμου, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *βιολέττα τῆς Πάρμας*. Ἡ ποικιλία αὕτη διακρίνεται ἐκ τῶν μικρῶν, στιλπνῶν καὶ ζωηρῶς πρασίνων φύλλων καὶ τῶν μεγάλων εὐρέων, πυκνῶν, κυανοῦ ὠχροφαίου, ἢ βαθέως κυανοῦ, μὲ ὑπολεύκους ἀποχρώσεις, χρώματος ἀνθέων της, ἅτινα ἔχουσι λεπτότατον ἄρωμα. Ἡ ποικιλία αὕτη εἶναι λίαν εὐαίσθητος καὶ εὐδοκιμεῖ μόνον εἰς εὔκρατα κλίματα καὶ λεπτοτάτας γαίας· παρ' ἡμῖν καὶ ἐν Ἀνατολῇ εὐδοκιμεῖ, ὅταν προφυλάσσηται κατὰ τὸν χειμῶνα ἐκ τοῦ ψύχους. Τὰ ἄνθη της εἶναι περιζήτητα, προτιμῶνται ὑπὸ τῶν ἀνθοφίλων καὶ ἔχουσι πολὺ μεγαλυτέραν τιμὴν τῶν ἄλλων εἰδῶν ἢ ποικιλιῶν. Τὰ ἄνθη τῆς βιόλας τῆς εὐόσμου χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν φαρμακευτικήν, τὴν μυρεψικήν, τὴν ζαχαροπλαστικὴν καὶ τὴν ποτοποιίαν.

Βιολέττα τῆς Πάρμας.

Βιόλα ἡ τρίχρους (Viola tricolor). Ἐτήσιον ἐν

Digitized by Google

Εὐρώπῃ φυτόν, τὸ γνωστότερον εἶδος τοῦ γένους βιόλα, γνωστὸν καὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *πανσές*. Ἐκ τοῦ εἴδους τούτου, διὰ διασταυρώσεως μετ' ἄλλων συγγενῶν εἰδῶν, παράγονται πλεῖσται ποικιλίαι, διαφέρουσαι ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τὸ σχῆμα τῶν φύλλων των, τὸ χρῶμα καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἀνθέων των κτλ. Κυρίως τὸ εἶδος τοῦτο διακρίνεται εἰς δύο κατηγορίας: *βιόλα ἡ ἥμερος* (Viola hortensis) κοινῶς *πανσὲς ἥμερος*, καὶ *βιόλα ἡ ἀγρία* (Viola arvensis) κοινῶς *πανσὲς ἄγριος*. Ἡ βιόλα ἡ ἀγρία εἶναι ἡ σήμερον γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *βιόλα ἡ τρίχρους*, ἥτις εἶναι φυτὸν ἐτήσιον, ὅπερ ἔχει βλαστὸν μήκους 20 περίπου ἑκατοστομέτρων, γωνιοειδῆ, λεῖον, πολυκλαδωτόν, μὲ μικρά, φοειδῆ φύλλα, κολπωτά, ἀμβλέα κατὰ τὸ ἄκρον των καὶ μετὰ παραφύλλων· ἄνθη, ἀρκετὰ μικρά, κίτρινα, ἐνίοτε μετά τινων ἰοχρόων στιγμάτων, κατὰ τὰς μασχάλας τῶν φύλλων ἀναφαινόμενα καὶ μεμονωμένα ἢ κατὰ βότρυς διατεταγμένα. Ὁ κάλυξ εἶναι ἀκανονίστου σχήματος καὶ ὁ καρπὸς εἶναι μικρὰ κάψα, κοκκώδης, πολύσπερμος. Εἶναι κοινότατον φυτὸν ἐν Εὐρώπῃ καὶ παρ' ἡμῖν καὶ ἀπαντᾷ εἰς τοὺς ἀγρούς. Ἡ γεῦσις τοῦ βλαστοῦ καὶ τῶν φύλλων τοῦ εἴδους τούτου εἶναι πικρὰ καὶ ὀλίγον ἁλμυρά. Τὰ ἄνθη της εἶναι σχεδὸν ἄοσμα. Ἡ βιόλα ἡ ἥμερος θεωρεῖται ὑπὸ τῶν περισσοτέρων βοτανικῶν ὡς ἁπλῆ ποικιλία τῆς βιόλας τῆς ἀγρίας, ἀφ' ἧς διακρίνεται ἐκ τῶν εὐρυτέρων παραφύλλων της, τῶν ἐπιμηκεστέρων πετάλων της καὶ τῶν ἀρκετὰ μεγαλυτέρων, εὐόσμων καὶ λαμπροτέρου χρώματος ἀνθέων της. Τὸ εἶδος τοῦτο, ὡς καὶ αἱ ἐξ αὐτοῦ προελθοῦσαι πολυπληθεῖς ποικιλίαι, καλλιεργεῖται εἰς τοὺς κήπους ὡς κοσμητικὸν φυτόν. Πολλαπλασιάζεται εὐκόλως διὰ σπορᾶς, ἥτις γίνεται κατὰ τὸν Αὔγουστον. Ὁ βλαστὸς καὶ τὰ φύλλα ἀμφοτέρων τῶν φυτῶν καὶ ἰδίως τοῦ πρώτου χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν καὶ εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα Herba violae tricoloris *(βιόλας τῆς τριχρόου πόα)*. Τὰς διὰ φαρμακευτικοὺς σκοποὺς βιόλας συλλέγουσι συνήθως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνθήσεώς των, λίαν πρωΐ, ἀμέσως δὲ κρεμῶσι ταύτας κατὰ ὁρμαθοὺς διὰ νὰ ἀποξηρανθῶσι τελείως.

Βιόλα ἡ κοινὴ (Viola vulgaris). Εἶναι πόα διετὴς καὶ γνωστὴ καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, καλλιεργουμένη πρὸς κόσμον. Ἀπαντᾷ καὶ καλλιεργεῖται καὶ παρ' ἡμῖν, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *κιτρίνη βιολέττα*. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀνθεῖ λίαν πρωΐμως καὶ συνήθως κατὰ τὰ μέσα ἢ τὰ τέλη Φεβρουαρίου καὶ διακρίνεται διὰ τὰ ὡραῖα εὔοσμα ἄνθη της καὶ τὴν εὔκολον καλλιέργειάν της. Ὁ Βιλμορέν, Γάλλος βοτανικός, ὀνομαστὸς διὰ τὰς φυτολογικὰς καὶ ἀνθολογικὰς συλλογάς του, σχετικῶς πρὸς τὸ εἶδος τοῦτο γράφει: «Εἶναι ἴσως τὸ μόνον διακοσμητικὸν φυτόν, ὅπερ δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ εὐχερῶς καὶ καταλλήλως εἰς παντὸς εἴδους διάκοσμον καὶ πάντοτε νὰ ἐναρμονίζηται τελείως μὲ τὸ περιβάλλον».

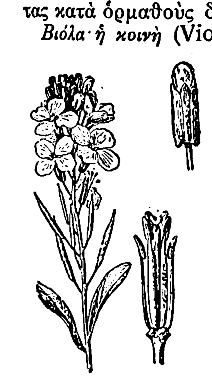

Βιολέττα ἡ κιτρίνη.
[Δεξιᾷ: ἄνω = κάλυξ, κάτω=ἄνθος μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ περιανθίου του.—Ἀριστερᾷ: τὸ φυτὸν ἐν ἀνθήσει.]

Βιόλα ἡ βικτωρία (Viola victoria). Διακρίνεται τῶν προηγουμένων εἰδῶν ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ἀνθέων της καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἀνθεῖ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἔτους, ἰδίως κατὰ τὸν Σεπτέμβριον καὶ ἀπὸ τοῦ ἔαρος μέχρι τοῦ Ἀπριλίου καὶ ἐνίοτε καὶ μέχρι τοῦ θέρους, εἰς δροσερὰ καὶ σκιερὰ μέρη.

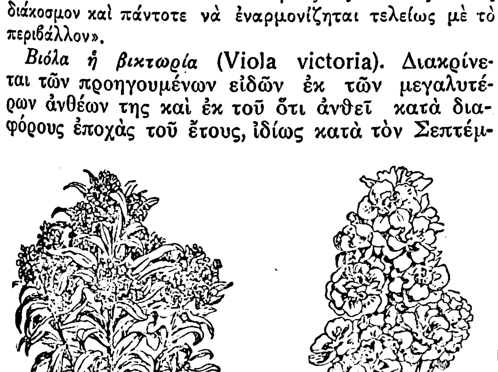

1 2

Ποικιλίαι βιόλας τῆς πολιᾶς.
[1= ἡ μονανθής, 2= ἡ πληρανθής.]

Βιόλα ἡ πολιὰ (Viola incana). Φυτὸν ἐτήσιον, κοσμητικόν, καλλιεργούμενον πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὰ ὀνόματα *βιόλα, μανιτιὰ* κτλ. Διὰ καταλλήλου διασταυρώσεως τοῦ εἴδους τούτου παρήχθησαν πλεῖσται ποικιλίαι ὡς: *βιόλα ἡ μονανθὴς (μονὴ βιόλα), βιόλα ἡ πληρανθὴς (διπλῆ βιόλα), βιόλα ἡ λευκανθὴς (ἄσπρη βιόλα)* κτλ.

Αἱ βιόλαι εὐδοκιμοῦσι γενικῶς εἰς πάντα τὰ ἐδάφη ἐκτὸς τῶν λίαν ὑγρῶν καὶ τῶν τελείως ξηρῶν. Πολλαπλασιάζονται εὐκόλως διὰ σπορᾶς ἐντὸς μεγάλων ξυλίνων κιβωτίων καὶ ὅταν ἀναπτυχθῶσιν ἀρκετὰ τὰ φυτά, τότε μεταφυτεύονται εἰς τὴν γῆν καὶ εἰς μικρὰν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν. Εἰς πλείστους ἀγροὺς ἀπαντῶσιν ἐν ἀφθονίᾳ καὶ αὐτοφυεῖς καὶ ἀποτελοῦσι προσφιλῆ τροφὴν τῶν ζῴων. Δ.Ν.Π.

Κλάδος βιόλας τῆς βικτωρίας.

βιόλα (ἡ) *['Ιουδ. Θρ.]*. Ἡ κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς περιτομῆς τοῦ βρέφους ἀγρυπνία τῶν Ἰουδαίων, ἡ ἄλλως καλουμένη βάχναχτ (βλ. λ.).

Βιόλα (Viola), *Ἀλφόνσος ντέλλα*—. Μουσικὸς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, κατέχων ἰδιαιτέραν θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς μουσικῆς, ὡς συνθέσας ἐκ τῶν πρώτων δραματικὰ ἔργα, μουσικὰς κωμῳδίας καὶ ποιμενικά. Ἐκ τούτων τὰ «Orbeche» (1541), «Il sacrificio» (1554), «Lo sfortunato» (1557), «Ἀρετοῦσα» (1563), ἐπαίχθησαν εἰς τὴν Αὐλὴν τῆς Φερράρας. Τὰ ἔργα ταῦτα, ἂν καὶ θεατρικά, ἦσαν γραμμένα εἰς τὸν τύπον τῶν μαδριγαλίων, ἐχρησιμοποίουν τὸν χορὸν καὶ εἰς τοὺς διαλόγους καὶ οὐδεμίαν σχέσιν εἶχον πρὸς τὰ πρῶτα μελοδράματα, τὰ ὁποῖα ἐγράφησαν ὀλίγον ἀργότερον ἐν Φλωρεντίᾳ εἰς «stile rappresentativo». Γ. Σ.

— **Βιόλα** (Viola), *Σάντε*. Ἰταλὸς νομικὸς καὶ ἀρχαιολόγος ἐκ Τίβολι (1773—1838). Κατέλαβε πολλὰς ἀνωτέρας δικαστικὰς θέσεις καὶ ἔγραψεν ἔργα περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Τίβολι, βιογραφίαν τοῦ Μαικήνα καὶ πολλὰς ἀρχαιολογικὰς πραγματείας δημοσιευθείσας εἰς τὸ «Δελτίον τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀρκάδων». —Β.

Βιολάκης, *Γεώργιος*. Ἄρχων πρωτοψάλτης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, γεννηθεὶς ἐν Σίφνῳ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1911 ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐξεπαιδεύθη μουσικῶς ἐν Χίῳ ὑπὸ τῶν πρωτοψαλτῶν *Ν. Πουλάκη* καὶ *Μελετίου Μοναχοῦ*, εἶτα δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει πλησίον Θεοδώρου τοῦ Φωκαέως. Τῷ 1865 ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ τότε οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου τοῦ Β' ὡς πρωτοψάλτης τῶν Πατριαρχείων, ἀλλ' ἀπεποιήθη τὴν θέσιν ταύτην καὶ ἐδέχθη νὰ διδάξῃ τὴν ἱερὰν μουσικὴν ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης. Ἐδίδαξεν ὡσαύτως τὴν μουσικὴν καὶ εἰς τὰς Ε' (1868) καὶ ΣΤ' (1883) μουσικὸς πατριαρχικὰς σχολάς. Ἐχρημάτισε μέλος τῆς ἐπὶ Ἰωακεὶμ τοῦ Γ' κατὰ τὸ ἔτος 1881 διὰ τὴν μελέτην τῶν τονιαίων διαστημάτων τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς συσταθείσης ἐπιτροπῆς, ἥτις καθώρισε ταῦτα ἐπὶ τοῦ ὑπ' αὐτῆς κατασκευασθέντος μουσικοῦ ὀργάνου, ὅπερ ἔλαβε τὸ ὄνομα *«Ἰωακείμιον Ψαλτήριον»*. Τῷ 1876, κληθεὶς καὶ αὖθις ὑπὸ τοῦ τότε Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Β' διὰ κοινῆς ψήφου καὶ ὁμοφώνου συνοδικῆς γνώμης, ἐχειροθετήθη πρωτοψάλτης τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ, ἔνθα καὶ παρέμεινεν ὡς τοιοῦτος μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ βίου του.

Ὁ Βιολάκης διεκρίθη ὡς μελοποιός, συνθέσας πολλὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἄλλα ᾄσματα, ἦτο δὲ προσέτι γνώστης τῆς ἀρχαίας γραφῆς, ἑρμηνεύσας εἰς τὴν νῦν ἐν χρήσει τοιαύτην τὸ «Δοξαστάριον» *Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου*. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ διασκευὴ καὶ τακτοποίησις τοῦ νῦν ἐν χρήσει Τυπικοῦ τῆς Ἐκκλησίας. Συνεργασθεὶς οὗτος, ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Ἰωακεὶμ τοῦ Γ' (α') καὶ Ἰωακεὶμ τοῦ Δ', μετὰ δύο ἀλλεπαλλήλων ἐπιτροπῶν πρὸς ταξινόμησιν τοῦ δὶς ἐκδοθέντος, ἐπὶ πρωτοψάλτου Κωνσταντίνου, Τυπικοῦ, ἐφιλοπόνησε τὸ νῦν ἐν χρήσει τοιοῦτον, ἐκδοθὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ ἔτος 1888, πατριαρχεύοντος Διονυσίου τοῦ Ε'. Ν. Γ. ΠΑΠΑΣ

βιολάνης (ὁ) (Violan) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς ἀσαφῶς ῥαβδοειδῆ καὶ φυλλώδη συσσωματώματα, σκοτεινοῦ ἰώδους χρώματος. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι νατριοῦχος διοψίδιος (βλ. λ.), περιέχων ἐπίσης ὀλίγον ὑποξείδιον μαγγανίου (MnO) καὶ ὀξείδιον ἀργιλίου (Al_2O_3). Εὑρέθη συμπεφυκὼς μὲ τὰ ὀρυκτὰ *πιεμοντίτην* καὶ *τρεμολίτην* εἰς τὰ μεταμορφωσιγενῆ κοιτάσματα μαγγανίου, τὰ ἐντὸς γνευσίων ἐγκλειόμενα εἰς τὸ S. Marcel τοῦ Πεδεμοντίου. Γ. Κ. Γ.

βιολανθρόνη (ἡ) *[Βιομ. Χημ.]*· βλ. βενζανθρόνη.

«**Βιολάντη**, *Στέλλα*—». Θεατρικὸν ἔργον τοῦ **Γρ. Ξενοπούλου** (βλ. λ. καὶ λ. Ἀθῆναι, τ. Β' σ. 261 ϛ').

βιολέτο (τὸ) (violeto ἢ englisch violet) *[Μουσ.]*. Ἀρχαῖον ἔγχορδον ὄργανον λίαν ἐν χρήσει ἐν Ἀγγλίᾳ, προσομοιάζον τῇ *βιόλα ντ' ἀμόρε* καὶ νῦν ἐγκαταλειφθέν. Τὸ βιολέτο εἶχε δέκα τέσσαρας χορδὰς συμπαθείας, περασμένας ὑπὸ τὸν καβαλλάρην καὶ τὴν γλῶσσαν. Γ. Σ.

Βιολέττα (Violette) *['Αστρονομ.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 557. Ἀνεκαλύφθη τῇ 14ῃ Ἰανουαρίου 1905, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: α=2447, Τ=1398 ἡμ., e=0.098, i = 2°31', L = 231°44', Ω=293°26' καὶ π=123°26'. Σ. Π.

βιολέττα (ἡ) (=μικρὰ βιόλα) *[Μουσ.]*. Διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ἀπεκάλουν κατὰ τὸν ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνα τὴν *ὀξεῖαν βιόλαν* ἢ ἓν εἶδος μικρῶν βιολῶν ἐχουσῶν 3 ἢ 4 χορδάς. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἀντιθέτως ἡ λέξις σημαίνει τὴν *σημερινὴν βιόλαν* ἢ *ἄλτο*. Ὁ ὅρος *βιολέττα πίκκολα*, ὃν συχνάκις ἐπίσης συναντῶμεν, κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα, σημαίνει τὸ σημερινὸν *βιολίον*. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ συνοδεύεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ διὰ τῆς προσωνυμίας *«alla francese»*. Γ. Σ.

βιολέττα (ἡ) *[Βοτ.]*· βλ. βιόλα.

Βιολῆς, *ἢ Διολῆς, Δημήτριος Νικολάου*. Ὑδραῖος ἀξιωματικὸς ὑπηρετήσας κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, ὡς βεβαιοῖ καὶ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὁποίου ἐτέλει κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κορίνθου καὶ εἰς τὰ Δερβενάκια τῆς Μεγαρίδος. Ὑπηρέτησεν ἐπίσης ὡς ὑποπλοίαρχος εἰς τὸ πολεμικὸν «Μέντωρ», πλοιαρχοῦντος τοῦ Κ. Μεθενίτου καὶ ὡς «κανονιέρης» τοῦ καπετὰν Ἀντωνίου Ραφαήλ. Τῷ 1827 ὑπηρετῶν ὡς ἀξιωματικὸς ὑπὸ τὸν Κόχραν εἰς τὴν ναυαρχίδα, ὑπέστη σοβαρὰ ἐγκαύματα ἐξ ἀναφλεχθείσης πυρίτιδος. Ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν Ἀγωνιστῶν ἐτάχθη ὡς ναύκληρος. Τ. Χ. Κ.

— **Βιολῆς**, *ἢ Διολῆς, Ἰωάννης Νικολάου*. Ἱερεὺς ἐξ Ὕδρας μετασχὼν τοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821 μετ' ἀπαραμίλλου ἐνθουσιασμοῦ. Τοποθετηθεὶς τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1821 εἰς τὴν γολέταν «Ἀθηνᾶν» ὑπὸ τὸν Γ. Δ. Νέγγαν, μετέσχεν ἐπὶ δύο καὶ ἥμισυ μῆνας εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ κατόπιν εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Εὐβοίας, νουθετῶν τοὺς ναύτας μὲ τὸν σταυρὸν εἰς τὰς χεῖρας καὶ πολεμῶν αὐτοπροσώπως εἰς τὰς ἐκ τοῦ συστάδην μάχας. Τ. Χ. Κ.

βιολὶ (τό)· βλ. βιολίον.

βιολίδαι (οἱ) (Violaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Εἶναι πόαι ἢ θάμνοι μὲ φύλλα μεγάλα, συνήθως ἁπλᾶ, ἐναλλασσόμενα μετὰ παραφύλλων ἢ ἄνευ τοιούτων, καὶ ἄνθη μασχαλιαῖα, ἑρμαφρόδιτα, συνηθέστερον ἀκανόνιστα καὶ ἀποτελούμενα ἐκ κυρτῆς σπερμοθήκης, διπλοῦ περιανθίου, κάλυκος ἐκ πέντε ἐλευθέρων ἢ ἐν μέρει συνηνωμένων κατὰ τὴν βάσιν των σεπάλων, πέντε στημόνων ἐναλλασσομένων, ἀνθήρων διλόβων, φοθήκης ἐλευθέρας, ἐπιφυοῦς, μονοχώρου καὶ ἐπὶ ἁπλοῦ στηλίσκου ἐπικαθημένης. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν κυριώτερα εἶναι ἡ *βιόλα* (Viola), ἡ *ἀγχιελεία* (Anchielia), τὸ *κορυνόστυλον* (Corynostylum), ἡ *σπαθουλαρία* (Spathularia), τὸ *ἰονίδιον* (Ionidium) κτλ. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοφυτολ.]* Τῆς οἰκογενείας ταύτης λείψανα (καρπός-κάψα) εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς ἠλέκτρου. Γ. Κ. Γ.

βιόλιθοι (οἱ) (Biolithe) *[Πετρογρ.]*. Οὕτω ὠνομάσθησαν ὑπὸ τοῦ Ehrenberg τὰ ὀργανογενῆ (βλ.λ.) *(ζῳογενῆ* καὶ *φυτογενῆ)* πετρώματα τὰ ὁποῖα ἐγεννήθησαν τῇ συνεργείᾳ ἐνοργάνων ὄντων. Τοιαῦτα π. χ. πετρώματα εἶναι οἱ κοραλλιογενεῖς ἀσβεστόλιθοι, ἡ κρητίς, ἡ τριπολῖτις γῆ, οἱ ὀρυκτοὶ ἄνθρακες, ἡ τύρφη, κλπ. Γ. Κ. Γ.

βιολίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Ἀγνώστου συστάσεως ἀλκαλοειδὲς ἀνευρεθὲν εἰς τὰ ἄνθη τῆς *βιόλας (ἴον)*. Σ. Γ.

βιολίον (τὸ) ἢ *τετράχορδον* (κοιν. *βιολί*, ἰταλ. violino, γαλλ. violon, γερμ. Violine ἢ Geige) *[Μουσ.]*. Τὸ ὀξύτερον τῶν ἐγχόρδων μὲ τόξον, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βιολῶν*. Ἡ καταγωγή του δέον ν' ἀναζητηθῇ εἰς Ἰνδίας, ὅπου 5.000 σχεδὸν ἔτη π. Χ., ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῆς Κεϋλάνης Ραβάνα, ἐφευρέθη πρωτογενὲς ὄργανον μὲ τόξον, ὀνομασθὲν *ῥαβάναστρον* ἢ *ῥαβανάστρα*. Τὸ ὄργανον τοῦτο ἀπετελεῖτο ἐπίσης ἀπὸ ἠχεῖον, λαβήν, κλειδιά, τόξον, καβαλλάρην καὶ χορδὰς ἐξ ἐντέρων, ὅπως δηλαδὴ καὶ τὸ σημερινὸν βιολίον. Τὸ ῥαβάναστρον παρέμεινεν ἀναλλοίωτον διὰ μέσου τῶν αἰώνων καὶ σήμερον ἀκόμη συναντᾶται ἐν Ἰνδίαις εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐπαιτῶν· μεταναστεῦσαν ἀφ' ἑτέρου καὶ εἰς ἄλλας χώρας ὑπέστη σὺν τῷ χρόνῳ πλείστας ἀλλαγὰς καὶ τελειοποιήσεις, διὰ ἐν Ἀραβίᾳ καὶ Περσίᾳ, ὅπου ἐν παρωχημένῃ ἐποχῇ συναντῶμεν τὸ συγγενὲς ὄργανον *ρεμπάμπ*. Τὸ ὄργανον τοῦτο, μεταφυτευθὲν

Digitized by Google

εἰς Εὐρώπην κατὰ τὸν μεσαίωνα διὰ τῶν σταυροφόρων καὶ τῶν Ἀράβων κατακτητῶν τῆς Ἰσπανίας, ὑπῆρξε πατὴρ ὁλοκλήρου σειρᾶς ἐγχόρδων ὁλονὲν τελειοποιουμένων: τῆς *ρουμπὲμπ* (rubèbe), τῆς *ρεμπέλλα*, τῆς *ρεβέκας* καὶ τοῦ *ρεβεκῖνο*· ἡ οἰκογένεια αὕτη πλησιάζει ἤδη πρὸς τὸν τύπον τῶν μετέπειτα ἐγχόρδων. Κατὰ τὸ 1560 ὁ *Γάσπαρος ντὰ Σάλο* κατεσκεύασε βιολία προσεγγίζοντα τὰ σημερινά, μετ' αὐτὸν δὲ ἡ γενεὰ τῶν *Ἀμάτι* καὶ τέλος ἡ μεγάλη σειρὰ τῶν περιφήμων κατασκευαστῶν ἐγχόρδων τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἔδωκαν εἰς τὸ βιολίον τελειότητα, ἣν οὐδεὶς ἔκτοτε ὑπερέβη. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης τὸ βιολίον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ ἀρχαιότερον τῶν ἐν χρήσει ὀργάνων· διότι ἐνῷ ἅπαντα τὰ ἄλλα, πνευστὰ χάλκινα κλ., δὲν ἔπαυσαν συνεχῶς τελειοποιούμενα μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, οὐδεμία μεταβολὴ ἐπῆλθεν ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος εἰς τὸν τύπον τοῦ βιολίου, οὐδὲ κατεσκευάσθη τοιοῦτον ἐφάμιλλον πρὸς τὰ τῆς Κρεμόνας.

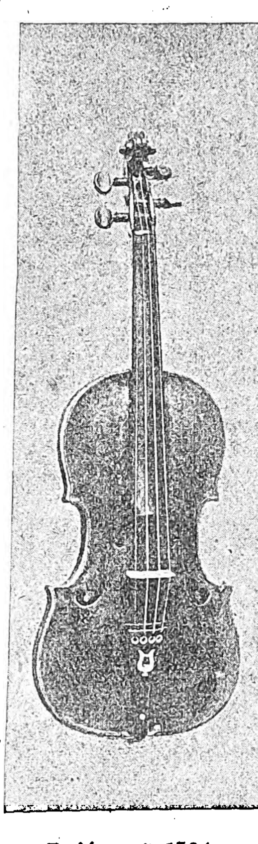

Βιολίον τοῦ 1764.

Τὸ *τόξον* ἀφ' ἑτέρου, παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἰνδοῖς καὶ λοιποῖς ἀνατολικοῖς λαοῖς, ἦτο κατ' ἀρχὰς κατεσκευασμένον ἐκ μπαμποῦ· ἡ μία ἄκρα τοῦ μπαμποῦ τούτου εἶχεν ὀπὴν δι' ἧς διήρχετο θύσανος ἐκ τριχῶν ἵππου προσδεδεμένος διὰ κόμβου καὶ στερεωμένος ἐπίσης διὰ κόμβου εἰς τὴν ἄλλην ἄκραν τῆς ῥάβδου ἥτις καμπτομένη ἐλαφρῶς ἐλάμβανε τὸ σχῆμα τόξου. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐλαφρῶς τελειοποιημένον, ἀλλὰ πάντοτε χονδροειδές, παρέμεινεν ἐν χρήσει καὶ ἐν Εὐρώπῃ καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα, μέχρις οὗ χάρις εἰς τοὺς *Κορέλλι*, *Βιβάλδι* καὶ *Ταρτίνι* ἔλαβε τύπον προσεγγίζοντα πρὸς τὸν σημερινόν. Ἡ τελειοποίησίς του ὀφείλεται εἰς τὸν Γάλλον *Τοὺρτ* (1747—1835), ὅστις ὥρισε διὰ τὸ τόξον τοῦ βιολίου τὸ ὁριστικὸν μῆκος 0,75 καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸ τὴν δέουσαν κάμψιν, ἰσορροπίαν καὶ ἐλαφρότητα. Ὁ Τοὺρτ μετεχειρίσθη διὰ τὰ τόξα τὰ πολύτιμα ξύλα καὶ ἰδίως τὸ ξύλον τοῦ Φερναμπούκου.

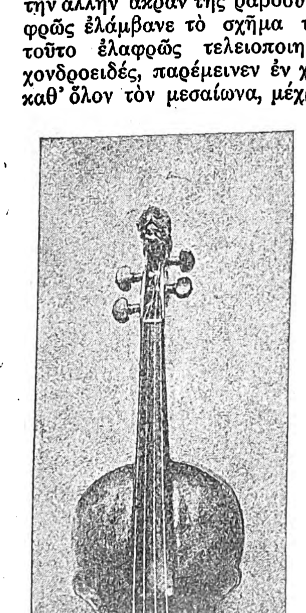

Βιολίον κατασκευῆς 1789.

Διασημότεροι κατασκευασταὶ βιολίων ὑπῆρξαν ἐκ τῆς σχολῆς τῆς Κρεμόνας οἱ Γάσπαρος ντὰ Σάλο, Ἰωάννης-Παῦλος Ματζίνι καὶ Ἀνδρ. Ἀμάτι κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, Ἱερών. Ἀμάτι, Ἀντώνιος Ἀμάτι, Νικόλαος Ἀμάτι, Ἱερών. Ἀμάτι, Ἀνδρ. Γκουαρνέριους κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, Ἰώσ. Ἀντ. Γκουαρνέριους, Φρ. Γκουαρνέριους, Πέτρος Γκουαρνέριους, Βικέντιος Ρουτζιέρι, Ἰω. Βαπτ. Ρουτζιέρι, Πέτρος Ἰάκ. Ρουτζιέρι, Πέτρος Γκουαρνέριους Ἀντ. Στραδιβάριους, Κάρ. Μπεργκόντσι, Μιχ. Ἄγγ. Μπεργκόντσι, Λαυρέντιος Γκουαντανίνι Ἰω. Βαπτ. Γκουαντανίνι καὶ Κάρολος Λανδόλφι κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω, οἱ μνημονευθέντες κατασκευασταὶ ἐγχόρδων τῆς Κρεμόνας ἀπετέλουν, ἐκτὸς ἐξαιρέσεων, γενεὰς ὁλοκλήρους, ὧν ἡ γενεὰ *Ἀμάτι* διετηρήθη ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας· οἱ *Γκουαρνέριοι* διετηρήθησαν ἐπὶ τρεῖς γενεὰς κτλ.

Ἐκ τῆς περιφήμου σχολῆς τῆς Κρεμόνας ἐγεννήθη καὶ ἡ τοῦ Τυρόλου, ἀντιπροσωπευομένη ὑπὸ τῶν ἑξῆς διακεκριμένων κατασκευαστῶν: Στάϊνερ, Ματίας Ἀλμπάνι, Ματίας Κλότς, Σεβαστιανοῦ Κλότς κτλ. κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα καὶ Ματίας Ἀλμπάνι υἱοῦ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα.

Ἀφ' ἑτέρου οἱ μαθηταὶ τοῦ Στραδιβάριους, Medard, Decombre, Lupot, J. Vuillaume, ἐγκατασταθέντες εἰς διάφορα κέντρα τῆς Εὐρώπης ἔδωκαν μεγάλην ὤθησιν εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ἐγχόρδων ὀργάνων.

Ἐν Ἑλλάδι, ἡ πρώτη συστηματικὴ κατασκευὴ βιολίων καὶ λοιπῶν ἐγχόρδων ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 1868, ἔτος καθ' ὃ ὁ *Ἰωάννης Σταθόπουλος* ἵδρυσε τὸ πρῶτον εἰδικὸν ὀργανοποιεῖον. Τὰ ὄργανα τοῦ Σταθοπούλου, ἐκ ξύλου ἐλαίας, ἦσαν ἄκρως ἐπιμεμελημένα, βραβευθέντα μάλιστα εἰς τὴν Διεθνῆ Ἔκθεσιν τῶν Παρισίων τοῦ 1878. Τὸ 1885 ὁ *Δ. Μούρτζινος* ἵδρυσε τὸ μέχρι σήμερον ὑφιστάμενον κατάστημά του, ἐξ οὗ ἐξῆλθον πλεῖστα βιολία καὶ λοιπὰ ἔγχορδα, βραβευθέντα καὶ αὐτὰ εἰς πλείστας ἐκθέσεις. Τὸ βιολίον, ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ ὄργανα τῆς οἰκογενείας ταύτης, ἔχει τέσσαρας χορδάς, χορδισμένας εἰς ἀπόστασιν πέμπτης:

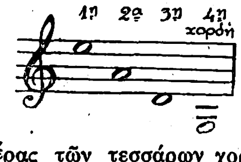

Ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἐποίκιλλε κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὁπότε ἐγένετο προσπάθεια κατασκευῆς παρεμφερῶν ὀργάνων μὲ ὀλιγωτέρας ἢ περισσοτέρας τῶν τεσσάρων χορδῶν. Ἀριθμοῦνται δὲ αἱ χορδαὶ αὗται ἐκ τῆς ὀξυτέρας πρὸς τὴν βαρυτέραν. Πλησσόμεναι διὰ τοῦ τόξου, ἄνευ μεσολαβήσεως τοῦ δακτύλου, παράγουν τοὺς ὡς ἄνω φθόγγους: μι, λα, ρε, σολ· βραχυνομένου ὅμως τοῦ παλλομένου τμήματος μιᾶς ἐκ τῶν χορδῶν διὰ πιέσεως ἑνὸς τῶν δακτύλων τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς παράγεται βαθμιαίως ὁλόκληρος διατονικὴ ἢ χρωματικὴ κλῖμαξ. Ἡ ἀνυπαρξία σαφῶς καθωρισμένων τόνων, ἡ παραγωγὴ τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἀπολύτως ἐκ τῆς δεξιότητος τοῦ παίκτου, προσδίδει εἰς τὸ βιολίον, παρὰ τὰς ἐκ τούτου πηγαζούσας δυσκολίας, μέγαν ἠχητικὸν πλοῦτον καὶ ἐκφραστικότητα ἀπαράμιλλον.

Τὸ βιολίον, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἔγχορδα τῆς οἰκογενείας, εἶναι ὄργανον μονοφωνικόν· δύναται ἐν τούτοις διὰ τῆς ταυτοχρόνου κρούσεως τῶν δύο, τριῶν ἢ τεσσάρων χορδῶν του νὰ παραγάγῃ συγχορδίας. Ἐμφάνισις τῶν συγχορδιῶν τούτων τοῦ βιολίου χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1700 περίπου, ὁπότε ἐγράφησαν ἐν Γερμανίᾳ, ὑπὸ τῶν *Μπάλτσερ*, *Στρούγκ*, *Μπίμπερ* κτλ., αἱ πρῶται συνθέσεις περιέχουσαι συγχορδίας. Μία συγχορδία εἶναι τοσούτῳ μᾶλλον εὐχερὴς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν, ὅσον περιέχει μίαν ἢ περισσοτέρας κενὰς χορδάς. Σχετικῶς εὐχερεῖς εἶναι ἐπίσης αἱ συγχορδίαι αἱ περιέχουσαι τετάρτας, πέμπτας ἢ ἕκτας, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ διαδέχωνται ἀλλήλας μετὰ μεγάλης γοργότητος.

Τὸ ποιὸν καὶ ἡ δύναμις τοῦ ἤχου ἐξαρτῶνται πολὺ καὶ ἐκ τοῦ τρόπου, δι' οὗ τὸ τόξον πλήττει τὰς χορδάς. Ἡ πρὸς τὰ ἄνω ἢ τὰ κάτω κίνησις τοῦ τόξου σημειοῦται διὰ τοῦ σημείου: ⊓ ἢ ⊔ (*σύρατε*), Λ ἢ V (*ὠθήσατε*). Ἀνάγκη πρὸς τούτοις ὅπως αἱ τρίχες τοῦ τόξου ἐπενδύωνται συχνάκις διὰ *κολοφωνίου*. Ὁ ὅρος *πιτσικάτο* (pizzicato) σημαίνει, ὅτι ὁ παίζων, ἐγκαταλείπων πρὸς στιγμὴν τὸ τόξον, κρούει τὰς χορδὰς διὰ τῶν δακτύλων· διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐπιτυγχάνομεν ἦχον ξηρόν, βραχυτάτης διαρκείας καὶ προσομοιάζοντα πρὸς τὸν τῆς κιθάρας ἢ τοῦ μανδολίνου. Ἄλλη σπουδαιοτάτη ἰδιότης τοῦ βιολίου καὶ τῶν λοιπῶν ἐγχόρδων τῆς οἰκογενείας, εἶναι ἡ, ἐκτὸς τῶν φυσικῶν φθόγγων παραγωγὴ καὶ τῶν λεγομένων *ἁρμονικῶν* τόνων, οἵτινες ἐπιτυγχάνονται οὐχὶ διὰ τῆς πιέσεως, ἀλλὰ δι' ἁπλῆς θίξεως τῆς χορδῆς εἰς ὡρισμένα σημεῖα. Ὁ ἦχος τῶν ἁρμονικῶν τούτων φθόγγων εἶναι πραγματικῶς γλυκύτατος καὶ ἀγγελικός.

Ἡ *σουρντίνα*, ἣν συχνάκις ἐπίσης μεταχειρίζεται ὁ βιολιστής, εἶναι εἶδος τσιμπίδας ἡ ὁποία, προσαρμοζομένη ἐπὶ τοῦ καβαλλάρη, ἐμποδίζει τὴν εἰς τὸ ἠχεῖον μετάδοσιν ὅλων τῶν παλμῶν τῆς χορδῆς, προκαλοῦσα συνεπῶς ἐλάττωσιν τοῦ ἤχου.

Αἱ τέσσαρες χορδαὶ τοῦ βιολίου ἔχουσι διάφορον χαρακτῆρα· ἡ *πρώτη* διακρίνεται διὰ τὴν θερμότητα τοῦ ἤχου καὶ τὴν ἐκφραστικότητα, ἡ *δευτέρα* ἔχει πολλὴν μελῳδικότητα, ἡ *τρίτη* ποίησιν καὶ γλυκύτητα, τέλος ἡ *τετάρτη* προσομοιάζει μὲ τὴν ἀνθρωπίνην φωνὴν καὶ εἶναι πλήρης δυνάμεως καὶ ἀρρενωπότητος.

Ἡ μουσικὴ τοῦ βιολίου γράφεται εἰς τὸν γνώμονα τοῦ *σολ*· παλαιότερον, διὰ τοὺς βαθεῖς φθόγγους, μετεχειρίζοντο τὸν γνώμονα τοῦ *ντο* ἐπὶ τῆς 3ης γραμμῆς, σπανίως δὲ καὶ τὸν τοῦ *φα* (ἐν τῇ ἐκτελέσει κατὰ μίαν ὀγδόην ὀξύτερον). Εἰς πλεῖστα παλαιὰ ἔργα συναντῶμεν ἐπίσης καὶ τὸν γνώμονα *σολ* ἐπὶ τῆς 1ης γραμμῆς.

Τὸ βιολίον εἶναι ὁ κύριος παράγων τῆς ὀργανικῆς μουσικῆς, ὁ βασιλεὺς τῶν ὀργάνων, ὁ κυρίαρχος τῆς ὀρχήστρας, τῆς ὁποίας, μετὰ τῶν λοιπῶν ἐγχόρδων τῆς οἰκογενείας, ἀποτελεῖ τὴν ψυχήν. Ὁ ἦχός του εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐκφράσῃ ὅλα τὰ συναισθήματα, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἡ κλῖμαξ τῶν χρωμάτων του εἶναι ἀπεριόριστος. Τὰ τεχνικά του μέσα ἐπίσης εἶναι ἀνώτερα ὅλων τῶν ὀργάνων, τὰ ὁποῖα ὑπερτερεῖ εἰς γοργότητα, εἰς ἔκτασιν, εἰς διάρκειαν ἤχου καὶ εἰς ἔκφρασιν. Ἡ μουσική, τόσον ἡ συμφωνικὴ ὅσον καὶ ἡ τοῦ δωματίου, βασίζονται εἰς αὐτό· ἡ σονάτα, ἀπὸ τοῦ Κορέλλι, Μπάχ, Μόζαρτ κτλ., καταφεύγει εἰς τὸ βιολίον διὰ τὴν ἀπόδοσιν ἀνυπερβλήτων θεωρουμένων δυσκολιῶν, ἐνῷ οἱ μεγάλοι ἀριστοτέχναι τὸ προτιμοῦν παντὸς ἄλλου ὀργάνου, συμβάλλοντες πολλάκις εἰς τὸν πλουτισμὸν τῆς μουσικῆς φιλολογίας τοῦ ὀργάνου διὰ συνθέσεως εἰδικῶν ἔργων. Ἐκτὸς τῶν γνωστῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Μπὰχ διὰ βιολίον σόλο, κλασσικὰ παραμένουν τὰ δύο περίφημα κοντσέρτα διὰ βιολίον καὶ ὀρχήστραν τοῦ Μπετόβεν καὶ Μένδελσον, ἐκ δὲ τῶν συγχρόνων τὸ τοῦ Μπράμς.

Ἡ μεθοδικὴ διδασκαλία τοῦ βιολίου χρονολογεῖται ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ὁπότε συνετάχθη τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ *Ἱερωνύμου τῆς Μοραβίας*· ἀργότερον ἔχομεν τὰ τοῦ *Ἀγκρίκολα* (1528), *Γκανάσσι δὲλ Φοντέγκο* (1546), *Τζανέττι* (1645), *Μὲρκ* (1695) κλπ. Αἱ πρῶται πραγματικαὶ μέθοδοι εἶναι αἱ τοῦ *Μοντεκλαὶρ* (1720), *Τζεμινιάνι* (1740) καὶ τοῦ *Λεοπόλδου Μόζαρτ* (πατρὸς τοῦ διασήμου Β. Ἀμ. Μόζαρτ) (1756). Ἐκ τῶν σήμερον ἐν χρήσει διδακτικῶν ἔργων τὰ σημαντικώτερα εἶναι τὰ τῶν: *Σπόρ*, *Ἀλάρ*, *Ἰωακεὶμ*, *Δαβίδ*, *Ὄνδριτσεκ*, *Σέβτσικ*, κ. τ. λ. Ἀφ' ἑτέρου ἡ φιλολογία τοῦ βιολίου εἶναι πλουσιωτάτη, διότι πλεῖστοι ἐκ τῶν συνθετῶν ἐνεπιστεύθησαν εἰς τὸ ἐκφραστικὸν τοῦτο ὄργανον μεγάλον ἀριθμῶν ἔργων. Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα δεσπόζουν οἱ: *Κ. Φαρίνα*, *Γ. Β. Φοντάνα*, *Μ. Οὐτσελλίνι*, *Ματτεΐς*, *Βιτάλι*, *Τορέλλι*, καὶ οἱ διασημότεροι: *Γ. Β. Μπασσάνι*, *Κορέλλι*, *Βερατσίνι*, *Βιβάλδι*· ὁ ΙΗ' αἰὼν ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ τοὺς μεγάλους καλλιτέχνας: *Λοκατέλλι*, *Ταρτίνι*, *Φρ. Μ. Βερατσίνι*, *Ναρδίνι*, *Πουνιάνι*, *Τζεμινιάνι*, *Στάμιτς*, *Βιόττι* κτλ.· ὁ ΙΘ' ἔχει τούς: *Ἀλάρ*, *Baillot*, *Μπεριό*, *Δαβίδ*, *Παγκανίνι*, *Σπόρ*, *Βιετάμ*, *Βιενιάβσκι*, *Κρώϋτσερ*, *Λεονάρ*, *Μασσάρ*, *Μαζάς*, *Ρόντε*, *Σουπάντσιγκ*, *Δανκλά*, *Ἰωακείμ*, *Σαραζάτε*, *Τόμσον*, *Ὑζαΰ*, *Βιλέλμο* κ.τ.λ.

Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

— **βιολίον** ***μικρὸν*** (ἰταλ. violino piccolo, γαλλ. pochette, ἀγγλ. Kit) *[Μουσ.]*. Μικρὸς τύπος τοῦ συνήθους βιολίου· τὸ ὄργανον τοῦτο εἶχε τρεῖς χορδάς, χορδιζομένας εἰς ντο[3], σολ[3], ρε[3] καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο ἰδίως ὑπὸ τῶν χοροδιδασκάλων κατὰ τὰ μαθήματά των.

Γ. Σ.

βιολιστὴς (ὁ), ἰδιωμ. ***βιολιτζῆς***· ὁ παίζων τὸ μουσικὸν ὄργανον βιολί.

Βιολλὲ (Viollet), ***Παῦλος-Μάριος***. Γάλλος σοφός, γεννηθεὶς εἰς Τοὺρ τῷ 1840. Διετέλεσε ἀρχειοφύλαξ τῶν Ἐθνικῶν Ἀρχείων καὶ κατόπιν βιβλιοθηκάριος τῆς νομικῆς σχολῆς τῶν Παρισίων. Τῷ 1887 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν γραμμάτων. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων του ἀναφέρομεν τὸν «Συλλογικὸν χαρακτῆρα τῶν πρώτων ἀκινήτων ἰδιοκτησιῶν» (1873), τὴν «Ἱστορίαν τῶν πολιτικῶν καὶ διοικητικῶν θεσμῶν τῆς Γαλλίας» (1890—1903) καὶ τὴν «Ἱστορίαν τοῦ γαλλικοῦ ἀστικοῦ δικαίου».

Βιολλὲ-λὲ-Ντὺκ (Viollet-le-Duc), ***Ἀδόλφος-Στέφανος***. Γάλλος ζωγράφος ἀδελφὸς τοῦ *Εὐγενίου-Ἐμμανουὴλ Βιολλὲ-λὲ-Ντύκ*, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1817. Ἐπεδόθη ἰδίως εἰς τὸ τοπίον, ἐκθέσας, ἀπὸ τοῦ 1844, πολυαρίθμους πίνακας εἰς τὸ «Σαλὸν» τῆς ζωγραφικῆς. Τὰ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὰ ἁπλᾶ μέσα τῆς ἐκτελέσεως, ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν εὐρύτητα τῆς συνθέσεως, διὰ τὸν φυσικὸν χρωματισμὸν καὶ τὸ πραγματικὸν αἴσθημα τῆς φύσεως. Μεταξὺ τῶν ἔργων του διακρίνονται αἱ «Ἀναμνήσεις τῆς Νορμανδίας», τὰ «Περίχωρα τῶν Παρισίων» αἱ «Ἀναμνήσεις τῆς Σικελίας» ἡ «Λίμνη Νεμὶ», καὶ ἄλλα ἰταλικὰ τοπία του.

— **Βιολλὲ-λὲ-Ντὺκ** (Viollet-le-Duc), ***Ἐμμανουὴλ-Νικόλαος***. Γάλλος λογοτέχνης καὶ ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1781 καὶ ἀποθανὼν ἐν Φονταινεμπλῷ τῷ 1857. Διετέλεσεν ἐπὶ ἔτη διαχειριστὴς τῆς περιουσίας τῆς πριγκιπίσσης Ἀδελαΐδος, ἀδελφῆς τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848 ἐπώλησε μέρος τῆς βιβλιοθήκης του καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὸ Φονταινεμπλῷ. Μεταξὺ τῶν συγγραμμάτων του ἀναφέρομεν τὴν «Νέαν Ποιητικὴν Τέχνην» (1809), τὴν «Ποιητικὴν Βιβλιοθήκην» (1843—7), εἶδος καταλόγου μετὰ χιλίων περιέργων ποιητικῶν ἀποσπασμάτων ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν, τοὺς «Ἓξ μῆνας τῆς ζωῆς ἑνὸς νέου», εἶδος αὐτοβιογραφικοῦ μυθιστορήματος, καὶ τὸ «Παλαιὸν Γαλλικὸν θέατρον» (1855). Ἐξέδωκεν ἐπίσης ἐπιμελημένας ἐκδόσεις τοῦ *Ρουρού*, τοῦ *Ρενὶέ* καὶ τοῦ *Μπουαλῷ* (1820—2) μὲ θαυμασίαν εἰσήγησιν τιτλοφορουμένην «Ἱστορία τῆς σατίρας ἐν Γαλλίᾳ».

Τ. Β. Μ.

Digitized by Google

—Βιολλὲ-λὲ-Ντὺκ (Viollet-le-Duc), *Εὐγένιος-Ἐμμανουήλ*. Διάσημος Γάλλος ἀρχιτέκτων, ἀρχαιολόγος καὶ συγγραφεύς, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1814. Νεαρώτατος εἰσέτι ἐπεδόθη μετὰ πάθους εἰς τὴν μελέτην τῆς μεσαιωνικῆς τέχνης. Εἰς ἡλικίαν εἴκοσι δύο ἐτῶν ἐπεσκέφθη τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν, ὅπου ἐμελέτησεν ἰδιαιτέρως τὴν ἑλληνικὴν καὶ ρωμαϊκὴν τέχνην. Ἐπανελθὼν εἰς Παρισίους ἀνέλαβε τὴν ἀναστήλωσιν ἱστορικῶν μνημείων, ἰδίως μεσαιωνικῶν ἐκκλησιῶν καὶ μεγάρων. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀνέλαβε, κατόπιν διαγωνισμοῦ, τὴν ἀναστήλωσιν τῆς «Παναγίας» τῶν Παρισίων, τῆς μητροπόλεως τῆς Ἀμιένης κτλ. Χάρις εἰς τὴν ἀξιόλογον αὐτὴν ἐργασίαν, διὰ τῆς ὁποίας ἀνεδείχθη τὸ ρωμαλέον του τάλαντον καὶ ἡ λεπτὴ του καλαισθησία, κατέλαβεν ἐπίζηλον θέσιν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν διακεκριμένων καλλιτεχνῶν τῆς ἐποχῆς του, ἐνῷ ἐξ ἄλλου ἀνεγνωρίζετο ὡς ὁ πρῶτος σύγχρονος ἀρχαιολόγος. Τῷ 1863 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς τέχνης καὶ τῆς Αἰσθητικῆς εἰς τὴν σχολὴν τῶν Καλῶν Τεχνῶν, ἀλλὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς πολιορκίας τῶν Παρισίων τῷ 1870, ὠργάνωσε τὴν βοηθητικὴν λεγεῶνα τοῦ μηχανικοῦ, ἀποτελεσθεῖσαν ἀπὸ ἀρχιτέκτονας καὶ ἐργάτας οἰκοδομῶν, καὶ ὑπηρέτησεν εἰς αὐτὴν μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου, ἐπιδείξας θαυμαστὴν δραστηριότητα καὶ συντελέσας μεγάλως εἰς τὴν ταχεῖαν καὶ ἀρτίαν συγκρότησιν τῶν ἔργων τῆς ἀμύνης. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀνεμίχθη εἰς τὴν πολιτικήν, ἐκλεγεὶς κατὰ τὰς δημοτικὰς ἐκλογὰς τοῦ 1874 εἰς τὸ διαμέρισμα τῆς Μονμάρτρης διὰ σημαντικῆς πλειοψηφίας. Τὴν ἰδίαν περίπου ἐποχὴν ἐδημοσίευσε σειρὰν ἐπιστολῶν ἐπὶ καλλιτεχνικῶν ζητημάτων, μία δὲ ἐξ αὐτῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκηρύσσετο ὑπὲρ τῆς ἐλευθέρας σκέψεως, ἐξήγειρε τὴν μῆνιν τῶν κληρικῶν, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἐξηναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν ἐπισκοπικῶν ἱδρυμάτων, καθὼς καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ μονίμου ἀρχιτέκτονος τῶν μητροπόλεων τῆς Ἀμιένης, τοῦ Κλερμόν, τῆς Ρέϊμς καὶ τῶν Παρισίων. Παρ' ὅλας τὰς πολλαπλᾶς του ἀπασχολήσεις ὡς ἀρχιτέκτονος καὶ ἀρχαιολόγου ὑπῆρξε συγχρόνως συγγραφεὺς γονιμώτατος, μεγάλου ταλάντου καὶ σπανίας εὐρυμαθείας. Πολλὰ ἐκ τῶν ἔργων του θεωροῦνται ὡς τὰ καλύτερα εἰς τὸ εἶδος των· διακρίνονται διὰ τὴν φωτεινὴν διαύγειαν τῆς ἀναλύσεως, διὰ τὸ μεθοδικὸν πνεῦμα, διὰ τὸ ἑλκυστικὸν καὶ ἐμψυχωμένον των ὕφος, τὸ ὁποῖον ἀνευρίσκομεν ἰδίως εἰς τὴν σειρὰν τῶν βιβλίων τὰ ὁποῖα ἐξέδωκε πρὸς ἐκλαΐκευσιν τῆς θεωρίας καὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Μεταξὺ τῶν συγγραμμάτων του ἀναφέρομεν τὸ δεκάτομον «Λεξικὸν τῆς γαλλικῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἀπὸ τοῦ ΙΑ' μέχρι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος» (1854—1869), περίφημον ἔργον εἰκονογραφημένον διὰ λιθογραφιῶν, τὴν «Περιγραφὴν τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων» (1856), τὰς «Ὁμιλίας ἐπὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς» (1858), τὴν «Ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπίνης κατοικίας κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους» (1875) κ.τ.λ.

Τ. Β. Μ.

Βιολογία (ἡ). Ὅρος δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Lamarck καὶ σχεδὸν συγχρόνως ὑπὸ τοῦ Treviranus καὶ σημαίνων ἐκ τῇ γενικωτάτῃ αὐτοῦ ἐννοίᾳ τὴν ἐπιστήμην τὴν ἀσχολουμένην περὶ τῆν ζωὴν καθόλου, περὶ πᾶν ὅ,τι ζῇ, ἀκόμη δὲ καὶ περὶ πᾶν ὅ,τι ἔζησεν, ἐφ' ὅσον τὰ ἀπολιθώματα συμβάλλουν βεβαίως πρὸς συναγωγὴν πορισμάτων ὅσον ἀφορᾷ τὰ νῦν ζῶντα φυτὰ καὶ ζῷα. Τὸ περιεχόμενον ἐν τούτοις τοῦ ὅρου Βιολογία καθωρίσθη βαθμιαίως σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου. Ὁ Αὔγουστος Comte περιελάμβανε ὑπὸ τὴν ἐπιστήμην ταύτην πάσας τὰς ἐπὶ μέρους ἐπιστήμας τὰς ἀσχολουμένας καθ' οἱονδήποτε τρόπον περὶ τοὺς ζῶντας ὀργανισμούς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς περὶ τὰ ἀνόργανα ὄντα καὶ τὰς φυσικὰς δυνάμεις ἀσχολουμένας ἐπιστήμας, οἷαι εἶναι λ. χ. ἡ *γεωλογία* καὶ ἡ *ὀρυκτολογία*. Κατὰ τὴν ἔννοιαν λοιπόν, τὴν ὁποίαν ὁ Γάλλος φιλόσοφος ἔδιδεν εἰς τὸν ὅρον Βιολογία, περιελάμβανεν αὕτη καὶ τὴν ψυχολογίαν, τὴν ἀνθρωπολογίαν καὶ τὴν κοινωνιολογίαν. Πάντας τοὺς κλάδους τοῦ ἐπιστητοῦ καλεῖ *βιολογικὰς ἐπιστήμας* καὶ διδάσκει ὅτι ἑκάστη ἐξ αὐτῶν διαιρεῖται εἰς δύο μέρη, τὸ περιγραφικὸν καὶ ἀναλυτικὸν καὶ τὸ συνθετικὸν καὶ φιλοσοφικόν. Οὕτω λ. χ. ἡ *ζωολογία* περιγράφει ἕκαστον τῶν ζωϊκῶν εἰδῶν· ἔπειτα τῇ βοηθείᾳ τῆς συγκρίσεως κατατάσσει αὐτὸ ὑπὸ ὡρισμένην κατηγορίαν. Ἐξ ἄλλου ἀναζητεῖ τοὺς χαρακτῆρας καὶ τὰς λειτουργίας, διὰ τῶν ὁποίων διακρίνονται τὰ ζῷα ἀπὸ ὅλων τῶν ἄλλων ὀργανισμῶν καὶ ἀνάγει αὐτὰς εἰς ὡρισμένους νόμους. Τὸ τμῆμα δὲ τοῦτο τῆς ζωολογίας καλεῖται ἕνεκα τούτου Γενικὴ ζωολογία. Ἀπὸ τοῦ γενικοῦ τούτου τμήματος τῶν καθ' ἕκαστον βιολογικῶν ἐπιστημῶν διακρίνεται ἡ *Γενικὴ Βιολογία* διὰ τούτου, ὅτι ἐξηγεῖ τὸ εἰς πάντας τοὺς ζῶντας καθόλου ὀργανισμοὺς ἐνυπάρχον κοινὸν πρὸς ἀλλήλους.

Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Κλαυδίου Bernard χάραξιν τῶν ὁρίων τῆς νέας ἐπιστήμης κατὰ τὸ 1878, ἡ προχὴ τῆς Γενικῆς Βιολογίας ἐπεξετάθη τῇ συνδρομῇ τῶν ἐκ τῶν θεωριῶν τοῦ Lamarck καὶ τοῦ *Δαρβίνου* γεννηθεισῶν ἐρευνῶν. Ἐν τῷ παρόντι ἡ Βιολογία ἐξετάζει τὴν σύνδεσιν τῶν κυττάρων εἰς τοὺς πολυκυττάρους ὀργανισμούς, τὴν ἐξ αὐτῶν ἀποτέλεσιν ἑνότητος τῶν λειτουργιῶν, τὴν αὔξησιν καὶ τὴν ἀναπαραγωγὴν τῶν ὀργανισμῶν, τὴν εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς ὅρους προσαρμογήν, τὰς παραλλαγὰς τῶν εἰδῶν, τὴν ἐξέλιξιν αὐτῶν καὶ τὴν μεταμόρφωσιν ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς ζωῆς μέχρι σήμερον, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Ἀκριβέστερον λοιπὸν τὴν Βιολογίαν δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν ὡς τὴν ἐπιστήμην, ἡ ὁποία ἀσχολεῖται περὶ τοὺς ζῶντας ὀργανισμοὺς ἀπὸ μορφολογικῆς καὶ λειτουργικῆς ἀπόψεως, ἢ ἡ ὁποία ἐρευνᾷ τὴν ζῶσαν ὕλην καὶ τὰς ἐξωτερικεύσεις αὐτῆς. Ὡς τοιαύτη περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ διαφόρους ἐπιστήμας, οἷαι εἶναι ἡ *φυτολογία*, ἡ *ζωολογία*, ἡ *ἀνατομία*, ἡ *φυσιολογία* κ. ἄ. Τοιαύτη ὅμως ἔκτασις ἐπιστήμης οὔτε σκόπιμος εἶναι οὔτε δυνατή, ὡς δὲν θὰ ἦτο πρακτικῶς δυνατὴ ἡ συνένωσις ὅλων τῶν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν ὑπὸ τὴν γενικὴν ἐπιστήμην ἱστορία. Διὰ τοῦτο προσεπάθησαν νὰ ἀφορίσωσιν αὐτὴν ἀπὸ τῶν καθ' ἕκαστον ἐκείνων ἐπιστημῶν, ὁρίσαντες ἀπὸ τοῦ Reikke ὅτι ἡ Βιολογία ὡς ἰδία ἐπιστήμη ἔχει ὡς ὑποκείμενον ἐρεύνης δύο κατηγορίας φαινομένων, τουτέστι τὴν ὑφὴν τῶν ὀργανισμῶν καὶ τὰς λειτουργίας τῶν ὀργανισμῶν, καὶ δημιουργήσαντες οὕτω τὴν Γενικὴν Βιολογίαν, τὰς ἀρχὰς δηλαδὴ ἐφ' ὧν αὕτη ἐρείδεται καὶ ὧν τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐρευνᾷ, ἢ τὴν θεωρητικὴν Βιολογίαν. Καὶ ὡς ἐπιστήμη μὲν ἐρευνῶσα τὴν ὑφὴν τῶν ὀργανισμῶν εἶναι τὸ μὲν *συγκριτικὴ ἀνατομία*, τὸ δὲ *ἱστορία τῆς ἐξελίξεως* τῶν ὀργανισμῶν τούτων, ὡς ἐπιστήμη δὲ τῶν λειτουργιῶν τῶν ὀργανισμῶν εἶναι τὸ μὲν *βιοχημεία* καὶ *βιοφυσική*, ἐφ' ὅσον ἐφαρμόζει τὰς ἀρχὰς τῆς Φυσικῆς καὶ τῆς Χημείας πρὸς ἑρμηνείαν τῶν λειτουργιῶν τούτων, *ψυχοφυσικὴ* δὲ ἐφ' ὅσον ὁρμᾶται καὶ ἀπὸ τῶν ψυχικῶν δεδομένων. Οὕτω διακρίνεται ἡ Βιολογία σαφῶς εἰς τρεῖς κλάδους, εἰς τὴν *μορφολογίαν*, τὴν *φυσιολογίαν* καί, ἐφ' ὅσον ὑποκείμενον τῆς ἐρεύνης της εἶναι καὶ τὸ φαινόμενον τῆς προσαρμογῆς τῶν ὀργανισμῶν εἰς τὸ φυσικὸν περιβάλλον, *οἰκολογίαν*. Ἐννοεῖται ὅτι, ἀφίνουσα τὴν ἔρευναν τῶν καθ' ἕκαστον εἰς τὰς *Βιολογικὰς ἐπιστήμας*, τὴν *ἀνατομίαν* καὶ τὴν *φυσιολογίαν*, περιορίζεται εἰς τὰ ἐκ τῶν ἐπιστημῶν τούτων καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν αὐτῇ γεννώμενα γενικὰ προβλήματα περὶ τῶν ὀργανισμῶν καὶ εἰς τὴν ἐξεργασίαν καὶ τὴν σύνδεσιν τῶν ἐπὶ μέρους πορισμάτων εἰς ἑνιαῖον ὅλον (*Γενικὴ Βιολογία*), ἵνα ἐκ τούτου χωρήσῃ εἶτα ἐπὶ γενικὰς θεωρίας περὶ τῆς ζωῆς καὶ τῶν προβλημάτων της (*Θεωρητικὴ Βιολογία*). Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ Βιολογία, ὑφ' ἣν ἔννοιαν νοοῦσιν αὐτὴν σήμερον οἱ πλεῖστοι τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῆς, εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῆς ζωῆς καθόλου, τουτέστι ἐξετάζει τὸ μὲν τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς, τὸ δὲ τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὴν συντήρησιν αὐτῆς.

Αἱ κατευθύνσεις, αἵτινες διέπουσι τὴν βιολογικὴν ἔρευναν τῶν προβλημάτων τούτων, εἶναι πολλαὶ καὶ ποικίλαι. Περιοριζόμεθα νὰ σημειώσωμεν καὶ νὰ χαρακτηρίσωμεν συντόμως τὰς κυριωτέρας ἐξ αὐτῶν, παραπέμποντες ὡς πρὸς τὰς λεπτομερείας εἰς τὰ οἰκεῖα ἢ συγγενῆ ἄρθρα. Ἡ ἐπὶ *μηχανικῶν* ἀρχῶν στηριζομένη Βιολογία ἀνάγει τὴν ζωὴν εἰς φυσικὰ καὶ χημικὰ φαινόμενα, ἐκ τῶν ὁποίων πειρᾶται νὰ ἑρμηνεύσῃ τοὺς ζῶντας ὀργανισμοὺς καὶ τὰς λειτουργίας των. Παραλλαγὴ αὐτῆς εἶναι ὁ *νέος βιολογικὸς μηχανισμός*, ὅστις τὸ μυστικὸν τῆς ζωῆς διαβλέπει εἰς τὴν ἰδιάζουσαν μορφὴν τῶν ὀργανικῶν ὄντων. Ζωὴ εἶναι κατ' αὐτὸν ἡ ἰδιάζουσα σύνδεσις τῶν ἀνοργάνων στοιχείων εἰς μορφάς, αἵτινες εἶναι δι' αὐτὸ τοῦτο ζῶσαι. Ὀπαδοὶ τῆς θεωρίας ταύτης ἐγένοντο μεταξὺ ἄλλων ὁ *Καρτέσιος* ὁ Lamettrie, ὁ Comte καὶ ὁ Wirchow. Ὁ *βιταλισμὸς* ἀντιθέτως δέχεται ἰδίας ἀρχὰς τῆς ζωῆς, ἰδίαν τινὰ καὶ ἀνεξάρτητον τῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν φαινομένων «ζωϊκὴν δύναμιν». Βιταλισταὶ εἶναι οἱ *Κυβιέρος*, R. Wagner, Wigand, Schopenhauer, von Hartmann, Oliver Lodge καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Ἐξ αὐτοῦ ἐγεννήθη ὁ *νέος βιταλισμός*, ὅστις δεχόμενος ὅτι τὰ φυσικὰ καὶ χημικὰ φαινόμενα ἐν τοῖς ὀργανισμοῖς τελοῦσιν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν καὶ τὴν καθοδήγησιν «ζωϊκῶν δυνάμεων», σκοπίμως ἐνεργουσῶν, πειρᾶται ἐν τοῖς νεωτάτοις χρόνοις νὰ παράσχῃ τὴν πειραματικὴν ἀπόδειξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ του. Περιφανέστατος ἀντιπρόσωπος τῆς ροπῆς ταύτης ἐν τῷ παρόντι εἶναι ὁ γνωστὸς βιολόγος καὶ φιλόσοφος Hans Driesch καὶ ὁ Reinke. Συγγενὴς πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην, ἀλλὰ καὶ διάφορος αὐτῆς, εἶναι ἡ *ἀνιμιστική*, ὡς ὠνομάσθη, ροπή, ἥτις θεωρεῖ τὴν ψυχὴν ὡς τὴν ζωϊκὴν ἐκείνην δύναμιν. Γνωστότατοι ὀπαδοὶ τῆς ἐκδοχῆς ταύτης εἶναι ἐκ μὲν τῶν παλαιῶν ὁ *Ἀριστοτέλης*, ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ φυσικὸς Th. Fechner. Τέλος ὁ *ὑλοζωϊσμός*, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ ζωὴ εἶναι γνώρισμα ὁλοκλήρου τοῦ σύμπαντος, ἡ δὲ ἐπὶ τῆς γῆς καθόλου καὶ ἡ ἀτομικὴ ἀποτελεῖ κῦμα τῆς ἐν ἀενάῳ ροῇ τελούσης κοσμικῆς ζωῆς. Τῆς ἐκδοχῆς ταύτης ἐρμηνευταὶ ἐγένοντο πλὴν ἄλλων ὁ *Θαλῆς*, ὁ *Ἡράκλειτος*, ὁ *Ἰορδάνης Βροῦνος*, ὁ *Σέλλιγκ*. Παραλλαγὴ αὐτοῦ εἶναι ὁ *ὑλοψυχισμός*, καθ' ὃν ψυχικὸν καὶ ὑλικὸν ἀποτελοῦσιν ἑνότητα, οὐδέποτε ἐλλείποντος τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τοῦ ἑτέρου (βλ.λ. παμψυχισμός).

Πᾶσαι αὗται αἱ κατευθύνσεις δύνανται νὰ ὑπαχθῶσιν ὑπὸ τὴν παλαιὰν ἐκείνην ἀντίθεσιν: *μηχανικὴ αἰτιότης* ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου *τελολογία*. Ἡ ἀντίθεσις αὕτη φαίνεται ὅτι θὰ ὑφίσταται πάντοτε, ὄχι μόνον διότι—ὡς εἶπεν ὁ Goethe—εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς φύσεως οὐδὲν πεπερασμένον πνεῦμα δύναται νὰ εἰσδύσῃ, ἀλλὰ καὶ διότι ὄπισθεν τῆς ἀντιθέσεως ταύτης ὑποκρύπτεται ἡ ἀντίθεσις τῶν ψυχοσυνθέσεων, τῶν ἀξιολογικῶν ροπῶν τῶν διαφόρων ἀνθρωπίνων τύπων. Παρὰ τοὺς καθαρῶς θεωρητικοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἀνάγοντας τὰ πάντα εἰς συναρτησιακὰς ἐξισώσεις, ὑπάρχουν καὶ οἱ αἰσθητικοὶ τύποι, οἱ προβάλλοντες ἑαυτοὺς εἰς τὰ φαινόμενα καὶ τὰ ἀντικείμενα τῆς φύσεως καὶ ἀφομοιοῦντες διά τινος εἴδους αἰσθητικῆς συμπαθείας καὶ ἐνοράσεως. Τοιοῦτος τύπος ἦτο ἤδη ὁ *Ἀριστοτέλης*, παρὰ τὴν αὐστηρότητα, ἥτις διακρίνει τὴν ἐπιστημονικήν του ἔρευναν, καὶ ὁ Goethe ὡς φυσιοδίφης. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ἀληθὲς εἶναι ὅτι μετὰ τὴν κατάρρευσιν τῆς μηχανικῆς ἑρμηνείας τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησεν ὁ *Δαρβῖνος*, ἡ ἔρευνα ἐτράπη πάλιν ἐπὶ τὴν ὀργανικὴν ἐπισκόπησιν τῆς ζωῆς, μὴ καμμύουσα πλέον τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐνώπιον τῶν δεδομένων τῆς σκοπιμότητος ἢ τῆς «πρὸς σκοποὺς ροπῆς» (von Baer), τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦν ἑρμηνείαν μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς. Ἐντεῦθεν ἡ ἀναβίωσις τοῦ βιταλισμοῦ, ὁ ὑλοψυχισμὸς καὶ εἴ τι ἄλλο. Ἐπεχειρήθη δὲ ὑπὸ πολλῶν καὶ συνδυασμὸς τῆς μηχανικῆς καὶ τῆς ὀργανικῆς ἢ τελολογικῆς ἐκδοχῆς καὶ ἑρμηνείας τῆς ζωῆς, αἵτινες ἀληθῶς εἰπεῖν δὲν ἀποκλείουν ἀλλήλας.

Αἱ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους θαυμασταὶ πρόοδοι τῶν βιολογικῶν ἐρευνῶν ὀφείλονται κυρίως εἰς τὴν ἀνακάλυψιν καὶ τὴν τελειοποίησιν τοῦ μικροσκοπίου. Δι' αὐτοῦ ἀνεκαλύφθη τὸ κύτταρον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ συστατικὸν στοιχεῖον τόσον τῶν φυτικῶν ὅσον καὶ τῶν ζωϊκῶν ὀργανισμῶν. Ἐν πολλοῖς κεκτήμεθα ἐπίσης ἀσφαλῆ γνῶσιν περὶ τῆς γενέσεως καὶ τῆς ἰδιορρυθμίας τῶν ὀργανικῶν ὄντων, χάρις εἰς τὴν *ἀνατομίαν* καὶ τὴν *φυσιολογίαν*. Ἡ πρώτη κατώρθωσε νὰ διερευνήσῃ τὰ τοῦ κυττάρου, νὰ ἐξεύρῃ ἐν αὐτῷ τὸν μεταξὺ φυτῶν καὶ ζῴων σύνδεσμον, νὰ ἀναγάγῃ τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς καθόλου εἰς προβλήματα κυττάρου. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ἡ Βιολογία τοῦ γνωστοῦ βιολόγου Hertwig πραγματεύεται δύο μόνον ζητήματα, τὸ κύτταρον ὡς αὐτοτελῆ ὀργανισμὸν καὶ τὸ κύτταρον ἐν συνδέσμῳ πρὸς ἄλλα κύτταρα (τὸν μονοκύτταρον καὶ τὸν πολυκύτταρον ὀργανισμὸν ὡς ἐκ κυττάρων ἀποτελούμενον). Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ αὐτοτελὲς κύτταρον ἀπεδείχθη ὅτι εἶναι ὀργανισμός, ἀποτελούμενος ἐκ μικροτέρων πολυαρίθμων ζωϊκῶν ἑνοτήτων, αἱ ὁποῖαι κέκτηνται διαφόρους χημικὰς ἰδιότητας καὶ εἶναι συμπεπλεγμέναι εἰς φαινόμενον ζωῆς διὰ ἀμοιβαίων σχέσεων ἀγνώστων εἰς ἡμᾶς. Ἡ δὲ φυσιολογία ἀφ' ἑτέρου κατώρθωσε διὰ τῶν χημικῶν (*βιοχημεία*) καὶ τῶν φυσικῶν (*βιοφυσική*) κατευθύνσεων αὐτῆς νὰ διαφωτίσῃ διάφορα ἄλυτα προβλήματα ἀναφερόμενα εἰς τὰς ζωϊκὰς χημικὰς ἑνώσεις καὶ εἰς τὰ διάφορα εἴδη τῆς ἐνεργείας, οἷα ἡ μηχανική, θερμαντική, ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια ἐν τοῖς ὀργανισμοῖς.

Κατόπιν τῶν τεραστίων τούτων προόδων τῆς ἀνατομίας καὶ τῆς φυσιολογίας τόσον τῶν ζῴων ὅσον καὶ τῶν φυτῶν εἶναι φυσικὸν ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς ἐπεχειρήθη νὰ λυθῇ τολμηρότερον καὶ μετὰ μειζόνων ἐλπίδων. Τὸ πρόβλημα τοῦτο δὲν εἶναι βεβαίως ἁπλοῦν, ἀλλὰ σύνθετον καὶ πολύπλοκον. Διότι ἐν αὐτῷ περιλαμβάνονται, ὀργανικῶς μετ' ἀλλήλων συνυφασμένα, τὰ ἑξῆς ἐπὶ μέρους προβλήματα: α) ἡ φύσις ἢ οὐσία τῆς ζωῆς· β) ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ γένεσις καὶ ἐξέλιξις τῆς ζωῆς· γ) αἱ μεταξὺ ἀναγκαιότητος καὶ σκοπιμότητος σχέσεις· δ) ἡ πρὸς τὰ ἄλλα ὀργανικὰ ὄντα σχέσις καὶ συγγένεια τοῦ ἀνθρώπου· ε) αἱ μεταξὺ πνεύματος καὶ ὕλης ἢ μερικώτερον αἱ μεταξὺ ἐγκεφάλου καὶ ψυχῆς, σωματικῶν καὶ ψυχικῶν φαινομένων σχέσεις. Δὲν εἶναι βεβαίως δυνατὸν νὰ ἀσχοληθῶμεν ἐνταῦθα περὶ τὰ ἐπὶ μέρους ζητήματα, (περὶ ὧν βλ. λ. ἐξελίξεως **θεωρία**, δαρβινισμός, ἐγκέφαλος, ψυχή, ἀλληλεπίδρασις, ψυχολογία, ψυχοφυσική, σκοπιμότης, μηχανικὴ **θεωρία**, βιταλισμός, ὕλη, πνεῦμα, γένεσις **αὐτόματος** κ.λ.) Θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὸ πρόβλημα τῆς φύσεως καὶ εἰς τὸ τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς ζωῆς, παρέχοντες ἐξεικόνισιν, σύντομον καὶ ἀντικειμενικήν, τῶν σήμερον ἐπικρατουσῶν ἐν τῇ βιολογίᾳ ἀντιλήψεων. Ἤδη ὁ *Ἀριστοτέλης* φρονεῖ ὅτι ἡ ἀληθὴς ἔρευνα τῆς φύσεως δέον νὰ συνδυάζῃ τὴν μηχανικὴν μετὰ τῆς τελολογικῆς ἐκδοχῆς, ὁ ἴδιος δὲ δέχεται τὸν σκοπὸν ὡς ἰθύνουσαν αἰτίαν, ὑφ' ἣν ὑπάγει τὰς μηχανικάς. Ἡ ἀρχαιοτέρα φυσιολογία, ἀκολουθοῦσα αὐτόν, ἀνάγει τὴν αὔξησιν καὶ

Digitized by Google

Digitized by Google

λυτέρου ἐναρμονισμοῦ μὲ τὸ φυσικὸν περιβάλλον ἐν ᾧ ζῇ ἕκαστον γένος ζῴων ἢ φυτῶν, μελετᾶται ἡ βιολογία αὐτῶν, δηλαδὴ τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα τούτων, αἱ προτιμήσεις τῶν διαφόρων τροφῶν, οἱ τρόποι τῆς γονιμοποιήσεως κ.τ.λ. Τρίτον, τό: *ὠκεανογραφικὸν ἐργαστήριον*, ὅπερ σκοπὸν ἔχει τὴν

Βιβάριον τοῦ βιολογικοῦ σταθμοῦ Ροσκώφ, ἐν ᾧ διατηροῦνται ὑδρόβια ζῷα καὶ φυτὰ διὰ μελέτας.

ἐν γένει μελέτην τῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν συνθηκῶν τῆς θαλάσσης, τῶν ἐπικρατούντων θαλασσίων ρευμάτων, τῆς συστάσεως τῶν διαφόρων βυθῶν, τῶν παλιρροιῶν, τῆς θερμοκρασίας, τοῦ πλαγκτοῦ κ.τ.λ. Τέταρτον, ἡ: *αἴθουσα τῶν διατηρουμένων φυτῶν καὶ ζῴων*. Ἐν αὐτῇ διατηροῦνται εἰς κυλινδρικά, συνήθως, κρυστάλλινα δοχεῖα

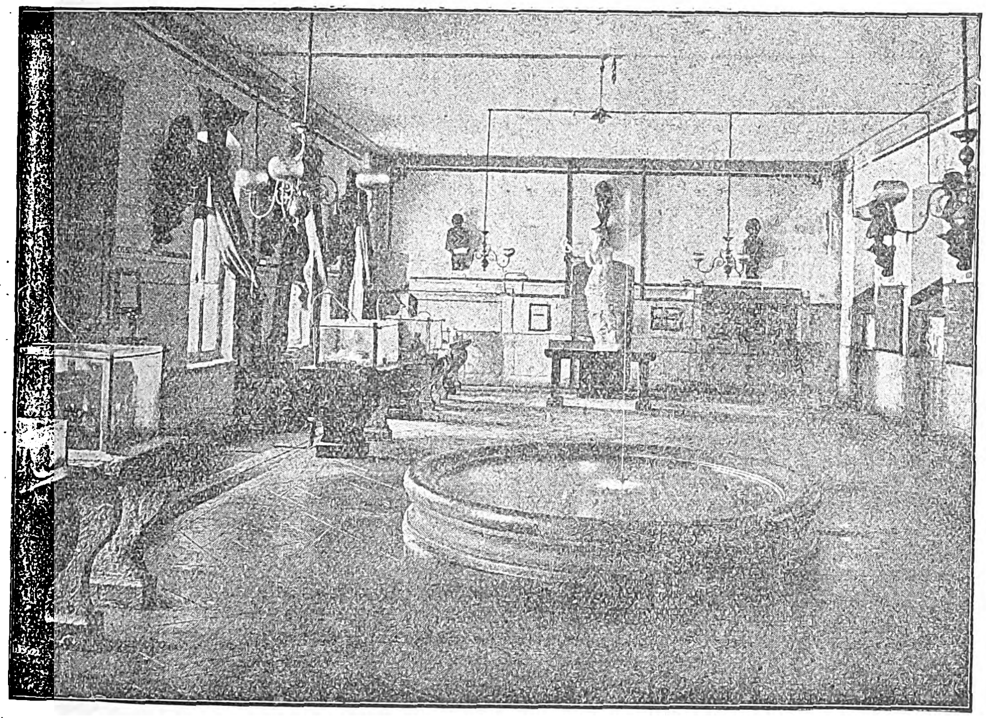

Ἐνυδρεῖον τοῦ βιολογικοῦ σταθμοῦ τοῦ Μπανιοὺλς.

πλήρη φορμαλίνης ἢ καθαροῦ οἰνοπνεύματος, ἀναλόγως τοῦ διατηρουμένου εἴδους, τὰ ἁλιευόμενα ὑπὸ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ σταθμοῦ διάφορα ζῷα, κυρίως ἰχθύες, μαλάκια, ἐχινόδερμα καὶ κοιλεντερωτά, κατὰ τὰ διάφορα στάδια, ἐφ' ὅσον τοῦτο καθίσταται δυνατόν, τῆς ἀναπτύξεώς των, καὶ ἅτινα, ἐν δεδομένῃ

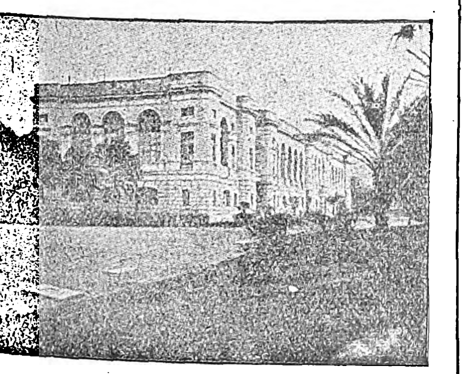

Ὁ ζωολογικὸς σταθμὸς τῆς Νεαπόλεως.

στιγμῇ, δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι καὶ δι' ἀνατομικὰς ἢ ἄλλας ἐπιστημονικὰς παρατηρήσεις. Πέμπτον, ἡ: *αἴθουσα τῶν ἁλιευτικῶν ἐργαλείων καὶ σκευῶν*, ἢ *μουσεῖον*, ὅπου ὑπάρχουσι πάντες οἱ τύποι τῶν σχετικῶν μὲ τὴν ἁλιείαν σκευῶν καὶ ἐργαλείων, ὡς διάφορα εἴδη δικτύων, ἄγκιστρα, ὁρμιαί, κάμακες κτλ. Ἕκτον, ἡ: *αἴθουσα τῆς τεχνικῆς γονιμοποιήσεως*, ὅπου ὑπάρχουν αἱ εἰδικαὶ πρὸς τεχνικὴν γονιμοποίησιν ἐγκαταστάσεις καὶ γίνεται καὶ ἡ διανομή, δι' εἰδικῶν δοχείων, τῶν νεαρῶν ἰχθυδίων εἰς διαφόρους λίμνας, τεχνητὰς ἢ φυσικάς, εἰς παντοίας ροὰς ὑδάτων, τέλματα, κτλ. Ἕβδομον, ἡ: *βιβλιοθήκη*, ἥτις περιλαμβάνει παντοῖα, ἀφορῶντα κυρίως τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, συγγράμματα καὶ ἰδίως ἰχθυολογικά, ζῳολογικά, βοτανικά, βιολογικά, ὑδρογραφικὰ καὶ ὠκεανογραφικά. Εἴς τινας τῶν βιολογικῶν σταθμῶν προσαρτᾶται καὶ ἡ *σχολὴ τῶν ἁλιέων*, ὅπως π.χ. ἐν Δανίᾳ καὶ Ἀμερικῇ, ἥτις κύριον σκοπὸν ἔχει τὴν μόρφωσιν τῶν ἐργατῶν τῆς θαλάσσης.

Οἱ κυριώτεροι βιολογικοὶ σταθμοὶ τοῦ κόσμου. Ἐν Εὐρώπῃ ὑπάρχουσι 45 περίπου βιολογικοὶ σταθμοί. Ἡ *Ἀγγλία* ἔχει 2 βιολογικοὺς σταθμούς, τὸν τῆς *Πλυμούθης*, ὅστις εἶναι καὶ ὁ μεγαλύτερος, καὶ τὸν τοῦ *Σαὶντ-Ἄντριους*, ἐν Σκωτίᾳ. Εἰς τὴν *Αὐστρίαν* κυριώτερος εἶναι ὁ βιολογικὸς σταθμὸς τοῦ *Λοὺντς* (κάτω Αὐστρία) ἱδρυθεὶς κατὰ τὸ 1905. Ἡ *Γαλλία* ἔχει 20 περίπου βιολογικοὺς σταθμούς, ὧν κυριώτεροι εἶναι: οἱ τῶν *Κονκαρνώ*, ὁ ἀρχαιότερος πάντων, ὅστις ἱδρύθη τῷ 1859 ὑπὸ τοῦ Coste· ὁ τοῦ *Ροσκώφ*, ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Φινίστερον, ἱδρυθεὶς κατὰ τὸ 1872 ὑπὸ τοῦ Henry de Lacaze-Duthiers, ὁ κυριώτερος σχεδὸν πάντων τῶν ἄλλων, πλουτισθεὶς τελευταίως διὰ νεωτάτων ἐγκαταστάσεων· ὁ τοῦ *Μπανιοὺλς*, παρὰ τὰ ἀνατολικὰ Πυρηναῖα, ὁ τοῦ *Σαὶν-Βαάστ*, ἐπὶ τῆς Μάγχης, ἱδρυθεὶς ὑπὸ τοῦ Edmond Perrier, ὁ τῆς *Βιμερέ*, παρὰ τὴν Μάγχην, ὁ τοῦ *Πορτέλ*, παρὰ τὴν Βουλώνην, ὁ τῆς *Λοὺκ-σὺρ-Μέρ*, ἱδρυθεὶς ὑπὸ τοῦ Delage, τῆς *Χάβρης*, ἱδρυθεὶς ὑπὸ τοῦ Dastre, τῆς *Ἀρασόν*, ἱδρυθεὶς ὑπὸ τοῦ Durègne, τοῦ *Σάμπλ-ντ'-Ὀλένν*, τοῦ *Τροκαντερὸ* καὶ τέλος ἐπὶ τῆς Μεσογείου, οἱ βιολογικοὶ σταθμοὶ τῆς *Σέττ*, τῆς *Μασσαλίας*, τῆς *Βιλλφράνς*, τῆς *Νικαίας* καὶ τοῦ *Ἀλγερίου*. Ἡ *Γερμανία* ἔχει 5 βιολογικοὺς σταθμοὺς τοὺς ἑξῆς: *Ἑλγολάνδης*, ὅστις ἱδρύθη τῷ 1892 μὲ πλουσιωτάτας ἐγκαταστάσεις βιβαρίων· *Ἁμβούργου*, ὅστις εἶναι μᾶλλον ἰχθυοτροφικὸς καὶ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου· τοῦ *Μονάχου*, ὅστις ἱδρύθη κατὰ τὸ 1897 καὶ κυρίως ἀσχολεῖται εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἰχθύων τῶν γλυκέων ὑδάτων· τοῦ *Φρίντριζάγκεν*, παρὰ τὴν λίμνην Μίλκε τοῦ Βερολίνου, ὅστις ἱδρύθη τὸ 1893 καὶ ἀσχολεῖται κυρίως εἰς τὴν ἁλιείαν τῶν γλυκέων ὑδάτων· τοῦ *Πλαίν*, ὅστις ἱδρύθη κατὰ τὸ 1890, καὶ τοῦ *Βερολίνου-Ντάλεμ*, ὅστις ἰδίως ἀσχολεῖται εἰς τὴν βιολογίαν τῶν ἐντόμων. Εἰς τὴν *Δανίαν* κυριώτερος βιολογικὸς σταθμὸς θεωρεῖται ὁ τοῦ *Χιλλεραίντ*, ὅστις ἱδρύθη κατὰ τὸ 1900 καὶ διατηρεῖ καὶ πρότυπον σχολὴν ἁλιέων. Ἐν *Ἑλλάδι* ὁ μοναδικὸς ὑδροβιολογικὸς σταθμὸς τοῦ *Παλαιοῦ Φαλήρου* ἱδρύθη κατὰ τὸ 1914, τῇ ὑποδείξει τοῦ ἐξ Ἰταλίας μετακληθέντος ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους πρὸς διοργάνωσιν τῆς ἐν Ἑλλάδι ἁλιείας κ. Darrio Vinciguerra, διευθυντοῦ τότε καὶ καθηγητοῦ τοῦ ἰχθυοτροφικοῦ σταθμοῦ τῆς Ρώμης. (Διὰ τὰς ἐργασίας τοῦ ἐν Π. Φαλήρῳ σταθμοῦ βλ. λ. Ἑλλὰς καὶ ὑδροβιολογικοὶ *σταθμοί*.) Εἰς τὴν *Ἱσπανίαν* ὑπάρχουσι τρεῖς βιολογικοὶ σταθμοί, ὁ τῶν *Βαλεαρίδων*, ἱδρυθεὶς κατὰ τὸ 1906, ὁ τῆς *Πάλμα* τῆς Μαγιόρκας, ὅστις ἱδρύθη τὸ 1905, καὶ ὁ τοῦ *Σανταντέρ*, ἱδρυθεὶς τὸ 1886. Ἐν *Ἰταλίᾳ* ὑπάρχουσι 10 περίπου βιολογικοὶ σταθμοί, ὧν κυριώτεροι εἶναι οἱ ἑξῆς: τῆς *Νεαπόλεως*, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Stazione Zoologica», ὅστις ἱδρύθη κατὰ τὸ 1872 ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ A. Dohrn καὶ κατόπιν περιῆλθεν εἰς τὸ ἰταλικὸν κράτος. Ὁ σταθμὸς οὗτος εἶναι ὁ μεγαλύτερος τῆς Ἰταλίας καὶ ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων τῆς Εὐρώπης. Πλὴν τῶν καθαρῶς ἐπιστημονικῶν ἐργαστηρίων εἰς τὸν κάτω ὄροφον ἔχει καὶ τὸ περίφημον ἀκουάριον τῆς Νεαπόλεως, ὅπου εἰς τὰς 20 τεχνητὰς δεξαμενάς του ζῶσι περὶ τὰ 250 εἴδη διαφόρων ἰχθύων, μαλακίων, μαλακοστράκων, ἀνθοζῴων καὶ ἄλλων ὑδροβίων ζῴων τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως, ὡς καὶ πλεῖστα εἴδη θαλασσίων φυτῶν. Ὁ σταθμὸς οὗτος σὺν τοῖς ἄλλοις ἔχει καὶ πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην περιλαμβάνων 20.000 περίπου τόμων. Ὁ βιολογικὸς σταθμὸς τῆς *Τεργέστης*, τοῦ *Ροβίνο*, ὁ ἰχθυοκομικὸς σταθμὸς τῆς *Ρώμης*, ὁ βιολογικὸς σταθμὸς τῶν γλυκέων ὑδάτων τοῦ *Μιλάνου*, ὅστις ἱδρύθη τὸ 1906 κτλ. Εἰς τὸ *Μονακὸ* ἔχομεν τὸ περίφημον Ὠκεανογραφικὸν Ἰνστιτοῦτον, ὅπερ ἵδρυσε κατὰ τὸ 1902 ὁ πρίγκιψ *Ἀλβέρτος* τοῦ Monaco, καὶ ὅστις διὰ τῶν πλωτῶν βιολογικῶν ἐργαστηρίων του προσέφερε πολυτίμους ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἐν γένει βιολογικὴν κίνησιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν καθ' ὅλου τῆς ἁλιείας.

Ἐν *Νορβηγίᾳ*, σπουδαιότερος βιολογικὸς σταθμὸς εἶναι ὁ τοῦ *Μπέργεν*, ὅστις ἱδρύθη κατὰ τὸ 1892 καὶ προσελκύει κατ' ἔτος πλείστους ὅσους ἐπιστήμονας διὰ τὴν μελέτην τῶν βιολογικῶν συνθηκῶν τῆς βορείου θαλάσσης καὶ τοῦ Ὠκεανοῦ. Ἡ *Ὀλλανδία* ἔχει τὸν κινητὸν βιολογικὸν σταθμόν, τὸν τοῦ *Χέλντερ*, ὅστις ἱδρύθη κατὰ τὸ 1876 ὑπὸ τῆς «Société Neerlandaise de Zoologie». Ὁ σταθμὸς οὗτος, κατεσκευασμένος ἐξ ἀμερικανικοῦ ξύλου, περιλαμβάνει ἐργαστήριον, ἐνυδρεῖον, βιβλιοθήκην ὡς καὶ πάσας τὰς ἀπαραιτήτους ἐγκαταστάσεις εἰς τὰ τοιούτου εἴδους ἱδρύματα. Ἡ πρακτικότης τοῦ ἐν λόγῳ κινητοῦ βιολογικοῦ σταθμοῦ εἶναι καταφανής, διότι διὰ μικρᾶς σχετικῶς δαπάνης δύναται ἑκάστοτε νὰ ἐρευνᾷ πάντα τὰ παράλια. Εἰς τὴν *Ρωσίαν* ὑπάρχουσι δύο βιολογικοὶ σταθμοί, ὁ τῆς *Ἀλεξανδρόφσκυ* καὶ τῆς *Σεβαστουπόλεως*. Ἡ *Σουηδία* ἔχει τὸν σταθμὸν τῆς *Κριστίνεμπεργ*, ὅστις ἱδρύθη τῷ 1877. Εἰς τὴν *Ἀμερικὴν* ὑπάρχουσι πλεῖστοι ὅσοι βιολογικοὶ σταθμοί, ὧν κυριώτεροι, εἶναι οἱ ἑξῆς: *Μπιοῦφορτ*, εἰς τὰς βορείους Καρολίνας, τοῦ *Κλὸντ-Σπρὶνγ-Χάρμπουρ*, ἐν Λόγγ-Ἄϊλαντ τῆς Νέας Ὑόρκης, ἱδρυθεὶς τῷ 1890, ὁ *Πασίφικ-Γρὲβ* εἰς τὴν Καλιφρονίαν ἱδρυθεὶς τῷ 1892, ὁ τοῦ *Σαντιάγο*, ἐν Καλιφορνίᾳ, ὅστις ἀσχολεῖται μᾶλλον εἰς ὠκεανογραφικὰς μελέτας καὶ ἱδρύθη τῷ 1905, ὁ τοῦ *Τορτούγκας* εἰς τὴν Φλωρίδα, ὁ τοῦ *Τοῦξον* εἰς τὴν Ἀριζόνα, ἀσχολούμενος κυρίως μὲ τὴν ἔρευναν τῆς πανίσκης καὶ χλωρίδος τῶν ἐρήμων, καὶ ὁ τοῦ *Γκοὺντς-Χόλ*, ὅστις ἱδρύθη τῷ 1880 καὶ εἶναι καθαρῶς ἰχθυοτροφικός.

Κυριώτεροι τῶν βιολογικῶν σταθμῶν τῆς *Ἀσίας* εἶναι, οἱ τοῦ *Μιζάκι*, παρὰ τὸ Τόκιο, ὅστις ἱδρύθη κατὰ τὸ 1887 καὶ ἀσχολεῖται κυρίως εἰς τὰς ὠκεανογραφικὰς μελέτας, καὶ *Τζιμποντᾶ*, ἐν Ἰάβᾳ, ὅστις ἀσχολεῖται κυρίως μὲ τὴν πανίσκην καὶ χλωρίδα τῶν δασῶν. [Διὰ πλείονα βλέπε καὶ ἄρθρα ζωολογικοὶ ***σταθμοί***, ὑδροβιολογικοὶ ***σταθμοὶ*** καὶ ὠκεανογραφικὰ ***ἰνστιτοῦτα***.]

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Ch. A. Kofoid*, The Biological Stations of Europe.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

βιολογισμὸς (ὁ) (Biologismus) *[Φιλοσ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ θεωρία, καθ' ἣν ἡ γνῶσις γεννᾶται ἐκ ζωϊκῶν λειτουργιῶν, τελουμένων χάριν τῆς αὐτοσυντηρήσεως τοῦ εἴδους καὶ τοῦ ἀτόμου. Κατὰ τὴν θεωρίαν ὅμως ταύτην δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ στηρίξωμεν τὸ κῦρος τῶν ἡμετέρων γνώσεων ἐπὶ τῶν λειτουργιῶν τούτων, καίτοι ἡ ἐνέργεια καὶ ἐξέλιξις τῆς γνώσεως ἔχει καὶ βιολογικο-ψυχολογικὴν πλευράν, τουτέστι δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ καὶ ψυχολογικῶς ἐν μέρει. Ἡ θεωρία αὕτη ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τῶν *Χιοῦμε, Νίτσε, Μάχ, Μπέρξον, Ἀβενάριους* καὶ ἄλλων.

Α. Δ.

βιολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ περὶ τὴν βιολογίαν ἀσχολούμενος φιλόσοφος· || (ἀρχ.), ὁ παριστῶν τὴν ζωὴν ὡς εἶναι, ὁ ἀπομιμούμενος αὐτήν, ὁ ἠθοποιός. Οὕτω ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων οἱ παριστῶντες ἐν πεζῷ γεγραμμένους μίμους (βλ. λ.).

βιολοειδῆ (τὰ) *[Βοτ.]*· βλ. **βιολίδαι**.

βιολοκύμβαλον (τὸ) *[Μουσ.]*· βλ. **βιέλλα**.

βιολόνε (τὸ) (violone=μεγάλη βιόλα, συνώνυμον τοῦ *basso* ἢ *contrabasso da viola*) *[Μουσ.]*. Ὄργανον ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βιολῶν* καὶ κατέχον ἐν αὐτῇ τὴν θέσιν τοῦ σημερινοῦ *βαθυχόρδου (κοντραμπάσσου)*. Τὸ βιολόνε εἶχεν ἓξ χορδάς, χορδισμένας μίαν ὀγδόην βαρυτέραν τῆς *βιόλας ντὰ γκάμπα*, ἡ δὲ ἐξ ἐβένου γλῶσσά του, ἦτο προικισμένη μὲ μεταλλικὰ χωρίσματα. Τὸ βιολόνε διετηρήθη ἐν χρήσει καὶ εἰς ἐποχὴν ἀκόμη καθ' ἣν τὰ ἄλλα ὄργανα τῆς οἰκογενείας τῶν βιολῶν

Digitized by Google

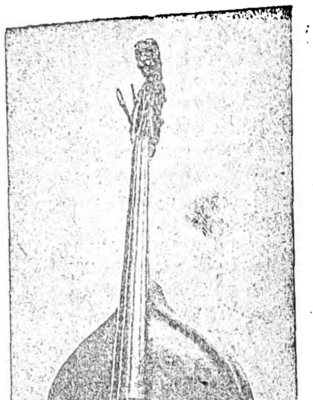

Βιολόνε.

εἶχον ἀντικατασταθῆ ὑπὸ τῶν βιολίων κλπ., μέγας μάλιστα ἀριθμὸς ἐξ αὐτῶν μετεσχηματίσθη εἰς βαθύχορδα καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ χρησιμοποιῆται μέχρι τῆς σήμερον. Γ. Σ.

βιολοντσελλιστὴς (ὁ) ἢ *βιολοντσελίστας*· ὁ παίζων *βιολοντσέλλον*. Διασημότεροι δεξιοτέχναι βιολοντσελλισταὶ ἀναφέρονται οἱ: *Ἀμπάκο, Κανεβάσσο, Φερράρι, Ἀντωνιόττι, Δαντζέττι, Μποκερίνι, Τσερβέττο, Ντυπόρ, Σέτκυ, Κράφτ, Λεβασέρ, Ντότσαουερ, Ρίπφελ, Κέλλερμαν, Ρόμπεργκ, Μέρκ, Μπάττα, Μπωδιό, Μέντερ, Σέλιγκμαν, Σερβέ, Κ. Σοῦμπερτ, Κοῦμμερ, Κόσσμαν Πόππερ, Ντρέσλερ, Γκόλτερμαν, Πύμπεκ, Φίσερ, Χάουσμαν, Κλένγκελ, Βέκερ, Ζεράρδὺ* κ.τ.λ. Ἐκ τῶν συγχρόνων διασημότερος θεωρεῖται ὁ Ἱσπανὸς *Παῦλος Καζάλς*. Γ. Σ.

βιολοντσέλλον (τὸ) (violoncello καὶ ἐνίοτε συγκεκομμένως cello· ὑποκοριστικὸν τοῦ *βιολόνε*). Ὄργανον τῆς οἰκογενείας τῶν τετραχόρδων, ἀντικαταστῆσαν τὴν *βαθεῖαν βιόλαν* καὶ ἔχον τὸν τύπον μεγάλου βιολίου. Παλαιότερον ἦτο γνωστὴ ἐν Ἑλλάδι καὶ ὡς *βάρβιτος*. Ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος οἱ διάσημοι κατασκευασταὶ ὀργάνων Γάσπαρος ντὰ Σάλο, Ματζίνι κ.λ. εἶχον παρουσιάσει βιολοντσέλλα προσομοιάζοντα πρὸς τὰ σημερινά. Τὰ ὄργανα ὅμως ταῦτα παρέμειναν ἐπ' ἀρκετὸν εἰς ἥσσονα μοῖραν, ἐκτελοῦντα συνήθως μετὰ τοῦ βιολόνε τὸ βάσιμον τῆς συνθέσεως, ἐνῷ ἡ βιόλα ντὰ γκάμπα ἐξετέλει τὰ μέρη τῶν *σόλο*. Τὸ βιολοντσέλλον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦτο κατά τι μεγαλύτερον τοῦ σημερινοῦ· εἰς τὸν Στραδιβάριους ὀφείλεται ὁ καθορισμὸς τοῦ ὁριστικοῦ τύπου καὶ τῶν διαστάσεων τοῦ ὀργάνου τούτου. Σήμερον τὸ βιολοντσέλλον λόγῳ τῆς μεγάλης του ἐκτάσεως κατέχει ἐξέχουσαν θέσιν τόσον ὡς ὄργανον δεξιοτεχνίας ὅσον καὶ ὡς ὄργανον ὀρχήστρας. Ἡ ἔκτασίς του καταλαμβάνει ὁλόκληρον τὸ βαθὺ τμῆμα, τὸ μεσαῖον μελῳδικώτατον τμῆμα, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν φωνὴν τοῦ ὀξυφώνου, καὶ πλείστους ὀξεῖς φθόγγους.

Διὰ τοὺς δεξιοτέχνας ἡ ἔκτασις τοῦ βιολοντσέλλου φθάνει εἰς ἀπεριόριστον σχεδὸν ὀξύτητα, ἐνῷ διὰ τὴν ὀρχήστραν περιορίζεται μεταξύ:

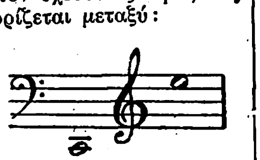

Ἡ μεγάλη αὐτὴ ἔκτασις ἐπιβάλλει ἐπίσης τὴν χρῆσιν τριῶν γνωμόνων: τοῦ γνώμονος τοῦ *φα* ἐπὶ τῆς τετάρτης γραμμῆς, διὰ τὸ βαθὺ τμῆμα, τοῦ γνώμονος τοῦ *ντο* ἐπὶ τῆς τετάρτης γραμμῆς διὰ τοὺς μέσους φθόγγους καὶ τοῦ γνώμονος τοῦ *σολ* ἐπὶ τῆς δευτέρας, διὰ τοὺς ὀξεῖς.

Τὸ βιολοντσέλλον καὶ πρὸ τῆς τελειοποιήσεώς του ὑπὸ τοῦ Στραδιβάριους εἶχεν ἤδη τέσσαρας χορδὰς ὡς καὶ σήμερον, χορδιζομένας ὡς ἑξῆς:

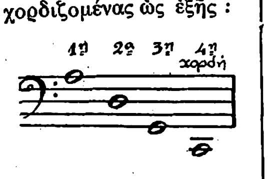

καὶ εὑρισκομένας εἰς ἀπόστασιν βαρυτέρας ὀγδόης ἀπὸ τὴν βιόλαν. Τὸ ὄργανον τοποθετεῖται μεταξὺ τῶν γονάτων, ὅπως παλαιότερον ἡ *βιόλα ντὰ γκάμπα*, ὁ δὲ μηχανισμός του εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν τοῦ βιολίου. Αἱ συγχορδίαι ἐν τούτοις ἐπὶ τοῦ βιολοντσέλλου, λόγῳ τοῦ μεγέθους τοῦ ὀργάνου καὶ τῆς μεταξὺ τῶν φθόγγων ἀποστάσεως—διπλασίας σχεδὸν τῆς τοῦ βιολίου—εἶναι πλέον δύσχρηστοι καὶ ἀπαιτοῦν μεγαλυτέραν προσοχήν· διὰ τὸν λόγον τοῦτον πρέπει νὰ ἐπιζητῶνται συγχορδίαι ἔχουσαι κενὰς χορδάς. Ἀντιθέτως τὰ *πιτσικάτο* εἶναι λίαν ἔντονα καὶ ὡραιότατοι καὶ εὐκολώτατοι οἱ ἁρμονικοὶ φθόγγοι. Αἱ βάσεις τῆς δακτυλοθεσίας τοῦ ὀργάνου ὠ; καὶ ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἀντίχειρος ὀφείλονται εἰς τὸν *J. Louis Duport*.

Τὸ βιολοντσέλλον, μετὰ τοῦ βιολίου, κατέχει τὰ σκῆπτρα εἰς τὴν μουσικὴν φιλολογίαν· ὁ πλοῦτος τοῦ ἤχου του, θερμοῦ καὶ παθητικοῦ, προσομοιάζοντος μὲ ἀνθρωπίνην φωνήν, ὁ μελῳδικός του χαρακτήρ, ἀκόμη δέ, ἡ γοργότης καὶ ἡ ἐλαφρότης τοῦ παιξίματός του, ἐδημιούργησαν δι' αὐτὸ τὴν ἐξέχουσαν θέσιν, ἣν κατέχει μέχρι σήμερον. Ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος ἁμιλλᾶται πρὸς τὸ βιολίον. Ὁ *Γκαβριέλλι* συνέθεσε τὰ Ριτσερκάρι διὰ βιολοντσέλλον σόλο, ὁ δὲ *Γιακίνι*, σονάτας διὰ βιολοντσέλλον σόλο καὶ συνεχὲς βάσιμον· ἀκολουθεῖ ἡ σειρὰ τῶν *Κανεβάσσο, Δαντζέτι*, κλπ., μέχρις οὗ οἱ μεγάλοι κλασικοὶ τὸ μεταχειρίζονται ὡς ὄργανον σόλο καὶ εἰς τὸ ὀρατόριον (*Χαῖνδελ*: Ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου κτλ.). Ὀλίγον κατόπιν ὁ *Χάϋδν* ἔγραψε διὰ τὸ βιολοντσέλλον τὸ περίφημον «κονσέρτο» του συνοδείᾳ ὀρχήστρας, ὅπερ μετὰ τὸ τοῦ *Σοῦμαν* εἶναι τὸ κλασικώτερον εἰς τὸ εἶδός του· ἐκ τῶν συγχρόνων ἀναφέρομεν τὰ τοῦ *Λαλό, Σαὶν-Σάνς, Ντόβρζακ* κτλ.

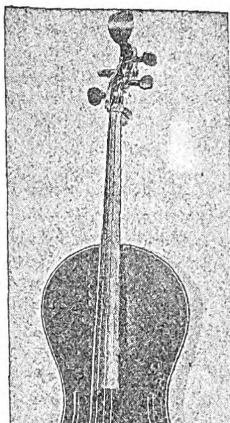

Βιολοντσέλλο τοῦ Fr. Chanat.

Βιολοντσέλλο ἐκ Λύρας ντὰ Γκάμπα τοῦ Ἀμάτι.

Ὡς ὄργανον ὀρχήστρας τὸ βιολοντσέλλον, μέχρι σχεδὸν τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος, κατεῖχε μετὰ τοῦ βαθυχόρδου τὴν βάσιν τῆς ἁρμονίας· ὁ *Γκλούκ*, ὁ *Μόζαρτ*, καὶ ὁ *Χάϋδν* οὐδέποτε τὸ διέκριναν, τὸ μουσικὸν δὲ μέρος τὸ ἔγραφον εἰς τὸ αὐτὸ πεντάγραμμον μὲ τὸ βαθύχορδον. Πρῶτος ὁ *Μπετόβεν* εἰς τὰς συμφωνίας του ἐχρησιμοποίησε τὸν μελῳδικὸν χαρακτῆρα τοῦ ὀργάνου, ἐμπιστευθεὶς εἰς αὐτὸ οὐρανίας ἐμπνεύσεις («5η Συμφωνία», «Ποιμενικὴ συμφωνία» κτλ.). Οἱ μετέπειτα ρωμαντικοὶ καὶ ἰδίως ὁ *Ριχάρδος Βάγνερ* συνέτειναν εἰς τὴν ὁλοσχερῆ ἀνεξαρτησίαν τοῦ ὀργάνου.

Ἡ θέσις τοῦ βιολοντσέλλου εἰς τὴν μουσικὴν δωματίου ὑπῆρξε πάντοτε ἐξαιρετική· εἰς τὰ τρίο μετὰ κλειδοκυμβάλου ὁ διάλογός του εἶναι ἐξ ἴσου ἐνδιαφέρων μὲ τὸν τοῦ βιολίου, εἰς δὲ τὰ κουαρτέττα κλπ. καταφαίνονται ὅλα τὰ προτερήματα καὶ ὁ πλοῦτος τοῦ ὀργάνου.

Αἱ δύο παλαιαὶ μέθοδοι διὰ βιολοντσέλλον, κατέχουσαι ἐξαιρετικὴν θέσιν μέχρις σήμερον, εἶναι αἱ τοῦ *M. Corette* (1741) καὶ ἰδίως ἡ τοῦ *J. L. Duport* («Essai sur le doigter du violoncelle»). Σπουδαιοτάτην μονογραφίαν ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως καὶ περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ ὀργάνου ἔγραψεν ὁ *Βασιελέβσκι* («Das Violoncell und seine Geschichte» 1899) καὶ οἱ *C. Liégeois* καὶ *E. Nogué* («Le Violoncelle, son histoire, ses virtuoses», 1913). Γ. Σ.

— **βιολοντσέλλον** (τὸ) [*Μουσ.*]. Καλεῖται οὕτω ἴδιον χρῶμα τοῦ *ὀργάνου* (orgue), μιμούμενον τὸν ἦχον τοῦ βιολλοντσέλλου. Γ. Σ.

βιολόττα (ἡ) (violotta) [*Μουσ.*]. Ὄργανον κατά τι μεγαλύτερον τῆς *σημερινῆς βιόλας* ἢ *ἄλτο*, κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ *Ἀλφρέδου Στέλτσνερ* (Stelzner) καὶ προορισθὲν ὑπ' αὐτοῦ νὰ καταλάβῃ ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν ἐν χρήσει ἐγχόρδων μετὰ τόξου. Ἡ μικρὰ δύναμις τοῦ ἤχου καὶ τὸ δύσχρηστον τοῦ ὀργάνου τούτου συνέτειναν ὥστε ταχέως νὰ παραμερισθῇ καὶ νὰ παραμείνῃ μόνον εἰς δύο μελοδράματα, ἅτινα εἶχε συνθέσει αὐτὸς οὗτος ὁ κατασκευαστής. Ἡ βιολόττα ἦτο χορδισμένη εἰς: σολ¹, ρε², λα², μι³. Γ. Σ.

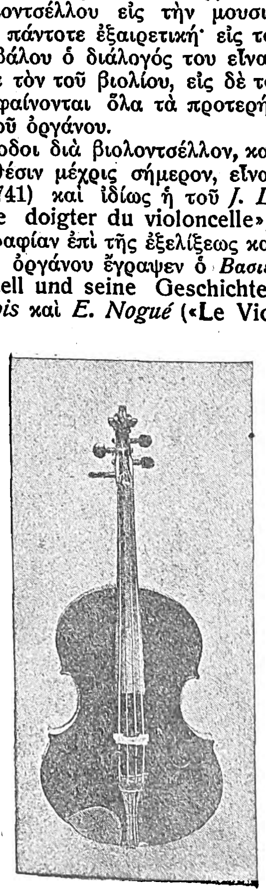

Βιολόττα.

βιολουρικὸν ὀξὺ [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

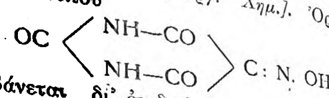

Λαμβάνεται δι' ἐπιδράσεως νιτρώδους ὀξέος ἐπὶ τοῦ *βαρβιτουρικοῦ* ὀξέος καὶ εἶναι ἄχρουν ἀρκούντως ἰσχυρὸν ὀξὺ διασπῶν τὰ ὀξικὰ ἅλατα. Σχηματίζει ἅλατα διαφορωτάτων χρωμάτων καὶ μετὰ μετάλλων τῶν ὁποίων τὰ ἰόντα εἶναι ἄχροα, ὡς λ. χ. τὸ μετὰ καλίου ἅλας εἶναι σκοτεινοκύανα πρίσματα διαλυόμενα ἐν ὕδατι μετὰ ἰώδους χροιᾶς ἥτις δι' ἀλκαλίων μετατρέπεται εἰς ἐρυθράν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο καλεῖται *παντοχρωμία*. Τὴν παντοχρωμίαν ταύτην δεικνύουσιν ἑνώσεις περιέχουσαι τὴν ὁμάδα —CO.C (: N.OH)— ἐν δακτυλίῳ. Περαιτέρω τὰ ἅλατα τοῦ βιολουρικοῦ ὀξέος δεικνύουσι τὸ φαινόμενον τῆς *χρωμοτροπίας*, ἤτοι ἀλλάσσουν τὸ χρῶμα αὐτῶν ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν ὑφ' ἃς εὑρίσκονται, ὡς λ. χ. τὸ μετὰ καλίου κυανοῦν ἅλας δι' ἐπιδράσεως ὑδρατμῶν εἰς 100° μετατρέπεται εἰς ἐρυθρὸν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀλλοιώσεως τοῦ βάρους αὐτοῦ, τὸ μετὰ λιθίου ἐρυθρὸν ἅλας μετατρέπεται εἰς κίτρινον κ.λ.π. Σ. Γ.

βιολύχνιον (τό). Ὁ λύχνος τοῦ βίου, ὁ πρὸς τὸν βίον σχετιζόμενος λύχνος. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐκαλεῖτο οὕτω μυστηριώδης τις οὐσία, ἡ ὁποία ἐπιστεύετο ὅτι ὑπῆρχεν ἐν τῷ σώματι τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἡ ἐξάντλησις τοῦ ἀποθέματος τούτου ἐπέφερε τὸν θάνατον. Συμβολικὴ ἔκφρασις τῆς ἀντιλήψεως ταύτης εἶναι ἡ συνήθεια, καθ' ἣν ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου παρομοιάζεται πρὸς λύχνον. Παραβολὴν τοιαύτην εὑρίσκομεν εἰς πολλοὺς μύθους τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Ἐν Γερμανίᾳ εἴθισται κατὰ τὴν τελετὴν τοῦ γάμου ν' ἀνάπτουν πρὸ τοῦ ζεύγους τῶν μελλονύμφων δύο λύχνους καὶ νὰ μαντεύουν ἐκ τῆς σβέσεώς των τὴν ζωὴν τῶν μελλονύμφων. Ὁ μελλόνυμφος, τοῦ ὁποίου ὁ λύχνος θὰ σβεσθῇ ἐνωρίτερον, πιστεύεται ὅτι θὰ ἀποθάνῃ πρῶτος. —Ρ.

βιομαντεία (ἡ) (biomancie, Biomantie) [*Ἀποκρυφ.*]. Ἡ ἔκ τινων σωματικῶν σημείων, π. χ. ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σφύξεων, πρόγνωσις τῆς διαρκείας καὶ τῶν περιπετειῶν τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Α. Δ.

Βιομενὶλ (Viomenil), *Ἀντώνιος-Κάρολος ντὺ Οὒ, βαρῶνος* —. Γάλλος στρατηγὸς (1725—1792). Ὑπολοχαγὸς εἰς ἡλικίαν δέκα πέντε ἐτῶν, λοχαγὸς πρὶν ἢ συμπληρώσῃ τὸ δέκατον ἔνατον ἔτος, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Μπὲργ-ὂπ-Τζόμ, ὅπου ἐτραυματίσθη, εἶτα δὲ εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἀννοβέρου καὶ τῆς Κορσικῆς. Τῷ 1770, προαχθεὶς εἰς στρατηγόν, συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Πολωνίας, ὅπου ἐπολέμησε παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συνομοσπόνδων τοῦ Μπὰρ καὶ ἔλαβε μέρος ἐνεργὸν εἰς τὴν ἄμυναν τοῦ φρουρίου τῆς Κρακοβίας. Τῷ 1780 ἐστάλη εἰς τὴν Ἀμερικὴν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ροσαμπὼ καὶ διεκρίθη ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Νέας Ὑόρκης. Βασιλόφρων ἐνθουσιώδης, ἔδωσε σοφὰς συμβουλὰς εἰς τὸν Λουδοβῖκον ΙΣΤ′, τὰς ὁποίας οὗτος δὲν ἔλαβεν ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν. Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον τοῦ Κεραμεικοῦ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1792, ὁ Βιομενίλ, ὑπερασπίζων τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν, ἐτραυματίσθη ἐπικινδύνως καὶ ἀπέθανε μετὰ τρεῖς μῆνας συνεπείᾳ τοῦ τραύματος. Α. Δ.

—**Βιομενὶλ** (Viomenil), *Κάρολος-Ἰωσὴφ-Ὑάκινθος ντὺ Οὒ, μαρκήσιος*—. Ἀδελφὸς τοῦ *Ἀντωνίου-Καρόλου Βιομενίλ*. Ὁμότιμος τῆς Γαλλίας (1734—1827). Καταταχθεὶς εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Λάουφελντ καὶ εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Μπὲργ-ὂπ-Τζὸμ καὶ συμμετέσχεν εἰς τὸν Ἑπταετῆ πόλεμον ὡς ὑπασπιστὴς τοῦ Σεβέρ. Προαχθεὶς εἰς στρατηγὸν τῷ 1780, ἐπολέμησεν ἐν Ἀμερικῇ ὑπὸ τὸν Ροσαμπὼ καὶ διωρίσθη τῷ 1789 διοικητὴς τῆς Μαρτινίκας. Καταφυγὼν κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του τῷ 1814 καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ′ τὴν ἐντολὴν νὰ ὀργανώσῃ τὸ σῶμα τῶν βασιλοφρόνων ἐθελοντῶν τῆς Βενσέν. Κατὰ τὴν δευτέραν παλινόρθωσιν διωρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ εἰκοστοῦ δευτέρου σώματος στρατοῦ, βραδύτερον δ' ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ ἀρχιστρατήγου. Α. Δ.

βιομετρία, ἢ *βιομετρικὴ* [*Βιολ.*]. Ὅρος εἰσαχθεὶς ὑπὸ τῶν Quetelet, Galton καὶ Pearson καὶ σημαίνων μέθοδον, καθ' ἣν δι' ἀκριβοῦς μετρήσεως τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς τῶν ὀργανικῶν ὄντων εὑρίσκονται καὶ διατυποῦνται δι' ἀριθμῶν αἱ μεταξὺ τῶν φαινομένων τούτων σχέσεις καὶ ἐξάγονται οὕτω συμπεράσματα περὶ τῶν διεπόντων τὰ φαινόμενα ταῦτα νόμων. Ἡ μέθοδος ἐφηρμόσθη ἐπιτυχῶς ὑπὸ τοῦ Wheldon καὶ τοῦ Davenport ἀποδοῦσα ἐνδιαφέροντα ἀποτελέσματα, ἰδίᾳ ὅσον

Digitized by Google

ἀφορᾷ τὸν τρόπον τοῦ συνδυασμοῦ, τὴν ὁμοιότητα τῶν κυρίων χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων καὶ τὴν ἔντασιν τῶν μορφολογικῶν ἀλλοιώσεων.

Χ. ΙΣ — Δ. Ν. Π.

βιομηχανία (ἡ), λατιν. industria. Πᾶσα ἐργασία, δι' ἧς μετατρέπεται πρώτη τις ὕλη εἰς εἶδος χρήσιμον ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἀνθρώπου.

—[ΕΓΚΥΚΛ.] *Ἔννοια τοῦ ὅρου.* Οἱ ἀρχαῖοι ὁμιλοῦντες περὶ βιομηχανίας ἠννόουν γενικῶς τρόπον ἀποκτήσεως τῶν πρὸς τὸν βίον ἀναγκαιούντων, *βιομήχανος* δὲ ἐκαλεῖτο ὁ ποριζόμενος εὐμηχάνως τὰ πρὸς τὸν βίον ἀναγκαιοῦντα, ὁ φρόνιμος, ὁ ἐνεργητικός. Εἰς τὴν νεωτέραν χρῆσιν, ἡ λέξις βιομηχανία δηλοῖ γενικῶς τὴν κατεργασίαν πρώτων ὑλῶν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπὸ οἰκονομικῆς καθαρῶς ἀπόψεως, ὁ ὅρος βιομηχανία ἔχει τριπλῆν σημασίαν, εὐρυτέραν, στενοτέραν καὶ στενοτάτην. Ὑπὸ εὐρυτέραν ἔννοιαν, ἡ βιομηχανία δηλοῖ τόσον τὰς συλλεκτικὰς ἐνεργείας (μεταλλείαν καὶ ἐκμετάλλευσιν ἀλυκῶν), καθ' ἃς συλλέγονται αἱ ἐν τῇ φύσει εὑρισκόμεναι χρήσιμοι διὰ τὸν ἄνθρωπον πρῶται ὕλαι, ὅσον καὶ τὰς ἐνεργείας κατεργασίας, δηλαδὴ τὸν ἐξευγενισμὸν τῶν πρώτων ὑλῶν, οὕτως ὥστε νὰ καθίστανται χρησιμοποιήσιμοι διὰ τὸν ἄνθρωπον. Ὄντως τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα ὑφίσταται τὸ μὲν ἕνεκα τῆς ποσοτικῆς ἀνεπαρκείας τῶν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου ἀγαθῶν, τὸ δὲ ἕνεκα τῆς ποιοτικῆς τούτων ἀκαταλληλότητος. Σκοπὸς τῆς βιομηχανικῆς δράσεως ἐν γένει εἶναι ἡ θεραπεία τῆς διπλῆς ταύτης ἀνεπαρκείας. Ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν αὐτὴν ἔννοιαν ἡ βιομηχανία διακρίνεται ἀπὸ τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν δασοκομίαν, τὴν θήραν, τὴν ἁλιείαν, τὸ ἐμπόριον, τὰς συγκοινωνίας, τὰς ἀσφαλείας, τὰς προσωπικὰς ἐν γένει ὑπηρεσίας καὶ τὰ ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα. Ὅταν γίνεται λόγος περὶ βιομηχανικῶν κρατῶν, ἡ ἔννοια αὕτη τῆς βιομηχανίας λαμβάνεται ὡς βάσις τῆς διακρίσεως αὐτῶν.

Ἡ βιομηχανία ὑπὸ στενοτέραν ἔννοιαν, δηλοῖ τὴν κατεργασίαν καὶ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν πρώτων ὑλῶν ἐν γένει, χωρὶς νὰ ἐξετάζεται ὑπὸ ποίαν μορφήν, μὲ ποῖα μέσα καὶ μὲ πόσην ἔντασιν καὶ ἔκτασιν διεξάγεται ἡ ἐνέργεια αὐτή. Ἐν τῇ βιομηχανίᾳ, ὑπὸ στενοτάτην ἔννοιαν, ἡ κατεργασία τῶν πρώτων ὑλῶν πραγματοποιεῖται κατὰ δύο τρόπους: 1) ὑπὸ στοιχειώδη μορφήν, ἄνευ σπουδαίων καὶ εἰδικῶν ἐγκαταστάσεων, παράγουσα ὀλίγα σχετικῶς προϊόντα, διὰ τὴν βιομηχανικὴν δὲ αὐτὴν ἐνέργειαν χρησιμοποιοῦνται συνήθως ὁ ὅρος *βιοτεχνία*· 2) ὑπὸ προηγμένην μορφὴν μὲ εἰδικὰς καὶ μεγάλας ἐγκαταστάσεις, μὲ πληθοπαραγωγήν, ὁπότε ὁμιλοῦμεν περὶ *ἐργοστασιακῆς βιομηχανίας*. Ὅταν γίνεται συνήθως λόγος περὶ τῆς νεωτέρας ἐξελίξεως τῆς βιομηχανίας, αὐτὴν τὴν μορφὴν αὐτῆς ἔχομεν ὑπ' ὄψιν. Ἡ ἀκριβής ὅμως ἐπιστημονικὴ διάκρισις τῶν δύο ἐννοιῶν βιοτεχνίας καὶ (ἐργοστασιακῆς) βιομηχανίας εἶναι ἀνέφικτος, καθόσον συνήθως ἔχουν κοινὰ χαρακτηριστικὰ καὶ δύσκολον εἶναι νὰ ἐξακριβωθῇ πότε ἡ κατεργασία μεταβαίνει ἀπὸ τῆς βιοτεχνικῆς εἰς τὴν βιομηχανικὴν μορφήν.

Γενικαὶ συνθῆκαι ὑφ' ἃς διεπλάσθη ἡ βιομηχανικὴ παραγωγή. Αἱ κοινωνικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ συνθῆκαι, ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν ὁποίων διεπλάσθη ἡ βιομηχανία, διακρίνονται εἰς δύο κατηγορίας, ἀφ' ἑνὸς τὴν ἐπαγγελματικὴν δέσμευσιν, ἐμφανισθεῖσαν ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς σωματειακῆς ὀργανώσεως τῶν ἐπαγγελματιῶν, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐλευθερίαν. Ἡ πρώτη ἐκράτησεν ἐν Εὐρώπῃ ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ', ἡ δὲ δευτέρα ἐφηρμόσθη κυρίως διαρκοῦντος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἀπὸ δὲ τοῦ Κ' ἤρχισε πάλιν ἐπιβαλλόμενον βαθμιαίως τὸ σύστημα τῆς ἐπαγγελματικῆς δεσμεύσεως. Κατὰ τὸ πρῶτον σύστημα, ὅπερ ἐκράτει καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα, οἱ ἐπαγγελματίαι (βιοτέχναι καὶ βιομήχανοι), ἦσαν συγκεκροτημένοι εἰς *σωματεῖα (συνάφια, ἐσνάφια*, Zunft, Innung, Gilde), ἅτινα εἶχον ὡς σκοπὸν τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἐπαγγελματικῶν συμφερόντων τῶν μελῶν αὐτῶν, καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ρυθμίσεως τῶν ἀφορώντων ἕκαστον ἐπάγγελμα, ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν ἐποπτείαν τῆς ἀρχῆς τῆς διοικούσης τὴν πόλιν ἢ τοῦ τιμαριωτικοῦ ἄρχοντος ἢ τέλος τοῦ ἡγεμόνος τῆς χώρας. Πλὴν τούτου, τὰ σωματεῖα αὐτὰ ἐπεδίωκον ψυχαγωγικοὺς καὶ θρησκευτικοὺς σκοποὺς ὡς καὶ τὴν ἐν γένει ἐνίσχυσιν τῶν ἐνδεῶν μελῶν αὐτῶν. Τὰ σωματεῖα ἀπετέλουν τοπικὰ αὐτοδιοικούμενα σώματα ἑκάστου ἐπαγγέλματος, μὲ ποικίλλοντα κατὰ τόπον καὶ χρόνον δικαιώματα καὶ καθήκοντα. Τὰ μέλη τῶν ἐπαγγελματικῶν σωματείων διεκρίνοντο εἰς τοὺς *μαστόρους, τεχνίτας (καλφάδες)* καὶ *μαθητευομένους*. Μόνον οἱ μαστόροι ἔχαιρον τῶν πλήρων δικαιωμάτων μελῶν τῶν σωματείων. Διὰ νὰ γίνῃ κανεὶς *μάστορας*, ἔπρεπε προηγουμένως νὰ διανύσῃ ὡρισμένον χρόνον κατὰ πρῶτον ὡς μαθητευόμενος καὶ ἔπειτα ὡς τεχνίτης, νὰ ἐκτελέσῃ ἕνα εἶδος ἐκπαιδευτικοῦ ταξιδίου, ἐπισκεπτόμενος εἰς διαφόρους τόπους, νὰ ἐκτελέσῃ ὡσαύτως ὡρισμένον ἔργον, ὅπερ ν' ἀποδεικνύῃ τὴν δεξιοτεχνίαν του (chef d'œuvre, capo lavoro, Meisterstück), καὶ γενικῶς νὰ ἀποδείξῃ ὡρισμένην τεχνικὴν καὶ ἠθικὴν ἐπίδοσιν. Ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐξειδίκευσις τῶν σωματείων ἦτο καθωρισμένη, καὶ ἐντὸς τῆς αὐτῆς πόλεως ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἔχαιρεν ἐπαγγελματικοῦ μονοπωλίου. Τὰ μέλη τῶν σωματείων ἦσαν ὑποχρεωμένα νὰ περιορίζουν ἐντὸς καθωρισμένων ὁρίων τὴν ἐπαγγελματικήν των δρᾶσιν, κυρίως πρὸς ἀποφυγὴν δημιουργίας μεγάλων ἐπιχειρήσεων καὶ διεξαγωγῆς ἐξοντωτικοῦ ἀνταγωνισμοῦ. Ἐπίσης καθωρίζοντο τὸ εἶδος τῆς πρώτης ὕλης, ὁ τρόπος τῆς βιομηχανικῆς κατεργασίας καὶ παραγωγῆς ὡς καὶ αἱ τιμαὶ τῶν προϊόντων. Διὰ τῶν μέτρων αὐτῶν, ἅτινα ἀπετέλουν ἀντίρροπον τῆς μονοπωλιακῆς θέσεως τῶν σωματείων, ἐπραγματοποιεῖτο προστασία τοῦ καταναλωτικοῦ κοινοῦ. Ἐπίσης λεπτομερῶς καθωρίζετο ἡ θέσις τῶν τεχνιτῶν καὶ μαθητευομένων, οὕτως ὥστε οἱ ἀσχολούμενοι εἰς τὴν βιομηχανικὴν παραγωγὴν διετέλουν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ δημοσίου. Τὰ ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα, ἱδρυθέντα εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα καὶ τὴν Γερμανίαν κατὰ τὸν ΙΒ', ἤκμασαν κατὰ τοὺς ΙΔ' καὶ ΙΕ' αἰῶνας. Εἰς τὸ Βυζάντιον ὑπῆρχον ἐπίσης ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα, ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας.

Τὰ ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα, δημιουργηθέντα ἐντὸς τοῦ κοινωνικοῦ, πολιτικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ περιβάλλοντος τῆς μεσαιωνικῆς Εὐρώπης, δὲν ἀνταπεκρίνοντο εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς νεωτέρας ἐποχῆς, ὡς αὕτη ἤρξατο διαγραφομένη ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἡ διαμόρφωσις μεγαλυτέρων ἡγεμονιῶν καὶ κρατῶν, ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, ἡ ἐμφάνισις νέων ἐπαγγελμάτων καὶ νέων τεχνικῶν, μέσων ὡς καὶ παραγωγῆς ἀποβλεπούσης εἰς εὐρεῖαν καὶ εὐμετάβολον ἀγοράν, δὲν ἠδύναντο νὰ ἐναρμονισθοῦν πρὸς τοὺς δεσμοὺς τῆς σωματειακῆς ἐπαγγελματικῆς ὀργανώσεως, τῆς ὁποίας τὰ ἐλαττώματα, ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἀρχίζουν νὰ γίνωνται αἰσθητά. Βαθμηδὸν διαγράφεται ἀντίδρασις κατὰ τῆς ὀργανώσεως ταύτης καὶ δὴ ὑπὸ διπλῆν μορφήν, τὸ μὲν διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ κράτους καὶ ἀναλόγου μειώσεως τοῦ δικαιώματος αὐτοδιοικήσεως τῶν σωματείων, τὸ δὲ διὰ τῆς ἱδρύσεως ἐπιχειρήσεων μὴ ἀνηκουσῶν εἰς σωματεῖον, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἄδεια ἱδρύσεως παρείχετο ὑπὸ τοῦ κράτους ἀπ' εὐθείας. Ἰδίως ὑπεστηρίζετο ἡ ἵδρυσις τῶν ἐργοστασίων. Ἐπίσης ἐνεφανίζοντο καινοφανῆ ἐπαγγέλματα ἅτινα δὲν εἶχον ποτὲ ἀποτελέσει ἀντικείμενον σωματειακῆς ὀργανώσεως, ἀπὸ δὲ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος διαδίδεται ἡ μορφὴ τῆς *οἰκιακῆς βιομηχανίας* (βλ. *κατωτέρω*), μὴ ὑπαχθεῖσα ποτὲ εἰς σωματειακὴν ὀργάνωσιν. Κατ' ὀλίγον περιορίζεται ἡ αὐτονομία τῶν σωματείων καὶ ἐπιτείνεται, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν ἐμποροκρατικῶν ἰδεῶν, ἡ ἄμεσος τοῦ κράτους ἐπέμβασις εἰς τὰ οἰκονομικὰ ἐν γένει φαινόμενα καὶ δὴ τὴν βιομηχανικὴν παραγωγήν. Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος πραγματοποιεῖται οὐσιώδης πρόοδος τῆς τεχνικῆς καὶ μετατροπὴ τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς, τελουμένης πλέον κυρίως διὰ μηχανῶν καὶ χρησιμοποιούσης τεχνητὰς κινητηρίους δυνάμεις. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος διαμορφοῦται ἡ *μεγάλη βιομηχανία*, παράγουσα ἀθρόως προϊόντα πρὸς ἐξαγωγήν. Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἐξελίξεως τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν καὶ τῶν πολιτικῶν γεγονότων, περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος (ἐν Γαλλίᾳ 1791) ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' (ἐν Ἀγγλίᾳ 1814, ἐν Αὐστρίᾳ 1859, ἐν Γερμανίᾳ 1869), κατηργήθη ἡ παλαιὰ σωματειακὴ τῶν ἐπαγγελμάτων ὀργάνωσις καὶ ἐφηρμόσθη εἰς τὴν παραγωγὴν ἐν γένει τὸ σύστημα τῆς *ἐπαγγελματικῆς ἐλευθερίας*. Εἰς τὸ σύστημα τοῦτο ἰσχύουν τὰ ἑξῆς: α') Ἰσότης ὅλων ἐν σχέσει μὲ τὸ δικαίωμα ἐξασκήσεως ἐπαγγέλματος. β') Ἐλευθερία παντὸς ὅπως καθορίσῃ κατὰ βούλησιν τὸν τόπον, τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς ἐπιχειρήσεώς του. γ') Ἐλευθερία καθορισμοῦ τῶν τιμῶν τῶν προϊόντων ἢ τῶν ἐπαγγελματικῶν ὑπηρεσιῶν. δ') Οἱ βοηθοὶ τῶν ἐπιχειρηματιῶν προσλαμβάνονται καὶ ἀπολύονται ἐπὶ τῇ βάσει κανόνων τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου καὶ ὄχι δυνάμει ἐπιταγῶν τῆς ἐξουσίας, δυναμένων νὰ δημιουργήσουν προνόμια ὑπὸ ὡρισμένων πολιτῶν. Ἀλλ' ὁ θεσμὸς τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐλευθερίας, ὁ ὁποῖος ἐπί τινα χρόνον ἐθεωρήθη ὡς ἐξασφαλίζων τὴν ἀρίστην λύσιν τῆς ἐπαγγελματικῆς ὀργανώσεως, ἀπεδείχθη ἀνεπαρκής, καθ' ὅσον δημιουργεῖ μεγάλας κοινωνικὰς ἀνισότητας καὶ ἀφίνει ἀπροστατεύτους τοὺς οἰκονομικῶς ἀσθενεῖς. Οὕτω δέ, κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας, ἐντονώτερον μάλιστα ἀπὸ τοῦ μεγάλου πολέμου, ἤρχισαν βαθμιαίως νὰ νομοθετῶνται πάλιν ποικίλοι φραγμοὶ τῆς ἐπαγγελματικῆς ζωῆς, κυρίως ὑπὸ τὴν μορφὴν προστασίας τῶν μικρῶν ἐπαγγελματιῶν καὶ τῶν ἐργατῶν. Ἐπὶ πλέον τὰ νεώτερα ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα, ἂν καὶ ἐλεύθερα καὶ μὴ χαίροντα πλέον μονοπωλιακῆς θέσεως, ὁσημέραι ἀποκτοῦν μεγαλυτέραν σημασίαν εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἐπαγγελματικὴν ζωὴν καὶ αὐτὴν τὴν πολιτικὴν *(ἐπαγγελματικὴ ἐκπροσώπησις)*.

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς *ἐργάτας*, κατὰ τὴν περίοδον τῆς σωματειακῆς ὀργανώσεως τῶν ἐπαγγελμάτων, οὗτοι ἀπετέλουν συνήθως μέρος τῆς οἰκογενείας τοῦ ἐργοδότου, κατοικοῦντες μετ' αὐτοῦ. Διὰ τοῦ σωματείου, αἱ σχέσεις ἐργοδότου καὶ ἐργολήπτου εἶχον πατριαρχικὸν χαρακτῆρα. Αἱ σχέσεις αὗται (χρόνος ἐργασίας, ἡμερομίσθιον), συχνότατα καθωρίζοντο ὑπὸ τῆς ἐξουσίας, εἰς δὲ τὸν ἀνεργοῦντα ἐργάτην παρείχοντο βοηθήματα ἐκ τοῦ ταμείου τοῦ σωματείου. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀπολύτου ἐπαγγελματικῆς ἐλευθερίας (σήμερον ἔχομεν σχετικὴν πλέον ἐπαγγελματικὴν ἐλευθερίαν), οἱ ἐργάται εἶναι ἀπολύτως ἐλεύθεροι, ἀλλά, συνήθως, καὶ ἐντελῶς ἀπροστάτευτοι. Ἕνεκα τῶν δυσμενῶν συνεπειῶν αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας τῆς δημιουργούσης κοινωνικὰς ἀνισορροπίας, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀθλιότητα τῶν ἐργατικῶν τάξεων, ἐφαρμόζεται ἐκ νέου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος, καὶ μάλιστα κατ' αὔξουσαν ἀναλογίαν, ὁ θεσμὸς τῆς ἐπεμβάσεως τῆς κρατικῆς ἐξουσίας εἰς τὴν σχέσιν ἐργοδότου καὶ ἐργολήπτου, πρὸς προστασίαν τῶν οἰκονομικῶς ἀσθενεστέρων.

Ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῶν μορφῶν τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς. Ἡ βιομηχανικὴ παραγωγὴ ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην της ἔννοιαν (συμπεριλαμβανομένης δηλονότι καὶ τῆς βιοτεχνίας), διῆλθε μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς κεντρικῆς καὶ δυτικῆς Εὐρώπης τὰ ἑξῆς στάδια ἐξελίξεως:

α') *Οἰκοτεχνία.* Πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ τεχνικὴ κατεργασία πρώτων ὑλῶν ὑπέστη μακροτάτην ἐξέλιξιν, ἀναγομένην εἰς τὰ πρῶτα καὶ στοιχειώδη τεχνικὰ ἔργα. Περὶ αὐτῆς γίνεται λόγος εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τεχνικῆς, ἐνταῦθα δὲ ἀρκούμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν τεχνικὴν ἀπὸ τῆς διαπλάσεώς της ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ οἴκου, δηλαδὴ προηγμένου σχετικῶς σταθμοῦ τῆς ἐκπολιτιστικῆς ἐξελίξεως. Εἰς τὴν οἰκοτεχνίαν ἡ κατεργασία πρώτων ὑλῶν γίνεται ἐν τῷ οἴκῳ διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας. Αἱ πρῶται ὕλαι ἄλλοτε παράγονται ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, ἄλλοτε ἀγοράζονται ἔξωθεν. Ἡ οἰκοτεχνία ἐμφανίζεται εἰς τὰ πρωτογενῆ στάδια ἐκπολιτιστικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἐξελίξεως, ὅταν κρατῇ κλειστὴ οἰκονομία, ἄνευ συναλλαγῶν ἢ μὲ ἐλαχίστας συναλλαγάς. Τοιαύτην μορφὴν κατεργασίας πρώτων ὑλῶν καὶ παρασκευῆς προϊόντων συναντῶμεν καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς περιοχὰς μὲ καθαρῶς γεωργικὸν ἢ ποιμενικὸν χαρακτῆρα καὶ μὲ στοιχειώδη συγκοινωνίαν, ὅπου συχνότατα τὰ ἐνδύματα, ἐργαλεῖα, οἰκιακὰ σκεύη κατασκευάζονται ἐντὸς ἑκάστης οἰκογενείας.

β') *Χειροτεχνία*, ἥτις εἶναι ἡ ἐξ ἐπαγγέλματος βιομηχανικὴ παραγωγὴ ἄνευ μηχανῶν ἢ μὲ ἐλαχίστας τοιαύτας, μὲ μικρὰ κεφάλαια, γινομένη διὰ περιωρισμένην ἀγοράν, συνήθως δὲ διὰ τὴν ἀπ' εὐθείας πώλησιν εἰς τοὺς πελάτας.

Ἡ χειροτεχνία ἐμφανίζεται διαδοχικῶς ὑπὸ διπλῆν μορφήν. Κατ' ἀρχάς, ὁ χειροτέχνης κατεργάζεται ἐπὶ ἀντιμισθίᾳ τὰς ὑπὸ τοῦ πελάτου του παρεχομένας πρώτας ὕλας. Ὁ τοιοῦτος χειροτέχνης δὲν ἔχει μόνιμον βιομηχανικὴν ἐγκατάστασιν, ἀλλὰ μεταβαίνων ἀπὸ χώρας εἰς χώραν καὶ μεταφέρων μεθ' ἑαυτοῦ τὰ ἐργαλεῖα τῆς τέχνης του, κατεργάζεται τὰς πρώτας ὕλας ποὺ τοῦ παρέχουν οἱ πελάται, τοὺς ὁποίους οὗτος ἐπισκέπτεται. Ἐν Ἑλλάδι, καὶ σήμερον ἀκόμη, συναντῶμεν τοιούτους *«γυρολόγους»* χειροτέχνας, ὡς σιδηρουργοὺς (Ἀθίγγανοι), κτίστας, ράπτας. Ἀργότερα ὁ χειροτέχνης ἀποκτᾷ ἰδίαν μόνιμον ἐγκατάστασιν, ὅπου ἔχει τὰ ἐργαλεῖα τῆς τέχνης του καὶ πρώτας ὕλας, καὶ ὅπου παρασκευάζει προϊόντα, προϋπολογίζων τὰς ἀνάγκας τῆς καταναλώσεως. Ὁ τοιοῦτος μόνιμος χειροτέχνης δὲν περιορίζεται εἰς καθαρῶς τεχνικὴν δρᾶσιν, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰ προηγούμενα στάδια, ἀλλὰ παρουσιάζει καὶ καθαρῶς οἰκονομικὴν δρᾶσιν, ἀφοῦ ὑπολογίζει τὴν μέλλουσαν ἐξέλιξιν τῆς ζητήσεως, καὶ ἐκτίθεται ἑπομένως εἰς κινδύνους.

γ') *Ἡ κατ' οἶκον βιομηχανία*, ἐμφανισθεῖσα ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἔχει τὴν ἀκόλουθον μορφήν. Ἡ βιομηχανικὴ παραγωγὴ γίνεται ὑπὸ τῶν ἐργατῶν εἰς τὰς οἰκίας των, οὗτοι ὅμως δὲν ἐργάζονται διὰ τὴν πελατείαν τῶν καταναλωτῶν, ἀλλὰ χάριν ἑνὸς ἐπιχειρηματίου, ὅστις ἀποτελεῖ τὸν μοναδικὸν πελάτην καὶ τοὺς παραγγέλλει τὸ εἶδος καὶ τὸ ποσὸν τῶν παρακτέων προϊόντων. Ἄλλοτε ὁ ἐπιχειρηματίας εἶναι ἁπλοῦς ἔμπορος, ἄλλοτε βιομήχανος, ἐπεξεργαζόμενος τὰ ἐν τῇ κατ' οἶκον βιομηχανίᾳ παραχθέντα. Εἰς τὴν βιομηχανίαν ταύτην χρειάζονται μεγαλύτερα κεφάλαια ἐκ μέρους τοῦ ἐπιχειρηματίου, ἀλλὰ τὰ κεφάλαια αὐτὰ εἶναι ρευστὰ καὶ ὄχι πάγια.

δ') Ὅταν ἡ βιομηχανικὴ παραγωγὴ λαμβάνῃ τὴν μορφὴν *ἐργαστηρίου*, τότε ὁ ἐπιχειρηματίας ἀποκτᾷ ἰδίαν ἐκμετάλλευσιν, ὅπου συγκεντρώνει μηχανὰς καὶ ἐργάτας, καὶ ὅπου ἡ βιομηχανικὴ παραγωγὴ διεξάγεται ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίβλεψιν τοῦ ἐπιχειρηματίου.

ε') Τὸ *ἐργοστάσιον* ἀποτελεῖ τὴν μᾶλλον προηγμένην μορφὴν βιομηχανικῆς παραγωγῆς, καθ' ἣν αὕτη τελεῖται ὑπὸ μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ ἐργατῶν συγκεντρωτικῶς, ἐντὸς κλειστοῦ χώρου ἀνήκοντος

Digitized by Google

εἰς τὸν ἐπιχειρηματίαν, καὶ διεξάγεται μὲ προηγμένα τεχνικὰ μέσα. Ὑπὸ τὸν ὅρον «*προηγμένα τεχνικὰ μέσα*» νοοῦνται: 1) ὁ μεγαλύτερος καταμερισμὸς τῶν ἔργων μεταξὺ τῶν ἐργατῶν τοῦ ἐργοστασίου· 2) ἡ χρησιμοποίησις μηχανῶν· 3) ἡ χρησιμοποίησις τεχνητῆς κινητηρίου δυνάμεως· κατὰ τοῦτο δὲ κυρίως διακρίνεται τὸ ἐργοστάσιον τοῦ ἐργαστηρίου (ἰδίως διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ πυρὸς ὡς πηγῆς κινητηρίου δυνάμεως). Εἰς τὸ ἐργοστάσιον πραγματοποιεῖται ἡ *πληθοπαραγωγὴ* τῶν προϊόντων (ἡ εὐθηνὴ καὶ ταχεία παραγωγὴ ἀγαθῶν εἰς μεγάλας ποσότητας), ὡς καὶ ἡ παραγωγὴ καλυτέρων ποιοτήτων, πράγματα ἀνέφικτα εἰς τὴν στοιχειώδη τεχνικὴν τῶν προγενεστέρων μορφῶν βιομηχανικῆς παραγωγῆς.

Τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς μεγάλης βιομηχανικῆς ἐπιχειρήσεως, δηλαδὴ τοῦ μεγάλου ἐργοστασίου, εἶναι τὰ ἑξῆς: α') ἀνεξαρτησία ἀπὸ τῶν τοπικῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν καὶ παραγωγὴ διὰ τὴν διεθνῆ ἀγοράν, β') χρησιμοποίησις ἐμμίσθων ὑπαλλήλων καὶ ἐργατῶν καὶ γ') διοίκησις συμφώνως πρὸς ὡρισμένας ἐμπορικὰς καὶ τεχνικὰς ἀρχάς. Αἱ δὲ γενικαὶ προϋποθέσεις διὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς μεγάλης βιομηχανίας εἶναι αἱ ἀκόλουθοι: α') διαμόρφωσις μεγάλων οἰκονομικῶν μονάδων (μεγάλων ἐπικρατειῶν), β') ἐπέκτασις τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν καὶ διευκόλυνσις τῶν συγκοινωνιῶν, γ') πρόοδος τῆς τεχνικῆς, δ') ὕπαρξις κεφαλαίων καὶ ἀνάπτυξις τῆς ἐμπορικῆς πίστεως, ε') πύκνωσις τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἀστικοῦ καὶ ὕπαρξις πολυαρίθμου τάξεως ἀκτημόνων ἐργατῶν, στ') ἀνάπτυξις τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, καὶ ζ') πολλαπλασιασμὸς καὶ ἀνάπτυξις τῶν ἀναγκῶν, ὡς καὶ σχετικὴ ἐξομοίωσις αὐτῶν ἐπιτρέπουσα τὴν πληθοπαραγωγὴν ἀγαθῶν. Ἐν σχέσει μὲ τὴν παραγωγικὴν ἀπόδοσιν, παρατηρεῖται ὑπεροχὴ τοῦ ἐργοστασίου ἔναντι τῆς χειροτεχνίας καὶ ὑπεροχὴ τοῦ μεγάλου ἐργοστασίου ἔναντι τοῦ μικροτέρου τοιούτου, καθόσον ἐκεῖνο διαθέτει μεγαλύτερα κεφάλαια, μεγαλυτέραν πίστιν, εἶναι σκοπιμώτερον ὡργανωμένον καὶ χρησιμοποιεῖ ἀνώτερον προσωπικόν. Μόνον εἰς μεγάλας ἐκμεταλλεύσεις παραγούσας μεγάλας ποσότητας δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν μηχαναὶ ἐκτελοῦσαι εἰδικὰ ἔργα καὶ νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ «*συνεχὴς ἐργασία*» (Fliessarbeit). Ὡρισμένα εἴδη (π.χ. γέφυραι, σιδηρόδρομοι), δὲν δύνανται νὰ παρασκευασθοῦν εἰμὴ μόνον διὰ μεγάλων ἐργοστασίων. Κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν παρατηρεῖται ἀφ' ἑνὸς *ἐξειδίκευσις* τῶν βιομηχανιῶν, ἀφ' ἑτέρου *συγκέντρωσις* τῶν ὁμοειδῶν βιομηχανιῶν. Ὁμιλοῦμεν περὶ *ὁριζοντίας συγκεντρώσεως* (ἢ — *ὁλοκληρώσεως*), ὅταν ὁμοειδεῖς βιομηχανίαι παράγουσαι τὸ αὐτὸ προϊὸν ἑνοῦνται εἰς μίαν ἐπιχείρησιν, καὶ περὶ *κατακορύφου συγκεντρώσεως* (ἢ — *ὁλοκληρώσεως*), ὅταν βιομηχανίαι ἀσχολούμεναι ἑκάστη μὲ τὴν κατεργασίαν προϊόντος εἰς τὰ διάφορα στάδια τῆς τεχνικῆς του ἐπεξεργασίας, συνενοῦνται εἰς μίαν ἐπιχείρησιν.

Διάκρισις τῶν βιομηχανιῶν κατ' εἶδος. Ἡ βιομηχανία παρουσιάζει μεγίστην ποικιλίαν μορφῶν, δύναται δὲ ἐν τῷ συνόλῳ της νὰ διακριθῇ εἰς κατηγορίας. Οὐδεμία διαίρεσις τῆς βιομηχανίας εἶναι πλήρως ἱκανοποιητική, ἀναλόγως δὲ τοῦ ἐπιδιωκομένου κατὰ τὴν ἔρευναν σκοποῦ χρησιμοποιεῖται καὶ ἡ κατάλληλος διαίρεσις.

Ἡ διάκρισις τῶν βιομηχανιῶν δύναται νὰ γίνῃ εἴτε ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παρ' αὐτῶν ἐξυπηρετουμένων ἀναγκῶν (βιομηχανίαι πρώτης ἀνάγκης, βιομηχανίαι πολυτελείας), εἴτε ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κύκλου τῶν καταναλωτῶν (βιομηχανίαι τοπικαί, ἐξαγωγῆς, ἢ μικρᾶς καταναλώσεως, βιομηχανίαι παράγουσαι διὰ τὴν ἀγοράν, διεθνοῦς καταναλώσεως κ.τ.λ.), εἴτε ἐπὶ τῇ βάσει τῆς χρονικῆς διαρκείας τῆς ἐκμεταλλεύσεως (διαρκεῖς ἢ παροδικαὶ βιομηχανίαι). Ἡ συνηθεστέρα διαίρεσις καὶ ἡ πλέον χρήσιμος, εἶναι ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παραγομένων προϊόντων. Οὕτω διῃρέθη ἡ βιομηχανία εἰς ὀκτὼ κατηγορίας: 1) οἰκοδομικαὶ βιομηχανίαι, 2) ὑφασμάτων καὶ εἰδῶν ἐπενδύσεως, 3) εἰδῶν διατροφῆς, 4) μηχανολογικαί, 5) φαρμάκων, 6) ἐπαγγελματικῶν καὶ οἰκιακῶν σκευῶν, 7) παραγωγῆς βιομηχανικῶν πρώτων ὑλῶν καὶ 8) παραγωγῆς μέσων λαϊκῆς ἀγωγῆς. Κατ' ἄλλην θεωρίαν, ἔχομεν τὴν ἑξῆς τριπλῆν διάκρισιν: 1) βιομηχανίας παραγούσας προϊόντα καταναλώσεως, 2) παραγωγῆς προϊόντων στερεοῦ κεφαλαίου χρήσεων καὶ 3) παραγωγῆς προϊόντων στερεοῦ κεφαλαίου παραγωγῆς.

Ὁ στατιστικὸς Μέρβαρτ, διακρίνει τὰς ἑξῆς βιομηχανίας: 1) μεταλλείαν, μεταλλουργίαν, ἁλυκάς, 2) ὀρυχεῖας καὶ κατεργασίας λίθων καὶ χωμάτων, 3) κατεργαζομένας τὰ μέταλλα, 4) παραγωγῆς μηχανῶν καὶ ἐργαλείων, 5) ἠλεκτροτεχνικάς, 6) κλωστοϋφαντουργίας, 7) χάρτου, 8) βυρσοδεψίας, 9) ἐλαστικοῦ καὶ ἀμιάντου, 10) ξύλου, 11) εἰδῶν διατροφῆς, 12) εἰδῶν ἐνδυμασίας, 13) καθαριότητος, 14) οἰκοδομικῆς, 15) ἀνατυπώσεως καὶ ἀναπαραστάσεως, 16) καλλιτεχνικάς, 17) ἐγκαταστάσεις παροχῆς ὕδατος, ἀεριόφωτος καὶ ἠλεκτρισμοῦ. Ἡ γενικὴ στατιστικὴ ὑπηρεσία τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν γενομένην κατὰ τὸ ἔτος 1920 ἀπογραφὴν τῆς βιομηχανίας τῆς χώρας, διῄρεσε τὰς βιομηχανίας εἰς πέντε μεγάλας κατηγορίας, ἤτοι: 1) ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ὑπεδάφους, μεταλλουργικάς, οἰκοδομικὰς κ.τ.λ., 2) ἐπεξεργασίας προϊόντων γεωργίας, κτηνοτροφίας, θήρας καὶ ἁλιείας, 3) ὑφαντικάς, 4) χημικάς, 5) γενικῶν ἢ ὁμαδικῶν ἀναγκῶν. Ἑκάστη κατηγορία διῃρέθη εἰς κλάσεις καὶ αἱ κλάσεις εἰς ἐδάφια.

Ὁ ἀγὼν τῶν μικρῶν ἐπαγγελματιῶν. Διὰ τῆς διαμορφώσεως τῆς μεγάλης ἐργοστασιακῆς βιομηχανίας ἐδημιουργήθησαν σπουδαιότατα κοινωνικὰ καὶ οἰκονομικὰ προβλήματα, καθόσον ἐνῷ μέχρι τῶν ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνος ἡ χειροτεχνικὴ μορφὴ τῆς βιομηχανίας ἀπετέλει τὴν συνήθη μορφήν, ὑφ' ἣν ἐπραγματοποιεῖτο ἡ βιομηχανικὴ παραγωγή, διὰ τῆς ἐμφανίσεως καὶ διαδόσεως τοῦ ἐργοστασίου ἡ χειροτεχνία πολλαχοῦ ἐκτοπίζεται ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ ἄλλαι μὲν χειροτεχνίαι ἐξηφανίσθησαν ἐντελῶς πρὸ τῆς ἐργοστασιακῆς παραγωγῆς (βαλαντοποιία, ζωναροποιία, χειροτεχνία τῆς κλωστοϋφαντουργίας), ἄλλαι διετηρήθησαν, ἀλλ' ἠλαττωμέναι, καὶ τέλος ἄλλαι ἐξακολουθοῦν νὰ ὑφίστανται ἄνευ μειώσεως. Αἱ περιπτώσεις καθ' ἃς ἡ χειροτεχνία διατηρεῖται ἀμείωτος εἶναι αἱ ἑξῆς: α') ὅταν τὸ ἐπάγγελμα ἀποβλέπῃ εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοπικῶς ὡρισμένων ἢ περιωρισμένων ἀναγκῶν, β') ὅταν πρόκειται νὰ ἐξυπηρετηθοῦν προσωπικαὶ ἰδιοτροπίαι, γ') ὅταν πρόκειται περὶ ἐπιδιορθώσεων. Ἐκ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἐργοστασίου καὶ χειροτεχνίας ἐδημιουργήθη κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν *ζήτημα τῶν μέσων ἐπαγγελματικῶν τάξεων*, συζητεῖται δὲ κατὰ πόσον διὰ λήψεως κρατικῶν μέτρων ἐνδείκνυται ἡ προσπάθεια διατηρήσεως ἐπαγγελμάτων ποὺ ἐξαφανίζονται. Ἀπὸ καθαρῶς οἰκονομικῆς ἀπόψεως, τοιαύτη προσπάθεια δὲν φαίνεται σκόπιμος. Ἀφ' ἑτέρου δὲν πρέπει νὰ παροραθῇ ἀπὸ αἰσθητικῆς ἀπόψεως ἡ δι' ὡρισμένους κλάδους σημασία τῆς χειροτεχνικῆς παραγωγῆς.

Βιομηχανικὴ πίστις. Ἡ εἰς τὴν βιομηχανίαν παρεχομένη πίστις διακρίνεται: α') εἰς τὴν πίστιν τὴν παρεχομένην διὰ τῶν πρώτων ἐγκαταστάσεων καὶ β') τὴν παρεχομένην διὰ τὴν κίνησιν τῆς βιομηχανικῆς ἐπιχειρήσεως. Εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἔχουσαν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν γεωργίαν, διαρκῆ παραγωγὴν καὶ κατανάλωσιν, εἶναι εὐκολωτέρα ἡ παροχὴ πίστεως, πραγματοποιουμένη εἴτε διὰ βραχυπροθέσμων δανείων εἴτε διὰ τῆς ἐκδόσεως ὁμολογιῶν ἐκ μέρους τῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων. Σημειωτέον ὅμως, ὅτι ἡ βιομηχανία ἔχει κυρίως ἀνάγκην μακροπροθέσμων δανείων, ἄνευ τῶν ὁποίων δὲν δύναται νὰ προαχθῇ.

Ἐγκατάστασις βιομηχανιῶν. Ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς ἐγκαταστάσεως δεδομένης βιομηχανίας, δηλαδὴ τοῦ τόπου ὅπου οἰκονομικῶς ἐνδείκνυται νὰ ἐγκατασταθῇ αὕτη. Διὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν βιομηχανιῶν, πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν αἱ πηγαὶ τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ τὰ κέντρα καταναλώσεως. Εἰς ὡρισμένας βιομηχανίας τὸ βάρος τῶν παραγομένων προϊόντων ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ βάρος τῶν πρώτων ὑλῶν ἐκ τῶν ὁποίων παρήχθησαν, εἶναι πολὺ μικρότερον, εἰς ἄλλας δὲ περίπου τὸ αὐτό. Αἱ πρῶται βιομηχανίαι θὰ ἐγκατασταθοῦν πλησίον τῆς πηγῆς τῶν πρώτων ὑλῶν, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν μεγάλων ἐξόδων μεταφορᾶς τούτων, αἱ δεύτεραι πλησίον τῶν κέντρων καταναλώσεως. Προκειμένου περὶ βιομηχανιῶν, αἱ ὁποῖαι κατεργάζονται πρώτας ὕλας πανταχοῦ εὑρισκομένας, αὗται θὰ ἐγκατασταθοῦν κατὰ προτίμησιν πλησίον τῶν κέντρων καταναλώσεως. Τέλος, ὡρισμέναι βιομηχανίαι ἐγκαθίστανται εἰς κέντρα παρουσιάζοντα σπουδαῖα πλεονεκτήματα ἀπὸ ἀπόψεως ἐργατικῶν δυνάμεων καὶ ἱκανότητος.

Διάδοσις τῆς ἐργοστασιακῆς βιομηχανίας ἐπὶ τῆς γῆς. Ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις δεδομένης χώρας ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ συνόλου τῶν συνθηκῶν, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπηρεάζεται ἡ διαμόρφωσις καὶ ἐξέλιξις τῆς οἰκονομίας αὐτῆς, ἤτοι ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως αὐτῆς, τοῦ ἐδάφους, τοῦ ὀρυκτοῦ πλούτου, τῶν κινητηρίων δυνάμεων, τῶν μέσων συγκοινωνίας, τῶν γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων, ἐκ τῆς πυκνότητος καὶ ἀναπτύξεως τοῦ πληθυσμοῦ, ἐκ τῶν διαθεσίμων κεφαλαίων, ἐκ τῆς ἀναπτύξεως καὶ τοῦ ἐξευγενισμοῦ τῶν ἀναγκῶν κτλ. Ἐνῷ ἡ μικρὰ βιομηχανία εἶναι διαδεδομένη εἰς ὅλας τὰς χώρας, τὰς παρουσιαζούσας ὡρισμένην ἐκπολιτιστικὴν ἐπίδοσιν, δὲν δύναται νὰ λεχθῇ τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τῆς ἐργοστασιακῆς βιομηχανίας, τῆς ὁποίας ἡ ἀνάπτυξις ὀφείλεται ἑκάστοτε εἰς εἰδικοὺς λόγους. Κατὰ πρῶτον ἐνεφανίσθη αὕτη εἰς τὴν Ἀγγλίαν μετὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, χάρις δὲ εἰς τὰς κρατησάσας, περὶ τὸ 1800, ἀρχὰς περὶ φιλελευθέρων ἐμπορικῶν συναλλαγῶν ἡ Ἀγγλία ἐδέσποσε βιομηχανικῶς τῆς ὑφηλίου ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν. Βαθμηδὸν ἤρξατο ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἡ ἀνάπτυξις βιομηχανίας καὶ εἰς ἄλλας χώρας τῆς δυτικῆς, κεντρικῆς καὶ βορείου Εὐρώπης. Αἱ περὶ τὸν Ρῆνον ἰδίως χῶραι ὑπῆρξεν κέντρον μεγάλης βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως. Μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν ἀργότερα, σχετικῶς, ἀνεπτύχθη ἡ βιομηχανία εἰς τὴν Γερμανίαν καί, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ' αἰῶνος, τὴν Ἰταλίαν. Ὁ Παγκόσμιος πόλεμος συνέτεινε σπουδαίως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας καὶ εἰς χώρας στερουμένας τοιαύτης· τοῦτο ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τοῦ πολεμικοῦ ἀποκλεισμοῦ, ὡς καὶ τοῦ ἀναπτυχθέντος κατὰ τὸν πόλεμον πνεύματος αὐταρκείας τῶν Ἐθνῶν. Ἕκαστον δηλαδὴ ἔθνος, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν πολεμικῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα παρατεινόμενα ἐπὶ μακρὸν ἦσαν ἐξαιρετικῶς ἐπαισθητά, ᾐσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ καταστῇ οἰκονομικῶς αὔταρκες. Καὶ ἐπειδὴ τοῦτο, προκειμένου μὲν περὶ τῶν πρώτων ὑλῶν, εἶναι δύσκολον, ἂν μὴ ἀδύνατον, ὅσον ἀφορᾷ ὅμως πολλὰς τῶν βιομηχανιῶν εἶναι ἐφικτόν, ἑπόμενον ἦτο ἡ προσπάθεια τῶν κυβερνήσεων νὰ στραφῇ πρὸς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας.

Οὕτω σήμερον ἡ βιομηχανικὴ παραγωγὴ ἔχει ἐπεκταθῇ εἰς χώρας αἱ ὁποῖαι προηγουμένως εἰσῆγον ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς τὰ βιομηχανικά των προϊόντα, ὡς π.χ. τὴν Ἰαπωνίαν, τὴν Αὐστραλίαν, ἔν τινι μέτρῳ αὐτὰς τὰς Ἰνδίας, καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐκ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς βιομηχανίας εἰς τὰς γεωργικὰς χώρας ἑπόμενον ἦτο νὰ ἐπέλθῃ ἐλάττωσις τῆς ἐξαγωγῆς τῶν παλαιῶν βιομηχανικῶν χωρῶν, χωρὶς ὅμως ἡ ἐλάττωσις αὕτη νὰ εἶναι τόσον μεγάλη ὅσον θὰ ὑπόθετέ τις ἐκ πρώτης ὄψεως, διότι, μεταπολεμικῶς, οἱ πληθυσμοὶ ἐσυνήθισαν εἰς πλουσιωτέραν σχετικῶς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν των καὶ δὴ διὰ προϊόντων τῆς βιομηχανίας. Αἱ χῶραι μεγάλης βιομηχανικῆς παραγωγῆς διετήρησαν πλεονεκτικὴν θέσιν, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τὴν παραγωγὴν ὡρισμένων ἀντικειμένων εὐρείας καταναλώσεως,

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΝ ΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ ΑΤΟΜΩΝ

ΧΩΡΑΙ	Ἐργαζόμενος πληθυσμός				Ἐργάται ἢ ὑπάλληλοι (κατὰ τὰ ἔτη 1920—21)		
	Ἔτος	*Συνολικὸς ἀριθμὸς* (εἰς χιλιάδας)	*Ἐργαζόμενοι εἰς τὴν Βιομηχανίαν* — Ἐν συνόλῳ (εἰς χιλιάδας)	*Ἐργαζόμενοι εἰς τὴν Βιομηχανίαν* — Ἀναλογία τοῖς % ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ἐργαζομένων	*Ἐν συνόλῳ* (εἰς χιλιάδας)	*εἰς τὴν Βιομηχανίαν* — Εἰς χιλιάδας	*εἰς τὴν Βιομηχανίαν* — Ἀναλογία ἐπὶ τῶν ἐργαζομένων
Ρωσία	1920	43.000	—	—	5.000—6.000	1.620	33,4
Γερμανία	1920	33.884	12.894	38,1	19.550	10.450	54,3
Μεγ. Βρεττανία	1921	19.357	9.971	51,5	} 16.330	8.800	53,9
Ἰρλανδία	1911	1 806	396	21,9			
Γαλλία	1911	20.721	6.260	30,2	10.000	3.840	38,4
Ἰταλία	1911	16.370	4.370	26,6	8.200	2 950	35,6
Πολωνία	1920—21	13.000	—	—	3.740—4.270	900—1.000	23,7
Ἱσπανία	1910	9 300	1.032	11,1	3.200—3.600	640	20,2
Ρουμανία	1920—21	7.500	—	—	3.000—3.500	900	27,6
Τσοχοσλοβακία	1921	6.713	2.260	33,7	3.775	1.865	49,2
Γιουγκοσλαβία	192 —21	5.300	—	—	2.000	450	22,5
Οὐγγαρία	1910	8.744	1.424	16,3	1.800	520	28,7
Βέλγιον	1910	3.229	1.567	48,5	2.265	1.355	60,0
Κάτω Χῶραι	1909	2.262	782	34,7	1.900	800	41,6
Πορτογαλία	1910	2.742	634	23,1	1 200	300	25,0
Αὐστρία	1910	14.951	3.628	24,3	2 000	870	43,5
Σουηδία	1910	2.480	565	22,8	1.300	365	32,6
Ἑλλὰς	1907	1.000(;)	200(;)	20,0(;)	600	180	30,0
»	1920	—	380	20,4	—	—	—
Βουλγαρία	1910	2.239	178	7,9	580	120	21,4
Ἑλβετία	1920	1.852	627	33.2	1.155	615	53,2
Φινλανδία	1920	1.436	192	13,0	850	160	18,7
Δανία	1921	1.521	368	24,1	955	280	28,3
Νορβηγία	1920	1.108	310	28,0	590	185	31,1
Ἡνωμ. Πολ. Ἀμερικῆς	1920	41.614	14.300	31,3	30.500	12.700	41,8

Digitized by Google

ἀπαιτούντων μεγάλας ἐγκαταστάσεις, τὰ ὁποῖα αὗται παράγουν ὑπὸ ἰδιάζοντας εὐνοϊκοὺς ὅρους (π.χ. αὐτοκίνητα ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις), ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν παραγωγὴν ὡρισμένων λεπτῶν προϊόντων ἢ προστατευομένων ὑπὸ διπλωμάτων εὑρεσιτεχνίας (ὀπτικὰ εἴδη, μηχαναὶ κττ., ἐν Ἀγγλίᾳ Γερμανίᾳ, Ἡνωμέναις Πολιτείαις· βλ. λ. βιομηχανικὴ *πολιτική*. Εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς συγχρόνου ἐργοστασιακῆς βιομηχανίας παρατηρεῖται συγκέντρωσις τῶν ὁμοειδῶν ἢ συγγενῶν βιομηχανιῶν εἰς τὰς αὐτὰς περιοχάς, καὶ οὕτω σχηματίζονται ζῶναι βιομηχανικῆς παραγωγῆς (Ἀγγλία, Βέλγιον, βόρειος καὶ ἀνατολικὴ Γαλλία, δυτικὴ Γερμανία, ὡρισμέναι ζῶναι τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν).

Βιομηχανικὴ στατιστική. Ὀνομάζομεν οὕτω τὴν στατιστικήν. τὴν πραγματευομένην πάντα τὰ ἀφορῶντα τὴν βιομηχανίαν. Κατωτέρω παραθέτομεν στατιστικάς τινας πληροφορίας ἀφορώσας τὴν παγκόσμιον βιομηχανίαν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ μέγεθος τῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων, αὗται σημειοῦνται κυρίως εἰς τὴν μεταλλείαν, τὰς μηχανουργικάς, χημικὰς καὶ κλωστοϋφαντουργικὰς βιομηχανίας, ὅπου τὰ $^{7}/_{10}$ τῶν ἐργαζομένων ἀπασχολοῦνται εἰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις.

Εἰς τοὺς κατωτέρω πίνακας ἐμφαίνεται ἡ ἐξέλιξις τῆς ἀνὰ τὸν κόσμον χρησιμοποιουμένης κινητηρίου δυνάμεως ἐν τῇ βιομηχανίᾳ. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἑλλάδα ἡ κινητήριος δύναμις ἀνήρχετο κατὰ τὸ 1867 εἰς δύναμιν 296 ἵππων, τὸ 1875 εἰς 1887 **ἵππων, τὸ 1889 εἰς 5568, τὸ 1892 εἰς 10000 περίπου, τὸ 1920 εἰς 110.000 καὶ κατὰ τὸ 1925 εἰς 121.000 περίπου.**

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΕΞΕΛΙΞΕΩΣ ΤΗΣ ΚΙΝΗΤΗΡΙΟΥ ΔΥΝΑΜΕΩΣ ΕΙΣ ΧΩΡΑΣ ΤΙΝΑΣ

ΧΩΡΑΙ	Ἔτος ἀπογραφῆς	Ἀριθμὸς ἵππων
Γερμανία	1840	40.000
	1870	2.500.000
	1896	8.000.000
Ἀγγλία	1840	620.000
	1870	4.000.000
	1896	13.700.000
Σύνολον Εὐρώπης	1840	860.000
	1860	5.500.000
	1896	41.000.000
Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι	1840	760.000
	1870	5.500.000
	1880	14.400.000
	1896	18.000.000
Ἀποικίαι καὶ λοιπὴ ὑφήλιος	1840	30.000
	1880	3.000.000
	1896	7.700.000
Ὑφήλιος	1840	1.600.000
	1860	9.300.000
	1880	34.100.000
	1896	66.100.000

Ἐκ τοῦ παρὰ πόδας τῆς προηγουμένης σελίδος παρατιθεμένου πίνακος συνάγεται, ὅτι ἡ ὑφισταμένη ἀναλογία μεταξὺ τοῦ εἰς τὴν βιομηχανίαν ἐργαζομένου πληθυσμοῦ ἀφ' ἑνός, καὶ τοῦ συνόλου τῶν ἐργαζομένων ἀφ' ἑτέρου εἶναι ἡ ἑξῆς (κατὰ τὸ Die Welt in Zahlen τ. 4 σ. 4—5):

Χῶραι, ἔχουσαι ἀναλογίαν 20% ἐργαζομένων εἰς τὴν βιομηχανίαν ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ ἐργαζομένου πληθυσμοῦ: Βουλγαρία, βαλτικὰ κράτη, Φινλανδία, Ἱσπανία καὶ Οὐγγαρία.

Χῶραι, ἔχουσαι ἀναλογίαν 20%—30%: Ἑλλάς, Ἰρλανδία, Σουηδία, Πορτογαλία, Δανία, Αὐστρία, Ἰταλία καὶ Νορβηγία.

Χῶραι, ἔχουσαι ἀναλογίαν 30%—40%: Γαλλία, Αὐστραλία, Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, Ἀμερική, Ἑλβετία, Τσεχοσλοβακία, Κάτω Χῶραι καὶ Γερμανία.

Χῶραι, ἔχουσαι ἀναλογίαν ἄνω τῶν 40%: Βέλγιον (48,5%) καὶ Μεγάλη Βρεττανία (51,5%).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Philippovich-Somary*, Grundriss der Politischen Oekonomie τ. Β', μέρος Α', 12 ἐκδ. 1920, σελ. 152—333.— *Conrad-Hesse*, Grundriss d. Polit. Oek. μέρος Β' Volkswirtschafts politik 8η ἐκδ. 1920 σ. 161—235.— *H. Sieveking*, Geschichte der gewerblichen Produktion... κτλ. Grundriss der Sozialökonomik VI Abt. 1914 σ. 1—23.— *E. Schwiedland*, Der Wett. Kampf der gewerblichen Betriebsformien, αὐτόθι σ.24—53.—*A. Weher*, Industrielle Standorfslehre αὐτόθι σ. 54—82.—*Fr. Leitner*, Betriebslehre der Kapitalistischen Gross-industrie, αὐτόθι σ. 83—135.—*M. R. Weyermann*, Die ökononrische ligenart der modernen gewerblichen Technih αὐτόθι σ. 136—186.— *Th. Vogelstein*, Die finanzielle Organisation der Kapitalistischen Industrie und die Monovolbildungen, αὐτόθι σ. 187—246.— *O. v. Zwiedineck Südenhorst*, Arbeitsbedorf und Lohnpolitik der modernen Kapitalistischen Industrien, αὐτόθι σ. 247—281.— *R. Meerwarth*, Nationalökonomie und Statistik, 1925 σελ. 109—257.— Γενικὴ Στατιστικὴ Ὑπηρεσία τῆς Ἑλλάδος, Ἀπογραφὴ τῶν βιοτεχνικῶν καὶ βιομηχανικῶν Ἐπιχειρήσεων κατὰ τὴν 18 Δεκεμβρίου 1920. Ἀθῆναι 1927.— *K. Bücher*, Gewerbe ἐν Handwörterbuch der Staats wissenschaften 4η ἐκδ., τ. 4, 1927 σ. 966—999.—*Letterhaus-Röhr*, Grössenordmungen in Volk und Wirtschaft, 1928.— *A. Calmes*, Der Fabrikbetrieb, Β' ἐκδ., 1908.

Γ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

— **βιομηχανία *κατ' οἶκον*· βλ. οἰκοτεχνία.**

— **βιομηχανία *τῶν ξένων*· βλ. τουρισμός.**

— **βιομηχανίας, *διεθνὴς προστασία* —.** Ἡ τῆς βιομηχανίας προστασία καὶ ἔξω τῶν ὁρίων ἑκάστης χώρας ἀπετέλεσεν, ἀνέκαθεν σχεδόν, ἀντικείμενον μερίμνης πάντων τῶν κρατῶν, ὅσων οἱ λαοὶ ἐνήργουν ἐμπόριον βιομηχανικῶν προϊόντων καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ· ζητήματα σχετιζόμενα πρὸς τὴν προστασίαν τοῦ δικαιώματος τῆς εὑρεσιτεχνίας, πρὸς τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα, τὴν φίρμαν ἐργοστασίων, τὰ σήματα, τὰ βιομηχανικὰ δείγματα κλπ., ἀνέκυπτον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, ἐφόσον στενοτέρα καθίστατο ἡ μεταξὺ τῶν διαφόρων λαῶν ἐπικοινωνία καὶ πυκνοτέρα ἡ μεταξὺ αὐτῶν γινομένη ἀνταλλαγὴ τῶν προϊόντων των, ἀπαιτοῦντα τὴν λῆψιν μέτρων διεθνοῦς φύσεως ἀναλόγων πρὸς τὰ θεσπισθέντα ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἑκάστου τῶν κρατῶν. Ἐν πρώτοις ἐπεζητήθη ὅπως δι' ἰδιαιτέρων συμβάσεων μεταξὺ δύο πολιτειῶν, οἱ ὑπήκοοι τῶν ὁποίων διεξῆγον μεταξύ των ἐμπόριον βιομηχανικῶν εἰδῶν, ρυθμισθῶσι τὰ εἰς τὴν προστασίαν τῆς βιομηχανίας ἐν γένει ἀναγόμενα ζητήματα. Πλεῖσται τοιαύτης φύσεως συμβάσεις κατηρτίσθησαν οὕτω κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα· διὰ τῶν τοιούτων ὅμως συμβάσεων δὲν ἐπετυγχάνετο ἡ ρύθμισις τῶν ἐπιμάχων ζητημάτων, ἐξ ἄλλου δὲ πολλάκις αἱ συμβάσεις αὗται ἴσχυον μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὰ ρητῶς ἐν αὐταῖς κατονομαζόμενα βιομηχανικὰ προϊόντα, καὶ ὡς ἦτο ἑπόμενον διάφοροι ἐν προκειμένῳ ἐκράτουν κανόνες· ὡς ἐκ τούτου ἤρχισεν ἀφ' ἑαυτῆς ἐπιβαλλομένη ἡ ἀντίληψις περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ὁμοιομόρφου ρυθμίσεως τῶν ζητημάτων τούτων, δυνάμει διεθνῶν κανόνων ἀναγνωριζομένων ὑπὸ τῆς πλειονότητος τῶν πολιτειῶν, διὰ τῆς συμμετοχῆς αὐτῶν εἰς κοινὴν διεθνῆ σύμβασιν. Τῇ πρωτοβουλίᾳ ὅθεν τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως συνεκλήθη εἰς Παρισίους ἐν ἔτει 1878 ἡ πρώτη διεθνὴς συνδιάσκεψις, ἥτις δὲν ἐνεῖχε διπλωματικὸν χαρακτῆρα. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία, οὕτως εἰπεῖν, τῆς μετὰ δύο ἔτη συγκληθείσης καὶ αὖθις ἐν Παρισίοις δευτέρας συνδιασκέψεως, ἐχούσης διπλωματικὸν χαρακτῆρα, ἐν τῇ ὁποίᾳ συμμετέσχον δέκα ὀκτὼ κράτη. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐν λόγῳ συνδιασκέψεως (κοινῶς ἀποκαλουμένης *Συνδιάσκεψις τῶν Παρισίων*) ὑπῆρξεν ἡ παρ' αὐτῆς καταρτισθεῖσα σύμβασις τῆς 20 Μαρτίου 1883, ἥτις φέρει τὸν τίτλον: «Διεθνὴς ἕνωσις πρὸς προστασίαν τῆς βιομηχανικῆς ἰδιοκτησίας». Ἡ σύμβασις αὐτὴ ὑπεγράφη παρὰ τῶν ἑξῆς κρατῶν: Βελγίου, Βραζιλίας, Γαλλίας, Γουατεμάλας, Ἑλβετίας, Ἰταλίας, Ἱσπανίας, Κάτω Χωρῶν, Πορτογαλίας, Σαλβαδώρ, καὶ Σερβίας. Μεταγενεστέρως ὅμως διὰ τῆς προσχωρήσεως εἰς τὴν ἐν λόγῳ σύμβασιν καὶ ἑτέρων κρατῶν, ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ηὐξήθη εἰς δέκα ἑπτά. Διὰ τοῦ δευτέρου ἄρθρου τῆς συμβάσεως ἐτίθετο γενικὴ ἀρχὴ καθ' ἣν οἱ ἐφευρεταί, οἱ ἔμποροι καὶ οἱ βιομήχανοι ἑκάστου τῶν ὑπογραψάντων κρατῶν ἐξομοιοῦντο πρὸς τοὺς ὁμοτέχνους ὑπηκόους τῶν ἄλλων. Ἐκ τῶν λοιπῶν διατάξεων τῆς συμβάσεως, μνημονευτέον τυγχάνει καὶ τὸ ἄρθρον 13 αὐτῆς, δυνάμει τοῦ ὁποίου ἱδρύετο ἐν Βέρνῃ Διεθνὲς Γραφεῖον προστασίας, προορισμὸν ἔχον τὴν συλλογὴν πασῶν τῶν ἀναγκαίων πληροφοριῶν, ὡς καὶ τὴν ὑπόδειξιν τῶν ἐπιθυμητῶν τροποποιήσεων ἐν σχέσει πρὸς τὴν βιομηχανικὴν προστασίαν. Ἡ λειτουργία τοῦ γραφείου τούτου ἐτίθετο ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς «Ἀνωτάτης Διοικήσεως τῆς Ἑλβετικῆς Ὁμοσπονδίας», ὡς ἐπίσημος δὲ γλῶσσα αὐτοῦ ὡρίζετο ἡ γαλλική.

Μετὰ τὴν Συνδιάσκεψιν τῶν Παρισίων πλεῖσται ὅσαι ἄλλαι συνδιασκέψεις ἐπηκολούθησαν, κατὰ τὰς ὁποίας ἐτροποποιήθησαν διάφοροι διατάξεις τῆς συμβάσεως τῶν Παρισίων, εἴτε προσετέθησαν εἰς αὐτὴν ἕτεραι τοιαῦται. Οὕτω τὸ 1886 συνεκλήθη ἡ τρίτη ἐν Ρώμῃ συνδιάσκεψις, βραδύτερον δ' ἐν Μαδρίτῃ ἡ τετάρτη τοιαύτη ἀπὸ τῆς 5—14 Ἀπριλίου 1891. Κατ' ἀμφοτέρας τὰς συνδιασκέψεις ταύτας συμμετέσχον 14 τὸ ὅλον κράτη, μεταξὺ δ' αὐτῶν συγκατελέγοντο ἡ Ἀγγλία, ἡ Γερμανία καὶ αἱ Ἠν. Πολιτεῖαι, ἤτοι τρία, ἐπὶ πλέον, μεγάλα κράτη, ἅτινα δὲν εἶχον συμμετάσχει εἰς τὴν ἐν ἔτει 1883 συνομολογηθεῖσαν σύμβασιν τῶν Παρισίων. Ὑπὸ τῆς ἐν Ρώμῃ συνδιασκέψεως ἀπεφασίσθη ὅπως καταγράφωνται ἐν εἰδικῷ βιβλίῳ, τηρουμένῳ παρὰ τοῦ Διεθνοῦς Γραφείου, πάντα τὰ σήματα ἐργοστασίων καὶ ἐμπορευμάτων, ἐπηνέχθησαν δὲ καί τινες ἐπουσιώδεις τροποποιήσεις εἰς τὸ κείμενον τῆς συμβάσεως τῶν Παρισίων. Κατὰ τὴν ἐν Μαδρίτῃ συνδιάσκεψιν ὑπεγράφη παρὰ τῶν ἐν αὐτῇ παραστάντων ἀντιπροσώπων κανονισμὸς (arrangement) περὶ καταστολῆς τῆς κρατούσης τότε συνηθείας ν' ἀναγράφωνται ἐπὶ τῶν ἐμπορευμάτων ψευδεῖς ἐνδείξεις περὶ τῆς προελεύσεως τούτων. Σπουδαία ὅμως μεταβολὴ ἐπῆλθεν ὀλίγα ἔτη βραδύτερον ὅσον ἀφορᾷ τὸν θεσμὸν τοῦ Διεθνοῦς Γραφείου, τὸ ὁποῖον, τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς ἑλβετικῆς κυβερνήσεως, συνεχωνεύθη τῷ 1892 μετὰ τοῦ Διεθνοῦς Γραφείου τῆς φιλολογικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἰδιοκτησίας. Πλεῖσται συνδιασκέψεις συνῆλθον ἐπίσης ἐν Βρυξέλλαις μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1897—1900, τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἡ ἀπὸ 14 Δεκεμβρίου 1900 «Συμπληρωματικὴ πρᾶξις τῶν Βρυξελλῶν», διὰ τῆς ὁποίας συνεπληρώθη καὶ ἀνεκαινίσθη ἐν πολλοῖς τὸ περιεχόμενον τῆς συμβάσεως τῶν Παρισίων. Ἕνδεκα ἔτη βραδύτερον (1911) συνῆλθεν ἐν Βασιγκτῶνι ἑτέρα συνδιάσκεψις. Ταυτοχρόνως διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων τούτων συνδιασκέψεων ηὐξάνετο καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν κρατῶν, τῶν ἀπαρτιζόντων τὴν «Διεθνῆ Ἕνωσιν» οὕτω προσετέθησαν ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Κούβα, ἡ Δανία, ἡ Δομινικανικὴ δημοκρατία, ἡ Φινλανδία, ἡ Νέα Ζηλανδία, ἡ Ἰαπωνία, τὸ Μαρόκκον, τὸ Μεξικόν, ἡ Νορβηγία, ἡ Αὐστρία, ἡ Πολωνία, ἡ Τσεχοσλοβακία, ἡ Τύνις, ἡ Οὐγγαρία κλπ. Τὴν 8 Ὀκτωβρίου 1925 συνῆλθεν ἐν Χάγῃ διεθνὴς συνδιάσκεψις πρὸς ἀναθεώρησιν τῆς σχετικῆς συμ-

ΠΙΝΑΞ ΤΗΣ ΕΝ ΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΜΕΝΗΣ ΚΙΝΗΤΗΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΔΥΝΑΜΕΩΣ

ΧΩΡΑΙ ΚΑΙ ΕΤΟΣ	Κινητῆρες ἐν τῇ βιομηχανίᾳ. Μόνον οἱ ἀκίνητοι οἱ παραγωγοὶ δυνάμεως						Παραγωγὴ ἠλεκτρικῆς δυνάμεως			
	Ἀτμός	Ὕδωρ	Ἀεριόφως	Ρευστὴ καύσιμος ὕλη	Διάφορα	Ἐν συνόλῳ	Ἀτμός	Ὕδωρ	Διάφορα	Ἐν συνόλῳ
	Δύναμις εἰς χιλιάδας ἵππων									
Γερμανία										
1875	886	169	—	1	—	1.056	—	—	—	—
1895	2.731	629	54	11	12	3.427	43	5	0.5	48.5
1907	6.715	869	188	94	389	8.264	780	66	89	935
1924	—	—	—	—	—	—	5.930	990	290	7.260
Μεγ. Βρεττανία καὶ Ἰρλανδία										
1907	9.765	178	770		79	10.792	1.536	10	14	1.560
Γαλλία										
1901	1.761	524	—	—	—	2.285	85	25	—	110
1906	2.605	773	—	173	—	3.551	203	135	11	341
1913	3.539	—	—	—	—	3.539	—	—	—	—
1919	3.351	1.300	—	—	—	—	—	—	—	—
Ἰταλία										
1913	290	419		26		734	63	108	8	179
1911	471	952	168	30		1.620	172	569	44	790
1918	—	1.552	—	—	—	—	—	—	—	—
Σουηδία										
1896	104	189	3		—	295	—	—	—	6
1900	174	255	6		—	435	12	6	—	18
1905	232	345	13		—	590	21	31	0.8	53
1910	349	526	31		—	906	50	203	10	263
1915	422	844	13	41	—	1.321	80	415	21	512
1920	491	1.146	13	40	—	1.690	159	646	24	829
Ἑλβετία										
1895	58	88	4			145	2	6	0.2	7
1901	84	185	14			283	8	75	2	85
1911	139	538	35			713	59	408	10	477
1923	124	1.199	16			1.339	75	1.081	9	1.173
Ἰαπωνία										
1899	60	4	—	—	—	64	—	—	—	—
1900	87	8	—	—	—	95	—	—	—	—
1905	199	25	2	2	—	227	49	1	0.2	51
1910	339	90	69	7	—	505	58	44	27	129
1915	481	318	43	5	—	847	172	234	8	414
1920	749	419	67	8	—	1.243	252	305	8	565
Ἡνωμ. Πολιτεῖαι										
1900	13.269	2.002	549			15.820	2.703	487	14	3.204
1910	26.101	4.862	1.434			32.397	8.116	2.942	135	11.194
1917	—	—	—	—	—	—	11.993	4.905	239	17.137
1922	—	—	—	—	—	51.000	17.854	6.226	335	14.415

Digitized by Google

βάσεως περὶ προστασίας τῆς βιομηχανικῆς ἰδιοκτησίας.

Οἱ κανόνες τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, οἵτινες σήμερον διέπουσι τὰ τῆς βιομηχανίας γενικῶς, δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν εἰς τὰ ἑξῆς: 1) Οἱ ὑπήκοοι ἢ οἱ πολῖται ἑκάστου τῶν ἀπαρτισάντων τὴν «Διεθνῆ Ἕνωσιν» κρατῶν δέον ν' ἀπολαύωσιν εἰς τὰ λοιπὰ κράτη, ὅσον ἀφορᾷ τὸ δικαίωμα εὑρεσιτεχνίας, τὰ βιομηχανικὰ σήματα κ.τ.λ., τῶν αὐτῶν προνομίων, τῶν ὁποίων ἀπολαύουσι, δυνάμει τῶν ἰσχυόντων νόμων, καὶ οἱ ἰθαγενεῖς τῶν ἐν λόγῳ κρατῶν. Πρὸς τοὺς ὑπηκόους τούτους ἐξομοιοῦνται καὶ οἱ ὑπήκοοι τῶν μὴ ἀνηκόντων εἰς τὴν «Διεθνῆ Ἕνωσιν» κρατῶν, ἐφ' ὅσον οὗτοι κατοικοῦσιν ἢ ἔχουσι τὸ κέντρον τῶν βιομηχανικῶν των ἐργασιῶν ἔν τινι τῶν τὴν «Διεθνῆ Ἕνωσιν» ἀπαρτιζόντων Κρατῶν. 2) Πᾶν «ἀναγνωρισθὲν» δικαίωμα εὑρεσιτεχνίας κλπ. ἔν τινι τῶν ὑπογραψάντων κρατῶν δέον νὰ καθίσταται καὶ εἰς τὰς ἄλλας γνωστόν, πρὸς ἀναγνώρισιν τῆς «προτεραιότητος», ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας. 3) Πᾶν σῆμα καὶ πᾶσα φίρμα κανονικῶς ἀνεγνωρισμένα παρὰ τοῦ ἑτέρου τῶν ἐν λόγῳ κρατῶν ἀπολαύουν πάσης προστασίας καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις καὶ δέον ν' ἀναγνωρίζωνται παρ' αὐτῶν. 4) Τὰ «ἐμπορικὰ ὀνόματα» δέον νὰ προστατεύωνται, ἀσχέτως ἂν ταῦτα ἀποτελῶσι τμῆμα τῆς φίρμας τοῦ ἐργοστασίου ἢ τοῦ ἐμπορεύματος ἢ ὄχι. 5) Πάντα τὰ πρόσωπα, φυσικὰ ἢ νομικά, τῶν τοιούτων κρατῶν δέον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ἑτέρου ν' ἀπολαύωσι πάσης προστασίας κατὰ τοῦ καλουμένου ἀθεμίτου συναγωνισμοῦ, ὡς οἱ ἴδιοι ὑπήκοοι αὐτοῦ.

Ἡ προστασία τῆς βιομηχανίας διεθνῶς, ἀπετέλεσεν ἐπίσης ἀντικείμενον συζητήσεων καὶ διαφόρων παναμερικανικῶν συνδιασκέψεων· οὕτω κατὰ τὴν ἀπὸ 21 Ὀκτωβρίου 1901 ἕως τὴν 31 Ἰανουαρίου 1902 συνελθοῦσαν ἐν Μεξικῷ διάσκεψιν (*Διεθνὴς Ἀμερικανικὴ Διάσκεψις*), ὑπεγράφησαν διάφοροι συμβάσεις σχετικῶς μὲ τὴν προστασίαν τῶν βιομηχανικῶν εἰδῶν, τῶν βιομηχανικῶν σημάτων καὶ τῶν σημάτων ἐμπορίου. Παρόμοιαι συμβάσεις συνωμολογήθησαν παρὰ τῆς ἀπὸ 23 Ἰουλίου ἕως 27 Αὐγούστου 1906 συνελθούσης τρίτης ἐν Ρίῳ Ἰανεΐρῳ παναμερικανικῆς διασκέψεως· ἐπίσης παρὰ τῆς ἐν ἔτει 1910 συνελθούσης ἐν Μπουένος-Ἄϊρες τετάρτης παναμερικανικῆς διασκέψεως καὶ τῆς ἐν ἔτει 1923 ἐν Σαντιάγῳ τῆς Χιλῆς συνελθούσης πέμπτης τοιαύτης, ἐν τῇ ὁποίᾳ συμμετέσχον, ἐκτὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἡ Βενεζουέλα, ὁ Παναμᾶς, ἡ Οὐρουγουάη, τὸ Ἐκουατώρ, ἡ Χιλή, ἡ Γουατεμάλα, ἡ Νικαράγουα, ἡ Κόστα-Ρίκα, ἡ Βραζιλία, τὸ Σαλβατόρ, ἡ Κολομβία, ἡ Κοῦβα, ἡ Παραγουάη, ἡ Δομινικανικὴ Δημοκρατία, τὸ Χονδουρᾶς, ἡ Ἀργεντινὴ καὶ ἡ Ἀϊτή· κατ' αὐτὴν συνωμολογήθη τὴν 28 Ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους σύμβασις «περὶ προστασίας τῶν σημάτων ἐργοστασίων, ἐμπορίου, γεωργίας καὶ τῶν ἐμπορικῶν ὀνομάτων».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Recueil général de la legislation et des traités concernant la propriété industrielle (ἐδημοσιεύθη παρὰ τοῦ Διεθνοῦς Γραφείου τῆς Ἑνώσεως πρὸς προστασίαν τῆς βιομηχανικῆς ἰδιοκτησίας, ἀπὸ τοῦ 1896 ἕως τὸ 1901, σύγκειται δ' ἐκ 4 τόμων). —*De Laigneaux*: De la protection internationale des marques de fabrique ou de commerce (1890). —*Milhaud*: Des brevets d' invention dans les rapports internationaux (1892). — Pillet: Le régime international de la propriété industrielle (1911). —*Osterrieth-Axter*: Die Pariser Konvention 1903. —*Fleischmann*: «Völkerrehtsquellen 1905 σ. 184 ἑπ. (κείμενον τῆς συμβάσεως τῶν Παρισίων τοῦ 1883).

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

βιομηχανικός, — *ή,* — *όν*· ὁ εἰς τὴν βιομηχανίαν ἀνήκων ἢ ἀναφερόμενος: «βιομηχανικὴ ἐπιχείρησις», «βιομηχανικὴ πολιτική»· ὁ διὰ τῆς βιομηχανίας παραγόμενος: «βιομηχανικὰ προϊόντα». — Ἐπιρρ. ***βιομηχανικῶς.***

—**βιομηχανικὰ *ἀτυχήματα*·** βλ. ***ἀσφάλειαι κοινωνικαὶ καὶ ἀτυχήματα τυχαῖα ἐργασίας.***

—**βιομηχανικὰ *σήματα*·** βλ. **σήματα.**

—**βιομηχανικαὶ *ἐκθέσεις*·** βλ. **ἐκθέσεις.**

—**βιομηχανικὴ *ἀνώνυμος ἑταιρεία*·** βλ. **ἑταιρεῖαι.**

—**βιομηχανικὴ *ἐκπαίδευσις*·** βλ. **ἐπαγγελματικὴ *ἐκπαίδευσις.***

—**βιομηχανικὴ *ἰδιοκτησία*.** Ὑπὸ τὸν περιεκτικὸν ὅρον «*βιομηχανικὴ ἰδιοκτησία*» νοητέον: α') τὸ δικαίωμα τοῦ δημιουργοῦ ἐφευρέσεως δεκτικῆς βιομηχανικῆς ἐκμεταλλεύσεως πρὸς ἀποκλειστικὴν ἐπὶ ὡρισμένον χρόνον ἐκμετάλλευσιν· β') τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τοῦ βιομηχάνου ἢ ἐμπόρου πρὸς διάκρισιν τῶν προϊόντων τοῦ ἐργοστασίου του ἢ τῶν εἰδῶν τοῦ ἐμπορίου του διά τινος σήματος· γ') τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τοῦ βιομηχάνου ἢ ἐμπόρου πρὸς χρῆσιν τῆς ἀτομικῆς του ἢ νομικῆς ἐπωνυμίας ἢ διακριτικοῦ τίτλου ἢ ἐμβλήματος πρὸς διάκρισιν τοῦ καταστήματος τῆς ἐπιχειρήσεώς του· δ') τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα βιομηχάνου ἢ ἐμπόρου πρὸς χρῆσιν τοπωνυμίας πρὸς διάκρισιν τῆς τοπικῆς προελεύσεως τῶν ἐμπορευμάτων του καὶ ε') τὴν περιστολὴν τοῦ ἀθεμίτου ἐμποροβιομηχανικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ἤτοι πάσης κατὰ τὰς ἐμποροβιομηχανικὰς συναλλαγὰς πράξεως, ἀντικειμένης εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη (βλ. λ. **ἀθέμιτος *ἀνταγωνισμός***).

Ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον, ἡ «ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ ἰδιοκτησία» ἀποτελεῖ ἐν πολλοῖς κλάδον τῆς γενικῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας. Ἡ Ἑλλάς, μετέχουσα τῆς διεθνοῦς συμβάσεως Παρισίων-Βρυξελλῶν - Οὐασιγκτῶνος, ἐξησφάλισε διὰ τοὺς ὑπηκόους της τὴν συναφῆ προστασίαν εἰς τριάκοντα πέντε κράτη. Διὰ τῶν νόμων 2880 καὶ 3462 καθωρίσθη ἐν τῷ ὑπουργείῳ Ἐθνικῆς Οἰκονομίας τὸ τμῆμα ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς ἰδιοκτησίας, ὡς ἁρμόδιον πρὸς ἐπιτέλεσιν τῶν συναφῶν διοικητικῶν ἐνεργειῶν. (Βλ. καὶ λ. **βιομηχανίας *διεθνὴς προστασία.***)

Γ. ΒΟΥΔΟΥΡΗΣ

—**βιομηχανικὴ *πολιτική*.** Ἡ ἔρευνα τῆς βιομηχανικῆς πολιτικῆς περιλαμβάνει τὴν ἐξέτασιν δύο σπουδαίων ζητημάτων: Α) τοῦ προβλήματος, κατὰ πόσον ὁ ἐκβιομηχανισμὸς χώρας τινὸς ἀποτελεῖ ἀγαθὸν δι' αὐτὴν καὶ Β) τὴν ἔρευναν τῆς ἐφαρμοζομένης ὑπὸ τοῦ κράτους πολιτικῆς πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἰδίας βιομηχανίας.

Α) ***Εἶναι ἀγαθὸς ὁ ἐκβιομηχανισμὸς χώρας;*** Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1850 περίπου, τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη ἔταμον νέαν ὁδὸν εἰς τὴν δασμολογικὴν πολιτικήν, ἐφαρμόσαντα τὰ φιλελεύθερα λεγόμενα δασμολόγια, τὰ διευκολύνοντα τὰς μεταξὺ τῶν κρατῶν ἐμπορικὰς συναλλαγάς. Συνέπεια τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ *διεθνὴς καταμερισμὸς τῆς παραγωγῆς*, δηλαδὴ ἡ ἐξειδίκευσις ἑκάστου κράτους εἰς ὡρισμένους κλάδους τῆς πλουτοπαραγωγῆς, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὁποίων διετέλει ὑπὸ ἰδιαζόντως εὐνοϊκὰς συνθήκας. Ἐνῷ προηγουμένως ὅλα τὰ κράτη εἶχον *γεωργικοβιομηχανικὸν* χαρακτῆρα, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἤρχισαν νὰ διακρίνωνται εἰς *κράτη παραγωγὰ πρώτων ὑλῶν*, καὶ εἰς *κράτη βιομηχανικά*. Ἂν καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1870 καὶ ἐφεξῆς ἤρξαντο ἐκ νέου νὰ ἐφαρμόζωνται προστατευτικὰ δασμολόγια, ἐν τούτοις ἐξηκολούθησεν ὑφισταμένη ἡ ὡς ἄνω διάκρισις τῶν κρατῶν.

Περὶ τῆς διαμορφώσεως τῶν βιομηχανικῶν κρατῶν ἀντίθετοι διετυπώθησαν γνῶμαι. Οἱ μὲν ὑποστηρικταὶ αὐτῆς ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ διαμόρφωσις αὕτη ὑπῆρξεν οἰκονομικῶς ἐπωφελής, διότι οὕτω τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη ἐκέρδησαν πολὺ περισσότερα παρὰ ἐὰν εἶχον παραμείνει γεωργικοβιομηχανικά. Διὰ τοῦ μετασχηματισμοῦ των εἰς βιομηχανικὰ ἀπέκτησαν ταῦτα, κατεργαζόμενα ὄχι μόνον τὰς ἰδίας ἀλλὰ καὶ τὰς ἀλλοδαπὰς πρώτας ὕλας, περισσότερον πλοῦτον, ἐσημειώθη ὕψωσις τῶν ἡμερομισθίων καὶ ἐμπέδωσις τῆς κοινωνικῆς εἰρήνης, ηὔξησε σημαντικῶς ὁ πληθυσμός των, πρᾶγμα ὅπερ κατέστη δυνατὸν χάρις εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἐπιτρέπουσαν τὴν διατροφὴν πολὺ μεγαλυτέρου πληθυσμοῦ ἐπὶ δεδομένης περιοχῆς παρὰ ἡ γεωργία. Ἀντιθέτως οἱ ἀντίπαλοι τοῦ ἐκβιομηχανισμοῦ ἰσχυρίζονται τὰ ἑξῆς:

1) Ἡ πλεονεκτικὴ θέσις τῶν βιομηχανικῶν κρατῶν δὲν δύναται νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ μακρόν, διότι ἀφεύκτως θὰ λάβῃ χώραν ἐκβιομηχανισμὸς τῶν χωρῶν ποὺ παράγουν πρώτας ὕλας καὶ τότε αὗται θὰ κατεργάζωνται μόναι των τὰς πρώτας ὕλας, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐξάγωνται μὲ ηὐξημένας τιμάς. Αἱ βιομηχανικαὶ χῶραι θὰ ἀναγκασθοῦν οὕτω νὰ τραποῦν ἐκ νέου τὴν ὁδὸν τῆς γεωργίας, δηλαδὴ τῆς παραγωγῆς πρώτων ὑλῶν καὶ εἰδῶν διατροφῆς, καὶ θὰ ἀναλάβουν ἐκ νέου τὴν μορφὴν τοῦ γεωργικοβιομηχανικοῦ κράτους· τοῦτο θὰ ἔχῃ ὀλεθρίας συνεπείας διὰ τὸν πληθυσμόν των, τὸν ὁποῖον δὲν θὰ εἶναι πλέον εἰς θέσιν νὰ διαθρέψουν. Εἰς τὰς κατηγορίας αὐτὰς οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ἐκβιομηχανισμοῦ ἀπαντοῦν παρατηροῦντες, ὅτι ὁ ἐκβιομηχανισμὸς τῶν χωρῶν ποὺ παράγουν πρώτας ὕλας δὲν δύναται νὰ γίνῃ παρὰ μόνον βαθμιαίως· θὰ ὑπάρξῃ πάντως ὁ ἀπαιτούμενος χρόνος, ὥστε αἱ παλαιαὶ βιομηχανικαὶ χῶραι νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν γεωργικοβιομηχανικὴν μορφὴν ἄνευ ἐπικινδύνων κρίσεων. Κατὰ δεύτερον λόγον ἔχει ἀποδειχθῆ ἱστορικῶς ὅτι ὁ ἐκβιομηχανισμὸς νέων χωρῶν δὲν ἔσχε ποτὲ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐλάττωσιν τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς τῶν παλαιοτέρων βιομηχανικῶν χωρῶν· ὁ ἐκβιομηχανισμὸς τῆς Γερμανίας καὶ Γαλλίας δὲν ἠλάττωσε ποσῶς τὴν βιομηχανικὴν παραγωγὴν τῆς Ἀγγλίας, αἱ δὲ ἐκβιομηχανισθεῖσαι Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι εἰσάγουν ἤδη περισσότερα βιομηχανικὰ προϊόντα ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς κινδύνους ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, οὗτοι ὑφίστανται πάντοτε, ἔστω καὶ ἐὰν ὅλαι αἱ χῶραι διατηρήσουν τὴν γεωργικοβιομηχανικὴν μορφήν.

2) Ὁ ἐκβιομηχανισμὸς τῶν χωρῶν ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα: α') τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς γεωργίας, ἔχουσαν ὡς συνέπειαν τὴν ἐξάρτησιν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς καὶ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ μαχίμου πληθυσμοῦ, β') τὴν διατάραξιν τῆς κοινωνικῆς εἰρήνης διὰ τῆς δημιουργίας μεγάλων ἀστικῶν κέντρων, καὶ γ') τὴν χειροτέρευσιν τῆς θέσεως τῶν ἐργατῶν συνεπείᾳ κρίσεων. Εἰς τὰς κατηγορίας αὐτὰς οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ἐκβιομηχανισμοῦ ἀπαντοῦν τὰ ἑξῆς. Ἐξάρτησις ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς συνεπείᾳ τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς γεωργίας δὲν ὑφίσταται, ἐφόσον ὑπάρχει ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν παραγουσῶν πρώτας ὕλας χωρῶν. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν περίπτωσιν πολέμου, μόνον ὑπὸ ἐξαιρετικὰς συνθήκας δύναται νὰ σημειωθῇ σιτοδεία εἰς τὰς βιομηχανικὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι ἄλλως τε ὡς ἐμπόλεμοι καρποῦνται τὰ πλεονεκτήματα ἐντατικοῦ ἐξοπλισμοῦ. Μὲ τὸν ἐκβιομηχανισμὸν δὲν συνδέεται ἀναποτρέπτως ἡ διακινδύνευσις τῆς κοινωνικῆς εἰρήνης, ἥτις δύναται νὰ κινδυνεύσῃ καὶ ἐκ τῆς δημιουργίας ἀνισοτήτων συνεπείᾳ τῆς γεωργίας (δημιουργία μεγάλων ἀκινήτων ἰδιοκτησιῶν). Ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν τὸ μᾶλλον ἐκβιομηχανισμένον, ἡ Ἀγγλία, παρουσιάζει καὶ τὴν μεγίστην κοινωνικὴν εὐστάθειαν. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς κρίσεις, ἡ βιομηχανία εἶναι ὀλιγώτερον ἐκτεθειμένη εἰς αὐτὰς παρὰ ἡ γεωργία (παραγωγὴ μὴ ἐξαρτωμένη ἐκ μετεωρολογικῶν συνθηκῶν, μεγαλυτέρα ἀγορά)· ἐν σχέσει δὲ μὲ τὴν θέσιν τῶν ἐργατῶν παρετηρήθη ἐκ τῆς ἱστορίας, ὅτι διὰ τοῦ ἐκβιομηχανισμοῦ ἐπέρχεται ὕψωσις τῶν ἡμερομισθίων, ἥτις ἐπεκτείνεται εἰς τὴν ὅλην ἐργατικὴν τάξιν (ἐργάτας βιομηχανίας καὶ γεωργίας). Ἐν συμπεράσματι: Ἐὰν τεθῇ φραγμὸς εἰς τὴν πρόοδον τῆς βιομηχανίας καὶ εὐνοηθῇ ἡ ἀνάπτυξις τῆς γεωργίας μονομερῶς, τότε ἐλαττουμένης τῆς συνολικῆς παραγωγικότητος τοῦ ἔθνους θὰ ὑποβιβασθῇ ὁ μέσος ὅρος εὐζωΐας τούτου (ὠφελουμένων μόνον τῶν ἰδιοκτητῶν τῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας), θὰ ἐλαττωθῇ κατ' ἀνάγκην ὁ πληθυσμὸς καὶ θὰ διακινδυνεύσῃ ἡ κοινωνικὴ εἰρήνη καὶ ἰσορροπία. Ἀντιθέτως, ἐὰν ἀφεθῇ ἐλευθέρα ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας, ἔχομεν αὔξησιν τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ πληθυσμοῦ, αὐξάνουν τὰ ἡμερομίσθια, ἐλαττοῦται ἡ ἔγγειος πρόσοδος καὶ ἑπομένως ἐξασφαλίζεται ἡ κοινωνικὴ ἰσορροπία. Ὥστε τόσον ἀπὸ οἰκονομικῆς, ὅσον καὶ ἀπὸ κοινωνικῆς καὶ ἐθνικῆς ἀπόψεως ὁ ἐκβιομηχανισμὸς χώρας εἶναι ἀγαθόν.

Β) ***Ἡ κρατικὴ βιομηχανικὴ πολιτική.*** Εἶναι αὕτη τμῆμα τῆς γενικωτέρας οἰκονομικῆς πολιτικῆς, τῆς ἐκ μέρους κράτους ἀσκουμένης πρὸς ὄφελος τοῦ ἰδίου πληθυσμοῦ. Ἐξαρτωμένη ἡ βιομηχανικὴ πολιτικὴ ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἑκάστοτε καὶ ἑκασταχοῦ ὑφισταμένων συνθηκῶν, ποικίλλει σπουδαίως κατὰ καιροὺς καὶ τόπους.

Γενικώτατα ἡ βιομηχανικὴ πολιτικὴ δεδομένης χώρας τρεῖς δύναται νὰ ἔχῃ σκοπούς· α') τὴν ἐνίσχυσιν καὶ καθοδήγησιν τῆς βιομηχανίας τῆς χώρας (*ἐσωτερικὴ βιομηχανικὴ πολιτική*)· β') τὴν διαρρύθμισιν τῶν σχέσεων τῆς ἰδίας βιομηχανίας πρὸς τὰς βιομηχανίας καὶ ἐν γένει τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τῶν ἀλλοδαπῶν χωρῶν (*ἐξωτερικὴ βιομηχανικὴ πολιτική*) καὶ γ') τὴν διεξαγωγὴν ἐποπτείας, ὥστε ἡ βιομηχανικὴ παραγωγὴ νὰ μὴ διεξάγεται ὑπὸ συνθήκας ἐπιβλαβεῖς διὰ τὸν πληθυσμὸν καὶ εἰδικῶς τὸν εἰς τὴν βιομηχανίαν ἀπασχολούμενον ἐργατικὸν (*ἐργατικὴ βιομηχανικὴ πολιτική*). Πρὸς καθορισμὸν τῆς βιομηχανικῆς πολιτικῆς, ἀνάγκη νὰ προηγηθῇ ἀκριβὴς μελέτη τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν τῆς χώρας καὶ τῆς ὑπαρχούσης ἐν αὐτῇ βιομηχανίας. Μέτρα προαγωγῆς τῆς βιομηχανίας, τὰ ὁποῖα δύνανται ὅλα ὁμοῦ ἢ μεμονωμένως νὰ ἐφαρμοσθοῦν ὑπὸ κράτους πρὸς προαγωγὴν τῆς ἐγχωρίου βιομηχανίας, εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Συντονισμὸς ὅλων τῶν ἐνεργειῶν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ὅσον ἀφορᾷ τὰ μέτρα, ἅτινα ὁπωσδήποτε σχετίζονται μὲ τὴν ἐγχώριον βιομηχανίαν· τοῦτο ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἱδρύσεως ἀνωτάτου συμβουλίου βιομηχανίας (ἢ παραγωγῆς) γνωμοδοτοῦντος ἐπὶ πάντων τῶν μνησθέντων μέτρων. 2) Ἐξάσκησις αὐστηροῦ ἐλέγχου κατὰ τὴν παροχὴν ἀδειῶν ἱδρύσεως καὶ λειτουργίας νέων βιομηχανιῶν, ὥστε αὗται νὰ εἶναι ἄρτιαι ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως καὶ νὰ πληροῦν ὅλας τὰς προϋποθέσεις διὰ τὴν ὑπὸ ὑγιεινοὺς καὶ ἀνθρωπιστικοὺς ὅρους διεξαγωγὴν τῆς ἐργασίας. 3) Ὀργάνωσις ἐκθέσεων τῶν ἐγχωρίων βιομηχανικῶν προϊόντων. 4) Διαφήμησις αὐτῶν διὰ τῶν προξενικῶν ἀρχῶν. 5) Ἀσφάλισις τῶν ἐξαγομένων βιομηχανικῶν προϊόντων. 6) Παροχὴ ἀδείας ἀπαλλοτριώσεως γηπέδων ἢ καὶ δωρεὰν παροχὴ αὐτῶν χάριν ἱδρύσεως ἢ ἐπεκτάσεως βιομηχανιῶν. 7) Ἐξαναγκασμὸς τῶν μεγαλυτέρων βιομηχανιῶν, ὅπως χρησιμοποιοῦν εἰδικῶς μορφωμένους ὑπαλλήλους. 8) Μέριμνα διὰ τὴν τεχνικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἐργατῶν. 9) Προτίμησις τῶν προϊόντων τῆς ἐγχωρίας βιομηχανίας διὰ τὰς κρατικὰς προμηθείας. 10) Παροχὴ ἐκπτώσεων ἐπὶ τῶν σιδηροδρομικῶν κομίστρων τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ τῶν ἐγχωρίων βιομηχανικῶν προϊόντων. 11) Παροχὴ ἀτελείας διὰ τὴν εἰσαγωγὴν πρώτων ὑλῶν καὶ μηχανῶν. 12) Παροχὴ βραβείων παραγωγῆς ἢ ἐξαγωγῆς ἐγχωρίων βιομηχανικῶν προϊόντων. 13) Παροχὴ φορολογικῶν διευκολύνσεων ἢ ἀπαλλαγῶν. 14) Ἐνίσχυσις τῆς βιομηχανικῆς πίστεως, ἰδίᾳ διὰ τῆς παροχῆς μακροπροσθέσμων δανείων. 15) Δασμολογικὴ προστασία δι' αὐξήσεως τῶν εἰσαγομένων δασμῶν τῶν ἔξωθεν εἰσαγωγικῶν βιομηχανημάτων. 16) Παροχὴ προνομίου ἀποκλειστικῆς ἐν τῇ χώρᾳ ἐκμεταλλεύσεως δεδομένης βιομηχανίας ἐπὶ δεδομένον χρονικὸν διάστημα.

Ἐξ ὅλων τῶν προεκτεθέντων μέτρων προαγωγῆς τῆς βιομηχανίας τὸ σπουδαιότερον καὶ τὸ συ-

Digitized by Google

νηθέστερον ἐφαρμοζόμενον εἶναι τὸ τῆς φορολογικῆς προστασίας, τὸ ὁποῖον ὅμως ἔχει τὸ μειονέκτημα νὰ τείνῃ νὰ δημιουργῇ ἕνα εἶδος οἰκονομικοῦ μεταξὺ τῶν διαφόρων κρατῶν πολέμου. Μετὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ἡ δασμολογικὴ τῶν διαφόρων κρατῶν προστασία τῶν ἰδίων βιομηχανιῶν ἐνετάθη σπουδαίως καὶ ἰδίως ἐκ μέρους τῶν γεωργικοβιομηχανικῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα ἠθέλησαν νὰ ἀποκτήσουν βιομηχανικὴν αὐτάρκειαν. Ὁ δασμολογικὸς αὐτὸς πόλεμος (γίνεται λόγος περὶ *«δασμολογίων μάχης»*) παρουσιάζει ἀνησυχητικά τινα σημεῖα, ὑπὸ τῶν εἰρηνοφίλων δὲ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἐπιδιώκεται ὁ μετριασμός του ἢ καὶ ἡ ὁλοσχερὴς κατάργησις. Αἱ μέχρι τοῦδε προσπάθειαι («Διεθνὴς οἰκονομικὴ διάσκεψις ἐν Γενεύῃ 1927) δὲν ἔσχον σπουδαιότερα ἀποτελέσματα, παραμένει δὲ ἄγνωστον ἐὰν καὶ πότε θὰ κατορθωθῇ ἡ ἵδρυσις εὐρωπαϊκῆς τελωνειακῆς ἑνώσεως.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν βιομηχανικὴν πολιτικὴν κατ' ἀρχήν, δηλαδὴ τὸ πρόβλημα κατὰ πόσον πρέπει νὰ ἀσκῆται τοιαύτη καὶ νὰ ἐνισχύηται ἡ ἐγχώριος βιομηχανία, δέον εἰς τὰ γενικῶς ἀνωτέρω λεχθέντα περὶ τοῦ ἐκβιομηχανισμοῦ τῶν κρατῶν νὰ προστεθῶσι καὶ τὰ ἑξῆς. Ὑπάρχουν οἱ φρονοῦντες ὅτι ἡ βιομηχανικὴ πολιτικὴ εἶναι περιττὴ καὶ βλαβερά, καθόσον ἐνισχύει τὰς *«μὴ βιωσίμους»* βιομηχανίας, δημιουργοῦσα *«φορβίους»* τοιαύτας, ἐνῷ ἐὰν ἀφίνετο ἐλευθέρα ἡ ἐγχώριος βιομηχανία θὰ προήγοντο μόνον αἱ *«βιώσιμοι»* βιομηχανίαι. Ἡ δημιουργία «φοροβίων» βιομηχανιῶν γίνεται εἰς βάρος τῆς καταναλώσεως καὶ πρὸς ὄφελος ὡρισμένων βιομηχάνων. Εἰς τὰς ἐπικρίσεις αὐτὰς ἀντιτάσσονται τὰ ἑξῆς ἐπιχειρήματα. Ἐφόσον ὑπάρχουν ἤδη βιομηχανικῶς προηγμέναι χῶραι, ἡ ἀνάπτυξις ἐγχωρίου βιομηχανίας εἰς τὰς μὴ βιομηχανικὰς εἶναι ἀδύνατος, ἐὰν δὲν ἐφαρμοσθῇ κρατικὴ δασμολογικὴ προστασία· ἄλλως θὰ διεξήγετο κατὰ πάσης νεοϊδρυομένης βιομηχανίας ἐξοντωτικὸς ἀνταγωνισμὸς ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων ἀλλοδαπῶν βιομηχανιῶν. Διὰ φορολογικῆς προστασίας ἐδημιουργήθη ἡ βιομηχανία τῆς Γερμανίας καὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, πρὸς ὄφελος καὶ τῶν χωρῶν αὐτῶν καὶ τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος. Ἑπομένως ἐκ τῆς ἱστορίας πειθόμεθα, ὅτι τὰ ἀποτελέσματα προστατευτικῆς βιομηχανικῆς πολιτικῆς καὶ ἀποτελεσματικὰ εἶναι καὶ ἀγαθά. Διὰ τῆς ἱδρύσεως δὲ ἐγχωρίων βιομηχανιῶν, ἐφόσον αὐξάνει (ὡς συμβαίνει μοιραίως εἰς ὅλας τὰς πολιτισμένας χώρας) ὁ πληθυσμός, καὶ δὴ ὁ ἀστικός, παρέχεται ἐργασία εἰς τὰς αὐξούσας τάξεις ἐργατῶν. Τέλος καὶ ἡ εἰς τὰς *«βιομηχανίας συναρμογῆς»* παρεχομένη προστασία εἶναι δικαιολογημένη, διότι, συνήθως. ἕνεκα τῶν ὑφισταμένων δυσχερειῶν, αἱ βιομηχανίαι ἱδρύονται κατὰ πρῶτον ὡς τοιαῦται συναρμογῆς, περιοριζόμεναι εἰς τὴν συναρμολόγησιν καὶ τελικὴν ἐπεξεργασίαν ἔξωθεν εἰσαγομένων ἡμιβιομηχανημάτων, καὶ βαθμηδὸν λαμβάνουν τὴν μορφὴν βιομηχανιῶν ποὺ κατασκευάζουν πλήρη βιομηχανήματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *H. Dietzel*, Agrar-Industriestaat oder Industriestaat? ἐν Handwörterbuch der Staatswissenschaften ἔκδ. 4 τ. Α΄ 1923 σ. 62—72 μετὰ σχετικῆς βιβλιογραφίας. Ἄρθρον Industriestaat ἐν Politisches Handwörterbuch τ. Α΄ 1923 σ. 829 κ.ἑ.—*Ξ. Ζολώτα*, Ἡ Ἑλλὰς εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐκβιομηχανίσεως 1926.—*Γ. Χαριτάκη*, Ἡ ἑλληνικὴ βιομηχανία 1927.

Γ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

—**βιομηχανικοί**, ἢ ***βιομήχανοι, ἐργάται***· βλ. ἐργάται.

—**βιομηχανικὸν *δίκαιον***. Ἀποτελεῖ τὸ σύνολον τῶν νομικῶν κανόνων, οἱ ὁποῖοι ρυθμίζουν τὴν βιομηχανίαν ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην σημασίαν τῆς λέξεως (βιοτεχνία, μικρὰ βιομηχανία, μεγάλη βιομηχανία). Τὸ βιομηχανικὸν δίκαιον δὲν ἀποτελεῖ συνήθως ἴδιον κλάδον τοῦ δικαίου. Ὡρισμένοι ἐρευνηταὶ θεωροῦν αὐτὸ ὡς τμῆμα τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου καὶ συμπλήρωσιν τούτου, ἄλλοι ὡς τμῆμα τοῦ ὅλου οἰκονομικοῦ δικαίου, δηλαδὴ τοῦ δικαίου τοῦ ρυθμίζοντος τὰς οἰκονομικὰς σχέσεις, ἄλλοι τέλος περιορίζουν αὐτὸ εἰς τὴν προστασίαν τῆς βιομηχανικῆς ἰδιοκτησίας.

—**βιομηχανικὸν *ἐπιμελητήριον***· βλ. ἐπιμελητήρια.

—**βιομηχανικὸν *κράτος***· βλ. βιομηχανικὴ *πολιτική*.

—**βιομηχανικὸν *σύστημα***. Ἡ ὁρολογία αὕτη ἐχρησιμοποιεῖτο ἀπὸ ἀρχαιοτέρους συγγραφεῖς διὰ τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν. Ἐν ἀντιθέσει δηλαδὴ πρὸς τὸ ἐμποροκρατικὸν καὶ τὸ φυσιοκρατικὸν ἢ ἀγροτικὸν σύστημα, ἀπεκλήθη *βιομηχανικὸν σύστημα* ἡ ὑπὸ τοῦ *Α. Σμίθ*, ἐπιστημονικῶς διατυπωθεῖσα οἰκονομικὴ διδασκαλία. Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ βιομηχανικοῦ συστήματος ἔγκειται εἰς τὴν ἀντίληψιν, ὅτι ἡ ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ πηγὴ τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου. Ἑπομένως ὁ ὅρος *βιομηχανία* ἐνταῦθα, ἐννοεῖται ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην αὐτοῦ ἔννοιαν (Industry)· ἕνεκα ὅμως τοῦ λόγου τούτου ἔδιδεν ἀφορμὴν εἰς παρανοήσεις καὶ ὡς ὅρος δὲν ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὴν νεωτέραν ἐποχήν. Ὁ ὅρος θὰ ἥρμοζε περισσότερον εἰς τὸ ἐμπορικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπρόσεχε δεόντως τὴν γεωργίαν, ἐπροστάτευε δὲ τὴν βιομηχανίαν. Δι' αὐτὸ ὁ Φρειδερῖκος List (1789—1846) μετήλλαξε τοὺς ὅρους· καὶ εἰς μὲν τὸ ἐμποροκρατικὸν σύστημα ἔδωσε τὸ ὄνομα *βιομηχανικόν*, τὴν δὲ διδασκαλίαν τοῦ Σμὶθ καθώρισεν ὡς σύστημα *ἀνταλλακτικῆς οἰκονομίας*, ἢ ὡς τὸ αὐστηρὸν καὶ συνεπὲς ἐμποροκρατικὸν σύστημα. Μάλιστα εἰς τὸ σύστημα τοῦ List θὰ ἥρμοζεν ἄριστα ἡ βιομηχανικὴ προσωνυμία, διότι, χωρὶς νὰ περιπίπτῃ εἰς τὰς περὶ μετάλλων ἐσφαλμένας δοξασίας τῶν ἐμποροκρατῶν, διαβλέπει τὴν καλυτέραν ἀνάπτυξιν τῶν ἐθνικῶν πλουτοπαραγωγικῶν δυνάμεων μιᾶς χώρας εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς χειροτεχνίας.

Δ. Ε. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙΣ

—**βιομηχανικὸς *ἐφεδρικὸς στρατός***. Κατὰ τὸν Κάρολον Μάρξ, τὸ εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις χρησιμοποιούμενον κεφάλαιον διακρίνεται εἰς *πάγιον* (ἐγκαταστάσεις, μηχαναί, πρῶται ὗλαι) καὶ *ρευστόν*. Διὰ τοῦ ρευστοῦ κεφαλαίου μισθοδοτοῦνται οἱ ἐργάται, ἐφόσον δὲ προάγεται καὶ ἐξελίσσεται ἡ παραγωγή, αὐξάνει ἀναλόγως τὸ πάγιον καὶ ἐλαττοῦται τὸ ρευστὸν κεφάλαιον. Διὰ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, οἱ ἐπιχειρηματίαι ἐξωθοῦνται εἰς τεχνικὰς βελτιώσεις καὶ μειοῦται ἡ ἀνάγκη ἐργατικῶν χειρῶν. Οὕτω παρατηρεῖται διαρκὴς ἐλάττωσις τῶν χρησιμοποιουμένων ἐργατῶν καὶ αὐξάνει ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνέργων, οἵτινες ἀποτελοῦν οὕτω τὸν μέγαν *«ἐφεδρικὸν βιομηχανικὸν στρατόν»*, εὑρισκόμενον πάντοτε εἰς τὴν διάθεσιν τῶν βιομηχάνων. Ἡ θεωρία αὕτη τοῦ Μάρξ, ἀληθὴς διὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης ἀθρόας εἰσαγωγῆς νέων μηχανῶν, δὲν ἀληθεύει πλήρως σήμερον.

Γ. Χ.

βιομηχανοποίησις (ἡ)· ἡ διὰ βιομηχανικῶν μέσων ἐκμετάλλευσις πρώτης τινὸς ὕλης: «βιομηχανοποίησις τῆς σταφίδος»· ἡ εἰς βιομηχανίαν μεταστροπὴ μιᾶς χειροτεχνίας ἢ ἄλλου παραγωγικοῦ κλάδου: «βιομηχανοποίησις τῆς ὑποδηματοποιίας». ‖ μεταφ. ἡ παρεκτροπὴ εἰς βιομηχανικὴν ἀντίληψιν καὶ ἐκμετάλλευσιν ζητημάτων θεωρητικῶν: «βιομηχανοποίησις τῆς ἐπιστήμης».—Ρῆμα ***βιομηχανοποιῶ***. — Ἐπίθ. ***βιομηχανοποιήσιμος***, ὁ ἐπιδεκτικὸς βιομηχανοποιήσεως.

βιομήχανος (ὁ, ἡ)· ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν βιομηχανίαν, εἰς τὴν χρησιμοποίησιν μηχανικῶν μέσων παραγωγῆς: «βιομήχανοι τῆς μετάξης,—τοῦ βάμβακος,—τοῦ σιδήρου κ. τ. τ.».

βιομόρια (τὰ) *[Βιολογ.]*. Ὑποθετικὰ μόρια ἰδίας φύσεως, τὰ ὁποῖα κατὰ θεωρίαν τοῦ Χάτσεκ (Hatschek) ἀπαντῶσι μόνον εἰς τοὺς ὀργανισμούς. Ἀποτελοῦσι τὴν ἕδραν τῶν στοιχειωδῶν φαινομένων τῆς ζωῆς καὶ διακρίνονται εἰς *αὐξομόρια* καὶ *ἐργατομόρια* (βλ. **κληρονομικότης**).

ΘΡ. ΒΛΗΣΙΔΗΣ

Βιὸν (Wion), ***Ἀρνόλδος***. Γάλλος σοφός, γεννηθεὶς εἰς Ντουαὶ τῷ 1554 καὶ ἀποθανὼν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος. Μοναχὸς ἐν τῇ μονῇ τῶν Βενεδικτίνων τοῦ Ἄρντεμπουργ, ἠναγκάσθη, λόγῳ τῶν ἐν ταῖς Κάτω Χώραις ταραχῶν, νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὴν ἐκεῖ μονὴν τοῦ Ἁγίου Βενεδίκτου τῆς Μαντούης, ὅπου διῆλθε τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του, κατανέμων τὰς ὥρας του μεταξὺ μελέτης καὶ προσευχῶν. Ἐκτὸς τῶν καθαρῶς θεολογικῶν συγγραμμάτων του, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν εἶδος μυήσεως εἰς τὸ μοναστικὸν τάγμα τοῦ Ἁγίου Βενεδίκτου, συνέγραψε «Βίον τοῦ ὁσιομάρτυρος Γεράρδου καὶ τῶν ἀποστόλων τῆς Οὐγγαρίας». Τὰ συγγράμματά του ἐγράφησαν ἅπαντα εἰς τὴν λατινικήν.

Τ. Β. Μ.

Βιονβὶλ (Vionville) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τῆς Μοζέλ, εἰς ἀπόστασιν 18 χιλιομέτρων πρὸς Δ. τοῦ Μέτς. Κάτ. 310. —Μ.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Περὶ τὴν Βιονβὶλ διεξήχθησαν, διαρκοῦντος τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου, ἀγῶνες τὴν 15 Μαρτίου 1870 μεταξὺ Γάλλων καὶ Γερμανῶν (βλ. λ. **Ρεζονβὶλ** καὶ **Γαλλογερμανικὸς** *πόλεμος 1870)*.

Ν. Θ. Κ.

Βιοννὲ (Vionnet) ***Γεώργιος***. Γάλλος ἰησουίτης ἐκ Λιὼν (1712—1754). Ἐδίδαξε ρητορικὴν ἐν τῷ ἰησουιτικῷ κολλεγίῳ τῆς γενετείρας του, τοῦ ὁποίου ἐγένετο καὶ διευθυντής, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του. Συνέγραψε «Musaeum nummarium» («Μουσεῖον νομισματικὸν» 1734), ποίημα διδακτικὸν «Περὶ μεταλλίων», «Ξέρξην», τραγῳδίαν (1749) κτλ.

—Β.

βιονομία (ἡ). Ὅρος εἰσαχθεὶς ὑπὸ τοῦ *Λάνκεστερ* καὶ σημαίνων τὴν ἐπιστήμην, ἥτις ἔχει ὡς προϋπόθεσιν, ὅτι πάντα τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς τῶν ὀργανικῶν ὄντων ὑπόκεινται εἰς νόμους, καὶ τοὺς νόμους τούτους ἐπιχειρεῖ ν' ἀνακαλύψῃ καὶ διατυπώσῃ. Ὁ ὅρος δὲν εἶναι συνώνυμος τῆς *βιολογίας*, διότι ἡ βιονομία ἐξετάζει τοὺς νόμους, οἵτινες διέπουσι πάντα τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς, βαίνουσα ἀπὸ τῶν ἁπλουστέρων εἰς τὰ πολυπλοκώτερα· εἶναι ἄρα κλάδος τῆς βιολογίας. Ὁ W Preyer ἐχρησιμοποίησε τὸν ὅρον ὡς συνώνυμον τῆς *γενικῆς φυσιολογίας*.

Χ. ΖΣ—Δ. Ν. Π.

βιονομικός, *—ό,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν βιονομίαν.

βιονοσία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ὅρος δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Lancereaux καὶ ἀναφερόμενος εἰς νόσους αἰτιολογουμένας ὑπὸ ἐμψύχων παραγόντων.

Μ. Ν. Κ.

βιοπαλαιστὴς (ὁ), θηλ. *βιοπαλαίστρια*· ὁ παλαίων πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ βίου, ὁ μετὰ πολλῶν μόχθων προσποριζόμενος τὰ πρὸς τὸ ζῆν.

βιοπαλαίω· παλαίω, μοχθῶ πρὸς πορισμὸν τῶν ἀναγκαίων τῆς ζωῆς, ζῶ μετὰ δυσχερειῶν, πενιχρῶς· (νέα λέξις).

βιοπάλη (ἡ)· ἡ ἐν τῷ βίῳ πάλη, οἱ πρὸς πορισμὸν τῶν ἀναγκαίων τῆς ζωῆς μόχθοι, ἀγῶνες: «ἐρρίφθη εἰς τὴν βιοπάλην ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας».

—**«Βιοπάλη»**. Ἐφημερὶς κοινωνικὴ καὶ πλουτολογική, ἐκδοθεῖσα τῇ συνεργασίᾳ Ἑλλήνων καὶ Ἑλβετῶν ἐπιστημόνων, ἐν Ἀθήναις, τύποις Σπ. Κουσουλίνου, εἰς 6 τεύχη, ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου 1908 μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου 1909.

Δ. Π. Κ.

βιόπλασμα (τὸ) *[Βιολ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Beale ἡ *ἐνόργανος ὕλη*.

Δ. Ν. Π.

βιοπλάστη (ἡ). Ἄλλο ὄνομα, δι' οὗ ἀποδίδεται ὁ ὅρος βιοφόρον (βλ. λ.).

βιοπλαστικός, *—ή,—όν*· ὁ σχετιζόμενος μὲ τὰς ὀργανικὰς οὐσίας καὶ κατ' ἀκολουθίαν μὲ τὸ βιόπλασμα (βλ. λ.).

Δ. Ν. Π.

— **βιοπλαστικὴ *δύναμις*** *[Ἰατρ.]*. Καλεῖται οὕτω ἐν τῇ ἰατρικῇ ἡ ἰδιότης τὴν ὁποίαν κατέχουσι τὰ ζῶντα κύτταρα, ὅπως ἐπανορθῶσι τὰς ἀπωλείας τὰς ὁποίας ὑπέστησαν.

Μ. Ν. Κ.

βιοποριστικός, *—ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν πορισμὸν τῶν τοῦ βίου, ὁ κατάλληλος ἢ ἁρμόδιος πρὸς πορισμὸν τῶν τοῦ βίου: «βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα».—Ἐπίρρ. ***βιοποριστικῶς***.

βιόρριζα (ἡ) (Biorhiza) *[Βοτ.]*. Γένος ἐντόμων *ὑμενοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κυνιψιδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βιόρριζα ἡ ἄπτερος* (Biorhiza aptera). Αἱ θήλειαι τοῦ ἐντόμου τούτου προξενοῦσι διὰ τῶν δηγμάτων των κικῖδας ἐπὶ τῶν ριζῶν τῶν παλαιῶν δρυῶν, ἔχουσι δὲ μῆκος περίπου 4 χιλιοστομ. Ἡ βιόρριζα ὁμοιάζει πρὸς τὸν μύρμηκα, ἔχει ὑπέρυθρον χρῶμα κατὰ τὴν ράχιν, ἡ δὲ κοιλία της διατρέχεται ὑπὸ εὐρείας μελανῆς λωρίδος.

Δ. Ν. Π.

βίος (ὁ)· τὸ ἀφῃρημ. τοῦ *ζῆν*, ἡ ζωή, τὸ νὰ ὑπάρχῃ τις, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ***ἀνυπαρξίαν*** ἢ τὸν *θάνατον*: «ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι βραχύς», «ἔζησεν εὐτυχὴς καθ' ὅλον τὸν βίον του»· ‖ τὸ ὅριον τῆς ὑπάρξεως ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀθανασίαν: «ὁ μὲν βίος βραχύς, ἡ δὲ δόξα ἀθάνατος»· ‖ ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἐκδήλωσις τῆς ζωῆς αὐτοῦ: «πολιτικὸς βίος», ἡ δρᾶσις τοῦ ἀνθρώπου ὡς πολίτου, ὡς μέλους συγκεκροτημένης πολιτείας· «θρησκευτικὸς βίος», ἡ ἐκδήλωσις τοῦ ἀνθρώπου ἐν σχέσει πρὸς τὸν θεόν, ὡς δημιουργὸν καὶ κύριον τοῦ σύμπαντος· «γεωργικὸς βίος, θαλάσσιος—», «δύσκολος—, εὔκολος βίος»· ‖ ἡ *βιογραφία*: «βίος τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος»· ‖ τὰ πρὸς τὸ ζῆν, τὰ μέσα τῆς ζωῆς, τὰ κτήματα, ὁ πλοῦτος (βλ. **βιός**).

Β. Φ.

—[ΦΙΛΟΣΟΦ.] Ὁ ὅρος *βίος* εἶναι πολυσήμαντος. Γενικῶς σημαίνει δρᾶν καὶ γίγνεσθαι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἠρεμεῖν, ἀδρανεῖν. Εἰδικώτερον μεταχειριζόμεθα αὐτὸν πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ ὀργανικοῦ βίου, τῆς ζωῆς τῶν ἐνοργάνων ὄντων, λοιπὸν ἐν βιολογικῇ ἐννοίᾳ (βλ. λ. **βιολογία**). Ἔπειτα πρὸς δήλωσιν τὸ μὲν τοῦ ψυχικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου, τὸ δὲ τοῦ ἱστορικοῦ βίου τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτωμένου κοινωνικοῦ. Ἐν ἄλλῃ τινὶ ἐννοίᾳ, *βίος* χρησιμοποιεῖται πρὸς παράστασιν τῆς καθολικῆς, κοσμικῆς, μεταφυσικῆς ζωῆς. Τέλος ἡ λέξις σημαίνει καὶ τὴν πραγματικὴν δρᾶσιν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν θεωρίαν καὶ τὴν ἁπλῆν γνῶσιν.

Τὸν βίον ὡς ὀργανικὸν φαινόμενον ἐξετάζει ἡ *βιολογία*, ἥτις πειρᾶται νὰ καθορίσῃ τὴν φύσιν αὐτοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀνόργανον ὕλην, καὶ νὰ ἐξεύρῃ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ καὶ τοὺς νόμους καθ' οὓς συντηρεῖται καὶ ἐξελίσσεται. Μεταφυσικῶς δύναται νὰ νοηθῇ ὁ ὀργανικὸς βίος ὡς παραλλαγὴ τοῦ κοσμικοῦ, τοῦ καθολικοῦ βίου τοῦ σύμπαντος, ὅστις, διαρκῶς ρέων, παράγει καὶ ἀναπτύσσσει ἑκάστοτε νέας μορφὰς διὰ τῶν αἰώνων. Ἐξωτερικεύεται δηλαδὴ ὁ κοσμικὸς βίος κατὰ ποικίλους τρόπους, διὰ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἱεραρχία τις ἐν τῇ ἐπὶ τῆς γῆς ζωῇ. Ὁ τοιοῦτος κοσμικὸς βίος θεωρεῖται ὡς περιέχων ἐν ἑαυτῷ ὕψιστόν τι νόημα, μέρος τοῦ ὁποίου πραγματοποιεῖ διὰ τῆς παραγωγῆς τῶν ἑκάστοτε ζωϊκῶν εἰδῶν. Ἡ παραγωγὴ δὲ αὕτη ἐκλαμβάνεται ὡς προϊοῦσα ἐξέλιξις, διὰ τῆς ὁποίας δημιουργεῖ ὁ κοσμικὸς βίος διαρκῶς νέον τι, ἐκφράζον πληρέστερον τὸ ἐν αὐτῷ ἐνοικοῦν νόημα. Οὕτω καταντῶμεν εἰς τὴν ἐκδοχήν, ὅτι ὁ ὅλος βίος τῶν ὀργανικῶν ὄντων εἶναι φαινόμενον ἀνάλογον πρὸς τὸν ψυχικὸν βίον, τ. ἔ., ὅτι, κατ' οὐσίαν, εἶναι σύνδεσμος ροπῶν καὶ σκοπῶν, τεινόντων πρὸς πρα-

Digitized by Google

γμάτωσιν νοήματος ἢ ἀξίας τινός, ἀσυναισθήτως ἢ συνειδητῶς. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δύναται νὰ τονισθῇ αὕτη ἢ ἐκείνη ἡ πλευρὰ τοῦ ψυχικοῦ βίου, ὅτε ἡ θεωρία διακρίνεται εἰς διαφόρους κατευθύνσεις ἢ παραλλαγάς, ὧν κυριώταται ἡ βουλησιαρχικὴ καὶ ἡ νοησιαρχικὴ ἢ λογοκρατική. Οἰκοθεν νοεῖται, ὅτι συμφώνως πρὸς τὴν μεταφυσικὴν ταύτην ἄποψιν τῆς ζωῆς, τὸ Εἶναι, τὸ Ὑπάρχον, εἶναι στιγμὴ τῆς ζωῆς, τοῦ αἰωνίου Γίγνεσθαι, ἐπειδὴ οὐδὲν δύναται νὰ εἶναι ἀπολύτως νεκρόν. Ἡ συμπύκνωσις τῆς γῆς λ.χ., ἡ δημιουργία τῶν ἐπαλλήλων γεωλογικῶν στρωμάτων, ἡ κίνησις τῶν πλανητῶν κτλ., εἶναι ὅλα στιγμαὶ ζωῆς ἐν τῷ ἀπεράντῳ καὶ ἐν διαρκεῖ κινήσει τελοῦντι κοσμικῷ βίῳ.

Ὁ *ψυχικὸς* καὶ ὁ *πνευματικὸς βίος* εἶναι καὶ αὐτὸς βαθμὶς τοῦ ἐπὶ σκοποὺς καὶ ἀξίας κατευθυνομένου κοσμικοῦ βίου, πραγματοποίησις ἰδανικῶν, ἰδεῶν, ἀξιῶν, κανόνων, «ἡ πραγμάτωσις τῶν ἰδεῶν τοῦ θεοῦ» (Goethe). Τοῦ ψυχικοῦ βίου βάσις εἶναι τὰ βιώματα (βλ. λ.), ἑρμηνευόμενα καὶ τακτοποιούμενα ὑπὸ τῆς νοήσεως. Κατὰ τὴν φύσιν τῶν βιωμάτων τούτων, διακρίνομεν διαφόρους τρόπους ἑρμηνείας τῆς πραγματικότητος, διαφόρους ἀπόψεις, ἐκ τῶν ὁποίων ἑκάστη κατευθύνεται ἐπὶ ἓν μερικὸν νόημα, μίαν ἐπὶ μέρους ἀξίαν ἐν τῇ ζωῇ. Αἱ ἀπόψεις ἢ αἱ προσαρμογαὶ αὗται εἶναι ἡ θεωρητική, ἡ οἰκονομική, ἡ αἰσθητική, ἡ κοινωνική, ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ θρησκευτική, εἰς ἃς δέον νὰ καταλεχθῶσι καὶ ἄλλαι τινὲς παράγωγοι ἐξ αὐτῶν. Κατὰ ταῦτα, καὶ ὁ πνευματικὸς βίος τοῦ ἀτόμου διακρίνεται εἰς ἓξ κυρίας ἀξιολογικὰς ῥοπάς, αἱ ὁποῖαι μόνον δι' ἀφαιρέσεως εἶναι δυνατὸν νὰ χωρισθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων, ἀποτελοῦσαι ἑνιαῖον ὀργανικὸν ὅλον. Κατὰ τὴν ἑκάστοτε ἄρχουσαν ῥοπήν, διακρίνονται αἱ ἀτομικότητες καὶ ἀποτελεῖται ἡ μεγάλη ποικιλία τῶν μορφῶν τοῦ πνευματικοῦ βίου.

Ἐπειδὴ ὁ πνευματικὸς βίος εἶναι ἡ συνισταμένη τῶν ἀτόμων, ἅτινα εἶναι οἱ φορεῖς αὐτοῦ, ἕπεται, ὅτι τὰς αὐτὰς βασικὰς κατευθύνσεις πρέπει νὰ ἐπιζητῶμεν καὶ ἐν τῷ πνευματικῷ καθόλου βίῳ καὶ ἐν τῷ πολιτισμῷ τῶν διαφόρων ἱστορικῶν περιόδων. Πνευματικὸς βίος μιᾶς ἐποχῆς ἢ πολιτισμὸς εἶναι ἑνιαῖον ὅλον ἀξιῶν ἱστορικῶς ἀποτελεσθεισῶν, νόημα ἐκφράζον. Τὸ ἑνιαῖον τοῦτο ὅλον διακρίνεται εἰς κύκλους, ἀκριβῶς ὅπως καὶ ὁ ἀτομικὸς βίος. Ἀλλ' ὡς ἐν ἐκείνῳ, οὕτω καὶ ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ καθόλου, οἱ κύκλοι οὗτοι ἔχουσιν ὅρια ῥευστά, εἶναι συνυφασμένοι πρὸς ἀλλήλους. Κατὰ ταῦτα ὁ πνευματικὸς βίος διακρίνεται εἰς θεωρητικὸν (*ἐπιστήμη, γνῶσις*), οἰκονομικὸν (*ἐμπόριον, βιομηχανία*), αἰσθητικὸν (*τέχναι*), κοινωνικὸν (*κοινωνία, σύλλογοι κτλ.*), πολιτικὸν (*κράτος, πολιτεύματα*), θρησκευτικόν. Ἕκαστος τῶν κύκλων τούτων ἐπιδιώκει τὴν πραγμάτωσιν μιᾶς ἀξίας, ὁ θρησκευτικὸς τῆς ὑψίστης πασῶν, περιλαμβάνων ἐν ἑαυτῷ τὰς ἄλλας. Ἀπὸ τοῦ ἑκάστοτε προέχοντος κύκλου λαμβάνουν αἱ διάφοροι ἐκφράσεις τοῦ πνευματικοῦ βίου τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν. Φυσικὸν εἶναι, μετὰ τὰ εἰρημένα, ὅτι ἡ ἀτομικὴ ψυχὴ δέον νὰ νοῆται συνυφασμένη πρὸς τοὺς ἀντικειμενικοὺς τούτους κύκλους, οἱ ὁποῖοι ἐξίκοντο εἰς αὐτοτέλειαν διὰ τῆς ἐξωτερικεύσεως τῶν ἐπὶ μέρους ἀξιῶν τοῦ συνόλου τῶν ἐν ἑκάστῃ ἐποχῇ δρώντων ἀτόμων. Διὰ τοῦτο ὁ ἀτομικὸς πνευματικὸς βίος μόνον ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν ἱστορικὸν βίον τῆς ἀνθρωπότητος δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ καὶ νὰ κατανοηθῇ. Πᾶσαι αὗται αἱ ἀξιολογικαὶ ῥοπαὶ δύνανται νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰ βασικὰ θέματα τῆς μουσικῆς συνθέσεως. Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ αὐτῶν, τῆς ἐξάρσεως τοῦ μὲν ἢ τοῦ δέ, τῶν ποικιλιῶν αὐτῶν, ἀποτελεῖται ἡ μεγίστη ἁρμονία, τὴν ὁποίαν καλοῦμεν *βίον*.

Τὴν διὰ τῆς ἱστορίας ἐξωτερίκευσιν καὶ ἀντικειμενικὴν προβολὴν τῶν ῥοπῶν τούτων καλοῦμεν *ἀντικειμενικὸν* πνεῦμα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ *ὑποκειμενικόν*, τὸ ἀτομικόν. Ἐντὸς τοῦ ἀντικειμενικοῦ τούτου πνεύματος καὶ ὑπὲρ αὐτὸ ζῇ τὸ *κανονιστικὸν* πνεῦμα, ὁ δεοντολογικὸς νόμος, ὅστις ὠθεῖ πρὸς τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὴν πρόοδον καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου κρίνομεν τὰς ἱστορικὰς περιόδους καὶ τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα. *Ἠθική*, ἐν τῇ γενικωτάτῃ σημασίᾳ τῆς λέξεως, εἶναι ἡ ἁρμονικὴ σχέσις τῶν διαφόρων τούτων ἀξιολογικῶν ῥοπῶν πρὸς ἀλλήλας, διὰ τῆς ὁποίας διασώζεται εἰς ἑκάστην τὸ ἑαυτῆς δίκαιον.

Μεταξὺ βίου καὶ κοσμοθεωρίας ὑφίσταται στενὴ σχέσις. Τὸ ποιὸν τῶν βιωμάτων ἑκάστου, ἡ ἐν αὐτῷ ἄρχουσα ἀξιολογικὴ ῥοπή, ἡ καταφατικὴ ἢ ἀρνητικὴ σχέσις πρὸς τὰς ἐπὶ μέρους ἀξίας τοῦ βίου, ἡ αἰσιοδοξία ἢ ἀπαισιοδοξία, ἀσκοῦσι μεγίστην ῥοπὴν ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τῆς κοσμοθεωρίας του. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ποικιλία, παρὰ τὸ κοινὸν ὑλικόν, τὸ ὁποῖον παρέχουν αἱ διάφοροι ἐπιστῆμαι (βλ. λ. κοσμοθεωρία, βιοθεωρία, αἰσιοδοξία, ἀπαισιοδοξία, θεϊσμός, πανθεΐα, θρησκεία, τύποι θρησκευτικοί).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Παρ' *Eisler*, Wörterbuch der philos. Begriffe ἐκδ. δ' 1929, ἐν λέξει Leben.—*Spranger*, Lebensformen ἐκδ. ε' 1922.—*Diethey*, Die typen der Weltanschauung, ἐν Weltanschauung ἐκδ. ὑπὸ Frischeisen-Kohler, 1911.

Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

βίος (ὁ) (Bius) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων *κολεοπτέρων*, τετραμεροῦς συμμετρίας, τῆς οἰκογενείας τῶν *τενεβριδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῶν Σκανδιναυικῶν χωρῶν. Δ. Ν. Π.

βιὸς (τὸ) καὶ **βιό·** περιουσία, πλοῦτος: «ἔχει βιὸ ἀμέτρητο· ἰδιωμ., πλῆθος οἱονδήποτε: «βιὸς ἄνθρωποι», «βιὸς σταφύλια,—ἐλιὲς κττ.».

βιοσκόπιον (τό). Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδόθη εἰς διαφόρους τύπους ὀπτικῶν ὀργάνων, χρησίμων πρὸς παρατήρησιν καὶ μελέτην τῆς ζωῆς τῶν ἐντόμων.

βιοσοφία (ἡ) (Biosophie) *[Φιλοσοφ.]* Τὸ σύνολον τῶν εἰς τὴν ζωὴν ἀναφερομένων φιλοσοφικῶν θεωριῶν. Α. Δ.

βιοσπηλαιολογία (ἡ) *[Βιολογ.]*. Οὕτω καλεῖται ὁ κλάδος τῆς βιολογίας, ὁ ἀσχολούμενος περὶ τὴν μελέτην τῶν ἐντὸς σπηλαίων φυτικῶν καὶ ζωϊκῶν ὀργανισμῶν. Οἱ κυριώτεροι τοῦ κλάδου τούτου ἐκπρόσωποι εἶναι ὁ *Λαιμμεργμόϋρ*, ὅστις ἠσχολήθη περὶ τὴν μορφολογίαν τῶν ἐντὸς σπηλαίων βλαστανόντων φυτῶν, λαβὼν ὑπ' ὄψιν ἰδίᾳ τὰς συνθήκας τοῦ φωτὸς τοῦ περιβάλλοντος· ὁ *Φρής*, ὅστις ἐμελέτησε τὰ ζῷα καὶ τὰ φυτὰ τοῦ σπηλαίου τοῦ Φαλκενστάϊν, καὶ ὁ *Μύλλερ*, εἰς ὃν ὀφείλεται ἡ γνῶσις τῶν ζῴων, τῶν διαιτωμένων ἐντὸς τῶν σπηλαίων τῶν Ἀνατολικῶν Ἄλπεων καὶ τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου. Α. Δ.

βιοστατικὴ *[Βιολ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ ἐξέτασις τοῦ τρόπου καθ' ὃν διαμορφοῦνται οἱ ὀργανισμοὶ ἀναλόγως τῶν λειτουργιῶν των.

βιοστερίνη (ἡ) *[Χημ.]*· βλ. βιταμῖναι.

Βιοστροφὴ *[Μυθολ.]*. Ὄνομα μιᾶς τῶν Ἀμαζόνων τῶν συνδεδεμένων μετὰ τῆς *Πενθεσιλείας* καὶ ἀγωνιζομένων μετ' αὐτῆς. Ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βιόσφαιρα (Biosphâre) *[Γεωλ.]*. Τὸ σύνολον τῶν ἐμβίων ὄντων τὰ ὁποῖα εὑρηνται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς καὶ ἀποτελοῦν ἓν οἱονεὶ σφαιροειδὲς περικάλυμμα τῆς λιθοσφαίρας. Γ. Κ. Γ.

— *[Ὀντογον.]* Ὁ ὅρος ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ Teilhad. Ὁ Ed. le Roy (ἐν «L'exigence idéaliste et le fait de l'évolution», Paris, 1927) εἰσήγαγε τὴν ἔννοιαν τῆς βιοσφαίρας εἰς ὑπερμηχανικὴν ἐξήγησιν τῆς *ἐξελίξεως*. Ἐννοεῖ μὲ αὐτὴν κάτι τὸ ὑπὲρ τὰς στοιχειώδεις βιολογικὰς ὀντότητας, τὰ ὄντα δηλαδή, τὸ ὁποῖον περιβάλλει τὴν γῆν ὡς στρῶμα ζωϊκὸν συνεχοῦς ἀπορροῆς καὶ ῥυθμιστικῆς ἐπενεργείας ἐξωοργανικῆς καὶ ἀπροβλέπτου. Η.Ν.Α.

βιοταξία (ἡ) *[Βιόλ.]*. Κλάδος τῆς βιολογίας, ἀσχολούμενος εἰς τὴν φυσικὴν κατάταξιν τῶν διαφόρων ζωϊκῶν ἢ φυτικῶν ὀργανισμῶν. Ἡ *βιοταξία* ἔχει ὡς βάσιν τὴν *ἀνατομίαν* καὶ τὴν *ἱστολογίαν*, καὶ ὡς σκοπὸν γενικῶς τὴν μελέτην τῆς διαμορφώσεως τούτων, τῇ βοηθείᾳ τῶν κοινῶν χαρακτήρων ἢ τῶν παρατηρουμένων διαφορῶν, ἐξ ὧν γίνεται ἡ κατάταξις τῶν ζῴων ἢ φυτῶν εἰς διάφορα ἀθροίσματα, τάξεις, ὑποταξίας, οἰκογενείας, γένη, εἴδη, ποικιλίας. Πάντα ταῦτα ἐξετάζει καὶ περιλαμβάνει ἡ *γενικὴ βιοταξία* καλουμένη, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν *περιγραφικὴν βιοταξίαν*, ἥτις ἀσχολεῖται εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν χαρακτήρων, ἐξ ὧν διακρίνονται τὰ διάφορα ζῷα καὶ φυτά. Δ.Ν.Π.

βιοτεύω· ζῶ, περνῶ τὴν ζωήν μου.

βιοτέχνης (ὁ)· ὁ βιοτεχνίαν τινὰ ἀσκῶν, ὁ ἐπαγγελλόμενος τέχνην τινὰ οὐχὶ βάναυσον.

βιοτεχνία (ἡ). Ὅρος νεώτερος, χρησιμοποιούμενος πρὸς δήλωσιν τῆς ὑπὸ στοιχειώδη μορφήν, χειροτεχνικήν, ἄνευ σπουδαίων καὶ εἰδικῶν ἐγκαταστάσεων, κατεργασίας πρώτων ὑλῶν καὶ παραγωγῆς προϊόντων χρησίμων διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν βιομηχανίαν (βλ. λ.) Ἀκριβὴς διάκρισις τῶν δύο ἐννοιῶν δὲν εἶναι δυνατή. Γ.Χ.

βιοτεχνικὴ (ἡ) (Biotechnik) *[Βιολ.]*. Ὅρος εἰσαχθεὶς εἰς τὴν βιολογίαν ὑπὸ τοῦ *Γκολντσάϊντ* καὶ τοῦ *Φρανσέ*, καὶ σημαῖνον τὸ σύνολον τῶν ἐπιτεχνητῶν μέσων καὶ τρόπων, δι' ὧν τὰ ζωϊκὰ ὄντα ἐξασφαλίζουσι τὴν διατήρησιν καὶ τὴν κανονικὴν ἄσκησιν τῶν λειτουργιῶν αὐτῶν. Ἤδη ὁ *Δάρβιν* εἶχεν ἐπιστήσει τὴν προσοχὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φυσικῆς τεχνολογίας, τουτέστι εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν ὀργάνων τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζῴων, θεωρουμένων ὡς μέσων παραγωγῆς διὰ τὴν ζωήν των. Ἡ βιοτεχνικὴ παρατηρεῖται, κατὰ τὸν *Φρανσέ*, ἤδη εἰς μονοκυττάρους ὀργανισμούς. Ἡ παρατιθεμένη εἰκὼν παριστᾷ θαυμασίαν τεχνικὴν ἀπόπειραν *ὀρνιθοκέρκου*, ὅπως ζῇ εἰς ὡρισμένον βάθος ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος, διότι ἡ πρὸς τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ προσαρμογὴ του προϋποθέτει τὴν ὕπαρξιν φωτός. Ὁ ὀρνιθόκερκος δὲν πρέπει νὰ ἀνέρχηται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, διότι θὰ ἐξετίθετο εἰς τὴν τριβὴν τῶν κυμάτων. Ὅθεν προβάλλεται εἰς αὐτὸν τὸ ἑξῆς πρόβλημα πρὸς λύσιν: Τίς εἶναι ὁ τρόπος, καθ' ὃν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εὑρίσκηται διαρκῶς ἐντὸς τοῦ ὕδατος εἰς βάθος ἡμίσεος μέχρι δύο μέτρων; Ἡ μορφὴ τοῦ κυττάρου ἀποκαλύπτει τὸ μέσον, δι' οὗ λύεται τὸ ἐν λόγῳ πρόβλημα. Ὁ ὀρνιθόκερκος παρουσιάζει ὀργανισμόν, ὑπομιμνήσκοντα ἐν μέρει μὲν τὸ ἀλεξίπτωτον, ἐν μέρει δὲ τὴν κεντρόφυγα ἀντλίαν. Πάντως οὐδὲν ἀντίστοιχον εὑρίσκεται ἐν τῇ ἀν-

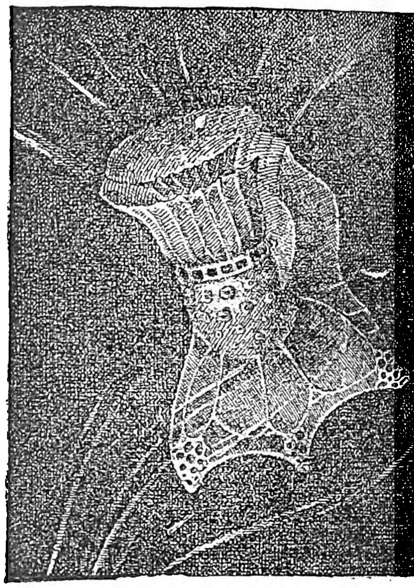

Θαλάσσιος ὀρνιθόκερκος.
[Εἰς μεγάλην μεγέθυνσιν.]

θρωπίνῃ μηχανικῇ, διὸ καὶ ἡ ὀργανικὴ σύστασις τοῦ ὀρνιθοκέρκου θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς λίαν ἐνδιαφέρον ἀντικείμενον μελέτης, τοσούτῳ μᾶλλον, καθόσον εἶναι ἤδη γνωστὰ ἑξακόσια εἴδη τοιούτων μηχανισμῶν. Α.Δ.

βιοτεχνικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν βιοτεχνίαν: «βιοτεχνικὸν ἐπάγγελμα»· τὸ θηλ. βιοτεχνικὴ (βλ. λ.) ὡς οὐσιαστ. — Ἐπίρρ. *βιοτεχνικῶς*.

— βιοτεχνικαὶ *σχολαί·* βλ. λ. ἐπαγγελματικὴ *ἐκπαίδευσις*.

βιότη (ἡ) (Biota) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κωνοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπαρισσιδῶν*. Τὸ μόνον γνωστὸν εἶδος εἶναι *βιότη ἡ ἀνατολικὴ* (Biota orientalis), ἰθαγενὴς τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας. Καλλιεργεῖται εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης ὡς κοσμητικόν. Δ. Ν. Π.

βιοτὴ (ἡ) καὶ *βίοτος* (ὁ)· (ἀρχ.) βίος, ζωή.

βιοτικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν βίον, εἰς τὴν ζωήν: «βιοτικαὶ ἀνάγκαι, — μέριμναι» (ἀπὸ τοῦ *βίοτος*=ζωή· ἡ γραφὴ *βιωτικὸς* εἶναι ἀναμφιβόλως ἐσφαλμένη). Β. Φ.

βιοτίτης (ὁ) (Biotit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ μονοκλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του εἶναι ἐμπεφυκότες καὶ ἐπιπεφυκότες, συνήθως τραπεζοειδεῖς μὲ ἑξαγωνικὴν ἢ ῥομβοεδρικὴν ὄψιν. Ἀπαντᾷ ἐπίσης καὶ εἰς διδύμους κρυστάλλους, ὡς καὶ εἰς φλοιώδη, σχιστώδη ἢ καὶ λεπιδώδη συσσωματώματα. Ὁ βιοτίτης ἔχει σχισμὸν τέλειον, τὰ δὲ σχισμογενῆ φυλλίδια εἶναι ἐλαστικῶς εὔκαμπτα. Ἐπίσης παρουσιάζει σκληρότητα $2\frac{1}{2}$—3ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 2,8—3,2 καὶ λάμψιν μαργαριτώδη πρὸς τὴν μεταλλικήν. Εἶναι διαφώτιστος μέχρις ἀδιαφανοῦς, σκοτεινῶς ἔγχρους, σκοτεινοκαστανόφαιος, σκοτεινοπράσινος, μέλας, σπανίως ἀνοικτοκαστανόφαιος καὶ πράσινος.

Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι καθ' αὐτὸ *μαγνησιοῦχος μαρμαρυγίας*. Διά τινας ὡρισμένους βιοτίτας δύναται νὰ γραφῇ ὁ χημικὸς μοριακὸς των τύπος $(KH)_2$ $(Mg\ Fe)_2$ $(Al\ Fe)_2$ $Si_3\ O_{12}$. Ἀλλὰ πάντοτε ἡ εἰς μαγνήσιον (Mg), σίδηρον (Fe) καὶ ἀργίλλιον (Al) περιεκτικότης ποικίλλει, πολὺ δὲ περισσότερον ἐπίσης καὶ ἡ εἰς διοξείδιον πυριτίου $(Si\ O_2)$. Οὕτω ἡ περιεκτικότης εἰς ὀξείδιον μαγνησίου $(Mg\ O)$, φθάνει κατὰ μέσον ὅρον τὰ 10—30 %, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντικαθίσταται ὅμως ἐν μέρει ἢ καὶ σχεδὸν ὁλόκληρος δι' ὀξειδίου τοῦ ὑποσιδήρου $(Fe\ O)$, καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ ὀξείδιον ἀργιλλίου (11—20 %) ἀντικαθίσταται ὑπὸ ὀξειδίου τοῦ σιδήρου $(Fe_2\ O_3)$. Ἀντὶ ὀξειδίου τοῦ καλίου $(K_2\ O$, 5—11 %), δύναται νὰ ὑπάρχῃ ὀλίγον ὀξείδιον νατρίου $(Na_2\ O)$, ἀντὶ τοῦ ὑδρογόνου (H) ὀλίγον φθόριον καὶ ἀντὶ διοξειδίου τοῦ πυριτίου $(Si\ O_2$, 35—45 %) ὀλίγον διοξείδιον τιτανίου $(Ti\ O_2)$.

Ἐπὶ τῇ βάσει ὀπτικῶν καὶ χημικῶν διαφορῶν διακρίνουν τρεῖς παραλλαγὰς τοῦ βιοτίτου: 1) τὸν *μερόξενον*, 2) τὸν *ἀνομίτην* καὶ 3) τὸ *λεπιδομέλαν*.

Ὁ βιοτίτης δύναται νὰ παραχθῇ δι' ἀλλοιώσεως καὶ μετασωματώσεως πυριτικῶν τινων ὀρυκτῶν. Ἐν τούτοις τὸ φαινόμενον αὐτὸ δὲν εἶναι

Digitized by Google

τόσῳ γενικόν, ὅσον ἡ γένεσις τοῦ ἄλλου μαρμαρυγίου τοῦ μοσχοβίτου. Ὁ αὐγίτης καὶ ἡ κεροστίλβη μετασωματοῦνται εἰς βιοτίτην.

Ὁ βιοτίτης ἐπίσης μετασωματοῦται καὶ ἐξαλλοιοῦται εὐκόλως. Κατὰ τὴν ἐξαλλοίωσίν του ταύτην διατηρεῖται ἐν μέρει τὸ φυλλῶδες του ἢ σχηματίζονται προϊόντα ἐρυθρῶς, καστανοφαίως ἢ πρασινως χρωματισμένα, οὐχὶ σπανίως λάμποντα μεταλλικῶς *(αἰλουρόχρυσος)*, ἐν μέρει ἢ καὶ τελείως μαλακὰ καὶ γεηρά. Τοιοῦτοι ἐξηλλοιωμένοι βιοτῖται, ἐκ τῶν ὁποίων ἓν τμῆμα ἔχει τὰς ἰδιότητας τῶν *βερμικουλιτῶν*, εἶναι πολλοί, φέροντες διάφορα ὀνόματα, ὡς π. χ. ὁ *ρουβελλάνης* ὁ *βαστονίτης* κτλ.

Ὁ βιοτίτης εἶναι ὁ κοινότερος ἐξ ὅλων τῶν μαρμαρυγιῶν. Εὑρίσκεται εἰς κρυστάλλους ἐμπεφυκότας, ὡς κύριον οὐσιῶδες ἢ ὡς πρόσθετον συστατικὸν τῶν πλείστων ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων, καὶ δὴ εἰς τοὺς γρανίτας (γρανιτῖται), μαρμαρυγιομιγεῖς συηνίτας καὶ διορίτας, ἐντὸς πορφυριτῶν καὶ τραχειτῶν, ὡς καὶ ἐξ ἴσου καὶ τῶν γνευσίων καὶ μαρμαρυγιακῶν σχιστολίθων. Ἐπειδὴ εὔκολα ἀποσαθροῦται, ἐλλείπει ἀπὸ τὰ συνήθη στρωσιγενῆ πετρώματα, εὑρίσκεται ὅμως εἰς τοὺς κερατίτας τοὺς προερχομένους ἐκ μεταμορφώσεων ἐξ ἐπαφῆς. Ἐπίσης ἀπαντᾷ εἰς κρυστάλλους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διαπεπλασμένους καὶ ἐπιπεφυκότας ἐντὸς τῶν πυριτικῶν ἡφαιστείων ἀναβλημάτων τῆς Σόμας, τοῦ ὄρους Ἀλβανοῦ καὶ τῆς Laacher See.

Ἐν Ἑλλάδι εὑρίσκεται πολλαχοῦ: 1) ὡς συστατικὸν πολλῶν γνευσίων (π. χ. εἰς τὰς Κυκλάδας, ἀνατολικὴν Θεσσαλίαν, εἰς πολλὰς θέσεις τῶν κρυσταλλοσχιστωδῶν πετρωμάτων τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θρᾴκης, κ.λ.π.), γρανιτῶν (Κυκλάδες, Πλάκα Λαυρείου)· 2) ὡς συστατικὸν ὅλων σχεδὸν τῶν ἡφαιστειογενῶν πετρωμάτων, ὡς π. χ. τοῦ λιπαρίτου τῆς Ἀντιπάρου, τῆς Χίου, τῶν Ψαρῶν κ. ἀλ. ἢ τῶν ἀνδεσιτῶν (τῆς Αἰγίνης, τῶν Μεθάνων, τῆς Σαντορίνης, τῆς Ἴμβρου κ. ἀλ.) ἢ τῶν δακιτῶν (Ὀξυλίθου Εὐβοίας, Ἴμβρου, Θρᾴκης)· 3) ὡς σπανιώτατον συστατικὸν τῆς σμύριδος τῆς Νάξου.

Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

βιότονος *[Βιολ.]*. Ὅρος τοῦ Φερβὸρν σημαίνων τὴν εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου σχέσιν τῆς ἀφομοιώσεως ἑνὸς ὀργανισμοῦ πρὸς τὴν ἀνομοίωσιν ἢ ἀποσύνθεσιν αὐτοῦ.

Βίοτος. Ἕλλην τραγικὸς ποιητής, ἴσως μεταγενεστέρων χρόνων. Ἐκ δράματος αὐτοῦ φέροντος ἐπιγραφὴν «Μήδεια» ὑπάρχει ἀπόσπασμα παρὰ τῷ Στοβαίῳ (Ἀνθ. 7, 8, 3), ἔνθα (115, 24) οὗτος γράφεται *Βοιωτὸς* (βλ. καὶ **Βίοττος**). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βιόττι (Viotti), ***Βαρθολομαῖος***. Ἰταλὸς ἰατρὸς τοῦ ΙΣΤ´ αἰῶνος. Ἐξήσκησε τὴν ἰατρικὴν ἐν Τουρίνῳ καὶ ἐγκατέλιπε δύο συγγράμματα, ὧν τὸ ἓν εἰς τὴν ἰταλικὴν «Sul metodo de medicare» καὶ τὸ ἕτερον εἰς τὴν λατινικὴν «De balneorum naturalium viribus libri quatuor» (Τουρῖνον 1553).

Ο. Ρ.

—**Βιόττι** (Viotti), ***Ἰωάννης-Βαπτιστής***. Ἰταλὸς βιολιστὴς καὶ συνθέτης (1753—1824). Ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἔδειξε μεγάλην κλίσιν εἰς τὴν μουσικὴν καὶ δεξιοτεχνίαν εἰς τὸ βιολίον. Ἐμαθήτευσεν ἐν Τουρίνῳ παρὰ τῷ διασήμῳ βιολιστῇ τῆς ἐποχῆς Πουνιάνι καὶ διωρίσθη βιολιστὴς τοῦ βασιλικοῦ παρεκκλησίου τοῦ Τουρίνου. Τῷ 1780 ἠκολούθησε τὸν διδάσκαλόν του διὰ σειρὰν συναυλιῶν εἰς Ρωσίαν, Γερμανίαν καὶ Λονδῖνον, ὅπου ἐσημείωσε μεγίστην ἐπιτυχίαν. Ἐγκατασταθεὶς κατόπιν εἰς Παρισίους κατέστη, ἀπὸ τοῦ 1782 μέχρι τοῦ 1783, ὁ πρωταθλητὴς τῶν θρησκευτικῶν συναυλιῶν, ἐπισκιάσας πάντας τοὺς ὁμοτέχνους του. Χολωθεὶς ὅμως κατὰ τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα τοῦ 1783 ἐκ τῆς ψυχρᾶς ὑποδοχῆς τοῦ κοινοῦ, ἔπαυσε πλέον νὰ παίζῃ δημοσίᾳ ἐν Παρισίοις, περιορισθεὶς εἰς τὴν θέσιν τοῦ συνοδοῦ τῆς βασιλίσσης Μαρίας-Ἀντουανέττας. Ταυτοχρόνως ἵδρυσε σχολὴν βιολίου, ἐν τῇ ὁποίᾳ οἱ μαθηταί του ἐδοκίμαζον καὶ τὰς διαφόρους συνθέσεις του. Τῷ 1789, μετὰ τοῦ κουρέως Λεονάρ, ἵδρυσεν ἰταλικὸν μελόδραμα εἰς τὸν Κεραμεικόν, τοῦ ὁποίου αἱ παραστάσεις διεκόπησαν συνεπείᾳ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Μετὰ περιπλανήσεις πολλῶν ἐτῶν εἰς Λονδῖνον, καὶ ἄλλας πόλεις, ἐπανῆλθεν εἰς Παρισίους ὅπου ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς «Ὀπερὰ» (1819—1822). Συνέθεσε τὰ ἑξῆς ἔργα: 29 κοντσέρτα διὰ βιολίον, 21 κοντσέρτα ἐγχόρδων, 21 τρίο διὰ 2 βιολία καὶ βιολοντσέλλο, 51 ἔργα διὰ βιολία, 3 ντιβερτιμέντι διὰ πιάνο καὶ βιολίον καὶ μίαν σονάταν διὰ πιάνο.

Γ. Σ.

Βίοττος. Κωμικὸς ποιητὴς ἀναφερόμενος δὶς ἐν ἐπιγραφῇ *(C. I. A. 2,975)* (βλ. καὶ Βίοτος).

ΙΑΚ. Χ. Δ.

βιότυπος (ὁ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται οὕτω ὑπὸ τοῦ Johannsen τὸ σύνολον τῶν ἀτόμων ἐκείνων τὰ ὁποῖα παρήχθησαν κατ' ἀμιγῆ γραμμὴν ἐξελίξεως, λ.χ. δι' *αὐτογαμίας* (βλ. λ. **κληρονομικότης** καὶ **ἐξέλιξις**).

ΘΡ. ΒΛΗΣΙΔΗΣ

βιοφερρίνη (ἡ) (Bioferrin) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ρευστὸν σκεύασμα αἱμοσφαιρίνης, σκευαζόμενον ἐξ αἵματος βοός. Βαθέως ἐρυθρὸν ὑγρόν, ἐνέχον παρὰ τὴν αἱμοσφαιρίνην ὅλα τὰ συστατικὰ τοῦ αἵματος ὑπὸ ἀμετάβλητον μορφήν. Θερμαινόμενον ἄνω τῶν 50° διασπᾶται. Κ. Γ. Μ.

βιόφλοιον (τό), (Biophlium) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων *κολεοπτέρων*, τετραμεροῦς συμμετρίας, τῆς οἰκογενείας τῶν *ξυλοφαγιδῶν*, περιλαμβάνον τρία εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐνδιαιτώμενα κατὰ προτίμησιν ὑπὸ τοὺς φλοιοὺς τῶν δένδρων. Δ.Ν.Π.

βιοφόρμιον (τὸ) (Vioformium) *[Φαρμ. Χημ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ *ἰωδοχλωριοξυκινολίνη* C_9H_6ONJCl. Σκευάζεται ἐκ τῆς χλωριοξυκινολίνης δι' ἰωδιώσεως ταύτης ἐν ἀλκαλικῷ διαλύματι διὰ διαλύματος ἰωδίου ἐν ἰωδιούχῳ καλίῳ. Τεφροκιτρίνη κόνις, σχεδὸν ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι, δυσδιάλυτος εἰς τὰ συνήθη διαλυτικὰ μέσα καὶ σχετικῶς εὐδιάλυτος εἰς θερμὸν ὀξικὸν ἐστέρα καὶ εἰς ὀξικὸν ὀξύ. Εἶναι ἄοσμος καὶ ἄγευστος, δὲν προσβάλλεται ὑπὸ τοῦ φωτὸς καὶ τήκεται ἄνευ διασπάσεως, μεταξὺ 173° καὶ 176°. Κατὰ τὴν ζέσιν μετ' ἀραιοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος διαλύεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον δίδον ὀσμὴν ἰωδίου. Τὸ βιοφόρμιον ἐνέχει 50—51% περίπου ἰωδίου καὶ χλωρίου. Τὸ βιοφόρμιον, ὡς μὴ ἐρεθίζον καὶ ὡς ἰσχυρῶς ἀντισηπτικόν, προὐτάθη ὡς ἀντικαταστάτης τοῦ ἰωδοφορμίου ὡς κόνις ἐπιπάσεως, ὡς γαλάκτωμα μετὰ γλυκερίνης, ὡς φύραμα, ἢ ὑπὸ τὴν μορφὴν διαβραχείσης γάζης.

Κ. Γ. Μ.

βιοφόρον (τό), ἢ ***βιοβλάστη***, ἢ ***βιογένη***, ἢ ***βιογόνον*** ἢ ***βιοπλάστη*** *[Βιολ.]*. Ἔσχατα ζωτικὰ μόρια δι' ὧν κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Altmann τελεῖται ἡ ζωή. Τὰ βιοφόρα εὑρίσκονται ἐν τῷ πρωτοπλάσματι τοῦ κυττάρου ἐντὸς πηκτοειδοῦς οὐσίας μεσοκοκκιώδους καλουμένης. Κατὰ τὸν Altmann, τὰ βιοφόρα ἀποτελοῦσιν ἀποικίαν, συνεργοῦντα εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν τῆς ζωῆς. Γ. Φ. Κ.

βιόφυτον (τὸ) (Biophytum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γερανιοειδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει θάμνους ἢ δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν. Τὰ φυτὰ ταῦτα διακρίνονται ὑπὸ εὐθυτενοῦς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βλαστοῦ καὶ κλάδων, οἵτινες καταλήγουσιν εἰς δέσμην φύλλων πυκνῶν καὶ ἐπιμήκων. Ὁ κάλυξ ἀποτελεῖται ἀπὸ πέντε πέταλα καὶ ἰσάριθμα σέπαλα· στήμονες δέκα· ᾠοθήκη ἐκ πέντε λοβῶν· στυλίσκοι πέντε φέροντες εὐμεγέθη στίγματα. Τὸ γένος περιλαμβάνει εἴκοσι περίπου εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς χώρας. Πλεῖστα εἴδη βιοφύτων εἶναι τόσον εὐαίσθητα, ὥστε πίπτουσι τὰ φυλλάριά των εὐθὺς μόλις θιγῶσι καὶ ὁλόκληρον τὸ φυτὸν φαίνεται ὡσεὶ μαραινόμενον. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βιόφυτον τὸ εὐαίσθητον* (Biophytum sensitivum). Δ. Ν. Π.

Βιόφυτον τὸ εὐαίσθητον.

βιοφωτογραφία (ἡ). Καλεῖται οὕτω ἡ φωτογράφησις τῶν ζωϊκῶν ὀργανισμῶν ἐν κινήσει. Ὁ κινηματογράφος εἶναι ἡ τελειοτέρα μορφὴ τῆς βιοφωτογραφίας. Δ. Ν. Π.

Βιοχημεία, ἢ καὶ ***Βιολογικὴ χημεία***. Καλεῖται οὕτω ἡ ἐπιστήμη, ἥτις ἐξερευνᾷ ἁπάσας τὰς ἐν τῷ ζῶντι ὀργανισμῷ, τόσῳ τοῦ ἀνθρώπου, τῶν ζῴων καὶ πρωτοζῴων, ὅσῳ καὶ τῶν φυτῶν, λαμβανούσας χώραν χημικὰς ἐπεξεργασίας. Καθ' ὅσον δὲ αἱ ἔρευναι αὗται ἀφορῶσι τὸν φυσιολογικῶς ἔχοντα ὀργανισμόν, ἐκλήθη αὕτη *Φυσιολογικὴ χημεία*, *Παθολογικὴ* δὲ *χημεία*, καθ' ὅσον αἱ ῥηθεῖσαι ἔρευναι ἐπεκτείνονται καὶ ἐπὶ παθολογικῶν καταστάσεων τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἡ ἔννοια τῆς Βιοχημείας συμπεριλαμβάνει ὅθεν τὴν Φυσιολογικὴν καὶ Παθολογικὴν χημείαν. Ὅλως δὲ ἰδιαίτερον κλάδον, τὴν *Φυτοχημείαν*, ἀποτελοῦσιν αἱ ἐπὶ τοῦ φυτικοῦ ὀργανισμοῦ ὅμοιαι ἔρευναι.

Δεδομένου, ὅτι ἡ βάσις τῶν ἐν τῷ κόσμῳ γεγονότων εἶναι φυσικαὶ καὶ χημικαὶ ἐπεξεργασίαι, ἀναντιρρήτως παρέσχεν ἡ Βιοχημεία, διὰ τῶν ὑπ' αὐτῆς ἐφευρεθεισῶν, διαπλασθεισῶν καὶ καλλιεργηθεισῶν μεθόδων ἐρεύνης, τὰ μέσα, ὅπως διεισδύσωμεν βαθύτερον εἰς τὴν οὐσίαν τῶν ζωϊκῶν φαινομένων. Διὰ τῶν ἐρευνῶν αὐτῶν διηυκρινίσθησαν, τῷ ὄντι, πλεῖστα τῶν ζωϊκῶν φαινομένων τοῦ ὀργανισμοῦ, ὡς ὁ πολύπλοκος χημισμὸς τῆς πέψεως, τῆς ἀπορροφήσεως, διάφοροι συνθέσεις, ἀνοικοδομήσεις τουτέστιν οὐσιῶν ἐκ τῶν συνιστώντων αὐτὰς χημικῶν οἰκοδομητικῶν λίθων, ὡσαύτως ἀποσχίσεις πολυπλόκων οὐσιῶν εἰς ἁπλουστέρας τοιαύτας, αἱ διάφοροι ὀξειδώσεις καὶ ἀναγωγαὶ διαφόρων οὐσιῶν, πλεῖσται προσέτι χημικαὶ ἐπεξεργασίαι πρὸς ἐξουδετέρωσιν δηλητηριωδῶν ἐν τῷ ὀργανισμῷ οὐσιῶν, εἴτε παραγομένων ἐν αὐτῷ κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς ὕλης, εἴτε ἔξωθεν μετὰ τῶν τροφῶν τυχὸν εἰσαγομένων (ἀναγωγαί, ἀπαμινώσεις, μεθυλιώσεις, ἀπομεθυλιώσεις κλπ.). Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐντοπισμὸς τῆς παραγωγῆς ἢ καὶ μετουσιώσεως πλείστων οὐσιῶν, εἴτε ἐν αὐτοῖς τοῖς ἱστοῖς τῶν ὀργάνων εἴτε ἐν τοῖς ἐκκρίμασιν ἢ ἀποκρίμασιν αὐτῶν εὑρισκομένων, ἐπετεύχθη μετ' ἀναμφισβητήτου ἀκριβείας. Ἡ ἔρευνα αὕτη ἔφερεν εἰς φῶς, ὅτι εἰς πολλὰ τῶν ὀργάνων ἐπιτελοῦνται τοιαῦται καὶ τοσαῦται χημικαὶ ἐπεξεργασίαι, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ τὰ ὀνομάσωμεν «τέλεια χημικὰ ἐργαστήρια τοῦ ὀργανισμοῦ». Ἐν τέλει δὲ διὰ πολλὰς τῶν οὐσιῶν κατωρθώθη ἡ in vitro, τουτέστι extra vitram, τεχνικὴ παραγωγὴ αὐτῶν, καταρρίψασα τὴν θεωρίαν τῆς παραδοχῆς νέας φανταστικῆς δυνάμεως πρὸς τοῦτο, τῆς *ζωϊκῆς* καλουμένης *δυνάμεως*.

Ἀλλὰ πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ἀνωτέρω ἀπῃτεῖτο πρῶτον ἡ γνῶσις τῆς χημικῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ λαμβάνουσι χώραν κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς ὕλης αἱ ἄνω ῥηθεῖσαι χημικαὶ ἐπεξεργασίαι, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἡ γνῶσις τῆς χημικῆς συστάσεως τῶν διαφόρων ὀργάνων τοῦ ὀργανισμοῦ, ἤτοι κυριολεκτικώτερον τῶν συνιστώντων ταῦτα κυττάρων. Καὶ τῷ ὄντι, ἡ *Βιοχημεία*, μέχρι πρὸ ὀλίγων δεκαετηρίδων ἀποτελοῦσα ἀσήμαντον κλάδον τῆς *Βιολογίας*, ἐξειλίχθη εἰς ἰδίαν ἐπιστήμην, προσλαβοῦσα, κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη, κολοσσιαίαν ἀνάπτυξιν, εὐθὺς ὡς ἀνεκαλύφθη ἡ χημικὴ σύστασις καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ κατασκευὴ τοῦ μορίου τῶν λιπῶν, τῶν ὑδατανθράκων, τῶν πρωτεϊνῶν, τῶν πυρηνοπρωτεϊδῶν, τῶν λιποειδῶν, τῶν φωσφατιδῶν καὶ καθεξῆς, ἁπασῶν οὐσιῶν συνιστωσῶν τὸ πρωτόπλασμα καὶ τὸν πυρῆνα τῶν κυττάρων. Εὐλόγως ὅθεν δέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς δημιουργοὶ τῆς Βιοχημείας οἱ Lavoisier, Liebig, Chevreuil, E. Fischer, Berthelot, H. Fischer, Abderhalden, Thierferder, Willstatter, Kossel, Küster, Hammarsten, Fürth, Voit, Rubner κτλ. Δὲν περιορίζεται ὅμως ἡ Βιοχημεία μόνον εἰς τὴν ἄνω ῥηθεῖσαν ἀναζήτησιν, τὴν ἐξακρίβωσιν τουτέστι τῆς χημικῆς συστάσεως τῶν ἐν τοῖς ὀργάνοις καὶ ἱστοῖς οὐσιῶν, τῶν ἀποτελουσῶν τὸ οἰκοδόμημα τοῦ ὀργανισμοῦ ἡμῶν ὡς καὶ τῶν ἐν τοῖς ἐκκρίμασι καὶ ἀποκρίμασιν εὑρισκομένων τοιούτων, ἀλλὰ προσπαθεῖ, ἐπεκτείνουσα τὴν ἐρευνητικὴν δρᾶσιν αὐτῆς, νὰ λύσῃ καὶ τὸ πρόβλημα τῆς διαμέσου *ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης*, ἀπαραίτητον διὰ τὴν κατανόησιν τῶν φυσιολογικῶν λειτουργιῶν, ἤτοι ὄχι μόνον νὰ ἀνεύρῃ ποία εἶναι ἡ προέλευσις τῶν οὐσιῶν αὐτῶν, ποῖαι τουτέστιν εἶναι αἱ ἀρχικαὶ οὐσίαι, ἐξ ἧς προῆλθον αὗται, ἀλλὰ καὶ πόθεν καὶ πῶς εἰσάγονται εἰς τὸν ὀργανισμόν, πῶς ἐκ πολυπλοκωτέρων οὐσιῶν σχηματίζονται ἁπλούστεραι τοιαῦται καὶ τἀνάπαλιν, καὶ ἐν τέλει ποίας ἀλλοιώσεις ὑφίστανται αὗται ἐν τῷ ὀργανισμῷ ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῶν εἰς τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα καὶ μετ' αὐτὸν εἰς τὴν κυκλοφορίαν, μέχρι τοῦ ἐξ αὐτῶν σχηματισμοῦ εἴτε συστατικῶν τοῦ σώματος, εἴτε τῶν τελικῶν προϊόντων τῆς ἀποικοδομήσεως, ποῖαι, δηλονότι, ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ αἱ διάμεσοι βαθμίδες, ἃς διέρχονται αἱ οὐσίαι αὗται μέχρι τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ὡς ἀχρήστων πλέον, μετὰ τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐνεργείας, ἀποβαλλομένων οὐσιῶν, ἐν ἄλλαις λέξεσι ποία εἶναι ἡ διάμεσος ἀνταλλαγὴ τῆς ὕλης ἐν τῷ ὀργανισμῷ.

Δυστυχῶς ἡ κλῖμαξ τῶν παραλλαγῶν αὐτῶν ἐμφανίζει εἰσέτι οὐκ ὀλίγα ἀνεξερεύνητα κενά. Μόνον ὅταν δι' ἑκάστην ἀρχικὴν οὐσίαν ἐπιτευχθῇ ἡ ἀνεύρεσις τῆς διαδοχῆς ἁπασῶν τῶν βαθμίδων τῶν ἀλλοιώσεων, ἃς ὑφίσταται αὕτη μέχρι τῆς τελειωτικῆς αὐτῆς μορφῆς, οὕτως ὥστε νὰ σχηματίσωσιν αὗται συνεχῆ, ἄνευ διακοπῆς, ἅλυσιν, τότε, ἀναμφισβητήτως, θὰ ἐπιχυθῇ ἄπλετον τὸ φῶς εἰς τὸν πολυδαίδαλον καὶ ἐν πολλοῖς ἔτι σκοτεινὸν χημισμὸν τῶν κυττάρων, ἡ διευκρίνησις τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ, ἀναμφιρήστως, τὸν τελικὸν σκοπόν, πρὸς ὅν, οὕτω χωροῦσα, βαίνει ἀπαρεγκλίτως ἡ *Βιοχημεία*.

Οὐχ ἧττον, τὰ ἐκ τῆς ἐρεύνης τῆς διαμέσου ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης τῶν θρεπτικῶν στοιχείων, τῶν διὰ τῆς τροφῆς εἰς τὸν ὀργανισμὸν εἰσαγομένων, ὡς καὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς κατ' αὐτὴν δι' ὀξειδώσεως καὶ ἀποικοδομήσεως αὐτῶν ἀποδιδομένης ἐνεργείας ἀποκομισθέντα πορίσματα συνετέλεσαν, ὥστε νὰ ρυθμισθῇ εἰς τὰ πεπολιτισμένα Ἔθνη ἐπὶ βιοχημικῶν πλέον βάσεων ἡ διατροφὴ τοῦ λαοῦ, ἀναλόγως τῆς ἀσχολίας ἑκάστου ἀτόμου, καὶ νὰ καθορισθῇ ἡ βάσις τῆς διαιτητικῆς. *Διατροφη* καὶ *Διαιτητικὴ* ἀποτελοῦσιν ὅθεν σημαῖνον κεφάλαιον τῆς Βιοχημείας.

Εἰς τὴν διάμεσον ἀνταλλαγὴν τῆς ὕλης ὑπάγονται ὡσαύτως πᾶσαι αἱ μεταλλαγαί, ἃς ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν ζωϊκῶν φαινομένων ὑφίστανται αἱ τὸν ὀργανισμὸν συνιστῶσαι οὐσίαι, ἀπὸ τῆς ἀποσχίσεως αὐτῶν εἰς τοὺς ἁπλουστάτους οἰκοδομητικοὺς λίθους μέχρι τῆς ἀποβολῆς αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ, ὡσαύτως πᾶσαι αἱ συνήθεις τῶν διαφόρων, διαφόρου προελεύσεως, οὐσιῶν ἐν τῷ ὀργανισμῷ ἀλληλεπιδράσεις, αἵτινες καθιστῶσι δυνατὴν τὴν κοινωνικὴν συμβίωσιν τῶν ἀποτελούντων τὸ σύνολον τοῦ ὀργανισμοῦ κυττάρων, τὴν διατήρησιν τουτέστι τῆς ζωῆς τοῦ ὀργανισμοῦ

Digitized by Google

Περὶ ὅλων αὐτῶν, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸ οὐσιῶδες περιεχόμενον τῆς συνόλης ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης ἐν τῷ ὀργανισμῷ ἀσχολεῖται ὡσαύτως ἡ *Βιοχημεία*.

Ἡ λύσις τῶν προβλημάτων τούτων συνδέεται, ὡς παρετηρήθη, ἀναποσπάστως μετὰ πλείστων, λίαν ἐνδιαφερόντων ζητημάτων. τῆς *Παθολογίας* καὶ *Θεραπευτικῆς*· ἡ παρακολούθησις π. χ. τῶν κατὰ τὴν διάμεσον ἀνταλλαγὴν τῆς ὕλης ἀλλοιώσεων τῶν ἔξωθεν εἰσαγομένων οὐσιῶν, εἴτε πρὸς θεραπευτικὸν σκοπόν, εἴτε πρὸς σπουδὴν αὐτῆς ταύτης τῆς διαμέσου ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης, ἤγαγεν εἰς πολύτιμα πορίσματα, τόσῳ διὰ τὴν Παθολογίαν, ὅσῳ καὶ διὰ τὴν Θεραπευτικήν.

Οὕτω παρετηρήθη π. χ., ὅτι οὐσίαι τινὲς ἐνεργοῦσιν ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ, ἀφοῦ πρῶτον ὑποστῶσιν ἐν αὐτῷ ὡρισμένην χημικὴν ἀλλοίωσιν, προδιαγράφει δηλαδὴ οὕτω ἡ φύσις τὴν ὁδὸν τῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν, ἣν ὀφείλομεν νὰ δώσωμεν εἰς τινας τῶν οὐσιῶν, ὅπως ἀσφαλῶς δυνηθῶσιν αὗται νὰ ἐπενεργήσωσιν ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ. Αἱ ὑπὸ τὴν κατεύθυνσιν ταύτην ἔρευναι τῆς *Βιοχημείας* ἐπεξέτειναν οὕτω τὴν δρᾶσιν ταύτης καὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς *Χημικοθεραπείας*. Ἀλλὰ καὶ τῆς ἐρεύνης τῶν μέσων, ἅτινα διαθέτει ὁ ὀργανισμὸς πρὸς ἐπίτευξιν τῶν χημικῶν αὐτῶν πολυποικίλων ἀντιδράσεων, ἃς ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν, ἐπελήφθη ἡ Βιοχημεία, ἀνακαλύψασα, ὅτι πλεῖσται ἐξ αὐτῶν ὀφείλονται εἰς ἐπιδράσεις φυραμάτων. Ἡ μελέτη τῶν συνθηκῶν, ὑφ᾽ ἃς ταῦτα ἐνεργοῦσιν, ὡς καὶ ἡ ἀναζήτησις τῆς χημικῆς συστάσεως αὐτῶν ἀπετέλεσαν ἴδιον κεφάλαιον τῆς *Βιοχημείας*, τὴν *Φυραματολογίαν*.

Ἐν τῷ νέῳ τούτῳ πεδίῳ τῆς δράσεως αὐτῆς βλέπομεν τὴν Βιοχημείαν ἐρχομένην εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν πρὸς τὰ πλέον ἐνδιαφέροντα βιολογικὰ προβλήματα, ὡς τὸ τῆς *ἀναφυλαξίας*, τῆς *ἀνοσίας*, φυσικῆς καὶ ἐπικτήτου, τῆς *ὀρροθεραπείας*, κ. λ. π. Ἡ ἐμφάνισις εἰδικῶν φυραμάτων ἐν τῷ αἵματι, ὅταν ξέναι αὐτῷ οὐσίαι, ἰδίως πρωτεῖναι, ἀλλὰ καὶ ὑδατάνθρακες (δισακχαρῖται), καὶ ἄλλαι τινὲς οὐσίαι εἰσαχθῶσιν παρεντερικῶς εἰς τὸν ὀργανισμὸν π. χ. δι᾽ ἐνέσεων ὑποδορίων ἢ ἐνδοφλεβίων, ὡς καὶ ὅταν ἐκ πασχόντων ἢ καὶ φυσιολογικῶς ἐχόντων ὀργάνων εἰσέλθωσι τυχὸν εἰς τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ὀργανισμοῦ πρωτεϊνοῦχοι οὐσίαι, χαρακτηριστικαὶ μὲν τῶν ὀργάνων αὐτῶν, ξέναι ὅμως τῷ αἵματι, εἵλκυσεν εὐλόγως τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Βιοχημείας. Διότι ἡ ἀνεύρεσις εἰδικοῦ φυράματος, ὅπερ κινητοποιεῖ ὁ ὀργανισμός, ἵνα διὰ τῆς δι᾽ αὐτοῦ ἐπενεργηθησομένης ἀποικοδομήσεως ἀπαλλαγῇ αὐτὸς τῆς ξένης αὐτῆς, ἐπιβλαβοῦς αὐτῷ οὐσίας, πρὸς ἣν εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, προσηρμοσμένον τὸ φύραμα, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς διαγνωστικὸν σημεῖον ὀργανικῶν ἀνωμαλιῶν καὶ λοιμωδῶν νοσημάτων, ἐφ᾽ ὅσον ἐμφανίζεται κατ᾽ αὐτὰς εἰδικὸν φύραμα ἐν τῷ αἵματι, ἐπενεργοῦν ἐπὶ τοῦ ἀντιστοιχοῦντος αὐτῷ παθογόνου ὀργανισμοῦ ἢ τῶν προϊόντων αὐτοῦ (δι᾽ ὃ καὶ *προασπιστικὰ* ἐκλήθησαν τὰ φυράματα ταῦτα). Ἡ ἐν τῷ ὀρῷ τοῦ αἵματος, π. χ., ἀνεύρεσις εἰδικοῦ φυράματος ἀποικοδομοῦντος τὸν ἱστὸν τοῦ πλακοῦντος θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς λίαν πρώϊμον διάγνωσιν τῆς ἐγκυμοσύνης (Abderhaldensche Reaction) ἢ ἡ ἀνεύρεσις εἰδικοῦ φυράματος ἀποικοδομοῦντος τὸν ἱστὸν τοῦ καρκίνου θὰ συνετέλει εἰς τὴν τόσῳ πολλάκις σωτήριον διὰ τὸν ἀσθενῆ πρώϊμον διάγνωσιν τοῦ καρκίνου.

Ταῦτα εἶναι τὰ διάφορα πεδία τῆς ἐρεύνης τῆς *Βιοχημείας*, ἄνευ τῆς γνώσεως τῆς ὁποίας σήμερον οὔτε ἰατρὸς οὔτε φυσιοδίφης δύναται νὰ κατανοήσῃ τὰς ζωϊκὰς λειτουργίας τοῦ ὀργανισμοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Oppenheimer*: Handbuch der biochemie.— *Abderhalden*: Handbuch der biochemischen Methoden.— *Fürth*: Probl. der Physiol. and Pathol. Chemie.—*Abderhalden*: Lehrbuch der Physiol. Chemie.—*Röhmann*: Biochemie.—*Thierfelder*: Handbuch der Physiol. und Pathol. chemischen Analyse.—*Fränkel*: Biochemie.—*Hugouneng*: Precis de Chimie physiol. et pathologique.—*Crafe*. Biochemie.— *Euler*; Chemie der Enzyme.—*Abderhalden*: Abwehrfermente der thierischen Organismus.—*Arthus*: Précis de chimie physiologique.—*Χατζηαργύρη Ἀλφ.*: Μέθοδοι ἐρεύνης τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης και τῆς ἐνεργείας.—*Fürth*: Physiol. Chemie niederer Tiere. Περιοδικὰ δέ: Zeitschr. f. Physiol. Chemie.—Amer. chem. Journ.—Biochem. Zeitschr.—Journ. of Biol. Chem.—Arch. f. Exp. Path.—Biochem. Journ.— Bull. de la Soc. de chimie biol. ΑΛΦ. ΧΑΤΖΗΑΡΓΥΡΗΣ

βιοχημικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀνήκων ἢ ἀναφερόμενος εἰς τὴν Βιοχημείαν.

βιοχῶραι (αἱ) [*Βιολογ.*]. Οὕτως ἐκάλεσεν ὁ Δανὸς βιολόγος Raunkiaer πρό τινων ἐτῶν 4 κύρια *φυτογεωγραφικὰ κλίματα*, ἤτοι ἐκτάσεις καθοριζομένας διὰ βιολογικῶν γραμμῶν, ὡς γίνεται τοῦτο μὲ τὰς *ἰσοθέρμους* καὶ αἵτινες εἶναι αἱ ἑξῆς: α´) τὸ κλῖμα τῶν *φανεροφύτων* εἰς τοὺς τροπικούς, β´) τὸ κλῖμα τῶν *θεροφύτων* εἰς τοὺς ὑποτροπικούς, γ´) τὸ κλῖμα τῶν *ἡμικρυπτοφύτων* εἰς τὴν ψυχρὰν εὔκρατον ζώνην καὶ δ´) τὸ κλῖμα τῶν *χαμαιφύτων* εἰς τὴν ψυχρὰν ζώνην. Ὁ Ἀμερικανὸς Transeau πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἔλαβεν ὡς βάσιν τὴν σχέσιν τῆς ἑκατοστιαίας ἀναλογίας τῆς βροχῆς πρὸς τὴν ἐξάτμισιν. Οὕτως ἡ βροχὴ ἀναλογεῖ 20—60% πρὸς τὴν ἐξάτμισιν εἰς τὰς πεδιάδας, 60—80% εἰς τὰς πεδιάδας μὲ δάση, εἰς τὰς κοιλάδας, 80—100% εἰς ἀραιὰ δάση δρυός, 100—110% εἰς τὸ κέντρον τῶν φυλλοβόλων δασῶν καὶ ἄνω τῶν 110% εἰς τὸ κέντρον τῶν βελονοφύλλων.

ΘΡ. ΒΛΗΣΙΔΗΣ

βιοψία (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Ὁ ὅρος οὗτος χρησιμοποιεῖται ἰδίως ἐν τῇ γαλλικῇ ἰατρικῇ βιβλιογραφίᾳ (biopsie) καὶ σημαίνει τὴν ἐν ζωῇ ἐξαίρεσιν τμήματος ἱστοῦ τινος τοῦ σώματος καὶ ἱστολογικὴν αὐτοῦ ἐξέτασιν, πρὸς καθορισμὸν δυσδιαγνώστων παθολογικῶν ἐξεργασιῶν, ὡς νεοπλασμάτων, χρονίων φλεγμονῶν κ.τ.λ. Τὸ ἐξαιρούμενον τμῆμα τῶν παθολογικῶν ἱστῶν, ἀφ᾽ οὗ προπαρασκευασθῇ καταλλήλως (μονιμοποίησις, σκλήρυνσις), τέμνεται εἰς λεπτοτάτας τομὰς πάχους συνήθως 5—11 μ. (χιλιοστῶν τοῦ χιλιοστομέτρου) καὶ ἐξετάζεται διὰ τοῦ μικροσκοπίου, ἀφ᾽ οὗ προηγουμένως ὑποβληθῶσιν αἱ τομαὶ εἰς τὴν ἐπίδρασιν εἰδικῶν χρωστικῶν αἵτινες χρωννύουσιν ἐκλεκτικῶς τοὺς πυρῆνας, τὸ πρωτόπλασμα καὶ τὴν διάμεσον οὐσίαν. Διὰ τῶν χρώσεων τῶν τομῶν ἀπολαμβάνομεν σαφῆ εἰκόνα περὶ τῆς ὑφῆς τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν ἱστοῦ καὶ δυνάμεθα ν᾽ ἀναγνωρίσωμεν ἐὰν οὗτος εἶναι φυσιολογικὸς ἢ παθολογικὸς καὶ ποίαν παθολογικὴν ἀλλοίωσιν ἐμφανίζει.

Ἡ βιοψία καλῶς ἐκτελουμένη παρ᾽ ἐμπείρου ἱστολόγου παρέχει μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν διαγνωστικήν, καθορίζουσα ἐπακριβῶς τὸ εἶδος τῆς ἀλλοιώσεως, συντελοῦσα οὕτω καὶ εἰς τὴν ἀκριβῆ πρόγνωσιν καὶ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἑκάστοτε προσφόρου θεραπείας. Ἀπαραίτητος ἰδίᾳ εἶναι ἡ βιοψία διὰ τὴν *χειρουργικὴν* καὶ *γυναικολογίαν*, ἔνθα διὰ τῆς ἱστολογικῆς ἐξετάσεως ξεσμάτων ἐκ τοῦ ἐνδομητρίου δύναται νὰ καθορισθῇ τὸ εἶδος τῆς ἀλλοιώσεως, ἐὰν δηλαδὴ πρόκειται περὶ φλεγμονώδους ἐξεργασίας ἢ νεοπλάσματος καλοήθους ἢ κακοήθους κττ., ὁδηγοῦσα οὕτω τὸν χειρουργὸν γυναικολόγον εἰς ἀνάλογον ἐπέμβασιν, ἤτοι εἰς ἀφαίρεσιν ἢ ἁπλῶς εἰς τοπικὴν θεραπείαν τῆς πασχούσης μήτρας. Ὡσαύτως μεγίστας ὑπηρεσίας παρέχει ἡ βιοψία καὶ διὰ τὴν διάγνωσιν παθολογικῶν ἐξεργασιῶν τοῦ δέρματος ἢ τῶν βλεννογόνων ἐν γένει καὶ κατ᾽ ἐξοχὴν τοῦ προσώπου, τῆς γλώσσης, τῆς ῥινικῆς κοιλότητος κτλ., ἔνθα ἐπὶ ὑπόπτων ἑλκώσεων διαπιστοῦται ἐὰν πρόκειται περὶ κακοήθους νεοπλασίας καὶ ποίας (καρκινώματος) ἢ φλεγμονώδους τινὸς ἐπεξεργασίας (φυματιώσεως, συφίλιδος κτλ.) καθοριζομένης οὕτω καὶ τῆς καταλλήλου θεραπείας.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ βιοψία ἀνῆλθεν εἰς μεγάλην περιωπὴν καταστᾶσα πολύτιμον διαγνωστικὸν μέσον, ὡς ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἀκτίνων Roentgen καὶ *ραδίου* εἰς τὴν θεραπείαν τῶν κακοήθων νεοπλασμάτων. Ὁ ἀκτινολόγος ἰατρὸς πρὸ τῆς θεραπείας προβαίνει εἰς βιοψίαν, ἵνα βεβαιωθῇ περὶ τοῦ εἴδους τῆς ἀλλοιώσεως καὶ ἐὰν πρόκειται περὶ κακοήθους νεοπλάσματος, λ. χ. καρκίνου, περὶ τῆς μορφῆς τῶν συνιστώντων τὸ νεόπλασμα τοῦτο κυττάρων, καθότι ἀπεδείχθη ὅτι τὰ διάφορα κύτταρα τῶν νεοπλασμάτων δεικνύουσι καὶ διάφορον εὐπάθειαν εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀκτίνων. Ἐὰν δηλαδὴ τὰ νεοπλασματικὰ κύτταρα εἶναι μᾶλλον ὥριμα, ἤτοι πλησιάζουσι πρὸς τὸν φυσιολογικὸν τύπον τῶν μητρικῶν κυττάρων, τότε ταῦτα ἀντέχουσι περισσότερον εἰς τὴν ἀκτινικὴν ἐπίδρασιν ἢ κύτταρα νεοπλασματικὰ ἧττον ὥριμα (ἀμετάπλαστα), ἤτοι εὑρισκόμενα εἰς κατώτερον ἐπίπεδον μορφολογικῆς καὶ λειτουργικῆς διαφοροποιήσεως, ἅτινα εἶναι λίαν εὐπαθῆ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀκτίνων. Ἐπίσης κύτταρα νεοπλασματικὰ ταχέως πολλαπλασιαζόμενα εἶναι μᾶλλον ῥαδιοευαίσθητα ἢ κύτταρα ἠρεμοῦντα ἢ βραδέως πολλαπλασιαζόμενα.

Πάντα τὰ πολύτιμα ταῦτα στοιχεῖα δύναται ὁ ἀκτινολόγος ἰατρὸς νὰ πορισθῇ διὰ τῆς βιοψίας καὶ νὰ καθορίσῃ ἐπακριβῶς τὴν ἑκάστοτε ἀπαιτουμένην δόσιν τῶν ἀκτίνων, ἡ ὁποία πρέπει νὰ εἶναι ἐπὶ μὲν νεοπλασμάτων μετὰ σχετικῶς ὡρίμων καὶ βραδέως αὐξανομένων κυττάρων, καὶ ἄρα λίαν ἀνθεκτικῶν εἰς τὴν ἀκτινικὴν ἐπίδρασιν, μεγαλυτέρα, ἐπὶ δὲ νεοπλασμάτων ἀποτελουμένων ἐξ ἀμεταπλάστων καὶ ταχέως πολλαπλασιαζομένων κυττάρων, καὶ ἄρα εὐπαθῶν εἰς τὴν ἀκτινικὴν ἐπίδρασιν, μικροτέρα.

Ι. Μ. ΚΑΤΣΑΡΑΣ

βιοψυχισμὸς (ὁ). Καλεῖται οὕτω ἡ ἐπιστημονικὴ ἐκδοχή, καθ᾽ ἣν πάντα τὰ ζωϊκὰ φαινόμενα συνοδεύονται ὑπὸ ψυχικῶν.

Χ. Σ.

Βίπερα (Vipera) [*Γεωγρ.*]. Ὄρος τῆς Δαλματίας, ὕψους 3717 ποδῶν κατέναντι τῆς νήσου *Λαγκόστα*, ἀποτελοῦν γνώρισμα εἰς τοὺς διαπλέοντας τὸν Ἀδρίαν.

Σ. Ε. Λ.

Βιπεράνο (Viperano), *Ἰωάννης - Ἀντώνιος*. Ἰταλὸς λογοτέχνης (1535 1610). Φίλιππος ὁ Β´ τῆς Ἱσπανίας ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τοὺς τίτλους τοῦ ἱστοριογράφου τῆς Αὐλῆς καὶ τοῦ τελετάρχου, ὁ δὲ Σίξτος ὁ Ε´ ὠνόμασεν αὐτὸν ἐπίσκοπον τοῦ Τζιοβενάτσο. Τὰ ἔργα του, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται αἱ πραγματεῖαι: «Πῶς δεῖ γράφειν τὴν ἱστορίαν», «Περὶ βασιλέως καὶ βασιλείας», «Περὶ ὑπερτάτου ἀγαθοῦ», «Περὶ ἀρετῆς», «Περὶ ποιητικῆς τέχνης», ἐξεδόθησαν ἐν Νεαπόλει εἰς τρεῖς τόμους τῷ 1606.

—Β.

βιπερίνη (ἡ) (Viperina) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βορραγινιδῶν*. Εἶναι φυτὰ ποώδη ἢ θαμνώδη, μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ γενικῶς κεκαλυμμένα ὑπὸ σκληρῶν τριχῶν. Τὰ ἄνθη τοποθετημένα εἰς τὴν κορυφὴν τῶν κλαδίσκων εἶναι κατὰ βότρυς διατεταγμένα, ἔχουσι δὲ κάλυκα πενταμερῆ ὁμοιόμορφον, σπερμοθήκην σωληνοειδῆ, πενταμερῆ ἐπίσης, πέντε στήμονας ἀνομοιομεγέθεις, ᾠοθήκην τετράλοβον, τοποθετημένην ἐπὶ νηματοειδοῦς στύλου, τριχωτοῦ, ὅστις τελευτᾷ εἰς δίλοβον στίγμα, καὶ καρπὸν ᾠοειδῆ ἢ κωνικὸν εἰς τέσσαρα διανοιγόμενον. Τὸ γένος περιλαμβάνει πολυάριθμα εἴδη διεσπαρμένα εἰς πάντα τὰ θερμὰ καὶ εὔκρατα κλίματα ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων. Εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπαντῶσι 12 περίπου εἴδη ἰθαγενῆ πλὴν τῶν ἐξωτικῶν τοιούτων, ἅτινα καλλιεργοῦνται εἰς τοὺς κήπους. Εἴδη τινὰ καλλιεργοῦνται ὡς κοσμητικὰ καὶ ἕτερα διὰ τὰς θεραπευτικὰς αὐτῶν ἰδιότητας.

Βιπερίνη ἡ κοινή.

Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βιπερίνη ἡ κοινὴ* (Viperina vulgaris), γνωστὴ παρ᾽ ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *φιδόχορτο*. Εἶναι πόα ἐτησία μὲ ὀγκώδεις ῥίζας, νηματοειδεῖς, βλαστὸν φθάνοντα εἰς ὕψος 50 περίπου ἑκατοστομέτρων, στερεόν, σκληρόν, πρὸς τὰ ἄνω εὐθέως διευθυνόμενον καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ τριχῶν. Τὰ φύλλα εἶναι μακρά, στενά, λογχοειδῆ Τὰ ἄνθη ἔχουσι κυανοϊῶδες χρῶμα καὶ σπανιώτερον ἐρυθρὸν ἢ λευκόν. Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι διαδεδομένον πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ φύεται εἰς ἀκαλλιεργήτους ἐκτάσεις καὶ εἰς πετρώδη ἐδάφη. Ἐνίοτε καλλιεργεῖται καὶ εἰς τινας βοτανικοὺς κήπους. Τὸ ὄνομά της ὀφείλεται εἰς τὸ σχῆμα τῶν καρπῶν, οἵτινες ὁμοιάζουν πως μὲ κεφαλὴν *ἐχίδνης* (vipera) καὶ εἰς τὰς λευκὰς κηλῖδας, τὰς ὁποίας φέρουσι τὰ φύλλα της, παρομοιάζοντα ὡς ἐκ τούτου πρὸς τὸ δέρμα ἑρπετῶν τινων. Διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν μετεχειρίζοντο τὸ φυτόν, καὶ ἰδίως τὰς ῥίζας του, ὡς ἀντίδοτον κατὰ τῶν δηγμάτων τῶν ὄφεων, σήμερον ὅμως οὐδεμία χρῆσις τούτου γίνεται.

Ἐκ τῶν ἄλλων εἰδῶν γνωστότερα εἶναι *βιπερίνη ἡ κρητικὴ* (Viperina cretica), ἐτήσιον φυτὸν ἰθαγενὲς τῆς Κρήτης, καὶ *βιπερινη ἡ γιγάντειος* (Viperina gigantea), ἰθαγενὴς τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος.

Δ. Ν. Π.

βιπίων (ὁ) (Bipion) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐντομοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βρακονιδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βιπίων ὁ λεπτὸς* (Bipion gracilis), ὅστις ἔχει σῶμα ἐπίμηκες, λεπτόν, καταλῆγον εἰς τρεῖς λεπτοτάτας καὶ ἐπιμήκεις κερατοειδεῖς ἀποφύσεις, καὶ χρῶμα στιλπνῶς ἐρυθρόν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως τὴν Γαλλίαν.

Δ. Ν. Π.

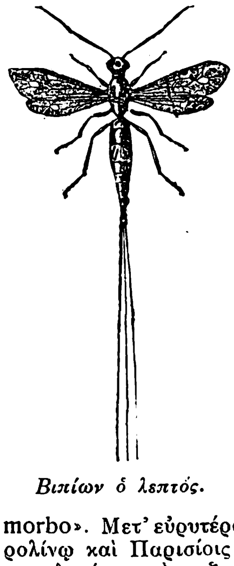

Βιπίων ὁ λεπτός.

Βίπμερ (Wibmer), *Κάρολος-Αὔγουστος*. Ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Μονάχῳ τῇ 27 Ὀκτωβρίου 1803 καὶ ἀποθανὼν τῇ 30 Αὐγούστου 1835. Ἐγένετο διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς τῷ 1826 δημοσιεύσας διατριβὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Tractatus de morbo». Μετ᾽ εὐρυτέρας σπουδὰς ἐν Βιέννῃ, Βερολίνῳ καὶ Παρισίοις ἐγένετο ὑφηγητὴς τῆς φαρμακολογίας καὶ τοξικολογίας ἐν Μονάχῳ δημοσιεύσας τὴν πραγματείαν: «Commentatio med. de effectu generali remediorum ac venenorum in organismo animali». Τῷ 1832 ἐκλήθη ὡς ἰδιαίτερος ἰατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος Ὄθωνος, διετέλεσε δὲ πρόεδρος τοῦ Ἰατροσυνεδρίου. Ἀπῆλθε τῆς Ἑλλάδος τῷ 1839, ἴσως ἕνεκα διαλειπόντων πυρετῶν, οὓς ὑπέστη. Ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ ἐπανελθὼν κατέλαβε διαφόρους ἐπισήμους θέσεις, διεκρίθη δὲ καὶ διὰ τὴν φιλάνθρωπον αὐτοῦ δρᾶσιν. Μεταξὺ ἄλλων ἐξέδοτο καὶ τὸ πεντάτομον φαρμακολογικὸν ἔργον: «Die Wirkung der Arzneimittel und Gifte im gesunden thierischen Körper»· λέγεται ὅτι ἐξ ἀκριτομυθίας τούτου ἐγένεσθη ἡ ἀνικανότης τοῦ βασιλέως Ὄθωνος.

ΑΡ. Π. Κ.

Βὶρ (Vire) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Καλβαντός, ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ

Digitized by Google

κατὰ τὴν συμβολὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Βιρέν. Κάτ. 6.300. Ἐκκλησία τῆς Παναγίας τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Σιτηρά, οἰνοπνευματώδη, βιομηχανία χάρτου, ὑφάσματα. Γραφικὴ καὶ θαυμαστὴ χαράδρα ὑπὸ τὸ ὄνομα *Βὼν-ντὲ-Βίρ*. —Μ.

— **Βὶρ** (La Vire) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Γαλλίας, πηγάζων ἀπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου τοῦ Σαὶν-Σωβὲρ-ντὲ-Σωλιέ, ἐπὶ τῶν συνόρων τῶν νομῶν τῆς Μάγχης καὶ τοῦ Καλβαντός. Διαρρέει πρὸς Β. τὸν νομὸν τῆς Μάγχης, διαβρέχει τὰς πόλεις *Βὶρ* καὶ *Σαὶν-Λὸ* καὶ χύνεται εἰς τὴν Μάγχην, παρὰ τὸ Ἰζινύ, μετὰ ροῦν 132 χιλιομέτρων. Εἶναι πλωτὸς κατὰ τὰ 21 τελευταῖα χιλιόμετρα. —Μ.

Βὶρ (Wier ἢ Weyer, καὶ λατ. Wierus), *Ἰωάννης*. Διάσημος Βέλγος ἰατρὸς ἐξ εὐγενοῦς Ζηλανδικῆς οἰκογενείας, γεννηθεὶς ἐν Grave-sur-Meuse (1515—1588). Ἐπέσπασε τὴν εὔνοιαν τοῦ διασήμου *Κορνηλίου Ἀγρίππα*, ὅστις τὸν προσέλαβε μαθητήν του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου του, μετέβη εἰς Παρισίους πρὸς σπουδὴν τῆς Ἰατρικῆς, εἶτα δὲ ἐπεσκέφθη τὴν Ἀφρικήν, τὴν Τύνιδα καὶ πολλὰς ἄλλας χώρας τῆς Ἀνατολῆς σπουδάσας τὰς ἐγχειρήσεις τῶν μάγων θαυματοποιῶν. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἐδημοσίευσε τὸ βιβλίον του «De praestigiis daemonum et incantationibus ac veneficiis» (libri V, Bâle 1564), ὅπερ ἐξήγειρε τὸ μῖσος τοῦ κλήρου. Ἡ προστασία ὅμως τοῦ δουκὸς Γουλιέλμου τῆς Clève, λίαν μορφωμένου, οὗτινος ὑπῆρξεν ἰατρός, ἔσωσε τὸν Βὶρ ἐκ τῆς καταδιώξεως, ἀποκαλύψαντα διὰ πρώτην φορὰν τὰ μαρτύρια εἰς ἃ ὑπεβάλλοντο αἱ δυστυχεῖς γυναῖκες αἱ κατηγορούμεναι ὡς μάγισσαι. Ἐπίσης συνέγραψεν οὗτος περὶ τεταρταίου πυρετοῦ, περὶ ὕδρωπος ἀσκίτου, περὶ ἐμφράξεως τοῦ τραχήλου τῆς μήτρας, νόσου δι' ἣν ἐφεῦρεν εἶδος μητροσκοπίου, ἀποκληθὲν ὑπ' αὐτοῦ «Specillum», περὶ γονορροίας, καὶ περὶ γρίππης. Ἐπίσης διάφοροι δερμικαὶ φλεγμοναὶ ἀπετέλεσαν ἀντικείμενον τῶν μελετῶν αὐτοῦ, ὡς καὶ ἡ σύφιλις, εἰς ἣν ἀφιέρωσεν ὁλόκληρον τόμον τιτλοφορούμενον «De morbo gallico». Ο. Ρ.

βίρα! *[Ναυτ.]*. Κέλευμα τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας γλώσσης. Σημαίνει «*αἶρε*», ἰδίως ὅταν ἡ ἄρσις ἐκτελῆται διὰ μηχανικοῦ μέσου, *βαρούλκου* ἢ *ἐργάτου*. Προκειμένου περὶ ἄρσεως δι' ἐργάτου συνοδεύετο καὶ ὑπὸ ἄλλων παραινετικῶν ἐπιφωνήσεων, ὡς «βίρα μπότζι!», «βίρα σαματᾶ!», «βίρα μπουνάτσα!», κατὰ τὸν τοιοῦτον δὲ χειρισμὸν χειροκινήτου βαρούλκου, δι' ἐμμελῶν στίχων, σκοπούντων τὴν σύγχρονον ἐξάσκησιν τῆς δυνάμεως ἐπὶ τῶν μοχλῶν, ἀπολῃγόντων δὲ εἰς ἐπῳδὸν «βίρα πόμπα». Ἡ ἔκφρασις «ἄλα στὸ βίρα» σημαίνει ὅ,τι καὶ «εἰς τάξιν ἀπάρσεως» τῆς ἐπισήμου γλώσσης. Ἡ δέ, εἰς τοὺς νησιώτας ἐν χρήσει, ἔκφρασις «ἄλα 'ἢ βίρα» σημαίνει σύστασιν, ὑπὸ τὸν τύπον τοῦ ἀστείου, πρός τινα, ὅπως οὗτος ἀναχωρήσῃ· εἶναι ἰσοδύναμος δηλαδὴ πρὸς τὸ «τράβα», «πάρε πόδι» κ. τ. τ.—Τὸ ῥῆμα *βιράρω*. Σ. Ε. Λ.

Βίρα *[Γεωγρ.]* βλ. λ. Βύρρα.

βιραδιολίτης (ὁ) (Biradiolites d'Orb.) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ρουδιστῶν*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου. Γ. Κ. Γ.

βιραδιολιτῖναι (αἱ) (Biradiolitinae) *[Παλαιοζωολ.]*. Ὑπο-οἰκογένεια ἀνήκουσα εἰς τοὺς ρουδιστὰς (βλ. λ.). Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βιραθόνες (Virazones) *[Ναυτ.]*. Ὀνομασία τῶν ἀπὸ Λιβὸς (ΝΔ) ἀνέμων κατὰ τοὺς ἐπὶ τῆς Μεσογείου ἰσπανικοὺς λιμένας καὶ δὴ τὸν τῆς *Καρθαγένης*. Πνέοντες οὗτοι τὸ θέρος ἀπὸ τῆς 10 προμεσημβρινῆς μέχρι τῆς δύσεως, διακόπτουν τὸν χειμῶνα καὶ τὴν νύκτα. Κατὰ τὰς χειμερινὰς ὅμως καλοκαιρίας ὑψοῦνται, περὶ τὴν 8ην ἢ 9ην π.μ., μέχρι τοῦ σκιρωνοζεφύρου (Δ.ΒΔ) καὶ καθιστάμενοι οὗτοι διὰ τὸν λιμένα τῆς Καρθαγένης *ἀπόγειοι*, εὐκολύνουσι τὰ μάλλα τὸν ἀπὸ τοῦ λιμένος τούτου ἀπόπλουν τῶν ἱστιοφόρων. Σ. Ε. Λ.

Βιράκτα (οἱ). Οὕτω καλοῦνται ἐν Ἰνδίαις οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Σιβα. Οἱ Βιράκτα ἀποτελοῦν ὑποδιαίρεσιν τῆς μεγάλης αἱρέσεως τῶν λατρευτῶν τοῦ Σίβα καλουμένων Σιβαμπάκτα, διακρίνονται διὰ τὴν παράξενον ἐνδυμασίαν των κιτρινερύθρου χρώματος, τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς καὶ τὸ εἰδικὸν περίαπτον, τὸ ὁποῖον φέρουν ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ. Οἱ Βιράκτα, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Βραχμάνων, ἀπέχουν πάσης ζωϊκῆς τροφῆς. Ἀντὶ νὰ καίουν τοὺς νεκρούς των, ὅπως οἱ περισσότεροι Ἰνδοί, τοὺς θάπτουν. Ἀπορρίπτουν τὰς περὶ μετεμψυχώσεως διδασκαλίας, καὶ δὲν ἀναγνωρίζουν τὴν σημασίαν τῶν καθάρσεων. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχει πλῆθος ἐπαιτούντων πιστῶν, πολὺ ἀπαιτητικῶν καὶ πολὺ παραδόξων. Ω.

Βιραμγκὰμ (Viramgam) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, ἐν τῷ κυβερνείῳ τῆς Βομβάης καὶ τῇ περιφερείᾳ τῆς Ἀχμενταμπάντ. Κάτ. 21.000. —Μ.

βιρανὲς (ὁ)· λέξις περσικὴ (ἐκ τοῦ *βιρὰν* =κατεστραμμένος): τὰ ἐρείπια καταρρεύσαντος κτιρίου || οἰκόπεδον κτιρίου, ἐρειπωθέντος ἢ ἀποτεφρωθέντος. Ν. Μ.

βιράρω *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας γλώσσης, σημαίνων *αἴρω* διὰ τοῦ βαρούλκου ἢ τοῦ ἐργάτου τὴν ἄλυσιν τῆς ἀγκύρας πρὸς ἄπαρσιν τοῦ πλοίου.—Τὸ οὐσιαστικὸν *βιράρισμα* τὸ δὲ κέλευμα **βίρα**! (βλ. λ.).

—βιράρω *πόμπαν* *[Ναυτ.]*. Χειρίζω τὸ χειροκίνητον βαροῦλκον τοῦ πλοίου, διὰ τῶν σκυταλῶν του, πρὸς ἄπαρσιν. Σ. Ε. Λ.

Βίρας, *Γιαννάκης*. Ἀγωνιστὴς ἀπὸ τὰ Κρινόφυτα τῶν Καλαβρύτων. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων ἐπαναστατῶν, ταχθεὶς ὑπὸ τὸν Παπαδέαν καὶ ἐνεδρεύσας πρὸ τῆς 25 Μαρτίου 1821 παρὰ τὴν θέσιν Παλαιόπυργος καὶ Κεφαλόβρυσον, ὅπου ἐφονεύθη ὁ Ἀράπης τοῦ βοεβόδα τῶν Καλαβρύτων Ἀρναούτογλου, ἵνα μὴ μεταδώσῃ εἰδήσεις εἰς Τρίπολιν, ὅπου ἐστέλλετο. Τ. Χ. Κ.

Βιρβίλης, *Ἀναγνώστης*. Εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαρχίας Μεγαρίδος ἐκ Σαλαμῖνος, διαδεχθεὶς τὸν φονευθέντα ἐν Ἀθήναις Γκλείστην, τοῦ ὁποίου ὅμως ὑπελείπετο κατὰ τὴν πολεμικὴν δρᾶσιν.

—**Βιρβίλης**, *Δημήτριος*. Ἀγωνιστὴς ἐξ Εὐβοίας, ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαρχίας Ξηροχωρίου, ὑπηρετήσας ὡς ἀξιωματικὸς κατὰ τὸν Ἀγῶνα καὶ τραυματισθεὶς πολλάκις. Ἐπὶ Καποδιστρίου προήχθη εἰς χιλίαρχον, ἀπεβίωσε δὲ ὡς ἀντισυνταγματάρχης τῆς ἐνεργοῦ φάλαγγος. Τ. Χ. Κ.

βιργατίτης (ὁ) (Virgatites Pavl.) *[Παλαιοζωολ.]*· συνώνυμον τοῦ ἀπολιθωμένου γένους ἀμμωνοειδῶν *περισφίγκτης* (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βιργατοσφίγκτης (ὁ) (Virgatosphinctes Uhlig) *[Παλαιοζωολ.]* συνώνυμον τοῦ ἀπολιθωμένου γένους ἀμμωνοειδῶν *περισφίγκτης* (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βιργερία (ἡ) (Birgeria Stensiö) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ἰχθύων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *παλαιονισκειδῶν γανοειδῶν ἰχθύων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου περιόδου ἐν Σπιτζβέργῃ καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

Βίργιε (Virje) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Νοτιοσλαυίας, ἐν Σλοβενίᾳ, ἐν τῷ κυβερνείῳ τῆς Μπὲλ-βὰρ-Καϊραὶς ἐπὶ τῆς Β. κλιτύος τοῦ ὄρους Μπίλο. Κάτοικοι 12.400. —Μ.

βιργιλία (ἡ) (Virgilia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, ὅπερ φύεται εἰς τὰς παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας. Δ. Ν. Π.

Βιργιλιανὸν *παράρτημα* (Appendix Vergiliana)· βλ. λ. Βιργίλιος.

Βιργίλιος (καὶ ὀρθότ. *Βεργίλιος* ἢ *Οὐεργίλιος*) (P. Vergilius Maro). Διάσημος Ρωμαῖος ποιητής. Ἂν καὶ πολλῶν ποιητῶν ὁλόκληρος ὁ βίος δύναται να ἐξαχθῇ ἐκ τῶν ποιημάτων αὐτῶν, ὡς π. χ. ὁ τοῦ Ὁρατίου, ὅμως ὁ βίος τοῦ *Βιργιλίου* οὐδαμῶς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ δικαίως, ἀφοῦ ἡ ποίησίς του εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀντικειμενική, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ποίησιν τοῦ Ὁρατίου, ἥτις εἶναι ὑποκειμενική. Ὅθεν τὰς περὶ αὐτοῦ εἰδήσεις πάσας, ἐκτὸς ὀλίγων ἃς διδασκόμεθα ἐκ τῶν βουκολικῶν του, πορίζόμεθα ἐκ τῶν σῳζομένων περὶ αὐτοῦ ἀρχαίων βίων. Καὶ τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὁ Βιργίλιος πολὺ ἐνωρὶς ἐγένετο ἀντικείμενον φιλολογικῆς ἐρεύνης. Τοιουτοτρόπως, ὁ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ ἐκδότης τῆς Αἰνειάδος L. Varius, ἔγραψεν εἰδήσεις περὶ τοῦ βίου τοῦ Βιργιλίου, καθὼς καὶ ὁ C. Melissus, ὁ ἀπελεύθερος τοῦ Μαικήνα. Δυστυχῶς ἐλάχισται τούτων ἐσώθησαν. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἀντίπαλοι τοῦ ποιητοῦ (obtrectatores) κατεφέροντο κατ' αὐτοῦ, μοχθηρῶς καὶ φθονερῶς ἐπικρίνοντες πάντα τὰ ἔργα του, ἀνάξιοι αὐτοὶ ὄντες νὰ παραβληθῶσι πρὸς ἐκεῖνον, ὁ ἐκ Παταβίου Q. Asconius Pedianus, ὁ καὶ ἄλλοθεν γνωστὸς ἐκ τῶν εἰς τοὺ λόγους τοῦ Κικέρωνος ὑπομνημάτων του, ἔγραψε βιβλίον ἐναντίον τῶν χαμερπῶν ἀντιπάλων τοῦ Βιργιλίου, ὡς πληροφορούμεθα ἐκ τῆς vita τοῦ Δωνάτου.

Ἐκ τῶν διασωθέντων βίων πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν κυρίως οἱ ἑξῆς: 1) Ὁ βίος ὅστις προτάσσεται τῶν εἰς τὰ «Βουκολικὰ» καὶ «Γεωργικὰ» ὑπομνημάτων τοῦ Βαλερίου *Πρόβου*, ἄλλου Πρόβου ἢ τοῦ ὀνομαστοῦ τῶν Νερωνείων χρόνων γραμματικοῦ· ὅθεν ὁ βίος οὗτος καλεῖται καὶ βίος τοῦ *Ψευδοπρόβου*, ἐκπηγάζει δὲ πολλαχῶς ἐκ τοῦ βίου τοῦ Δωνάτου. Δίδει ξηρὸν τὸν σκελετὸν τῶν γεγονότων, γέμει ἀνεκδότων καὶ ἔχει ὑποστῇ εἰς τὸ τέλος διασκευὴν (interpolatio). 2) Ὁ βίος ὅστις παρεδόθη ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ (Αἰλίου) *Δωνάτου*, προετάσσετο καὶ οὗτος τῶν ὑπομνημάτων του εἰς Βιργίλιον. Ἀλλ' ἐκ τούτων τῶν σχολίων διεσώθη μόνον ἡ προτασσομένη βιογραφία τοῦ ποιητοῦ μετὰ τῆς εἰσαγωγῆς του εἰς τὰ βουκολικά. Ὁ βίος οὗτος ἀπορρέει κατὰ μέγιστον μέρος ἐκ τοῦ βίου τοῦ *Σουητωνίου*, ὅστις ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν ἀρχαιοτέρας αὐτοῦ πηγάς, οἷον τὸν *Ἀσκώνιον*. Ἡ αὐτὴ πηγὴ τοῦ Σουητωνίου χρησιμεύει ὡς βάσις εἰς τὰς περὶ τοῦ Βιργιλίου σημειώσεις τοῦ *Ἱερωνύμου*, ὅστις ἐγκατέσπειρε ταύτας εἰς τὰ μὴ σῳζόμενα, ἐκτὸς ὀλίγων ἀποσπασμάτων, «Χρονικὰ» (ἢ μᾶλλον τὸν «Χρονικὸν κανόνα») τοῦ *Εὐσεβίου*, τὸν ὁποῖον κανόνα μετέφρασεν ὁ Ἱερώνυμος τῷ 380 μ. Χ., ἀφοῦ ἐλευθέρως διεσκεύασε τὸ πρωτότυπον, ἀλλὰ μετά τινων ἰδίων προσθηκῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ἱστορίαν καὶ γραμματολογίαν. Ὁ βίος τοῦ Δωνάτου ἔτυχε μεγάλης ἐκτιμήσεως, μάλιστα δὲ ἐστιχοποιήθη τὸν Ε' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ γραμματικοῦ *Φωκᾶ* (Phocas), ὅστις ἐπονομάζεται grammaticus urbis Romae, εἰς ἑξαμέτρους στίχους μετὰ προλόγου ἐν μέτρῳ σαπφικῷ, εἶναι ὅμως ἀτελὴς καὶ σῴζεται ἐν χειρογράφῳ τῶν Παρισίων 8093 τοῦ Θ' αἰῶνος. Ἐν τῷ παρελεύσει ὅμως τῶν ἐτῶν παρεμορφώθη ἡ λαμπρὰ αὕτη πηγὴ τῶν περὶ Βιργιλίου εἰδήσεων διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἀνουσίων μύθων (ἴδε Sabbadini, Stud. ital. di fil. class. 1907 σ. 244). Τέλος ἐκπηγάζει ἐκ τοῦ βίου τούτου: 3) ὁ ἐν τῷ προλόγῳ τῶν ὑπομνημάτων τοῦ *Σερβίου* εἰς τὴν Αἰνειάδα βίος.

Ἐκτὸς τῶν βίων τούτων ὑπάρχει καὶ ἄλλη σειρὰ τῶν χρόνων τοῦ Μεσαίωνος καὶ τῆς Ἀναγεννήσεως. Τὴν μόνην ἀξίαν, ἣν ἔχουσιν οὗτοι, εἶναι ὅτι δι' αὐτῶν πληροφορούμεθα περὶ τῶν διαφόρων παραδόσεων, αἵτινες συνυφάνθησαν περὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Βιργιλίου, τὸν ὁποῖον ὑπελάμβανον τότε, κατὰ τὸν Μεσαίωνα, ὡς τὴν ἐνσάρκωσιν καὶ πραγματοποίησιν πάσης μαντικῆς σοφίας καὶ πάσης καλλιτεχνίας, ὡς τὸν ἔξοχον ἀντιπρόσωπον τῆς θαυμαστῆς καὶ ἀειθαλοῦς δυνάμεως τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, ὡς τὸν μάγον καὶ τὸν θαυματουργόν, ὡς τὸν θεόπνευστον ὁδηγὸν τῶν λαῶν, ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου κόσμου εἰς νέαν ἐποχήν. (Ἴδε Comparetti, Virgilio nel medio evo, Φλωρεντία 1896.)

Ὁ μέγας *Δάντης* ἀναγνωρίζει τὸν ποιητὴν ὡς τοιοῦτον διδάσκαλον, ὅταν ἐν τῷ πρώτῳ ᾄσματι τῆς «Κολάσεως» παρεκτραπεὶς τῆς εὐθείας ὁδοῦ καὶ περιπλανώμενος εἰς φοβερὸν δάσος συναντᾷ τινα, ὃν ἀναγνωρίζει ὡς τὸν Βιργίλιον καὶ λέγει: «Σὺ εἶσαι ὁ Βιργίλιος, ἡ πηγὴ ἐκείνη ἡ ὁποία σκορπίζει χειμάρρους ἁρμονικῆς ποιήσεως; Ὦ σέμνωμα καὶ λύχνε τῶν ἄλλων ποιητῶν· ἂς μὲ συστήσουν εἰς σὲ ἡ μακρὰ σπουδὴ καὶ ὁ ἔρως ὁ μέγας, ὁ ὁποῖος μὲ παρώτρυνε νὰ μελετῶ τοὺς στίχους σου! Σὺ εἶσαι ὁ διδάσκαλός μου καὶ ὁ ὑπογραμμός μου, ἀπὸ σὲ ἠρύσθην τὸ εὐγενὲς ἐκεῖνο ὕφος τὸ ὁποῖον ἐτίμησε τὸ ὄνομά μου». Ἐπίσης καὶ ὁ Victor Hugo ἀποκαλεῖ τὸν ποιητὴν «O Virgile, ô poête, ô mon maitre divin».

Ἐπὶ τῇ βάσει λοιπὸν τῶν ἄνω πηγῶν, καὶ ἄλλων ἀκόμη, μανθάνομεν, ὅτι ὁ *Πόπλιος Βιργίλιος Μάρων* (P. Vergilius Maro) ἐγεννήθη idibus octobribus, δηλαδὴ τῇ 15 Ὀκτωβρίου, τοῦ ἔτους 70 π. Χ. [a. U. 684] ἐν τῇ πολὺ ὀλίγον ἀπεχούσῃ ἀπὸ τῆς *Μαντούης* κώμῃ, ταῖς *Ἄνδεσιν*, ἐπὶ τῆς ὑπατείας τοῦ *Γναίου Πομπηΐου Μάγνου* καὶ *Μάρκου Λικινίου Κράσσου*. Δυστυχῶς οὐδαμοῦ τῶν ἔργων του ὁ Βιργίλιος ἀναφέρει ῥητῶς τὴν πατρίδα του, ὁσάκις δὲ ποιεῖται νύξιν περὶ αὐτῆς ἀναφέρει τὴν *Μάντουαν* (ἴδ. Georg. III, 10 καὶ Ecl. IX, 27, πρβλ. καὶ Georg. III,198). Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Βιργίλιον, ὁ ποιητὴς *Μαρτιάλιος* (1,61,2) θεωρεῖ αὐτὸν ὡς τὴν δόξαν τῆς Μαντούης (πρβλ. καὶ 14,195, 2. 8,73,9), ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ ὁ *Σουητώνιος-Δωνάτος* καλεῖ τὸν ποιητὴν Mantuanum, ὡς καὶ ἡ Vita Seivii καὶ ἡ Vita Bernensis. Τότε δὲ μόνον θὰ ἔχωμεν προσεπικούρουν τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τούτου τοῦ ποιητοῦ, ἐὰν θεωρήσωμεν ὡς γνήσιον, ὅπως πολλοί, τὸ γνωστὸν ἐπιτάφιον δίστιχον (Mantua me genuit κλπ), ἔνθα γίνεται ὁμολογία, ὅτι πατρίς του ἦτο ἡ Μάντουα.

Περὶ τοῦ ὀνόματος Vergilius ἢ Virgilius παρατηρεῖται, ὅτι πάντες σχεδὸν οἱ ἀπὸ τεσσαρακονταπενταετίας περίπου ἀσχολούμενοι περὶ τὸν Βιργίλιον δέχονται, ὅτι ὁ ὀρθὸς τύπος τοῦ ὀνόματος εἶναι Vergilius, ὡς πρῶτος ἐδίδαξε περὶ τούτου ὁ *Ἄγγελος Πολιτιανός* (1454—1494), ὑποστηρίξας, ὅτι ἡ γραφὴ Virgilius εἰσήχθη μόλις ἀπὸ τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος, ἤρχισε νὰ ὑποστηρίζεται κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα (ἰδίᾳ ἐκ τῶν παρετυμολογιῶν τοῦ ὀνόματος πρὸς τὸ virgo ἢ virga) καὶ ἐπικρατεῖ κατὰ τὸν ΙΔ' καὶ ΙΕ' αἰῶνα. Ὅτι ὁ τύπος Vergilius εἶναι ὁ ὀρθότερος, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι εἶναι ὁ ἐπικρατέστερος ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν χρόνων τῆς ἐλευθέρας πολιτείας καὶ τῶν πρώτων μ. Χ. αἰώνων καὶ ὅτι τὸν τύπον τοῦτον ἔχουσιν οἱ παλαιότατοι καὶ ἄριστοι ἐκ τῶν κωδίκων τοῦ Βιργιλίου (ὁ Μεδίκειος, ὁ Παλατῖνος, ὁ Ρωμαῖος).

Ὁ πατὴρ τοῦ ποιητοῦ ἦτο ἀγρότης καὶ μετρίας καταστάσεως, ἀφοῦ δὲ ἐξήσκησεν ἄλλα πρότερον ἔργα, ἐγένετο ἔπειτα ἐπιστάτης, καθὼς φαίνεται.

Digitized by Google

ἐν τῷ κτήματι Μαγίου τινός, οὗ διὰ τὴν ἐργατικότητά του ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα *Μαγίαν Πῶλλαν*. Ἐκ τοῦ Σουητωνίου-Δωνάτου γινώσκομεν, ὅτι ὁ Βιργίλιος εἶχε δύο ἀδελφούς, τὸν *Σίλωνα*, ὃν ἐθρήνησεν ἄνηβον, καὶ τὸν *Φλάκκον*, ὃν ἐπίσης ἔχασεν ἤδη ἀκμαῖον, ἐπίσης δὲ καὶ τρίτον, κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν γνώμην, νεώτερόν του, ἐκ δευτέρου γάμου τῆς μητρός του, ὀνομαζόμενον *Οὐαλέριον Πρόκλον*, ὅστις ὑπὸ τοῦ Σουητωνίου-Δωνάτου ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν κληρονόμων τοῦ Βιργιλίου.

Τὰ βουκολικὰ ποιήματα μαρτυροῦσιν, ὅτι ὁ Βιργίλιος εἶχε μόρφωσιν ἐπιμεμελημένην. Ἐν αὐτοῖς ἐπιδεικνύει ῥητορικὴν σύνθεσιν καὶ μεταχειρίζεται εὐγλωττίαν, ἡ ὁποία προεξαγγέλλει τοὺς ὡραίους λόγους τῆς Αἰνειάδος. Παρατηροῦμεν ὡσαύτως ὅτι ὁ ποιητὴς ἀνεγίνωσκεν ἀπαύστως τὸν *Θεόκριτον*, ὃν ἐγνώριζε κατὰ βάθος, ἐξ οὗ συμπεραίνομεν, ὅτι ἐν τῷ σχολείῳ εἶχε διδαχθῇ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἑλληνικὴν καθόλου ποίησιν. Τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἤρχισεν ὁ Βιργίλιος ἐν Κρεμώνῃ, ἔνθα ἤκμαζε τότε ἡ ῥωμαϊκὴ παιδεία, ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας του μέχρι τοῦ δεκάτου πέμπτου (55 π. Χ.), τὴν 15 Ὀκτωβρίου τοῦ ὁποίου περιεβλήθη τὴν ἀνδρικὴν τήβεννον, ἐκ συμπτώσεως μάλιστα ὑπατευόντων τῶν αὐτῶν ὑπάτων οἵτινες καὶ ὑπάτευον κατὰ τὴν γέννησίν του, ἀκριβῶς τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἀπέθνῃσκεν ὁ *Λουκρήτιος*, ὃν διεδέχθη ἐν τῇ μετρικῇ τέχνῃ τῆς δακτυλικῆς ποιήσεως. Μετὰ ταῦτα μετέβη πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του εἰς τὸ Μεδιόλανον (νῦν Μιλᾶνον), ὁπόθεν μετ' ὀλίγον, τῷ 53 π. Χ., ἐπορεύθη τὸ πρῶτον εἰς Ρώμην, εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν. Ζήτημα ἴσως εἶναι ἂν ἐκεῖ ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ ῥήτορι *Ἐπιδίῳ*. Ἐν τούτοις μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του μίαν καὶ μόνην φορὰν ἠγόρευσεν ἐπὶ δικαστηρίου ἄνευ ἐπιτυχίας, ὡς ἀναφέρει ὁ βιογράφος αὐτοῦ Σουητώνιος-Δωνᾶτος. Ὁ Βιργίλιος ἠσχολήθη κατὰ τὴν νεότητά του καὶ περὶ τὴν ἰατρικὴν καὶ τὴν ἀστρονομίαν. Ἠγάπησε καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἀκροασθεὶς τοῦ ἐπικουρείου φιλοσόφου *Σείρωνος*, ὅστις ὑπῆρξεν, ὡς καὶ ὁ *Φιλόδημος*, ἐκ τῶν οἰκείων τοῦ *Κικέρωνος*.

Κατὰ τὸν βίον τοῦ Δωνάτου, ὁ Βιργίλιος ἦτο μεγαλόσωμος, σιτόχρους, φυσιογνωμίας χωρικῆς, ὑγείας ἐπισφαλοῦς. Τὴν ἔκφρασιν, τ. ἔ. τὴν προσωπογραφίαν, τοῦ Βιργιλίου ἤδη ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἔθετον ἐν ἀρχῇ τῶν ἔργων του, καθὰ μαρτυρεῖ καὶ ὁ *Μαρτιάλιος* (14, 186). Ἐν τοῖς χειρογράφοις εὑρίσκομεν τὴν εἰκόνα τοῦ Βιργιλίου. Ἐπίσης ἐν τῇ Β. Ἀφρικῇ καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς πόλεως Ἀδρυμήτου (νῦν Susa) εὑρέθη ψηφιδωτὴ εἰκὼν τῆς Β' ἑκατονταετηρίδος τὴν ὁποίαν θεωροῦσιν, ὅτι εἶναι τοῦ Βεργιλίου. Ὁ παριστάμενος ἐν ταύτῃ κρατεῖ εἰς τὴν χεῖρα κύλινδρον παπύρου, ἐφ' οὗ σημειοῦται ὁ 8ος στίχος τοῦ Α' βιβλίου τῆς Αἰνειάδος· πρὸς τὰ δεξιὰ εἶναι ἡ Μοῦσα τῆς Ἱστορίας καὶ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἡ Μοῦσα τῆς Τραγῳδίας. Ἡ εἰκὼν παρουσιάζει τὸν Βεργίλιον μὲ ἀγροῖκον καὶ ὀστεῶδες πρόσωπον καὶ μὲ βραχεῖαν τὴν κόμην. (Δι' ἄλλας νομιζομένας προσωπογραφίας τοῦ Βιργιλίου βλ. *Bernoulli*, Röm. Iconogr. 1882, 1, 246. *Comparetti*, Virgilio 1, 184).

Ὁ *Ὁράτιος*, ποιητὴς σύγχρονος καὶ φίλος, καλεῖ τὸν Βιργίλιον ἐν ταῖς «Σατίραις» αὐτοῦ (1, 6, 54) optimum καὶ (αὐτ. 1, 5, 41) animam caudidam. Ἐν τῷ βίῳ δὲ τοῦ Δωνάτου (p. 735 H), ἀναγινώσκομεν, ὅτι ἦτο ὁ Βιργίλιος ἄνθρωπος ἁγνῶν ἠθῶν, ὥστε ἐν Νεαπόλει *Παρθενίας* ἐκλήθη (et ore et animo tam probum constat, ut Neapoli Παρθενίας vulgo appellatus sit) Χαρακτηριστικὸν ἐπίσης τῶν ἠθῶν τοῦ Βιργιλίου εἶναι καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Δωνάτου ἀναγραφόμενον, ὅτι ὁ Βιργίλιος bona cuiusdam exulantis, offerente Augusto, non sustinuit accipere (ἰδ. καὶ *Ribbeck*, μετφρ. Σακελλ. Β', 170).

Πρὶν ἢ ἐπεξεργασθῇ τελειωτικῶς τὸ τελευταῖον τῶν ἔργων του, τὴν **Αἰνειάδα** (βλ. λ. τόμ. Β'. σελ. 756-8), ἠθέλησε, πρὸς ἀποτόρνευσιν αὐτῆς, νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ ἄλλας ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας πόλεις ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ὡς καὶ τὸ «δαιμόνιον πτολίεθρον», τὰς κλεινὰς Ἀθήνας, ἔνθα, κατὰ τὸν *Εὐριπίδην* (Μήδ. 830), «ἐννέα Πιερίδας Μούσας λέγουσι ξανθὰν Ἁρμονίαν φυτεῦσαι». Ἐλθὼν λοιπὸν εἰς Ἀθήνας πρῶτον ἠσθένησεν ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ καύσωνος εἰς ὃν ἐξετέθη κατὰ τὴν εἰς τὰ Μέγαρα μετάβασίν του. Ὁ *Αὔγουστος*, εὑρισκόμενος τότε ἐν Ἀθήναις ἐπιστρέφων ἐξ Ἀνατολῆς, ἔπεισεν εὐκόλως τὸν Βιργίλιον, ἀσθενῆ ἔτι ὄντα, νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ ἐπανερχόμενον εἰς τὴν Ρώμην. Κατὰ τὸν διάπλουν ὁ πυρετὸς ἐξακολουθήσας ἐπεδείνωσε τόσον τὴν θέσιν τοῦ ποιητοῦ, ὥστε κατέλαβεν αὐτὸν ὁ θάνατος ὀλίγας μόνον ἡμέρας μετὰ τὴν εἰς *Βρενδήσιον* ἀποβίβασίν του, τὴν 21 Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 19 π. Χ. (ἰδ. vita Don. 738 H).

Τὰ ὀστᾶ τοῦ Βιργιλίου μετηνέχθησαν εἰς τὴν dulcem Parthenopem, τ. ἔ. τὴν *Νεάπολιν*, κατὰ τὴν παραγγελίαν του, ἔνθα ὁ ποιητὴς κατὰ προτίμησιν διέμενε συνθέτων τὰ ἔργα του. Κατ' ἄλλους, ὁ Βιργίλιος ἐτάφη ἐκεῖ ὅπου ἀπέθανε, δηλαδὴ ἐν Βρενδησίῳ. Παρὰ ταῦτα ὅμως οἱ Νεαπολῖται ἀκραδάντως πιστεύουσιν, ὅτι εἶναι οἱ εὐτυχεῖς κάτοχοι τοῦ ποιητοῦ, δεικνύοντες εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἀναβαίνουσι τὸν γλυκὺν λόφον (dulce collina) τοῦ Παυσιλύπου (νῦν Posilipo), τὸν τόπον ἔνθα ἀναπαύονται τὰ ὀστᾶ τοῦ ποιητοῦ. Ἡ παράδοσις αὕτη εὑρίσκει στήριγμα εἰς τὸ ἐπιτάφιον ἐκεῖνο ἐπίγραμμα, ὅπερ θέλουσι νὰ νομίζωσιν ὅτι εἶναι γεγραμμένον παρ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ποιητοῦ, δι' ὃ καὶ ἐνεχαράχθη ἐπὶ τοῦ τάφου, ἔχει δὲ οὕτω:

Mantua me genuit; Calabri rapuere; tenet nunc
Parthenope; cecini pascua, rura, duces.

[Ἡ Μάντουα μ' ἐγέννησεν· οἱ Καλαβροὶ (=Βρενδήσιον, πόλις Καλαβρίας) μ' ἀνήρπασαν· μὲ κατέχει τώρα ἡ Παρθενόπη (=Νεάπολις)· ἔψαλα βοσκὰς (=Βουκολικά), ἀγροὺς (=Γεωργικά), ἡγεμόνας (=Αἰνειάδα).]

Ἀναγινώσκομεν ἐν τῷ βίῳ τοῦ Δωνάτου (p. 735 H), ὅτι ὁ Βιργίλιος εἶχε περιουσίαν δέκα ἑκατομμυρίων σηστερτίων (δηλαδὴ 2.500.000 χρ. δραχμ.), ἐκ γενναιοδωριῶν τῶν φίλων, καὶ ὅτι εἶχεν οἰκίαν ἐν Ρώμῃ ἐπὶ τοῦ Ἠσκυλίνου λόφου παρὰ τοὺς κήπους τοῦ Μαικήνα καὶ ὅτι διέτριβε πολὺ ἐν Καμπανίᾳ καὶ Σικελίᾳ. Ἐκτὸς τούτου ὁ *Σέρβιος* (εἰς Αἰν. 6,861), ἀναφέρει, ὅτι ὁ Βιργίλιος διὰ τὸ VI βιβλίον τῆς Αἰνειάδος ἔλαβεν ὡς δῶρον πολλὰ χρήματα. Τὰ τῆς περιουσίας του διέθηκεν ὁ ποιητὴς ὡς ἑξῆς: Heredes fecit ex dimidia parte ($^6/_{12}=^1/_2$) Valerium Proculum fratrem alio patre (ἑτεροπάτριον), ex quarta ($^3/_{12}=^1/_4$) Augustum, ex duodecima ($^1/_{12}$) Maecenatem, ex reliqua ($^2/_{12}$) L. Varium et Plotium Tuccam (ἐκδότας τῆς Αἰνειάδος).

Ἔργα τοῦ Βιργιλίου εἶναι: Α) τὰ ***Βουκολικά***, Β) τὰ ***Γεωργικά***, Γ) ἡ ***Αἰνειὰς*** καὶ Δ) ἀριθμός τις μικροτέρων ποιημάτων, τὰ ὁποῖα φέρουσι πάντα, οὐχὶ δικαίως, τὸ ὄνομα τοῦ Βιργιλίου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφήν: Appendix Vergiliana.

Α') ***Βουκολικά.*** Ὁ Βιργίλιος γεννηθεὶς ἐν τῷ μέσῳ τῆς φύσεως καὶ ἀνατραφεὶς ἀπὸ γονεῖς ἀγρότας ἦτο πράγματι τέκνον τῆς φύσεως καὶ ἐξ αὐτῆς ἔλαβε τὰς πρώτας ἐντυπώσεις τοῦ βίου, ᾐσθάνθη τὰς πρώτας ἀπολαύσεις καὶ εἰς αὐτὴν ἀφιέρωσε τὰς πρώτας αὐτοῦ μελέτας. Εἰς ἓν τῶν

Ὁ Βιργίλιος.
[Ἐκ χειρογράφου τοῦ Βατικανοῦ.

νεανικῶν του ἔργων, τὸν «Κώνωπα» (Culex στ. 57 ἑξ.), ἀναγνωρίζομεν, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ποιμὴν τῶν αἰγῶν ὡδήγησε τὰς αἶγας εἰς τὴν βοσκήν, ὡραίαν εἰκόνα τοῦ ἀγροτικοῦ βίου: «Εὐτυχὴς ὁ ποιμὴν εἰς τὰ ὄμματα ἐκείνου, ὁ ὁποῖος μετὰ μεγάλας γνώσεις δὲν ἀπέμαθε νὰ ἀγαπᾷ τοὺς ἀγροὺς καὶ τὴν πτωχείαν τῶν ἀγροτῶν!». Ἡ ὡραία αὕτη εἰκὼν ἐχρησίμευσεν ὡς προπαρασκευὴ δευτέρας ἐν τοῖς «Γεωργικοῖς» εἰκόνος (II 458), πρὸς τιμὴν τῶν γεωργῶν:

«ὢ τρισμακάριστοι οἱ γεωργοὶ σὰν ξέρουν τ' ἀγαθά τους!
ἡ ἴδια ἡ γῆ δικαιότατη τοὺς χύνει ἀπὸ τὸ χῶμα
εὔκολη ζήση, μακριὰ ἀπὸ τὰ διχόγνωμα ὅπλα»·

καὶ κατωτέρω:

«μὰ δὲν τοὺς λείπει ἡ ξέγνοιαστη γαλήνη, δὲν τοὺς λείπει
ζωὴ μὲ πλούτη μπόλικα, ποὺ πλάνες δὲν κατέχει·
μὰ δὲν τοὺς λείπει ἡ ἀνάπαψη στοὺς διάπλατους τοὺς κάμπους,
σπηλιὲς καὶ λίμνες ζωντανές, τὰ παγερὰ τὰ Τέμπη,
καὶ τῶν βωδιῶν τὸ μούγγρισμα καὶ στὲς ἰσκιὲς τῶν δέντρων
ὕπνοι γλυκοὶ . . .». (Μετάφρ. *Θεοτόκη*)

Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις, βλέπομεν τὸν Βιργίλιον διαπνεόμενον ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὴν φύσιν καὶ πρὸς πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν ἀγροτικὸν καὶ ἀμέριμνον βίον. «Τοῦ Βιργιλίου ἡ προσοχὴ εἰς τὰς καλλονὰς τῶν τοπίων, λέγει ὁ Ribbeck, καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν φύσιν ἐκδηλοῦνται μάλιστα, ὅταν δι' ὀλίγων, ἀλλὰ χαρακτηριστικῶν γραμμῶν περιγράφῃ τὴν ἐπισκήπτουσαν ἑσπέραν, τὸν διπλασιασμὸν τῆς σκιᾶς τῶν ὀρέων, τὰς καπνιζούσας στέγας τῶν ἀγροτικῶν οἰκίσκων, τοὺς μετὰ τῶν ἀρότρων ἐπιστρέφοντας βόας, καὶ τὸν ἀφόρητον μεσημβρινὸν καύσωνα, ὁπότε καὶ τὰ ζῷα ἀκόμη ἐπιζητοῦσι τὴν σκιάν, καὶ αὐταὶ αἱ σαῦραι καθεύδουσιν ἐν ταῖς αἱμασιαῖς». Ὅλως ἐξαιρετικὴν ἀγάπην εἶχεν ὁ Βιργίλιος καὶ πρὸς τὸ ἴδιον αὐτοῦ κτῆμα, τὸ ἐκ τοῦ πατρός του κληρονομηθέν, τὸ ὁποῖον τόσον ἀκριβῶς καὶ λεπτομερῶς περιέγραψεν εἰς ἡμᾶς, ἀρυσθεὶς τὰς πληροφορίας του ἐκ τῶν ἐγκατεσπαρμένων ἐν τοῖς κειμένοις μαρτυριῶν ὁ Ἄγγλος Dunlop, ἐν τῇ λατινικῇ γραμματολογίᾳ του, καὶ ὁ περιοδεύσας τὰ μέρη αὐτά, ὁ πλέον πολυταξίδευτος τῶν κριτικῶν Γάλλος Ampère, εἰς ἓν κεφάλαιον τοῦ ἑαυτοῦ «Voyage Dantesque», ἔνθα μάλιστα ἀπονέμει μεταξὺ τοῦ Βιργιλίου καὶ τοῦ Δάντου τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν Μαντουανὸν ποιητήν, περιγράψαντα πολὺ ἐπιτυχέστερον τούτου τὸν ποταμὸν *Μίγκιον*, ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ὁποίου ἔκειτο τὸ κτῆμα τοῦ Βιργιλίου. «Πρὸς τὸ πνεῦμα λοιπὸν τοῦ ἀγροβίου ποιητοῦ μας οὐδενὸς ἄλλου εἴδους ᾆσμα, γράφει ὁ Ribbeck, ἠδύνατο νὰ εἶναι μᾶλλον συγγενὲς καὶ εὐάρεστον ἢ τὸ ποιμενικόν. Ὅπως ἐν Σικελίᾳ, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἄνω Ἰταλίᾳ ἀντήχουν ἀνὰ τὰς βοσκὰς οἱ φθόγγοι τῆς ποιμενικῆς σύριγγος. Ὁ ὡραῖος ποταμὸς Μίγκιος, τοῦ ὁποίου τὰς καλαμοστεφεῖς ὄχθας προσοικοῦσι λευκόπτεροι κύκνοι, ἔβλεπε κατὰ τὸν ἤρεμον καὶ ὀφιοειδῆ ροῦν ἀπείρους ἀγέλας καὶ ποίμνια νὰ βόσκωσι ἀνὰ τὰς χλοερὰς πεδιάδας, τὰ «herbosa prata». Ἐκτὸς ὅμως τῆς κλίσεως ταύτης τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὴν φύσιν καὶ ἐκτὸς τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ μελέτης τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ τῶν Ρωμαίων, ἔδωκαν ὤθησιν νὰ γράψῃ «βουκολικὰ» ποιήματα φίλοι τινὲς καὶ προστάται, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐσχετίσθη ὁ ποιητής, καὶ ἰδίᾳ ὁ ***Ἀσίνιος Πωλλίων***, ὅστις ἀνῆκε κατὰ τὴν νεότητά του εἰς τὸν κύκλον τοῦ *Κατούλλου*, εἶτα δέ, ἀνὴρ γενόμενος, προσεκολλήθη πρὸς τὸν *Καίσαρα*, πρὸς ὃν ἔμεινε πιστὸς μέχρι τοῦ θανάτου του καὶ μετὰ τὸν θάνατον τούτου συνετάχθη μεθ' ὁμοίας ἀφοσιώσεως πρὸς τὸν *Ἀντώνιον*. Εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Πωλλίων, ὅστις ἐπιθυμῶν νὰ συντελέσῃ τὸ κατ' αὐτὸν εἰς τὴν παγίωσιν τῆς εἰρήνης, διενήργησεν ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἀντωνίου τὴν περίφημον ἐν Βρενδησίῳ συνθήκην. Ἀλλὰ πόθεν τὸ ὄνομα *Βουκολικὰ* (Bucolica) καὶ τί σημαίνει ἡ λέξις; Βουκολικὰ ἐκαλοῦντο τὰ ὑπὸ ποιμένων ᾀδόμενα ᾄσματα ἐκ τῆς λέξεως βουκόλος, ἥτις ἀπὸ τῆς σημασίας τοῦ «ποιμένος βοῶν», ἐσήμαινεν, ὑπὸ εὐρυτέραν σημασίαν, καὶ τὸν αἰπόλον καὶ πάντα ἄλλον ποιμένα. Τῆς πολυμήλου (=πλουσίας εἰς πρόβατα) Σικελίας (ἔνθα τοπικεύονται ὁ Κύκλωψ καὶ ὁ Δάφνις) ἰδίᾳ αἱ μεγαλοπρεπεῖς καλλοναὶ τῆς φύσεως καὶ οἱ εὐτράπελοι κάτοικοι ἦσαν ἐπιτηδειότατοι νὰ ἀναπτύξωσι καὶ προαγάγωσι τὴν βουκολικὴν Μοῦσαν. Ὅθεν εὐλόγως εἰς τὰ βουκολικὰ ποιήματα γίνεται χρῆσις τῆς εὐκράτου δωρίδος τῶν Συρακουσίων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν αὐστηροτέραν δωρίδα τῶν Λακεδαιμονίων. Ὁ *Στησίχορος* ἔψαλε τὸ ῥωμαντικὸν ᾆσμα τῆς Καλύκης καὶ ἐξύμνησε τὸν «ἐξευρέτην» τοῦ βουκολικοῦ ποιήματος καὶ μέλους, τὸν ὡραῖον *Δάφνιν* (Διόδ. IV, 84). Ὅθεν ὑπό τινων ἐθεωρήθη ὁ Στησίχορος ὡς εὑρετὴς τῆς βουκολικῆς ποιήσεως (*Αἰλιαν.* Ποικ. ἱστορ. X, 18: Στησίχορον...τῆς τοιαύτης μελοποιίας ὑπάρξασθαι), ὑπ' ἄλλων ὁ πρὸ τοῦ *Ἐπιχάρμου* ζήσας, ὁ Σικελιώτης βουκόλος *Δίομος*, ὁ εὑρετὴς τοῦ βουκολιασμοῦ, τουτέστι τοῦ ἀμοιβαίου ᾄσματος δύο ποιμένων ὑπὸ συνοδείαν αὐλοῦ (ἰδ. *Pauly-Wissowa* R.E. ἐν λ. καὶ *Croiset* «Ἑλλην. γραμματολ.» Ε' 191) Ἀλλ' ἐκεῖνος, ὅστις θεωρεῖται κυρίως ὁ πρῶτος καὶ σπουδαιότατος ἀντιπρόσωπος ταύτης εἶναι ὁ Συρακούσιος *Θεόκριτος*, τοῦ ὁποίου ἐκ τῶν πολλῶν ἔργων διεσώθησαν τὰ *βουκολικὰ* καὶ μία ἐκλογὴ ἐκ τῶν λοιπῶν ἔργων.

Διὰ τοῦ ὀνόματος «bucolica», ἐδηλοῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μόνον ὑπομνηματιστῶν τοῦ Βιργιλίου τόσον ὁ τίτλος ποιηματίων τοῦ *Θεοκρίτου*, ὅσον καὶ τῶν τοῦ Βιργιλίου, ἅτινα σχέσιν εἶχον πρὸς τὸν ποιμενικὸν ἐν γένει βίον. Ἡ λέξις αὕτη δὲν ἀπαντᾷ παρὰ τῷ Βιργιλίῳ, ὅστις ἐν εὐκαιρίᾳ τινὶ (Georg. IV, 565) ἀποκαλεῖ τὰ βουκολικὰ ποιήματα «Carmina pastorum» καὶ «Tityre». Παρ' *Ὀβιδίῳ* (Trist. 2, 538), ἀπαντᾷ τὸ ἐπίθετον bucolicus μόνον. Ἀλλὰ τότε πῶς ὠνομάζοντο ὑπὸ τῶν Ρωμαίων τὰ τοιαῦτα ποιήματα; Οἱ Ρωμαῖοι ὠνόμαζον αὐτὰ eclogae, ἐκ τῆς ἑλληνικῆς λέξεως «ἐκλογή», ἥτις, ἐκτὸς τῆς κοινῆς σημασίας, ἣν καὶ σήμερον ἔχει, ἐσήμαινεν ἐν τῇ ἑλληνικῇ φιλολογίᾳ τὴν ῥῆσιν συγγραφέως, τὸ χωρίον (Ἀθήναιος XIV, 663 C). Παρὰ τοῖς Ρωμαίοις γενικῶς ἡ λέξις ecloga ἐδήλου: α) ἐκλεκτὸν τεμάχιον (Charis. p. 120, 28 K), ὅθεν καὶ ὁ *Κικέρων* τὰ πρὸς ἀνάγνωσιν χρησιμεύοντα πλέον λαμπρότερα χωρία ἐκ τοῦ ἔργου του de Gloria καλεῖ eclogarii (*Cic.* ad Att. XVI 2, 6 πρβλ. καὶ αὐτ. 11, 1, ἔνθα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ καλοῦνται «ἄνθη») καὶ β) μεμονωμένα ποιήματα περιωρισμένης ἐν γένει ἐκτάσεως, brevia poematia, ὡς ἀποκαλοῦνται ἐν τοῖς σχολίοις τοῦ Βέλγου λογίου τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, τοῦ Jack van Cruck (εἰς *Ὁρατ.* Σατίρ. II, 1). Κλασσικόν, οὕτως εἰπεῖν, παράδειγμα τῆς τοιαύτης σημασίας εὕρηται παρ' ἄλλοις τε καὶ παρὰ τῷ *Πλινίῳ* τῷ νεωτέρῳ, ὅστις ἀποστέλλων εἰς τὸν φίλον Paternum τοιαύτην συλλογὴν γράφει: «epigrammata sive idyllia sive eclogas sive.... poematia, sive (ὅ,τι ἄλλο θέλῃς νὰ ὀνομάσῃς αὐτήν, ἐγὼ τὴν καλῶ) hendecassylabos». Ἤδη ὁ *Στάτιος* χαρακτηρίζει ἐν τῷ προλόγῳ τὸ πέμπτον ποίημα τοῦ III βιβλίου τῶν Silvae, ὡς eclogam (ὅθεν ἐν τῷ κώδ. Rhedigeranus: ecloga ad uxorem), ἐπίσης ὁ αὐτὸς καλεῖ οὕτω ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ IV βιβλ. (στ. 8), τὴν gratulatio ad Iulium Menecratem. Ἐπίσης καὶ ὁ ***Σουητώνιος*** (vit. Horat. p. 46, 12

Digitized by Google

Reiff), ὁ *Πορφυρίων* (εἰς Hor. epist. I 7 καὶ II 1), ὁ *Αὐσώνιος* μεταχειρίζονται τὴν λέξιν ταύτην (ἴδ. PWRE V, 2, 1930) καὶ ἄλλοι ἀκόμη. Καὶ ἐν ἐπιτυμβίῳ τῆς Ἀφρικῆς ἐπιγραφῇ (C. I. L. VIII 18864) εὕρηται ἡ λέξις, ἐὰν ὀρθῶς ἔχῃ συμπληρωθῆ, τὸ κενόν: «(Thibilis) facilis in c[omponendis ec]logis». Ἐν τοῖς χειρογράφοις ὅμως τοῦ Βιργιλίου, κατὰ τὴν ὑπάρξασαν συνήθειαν τῶν Ρωμαίων νὰ καλῶσι eclogas τὰ μικρὰ καὶ αὐτοτελῆ ποιήματα, οἱασδήποτε ὕλης, ἅπερ ἐθεώρουν ἐκλελεγμένα τρόπον τινὰ ἐξ ἄλλων ἀδημοσιεύτων ὁμοίας φύσεως, ὠνομάζοντο διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου eclogae (καὶ ἐσφαλμένως eglogae· προβλ. γαλλ. églogue), τ. ἔ. ἐκλογαὶ ἢ *εἰδύλλια*, ὡς ἐκάλουν τὰ καθ' ἕκαστον ποιήματα τῆς βουκολικῆς ποιήσεως (πρβλ. *Θεοκρίτου* εἰδύλλια), οὐχὶ ὅμως τόσον ὀρθῶς, κατὰ τὸν Christ, διότι οἱ ἀρχαῖοι διὰ τοῦ «εἰδύλλιον βουκολικόν», καὶ οὐχὶ ἁπλῶς «εἰδύλλιον», δὲν ἐνόουν χαρίεσσαν ἀπεικόνισιν τοῦ ἀγροτικοῦ βίου, ἀλλὰ μικρὸν εἰς ᾠδὴν περιωρισμένον ποίημα, ἐπειδὴ «εἴδη», ὠνομάζοντο τὰ μεγάλα λυρικὰ ποιήματα τοῦ *Πινδάρου*, διότι ὑπεράνω ἑκάστου τούτων ἦτο τὸ «εἶδος τῆς ἁρμονίας», καθ' ὃ ἔπρεπε νὰ ψαλῇ τὸ ποίημα. Ἐξ ἐκείνου δὲ τοῦ εἴδους ἐγένετο τὸ ὑποκοριστικὸν *εἰδύλλιον*, ἣν λέξιν μετεχειρίσθησαν καὶ οἱ Λατῖνοι, idyllium, πρὸς δήλωσιν μικροτέρων ποιημάτων, ὄχι ἀκριβῶς ἀνηκόντων εἰς τὸν ποιμενικὸν βίον. Τὴν λέξιν ταύτην μεταχειρίζεται ὁ *Πλίνιος* ὁ νεώτερος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ (IV 14,9 idyllia sive eclogas), ὁ *Αὐσώνιος* καὶ ἴσως καὶ ὁ *Στάτιος*, ἐὰν ἀποδεχθῶμεν τὴν διόρθωσιν τοῦ Klotz ὅστις ἀναγινώσκει idyllia ἀντὶ illa (*Stat.* Silv. poem. I p. 1,15 Klotz). Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως διὰ τῆς λέξεως ecloga ἢ bucolicum carmen ὠνομάζοντο αἱ ἐκλογαὶ τοῦ *Δάντου* καὶ τοῦ *Πετράρχου*, αἵτινες ὅμως ὑπὸ ποιμενικὴν ὅλως ἀμφίεσιν ἔχουσι τὸ οὐσιῶδες χαρακτηριστικόν, ὅτι ἀναφέρονται εἰς γεγονότα ἀποκλειστικῶς τοῦ ἰδίου αὐτῶν βίου. Οὕτως ὁ *Δάντης* διὰ δύο λατινικῶν τοιούτων ποιηματίων ἀπήντησεν εἰς τὸν ἐν Βονωνίᾳ διδάσκοντα γραμματικὸν Giovanni del Virgilio, ὅστις κατηγόρησε τὸν Δάντην, ὅτι ἔγραφεν ἐν τῇ περιφρονουμένῃ καὶ χυδαίᾳ δημοτικῇ γλώσσῃ, βάλλων κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὡς ἔλεγε, τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοίρων (ἴδ. *Γάσπαρη* Ἰταλ. λογ. μτφρ. Βλάχου Α, σ. 360). Ἐπίσης ὁ *Πετράρχης* ἔγραψε 12 τὸν ἀριθμὸν ἐκλογάς, πάσας ἀναφερομένας ἐν διαλογικῇ μορφῇ εἰς ἐπεισόδια ἐπίκαιρα ἢ εἰς τοιαῦτα τοῦ ἰδίου αὐτοῦ βίου (*Γάσπαρη* ἔ. ἀ. Α' σ. 529).

Ἡ ρωμαϊκὴ ποίησις ἐστράφη σχετικῶς ἀργὰ εἰς τὸ βουκολικὸν ποιητικὸν «γένος» καὶ μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ *Σύλλα* ἐπεμελήθησαν τούτου ἐν ἑλληνικῇ γλώσσῃ. Κατὰ τρόπον λίαν χαρακτηριστικὸν ἐποίησε πρὸ τοῦ Βιργιλίου βουκολικὰ ποιήματα κατὰ τὸν Θεόκριτον, καὶ δὴ ἐν ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ὁ *Μάρκος Βαλέριος Μεσσάλας*, ἀντιπρόσωπος τῆς δημώδους «Σωκρατικῆς» μεθόδου τοῦ *Ξενοφῶντος*, ὅστις ἐνθουσιωδῶς εἶχεν ἐγκωμιάσει ἐν τῷ «Οἰκονομικῷ» τὸν ἀγροτικὸν βίον (ἴδ. *Hirzel*, Der Dialog. II 4). Πληροφορούμεθα περὶ αὐτῶν τῶν πρώτων ἀποπειρῶν ἀπὸ τῆς Elegia in Messalam (Ps. Verg. catal. XI, 13), ἔνθα ὁ ἀνώνυμος τῆς Αὐγουστείας ἐποχῆς ποιητὴς ἀναφέρει, ὅτι μετέφερεν εἰς τὰς ἰδικάς του δέλτους τινὰ ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ Messala εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν γεγραμμένα. Τὰ ποιήματα τοῦ *Μεσσάλα*, περιέχοντα διάλογον μεταξὺ τῶν ποιμένων Μοίριδος καὶ Μελιβοίου, ἐπέδρασαν ὡρισμένως ἐπὶ τὸν νεαρὸν τότε Βιργίλιον, ὅστις οὐ μόνον τὰ δύο ὀνόματα τῶν βοσκῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ποιημάτων παρέλαβε τὴν ἀρχὴν τῆς I ἐκλογῆς: patulae sub tegmine fagi. Εἰς τὰς βουκολικὰς μελέτας τοῦ Μεσσάλα πρέπει νὰ ἀναγάγωμεν καὶ τοὺς παρὰ τῷ *Τιβούλλῳ* ἐπαναλαμβανομένους ἐπαίνους πρὸς τὸν ἀγροτικὸν βίον (*Rtbb.-Σαχ.* ἔ. ἀ. Β'. 312). Ὁ *Πλίνιος* (N. H. XXVIII, 19) ἀναφέρει ὅτι ἐκτὸς τοῦ Βιργιλίου καὶ ὁ *Κάτουλλος* ἐμιμήθη ἐν ἑνὶ ποιήματι, ὅπερ ὅμως δὲν διεσώθη μέχρις ἡμῶν, τὰς «Φαρμακευτρίας» τοῦ *Θεοκρίτου* (ἴδ. *Gercke-Norden*, Einleit. I 497 Βερολ. 1910).

Ἀλλὰ ποία εἶναι ἡ πρώτη ἀφορμὴ νὰ γράψῃ ὁ Βιργίλιος Βουκολικά; Κατὰ τὴν περίοδον τῆς πρώτης διαμονῆς τοῦ Βιργιλίου ἐν Ρώμῃ —κατὰ τὸ ἔτος 53— ὁ ποιητής, ὢν τότε μαθητὴς ἄσημος, δὲν εἶναι βέβαιον ἂν ἐσχετίσθη πρὸς τὸν *Γάϊον Ἀσίνιον Πωλλίωνα*, ἄνδρα ἐπιφανῆ καὶ λόγιον, ὅστις δὲν διέμενεν ἐν Ρώμῃ συνεχῶς ἀλλὰ κατὰ περιόδους καὶ ἐπ' ὀλίγον. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Πωλλίων διεδραμάτιζε τότε σπουδαῖον πολιτικὸν πρόσωπον, ὁ Βιργίλιος θὰ ἤκουσε μόνον νὰ γίνεται περὶ αὐτοῦ λόγος, χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ σχετισθῇ μετ' αὐτοῦ. Βραδύτερον ὅμως —περὶ τὸ τέλος τοῦ 43 ἢ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 42 π. Χ.— ὁπότε ὁ Πωλλίων μετέβη ὡς ἔπαρχος τοῦ *Ἀντωνίου* εἰς τὴν ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίαν, ὅπου ἔκειτο καὶ ἡ πατρὶς τοῦ ποιητοῦ, ἤρχισαν αἱ σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν Βιργίλιον, τῇ μεσολαβήσει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τοῦ κοινοῦ των φίλου τοῦ Πωλλίωνος *Κορνηλίου Γάλλου*. Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ὁ Βιργίλιος κατεγίνετο εἰς τὴν ποίησιν, ἐξ ἧς εἶχεν ἴσως ἀποκτήσει καὶ φήμην τινά. Ἐὰν ὁ Πωλλίων ἐπέδρασε τότε εἰς τὴν βουκολικὴν κλίσιν τοῦ Βιργιλίου καὶ μέχρι ποίου βαθμοῦ δὲν εἶναι ἐγκύρως μεμαρτυρημένον, οὐχ ἧττον πάντες οἱ φιλόλογοι ἀνομολογοῦσι τοῦτο, ἀχθέντες ἴσως εἰς αὐτὸ ἐκ τῶν ὑπομνημάτων εἰς Αἰνειάδα (ἔκδ. Thilo σελ. 2 : tunc ei proposuit Pollio ut carmen bucolicum scriberet). Ἰδοὺ λοιπὸν πόθεν ἡ κοινῶς παραδεδεγμένη γνώμη τῶν νεωτέρων κριτικῶν ὡς πρὸς τὸ ὅτι ὁ *Πωλλίων* ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Βιργίλιον τὰ «Βουκολικά», καθὼς ὁ *Μαικήνας* τὰ «Γεωργικά». Οὔτε πάλιν πρέπει νὰ πιστεύσωμεν ἀπολύτως ὅσα ἀναγινώσκομεν παρὰ τοῖς βιογράφοις (*Suet.-Don.* 19 Vit. Bern. ἔκδ. Hagen σελ. 745. Pseud.-Prob.) καὶ τοῖς ὑπομνηματισταῖς (Schol. Bern. 64, 60, 57, 58, Serv. εἰς Αἰν.), οἱ ὁποῖοι, ἐκ παρανοήσεως, ὡς σκοπὸν τοῦ Βιργιλίου διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν Βουκολικῶν θεωροῦσιν ἀφ' ἑνὸς μὲ τὴν ἀπόκτησιν τῆς εὐνοίας τοῦ *Αὐγούστου*, ὁποκαταστήσαντο. κατ' αὐτοὺς τὸν ποιητὴν εἰς τοὺς ἀγρούς του, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἔκφρασιν τῆς εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς συντελέσαντας τὸ ἀνωτέρω παρὰ τῷ Αὐγούστῳ τρεῖς ἄνδρας τὸν *Βάρον*, τὸν *Πωλλίωνα* καὶ τὸν *Γάλλον*. Καὶ πράγματι, ἐὰν ὑπάρχῃ τοιοῦτος λόγος διὰ τὴν πρώτην ἐκλογὴν τῶν Βουκολικῶν, ἡ ὁποία εἶνε εὐχαριστία πρὸς τὸν Αὔγουστον διὰ τὴν ἐλπιζομένην διατήρησιν τοῦ κτήματος τῶν Ἄνδεων, δὲν ἕπεται ἐκ τούτου ὅτι τοῦτο πρέπει νὰ γενικευθῇ καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἐκλογῶν, ἔστω καὶ ἂν σποραδικῶς ἀνευρίσκωμεν ἐπαίνους διὰ τοὺς συντελεστὰς τῆς προμνησθείσης ὑπὲρ τοῦ ποιητοῦ εὐνοίας τοῦ Αὐγούστου.

Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς δεδομένον, ὅτι ὁ Βιργίλιος ἤδη πρὸ τῶν σχέσεων αὐτοῦ μετὰ τοῦ Πωλλίωνος—μεσοῦντος τοῦ ἔτους 44 π. Χ.—ἐμιμεῖτο τὸν Θεόκριτον καὶ συνέθετε βουκολικὰς μελέτας (*Cartault*, Etude sur les Bucol. de V. Paris 1897, σ. 29 καὶ 19) καὶ ἑπομένως ὅτι ἡ πρωτοβουλία τῆς συντάξεως τῶν Βουκολικῶν ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου δὲν ἀνήκει ἀποκλειστικῶς (ἴδ. *Cartault*, ἔ. ἀ. σ. 26) εἰς τὸν Πωλλίωνα, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὸν ἔρωτα τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὴν φύσιν, ὅπου ἐγεννήθη καὶ ἀνετράφη, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἀγάπην τῶν ἔργων τοῦ Θεοκρίτου. Ἰδοὺ τὰ δύο στοιχεῖα ἐξ ὧν ἀπέρρευσε τὸ νέον τοῦτο εἶδος τῆς λατινικῆς γραμματείας, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀνέμιξε κατὰ τρόπον σοφώτατον καὶ τὰ μάλιστα ἐξεζητημένον τὰς ἀντιλήψεις αὐτοῦ δι' ἔργον πολὺ ἔντεχνον εἰς μίμησιν καὶ εἰς ὕφος. Ὅτι δὲ ἡ βουκολικὴ αὐτοῦ ἔμπνευσις ἦτο ἀποτέλεσμα τῶν ἰδίων αὐτοῦ σκέψεων καὶ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ διαθέσεως, καθίσταται γνωστὸν καὶ ἐκ τῆς VI ἐκλογῆς (στ. 4 ἑξ.), ὅταν μετὰ ἀπόπειραν—ἀδιάφορον ἂν ἀληθῆ ἢ φανταστικὴν—δι' ἄλλο ποιητικὸν εἶδος, δηλαδὴ δι' ἐπικὸν ποίημα, φαντάζεται ὁ ποιητὴς ὅτι αὐτὸς ὁ Φοῖβος λαβὼν αὐτὸν ἀπὸ τὸ οὖς ἐπαναφέρει εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδόν, τ.ἔ. εἰς τὸ βουκολικὸν γένος.

Ἡ σειρὰ τῶν βουκολικῶν ποιημάτων τοῦ Βιργιλίου, ὡς αὐτὴ φέρεται εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ἐκδόσεις, εἶναι ἡ σειρὰ ἣν ταῦτα ἔχουσιν ἐν τοῖς χειρογράφοις καὶ ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου. Τοῦτο γίνεται φανερὸν ἐκ τῶν στίχων τοῦ *Ὀβιδίου* (Amor. I 15,25: Tityrus et segetes Aeneiaque arma legentur, Roma triumphati dum caput orbis erit=ὁ Τίτυρος, οἱ ἀγροί, ὁ Αἰνείας καὶ οἱ πόλεμοί του θὰ ἀναγινώσκωνται, ἐφ' ὅσον ἡ Ρώμη θὰ εἶναι ἡ βασίλισσα τοῦ καταχτηθέντος κόσμου· πρβλ. καὶ Buc. I, 1: Tityre, tu patulae recubans sub tegmine fagi. Georg. I, 1 quid faciat laetas segetes... Aen. I, 1: arma virumque cano...). Ἐκ τούτων γίνεται δῆλον, ὅτι ὁ Ὀβίδιος ἀνεγίνωσκε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Τιτύρου ὡς πρώτην τῶν Βουκολικῶν, καθὼς καὶ ἡμεῖς σήμερον, οὕτω δὲ μὲ τὴν σημερινὴν ἐν τοῖς βιβλίοις σειρὰν θὰ ἀνεγίνωσκε καὶ τὰς λοιπὰς ἐκλογάς. Ἡ παραδεδομένη αὐτὴ σειρὰ τῶν εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βιργιλίου χρόνων δὲν γνωρίζομεν ἂν τὸ καὶ ἡ σειρὰ καθ' ἣν ἐξεδόθησαν τὰ ποιήματα ταῦτα ζῶντος τοῦ Βιργιλίου, εἶναι ὅμως τοῦτο πολὺ πιθανόν.

Ἐν τούτοις ἡ φερομένη ὡς πρώτη ἐκλογὴ δὲν εἶναι καὶ ἡ πρώτη κατὰ τὴν χρονολογίαν, ἂν δὲ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Βουκολικῶν, ὁ λόγος εἶναι διότι ὁ ποιητὴς ἤθελε διὰ τῆς προνομιούχου ταύτης θέσεως νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν *Ὀκταβιανόν*, ἀφοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀφιερώσῃ εἰς αὐτὸν τὰ Βουκολικά, καθότι πολλὰ ποιήματα ἐξ αὐτῶν εἶχον σταλῆ προηγουμένως εἰς ἄλλα πρόσωπα. Ἐξ ἄλλου μέρους παρατηροῦμεν ὅτι αἱ ἐκλογαὶ I, III, V, VII, IX εἶναι διαλογικαί, τοὐναντίον δὲ αἱ ἐκλογαὶ II, IV, VI, X εἶναι μονολογικαί. Τοῦτο δὲν θὰ ἦτο ἀποτέλεσμα τύχης, ἀλλὰ προμελέτης, ὡς ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων ἐκδοτῶν παρετηρήθη (ἴδ. καὶ *Cartault*, σ. 53), ἕνεκα τῆς ἐπιθυμίας τοῦ Βιργιλίου νὰ προσδώσῃ εἰς τὸ ὅλον ποικιλίαν τινά. Ἑπομένως ἡ παραδεδομένη σειρὰ ὀφείλεται εἰς λόγους γραμματειακούς, ὡς ἐκ τούτου θὰ ἦτο πολὺ περίεργον ἐὰν αὐτὴ ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν χρονολογικὴν σειράν. Οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθῇ τις ὅτι ὁ Βιργίλιος ἐτήρει χρονολογικῶς τὸ μέτρον τοῦτο ἐναλλάξ, οὔτε ὅτι αἱ ὑποθέσεις παρουσιάζοντο πρὸ αὐτοῦ κατὰ μηχανικὴν κανονικότητα. Ἐξηγεῖται ὅμως ἡ τοιαύτη ἐναλλὰξ τοποθέτησις τῶν διαλογικῶν καὶ μονολογικῶν ποιημάτων ἐκ τούτου, ὅτι ὁ ποιητὴς ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ σύνολον τῶν ποιημάτων τούτων καὶ παρατηρήσας ὅτι σχεδὸν ἐξισοῦντο τὸν ἀριθμὸν ἐσκέφθη νὰ θέσῃ αὐτὰ κατὰ σειρὰν ἐναλλάξ. Εἰς τὴν ἀρτίαν δὲ σειρὰν βλέπομεν κατατασσόμενον καὶ τὸ VIII ποίημα, ὅπερ σύγκειται ἐκ δύο μόνον τεμαχίων (στ. 17-62 καὶ 65-110), σχεδὸν ἰσοστίχων, ἀνταποκρινομένων πρὸς ἄλληλα (πρβλ. στ. 62: respondent· ἴδ. *Cartault*, σ. 54).

Ὅπως ποτ' ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, τὸ πρόβλημα τῆς χρονολογίας τῶν Βουκολικῶν εἶχεν ἤδη τεθῆ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων κριτικῶν, ἐν τούτοις δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν τὸ ζήτημα ἐξ αὐτῶν μόνον τῶν ποιημάτων τοῦ ποιητοῦ, θέτοντες ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητήσεως τὴν σειρὰν τῆς X ἐκλογῆς, ἣν αὐτὸς ὁ Βιργίλιος ἀναφέρει ὡς τελευταίαν ὑπ' αὐτοῦ συντεθεῖσαν (ἴδ. στ. 1: extremum hunc, Arethusa, mihi concede laborem «εἰς τὸ ἔσχατον τοῦτο ποίημα βοήθησόν με, ὦ Ἀρέθουσα), βεβαίως ἐν τῇ ἀποφάσει νὰ μεταβῇ πλέον εἰς ἄλλο εἶδος ποιήσεως, τὸ διδακτικόν, τ. ἔ. τὰ «Γεωργικά». Ἡ V ἐκλογὴ περιλαμβάνει χωρίον κεφαλαιώδους σπουδαιότητος. Μετὰ φιλόφρονα ποιητικὸν ἀγῶνα ἀπευθύνει ὁ Μενάλκας εἰς τὸν ἀνταγωνιστήν του Μόψον τοὺς στίχους 85 ἑξ.: Hac te nos fragili donabimus ante cicuta. Haec nos: «Formosum Corydon ardebat Alexin». Haec eadem docuit: «Cuium pecus? An Meliboei?» (Ἡμεῖς (τ. ἔ. ἐγὼ) πρότερον θὰ σοὶ χαρίσωμεν αὐτὴν τὴν εὔθραυστον σύριγγα. Αὐτὴ μᾶς ἐνέπνευσε νὰ ψάλωμεν «ὁ Κορύδων (ἴδ. ἀρχὴν ἐκλογῆς II) περιπαθῶς ἠγάπα τὸν ὡραῖον Ἄλεξιν», ἡ αὐτὴ σύριγξ ἐνέπνευσεν ἡμᾶς νὰ ψάλωμεν «Τίνος τὸ ποίμνιον ἢ μήπως τοῦ Μελιβοίου;» (ἴδ. ἀρχὴν III ἐκλογῆς)). Εἶναι πολὺ βέβαιον ὅτι αἱ δύο ἐκλογαί, ἡ II καὶ III, εἶναι προγενέστεραι τῆς V. Τοῦτο σημαίνει ὅτι, ἐπειδὴ αἱ ἐκλογαὶ αὐταὶ (II, III.) εἶχον ἤδη διαδοθῆ μεμονωμένως εἰς τὸ κοινὸν καὶ ἦτο δυνατὸν οἱοσδήποτε νὰ ἰδιοποιηθῇ αὐτάς, ἠθέλησεν ὁ ποιητὴς διὰ τῆς δηλώσεως ταύτης νὰ διαφυλάξῃ οὕτως εἰπεῖν τὰ συγγραφικὰ δικαιώματα του ἐπὶ τῶν προγενεστέρων δημοσιεύσεών του, αἱ ὁποῖαι ἔτυχον ἀρίστης ὑποδοχῆς. Κατὰ ταῦτα ἄρα ἡ II, III καὶ V ἐκλογὴ εἶναι αἱ πρῶται δημοσιευθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου καὶ κατὰ τὴν ἄνω σειράν, ἥτις μαρτυρεῖται καὶ ἐξ ἄλλων ὑπαινιγμῶν. Ὁ 1ος στίχ. τῆς IV ἐκλογῆς ««Sicelides Musae, paulo maiora canamus» (Σικελίδες Μοῦσαι, ὀλίγῳ ὑψηλότερα θὰ ψάλωμεν) ἐξηγεῖται τότε μόνον, ὅταν δεχθῶμεν ὅτι ὁ Βιργίλιος εἶχεν ἤδη συνθέσει ἀριθμόν τινα βουκολικῶν ποιημάτων χαρακτῆρος ὀλίγον ὑψηλοῦ ἢ ὅσον ἡ IV ἐκλογή. Ἡ IV ἐκλογὴ συνετέθη μετὰ τὰ πρῶτα ταῦτα βουκολικὰ δοκίμια (ἴδ. στ. 1: Prima Syracosio dignata est ludere versu nostra neque erubuit silvas habitare Thalea=ἡ Θάλειά μου, τ. ἔ. ἡ Μοῦσά μου, πρώτη κατεδέχθη νὰ μέλψῃ Συρακοσίαν ᾠδὴν καὶ δὲν ἠρυθρίασε νὰ κατοικήσῃ τὰ δάση). Ἐν τῇ VII ἐκλογῇ ὁ Κορύδων ἐξυμνεῖ (στ. 55) τὸν «formosus Alexis», τοῦθ' ὅπερ εἶναι κατ' εὐθεῖαν ὑπαινιγμὸς εἰς τὴν II ἐκλογήν. Ὡσαύτως ἐν τῇ IX ἐκλογῇ ὑπαινιγμὸς γίνεται εἰς τὴν V. Οἱ ἐν λόγῳ ὑπαινιγμοί, δηλοῦντες μόνον ὅτι αἱ ἐκλογαὶ αὗται εἶναι καθόλου μεταγενέστεραι τῆς II III. V., δὲν πληροφοροῦσιν ὅμως ἡμᾶς περὶ τῆς σειρᾶς καθ' ἣν ἐποιήθησαν αἱ ἐκλογαὶ IV. VI. VII. καὶ IX.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ἂς ἐξετασθῶσι τώρα αἱ χρονολογημέναι ἐκλογαί, ἵνα οὕτω φθάσωμεν εἰς ἀκριβέστερον προσδιορισμὸν τῆς χρονολογίας τῶν βουκολικῶν. Ἡ IV ἐκλογὴ χρονολογεῖται ἐκ τοῦ στίχου 11, ἔνθα πρόκειται περὶ τῆς ὑπατείας τοῦ *Πωλλίωνος* «te consule». Ἀφοῦ ἡ εἰρήνη τοῦ Βρενδησίου συνωμολογήθη τὸ πιθανώτερον κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ 40 π. Χ., μεθ' ἣν εὐθὺς ἔπειτα ὁ Πωλλίων ἐγένετο ὕπατος, συνάγομεν ὅτι καὶ ἡ ἐκλογὴ αὕτη (IV), οὖσα ἔργον περιστάσεως, θὰ συνετέθη κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ 40 π. Χ. Ὁρισθέντος τοῦ ἔτους τῆς συνθέσεως τῆς ἐκλογῆς ταύτης δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν τοῦτο μόνον, ὅτι αἱ ἐκλογαὶ II, III, V ἐδημοσιεύθησαν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 42—41 π. Χ. Ἡ VI ἐκλογὴ δὲν εἶναι χρονολογημένη. Ἐν τούτοις ἐκ τοῦ προλόγου συνάγομεν τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ Βιργίλιος ἐχαιρέτισε τὴν ὑπὸ τοῦ *Βάρου* ἀνάληψιν τῆς διοικήσεως τῆς ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίας μᾶλλον κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 40 παρὰ κατὰ τὸ ἔαρ, ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν σύνθεσιν τῆς IV ἐκλογῆς. Ἡ VII ἐκλογὴ οὐδεμίαν παρέχει καθ' ἑαυτὴν χρονολογικὴν ἔνδειξιν. Ὁ Sonntag στηριζόμενος εἰς χωρία τοῦ *Ἀππιανοῦ* καὶ *Δίωνος Κασσίου* (ἴδ. *Sonntag*, Vergil. als Bukolischer Dichter, σ. 89) νομίζει ταύτην τοῦ χειμῶνος τοῦ ἔτους 40—39 π. Χ. Εἶναι δυνατὸν νὰ τεθῇ αὕτη ὡσαύτως καλῶς εὐθὺς μετὰ τὴν V. Ἡ VIII ἐκλογὴ ἀπεναντίας εἶναι χρονολογημένη. Ἀπευθύνεται εἰς πρόσωπον μὴ ὀνομαζόμενον ἀλλὰ χαρακτηριζόμενον ὡς ἑξῆς: Ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Ἰλλυρίαν καὶ ἐπανέρχεται νικητὴς καὶ κατωτέρω εὔχεται νὰ ἔλθῃ ἡ ἡμέρα καθ' ἣν θὰ διαδοθῶσι καθ' ὅλον τὸν κόσμον οἱ στίχοι αὐτοῦ, μόνοι ἄξιοι τοῦ Σο-

Digitized by Google

φοκλείου κοθόρνου, τ. ἔ. τῆς τραγῳδίας. Ἀρκοῦσι ταῦτα διὰ νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ φίλου καὶ προστάτου τραγικοῦ ποιητοῦ *Ἀσινίου Πωλλίωνος*, ὅστις πολεμήσας τῷ 39 π. Χ. ἐν Ἰλλυρίᾳ καὶ Δαλματίᾳ ἐθριάμβευσε τελέσας τὸν θρίαμβον τὴν VIII τῶν Καλανδῶν τοῦ Νοεμβρίου τοῦ ἔτους 39 π. Χ. Βεβαίως κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν θὰ ἔγραψεν ὁ Βιργίλιος τοὐλάχιστον τὸ προοίμιον (στ. 1—16) τῆς ἐκλογῆς ταύτης, ἴσως δὲ καὶ ὁλόκληρον, ἀλλὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον.

Συνοψίζοντες τἀνωτέρω λέγομεν ὅτι κατὰ τὸν Cartault ἡ χρονολογικὴ τάξις τῶν δέκα ἐκλογῶν ἔχει ὡς ἀκολούθως: II. III. V. IV. VI. VII (?), VIII. I. IX. X, ἐνῷ κατὰ τὸν Ribbeck ἡ σειρὰ εἶναι II. III. V. VII. I. IX. VI. IV. VIII. X.

Τὰ βουκολικὰ ἅμα τῇ ἐμφανίσει αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ προεκάλεσαν μεγάλην ζύμωσιν καὶ ἐγένοντο δεκτὰ μετὰ αἰσθημάτων θαυμασμοῦ ἀλλὰ καὶ ἐχθρότητος. Ὅτε ἐξεδόθησαν ταῦτα, ὁ *Νουμιτώριος* συνέθεσεν εὐθὺς «Ἀντιβουκολικὰ» (Antibucolica), θέλων διὰ τῆς καυστικῆς δριμύτητος τῆς παρῳδίας νὰ καταστήσῃ γελοῖον τὸν ποιητήν. Ἀλλὰ τὰ διασωθέντα δείγματα δεικνύουσιν, ὅτι τὰ Ἀντιβουκολικὰ οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ ἁπλοῦν καὶ εὔηθες προϊόν. (Tityre, si toga calda tibi est, quo tegmina fagi? — dic mihi, Damoeta: «cuiumpecus» anne latinum? non Verum Aegonis nostri sic rure locuntur). Ἴσως δὲ ὁ αὐτὸς Νουμιτώριος παρῴδησε, δι' ἄλλης στίξεως, τὸν στίχον 22 τῆς II ἐκλογῆς. Αἱ παρῳδίαι αὗται, καθὼς καὶ αἱ μετέπειτα παντὸς εἴδους καταφοραὶ τῶν διασυρτῶν (obtrectatores) τῶν ἔργων τοῦ Βιργιλίου, μάλιστα τῆς «Αἰνειάδος», εἰς οὐδὲν ἴσχυσαν, διότι ὁ καλὸς κόσμος, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ κύριος τῆς διοικήσεως, ἵστατο πρὸς τὸ μέρος τοῦ Βιργιλίου. Οὐχ ἧττον ὅμως καὶ ὁ λαὸς ἔτρεφεν ὑπὲρ τοῦ ποιητοῦ τὰς μεγαλυτέρας συμπαθείας, οὕτως ὥστε καὶ τὸ ἀσθενέστατον τῶν πνευματικῶν προϊόντων αὐτοῦ, τὰ «Βουκολικά», πολλάκις ἀπὸ σκηνῆς παρεστάθησαν ὑπ' ἀοιδῶν, καθὼς καὶ τὰ πρωτότυπα ἑλληνικὰ εἰδύλλια (Donat. V. p, 737 H. Serv. ecl. V 11). Ὑπῆρχε δὲ ἀκόμη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ *Τραϊανοῦ* ἡ φήμη ὅτι εἶχέ ποτε ἐγερθῆ ἐν τῷ θεάτρῳ σύσσωμον τὸ ῥωμαϊκὸν πλῆθος, καταληφθὲν ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ διότι ἤκουσε στίχους τοῦ Βιργιλίου—οὐχὶ βεβαίως ὅμως ἐκ τῶν «Βουκολικῶν» (ἴδ. *Gudeman* εἰς Tac. dial. 13, 3) — ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ τιμήσῃ τὸν παρακαθήμενον ποιητήν, καθ' ὃν τρόπον εἶχον ἄλλοτε ἐγερθῆ οἱ θεαταὶ καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ *Αὐγούστου*.

Ἐπειδὴ ὁ Βιργίλιος εἶναι κυρίως ὁ πρῶτος ὅστις ἔγραψε Βουκολικὰ μετὰ τὸν *Θεόκριτον*, κατ' ἀνάγκην συνέκρινον αὐτὸν πρὸς τὸν Σικελιώτην ποιητὴν καὶ κατὰ γενικὸν κανόνα κρίνουσι τὰ ποιήματα τοῦ τελευταίου πολὺ ἀνώτερα τῶν βουκολικῶν τοῦ Βιργιλίου. Διὰ τὸν ἀποδίδοντα εἰς τὸ εἶδος καὶ τὴν ἐπινόησιν τῆς μορφῆς καθ' ἑαυτὴν μεγάλην σπουδαιότητα, τὰ Βουκολικὰ τοῦ Ῥωμαίου ποιητοῦ ἔχουσι τὸ μέγα ἀδίκημα νὰ φαίνωνται ὡς μίμησις. Δὲν εἶναι εἰμὴ ἔργον τέχνης, ἐνῷ τὰ Θεοκρίτεια εἰδύλλια ἀποδίδουσιν, ὡς φαίνεται, πιστὴν τὴν ἀπομίμησιν τῆς φύσεως. Ψέγουσι τοὺς ποιμένας τοῦ Βιργιλίου, ὅτι δὲν εἶναι πραγματικοὶ ποιμένες, ὅτι ἐσπούδασαν ἐν Ῥώμῃ, ὅτι ἀντεστρέφοντο τοὺς φίλους τοῦ Ὀκταβιανοῦ, ὅτι εὗρον διὰ τοῦ κύκλου τῶν ποιητῶν τοῦ συρμοῦ (τῆς μόδας) εἴσοδον παρὰ τῷ *Μαικήνᾳ* καὶ τῷ *Μεσσάλᾳ*. Διαβλέπουσιν εἰς τὰ βουκολικὰ αὐτὰ θαυμασίαν σχολικὴν ἄσκησιν, διὰ μέσου τῆς ὁποίας μόλις διαφαίνεται τὸ πνεῦμα τοῦ μέλλοντος νὰ γράψῃ ἡμέραν τινὰ τὰ «Γεωργικὰ» καὶ τὴν «Αἰνειάδα». Δὲν πρόκειται νὰ ἐρευνηθῇ ἐνταῦθα, ἐὰν τὰ Θεοκρίτεια εἰδύλλια δὲν καταμαρτυρῶσι καὶ αὐτὰ τὸ ἔντεχνον ἔργον. Δὲν πρέπει νὰ διαφιλονικηθῇ οὔτε ἡ χάρις οὔτε ὁ ἀκριβὴς τόνος τῶν ἐκφράσεων καὶ τοῦ ὕφους οὔτε ἡ ἀφθονία τῶν εἰκόνων μὲ τὴν φυσικότητα τῆς περιγραφῆς, οὔτε ἡ τέχνη τῆς σκηνοθετήσεως καὶ ἐμψύχων ἀντικειμένων, ὅπερ δὲν ἦτο εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν τὸ ἔργον τοῦ Βιργιλίου, ὅστις ὀλιγώτερον εἶχε τὸ χάρισμα τῆς δραματικῆς παραστάσεως. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονηθῇ, ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ *Θεοκρίτου*, προερχομένη ἀπὸ τῶν κλασικῶν παραδειγμάτων ὡς καὶ ἐκ τῶν τοῦ λαοῦ ἰδιωμάτων, εἶναι ἀποτέλεσμα ἐργασίας καὶ μακρᾶς σκέψεως καὶ ὅτι, ἐξ ἄλλου μέρους, δὲν ὑποχωρεῖ αὕτη πρὸ τῶν χυδαιολογιῶν πρὸς ἃς ἀντεμάχετο καὶ ἡ φιλοκαλία ποιητοῦ, οἷος ὁ Βιργίλιος, καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια τῆς ῥωμαϊκῆς Μούσης. Ἐὰν ὁ Θεόκριτος ἠδυνήθη νὰ προσδώσῃ εἰς τοὺς στίχους του, εἰς πολλὰ χωρία, ἁπλότητα, βλέπομεν καλῶς ὅμως διὰ μέσου τῶν ποιημάτων του, ὅτι ὁ ποιητὴς οὗτος, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ A. Couat (La poésie Alexandrine 1882 σ. 434), εἶναι ὁ ὀλιγώτερον ἁπλοῦς, τὸν ὁποῖον δύναταί τις νὰ συναντήσῃ. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ ὑπερβάλωμεν τὴν ἀγροτικὴν ἁπλότητα τοῦ ἑνὸς διὰ νὰ ἐπιβαρύνωμεν τὸν ἄλλον, θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ ἐρωτήσωμεν ἐὰν εἶναι δίκαιον νὰ ψέξωμεν τὸν Βιργίλιον διότι δὲν ἔκαμεν ἐκεῖνο ὅπερ δὲν ἤθελε νὰ πράξῃ, καὶ ἐὰν μία «κριτικὴ» εἶναι δικαία, ὅταν τόσον ἐκ τοῦ πλησίον συγκρίνῃ εἰκόνας οὕτω διαφορετικὰς καὶ ὡς πρὸς τὴν ἔμπνευσιν καὶ ὡς πρὸς τὸν σκοπόν, ἐπειδὴ αὗται ἔτυχε νὰ πλαισιῶνται μὲ διατάξεις ὁμοίας. Ἡ διάταξις ἔργου, ἥτις εἶναι πολύ, σχεδὸν τὸ πᾶν, εἰς τὰ ὄμματα τῆς ῥητορικῆς, δὲν εἶναι εἰμὴ μικρόν, σχεδὸν οὐδέν, εἰς τὰ ὄμματα τῆς φιλολογίας. Αὕτη ἀποβλέπει κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν οὐσίαν, καὶ ἐὰν ἔπειτα προσκολλᾶται εἰς τὸν τύπον, τοῦτο γίνεται ὡς πρὸς τὴν καλλιτεχνικὴν ἐκτέλεσιν, τὸ χρῶμα τοῦ ὕφους καὶ τῶν στίχων, ἅτινα εἶναι ἰδιότητες ἐξαρτώμεναι ἐκ τῆς προσωπικότητος τοῦ ποιητοῦ μᾶλλον παρὰ ἐκ τῆς προτιμηθείσης διατάξεως τοῦ ἔργου, ὅπερ εἶναι ζήτημα δευτερεῦον. Ὅθεν καὶ ὡς πρὸς τὸν τύπον, ὑπὸ τὴν ἄνω ἔννοιαν, καὶ ὡς πρὸς τὸ βάθος, δηλαδὴ τὴν οὐσίαν, τὰ Βουκολικὰ τοῦ Θεοκρίτου καὶ ἐκεῖνα τοῦ Βιργιλίου ὁμοιάζουσι πολὺ ὀλίγον. Τὰ πρῶτα εἶναι θελκτικαὶ μικραὶ εἰκόνες ποιήσεως τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, τὰ δεύτερα ἀνυψοῦνται μέχρι τῆς εὐγενεστάτης καὶ καθαρωτάτης ποιήσεως, μέχρι συγκινήσεως ἐνίοτε ὑπερτάτης καὶ ἥτις ἐκφράζεται διὰ στίχων ἀξίων ἑνὸς ὑπάτου (ecl. IV, 3: silvae (=ἡ ἀγροτικὴ ποίησις) sint consule dignae). Εἶναι ἔργα ἐπικαιρότητος καὶ μάλιστα τοιαύτης, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται ψυχὴ ἐκ τῶν μᾶλλον ἀδημονουσῶν καὶ ἐκ τῶν ὡραιοτέρων. Εἶναι αἱ λῦπαι καὶ τὰ ὄνειρα μεγάλης καρδίας καὶ μεγάλης ἀντιλήψεως, Ὁ ποιητὴς κινεῖ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τὴν τύχην τοῦ ῥωμαϊκοῦ κόσμου καὶ τὴν τύχην τῆς ἀνθρωπότητος. Ὑπὸ τὰ ὀνόματα τῶν ποιμένων εἰσάγει ὁ ποιητὴς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς του καὶ τοῦ κόσμου του μὲ τὰς ἀναμνήσεις των, τὰ πάθη των καὶ τὰ ὄνειρά των.

Κακῶς ἄρα ἔψεξαν τὸν Βιργίλιον ὅτι οἱ ποιμένες αὐτοῦ δὲν εἶναι πραγματικοὶ ἀγρόται. Τὰ σφάλματα τῆς ἀντιγραφῆς, τῆς μιμήσεως, τὰ ὁποῖα ἀποκαλύπτουσιν ὑπάρχοντα εἰς τὸν Βιργίλιον, προέρχονται ἐκ τούτου ὅτι αὐτὸς δὲν ἔκαμνε καὶ δὲν ἐνόει νὰ κάμῃ ἀντιγραφὴν ἀλλὰ ἔργον προσωπικόν.

Ἐὰν ὁ Θεόκριτος, ὅστις εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τοὺς μουσικοὺς καὶ τοὺς ἀοιδοὺς ποιμένας τῆς Σικελίας, ἔκαμεν ὡραῖον ἔργον πραγματισμοῦ (τ. ἔ. ἀπομιμήσεως τοῦ φυσικοῦ), ὁ Βιργίλιος συνέλαβε καὶ ἐξετέλεσε μετὰ τόσης δεξιότητος καὶ αἰσθήματος διαφορετικὸν ὅλως πρᾶγμα. Ἀλλὰ τότε διατὶ ἐδανείσθη τὸν βουκολικὸν τύπον; Ἐδανείσθη αὐτόν, διότι αἱ τάσεις, ὧν γίνεται διερμηνεύς, εἶναι τάσεις πρὸς τοὺς κόλπους τῆς φύσεως, πρὸς τὴν ἐπιμελῆ ἡσυχίαν, πρὸς πᾶν ἐν γένει τοῦ ὁποίου ὁ ἐν τοῖς ἀγροῖς βίος εἶναι τὸ σύμβολον διὰ τὸν κάτοικον τῶν πόλεων. Ἐδανείσθη αὐτόν, διότι τὰ ὀνόματα τοῦ Μενάλκα καὶ τῆς Ἀμαρυλλίδος, οἱ χωρικοὶ τῆς Μαντούης καὶ τῆς Σικελίας, ὁ ἀγροικικὸς βίος δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ βλάψωσι τὴν ἔκφρασιν παθῶν, προξενούντων διαφέρον, καὶ ποιητικῶν ἰδεῶν. Ἐδανείσθη αὐτόν, διότι ἅπασα αὕτη ἡ σκηνογραφία εἶναι ἁρμονικὴ καὶ ἐμπρέπουσα. Ὅσον καὶ ἂν εὑρίσκωμεν θέλγητρα ἐν τοῖς Βουκολικοῖς, ὅσον καὶ ἂν τὰ ποιήματα ταῦτα τῆς χάριτος καὶ τῆς τέχνης διαπνέῃ ἐνίοτε μεγάλη ἔμπνευσις (ingens animus), ὅσον καὶ ἂν εἶναι ἄδικον νὰ θεωρῶμεν αὐτὰ μόνον σχολικὴν ἐργασίαν, ἀναμφιβόλως σπανίας ἀξίας, εἶναι ὅμως ἀληθές, ὅτι, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ «Γεωργικὰ» καὶ τὴν «Αἰνειάδα», παραμένουσιν ἔργον νέον ἀκόμη, ἐκ μερῶν τινων τοῦ ὁποίου διαισθάνεταί τις τὸ τελευταῖον ἴχνος τῶν πρώτων μαθητικῶν δοκιμίων. Τὸ τόσον γλυκὺ ὕφος, ἡ τόσον εὔκαμπτος στιχουργία κάμνουσιν ἡμᾶς νὰ ποθῶμεν προϊόντος τοῦ χρόνου περισσοτέραν δύναμιν καὶ ἁπλότητα. Αὐτὴ αὕτη ἡ ἀλληλουχία τρόπων ἐπινοητικῶν καὶ ἀποτελεσμάτων ἀπροόπτων, αἱ παρενθέσεις καὶ αἱ ἐπιστροφαί, ὁ πολύς πως καλλωπισμός, πάντα ταῦτα εἶναι χαρακτηριστικὰ τῆς νεότητος ἐν τῇ φιλολογικῇ σταδιοδρομίᾳ.

Β') ***Γεωργικά***. Πρὶν ἢ ὁ Βιργίλιος ποιήσῃ τὰ «Γεωργικά», ἤδη πλεῖστοι, ὑπὸ διάφορον πνεῦμα καὶ ὑπὸ διαφόρους σκοπούς, ἔγραψαν ἐν πεζῷ λόγῳ περὶ τῶν ἀγροτικῶν ἔργων. Ὁ *Μᾶρκος Πόρκιος Κάτων* (M. Porcius Cato) εἶχε δημοσιεύσει «De re rustica» ἢ «De agri cultura», ἐγχειρίδιον (ἴδ. ἔκδ. ὑπὸ *Keil* Λειψ. 1895), ἐν ᾧ πραγματεύεται περὶ τῶν ἀμπέλων καὶ τῶν ἐλαιῶν, λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τῆς καλλιεργίας κτήματός τινος μεταξὺ τῆς ἐν τῇ Καμπανίᾳ πόλεως *Βενάφρου* (Venafrum), ὀνομαστῆς ἐπὶ τῷ ἐλαίῳ, καὶ τῆς ἐν τῷ Λατίῳ πόλεως *Κασίνου* (Casinum). Μετὰ τὸν ὄλεθρον τῆς Καρχηδόνος, ἡ ῥωμαϊκὴ σύγκλητος εἶχεν ἀποφασίσει νὰ μεταφρασθῶσιν εἰς τὴν λατινικὴν τὰ 28 βιβλία τοῦ Καρχηδονίου *Μάγωνος* περὶ τῆς καλλιεργίας τῶν ἀγρῶν. Ἐπίσης περὶ τῆς γεωργίας ἠσχολήθησαν οἱ δύο *Σασέρνα*, πατὴρ καὶ υἱός, ὁ *Μαμίλιος Σούρας* (Mamilius Sura) καὶ ὁ *Γάϊος Τρεμέλλιος Σκρόφας* (C. Tremellius Scrofa), φίλος τοῦ *Κικέρωνος* καὶ τοῦ *Ἀττικοῦ*, ὁ *Μᾶρκος Τερέντιος Βάρρων* (M. Terentius Varro, ἴδ. *G. Boissier*: «Etude sur la vie et les ouvrages de Varron», Paris 1861), ἐν ἡλικίᾳ 80 ἐτῶν, ἐξέδωκε βιβλία τρία Rerum rusticarum (ἴδ. ἔκδ. ὑπὸ *Goetz* Λειψ. 1910). Ὁ *Κικέρων* μετέφρασε τὸν «Οἰκονομικὸν» τοῦ *Ξενοφῶντος* καὶ ὁ *Γάϊος Ἰούλιος Ὑγῖνος*, ὁ μαθητὴς τοῦ ***Ἀλεξάνδρου τοῦ Πολυΐστορος*** (ἴδ. Γραμματολ. Christ— Σωτηρ. Β' 336), ἀπήνθισε δύο ἀγρονομικὰ ἔργα «De agricultura» καὶ «De apibus». Κατ' ἀκολουθίαν περιττὸν νὰ ἐρωτήσῃ τις ἐὰν ἡ ὕλη αὕτη ὑπῆρξεν εὐχάριστος εἰς τοὺς Ῥωμαίους, ἐστραμμένους ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων εἰς τοσοῦτον εὐγενῆ τέχνην, εἰς ἣν ἀπέδιδον τὴν ἐξαίρετον καὶ ἰσχυρὰν ἐκείνην ἀκμὴν ὡς καὶ τὸ αἴσθημα ἐκεῖνο τῆς ἠθικῆς βαρύτητος, ἥτις κατέστησε τοὺς προγόνους αὐτῶν τόσον μεγάλους καὶ ἐνδόξους, καθὼς μαρτυροῦσι τὰ συχνὰ ἐγκώμια περὶ τῆς ἀγρονομίας, τὰ ὁποῖα ἀπαντῶμεν ἐν τοῖς βιβλίοις αὐτῶν (ἴδ. *R. Fornaciari* εἰς ἔκδ. τῶν «Γεωργικῶν» σελ. V). Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Βιργιλίου, ἀφοῦ ἦσαν βαθέως μεταβεβλημέναι αἱ πολιτικαὶ τάξεις, μετηλλαγμένη ἡ ἀγροτικὴ κατεύθυνσις, ἥ τε οἰκονομικὴ καὶ ἡ βιοτεχνικὴ τῆς χώρας, ἠλλοιωμένα τὰ ἤθη, διεφθαρμένα ἐκ τῶν συνεχῶν διχονοιῶν τὰ πνεύματα τῶν Ῥωμαίων, ποία ἄλλη ὑπόθεσις ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποβῇ προσφιλεστέρα καὶ μᾶλλον εὐπρόσδεκτος εἰς τοὺς θαυμαστάς, οἵτινες ἐγένοντο τόσον σπάνιοι, τῶν *Φαβρικίων* καὶ τῶν *Κιγκιννάτων*; Ἰδοὺ ὅτι ὁ Βιργίλιος ἀποδίδει εἰς στίχους τὸ θέμα ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖον αἰσθάνεται ἑαυτὸν καταλληλότατον, εἴτε διότι, τέκνον ἀγροτῶν, ἔζησεν ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων ἐν τοῖς ἀγροῖς, εἴτε διότι, ὢν ἠρέμου καὶ μελετητικοῦ πνεύματος, ἠγάπα ἀπείρως τὴν φύσιν καὶ ηὐχαριστεῖτο ἐν τῇ ἐρημίᾳ καὶ τῇ ἀναπαύσει.

Ὁ Βιργίλιος, ἐν λαμπρᾷ ἐπαύλει τῶν περιχώρων τῆς Νεαπόλεως, ἠσχολήθη ἐπὶ 7 συνεχῆ ἔτη («Georgica, quae scripsit emendavitque septem annis» ἴδ. *Serv.* Vita I, 2, Th. καὶ «Georgica septennio scripsit», ἴδ. Schol. Bern. (Hagen) ad Georg. I.) περὶ τὸ θαυμάσιον ποίημα, ὅπερ ἀφιέρωσεν εἰς τὸν *Κίλνιον Μαικήναν*, τὸν μεγαλόδωρον πάτρωνα, ὅστις ἤμειψεν αὐτὸν δαψιλῶς διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ κτήματος αὐτοῦ, ἥτις ἐγένετο κατὰ τὸ 41 π.Χ. μετὰ τὴν ἐν Φιλίπποις μάχην, συμφώνως πρὸς τὴν ὀλίγον πρότερον, τῷ 43, δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν ὑπὸ τοῦ *Ὀκταβίου* καὶ τοῦ *Ἀντωνίου* εἰς τοὺς veteranos τῆς στρατιᾶς αὐτῶν.

Οἱ παλαιοὶ βιογράφοι δὲν λέγουσιν ἐπακριβῶς πότε ὁ Βιργίλιος ἤρχισε τὰ «Γεωργικά»· οὐχ ἧττον ὅμως τὰ 4 βιβλία εἶχον ἀναμφιβόλως τὸ σχῆμα, τὸ ὁποῖον πρὸς στιγμὴν ἠδυνήθη νὰ φανῇ ὁριστικόν, τῷ 29 π. Χ., ὁπότε ὁ ποιητὴς ἀνέγνωσεν αὐτὰ εἰς τὸν *Αὔγουστον*, ἐν Aversa, ὅπου οὗτος ἐπιστρέφων ἐξ Ἀναβολῆς διέμεινε νὰ θεραπεύσῃ νόσον τινὰ τοῦ λαιμοῦ. («Georgica reverso post Acticam victoriam Augusto atque Atellae (νῦν Sant' Arpino) reficiendarum faucium causa commoranti per continuum quatriduum legit, suscipiente Maecenate legendi vicem quoties interpellaretur ipse vocis offensione» (Don. p. 61, I, R· πρβλ. καὶ *A. Mancini* ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν «Γεωργικῶν» 1910 σ. XIX καὶ *Schanz*, Röm. Litt. II, 1, 1911, §§ 226—227, σ. 55-59).

Δὲν εἶναι παράδοξον, ὅτι ὁ *Μαικήνας* προέτεινεν εἰς τὸν Βιργίλιον νὰ συντάξῃ τὰ Γεωργικὰ (ἴδ. *Serv.* Vit. Verg. I, 2, Thilo: item proposuit Maecenas Georgica, ἐπίσης Schol. Bern. ad Georg. I, 1: Georgica Maecenas postulavit)· πάντως εἶναι βέβαιον, δοθέντος ὅτι, κατὰ τοὺς γραμματικούς, τοῦτο ἦτο ἀληθές, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐν τῇ συντάξει αὐτῶν εἶχε πρόθεσιν νὰ ποιήσῃ ἔργον τέχνης. Ὡσαύτως δὲν εἶναι διόλου παράδοξον, ὅτι ὁ ἐπιτετραμμένος τοῦ Αὐγούστου ἔσχε πολιτικὸν σκοπόν, προσκαλέσας τὸν Βιργίλιον εἰς τοσοῦτον εὐγενὲς ἐγχείρημα. Καὶ ὄντως, ἐκεῖνος ἦτο ὁ σύμβουλος καὶ ὁ αὐθεντικὸς ὑποβολεὺς τοῦ Αὐγούστου, ὅστις ἐν τῷ προγράμματι τῆς διακυβερνήσεως κατενόησεν ὡς πρώτιστον τῶν σπουδαιοτέρων μελετημάτων τὸν ἀγροτικὸν ἀνακαινισμὸν τῆς χώρας, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἐπαναδώσῃ εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος τὴν πηγὴν τῆς ζωτικότητος καὶ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ καὶ νὰ εἰρηνεύσῃ τὰ πνεύματα διὰ τῆς καθολικῆς εὐεξίας. Οἱ ἀγροὶ ἀπὸ πλείστου χρόνου παρέμειναν ἔρημοι καὶ αὐχμηροί, διότι αἱ ἐργάτιδες χεῖρες, αἱ ὁποῖαι ἔπρεπε νὰ καλλιεργῶσιν αὐτούς, ἦσαν διαρκῶς ἀπησχολημέναι εἰς ἀδελφοκτόνους πολέμους καὶ διότι ἀφῃροῦντο ἀπὸ τῶν νομίμων ἰδιοκτητῶν καὶ διενέμοντο εἰς τοὺς παλαιμάχους (veterani) τῆς νικητρίας μερίδος, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀδαεῖς περὶ τὴν καλλιέργειαν καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀνικάνους νὰ ἀναπληρώσωσιν ἀποτελεσματικῶς ἐν τοῖς ἀγροτικοῖς ἔργοις τοὺς πρώην ἰδιοκτήτας. Ἡ ἀριστοκρατία τῶν ἀγρῶν κατέστη ἤδη ἀριστοκρατία τῆς πόλεως, τὸ κλαδευτήριον καὶ τὸ ἄροτρον, ἅτινα μετεχειρίζοντο χεῖρες ἐλεύθεραι, κατέστησαν ἕρμαιον τῶν δούλων, αἰωνίων ἐχθρῶν τῶν γαιῶν καὶ τῶν κυρίων αὐτῶν. Ἀντὶ τῆς ἐντατικῆς καλλιεργείας ἦτο ἐν χρήσει ἡ νομὴ καὶ ἡ ἀγροτικὴ βιοτεχνία, λίαν προσοδοφόρος καὶ ἐπωφελής, ἰδίως ἐν τοῖς πέριξ τῆς Ῥώμης. Αἱ σιταποθῆκαι ἦσαν ἀνεπαρκεῖς διὰ τὴν Ῥώμην καὶ τὴν ἰταλικὴν ἤπειρον· ἑπομένως ἡ Σικελία καὶ ἡ Σαρδηνία κατ' ἔτος ὑπεχρεοῦντο νὰ ἀποστέλλωσι μεγάλας εἰσφορὰς σίτου πρὸς τροφοδότησιν τῆς ῥακενδύτου πλήθους, τῆς ἀέργου καὶ ἀπαιτητικῆς,

Digitized by Google

παρ' ἧς ἐξηρτῶντο αἱ τύχαι τοῦ κόσμου (Ἴδ. *Gerunci* ἐν τῇ μεταφράσει τῶν «Γεωργικῶν» σελ. v). Ὁ Αὔγουστος μετὰ τόσους πολέμους καὶ τόσον χυθὲν αἷμα, κλεισθέντος τέλος τοῦ ναοῦ τοῦ *Ἰανοῦ* καὶ ἐξασφαλισθείσης τῆς παγκοσμίου εἰρήνης, ἠθέλησε νὰ προνοήσῃ περὶ τῆς βαρείας οἰκονομικῆς δυσπραγίας, ἥτις ἐπεβάρυνεν ἀμειλίκτως τὴν Ἰταλίαν, προσπαθῶν νὰ ἀφυπνίσῃ εἰς τοὺς ἀποίκους, παλαιοὺς καὶ νέους, τὸν ἔρωτα πρὸς τὰς προγονικὰς ἀρετὰς καὶ νὰ ἐπαναγάγῃ τὴν καλλιέργειαν εἰς τὴν προτέραν αὐτῆς λαμπρότητα. Ἐγχείρημα ἀληθῶς δυσχερέστατον, οὗτινος αἱ δυσχέρειαι δὲν ἠδύναντο νὰ διαφύγωσιν οὔτε τὸν Αὔγουστον οὔτε τὸν ἔμπιστον αὐτοῦ ἐπιτετραμμένον Μαικήναν, καθότι, πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου, ἔπρεπε ἀναποτρέπτως νὰ στραφῶσι πρὸς τὰ ὀπίσω, ἤτοι εἰς τὰς τέχνας καὶ εἰς τὰ ἁπλᾶ ἤθη τῶν ἀρχαίων Ἰταλῶν καλλιεργητῶν. Ἐν τέλει ἔδει νὰ ἀναπλάσῃ ὁλοσχερῶς τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἦτο τοῦτο δυνατόν; Οὔτε διὰ διδακτικῶν ἐγχειριδίων, ὁσονδήποτε καλῶν, οὔτε δι' ἔργων τέχνης, ὁσονδήποτε ἐπιφανῶν, οὔτε διὰ νόμων καὶ θεσπισμάτων, ὁσονδήποτε ἀπολύτων καὶ ἀδυσωπήτων, ἦτο δυνατὸν νὰ μεταβληθῶσιν αἱ ἕξεις, τόσον ἰσχυραὶ καὶ ἐρριζωμέναι, κοινωνίας, ἥτις ἀπὸ πολλοῦ χρόνου εἶχε βαθμιαίως μεταμορφωθῆ (Ἴδ. *Gerunci*, ἔ.ἀ. σ.vi). Καθότι, μολονότι οἱ ὅροι τῆς ζωῆς ἐτύγχανον δυσχερεῖς, οὐχ ἧττον ὅμως οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν ἰδιαζόντως εἰθισμένοι εἰς τὴν πολυτέλειαν καὶ μαλθακότητα καὶ ἐλάχιστοι τούτων θὰ ἠδύναντο νὰ προσαρμοσθῶσι καὶ νὰ ἀποχαιρετήσωσι τὰς λαμπρότητας τῆς πόλεως, τὰ μεγαλοπρεπῆ μέγαρα, τὰ πολυδάπανα γεύματα, τὸ ἐμπόριον, τὰ κέρδη, τοὺς ἐκλογικοὺς ἀνταγωνισμούς, τὴν ἀγοράν, τὴν δημοσίαν ρητορείαν, τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ἔνθα διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου διεξήγοντο τόσαι μάχαι καὶ ἔνθα ἀπέκτων τόσους θριάμβους, διὰ νὰ λάβωσι τὴν ὁδὸν τῶν ἀγρῶν καὶ νὰ τείνωσι μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὴν χεῖρα εἰς τὴν δίκελλαν καὶ τὸ σκαλιστήριον (Ἴδ. *Gerunci*, ἔ. ἀ. σ. xi). Ἤδη οὐδεὶς βεβαίως θὰ ἐπιμένῃ νὰ πιστεύῃ, ὅτι ὁ Βιργίλιος διὰ τῶν Γεωργικῶν αὐτοῦ ἠθέλησε νὰ συνεισφέρῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα τὸ καταρτισθὲν ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου καὶ τοῦ Μαικήνα. Θεωρεῖται ἄτοπος καὶ μόνη ἡ σκέψις, ὅτι ἡ ἐπίσημος ἔμπνευσις ἠδύνατο νὰ δώσῃ ἀρχὴν εἰς ποιητικὸν ἔργον τοσαύτης σπουδαιότητος. Ὁ Βιργίλιος εἶχε πλήρως κατανοήσει τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ, ἐγνώριζε βαθύτατα τὰ αἴτια τῆς ἠθικῆς καὶ οἰκονομικῆς δυσπραγίας, ὑφ' ἧς πάντες ᾐσθάνοντο ἑαυτοὺς καταπετονημένους. Οὗτος, ψυχὴ ἠπία καὶ ἀποστρεφομένη τοὺς πολέμους καὶ τὰ ἐμφύλια ὅπλα, ἅτινα ἐγένοντο ἀφορμὴ νὰ χυθῇ τόσον ἀδελφικὸν αἷμα, ἐπόθει ζωηρότατα τὴν εἰρήνην, ὡς ἀπόλυτον ἀνάγκην τῇ ἐποχῆς, ὡς πηγὴν νέας ζωῆς καὶ νέων ἐνεργειῶν φορέων γενικῆς εὐδαιμονίας. Καὶ ἰδού, ὅτι τὰ Γεωργικὰ αὐτοῦ, ἅτινα διὰ θαυμασίων στίχων ἐγκωμιάζουσι τὰ ἔργα τοῦ θείου ἀγροῦ, ἔνθα ἕως τότε ὁ ἀσεβὴς Ἄρης (Mars impius) εἶχε διασπείρει τὸν θάνατον καὶ τὴν ἐρήμωσιν, ἔρχονται εἰς καλὴν στιγμήν, ἵνα διεγείρωσι γλυκεῖς πόθους γαληνιαίας ἀναπαύσεως, εὐσεβοῦς δυνάμεως καὶ ἐργασίας γονίμου (Ἴδ. *Gerunci*, ἔ. ἀ. σ. XI). Τοιουτοτρόπως ὁ Αὔγουστος καὶ ὁ Βιργίλιο , δύο ψυχαὶ μεγαλειώδεις, συναντῶνται ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ, ποθοῦντες ἀμφότεροι τὴν εἰρήνευσιν τῆς Ἰταλίας, ὁ μὲν διὰ τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ προορατικοῦ τῆς πολιτικῆς, ὁ ἄλλος διὰ τῆς μούσης τῶν ἰσχυρῶν ἁρμονιῶν.

Κατὰ τοὺς γραμματικούς, ὁ Βιργίλιος ἐν τοῖς «Γεωργικοῖς» θὰ εἶχεν ἀκολουθήσει τὸν *Ἡσίοδον* (Ἴδ. *Serv.* Vit. p. 128 Th.: unum Hesiodi librum divisit in quattuor), καὶ πλεῖστοι, ἔτι καὶ σήμερον, ἑρμηνεύοντες σφαλερῶς τὸν στίχον 176 τοῦ Β' βιβλίου («Ascraeumque cano Romana per oppida carmen»), φρονοῦσιν, ὅτι τὸ ποίημα «Ἔργα καὶ Ἡμέραι» ὑπῆρξεν ἡ κυριωτάτη πηγὴ τῶν «Γεωργικῶν». Ἀλλὰ τὸ ἡσιόδειον ἔργον, ὡς καθίσταται εὐχερὲς νὰ διαγνώσῃ τις, εἶναι τοσοῦτον διάφορον αὐτῶν, καὶ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον καὶ ὡς πρὸς τὴν μορφήν, ὥστε ὁ Βιργίλιος θὰ ἠδύνατο μόνον παρατηρήσεις τινὰς ἐπὶ τῶν ἔργων καὶ τῆς ζωῆς τῶν ἀγρῶν καί τινας ἰδέας διὰ τὰς περιγραφὰς τῶν δύο περιόδων τῆς χρυσῆς καὶ τῆς ἀργυρᾶς νὰ παραλάβῃ (Ἴδ. Georg. βιβλ. Α', στ. 125 ἑξ.). Ὀλίγα τινὰ παρέλαβεν ὡσαύτως ἀπὸ τοῦ «Οἰκονομικοῦ» τοῦ *Ξενοφῶντος*· καὶ ὁ *Σέρβιος* ὑπερβάλλει διατεινόμενος, ὅτι ὁ Βιργίλιος ὑπερμέτρως ὠφελήθη ἐξ αὐτοῦ. Ὁ *Μενεκράτης* ὁ Ἐφέσιος, κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος, συνέθεσε ποίημα εἰς πολλὰ βιβλία, ἐπιγραφόμενον «Ἔργα», ἐν ᾧ ἐπραγματεύετο περὶ τῶν ἀγροτικῶν ἔργων, τῶν ζῴων καὶ περὶ τῶν μελισσῶν· οὐχ ἧττον ὅμως οἱ γραμματικοὶ δὲν μνημονεύουσι τοῦτο μεταξὺ τῶν πηγῶν τῶν «Γεωργικῶν». Ἀντιθέτως, φαίνεται πλέον ἢ ἀληθές, ὅτι ὁ Βιργίλιος ἐξεμεταλλεύθη τὰ «Γεωργικὰ» καὶ «Μελισσουργικά», ἔργα ἀπολεσθέντα τοῦ *Νικάνδρου* τοῦ Κολοφωνίου, καθώς, ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ τῶν «Γεωργικῶν», εἶναι πολὺ καταφανεῖς αἱ ἀπομιμήσεις ἀπὸ τῶν «Θηριακῶν» καὶ ἀπὸ τῶν «Ἀλεξιφαρμάκων», ἄλλων δύο ποιημάτων τοῦ συγγραφέως, διασωθέντων μέχρις ἡμῶν (πρβλ. *Susemihl*, Geschichte d. Gr. Litt. in d. Alexandriner-zeit, I, σσ 302—307 καὶ σημ. 124). Διὰ τὸ ἀστρονομικὸν μέρος τοῦ Α' βιβλίου ἔκαμε χρῆσιν τῶν «Φαινομένων» τοῦ *Ἀράτου* τοῦ ἐκ Σόλων καὶ τοῦ «Ἑρμοῦ» τοῦ *Ἐρατοσθένους* τοῦ ἐκ Κυρήνης, καθὼς διὰ τὰ δεύτερον, τρίτον καὶ τέταρτον βιβλία θὰ προσέτρεξεν ἀσφαλῶς, ἔστω καὶ ἐμμέσως, εἰς τὰς «Περὶ ζῴων ἱστορίας» καὶ εἰς τὰς «Περὶ φυτῶν» τοῦ *Ἀριστοτέλους* καὶ εἰς τὰς «Περὶ φυτῶν ἱστορίας» καὶ εἰς τὸ «Περὶ αἰτιῶν φυσικῶν» τοῦ *Θεοφράστου*. Διὰ τὰς περιστροφάς, τὰς σκιὰς καὶ τὰς παραλλαγὰς τῶν χρωμάτων τῆς θαυμασίας αὐτοῦ εἰκόνος, ὁ Βιργίλιος προσεπορίσθη συχνότατα χρώματα ἐκ τοῦ πλουσίου καὶ πνευματώδους πυξίου τοῦ *Καλλιμάχου*, τοῦ *Ἀπολλωνίου*, τοῦ *Θεοκρίτου* καὶ τοῦ *Μόσχου*. Παρὰ τοῦ *Ὁμήρου* (*Ovid.* Am. 9, 25—26: a quo, fonte perenni vatum Pieriis ora rigantur aquis) παρήγαγεν οὗτος συχνάκις ἓν ἐπίθετον, μίαν εἰκόνα, μίαν μεταφοράν, μίαν βραχεῖαν περιγραφήν, μίαν μικρὰν λεπτομέρειαν μυθολογικὴν καὶ κατόπιν ἠκολούθησεν αὐτὸν πλησιέστατα μόνον εἰς τὸ τελικὸν ἐπεισόδιον τοῦ ποιήματος, τὸ περιλαμβανόμενον ἐν τῷ δ τῆς Ὀδυσσείας. Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ ἐκπλήξωσιν ἡμᾶς τοιαῦται ἀπομιμήσεις: οἱ Ρωμαῖοι ποιηταὶ παρεσύροντο βιαίως ἐκ τῆς γοητείας καὶ τῶν θελγήτρων, ἅτινα ἐξήσκουν ἐπ' αὐτῶν οἱ Ἕλληνες ποιηταί, καὶ ἰδίᾳ τῆς ἀλεξανδρινῆς περιόδου, πρὸς ἣν ᾐσθάνοντο ἔρωτα οἱ «νεώτεροι» (docti καὶ poetae novi, *Cic.* Orat. 161), μεταξὺ τῶν ὁποίων ἵσταται ὁ *Κάτουλλος*, ὅστις ἀκριβῶς ἐλέπτυνε τὸ καλλιτεχνικὸν αὐτοῦ αἴσθημα ἐπὶ τῶν ἀλεξανδρινῶν ὑποδειγμάτων ἐν τῇ σχολῇ τοῦ μεγίστου ἐκείνου διδασκάλου, τοῦ *Ποπλίου Βαλερίου Κάτωνος*, «τῆς λατινικῆς σειρῆνος, ὅστις μόνος ἑρμηνεύει καὶ κατασκευάζει ποιητάς», ὡς λέγει ὁ *Σουητώνιος* (de grammat. 11). Ὁπωσδήποτε, ἐν τῷ Βιργιλίῳ διαφαίνονται τῇδε κἀκεῖσε τρόποι καὶ σχήματα καί τινες συρμοὶ χρωστῆρος, πλὴν ὅμως ἡ ὅλη εἰκὼν παραμένει ἐν τῇ συλλήψει καὶ ἐν τῇ μορφῇ αὐτῆς πάντοτε πρωτότυπος. Οὗτος, ἐν τοῖς «Γεωργικοῖς», δὲν ἔχει πλέον ἀνάγκην νὰ ἐκμάθῃ τὰ μυστήρια τῆς τέχνης. Ἀποκομίζει ναὶ μὲν διδάγματα καὶ ἐπιστημονικὰς γνώσεις παρὰ τούτου ἢ ἐκείνου, ἀλλὰ τὸ σύνολον τοῦ ποιήματος δεικνύει ἐνεργῶς, ὅτι τὰ διδάγματα τῶν ἄλλων ἐτροποποιήθησαν καὶ ἐτάκησαν ἐξ ὁλοκλήρου ἐν τῷ λεπτῷ αὐτοῦ πνεύματι, κατορθώσαντι νὰ διατυπώσῃ περιτέχνως αὐτὰ εἰς ἓν τῶν τελειοτέρων ἔργων, περὶ τῶν ὁποίων καυχᾶται ἡ περίοδος τοῦ Αὐγούστου.

Ὁ Βιργίλιος, κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν «Γεωργικῶν», ἔλαβεν ὡσαύτως ὑπ' ὄψιν Λατίνους πεζοὺς συγγραφεῖς καὶ ποιητάς. Ἔργον μεγάλης σπουδαιότητος θὰ ἦτο ἀναμφιβόλως τὸ τοῦ Καρχηδονίου *Μάγωνος*, ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν τίνα ὠφέλειαν ἤντλησεν ἐξ αὐτοῦ ὁ ἡμέτερος ποιητής. Ὀλίγα τινὰ ἔμαθε παρὰ τοῦ *Κάτωνος*. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ βεβαιώσῃ τις, ἐὰν καὶ κατὰ πόσον ὁ Βιργίλιος παρέλαβε παρὰ τοῦ *Κικέρωνος*, ἐν ᾧ ὁ πεπαιδευμένος βιβλιοθηκάριος *Ὑγῖνος* ἐβοήθησεν αὐτὸν εὐρέως, ἰδίᾳ περὶ τὰ μυθολογικά, καὶ ὁ *Βάρρων* προσεπόρισεν εἰς αὐτὸν πλουσίαν συγκομιδήν, κυρίως εἰς τὸ τρίτον καὶ τέταρτον βιβλίον (Ἴδ. *Mosch*, de Varrone Reatino autore in georgicis a Vergilio expresso, Berlin, 1897, *P. Iahn*, aus Vergil Dichterwerkstatt (Georg IV, 1—280) ἐν Phil. 63, 1904 σσ. 66—93. *A. Walte*, Virgile, Les Géorgiques, Paris 1898, notice sur les Géorgiques, σσ. 15—20). Ὑπάρχουσιν ἔπειτα ἀπομιμήσεις ληφθεῖσαι παρὰ τοῦ *Ἐννίου*, ἀναπολήσεις τοῦ *Κατούλλου*, ἐπαναλήψεις στίχων τοῦ *Βαρίου*· ἀλλὰ κατὰ τρόπον ἰδιαίτατον διαφαίνεται ἐν ὅλῳ τῷ ποιήματι ἡ ἐπίδρασις τοῦ *Λουκρητίου*, οὐ μόνον ὡς πρὸς τὴν μορφὴν καὶ τὸ ὕφος, ἀλλὰ καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς εἰκόνας καὶ εἰς τὸ περιεχόμενον.

Ἤδη, ἂν ὁ Βιργίλιος ἀνέτρεξεν εἰς πηγὰς ἑλληνικὰς καὶ λατινικάς, πολλὰ ὀφείλει καὶ εἰς τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ πεῖραν καὶ εἰς τὰς γνώσεις τὰς ὁποίας οὗτος—τέκνον ἀγροτῶν—κατεῖχε περὶ καλλιεργίας, ὡς διαφαίνεται ἐκ χωρίων τοῦ ποιήματος (πρβλ. Georg. I, 193—199, 310. IV, 125).

Ὁ Βιργίλιος οὐ μόνον ἐγίνωσκεν ἐνδομύχως τὸν ἀγροτικὸν βίον, ἀλλὰ καὶ ᾐσθάνετο αὐτὸν καθ' ὁλοκληρίαν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ καὶ κατενόει ὁλοσχερῶς τὴν καλλιτεχνικὴν φύσιν καὶ τὸ ἰδεῶδες. Κατ' ἀκολουθίαν οὗτος ἄλλοτε μὲν ρίπτει φῶς εἰς τὴν μικρὰν οἰκογένειαν τοῦ ἀγρότου, ὅστις κατὰ τὰς ψυχρὰς τοῦ χειμῶνος νύχτας ἀσχολεῖται εἰς ποικίλα ἔργα (προβλ. georg. I 291-296), ἄλλοτε δὲ παριστάνει τὴν ἐπιστροφὴν ἐκ τῆς πόλεως τοῦ ἀγρότου, ὅστις προωθεῖ τὸν πρὸ αὐτοῦ βραδυποροῦντα ὀνίσκον (πρβλ. georg. I, 273-275), ἄλλοτε περιγράφει τὴν τρομακτικὴν καταιγίδα (πρβλ. georg. I, 322-334) καὶ ἄλλοτε παραθέτει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τὴν εἰδυλλιακὴν σκηνὴν τῶν ἑορτῶν τῆς Δήμητρος μετὰ τῆς rustica pubes, ἐξηπλωμένης ἐπὶ τῆς ἁπαλῆς χλόης κατὰ τὴν φωτεινὴν εὐδίαν ἐαρινῆς ἡμέρας (πρβλ. georg. I, 338-350). Καὶ ἐν τοῖς ἐπεισοδίοις μεταρσιοῦται ποτὲ μὲν πρὸς τὰ ὕψη τοῦ λυρισμοῦ, ποτὲ δὲ εἰς τὴν ἐπισημότητα τοῦ ἔπους. Ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ ἀφηγεῖται τὴν ἐποχὴν τοῦ Κρόνου καὶ τοῦ Διὸς (πρβλ. georg. I, 125 ἑξ.), περιγράφει τὰς διοσημίας, αἵτινες ἐπηκολούθησαν τὸν θάνατον τοῦ *Καίσαρος* (πρβλ. georg. I, 466-514)· ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ ἀπεικονίζει τὸ ἔαρ (πρβλ. georg. II, 315-342) καὶ πλέκει τὸ ἐγκώμιον τῆς Ἰταλίας (πρβλ. II, 136-176), ὅπερ ἐπισφραγίζεται δι' ἀπαριθμήσεως, ἡ ὁποία (γεγονὸς παράδοξον διὰ ποιητὴν τῆς εἰρήνης) εἶναι ὁ ἦχος πολεμικῆς σάλπιγγος καὶ ὁ ὡραιότατος αἶνος τοῦ ἀγροτικοῦ βίου, πηγῆς ὑγείας καὶ δυνάμεως, ἐλευθερίας καὶ εἰρήνης (πρβλ. georg. II, 458-540). Ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ παριστᾷ τὴν πάλην τοῦ ταύρου (πρβλ. georg. III, 219-241), τὸν χειμῶνα εἰς τὰς ἀρκτικὰς χώρας (πρβλ. III, 349-383), καὶ τὴν πανώλην τῶν κτηνῶν, ἐνῷ ἐν τῷ τετάρτῳ βιβλίῳ ἐμφανίζεται ὁ μικρὸς κῆπος τοῦ γέροντος Κορυκίου (πρβλ. georg. IV, 125-148) καὶ μῦθος τοῦ Ἀρισταίου καὶ τοῦ Ὀρφέως (πρβλ. georg, IV, 315-557). Εἰς τὸ ἐπεισοδιακὸν μέρος συγκαταλέγονται ὡσαύτως τὰ δύο ποιήματα, ἅτινα δίδουσιν ἀρχὴν εἰς τὸ πρῶτον καὶ τρίτον βιβλίον, ἐν οἷς ὁ Βιργίλιος, ἐὰν ἀφ' ἑνὸς στρέφηται εἰδικῶς πρὸς τὸν Μαικήναν, ἀφ' ἑτέρου ὡσαύτως παρασκευάζεται εἰς τὸν ἐκθειασμὸν τοῦ Αὐγούστου. Ἐν τῷ πρώτῳ, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει τὴν πρότασιν τοῦ ποιήματος καὶ τὴν τυπικὴν ἐπίκλησιν, ἀπαριθμεῖ καὶ τὸν Καίσαρα Αὔγουστον μετὰ τῶν θεῶν προστατῶν τῆς Ρώμης· ἐν τῷ δευτέρῳ πανηγυρίζει τὰ ἔνδοξα κατορθώματα καὶ ὑπισχνεῖται νὰ ψάλῃ αὐτὰ εἰς ἐπικὸν ποίημα.

Γ) ***Αἰνειὰς*** (Aeneis)· βλ. λ. **Αἰνειὰς** τόμ.Β' σ. 756).

Δ) *Appendix Vergiliana*. Ὀνομάζεται Appendix Vergiliana (*Βιργιλιακὸν Παράρτημα*), ὡς πρῶτος ἀπεκάλεσεν αὐτὴν ὁ πολὺς Γάλλος φιλόσοφος Joseph Justus Scaliger (1540—1609) ἐν τῷ περὶ τῶν ποιημάτων τούτων ἔργῳ αὐτοῦ (Lyon 1573), συναγωγὴ μικρῶν ποιημάτων, τὰ ὁποῖα ἐπιστεύετο ὅτι ἦσαν νεανικὰ ἔργα τοῦ Βιργιλίου, ποιηθέντα πρὸ τῶν Βουκολικῶν. Ἡ συναγωγὴ αὕτη, ἥτις κατὰ τὸ πλεῖστον, ἂν μὴ ἐξ ὁλοκλήρου, ἀποτελεῖται ἐκ ποιημάτων ὑποβολιμαίων, ὑπέστη κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἀλλοιώσεις καὶ προσθήκας, ἡ δὲ καθόλου ἱστορία αὐτῆς εἶναι λίαν πολύπλοκος καὶ ἐκ τῶν σκοτεινοτέρων ζητημάτων τῆς ἱστορίας τῶν λατινικῶν γραμμάτων.

Κατὰ τοὺς ἀρχαίους βιογράφους (*Σουητώνιον-Δωνᾶτον καὶ Σέρβιον*), ὁ Βιργίλιος, κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ νεότητα ἐποίησε τὰ «Πριάπεια» (Priapea) ἢ τρία ποιημάτια, δέκα ἓξ ἄλλα μικρὰ εὐκαιρίας ἢ Epigrammata καὶ τὰ ἀκόλουθα ποιήματα:

1) Dirae-Lydia (Ἀραὶ-Λυδία), περιελθόντα εἰς ἡμᾶς διὰ τῶν χειρογράφων συγκεχυμένα εἰς ἓν ὑπὸ τὸν τίτλος Dirae, μόνον δὲ περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνον χωρισθέντα. Εἶναι πεποιημένα ἐν δακτυλικοῖς ἑξαμέτροις ἐκ στίχων 183, ὧν οἱ 103 ἐπιγράφονται Dirae καὶ οἱ ὑπόλοιποι 80 Lydia. Περιεχόμενον τῶν «Ἀρῶν» εἶναι τὸ ἑξῆς (Ἴδ. *Ribbeck-Σακ.* Α'. σ. 460 ἑξ.): Ὁ κύριος παραθαλασσίου κτήματος, ἀναγκασθεὶς νὰ καταλίπῃ τοὺς ἀγρούς του εἰς ἕνα τῶν «βετερανῶν», ἐνθυμεῖται βραδύτερον τὴν συμφορὰν καὶ ἐπαναλαμβάνει τὰς ἀράς, δι' ὧν εἶχε καταρασθῆ καὶ τὸ ἁρπαγὲν κτῆμα καὶ τὸν ἅρπαγα ὃν ὀνομάζει Λυκοῦργον. Ὁ πιστός του Βάτταρος τὸν συνοδεύει διὰ τῆς σύριγγος: «Τίποτε εἰς τὸ ἑξῆς νὰ μὴ προκόψῃ, τὰ πάντα νὰ ξηρανθῶσι, νὰ μολυνθῇ ὁ ἀὴρ καὶ τὸ δάσος πληγὲν ὑπὸ κεραυνοῦ νὰ μεταβληθῇ εἰς τέφραν. . . . θάλασσα νὰ κατακλύσῃ τοὺς ἀγρούς, κλπ».

Καταρᾶται ἔπειτα τὴν διχόνοιαν, τὴν ἔχθραν παντὸς ἀγαθοῦ πολίτου. Ἐξορισθεὶς ἀδίκως καὶ ἀκρίτως καταλείπει αὐτὸς τὸ κτῆμά του ὡς ἐπαίτης, ἵνα λάβῃ ὡς στρατιώτης τὴν ἀμοιβὴν τοῦ ἀνθρωποκτόνου πολέμου. Εἷς δὲ τελευταῖος ἀποχαιρετισμὸς πρὸς τοὺς προσφιλεῖς ἀγροὺς καὶ τὴν πιστὴν Λυδίαν περατώνει τὸ πρῶτον ποίημα. Τοῦ δευτέρου εἶναι ὅλως διάφορος ὁ τόνος καὶ σχεδὸν ἀκόλαστος. Περιέχεται ἐν τῷ ποιήματι θρῆνος ἐρωτικὸς διὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς Λυδίας, ἐγγάμου γυναικός, πρὸς ἣν διετήρει ὁ ποιητὴς κρυφίαν σχέσιν. Ἐκείνη ἀπῆλθεν, ὁ ποιητὴς ἔμεινε. Ζηλεύει τοὺς ἀγρούς, ἔνθα εἰς τὸ ἑξῆς θὰ περιφέρηται ἐκείνη, ἥτις ἀφῆκεν εἰς αὐτὸν τόσον πόνον, ἔνθα θὰ ἀναπνέῃ, θὰ μειδιᾷ, θὰ ψάλλῃ διὰ τῆς γλυκείας της φωνῆς τὰ ποιήματα, τὰ ὁποῖα χάριν αὐτῆς συνέθεσεν ὁ ποιητὴς καὶ τὰ ὁποῖα ἄλλοτε ἐκείνη τῷ ἐψιθύριζεν εἰς τὸ ὠτίον. Μακάριοι οἱ τόποι, ὅπου θὰ περιπατῇ, ὅπου θὰ ἀναπαύῃ τὸ ὡραῖόν της σῶμα, ὅπου θὰ διηγῆται τοὺς ἔρωτάς των εἰς τὰς σιγηλὰς ἐρήμους. Θὰ χαίρωσι τὰ δάση, οἱ λειμῶνες, τὰ ὄρη, θὰ ἀκούωσι τὰ πτηνὰ καὶ αἱ πηγαὶ τοὺς γλυκεῖς ὀδυρμούς της. Ἀλλ' ὁ ποιητὴς στενάζει ἀναπολῶν τὴν ἀποῦσαν φίλην του, ἥτις εἶναι ἀπαράβλητος κατὰ τὸ πνεῦμα, ἀπαράβλητος καὶ κατὰ τὴν εὐμορφίαν. «Διατί εἰς τὸν ἄνθρωπον μόνον ἀφείθη ὁ πικρὸς πόνος τοῦ νὰ ἀπομακρύνηται ἐκείνης τὴν ὁποίαν ἀγαπᾷ; Διὰ ποῖον ἁμάρτημα ἀπώλεσαν οἱ ταλαίπωροι θνητοὶ τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος τὴν εὐδαιμονίαν; Οἱ θεοὶ τέρπονται διὰ μυστικῶν

Digitized by Google

ἐρώτων, διατὶ καὶ αἱ νῦν γενεαὶ τῶν ἀνθρώπων νὰ μὴ δοκιμάζωσι τὴν αὐτὴν εὐτυχίαν; Δυστυχεῖς ἡμεῖς οἵτινες ἐγεννήθημεν εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν δὲν ἐπιτρέπεται πλέον εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀγαπᾷ» (εἰδ. ἔκδ. ὑπὸ R. Sciava, Pesaro 1898).

2) Ciris (Κεῖρις, πτηνόν). Τὸ ποίημα τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ 541 ἑξαμέτρων. Τὸ περιεχόμενόν του (κατὰ Ribbeck) εἶναι τὸ ἑξῆς: Μίνως ὁ βασιλεὺς τῶν Κρητῶν ἐπολιόρκει τὰ Μέγαρα, τὸ δὲ μαντεῖον ὑπόσχεται ὅτι θὰ εἶναι ἀσφαλὲς τὸ κράτος, ἐφ' ὅσον θὰ ἔμενεν ἄθικτος μία θρὶξ χρυσῆ ἢ πορφυρᾶ, ἥτις εἶχε φυῆ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως Νίσου. Ἀλλ' ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ Σκύλλα, καταληφθεῖσα ἐξ ἔρωτος πρὸς τὸν Μίνωα, διότι ἕνεκα μοιραίας συμπτώσεως εἶχεν ἀσεβήσει πρὸς τὸ ἱερὸν τῆς Ἥρας, ἀποφασίζει ἀνόσιον κατὰ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς πατρίδος κακούργημα. Ὑπακούουσα εἰς τὴν ἀπαίτησιν τοῦ Μίνωνος, ἀποκόπτει κρυφίως τὴν κόμην τοῦ πατρὸς καὶ πέμπει αὐτὴν πρὸς τὸν πολέμιον. Ἐν τῇ σιγῇ τῆς νυκτὸς ἑρπύζει πρὸς τὸν κοιτῶνα τοῦ Νίσου πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ φοβεροῦ βουλεύματος. Ἀλλὰ χάνει καθ' ὁδὸν τὰς δυνάμεις καὶ ἀποθαρρυνθεῖσα σταματᾷ πρὸ τοῦ οὐδοῦ. Ἐκεῖ τότε προφθάνει αὐτὴν ἡ Κάρμη. Ἡ πονηρὰ τροφός, ἥτις εἶχε καταλάβει τὸν ἔρωτά της, ἔδραμε κατόπιν αὐτῆς, ἵνα μάθῃ ποῦ κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἐπορεύετο. Ἡ κόρη μετά τινας δισταγμοὺς ὁμολογεῖ τὴν ἐγκληματικὴν ἀπόφασιν. Ἔντρομος μέχρι θανάτου ἡ πιστὴ τροφὸς τὴν ἑλκύει πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἐπιτυγχάνει τοὐλάχιστον τὴν ἀναβολὴν τοῦ κακουργήματος. Κατὰ συμβουλὴν αὐτῆς ἐπιχειρεῖ ἡ Σκύλλα νὰ πείσῃ τὸν μὲν πατέρα δι' ἐπιχειρημάτων, τοὺς δὲ πολίτας διὰ φοβερῶν οἰωνῶν, νὰ παραδώσωσι τὴν πόλιν πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Κρητῶν. Θὰ κατωρθοῦτο τοιουτοτρόπως νὰ νυμφευθῇ τὸν Μίνωα. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Κάρμη προβαίνει εἰς ἐκτέλεσιν μαγευμάτων, δι' ὧν θὰ ὑπέτασσε τὸν Κρῆτα εἰς τὴν ἀγάπην τῆς βασιλόπαιδος. Τὰ πάντα ὅμως ματαιοῦνται καὶ ἡ προδοσία ἐκτελεῖται. Ἡ ἀποκοπὴ τῆς τριχός, ἡ ἅλωσις τῶν Μεγάρων, ἡ φοβερὰ τοῦ Μίνωος ἐκδίκησις κατὰ τῆς ἀπίστου κόρης (ἣν προσέδεσεν εἰς τὴν ἀποπλέουσαν αὐτοῦ ναῦν, ὥστε νὰ σύρεται ἐντὸς τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης), ἡ ὅλη καταστροφὴ ἀναγράφεται ἐν ὀλίγοις στίχοις διὰ τριῶν βραχειῶν προτάσεων. Ἀλλ' ἡ Ἀμφιτρίτη ἠλέησεν ἐπὶ τέλους τὴν γοερῶς θρηνοῦσαν θυγατέρα τοῦ Νίσου καὶ τὴν μετεμόρφωσεν εἰς θαλάσσιον πτηνόν, τὴν κεῖριν ἢ κιρρίδα. Δὲν κατέπαυσεν ὅμως καὶ ὁ πατὴρ τὴν ὀργήν, μετεμορφώθη δὲ καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ εὐσπλάγχνου Διὸς εἰς ἁλιάετον (ἀετὸν τῆς θαλάσσης), καὶ καταδιώκει διὰ παντὸς τὴν κεῖριν ὁ ἁλιάετος: «ὁπουδήποτε καὶ ἂν φεύγῃ ἐκείνη διασχίζουσα διὰ τῶν πτερύγων τὸν λεπτὸν αἰθέρα, ἰδοὺ ἐχθρὸς θανάσιμος μετὰ μεγάλου θορύβου τὴν καταδιώκει, ὁ Νῖσος, ὁπουδήποτε δὲ καὶ ἂν φέρῃ ἑαυτὸν ὁ Νῖσος πρὸς τοὺς ἀέρας, φεύγουσα ἐκείνη διασχίζει ταχέως τὸν λεπτὸν αἰθέρα διὰ τῶν πτερύγων» (εἰδ. ἔκδ. ὑπὸ Nemethy Βουδαπ. 1909).

3) Culex (Κώνωψ, ἐκ 414 ἑξαμέτρων). Αἰπόλος τις ἀφοῦ ὡδήγησεν εἰς τὸ ὄρος τὸ ποίμνιόν του, ἀναπαύεται περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐν τῇ σκιᾷ τοῦ δάσους. Αἴφνης προσερπύζει ὄφις, ὅστις καὶ ἀπειλεῖ τὴν ζωήν του. Ἀλλά τις κώνωψ κεντήσας αὐτὸν εἰς τὸν ὀφθαλμόν, τὸν ἀφυπνίζει. Ἀγανακτῶν ἐξεγείρεται ὁ ποιμὴν καὶ συντρίβει τὸν σωτῆρά του, ὅτε βλέπει τὸν ὄφιν. Φοβεῖται κατ' ἀρχὰς καὶ τρέπεται εἰς φυγήν, ἀλλ' ἔπειτα ἀναλαμβάνει θάρρος καὶ ἀποκτείνει τὸ ἑρπετὸν διά τινος ροπάλου. Ἀλλὰ τὴν νύκτα βλέπει καθ' ὕπνον τὴν σκιὰν τοῦ κώνωπος, ὅστις παραπονεῖται διὰ τὸν ἄδικον θάνατον, ὃν ὑπέστη. Οἱ λόγοι τοῦ κώνωπος συγκινοῦσι βαθέως τὸν ποιμένα, ὅστις παρασκευάζει εἰς τὴν μεγάθυμον ψυχὴν τοῦ ἐντόμου μεγαλοπρεπῆ τάφον παρὰ τὴν σκιερὰν πηγὴν καὶ συντάσσει ἐπιτύμβιον (εἰδικὴ ἔκδ. ὑπὸ Ch. Plésent, Paris 1910 μετὰ ὑπομνημάτων, καὶ Leo, Berlin 1891).

4) Copa (Καπηλίς). Χαριέστατον ἐλεγειακὸν ποιημάτιον ἐκ 19 διστίχων, ἐξ ὧν τὸ τελευταῖον παρακινεῖ εἰς ἀπόλαυσιν τοῦ βίου. Ἡ καπηλὶς Συρίσκα, μὲ τὸν ἑλληνικὸν κεφαλόδεσμον, μεθύουσα, κινεῖ πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ καπνιστοῦ καπηλείου της τὰ εὐλύγιστα μέλη ἐν ἡδυπαθεῖ χορῷ, ὃν παρακολουθεῖ ὁ ἦχος τῶν κροτάλων, τὰ ὁποῖα παίζει διὰ τῶν χειρῶν της. Συγχρόνως ᾄδει δελεαστικὰς προσκλήσεις πρὸς τοὺς διαβάτας, ὅπως ἔλθωσι καὶ ἀναπαυθῶσιν ἀπὸ τοῦ καύσωνος καὶ τοῦ κονιορτοῦ καὶ ὑπόσχεται θαυμαστὰ πράγματα ἅτινα καὶ μετὰ σπουδῆς ἀπαριθμεῖ. Ἔχει διαφόρων εἰδῶν ποτήρια, ρόδα, αὐλόν, καὶ κιθάραν, δροσερὰν καλαμοστεγῆ σκιάδα καὶ κοινὸν οἶνον νεωστὶ μεταγγισθέντα ἐκ τοῦ πεπισσωμένου κάδου. Ἔχει ψιθυρίζον ρυάκιον καὶ σύριγγα ποιμενικήν, ἥτις ἀντηχεῖ ἐκ τοῦ παρακειμένου ἄντρου. Ἔχει καὶ ἄνθη παντοειδῆ καὶ στεφάνους, ἴα καὶ ρόδα καὶ κρίνους, οὓς ἐντὸς χιονολεύκων κανίστρων προσφέρει ἐκ τοῦ παρθενικοῦ ποταμοῦ ἡ νύμφη Ἀχελωΐς. Ἔχει τυρὸν καὶ ὀπώρας παντὸς εἴδους. Ἔχει τῆς Δήμητρας τὰ δῶρα καὶ τὸν Ἔρωτα καὶ τὸν Διόνυσον. Ὁ πλανώμενος πτωχὸς ἱερεὺς τῆς Κυβέλης μὲ τὸ ἱδρωμένον ὀνάριόν του ἂς εἰσέλθῃ καὶ ἂς μὴ φοβῆται τὸ εἰκόνισμα τοῦ Πριάπου, ὅστις ἀποστρέφεται τοὺς ὄνους. Ὁ ὡραῖος νεανίας ἐστεφανωμένος μὲ ρόδα ἂς φιλῇ ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ κλήματος τρυφερὰν κόρην. Ἐρρέτωσαν οἱ σεμνότυφοι! Διατί νὰ μὴ ἀπολαύσωμεν τοῦ βίου ἐφ' ὅσον εἶναι καιρός; Φέρε οἶνον καὶ ἀστραγάλους. Ἐρρέτω ὅστις φροντίζει περὶ τῆς αὔριον. Ὁ θάνατος τραβῶν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ ὠτίου· «Ζῆτε», λέγει «ἔρχομαι» (εἰδικὴ ἔκδ. ὑπὸ Keppler καὶ ὑπὸ Leo, Berlin 1891).

5) [Aetna]. Ἐξ 646 ἑξαμέτρων. Σκοπὸς τοῦ ποιήματος εἶναι νὰ ἐξηγήσῃ φυσικῶς τὴν ἡφαίστειον φύσιν τοῦ παραδόξου ὄρους. Ὁ συγγραφεύς, ὅστις καὶ ἂν εἶναι, ἔχει μέγαν σεβασμὸν πρὸς τὴν ἐπιστήμην του, καταφρονεῖ δὲ ἕνεκα τούτου καὶ τοὺς μύθους καθόλου καὶ τὴν μυθολογικὴν ποίησιν. Εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ ὄχι λίαν διεξοδικοῦ τοῦ του ποιήματος ἀπαριθμοῦνται πλείονα τοιαῦτα πεπαλαιωμένα ποιητικὰ θέματα: ἡ περιγραφὴ τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος, ἡ Κολχίς, ἡ καταστροφὴ τῆς Τροίας, ἡ Νιόβη, ὁ Θυέστης, ὁ Κάδμος, ἡ Ἀριάδνη, ἡ σχεδιογράφησις ἔπους περὶ τῆς Γιγαντομαχίας κ.λ.π. Δὲν ἀποφεύγει δὲ κατὰ τὸν ροῦν τῆς θεωρητικῆς του διδασκαλίας καὶ ἐκτενέστερα ἐριστικὰ ἐπεισόδια. Πραγματεύεται (ἀπὸ στ. 94) περὶ τῶν δυνάμεων τοῦ πυρὸς καὶ τῶν ἀνέμων, αἵτινες, ἐπενεργοῦσαι ἐντὸς τῶν ἐσωτερικῶν τῆς γῆς κοιλωμάτων καὶ ἐκ τοῦ βάθους ὠθούμεναι πρὸς τὰ ἔξω, παράγουσι τοὺς σεισμοὺς καὶ τὰς ἐκρήξεις. Μετὰ βραχεῖαν περιγραφὴν τοιαύτης καταστροφῆς προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσῃ πόθεν αἱ στοιχειώδεις αὗται δυνάμεις ἐξεγείρονται καὶ τίνι τρόπῳ πάλιν κατευνάζονται. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀναλαμβάνων νέον θάρρος, κάμνει τὴν παρατήρησιν, πόσον εἶναι τοῦτο ἀκριβῶς τὸ πρόβλημα σπουδαιότερον τῶν κοσμογραφικῶν καὶ ἀστρονομικῶν ἐρευνῶν, αἵτινες μετάγουσαι τὸν ἐρευνητὴν εἰς ἐξέτασιν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἀφίνουσιν ἀνεξέταστα τὰ πρὸ τῶν ποδῶν. Μετὰ τοῦτο δεικνύει τὴν πρακτικὴν ὠφέλειαν τῆς ἐξετάσεως τοῦ ἐδάφους, ὅπως ἐξορυχθῇ ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος καὶ πληρωθῶσιν αἱ ἀποθῆκαι καὶ τὰ κελλάρια. Ἀλλ' ἡ ὠφέλεια, λέγει, ἣν ἐκ τῶν ἐρευνῶν τούτων καρποῦται τὸ πνεῦμα, εἶναι ἔτι σπουδαιοτέρα τῆς ὑλικῆς. Ἄνευ τῶν ἐρευνῶν τούτων ὁ ἄνθρωπος θὰ θεᾶται ἐν σιγῇ καὶ μετ' ἐκπλήξεως, ἔτι δὲ καὶ μετὰ δεισιδαιμονίας, τὰ φυσικὰ φαινόμενα, οἷον εἶναι καὶ τῆς Αἴτνης ἡ ἔκρηξις, χωρὶς νὰ ἐννοῇ τὰς αἰτίας αἵτινες παράγουσιν αὐτά. Οἱ θεοὶ δὲν ἀσχολοῦνται περὶ ἔργα βάναυσα, οἷον εἶναι ἡ χαλκευτική, ἀλλ' ἐπὶ θρόνων κάθηνται εἰς οὐράνια ὕψη. Καταπολεμεῖ δὲ τὸν προληπτικὸν φόβον τὸν προερχόμενον ἐκ τοῦ πατάγου τῆς Αἴτνης, τὴν ἰδέαν, ὅτι ἐκ τῶν καταχθονίων ἐγείρονται ἀπειλητικαὶ δυνάμεις ἐναντίον τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὅτι ὁ Ἅδης διαρρήγνυται. Τὸ τέλος τοῦ ὅλου ποιήματος ἀποτελεῖ, οἱονεὶ ὡς ἀντισήκωμα, ἡ περίφημος ἱστορία τῶν Καταναίων ἀδελφῶν, οἵτινες κατά τινα ἔκρηξιν τῆς Αἴτνης, ἀνεσήκωσαν ἐπὶ τῶν ὤμων τοὺς γηραιοὺς γονεῖς, τὸν μόνον πλοῦτόν των, ὁ μὲν τὸν πατέρα, ὁ δὲ τὴν μητέρα, καὶ ἐκόμιζον αὐτοὺς προπορευόμενοι τοῦ πυρίνου ποταμοῦ τῆς λάβας, ὅστις, ὅτε κατέφθασε πλέον τοὺς φιλοστόργους υἱούς, ἐσχίσθη ὡς ἐκ θαύματος εἰς δύο μέρη καὶ ἀφῆκεν εἰς αὐτοὺς ἐλευθέραν τὴν δίοδον, ἐνῷ οἱ ἄλλοι, οἵτινες ἐβάσταζον πρὸς σωτηρίαν τὰ ἄψυχα αὐτῶν πράγματα, παρεσύρθησαν ὑπὸ τοῦ πυρίνου ρεύματος (εἰδ. ἔκδ. τῆς «Αἴτνης» ὑπὸ Sudhaus (Λειψ. 1898) καὶ ὑπὸ Vessereau (Par. 1905).

Κατὰ τὸν μεσαίωνα εἰς τὸ μικρὸν τοῦτο Corpus τῶν βιργιλιακῶν ποιημάτων εἰσῆλθον καὶ τὰς ἑξῆς:

α) Moretum (μυττωτὸν ἢ μυττωτός, ἔδεσμα ἐκ διαφόρων χόρτων, ἀγριοσελίνου, σκορόδων, πηγάνου, κολιάνδρου κοπανισμένων καὶ ἀναμεμιγμένων μετὰ ἅλατος, τυροῦ, ἐλαίου καὶ ὄξους ἐν εἴδει σκορδαλιᾶς). Εἶναι ποίημα μικρόν, ἄρτιον, ἀποτελούμενον ἐξ 124 ἑξαμέτρων. Κατά τινα νύκτα χειμερινήν, πρὶν ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος, ἐγείρεται ὁ χωρικὸς Σιμύλος καὶ ἑτοιμάζει τὸ πρόγευμά του τῇ βοηθείᾳ τῆς δούλης αὐτοῦ Σκυβάλης. Πάντα ταῦτα ἐκτίθενται μετὰ ἐναργεστάτης ἀληθῶς ζωηρότητος καὶ φυσικότητος καὶ περιγράφονται ἐν πάσει λεπτομερείᾳ (ἴδ. *Wilder,* Das Moretum u. d. Vergilianischen Jugengedichte, 1907).

β) καὶ ἄλλα τινὰ ποιήματα.

Ἡ τοιαύτη συναγωγὴ ἔσχε καὶ ἄλλας ἐπιγραφὰς (Virgilii juvenalis ludi libellus, Septem ioca juvenalia Virgilii, Carmina minora V.), ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν πῶς ὠνόμασε ταῦτα ὁ τὸ πρῶτον συναγαγὼν καὶ θελήσας νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν Βιργίλιον. Τινὲς νομίζουν ὅτι ἀρχικὸς τίτλος τῆς συναγωγῆς ἦτο «Praelusiones Virgilii» (προγυμνασίαι τοῦ Βιργιλίου). Ὁ *Σκαλίγερος* ἐκάλεσεν Appendicem Virgilianam τὰ Priapea, τὰ Epigrammata (τὰ καὶ Catalepton «Κατὰ λεπτόν», 14 τὸν ἀριθμόν), τὴν Copa, τὸ Moretum, τὴν Lydia-Dirae, τὴν Ciris.

Ὁπωσδήποτε πιστεύομεν ὅτι οὐδὲν τῶν τοιούτων συνθεμάτων εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν Βιργίλιον, εἰ καὶ τὸ Moretum κατὰ τὴν σύνθεσιν δὲν εἶναι ἀνάξιον τῆς Μούσης τοῦ ποιητοῦ.

Ὁ θρῦλος τοῦ Βιργιλίου. Ἤδη ἀπὸ τῶν τελευταίων αἰώνων τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἡ βιογραφία τοῦ *Βιργιλίου* τὴν ὁποίαν εἶχον κάμει ὁ φίλος του *Βάριος* καὶ ὁ *Μέλισσος,* ἀπελεύθερος τοῦ Μαικήνα, ὑπερφορτίζεται διὰ ποικίλων μυθευμάτων. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ὁ θησαυρὸς οὗτος τῶν θρυλικῶν παραδόσεων αὐξάνει ἔτι μᾶλλον. Ὁ Βιργίλιος, ἀποβὰς κλασσικός, εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατόν του, προκαλεῖ ἄφθονον φιλολογίαν σχολίων, ἐνῷ συγχρόνως, κατὰ παράδοξον τύχην, σχηματίζεται ἐνωρὶς πέριξ τοῦ προσώπου καὶ τοῦ ρόλου αὐτοῦ, πέπλος περιέργων καὶ γελοίων κατὰ τὸ πλεῖστον ἱστορημάτων. Οὕτω κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα θεωρεῖται ὡς ἅγιος ἢ τοὐλάχιστον ὡς προφήτης προειπὼν τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ· ὡς σοφὸς καθηγητὴς εἰς ὅλα τὰ πεδία τοῦ ἐπιστητοῦ, ἐκλεγεὶς ὑπὸ τοῦ *Δάντου* ὡς ὁδηγὸς ἐν τῇ «Κολάσει»· ὡς θαυματουργός, μάγος, ὁ ὁποῖος, χάρις εἰς τὴν ἰδιάζουσαν προσωπικότητά του, ἐπιτελεῖ θαύματα, κατασκευάζει κολοσσιαίους ἐξ ὀρειχάλκου ἵππους, τῶν ὁποίων ἡ μυστηριώδης δύναμις θεραπεύει πάντα ἀσθενοῦντα ἵππον, ὅστις θὰ ἐτίθετο ὑπὸ τὴν σκιάν του. Ἴσως ὁ μῦθος οὗτος νὰ ὀφείλεται εἰς τὴν παλαιὰν πληροφορίαν καθ' ἣν ὁ Βιργίλιος ἐν Παρθενόπῃ (Νεαπόλει) εἶχε σπουδάσει τὰ μαθηματικὰ καὶ τὴν ἰατρικήν. Μέχρι τῶν ἀρχῶν ἀκόμη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἐδείκνυον ἐν Φλωρεντίᾳ τὸν καθρέπτην, τὸν ὁποῖον ἐχρησιμοποίει ὁ Βιργίλιος μαντευόμενος. Πολλοὶ ἔφερον τὴν εἰκόνα του ἐκ τοῦ λαιμοῦ των ὡς περίαπτον ἀποτρόπαιον. Ἐφαντάζοντο ὅτι ἀνεύρισκον ἐν τοῖς «Βουκολικοῖς» καὶ τῇ «Αἰνειάδι», μαγικοὺς τύπους, φίλτρα, μυστικὰ δόγματα. Τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου του (*Μάγιος* Magius), τὸ ὄνομα τὸ ἰδικόν του ἀκόμη: *Βεργίλιος,* ὅπερ ἐπρόφερον *Βιργίλιος* (παρετυμολογοῦντες τοῦτο ἐκ τοῦ virgo =παρθένος ἢ virgae=ράβδοι), ἐχρησίμευον ὡς βάσεις τῶν πλέον φαντασιωδῶν ἀντιλήψεων καὶ ἐξηγήσεων. Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἐδυσκολεύθη καθόλου νὰ τὸν εἰσαγάγῃ εἰς τὰ λειτουργικά της ᾄσματα μὲ τὸν τίτλον τοῦ προφήτου. Ἡ αὐθεντία του, προκληθεῖσα ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τοῦ μεσαιωνικοῦ Roman de la Rose καὶ τοῦ *Δάντου* διετηρήθη ἐπὶ αἰῶνας, παρὰ τὴν ἀντίδρασιν μερικῶν θεολόγων ὡς ὁ *Ἀλκουῖνος,* ὁ *Ὄδων* κλπ. Ἔφθασαν μέχρι τοῦ νὰ τὸν θεωροῦν ἱδρυτὴν πόλεων. Ἡ «Αἰνειάς», ὅπως καὶ ἡ Ἁγία Γραφή, ἦσαν ἀπὸ τὰ προτιμώμενα διὰ τὴν *βιβλιομαντείαν* βιβλία.

Χειρόγραφος παράδοσις τοῦ Βιργιλίου. Ὁ Βιργίλιος ἔσχε τὴν σπανίαν τύχην νὰ περιέλθῃ εἰς ἡμᾶς ἐν χειρογράφοις μεγάλης παλαιότητος. Ἑπτὰ ἐκ τούτων εἶναι γεγραμμένα διὰ κεφαλαιογραμμάτου γραφῆς, τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίουν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῆς λατινικῆς γραμματείας μέχρι τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων. Τὰ χειρόγραφα ταῦτα εἶναι ἀνίσου ἐκτάσεως· τινὰ ἐξ αὐτῶν εἶναι σχεδὸν πλήρη, ἄλλα περιέχουν ὀλίγα μόνον φύλλα. Οἱ σωζόμενοι κώδικες τοῦ Βιργιλίου εἶναι οἱ ἑξῆς: 1) *Βατικανὸς* (Vaticanus, τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ, ἀρ. 3225) ἐν κακῇ καταστάσει. Περιέχει ἀποσπάσματα τῶν Γεωργικῶν καὶ τῆς Αἰνειάδος, καὶ εἶναι διακεκοσμημένος διὰ μικρογραφιῶν ἀξιολόγων. 2) *Ἁγίου Γάλλου* (Sangallensis, ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἁγίου Γάλλου). Περιέχει ἀποσπάσματα τῶν Γεωργικῶν καὶ τῆς Αἰνειάδος. 3) *Μεδίκειος* (Mediceus, τῆς Λαυρεντιανῆς βιβλιοθήκης ἄλλοτε καὶ νῦν τῆς τοῦ Βατικανοῦ, ἀριθ. Plut XXXIX, 29). Ἀρχίζει μὲ τὸν 48ον στίχον τῆς VI ἐκλογῆς καὶ συνεχίζει ἄνευ διακοπῆς μέχρι τοῦ τέλους τῆς Αἰνειάδος. 4) *Παλατῖνος* (Palatinus, ἀνήκων εἰς τὴν Παλατινὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἁϊδελβέργης μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Νῦν εὑρίσκεται ἐν τῇ Βατικανῇ ὑπ' ἀριθ. 1631). Περιέχει πολλὰ χάσματα. 5) *Ρωμαϊκὸς* (Romanus, ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ ὑπ' ἀριθ. 3867). Ἐξ αὐτοῦ ἀπωλέσθησαν πολλὰ φύλλα περιέχοντα ἀποσπάσματα τῶν Βουκολικῶν, τῶν Γεωργικῶν καὶ τῆς Αἰνειάδος. 6) *Βερώνειος* (Veronensis. Παλίμψηστον διαφυλαχθὲν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βερώνης ὑπ' ἀριθ. 38). 7) *Αὐγούστειος* (Augusteus, ὀνομασθεὶς οὕτω ὑπὸ τοῦ ἀνακαλύψαντος αὐτὸν M. Pertz, ὁ ὁποῖος τὸν θεωρεῖ σύγχρονον τοῦ Αὐγούστου. Γενικῶς οἱ κώδικες οὗτοι, γεγραμμένοι διὰ κεφαλαιογραμμάτου γραφῆς, δὲν δύνανται νὰ εἶναι μεταγενέστεροι τοῦ Ε' αἰῶνος καθ' ὃν ἐγκατελείφθη ἡ κεφαλαιογράμματος γραφή. Ἄλλοι κώδικες εἶναι ὁ *Γουδιανὸς* (Gudianus) τοῦ Θ' αἰῶνος, ἀποκείμενος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Wolfenbuttel, ὁ *Βερναῖος* (Bernensis) τοῦ Ι' αἰῶνος, δύο ἄλλοι τοῦ Θ' αἰῶνος, οἱ *Βιενναῖοι* (Vindobonenses), ὁ Minorangiensis, ὁ *Βοδληϊανὸς* (Bodleianus), ὁ *Μομπελλιαῖος* (Montispessulanus) κ.λ.π.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Γενικά: *Teuffel* (—Kroll-Skutsch), «Geschichte der röm. Literatur», II, §§ 224—231 (^{7}1920).— *Schanz,* «Gesch. d. rom. Lit.» II, §§ 218—251 (^{3}1911).— *A. G Amatucci,* «Storia della Letteratura Romana», II, σσ. 9—36 (Napoli 1916).— *Ribbeck-Σακελλαρίου* «Ἱστορ. τῆς Ρωμ. ποιησ. Β' σσ. 24—170.— *W. Y. Sellars,* «The roman poets of the

Digitized by Google

republic» Oxford ^{3}1899) κ.ἄ.—*Heinze* «Vergils ep. Technik». (Ḑ. *Comparetti*, «Virgilio nel medio evo» (^{2}1896. μετάφρ. γερμαν. ὑπὸ Dütschke 1875).

Βασικαὶ ἐκδόσεις ὅλων τῶν ἔργων τοῦ Βιργιλίου εἶναι αἱ ἑξῆς κυριώτεραι: editio princeps τῆς Ρώμης (1469 ?)· ἡ τοῦ *Ribbeck* (1859—1868 καὶ 1894—1895), ἡ τοῦ *Nettleshif-Postgate*(1912), ἡ τοῦ *G. Thilo* (1886), ἡ τοῦ *Hirzel* (Oxf.1900)κ.ἄ.

Ἑρμηνευτικαὶ ἐκδόσεις πλεῖσται, ἐξ ὧν μνημονευτέαι αἱ ἑξῆς: *Forbiger* (λατινικὴ ^{4}1872—1875).—*J. Henry*, Aeneidea (4 τόμοι London 1873).—*E. Benoist* (γαλλικὴ ^{2}1876).—*Conington - Nettleship* (ἀγγλικὴ ^{4}1881—1883). Ὁ πρῶτος ἐξεδόθη εἰς 5 ἐκδ. ὑπὸ τοῦ *Haverfield* τῷ 1898). *Sabbadini* (μόνον τῆς Αἰνειάδος ἰταλική).—*Ladewig-Schaper-Deuticke* (γερμανικὴ πολλάκις ἀνατυπωθεῖσα).—*Kappes-Fickelcherer* (τῆς Αἰνειάδος γερμ. πολλ. ἀνατυπ.).—*Sidgwick* (ἀγγλικὴ ^{1}1890—^{5}1914). — *Van-der Vliet* (ὀλλανδική).—*Stampini* μόνον Βουκολικὰ καὶ Γεωργικά, ἰταλικὴ ^{2}1900).— *Norden* τὸ VI βιβλίον τῆς Αἰνειάδος).—*Lejay* (γαλλικὴ) κ.ἄ.

Μετρική: βιβλιογρ. παρὰ τῷ *Norden* εἰς Αἰνειάδος βιβ ίον VI.

Λεξικά: *Kock* (καὶ *Georges*), Wörterb zu Verg. (Hannov. ^{6}1885).—*Merguet*.—Lex. zu V. (Leipzig, 1912).—*Peter* (Λεξ. σχολικὸν τῆς Αἰνειάδος).

Ἑλληνικαὶ ἐκδόσεις, σχόλια, μεταφράσεις: Οὐεργιλίου Αἰνειάδος σχόλια ὑπὸ *Α. Π. Μισίου* (1874). Αἰνειάδος βιβλίον II, IV, VI, καὶ IX ὑπὸ *Ι. Ε. Κοφινιώτου* (1878). Αἰνειάδος βιβλίον Β'. ὑπὸ *Ο. Ι. Ἰασονίδου* (1885). Αἰνειάδος βιβλίον Α' καὶ Β' ὑπὸ *Γ. Καφίρη*. Κλεὶς εἰς Βιργιλίου Αἰνειάδα ὑπὸ *Ε. Γ.* τεῦχος Α'. βιβλ. Β' (1888). Αἰνειάδος βιβλ. I—IV ὑπὸ *Εὐστρ. Δ. Τσακαλώτου* (1890). Σχόλια εἰς Οὐεργιλίου Αἰνειάδος βιβλίον Α'. ὑπὸ *Φ. Ζ. Δημαράτου* (1900). Ποπλίου Βιργιλίου Μάρωνος Αἰνειὰς βιβλίον IX ὑπὸ *Σπυρ. Δ. Δουκάκη* (ἐν Ἀθήναις). Ἓν βλέμμα ἐπὶ τῆς Λατινικῆς ποιήσεως καὶ τῆς Αἰνειάδος τοῦ Βιργιλίου ὑπὸ *Σ. Σολωμονίδου* (ἐν Σμύρνη 1879). Μετάφρασις ἔμμετρος εἰς τὸ Θεοκρίτειον ἰδίωμα ὑπὸ *Φιλίππου Ἰωάννου* τῆς 5ης, 7ης καὶ 8ης ἐκλογῆς τῶν Βουκολικῶν ἐν τοῖς «Φιλολογικοῖς Παρέργοις» (1874). Νεοελληνικὴ μετάφρασις τῶν Βουκολικῶν ὑπὸ *Γ. Ν. Καρατζᾶ* (1892). Μετέφρασεν ἐμμέτρως καὶ ἐπικῶς τὰ Γεωργικὰ καθὼς καὶ τὴν Αἰνειάδα καὶ ἐξέδωκεν ἐν Πετρουπόλει τὸ μὲν Γεωργικὰ τῷ 1786, τὴν δὲ Αἰνειάδα τῷ 1791—2 *Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις* (ἰδ. καὶ «Ἀδαμάντιον Κοραῆν» ὑπὸ *Διον. Θερειανοῦ* τόμ. Α'. σ. 72 ἑξ.). Τὴν μετάφρ. τῶν τεσσάρων πρώτων βιβλίων τῆς Αἰνειάδος τοῦ *Βουλγάρεως* ἀνετύπωσεν ὁ *Εὐστ. Τσακαλῶτος* μετά τινων διορθώσεων ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Βιργιλίου (1890). Ὡσαύτως μετέφρασε τὰ Γεωργικὰ ἐμμέτρως ἐν δημώδει γλώσσῃ ὁ *Κ. Μ Θεοτόκης* (ἐν Τυβίγγῃ 1909). Μετάφρασις ἐν ἡρωικοῖς ἑξαμέτροις τοῦ Β' βιβλίου τῆς Αἰνειάδος ὑπὸ *Χριστ. Φιλητᾶ* (ἐν Κερκύρᾳ 1847). Τῆς Αἰνειάδος μετάφρασις ἔμμετρος νεοελληνικὴ ὑπὸ *Ἰακώβου Ρίζου Ραγκαβῆ* (ἐν Κων/λει 1869—72), ἐν πεζῷ λόγῳ ὑπὸ *Α. Π. Μισίου* (1874), *Β. Βυθούλκα* (1889), *Εὐστ. Κ. Λιβιεράτου* (1875). Οὐεργιλίου Αἰνειάδος βιβλία Α', Β', Γ' καὶ Δ' μετάφρασις διπλῆ, ἐλευθέρα καὶ κατὰ λέξιν (ἐκδότης *Ἰωάννης Νοτάρης* (1890). Ε. Α. ΣΚΑΣΣΗΣ

—**Βιργίλιος** *ἅγιος*. Ἐπίσκοπος Ἄρλης ἀποθανὼν τὸ 610. Τὸ 588 ἐγένετο ἐπίσκοπος καὶ ἑπτὰ ἔτη βραδύτερον βικάριος τῆς ἁγίας ἕδρας ἐν Βουργουνδίᾳ καὶ Αὐστρασίᾳ, τὸ δὲ 596 ἀνεκήρυξεν ἅγιον τὸν Αὐγουστῖνον, πρῶτον ἀρχιεπίσκοπον Καντερβουρίας καὶ ἀπόστολον τῆς Ἀγγλίας. Ἡ μνήμη του ἐπιτελεῖται ὑπὸ τῶν δυτικῶν τῇ 15ῃ Μαρτίου.

—**Βιργίλιος** *ἅγιος*. Ἐπίσκοπος τοῦ Σαλσβούργου, γεννηθεὶς ἐν Ἰρλανδίᾳ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Η' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν ἐν Σαλσβούργῳ τῷ 784. Κατέλιπε τὴν πατρίδα του διὰ νὰ μεταβῇ εἰς Γερμανίαν καὶ συμμετάσχῃ τῶν ἱεραποστολικῶν ἐργασιῶν τοῦ ἁγίου *Βονιφατίου*. Ἐγκατασταθεὶς ἐν Σαλσβούργῳ ἐγένετο ἀββᾶς τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Ρουπέρτου. Ὁ ἅγιος Βονιφάτιος τὸν κατηγόρησεν ἐνώπιον τοῦ πάπου *Ζαχαρίου* ὡς διδάσκοντα ὅτι ὑπὸ τὴν γῆν ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι, ἄλλη σελήνη, ἄλλος ἥλιος ὅπερ κατέληγεν εἰς τὴν αἱρετικὴν διδασκαλίαν τῶν ἀντιπόδων, καθ' ἣν ὑπῆρχον ἄνθρωποι μὴ ἐκ τοῦ Ἀδὰμ προελθόντες καὶ μὴ σωθέντες ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Μετὰ τὴν ἀθώωσίν του ἐν Ρώμῃ ἐπέστρεψεν εἰς Σαλσβοῦργον, ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος ἐνταῦθα (τὸ 764), προσηλύτισεν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν μέγαν ἀριθμὸν ἀπίστων, διενήργησεν ἀποστολὰς εἰς Καρινθίαν, ἦλθε καὶ ὁ ἴδιος εἰς αὐτὴν καὶ εἰσέδυσε μέχρι τοῦ Δουνάβεως. Ἀνεκηρύχθη ἅγιος κατὰ τὸ 1233 ὑπὸ τοῦ πάπα *Γρηγορίου Θ'*. Ἡ μνήμη του ἐπιτελεῖται τῇ 27ῃ Νοεμβρίου. —Ω.

Βίργιν (Virgin), ***Χριστιανὸς-Ἀδόλφος***. Σουηδὸς θαλασσοπόρος, γεννηθεὶς ἐν Γκόττεμπουργ τῷ 1797. Εἰσαχθεὶς τῷ 1812 εἰς τὴν Ναυτικὴν Σχολὴν ἐξῆλθε ταύτης ἀξιωματικός, τῷ δὲ 1851 ἐτοποθετήθη ὡς πλοίαρχος τῆς φρεγάτας «Εὐγενίας», μὲ τὴν ὁποίαν ἐξετέλεσε μακρὸν περίπλουν, διαρκείας δύο ἐτῶν. Ἐκθέσεις ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιηγήσεως ταύτης γενομένων ὠκεανογραφικῶν, κλιματολογικῶν καὶ ἄλλων ἐπιστημονικῶν παρατηρήσεων ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Δρος Ἄντερσον (Στοκχόλμη 1853—1854, 2 τόμοι) καὶ τοῦ Κ. Σκόγκμαν (Στοκχόλμη 1854—1855, 2 τ.). Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἐκ τῆς ἐπιτυχοῦς ταύτης ἀποστολῆς ὁ Βιρζὶν προήχθη εἰς ἀντιναύαρχον, ἀπεστάλη δὲ κατόπιν ἐπί τινα χρόνον ὡς πρεσβευτὴς εἰς Λονδῖνον. Ἡ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν τῆς Σουηδίας ἐξέλεξεν αὐτὸν μέλος της, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ Ἀκαδημία τῶν στρατιωτικῶν ἐπιστημῶν τῆς Στοκχόλμης. —Ω

Βιργινία. Ρωμαία κόρη ἐξόχου καλλονῆς, θυγάτηρ τοῦ Βιργινίου, ἑκατοντάρχου ἐν τῷ ρωμαϊκῷ στρατῷ, γεννηθεῖσα περὶ τὸ 290 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης (463 π. Χ.). Ταύτης ἠράσθη ἐμμανῶς εἷς τῶν δεκάρχων, ὁ Ἄππιος Κλαύδιος, ἀνὴρ ἐξ ἐπιφανοῦς μὲν οἴκου τῆς Σαβίνης καταγόμενος, ἀλλ' ὑπερόπτης καὶ κατ' ἐξοχὴν ἀκόλαστος. Ἀποκρουόμενος οὗτος ὑπὸ τῆς νεάνιδος, μεμνηστευμένης ἄλλως μετὰ τοῦ Ἰκιλίου, χρηματίσαντος δημάρχου καὶ πολλῆς εὐνοίας παρὰ τοῦ δήμου ἀπολαύοντος, καὶ μάτην μεταχειρισθεὶς πλεῖστα τεχνάσματα, ἵνα ἐξαπατήσῃ τὴν νέαν καὶ τὴν θεράπαινάν της, ἐπενόησεν ἐν τέλει κατ' ἐξοχὴν μιαρὸν τέχνασμα. Οὕτω παρήγγειλεν εἴς τινα τῶν ἀφωσιωμένων αὐτῷ, Κλαύδιον ὡσαύτως καλούμενον, νὰ ζητήσῃ τὴν νεάνιδα παρὰ τοῦ δικαστηρίου ὡς ἰδίαν δούλην, ἣν ἡ δῆθεν ἄτεκνος τοῦ Βιργινίου γυνὴ εἶχεν ὑποβάλει ὡς ἴδιον τέκνον εἰς τὸν σύζυγον αὐτῆς καὶ παραλαμβάνων οὕτω ταύτην νὰ παραδώσῃ αὐτὴν εἰς τὸν Ἄππιον Κλαύδιον. Ὁ πατὴρ τῆς κόρης, μαθὼν τὰ τεκταινόμενα, ἔδραμεν ἐκ τοῦ στρατοπέδου, ἔνθα εὑρίσκετο, εἰς Ρώμην, καὶ καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Ἄππιος, εἰς οὗ τὸ δικαστήριον ἐδικάζετο ἡ ὑπόθεσις, κατεκύρου εἰς τὸν ἐνάγοντα τὴν Βιργινίαν, ὁ ἔκφρων πατήρ, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν ἀτίμωσιν, ἐφόνευσε τὴν δεκαπενταέτιδα θυγατέρα του διὰ μαχαίρας (448 π. Χ.). Μετὰ τὸν φόνον, ὁ Βιργίνιος, διασχίσας τὸ πλῆθος καὶ ὑπὸ πολλῶν δημοτῶν ἀκολουθούμενος, ἐπανέκαμψεν εἰς τὸ ρωμαϊκὸν στρατόπεδον, ὅπου, ἀφηγηθεὶς τὰ διατρέξαντα, ἐξήγειρε κατὰ τῶν δεκάρχων τὴν μῆνιν τοῦ στρατοῦ, ὅστις κωφεύων εἰς τὰς διαταγὰς τῶν ἀρχηγῶν αὐτοῦ, ὥρμησεν ἀκατασχέτως εἰς τὴν πόλιν. Ἡ ἐκεῖ δ' ἐπανεμφάνισις τοῦ Βιργινίου καὶ ἡ θέα τῆς ὡραίας νεκρᾶς νεάνιδος, ἣν ἐβάσταζεν ὁ ἀπαρηγόρητος αὐτῆς μνηστήρ, ἐξήγειραν

Ὁ φόνος τῆς Βιργινίας ὑπὸ τοῦ πατρός της..

τὸν μετὰ τοῦ στρατοῦ ἑνωθέντα λαόν. Καὶ ὁ μὲν Ἄππιος Κλαύδιος συλληφθεὶς ἐρρίφθη εἰς τὴν φυλακήν, ὅπου καὶ ηὐτοκτόνησεν, ἡ δὲ δεκαρχία κατελύθη ἔκτοτε ἐν Ρώμῃ.

Ἡ ὑπόθεσις τῆς Βιργινία ἐχρησίμευσεν ὡς θέμα τραγῳδίας εἰς τὸν *Mauret* τῷ 1628, εἰς τὸν *Λεκλέρ*, τῷ 1642, εἰς τὸν *Καμπιστρών*, τῷ 1683, εἰς τοὺς *La Beaumelle* καὶ *Chabanon*, τῷ 1796, εἰς τὸν *La Harpe*, τῷ 1786, εἰς τὸν *Guiraud*, τῷ 1827, εἰς τὸν *Latour de Saint-Ybars*, τῷ 1846, εἰς τὸν *Ἀλφιέρην*, τὸν *Lessing* καὶ ἄλλους. Κ. Μ. ΜΕΚΙΟΣ

Βιργινία (Virginia, πρφρ. *Βερτζίνια*) *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ὁριζομένη πρὸς Β. καὶ ΒΑ ὑπὸ τῆς Μαρυλάνδης, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Τεννεσέης καὶ τῆς βορείου Καρολίνας, πρὸς Α ὑπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ, πρὸς Δ ὑπὸ τῆς δυτικῆς Βιργινίας καὶ ΒΔ ὑπὸ τῆς Κεντουκίας, καὶ περιλαμβανομένη μεμεταξὺ τῶν παραλλήλων 36° 31'—39° 27' Β πλάτους καὶ 75° 13'—83° 37' Δ. μήκ. ἀπὸ τοῦ Γρήνουιτς. Ἡ Πολιτεία ἔχει ἔκτασιν 109.940 τετραγ. χιλμ. Τῷ 1790 ἡ Βιργινία ἠρίθμει 748.308 κατοίκους, τῷ 1840 1.239.797, τῷ 1850 1.421.661 καὶ τέλος τῷ 1925 2.500.000, ἐκ τῶν ὁποίων 600.000 μαῦροι. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ *Ριτσμόνδη*, σημαντικαὶ δὲ πόλεις αὐτῆς αἱ *Νόρφολκ*, *Πόρτσμουθ*, *Ρῶνσκ* καὶ ἄλλαι.

Ἡ χώρα ἀρδεύεται ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν, ὧν σπουδαιότατοι ὁ *Ποτομάκος*, ὁ *Ραπαχάνσκης*, ὁ *Τζέϊμς-Ρίβερ* καὶ ὁ *Γιόρκης*, ἅπαντες πλωτοὶ καὶ πλείστους παραποτάμους ἔχοντες, διατέμνεται δὲ ὑπὸ τῶν *Ἀλεγανείων* ὀρέων. Αἱ ἀκταὶ αὐτῆς εἶναι χθαμαλαὶ καὶ ἀμμώδεις. Τὰ κυριώτερα προϊόντα τῆς Πολιτείας εἶναι ἡ ὄρυζα, ὁ βάμβαξ, ὁ καπνός, οἱ δημητριακοὶ καρποὶ καὶ ἄφθονοι ὀπῶραι, παραγόμενα εἰς τὰς πεδινὰς ἐκτάσεις. Εἰς δὲ τὰς ὀρεινάς, προέχει ἡ κτηνοτροφία χοίρων κυρίως καὶ μεγάλων κερασφόρων, σημαντικωτάτη δὲ εἶναι ἐκεῖ ἡ ἐκ τῶν δασῶν πρόσοδος· τέλος εἰς τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς χώρας ὑπάρχει μέγας ὀρυκτῶν πλοῦτος χαλκοῦ, σιδήρου, ἀργύρου, κασσιτέρου καὶ γαιανθράκων. Ἐπίσης ἡ χώρα κέκτηται ζωηροτάτην βιομηχανίαν, συνισταμένην ἰδίᾳ εἰς κατασκευὴν ὑφασμάτων, ὅπλων, πυρίτιδος κ.λ.π.

Τὸ κλῖμα εἶναι ὑγιεινότερον εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη, ἕνεκα τῆς γειτνιάσεως τῶν ὀρέων, ἀλλὰ τὸ ἔδαφος ἧττον γόνιμον· τοὐναντίον, ἐν τοῖς χαμηλοτέροις, τὸ ἔδαφος εἶναι μὲν λίαν γόνιμον, ἀλλὰ τὸ κλῖμα, ἑτέρωθεν, τυγχάνει ἑλῶδες καὶ ἐν γένει νοσηρόν, διότι τὰ ὕδατα ρέουσιν ἐκεῖ βραδέως ὑπὸ διάθερμον ἀτμοσφαῖραν. Ἐπίσης ὁ χαρακτὴρ τῶν κατοίκων διαφέρει ἀναλόγως τῆς γεωλογικῆς τοῦ ἐδάφους συστάσεως. Οὕτως οἱ μὲν ὀρεινοὶ εἶναι ἀνεπτυγμένοι, εὔρωστοι, σφριγηλοὶ καὶ ἐργατικώτατοι, μὴ χρῄζοντες ξένων βραχιόνων πρὸς καλλιέργειαν τῶν γαιῶν αὐτῶν· τοὐναντίον, οἱ πεδινοὶ καὶ οἱ πρὸς τὴν θάλασσαν γειτνιάζοντες εἶναι τρυφηλοί, ἁβροδίαιτοι, θιασῶται τῶν ὡραίων ἵππων καὶ τῶν ἱπποδρομιῶν, ἀποφεύγοντες πᾶσαν κοπιώδη ἐργασίαν, καλλιεργοῦντες δὲ τὰς γαίας των διὰ τῶν εἰς αὐτοὺς προσκεκολλημένων μαύρων.

Τὸ νῦν ἐν ἰσχύει Σύνταγμα τῆς Βιργινίας χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1869. Κατ' αὐτό, ἡ Ἐκτελεστικὴ Ἐξουσία ἀσκεῖται ὑπὸ διοικητοῦ ἐκλεγομένου κατὰ τετραετίαν ὑπὸ τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως, ἥτις σύγκειται ἐκ Γερουσίας, ἀριθμούσης 50 μέλη, ἐκλεγόμενα κατὰ τετραετίαν, καὶ Βουλῆς ἐξ 152 μελῶν, ἐκλεγομένων κατὰ διετίαν. Πρὸς τούτοις ὑπάρχει ἐν αὐτῇ Συμβούλιον Ἐπικρατείας, οὗτινος τὸ πρεσβύτερον μέλος ἐκτελεῖ καθήκοντα ὑποδιοικητοῦ· ἐκλέγεται δὲ τὸ Συμβούλιον τοῦτο κατὰ τετραετίαν ὑπὸ τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως, ἥτις ἐπίσης διορίζει καὶ παύει τοὺς ἀνωτάτους δικαστάς. Πᾶς πολίτης, ἄγων τὸ 21ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ καὶ φορολογούμενος, ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλογέως.

Ἡ Βιργινία ἀριθμεῖ σήμερον 6 650 κατώτερα δημοτικὰ σχολεῖα, ἔχοντα 563 000 μαθητῶν καὶ 14.000 διδασκάλων, πλεῖστα δὲ μέσα καὶ ἀνώτερα (πανεπιστήμια καὶ ἄλλα), ἔχοντα ἐν ὅλῳ 50.000 σπουδαστῶν καὶ 270 καθηγητάς. Τὸ σπουδαιότερον τῶν πανεπιστημίων τῆς Βιργινίας εἶναι τὸ ἐν Charlottenville, ἱδρυθὲν τῷ 1819 διὰ μεγάλων χρηματικῶν ποσῶν· ἡ πόλις δ' αὕτη κέκτηται καὶ Ἀκαδημίαν ἀπὸ τοῦ 1853, καίτοι δὲν ἠρίθμει τότε εἰμὴ δεκακισχιλίους κατοίκους. Μέρος τῶν σχολείων τῆς Βιργινίας, ἐν οἷς καὶ ἓν πανεπιστήμιον, εἶναι προωρισμένον μόνον διὰ τοὺς μαύρους οἵτινες φοιτῶσι κεχωρισμένως ἀπὸ τῶν λευκῶν. Ἡ Βιργινία εἶναι πατρὶς τοῦ Γεωργίου Οὐασιγκτῶνος καὶ τριῶν ἑτέρων προέδρων τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν, ἤτοι τοῦ Ἰέφφερσων, τοῦ Μάδδισων καὶ τοῦ Μονρόη. Τὴν Βιργινίαν, ἄγνωστον οὖσαν εἰς τὸν παλαιὸν κόσμον μέχρι τοῦ 1554 μ.Χ., ἐπεσκέψατο πρῶτος, κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ὁ Ἄγγλος *Οὐάλτερ Ραλέϊγ*, ὅστις ἐκάλεσεν αὐτὴν *Βιργινίαν* (λατ. virgo=παρθένος) πρὸς τιμὴν τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ, τῆς ἐστεμμένης Παρθένου, ἥτις καὶ τῷ ἀνέθηκε τὴν διοίκησιν τῆς χώρας. Τῷ 1606, Ἰάκωβος ὁ Α' μετεβίβασε τὸ προνόμιον τῆς διοικήσεως τῆς Βιργινίας εἰς δύο ἑταιρίας, λεγομένας τῆς Πλυμούθης καὶ τοῦ Λονδίνου. Μετὰ τὴν θανάτωσιν Καρόλου τοῦ Α', οἱ κάτοικοι τῆς Βιργινίας παρέμειναν πιστοὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ μονάρχου τούτου καὶ ἠθέλησαν ν' ἀναγνωρίσωσιν ὡς κυρίαρχον αὐτῶν τὸν πρωτότοκόν του υἱόν. Ὅθεν ὁ Κρόμβελλ ἠναγκάσθη νὰ πέμψῃ στόλον, ἵνα καθυποτάξῃ τοὺς ἀντάρτας, οἵτινες ἐσυνθηκολόγησαν, ὑπὸ τὸν ὅρον ν' ἀπολαύωσιν ὧν προνομίων καὶ ὁ ἀγγλικὸς λαὸς καὶ νὰ φορολογῶνται μόνον τῇ συγκαταθέσει τῆς Γενικῆς αὐτῶν Συνελεύσεως. Τὴν συνθηκολόγησιν ταύτην ἐπεκύρωσε Κάρολος ὁ Β', ἐν ἔτει 1676. Ἡ Βιργινία μετέσχε τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας πολέμου καὶ ἐν ἔτει 1776 ἔθετο τοὺς πρώτους αὐτῆς συνταγματικοὺς θεσμούς, τροποποιηθέντας τῷ 1830, τῷ δὲ 1788 ἀπεδέξατο τὸ Σύνταγμα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον (1861—1865), πρώτη ἡ Βιργινία ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας, κατὰ δὲ τὸ τετραετὲς ἐκεῖνο ἐμπόλεμον χρονικὸν διάστημα πλεῖσται μάχαι συνήφθησαν ἐν αὐτῇ. Διαρκοῦντος τοῦ πολέμου (1862), τὸ πρὸς δυσμὰς τῶν Ἀλεγανείων ὀρέων μέρος, παραμεῖναν πιστὸν εἰς τὴν συμπολιτείαν, ἀπετέλεσεν ἔκτοτε ἰδιαιτέραν ἐπικράτειαν, τὴν τῆς *Δυτικῆς Βιργινίας* (βλ. κατωτέρω).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. G. Couke*, 1) «*Virginia*»; Boston 1883, 2) «*Handbook of Virginia*»; Richmond, 1893.— Ἐπίσης ὅρα περὶ Βιργινίας *Α. Πολυζ.-Γ. Κρέμου*, «*Γεν. Ἱστορ.*», τόμ. Δ', ἐν Ἀθ., σ. 315 καὶ ἐπ. (Ἀμερικανοί). Κ. Μ. ΜΕΚΙΟΣ

— **Βιργινία, *Δυτική*** (West-Virginia, πρφρ. *Οὐέστ. Βερτζίνια*) *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἀπὸ τοῦ 1862, ὁριζομένη πρὸς Β μὲν ὑπὸ τῆς Μαρυλάνδης καὶ τῆς Πενσυλβανίας, ΒΑ. ὑπὸ τοῦ Ὀχάϊο, ΝΑ. καὶ Ν. ὑπὸ τῆς Βιργινίας, ΝΔ. ὑπὸ τῆς Κεντουκίας καὶ ΒΔ. ὑπὸ τῆς Μαρυλάνδης, καὶ περιλαμβανομένη μεταξὺ τῶν παραλλήλων 37°10'—40°38' Β πλάτ. καὶ 77° 40'—80°40' Δ μήκ. Ἔχει ἔκτασιν 64,178 τετρ.

Digitized by Google

χλμ. καὶ πληθυσμὸν 1.600.000 κατ. Πρωτεύουσα ἡ *Τσάρλεστον*.

Ἡ Δυτικὴ Βιργινία εἶναι γενικῶς ὀρεινὴ χώρα καὶ δὴ κατὰ τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα αὐτῆς, ἔνθα ὑψοῦνται τὰ δυτικώτερα τῶν Ἀλεγανείων ὀρέων καὶ τὰ ὀροπέδια τοῦ Κώμβερλανδ, ἅτινα διασχίζουσι βαθεῖαι κοιλάδες. Κυριώτεροι ποταμοὶ αὐτῆς εἶναι ὁ *Ὀχίος*, ὁ μέγας καὶ μικρὸς *Κανάουας* καὶ ὁ *Μονογγάϋλας*, ἅπαντες πλωτοί. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν παραγωγὴν τῆς χώρας, εἰς μὲν τὰς ὀρεινοτέρας ἐκτάσεις καὶ δὴ ἀνὰ τὰ Ἀλεγάνεια ὄρη, ὑπάρχει ἀφθονία δασικῶν προϊόντων, εἰς τὰς βοσκὰς τῶν ὀροπεδίων ἀκμάζει ἡ κτηνοτροφία καὶ εἰς τὰς χαμηλοτέρας περιφερείας, πρὸς τὰ σύνορα τοῦ Ὀχάϊο, παράγονται σιτηρά, καπνός, ὀπῶραι κτλ. Ἅπασα δὲ ἡ χώρα βρίθει μεταλλείων σιδήρου, ἀνθρακωρυχείων καὶ πηγῶν πετρελαίου. Ἡ καλλιέργεια γίνεται ἐν εὐρυτάτῃ κλίμακι (τὰ 62 % τῆς ὅλης ἐπιφανείας εἶναι καλλιεργημένα), ἡ δὲ ἀξία τῶν παραγομένων κατ' ἔτος προϊόντων ἀνέρχεται εἰς 100,000,000 δολλαρίων· ἡ τῶν ἐξαγομένων ἀνθράκων ποσότης ἀντιπροσωπεύει ἐτησίως 300,000,000 δολλαρίων. Ἡ κυρίως ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας ἐν αὐτῇ, ἀπασχολούσης νῦν μέγιστον ἀριθμὸν ἐργατῶν (80.000 καὶ πλέον ἴσως), χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου.

Τὸ πολίτευμα τῆς Δυτικῆς Βιργινίας εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ τῆς Βιργινίας. Οὕτως ἐκπροσωπεῖται καὶ αὕτη ὑπὸ διοικητοῦ, Γερουσίας ἐξ 26 γερουσιαστῶν, Βουλῆς ἐξ 65 ἀντιπροσώπων καὶ ἀποστέλλει εἰς τὸ Κογκρέσσον τῆς Συμπολιτείας 2 γερουσιαστὰς καὶ τέσσαρας βουλευτάς. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκπαίδευσιν, ἀριθμεῖ αὕτη 7000 σχολεῖα, ἐξ ὧν 218 τῆς Μέσης καὶ Ἀνωτέρας Ἐκπαιδεύσεως, οἱ δ' ἐν αὐτοῖς φοιτῶντες μαθηταὶ συμποσοῦνται εἰς 400,000. Ἡ Δυτικὴ Βιργινία μέχρι τοῦ 1862 ἔσχε κοινὰς τὰς τύχας μετὰ τῆς Βιργινίας, ἔκτοτε ὅμως ἀποσπασθεῖσα τῆς τελευταίας, ὡς παραμείνασα κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον πιστὴ εἰς τὴν συμπολιτείαν, ἀπετέλεσεν ἰδίαν πολιτείαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *V. A. Levis*, History of West-Virginia, ἐν Φιλαδελφείᾳ 1889. *Α. Πολυζωΐδου-Γ. Κρέμου*, «Γεν. Ἱστορία», ἔνθ' ἀνωτέρω (ἄρθρ. Βιργινία). Κ. Μ. ΜΕΚΙΟΣ

Βιργινία (Virginie) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 50. Ἀνεκαλύφθη τῇ 4ῃ Ὀκτωβρίου 1857, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: α=2,648, Τ=1574 ἡμ., e=0288, i=2°48', L=52°57', Ω=123°56' καὶ π=10°43'. Σ. Π.

Βιργίνιαι *νῆσοι* (Virgin Islands) *[Γεωγρ.]*· βλ. Παρθένοι *νῆσοι*.

Βιργίνιος. Ρωμαῖος ἑκατόνταρχος πατὴρ τῆς παρθένου Βιργινίας (βλ. λ.).

— **Βιργίνιος** (Virginius), *Αὖλος*. Ρωμαῖος δήμαρχος ἀπὸ τοῦ 462 μέχρι τοῦ 452 π. Χ. Ἐξελέγη δήμαρχος μετὰ τοῦ Ἄρσα καὶ κατεπολέμησε τὸν υἱὸν τοῦ Κιγκιννάτου, Καῖσον Κουίντιον, διότι ἀντέδρα εἰς τὰς μεταρρυθμιστικὰς ὑπὲρ τοῦ λαοῦ προσπαθείας του. —Ω.

— **Βιργίνιος** (Virginius) *Ρομάνους*. Ρωμαῖος κωμικὸς ποιητὴς τῶν Αὐγουστείων χρόνων. Κατ' ἀρχὰς ἔγραψε μίμους καὶ ἀργότερον κωμῳδίας, αἱ ὁποῖαι, κατὰ Πλίνιον τὸν νεώτερον, διεκρίνοντο διὰ τὸ κομψὸν καὶ πνευματῶδες ὕφος των καὶ διὰ τὴν καυστικότητα τῆς σατίρας των. —Ω

— **Βιργίνιος** (Virginius) *Ροῦφος - Λούκιος*. Ρωμαῖος στρατηγὸς διατελέσας ὕπατος τρίς, τῷ 63, 70 καὶ 97 μ. Χ. Κυβερνήτης τῆς Ἄνω Γερμανίας τῷ 68—69, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ *Βίνιεξ*, ἦλθεν εἰς συμφωνίαν μετ' αὐτοῦ ἐκ μίσους πρὸς τὸν Νέρωνα, ἀλλὰ τὰ στρατεύματα, ἀγνοοῦντα τὰς μυστικὰς συνεννοήσεις τοῦ ἀρχηγοῦ των, συνεπλάκησαν καὶ ἡ μάχη, ἡ ὁποία μοιραίως ἐπηκολούθησε, κατέληξεν εἰς πλήρη πανωλεθρίαν τῶν Γαλατῶν, οἱ ὁποῖοι κατεσφάγησαν κατὰ χιλιάδας. Ὁ Βιργίνιος Ροῦφος ἠρνήθη τρὶς τὴν αὐτοκρατορικὴν τήβεννον, τὴν ὁποίαν τοῦ προσέφερον αἱ λεγεῶνές του. Ἀπέθανε τῷ 97 μ. Χ. Τ. ΜΠ.

Βιργίττα (Birgitta ἢ Brigitta). Σουηδὴ ἁγία, ἀκμάσασα κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της ἀφοσιωθεῖσα εἰς τὰ θεῖα, περὶ ἃ παιδιόθεν ἀπησχολεῖτο, ἐπίστευεν, ὅτι ἐλάμβανεν ἀποκαλύψεις παρὰ τοῦ Θεοῦ, οὗ ἐθεώρει ἑαυτὴν μνηστὴν καὶ ὄργανον. Παρ' ὅλον τὸν μυστικισμόν της καὶ τὴν ἔκστασιν εἰς ἣν συχνάκις περιέπιπτε, παρηκολούθει μετ' ἐνδιαφέροντος καὶ τὰ πολιτικὰ ζητήματα καὶ εἰργάσθη μετὰ ζήλου πρὸς ἀποκατάστασιν εἰρήνης μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας καὶ πρὸς ἐπαναφορὰν τοῦ πάπα ἐξ Ἀβινιὸν εἰς Ρώμην. Ἵδρυσε τὴν γυναικείαν μονὴν Vadstena ἐν Σουηδίᾳ καὶ πρὸς ἀναγνώρισιν ὑπὸ τοῦ πάπα τοῦ νέου μοναχικοῦ τάγματος, οὗ ἔγραψε τὸν κανόνα, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ αὐγουστινιανοῦ κανόνος, ἦλθεν ἡ ἰδία εἰς Ρώμην τῷ 1349, ὅπου ἵδρυσεν ἄσυλον διὰ τοὺς ἐκεῖ διαμένοντας συμπατριώτας της. Ἐπισκεφθεῖσα τοὺς Ἁγίους Τόπους, ἀπέθανεν ἐν Ρώμῃ τῷ 1373. Τὸ λείψανόν της μετηνέχθη εἰς τὴν μονὴν Vadstena καὶ τὸ 1391 ἐκηρύχθη ἁγία. Τὰ μοναστήρια τῶν *Βιργιττινῶν*, πρὸς τὰ ὁποῖα ταχέως ἤρχισαν νὰ συνδέωνται καὶ μοναστήρια ἀρρένων μοναχῶν, ἐξηπλώθησαν ἰδίως ἐν Σουηδίᾳ καὶ Νορβηγίᾳ καὶ βραδύτερον ἐν Δανίᾳ, Πολωνίᾳ, Φλάνδρᾳ καὶ Γερμανίᾳ, καὶ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἠριθμοῦντο περὶ τὰ 80 μοναστήρια τοῦ τάγματος τούτου, ὅπερ ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν παπῶν ἤδη τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Σήμερον ὑπάρχουν μόνον ἐλάχιστα μοναστήρια τοῦ τάγματος τούτου διὰ γυναῖκας ἐν Ὀλλανδίᾳ, Ἱσπανίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ καὶ ἓν ἐν Βαναρίᾳ. Ἡ ἐν Vadstena μονὴ λειτουργεῖ σήμερον ὡς φρενοκομεῖον. —Ω

βίργος (ὁ) (Virgus) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δεκαπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καράβων*. Ἀπαντᾷ εἰς πάντα σχεδὸν τὰ παράλια τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ. Ἐπίσης εἴδη τινὰ εἶναι καὶ χερσαῖα· ἀπαντῶσιν εἰς βραχώδη μέρη, ἐνδιαιτῶνται ἰδίως ὑπὸ τὰς ῥίζας τῶν δένδρων, ἀλλὰ συχνάκις ἀνέρχονται καὶ εἰς τοὺς ὑψηλοτέρους κλάδους των, ἵνα φάγωσι τοὺς καρποὺς των. Δ. Ν. Π.

βιργουλαρία (ἡ) (Virgularia) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *γοργονοειδῶν ὀκτωκοραλλίων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου. Γ. Κ. Γ.

βιργουλίνα (ἡ) (Virgulina) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀνθοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀλκυονιδῶν* περιλαμβάνον ὀλιγάριθμα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς πλείστας εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π

— *[Παλαιοζωολ.]* Τοῦ γένους *βιργουλίνα* λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου. Γ. Κ. Γ.

Βιρὲ (Virey), *Ἰούλιος-Ἰωσήφ*. Γάλλος ἰατρὸς καὶ φυσιολόγος (1776 - 1847). Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ὑπηρέτησεν εἰς στρατιωτικὰ νοσοκομεῖα, κατόπιν δὲ διωρίσθη ἀρχιφαρμακοποιὸς τοῦ νοσοκομείου Βὰλ-ντὲ-Γκρὰς καὶ ἐδίδαξε φυσικὴν ἱστορίαν εἰς τὸ Ἀθήναιον. Ἐκλεγεὶς μέλος τῆς ἰατρικῆς ἀκαδημίας ὑπερήσπισε τὴν θεωρίαν τοῦ *ζωϊσμοῦ* (vitalisme) ἐναντίον τῶν θεωριῶν τοῦ Λαμὰρκ καὶ τοῦ Μπρουσσαί. Ἀπέκρουσε καθηγητικὴν ἕδραν εἰς τὴν φαρμακευτικὴν σχολήν, προσενεχθεῖσαν εἰς αὐτόν, περὶ πολλοῦ ποιούμενος τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς σκέψεώς του. Ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του ἐξελέγη βουλευτής. Ἀνὴρ εὐρείας φαντασίας καὶ μαθήσεως ἐδημοσίευσε πολλὰ ἄρθρα εἰς εἰδικὰ περιοδικά, συνέγραψε δὲ πλὴν ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς: «Histoire naturelle du genre humain» (Παρίσιοι 1817 τόμ. 3), «Histoire naturelle des médicaments, des aliments et des poisons tirés des trois règnes de la nature» (Παρίσιοι 1820), «Histoire des moeurs et de l' instinct des animaux» (Παρίσιοι 1822 τόμ. 2), «De la puissance vitale dans les fonctions physiologiques» (1823), «De la femme sous les rapports physiologiques, moraux et littéraires» (1825), «Philosophie de l' histoire naturelle (1835) «La physiologie considerée dans ses apports avec la philosophie» κλπ. —Β.

— **Βιρὲ** (Virey), *Ἰωάννης ντὲ—*. Γάλλος στρατιωτικὸς καὶ λογοτέχνης τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ὑπηρετήσας ὑπὸ τὸν στρατάρχην Ματινιόν, κυβερνήτην τῆς Νορμανδίας, ἐγένετο διοικητὴς τῆς πόλεως καὶ τοῦ φρουρίου τοῦ Χερβούργου. Ἀφιέρωνε τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του εἰς τὴν ποίησιν καὶ δὴ τὴν δραματικήν, γράψας εἰς στίχους κατωτέρους τοῦ μετρίου δύο τραγῳδίας εἰλημμένας ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν Μακκαβαίων, ἄνευ διαιρέσεως εἰς πράξεις καὶ σκηνάς. Τίτλοι των εἶναι: «Machabée, tragédie du martyre des sept frères et Salomone leur mère» (Ρουένη 1598) καὶ «La divine et heureuse victoire des Macchabées sur le roi Antioche» (Ρουένη 1600). —Β.

Βιρὲ (Viret), *Πέτρος*. Ἑλβετὸς μεταρρυθμιστὴς (1511—1571). Τυχὼν ἐξαιρετικῆς μορφώσεως ἠσπάσθη τὰ δόγματα τοῦ Λουθήρου καὶ ἐπεζήτησε νὰ ἐφαρμόσῃ αὐτὰ πρῶτον ἐν τῇ γενετείρᾳ του Ὄρμπ. Λόγῳ τῆς ἐνθέρμου προπαγανδιστικῆς δραστηριότητός του ἐκινδύνευσε δύο φορὰς ν' ἀπολέσῃ τὴν ζωήν του, τὴν μὲν πρώτην τραυματισθεὶς βαρέως διὰ ξίφους, τὴν δὲ δευτέραν δηλητηριασθεὶς ὑπὸ τῶν καθολικῶν ἱερέων. Ἐν Λωζάννῃ κατόπιν, ὡς ὁ Καλβῖνος ἐν Γενεύῃ, ὑπῆρξε μέγας θεμελιωτὴς τῆς μεταρρυθμίσεως. Ἐπιζητῶν ὅμως μετὰ πείσματος τὴν ἐπιβολὴν αὐστηρᾶς πειθαρχίας εἰς τοὺς πιστοὺς καὶ μὴ εἰσακουσθείς, ἔφυγεν ἐκ Λωζάννης καὶ ἐλθὼν εἰς Γενεύην ἔτυχεν εὐνῶμονος ὑποδοχῆς καὶ πολιτογραφήσεως. Ἐπὶ διετίαν ἐκήρυξεν ἐνταῦθα μετὰ μοναδικῆς ἐπιτυχίας. Ἠναγκάσθη ὅμως ν' ἀπέλθῃ εἰς Νὶμ καὶ κατόπιν εἰς Μομπελλιὲ λόγῳ τῆς κλονισθείσης ὑγείας του συνεπείᾳ τῆς δηλητηριάσεώς του. Παρέμεινεν ἐπί τι διάστημα ἐν Λυών, εἶτα ἐν Ὀράγγῃ καὶ τέλος κατηυθύνθη εἰς Βεάρνην, ἔνθα προσεκλήθη ὑπὸ τῆς βασιλίσσης τῆς Ναβάρρας, ἵνα διδάξῃ θεολογίαν ἐν τῷ κολλεγίῳ τοῦ Ὀρτὲζ· ἐνταῦθα καὶ ἀπέθανε. Τὰ συγγράμματα τοῦ Βιρὲ εἶναι πολλὰ (βλ. «France protestante», λεξικὸν ἱστορικὸν καὶ βιβλιογραφικὸν τῶν ἀδελφῶν *Haag* 1847—1859, τόμ. 9). —Β.

βιρέκτη (ἡ) (Virecte) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ροδοειδῶν*, περιλαμβάνον πέντε εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

βιρέον (τὸ) (Vireon) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σπιζιδῶν* περιλαμβάνον τέσσαρα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς βορείου Ἀμερικῆς. Τὰ πτηνὰ τοῦ γένους τούτου ἔχουσι σῶμα μικρόν, κεφαλὴν ἀπεστρογγυλωμένην, ράμφος βραχύ, ἐλάχιστα πεπιεσμένον καὶ ἐλαφρῶς κυρτὸν κατὰ τὸ ἄκρον του. Ἡ ἄνω σιαγὼν εἶναι μεγαλυτέρα τῆς κάτω. Αἱ ρωθωνικαὶ ὀπαὶ εἶναι ἀπεστρογγυλωμέναι καὶ τοποθετημέναι κατὰ τὴν βάσιν τοῦ ράμφους. Στόμα βαθέως ἐσχισμένον καὶ τριχωτὸν κατὰ τὰ ἄκρα του, πτέρυγες μετρίου μεγέθους, πόδες ἰσχυροὶ καὶ μετρίου μήκους. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν εἰς ἀγόνους ἐκτάσεις καὶ τρέφονται ἐκ διαφόρων ἐντόμων. Τὴν φωλεάν των κατασκευάζουσιν ἐπὶ τῶν θάμνων. Τὸ ᾆσμά των εἶναι τερπνόν. Δ. Ν. Π.

Βιρετζὶκ *[Γεωγρ.]*· βλ. Μπιρετζίκ.

Βιρζὶλ-*Λαμπαστὶντ* (Virgille-Labastide), *Κάρολος ντὲ—*. Γάλλος σοφὸς ἀκμάσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος (1682—1755). Ἠσχολήθη εἰς παντοειδεῖς μελέτας καὶ ἔγραψε μονογραφίας ἐπὶ πλείστων ὅσων ἐπιστημονικῶν θεμάτων, περιληφθείσας ἐν τῇ συλλογῇ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων καὶ ἐν τῷ «Mercure de France». Μία μόνον ἐκ τῶν μελετῶν αὐτοῦ ἐξεδόθη ἰδιαιτέρως ὑπὸ τὸν τίτλον: «Φυσικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ἑκατέρωθεν τοῦ Ροδανοῦ ἐδαφῶν» (Avignon, 1733). Ὁ Βιρζὶλ-Λαμπαστὶντ εἶχε κάμει καὶ πολλὰς ἐφευρέσεις, ὡς, ἐπὶ παραδείγματι, μιᾶς λυχνίας καιούσης ὑπὸ τὸ ὕδωρ, ἑνὸς νέου τύπου καταδυτικοῦ κώδωνος, μιᾶς μηχανῆς πρὸς ἀνέλκυσιν τῶν βυθισθέντων πλοίων καὶ ἄλλα· μολονότι ὅμως αἱ ἐπινοήσεις του αὗται ἐκρίθησαν ἐπιτυχεῖς ὑπὸ τῶν συγχρόνων του ἐπιστημόνων, φαίνεται ὅτι δὲν ἐγένετο ποτὲ πρακτικὴ αὐτῶν ἐκμετάλλευσις. —Ο

Βὶρθ (Wirth)· βλ. **Βίρτ.**

Βιρίαθος (Viriathus). Ἀρχηγὸς τῶν κατὰ τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας ἐπαναστατησάντων Λυσιτανῶν, φονευθεὶς τῷ 140 π. Χ. Διαφυγὼν τὴν σφαγὴν τὴν διαταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ προπραίτωρος Σεργίου Γάλβα (149), ἀπεδύθη εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἔθνους του, συνέλεξε περὶ ἑαυτὸν τοὺς ἀποφασιστικωτέρους ὁμοεθνεῖς του καὶ ἤρχισε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ρωμαίων. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ ὀπαδοί του ηὐξήθησαν καὶ συνεκρότησαν ὁλόκληρον στράτευμα. Ἀπὸ τοῦ 149 μέχρι τοῦ 144 κατενίκησε τοὺς ἐναντίον του ἀποσταλέντας Ρωμαίους στρατηγούς, ἐξήγειρε τὴν Κελτιβηρίαν (τὴν ὁποίαν μετὰ δίμηνον ἀνακατέλαβον οἱ Ρωμαῖοι) καὶ ἀποκλείσας τὸν ὕπατον Φάβιον Σερβιλιανὸν εἰς τὰς ὀρεινὰς περιοχὰς τῆς Λυσιτανίας, ἐνῷ ἠδύνατο νὰ κατακερματίσῃ τὸν στρατόν του, ἐπρότεινε γενναιοδώρως εἰρήνην (141), τὴν ὁποίαν ἐδέχθησαν οἱ Ρωμαῖοι εὐχαρίστως παρὰ τὴν ταπείνωσιν εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεβάλλοντο. Διὰ τῆς εἰρήνης ταύτης οἱ Ρωμαῖοι ὑπεχρεοῦντο ν' ἀναγνωρίσουν πλήρη ἀνεξαρτησίαν εἰς τὰς βορείους ἐπαρχίας τῆς Ἱσπανίας. Ἀλλὰ κατὰ τὴν συνήθειάν των οἱ Ρωμαῖοι, θελήσαντες νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν προδοσίαν, διότι ἠδυνάτουν νὰ ἐπιβληθοῦν διὰ τῆς δυνάμεώς των, προσέβαλον ἐξ ἀπίνης τὸν Βιρίαθον, ὁ ὁποῖος ἐν τούτοις κατενίκησε τὸν στρατόν των. Ἂν καὶ νικητὴς ὁ Βιρίαθος δὲν ἔπαυσε νὰ προτείνῃ εἰρήνην. Οἱ Ρωμαῖοι, ἀφοῦ τὸν ἐξηπάτησαν μὲ παρελκυστικὰς διαπραγματεύσεις, ἐθεώρησαν σκόπιμον ν' ἀπαλλαγοῦν αὐτοῦ δι' ἀργυρωνήτου δολοφονίας. Μετὰ τοῦ Βιριάθου ἐξέλιπον καὶ αἱ ἐλπίδες ἀπελευθερώσεως τῆς Ἱσπανίας. —Ω

βιριδίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_{12}H_{19}N$. Ἀνευρέθη εἰς τὴν πίσσαν τῶν λιθανθράκων. Σ. Γ.

βιριδίνης (ὁ) (Viridin) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ ρομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος, οἱ ὁποῖοι εἶναι πάντοτε ἐμπεφυκότα ἀτελῆ πρισματικὰ κρυσταλλικὰ κοκκία ἀνοικτοῦ ἢ σκοτεινοῦ πρασίνου χρώματος. Ἔχει σκληρότητα 6 ½ βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 3,22 καὶ χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι πυριτικὸν ἀργίλλιον (Al_2SiO_5). Εὑρέθη ὡς συστατικὸν ἑνὸς μαρμαρυγιακοῦ χαλαζίου ἐν Vestana εἰς τὴν νότιον Σουηδίαν (ὠνομάσθη καὶ *μαγγανιομιγὴς ἀνδαλουσίτης*) καὶ ἐντὸς κερατιτῶν ἐν Δαρμστάτῃ. Γ. Κ. Γ.

βιριδίτης (ὁ) (Viridit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς λεπτολεπιοειδῆ καὶ βελονοειδῆ συσσωματώματα. Ἔχει σκληρότητα 3 — 3 ½ βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 2,89, λάμψιν μαργαριτώδη καὶ

Digitized by Google

χρῶμα πράσινον, συρόμενος δ' ἐπὶ ἀλαμποῦς πλακὸς ἐκ πορσελλάνης δίδει πρασίνην γραμμήν. Χημικῶς ἐξεταζόμενος, εἶναι κυρίως ὑδρομιγὲς πυριτικὸν ἅλας ὀξειδίων τοῦ σιδήρου. Εὑρίσκεται συμπεφυκὼς μὲ θυριγγίτην καὶ μακενσίτην εἰς τὸ Sternberg τῆς Μοραυίας καὶ εἰς τὸ Bennisch τῆς Σιλεσίας. Γ. Κ. Γ.

Βιριέ, ***Φραγκῖσκος-Ἐρρῖκος, κόμης***—. Γάλλος πολιτικὸς (1754—1793). Ἀκολουθήσα. κατ' ἀρχὰς τὸ στρατιωτικὸν στάδιον, ἔφθασε μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ συνταγματάρχου, εἶτα δ' ἐξελέγη, τῷ 1789, ἀντιπρόσωπος τῶν εὐγενῶν εἰς τὰς «συνελεύσεις τῶν πόλεων». Ἐπιχειρήσας νὰ συμβιβάσῃ τὰς ἀντιτιθεμένας πολιτικὰς ἀντιλήψεις τῶν ἀντιμαχομένων μερίδων κατηγορήθη ὡς ἀσταθὴς καὶ ἀναποφάσιστος. Τῷ 1793, ἔπαιξε σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν Λυὼν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς 22ας Μαΐου, προσπαθήσας νὰ συνδυάσῃ τὴν ἀντίστασιν τῆς Λυὼν μὲ τὴν ὁμοσπονδιακὴν κίνησιν τῆς Μεσημβρίας. Ἐφονεύθη κατά τινα ἔξοδον εἰς ἡλικίαν 39 ἐτῶν. Τ. ΜΠ.

Βιριντὲ (Viridet), ***Ἰωάννης***. Γάλλος ἰατρὸς (1655—1736). Μετὰ τὰς ἐν Μονπελλιὲ σπουδάς του μετέβη εἰς Παρισίους πρὸς τελειοποίησιν· ἀναγκασθεὶς εἶτα πρὸς ἐκπατρισμόν, ἀνεχώρησεν εἰς Γενεύην, ἔνθα διέμεινεν ἐπὶ μικρὸν καὶ εἶτα ἐγκατέστη ὁριστικῶς ἐν Rolle. Συνέγραψε: «Tractatus de primo coctione et ventriculi fermento» (Γενεύη 1691, Παρίσιοι 1735 εἰς 2 τόμ.) καὶ «Dissertation sur les vapeurs» (1726). Ο. Ρ

Βίριξ (Wierix), ***Ἱερώνυμος***. Ὀλλανδὸς χαράκτης, ἀδελφὸς τοῦ *Ἰωάννου Βίριξ*, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἄμστερνταμ (1551—1621). Περὶ τοῦ βίου του οὐδὲν σχεδὸν εἶναι μετὰ βεβαιότητος γνωστόν. Θεωρεῖται μόνον ὡς λίαν πιθανόν, ὅτι ἔσχεν ὡς διδάσκαλόν του τὸν Ο. Βαίνιση. Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ἡ ἁγία Αἰκατερίνη ἀσπαζομένη τὸν πόδα τοῦ παιδὸς Ἰησοῦ» καὶ «Ἡ ἁγία Οἰκογένεια» κατὰ τὸν Κάλβαιρτ, «Ὁ Ἰησοῦς παρὰ τὴν τράπεζαν τοῦ Φαρισαίου» κατὰ τὸν Βαίνιους, «Ὁ ἀκάνθινος στέφανος» κατὰ τὸν Μόσταιρτ, «Ἡ σταύρωσις» κατὰ τὸν Βὰν ντὲν Μπραῒκ, ἡ «Ἀποκαθήλωσις» κατὰ τὸν Ἀκιλάνο, «Ἡ εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψις τοῦ Ἐνὼχ» κατὰ τὸν Μαρτῖνον ντὲ Βός, «Τὰ ὁράματα τοῦ Δανιὴλ» κατὰ τὸν Βὰν ντὲρ Χάουτ, «Ὁ δρόμος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς κολάσεως» κατὰ τὸν Βὰν Μπάλεν, καὶ αἱ προσωπογραφίαι τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ, τοῦ Ντραίηκ, τοῦ Ἀλεξάνδρου Φαρνέζε καὶ τοῦ ἰατροῦ Ρεκάνους, ἐπὶ τῇ βάσει ἰδικῶν του σχεδίων. Ι. Μ. Π.

— **Βίριξ** (Wierix), ***Ἰωάννης***. Ὀλλανδὸς χαράκτης, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Ἄμστερνταμ τῷ 1550 καὶ ἀποθανὼν ἐν Χάγῃ περὶ τὸ 1617. Ἐκ τοῦ βίου του σχεδὸν οὐδὲν εἶναι μετὰ βεβαιότητος γνωστόν. Λίαν πιθανὸν θεωρεῖται μόνον, ὅτι ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Ὄθωνι Βαίνιους, τῷ διδασκάλῳ τοῦ Ρούμπενς, καὶ ὅτι ἀναπαρήγαγε διὰ τῆς χαρακτικῆς τὰ ἔργα τῶν μᾶλλον γνωστῶν ζωγράφων τῆς ἐποχῆς του. Τὰ ἔργα του διακρίνονται εἰς δύο μεγάλας ὁμάδας: ἡ μία ἐξ αὐτῶν παρουσιάζει βαθεῖαν συναισθηματικότητα, ἐκδηλουμένην δι' ἀφελοῦς ὁπωσδήποτε τεχνικῆς, ἡ δ' ἑτέρα ἀξιοσημείωτον τεχνικὴν ὡριμότητα. Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων ἔργων του τάσσονται: «Ἡ Μαγδαληνὴ προσευχομένη πρὸ τοῦ Ἐσταυρωμένου», «Ἡ ἀποκαθήλωσις τοῦ Χριστοῦ» καὶ «Ἡ κοίμησις τῆς Θεοτόκου», ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁμωνύμων ἔργων τοῦ Ο. Βαίνιους, «Ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ», κατὰ τὸν Μαρτῖνον ντὲ Βός, «Ὁ γάμος τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης» κατὰ τὸν Κάλβαιρτ, «Τὰ τέσσαρα στοιχεῖα», «Ὁ ἅγιος Οὐβέρτος καὶ ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος» κατὰ τὸν Ἀλβέρτον Ντύρερ, ἡ «Ἐσχάτη κρίσις» κατὰ τὸν Μιχαὴλ Ἄγγελον καὶ αἱ προσωπογραφίαι τοῦ πρίγκιπος τῆς Ὀράγγης, τῆς κομίσσης ντὲ Βερνέϊγ καὶ τῆς Μαρίας τῶν Μεδίκων, ἐκτελεσθεῖσαι ἐπὶ τῇ βάσει ἰδικῶν του σχεδίων. Ι.Μ.Π.

Βῖρις *[Μυθολ.]*. Ἴσως τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ *Ἶρις*. Θεότης, ἧς τὸ ἄγαλμα ἦτο ἐξειργασμένον ἐπὶ τοῦ ἐν Ἀμύκλαις βωμοῦ (*Παυσ.* 3, 19, 3.). Τὸ ὄνομα τοῦτο ἀνέγνωσεν ὁ Πολέμων ὡς παρασημείωσιν μορφῆς ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Ὑακίνθου ἐν τῷ Ἀμυκλαίῳ. Ἀνευρέθη δὲ καὶ ἐν Θήρᾳ, κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ Hil. von Gaertringen ἐπί τινος ἐπὶ βράχου ἐπιγραφῆς ἐγγὺς ναοῦ τοῦ Καρνείου Ἀπόλλωνος, ἐν ἀρχαϊκωτάτοις γράμμασιν. Ἐνισχύεται δὲ ἡ ἀνάγνωσις τούτου καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἡ Θήρα ἦτο Λακωνικὴ ἀποικία καὶ εἶχε συγγένειαν ἐν τῇ λατρείᾳ μετὰ τῆς μητροπόλεως. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βιρκενία (ἡ) (Birkenia Traqu.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον

Ἡ βιρκενία elegans.
[Φυσικὸν μέγεθος—κατὰ τὸν Traquair.]

εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βιρκενιιδῶν ἀνασπίδων πλακοδέρμων* ἰχθύων. Τὰ λέπια τοῦ κορμοῦ των εἶναι στενὰ καὶ ὑψηλά, εἰς πολλὰς ἐπιμήκεις σειρὰς διατεταγμένα. Ἡ κεφαλή των, εὐρέως στρογγυλουμένη πρὸς τὰ ἐμπρός, ἔφερε μικρότερα λέπια ποικιλοτρόπως διατεταγμένα. Εἰς τὸ ὀπίσθιον κράσπεδον τῆς κεφαλῆς ὑπῆρχον 8 μικραὶ στρογγυλαὶ ὀπαί. Ἡ κοιλία ἔφερε μεγαλύτερα ἀκανθώδη λέπια. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Ludlow, Νέαν Βρουνσβίκην καὶ εἰς τὴν Νορβηγίαν. Γ. Κ. Γ.

βιρκενιίδαι (οἱ) (Birkeniidae) *[Παλαιοζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀνασπίδων πλακοδέρμων* ἰχθύων. Τὸ σῶμά των ἦτο μικρὸν ἀτρακτοειδές· Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου καὶ τῆς δεβονίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Τὰ κυριώτερα γένη εἶναι ἡ βιρκενία καὶ ὁ λασάνιος (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

Βιρμανία (ἡ) (ἀγγλ. Burma καὶ Burmah, γαλλ. Birmanie καὶ Barmanie, γερμ. Birma καὶ Barma). Χώρα ἐν τῇ ἀγγλικῇ αὐτοκρατορίᾳ τῶν Ἰνδιῶν. Ἀποτελεῖ τὴν μεγαλυτέραν καὶ ἀνατολικωτέραν ἐπαρχίαν τῶν βρεταννικῶν Ἰνδιῶν καὶ κεῖται ἐν τῇ χερσονήσῳ τῆς Ἰνδοκίνας, ἔχουσα πρὸς Β τὸ Θιβέτ, πρὸς Α τὸ Γιοὺν-νάν, τὸ Λάος καὶ τὸ Σιὰμ τῆς γαλλικῆς Ἰνδοκίνας, πρὸς Ν τὸ Σιὰμ καὶ τὸν κόλπον τῆς Βεγγάλης καὶ πρὸς Δ τὸ Ἀσσάμ, τὴν Βεγγάλην καὶ τὸν κόλπον τῆς Βεγγάλης. Ἔχει ἔκτασιν 605.277 τετρ. χιλιομ. καὶ πληθυσμὸν 13.212.192 κατοίκους. Πρωτεύουσα ἡ *Ραγκούν*.

— [ΓΕΩΓΡ.] Τὸ ἔδαφος τῆς Βιρμανίας εἶναι εὐφορώτατον, διασχιζόμενον ἀπὸ μακρὰς ὀροσειρὰς ἐναλλασσομένας μετὰ πεδιάδων, διηκουσῶν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον, τὰς ὁποίας διαρρέουν μεγάλοι ποταμοὶ σχηματίζοντες πρὸς τὰς ἐκβολὰς αὐτῶν πολυσχιδῆ δέλτα. Τὰ κυριώτερα τῶν ὀρέων τῆς Βιρμανίας εἶναι τὰ *Πάτκοϊ ἢ Πατκαΐ*, πρὸς τὰ ΒΔ σύνορα τοῦ Ἀσσάμ, μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Βραμαπούτρα καὶ Ἰραουάντι· τὰ *Ἀρακὰν-Ὑόμα*, μεταξὺ τοῦ κόλπου τῆς Βεγγάλης καὶ τοῦ Ἰραουάντι· τὰ *Πόπα ἢ Πούπα καὶ Πεγκόν*, μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Ἰραουάντι καὶ Σίττανγκ· ἡ ὀροσειρὰ τῶν *Πούνγκ-Λούνγκ*, μεταξὺ τοῦ Σίτταγκ καὶ τοῦ Σάλουϊν· καὶ πρὸς Α, ἡ ὀροσειρὰ τῶν κρατῶν τοῦ Σάν. Οἱ κυριώτεροι ποταμοὶ εἶναι οἱ ἑξῆς: ὁ *Ἰραουάντι*, ὁ *Σιττανγκ*, ὁ *Σάλουϊν* καὶ ὁ *Μέκονγκ*. Παρὰ τὰ παράλια τῆς Βιρμανία ὑπάρχουν πολλαὶ νῆσοι, αἱ μεγαλύτεραι τῶν ὁποίων εἶναι πρὸς Β ἡ *Μπαρόνγκα*, ἡ *Ράμρι* καὶ ἡ *Τσεντούμπα*, πρὸς Ν. τοῦ ἀκρωτηρίου Νεμράϊς αἱ νῆσοι τοῦ *Ανταμὰν* καὶ παρὰ τὰς νοτίας ἀκτὰς τὸ Ἀρχιπέλαγος τοῦ *Μεργκουί*. Τὸ κλῖμα τῆς Βιρμανίας εἰς τὰ νότια αὐτῆς μέρη εἶναι θερμόν, φθάνον μέχρι τοῦ $+42^{\circ}$ K καὶ οὐδέποτε κατερχόμενον κάτω τοῦ $+12^{\circ}$ K, ἐνῷ εἰς τὰ βόρεια εἶναι ἀρκετὰ ψυχρόν, μετὰ χιόνων κατὰ τὸν χειμῶνα.

Τὸ κυριώτερον προϊὸν τῆς Βιρμανίας εἶναι ἡ ὄρυζα, τῆς ὁποίας ἡ καλλιέργεια καλύπτει τὰ τέσσαρα πέμπτα τῶν καλλιεργημένων γαιῶν. Παράγει ἐπίσης σιτηρά, βάμβακα, καπνὸν καὶ ζαχαροκάλαμον. Τὰ μὴ καλλιεργούμενα μέρη καλύπτονται ὑπὸ δασῶν, τῶν ὁποίων ἡ ξυλεία χρησιμοποιεῖται κυρίως εἰς τὴν κατασκευὴν πλοίων. Εἰς τὰ δάση καὶ τὰ ὄρη τῆς Βιρμανίας ἐνδιαιτῶνται ἐλέφαντες, ρινόκεροι, ἀγριόχοιροι, τίγρεις, λεοπαρδάλεις, ἄρκτοι, δορκάδες, βίσωνες, βούβαλοι κτλ. Τὸ ὑπέδαφος περικλείει πετρέλαιον, πολυτίμους λίθους (ρουβίνια καὶ σαπφείρους), σίδηρον, ἅλας, ἤλεκτρον, γαιάνθρακας κτλ. Ἡ βιομηχανία εἶναι ἐλάχιστα διαδεδομένη. Οἱ Εὐρωπαῖοι διατηροῦν ἐργοστάσια κατεργασίας ὀρύζης, ξυλείας καὶ πετρελαίου, οἱ δὲ ἰθαγενεῖς κατασκευάζουν βαμβακερὰ ὑφάσματα, μεταξωτά, ὅπλα καὶ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ κοσμήματα. Ἡ Βιρμανία διεξάγει σημαντικὸν ἐμπόριον, ἰδίως κατὰ θάλασσαν, καὶ μὲ τὰ γειτονικά της κράτη τῆς Κίνας καὶ Ἰνδοκίνας διὰ πολυαρίθμων καραβανίων. Ἔχει εὐρὺ σιδηροδρομικὸν δίκτυον καὶ ποτάμιον συγκοινωνίαν.

Οἱ κάτοικοι τῆς Βιρμανίας εἶναι μογγολικῆς φυλῆς καὶ προῆλθον ἀπὸ τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας, πρεσβεύουν δὲ τὸν Βουδδισμόν. Οἱ προσηλυτισθέντες εἰς τὸν χριστιανισμὸν ὑπὸ τῶν ἀποστολικῶν ταγμάτων ἀνέρχονται εἰς 250.000. Ἡ γλῶσσα τῶν Βιρμανῶν εἶναι μονοσυλλαβικὴ διάλεκτος, ὅπως ἡ σινικὴ καὶ ἡ ἰνδοσινική.

— [ΙΣΤΟΡ.] Ἡ Βιρμανία, *Μιὲν* καὶ *Μυάνκα* καλουμένη ὑπὸ τῶν Κινέζων, εἶναι ἡ *Χρυσῆ Χερσόνησος*, πιθανώτατα, τοῦ Πτολεμαίου καὶ τὸ βασίλειον τοῦ *Μίεν* τοῦ ἐξερευνητοῦ Μάρκο-Πόλο, ὁ ὁποῖος πρῶτος εἶχεν ἐξερευνήσει τὰ μέρη ἐκεῖνα κοτὰ τὴν ΙΔ' ἑκατονταετηρίδα.

Ἡ ἀρχαία ἱστορία τῆς Βιρμανίας εἶναι σκοτεινὴ καὶ ταυτίζεται μετὰ τῆς τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Ἰνδοκίνας. Αἱ ἐξηκριβωμέναι πληροφορίαι περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Βιρμανίας ἄρχονται ἀπὸ τοῦ 289 π. Χ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Βιρμανία ἀπετέλει βασίλειον μὲ πρωτεύουσαν τὴν *Προμέ*. Κατὰ τὸ 94 μ. Χ. ἀπέθανεν ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῆς δυναστείας τοῦ Προμέ, ἡ δὲ νέα δυναστεία μετέφερε τὴν πρωτεύουσαν εἰς τὴν πόλιν *Πουγκάν*, ἥτις παρέμεινε πρωτεύουσα ἐπὶ δώδεκα αἰῶνας. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τῆς δυναστείας ταύτης, οἱ Κινέζοι εἰσέβαλον εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Βιρμανίας καὶ παρέμειναν ἐπ' ἀρκετὸν κατέχοντες τὴν χώραν. Κατὰ τὸ 1300 ἡ πρωτεύουσα μετεφέρθη εἰς τὴν νεοκτισθεῖσαν πόλιν *Ἄβα*, ἐξ ἧς ὠνομάσθη κατόπιν ἡ Βιρμανία *βασίλειον τῆς Ἄβα*. Περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, οἱ Βιρμανοὶ κατέλαβον τὴν Πεγκού, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον οἱ Πεγκουανοὶ ἐπαναστατήσαντες, κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν, τῷ 1752, τὴν Ἄβα καὶ νὰ αἰχμαλωτίσουν τὸν βασιλέα *Δβιπτί*, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος τῆς δυναστείας του. Τὸ ἑπόμενον ὅμως ἔτος, ὁ πολεμιστὴς *Ἀλόμπρα* κατώρθωσε νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς Βιρμανούς, νὰ καταλάβῃ τὴν Πεγκοὺ καὶ νὰ ἀπελευθερώσῃ τὴν πατρίδα του ἀπὸ τοὺς Κινέζους καὶ τοὺς Σιαμαίους, οἵτινες ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον καταλάβει διάφορα τμήματα τῆς χώρας. Ὁ Ἀλόμπρα ἔκτισε τὴν *Ραγκοὺν* παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰραουάντι, τὴν ὁποίαν κατέστησε πρωτεύουσαν τῆς Βιρμανίας. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ἄγγλοι ἤρχισαν νὰ προελαύνουν ἐκ δυσμῶν καὶ κατώρθωσαν νὰ κατακτήσουν τὴν χώραν κατὰ τρεῖς συνεχεῖς περιόδους. Ἀπὸ τοῦ 1824—1825 κατέλαβον τὸ Ἀρακάν, τὸ Μεργκουί, τὸ Ταβοΐ, τὸ Τενασσερὶμ καὶ τὸ Ὑέχ, κατὰ τὸ 1852 τὴν λοιπὴν παραλίαν καὶ κατὰ τὸ 1885 τὸ Μανταλαί. Ἡ Κίνα, ἡ ὁποία, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἐξήσκει ἐπὶ τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Βιρμανίας τὴν ἐπικυριαρχίαν της, ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀγγλικὴν κατοχὴν τῷ 1886.

Ἀπὸ τοῦ 1897 μέχρι τοῦ 1923 ἡ Βιρμανία διῳκεῖτο ὑπὸ Ἄγγλου ἁρμοστοῦ, ὁ ὁποῖος ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ ἀναπληρωτοῦ-ὑποδιοικητοῦ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1923 ὑπὸ ὑποδιοικητοῦ μετὰ νομαρχιακοῦ συμβουλίου, ἀποτελουμένου ἀπὸ 79 μέλη αἱρετὰ καὶ 24 διοριζόμενα ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ὑποδιοικητοῦ. Διοικητικῶς ἡ Βιρμανία διαιρεῖται εἰς ὀκτὼ ἐπαρχίας, ὧν τέσσαρες (αἱ *Ἀρακάν, Ἰραουάντι, Πεγκού, Τενασσερίμ*), ἀποτελοῦν τὴν *Κάτω Βιρμανίαν*, αἱ δὲ ἄλλαι τέσσαρες (αἱ *Μανταλαί, Σαγκάϊγκ, Μαγκουὶ καὶ Μεϊκτίλα*) ἀποτελοῦν τὴν *Ἄνω Βιρμανίαν*, καὶ εἰς 39 ὑποδιοικήσεις.

Αἱ κυριώτεραι πόλεις τῆς Βιρμανίας εἶναι, πλὴν τῆς πρωτευούσης *Ραγκούν*, ἡ *Μαντολαί*, ἡ *Μουλμέϊν*, ἡ *Μπαμό*, ἡ *Τουνγκού*, ἡ *Χενζάντα*, ἡ *Τσουεντούνγκ*, ἡ *Προμέ*, ἡ *Ἀκυάμπ*, καὶ ἡ *Μαΰμυό*, ἡ ὁποία εἶναι ἡ θερινὴ διαμονὴ τοῦ ὑποδιοικητοῦ καὶ τῶν ἀρχῶν. Μ. Δ. Β.

βιρμανικομαλαϊκὸν ***τόξον ὀρέων*** *[Γεωγρ.]*. Σειραὶ ὀρέων τῆς νοτιοανατολικῆς Ἀσίας, αἱ ὁποῖαι διήκουν ὑπὸ μορφὴν τόξου, ἀνοικτοῦ πρὸς ΒΑ. Ἄρχονται ἀπὸ τῆς Ἰνδοκίνας, ἀποτελοῦσαι συνέχειαν τῶν Ἱμαλαΐων ὀρέων· κατ' ἀρχὰς ἔχουν κατεύθυνσιν πρὸς νότον, κατόπιν ὅμως στρέφονται πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἐκτείνονται διὰ τῆς Σουμάτρας, Ἰάβας μέχρι καὶ τῶν νήσων Μολουκκῶν. Κατὰ τὸ ἀνατολικόν του τμῆμα, τὸ τόξον τοῦτο τῶν ὀρέων ἔχει ὑποστῆ πολλὰς διαρρήξεις καὶ μεταπτώσεις, ἕνεκα δὲ τούτου φέρει πολυάριθμα ἡφαίστεια. (Βλ. καὶ τοὺς ἐν λ. **Ἀσία** χάρτας, τ. Ε', σελ. 802 καὶ 803 ὡς καὶ σ. 804 β'.) Γ. Κ. Γ.

Βιρμιγχάμη (Birmingham) *[Γεωγρ.]*· βλ. Μπίρμιγχαμ.

Βίρμιγχαμ (Birmingham) *[Ἀστρονομ.]*. Ρομβοειδὴς περιοχὴ τῆς Σελήνης, περιλαμβανομένη μεταξὺ διαφόρων ὀροσειρῶν αὐτῆς. Κεῖται ἐν τῷ βορειανατολικῷ τεταρτημορίῳ τοῦ σεληνιακοῦ δίσκου, μεταξὺ τοῦ βορείου πόλου καὶ τοῦ κρατῆρος τοῦ Πλάτωνος, εἰς σεληνογραφικὸν μῆκος 10°—20° Λ καὶ πλάτος $+65^{\circ}$ περίπου. Σ. Π.

βιρμίτης (ὁ) (Birmit) *[Ὀρυκτολ.]*. Εἶδος ὀρυκτῆς ρητίνης, ἥτις ὁμοιάζει πρὸς ἤλεκτρον. Ὠνομάσθη οὕτω ἐκ τοῦ ὅτι εὑρίσκεται ἐν Βίρμᾳ. Γ. Κ. Γ.

βιρόλα (ἡ) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλατρινιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς τροπικῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῆς λιπαρᾶς οὐσίας, ἣν περιέχουσιν οἱ καρποὶ τῶν φυτῶν τούτων, κατασκευάζονται σάπωνες. Δ. Ν. Π.

Βιρόλι (Biroli), ***Ἰωάννης***. Ἰταλὸς φυσιοδίφης (1772—1825). Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας, εἶτα δ' ἐγένετο καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς ἐν τῇ γενετείρᾳ του καὶ διευθυντὴς τοῦ βοτανικοῦ κήπου τῆς «Γεωργικῆς Ἑταιρείας» τῆς αὐτῆς πόλεως. Κατὰ τὸ 1815 ἐκλήθη ὡς καθηγητὴς εἰς τὴν ἕδραν τῆς βοτανικῆς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Τουρίνου. Κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Ἡ χλωρὶς τῆς Ἀγκῶνος» (1808), «Ἐγχειρίδιον γεωργίας» (1809) κλπ. Δ. Ν. Π.

βιροστρίτης (ὁ) (Birostrites) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ρουδιστῶν ἑτεροδόντων ὁμομυαρίων ἐλασματοβραγχίων μαλακίων*. Λείψανά των

Digitized by Google

εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου. Γ. Κ. Γ.

Βιροῦγγο καὶ *Βιρούγγα* (Viroungo καὶ Virounga) *[Γεωγρ.]*. Ἡφαιστειογενὴς ὀροσειρὰ τῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς, μεταξὺ τῆς λίμνης τοῦ Ἀλβέρτου Ἐδουάρδου πρὸς Β καὶ τῆς λίμνης Κίβου πρὸς Ν. Τὸ ὑψηλότερον ἐν ἐνεργείᾳ ἡφαίστειον τῆς ὀροσειρᾶς ταύτης ἔχει ὕψος 3475 μέτρων. —Μ.

Βιρουὲς (Viruès), ***Χριστόφορος***. Ἱσπανὸς ποιητὴς (1545—1609). Ὑπῆρξε, μετὰ τοῦ φίλου του Λόπε ντὲ Βέγκα, εἷς τῶν δραματικῶν συγγραφέων, οἵτινες συνέβαλον τὰ μέγιστα εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἱσπανικοῦ θεάτρου. Μεταξὺ τῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Κασσάνδρα», «Μάρκελλα», «Σεμίραμις» κλπ. Μ. Δ. Β.

Βίρσεν (Wirsén), ***Κάρολος-Δαυίδ***. Σουηδὸς φιλόλογος γεννηθεὶς ἐν Οὐπσάνδη τῷ 1842. Κατὰ τὴν νεότητά του (1861—1863) ἐδημοσίευσεν ἓξ μεγάλας συλλογὰς ποιημάτων, βραδύτερον δὲ (1876, 1893 καὶ 1896) τέσσαρας ἄλλους τόμους. Ὁ Βίρσεν εἶναι ἑρμηνευτὴς τῆς ἠρέμου αἰσθηματικότητος, ἡ ὁποία ἔχει ὡς θέμα τὴν οἰκογένειαν καὶ ὡς κύκλον τὸ «σπίτι». Εἶναι ποιητὴς βαθύτατα θρησκευτικὸς («Ἀπὸ τῆς Βηθλεὲμ εἰς τὸν Γολγοθᾶν» 1882, «Χριστιανικαὶ ἱεροτελεστίαι καὶ ἑορταὶ» 1889). Τῷ 1884 ἐξελέγη ἰσόβιος γραμματεὺς τῆς σουηδικῆς Ἀκαδημίας. Ἐξετιμήθη ἰδίᾳ ὡς κριτικός· ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου τὸν χαρακτηρίζει αὐστηρότης ἠθικῶν ἀρχῶν καὶ ἀδιάλλακτος στάσις ἀπέναντι πάσης «νεωτεριστικῆς» ῥοπῆς. Ὑπῆρξεν ἰδίως σφοδρὸς πολέμιος τῶν νατουραλιστικῶν θεωριῶν καὶ ἔργων. —Ω.

Βίρσουγγ (Wirsung ἢ Wirsungus), ***Ἰωάννης-Γεώργιος-Χριστόφορος***. Γερμανὸς ἰατρὸς ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Ἐσπούδασεν ἐν Παδούῃ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ διασήμου Wesling, οὗτινος ὑπῆρξε καὶ ἐπιμελητὴς ἐπὶ τετραετίαν. Τῷ 1641 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ἀνατομικῆς καὶ βοτανικῆς ἐν Altdorf. Κατέστη γνωστός, ἀφότου πρῶτος αὐτὸς ἀπεκάλυψε τὴν ὕπαρξιν τοῦ *παγκρεατικοῦ πόρου* παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ, ὅστις καὶ φέρει ἔκτοτε τὸ ὄνομα αὐτοῦ (βλ. κατωτ.). Ἐφονεύθη ὑπὸ Δαλματοῦ ἰατροῦ φθονήσαντος τὴν δόξαν του. Ο. Ρ.

βιρσούγγειος *πόρος* *[Ἀνατομ.]*. Ὁ πόρος οὗτος εἶναι ὁ κύριος ἢ ὁ μείζων (τοῦ *Wirsung*) ἐκφορητικὸς πόρος τοῦ *παγκρέατος*, ὅστις ἀθροίζεται ἐξ ὅλης τῆς οὐσίας αὐτοῦ, διακρινόμενος ἀπὸ τοῦ ἑτέρου, τοῦ ἐλάσσονος ἢ ἐπικουρικοῦ (τοῦ *Santorinn*) ἐκφοριτικοῦ πόρου, ὅστις ἀθροίζεται μόνον ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ παγκρέατος καὶ ἐλλείπει ἐνίοτε. Διαστέλλονται δ' οἱ ἐκφορητικοὶ οὗτοι πόροι τῆς λοιπῆς ἐρυθροφαίου οὐσίας τοῦ παγκρέατος διὰ τὴν λευκὴν αὐτῶν χροιάν. Ὁ βιρσούγγειος πόρος διελαύνει τὸ πάγκρεας διὰ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἀπὸ τῆς οὐρᾶς μέχρι τῆς κεφαλῆς, ἔχων αὐλὸν ὅσον τὸ πάχος καλαμίσκου χηνείου πτεροῦ, προσκείμενος ἐγγυτέρω τῆς ὀπισθίας ἢ τῆς προσθίας ἐπιφανείας. Ἀνακάμπτων δὲ ἐπὶ τὰ κάτω τὸν αὐχένα τοῦ παγκρέατος, συνάπτεται παρὰ τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ μετὰ τοῦ ὕπεοθεν φερομένου χοληδόχου πόρου καὶ ἐκβάλλει ἢ διὰ τοῦ κοινοῦ μετ' αὐτοῦ στομίου εἰς τὸν βλενογόνον ὑμένα τοῦ δωδεκαδακτύλου ἐν θηλοειδεῖ φύματι (τοῦ *Vater*), κειμένῳ ἐν τῷ κάτω μέρει τῆς κατιούσης μοίρας τοῦ δωδεκαδακτύλου, ἢ δι' ἰδίου στομίου ἀμέσως ὑπὸ τὸ στόμιον τοῦ χοληδόχου πόρου. Κατὰ τὸ στόμιον δ' αὐτοῦ ἐμφανίζει ἔξωθεν μὲν στιβάδα κυκλοτερῆ ἐκ λείων μυϊκῶν ἰνῶν, τὸν *σφιγκτῆρα τοῦ παγκρεατικοῦ πόρου*, ἔνδοθεν δὲ πτυχὰς ἢ βαλβῖδας, δι' ὧν παρεμποδίζεται ἡ εἴσοδος τοῦ ἐντερικοῦ ὑγροῦ. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Βὶρτ (Wirth), ***Ἰωάννης-Γεώργιος-Αὔγουστος***. Ἐπιφανὴς Γερμανὸς πολιτικὸς καὶ συγγραφεὺς (1798—1848). Σπουδάσας νομικὰ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἐρλάγγης, ἠσχολήθη μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του εἰς τὴν ἄσκησιν τοῦ δικηγορικοῦ ἐπαγγέλματος. Τὸ 1831 μεταβὰς εἰς Μόναχον ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ «Das Inland», τὸ ὁποῖον ἦτο ὄργανον τῆς Κυβερνήσεως. Λόγῳ τῶν φιλελευθέρων φρονημάτων του παραιτηθεὶς τῆς διευθύνσεως τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἐξέδωκε πολιτικὴν ἐφημερίδα ὑπὸ τὸν τίτλον «Γερμανικὸν Βῆμα». Ἡ ἔκδοσις ὅμως αὕτη τοῦ ἐπεφύλασσε συνεχεῖς ἀστυνομικὰς διώξεις, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐπιδράσουν καὶ ἐπὶ τῶν πολιτικῶν του πεποιθήσεων. Ἐξειλίχθη ὡς ἐκ τούτου εἰς ἄκρον ῥιζοσπάστην, ἡ δὲ πολεμική του ἐξηκολούθει προκαλοῦσα νέας καταδιώξεις. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1832 ἀπηγορεύθη ἡ συνέχισις τῆς ἐκδόσεως τῆς ἐφημερίδος του, ὀλίγον δὲ βραδύτερον, ἐξ ἀφορμῆς λόγου ἐκφωνηθέντος ἔν τινι ἑορτῇ, δι' οὗ προεκάλει τοὺς «πατριώτας» εἰς τὴν σύμπηξιν ἰδίου συνδέσμου, συνελήφθη καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακάς. Ἐγκάθειρκτος συνέγραψε καὶ ἐξέδωκε τὴν πραγματείαν του «Ἡ πολιτικὴ μεταρρύθμισις τῆς Γερμανίας» (1832), ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐξέθετε τὰς πολιτικὰς αὐτοῦ ἀντιλήψεις καὶ ἰδέας. Εἰσαχθεὶς εἰς δίκην, πρὸ τοῦ ἐν Landau δικαστηρίου τῶν ἐνόρκων, τὸ ἑπόμενον ἔτος, ἐκηρύχθη ἀθῷος, κατεδικάσθη ὅμως παρὰ τοῦ πλημμελειοδικείου ἐπὶ ἐξυβρίσει ἐγχωρίων καὶ ἀλλοδαπῶν ἀρχῶν εἰς διετῆ φυλάκισιν. Ἐν τῇ φυλακῇ συνέγραψε τὸ περίφημον βιβλίον του «Ἀποσπάσματα ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος» (1835 εἰς 2 τόμ.). Μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του ἐστάλη εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα Χὸφ τῆς Βαυαρίας, τεθεὶς ὑπὸ ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν· δραπετεύσας ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Γαλλίαν τὸ 1836, τὸ δὲ 1839 εἰς Ἑλβετίαν, ὁπόθεν ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐν Konstanz ἐκδιδομένης ἐφημερίδος «Γερμανικὴ Λαϊκὴ Ἠχώ», συγγράψας ταυτοχρόνως καὶ τὴν «Ἱστορίαν τῶν Γερμανῶν» (4 τόμ. 1843—1845). Ἐγκατασταθεὶς τὸ 1847 ἐν Καρλσρούῃ ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν γερμανικὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν. Η. Γ. Κ.

—Βὶρτ (Wirt), ***Ἰωάννης-Οὐλρῖχος***. Γερμανὸς φιλόσοφος (1810—1879). Σπουδάσας φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν ἐν Τυβίγγῃ ἐξελέγη ὑπὸ τῆς κοινότητος τῆς Κλάϊνγκάρταχ πάστωρ αὐτῆς. Ἐκεῖ συνέγραψε τὸ «Σύστημα θεωρητικῆς ἠθικῆς» (1841—1842). Μαθητὴς τοῦ Ἑγέλου ἀπορρίπτει, ὡς ἐκεῖνος, τὸν δυαδισμὸν ἠθικῆς καὶ δικαίου, ὡς ἔπραξαν ὁ Κάντιος καὶ ὁ Φίχτε, διίσταται ὅμως πρὸς τὸν διδάσκαλόν του, ἀντιτιθέμενος εἰς τὴν ὑπαγωγὴν τῆς ἠθικῆς εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ κράτους. Διαλεκτικὸς ἐν τούτοις ὡς ὁ Ἕγελος, ἐπιμένει πολὺ εἰς τὴν μέθοδον τῆς ἐπαγωγικῆς παρατηρήσεως καὶ ἐξετάζει τὴν ἠθικότητα ὄχι ἀφῃρημένως, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ πρακτικοῦ αὐτῆς σκοποῦ. Διὰ τοῦτο ἡ φιλοσοφία τοῦ Βὶρτ ὠνομάσθη «*ἰδεολογικὸς πραγματισμός*». Ἐκτὸς τοῦ συστήματος τῆς ἠθικῆς του, ὁ Βὶρτ ἐδημοσίευσε καὶ πολλὰς ἄλλας πραγματείας καὶ ἔργα, ἐν οἷς: «Ἡ θεωρητικὴ ἰδέα τοῦ Θεοῦ» (1845). Μετὰ τοῦ J. H. Fichte καὶ τοῦ Ulrici ἐξέδωκε, ἀπὸ τοῦ 1852, τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς φιλοσοφικῆς Κριτικῆς». Κ. Ι. Β.

—Βὶρτ (Wirth), ***Κάρολος-Ἰωσήφ***. Γερμανὸς πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1879 ἐν Φρειβούργῳ. Ἐγένετο γνωστὸς μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ὡς οἰκονομολόγος καὶ ἀρχηγὸς τοῦ κέντρου ἐν τῇ γερμανικῇ Βουλῇ, τῆς ὁποίας ἐξελέγη μέλος διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1914. Διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τῷ 1920 καὶ ἀπὸ τοῦ Μαΐου 1921 μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου 1922 πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Ὑπῆρξεν ἐξ ἐκείνων, οἵτινες συνηγόρησαν ὑπὲρ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ὑποχρεώσεων τῆς Γερμανίας συμφώνως πρὸς τὴν συνθήκην τῶν Βερσαλλιῶν καὶ ὑπὲρ τῆς παραδοχῆς τοῦ τελεσιγράφου τῆς διασκέψεως τοῦ Λονδίνου τὴν 4 Μαΐου 1921. Τῷ 1922 ἀντιπροσώπευσε τὴν Γερμανίαν μετὰ τοῦ Ρατενάου εἰς τὴν Διεθνῆ Οἰκονομικὴν Διάσκεψιν τῆς Γενεύης. Τῷ 1925 ἐξεδόθη τόμος περιέχων τοὺς «Λόγους» του. Μ. Δ. Β.

— Βὶρτ (Wirth), ***Μαξιμιλιανός***. Γερμανὸς οἰκονομολόγος (1822—1897), υἱὸς τοῦ *Ἰωάννου Βὶρτ*. Μετὰ τὸ πέρας τῶν νομικῶν του σπουδῶν ἤρχισε δημοσιογραφῶν, ἐκδόσας ἐν Φρανκφούρτῃ, μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Φραγκίσκου, τὸ ἑβδομαδιαῖον περιοδικὸν ὁ «Ἐργοδότης». Ἀναδειχθεὶς ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ διωρίσθη μέλος τοῦ προεδρείου τοῦ οἰκονομικοῦ συνεδρίου καὶ τοῦ «Ἐθνικοῦ Σωματείου», ἀπὸ δὲ τοῦ 1865 μέχρι τοῦ 1873 διηύθυνε τὸ στατιστικὸν γραφεῖον τῆς Ἑλβετίας. Συνέγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Στοιχεῖα τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας» (4 τόμ. 1855—1873), «Ἱστορία τῶν ἐμπορικῶν κρίσεων» (1858), «Ἡ γερμανικὴ ἐθνικὴ ἑνότης ἀπὸ τῆς οἰκονομικῆς, πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς ἐξελίξεως αὐτῆς» (1859). «Γενικὴ περιγραφὴ καὶ στατιστικὴ τῆς Ἑλβετίας» (1870—1875), «Ἀναγέννησις τῆς Αὐστρίας ἐκ τῶν ἐπακολουθημάτων τῆς κρίσεως» (1876), «Τὸ χρῆμα» (1884), «Ἡ Οὐγγαρία καὶ οἱ θησαυροὶ τοῦ ἐδάφους αὐτῆς» (1885), «Αἱ πηγαὶ τοῦ πλούτου» (1886) κ.λ.π. Η. Γ. Κ.

— Βὶρτ (Virth), ***Φραγκῖσκος***. Γερμανὸς οἰκονομολόγος, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου (1826—1897). Ἐσπούδασε μηχανικός, ἐπεδόθη ὅμως κατόπιν εἰς οἰκονομικὰς μελέτας. Ἵδρυσε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Μαξιμιλιανοῦ τὴν οἰκονομικὴν ἐφημερίδα «Ἐργοδότης», ὠργάνωσε διαφόρους λαϊκὰς πιστωτικὰς ἑταιρείας καὶ ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τοῦ Γερμανικοῦ Συνδέσμου Λαϊκῆς Ἐκπαιδεύσεως. Ἐδημοσίευσεν ἱκανὰ ἔργα, ἐν οἷς ἀξιολογώτερον «Αἱ Λαϊκαὶ Τράπεζαι» Κατὰ τὰ τελευταῖα τῆς ζωῆς του ἔτη ἀφωσιώθη εἰς προπαγάνδαν ὑπὲρ τῆς παγκοσμίου εἰρήνης. —Ω

βιρτγενία (ἡ) (Wirtgenia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀστερωδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, φυόμενα εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν. Δ. Ν. Π.

Βίρτζιλ, *πληκτροφόρον*—(clavier de Virgil) *[Μουσ.]*. Εἶδος βωβοῦ πληκτροφόρου ἐφευρεθέντος ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ Wirgil καὶ προωρισμένου νὰ διευκολύνῃ τὴν μελέτην τῶν σπουδαστῶν τοῦ πιάνου, ὁσάκις οὗτοι δὲν θέλουσι νὰ ἐνοχλῶσι τοὺς περὶ αὐτούς. Μικρὰ φορητὰ *βίρτζιλ* μεταχειρίζονται πολλάκις οἱ δεξιοτέχναι τοῦ κλειδοκυμβάλου, ἵνα ἐξασκῶνται κατὰ τὰ ταξίδιά των. Γ. Σ.

Βίρτζιν *Ἄϊλαντ* (Virgin Islands) *[Γεωγρ.]*· βλ. Παρθένοι *νῆσοι*.

βίρτζιναλ (virginal), *[Μουσ.]*. Ὄργανον τῆς οἰκογενείας τῶν *κλειδοχόρδων* (clavicembali), λίαν διαδεδομένον ἐν ἄλλοτε Ἀγγλίᾳ. Φαίνεται, ὅτι *βίρτζιναλ* ἦτο τὸ ἀρχαιότερον ὄνομα τῆς σπινέττας, ἧς διέφερε μόνον εἰς τὸ ὅτι εἶχε λίαν περιωρισμένον τὸν ἀριθμὸν τῶν βαρέων φθόγγων. Γ. Σ.

Βιρτὸν (Virton), *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Λουξεμβούργου, παρὰ τὰ γαλλικὰ σύνορα, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τόν. Κάτ. 2500. Ἔχει κλωστήρια, χυτήρια, ξυλουργεῖα. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, τὸ 3ον γαλλικὸν σῶμα στρατοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ρυφφὲ προσεπάθησε παρὰ τὸ Βιρτὸν νὰ ἀναχαιτήσῃ τὴν προέλασιν τῆς 5ης γερμανικῆς στρατιᾶς ὑπὸ τὸν Κρόνπριντζ, χωρὶς νὰ τὸ κατορθώσῃ. Ἡ δοθεῖσα ἐνταῦθα κατὰ τὴν 23 Αὐγούστου 1914 μάχη ἀποτελεῖ μέρος τῆς μεγάλης «*μάχης τῶν* Ἀρδεννῶν» (βλ. λ.). Μ. Δ. Β.

βιρτουόζος (ὁ) (ἐκ τοῦ λατιν. *virtus*=ἀρετή, δύναμις, δεξιότης)· ὁ ἀριστοτέχνης, ὁ δεξιοτέχνης. Ἡ λέξις εἶναι ἐν χρήσει ἐν τῇ μουσικῇ ἰδίως πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ κατόχου τῆς τεχνικῆς ὀργάνου τινός.

Τοιοῦτοι δεξιοτέχναι ἦσαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οἱ κιθαρῳδοί, οἱ ἀναφερόμενοι κατὰ τοὺς ἑκάστοτε ἀγῶνας ἐν Ἑλλάδι. Ἀργότερον ἐν Ρώμῃ, κατὰ τοὺς ἀγῶνας ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ, μετεκάλουν ἐξ Ἑλλάδος τοὺς διασημοτέρους βιρτουόζους τῆς ἐποχῆς (*Μενεκράτης, Μισομήδης τῆς Κρήτης*). Ἐν τῇ νεωτέρᾳ Εὐρώπῃ ἀρχαιότεροι εἶναι οἱ βιρτουόζοι τοῦ βιολίου, οἵτινες, ὀνομαστοὶ ἤδη κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, ἔφθασαν εἰς τὸ κορύφωμα τῆς τεχνικῆς των ἀναπτύξεως (*Βερατσίνι, Τζεμινιάνι, Πικατέλλι, Ταρτίνι*) καὶ προσήγγισαν διὰ τοῦ *Παγανίνι* ὅρια, ἅτινα δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ πλέον ἡ τέχνη. Βιρτουόζοι τοῦ ᾄσματος ἀναδεικνύονται κατὰ τὴν περίοδον τοῦ μελοδράματος τῆς Νεαπόλεως κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα οἱ περίφημοι ἐκτομίαι ἀοιδοί. Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἀνεδείχθησαν πλεῖστοι βιρτουόζοι τοῦ κλειδοκυμβάλου (*Κλεμέντι, Στάϊμπελτ, Κράμερ, Ντουσσέκ, Μπουζόνι, Παντερέφσκυ, Ζάουερ*, κλπ.) καθὼς καὶ τῶν λοιπῶν ἐγχόρδων καὶ πνευστῶν ὀργάνων. Γ. Σ.

Βίρτους (Vertus) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 494. Ἀνεκαλύφθη τῇ 7ῃ Ὀκτωβρίου 1902, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του, διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910, εἶναι τὰ ἑξῆς: $a=2984$, $T=1883$ ἡμ., $e=0{,}063$, $i=7^{\circ}\ 9'$, $L=167^{\circ}\ 47'$, $\Omega=39^{\circ}\ 5'$ καὶ $\pi=248^{\circ}\ 14'$. Σ. Π.

Βὶρτς (Wiertz), ***Ἀντώνιος***. Ὀνομαστὸς Βέλγος ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Ντινὰν τῷ 1806 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βρυξέλλαις τῷ 1865. Ὁ πατήρ του, *Λουδοβῖκος-Φραγκῖσκος Βὶρτς*, ἂν καὶ πτωχὸς καὶ δυσκόλως ποριζόμενος τὰ πρὸς τὸ ζῆν, μετ' εὐχαριστήσεως εἶδεν ἀναπτυσσομένην τὴν πρὸς τὴν ζωγραφικὴν κλίσιν τοῦ παιδός. Τῷ 1819 ὁ πληρεξούσιος Μαίμπρ, ἑλκυσθεὶς ἀπὸ τὴν ἰδιοφυΐαν τοῦ νέου, ἀνέλαβε τὰς δαπάνας τῆς συντηρήσεώς του καὶ ἐπλήρωσε πρὸς χάριν του διδασκάλους σχεδίου καὶ μουσικῆς. Κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος μεταβὰς εἰς Ἀμβέρσαν εἰσήγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Καλῶν Τεχνῶν, διευθυνομένην τότε ὑπὸ τοῦ Herreyns καὶ τοῦ Mathieu von Brée. Ὁ Ἀντώνιος Βὶρτς, διακριθεὶς ταχέως μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν του, ἔλαβεν ἐπιχορήγησιν ἐξ 140 φλωρινίων, αὐξηθεῖσαν εἰς 400. Τῷ 1822 ἀποθανόντων τοῦ πατρός του καὶ τοῦ Μαίμπρ, εὑρέθη ἐν ἡλικίᾳ 16 ἐτῶν μόνος. Ἐν τούτοις παλαίων διαρκῶς, κατέκτα εἰς τὴν τέχνην του περισσότερον ἔδαφος, ἐγίνετο περισσότερον κύριος τοῦ ταλάντου του. Τῷ 1832 ἔλαβε τὸ μέγα βραβεῖον τῆς Ρώμης, ἀφοῦ δὲ διῆλθε μῆνας τινὰς εἰς Παρισίους, ἔφθασε, κατὰ Μάϊον τοῦ 1834, εἰς τὴν Ρώμην καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐκεῖσε γαλλικὴν Ἀκαδημίαν, τὴν ὁποίαν διηύθυνε τότε ὁ Ὁράτιο-Βερνέ. Εἶχε πλέον σχεδιάσει τὰς μεγάλας συνθέσεις, ἃς θὰ ἐξετέλει βραδύτερον. Ἐλθὼν εἰς Ρώμην ἐθεώρησε χρήσιμον, πρὶν ἐπιχειρήσῃ νὰ ἐκτελέσῃ ταύτας νὰ ἐργασθῇ ἐπὶ πολλοὺς μῆνας εἰς τὰ Μουσεῖα, σπουδάζων τὴν τέχνην τῶν μεγάλων Ἰταλῶν διδασκάλων. Τέλος κατῆλθεν εἰς τὸν ἐπίπονον ἀγῶνα τῆς τέχνης. Ἐξετέλεσε καὶ ἐξέθηκε τὴν «Μάχην Ἑλλήνων καὶ Τρώων περὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Πατρόκλου». Ἡ προκληθεῖσα ἐκ τοῦ ἔργου

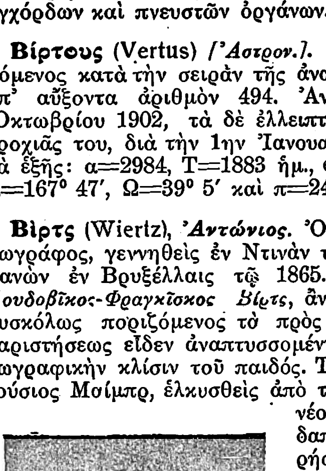

Ἀντώνιος Βὶρτς.

Digitized by Google

τούτου ἐντύπωσις, παρ' ὅλα τὰ ἐμφανῆ ἐλαττώματά του, ὑπῆρξε καταπληκτική. Ὁ μέγας Δανὸς γλύπτης Τορβάλδσεν καὶ ὁ διάσημος Μινάρντι διεκήρυξαν, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ρούμπενς δὲν εἶχε παραχθῆ τίποτε ἰσχυρότερον καὶ τολμηρότερον ἐν τῇ παγκοσμίῳ τέχνῃ. Ἡ Ἀκαδημία τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ κατηρίθμησε πάραυτα τὸν Βίρτς μεταξὺ τῶν μελῶν της. Ἐν τούτοις ὁ καλλιτέχνης οὗτος δὲν εἶχεν εἰσέτι παράσχει τὸ μέτρον τοῦ ταλάντου του. Μία γενναιοτέρα ἐπὶ τὰ πρόσω προσπάθεια ὑπῆρξεν ἡ «Ἐπανάστασις τῶν Ἀγγέλων», ἡ ὁποία ἀντιμετώπισε σφοδροτάτην πολεμικήν. Ἐν τούτοις διὰ τοῦ ἔργου αὐτοῦ ὁ Βίρτς ἐγένετο πασίγνωστος. Ἡ παράδοξος τέχνη του, ἡ ἀρεσκομένη εἰς τὰς βαθείας ἀντιθέσεις, ἡ συλλαμβάνουσα τὴν δραματικότητα ἑκάστου θέματος, ἡ διαπνεομένη ἀπὸ μίαν ἐκπλήσσουσαν πνοὴν φρίκης, ἤρχισε νὰ προκαλῇ διαμάχας, νὰ ἐπιβάλλεται ἐδῶ, νὰ ἐμβάλῃ ἀνησυχίας ἐκεῖ. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Βίρτς ἐπροχώρει εἰς τὴν ὁλοκλήρωσιν τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἰδεώδους του· ἐσχημάτιζεν ὁλόκληρον σύστημα, συνέθετεν οἱονεὶ ἕνα ἴδιον τρόπον τοῦ βλέπειν, τὸν ὁποῖον ἐξέθετε διὰ πινάκων καὶ συγγραφῶν. Τῷ 1840, προκηρυχθέντος διαγωνισμοῦ πρὸς σύνθεσιν ἐγκωμίου ἐπὶ τῇ συμπληρώσει διακοσίων ἐτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ρούμπενς, ὁ Βίρτς ἔτυχε τοῦ πρώτου βραβείου. Ὅτε δὲ πολὺ βραδύτερον ἡ βελγικὴ Ἀκαδημία προέβη εἰς τὴν προκήρυξιν διαγωνισμοῦ πρὸς συγγραφὴν μελέτης περὶ τῶν θεμελιωδῶν χαρακτήρων τῆς φλαμανδικῆς ζωγραφικῆς, ὁ Βίρτς ἔτυχε πάλιν τοῦ βραβείου. Ἐν τῷ μεταξὺ διὰ σειρᾶς δοκιμίων καὶ σατιρῶν κατειρωνεύθη τὰς καλλιτεχνικὰς τάσεις τῶν χρόνων του καὶ προσεπάθησε νὰ ἐπιβάλῃ τὰς ἰδέας του. Ὅτε δὲ ἤνοιξεν ἡ τριετὴς ἔκθεσις τῶν Βρυξελλῶν ἤρχισε νὰ γράφῃ κριτικὰς ἐπὶ τῆς ζωγραφικῆς παραγωγῆς τῶν χρόνων του, ἃς ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 1851.

Τοιουτοτρόπως ὁ Ἀντώνιος Βίρτς ἀπέβη ἀληθὴς δύναμις ἐν τῇ τέχνῃ, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ κατορθώσῃ νὰ ἔλθῃ πλησιέστερον πρὸς τὸ πολὺ κοινὸν ἢ ν' ἀπαλλαγῇ τῶν βιοτικῶν δυσχερειῶν, αἵτινες τὸν κατεβασάνιζον. Φύσις ἐκ γενετῆς ὑπερήφανος, ἔφερε καρτερικῶς τὰς βασάνους τῆς πενίας ἢ τῆς κοινῆς κατακραυγῆς, χωρὶς οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ν' ἀποδειλιᾷ. Ἡ παραγωγή του ἦτο πάντοτε ἄφθονος καὶ πάντοτε ποικίλη. Ἔργα ὅπως «Τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγ. Διονυσίου», ἡ «Παίδευσις τῆς Θεοτόκου», ἡ «Νεαρὰ κόρη κάμνουσα τὴν τουαλέτταν της», ἡ «Ἀναμονή», ἡ «Ὡραία Ροζίνα», ἡ «Ἐσμεράλδα», ὁ «Κουασιμόδος», «Ὁ Χρυσοῦς αἰών», «Αἱ τέσσαρες ἐποχαὶ τοῦ βίου», ὁ «Σάτυρος», κλπ. διεδέχοντο ἄλληλα ἀκαταπαύστως. Εἰς τὸν νεόδμητον ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωσὴφ ἐν Βρυξέλλαις ἐξεπόνησε μίαν «Φυγὴν εἰς Αἴγυπτον», καὶ ἕνα «Θρίαμβον τοῦ Χριστοῦ», διὰ τὰ ὁποῖα ἤκουσε θερμοτάτους ἐπαίνους. Παραλλήλως πρὸς τὰς προσπαθείας του ταύτας ὁ Βίρτς ἐδοκίμαζε τὰς δυνάμεις του καὶ τὴν ἐπινοητικότητά του καὶ εἰς ἄλλην περιοχήν· προσεπάθει νὰ εὕρῃ τρόπον συνδυασμοῦ τῶν πλεονεκτημάτων τῆς τε ἐπὶ τοῦ ὀκρίβαντος ζωγραφικῆς καὶ τῆς τοιχογραφίας. Κατ' εὐτυχῆ σύμπτωσιν κατεῖχεν ἤδη ἄνετον ἐργαστήριον, χάρις εἰς τὸν ὑπουργὸν Ροζιέ, ἀνταμείψαντα οὕτω τὴν γενναιοδωρίαν καὶ τὴν ἀνιδιοτέλειαν τοῦ Βίρτς, δωρήσαντος εἰς τὸ κράτος τὸν «Θρίαμβον τοῦ Χριστοῦ», μετὰ πέντε ἄλλων πινάκων του, καθ' ὃν χρόνον, διὰ τὸ πρῶτον τοῦτο ἔργον του μόνον, πλούσιοι φιλότεχνοι τοῦ προσέφερον 1.000.000 φρ. Τὰ πειράματά του ἐστέφθησαν ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας, εἰς μικρὰν δὲ πραγματείαν, ἥτις ἐξεδόθη δύο ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του, ἐξέθηκε τὰ πλεονεκτήματα τῆς ἐφευρέσεώς του, τὴν ὁποίαν ὠνόμασε «Peinture mate sur toile» καὶ ἥτις ἀπέβλεπεν εἰς τὴν κατάθλιψιν τοῦ φωτός, κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ θέματος, καὶ τὴν ἀπόδοσιν ρεαλιστικώτερον τῆς φρικιαστικῆς πραγματικότητος, ἡ ὁποία κατεῖχε καὶ ἐκυβέρνα τὴν ἀνήσυχον ἔμπνευσιν τοῦ Ἀντωνίου Βίρτς. Ἡ ἐφεύρεσις αὐτὴ ἔχει σχέσιν καὶ μὲ τὴν νέαν κατεύθυνσιν, ἣν λαμβάνει ἤδη ἡ φαντασία τοῦ καλλιτέχνου καὶ μὲ τὴν διανοητικήν του κατάστασιν, ἡ ὁποία ἔβαινεν ἐπὶ τὰ χείρω.

Ὡς νὰ ὠθῆται ἀπὸ ἓν σκοτεινὸν πεπρωμένον ὁ Βίρτς ἐγκαταλείπεται εἰς ἀλλόφρονας ὀπτασιασμούς· ἀφίνει κατὰ μέρος τὴν μυθολογίαν, τὴν θρησκείαν καὶ τὴν ἱστορίαν, γίνεται μισάνθρωπος εἰς τὴν τέχνην του καὶ εἰς τὴν ζωήν του. Ἐπιδίδεται εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῶν θλιβερῶν ψυχολογικῶν καὶ κοινωνικῶν φαινομένων τῆς ἐποχῆς του, ἀναπαριστάνει τὴν παραφροσύνην, τὴν στυγνὴν πενίαν, τὸν θάνατον, τὴν μέθην, τὸ ἔγκλημα, κατὰ τρόπον, ὁ ὁποῖος ἐμπνέει ἀκαταμάχητον φρίκην εἰς τὸν θεατήν. Συγχρόνως δὲν παύει νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ μᾶλλον ὑψηλὰ καὶ μᾶλλον ὑπέροχα ὄνειρα τῆς νεωτέρας διανοήσεως, ὑποστηρίζει δὲ διὰ μακρᾶς σειρᾶς πινάκων τὴν ἀντιγαλλικὴν κίνησιν τοῦ βελγικοῦ ἔθνους κατὰ τοὺς χρόνους του, τὴν προσπάθειαν τῶν Βαλλώνων καὶ τῶν Φλαμανδῶν, ὅπως ἀπαλλαγοῦν τῆς γαλλικῆς ἐπιρροῆς. Ἐκ πάντων τούτων τῶν ἔργων του μνημονεύομεν: τὰς «Σκέψεις καὶ φαντασιοπληξίας ἑνὸς ἀποκεφαλισθέντος», τὰ «Ὀρφανά», τὸν «Ἐνταφιασθέντα ζῶντα», τὴν «Πεῖναν, παραφροσύνην καὶ ἔγκλημα», τὰς «Δύο νέας», τὸν «Λέοντα τοῦ Βατερλώ», τὸν «Πολιτισμὸν τοῦ XIX αἰῶνος», τὴν «Σκηνὴν τῆς «Κολάσεως», τὸ «Τελευταῖον τηλεβόλον», τὸ «Ἐν δευτερόλεπτον μετὰ τὸν θάνατον», τὸ «Ἐν τῷ ἐπανιδεῖν εἰς τὸν οὐρανόν», τρία γλυπτικὰ συμπλέγματα, ἀπεικονίζοντα τὰς τρεῖς μεγάλας ἐποχὰς τοῦ βίου τῆς

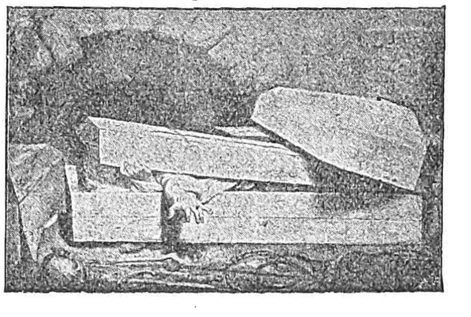
Ἀντ. Βίρτς: *Θαμμένος ζωντανός.*

ἀνθρωπότητος, ἤτοι τὴν «Γέννησιν τῶν παθῶν», τὴν «Πάλην» καὶ τὸν «Θρίαμβον τοῦ φωτός», καὶ δύο ἀπεράντους πίνακας, τὸν «Πολύφημον» καὶ τὸν «Φάρον τοῦ Γολγοθᾶ». Ἐπὶ πλέον ἐσχεδίαζε τὴν ἐκτέλεσιν ἑνὸς τεραστίου ἔργου: «Τὸ γῆρας τοῦ κόσμου», διὰ τὸ ὁποῖον εὕρισκε στενόχωρον τὸ ἐργαστήριόν του. Προσέφερεν εἰς τὴν βελγικὴν κυβέρνησιν τὸ μυστικὸν τῆς «peinture mate sur toile»,

Ἀντ. Βίρτς: *Πεῖνα, τρέλλα, ἔγκλημα.*

ζητῶν εἰς ἀντάλλαγμα ἰσόβιον ἐπιχορήγησιν 3.000 φρ., μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἀποκτήσῃ διὰ τῶν χρημάτων τούτων νέον εὐρύχωρον ἐργαστήριον· ἀλλὰ τόσον ἡ προσφορά του, ὅσον καὶ ἡ αἴτησίς του ἀπερρίφθησαν. Κατὰ συνέπειαν ἐχρειάσθη νὰ παλαίσῃ καὶ πάλιν διὰ τῶν ἰδίων του δυνάμεων. Ἀλλ' αἱ δυνάμεις αὐταὶ εἶχον πλέον ἐξαντληθῆ· ἡ νόσος, ἥτις πάντοτε τὸν κατέτρυχε, καὶ τὴν

Ἀντ. Βίρτς: *Δύο νεάνιδες.*

ὁποίαν τινὲς ἐθεώρησαν ὡς *ὑποχονδρίαν*, ἐπεδείνωσε τὴν κατάστασίν του. Ἐπὶ δεκαετίαν ἐπάλαισε πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ὑγείας του· κατέστη μισάνθρωπος, ἐνομίσθη τελείως παράφρων καὶ ὅμως μέσα εἰς τὸ δεινῶς κλυδωνιζόμενον πνεῦμά του διεσῴζοντο πάντοτε μερικαὶ ἀκτῖνες.

Πρὸς στιγμὴν ἐφάνη, ὅτι ὑπεχώρει ἡ νόσος. Ἀλλὰ προσβολὴ ἄνθρακος ἀπέκοψεν αἰφνιδίως τὸ νῆμα τῆς μαρτυρικῆς ζωῆς τοῦ Ἀντωνίου Βίρτς τὴν 18ην Ἰουνίου 1865. Συμφώνως πρὸς τὴν τελευταίαν θέλησίν του, τὸ ἐργαστήριόν του κατέστη ἐθνικὸν μουσεῖον· εἶναι δὲ μουσεῖον μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδός του, καὶ ἡ θέα του προκαλεῖ ρίγη τρόμου. Ὁ Βίρτς ἔζησε πτωχότατος ἐν μέσῳ ποικίλων στενοχωριῶν, ἄλλοτε παραγνωριζόμενος καὶ ἄλλοτε ἐπικροτούμενος κατὰ τρόπον, ὅστις δὲν συνεφώνει πάντοτε πρὸς τὴν εὐγένειαν τοῦ ἰδεώδους του. Μέγας καλλιτέχνης ἀσφαλῶς δὲν ὑπῆρξεν· εἶναι ὑπὲρ τὸ δέον τραχύς, μονότονος καὶ σκυθρωπός· ἀλλ' ἐν τῇ ἀποδόσει τῆς φρίκης ὑπερέβη εἰς ρεαλισμὸν πάντα πρὸ αὐτοῦ ζωγράφον καὶ ἴσως ἔκλεισεν ὁριστικῶς τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ συναισθήματος αὐτοῦ διὰ τὴν παγκόσμιον τέχνην. Κατὰ τὴν διεθνῆ ἐν Παρισίοις Ἔκθεσιν τοῦ 1867 ἐξετέθη θαυμάσιον λεύκωμα περιλαμβάνον φωτοτυπίας τῶν ἔργων του. Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

—**Βίρτς** (Wirtz καὶ Wuertz), ***Φῆλιξ.*** Διάσημος Γερμανὸς χειρουργὸς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, υἱὸς χειρουργοῦ ἐκ Basel (1514—1575). Ἐσπούδασε τὴν χειρουργικὴν ἐν Νυρεμβέργῃ, ἐμπνευσθεὶς ὑπὸ τῶν διδασκάλων καὶ μετέπειτα φίλων Paracelsus καὶ Conrad Gesner. Ἡ τιμητικὴ θέσις, ἣν κατέλαβεν ἐν τῇ γερμανικῇ χειρουργικῇ, ὠφείλετο εἰς τὴν ἐποχὴν σημειώσασαν πραγματείαν αὐτοῦ «Practica der Wundarzney, darin allerlei schädliche Missbrauche des Wundarztes algeschafft werden etc.», (Basel 1563), τὴν σχοῦσαν περὶ τὰς 14 ἐκδόσεις εἰς διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης. Ἐν αὐτῇ ἀποτρέπει οὗτος ὡς βλαβερὰ τὰ ἀπὸ μακροῦ μέχρι τῆς ἐποχῆς του χρησιμοποιούμενα μέσα πρὸς θεραπείαν τῶν τραυμάτων, οἷον ἀλοιφάς, καταπλάσματα, ἔμπλαστρα, διάφορα αἱμοστατικὰ μέσα, καὶ συνιστᾷ τὴν κατὰ τὸ ἐνὸν ἁπλῆν μέθοδον θεραπείας τῶν τραυμάτων μετὰ τῆς ραφῆς τῶν αἱμορραγούντων τμημάτων αὐτῶν· ἐξ ἄλλου θεωρεῖ τὰ διὰ βολῆς τραύματα, ἰδίως τὰ ὑπὸ ἐντόνου φλεγμονῆς συνοδευόμενα, ὡς προκαλοῦντα δηλητηρίασιν. Ο. Ρ.

Βίρτσγιαιρβ (Wirzjärw καὶ Wirtsjärv) *[Γεωγρ.].* Λίμνη ἐν Ἐσθονίᾳ, κειμένη πρὸς τὸ νότιον τμῆμα τῆς χώρας καὶ ἔχουσα 276 τετρ. χιλιόμ. ἐπιφάνειαν. Διὰ τῆς Κάτω Ἔμπαχ διαρρέει πρὸς τὴν λίμνην Παΐπους. — Μ.

Βίρχενες (Virgenes) *[Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον τῆς Ἀργεντινῆς, ἐν τῇ νοτιωτάτῃ δυτικῇ ἄκρᾳ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς δυτικῆς εἰσόδου τοῦ πορθμοῦ τοῦ Μαγελλάνου, διὰ τοῦ ὁποίου χωρίζεται ἀπὸ τὴν Γῆν τοῦ Πυρός. (Βλ. καὶ λ. Ἀργεντινὴ *[Φυσ. Ἱστ.].*) — Μ.

Βίρχωβ (Virchow), ***Ροδόλφος.*** Εἷς τῶν μεγαλυτέρων ἀναμορφωτῶν τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, γεννηθεὶς ἐν Schivelbein τῆς Πομερανίας τῷ 1821 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βερολίνῳ τῷ 1902. Ὑφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου ἐν ἔτει 1847 ἀνέλαβε, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Froriep, τὴν διεύθυνσιν τοῦ παθολογικοῦ ἀνατομείου τοῦ νοσοκομείου Charité, ἔνθα ἐπεδόθη μετὰ τοῦ φίλου καὶ συνεργάτου του Reinhardt εἰς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας ἐπὶ βασικῶν προβλημάτων τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, αἵτινες ἀμέσως προεκάλεσαν ἀμέριστον τὴν προσοχὴν τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου.

Ροδόλφος Βίρχωβ.

Τὰ πορίσματα τῶν γινομένων ἐρευνῶν ἐδημοσίευον οἱ δύο συνεργάται εἰς τὸ ὑπ' αὐτῶν ἱδρυθὲν περιοδικὸν «Ἀρχεῖα παθολογικῆς ἀνατομίας, φυσιολογίας καὶ κλινικῆς ἰατρικῆς», ὅπερ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Reinhardt, ἐξηκολούθησεν ὁ Βίρχωβ μόνος διευθύνων. Τὸ περιοδικὸν τοῦτο ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν ἐπιστημονικὴν πνοὴν τοῦ Βίρχωβ κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ βαθμηδὸν τὸ μέγιστον μέρος τῶν σπουδαιοτέρων ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν τῆς Γερμανίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀλλοδαπῆς, καὶ νὰ ἀνέλθῃ εἰς μεγίστην περιωπήν, ἣν καὶ μέχρι σήμερον κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ. Πλήρης νεανικοῦ σφρίγους καὶ ὁρμώμενος ἀπὸ πνεῦμα φιλελεύθερον καὶ δημοκρατικὸν ἀνεμίχθη ὁ Βίρχωβ εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848 ἐκλεγεὶς πληρεξούσιος εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν τῆς Φραγκούρτης. Ἡ ἐκλογὴ ὅμως αὐτὴ ἠκυρώθη, καθότι οὗτος δὲν εἶχεν ἔτι συμπληρώσει τὴν νόμιμον ἡλικίαν τῶν 30 ἐτῶν. Ἐν ἔτει 1849 ἀπεστάλη παρὰ τῆς πρωσσικῆς κυβερνήσεως εἰς Σιλεσίαν διὰ τὴν μελέτην ἐνσκηψάσης ἐπιδημίας, ἐν τῇ ὑποβληθείσῃ δ' ἐκθέσει αὐτοῦ ἐπέκρινε δριμέως, μετὰ τῆς συνή-

Digitized by Google

θους αὐτῷ παρρησίας, τὰς συνθήκας τῆς διαβιώσεως τῶν πληθυσμῶν, αἵτινες ὑπεβοήθησαν τὴν ἐξάπλωσιν τῆς ἐπιδημίας ταύτης. Ἡ τοιαύτη ἐλευθερία γνώμης, ἀσυνήθης ὅλως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοῦ συντηρητικοῦ πνεύματος, ἐθεωρήθη ὡς θίγουσα τὴν πρωσσικὴν κυβέρνησιν, ἥτις καὶ προέβη εἰς τὴν ἀπόλυσιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ διευθυντοῦ τοῦ παθολογικοῦ ἀνατομείου τῆς Charité. Μετ' ὀλίγον ὅμως χρόνον ἐπαναδιωρίσθη, κατόπιν ἐξεγέρσεως καὶ ὁμοφώνου ἀπαιτήσεως τῶν ἰατρικῶν συλλόγων τῆς Πρωσσίας.

Τὸ φθινόπωρον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐκλήθη ὡς τακτικὸς καθηγητὴς τῆς παθολογικῆς ἀνατομίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Würtzburg, ἔνθα ἀνέπτυξε μεγίστην ἐρευνητικὴν καὶ διδακτικὴν δρᾶσιν, ἀναδειχθεὶς εἷς τῶν ἐξοχωτέρων διδασκάλων τῆς ἐκεῖ ἰατρικῆς σχολῆς. Τὴν βαθμιαίως αὔξουσαν ἐπιστημονικὴν ἐπιβολὴν τοῦ Βίρχωβ δὲν ἠδύνατο ἐπὶ μακρὸν νὰ παρίδῃ ἡ πρωσσικὴ κυβέρνησις, ἥτις ἐν ἔτει 1856 μετεκάλεσεν αὐτὸν καὶ πάλιν ἐν Βερολίνῳ ὡς τακτικὸν καθηγητὴν τῆς παθολογικῆς ἀνατομίας, ἱδρύσασα συγχρόνως χάριν αὐτοῦ καὶ αὐτοτελὲς ἰνστιτοῦτον. Τὴν ἐν Βερολίνῳ θέσιν του διετήρησεν οὗτος μέχρι τοῦ θανάτου του.

Ὁ Βίρχωβ, πλὴν τῆς καθαρῶς ἐπιστημονικῆς του δράσεως ἀνεμίχθη καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον λίαν ἐνεργῶς καὶ εἰς τὴν πολιτικήν, εἰς ἣν ἐπίσης διέπρεψεν. Οὕτω ἐν ἔτει 1859 ἐξελέγη δημοτικὸς σύμβουλος τῆς πόλεως Βερολίνου, ἐν ἔτει δὲ 1862 βουλευτὴς εἰς τὴν πρωσσικὴν Δίαιταν ἐκ δύο συγχρόνως περιφερειῶν, τῆς τοῦ Βερολίνου καὶ τοῦ Saarbrück. Ἐν τῇ πρωσσικῇ Διαίτῃ διεκρίθη διὰ τὰς φιλελευθέρας καὶ δημοκρατικὰς αὐτοῦ ἰδέας, λαβὼν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν ἐν Γερμανίᾳ ἀντικληρικὸν ἀγῶνα, ὑπῆρξε δὲ εἷς τῶν ἱδρυτῶν καὶ ἀρχηγῶν τοῦ προοδευτικοῦ κόμματος. Ὡς πολιτικὸς ἐπεβλήθη οὐχὶ τόσον διὰ τὴν ἐξαιρετικήν του εὐγλωττίαν, ὅσον διὰ τὴν ἐμβρίθειαν τῶν ἀγορεύσεων αὐτοῦ, τὸ θάρρος τῆς γνώμης καὶ τὴν ὀξεῖάν του ἀντίληψιν. Λίαν ἀξιοσημείωτος ὑπῆρξεν ὡσαύτως ἡ δρᾶσις τοῦ Βίρχωβ καὶ ἐν τῇ καθόδου ὑγιεινῇ, ἥτις ὀφείλει εἰς αὐτὸν πλῆθος ῥηξικελεύθων ἀνακαλύψεων. Οὕτω σπουδαιόταται ὑπῆρξαν αἱ ἐργασίαι αὐτοῦ περὶ ὑδρεύσεως, περὶ ὑπονόμων καὶ καθαριότητος τῶν πόλεων, περὶ ἀπολυμάνσεως, περὶ σχολικῆς ὑγιεινῆς κλπ. Ὡς πολιτικὸς δὲ ἀνὴρ καὶ μέλος τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου τοῦ Βερολίνου καὶ διαφόρων ἐπιτροπῶν, ἐλάμβανε πάντοτε τὴν πρωτοβουλίαν διὰ τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν τῶν δεδομένων τῆς ὑγιεινῆς. Οὕτω εἰς τὴν πρωτοβουλίαν αὐτοῦ ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἡ κατασκευὴ τοῦ δικτύου ὑπονόμων ἐν Βερολίνῳ κατὰ τοὺς νεωτέρους κανόνας, ἡ οἰκοδόμησις πλείστων νοσοκομείων κλπ. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀνθρωπολογίᾳ καὶ ἐθνογραφίᾳ μεγίστη ὑπῆρξεν ἡ ἐπιστημονικὴ συμβολὴ τοῦ Βίρχωβ, ὡς τοῦτο ἀποδεικνύουν αἱ ἐργασίαι αὐτοῦ περὶ φυλῶν, περὶ κρανιομετρίας, περὶ τῶν ἐπὶ πασσάλων οἰκοδομῶν τῆς Πομερανίας ὡς καὶ αἱ περὶ προϊστορικῶν μετακινήσεων τῶν λαῶν. Μετὰ τοῦ Quatrefages προῆλθεν εἰς ἐπιστημονικὴν συζήτησιν σχετικῶς μὲ τὴν προέλευσιν τοῦ πρωσσικοῦ λαοῦ. Τοῦτο ἔδωκε λαβήν, ὅπως, τῇ προτροπῇ καὶ ὁδηγίᾳ αὐτοῦ, ἐνεργηθῶσιν ἐκτεταμέναι ἔρευναι ἐπὶ τῶν μαθητῶν τῶν σχολείων καθ' ὅλην τὴν Γερμανίαν, ἵνα καθορισθῇ ἡ ἔκτασις τῆς ξανθῆς καὶ μελαγχροινῆς φυλῆς. Τοιαύτη δ' ὑπῆρξεν ἡ σημασία τῶν ἐρευνῶν τούτων καὶ τόσον πλούσιος ὁ ἀμητός, ὥστε εἰς πάσας σχεδὸν τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης ἐγένοντο ὅμοιαι παρατηρήσεις καὶ ἔρευναι. Ὁ Βίρχωβ ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἱδρυτῶν (1869) τῆς Γερμανικῆς Ἀνθρωπολογικῆς ἑταιρείας καὶ πρόεδρος αὐτῆς ἐν ἔτει 1870. Ἀπὸ τοῦ 1869 διετέλεσεν ἐπίσης πρόεδρος τῆς Ἀνθρωπολογικῆς ἑταιρείας τοῦ Βερολίνου, ἐπιμελούμενος μέχρι τοῦ θανάτου του τῆς ἐκδόσεως τῶν πρακτικῶν αὐτῆς, τῶν δημοσιευομένων ἐν τῷ περιοδικῷ «Zeitschrift für Ethnologie».

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω βραχείας περιλήψεως τῆς ἐν γένει ἐπιστημονικῆς, πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς δράσεως τοῦ Βίρχωβ καταφαίνεται ὁπόσον θαυμαστὴ καὶ πρωτοφανὴς πράγματι ὑπῆρξεν ἡ πολυμέρεια καὶ τὸ πολυσχεδὲς τῆς δράσεως τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός. Ἐκεῖ ὅμως, ὅπου ἡ δρᾶσις αὐτοῦ ἀπέβη ἐξόχως ῥηξικέλευθος, ἀνατρεπτικὴ συγχρόνως καὶ δημιουργική, ὑπῆρξεν ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη. Μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ὁ Βίρχωβ ἤρξατο τῆς ἐπιστημονικῆς του δράσεως, ἐπεκράτουν ἐν τῇ ἰατρικῇ ἐπιστήμῃ εἰσέτι αἱ παλαιαὶ χυμοπαθολογικαὶ ἀντιλήψεις περὶ τῆς φύσεως τῶν νόσων, ὑποστηριζόμεναι ὑπὸ διασήμων ἀνδρῶν, οἷοι ἦσαν ὁ Andral ἐν Γαλλίᾳ καὶ ὁ Rokitansky ἐν Αὐστρίᾳ. Αἱ θεωρίαι αὗται, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἱπποκράτους καὶ τοῦ Γαληνοῦ διαρκῶς τροποποιούμεναι καὶ μεταδιδόμεναι ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, κατώρθωσαν νὰ ἐπικρατήσωσι μέχρι τῶν μέσων περίπου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Κατὰ τὴν χυμοπαθολογικὴν ἀντίληψιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, αἱ νόσοι ὠφείλοντο εἰς διάφορον ἑκάστοτε μῖξιν τοῦ αἵματος. Τὴν παθολογικὴν ταύτην μῖξιν τοῦ αἵματος ἐκάλει ὁ Rokitansky μὲ τὸν γενικὸν ὅρον *δυσκρασία*, διέκρινε δὲ διάφορα εἴδη δευτερευουσῶν παθολογικῶν κράσεων, ἤτοι τοιαύτην μὲ ηὐξημένον ἢ ἠλαττωμένον τὸ ἰνῶδες τοῦ αἵματος, ἑτέραν χαρακτηριζομένην ἐξ αὐξήσεως ἢ ἐλαττώσεως τῶν ὑδαρῶν συστατικῶν τοῦ αἵματος κ. τ. τ. Τὴν ὕπαρξιν μακροσκοπικῶν ἀλλοιώσεων τῶν ὀργάνων κατὰ τὰς διαφόρους νόσους ἐγνώριζον μέν, ἀλλ' ἐθεώρουν ταύτας ὡς δευτερογενεῖς καὶ προερχομένας ἐκ πρωτογενοῦς ἀλλοιώσεως τοῦ αἵματος. Ὁ Βίρχωβ κατεπολέμησε διὰ μακρᾶς σειρᾶς ἐργασιῶν τὰς χυμοπαθολογικὰς θεωρίας, ἀποδείξας ὅτι αἱ νόσοι ὠφείλονται εἰς βλάβας μορφολογικὰς τῶν κυττάρων τοῦ σώματος, ἐκ τῆς μεταβεβλημένης τῶν ὁποίων λειτουργίας ἐμφαίνονται τὰ νοσηρὰ συμπτώματα τὰ χαρακτηρίζοντα τὰς νόσους. Ἡ πολεμικὴ τοῦ Βίρχωβ κατὰ τῶν χυμοπαθολογικῶν θεωριῶν ὑπῆρξε τόσον σφοδρὰ καὶ τελεσφόρος, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Rokitansky ἠναγκάσθη τέλος νὰ ὑποχωρήσῃ, ὁναγνωρίζων τὸ πεπλανημένον τῶν χυμοπαθολογικῶν αὐτοῦ γνωμῶν. Τὰς κυτταροπαθολογικάς του ἰδέας περιέλαβεν ὁ Βίρχωβ εἰς τὸ ἐν ἔτει 1858 ἐκδοθὲν πολύκροτον αὐτοῦ σύγγραμμα «*Μαθήματα περὶ κυτταροπαθολογίας*», ἐν τῷ ὁποίῳ ἐχάραξε νέαν ὅλως ὁδὸν ἐν τῇ ἀντιλήψει τῶν νόσων, βασιζομένην ἐπὶ τῆς ἀλλοιώσεως τῶν κυττάρων τῶν διαφόρων ὀργάνων, προσπαθῶν δ' εἶτα νὰ καθορίσῃ τὴν λειτουργικὴν διαταραχὴν αὐτῶν, ἧς ἐκδήλωσις εἶναι ἡ νόσος. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω παρατηροῦμεν ὅτι ὁ Βίρχωβ τὴν ἐξακρίβωσιν τῶν μορφολογικῶν ἀλλοιώσεων τῶν κυττάρων καὶ ἱστῶν ἐπεζήτει ἵνα ἐπὶ τούτων βασιζόμενος ἐξακριβώσῃ τὰς συνεπείᾳ τῆς βλάβης ἐπερχομένας λειτουργικὰς διαταραχάς. Ἡ παθολογικὴ ἀνατομικὴ ἔρευνα διὰ τὸν Βίρχωβ δὲν ἦτο ὁ τελικὸς σκοπός, ἀλλὰ μόνον μέσον, ἵνα ἐπὶ ταύτης βασιζόμενος φθάσῃ ἀσφαλέστερον εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς μεταβεβλημένης λειτουργίας, ἤτοι εἰς τὴν παθολογικὴν φυσιολογίαν τῶν ἠλλοιωμένων ὀργάνων καὶ ἱστῶν. Καὶ πράγματι ὁ κυριώτερος σκοπὸς τοῦ Βίρχωβ ὑπῆρξε πάντοτε ἡ θεμελίωσις ὀρθῆς παθολογικῆς φυσιολογίας, ἥτις, ὡς ἔλεγεν, ἀποτελεῖ τὸν ἄξονα τῆς ἐπιστημονικῆς ἰατρικῆς, ἐφ' ὅσον ἡ πρακτικὴ ἰατρικὴ οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡ ἐφηρμοσμένη θεωρητική, καὶ αὕτη οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡ παθολογικὴ φυσιολογία. Στηρίζεται δ' ἡ παθολογικὴ φυσιολογία ἐπὶ τῆς παθολογικῆς ἀνατομίας, τῆς κλινικῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς πειραματικῆς μεθόδου, ἡ ἀποστολὴ δ' αὐτῆς εἶναι ὁ καθορισμὸς τῶν ζωϊκῶν λειτουργιῶν ὑπὸ μεταβεβλημένας συνθήκας.

Ἡ κυτταροπαθολογία τοῦ Βίρχωβ, ἥτις ἤνοιξε νέας ὁδοὺς ἐρεύνης, εἶχε τὸ μειονέκτημα ὅτι μετέθετε τὰ πάντα εἰς τὰ κύτταρα, ἤτοι τὰ στερεὰ μέρη τοῦ σώματος, παραμελουμένων τῶν ὑγρῶν μερῶν αὐτοῦ. Ὡς ἐκ τούτου διὰ τοῦ χρόνου ὑπέστη ἀνάλογον μεταβολὰς καὶ τροποποιήσεις. Ἐν τούτοις ἡ βάσις αὐτῆς παραμένει πάντοτε στερεὰ καὶ ἀναλλοίωτος καὶ ἀποτελεῖ καὶ σήμερον τὴν ὑγιῆ κατεύθυνσιν ἣν ἀκολουθοῦμεν διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν τῶν μορφολογικῶν ἀλλοιώσεων, εἰς καὶ ἅπαντα τὰ προβλήματα τῆς παθολογίας δὲν δύνανται νὰ ἑρμηνευθῶσι μόνον κυτταροπαθολογικῶς.

Ἡ μεγίστη ὑπηρεσία, ἣν ὁ Βίρχωβ παρέσχε διὰ τῆς κυτταροπαθολογίας εἰς τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην, εἶναι ὅτι διὰ ταύτης κατέλυσε τὴν δογματικὴν καὶ αὐθαίρετον ἑρμηνείαν τῶν διαφόρων νοσηρῶν φαινομένων καὶ ἀντ' αὐτῶν εἰσήγαγε τὴν θετικὴν καὶ ἀντικειμενικὴν μέθοδον ἐρεύνης τὴν βασιζομένην ἐπὶ τῆς μακροσκοπικῆς ἐξετάσεως τῶν ἀλλοιώσεων τῶν ὀργάνων, τῆς διὰ τοῦ μικροσκοπίου παρατηρήσεως καὶ τοῦ πειράματος, ἀνυψώσας οὕτω τὴν ἰατρικὴν ἀπὸ ἁπλῆς δογματικῆς καὶ ἐμπειρικῆς εἰς καθαρῶς βιολογικὴν ἐπιστήμην, χρησιμοποιοῦσαν διὰ τὴν πρόοδον αὐτῆς τὰς μεθόδους τῆς ἐρεύνης τῶν λοιπῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Τὸ συγγραφικὸν ἔργον τοῦ Βίρχωβ ὑπῆρξε κολοσσιαῖον, ἀνάλογον πρὸς τὴν μακρὰν καὶ τόσον καρποφόρον σταδιοδρομίαν του· ὡς ἐκ τούτου δὲν εἶναι εὐχερὲς ν' ἀπαριθμηθῶσιν ἐνταῦθα ἅπασαι αἱ ὑπ' αὐτοῦ δημοσιευθεῖσαι ἐργασίαι. Θ' ἀρκεσθῶμεν μόνον ν' ἀναφέρωμεν τὰς κάτωθι, αἵτινες διήνοιξαν νέας ὁδοὺς ἐν τῇ ἐρεύνῃ μεγάλων ζητημάτων τῆς παθολογίας. Αἱ ἐργασίαι αὗται εἶναι αἱ ἑξῆς: «Μαθήματα περὶ κυτταροπαθολογίας βασιζομένης ἐπὶ τῆς φυσιολογικῆς καὶ παθολογικῆς ἱστολογίας», «Περὶ θρομβώσεως καὶ ἐμβολῆς». «Περὶ ὄγκων», «Περὶ φλεγμονῆς», «Περὶ λευχαιμίων». Ι. Μ. ΚΑΤΣΑΡΑΣ

Χὰνς Βίρχωβ.

— **Βίρχωβ** (Virchow) *Χάνς*. Υἱὸς τοῦ *Ροδόλφου Βίρχωβ*, γεννηθεὶς τῷ 1852. Ἐσπούδασεν ἐν Βερολίνῳ, Βόννῃ, Στρασβούργῳ καὶ Βυρτζβούργῃ καὶ ἀνηγορεύθη τῷ 1875 διδάκτωρ ἐν Βερολίνῳ μὲ τὴν ἐναίσιμον διατριβὴν «Ueber das Dottersackepithel». Διετέλεσε βοηθὸς εἰς τὸ ἀνατομεῖον τῆς Βυρτζβούργης (1877), ἐπιμελητὴς τῆς ἀνατομικῆς, ἱστολογίας καὶ ἐμβρυολογίας (1882), ἐπιμελητὴς τοῦ ἀνατομείου τοῦ Βερολίνου (1884), ὑφηγητὴς (1882), καθηγητὴς τῆς ἀνατομικῆς (1886) εἰς τὴν ἀνωτέραν σχολὴν τῶν ὡραίων Τεχνῶν τοῦ Βερολίνου, καὶ ἀπὸ τοῦ 1889 ἔκτακτος καθηγητὴς εἰς τὴν Ἰατρικὴν Σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου. Συνέγραψε: «Περὶ τῶν ἀγγείων τοῦ χοριοειδοῦς χιτῶνος τῶν κονίκλων» (Βυρτζβούργη 1881) «Συμβολὴ εἰς τὴν συγκριτικὴν ἀνατομικὴν τοῦ ὀφθαλμοῦ» (Βερολῖνον 1882), «Περὶ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν σπονδυλωτῶν ζῴων», «Περὶ ἀνθρωπίνου σκελετοῦ» κτλ. Ο. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

Βίσα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαία πόλις τῆς Θράκης, ἄγνωστον ποῦ κειμένη. Ὁ κάτοικος αὐτῆς *Βισαῖος*. Α. Θ. ΣΑΜ.

— **Βίσα** [*Γεωγρ.*]. Οὕτω μετωνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Θράκης ἡ ἐπὶ τουρκοκρατίας ἑλληνικωτάτη κώμη *Βοσνοχώριον* ἢ *Μποσνάκιοϊ*, τῆς ὑποδιοικήσεως Ὀρεστιάδος, ἀπέχουσα μίαν ὥραν περίπου πρὸς Ν. τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἦτο μία τῶν πλουσιωτέρων καὶ μεγαλυτέρων κωμοπόλεων τῆς περιφερείας Ἀδριανουπόλεως, ἀριθμοῦσα κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1921, 2500 περίπου κατοίκους. Μετὰ τὴν παραχώρησιν ὅμως τοῦ τριγώνου Καραγὰτς εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ κάτοικοί της κατέφυγον εἰς τὸ ἐν τῇ Δυτικῇ Θράκῃ χωρίον Ἀχυροχώριον.

Παρὰ τὸ Βοσνοχώριον συνελήφθη μετημφιεσμένος ὁ Τοῦρκος στρατηγὸς *Ταγιάρ*, προσπαθῶν νὰ διαφύγῃ τὴν αἰχμαλωσίαν του ὑπὸ τοῦ προελαύνοντος νικηφόρου ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατὰ τὸ 1920. Α. Θ. ΣΑΜ.

βισαβολένιον (τὸ) ἢ *λιμέτιον* [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_{15}H_{24}$ ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν μονοκυκλικῶν *σεσκιτερπενίων*. Ἀνευρέθη εἰς τὸ μυρρέλαιον, τὸ καφουρέλαιον, τὸ ἔλαιον τῆς λεμονέας, τῶν ῥιζῶν τοῦ καρδαμώμου, κίτρου τῆς λιμετίας κλπ. Ἔχει εἰδ. βάρος 0,8725, δείκτην διαθλάσεως εἰς 20° 1,4903 καὶ βράζει εἰς 260—268°. Σ. Γ.

βισαβολ-μύρρα (ἡ) ἢ *βισαβόλη* (Bisabol-myrrhe ἢ Baisabol ἢ Habaghadi) [*Φαρμακολ.*]. Κομμεορρητίνη προερχομένη πιθανὸν ἐκ τοῦ φυτοῦ Commiphora erythraea Engl. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν συνήθη μύρραν τοῦ ἐμπορίου, τὴν χαρακτηρίζομένην, ἥτις ὡς «*ἄρρενος μύρρα*» χαρακτηρίζεται, ἡ βισαβὸλ-μύρρα φέρει τὸ ὄνομα «*θήλεος μύρρα*» καὶ χρησιμοποιεῖται ἰδίως εἰς τὰς περιοχὰς τῆς παραγωγῆς της πρὸς κοσμητικοὺς σκοποὺς καὶ εἰς θρησκευτικὰς τελετάς. Ἐν τῷ εὐρωπαϊκῷ ἐμπορίῳ σπανίως φέρεται, ἐνίοτε μόνον χρησιμοποιουμένη πρὸς νοθείαν τῆς «*μύρρας χεροβόλης*», ἀφ' ἧς διακρίνεται διὰ διαφόρων ἀντιδράσεων: Κατὰ τὸν Tucholka ἡ βισαβόλη ἐνέχει: κόμμι ὑδατολυόμενον 22.1%, κόμμι διαλυτὸν εἰς καυστικὸν νάτρον 29.85%, ῥητίνη 21.5%, πικρὰν οὐσίαν 1.5%, αἰθέριον ἔλαιον 7.8%, ὕδωρ 3.17%, φυτικὰ ὑπολείμματα καὶ ἀνόργανα προσμίγματα 13.4%. Τὸ αἰθέριον ἔλαιον τῆς βισαβόλης δίδει ἕνωσιν τοῦ τύπου $C_{10}H_{16}$ 2HCl, ἐξ ἧς ἀποχωρίζεται τερπίνη ζέουσα εἰς 259—260°, τὸ **βισαβολένιον** (βλ. λ.). Περιέχει ἐνέχει ἐστεροειδεῖς ἑνώσεις τοῦ τύπου $C_{56}H_{86}O$. Ἡ ῥητίνη τῆς βισαβόλης εἶναι μῖγμα ῥεσένης, τῆς βισαβολορρεσένης, τοῦ τύπου $C_{29}H_{47}O_6$, ῥητίνης τινὸς ἐχούσης χαρακτῆρα κετόνης, ἀνταποκρινομένης δὲ εἰς τὸν τύπον $C_{20}H_{32}O_4$ καὶ ῥητινικῶν ὀξέων, ὧν ἓν ἐξ αὐτῶν ἔχει τὴν σύνθεσιν $C_7H_{10}O_2$. Κ. Γ. Μ.

Βισαΐα ἢ *Μπισάϊα* (Visaya ἢ Bisaya). Λαὸς τῶν Φιλιππίνων νήσων, ἀνήκων εἰς τὴν φυλὴν τῶν Μαλαισίων. Ὑπολογίζεται ὡς ὑπερβαίνων τὰ δύο ἑκατομμύρια καὶ κατοικεῖ τὸ νότιον τμῆμα τῆς μεγάλης νήσου Λουσόν, τὰς ὁμωνύμους νήσους, τὸ βόρειον καὶ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς μεγάλης νήσου Μιντανὰν καὶ τὰ ἀρχιπελάγη τῶν Σουριγγκὰν καὶ Καλαμιάνες. Ὁμιλεῖ ἰδιαιτέραν διάλεκτον, διάφορον τῆς γλώσσης τῶν Μαλαισίων. Κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα μέγας ἀριθμὸς αὐτοῦ ἠσπάσθη τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὰ παράλια. Οἱ παραμείναντες εἰδωλολάτραι κατέφυγον εἰς τὰ ἐνδότερα, ὅπου ἐνισχυθέντες ὑπὸ τῶν Ρεμοντάντων, τῶν φυγάδων Μαλαισίων, ἀποτελοῦν τὸν ἡμιάγριον πληθυσμὸν τῶν νήσων. Οἱ πεπολιτισμένοι Βισάϊα κατασκευάζουν πολλῶν εἰδῶν ὑφάσματα, ἰδίως δι' ἰνῶν ἀνανᾶ, θαυμασίας λεπτότητος. Ἐκ τοῦ τούτου ὠνομάσθη καὶ ἡ ὁμὰς τῶν ὁμωνύμων νήσων. Μ. Δ. Β

Βισάϊας ἢ *Μπισάϊας* (Visayas ἢ Bisayas) [*Γεωγρ.*]. Ὁμὰς νήσων τῆς Ὠκεανίας, ἐν τῷ ἀρχιπελάγει τῶν Φιλιππίνων νήσων, ἐν τῷ κέντρῳ καὶ πρὸς ἀνατολὰς αὐτῶν, μεταξὺ τῶν νήσων Λουσὸν καὶ Μιντανάν. Ἔχουν ἐπιφάνειαν 57.000 τετρ. χιλιομ. περίπου καὶ 200.000 κατοίκους. Αἱ μεγαλύτεραι αὐτῶν εἶναι ἡ *Σάμαρ* (13.386 τετρ. χιλ.), ἡ

Digitized by Google

Νέγκρος (12.098 τετρ. χιλ.), *Πανάϋ* (12.004 τετρ. χιλ.), *Λέϋτε* (7.037 τετρ. χιλ.), *Τσέμπου* (4.697 τετρ. χιλ.) καὶ *Μπόχολ* (3. 876 τετρ. χιλ.). Ἡ μᾶλλον κατῳκημένη τούτων εἶναι ἡ Πανάϋ. Μ. Δ. Β.

Βίσαλα *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἄνω Βολιμῶν τοῦ νομοῦ Ζακύνθου.

Βισάλται (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Χαλκιδικῆς, δεξιᾷ τοῦ Κάτω Στρυμόνος, θρακικῆς καταγωγῆς. Οἱ Βισάλται ὡμίλουν δύο διαφόρους γλώσσας. Ἡ χώρα αὐτῶν ἦτο εὐφορωτάτη, ἀκμαιοτάτη δὲ ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου, τῆς ἐλαίας καὶ τῆς συκῆς ὡς καὶ ἡ κτηνοτροφία. Ὁ λαὸς οὗτος ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (Ζ, 115), τοῦ Θουκιδίδου (Β, 99), Διοδώρου (ΙΘ΄, 50). Στράβωνος (Ζ, 329), Πλινίου (Δ΄. 38), Πλουτάρχου (Περ. ΙΑ΄) κτλ. Α. Δ.

Βισάλται *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀν. Θράκης τὸ χωρίον *Βαϊσάλ*, τῆς ὑποδιοικήσεως Δρογγυλίου (Λαλᾶ-Πασσᾶ). Οἱ κάτοικοί του ἀνήρχοντο πρὸ τῆς ἐκκενώσεως τῆς Ἀν. Θράκης εἰς 453 Ἕλληνας, Τούρκους, τὸ πλεῖστον δὲ Βουλγάρους. Α. Θ. ΣΑΜ.

Βισάλτης *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Ποταμὸς τῆς Μακεδονίας ἀναφερόμενος ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου. Κατά τινας εἶναι ὁ *Κρουσοβίτικος*, παραπόταμος τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ, πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους *Βερτίσκου (Τσεγγέλ-Δάγ)* καὶ ἐκβάλλων εἰς αὐτὸν κάτωθι τῆς *Κερκινίτιδος* λίμνης (κοιν. *Ἀχινοῦ*).

Βισάλτης. — 1) Υἱὸς τοῦ Ἀπολλοφάνους ἐξ Ἀβύδου, εἰς ὃν ὁ Ἱστιαῖος μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Δαρείου ἀποστασίαν του ἐνεπιστεύθη τὴν περὶ τὸν Ἑλλήσποντον χώραν (*Ἡροδ.* VI, 26). Α. Θ. ΣΑΜ.

—2) Πατὴρ τῆς Θεοφανοῦς, ὁ ὁποῖος παρὰ πολλῶν μνηστήρων εἶχε προτάσεις διὰ ταύτην, ἕως οὗ αὐτὴ ὑπὸ μορφὴν προβάτου συνέλαβε τὸν χρυσόμαλλον κριὸν τῶν Ἀργοναυτῶν ἐκ τοῦ κριομόρφου Ποσειδῶνος (*Ov.* Met. 6, 117). Ἡ Θεοφανὼ διὰ τοῦτο λέγεται καὶ *Βισαλτίς*. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βισαλτία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν χωρῶν τῆς ἀρχαίας Μακεδονίας. Ἐξετείνετο μεταξὺ τοῦ ὄρους Βερτίσκου, ὅπερ ἦτο τὸ δυτικὸν αὐτῆς ὅριον, καὶ τοῦ ποταμοῦ Στρυμόνος καὶ τῆς Κερκινίτιδος λίμνης πρὸς ἀνατολάς, ἐπὶ τοῦ χώρου δηλαδὴ τοῦ περιλαμβανομένου εἰς τὰς περιοχὰς *Νιγρίτης* καὶ *Σωχοῦ*. Ἡ Βισαλτία μετὰ τῆς πρὸς δυσμὰς αὐτῆς *Κρηστωνίας* ἀπετέλουν πρὸ τοῦ Ε΄ π. Χ. αἰῶνος μίαν χώραν, ἐκτεινομένην ἀπὸ τοῦ *Ἐχεδώρου* (νῦν *Γαλλικοῦ*) ποταμοῦ πρὸς Δ. μέχρι τοῦ *Στρυμόνος* πρὸς Α. καὶ κατοικουμένην ὑπὸ θρακικῶν φύλων, ἅτινα ἐκυβερνῶντο ὑπὸ κοινοῦ βασιλέως. Κατὰ τὴν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου ὁ βασιλεὺς τῶν Βισαλτῶν καὶ τῶν Κρηστωνῶν δὲν ἐδέχθη ἑκών, ὡς ἱστορεῖ ὁ Ἡρόδοτος (Η΄ 116), νὰ ὑποταγῇ εἰς τοὺς Πέρσας, ἀλλὰ κατέφυγε πρὸς τὸ ὄρος Ροδόπην, ἀπηγόρευσε δὲ καὶ εἰς τοὺς ἐξ υἱούς του ν' ἀκολουθήσωσι τὸν Ξέρξην συνεκστρατεύοντες μετ' αὐτοῦ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειδὴ ὅμως ἐκεῖνοι δὲν ὑπήκουσαν, ἐτύφλωσεν αὐτοὺς ἀβλαβεῖς ἐπανελθόντας εἰς τὴν χώραν των. Τὴν Βισαλτίαν κατέλαβε μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς καταστροφὴν τῶν Περσῶν (479 π. Χ.) ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρος ὁ Α΄ ὁ φιλέλλην, ὅστις καὶ συμπεριέλαβε ταύτην εἰς τὴν Μυγδονίαν καὶ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἐκπολιτιστὴς τῆς χώρας ταύτης. Βραδύτερον τὰ παράλια τῆς χώρας ταύτης κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ ὁ Περικλῆς ἀπέστειλε περὶ τοὺς 1000 Ἀθηναίους (*Πλουτ.* Περ. 11), οἵτινες ἐξηλλήνισαν ταύτην. Οἱ κάτοικοι τῆς χώρας ἐφημίζοντο πάντοτε διὰ τὴν ἀνδρείαν των· διὰ τοῦτο ἐλέγετο ὅτι, ὅταν ὁ Περσεὺς μετὰ τὴν ἐν Πύδνᾳ μάχην (168 π. Χ.) ἔμαθεν ὅτι ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν Βισαλτῶν, ἀπηλπίσθη τελείως (*Liv.* 44,45). Ἐν τῇ Βισαλτίᾳ περιελαμβάνοντο αἱ ἑξῆς ἀρχαῖαι πόλεις τῆς Μακεδονίας, ἡ *Ὄσσα* ἥτις ἔκειτο παρὰ τὸ σημερινὸν *Σωχόν*, ἡ *Ἄργιλος*, τὸ *Κερδύλιον*, κείμενον εἰς θέσιν ὑψηλήν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔβλεπε τὴν Ἀμφίπολιν, πρὸ τῆς καταλήψεως της, ὁ ἐστρατοπεδευμένος ἐν αὐτῇ Βρασίδας, ἡ *Βισαλτία*, ἡ καὶ πρωτεύουσα τῆς χώρας, αἱ *Καλλίτεραι*, ἡ *Ὀρεσκία*, ἡ ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, πιθανώτατα, κτισθεῖσα μετὰ τὴν κατὰ τῶν Θρακῶν νίκην του, *Εὐπορία*, οὕτως ὀνομασθεῖσα ἀπὸ τῆς μεγάλης εὐφορίας τοῦ ἐδάφους της, καὶ ἡ *Βεργα*. Περὶ τῆς εὐφορίας τῆς χώρας μαρτυρεῖ καὶ ὁ Στράβων γράφων: «Ὑπὲρ δὲ τῆς Ἀμφιπόλεως Βισάλται (ᾤκουν) καὶ μέχρι πόλεως Ἡρακλείας ἔχοντες αὐλῶνα εὔκαρπον, ὃν διαρρεῖ ποταμὸς ὁ Στρυμών».

Τῆς πλουσίας καὶ μεταλλειοφόρου ταύτης χώρας διεσώθησαν καὶ πολλὰ νομίσματα ἀπὸ τοῦ 500 π. Χ. μέχρι τοῦ 350 π. Χ. Πάντα εἶναι φοινικικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος καὶ εἶναι ἄλλα μὲν ἐνεπίγραφα, ἄλλα δὲ οὐχί. Τὰ ἀνεπίγραφα δὲν διαφέρουσι τῶν νομισμάτων τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀλεξάνδρου τοῦ Α΄ τοῦ φιλέλληνος, ὅστις καταλαβὼν τὴν πλουσίαν ταύτην χώραν μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους ἐπέτρεψε νὰ διατηρηθῇ ὁ παλαιὸς τύπος τῶν νομισμάτων τῆς χώρας, ἐχάραττεν ὅμως ἐπ' αὐτῶν τὸ ὄνομά του. Τὰ βισαλτικὰ νομίσματα φέρουσι συνήθως τὴν εἰκόνα ὁπλίτου γυμνοῦ κρατοῦντος δύο δόρατα ἢ ἱππέως κρατοῦντος δύο δόρατα, εἶναι δὲ ὀκτάδραχμα, τετράδραχμα καὶ δραχμαί. Ἐκ τῶν νομισμάτων τῶν γηγενῶν βασιλέων διεσώθησαν τοῦ βασιλέως Μώσση 500-480 π.Χ., τοῦ βασιλέως Δημητρίου τοῦ 450 π. Χ., ἅτινα φέρουσιν ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως κεφαλὴν ἀνδρὸς μὲ ταινίαν, καὶ τοῦ Βασταρέως 350 π.Χ. ἅτινα φέρουσι περικεφαλαίαν λοφοφόρον. ΚΑΨ.

— **Βισαλτία** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις ἐν τῇ ὁμωνύμῳ χώρᾳ τῆς Μακεδονίας (βλ. ἀνωτ.), ἀναφερομένη ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου. Ἡ τοποθεσία αὐτῆς εἶναι ἄγνωστος. Α. Θ. ΣΑΜ.

— **Βισαλτίας, ἐπαρχία** — *[Γεωγρ.]*. Νέα ὀνομασία διὰ τοῦ ἀπὸ 1 Δεκεμβρίου 1928 Διατάγματος τῆς ἐν τῷ νομῷ Σερρῶν ἐπαρχίας Νιγρίτης (βλ. λ.).

βισάμ (Bisam) *[Φαρμακογν.]*. Ἡ λέξις αὐτὴ —bisamum κατὰ τὸν μεσαίωνα— προέρχεται ἐκ τῆς ἑβραϊκῆς *besem*=εὔοσμος, ἀλοιφή, δὲν πρέπει δὲ νὰ συγχέηται πρὸς τὸ *balsam* —τὸ ἀραβικὸν *balâsan*— ἤτοι βάλσαμον. Διὰ τοῦ βισάμ ἐχαρακτηρίζοντο ἐν Γερμανίᾳ ὁ μόσχος καὶ ἄλλα τὴν ὀσμὴν αὐτοῦ ὑπομιμνήσκοντα προϊόντα, ὡς τὸ *ἀμερικανικὸν bisam*, τὸ προερχόμενον ἐκ τοῦ Fiber ribethicus, Cuv., τὸ *ρωσσικὸν βισάμ*, τὸ προερχόμενον ἐκ τῆς Myogale moschata L. Ἐπίσης ἐχρησιμοποιήθη καὶ ὡς σύνθετος λέξις μετὰ διαφόρων ὀνομάτων ζῴων ἢ φυτῶν, ὡς π. χ. *βισὰμ πόα* (bisamkraut—adoxa moschatellina), *βισὰμ ρόδον* (bisamrose—rosa moschata) κλπ. Τέλος ἡ λέξις βισὰμ ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς χαρακτηριστικὴ δρογῶν τινων: *βισὰμ ρίζα* (Rad. Sumbul), *βισὰμ ὄνυξ* (Onyx moschatus) κλπ. Κ. Γ. Μ.

Βισάνθη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖον ὄνομα τῆς θρακικῆς πόλεως Ραιδεστοῦ (βλ. λ.).

βισάντο (τὸ) (Vino Santo) *[Χημ. Τροφ.]*. Γλυκὺς οἶνος, κυρίως ἐκ Θήρας προερχόμενος. Σ. Γ.

Βισβάδεν (Wiesbaden) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, πρωτεύουσα τοῦ πρωσσικοῦ νομοῦ *Ἔσσεν-Νασσάου* παρὰ τοὺς δυτικοὺς πρόποδας τοῦ Τάουνους, πέντε χιλιόμετρα ἀπὸ τοῦ Ρήνου. Κάτ. 102.557. Ἐφετεῖον, πρωτοδικεῖον, ὑποκατάστημα τῆς Γερμανικῆς Κρατικῆς Τραπέζης, ἐμπορικὸν καὶ γεωπονικὸν ἐπιμελητήριον, ἀνώτερα σχολικὰ ἱδρύματα, θέατρον, μουσεῖα κλπ. Τὸ Βισβάδεν εἶναι γνωστὸν ἰδίᾳ ὡς λουτρόπολις, ἔχει δὲ τριάκοντα ἀλκαλικὰς ἁλατούχους θερμὰς πηγάς, πλουσίας εἰς χλωριοῦχον νάτριον, χλωριοῦχον κάλιον, χλωριοῦχον μαγνήσιον καὶ ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον καὶ θερμοκρασίας ποικιλλούσης ἀπὸ 40—69°, θεραπευούσας δὲ τοὺς ρευματισμούς, τὰς χοιράδας καὶ παθήσεις τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων. Πλησίον τῆς πόλεως Βισβάδεν, παρὰ τὸ ὄρος Νέρομπεργ, ὕψους 245 μέτρων, κεῖται τὸ *Mattiacum* ἢ αἱ «*Aquae Mattiacae*» τῶν Ρωμαίων, ἐρείπια ρωμαϊκῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων. Τῷ 1150 ἡ πόλις αὕτη περιῆλθεν εἰς τοὺς κόμητας τοῦ Νασσάου, τῷ δὲ 1806 ἐγένετο πρωτεύουσα τοῦ δουκάτου τοῦ Νασσάου, περιελθόντος εἰς τὴν Πρωσσίαν. —Μ.

—**Βισβάδεν, συμφωνία** —. Εἰς ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν τοῦ 1919 καὶ εἰδικώτερον τῶν διατάξεων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας ἀναληφθεῖσαν ὑποχρέωσιν ἔναντι τῶν νικητῶν περὶ παραδόσεως διαφόρων εἰδῶν, ὑπὸ τύπον ἀποζημιώσεως, ἢ μᾶλλον ἐπανορθώσεως, διεξήχθησαν κατ' Αὔγουστον τοῦ 1921 μακραὶ διαπραγματεύσεις μεταξὺ τοῦ Γάλλου ὑπουργοῦ Λουσὲρ καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν ἐπανορθώσεων ὑπουργοῦ τῆς Γερμανίας Ρατενάου, αἵτινες ἀπέληξαν εἰς τὴν κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον, κατὰ τὴν γενομένην συνάντησιν αὐτῶν ἐν Βισβάδεν, ὑπογραφεῖσαν συμφωνίαν, ἀποτελουμένην ἐκ δύο πρωτοκόλλων, τῆς 6 καὶ 7 Ὀκτωβρίου 1921. Διὰ τοῦ πρώτου τῶν ἐν λόγῳ πρωτοκόλλων προεβλέπετο ἡ σύστασις, τόσον παρὰ τῆς γαλλικῆς ὅσον καὶ παρὰ τῆς γερμανικῆς κυβερνήσεως, εἰδικῆς ὑπηρεσίας «ὀργανισμοῦ», ἔργον τῆς ὁποίας θὰ ἦτο, ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ, ὁ καθορισμὸς τῶν ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας παραχωρηθησομένων «εἰδῶν ἐπανορθώσεως», ἐν δὲ τῇ Γερμανίᾳ ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἀποφασιζομένων. Ἡ γερμανικὴ ἐπιτροπὴ ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως παραδίδῃ εἰς τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν, τῇ αἰτήσει αὐτῆς πᾶν εἶδος οἰκοδομησίμου καὶ βιομηχανικοῦ προϊόντος, ἀναλόγως τῆς παραγωγικῆς ἀντοχῆς τῆς Γερμανίας, τῆς ὑπαρχούσης ἀποταμιεύσεως πρώτων ὑλῶν καὶ τῶν ἐσωτερικῶν ἀναγκῶν αὐτῆς· τὸ συνολικὸν ποσὸν τῶν τοιούτων εἰδῶν δὲν θὰ ἠδύνατο κατὰ τὸ ἀπὸ 1 Ὀκτωβρίου 1921 ἕως 1 Μαΐου 1926 χρονικὸν διάστημα, νὰ ὑπερβῇ τὰ 7 δισεκατομμύρια χρυσᾶ μάρκα. Ἡ τιμὴ τῶν τοιούτων εἰδῶν θὰ καθωρίζετο παρὰ «διαιτητικῆς ἐπιτροπῆς», τὰ δὲ ἔξοδα μεταφορᾶς μέχρι τοῦ παραμεθορίου γερμανικοῦ σταθμοῦ ἢ τῶν βορειογαλλικῶν λιμένων θὰ ἐπιβαρύνουν τὴν γερμανικὴν κυβέρνησιν. Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τὴν τιμὴν τῶν παραδιδομένων βιομηχανικῶν μηχανῶν, ἐργαλείων κ.λ.π., αὕτη θὰ ὡρίζετο κατόπιν προηγουμένης συμφωνίας τῶν ἐνδιαφερομένων κυβερνήσεων. Ἐκ τῆς ἐν γένει ἀξίας τῶν διαφόρων τούτων εἰδῶν, τὰ ὁποῖα θὰ παρεχωροῦντο τῇ Γαλλίᾳ ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας, 35% θὰ ὑπελογίζοντο εἰς τὸν περὶ ἐπανορθώσεων λογαριασμὸν τῆς τελευταίας, τὸ δὲ ὑπόλοιπον θὰ ἐφέρετο εἰς πίστωσιν τῆς Γαλλίας παρὰ τῆς εἰδικῆς ἐν Γερμανίᾳ συσταθείσης ὑπηρεσίας. Ἐπὶ πλέον ὅμως ὡρίσθη, ὅτι τὸ ποσὸν τῶν ἐτησίως παρὰ τῆς Γερμανίας εἰς τὴν Γαλλίαν παραδιδομένων εἰδῶν, ὅπερ θὰ ὑπελογίζετο εἰς τὸν περὶ ἐπανορθώσεων λογαριασμόν, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπερβῇ τὸ ἓν δισεκατομμύριον χρυσῶν μάρκων.

Ἐν τῷ δευτέρῳ πρωτοκόλλῳ διετυποῦντο λεπτομερῶς οἱ ὅροι, ὑφ' οὓς ἔδει νὰ ἐνεργηθῇ ἡ παράδοσις τοῦ βιομηχανικοῦ ὑλικοῦ, σιδηροδρομικῶν ὀχημάτων καὶ μηχανῶν, ζῴων καὶ ἀνθράκων· καὶ προκειμένου μὲν περὶ βιομηχανικῶν εἰδῶν ὡρίσθη, ὅτι ἡ παράδοσις αὐτῶν ἐνεῖχε τὴν σημασίαν «ἀποκαταστάσεως» καταστραφέντων τοιούτων κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, συμφώνως ἄλλως τε πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν· προκειμένου δὲ περὶ σιδηροδρομικοῦ ὑλικοῦ, καθωρίσθη ἀφ' ἑνὸς ἡ ὑποχρέωσις τῆς Γερμανίας ἐπιστροφῆς ἢ «ἀποκαταστάσεως» κατασχεθέντος ἢ καταστραφέντος ὑλικοῦ διαρκοῦντος τοῦ πολέμου, ἀφ' ἑτέρου δὲ παραδόσεως νέου ὑλικοῦ ὁμοίας φύσεως ὑπὸ τὴν μορφὴν ἐπανορθώσεως. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἄνθρακας, ἀνεγνωρίσθησαν ἐλαφρυντικοὶ σχετικῶς ὅροι ὑπὲρ τῆς Γερμανίας ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ποσότητα, τὴν ὁποίαν αὕτη ὤφειλε νὰ παραδίδῃ, ῥητῶς δὲ ἐπὶ πλέον ὡρίσθη ὅτι ἡ Γαλλία ὑπεχρεοῦτο, ὅπως μὴ διαθέτῃ τοὺς παραδιδομένους αὐτῇ ἄνθρακας εἰς ἄλλας ἀγοράς, ἀλλὰ νὰ καταναλίσκῃ ἐντὸς τῆς χώρας της καὶ τὰς ἀποικίας της ἢ τὰ ὑπ' αὐτὴν ὑπαγόμενα προτεκτοράτα. Ἐξ ἄλλου ὡρίζετο ὅτι αἱ περὶ ἀνθράκων σχετικαὶ διατάξεις ἐδεῖ νὰ ἐπικυρωθῶσι παρὰ τῆς ἐπὶ τῶν ἐπανορθώσεων ἐπιτροπῆς, προσδιδομένου εἰς αὐτὰς γενικωτέρου χαρακτῆρος καὶ εὐρυτέρας ἰσχύος.

Ἡ συμφωνία τοῦ Βισβάδεν ἐθεωρήθη παρὰ τῆς ἐπὶ τῶν ἐπανορθώσεων ἐπιτροπῆς ὡς ὑπερβαίνουσα τὰ ὅρια τῆς δικαιοδοσίας αὐτῆς, ὑπεβλήθη δὲ τούτου ἕνεκα ὑπὸ τὴν κρίσιν τῶν κυβερνήσεων τῶν προεχουσῶν συμμάχων δυνάμεων· ὡς ἐκ τούτου δὲ ἡ κύρωσις τῆς ἐν λόγῳ συμφωνίας ἐπεβραδύνθη πέραν τῶν ἑπτὰ μηνῶν. Η. Γ. Κ.

Βισβαία *[Ἀρχ.]*. Ἑορτὴ τῶν Μεσσαπίων ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου μνημονευομένη. Τὸ ὄνομα τῆς ἑορτῆς προῆλθεν ἐκ τῆς λέξεως *βίσβη*, ἥτις ἐσήμαινε κλαδευτήριον. Τὴν ἑορτὴν ταύτην ἐτέλουν οἱ Μεσσάπιοι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ κλαδεύματος τῶν ἀμπέλων. Ἦτο δηλαδὴ ἡ ἑορτὴ αὕτη ὅ,τι ἦτο ἀλλαχοῦ ἡ ἑορτὴ *Κλαδευτήρια*, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ αὕτη τελουμένη. ΚΑΨ.

Βισβάρδιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Χαιρωνείας* τῆς ἐπαρχίας Λεβαδείας τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 244. Ἤδη (1927) ἔχει μετονομασθῇ εἰς *Ἀκόντιον*. Ἀπὸ τῆς Λεβαδείας ἀπέχει δίωρον. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Ἅγιος Νικόλαος Καμπιᾶς* (κάτ. 89), *Καλομοίρη* (κάτ. 29), *Μαρμάρια* (κάτ. 43) καὶ *Μελίσσια* (κάτ. 29). Δ. Ε. Μ.

βίσβη (ἡ) *[Ἀρχ.]* βλ. **Βισβαία**.

Βισβίζης, Χατζῆ - Ἀντώνιος. Ἀγωνιστής, καταγόμενος ἐξ Αἴνου τῆς Θράκης καὶ ἔχων ἰδιόκτητον πλοῖον. Τὴν 15 Μαρτίου 1821 ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας ἐν Μηλεαῖς τοῦ Βόλου. Ἐπικειμένης τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἀγῶνος, ὁ Ἐμμανουὴλ Παπᾶς ἐφόρτωσεν ἐπὶ τοῦ πλοίου του πολεμοφόδια καὶ ὅπλα καὶ ἀπεβιβάσθη τῇ 23 Μαρτίου 1821 εἰς τὸν Ἄθων. Ἔκτοτε ὁ Βισβίζης ἐξώπλισεν ἰδίαις δαπάναις τὸ πλοῖόν του καὶ μετέσχε μετὰ τῶν Ψαριανῶν τῷ 1821 εἰς τὰς ναυμαχίας τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τῆς Λέσβου καὶ Σάμου· διατρέχων δὲ τὸ Αἰγαῖον ὡς καταδρομεὺς συνελάμβανε τουρκικὰ πλοῖα διὰ τὸ κοινὸν τῶν Ψαρῶν. Ἀρχομένου τοῦ 1822 εἶχε σταλῇ ἀπὸ τοὺς ὁπλαρχηγοὺς τοῦ Ὀλύμπου εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα πρὸς τὸν «Ἄρειον Πάγον», ἀνώτατην τότε ἐπαναστατικὴν ἀρχήν, διὰ διαφόρους ὑποθέσεις, ἐκεῖ δ' εὗρε τοὺς Ἕλληνας ὑπὸ τὸν Ὀδυσσέα Ἀνδροῦτσον καὶ Νικηταρᾶν πολιορκοῦντας εἰς τὴν Ἁγίαν Μαρίναν ἀπὸ τοὺς Τούρκους μὲ ἑπτὰ κανόνια. Ἅμα τῷ ἐξητήθησαν διὰ τοῦ Ἀρείου Πάγου τὰ δύο του πεδινὰ κανόνια, ἀμέσως τὰ ἐξήγαγεν εἰς τὴν ξηράν, αὐτὸς δὲ μὲ τὰ λοιπὰ κανόνια τοῦ πλοίου του ἐβομβάρδιζεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐκ τῆς παραλίας τοὺς Τούρκους, οὕτω δέ, κατὰ τὴν βεβαίωσιν αὐτοῦ τοῦ Ἀνδρούτσου καὶ τοῦ Νικηταρᾶ, κατωρθώθη νὰ ἐπιβιασθῇ ὁ ἐκ 3 χιλ. ἀνδρῶν ἑλληνικὸς στρατὸς καὶ νὰ σωθῇ. Κατὰ τὴν αὐτὴν βεβαίωσιν, τὰ προσδιορισθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου διὰ τὴν περίστασιν αὐτὴν ὀκτὼ πλοῖα ἐκ Λίμνης καὶ Τρικέρων ἐπέδειξαν δειλίαν καὶ ἀδιαφορίαν. Κατὰ τὴν βεβαίωσιν δὲ τοῦ Καρατάσου τὴν 29 Ἀπριλίου 1822 ὁ Βισβίζης ἀπὸ 7 μηνῶν ἐνήργει τὸν ἀπο-

Digitized by Google

κλεισμὸν τῆς Εὐβοίας, ὠφελήσας ὑπὲρ πάντα ἄλλον μὲ τὰ κανόνια του καὶ τὴν ἀνδρείαν του. Μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ Ἀνδρούτσου, ὁ Ἄρειος Πάγος ἀπέδωκεν εἰς αὐτὸν δειλίαν καὶ ἤρξατο δεινὴ ἔρις μεταξύ των. Τότε κατὰ τὸν Σπηλιάδην (Α' σελ. 314, *Οἰκονόμου* σελ. 307, *Τρικούπη* Β' 164) ὑπεδείχθη ὑπό τινων εἰς τὸν Χατζῆ Βισβίζην νὰ φονεύσῃ τὸν ἐν τῷ πλοίῳ του Ὀδυσσέα, ὡς ἐπικίνδυνον εἰς τὴν πατρίδα· ἐκεῖνος ὅμως, γνωρίζων τὸν ἄνδρα καὶ τὰς περιστάσεις ὑφ' ἃς ἐνήργησε, οὐ μόνον δὲν ἐξετέλεσε τὴν μιαιφονίαν, ἀλλ' ἀκούσας αὐτὸν ὁμιλοῦντα περὶ τοῦ Γένους ἐνθουσιωδῶς, ἔμεινεν ἔκπληκτος διὰ τὰ τεκταινόμενα. Ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου Ἄνθιμος Γαζῆς, χαρακτηρίζει ἐν ἐκθέσει του τὸν Βισβίζην ὡς «φιλογενέστατον» καὶ ἀναγράφει ὅτι «ἀπὸ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου μέχρι τέλους Ἰουλίου 1822 μετὰ προθυμίας καὶ πίστεως, ὡς οὐδεὶς ἄλλος, περιπλέων ἀδιαλείπτως κατεπολέμησεν εἰς τὴν Στυλίδα, Θερμοπύλας, Μύλους καὶ Βρυσάκια Εὐρίπου τὰ ἐχθρικὰ στρατόπεδα ρίπτων ἀκαταπαύστως κανόνια μὲ ἴδιά του πολεμοφόδια» (ἀριθ. 17293). Ὁ Βισβίζης ἐφονεύθη κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Εὐβοίας, περὶ τὰ τέλη 1822, ἡ δὲ σύζυγός του *Δόμνα* ἐγένετο καπετάνισσα τοῦ πλοίου της, εἰς ὃ ἐπέβαινε καὶ πρότερον καὶ ἐξηκολούθησε τὸν ἀποκλεισμὸν ὡς ἡρωίς. Τῷ 1823 παρεχώρησε τὸ πλοῖόν της εἰς τὴν Ὕδραν ὡς πυρπολικόν, δι' οὗ ἀνετινάχθη τῷ 1824 τουρκικὸν πλοῖον τοῦ δημοσίου θησαυροῦ (*Φιλήμονος* Γ' σ. 433). Διὰ τὸ πλοῖον τὸ κράτος ἀνεγνώρισεν ὀφειλὴν 12 χιλ. ταλλήρων. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

βίσεκτος,—*η*,—*ον*· βλ. δίσεκτος.

Βισέντε (Vicente), *Ζίλ.* Πορτογάλος δραματικὸς ποιητὴς ἐπονομαζόμενος «*Πορτογάλος Πλαῦτος*» (1480—1557). Κατ' ἀρχὰς ἐσπούδαζε νομικά, ἀλλὰ ταχέως ᾐσθάνθη, ὅτι δὲν ἦτο προωρισμένος διὰ τὴν ἐπιστήμην ταύτην. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ Ἱσπανοῦ Ζουὰν ντὲ λὰ Ἐνθίνα, ὅστις ἀνεβίβασεν ἐπὶ σκηνῆς ἐνώπιον ἐκλεκτοῦ ἀκροατηρίου τὸ ἄγνωστον τότε διὰ τὴν Ἱσπανίαν εἶδος τοῦ ποιμενικοῦ διαλόγου, ἐκίνησε τὴν φιλοδοξίαν τοῦ Βισέντε, ὅστις συνέγραψεν ἕνα μονόλογον κωμικὸν καὶ τὸν ἀπήγγειλεν ὁ ἴδιος ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς μητρός του Δόνας Βεατρίκης· ὁ διάλογος οὗτος, ἂν καὶ ἐστερεῖτο πολλῆς πρωτοτυπίας, ὅμως ἐνεποίησε μεγάλην ἐντύπωσιν καὶ κατὰ παραγγελίαν τῆς βασιλομήτορος ὁ Βισέντε συνέθεσε τὴν «Pastorale Castillane» καὶ τὴν «Os Reis magos» («Οἱ μάγοι βασιλεῖς») διὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Ἐπιφανίων. Ἀφωσιώθη κατόπιν μετὰ πολλῆς δραστηριότητος εἰς τὸ δρᾶμα «burlesco», εἰς τὸ ὁποῖον ἔδειξε πᾶσαν αὐτοῦ τὴν κωμικὴν ἱκανότητα καὶ τὴν πλουσίαν φαντασίαν του. Ὁ Ἔρασμος ἐμελέτησεν ἐπίτηδες τὴν πορτογαλικὴν γλῶσσαν, ἵνα δυνηθῇ νὰ ἀναγνώσῃ τὸν Βισέντε εἰς τὸ πρωτότυπον. Ὁ βασιλεὺς Ἐμμανουὴλ τὸν ἐπροστάτευσεν, ἀλλὰ δὲν εἶναι βέβαιον ἂν καὶ ὁ υἱός του Ἰωάννης ὁ Γ' ἔπραξε τὸ αὐτό, διότι ὁ ποιητὴς ἐσατίριζε τοὺς μοναχούς, οἵτινες κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰωάννου, εἰσαγαγόντος τὴν Ἱερὰν Ἐξέτασιν εἰς Πορτογαλίαν, ἀπέκτησαν μεγάλην δύναμιν καὶ τὸν ἐμίσουν. Ὁπωσδήποτε δὲν ἐπρόλαβε νὰ ἐκδώσῃ τὸ σύνολον τῶν ἔργων του, ἐκ τῶν ὁποίων τινὰ ἀπωλέσθησαν. Τὰ κυριώτερα ἐξ ὅσων ἐσώθησαν εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ἄουτος» (Ἱεραὶ πυραί»), «Ἰνὲζ Περέιρα», «Ὁ παπὰς τῆς Βέϊρα», «Οἱ μουλαρᾶδες», «Δὸν Δουάρδος», «Ἄμαδις ὁ Γαλάτης» κτλ., ἔργα πλήρη χάριτος, παρατηρήσεως ὀξείας καὶ καυστικότητος μεγάλης. Ὁ Βισέντε διακρίνεται ὄχι τόσον διὰ τὴν δραματικὴν πλοκὴν τῶν ἔργων του, ὅσον διὰ τὴν δημιουργίαν τῶν χαρακτήρων του. Τὰ λυρικὰ μέρη τῶν ἔργων του εἶναι σπανίας στιχουργικῆς ἁρμονίας καὶ γλωσσικῆς κομψότητος. Νεώτεραι ἐκδόσεις αὐτῶν ἐγένοντο ἐν Ἀμβούργῳ (1834) καὶ ἐν Λισαβῶνι (1843), ἐκ τριῶν τόμων ἑκάστη. Κ. Ι. Β.

βισερίνης (ὁ) (Wiserin) *['Ορυκτολ.]*. Οὕτω καλοῦνται οἱ μελιτοκίτρινοι ἐπιπεφυκότες κρύσταλλοι τοῦ ὀρυκτοῦ ξενοτίμου (βλ. λ.), οἱ παρουσιαζόμενοι εἰς τὸ St. Gotthard καὶ εἰς τὸ Binnental. Μέρος τῶν κρυστάλλων τούτων ἀνήκουν εἰς τὸ ὀρυκτὸν ἀνατάσης (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βισερίτης (ὁ) (Wiserit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς κιτρινωπόλευκα ἢ ἐρυθρωπὰ ἰνώδη συσσωματώματα, μεταξοειδῆ λάμψιν δεικνύοντα. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ὑδρομιγὲς ἀνθρακικὸν μαγγάνιον. Εὑρέθη εἰς τὸ Sargans τῆς Ἑλβετίας ἐντὸς ρωγμῶν τοῦ ὀρυκτοῦ χαουσμαννίτου. Γ. Κ. Γ.

Βισζνιέφσκι (Wiszniewski), **Ἀντώνιος.** Πολωνὸς σοφὸς (1718—1774). Σπουδάσας εἰς σχολὴν τῶν «πιαριστ» ἐγένετο καὶ ὁ ἴδιος μοναχὸς τοῦ τάγματός των. Διεκρίθη ταχέως διὰ τὰς εὐρυτάτας φιλολογικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς γνώσεις του, ἐδημοσίευσε δὲ τῷ 1746 ἔργον του ὑπὸ τὸν τίτλον «Propositiones philosophicae ex physica recentiorum», ἐν τῷ ὁποίῳ ἐτάσσετο μὲ τὸ μέρος τῶν νεωτέρων ἀνακαλύψεων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Τὸ ἔργον τοῦτο προὐκάλεσε ζωηρὰς ἐπιθέσεις κατὰ τοῦ Βισζνιέφσκι, ἐκ μέρους ἰδίως τῶν Ἰησουιτῶν, οἵτινες ἦσαν ἀφ' ἑνὸς δεδηλωμένοι ἀντίπαλοι τῶν πιαριστῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν παρεδέχοντο ὅτι τὰ δόγματα τοῦ Ἀριστοτέλους ἠδύναντο νὰ τεθοῦν ὑπὸ ἀμφισβήτησιν. Ὁ Βισζνιέφσκι ἐγένετο βραδύτερον διδάσκαλος τοῦ νεαροῦ πρίγκιπος Λουμπομίρσκι, τὸν ὁποῖον ἠκολούθησεν εἰς Ἰταλίαν καὶ Γερμανίαν, μετέβη δὲ κατόπιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν. Εἰς πάσας τὰς χώρας ταύτας παρηκολούθησε μαθήματα τῶν διασημοτέρων πανεπιστημίων καὶ ἐπανελθὼν εἰς Βαρσοβίαν διωρίσθη καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ κολλέγιον τῶν εὐγενῶν, διατηρήσας τὴν ἕδραν ταύτην μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἀφῆκεν ἐν τοῖς ἄλλοις τὰ ἑξῆς συγγράμματα: «Ἱστορία τῆς Πολωνίας καὶ τοῦ Δημοσίου αὐτῆς Δικαίου» (Βαρσοβία, 1759), μετάφρασιν εἰς τὴν πολωνικὴν τοῦ ἔργου τοῦ Μοντεσκιὲ «Παρατηρήσεις περὶ τῶν αἰτίων τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς παρακμῆς τῶν Ρωμαίων» (Βαρσοβία 1775), κ.ἄ. —Β.

— **Βισζνιέφσκι** (Wiszniewski), **Μιχαήλ.** Διάσημος Πολωνὸς λογογράφος, συγγενὴς τοῦ προηγουμένου (1793—1866). Μετὰ τὰς ἐγκυκλίους αὐτοῦ σπουδὰς ἐν Γαλικίᾳ, μετέβη εἰς Παρισίους, ἔνθα ἠκολούθησε μαθήματα πλησίον διαπρεπῶν Γάλλων φιλολόγων, εἶτα δὲ εἰς Ἐδιμβοῦργον, ὅπου συνεδέθη διὰ φιλίας μὲ τὸν Βάλτερ Σκώτ, τὸν Χάμιλτον καὶ ἄλλους μεγάλους λογογράφους τῆς ἐποχῆς του. Τῷ 1823 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φιλολογίας ἐν Krzemeniec, διὰ λόγους ὑγείας ὅμως ἠναγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ μετὰ δύο ἔτη διὰ Ἰταλίαν καὶ παρέμεινε κατόπιν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν. Ἡ πολωνικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1831 τὸν εὗρε διαμένοντα εἰς τὰ ἐν Βολυνίᾳ κτήματά του. Διέβη πάραυτα τὰ πολωνικὰ σύνορα ὑπὸ τοὺς τυφεκοβολισμοὺς τῶν Ρώσων, διὰ νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ ἔθνους του. Ὑπέδειξε τότε ὡς ἀναγκαίαν τὴν σύγχρονον ἐξέγερσιν τῆς Βολυνίας καὶ τῆς Λιθουανίας, ἀλλ' ἡ ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις δὲν ἀπεδέχθη τὴν γνώμην του. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Βαρσοβίας ἀπεσύρθη εἰς Κρακοβίαν, εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς ὁποίας διωρίσθη καθηγητὴς τῆς γενικῆς ἱστορίας καὶ τῆς πολωνικῆς φιλολογίας. Χάρις εἰς τὴν ἰδικήν του κατὰ τὸ πλεῖστον σύνεσιν ἡ Κρακοβία διέφυγε τὰς σφαγὰς αἵτινες διεπράχθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὴν ὑπόλοιπον Γαλικίαν. Φυλακισθεὶς βραδύτερον ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, ἀνέκτησε τὴν ἐλευθερίαν του κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Βιέννης, καθ' ἣν ἀπελύθησαν πάντες οἱ πολιτικοὶ κατάδικοι, καὶ ἀπεσύρθη εἰς Ἰταλίαν.

Ὁ Μιχαὴλ Βισζνιέφσκι ἀφῆκε πολλὰ ἔργα, ἀξιόλογα ὄχι μόνον διὰ τὸ ὕφος τοῦ συγγραφέως ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς περιεχομένους ἐν αὐτοῖς θησαυροὺς ἱστορικῶν δοκουμέντων. Πρώτιστον ἔργον του θεωρεῖται ἡ «Ἱστορία τῆς πολωνικῆς φιλολογίας» (Κρακοβία 1840—1857, 10 τόμοι), μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων ἀναφέρονται ἰδιαιτέρως: «Οἱ χαρακτῆρες τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος» (Κρακοβία 1839), «Ἡ ἀνθρωπίνη σοφία, αἱ δυνάμεις της, αἱ ἰδιότητές καὶ τὰ μέσα τῆς τελειοποιήσεώς της» (Κρακοβία 1848). Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θανάτου του ἠσχολεῖτο εἰς τὴν συγγραφὴν μιᾶς «Ἱστορία τοῦ Ναπολέοντος Α'», ἐξεταζομένου ἰδίως ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς στρατιωτικῆς αὐτοῦ ἰδιοφυΐας. —Β.

βισία (ἡ) (Bicia Walcott) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὀβολιδῶν ἀνάρθρων βραγχιοπόδων*. Λείψανα των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας καμβρίου ὑποπεριόδου εἰς βόρειον Ἀμερικὴν καὶ Κίναν. Γ. Κ. Γ.

Βίσιανη *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Μελενικιτσίου* (τέως *Μελεγκίτσι*) τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 17.

Βισιγότθοι· βλ. Βησιγότθοι.

βισινάδα, *βισινιά*, *βίσινον*· βλ. βυσσινάδα, βυσσινιά, βύσσινον.

Βισκαΐα (Biscaye ἢ Biscaye, ἱσπαν. Vizcaya) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς Ἱσπανίας, ὁ βορειοδυτικώτερος ἐκ τῶν τριῶν βασκικῶν νομῶν (*Βισκαΐα, Ἀλάβα, Γκιπουζκόα*). Ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ εἶναι 2165 τετραγ. χιλιόμετρα, οἱ δὲ κάτοικοι 409.550. Εἶναι ὁ μᾶλλον πυκνοκατῳκημένος καὶ εἷς τῶν σημαντικωτέρων νομῶν τῆς Ἱσπανίας. Πρωτεύουσα αὐτοῦ εἶναι τὸ *Μπιλμπάο*. Ἡ περιοχή του εἶναι ὀρεινὴ διασχιζομένη ἀπὸ κοιλάδας, ὧν τινες εἶναι ἀρκετὰ εὐρεῖαι, σχηματίζουσαι μικρὰς πεδιάδας εὐφορωτάτας. Ὁ κυριώτερος ποταμὸς αὐτοῦ εἶναι ὁ *Νερβιὸν* (βασκιστὶ *Σμπαλβαμπάλ*), ὅστις διέρχεται διὰ τοῦ Μπιλμπάο. Παράγει ἀραβόσιτον, λαχανικά, ὀπώρας, ἄφθονα κάστανα, μῆλα, ἀχλάδια καὶ οἴνους. Τὰ ὄρη αὐτοῦ περιέχουν μόλυβδον, θεῖον, σίδηρον, στυπτηρίαν καὶ μάρμαρα. Οἱ κάτοικοι εἶναι δραστήριοι καὶ ρωμαλέοι καὶ καταγίνονται εἰς τὴν ἁλιείαν, ἧς ἡ βιομηχανία εἶναι σημαντικωτάτη, τὴν ναυτιλίαν καὶ τὴν γεωργίαν. Τὸ ὄνομα *Βισκαΐα* ἐδόθη εἰς τὴν χώραν ταύτην ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλφόνσου τοῦ Μεγάλου. Μέχρι τῆς ἑνώσεως αὐτῆς μὲ τὴν Καστιλίαν διφκεῖτο ὑπὸ ἰδίων κυβερνητῶν· μετὰ τὴν ἕνωσιν δὲ ἐξηκολούθησε νὰ διατηρῇ πολυάριθμα προνόμια, τὰ ὁποῖα κατέστησαν αὐτὴν εἶδος χωριστοῦ κράτους τῆς Ἱσπανίας, τὸ ὁποῖον εἶχε χωριστὰς βουλάς, οἰκονομικά, ἀστυνομίαν, ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ δικαστήρια. Μ. Δ. Β.

— **Βισκαΐας κόλπος** *[Γεωγρ.]*· βλ. Γασκωνικὸς κόλπος.

Βισκαΐνο (Viscaino), **Σεβαστιανός.** Ἱσπανὸς θαλασσοπόρος, ζήσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ὁ διοικητὴς τοῦ Μεξικοῦ κόμης Μοντερὲ τὸν διώρισεν ἀρχηγὸν μιᾶς ἀποστολῆς (1596) ἐντεταλμένης τὴν ἐξερεύνησιν τῆς Καλιφορνίας. Μολονότι ὑφιστάμενος ἐπιθέσεις ἐκ μέρους τῶν ἐκεῖ ἰθαγενῶν, ὁ Βισκαΐνο κατώρθωσε νὰ ἐξερευνήσῃ καὶ νὰ χαρτογραφήσῃ τὰς βραζιλιανὰς ἀκτάς, ἐνήργησε δὲ μετ' ἐπιμονῆς πλησίον τῆς ἱσπανικῆς κυβερνήσεως διὰ τὸν ἀποικισμὸν τῆς ὡραίας ἐκείνης χώρας. Ἀλλ' ὁ Φίλιππος Γ', μὴ βλέπων νὰ ἔρχεται ἐκεῖθεν ὁ χρυσὸς τὸν ὁποῖον ἤλπιζε, δὲν ἔδωκε ποσῶς προσοχὴν εἰς τὰς εἰσηγήσεις τοῦ Βισκαΐνο. Βραδύτερον οὗτος ἤρχισε παρασκευάζων καὶ νέαν ἐξερεύνησιν, μὴ πραγματοποιηθεῖσαν λόγῳ τοῦ ἐπελθόντος θανάτου του. —Ο.

Βισκάρδος· βλ. Γυσκάρδος.

βισκαρία (ἡ) (Viscaria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *καρυοφυλλιδῶν* (βλ. ἰξὸς καὶ ἰξία).

βισκίνη (ἡ) (Viscin) *[Φαρμακογν.]*. Οὐσία ἀπαντῶσα εἰς τοὺς καρποὺς καὶ τὸν φλοιὸν τοῦ φυτοῦ *βίσκον τὸ λευκὸν* (Viscum album). Κατὰ τὸν Reinsch ἀποτελεῖ διαφανὲς μελιτῶδες ὑγρόν, δίδον κατὰ τὴν ἀπόσταξιν, πλὴν τῶν ἄλλων, ἔλαιον ζέον εἰς 229°, τὸ *βισκένιον*. Κ. Γ. Μ.

βισκόζη (ἡ) *[Βιομ. Χημ.]*. Εἶναι ἐνδιάμεσον προϊὸν τῆς ἐκ *κυτταρίνης* παρασκευῆς τῆς τεχνητῆς μετάξης, παρασκευάζεται δὲ ὡς ἑξῆς: Ἡ κυτταρίνη ἐμβαπτίζεται πρῶτον ἐπί τινα χρόνον εἰς διάλυμα καυστικοῦ νατρίου περίπου 15%, εἶτα συμπιέζεται πρὸς ἀποστράγγισιν τοῦ ἀλκαλιρρεύματος καὶ ἐπὶ τῆς οὕτω λαμβανομένης *ἀλκαλικελλουλόζης (ἀλκαλικυτταρίνης)* ἐπιδρᾷ ἐπί τινας ὥρας καὶ ἐν συνήθει θερμοκρασίᾳ διθειάνθραξ. Τὸ προϊὸν τῆς τοιαύτης ἐπιδράσεως τῇ προσθήκῃ ὕδατος κατ' ἀρχὰς διογκοῦται καὶ τέλος διαλύεται τελείως. Τὸ πρόσφατον παχύρρυτον διάλυμα περιέχει πιθανῶς τὸ μετὰ νατρίου ἅλας τοῦ *κελλουλοζοδιθειοανθρακικοῦ ἐστέρος*, οὗτινος ἡ ἁπλουστάτη σύστασις θὰ ἦτο $C_6H_9O_4$ O.CS.SH. Κατὰ τὴν παραμονὴν ὅμως τοῦ ἀνωτέρω διαλύματος ἐπέρχεται βαθμηδὸν ἀπόσπασις τῆς ρίζης τοῦ διθειάνθρακος καὶ αἰσθητὴ ὑδρόλυσις τῆς κυτταρίνης. Διὰ τῆς ἀλλοιώσεως ταύτης, ἥτις ἐπιταχύνεται διὰ θερμάνσεως, ἐπέρχεται πῆξις τοῦ διαλύματος ὡς ἐκ τοῦ ἀνασχηματισμοῦ τῆς κυτταρίνης ὑπὸ τὴν μορφὴν ὑδρατοκελλουλόζης. Τὸ προϊὸν τοῦτο καλεῖται ἐπίσης *βισκοΐτης*. Σ. Γ.

βισκοΐτης (ὁ) *[Βιομ. Χημ.]*· βλ. βισκόζη.

βίσκον (τὸ) (Viscum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λωρανθῶν*. Γνωστότερον εἶδος τοῦ γένους εἶναι *βίσκον τὸ λευκόν*, γνωστὸν παρ' ἡμῖν ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, ὡς: *βρὺ τὸ ἐλάτινο, μέλα, μελιός, μελᾶς, ἰξός, ἰξία* κτλ. Τὸ βίσκον τὸ λευκὸν (Viscum album) εἶναι δενδρύλλιον ζῶν παρασιτικῶς ἐπὶ διαφορωτάτων εἰδῶν δένδρων. Οἱ πολυπληθεῖς κλάδοι του εἶναι τριχοτόμοι, κυλινδρικοί, πολυαρθρωτοὶ καὶ ἀποτελοῦσιν ἐν τῷ συνόλῳ των θύσανον σφαιροειδῆ, ὅστις φθάνει εἰς ὕψος 40—50 ἑκατοστομέτρων. Τὰ φύλλα του εἶναι ἀντίθετα, παχέα, σαρκώδη, δερματώδους συστάσεως, πρασινοϋποκίτρινα, ἐπιμήκη καὶ φέρουσι πέντε ἢ ἑξ χωρὶς καταφανεῖς ραβδώσεις. Τὰ ἄνθη ἔχουσι χρῶμα κιτρινοϋποπράσινον, εἶναι μικρὰ καὶ κατὰ σύμβους διατεταγμένα ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν κλάδων ἢ τῶν μασχαλῶν τῶν φύλλων. Τὰ ἄνθη ὡσαύτως εἶναι μονογενῆ, μονόικα ἢ δίοικα καὶ ἀναφαίνονται κατὰ τὸ τέλος τοῦ χειμῶνος ἢ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνοίξεως. Οἱ καρποὶ τοῦ βίσκου εἶναι σαρκώδεις, λευκοί, διαφανεῖς, μικρότατοι μὲ ἰξώδες περικάρπιον καὶ μεμβρανῶδες ἐνδοκάρπιον, ὅπερ στενῶς περιβάλλει τὸ σπέρμα, τὸ ὁποῖον στερεῖται ἰδίου περιβλήματος. Οἱ καρποί του, δριμεῖς καὶ πικροί, περικλείουσιν ἔξωθεν οὐσίαν τινὰ τὸν *ἰξόν*, ἐξ οὗ κατασκευάζονται αἱ *ἰξόβεργαι* (*ξόβεργες*).

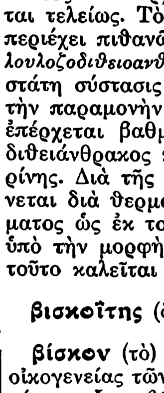

Βίσκον τὸ λευκόν.
[Κλάδοι ἐπὶ κορμοῦ δρυός.]

Τὸ βίσκον, καὶ ἰδίως τὸ ἐπὶ τῆς δρυὸς παρα-

Digitized by Google

σιτοῦν (gui), ἐλατρεύετο ὑπὸ τῶν Γαλατῶν ὡς ἱερὸν φυτὸν καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συγκομιδῆς του, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ νέου ἔτους, ἐτέλουν ἑορτὰς πρὸς τιμήν του. Σήμερον ἔτι ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ, μεγάλαι ποσότητες κλάδων βίσκου μεταφέρονται καὶ πωλοῦνται κατὰ τὰ Χριστούγεννα καὶ τὸ νέον ἔτος. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοφυτολ.]* Λείψανα (φύλλα) τοῦ *βίσκου* ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου καὶ τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Εὐρώπῃ. Γ. Κ. Γ.

Βισκόντι (Visconti). Ὀνομαστὴ ἰταλικὴ οἰκογένεια *γιβελίνων* ἐν Μιλάνῳ, ἡ ὁποία ἐκυριάρχησεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπὶ δύο σχεδὸν ἑκατονταετηρίδας. Οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὴν διετείνοντο, ὅτι κατάγονται ἀπὸ τὸν βασιλέα *Δεζιδέριον* τῆς Λομβαρδίας καὶ κατῴκουν, κατὰ τὴν ἑνδεκάτην ἑκατονταετηρίδα, περὶ τὰς Λίμνας τοῦ Κόμο καὶ Ματζόρε. Εἷς ἐξ αὐτῶν, ὁ *Ὄθων*, ὁ ὁποῖος διεκρίθη κατὰ τὴν πρώτην σταυροφορίαν, ἀναφέρεται κατὰ τὸ 1078 ὡς ὑποκόμις τοῦ Μιλάνου. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται καὶ τὸ οἰκόσημον τῆς οἰκογενείας, παριστάνον ἔχιδναν περιειλιγμένην, ἡ ὁποία κατατρώγει ἓν παιδίον. Ἡ οἰκογένεια αὕτη εἶναι γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ διὰ τοὺς ἀγῶνάς της ἐναντίον τῆς ἀντιπάλου αὐτῇ οἰκογενείας τῶν *Ντέλλα Τόρρε* ἐν Μιλάνῳ, διὰ τοὺς πολέμους της κατὰ τῶν παπῶν καὶ διὰ τὰς σχέσεις της μὲ τοὺς ξένους κατακτητὰς τῆς Ἰταλίας, τοὺς ὁποίους πολλάκις ἀντεπροσώπευσε. Τὰ κυριώτερα τῶν μελῶν αὐτῆς εἶναι οἱ ἑξῆς:

1) ***Ὄθων***, ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Μιλάνου (1208—1295), χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ τοῦ Δ', παρὰ τὴν θέλησιν τῆς οἰκογενείας τῶν Ντέλλα Τόρρε, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἔλαβε τὰ ὅπλα. Ἐνικήθη ὅμως παρὰ τὴν Ἀρόνα ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του, καὶ μόλις μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Μιλᾶνον, μετὰ τὴν μάχην τοῦ Ντέζιο (1277) καὶ νὰ ἀναγνωρισθῇ ἄρχων τῆς πόλεως. Διεξήγαγε πολυαρίθμους πολέμους ἐναντίον τοῦ μαρκησίου τοῦ Μονφεράτου, οἵτινες ἐξησθένησαν τὴν δύναμίν του καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ παραδώσῃ τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν *Ματθαῖον* καὶ νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Κιαραβάλλε.

—2) ***Ματθαῖος ὁ Α'***, ὁ ἐπιλεγόμενος *Μέγας* (1250—1322), ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου. Ὑπηρέτησε πιστῶς τὸν θεῖόν του, ὁ ὁποῖος τοῦ ἐνεπιστεύθη τὴν ἀρχηγίαν τῶν στρατευμάτων του. Τῷ 1294 διωρίσθη αὐτοκρατορικὸς ἀντιπρόσωπος ἐν Λομβαρδίᾳ καὶ διεδέχθη τὸν Ὄθωνα τῷ 1265. Εὐθὺς ἀμέσως ὅμως ὑπέστη τὰς ἐπιθέσεις τῶν Γουέλφων, τῶν Ντέλλα Τόρρε καὶ τοῦ μαρκησίου Ἰωάννου τοῦ Μονφερράτου, ὁ ὁποῖος κατώρθωσε νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ τὴν Νοβάρραν, τὸ Βερτσέλλι καὶ τὸ Μονφερρᾶτον. Μετὰ ἐπανειλημμένας ἄλλας ἀποτυχίας, ἐξεδιώχθη ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ Μιλάνου τῷ 1302 καὶ διῆλθεν ἑπτὰ ὁλόκληρα ἔτη ἐν τῇ ἀφανείᾳ. Τῷ 1310 ἐπανακατεστάθη ἐν Μιλάνῳ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἐρρίκου τοῦ Ζ' καὶ ἀπέβη εἷς τῶν κυριωτέρων ἀρχηγῶν τῶν γιβελίνων κατὰ τῶν παπῶν τῆς Ἀβινιὸν καὶ τοῦ Ροβέρτου ντ' Ἀντζοῦ, βασιλέως τῆς Νεαπόλεως. Ἀφορισθεὶς πολλάκις ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ προδοθεὶς ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν του, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του Γκαλεάτσο καὶ νὰ ἀποσυρθῇ εἰς μοναστήριον ὅπου καὶ ἀπέθανε.

—3) ***Γκαλεάτσο ὁ Α'***, υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1277—1328). Τῷ 1298 ἦτο ἄρχων τῆς Νοβάρρας, ὁπόθεν ἐξεδιώχθη τὸ ἑπόμενον ἔτος ὑπὸ τοῦ μαρκησίου τοῦ Μονφερράτου. Διετέλεσε γουέλφος καὶ γιβελῖνος, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, καὶ ἀνεκηρύχθη ἄρχων τοῦ Μιλάνου τῷ 1322. Ἐφυλακίσθη κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Λουδοβίκου τῆς Βαυαρίας. Ἀποφυλακισθεὶς μετὰ ἓν ἔτος ὑπὸ τοῦ Καστρούτσιο Καστρακάνι, ἠκολούθησε τοῦτον εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Πιστόϊας, ὅπου ἠσθένησε καὶ ἀπέθανεν ἐν Πέσσια.

—4) ***Ἄτζο*** (Azzo ἢ Azzone), υἱὸ. τοῦ προηγουμένου (1302-1339). Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων μελῶν τῆς οἰκογενείας. Ἐφυλακίσθη μετὰ τοῦ πατρός του καὶ κατόπιν διωρίσθη αὐτοκρατορικὸς ἐπίτροπος ἐν Μιλάνῳ, ἐξαγοράσας τὴν ἐλευθερίαν του διὰ σημαντικῶν λύτρων. Ἕνεκα τῆς ταπεινώσεως ταύτης, ὅταν ὁ Λουδοβῖκος τῆς Βαυαρίας κατῆλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὁ Ἄτζο Βισκόντι τοῦ ἔκλεισε τὰ πύλας τοῦ Μιλάνου καὶ συνεφιλιώθη μὲ τὸν πάπαν. Εἰσῆλθε κατόπιν εἰς τὴν συμμαχίαν, ἡ ὁποία συνήφθη ἐν Καστελμπάλντο ἐναντίον τοῦ Ἰωάννου τῆς Βοημίας κατέκτησε τὸ Βερτσέλλι, τὴν Πέργαμον, τὴν Παβίαν, τὴν Κρεμόνα, τὸ Κόμο, τὸ Λόντι, τὸ Μπόργκο Σὰν Ντονίνο, τὴν Πλακεντίαν καὶ τὴν Μπρέσσια. Κατέλιπε τὴν ἀρχὴν εἰς τοὺς θείους του Λουκῖνον καὶ ἀρχιεπίσκοπον Ἰωάννην.

—5) ***Μᾶρκος***, θεῖος τοῦ προηγουμένου καὶ υἱὸς τοῦ Ματθαίου τοῦ Α', ἀποθανὼν τῷ 1329. Ἄρχων τῆς Ἀλεξανδρείας τῷ 1310, ἐπολιόρκησε τὴν Γένουαν τῷ 1318, κατήγαγε τὴν νίκην τοῦ Τρέτζο τῷ 1323 καὶ ἐδημιούργησε τὴν φήμην μεγάλου στρατιωτικοῦ, κυριεύσας τὴν Λούκαν καὶ τὴν Πίζαν ἐπὶ κεφαλῆς Γερμανῶν στρατιωτῶν. Ἐπιστρέψας εἰς τὸ Μιλᾶνον λέγεται ὅτι εἰσῆλθεν εἰς τὰ ἀνάκτορα διὰ νὰ τὰ λεηλατήσῃ καὶ διὰ τοῦτο ἐρρίφθη ἀπὸ τὸ παράθυρον, κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀνεψιοῦ του Ἄτζο.

—6) ***Λουκῖνος***, ἀδελφὸς τοῦ Μάρκου καὶ τρίτος υἱὸς τοῦ Ματθαίου, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1286 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1349. Ἦτο ὀνομαστὸς στρατιωτικὸς διακριθεὶς διὰ τὰς συνεχεῖς κατακτήσεις του. Ἐγένετο ἄρχων τοῦ Μιλάνου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνεψιοῦ του Ἄτζο καὶ διενεμήθη τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ἀρχιεπισκόπου Ἰωάννου. Λέγεται ὅτι ἡ σύζυγός του Ἰσαβέλλα τοῦ Φιέσκι, ἡ διαγωγὴ τῆς ὁποίας εἶχεν ἐξεγείρει τὴν ἀγανάκτησίν του, τὸν ἐδηλητηρίασε, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἐκδίκησιν αὐτοῦ.

—7) ***Ἰωάννης***, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, ἀρχιεπίσκοπος καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του ἄρχων τοῦ Μιλάνου ἀποθανὼν τῷ 1354. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν μᾶλλον διακεκριμένων καὶ ἰσχυρῶν ἀρχόντων τῆς ἐποχῆς του. Ἐπροστάτευσε τὸν Πετράρχην καὶ ἐξέτεινε τὴν κυριαρχίαν του ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς βορείου Ἰταλίας, ἐξαιρέσει τῶν Πεδεμοντίου, Βερόνας, Μάντοβας, Φερράρας καὶ Βενετίας. Οἱ Βισκόντι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἰωάννου ἀπέβησαν πραγματικοὶ κυρίαρχοι τοῦ Μιλάνου καὶ τῶν ὑποκειμένων εἰς αὐτὸ χωρῶν, ἐνῷ πρότερον ἐξηρτῶντο ἀπὸ τὰς αὐτοκρατορικὰς ἰδιοτροπίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου, τὸ κράτος αὐτοῦ διεμοιράσθη μεταξὺ τῶν τριῶν ἀνεψιῶν του, *Ματθαίου τοῦ Β'*, *Γκαλεάτσο τοῦ Β'* καὶ *Μπαρναμπό*, οἱ ὁποῖοι διεκρίθησαν διὰ τὴν διαφθοράν των, τὴν τυραννικὴν διοίκησιν καὶ τὰς σκληρότητάς των.

—8) ***Ματθαῖος ὁ Β'***, ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου, υἱὸς τοῦ *Στεφάνου*, ἀποθανὼν τῷ 1355. Ἐξεδιώχθη τῷ 1345 ὑπὸ τοῦ Λουκίνου, κατὰ τὴν συνωμοσίαν τοῦ Φραγκίσκου Πρεστέρλα, καὶ παρέμεινεν εἰς τὸ Μονφερρᾶτον μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ θείου του, ἀρχιεπισκόπου Ἰωάννου. Ἔλαβεν ὡς κληρονομίαν τὴν Βολωνίαν καὶ ἄλλας τινὰς πόλεις, τὰς ὁποίας, ἕνεκα τῆς ἀνικανότητός του καὶ τῆς διαφθορᾶς του, ἀπώλεσε ταχέως καὶ ἐδηλητηριάσθη ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν του.

—9) ***Γκαλεάτσο ὁ Β'***, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1320 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1378. Ἐξορισθεὶς εἰς τὴν Φλάνδραν μαζὺ μὲ τὸν ἀδελφόν του Μπαρναμπό, ὑπὸ τοῦ θείου του Λουκίνου, ἀνακληθεὶς ὑπὸ τοῦ θείου του Ἰωάννου τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, ὁ ὁποῖος τὸν διώρισε διοικητὴν τῆς Βολωνίας, ἔλαβε, κατὰ τὴν διανομὴν τῆς κληρονομίας τοῦ τελευταίου τούτου, τὴν Παβίαν, τὸ Κόμο, τὴν Νοβάρραν κτλ. Τῷ 1361 ἵδρυσε τὸ πανεπιστήμιον τῆς Παβίας, τὸ δὲ 1365 ἐγκατεστάθη εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ὅπου ἀνῳκοδόμησε τὰ γνωστὰ ὀνομαστὰ ἀνάκτορα Βισκόντι.

— 10) ***Μπαρναμπὸ*** ἢ ***Μπερναμπό***, ἀδελφὸς τῶν δύο προηγουμένων καὶ ἄρχων τοῦ Μιλάνου συγχρόνως μὲ αὐτοὺς (1319—1385). Ὑπῆρξεν ὀνομαστὸς διὰ τὴν σκληρότητά του καὶ διὰ τοὺς συνεχεῖς πολέμους ἐναντίον τῶν παπῶν Ἰννοκεντίου τοῦ Ζ' καὶ Οὐρβανοῦ τοῦ Ε' καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ Δ', ἕνεκα τῶν ὁποίων ἠναγκάσθη νὰ ἐπιβάλῃ ἐπαχθεῖς φόρους. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του ἐπεχείρησε νὰ ἀναλάβῃ μόνος τὴν ἀρχὴν τοῦ κράτους ὁλοκλήρου, ἀλλ' ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν καὶ συλληφθεὶς κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀνεψιοῦ του *Τζιανγκαλεάτσο* ἐδηλητηριάσθη εἰς τὸν πύργον τοῦ Τρέτσο, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶχεν ἐγκλεισθῆ. Εἶχε νυμφευθῆ τῷ 1350 τὴν Βεατρίκην, θυγατέρα τοῦ Μαστίνο ντέλλα Σκάλα, ἄρχοντος τῆς Βερώνας, τὴν ἀποκληθεῖσαν «*βασίλισσαν*», ἕνεκα τοῦ ὑπερβολικοῦ ἔρωτος αὐτῆς πρὸς τὴν πολυτέλειαν.

—11) ***Τζιανγκαλεάτσο***, ὁ ἰσχυρότερος καὶ ἀξιολογώτερος ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Βισκόντι (1347-1402). Ἐγένετο συνάρχων τοῦ Μιλάνου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του τῷ 1378, καὶ μόνος ἄρχων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ θείου του, ἑπτὰ ἔτη βραδύτερον. Ἔθεσε τὰ θεμέλια τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Μιλάνου, τῆς γεφύρας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τιτσίνο καὶ τῆς μονῆς τῆς Παβίας, συνεπλήρωσε καὶ ἐκαλλώπισε τὸ πανεπιστήμιον τῆς Παβίας, ἐγκαταστήσας ἐν αὐτῷ τὴν περίφημον βιβλιοθήκην, τὴν ὁποίαν βραδύτερον ἀπήγαγεν εἰς τὸ Μπλουὰ Λουδοβῖκος ὁ ΙΒ' καὶ ἐπεσκεύασε τὸ πανεπιστήμιον τῆς Πλακεντίας. Ἔχαιρε φήμης ἱκανοῦ οἰκονομολόγου, ἡ δὲ διοίκησίς του ἦτο ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐξαίρετος. Ἐθεωρεῖτο ὡς εἷς τῶν πλουσιωτέρων ἡγεμόνων τῆς ἐποχῆς του. Διὰ σειρᾶς ἐπιτυχῶν ἐπιχειρήσεων κατέλαβεν ἀλληλοδιαδόχως, ἀπὸ τοῦ 1387 μέχρι τοῦ 1400, τὴν Βερώναν, Βιτσέντσαν, Πάδοβαν, Μπελλοῦνο, Πίζαν, Σιένναν, Περούτζιαν, Ἀσσίζι, Σπολέττο, καὶ τὴν Νοτσέραν. Ἡ πρόθεσίς του ἦτο νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν πολιτικὴν ἑνότητα τῆς Ἰταλίας, τὸ δὲ 1386 εἶχε ζητήσει ἀπὸ τὸν πάπαν Οὐρβανὸν τὸν Ε' τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας. Τῷ 1395 εἶχεν ἀγοράσει, ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Βενσεσλαῦον τὸν τίτλον τοῦ Δουκὸς τοῦ Μιλάνου ἀντὶ 100.000 χρυσῶν φιορινίων. Εἶχεν ἐξοντώσει τὴν στρατιὰν τοῦ κόμιτος ντ' Ἀρμανιὰκ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐπεχείρει νὰ καταλάβῃ τὴν Φλωρεντίαν, ὅπως ἀνακηρυχθῇ βασιλεύς, ὅτε ἀπέθανε προώρως εἰς ἡλικίαν πεντήκοντα πέντε ἐτῶν ἐν Μελενιάνο.

— 12) ***Βαλεντίνη***, θυγάτηρ τοῦ Τζιανγκαλεάτσο καὶ τῆς Ἰσαβέλλας τῆς Γαλλίας (1366—1408). Ἦτο ὡραιοτάτη καὶ ἐνυμφεύθη τὸν Λουδοβῖκον, δοῦκα τῆς Τουραίνης καὶ κατόπιν δοῦκα τῆς Ὀρλεάνης, ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως Καρόλου τοῦ ΣΤ'. Ἔλαβεν ὡς προῖκα τὴν κομιτείαν τοῦ Ἄστι καὶ 400.000 χρυσᾶ φιορίνια. Ὁ γάμος οὗτος ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ Λουδοβίκου τοῦ ΙΒ' ἐπὶ τοῦ δουκάτου τοῦ Μιλάνου.

—13) ***Τζιανμαρία (Ἰωάννης-Μαρία)***, πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Τζιανγκαλεάτσο (1389—1412). Ἦτο ἡλικίας μόλις δέκα τεσσάρων ἐτῶν, ὅτε διεδέχθη τὸν πατέρα του, ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρός του Κατερίνας καὶ τὴν προστασίαν τοῦ ὀνομαστοῦ κοντοτιέρου Φατσίνο Κάνε. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του τὸ Μιλᾶνον ἀπώλεσε τὰς περισσοτέρας τῶν κτήσεών του. Διεκρίθη διὰ τὴν σκληρότητά του καὶ ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν γιβελίνων ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γοτθάρδου.

—14) ***Φίλιππος-Μαρία***, νεώτερος υἱὸς τοῦ Τζιανγκαλεάτσο καὶ ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου (1391—1412). Ἦτο ἁπλοῦς κόμις τῆς Παβίας καὶ μόλις εἰκοσαέτης, ὅτε διεδέχθη τὸν ἀδελφόν του Τζιανμαρία. Ἐνυμφεύθη τὴν χήραν τοῦ Φατσίνο Κάνε *Βεατρίκην* τῆς Βεντιμίλλια-Λάσκαρη-Τέννντε, τὴν ὁποίαν μετά τινα χρόνον διέταξε νὰ ἀποκεφαλίσουν. Μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ὀνομαστοτέρων κοντοτιέρων τῆς ἐποχῆς του Καρμανιόλα, Πιτσινίνο καὶ Σφόρτσα καὶ διὰ συνεχῶν πολέμων, προδοσιῶν καὶ διαπραγματεύσεων κατώρθωσε νὰ ἀνακτήσῃ τὸ μεγαλύτερον μέρος καὶ νὰ ἐπανασυστήσῃ τὸ δουκᾶτον τοῦ πατρός του. Εἶναι ὀνομαστὸς διὰ τὰς ἀγριότητάς του καὶ τὴν ἐπιτηδειότητά του εἰς τὴν διπλωματίαν. Ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος ἄρρην γόνος τῆς οἰκογενείας τῶν Βισκόντι, ὁ ὁποῖος ἦρξεν ἐπὶ τοῦ δουκάτου τοῦ Μιλάνου. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ οἱ Μιλανέζοι ἀνεκήρυξαν τὴν ἐπικληθεῖσαν *Ἀμβροσιανὴν Δημοκρατίαν*, ἡ ὁποία ἀνετράπη μετ' ὀλίγον ὑπὸ τοῦ *Φραγκίσκου Σφόρτσα*, ὁ ὁποῖος εἰσῆλθε τῷ 1450 θριαμβευτικῶς εἰς τὸ Μιλᾶνον καὶ ἀνηγορεύθη δοὺξ αὐτοῦ, διαδεχθεὶς οὕτω τὸν Φίλιππον-Μαρίαν, τοῦ ὁποίου εἶχε νυμφευθῆ τὴν θυγατέρα *Μπιάνκα-Μαρίαν* ἀπὸ τοῦ 1441.

Ἀναφέρονται προσέτι ἕτεροι δύο Βισκόντι, ὁ *Γαβριὴλ-Μαρία*, νόθος υἱὸς τοῦ Τζιανγκαλεάτσο καὶ τῆς Ἁγνῆς Μαντεγκάτσα, ὁ ὁποῖος μετὰ πολλὰς περιπετείας ἀπεκεφαλίσθη ἐν Γενούῃ τῷ 1408· καὶ ὁ *Ἀστόρρε* ἢ *Ἕκτωρ*, νόθος υἱὸς τοῦ Μπαρναμπὸ καὶ τῆς Μπελτραμόλα ντέϊ Γκράσσι, ὁ ὁποῖος ἀνηγορεύθη δοὺξ τοῦ Μιλάνου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τζιανμαρία, ἀλλὰ πολιορκηθεὶς μετ' ὀλίγον εἰς τὸν πύργον τῆς Μόντζας, ὑπὸ τοῦ Φιλίππου-Μαρία ἐφονεύθη.

Ἐπίσης ἀναφέρονται ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς πλάγιοι κλάδοι τῆς οἰκογενείας τῶν Βισκόντι οἱ *κόμιτες* τοῦ *Σαλιτσέτο*, τοῦ *Ζανιάνο*, τοῦ *Μπρινιάνο* καὶ οἱ *μαρκήσιοι* τοῦ *Σὰν-Τζώρτζιο ντὶ Μποργκοράττο*, τοῦ *Ἰνβόριο* καὶ τοῦ *Ντέλλα Μόττα*. Ἕτεροι κλάδοι ἐγκατεστάθησαν ἐπίσης καὶ διεκρίθησαν εἰς τὸ Μπάρι καὶ τὸν Τάραντα. Ἄλλος Βισκόντι, ὁ *Θεόβαλδος* τῆς Πλακεντίας, ἐγένετο πάπας ὑπὸ τὸ ὄνομα *Γρηγόριος ὁ Ι'* τῷ 1271. Εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ *Φυντανέτο*, πλάγιον κλάδον τῶν Βισκόντι, ἀνήκει καὶ ὁ *Γκασπάρο*, ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Μιλάνου, ὁ ὁποῖος ἀπέθανε τῷ 1595. Τέλος ἀναφέρεται καὶ εἷς *Ἰγνάτιος Βισκόντι*, ὁ ὁποῖος διετέλεσε ΙΣΤ' ἀρχηγὸς τῶν Ἰησουιτῶν (1751—55). Μ. Δ. Β.

— **Βισκόντι** (Visconti), ***Ἔννιος-Κυρῖνος***. Γαλλοϊταλὸς ἀρχαιολόγος γεννηθεὶς ἐν Ρώμῃ τῷ 1751 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1818. Υἱὸς τοῦ *Ἰωάννου-Βαπτιστοῦ Βισκόντι* ἔλαβε παρ' αὐτοῦ ἐπιμελεστάτην ἀνατροφὴν καὶ μόρφωσιν, ἔδειξε δὲ νεώτατος ἤδη ἐξαιρετικὴν ἰδιοφυΐαν καὶ ἐπίδοσιν εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν. Λέγεται ὅτι δύο ἐτῶν ἀκόμη ἠδύνατο νὰ ἀναγνωρίσῃ ἐπὶ τῶν νομισμάτων ὅλους τοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορας ἀπὸ τοῦ Καίσαρος μέχρι τοῦ Γαλλιανοῦ καὶ ἀνεγίνωσκεν ἑλληνικὰ καὶ λατινικὰ εἰς ἡλικίαν μόνον τριῶν καὶ ἡμίσεος ἐτῶν. Τόσον δὲ ἰσχυρὰν μνήμην εἶχεν, ὥστε ἐξετασθεὶς εἰς ἡλικίαν 10 ἐτῶν κατέπληξε τοὺς πάντας μὲ τὸ πλῆθος τῶν γνώσεών του εἰς τὴν γεωγραφίαν, τὴν ἱστορίαν, τὴν χρονολογίαν, τὴν νομισματολογίαν καὶ τὴν γεωμετρίαν ἀκόμη. Ὅταν δὲ δέκα τριῶν ἐτῶν ἐξητάσθη ἐπισήμως εἰς τὴν βιβλιοθήκην Angelica, ἔλυσε τὰ δυσκολώτερα προβλήματα τῆς τριγωνομετρίας, τῆς ἀναλύσεως καὶ τοῦ διαφορικοῦ λογισμοῦ. Εἰς τὴν αὐτὴν ἡλικίαν μετέφρασεν τὴν «Ἑκάβην» τοῦ Εὐριπίδου εἰς ἰταλικοὺς στίχους καὶ τῷ 1765 τὴν ἐξέδωκε προτάξας τῆς μεταφράσεως σημαντικὸν πρόλογον. Ἀλλ' ἡ ἀρχαιολογική του ἰδιοφυΐα ἦτο περισσότερον ἔκδηλος, εὗρε δ' οὗτος ταχέως τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιδοθῇ καὶ ἀναδειχθῇ εἰς τὰς ἀγαπητάς του μελέτας, διότι εἶχε τὸ εὐτύχημα ὄχι μόνον νὰ μορφωθῇ καταλλήλως ὑπὸ τοῦ φιλολόγου καὶ ἀρχαιο-

Digitized by Google

λόγου πατρός του, ἀλλὰ καὶ νὰ προσληφθῇ ὑπ' αὐτοῦ ὡς βοηθὸς καὶ συνεργὸς εἰς τὴν κατάταξιν τῶν εὑρημάτων τῶν ἀνασκαφῶν εἰς τὸ Βατικανόν, ἡ ὁποία εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς τὸν πατέρα του. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1780 μετεῖχεν εἰς τὸ ἔργον τοῦτο καὶ ἐξέδωκε μετ' ὀλίγον μετὰ τοῦ πατρός του τὸν πρῶτον τόμον «Il Museo Pio-Clementino». Φαίνεται ὅτι μετὰ ταῦτα ἐπεχείρησε μόνος τὸ ἔργον καὶ τῷ 1784 ἐξέδωκε τὸν δεύτερον τόμον. Ἀλλὰ καὶ ἄλλην σπουδαίαν ἐργασίαν ἔφερεν εἰς πέρας καὶ ἐξέδωκε τῷ 1787 τὰ «Monumenti scritti del Museo del signor Tomaso Jenkius». Εὐθὺς τὸ ἑπόμενον ἔτος προέβη εἰς τὴν ἔκδοσιν καὶ τοῦ τρίτου τόμου τοῦ «Museo Pio-Clementino», τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιτυχία ἦτο μεγίστη ὅπως καὶ τῶν προηγουμένων. Ἐξακολουθεῖ εἶτα σειρὰ ὁλόκληρος μελετῶν καὶ δημοσιεύσεων, ὅπου δεικνύει ὄχι μόνον τὴν ἀκαταπόνητον φιλεργίαν του ἀλλὰ καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν ἀρχαιολογικῶν του γνώσεων. Οὕτω ἔγραψε τὰς «Osservazioni su due musacei antiehi istoriati» καὶ ἄλλα. Μελετῶν τὸ σύμπλεγμα τὸ λεγόμενον «Pasquino» τὸ εἰκονίζον τὸν Αἴαντα σηκώνοντα τὸν νεκρὸν τοῦ Πατρόκλου ἐν μέσῳ τῶν Τρώων κατώρθωσε καὶ εὗρε τὴν κεφαλὴν τὴν ἁρμόζουσαν. Ἔπειτα κατὰ τὰ ἔτη 1790—1792 ἐδημοσίευσε τὸν τέταρτον καὶ πέμπτον τόμον τοῦ «Museo Pio-Clementino». Μεγάλην ἐπιτυχίαν εἶχε καὶ ἔγινε περίφημος ἡ μελέτη του «Osservazioni sopra un antico cameo rappresentante Giove Egioco», ἡ ὁποία ἐξεδόθη τῷ 1793 καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐρευνᾷ τὴν ἀρχαίαν θεογονίαν. Τῷ 1794 ἐξέδωκε τὰς «Iscrizioni greche Triope ora Borghesiane». Ἀλλὰ τῷ 1798 μεγάλαι ταραχαὶ ἐγένοντο εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἠναγκάσθη τὸ ἑπόμενον ἔτος 1799 νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου ἀμέσως διωρίσθη conservateur des antiques καὶ καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας εἰς τὴν σχολὴν τῶν Καλῶν Τεχνῶν, τῷ δὲ 1803 ἔγινε μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε δημοσιεύσει τὴν «Desription des vases peints du Musée» καὶ τὴν «Description de la Tapisserie de la reine Mathilde».

Τῷ 1804 ὁ Ναπολέων τοῦ παρήγγειλε τὴν μεγάλην συλλογὴν «Iconographie grecque et romaine», ὅπου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σωζομένων ἀγαλμάτων καὶ νομισμάτων καθορίζει τὴν προσωπογραφίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων φιλοσόφων καὶ ποιητῶν καὶ τῶν αὐτοκρατόρων. Ἐκτὸς τούτων ἐδημοσίευσε καὶ πλείστας ἄλλας μικροτέρας μελέτας περὶ διαφόρων ἀρχαιολογικῶν ἀντικειμένων. Τότε μέγαν θόρυβον εἶχαν διεγείρει τὰ ὑπὸ τοῦ Ἐλγίνου ἐκ τοῦ Παρθενῶνος καὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἁρπαγέντα καὶ εἰς Λονδῖνον, μεταφερθέντα περίφημα μαρμάρινα γλυπτά, ἐκλήθη δὲ καὶ ὁ Βισκόντι τῷ 1815 εἰς Λονδῖνον, ἵνα ἐκφράσῃ περὶ αὐτῶν γνώμην. Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἐδημοσίευσε βραδύτερον, τῷ 1818, τὸ τελευταῖόν του ἔργον περὶ αὐτῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Mémoire sur les fragments de sculpture du Parthénon de l' Acropole et sur une épigramme grecque». Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

Βισκόντι (Visconti), ***Ἰωάννης-Βαπτιστής-Ἀντώνιος.*** Ἰταλὸς ἀρχαιολόγος (1722—1784). Ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς ἀποστολικὸς νοτάριος καὶ κατόπιν ἐπεδόθη εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν, συνδεθεὶς μετὰ τοῦ Βίγκελμαν, τὸν ὁποῖον καὶ διεδέχθη εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ τμήματος τῶν ἀρχαιοτήτων τοῦ Βατικανοῦ (1768). Κατὰ διαταγὴν τοῦ πάπα Κλήμεντος τοῦ ΙΔ' διωργάνωσε τὸ νέον μουσεῖον τοῦ Βατικανοῦ, τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Μουσεῖον Πίο Κλεμεντίνο*». Ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ ἐνηργήθησαν ἀνασκαφαί, κατὰ τὰς ὁποίας ἀνεκαλύφθησαν οἱ τάφοι τῶν Σκηπιώνων. Ἔγραψε πολλὰς ἀρχαιολογικὰς πραγματείας. —Β.

—**Βισκόντι** (Visconti), ***Φίλιππος-Αὐρήλιος.*** Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, ὀνομαστὸς δὲ καὶ οὗτος ἀρχαιολόγος (1754—1831).

— **Βισκόντι - Βενόστα** (Visconti- Venosta), ***Αἰμίλιος,*** *μαρκήσιος*—. Ἰταλὸς πολιτικὸς καὶ διπλωμάτης (1829—1914). Ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς δημοσιογράφος καὶ ὀπαδὸς τοῦ Ματσίνι, ἔλαβε δὲ μέρος εἰς ὅλας τὰς ἀντιαυστριακὰς ἐκδηλώσεις. Τῷ 1859 διωρίσθη βασιλικὸς ἐπίτροπος παρὰ τῇ στρατιᾷ τοῦ Γαριβάλδι, τῷ δὲ 1860 ἠκολούθησε τὸν Φαρίνι εἰς τὴν Πάρμαν, τὴν Μοδένην καὶ τὴν Νεάπολιν ἐπὶ διπλωματικῇ ἀποστολῇ καὶ κατόπιν ἀπεστάλη, μετὰ τοῦ Πέπολι, εἰς Παρισίους καὶ Λονδῖνον, ὅπως διαθέσῃ τὰς κυβερνήσεις τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας εὐνοϊκῶς πρὸς τὴν Ἰταλίαν. Ἐκλεγεὶς τὸ ἴδιον ἔτος βουλευτής, εἰσῆλθεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ὡς γενικὸς γραμματεὺς καὶ ἐχρημάτισε κατόπιν πολλάκις ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν εἰς διαφόρους κυβερνήσεις. Τῷ 1866 διωρίσθη πρεσβευτὴς τῆς Ἰταλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὸ δὲ 1894 πρόεδρος τοῦ διαιτητικοῦ δικαστηρίου διὰ τὸ ζήτημα τῆς Βεριγγείου θαλάσσης. Τῷ 1906 ὑπῆρξεν ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν διάσκεψιν τῆς Ἀλχεθίρας. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του εἶχεν ἀποσυρθῆ εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον. Ὁ Βισκόντι-Βενόστα θεωρεῖται εἷς τῶν ἱκανωτέρων καὶ διπλωματικωτέρων πολιτικῶν τῆς νεωτέρας Ἰταλίας, συμβαλὼν ὅσον οὐδεὶς ἄλλος, μετὰ τὸν Καβούρ, εἰς τὴν ἕνωσιν τοῦ ἰταλικοῦ κράτους. Διεκρίθη ἐπίσης κατὰ τὰς δυσκόλους διὰ τὴν Ἰταλίαν ἡμέρας τῆς καταστροφῆς τῶν ἰταλικῶν στρατευμάτων ἐν Ἀβησσυνίᾳ καὶ κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις ἐπὶ τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος καὶ τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1897, συνεργασθεὶς μετὰ τοῦ λόρδου Σαλισβουρὺ πρὸς ἀποσόβησιν τῆς ἀπωλείας τῆς Θεσσαλίας ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος. Μεταξὺ τῶν ἄλλων διπλωματικῶν ἐπιτυχιῶν του καταλέγεται ἡ ἰταλογαλλικὴ συμφωνία περὶ Τριπολίτιδος καὶ Μαρόκκου καὶ ἡ ἰταλοαυστριακὴ διὰ τὴν ἰσορροπίαν τῆς Ἀδριατικῆς καὶ τὴν διατήρησιν τοῦ καθεστῶτος τῆς Ἀλβανίας.

—**Βισκόντι - Βενόστα** (Visconti - Venosta), ***Ἰωάννης.*** Ἰταλὸς λόγιος (1832-1906). Διεκρίθη κυρίως ὡς σατιρικὸς ποιητής, γράψας μεταξὺ ἄλλων τὸ σατιρικὸν ἔπος «Ἐπιστροφὴ ἐκ τῆς Σταυροφορίας» καὶ «Νεανικὰς Ἀναμνήσεις», ὅπου παρέχει πληροφορίας περὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἀδελφοῦ του *Αἰμιλίου.* Μ. Δ. Β.

Βισκοντὶ (Visconti), ***Λουδοβῖκος - Τούλλιος - Ἰωακείμ.*** Γάλλος ἀρχιτέκτων, ἰταλικῆς καταγωγῆς (1791—1853). Υἱὸς τοῦ Ἰταλοῦ ἀρχαιολόγου *Ἐννίου-Κυρίνου Βισκόντι* ἐπολιτογραφήθη Γάλλος τῷ 1801. Τῷ 1824 κατεσκεύασεν ἐν Παρισίοις τὴν κρήνην Γκαγιόν, τῷ 1835 τὴν κρήνην τῆς πλατείας Λουβουά, τῷ 1841 τὴν κρήνην τοῦ Μολιέρου, τῷ 1842 τὴν κρήνην τῆς πλατείας τοῦ Ἁγίου Σουλπικίου, τῷ 1842 τὸν αὐτοκρατορικὸν τάφον, τῷ δὲ 1852 ἤρχισε τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σχεδίου τῆς ἑνώσεως τοῦ Λούβρου μὲ τὸν Κεραμεικόν, ἔργον τὸ ὁποῖον ἐσυνέχισεν ὁ Λεφουέλ. —Β.

βίσκος (ὁ) (Viscus) *[Βοτ.]*· βλ. ἰξός.

Βισκουνέϊκα *[Γεωγρ.].* Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Δραγάνου* τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαϊόηλιδος. Κάτ. (1928) 95. —Μ.

βισκουτέλλη (ἡ) (Biscutella) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν.* Εἶναι πόαι ἀνεπτυγμέναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, μὲ ἀκέραια ἢ πτεροειδῆ φύλλα καὶ μὲ ἄνθη κίτρινα κατὰ βότρυς διατεταγμένα. Ὁ κάλυξ φέρει ὁμοιόμορφα σέπαλα καὶ ὁ καρπὸς εἶναι κάψα διαχωριζόμενος εἰς δύο ὅμοια ἡμίση. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βισκουτέλλη ἡ πολύμορφος* (Biscutella polymorpha), ἀπαντῶσα κυρίως εἰς τὰς Ἄλπεις καὶ τὰ Πυρηναῖα. Δ. Ν. Π.

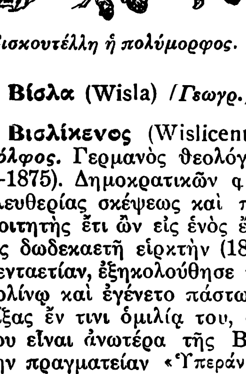

Βισκουτέλλη ἡ πολύμορφος.

Βίσλα (Wisla) *[Γεωγρ.]*· βλ. Βιστούλας.

Βισλίκενος (Wislicenus). —1) ***Γουσταῦος-Ἀδόλφος.*** Γερμανὸς θεολόγος, προτεστάντης (1803—1875). Δημοκρατικῶν φρονημάτων καὶ μεγάλης ἐλευθερίας σκέψεως καὶ παρρησίας, κατεδικάσθη φοιτητὴς ἔτι ὢν εἰς ἑνὸς ἔτους φυλάκισιν καὶ εἶτα εἰς δωδεκαετῆ εἱρκτὴν (1824). Λαβὼν χάριν μετὰ πενταετίαν, ἐξηκολούθησε τὰς σπουδάς του ἐν Βερολίνῳ καὶ ἐγένετο πάστωρ ἐν Χάλλῃ. Ὑποστηρίξας ἔν τινι ὁμιλίᾳ του, ὅτι ἡ αὐθεντία τοῦ λόγου εἶναι ἀνωτέρα τῆς Βίβλου καὶ δημοσιεύσας τὴν πραγματείαν «Ὑπεράνω τῆς Γραφῆς ἢ ὑπεράνω τοῦ πνεύματος;», καθῃρέθη τοῦ ἀξιώματός του (1846). Ἀλλ' ἡ νέα του πραγματεία «Ἡ Βίβλος ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ» (1853) προὐκάλεσε νέας καταδιώξεις καὶ καταδίκην ἐρήμην εἰς διετῆ φυλάκισιν. Κατέφυγε κατόπιν εἰς Νέαν Ὑόρκην καὶ εἶτα εἰς Ζυρίχην, ἔνθα συνέστησε σχολὴν ἐλευθέρων παραδόσεων. Ἕτερον ἔργον του εἶναι «Ἡ βίβλος διὰ τοὺς λογικευομένους ἀναγνώστας» (1863—1864, τόμ. 2). —2) ***Ἰωάννης,*** υἱὸς τοῦ προηγουμένου, χημικὸς (1835—1902). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ζυρίχης. Ἐκτὸς διαφόρων μελετῶν του ἐν εἰδικοῖς περιοδικοῖ, ἐδημοσίευσε τὴν «Θεωρίαν τῶν μεικτῶν τύπων» (1859) καὶ «Ἐγχειρίδιον Χημείας» (1881). —3) ***Οὖγος,*** ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, φιλόλογος (1836—1866). Ἐμελέτησε κυρίως τὰς μαθηματικὰς καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας τῶν ἀρχαίων, ὡς καὶ τὴν παλαιὰν γερμανικὴν φιλολογίαν, καὶ ἐγένετο καθηγητὴς εἰς τὴν κοινοτικὴν σχολὴν τῆς Ζυρίχης. Ἐκδοθέντα ἔργα του: «Ὁ συμβολισμὸς τοῦ ἡλίου καὶ τῆς ἡμέρας ἐν τῇ γερμανικῇ μυθολογίᾳ» (1862), «Ὁ ναὸς τοῦ Βάκχου ἐν Ἀθήναις» (1867) κ. τ. λ. —Β

βισμάλη (ἡ) (Bismal) *[Φαρμ. Χημ.].* Ὀργανικὸν σκεύασμα λαμβανόμενον διὰ κατεργασίας 4 μορίων μεθυλενοδιγαλλικοῦ ὀξέος

$$\left(CH_2 \begin{matrix} \diagup OC_6H_2(OH)_2\ CoOH \\ \diagdown OC_6H_2(OH)_2\ CoOH \end{matrix}\right)$$

μετὰ 3 μορίων προσφάτως καθιζηθέντος ὑδροξειδίου τοῦ βισμουθίου ($Bi\ [OH]_3$). Τεφροκύανος ὀγκώδης κόνις, διαλυομένη εἰς ἀλκάλια μετὰ κιτρινερύθρου χροιᾶς καὶ ἀποχωριζομένη ἐκ τῶν διαλυμάτων αὐτῶν δι' ὀξέων. Εὑρίσκει ἐφαρμογὴν ὡς φάρμακον στυπτικὸν ἐπὶ μακροχρονίων διαρροιῶν. Κ. Γ. Μ.

Βισμαμίτρα (Vismamitra) *[Ἰνδ. Μυθολ.].* Θεὸς ἐκπροσωπῶν το φῶς τῆς ἡμέρας. —Δ.

Βίσμαρ (Wismar) *[Γεωγρ.].* Λιμὴν καὶ πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Μεκλεμβούργῳ-Σβέριν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν θάλασσαν (ἐν τῷ κόλπῳ Βίσμαρχ). Κάτ. 26.016. Εἶναι γνωστὴ διὰ τὰ ὡραῖά της οἰκοδομήματα, ἐν οἷς διακρίνονται τὸ «Ἀνάκτορον τῶν Πριγκίπων» (Fürstenhof), οἰκοδομηθὲν τῷ 1554 καὶ ἀνακαινισθὲν τῷ 1877, καὶ τὸ «Παλαιὸν Σχολεῖον» (Alte Schule), οἰκοδόμημα τοῦ ΙΒ αἰῶνος. Ἡ πόλις διακρίνεται διὰ τὴν ἀκμαίαν της βιομηχανίαν κατασκευῆς μηχανῶν καὶ σιδηροδρομικῶν ὀχημάτων.

Ἡ Βίσμαρ ἱδρύθη τῷ 1229 καὶ ἀπετέλει κατ' ἀρχὰς μέλος τῆς Ἀνσεατικῆς ἑνώσεως. Ἀπὸ τοῦ 1648 ἀνῆκεν εἰς τὴν Σουηδίαν, ἀλλὰ τῷ 1803 παρεχωρήθη εἰς τὸ Μέκλεμβουργ - Σβέριν, ὡς ἐνέχυρον χρέους, ἔκτοτε δὲ παρέμεινε γερμανική.

Βίσμαρκ (Bismark), ***Γουλιέλμος,*** *κόμης φὸν*—. Γερμανὸς στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς (1852—1901), δευτερότοκος υἱὸς τοῦ ἀρχικαγκελαρίου Βίσμαρκ. Ἀπὸ τοῦ 1870—1871 διετέλεσεν ὑπασπιστὴς τοῦ στρατηγοῦ φὸν Μαντόϋφελ, τῷ 1879 σύμβουλος τοῦ Κράτους, τῷ 1882—1885 μέλος τῆς γερμανικῆς Βουλῆς, τῷ 1889 πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ἀννοβέρου καὶ ἀπὸ τοῦ 1895 διοικητὴς τῆς Ἀνατολικῆς Πρωσσίας. —Β.

—**Βίσμαρκ** (Bismarck), ***Ἑρβέρτος,*** *πρίγκιψ φὸν*—. Γερμανὸς διπλωμάτης (1849—1904), πρωτότοκος υἱὸς τοῦ ἀρχικαγκελαρίου Βίσμαρκ (βλ. κατ.) Τῷ 1870 λαβὼν μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Μὰρς-λὰ-Τούρ, ἐτραυματίσθη βαρέως. Ἀπὸ τοῦ 1873 ὑπηρέτησεν ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν ὡς ἀνώτερος ὑπάλληλος. Τῷ 1882 διωρίσθη σύμβουλος τῆς Γερμανικῆς πρεσβείας ἐν Λονδίνῳ καὶ τῷ 1884 τῆς ἐν Πετρουπόλει. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐστάλη εἰς Χάγην ὡς πληρεξούσιος ὑπουργός. Τῷ 1885 ἐγένετο ὑφυπουργὸς καὶ τῷ 1886 ὑπουργός. Ἀπὸ τοῦ 1886 μέχρι τοῦ 1890 ὑπῆρξε μέλος τοῦ Ράϊχσταγ. Τῷ 1892 συζευχθεὶς τὴν κόμισσαν *Μαργαρίταν Χόγιος* ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος μετὰ κληρονομικοῦ δικαιώματος. Οἱ ὑπὸ τοῦ Βίσμαρκ κατὰ καιροὺς ἐκφωνηθέντες λόγοι ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Politische Redeü» ὑπὸ τοῦ *Πέντσλερ.* —Β.

—**Βίσμαρκ** (Bismarck), ***Ὄθων-Ἐδουάρδος-Λεοπόλδος,*** *πρίγκιψ φὸν*—. Μέγας Πρῶσσος πολιτικὸς γεννηθεὶς ἐν Schönhausen παρὰ τὸν Ἄλβιν ποταμὸν τῇ 1 Ἀπριλίου 1815. Ὁ πατήρ του, λοχαγὸς τοῦ ἱππικοῦ, κατήγετο ἐκ παλαιᾶς ἱπποτικῆς οἰκογενείας, ἡ δὲ μήτηρ του ἦτο ἀστικῆς καταγωγῆς. Τὰς πανεπιστημιακὰς αὐτοῦ σπουδὰς ἐπεράτωσεν εἰς τὸ ἐν Γοττίγγῃ πανεπιστήμιον τῷ 1832, κατὰ τὸ διάστημα δὲ τῆς ἐν αὐτῷ φοιτήσεως ἐπιμελῶς ἀπέφευγε πᾶσαν μετὰ Γερμανῶν φοιτητῶν συναναστροφήν, ἰδιαιτέρως συνδεθεὶς μὲ δύο Ἀμερικανοὺς σπουδαστάς. Μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν του εἰσῆλθεν εἰς τὴν κρατικὴν ὑπηρεσίαν, εἰς τὴν ὁποίαν παρέμεινεν ἐπὶ διετίαν, κατόπιν δὲ ἐγένετο ἀξιωματικὸς ἐν τῇ πρωσσικῇ φρουρᾷ. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης παρῃτήθη μετ' ὀλίγον καὶ τῷ 1839 ἀπεσύρθη εἰς τὰ ἐν Κνίφος τῆς Πομερανίας κτήματά του, εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ὁποίων ἐπεδόθη. Τῷ 1847 ἐνυμφεύθη τὴν Ἰωάνναν von Puttvamer, ἀποκτήσας ἐξ αὐτῆς τρία τέκνα: τὴν *Μαρίαν,* νυμφευθεῖσαν τὸν κόμιτα von Nantzau, τὸν *Ἑρβέρτον* καὶ τὸν *Γουλιέλμον.*

Εἰς τὴν πολιτικὴν ὁ Βίσμαρκ ἀνεμίχθη τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1847. Ἐκλεγεὶς μέλος τῆς πρωσσικῆς Διαίτης ἠκολούθησε τοὺς ὀπαδοὺς τῆς ἀπολύτου μοναρχίας, ἐκηρύχθη ἐναντίον τῶν κρατουσῶν φιλελευθέρων τάσεων πρὸς ἀποκατάστασιν μεγάλης Γερμανίας καὶ ὑπεστήριξε τὴν πρωσσικὴν κρατικὴν ἰδέαν, κηρυχθεὶς ταυτοχρόνως ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τοῦ ἀστικοῦ καθεστῶτος ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ κατὰ τῆς ἀποδοχῆς τῶν Ἰουδαίων εἰς τὰ δημόσια ὑπουργήματα. Ἓν ἔτος βραδύτερον, κατὰ τὸ ἐπαναστατικὸν ἔτος 1848, μετὰ ματαίαν ἀπόπειραν πρὸς ἀντεπανάστασιν, ἐγένετο ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τοῦ συντηρητικοῦ κόμματος, θεωρούμενος ἔκτοτε ὡς ὁ σπουδαιότερος τῶν στυλοβατῶν του. Ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἰδέας πρὸς ἐπίτευξιν αὐστροπρωσσικῆς συμπράξεως διωρίσθη ἐν ἔτει 1851 πληρεξούσιος τῆς Πρωσσίας παρὰ τῇ διαίτῃ τῆς γερμανικῆς ὁμοσπονδίας ἐν Φραγκφούρτῃ. Ἡ ἐνασχόλησις ὅμως μὲ τὴν πρακτικὴν πολιτικὴν ἀπήλλαξεν αὐτὸν ταχέως τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ κόμματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆκεν. Ἀφοῦ ματαίως ἠγωνίσθη ἐν Φραγκφούρτῃ, ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν ἰσοτιμίαν τῆς Πρωσσίας μετὰ τῆς Αὐστρίας ἐν τῇ ὁμοσπονδιακῇ διαίτῃ, ἀνεγνώρισεν ἐν τῇ Αὐστρίᾳ τὸν σφοδρότερον ἀντίπαλον τῆς πρωσσικῆς δυνά-

Digitized by Google

μεως καὶ ὑπεστήριξεν εἰς τὰς ὑπηρεσιακὰς αὐτοῦ ἐκθέσεις καὶ εἰς ἐπιστολὰς του πρὸς τὸν L. von Gerlach τὸν γενικὸν ὑπασπιστὴν Φρειδερίκου-Γουλιέλμου τοῦ Δ', ὅτι ἔπρεπεν ἡ Πρωσσία ταχέως ν' ἀπαλλαγῇ τῆς αὐστριακῆς ἐξαρτήσεως ἀναζητοῦσα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατάλληλον σύμμαχον, ἔστω καὶ ἐν τῇ Βοναπαρτικῇ Γαλλίᾳ, καὶ ὅτι ἐφεξῆς εἶχεν ὑποχρέωσιν ἡ Πρωσσία νὰ μετέλθῃ οὐχὶ νομιμόφρονα-συντηρητικὴν πολιτικήν, ἀλλὰ πολιτικὴν πρακτικωτέραν, ὑπαγορευομένην ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτῆς συμφερόντων. Παρὰ ταῦτα ὅμως ἐξηκολούθησεν ὁ Βίσμαρκ νὰ θεωρῆται παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ ὡς συντηρητικός, ὡς ὁ ἐνθουσιώδης ὀπαδὸς καὶ ἱδρυτὴς τοῦ συντηρητικοῦ κόμματος, καὶ ὡς τοιοῦτος μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν φιλελευθέρων ἐν Πρωσσίᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1859 διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Πετρουπόλει, μετατεθεὶς βραδύτερον (1862) εἰς Παρισίους. Λόγῳ τῆς ὀξύνσεως τῶν πολιτικῶν ἀντιθέσεων ἐν Πρωσσίᾳ καὶ τῆς ἐντεῦθεν δημιουργηθείσης ἀνωμαλίας, ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1861 ἀπῃτήθη ἐπιμόνως ὁ διορισμὸς τοῦ Βίσμαρκ ὡς ὑπουργοῦ. Ὁ βασιλεὺς ὅμως Γουλιέλμος ὁ Α' μόλις μετὰ τὴν ἐξάντλησιν ὅλων τῶν ἄλλων μέσων, καὶ ἀφοῦ οὐδεμία ἄλλη ὑπελείπετο εἰς αὐτὸν διέξοδος ἢ ἡ παραίτησις ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, ἀπεφάσισε, μετὰ δυσκολίας πάντοτε, νὰ καλέσῃ τὸν ἄνδρα τῶν μεγάλων σχεδίων καὶ τῆς ἀπεριορίστου ἀποφασιστικότητος εἰς τὴν ἀρχήν. Οὕτω τῇ 24 Σεπτεμβρίου 1862 διωρίσθη ὁ Βίσμαρκ πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀπὸ τοῦ χρονικοῦ δὲ τούτου σημείου ἀρχίζει κατ' ἐξοχὴν ἡ πολιτικὴ σταδιοδρομία του.

Μετὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἀρχῆς εἴχετο ὁ Βίσμαρκ τῶν μᾶλλον ἀπολυταρχικῶν θεωριῶν ἀπέναντι τῆς πρωσσικῆς Βουλῆς. Ὅτε ἡ Βουλὴ ἠρνήθη ν' ἀποδεχθῇ τὰ περὶ ὀργανώσεως τοῦ στρατοῦ σχέδια αὐτοῦ καὶ νὰ ἐγκρίνῃ τὸν προϋπολογισμόν, εἰς τὸν πολύκροτον λόγον, τὸν ὁποῖον ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐξεφώνησε τῇ 30 Σεπτεμβρίου 1862 ἐνώπιον τῆς ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς, εἶπε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς: «Δὲν λύονται διὰ λόγων, οὐδὲ δι' ἀποφάσεως τῆς πλειονοψηφίας τὰ μεγάλα ζητήματα τοῦ παρόντος—τοῦτο ὑπῆρξε τὸ θεμελιῶδες σφάλμα τῶν ἐτῶν 1848 καὶ 1849—ἀλλὰ διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου». Ἔκτοτε πᾶσα συνεννόησις μετὰ τῆς Βουλῆς ἀπέβη ἀδύνατος καὶ ὁ Βίσμαρκ ἐκυβέρνησε τὸ κράτος ἐπὶ τρία ἔτη ἄνευ ἐγκεκριμένου ὑπὸ τῆς Βουλῆς προϋπολογισμοῦ.

Ἀποθανόντος ἐν τῷ μεταξὺ (1863) τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Φρειδερίκου τοῦ Ζ', τὸ ζήτημα περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ δουκάτου Schlewig-Holstein ἀνετέθη εἰς τὴν δίαιταν τῆς Φραγκφούρτης. Ὁ Βίσμαρκ ἐπέτυχε νὰ παρασύρῃ τὴν Αὐστρίαν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Δανίας. Ὁ πόλεμος ἀπέβη ὑπὲρ τῶν συμμάχων, ἡττηθείσης τῆς Δανίας τῷ 1864, διὰ δὲ τῆς συμβάσεως τοῦ Castein (1865), ἥτις ἐπηκολούθησε τὴν νίκην, διωργανώθη μικτὴ αὐστροπρωσσικὴ διοίκησις ἐν Schlewig-Holstein, τοῦ Lauenburg προσαρτηθέντος ὁριστικῶς εἰς τὴν Πρωσσίαν. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ὁ Πρῶσσος πολιτικὸς ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ κόμητος (16 Σεπτεμβρίου 1865). Ἀποφασίσας νὰ ἐκδιώξῃ τὴν Αὐστρίαν ἀπὸ τῆς Πρωσσίας καὶ ἀπαλλάξῃ οὕτω αὐτὴν πάσης αὐστριακῆς ἐξαρτήσεως, ἐφρόντισεν ὁ Βίσμαρκ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην Ναπολέοντος τοῦ Γ' καὶ ἀνεῦρε πιστὸν καὶ πρόθυμον κατ' αὐτῆς σύμμαχον τὴν Ἰταλίαν. Ἡ κοινὴ γνώμη μετὰ δυσφορίας πολλῆς ἀντιμετώπισε τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ὁ δὲ βασιλεὺς μετὰ δυσκολίας ἀπεφάσισε νὰ κηρύξῃ τὸν κατὰ τῆς Αὐστρίας πόλεμον. Ἡ ταχεῖα ὅμως καὶ ἀπροσδόκητος προέλασις τοῦ πρωσσικοῦ στρατοῦ καὶ ἡ τερματίσασα τὰς ἐχθροπραξίας ἧττα τῶν Αὐστριακῶν παρὰ τὴν Σάδοβαν (1866) συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀπότομον μεταστροφὴν τῆς κοινῆς γνώμης ὑπὲρ τοῦ Βίσμαρκ. Κατὰ τὴν συνθήκην τῆς Πράγας, ἥτις ἐπεσφράγισε τὸν κατὰ τῆς Αὐστρίας πόλεμον, ἐπέδειξεν ὁ Βίσμαρκ γενναιοψυχίαν ἀπέναντι τῶν δυτικῶν κρατῶν τῆς Γερμανίας, ἅτινα ἔλαβον μέρος εἰς τὸν πόλεμον ὑπὲρ τῆς Αὐστρίας, διὰ μυστικῆς δὲ συνθήκης ἐπιθετικῆς καὶ ἀμυντικῆς περιέλαβεν αὐτὰ εἰς τὴν βορειογερμανικὴν ἕνωσιν, τὰ δὲ δουκᾶτα τοῦ Ἄλβιος καὶ Ἀννοβέρου, τὸ ἐκλεκτορᾶτον Hesse καὶ τὸ Nassau προσηρτήθησαν εἰς τὴν Πρωσσίαν. Ἡ Γαλλία παραλελυμένη ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ἀσυνταξίας ᾐτήσατο ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ τὸ τίμημα τῆς οὐδετερότητος αὐτῆς, ἐθεώρησεν ὅμως ἑαυτὴν εὐτυχῆ, διότι διὰ τῆς πολιτικῆς τοῦ μαρκησίου Monstier, ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν ἐν Παρισίοις, κατώρθωσε ν' ἀποφύγῃ τὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον δὲν ἐδίστασε κατὰ τὴν στιγμὴν αὐτὴν νὰ δεχθῇ ὁ Βίσμαρκ. Διὰ τὰς

Ὄθων Βίσμαρκ.
(Προσωπογραφία ὑπὸ Lenbach.)

πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας του ἔλαβεν ὁ Γερμανὸς ἀρχικαγγελάριος τιμητικὸν δῶρον ἐκ 400 χιλ. ταλλήρων, ἀντὶ δὲ τοῦ ποσοῦ τούτου ἠγόρασε τὸ κτῆμα Parzin ἐν Πομμερανίᾳ, κατηλλάγη δὲ καὶ μὲ τὴν λαϊκὴν ἀντιπροσωπείαν διὰ τὴν ἄνευ προϋπολογισμοῦ διοίκησιν τῆς χώρας κατὰ τὰ ἔτη 1862—1866 διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς αὐτοῦ ἀπὸ τῆς πληρωμῆς φορολογίας.

Ὑποστηριχθεὶς ἰσχυρῶς ὑπὸ τοῦ νεοπαγοῦς ἐθνικοῦ φιλελευθέρου κόμματος ἐπέτυχεν ὁ Βίσμαρκ ν' ἀποσπάσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ἡγεμόνων κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ συντάγματος τῆς βορειογερμανικῆς ἑνώσεως, τὴν εὐγνωμοσύνην δὲ καὶ συμπάθειαν τῶν λαϊκῶν μαζῶν διὰ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ καθολικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος. Παρὰ τὰς εἰρηνικὰς διαθέσεις, τὰς ὁποίας ἐπέδειξεν ὁ Βίσμαρκ, περὶ τοῦ Λουξεμβουργικοῦ ζητήματος προκειμένου, ὁ μετὰ τῆς Γαλλίας πόλεμος (1870—1871) κατέστη ἀναπόφευκτος ἐξ ἀφορμῆς τῆς στάσεως, τὴν ὁποίαν ἐτήρησεν ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις κατὰ τὰς σχετικὰς μὲ τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ πρίγκιπος Λεοπόλδου τῶν Hohenzollern διὰ τὸν ἱσπανικὸν θρόνον διαπραγματεύσεις καὶ τοῦ περιφήμου καταστάντος τηλεγραφήματος τοῦ Ems. Κατὰ τὴν συνθήκην τῆς Φραγκφούρτης (10 Μαΐου 1871), ἥτις κατέκλεισε τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον, ἀπέρριψεν ἐπιμόνως ὁ Βίσμαρκ ξένας ἐπεμβάσεις, ἀποτέλεσμα δὲ αὐτῆς ὑπῆρξεν ἡ ἐπέκτασις τῶν γερμανικῶν συνόρων πρὸς δυσμὰς διὰ τῆς καταλήψεως τῶν ὀχυρῶν τοῦ Ρήνου καὶ Μόζελ καὶ τῆς προσαρτήσεως τῆς Ἀλσατίας καὶ Λωρραίνης καὶ ἡ πληρωμὴ κολοσσιαίας πολεμικῆς ἀποζημιώσεως ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας. Ἤδη πρὸ τοῦ εὐτυχοῦς τούτου διὰ τὴν Γερμανίαν γεγονότος ἔληξαν αἱ πρὸ πολλοῦ διεξαγόμεναι ὑπὸ τοῦ Βίσμαρκ διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν νοτίων γερμανικῶν κρατῶν πρὸς ἀποκατάστασιν ἑνιαίου γερμανικοῦ κράτους, ἥτις καὶ προεκηρύχθη τῇ 18 Ἰανουαρίου 1871 ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν κατόπτρων τῶν ἀνακτόρων τῶν Βερσαλλιῶν. Ὁ Βίσμαρκ μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ κράτους διωρίσθη ἀρχικαγκελλάριος τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῇ 21 Μαΐου 1871 τῷ ἀπενεμήθη ὁ τιμητικὸς τίτλος τοῦ πρίγκιπος καὶ τῷ ἐδόθη τὸ κτῆμα Sachsenwald εἰς τὸ δουκᾶτον Lauenburg, παρὰ τὸ ὁποῖον ἠγόρασεν ἐξ ἰδίων τὴν ἔπαυλιν Friedrichsruh.

Ἡ κατευθύνουσα γραμμὴ τοῦ προγράμματος τοῦ Βίσμαρκ ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἑνιαίου γερμανικοῦ κράτους συνίστατο εἰς τοῦτο: διατήρησις τῆς εἰρήνης καὶ ἀπομόνωσις τῆς Γαλλίας. Ἡ πολιτικὴ δὲ αὕτη ὑπηγορεύετο, κατ' αὐτόν, ὄχι μόνον ἐκ λόγων ἐσωτερικῆς πολιτικῆς, ἐκ τῆς ἀνάγκης δηλαδὴ νὰ ἐμπεδωθῇ καὶ ἑδραιωθῇ τὸ νεοπαγὲς κράτος καὶ ἐπουλωθοῦν αἱ πολλαπλαῖ αὐτοῦ ἀνάγκαι, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἐκ λόγων ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Τὸ διὰ μακροχρονίων πολέμων καὶ ἐπὶ ζημίᾳ ἄλλων δυνάμεων λαβὸν ὑπόστασιν κράτος ἔπρεπεν ἐφεξῆς νὰ ἐμφανισθῇ ὡς στήριγμα τῆς εἰρήνης, ἂν μὴ ἤθελε νὰ προκαλέσῃ τὴν ζηλοτυπίαν τῶν ἄλλων κρατῶν. Ὁ Βίσμαρκ ἀνεγνώριζε πλήρως τὸν κίνδυνον, εἰς τὸν ὁποῖον ἦτο ἐκτεθειμένη ἡ Γερμανία ὡς δύναμις μεσογειακὴ καὶ ἡ ἐπανάληψις γενικῆς συμμαχίας, ὁποία ἠπείλησε τὴν Πρωσσίαν ἐν ἔτει 1756, διαρκῶς ἀπησχόλει τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ σκέψιν. Ἵνα ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον τοῦτον, ἀνεζήτησεν ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1871 στήριγμα εἰς ἄλλας δυνάμεις, ὄχι πρὸς ἐξυπηρέτησιν σκοπῶν κατακτητικῶν, ἀλλ' ἁπλῶς πρὸς ἀποτροπὴν ἐχθρικῶν συνασπισμῶν καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν καὶ διατήρησιν τῆς εἰρήνης. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον εἰργάσθη ὁ Βίσμαρκ πρὸς ἀνανέωσιν τῆς ὑφισταμένης παλαιᾶς συνεννοήσεως μεταξὺ τῶν τριῶν μοναρχῶν τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης, ἥτις καὶ ἐπετεύχθη διὰ τῆς συναντήσεως κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1872 ἐν Βερολίνῳ τῶν τριῶν μονορχῶν, Ἀλεξάνδρου τοῦ Β' τῆς Ρωσίας, Φραγκίσκου Ἰωσὴφ τῆς Αὐστρίας καὶ Γουλιέλμου τοῦ Α' τῆς Γερμανίας. Διὰ τῆς συνεννοήσεως ταύτης ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐξησφαλίζετο ἡ κατὰ γράμμα ἐκτέλεσις τῶν διατάξεων τῆς συνθήκης τῆς Φραγκφούρτης, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπεστερεῖτο ἡ Γαλλία τῶν φυσικῶν συμμάχων, ἵνα μετέλθῃ πολιτικὴν ἀντεκδικήσεως. Ἡ πολιτικὴ κρίσις τῶν ἐτῶν 1876—1878, ἡ προκληθεῖσα ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ἐπέφερε τὴν διάλυσιν τῆς συνεννοήσεως. Κατὰ τὸ Βερολίνιον συνέδριον (1878) ἐπετεύχθη μὲν ἡ διατήρησις τῆς γενικῆς εἰρήνης, διεκόπη ὅμως ὁ σύνδεσμος τῆς κοινότητος συμφερόντων Αὐστρίας καὶ Ρωσίας, καὶ ὁ Βίσμαρκ, ἐν ἔτει 1879, εὑρέθη εἰς τὴν δύσκολον θέσιν νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν δύο, ἂν μὴ ἤθελε νὰ ἐκτεθῇ εἰς τὸν κίνδυνον τῆς μονώσεως. Παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν Γουλιέλμου τοῦ Α' ὁ Βίσμαρκ προετίμησε νὰ ταχθῇ μὲ τὴν Αὐστρίαν συνάψας μετ' αὐτῆς τὴν διπλῆν συμμαχίαν ἐν ἔτει 1789, ἥτις βραδύτερον ἐπεκταθεῖσα εἰς τριπλῆν περιέλαβε καὶ τὴν Ἰταλίαν (1882), ἐνισχυθεῖσα σημαντικῶς βραδύτερον ἐκ τῆς μετὰ τῆς Ρουμανίας συμφωνίας. Παραλλήλως ὅμως ὑπέθαλπεν ὁ Βίσμαρκ τὰς μετὰ τῆς Ρωσίας σχέσεις, ἡ μεταξὺ δὲ τῶν δύο τούτων δυνάμεων φιλία ἀνενεώθη ἐν ἔτει 1881 διὰ τῆς συνομολογήσεως κοινῆς συνθήκης οὐδετερότητος.

Ἐπὶ τῶν δύο τούτων συστημάτων συμμαχίας στηριζόμενος ἐχώρησεν ὁ Βίσμαρκ μὲ σταθερὸν τὸ βῆμα πρὸς τὴν ἀποικιακὴν ἐπέκτασιν, μετὰ τῆς ὁποίας ἐγκαινιάζεται συγχρόνως ἡ εἴσοδος τῆς Γερμανίας εἰς τὴν παγκόσμιον πολιτικήν. Αἱ βάσεις τοῦ μετέπειτα ἀποικιακοῦ κράτους τῆς Γερμανίας ἐν Ἀφρικῇ καὶ ἐν τῷ Εἰρηνικῷ ὠκεανῷ ἐτέθησαν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Ἤδη διαρκοῦντος τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου (1870—1871) ἐξεδηλώθησαν τάσεις μεμονωμέναι πρὸς ἐπέκτασιν ἀποικιακήν, αἵτινες ὅμως οὔτε παρὰ τῷ λαῷ οὔτε παρὰ τῇ κυβερνήσει τοῦ νεαροῦ κράτους εὗρον ἀπήχησιν. Ἡ διηνεκὴς ὅμως ἐπίδοσις τοῦ ὑπερθαλασσίου ἐμπορίου καὶ ἡ καταπληκτικὴ ἐνίσχυσις τῆς μεγάλης βιομηχανίας, ἥτις εἶχεν ἀνάγκην τόπων

Ὁ Ναπολέων Γ' καὶ ὁ Βίσμαρκ τὴν ἐπαύριον τῆς μάχης τοῦ Σεδάν.
(Ἔργον τοῦ Comphausen.)

Digitized by Google

καταναλώσεως τῶν προϊόντων αὐτῆς, προσέδωσαν εἰς τὰς τάσεις ταύτας χαρακτῆρα καθολικώτερον καὶ ἐπιτακτικώτερον, ὁ δὲ Βίσμαρκ ἐξῆλθε τέλος τῆς ἐφεκτικότητος, τὴν ὁποίαν τέως ἐτήρει, δηλώσας ἐν ἔτει 1884, ὅτι ἦτο πρόθυμος νὰ παράσχῃ τὴν προστασίαν τοῦ κράτους, ὅπου Γερμανοὶ ἔμποροι εἶχον ἐγκατασταθῆ ἐπὶ ἐδάφους ἀποικιακοῦ, τὸ ὁποῖον οὐδὲν ἄλλο κράτος διεξεδίκει. Τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὸν γερμανικὸν ἀποικισμὸν ἐσημείωσε τηλεγράφημα τοῦ Βίσμαρκ ἀπὸ 24 Ἀπριλίου 1884 πρὸς τὸν ἐν Καρ Γερμανὸν πρόξενον, ὅστις ἐνετέλλετο, ἵνα δηλώσῃ πρὸς τὰς ἀγλικὰς ἀποικιακὰς ἀρχάς, ὅτι αἱ κτήσεις τοῦ Γερμανοῦ ἐμπόρου Lüteritz, βορείωςτοῦ ποταμοῦ Ὀράγγη, ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ γερμανικοῦ κράτους. Ἐν συνεχείᾳ ἐκηρύχθησαν κατόπιν προηγουμένων συμφωνιῶν μετὰ τῶν ἐγχωρίων ἡγεμόνων ὡς ἐδάφη διατελοῦντα ὑπὸ τὴν γερμανικὴν προστασίαν: τὸ τμῆμα τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Ὀράγγη καὶ τῆς πορτογαλλικῆς ἀποικίας Ἀγκόλα κατὰ Ἰούνιον 1884, τὸ Togo κατὰ Ἰούλιον 1884, τὸ Καμεροὺν κατ' Αὔγουστον 1884, ἡ Νέα Γουινέα κατὰ Δεκέμβριον 1884 καὶ αἱ κτήσεις τοῦ Γερμανοῦ Karl Peters ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἀφρικῆς κατὰ Φεβρουάριον 1885. Ἡ Ἀγγλία εἶναι ἀληθές, ὅτι ἐζήτησε νὰ παρεμβάλῃ δυσκολίας εἰς τὴν προσπάθειαν ταύτην τῆς Γερμανίας, δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ προσδώσῃ εἰς τὴν ἄλλως ἀδικαιολόγητον ἔνστασιν αὐτῆς τὴν ἀπαιτουμένην ἔμφανσιν, διότι οὔτε μετὰ τῆς Γαλλίας, ἐξ ἀφορμῆς τῆς καταλήψεως τῆς Αἰγύπτου ἐν ἔτει 1882, οὔτε μετὰ τῆς Ρωσίας, λόγῳ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς τελευταίας πρὸς τὰ σύνορα τοῦ Ἀφγανιστάν, διετέλει εἰς ἀγαθὰς σχέσεις. Ἐκτὸς τούτου καὶ εἰς τὸ ζήτημα τὸ ἀφορῶν τὴν διευθέτησιν τῶν ἀπαιτήσεων ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Κόγου ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ ἡ Ἀγγλία κατὰ τὴν ἀφρικανικὴν διάσκεψιν τοῦ Βερολίνου (1884—1885), εὑρεθεῖσα πρὸ τῆς συνησπισμένης ἀντιδράσεως τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Γαλλίας. Εἶναι ἡ περίοδος, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφαίνετο δυνατὴ ἡ προσέγγισις Γαλλίας καὶ Γερμανίας, τοὐλάχιστον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς ἀποικιακῆς πολιτικῆς – δεδομένου, ὅτι ὁ Βίσμαρκ ἤδη ἐνωρίτερον εἶχε συγκατατεθῆ εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τῆς Γαλλίας ἐν Τύνιδι—, ἐματαιώθη ὅμως λόγῳ τῆς παρεμπτώσεως τυχαίων γεγονότων.

Εὐθὺς ὡς ὅμως διὰ τῶν ταραχῶν τῆς Βουλγαρίας ἐν ἔτει 1886 τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα προσέλαβεν ἐκ νέου τὴν ὀξύτητα τῶν ἐτῶν 1876—1878 καὶ ἡ συντελεσθεῖσα ἐν Γαλλίᾳ ἐσωτερικὴ μεταβολὴ ἔφερεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοὺς ἀδιαλλάκτους ὀπαδοὺς τῆς ἀντεκδικήσεως μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Boulanger, ἐκυριάρχησεν ἐκ νέου εἰς τὴν σκέψιν τοῦ Βίσμαρκ ἡ ἠπειρωτικὴ πολιτική. Τὸ σύστημα αὐτοῦ παρέμεινε τὸ αὐτό, τὸ παλαιόν: ἐφεκτικότης εἰς τὰ ζητήματα τῆς Ἀνατολῆς, ἵνα ἀποτρέψῃ ἀπὸ τῶν γερμανικῶν συνόρων τὴν προσοχὴν τῆς Ρωσίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ὑπεστήριξε τὰς ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας ἀξιώσεις τῆς Ρωσίας, συνῆψε μετ' αὐτῆς συνθήκην ἀσφαλείας τῶν νώτων (Rückversicherungsvertrag) καὶ ἀπεποιήθη νὰ παράσχῃ τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ εἰς τὰς ἐπὶ τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου ἀπαιτήσεις τῆς Αὐστροουγγαρίας. Τὸ γεγονὸς ὅμως τοῦτο οὐδαμῶς ἠμπόδισεν, ἵνα διατηρηθῇ ἡ Τριπλῆ συμμαχία καὶ ἐγκαινιάσῃ ὁ Βίσμαρκ μετὰ τῆς Ἀγγλίας, ἥτις προηγουμένως εἶχε συνάψει μετὰ τῆς Ἰταλίας καὶ Αὐστροουγγαρίας συμφωνίαν μεσογειακὴν στρεφομένην κατὰ τῆς Ρωσίας, εἶδος πολιτικῆς συνεννοήσεως. Ὁ σκοπὸς τοῦ Γερμανοῦ ἀρχικαγγελλαρίου διὰ τῆς πολιτικῆς, τὴν ὁποίαν ἐχάραξεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1886, κατηυθύνετο προδήλως καὶ πάλιν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης ἐπὶ τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης καὶ μετ' αὐτῆς εἰς τὸν κατευνασμὸν τῶν ἀντεκδικητικῶν τάσεων τῆς Γαλλίας. Τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπέτυχεν ὁ Βίσμαρκ, ὄχι ὅμως ἄνευ θυσιῶν. Ὁ κίνδυνος τοῦ πολέμου, ὅστις ἠπείλησε σοβαρῶς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὰ ἔτη 1886—1887, ἤγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν ταχεῖαν ἐπιψήφισιν δύο στρατιωτικῶν νομοσχεδίων μεγάλης σπουδαιότητος: διὰ τοῦ ἑνὸς ἐνισχύετο ὁ ἐν εἰρήνῃ διατηρούμενος στρατός, διὰ δὲ τοῦ ἑτέρου ηὐξάνετο ἡ δύναμις αὐτοῦ ἐν πολέμῳ διὰ τῆς προσθήκης τῆς δευτέρας σειρᾶς ἐφεδρείας, προφανῶς διότι ὁ Βίσμαρκ ἀπέβλεπεν εἰς ἐνδεχόμενον πόλεμον, ὅστις ἠδύνατο ἀπὸ δύο μετώπων συγχρόνως νὰ ἀπειλήσῃ τὴν Γερμανίαν. Στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ἰσχύος τοῦ στρατοῦ, τῶν συμμαχιῶν καὶ τῆς περιεσκεμμένης καὶ ἐφεκτικῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ἐπέτυχεν, ἵνα ὑπερνικήσῃ ἡ Γερμανία εἰρηνικῶς τὰς ἀνωμαλίας καὶ τὴν πολιτικὴν ἔντασιν τῶν ἐτῶν 1886—1888, ἥτις κατέστη δι' αὐτὴν περισσότερον αἰσθητὴ ἐκ τῆς διπλῆς ἀλλαγῆς αὐτοκράτορος κατὰ τὸ ἔτος 1888. Τούτου ἕνεκα καὶ μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ νέου αὐτοκράτορος εἰς τὸν θρόνον, ἐνέμενεν εἰς τὴν πολιτικὴν ταύτην ὁ Βίσμαρκ, ἀκριβῶς δὲ κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς παραιτήσεως αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἀπησχόλει αὐτὸν σοβαρῶς ὁ τρόπος, διὰ τοῦ ὁποίου ἤθελεν ἐπιτευχθῇ ἡ ἐνίσχυσις αὐτῆς.

Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ὑπερόχου διοικήσεως τοῦ Βίσμαρκ μετὰ τῶν ἐν τῷ φιλελευθέρῳ συστήματι ἐνσωματουμένων πνευματικῶν καὶ οἰκονομικῶν δυνάμεων τῆς ἀστικῆς τάξεως ἐπετεύχθη ἡ σύμπηξις τοῦ ἑνιαίου κράτους ἐν ἔτει 1871. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς βάσεως, ὡς ἀποδεικνύει ἡ στενὴ σχέσις εἰς τὴν ὁποίαν διετέλει ὁ Βίσμαρκ πρὸς τὸ ἐθνικὸν φιλελεύθερον κόμμα, ἐστηρίχθη κατ' ἀρχάς, μετὰ τὸ ἔτος 1871, καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ἀναδιοργάνωσις τοῦ νεοπαγοῦς κράτους: Ἡ οἰκονομικὴ νομοθεσία τῆς βορειογερμανικῆς ὁμοσπονδίας καὶ μετ' αὐτῆς ἡ πλήρης ἑνότης καὶ ἐλευθερία τοῦ οἰκονομικοῦ βίου ἐσυνεχίσθη ἐν πνεύματι φιλελευθέρῳ καὶ ἐπεξετάθη ἐπὶ τοῦ ὅλου κράτους. Μετὰ ἀπόψεως πρὸς τὴν αὐτὴν ἀπαίτησιν τῆς ἑνότητος ἐψηφίσθησαν, ἐν ἔτει 1876, οἱ δικαστικοὶ νόμοι, διὰ τῶν ὁποίων εἰσήγετο ἑνιαία ὀργάνωσις τῶν δικαστηρίων μὲ ἐπὶ κεφαλῆς ὡς δικαστήριον τελευταίας ἐνστάσεως τὸν Ἄρειον Πάγον (Reichsgericht) μὲ ἕδραν τὴν Λιψίαν, καθὼς καὶ ὁμοιομορφία ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ ποινικῇ διαδικασίᾳ. Καὶ αὐτὸς ὁ λεγόμενος πόλεμος κατὰ τῶν καθολικῶν (Kulturkampt), εἶναι ἔργον ἐπιχειρηθὲν ὑπὸ τοῦ Βίσμαρκ ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἐθνικοῦ φιλελευθέρου κόμματος, ὅπερ ἔμελλε ν' ἀποβῇ ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς κρατικῆς ἑνότητος. Ἐπρόκειτο δὲ κατὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν καθολικῶν περὶ ἐξομαλύνσεως διαφορᾶν ὑφισταμένων μεταξὺ τοῦ κράτους καὶ τῆς Πρωσσίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀφ' ἑτέρου. Συνίσταντο δὲ τὰ αἴτια ἐκ μέρους μὲν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας: ἐν τῇ ἐσωεκκλησιαστικῇ ἐξελίξει, ἥτις, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ γενομένου ἀποδεκτοῦ δόγματος περὶ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ πάπα κατὰ τὸ Βατικανὸν συνέδριον τῆς 18 Ἰουλίου 1870, ἤγαγεν εἰς τὸν χωρισμὸν τῶν παλαιοκαθολικῶν ἀπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας· ἐν τῷ ἀντιστρατευομένῳ πρὸς τὴν κυριαρχικὴν θέσιν τοῦ κράτους δικαιώματι, ὅπερ εἶχον αἱ καθολικαὶ κοινότητες, ἵνα ἀπονέμουν εἰς παλαιοκαθολικοὺς ἀξιώματα ἐκκλησιαστικῆς καὶ πολιτικῆς φύσεως εἰς τὰ πανεπιστήμια καὶ εἰς ἄλλας σχολάς· καὶ τέλος, ἐν τῇ δυσπιστίᾳ τῶν καθολικῶν ἀπέναντι τοῦ νεοϊδρυθέντος προτεσταντικοῦ κράτους μὲ προτεστάντην αὐτοκράτορα. Ἐκ μέρους δὲ τοῦ κράτους καὶ τοῦ μετ' αὐτοῦ συνησπισμένου ἐθνικοῦ φιλελευθέρου κόμματος: πρὸ παντὸς ἐν τῷ κινδύνῳ, ὅστις ἠπείλει, ἕνεκα τῆς γενικῆς ὀργανώσεως τῆς παπικῆς ἐκκλησίας, τὴν διὰ τῆς ἐθνικῆς ἑνώσεως τονωθεῖσαν ἐθνικὴν συνείδησιν. Ἡ σύμπηξις τοῦ κόμματος τοῦ κέντρου (1870/71) ἦτο ἡ ἐκδήλωσις τῆς ἀντιθέσεως ταύτης, ἐχαρακτηρίσθη δὲ ὑπὸ τοῦ Βίσμαρκ ὡς «ἐπιστράτευσις τῶν ἐχθρῶν τοῦ κράτους», διότι μετὰ τῶν ὑπολοίπων τοῦ παλαιοῦ καθολικοῦ κόμματος συνησπίσθησαν ὑπὸ τὴν καθολικὴν σημαίαν πάντα τὰ ἐχθρικῶς πρὸς τὸ κράτος καὶ τὴν Πρωσσίαν διακείμενα στοιχεῖα Ἀπέναντι τῆς καταστάσεως ταύτης καὶ πρὸς ἐξουδετέρωσιν αὐτῆς τὸ κράτος, εἰσηγουμένου τοῦ Βίσμαρκ, προέβη εἰς σειρὰν νομοθετικῶν μέτρων: κατάργησις τοῦ παρὰ τῷ πρωσσικῷ ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας τμήματος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἔλεγχος ἐπὶ τῶν λειτουργούντων ἐν τῷ κράτει καθολικῶν σχολείων, εἰσαγωγὴ τοῦ πολιτικοῦ γάμου ἐν Πρωσσίᾳ, κατάργησις τῶν καθολικῶν μονῶν, ἀναστολὴ τῆς πληρωμῆς τῶν ἀποδοχῶν τῶν καθολικῶν κληρικῶν ἐν Πρωσσίᾳ κλπ. Ἀπεσκοπεῖτο δὲ διὰ τῶν μέτρων τούτων ὄχι μόνον ἡ ἄμυνα κατὰ τῶν ὑπερβασιῶν τῶν καθολικῶν, ἀλλὰ περαιτέρω, κατὰ τρόπον περισσότερον θετικόν, ἡ μεταστροφὴ ἐν τῇ στάσει τοῦ καθολικοῦ κλήρου ἀπέναντι τοῦ πάπα καὶ ἡ ἀγωγὴ τῶν μελλόντων καθολικῶν κληρικῶν ἐν πνεύματι ἐθνικῷ. Ὡς ἀπώτερος δὲ σκοπός, πολλάκις ἐκδηλωθεὶς κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς κρίσεως, προαιωρεῖτο: ἡ σύμπηξις ἐθνικῆς γερμανικῆς ἐκκλησίας. Παρὰ τὰς ἑνωτικὰς ὅμως τάσεις τοῦ Βίσμαρκ πολιτικῶς, οὐδαμῶς ἄφινε τὰ κρατικὰ ἡνία ἀπὸ τὰς χεῖράς του. Ἐπωφελεῖτο τὴν πολιτικὴν δύναμιν τῶν κομμάτων, τὰ τελευταῖα ὅμως οὐδαμῶς ἐδικαιοῦ ζο νὰ καθορίζουν τὴν στάσιν καὶ ἐπηρεάζουν τὰς ἀποφάσεις τῆς κυβερνήσεως. Τὴν ἄποψιν αὐτοῦ, ὅτι ἡ πολιτικὴ δέον νὰ κατευθύνεται ὑπὸ κυβερνήσεως ἰσχυρᾶς καὶ ἀνεξαρτήτου, ἥτις θὰ ἠλέγχετο ἁπλῶς ὑπὸ τοῦ κοινοβουλίου, ὑπεστήριξε μετὰ τοσαύτης ἐμφάνσεως κατὰ τὴν διάσκεψιν ἐπὶ τῶν πρώτων στρατιωτικῶν νομοσχεδίων τοῦ κράτους ἐν ἔτει 1874, ὥστε μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου παρέμεινεν ἐν ἰσχύϊ ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὴν ῥύθμισιν τῶν σχέσεων κοινοβουλίου καὶ κυβερνήσεως. Καθ' ὅλην τὴν περίοδον ταύτην τὰ ἀπασχολοῦντα τὸ κράτος ζητήματα ἐλύθησαν ὑπὸ μορφὴν διαιτησίας μεταξὺ κοινοβουλίου καὶ κυβερνήσεως.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1880 περίπου μετεστράφη ἀποτόμως ἡ ἐσωτερικὴ πολιτικὴ τοῦ Βίσμαρκ. Ἡ πίστις αὐτοῦ εἰς τὸ οἰκονομικὸν φιλελεύθερον σύστημα, τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦδε ἠκολούθει, ἐκλονίσθη, ἀφ' ὅτου κυρίως ἡ οἰκονομικὴ κρίσις τοῦ ἔτους 1873 προήγαγεν εἰς φῶς τὴν ἐλαττωματικὴν καὶ σκιώδη ὄψιν τοῦ συστήματος τούτου. Ἡ ἐγχώριος βιομηχανία διήρχετο κρίσιν σοβαράν, λόγῳ τοῦ συναγωνισμοῦ τῆς ξένης βιομηχανίας, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἡ σοσιαλιστικὴ κίνησις, κατὰ τῆς ὁποίας ἐζήτησε νὰ ἀντεπεξέλθῃ δι' ἀπαγορεύσεων καὶ καταναγκαστικῶν μέτρων, ἐνεκυμόνει σοβαροὺς κοινωνικοὺς κινδύνους. Ἐκτὸς τούτων, λόγῳ τῆς σσβαρᾶς οἰκονομικῆς κρίσεως, τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους δὲν εὑρίσκοντο εἰς καλὴν κατάστασιν. Πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς καταστάσεως ταύτης, ἀφ' οὗ προηγουμένως, διὰ τῆς μὴ ἀποδοχῆς τῆς παραιτήσεώς του ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος, ἐβεβαιώθη ὁ Βίσμαρκ, ὅτι ἦτο ἀσφαλὴς ἡ θέσις του, κατέστρωσεν εὐρὺ σχέδιον μεταρρυθμίσεων, διὰ τῶν ὁποίων ἐζήτησε νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἐθνικὴν ἐργασίαν διὰ προστατευτικῶν δασμῶν, νὰ βελτιώσῃ τὴν θέσιν τῶν ἐργατῶν διὰ σειρᾶς μέτρων κοινωνικῆς προνοίας καὶ νὰ τονώσῃ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν φόρων. Ἡ προσπάθεια, ἵνα προσεταιρισθῇ τὸ ἐθνικὸν φιλελεύθερον κόμμα πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ αὐτοῦ προγράμματος, ἐναυάγησε, λόγῳ τῆς ἀρνήσεως τοῦ Bennigsen, ἵνα λάβῃ μέρος εἰς τὸ ὑπουργεῖον. Μετὰ τὴν ἀποποίησιν τοῦ ἐθνικοῦ φιλελευθέρου κόμματος, ἵνα ἐγκρίνῃ τὰς ἀπόψεις τοῦ Βίσμαρκ, οὐδεμία ἄλλη ὑπελείπετο ὁδὸς ἢ ἡ διὰ τοῦ προσεταιρισμοῦ τοῦ κόμματος τοῦ κέντρου. Προϋπόθεσις τῆς προσεγγίσεως ταύτης πρὸς τὸ κόμμα τοῦ κέντρου ὑπῆρξεν ἡ χαλάρωσις τοῦ πολέμου κατὰ τῶν καθολικῶν διὰ τῆς βαθμιαίας καὶ ἐν μέρει ἄρσεως τῶν ληφθέντων περιοριστικῶν μέτρων οὕτως, ὥστε ἐν ἔτει 1887 ἔληξεν ὁ ἀγών. Ὑπὲρ τῆς συνδιαλλαγῆς εἶναι ἀληθές, ὅτι εἰργάσθη ὁ Πάπας Λέων ΙΓ', ἀλλὰ καὶ ὁ Βίσμαρκ κατεῖδεν ἐκ τῶν ὑστέρων, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν τὸ κράτος δι' ἀστυνομικῶν μέτρων νὰ θραύσῃ τὰς πνευματικὰς καὶ ἠθικὰς δυνάμεις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, τοσοῦτον μᾶλλον, καθόσον ἐν τῷ μὴ ἐκκλησιαστικῷ φιλελευθέρῳ πνεύματι τῶν νέων χρόνων εὕρισκον αὗται ἰσχυρὰν ἀπήχησιν, ἀλλὰ ταυτοχρόνως καὶ κραταιὸν σύμμαχον. Διὰ τῆς συνδιαλλαγῆς μετὰ τοῦ κόμματος τοῦ κέντρου καὶ ἐν συμπράξει μετ' αὐτοῦ κατέστη δυνατὴ ἡ ἔναρξις τῶν οἰκονομικῶν μεταρρυθμίσεων ἐν ἔτει 1879. Τὸ κόμμα τοῦ κέντρου ἐνέκρινε μόνον τὴν προστασίαν τῆς βιομηχανίας καὶ γεωργίας διὰ δασμῶν, ἐν μέρει τὸ σχέδιον τοῦ Βίσμαρκ περὶ ἐπιβολῆς νέας φορολογίας, ἐφεξῆς δὲ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν κρατικῶν προσόδων μετεβιβάζετο, σύμφωνα πρὸς τὴν ῥήτραν τοῦ Franckenstein, εἰς τὰ ἐπὶ μέρους ὁμόσπονδα κράτη.

Ἡ κοινωνικὴ πολιτικὴ ἤρχισεν ἐφαρμοζομένη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1881 δι' αὐτοκρατορικοῦ διαγγέλματος καὶ ἤγαγε κατὰ τὴν περίοδον 1883 — 1889 εἰς τὴν ἐπιψήφισιν σειρὰν νόμων κοινωνικῆς προστασίας ἐναντίον ἀσθενειῶν, γήρατος καὶ ἀτυχημάτων. Διὰ τῶν νομοθετημάτων τούτων ἐτέθησαν αἱ βάσεις τῆς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Γερμανίας, ἥτις μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου πολλαχῶς συνεπληρώθη, οὐδέποτε ὅμως μετεβλήθη κατὰ τὰς κεντρικὰς αὐτῆς γραμμάς. Ὡσαύτως καὶ τὰ πολιτικὰ κόμματα, ἅτινα ἀρχικῶς ἠναντιώθησαν κατὰ τῆς ἐπιρροῆς, τὴν ὁποίαν ἔτεινε νὰ συγκεντρώσῃ εἰς χεῖράς του τὸ κράτος, ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου, ὑπεχώρησαν βαθμηδόν, καί, ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἔκτοτε, εἰς τὰ οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ αὐτῶν συμφέροντα ἀπέδιδον μεγαλυτέραν σημασίαν, παρὰ εἰς τὰς πολιτικὰς αὐτῶν ἰδέας.

Περὶ τὸ 1880 περίπου, ἀνεβίωσε τὸ πολιτικὸν ζήτημα ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ ὀξύτητι, καὶ ὁ Βίσμαρκ, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1881—1887, εἶχε νὰ διεξαγάγῃ ὀξὺν ἀγῶνα ἐναντίον πλειοψηφίας σχηματισθείσης ἐκ τῶν φιλελευθέρων καὶ τῶν σοσιαλδημοκρατῶν, οἵτινες ἐν τούτῳ τοὐλάχιστον ἦσαν σύμφωνοι: ὅτι ἔπρεπε νὰ καταπολεμήσουν πᾶσαν προσπάθειαν τείνουσαν εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ κράτους καὶ τῆς κυβερνήσεως. Ὁ Βίσμαρκ ἐπέτυχε νὰ διαλύσῃ τὴν πλειοψηφίαν ταύτην διὰ τῆς διαλύσεως τοῦ κοινοβουλίου ἐν ἔτει 1887 ἐξ ἀφορμῆς ἀπορρίψεως ἑνὸς στρατιωτικοῦ νομοσχεδίου καὶ διὰ τῆς συνενώσεως, ὑπὸ μορφὴν συνασπισμοῦ, τῶν φιλελευθέρων μετὰ τοῦ ἐθνικοῦ φιλελευθέρου κόμματος. Παρὰ ταῦτα ὅμως, ἂν καὶ ἡ Βουλὴ ἐνέκρινε τὰ στρατιωτικὰ αὐτοῦ νομοσχέδια καὶ συγκατετέθη εἰς τὴν αὔξησιν τῶν φόρων πρὸς κάλυψιν τοῦ ἐλλείμματος, τὸ ὁποῖον παρουσίαζεν ὁ προϋπολογισμός, ἀπὸ τοῦ νέου συνασπισμοῦ τῶν κομμάτων ἔλειπεν ἡ ἐσωτερικὴ ἑνότης, ὁ δὲ Βίσμαρκ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς διοικήσεώς του δὲν εἶχε σταθερὸν πρόγραμμα ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν πολιτικήν. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ ἔτους 1890 διελύθη ὁ συνασπισμὸς τῶν κομμάτων, κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ περίπου χρόνον διαφοραὶ ἀπόψεων μεταξὺ τοῦ νεαροῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου τοῦ Β' καὶ τοῦ ἀρχικαγγελαρίου ἀναφορικῶς πρὸς τὰ ληφθέντα ὑπὸ τοῦ Βίσμαρκ μέτρα ἐναντίον τῶν σοσιαλιστῶν καὶ τῆς σοσιαλδημοκρατίας ἤγαγον εἰς σύγκρουσιν, τῆς ὁποίας ἡ λύσις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ παραίτησις τούτου, τῇ 20 Μαρτίου 1890.

Μετὰ τὴν παραίτησίν τουδ Βίσμαρκ ἀπεσύρθη εἰς τὸ ἐν Lauenburg κτῆμά του, ὀνομασθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος *δοὺξ τοῦ Lauenburg* καὶ ἐπίτιμος στρατηγὸς τοῦ ἱππικοῦ. Ἐν ἔτει 1891 ἐξελέγη βουλευτὴς τοῦ Reichstag, οὐδέποτε ὅμως ἐνεφανίσθη εἰς αὐτό. Ἔκτοτε, αἱ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος σχέσεις τοῦ Βίσμαρκ ἀπέβησαν ψυχραί, παρὰ τὰς προσπαθείας τοῦ Γουλιέλμου Β', ἵνα ἐκ νέου προσεγ

Digitized by Google

γίση τὸν τέως ἀρχικαγγελάριον· εἰς τὴν ἔντασιν δὲ τῆς ψυχρότητος συνετέλεσε καὶ ἡ ἀδιάλλακτος πολιτικὴ τῶν νέων περὶ τὸν στρατηγὸν Caprivi, τὸν διαδεχθέντα εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν Βίσμαρκ, κύκλων. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως καὶ ὁ Βίσμαρκ οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ ἐπικρίνη καὶ καταπολεμῇ τὴν πολιτικὴν τῶν «νέων κύκλων» δι' ἄρθρων δημοσιευομένων ἐν τῷ τύπῳ καὶ ἐν ταῖς καθημεριναῖς συνομιλίαις αὐτοῦ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βίσμαρκ (30 Ἰουλίου 1898), ὁ αὐτοκράτωρ προσεφέρθη, ἵνα ταφῇ εἰς τὸ παρὰ τὸν νέον καθεδρικὸν ναὸν τοῦ Βερολίνου ἡγεμονικὸν νεκροταφεῖον, οἱ οἰκεῖοι ὅμως αὐτοῦ ἀπεποιήθησαν, θάψαντες αὐτόν, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του, εἰς τὸ παρὰ τὸ Friedrichsruh πάρκον.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν προτομῶν καὶ μνημείων τοῦ Βίσμαρκ εἶναι ἱκανῶς μέγας. Σπουδαιότερον ἐξ ὅλων εἶναι τὸ παρὰ τὸ Reichstag, ἐν Βερολίνῳ, ἐθνικὸν μνημεῖον, ἔργον τοῦ καλλιτέχνου R. Begas. Ἡ συλλογὴ εἰς ἐθνικὸν ἀρχεῖον μνημείων πάσης φύσεως, ἀναφερομένων εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ, εἶναι ἔργον εἰδικῆς ἑταιρείας, συσταθείσης ἐν ἔτει 1904 (Bismarcksgesellschaft), ἄλλη δὲ ἑταιρεία (Bismarcksbund), σκοπὸν ἔχει νὰ διατηρήσῃ παρὰ τῷ λαῷ ζωηρὰν τὴν ἀνάμνησιν τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ, τοῦ θεμελιωτοῦ καὶ ἀναδιοργανωτοῦ τοῦ ἑνιαίου γερμανικοῦ κράτους.

Ἔργα τοῦ ἰδίου τοῦ Βίσμαρκ σῴζονται τὰ ἑξῆς: «Σκέψεις καὶ ἀναμνήσεις» (Gedanken und Erinnerungen, 1921, Stuttgart ἡ τελ. ἔκδ.), «Λόγοι» (Bismarcksreden, κριτικὴ ἔκδοσις H. Kohl εἰς 13 τόμ. 1892 Stuttgart), «Ἐκθέσεις ἐκ τῆς διαίτης τῆς Γερμανικῆς ιμοσπονδίας» (Berichte aus dem Bundestag ἔκδ. *H. von Poichinger,* 1892/94 Leipzig), «Ἐκθέσεις ἐκ Πετρουπόλεως» (Berichte aus Petersburg, ἔκδ. *W. Raschdau,* 1919 Berlin)· περαιτέρω πλῆθος ἐπιστολῶν: πρὸς τὴν μνηστὴν καὶ σύζυγον (Briefe au Braut und Gattin, 1900 Stuttgart), «πρὸς τὸν L. von Gerlach» (Briefe au L. von Gerlach, 1896 Berlin), ἀλληλογραφία μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου τοῦ Α' (Briefwechsel mit Wilhelm I, παράρτημα τοῦ 1ου τόμου τῶν σκέψεων καὶ ἀναμνήσεων).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Μεταξὺ τῶν ἀναριθμήτων ἐργασιῶν, αἵτινες ἐγράφησαν σχετικῶς μὲ τὴν ζωὴν καὶ τὴν πολιτικὴν δρᾶσιν τοῦ Βίσμαρκ ἄξιαι ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι αἱ ἑξῆς βιογραφίαι αὐτοῦ: *Max Lenz* «Geschichte Bismarcks» (1902 München).—*Erich Marcks* «Bismark» (εἰς 1 τόμον, ἐν τῷ ὁποίῳ περιλαμβάνεται ἡ μέχρι τοῦ ἔτους 1847 δρᾶσίς του, 1909 Stuttgart) *τοῦ ἰδίου* «Otto von Bismarck» (1915 Stuttgart).—*D. Schäfer* «Bismarck» (1916 Berlin).—*B. Valentin,* «Bismarck und seine Zeit» (1914 Leipzig).—*Ludwig* «Bismarck» (1926).

Ν. Θ. ΒΛΑΧΟΣ

—Βίσμαρκ (Bismarck), ***Φρειδερῖκος-Γουλιέλμος,*** *κόμις φὸν—.* Γερμανὸς στρατηγός, γεννηθεὶς εἰς Βιντχάϊμ τῷ 1783 καὶ ἀποθανὼν εἰς Κουρτὰνς τῷ 1860. Προήχθη εἰς συνταγματάρχην τῷ 1814, ἀπεστρατεύθη δέ, ἀφοῦ εἶχε λάβει ὡς ἀξιωματικὸς μέρος εἰς ὀγδοήκοντα δύο ἐπιχειρήσεις. Συνέγραψε πολυαρίθμους πραγματείας περὶ στρατιωτικῆς τέχνης. —Β

—Βίσμαρκ-*Βόχλεν* (Bismarck-Bohlen), ***Φρειδερῖκος-Ἀλέξανδρος,*** *κόμις φὸν—.* Πρῶσσος στρατηγός, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν εἰς Καρλσβοῦργον τῆς Πομερανίας (1818—1894). Διετέλεσε διοικητὴς τοῦ Ἀννοβέρου μετὰ τὴν προσάρτησίν του ἐν ἔτει 1866. Ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1870 μέχρις ἰδίου μηνὸς τοῦ 1871, διετέλεσε γενικὸς διοικητὴς τῆς Ἀλσατίας. Εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τοῦ πρεσβυτέρου κλάδου τῆς οἰκογενείας, εἰς ἣν ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ κόμιτος μετὰ κληρονομικοῦ δικαιώματος (1818). Δύο ἕτεροι κλάδοι τῆς οἰκογενείας εἶναι γνωστοὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα ***Βίσμαρκ-Σαινχάουζεν*** καὶ ***Βίσμαρκ-Σιρστάϊν.*** Ὁ τελευταῖος τούτων τῷ 1818 ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ κόμιτος τῆς Βυρτεμβέργης. —Β.

Βίσμαρκ (Bismarck) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ἐν τῇ βορείῳ Δακότᾳ (Dakota du nord) ἐπὶ τοῦ Μισσουρῆ ποταμοῦ. Κάτοικοι 7500. Ἡ πόλις εἶναι ἡ ἀφετηρία τῆς ναυσιπλοΐας τοῦ ἄνω Μισσουρῆ. Κτισθεῖσα ἐν ἔτει 1873 ἐχρημάτισεν ἀπὸ τοῦ 1883—1886 πρωτεύουσα τῆς πολιτείας τῆς *Δακότας,* ἀπὸ δὲ τοῦ 1886 καὶ ἑξῆς τοῦ *«διαμερίσματος τοῦ Λίνκολν»* καὶ τῆς πολιτείας τῆς *Βορείου Δακότας.* Ν. Θ. Β.

—Βίσμαρκ (Bismarck) *[Γεωγρ.].* Ὄρη ἀνεξερεύνητα τῆς Νέας Γουινέας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου. Ν. Θ. Β.

—Βίσμαρκ (Bismarck), *Ἀρχιπέλαγος [Γεωγρ.].* Σύμπλεγμα νήσων τῆς Μελανησίας, περιλαμβανομένων μεταξὺ τοῦ Ἰσημερινοῦ, τῆς Νέας Γουινέας καὶ τῶν νήσων Σολομῶντος. Αἱ νῆσοι αὗται, ἄλλοτε καλούμεναι τῆς *Νέας Βρεττανίας,* ἔχουν συνολικὴν ἐπιφάνειαν 47.000 τ.χ., αἱ σπουδαιότεραι δὲ ἐξ αὐτῶν εἶναι: *Νέα Πομερανία* (πρώην New Britain), *Νέον Μεκλεμβοῦργον* (πρώην New Ireland), *Νέον Λαουνβοῦργον* (πρώην Duke of York Islands) καὶ ἄλλαι. Ἀπὸ τοῦ 1884 μέχρι τοῦ 1914 διετέλεσαν ὑπὸ τὴν προστασίας τῆς Γερμανίας. Ὅτε τὸ πρῶτον αἱ νῆσοι ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν γερμανικὴν προστασίαν, δὲν εἶχον ἤδη αἱ ἀκταὶ αὐτῶν ἐρευνηθῆ, ἔκτοτε ὅμως διὰ σειρᾶς ἐρευνῶν, ὀφειλομένων κυρίως εἰς τὸν Hefele, Friederici, Stephan, Fülleborn, Vogel κ ἄ., ἠρευνήθη καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῶν μεγαλυτέρων ἐξ αὐτῶν. Διῳκήθησαν καὶ ἐξεμεταλλεύθησαν κατ' ἀρχὰς αἱ νῆσοι ὑπὸ τῆς γερμανικῆς ἑταιρείας *«Νέας Γουινέας»,* ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1899 ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ γερμανικοῦ κράτους, κατὰ τὸ ἔτος δὲ τοῦτο μετεφέρθη καὶ ἡ ἕδρα τοῦ πολιτικοῦ διοικητοῦ αὐτῶν ἀπὸ τῆς Νέας Γουινέας εἰς τὴν πόλιν Herbertshöhe, ἐπὶ τῆς Νέας Πομερανίας. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον κατελήφθησαν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1921 τὴν ἐντολὴν τῆς διοικήσεως αὐτῶν ἀνέλαβεν ἡ Αὐστραλία.

Ὁ γηγενὴς πληθυσμὸς τῆς νήσου ἀνήρχετο πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου εἰς 180.000 ἐκτὸς τῶν Εὐρωπαίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων πολυαριθμότεροι ἦσαν οἱ Γερμανοὶ περίπου 400, ὀλίγοι Ἄγγλοι καὶ 80 περίπου Ἰάπωνες. Ἡ παραγωγὴ τῶν νήσων τούτων περιωρίζετο κυρίως εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ φυτοῦ κοκό, ἐν μέρει εἰς μεγάλας ἰδιοκτήτους ἐκτάσεις, ἐν μέρει δὲ εἰς μικροεκτάσεις, καλλιεργουμένας δι' αὐτεπιστασίας τῶν γηγενῶν.

Ν. Θ. ΒΛΑΧΟΣ

Βίσμαρκ *φαιὸν [Βιομ. Χημ.].* Ὁ τύπος G ἀνεκαλύφθη τῷ 1863 ὑπὸ τοῦ Martins καὶ ἀποτελεῖ τὴν παλαιοτάτην παρασκευασθεῖσαν βασικὴν δισαζωχρωστικήν. Πρὸς παρασκευὴν αὐτῆς 240 μ. β. δινιτροβενζολίου εἰς 1000 μ. β. ὕδατος ἀνάγονται διὰ 35 μ. β. ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος καὶ σιδήρου μέχρις ἐξαφανίσεως τῆς ἀμέσως σχηματιζομένης νιτρανιλίνης. Εἶτα διηθεῖται καὶ εἰς τὸ μέχρι 5000 μ. β. ἀραιωθὲν διάλυμα προστίθεται διάλυμα ἐκ 42,5 μ. β. νιτρώδους νατρίου καὶ 127, 5 μ. β. ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος ἐν δεκαπλασίᾳ ἀραιώσει. Εἶτα τέλος ἐξαλατοῦται, ἀναδιαλύεται καὶ ἐξαλατοῦται ἐκ νέου. Εἶναι μελανόφαιος κόνις διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἀλκοόλην. Εὔθηνὸν μετρίως ἀνθεκτικόν, ὑπέρυθρον φαιόν, βάπτον τὸν διὰ ταννίνης προκατεργασθέντα βάμβακα. Ἡ ἀνθεκτικότης τοῦ χρώματος ἐπαυξάνεται διὰ μετακατεργασίας δι' ἁλάτων τοῦ χαλκοῦ καὶ χρωμίου. Διὰ μετακατεργασίας μετὰ π-νιτροδιαζωβενζολίου προκύπτει τὸ γνήσιον *παραφαιὸν* Gr, ὅπερ βάπτει ἐν οὐδετέρῳ λουτρῷ τὸ ἔριον, τὴν μέταξαν καὶ τὰ δέρματα.

Οἱ τύποι GOOO, R, 2R παρασκευασθέντες τῷ 1878 ὑπὸ τοῦ Griess, συνίστανται ἐκ *μ-τολουυλενοδιαμίνης* καὶ ἔχουσιν ἀναλόγους ἰδιότητας. Σ. Γ.

βισμία (ἡ) (Vismia) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑπερικοειδῶν,* περιλαμβάνον δένδρα ἢ δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

βισμίτης (ὁ) (Bismit) *[Ὀρυκτολ.].* Ὀρυκτὸν παρουσιαζόμενον εἰς πολὺ λεπτοὺς βελονοειδεῖς κρυστάλλους τοῦ ρομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Εἶναι προϊὸν ἀποσαθρώσεως λεπτογεῶδες, εὔθρυπτον, σχηματίζον ἐπιφλοιώματα καὶ ἐπανθήματα ἐπὶ τῶν ὀρυκτῶν *βισμουθίτου* καὶ *ἐμπλεντίτου,* χρώματος ἀχυροκιτρίνου καὶ λεμονιοκιτρίνου μέχρι φαιοῦ καὶ πρασίνου. Χημικῶς ἐξεταζόμενον εἶναι τριοξείδιον τοῦ βισμουθίου (Bi_2O_3) μὲ 89, 66% βισμούθιον. Εὑρέθη εἰς τὸ Johann-Georgenstadt, εἰς τὸ Schneeberg καὶ πολλαχοῦ τῆς Βολιβίας. Ὀνομάζεται καὶ *βισμουθιακὴ ὤχρα.* Γ.Κ.Γ.

βισμόνη (ἡ) (Bismon) *[Φαρμ. Χημ.].* Κολλοειδὲς ὑδροξείδιον τοῦ βισμουθίου. Κιτρίνη ἄμορφος μᾶζα περιέχουσα 20% βισμούθιον, τελείως διαλυτὴ ἐν ὕδατι καὶ ἄγευστος. Χρησιμοποιεῖται ἐπὶ ὀξέων καὶ χρονίων κατάρρων τῶν ἐντέρων καὶ ἰδίᾳ τῶν θηλαζόντων βρεφῶν. Κ. Γ. Μ.

βισμουθάνη (ἡ) (Bismutan) *[Φαρμ. Χημ.].* Οὕτω καλεῖται σκεύασμα συγκείμενον ἐκ ταννικοῦ βισμουθίου καὶ ρεσορκίνης. Κόνις κιτρίνη ἄοσμος, ἐλαφρῶς γλυκείας γεύσεως, ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι. Ἀνεγράφη ὡς ἀντιδιαρροϊκὸν εἰς δόσεις 0,5—1 γρμ. πολλάκις τῆς ἡμέρας. Κ. Γ. Μ.

βισμουθιακός, *—ή, —όν·* ὁ τοῦ βισμουθίου.

— **βισμουθιακὴ** *ὤχρα* (ἡ) (Wismutocker) *[Ὀρυκτολ.]·* συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ βισμίτου (βλ. λ.).

βισμουθῖναι (αἱ) *[Ὀργ. Χημ.]·* βλ. βισμουθίου *ἑνώσεις ὀργανικαί.*

βισμουθίνης (ὁ) (Bismuthin) *[Ὀρυκτολ.].* Ὀρυκτὸν παρουσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ ρομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του εἶναι βελονοειδεῖς ἢ ἀκτινοειδεῖς. Εὑρίσκεται ἐπίσης εἰς ἀκτινωτὰ ἢ φυλλώδη ἢ κοκκώδη σχιστοφυᾶ ἢ καὶ γεηρὰ συσσωματώματα, ὁμοιάζοντα καταπληκτικῶς κατὰ τὴν ὄψιν καὶ διαμόρφωσιν μὲ τὰ τοῦ *ἀντιμονίτου.* Ἔχει σχισμὸν τέλειον, σκληρότητα 2 βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 7.16, λάμψιν ἰσχυρὰν μεταλλικήν, συρόμενον δ' ἐπὶ ἀλαμποῦς πλακὸς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν φαιὰν καὶ μεταλλικῶς λάμπουσαν. Τὸ χρῶμά του εἶναι μολυβδόφαιον μέχρι κασσιτερολεύκου, συνήθως κατά τι ἀνοικτότερον φαιὸν ἀπὸ τὸ χρῶμα τοῦ ἀντιμονίτου. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι *θειοῦχον βισμούθιον.* Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι Bi_2S_3. Ἐμπεριέχει 81,2% βισμούθιον (Bi) καὶ 18,8% θεῖον (S). Συχνὰ εἶναι ὀλίγον χρυσοῦχος. Τήκεται εὐκόλως εἰς φλόγα κηρίου.

Ὁ βισμουθίνης παρουσιάζεται ἐν τῇ φύσει ὡς πολὺ σπανιώτερος τοῦ ἀντιμονίτου. Εὑρίσκεται ὡς χαρακτηριστικόν, ἂν καὶ οὐχὶ πρωτεῦον ὀρυκτὸν εἰς φλέβας μεταλλευμάτων κασσιτέρου καὶ ἀργυρούχου κοβαλτίου, ἰδίᾳ εἰς τὴν ἐπαφὴν πετρωμάτων μετὰ γρανιτῶν καὶ ἄλλων ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων. Ὁ χαλκοπυρίτης (βλ. λ.) συχνὰ τὸν συνοδεύει. Τόποι εὑρέσεώς του εἶναι τὰ σαξωνικὰ-βοημικὰ μεταλλευτικὰ ὄρη (Schneeberg, Altenberg, Joachimsthal), ἡ Κορνουαλλία, ἡ νέα νότιος Οὐαλλία, ἡ Κβηνσλανδία. Εἰς μεγαλύτερα ποσὰ εὑρέθη εἰς τὰς φλέβας ἀργυρούχων-κασσιτερούχων-βισμουθιούχων μεταλλευμάτων τῆς ὑψιχώρας τῆς Βολιβίας. Ὁ βισμουθίνης ἀποσαθρούμενος ἐπικαλύπτεται μὲ γεηρὰν κιτρίνην *βισμουθιακὴν ὤχραν,* ἢ μεταπίπτει εἰς *βισμουθίτην.*

Γ. Κ. Γ.

βισμουθιολιννεΐτης (ὁ) (Wismutkobaltkies) *[Ὀρυκτολ.]·* συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ χελεουτίτου (βλ. λ.).

βισμούθιον (τὸ) *(Bi) [Χημ.].* Μέταλλον ἀτομικοῦ βάρους 209. Ἀναφέρεται κατὰ πρῶτον τὸν ΙΕ' αἰῶνα. Ὁ Basilius Valentinus γράφει περὶ τοῦ βισμουθίου χαρακτηρίζων αὐτὸ ὡς ἔχον ἡμιμεταλλικὸν χαρακτῆρα, ἀνάλογον πρὸς τὸν κασσίτερον. Ἐπίσης ὁ Paracelsus τὴν ἰδίαν γνώμην ἐκφέρει, ὀνομάζων αὐτὸ *Wisemat,* ἐν ᾧ ὁ Agricola τὸ θεωρεῖ ὡς πραγματικὸν μέταλλον καὶ τὸ ἀναφέρει ὑπὸ τὸ ὄνομα *Bisemuthum.* Βραδύτερον συνεχέετο μετ' ἄλλων μετάλλων, ὡς τοῦ ἀντιμονίου ὑπὸ τοῦ Libanius (1600) καὶ τοῦ ψευδαργύρου ὑπὸ τοῦ Lemery (1975). Ἀκριβεῖς ἔρευναι ἐπὶ τοῦ βισμουθίου ἐγένοντο κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Pott (1739), τοῦ Geoffroy (1753), καὶ πρὸ πάντων ὑπὸ τοῦ Bergmann.

Τὸ βισμούθιον συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν σχετικῶς σπανιωτέρων στοιχείων, καὶ εὑρίσκεται ἐν τῇ φύσει κυρίως ὡς *αὐτοφυές,* ὡς ὀξείδιον, ἀποτελοῦν τὴν *βισμουθιακὴν ὤχραν* καὶ ὡς θειοῦχον ἀποτελοῦν τὸν *βισμουθολαμπρίτην.* Ἀπαντᾶται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης κυρίως ὅμως εἰς νότιον Ἀμερικὴν καὶ δὴ εἰς τὴν Βολιβίαν καὶ εἰς τὴν Αὐστραλίαν. Πρὸς ἐξαγωγὴν τοῦ μετάλλου τὰ μεταλλεύματα φρύσσονται κατ' ἀρχὰς καὶ εἶτα τήκονται τῇ προσθήκῃ ἄνθρακος, σιδήρου καὶ συλλιπάσματος, ὁπότε ὁ μὲν ἄνθραξ προκαλεῖ τὴν ἀναγωγήν, ὁ σίδηρος ἑνοῦται μετὰ τοῦ θείου καὶ τὰ συλλιπάσματα παραλαμβάνουσι τὰς γεώδεις προσμίξεις σχηματίζοντα σκωρίαν. Λαμβάνεται τότε ἀμέσως ὑπὸ τὴν σκωρίαν στρῶμα συγχρόνως μετ' αὐτῆς πηγνύμενον καὶ περιέχον μόλυβδον, ἄργυρον, νικέλιον κοβάλτιον καὶ τὸν σίδηρον ἡνωμένον μετὰ θείου καὶ ἀρσενικοῦ, ἐν ᾧ ὑπὸ τὴν στιβάδα ταύτην παραμένει ἐπὶ μακρὸν ἐν ρευστῇ καταστάσει τὸ ἀναχθὲν βισμούθιον. Πρὸς καθαρισμὸν τούτου γίνεται ἀνάτηξις ἐπὶ κεκλιμένης σιδηρᾶς πλακός, ὅτε ἀπομακρύνονται αἱ ὑπόλοιποι μεταλλικαὶ προσμίξεις. Τελειότερος καθαρισμὸς ἐπιτυγχάνεται διὰ διαλύσεως τοῦ μετάλλου καὶ σχηματισμοῦ βασικοῦ νιτρικοῦ βισμουθίου, ὅπερ εἶτα ἀνάγεται πυρούμενον μετ' ἄνθρακος.

Ἰδιότητες καὶ ἐφαρμογαί. Τὸ βισμούθιον εἶναι μέταλλον ἀργυρόλευκον καὶ ὀλίγον ὑπέρυθρον, ἰσχυρᾶς μεταλλικῆς λάμψεως καὶ μὲ κρυσταλλικὴν ὑφήν. Εἶναι λίαν σκληρόν, δυνάμενον εὐκόλως νὰ κονιοποιηθῇ· τήκεται εἰς 264°. Εἰς τὸν ἀέρα εἶναι εὐσταθὲς ἐν τῇ συνήθει θερμοκρασίᾳ, θερμαινόμενον δὲ καίεται πρὸς κίτρινον ὀξείδιον βισμουθίου. Ὑπὸ τῶν ἀραιῶν ὀξέων δὲν διαλύεται, διαλύεται δὲ διὰ θερμάνσεως μετὰ πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος ὑπὸ ἔκλυσιν διοξειδίου τοῦ θείου, καὶ ὑπὸ πυκνοῦ νιτρικοῦ ὀξέος ὑπὸ ἔκλυσιν τοῦ ὀξειδίου τοῦ ἀζώτου.

Τὸ βισμούθιον εὑρίσκει ἐφαρμογὴν ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν κραμάτων του καὶ τῶν ἑνώσεών του (βλ. κατωτ. *βισμουθίου ἑνώσεις καὶ κράματα*).

Ἀντιδράσεις κατιόντων βισμουθίου. Διαλύματα ἁλάτων βισμουθίου περιέχουσι τοῦτο ὡς τριδύναμον κατιὸν καὶ παρέχουσι τὰς ἑξῆς ἀντιδράσεις:

α') Δι' ἐπιδράσεως *ὕδατος* ὑφίστανται ἰσχυρὰν ὑδρόλυσιν σχηματίζοντα λευκὰ ἰζήματα ἐκ βασικῶν ἁλάτων.

β') *Καυστικὰ ἀλκάλεα:* σχηματίζουσι λευκὸν ἴζημα ἐξ ὑδροξειδίου $Bi(OH)_3$.

γ') *Ἀμμωνία:* σχηματίζει λευκὸν ἴζημα ἐκ βασικοῦ ἅλατος βισμουθίου.

δ') *Ὑδρόθειον:* σχηματίζει καστανόχρουν ἴζημα ἐκ θειούχου βισμουθίου (Bi_2S_3).

ε') *Κασσιτερῶδες κάλιον:* διὰ θερμάνσεως παρέχει μέλαν ἴζημα ἐκ μεταλλικοῦ βισμουθίου:

$$2BiCl_3 + 3K_2SuO_2 + 3H_2O = 2Bi + 3K_2SuO_3 + 6HCl.$$

στ') *Πυροχημικῶς* ἐξεταζόμεναι αἱ ἑνώσεις τοῦ βισμουθίου, διὰ πυρώσεως μετὰ σόδας ἐπὶ ἄνθρακος διὰ τῆς ἀναγωγικῆς φλογὸς σχηματίζουσι μεταλλικὸν σφαιρίον εὔθραστον (μὴ ἐλατὸν) μετὰ κιτρίνου ἐπανθίσματος.

Digitized by Google

Ποσοτικὸς προσδιορισμός. Τὸ βισμούθιον προσδιορίζεται σταθμικῶς: 1) Ὡ *ὀξείδιον* Bi_2O_3 διὰ πυρώσεως τοῦ βασικοῦ νιτρικοῦ βισμουθίου προελθόντος δι' ὑδρολύσεως τοῦ $Bi(NO_3)_3$ δι' ἐπανειλημμένης ἐξατμίσεως καὶ προσθήκης ὕδατος, ἢ καὶ διὰ καταβυθίσεως μὲ ἀνθρακικὸν ἀμμώνιον καὶ πυρώσεως τοῦ ἰζήματος. 2) Ὡς *θειοῦχον* Bi_2S_3. Πρὸς τοῦτο καταβυθίζεται τὸ βισμούθιον δι' ὑδροθείου, διηθεῖται τὸ ἴζημα διὰ χωνευτηρίου Gooch, πλύνεται δι' ὑδροθειούχου ὕδατος, εἶτα δι' οἰνοπνεύματος καὶ εἶτα διὰ διθειάνθρακος, ξηραίνεται εἰς 100° καὶ ζυγίζεται. 3) Ὡς *μεταλλικὸν* διὰ συντήξεως τοῦ ἰζήματος τοῦ βασικοῦ ἀνθρακικοῦ βισμουθίου μετὰ κυανιούχου καλίου. Τὸ τῆγμα παραλαμβάνεται δι' ὕδατος, διηθεῖται τὸ ἀποβληθὲν βισμούθιον διὰ προζυγισθέντος ἠθμοῦ, πλύνεται δι' ὕδατος, οἰνοπνεύματος καὶ εἶτα δι' αἰθέρος, ξηραίνεται εἰς 100° καὶ ζυγίζεται. Σ. ΧΟΡΣ

— **βισμούθιον** ***αὐτοφυὲς*** *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν κρυσταλλούμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ ἑξαγωνικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του εἶναι σπάνιοι (εἰς τὸ Schneeberg, Κορνουαλλίαν) καὶ συνήθως κυβοειδεῖς. Εὑρίσκεται πρὸς τούτοις καὶ εἰς διδύμους κρυστάλλους ὡς καὶ εἰς σχήματα πλεγματοειδῆ ἢ δενδροειδῆ ἢ πτεροειδῆ ἢ δενδριτικά, εἰς πλακίδια καὶ ἐλάσματα ὡς καὶ χειροπληθὲς εἰς φυλλώδη καὶ κοκκώδη συσσωματώματα. Ἔχει σχισμὸν τέλειον, σκληρότητα 2—2½ βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 9,7—9,8, λάμψιν μεταλλικήν. Εἶναι εὔθραυστον, δυνάμενον νὰ κονιοποιηθῇ διὰ σφύρας, οὐχὶ ὅμως ἐκτατόν, ἀδιαφανές. Ἔχει χρῶμα ὑπέρυθρον, ἀργυρόλευκον, συχνὰ στικτὸν κατ' ἐπιπολήν, ὀρειχαλκόχρουν, κίτρινον. Συρόμενον ἐπὶ πλακὸς ἀλαμποῦς ἐκ πορφυρᾶς γῆς δίδει γραμμὴν μολυβδόφαιον, μεταλλικῶς μαρμαίρουσαν. Ἐκτὸς τοῦ βισμουθίου περιέχει καὶ ἴχνη ἀρσενικοῦ, θείου καὶ τελλουρίου.

Τὸ αὐτοφυὲς βισμούθιον ἀπαντᾷ ἐν τῇ φύσει ἐπὶ φλεβῶν μεταλλευμάτων, οὐχὶ συχνά, ὡς δευτερεύων συνοδὸς τοῦ *βισμουθίνου*: 1) Ἐπὶ τῶν φλεβῶν μεταλλευμάτων ἀργύρου - κοβαλτίου εἰς περιοχὰς κρυσταλλοπαγῶν σχιστολίθων κατ' ἐπαφὴν πετρωμάτων μετὰ γρανίτου, ὁμοῦ μετὰ τῶν ὀρυκτῶν σμαλτίνου, κοβαλτίνου, βισμουθίνου καὶ τῶν θειούχων ὀρυκτῶν τοῦ σιδήρου καὶ τοῦ χαλκοῦ, π.χ. εἰς τὰ Μεταλλευτικὰ ὄρη παρὰ τὸ Schneeberg, Annaberg. Joachimsthal, εἰς τὸν Μέλανα Δρυμὸν παρὰ τὸ Wittichen καὶ Schapbach, εἰς τὸ Modum τῆς Νορβηγίας, εἰς τὴν Σουηδίαν παρὰ τὸ Bisperg καὶ Brodho καὶ εἰς τὸν Καναδᾶν (Temiskaming). 2) Ἐπὶ τῶν φλεβῶν μεταλλευμάτων, κασσιτέρου εἰς Σαξωνίαν, Κορνουαλλίαν, Βολιβίαν, Τασμανίαν, Νέαν νότιον Οὐαλλίαν καὶ εἰς τὴν Κβηνσλανδίαν, ὅπου παρουσιάζονται ὡραῖαι χονδροφυλλώδεις μᾶζαι. 3) Ἐπίσης ἐπὶ φλεβῶν τῆς νεωτέρας διαπλάσεως ἀργυρούχων μεταλλευμάτων, ὡς π.χ. πολλαχοῦ τοῦ Μεξικοῦ. 4) Ἐκτὸς τῶν ἄνω παρουσιάζεται ὡς σπάνιον ὀρυκτὸν μετὰ σιδηρίτου εἰς τὸ Ἔσσεν (Bieber) καὶ εἰς τὸ Χάρτζ (Hasserode).

Ἐν Ἑλλάδι εὑρέθη εἰς τὰ μεταλλοφόρα κοιτάσματα τῆς περιοχῆς τῆς Καμαρίζης (Λαυρείου) ὑπὸ μορφὴν παρενεσπαρμένων ἀλλοτριομόρφων κρυστάλλων ὡς καὶ κρυσταλλικῶν συσσωματωμάτων μὲ καταφανῆ ῥομβοεδρικὸν σχισμὸν ἐντὸς μάζης ὀρυκτῆς ψευδαργυρούχου καὶ σιδηρούχου. Συνοδεύεται δὲ παραγενετικῶς ὑπὸ ***βισμουθίτου*** καὶ ἐνίοτε καὶ αὐτοφυοῦς χρυσοῦ. Γ. Κ. Γ.

— **βισμούθιον** ***ἐντελλύριον*** ἢ ***τελλυριοῦχον*** *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἰσόμορφος παράμιξις τῶν δύο μετάλλων βισμουθίου καὶ τελλυρίου. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι Bi_2Te_3. Περιέχει καὶ ὀλίγιστον θεῖον καὶ σελήνιον. Γ. Κ. Γ.

— **βισμουθίου** ***ἑνώσεις*** *['Ανόργ. Χημ.]*. Τὸ βισμούθιον σχηματίζει δύο σειρὰς ἑνώσεων, ὡς διδύναμον καὶ ὡς τριδύναμον. Ὡς διδύναμον σχηματίζει τὸ *ὑποξείδιον* BiO λαμβανόμενον διὰ θερμάνσεως τοῦ θειικοῦ καλιοβισμουθίου ἐκ 300° ἐν ῥεύματι ὑδρογόνου, τὸ *ὑποθειοῦχον* βισμούθιον BiS. Εἰς τὴν παλαιοτέραν βιβλιογραφίαν ἀναφέρεται ἡ παρασκευὴ καὶ τῶν ἁλατογονούχων ἑνώσεων τοῦ διδυνάμου βισμουθίου, ἀλλὰ τὰ λαμβανόμενα προϊόντα δὲν εἶναι καθαρὰ καὶ ἡ ὕπαρξίς των εἶναι ἀμφίβολος. Σταθεραὶ ἑνώσεις τοῦ βισμουθίου εἶναι αἱ τοῦ τριδυνάμου, ὧν αἱ σπουδαιότεραι εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ἀνθρακικὸν βισμούθιον. Οὐδέτερον ἀνθρακικὸν ἅλας δὲν ὑπάρχει. Εἶναι γνωστὸν μόνον τὸ βασικὸν ἅλας $(BiO)_2CO_3$, λευκή, ἄμορφος καὶ ἄοσμος κόνις, ἀδιάλυτος εἰς ὕδωρ ἐνέχον διοξείδιον ἄνθρακος. Ξηρανθεῖσα εἰς 100° περιέχει ἀκόμη ½—1% ὕδατος. Λαμβάνεται διὰ μίξεως 100 μερῶν κρυσταλλικοῦ νιτρικοῦ βισμουθίου μεθ' ὕδατος, ἕως οὗ σχηματισθῇ πολτὸς λεπτόρρευστος, ὁ ὁποῖος προστίθεται βραδέως εἰς θερμὸν διάλυμα 50 μερῶν ἀνθρακικοῦ ἀμμωνίου εἰς 1000 μέρη ὕδατος. Ἐφαρμόζεται ἐν τῇ θεραπευτικῇ ὡς καὶ τὸ βασικὸν νιτρικὸν βισμούθιον, ἐπίσης δὲ καὶ πρὸς σύγχρονον ἐξουδετέρωσιν τῆς περισσείας τῶν ὀξέων τοῦ στομάχου

Βρωμιοῦχον βισμούθιον ($BiBr_3$). Κίτρινοι στιλπνοὶ κρύσταλλοι δι' ἀπ' εὐθείας ἑνώσεως τῶν δύο στοιχείων ἐν θερμῷ.

Θειικὸν βισμούθιον ($Bi_2[SO_4]_3$). Ἀποτελεῖ λεπτὰς λευκὰς κρυσταλλικὰς βελόνας, λίαν ὑγροσκοπικάς, καὶ λαμβάνεται διὰ διαλύσεως μεταλλικοῦ βισμουθίου εἰς θειικὸν ὀξὺ ὑπὸ σύγχρονον ἔκλυσιν SO_2, εἴτε διὰ διαλύσεως ὀξειδίου τοῦ βισμουθίου εἰς μετρίως ἀραιωθὲν θειικὸν ὀξύ, ἢ καὶ δι' ἐπιδράσεως πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος ἐπὶ θειούχου βισμουθίου. Δι' ἐπιδράσεως ὕδατος ἐπὶ τοῦ ἅλατος τούτου σχηματίζονται ἔνυδρα ἅλατα, ὡς τὰ $Bi_2(SO_4)_3 . 3H_2O$ καὶ τὸ $2\,Bi_2(SO_4)_3 . 7\,H_2O$, διὰ πλειοτέρου δὲ ὕδατος τὸ βασικὸν ἅλας $Bi(OH)SO_4$. Σχηματίζει διπλᾶ ἅλατα ἀνάλογα πρὸς τὰς στυπτηρίας, ὡς τὰ $KBi(SO_4)_2$, $NaBi(SO_4)_2$, $NH_4Bi(SO_4)_2$.

Θειοκυανιοῦχον βισμούθιον $Bi(CNS)_3$. Σχηματίζει κιτρίνους κρυστάλλους λαμβανομένους διὰ διαλύσεως ὑδροξειδίου τοῦ βισμουθίου ἐν ὑδροθειοκυανικῷ ὀξεῖ καὶ βραδείας κρυσταλλώσεως τοῦ προϊόντος. Τὸ ἅλας ἀποσυντίθεται ὑπὸ τοῦ ὕδατος. Σχηματίζει διπλᾶ ἅλατα, ὡς τὰ $K_3Bi(CNS)_6$, $Na_3Bi(CNS)_6$ καὶ $(NH_4)_3Bi(CNS)_6 . 5H_2O$.

Θειοῦχον βισμούθιον Bi_2S_3. Ἀπαντᾶται ἐν τῇ φύσει ὡς βισμουθίνης. Τεχνικῶς δύναται νὰ παρασκευασθῇ εἴτε πυροχημικῶς διὰ συντήξεως μεταλλικοῦ βισμουθίου μετὰ περισσείας θείου, ὅτε λαμβάνεται ὡς μολυβδόχρους κρυσταλλικὴ μάζα, εἴτε ὑγροχημικῶς διὰ καταβυθίσεως διαλύματος ἅλατος βισμουθίου ὑπὸ ὑδροθείου ἢ ὑπὸ θειούχου ἀλκάλεως, ὅτε λαμβάνεται ὡς καστανόχρουν ἴζημα. Εἶναι σῶμα σταθερὸν εἰς τὸν ἀέρα, διαλύεται εἰς θερμὸν ἀραιὸν νιτρικὸν ὀξὺ καὶ εἰς ὑδροχλωρικὸν ὀξύ, εἶναι δὲ ἀδιάλυτον εἰς τὰ καυστικὰ καὶ εἰς τὰ θειοῦχα ἀλκάλια. Ὑπὸ μορφὴν κολλοειδῆ λαμβάνεται διὰ διοχετεύσεως ὑδροθείου ἐν λίαν ἀραιῷ διαλύματι ἅλατος βισμουθίου, καὶ ἀκολούθου καθαρισμοῦ διὰ διαπιδύσεως. Σχηματίζεται τότε διαυγὲς καστανέρυθρον ὑδατόλυμα δυνάμενον νὰ θερμανθῇ μέχρι βρασμοῦ, θρομβούμενον ὅμως πρὸς ὑδατόπηγμα τῇ προσθήκῃ οἱουδήποτε ἠλεκτρολύτου.

Ἰωδιοῦχον βισμούθιον (BiJ_3). Λαμβάνεται δι' ἀπ' εὐθείας ἑνώσεως τῶν στοιχείων θερμαινομένων 20 μερῶν ἰωδίου μετὰ 45 μερῶν κονιοποιημένου βισμουθίου ἐν ῥεύματι διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος καὶ δι' ἐξαχνώσεως τοῦ προϊόντος, ὅτε ἀποτελεῖ τεφρομέλανας ἑξαγωνικοὺς ῥομβοεδρικοὺς κρυστάλλους μεταλλικὴν λάμψιν ἔχοντας· ὑγροχημικῶς δὲ λαμβάνεται ὡς καστανόχρους κόνις διὰ καταβυθίσεως διαλύματος νιτρικοῦ βισμουθίου ἐν ὅσον οἷόν τε ἐλαχίστῳ νιτρικῷ ὀξεῖ τῇ ἐπιδράσει διαλύματος ἰωδιούχου καλίου. Εἶναι σῶμα σταθερὸν εἰς τὸν ἀέρα, τήκεται εἰς 439°, καὶ προσβάλλεται ὀλίγον μόνον ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ ὕδατος, ὑπὸ δὲ τοῦ θερμοῦ μετατρέπεται εἰς ὀξυϊωδιοῦχον βισμούθιον. Διαλύεται εἰς τὸ ἰωδιοῦχον μεθυλένιον ἀνακρυσταλλούμενον ἐξ αὐτοῦ, ἐπίσης δὲ εἶναι κατά τι διαλυτὸν (περίπου 3,5%) εἰς οἰνόπνευμα. Χρησιμεύει πρὸς παρασκευὴν τοῦ ὀξυϊωδιούχου βισμουθίου.

Ἰωδιοῦχον βισμούθιον βασικὸν (*ὀξυϊωδιοῦχον βισμούθιον*, BiOJ). Κεραμέρυθρος κόνις ἢ χαλκόχροοι διαφανεῖς κρύσταλλοι σταθεροὶ εἰς τὸν ἀέρα, λαμβανόμενοι διὰ κατεργασίας τοῦ ἰωδιούχου βισμουθίου μετὰ θερμοῦ ὕδατος. Πρὸς εὐκολωτέραν παρασκευὴν τοῦ σώματος τούτου λαμβάνεται κρυσταλλικὸν νιτρικὸν βισμούθιον 95,4 μέρη, διαλύεται εἰς 120 μ. κρυσταλλικοῦ ὀξικοῦ ὀξέος, καὶ τὸ διάλυμα τοῦτο προστίθεται ὑπὸ ἀνάδευσιν εἰς διάλυμα 33,2 μ. ἰωδιούχου καλίου καὶ 50 μερῶν ὀξικοῦ νατρίου εἰς 2000 μ. ὕδατος, ὅτε καταπίπτει ὡς ἴζημα, τὸ ὁποῖον πλύνεται καὶ ξηραίνεται εἰς 100°. Ἔχει ἀντισηπτικὰς ἰδιότητας καὶ εὑρίσκει ἐφαρμογὴν ἐν τῇ θεραπευτικῇ.

Νιτρικὸν βισμούθιον ($Bi[NO_3]_3 , 5H_2O$). Παρασκευάζεται διὰ διαλύσεως κονιοποιημένου μεταλλικοῦ βισμουθίου εἰς νιτρικὸν ὀξὺ καὶ ἐξατμίσεως τοῦ διαλύματος μέχρι κρυσταλλώσεως. Ἂν τὸ χρησιμοποιούμενον μέταλλον εἶναι καθαρόν, τὸ σχηματιζόμενον διάλυμα εἶναι διαυγές, ἂν δὲ ἐν τῷ μετάλλῳ ὑπάρχουσι προσμίξεις ἀρσενικοῦ, χρυσοῦ, ἀργύρου καὶ σεληνίου, σχηματίζονται αἱ οἰκεῖαι ἀδιάλυτοι ἑνώσεις, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀπαλλάσσομεν τὸ διάλυμα διηθοῦντες δι' ἀμιάντου. Τὸ ἅλας τοῦτο κρυσταλλοῦται εἰς μεγάλα διαφανῆ τρικλινῆ πρίσματα, τὰ ὁποῖα κονιοποιούμενα χάνουσιν ὕδωρ καὶ νιτρικὸν ὀξὺ ἐν τῇ συνήθει ἤδη θερμοκρασίᾳ, ταχύτερον εἰς 30°, καὶ εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῶν 78° τήκονται, σχηματιζομένων δύο στιβάδων. Διὰ πυρώσεως ἀπομένει ὀξείδιον βισμουθίου. Τὸ νιτρικὸν βισμούθιον διαλύεται εὐκόλως εἰς ἀραιὸν νιτρικὸν ὀξύ, ἐνῷ εἰς τὸ ὕδωρ διασπᾶται, ἀποβαλλομένων βασικῶν νιτρικῶν ἁλάτων, λόγῳ ὑδρολύσεως. Ἡ ὑδρόλυσις αὕτη δύναται νὰ ἀποφευχθῇ διὰ προσθήκης γλυκερίνης ἢ μαννίτου. Εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα ἕνωσις τοῦ βισμουθίου χρησιμεύουσα πρὸς παρασκευὴν τῶν πλείστων ἄλλων ἑνώσεων καὶ παρασκευασμάτων αὐτοῦ.

Νιτρικὸν βισμούθιον βασικὸν (*ὑπονιτρικὸν βισμούθιον*, Magisterium Bismuti). Λευκὴ κόνις, ἄοσμος καὶ σχεδὸν ἄγευστος, ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὸ οἰνόπνευμα καὶ ἥτις πυρουμένη μεταβάλλεται εἰς ὀξείδιον βισμουθίου. Λαμβάνεται διὰ κατεργασίας 1 μέρους κρυσταλλικοῦ νιτρικοῦ βισμουθίου μετὰ 4 μερῶν ψυχροῦ ὕδατος, καὶ ἐπιχύσεως τοῦ μίγματος ὑπὸ ἀνάδευσιν ἐντὸς 21 μερῶν ζέοντος ὕδατος. Μετὰ τὴν ψῦξιν συλλέγεται τὸ ἴζημα, πλύνεται διὰ ψυχροῦ ὕδατος καὶ ξηραίνεται εἰς 30°. Τὸ λαμβανόμενον παρασκεύασμα δὲν ἀποτελεῖ σταθερᾶς συστάσεως χημικὴν ἕνωσιν, ἀλλ' εἶναι μῖγμα διαφόρων βασικῶν ἁλάτων, κυρίως τοῦ $BiONO_3 . H_2O$. Εὑρίσκει ἐκτεταμένην ἐφαρμογὴν ἐν τῇ θεραπευτικῇ (βλ. κατωτ. *[Φαρμ. Χημ.]*).

Ὀξείδιον βισμουθίου (Bi_2O_3). Ἐν τῇ φύσει εὑρίσκεται ὡς ὀρυκτὴ *βισμουθιακὴ* ὤχρα εἶναι κιτρίνη κόνις, ἥτις ἐν θερμῷ χρώννυται παροδικῶς κιτρινέρυθρος, εἰδικοῦ βάρους 8,2. Παρασκευάζεται ἐκ τοῦ νιτρικοῦ ἢ τοῦ ἀνθρακικοῦ βισμουθίου καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν ἄλλων ἁλάτων τοῦ βισμουθίου, ἐν τῇ ὑαλουργίᾳ, ἀντὶ τοῦ ὀξειδίου τοῦ μολύβδου, καὶ πρὸς παρασκευὴν ἐγχρώμων ὑαλογανωμάτων.

Ὑδροξείδιον βισμουθίου ($Bi[OH]_3$). Λαμβάνεται ὡς λευκὸν ἴζημα διὰ καυστικοῦ ἀλκάλεως ἐπὶ διαλύματος $Bi^{\cdot\cdot\cdot}$. Ἐν καθαρᾷ καταστάσει σχηματίζεται διὰ προσθήκης ἀραιοῦ καυστικοῦ καλίου εἰς διάλυμα νιτρικοῦ βισμουθίου καὶ μαννίτου, καὶ προσθήκης εἶτα ἀραιοῦ θειικοῦ ὀξέος πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς περισσείας τοῦ ἀλκάλεως. Διὰ θερμάνσεως χάνει ὕδωρ, μεταβαλλόμενον εἰς τὸ ἐπίσης λευκὸν BiO.OH, τοῦτο δὲ ὀξειδούμενον διὰ χλωριούχου ἢ βρωμιούχου ὕδατος σχηματίζει τὸ κιτρινέρυθρον βισμουθικὸν ὀξὺ $HBiO_3$.

Φθοριοῦχον βισμούθιον (BiF_3). Τεφρόλευκος κρυσταλλικὴ κόνις λαμβανομένη διὰ διαλύσεως ὀξειδίου τοῦ βισμουθίου ἐν ὑδροφθορικῷ ὀξεῖ, ἐξατμίσεως τοῦ διαλύματος καὶ θερμάνσεως ἕως οὗ παύσῃ ἐκλυόμενον ὑδροφθόριον. Εἶναι σῶμα σχεδὸν ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἔχει εἰδικὸν μέρος 5,32.

Φωσφορικὸν βισμούθιον ($BiPO_4$). Καταβυθίζεται ὡς λευκὸν ἀδιάλυτον ἴζημα διὰ προσθήκης φωσφορικοῦ νατρίου εἰς διάλυμα νιτρικοῦ βισμουθίου ἐν νιτρικῷ ὀξεῖ.

Χλωριοῦχον βισμούθιον ($BiCl_3$). Λευκὴ ὑγροσκοπικὴ μᾶζα ἔχουσα σημεῖον τήξεως 230° καὶ ἐξαχνώσιμος. Διαλύεται εἰς οἰνόπνευμα καὶ ἀκετόνην (ὀξόνην). Τῇ ἐπιδράσει ὀλίγου ὕδατος σχηματίζει τὴν κρυσταλλικὴν ἕνωσιν $BiCl_3H_2O$, ὑπὸ πολλοῦ δὲ ὕδατος ὑδρολύεται σχηματίζον ὀξυχλωριοῦχον βισμούθιον. Σχηματίζει μετὰ χλωριούχων ἀλκαλίων ἢ χλωριούχου ἀμμωνίου περίπλοκα, εὐδιάλυτα εἰς ὕδωρ καὶ μὴ ὑδρολυόμενα. Παρασκευάζεται δι' ἀπ' εὐθείας ἑνώσεως τῶν στοιχείων του, ἢ διὰ διαλύσεως τοῦ μετάλλου ἐν βασιλικῷ ὕδατι καὶ ἐξατμίσεως τοῦ διαλύματος. Ἐπίσης δι' ἐξατμίσεως μέχρι ξηροῦ διαλύματος ὀξειδίου τοῦ βισμουθίου ἐν ὑδροχλωρικῷ ὀξεῖ. Τὸ λαμβανόμενον προϊὸν καθαίρεται δι' ἀποστάξεως ἐν ῥεύματι διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος.

Χλωριοῦχον βισμούθιον βασικὸν (BiOCl), ἢ ***ὀξυχλωριοῦχον βισμούθιον***. Εἶναι λευκὴ κόνις λαμβανομένη δι' ἐπιδράσεως ἀφθόνου ὕδατος ἐπὶ χλωριούχου βισμουθίου. Εὑρίσκει ἐφαρμογὴν ἐν τῇ θεραπευτικῇ. Σ. ΧΟΡΣ

— [ΟΡΓ. ΧΗΜ.] Αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις τοῦ βισμουθίου, ἢ *βισμουθῖναι*, εἶναι αἱ μετ' αὐτοῦ ἑνώσεις τῶν ἀλκυλίων. Διακρίνομεν δὲ πρωτοταγεῖς τοιαύτας ($RBiH_2$), δευτεροταγεῖς (R_2BiH) καὶ τριτοταγεῖς (R_3Bi).

Ἐκ τῶν πρωτοταγῶν καὶ δευτεροταγῶν εἶναι γνωστὰ μόνον παράγωγα, ὡς τὰ ἁλογονοπαράγωγα $(CH_3)_2BiCl$, $(CH_3)_2BiBr$, ἑνώσεις στερεαί, αὐταναφλεγόμεναι, τὰ CH_3BiBr_2, $C_2H_5BiJ_2$, σταθεραὶ ἐν τῷ ἀέρι, καὶ τὰ ὑδροξείδια καὶ ὀξείδια αὐτῶν $(CH_3)_2BiOH$, CH_3BiO ὡς λευκαὶ κόνεις.

Αἱ τριτοταγεῖς εἶναι σχετικῶς σταθερώτεραι, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς τὰ ἀλκύλια δὲν κρατοῦνται στερρῶς πρὸς τὸ βισμούθιον· οὕτω λ. χ. διασπῶνται δι' ὑδροχλωρίου, σχηματιζομένων ὑδρογονανθράκων, ὡς

$$Bi(CH)_3 + 3HCl = BiCl_3 + 3CH_4$$

Ἐκ τῶν τριτοταγῶν βισμουθινῶν σπουδαιότεραι εἶναι ἡ *τριμεθυλοβισμουθίνη* $Bi(CH_3)_3$, ὑγρὸν βράζον εἰς ἀτμόσφαιραν οὐδετέρων ἀερίων εἰς 110°. Ἡ *τριαιθυλοβισμουθίνη* $Bi(C_2H_5)_3$, ἕνωσις ἀποσυντιθεμένη εἰς 150° μετ' ἐκρήξεως. Ἀμφότεραι αἱ ἑνώσεις θερμαινόμεναι ἐν τῷ ἀέρι ἀποσυντίθενται μετ' ἰσχυρᾶς ἐκρήξεως. Σ. Γ.

— [ΦΑΡΜ. ΧΗΜ.] Αἱ ἑνώσεις τοῦ βισμουθίου εἰσήχθησαν ἐνωρίτατα εἰς τὴν θεραπευτικήν. Οὕτω τὸ *βασικὸν νιτρικὸν βισμούθιον* ἐχρησιμοποιήθη ὡς φάρμακον ἀπὸ τοῦ 1786 ὑπὸ τοῦ Odier, κατόπιν δ' αὐτοῦ εἰσήχθησαν καὶ διάφορα ἄλλα σκευάσματα τοῦ βισμουθίου εἰς τὴν θεραπευτικήν. Ἐσχάτως εἰσήχθησαν καὶ πολλὰ ἄλλα σκευάσματα τοῦ βισμουθίου, ὡς φάρμακα τοπικὰ ἐσωτερικῆς

Digitized by Google

καὶ ἐξωτερικῆς χρήσεως. Πλὴν τούτων ἐξαιρετικῶς ἐστράφη ἡ προσοχὴ τῶν φαρμακολόγων πρὸς τὴν γινομένην ἀνακάλυψιν τῆς ἰσχυρᾶς ἐπενεργείας σκευασμάτων τινῶν τοῦ βισμουθίου κατὰ τῶν σπειροχαιτῶν, οὕτω δὲ τὸ βισμούθιον ἤρχισε νὰ κατακτᾷ ἔδαφος εἰς τὴν θεραπείαν τῆς συφίλιδος. Αἱ ἀδιάλυτοι ἑνώσεις τοῦ βισμουθίου στεροῦνται τῆς καυστικότητος ἣν παρουσιάζουν αἱ ἑνώσεις διαφόρων ἄλλων μετάλλων, οὕτω δὲ πλεονεκτοῦσαι χρησιμοποιοῦνται ὡς φάρμακα στυπτικὰ καὶ ἀντισηπτικά. Ἡ ἐνέργεια τοῦ βισμουθίου εἰς τὸ ἔντερον συνίσταται ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῶν ἐκκρίσεων καὶ τὴν προάσπισιν τοῦ βλενογόνου ἀπὸ τῶν διαφόρων ἐρεθισμάτων καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν δέσμευσιν τοῦ ἐν αὐτοῖς εὑρισκομένου ὑδροθείου, ὅπερ ἐπιτείνει τὰς περισταλτικὰς κινήσεις τοῦ ἐντέρου. Οὕτω τὸ βισμούθιον συντελεῖ πολλαχῶς εἰς τὴν κατάπαυσιν τῶν διαρροιῶν. Ἐσωτερικῶς λαμβανόμενα τὰ σκευάσματα τοῦ βισμουθίου δὲν ἀπορροφῶνται, ὡς ἐκ τούτου δύναται νὰ ληφθῇ μεγάλη ποσότης αὐτοῦ, ἀκριβῶς δὲ τοιαύτη χρῆσίς του γίνεται δι' ἀκτινογραφήσεις, καθ' ἃς χορηγεῖται ἐσωτερικῶς μέγα ποσὸν σκευάσματος βισμουθίου, ὅπερ ἐπικαθήμενον ἐπὶ τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος καὶ στομάχου παρακωλύει τὴν διάβασιν τῶν ἀκτίνων Röntgen καθιστῶν οὕτω τὰ μέρη ταῦτα ἐμφανῆ.

Ἀνθρακικὸν βισμούθιον. Τὸ ἀνθρακικὸν τοῦτο ἅλας τοῦ βισμουθίου ἀνεγράφη ἐσωτερικῶς ἀντὶ τοῦ βασικοῦ νιτρικοῦ βισμουθίου, ὡς κορεννῦον συγχρόνως τὰ ὀξέα τοῦ στομάχου.

Βαλεριανικὸν βισμούθιον· βλ. βαλεριανικόν.

Βενζοϊκὸν βισμούθιον. Ὡς τοιοῦτον φέρεται τὸ βασικὸν ἅλας, ὅπερ εἶναι λευκή, ἄμορφος, ἄοσμος καὶ ἄγευστος κόνις, σχεδὸν ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι. Χρησιμεύει ὡς στυπτικόν, ἀντιζυμωτικὸν καὶ ἀντισηπτικὸν ἐπὶ σηπτικῶν κατάρρων τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλῆνος. Ἐξωτερικῶς χρησιμεύει ὡς ἀντισηπτικὸν πληγῶν καὶ ἑλκῶν.

Βενζοϊκὸν βισμούθιον οὐδέτερον (Bismutum benzoicum neutrale). Ἕνωσις τοῦ τύπου $(C_6H_5COO)_3$ Bi, ἀποτελοῦσα λευκὴν διαλυτὴν εἰς ἀνόργανα ὀξέα κόνιν. Χρησιμεύει ὡς καὶ τὸ βασικὸν ἅλας ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς ἀντὶ τοῦ ἰωδοφορμίου πρὸς ἐπίπασιν πληγῶν.

Γαλακτικὸν βισμούθιον. Λευκὴ δυσδιάλυτος ἐν ὕδατι κόνις. Χορηγεῖται ὅπως καὶ τὸ *βασικὸν νιτρικὸν βισμούθιον* καὶ ὡς ἀντισπασμωδικόν.

Γαλλικὸν βισμούθιον βασικόν. Βλ. δερματόλη.

Διθειοσαλικυλικὸν βισμούθιον. Βλ. θειοφόρμιον.

Διταννικὸν βισμούθιον. Κόνις ἐλαφρὰ καστανόχρους, ὀλίγον ὄξυνος καὶ πικρά, ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι, ἀλκοόλῃ καὶ αἰθέρι. Ἀνεγράφη ὡς ἀντιδυσεντερικὸν καὶ ἀντιδιαρροϊκὸν φάρμακον, κατὰ τῶν ὀξέων καὶ χρονίων ἐντερικῶν κατάρρων καὶ ὡς στεγνωτικὸν ὑγρὸν ἐκζεμάτων.

Θειῶδες βισμούθιον. Λευκὴ κόνις, διαλυτὴ εἰς ὀξέα. Ἀνεγράφη, ὡς φάρμακον ἀντισηπτικὸν καὶ ἀντιζυμωτικὸν κατὰ παθήσεων τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων.

Ἰωδογαλλικὸν βισμούθιον. Λεπτὴ τεφροπρασίνη κόνις, ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι, αἰθέρι καὶ ἀλκοόλῃ. Ἀνεγράφη ὡς ἀντισηπτικὸν ὡς ἀντικαταστάτης τοῦ ἰωδοφορμίου, δρᾷ δὲ ἀναλόγως πρὸς τὴν ἀϊρόλην καὶ δερματόλην.

Κιτρικὸν βισμούθιον. Κόνις λευκή, ἄοσμος καὶ ἄγευστος, σταθερὰ ἐν τῷ ἀέρι. Χορηγεῖται ὅπου καὶ τὸ *βασικὸν νιτρικὸν βισμούθιον.*

Κρεσολικὸν βισμούθιον. Τεφρόλευκος κόνις ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι, ἄοσμος καὶ ἄγευστος. Ἀνεγράφη ἐσωτερικῶς ὡς ἀντισηπτικὸν καὶ ἀντιζυμωτικὸν κατὰ γαστρεντερικῶν κατάρρων.

Β—***Ναφθολικὸν βισμούθιον*** ἢ ***ὀρφόλη.*** Κόνις φαιά, ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι, περιέχουσα 23% ναφθόλης καὶ 72% βισμουθίου. Χορηγεῖται ἐπὶ ὀξέων καὶ χρονίων κατάρρων τῶν ἐντέρων, τύφου, τῆς διαρροίας τῶν φθισικῶν κλπ. Τὸ φάρμακον λόγῳ τοῦ εὐλήπτου αὐτοῦ χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς τὴν παιδιατρικήν.

Νιτρικὸν βασικόν, ἢ ***ὑπονιτρικὸν βισμούθιον.*** Τὸ ἅλας τοῦτο τοῦ βισμουθίου, ἀπὸ τοῦ 1681 σκευασθὲν ὑπὸ τοῦ Lemery, εὗρεν ἐφαρμογὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα «λευκὸν ἱσπανικὸν» ὡς ψιμύθιον. Ἐν τῇ θεραπευτικῇ εἰσήχθη τῷ 1786 ὑπὸ τοῦ L. Odier. Χορηγεῖται κατὰ τῶν ἐμετῶν, διαρροίας ὡς καὶ εἰς ὅλας τὰς διαρροίας τῶν ἐντεριτίδων. Περαιτέρω ὑπὸ τὸ ὄνομα «Blanc des perles» χρησιμεύει ὡς ψιμύθιον.

Νουκλεϊνικὸν βισμούθιον. Κόνις ὠχροκιτρίνη, ἄοσμος, ἀδιάλυτος εἰς ὕδωρ καὶ ἀραιὰ ὀξέα, διαλυτὴ δὲ εἰς ἀλκάλια. Περιέχει 50% βισμουθίου καὶ προὐτάθη ὡς στυπτικὸν τῶν ἐντέρων ἐπὶ ἐντεριτίδων.

Ὀξείδιον βισμουθίου. Τὸ ὀξείδιον τοῦ βισμουθίου μετὰ βενζοϊκοῦ ὀξέος χρησιμεύει ὡς ἀντισηπτικὸν τῶν ἐντέρων, φερόμενον ὑπὸ τὸ ὄνομα Intestin· ἐπίσης χρησιμεύει ὡς ἀλοιφὴ (Unguentum bismuthi), ὡς γλίσχρασμα (Mucilage) καὶ ὡς ἔρρινος κόνις. Τέλος ὑπὸ μορφὴν κολλοειδῆ φέρεται τὸ ὀξείδιον τοῦ βισμουθίου ὑπὸ τὰ ὀνόματα Bismon, Bismuthon, Bismuthum oxydatum colloidale, περιέχει δὲ 20% βισμουθίου διαλυτοῦ ἐν ὕδατι. Τὸ τελευταῖον τοῦτο σκεύασμα ἀνεγράφη ὡς στυπτικὸν ἐπὶ διαρροιῶν τῶν παίδων.

Ὀξυβρωμιοῦχον βισμούθιον. Μικροκρυσταλλικὴ κιτρίνη κόνις, ἀνταποκρινομένη εἰς τὸν τύπον $BiOB_2$ διαλυτὴ εἰς τὰ ὀξέα. Ἀνεγράφη κατὰ τῶν νευρικῶν δυσπεψιῶν καὶ ὑστερικῶν διαταραχῶν τοῦ στομάχου μετὰ πόνων καὶ ἐμέτων.

Ὀξυϊωδιοῦχον βισμούθιον. Ἕνωσις τοῦ τύπου BiOJ. Τὸ σκεύασμα ἀνεγράφη καὶ ἐξωτερικῶς ὡς κόνις ἐπιπάσεως ἢ εἰς ἀλοιφὰς ὡς ἐπουλωτικὸν τραυματικῶν ἑλκῶν. Ἐσωτερικῶς χορηγεῖται ἐπὶ τυφοειδοῦς πυρετοῦ καὶ κατὰ τοῦ ἕλκους τοῦ στομάχου.

Ὀξυϊωδογαλλικὸν βισμούθιον βασικόν. Βλ. ἀϊρόλη.

Ὀξυϊωδοταννικὸν βισμούθιον. Ἕνωσις τοῦ τύπου

$$C_6H_2(OH)_2(COOH).O.CO.$$
$$.C_6H_2(OH)\left\langle {}^{O}_{O} \right\rangle BiJ$$

φερομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα Jbit. Πρασινότεφρος κόνις ἄοσμος καὶ ἄγευστος, ἀδιάλυτος εἰς τὰ συνήθη διαλυτικὰ μέσα. Προὐτάθη ὡς ἀντικαταστάτης τοῦ ἰωδοφορμίου.

Πεπτονοῦχον βισμούθιον. Κόνις τεφρόφαιος, ἀσθενῶς ὀξίνου ἀντιδράσεως, εὐδιάλυτος ἐν ὕδατι, ἀδιάλυτος ἐν ἀλκοόλῃ, περιέχουσα 7—8% βισμουθίου. Ἀνεγράφη ὡς στυπτικὸν τοῦ στομάχου ἐπὶ δυσπεψιῶν καὶ γαστραλγιῶν.

Πυρογαλλικὸν βισμούθιον ἢ ***ἑλκοσόλη.*** Κιτρίνη κόνις ἄοσμος, ἄγευστος, ἀδιάλυτος ἐν ἀλκοόλῃ. Ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν τύπον $[C_6H_3(OH)_2O]_2$ Bi. OH. Ἀνεγράφη ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς ὡς ἀντισηπτικὸν τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλῆνος καὶ ἐξωτερικῶς κατὰ δερματικῶν παθήσεων εἰς κόνιν ἢ ἀλοιφάς.

Ρεσορκινικὸν βισμούθιον. Ἕνωσις τοῦ τύπου $[(C_6H_4O_2\,{}_3Bi_2]_3 + Bi_2O_3$, ἀποτελοῦσα κιτρονόφαιον κόνιν. Ἀνεγράφη ὡς ἀντισηπτικὸν δι' ὀξεῖς καὶ χρονίους κατάρρους τοῦ στομάχου.

Σαλικυλικὸν βισμούθιον. Ἐν τῇ θεραπευτικῇ χρησιμεύει τὸ βασικὸν ἅλας τοῦ τύπου $C_6H_4(OH)COO.BiO$. Κόνις λευκὴ μικροκρυσταλλικὴ ἢ ἄμορφος, σχεδὸν τελείως ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι καὶ ἀλκοόλῃ, ὀγκώδης, ἄοσμος καὶ ἄγευστος. Χρησιμεύει ὡς στυπτικὸν καὶ ἐν ταυτῷ ἀντιζυμωτικὸν καὶ ἀντισηπτικόν. Ἐξωτερικῶς παρηγγέλθη ὡς κόνις ἐπιπάσεως συφιλιδικῶν καὶ φυματικῶν ἑλκῶν.

Ταννικὸν βισμούθιον. Κιτρίνη ἢ ἀσθενῶς καστανοκιτρίνη, ἄοσμος καὶ ἄγευστος κόνις, ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι, ἀλκοόλῃ καὶ αἰθέρι, διαλυτὴ ἐν ὀξέσι. Χρησιμεύει ὡς στυπτικὸν καὶ ἀντισηπτικὸν ἐπὶ δυσεντεριῶν καὶ κατάρρων τῶν ἐντέρων.

Τριβρωμοφαινολικὸν βισμούθιον ἢ ***ξηροφόρμιον.*** Ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_2Br_3.O.Bi.(OH)O.BiO$. Κόνις κιτρίνη οὐδετέρα, ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι καὶ ἀλκοόλῃ, ἄοσμος καὶ ἄγευστος. Ἐσωτερικῶς ἀνεγράφη ὡς ἀντισηπτικὸν τῶν ἐντέρων ἐπὶ χολέρας. Ἐξωτερικῶς ὡς κόνις ἐπιπάσεως ἀντὶ τοῦ ἰωδοφορμίου, φέρεται δὲ καὶ γάζα παρασκευασμένη δι' αὐτοῦ (*γάζα ξηροφορμίου*) περιέχουσα 10—20% ξηροφορμίου.

Φαινολικὸν βισμούθιον. Τεφρόλευκος, ἄοσμος καὶ ἄγευστος κόνις, ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι καὶ ἀλκοόλῃ. Ἀνεγράφη ἐσωτερικῶς ὡς ἀντισηπτικὸν τῶν ἐντέρων. Ἐξωτερικῶς ἐχρησιμοποιήθη ὡς ἀναπληρωτὴς τοῦ ἰωδοφορμίου.

Φωσφορικὸν βισμούθιον διαλυτόν. Τὸ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην φερόμενον εἰς τὸ ἐμπόριον σκεύασμα εἶναι διπλοῦν ἅλας τοῦ φωσφορικοῦ βισμουθίου καὶ τοῦ φωσφορικοῦ νατρίου. Χρησιμοποιεῖται κατὰ τῆς παιδικῆς χολέρας, τῶν ὀξειῶν ρευματισμῶν, τοῦ κοιλιακοῦ τύφου καὶ σπασμῶν τοῦ στομάχου.

Χρυσοφανικὸν βισμούθιον. Βλ. δερμόλη.

Γ. Κ. ΜΑΚΡΗΣ

— **βισμουθίου** ***κράματα*** *[Χημ.].* Ταῦτα χαρακτηρίζονται διὰ τοῦ λίαν χαμηλοῦ σημείου τήξεως αὐτῶν. Χρησιμεύουσι πρὸς κατασκευὴν ἐκτύπων καὶ στερεοτυπικῶν πλακῶν, πρὸς συγκόλλησιν εὐτήκτων κραμάτων, πρὸς παρασκευὴν μεταλλικῶν λουτρῶν κατὰ τὴν σκλήρυνσιν τοῦ χάλυβος καὶ πρὸς κατασκευὴν ἀσφαλιστικῶν δικλείδων ἀτμολεβήτων.

Τὰ κυριώτερα τῶν κραμάτων τούτων εἶναι: 1) τὸ *κρᾶμα τοῦ Wood* ἀποτελούμενον ἀπὸ: 15 μ. Bi, 8 μ. Pb, 4 μ. Su, 3 μ. Cd, καὶ τὸ ὁποῖον τήκεται εἰς 68°. 2) Τὸ *μέταλλον τοῦ Rose*: 8 μ. Bi, 8 μ. Pb, 3 μ. Su, ἔχον σημεῖον τήξεως 79°. 3) Τὸ *κρᾶμα τοῦ Lippowitz*: 15 μ. Bi, 8 μ. Pb, 8 μ. Su καὶ 3 μ. Cd, ἔχον σημεῖον τήξεως 70°, μαλακυνόμενον δὲ ἀπὸ τῆς θερμοκρασίας τῶν 60°. 4) *Μέταλλον τοῦ Newton*: 8 μ. Bi, 5 μ. Pb, 3 μ. Su, σημεῖον τήξεως 94, 5°.

Σ. Χ.

βισμουθιοπολυμεταλλίτης (ὁ) *['Ορυκτολ.]*· συνώνυμον τοῦ βισμουθιοτετραεδρίτου (βλ. λ.).

βισμουθιοσιδηρίτης (ὁ) (Bismutoferrit) *['Ορυκτολ.].* Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς μικρο— καὶ κρυπτοκρυσταλλικὰ ἢ στιφρὰ καὶ γεώδη συσσωματώματα. Ἔχει θραῦσιν γεηράν, σκληρότητα 3 ½ βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 4. 48, χρῶμα ἐλαιοπράσινον, συρόμενος δ' ἐπὶ ἀλαμποῦς πλακὸς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν ἀνοικτοπρασίνην. Εἶναι ἀδιαφανὴς μέχρι διαφωτίστου κατὰ τὰ ἄκρα, σελαγίζων ἢ ἀλαμπής. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι πυριτικὸν βισμούθιον καὶ πυριτικὸς σίδηρος. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι $Bi_2Fe_4Si_4O_{17}$. Εὑρίσκεται εἰς μεταλλοφόρους φλέβας καὶ συχνότερον ἀναμεμιγμένος μετὰ κερατολίθου εἰς τὸ Schneeberg τῆς Σαξωνίας. Ὀνομάζεται καὶ *πρασίνη γῆ σιδήρου* (Grüne Eisenerde).

Γ. Κ. Γ.

βισμουθιοσμαλτίνης (ὁ) (Bismutosmaltin) *['Ορυκτολ.].* Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον χημικῶς ἐξεταζόμενον, εἶναι σκουττερουδίτης (βλ. λ.), εἰς τὸν ὁποῖον μέρος τοῦ ἀρσενικοῦ ἀντικατεστάθη ὑπὸ βισμουθίου.

Γ. Κ. Γ.

βισμουθιοσφαιρίτης (ὁ) (Bismutosphärit) *['Ορυκτολ.].* Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς τὸ Neustädtel παρὰ τὸ Schneeberg, εἰς κίτρινα ἢ καστανόφαια, λεπτοϊνώδη σφαιρίδια, φέροντα ὡς κέντρον κοκκίον βισμουθίου. Εὑρέθη ἐπίσης εἰς τὸ Guanajuato εἰς ψευδοκρυστάλλους, ἔχοντας τὴν κρυσταλλικὴν μορφὴν τοῦ ἀντιμονίτου (βλ. λ.). Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἀνθρακικὸν βισμούθιον μὲ χημικὸν μοριακὸν τύπον

$$Bi_2CO_5\ [=(BiO)_2CO_3].$$

Γ. Κ. Γ.

βισμουθιοτετραεδρίτης (ὁ) (Wismutfahlerz) *['Ορυκτολ.].* Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι τετραεδρίτης (βλ. λ.) εἰς τὸν ὁποῖον τὸ ἀντιμόνιον ἢ τὸ ἀρσενικὸν ἔχουν ἀντικατασταθῆ ὑπὸ βισμουθίου κατὰ ποσότητα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μικράν. Γ. Κ. Γ.

βισμουθιοῦχος *ἄργυρος ['Ορυκτολ.].* Συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ χιλενίτου (βλ. λ.).

— **βισμουθιοῦχος** *χρυσὸς ['Ορυκτολ.]*· συνώνυμον τοῦ μαλδονίτου (βλ. λ.).

βισμουθισμὸς (ὁ) *['Ιατρ.].* Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον περιλαμβάνονται τὰ τοξικὰ συμβάματα, τὰ παρατηρούμενα ἐνίοτε, κατ' ἀκολουθίαν ἐπιθεμάτων ἢ ἐπιδέσμων διὰ βισμουθίου (Kocher), ἢ καὶ ἐξ ἐνέσεων διὰ βισμουθίου. Συνίστανται δὲ ταῦτα εἰς στοματίτιδα, εἰς ἐντόνους πεπτικὰς διαταραχὰς καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν λευκωματουρίας, μετὰ παρουσίας κυλίνδρων ἐν τοῖς οὔροις. Μ. Ν. Κ.

βισμουθίτης (ὁ) (Bismuthit) *['Ορυκτολ.].* Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο περιλαμβάνονται πολλὰ ὀρυκτὰ ἅλατα, τὰ ὁποῖα χημικῶς ἐξεταζόμενα εἶναι βασικὰ ὑδρομιγῆ ἀνθρακικὰ ἅλατα τοῦ βισμουθίου μὲ χημικοὺς μοριακοὺς τύπους μὴ καθορισθέντας εἰσέτι. Ἔχουν σύστασιν γεηράν, στιφρὰν καὶ ἰνώδη. Ἐν μέρει ἐπίσης εἶναι μόνον μίγματα κολλοειδῆ. Ὁ *βισμουθίτης* τοῦ Ullerssreuth, Schneeberg καὶ Johann-Georgenstadt εὑρίσκεται ὡς ἐπικάλυμμα καὶ εἰς ψευδοκρυστάλλους (τῆς κρυσταλλικῆς μορφῆς τοῦ *αὐτοφυοῦς* ὀρυκτοῦ *βισμουθίου*). Ἔχει σκληρότητα 4—4 ½ βαθμοῦ καὶ χρῶμα κιτρινωπόν, πράσινον, ἀχυροκίτρινον μέχρι πρασίνου. Ὁ εἰς τὰ χρυσωρυχεῖα τῆς νοτίου Καρολίνας ἐμφανιζόμενος βισμουθίτης εἶναι πορώδης. Χειροπληθεῖς μᾶζαι εὑρέθησαν ἐσχάτως ἐν Κβηνσλανδίᾳ. Εἰς τὸ Λαύρειον παρουσιάζεται ὁ βισμουθίτης ὡς γεηρὰ κιτρινότεφρος μᾶζα, συνοδεύουσα τὸ αὐτοφυὲς βισμούθιον εἰς τὰ κοιτάσματα τῆς Καμαρίζης. Γ. Κ. Γ.

βισμουθόζη (ἡ) (Bismuthose) *[Φαρμ. Χημ.].* Ἕνωσις λευκώματος περιέχουσα 22 % βισμουθίου καὶ 66 % λευκώματος. Λευκὴ κόνις, χρωννυομένη ὑπὸ τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἀέρος, ἄοσμος καὶ ἄγευστος, ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι. Χρησιμεύει ὡς στυπτικὸν τῶν ἐντέρων. Ἐξωτερικῶς χρησιμεύει κατὰ τῶν ἐγκαυμάτων καὶ τῶν τοιούτων, ὡς καὶ τὸ βασικὸν νιτρικὸν βισμούθιον. Ἐσωτερικῶς δίδεται ἐπὶ κατάρρων τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων τῶν θηλαζόντων βρεφῶν ἐπὶ τοῦ τύφου. Κ. Γ. Μ.

βισμουθόλη (ἡ) (Bismuthol) *[Φαρμ. Χημ.].* Μεῖγμα διαλυτοῦ φωσφορικοῦ βισμουθίου μετὰ διαλυτοῦ ἰτεϋλικοῦ νατρίου, χρήσιμον ὡς ἀντισηπτικὸν εἰς κόνιν ὑπὸ μορφὴν μείγματος. Κ. Γ. Μ.

Βισμπάντεν (Wiesbaden) *[Γεωγρ.]*· βλ. Βισβάδεν.

Βίσμπυ (Wisby) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Σουηδίας ἐν τῇ νήσῳ Γκότλαντ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν θάλασσαν. Κάτ. 10.022. Εἶναι ἡ σημαντικωτέρα πόλις τῆς νήσου, κειμένη εἰς τὰς δυτικὰς αὐτῆς ἀκτάς, καὶ κέντρον πασῶν τῶν ἐν αὐτῇ σιδηρο-

Digitized by Google

δρομικῶν γραμμῶν. Ἔχει πολυάριθμα μεσαιωνικὰ μνημεῖα, τείχη καὶ ἐκκλησίας. Ὑπῆρξεν ἄλλοτε ἀκμαῖος ἀνσεατικὸς λιμὴν καὶ πόλις, εἰς ἣν κατῴκουν καὶ πλεῖστοι Γερμανοί. Ἡ Βίσμπυ κατεστράφη ἐν ἔτει 1361 ὑπὸ τῶν Δανῶν. Α. Δ.

βισνάγη (ἡ) (Visnage) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδανθῶν*. Γνωστὰ εἴδη τινά, ὧν γνωστότερον *βισνάγη ἡ κοινὴ* (Visnage vulgaris). Εἶναι φυτὸν ἐτήσιον μὲ φύλλα βαθέως κολπωτὰ καὶ ἄνθη λευκὰ καὶ κατὰ σκιάδιον διατεταγμένα εἰς τὰς κορυφὰς τῶν κλάδων. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς τὴν μεσημβρινὴν Εὐρώπην καὶ ἀφθονεῖ ἰδίως εἰς τοὺς παραθαλασσίους ἀγρούς. Ἐνίοτε καλλιεργεῖται καὶ εἰς τοὺς κήπους. Πάντα τὰ μέρη τῆς βισνάγης, ἀλλὰ κυρίως οἱ καρποί της, εἶναι ἀρωματικοί, ὁλόκληρον δὲ τὸ φυτὸν χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν ὡς ἐνέχον στομαχικὰς καὶ διουρητικὰς ἰδιότητας. Εἴς τινα μέρη τῆς Ἀνατολῆς χρησιμοποιοῦσι τὰς λεπτὰς ξυλώδεις ἀποφύσεις, αἵτινες περιβάλλουσι τὸν κάλυκα τοῦ ἄνθους, ὡς ὀδοντογλυφίδας. Δ. Ν. Π.

βισνέα (ἡ) (Visnea) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τερνστροεμιανιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἐλάχιστα εἴδη, δένδρα ἢ δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῶν Καναρίων νήσων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βισνέα ἡ κανάριος* (Visnea Canariensis), δενδρύλλιον ὕψους 2 περίπου μέτρων, μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, φοειδῆ, ὀδοντωτὰ κατὰ τὴν περιφέρειάν των, ἄνθη μονήρη, μὲ μικροὺς μίσχους, καὶ καρπὸν δρύπην, εἰς τρεῖς θαλαμίσκους διῃρημένον καὶ ἐδώδιμον. Φύεται εἰς τὰς Καναρίους νήσους. Ἐκ τοῦ χυμοῦ τοῦ βλαστοῦ της, οἱ ἰθαγενεῖς παράγουσι διὰ βρασμοῦ ἡμιυδαρῆ τινα οὐσίαν, γλυκείας γεύσεως, ὁμοίας πρὸς τὴν τοῦ μέλιτος, ἣν καὶ χρησιμοποιοῦσι πρὸς ἐπούλωσιν τῶν πληγῶν. Εἴς τινα θερμοκήπια τῆς Εὐρώπης καλλιεργοῦνται τοιαῦτα φυτά. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῆς βισνέας εἶναι εὐχερὴς καὶ γίνεται διὰ σπορᾶς ἢ μεταμοσχεύσεως. Δ. Ν. Π.

Βισνιέβσκι (Wisniewski), *Ἀδάμ*. Πολωνὸς οἰκονομολόγος (1827—1899). Παιδιόθεν μεταφερθεὶς εἰς Ἰταλίαν ἐσπούδασεν ἐν Γενούῃ, εἶτα δὲ ἠκολούθησε πανεπιστημιακὰς σπουδὰς ἐν Παρισίοις. Εἰς οἰκονομολογικὰ περιοδικά, ἰταλικὰ καὶ γαλλικά, ἐδημοσίευε μελέτας ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *πρίγκιψ Ν*. Ἐδημοσίευσε συνάμα ἐν Παρισίοις τὸ ἔργον του «La méthode historique appliquée à la réforme des banques et des crédits mobiliers», ὅπερ μετεφράσθη εἰς πλείστας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Θ. Β.

Βισνίκα (Visnica) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τοῦ Ἀδριατικοῦ, τῆς Χερσονήσου *Σαμπιοντσέλλο*, ἐν τῷ διέκπλῳ *Ναρέντα*, παρὰ τὸν λιμένα Τολέρο (πλάτ. 43° 02′ Β, μηκ. 17° 25′ Ἀν., Χάρτ. Ἀγγλ. 2713: Curzola to Cattaro). Ἐκεῖ δὲ παρουσιάζεται ἡ μεγίστη τοῦ διέκπλου στενότης, 55 μέτρα κατ' Αὔγουστον τοῦ 1905. Σ. Ε. Λ.

Βισνιόβσκι (Wisniowski), *Σιγοῦρτος*. Διάσημος Πολωνὸς περιηγητής, γεννηθεὶς τῷ 1841 ἐν Γαλικίᾳ. Τῷ 1858 κατεχόμενος ὑπὸ τοῦ πόθου τῶν ἀποδημιῶν ἀπῆλθεν εἰς Ρουμανίαν, εἶτα δὲ εἰς εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν, ὅπου διέτριψεν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον. Μετὰ δύο ἔτη ἀπῆλθεν εἰς Ἑλλάδα, ὅπου καὶ ἔλαβε πρόσκλησιν τοῦ Γαριβάλδη εὑρισκομένου εἰς Σικελίαν. Ὁ Βισνιόβσκι μετέβη παραχρῆμα μετασχὼν τῆς ἐκστρατείας αὐτοῦ. Τῷ 1862 ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Νέαν Ζηλανδίαν, τὸ Περοῦ καὶ εἰς τὰς Ἀντίλλας, κατέληξε δὲ εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, παραμείνας ἐκεῖ ἐπὶ ἐννεαετίαν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Εὐρώπην τῷ 1872. Μετὰ βραχεῖαν διαμονὴν εἰς Ἑλβετίαν ἀπῆλθεν ἐκ νέου εἰς τὴν Ἀμερικήν, ὅπου τῷ 1874 ἐξελέγη βουλευτής. Ἐκεῖ δὲ καὶ ἀπέθανε.

Εἰς πλείστας πολωνικὰς καὶ γερμανικὰς ἐπιθεωρήσεις ἐδημοσίευσε μακρὰς καὶ θελκτικὰς ἀναμνήσεις τῶν ταξιδίων του, ἄλλας δὲ εἰς τόμους. Θ. Β.

Βισνοῦ. Θεὸς τῆς βεδικῆς, τῆς βραχμανικῆς καὶ τῆς ἰνδικῆς καθ' ὅλου θρησκείας, ἀνήκων εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *Δέβας* καὶ εἰς τὸν κύκλον τῶν θεοτήτων τῆς ἡμέρας καὶ τοῦ φωτός. Ὁ κατὰ τοὺς ἔπειτα χρόνους τόσον παντοδύναμος θεὸς οὗτος εἶναι κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Βεδῶν ἀντιπροσωπευομένην θρησκείαν ἀφανὴς εἰσέτι. Ἐπαναλαμβάνεται μόνον συχνὰ περὶ αὐτοῦ, ὅτι τὸ οὐράνιον διάστημα διανύει διὰ τριῶν βημάτων. Ἡ βεδικὴ θεολογία ἑρμηνεύει ταῦτα ὡς ἀναφερόμενα εἰς τὰ τρία ἡμερήσια στάδια τοῦ ἡλίου, πρωίαν, μεσημβρίαν καὶ ἑσπέραν, ἢ εἰς τὰς τρεῖς ἐκδηλώσεις τοῦ φωτός, ὡς πυρός, ἀστραπῆς καὶ ἡλίου. Κατὰ τοὺς Βραχμᾶνας ὁ Βισνοῦ παρίσταται ὡς νᾶνος, συνοδεύων τὸν *Ἴνδραν* εἰς τὰς ἐκδρομάς του καὶ βοηθῶν αὐτὸν διὰ τῆς πονηρίας του κατὰ τὰς κρισίμους στιγμάς. Πρὸς τοῦτο βοηθεῖ αὐτὸν καὶ ἡ γνῶσις τῶν μαγικῶν τεχνῶν, δυνάμει τῶν ὁποίων κατορθώνει νὰ λαμβάνῃ ἑκάστοτε τὴν μορφὴν τὴν ὑπὸ τῆς περιστάσεως ἀπαιτουμένην. Κατὰ τοὺς ἔπειτα χρόνους, ἐν τῷ *Ἰνδουισμῷ* ἀποβαίνει ὁ ἀφανὴς οὗτος θεὸς τῶν Βεδῶν θεὸς παντοδύναμος καὶ μονοκράτωρ. Καταλαμβάνει ἤδη τὴν θέσιν τοῦ Ἴνδρα καὶ τοῦ Βράχμα. Ἡ θεολογία ταυτίζει αὐτὸν πρὸς τὸ *Ἀπόλυτον* τὸ *Ἀτμὰν* ἢ τὸ *Βραχμάν*. Συγχρόνως ὅμως εἶναι θεὸς ζῶν καὶ δρῶν, κατερχόμενος καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπως βοηθήσῃ τοὺς ἀνθρώπους. Παρίσταται πολυτελῶς ἐνδεδυμένος, φέρων ὅπλα καὶ ρόπαλον, περιεστεμμένος δι' ἀνθέων, πατῶν ἐπὶ τοῦ συνεσπειρωμένου κοσμικοῦ ὄφεως ἢ ἐπὶ ἄνθους λωτοῦ ἢ καθήμενος ἐπὶ τοῦ πτηνοῦ Γαρούδα, ὀφεοκτόνου ὀρνέου.

Ὁ Βισνοῦ εἶναι θεὸς ἀγαθὸς καὶ πρόθυμος πρὸς βοήθειαν. Ἀνακοινοῖ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀλήθειαν, προασπίζει αὐτοὺς ἐν κινδύνοις, ἀπολυτρώνει ἀπὸ τὰς συμφορὰς καὶ παραλαμβάνει αὐτοὺς εἰς τὸν παράδεισόν του. Τὴν συμμετοχὴν ταύτην εἰς τὰ δεινὰ καὶ τὴν μοῖραν τῶν ἀνθρώπων κατορθώνει διὰ τῶν διαφόρων του ἐνσαρκώσεων ἢ καθόδων (*Ἀβατάρας*). Ὁ περὶ τὰς καθόδους ταύτας θρῦλος ἀποτελεῖται ἐκ διαφόρων στοιχείων, ὑπολειμμάτων βεδικῶν, μύθων τῶν ἐπικῶν χρόνων, γνωρισμάτων τῆς κατὰ τόπους λατρείας τῶν διαφόρων θεῶν κ.λ. Ἡ πρώτη μεταμόρφωσις τοῦ Βισνοῦ, δι' ἧς κατέστη ἰχθύς, ἀνέρχεται μέχρι τοῦ περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ μύθου. Ὁ Βισνοῦ-ἰχθὺς σύρει τὴν κιβωτὸν τοῦ *Μανοὺ* μέχρι τοῦ ὄρους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου προσαράσσει αὐτήν. Κοσμικὴν σημασίαν ἔχει καὶ ἡ δευτέρα μεταμόρφωσις τοῦ Βισνοῦ, καθ' ἣν γίνεται χελώνη, ἵνα ὑποστηρίξῃ τὴν καταποντιζομένην γῆν. Διὰ τῆς ἐνάτης Ἀβατάρα προσλαμβάνεται ὁ Βούδας εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Βισνοῦ. Κατὰ δὲ τὴν δεκάτην Ἀβατάραν ὁ Βισνοῦ κέκτηται καὶ ἐσχατολογικὴν σημασίαν, διότι προσδοκᾶται κατὰ τὴν συντέλειαν τῶν αἰώνων ὡς ὁ ἐπὶ τοῦ λευκοῦ ἵππου ἐρχόμενος σωτήρ, ὅστις θὰ ἐμπεδώσῃ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς κυριαρχίαν τῶν εὐσεβῶν.

Ἡ σύνδεσις τοῦ Βισνοῦ μετὰ τοῦ δημοφιλεστάτου τῶν θεῶν *Κρίσνα* προσήγγισεν αὐτὸν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ καὶ συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν διάδοσιν τῆς λατρείας του. Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

— [*Τέχνη*] Ὁ *Βισνού*, ὡς ἐκ τῆς σημασίας του καὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς λατρείας του, κατέχει ὅλως ἰδιάζουσαν θέσιν εἰς τὴν τέχνην τῶν λαῶν τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς καὶ δὴ τὴν ἰνδικὴν τοιαύτην. Ἀπεικονίζεται συνήθως μόνος, ἐνίοτε ὅμως μετὰ τῆς θεᾶς *Λακμὲ* ἢ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν ἐννέα «*μεταμορφώσεων*» ἢ «*ἐκγόνων*», ἐν οἷς ἀριθμοῦνται καὶ ὁ *Ρόμα* καὶ ὁ *Κρίσνα*, οἱ ὁποῖοι, ὁμοίως πρὸς τὸν Βισνού, διακρίνονται διὰ τοῦ χαρακτηριστικοῦ των κυανοῦ χρώματος, τὸ ὁποῖον ὑπενθυμίζει τὸν οὐρανόν. Τυπικῶς ὁ Βισνοῦ ἀπεικονίζεται τετράχειρ, εἰς ἑκάστην δὲ τῶν τεσσάρων χειρῶν του φέρει ἀνὰ ἓν ἐκ τῶν συμβόλων τῆς θείας του ὑποστάσεως, ἤτοι τὴν *κόγχην* (çankha), τὴν *κορύνην* (gadâ), τὸν *λωτὸν* (padma) καὶ τὸν *δίσκον* (sakra) ἐπὶ πλέον συνοδεύεται ὑπὸ τοῦ γιγαντιαίου ἀντιπροσωπευτικοῦ του πτηνοῦ *Γαρούδα*. Ἐνίοτε ἀπεικονίζουν παρ' αὐτὸν τοὺς σοφοὺς Bhrgu καὶ Mârkandeya εἰς στάσιν εὐλαβοῦς λατρείας. Τὸ σύμπλεγμα, εἰς ὃ παρίσταται ὁ Βισνοῦ κρατῶν εἰς τὰ γόνατά του τὴν θείαν του σύζυγον Λακμὲ καὶ προσβλέπων αὐτὴν μετ' ἀπείρου τρυφερότητος, εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Λακμὲ-Ναραγιάνα*. Πλὴν τῆς Λακμέ, ἥτις ἐκπροσωπεῖ τὴν χλιδὴν καὶ τὴν μακαριότητα, καὶ ἡ *Πριτβὶ* (Prthvî), ἡ θεότης τῆς γῆς, ἐμφανίζεται εἰς ἱκανὸν ἀριθμὸν γλυπτικῶν ἰδίως ἔργων παρὰ τὸν Βισνοῦ. Ἐνίοτε δὲ καὶ γυναικείαν μορφὴν ὑποδύεται ὁ θεὸς οὗτος, ἐμφανιζόμενος ὡς ἡ ὡραία *Μοχίνι*, διὰ νὰ ἐξαπατήσῃ τοὺς φιλυπόπτους *Ἀζούρας*.

Ἄγαλμα παριστάνον τὸν Βισνοῦ.

Εἰς τὴν «*Τριμοῦρτι*», τὴν ἰνδικὴν τριάδα, ὁ Βισνοῦ ἀπεικονίζεται παρὰ τὸν *Σίβα* κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε φαίνεται ὡς νὰ ἐξέρχεται, γεννώμενος, ἐκ μιᾶς τῶν πλευρῶν αὐτοῦ, ἐνῷ ἐξ ἑτέρας φαίνεται ἀναγόμενος εἰς φῶς ὁ *Βράχμας*. Ἡ τοιαύτη μορφὴ τοῦ Βισνοῦ εἶναι ἀρκετὰ σπανία. Ἐξηγεῖ ὅμως ὁπωσδήποτε τὴν μυστικιστικὴν συνένωσιν τοῦ Βισνοῦ μετὰ τοῦ Σίβα, ἥτις λαβοῦσα χώραν εἰς ὡρισμένας περιόδους τοῦ θρησκευτικοῦ βίου τῶν λαῶν τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς, ἔσχε τὸν ἀντίκτυπόν της καὶ εἰς τὴν τέχνην. Τοιουτοτρόπως ἔχομεν εἰδώλια ἐξ Ἰνδιῶν, Ἰάβας καὶ Καμπόδζ, καλούμενα *Χαριχάρα* καὶ φέροντα κατὰ μὲν τὴν δεξιάν των πλευρὰν τὰ σήματα τοῦ Σίβα, κατὰ δὲ τὴν ἀριστερὰν πλευρὸν τὰ σήματα τοῦ Βισνοῦ, ὅστις εἰς τὰ εἰδώλια ταῦτα ἐπονομάζεται *Χάρι*, ἐνῷ ὁ Σίβα καθίσταται γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Χάρα*. Σπανία εἶναι καὶ ἡ ἀπεικόνισις τοῦ Βισνοῦ κατακεκλιμένου, ὁσάκις δ' ἐμφανίζεται αὕτη διασημαίνεται διὰ τοῦ ὅρου çayana mûrti.

Αἱ περιπέτειαι τοῦ Βισνοῦ ἀποτελοῦν θέμα ὁλοκλήρου σειρᾶς ἀναγλύφων, τὰ ὁποῖα, μολονότι δὲν στεροῦνται ἀξίας ὑπὸ ἔποψιν συνθέσεως, διατάξεως καὶ συμμετρίας, εἶναι ὅμως καταφανῶς ξηρὰ καὶ δύσκαμπτα. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ θεοῦ ἐν συνοδείᾳ παραδόξων μορφῶν ἐκ τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου εἰλημμένων καὶ ἐπηυξημένων κατὰ τὰς φαντασιώσεις ἀνησύχου καὶ μυστικοπαθοῦς καλλιτεχνικοῦ πνεύματος, ἔτι δὲ ἡ τερατοποίησίς του διὰ τῆς προσθήκης πλειόνων τῶν κατὰ φύσιν μελῶν, ἐμποδίζουν τὴν αἰσθητικὴν ἀπόλαυσιν τοῦ εἰδήμονος θεατοῦ, ἐνῷ εἰς τὸν ἁπλοϊκὸν τοιοῦτον προκαλοῦν δέος καὶ κατάνυξιν. Ἀπὸ τοῦ Καμπόδζ μέχρι τῆς Βιρμανίας, τῆς Ἰάβας, τῆς Κεϋλάνης καὶ τῆς Σουμάτρας οἱ ναοὶ τοῦ Βισνοῦ ἀνευρίσκονται πολυπληθεῖς, καὶ οἱ μὲν παλαιότεροι ἐκ τούτων ἀποτελοῦνται ἐξ εὐρυχώρων ὑποστύλων αἰθουσῶν ἐσκαμμένων εἰς τὰ στέρνα παμμεγίστων βράχων, οἱ δὲ μεταγενέστεροι εἶναι πυργοειδεῖς ἢ κατὰ τὸν τόσον ἐν χρήσει ἐν Ἰαπωνίᾳ καὶ Κίνᾳ τύπον τῆς παγόδας. Πλαστικαὶ τοῦ ἀπεικονίσεις, ἐπὶ χαλκοῦ ἰδίως, ἀνευρίσκονται εἰς μεγίστην ἀφθονίαν. Χαρακτηριστικὸν εἶναι μεταξὺ τούτων τὸ παρατιθέμενον ἀγαλμάτιον, ὅπερ ἀνήκει εἰς τὸν ΙΕ' αἰῶνα, προέρχεται ἐκ Μαδρὰς καὶ ἀπόκειται εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Βοστώνης, τοῦ ὁποίου αἱ ἰνδικαὶ συλλογαὶ εἶναι ἐξαιρέτως ἀξιομνημόνευτοι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *C. Bayet*, Précis d'Histoire de l'Art, Paris, 1886.—*A. K. Coomaraswamy*, Pour comprendre l'art hindou, Paris, 1926.—*Havell*, Handbook of Indian Art, London, 1910. Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

βισνουθήριον (τὸ) (Vischnutherium Lydekker) [*Παλαιοζωολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *καμηλοπαρδαλιδῶν ὀνυχωτῶν θηλαστικῶν*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν στρωμάτων τοῦ Siwalik καὶ τῆς Βιρμανίας. Γ. Κ. Γ.

βισνουΐτης (ὁ) (Vishnuites Diener) [*Παλαιοζωολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κερατιτιδῶν ἀμμωνοειδῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Γ. Κ. Γ.

Βισντόμινι (Visdomini), *Εὐγένιος*. Ἰταλὸς ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Πάρμᾳ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1622. Ἵδρυσε τὴν ἀκαδημίαν τῶν Innominati, ἧς μέλη ὑπῆρξαν ὁ Γκουαρίνι καὶ ὁ Τάσσος. Ἐχρησιμοποιήθη εἰς διπλωματικὰς ἀποστολὰς ὑπὸ τῶν δουκῶν τῆς Νοβάρας Φαρνέζε καὶ ἀφῆκε ἐν χειρογράφοις τραγῳδίας, ποιήματα, μίαν μετάφρασιν τοῦ Ὁμήρου κτλ. Ἐδημοσίευσεν εἰς ὀκταστίχους στροφὰς τὴν μετάφρασιν τοῦ «De partu Virginis» τοῦ *Σανναζάρο* καί τινα σονέττα. —Β

Βισοκᾶ [*Γεωγρ.*] βλ. λ. Σκεπαστόν.

Βισὸς (Visos) [*Γεωγρ.*]. Λουτροπεριοχὴ παρὰ τὰ ἄνω Πυρηναῖα, ἐν τῇ ὁποίᾳ πηγὴ ἰαματικοῦ ὕδατος θερμοκρασίας 11°, περιέχουσα 1,247 $Ca(HCO_3)_2$ καὶ 0.49 $CaSO_4$ εἰς ἓν λίτρον ὕδατος. Κ. Γ. Μ.

Βίσουργις [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς βορείας Γερμανίας ἐκβάλλων ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Καύχων ἢ Χαύκων εἰς τὴν Γερμανικὴν θάλασσαν. Τὰς πηγὰς καὶ τὸν ἄνω ροῦν τοῦ ποταμοῦ τούτου ἠγνόουν οἱ Ρωμαῖοι, οἱ ὁποῖοι ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς πηγάζοντα ἐκ τοῦ ὄρους Μηλιβόκου (νῦν Hartz) καὶ ἔχοντα μῆκος 1600—1800 σταδίων μόνον, ἐν ᾧ πράγματι τοῦτο εἶναι πολὺ μεγαλύτερον (ὑπὲρ τὰ 700 χιλιόμετρα). Εἶναι ὁ σημερινὸς Βέζερ (βλ. λ.). Γ. Ι. Κ.

βισοφίτης (ὁ) (Bischofit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν παρουσιαζόμενον εἰς κοκκώδη, ἢ φυλλώδη, ἢ ἐνίοτε ἰνώδη συσσωματώματα. Ἔχει σκληρότητα $1\frac{1}{2}$—2 βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 1,55 καὶ χρῶμα λευκόν. Εἶναι ὑγροσκοπικόν. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἔνυδρον χλωριοῦχον μαγνήσιον μὲ χημικὸν μοριακὸν τύπον $MgCl_2.CH_2O$. Εὑρίσκεται ὡς δευτερογενὲς ὀρυκτὸν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ὀρυκτοῦ καρναλλίτου (βλ. λ.), ἐν Στρασφούρτῃ, γεννώμενον διὰ διαλύσεως τοῦ καρναλλίτου. Γ. Κ. Γ.

Βισπαλὰ (Vispalâ). Θρυλικὴ βασίλισσα τῶν Ἰνδιῶν, ἥτις ἀπώλεσε τὴν ἑτέραν τῶν κνημῶν εἴς τινα μάχην (βλ. καὶ λ. **Ἀσβίναι**). Α. Δ.

«**Βισπερὲντ**» (Vispered). Λειτουργικὸν βιβλίον τῆς «Ζενδαβέστας», αὐθεντικοῦ μνημείου τῆς θρησκείας τοῦ Ζωροάστρου, ἀποτελούμενον ἐξ εἰκοσιτεσσάρων κεφαλαίων. *Βισπερὲντ* σημαίνει κατὰ λέξιν «πάντες οἱ ἀρχηγοί» (vispē ratavō), καὶ ἀναφέρεται εἰς τοὺς πνευματικοὺς ἀρχηγοὺς τῆς θρησκείας τοῦ Ὠρομάσδου, αἱ πρὸς τοὺς ὁποίους ἐπικλήσεις ἀποτελοῦσι τὸ περιεχόμενον τοῦ πρώτου κεφαλαίου τῆς Βισπερέντ (βλ. καὶ λ. **Ἀβέστα**). Α. Δ.

Βισσαμποὺρ (Wissemburg) [*Γεωγρ.*]. Κωμόπολις τῆς Ἀλσατίας· βλ. Βαϊσσεμπουργ (Weissemburg).

Βίσσελ (Wissell), *Ροδόλφος*. Γερμανὸς πολιτικὸς τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος, γεννηθεὶς τῷ 1869 ἐν Γοττίγγῃ. Διακούσας τὰ στοιχειώδη

Digitized by Google

μαθήματα ἐν Βρέμῃ, ἐγένετο τεχνίτης μηχανῶν, ἀσκήσας τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο μέχρι τοῦ 1900. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐκλεγεὶς μέλος τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος, διωρίσθη ἐν Λύμπεκ ἐργατικὸς γραμματεύς, ἐπιτυχὼν ὡς τοιοῦτος νὰ ἐκλεγῇ τὸ 1905 βουλευτὴς ἐν τῇ Βουλῇ (Bürgerschaft) τῆς Λύμπεκ. Τρία ἔτη βραδύτερον προσελήφθη εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἐργατικὴν Γραμματείαν ἐν Βερολίνῳ, ἔνθα καὶ παρέμεινε μέχρι τῆς ἐν ἔτει 1919, συνεπείᾳ τῆς ἀτυχοῦς ἐκβάσεως τοῦ πολέμου, ἐκραγείσης ἐπαναστάσεως, ἐκλεγεὶς ἀντιπρόσωπος ἐν τῷ Ράϊχσταγ κατὰ τὰς ἐν ἔτει 1918 γενομένας ἐπαναληπτικὰς ἐκλογάς. Κατὰ μῆνα Ἰούνιον τοῦ 1919, μετὰ τὴν διάσπασιν τῶν σοσιαλιστῶν ἐξελέγη ὡς ἀναπληρωτὴς εἰς τὸ «Συμβούλιον τῶν Λαϊκῶν Ἐντολοδόχων», βραδύτερον δέ, μετὰ τὰς διενεργηθείσας ἐκλογὰς πρὸς ἀνάδειξιν Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ἀντιπρόσωπος τῆς Ροτσδάμης. Ἐν τῇ σχηματισθείσῃ πρώτῃ κυβερνήσει ἐκ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, συμμετέσχεν ὡς ὑπουργὸς τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, παραμείνας τοιοῦτος καὶ εἰς τὴν διαδεχθεῖσαν ταύτην κυβέρνησιν τοῦ Bauer. Ἠναγκάσθη ὅμως νὰ παραιτηθῇ τῆς θέσεως ταύτης κατὰ μῆνα Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, καθόσον τὸ πρόγραμμα αὐτοῦ ἀπεδοκιμάζετο παρὰ τῶν λοιπῶν ὑπουργῶν, ἀναλαβὼν τὴν διεύθυνσιν τῆς Κεντρικῆς Ἐργατικῆς Γραμματείας. Κατὰ τὰς ἐπακολουθησάσας ἐκλογὰς πρὸς ἐκλογὴν νέας Βουλῆς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νέου συντάγματος, ἐπανεξελέγη καὶ πάλιν ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ροτσδάμης. Ὁ Βίσσελ, παρὰ τὰ διάφορα αὐτοῦ καθήκοντα, ἐδημοσίευσε πλῆθος διατριβῶν, οἰκονομικῆς ἰδίως φύσεως. Η. Γ. Κ.

βισσερούλη (ἡ) (Bisserula) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστωδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Δ. Ν. Π.

Βισσερὺ-*ντὲ-Μπουαβάλ* (Vissery de Boisvalle). Γάλλος φυσικὸς τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος. Ἂν καὶ τὸ ὄνομά του δὲν συνεδέθη πρὸς ἀξίας λόγου ἐπιστημονικὰς ἐργασίας, ἔγινε γνωστὸς χάρις εἰς τὸ ἀκόλουθον ἀνέκδοτον. Τὸ 1783, κατοικῶν ἐν Σαὶντ-Ὀμὲρ ἐπληροφορήθη τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ Φραγκλίνου καὶ ἐτοποθέτησεν ἐπὶ τῆς στέγης τῆς οἰκίας του ἀλεξικέραυνον ἀπολῆγον εἰς σπάθην. Ἐπειδὴ αὕτη ἐφαίνετο ὡς νὰ ἠπείλει τὸν οὐρανόν, προεκάλεσε τὴν κατακραυγὴν τῶν συμπολιτῶν του, ἥτις ἠνάγκασε τὰς δημοτικὰς ἀρχὰς νὰ ἐπέμβουν καὶ νὰ ἀφαιρέσουν τὸ ἀλεξικέραυνον. Ὁ Βισσερὺ διεμαρτυρήθη καὶ κατέφυγεν εἰς τὰ δικαστήρια, ὅπου τὸν ὑπερήσπισεν ὁ Μαξιμιλιανὸς Ροβεσπιέρρος. Ἡ ὑπόθεσις ἐκερδήθη καὶ ὁ Βισσερὺ ἐγκατέστησεν ἐκ νέου τὸ ἀλεξικέραυνόν του. ΑΝ. Δ

Βίσσμαν (Wissmann), ***Ἑρμᾶννος***. Περιώνυμος Γερμανὸς ἐξερευνητὴς (1853—1905). Τῷ 1880 διέσχισε τὴν Ἀφρικήν, ἀπὸ τοῦ 1884 μέχρι τοῦ 1885 ἐξηρεύνησε τὴν χώραν τῶν Κασσάϊ, κατὰ τὰ ἑπόμενα δὲ δύο ἔτη ὁλόκληρον τὴν ἔκτασιν ἀπὸ τοῦ Κογγὸ μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σάμπεσι. Ὡς ὕπατος ἁρμοστής, κατέπνιξε τὴν στάσιν τῶν Ἀράβων ἐν τῇ ἀνατολικῇ Γερμανικῇ Ἀφρικῇ καὶ κατέλαβεν, ἐν ἔτει 1891, τὰς ἀνατολικὰς τῆς ἠπείρου ταύτης ἀκτὰς ἐν ὀνόματι τῆς Γερμανίας. Ἀπὸ τοῦ 1895 μέχρι τοῦ 1896 ὑπῆρξε διοικητὴς τῶν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ τέως γερμανικῶν ἀποικιῶν. Ὁ Βίσσμαν ἔγραψε σειρὰν βαρυσημάντων ἔργων, ἐν οἷς κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Εἰς τὰ βάθη τῆς Ἀφρικῆς» (γ΄ ἔκδ. 1891), «Διὰ μέσου τῆς Ἀφρικῆς ὑπὸ τὴν γερμανικὴν σημαίαν» (1883), «Ἐντὸς τῶν ἀφρικανικῶν καὶ ἀσιατικῶν ἐρήμων» (γ΄ ἔκδ. 1924). Α. Δ.

Ἑρμ. Βίσσμαν.

Βισσόβα (Wissowa), ***Γεώργιος***. Περιώνυμος Γερμανὸς φιλόλογος, γεννηθεὶς τῷ 1859. Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος του Βρεσλαυίας καὶ ἐν Μονάχῳ. Τῷ 1883 διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν Μαρβούργῳ προαχθεὶς τῷ 1890 εἰς τακτικόν. Τῷ 1895 ἐκλήθη νὰ διδάξῃ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Χάλλης. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Θρησκεία καὶ λατρεία τῶν Ρωμαίων» (1912), «Πραγματεῖαι περὶ τῆς ἱστορίας, τῆς θρησκείας καὶ τῆς πόλεως Ρώμης» (1904).
Ὁ Βισσόβα διεκρίθη ἰδίᾳ διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ φιλοπονηθεῖσαν ἔκδοσιν τῆς ὑπὸ τοῦ *Πάουλυ* διασκευασθείσης μεγάλης ἐγκυκλοπαιδείας «Realenzyklopädie der klassischen Altertumswissenschaft» καὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τῆς 9ης καὶ 10ης ἐκδόσεως τοῦ ἔργου τοῦ Φριντλαῖντερ: «Ἱστορία τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν Ρωμαίων». Α. Δ.

Βισταγὴ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Ἀμαρίου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 529. Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος κεῖται καὶ ἡ *Μονὴ Ἁγ. Ἀσωμάτων* ἔχουσα 16 μοναχούς. Δ. Ε. Μ.

βίστα-λόγγα *[Ναυτ.]*. Ὅρος τοῦ κοινοῦ τῶν ναυτικῶν μας ἰδιώματος, σημαίνων τὸ μακρὸν τηλεσκόπιον, τὸ πρὸς ὁπλισμὸν τοῦ ἑτέρου τῶν ὀφθαλμῶν, τὸ ἀδοκίμως ὀνομαζόμενον *μονόφθαλμον* (γαλ. longue-vue, ἀγγλ. spy-glass). Δὲν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς τὸν ὅρον *κιάλια* (ἐπισ. *διόφθαλμον*, γαλλ. binocle, ἀγγλ. binacles). Σ. Ε. Λ.

βισταρία (ἡ) (Wistaria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*. Εἶναι θάμνοι ἀνεπτυγμένοι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, πολυετεῖς, ἀναρριχητικοί, μὲ φύλλα φέροντα πέριξ φυλλάρια ἐν εἴδη πτερῶν, ἄνθη διατεταγμένα κατὰ βότρυς καὶ κατὰ τὰς μασχάλας τῶν κλάδων ἀναφαινόμενα καὶ καρπὸν χέδροπα, ἐπιμήκη, διῃρημένον ἐσωτερικῶς ὑπὸ κυτταρώδους ὑφῆς διαφραγμάτων εἰς δύο ἢ πλείονα μέρη. Τὸ γένος περιλαμβάνει δώδεκα εἴδη φυόμενα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀσίας, Ἀφρικῆς καὶ Αὐστραλίας. Γνωστότερα εἴδη εἶναι:

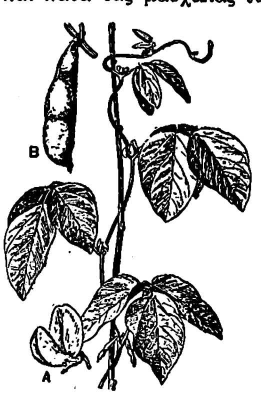

Βισταρία ἡ δριμεῖα.
[Α = ἄνθος — Β = καρπός].

Βισταρία ἡ δριμεῖα (Wistaria hispida). Εἶναι πόα ἐτησία, μᾶλλον ἀνεπτυγμένη, πρὸς τὰ ἄνω διευθυνομένη ἢ περιαλλόβλαστος, καλυπτομένη ὑπὸ τριχῶν λεπτῶν καὶ πυκνῶν, πολυκλαδωτή, ὕψους περίπου ἑνὸς μέτρου μὲ ὑποπράσινα ἢ ἰόχροα ἄνθη. Ὁ καρπός της εἶναι *χέδρωψ*, περικλείων δύο ἕως τρία σπέρματα, ἀπεστρογγυλωμένα, παρεμφερῆ πρὸς τὸ *πίσον (μπιζέλι)*. Τὰ σπέρματα ταῦτα ἔχουσιν εὐάρεστον γεῦσιν, εἶναι πτωχὰ εἰς ἄμυλον, ἀλλὰ περιέχουσιν ἀρκετὴν ποσότητα ἐλαιώδους οὐσίας καὶ ἰδίως *φασιλίνην*, ἀζωτοῦχον οὐσίαν, παρεμφερῆ πρὸς τὴν φυτικὴν *τυρίνην*. Εἰς τὴν Ἰαπωνίαν γίνεται μεγάλη χρῆσις τοῦ φυτοῦ τούτου, ὅπου τὴν καλλιεργοῦσιν ὡς λαχανικὸν καὶ ἐκ τῶν σπερμάτων της, ἅτινα συνθλίβουσι καὶ ἀναμιγνύουσι μὲ βρασμένην ὄρυζαν καὶ σάκχαρον, παρασκευάζουσιν εἶδος λευκοῦ γλυκίσματος. Εἰς τὴν Κίναν, διὰ συνθλίψεως τῶν σπερμάτων της καὶ ἐμβαπτίσεως τούτων ἐπί τινα χρόνον εἰς ὕδωρ, λαμβάνουσι γαλακτῶδές τι φυτικὸν ὑγρόν, ὅπερ ἀναμιγνύουσι μὲ γάλα ἀγελάδος ἐν ἀναλογίᾳ 2 πρὸς 1· τὸ διατηροῦσιν εἰς μικρὰ ἐκ λευκοσιδήρου, ἑρμητικῶς κεκλεισμένα, δοχεῖα καὶ τὸ χρησιμοποιοῦσιν ἀντὶ τοῦ ζωϊκοῦ γάλακτος. Τὸ οὕτω παρασκευαζόμενον ὑγρόν, ἐλαφρῶς θερμαινόμενον καὶ τῇ προσθήκῃ ἅλατος, παράγει εἶδός τι τυροῦ. Παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας προσπαθείας δὲν ἠδυνήθησαν οἱ βοτανικοὶ νὰ ἐγκλιματίσωσι τὸ φυτὸν τοῦτο ἐν Εὐρώπῃ.

Βισταρία ἡ νᾶνος (Wistaria nana). Εἶναι πόα ἐτησία, χαμηλή, ὀλιγοκλαδώδης καὶ εὐχερῶς εὐδοκιμεῖ εἰς πάντα σχεδὸν τὰ κλίματα. Καλλιεργεῖται καὶ ἐν Εὐρώπῃ διὰ τὰ ἐδώδιμα σπέρματά της, ἅτινα ὁμοιάζουσι πρὸς τὸν φασίολον, ἐκ τοῦ ἀλεύρου δὲ τούτων, τῇ προσθήκῃ βουτύρου καὶ ὕδατος, κατασκευάζεται ἄρτος διὰ τοὺς διαβητικούς, ὅστις εἶναι δεκάκις πτωχότερος εἰς ἄμυλον ἀπὸ τὸν ἐκ σίτου κατασκευαζόμενον.

Βισταρία ἡ σινικὴ (Wistarias sinensis). Καλλιεργεῖται πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης πρὸς κόσμον καὶ πρὸς κατασκευὴν σκιάδων τῶν κήπων καὶ εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *γλυτσίνα* παρ' ἡμῖν. Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον ἀνθεῖ, καὶ τὰ ἄνθη της εἶναι ὠχροϊώδη, εὔοσμα καὶ κρέμανται ἐκ τῶν μασχαλῶν τῶν κλάδων. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι δενδρῶδες καὶ μακροβιώτατον. Εἰς τὴν Ἰαπωνίαν ὑπάρχουσι βισταρίαι ἀριθμοῦσαι ἄνω τῶν ἑκατὸν ἐτῶν ἡλικίαν· καλλιεργοῦσι δὲ αὐτόθι ἐκτενῶς τὸ εἶδος τοῦτο, ἰδίως παρὰ τὰς τεχνητὰς λίμνας τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν κήπων, καὶ ἰδιορρύθμως διευθύνουσι τοὺς βλαστούς των ἐπὶ τεχνητῶν ἐκ βαμβοὺ ὑποστηριγμάτων, σχηματίζοντες οὕτω καλλιτεχνικὰ συμπλέγματα, ἅτινα ἀντικατοπτριζόμενα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος προσδίδουσιν ἐκτάκτως λαμπρὸν θέαμα. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν φυτῶν τούτων γίνεται διὰ σπορᾶς καὶ διὰ τὴν διατήρησίν των οὐδεμία ἰδιαιτέρα περιποίησις ἀπαιτεῖται. Δ. Ν. Π.

βιστιλία (Vistilia) *[Παλαιοζωολ.]*. Ὑπογένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων *γαστεροπόδων* μαλακίων ἀνῆκον εἰς τὸ γένος μουρχισονία (βλ. λ). Γ. Κ. Γ.

Βίστιρος *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀν. Θράκης, τὸ χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως Δρογγυλίου *(Λαλᾶ-Πασσᾶ) Μπουγιουνλοῦ*. Οἱ κάτοικοί του ἀνήρχοντο εἰς 179 Βούλγαροι κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ὀλίγοι Ἕλληνες. Α. Θ. Σ.

Βίστονες. Ἀρχαῖος λαὸς τῆς Θράκης, ὅστις κατῴκει πρὸς Ν. τοῦ ὄρους Ροδόπης ἐπὶ κοίλου καὶ ταπεινοτέρου τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης πεδίου. Τοῦ λαοῦ τούτου βασιλεὺς ἐλέγετο ὁ μυθικὸς *Διομήδης*, τοὺς ἀνθρωποφάγους ἵππους τοῦ ὁποίου εἶχε διαταχθῆ νὰ φέρῃ εἰς Μυκήνας ὁ Ἡρακλῆς. Ἡ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ κώμη *Καρτερὰ* ὑπῆρξε, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἡ πρωτεύουσα τοῦ Διομήδους, τὰ δὲ *Ἄβδηρα* ἡ πόλις, ἡ ἱδρυθεῖσα πρὸς τιμὴν τοῦ συντρόφου τοῦ Ἡρακλέους Ἀβδήρου, τὸν ὁποῖον εἶχον κατασπαράξει οἱ ἁρπαγέντες ἵπποι τοῦ Διομήδους, ὅτε ὁ Ἡρακλῆς ἠγωνίζετο νὰ διορύξῃ τὴν ἠόνα, διὰ νὰ κατακλύσωσι τὸ χαμηλότερον τῆς θαλάσσης πεδίον τὰ θαλάσσια ὕδατα καὶ καταπνίξωσι τοὺς ἐναντίον του ἀποσταλέντας Θρᾷκας ἱππεῖς. Ἀπὸ τοῦ λαοῦ τούτου εἶχεν ὀνομασθῆ ἡ **Βιστονὶς** (βλ. λ.) καὶ ἡ παρὰ τὸν κόλπον Πόρτο-Λαγὸ θρᾳκικὴ λιμνοθάλασσα. ΚΑΨ.

Βιστονία καὶ ***Βιστωνία*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Θράκης ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κικόνων, κληθεῖσα οὕτως ἀπὸ τοῦ **Βίστωνος** (βλ. λ.) κατὰ Στέφ. Βυζάντιον. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ἡ σημερινὴ *Μπουροὺ (Πόρτο-Λαγό)*, ἀπέχουσα 15 μίλλια περίπου πρὸς ἀνατολὰς τῶν Ἀβδήρων, περὶ τῆς ὁποίας ὁ Μελέτιος, ἀναφέρει, ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ του (τόμ. Γ΄, σελ. 55), ὅτι «τὸ πάλαι ἦτο ὑπὸ τὸν Τραϊανουπόλεως Μητροπολίτην, τανῦν δὲ ὑπὸ τὸν Ξάνθης. Κατοικεῖται ὑπ' ὀλίγων ἀνθρώπων. Τὰ τείχη αὐτῆς σώζονται, ἐκ τῶν ὁποίων μέχρι τῆς ἀντικρὺ ὑπωρείας τεῖχος εἶναι, δι' οὗ τὸ πάλαι ἡ λεωφόρος ὁδὸς ἐκλείετο καθὼς καὶ εἰς τὴν Καβάλλαν καὶ Θεσσαλονίκην». Α. Θ. ΣΑΜ.

Βιστονὶς καὶ ***Βιστωνὶς*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου *Πόρτο-Λαγὸ* τῆς Δυτικῆς Θράκης μεγάλη λιμνοθάλασσα. Πρῶτος ὁ Ἡρόδοτος ποιεῖται μνείαν αὐτῆς [Πολύμνια 109, ἐν τῇ ἐξιστορήσει τῆς πορείας τοῦ Ξέρξου, ὡς κειμένης παρὰ τὴν πόλιν *Δίκαιαν* καὶ δεχομένης τοὺς ροῦς τῶν ποταμῶν *Κομψάτου* (ταν. *Κουροῦ-τσάϊ*) καὶ *Τραύου* (ταν. *Καρὰ-Σοῦ*)], τοῦ Στράβωνος ἀναφέροντος ὡσαύτως: «Μετὰ τὸν Νέστον ποταμόν, πρὸς ἀνατολάς, Ἄβδηρα πόλις ἐπώνυμος Ἀβδήρου, ὃν οἱ τοῦ Διομήδους ἵπποι ἔφαγον· εἶτα Δίκαια πόλις πλησίον, ἧς ὑπέρκειται λίμνη μεγάλη, ἡ Βιστονὶς (*Didot* 282,24), «κύκλον ἔχουσα ὅσον διακοσίων σταδίων» (αὐτ. 282,1). Ὀφείλει δὲ τὴν ὀνομασίαν της εἰς τοὺς περὶ αὐτὴν οἰκοῦντας *Βίστονας*, ὡς Σκύμνος ὁ Χῖος ἐν τῇ ἐμμέτρῳ «Περιηγήσει» του (στίχ. 675) μαρτυρεῖ. Ὁ Πτολεμαῖος, τοποθετῶν αὐτὴν μεταξὺ Ἕβρου καὶ Νέστου, εἰς πλάτος 41° 5/6 καὶ μῆκος ἀπὸ μεσημβρινοῦ Μακάρων 52° 1/2, παρουσιάζει σφάλμα εἰς τὸ πλάτος 2/3 μοίρας περίπου καὶ καθ' ὑπέρβασιν, τῶν μηκῶν του ὄντων γενικῶς, ὡς γνωστόν, λίαν ἐσφαλμένων, παρὰ τὴν ἱκανοποιητικὴν ἀκρίβειάν του εἰς τὰς διαφορὰς μήκους.
Εἶναι δὲ ἡ λιμνοθάλασσα αὕτη ἡ σύγχρονος, κατὰ τὴν τουρκικήν της ὀνομασίαν, *Μπουροῦ-Γκιὸλ* (πλάτ. 41° 03′ Β., μῆκ. 25° 08′ Ἀν., Χάρτ. Ἀγγλ. 1087): Thasso to Dardanelles καὶ 1892*: Kara Agatch bay and lake Burughiul), διήκουσα ἐπὶ 7 1/2 μίλ. ἀπὸ Β. πρὸς Ν., ἔχουσα δὲ μέγιστον εὖρος 4 μιλ. καὶ περίμετρον 20 μιλ., δηλαδὴ ἐπακριβέστατα, ὅσην (200 σταδ.) ὁ Στράβων καθορίζει. Περιβαλλομένη ὑπὸ πεδιάδος μεγίστης ἐκτάσεως, ζειδώρου καὶ ἐριβώλακος, δέχεται τὰ ὕδατα, τόσον τῶν προμνησθέντων ποταμίων καὶ ἄλλων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ *Ἐσκιζὲ-Ντερὲ* καὶ ὁ *Κουγιοὺκ Ντερέ*, ὅσον καὶ τὰ εἰς τὴν ὅλην πεδιάδα τῆς Ξάνθης καὶ τῆς Γκιουμουλτζίνας συγκεντρούμενα. Ἐπικοινωνεῖ δὲ πρὸς τὸν κόλπον τοῦ Πόρτο-Λαγὸ διὰ στομίου διακόπτοντος τὴν συνέχειαν τοῦ «προσχωματικοῦ βέλους» της, ἐπιτρέποντος δὲ εἰς συνήθους μεγέθους λέμβους καὶ ἁλιευτικὰ πλοιάρια εὐχερῆ τὸν διάπλουν· ὑπὲρ τὸ στόμιον δὲ γέφυρα, δι' ἧς διέρχεται ἡ ἀπὸ βορρᾶ παραθέουσα τὴν ὄχθην τῆς Βιστονίδος ἁμαξιτὴ ὁδὸς Κομοτινῆς-Ξάνθης. Τοῦ βάθους τῆς λιμνοθαλάσσης, βριθούσης ἐκλεκτῶν ἰχθύων, ὄντος 2—4 1/2 μέτρων, τοῦ βυθοῦ της λίαν ἁπαλοῦ καὶ τοῦ στομίου της ἐπιδεκτικοῦ εὐχεροῦς διευρύνσεως, δυνάμεθα μετ' ἀσφαλείας νὰ προφητεύσωμεν, ὅτι, τῆς καλλιεργείας τῶν ζειδώρων ἐκείνων πεδιάδων καθισταμένης ἐντατικωτέρας, ἡ Βιστονίς, ἄνευ μεγάλων δυσχερειῶν ἢ δαπανῶν, θέλει κατ' ἀνάγκην μεταπραπῆ εἰς τὸν ἀσφαλέστατον καὶ εὐρυχωρότατον τῶν ἑλληνικῶν λιμένων, τοῦ νῦν κολπίζοντος ὅρμου τοῦ Πόρτο-Λαγὸ μεταβληθησομένου εἰς προλιμένα ἐκείνου. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βιστονὶς *νύμφη* *[Μυθολ.]*. Ἡ Θρᾳκικὴ νύμφη, κληθεῖσα οὕτω ἀπὸ τῶν Βιστόνων τῆς Δυτικῆς Θράκης. Γ. Ι. Κ.

Βίστορος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Θράκης ἀναφερομένη ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου, ἀλλ. ἄγνωστον ποῦ κειμένη. Α. Θ. ΣΑΜ.

βιστόρτη (ἡ) (Bistorta) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυγωνιδῶν*. Εἶναι πολυετὴς πόα, κοινοτάτη εἰς τὰς ὑγρὰς γαίας, τὰ τέλματα

Digitized by Google

ΒΙΣΤΟΡΤΗΣ (ΡΙΖΩΜΑ)

Ῥίζωμα βιστόρτης τῆς πολυγώνου.

καὶ τὰ κράσπεδα τῶν ὀρέων. Ὁ ὑπόγειος βλαστός της ἡ *ῥίζωμα* εἶναι παχύς, σαρκώδης, ἕρπων, ἑλικοειδῶς περιεστραμμένος καὶ ὑπερύθρου χρώματος. Τὸ ῥίζωμα τοῦτο βλαστάνει ἐναερίους κλάδους, πρὸς τὰ ἄνω διευθυνομένους, ἁπλοῦς καὶ ὕψους 30—50 ἑκατοστομέτρ. Τὰ φύλλα γλαυκὰ κατὰ τὴν κάτω αὐτῶν ὄψιν καὶ πράσινα κατὰ τὴν ἄνω, εἶναι λογχοειδῆ, σχεδὸν καρδιόμορφα. Τὰ ἄνθη ἔχουν ζωηρῶς ἐρυθρὸν χρῶμα, εἶναι τοποθετημένα κατὰ τὴν κορυφὴν τῶν ἐναερίων κλάδων, ἔχουσι κυλινδρικὸν ἢ ᾠοειδὲς σχῆμα καὶ εἶναι κατὰ στάχυς διατεταγμένα. Ὁ καρπὸς εἶναι τριγωνικὴ ἀχαίνη, λεία, μὲ ἄκρας αἰχμηρὰς καὶ περιέχει ἓν καὶ μόνον σπέρμα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *βιστόρτη ἡ πολύγωνος* (Vistorta polygona). Δ. Ν. Π.

— **βιστόρτης ῥίζωμα** (Rhizoma bistortae) */Φαρμακογν./*. Ἡ ῥίζα τοῦ φυτοῦ *βιστόρτη ἡ πολύγωνος* χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν φαρμακευτικήν. Τὸ παρέγχυμά της εἶναι πλούσιον εἰς ἄμυλον· τὸ δραστικὸν συστατικὸν τῆς ῥίζης εἶναι δεψικὴ οὐσία, χρησιμεύει δὲ ἡ ῥίζα σπανίως ὡς λαϊκὸν φάρμακον. Συνήθως νοθεύεται διὰ τοῦ ῥιζώματος τοῦ φυτοῦ Iris pseud-acons, L., ὅπερ εἶναι κλαδῶδες καὶ δὲν ἐνέχει ἄμυλον. Κ. Γ. Μ.

Βιστούλας (λατ. Vistula, γερμαν. Weichsel, πολων. Visla καὶ Wisla) */Γεωγρ./*. Ποταμὸς τῆς Κεντρικῆς καὶ Βορείου Εὐρώπης, ἐν Πολωνίᾳ, ὁ μεγαλύτερος ἐκ τῶν ἐκβαλλόντων εἰς τὴν Βαλτικήν. Πηγάζει ἐκ τοῦ ὄρους Ὑαμπλούνκα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ διακλάδωσιν τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Μπεσκὶντ ἐν τοῖς δυτικοῖς Καρπαθίοις, εἰς ἀπόστασιν 20 χιλιομ. Ν. τοῦ Μπιέλιτς, καὶ ἐξ ὕψους 1150 μέτρων, ἐπὶ τῶν συνόρων Τσεχοσλοβακίας καὶ Πολωνίας. Κατ' ἀρχὰς διέρχεται διὰ κλειστῆς κοιλάδος, ὅπου σχηματίζει καταρράκτην ὕψους 56 μέτρων, ὁ ὁποῖος κατέρχεται κατόπιν εἰς 250 μέτρα καὶ χύνεται εἰς τὴν πεδιάδα, εἰσερχόμενος εἰς τὴν Πολωνίαν. Μετὰ τὸ Πουλαβὺ τὸ πλάτος αὐτοῦ ποικίλλει ἀπὸ 250 ἕως 450 μέτρα. Ὁ Βιστούλας διέρχεται διὰ τῶν ἑξῆς κυριωτέρων πόλεων τῆς Πολωνίας: Κρακοβία, Σαντομιέρτς, Ἀλεξάνδρεια, Ἰβάνγκοροντ, Βαρσοβία, Πλόκ, Βλόκλαβερ, Τόρουν (Τόρν). Ἐκεῖθεν τοῦ Τὸρν ὁ Βιστούλας φθάνει τὰ 850 μέτρα πλάτους καὶ διέρχεται διὰ τῶν πόλεων Κούλμ, Σβέτς καὶ Γκράουντετς, ὁπόθεν ἄρχεται τὸ δέλτα τοῦ Βιστούλα, τὸ ὁποῖον σχηματίζει πολυαρίθμους νησῖδας, διὰ τῶν πολλαπλῶν διακλαδώσεών του, ὧν κυριώτεραι εἶναι ὁ *Νογκὰ* μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τὰ ΒΑ, χυνόμενος εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τῆς Καινιξβέργης, καὶ ὁ *κυρίως Βιστούλας* μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τὰ ΒΔ., χυνόμενος πρὸς Α. τοῦ Δάντσιγ, ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Δάντσιγ. Οἱ κυριώτεροι παραπόταμοι τοῦ Βιστούλα εἶναι ὁ *Νίντα*, ὁ *Ντουναγιέτς*, ὁ *Βισλόκα*, ὁ *Σάν*, ὁ *Πιλίτσα* καὶ ὁ *Νάρεβ*. Ὁ Βιστούλας ἔχει μῆκος 1070 χιλιομέτρων καὶ εἶναι ἀπὸ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ εἰς τὴν Πολωνίαν πλωτός, ἀποτελῶν τὴν φυσικωτέραν ὁδὸν συγκοινωνίας διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν προϊόντων τῆς Πολωνίας πρὸς τὴν Βαλτικήν. Συγκοινωνεῖ διὰ διωρύγων μετὰ τοῦ Δνειπέρου καὶ τοῦ Ὄντερ. Τὰ κυριώτερα προϊόντα τὰ ὁποῖα μεταφέρονται διὰ σχεδιῶν καὶ παντοειδῶν πλοίων εἶναι οἱ γαιάνθρακες, ὁ σῖτος, τὸ ἅλας καὶ τὰ ξύλα. Μ. Δ. Β.

— *[Στρατ. Γεωγραφ.]* Ἡ εὐρεῖα κοιλὰς τοῦ Βιστούλα (εὔρους 400 χιλ. περίπου καὶ 900 χιλ. μήκους) ἔχουσα κατεύθυνσιν γενικῶς ἐκ τῶν νοτιοανατολικῶν πρὸς τὰ βορειοδυτικά, ἀποτελεῖ ἀφ' ἑνὸς μὲν φραγμὸν τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας πρὸς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς χαράξεως τῶν συνόρων τῆς Πολωνίας πρὸς τὴν Γερμανίαν ἀπειλεῖ τὴν τελευταίαν σοβαρῶς, ἐνῷ διὰ τῆς κατοχῆς τοῦ Κάτω Βιστούλα ἐχώριζε τὰς παλαιὰς γερμανικὰς χώρας τῆς ἀνατολικῆς ἀπὸ τῆς δυτικῆς Πρωσσίας. Τὸ νέον πολωνικὸν κράτος κατέστη κύριον τῶν ἐπὶ τοῦ Βιστούλα πρωσσικῶν φρουρίων *Τὸρν* (Thorn) καὶ *Γράουδεντς* (Graudentz).

Ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ τούτου ἡ Ρωσία ἄλλοτε εἶχε συγκεντρώσει τὴν σοβαρωτέραν ἄμυναν ἀπὸ πάσης προσβολῆς ἀπὸ δυσμῶν διὰ τῆς ἱδρύσεως τῶν ἐπ' αὐτοῦ φρουρίων *Ἰβανγκορόδ, Βαρσοβίας, Νοβο-Γεωργέβσκη*, ἐπὶ δὲ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ ***Ναρὲβ*** (Narew) πλεῖστα ὀχυρὰ καὶ φρούρια, ὡς τὰ *Πουλτούτσκ, Ροζάν, Ὀστρόλσκα Δάμτσα, Ὀσσοβέτ, Γκονιόνδτς*. Τὰ τελευταῖα κυρίως ἐπροστάτευσαν αὐτὴν ἀπὸ πάσης ἐπιθέσεως ἀπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Πρωσσίας ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῶν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ ***Νιέμεν*** (Niemen) μεγάλων φρουρίων τοῦ ***Κόβνο καὶ Γκρόδνο***. Διὰ τῆς κατοχῆς τοῦ ὅλου **Βιστούλα παρὰ** τῆς Πολωνίας καὶ τοῦ χωρισμοῦ τῆς ἀνατολικῆς ἀπὸ τῆς δυτικῆς Πρωσσίας, τὸ πολωνικὸν κράτος ἐξησφαλίσθη ἀπὸ ἐπιθέσεως συνδεδυασμένης ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας ἀπὸ βορρᾶ καὶ δυσμῶν, ὡς τοῦτο ἔλαβε χώραν κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

— *[Στρατ. ἱστορ.]* Περὶ τῆς κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον 1914—1918 μάχης τοῦ Βιστούλα βλ. λ. Βαρσοβία

Βιστρίτσα */Γεωγρ./*. Ἕτερον ὄνομα τοῦ ποταμοῦ Ἁλιάκμονος (βλ. λ.).

— **Βιστρίτσα** */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἱστιαίας (τέως Ξηροχωρίου) τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 151.

Βίστων, —ονος (παρὰ Στ. Βυζαντίῳ **Βιστών, —όνος**) */Μυθολ./*. Γενάρχης τῶν Θρᾳκῶν *Βιστόνων*, υἱὸς τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Καλλιρρόης, θυγατρὸς τοῦ Νέστου, ἀδελφὸς τοῦ Ὀδόμαντος καὶ Ἠδωνοῦ (γεναρχῶν τῶν *Ὀδομαντῶν* καὶ ***Ἠδωνῶν***), ἢ υἱὸς Παίονος, ἐγγονὸς τοῦ Ἄρεως (*Στ. Β.* λ. Βιστονία) ἢ υἱὸς τοῦ Κίκωνος ἢ τοῦ Τερψιχόρου.

Ἡ λέξις ἀπαντᾷ καὶ ὡς ἐπίθετον: «*βίστων αὐλός*». ΙΑΚ. Χ. Δ.

βίστων (ὁ) (Biston) */Ζωολ./*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαινιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα διακρίνονται ἐκ τοῦ μικροῦ μεγέθους των. Γνωστὰ εἶναι 12 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς βορείους χώρας τῆς Εὐρώπης. Αἱ κάμπαι τῶν ἐντόμων τούτων ἀναφαίνονται κατ' Αὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον ἐπὶ διαφόρων δένδρων. Δ. Ν. Π.

Βίστωνας */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μακράδων τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 186

Βιστωνία, *Βιστωνὶς* */Ἀρχ. Γεωγρ./* βλ. **Βιστονία, Βιστονίς.**

Βισὺ (Vichy) */Γεωγρ./*. Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας κειμένη ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἀλλιέ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ *Ἀλλιέ*, 365 χιλιόμετρα μακρὰν τῶν Παρισίων, εἰς ὕψος 259 μ. καὶ ἔχουσα 17.800 κατοίκους. Λόγῳ τοῦ κλίματός της, τῶν ἀπαραμίλλων ἐξοχῶν της, τῶν λαμπρῶν περιχώρων της, ἅτινα εἶναι πλούσια εἰς ἱστορικὰ μνημεῖα, τῶν θαυμασίων ἰαματικῶν ὑδάτων της καὶ τῶν ἑορτῶν καὶ ψυχαγωγιῶν, ἀποτελεῖ περισπούδαστον ὑδροθερμομεταλλικὸν σταθμόν. Πρὸ τῆς πόλεως ἐκτείνεται ὁ ποταμὸς Ἀλλιέ, εἰς τὴν ἀντικρινὴν ὄχθην τοῦ ὁποίου εἶναι ὡραῖοι λόφοι καὶ αἱ κλιτύες τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Φορὲ (Forez). Κατὰ τὸ 380 ὁ ἅγιος Μαρτῖνος, ἐπίσκοπος τῆς Τούρ, ἵδρυσεν εἰς Βισὺ τὸ μοναστήριον τοῦ Moutiers, ὅπερ κατὰ τὸ 845 ἐλεηλατήθη καὶ κατεστράφη ὑπὸ τῶν νορμανδικῶν ὀρδῶν, εὑρόντος τὴν αὐτὴν τύχην καὶ τοῦ Βισύ, ὅπερ ὅμως ἐπανῳκοδομήθη τὸν ἑπόμενον αἰῶνα. Περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ὁ δοὺξ τῶν Βουρβώνων ἐνίσχυσε τὴν πόλιν, τὴν ὁποίαν ἐπροστάτευε τότε ζώνη τειχῶν μετὰ πύργων καὶ τάφρων. Ὁ Λουδοβῖκος ὁ Β' τῶν Βουρβώνων ἵδρυσε τῷ 1411 τὴν μονὴν τῶν *Σελεστίνων* ἐπὶ βράχου δεσπόζοντος τοῦ Ἀλλιέ. Οἱ Σελεστῖνοι μοναχοὶ ἐγνώριζον τὴν ἀνυσιμότητα τῶν μεταλλικῶν ὑδάτων τοῦ Βισύ, ἅτινα ἐχρησιμοποίουν πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ἀσθενῶν, οἵτινες μετέβαινον ἐκεῖ ἐξαιτούμενοι τὴν βοήθειάν των, τοῦτο δὲ κατέστησε τὰ ὕδατα ταῦτα ὀνομαστά. Ὁμοίως οὐκ ὀλίγον πρὸς τοῦτο συνέβαλον καὶ αἱ ἐργασίαι τῶν Nicolas de Nicolai, Duclos, Claude καὶ Fouet, τακτικῶν ἰατρῶν Λουδοβίκου ΙΔ', οἵτινες μὲ τὰς λίαν περιωρισμένας γνώσεις τῆς ἐπιστήμης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐμελέτησαν τὰ ἀποτελέσματα τῶν ὑδάτων τοῦ Βισύ. Ἡ κυρία Σεβινιὲ ἔκαμε κατὰ τὸ 1676 θεραπείαν εἰς Βισύ, εἰς δὲ τὰς περιφήμους ἐπιστολάς αὐτῆς ἐξυμνεῖ τὰ μεταλλικὰ ὕδατα αὐτοῦ. Κατὰ τὸ 1853 ἐξεχωρήθη ὑπὸ τοῦ κράτους εἰς τοὺς Lebobe, Callon καὶ Σία, ἱδρυτὰς τῆς σημερινῆς «Ἀγροκομικῆς ἑταιρίας», τὸ δικαίωμα τῆς ἐκμεταλεύσεως τῶν δημοσίων ἰαματικῶν πηγῶν, τὸ μέτρον δὲ τοῦτο ὑπῆρξεν ἀπαρχὴ εἰς τὸ νὰ μεταβληθῇ τὸ Βισὺ εἰς

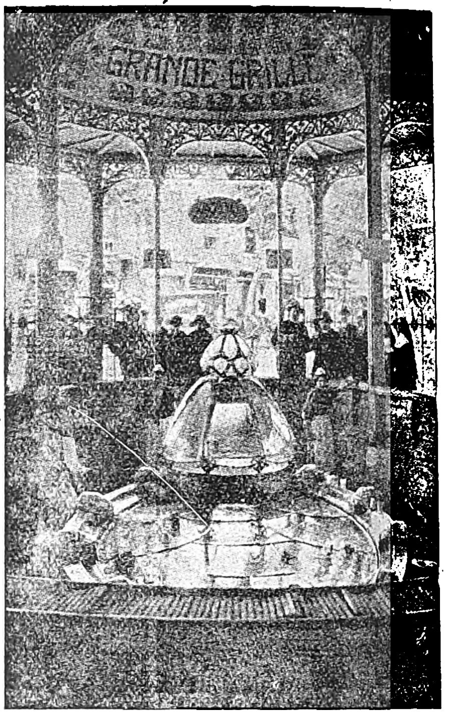

Βισύ: *Δεξαμενὴ τῆς* Grande-Grille.

ἀνθοῦντα τόπον, ἰδίᾳ δὲ μάλιστα ἀπὸ τῆς εἰς Βισὺ μεταβάσεως τοῦ Ναπολέοντος τοῦ Γ', ὅστις καὶ ἐγκατέστησε τὴν ἔπαυλίν του εἰς τοὺς κήπους τοῦ Ἀλλιέ. Ἀπὸ τοῦ 1872 ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπισκεπτομένων τὸ Βισὺ ηὔξησε σημαντικῶς καὶ παντὸς εἴδους ξενοδοχεῖα καὶ ἐπαύλεις ἐκτίσθησαν, κατέστη δὲ σήμερον τὸ Βισὺ ὁ πλέον συχναζόμενος ὑδροθερμομεταλλικὸς σταθμός. Ἡ «Ἀγροκομικὴ ἑταιρεία», εἰς ἣν τὸ κράτος παρέτεινε μέχρι τοῦ 1970 τὴν ἐκμετάλλευσιν, ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ἐκτελέσεως σημαντικοῦ προγράμματος ἐργασιῶν.

Οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὸ Βισὺ ἀνήκουσιν εἰς δύο κατηγορίας. Ἡ πρώτη περιλαμβάνει τοὺς πάσχοντας, οἵτινες μεταβαίνουσι κατ' ἐντολὴν τοῦ ἰατροῦ, ὅπως ἰαθῶσιν ἢ ἀνακουφισθῶσιν, ἡ δὲ δευτέρα περιλαμβάνει τοὺς ἐξησθενισμένους ἢ λεπτοὺς ὀργανισμούς, οἵτινες μεταβαίνουσιν ἐκεῖ χάριν ἀναψυχῆς. Ἡ ἐποχὴ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Βισὺ ἄρχεται ἀπὸ τοῦ πρώτου δεκαπενθημέρου τοῦ Ἀπριλίου καὶ λήγει τὸ δεύτερον δεκαήμερον τοῦ Ὀκτωβρίου, ἡ μεγαλυτέρα ὅμως κίνησις παρατηρεῖται κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον. Τὰ ἰαματικά του ὕδατα ἀνήκουσιν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀλκαλικῶν ὑδάτων καὶ δὴ εἰς τὰ δισανθρακικονατριοῦχα. Εἶναι γενικῶς ἀεριώδη, διαυγῆ καὶ ἄχροα. Ἔχουσι παραπλησίαν τὴν σύστασιν καὶ τὴν μεταλλικότητα, ἥτις κυμαίνεται μεταξὺ 6, 4 καὶ 8,5 γραμ. κατὰ λίτρον. Κύριον συστατικὸν των εἶναι τὸ δισανθρακικὸν νάτριον, ὅπερ φθάνει τὰ 4—5 γραμ., ἐνῷ τὰ δισανθρακικὰ ἅλατα τοῦ καλίου, σιδήρου, ἀσβεστίου, μαγνησίου μόλις φθάνουσιν ὅλα ὁμοῦ τὸ γραμμάριον. Ἕτερα συστ-

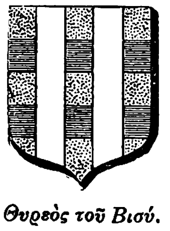

Θυρεὸς τοῦ Βισύ.

Βισύ: *Γενικὴ ἄποψις τοῦ μεγάλου ἱδρύματος τῶν θερμῶν λουτρῶν.*

Digitized by Google

τικὰ εἶναι τὸ χλωριοῦχον νάτριον, 0,5 περίπου, τὸ θειικὸν νάτριον, 0,3 γρ. περίπου, τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ διάφορα σπάνια ἀέρια, ὡς τὸ ἀργόν, τὸ κρυπτόν, τὸ ξένον, τὸ ἥλιον. Εἰς τοὺς πίνακας τῶν ἀναλύσεων τῶν ὑδάτων τοῦ Βισύ, τῶν γενομένων ὑπὸ τοῦ ὑδρολογικοῦ Ἰνστιτούτου ἀναφέρονται περίπου 41 στοιχεῖα καὶ 14 ἕτερα καταδειχθέντα φασματοσκοπικῶς.

Αἱ ἀξιόλογοι ἰαματικαὶ πηγαὶ τοῦ Βισὺ εἶναι 14, παρέχουσι δὲ κατὰ εἰκοσιτετράωρον 675 χιλιάδας λίτρας ὕδατος. Ἡ θερμοκρασία τῶν ὑδάτων τῶν πηγῶν τούτων ποικίλλει ἀπὸ 15° ἕως 44°. Ἐκ τῶν ἰαματικῶν πηγῶν τοῦ Βισὺ σημαντικώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς πέντε: 1) Ἡ πηγὴ Chomel, ὀφείλουσα τὸ ὄνομα αὐτῆς εἰς τὸν δόκτορα Chomel. Τὰ ὕδατα ταύτης εἶναι ἐλαφρῶς θειοῦχα, ἡ δὲ παροχὴ των ἀξιοσήμαντος. Τὴν πολύτιμον καταπραϋντικὴν δρᾶσίν της ὀφείλει εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῶν ὑδάτων της (42,60). 2) Ἡ πηγὴ τῆς Grande Grille (41°,25), ἥτις ὀφείλει τὸ ὄνομά της εἰς ἐσχάραν τινὰ προστατεύουσαν αὐτὴν ἄλλοτε. Τὰ ὕδατα τῆς πηγῆς ταύτης ἐνδείκνυνται κατὰ τῶν παθήσεων τοῦ ἥπατος. 3) Ἡ πηγὴ τοῦ Hôpital (33°), ἥτις ἄλλοτε ὠνομάζετο πηγὴ *Ροζαλίας* καὶ τῆς ὁποίας ὁ τόπος ἔνθα λαμβάνεται τὸ πρὸς πόσιν ὕδωρ κεῖται ἔναντι τοῦ γηπέδου, τὸ ὁποῖον ἄλλοτε κατεῖχε τὸ Πολιτικὸν νοσοκομεῖον. Τὰ ὕδατα τῆς πηγῆς ταύτης χρησιμοποιοῦνται κατὰ τῶν δυσπεψιῶν ὅλων σχεδὸν τῶν μορφῶν. 4) Ἡ πηγὴ τῶν *Σελεστίνων* (16°,7), ἧς τὸ ὄνομα προέρχεται ἐκ τῆς ἀρχαίας μονῆς τῶν μοναχῶν Σελεστίνων. Τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς ταύτης εἶναι ψυχρόν, εἶναι δὲ τὸ γνωστότερον τῶν μεταλλικῶν ὑδάτων ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου. Χρησιμοποιεῖται κατὰ τῆς οὐρικῆς ψαμμιάσεως, ἔτι δὲ καὶ ὡς ἐπιτραπέζιον ὕδωρ, λόγῳ τῆς εὐνοϊκῆς αὐτοῦ δράσεως ἐπὶ τῶν λειτουργιῶν τοῦ στομάχου. 5) Ἡ πηγὴ *Ἅγιος Λουκᾶς* (23°). Τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς ταύτης εἶναι ὁμοίως ψυχρόν, χρησιμοποιεῖται δὲ κατὰ τὴν θεραπείαν ἀσθενειῶν τινων τῆς θρέψεως. Λόγῳ τῆς ποικιλίας τῆς συστάσεώς των, τῆς θερμοκρασίας των καὶ τῆς δράσεώς των αἱ παγκοσμίως αὗται γνωσταὶ πηγαί, εἰς ἃς δέον νὰ προστεθῶσιν αἱ πηγαὶ Mesdames, le Parc καὶ Hauterive, προσφέρουσιν εἰς τὴν θεραπευτικὴν σημαντικωτάτην ἀρωγήν. Ἡ χρῆσίς των βασίζεται οὐχὶ μόνον ἐπὶ τῆς ειδικῆς μελέτης των, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς πείρας καὶ τῶν θαυμασίων ἀποτελεσμάτων τῶν ἐπιτυγχανομένων κατὰ τὴν θεραπείαν μεγάλου ἀριθμοῦ ἀσθενειῶν. Παρὰ τὰ φυσικὰ ἰάματα τοῦ Βισὺ δέον νὰ προστεθῶσι καὶ αἱ ἀρτιώταται ἠλεκτροθεραπευτικαὶ καὶ μηχανοθεραπευτικαὶ ἐγκαταστάσεις.

Κ. Γ. ΜΑΚΡΗΣ

βισχοφφία (ἡ) (Bischoffia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ῥυτιδῶν*, περιλαμβάνον πέντε εἴδη ἰθαγενῆ τῶν Μολλούκων νήσων καὶ τῶν περὶ τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν χωρῶν. Πάντα εἶναι δένδρα ἱκανοῦ ὕψους.

Δ. Ν. Π

βίσων (ὁ) (Bison) [*Ζωολ.*]. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βοϊδῶν*. Ὁ βίσων εἶναι τὸ μόνον γένος τῆς οἰκογενείας, ὅστις ἀπαντᾷ συγχρόνως καὶ εἰς τὰ δύο ἡμισφαίρια τῆς γῆς. Γνωστὰ δύο εἴδη: *βίσων ὁ ἀμερικανικὸς* (Bison americanus) καὶ *βίσων ὁ εὐρωπαϊκὸς* ἢ *βόνασος* (Bison bonasus). Ὁ βίσων ὁ ἀμερικανικός, ὅστις ἐν Ἀμερικῇ εἶναι γνωστὸς περισσότερον ὑπὸ τὸ ὄνομα buffalo, ἔχει τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Μέγεθος κατὰ πολὺ μεγαλύτερον τοῦ βοός· εἶναι τὸ μεγαλύτερον χερσαῖον ζῷον τοῦ νέου Κόσμου. Μέτωπον εὐρύτατον, κατά τι κυρτὸν εἰς τὸ μεταξὺ τῶν κεράτων διάστημα, σῶμα βαρὺ καὶ ὀγκῶδες. Πόδες μᾶλλον βραχεῖς καὶ ἰσχυρότατοι καὶ χρῶμα σκοτεινῶς φαιόν. Τὸ τρίχωμά του εἶναι πυκνὸν καὶ ἀρκετὰ μακρὸν ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ, ὅπου καὶ σχηματίζει εἶδος χαίτης, ἥτις δίδει εἰς τὸ ζῷον ἰδιόρρυθμον ὄψιν. Ὁ ἄρρην εἶναι κατὰ πολὺ μεγαλύτερος καὶ ὀγκωδέστερος τοῦ θήλεος. Οἱ βίσωνες ζῶσι κατὰ πολυπληθεῖς ἀγέλας εἰς τὰς πεδιάδας τοῦ Μεξικοῦ καὶ τὰς πρὸς δυσμὰς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τοιαύτας, ἐνίοτε δὲ μεταναστεύουσιν εἰς λίαν ἀπομεμακρυσμένα διαστήματα κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας, συγκειμένας ἐκ πολλῶν χιλιάδων ζῴων. Ἄλλοτε κατὰ τὰς μεταναστεύσεις των ἔφθανον μέχρι τοῦ Ρίο Γκράντε, καὶ εἰς τὸ πλάτος τοῦ 25ου παραλλήλου, νῦν δὲν προχωροῦσι πέραν τοῦ Τεξάς.

Κρανίον βίσωνος τῆς Εὐρώπης.

Οἱ βίσωνες εἶναι ἀγριώτατα ζῷα, καταπληκτικῶν μυϊκῶν δυνάμεων καὶ ἐπικίνδυνα. Οἱ ἄρρενες εἶναι ἐπικίνδυνοι κυρίως ὅταν προσβάλλωνται. Ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐπιτίθενται ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὸν τρόπον τῆς ἐπιθέσεως τῶν βουβάλων καὶ ἀγρίων τινῶν βοῶν. Ὅταν προσβληθῇ ἡ ἀγέλη τῶν βισώνων, ἀμέσως διαχωρίζεται εἰς δύο σειρὰς καὶ σχηματίζεται, οὕτως εἰπεῖν, φράγμα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου μένουσιν ἐν ἀσφαλείᾳ αἱ θήλειαι καὶ τὰ νεογνά. Οἱ βίσωνες γίνονται ἔτι φοβερώτεροι τὴν ὄψιν ἐκ τῆς παρουσίας τῆς μακρᾶς, πυκνῆς χαίτης των, ἥτις ἄρχεται ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ καὶ φθάνει μέχρι τοῦ μέσου τῶν ὤμων. Ἡ χαίτη αὕτη, ἰδίως εἰς τοὺς γηραιοὺς ἄρρενας, λαμβάνει μεγάλας διαστάσεις εἰς πάχος καὶ μῆκος καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο εἴδη τριχῶν, τὰς μεγάλας, σκληρὰς τρίχας καὶ τὰς λεπτάς, χνοώδεις, μεταξοειδεῖς τοιαύτας. Ἡ οὐρά, μᾶλλον βραχεῖα, κατὰ τὸ ἄκρον της φέρει θύσανον ἐκ πυκνῶν τριχῶν.

Τὰ κέρατα εἶναι μᾶλλον βραχέα, ἀλλ' ἰσχυρότατα. Αἱ θήλειαι γενικῶς εἶναι μικρότεραι, δὲν φέρουσι χαίτην καὶ ἔχουσιν ὀλιγώτερον ἐπίφοβον ὄψιν. Ἡ ἐποχὴ τῆς ὀχείας συμπίπτει κατὰ τὸν Μάϊον, ὁπότε οἱ ἄρρενες συνάπτουσιν αἱματηροὺς ἀγῶνας πρὸς ἐπικράτησιν. Παρὰ τὴν ἀγρίαν φύσιν των, πολλοὶ ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς ἐξημερώνουσι τὰ ζῷα ταῦτα, ἅτινα καὶ μεταχειρίζονται πρὸς ἄροσιν ἀντὶ τῶν βοῶν, ὡς καὶ διὰ βαρείας μεταφορᾶς· πολλάκις διασταυροῦσι τοὺς ἄρρενας βίσωνας ἐπιτυχῶς μετ' ἀγελάδων. Γενικῶς τὰ ζῷα ταῦτα εἶναι χρησιμώτατα διότι παρέχουσι τὸ δερμά των, τὰ κέρατά των, τὴν ἐργασίαν των καὶ τὸ κρέας των, ὅπερ εἶναι ἄφθονον καὶ εὔγευστον καὶ τὸ ὁποῖον συνήθως κόπτουσιν εἰς ἐπιμήκη τεμάχια πάχους ἑνὸς περίπου ἑκατοστομέτρου, τὰ ξηραίνουσιν εἴτε εἰς τὸν ἥλιον εἴτε εἰς τὴν πυράν, εἶτα ἐναποθέτουσιν ἀρκετὰ τοιαῦτα ἐπ' ἄλληλα, τὰ περιβάλλουσιν ἑρμητικῶς διὰ τοῦ ἰδίου δέρματος τοῦ ζῴου καὶ ἐξαποστέλλουσιν εἰς διάφορα μέρη τοῦ κόσμου. Τὸ οὕτω συσκευασμένον κρέας διατηρεῖται ἐν ἀρίστῃ καταστάσει ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη καὶ ἀρκεῖ μέτριος βρασμὸς ὅπως χρησιμοποιηθῇ ὡς φαγητόν.

Βίσων τῆς Ἀμερικῆς.

Ὁ βίσων τῆς Εὐρώπης εἶναι κατὰ πολὺ μικρότερος τοῦ προηγουμένου εἴδους, τὸ σῶμά του ὀλιγώτερον ὀγκῶδες καὶ ἡ χαίτη του μικροτέρα καὶ ἀραιοτέρα. Τὸ χρῶμά του εἶναι φαιοεπίξανθον. Ἄλλοτε τὰ ζῷα ταῦτα εὑρίσκοντο ἀπὸ τῶν Ἄλπεων μέχρι τῶν Καρπαθίων ὀρέων, ἀλλὰ σήμερον ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν αἰσθητῶς ἠλαττώθη εἰς ἀγέλας τινάς, αἵτινες ζῶσιν εἰς τὰς περὶ τὸν Καύκασον ἐκτάσεις.

Δ. Ν. Π.

— [*Παλαιοζωολ.*] Τοῦ *βίσωνος* λείψανα ἀπολιθωμένα ἐμφανίζονται τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας πλειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Ἰνδίαις (*ὁ βίσων sivalensis*). Ἴχνη τούτου εὑρίσκονται καὶ ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειοκαίνου ἐν τῇ βορείῳ Ἀμερικῇ. Ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειστοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εὑρέθησαν λείψανα βισώνων ἐν Εὐρώπῃ καὶ βορείῳ Ἀσίᾳ (ὁ *βίσων priscus*), ἐν δὲ τῇ βορείῳ Ἀμερικῇ ὁ *βίσων ὁ ἀρχαῖος* καὶ ὁ *βίσων latifrons*.

Γ. Κ. Γ.

— βίσων (ὁ) (Vison) [*Ζωολ.*]. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἁρπακτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰκτιδοειδῶν*. Τὰ ζῷα τοῦ γένους τούτου ἔχουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Μέγεθος μικρὸν ἢ μέτριον κυμαινόμενον μεταξὺ 35—55 ἑκατοστομέτρων, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς οὐρᾶς. Τὸ σῶμά των εἶναι μᾶλλον ἐπίμηκες καὶ σχεδὸν κυλινδρικόν. Οἱ πόδες των εἶναι λίαν χαμηλοὶ καὶ φέρουσι πέντε δακτύλους ὡπλισμένους δι' αἰχμηρῶν ὀνύχων οὐχὶ συσταλτῶν. Ἡ ὀδοντοφυΐα τοῦ εἶναι κατάλληλος πρὸς σαρκοφαγίαν. Οἱ κυνόδοντες εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένοι καὶ αἰχμηροὶ κατὰ τὸ ἄκρον των, οἱ προγόμφιοι αἰχμηροὶ ἐπίσης καὶ οἱ γόμφιοι ἢ τραπεζῖται λίαν ἀνεπτυγμένοι. Εἰς ἑκάστην σιαγόνα φέρουσιν ἀνὰ ἓν ζεῦγος γομφίων μετὰ φυματιοειδῶν ἀποφύσεων. Πάντα τὰ ζῷα τοῦ γένους τούτου ἀναδίδουσι δυσάρεστον ὀσμὴν λόγῳ ἐκκριτικῶν τινων ἀδένων εὑρισκομένων πέριξ τοῦ πρωκτοῦ. Τὸ τρίχωμά των εἶναι λεπτόν, μεταξοειδές, ἄφθονον καὶ περιζήτητον διὰ τὴν κατασκευὴν πολυτίμων διφθερῶν (γουναρικῶν). Τὰ ζῷα ταῦτα τρέχουσι ταχύτατα καὶ ἀναρριχῶνται εὐχερέστατα ἐπὶ τῶν δένδρων. Κατὰ κανόνα εἶναι νυκτόβια ζῷα καὶ δὲν ἐξέρχονται τῆς κρύπτης των εἰμὴ μόνον μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Τρέφονται ἰδίως ἐκ μικρῶν θηλαστικῶν ζῴων, πτηνῶν, ᾠῶν πτηνῶν, σαυρῶν, ἐντόμων καὶ ἐνίοτε καὶ ἰχθύων, καρκίνων καὶ διαφόρων μαλακοστράκων. Ἡ θήλεια γεννᾷ δὶς ἢ τρὶς τοῦ ἔτους 4—6 νεογνά, ἅτινα γεννῶνται τυφλὰ καὶ τὰ ὁποῖα θηλάζει ἐπ' ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα. Τὰ ζῷα ταῦτα συλλαμβανόμενα μικρὰ ζῶσιν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ καὶ ἐξημεροῦνται τόσον, ὥστε νὰ συνοδεύωσιν ὡς κύνες παντοῦ τὸν κύριόν των. Εἶναι γενικῶς ζῷα χρησιμώτατα, παρὰ τὰς βλάβας ἃς προξενοῦσιν εἰς τὰ κατοικίδια ζῷα τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν· παρέχουσι μεγάλην ὠφέλειαν εἰς τὴν γεωργίαν, καταστρέφοντα διάφορα ἐπιβλαβῆ ζῷα, ἐκ τῆς ἐμπορίας δὲ καὶ βιομηχανικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ πολυτίμου τριχώματός των ἀποζῶσι χιλιάδες ἀνθρώπων.

Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον καὶ πολυτιμότερον διὰ τὸ τρίχωμά του εἶναι *βίσων ὁ ζιβελλίνειος* (Vison zivellinii).

Κύρια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ εἴδους τούτου εἶναι: Μῆκος σώματος 53 περίπου ἑκατοστομέτρων, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς οὐρᾶς, ἥτις ἔχει μῆκος 13 περίπου ἑκατοστομέτρων. Σῶμα ἐπίμηκες καὶ εὔρωστον γενικῶς, κεφαλὴ μᾶλλον κωνοειδής, ὦτα μεγάλα, πόδες ἰσχυροὶ καὶ μᾶλλον βραχεῖς, δάκτυλοι ἡνωμένοι κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ μήκους των διὰ νηκτικῆς μεμβράνης, τρίχωμα ἄφθονον, μαλακόν, μᾶλλον βραχὺ καὶ μεταξοειδές. Χρῶμα στιλπνῶς ὑπόφαιον πρὸς τὸ ὑποκυανόφαιον, τὸ ἄκρον τῆς οὐρᾶς ὑπομέλαν συνήθως, ἡ δὲ ῥὶς φέρει λευκὴν κηλῖδα ἢ πλείονας τοιαύτας. Πολυτιμότερον θεωρεῖται τὸ δέρμα ὅσῳ σκοτεινότερον χρωματισμὸν ἔχει. Ὁ βίσων ὁ ζιβελλίνειος ἀπαντᾷ ἀπὸ τῶν Οὐραλίων ὀρέων μέχρι τοῦ Βεριγγείου πορθμοῦ, εἰς τὴν βορειοδυτικὴν Ἀμερικήν, τὴν ἀνατολικὴν Ἀσίαν καὶ σπανίως εἰς τὴν βόρειον Εὐρώπην. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὰ ζῷα ταῦτα, λόγῳ τῆς ἐξοντωτικῆς θήρας, αἰσθητῶς ἠλαττώθησαν καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ ἡ ἀξία τοῦ δέρματός των εἶναι λίαν ὑψηλή· τελευταίως ἤρχισαν νὰ ἀποσύρωνται εἰς τὰ ἐνδότερα τῶν μεγάλων δασῶν τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας καὶ τῆς βορείου Ἀμερικῆς. Διὰ τὴν θήραν τοῦ ζῴου τούτου ἀσχολοῦνται κατ' ἔτος ὁλόκληροι στρατιαὶ κυνηγῶν, ἢ μεμονωμένων ἢ ἀνηκόντων εἰς εἰδικὰς διὰ τὴν θήραν καὶ ἐκμετάλλευσιν τοῦ δέρματός του ἑταιρείας. Τοὺς κυνηγοὺς παρακολουθοῦσιν ἐπίσης καὶ πολυάριθμοι ἀντιπρόσωποι μεγάλων βιομηχανικῶν οἴκων κατεργασίας διφθερῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ἐν Εὐρώπῃ ἡ μεγαλυτέρα θήρα τοῦ ζῴου τούτου διενεργεῖται μεταξὺ τοῦ Λένα ποταμοῦ καὶ τῆς Ἀνατολικῆς θαλάσσης· ἑκατομμύρια ὁλόκληρα φράγκων εἰσπράττουσιν οἱ ἰθαγενεῖς τῶν μερῶν ἐκείνων καὶ οἱ Ρῶσοι ἄποικοι. Ἡ περίοδος τῆς θήρας διαρκεῖ δύο περίπου μῆνας, ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου. Οἱ θηρευταὶ σχηματίζοντες μικρὰς ὁμάδας συναντῶνται εἰς ὡρισμένα μέρη, συναποκομίζοντες μεθ' ἑαυτῶν πλὴν τῶν ἐλκύθρων, ἅτινα σύρονται ὑπὸ κυνῶν, καὶ τὰς κινητὰς κατοικίας των. Οἱ κυνηγοί, ἀφοῦ φθάσωσιν εἰς τὸ κατάλληλον μέρος, τοποθετοῦσιν εἰς πάντα τὰ μέρη ὅπόθεν εἶναι δυνατὸν νὰ διέλθωσιν οἱ βίσωνες βρόχους καὶ παγίδας, ἐν ἀνάγκῃ δὲ φονεύουσι διὰ πυροβόλων ὅπλων τὰ τυχὸν διαφεύγοντα ζῷα. Προτιμῶσι διὰ τὴν θήραν τὰς παγίδας, διότι διὰ τοῦ τρόπου τούτου οὐδόλως ἢ ἐλάχιστα βλάπτεται τὸ πολύτιμον τοῦ ζῴου δέρμα. Ἐννοεῖται ὅτι τὸ κυνήγιον τοῦτο εἶναι λίαν ἐπίπονον, δαπανηρὸν καὶ ἐνίοτε στοιχίζει καὶ τὴν ζωὴν πολλῶν κυνηγῶν, οἵτινες χάνονται εἰς τοὺς πάγους ἢ ἀποθνήσκουσιν ἐκ τοῦ ψύχους. Αἱ ἐκ τοῦ δέρματος τοῦ ζῴου τούτου διφθέραι εἶναι γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *βιζόν*.

Βίσων ὁ ζιβελλίνειος.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βὶτ *Ἀνάτη*. Θυγάτηρ Ραμσῆ Β', τοῦ Σεσώστριος τῶν Ἑλλήνων, ἐξαιρέτως εὐνοηθεῖσα ὑπὸ τούτου καὶ συμβασιλεύσασα μετὰ τοῦ Μινεφθᾶ, 13ου υἱοῦ τοῦ Ραμσῆ.

Γ. Λ. Α.

Βὶτ Wit), *Ἰάκωβος*. Ὁλλανδὸς ζωγράφος (1695—1754). Διεκρίθη κυρίως εἰς τὴν ἀπεικόνισιν συμπλεγμάτων παιδίων, ἐκ δὲ τῶν ἔργων του τὰ γνωστότερα εἶναι 6 πίνακες παριστῶντες τὰς 4 ἐποχὰς ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Κάσσελ, ὁ πίναξ «Βακχεῖα παιδιῶν» ἐν τῷ Ἑρμιτὰζ τῆς Πετρουπόλεως καὶ πολλαὶ ἀλληγορίαι ἀποκείμεναι ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Ρότερνταμ. Ὁ Βὶτ εἶχεν ἐπίσης μεγάλην ἱκανότητα εἰς τὴν ἀπεικόνισιν διὰ τοῦ χρωστῆρος γλυπτικῶν παραστάσεων· εἶναι περίφημος ἡ διακόσμησις μιᾶς τῶν αἰθουσῶν τοῦ δημαρχείου τοῦ Ἄμστερνταμ διὰ ζωγραφιῶν ἀπομιμουμένων τε-

Digitized by Google

λείως ξυλογλυπτικὰς παραστάσεις, τὰς ὁποίας ὁ ἐπισκέπτης ἐκλαμβάνει ὡς πραγματικάς. —Β.

— **Βὶτ** (Wit), ***Φερδινάνδος-Ἰωάννης Νταίριγκ.*** Γερμανὸς πολιτευτὴς (1800—1863). Ἀναγκασθείς, λόγῳ τῶν ἐπαναστατικῶν ἰδεῶν, νὰ καταφύγῃ εἰς Ἀγγλίαν, ἐδημοσίευσε σειρὰν ἐνδιαφερόντων ἄρθρων εἰς τὰ «Ἡμερήσια Χρονικὰ» περὶ τῆς ἐν Γερμανίᾳ καταστάσεως. Κληθεὶς ὑπὸ τοῦ συγγενοῦς του βαρώνου Ἐκστάϊν εἰς Παρισίους, μετέσχε διαφόρων συνωμοσιῶν, αἵτινες προὐκάλεσαν τὴν σύλληψίν του εἰς Πιεμόν. Φύσει ὅμως ἐπαναστάτης ἐξηκολούθησε τὰς ἐπαναστατικάς του προσπαθείας καὶ ἕνεκα τούτων ἐφυλακίσθη ἀλληλοδιαδόχως εἰς Γαλλίαν, Πρωσσίαν, Αὐστρίαν, Βαυαρίαν καὶ Δανίαν. Ἀνακτήσας τέλος τὴν ἐλευθερίαν του ἐνυμφεύθη πλουσιωτάτην γυναῖκα (1828) καὶ ἐγκατέστη εἰς τὴν Ἄνω Σιλεσίαν. Τὸν περιπετειώδη βίον του περιέγραψεν εἰς τὰ ἔργα του «Ἀπομνημονεύματα ἑνὸς πολιτικοῦ καταδίκου» (1827), «Σελίδες ἀπὸ τὴν ζωήν μου καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐποχῆς μου» (1827—1830), «Ἡ νεότης μου καὶ τὰ ἔργα μου» (1852). Κ. Ι. Ν.

— **Βὶτ** (Witt)· βλ. Βίττ.

Βιτάλ, *ἅγιος* (Saint Vital). Γάλλος κληρικὸς γεννηθεὶς περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1122. Τῷ 1080 ἐγένετο ἐφημέριος αὐλικὸς τοῦ κόμιτος Ροβέρτου Μορταίν, ὁμομητρίου ἀδελφοῦ Γουλιέλμου τοῦ Κατακτητοῦ. Μετὰ δεκαετίαν διανείμας τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀπεσύρθη κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς βράχους τοῦ Μορταὶν καὶ κατόπιν εἰς τὸ δάσος τοῦ Σαβινύ, ἔνθα ἵδρυσε μονὴν Βενεδικτίνων (1112). Ὁ Βιτὰλ ἦτο ὁ σοφώτερος καὶ εὐφραδέστερος κληρικὸς τῆς ἐποχῆς του. Ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ἑορτάζει τὴν μνήμην του τῇ 28 Ἀπριλίου.

—**Βιτὰλ** (Vital), ***Στέφανος-Λουδοβῖκος.*** Γάλλος στρατηγὸς (1736—1818). Μετὰ τὰς στρατιωτικὰς σπουδάς του κατετάγη εἰς τὸ μηχανικόν, διεκρίθη δὲ ὡς λοχαγὸς εἰς τὴν κατὰ τῆς Κορσικῆς ἐκστρατείαν (1768—1769). Ὑπηρετήσας εἰς τὸν στρατὸν τῆς Δημοκρατίας, ἐγένετο ταξίαρχος ἱππικοῦ τῷ 1793, ἀποσταλεὶς δ' ἐκ νέου εἰς Κορσικὴν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Βαστίας. Μετὰ ἓν ἔτος προαχθεὶς εἰς στρατηγὸν διοικητὴν μεραρχίας διεξήγαγε μάχας ἐν Ἰταλίᾳ ἐπὶ δύο ἔτη. Διετέλεσεν ἐπί τινα χρόνον γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τοῦ μηχανικοῦ, μεθ' ὃ ἀπεστρατεύθη τῷ 1805. Κ. Λ. Β.

— **Βιτάλ,** ***Χάϊμ*** (Vital il Calabreso). Ἰουδαῖος καββαλιστὴς (1543—1620), μαθητὴς τοῦ Ἰσαὰκ Λουριά. Γ. ΕΛ.

— **Βιτὰλ** *ντὲ* ***Μπλουὰ*** (Vital de Blois). Γάλλος ποιητής, γεννηθεὶς εἰς Μπλουὰ κατὰ τὸν ΙΒ΄ αἰῶνα. Ἔγραψεν εἰς τὴν λατινικὴν ποίημα τιτλοφορούμενον «Περὶ μεμψιμοίρου», κατ' ἀπομίμησιν τοῦ «Querolus» τοῦ Πλαύτου. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδονται καὶ πλεῖστα ἄλλα ἔργα, καίτοι ἐγείρονται ἀμφιβολίαι διὰ πολλὰ ἐξ αὐτῶν ὡς πρὸς τὴν πατρότητά των. —Β.

Βιταλάδες *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος *Περιβολίου* τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 225.

Βιτάλης. Ἐπώνυμον οἰκογενείας, καθολικῆς τὸ θρήσκευμα, ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, διεσπαρμένης καὶ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης. Ἓν τῶν μελῶν αὐτῆς, πρόξενος τῆς Ἀγγλίας ἐν Σύρῳ, ἐπέδειξε κατὰ τὸν Ἀγῶνα μεγάλην δυσμένειαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας (*Φρατζῆ* τόμ. Γ΄ σελ. 208). Ἕτερος, ὁ *Κωνσταντῖνος Βιτάλης,* διέμενε τῷ 1824 εἰς Καλάμας, ἀνεμείχθη δὲ εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν συνεννοήσεων τοῦ Πετρόμπεη πρὸς τὸν Μεχμὲτ Ἀλῆν περὶ ὑποταγῆς τῆς Ἑλλάδος. Συλληφθεὶς καὶ μεταφερθεὶς εἰς Ναύπλιον ἀπέθανεν ἐκεῖ, εἰς δὲ τὰ ἔγγραφά του εὑρέθη σχέδιον ἐπιστολῆς πλαστῆς τοῦ Πετρόμπεη, ἀποδειχθέντος οὕτως ἀθῴου (Ἀρχεῖον *Κουντουριώτη* τόμ. Γ΄ σελ. 396-7). Μεγαλυτέραν δρᾶσιν ἔσχον οἱ ἀδελφοὶ *Γεώργιος* καὶ *Σπυρίδων Βιτάλης* οἵτινες διέμενον ἐν Γαλλίᾳ, ὄντες καὶ ὑπήκοοι Γάλλοι, καὶ ἀνεμείχθησαν εἰς τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης διὰ τὸν ἑλληνικὸν θρόνον. Κατὰ τὸν Ὀρλάνδον τὸ σχέδιον τὸ ἐξύφανε καὶ τὸ ἐπλάτυνεν ὁ πάντολμος Γ. Βιτάλης (αὐτ. τόμ. Δ΄ σελ. 447)· κατὰ δὲ τὸν Τρικούπην, μεσοῦντος τοῦ 1824, ἐστάλη οὗτος ὑπὸ τοῦ Γάλλου βουλευτοῦ Βιλλεβὲκ καὶ τοῦ συνταγματάρχου Ρουμινῆ, ὑπασπιστοῦ ἐξ ἀπορρήτων τοῦ δουκός. Ὁ Μαυροκορδᾶτος τὸν ἐδέχθη ἐν Μεσολογγίῳ καὶ τὸν ἀπέστειλε πρὸς τὸν Κουντουριώτην πρὸς συνεννόησιν, μὴ ἐπιτευχθείσης ὅμως τοιαύτης ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1824 διῆλθεν ἐκ Πίζης ὁ ἕτερος τῶν ἀδελφῶν Σπυρίδων, ὅστις ἔλαβεν ἐπιστολὰς τοῦ μητροπολίτου Ἰγνατίου πρὸς τὸν Κουντουριώτην, δι' ὧν διεξοδικῶς ἐξέθετεν ἐκεῖνος τὰ μεγάλα τῆς Ἑλλάδος ζητήματα, προσθέτων ὅτι οἱ ἀδελφοὶ Βιτάλαι παρουσιάσθησαν εἰς τὸν δοῦκα καὶ εἰς τὸν Γάλλον ὑπουργὸν ὡς ἀπεσταλμένοι τοῦ Γένους, ἀλλ' ὅτι ὁ ὑπουργὸς ἐζήτησεν ἀποδείξεις ἐγγράφους τῆς ἀποστολῆς των, δι' ὃ καὶ ἐπιστρέφουν εἰς Ἑλλάδα· συνίστα ὅμως ὁ Ἰγνάτιος νὰ μὴ δοθῇ τοιαύτη πληρεξουσιότης ὡς ἀσύμφορος διὰ τὸ Γένος. Ὁ Κουντουριώτης ἀπέστειλε τὸν Βιτάλην εἰς Τρίπολιν πρὸς τὸν στρατηγὸν Ρός, ὅστις εἶχε τῷ 1825 κατέλθει εἰς Ἑλλάδα ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ φιλελληνικοῦ κομιτάτου. Πάντως ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις δὲν ἀπεδέχθη τὸ σχέδιον περὶ τοῦ Ὀρλεανίδου, ὑπὲρ οὗ εἶχε ταχθῆ ὁ Παπαφλέσσας καὶ ὁ Κωλέτης, διότι ἡ ἐκλογὴ Γάλλου πρίγκιπος θὰ ἐγίνετο δυσμενέστατα ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Ὁ Ρός, ἔχων παντοῦ συνοδοὺς τοὺς Βιτάληδες, ἐξηκολούθει ματαίως τὰς ἐνεργείας του, εἰς ἃς ὠφείλετο καὶ ἡ ἵδρυσις, κατὰ Τρικούπην, τοῦ ἐν Ἑλλάδι γαλλικοῦ κόμματος («Ἀρχεῖον» *Κουντουριώτη* τόμ. Δ΄ σελ. 152, 199, 377, 380, 556). Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

— **Βιτάλης,** ***Γεώργιος.*** Νεώτερος Ἕλλην γλύπτης γεννηθεὶς ἐν Τήνῳ τῷ 1840 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῷ 1901. Εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν ἀφίκετο εἰς Ἀθήνας παρὰ τῷ ἐξαδέλφῳ του Γεωργίῳ Φιτάλῃ, καθηγητῇ τῆς πλαστικῆς ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ· δι' αὐτοῦ δ' ἐνεγράφη καὶ εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον, ὅπου ἐσπούδασεν ἐπὶ ἑπταετίαν. Βραβευθεὶς κατὰ τὰς ἐξιτηρίους ἐξετάσεις ἐστάλη ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας εἰς τὸ Μόναχον, ἔνθα ἔμεινε σπουδάζων ἐπὶ πέντε ἔτη καὶ ἔτυχε πρώτων βραβείων καὶ τιμητικῶν διακρίσεων. Ἐνταῦθα δ' εὑρισκόμενος ἐνυμφεύθη τὴν Ἄνναν φὸν Σπροῦνερ, κόρην τοῦ αὐλικοῦ ἰατροῦ καὶ ἐμπίστου τοῦ Ὄθωνος.

Ἐπανελθὼν εἰς Ἑλλάδα ἐγκατεστάθη ἐν Σύρῳ, ὅπου παρήγαγε πολλὰ ἀξιόλογα ἔργα κοσμοῦντα

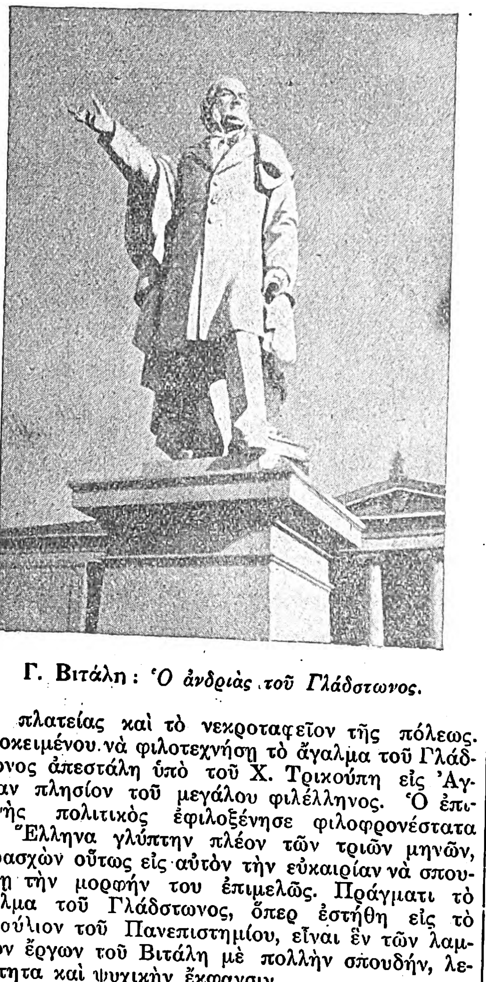

Γ. Βιτάλη : *Ὁ ἀνδριὰς τοῦ Γλάδστωνος.*

τὰς πλατείας καὶ τὸ νεκροταφεῖον τῆς πόλεως. Προκειμένου νὰ φιλοτεχνήσῃ τὸ ἄγαλμα τοῦ Γλάδστωνος ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Χ. Τρικούπη εἰς Ἀγγλίαν πλησίον τοῦ μεγάλου φιλέλληνος. Ὁ ἐπιφανὴς πολιτικὸς ἐφιλοξένησε φιλοφρονέστατα τὸν Ἕλληνα γλύπτην πλέον τῶν τριῶν μηνῶν, παρασχὼν οὕτως εἰς αὐτὸν τὴν εὐκαιρίαν νὰ σπουδάσῃ τὴν μορφήν του ἐπιμελῶς. Πράγματι τὸ ἄγαλμα τοῦ Γλάδστωνος, ὅπερ ἐστήθη εἰς τὸ προαύλιον τοῦ Πανεπιστημίου, εἶναι ἓν τῶν λαμπρῶν ἔργων τοῦ Βιτάλη μὲ πολλὴν σπουδήν, λεπτότητα καὶ ψυχικὴν ἔκφανσιν.

Τὸ ἔργον γενικῶς τοῦ Βιτάλη ἐγγίζει τὰ ὅρια τοῦ κλασσικισμοῦ μᾶλλον ἢ τοῦ ρεαλισμοῦ. Εἰς τὴν ἐργασίαν του ἔσχε καὶ συμβοηθὸν τὸν ἀδελφόν του *Ἰωάννην,* καλὸν μαρμαρογλύφον. Κατὰ τὰ τελευταῖα τῆς ζωῆς του ἔτη διέμεινεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου ἐποίησεν ἄριστα μνημεῖα. Ὁ λόγος τῆς εἰς Ἀλεξάνδρειαν μεταβάσεώς του ἦτο ἡ δημιουργία τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Ἀβέρωφ, ὃν καὶ ἐφιλοτέχνησεν. Ἐκ τῶν ἄλλων ἔργων του κυριώτερον εἶναι τὸ ἄγαλμα τοῦ Βύρωνος ἐν Μεσολογγίῳ, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ θεωρηθῇ κατὰ πολὺ ἀνώτερον τοῦ ὁμωνύμου ἐν Ἀθήναις, παρὰ τὸ Ζάππειον, ἔργου ξένου γλύπτου. Ν. Δ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Βιτάλι (Vitali), ***Ἰωάννης - Βαπτιστής.*** Ἰταλὸς συνθέτης γεννηθεὶς εἰς Κρεμώναν (1644—1692). Διετέλεσε μουσικὸς ὑποδιευθυντὴς τοῦ δουκικοῦ παρεκκλησίου τῆς Μοδένας, ὑπῆρξε δὲ εἷς τῶν μεγαλυτέρων συνθετῶν ὀργανικῆς μουσικῆς τῆς ἐποχῆς του, τελειοποιήσας τὴν σονάταν, πρὸ τοῦ Κορέλλι. Γ. Σ.

— **Βιτάλι** ἢ ***Βιτάλις*** (Vitali, Vitalis), ***Ἰωάννης-Φραγκῖσκος.*** Ἰταλὸς ποιητής, ἀκμάσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος. Ὁ βίος αὐτοῦ εἶναι ἄγνωστος καθ' ὁλοκληρίαν. Εἶναι γνωστὸν μόνον, ὅτι κατήγετο ἐκ Παλέρμου. Μεταξὺ τῶν ποιητικῶν συνθέσεών του καταλέγεται ὁ κατὰ τὸ ἔτος 1512 δημοσιευθεὶς διθύραμβος ὑπὸ τὸν τίτλον «Imperiae panegyricus», ἐν ᾧ ὁ ποιητὴς ἐκθειάζει τὴν πολυθρύλητον ἑταίραν Ἰμπέρια. Ἄλλα ἔργα αὐτοῦ εἶναι: «Ἡ ἁγία Τριὰς» (De Divina Trinitate), ποίημα ἀφιερωθὲν εἰς τὸν πάπαν Λέοντα τὸν Ι΄, «Lacrymae in obitum Fr. Ferd. Davali» κτλ. —Β.

— **Βιτάλι** (Vitali), ***Ἰωσήφ.*** Σύγχρονος μαθηματικός, γεννηθεὶς εἰς Ραβένναν (1875). Κατ' ἀρχὰς ὑφηγητὴς (τοῦ ἀπειροστικοῦ λογισμοῦ) εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Genova (Γενούης), ἐγένετο ἀκολούθως κατὰ σειρὰν τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἀνωτέρας ναυτικῆς Σχολῆς τῆς Γενούης, ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς ἀπειροστικῆς Ἀναλύσεως τοῦ πανεπιστημίου τῆς Modena καὶ καθηγητὴς τῆς ἀνωτέρας Ἀναλύσεως τοῦ πανεπιστημίου τῆς Παδούης. Φ. Β.

— **Βιτάλι** (Vitali), ***Ἰωσηφίνη - Αὐγοῦστα.*** Περιώνυμος Ἰταλὶς ἀοιδὸς τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος. Διεκρίθη ὡς ὑψίφωνος εἰς τὰ μελοδράματα «Ριγκολέττο», «Κρισπίνο ἒ λὰ Κομάρε», «Φάουστ» κτλ. —Β.

— **Βιτάλι** (Vitali), ***Φίλιππος.*** Ἰταλὸς ἱερεύς, γεννηθεὶς ἐν Φλωρεντίᾳ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος καὶ διακριθεὶς ὡς συνθέτης μουσικῶν ἔργων γραφέντων συμφώνως μὲ τὸ τότε ἀνατεῖλαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ μονῳδικὸν σύστημα, ἐξ οὗ ἐγεννήθη τὸ μελόδραμα. Ὁ Βιτάλι διήγαγε τὸ πλεῖστον τῆς ζωῆς του ἐν Ρώμῃ, ὡς ὀξύφωνος τοῦ παρεκκλησίου τοῦ πάπα. Ἐκτὸς πολλῶν συνθέσεων ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἔγραψε τὸ μουσικὸν δρᾶμα «Ἀρετοῦσα», παιχθὲν τῷ 1620 εἰς Ρώμην, παρὰ τῷ καρδιναλίῳ Μπαρμπερίνι, προστάτῃ τοῦ μουσουργοῦ. Γ. Σ.

— **Βιτάλι-*Μποναβεντούρα*** (Vitali-Bonaventura), ***Ἰγνάτιος-Μπουοναφέντε,*** καλούμενος καὶ *Ἀνώνυμος.* Ἰταλὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Brusseto (1686-1745). Ἐπιδοθεὶς ἀρχικῶς εἰς τὴν Θεολογίαν, ἐστράφη εἶτα εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Ἰατρικῆς καὶ Χημείας, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ ἐν Πάρμᾳ. Διετέλεσε στρατιωτικὸς χειρουργός, ἐταξίδευσεν εἰς Ρώμην καὶ Ἀγγλίαν, ἔνθα καὶ διέμεινε περὶ τὰ τρία ἔτη δημοσιεύσας τὴν περὶ πανώλους μελέτην του «Breve trattato della peste et sua origine» (Λονδῖνον 1710). Διέδραμεν ὅλην τὴν Εὐρώπην σχεδόν, ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ ἀνησύχου πνεύματός του οὐδαμοῦ ἠδύνατο ἐπὶ μακρὸν νὰ παραμείνῃ. Κατὰ τὴν διαμονήν του εἰς τὰς διαφόρους πόλεις ἐγένετο μέλος τοῦ ἰατρικοῦ Κολλεγίου ἐν Μιλάνῳ, διδάκτωρ ἐν Βολωνίᾳ καὶ μάγιστρος τῆς Χημείας (1719), ὑφηγητὴς τῆς Χημείας καὶ τῆς πειραματικῆς Φιλοσοφίας ἐν Παλέρμῳ, ὑπηρέτησε τὴν Κυβέρνησιν τῆς Βενετίας, συνέγραψε πλεῖστα ἰατρικὰ ἔργα καὶ ἀπέθανεν ἐν Βερώνῃ καθ' ἣν στιγμὴν προσεκαλεῖτο ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας πρὸς κατάληψιν καθηγητικῆς ἕδρας ἐν Χάλλῃ. Ἐπὶ πλέον ὑπῆρξε καὶ συγγραφεὺς κωμῳδιῶν καὶ τραγῳδιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν «La bella necromantessa» (1735). Ο. Ρ.

Βιτάλι *[Γεωγρ.].* Χωρίον ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Γαυρείου τῆς ἐπαρχίας Ἄνδρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 217. Κεῖται εἰς παράλιον κοιλάδα, ἀνατολικῶς τοῦ ὄρους *Ἅγιοι Σαράντα,* καταλήγουσαν εἰς τὸν ὅρμον *Βιταλίου* (βλ. λ. Αἰγαῖον, τ. Β΄ σ. 400 γ΄), ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Λιβάδεζα* (κάτ. 78), ἀπέχων 40΄ ἀπὸ τῆς ἕδρας. Εἰς ἀμφότερα τὰ χωρία ὁμιλεῖται καὶ ἡ ἀλβανικὴ γλῶσσα. Μετὰ τῆς παραλίου πολίχνης Γαυρείου συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. $2^1/_2$). Ἐν θέσει *Καμίνι* (κατὰ *Δ. Πασχάλην,* Ἱστορία τῆς Ἄνδρου Ι σ. 604) ἀνευρέθησαν ἀρχαῖοι τάφοι περιέχοντες διάφορα κτερίσματα. Δ. Ε. Μ.

—**Βιτάλι** *[Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον τῆς νήσου Ἄνδρου ἐν τῇ ΒΑ. παραλίᾳ αὐτῆς. Μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ νοτίως κειμένου ἀκρωτηρίου *Χονδρὴ Πούντα* σχηματίζεται ὁ ὅρμος τοῦ *Βιταλίου* (βλ. λ. Αἰγαῖον, τ. Β΄ σ. 400 γ΄). Δ. Ε. Μ.

Βιταλιανοὶ (οἱ) (Fetaliebrödre, Vitalienbrüder). Οὕτως ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Σκανδιναυῶν οἱ πειραταί, οἵτινες κατὰ τὸν ΙΔ΄ καὶ ΙΕ΄ αἰῶνα ἐλυμαίνοντο τὰς ἀκτὰς τῆς Βαλτικῆς καὶ τῆς Βορείου θαλάσσης. Οἱ πειραταὶ οὗτοι, οἵτινες κατέστησαν κύριοι τῶν δύο τούτων θαλασσῶν καὶ ἐγένοντο ἀφορμὴ τῆς ἱδρύσεως τῆς *Ἀνσεατικῆς ἑνώσεως,* ὤφειλον τὴν ἰσχύν των εἰς τοὺς ἑξῆς λόγους: Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δανοῦ βασιλέως Βαλδεμάρου Ἄττερνταγ, τὸν θρόνον τῆς Δανίας διεξεδίκησαν οἱ δύο ἔγγονοι αὐτοῦ, ὁ Ὀλὰφ τῆς Νορβηγίας καὶ ὁ Ἀλβρέχτος τοῦ Μεκλεμβούργου (1375). Ἡ ἐκ τοῦ περὶ διαδοχῆς ἀγῶνος προκληθεῖσα ἀναρχία κατέστησεν ἐφικτὴν τὴν συγκρότησιν πειρατικῶν συμμοριῶν, αἵτινες ὑπεστηρίζοντο ἄλλοτε μὲν ὑπὸ τῆς Νορβηγίας, ἄλλοτε δὲ ὑπὸ τοῦ Μεκλεμβούργου, ἐνῷ αἱ ἀνσεατικαὶ πόλεις κατέβαλον πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν, ὅπως ἀναχαιτίσουν τὴν δρᾶσιν αὐτῶν. Αἱ πειρατικαὶ συμμορίαι, αἵτινες ἐξηκολούθουν πάντοτε νὰ λυμαίνωνται τὴν Βαλτι-

Digitized by Google

κὴν καὶ τὴν Βόρειον θάλασσαν, ἐνισχύθησαν σημαντικῶς, ὅτε ἡ βασίλισσα τῆς Δανίας καὶ τῆς Νορβηγίας Μαργαρίτα ᾐχμαλώτισε τὸν βασιλέα τῆς Σουηδίας Ἀλβρέχτον καὶ κατέλαβε τὸ βασίλειον αὐτοῦ. Οἱ συγγενεῖς τότε τοῦ Ἀλβρέχτου, δοῦκες τοῦ Μεκλεμβούργου, βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ Ρόστοκ καὶ τοῦ Βισμάρ, παρεσκεύασαν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν χωρῶν τοῦ Βορρᾶ (1391), εἰς ἣν ἔλαβον μέρος καὶ οἱ μνησθέντες πειραταί. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐκλήθησαν *Βιταλιανοί*, διότι μετέφερον τρόφιμα (*victualia*) εἰς τὴν Στοκχόλμην καὶ εἰς ἄλλας ὀχυρὰς πόλεις, αἵτινες ἔμειναν πισταὶ εἰς τὸν βασιλέα Ἀλβρέχτον. Ἐπίσης ὠνομάζοντο «Likedeler», ἤτοι «ἰσόκληροι», διότι διενέμοντο ἐξ ἴσου τὰ καταλαμβανόμενα λάφυρα.

Ὅτε ὁ βασιλεὺς Ἀλβρέχτος ἀνέκτησε τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ (1395), ἡ δὲ Στοκχόλμη προσῆλθε προσωρινῶς εἰς τὰς ἀνσεατικὰς πόλεις, κεντρικὸν σημεῖον τῆς δράσεως τῶν Βιταλιανῶν ὑπῆρξεν ἡ νῆσος Γκόττλαντ, ἣν διεξεδίκουν οἱ δοῦκες τοῦ Μεκλεμβούργου, μέχρι τοῦ ἔτους 1398, ὁπότε τὰ πλοῖα αὐτῶν κατεναυμαχήθησαν ὑπὸ τοῦ στόλου τῆς Πρωσσίας. Α. Δ.

Βιταλιανός. Βυζαντινὸς στρατηγός, καταγόμενος ἐκ τῶν ἐν Θρᾴκῃ ἀπομεινάντων καὶ ἐξελληνισθέντων Γότθων μετὰ τὴν εἰς Ἰταλίαν κατὰ τὸ 488 ἀναχώρησιν τῶν πολλῶν ἐξ αὐτῶν ὑπὸ τὸν ἀρχηγόν των Θεοδέριχον. Ἦτο υἱὸς τοῦ Πατρικιόλου καὶ ἔγγονος τοῦ ἰσχυροῦ Ἄσπαρ. Προχειρισθεὶς στρατηγὸς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀναστασίου Α´ συμμετέσχεν εἰς τὴν εἰς Μεσοποταμίαν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν Περσῶν, μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας διωρίσθη *κόμις τῶν Φοιδεράτων*, δηλαδὴ ἀρχηγὸς τῶν ἐκ μισθοφόρων βασιλικῶν στρατευμάτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 514 καθαίρεσιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Μακεδονίου ὁ Βιταλιανὸς συνταχθεὶς τοῖς ὀπαδοῖς αὐτοῦ ἐστασίασε κατὰ τοῦ βασιλέως Ἀναστασίου καὶ συγκεντρώσας πολυάριθμον στρατὸν ἐξ Οὔννων καὶ Βουλγάρων ἐδῄου τὴν Θρᾴκην καὶ ἠπείλει τὴν Κωνσταντινούπολιν. Κατὰ τοῦ στασιαστοῦ ἐστράτευσε τότε ὁ στρατηγὸς Ὑπάτιος, ὅστις ὅμως ἡττήθη καὶ ᾐχμαλωτίσθη. Μετὰ τοῦτον ἐπέμφθη ὁ στρατηγὸς Κύριλλος, ὅστις ὅμως ἡττηθεὶς ὡσαύτως κατέφυγεν εἰς Ὀδησσὸν τῆς Κάτω Μυσίας (παρὰ τὴν σημερινὴν Καβάρναν τῆς Α. Βουλγαρίας). Καταλαβὼν διὰ προδοσίας τὴν πόλιν ταύτην ὁ Βιταλιανὸς συνέλαβε καὶ ἐφόνευσε τὸν Κύριλλον, μεθ᾽ ὃ κατῆλθεν εἰς τὸν Βόσπορον, μέχρι Συκῶν (νῦν Γαλατᾶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως), συγκροτήσας δὲ στόλον ἡτοιμάζετο νὰ προσβάλῃ τὴν βασιλεύουσαν ἀπὸ θαλάσσης. Ὁ Ἀναστάσιος ἀνέθεσε τότε τὴν καταπολέμησιν τοῦ Βιταλιανοῦ εἰς τὸν στρατηγὸν Μαρῖνον, ὅστις κατεναυμάχησε πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοὺς στασιαστάς, ἐπυρπόλησε τὰ πλοῖα αὐτῶν καὶ ἐξηνάγκασε τὸν Βιταλιανὸν νὰ φύγῃ μετ᾽ ὀλίγων ἐκ τῶν διασωθέντων ὀπαδῶν του εἰς Θρᾴκην, ἔνθα μετ᾽ ὀλίγον ἠμνηστεύθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως.

Ἡ καταναυμάχησις τοῦ στόλου τοῦ Βιταλιακοῦ εἶναι σημαντικὸν γεγονὸς ἐν τῇ ναυτικῇ ἱστορίᾳ ὡς ἐκ τῶν μέσων, δι᾽ ὧν ἐπετεύχθη ἡ πυρπόλησις τῶν πλοίων τῶν στασιαστῶν. Ὁ σύγχρονος χρονογράφος Μαλάλας γράφει, ὅτι ὁ Μαρῖνος, κατὰ συμβουλὴν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει διατρίβοντος Ἀθηναίου φιλοσόφου Πρόκλου, διένειμε θεῖον εἰς τὰ πλοῖά του «εἰρηκὼς τοῖς ναύταις καὶ τοῖς στρατιώταις ὅτι οὐ χρεία ὅπλων ἀλλ᾽ ἵνα ῥίπτηται ἐκ τούτου εἰς τὰ ἐρχόμενα κατέναντι ὑμῶν πλοῖα καὶ καίονται.» Πράγματι δὲ τοιουτοτρόπως κατέκαυσε καὶ ἐβύθισεν αὐτά. Ὁ μεταγενέστερος χρονογράφος ἐπίσκοπος Νικίου, ἀφηγούμενος τὸ αὐτὸ γεγονός, προσθέτει ὅτι τὸ ἐπὶ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων ῥιφθὲν θεῖον ἀνεφλέγη ὅταν ὑψώθη ὁ ἥλιος, γνωστοῦ ὄντος ὅμως ὅτι τὸ θεῖον δὲν ἀναφλέγεται ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου, ἄγεταί τις νὰ πιστεύσῃ ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἁπλοῦ θείου, ἀλλὰ μᾶλλον περὶ σκευασίας τινὸς ἐχούσης τὸ θεῖον ὡς βάσιν καὶ ἐπινοηθείσης ὑπὸ τοῦ Πρόκλου, τηρήσαντος μυστικὴν τὴν κατασκευὴν αὐτῆς καὶ συνεπῶς μὴ χρησιμοποιηθείσης ἔκτοτε μέχρι τῆς ἐφευρέσεως τοῦ ὑγροῦ πυρὸς ὑπὸ τοῦ Καλλινίκου.

Ἀλλὰ τὸ ζήτημα λαμβάνει διάφορον ὅλως ὄψιν ἐκ τῶν πληροφοριῶν νεωτέρων χρονογράφων. Ὁ Ζωναρᾶς, γράψας κατὰ τὸν ΙΒ´ αἰῶνα, οὐδὲν ἀναφέρει περὶ θείου, ἁπλῶς δὲ λέγει ἡμῖν, ὅτι τὰ πλοῖα τῶν στασιαστῶν κατεκάησαν «ἔκ τινος μηχανῆς παρὰ Πρόκλου τοῦ πάνυ γεγενημένης, τότε γὰρ ἤνθει ἐπὶ φιλοσοφίᾳ καὶ ἐν τοῖς μηχανήμασι, τά τε τοῦ περιβοήτου ἐν τούτοις Ἀρχιμήδους ἅπαντα διελθὼν καὶ αὐτὸς ἐκείνοις προσεξευρών», καὶ κατωτέρω προσθέτει ὅτι «χαλκεύσας κάτοπτρα πυρφόρα» καὶ τοποθετήσας αὐτὰ ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατέναντι τῶν ἐχθρικῶν πλοίων κατέκαυσεν αὐτά.

Συνδυάζοντες τὰς πληροφορίας τοῦ Μαλάλα, τοῦ Νικίου καὶ τοῦ Ζωναρᾶ δὲν εἶναι ἴσως τολμηρὸν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὁ φυσικὸς καὶ χημικὸς Πρόκλος ἐφήρμοσε, τελειοποιηθέντα ἴσως, τὰ κάτοπτρα τοῦ Ἀρχιμήδους, χρησιμοποιήσας καὶ τὸ θεῖον χάριν τῆς ταχυτέρας καὶ ἀσφαλεστέρας αὐτῶν κατακαύσεως. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι πολλοὶ ἠμφεσβήτησαν τὴν ἱστορουμένην δραστικότητα τῶν κατόπτρων τοῦ Ἀρχιμήδους, ἀλλ᾽ εἶναι ἐπίσης γνωστὸν ὅτι ὁ Γάλλος Buffon (1707—1788) ἀπέδειξε διὰ πειραμάτων, ὅτι πράγματι εἶναι δυνατὴ ἡ διὰ τῶν κατόπτρων συγκέντρωσις μεγάλης ἡλιακῆς θερμότητος, καὶ ὅτι διὰ 400 κατόπτρων ἐπέτυχε τοιαύτην θερμότητα, ὥστε κατώρθωσε νὰ ἀνάψῃ ἄνθρακας καὶ νὰ τήξῃ μόλυβδον. Εἰς τὴν προκειμένην ἄλλως τε περίπτωσιν τὰ πλοῖα τοῦ Βιταλιανοῦ ἐκάησαν ὅταν ἐπλησίασαν ἐγγύτατα τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Μετὰ πάροδον πολλῶν ἐτῶν ὁ Βιταλιανός, καταστὰς ὕποπτος συνωμοσίας, συνελήφθη διαταγῇ τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ (527—565) καὶ ὁδηγηθεὶς εἰς τὰ παλάτια ἐθανατώθη.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βιταλιανὸς** (Vitalianus). Ὁ ἑβδομηκοστὸς ὄγδοος πάπας, διαδεχθεὶς ἐν ἔτει 658 Εὐγένιον τὸν Α´ καὶ ἀποθανὼν ἐν Ρώμῃ τῷ 672. Ἅμα τῇ ἀναρρήσει αὐτοῦ εἰς τὸν παπικὸν θρόνον ἔπεμψεν ἀντιπροσώπους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ δὲ τότε αὐτοκράτωρ Κώνστας ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν ἀντίτυπον τοῦ Εὐαγγελίου μὲ χρυσοῦν περικάλυμμα κεκοσμημένον δι᾽ ἀδαμάντων, μετὰ πέντε δὲ ἔτη μετέβη εἰς Ρώμην, ὅπως ἐπισκεφθῇ τὸν μέγαν ποντίφηκα.

Ὁ πάπας, καίτοι ὑπήκοος τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου, ἐν τούτοις ἐθεωρεῖτο ἤδη εἰς τὴν Δύσιν ὡς ὕπατος ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὸ τὸν τίτλον δὲ τοῦτον ἐξήσκει ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης μεγίστην ἐπιρροήν. Ἐν ἔτει 664 ὁ Ἐγβέρτος, βασιλεὺς τῆς Κέντης (ἑνὸς τῶν βασιλείων τῆς Σαξονικῆς Ἑπταρχίας τῆς Ἀγγλίας) καὶ ὁ Ὄσβι, βασιλεὺς τῶν Νορθουμβριανῶν, ἔπεμψαν πρὸς τὸν πάπαν πρεσβευτάς, ἐντεταλμένους νὰ τῷ προσφέρωσι χρυσᾶ σκεύη καὶ νὰ παρακαλέσωσιν αὐτόν, ὅπως καθορίσῃ σημεῖά τινα σχετικὰ πρὸς τὴν λειτουργίαν καὶ τὴν ἡμερομηνίαν, καθ᾽ ἣν ἔδει νὰ ἑορτάζηται τὸ Πάσχα. Ὁ Βιλφρίδος, εἷς τῶν πρεσβευτῶν, ἐπανῆλθε κομιστὴς σχετικῶν παπικῶν ἀποφάσεων καὶ πολλῶν λειψάνων, ὁ δὲ Βιταλιανός, ἐπωφεληθεὶς τῆς εὐκαιρίας, ἔθεσεν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς τοῦ Καντέρμπουρυ μοναχόν τινα, καλούμενον Θεόδωρον, καταγόμενον ἐκ Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας. Ὁ μοναχὸς οὗτος διεκρίνετο διὰ τὴν εὐφυΐαν του καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὰς σαξονικὰς χώρας τὴν λατινικὴν λειτουργίαν.

Ἐνῷ τοιουτοτρόπως ἡ ἐξουσία τοῦ πάπα ἐπεξετείνετο εἰς τὰς ἐσχατιὰς τῆς Εὐρώπης, διημφεσβητεῖτο παρὰ τὰς πύλας τῆς Ρώμης ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Ραβέννης Μάουρος, ὅστις διαθέτων τὴν αὐλὴν τοῦ Βυζαντίου δυσμενῶς πρὸς τὸν Βιταλιανόν, ἠρνήθη νὰ παραδεχθῇ τὴν ὑπάτην ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν τῆς Ρώμης καὶ νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τοῦ μεγάλου ποντίφηκος, ὅπως δικαιολογηθῇ διὰ τὴν στασιαστικὴν δρᾶσίν του. Ὁ πάπας ἀφώρισε τότε τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς Ραβέννης, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ὁ ἀφορισμὸς οὗτος οὐδεμίαν ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν εἰς τὸν Μάουρον, ὁ Βιταλιανὸς προσεπάθησε νὰ ἐξεγείρῃ τὴν ὀργὴν τῶν ἄλλων ἱεραρχῶν τῆς Ἰταλίας ἐναντίον τοῦ στασιαστοῦ. Ὁ Μάουρος μετεχειρίσθη τὰ αὐτὰ μέσα καὶ ἐκληροδότησε τὰς ἀξιώσεις αὐτοῦ εἰς τοὺς διαδόχους του, οἵτινες κατέβαλον πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν, ὅπως καθυποτάξωσι τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αἱ προσπάθειαι αὗται ὅμως δὲν ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας, καίτοι ὁ Βιταλιανὸς ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν πρὶν ἢ τερματισθῇ ὁ ἀγών. Ἡ παράδοσις ἀποδίδει εἰς τὸν πάπαν τοῦτον τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου καὶ τῆς ἐνοργάνου μουσικῆς εἰς τὰς ἱεροτελεστίας. —Ω.

Βιτάλιος. Ἅγιος τῶν Καθολικῶν, μαρτυρήσας ἐπὶ Νέρωνος τῷ 62 μ. Χ. ἐν Ραβέννῃ, καὶ τιμώμενος ἔκτοτε ὡς πολιοῦχος αὐτῆς, τῆς μνήμης του ἑορταζομένης ὑπὸ τῶν Καθολικῶν τὴν 28ην Ἀπριλίου. Κατήγετο ἐκ Μιλάνου, ἦτο δὲ πιθανῶς πατὴρ τοῦ Γερβασίου καὶ Πορτασίου. Οὗτος ἐλθὼν μετὰ τῆς συζύγου του ἁγίας Βαλερίας εἰς Ραβέννην, ὅτε θὰ ἐξετελεῖτο ὁ μαρτυρικὸς θάνατος τοῦ ἁγίου Οὐρσικίνου, ἐνεθάρρυνεν αὐτόν, καταληφθέντα ὑπὸ τρόμου ἐπὶ τῇ ὄψει τῶν βασανιστηρίων, καὶ θανατωθέντα ἐνεταφίασε.

Συλληφθεὶς κατόπιν ὁ Βιτάλιος, πρῶτον μὲν ἐβασανίσθη, ἔπειτα δ᾽ ἐκάη ζῶν. Ὁμοίως καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Βιταλίου, ἡ ἁγία Βαλερία, εὗρε μαρτυρικὸν θάνατον, ὅτε ἐπέστρεφεν εἰς Μιλάνον.

— **Βιτάλιος.** Ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, Ἀπολλιναριστής. Ἐχειροτονήθη ἱερεὺς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἀντιοχείας Μελετίου, ὡς διαπρέπων κατὰ τὴν τοῦ βίου πολιτείαν καὶ διὰ ταύτην μεγάλως τιμώμενος ὑπὸ τῶν Ἀντιοχέων. Περί τε τῆς τοῦ βίου πολιτείας τοῦ Βιταλίου καὶ περὶ τῆς τιμῆς καὶ τοῦ σεβασμοῦ, οὗ ἀπέλαυεν οὗτος παρὰ τῷ λαῷ Ἀντιοχείας, ὑπάρχουσι πολλαὶ μαρτυρίαι (ἴδ. *Ἐπιφάνιον* ἐν αἱρ. 77η, κεφ. 21ω, *Σωζόμενον*, Ἐκκλ. Ἱστορ. VI, 25, παρὰ *Migne*, Πατρολ. Ἑλλ. τόμ. 67, στήλ. 1357, *Θεοδώρητον*, Ἐκκλ. Ἱστ. V, 4).

Ἐλθὼν ὁ Βιτάλιος, τῷ 375, εἰς Ρώμην, καίτοι ἐν κρυπτῷ Ἀπολλιναριστής, ἐπέτυχε νὰ θεωρηθῇ Ὀρθόδοξος ὑπὸ τοῦ πάπα Δαμάσου, μὴ δυνηθέντος νὰ διακρίνῃ τὰς διφορουμένας ἐκφράσεις, ὧν ἔγεμεν ἡ ὑπὸ τοῦ Βιταλίου ἐγχειρισθεῖσα αὐτῷ ὁμολογία πίστεως. Ὁ Δάμασος ἔδωκε τῷ Βιταλίῳ ἀναχωροῦντι καὶ ἐπιστολὴν διὰ τὸν Παυλῖνον. Ὁ Βιτάλιος, κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ, ἔμεινεν ἐπ᾽ ὀλίγον παρὰ Γρηγορίῳ τῷ Ναζιανζηνῷ, ὅστις ὁμολογεῖ, ὅτι, καὶ αὐτὸς ἀπατηθείς, δὲν διέκρινε τὴν κακοδοξίαν τοῦ Βιταλίου (Ἐπιστολὴ 102α, παρὰ *Migne*, Πατρολ. Ἑλλ. τόμ. 37, στήλ. 192). Ἀλλὰ βραδύτερον ὁ Δάμασος, διὰ δευτέρας αὐτοῦ ἐπιστολῆς (μὴ διασωθείσης, ὡς δὲν διεσώθη καὶ ἡ πρώτη) πρὸς τὸν Παυλῖνον, ᾐτήσατο ἐξηγήσεις παρ᾽ αὐτοῦ περὶ τοῦ φρονήματος τοῦ Βιταλίου. Διὰ τρίτης δ᾽ ἐπιστολῆς (διασωθείσης μόνον λατινιστί), κατεδίκασεν ὁ Δάμασος τὸν Ἀπολλιναρισμόν, ἠξίωσε δὲ παρὰ τοῦ Βιταλίου νὰ πράξῃ καὶ αὐτὸς τὸ αὐτὸ (375) (Epist. III, Per Filium, παρὰ *Migne*, Πατρολ. Λατιν. tom. 13, col. 356). Ὁ Βιτάλιος δ᾽ ὅμως ἠρνήθη, προσχωρήσας δὲ πρὸς τὸν Ἀπολλινάριον, ἐχειροτονήθη ὑπ᾽ αὐτοῦ ἐπίσκοπος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀπολλιναρικῆς μερίδος.

Ὁ Σωζόμενος ὡς λόγον τῆς ἀπὸ τῆς ὀρθοδοξίας ἀποσχίσεως τοῦ Βιταλίου ἀναφέρει τὴν κατὰ τοῦ Φλαβιανοῦ δυσαρέσκειαν καὶ τὴν ἀντίληψιν αὐτοῦ, ὅτι ἠδικεῖτο (Ἐκκλ. Ἱστορ. VI 25).

Ἐλθὼν ὁ Ἐπιφάνιος τῷ 376 εἰς Ἀντιόχειαν καὶ προσπαθήσας νὰ ἑνώσῃ τὸν Βιτάλιον καὶ τὸν Παυλῖνον ἀπέτυχε, τοῦ Βιταλίου ἀρνηθέντος νὰ δώσῃ, ὡς ἠξίωσεν ὁ Ἐπιφάνιος, λίβελλον κατὰ τῆς αἱρέσεως τοῦ Ἀπολλιναρίου. Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

—**Βιτάλιος.** Στρατηγὸς Βυζαντινὸς ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ Α´. Κατὰ τὴν μακρὰν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Γότθων (536—554) συμμετέσχεν ἐν ἀρχῇ εἰς τὰς ἐν Δαλματίᾳ ἐπιχειρήσεις, κατὰ τὸ 5ον δὲ ἔτος τοῦ πολέμου (541), ὅτε ὁ Βελισσάριος ἐπολιόρκει τὴν Ραβένναν, προελάσας εἰς Βένετον ἐπετήρει τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Πάδου πρὸς ἀποκοπὴν τῶν ἐκεῖθεν συγκοινωνιῶν τῶν Γότθων. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ραβέννης (541), τὴν εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἀναχώρησιν τοῦ Βελισσαρίου εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν παραλυσίαν τοῦ στρατοῦ, ἕνεκα τῆς ἀνικανότητος τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν ἀρχιστρατήγου Ἀλεξάνδρου, τοῦ ἐπικληθέντος ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν «*Ψαλιδίου*», ἕνεκα τῶν καταχρήσεων ἃς διέπραττεν, ὁ Βιτάλιος βλέπων ἀναθαρρήσαντας τοὺς Γότθους καὶ ἀνακαταλαμβάνοντας τὰς διαφόρους ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου κατεχομένας πόλεις, μόνος αὐτὸς προσεπάθησε νὰ ἀναστείλῃ τὴν πρόοδον αὐτῶν καὶ συναθροίσας ὀλίγον στρατὸν ἐπετέθη ἐναντίον των, ἀλλ᾽ ἡττηθεὶς εἰς τὴν ἐν Ταρβησίῳ μάχην καὶ ὑποστὰς δεινὰς ἀπωλείας ὑπεχώρησεν εἰς Ραβένναν. Συμμετέσχε κατόπιν εἰς τὴν ἀποτυχοῦσαν ἐπιχείρησιν πρὸς ἀνακατάληψιν τῆς Βερώνης, μεθ᾽ ἣν ἀπῆλθεν εἰς Βυζάντιον καὶ διωρίσθη στρατηγὸς Ἰλλυρίας (545), ἀλλ᾽ εὐθὺς ἀπεστάλη πάλιν μετὰ 4 χιλ. ἀνδρῶν εἰς Ἰταλίαν συγχρόνως μετὰ τοῦ Βελισσαρίου, παρὰ τοῦ ὁποίου ἀπεστάλη εἰς Αἰμιλίαν, ἔνθα ἐξεπόρθησε τὴν ὀχυρὰν Βονωνίαν καὶ ἐξηκολούθησε πολεμῶν ἔκτοτε ἐν Ἰταλίᾳ μέχρι τέλους τοῦ πολέμου (554). Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

—**Βιτάλιος.** Στρατηγὸς Βυζαντινὸς ἐπὶ τῆς βασιλείας Μαυρικίου (582—602)· συμμετέσχεν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Φιλιππικὸν εἰς τὴν νικηφόρον ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν Περσῶν. Εἰς τὴν μάχην τῶν Σολάχων (ἐν Μεσοποταμίᾳ) κατεῖχε τὸ δεξιὸν τῆς παρατάξεως. Ν. ΚΛΣ

—**Βιτάλιος** (Vitale). Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔφερον δύο δόγαι τῆς Βενετίας: *Βιτάλιος ὁ Α´* (1096—1102) καὶ *Βιτάλιος ὁ Β´* (1156—1173), γνωστότεροι ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον **Μικέλι** (βλ. λ.). —Ω.

Ν. Κ. Κ.

Βιτάλις (Vitalis), *Ἐρίκ.* Σουηδὸς ποιητὴς (1794—1828), ὀνομαζόμενος *Συιέμπεργ*, ἀλλὰ παραμείνας γνωστὸς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Βιτάλις*. Υἱὸς πτωχῶν γονέων κατώρθωσε, προγυμνάζων συμμαθητάς του, νὰ παρακολουθήσῃ παραδόσεις εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Οὐψάλης. Τῷ 1822 ὁ πρίγκιψ Ὀσκάρ, ἀναγνώσας συλλογὴν ποιημάτων του καὶ διιδὼν τὸ τάλαντόν του, ἐξησφάλισεν εἰς αὐτὸν χρηματικὴν ἐπιχορήγησιν, διὰ μικρὸν ὅμως διάστημα, καθ᾽ ὅσον ἡ ἐπιχορήγησις ἀνεκλήθη, λόγῳ ἀρνήσεως τοῦ ποιητοῦ ὅπως ἐκφωνήσῃ, κατὰ παραγγελίαν, ἐπισήμους πανηγυρικούς. Τὰ ποιήματά του διακρίνει μελαγχολία καὶ βαθὺ αἴσθημα. Ὁ Βιτάλις, λίαν πρωτότυπος ποιητής, κατέχει ἐξέχουσαν θέσιν ἐν τῇ φιλολογίᾳ τῆς πατρίδος του. Πλήρης συλλογὴ ἔργων του ἐξεδόθη ὑπὸ *Geyer* (Στοκχόλμη, 1828 εἰς 8ον). —Β.

Βιταλὶς (Vitalis), *Ἰωάννης-Βαπτιστής*. Γάλλος χημικὸς ἀποθανὼν τῷ 1832. Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς εἰς τὰς τέχνας ἐφηρμοσμένης Χημείας εἰς τὴν École centrale τῆς Ρουένης, καὶ γραμματεὺς τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Ἀκαδημίας ἐπὶ δεκαοκταετίαν. Ἐδημοσίευσεν «Ὑπόμνημα περὶ τῆς

Digitized by Google

ἐξαγωγῆς σακχάρεως ἐκ τῶν τεύτλων» (Ρουένη 1812), «Ἐγχειρίδιον τοῦ βαφέως» (Ρουένη, 1810 καὶ «Ἐγχειρίδιον βαφικῆς» (Ρουένη, 1823). ΛΝ. Δ.

—**Βιταλὶς** *ἀντίδρασις* (Vitalis réaction). Αὕτη χρησιμεύει εἰς τὴν ἀνίχνευσιν ἀλκαλοειδῶν. Πρὸς τοῦτο ἐξατμίζεται τὸ ἀλκαλοειδὲς ἐπὶ ἀτμολούτρου μετὰ νιτρικοῦ ὀξέος μέχρι ξηροῦ καὶ εἰς τὸ ὑπόλειμμα προστίθεται σταγὼν ἀλκοολικοῦ διαλύματος καυστικοῦ κάλεως, ὅτε, ἀναλόγως τῶν διαφόρων ἀλκαλοειδῶν, λαμβάνουσι χώραν διάφοροι ἀντιδράσεις χροιᾶς· οὕτω π. χ. παρουσίᾳ ἀτροπίνης παρουσιάζεται ἰώδης χροιά. Κ. Γ. Μ.

βιταλισμὸς (ὁ) [*Φιλοσ.*]. Ὅρος, διὰ τοῦ ὁποίου σημαίνεται ἡ θεωρία περὶ τοῦ ἰδιάζοντος καὶ ἰδιορρύθμου χαρακτῆρος τῶν φαινομένων τῆς ἐνοργάνου ὕλης, τὰ ὁποῖα οἱ ὀπαδοὶ αὐτῆς ἑρμηνεύουν ἐξ ἰδίας ζωϊκῆς ἀρχῆς, διαφόρου καὶ ἀνεξαρτήτου τῶν φυσικῶν νόμων καὶ δυνάμεων καὶ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν μηχανικὴν θεωρίαν, ὁρμωμένην πρὸς ἐξήγησιν τῆς ζωῆς καὶ τῶν λειτουργιῶν αὐτῆς ἀπὸ τῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν δυνάμεων καὶ τῶν νόμων αὐτῶν. Βάσις καὶ ἀφορμὴ τῆς θεωρίας ταύτης εἶναι ἡ ἐν τῷ ἐνοργάνῳ κόσμῳ παρατηρουμενη σκοπιμότης, τὸ δὲ πρόβλημα αὐτῆς δὲν εἶναι ἁπλῶς ἡ πιστοποίησις τῆς σκοπιμότητος ταύτης ἐν τοῖς ζωϊκοῖς φαινομένοις ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἡ κατάδειξις, ὅτι τὸ σκόπιμον, ἡ πρὸς σκοπὸν ῥοπή, ἡ σχέσις τῶν ἐπὶ μέρους πρὸς τὸ ὅλον καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ ὅλου τούτου ἐξάρτησις τῆς τε μορφῆς καὶ τῶν λειτουργιῶν τῶν φυσικῶν καὶ ζωϊκῶν ὀργανισμῶν, δὲν ὀφείλονται εἰς ἰδιαιτέραν τινὰ συνδρομὴν παραγόντων γνωστῶν ἐκ τῆς Φυσικῆς καὶ τῆς Χημείας, ἀλλ' εἶναι ἀπόρροιαι ἰδίων νόμων, μόνον εἰς τὴν ὀργανικὴν ζωὴν ἰδιαζόντων. Ἐνῷ λοιπόν, κατὰ τὴν μηχανικὴν ἀντίληψιν τῆς ζωῆς, ὁ ὀργανισμὸς εἶναι μηχανή, τῆς ὁποίας τὰ μέρη συνηρμολογήθησαν εἰς ἓν ὅλον τυχαίως καὶ τῇ ἐπιδράσει τυφλῶν ἐξωτερικῶν παραγόντων οὕτως, ὥστε ἡ παρατηρουμένη σκοπιμότης νὰ θεωρῆται ἐντελῶς συμπτωματική, κατὰ τὸν *βιταλισμὸν* ἢ τὴν ὀργανικὴν καὶ τελολογικὴν ἀντίληψιν τῆς ζωῆς, πρὸς ἀποτέλεσιν καὶ λειτουργίαν τῆς μηχανῆς ταύτης εἶναι ἀναγκαία καὶ ἡ παρουσία τῆς δυνάμεως, ἥτις συλλαμβάνει τὸ ὅλον πρὸ τῆς παραγωγῆς τῶν μερῶν καὶ θέτει τὸν σκοπόν, ἐκ τοῦ ὁποίου μόνου ἐξηγεῖται καὶ τὸ ἑνιαῖον ὅλον καὶ τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὸ μέρη. Ἐν ταῖς μηχαναῖς, τὰς ὁποίας κατασκευάζει ὁ ἄνθρωπος, τὴν δύναμιν ταύτης ἀποτελεῖ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς· ἐν τῇ μηχανῇ ὅμως, τὴν ὁποίαν καλοῦμεν ὀργανισμόν, ἡ δύναμις αὕτη, ἡ τοὺς σκοποὺς θέτουσα ἢ μᾶλλον ἡ τὰ πάντα πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ διατάττουσα, ἐνοικεῖ ἐν αὐτῷ τῷ ὀργανισμῷ, ἀποτελοῦσα τρόπον τινὰ τὴν ἐντελέχειαν αὐτοῦ.

Κατὰ τὸν περίφημον βιολόγον Hans Driesch, ἡ περὶ σκοπιμότητος τῶν ὀργανικῶν ὄντων θεωρία διαιρεῖται εἰς τρία εἴδη: Τὴν *περιγραφικὴν τελολογίαν*, ἡ ὁποία περιορίζεται εἰς τὴν πιστοποίησιν τῆς σκοπιμότητος, χωρὶς νὰ ἀναζητῇ τὰ αἴτια αὐτῆς, τὴν *στατικην τελολογίαν*, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ζωὴ ἀποτελεῖ ἰδίαν μόνον περίπτωσιν τῶν καθόλου νόμων τῆς φύσεως, τῶν διαφόρων στοιχείων συντρεχόντων οὕτως, ὥστε νὰ γεννῶνται τὰ φαινόμενα, ἅπερ καλοῦμεν ζωήν, καὶ τὴν *δυναμικὴν τελολογίαν*, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ εἰς τὸν κυρίως βιταλισμὸν καὶ ἀναζητεῖ ἰδίους νόμους πρὸς ἐξήγησιν τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς, διαφόρους καὶ ἀνεξαρτήτους τῶν φυσικῶν.

Ἐπισκοποῦντες τὴν ἱστορίαν τῆς θεωρίας ταύτης ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι σήμερον διακρίνομεν δύο στάδια, τῶν ὁποίων τὸ μὲν πρῶτον καλεῖται *ἀρχαιότερος βιταλισμός*, τὸ δὲ δεύτερον ἀποτελεῖ τὸν νεώτερον βιταλισμὸν ἢ τὸν *νεοβιταλισμόν*. Ὁ πρῶτος φυσιοδίφης τῆς ἀρχαιότητος, ὁ *Ἀριστοτέλης*, ἦτο ἤδη βιταλιστής. Ἐν τοῖς ὀργανισμοῖς διέβλεπε βαθμολογικὴν κλίμακα ψυχῶν καὶ ἐδίδασκεν ὅτι ἡ ψυχὴ διοργανώνει τὸ σῶμα ὡς ἐντελέχεια αὐτοῦ. Ἡ ἀντίληψις αὕτη περὶ τῆς ζωῆς ἐπικρατεῖ καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα, ἕως ὅτου σὺν τῇ προόδῳ τῆς μηχανικῆς, πρὸς ἣν συνδέονται τὰ ὀνόματα τοῦ *Γαλιλαίου* καὶ τοῦ *Νεύτωνος*, ἀπέβη καὶ ἡ περὶ ζωῆς ἀντίληψις μηχανική, ὡς δεικνύει ἡ περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ ὡς μηχανῆς θεωρία τοῦ *Καρτεσίου* καὶ τοῦ *Λεϊβνιτίου*. Δι' ἀμφοτέρους τούτους ὁλόκληρος ἡ φύσις, ἐξαιρέσει τοῦ πνεύματος, εἶναι μηχανικὸν σύστημα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διατεταγμένον. Ὁ βιταλισμὸς ἀνανεοῦται πραγματικῶς πάλιν μόλις διὰ τοῦ Harvey, τοῦ ἀνακαλύψαντος τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος, καὶ τοῦ Stahl, τοῦ εἰσηγητοῦ τῆς περὶ φλογιστοῦ θεωρίας. Κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον ἡ «ψυχὴ» δέον νὰ θεωρῆται ὡς ἡ πρωταρχικὴ ἀρχὴ τόσον τῆς γενέσεως ὅσον καὶ τῆς λειτουργίας τῶν ζώντων ὄντων, ἐκ τῆς ἀντιλήψεως δὲ ταύτης ὁρμώμενος συνεκρότησε τὸ πρῶτον σύστημα ἐπιστημονικῆς θεωρητικῆς βιολογίας μετὰ τὸν Ἀριστοτέλη, μακρὰν τῆς μυστικοπαθείας, ἥτις διέκρινε τοὺς πρὸ αὐτοῦ βιταλιστάς.

Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἀνακύπτουν νέα προβλήματα ἐν τῇ βιολογίᾳ, συνδεδεμένα πρὸς ποικίλας ἀνακαλύψεις, ὡς εἶναι τὸ σπερματοζῳάριον ὑπὸ τοῦ Leeuwenhoek, ἡ ἐξέλιξις τῆς ὄρνιθος, τοῦ βατράχου καὶ τῶν ἐντόμων ὑπὸ τοῦ Malpighi, ὑπὸ δὲ τῶν Bounet, Needham, Haller, Wolff, Reaumur, Trembley καὶ Spallanzani ἡ πρὸς ἀναγέννησιν ἱκανότης τῶν ζῴων. Τοὺς βιολόγους τῶν χρόνων τούτων ἀπασχολεῖ κυρίως τὸ πρόβλημα τῆς γενέσεως τοῦ ὀργανισμοῦ, πρὸς ἐξήγησιν τῆς ὁποίας δέχονται ἢ τὴν *ἐξέλιξιν*, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ μέλλουσα μορφὴ περιέχεται ἤδη ἐν τῷ σπέρματι καὶ ἑπομένως ἡ γένεσις καὶ ἀποτέλεσις τοῦ ὀργανισμοῦ εἶναι αὔξησις τοῦ ἐν πυρῆνι ὑπάρχοντος, ἢ τὴν *ἐπιγένεσιν*, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἑτεροειδὲς γεννᾶται σὺν τῷ χρόνῳ ἐκ τοῦ ὁμοειδοῦς. Οἱ ἐξελικτικοὶ ἦσαν ὀπαδοὶ μᾶλλον τῆς μηχανικῆς θεωρίας, ἐνῷ οἱ δεχόμενοι τὴν ἐπιγένεσιν ἦσαν μᾶλλον βιταλισταί. Τούτων ἐπιφανέστατοι ἐγένοντο οἱ Wolff καὶ Blumenbach. Ὁ πρῶτος πιστεύει εἰς ἰδίαν δύναμιν, τὴν vim enentialem, ἡ ὁποία διέπει τόσον τὴν γένεσιν ὅσον καὶ τὴν συντήρησιν τῶν ὀργανικῶν ὄντων, ζητεῖ δὲ νὰ ἀποδείξῃ ὅ,τι διδάσκει, ἀναδειχθεὶς ὁ σαφέστατος καὶ ἅμα ὁ βαθύτατος βιταλιστὴς μετὰ τὸν Ἀριστοτέλη. Ὁ δὲ Blumenbach ἐξ ἄλλου ἀποτελεῖ τὸ κορύφωμα τοῦ ἀρχαιοτέρου βιταλισμοῦ, παρασχὼν πρῶτος αὐτὸς εἶδός τι ἀποδείξεως τῆς ἀληθείας τῆς θεωρίας ταύτης. Μία ἐκ τῶν εἰς τὰ ζῶντα σώματα ἰδιαζουσῶν δυνάμεων εἶναι κατ' αὐτὸν ἡ «πλαστικὴ ὁρμή», τῆς ὁποίας ἡ σταθερὰ ἐνέργεια εἶναι γνωστὴ εἰς ἡμᾶς ἐκ τῆς πείρας, ἡ δὲ αἰτία ἄγνωστος, ὡς qualitas occulta καὶ αἰτία τῶν γενικῶς ἀνεγνωρισμένων φυσικῶν δυνάμεων. Οἱ δύο οὗτοι σοφοὶ εἶναι ἐν πάσῃ περιπτώσει οἱ πρῶτοι, οἵτινες προήγαγον τὸν βιταλισμὸν ὡς ἐπιστημονικὴν θεωρίαν, προβάντες πέραν τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους διδαχθέντων.

Οἱ μετὰ ταῦτα χρόνοι τελοῦσιν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς φιλοσοφίας τοῦ *Καντίου*, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζονται οἱ ὀπαδοὶ καὶ τῶν τριῶν ἐκείνων εἰδῶν τῆς περὶ σκοπιμότητος τῶν ὀργανικῶν ὄντων θεωρίας, δηλαδὴ τῆς περιγραφικῆς, τῆς στατικῆς καὶ τῆς δυναμικῆς τελολογίας. Κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὁ βιταλισμὸς κατευθύνεται ὑπὸ τῶν ἰδεῶν τῆς φιλοσοφίας τοῦ *Ἐγέλου* καὶ τοῦ *Σέλλιγγ*· ὡς δὲ ἄρχεται ἡ περίοδος αὕτη διὰ δύο φιλοσόφων, οὕτω καὶ περατοῦται διὰ φιλοσόφου, τοῦ *Σοπεγχάουερ*. Κατ' αὐτὴν προβάλλει ὁ Reil τὴν περὶ *ζωϊκῆς* ἢ *ζώσης ὕλης* θεωρίαν του, εἶδός τι *ὑλοζωϊσμοῦ*, ἀνοφαίνεται δὲ ὡς δογματικὸς τοῦ βιταλισμοῦ ὁ Treviranus, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ ζωὴ εἶναί τι ὅλως ξένον πρὸς τὴν ὕλην. Εἶναι μὲν αἱ μηχανικαὶ καὶ αἱ χημικαὶ ἀλλοιώσεις αἱ αὐταὶ εἴς τε τὴν νεκρὰν καὶ τὴν ζῶσαν ὕλην, ἀλλὰ ἐν τῇ τελευταίᾳ διέπονται καὶ μεταβάλλονται ὑπὸ τῆς «ζωϊκῆς δυνάμεως». Μετ' αὐτὸν διδάσκει ὁ περίφημος φυσιολόγος Ἰωάννης Müller, ὅτι ἡ ζωϊκὴ δύναμις εἶναι δύναμις ποσοτικῶς ὁριστή, ὁ δὲ μέγας χημικὸς Liebig τονίζει ὅτι αἱ ἰδιότητες τῶν ὀργανικῶν ὄντων ἀκολουθοῦν μὲν ἰδίους νόμους, ἀλλὰ δὲν ἀποτελοῦν ἐξαίρεσιν φυσικοῦ τινος νόμου. Ὁ ἀρχαιότερος οὗτος βιταλισμὸς ἀποθνῄσκει ἕνεκεν ἐλλείψεως ἀντιπάλων. Ὁ φιλόσοφος Lotze καὶ ὁ βιολόγος Κλαύδιος Bernard, κατ' οὐσίαν οὐχὶ ἐχθροὶ τοῦ ὀρθῶς νοουμένου βιταλισμοῦ, ἀπήγγειλαν τὸν ἐπικήδειόν του. Τὸ ἀληθὲς ὅμως εἶναι ὅτι τὸ πρὸς τὴν θεωρίαν ταύτην ἐνδιαφέρον ἔπαυσεν ὑφιστάμενον, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἔπαυσαν νὰ κινοῦν τὸ ἐνδιαφέρον τὰ προβλήματα τῆς μορφολογίας καὶ ἡ φυσιολογία αὐτῆς. Ἀναμφιβόλως ὅμως συνετέλεσεν εἰς τὸν παραμερισμὸν τῆς θεωρίας καὶ ὁ διὰ τοῦ *δαρβινισμοῦ* εἰς νέαν ζωὴν ὀρθεὶς *ὑλισμός*. Οὕτω περατοῦται τὸ πρῶτον στάδιον τοῦ βιταλισμοῦ, τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν *ἀρχαιότερον βιταλισμόν*.

Ἡ νέα ἀκμὴ τοῦ βιταλισμοῦ, ἡ ὁποία ὡδήγησεν εἰς τὸν νεοβιταλισμόν, χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ συνδέεται πρὸς τὰ ὀνόματα τοῦ μεγάλου ἐμβρυολόγου von Baer, τοῦ κλασσικοῦ κριτικοῦ τοῦ δαρβινισμοῦ Wigand, τοῦ Bunge, τοῦ Hanstein κ. ἄ., ὡς καὶ πρὸς τὸ τοῦ φιλοσόφου von Hartmann, ὅστις πρῶτος ἐπειράθη νὰ καθορίσῃ ἀκριβῶς τὴν σχέσιν, ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ στοιχειωδῶν παραγόντων τῆς ζωῆς καὶ τῶν παραγόντων τῆς ἀνοργάνου φύσεως. Ἐν τούτοις οὔτε αὐτὸς κατώρθωσε νὰ προσαγάγῃ τὴν ἀπόδειξιν περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς μηχανικῆς ἑρμηνείας τῆς ζωῆς. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀναβιοῦσιν αἱ πειραματικαὶ μορφολογικαὶ ἔρευναι διὰ τοῦ W. Roux, ὅστις, καίπερ ὀπαδὸς τῆς μηχανικῆς περὶ τῆς ζωῆς ἀντιλήψεως, δέχεται ψυχικοὺς παράγοντας πρὸς ἐξήγησιν τῆς προσαρμογῆς τῶν ὀργάνων καὶ τῶν λειτουργιῶν αὐτῶν, καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἶναι, ἀκριβῶς ὅπως ὁ Lotze, βιταλιστὴς χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ. Ἐν πλήρει συνειδήσει ἐκήρυξε τὸν *νεο-βιταλισμὸν* τὸ πρῶτον ὁ Ehrhardt κατὰ τὸ 1890, ἐπιχειρήσας νὰ στηρίξῃ αὐτὸν λογικῶς καὶ διὰ τῶν πραγμάτων καὶ δεχόμενος τὴν τελολογίαν οὐχὶ ὥς τι ἀντίθετον τῆς αἰτιότητος, ἀλλ' ὡς εἰς ταύτην ὑποτεταγμένην. Συγχρόνως σχεδὸν κηρύττει ταύτην ὁ G. Wolff εἰς τὰς ψυχιατρικάς του ἐργασίας, ὅτι ἡ ζωὴ διέπεται ὑπὸ ἰδίων νόμων, διαφόρων τῶν ἄλλως ἐν τῇ φύσει γνωστῶν. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1899 ἀπέδειξεν ὁ Cossmann, ὅτι ἡ τελολογία κέκτηται ὡς ἀξίωμα τὴν αὐτὴν δύναμιν ἣν καὶ ἡ αἰτιότης καὶ ὅτι δέον νὰ βαίνῃ παραλλήλως πρὸς αὐτὴν ἐν τῇ ἐρεύνῃ καὶ τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς. Κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν ἐμφανίζονται ὡς νεοβιταλισταί, ὡς ἐρευνηταὶ τουτέστι πειρώμενοι νὰ προσαγάγουν πειραματικὴν ἀπόδειξιν τῆς θεωρίας περὶ τῆς ἰδιορρυθμίας τῆς ζωῆς, ὁ Reinke, ὁ περιώνυμος βοτανικὸς τοῦ Κιέλου, καὶ ὁ βιολόγος Driesch, τὸν ὁποῖον ἐμνημονεύσαμεν ἤδη.

Ἐν τῷ παρόντι ὑπάρχουν, πλὴν τῶν δύο τούτων ἐρευνητῶν, πλεῖστοι ὅσοι νεοβιταλισταί, ὡς ὑπάρχουν καὶ φανατικοὶ ὀπαδοὶ τῆς καθαρῶς μηχανικῆς ἑρμηνείας τῆς ζωῆς. Δὲν δύναταί τις ἐν τούτοις νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ὁ βιταλισμὸς ὡς ἐπιστημονικὴ θεωρία τελεῖ ἐν καταστάσει διαρκοῦς προόδου, ἰδίως ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀπηλλάγη τῆς φιλοσοφίας τοῦ *Σέλιγγ* καὶ τῆς μυστικοποθείας καὶ ἀφ' ἧς στιγμῆς ἡ κατάρρευσις τῆς δαρβινείου θεωρίας ἀπήλλαξε τὸ βλέμμα τῆς ἐρεύνης ἀπὸ τῶν προκαταλήψεων, τὰς ὁποίας ἔσπειρεν ἡ ὑπόθεσις τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς καὶ τῆς τυχαίας ἐπιβιώσεως τοῦ ἰσχυροτέρου. Ὁ νεοβιταλισμὸς ἐργάζεται πρὸς ἀποτέλεσιν πλήρους συστήματος ἐπὶ συγχρόνου ἐπιστημονικῆς βάσεως στηριζομένου, μακρὸν πάσης ἐκ τῶν προτέρων θεωρίας καὶ ξένος πρὸς πᾶσαν μυστικοπαθῆ ῥοπήν. Κατ' οὐδένα τρόπον ἐπιτρέπεται νὰ συγχέῃ τις αὐτὸν πρὸς τὰς θεωρίας ἢ δοξασίας ἐκείνας, αἵτινες ἐπικαλοῦνται τὸ ὑπερφυσικὸν πρὸς ἐξήγησιν τῆς ζωῆς. Αὐστηρῶς ἐπὶ τοῦ πειράματος στηριζόμενος πειρᾶται νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ζωὴ διέπεται ὑπὸ ἰδίων νόμων, ἐπειδὴ ἡ ἐν αὐτῇ σκοπιμότης δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξηγηθῇ ἐκ τῶν γνωστῶν φυσικῶν νόμων καὶ δυνάμεων. Οἱ νόμοι ὅμως οὗτοι τῆς ζωῆς δὲν σημαίνουν ἄρσιν τῆς αἰτιότητος, ἐπειδὴ αἱ τελολογικαὶ ῥοπαὶ χρησιμοποιοῦν τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ἐν τῇ ἐνοργάνῳ ὕλῃ ἐνοικούντων σκοπῶν, οἵτινες ὡς τοιοῦτοι δὲν δύνανται νὰ ἐκληφθῶσιν ὑπερβατικοὶ ἢ ἔξωθεν ἐπιβαλλόμενοι.

Τὸ πρόβλημα, περὶ τὸ ὁποῖον ἀσχολεῖται κατὰ ταῦτα ὁ βιταλισμός, εἶναι συντόμως τὸ ἑξῆς: Δύνανται τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς, ὡς λ. χ. τὰ φαινόμενα τῆς θρέψεως, τῆς αὐξήσεως, τῆς ἀναπαραγωγῆς, τῆς πρὸς ἀναγέννησιν ἱκανότητος, νὰ ἐξηγηθῶσι μηχανικῶς; Ἀρκοῦν πρὸς ἐξήγησιν αὐτῶν οἱ φυσικοὶ καὶ χημικοὶ νόμοι; Ἢ εἶναι ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν ἐκτὸς αὐτῶν καὶ ἄλλας εἰδικῶς ὀργανικὰς δυνάμεις; Οἱ ὀπαδοὶ τῆς μηχανικῆς ἀντιλήψεως τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν ἔχομεν ἀνάγκην ἰδίων, εἰδικῶν δυνάμεων, πρὸς ἐξήγησιν τῶν φαινομένων ἐκείνων. Οἱ βιταλισταὶ τοὐναντίον, οἱ ὀπαδοὶ τῆς ὀργανικῆς, τῆς τελολογικῆς περὶ τῆς ζωῆς θεωρίας, βεβαιοῦν ὅτι ἄνευ τῆς παραδοχῆς τῶν εἰδικῶν τούτων δυνάμεων, ἄνευ τῆς vis vitalis, τοῦ nisus formativus, τῶν formae enentiales κλπ., δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κατανοηθοῦν καὶ νὰ ἑρμηνευθοῦν τὰ φαινόμενα τῆς ἐνοργάνου ὕλης καὶ τῆς ζωῆς ἐν γένει. Καὶ ἄλλοι μὲν αὐτῶν, ὡς ὁ Gustav Wolff καὶ ὁ Cossmann ἀρκοῦνται εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν πιστοποίησιν τῆς παρουσίας τελολογικῶν δυνάμεων, αἵτινες προκαλοῦν συνεργασίαν τῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν δυνάμεων πρὸς κατόρθωσιν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. Ἄλλοι ὡς ὁ Ed. von Hartmann, παραδέχονται ἀσυνείδητόν τινα τελολογικὴν ῥοπήν, ἄρχουσαν ἐφ' ὅλου τοῦ σύμπαντος. Ἄλλοι πάλιν ὁμιλοῦν περὶ διαμορφωτικῆς ἢ πλαστικῆς δυνάμεως, ὡς ὁ von Hanstein, ἢ περὶ ἀρχουσῶν δυνάμεων, ὡς ὁ Reinke, ἢ περὶ ἐντελεχειῶν, ὡς ὁ Driesch. Ἄλλοι ὑπὸ τὴν vim vitalem νοοῦσι μᾶλλον τὴν ψυχὴν ἢ ψυχοειδῆ τινα δύναμιν, ὡς οἱ Francé, Pauly, K. Schneider, πλησιάζοντες οὕτω πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Fechner καὶ τοῦ Paulsen κηρυχθεῖσαν *παμψύχωσιν*. Εἰς ἄλλους τοὐναντίον ἡ ἰδέα αὕτη φαίνεται φαντασιώδης καὶ ἀναπόδεικτος, διὸ καὶ περιορίζονται εἰς τὴν βεβαίωσιν, ὅτι αἱ δυνάμεις αὗται ἐνεργοῦν τελολογικῶς, χωρὶς νὰ ἐπιχειροῦν ἀκριβέστερον καθορισμὸν τῆς φύσεως αὐτῶν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ παρὸν δεικνύει προσέγγισίν τινα τῶν ὀπαδῶν τῶν δύο περὶ τῆς ζωῆς θεωριῶν κατὰ τοσοῦτον, καθ' ὅσον καὶ οἱ «μηχανικοὶ» ὁμολογοῦν, ἐφ' ὅσον τοὐλάχιστον δὲν ἐκπίπτουν εἰς ἄκρατον ὑλοφροσύνην, ὅτι τὰ πνευματικὰ φαινόμενα δὲν ἐξηγοῦνται ἐκ τῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν νόμων καὶ οἱ «τελολογικοὶ» δὲν νοοῦσι τὰς εἰδικὰς ὀργανικὰς δυνάμεις ὡς ἔξω καὶ ἐναντίον τῶν νόμων τῆς φύσεως ἐνεργούσας. Ἡ τελολογία ἄλλως τε δύναται εὐκόλως νὰ συμβιβασθῇ πρὸς τὴν αἰτιότητα. Καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος κατασκευαζομένη μηχανὴ ὑπηρετεῖ ὡρισμένον σκοπόν, ὑπ' αὐτοῦ ἐκ τῶν προτέρων τεθειμένον, χωρὶς διὰ τοῦτο νὰ λειτουργῇ παρὰ τοὺς νόμους τῆς φύσεως, τοὺς ὁποίους χρησιμοποιεῖ τοὐναντίον πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ τεθειμένου σκοποῦ. Ἡ διὰ μέσου τῶν αἰώνων παρατηρουμένη ἀντίθεσις αὕτη μεταξὺ τῶν δύο θεωριῶν ὀφείλεται εἰς τὴν ψυχολογικὴν διαφορὰν τῶν δύο ἀνθρωπίνων τύπων, οἵτινες κρύ-

Digitized by Google

πτονται ὄπισθεν αὐτῶν. Ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης, ἡ συλλογὴ πλείονος ὑλικοῦ καὶ ἡ λεπτομερεστέρα ἔρευνα αὐτοῦ, ἴσως ὁδηγήσῃ μίαν ἡμέραν εἰς τὴν δικαίωσιν τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης θεωρίας· πιθανώτερον ὅμως εἰς συνδυασμὸν ἀμφοτέρων.

Οἱ περιφανέστεροι ἀντιπρόσωποι τοῦ νεοβιταλισμοῦ κατὰ τὰς ἡμέρας ἡμῶν εἶναι ὁ Hans Driesch καὶ ὁ Johannes Reinke. Ὁ πρῶτος τούτων ἐπεχείρησε νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀλήθειαν τῆς τελολογικῆς θεωρίας καὶ τὴν ὕπαρξιν ἰδίων ζωϊκῶν δυνάμεων μετὰ πολυχρονίους πειραματικὰς ἐρεύνας διὰ πολλῶν συγγραφῶν, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: «Die organischen Regulationen» (1901). «Die Seele als elementarer Faktor» (1903). «Der vitalismus als Geschichte und als Lehre» (1905). «Die Philosophie des organischen» (1925). Κατὰ τὴν γνώμην τῶν εἰδικῶν ὁ περιφανὴς βιολόγος κατώρθωσε νὰ προσαγάγῃ τὴν πειραματικὴν ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεως ἰδίων νόμων, οἵτινες διέπουν τὴν ζωὴν καὶ τὰ φαινόμενα αὐτῆς. Πρὸς τοῦτο ὡρμήθη ἀπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ ὡς μηχανῆς, ὡς ποικίλων συνδυασμῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν δυνάμεων, ἵνα τέλος καταδείξῃ ὅτι ἐν αὐτῷ ὑπάρχει τι, ὅπερ ἐνεργεῖ ἀνεξαρτήτως τῶν φυσικῶν δυνάμεων καὶ παρ' αὐτάς. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θὰ ἔπρεπε νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἡ μηχανὴ κέκτηται τὴν ἀπίστευτον ἰδιότητα νὰ συνδυάζῃ ἐλευθέρως ὅ,τι διὰ τῆς μέχρι τοῦδε πείρας αὐτῆς ἐγνώρισε. Τὸ νέον ἐκεῖνο, ὅπερ δεικνύει πειραματικῶς ὁ Driesch, παραβάλλει πρὸς τὴν ἐντελέχειαν τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ Reinke ἐπεχείρησε τὸ αὐτὸ ὁρμηθεὶς ἀπὸ τῆς βοτανικῆς καὶ δι' ἔργων, οἷα τὸ «Die Welt als Tat» (ἔκδ. 5η 1908), «Die Elemente der theorethischen Biologie» καὶ «Die Philosophie der Botanik» (1905). Τὰ συμπεράσματα αὐτοῦ εἶναι παραπλήσια πρὸς τὰ τοῦ Driesch. Ἡ ζωὴ καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ ἀτελεστάτου ὀργανισμοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξηγηθῇ ἐκ φυσικῶν καὶ χημικῶν δυνάμεων μόνον. «Ἡ ζωὴ δὲν συνίσταται εἰς τὴν σύνδεσιν χημικῶν ἰδιοτήτων. Ὡς ἐκ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ ὀρειχάλκου καὶ τῆς ὑέλου δὲν συνάγεται ἀκόμη τὸ δυνατὸν τῆς δημιουργίας τοῦ μικροσκοπίου, οὕτω καὶ ἐκ τῶν ἰδιοτήτων τῶν λευκωμάτων, τοῦ λιπους κτλ. δὲν συνάγεται ἐπίσης τὸ δυνατὸν τῆς γενέσεως τοῦ κυττάρου». Κατόπιν μακρῶν ἐρευνῶν καὶ πειραμάτων κατέληξεν ὁ διαπρεπὴς βοτανικὸς εἰς τὴν θεωρίαν περὶ «ἀρχουσῶν δυνάμεων» (Dominanten). Αὗται οὔτε ἐνέργειαι εἶναι οὔτε ἐξ ἐνεργειῶν παράγονται, ἀλλ' οὔτε εἰς τοιαύτας μεταβάλλονται. Ἐνοικοῦσιν ἐν τῷ ὀργανισμῷ καὶ ἐνεργοῦσιν ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς αἰτιότητος καὶ τῇ βοηθείᾳ τῶν φυσικῶν δυνάμεων. Κύριον ἔργον αὐτῶν εἶναι ὁ καθορισμὸς τῶν κατευθύνσεων κατὰ τὴν γένεσιν, τὴν ἐξέλιξιν, τὴν λειτουργίαν τῶν ὀργανισμῶν κλπ. Ἀποτελοῦσι σπινθῆρα τοῦ πνεύματος καταστάντα ἔμμονον, ἐνδοκοσμικόν, ἐνδοζωϊκόν. Τὸ ὅτι ἀγνοοῦμεν τὴν φύσιν αὐτῶν οὐδὲν σημαίνει. Διότι καὶ τὰς χημικὰς καὶ φυσικὰς δυνάμεις τῶν ἀτόμων γνωρίζομεν μόνον ἐκ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *R. Virchow*, «Alter und neuer Vitalismus» (Archiv für pathologische Anatomie, IX, 1856).—*Hanstein*, «Der Zweenbegriff in der organischen Natur» (1880).—*G. von Bunge*, «Vitalismus und Mechanismus» (1886).—*Τοῦ αὐτοῦ*, «Lehrbuch der Physiologie des menschen» (ἔκδοσις 5η 1905). *K. C. Schneider*, «Vitalismus» (1903).—*R. Neumeister*, «Betrachtungen über das Wesen der Lebenserscheinungen» (1903).—*G. Wolff*, «Vitalismus und Mechanismus» (ἔκδοσις 2α 1905).—*Ed. von Hartmann*, «Das Problem des Lebens» (1906). Πρβλ. καὶ τὸ διδακτικώτατον ἔργον τοῦ *R. Otto*, «Naturalistische und religiöse Weltansicht» (ἔκδ. 2α 1909), τὰ ἐν τῷ κειμένῳ μνημονευθέντα ἔργα τῶν *Driesch* καὶ *Reinke*.

Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

Βίταλον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Κοτυλαίων τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος, Κάτ. (1928) 490. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται τὸ χωρίον *Κρινιάνα* (κάτ. 438) καὶ ὁ συνοικισμὸς *Χαροκόπου* (κάτ. 51).

Δ. Ε. Μ.

βιταμῖναι (αἱ). Ἐκλήθησαν οὕτω (ἢ *ζωαμῖναι* ὑπό τινων ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον) ὗλαι ἀγνώστου χημικῆς συστάσεως, αἵτινες μεγίστην ἔχουσι σημασίαν διὰ τὴν θρέψιν τοῦ ζωϊκοῦ ὀργανισμοῦ, καίτοι δὲν ἀποτελοῦσι τροφὴν αὐτοῦ ὑπὸ τὴν στενὴν τῆς λέξεως ἔννοιαν. Ἀπὸ παλαιοτάτης ἤδη ἐποχῆς ἦτο γνωστόν, ὅτι τὰ ἀπαραίτητα συστατικὰ τῶν τροφῶν εἶναι τὸ *λεύκωμα* (πρωτεῖναι), τὰ *λίπη*, οἱ *ὑδατάνθρακες*, ὡρισμένα *ἀνόργανα ἅλατα*, ὡς καὶ τὸ *ὕδωρ*. Τὰ συστατικὰ ταῦτα κατὰ τὴν ἐναλλαγὴν τῆς ὕλης ἐν τῷ ὀργανισμῷ χρησιμοποιοῦνται ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τὴν αὔξησιν τῶν ἱστῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν παροχὴν τῆς ἀπαραιτήτου ἐνεργείας (θερμότητος, κινήσεως κλπ.). Τὸ ποσὸν ἐπίσης τῶν συστατικῶν τούτων εἶχε καταλλήλως προσδιορισθῆ καὶ ὑπολογισθῆ εἰς θερμαντικὰς μονάδας, οὕτω δὲ ἦτο γνωστὸν ὅτι εἷς ἐνῆλιξ ἀνὴρ χρειάζεται ἡμερησίως 3000 μεγάλας θερμίδας καὶ μία γυνὴ 2100. Ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος τῶν θερμίδων ἐγένετο, κατὰ Rubner, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι:

1 γρ. λευκώματος καιόμενον παρέχει 4,1 μεγ. θερμίδ.
1 γρ. ὑδατανθράκων » » 4,1 » » καὶ
1 γρ. λίπους » » 9,3 » »

Ἐκ τῶν ἄνω ἀμέσως καταφαίνεται ὅτι τὰ λίπη εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα πηγὴ ἐνεργείας. Ὁ ἀνωτέρω ὑπολογισθεὶς ἀριθμὸς τῶν ἀπαραιτήτων ἡμερησίως θερμίδων εἶναι εἰλημμένος ὡς μέσος ὅρος, καθ' ὅσον ἡ ἰδιοσυγκρασία ἑκάστου ἀτόμου σπουδαίαν ἐξασκεῖ ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ποσοῦ αὐτῶν. Λίαν ἐνωρὶς ὅμως καὶ ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Liebig εἶχεν ὑποδειχθῆ ὅτι τὰ συστατικὰ ταῦτα δὲν δυνάμεθα νὰ ὑποκαταστήσωμεν ἐξ ὁλοκλήρου δι' ἀλλήλων, βασιζόμενοι εἰς μόνον τὸ ποσὸν τῶν θερμίδων καὶ δὴ ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἄνευ βλάβης τῆς θρέψεως καὶ αὐξήσεως τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι δηλαδὴ ἀπαραίτητος, ἔστω καὶ εἰς μικρότερα ποσά, ἡ παροχὴ εἰς τὸν ὀργανισμὸν ἑνὸς ἑκάστου τῶν ὡς ἄνω τεσσάρων συστατικῶν.

Ἐπὶ πολὺ χρονικὸν διάστημα αἱ μελέται ἐγένοντο ἐπὶ τῶν τριῶν πρώτων συστατικῶν, ἤτοι τοῦ λευκώματος, τοῦ λίπους καὶ τῶν ὑδατανθράκων, εἶχε δὲ ὁλοσχερῶς παραβλεφθῆ ἡ σημασία τοῦ τετάρτου συστατικοῦ, ἤτοι τῶν ἀνοργάνων ἢ θρεπτικῶν καλουμένων ἁλάτων, ἅτινα εἶναι ἐξ ἴσου ἀπαραίτητα διὰ τὸν ὀργανισμόν. Οὕτω λ. χ. γνωστὴ εἶναι ἡ σημασία τοῦ ἀσβεστίου καὶ τοῦ φωσφορικοῦ ὀξέος διὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν ὀστῶν, τοῦ ἀσβεστίου ὁμοίως διὰ τὸν πυρῆνα τῶν κυττάρων, ὡς ἀκόμη καὶ τοῦ καλίου, νατρίου, χλωρίου, σιδήρου κ.λ.π. Τινὰ ἐξ αὐτῶν εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖα, καίπερ εἰς ἐλάχιστα μόνον ποσά, ὡς π. χ. ὁ σίδηρος, ὅστις εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἐρυθρὰν χρωστικὴν τοῦ αἵματος καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου ποσὸν 3 γραμμαρίων κατ' ἔτος εἶναι ἀρκετόν.

Ὅτε, πρὸ εἰκοσαετίας περίπου, τὸ πρῶτον ἐγένετο λόγος περὶ ὑπάρξεως καὶ ἑτέρων θρεπτικῶν συστατικῶν, πλὴν τῶν γνωστῶν τεσσάρων, ἀγνώστου χημικῆς συστάσεως, τὰ ὁποῖα ἐκλήθησαν *συμπληρωματικαὶ ὗλαι*, πολλὴ ἐγεννήθη δυσπιστία καὶ ἀμφισβήτησις· οὕτω λ. χ. τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς νεογέννητον βρέφος δὲν πρέπει νὰ δίδηται βρασμένον γάλα, διότι αἱ συμπληρωματικαὶ αὗται ὗλαι καταστρέφονται κατὰ τὸν βρασμόν, ἐξηγήθη ὡς μετατροπὴ τῶν ὀργανικῶν ἁλάτων τοῦ ἀσβεστίου καὶ τοῦ μαγνησίου εἰς ἀδιάλυτα ἀνθρακικὰ καὶ φωσφορικὰ ἅλατα. Ἀλλὰ βραδύτερον γενόμεναι ἔρευναι καὶ κυρίως αἱ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τελευταίου Μεγάλου πολέμου τοιαῦται, εἰς τὰ κράτη ἐκεῖνα ἅτινα λόγῳ ἀποκλεισμῶν καὶ ἐλλείψεων μεγαλυτέρας ὑπέστησαν στερήσεις τροφίμων, διεπίστωσαν κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητον τὴν ὕπαρξιν τῶν τοιούτων ὑλῶν. Πρωτεύουσαν θέσιν κατεῖχε τὸ πρῶτον ἡ Γερμανία εἰς τὰς ἐπὶ τῶν ὑλῶν τούτων ἐρεύνας, βραδύτερον ὅμως ἐξετοπίσθη ὑπὸ τῆς Ἀμερικῆς, καθόσον αἱ ἔρευναι αὗται ἀπαιτοῦσι χρόνον μακρὸν καὶ κυρίως ἄφθονα ὑλικὰ μέσα. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ὀνομασίαν τῶν ὑλῶν τούτων μεγίστη ἐπικρατεῖ ἀνωμαλία, διότι ἑκάστη ἀποκαλυπτομένη τοιαύτη ὕλη ἢ ὀρθότερον ἕκαστον νέον ἀποκαλυπτόμενον μεῖγμα τοιούτων ὑλῶν ὀνοματίζεται ἰδιαιτέρως.

Αἱ πρῶται ἐργασίαι ἐγένοντο διὰ τὴν εὕρεσιν φαρμάκου κατὰ τῆς ἀσθενείας Beri-beri καὶ τῆς συγγενοῦς ταύτῃ πολυνευρίτιδος καὶ τὰ πρῶτα ὀνόματα ὑπῆρξαν *Χ-ὀξέα* καὶ *ἀμπεριντκὸν ὀξύ*. Ὁ Funk πρῶτος εὗρεν ὅτι πρόκειται περὶ ὀργανικῆς βάσεως καὶ ἐκάλεσεν αὐτὴν *βιταμίνην*. Ἀμέσως μετὰ ταῦτα ἐγένοντο διάφοροι ἔρευναι καὶ διάφορα προϊόντα εἰσήχθησαν εἰς τὸ ἐμπόριον προστατευμένα μὲ διάφορα ὀνόματα, ὡς λ. χ. Oryzanin, Torulin, Orypan, Antiberiberin, Oridin κ.λ.π. Ἀργότερον ἀνεκαλύφθησαν καὶ πολλαὶ ἄλλαι τοιαῦται ὗλαι, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ὁ Rohmann προέτεινε τὴν περιληπτικὴν ὀνομασίαν *συμπληρωματικαὶ ὗλαι*. Οἱ πρακτικοὶ Ἀμερικανοὶ ὑπεξέφυγον τὰς δυσχερείας τῆς ὀνομασίας, χρησιμοποιοῦντες ὡς ὀνόματα διὰ τὰς ἀρχικῶς μελετηθείσας τρεῖς βιταμίνας τοὺς ὅρους: ὁ εἰς λίπη διαλυτὸς συντελεστὴς A, ὁ εἰς ὕδωρ διαλυτὸς συντελεστὴς B καὶ ὁ ἐπίσης εἰς ὕδωρ διαλυτὸς συντελεστὴς C.

Ἐπίσης καὶ ἄλλα ὀνόματα ὑπεδείχθησαν, ὡς λ. χ. Eutonin, Nutramin, Biophor κ. λ. π. Τέλος ὑπεδείχθη ὑπὸ τοῦ Drummond χρησιμοποίησις τοῦ ὀνόματος *βιταμίνη* ὡς περιληπτικοῦ δι' ὅλας τὰς συμπληρωματικὰς αὐτὰς ὕλας, ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν ἐγένετο πάλιν γενικῶς ἀποδεκτόν. Ἐπροτάθη ἀκόμη ἡ χρῆσις τῶν ὅρων: *Κομπλετίνη A*, *κομπλετίνη B*, *κομπλετίνη* C, κλπ. Ἡ τῶν βιταμινῶν βιβλιογραφία εἶναι τόσον ἄφθονος, ὥστε εἰς ἕκαστον ἐρευνητὴν εἶναι μόλις δυνατὸν νὰ μελετᾷ τὰς σχεδὸν καθ' ἑκάστην ἡμέραν δημοσιευομένας νέας ἐργασίας καὶ νὰ χρησιμοποιῇ αὐτὰς εἰς τὰς ἐρεύνας του. Κατὰ τὰς ἐρεύνας αὐτὰς ἀπαιτεῖται μεγάλη προσοχὴ καὶ ἀκρίβεια καὶ ἡ ἐλαχίστη μεταβολὴ τῶν συνθηκῶν τοῦ πειράματος ἐπιφέρει ριζικὴν μεταβολὴν τοῦ ἀποτελέσματος. Τοῦτο εἶναι φυσικόν, διότι εἰς τὰς παλαιοτέρας ἐρεύνας ἐπὶ τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης εἶχε νὰ ἀσχοληθῇ τις μὲ τὴν μελέτην τῆς ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ ἐπιδράσεως τοῦ λευκώματος, τοῦ λίπους καὶ τῶν ὑδατανθράκων καὶ εἰς σπανιωτέρας περιπτώσεις καὶ τῶν συνολικῶν ἁλάτων, ἐνῷ εἰς τὰς σημερινὰς ἐρεύνας προστίθενται 4-5 βιταμῖναι καὶ πλὴν αὐτῶν ἔχει τις νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του καὶ πράγματα τὰ ὁποῖα πρότερον οὔτε κἂν ἐσκέπτετο, ὡς λ. χ. τὸ εἶδος τοῦ χρησιμοποιηθέντος λευκώματος καὶ τὰ συστατικὰ αὐτοῦ, τὸ εἶδος τοῦ λίπους ὡς καὶ τὸ εἶδος τῶν ἁλάτων, εἰς τὰ ὁποῖα, σημειωτέον, λαμβάνουν μέρος τοὐλάχιστον 7-10 μέταλλα καὶ 8 - 10 μεταλλοειδῆ. Ἐπίσης δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν τὸ γεγονός, ὅτι τὰ ζῷα, ἐπὶ τῶν ὁποίων γίνονται τὰ πειράματα, ζῶσιν ἐν κλειστῷ χώρῳ καὶ οὐχὶ ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει, καὶ ἡ ψυχικὴ αὐτῶν διάθεσις, ἡ ζύγισις τοῦ ζῴου ἅπαξ ἢ δὶς τῆς ἑβδομάδος, εἶναι ἱκανὴ νὰ ἐπιφέρῃ εἰς αὐτὸ τρόμον, ὅστις σπουδαίως ἀλλοιοῖ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πειράματος.

Αἱ βιταμῖναι εἶναι ἴσης ἀξίας καὶ ἐξ ἴσου ἀπαραίτητοι διὰ τὸν ζῶντα ὀργανισμὸν ὡς καὶ αἱ ἄλλαι θρεπτικαὶ ὗλαι, καίπερ εἰς ἐλαχίστην μόνον ποσότητα. Εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ τὴν αὔξησιν, τὴν διατήρησιν, τὴν ἀναπαραγωγὴν καὶ τὴν ὑγείαν τοῦ ὄντος καὶ δέον νὰ ἀνανεῶνται ὡς καὶ αἱ ἄλλαι θρεπτικαὶ ὗλαι. Κυρίως ὁ αὐξάνων ὀργανισμὸς αἰσθάνεται ὡς ἐξ ἐνστίκτου μεγαλυτέραν ἀνάγκην διὰ πλούσια εἰς βιταμίνας ὠμὰ τρόφιμα. Οὕτω λ. χ. τὰ παιδία εὐχαρίστως κόπτουν καὶ τρώγουν ἐν τῷ κήπῳ ὀπώρας, τομάτας κλπ., καίτοι εἶναι ἀκόμη ἴσως ἄωροι. Ἀλλὰ καὶ τὰ κατοικίδια ζῷα, ὡς ἀγελάδες, αἶγες, ὄρνιθες, ἵπποι κλπ., ἅτινα ζῶσιν ἐν κλειστῷ, εὐχαρίστησιν ἰδιάζουσαν δεικνύουν διὰ πρασίνην τροφήν. Αἱ αἶγες εὐθὺς ὡς ἀποκτήσουν ἐλευθερίαν κινήσεως κατατρώγουν πράσινα φύλλα διαφορωτάτης φύσεως. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν χημικὴν σύστασιν τῶν βιταμινῶν οὐδὲν σχετικῶς γνωρίζομεν. Ὅπως καὶ εἰς τὰ διάφορα φυράματα, γνωρίζομεν τὰς ἐνεργείας αὐτῶν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν σύστασίν των. Διάφοροι ὑποθέσεις ἔχουν γίνει ὅσον ἀφορᾷ αὐτάς, ἤτοι ὅτι εἶναι ἐν μέρει ὀργανικαὶ ἑνώσεις τοῦ φωσφορικοῦ ὀξέος καὶ ἐν μέρει ἀμινοξέα ἢ ἀμῖναι κλπ., πάντως ὅμως παραμένουν πᾶσαι ὡς ὑποθέσεις οὐδεμίαν ἔχουσαι πειραματικὴν ἀπόδειξιν. Ἴσως ἔχουν συγγένειάν τινα πρὸς τὰ φυράματα. Αἱ βιταμῖναι εἶναι ἄλλαι μὲν διαλυταὶ εἰς ὕδωρ, ἄλλαι δὲ εἰς ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα, ἐκ τῶν ἐκχυλισμάτων ὅμως αὐτῶν δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἀπομονωθῶσι καὶ νὰ προσδιορισθῶσιν. Αἱ βιταμῖναι εἶναι λίαν εὐπαθεῖς εἰς τὰ ὀξειδωτικὰ μέσα, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν θερμότητα. Εἰς ὑψηλοτέραν θερμοκρασίαν καὶ εἰδικῶς παρουσίᾳ ἀλκαλίων ἀποσυντίθενται τελείως. Τὰς βιταμίνας ἀναλόγως κυρίως τῶν ἀσθενειῶν ἃς προκαλεῖ ἡ ἔλλειψις αὐτῶν διακρίνομεν ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς πέντε κατηγορίας:

1) ***Βιταμίνη A***, ἢ *εἰς λίπος διαλυτὴ βιταμίνη A*, ἢ *εἰς λίπος διαλυτὸς συντελεστὴς A*, ἢ *λιποειδὴς συντελεστής*, ἢ *ἀντιξηροφθαλμικὴ βιταμίνη*. Ἡ βιταμίνη αὕτη, τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ W. Stepp ὑποδειχθεῖσα κατόπιν πειραμάτων αὐτοῦ ἐπὶ τῶν μυῶν, εἶναι ὕλη ἥτις συνοδεύει τὰ λίπη καὶ εἶναι διαλυτὴ εἰς τὴν ἀλκοόλην καὶ τὸν αἰθέρα, ἤτοι εὑρίσκεται ὁμοῦ μετὰ τῶν φωσφατιδίων, τῆς χοληστερίνης καὶ τῆς φυτοστερίνης. Ἡ βιταμίνη A δὲν σχηματίζεται εἰς τὸν ζωϊκὸν ὀργανισμὸν ἀλλὰ μόνον εἰς τὰ πράσινα φυτὰ καὶ τὸ φυτικὸν πλαγκτόν. Διὰ τῆς προσλήψεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν ζῴων ἀνευρίσκεται αὕτη εἰς τὸ λίπος τοῦ κρόκου, εἰς τὸ βόειον λίπος, οὐχὶ δὲ εἰς τὸ χοίρειον, εἰς τὸ γάλα καὶ τὸ βούτυρον, κυρίως ὅμως εἰς τὸ μουρουνέλαιον, ὅπερ ἐν προσφάτῳ καλῇ καταστάσει περιέχει ποσὸν 300 φορὰς περίπου περισσότερον τοῦ βουτύρου. Ὁ Takahaski ἐπέτυχε τὴν ἀπομόνωσιν ἐκ τοῦ μουρουνελαίου ὕλης τινός, ἧς ποσότης ἑνὸς χιλιοστογράμμου εἶναι ἐπαρκὴς νὰ καταστήσῃ ἓν χιλιόγραμμον τροφῆς κατάλληλον διὰ κανονικὴν ἀνάπτυξιν. Τὴν ὕλην αὐτὴν ὠνόμασε *βιοστερίνην* καὶ ἀπέδωσεν αὐτῇ τὸν τύπον $C_{22}H_{44}O_2$. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ἀκριβῶς τὰ λίπη τὰ πλούσια εἰς φωσφατίδια καὶ χοληστερίνην εἶναι ἐπίσης πλούσια εἰς βιταμίνας A. Αἱ βιταμῖναι αὗται εἶναι ἀρκούντως ἀνθεκτικαὶ εἰς τὴν θέρμανσιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς τὴν ὀξείδωσιν, ὅπου εἶναι λίαν εὐπαθεῖς. Οὕτω λ. χ. βούτυρον δυνάμεθα νὰ θερμάνωμεν καὶ μέχρις 120° ἀπουσίᾳ ἀέρος ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀλλοιώσεως τῶν ἐν αὐτῷ βιταμινῶν A, ἐνῷ, ἐὰν ἀναδεύωμεν αὐτὸ καὶ εἰς χαμηλοτέραν θερμοκρασίαν, ἐπέρχεται τελεία καταστροφὴ αὐτῶν. Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου βούτυρον τὸ ὁποῖον ἔχει ἐξωτερικῶς ταγγίσει δὲν περιέχει εἰς τὸ ταγγισμένον μέρος οὐδόλως βιταμίνας. Αἱ βιταμῖναι A περιέχονται καὶ εἰς τρόφιμα μὴ πλούσια εἰς λίπος, ὡς λ.χ. αἱ τομάται, τὰ πράσινα λαχανικά, μαρούλια κλπ. Ἡ περιεκτικότης τῶν ζωϊκῶν λιπῶν εἰς βιταμίνας ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς τροφῆς τοῦ ζῴου. Εἴς τινα τρόφιμα ὑπάρχει ἐξάρτησις τοῦ ποσοῦ τῶν βιταμινῶν A πρὸς τὸ ποσὸν τῆς χρωστικῆς, ὡς π. χ. εἰς τὰς τομάτας, τὰ καρότα καὶ τὸ βούτυρον. Ὅσον περισσότερον εἶναι τὸ ποσὸν τῆς φυσικῆς κιτρίνης χρωστικῆς τοῦ βουτύρου, τόσον μεγαλυτέρα εἶναι καὶ ἡ περιεκτικότης του εἰς βιταμίνας A. Ἡ ἔλλειψις τῶν βιταμινῶν τούτων εἶναι αἰσθητοτέρα εἰς τὸν αὐξάνοντα ὀργανισμὸν ἢ εἰς τὸν ηὐξημένον ἤδη, ἐξωτερικεύεται δὲ ὡς παῦσις τῆς αὐξήσεως καὶ ὡς συνεχὴς ἀπώλεια βάρους ὁμοῦ μετὰ διαφόρων ἄλλων βλαβῶν. Ἀσθένειαι ὀφειλόμεναι εἰς τὴν ἔλλειψιν τῶν A βιταμι-

Digitized by Google

νῶν εἶναι ἡ ξηροφθαλμία καὶ ἄλλαι συγγενεῖς ἀσθένειαι. Αἱ ἀσθένειαι εἶναι συχνότεραι εἰς θηλάζοντα βρέφη, ὅπου καὶ ἡ θεραπεία αὐτῶν ἐπιτελεῖται διὰ τῆς παροχῆς εἰς τὴν θηλάζουσαν μητέρα τροφῶν πλουσίων εἰς βιταμίνας Α, αἵτινες διὰ τοῦ σώματος τῆς μητρὸς μεταφέρονται εἰς τὸ βρέφος. Ἐπίσης ἡ συχνάκις ἀπαντῶσα ἐν Δανίᾳ τύφλωσις τῶν παιδίων ὀφείλεται ἴσως εἰς τὴν χρησιμοποίησιν ὡς τροφῆς ἀποβουτυρωμένου γάλακτος, ὅπερ εἶναι πτωχὸν εἰς βιταμίνας Α.

2) ***Βιταμίνη Β,*** ἢ *εἰς ὕδωρ διαλυτὸς συντελεστὴς* Β, ἢ *εἰς ὕδωρ διαλυτὴ βιταμίνη Β,* ἢ *ἀντινευριτικὴ βιταμίνη*. Αἱ πρῶται ἔρευναι βασίζονται εἰς παλαιοτέρας παρατηρήσεις τοῦ Eijkman, ὅτι ὄρνιθες, τραφεῖσαι δι' ἀποφλοιωμένης ὀρύζης, παρουσίαζον τὰ ἴδια συμπτώματα μὲ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν beri-beri. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν χημικὴν σύστασιν τῶν σωμάτων τούτων ἐπίσης οὐδὲν εἶναι γνωστόν. Ἔλλειψις αὐτῶν προκαλεῖ βαρεῖαν ἐλάττωσιν τῆς ὀξειδώσεως εἰς τὰ κύτταρα, ἐκ τῆς ὁποίας προκαλοῦνται πολλαὶ νευροπαθολογικαὶ ἀλλοιώσεις, ὡς ἡ πολυνευρῖτις τῶν ὀρνίθων καὶ τὸ beri-beri, περαιτέρω δὲ κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν ὑδατανθράκων προκαλεῖται ἔντονος ὑπεργλυκαιμία. Πλούσια εἰς βιταμίνας Β εἶναι ἐκ τῶν φυτικῶν τροφίμων τὰ σιτηρά, τὰ γεώμηλα, πολλὰ λαχανικά, τὰ κρόμμυα καὶ διάφοροι καρποί, ἐκ δὲ τῶν ζωϊκῶν τὸ γάλα, τὸ κίτρινον τοῦ ᾠοῦ, τὸ ἧπαρ, οἱ νεφροί, ἡ καρδία κλπ. Εἶναι λίαν εὐαίσθητοι πρὸς τὰ ἀλκαλικὰ ὑγρὰ καὶ τὰς ὑψηλὰς θερμοκρασίας, ἐπίσης δὲ ἀλλοιοῦνται κατὰ τὴν ξήρανσιν καὶ κάπνισιν τῶν τροφίμων.

3) ***Βιταμίνη C,*** ἢ *εἰς ὕδωρ διαλυτὸς συντελεστὴς C,* ἢ *ἀντισκορβουτίνη,* ἢ *ἀντισκορβουτικὴ βιταμίνη*. Αἱ βιταμῖναι αὗται ἔχουν σπουδαιοτάτην σημασίαν, καθόσον εἰς τὴν ἔλλειψιν αὐτῶν ὀφείλεται ἡ ἀσθένεια σκορβοῦτον (στομακάκη), ἥτις, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Πανευρωπαϊκοῦ πολέμου καὶ μετ' αὐτόν, μεγάλην ἔσχεν ἐξάπλωσιν. Διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τροφίμων περιεχόντων βιταμίνας C, ὄχι μόνον ἡ ἀσθένεια αὕτη προλαμβάνεται, ἀλλὰ καὶ ἂν ὑπάρχῃ θεραπεύεται. Εἶναι λίαν διαδεδομέναι εἰς ὅλα τὰ νεαρὰ φυτὰ καὶ τοὺς ζωϊκοὺς ἱστούς, δὲν περιέχονται εἰς τὰ ἠρεμοῦντα σπέρματα καὶ τὰ αὐγά, σχηματίζονται δὲ εἰς σημαντικὰ ποσὰ κατὰ τὴν βλάστησιν τῶν σπερμάτων. Μεγίστην σχετικῶς ποσότητα περιέχουν τὸ πορτοκάλλια καὶ τὰ λεμόνια, ἀρκετὴν δὲ καὶ αἱ τομάται. Αἱ βιταμῖναι C εἶναι εὐπαθέσταται εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ἐπιδράσεις, βραχεῖα θέρμανσις μέχρι τῆς θερμοκρασίας τοῦ βρασμοῦ βλάπτει ὀλιγώτερον ἢ μακροτέρα θέρμανσις εἰς χαμηλοτέραν θερμοκρασίαν. Θέρμανσις ὑπὸ πίεσιν, ὡς εἰς τὴν παρασκευὴν τῶν διαφόρων κονσερβῶν, ἐπιφέρει τελείαν καταστροφὴν αὐτῶν. Εἰς ὄξινα ὑγρὰ παραμένουν ἀναλλοίωτοι, ἐνῷ εἰς ἀλκαλικὰ ἀποσυντίθενται τελείως. Κατὰ τὴν ξήρανσιν εἰς τὸν ἀέρα ἐπίσης ἀποσυντίθενται καὶ γενικῶς κατὰ τὴν μακροτέραν παραμονὴν αὐτῶν ὑφίστανται ἐλάττωσιν τῆς δράσεώς των. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν χημικὴν αὐτῶν σύνθεσιν, ἐπίσης οὐδὲν γνωρίζομεν ἢ μόνον ὅτι εἶναι σώματα λίαν εὐπαθῆ, εὐκολώτατα ἀποσυντιθέμενα.

4) ***Βιταμίνη D,*** ἢ *ἀντιρραχιτική*. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ μουρουνέλαιον, εἰς τὸν κρόκον τοῦ ᾠοῦ, εἰς τὰ πράσινα φυτὰ καὶ γενικῶς εἰς ὅλους τοὺς φυτικοὺς καὶ ζωϊκοὺς ἱστοὺς μετὰ τὴν ἐπίδρασιν ὑπεριωδῶν ἀκτίνων μήκους κύματος 290—300 m. m. Ἡ βιταμίνη αὕτη ἐνισχύει τὴν πρόσληψιν τοῦ φωσφορικοῦ ὀξέος καὶ τὴν ἐναπόθεσιν ἀσβέστου εἰς τὰ ὀστᾶ, δι' ὃ καὶ ἀνεπάρκεια τῆς βιταμίνης D προκαλεῖ ραχίτιδα.

Αἱ βιταμῖναι αὗται σχηματίζονται διὰ τῆς ἐπιδράσεως ὑπεριωδῶν ἀκτίνων ἐπὶ τῶν ζωϊκῶν καὶ φυτικῶν ἱστῶν, ἐπὶ τοῦ γάλακτος καὶ τοῦ ἐλαίου. Κατ' ἀρχὰς ὑπετέθη ὅτι ἡ βιταμίνη D σχηματίζεται ἐκ τῆς χοληστερίνης ἢ τῶν συγγενῶν πρὸς αὐτὴν φυτικῶν στερινῶν. Ἓν χιλιοστόγραμμον χοληστερίνης ὑποβληθὲν εἰς τὴν ἐνέργειαν ὑπεριωδῶν ἀκτίνων ἀρκεῖ πρὸς προφύλαξιν ἐκ τῆς ραχίτιδος. Τελευταῖαι ἔρευναι τοῦ Rosenheim ἀπέδειξαν ὅτι χημικῶς καθαρὰ χοληστερίνη κατὰ τὴν ἐπενέργειαν τῶν ὑπεριωδῶν ἀκτίνων δὲν δρᾷ ἀντιρραχιτικῶς καὶ ὅτι ἡ ὕλη ἐξ ἧς σχηματίζεται ἡ βιταμίνη D εἶναι ἡ *ἐργοστερίνη* $C_{27}H_{42}O$, ἥτις εἶναι στερίνη περιεχομένη εἰς μεγαλυτέραν ποσότητα εἰς τὴν ἐρυσιβώδη ὄλυραν, ἐπίσης δὲ εἰς πολλοὺς ἀμανίτας ἢ ἄλλη τις ἀκόρεστος στερίνη ὁμοίας συντάξεως. Ἐργοστερίνη μετὰ τὴν ἐπίδρασιν ὑπεριωδῶν ἀκτίνων εἰς δόσιν $^1/_{10000}$ χιλιοσγρμ. ἡμερησίως θεραπεύει τὴν ραχίτιδα καὶ προφυλάσσει ἀπ' αὐτῆς. Τέλος ὁ Windaus παρετήρησεν ὅτι ἡ διγιταλιγενίνη τῇ ἐπιδράσει τῶν ὑπεριωδῶν ἀκτίνων ἀποκτᾷ ἀντιρραχιτικὰς ἰδιότητας. Ἡ βιταμίνη αὕτη εἶναι διαλυτὴ εἰς τὰ λίπη.

5) ***Βιταμίνη Ε,*** ἢ *παραγωγικὴ βιταμίνη*. Αὕτη ἀπαντᾷ εἰς τὰ σπέρματα τῶν δημητριακῶν, ἰδίως εἰς τὸ ἔμβρυον, καὶ εἰς τὰ πράσινα φύλλα, ἐπομένως εἰς τὸν κρόκον τοῦ ᾠοῦ καὶ τὸ βούτυρον, οὐχὶ δὲ εἰς τὸ μουρουνέλαιον. Ἔλλειψις τῆς βιταμίνης αὐτῆς ἐπιφέρει εἰς τὰ ἄρρενα κατάπτωσιν τῶν σπερματικῶν ἀδένων, εἰς δὲ τὰ θήλεα πρόωρον διακοπὴν τῆς ἐγκυμοσύνης. Εἰς τὴν καθαρωτέραν ληφθεῖσαν κατάστασιν ἀποτελεῖ παχύρρυτον κίτρινον ἔλαιον, δὲν περιέχει δὲ φωσφόρον οὔτε θεῖον. Ἐξ αὐτῆς ποσότης 5 χλσγρμ. κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐγκυμοσύνης ἐξασφαλίζει κανονικὴν πορείαν αὐτῆς καὶ γέννησιν ὑγιοῦς νεογνοῦ. Εἶναι λίαν σταθερὰ εἰς τὸ φῶς, τὸν ἀέρα, εἰς τὴν θερμότητα καὶ τὰ ὄξινα καὶ ἀλκαλικὰ ὑγρά, εἶναι δὲ ἐπίσης καὶ ἡ βιταμίνη αὕτη διαλυτὴ εἰς τὰ λίπη.

Γενικῶς δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι αἱ γνώσεις μας ὄχι μόνον ἐπὶ τῆς χημικῆς συστάσεως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς καθόλου ὑποστάσεως τῶν διαφόρων βιταμινῶν εἶναι λίαν ἐλλιπεῖς. Τὸ ἀναμφισβήτητον ὅμως γεγονὸς εἶναι ὅτι πλὴν τῶν γνωστῶν τεσσάρων κλάσεων τῶν θρεπτικῶν ὑλῶν, δηλαδὴ τῶν λευκωμάτων, τῶν λιπῶν, τῶν ὑδατανθράκων καὶ τῶν ἀνοργάνων ἁλάτων, ὑπάρχουν εἰς τὰ τρόφιμα ἀκόμη καὶ ἕτεραι ἀπαραίτητοι διὰ τὸν ἄνθρωπον ὗλαι, καὶ τοῦτο ἀποδεικνύεται ἢ δι' ἐκτελέσεως πειραματικῆς τεχνητῆς θρέψεως ἢ διὰ μελέτης τῶν ὅρων ὑφ' οὓς παρήχθησαν διάφοροι ἀσθένειαι. Διὰ διατροφῆς ζῴων διὰ τεχνητῆς τροφῆς δὲν κατωρθοῦτο ὄχι μόνον αὔξησις ἀλλ' οὐδὲ διατήρησις τοῦ ζῴου, ἀλλ' ἐπήρχετο ὁ θάνατος. Πρὸ πολλοῦ ἐγνωρίζομεν ἀσθενείας, αἵτινες εἶχον ἀφορμὴν τὴν διατροφήν· οὕτω λ.χ. κατὰ τὴν ἐπὶ μακρὸν χρόνον θρέψιν δι' ὡρισμένων κονσερβῶν, διὰ παστοῦ κρέατος, διπυρίτου ἄρτου κ.τ.τ., ἐπήρχοντο δυσάρεστα ἀποτελέσματα ἐπιφέροντα τὸν θάνατον, ὡς λ.χ.· ἡ ἀσθένεια *σκορβοῦτον*, ἐξ ἧς πολλοὶ ἀπέθανον καὶ ἰδίως ναυτικοὶ ἱστιοφόρων, ταξιδεύοντες ἐρευνηταὶ κλπ. Αὕτη ἐπέρχεται κατὰ τὴν λῆψιν ἐπὶ μακρὸν τῆς αὐτῆς εἰδικῶς παρεσκευασμένης τροφῆς. Ἡ ἀσθένεια αὕτη προλαμβάνεται ἢ καὶ θεραπεύεται διὰ τῆς λήψεως ὀπῶν καρπῶν, νωπῶν λαχανικῶν ἢ ἑτέρων πλουσίων εἰς βιταμίνας τροφῶν. Ἑτέρα ἀσθένεια συνδεομένη ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν τροφὴν εἶναι ἡ *πελάγρα*, ἥτις ἀπαντᾷ εἰς Ρουμανίαν, Β. Ἰταλίαν, ὡρισμένας περιοχὰς τῆς Ρωσίας καὶ εἰς τὴν Οὐγγαρίαν· εἰς ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ μέρη ἀνευρίσκομεν ὡς κυρίαν λαϊκὴν τροφὴν τὸν ἀραβόσιτον. Πολὺ καλῶς ἐπίσης μελετηθεῖσα εἶναι ἡ ἀσθένεια *beri-beri,* ἥτις εὑρίσκεται εἰς χώρας ὅπου κυρία λαϊκὴ τροφὴ εἶναι ἡ ἀποφλοιωμένη ὄρυζα. Ἡ κυρία περιοχὴ τῆς σοβαρωτάτης ταύτης ἀσθενείας εἶναι ἡ Ἀνατολικὴ Ἀσία, αἱ ἀνατολικαὶ ἀκταὶ τῆς Κίνας, ἡ Ἰαπωνία, αἱ Ἰνδίαι καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Μαλαϊκοῦ Ἀρχιπελάγους.

Γάλα θερμανθὲν ἐπὶ μακρὸν καὶ εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν προκαλεῖ ἀσθένειαν τῶν βρεφῶν, παρομοίαν πρὸς τὸ σκορβοῦτον, γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀσθένεια τοῦ Möller-Barlow*. Ἐπίσης ἡ *ραχῖτις*, ἢ *ἀγγλικὴ ἀσθένεια* καλουμένη, ὀφείλεται εἰς ἔλλειψιν βιταμινῶν, ὡς καὶ ἄλλαι ἀσθένειαι, αἵτινες ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα *ἀβιταμινώσεις* ἀναφέρονται ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Ἐπίσης ἓν γεγονός, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἔχει ἀκόμη ἐξηγηθῆ, εἶναι ὅτι ἄνθρωποι οἵτινες ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἄνευ ἐναλλαγῆς, εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ τρώγωσι τὴν ἰδίαν τροφὴν καθίστανται ὠχροί, χάνουν τὴν ὄρεξίν των καὶ καθίστανται ἀσθενεῖς. Τὰ φαινόμενα αὐτὰ παρατηροῦνται κυρίως εἰς ὁμαδικὰς διαθρέψεις, ὡς λ. χ. νοσοκομεῖα, στρατῶνας, φυλακὰς κλπ.

Ἴδωμεν νῦν τίνα τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐπὶ τῶν βιταμινῶν (κυρίως τῶν τριῶν πρώτων καλύτερον μελετηθεισῶν A,B καὶ C) ἐρευνῶν, καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὴν παρασκευὴν καὶ διατήρησιν τῶν σπουδαιοτέρων τροφίμων:

1) *Τὸ γάλα*. Ἡ περιεκτικότης τοῦ γάλακτος εἰς βιταμίνας ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς περιεκτικότητος εἰς βιταμίνας τῆς τροφῆς τοῦ ζῴου. Ἐπίσης καὶ τοῦ γάλακτος τῆς γυναικὸς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς τροφῆς ἣν αὕτη λαμβάνει. Ὅταν τὸ ζῷον τρέφηται διὰ πρασίνης τροφῆς, παρέχει γάλα πλουσιώτερον εἰς βιταμίνας παρὰ ὅταν τρέφηται διὰ ξηρᾶς τοιαύτης. Γάλα ζῴων διαιτωμένων εἰς λιβάδια ἀπὸ τῆς ἀνοίξεως μέχρι τοῦ φθινοπώρου εἶναι πλουσιώτερον εἰς βιταμίνας τοῦ γάλακτος τὸ ὁποῖον παρέχουν κατὰ τὴν ἐν κλειστῷ παραμονήν των ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου μέχρι τῆς ἀνοίξεως, ὁπότε τρέφονται διὰ τῆς καλουμένης ξηρᾶς τροφῆς. Ἑπομένως καὶ ἡ πρότερον ἰσχύουσα γνώμη, ὅτι τὸ γάλα τὸ διὰ ξηρᾶς τροφῆς εἶναι προτιμότερον διὰ τὸ θηλάζον βρέφος, ἀποδεικνύεται ἐσφαλμένη. Τὸ γάλα γενικῶς εἶναι πλούσιον εἰς βιταμίνας, αἱ εἰς αὐτὸ ὅμως βιταμῖναι C ἐλαττοῦνται συνεχῶς κατὰ τὴν παραμονήν, ἐντεῦθεν δὲ συνάγεται ὅτι καὶ ἡ περιεκτικότης εἰς βιταμίνας C τοῦ ὀξίνου γάλακτος εἶναι μικροτέρα τῆς τοῦ ἀρχικοῦ· αἱ ἄλλαι ὅμως βιταμῖναι δὲν φαίνεται ὅτι ὑφίστανται καμμίαν ἀλλοίωσιν, ἴσως μάλιστα καὶ τὰ βακτήρια τῆς γαλακτικῆς ζυμώσεως νὰ σχηματίζουν καὶ νέας τοιαύτας. Τὸ τοιοῦτον συμπίπτει καὶ μὲ τὰς ἐξαιρετικὰς ἰδιότητας τῆς γιαούρτης, ἥτις δὲν εἶναι ἢ ὄξινον γάλα, τὰς ὁποίας τόσον ὑπεστήριξεν ὁ Metsnikoff. Ἡ βιταμίνη Α, ἥτις, ὡς εἴδομεν, συνοδεύει τὸ λίπος τοῦ γάλακτος κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ ἀφρογάλακτος, μεταφέρεται εἰς αὐτὸ καὶ τὸ καθιστᾷ πλουσιώτατον ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ὑπόλοιπον, τὸ ἀποκορυφωμένον γάλα, τὸ ὁποῖον παραμένει πτωχὸν εἰς βιταμίνας Α. Διὰ τοῦτο ἡ ἀποβουτύρωσις τοῦ γάλακτος πρέπει νὰ τιμωρῆται αὐστηρῶς, καθόσον τὸ τοιοῦτον γάλα, κυρίως ὅταν εἶναι ζῴου ἐν κλειστῷ διαιτωμένου, ὃν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ πτωχὸν εἰς βιταμίνας, καθίσταται ἔτι πτωχότερον καὶ ἑπομένως ἐπιζήμιον κυρίως εἰς ὄντα, ὡς ἀσθενεῖς καὶ βρέφη, ὧν ἀποτελεῖ τὴν ἀποκλειστικὴν τροφήν. Τὸ συμπεπυκνωμένον ὡς καὶ τὸ παστερειωμένον γάλα εἶναι πτωχότατον εἰς βιταμίνας καὶ ἑπομένως δέον νὰ ἀποφεύγηται ἡ παροχὴ τοιούτου εἰς βρέφη. Κατὰ τὴν παρασκευὴν τῆς κόνεως τοῦ γάλακτος, ἐὰν μὲν χρησιμοποιῆται μακρὰ καὶ ἰσχυρὰ θέρμανσις, ὡς εἰς τὰς παλαιοτέρας μεθόδους παρασκευῆς, ἐπέρχεται τελεία καταστροφὴ τῶν βιταμινῶν, ἂν ὅμως γίνηται χρῆσις τῶν νεωτέρων τοιούτων, ὅπου χρησιμοποιεῖται λίαν βραχεῖα θέρμανσις, ἐπέρχεται ἐλαχίστη ἀλλοίωσις αὐτῶν. Ἡ προσθήκη εἰς τὸ γάλα σόδας ἐπιφέρει, ἰδίως κατὰ τὸν ἐπακολουθοῦντα βρασμόν, τελείαν καταστροφὴν τῶν βιταμινῶν, διότι, ὡς εἴδομεν, αὗται εἶναι λίαν εὐπαθεῖς εἰς τὰ ἀλκαλικὰ ὑγρά, ἰδίως εἰς ὑψηλοτέρας θερμοκρασίας ὡς ἡ τοῦ βρασμοῦ.

2) *Τὰ ᾠά*. Τὰ ᾠὰ εἶναι, ὡς γνωστόν, μεγίστης ἀξίας τρόφιμον, διότι αὐτὰ καὶ μόνον εἶναι ἀρκετὰ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ νεοσσοῦ, ἄρα περιέχουν ὅλας τὰς θρεπτικὰς ὕλας τὰς ἀπαιτουμένας ὑπὸ ἑνὸς ὀργανισμοῦ. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην τὰ ᾠὰ εἶναι ἀκριβῶς ὡς καὶ τὸ γάλα ἡ ἀποκλειστικὴ τροφὴ ὄντος δι' ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα. Εἰς τὰ ᾠὰ ἡ βιταμίνη Α ἀκολουθεῖ τὸ λίπος καὶ τὴν λεκιθίνην. Ἡ περιεκτικότης αὐτῶν εἰς βιταμίνας ἐξαρτᾶται, ὡς καὶ εἰς τὸ γάλα, ἐκ τοῦ εἴδους τῆς τροφῆς τοῦ ζῴου· ἐπίσης ἐκ τοῦ εἴδους τῆς τροφῆς ἐξαρτᾶται καὶ ἡ περιεκτικότης αὐτῶν εἰς φωσφατίδια. Ἀνέκαθεν ἦτο γνωστὸν ὅτι καλύτερα εἶναι τὰ ᾠὰ τῶν ἐλευθέρως ζωσῶν ὀρνίθων, αἵτινες ὡς γνωστὸν τόσον ἀρέσκονται εἰς πρασίνην τροφήν. Διὰ τῆς πρασίνης τροφῆς αὐξάνεται ἐπίσης σημαντικῶς ἡ περιεκτικότης τοῦ κρόκου τοῦ ᾠοῦ εἰς κιτρίνην χρωστικὴν οὐσίαν. Ἑπομένως ἡ περιεκτικότης τοῦ ᾠοῦ εἰς βιταμίνας συμβαδίζει μετὰ τῆς περιεκτικότητος αὐτοῦ εἰς κιτρίνην χρωστικήν. Τὸ ᾠὸν εἶναι ἐπίσης πλούσιον εἰς βιταμίνας Β. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν παρουσίαν αἰσθητοῦ ποσοῦ βιταμίνης C ὑπάρχουν διχογνωμίαι. Κατὰ τὸν ἐλαφρὸν βρασμὸν τῶν ᾠῶν δὲν ἐπέρχεται ἀλλοίωσις τῶν βιταμινῶν, διότι ὁ κρόκος ὅστις περιέχει αὐτὰς παραμένει ρευστός, τὸ δὲ λεύκωμα δὲν εἶναι ἢ ὑδατικὸν διάλυμα λευκώματος περίπου 13 %.

3) *Τὸ βούτυρον*. Τὸ νωπὸν βούτυρον εἶναι πλουσιώτατον εἰς βιταμίνας Α καὶ κυρίως ὅταν προέρχηται ἐκ γάλακτος ζῴου ζῶντος εἰς λιβάδιον. Πλὴν αὐτοῦ ὅμως περιέχει καὶ μικρὰ ποσὰ τῶν ἄλλων βιταμινῶν, καθόσον περικλείει ἀκόμη ἀρκετὴν ποσότητα γάλακτος ἐν αὐτῷ. Ἡ περιεκτικότης τοῦ βουτύρου εἰς βιταμίνας εἶναι τόσῳ μεγαλυτέρα, ὅσῳ περισσοτέραν φυσικὴν χρωστικὴν περιέχει καὶ διὰ τοῦτο ἡ προσθήκη τεχνικοῦ χρώματος εἰς τὸ βούτυρον δέον νὰ δηλοῦται τῷ ἀγοραστῇ. Τὸ τετηγμένον βούτυρον εἶναι τὸ καθαρὸν λίπος τοῦ γάλακτος καὶ ἑπομένως σχεδὸν τελείως ἀπηλλαγμένον τῶν ἑτέρων συστατικῶν αὐτοῦ. Εἶναι πτωχότερον τοῦ νωποῦ εἰς βιταμίνας, διότι κατὰ τὴν θέρμανσιν καὶ σύγχρονον ἀνάδευσιν ἐπέρχεται, λόγῳ τῆς εἰς ὑψηλοτέραν θερμοκρασίαν ἐπαφῆς αὐτοῦ μετὰ τοῦ ὀξυγόνου τοῦ ἀέρος, ὀξείδωσις καὶ ἑπομένως καταστροφὴ αὐτῶν. Ἐν τῇ μαγειρικῇ κατὰ τὸ τηγάνισμα τὸ βούτυρον χάνει τὰς βιταμίνας αὐτοῦ.

4) *Τὰ ζωϊκὰ λίπη* (λίπος βόειον, χοίρειον, πρόβειον κ.λ.π.). Ὅλα τὰ λίπη ταῦτα εἶναι πτωχὰ εἰς βιταμίνας Α, ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦντος τοῦ λίπους τῶν νεφρῶν γενικῶς. Κατὰ τὴν τῆξιν τῶν ἱστῶν πρὸς παρασκευὴν τοῦ καθαροῦ λίπους ἐπέρχεται ἀποσύνθεσις τῶν βιταμινῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεγάλη, ἐξαρτωμένη κυρίως ἐκ τῆς θερμοκρασίας τῆς τήξεως αὐτῶν. Διὰ τοῦτο λ. χ. τὸ χοίρειον λίπος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τελείως ἐλεύθερον βιταμινῶν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐκ τοῦ βοείου λίπους λαμβανομένην ἐλαιομαργαρίνην, ἥτις εἶναι αἰσθητῶς πλουσιωτέρα εἰς βιταμίνας.

5) *Ἡ μαργαρίνη*. Ἡ μαργαρίνη ὡς γνωστὸν παρεσκευάσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Mège-Mourier ἐν ἔτει 1869 τῇ ὑποστηρίξει Ναπολέοντος τοῦ Γ´ πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ βουτύρου, κατεσκευάζετο δὲ διὰ κατεργασίας ἐλαιομαργαρίνης, ἥτις εἶναι τὸ εἰς χαμηλὴν θερμοκρασίαν τηκόμενον συστατικὸν τοῦ βοείου λίπους, μετὰ γάλακτος. Ἀκολούθως ἐγένετο χρῆσις ἐν τῇ βιομηχανίᾳ τῆς μαργαρίνης καὶ ἑτέρων λιπῶν ζωϊκῆς καὶ φυτικῆς προελεύσεως, ἐξ ὧν τινὰ μὲν εἶναι πτωχά, τινὰ δὲ καὶ τελείως ἐλεύθερα βιταμινῶν, ὡς τὸ κοκκοφοινικέλαιον καὶ τὰ ἐσκληρυμένα ἔλαια καὶ ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου ἀκόμη ἡ μαργαρίνη ὑστερεῖ τοῦ βουτύρου. Ἡ βιομηχανία καταγίνεται, τῇ βοηθείᾳ καὶ τῆς ἐπιστήμης, ὅπως διὰ καταλλήλου ἐκλογῆς τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ διὰ

Digitized by Google

προσθήκης ἑτέρων ξένων οὐσιῶν αὔξησῃ τὴν περιεκτικότητα τῆς μαργαρίνης εἰς βιταμίνας. Ἤδη διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ἀποβουτυρωμένου γάλακτος καὶ τοῦ κιτρίνου τοῦ ᾠοῦ κατὰ τὴν παρασκευὴν τῆς μαργαρίνης κατορθοῦται ὁ σχετικὸς ἐμπλουτισμὸς αὐτῆς εἰς βιταμίνας· πλὴν δὲ τούτου ἡ προσθήκη τοῦ κιτρίνου τοῦ ᾠοῦ ἐπιφέρει καὶ τὴν ἀπαιτουμένην φαιὰν χρῶσιν κατὰ τὸ τηγάνισμα.

6) *Ὁ τυρός.* Ὡς εἶναι ἑπόμενον, ἡ περιεκτικότης τοῦ τυροῦ εἰς βιταμίνας ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς περιεκτικότητος αὐτοῦ εἰς βούτυρον, ἑπομένως ὄχι μόνον εὐγευστότερος εἶναι ὁ πλούσιος εἰς βούτυρον τυρός, ἀλλὰ καὶ πλουσιώτερος εἰς βιταμίνας. Ἐπίσης κατὰ τὴν μᾶλλον ἢ ἧττον ἰσχυρὰν ζύμωσιν, ἥτις ἐπιτελεῖται κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ τυροῦ ὑπὸ τῶν ἀντιστοίχων μικροοργανισμῶν, ἐπέρχεται σχηματισμὸς καὶ νέων βιταμινῶν.

7) *Τὸ κρέας καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ προϊόντα.* Τὸ κρέας τῶν μυῶν τῶν θηλαστικῶν ζῴων περιέχει μικρὰ μόνον ποσὰ βιταμινῶν, πάντως ὅμως ἀρκετὰ ἵνα μᾶς προφυλάξουν ἀπὸ τῶν ἐκ τῆς ἐλλείψεως τούτων ἀσθενειῶν. Ἐξαιρετικῶς πλούσια εἰς βιταμίνας εἶναι τὸ ἧπαρ, ὁ ἐγκέφαλος, οἱ νεφροὶ καὶ ἡ καρδία τῶν ζῴων. Κατὰ τὴν παρασκευὴν κονσερβῶν κρέατος λόγῳ τῆς ἀπαιτουμένης θερμάνσεως πρὸς τελείαν ἀποστείρωσιν ἐπέρχεται σχεδὸν ἐντελὴς ἀποσύνθεσις τῶν βιταμινῶν. Αἱ συνέπειαι εἶναι ἀμέσως αἰσθηταὶ εἰς ἀνθρώπους ἠναγκασμένους νὰ τρέφωνται ἐκ διατετηρημένου κρέατος καὶ ἑτέρων πτωχῶν εἰς βιταμίνας τροφῶν. Οὕτω λ.χ. τὰ ἀγγλικὰ στρατεύματα, ἅτινα ἔμειναν κεκλεισμένα ἐπὶ 145 ἡμέρας ἐν Kut-el-Amara καὶ εἶχον πρὸς τροφὴν μόνον διατετηρημένον κρέας καὶ ἄρτον ἐκ λεπτοτάτου ἀλεύρου σίτου, ὑπέφερον ὑπερβολικὰ ἐκ τῆς ἀσθενείας beri beri, ἐξ ἧς 15% ἀπέθανον καὶ 30% ὑπέστησαν βαρείας βλάβας, μόλις ὅμως κατώρθωσαν νὰ ἔχουν νωπὰ λαχανικὰ εἰς τὴν διάθεσίν των, εὐθὺς ἡ ἀσθένεια ὑπεχώρησε. Τὸ παστὸν κρέας εἶναι τελείως ἐλεύθερον βιταμινῶν. Τὸ ἐκχύλισμα κρέατος περιέχει ὀλίγας βιταμίνας B καὶ ἴχνη μόνον βιταμινῶν A καὶ C.

8) *Οἱ ἰχθύες.* Οἱ ἰχθύες ὡς γνωστὸν εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων, λίαν πτωχοὶ εἰς λίπος καὶ ἑπομένως καὶ εἰς βιταμίνας A. Ἐπίσης τὸ κρέας τῶν ἰχθύων εἶναι πτωχότατον εἰς βιταμίνας B καὶ C, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ὄργανα τούτων ἅτινα εἶναι λίαν πλούσια εἰς τοιαύτας, ὡς λ.χ. τὰ ᾠά, ἅτινα εἶναι συγχρόνως καὶ πλουσιώτατα εἰς φωσφατίδια καὶ χοληστερίνην. Τὰ ᾠὰ τῶν ἰχθύων εἶναι ἀναμφιβόλως φυσιολογικῶς πολύτιμον τρόφιμον καὶ γνωστὴ εἶναι ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Οἱ ἁλατισμένοι ἰχθύες εἶναι ἐλεύθεροι βιταμινῶν, ὡς καὶ αἱ ἐν τοῖς κυτίοις σαρδέλλαι αἵτινες λόγῳ τῆς ἐν τῷ ἐλαίῳ θερμάνσεως αὐτῶν εἰς 160°-170° καθίστανται τελείως ἐλεύθεραι βιταμινῶν. Οἱ καπνιστοὶ ἰχθύες εἶναι ἐπίσης ἐλεύθεροι βιταμινῶν.

9) *Λαχανικὰ καὶ διατετηρημένα τοιαῦτα.* Τὰ λαχανικά, τὰ ὁποῖα μέχρι τινὸς εἶχον ἐλαχίστην σημασίαν διὰ τὴν θρέψιν λόγῳ τῆς μικρᾶς αὐτῶν περιεκτικότητος εἰς θρεπτικὰς ὕλας, ἀπέκτησαν τώρα, κατόπιν τῶν ἐπὶ τῶν βιταμινῶν ἐρευνῶν, ἰδιάζουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν τροφίμων λόγῳ τῆς πλουσίας αὐτῶν περιεκτικότητος εἰς βιταμίνας ὅλων σχεδὸν τῶν τάξεων. Πλουσιώτερα ὅλων εἶναι τὰ πράσινα λαχανικά, ὡς λ. χ. τὸ σπανάκιον. Ἐπίσης πλούσια εἰς βιταμίνας εἶναι τὰ νεαρὰ κίτρινα καρότα. Σχετικῶς πτωχὰ εἶναι τὰ τεῦτλα. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ περιεκτικότης τῶν νωπῶν κρομμύων εἰς βιταμίνας. Κατὰ τὴν ξήρανσιν πρὸς παρασκευὴν τῶν διατετηρημένων ξηρῶν λαχανικῶν ἐπέρχεται καταστροφὴ τῶν βιταμινῶν. Διὰ τὰ ἐν τοῖς κυτίοις διατετηρημένα λαχανικὰ ἰσχύει ὅ,τι καὶ διὰ τὰ διατετηρημένα κρέατα ἐλέχθη. Τὰ ἐν ἅλατι διατετηρημένα λαχανικὰ ἐπίσης εἶναι λίαν πτωχὰ εἰς βιταμίνας.

10) *Τὰ γεώμηλα.* Τὰ γεώμηλα, ἅτινα εἶναι σπουδαιότατον τρόφιμον λόγῳ τῆς μεγάλης αὐτῶν περιεκτικότητος εἰς ἄμυλον, ἔχουν ἐπίσης πλούσιον ποσὸν βιταμινῶν B καὶ C. Κατὰ τὸν ἁπλοῦν βρασμὸν τῶν γεωμήλων δὲν ἐπέρχεται αἰσθητὴ ἀλλοίωσις τῶν βιταμινῶν. Τὰ γεώμηλα εἶναι τόσῳ πλουσιώτερα εἰς βιταμίνας, ὅσῳ νωπότερα εἶναι, διότι ἡ λίαν εὐπαθὴς βιταμίνη C ὑφίσταται βραδεῖαν καταστροφήν. Ἡ περιεκτικότης τῶν γεωμήλων εἰς βιταμίνην A εἶναι, λόγῳ τῆς μικρᾶς αὐτῶν περιεκτικότητος εἰς λίπος μικρά, καίτοι ἔχει ἀποδειχθῆ ὅτι καὶ ἄλλα τρόφιμα (ὡς λ. χ. τομάται, πράσινα λαχανικά, καρότα κ.λ.π.), ἂν καὶ σχεδὸν μηδαμινὸν ποσὸν λίπους περιέχουν, ἐν τούτοις περιέχουν βιταμίνας A εἰς αἰσθητὸν ποσόν.

11) *Τὰ ὄσπρια.* Τὰ ὄσπρια ἔχουν μικρὰν μὲν περιεκτικότητα εἰς βιταμίνην A, ἀλλ' ἀρκετὰ μεγάλην εἰς βιταμίνην B. Εἰς τοὺς ξηροὺς τούτους καρποὺς δὲν ἀπαντᾷ ἡ βιταμίνη C. Κατὰ τὸν βρασμὸν τῶν φασολίων, ρεβιθίων καὶ φακῶν δὲν πρέπει νὰ προστίθεται σόδα, διότι τότε καταστρέφονται αἱ βιταμῖναι· ἑπομένως πρέπει νὰ χρησιμοποιῆται μαλακὸν καὶ οὐχὶ σκληρὸν ὕδωρ, ὁπότε ἡ προσθήκη τῆς σόδας εἶναι περιττή.

12) *Τὰ φυτικὰ λίπη καὶ ἔλαια.* Ἐκ τούτων σημαντικώτερα διὰ τὴν διατροφὴν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὰ ἔλαια, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι σχετικῶς πλούσια εἰς βιταμίνας. Ἐξ αὐτῶν ἰδικῶς λίαν πτωχὸν εἶναι τὸ ἐλαιόλαδον καὶ αἰσθητῶς πλουσιώτερα εἶναι τὸ λινέλαιον, τὸ βαμβακέλαιον καὶ τὸ καρυέλαιον. Τὸ κοκκοφοινικέλαιον εἶναι πτωχότατον ἢ μᾶλλον ἐλεύθερον βιταμινῶν. Τὰ ἐσκληρυμένα λίπη, τὰ προερχόμενα ἐκ φυτικῶν ἐλαίων διὰ προσθήκης ὑδρογόνου καὶ τὰ ὁποῖα εὐρεῖαν ἔχουν διάδοσιν εἰς τὴν βιομηχανίαν τῆς μαργαρίνης, εἶναι τελείως ἐλεύθερα βιταμινῶν.

13) *Τὰ σιτηρὰ καὶ τὸ ἄλευρον.* Ἡ βιταμίνη A περιέχεται εἰς τὸ φύτρον τῶν σιτηρῶν, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν ἄλεσιν, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ σιτηροῦ καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀλέσεως, ἀπομακρύνεται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Πλούσια εἶναι ἐπίσης τὰ σιτηρὰ εἰς βιταμίνην B, ἥτις περιέχεται ὁμοίως εἰς τὸ φύτρον καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τὸ περίβλημα τοῦ καρποῦ λευκωματοῦχον στιβάδα, ἑπομένως εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ἅτινα ἀκριβῶς ἀπομακρύνονται κατὰ τὴν ἄλεσιν, χαρακτηριζόμενα ὡς φλοιοί, πίτυρα. Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου ὅσῳ λεπτότερον εἶναι γενικῶς τὸ ἄλευρον σίτου καὶ ὅσῳ ἐπιμελέστερον εἶναι ἀποφλοιωμένη ἡ ὄρυζα, τόσῳ ὀλιγώτερον ποσὸν βιταμινῶν περιέχουν. Βιταμίνης C ποσὰ σχεδὸν ἀσήμαντα ὑπάρχουν εἰς τὰ σιτηρά. Ἐξαίρεσιν εἰς τὰ ἀνωτέρω ἀποτελεῖ ἡ σίκαλις, εἰς ἣν φαίνεται ὅτι ἡ βιταμίνη B εἶναι κατανεμημένη ἐξ ἴσου εἰς ὅλον τὸν κόκκον καὶ συνεπῶς ἄλευρον ἐκ σικάλεως πτωχότατον εἰς πίτυρα εἶναι οὐχ ἧττον πλούσιον εἰς βιταμίνας. Ἡ ἔλλειψις βιταμινῶν ἐκ τοῦ λεπτοῦ ἀλεύρου σίτου δὲν ἔχει σημασίαν διὰ τὴν θρέψιν, διότι κατὰ τὴν παρασκευὴν δι' αὐτοῦ διαφόρων τροφίμων, ὡς λ.χ. γλυκισμάτων, προστίθεται γάλα, βούτυρον, ᾠὰ κ.λ.π., σώματα δηλαδὴ πλούσια εἰς βιταμίνας καὶ ἑπομένως τὸ ἄλευρον παραμένει ἀβλαβὲς διὰ τὸν ὀργανισμόν. Κατὰ τὴν ἕψησιν τοῦ ἄρτου αἱ εἰς τὴν ζύμην περιεχόμεναι βιταμῖναι δὲν ἀποσυντίθενται, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ θερμοκρασία ἐν τῷ ἄρτῳ δὲν ὑπερβαίνει τοὺς 100°, καίτοι ἡ θερμοκρασία τοῦ κλιβάνου ὑπερβαίνει τοὺς 200°, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ πόροι τῆς ζύμης εἶναι πλήρεις διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος καὶ οὐχὶ ἀέρος. Ἐπίσης ἐπιτελεῖται ἐμπλουτισμὸς τοῦ ἄρτου εἰς βιταμίνας ὑπὸ τῆς ἀρτοζύμης (μαγιᾶς), ἥτις εἶναι πλουσία εἰς βιταμίνας B. Ἐκ τῆς ἀρτοζύμης (μαγιᾶς) ταύτης δυνάμεθα νὰ παρασκευάσωμεν ἐκχυλίσματα πλουσιώτατα εἰς βιταμίνας, ἅτινα, ἐὰν κατορθωθῇ νὰ παρασκευασθοῦν εἰς διατηρήσιμον κατάστασιν, θὰ ἀποτελέσουν πολύτιμον τρόφιμον. Ἐκχυλίσματα πεφρυγμένης κριθῆς εἶναι πλούσια εἰς βιταμίνας B καὶ C, ἴσως δὲ καὶ A, καὶ ἀποτελοῦν σπουδαίαν τροφήν, χρησιμοποιοῦνται δὲ ἀκόμη καὶ ὡς φάρμακον κατὰ τῶν ἐκ τῆς ἐλλείψεως βιταμινῶν ἐπερχομένων ἀσθενειῶν τῆς θρέψεως.

14) *Τὰ ὀπωρικά.* Ἰδιάζουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν χυμωδῶν καρπῶν κατέχουν αἱ τομάται, αἵτινες, καίπερ στερούμεναι αἰσθητοῦ ποσοῦ λίπους, εἶναι πλούσιαι εἰς βιταμίνας A καὶ πλουσιώταται εἰς B καὶ C. Αἱ τομάται δέον νὰ τρώγωνται νωπαί, ὁπότε οὐδεμία ἀλλοίωσις τῶν βιταμινῶν αὐτῶν ἐπέρχεται, ἐπίσης δέον νὰ ὑποστηριχθῇ ἡ βρῶσις τομάτων ὑπὸ τῶν παιδιῶν· ἐνταῦθα δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ περιεκτικότης εἰς βιταμίνας συμβαδίζει μὲ τὴν περιεκτικότητα αὐτῶν εἰς ἐρυθρὰν χρωστικήν. Ἀπὸ τοὺς χυμώδεις καρποὺς ἀξιοσημείωτοι ἐπίσης εἶναι τὰ λεμόνια, πορτοκάλλια καὶ σταφυλαί, αἵτινες στεροῦνται μὲν βιταμινῶν A, ἀλλ' εἶναι πλούσιαι εἰς βιταμίνας B καὶ C. Ὁ ὀπὸς τῶν καρπῶν τούτων περιέχει τόσον ποσὸν βιταμίνης ὅσον καὶ τὸ νωπὸν γάλα ἀγελάδος, ἐντεῦθεν ἡ ἐπωφελὴς δρᾶσις τῶν καρπῶν τούτων ὡς θεραπευτικῶν μὲν διὰ τὸ σκορβοῦτον, ὡς προφυλακτικῶν δὲ διὰ τὰς ἄλλας ἀσθενείας τῆς θρέψεως. Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου ὀφείλουν τὰ πλοῖα ἐπὶ μακρῶν πλόων νὰ λαμβάνουν μεθ' ἑαυτῶν ὀπὸν λεμονίου. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1796 ὑπῆρχε τοιαύτη ὑποχρέωσις ὑπὸ τῆς πείρας ὑποδειχθεῖσα ὡς ἀναγκαία. Ἐπίσης, εἰς μικροτέραν ὅμως περιεκτικότητα, περιέχουν βιταμίνας B καὶ C τὰ μῆλα καὶ τὰ ἀχλάδια, βιταμίνης ὅμως A ἐλάχιστον ποσόν. Κατὰ τὴν ξήρανσιν τῶν ὀπωρικῶν ἐπέρχεται καταστροφὴ τῆς βιταμίνης C. Τὰ καρύδια, λεπτοκάρυα κ.λ. ξηροὶ καρποὶ περιέχουν αἰσθητὸν ποσὸν βιταμινῶν B καὶ C. Οἱ ἐξ αὐτῶν πλούσιοι εἰς λίπος, ὡς τὰ καρύδια λ.χ., περιέχουν ἐπίσης καὶ βιταμίνας A αἰσθητὸν ποσόν. Οἱ διὰ πιέσεως τῶν ἀνωτέρω χυμωδῶν καρπῶν λαμβανόμενοι ὀποὶ εἶναι πλουσιώτατοι εἰς βιταμίνας καὶ ἑπομένως σπουδαιότατον τρόφιμον· κατὰ τὸν βρασμὸν ὅμως αὐτῶν μετὰ ζακχάρεως ἐπέρχεται καταστροφὴ τῆς βιταμίνης C, παραμενούσης ὅμως σχεδὸν ἀναλλοιώτου τῆς βιταμίνης B. Κατὰ τὴν παρασκευὴν τῆς μαρμελάδας ἰδιαιτέρα καταβάλλεται προσοχή, ὅπως ἀποφευχθῇ ἰσχυρὰ καὶ παρατεταμένη θέρμανσις, ἵνα περιορίζηται κατὰ τὸ δυνατὸν ἡ καταστροφὴ τῶν βιταμινῶν.

15) *Τὸ μέλι.* Τὸ μέλι, τὸ ὁποῖον τόσην κέκτηται σημασίαν παρὰ τῷ λαῷ ὡς τρόφιμον καὶ ὡς φάρμακον, δὲν εἶναι γνωστὸν ἂν κέκτηται βιταμίνας καὶ τίνας ἐξ αὐτῶν, δέον ὅμως νὰ ὑποτεθῇ ὅτι τὸ μέλι τὸ ἐξ ἀνθέων ὡς περιέχον φυράματα θὰ περιέχῃ καὶ βιταμίνας. Ἡ θέρμανσις τοῦ μέλιτος ὅπως καταστῇ ρευστὸν δέον νὰ ἀποφεύγηται, διότι ἀσφαλῶς θὰ ἀλλοιοῖ τὰς βιταμίνας, ὡς ἐπίσης ἀλλοιοῖ καὶ τὰ φυράματα αὐτοῦ.

16) *Ὁ οἶνος.* Ὁ ὀπὸς τῶν σταφυλῶν, ὡς εἴδομεν, περιέχει βιταμίνας B καὶ C ἀρκετάς, αἵτινες καὶ κατὰ τὴν ἐπακολουθοῦσαν ζύμωσιν οὐδεμίαν ὑφίστανται ἀλλοίωσιν. Ἐπίσης ἡ ζύμη κατὰ τὴν ἀλκοολικὴν ζύμωσιν σχηματίζει καὶ ἄλλας βιταμίνας καὶ οὕτω ὁ οἶνος περιέχει σημαντικὰ ποσὰ βιταμινῶν. Γλυκεῖς οἶνοι, κατὰ τὴν παρασκευὴν τῶν ὁποίων μέρος τοῦ γλεύκους ἔχει βρασθῆ, εἶναι σχετικῶς πτωχότεροι. Ἐπίσης οἶνοι παρεσκευασμένοι ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει ἐκ ξηρᾶς σταφίδος εἶναι πτωχότεροι εἰς βιταμίνας, διότι κατὰ τὴν ξήρανσιν τῶν σταφυλῶν, ὡς γενικῶς εἰς ὅλας τὰς ὀπώρας, ἐπέρχεται σημαντικὴ ἐλάττωσις αὐτῶν.

17) *Ὁ ζῦθος.* Ἐφ' ὅσον τὸ ἐκχύλισμα τῆς βύνης εἶναι πλούσιον εἰς βιταμίνας, καὶ ὁ ζῦθος θὰ εἶναι πλούσιος. Ἔχομεν ὅμως τὸ γεγονός, ὅτι τὸ ἐκχύλισμα τῆς βύνης βράζεται ἰσχυρῶς καὶ ἑπομένως τὸ ποσὸν τῶν βιταμινῶν θὰ ἐλαττοῦται, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπακολουθοῦσαν ζύμωσιν σχηματίζονται νέαι βιταμῖναι καὶ ἑπομένως ὁ ζῦθος περιέχει βιταμίνας, ἴσως ὅμως οὐχὶ τόσας ὅσας ὁ οἶνος.

Αὕτη εἶναι ἐν συντόμῳ ἡ ἐπίδρασις τῶν περὶ βιταμινῶν θεωριῶν ἐπὶ τῶν διαφόρων τροφίμων. Ἐκ τῶν ἄνω ὅμως καταφαίνεται ὅτι οἱ ὅροι τῆς διαίτης ἡμῶν δὲν πρόκειται νὰ μεταβληθῶσι κατόπιν τῶν νέων τούτων περὶ βιταμινῶν θεωριῶν, διότι ἐφ' ὅσον τρεφόμεθα διὰ μεικτῆς τροφῆς εἰσάγομεν πάντοτε εἰς τὸν ὀργανισμὸν ἡμῶν βιταμίνας, ἔστω καὶ ὀλίγας, πάντως ὅμως ἀρκετὰς διὰ νὰ μᾶς προφυλάξουν ἐκ τῶν ἀσθενειῶν τῆς θρέψεως. Δὲν βλάπτει ἂν χρησιμοποιῶμεν ἐλεύθερον βιταμινῶν λίπος εἰς τὴν μαγειρικήν, ἀρκεῖ ὀλίγη πρασίνη σαλάτα ἵνα τὸ συμπληρώσῃ, οὔτε ἂν τρώγωμεν ἄρτον ἐκ λευκοῦ ἀλεύρου, ἀρκεῖ ἡ χρησιμοποίησις ὀλίγου νωποῦ βουτύρου ἢ ᾠῶν ἢ τέλος ὀλίγων νωπῶν καρπῶν, ἵνα μᾶς προσδώσουν τὰς διὰ τὸν ὀργανισμὸν ἡμῶν ἀπαιτουμένας βιταμίνας.

Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

Βίτανι, ἡ *Βιτάνιον [Γεωγρ.]*· ὅλ. λ. **Βοτάνι**.

Βιτάστα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φυλλίδος (τέως Ζίχνης) τοῦ νομοῦ Σερρῶν, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1296. Κεῖται εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Παγγαίου καὶ ἔχει περιφέρειαν ἀποδίδουσαν καπνὸν εἰς σημαντικὰς ποσότητας καὶ ποιότητα ἐκλεκτήν.

Δ. Ε. Μ.

Βιταῦδος, *Φουτέρος*. Γάλλος εὐγενὴς ἐκ τῶν λαβόντων μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν, ἣν ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκος ΙΔ' ἔπεμψεν ὑπὸ τοὺς δοῦκας τοῦ Νοάϊγ καὶ τοῦ Μπωφόρ, κατὰ τὸ ἔαρ 1669, πρὸς βοήθειαν τῶν ἐν Χάνδακι (νῦν Ἡρακλείῳ τῆς Κρήτης) πολιορκουμένων Ἐνετῶν ὑπὸ τὸν Μοροζίνι. Μετὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἀλλ' ἄτυχῆ ἔξοδον κατὰ τῶν πολιορκητῶν (27 Ἰουνίου), καθ' ἣν ἔπεσεν ὁ δοὺξ τοῦ Μπωφόρ μετὰ τοῦ ἄνθους τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἐπελθούσης διαφωνίας μεταξὺ τοῦ στρατηγοῦ δουκὸς τοῦ Νοάϊγ καὶ τοῦ στρατηγοῦ Μοροζίνι ὡς πρὸς τὰς ἐνεργείας τῆς ἀμύνης, οἱ Γάλλοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Βιταῦδος, ἀπῆλθον εἰς Γαλλίαν τὴν 21 Αὐγούστου 1669.

Ν. ΚΛΣ

Βιτὲ (Vitet), *Λουδοβῖκος*. Γάλλος λογοτέχνης καὶ πολιτικὸς (1802—1873). Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ὡς συγγραφεὺς ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς «Globe» («Σφαῖρα»), ὀργάνου τῆς φιλελευθέρας μερίδος, διὰ σειρᾶς φιλολογικῶν καὶ κριτικοτεχνικῶν ἄρθρων. Ἐν συνεχείᾳ ἐδημοσίευσε διαδοχικῶς, ὑπὸ μορφὴν δραματικῶν σκηνῶν, τρία ἔργα: «Barricades» (1826), «Etats de Blois» (1827) καὶ «Mort de Henri III» (1829), ἅτινα ἐπανεξεδόθησαν εἰς ἕν, ὡς τριλογία (1844). Τὰ ἔργα του, ἐμψυχούμενα ὑπὸ νεανικῆς καὶ φιλελευθέρας πνοῆς, ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἦτο εἷς ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τοῦ συνδέσμου «Aide-toi, le ciel t'aidera!», μετὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830 ἐτιμήθη λαβὼν τὴν θέσιν τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν ἱστορικῶν μνημείων. Μετὰ τρία ἔτη, ὁ φίλος του Ντουσατέλ, γενόμενος ὑπουργὸς τοῦ Ἐμπορίου, τὸν ἐξέλεξεν ὡς γενικὸν γραμματέα. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος (1834) παρεκάθησεν ὡς βουλευτὴς τοῦ Μπολμπὲκ εἰς τὴν Βουλήν, ἐξελέγετο δὲ ἐπανειλημμένως μέχρι τῆς πτώσεως τῆς μοναρχίας. Ἐγένετο μέλος τοῦ συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας (1836), ἀντιπροεδρεύσας αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ 1846, ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν τῷ 1849, διεδέχθη δὲ (1845) τὸν Σουμὲ εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν. Ἀξιωθεὶς τόσων τιμητικῶν τίτλων ἀπεμπόλησε τὰς φιλελευθέρας ἰδέας του, θεωρήσας τὴν μοναρχίαν ὡς τὸ φυσικῶς καλύτερον πολιτειακὸν σύστημα. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848 ἐπανῆλθεν εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον, ἀλλὰ τῷ 1849 ἐπανεκλεγεὶς βουλευτὴς τῆς Συνταγματικῆς συνελεύσεως, παρεκάθησεν ἐν τῇ Βουλῇ μεταξὺ τῶν μοναρχικῶν, συνεργήσας ἐξ ἀντιδραστικοῦ πνεύματος μετὰ τῶν λοιπῶν «βυργράβων» εἰς τὴν καταπάτησιν πάσης ἐλευθερίας καὶ προπαρασκευάσας μετ' αὐτῶν τὸν δεσποτισμὸν τοῦ Βοναπάρτου. Ἐν τούτοις μετὰ τὸ πραξικόπημα τοῦ 1851 οὐ-

Digitized by Google

δεμιᾶς ἀμοιβῆς ἔτυχε, καθ' ὅλην δὲ τὴν διάρκειαν τῆς αὐτοκρατορίας ἐπεδόθη εἰς ἐργασίας ἐπὶ τῆς τέχνης. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ διαρκούσης τῆς πολιορκίας τῶν Παρισίων, ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν Δύο Κόσμων», ἀπὸ 15 Ὀκτωβρίου 1870 μέχρι 31 Ἰανουαρίου 1871, ἑπτὰ ἐπιστολαί του, ἐμπνεόμεναι ὑπὸ θερμοῦ πατριωτισμοῦ. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς (1871) ἐκλεγεὶς βουλευτὴς ἐγένετο ἀντιπρόεδρος τῆς Βουλῆς καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν δεκαπενταμελῆ ἐπιτροπήν, ἥτις συνώδευσε τὸν Θιέρσον εἰς Γερμανίαν, ὅπως διαπραγματευθῇ μετὰ τοῦ Βίσμαρκ τοὺς προκαταρκτικοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης καὶ ἐψήφισε, τὴν 1ην Μαρτίου, ὑπὲρ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐκπτώσεως τῆς αὐτοκρατορίας. Μετὰ τὴν ἐπαναφορὰν τῆς ἕδρας τῆς Συνελεύσεως εἰς Βερσαλλίας (Μάρτιος 1871), παρεκάθησεν εἰς τὸ κέντρον τῆς δεξιᾶς (τῶν Ὀρλεανιστῶν). Ἐκτὸς τῶν ἀναφερθέντων ἔργων καὶ πολυαρίθμων ἄρθρων του, δημοσιευθέντων εἰς τὴν «Journal des Savants», τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν Δύο Κόσμων», τὴν «Revue Contemporaine» καὶ ἀλλαχοῦ, ἔγραψε καὶ πλεῖστα αὐτοτελῆ ἔργα καὶ μελέτας, ἐν οἷς «Ἱστορίαν τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς τῆς Ἰουλιανῆς κυβερνήσεως» (1848), «Μελέτας ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης» (1863—1864) καὶ πλεῖστα ἄλλα. —Β.

Βιτέζοβιτς (Witezowitch), *Παῦλος*. Κροάτης ἀρχαιολόγος (1640—1713). Τὰ ἔργα του περισυνελέγησαν καὶ ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Παύλου Ρίττερ, περιγράφουσι δὲ τὴν Κροατίαν κατὰ τοὺς χρόνους Λεοπόλδου τοῦ μεγάλου (Croatia rediviva regnante Leopoldo magno caesare) (1700), τὴν νεωτέραν ἐν γένει τέχνην καὶ ποίησιν κατὰ τὸ 1682 (Nova musa sive pars artificiosa operum poeticum anni 1682) κ.λ.π. Κ. Ι. Ν.

Βιτέϊκα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Λεοντίου*, τέως *Γουρζουμίσης*, τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐοήλιδος. Κάτ. (1928) 117.

Βίτελ, *βὰν* —· βλ. Βανβιτέλλι.

βιτελίνη (ἡ) ἡ *βιτουλίνη [Ὀργ. Χημ.]*. Πρωτεϊνικὴ ὕλη ἀνήκουσα εἰς τὴν ὁμάδα τῶν *φωσφοροπρωτεϊδῶν* (τάξις τῶν *πρωτεϊδῶν*). Ἀπαντᾷ εἰς τὸν κρόκον τῶν ᾠῶν καὶ εἶναι ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ διαλυτὴ εἰς τὰ ἀλκάλια. Σ. Γ.

Βιτελλέσκι (Vitelleschi), *Μούτιος*. Ἰταλὸς Ἰησουίτης (1563—1645). Ἐξελέγη ἀρχηγὸς τῶν Ἰησουιτῶν παρὰ τὴν ἀντίδρασιν τῶν Ἱσπανῶν, οἵτινες ἐπεδίωκον τὴν ἐν τῇ χώρᾳ των ἐγκατάστασιν τῆς ἕδρας αὐτῶν. Εἰς τὸν Βιτελλέσκι καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν Ἰησουΐτας ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ Φερδινάνδου ἡ δίωξις τῶν διαμαρτυρομένων. Κ. Ι. Ν.

— **Βιτελλέσκι**· βλ. Βιτέλλι, *Ἰωάννης*.

Βιτέλλι (Vitelli). Οἰκογένεια ἰταλική, ἥτις κατώρθωσε νὰ δεσπόσῃ τῆς πόλεως *Τσιτὰ ντὶ Καστέλλο* (Città di Castello) ἐπὶ δύο αἰῶνας καὶ νὰ τύχῃ συνάμα τῆς προστασίας τῆς παπικῆς Ἕδρας. Ἡ οἰκογένεια αὕτη ἐξέλιπε τῷ 1790. Τὰ πλεῖστα τῶν μελῶν της διεκρίθησαν ὡς ἔμποροι καὶ ὡς διοικηταὶ τῆς πόλεως, κυριώτεροι δ' ἐξ αὐτῶν εἶναι οἱ ἑξῆς: —1) *Βιτελλότσο*. Ἀνὴρ φιλόδοξος, ἐδοκίμασε τῷ 1462 νὰ νοσφισθῇ τὴν ἀρχήν, μὴ ἐπιτυχὼν δὲ τοῦτο ἐξωρίσθη. —2) *Νικόλαος* (1486). Ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου, ὅμοιος πρὸς αὐτὸν κατὰ τὸν χαρακτῆρα. Οὗτος κατώρθωσε νὰ δεσπόσῃ τῆς ὡς ἄνω πόλεως διὰ τῆς σφαγῆς τῆς οἰκογενείας τῶν Φούτσι (Fucci), ἡττήθη ὅμως εἰς μάχην δοθεῖσαν πρὸς τὰ στρατεύματα τοῦ πάπα Σίξτου Δ' καὶ τοῦ δουκὸς ντ' Οὐρμπὲν καὶ κατεδικάσθη εἰς ἐξορίαν. Τῇ ὑποστηρίξει τῶν Φλωρεντίνων ἀνεκλήθη ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ ἔτυχε τῆς συγγνώμης τοῦ πάπα, ὅστις καὶ τὸν διώρισε διοικητὴν εἰς Καμπανίαν. —3) *Βιτελλότσο* (1502). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Διεκρίθη εἰς διαφόρους πολέμους, ἐνίκησε τὸν δοῦκα ντ' Οὐρμπὲν εἰς Σοριάνο (1497) καὶ τὸν ἀποστάτην Καίσαρα Βοργίαν, ἐδολοφονήθη ὅμως εἰς Σενιγαλλίαν. —4) *Κάμιλλος* (1496). Ὑπῆρξεν ὡσαύτως στρατιωτικός, ὑπηρέτησε δὲ ὑπὸ τὰς γαλλικὰς σημαίας καὶ ἀπέθανε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκστρατείας τῆς Νεαπόλεως. —5) *Παῦλος* (1499). Ὑπῆρξε διάσημος στρατιωτικός, ὡς ἀρχηγὸς δὲ τῶν Φλωρεντίνων διηύθυνε τὴν κατὰ τῆς Πίζης πολιορκίαν, μέχρις οὗ, ἀπολέσας τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν Φλωρεντίνων, καθῃρέθη. —6) *Ἰούλιος* (1530), νόθος υἱὸς τοῦ *Νικολάου*. Μετέσχεν ὅλων τῶν κατὰ τῶν Γάλλων μαχῶν τῆς ἐποχῆς του. —7) *Ἀλέξανδρος*, υἱὸς τοῦ *Παύλου* (1556). Διεκρίθη εἰς τοὺς πολέμους Καρόλου Ε' ἐν Τοσκάνῃ, ἐφόνευσε τὸν Φερρούτσιο εἰς Καβενιάνα καὶ ᾐχμαλώτισε τὸν Φίλιππον Στρότζι, τὸν ὁποῖον οὐδέποτε παρέδωκεν εἰς τὴν Αἰκατερίνην τῶν Μεδίκων. —8) *Βιτελλότσο* (1563). Καρδινάλιος ἐξαιρετικῆς μορφώσεως, ὁ τελευταῖος γόνος τῆς οἰκογενείας Βιτέλλι. Κ. Ι. Ν.

— **Βιτέλλι** (Vitelli), *Ἰωάννης*, ἢ *Βιτελλέσκι*. Κοντοττιέρος καὶ καρδινάλιος Ἰταλός, γεννηθεὶς ἐν Ρώμῃ τῷ 1440. Ὑπῆρξε κλειδοῦχος Εὐγενίου τοῦ Δ', ὅστις, μὴ δυνάμενος ν' ἀνεχθῇ τὴν βιαιότητα τοῦ χαρακτῆρος καὶ τὴν φιλοδοξίαν τοῦ Βιτέλλι, ἐνέκλεισεν αὐτὸν ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ ἁγίου Ἀγγέλου, ὅπου καὶ ἀπέθανε. —Β.

Βιτέλλιοι ἢ *Οὐϊτέλλιοι* (Vitellii). Μία τῶν παλαιοτάτων ἀριστοκρατικῶν οἰκογενειῶν τῆς Ρώμης, ἤδη ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἐλευθέρας πολιτείας ἀναφερομένη ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἀποπείρας τοῦ ἐκπτώτου βασιλέως *Ταρκυνίου τοῦ ὑπερηφάνου* νὰ ἀνακτήσῃ διὰ συνωμοσίας τὸν ἀπολεσθέντα θρόνον του. Κατὰ τὴν συνωμοσίαν ἐκείνην δύο ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῶν συνωμοτῶν ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *Βιτελλίων* καὶ ἦσαν ἀμφότεροι συγκλητικοί, ἐφονεύθησαν δὲ καὶ οὗτοι μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρχηγῶν τῆς ἀνακαλυφθείσης συνωμοσίας καὶ ἔκτοτε ἡ οἰκογένεια τῶν Βιτελλίων ἢ ἐξέλιπεν ἐν Ρώμῃ ἢ περιέπεσεν εἰς πλήρη ἀφάνειαν. Μετὰ παρέλευσιν ὅμως πολλῶν αἰώνων ἀνεδείχθη καὶ πάλιν ἡ οἰκογένεια ἡ φέρουσα τὸ ὄνομα Βιτέλλιοι, ἐχορήγησε μάλιστα εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος καὶ ἕνα αὐτοκράτορα. Δὲν εἶναι μὲν ἐξηκριβωμένον, ἂν τῷ ὄντι οἱ νεώτεροι Βιτέλλιοι τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων ἦσαν ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν ἐκείνων Βιτελλίων τῆς ἐποχῆς τοῦ Ταρκυνίου· ὅτι ὅμως τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας τοῦ τύπου Βιτέλλιοι εἶναι παλαιότατον, βεβαιοῦται ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχαϊκῆς μορφῆς καὶ τῆς σημασίας αὐτοῦ. Τὸ ὄνομα δηλαδὴ *Βιτελλία* (Vitellia) οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ὁ παλαιότατος τύπος τοῦ *Ἰταλία* (Italia). Ὁπωσδήποτε οἱ Βιτέλλιοι ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ὡς ἀπογόνους τῶν παλαιῶν Βιτελλίων, περὶ τῶν ὁποίων ἐλέγετο, ὅτι κατήγοντο ἀπὸ τοῦ *Φαύνου*, τοῦ βασιλέως τῶν *Ἀβοριγίνων* (τ. ἔ. τῶν παλαιοτάτων κατοίκων τοῦ Λατίου), καὶ ἀπὸ τῆς *Βιτελλίας*, ἡ ὁποία ἐν πολλοῖς τόποις ἐλατρεύετο ὡς θεότης (pro numine), καὶ ὅτι κάποτε εἶχον ἄρξει ὁλοκλήρου τοῦ Λατίου.

Τὰ σπουδαιότατα πρόσωπα τῆς οἰκογενείας τῶν Βιτελλίων εἶναι τὰ ἑξῆς:

—1) ***Πόπλιος Βιτέλλιος***. Οὗτος ἦτο ἱππεὺς Ρωμαῖος (ἄγνωστον, ἂν ἐκ καταγωγῆς ἢ ὄχι) καὶ ἐπιμελητὴς τῶν ἰδιωτικῶν ὑποθέσεων τοῦ *Αὐγούστου* (rerum Augusti procurator). Ὁ Πόπλιος Βιτέλλιος οὗτος εἶναι ὁ πρῶτος γνωστὸς ὀνομαστὶ ἐκ τῶν νεωτέρων Βιτελλίων, ὑπῆρξε δὲ πάππος τοῦ αὐτοκράτορος *Βιτελλίου*.

—2) ***Αὖλος Βιτέλλιος***, ὁ *πρεσβύτερος*. Ἐκ τῶν τεσσάρων υἱῶν τοῦ Ποπλίου Βιτελλίου ὁ εἷς ὠνομάζετο *Αὖλος* (Aulus). Οὗτος ἐχρημάτισεν ὕπατος ἐν ἔτει 32 μ. Χ. ὁμοῦ μετὰ τοῦ *Δομιτίου*, τοῦ πατρὸς τοῦ *Νέρωνος*, ἀπέθανε δὲ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ὕπατος ἔτι ὤν. Ὁ Αὖλος Βιτέλλιος καὶ κατὰ τὰ ἄλλα ἦτο πολυτελής, ἰδίως ὅμως ἐφημίζετο διὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν δείπνων του, ἡ ὁποία, ὡς φαίνεται, ἦτο κοινὴ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τῶν Βιτελλίων.

—3) ***Κόϊντος Βιτέλλιος***. Ἕτερος υἱὸς τοῦ Ποπλίου Βιτελλίου, ὀνομαζόμενος *Κόϊντος* (Quintus), εἶναι γνωστός, διότι περιελήφθη μεταξὺ τῶν ὀλίγων ἐκείνων συγκλητικῶν (πέντε ἐν ὅλῳ), οἱ ὁποῖοι ἐπὶ *Τιβερίου*, ὡς ἀκατάλληλοι, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ *Σουητωνίου*, ἀπώλεσαν τὸ δικαίωμα νὰ εἶναι μέλη τῆς συγκλήτου, διαγραφέντες ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν συγκλητικῶν. Τοὺς ἄνδρας τούτους χαρακτηρίζει βαρύτερον ὡς ἀσώτους καὶ ἕνεκα τῶν αἰσχρουργιῶν των πτωχούς.

—4) ***Πόπλιος Βιτέλλιος***, ὁ *νεώτερος*. Ὁ τρίτος υἱὸς τοῦ *Ποπλίου Βιτελλίου* ἦτο ὁμώνυμος πρὸς τὸν πατέρα του. Οὗτος, ὢν ὀπαδὸς τοῦ *Γερμανικοῦ*, ἐχρημάτισεν ὑποστράτηγος (legatus) τούτου ἐν Γερμανίᾳ, ἐστάλη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν Γαλατίαν καὶ ἠκολούθησεν αὐτὸν καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γερμανικοῦ ὁ Πόπλιος Βιτέλλιος κατηγόρησε τὸν ἐχθρὸν τούτου *Γναῖον Πείσωνα*, τὸν διοικητὴν τῆς Συρίας κατὰ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Γερμανικὸς εὑρίσκετο ἐκεῖ, περὶ τοῦ ὁποίου ἐλέγετο, ὅτι εἶχε δηλητηριάσει τὸν Γερμανικόν, καὶ κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν καταδίκην αὐτοῦ. Μετ' ὀλίγον ὁ Πόπλιος Βιτέλλιος, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ πανισχύρου παρὰ τῷ *Τιβερίῳ Σηϊανοῦ* (Seianus), ἔγινε πραίτωρ, ἀνακαλυφθείσης ὅμως συνωμοσίας τοῦ προστάτου του ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος, ἐθεωρήθη καὶ ὁ Βιτέλλιος συμμέτοχος ταύτης ὡς φίλος τοῦ Σηϊανοῦ, ἀπεδόθη δὲ προσέτι ἐναντίον αὐτοῦ καὶ ἡ κατηγορία ὅτι προσήνεγκε τὰς κλεῖδας τοῦ ταμείου, τοῦ ὁποίου προΐστατο, καὶ στρατιωτικὰ χρήματα εἰς τὸν Σηϊανὸν πρὸς μεταβολὴν τοῦ καθεστῶτος (ad res novas). Καὶ ἡ μὲν ἐνοχὴ τοῦ Ποπλίου Βιτελλίου δὲν κατωρθώθη νὰ ἀποδειχθῇ, ἡ ἀπαλλαγὴ ὅμως αὐτοῦ ἀπὸ τῆς κατηγορίας ἐκείνης δὲν ἦτο δυνατή, παρὰ τὰς μεγάλας προσπαθείας τῶν ἀδελφῶν του, ὅπως ἐπιτύχωσι τοῦτο. Τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιτύχωσιν ὑπὲρ αὐτοῦ, ἦτο νὰ μὴ ῥιφθῇ οὗτος εἰς τὴν φυλακήν, ἀλλὰ νὰ παραδοθῇ εἰς ἕνα ἐξ αὐτῶν πρὸς φύλαξιν (in custodiam) μέχρι τοῦ πέρατος τῶν κατ' αὐτοῦ ἀνακρίσεων. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ πέρας ἐκεῖνο οὐδαμοῦ διεφαίνετο, ἀναβαλλομένης ἑκάστοτε τῆς ὑποθέσεως, ὁ Πόπλιος Βιτέλλιος, διαρκῶς μεταξὺ ἐλπίδος καὶ φόβου εὑρισκόμενος, ἀπηλπίσθη καὶ ἀπεφάσισε νὰ αὐτοκτονήσῃ. Ζητήσας λοιπὸν σμίλην (scalprum librarium) ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι ἤθελε νὰ ἐξασκηθῇ εἰς τὴν χρῆσιν αὐτῆς, ἤνοιξε διὰ ταύτης τὰς φλέβας του. Ἡ πρᾶξις αὕτη δὲν ἐπέφερεν ἐν τούτοις τὸν ἄμεσον θάνατόν του, διότι ἐγένετο ἐγκαίρως ἀντιληπτὴ ὑπὸ τῶν οἰκείων του, τῇ παρακλήσει τῶν ὁποίων ἐδέχθη νὰ ὑποβληθῇ εἰς θεραπείαν. Δὲν ἔζησεν ὅμως καὶ πολὺ μετὰ τὴν ἀπόπειραν ἐκείνην· συνεπείᾳ τῆς μεγάλης ἀπωλείας αἵματος ἐξησθένησε πολὺ καὶ μετ' ὀλίγον ὑπέκυψεν εἰς ἐπελθοῦσαν νόσον.

—5) ***Λεύκιος Βιτέλλιος***. Ὁ τέταρτος υἱὸς τοῦ *Ποπλίου Βιτελλίου*, Λεύκιος (Lucius) ὀνομαζόμενος, ὑπῆρξεν ὁ πατὴρ τοῦ μετέπειτα αὐτοκράτορος *Βιτελλίου*. Ὁ Λεύκιος Βιτέλλιος οὗτος ἐχρημάτισεν ὕπατος τῷ 34 μ. Χ. (δύο ἔτη μετὰ τὴν ὑπατείαν καὶ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του Αὔλου), τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Τιβερίου εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὡς διοικητὴς τῆς Συρίας μὲ εὐρυτάτην δικαιοδοσίαν, ἐκεῖ δ' ἐκυβέρνησεν ἐναρέτως καὶ σωφρόνως. Ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν Πάρθων ἠνάγκασε τὸν βασιλέα αὐτῶν *Ἀρτάβανον τὸν Γ'* νὰ καταφύγῃ εἰς τοὺς Σκύθας, ἐγκατέστησε δ' ἀντ' αὐτοῦ ὡς βασιλέα τὸν *Τιριδάτην*. Ἐπειδὴ ἐν τούτοις ἐπὶ Καλιγόλα, ὅτε καὶ πάλιν μετέβη ὁ Λεύκιος Βιτέλλιος εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὁ Ἀρτάβανος ὁ Γ' εἶχε νικήσει τὸν Τιριδάτην καὶ εἶχεν ἀνακτήσει τὸν θρόνον του, ἐνόησεν ὁ Βιτέλλιος, ὅτι δὲν ἦτο εὔκολος ἡ ἐκ νέου καὶ ὁριστικὴ ἐκθρόνισις τοῦ Ἀρταβάνου καὶ ἀπεφάσισε νὰ καταστήσῃ τοῦτον φίλον ἀντ' ἐχθροῦ· ἐλθὼν ὅθεν εἰς προσωπικὴν συνάντησιν μετ' αὐτοῦ, τὸν ἔπεισε νὰ ὑποκύψῃ τυπικῶς ὑπὸ τὴν Ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν, ἀφοῦ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὡς ἀντάλλαγμα τὴν ἀναγνώρισίν του ὡς βασιλέως τῶν Πάρθων ἐκ μέρους τῶν Ρωμαίων καὶ ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων τοῦ Παρθικοῦ κράτους. Καὶ τὴν ἐπαναστατήσασαν δὲ Καππαδοκικὴν φυλὴν τῶν Κλειτῶν καθυπέταξε διὰ τοῦ ὑποστρατήγου του *Μάρκου Τρεβελλίου* κατὰ τὴν πρώτην εἰς τὴν Ἀσίαν ἀποστολήν του ὁ Λεύκιος Βιτέλλιος. Μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του ἐξ Ἀσίας ἔγινεν ἐπὶ *Κλαυδίου* ὁ Λεύκιος Βιτέλλιος διὰ δευτέραν (τῷ 42 μ. Χ.) καὶ τρίτην (τῷ 47 μ. Χ.) φορὰν ὕπατος, καὶ τιμητὴς (τῷ 48 μ. Χ.). Τὰ ἀξιώματα ταῦτα, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχεν ὡς συνάρχοντα αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα, τὰ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ ὄχι ἕνεκα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἱκανότητός του, ἀλλὰ δι' εὐτελοῦς κολακείας, τῆς ὁποίας ἐδιδάχθη ἐν τῇ Ἀνατολῇ πόσον μεγάλη ἦτο ἡ δύναμις, ὅταν τὴν μετεχειρίζετό τις εἰς ἀνθρώπους περιωρισμένης μὲν διανοητικότητος, ἀλλ' ἔχοντας μεγάλην ἰσχύν, ὁποῖος ἦτο ὁ τότε αὐτοκράτωρ Κλαύδιος. Κολακεύων λοιπὸν τὸν Κλαύδιον, τοὺς περὶ αὐτὸν ἀπελευθέρους, μάλιστα δὲ τὴν εἰς τὸ ἔπακρον διεφθαρμένην αὐτοκράτειραν *Μεσσαλῖναν*, τῆς ὁποίας καὶ κατέστη τυφλὸν ὄργανον, χρησιμοποιούμενος ὑπ' αὐτῆς εἰς ῥᾳδιουργίας καὶ δολοφονίας τῶν ἐχθρῶν της, ἐπέτυχε νὰ ἀνατεθῇ εἰς αὐτὸν καὶ ἡ ἀντιπροσώπευσις τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου ἐν Ρώμῃ καθ' ὃν χρόνον οὗτος ἀπουσίασεν εἰς Βρεττανίαν. Οὕτως ὁ ἐν τῇ νεότητί του ἐνάρετος Λεύκιος Βιτέλλιος κατήντησεν ἐν τῷ γήρατι κόλαξ αἰσχρός, φθάσας μέχρι τοῦ σημείου νὰ ζητήσῃ ὡς χάριν παρὰ τῆς Μεσσαλίνας νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ ἀφαιρέσῃ τὰ ὑποδήματά της, τὰ ὁποῖα ἐνώπιόν της ἠσπάζετο. Πλὴν ταύτης ὅμως, καὶ τοὺς εὐνοουμένους ἀπελευθέρους τοῦ Κλαυδίου, τὸν *Νάρκισσον* δηλαδὴ καὶ τὸν *Πάλλαντα*, εὐτελῶς ἐκολάκευεν ὁ Λεύκιος Βιτέλλιος καὶ χρυσᾶς εἰκόνας τούτων εἶχε μεταξὺ τῶν ἐφεστίων του θεῶν καὶ προσέφερε λατρείαν εἰς αὐτάς. Ἀπέναντι τέλος τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου τοσοῦτον εἶχεν ἀποθρασυνθῇ, ὥστε δὲν ᾐσχύνθη, ὅτε ὁ Κλαύδιος ἐτέλει τὴν ἑορτὴν τὴν ἀνὰ ἑκατὸν ἔτη τελουμένην (ludos saeculares), νὰ εὐχηθῇ εἰς αὐτὸν τὸ «εἴθε συχνὰ νὰ τελέσῃς ταύτην» (saepe facias), ὡς ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ ζήσῃ ὁ Κλαύδιος ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας, ἵνα τελέσῃ πολλάκις τὴν ἑορτὴν ἐκείνην. Ὁλόκληρος ὁ βίος τοῦ Λευκίου Βιτελλίου μετὰ τὴν ἐξ Ἀσίας ἐπάνοδόν του οὐδὲν ἄλλο εἶναι, εἰμὴ ἀδιάκοπος σειρὰ ἐγκλημάτων, κολακειῶν καὶ ῥᾳδιουργιῶν ἐν τῷ περιβάλλοντι τοῦ ἀσθενοῦς τὸν νοῦν αὐτοκράτορος Κλαυδίου. Δὲν ἦτο ὅμως καὶ ἀπηλλαγμένος κινδύνων ἐν τῷ περιβάλλοντι ἐκείνῳ ὁ Λεύκιος Βιτέλλιος. Οὕτω λ. χ., ὅτε μεταξὺ τῆς συζύγου τοῦ Κλαυδίου Μεσσαλίνας καὶ τοῦ πανισχύρου παρὰ τῷ αὐτοκτάτορι ἀπελευθέρου Ναρκίσσου ἐπῆλθε ῥῆξις, ὁ Βιτέλλιος εὑρέθη εἰς θέσιν λίαν δυσχερῆ· ἀγνοῶν τίς ἐκ τῶν δύο ἔμελλε νὰ ὑπερισχύσῃ, δὲν ἐτόλμα νὰ ἐκφρασθῇ ὑπὲρ ἢ κατὰ τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν δύο ἀντιπάλων, εὗρεν ὅμως διέξοδον ἐκφράζων τὴν ἀγανάκτησίν του διὰ τῶν διφορουμένων λέξεων «τί ἔγκλημα!», «τί κακούργημα!» (o facinus! o scelus!), χωρὶς νὰ διευκρινίζῃ ἐναντίον τίνος ἠγανάκτει. Μόνον μετὰ τὴν θανάτωσιν τῆς Μεσσαλίνας ἐτόλμησεν ὁ Βιτέλλιος, προβλέπων, ὅτι σύζυγος τοῦ Κλαυδίου ἔμελλε νὰ καταστῇ ἡ ὑπὸ τοῦ Πάλλαντος ὑποστηριζομένη

Digitized by Google

Ἀγριππῖνα, νὰ ταχθῇ μὲ τὸ μέρος ταύτης καὶ νὰ συνηγορήσῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὑπὲρ τοῦ μετ' αὐτῆς γάμου. Ἡ ὠφέλεια, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ὁ Βιτέλλιος ἐκ τῆς ὑποστηρίξεως τῆς Ἀγριππίνας, ὑπῆρξε πράγματι μεγίστη· ἡ Ἀγριππίνα δηλαδή, αὐτοκράτειρα γενομένη, ὄχι μόνον ἦτο πολύτιμος συνήγορος εἰς πᾶσαν ἀξίωσιν τοῦ Βιτελλίου πλησίον τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλ' ἦλθε καὶ περίστασις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔσωσεν αὐτὴν τὴν ζωὴν τοῦ εὐεργέτου της. Ὅτε (ἐν ἔτει 51 μ. Χ.) ὁ συγκλητικὸς *Ἰούνιος Λοῦπος* κατηγόρησε τὸν Λεύκιον Βιτέλλιον ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ, ἀποδώσας εἰς αὐτὸν τὴν πρόθεσιν νὰ γίνῃ αὐτοκράτωρ ἀντὶ τοῦ Κλαυδίου, ὀλίγον ἔλειψε νὰ πιστεύσῃ τὴν κατηγορίαν ἐκείνην ὁ εὔπιστος Κλαύδιος. Ἡ Ἀγριππῖνα ὅμως, μᾶλλον δι' ἀπειλῶν παρὰ δια παρακλήσεων, μετέστρεψε τὸν σύζυγόν της μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε οὗτος ἀντὶ τοῦ Βιτελλίου ἐτιμώρησεν αὐτὸν τὸν κατήγορον Λοῦπον, ἐξορίσας αὐτὸν ὡς συκοφάντην. Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὸ συμβὰν ἐκεῖνο ὁ Βιτέλλιος, ἀσθενήσας ἐκ παραλύσεως, ἀπέθανε, καταλιπὼν δύο υἱούς, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρεσβύτερος ἔγινε βραδύτερον αὐτοκράτωρ. Καὶ ναὶ μὲν δὲν εἶδε τοῦτον ὁ Λεύκιος Βιτέλλιος ἀνερχόμενον εἰς τὸν θρόνον, ἠξιώθη ἐν τούτοις νὰ ἴδῃ ἀμφοτέρους τοὺς υἱούς του τιμηθέντας διὰ τῆς ὑπατείας, καθ' ὅλον δὲ τὸν βίον του ἀπελάμβανεν ὑπόληψιν τοσαύτην ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ περιβάλλοντι, ὥστε καὶ ἀποθανὼν ἐτάφη δημοσίᾳ κατὰ δόγμα τῆς Συγκλήτου καὶ δι' ἀνδριάντος ἐτιμήθη, ὁ ὁποῖος ἱδρύθη παρὰ τὸ βῆμα (pro rostris) καὶ ἔφερε τὴν ἐπιγραφὴν «ἕνεκα τῆς ἀκλονήτου εὐσεβείας του ἀπέναντι τοῦ αὐτοκράτορος» (pietatis immobilis erga principem).

—6) ***Αὖλος Βιτέλλιος***, ὁ *νεώτερος*, αὐτοκράτωρ (69 μ. Χ.). Τοῦ *Λευκίου Βιτελλίου* ὁ πρεσβύτερος υἱὸς Αὖλος ὑπῆρξεν ἐπὶ βραχὺν χρόνον αὐτοκράτωρ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Οὗτος ἐγεννήθη τὴν 24 Σεπτεμβρίου (*κατ'* ἄλλους τὴν 7 Σεπτεμβρίου) τοῦ ἔτους 15 μ. Χ., διῆλθε δὲ τὴν παιδικὴν καὶ τὴν πρώτην νεανικὴν ἡλικίαν του ἐν Καπρέᾳ, ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ αὐτοκράτορος Τιβερίου ἐν μέσῳ διαφθορᾶς. Διεφθαρμένος ἕνεκα τούτου καὶ αὐτὸς παιδιόθεν ἐκολάκευε, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ πατρός του, τοὺς ἑκάστοτε ἰσχυροὺς καὶ ἐξεμεταλλεύετο τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰς ἀδυναμίας ἑκάστου ἐξ αὐτῶν, διὰ τοῦ μέσου δὲ τούτου ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ ταχέως ἐξέχουσαν θέσιν ἐν τῷ διεφθαρμένῳ αὐτοκρατορικῷ περιβάλλοντι. Εὐνοούμενος ὑπὸ τριῶν αὐτοκρατόρων, τοῦ *Καλιγόλα* δηλαδή, τοῦ *Κλαυδίου* καὶ τοῦ *Νέρωνος*, ἔλαβε παρ' αὐτῶν μεγάλα πολιτικὰ καὶ θρησκευτικὰ ἀξιώματα. Τῷ 48 μ. Χ. ἔγινεν ὕπατος (διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του ἐν τῷ ἀξιώματι τούτῳ), κατὰ τὸ ἑπόμενον δ' ἔτος ἐστάλη ὡς ἀνθύπατος εἰς τὴν Ἀφρικήν, ἔνθα διέμεινεν ἐπὶ διετίαν, διότι ὁ μετ' αὐτὸν γενόμενος ὕπατος ἀδελφός του *Λεύκιος* (τῷ 49 μ. Χ.) διεδέχθη μὲν αὐτὸν ὡς ἀνθύπατος ἐν Ἀφρικῇ, δὲν μετέβη ὅμως ὁ ἴδιος ἐκεῖ, ἀλλ' ἀνέθεσεν εἰς τὸν ἀδελφόν του Αὖλον, τὸν ἀνθύπατον τοῦ προηγηθέντος ἔτους, νὰ διοικήσῃ τὴν ἐπαρχίαν ἐκείνην ὡς ἀντιπρόσωπός του (legatus). Ἐν Ἀφρικῇ ὁ Αὖλος Βιτέλλιος ἐπέδειξε παραδόξως μεγάλην ἀφιλοχρηματίαν, ἐνῷ ἐν Ρώμῃ, ὅπου ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ φροντὶς τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων, ἐλέγετο, ὅτι συνήθιζε νὰ δέχηται δῶρα καὶ ὅτι ἀφῄρεσε καὶ κοσμήματά τινα ἐκ ναῶν, ἄλλα δὲ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἀντικατέστησε δι' ὁμοίων ἐκ κασσιτέρου καὶ ὀρειχάλκου. Ἐν τούτοις εὐρὺ στάδιον δράσεως εὗρεν ὁ Αὖλος Βιτέλλιος ὄχι ἐν τῇ νεανικῇ, ἀλλ' ἐν τῇ ὡρίμῳ ἡλικίᾳ καὶ μάλιστα μερικὰ ἔτη μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ πεντηκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας του, ὅτε καὶ ὁ τελευταῖος ἐκ τῶν εὐνοϊκῶς πρὸς αὐτὸν διακειμένων αὐτοκρατόρων δὲν εὑρίσκετο πλέον μεταξὺ τῶν ζώντων. Μετὰ τὸν θάνατον δηλαδὴ τοῦ Νέρωνος, ὁ διαδεχθεὶς τοῦτον *Γάλβας* ἀνέθηκεν εἰς τὸν Βιτέλλιον τὴν διοίκησιν τῆς κάτω Γερμανίας, ὄχι διότι ἐθεώρει αὐτὸν ὡς κατάλληλον πρὸς διοίκησιν τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης, ἀλλὰ διότι τὸν ἐνόμιζεν ὅλως ἀκίνδυνον, ὡς ἀνίκανον νὰ ἄρχῃ καὶ ἕνεκα τῆς μεγάλης πενίας καὶ ἀπληστίας του μόνον περὶ ἀνορθώσεως τῶν οἰκονομικῶν του διὰ προσπορίσεως διὰ παντὸς τρόπου χρημάτων ἐκ τῆς ἐπαρχίας δυνάμενον νὰ σκεφθῇ. Ἦτο δὲ πράγματι τότε ὁ Βιτέλλιος ὄχι μόνον ἄνευ χρημάτων, ἀλλὰ καὶ βυθισμένος εἰς χρέη, κυριολεκτικῶς κατεστραμμένος οἰκονομικῶς, μέχρι σημείου, ὥστε, ὅτε ἔμελλε νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἐν Γερμανίᾳ θέσιν του, ἐστερεῖτο ὁδοιπορικῶν ἐξόδων. Τούτου ἕνεκα ἠναγκάσθη νὰ περιορίσῃ τὸν χῶρον τῆς οἰκίας του, εἰς τὸν ὁποῖον ἔμελλον νὰ κατοικοῦν ἡ σύζυγος καὶ τὰ τέκνα του κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀπουσίας του, εἰς τὸ ἐλάχιστον δυνατόν, τὸ δὲ ὑπόλοιπον αὐτῆς ἐξεμίσθωσε, συγχρόνως δ' ἐνεχειρίασε τὰ ἐνώτια τῆς μητρός του, ἵνα δανεισθῇ τὰ ἔξοδα τῆς ὁδοιπορίας. Ἀλλὰ καὶ πάλιν μετὰ δυσκολίας ἠδυνήθη νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν παλαιῶν του δανειστῶν, τῶν ἀπαιτούντων παρ' αὐτοῦ τὰ ὀφειλόμενα πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του.

Αὖλος Βιτέλλιος.

Μετὰ τὴν ἄφιξίν του ὅμως εἰς Γερμανίαν εὑρέθη ὁ Αὖλος Βιτέλλιος ἐν ὅλως διαφόρῳ περιβάλλοντι· διασχίζων τὴν ἐπαρχίαν ἐκείνην, ἕως ὅτου φθάσῃ εἰς τὸ στρατόπεδον, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐκ Ρώμης προπομπήν, ἐγίνετο εὐμενέστατα δεκτὸς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος ἦτο δυσηρεστημένος κατὰ τοῦ Γάλβα καὶ ἕτοιμος εἰς κινήματα. Παραβαλλόμενος ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν πρὸς τὸν γέροντα, αὐστηρὸν καὶ φιλάργυρον Γάλβαν, ὁ Βιτέλλιος ἐφαίνετο εἰς αὐτοὺς ὡς δῶρον ἐκ μέρους τῶν θεῶν, αὐτός, ὁ υἱὸς τοῦ τρὶς ὑπατεύσαντος Λευκίου Βιτελλίου, ὁ ἐν ἀκμῇ τῆς ἡλικίας του, ὁ εὐπροσήγορος, ὁ ἐλευθέριος. Τὴν τοιαύτην γνώμην τῶν στρατιωτῶν περὶ ἑαυτοῦ ἐφρόντισεν ὁ Βιτέλλιος νὰ ἐπαυξήσῃ καθ' ὁδὸν διὰ νέων δειγμάτων τῆς νομιζομένης καλοκαγαθίας του, φερόμενος προσηνέστατα κα πρὸς τοὺς εὐτελεστάτους. Ὅτε δ' ἔφθασεν εἰς τὴν ἕδραν τῆς ἐπαρχίας του Κολωνίαν (τῇ 1 Δεκεμβρίου τοῦ 68 μ Χ.), οὐδενὸς αἰτήματος τὴν ἐκπλήρωσιν εἰς οὐδένα ἠρνήθη· καὶ ἄνευ αἰτήσεως μάλιστα προέλαβε τὰς ἐπιθυμίας πολλῶν, ἐχάρισε δὲ καὶ τὰς ποινάς, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐπιβληθῆ ὑπὸ τῶν προκατόχων του, οὕτω δὲ κατέστη προσφιλέστατος εἰς τὰ στρατεύματα. Ἡ διαγωγὴ δ' αὕτη τοῦ Βιτελλίου ταχέως ἐπέφερε τοὺς προσδοκωμένους καρποὺς καὶ πλέον ἔτι Μόλις εἶχε παρέλθει εἷς μὴν ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Βιτελλίου, ὅτε, γνωσθέντος, ὅτι ὁ στρατὸς τῆς ἄνω Γερμανίας εἶχε στασιάσει κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Γάλβα, οἱ στρατιῶται τοῦ Βιτελλίου ἀπεφάσισαν νὰ ἀναγορεύσωσι τοῦτον αὐτοκράτορα. Τὴν ἑσπέραν τῆς 1 Ἰανουαρίου τοῦ 69 μ. Χ. εἰσορμήσαντες οἱ στρατιῶται εἰς τὸν ἐν Κολωνίᾳ θάλαμον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐδείπνει ὁ Βιτέλλιος, τὸν ἀνήρπασαν ἐνδεδυμένον ὅπως ἔτυχε κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, τὸν ἀνηγόρευσαν αὐτοκράτορα καὶ τὸν περιήγαγον ἀνὰ τὴν πόλιν κρατοῦντα εἰς τὴν χεῖρα τὸ ξίφος τοῦ *Ἰουλίου Καίσαρος*, τὸ ὁποῖον ἀφαιρέσαντες ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἄρεως προσέφερον εἰς αὐτόν. Μετὰ δύο ἡμέρας (τὴν 3 Ἰανουαρίου) προσεχώρησαν εἰς τὸν Βιτέλλιον καὶ τὰ στρατεύματα τῆς ἄνω Γερμανίας, ἤτοι ἡ 4η καὶ 22α λεγεὼν αἱ ὁποῖαι εἶχον μὲν στασιάσει κατὰ τοῦ Γάλβα, εἶχον ὅμως ὁρκισθῆ πίστιν εἰς τὴν Σύγκλητον καὶ τὸν Ρωμαϊκὸν λαόν. Τάχιστα καὶ τὰ λοιπὰ ἐν Γερμανίᾳ Ρωμαϊκὰ στρατεύματα ἐμιμήθησαν τὸ παράδειγμα τῶν δύο ἐκείνων λεγεώνων, ἐνῷ τμήματά τινα εἶχον ἤδη προηγουμένως ἀναγνωρίσει τὸν Βιτέλλιον ὡς αὐτοκράτορα. Οὕτω τὴν ἑπομένην τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ Βιτελλίου (2 Ἰανουαρίου) τὸ ἱππικὸν τῆς πλησίον ἑδρευούσης πρώτης λεγεῶνος ὑπὸ τὸν *Φάβιον Βάλεντα* εἶχε σπεύσει εἰς Κολωνίαν καὶ εἶχε τεθῆ ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ. Μετ' ὀλίγον καὶ τὰ ἐν Βελγικῇ, Λουγδουνικῇ Γαλλίᾳ, Ραιτικῇ καὶ Βρεττανίᾳ Ρωμαϊκὰ στρατεύματα ἐτάχθησαν μὲ τὸ μέρος τοῦ Βιτελλίου, ὁ ὁποῖος στρατολογήσας καὶ πλεῖστα βαρβαρικὰ στίφη εὑρέθη ἐπὶ κεφαλῆς πολυαρίθμου στρατοῦ. Δύο ἰσχυρὰ στρατιωτικὰ σώματα, ἓν ἐκ 40 χιλιάδων ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Φάβιον Βάλεντα καὶ ἓν ἐκ 30 χιλιάδων ὑπὸ τὸν Καικίναν, διετάχθησαν νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Ἰταλίαν ὡς πρωτοπορεία τοῦ κυρίου στρατεύματος ὑπὸ τὸν Βιτέλλιον, μέλλοντος ταχέως νὰ ἐπακολουθήσῃ. Προτοῦ ὅμως κινηθῇ τὸ ὑπὸ τὸν Βιτέλλιον στράτευμα, ἔφθασεν εἰς Γερμανίαν ἡ εἴδησις, ὅτι ὁ Γάλβας εἶχε φονευθῆ καὶ ὅτι ἀντ' αὐτοῦ εἶχεν ἀνακηρυχθῆ αὐτοκράτωρ ὁ *Ὄθων*. Πρῶτος ἔμαθε τὴν εἴδησιν ταύτην ὁ *Φάβιος Βάλης*, ὁ ὁποῖος, ὡς καὶ ὁ *Καικίνας*, ἐβάδιζε κατὰ τοῦ Γάλβα εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἀμφότεροι οἱ στρατηγοὶ οὗτοι δὲν ἀνέκοψαν τὴν προέλασίν των, ἀλλὰ διασχίσαντες τὴν Γαλλίαν καὶ Ἑλβετίαν εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἰταλίαν ὡς ἐχθροὶ ὄχι πλέον τοῦ Γάλβα, ἀλλὰ τοῦ Ὄθωνος.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ὄθων καὶ ὁ Βιτέλλιος προσεπάθησαν νὰ πείσουν δι' ἀνταλλαγῆς ἐπιστολῶν ὁ εἷς τὸν ἄλλον νὰ παραιτηθῇ ἀντὶ χρημάτων καὶ ἄλλων ἀνταλλαγμάτων, συγχρόνως ὅμως καὶ ἀπεπειράθησαν ἀμφότεροι νὰ δολοφονήσουν ἀλλήλους. Ἀπέτυχον ὅμως καὶ αἱ προσπάθειαι συμβιβασμοῦ καὶ αἱ ἀπόπειραι δολοφονίας, τὰς ὁποίας οἱ δύο ἐκεῖνοι ἀντίπαλοι εἶχον ἐπιχειρήσει· οὕτω δ' ἡ μεταξὺ αὐτῶν διαφορὰ ἔμελλε νὰ κριθῇ διὰ τῶν ὅπλων. Κατὰ τὴν σύγκρουσιν ἐκείνην, τὰ βόρεια καὶ τὰ δυτικὰ μέρη τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους εἶχον ταχθῆ μὲ τὸ μέρος τοῦ Βιτελλίου, τὰ δὲ νότια καὶ τὰ ἀνατολικὰ ἦσαν ὑπὲρ τοῦ Ὄθωνος, ὁ ὁποῖος, κατέχων καὶ τὴν Ρώμην, ἐφαίνετο ἀνώτερος τοῦ ἀντιπάλου του. Καὶ πράγματι, κατ' ἀρχὰς ὁ Ὄθων ἐφαίνετο, ὅτι ἔμελλε νὰ ὑπερισχύσῃ· ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐνήργησεν ἐπιτυχῆ κατὰ θάλασσαν ἐκστρατείαν εἰς τὴν Ναρβωνίτιδα Γαλλίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπέκρουσε τὸν Καικίναν ἐπιτεθέντα κατὰ τῆς Πλακεντίας καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Κρεμώναν. Καὶ ἐκεῖ ὅμως ἡ τύχη ἐξηκολούθησε νὰ φαίνεται δυσμενὴς εἰς τοὺς Βιτελλιανούς. Παρ' αὐτὴν τὴν Κρεμώναν ἐπιτεθεὶς ὁ Ὄθων κατὰ τοῦ Καικίνα τὸν κατετρόπωσεν. Ἤδη ὅμως ὁ Ὄθων, θεωρῶν ἴσως ἀσφαλῆ τὴν νίκην, διέπραξε μέγιστον σφάλμα. Ἀντὶ δηλαδὴ νὰ βαδίσῃ κατὰ τοῦ Φαβίου Βάλεντος, νὰ προσπαθήσῃ νὰ νικήσῃ καὶ τοῦτον καὶ πρὸ πάντων νὰ ἐμποδίσῃ τὴν συνένωσιν τῶν λειψάνων τῆς στρατιᾶς τοῦ Καικίνα μὲ τὰ στρατεύματα τοῦ Βάλεντος, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ρώμην, ἀναθέσας εἰς ἄλλους τὴν ἀρχηγίαν τῶν στρατευμάτων του καὶ τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου, οὕτω δ' ἔδωκε καιρὸν εἰς τοὺς ἐχθροὺς ν' ἀνασυντάξωσι τὰς δυνάμεις των καὶ ν' ἀναλάβωσιν αὐτοὶ τὴν ἐπίθεσιν. Παρὰ τὸ *Βεδριακὸν* γενομένης μάχης (τὸν Μάϊον τοῦ 69 μ. Χ.) τὰ στρατεύματα τοῦ Ὄθωνος ὑπέστησαν δεινὴν ἧτταν, τὴν ὁποίαν πληροφορηθεὶς οὗτος ηὐτοκτόνησε καὶ ἀφῆκεν οὕτως ἐλευθέραν εἰς τὸν Βιτέλλιον τὴν εἴσοδον εἰς τὴν Ρώμην καὶ τὴν ἀνάβασιν εἰς τὸν θρόνον.

Ἀγνοῶν τὰ γενόμενα ὁ Βιτέλλιος ἤρχετο μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅτε καθ' ὁδὸν ἔλαβε τὴν εἴδησιν περὶ τῆς μεγάλης νίκης τῶν στρατευμάτων του καὶ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἀντιπάλου του καὶ ἐχαιρετίσθη ἐν Λουγδούνῳ ὡς αὐτοκράτωρ ὑπὸ τῶν ἐκεῖ συνελθόντων διοικητῶν τῶν πέριξ ἐπαρχιῶν. Ἐκ Λουγδούνου ὁ νέος αὐτοκράτωρ ἐπορεύθη εἰς τὴν Κρεμώναν καὶ τὸ Βεδριακὸν καὶ ἐπεσκέφθη τὰ πεδία τῶν μαχῶν, εἰς τὰς ὁποίας τὰ ὑπὸ τὸν Βάλεντα καὶ Καικίναν στρατεύματά του εἶχον ἀγωνισθῆ ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐκεῖθεν δ' ἔσπευσεν εἰς Ρώμην, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον εἰσελάσει πρὸ αὐτοῦ πολυάριθμα βαρβαρικὰ τμήματα τοῦ στρατοῦ του ἐμπνεύσαντα φρίκην καὶ τρόμον εἰς τοὺς κατοίκους ὄχι μόνον διὰ τῶν πράξεών των, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῆς τῆς βαρβάρου ἐμφανίσεώς των. Ὑπὲρ τὰς 60 χιλιάδας ἐνόπλων περιελάμβανεν ὁ στρατὸς τοῦ Βιτελλίου, ὡς ἀκρὶς δ' ἠρήμωνε τὰ μέρη διὰ τῶν ὁποίων διήρχετο, καὶ ἐκίνει διὰ τοῦτο τὴν ἀγανάκτησιν τῶν κατοίκων. Ἐπειδὴ ὅμως ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ Βιτελλίου περιελαμβάνετο καὶ μέγας ἀριθμὸς μίμων, εὐνούχων, ἑταιρῶν καὶ ἄλλων παρομοίων ἀνθρώπων, ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν τοιούτων ηὐξάνετο ἀδιακόπως ἐφ' ὅσον ὁ Βιτέλλιος ἐπλησίαζεν εἰς τὴν Ρώμην, ἡ πορεία τούτου ἐγίνετο ὁμοία πρὸς τὰς πορείας τοῦ Νέρωνος, ἡ δ' ἀταξία καὶ ἡ ἀκολασία τοῦ πλήθους ἐκείνου ἐκίνησε τὴν γενικὴν ἀγανάκτησιν τοῦ λαοῦ τῆς Ρώμης. Κατὰ τὰ μέσα Ἰουνίου τοῦ 69 μ. Χ. ὁ Βιτέλλιος εἰσῆλθεν ἐν θριάμβῳ εἰς τὴν Ρώμην. Ἐνώπιον τῆς Συγκλήτου (τῆς ὁποίας ἀντιπροσωπεία εἶχε προηγουμένως ἐμφανισθῆ ἐνώπιόν του ἐν τῇ βορείῳ Ἰταλίᾳ, ἵνα δηλώσῃ τὴν ὑποταγὴν τῆς Συγκλήτου εἰς τὰς θελήσεις του) ἐξύμνησεν ὁ Βιτέλλιος τὰς πράξεις του καὶ ἀπηρίθμησε τὰς ἐκδουλεύσεις του πρὸς τὴν πατρίδα, ἀνηγορεύθη δὲ καὶ ἄκρος ἀρχιερεὺς (pontifex maximus), χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του, ὅτι ἡ ἡμέρα τῆς ἀναγορεύσεώς του (18 Ἰουλίου) ἦτο ἡμέρα ἀποφράς, ὡς ἐπέτειος τῆς παρὰ τὸν *Ἀλλίαν* ἥττης τῶν Ρωμαίων (dies Alliensis). Δὲν ἔλαβεν ἐπίσης ὑπ' ὄψιν του ὁ νέος αὐτοκράτωρ, ὅτι δὲν ἦτο ἀκόμη ἀσφαλὴς ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ ἑπομένως δὲν ἔλαβε τὰ ἀπαιτούμενα μέτρα ἀσφαλείας ἑαυτοῦ, ὅπως οὐδὲ περὶ τῆς καλῆς διοικήσεως τοῦ κράτους ἐσκέφθη νὰ φροντίσῃ. Ἀδιαφορῶν διὰ πάντα ταῦτα, ἐπεδόθη εἰς μέθας καὶ διασκεδάσεις παντὸς εἴδους, σπαταλῶν τεράστια ποσὰ εἰς δεῖπνα καὶ πανηγύρεις, ἰδίως δὲ εἰς θεατρικὰς παραστάσεις καὶ ἱπποδρομίας, κατὰ τὰς ὁποίας μάλιστα καὶ σκανδαλωδῶς ἐφάνη μεροληπτῶν ὑπὲρ τῆς μερίδος τῶν κυανῶν. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους κατ' ὄνομα μόνον κυβερνήτης τοῦ κράτους ἦτο ὁ αὐτοκράτωρ. Τὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀναβιβάσει αὐτὸν εἰς τὸν θρόνον, καὶ ἰδίως οἱ δύο ἀρχηγοὶ αὐτῶν Βάλης καὶ Καικίνας, ἔπραττον ὅ,τι ἤθελον καὶ παρεξετρέποντο εἰς αὐθαιρεσίας, ὅπως καὶ ὁ ἀπελεύθερος τοῦ Βιτελλίου Ἀσιατικός. Ὁ Βιτέλλιος ἄφινεν αὐτοὺς νὰ κυβερνῶσιν, αὐτὸς δὲ διῆγε βίον ἄσωτον ἐν συμποσίοις, διὰ τὰ ὁποῖα διέθετε πάντα τὰ μέσα τοῦ κράτους, θέλων νὰ τὰ καταστήσῃ ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις ἀνυπέρβλητα. Ἀπὸ περάτων τοῦ κόσμου ἐκλεκτὰ τρόφιμα παντὸς εἴδους ἐκομίζοντο διὰ τὰ δεῖπνα καὶ συμπόσια τοῦ αὐτοκράτορος, εἰς τὰ ὁποῖα κατηναλίσκετο τεραστία ποσότης ἐξ αὐτῶν. Οὕτω λ.χ. εἰς τὸ δεῖπνον, τὸ ὁποῖον παρέθηκεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ Βιτελλίου Λεύκιος ἐπὶ τῇ ἀφίξει τούτου εἰς Ἰταλίαν, λέγεται, ὅτι παρετέθησαν πλὴν ἄλλων 2 χιλιάδες ἐκλεκτοτάτων ἰχθύων καὶ 7 χιλιάδες πτηνῶν· εἰς τὸ δεῖπνον πάλιν, τὸ ὁποῖον παρέθηκεν αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ ἐπὶ τοῖς ἐγκαινίοις μιᾶς ὑπερμεγέθους λοπάδος, τὴν ὁποίαν διὰ τὸ μέγεθός της ὠνόμαζον οἱ περὶ αὐτὸν «ἀσπίδα τῆς Πολιούχου Ἀθηνᾶς», παρετέθησαν ἐν αὐτῇ ἀνάμεικτα ἥπατα σκάρων, ἐγκέφαλοι φασιανῶν καὶ ταῶν, γλῶσσαι φοινικοπτέρων καὶ ἐντόσθια μυραινῶν. Δὲν ἠρκεῖτο ὅμως εἰς μόνας τὰς ἀπολαύσεις τοῦ εἴδους τούτου ὁ Βιτέλλιος· μεγίστην ἀπόλαυσιν ἐθεώρει

Digitized by Google

τὴν τιμωρίαν τοῦ ἐχθροῦ καὶ διὰ τοῦτο πολλὰς τιμωρίας ἐπέβαλεν εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἢ ἐθεωροῦντο ὑπ' αὐτοῦ ἐχθροί. Μεταξὺ τῶν πρώτων ἐτιμώρησε διὰ θανάτου τοὺς δανειστάς του ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἄλλοτε τὸν εἶχον ἐνοχλήσει ἀπαιτοῦντες παρ' αὐτοῦ τὰ ὀφειλόμενα (ἕνα μάλιστα ἐξ αὐτῶν διέταξε νὰ φονεύσωσιν ἐνώπιόν του, ἵνα εὐχαριστηθῇ περισσότερον βλέπων αὐτὸν ἀποθνήσκοντα)· δὲν ἐδίστασε δὲ νὰ φονεύσῃ καὶ πολλοὺς παλαιοὺς φίλους καὶ συμμαθητάς του, ἐξευρίσκων διαφόρους προφάσεις καὶ μεταχειριζόμενος διάφορα μέσα πρὸς ἐξόντωσιν αὐτῶν. Ἐμιμεῖτο κατὰ ταῦτα ὁ Βιτέλλιος τὸν *Νέρωνα*, τὸν ὁποῖον ἐθαύμαζε.

Ὅπως ὅμως ὁ Νέρων, ἐν μέσῳ τῶν ἀσωτειῶν, τῶν ἀκολασιῶν καὶ τῶν κακουργημάτων του θεωρῶν ἑαυτὸν ἀσφαλῆ καὶ ἰσόθεον, κατάπληκτος ἤκουσε τὴν εἴδησιν, ὅτι ἐξερράγη ἐπανάστασις ἐναντίον του, οὕτω καὶ ὁ μιμητὴς αὐτοῦ Βιτέλλιος κατάπληκτος ἤκουσεν, ὅτι ἐξερράγη ἐν Ἀνατολῇ ἐπανάστασις τοῦ στρατοῦ καὶ ὅτι οὗτος ἀνηγόρευσεν ἀντ' αὐτοῦ αὐτοκράτορα τὸν *Βεσπεσιανόν*. Ἡ εἴδησις αὕτη ὄχι μόνον ἐγέννησεν ἀνησυχίας ἐν Ρώμῃ μεταξὺ τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Βιτέλλιον ἐνέβαλε τρόμον. Ἵνα δὲ οὗτος δώσῃ θάρρος εἰς ἑαυτὸν καὶ καθησυχάσῃ τὸν λαόν, προσεπάθησε νὰ παραστήσῃ τὴν ἐπανάστασιν ἐκείνην ὡς ἀσήμαντον γεγονὸς καὶ δὲν ἔλαβε σοβαρὰ μέτρα πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν στασιαστῶν. Ἐνῷ δὲ καὶ ὁ ἴδιος ὀλίγον ἐφρόντιζε καὶ οἱ ἄλλοι ἐν μέρει μόνον ἐξετέλουν τὰς ὑπ' αὐτοῦ διδομένας διαταγάς, διετέλει δὲ καὶ ἐν ἀγνοίᾳ ὁ Βιτέλλιος τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν σχεδίων τοῦ ἀντιπάλου του καὶ ἐνόμιζεν, ὅτι οἱ ἐχθροί του εὑρίσκοντο ἀκόμη πολὺ μακρὰν διὰ θαλασσῶν καὶ μεγάλων ἐκτάσεων χωρῶν ἀποχωριζόμενοι ἀπ' αὐτοῦ, τμήματά τινα τῶν ὑπὲρ τοῦ Βεσπεσιανοῦ κηρυχθέντων στρατευμάτων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ *Ἀντωνίου Πρίμου* ἔφθασαν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Τότε μόνον ἀφυπνίσθη ὁ Βιτέλλιος καὶ διέταξε τὸν Φάβιον Βάλεντα καὶ τὸν Καικίναν νὰ σπεύσωσι κατὰ τῶν στασιαστῶν. Τὰ γερμανικὰ ὅμως στρατεύματα τῶν δύο ἐκείνων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ἐθεώρει πιστοὺς εἰς ἑαυτὸν ὁ Βιτέλλιος, εἶχον χάσει τὴν προτέραν μαχητικότητά των ἕνεκα τῆς τρυφῆς, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον συνηθίσει ἐν Ρώμῃ, καὶ ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως πειθαρχίας, ἐνῷ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν ὁ μὲν Βάλης συνέπεσε νὰ εἶναι ἀσθενής, ὁ δὲ Καικίνας διενοεῖτο νὰ ἑνωθῇ μετὰ τῶν στασιαστῶν. Πράγματι, μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ Καικίνας καί τις ἄλλος στρατιωτικός, *Καικίλιος Βάσσος* ὀνομαζόμενος, ἐτάχθησαν φανερὰ μὲ τὸ μέρος τοῦ Βεσπεσιανοῦ. Ὁ Καικίνας μάλιστα προέτρεψε καὶ τὰ στρατεύματά του νὰ πράξουν τὸ αὐτό. Μόνον ἐκ στρατιωτικῆς ὑπερηφανείας καὶ ὄχι ἐξ ἀφοσιώσεως εἰς τὸν Βιτέλλιον οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται τοῦ Καικίνα ἀπέκρουσαν τὰς προτάσεις του καὶ συλλαβόντες αὐτὸν τὸν ἔδεσαν, οὕτω δὲ κατέστησαν δυνατὸν εἰς τὸν Βιτέλλιον νὰ προβάλῃ ἀντίστασιν κατὰ τοῦ ἐπερχομένου ὑπὸ τὸν Ἀντώνιον Πρίμον ἐχθρικοῦ στρατοῦ. Παρὰ τὸ Βεδριακὸν ὅμως καὶ τὴν Κρεμώναν, ὅπου πρὸ ὀλίγου εἶχε διεξαχθῇ ὁ μεταξὺ Βιτελλίου καὶ Ὄθωνος ἀγών, οἱ ὑπὸ τὸν Ἀντώνιον Πρίμον ἐνίκησαν κατὰ κράτος τὸν στρατὸν τοῦ Βιτελλίου. Ὁ Φάβιος Βάλης, ὁ ὁποῖος εἶχε χάσει πολύτιμον χρόνον εἰς συσκέψεις καὶ προετοιμασίας, ὄχι μόνον δὲν ἠδυνήθη νὰ σώσῃ τὴν Κρεμώναν, ἐλθὼν ἐκεῖ πολὺ ἀργά, ἀλλ' οὐδ' ἑαυτόν, διότι, ἐνῷ προσεπάθει νὰ διαφύγῃ εἰς Γαλατίαν, ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν καὶ μετ' ὀλίγον ἐφονεύθη ὑπ' αὐτῶν. Καὶ μετ' ὀλίγον ἄλλη εἴδησις φοβερωτέρα τῆς ἀφορώσης τὴν ἧτταν τῆς Κρεμώνας ἔφθασεν εἰς τὸν Βιτέλλιον· τὰ ἐν Γαλλίᾳ καὶ Βρεττανίᾳ Ρωμαϊκὰ στρατεύματα ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τοῦ Βεσπεσιανοῦ, ὁ στόλος ἐμιμήθη τὸ παράδειγμα τούτων, συγχρόνως δ' ἐπανεστάτησε καὶ ἡ Καμπανία. Ὁ Βιτέλλιος μαθὼν τὰς εἰδήσεις ταύτας κατεταράχθη, ἐνῷ δὲ δι' ἀστυνομικῶν μέτρων εἶχεν ἐπιχειρήσει μετὰ τὴν ἧτταν τῆς Κρεμώνας νὰ ἀποκρύψῃ ἀπὸ τοῦ λαοῦ τῆς Ρώμης τὴν πραγματικὴν κατάστασιν, ἤδη ἐνόμισεν, ὅτι ἦτο ἀνάγκη ἀντὶ πάσης θυσίας νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πίστιν τῶν ὑπολειπομένων εἰσέτι εἰς αὐτὸν στρατευμάτων. Ἔδωκεν ὅθεν πᾶν ὅ,τι ἐζητήθη εἰς τοὺς στρατιώτας του, διένειμεν ἀφειδῶς ἀξιώματα καὶ χρήματα καὶ ἐπεχείρησε νὰ στρατολογήσῃ καὶ νέον στρατὸν ἐν Ρώμῃ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπανῆλθε μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ στόλου καὶ τῆς Καμπανίας, ὅπου ἔστειλε τὸν ἀδελφόν του Λεύκιον μὲ ἰσχυρὰς δυνάμεις πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν στασιαστῶν. Καὶ ὁ μὲν Λεύκιος ἔσχε πράγματι ἐν Καμπανίᾳ ἐπιτυχίας τινάς· ἡ ἐν Ρώμῃ ὅμως κατάστασις καθ' ἑκάστην ἐχειροτέρευε καὶ κατήντησε τέλος ἀπελπιστική. Ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Βιτελλίου ηὐτομόλουν πρὸς τοὺς ἀντιπάλους του, ὅτε δ' οἱ στασιασταὶ ἐπέδειξαν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Βιτελλίου τὴν ἀποκοπεῖσαν κεφαλὴν τοῦ Βάλεντος, ἤρχισαν καὶ οἱ στρατιῶται νὰ αὐτομολοῦν. Αὐτὸς ὁ Βιτέλλιος ἔβλεπεν ἤδη, ὅτι οὐδεμία ἐλπὶς νίκης ὑπῆρχε καὶ ὅτι καὶ ἡ διὰ φυγῆς σωτηρία του ἦτο πολὺ δύσκολος. Ὡς τελευταῖον λοιπὸν μέσον μετεχειρίσθη ὄχι τὰ ὅπλα, ἀλλὰ τὰ χρήματα· προέτεινεν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἐν Ἰταλίᾳ στρατευμάτων τοῦ Βεσπεσιανοῦ Ἀντώνιον Πρίμον πλούτη, τιμὰς καὶ ἀξιώματα καὶ ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν νὰ τοῦ δώσῃ καὶ τὴν θυγατέρα του ὡς σύζυγον, ἂν ἀπεφάσιζε νὰ προσχωρήσῃ πρὸς αὐτόν. Ὁ Ἀντώνιος Πρίμος ὅμως, ὄχι μόνον ἀπέκρουσε τὰς προτάσεις τοῦ Βιτελλίου, ἀλλ' ἀντελήφθη καλῶς ποία ἦτο ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν οὗτος εἶχε προβῆ εἰς ταύτας, καὶ τίς ἦτο ἡ πραγματικὴ κατάστασις αὐτοῦ. Προέτεινε λοιπὸν καὶ αὐτὸς καταλλήλως εἰς τὸν Βιτέλλιον ἀσφάλειαν ζωῆς καὶ μέγα χρηματικὸν ποσὸν ὑπὸ τὸν ὅρον παραιτούμενος νὰ φύγῃ ἐκ Ρώμης.

Ἐπὶ τῶν προτάσεων τούτων διεξήγαγε μακρὰς διαπραγματεύσεις ὁ Βιτέλλιος μετὰ τοῦ *Φλαβίου Σαβίνου*, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βεσπεσιανοῦ, τέλος δέ, ἐπελθούσης συμφωνίας, ἐπεχείρησε νὰ συμμορφωθῇ πρὸς αὐτήν. Τὴν 15 Δεκεμβρίου τοῦ 69 μ. Χ. ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ παλατίου, ἠμποδίσθη ὅμως ὑπό τινων τῶν περὶ αὐτὸν νὰ προχωρήσῃ καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ. Ἡ ἐπιστροφὴ αὕτη τοῦ Βιτελλίου εἰς τὸ παλάτιον δὲν ἐσήμαινε βεβαίως ἀκύρωσιν τῆς μετὰ τοῦ Φλαβίου Σαβίνου συμφωνίας, ἂν ὁ Βιτέλλιος ἤθελε πράγματι νὰ ἐκτελέσῃ τὰς ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας ἀνέλαβε δι' αὐτῆς. Ὑπῆρχον ὅμως μεταξὺ τῆς ἀκολουθίας του μερικοί, οἱ ὁποῖοι εἶχον λόγους νὰ φοβῶνται τὸν Βεσπεσιανόν, ἰδίως ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι συνῃσθάνοντο πόσα καὶ πόσον μεγάλα κακουργήματα εἶχον διαπράξει, εἰς τούτους δὲ κατ' οὐδένα τρόπον συνέφερε νὰ λυθῇ εἰρηνικῶς ἡ μεταξὺ Βιτελλίου καὶ Βεσπεσιανοῦ διαφορά. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἐξηνάγκασαν τὸν Βιτέλλιον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ ἀνάκτορα, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ κατέστησαν ὅλως ἀδύνατον τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεων, τὰς ὁποίας οὗτος εἶχεν ἀναλάβει διὰ τῆς μετὰ τοῦ Φλαβίου Σαβίνου συμφωνίας. Εἴτε ἔπεισαν τὸν Βιτέλλιον νὰ διατάξῃ, εἴτε αὐτοὶ ἐνήργησαν ἐν ἀγνοίᾳ τούτου αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν ἐν Ρώμῃ εὑρισκομένων φίλων καὶ συγγενῶν τοῦ Βεσπεσιανοῦ, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν τελικὴν συμφωνίαν πρὸς τὸν Βιτέλλιον ἐνόμιζον ἑαυτοὺς ἀσφαλεῖς καὶ ἔμενον διὰ τοῦτο ἀπροφύλακτοι. Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν ἐκείνην ἀρκετοὶ ἐκ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Βεσπεσιανοῦ ἐφονεύθησαν, οἱ πλεῖστοι ὅμως, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Φλάβιος Σαβῖνος, κατέφυγον εἰς τὸ Καπιτώλιον καὶ ἐκλείσθησαν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Διός. Οἱ ἐπιτεθέντες ὅμως κατ' αὐτῶν ἔθεσαν πῦρ εἰς τὸν ναὸν καὶ ἀπετέφρωσαν αὐτόν· ἐκ τῶν ἐν τῷ ναῷ εὑρισκομένων, ἄλλοι μὲν ἀπέθανον ἐκεῖ, ἄλλοι δὲ ἐπιχειρήσαντες νὰ φύγωσιν ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν Βιτελλιανῶν. Τοῦ Φλαβίου Σαβίνου τὸ πτῶμα ἐρρίφθη εἴς τι μέρος παρὰ τὸν Ἀβεντῖνον λόφον καὶ ἐκεῖ ἔκειτο ἐπί τινα χρόνον. Μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα ὁ Ἀντώνιος Πρίμος δὲν ἤθελε πλέον νὰ ἀκούσῃ τι περὶ συμφωνίας μετὰ τοῦ Βιτελλίου νομίζων, ὅτι οὗτος ἐπίτηδες εἶχε συνάψει τὴν μετὰ τοῦ Φλαβίου Σαβίνου συμφωνίαν, ἵνα ἐξαπατήσας διὰ ταύτης δολοφονήσῃ αὐτόν. Περὶ τὴν Ρώμην, ὅπου ἤδη εὑρίσκετο ὁ ὑπὸ τὸν Ἀντώνιον Πρίμον στρατός, διεξήχθησαν λυσσώδεις μάχαι μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν τούτου καὶ τῶν τοῦ Βιτελλίου, κατὰ τὰς ὁποίας, παρὰ τὴν ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν τῶν Βιτελλιανῶν, διαρκῶς ἐκέρδιζον ἔδαφος οἱ περὶ τὸν Ἀντώνιον Πρίμον καὶ εἰσεχώρουν βαθμηδὸν ἐκ τῶν προαστείων εἰς τὴν πόλιν. Τέλος δι' αἱματηρᾶς ἐφόδου ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν πολιορκούντων καὶ ὁ μέγας ὠχυρωμένος στρατὼν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς (τῶν πραιτωριανῶν). Ὁ Βιτέλλιος ἀντιληφθείς, ὅτι ἡ Ρώμη ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν θὰ κατελαμβάνετο ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του, ἀπεφάσισεν ἤδη νὰ διαφύγῃ πρὸς τὸν ἐν Καμπανίᾳ ἀδελφόν του Λεύκιον. Ἀκολουθούμενος ὅθεν ὑπὸ δύο μόνον θεραπόντων ἐγκατέλιπεν ἐν καιρῷ νυκτὸς τὸ παλάτιον καὶ μετέβη εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ἀβεντίνου λόφου οἰκίαν τοῦ πατρός του (ἢ κατ' ἄλλους τῆς συζύγου του), ἵνα ἐκεῖθεν ἐπιχειρήσῃ ἀσφαλέστερον νὰ ἐξέλθῃ τῆς Ρώμης. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἔβλεπεν, ὅτι δὲν θὰ ἔμενεν ἀγνώριστος· ἐπέστρεψε λοιπὸν πάλιν εἰς τὸ παλάτιον, τὸ ὁποῖον εὗρεν ἤδη ἐγκαταλελειμμένον ὑπὸ πάντων. Κατεχόμενος ὑπὸ φόβου, τὸν ὁποῖον ἐπέτεινεν ἡ ἐρημία, ἐνόμισεν, ὅτι θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ κρυβῇ ἐντὸς τοῦ παλατίου μέχρις ὅτου παρέλθῃ ὁ κίνδυνος. Ὡς ἀσφαλέστατον μέρος ἐθεώρησε τὸ δωμάτιον τοῦ θυρωροῦ καὶ ἐντὸς τούτου πράγματι ἐκρύβη, ἀφοῦ προηγουμένως διὰ βαρέων ἀντικειμένων κατέστησε δύσκολον τὴν εἴσοδον ἐντὸς αὐτοῦ. Ὅτε ὅμως οἱ εἰσβαλόντες εἰς τὴν Ρώμην στρατιῶται τοῦ Βεσπεσιανοῦ εἰσῆλθον καὶ εἰς τὸ παλάτιον, ἐπεδόθησαν εἰς τὴν λαφυραγωγίαν τῶν ἐν αὐτῷ. Τινὲς ἐκ τῶν στρατιωτῶν τούτων ἐρευνῶντες τὰ διάφορα διαμερίσματα ἔφθασαν μέχρι τῆς κρύπτης τοῦ Βιτελλίου, τὸν ὁποῖον ἐξήγαγον ἐξ αὐτῆς ἔντρομον καὶ τὸν ἠρώτησαν τίς ἦτο. Ὁ Βιτέλλιος ἐλπίσας, ὅτι ἴσως θὰ ἐσῴζετο, ἀφοῦ δὲν ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν συλλαβόντων αὐτόν, ἐπεχείρησε νὰ ἐξαπατήσῃ τούτους διὰ νὰ τὸν ἀφήσωσιν ἐλεύθερον καὶ δὲν ἐφανέρωσε τὴν ταυτότητά του. Ἐκεῖνοι ὅμως, εἴτε ἐξ ὑποψίας τινός, εἴτε κατὰ σύμπτωσιν, τὸν διέταξαν νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτούς. Ἐξελθὼν λοιπὸν ἐκ τοῦ παλατίου ὁ Βιτέλλιος ταχέως ἀνεγνωρίσθη καὶ ἤχθη διαπομπευόμενος διὰ τῶν ὁδῶν τῆς Ρώμης εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου του. Δεμένος ὀπισθάγκωνα, φέρων βρόχον περὶ τὸν τράχηλον, ὡς οἱ κακοῦργοι, ἡμίγυμνος ἤχθη εἰς τὴν ἀγοράν, χλευαζόμενος καὶ προπηλακιζόμενος καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ, ἐπὶ τέλους δὲ παρὰ τὸν Ἀβεντῖνον λόφον, εἰς τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε ριφθῇ τὸ πτῶμα τοῦ Φλαβίου Σαβίνου, εἰς τὸ μέρος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐσύροντο τὰ πτώματα τῶν κακούργων καὶ ἐρρίπτοντο εἰς τὸν Τίβεριν καὶ τὸ ὁποῖον ἕνεκα τούτου ὠνομάζετο «Ἀναβαθμοὶ τῶν στεναγμῶν» (Gemoniae), ἐκεῖ εὗρεν οἰκτρὸν τέλος ὁ πρὸ ὀλίγου πανίσχυρος αὐτοκράτωρ. Ἀφοῦ βασανιστικῶς διὰ πολλῶν καὶ μικρῶν πληγῶν κατεκόπη τὸ σῶμά του ὁλόκληρον (διὰ νὰ μὴ ἀποθάνῃ ταχέως, ἀλλὰ νὰ ὑφίσταται ἐπί τινα χρόνον τοὺς πόνους), ἐξέπνευσεν ὁ Βιτέλλιος ἐκεῖ, τὸ πτῶμα δὲ αὐτοῦ ἐρρίφθη εἰς τὸν Τίβεριν τὴν 22 Δεκεμβρίου τοῦ 69 μ. Χ., ἤτοι μετὰ ἓν σχεδὸν ἔτος ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεώς του ὡς αὐτοκράτορος.

Καίτοι ἐπὶ τόσον βραχὺν χρόνον διετέλεσεν ὁ Βιτέλλιος αὐτοκράτωρ, τὸ πλεῖστον δ' αὐτοῦ κατηνάλωσεν εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐναντίον τοῦ Ὄθωνος πρῶτον πρὸς κτῆσιν τῆς αὐτοκρατορίας, ἐναντίον τοῦ Βεσπεσιανοῦ ἔπειτα πρὸς διατήρησιν αὐτῆς, ἐν τούτοις εὗρε καιρὸν νὰ ἐπιδείξῃ ὁλόκληρον τὴν ἔμφυτον κακίαν του καὶ πάντα τὰ ἐλαττώματά του. Δὲν εἶχε δὲ καὶ ὀλίγα ἐλαττώματα ὁ Βιτέλλιος. Λαίμαργος, οἰνόφλυξ, φίλυπνος, φιλήδονος, σπάταλος, ἐκδικητικός, ἐστερημένος παντὸς προτερήματος ὡς ἰδιώτης, ἐστερεῖτο προσέτι καὶ ὅλων τῶν ἰδιοτήτων τοῦ κυβερνήτου κράτους καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ στρατοῦ. Κατὰ τοῦτο δὲ καὶ μόνον ὑπελείπετο τοῦ Νέρωνος.

Ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ ὁ Βιτέλλιος ἐνυμφεύθη τὴν *Πετρωνίαν*, θυγατέρα ὑπατικοῦ, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέκτησε καὶ υἱὸν ὀνομασθέντα *Πετρώνιον*, ὁ ὁποῖος ἦτο τυφλὸς ἀπὸ τὸν ἕνα ὀφθαλμόν. Τὴν Πετρωνίαν ὅμως μετά τινα χρόνον διεζεύχθη ὁ Βιτέλλιος, ἐνυμφεύθη δὲ τὴν *Γαλερίαν Φουνδανήν*, θυγατέρα ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος εἶχε χρηματίσει πραίτωρ. Ἡ πρώτη σύζυγος τοῦ Βιτελλίου Πετρωνία μετὰ τὸ διαζύγιόν της ἔλαβε σύζυγον τὸν Δολαβέλλαν, ἄνδρα ἐπιφανῆ. Τοῦτον ὅμως τοσοῦτον ἐμίσησε διὰ τὴν πρᾶξίν του ταύτην ὁ Βιτέλλιος, ὥστε εὐθύς, μόλις ἔγινεν αὐτοκράτωρ, διέταξε τὸν φόνον αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν ἐκ τῆς Πετρωνίας υἱόν του, τὸν Πετρώνιον, ἐφέρθη ὁ Βιτέλλιος ἀπανθρώπως καὶ μάλιστα ἐνῷ ἦτο ἀκόμη ἰδιώτης. Τὸν υἱόν της Πετρώνιον ἡ Πετρωνία εἶχε καταστήσει διὰ διαθήκης κληρονόμον της, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ περιέλθῃ ἡ κληρονομία εἰς αὐτὸν μετὰ τὴν ἀπαλλαγήν του ἐκ τῆς πατρικῆς κηδεμονίας, ἵνα μὴ περιπέσῃ ἡ περιουσία της εἰς χεῖρας τοῦ πτωχοῦ τότε, ἀλλ' ἀσώτου Βιτελλίου, τοῦ πρῴην συζύγου της, καὶ σπαταληθῇ ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ Βιτέλλιος ὅμως, ἔχων ἄμεσον ἀνάγκην χρημάτων, ἐσκέφθη νὰ γίνῃ κύριος τῆς περιουσίας τῆς Πετρωνίας· ἐκήρυξε λοιπὸν χειράφετον τὸν ἐξ αὐτῆς υἱόν του, μετ' ὀλίγον δὲ τὸν κατηγόρησεν, ὅτι δῆθεν εἶχεν ἐπιχειρήσει νὰ τὸν δηλητηριάσῃ. Κατόπιν τούτου, φονεύσας τὸν υἱόν του ἐκεῖνον (ἄγνωστον ἂν διὰ δολίου τρόπου ἢ ὑπό τινα πρόφασιν), ἐκληρονόμησεν αὐτόν.

Ἡ δευτέρα σύζυγος τοῦ Βιτελλίου Γαλερία ὑπῆρξε γυνὴ ἁγνὴ καὶ ἀξιοπρεπής, οὐδόλως ἀναμειχθεῖσα εἰς τὰ κακουργήματα τοῦ συζύγου της. Ἐκ τῆς Γαλερίας ἀπέκτησεν ὁ Βιτέλλιος ἕνα υἱὸν καὶ μίαν θυγατέρα. Καὶ ὁ μὲν υἱὸς ἐκεῖνος τοῦ Βιτελλίου, εἰς τὸν ὁποῖον (ἄγοντα ἡλικίαν 6 ἐτῶν) ἔδωκεν ὁ Βιτέλλιος, γενόμενος αὐτοκράτωρ, τὴν ἐπωνυμίαν *Γερμανικὸς* (τὴν ὁποίαν καὶ ὁ ἴδιος εἶχε προσλάβει, ἀρνηθεὶς νὰ δεχθῇ τὴν ἐπωνυμίαν Καῖσαρ), ἦτο σχεδὸν κωφάλαλος, ἐφονεύθη δὲ ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ὑπὸ τοῦ Μουκιανοῦ, στρατηγοῦ τοῦ Βεσπεσιανοῦ. Ἡ δὲ θυγάτηρ τοῦ Βιτελλίου καὶ τῆς Γαλερίας εἶχεν ἡλικίαν γάμου, ὅτε ὁ πατήρ της ἔγινεν αὐτοκράτωρ. Προτοῦ ἀκόμη φθάσῃ εἰς τὴν Ρώμην ὡς αὐτοκράτωρ ὁ Βιτέλλιος, ἐμνήστευσε τὴν θυγατέρα του ἐκείνην μετὰ τοῦ Βαλερίου Ἀσιατικοῦ, δὲν ἠδυνήθη ὅμως καὶ νὰ νυμφεύσῃ ταύτην μετὰ τούτου (ἄγνωστον διὰ τίνα λόγον), προέτεινε δὲ καὶ εἰς τὸν Ἀντώνιον Πρίμον ταύτην ὡς σύζυγον, ἵνα τὸν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοῦ Βεσπεσιανοῦ, ὡς εἴδομεν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βιτελλίου, ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ διέτρεξεν, ὡς εἶναι φυσικόν, μέγιστον κίνδυνον. Εὗρεν ὅμως προστασίαν παρ' ἀνθρώπου, παρὰ τοῦ ὁποίου ἀνέμενε καταδίωξιν. Ὁ *Βεσπεσιανὸς* ἀνέλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὴν ὀρφανὴν θυγατέρα τοῦ Βιτελλίου, συνεπλήρωσε τὴν ἐκπαίδευσιν αὐτῆς καὶ τὴν ἐνύμφευσε μετ' ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς, τὴν ἐπροίκισε δὲ μετὰ γενναιοδωρίας.

7) ***Λεύκιος Βιτέλλιος***, ὁ *νεώτερος*. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος *Αὔλου Βιτελλίου* καὶ νεώτερος υἱὸς τοῦ Λευκίου Βιτελλίου ἦτο ὁμώνυμος μὲ τὸν πατέρα του. Οὗτος ἔγινεν ὕπατος τῷ 49 μ. Χ., διαδεχθεὶς τὸν ἀδελφόν του ἐν τῇ ὑπατείᾳ, κατὰ δὲ τὸ ἑπόμενον ἔτος (50 μ. Χ.), ἀνέλαβε μὲν τὴν

Digitized by Google

διοίκησιν τῆς Ἀφρικῆς ὡς ἀνθύπατος, δὲν μετέβη ὅμως αὐτοπροσώπως εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἐκείνην, ἀλλ' ἀνέθεσε τὴν διοίκησιν αὐτῆς εἰς τὸν ἀδελφόν του Αὖλον (τὸν μετέπειτα αὐτοκράτορα), ὁ ὁποῖος εὑρίσκετο ἐκεῖ ὡς ἀνθύπατος ἀπὸ τοῦ προηγηθέντος ἔτους. Ἔκτοτε μέχρι τοῦ χρόνου, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Αὖλος Βιτέλλιος ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ, εἶναι ἄγνωστον τίνα ἀξιώματα ἔλαβε καὶ πῶς ἔζησεν ὁ Λεύκιος Βιτέλλιος. Μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ ἀδελφοῦ του ὡς αὐτοκράτορος ἐν Γερμανίᾳ, διέτρεξεν ὁ Λεύκιος Βιτέλλιος κίνδυνόν τινα, διότι ἔτυχε νὰ εὑρίσκηται ἐν Ῥώμῃ. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ὄθωνος εἰς τὴν βόρειον Ἰταλίαν, ὁ Λεύκιος Βιτέλλιος ἠναγκάσθη νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτὸν καὶ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰ στρατεύματα τοῦ Καικίνα, τὰ ὁποῖα ἐμάχοντο ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ του. Μετὰ τὰς πρώτας ἐπιτυχίας τῶν περὶ τὸν Ὄθωνα, ὁ Λεύκιος Βιτέλλιος διετάχθη νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν Μουτίναν μετά τινων συγκλητικῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐπίσης διαταχθῆ νὰ παρακολουθήσωσι τὸν Ὄθωνα, ἐνῷ οὗτος ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην. Εἰς Μουτίναν ἔφθασε μετ' ὀλίγον ἡ εἴδησις, ὅτι τὰ στρατεύματα τοῦ Φαβίου Βάλεντος καὶ Καικίνα ἐνίκησαν, εἰς τὴν Βονωνίαν δὲ κατόπιν, ἀφοῦ ἐγνώσθη καὶ ἡ αὐτοκτονία τοῦ Ὄθωνος, ὁ Λεύκιος Βιτέλλιος μετέσχε τῆς συσκέψεως τῶν μεταβάντων ἐκεῖ εἰς Μουτίνας συγκλητικῶν καὶ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀδελφοῦ του ἐδέχθη παρ' αὐτῶν τὴν διαβεβαίωσιν τῆς πρὸς τὸν νέον αὐτοκράτορα πίστεώς των. Μετ' ὀλίγον ὑπεδέχθη ὁ Λεύκιος Βιτέλλιος καὶ τὸν ἐκ Γερμανίας ἐλθόντα ἀδελφόν του καὶ κατὰ τὴν ὑποδοχὴν ἐκείνην παρέθηκε μεγαλοπρεπέστατον δεῖπνον. Ἦτο ἄλλως τε καὶ οὗτος, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τῶν Βιτελλίων, περίφημος διὰ τὴν περὶ τὰ δεῖπνα πολυτέλειαν καὶ διὰ τὴν ἀσωτείαν του, ὡμοίαζε δ' ἐν γένει ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα μὲ τὸν ἀδελφόν του, ὑπερεῖχεν ὅμως τούτου διανοητικῶς καὶ ἦτο περισσότερον τούτου ἐκδικητικός. Ὡς τοιοῦτος ὁ Λεύκιος Βιτέλλιος ἐξήσκει μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἀδελφοῦ του ἐπὶ κακῷ καὶ διέθετεν αὐτὸν δυσμενέστερον κατ' ἐκείνων, πρὸς τοὺς ὁποίους ὁ αὐτοκράτωρ διέκειτο ἤδη δυσμενῶς. Μετὰ τὴν παρὰ τὴν Κρεμώναν ἧτταν τῶν Βιτελλιανῶν, εἰς τὸν Λεύκιον Βιτέλλιον ἀνέθηκεν ὁ αὐτοκράτωρ τὴν ἄμυναν τῆς Ῥώμης, μετὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ στόλου καὶ τῆς Καμπανίας, ἀπέστειλε τοῦτον ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατευμάτων τῶν προωρισμένων νὰ ἀντιμετωπίσωσι τοὺς ἐν Καμπανίᾳ στασιαστάς. Ἐν Καμπανίᾳ δὲ ἔσχε καὶ μίαν μεγάλην ἐπιτυχίαν ὁ Λεύκιος Βιτέλλιος· καταλαβὼν αἰφνιδιαστικῶς τὴν πόλιν Ταρρακίναν, ἐντὸς τῆς ὁποίας εἶχεν ἀποκλείσει τοὺς ἀντιπάλους του, ἐνήργησεν ἀνηλεῆ σφαγὴν τῶν ἐν αὐτῇ μονομάχων καὶ ναυτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπετελεῖτο ἡ φρουρά, ἀλλὰ καὶ τῶν πολιτῶν, καὶ ἐνέπνευσε τρόμον εἰς τοὺς ἐν Καμπανίᾳ ἐχθροὺς τοῦ ἀδελφοῦ του. Δὲν ἠδυνήθη ὅμως ἢ μᾶλλον δὲν προέλαβε νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν ἐπιτυχίαν του ἐκείνην ὁ Λεύκιος Βιτέλλιος καὶ νὰ σώσῃ τὸν ἀδελφόν του. Ἕως ὅτου φθάσῃ οὗτος μὲ τὸν στρατόν του εἰς τὴν Ῥώμην, αὕτη εἶχεν ἤδη πέσει εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν τοῦ ἀδελφοῦ του, οὗτος δὲ εἶχε συλληφθῆ καὶ φονευθῆ. Παρεδόθη ἑπομένως ἄνευ ὅρων ὁ Λεύκιος Βιτέλλιος εἰς τὸν Ἀντώνιον Πρίμον μετὰ τοῦ στρατοῦ του, μετ' ὀλίγον δὲ ἐφονεύθη.

[Τὰ περὶ τῶν Βιτελλίων ἀναφέρονται ἐν ἐκτάσει ὑπὸ τοῦ *Σουητωνίου* εἰς τὴν βιβλιογραφίαν τοῦ αὐτοκράτορος Βιτελλίου καὶ ὑπὸ τοῦ *Τακίτου* εἰς τὰ τρία πρῶτα βιβλία τῶν Ἱστοριῶν αὐτοῦ.]

Γ. Ι. ΚΑΡΒΕΛΑΣ

Βιτέλλο (Vitello ἢ Vitellus). Πολωνὸς μαθηματικὸς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἀνήκων εἰς τὴν περίφημον οἰκογένειαν τῶν Ciolck. Εἶναι συγγραφεὺς ἐγχειριδίου ὀπτικῆς (Vitellionis perspectiva libri X, Nuremburg 1533, Bâle 1572), τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ πρῶτον γνωστὸν σύγγραμμα ἐπὶ τῆς *προοπτικῆς*· τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ἐπίσης τὸ πρῶτον εἰς τὸ ὁποῖον γίνεται λόγος εἰς τὴν Δύσιν περὶ τῆς *διαθλάσεως*, τὴν ὁποίαν οὔτε ὁ Regiomontanus οὔτε ὁ Purbach εἶχον ὑπ' ὄψιν εἰς τὰς ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις των. Εἶναι πιθανόν, ὅτι ὁ Βιτέλλο δὲν ἐγνώριζε τὸ σύγγραμμα τῆς Ὀπτικῆς τοῦ Πτολεμαίου, τὸ ὁποῖον περιέχει πίνακας διαθλάσεως διὰ τὴν διάβασιν φωτεινῆς ἀκτῖνος ἐκ τοῦ ἀέρος εἰς τὸ ὕδωρ ἢ τὴν ὕαλον, οὔτε τὸ «Thesaurus opticae» τοῦ Alhasen. Οἱ πίνακες τῆς διαθλάσεως, τοὺς ὁποίους παρέχει ὁ Βιτέλλο, εἶναι πολὺ ἀκριβέστεροι τῶν τοῦ Πτολεμαίου. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀστρονομικὴν διάθλασιν τὴν ὀφειλομένην εἰς τὴν παρεμβολὴν τῆς ἀτμοσφαίρας, τὴν ὁποίαν ὁ Πτολεμαῖος καὶ ὁ Alhasen ἐθεώρησαν ὡς ἀφορμὴν σφαλμάτων εἰς τὰς παρατηρήσεις, δὲν ἀναφέρει τι οὗτος, καίτοι πολὺ πρὸ αὐτοῦ ἐλαμβάνετο αὕτη ὑπ' ὄψιν.

Φ. Β.

Βιτέλλο (Vitello) *[Ἀστρονομ.]*. Περίφρακτος πεδιὰς τῆς Σελήνης, κειμένη ἐν τῷ νοτιοανατολικῷ τεταρτημορίῳ τοῦ δίσκου αὐτῆς, εἰς σεληνογραφικὸν μῆκος 37° Α καὶ πλάτος —30°. Ἔχει διάμετρον περίπου 50 χιλιομέτρων, ἔσωθεν δὲ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοιχώματος παρουσιάζει δεύτερον ὁμόκεντρον, τὸ ὁποῖον περικλείει μικρὰν κορυφὴν ὑψουμένην ἐν τῷ κέντρῳ.

Σ. Π.

Βιτέλλο (Vitello) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Σαρδηνίας, πλησιέστατα τοῦ ἀκρωτηρίου *Τσέραζο* (Capo Ceraso: πλάτ. 40° 55' Β., μῆκ. 9° 39' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 163: Sardinia, cape Ferro to port Brandinchi.

Σ. Ε. Λ.

βιτελλολουτεΐνη (ἡ) (Vitellolutein) *[Χημ.]*. Χρωστική, ἥτις ἐμπεριέχεται μετὰ τῆς *βιτελλορουβεΐνης* εἰς τὸν ὀρὸν τοῦ αἵματος, τὸν κρόκον τοῦ ᾠοῦ κλπ. Τὸ μεῖγμα αὐτῶν καλεῖται *λουτεΐνη*, ἀποτελεῖ δὲ πορτοκαλλοχρόους κρυστάλλους.

Κ. Γ. Μ.

βιτελλορουβεΐνη (ἡ)· βλ. βιτελλολουτεΐνη.

Βιτέμπσκ καὶ ***Βιτέπσκ*** (Vitebsk ἢ Witebsk καὶ Vitepsk) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς εὐρωπαϊκῆς Ῥωσίας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου κυβερνείου, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ντούνα, παρὰ τὴν συμβολὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Βίτμπα. Κάτ. 109.000. Ἔχει ἀξιόλογα βυρσοδεψεῖα καὶ ἀλευρομύλους, διεξάγει δὲ σημαντικὸν ἐμπόριον σιτηρῶν καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων. Ἡ πόλις ἦτο γνωστὴ ἀπὸ τῆς Ι' ἑκατονταετηρίδος καὶ ἀνῆκε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Λιθουανίαν, κατελήφθη δὲ ὑπὸ τῶν Ῥώσων τῷ 1654. Οἱ Ἕλληνες ἱστορικοὶ τοῦ Ι' αἰῶνος ἀναφέρουν αὐτὴν ὡς εὑρισκομένην ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησαν αἱ ὀρδαὶ τοῦ Βορρᾶ, αἵτινες κατῆλθον διὰ τοῦ Δνειπέρου καὶ κατέκλυσαν τὴν Ἑλλάδα.

— **Βιτέμπσκ** καὶ ***Βιτέπσκ*** (Vitebsk ἢ Witebsk καὶ Vitepsk) *[Γεωγρ.]*. Κυβερνεῖον τῆς εὐρωπαϊκῆς Ῥωσίας. Ἀπετέλει ἄλλοτε τμῆμα τῆς ἀρχαίας Λιθουανίας. Ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ κυβερνείου τοῦ Πσκώφ, πρὸς Α ὑπὸ τοῦ κυβερνείου τοῦ Σμόλενσκ, πρὸς Ν. ὑπὸ τῶν κυβερνείων Μοχίλωφ καὶ Μίνσκ καὶ πρὸς Δ ὑπὸ τῶν συνόρων τῆς Πολωνίας καὶ Λεττονίας. Ἔχει ἐπιφάνειαν 45167 τετρ. χιλ. καὶ 2.000.000 κατοίκους. Τὸ ἔδαφος εἶναι χθαμαλόν, μετὰ πολλῶν λιμνῶν, ποταμῶν καὶ ἐκτεταμένων δασῶν. Ἡ μεγαλυτέρα λίμνη αὐτοῦ εἶναι ἡ *Νάροτς* καὶ ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς ὁ *Ντούνα*. Εἶναι χώρα γόνιμος καὶ καλῶς καλλιεργημένη, παράγουσα σιτηρά, γεώμηλα κ. λ. π. Τὸ ὑπέδαφος περιέχει σίδηρον καὶ μάρμαρα. Τὰ κυριώτερα εἴδη τῆς βιομηχανίας της εἶναι ἡ βυρσοδεψία, ἡ ὑφαντουργία καὶ ἡ καπνοβιομηχανία.

Μ. Δ. Β.

βίτεξ (ὁ) (Vitex) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βερβενιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει δενδρύλλια μὲ μικροὺς κλάδους εὐθεῖς ἢ κεκλιμένους, μὲ φύλλα ἀντίθετα, φέροντα ἓξ ἢ ἑπτὰ παράφυλλα καὶ ἄνθη μικρὰ κυανοῦ-ἰώδους χρώματος ἢ λευκοῦ, ἢ ἐρυθροῦ, κατὰ μικροὺς βότρυς διατεταγμένα εἰς τὴν κορυφὴν τῶν κλάδων. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας καὶ καλλιεργούμενα εἰς τοὺς κήπους ὡς κοσμητικά.

Δ. Ν. Π.

βιτεξίνη (ἡ) (Vitexin) *[Χημ.]*. Σῶμα τοῦ τύπου $C_{21}H_{20}O_{10}$ ἀπαντώμενον κατὰ τὸν Perkùs εἰς τὸ ξύλον τοῦ φυτοῦ Vitex littoralis, ἀποτελοῦν δὲ κόνιν κρυσταλλικὴν καναρινοκιτρίνου χρώματος. Τὸ σῶμα τοῦτο δίδει κατὰ τὴν τῆξιν μετὰ καυστικοῦ κάλεως φλωρογλυκίνην, ὀξικὸν ὀξὺ καὶ π-ὀξυβενζοϊκὸν ὀξύ.

Κ. Γ. Μ.

βιτερβίτης (ὁ) (Viterbit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα, τὸ ὁποῖον εἶναι *λευκιτικὸς τραχείτης*, φέρον μεγάλους πορφυριτικοὺς κρυστάλλους λευκίτου. Εὑρέθη εἰς τὸ Sorgente di Garignano τῆς Ἰταλίας.

Γ. Κ. Γ.

Βιτερῖχος (Vitericus). Βησιγότθος βασιλεύς, ἀποθανὼν τῷ 610. Συνωμοτήσας κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Βησιγότθων Ρεκαρέδου τοῦ Α' καὶ συλληφθεὶς παρ' αὐτοῦ ἔτυχε χάριτος, ἀφοῦ κατήγγειλε τοὺς συνωμότας. Μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάρρησιν Λιούβα τοῦ Β', διαδεχθέντος τὸν Ρεκαρέδον, ὁ Βιτερῖχος ἐστασίασεν ἐκ νέου, ἐθανάτωσε τὸν Λιούβαν καὶ ἐγένετο βασιλεύς. Αἱ πολεμικαί του ὅμως ἀποτυχίαι ἐναντίον τοῦ Βυζαντίου καὶ αἱ παρ' αὐτοῦ διενεργηθεῖσαι καταδιώξεις τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ ἐξήγειραν τὴν ὀργὴν τοῦ λαοῦ, ὅστις τὸν ἐφόνευσε κατά τινα πανήγυριν.

Α. Δ.

Βιτέρμπο (Viterbo) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κεντρικῆς Ἰταλίας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, εἰς ἀπόστασιν 77 χιλιομέτρων ΒΔ τῆς Ῥώμης, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Τσίμινο. Κάτ. 20471. Εἶναι πόλις παλαιά, γραφικῶς ἐκτισμένη, περιτριγυρισμένη ἀκόμη δι' ἀρχαίων τειχῶν, μετὰ στενῶν καὶ ἀνηφορικῶν ὁδῶν, ἐστρωμένη καλῶς διὰ τεμαχίων λάβας. Ἐκτίσθη ὑπὸ Λομβαρδῶν κατὰ τὸ 773 μ.Χ. καὶ ὑπῆρξεν ἐπὶ πολὺ ἕδρα τῶν παπῶν. Ἐν Βιτέρμπο ἐδημιουργήθη καὶ τὸ ἔθιμον, ὅπερ κατέστη βραδύτερον νόμος, κατὰ τὸ ὁποῖον οἱ εἰσερχόμενοι εἰς τὸ Βατικανὸν καρδινάλιοι πρὸς ἐκλογὴν τοῦ νέου πάπα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐπικοινωνοῦν μὲ τὸν ἔξω κόσμον, οὔτε νὰ ἐξέρχωνται πρὶν συμφωνήσουν διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ πάπα. Τὸ ἔθιμον τοῦτο προῆλθεν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πάπα Ἰωάννου τοῦ ΚΑ', τῷ 1277, οἱ συνελθόντες ἐν Βιτέρμπο καρδινάλιοι δὲν συνεφώνουν ἐπὶ μῆνας εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ νέου πάπα. Ὁ λαός, ἀγανακτήσας διὰ τὴν ἀσυμφωνίαν ταύτην, ἐξηγέρθη καὶ ἔκτισε τὴν θύραν τῆς αἰθούσης ὅπου συνεδρίαζον οἱ καρδινάλιοι, ὑποχρεώσας οὕτως αὐτοὺς νὰ λάβουν ὁριστικὴν ἀπόφασιν, κατόπιν τῆς ὁποίας ἠνοίχθη ἐκ νέου ἡ θύρα καὶ ἐξῆλθον οἱ ἐν τῇ αἰθούσῃ ἐγκλεισθέντες. Τὸ Βιτέρμπο περιέχει πολλὰ παλαιὰ ἐνδιαφέροντα μνημεῖα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τὸν ὡραῖον γοτθικοῦ ῥυθμοῦ μητροπολιτικὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου, ὅπου ὑπάρχουν οἱ τάφοι τῶν παπῶν Ἰωάννου τοῦ ΚΑ', Ἀλεξάνδρου τοῦ Δ', Ἀλεξάνδρου τοῦ Ε' καὶ Κλήμεντος τοῦ Δ'. Αἱ ἄλλαι ἐκκλησίαι τοῦ Βιτέρμπο περιέχουν πολυαρίθμους καὶ ἐνδιαφέροντας πίνακας ζωγραφικῆς. Τὸ Δημαρχεῖον, κτισθὲν τῷ 1264, περιέχει ὡραίας ἐτρουσκικὰς σαρκοφάγους καὶ μουσεῖον ἐτρουσκικῶν ἀρχαιοτήτων. Ἐν Βιτέρμπο ὑπάρχουν πολυάριθμοι κρῆναι, ἐκ τῶν ὁποίων προῆλθε καὶ ἡ φήμη τῆς πόλεως ὡς «τσιττὰ ντὶ μπέλλε φοντάνε». Εἰς ἀπόστασιν 2 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς πόλεως εὑρίσκεται ἡ ὡραία ἐκκλησία τῆς «Μαντόννα ντελλὰ Κέρτσια», ἡ ὁποία ἐκτίσθη ἀπὸ τοῦ 1470 μέχρι τοῦ 1525 καὶ ἀποτελεῖ τόπον προσκυνήματος. Ἡ ἐκκλησία αὕτη περιέχει πίνακας τοῦ Λούκα ντελλὰ Ρόμπια, ἡ δὲ πρόσοψις αὐτῆς ἀποδίδεται εἰς τὸν Μπραμάντε. Τὸ Βιτέρμπο σήμερον ἔχει βιομηχανίαν χάρτου, σιδήρου, πτηνοτροφίαν καὶ ἐμπόριον γεωργικῶν προϊόντων.

—Μ.

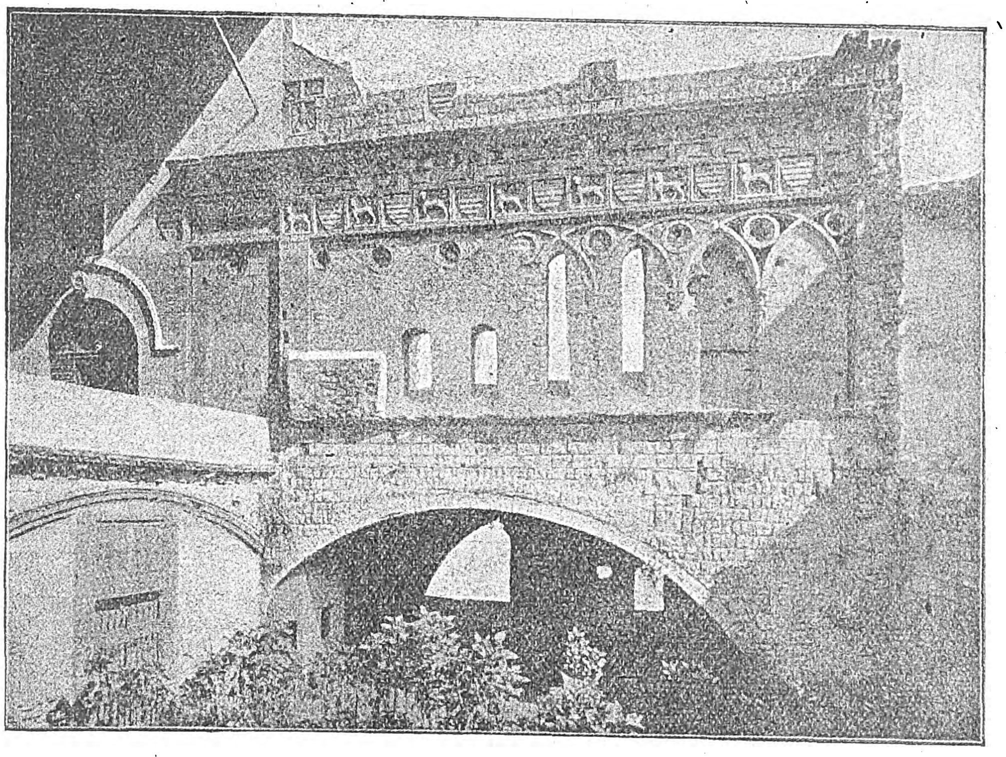

Βιτέρμπο: *Τὸ παλαιὸν ἀρχιεπισκοπικὸν μέγαρον.*

Digitized by Google

— *['Υδροθερ.]* Ἐν *Βιτέρμπο* ὑπάρχουν πέντε ὑδροθειοασβεστοῦχοι θέρμαι: 1) Acqua Bulicame θερμ. 61,5, ὑδρόθειον 0,028 γρ. ἀνὰ λίτρον ὕδατος. 2) Sorg. Crociata 59°, ὑδρόθειον 0.009. 3) Aqua ferruginosa della Grotta 43,5°, ὑδρόθειον 0,004. 4) Acqua magnesiaca 32°, ὑδρόθειον 0,0016. 5) Sorg. della Torretta 58,5°, ὑδρόθειον 0,0019. Ὅλαι σχεδὸν αἱ ἀνωτέρω πηγαὶ ἐνέχουσι καὶ ἰωδιοῦχον νάτριον. Κ. Γ. Μ.

—**Βιτέρμπο** (Vitterbo) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς Ἰταλίας, ἀποτελεσθεὶς τῷ 1927, ὑπὸ τοῦ ΒΑ τμήματος τοῦ νομοῦ τῆς Ρώμης. Ἔχει ἔκτασιν 3.020.88 τετραγ. χιλιομ. καὶ 193.538 κατοίκους. Ἐν τῷ νομῷ τούτῳ εὑρίσκονται αἱ λίμναι Μπολσένα καὶ Βίκο. —Μ.

Βϋτερσχάϊμ (Wietersheim), *Ἐδουάρδος φὸν—*. Ἐπιφανὴς πολιτικὸς τῆς Σαξωνίας (1789—1865). Σπουδάσας νομικὰ ἐν Λειψίᾳ, συμμετέσχεν ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ σαξωνικοῦ στρατοῦ εἰς τὰς ἐν ἔτει 1813 καὶ 1814 ἐκστρατείας· εἰσῆλθε μετὰ ταῦτα εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, ὅπου ἀλληλοδιαδόχως κατέλαβε διαφόρους ἀνωτέρας θέσεις. Ὡς κυβερνητικὸς ἐπίτροπος εἰς τὰ συνταγματικὰς Βουλὰς ἀπὸ τοῦ 1831 ἐπέδειξε ῥητορικὴν ἱκανότητα καὶ πρακτικὴν ἀντίληψιν ἐπὶ πολλῶν ζητημάτων. Τῷ 1840 διωρίσθη ὑπουργὸς τῆς Παιδείας καὶ τῶν Θρησκευμάτων, ἱδρύσας τὴν βασιλικὴν σαξωνικὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν ἐν Λειψίᾳ καὶ ἐκδοὺς ταυτοχρόνως νέον κανονισμὸν περὶ τῆς λειτουργίας τῶν σχολείων ἐν Σαξωνίᾳ. Ἀπολυθεὶς τῆς θέσεως ταύτης μετὰ πάρελευσιν ὀκταετίας, ἀπεσύρθη εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον. Συνέγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ἡ δημοκρατία ἐν Γερμανίᾳ» (1848), «Ἐπὶ τῆς προϊστορίας τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους» (1852), «Ἱστορία τῆς μεταναστεύσεως τῶν λαῶν» (1858—1864), εἰς 4 τόμ. Η. Γ. Κ.

Βιτζαμᾶνοι, *Ἄγγελος* καὶ *Δονᾶτος*. Βυζαντινοὶ ζωγράφοι· βλ. **Πιτζαμᾶνοι**.

— **Βιτζαμᾶνος**, *Φραγκῖσκος*. Εἷς τῶν ἐν Κρήτῃ Ἑνετῶν ἀρχόντων. Μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τῆς ὑπὸ τὸν Γεώργιον Καντανολέοντα ἐπαναστάσεως τῶν Κρητῶν ἐναντίον τῶν Ἑνετῶν (1570), ἀπεστάλη εἰς Βενετίαν μετ' ἄλλων προκρίτων, Ἑλλήνων καὶ Ἑνετῶν, ὑπὸ τοῦ προβλεπτοῦ (Provveditore) τῆς νήσου Μαρίνου Καβάλλη, ἵνα ἐπιτύχωσι τὸν μετὰ τῆς βενετικῆς δημοκρατίας συμβιβασμὸν τῶν ἐπαναστατῶν. Ν. ΚΛΣ

Βιτζάνι (Vizzani), *Κάρολος-Ἐμμανουήλ*. Ἰταλὸς φιλόσοφος (1617—1641). Εἰς ἡλικίαν δέκα ἓξ ἐτῶν ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας, δύο δ' ἔτη ἀργότερον κατέλαβεν ἕδραν καθηγητοῦ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βολωνίας. Ἔργα του εἶναι: «Αἱ διαταγαὶ τῶν ἀρχόντων» καὶ ἡ «Περιγραφὴ τῆς ἁρπαγῆς τῆς ὡραίας Ἑλένης ἐξ ἑλληνολατινικοῦ κειμένου τοῦ Guidone de Reno». Κ. Ι. Ν.

—**Βιτζάνι** (Vizzani), *Πομπήϊος*. Ἰταλὸς συγγραφεὺς (1540—1607). Ἐπιδοθεὶς εἰς μελέτας ἱστορικὰς καὶ φιλοσοφικὰς ἔγραψε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Ἱστορίαι τῆς Βολωνίας» (1596), καὶ ἡ «Ἐπιστήμη τοῦ ἐνδύματος» (1609). Κ. Ι. Ν.

Βιτζέβανο (Vigevano) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν Λομβαρδίᾳ, ἐν τῷ νομῷ τῆς Παβίας, πρὸς τὰ ΝΔ. τοῦ Μιλάνου, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μιλάνου-Μορτάρας. Κάτ. 20.920. Ἔχει ἀκμαίαν βιομηχανίαν καὶ διεξάγει ἐμπόριον μεταξωτῶν, ὑποδημάτων, πίλων καὶ μακαρονίων. Εἶναι περιτειχισμένη δι' ἀρχαίου τείχους καὶ ἔχει ἐνδιαφέροντα μητροπολιτικὸν ναόν, ἀνάκτορον τῶν *Βισκόντι* καὶ πύργον κατασκευασθέντα ὑπὸ τοῦ Μπραμάντε. Εἰς τὰ πέριξ ὑπάρχει ἡ *Σφορτσέσκα*, περίφημον κέντρον τῶν διασκεδάσεων τῶν *Σφόρτσα*, δουκῶν τοῦ Μιλάνου. Τῷ 1849 συνήφθη παρὰ τὴν πόλιν μάχη Αὐστριακῶν καὶ Ἰταλῶν. Μ. Δ. Β.

Βίτης ὁ ῥινόκερως.

βίτης (ὁ) (Bitis) *[Ζῳολ.]* Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐχιδνῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει εἴδη τινά, ὧν γνωστότερα *βίτης ὁ κοινὸς* (Bitis vulgaris) καὶ *βίτης ὁ ῥινόκερως* (Bitis rhinocerus). Ἀμφότερα τὰ εἴδη εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Ἀφρικῆς. Τὸ δεύτερον εἶδος εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων ὄφεων, ἀλλὰ συγχρόνως ἐκ τῶν ἐπικινδυνοτέρων καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ ἐπιμήκους, χονδροῦ καὶ ἰσχυροῦ σώματός του. Τὸ μῆκός του εἶναι 150 ἑκατοστόμετρα περίπου καὶ ἡ περιφέρεια τοῦ σώματός του 18 ἑκατοστόμετρα. Εἶναι νυκτόβιον ζῷον καὶ ἐνδιαιτᾶται εἰς ἀγόνους ἐκτάσεις, ὅπου κρύπτεται κατὰ τὴν ἡμέραν ὑπὸ τὰ **φυλλώματα τῶν θάμνων καὶ δὲν ἐξέρχεται εἰμὴ** μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου πρὸς ἀναζήτησιν τῆς λείας του, ἥτις συνίσταται ἐκ σαυρῶν, πτηνῶν καὶ διαφόρων μικρῶν θηλαστικῶν. Ὁ χρωματισμός του εἶναι στιλπνῶς φαιὸς κατὰ τὴν ῥάχιν μὲ ὑπομέλανα ποικίλματα καὶ ὑπόλευκος κατὰ τὴν κοιλίαν μὲ ὁριζοντίας, λεπτάς, μελανὰς ῥαβδώσεις. Ἀπαντᾷ ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὴν Σενεγαμβίαν. Δ. Ν. Π.

Βίτι (Viti) *[Γεωγρ.]*. Ἀρχιπέλαγος τῆς Ὠκεανίας (βλ. Φίτζι). —Μ.

Βίτι ἢ *ντελλὰ Βίτε* (Viti ἢ della Vite). Ἰταλὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Φερράρᾳ (1467—1524). Κατ' ἀρχὰς ἐσπούδασεν ἐν Βολωνίᾳ τὴν χρυσοχοΐαν παρὰ τῷ Φράντσια, κατόπιν δὲ μετέβη εἰς Οὐρβῖνον, ὅπου διῆλθεν ὁλόκληρον σχεδὸν τὸν βίον του καὶ ὅπου ἔσχε μαθητὴν τὸν Ῥαφαήλ. Εἰς τὰ ἔργα αὐτοῦ ὑπάρχει τι τὸ ἁπλοϊκὸν καὶ τὸ συναισθηματικόν. Πολλαὶ εἰκόνες, αἵτινες ἀπεδίδοντο πρότερον εἰς τὸν Ῥαφαήλ, ἀνεγνωρίσθησαν ἐκ τῶν ὑστέρων ὡς πίνακες τοῦ Βίτι. Ἄλλως τε ὁ διδάσκαλος ἐμιμήθη πολλάκις τὴν τέχνην τοῦ μαθητοῦ, ὅτε οὗτος ἀνεδείχθη ἀνώτερός του. Ἡ «Ἁγία Μαγδαληνὴ» τοῦ μουσείου τῆς Βολωνίας εἶναι μία τῶν ὡραιοτέρων εἰκόνων του, ἀλλὰ τὸ ἀριστούργημα αὐτοῦ εἶναι ὁ πίναξ ὁ ἀπεικονίζων τὸν ἅγιον Μαρτῖνον καὶ τὸν ἅγιον Θωμᾶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Οὐρβίνου. Α. Δ.

Βιτία *(ἢ Βατίαι κατὰ Στράβωνα) ['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν τεσσάρων ἀρχαίων πολιχνῶν τῶν Κασσωπαίων ἐν τῇ Θεσπρωτίᾳ τῆς Ἠπείρου. Ἡ θέσις αὐτῆς δὲν εἶνε ὡρισμένη, ζητεῖται ὅμως εἰς τὰ μεσόγεια καὶ πρὸς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἀχέροντος. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς μετῴκησαν ἀργότερον εἰς τὴν πόλιν Κασσώπην (βλ. λ.) τῇ παρακινήσει τῶν Μολοσσῶν βασιλέων. Ι. Σ. Σ.

Βιτίας. —1) Υἱὸς τοῦ Ἀλκάνορος, ἀδελφὸς τοῦ Πανδάρου γεννηθεὶς μετ' αὐτοῦ ἐκ τῆς Ἰαίρας, σύντροφος τοῦ Αἰνείου, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Τύρνου (*Ver.* Aen. 9,672 ἑ.). —2) Ἀκόλουθος καὶ βοηθὸς τῆς Διδοῦς (ἔ. ἀ. 1,738). —3) Υἱὸς Λυσικράτους ἐκ τοῦ δήμου Κονθύλης τῆς Πανδιονίδος φυλῆς ἐν Ἀττικῇ, οὗ τὸ ὄνομα ἀνευρέθη ἐπὶ στήλης νεκρικῆς ἐν Ἀθήναις. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βίτιγις, ἢ *Βίτιχις* (Vitiges, Witichis). Βασιλεὺς τῶν Ὀστρογότθων (536—540). Ἐξ ἀσημάντου οἰκογενείας καταγόμενος ἀλλὰ δεδοκιμασμένης ἀνδρείας, ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς ὑπὸ τῶν Ὀστρογότθων τῆς Ἰταλίας, ἀντικαταστήσας τὸν ἄθλιον καὶ τυραννικὸν *Θεοδᾶτον* καὶ συζευχθεὶς πρὸς νομιμοποίησιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας του τὴν *Ματασούνθην*, ἐγγόνην τοῦ Θεοδωρίχου. Ὁ Βίτιγις κατώρθωσε μὲν νὰ σταματήσῃ τοὺς Φράγκους, συμμάχους τῶν Βυζαντινῶν, παραχωρήσας εἰς αὐτοὺς τὴν Προβηγκίαν, ἀλλ' ὑπῆρξεν ὀλιγώτερον εὐτυχὴς κατὰ τὸν πόλεμον αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ Βελισσαρίου. Καίτοι πολιορκήσας τὴν Ῥώμην ἐπὶ χρόνον μακρὸν (537—538), δὲν ἠδυνήθη νὰ τὴν ἀνακαταλάβῃ, οὐδὲ κατώρθωσε νὰ ἐπωφεληθῇ ἐκ τῶν ἐρίδων τῶν στρατηγῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, αἵτινες ἐπέτρεψαν εἰς αὐτὸν νὰ γίνῃ κύριος τοῦ Μιλάνου. Ἀπωθηθεὶς πρὸς βορρᾶν, ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ τῷ 540 ἐν Ῥαβέννῃ καὶ νὰ παραιτηθῇ τοῦ θρόνου του. Ἀχθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀπέθανεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὡς πατρίκιος. Α. Δ.

Βιτίζας (Vitiza ἢ Wittiza). Ὁ προτελευταῖος βασιλεὺς τῶν Βησιγότθων τῆς Ἱσπανίας, ἀποθανὼν κατὰ τὸ ἔτος 716. Ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἐζίκα, ὅστις ἐν ἔτει 693 ὥρισεν αὐτὸν συμβασιλέα. Τῷ 701, διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του, ἠναγκάσθη νὰ καταπνίξῃ πολλὰς ἐναντίον αὐτοῦ ἐξυφανθείσας συνωμοσίας καὶ στάσεις, ἐξώρυξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Θεοδρίδου, δουκὸς τῆς Κορδούης, καὶ προσεπάθησε νὰ καταστήσῃ κληρονομικὴν τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου του. Ὁ Βιτίζας ἀνετράπη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοδρίδου, *Ῥοδερίκου* ἢ *Ῥοδρίγου*, ὅστις ἐκδικούμενος τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐτύφλωσε τὸν ἔκπτωτον ἡγεμόνα. Κατ' ἄλλους ὁ Βιτίζας δὲν ἐγένετο θῦμα τοιαύτης ἐκδικήσεως, ἀλλ' ἀπέθανεν εἰρηνικῶς ἐν Τολέδῳ ἢ ἐν Κορδούῃ. Α. Δ.

βιτιίδαι (οἱ) (Vitaceae) *[Παλαιοφυτολ.]* συνώνυμον τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμπελιδῶν* φυτῶν. Γ.Κ.Γ.

βιτικάστρη (ἡ) (Viticastre) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βερβενιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει εἴδη τινά, δένδρα ἢ δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῆς Ἰνδίας. Δ. Ν. Π.

Βιτικίνδος ἢ *Βιδουκίνδος* (Witikind καὶ Widukind), *δοὺξ τῆς Βεστφαλίας*. Ἥρως τῆς Σαξωνίας τοῦ Η' αἰῶνος, περιώνυμος διὰ τὴν ἄμυναν, ἣν ἀντέταξε κατὰ τῶν στρατιῶν Καρόλου τοῦ Μεγάλου, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἐπολέμησε μὲ ἀνδρείαν παραδειγματικὴν μέχρι τοῦ ἔτους 785 Ἀλλὰ κατόπιν ἀπεγνωσμένου ἀγῶνος, κατιδὼν ὅτι ἦτο περιττὴ πᾶσα περαιτέρω ἀντίστασις, ὑπετάγη εἰς τὸν Κάρολον καὶ ἐβαπτίσθη ἐν Ἀττινὺ-σὺρ-Αἴν. Ἀνάδοχος αὐτοῦ ὑπῆρξεν αὐτὸς οὗτος ὁ μονάρχης. Α. Δ.

Βιτίλεβου (Vitilevu) *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν νήσων Φίτζι (βλ. λ.).

Βίτιμ (Vitim καὶ Witim) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ρωσίας ἐν Σιβηρίᾳ, πηγάζων ἀπὸ τὰ πρὸς ἀνατολὰς τῆς λίμνης Βαϊκάλης ὑψώματα καὶ χυνόμενος εἰς τὸν ποταμὸν Λένα, παρὰ τὴν πόλιν Βιτιμσκοϊε. Κυριώτεροι παραπόταμοι αὐτοῦ εἶναι ὁ *Καρένγκα*, ὁ *Καλακάν*, ὁ *Καλάρ*, ὁ *Τζύπα*, ὁ *Μούϊα*, καὶ ὁ *Μάμα*. Ἔχει μῆκος 1760 χιλιομέτρων, ἡ δὲ διαδρομὴ αὐτοῦ γίνεται διὰ μέσου τοπίων ἀγρίας μεγαλοπρεπείας, ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Βίταμ καὶ τῆς ὑπερβαϊκαλείου χώρας, ἐν μέσῳ χρυσοφόρων στρωμάτων, εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν ὅμως τῶν ὁποίων δὲν χρησιμεύει, διότι δὲν εἶναι πλωτός. —Μ.

Βιτίνα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Βυτίνα**.

βιτίνη (ἡ) (Vitin) *[Φαρμακογν.]*. Σῶμα τοῦ τύπου $C_{20}H_{31}O.OH$ ἀπαντῶν, κατὰ τὸν Seifert, ὡς ἐπικάλυμμα τῶν ῥαγῶν τῆς *ἀμερικανικῆς ἀμπέλου*, ἀποτελοῦν δὲ μεταξοστιλπνους βελόνας τηκομένας εἰς 250—255°. Διὰ τῆς ἀκετυλιώσεως κατεδείχθη ἡ εἰς τὴν βιτίνην ὕπαρξις ὑδροξυλικῆς ὁμάδος. Τὸ ἀκετυλοπαράγωγον τῆς βιτίνης τήκεται εἰς 239°. Κ. Γ. Μ.

βιτίφυλλον (τὸ) (Vitiphyllum Font.) *[Παλαιοφυτ.]*. Ὑποτιθέμενον γένος φυτῶν, ἀπολιθωμένον, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀμπελιδῶν* ἢ *βιτιδῶν φραγκουλωδῶν χωριστοπετάλων* δικοτύλων. Ἀπολιθωμένα φύλλα τῶν φυτῶν αὐτῶν εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Βορείῳ Ἀμερικῇ. Γ.Κ.Γ.

Βίτκοβιτς (Vitkovice) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας ἐν Σιλεσίᾳ, ἔχουσα μεταλλουργεῖα. Κάτοικοι 27.000

Βιτκόβσκι (Witkowski), *Γεώργιος*. Γερμανὸς ἱστορικὸς τῆς λογοτεχνίας, γεννηθεὶς ἐν Βερολίνῳ τῷ 1863. Ἀπὸ τοῦ 1896 διδάσκει ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας ὡς τακτικὸς καθηγητής. Ἔγραψε σειρὰν περισπουδάστων ἔργων, ἐν οἷς ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ὁ Γκαῖτε» (γ' ἔκδοσις 1923), «Ἡ ἀδελφὴ τοῦ Γκαῖτε Κορνηλία» (1902), «Τὸ γερμανικὸν δρᾶμα κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα» (ε' ἔκδοσις 1923), «Ἱστορία τῆς λογοτεχνικῆς δράσεως ἐν Λειψίᾳ» (1909), «Miniaturen» (1923). Ὡσαύτως ἐξέδωκε τὸν «Φάουστ» τοῦ Γκαῖτε καὶ ἵδρυσε περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Zeitschrift für Bücherfreunde». Α. Δ.

— **Βιτκόβσκι** (Witkowski), *Γεώργιος*. Γάλλος μουσικοσυνθέτης γεννηθεὶς τῷ 1867. Ἵδρυσεν ἐν Λυὼν «Μικτὴν χορῳδίαν» ὡς καὶ τὴν «Ἑταιρείαν τῶν Μεγάλων συναυλιῶν». Συνέθεσεν ἱκανὰ ἔργα δι' ἔγχορδα καὶ πιάνο κ. τ. λ. Γ. Σ.

—**Βιτκόβσκι** (Witkowski), *Ἰσίδωρος*. Διακεκριμένος Γερμανὸς δημοσιολόγος καὶ δημοσιογράφος, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Μαξιμιλιανὸς Χάρδεν* (βλ. λ. **Χάρδεν**).

Βιτκὸμπ (Witcomb). Νεαρὸς Ἄγγλος φιλέλλην, φίλος τοῦ Τρελώνυ, γαμβροῦ τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου. Ὅτε ὁ Τρελώνυ μετὰ τὴν φυλάκισιν καὶ θανάτωσιν τοῦ Ἀνδρούτσου εἶχε κλεισθῇ εἰς τὸ Κωρύκειον ἄντρον, μὴ παραδίδων αὐτὸ εἰς τὴν κυβέρνησιν, ὁ Σκῶτος Φέντων κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν Βιτκὸμπ νὰ φονεύσῃ τὸν Τρελώνυ, εἰσῆλθον δὲ πρὸς τοῦτο ὁμοῦ ὡς δῆθεν φίλοι. Ἡ ἀπόπειρα ὅμως ἀπέτυχε. Καὶ ὁ μὲν Φέντων ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Τρελώνυ, ὁ δὲ Βιτκὸμπ συνελήφθη καὶ ὡμολόγησε τὰ πάντα. Ἐν τούτοις ὁ Τρελώνυ μετὰ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ὀδυσσέως, ἀπελθόντες μεσιτείᾳ τοῦ Ἄμιλτων εἰς Κεφαλληνίαν, παρέδωσαν τὸ φρούριον (Τρικούπη Γ' σελ. 178). Ἔκτοτε ὁ Βιτκὸμπ μετέσχεν εἰς πολλὰς μάχας μὲ τὸ τακτικὸν στράτευμα, τραυματισθεὶς τὴν 23 Ἀπριλίου 1827 διαρκούσης τῆς μάχης τοῦ Φαλήρου (αὐτ. τομ. Δ' σελ. 113). Τ. Χ. Κ.

Βιτλὶς *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τουρκίας, ἐν τῷ ἀρμενικῷ Κουρδιστάν, ἕδρα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἄλλοτε δὲ καὶ Ἀρμενίου ἐπισκόπου, εἰς ἀπόστασιν 20 περίπου χιλιομέτρων ΝΔ. τῆς λίμνης τοῦ Βὰν καὶ 192 χλμ. ἀπὸ τῆς πόλεως τοῦ Μούς, ἐντὸς βαθείας καὶ στενῆς κοιλάδος, εἰς ὕψος 1300 μ. ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, παραποτάμου τοῦ Τίγρητος. Εἶχε πρὸ τῶν ἀρμενικῶν σφαγῶν 35000 κατοίκων, ὧν 12000 Ἀρμένιοι, οἱ δὲ ὑπόλοιποι Κοῦρδοι.

Ἐν τῇ πόλει διατηροῦνται τὰ ἐρείπια ἀρχαίου φρουρίου, τὸ ὁποῖον ἡ λαϊκὴ παράδοσις ἀνάγει εἰς *Λυσίαν* τινά, στρατηγὸν δῆθεν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅστις, κλεισθεὶς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἠρνήθη νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν εἰς τὸν ἀρχηγόν του, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα *Μπιτλὶς* (κακὸς Λύς, ἤτοι Λυσίας), ἐνῷ προηγουμένως ἐκαλεῖτο ἀρμενιστὶ *Παγές*. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐσῴζετο μέχρις ἐσχάτων παρ' Ἀρμενίοις. Ἐν τούτοις τὰ περὶ Λυσίου εἶναι μυθεύματα, διότι ἄλλως τε τὸ εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενον φρούριον εἶναι μόλις 500—600 ἐτῶν. Κατ' ἄλλην παράδοσιν, ἡ παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως βαθεῖα χαράδρα, σκαφεῖσα ἐντὸς βράχου, εἶναι ἔργον τῆς

Digitized by Google

Σεμιράμιδος, ἵνα συγκοινωνῇ μετὰ τοῦ Βάν. Ἡ πόλις, γνωστοτάτη ἐν τῇ ἀρμενικῇ ἱστορίᾳ, ἐτέθη μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν Κούρδων. Μέχρι τοῦ 1836 ἐτέλει ὑπό τινα Κοῦρδον φύλαρχον, σχεδὸν ἀνεξάρτητον. Ἐν Βιτλὶς ὑπῆρχον μέχρις ἐσχάτων προξενεῖα Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας.

Ὁ νομὸς Βιτλὶς ἔχει ἔκτασιν 29850 τετρ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 400.000 κατοίκων περίπου, ὧν 250.000 Μουσουλμᾶνοι καὶ 130.000 Ἀρμένιοι. Ἐκ τῶν Μουσουλμάνων οἱ περισσότεροι εἶναι Κοῦρδοι, κατέχοντες σχεδὸν ἀποκλειστικῶς τὸ μεσημβρινὸν μέρος τοῦ νομοῦ. Οὗτοι εἶναι οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων *Καρδούχων*, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει καὶ ὁ Ξενοφῶν ἐν τῇ «Ἀναβάσει». Εἶναι καλοὶ γεωργοί, ἀλλ' ἔζων κυρίως φορολογοῦντες τοὺς Ἀρμενίους συνοίκους των. Ἑκάστη ἀρμενικὴ οἰκογένεια, ὅπως ζῇ ἐν ἡσυχίᾳ, ἔπρεπε νὰ πληρώνῃ ἐτήσιον φόρον εἰς ὡρισμένον Κοῦρδον φύλαρχον, ὅστις ἐλάμβανεν αὐτὴν ὑπὸ τὴν προστασίαν του. Εἶναι διῃρημένοι εἰς φυλὰς *(ἀσιρὲτ)* καὶ ὑπακούουσιν εἰς φυλάρχους, πρὸς τοὺς ὁποίους τρέφουσι βαθύτατον σεβασμόν. Οἱ Κοῦρδοι τοῦ Βιτλὶς ἔχουσι τὸ ἑξῆς παράδοξον: ὅτι οἱ ἀρχηγοί των συνηθίζουσι νὰ λαμβάνωσι τὸ ὄνομα μιᾶς μεγάλης χώρας ἢ πόλεως, π. χ. *ἀγᾶς τῆς Γαλλίας, ἀγᾶς τῆς Ἀγγλίας* κλπ. Ὡς τοιοῦτος ὁ ἀγᾶς ἐπιμελεῖται νὰ φιλοξενῇ πάντα ξένον προερχόμενον ἐκ τῆς χώρας ἢ πόλεως, ἧς φέρει τὸ ὄνομα.

Τὸ βόρειον μέρος τοῦ νομοῦ καὶ μέρος τοῦ νοτίου ἀρδεύεται ὑπὸ τοῦ Εὐφράτου, τοῦ Τίγρητος καὶ τῶν παραποτάμων αὐτῶν. Εἷς τῶν παραποτάμων τοῦ Τίγρητος εἶναι ὁ *Βιτλὶς-σοῦ*, ὅστις, πηγάζων ἐκ τῆς λίμνης τοῦ Βάν, ρέει 24 χιλ. ΒΑ. τῆς ὁμωνύμου πόλεως. Ὄρη κυριώτερα τοῦ νομοῦ εἶναι τὸ *Σασοὺν-δάγ*, γνωστὸν ἐκ τῶν ἀρμενικῶν σφαγῶν, καὶ τὸ *Νιμροὺν-δὰγ* (ὄρος τοῦ Νεμρώδ), ἔχον ὕψος 3000 μ. παρὰ τὴν δυτικὴν ὄχθην τῆς λίμνης τοῦ Βάν. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ὑπάρχει εὐρὺ ὀροπέδιον μὲ δάσος, ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων τοῦ ὁποίου ὁ θρυλικὸς κυνηγὸς Νεμρὼδ τῆς Γραφῆς ἔστηνε κατ' ἔτος τὰς σκηνάς του κατὰ τὰς κυνηγεσίας του τὸ θέρος παρὰ τὴν ἐκεῖ μικρὰν λίμνην.

Αἱ κυριώτεραι πόλεις καὶ κῶμαι τοῦ νομοῦ Βιτλίς, γνωσταὶ ἐν τῇ συγχρόνῳ ἱστορίᾳ ἐκ τῶν ἀρμενικῶν σφαγῶν τοῦ 1895—1896 καὶ τοῦ 1915, εἶναι τὸ Ἀχλάτ, τὸ Μούς, τὸ Μαλαζγκέρτ, τὸ Σασούν, τὸ Σεὲρτ κ.λ.π. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Βίτοβα *[Γεωγρ.]*· βλ. Δέλτα.

Βιτοδουρανὸς (Vitoduranus), *Ἰωάννης*. Ἑλβετὸς χρονογράφος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἐκ Βίντερτωρ (ἢ Vitoduranum, ὡς ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ρωμαίων). Τούτου διεσώθη χρονικόν, ἐν ᾧ περιγράφεται ἡ ἐν Γερμανίᾳ κατάστασις ἀπὸ τοῦ 1250 μέχρι τοῦ 1348, καὶ τοῦ ὁποίου αἱ πληροφορίαι περιελήφθησαν εἰς τὸ «Corpus historicum medii aevi». Κ. Ι. Ν.

Βίτολ (Wih'ol), *Ἰωσήφ*. Ρῶσος συνθέτης, γεννηθεὶς εἰς Βόλμαρ τῆς Λιβονίας τῷ 1863. Ὁ Βίτολ ἐπλούτισε τὴν ρωσικὴν τέχνην μὲ πλεῖστα ἔργα διὰ πιάνο, μελῳδίας, χορῳδίας a capella, μὲ συλλογὰς τραγουδιῶν τῆς Λεττονίας. Ἔγραψεν ἐπίσης συμφωνικὸν ποίημα: «Ἡ ἑορτὴ τοῦ Λίγκο» κ. ἄ. Γ. Σ.

Βιτὸλντ (Witold). Μέγας δοὺξ τῆς Λιθουανίας, υἱὸς τοῦ μεγάλου Κιεστοὺτ καὶ ἔγγονος τοῦ Γκεντιμίν. Μετὰ πεισματώδη ἀγῶνα, ὃν διεξήγαγε μὲ τὸν Γιαγκέλλο, ὅστις διεξεδίκει τὴν ἀρχήν, καὶ μετὰ πολλὰς ἀτυχεῖς ἀποπείρας, ὅπως μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Γερμανῶν ἐξασφαλίσῃ τὴν συνδρομὴν Λιθουανῶν ἱπποτῶν, συνεφιλιώθη μετὰ τοῦ Γιαγκέλλο, μεθ' οὗ καὶ συνεβαπτίσθη ἐν Κρακοβίᾳ τῷ 1386. Ἀλλ' ὁ Γιαγκέλλο παρέδωσε τὴν Λιθουανίαν εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Σκιργκιέλλο καὶ μόνον κατόπιν νέων ἀγώνων κατώρθωσεν ὁ Βιτὸλντ ἐν ἔτει 1392 νὰ γίνῃ κύριος τῆς χώρας, ἥτις ὑπὸ τὴν διοίκησιν αὐτοῦ ἐξίχθη εἰς μεγίστην ἀκμήν. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς χώρας καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου της, ἀλλὰ προσήρτησεν εἰς αὐτὴν τὸ Κίεβον καὶ τὸ Σμολένσκ, κατήγαγε δὲ καὶ περιφανεῖς πολεμικοὺς θριάμβους μαχόμενος κατὰ τῶν Ρώσων καὶ τῶν Ταρτάρων. Ἀπέθανε τῷ 1430. Ὁ *Κραζέφσκι* ἐξύμνησε τὸν Βιτὸλντ εἰς ἐπικὸν ποίημα. —Β.

βίτομα (τὸ) (Bitoma) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων *κολεοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κωλυτιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τῆς ἡνωρθωμένης ἐκ τῶν πλαγίων της κεφαλῆς, τῶν κεραιῶν, αἵτινες ἀποτελοῦνται ἐξ ἕνδεκα ἀρθρώσεων, ὧν αἱ δύο τελευταῖαι σχηματίζουσι μικρὰν καὶ εὐδιάκριτον σφαιροειδῆ ἀπόφυσιν, τοῦ ἐπιμήκους, στενοῦ καὶ πεπιεσμένου ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω σώματος, τοῦ σχεδὸν τετραγωνικοῦ προθώρακος καὶ τῶν ἐκ τεσσάρων ἀρθρώσεων ἀποτελουμένων ποδῶν των. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βίτομα τὸ κρίνινον* (Bitoma crininum), ὅπερ ἔχει μῆκος 3 περίπου χιλιοστομέτρων, χρῶμα μελανὸν μὲ κεραίας καὶ πόδας ἐρυθροὺς καὶ φέρει δύο μεγάλας κηλῖδας λαμπροῦ βαθέος ἐρυθροῦ χρώματος ἐπὶ τῶν ἐλύτρων του. Ὁ προθώραξ φέρει εἰς ἑκάστην πλευράν του δύο ἐπιμήκεις μεταλλικοῦ πρασίνου χρώματος λωρίδας. Εἶναι κοινὸν ἔντομον ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐνδιαιτᾶται κυρίως ἐπὶ τῶν τεθνεώτων κορμῶν διαφόρων δένδρων καὶ ἰδίως τῆς δρυός. Δ.Ν.Π.

Βίτομα τὸ κρίνινον.

βίτον (τὸ) (Bitum) *[Ζῳολ.]*: Γένος ἀραχνιδῶν, τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐπεϊριδῶν*. Διακρίνονται ἰδίως ἐκ τῆς κατασκευῆς τῶν ποδῶν των, ὧν οἱ πρόσθιοι φέρουσι δύο ἀρθρώσεις καὶ οἱ ὀπίσθιοι τέσσαρας. Τὸ γένος περιλαμβάνει εἴδη τινά, ὧν γνωστότερα: *βίτον τὸ ἐρενβέργειον* (Bitum Ehrenbergii), ἀπαντῶν εἰς τὴν Συρίαν, καὶ *βίτον τὸ κεκοσμημένον* (Bitum fucatum), ἰθαγενὲς τῶν νήσων Βόρνεο, Σουμάτρας καὶ Ἰάβας. Δ. Ν. Π.

Βιτορία ἢ *Βιττορία* (Vitoria ἢ Vittoria) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βάσκων, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ τῆς Ἀλάβα, παρὰ τὸν ποταμὸν Θαντόρρα, παραπόταμον τοῦ Ἔβρου, καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μαδρίτης-Ἁγίου Σεβαστιανοῦ. Κάτ. 34115. Ἕδρα πανεπιστημίου καὶ γεωγραφικῆς ἑταιρείας. Ἔχει βιομηχανίαν σιδήρου, χάλυβος, ὑφασμάτων, δερμάτων, χημικῶν προϊόντων κτλ. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς χωριστὰς πόλεις: τὴν *ἄνω πόλιν*, περιτριγυρισμένην διὰ τειχῶν· τὴν *παλαιὰν πόλιν*, περιτριγυρισμένην διὰ τειχῶν καὶ περιλαμβάνουσαν ἐνδιαφερούσας μεσαιωνικὰς οἰκοδομάς· καὶ τὴν *νέαν πόλιν*, μίαν τῶν ὡραιοτέρων τῆς Ἱσπανίας, μὲ θελκτικοὺς περιπάτους καὶ ὡραίους κήπους. Ὁ καθεδρικὸς ναὸς τῆς Σάντα Μαρία ντὲ Βιτορία καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Βικεντίου ἀποτελοῦν ἐνδιαφέροντα δείγματα μεσαιωνικῶν ὠχυρωμένων ἐκκλησιῶν.

Κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα ἡ πόλις ἀπετέλει φρούριον ἀπολαμβάνον εἰδικῶν προνομίων. Τὴν 21 Ἰουνίου 1813 τὰ ἀγγλικὰ καὶ πορτογαλικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν Οὐελλιγκτῶνα κατήγαγον περιφανῆ νίκην κατὰ τῶν Γάλλων ὑπὸ τὸν Ἰωσὴφ Βοναπάρτην καὶ τὸν Ζουρνταίν, δι' ἧς ἀπηλευθερώθη ἡ Ἱσπανία ἀπὸ τῆς γαλλικῆς κατοχῆς. Μ. Δ. Β.

Βίτος *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Βουλγαρίας, ὀγκῶδες καὶ συμπαγές, ὑψούμενον πρὸς Ν. τοῦ ὀροπεδίου τῆς Σόφιας, τὸ *Σκόμιον* τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἔχει μῆκος 25 χιλιομ. καὶ πλάτος 10. Ἡ ὑψίστη αὐτοῦ κορυφή, ἡ Τσέρνι Βράχ, ἔχει ὕψος 2286 μ., καλύπτεται δὲ τὸ ὄρος ὑπὸ δασῶν ἐκ φηγῶν. Ἐκ τῶν δυτικῶν κλιτύων αὐτοῦ πηγάζει ὁ ποταμὸς Στρυμών, τὴν δ' ἀνατολικὴν πλευρὰν διαγράφει ὁ Ἴσκερ, παραπόταμος τοῦ Δουνάβεως. Ι. Σ. Σ.

Βίτος (Vitus, Veit), *ἅγιος*. Τὴν 15 Ἰουνίου τιμᾶται ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου Βίτου. Οὗτος, κατὰ τὴν παράδοσιν, παῖς ἔτι ὤν, ἐδραπέτευσε μετὰ τοῦ παιδαγωγοῦ του Μοδέστου καὶ τῆς τροφοῦ του Κρεσκεντίας ἐκ τοῦ ἐν Σικελίᾳ πατρικοῦ οἴκου, ἐπειδὴ ὁ πατήρ του τὸν ἐπίεζε νὰ ἀρνηθῇ τὸν Χριστόν. Ἐν Λουκανίᾳ ἐλθὼν ἐθαυματούργει, καὶ τοῦτο μαθὼν ὁ αὐτοκράτωρ Διοκλητιανός, τὸν ἐκάλεσε νὰ θεραπεύσῃ τὸ δαιμονιζόμενον τέκνον του. Ὁ Βίτος προσελθὼν ἐθεράπευσε τὸν βασιλόπαιδα, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ὑπήκουσεν εἰς τὰς προτροπὰς τοῦ αὐτοκράτορος νὰ ἀλλαξοπιστήσῃ, μετὰ πολλὰς βασάνους, τέλος, κατὰ διαταγήν του, ἐθανατώθη μὲ τὸν Μόδεστον καὶ τὴν Κρεσκεντίαν. Τὰ λείψανά του μετεφέρθησαν κατὰ τὴν παράδοσιν ἐξ Ἰταλίας εἰς St Denis τῆς Γαλλίας, ἐκεῖθεν τῷ 836 εἰς Corvey, ἐκεῖθεν εἰς Παβίαν καὶ τέλος τῷ 1355 εἰς Πράγαν, ὅπου ὑψοῦται εἰς τιμήν του μεγαλοπρεπὴς ναός, ἡ οἰκοδομὴ οὗ ἤρξατο τῷ 1344 ἐπὶ Καρόλου Δ'. Εἰς τὸν δόμον τοῦτον συνερχόμενος ὁ λαὸς κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Βίτου, ἐθυσίαζεν εἰς τιμήν του ἀλέκτορα, εἰς συμβολισμὸν τοῦ ὅτι ἐλευθερωθεὶς διὰ τοῦ Βίτου ἀπὸ τῆς δεσποτείας τοῦ εἰδωλολατρικοῦ θεοῦ τῶν Σλαύων Ζγαντοβίτ, δύναται ἥσυχος νὰ κοιμᾶται, μὴ φοβούμενος τοὺς δαίμονας. Δι' αὐτὸ καὶ εἰκονίζεται συχνότατα μὲ ἀλέκτορα. Θεωρεῖται ὁ προστάτης τῶν χορευτῶν καὶ αὐτὸν ἐπικαλοῦνται οἱ πάσχοντες ἐκ πολυυπνίας. —Ω.

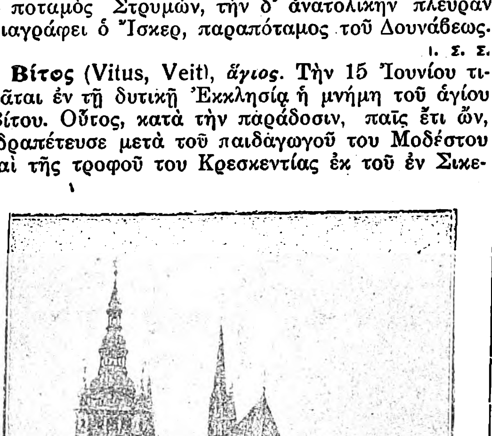

Ὁ ἐν Πράγᾳ ναὸς τοῦ Ἁγίου Βίτου.

— **Βίτος** (Witos), *Βιντσέντυ*. Πολωνὸς πολιτικὸς τῶν νεωτέρων χρόνων. Γεννηθεὶς τῷ 1874 ἐκ γονέων χωρικῶν ἐν Wierzchoslawice τῆς Γαλικίας, ἐγένετο πρόεδρος τῆς κοινότητος τοῦ χωρίου του. Ἀπὸ τοῦ 1908 ἕως τὸ 1914 διετέλεσεν ἀντιπρόσωπος ἐν τῇ Βουλῇ τῆς Γαλικίας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1911—1918 μέλος τοῦ «Συμβουλίου τοῦ Κράτους» (Γερουσίας) τῆς Αὐστρίας, καταστὰς ἀρχηγὸς τοῦ «Πολωνικοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος», τοῦ μεγαλυτέρου πολωνικοῦ κόμματος τῶν χωρικῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐν τῷ ἐπανιδρυθέντι Πολωνικῷ κράτει ἀρχηγὸς τοῦ «Κόμματος τῶν χωρικῶν» (Piast). Λήγοντος τοῦ 1920 ἀνέλαβε τὸν σχηματισμὸν τῆς κυβερνήσεως τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης, καθ' ὃν τουτέστι χρόνον οἱ Μπολσεβῖκοι ἐνήργουν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Πολωνῶν. Κατόπιν τῶν πολλῶν ὑπηρεσιῶν, τὰς ὁποίας προσέφερεν ἡ ὑπ' αὐτὸν κυβέρνησις κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἰς τὸ ὀρτιγέννητον κράτος, ὁ Βίτος παρῃτήθη τῆς προεδρείας τοῦ ὑπουργείου, εὑρεθεὶς πρὸ ἀδιεξόδου ὡς πρὸς τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα. Κατὰ τὰ ἐν ἔτει 1922 ἀναφυέντα διάφορα ζητήματα κυβερνητικῆς μεταβολῆς καὶ ἐκλογῆς τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας, ἂν καὶ τὸ ὑπ' αὐτὸν κόμμα διεδραμάτισε σπουδαιότατον ρόλον, ὁ Βίτος ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος, ὑποχωρήσας καὶ ἐνεργήσας ὑπὲρ τῆς ἐκλογῆς τοῦ κομματικοῦ φίλου αὐτοῦ Wojciechowski, ὅστις καὶ ἐξελέγη. Τὸν Μάϊον τοῦ 1923 ὁ Βίτος ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὴν προεδρείαν τῆς νέας κυβερνήσεως μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Sikorskis, συνεχίζων ἔκτοτε νὰ ὑπηρετῇ τὴν χώραν του. Η. Γ. Κ.

βιτοὺλ (Vitul) *[Βιολογ.]*. Ὑποθετικὴ ζωϊκὴ μονάς, θεωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μάγερ (Meyer) ὅτι ὑπάρχει μόνον ἐντὸς τοῦ ζῶντος πρωτοπλάσματος καὶ τοῦ ζῶντος πυρῆνος τοῦ κυττάρου. Μετὰ τὸν θάνατον τούτων μεταπίπτει αὕτη εἰς χημικὰς οὐσίας, τὰς ὁποίας καλεῖ οὗτος *βιτουλογενεῖς*. Ἡ ζῶσα αὕτη μονὰς θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Meyer ἀπείρως μικρὰ καὶ ὡς ἀποτελουμένη ἐκ πολυπλόκου συστήματος μικροτάτων μερῶν, ἅτινα ὀνομάζει οὗτος *μιονία* καὶ δέχεται ὡς μικρότερα τῶν ἠλεκτρονίων. Θ. ΒΛΥΣΙΔΗΣ

βιτουλίνα (ἡ) (Vitulina Hall) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀθυριδῶν σπειριφερακειοειδῶν ἀρτικουλάτων βραγχιοπόδων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς δεβονίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Ἀμερικὴν καὶ Νότιον Ἀφρικήν. Γ. Κ. Γ.

βιτουλίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. βιτελίνη.

Βιτουμᾶ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βητουμᾶ.

βιτουμινίτης (ὁ) (Bogheadkohle, Bituminit) *[Ὀρυκτολ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ ἄσφαλτος, ἡ παρουσιαζομένη ἐν εἴδει κοιτασμάτων, ἐστρωμένων μεταξὺ στρωμάτων λιθανθράκων. Εἶναι ἄμορφος καὶ ἔχει θραῦσιν ἐπίπεδον ἢ ὀστρεοειδῆ, εἰδικὸν βάρος 1,28, σκληρότητα 3ου βαθμοῦ καὶ χρῶμα μελανωπὸν καστανόφαιον μέχρι δερματοκαστανοφαίου. Εἶναι διαλυτὴ ἐν μέρει ἐν τερεβινθελαίῳ καὶ ἀδιάλυτος ἐν αἰθέρι. Εὑρίσκεται ἐντὸς λιθανθράκων εἰς τὸ Torbanehill παρὰ τὸ Bathgate τῆς Σκωτίας, εἰς τὸ Pilsen τῆς Βοημίας, εἰς τὴν Τουρακίναν παρὰ τὴν Tula καὶ ἀλλαχοῦ. Ὀνομάζεται καὶ ἀσφαλτίτης (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βιτουμινίωσις (ἡ) (Bituminierung)· συνώνυμον τοῦ ὅρου **πίσσωσις** (βλ. λ. καὶ λ. ἄνθραξ, τ. Δ'. σ. 742 γ'). Γ. Κ. Γ.

βιτούμιον (τὸ) (Bitumen) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὄνομα τῆς *ἀσφάλτου* (ἐκ τοῦ pix tumens=πίσσα φουσκώνουσα). Ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται πολλάκις καὶ ὡς γενικὸν ὄνομα τάξεως ὀρυκτῶν (bitumina), ἡ ὁποία περιλαμβάνει τὴν ἄσφαλτον, τὸν ὀζοκηρίτην, τὰ ὀρυκτὰ ἔλαια καὶ ἄλλα τινὰ σπανιώτερα εἴδη ὀρυκτῶν ὑδρογονανθράκων. Γ. Κ. Γ.

Βιτούριγες (Vituriges). Μέγας κελτικὸς λαὸς

Digitized by Google

τῆς ἀρχαίας Γαλατίας, κατοικῶν τὴν μεταξὺ τοῦ Λείγηρος καὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ χώραν. Διῃροῦντο εἰς *Βιτούριγας Βιβίσκους*, μέχρι τῶν ὁποίων δὲν ἔφθασεν ὁ Καῖσαρ καὶ οἵτινες κατεῖχον τὴν μεταξὺ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Γαρούνα καὶ τοῦ Ὠκεανοῦ Ἀκυϊτανίαν Β', μὲ πρωτεύουσαν τὰ *Βορδίγαλα* (σημ. *Βορδώ*), καὶ τοὺς *Βιτούριγας Κουβίους*, οἵτινες ἐξετείνοντο πρὸς βορρᾶν μέχρι τῶν Σενώνων, τῶν Αἰδούων καὶ τῶν Πετροκορίων ἐπὶ τῆς Ἀκυϊτανίας Α', μὲ πρωτεύουσαν τὸ *Ἀβαρικὸν* (σημ. Burges) καὶ πρὸς τοὺς ὁποίους ἐπολέμησεν ὁ Καῖσαρ. Τῷ 28 π. Χ. ὁ Αὔγουστος ἥνωσε τοὺς Βιτούριγας Βιβίσκους μετὰ δεκατριῶν ἄλλων ἰβηροκελτικῶν λαῶν, σχηματίσας τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀκυϊτανίας. Τὸν Γ' μ. Χ. αἰῶνα τὸ ὄνομα Βιτούριγες ἐξαφανίζεται ἀντικατασταθὲν ὑπὸ τοῦ «*Βορδιγάλιοι*». —Π.

Βίτρα (Vitra) *[Ἰνδ. Μυθολ.]*. Οὐράνιος δράκων, ἔχων ποιάν τινα ὁμοιότητα πρὸς τὸν Σατανᾶν (βλ. καὶ λ. Ἀπόλλων τ. Ε', σ. 180 α). —Δ.

Βιτρὲ (Vitré) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἴλλ-ὲ-Βιλαίν, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βιλαίν, εἰς ἀπόστασιν 35 χιλ. Α τῆς Ρέν, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Παρισίων — Βρέστης. Κάτ. 10613. Ἔχει λατομεῖα μελανῶν μαρμάρων, σιδηροχυτήρια, ἐργοστάσια μηχανῶν, βυρσοδεψεῖα καὶ εἰδικὴν βιομηχανίαν πλεκτῶν. Ἡ Βιτρὲ εἶναι ἀρχαία βρεττανικὴ πόλις ἐκτισμένη γραφικῶς ἐπὶ βραχώδους ὑψώματος, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται παλαιὸν φρούριον. Ὁ πύργος τῆς Βιτρὲ ἐκτίσθη κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα. Ἐντὸς αὐτοῦ σήμερον ὑπάρχει τὸ μουσεῖον τῆς πόλεως καὶ ἡ βιβλιοθήκη. Ἐν τῇ πόλει διασῴζεται καὶ ἐκκλησία τῆς Παναγίας τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. —Μ.

Βιτρέϋ (Vitrey), ***Ρεναῖος-Στανίσλαος***. Γάλλος ἰατρὸς γεννηθεὶς τῷ 1836. Μετὰ τὴν ἀναγόρευσίν του ὡς διδάκτορος ἤσκησε τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα. Συνέγραψε: «La vie, les passions et la mort» (1874), ἔργον ἀξιόλογον εἰς ὃ μετὰ πνεύματος καὶ δεξιότητος μελετᾷ τὸν δυϊσμὸν τῆς ἀτομικότητος τοῦ ἀνθρώπου, ἤτοι τὸ ζωϊκὸν ἢ φυσικὸν καὶ τὸ ἠθικὸν ἢ πνευματικὸν μέρος αὐτοῦ, τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς ἄλληλα, ὡς καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀνατροφῆς καὶ τοῦ περιβάλλοντος ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος, καὶ τούτου ἐπὶ τῶν παθῶν καὶ τῆς διαρκείας τῆς ζωῆς. Ο. Ρ.

Βίτριγκα (Vitringa). Ὀλλανδὸς θεολόγος (1827—1890). Ἔγραψε μέγαν ἀριθμὸν φιλοσοφικῶν καὶ θεολογικῶν ἔργων, διεκρίθη δὲ συνάμα καὶ διὰ τὰς σατίρας του, τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσεν ὑπὸ ψευδώνυμον καὶ αἵτινες ἀναφέρονται εἰς γεγονότα τῆς ἐποχῆς του. Ὡραιότεραι ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ «Δαοβινία» καὶ τὸ «Πῶς ἐπεσκέφθην τὸν Βίσμαρκ τῷ 1875». Μεταξὺ τῶν σοβαρῶν του ἔργων διακρίνονται: ἡ «Φιλοσοφία τοῦ Ἀριστοτέλους», ἡ «Μόρφωσις καὶ χειραφέτησις τῆς γυναικὸς» καὶ «Ἡ μόρφωσις τοῦ χαρακτῆρος». —Ω.

Βιτρίκιος (de Vitry), *Ἰάκωβος ντὲ—*. Γάλλος κληρικὸς (1182—1240). Ἐξελέγη ὑπὸ τῆς παπικῆς ἕδρας πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων, ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη τὸ ἀνώτατον τοῦτο ἀξίωμα. Κυριώτερον ἔργον του εἶναι ἡ «Ἱστορία τῆς Ἀνατολῆς», εἰς τὴν ὁποίαν περιγράφονται καὶ αἱ σταυροφορίαι. —Ω.

βιτρίνα (ἡ)· προθήκη ὑαλωτή· || καθόλου, οἱαδήποτε προθήκη (ἐκ τοῦ γαλλ. vitrine καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ λατ. vitrum=ὕαλος).

βιτρίνα (ἡ) (Vitrina) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλικιδῶν*. Τὰ ζῷα τοῦ γένους τούτου ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, ἡμικυλινδρικόν, ἐφωδιασμένον ὑπὸ τεσσάρων σαρκοειδῶν φυματίων. Ἡ κόγχη των εἶναι μικροτάτη, σπειροειδής, λεπτή, εὔθραυστος καὶ διαφανής. Τὰ μαλάκια ταῦτα ζῶσιν ἐπὶ διαφόρων φυτῶν, ἐπὶ ξηρῶν φύλλων, ἐντὸς λειχήνων, εἰς ὑγρὰ μέρη, ἐντὸς τῶν δασῶν, ἐπὶ τῶν βράχων ἢ τῶν ὀχθῶν τῶν ποταμῶν καὶ τῶν τελμάτων. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν τὰ πλεῖστα ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης. Κυριώτερον καὶ κοινότερον εἶδος εἶναι *βιτρίνα ἡ ὑαλώδης* (Vitrina yalina), ἀπαντῶσα ἐν Εὐρώπῃ καὶ διακοινομένη ἐκ τῆς διαφανοῦς μικρᾶς καὶ πρασινοϋποκιτρίνης κόγχης της, ἥτις δὲν περικλείει ὁλόκληρον τὸ ζῷον. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Τοῦ γένους βιτρίνα (Vitrina Drap.) λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βιτρινέλλα (ἡ) (Vitrinella Ad.), *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ***σύμπονιδῶν ἀσπιδοβραγχίων προσωβραγχίων γαστεροπόδων μαλακίων***. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος μέχρι τῆς τριτογενοῦς τοῦ καινοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

Βιτρινίτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον καὶ ὁμώνυμος κοινότης τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, μετονομασθεῖσα Τολοφὼν (βλ.λ.).

— *[Ἱστορ.]* Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1821 ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος ὑπὸ τὸν Γιβραλτάρην, ἀφοῦ κατέστρεψε τὸ Αἴγιον, ἔπλευσεν εἰς τὴν Στερεὰν καὶ ἐκανονιοβόλησεν ἀβλαβῶς τὴν *Βιτρινίτσαν*, ἔχουσαν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως πολλὰς οἰκίας, μεθ' ὃ κατέστρεψε τὸ Γαλαξίδι. Τὴν πυρπόλησιν ὅμως δὲν κατώρθωσεν ἡ Βιτρινίτσα νὰ διαφύγῃ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1825, ὅτε ἐπέδραμεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ὁ Κεχαγιάμπεης τοῦ Ρούμελη Βαλεσῆ Κιουταχῆ, μεθ' ὃ κατεστράφησαν ἀνυπεράσπιστα τὰ Σάλωνα (*Τρικούπη* Β' 61, Γ. 179). Τ. Χ. Κ.

βιτριόλιον (τὸ) (vitriol, Vitriole) *[Χημ.]*. Ὀνομάζεται οὕτω τὸ πυκνὸν θειικὸν ὀξὺ (βλ. λ.), ὑπὸ τὸ αὐτὸ δὲ ὄνομα φέρονται καὶ τὰ θειικὰ ἅλατα τῶν βαρέων μετάλλων· οὕτω *πράσινον βιτριόλιον* εἶναι θειικὸς σίδηρος διδύναμος (θειικὸν ὑποξείδιον σιδήρου), *λευκὸν βιτριόλιον* εἶναι θειικὸς ψευδάργυρος, *κυανοῦν βιτριόλιον* εἶναι θειικὸς χαλκὸς καὶ *μεικτὸν βιτριόλιον* εἶναι θειικὸς σίδηρος ἐνέχων θειικὸν χαλκόν. Σ. Χ.

— *[Ὀρυκτολ.]* Ὀνομάζονται *ὀρυκτὰ βιτριόλια* τὰ ὑδρομειγῆ θειικὰ ἅλατα τῶν μετάλλων ψευδαργύρου, μαγγανίου, σιδήρου, νικελίου, κοβαλτίου, χαλκοῦ καὶ μολύβδου, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλα περιέχουν 7 μόρια ὕδατος καὶ ἄλλα 5 μόνον. Τὰ μὲ 7 μόρια ὕδατος βιτριόλια εἶναι *δίμορφα*, παρουσιάζονται δηλαδὴ εἰς κρυστάλλους τοῦ ρομβικοῦ καὶ τοῦ μονοκλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Τὰ μὲ 5 μόρια ὕδατος βιτριόλια παρουσιάζονται μόνον εἰς κρυστάλλους τοῦ τρικλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Ὅλα τὰ ὀρυκτὰ βιτριόλια δύνανται—παρὰ τὴν διάφορον περιεκτικότητά των εἰς ὕδωρ — νὰ ἑνώνωνται καὶ νὰ ἀποτελῶσιν ἰσόμορφα παραμείγματα. Ὅλα διαλύονται εἰς τὸ ὕδωρ εὐκόλως καὶ παρουσιάζονται ἐν τῇ φύσει σχεδὸν μόνον ὑπὸ μορφὴν κρυσταλλικῶν συσσωματωμάτων.

[Περὶ ἑνὸς ἑκάστου τῶν ὀρυκτῶν βιτριολίων βλ. τὰ συνώνυμα αὐτῶν βιβερίτης (τοῦ *κοβαλτίου*), μαλλαρδίτης (τοῦ *μαγγανίου*), μορενοσίτης (τοῦ *νικελίου*), μελαντηρίτης (τοῦ *σιδήρου*), χαλκανθίτης (τοῦ *χαλκοῦ*), γοσλαρίτης (τοῦ *ψευδαργύρου*), ἀγγλεσίτης (τοῦ *μολύβδου*).] Γ. Κ. Γ.

—βιτριολίου *ὤχρα* (Vitriolocker) *[Ὀρυκτολ.]*. Γεώδης μορφὴ τοῦ ὀρυκτοῦ γλοκερίτου (βλ. λ.), παρουσιαζομένη εἰς τὸ Goslar, Falun *κλπ.* Γ. Κ. Γ.

βιτριόλουμ (Vitriolum) *[Τεκτον.]*. Λέξις σχηματισθεῖσα ἐκ τῶν ἀρχικῶν γραμμάτων τῆς ρήσεως Visita Interiora Terrae Rectificando Invenies Occultum Lapidem Veram Medicinam. Ἀπαντᾷ συχνότατα ὡς ἐπιγραφὴ ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν ἐργαστηρίων τῶν ἑρμειακῶν φιλοσόφων καὶ τῶν τεκτονικῶν διασκεπτηρίων. Διὰ ταύτης ὑπεδεικνύετο τῷ νεοφωτίστῳ ὅτι, ἵνα καταστῇ ἀληθὴς μύστης, ὀφείλει νὰ ἀποβάλῃ τὰς βεβήλους δεισιδαιμονίας καὶ προλήψεις καί, ἀπηλλαγμένος τελείως τούτων, νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς, τουτέστιν εἰς τὸν ἑαυτόν του, ἐρχόμενος εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν ἐντὸς αὐτοῦ ἀληθῆ κριτὴν τῶν πράξεών του, τὸν καὶ μόνον ἱκανὸν νὰ τὸν καταστήσῃ πράγματι σοφόν. Δ. Π. Κ.

Βιτρὸλ (Vitrolles), ***Εὐγένιος-Φραγκῖσκος ντ' Ἀρνώ***, *βαρῶνος τοῦ—*. Γάλλος διπλωμάτης (1774—1854). Ἀνήκων εἰς παλαιὰν δικαστικὴν οἰκογένειαν ἔφυγεν ἐκ Γαλλίας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ καταταχθεὶς εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Κονδὲ ἐπολέμησεν ἐναντίον τῆς πατρίδος του. Ἐπὶ ὑπατείας ἐπανῆλθεν εἰς Γαλλίαν καὶ ὑπῆρξεν εἷς τῶν φανατικωτέρων πρακτόρων τοῦ βασιλισμοῦ. Μετὰ τὴν πρώτην εἴσοδον τῶν συμμάχων εἰς Παρισίους (1813), ὁ Βιτρὸλ ἐστάλη ἀντιπρόσωπος ὑπὸ τοῦ Ταλλεϋράνδου εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Σατιγιὸν (5 Φεβρουαρίου 1814), ἵνα πολεμήσῃ τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου διατήρησιν τοῦ Ναπολέοντος Α' καὶ ὑποστηρίξῃ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἡ διάλυσις τοῦ συνεδρίου τούτου. Ἐχρημάτισεν εἶτα ὑπουργὸς τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν κόμιτα τοῦ Ἀρτουά, καὶ μετὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον Λουδοβίκου τοῦ ΙΗ' γραμματεὺς τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου τοῦ βασιλέως ὀνομαστικῶς, ἄνευ πραγματικῆς ἐξουσίας, διότι ὁ βασιλεὺς ἐφοβεῖτο τὸς ἀκρότητάς του. Ἐπὶ Καρόλου Ι' ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν. Σταλεὶς πρεσβευτὴς εἰς Τοσκάναν (1827) ἐξεδιώχθη ἐκεῖθεν καὶ ἐπιστρέψας εἰς Γαλλίαν συνετέλεσεν εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ ὑπουργείου Πολινιάκ. Συνέγραψε δύο μικρὰς πραγματείας: «Δημοσία οἰκονομία ἀνηγμένη εἰς μίαν ἀρχὴν» (1801) καὶ «Τὸ Ὑπουργεῖον ἐν τῇ ἀντιπροσωπευτικῇ κυβερνήσει» (1814). Κ. Ι. Ν.

Βιτρούβιος (Vitruvius), ***Μᾶρκος-Πωλλίων***. Ὀνομαστὸς ἀρχιτέκτων καὶ μηχανικὸς Ρωμαῖος, ζήσας κατὰ τὸν Α' π. Χ. αἰῶνα ἐπὶ Καίσαρος καὶ Αὐγούστου. Ἐκ τοῦ βίου του ἐλάχιστα γνωρίζομεν, ἅτινα ἀρυόμεθα ἐκ τῶν διασωθέντων συγγραμμάτων του. Ἐξ ἐπιγραφῆς τινος, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται τὸ γένος τῶν Βιτρουβίων (gens Vitruvia), καὶ ἡ ὁποία εὑρέθη ἐν Φορμίᾳ τῆς Καμπανίας, τῇ σημερινῇ Mola di Gaeta, δυνάμεθα μετὰ πιθανότητος νὰ συναγάγωμεν ὅτι ἡ πόλις αὕτη εἶναι ἡ πατρίς του. Κατήγετο ἐκ καλῆς καὶ ἐγκρίτου οἰκογενείας, ἔλαβε δὲ ἐπιμελῆ μόρφωσιν παρὰ τοῦ πατρὸς ἐν Ρώμῃ, ἴσως δὲ καὶ ἐν Ἀθήναις. Λίαν ἐνωρὶς εἶχε συνδεθῆ πρὸς τὴν ἀδελφὴν τοῦ Αὐγούστου Ὀκταβίαν, ἡ ὁποία πάντοτε ἐξαιρετικὴν εὔνοιαν ἐπέδειξε πρὸς αὐτόν, φροντίσασα βραδύτερον νὰ διορισθῇ ἐπόπτης τῶν balistae, δηλαδὴ τῶν πετροβόλων μηχανῶν. Ἐπὶ Ἰουλίου Καίσαρος ἐχρημάτισε πιθανῶς στρατιωτικὸς μηχανικός, μεταβὰς πρὸς τοῦτο καὶ εἰς τὴν Ἀφρικήν. Ἐκ τοῦ ἔργου του φαίνεται ἄξιος λόγου καλλιτέχνης καὶ γενικῆς παιδείας ἀνήρ, διακριθεὶς καὶ ὡς ἀρχιτέκτων ἱκανώτατος μὲ τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατασκευασθεῖσαν καὶ περιγραφεῖσαν βασιλικὴν τοῦ Fanum. Διεπνέετο ὑπὸ εὐγενῶν αἰσθημάτων καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς συναδέλφους του, τοὺς ὁποίους ἐπαινεῖ προσηκόντως τυχούσης εὐκαιρίας, ὅπως τὸν Δεινοκράτη, τὸν ἀρχιτέκτονα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὁ ὁποῖος κατ' ἐντολήν του ἐξεπόνησε τὸ σχέδιον τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ διηύθυνε τὴν διαρρύθμισιν πολλῶν πόλεων. Κυρίως ὅμως ὁ Βιτρούβιος, μελετήσας ὅσον ἠδύνατο τὴν ἑλληνικὴν καὶ γνωρίζων καλῶς τὴν σύγχρονόν του ρωμαϊκὴν ἀρχιτεκτονικήν, ἐπεχείρησε νὰ συγγράψῃ ἓν ἔργον περὶ ἀρχιτεκτονικῆς. Ἦτο δὲ ἱκανῶς παρεσκευασμένος πρὸς τοῦτο, διότι, ἐκτὸς τῆς μεγάλης του πείρας, τὴν ὁποίαν ἐκ τῆς προσωπικῆς του δράσεως καὶ μελέτης ἀπέκτησεν, ἐπεχείρησε καὶ μεγάλα ταξίδια εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Γνωρίζομεν ὅτι περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του ἀνέλαβε τὴν ἐργασίαν ταύτην, διότι, ὡς λέγει ὁ ἴδιος, ἡ ἡλικία μετέβαλε τὰ χαρακτηριστικά του καὶ ἡ ἀσθένεια τὸν κατέβαλε. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐπιγράφεται «De architectura libri decem» καὶ εἶναι τὸ μοναδικὸν περισωθὲν εἰς ἡμᾶς βιβλίον περὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῆς ἀρχαιότητος. Ὁ συγγραφεὺς συνέταξεν αὐτὸ μεταξὺ τοῦ 31 καὶ 23 π. Χ. πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ κάμῃ γνωστὰς τὰς βάσεις τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, παρέχων ὅλας τὰς ἀπαιτουμένας γνώσεις περὶ αὐτῆς καὶ ἐξετάζων καὶ τὴν αἰσθητικὴν καὶ τὴν μορφολογικὴν ἄποψιν αὐτῆς καὶ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ τεχνικὰ καὶ ὑλικὰ στοιχεῖα αὐτῆς. Ἐπιχειρῶν ὅμως πρῶτος αὐτὸς νὰ γράψῃ εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν περὶ τοῦ θέματος τούτου, ἦτο ἑπόμενον νὰ προσκρούσῃ εἰς μεγίστας δυσχερείας, διότι, ἀρυόμενος κυρίως ἐξ ἑλληνικῶν πηγῶν, ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ μεταφέρῃ τοὺς τεχνικοὺς ὅρους εἰς τὴν λατινικήν, ἡ ὁποία δὲν εἶχε τὰς ἀντιστοίχους λέξεις, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καθιστᾷ ἀσαφῆ καὶ σκοτεινὰ πολλὰ σημεῖα καὶ εἰς τὴν ἔκφρασιν καὶ εἰς τὸ ὕφος, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ θεωρητικὸν μέρος εἶναι περίπλοκον. Τὸ τεχνικὸν ὅμως μέρος, τὸ ὁποῖον στηρίζεται εἰς τὴν ἰδίαν του πεῖραν καὶ εἰς τὴν ζῶσαν πραγματικότητα, εἶναι καὶ καλύτερον καὶ σαφέστερον διατυπωμένον. Εἰς τὸ 1ον βιβλίον ἀναπτύσσει τί εἶναι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ λέγει ὅτι τὸ ἔργον τοῦ ἀρχιτέκτονος προϋποθέτει εὐρυτάτην μάθησιν καὶ πολυμερεστάτην μόρφωσιν, στηρίζεται δὲ κυρίως εἰς τεχνικὰς καὶ πρακτικὰς γνώσεις ἀφ' ἑνὸς καὶ εἰς αἰσθητικοθεωρητικὴν ἱκανότητα ἀφ' ἑτέρου. Ἡ μάθησις περιλαμβάνει σχέδιον, τοπογραφίαν, ὀπτικήν, μαθηματικὰ καὶ γεωμετρίαν, ἱστορίαν, φιλοσοφίαν, μουσικήν, ὑγιεινήν, νομικὴν καὶ ἀστρονομίαν. Ἔπειτα ἐξετάζει τὰ εἴδη καὶ τὸν σκοπὸν τῶν διαφόρων οἰκοδομημάτων, τὴν ἐκλογὴν ὑγιεινῆς τοποθεσίας διὰ τὰς πόλεις καὶ τῆς ὑγιεινῆς θέσεως διὰ τὸ δίκτυον τῶν ὁδῶν καὶ δὴ ἀναλόγως τῶν ρευμάτων τῶν ἀνέμων, τὴν ἐκλογὴν καταλλήλου μέρους διὰ τὰ δημόσια κτίρια τῆς πόλεως καὶ περὶ τῆς καταλλήλου ὀχυρώσεως αὐτῶν. Εἰς τὸ 2ον βιβλίον πραγματεύεται περὶ τῶν οἰκοδομικῶν ὑλικῶν, περὶ τῆς συστάσεώς των καὶ περὶ τῶν προτερημάτων καὶ ἐλαττωμάτων των. Εἰς τὸ 3ον βιβλίον ἐξετάζει γενικῶς τοὺς ναοὺς καὶ τὰ διάφορα εἴδη αὐτῶν, τὰ θεμέλια αὐτῶν καὶ τὸν ἰωνικὸν ρυθμόν. Εἰς τὸ 4ον ὁμιλεῖ περὶ τῆς γενέσεως τῶν ρυθμῶν τῶν κιόνων, περὶ τῆς ἐφευρέσεως καὶ διαμορφώσεως τοῦ κορινθιακοῦ κιονοκράνου, περὶ τῆς διακοσμήσεως τῶν ρυθμῶν, περὶ τοῦ δωρικοῦ ρυθμοῦ, περὶ τῆς ἐσωτερικῆς διαιρέσεως τοῦ ναοῦ, περὶ τοῦ προσανατολισμοῦ τῶν ναῶν, περὶ τοῦ τοσκανικοῦ ρυθμοῦ καὶ περὶ τῶν λοιπῶν εἰδῶν τῶν ναῶν καὶ περὶ τῶν βωμῶν. Εἰς τὸ 5ον μελετᾷ τὴν ἀγορὰν (Forum), τὰς βασιλικάς, τοὺς θησαυρούς, τὰς εἱρκτάς, τὰ θέατρα, τὴν ἁρμονίαν καὶ ἀκουστικὴν τοῦ θεάτρου, τὰ λουτρά, τὴν παλαίστραν, τὸ γυμνάσιον, τὰς ἐξέδρας, τοὺς λιμένας καὶ τὰ περὶ αὐτοὺς κτίρια. Εἰς τὸ 6ον τὰ ἰδιωτικὰ οἰκοδομήματα, τὴν θέσιν καὶ διάταξίν των, τὴν ἀγροτικὴν οἰκίαν, τὴν ἑλληνικὴν οἰκίαν καὶ τὰ ὑπόγεια κτίσματα. Εἰς τὸ 7ον ἐξετάζει τὸ ἔδαφος καὶ τὴν παρασκευήν του πρὸς κτίσιν, τὰ διάφορα κονιάματα, τοὺς θόλους καὶ τὴν διακόσμησιν τῶν οἰκιῶν. Εἰς τὸ 8ον ὁμιλεῖ περὶ τῶν ὑδάτων, περὶ

Digitized by Google

τῶν πηγῶν, περὶ τῶν βροχῶν καὶ ρευμάτων, περὶ ὑδραγωγείων, κρηνῶν καὶ δεξαμενῶν. Εἰς τὸ 9ον περὶ τῶν οὐρανίων σωμάτων, περὶ τοῦ φωτὸς τῆς σελήνης καὶ περὶ ὡρολογίων καὶ τέλος εἰς τὸ 10ον περὶ μηχανικῆς, περὶ τῶν διαφόρων μηχανῶν, ἀνυψωτικῶν, ὑδραντλητικῶν, στρατιωτικῶν, πολιορκητικῶν καὶ ἀμυντικῶν.

Μεγίστη ἦτο ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Βιτρουβίου, διότι ὄχι μόνον κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἐχρησίμευεν ὡς ἀπαραίτητον βοήθημα διὰ τὰς ἀρχιτεκτονικὰς ἀνάγκας, ἀλλὰ καὶ βραδύτερον οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ μελετᾶται. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται καὶ ἡ εἰς τόσα πολλὰ ἀντίγραφα μέχρις ἡμῶν διάσωσίς του. Πεντήκοντα ἓξ ἀντίγραφα ἔχομεν αὐτοῦ τοῦ Η΄ καὶ Θ΄ αἰῶνος ἐκτὸς τοῦ ἀρχαιοτέρου κώδικος τοῦ Βατικανοῦ. Βραδύτερον πάλιν, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν, ὅτε ἡ μελέτη τῆς ἀρχαιότητος ἔλαβε τόσην ἀνάπτυξιν καὶ ἀνευρέθη τὸ πρῶτον χειρόγραφον εἰς τὴν μονὴν τῶν Βενεδικτίνων τοῦ Monte Cassino, τὸ ἔργον τοῦ Βιτρουβίου ἀπετέλεσε τὴν μοναδικὴν βάσιν πάσης ἀρχαιολογικῆς ἐρεύνης περὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, κατὰ τὸ τέλος δὲ τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ ἡ ἀφετηρία πάσης καλλιτεχνικῆς δημιουργίας. Τῷ 1542 ἱδρύθη ἐν Ρώμῃ ἡ Βιτρουβιανὴ Ἀκαδημία, ἔκτοτε δὲ οἱ κανόνες τοῦ Βιτρουβίου ἐθεωρήθησαν ὡς τὰ κλασσικὰ ὑποδείγματα τῆς ἑλληνικῆς καὶ ἐν γένει τῆς κλασσικῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς πλείστας μελέτας καὶ ὑπομνήματα, τὰ ὁποῖα ἐσχημάτισαν ὁλόκληρον περὶ αὐτὴν φιλολογίαν. Καὶ μέχρι τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος ὁ Βιτρούβιος ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ νομοθέτης εἰς τὰ ἀρχιτεκτονικὰ ζητήματα ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀρχαιότητα, ἐκ τῆς ὁποίας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐνεπνέετο ἡ τέχνη μετὰ τὴν Ἀναγέννησιν. Ἀλλ' αἱ νεώτεραι ἀνασκαφαὶ καὶ ἔρευναι ἀπέδειξαν ὅτι ὁ Βιτρούβιος, παρ' ὅλας τὰς πολυτίμους πληροφορίας, τὰς ὁποίας μᾶς παρέχει, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀποδίδει πάντοτε τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τῆς ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Λίαν πρακτικὸς ἄνθρωπος, γνωρίζει καλῶς τὰς ἀρχιτεκτονικὰς μορφὰς τῆς ἐποχῆς καὶ ἀντιπροσωπεύει τὰς ἱστορικὰς καὶ θεωρητικὰς γνώμας τῶν αὐγουστείων χρόνων, αἱ ὁποῖαι, φυσικῷ τῷ λόγῳ, ἀναφέρονται εἰς τὰ οἰκοδομήματα τῆς περιόδου ἐκείνης καὶ ἐκεῖθεν ἐξηγοῦνται. Μᾶς δίδει βέβαια πλήρη ἰδέαν τῶν τεχνικῶν καὶ ὑλικῶν μέσων, τῶν ἀπαραιτήτων εἰς τὴν οἰκοδομικήν, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὸς ἐγνώριζε ὡς ἐν χρήσει εὑρισκόμενα καὶ τὰ ὁποῖα κατὰ παράδοσιν σῳζόμενα εἰς τὰ ἐργαστήρια καὶ τὰς συντεχνίας μᾶς παρέχουν ἀσφαλεῖς ἐνδείξεις καὶ περὶ τῆς παρασκευῆς καὶ χρήσεως αὐτῶν εἰς προγενεστέρους χρόνους. Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα, οὐδὲ πρέπει νὰ ἐμπιστευθῶμεν εἰς τὰ λεγόμενά του ὡς πρὸς τὴν κλασσικὴν ἑλληνικὴν ἀρχιτεκτονικήν. Ὡς πρὸς τοῦτο ὁ Βιτρούβιος εἶναι δυνατὸν νὰ μᾶς πληροφορήσῃ τὸ πολὺ μέχρι τῆς ὀλίγον πρὸ αὐτοῦ ἑλληνιστικῆς περιόδου, τῆς ὁποίας τὰ οἰκοδομήματα ἠδύνατο καὶ ἐξ αὐτοψίας ἀκόμη νὰ γνωρίζῃ ὡς σῳζόμενα μέχρι αὐτοῦ.

Καλὴ ἔκδοσις τοῦ Βιτρουβίου εἶναι ἡ τοῦ *Rose* 2α ἔκδ. 1899. — Μεταφράσεις: Ἰταλική: *Viviani* καὶ *Tuzzi*. L'architettura di Vitruvio tradotta in italiano, 1830—1833. — Γαλλική: τοῦ περιφήμου ἀρχιτέκτονος *Cl. Perrault*, 1673, πολλάκις ἐκδοθεῖσα, καὶ τοῦ *A. Choisy* 1909 εἰς 4 τόμ. μὲ τὸ λατινικὸν κείμενον, μετάφρασιν, σχόλια καὶ σχέδια. — Γερμανική: *J. Prestel*, 1912—1914 μὲ μετάφρασιν, σχόλια καὶ σχέδια. — *Jolles*, Vitruvs Aesthetik, 1906. — *Sontheimer*, Vitruv und seine Zeit. 1908.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

Βιτρούβιος (Vitruvius) *[Ἀστρονομ.]*. Περίφρακτος πεδιὰς τῆς Σελήνης, κειμένη ἐν τῷ βορειοδυτικῷ τεταρτημορίῳ τοῦ δίσκου αὐτῆς, εἰς σεληνογραφικὸν μῆκος 33° Δ καὶ πλάτος + 17° περίπου. Τὰ τοιχώματα αὐτῆς ὑψοῦνται εἰς μικρὸν σχετικῶς ὕψος ἐν μέσῳ περιοχῆς, ἥτις παρουσιάζει ἀξιοσημειώτους μεταβολάς.

Σ. Π.

Βιτρὺ (Vitry), ***Ἐδουάρδος***. Γάλλος νομισματολόγος καὶ φιλόλογος (1670—1730). Κατετάγη εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἰησουιτῶν, ὅπου διεκρίθη διὰ τὴν μόρφωσίν του. Ἐδίδαξε τὴν ἀστρονομίαν, τὰ μαθηματικὰ καὶ τὴν θεολογίαν εἰς Καὲν καὶ ἐκλήθη (1724) εἰς Ρώμην, διὰ νὰ διευθύνῃ τὰς ἀρχαιολογικὰς ἀνασκαφάς, αἵτινες διεκόπησαν διὰ τοῦ θανάτου του. Συνέγραψε πλεῖστα ἔργα ἀπὸ τοῦ 1716—1729, ὧν σπουδαιότερον εἶναι τὸ «*Περὶ μέτρων καὶ ἀξιῶν παρὰ Ρωμαίοις*».

—**Βιτρὺ** (Vitry), ***Ἰάκωβος***. Γάλλος κληρικός, ἐπίσκοπος Πτολεμαΐδος (1217) καὶ εἶτα καρδινάλιος

Κ. Βίτς: *Αἱ Ἅγιαι Αἰκατερίνη καὶ Μαγδαληνή.*

[Πινακοθήκη Στρασβούργου.]

(1229), ἀποθανὼν τῷ 1244. Διεκρίθη ἰδίᾳ ὡς ἱστοριογράφος. Ἔργα του εἶναι: «Ἀνατολικὴ Ἱστορία», εἰς τὴν ὁποίαν περιγράφονται ἡ πρώτη σταυροφορία καὶ οἱ Ἅγιοι Τόποι, «Ἱστορία τῆς Δύσεως», ἥτις κατ' οὐσίαν ἀποτελεῖ περίληψιν τῆς συγχρόνου του ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας. Ὡσαύτως ἔγραψεν «Ἐπιστολὰς» καὶ ἄλλα τινὰ ἔργα μικροτέρας σπουδαιότητος.

—Ω.

— **Βιτρὺ** (Vitry), ***Λουδοβῖκος Γκαλλούτσιο ντὲλ' Ὀπιτάλ***. Γάλλος στρατιωτικὸς (1545—1611). Ἠκολούθησε κατ' ἀρχὰς τὸν δοῦκα τοῦ Ἀλανσὸν εἰς ὅλας του τὰς ἐπιχειρήσεις, κατόπιν δὲ κατετάγη εἰς τὸ στράτευμα τοῦ Ἑρρίκου Γ΄ (1584). Διεκρίθη διὰ τὴν τόλμην του κατὰ τὴν ἄμυναν τῶν Παρισίων κατὰ Ἑρρίκου τοῦ Δ΄. Βραδύτερον συνεμάχησε μετ' αὐτοῦ καὶ ἐτιμήθη διὰ τῶν ἀξιωμάτων τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς φρουρᾶς, τοῦ διοικητοῦ τοῦ Μὼ καὶ ἄλλων τινῶν τίτλων.

— **Βιτρὺ** (Vitry), ***Νικόλαος ντὲλ' Ὀπιτάλ***. Γάλλος μαρκήσιος, πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ *Λουδοβίκου Βιτρὺ* (1581—1644). Διεδέχθη τὸν πατέρα του εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς φρουρᾶς τοῦ βασιλέως (1611), ἐδολοφόνησε τὸν ντ' Ἄνκρ ἐντὸς τῆς αὐλῆς τοῦ Λούβρου (1617) καὶ ἠμείφθη διὰ τοῦτο διὰ τῆς στραταρχικῆς ράβδου, διηύθυνε τὴν πολιορκίαν τῆς Λὰ Ροσὲλ (1631) καὶ ὠνομάσθη διοικητὴς τῆς Προβηγκίας. Ὁ βίαιος ὅμως χαρακτήρ του καὶ ἡ ἔρις του μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σουρντὶ τῷ ἐστοίχισαν τὴν εἰς τὴν Βαστίλλην ἐγκάθειρξίν του (1637) ἐπὶ ἑξαετίαν ὁλόκληρον. Ἓν ἔτος μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του ἀπέκτησε τὸν τίτλον τοῦ δουκός.

Κ. Ι. Ν.

— **Βιτρὺ** (Vitry), ***Φίλιππος ντὲ*** — (λατιν. Philippus de Vitriaco). Γάλλος κληρικὸς γεννηθεὶς μεταξὺ τοῦ 1285 καὶ 1295 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1361. Κατ' ἀρχὰς γραμματεὺς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν Καρόλου τοῦ Δ΄ καὶ Φιλίππου Δ΄ τοῦ Βαλοᾶ, εἰσῆλθεν ἀργότερον εἰς τὰς μοναχικὰς τάξεις, ἔνθα καὶ διέπρεψεν ἰδίως ὡς μουσικὸς συνθέτης καὶ θεωρητικός. Ὑπῆρξεν ἐν Γαλλίᾳ εἷς τῶν πρώτων ἀντιπροσώπων τῆς Ars nova, ἥτις ἐμφανισθεῖσα διὰ τοῦ Machault εἶχε κάμει κατάπληξιν. Ἡ νέα αὕτη τέχνη, ὀνομασθεῖσα ἔκτοτε *ἀντίστιξις*, εἶναι ἡ ἀφετηρία ὁλοκλήρου τῆς πολυφωνικῆς μουσικῆς, ἥτις, διηνεκῶς τελειοποιουμένη κατὰ τὸν μεσαίωνα, κατέληξεν εἰς τὰς μεγάλας μορφὰς τοῦ *Παλεστρίνα*, *Βικτόρια* καὶ *Ὀρλάνδους ντὶ Λάσσους*. Ἡ φήμη τοῦ Βιτρὺ ὑπῆρξε μεγίστη, ὑπερβᾶσα τὰ ὅρια τῆς πατρίδος του. Δυστυχῶς οὐδὲν τῶν ἔργων του διεσώθη μέχρις ἡμῶν· φαίνεται πάντως ὅτι εἰς αὐτὸν ὀφείλονται ἡ ἁπλοποίησις τῆς παρασημαντικῆς τοῦ μεσαίωνος καὶ αἱ νέαι βάσεις ἐφ' ὧν ἐστηρίχθη ἔκτοτε ἡ μουσικὴ γραφή. Πλεῖστα ἐγχειρίδια ἀποδοθέντα εἰς τὸν Βιτρὺ ἀπεδείχθησαν νόθα ὑπὸ τοῦ Ρίμαν.

Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

βιτρῶτις (ἡ) *[Στρατ.]*. Δηλητηριώδης χημικὴ συσκευασία, δι' ἧς ἐπληροῦντο κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον 1914—1918 γαλλικά τινα βλήματα πυροβολικοῦ, χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν ἐκπομπὴν ἀσφυξιογόνων ἀερίων (βλ. λ. *ἀέρια*), ἀντικαταστήσασα δὲ τὴν *βινσενίτιδα* (βλ. λ.), καθ' ὃ μᾶλλον εὐκολοσυντήρητος.

Ν. Θ. Κ.

Βὶτς (Vich) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας (βλ. **Βὶχ**).

Βὶτς (Witz), ***Κονράδος***. Ἑλβετὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς πιθανῶς τῷ 1398 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1454. Ὁ πατήρ του *Χὰνς Βὶτς* ἢ *Ἰωάννης Βίτσιγκερ* ἦτο ἐπίσης ζωγράφος, ἀναφερόμενος τῷ 1402 ἐν Νάντῃ, εἰργάσθη δὲ ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν ἑλβετικὴν πόλιν Ρόττβαϊλ, ὅπου τῷ 1431 μετέβη καὶ ὁ υἱός του καὶ συνειργάσθη μετ' αὐτοῦ. Ἐκεῖθεν ὁ Βὶτς ἀνεχώρησεν εἰς Βασιλείαν, ὅπου τῷ 1434 ἐνεγράφη εἰς τὴν συντεχνίαν τῶν ζωγράφων. Ἐκεῖ ηὐδοκίμησε μεγάλως καὶ ἀπέκτησεν ἱκανὴν περιουσίαν. Τῷ 1443 ἠγόρασε μεγαλοπρεπῆ οἰκίαν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐγκατέλειψε τὴν Βασιλείαν καὶ μετέβη εἰς Γενεύην, ὅπου ἐζωγράφησε τὸν μέγαν βωμόν, τῷ δὲ 1446 ἐπέστρεψεν εἰς Βασιλείαν, ὅπου καὶ παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἐπὶ πολὺν χρόνον ὁ *Βὶτς* ἢ *Sapientis*, ὡς ὁ ἴδιος ἐκλατινίζει τὸ ὄνομά του, ἐλησμονήθη ἐντελῶς, ἂν καὶ ζῶν ἐτιμᾶτο μεγάλως. Εἰς ποίημα λαϊκὸν τοῦ 1450 ἀναφέρεται ὡς ζωγράφος καὶ ξυλογλύπτης. Ἀπὸ τὰ πρῶτά του ἔργα εἶναι: ἡ «Σταύρωσις» τοῦ Βερολίνου καὶ «Ἡ ἁγία οἰκογένεια» τῆς Νεαπόλεως. Εἰς τὴν Σταύρωσιν δεξιᾷ ἵσταται θρηνῶν ὁ Ἰωάννης, ἀριστερᾷ δὲ ἡ Παναγία μὲ δύο γυναῖκας καὶ κάτω ἀριστερᾷ γονατίζει ὁ δωρητής. Γοητευτικὴ εἶναι ἡ τοποθεσία εἰς τὸ βάθος μὲ τὸν ὑποκίτρινον οὐρανόν, ὅπου προβάλλεται ὁ ἐσταυρωμένος. Γραφικωτέρα εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ εἶναι ἡ ἁγία οἰκογένεια. Ἐμπρὸς κάθηται ἡ Παναγία μὲ τὸν Ἰησοῦν, πρὸ τοῦ ὁποίου κρατεῖ ἀνοικτὸν βιβλίον ἡ ἁγία Αἰκατερίνη τῆς Ἀλεξανδρείας, ὀπίσω ἡ ἁγία Βαρβάρα μὲ τὸν πλησίον της συμβολικὸν πύργον, ὅπου ἐνεκλείσθη ὑπὸ τοῦ πατρός της, ἵνα μὴ τὴν βλέπῃ ἄλλος τις καὶ ὅπου ἀποδε-

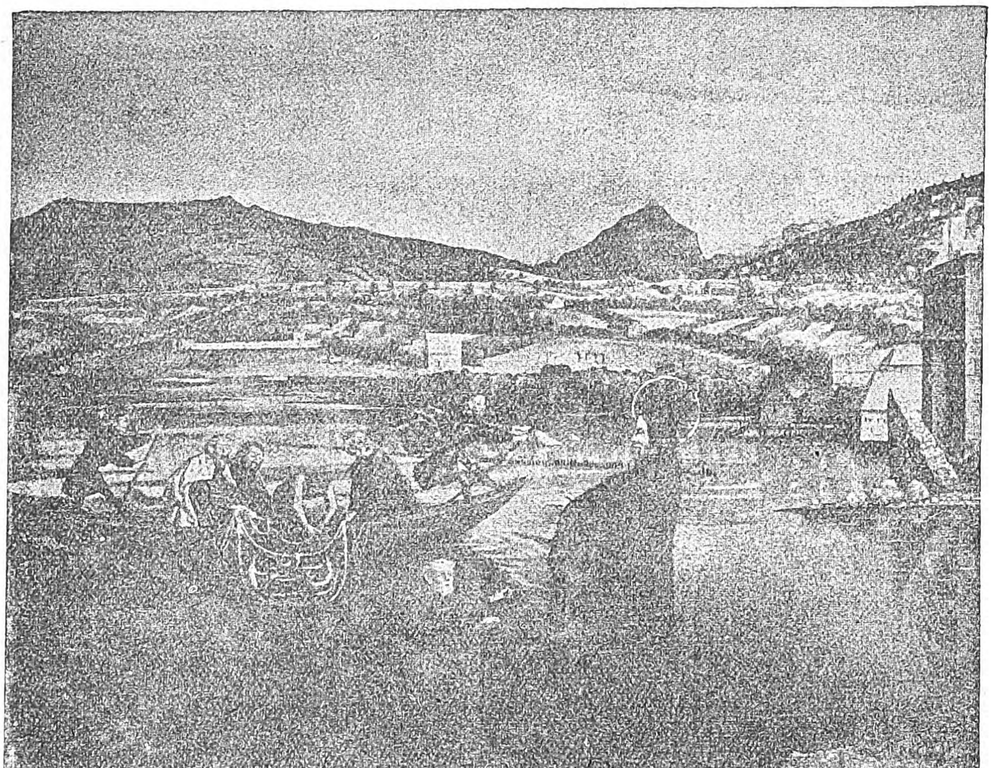

Κ. Βίτς: *Ἡ ἁλιεία τοῦ Πέτρου.*

[Μουσεῖον Γενεύης.]

Digitized by Google

χθεῖσα τὸν Χριστιανισμὸν ἐβαπτίσθη. Εἰς τὸ δεξιὸν ἄκρον ὁ Ἰωσὴφ ἐκτείνει τὰς χεῖρας, ἵνα λάβῃ τὸν Ἰησοῦν. Ὅλα εἰκονίζονται ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ, ἀλλὰ ὡραῖα διαγράφεται τὸ ἐσωτερικὸν σκιόφως τῆς ἐκκλησίας, ἥτις εἶναι πιθανώτατα ἡ μητρόπολις τῆς Βασιλείας· ἡ ὅλη ἀπόδοσις ἐνθυμίζει τὸν maitre de Flémale, τοῦ ὁποίου, ὡς καὶ τῆς φλαμανδικῆς ἐν γένει τέχνης, τὴν ἐπίδρασιν ὑπέστη ὁ Βίτς, ὅπως καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ. Δύο ὅμως εἶναι τὰ κύρια καὶ μεγάλα ἔργα του: «Ὁ βωμὸς τῆς Βασιλείας», τὸν ὁποῖον ἐζωγράφησε περὶ τὸ 1439—1440 καὶ «Ὁ βωμὸς τῆς Γενεύης» τοῦ 1444—1446, ὅπου, παρὰ τὰς διαφόρους ἐπιδράσεις, ἔδειξε τὴν ἀτομικήν του προσωπικότητα. Τοῦ βωμοῦ τῆς Βασιλείας δὲν σῴζονται ὅλα τὰ μέρη, εἶναι δὲ καὶ ταῦτα διεσκορπισμένα, καθόσον ἓξ εὑρίσκονται εἰς τὴν Βασιλείαν, δύο εἰς τὸ Schleissheim καὶ ἓν εἰς τὸ Βερολῖνον. Τὸ μεσαῖον τμῆμα, εἰκονίζον τὴν ἁγίαν Τριάδα, σῴζεται μόνον ἐν ἀντιγράφῳ εἰς τὸ Βερολῖνον. Εἰς τὰ ἐν Βασιλείᾳ μέρη παριστάνεται ὁ Δαυΐδ, μεγαλοπρεπὴς ἐπιβλητικὴ μορφή, πρὸς τὸν ὁποῖον διψῶντα ἔρχονται φέροντες ὕδωρ ἀπὸ τὴν Βηθλεέμ, τὴν κατεχομένην ὑπὸ τῶν Φιλισταίων, τρεῖς ἥρωες. Αἱ μορφαί των, μὲ ζωηρὸν χρῶμα ἀλλὰ μὲ ἁπαλὴν γραφικότητα πλαττόμεναι, ἐξαίρονται πρὸ τοῦ χρυσοῦ μὲ ὁμοιόχρωμα κοσμήματα ποικιλλομένου βάθους. Ἰσχυρὰ εἶναι ἡ μορφὴ τοῦ ἱερέως μὲ τὸ ἀνοικτόχρωμον ἱμάτιον, τὸ ὁποῖον καταπίπτει εἰς μεγάλας πτυχὰς καὶ γραφικώτατα παριστάνονται ὁ Ἀχάσβερος καὶ ἡ Ἐσθὴρ μὲ τὰ ἁπλούμενα κάτω ῥιπιδοειδῆ φορέματα καὶ τὰς τεθλασμένας πτυχάς των. Ποιητικὴ διάθεσις διαπνέει τὴν «Συνάντησιν τοῦ Ἰωακεὶμ καὶ τῆς Ἄννης» πρὸ τῆς Χρυσῆς Πύλης ἐν Βασιλείᾳ καὶ θαυμασίως ἀπεικονίζει τὸ ἐσωτερικὸν οἰκίας ὁ «Εὐαγγελισμὸς» τῆς Νυρεμβέργης μὲ τὴν γραφικὴν παράστασιν τοῦ χώρου διὰ τῶν ἰσχυρῶν σκιῶν εἰς τοὺς τοίχους καὶ τὸ ἔδαφος καὶ μὲ τὴν ἁπλότητα καὶ συνολικὴν ἀπόδοσιν τῆς γενικῆς ἐντυπώσεως χωρὶς ἐπιμονὴν εἰς τὰς λεπτομερείας.

Παραστατικώτερος ὅμως γίνεται ὁ Βίτς εἰς τὸν ἄλλον του βωμὸν τῆς Γενεύης, ὁ ὁποῖος παρηγγέλθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Γενεύης τῷ 1444 καὶ τοῦ ὁποίου μόνον τέσσαρα μέρη σῴζονται, ἀνήκοντα πιθανῶς εἰς μίαν πτέρυγα. Ἡ «Προσκύνησις τῶν μάγων» ἔχει ἐντελῶς ἐξαιρετικὸν χαρακτῆρα. Ἡ Παναγία κάθηται πρὸ τοῦ σταύλου, τοῦ ὁποίου ἡ γωνία εἰκονίζεται εἰσχωροῦσα ἐμπρὸς εἰς τὸν πίνακα, καὶ ἔρχονται ἐξ ἀριστερῶν οἱ μάγοι μὲ τὰ δῶρα. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ ἀντίθεσις τοῦ φωτὸς καὶ τῆς σκιᾶς καὶ αἱ εἰς τὸ ἔδαφος καὶ τὸν τοῖχον πίπτουσαι σκιαὶ τῶν ἀντικειμένων καὶ μάλιστα ἡ τῆς κεφαλῆς τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Χριστοῦ. Εἰς μνημειώδη ὅμως παράστασιν τῆς φύσεως ἀνυψοῦται μὲ τὴν «Ἁλιείαν τοῦ Πέτρου», ὅπου μὲ μεγάλας γραμμὰς ἔχει εἰκονίσει γραφικώτατα μίαν ἄποψιν τῆς λίμνης τῆς Γενεύης, τὴν ὁποίαν μάλιστα ἔχουν προσδιορίσει τελείως ἀπὸ ποῖον σημεῖον ἔχει ληφθῆ. Ἐμπρὸς εἰς τὸ πρῶτον ἐπίπεδον ἵσταται βαρὺς ὁ Ἰησοῦς καὶ πέραν αὐτοῦ ἁπλοῦται ἡ λίμνη· εἰς τὸ βάθος περαιτέρω ἡ λέμβος μὲ τοὺς ἁλιεῖς, μικροσκοπικούς πως, καὶ πέραν οἱ λόφοι κλείουν τὸ τοπίον μὲ τοὺς πρασίνους λειμῶνας καὶ τὰ μικρὰ δένδρα τὰ κατεσπαρμένα κατὰ μάζας ἢ μεμονωμένα ἀνὰ τοὺς ἀγρούς. Νομίζει τις ὅτι σήμερον ἐζωγραφήθη τὸ τοπίον αὐτὸ μὲ ὅλην τὴν ἁπλότητα καὶ τὴ ψυχικότητά του. Μὲ πρωτογενῆ ἀφέλειαν καὶ ἁπλότητα εἰκονίζεται καὶ ἡ «Ἀπελευθέρωσις τοῦ Πέτρου» εἰς δύο σκηνὰς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πίνακος: Εἰς τὴν μίαν ὁ ἄγγελος ἐξυπνᾷ τὸν Πέτρον καὶ περαιτέρω ὁ ἄγγελος ὁδηγεῖ αὐτὸν ἀπὸ τῆς χειρὸς ἔξω τῆς αὐλῆς τῆς φυλακῆς πρὸ τῶν προστρεχόντων φυλάκων. Ἐκ τῶν τελευταίων του ἔργων εἶναι: «Ἡ ἁγία Αἰκατερίνη καὶ ἡ Μαγδαληνὴ» τῆς Πινακοθήκης τοῦ Στρασβούργου, καθήμεναι ὑπὸ τοὺς θόλους ἐκκλησίας. Μὲ διαύγειαν καὶ ἐξαιρετικὴν δύναμιν αἰσθητοποιεῖται ἐδῶ ὁ ἐσωτερικὸς χῶρος καὶ μὲ ἀσφαλὲς σχέδιον καὶ λαμπρὸν χρῶμα ἀποδίδονται αἱ μορφαί, εἰς τὰς ὁποίας τόσον ἁρμονικῶς ἀντιτίθεται τὸ βαθὺ ἐρυθρὸν πρὸς τὸ κιτρινοπράσινον τῶν φορεμάτων. Ἐν γένει ὁ Βίτς ἀποτελεῖ ἰσχυρὰν καλλιτεχνικὴν φυσιογνωμίαν. Αἱ δυσανάλογοι μορφαί του ἔχουν μίαν ἐξαιρετικὴν σταθερότητα καὶ δύναμιν, ἡ δὲ ἀντίληψις τοῦ χώρου εἶναι πλήρης αἰσθήματος καὶ λεπτότητος, ἐνίοτε δ' ἐνέχει μεγαλεῖον μνημειῶδες. Μεταχειρίζεται συνήθως τὰς σκιάς, τὰς ὁποίας ῥίπτουν τὰ πράγματα, καὶ ἀντὶ φανταστικῶν ἀγαπᾷ νὰ παρουσιάζῃ πραγματικὰ τοπία, τὰ ὁποῖα ἀποδίδει εἰς γενικάς, ἀλλὰ λίαν ἐκφραστικὰς καὶ ὑποβλητικὰς γραμμάς.

[*Daniel Burckhardt*, Preussische Jahrbücher, 1906.]

Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

βίτσα (ἡ) δημοτ.· ῥάβδος λεπτὴ εὐλύγιστος, ἄλλως *βέργα, λεγούνα:* «ἀγριλίτικη βίτσα»· || μαστίγιον, ἄλλως καμτσίκι.

Βίτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 374. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο συνεχομένων συνοικισμῶν, τῆς *Ἄνω καὶ Κάτω Βίτσης* (*Μεσιοῦ* καὶ *Κάτω Μαχαλᾶ*). Μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος οἱ δύο οὗτοι συνοικισμοὶ μετὰ τοῦ ὑπερκειμένου *Μονοδενδρίου* ἀπετέλουν μίαν κοινότητα καλουμένην *Βεζῆτσα* καὶ εἶτα *Βεΐτσα*, *Βίτσα* καὶ *Βίτσες*. Βραδύτερον ὁ Ἄνω Μαχαλᾶς ὠνομάσθη *Μονοδένδρι*, οἱ δὲ ἕτεροι *Μεσαῖος* καὶ *Κάτω Μαχαλᾶς* καὶ ἀπετέλεσαν τρεῖς κοινότητας μέχρι τοῦ 1919, ὁπότε αἱ δύο, Ἄνω καὶ Κάτω Βίτσα, ἡνώθησαν εἰς μίαν κοινότητα. Κεῖται ἐπὶ περιόπτου θέσεως. Ἔχει τρεῖς ἐκκλησίας καλοῦ βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ, κτισθείσας κατὰ τὸν ΙΔ'—ΙΣΤ' αἰῶνα, κεκοσμημένας μὲ ἀξιολόγους ἁγιογραφίας.

Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

Βίτσαινα ἢ *Βίτσενα* *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Πετροχώρι.

Βιτσάρης, ***Ἀντώνιος***. Ἰατρὸς ἐκ Ψαρῶν. Μετὰ τὴν ἐγκύκλιον αὐτοῦ παίδευσιν ἐσπούδασε τὴν ἰατρικήν, ἐγένετο δὲ τῷ 1855 ὑφηγητὴς τῶν νόσων τῶν παίδων, τῷ δὲ 1862 ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, διδάξας παρὰ τὰ νοσήματα τῶν παίδων καὶ ἱστορίαν τῆς ἰατρικῆς καὶ ψυχικὰ νοσήματα. Τῷ 1864 ἐγένετο τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Παιδιατρικῆς. Ὁ Βιτσάρης ἐκτὸς ἄλλων πραγματειῶν περὶ παιδικῶν νοσημάτων, δημοσιευθεισῶν κυρίως ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἀσκληπιός», ἔγραψε καὶ «Ἐγχειρίδιον εἰδικῆς παθολογίας καὶ θεραπείας τῶν παίδων» (Ἀθ. 1871, 8ον, σελ. 670). Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1882.

ΑΡ. Π. Κ.

—**Βιτσάρης**, ***Ἰωάννης***. Καλλιτέχνης, γλύπτης, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1843. Εἶναι δημιουργὸς τῆς πραγματιστικῆς (ῥεαλιστικῆς) σχολῆς ἐν Ἑλλάδι καὶ πρόδρομος τῶν νεωτέρων τάσεων ἐν τῇ γλυπτικῇ, ὁ σημαντικώτερος δὲ τῶν Ἑλλήνων γλυπτῶν. Κατήγετο ἐκ παλαιᾶς Ἀθηναϊκῆς οἰκογενείας, τῶν *Βουτσάρηδων* ἢ *Βουτσαραίων*, ἐνωρὶς δὲ μετέβαλε τὸ ὄνομά του ἐπὶ τὸ εὐφωνικώτερον εἰς *Βιτσάρης*. Ἔχων ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας μεγάλην κλίσιν εἰς τὴν γλυπτικὴν εἰσῆλθεν εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον τῷ 1860, ἀκολουθήσας ἐν αὐτῷ ἐπὶ 4 ἔτη τὴν σπουδὴν τῆς γλυπτικῆς. Τῷ 1863—1864, ἐπὶ Κουμουνδούρου, ἐστάλη ὡς ὑπότροφος εἰς τὸ Μόναχον, εἰς τὴν αὐτόθι Ἀκαδημίαν, διαμείνας 7—8 περίπου ἔτη, ἔχων συμμαθητὰς τοὺς καλυτέρους τῶν Γερμανῶν γλυπτῶν, ἐν οἷς καὶ τὸν Ἔμπερλε, τὸν μετὰ ταῦτα καθηγητὴν τῆς Ἀκαδημίας. Ἐν Μονάχῳ, πρωτεύων ἀπὸ ἐνωρίς, ἀπέσπασε τὸν θαυμασμὸν τῶν τε διδασκάλων καὶ συμμαθητῶν, θεωρούμενος ὡς τὸ τιμητικὸν κόσμημα, τὸ καύχημα τῆς Ἀκαδημίας, ὁ δὲ Ἔμπερλε πάντοτε ἀπεκάλει αὐτὸν μεγαλοφυΐαν. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας καθ' ἣν ἐποχὴν ἤκμαζεν ἡ μεγάλη ἀκόμη σχολὴ τοῦ Δρόση καὶ τῶν κλασσικιστῶν, ἐπεβλήθη ὡς τεχνίτης δοκιμώτατος καὶ κυριαρχήσας διὰ τοῦ καλλιτεχνικοῦ του δαιμονίου ἐδημιούργησε τὴν ῥοπὴν τῆς ῥεαλιστικῆς σχολῆς. Ἐν Ἀθήναις ἵδρυσε τὸ ἐργαστήριον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀκαδημίας καὶ ἔναντι τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ἀποβὰν μετὰ μικρὸν τὸ ἀφανὲς κέντρον τῶν ὀλίγων θαυμαστῶν. Εἰς τὴν τότε κοσμουμένην Σιναίαν Ἀκαδημίαν, ἐπὶ Δρόση, ἔγλυψεν ἐπὶ μαρμάρου τοὺς ὡραιοτάτους γρῦπας καὶ ἄλλα τεμάχια ἐκ τῶν γλυπτῶν τῶν κοσμούντων τὴν Ἀκαδημίαν. Τῷ 1874 δημιουργεῖ τὸ μνημεῖον Χ. Παπαδάκη καὶ μετὰ ταῦτα τὰ κάλλιστα τῶν ἔργων του. Εἶναι δὲ ταῦτα (βλ. εἰκόνας ἐν σελ. 385) τὰ ἑξῆς: α) Τὸ μνημεῖον τοῦ εὐεργέτου τοῦ Πανεπιστημίου Παύλου Παυλοπούλου. Ὑπὸ τὴν προτομὴν τοῦ ἀνδρὸς παρίσταται ἡ Δικαιοσύνη, γυνὴ ἐν φυσικῷ μεγέθει, καθημένη, κρατοῦσα διὰ τῆς δεξιᾶς τὸν ζυγὸν ἐν ἀχρηστεύσει καὶ δεικνύουσα διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὴν προτομήν. Ἡ συνολικὴ γλυπτικὴ ἐργασία τῆς Δικαιοσύνης κρίνεται ὑπὸ τῶν εἰδημόνων τεχνιτῶν τοῦ μαρμάρου ὡς ἀνυπέρβλητος διὰ τὴν λεπτότητα καὶ τὴν «ειδιακὴν λεπτομέρειαν. Αἱ πτυχολογικαὶ λεπτομέρειαι καὶ ὁ καθόλου σχηματισμὸς εἶναι ἀπαράμιλλοι. β) Τὸ μνημεῖον τῆς «Κοιμωμένης», τῆς παιδίσκης Μαρίας Ἰωάννου Δεληγιάννη, ἀποθανούσης τῷ 1883 ἐν Γαλλίᾳ 16έτιδος, ἀριστοκρατικῆς δὲ οἰκογενείας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ ἄωρος θάνατος τῆς νεάνιδος ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Βιτσάρην νὰ δημιουργήσῃ ἀθάνατον μνημεῖον, ὑπέρτερον, κατὰ τὴν ἐργασίαν, ὁμοίου ἔργου τοῦ Χαλεπᾶ, ἐγκλείοντος πένθιμον καὶ κλασσικὴν ἁπλότητα, ἐνῷ ἡ «Κοιμωμένη» τοῦ Βιτσάρη ἐγκλείει τὴν τέχνην. γ) Ἀλλὰ τὸ ἀριστούργημα τοῦ Ι. Βιτσάρη, ὑπέρτερον καὶ αὐτῆς τῆς παιδίσκης τοῦ Δαυὶδ Ἀνζὲ εἰς τὸν τάφον τοῦ Μπότσαρη, εἶναι ὁ «Ἄγγελος» (πενθοῦν παιδίον) ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς οἰκογενείας Ν. Κουμέλη. Ὁ ἄγγελος αὐτὸς εἶναι, κατὰ τὴν κρίσιν ὅλων, τὸ ἀριστούργημα τοῦ Νεκροταφείου, ἔχων σήμερον ἠκρωτηριασμένα τὰ δάκτυλα τῶν ποδῶν.

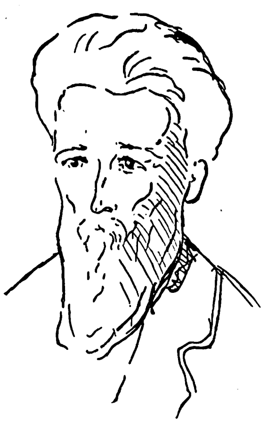

Ἰωάννης Βιτσάρης.

Ὁ ἄγγελος αὐτὸς μαζὶ μὲ τὸν ἄγγελον τοῦ νεκροταφείου τῆς Ζακύνθου, θεωρούμενον ἀκόμη τελειότερον, εἶναι τὰ δύο δείγματα τῆς μεγαλυτέρας τέχνης τοῦ Βιτσάρη. Μετὰ ταῦτα ἀκολουθοῦν τὰ μνημεῖα: δ) τῆς Σοφίας Χ. Χέλμη (1884), καὶ ε') τὸ ἀνάγλυφον τοῦ ἰατροῦ Ι. Βούρου (1885), τὸ ὁποῖον δύναται νὰ θεωρῆται ὡς ἡ ἀποθέωσις τῆς ἀναγλύφου ἐπιτυμβιακῆς τέχνης. Τῷ 1886 ἐδημιούργησε τὴν προτομὴν τοῦ Π. Μαυρομιχάλη, καὶ μετὰ ταῦτα τῶν Παπαδάκη, Κουμανούδη κλπ.

Εἰς τὴν περίεργον καὶ ἐπαναστατικὴν τέχνην τοῦ Βιτσάρη, τὴν χαρακτηρίζουσαν τὴν ἐλευθερίαν τῶν τάσεων αὐτοῦ, ὀφείλομεν καὶ τὰ δύο ἀριστουργήματα εἰς τὸ εἶδός των, τὸν λησμονηθέντα καὶ ἀφανισθέντα ἤδη «Ἑκατόγχειρα», καὶ τὸν «Ἀράπην Χρῖστον». Καὶ ὁ μὲν ἑκατόγχειρ, ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος κολοσσὸς παρὰ τὸ Μοναστηράκι, ἀπηθανάτισεν ὁλόκληρον περιοχὴν καὶ νῦν ἠφανίσθη· ὁ δὲ «Ἀράπης», περιεργοτάτη κεφαλὴ παλαιοῦ τινος Αἰθίοπος, τύπου τῶν Ἀθηνῶν, περισυνελέγη ὑπὸ τοῦ ζωγράφου Κοντοπούλου καὶ παρελήφθη ἀπὸ τὸν Θ. Θωμόπουλον, σῴζεται δέ. Τέλος τὸ ἄγαλμα «Ὁ δαμαστὴς τῆς Λυκαίνης» ὑψούμενον ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ. Ἄξιον ἰδίας σημειώσεως εἶναι καὶ ἡ ὀνομαστὴ «Ἑστία» (θερμάστρα) ἐπὶ σχεδίου ἀρχιτεκτονικοῦ τοῦ ἀρχιτέκτονος Ι. Μούση. Αὕτη ἀποσταλεῖσα εἰς τὴν διεθνῆ ἔκθεσιν τῶν Παρισίων τῷ 1900 ἔλαβεν χρυσοῦν βραβεῖον, τεθεῖσα ἐκτὸς συναγωνισμοῦ.

Ὁ Βιτσάρης ἀπέθανεν ἐξ ὑδρωπικίας ἐν πλήρει δημιουργικότητι τὴν 11 Δεκεμβρίου τοῦ 1892 εἰς ἡλικίαν 49 ἐτῶν. Ἐπέδρασεν ὅμως σπουδαίως, διότι τοῦτον ἠκολούθησαν ὁ Φιλιππότης καὶ ὁ Θωμόπουλος καὶ ἄλλοι ὀνομαστοὶ Ἕλληνες τεχνῖται, τοῦ Βρούτου ἐξαιρουμένου.

Ὁ Βιτσάρης θεωρεῖται ὁ μεγαλύτερος τῶν Ἑλλήνων γλυπτῶν, καταλογίζεται δὲ μεταξὺ τῶν μεγαλυτέρων τοιούτων τοῦ κόσμου. Ἀπέβαλεν οὗτος ὁριστικῶς τὴν «ῥουτίναν» καὶ ἀνέστειλε ῥιζικῶς τὴν ἀσθένειαν τοῦ κατὰ συνθήκην ψευδοκλασσικισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ μεγάλου Κανόβα ἐμάστιζε τὴν παγκόσμιον γλυπτικήν. Ὁ Βιτσάρης εἶναι φαινόμενον ἄξιον μεγάλης μελέτης ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν παγκόσμιον γλυπτικὴν δύναται νὰ ἐξαρθῇ εἰς μέγα ὕψος.

Εἶχεν εἰς τὴν ψυχήν του τὸ κλασσικὸν αἴσθημα, τὸ ὁποῖον εἶχον ὅλοι ἄλλως τε οἱ μεγάλοι Ἕλληνες γλύπται. Ἀλλ' ἐζήτησε διὰ τὴν παράστασιν αὐτοῦ ὄχι τὴν παλαιοτέραν παράδοσιν, τὴν ὁποίαν ἄλλως τε ὁ Δρόσης εἶχεν ἀποθεώσει, ἀλλὰ τὴν φυσικὴν ἀναδημιουργίαν καὶ τὴν πραγματικὴν ἀντιγραφήν. Οὐδὲν ἔργον τοῦ Βιτσάρη φέρει τὴν ἀνάμνησιν ἢ τὴν σφραγῖδα τοῦ προηγουμένου. Ἐλησμόνησεν, ὅτι ὑπῆρξε πρὸ αὐτοῦ τέχνη, καὶ μὲ τὴν βαθυτάτην καὶ κλασσικὴν ἀντίληψιν, κλασσικὴν εἰς ἁρμονίαν, πραγματισμὸν καὶ ζωϊκὴν δύναμιν, ἐζήτησε ν' ἀναπαραστήσῃ τὸ νέον ἑλληνικὸν πνεῦμα. Καὶ ἐπέτυχεν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τούτου ἄρχεται καὶ ἡ νέα κατεύθυνσις τοῦ πραγματισμοῦ εἰς τὴν γλυπτικήν, τὸν ὁποῖον ὁ Βιτσάρης τόσον ἀριστοτεχνικῶς προήγαγεν εἰς κλασσικὴν μορφὴν ἁπλότητος καὶ ἁρμονίας.

Ν. Δ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Βίτσελ (Witzel), ***Ἀδόλφος***. Διακεκριμένος Γερμανὸς ὀδοντίατρος, γεννηθεὶς τῷ 1847. Ἐγένετο διευθυντὴς τῆς ὀδοντιατρικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ἰένας καὶ ἔκτακτος καθηγητής. Συνέγραψε: «Περὶ ἀντισηπτικῆς ἀγωγῆς τῶν ἐκ πολφίτιδος πασχόντων ὀδόντων, μετὰ συμβολῆς εἰς τὴν μελέτην τῶν νεοπλασιῶν αὐτῶν» (1879), «Παθολογία καὶ θεραπευτικὴ τῶν νόσων τῶν ὀδόντων», «Ἀναισθησία διὰ κοκαΐνης» κτλ.

—**Βίτσελ** (Witzel), ***Φρειδερῖκος-Ὀσκάρ***. Γερμανὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς τῷ 1856, ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Γοττίγγης. Συνέγραψε περὶ συγγενοῦς διαμαρτίας διαπλάσεως τοῦ ἄνω ἡμιμορίου τοῦ προσώπου, περὶ νεοπλασιῶν τοῦ ἐπιπλόου, περὶ χειρουργικῆς τῆς χοληδόχου κύστεως, τῆς σπονδυλικῆς στήλης καὶ ἐπικτήτων νόσων τῆς σπονδυλικῆς στήλης, περὶ τρώσεων τῶν τενόντων ὡς καὶ «Γενικὴν χειρουργικὴν» (1888).

Ο. Ο

βιτσέλα (ἡ)· βαρέλιον μετρίων διαστάσεων χρησιμοποιούμενον πρὸς φύλαξιν ὕδατος.

Βιτσέντζο (Vicenzo) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κωμόπολις (κ. 3500), πρωτεύουσα τῆς νήσου *Στρόμπολι* (βλ. Αἰολίη) τῆς συστάδος τῶν νήσων τοῦ Αἰόλου (πλάτ. 38°47'Β, μῆκ. 15°14' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 172: Lipari islands).

Σ. Ε. Λ.

—**Βιτσέντζο** (Vicenzo) *[Παραλ Γεωγρ.]*. Ὕφαλος μετὰ ἀναδυόντων μυρμήκων πρὸ τῆς σικελικῆς λουτροπόλεως *Ὄνινα* (Ognina, πλάτ. 37°,32' Β., μῆκ. 15°,07' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 190: Catania), Κατὰ προαστείου παραλίου, 2 μίλλ. Β. τῆς Κατάνης. Κατὰ τὴν ἐπιτόπιον παράδοσιν, οἱ μύρμηκες οὗτοι εἶναι

Digitized by Google

ἔργα τῶν ἀπὸ τῆς Αἴτνης βαλλόντων πυριφλεγεῖς λίθους Κυκλώπων (Scogli dei Ciclopi). Σ. Ε. Λ.

Βιτσέντζος *Κορνάρος*· βλ. Κορνάρος.

Βιτσεντίνο (Vicentino), ***Νικόλαος***. Ἰταλὸς μουσικὸς (1511—1572). Χειροτονηθεὶς ἱερεὺς καὶ τυχὼν τῆς προστασίας τοῦ καρδιναλίου Ἱππολύτου ντ' Ἔστε μετέβη εἰς Ρώμην, ἔνθα ἤρχισε σφοδρὰς συζητήσεις μετὰ τοῦ Πορτογάλου μουσικοῦ Βικεντίου Λουζιτάνο, ἐν σχέσει μὲ τὰ γένη τῆς μουσικῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἀποτέλεσμα τῶν συζητήσεων τούτων ὑπῆρξεν ἡ ἔκδοσις τοῦ βιβλίου του «Ἡ μουσικὴ τῶν ἀρχαίων, γραφεῖσα πρὸς χρῆσιν τῶν συγχρόνων, περιέχουσα παραδείγματα τῶν τριῶν γενῶν κ. τ. λ.». Κύριος σκοπὸς τοῦ συγγράμματος τούτου εἶναι ἡ ἀναβίωσις τῶν ἀρχαίων κλιμάκων καὶ γενῶν, ἰδίως τοῦ χρωματικοῦ καὶ ἐναρμονίου· συναφὴς πρὸς τὰς θεωρίας τοῦ Βιτσεντίνο εἶναι καὶ ἡ ταυτόχρονος κατασκευὴ δύο ὀργάνων, τοῦ «*ἀρχικυμβάλου*» καὶ τοῦ «*ἀρχιοργάνου*». Ὁ Οὖγος Ρίμαν φρονεῖ ὅτι ἡ θεωρία τοῦ Βιτσεντίνο ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα ἀντιδράσεως κατὰ τῆς καταχρήσεως τῆς ἀντιστικτικῆς τεχνοτροπίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ προσπάθεια ἐπιστροφῆς πρὸς τὸ μονῳδικὸν συστημα τῶν ἀρχαίων. Γ. Σ.

Βιτσέντσα (Vicentza) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας (βλ. **Βικεντία**).

Βίτσι (Vici), ***Ἀνδρέας***. Ἰταλὸς ἀρχιτέκτων (1744—1817). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ ζωγράφῳ Στεφάνῳ Πότζι καὶ τῷ ἀρχιτέκτονι Καρόλῳ Μουρένᾳ, ἀφιερωθεὶς δ' ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικήν, ἀνέλαβε τὴν ἐκτέλεσιν μεγάλων ἔργων, κατὰ παραγγελίαν τοῦ μεγάλου δουκὸς τῆς Τοσκάνης καὶ τῶν πλουσιωτέρων οἰκογενειῶν τῆς Ρώμης. Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων του ἔργων τάσσονται ὁ ναὸς τῆς μονῆς τῆς *Ὀφφάγιας*, ἡ μητρόπολις τοῦ *Καμαρίνο*, ὁ ναὸς τοῦ *Ἁγίου Φραγκίσκου* ἐν Φολίνιο, ἡ βίλλα τοῦ *Μόντε-Γκάλλο* κλπ. Ὁ Βίτσι ἠσχολήθη καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν ὑδραυλικῶν ἔργων, τῷ δὲ 1810 κατεσκεύασεν ἐν τὸ Τίβολι ὑδατοφράκτας παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Ἄρνου. Ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ὠνομάσθη διευθυντὴς τῶν ὑδραυλικῶν ἔργων τῆς κοιλάδος τῆς Ὀμβρίας. Ι. Μ. Π.

Βίτσι *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ Δυτικῇ Μακεδονίᾳ, μεταξὺ Φλωρίνης καὶ Καστορείας, ἀνῆκον εἰς τὴν ὀροσειρὰν τοῦ *Βαρνοῦντος*. Ἡ κωνοειδὴς αὐτοῦ κορυφὴ ὑψοῦται 2063 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἔχει πολλὰ δάση ὀξυῶν, ἐλατῶν καὶ δρυῶν, κατὰ δὲ τὰ ὀροπέδια καὶ τὰς κλιτῦς αὐτοῦ πλῆθος χωρίων. Τούτων τὰ μὲν πρὸς τὴν ἀνατολικὴν αὐτοῦ πλευρὰν (*Περικοπή, Νυμφαῖον, Δροσοπηγὴ κ. ἄ.*) ἀνήκουν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Φλωρίνης, τὰ δ' εἰς τὴν δυτικὴν (*Βαψῶρι, Βυσσινιὰ* κλπ.) εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καστορείας. Ι.Σ.Σ.

— **Βίτσι** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Λόχμη**.

βιτσιὰ (ἡ), ἰδιωματ. *βιτσέα*· κτύπημα μὲ βίτσαν, μὲ λεπτὴν ράβδον ἢ μὲ μαστίγιον: «τὸν ἄρχισε 's τὶς βιτσές», «βιτσιὰ δίνει τοῦ μαύρου του, σαράντα μίλλια παίρνει».

Βιτσικὸν *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Βετσικόν**.

Βιτσιλιὰ *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Παρτήρων* τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1928) 26. Ἐπὶ τουρκοκρατίας κατῳκεῖτο μόνον ὑπὸ Τούρκων.

Βιτσίνι (Vizzini) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν Σικελίᾳ, ἐν τῷ νέῳ νομῷ τοῦ Καστροσαντζοβάννι, ἀπέχουσα ἀπὸ τῆς Κατανίας 63 χιλιόμετρα. Κάτ. 18740. Ἔχει ἐκκλησίαν μὲ ἀξιολόγους εἰκόνας ζωγραφικῆς. —Μ.

βιτσινοδίκερας (τὸ) (Vicinodiceras True) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *πολυμορφινῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *αἰγοκερατιδῶν* ἀμμωνοειδῶν (βλ. λ.) ***κεφαλοπόδων*** μαλακίων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης λιασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βιτσίστα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Μεσοχώρα**.

Βιτσλέμπεν (Witzleben), ***Αὔγουστος*** *φὸν* —. Πρῶσσος στρατηγὸς (1808—1880), υἱὸς τοῦ *Καρόλου-Αὐγούστου Βιτσλέμπεν*. Α. Δ.

—**Βιτσλέμπεν** (Witzleben), ***Ἰὼβ-Γουλιέλμος-Κάρολος-Ἐρνέστος,φὸν***—. Πρῶσσος στρατηγὸς (1783-1837) Διεκρίθη κατὰ τὴν μάχην τῆς Ἰένης, καθ' ἣν συνελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων αἰχμάλωτος. Τῷ 1815 ὑπηρέτησεν εἰς τὴν στρατιὰν τοῦ Μπλύχερ. Ὁ Βιτσλέμπεν διηύθυνε τὴν πολιορκίαν τοῦ Σεντάν, τοῦ Μεζιὲρ καὶ τοῦ Μονμεντύ, βραδύτερον δ' ἀνέλαβε τὴν στρατιωτικὴν διοίκησιν τῆς περιφερείας Ἀρντέν. Τῷ 1833 τοῦ ἀνετέθη ἡ διεύθυνσις τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν. Α. Δ.

— **Βιτσλέμπεν** (Witzleben), ***Κάρολος-Αὔγουστος-Φρειδερῖκος***, *φὸν* —. Γερμανὸς στρατιωτικὸς καὶ διηγηματογράφος (1773—1839). Ἔλαβε μέρος ἐνεργὸν εἰς τὰς ἐκστρατείας τοῦ Ρήνου (1792-1795) καὶ εἰς τὴν μάχην τῆς Ἰένης. Ὁ Βιτσλέμπεν εἶναι γνωστὸς ἰδίᾳ ὡς διηγηματογράφος ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ἀ. φὸν Τρόμλιτς*. Τὰ διηγήματά του ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἅπαντα» εἰς τρεῖς συλλογάς. Α. Δ.

Βιτσλιπούτσλι (ὁ) *[Ἀμερ. Μυθολ.]*. Ὁ θεὸς τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐκδικήσεως τῶν ἀρχαίων Μεξικανῶν. Ἡ λέξις εἶναι σύνθετος ἐκ τοῦ *βίτσλι* (=κολίβριον) καὶ *πούτσλι* (=ἀριστερὸς) καὶ σημαίνει τὰ πτερὰ τοῦ πτηνοῦ τούτου, ἅπερ ἐκόσμουν τὸν ἀριστερὸν πόδα τοῦ εἰδώλου, ὅπερ εἶχε μέγα πρόσωπον καὶ φοβεροὺς ὀφθαλμούς, περιεβάλλετο ὑπὸ πολυτίμων λίθων καὶ ἔφερε ζώνην χρυσῆν, ἀπεικονίζουσαν ἰοβόλον ὄφιν. Περὶ τὸν αὐχένα ἐκρέματο λωρίον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνηρτῶντο ἀφιερώματα ἐξ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ, παριστῶντα πρόσωπα καὶ καρδίας. Οἱ ναοὶ τοῦ Βιτσλιπούτσλι διεκρίνοντο διὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν αὐτῶν καὶ τὴν πλουσιωτάτην ἐσωτερικὴν διακόσμησίν των. Κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἰθαγενῶν τοῦ Μεξικοῦ, ὁ θεὸς οὗτος ἐγεννήθη ἐκ γυναικός, ἥτις ἡμέραν τινά, διερχομένη πλησίον ναοῦ τινος, εἶδε δέσμην πολυχρώμων πτερῶν, αἰωρουμένων εἰς τὸν ἀέρα. Ἡ γυνὴ αὕτη κατώρθωσε ν' ἁρπάσῃ τὰ πτερὰ ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἔθεσεν εἰς τὸν κόλπον της. Ὀλίγον χρόνον μετὰ ταῦτα ἐγεννήθη ὁ Βιτσλιπούτσλι κρατῶν ρομφαίαν εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρά του, ἀσπίδα εἰς τὴν ἀριστερὰν καὶ φέρων δέσμην πτερῶν εἰς τὴν κεφαλήν του. Ὁ Κορτὲς συνέτριψε πολλάκις τὸ εἴδωλον τοῦ ἐν λόγῳ θεοῦ, ὅπερ ἐθεώρει ὡς προϊὸν σατανικῆς φαντασίας. —Δ.

Βιτσώρης, *Δημήτριος*. Σύγχρονος Ἕλλην ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Θεσσαλονίκῃ τῷ 1902. Ἐγγραφεὶς τῷ 1920 εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον, ἀπεχώρησεν αὐτοῦ μετά τινα χρόνον. Τῷ 1924 μετέβη εἰς Παρισίους πρὸς σπουδήν, ἐργαζόμενος συνάμα καὶ ὡς σκιτσογράφος εἰς γαλλικὰς ἐφημερίδας. Κυρία αὐτοῦ ἐπίδοσις εἶναι αἱ προσωπογραφίαι· ἐκτὸς δὲ πολλῶν σχεδιάσεών του εἰς ἐφημερίδας, ἡ μεγαλυτέρα του σύνθεσις εἶναι «Οἱ ἀλῆται τοῦ Σηκουάνα». Ν. Δ. Κ.

Βὶττ (Witt), ***Ἐρριέττα Γκυζῶ***. Γαλλὶς συγγραφεὺς (1829—1908), θυγάτηρ τοῦ ἄλλοτε πρωθυπουργοῦ τῆς Γαλλίας καὶ ἱστορικοῦ Γκυζῶ. Ἐν τῇ γαλλικῇ λογοτεχνίᾳ εἶναι γνωστὴ ὡς συγγραφεὺς πολυαρίθμων ἐκπαιδευτικῶν συγγραμμάτων καὶ μυθιστοριῶν, ἀφιερωμένων πρὸς τὴν νεότητα, πρὸς δὲ ἐκ πλείστων μεταφράσεων ἀγγλικῶν βιβλίων. Μεταξὺ τῶν ἔργων της καταριθμοῦνται: τὰ «Διηγήματα μητρὸς πρὸς τὰ μικρὰ τέκνα της», «Ἱστορικαὶ σκηναὶ ἀπὸ τοῦ ΙΑ' μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος», «Ἱστορία τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ», «Μία ἀδελφή», «Συλλογὴ ποιήσεων διὰ τὰς κορασίδας», «Ἱστορικαὶ σκηναὶ τοῦ Γαλλικοῦ προτεσταντισμοῦ», «Οἱ παλαιοὶ φίλοι», «Αἱ γυναῖκες ἐν τῇ ἱστορίᾳ», ἔργον βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Ἡ Βὶττ ἔγραψε πρὸς τούτοις τὴν «Ἀγγλικὴν ἱστορίαν» ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ μεγάλου ἔργου τοῦ πατρός της, τὴν «Ἱστορίαν τῆς Γαλλίας διὰ τὰ τέκνα μου» καὶ τὴν «Σύγχρονον γαλλικὴν ἱστορίαν». Ἐν τέλει ἐδημοσίευσε τῷ 1880 τὸ ὡραιότερον τῶν ἔργων της: «Ὁ Γκυζῶ ἐν τῇ οἰκογενείᾳ καὶ μεταξὺ τῶν φίλων του». Τὰ ἔργα τῆς Βὶττ διακρίνει ἡ ἀνθηρότης τοῦ ὕφους καὶ ἡ ἱστορικὴ ἀκρίβεια. Τὰ παιδικά της ἀναγνώσματα θεωροῦνται ὡς ἀριστουργήματα εἰς τὸ εἶδός των, διαφαίνεται δὲ εἰς αὐτὰ βαθεῖα ψυχολογία τῶν παίδων καὶ λεπτότης τῆς ἀφηγήσεως. Τὰ ἔργα της ταῦτα εἶχον εἰσαχθῆ εἰς τὰ γαλλικὰ σχολεῖα καὶ ἐδίδοντο ὡς δῶρα πρὸς τοὺς ἀριστεύοντας μαθητάς. Θ. Β.

— **Βὶττ** (Witt), ***Θεόδωρος***, *ντὲ* —. Μουσικὸς γεννηθεὶς ἐν Βέζελ τῷ 1823 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ρώμῃ τὸ 1855. Ἐσπούδασε μουσικήν, βοηθηθεὶς πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Λίστ. Τῷ 1846 μετέβη εἰς Ἰταλίαν, ὅπου ἐμελέτησε τὴν ἀρχαίαν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν καὶ εἰδικῶς τὰ ἔργα τοῦ Παλεστρίνα. Αἱ συνθέσεις τοῦ Βὶττ περιορίζονται εἰς 6 ψαλμούς, ἓν Agnus Dei, ἓν Tantum ergo, εἰς μίαν σονάταν πιάνου, τραγούδια κ. λ. π. Γ. Σ.

— **Βὶττ** (Witt), ***Ἰωάννης***. Ὁλλανδὸς πολιτικὸς (1625—1672). Διετέλεσε κατ' ἀρχὰς σύνδικος τῆς γενετείρας του Ντόντρεχτ (1650) καὶ μετὰ διετίαν μόνιμος ἀντιπρόσωπος (grand pensionnaire) τῆς ἐπαρχίας του εἰς τὸ κρατικὸν συμβούλιον ἐν Χάγῃ. Διὰ τῆς ἐπιτυχοῦς διοικήσεώς του κατώρθωσε νὰ ἐπανορθώσῃ πάσας τὰς καταστροφάς, τὰς ὁποίας εἶχεν ἐπιφέρει εἰς τὴν πατρίδα του καταστρεπτικὸς πόλεμος μετὰ τῆς Ἀγγλίας. Ἀναδιοργανώσας τὸ ὁλλανδικὸν ναυτικὸν καὶ καταστήσας αὐτὸ ἐπικίνδυνον, ἠνάγκασε τὸν Κρόμβελ νὰ κλείσῃ εἰρήνην ἐν Οὐεστμίνστερ τῷ 1654. Τῷ 1667 κατώρθωσε τὴν ψήφισιν ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῶν τάξεων τοῦ «διηνεκοῦς ἐδίκτου», δι' οὗ κατηργεῖτο τὸ *στατουντερᾶτον* (=διοικητικὰ δικαιώματα), ὃ εἶχεν ὁ οἶκος τῆς Ὀράγγης-Νασσάου. Κατὰ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ πολέμου μετὰ τῆς Ἀγγλίας, ἐπὶ Καρόλου Β', ἐπέδειξε μέγα θάρρος καὶ πολεμικὴν ἱκανότητα, ἕως οὗ ἐπέτυχε τὴν σύναψιν τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ Σουηδίας (1668)· ἥτις ἐξηνάγκασε τὸν Λουδοβῖκον ΙΔ' ν' ἀποσυρθῇ ἀπὸ τῆς Φρὰνς-Κοντέ. Τῷ 1670 συνέπηξε δευτέραν συμμαχίαν μετὰ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἱσπανίας κατὰ τῶν φιλοδοξιῶν τῆς Γαλλίας. Ἀλλ' ὁ στρατὸς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ἐπελθὼν ραγδαίως (1672) κατέλαβε σχεδὸν πᾶσαν τὴν Ὁλλανδίαν καὶ οἱ ὀραγγισταὶ ἐπωφεληθέντες τῆς περιστάσεως κατήργησαν τὸ «διηνεκὲς ἔδικτον» καὶ μισθώσαντες δολοφόνους κατεκρεούργησαν τὸν Ἰωάννην Βὶττ καὶ τὸν ἀδελφόν του *Κορνήλιον* (1672). —Β.

Ἰωάννης Βίττ.

—**Βὶττ** (Witte), ***Ἰωάννης-Ἰωσὴφ-Ἀντώνιος-Μαρία, βαρῶνος***. Βέλγος ἀρχαιολόγος (1808—1889). Ὑπῆρξεν ἑταῖρος τῆς βασιλικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βελγίου καὶ μέλος ἀντεπιστέλλον τῆς γαλλικῆς. Συνέγραψε μετὰ τοῦ *Κ. Λενορμὰν* «L'élite des monuments céramographiques» (1844—1848) καὶ ἵδρυσε μετ' αὐτοῦ τῷ 1876 τὴν «Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα», διηύθυνε δὲ συνάμα μετὰ τοῦ Λογκπεριὲ τὴν «Νομισματικὴν Ἐπιθεώρησιν». —Β.

— **Βὶττ** (Witt), ***Κορνελὶς-Ἐρρῖκος***. Γάλλος ἱστορικὸς καὶ πολιτικὸς (1828—1889). Τῷ 1871 ἐκλεγεὶς βουλευτὴς τοῦ Καλβαντὸς εἰς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν παρεκάθισε μετὰ τῶν βασιλοφρόνων καὶ πολυτρόπως ἐπολέμησε τὴν ἰδέαν τῆς δημοκρατίας καὶ τοῦ φιλελευθερισμοῦ. Διὸ εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1878 ἀπέτυχεν, ὡς διαψεύσας τὰς ἐλπίδας τῶν ἐκλογέων του. Συνέγραψε: «Histoire de Washington et de la fondation de la république des Etats-Unis» (1855) «Thomas jefferson» (1861) «La société française et la société anglaise au XVIII siècle» (1864). —Β.

— **Βὶττ** (Witt), ***Κορνήλιος***. Ὁλλανδὸς πολιτικὸς (1623—1672), ἀδελφὸς τοῦ *Ἰωάννου*. Ἱκανὸς ναυτικός, ἐχρημάτισε κυβερνητικὸς ἐπιθεωρητὴς τῶν στόλων τῆς Ὁμοσπονδίας, δήμαρχος τῆς γενετείρας του Ντόντρεχτ, ἀντιπρόσωπος αὐτῆς εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν τῶν τάξεων, καὶ διεκρίθη μετὰ τοῦ ναυάρχου Βὰν Γκὲντ εἰς τὴν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ταμέσεως ναυμαχίαν (1667). Ἀλλ' ὅτε, παρ' ὅλην τὴν προσωπικήν του γενναιότητα, ἡττήθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων τῷ 1672, ὁ λαὸς τῆς Ντόντρεχτ ἠθέλησε νὰ τὸν θανατώσῃ. Ἀρνηθεὶς νὰ ὑπογράψῃ τὴν ἀκύρωσιν τοῦ «διηνεκοῦς ἐδίκτου» ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν ὀραγγιστῶν ἐν Χάγῃ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του τῷ 1672. —Β.

Κορνήλιος Βίττ.

— **Βὶττ** (Witt), ***Ὄθων***. Γερμανὸς χημικὸς γεννηθεὶς ἐν Πετρουπόλει τῷ 1853 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βερολίνῳ τὸ 1815. Τῷ 1885 διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ πολυτεχνείου τοῦ Βερολίνου καὶ ἵδρυσε κατόπιν τὰ περιοδικὰ «Prometheus», καὶ «Chemische industrie». ΑΝ. Δ.

— **Βὶττ** (Witt), ***Φραγκῖσκος-Ξαβέριος***. Γερμανὸς μουσικὸς (1834—1888). Χειροτονηθεὶς ἱερεύς, ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν σύνθεσιν θρησκευτικῶν ἔργων· ὑπῆρξε φανατικὸς ὀπαδὸς τῆς καταργήσεως τῆς ὀρχήστρας ἐν τοῖς ναοῖς καὶ εἰργάσθη διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ ᾄσματος ἐν τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἔγραψε: «Περὶ τῆς καταστάσεως τῆς μουσικῆς ἐν τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ», «Περὶ διευθύνσεως τῆς καθολικῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς» κ.τ.λ. Γ. Σ.

— **Βὶττ** (Witt), ***Φρειδερῖκος***. Γερμανὸς συνθέτης (1711—1837). Τὸ πλεῖστον τῆς ζωῆς του διετέλεσεν ὡς κάντωρ εἰς Βύρτσμπουργ ἔνθα καὶ ἐξετέλεσε τὰ ὀρατόριά του: «Ὁ πάσχων Σωτήρ», «Ἡ ἀνάστασις τοῦ Ἰησοῦ», ὡς καὶ πλείστας λειτουργίας, καντάτας κ. λ. π. Συνέθεσε καὶ δύο μελοδράματα του: «Ἡ Πάλμα» καὶ «Ἡ γυναῖκα τοῦ ψαρᾶ». Γ. Σ.

— **Βὶττ** (Witt ἢ Witte), ***Χριστιανὸς-Φρειδερῖκος***. Γερμανὸς συνθέτης (1660—1716). Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν σημαντικωτέρων συνθετῶν τῆς ἐποχῆς του, γράψας πλείστας καντάτας, αἵτινες δυστυχῶς ἀπωλέσθησαν. Ἐκ τῶν περισωθέντων ἔργων του ἔχομεν 3 γαλλικὰς εἰσαγωγάς, μίαν σονάταν εἰς 7 μέρη, μίαν σουίταν εἰς 4 μέρη καὶ πλείστας συνθέσεις δι' ὄργανον. Γ. Σ.

βιττιδινία (ἡ) (Vittadinia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον ἓξ περίπου εἴδη φυόμενα εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὴν Νέαν Ζηλανδίαν. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

βιτταίρη (ἡ) (Vittaira) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυποδιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν. Δ. Ν. Π.

βιττακόμορφος (ὁ) (Bittacomorphus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *τιπουλιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Νέας Γῆς. Δ. Ν. Π.

βίττακος (ὁ) (Bittacus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων νευροπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πανορπιδῶν*. Οἱ βίττακοι ἔχουσι σῶμα λεπτὸν καὶ ἐπίμηκες, κεραίας βραχείας, πτέρυγας σπαθιοειδεῖς, στενοτάτας κατὰ τὴν βάσιν των καὶ μὲ ὀλιγαρίθμους νευρώσεις, κεφαλὴν διακρινομένην τοῦ σώματος διὰ χαρακτηριστικῆς συσφίγξεως καὶ ἀπεστρογγυλωμένην, πόδας μακροτάτους, λεπτοτάτους καὶ ἐφωδιασμένους κατὰ τὸ κατώτατον ἄκρον των διὰ δύο ἀγκιστροειδῶν, αἰχμηρῶν καὶ ἀνισομήκων ὀνύχων. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν κοινότερα εἶναι: *Βίττακος ὁ ἀραχνοειδής* (Bittacus tipularius). Τὸ ἔντομον τοῦτο ἔχει μῆκος 22—25 χιλιοστομέτρων, χρῶμα κιτρινοϋπέρυθρον μὲ πόδας ὑποφαίους. Εἶναι κοινότατον εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην. Ἵπταται κατὰ τὴν νύκτα καὶ εὐθὺς ἅμα τῇ δύσει τοῦ ἡλίου καὶ κατὰ προτίμησιν προσκολλᾶται διὰ τῶν ἀγκιστροειδῶν ὀνύχων του ἐπὶ τῶν σταχύων τῶν δημητριακῶν καρπῶν. Ἡ κεφαλή του εἶναι λίαν προτεταμένη καὶ προσομοιάζει πρὸς ῥόπαλον, ἡ δὲ κοιλία τοῦ ἄρρενος, εὐρεῖα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κατὰ τὴν βάσιν της, τελευτᾷ εἰς ζεῦγος ἑλικοειδῶν ἀποφύσεων. Τὸ πρῶτον ἔντομον τοῦ εἴδους τούτου συνελήφθη ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὸ 1882, παρὰ τὸν Ἅγιον Διονύσιον τῆς Ἀνζοῦ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς ζῳολογίας Laboulbène. *Βίττακος ὁ ἀγένειος* (Bittacus Hagenii). Εἶναι σπανιώτατον εἶδος καὶ ἀνεφάνη τὸ πρῶτον ἐν Αὐστρίᾳ κατὰ τὸ 1860. Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικά του εἶναι: μέγεθος μικρόν, σῶμα ἐπίμηκες καὶ λεπτότατον, κεφαλὴ μικρὰ ἀπεστρογγυλωμένη καὶ πεπιεσμένη ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, κεραῖαι μᾶλλον μακραὶ καὶ λεπτόταται· πόδες λίαν ἐπιμήκεις, λεπτοί, μὲ τρεῖς ἀρθρώσεις, φέροντες κατὰ τὸν κόμβον τῆς τρίτης ἀρθρώσεως ζεῦγος μικρῶν κερατοειδῶν ἀποφύσεων καὶ καταλήγοντες εἰς ἁπλοῦν ἀγκιστρωτὸν ὄνυχα· πτέρυγες σπαθιοειδεῖς, μεμβρανώδεις, διαφανεῖς καὶ πεποικιλμέναι δι' ἀκανονίστων, ποικιλοσχήμων νευρώσεων. Δ. Ν. Π.

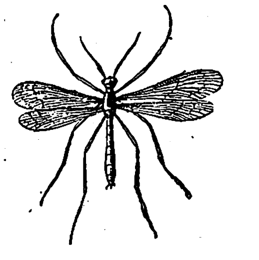

Βίττακος ὁ ἀραχνοειδής.

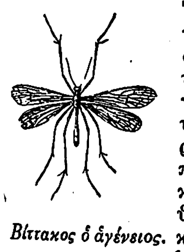

Βίττακος ὁ ἀγένειος.

Βιττγκενστάϊν (Wittgenstein), ***Λουδοβῖκος-Ἀδόλφος-Πέτρος***, *πρίγκιψ*. Ῥῶσος στρατηγὸς (1769—1843), υἱὸς τοῦ κόμητος *Σάϋν-Βιττγκενστάϊν*, Πρώσσου στρατηγοῦ ὑπηρετοῦντος εἰς τὸν στρατὸν τῆς Ῥωσίας. Ἐπολέμησεν ἐν Ἄουστερλιτς, ἔλαβε μέρος ἐνεργὸν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Φινλανδίας (1809) καὶ διηύθυνεν ἐν ἔτει 1812 τὸ σῶμα, τὸ προωρισμένον νὰ προασπίσῃ τὴν Πετρούπολιν. Γενόμενος γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν ῥωσικῶν καὶ πρωσικῶν στρατιῶν ἐν ἔτει 1813 συνέτεινεν εἰς τὴν ἐν Λειψίᾳ πανωλεθρίαν τοῦ Ναπολέοντος. Μετὰ τὴν ἱερὰν συμμαχίαν ὁ τσάρος ἐπεδίωκε μάτην τὴν λύσιν τῶν ἐκκρεμῶν ῥωσοτουρκικῶν ζητημάτων, ἀποστείλας εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν διπλωμάτην Στρογανώφ, πρὸς ἐνίσχυσιν δὲ τῶν παραστάσεών του διέταξε τὸν Βιττγκενστάϊν νὰ ἔχῃ ἕτοιμα παρὰ τὸν Προῦθον τὰ ῥωσικὰ στρατεύματα, ἵνα ἐπιχειρήσῃ εἰσβολὴν εἰς τὰς ἡγεμονίας. Τὸ γεγονὸς τοῦτο τὸ ἐξεμεταλλεύθη δεξιῶς ὁ ἀρχηγὸς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, παριστῶν ἐν Ἰασίῳ εἰς τοὺς ὁπλαρχηγοὺς τῶν ἡγεμονιῶν, ὅτι ἤδη τὰ ῥωσικὰ στρατεύματα παρετάχθησαν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἀπελευθερωθησομένων ὑποδούλων. Ὁ τσάρος διέταξε τὸν ἀρχιστράτηγόν του νὰ τηρήσῃ ἀπόλυτον οὐδετερότητα, ἐκεῖνος ὅμως ἐξετέλεσε τὴν διαταγὴν μετὰ τοῦ πολιτικοῦ διοικητοῦ Ἰτζὼφ προστατεύων μετ' ἄκρας εὐμενείας τὰ διαλυόμενα μέχρι τοῦ Ἰουλίου 1821 ἑλληνικὰ στρατεύματα ὡς καὶ τοὺς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως προσερχομένους ἐν ἄκρᾳ δυστυχίᾳ πρόσφυγας. Τῷ 1823 προήχθη εἰς στρατάρχην, τῷ δὲ 1828 ὁ τσάρος Νικόλαος, ἀποφασίσας τὸν κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμον, πρὸς ἐπίλυσιν τῶν ἑλληνικῶν καὶ μολδοβλαχικῶν ζητημάτων, τῷ ἀνέθεσε τὴν ἀρχηγίαν τῶν παρὰ τὸν Προῦθον ῥωσικῶν στρατευμάτων καὶ οὕτω συνεδέθη τὸ ὄνομά του πρὸς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τοῦ ἑλληνικοῦ ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγῶνος. Τῷ 1834 ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἀπένειμεν αὐτῷ τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος (*Τρικούπη* Α' σελ. 33 καὶ 82). Τ.Χ.ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Βίττε (Witte), ***Γάσπαρος, ντὲ***—. Φλαμανδὸς τοπιογράφος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἀδελφὸς τοῦ *Πέτρου ντὲ Βίττε*. Τὰ τοπία, ἅτινα ἐζωγράφιζεν, ἐποίκιλλε μὲ προσωπογραφίας καὶ ἔργα ἀρχιτεκτονικά. Εἰς τῶν καλυτέρων του πινάκων «Τοπίον μὲ ἐρείπια ὑδραγωγείου», ἀπόκειται εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Βιέννης. —Β.

— **Βίττε** (Witte), ***Γίλλιος***. Φλαμανδὸς θεολόγος (1648—1721). Σπουδάσας παρὰ τοῖς Ἰησουίταις τῆς γενετείρας του Γάνδης ἦλθεν εἰς Παρισίους, ἔνθα γνωρισθεὶς μετὰ τοῦ ἰανσενιστοῦ Ἀρνὼ ἠσπάσθη τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ. Ἐπιστρέψας εἰς Βέλγιον διωρίσθη ἱερεὺς τῆς ἐκκλησίας τῆς Μαλίν. Φρονῶν ὅτι ὁ πάπας δὲν εἶναι ἀνώτερος τῶν συνοδικῶν ἀποφάσεων καὶ ὑποστηρίξας ἐνθέρμως τὰς γνώμας του, συνεκρούσθη μὲ τὸν ἐπίσκοπον τῆς Μαλὶν καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ φύγῃ. Δεξιώτατος συζητητὴς ἐπολέμησεν ἀδιακόπως τοὺς προσχωρήσαντας εἰς τὴν βοῦλλαν «Unigenitus» τοῦ πάπα Κλήμεντος ΙΑ', δι' ἧς κατεδικάζετο ὁ ἰανσενισμός. Ἔγραψεν ὑπὲρ τὰ 130 μικρὰ ἔργα καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν φλαμανδικὴν τὴν Παλαιὰν καὶ Νέαν Διαθήκην καὶ τὴν «Μίμησιν τοῦ Χριστοῦ». —Ω.

—**Βίττε** (Witte), ***Ἐμμανουήλ, ντὲ***—. Φλαμανδὸς ζωγράφος (1617—1692). Εἰς τῶν καλυτέρων του πινάκων εἶναι ὁ ἀπεικονίζων ἰχθυαγορὰν ἐν Ἀμστελοδάμῳ. Α. Δ.

—**Βίττε** (Witte), ***Ἔμμιγκ***. Λιθουανὸς βιογράφος (1634—1696). Ὑπῆρξε καθηγητὴς τῆς λογοτεχνίας καὶ ἱστορίας ἐν τῷ γυμνασίῳ τῆς γενετείρας του Ρίγας καὶ συνέγραψεν, ἐκτὸς ἄλλων, τὰ ἑξῆς: «Memoriae theologorum clarissimorum decades XVI» (1672), «Memoriae jurisconsultorum nostri saeculi» (1676), «Memoriae medicorum nostri saeculi» (1676), «Memoriae philosophorum, oratorum, poetarum, historicorum et philologorum nostri saeculi» (1679), πάντα ἐκδοθέντα ἐν Φραγκφούρτῃ. —Β.

—**Βίττε** (Witte), ***Κάρολος***. Περιώνυμος Γερμανὸς νομομαθὴς καὶ φιλόλογος (1800—1883). Εἰς ἡλικίαν μόλις δέκα ἐτῶν ἀπεφοίτησε τοῦ γυμνασίου, ἀριστεύσας εἰς τὰς ἐξετάσεις. Ἐγγραφεὶς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Λειψίας καὶ κατόπιν εἰς τὸ τοῦ Γκίσσεν, ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1813, δημοσιεύσας πραγματείαν περὶ τῆς «Κογχοειδοῦς τοῦ Νικομήδους» (καμπύλης τετάρτου βαθμοῦ). Ἀπὸ τοῦ 1814 μέχρι τοῦ 1816 ἐπεδόθη ἐν Ἀϊδελβέργῃ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς νομικῆς. Τῷ 1821 διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς τοῦ δικαίου ἐν Βρεσλαυίᾳ, τῷ δὲ 1834 τακτικὸς ἐν Χάλλῃ.

Ὁ Βίττε ἠσχολήθη κατ' ἀρχὰς περὶ τὸ ῥωμαϊκὸν δίκαιον, εἶτα δὲ περὶ τὸ βυζαντινόν. Βραδύτερον ἐμελέτησε τὴν πρωσσικὴν νομοθεσίαν καὶ ἔγραψε περισπούδαστον σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον: «Τὸ ἐξ ἀδιαθέτου πρωσσικὸν κληρονομικὸν δίκαιον, ἐκ τοῦ κοινοῦ γερμανικοῦ δικαίου ἐξελιχθέν». Ὁ Βίττε διεκρίθη προσέτι καὶ ὡς δεινὸς γνώστης τῆς ἰταλικῆς λογοτεχνίας. Μετέφρασε τὸ «Δεκαήμερον» τοῦ Βοκακκίου, τὰ «Λυρικὰ ποιήματα» καὶ τὴν «Κόλασιν» τοῦ Δάντου, τὴν ὁποίαν καὶ ἐσχολίασε πρῶτος αὐτὸς ἐν Γερμανίᾳ. Τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Danteforschungen» σύγγραμμά του (2 τόμ. 1879) θεωρεῖται κλασσικὸν εἰς τὸ εἶδός του. Α. Δ.

— **Βίττε** (Witte), ***Λῆβεν***. Φλαμανδὸς ζωγράφος καὶ γλύπτης, γεννηθεὶς ἐν Γάνδῃ τῷ 1510 καὶ ἀποθανὼν, ἄγνωστον πότε, ἐν Μονάχῳ. Οἱ καλύτεροι πίνακές του εἶναι οἱ ἱστορικοί, ἐκ τῶν γλυπτικῶν δὲ ἔργων του τὸ ἐν τῷ ναῷ τῆς Παναγίας τοῦ Μονάχου μαυσωλεῖον τοῦ Λουδοβίκου τῆς Βαυαρίας. —Ξ.

— **Βίττε** (Witte), ***Πέτρος, ντὲ***—. Φλαμανδὸς ζωγράφος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Οἱ πίνακές του, κατὰ τὸ πλεῖστον τοπιογραφικοί, διακρίνονται διὰ τὸν ἁρμονικὸν καὶ ἐλαφρὸν χρωματισμόν των. —Ξ.

— **Βίττε** (Witte), ***Σέργιος-Ἰουλίεβιτς, κόμης***—. Ῥῶσος πολιτικός, ὀλλανδικῆς καταγωγῆς, γεννηθεὶς τῷ 1849. Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ὀδησσοῦ, μετὰ τὸ τέρμα δὲ τῶν σπουδῶν του εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν σιδηροδρόμων. Τὸ ὄνομά του συνδέεται πρὸς τὸ τεράστιον ἔργον τῆς κατασκευῆς τοῦ Ὑπερσιβηρικοῦ σιδηροδρόμου. Ὁ Βίττε ἀποσταλεὶς ὡς πληρεξούσιος ὑπουργὸς εἰς Πόστμουθ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, διεξήγαγε τὰς πρὸς τὴν Ἰαπωνίαν διαπραγματεύσεις, αἵτινες ἀπέληξαν εἰς τὴν σύναψιν τῆς ῥωσοϊαπωνικῆς συνθήκης (1905). Ἐπιστρέψας εἰς Ῥωσίαν διωρίσθη ὑπὸ τοῦ τσάρου πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου.

Τῷ 1906 ἐπέτυχε διὰ τὴν Ῥωσίαν τὴν σύναψιν δανείου δύο δισεκατομμυρίων διακοσίων πεντήκοντα ἑκατομμυρίων. Μετὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς Δούμας, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, αἵτινες εἶχον ἀποβῆ ὑπὲρ τοῦ συνταγματικοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος, μετὰ τοῦ ὁποίου δὲν ἠδύνατο νὰ συνεννοηθῇ, ὁ Βίττε παρῃτήθη. Ἔγραψε: «Παραδόσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὰς πολιτικὰς ἐπιστήμας». Ἐνδιαφέροντα εἶναι ἐπίσης τὰ «Ἀπομνημονεύματα» αὐτοῦ, δημοσιευθέντα εἰς τὴν ῥωσικὴν τῷ 1922 καὶ εἰς τὴν γερμανικὴν τῷ 1923. Α. Δ.

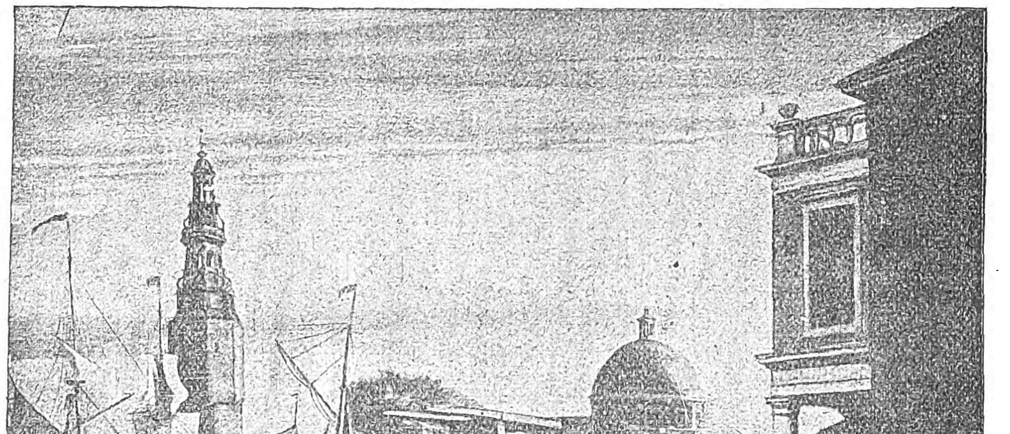

Ἐμμ. ντὲ Βίττε: *Ἡ ἰχθυαγορὰ ἐν Ἀμστελοδάμῳ.*

[Μουσεῖον τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν ἐν Λειψίᾳ.]

Βιττὲλ (Vittel) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τῶν Βοσγίων, εἰς ἀπόστασιν 17 χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ Μιρεκούρ, εἰς ὕψος ἀπὸ τῆς θαλάσσης 340 μέτρων καὶ ἐν τῇ δασώδει κοιλάδι τῶν Faucilles, παρὰ τῷ ποταμῷ Πτὶ-Βαίρ. Κάτ. 1713. Εἶνε κώμη περίφημος διὰ τὴν βιομηχανίαν τῶν τριχάπτων καὶ τῶν κεντημάτων, τοῦ ἐλαίου καὶ τοῦ ζύθου. Ὑπάρχει ἐνταῦθα ἐκκλησία χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Τὸ Βιττὲλ εἶναι ὀνομαστὸν κυρίως διὰ τὰ ἰαματικά του ὕδατα, γνωστὰ ἀπὸ τῶν ῥωμαϊκῶν ἔτι χρόνων, τὰ ὁποῖα προσελκύουν κατ' ἔτος (15 Μαΐου—25 Σεπτεμ

Digitized by Google

βρίου) περὶ τὰς 10 χιλ. ἀτόμων. Τὰ ὕδατα ταῦτα, ἀναβλύζοντα εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπὸ τοῦ κατῳκημένου μέρους τῆς κώμης, εἶνε μεικτά, θειοῦχα, δισανθρακασβεστιοῦχα καὶ μαγνησιοῦχα. Ἡ φυσιολογικὴ ἐνέργεια τῶν ὑδάτων τοῦ Βιττὲλ εἶναι εὐπεπτική, διουρητικὴ καὶ καθαρτική, προσομοιάζουσα πρὸς τὴν τῶν ὑδάτων τοῦ ἡμετέρου Λουτρακίου.

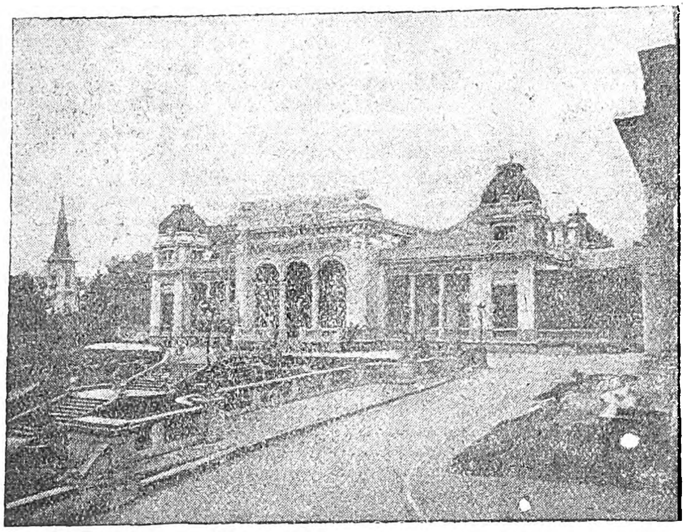

Τὸ καζῖνο τοῦ Βιττέλ.

Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

βιττελσβαχία (ἡ) (Wittelsbachia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βιξιδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τῶν ἑρμαφροδίτων ἀνθέων των, ἅτινα ἔχουσι διπλοῦν περιάνθιον καὶ πολυπληθεῖς ὑπογύνους στήμονας. Γενικῶς αἱ βιττελσβαχίαι εἶναι δένδρα, δενδρύλλια ἢ πόαι πολυετεῖς, ὧν πάντα τὰ μέρη περικλείουσι κίτρινον ἢ ὑπέρυθρον χυμόν. Τὰ φύλλα των εἶναι ἐναλλασσόμενα καὶ τὰ ἄνθη των κατὰ βότρυς ἁπλοῦς ἢ διακεκλαδισμένους εἰς τὴν κορυφὴν τῶν κλάδων ἢ τὰς μασχάλας τῶν φύλλων. Γνωστὰ εἶναι 12 περίπου εἴδη, ἀπαντῶντα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς γῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βιττελσβαχία ἡ βαφικὴ* (Wittelsbachia Tinctoria) ἰθαγενὴς τῆς Σενεγάλης, ὁ βλαστὸς τῆς ὁποίας περιέχει βαφικὴν οὐσίαν. Δ. Ν. Π.

Βίττελσμπαχ (Wittelsbach) *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τῆς Ἄνω Βαυαρίας, ὅπου καὶ τὰ ἐρείπια τοῦ πύργου τῶν Βίττελσμπαχ, κοιτίδος τοῦ ὁμωνύμου ἡγεμονικοῦ οἴκου (βλ. κατωτ.).

Βίττελσμπαχ (Wittelsbach). Γερμανικὴ δυναστεία, ἄρξασα ἰδίως ἐν Βαυαρίᾳ καὶ παρ' ἡμῖν, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ὄθωνος τοῦ Α', ὡς καὶ ἐν Σουηδίᾳ. Οἱ Βίττελσμπαχ, ἐκ τοῦ οἴκου τῶν ἀρχαίων κομίτων *Σιάϋερν* (Scheyern) καταγόμενοι, ἐμφανίζονται, δρῶντες ἐπισήμως ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀπὸ τοῦ 1180, ὅτε εἶχε δοθῆ ὑπὸ Φρειδερίκου Α' τοῦ Βαρβαρόσσα τὸ δουκᾶτον τῆς Βαυαρίας εἰς τὸν Ὄθωνα Βίττελσμπαχ. Τῷ 1215 ὁ οἶκος οὗτος ἀπέκτησε καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ Ρήνου Παλατινᾶτον, ὅπερ ὁ τοῦ Ὄθωνος Βίττελσμπαχ διάδοχος, Λουδοβῖκος ὁ Α', κατώρθωσε νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου τοῦ Α' ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ ὑποτελοῦς. Τοῦτον, δολοφονηθέντα ἐν ἔτει 1232, διεδέξατο ὁ υἱός του κόμις τοῦ Παλατινάτου τοῦ Ρήνου Ὄθων ὁ Ἐπιφανής, ὑφ' οὗ τὸ σκῆπτρον ἡ Βαυαρία ηὐξήθη ἔτι σημαντικώτερον ἐδαφικῶς. Τούτου θανόντος, ἐν ἔτει 1253, οἱ υἱοί του, Λουδοβῖκος ὁ Αὐστηρὸς καὶ Ἐρρῖκος, ἦρξαν ἐπὶ μίαν μὲν διετίαν ἀπὸ κοινοῦ, εἶτα ὅμως, ἐν ἔτει 1255, διένειμαν μεταξὺ αὐτῶν τὴν χώραν· καὶ ὁ μὲν Λουδοβῖκος ἔλαβεν ἐν τῇ μερίδι του τὴν Ἄνω Βαυαρίαν καὶ τὸ Παλατινᾶτον τοῦ Ρήνου μετὰ τοῦ τίτλου τοῦ ἐκλέκτορος (Kurfürst), ὁ δὲ Ἐρρῖκος, οὗτινος οἱ ἀπόγονοι ταχέως ἐξέλιπον, ἔλαβε τὴν Κάτω Βαυαρίαν. Τοῦ Λουδοβίκου τοῦ Αὐστηροῦ ὁ ὁμώνυμος υἱὸς ἀνυψώθη εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας (1328), ὑπὸ τὸν τίτλον Λουδοβῖκος ὁ Βαυαρός. Διὰ τῆς εἰρημένης διανομῆς τῆς χώρας ὁ οἶκος τῶν Βίττελσμπαχ διῃρέθη εἰς δύο κλάδους, τὸν Βαυαρικὸν καὶ τὸν Παλατινατικόν. Ἀμφότεροι οἱ κλάδοι ἔλαβον ὁ μὲν τῷ 1356, ὁ δὲ τῷ 1623 καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐκλέκτορος, ὁ δὲ Παλατινατικὸς ἦτο διῃρημένος εἰς πολλὰς γραμμάς, μία τῶν ὁποίων, ἡ τῶν Δύο Γεφυρῶν (Zweibrücken), ἐβασίλευσεν ἐν Σουηδίᾳ (1674—1718). Ἐκ τοῦ αὐτοῦ Παλατινατικοῦ κλάδου, ἐκλιπόντος τοῦ βαυαρικοῦ ἐν ἔτει 1777, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ δουκὸς Μαξιμιλιανοῦ Γ', ὁ ἐκ τῆς γραμμῆς Σιούλτσμπαχ ἐκλέκτωρ Κάρολος-Θεόδωρος, ὅστις εἶχε κληρονομήσει τῷ 1742 τὸ Παλατινατικὸν Ἐκλεκτορᾶτον, ἔλαβε πρὸς τούτῳ καὶ τὴν Βαυαρίαν ὡς νόμιμος κληρονόμος. Οὗτος, ἀποθανὼν τῇ 16ῃ Φεβρουαρίου 1799, κατέλιπε κληρονόμον καὶ διάδοχόν του τὸν ἐκ τῆς γραμμῆς τῶν Δύο Γεφυρῶν δοῦκα Μαξιμιλιανὸν-Ἰωσήφ, ἀνυψωθέντα ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος Α', τῷ 1806, εἰς τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα.

Τὸν Μαξιμιλιανὸν Α', ἀποθανόντα τῇ 13ῃ Ὀκτωβρίου 1825, διεδέξατο ὁ υἱὸς αὐτοῦ Λουδοβῖκος Α', ὁ μέγας ἐκεῖνος φιλέλλην καὶ πατὴρ τοῦ ἐν Ἑλλάδι βασιλεύσαντος Ὄθωνος. Τὸν Λουδοβῖκον Α', παραιτηθέντα τῇ 20ῇ Μαρτίου 1848, διεδέξατο ὁ πρωτότοκος υἱός του Μαξιμιλιανὸς ὁ Β' καὶ τοῦτον, ἀποθανόντα (1864), ὁ πρωτότοκος υἱός του Λουδοβῖκος Β'. Οὗτος παρασχὼν ἐν ἔτει 1886 σοβαρὰς ἐνδείξεις παραφροσύνης, ἐξητάσθη τῇ 10ῃ Ἰουνίου τοῦ ἔτους ἐκείνου ὑπὸ φρενολόγων ἰατρῶν καὶ διαπιστωθέντος ὅτι πρὸ πολλοῦ ὁ νοῦς του εἶχε διασαλευθῆ, ὡρίσθη παραχρῆμα ἀντιβασιλεὺς ὁ θεῖος αὐτοῦ καὶ νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ ἡμετέρου βασιλέως Ὄθωνος Λουιτπόλδος, τριτότοκος υἱὸς τοῦ Λουδοβίκου Α', γεννηθεὶς ἐν ἔτει 1821. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας (13 Ἰουνίου), ὁ Λουδοβῖκος Β' ηὐτοκτόνησε καὶ διεδέξατο αὐτόν, ἄγαμον διαβιώσαντα, ὁ νεώτερος ἀδελφός του Ὄθων· ἐπειδὴ δὲ καὶ οὗτος ἔπασχε τὰς φρένας, ἐξηκολούθησεν ἀντιβασιλεύων ὁ Λουιτπόλδος, ὅν, ἀποθανόντα τῷ 1912, διεδέξατο ὡς ἀντιβασιλεὺς ὁ υἱός του Λουδοβῖκος. Οὗτος ἀνεκηρύχθη τῷ 1913 βασιλεὺς ὡς Λουδοβῖκος Γ', ἀναγνωρισθέντος τοῦ ἀνιάτου τοῦ Ὄθωνος. Τῷ 1918 ὅμως, ἀνακηρυχθέντος ἐν Βαυαρίᾳ τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, συνεπείᾳ τῆς διὰ τὴν Γερμανίαν δυσαρέστου ἐκβάσεως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, Λουδοβῖκος ὁ Γ' παρῃτήθη καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέθανε, οὕτω δὲ ὁ οἶκος τῶν Βίττελσμπαχ ἔπαυσε βασιλεύων.

Οἱ Βίττελσμπαχ ὑπῆρξαν ἀγαθοὶ καὶ προοδευτικοὶ ἡγεμόνες, φίλοι καὶ προστάται τῶν γραμμάτων καὶ ἰδίᾳ τῶν Καλῶν Τεχνῶν, κοσμήσαντες τὸ Μόναχον διὰ λαμπρῶν καλλιτεχνικῶν ἱδρυμάτων καὶ ἄλλων καλλωπιστικῶν ἔργων. Οὕτως ὁ ἐκλέκτωρ Κάρολος-Θεόδωρος ἵδρυσεν ἐν αὐτῷ τὸν ἀχανῆ ἀγγλικὸν κῆπον (Englischer Garten), κληθέντα τοιουτοτρόπως, ὡς γενόμενον κατ' ἀγγλικὸν σχέδιον, ὃν ὁ Μαξιμιλιανὸς Α' ἐπεξέτεινε καὶ ἐξωράϊσεν.

Εἶτα, Λουδοβῖκος ὁ Α' ἐν μὲν τῷ κήπῳ τούτῳ ἤγειρε πρὸς τιμὴν τῶν ἱδρυτῶν τὸ ἑλληνικοῦ ρυθμοῦ μνημεῖον, τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μονόπτερος», ἐντὸς δὲ τῆς πόλεως πρὸς τοῖς ἄλλοις τὴν Παλαιὰν καὶ Νέαν Πινακοθήκην (alte u. neue Pinakothek), τὴν Γλυπτοθήκην (Glyptothek), καὶ τὰ Προπύλαια (Propyläen), ἀφιερωμένα εἰς τοὺς δράσαντας κατὰ τὸν Ἱερὸν ἡμῶν Ἀγῶνα Ἕλληνας καὶ φιλέλληνας μετὰ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν ἐγκεχαραγμένων χρυσοῖς γράμμασιν· εἶτα Μαξιμιλιανὸς ὁ Β' ἵδρυσε τὸ Βαυαρικὸν Ἐθνικὸν Μουσεῖον (Bayerisches Nationalmuseum) καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ κληθὲν Maximilianeum, ἐπὶ δὲ τῆς μακρᾶς ἀντιβασιλείας τοῦ Λουιτπόλδου ἐγένοντο ἐπίσης πλεῖστα ἐξωραϊστικὰ ἔργα ἐν Μονάχῳ ὑπὸ τὴν πρωτοβουλίαν αὐτοῦ καὶ ἰδίᾳ τὸ ἀχανὲς οἰκοδόμημα, ἔνθα στεγάζεται τὸ ἱστορικώτατον *Γερμανικὸν Μουσεῖον (Deutsches Museum)*, ἤτοι συλλογὴ σπανιωτάτων καὶ μοναδικῶν ἔργων τέχνης καὶ φυσικῶν ἐπιστημῶν, οὗτινος ἱδρυτὴς ὑπῆρξεν ὁ δόκτωρ Ὀσκὰρ Μύλλερ καὶ οὗ ὁ θεμέλιος λίθος ἐτέθη ἐν ἔτει 1906 ἐν πάσῃ λαμπρότητι καὶ ἐπισημότητι, παρουσίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Γουλιέλμου Β' καὶ τῆς αὐτοκρατείρας αὐτῆς, τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουιτπόλδου, τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ του καὶ μετέπειτα βασιλέως Λουδοβίκου Γ', τοῦ βαυαρικοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ πάντων τῶν αὐλικῶν καὶ γενικῶς τῶν ἐν τέλει μετὰ πλήθους ἐπευφημοῦντος λαοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Himly*, Histoire de la formation territoriale des états de l'Europe centrale (Paris 1876).—*Buchner*, Geschichte von Bayern (München, 1820—1855, 10 B. 2α ἔκδ., 1869 καὶ ἑπ.)—*Spruner*, Leitfaden zur Geschichte von Bayern (Bamberg, 1853, 2e Aufl.).—*Τοῦ αὐτοῦ:* Atlas zur Geschichte von Bayern (Gotha, 1838, 7 B).

Κ. Μ. ΜΕΚΙΟΣ

Βίττελσχέφερ (Wittelshoefer), ***Λεοπόλδος***. Ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1818 ἐν Gross-Kamisza τῆς Οὐγγαρίας. Ἐσπούδασεν ὑπὸ τοὺς Hildenbrand καὶ Wettmann ἐν Βιέννῃ καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1841. Ἀφιέρωσε πᾶσαν τὴν ἐνεργητικότητά του εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς «Ἑβδομαδιαίας βιενναίας ἰατρικῆς ἐπιθεωρήσεως» ὡς καὶ διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν φιλανθρωπικῶν καὶ κοινωφελῶν σκοπῶν τῶν σωματείων καὶ ἑνώσεων. Τὸ κυριώτερον ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι: «Wiens Heil und Humanitäts austalten» (Βιέννη 1865). Ο. Ρ.

Βιττεμβέργε (Wittemberge) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῷ πρωσσικῷ νομῷ Πότσνταμ παρὰ τὸν Ἄλβιν. Κάτ. 25.606. Εἶναι σημαντικὸν σιδηροδρομικὸν κέντρον. Ἔχει ἀνώτερα σχολικὰ ἱδρύματα καὶ ἀκμαίαν βιομηχανίαν, ἰδίᾳ μηχανορραπτικῆς. —Μ.

Βιττεμβέργη (Wittemberg) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῷ πρωσσικῷ νομῷ Μέρσεμπουργ παρὰ τὸν Ἄλβιν. Κάτ. 23.426. Ἐν τῇ πόλει διασῴζεται ἀνακτορικὴ ἐκκλησία τοῦ ΙΕ' αἰῶνος μὲ τοὺς τάφους τοῦ Λουθήρου, τοῦ Μελάγχθονος καὶ τῶν ἀρχιδουκῶν Φρειδερίκου καὶ Ἰωάννου, οἰκία τοῦ Λουθήρου, μονὴ Αὐγουστίνων κ.τ.λ. Ἔχει ἀκμαίαν βιομηχανίαν καὶ ἀνθοκομίαν. Ἀπὸ τοῦ 1260—1547 ὑπῆρξεν ἕδρα τῶν ἀρχιδουκῶν τῆς Σαξωνίας. Τὸ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ πανεπιστήμιον συνεχωνεύθη μετὰ τὴν προσάρτησιν αὐτῆς εἰς τὴν Πρωσσίαν πρὸς τὸ τῆς Χάλλης. Τῷ 1814 ἡ Βιττεμβέργη ἐβομβαρδίσθη ὑπὸ τοῦ Τάουενταιν, κατὰ τὸν βομβαρδισμὸν δὲ κατηδαφίσθησαν τριακόσιαι περίπου οἰκίαι. Ἡ Βιττεμβέργη ὑπῆρξεν ὀχυρὰ πόλις μέχρι τοῦ 1873. —Μ.

Βίττεν (Witten) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῷ πρωσσικῷ νομῷ Ἄρνσμπεργ παρὰ τὴν Ρούρ. Κάτ. 45.519. Ἔχει μουσεῖον, ἀνώτερα ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα, ἀκμαίαν βιομηχανίαν ὑαλίνων καὶ χαλυβδίνων εἰδῶν. Παρὰ τὴν πόλιν ὑπάρχουσιν ἀνθρακωρυχεῖα. —Μ.

Βιττενάου *[Γεωγρ.]*. Προάστειον ἄλλοτε τοῦ Βερολίνου (βλ. λ. τόμ. Ζ' σ. 120 6).

βιττιγκίτης (ὁ) (Wittingit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἄμορφον πήκτωμα ἐξ ἐνύδρου πυριτικοῦ μαγγανίου, παρουσιαζόμενον ἐν Φινλανδίᾳ ὡς αὐτοτελὴς νεοσχηματισμὸς ἐντὸς ρωγμῶν τοῦ ὀρυκτοῦ ροδονίτου (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βίττιον (τὸ) (Bittium) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κτενοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τριτωνιιδῶν*. Ἔχουσι τὰ κατωτέρω χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Κόγχην μικρὰν ἐπιμήκη, λεπτοτάτην κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον της καὶ κεκοσμημένην ὑπὸ πολλαπλῶν συσπειρώσεων, ἀκανονίστων καὶ ἀνωμάλων κατὰ τὴν ἐπιφάνειάν των. Ἄνοιγμα κόγχης ἀπολῆγον κατὰ τὸ πρόσθιον ἄκρον εἰς βραχὺν καὶ διηυρυσμένον ὀχετόν, μόλις ὁρατόν· ἐξωτερικὰ χείλη τοῦ ἀνοίγματος τῆς κόγχης ἀνεπτυγμένα καὶ συνήθως ἐξωγκωμένα ἐν εἴδει οἰδήματος. Τὸ ὑμενῶδες βραγχιακὸν ἐπίπτυγμα, ἡμικυκλικὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, φέρει μικρὸν ἀριθμὸν ἀναπνευστικῶν τρημάτων. Τὸ ἐντὸς τῆς κόγχης βιοῦν ζῷον παρουσιάζει κατὰ τὸν Lowen Clarck τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Σῶμα ἡμιπηκτωματῶδες, ἐπίμηκες καὶ ἀτελοῦς διαπλάσεως καὶ κεφαλὴν ἐπιμήκη, κεκολοβωμένην πλαγίως· ὁ σίφων ὁ διατρέχων τὸ σῶμα καὶ χρησιμεύων διὰ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ὕδατος εἶναι ἀτελής, τὰ σωματικὰ φυμάτια ἐπιμήκη καὶ ἐφωδιασμένα κατὰ τὸ ἄκρον των δι' ὀφθαλμιδίων, ὁ δὲ μανδύας ὁ καλύπτων τὸ ζῷον εὐρύς. Τὰ μαλάκια ταῦτα ζῶσι συνήθως ἐπὶ τῆς ἄμμου καὶ εἰς μεγάλα βάθη. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον τὸ *βίττιον τὸ δικτυοειδὲς* (Bittium reticulatum). Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας τῆς Εὐρώπης καὶ ἀναγνωρίζεται ἐκ τοῦ μικροτάτου μεγέθους του (13 χιλιοστόμετρα μῆκος καὶ 4 πλάτος). Τὸ σχῆμα τῆς κόγχης του εἶναι σπειροειδὲς καὶ αἰχμηρὸν κατὰ τὴν κορυφήν της. Ὁ χρωματισμὸς ὁμοιομόρφως φαιός. Οἱ κύκλοι τῶν συσπειρώσεων εἶναι ἀπεστρογγυλωμένοι, κυρτοὶ καὶ ἀνώμαλοι κατὰ τὴν ἐπιφάνειάν των. Τὸ ἄνοιγμα τῆς κόγχης εἶναι ᾠοειδὲς καὶ τὰ ἐξωτερικὰ χείλη τοῦ ἀνοίγματος ἀμβλέα. Κατοικεῖ εἰς βάθος 150—250 μέτρων. Δ. Ν. Π.

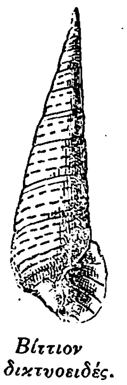

Βίττιον τὸ δικτυοειδές.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Τοῦ γένους τούτου (bittium Leach) λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς παλαιοηωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Συχνὰ ἀπαντῶσι καὶ ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος, ἀμφίβολα δ' εὑρέθησαν καὶ ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βίττιχ (Wittich), ***Γουλιέλμος φὸν—***. Ἰατρὸς ἐκ Κενιγσβέργης (1821—1882). Τῷ 1845 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ μὲ τὴν ἐναίσιμον διατριβὴν «Observationes quaedam de aranearum ex ovo evolutione». Ἠσχολήθη εἰς τὴν Φυσιολογίαν καὶ τὴν Ἀνατομίαν. Τῷ 1854 ἐγένετο ἔκτακτος καθηγητὴς καὶ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Helmholtz ἐγένετο τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Φυσιολογίας. Ο. Ρ.

—**Βίττιχ** (Wittig ***Ἑρμᾶννος***. Γερμανὸς γλύπτης γεννηθεὶς ἐν Βερολίνῳ τῷ 1819. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς γενετείρας του καὶ κατόπιν

Digitized by Google

εργάσθη ἐν Ρώμῃ ἀπὸ τοῦ 1846—1848. Τὰ ἔργα του εἶναι κυρίως εἰδυλλιακά, πλήρη χάριτος πρωτοτυπίας καὶ εὑρέσεως. Ἐφιλοτέχνησε βακχίδας, τρυγητρίας, ἰχθυοπώλιδας, θεριστρίας κτλ. Ἐκ τῶν κυριωτέρων του ἔργων εἶναι ἡ «Ρεβέκκα», ἀγαλμάτιον μαρμάρινον, ἡ «Φλώρα» καὶ τὸ σύμπλεγμα Ραχὴλ καὶ Ἰακώβ», αἱ «Ἐποχαί», μία «Νίκη», μία «Κεφαλὴ τοῦ Χριστοῦ» διὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ πύργου τοῦ Ραΐνεκ. Ὁ Βίττιχ διεκρίθη ἐπίσης καὶ ὡς διακοσμητής· τὸ ἀέτωμα τοῦ θεάτρου τῆς Ρίγας (1862) καί τινα μέρη τοῦ νέου θεάτρου τῆς Λειψίας καὶ τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης τοῦ Βερολίνου κατεσκευάσθησαν ὑπ' αὐτοῦ, ὡς καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς «Οὐρανίας» ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Γοτίγγης καὶ τοῦ Καρτεσίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βουδαπέστης. —Ξ.

βιττιχενίτης (ὁ) (Wittichenit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, πυρυσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους (σπανίους, πρατεζοειδεῖς) τοῦ ρομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Εὑρίσκεται ἐπίσης καὶ χειροπληθὲς καὶ παρενεσπαρμένον. Ἔχει θραῦσιν ἀνώμαλον, σκληρότητα 2 ½ βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 4,3—4,5, χρῶμα μολυβδόφαιον καὶ συρόμενος ἐπὶ ἀλαμποῦς πλακὸς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν μέλαιναν. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι θειοβισμουθιοῦχος χαλκὸς ($Cu_3\,Bi\,S_3$), περιέχων 28, 4% χαλκὸν (Cu), 42, 1 % βισμούθιον (Bi) καὶ 19, 5 % θεῖον (S). Εὑρέθη εἰς τὸ Wittichen (ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα) τοῦ Μέλανος Δρυμοῦ. Γ. Κ. Γ.

Βιττίχιος - Βεστχόβιος (Wittichins - Westhovius). Γερμανὸς ποιητὴς (1577—1643). Ἐσπούδασεν εἰς τὰ κυριώτερα πανεπιστήμια τῆς Γερμανίας καὶ εἶτα ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἰταλίαν, Αὐστρίαν, Βοημίαν, Λιθουανίαν, Νορβηγίαν ἐνεγράφη εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν τῆς Κοπεγχάγης. Ἐπιστρέψας εἰς Λειψίαν ἐδημοσίευσε συλλογὴν ἐπιγραμμάτων ἐναντίον τῶν Τάουμπμαν καὶ Ριττερσοῦς. Ἡ βιαιότης τῶν ἐπιγραμμάτων τούτων διήγειρε κατ' αὐτοῦ τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὰς ἀντεπιθέσεις πολλῶν, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ εἰς Δανίαν. Ἐκεῖ διωρίσθη διευθυντὴς τῆς σχολῆς τοῦ Ἄρλοφ, ἔλαβε τίτλον εὐγενείας καὶ ἐγένετο οἰκοδιδάσκαλος τοῦ πρίγκιπος Χριστιανοῦ τῆς Βρουνσβίκης καὶ τέλος κανονικὸς ἱερεὺς ἐν Λοῦνδεν. Τὰ ἔργα του δημοσιευθέντα ἀπὸ τοῦ 1606—1634 δὲν ἔχουν πολλὴν ἀξίαν. Τὰ κυριώτερα αὐτῶν εἶναι: «Epigrammata miscelanea» (1606), «Autoschediasma in laudem regiae Danorum Academiae Hafniensis» (1604), «Urbes et oppida Zelandiae» (1607) κτλ. —Β.

βιττνεροῦλα (Bittnerula Hall καὶ Clarke) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *σπειριφεροειδῶν σπειριφεραξειοειδῶν ἀρτικουλάτων βραγχιοπόδων μαλακιοειδῶν*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς τοῦ ἀλπικοῦ τριασίου συστήματος στρωμάτων τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βιττορέλλι, ἢ *Βεττορέλλι* (Vittoreli, Vettorelli), *Ἀνδρέας*. Ἰταλὸς θεολόγος γεννηθεὶς ἐν Λιπασάνο περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἐγκατασταθεὶς ἐν Ρώμῃ ἀπέκρουσε πᾶν προσενεχθὲν αὐτῷ ἐκκλησιαστικὸν ὑπούργημα, ἵνα ἀφοσιωθῇ ἀπερισπάστως εἰς ἱστορικὰς καὶ θεολογικὰς μελέτας. Τὰ κυριώτερα τῶν συγγραμμάτων του εἶναι: «Δύο πραγματεῖαι περὶ τῶν φυλάκων ἀγγέλων» (Πάδουα 1605 καὶ Βενετία 1616) καὶ «Ἱστορία τῶν παπικῶν ἰωβιλαίων» (Ρώμη 1625). —Β.

Βιττόρια· βλ. Βικτωρία.

Βιττόρια (Vittoria), *Φερνάντες Γκαντελούπε*. Μεξικανὸς πολιτικὸς (1791—1845). Ἔλαβε μέρος ἐνεργὸν εἰς τὴν πρώτην στάσιν τῆς πατρίδος του ἐναντίον τῆς ἱσπανικῆς κυριαρχίας. Ἐπικηρυχθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀντιβασιλέως, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ δάση τῆς Χαλάπας. Τῷ 1821 ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Ἰτούρμπιδε, ὅστις εἶχε κηρύξει τὴν αὐτονομίαν τοῦ Μεξικοῦ. Μὴ δυνηθεὶς νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ δικτάτορος τούτου, ὅστις ἐπεδίωκε νὰ γίνῃ αὐτοκράτωρ, τὸν ἐγκατέλιπε, διὸ καὶ προεγράφη ἐκ νέου. Τῷ 1823 ἐβοήθησε τοὺς δημοκρατικοὺς ν' ἀνατρέψωσι τὸν Ἰτούρμπιδε, ἐξελέγη μέλος τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως, βραδύτερον δὲ πρῶτος πρόεδρος τῆς συνομοσπονδιακῆς δημοκρατίας. Τῷ 1828 ἀπεσύρθη τῆς πολιτικῆς καὶ ἔζησεν ἰδιωτεύων. —Β.

Βιττορῖνο *ντὰ Φέλτρο* (Vittorino da Feltro). Ὀνομαστὸς Ἰταλὸς παιδαγωγὸς (1379—1447). Ἐσπούδασεν εἰς Πάδουαν, ὅπου καὶ διωρίσθη τῷ 1422 εἰς τὴν ἕδραν τῆς ρητορικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας. Ταχέως ὅμως παραιτηθεὶς ἐκ τῆς θέσεως ταύτης μετέβη εἰς Βενετίαν, ὅπου ἵδρυσε σχολήν, ἡ ὁποία ἀμέσως συνεκέντρωσε μέγαν ἀριθμὸν μαθητῶν. Τῷ 1425 προσεκλήθη εἰς Μάντουαν ὑπὸ τοῦ δουκὸς Ἰωάννου-Φραγκίσκου Γκοντσάγγουε, ὅστις τοῦ ἐνεπιστεύθη τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν τέκνων του. Ἐκεῖ ἵδρυσεν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ δουκὸς σχολήν, εἰς τὴν ὁποίαν συνέρρευσαν μαθηταὶ ἐξ ὁλοκλήρου τῆς Ἰταλίας, Γαλλίας, Γερμανίας καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Ἑλλάδος. Τοῦ Βιττορῖνο οὐδὲν ἔργον σῴζεται, πλὴν μιᾶς ἐπιστολῆς ἀπευθυνομένης πρὸς τὸν Τραβερσάρι, τὴν ὁποίαν ἀπεθησαύρισεν ὁ Μιττορέλλι εἰς τὸν «Κατάλογον τῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ» (1779). Πολλοὶ ἠσχολήθησαν μὲ τὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν ἔσχεν ὁ Βιττορῖνο, ἐξ ὧν ὁ Μπενουὰ ἔγραψε τὸ ἔργον «Βιττορῖνο ντὰ Φέλτρο ἢ Περὶ τῆς μορφωτικῆς κινήσεως ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως» (1853). Τὴν βιογραφίαν τοῦ Βιττορῖνο ἔγραψεν ὁ Πρεντιλάκο. —Β.

Βιττόριο· βλ. Βίκτωρ.

Βιττόριο - *Βένετο* (Vittorio Veneto) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Βενετίᾳ, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Τρέβιζο, σχηματισθεῖσα τῷ 1866 διὰ τῆς ἑνώσεως τῶν χωρίων *Τσένεντα* καὶ *Σερραβάλλε*, καὶ ὀνομασθεῖσα κατ' ἀρχὰς *Βιττόριο* πρὸς τιμὴν τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ τοῦ Β'. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον κατελήφθη ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν μετὰ τὴν ἧτταν τῶν Ἰταλῶν ἐν Καπορέττο, ἀνακατελήφθη δὲ τὴν 30 Ὀκτωβρίου 1918 ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, μετὰ τὴν μάχην τὴν ὀνομασθεῖσαν τοῦ «*Βιττόριο - Βένετο*», τῆς ὁποίας καὶ ἔλαβεν, εἰς ἀνάμνησιν, τὸ ὄνομα τῷ 1923. Ἔχει κλιματολογικὸν σταθμόν, παρὰ τοὺς πόδας τῶν Ἑνετικῶν Ἄλπεων καὶ ἐργοστάσια μεταξωτῶν καὶ μαλλίνων ὑφασμάτων. Κάτ. 21.500. Μ. Δ. Β.

— *[Ὑδροθερ.]* Ἡ ἰαματικὴ πηγὴ τοῦ *Βιττόριο* εἶναι ψυχρὰ (12°) μεταλλικὴ πηγή, ἧς τὸ ὕδωρ περιέχει 47,657 γρ. χλωριούχου νατρίου, 2.846 χλωριούχου μαγνησίου, 0,476 ἰωδιούχου νατρίου καὶ 0,869 βρωμιούχου νατρίου ἀνὰ 10.000 λίτρ. ὕδατος. Κ. Γ. Μ.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Περὶ τῆς κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον 1914—1918 μάχης τοῦ *Βιττόριο Βένετο*· βλ. λ. Παγκόσμιος *πόλεμος*.

Βιττοριόζα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Συνοικία τῆς πόλεως *Βαλέττα* τῆς Μάλτας, ὅπου καὶ ὁ ναύσταθμος. Σ. Ε. Λ.

Βίττστοκ (Wittstock) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῷ πρωσσικῷ νομῷ Πότσνταμ παρὰ τὸν Ντόσσε. Κάτ. 7.564. Παρὰ τὴν πόλιν ταύτην οἱ αὐτοκρατορικοὶ (Kaiserlichen) καὶ οἱ Σάξωνες ἐνικήθησαν ὑπὸ τῶν Σουηδῶν τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1636. —Μ.

Βιτὺ (Vitu), *Αὔγουστος-Κάρολος-Ἰωσήφ*. Γάλλος δημοσιογράφος (1823—1875). Ἐξέδωκε πλείστας ἐφημερίδας, ὁτὲ μὲν σοσιαλιστικάς, ὁτὲ δὲ καθεστωτικὰς καὶ ἄλλοτε πάλιν ὑπερπατριωτικάς, ἐφυλακίσθη δι' ἐξύβρισιν τοῦ στρατηγοῦ Τροσύ, περιεχομένην εἰς δημοσίευμά του εἰς τὸν «Figaro». Σπουδαιότερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Οἱ ὁδηγοὶ τοῦ Βορρᾶ», «Ἡ ἀνασχόπησις ἡ ἐπανάστασις», «Ὁ αὐτοκράτωρ εἰς Γρενόβλην», «Ἡ ἱστορία τοῦ Ναπολέοντος Γ'», «Ἡ παλινόρθωσις τῆς αὐτοκρατορίας», «Φιλολογικαὶ μελέται ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως», «Ἡ ἀνάστασις τοῦ Λαζάρου», «Σκιαὶ καὶ παλαιὰ τείχη», «Διηγήματα διὰ νὰ κοιμᾶσαι ὄρθιος», «Ὁ προϋπολογισμός», «Οἰκονομολογικὸς ὁδηγός», «Ἡ ἱστορία τοῦ στρατοῦ», «Ὁ ἰσολογισμὸς τῆς Εὐρώπης», «Ποῖος τρώγει τὸν προϋπολογισμόν». Τελευταῖον τῶν ἔργων του εἶναι «Ἡ ἐπαύριον τῆς Αὐτοκρατορίας» (1879). Κ. Ι. Ν.

Βίτυλο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ παρὰ τῶν ξένων ναυτικῶν, καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων παλαιῶν τοιούτων ἀκόμη, ὀνομασία *Οἴτυλος* (Λακωνίας)· ὑπὸ παρομοίαν ἄλλως τε ὀνομασίαν φέρεται καὶ παρὰ Πτολεμαίῳ (Γ, ιστ' 22): «Λακωνικῆς μεσόγειοι.... Βίτυλα (ἢ Οἴτυλος) πλάτος λε', μῆκος ν'». Σ. Ε. Λ.

Βίτφιλντ (Whitefield), *Γεώργιος*. Ἄγγλος Μεθοδιστὴς θεολόγος (1714—1770). Ὁ Βίτφιλντ, ὅστις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ πρῶτος κήρυξ τοῦ Εὐαγγελίου μεταξὺ τῶν Μεθοδιστῶν, προσεκολλήθη εἰς τὴν αἵρεσιν ταύτην ὑπὸ του ἱδρυτοῦ καὶ ἀρχηγοῦ αὐτῆς Ἰωάννου Βέσλεϋ (John Wesley). Μετὰ τοσούτου δὲ φλογεροῦ καὶ ἐνθέου ζήλου ἤρξατο ἐργαζόμενος καὶ ὑπὲρ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ψυχικῆς σωτηρίας καὶ ὑπὲρ τῆς ψυχικῆς σωτηρίας τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ὥστε, ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτοῦ κηρυγμάτων, ἐνεποίησε μεγίστην ἐντύπωσιν καὶ ἐκέρδησε τὴν εὔνοιαν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ. Ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Γκλάουσεστερ (Glaucester) Μπένσον (Benson), πληροφορηθεὶς τὰ τῆς δράσεώς του, ἐχειροτόνησεν αὐτόν, καίπερ νεώτατον ὄντα, διάκονον τῇ 20ῇ Ἰουνίου 1736. Ὁ Βίτφιλντ ἐπεσκέφθη σχεδὸν πάσας τὰς ἀγγλοφώνους χώρας κηρύσσων τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, τόσον δὲ πολὺ ἤρεσκον τὰ κηρύγματα αὐτοῦ εἰς τὰ πλήθη, ὥστε ταῦτα συνηθροίζοντο ἀθρόα, πολλάκις ἀνερχόμενα εἰς 50—80 χιλιάδας. Ὡς ἐκ τούτου ὁ Βίτφιλντ, ἐπειδὴ αἱ ἐκκλησίαι δὲν ἐπήρκουν πρὸς τὴν τοσαύτην συρροήν, ἐνεκαίνιασε τῷ 1739 τὰ ἐν ὑπαίθρῳ κηρύγματα πλησίον τοῦ Λονδίνου. Ἐκήρυττεν ἐπὶ ἔτη, 40 ὥρας, ἄλλοτε δὲ 60 ὥρας, καθ' ἑβδομάδα καὶ πάντοτε πρὸ πολλῶν χιλιάδων ἀκροατῶν. Ὅταν ἡ ὑγεία ἐγκατέλειψεν αὐτόν, ἐκήρυττεν ἅπαξ μὲν κατὰ τὰς 6 ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος, τρὶς δὲ κατὰ πᾶσαν Κυριακήν. Ὁ Βίτφιλντ ἀπέθανε τῇ 30ῇ Σεπτεμβρίου 1770 ἐν Νιούμπουρυ (Newbury), ὅπου ἦλθεν ἵνα κηρύξῃ, ἐτάφη δέ, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ, πρὸ τοῦ ἄμβωνος τῆς πρεσβυτεριανῆς ἐκκλησίας τῆς πόλεως, ἐν ᾗ ἀπέθανε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Gillies*, Memoirs of G. Whitefield (1772).— *R. Philip*, Life and times of G. Whitefield (1832).—*Gledstone*, Life and travels of G. Whitefield (1871).—*Tyerman*, Life of C. Whitefield (1876—1877, 2 τόμ.). Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

βιτχελλία (ἡ) (Witchellia, Buckm.) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀρποκερατιδῶν ἀμμωνοειδῶν κεφαλοπόδων μαλακίων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῆς μέσης ἰουρασίου (ἢ δογγερίου) ὑπόπερ ὁδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βιτώλια *[Γεωγρ.]*· βλ. Μοναστήριον.

Βίτων *(—ωνος)*. —1) Υἱὸς τῆς Ἀργείας ἱερείας τῆς Ἥρας Κυδίππης, ἀδελφὸς τοῦ Κλεόβιδος *(Ἡρ.* 1, 3). Εἶναι γνωστὴ ἡ παράδοσις περὶ τῶν δύο ἀδελφῶν καὶ τῆς μητρός, οἱ ὁποῖοι ζευχθέντες εἰς τὴν ἅμαξαν, ἐπειδὴ ἐβράδυνον οἱ ἵπποι, ὡδήγησαν τὴν μητέρα αὐτῶν εἰς τὸν ναόν, ἔνθα, κατὰ τὴν εὐχὴν τῆς μητρὸς νὰ τύχωσι τοῦ μακαριωτέρου θανάτου, ἀπέθανον ἐν τῷ ναῷ. Τοῦτο διαιώνισε καὶ ἡ τέχνη ἐπὶ τοῦ μαρμάρου ἐν ἀναθηματικῷ ἔργῳ. «Πλησίον δέ εἰσι», λέγει ὁ Παυσανίας (2, 20, 3), «ἐπειργασμένοι λίθῳ Κλέοβις καὶ Βίτων, αὐτοί τε ἕλκοντες τὴν ἅμαξαν, καὶ ἐπ' αὐτῆς ἄγοντες τὴν μητέρα ἐς τὸ Ἡραῖον». Καὶ ἐν Δελφοῖς ὑπῆρχεν ὅμοιον ἀνάθημα. Ἡ παράδοσις, καθ' ἣν ὁ μακάριος θάνατος εἶναι ἀμοιβὴ θεία, ὑπάρχει καὶ ἐν Δελφοῖς διὰ τὸν Τροφώνιον καὶ τὴν Ἀγαμήδην, οἱ ὁποῖοι ἵδρυσαν τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ διὰ τοῦτο ἠμείφθησαν ὑπὸ τοῦ θεοῦ. —2) Συρακόσιος, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Διονυσίου φρούραρχος τῆς Μοτύης τῷ 397 π.Χ.—3) Συγγραφεὺς τακτικοῦ συγγράμματος περὶ «Κατασκευῶν πολεμικῶν ὀργάνων καὶ καταπελτικῶν». Ἤκμασε πιθανῶς περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος. Τοῦ ἔργου του σῴζεται ἐπιτομὴ ἐκδοθεῖσα ὑπὸ Wescher (Poliorcétique des Grecs, Παρίσιοι 1867)· καὶ —4) Ἐκ Σόλων, μαθητὴς τοῦ Καρνεάδου. Τὸ ὄνομα τοῦ Βίτωνος φέρεται καὶ ἐπὶ νομίσματος τῆς Κῶ (Mion. III, 403). ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

βιφερράλη (ἡ) *[Χημ.]*. Προϊὸν πολυμερισμοῦ τῆς χλωράλης (βλ. λ.) διὰ πυριδίνης. Εὐδιάλυτον ἐν ὕδατι. Ὑπεδείχθη ὡς ὑπνωτικόν. Σ. Γ.

βιφίδα (ἡ) (Bilida Davidson) *[Παλαιοζ.]*· συνώνυμον τοῦ γένους *ἀνοπλοθήκη* τῶν βραγχιοπόδων.

βιφρεναρία (ἡ) (Biphrenaria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχιδιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει 12 περίπου εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας, ἅτινα εἶναι πόαι *ἐπίφυτοι* ἀναφαινόμεναι ἐπὶ τῶν δένδρων τῶν περὶ τὸν Ἀμαζόνιον ποταμὸν δασῶν. Ἡ βιφρεναρία διακρίνεται ἐκ τῶν ἐπιμήκων, ἀναδιπλουμένων, σαρκώδους συστάσεως φύλλων της καὶ ἐκ τῶν μεγάλων ἀνθέων της, ἅτινα εἶναι τοποθετημένα ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρουμέρους τῶν κλαδίσκων. Τὰ σέπαλα εἶναι ἐλεύθερα κατὰ τὴν βάσιν των, μεγάλα καὶ σχεδὸν ὅμοια μεταξύ των καὶ τὰ πέταλα ἔχουσι τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ μήκους τῶν σεπάλων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βιφρεναρία ἡ ἀντβένειος* (Bifrenaria hadwenii), ἥτις διακρίνεται διὰ τὰ ὡραῖα κίτρινα σέπαλά της καὶ τοὺς ζωηρῶς πυρροχρόους ἀνθῆράς της. Δ. Ν. Π.

Βιφρεναρία ἡ ἀντβένειος.

βιφροντία (ἡ) (Bifrontia Desh.) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *σολαριδῶν κτενοβραγχίων προσωβραγχίων γαστεροπόδων* μαλακίων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βιφυλλόκερως (ὁ) (Biphyllocerus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, πενταμεροῦς συμμετρίας, τῆς οἰκογενείας τῶν *σιλφιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓν μόνον εἶδος ἀπαντῶν εἰς τὴν μεσημβρινὴν Αὐστραλίαν.

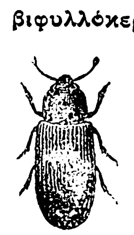

Βίφυλλος ὁ σεληνοειδής.

βίφυλλος (ὁ) (Biphyllus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυκητοφαγιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, μικροτάτου μεγέθους, ζῶντα ἐπὶ διά-

Digitized by Google

φόρων μυκήτων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βίφυλλος ὁ σεληνοειδής* (Biphyllus lunatus), ἁπαντῶν ἰδίως εἰς τὴν Σαρδηνίαν. Δ. Ν. Π.

Βὶχ (Vich) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας· βλ. Βίχ.

βιχαρικὴ *γλῶσσα*. Μία τῶν ἀφρικανικῶν γλωσσῶν, τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὴν χαμιτικὴν γλωσσικὴν ὁμοεθνίαν. Αὗται, ὀνομαζόμεναι «κουσχιτικαί», ὁμιλοῦνται εἴς τινας περιφερείας τῆς Ἀβησσυνίας καὶ τῶν παρ᾽ αὐτὴν χωρῶν (Ἐρυθραία, Σομαλία κτλ.). [Βλ. Ἀφρική, τ. ΣΤ', σελ. 334 γ'.] —Α.

βιχαρίτης (ὁ) (Biharit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν πυριτικὸν ἀργίλιον ἔνυδρον, περιέχον ἐκτὸς τοῦ ἀργιλλίου (ἢ ἄλλων τριδυνάμων στοιχείων) ἐπιπροσθέτως ἀσβέστιον, μαγνήσιον καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπίσης ἀλκάλια· ὡς ἐκ τούτου κατατάσσεται εἰς τὰς ἀμόρφους μαρμαρυγιοειδεῖς οὐσίας. Πιθανὸν νὰ εἶναι καὶ μεῖγμα μετὰ τοιούτων οὐσιῶν. Γ. Κ. Γ.

Βιχέρης. Ἕκτος φαραὼ τῆς Δ' δυναστείας (Μεμφιτικῆς), ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Μανέθωνος. Οὐδὲν μνημεῖον ἢ τὸ ὀνοματόσημον αὐτοῦ εὑρέθη ἀκόμη.

Βιχέρκιεβιτς (Wicherkievicz), ***Βολέσλαος***. Ὀφθαλμολόγος ἐκ Κρακοβίας γεννηθεὶς τῷ 1847. Σπουδάσας ἐν Βερολίνῳ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1872 μὲ τὴν ἐναίσιμον διατριβὴν «Ueber Sarcome und ihr Vorkommen im Mediastinum». Ἠσχολήθη μὲ τὴν χειρουργικὴν καὶ τὴν ὀφθαλμολογίαν, αἱ δὲ ἐπιστημονικαί του ἐργασίαι ἐδημοσιεύθησαν εἰς διάφορα γερμανικὰ καὶ πολωνικὰ περιοδικά. Τῷ 1883 ἀνεκοίνωσε νέαν μέθοδον ἐγχειρήσεως *ἰριδεκτομῆς*, τῷ δὲ 1895 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς Ὀφθαλμολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Κρακοβίας, διευθύνων συνάμα καὶ τὴν ὑπὸ τὰς ὁδηγίας αὐτοῦ ἱδρυθεῖσαν Ὀφθαλμολογικὴν κλινικήν. Ἵδρυσεν ὡσαύτως καὶ τὸ πρῶτον ὀφθαλμολογικὸν περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὀφθαλμιατρικὴ πρόοδος». Ο. Ρ.

Βίχερν (Wichern), ***Ἰωάννης-Ἐρρῖκος***. Γερμανὸς θεολόγος (1808—1881), διακεκριμένος ἀνθρωπιστὴς καὶ κοινωνιολόγος. Τῷ 1833 ἵδρυσεν ἐν τῷ ἀγροτικῷ δήμῳ Χὸρν (Horn), πλησίον τοῦ Ἀμβούργου, τὸν «Σταθμὸν σωτηρίας ἠθικῶς παρημελημένων παιδίων». Εἰργάσθη συνάμα διὰ τὴν διάδοσιν καὶ ἐπίρρωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος ἐν τῇ προτεσταντικῇ Γερμανίᾳ, διαπρέψας εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ συνέδρια, ἅτινα ἀπὸ τοῦ 1848 συνήρχοντο ἐτησίως ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μπέτμαν Χόλβεγκ. Τῷ 1857 ἐγένετο ἐπίσκοπος διαμαρτυρομένων.

Ὁ Βίχερν εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ προτεσταντικοῦ σοσιαλισμοῦ ἐν Γερμανίᾳ. Ἐπεδίωξε νὰ δημιουργήσῃ διὰ τὸν ἐργάτην ὅρους ἐργασίας ἱκανοὺς νὰ τῷ ἐπιτρέψουν νὰ ζῇ ἀνθρωπίνως. Κατεπολέμει τὰ γλίσχρα ἡμερομίσθια τῶν γυναικῶν καὶ ἀντετίθετο σφοδρῶς εἰς τὰς ἐγωϊστικὰς τάσεις τῆς κεφαλαιοκρατίας. Ἡ σημασία του, ἐν τούτοις, δὲν ἔγκειται τόσον εἰς τὴν κοινωνικοπολιτικήν του δρᾶσιν, ὅσον εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἀγαθοεργὸν αὐτοῦ ἀποστολήν. Ἔγραψε μεταξὺ πολλῶν ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς: «Notstände der protestantischen Kirche und die innere Mission» (Hamburg 1844), «Die innere Mission der deutschen evangelischen Kirche», «Das Rauche Haus» (1872), «An die sozialdemokratischen Arbeiter» (1872). Ν. Γ. Φ.

Βίχερτ (Wiechert), ***Αἰμίλιος***. Διάσημος Γερμανὸς γεωφυσικὸς (1861—1928), γεννηθεὶς ἐν Tilsit. Τὸν Φεβρουάριον 1889 μετὰ τριετῆ ὑπηρεσίαν ὡς βοηθοῦ παρὰ τῷ καθηγητῇ Volkmann ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν μὲ τὴν διδακτορικὴν διατριβήν: «Ueber elastische Nachwirkung»· τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐγένετο ὑφηγητής, κατὰ δὲ τὸ 1896 ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ καθηγητοῦ. Κατὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη ἐνέκυψεν εἰς τὰ θεωρητικὰ προβλήματα τῆς μηχανικῆς καὶ ἠλεκτροδυναμικῆς.

Ἡ δευτέρα περίοδος τῆς ἐπιστημονικῆς του δράσεως ἄρχεται ἀπὸ τῆς μεταβάσεώς του ἐν Γοττίγγῃ (1897), ὅπου εἰργάσθη παρὰ τῷ καθηγητῇ E. Schering, διευθύνοντι τὰ τμήματα τῆς γεωδαισίας, τοῦ γηΐνου μαγνητισμοῦ καὶ τῆς θεωρητικῆς ἀστρονομίας. Ὅταν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀπέθανε ὁ Schering, ἱδρύθη ἀποκλειστικῶς δι᾽ αὐτὸν ἔκτακτος ἕδρα τῆς γεωφυσικῆς, ἣν ὁ Βίχερτ κατεῖχε μέχρι τοῦ 1904, ὁπότε ὠνομάσθη τακτικὸς καθηγητής, εἶτα δὲ εἰργάσθη εἰς τὸ γεωφυσικὸν ἰνστιτοῦτον τοῦ πανεπιστημίου τῆς Γοττίγγης μέχρι τοῦ θανάτου του. Προσκλήσεις, ἃς εἶχεν, ἵνα μεταβῇ εἰς Königsberg, εἰς Rostock καὶ Μόναχον ἀπέρριψεν, ὅπως ἐπίσης δὲν ἀπεδέχθη τὴν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ καθηγητοῦ Helmert κενωθεῖσαν θέσιν του ὡς διευθυντοῦ τοῦ πρωσσικοῦ Γεωδαιτικοῦ ἰνστιτούτου.

Τῷ 1908 ἐνυμφεύθη τὴν Ἑλένην Τσίμπαρτ, κόρην καθηγητοῦ τῆς ἀνωτέρας μουσικῆς ἐν Γοττίγγῃ. Ὁ Βίχερτ ὑπῆρξεν ἄνθρωπος ἀφωσιωμένος τελείως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐπιστήμης, μακρὰν πάσης κοινωνικῆς συναναστροφῆς, κατοικῶν μετὰ τῆς οἰκογενείας του $1/2$ ὥραν μακρὰν τῆς πόλεως καὶ παντὸς θορύβου, ἀπερροφημένος εἰς τὸ πολυσχιδὲς ἐπιστημονικόν του ἔργον, προσκαλῶν μόνον κατὰ ἑξαμηνίαν ἀποκλειστικῶς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἰς τέϊα καὶ ἑσπερίδας, καθ᾽ ἃς ὑπέβαλλε ἢ ἀνέπτυσσεν αὐτοῖς τὰς γνώμας του καὶ λύσεις ἐπὶ τῶν νεωτέρων προβλημάτων τῆς γεωφυσικῆς καὶ φυσικῆς, ὑπὸ τῶν μαθητῶν του δὲ ἱδρύθη ἡ κληθεῖσα «Γοττίγγειος σχολή». Ὁ Βίχερτ ὑπῆρξεν εἷς τῶν πολεμίων τῆς θεωρίας τῆς σχετικότητος. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος αἱ σεισμολογικαὶ αὐτοῦ ἐργασίαι, αἵτινες μέχρι σήμερον ἀποτελοῦν τὰς βάσεις τῆς Σεισμοφυσικῆς. Ἀποτέλεσμα τῶν ἐρευνῶν ἐπὶ τῶν σεισμομέτρων ὑπῆρξεν ἀφ᾽ ἑνὸς ἡ ἐφεύρεσις τοῦ *ἀστατικοῦ Βιχερτείου ἐκκρεμοῦς*, ὀργάνου λίαν διαδεδομένου εἰς ἅπαντα τὰ Σεισμοσκοπεῖα τοῦ κόσμου, μὲ τύπον τοῦ ὁποίου ἐπλουτίσθη προσφάτως καὶ τὸ σεισμολογικὸν τμῆμα τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν, καὶ ἀφ᾽ ἑτέρου ἡ ἐν ἔτει 1903 δημοσιευθεῖσα ἐργασία του «Θεωρία τῶν αὐτομάτων Σεισμογράφων». Περαιτέρω, στηριζόμενος ἐπὶ αὐτογραφικῶν σεισμολογικῶν παρατηρήσεων, ἠδυνήθη νὰ ἐξαγάγῃ συμπεράσματα περὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς γῆς καὶ νὰ θεμελιώσῃ τὴν δημοσιευθεῖσαν ἐν ἔτει 1907 θεωρίαν του «Περὶ τῶν σεισμικῶν κυμάτων». Αἱ παρατηρήσεις του ἐπικυροῦσι τὰ προηγουμένως ἐξαχθέντα θεωρητικὰ συμπεράσματα αὐτοῦ, ὅτι ἡ γῆ συνίσταται τοὐλάχιστον ἐκ δύο διαφορετικῶν μερῶν. Ἐν γένει ὁ Βίχερτ μεγάλως εἰργάσθη ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς Σεισμολογίας, ἣν καὶ προήγαγεν, ἰδιαιτέρας δὲ σημασίας εἶναι ἡ προσπάθειά του νὰ μελετήσῃ διὰ τεχνητῶν δονήσεων τὰς ταλαντεύσεις τῶν ἀνωτέρων στρωμάτων τῆς γῆς, ἣν ἐργασίαν ἐξετέλεσεν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του ὁ Mintrop ἐν τῷ Γοττιγγίῳ Ἰνστιτούτῳ.

Ὅταν ἐξηκριβώθη ὅτι, κατὰ τὰς μεγάλας ἐκρήξεις, μετὰ τῶν κανονικῶν ἠχητικῶν κυμάτων συνυπάρχουσι καὶ ἄλλα μὲ ἀνωμάλους τροχιὰς καὶ ὑπεστηρίχθησαν διάφοροι θεωρίαι πρὸς ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου, ὁ Βίχερτ ὑπεστήριξε καὶ ἐνταῦθα τὴν ἀντίληψιν, ὅτι τὸ φαινόμενον θὰ ἐξηγεῖτο μόνον διὰ τεχνητῶν ἐκρήξεων καὶ μάλιστα, ὅτι ἰσχύουσι διὰ τὰς ἠχητικὰς τροχιὰς οἱ αὐτοὶ νόμοι, ὅπως καὶ διὰ τὰ σεισμικὰ κύματα. Αἱ παρατηρήσεις του ἤγαγον αὐτὸν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι εἰς ὕψος περίπου 40 χιλιομέτρων παρατηρεῖται σημαντικὴ αὔξησις τῆς ταχύτητος τοῦ ἤχου, ἐπιπροσθέτως δέ, ἵνα ἐξακριβώσῃ τὴν συμβολὴν τοῦ ἀνέμου εἰς τὰ φαινόμενα ταῦτα, ἐφήρμοσεν αὐτογραφικὴν μέθοδον τῇ βοηθείᾳ δύο ἠχητικῶν αὐτογραφικῶν ὀργάνων, ἅτινα ἐπενόησεν αὐτὸς οὗτος, ἐπὶ διαφόρων ἀρχῶν στηριζόμενα. Ταῦτα ἐτοποθέτησεν εἰς δύο διαμετρικὰ πρὸς τεχνητὴν ἠχητικὴν πηγὴν εὑρισκόμενα σημεῖα. Τὰ πειράματά του ταῦτα ἀπέδειξαν, ὅτι ὁ ἄνεμος δὲν εἶναι τὸ αἴτιον τῶν φαινομένων τούτων, ὁ δὲ Βίχερτ πρὸς ἐξήγησίν των ἐδέχθη τὴν ἄποψιν, ὅτι εἰς ὕψος λαμβάνει χώραν αὔξησις τῆς θερμοκρασίας. Καὶ εἰς πλείστους ἄλλους κλάδους ἐπεξετάθησαν αἱ ἔρευναι αὐτοῦ· οὕτω πλεῖσται ἐργασίαι ἐγένοντο ἐν τῷ Γεωφυσικῷ Ἰνστιτούτῳ τῆς Γοττίγγης, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του, ἐπὶ τῶν πεδίων τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ἐπὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ τῆς βροχῆς, ἐπὶ τῆς ἀγωγιμότητος τοῦ ἀέρος κτλ. Τὰς ἐργασίας ταύτας ἐξηκολούθησε, παρὰ τὴν ἀσθένειαν ὑπὸ τῆς ὁποίας κατετρύχετο, μέχρι τοῦ θανάτου του.

Χάρις εἰς τὸν Βίχερτ αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι καὶ ἰδίᾳ ἡ γεωφυσική, ἀνεπτύχθησαν ἁλματωδῶς, ἀποτελέσασαι ἀνεξάρτητον ἐπιστήμην. Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

— **Βίχερτ** (Wichert), ***Ἐρνέστος-Ἀλέξανδρος-Αὔγουστος-Γεώργιος***. Γερμανὸς δραματικὸς συγγραφεὺς καὶ μυθιστοριογράφος (1831—1903). Δημόσιος ὑπάλληλος ἀπὸ τῶν νεανικῶν του χρόνων, ἔφθασεν εἰς ἀνωτέρους βαθμοὺς τῆς διοικητικῆς ἱεραρχίας, χωρὶς τοῦτο νὰ τὸν ἐμποδίζῃ εἰς μίαν ἄφθονον φιλολογικὴν παραγωγήν. Ὡς δραματικὸς συγγραφεύς, ἔγραψεν ἔργα ποικίλων μορφῶν: πατριωτικὰ ἐν πρώτοις, ὅπως «Ὁ στρατηγός μας Γιὸρκ» (1858) «Ἡ κυρία ντὲ Πάρετς» (βασίλισσα Λουΐζα) (1877) καὶ ἄλλα· ἐλαφρὰς κωμῳδίας, ὡς «Πίσω ἀπὸ τὴν πλάτη» (1854), «Τὸ βαφτισοχάρτι» (1867), «Εὐτυχισμένη 'μέρα» (1876), «Ὁ σύζυγος τῆς φιλενάδας» (1890)· πολυάριθμα δράματα, ὅπως «Ὁ Μαυρίκιος τῆς Σαξωνίας» (1873), «Τὸ παιδὶ» (1892) κ.λ.π. Ἐκ τῶν μυθιστορημάτων καὶ διηγημάτων του τὰ περισσότερα εἶναι πατριωτικοῦ καὶ ἱστορικοῦ περιεχομένου: «Ἐναντίον τοῦ πατροπαραδότου ἐχθροῦ» (3 τόμοι διηγημάτων, 1873), «Ὁ μέγας ἐκλέκτωρ ἐν Πρωσσίᾳ» (1887) κ. λ. π. Β.

Βίχης. Ἀρχηγὸς ναυτικῆς μοίρας ἀποσταλείσης εἰς Κρήτην κατὰ Μάϊον 1667 ὑπὸ τοῦ πάπα τῆς Ρώμης, πρὸς βοήθειαν τῶν Ἑνετῶν, ὑπερασπιζομένων, ὑπὸ τὸν Μοροζίνην, τὸν Χάνδακα (Ἡράκλειον Κρήτης) ὃν ἐπολιόρκει ὁ ὑπὸ τὸν Κιουπρουλῆν τουρκικὸς στρατός. Ν. ΚΛΣ

Βίχμαννν (Wichmann), ***Ἰωάννης-Ἐρνέστος***. Ἐκ τῶν ἐξόχων καὶ διασήμων Γερμανῶν ἰατρῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος (1740—1802). Ἐταξίδευσε δι᾽ ἐπιστημονικὸν σκοπὸν εἰς Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν μὲ μακροχρονιωτέραν διαμονὴν ἐν Λονδίνῳ. Κατὰ τὸ 1764 ἐπανέκαμψεν εἰς Ἀννόβερον ἀσχοληθεὶς εἰς μεταφράσεις ἐν τῇ γερμανικῇ ἀγγλικῶν ἰατρικῶν ἔργων, παρέχων ἅμα τὰς ὑπηρεσίας του ὡς ἰατροῦ εἰς φιλανθρωπικὰ καθιδρύματα, πτωχοκομεῖα, ὀρφανοτροφεῖα καὶ τὰ τοιαῦτα. Τῷ 1770 ἐδημοσίευσε τὴν ἀξιόλογον αὐτοῦ πραγματείαν «Beytrag zur Geschichte der Kriebelkrankheit», τῷ δὲ 1775 ἀνέλαβε τὴν ἔκδοσιν τῶν ἔργων τοῦ Werlhof. Ἡ ἀξία τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων ἔγκειται οὐ μόνον εἰς τὸ κατ᾽ ἐξοχὴν δυσχερὲς κεφάλαιον τῆς διαγνωστικῆς, ἔνθα διέπρεπεν ἀληθῶς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ἄποψιν τῆς διαιτητικῆς καὶ τῆς ὅλης ἐν γένει θεραπευτικῆς, μεθ᾽ ἧς ἐπελαμβάνετο τῶν ἰατρικῶν θεμάτων. Σημειοῦμεν ἔνια τῶν ἔργων αὐτοῦ: «Ideen zur Diagnostik» (τρίτομον σύγγραμμα Ἀννόβερον 1794, Βιέννη 1798), «Aetiologia der Krätze» Ἀννόβερον 1786. «De pollutione diurne frequentiore sed varius observata tabescentiae causa», Γοττίγγη 1782. «Beytrag zur Kenntniss des Pemphigus», Erfurt 1791 κλπ. Ο. Ρ.

— **Βίχμαννν** (Wichmann), ***Κάρολος-Φρειδερῖκος***. Γερμανὸς γλύπτης (1775—1836). Ἐκ τῶν ἔργων του σῴζονται πολλαὶ προτομαὶ συγχρόνων του προσωπικοτήτων, τὰς ὁποίας διακρίνει μεγάλη ὁμοιότης καὶ ἐπιμέλεια περὶ τὴν ἐκτέλεσιν. —Ξ.

— **Βίχμαννν** (Wichmann), ***Λουδοβῖκος-Γουλιέλμος***. Γερμανὸς γλύπτης ἀδελφὸς τοῦ *Καρόλου Βίχμαννν*. Ἐκ τῶν γλυπτικῶν του ἔργων κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ἔρως καὶ Ψυχὴ» ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τοῦ Πότσδαμ, εἷς «Χριστὸς» ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Πότσδαμ, καὶ τὸ ἐν Πετρουπόλει εὑρισκόμενον ἄγαλμα νεαρᾶς κόρης περιποιουμένης τὴν κόμην της, θεωρούμενον ὡς ἓν τῶν καλυτέρων ἔργων τῆς ἐποχῆς του. Περίφημοι ἐπίσης εἶναι δύο ἀνδριάντες τοῦ Βίγκελμαν, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς κοσμεῖ τὸ περιστύλιον τοῦ μουσείου τοῦ Βερολίνου. —Ξ.

— **Βίχμαννν** (Wichmann), ***Μπούρχαρντ, ντὲ***—. Ρῶσος ἱστορικὸς ἐκ Ρίγας (1786—1823). Ἀπὸ τοῦ 1815 μέχρι τοῦ θανάτου του ἐχρημάτισε διευθυντὴς τῶν σχολείων τῆς Κουρλανδίας. Ἔγραψε γερμανιστί: «Χρονολογικὴν περίληψιν τῆς ἱστορίας τῆς Ρωσίας ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Μεγάλου Πέτρου» (Λειψία, 1821—25), ἔργον συμπληρωθὲν μετὰ τὸν θάνατόν του ὑπὸ τοῦ Ἀϊζενμπεκ· ἐξέδωκε συνάμα «Συλλογὴν τῶν ἀνεκδότων συγγραφῶν περὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῆς Ρωσίας» (Βερολῖνον, 1820). —Β.

Βίχμαν (Wichmann) *[Ἀστρονομ.]*. Περίφρακτος πεδιὰς τῆς Σελήνης, κειμένη ἐν τῷ νοτιοανατολικῷ τεταρτημορίῳ τοῦ δίσκου αὐτῆς, σχεδὸν ἀνατολικῶς τοῦ κρατῆρος τοῦ Εὐκλείδου. Ἡ διάμετρος αὐτῆς εἶναι 8 χιλιομέτρων περίπου, αἱ δὲ κατὰ προσέγγισιν σεληνογραφικαὶ αὐτῆς συντεταγμέναι: μῆκος 37° Α καὶ πλάτος —8°. Σ. Π.

Βιχόβσκυ, ***Ἰβάν***. Ἀταμᾶνος τῆς Οὐκρανίας (1602—1664). Ὑπουργὸς ὢν τοῦ Μπογδὰν Χαμελνίσκυ, ἐγένετο μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἀταμᾶνος, ἐκμεταλλευθεὶς τὴν ἀδεξιότητα καὶ τὴν ἀκρισίαν τοῦ υἱοῦ τοῦ κυρίου του Ἰουρίου. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἐξηρτήθη ἡ Οὐκρανία ἀπὸ τῆς Μόσχας, ἀλλ᾽ εἶχεν ἀφεθῆ εἰς αὐτὴν ἀνεξαρτησία καὶ αὐτοδιοίκησις. Ὀλίγον κατ᾽ ὀλίγον ὅμως ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις ἤρξατο ἐπεμβαίνουσα εἰς τὴν διοίκησιν τῆς χώρας καὶ περιορίζουσα τὸν ἀριθμὸν τῶν κοζακικῶν στρατευμάτων· ὑπήγαγε τὸν μητροπολίτην τοῦ Κιέβου εἰς τὸ πατριαρχεῖον τῆς Μόσχας, πρὸς δὲ ἐζήτησε νὰ διορίζῃ αὕτη τοὺς βοεβόδας τῶν πόλεων. Καὶ ὁ μὲν Βιχόβσκυ ἠνείχετο τὴν αὐθαιρεσίαν ταύτην τῆς ρωσικῆς διοικήσεως, μὴ θέλων νὰ περιπλέξῃ τὰ πράγματα. Ἀλλ᾽ ἐν τῷ μεταξὺ ἐπέστρεψεν εἰς Κίεβον ὁ Ἰούριος Νεμίριος, ὅστις εἶχε διατρίψει ἐπὶ δεκαετίαν εἰς Ὁλλανδίαν, ὅπου ἀπέκτησε δημοκρατικὰς καὶ ὁμοσπονδιακὰς ἰδέας, οὗτος δὲ παρεκίνησε τὸν Βιχόβσκυ εἰς ἐνέργειαν ὑπὲρ ἀνακτήσεως τῆς αὐτονομίας τῆς πατρίδος ὑπὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ ἐπρότεινε τὸν σχηματισμὸν ὁμοσπονδίας μετὰ τῆς Πολωνίας. Μετὰ μακρὰς διαπραγματεύσεις συνήφθη τῷ 1658 μυστικὴ συνθήκη μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Οὐκρανία, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Μέγα ρωσικὸν δουκᾶτον* διατηροῦσα τὴν αὐτονομίαν της, τὸν ἀταμᾶνον ἢ χάτμαν της ἐκλεγόμενον ὑπὸ τοῦ λαοῦ, τὴν γλῶσσάν της, ἡνοῦτο ὁμοσπονδιακῶς μετὰ τῆς Πολωνίας.

Οὕτω συνεκροτήθη ἡ νέα οὐκρανικὴ πολιτεία, ἔχουσα ἰδιαίτερα οἰκονομικά, ἴδιον νόμισμα, στρατὸν ἐκ τεσσαράκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν, δύο ἀκαδημίας, κατὰ τὸν τύπον τοῦ πανεπιστημίου τῆς Κρακοβίας, λύκεια καὶ προκατορκτικὰς σχολάς, πλήρη δὲ τὴν ἀνεξαρτησίαν της. Ἀλλὰ τὴν σύστασιν ταύτην τοῦ κράτους δὲν ἀπεδέχθη ὁ λαὸς εὐαρέστως, ὑποπτευόμενος τοὺς Πολωνοὺς καὶ προτιμῶν τοὺς Ρώσους, μεθ᾽ ὧν συνεδέετο διὰ κοινοῦ θρησκεύματος. Μετά τινα ἔτη, ὑποκινηθεὶς οὗτος ὑπὸ τῆς Μόσχας, ἐκήρυξεν ἐπανάστασιν καὶ ἀνέτρεψε τὸν Βιχόβσκυ, ὅστις διὰ νὰ σωθῇ κατέφυ-

Digitized by Google

γεν εἰς Πολωνίαν. Κατόπιν τῶν τοιούτων συμβάντων ὁ Βιχόβσκυ μετέγνω καὶ προσεπάθει νὰ ἐξευμενίσῃ τὸν ἡγεμόνα τῆς Μόσχας, ἤρξατο δὲ μετ' αὐτοῦ διαπραγματεύσεων κατὰ τῆς Πολωνίας. Αἱ ἐνέργειαι αὐτοῦ ἐγένοντο ὕποπτοι ἐν Βαρσοβίᾳ, ἐν τέλει δὲ ἀπεκαλύφθησαν καὶ δικασθεὶς κατεδικάσθη εἰς τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον. Ἡ Ρωσία προσεπάθησε διὰ παντὸς τρόπου νὰ σώσῃ αὐτόν. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας ἔμεινεν ἀνένδοτος, καὶ τὴν 12 Μαΐου 1664 ἡ ποινὴ ἐξετελέσθη εἰς μίαν τῶν πλατειῶν τῆς πόλεως. Περὶ τοῦ Βιχόβσκυ ἡ ἱστορία ἀναφέρει ὅτι ἦτο ἀνὴρ μεγάλης πολιτικῆς ἀξίας, ἐκέκτητο εὐρεῖαν παιδείαν, ἐγνώριζεν ἄριστα τὰς κλασσικὰς γλώσσας καὶ προηγήθη τῆς ἐποχῆς του ὡς πρὸς τὰ φιλελεύθερα φρονήματα, πρὸς ἀποδοχὴν τῶν ὁποίων ὁ λαὸς τῆς Οὐκρανίας δὲν ἦτο ὥριμος. Ἡ μόνη κηλὶς ἥτις προσάπτεται εἰς τὴν πολιτείαν αὐτοῦ, εἶναι ἡ ἀνειλικρίνεια πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Χαμελνίσκυ, τὸν ὁποῖον ἀνέτρεψεν ὅπως καταλάβῃ τὴν ὑπερτάτην ἀρχήν. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν διαγωγήν του ταύτην οἱ νεώτεροι Ρῶσοι ἱστορικοί, ἰδίως ὁ Σολοβιώφ, κρίνει ὅτι τοῦ ἐπεβάλλετο αὕτη ἐκ πολιτικῶν λόγων, καθ' ὅσον ὁ Ἰούριος ἔπασχεν ἐξ ἀνοίας καὶ ἠδύνατο νὰ ὁδηγήσῃ τὴν χώραν εἰς καταστροφάς. Ἐν πάσῃ περιπτώσει εἰς αὐτὸν ὀφείλονται οἱ ἐκπολιτιστικαὶ μεταρρυθμίσεις τῆς Οὐκρανίας καὶ ἰδίως ἡ ὀργάνωσις ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος ἀγνώστου παντελῶς εἰς τὴν Ρωσίαν τότε, ὅπερ μεγάλως συνετέλεσεν εἰς τὸ κατόπιν μεταρρυθμιστικὸν ἔργον τοῦ Μεγάλου Πέτρου. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Βιψανία (Vipsania). Πρεσβυτάτη θυγάτηρ τοῦ *Μάρκου Βιψανίου* Ἀγρίππα (βλ. λ.), γεννηθεῖσα ἐκ τῆς πρώτης συζύγου τούτου Πομπωνίας, τῆς θυγατρὸς τοῦ Πομπωνίου Ἀττικοῦ. Ἡ Βιψανία ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ ἐνυμφεύθη μὲ τὸν πρόγονον τοῦ Αὐγούστου *Τιβέριον* (τὸν μετέπειτα αὐτοκράτορα) ἐξ οὗ ἐγέννησε τὸν Δροῦσον, ἐνῷ ὁ πατήρ της Ἀγρίππας ἐλθὼν εἰς δεύτερον γάμον ἐνυμφεύθη τὴν *Ἰουλίαν*, τὴν θυγατέρα τοῦ Αὐγούστου. Ὅτε ὅμως ὁ Ἀγρίππας ἀπέθανε, χωρὶς νὰ ἀφήσῃ ἄρρενα τέκνα, ὁ Αὔγουστος, ὁ ὁποῖος προώριζε τοῦτον ὡς διαδοχόν του, ἀπεφάσισε νὰ καταστήσῃ τοιοῦτον τὸν προγονόν του Τιβέριον, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ ἀποξενώσῃ τῶν δικαιωμάτων της τὴν θυγατέρα του Ἰουλίαν, τὴν χήραν τοῦ Ἀγρίππα. Ἠνάγκασε λοιπὸν τὸν Τιβέριον νὰ διαζευχθῇ ἀπὸ τῆς Βιψανίας καὶ νὰ συζευχθῇ τὴν μητρυιὰν αὐτῆς Ἰουλίαν, μ' ὅλον ὅτι ὁ Τιβέριος ἠγάπα μὲν τὴν ἤδη σύζυγόν του Βιψανίαν, ἀπεστρέφετο δὲ τὴν Ἰουλίαν, τῆς ὁποίας ἐγνώριζε τὸν αἰσχρὸν χαρακτῆρα. Ἐν τούτοις ἡ θέλησις τοῦ Αὐγούστου ἐπεβλήθη καὶ ὁ Τιβέριος, ἀποβλέπων εἰς τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον, τὴν ὁποίαν ἐξησφάλιζεν ὁ γάμος του μετὰ τῆς Ἰουλίας, ἐνυμφεύθη ταύτην, ἀφοῦ διεζεύχθη ἀπὸ τῆς Βιψανίας. Ἡ Βιψανία μετὰ ταῦτα ἦλθεν εἰς δεύτερον γάμον νυμφευθεῖσα τὸν *Ἀσίνιον Γάλλον*, υἱὸν τοῦ Ἀσινίου Πολλίωνος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπέκτησε δύο υἱούς, τὸν Σαλωνῖνον καὶ τὸν Γάλλον, ἀπέθανε δὲ κατὰ τὸ ἔτος 20 μ. Χ. Γ. Ι. ΚΑΡΒΕΛΑΣ

Βιψάνιοι (Vipsanii). Ρωμαϊκὴ οἰκογένεια μόλις ἀπὸ τοῦ πρώτου αἰῶνος π. Χ. ἀναφερομένη ὡς κατέχουσα θέσιν τινὰ ἐν Ρώμῃ, διάφορος τῆς οἰκογενείας τῶν *Βιπστανίων* (Vipstanii). Ἐκ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Βιψανίων πρῶτος ὁπωσδήποτε γνωστὸς εἶναι ὁ *Βιψάνιος* **Ἀττικὸς** (βλ. λ. **Ἀττικὸς** *Τίτος-Πομπώνιος*), ὁ ὁποῖος, κατά τινας, ἦτο τὸ αὐτὸ πρόσωπον μὲ τὸν *Λεύκιον Βιψάνιον*, τὸν πατέρα τοῦ *Μάρκου Βιψανίου* Ἀγρίππα (βλ. λ.). Ἄρρενες ἀπόγονοι τῆς οἰκογενείας τῶν Βιψανίων δὲν ἀναφέρονται. Ἴσως μόνον ὁ ἔν τινι ἐπιγραφῇ ἀναφερόμενος *Μᾶρκος Βιψάνιος* (M. Vipsanius Sp. F. Ter. Gallicanus) ὡς ἔγγονος ἑνὸς Γαΐου Ἰουλίου Λιβάνου (C. Julius Ang. Lib. Libanus) ἦτο νόθος υἱὸς τοῦ Μάρκου Βιψανίου Ἀγρίππα ἐκ τῆς θυγατρὸς ἑνὸς ἀπελευθέρου τοῦ Αὐγούστου, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο Λίβανος. Καὶ τὰ ὀνόματα δὲ ἀπελευθέρων τινῶν τοῦ Ἀγρίππα (πιθανῶς τοῦ Μάρκου Βιψανίου Ἀγρίππα) ἀναφέρονται ἐν ἐπιγραφαῖς. Γ. Ι. ΚΑΡΒΕΛΑΣ

βιῶ (*—όω*)· ζῶ: «βιοῦν ἐν κοινωνίᾳ»· || διάγω τὸν βίον: «βιῶ ἐν ἁμαρτίαις», «λάθρα βιῶ»· φρ. «λάθε βιώσας», περὶ τῶν ἐθελουσίως ἐν ἀφανείᾳ βιούντων.

Βιὼ (Biot) *[Ἀστρονομ.]*. Περίφρακτος πεδιὰς τῆς Σελήνης, κειμένη ἐν τῷ νοτιοδυτικῷ τεταρτημορίῳ τοῦ δίσκου αὐτῆς, εἰς σεληνογραφικὸν μῆκος 50° Δ. καὶ πλάτος —23°. Ἔχει σχῆμα κυκλικὸν καὶ διάμετρον περίπου 12 χιλιομέτρων. Ἡ ὀνομασία ἐδόθη πρὸς τιμὴν τοῦ Γάλλου ἀστρονόμου Biot (βλ. Μπιώ). Σ. Π.

Βιὼ (Viau), ***Θεόφιλος ντὲ—***. Ὀνομαστὸς Γάλλος ποιητής, γεννηθεὶς τῷ 1596. Συνδεθεὶς κατ' ἀρχὰς πρὸς τὸν Μπαλζάκ, ἦλθε μετὰ ταῦτα εἰς παταγώδη ρῆξιν μετ' αὐτοῦ. Τῷ 1619 ἐξωρίσθη, κατηγορηθεὶς ὡς οὐγενότος καὶ ἐλευθερόφρων· γενόμενος ὅμως ἐξωμότης ἀνεκλήθη μετ' ὀλίγον τῆς ἐξορίας. Μετὰ τέσσαρα ἔτη ἐν τούτοις (τῷ 1623), δημοσιεύσας τὸν «Σατιρικὸν Παρνασσόν» του ἐδοκίμασε νέας θλίψεις καὶ ταλαιπωρίας, καταγγελθεὶς ὡς ἄθεος ὑπὸ τοῦ P. Garasse καὶ καταδικασθεὶς εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον· ἐπὶ τῆς καταδίκης του ταύτης προεκλήθη μακρὰ ἀναθεωρητικὴ δίκη, μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας (1625) ἐμετριάσθη ἡ ποινή του εἰς ὑπερορίαν. Μετὰ ἓν ὅμως ἔτος ἀπὸ τοῦ γεγονότος αὐτοῦ (1626), ὁ Θεόφιλος ντὲ Βιὼ ἀπέθανεν ἐν Chantilly, πλησίον τοῦ δουκὸς de Montmorency, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ὁποίου ἐτέλει.

Τὸ ποιητικόν του ἔργον θεωρεῖται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας ὡς μεταβατικὸς σταθμὸς ἀπὸ τῆς σχολῆς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς φυσικότητος εἰς τὴν πλήρη ἐπιτηδεύσεως καὶ ἐχθρὰν τῆς φυσικότητος σχολήν, ἡ ὁποία διεμορφώθη κατὰ τὰ τέλη τῆς βασιλείας Ἑρρίκου τοῦ Δ' καὶ ἐφεξῆς. Ὁ Lanson τὸν χαρακτηρίζει ὡς «τὸν τελευταῖον τῶν λυρικῶν καὶ τὸν πρῶτον τῶν κομψολόγων, καθόσον τείνει τὴν μίαν χεῖρα πρὸς τὸν Μπερτὼ καὶ τὴν ἄλλην πρὸς τὸν Βονατύρ». Ἔκδοσις τῶν ἔργων τοῦ Θεοφίλου ντὲ Βιὼ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Alleaume ἐν τῇ «Ἐλζεβιριανῇ βιβλιοθήκῃ».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. Andrieu*, Théophile de Viau, étude bio-bibliographique, Bordeaux et Paris, 1880.—*K. Schirinacher*, Théophile de Viau, sein Leben und Seine Werke, Paris—Leipzig, 1897. Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

βίωμα (τὸ) *[Φιλοσ.]*· βλ. βιωτικὸν *γεγονός*.

Βίων. —1) Ἀθηναῖος ἄρχων κατὰ τὴν 80ὴν Ὀλυμπιάδα 3 ἔτ. 458—457 π.Χ. (*Διόδ. Σικ.* 11, 79). —2) Υἱὸς Φιλώτα ἐκ Σμύρνης, νικήσας κατὰ τὰ Παναθήναια εὐθὺς μετὰ τὸ 191 π. Χ. ἵππιον καὶ ἄνδρας δόλιχον (C. I. A. 2, 966, A. 19. 25).—3) Ὄνομα τραγικοῦ ποιητοῦ, υἱοῦ τοῦ Αἰσχύλου. 4) Ποιητὴς τραγῳδίας τῶν Ταρσικῶν λεγομένων. ΙΑΚ. Χ. Δ.

— Βίων ὁ ***Ἀβδηρίτης***. Ἕλλην μαθηματικὸς ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ *Δημοκρίτου* καταγόμενος. Ἔζη κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα καὶ ἔγραψεν ἐν Ἰωνικῇ καὶ Ἀττικῇ διαλέκτῳ. Κατὰ *Διογένην τὸν Λαέρτιον* ὁ Βίων πρῶτος ὑπεστήριξεν ὅτι ἐν τῇ γῇ ὑπάρχουσι περιοχαὶ αἱ ὁποῖαι ἔχουσιν ἐπὶ ἓξ μῆνας ἡμέραν καὶ ἐπὶ ἄλλους ἓξ νύκτα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον προδίδει ὅτι ἐγνώριζε τὴν σφαιρικότητα τῆς γῆς. Εἶναι δυστύχημα τὸ ὅτι ὁ Διογένης δὲν μᾶς δίδει περισσοτέρας ἐπὶ τοῦ προκειμένου πληροφορίας, διὰ νὰ εἴμεθα βέβαιοι περὶ τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης τοῦ Βίωνος, ἡ ὁποία μαρτυρεῖ τὴν πρόοδον τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ὁ *Στράβων* ἀποκαλεῖ τὸν Βίωνα ἀστρολόγον καὶ λέγει ὅτι ἦτο αὐθεντία εἰς τὰ ζητήματα τῶν ἀνέμων. Σ. Π.

— Βίων ὁ ***Βορυσθενίτης***. Κυνικὸς φιλόσοφος γεννηθεὶς ἐν Βορυσθένει καὶ ἀκμάσας κατὰ τὴν Γ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα. Υἱὸς γονέων εὐτελεστάτων, ἐπωλήθη ὡς δοῦλος εἴς τινα πλούσιον ῥήτορα, ὁ ὁποῖος ἠγάπησεν αὐτὸν καὶ ἀποθανὼν τὸν κατέστησε γενικὸν κληρονόμον του. Τότε, καθ' ἃ γράφει ὁ ἴδιος ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν προστάτην του *Ἀντίγονον Γονατᾶν*, ἦλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐφιλοσόφησεν. Ἐκεῖ διήκουσε κατὰ πρῶτον τῶν μαθημάτων τῶν Ἀκαδημαϊκῶν, εἶτα τοῦ *Θεοφράστου* καὶ τοῦ *Θεοδώρου τοῦ ἀθέου*, ἠγάπησεν ὅμως ὑπὲρ πᾶν τὴν κυνικὴν φιλοσοφίαν. Κατόπιν ἐταξίδευσε, μετέβη εἰς Ρόδον καὶ ἀλλαχοῦ, ἀπέθανε δὲ ἐν Χαλκίδι.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Βίωνος, ἥτις χαρακτηρίζεται ὡς ἡδονικός τις κυνισμός, εἶναι παιγνιώδης καὶ ἐλαφρά, διὰ τοῦτο δὲ δικαίως ὁ Βίων θεωρεῖται πρόδρομος τοῦ *Λουκιανοῦ*. Περὶ αὐτοῦ φαίνεται ὅτι εἶπεν ὁ *Ἐρατοσθένης*, ὅτι «πρῶτος τὴν φιλοσοφίαν ἀνθινὰ ἐνέδυσεν». Τὴν ἀθεΐαν δὲ τὴν ὁποίαν ἐπρέσβευεν ἐγκατέλειψε περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του.

Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἶχον φημισθῆ αἱ διατριβαὶ τοῦ Βίωνος. Σήμερον μόνον ἀποσπάσματά τινα ποιημάτων του διεσώθησαν, τὰ ὁποῖα βλέπε ἐν «Fragmenta Bionis Borysthenitae philosophi et variis scriptoribus collecta» τοῦ *Rossignol* (Παρίσιοι 1830) καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ *Mullach*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κυριωτάτη πηγή: *Διογέν. Λαέρτιος* IV 46 καὶ ἑξῆς. *J. M. Hoogvliet*, De vita doctr. et scriptis Bionis (Leiden 1821) καὶ *R. Heinze*, De Horatio Bionis imitatore (Bonn. 1889). —Δ.

— Βίων ὁ ***Προκοννήσιος***. Χρονογράφος τῶν μέσων τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος, γράψας ἐν Ἰωνικῇ διαλέκτῳ περίληψιν τοῦ ἔργου τοῦ παλαιοτέρου χρονογράφου *Κάδμου* τοῦ Μιλησίου.

— Βίων ὁ ***Σμυρναῖος***. Βουκολικὸς ποιητής. Κατὰ τὸν *Σουίδαν*, ὁ *Βίων* ἐγεννήθη ἔν τινι ἀγροτικῷ κτήματι παρὰ τὴν Σμύρνην, ἔζησεν ὅμως ἐν Σικελίᾳ, ἐκεῖ δὲ καὶ ἀπέθανε δηλητηριασθείς. Πότε ὅμως ἐγεννήθη καὶ πότε ἀπέθανεν ὁ Βίων καὶ λεπτομερείας ἄλλας περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ οὔτε ὁ Σουίδας ἀναφέρει, οὔτε ἐξ ἄλλων πηγῶν δυνάμεθα νὰ μάθωμεν, διότι καὶ αὐτοῦ τοῦ Σουίδα αἱ εἰδήσεις κατὰ μέγιστον μέρος στηρίζονται εἰς τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ *Μόσχου*, τοῦ φίλου καὶ ἴσως μαθητοῦ τοῦ Βίωνος, ἐν τῷ ποιήματί του, τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται «Ἐπιτάφιος Βίωνος». Ἐκ τοῦ γεγονότος ὅμως, ὅτι ὁ Μόσχος ἔζη καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βίωνος, ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ Βίων ἦτο σύγχρονος ἢ ὀλίγον παλαιότερος τοῦ Μόσχου. Ἦτο ὅμως ὁ Βίων ἐξ ἅπαντος νεώτερος τοῦ *Θεοκρίτου*, τοῦ ὁποίου εἶναι μιμητής, καὶ ἑπομένως ἔζησε κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα καὶ πιθανῶς ἀπέθανε κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ αὐτοῦ ἢ τὸ βραδύτερον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος.

Ὡς μιμητὴς τοῦ Θεοκρίτου ὁ Βίων ἀκολουθεῖ ἐν ταῖς γενικαῖς γραμμαῖς τὸν τρόπον τῆς Θεοκριτείου ποιήσεως, ὑπολείπεται ὅμως πολὺ τοῦ Θεοκρίτου, ἰδίως εἰς ἐκεῖνα ἐκ τῶν ποιημάτων του, εἰς τὰ ὁποῖα προσπαθεῖ νὰ ἐπιδείξῃ ἀνεξαρτησίαν ἀπ' αὐτοῦ. Τὸ ἄριστον ὁμολογουμένως ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ Βίωνος εἶναι τὸ ἐπιγραφόμενον «Ἐπιτάφιος Ἀδώνιδος». Ἀφορμὴν εἰς τὴν ποίησιν τούτου ἔλαβεν ἀναμφιβόλως ὁ Βίων ἐκ τοῦ 15ου εἰδυλλίου τοῦ Θεοκρίτου, ἐν τῷ ὁποίῳ περιγράφεται πανήγυρίς τις ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπὶ τοῖς Ἀδωνείοις, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Θεόκριτος παριστᾷ γυναῖκα ἀοιδὸν ψάλλουσαν ᾆσμα ἐγκωμιαστικὸν τοῦ Ἀδώνιδος κατὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ. Ὁ Βίων περιγράφει ἐν τῷ ποιήματί του τὴν ἀντίθετον ὄψιν τῶν Ἀδωνείων, τουτέστι τὰ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀδώνιδος. Ἐν τῇ περιγραφῇ ταύτῃ εἴς τινα σημεῖα αἴρεται ὁ ποιητὴς εἰς ὕψος, ἐμφανίζων ποίησιν πλήρη σφρίγους καὶ δροσερότητος, ἀλλαχοῦ ὅμως, παρὰ τὸ πομπῶδες τοῦ ὕφους, καταφαίνεται ἡ χαλαρότης τῶν νοημάτων καὶ τὸ ἐξεζητημένον τῆς φράσεως, πράγματα, τὰ ὁποῖα εἶναι χαρακτηριστικὰ τῶν χρόνων τῆς παρακμῆς. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἔργων τοῦ Βίωνος μικρὰ ἀποσπάσματα μόνον σῴζονται, ἐκ τῶν ὁποίων καταφαίνεται, ὅτι τὰ ποιήματό του κατὰ κανόνα δὲν ἦσαν μεγάλης ἀξίας, ὑπολειπόμενα πολὺ τῶν Θεοκριτείων. Τὸ ἐκτενέστατον ἐκ τῶν σῳζομένων ἀποσπασμάτων τοῦ Βίωνος, τὸ ἐπιγραφόμενον «Ἐπιθαλάμιος Ἀχιλλέως καὶ Δηϊδαμείας», ἀναφέρεται εἰς τὴν διατριβὴν τοῦ *Ἀχιλλέως* ἐν Σκύρῳ ὑπὸ γυναικείαν ἀμφίεσιν μεταξὺ τῶν θυγατέρων τοῦ βασιλέως Λυκομήδους καὶ εἰς τὸν ἀναπτυχθέντα μεταξὺ αὐτοῦ καὶ μιᾶς τούτων ἔρωτα. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν μικροτέρων ἀποσπασμάτων τοῦ Βίωνος τὰ πλεῖστα εἶναι ἐρωτικοῦ περιεχομένου. Πολλάκις ἔχουσιν ἐκδοθῆ τὰ ποιήματα τοῦ *Βίωνος* καὶ μάλιστα συνηθέστατα μὲν μετὰ τῶν ποιημάτων τοῦ *Θεοκρίτου* καὶ *Μόσχου*, ἐνίοτε δὲ μόνον μετὰ τῶν τοῦ *Μόσχου*. Γ. Ι. Κ.

— Βίων ὁ ***Σολεύς***. Συγγραφεὺς τῶν ἀλεξανδρινῶν ἢ τῶν πρώτων ρωμαϊκῶν χρόνων. Ἔγραψεν «Αἰθιοπικά», ἐκ τῶν ὁποίων παρέλαβον εἰδήσεις τινὰς ὁ *Πλίνιος* καὶ ὁ *Ἀθήναιος*. Πιθανῶς ὁ Βίων ὁ Σολεὺς εἶναι ὁ Βίων ὁ ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου, ὡς γράψας περὶ τοῦ Θησέως, ὅτι ἀπήγαγε τὴν Ἀμαζόνα Ἀντιόπην, ἐπιβιβάσας αὐτὴν εἰς τὸ πλοῖόν του δι' ἀπάτης καὶ ὄχι ὅτι συνέλαβεν αὐτὴν ἐν πολέμῳ αἰχμάλωτον. Ὁ *Βάρων* ἀναφέρει τὸν Βίωνα μεταξὺ τῶν γραψάντων γεωπονικά. Ἴσως καὶ ὁ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Καικίλιος Βίων* ἀναφερόμενος συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου «Περὶ δυνάμεων» εἶναι τὸ αὐτὸ πρόσωπον μὲ τὸν Βίωνα τὸν Σολέα.

— Βίων ***Συρακούσιος***. Ρήτωρ, ἄγνωστον πότε ζήσας. Ἔγραψε σύγγραμμα εἰς ἐννέα βιβλία, τὰ ὁποῖα ἐπεγράφοντο ἕκαστον μὲ τὸ ὄνομα μιᾶς Μούσης. Ὁ *Βίων* οὗτος εἶναι πιθανῶς τὸ αὐτὸ πρόσωπον μὲ τὸν Βίωνα τὸν Συρακούσιον, ὁ ὁποῖος ἔγραψε «Τέχνας ῥητορικάς», κατὰ τὸν *Διογένη τὸν Λαέρτιον*, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἀναφέρονται ἀμφότεροι.

— Βίων ὁ ***Χῖος***, ἢ ***Κλαζομένιος***. Ἀγαλματοποιὸς ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ *Ἱππώνακτος* (ζήσας ἑπομένως κατὰ τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα). Περὶ τούτου καὶ τοῦ ἐπίσης ὑπὸ τοῦ Διογένους τοῦ Λαερτίου ἀναφερομένου Μιλησίου ἀγαλματοποιοῦ Βίωνος (ὁ ὁποῖος πιθανώτατα δὲν εἶναι ἄλλος τις, εἰμὴ αὐτὸς ὁ λεγόμενος καὶ Χῖος ἢ Κλαζομένιος Βίων, κατὰ τὴν εἰκασίαν τοῦ *Βρούν*), οὐδεμίαν ἄλλην εἴδησιν ἔχομεν. Γ. Ι. ΚΑΡΒΕΛΑΣ

—«Βίων». Δεκαπενθήμερον φιλολογικὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἐν Σμύρνῃ καὶ Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ Μαρτίου 1878 μέχρι τοῦ Αὐγούστου 1879 ὑπὸ τῶν Σ. Σολομωνίδου, Γ. Ὑπερίδου καὶ Σ. Παπαμιχάλη. Δ. Π. Κ.

βιώσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυνάμενος ἢ ὁ ἄξιος νὰ ζήσῃ· τὸ οὐδέτ. ***βιώσιμον*** (τό), ὡς οὐσιαστ., ἡ ἱκανότης ζῶντος ὀργανισμοῦ ὅπως ἐξακολουθήσῃ ζῶν.

—[Ἀστ. καὶ Ποιν. Δίκ.] Ἡ ἔννοια τοῦ *βιωσίμου* ἐνδιαφέρει τό τε ἀστικὸν καὶ τὸ ποινικὸν δίκαιον ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἀρτιγενῆ παιδία.

Α') Μεγάλως συζητεῖται ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου, ἂν τὸ βιώσιμον ζῶντος τεχθέντος παιδίου εἶναι προϋπόθεσις τῆς νομικῆς αὐτοῦ ἱκανότητος. Τὸ ζήτημα ἔχει σημασίαν ἐπὶ παιδίων θνησκόντων εὐθὺς μετὰ τὸν τοκετόν, ὅτε ἐρωτᾶται τίνα ῥοπὴν ἔσχεν ἡ γέννησις αὐτῶν ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου ἰδίᾳ. Κατὰ τὰς πηγὰς (I. 2. 13, 1· *πρβλ.* *Gai Inst.* II § 131. D. 29, 2, 30 § 4, C. 6, 29, 2) τὸ ἔκτρωμα (por-

Digitized by Google

lus) δὲν καθίσταται ὑποκείμενον δικαίου, ἤτοι πρόσωπον (ὑπὸ τὴν νομικὴν τοῦ ὅρου ἔννοιαν). Ἀλλ' οὐδαμοῦ τῶν πηγῶν καθορίζεται τί εἶναι ἔκτρωμα, ὥστε ἐλλείπει τὸ κριτήριον, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου θὰ ἦτο ἐφαρμόσιμος ὁ μνησθεὶς νομικὸς ὁρισμὸς ἐπὶ ζῶντος τεχθέντος παιδίου. Διότι ἄδηλον εἶναι, ἂν ὡς ἔκτρωμα προσήκῃ νὰ χαρακτηρισθῇ τὸ ἐν συγκεκριμένῃ περιπτώσει τεχθὲν πρὸ τῆς ἐν τῇ μήτρᾳ συμπληρώσεως ἱκανῶς ὡρίμου ἀναπτύξεως, ἐπιτρεπούσης τὴν ἐκτὸς τοῦ μητρικοῦ σώματος ζωήν, ἢ καθόλου, ἄνευ ἐρεύνης ἑκάστοτε τοῦ βαθμοῦ τῆς ὡριμότητος, τὸ τεχθὲν πρὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ ἐν ἑτέρᾳ ἀναφορᾷ (ὅρ. κατωτ.) καθοριζομένου ἐν ταῖς Πηγαῖς ἐλαχίστου χρόνου κυοφορίας. Πάντως ἑκατέρα τῶν ξένων πρὸς τὰς Πηγὰς ἐκδοχῶν τούτων ὁδηγεῖ εἰς ἀνυπερβλήτους δυσχερείας, διότι καὶ ὁ βαθμὸς τῆς πρὸς αὐτοτελῆ ζωὴν ὡριμότητος τοῦ γόνου δὲν δύναται, οὐδ' ἐν ἑκάστῃ συγκεκριμένῃ περιπτώσει, νὰ κριθῇ ἀσφαλῶς ἅμα τῷ τοκετῷ, παρὰ πᾶσαν τὴν πρόοδον τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης, καὶ ὁ χρόνος, ἐφ' ὃν ἐκυοφορήθη βρέφος τι, μόνον ἐν ἐξαιρετικαῖς περιπτώσεσι θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ καθορισθῇ ἐπακριβῶς, ἀφοῦ ἡ σύλληψις εἶναι γεγονὸς ἐσωτερικὸν καὶ μηδ' αὐτῷ τῷ γεννήτορι αἰσθητόν. Οὐχ ἧττον τῇ β' ἐκδοχῇ συντασσόμενοι ἔνιοι τῶν ἑρμηνευτῶν τοῦ Ρωμ. δικαίου, ἀναγνωρίζουσιν ἱκανότητα δικαίου μόνον εἰς τὸ τεχθὲν μετὰ τὴν 181ην ἡμέραν ἀπὸ τῆς συλλήψεως, αὐθαιρέτως χρησιμοποιοῦντες τὸν χρονικὸν προσδιορισμὸν τῶν 181 πλήρων ἡμερῶν ὡς ἐλαχίστης διαρκείας τῆς κυοφορίας, ᾧπερ χρῶνται αἱ Πηγαὶ μόνον ἐν τῇ διατυπώσει τοῦ τεκμηρίου τῆς γνησιότητος (βλ. λ. «γνησιότης τέκνου»), καὶ ἀστόχως ἐπικαλούμενοι ἰδίᾳ τοὺς νόμους D. 38, 16, 12 καὶ 3 § 12 καὶ C. 6, 29, 2 καὶ 3, ἐν οὐδενὶ τῶν ὁποίων λέγεται, ὅτι τὸ πρὸ τοῦ χρόνου τούτου τεχθὲν ζῶν βρέφος εἶναι ἔκτρωμα καὶ στερεῖται νομικῆς ἱκανότητος μόνον ἕνεκα τοῦ προώρου τοκετοῦ. Ὁ δὲ τελευταῖος τῶν παρατεθέντων νόμων (C. 6, 29, 3), ὁρίζων, ὅτι τὸ ζῶν τεχθὲν ἐγένετο ὑποκείμενον δικαίου ἂν ἐτέχθη τελείως («si vivus perfecte natus est») ἀπαιτεῖ ἁπλῶς, ὡς ὅρον τῆς κτήσεως νομικῆς ἱκανότητος, ὅπως τὸ παιδίον μὴ ἀποθάνῃ διαρκοῦντος τοῦ τοκετοῦ, ἀλλ' ἀφοῦ ἐξέλθῃ τελείως τοῦ μητρικοῦ σώματος καὶ χωρισθῇ τούτου. Τῇ α' ἐκδοχῇ ἀκολουθοῦσιν ἄλλοι συγγραφεῖς, οἵτινες ἀπαιτοῦσι τὸ βιώσιμον ἀνεξαρτήτως διαρκείας τῆς κυοφορίας. Ὑπὲρ ἀπορρίψεως τοῦ ὅρου τοῦ βιωσίμου συνηγοροῦσι καὶ οἱ νόμοι D. 28, 2, 12 § 1 καὶ 50, 16, 129, ὡς καὶ οἱ μνησθέντες ἤδη C. 6, 29, 2 καὶ 3, ἐξ ὧν συνάγεται, ὅτι τὸ παιδίον, ἅμα χωρισθὲν ζῶν ἀπὸ τοῦ μητρικοῦ σώματος, κτᾶται ἱκανότητα δικαίου, ἥτις δὲν ἀνατρέπεται, καὶ ἂν τὸ παιδίον παραχρῆμα ἀποθάνῃ, τῶν νόμων μηδαμῶς διακρινόντων ἂν ὁ θάνατος ἐπῆλθεν ἐξ ἐλλείψεως βιωσίμου ἢ ἕνεκα ἐξωτερικῆς αἰτίας. Παρὰ ταῦτα τὸ προαπαιτούμενον τοῦ βιωσίμου ἔσχε πολλοὺς ὑπερμάχους.

Ἡ ἀπαίτησις τοῦ βιωσίμου εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς νομικῆς ἱκανότητος, ἣν τὸ δίκαιον ἀναγνωρίζει παντὶ ζῶντι ἀνθρώπῳ, μηδαμῶς ἐξετάζον, ὁποῖον ἔσται τὸ μέλλον αὐτοῦ. Τούτου ἕνεκα, δὲν ἀπαιτοῦσι τὸ βιώσιμον τοῦ τεχθέντος οἱ νεώτεροι ἀστικοὶ κώδικες (γερμανικός, ἑλβετικὸς κλπ.), οὐδ' ὁ ἡμέτερος ἀστικὸς νόμος ΤϞΑ' τοῦ 1856, ὁρίζων ἁπλῶς, ἐν ἄρθρῳ 11, ὅτι «τὸ κυοφορούμενον λογίζεται γεννηθὲν ὡς πρὸς τὰ εἰς αὐτὸ ἐπαγόμενα ἀστικὰ δικαιώματα, ἂν τεχθῇ ζῶν». Ἀπαιτοῦσι δ' ὅμως τοῦτο ὁ *γαλλικὸς* (art. 314, 725, 906) καὶ ὁ *ἰταλικὸς* (art. 161, 724, 1053) ἀστικὸς κῶδιξ. Ὡσαύτως ἀπῄτει τοῦτο ὁ μηκέτι ἰσχύων ἀστικὸς κῶδιξ τοῦ καντονίου τῆς *Βέρνης* (§ 9).

Β') Ὁ **ἡμέτερος ποινικὸς νόμος** (ὡς ἄλλως τε **καὶ πάντες οἱ νεώτεροι ποινικοὶ κώδικες καὶ τὸ προσχέδιον ἑλληνικ. ποινικ. κώδικος)** δὲν ἀπαιτεῖ τὸ βιώσιμον ὡς ὅρον οὔτε τοῦ ἐγκλήματος τῆς παιδοκτονίας (ἄρθρα 294 ἑπομ.), ἐν ᾗ τὸ μὴ βιώσιμον **τοῦ νεογνοῦ νόθου** τέκνου μόνον ὡς λόγος μειώσεως **τῆς ποινῆς** ἐντὸς τῶν νομίμων ὁρίων δύναται νὰ χρησιμεύσῃ, οὔτε τῶν λοιπῶν κατὰ τῆς ζωῆς ἐγκλημάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πρὸς τῇ παρὰ *Windscheid-Kipp*, «Lehrbuch des Pandektenrechts» § 52 σημ. 8 καὶ *Regelsberger*, Pandekten I § 58 σημ. 14 φιλολογίᾳ, ὅρα καὶ *W. Fuchs*, «Das Ehehindernis des bestehenden Ehebandes», 1879, σελ. 31 ἑπ., καὶ *Van Wetter*, Pandectes I (1909) § 40 σελ. 132 ἑπ. Σχετικὴ εἶναι καὶ ἡ πραγματεία τοῦ *Ortloff*, «Physiologische Kennzeichen für Begiun und Ende der Rechtsfähigkeit» (1890). Ὡς πρὸς τὸ ποιν. δίκαιον ὅρα *Κωστῆ*, «Ἑρμην. Ποιν. Νόμου», τόμ. Β'. μέρ. 2 (1928) σ. 408 καὶ 437 καὶ *Ἠλιοπούλου-Χωραφᾶ*, «Σύστημα Ἑλλην. Ποιν. Δικαίου», τόμ. Β'. Τεῦχ. Α'. (1927) σελ. 9. Γ. Π. ΚΟΥΣΟΥΛΑΚΟΣ

βίωσις *[Φιλοσ.]*· βλ. βιωτικὸν *γεγονός*.

βιωτικὴ (ἡ) (Biotik). Ἡ ἐπιστήμη ἡ ἐρευνῶσα τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς. Τὸν ὅρον τοῦτον μετεχειρίσθησαν ὁ Χρ. Κράουζε καὶ ἄλλοι βιολόγοι καὶ φιλόσοφοι. Α. Δ.

βιωτικός, *—ή, —όν*· ὁ τοῦ βίου, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὰς ἀνάγκας αὐτῆς: «βιωτικαὶ συνθῆκαι», «βιωτικαὶ ἐνασχολήσεις» (ὀρθοτέρα θεωρεῖται ἡ γραφὴ *βιοτικός*).

— **βιωτικὸς** *ὑλισμὸς [Φιλοσ.]*· βλ. ὑλισμός.

— **βιωτικὸν** *γεγονὸς [Φιλοσ.]*. Ἀπεδόθη οὕτως ὁ γερμανικὸς ὅρος Erlebnis. Ἐγράφη ἀκόμη: *βεβιωμένα, βίωμα, βίωσις, ζήσαντα* καὶ «*οἱ ζῆσες*». Βεβιωμένα εἶναι, κατὰ τὸν Külpe, τὰ ἀρχικὰ δεδομένα τῆς ἐμπειρίας, πᾶν ὅ,τι ἀποτελεῖ ἐν ἡμῖν τὸ ὑποκείμενον τῆς νοήσεως, χωρὶς νὰ εἶναι ἀκόμη νόησις. Ἄλλαις λέξεσι *βίωμα* εἶναι πᾶν περιεχόμενον, τοῦ ὁποίου συνείδησιν λαμβάνω διὰ τοῦ συναισθήματος, τῆς βουλήσεως ἢ τῆς παραστάσεως, πάντα τὰ ψυχικὰ φαινόμενα, ἐφ' ὅσον δι' αὐτῶν καθίσταταί τι ἀμέσως συνειδητὸν εἰς τὸ ἐγώ. Μόνον τὰ βιώματα ἡμῶν εἶναι τὰ ἀμέσως δεδομένα ἡμῖν, τελούμενα δ' ἐν χρόνῳ, ἀδιακόπως ἐναλλάσσοντα, ποικίλως συνδεόμενα καὶ ἐν τῇ διηνεκεῖ ροῇ αὐτῶν ἀποτελοῦντα ἓν ὅλον διὰ τῆς ἑνότητος τῆς συνειδήσεως. Τὸ σύνολον αὐτῶν ἀποτελεῖ ὅ,τι διὰ μιᾶς λέξεως καλοῦμεν «*βίον*». Ἕκαστον δὲ ἐξ αὐτῶν ἀνήκει εἰς ἀπέραντον ρεῦμα βιωμάτων, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀντανάκλασις τοῦ αἰωνίου γίγνεσθαι. Ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀφῃρημένην νόησιν καὶ τὴν θεωρίαν, τὰ βιώματα εἶναι ἄμεσος ἐπαφὴ τοῦ ἡμετέρου ἐγὼ πρὸς τὸν κόσμον. Καθ' ἑαυτὰ λοιπὸν οὔτε γνῶσις εἶναι οὔτε κυρίως ἐμπειρία. Τοιαῦτα γίνονται μόνον διὰ τῆς νοητικῆς ἐξεργασίας αὐτῶν καὶ διὰ τῆς σχετίσεως πρὸς ἀντικείμενα. Διὰ τῶν βιωμάτων δημιουργοῦνται οἱ ποικίλοι δεσμοὶ τῆς ψυχῆς ἡμῶν πρὸς τὸν ἐκτὸς ἡμῶν κόσμον, εἴτε τὸν πραγματικὸν εἴτε τὸν νοητόν. Ἡ δι' ἐμὲ σημασία τοῦ ἔναντι τοῦ παραθύρου μου μοναχικοῦ δένδρου εἶναι ἀτομικόν μου βίωμα. Ἐπίσης ἡ συγκίνησις, εἰς τὴν ὁποίαν μὲ ἐμβάλλει καθ' ὡρισμένην τινὰ ὥραν ἡ θέα τῆς ὑπὸ χιόνων κεκαλυμμένης Πεντέλης. Αἱ στιγμιαῖαι ἐξάρσεις κατά τινα συναυλίαν ἢ λειτουργίαν, ἡ πλήρωσις τῆς ψυχῆς μου ὑπὸ μιᾶς μεγάλης ἀγάπης, ἡ βαρυθυμία κατά τινα δύσιν ἡλίου, ἡ συναίσθησις τῆς σμικρότητός μου ἔναντι τοῦ ἀπεράντου μεγέθους καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ σύμπαντος, τὸ συναίσθημα τῆς συγγενείας μου πρὸς τὴν φύσιν ἢ τῆς ἑνότητός μου μετὰ τοῦ ἀπείρου κτλ. Διὰ τῶν βιωμάτων εὐρύνεται ἡ ὕπαρξίς μου ἢ τοὐναντίον αἰσθάνομαι τὸν δι' αὐτῶν περιορισμὸν καὶ τὴν πίεσιν, τὴν ὁποίαν ἀσκοῦν ἐπ' ἐμοῦ. Συνελόντι δὲ εἰπεῖν πᾶσα ἡ πραγματικότης εἶναι ἡμῖν γνώριμος διὰ βιωμάτων· καὶ διὰ τοῦτο ἐλέχθη ὅτι δεικνύεται μόνον, δὲν ἀποδεικνύεται. Τὰ βιώματα εἶναι δυνατὸν νὰ διαιρεθῶσι κατὰ ποικίλους τρόπους, ἀναλόγως τῆς ἀπόψεως, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξετάζομεν αὐτά, καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς διαιρέσεως τὴν ὁποίαν θέτομεν. Ὑπάρχουν βιώματα τὰ ὁποῖα ἔχουν ἄμεσον σχέσιν πρός τι *ἀντικείμενον* καὶ βιώματα, ἅπερ εἶναι ἁπλῆ κατάστασις τοῦ *Ἐγώ*. Ἔχομεν βιώματα *πραγματικά*, περιεχόμενα δηλαδὴ ὧν συνείδησιν λαμβάνομεν ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ὑπάρχοντος, καὶ βιώματα *μυστικά*, μυστικοπαθῆ. Ἀνήκουσιν εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ πραγματικοῦ, ἀλλὰ δύνανται νὰ ἀπορρέουν καὶ ἐκ τοῦ μὴ πραγματικοῦ, τοῦ μὴ αἰσθητοῦ, τοῦ ἰδεατοῦ. Οὕτως ἔχομεν βιώματα *πραγματικότητος* καὶ *ἀξιολογικὰ* βιώματα. Ἐπίσης διακρίνουσι τὰ βιώματα εἰς *βασικά*, ὡς καλοῦσι τοὺς κλονισμούς, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπόκειται ὁ ἄνθρωπος δυνάμει τῆς ἐσωτερικῆς του ὑφῆς, καὶ εἰς *μορφωτικά*. Τὰ τελευταῖα ταῦτα εἶναι αἱ μορφοποιημέναι ἤδη δοξασίαι, ἃς παρέχει ἡμῖν ἡ τέχνη, ἡ ἐπιστήμη, ἡ θρησκεία. Ὁμιλοῦν ὡσαύτως περὶ *γενικῶν* βιωμάτων καὶ *ἀτομικῶν* βιωμάτων. Τὰ πρῶτα εἶναι τὰ εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους κοινὰ βιώματα, τὰ δεύτερα τὰ εἰς ἕκαστον ἄνθρωπον ἰδιάζοντα, ἅτε ἀνάλογα πρὸς τὴν ἀτομικότητά του, τὴν εἰς αὐτὸν ἰδιάζουσαν ψυχοσύνθεσιν. Ταῦτα εἶναι τὰ ἐν στενοτέρᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ κυρίᾳ σημασίᾳ τῆς λέξεως βιώματα, χαρακτηριζόμενα διὰ τὸ ἄμεσον αὐτῶν, τὸ παραστατικὸν καὶ συγκεκριμένον, ὅπερ χρωματίζεται ὑπὸ τοῦ συναισθήματος τοῦ καθ' ἕκαστον ἀτόμου. Ἐν τῷ βιώματι τούτῳ εἶναι ἡμῖν δεδομένον τὸ ξένον βίωμα· ἐπειδὴ δὲ δὲν ἔχουν πάντες οἱ ἄνθρωποι τὰ αὐτὰ βιώματα, ἐξηγεῖται ἐντεῦθεν τὸ γεγονός, ὅτι καὶ σύγχρονα πρόσωπα καὶ πρόσωπα τῆς ἱστορίας ἀντιλαμβάνεται ἕκαστος καὶ ἑρμηνεύει κατὰ διάφορον τρόπον, συμφώνως πρὸς τὸν ἴδιον αὐτοῦ ψυχικὸν πλοῦτον.

Τὸ βίωμα ἀπαιτεῖ ἀντικείμενον, πραγματικῶς ἢ ἰδεατῶς ὑπάρχον, πρὸς ὃ νὰ κατευθύνεται. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου χωρεῖ πέραν τῆς ἁπλῆς αὐτοῦ ὑπάρξεως καὶ ἀποκτᾷ σημασίαν. Διὰ τῆς νοήσεως μορφοποιεῖται ἡ διὰ τῶν αἰσθήσεων παρεχομένη ὕλη τοῦ βιώματος, γίνεται συνείδησίς τινος, σχετίζεται πρός τι ἀντικειμενικῶς ἰσχῦον. Διότι ὅ,τι ἀμέσως βιοῦμεν εἶναι χάος, ἄτακτον συνονθύλευμα ἐντυπώσεων. Διὸ καὶ ὁ *κόσμος* εἶναι *βιωθὲν* περιεχόμενον, ἀλλ' ἔν τινι μορφῇ τῆς *νοήσεως* (Rickert). Διὰ τῆς ἐνεργείας ὅμως τοῦ νοῦ καὶ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ τῆς συνειδήσεως κατατάξεως τοῦ βιώματος ἀποβάλλει πλέον τοῦτο τὸ ἄμεσον αὐτοῦ καὶ τρόπον τινὰ παραμορφοῦται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Külpe*, «Grundriss der Psychologie».— *Francé*, «Die Welt als Erleben».— *Rickert*, «System der Philosophie».—*Hunerl*, «Logische Untersuchungen».—*Koelsch*, «Das Erleben». — *Höffding*, «Erleben und Dentung». — *Scholz*, «Religionsphilosophie». — *Dilthey*, «Das Ereben und die Dicktung». Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

— *[Παιδαγ.]* Ἐν τῇ Παιδαγωγικῇ *βιωτικὸν γεγονὸς* λέγεται πᾶν ψυχικὸν γεγονός, ὅπερ συνοδεύεται ὑπὸ ἰσχυρῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συναισθημάτων, προεκάλεσε δ' ὡς ἐκ τούτου τὸ διαφέρον τοῦ ζήσαντος αὐτὸ προσώπου, τοῦ μαθητοῦ. Τὰ τοιαῦτα ψυχικὰ γεγονότα ἔχουσι μεγαλυτέραν σταθερότητα ἐν τῇ συνειδήσει καὶ δὲν περιπίπτουσιν εὐκόλως εἰς λήθην. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ σύγχρονος διδακτικὴ ἀνήγαγεν εἰς παιδαγωγικὴν ἀρχὴν τὴν ἀξίωσιν, ὅπως ἡ διδασκαλία μεταβάλλῃ τὰ ἑκάστοτε διδασκόμενα εἰς βιωτικὰ γεγονότα τῶν παίδων, ἵνα μὴ περιπίπτωσιν εἰς λήθην. Χ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΣ

βιωτὶς (ἡ) (Biotis) *[Βοτ.]*· βλ. **βιότη**.

βιωτισμὸς (ὁ) (biotisme, biotismus). Ἡ ἐπιστήμη ἡ ἐρευνῶσα τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς, ἐφ' ὅσον αὕτη νοεῖται ὡς ἀπόλυτος ὀντότης. Τοῦ ὅρου τούτου ποιοῦνται χρῆσιν ὁ Μπερξόν, ὁ Κάρους καὶ ἄλλοι. Α. Δ.

βιωτός, *—ή, —όν*· ὁ ἄξιος νὰ ζῇ, νὰ ὑπάρχῃ: «ὁ ἀνεξέταστος βίος, οὐ βιωτὸς ἀνθρώπῳ» *(Πλάτ.)*· ‖ ἀπροσωπ. «οὐ βιωτὸν ἀνθρώπῳ» δὲν εἶναι ἀνεκτὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον.—Ἀντιθ. *ἀβίωτος*.

βιωφελὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ εἰς τὸν βίον ὠφέλιμος, ὁ παρέχων τὰ μέσα τῆς ζωῆς.

βλαβερόπους (ὁ) (Blabeιopus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀποκυανιδῶν*, περιλαμβάνον πέντε εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας. Εἶναι δενδρύλλια, μὲ βλαστὸν λεπτόν, φύλλα ἀκέραια, τριμερῆ ἢ τεμραμερῆ καὶ μὲ χυμὸν γαλακτώδη, ἐρεθιστικὸν καὶ δηλητηριώδη. Τὰ ἄνθη των εἶναι λευκά. Γνωστότερον εἶδος εἶναι, ὁ *βλαβερόπους ὁ δηλητηριώδης* (Blaberopus venenatus), ἰθαγενὲς φυτὸν τῆς Βεγγάλης. Δ. Ν. Π

Βλαβερόπους ὁ δηλητηριώδης.
[Ἀριστερᾷ=ἄνθος.— Δεξιᾷ θύσανος παραφύλλων.]

βλαβερός, *—ή, —όν*· ὁ ἐπιφέρων βλάβην, ἐπιβλαβής, βλαπτικός· ἀντίθ. *ἀβλαβής, ὠφέλιμος*.—Ἐπίρρ. ***βλαβερῶς***.—Ἀφῃρ. οὐσ. ***βλαβερότης***.

— **βλαβερὰ** *ἀγωγὴ [Νομ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ ἀγωγὴ ἡ ἐγειρομένη ὑπὸ τοῦ παθόντος βλάβην τινὰ προξενηθεῖσαν ὑπὸ ζῴου καὶ στρεφομένη κατὰ τοῦ καθ' ὃν χρόνον ἐγείρεται ἡ ἀγωγὴ κατόχου τοῦ ζῴου. Διὰ ταύτης ὁ ἐνάγων ἐπιδιώκει τὴν ἀνόρθωσιν τῆς πρὸς αὐτὸν γενομένης ζημίας. Πρὸς στήριξιν τῆς ἀγωγῆς, δέον ἡ βλάβη νὰ προξενῆται ὑπὸ ζώου ἡμέρου, ἢ ἀγρίου μὲν φύσει, ἀλλὰ τιθασευθέντος, ἐπὶ πλέον δὲ ἡ ἐνέργεια αὕτη τοῦ ζῴου νὰ μὴ ἀναμένηται ὑπὸ τοῦ ὑποστάντος τὴν βλάβην, κρίνοντος κατὰ κοινὴν πεῖραν, ὡς μὴ προσιδιάζουσα πρὸς αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ γένους αὐτοῦ.

Ὁ ἐναγόμενος ἔχει, πρὸς ἀπαλλαγήν του, τὸ ἐκλεκτικὸν δικαίωμα ἢ τῆς παροχῆς τοῦ διαφέροντος (ἀποζημιώσεως) ἢ τῆς παραδόσεως τοῦ ζῴου εἰς τὸν ἐνάγοντα. Α. Ν. Φ.

βλαβερὸς (ὁ) (Blaberos) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βλαττιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἔντομα μεγάλου μεγέθους, ἅτινα διακρίνονται ἐκ τοῦ ἐπιμήκους, ᾠοειδοῦς, πεπιεσμένου κατὰ τὴν ράχιν σώματός των, τῆς ἐπιπέδου κεφαλῆς ἢ ἐλαφρῶς διηυλακωμένης εἰς τὸ μεταξὺ τῶν δύο ὀφθαλμῶν διάστημα, τοῦ εὐρώστου καὶ ἡμικυκλικοῦ προθώρακος καὶ τῶν ὑπὸ τοξοειδοῦς ραβδώσεως κεκοσμημένων ἐλύτρων του. Ἡ κοιλία τοῦ τε ἄρρενος καὶ θήλεος φέρει χαρακτηριστικὴν ἐπιπρώκτειον πλάκα, τελείως ὁρατὴν εἰς τὰ ἄρρενα ἔντομα καὶ κεκαλυμμένην ὑπὸ τῶν πτυχώσεων τῆς κοιλίας εἰς τὰ θήλεα. Οἱ πόδες ἀποτελοῦνται ἐκ τεσσάρων ἀρθρώσεων. Οἱ βλαβεροὶ ἀπαντῶσιν ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βλαβερὸς ὁ γιγάντιος* (Blaberos giganteus). Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 80 χιλιοστόμετρα καὶ τὸ σῶμά του εἶναι σκοτεινῶς φαιοϋποκίτρινον, μὲ χαρακτηριστικὴν εὐρεῖαν, φαιὰν κηλῖδα ἐπὶ τοῦ

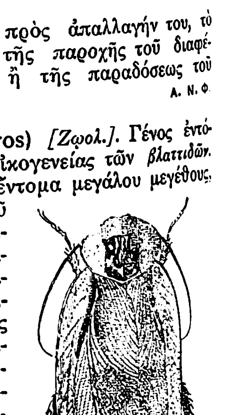

Βλαβερὸς ὁ γιγάντιος.

Digitized by Google

προθώρακος καὶ ἑτέραν τοιαύτην, ἀλλ᾽ ἀνοικτοτέρου χρώματος ἐφ' ἑκάστου ἐλύτρου. Εὑρίσκεται εἰς τὰς Ἀντίλλας καὶ τὴν Γουιάναν· ἐνίοτε διεισδύει καὶ ἐντὸς τῶν οἰκιῶν. Δ. Ν. Π.

βλάβη (ἡ)· φθορά, ζημία, ἐλάττωσις τῆς δυνάμεως ἢ τῆς ἀξίας τινός: «βλάβη σωματική,—πνευματική,—ὑλική,—ἠθική», «βλάβη βιβλίου,—ὀργάνου,—οἰκίας κ. τ. τ.».

— [ΙΑΤΡ.] Εἰς τὴν ἰατρικὴν γλῶσσαν *βλάβη* καλεῖται πᾶσα ἡ διὰ τῶν μέσων τῆς ἐρεύνης ἡμῶν ἀντιληπτὴ μεταβολή, ἥτις ἐπέρχεται εἰς τοὺς ἀνατομικοὺς καὶ ἱστολογικοὺς χαρακτῆρας ὀργάνου τινός, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν νοσηροῦ τινος αἰτίου. Οὕτως ἡ βλάβη ἐν τῇ ἰατρικῇ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς νόσου ἐν γένει· ἐξ αὐτῆς δὲ ἐξαρτᾶται ἱκανὸς ἀριθμὸς συμπτωμάτων. Ἡ μελέτη ἐν γένει τῶν βλαβῶν τοῦ ὀργανισμοῦ ἀποτελεῖ τὸν σκοπὸν τῆς *παθολογικῆς ἀνατομικῆς*. Μ. Ν. Κ.

— [ΑΤΤ. ΔΙΚ.] *Βλάβης δίκη* παρ' ἀρχαίοις εἶναι ἡ γινομένη διὰ ζημίας ἐπενεχθείσας εἴς τι πρόσωπον ἢ εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν αὐτοῦ ὑπὸ ἄλλου προσώπου ἢ τῶν κτηνῶν αὐτοῦ. Αἱ τοιαύτης φύσεως δίκαι δύνανται νὰ καταταχθῶσιν εἰς δύο κατηγορίας: α) τὰς *ἐνθέσμους*, πηγαζούσας ἐκ τῆς μὴ ἐκπληρώσεως τῶν ὅρων συμβολαίου τινός, ἔνθα ὑπῆρχεν ἀναγεγραμμένη ποινικὴ ῥήτρα ἐν περιπτώσει παραβάσεως καὶ β) τὰς *ἀθέσμους*, περὶ ὧν ὁ νόμος προέβλεπε γενικῶς, τιμωρῶν δι' ἁπλῆς ἀποζημιώσεως τὰς ἀκουσίας καὶ διὰ διπλασίας τὰς ἑκουσίας βλάβας ἢ παραβάσεις. «Ἂν μὲν ἑκὼν βλάψῃ, διπλοῦν, ἂν δ' ἄκων ἁπλοῦν τὸ βλάβος ἐκτίνειν... ἔταξεν ὁ νόμος» (*Δημ.* Κατὰ Μειδίου 528, 1). «Βλάβης δίκην λαγχάνειν τινὶ» σημαίνει ἐγείρειν ἀγωγὴν πρὸς ἀποζημίωσιν προξενηθείσης βλάβης. Ἡ ἀγωγὴ ἤρχιζε διὰ τῆς φράσεως: «ἔβλαψέ με» καὶ εἶτα προσετίθετο τὸ ὄνομα τοῦ βλάψαντος καὶ τὸ εἶδος τῆς βλάβης. Κ. Ι. Β.

— [ΑΣΤ. ΔΙΚ.] Βλ. λ. Ἀκουίλιος *νόμος*, διαφέρον καὶ ζημία.

— [ΠΟΙΝ. ΔΙΚ.] Ὁ Ποινικὸς νόμος τιμωρεῖ, ἐν ἄρθροις 307—320, τοὺς προξενοῦντας εἰς ἕτερον *σωματικὰς βλάβας*, δι' ἄλλων δὲ νομικῶν διατάξεων προβέπονται πολλαὶ περιστώσεις εὐθύνης δι' *ὑλικὰς βλάβας* προξενουμένας εἰς βάρος τρίτων.

Σωματικαὶ βλάβαι (Körperverletzung, blessures et coups). Πρᾶγμά τι βλάπτεται ὅταν ἀλλοιῶται ἐπὶ τὸ χεῖρον. Βλάβη δὲν εἶναι οἱαδήποτε μεταβολὴ εἰς τὴν ἀκεραιότητα τοῦ πράγματος, ἀλλ' ἐκείνη ἥτις ἀπὸ τῆς ὑφισταμένης καταστάσεως δημιουργεῖ χείρονα ταύτης. Τὸ χεῖρον δὲ τῆς δημιουργουμένης καταστάσεως κρίνεται ὡς ἐκ τοῦ σκοποῦ, ἐφ' ὃν εἶναι προσδιωρισμένον τὸ πρᾶγμα. Τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἀποτελεῖται ἐκ διαφόρων μελῶν, ἀλλὰ εἶναι καὶ ὀργανικὸν σύνολον. Διὰ νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ σωματικῆς βλάβης κατὰ νόμον, δὲν ἀρκεῖ πᾶσα οἱαδήποτε μεταβολὴ εἰς τὴν ἀκεραιότητα μέλους τινὸς τοῦ σώματος ἢ ὀργάνου αὐτοῦ. Δέον νὰ προσεπέλθῃ καὶ βλάβη τοῦ σώματος ἐν γένει, ὡς ψυχοφυσικοῦ ὀργανισμοῦ, ἤτοι πρέπει νὰ ἐδημιουργήθη συνολικὴ κατάστασις τοῦ σώματος χείρων τῆς προηγουμένης. Ὁ νόμος δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ τιμωρήσῃ τὴν μεταβολὴν τὴν ἐπενεχθεῖσαν εἰς τὴν ἀκεραιότητα μέλους ἢ ὀργάνου τινὸς τοῦ σώματος, ὅταν ἡ μεταβολὴ αὕτη ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τοῦ σώματος ἐν γένει. Ὁ ἰατρός, ὅταν ἀποκόπτῃ τὸ ἐκ γαγγραίνης προσβληθὲν μέλος τοῦ σώματος, δὲν προξενεῖ σωματικὴν βλάβην. Καὶ ἐν γένει ὁ χειρουργὸς ἰατρὸς ἢ ὁ παθολόγος καὶ ὁ πάσης εἰδικότητος ἰατρός, ἐπιφέροντες μεταβολὴν εἰς τὴν ἀκεραιότητα μέλους ἢ ὀργάνου τοῦ σώματος, δὲν προξενοῦσι σωματικὴν βλάβην, ὅταν ἀποτέλεσμα τῆς δράσεως αὐτῶν εἶναι ἡ βελτίωσις τῆς καταστάσεως τοῦ σώματος ἐν γένει. Τοῦτο ἐξάγεται ἀμέσως ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ νόμου, τιμωροῦντος ὡς σωματικὴν βλάβην τὴν δρᾶσιν, ἥτις ἐπέφερεν ἐκτὸς ἀκρωτηριασμοῦ κλπ. «νόσον». Ἐν Γερμανίᾳ ἐν τούτοις κρατεῖ ἄλλη ἀντίληψις. Ἡ ἔννοια τῆς σωματικῆς βλάβης περιλαμβάνει τήν τε σωματικὴν κάκωσιν (τραύματα) καὶ τὴν βλάβην τῆς ὑγείας. Ραπίσματα καὶ ραβδισμοὶ καθ' ἑαυτὰ δὲν εἶναι σωματικαὶ βλάβαι, ἂν δὲν προὐξένησαν καὶ πράγματι σωματικὴν κάκωσιν ἢ βλάβην τῆς ὑγείας.

Ὁ ποινικὸς νόμος εἰς τὰ προμνησθέντα ἄρθρα αὐτοῦ 307—320 ποιεῖται ἐπὶ τῆς σωματικῆς βλάβης τὰς αὐτὰς διακρίσεις ὡς καὶ ἐπὶ ἀνθρωποκτονίας (βλ. λ.). Ἤτοι θεσπίζει *δολίαν* σωματικὴν βλάβην καὶ *ἐξ ἀμελείας* τοιαύτην. Τὴν *δολίαν* διαιρεῖ εἰς *ἐκ προμελέτης* ἢ *ἐσκεμμένην* καὶ εἰς *ἀπρομελέτητον* τελεσθεῖσαν ἐν βρασμῷ ψυχικῆς ὁρμῆς. Τὸ ἄρθρον 307 ποιν. νόμου ἀξιοῖ αἵρεσιν (βλ. λ.) δολίαν (δόλον). Ἡ δολία αὕτη αἵρεσις πρέπει νὰ ἐκρίθη ἀνεπηρεάστως ἀπὸ σφοδρᾶς ψυχικῆς ὁρμῆς. Ἡ ἀπουσία τῆς ψυχικῆς ὁρμῆς πρέπει νὰ πιστοποιῆται κατὰ τὸ στάδιον τῆς κρίσεως τῆς αἱρέσεως (τῆς *ἀποφάσεως*), ἢ κατὰ τὸ στάδιον τῆς πραγματοποιήσεως τῆς αἱρεθείσης δράσεως (ἤτοι τῆς *ἐκτελέσεως*). Διὸ καὶ ἐνταῦθα, ὡς ἐπὶ ἀνθρωποκτονίας, ὁ νόμος ἐκφράζεται διαζευκτικῶς, ἀρκούμενος εἰς τὴν προμελετημένην ἀπόφασιν ἢ τὴν ἐσκεμμένην ἐκτέλεσιν. Ὁ τὴν ἐγχείρησιν ἐπιχειρῶν χειρουργὸς δὲν προξενεῖ σωματικὴν βλάβην, ἂν ἡ κατάστασις τοῦ ἀσθενοῦς ἐβελτιώθη. Ἂν ἐχειροτέρευσεν, εἶναι δυνατὸν ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις νὰ κατέστη οὗτος ἔνοχος τοῦ ἐγκλήματος τοῦ ἄρθρου 310 ποιν. νόμου. Ὑποθέσωμεν ὅμως τὸ ἑξῆς παράδειγμα: Ὁ Α ἐπιθυμῶν νὰ τραυματίσῃ τὸν Β ἐπιπίπτει κατ' αὐτοῦ δι' ἐγχειριδίου καὶ τὸν πλήττει εἰς τὴν κεφαλήν. Ἀλλ' ὁ Β ὑπέφερε κατὰ τὴν κεφαλὴν ἐξ ἐπικινδύνου ἀποστήματος, ὅπερ οἱ ἰατροὶ δὲν ἐτόλμων νὰ ἀνοίξουν. Διὰ τοῦ πλήγματος τοῦ Α τὸ ἀπόστημα ἐρράγη καὶ ὁ Β ἐπανέκτησε τὴν ὑγείαν του. Ἡ αἵρεσις τοῦ Α ἦτο δολία, τὸ ἐπελθὸν ὅμως ἀποτέλεσμα ἐκ τῆς αἱρεθείσης δράσεως δὲν ὑπῆρξε σωματικὴ βλάβη, ἀλλὰ βελτίωσις τῆς σωματικῆς καταστάσεως. Ἔγκλημα τετελεσμένης σωματικῆς βλάβης δὲν πρόκειται. Ἡ πρᾶξις εἶναι ἀπόπειρα σωματικῆς βλάβης, ἅτε τῆς πράξεως περιεχούσης ἀρχὴν ἐκτελέσεως σωματικῆς βλάβης. Ἡ σωματικὴ βλάβη δύναται νὰ προξενηθῇ «καθ' οἱονδήποτε τρόπον». Τὸ σχέδιον ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος, ρυθμίζον τὸ ἔγκλημα τῆς δολίας σωματικῆς βλάβης ἐν ἄρθρῳ 285, παραλείπει τὰς ἐκφράσεις «ἐκ προμελέτης» ἢ «ἐσκεμμένως». Ἐπίσης ἐν ἐδαφίῳ β' τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου προσθέτει ὡς λόγον «αἴροντα τὸ ἀξιόποινον» τὸ ἂν «ὁ ὑπαίτιος παρεσύρθη εἰς τὴν πρᾶξιν ἐκ δεδικαιολογημένης ἀγανακτήσεως ἕνεκα πράξεως τοῦ παθόντος τελουμένης ἐνώπιον αὐτοῦ καὶ ἰδιαζόντως σκληρᾶς ἢ βαναύσου».

Ἡ ποινὴ τῆς *ἐκ προμελέτης σωματικῆς βλάβης* ἐπιβάλλεται κατὰ τοὺς ἀριθμοὺς 1, 2, 3 καὶ 4 τοῦ ἄρθρου 307 ποιν. νόμου. Ἡ ἐκ προμελέτης σωματικὴ βλάβη τιμωρεῖται μὲ πρόσκαιρα δεσμά: α') Ἐὰν ὁ βλαφθεὶς κατέστη διὰ τῆς αἰκίας παντάπασιν ἄχρηστος εἰς τὸ ὁποῖον μετέρχεται ἐπάγγελμα. Συνεπῶς εἷς καλλιτέχνης τοῦ κλειδοκυμβάλου π. χ. καθίσταται ἄχρηστος εἰς τὸ ἐπάγγελμά του ἂν ἀπώλεσε δάκτυλον ἢ δακτύλους τῆς χειρός. β') Ἐὰν ὁ βλαφθεὶς ἐστερήθη τῆς γλώσσης, ἀκοῆς, τοῦ ἑτέρου ἢ ἀμφοτέρων τῶν ὀφθαλμῶν, χειρῶν ἢ ποδῶν. γ') Ἐὰν ὁ βλαφθεὶς ἐστερήθη τῆς χρήσεως τῶν ὑπὸ β' ὀργάνων. Μεταξὺ τῶν στερήσεων τούτων δὲν περιλαμβάνεται ἡ στέρησις τῆς ρινός, τοῦ ὠτός, δακτύλων χειρὸς ἢ ποδός. Ταῦτα περιλαμβάνονται ἐν ἀριθμῷ 2. Στέρησις τῆς γλώσσης εἶναι ἡ στέρησις τῆς ἱκανότητος τοῦ ἐνάρθρως λαλεῖν. Στέρησις τῆς ἀκοῆς εἶναι ἡ στέρησις τῆς ἱκανότητος τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι ἐνάρθρους ἤχους, ἔστω καὶ ἂν δύναται νὰ αἰσθάνεται θορύβους ἢ τόνους. Στέρησις τῆς ἀκοῆς ἐκ τοῦ ἑνὸς ὠτὸς δὲν ἀρκεῖ, ἐκτὸς ἂν ὁ βλαφθεὶς ἦτο ἤδη κωφὸς κατὰ τὸ ἕτερον οὖς. Στέρησις τοῦ ἑνὸς ἢ ἀμφοτέρων τῶν ὀφθαλμῶν σημαίνει στέρησιν τῆς ὁράσεως, τουτέστι τῆς ἱκανότητος νὰ ἀντιληφθῇ τις διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα. Ἡ στέρησις δύναται νὰ ᾖ ἢ αὐτοῦ τούτου τοῦ ὀργάνου ἢ τῆς χρήσεως αὐτοῦ. Συνεπῶς ἡ στέρησις ὑπάρχει εἴτε ὅταν τὸ ὄργανον ἀπεχωρίσθη ἐντελῶς τοῦ σώματος, εἴτε ὅταν δὲν δύναταί τις νὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ κατὰ τὸν φυσικόν του προορισμόν. δ') Ἐὰν ὁ βλαφθεὶς κατέστη ἀνίκανος εἰς παιδοποιίαν. Ἱκανότης πρὸς παιδοποιίαν δὲν εἶναι ἡ ἱκανότης πρὸς συνουσίαν, ἀλλὰ πρὸς διαιώνισιν τοῦ εἴδους, παρὰ τῷ ἀνδρὶ ἡ potentia generandi, παρὰ τῇ γυναικὶ ἡ ἱκανότης ὅπως συλλάβῃ καὶ τέξῃ τὸ παιδίον ὡς βιώσιμον νεογνόν. ε') Ἐὰν ὁ βλαφθεὶς ὑπέκυψεν εἰς ψυχικὴν νόσον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀνίατον. Ψυχικαὶ νόσοι εἶναι τὰ διάφορα εἴδη τῆς παραφροσύνης. Ἐπίσης καὶ αἱ νευρασθένειαι. στ') Ἐὰν ὁ βλαφθεὶς ἐστερήθη τῆς ζωῆς. Ἡ ἐκ προμελέτης σωματικὴ βλάβη τιμωρεῖται μὲ εἱρκτήν: α') Ἐὰν ὁ αἰκισθεὶς ἠκρωτηριάσθη. Ἤτοι ἀπώλεσε τὸ οὖς, τὴν ρῖνα, δακτύλους ἢ τμήματα αὐτῶν. β') Ἐὰν ὁ αἰκισθεὶς ἀπέβαλε τὴν χρῆσιν ἄλλου τινὸς τῶν μελῶν του. Μέλος εἶναι πᾶν μέρος τοῦ σώματος ὅπερ συνδέεται μετ' αὐτοῦ δι' ἀρθρώσεων. Ἀλλ' ὑπὸ τὴν εὐρεῖαν σημασίαν, μέλος εἶναι πᾶν μέρος τοῦ σώματος ὅπερ ἐν τῷ ὀργανισμῷ ἔχει ἰδίαν ὑπόστασιν, μὲ ἰδίας διαρρυθμίσεις καὶ λειτουργίαν. γ') Ἐὰν ὁ βλαφθεὶς παρεμορφώθη. Παραμόρφωσις εἶναι ἰδίως ἡ τοῦ προσώπου. Ἀλλὰ καὶ τοῦ ποδὸς καὶ τῆς χειρός. Ἡ παράλυσις ὅμως ἢ ἡ ἀκαμψία δακτύλου τινὸς ἢ ἀρθρώσεως δὲν εἶναι παραμόρφωσις, ἐπίσης δὲν εἶναι παραμόρφωσις ἁπλῆ ἐλάττωσις τῆς ὡραιότητος. Ἡ οὐσιώδης ἐπαύξησις ὑφισταμένης ἀσχημίας δύναται νὰ ᾖ παραμόρφωσις, π. χ. ἡ ἐξόρυξις τυφλοῦ ὀφθαλμοῦ. Παραμόρφωσις ἐπελθοῦσα δὲν ἀπόλλυσι τὴν ἰδιότητά της ταύτην, ἐπειδὴ θὰ ἦτο τυχὸν δυνατὸν νὰ καλυφθῇ διὰ τεχνητῶν μέσων (ὑαλίνων ὀφθαλμῶν, τεχνητῶν ὀδόντων, φενάκης κ.λ.π.). δ') Ἐὰν ὁ βλαφθεὶς κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν πραγματογνωμόνων κατέστη ἄχρηστος εἰς τὰ ἔργα τοῦ ἐπαγγέλματός του ἐπὶ τρεῖς μῆνας. Ἡ ἐκ προμελέτης σωματικὴ βλάβη τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν τοὐλάχιστον δύο ἐτῶν, ἐὰν ὁ αἰκισθεὶς ἐβλάβη τὸ σῶμα κατ' ἄλλον τρόπον καὶ ἐντεῦθεν ὑπέπεσεν εἰς νόσον ἢ ἀνικανότητα ἐργασίας, διαρκοῦσαν ὑπὲρ τὰς τριάκοντα ἡμέρας, ἀλλ' ὄχι καὶ ὑπὲρ τοὺς τρεῖς μῆνας καὶ δὲν φαίνεται ὅτι τὸ διάστημα τοῦτο προῆλθεν ἐξ αἰτιῶν μὴ δυναμένων νὰ καταλογισθῶσιν εἰς τὸν πράξαντα. Ὑποτεθείσθω ὅμως τὸ ἑξῆς παράδειγμα: ὁ Α ἐπιφέρει εἰς τὸν Β σωματικὴν βλάβην, ἐξ ἧς ὁ παθών, ἂν δὲν ἀπέθνῃσκε, θὰ ἐνόσει πλέον τῶν τριάκοντα ἡμερῶν· ὁ δὲ θάνατος ἐπῆλθεν ἐξ αἰτίας ἐντελῶς ἀσχέτου πρὸς τὸν τραυματισμόν. Κατὰ τὴν Νομολογίαν τοῦ Ἀρείου Πάγου, δέον ἐνταῦθα νὰ δεχθῶμεν κατὰ πλάσμα ὅτι ὁ Β ἐνόσησεν ὑπὲρ τὰς τριάκοντα ἡμέρας, καὶ νὰ τιμωρήσωμεν τὸν Α μὲ φυλάκισιν τοὐλάχιστον δύο ἐτῶν. Ἡ ἐκ προμελέτης σωματικὴ βλάβη τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν ἓξ μηνῶν ἕως δύο ἐτῶν, ἐὰν ἡ νόσος ἢ πρὸς ἐργασίαν ἀνικανότης τοῦ βλαφθέντος διήρκεσεν ὑπὲρ τὰς τρεῖς ἡμέρας, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὑπὲρ τὰς τριάκοντα. Πᾶσαι αἱ τυπικαὶ μορφαὶ τῶν ἀριθμῶν 1, 2, 3 καὶ 4 τοῦ ἄρθρου 307 ποιν. νόμου παριστοῦν ἀδικήματα ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος, ἤτοι: ἀπαιτεῖται μὲν αἰτιώδης σύνδεσμος μεταξὺ τῆς ἐκ προμελέτης ἐπενεχθείσης σωματικῆς βλάβης καὶ τοῦ ἐκ ταύτης ἐπελθόντος ἀποτελέσματος, διὰ τὸ ἐπελθὸν ὅμως ἀποτέλεσμα τοῦτο δὲν ἀξιοῦται ἐνοχή, δηλαδὴ δόλος ἢ ἀμέλεια.

Ἡ *σωματικὴ βλάβη ἄνευ προμελέτης* ρυθμίζεται ἐν ἄρθρῳ 308 ποιν. νόμου. Τοιαύτη πρόκειται εἰς δύο περιπτώσεις: α') Ἐὰν ἡ σωματικὴ βλάβη ἀπεφασίσθη καὶ ἐξετελέσθη ἀπρομελετήτως εἰς βρασμὸν ψυχικῆς ὁρμῆς, καὶ β') ἐὰν ἡ σωματικὴ βλάβη ἀπεφασίσθη καὶ ἐξετελέσθη εἰς ἀπαρασκευάστους διαπληκτισμούς. Περὶ τῆς πρώτης περιπτώσεως ἰσχύουν ὅσα σχετικὰ ἐλέχθησαν περὶ τῆς ἀνθρωποκτονίας (βλ. λ.), μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐνταῦθα τὸ αἱρεθὲν ἀποτέλεσμα δὲν εἶναι θάνατος ἀλλὰ σωματικὴ βλάβη. Ἀπαρασκεύαστος διαπληκτισμὸς εἶναι ἡ *συμπλοκή*, ἥτις δὲν ἐτελέσθη ἐκ συστάσεως καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ εἶναι ἀποδεδειγμένον καὶ βεβαιωμένον τὸ πρόσωπον τοῦ τὴν σωματικὴν βλάβην ἐπενεγκόντος. Ἐν ἀριθμοῖς 1, 2, 3 καὶ 4 τοῦ ἄρθρου 308 ποιν. νόμου ἡ ποινὴ ἐπιβάλλεται ἀναλόγως τοῦ ἐπελθόντος ἀποτελέσματος, γιγνομένης παραπομπῆς εἰς τοὺς ἀντιστοίχους ἀριθμοὺς τοῦ ἄρθρου 307 ποιν. νόμου. Ἤτοι ἀντὶ δεσμῶν προσκαίρων εἱρκτή, ἀντὶ εἱρκτῆς φυλάκισις τοὐλάχιστον δύο ἐτῶν, ἀντὶ φυλακίσεως τοὐλάχιστον δύο ἐτῶν φυλάκισις ἓξ μηνῶν μέχρι δύο ἐτῶν καὶ ἀντὶ φυλακίσεως ἓξ μηνῶν ἕως δύο ἐτῶν φυλάκισις τὸ πολὺ ἓξ μηνῶν. Ἡ διαφορὰ αὕτη τῶν ποινῶν ἔχει τὸν λόγον της εἰς τὴν διαφορὰν τῆς ἰδιορρυθμίας τῆς δολίας αἱρέσεως. Ἀμφοτέρων τῶν ἄρθρων αἱ πράξεις καταδεικνύουν τὰς αὐτὰς τυπικὰς μορφὰς καὶ τελοῦνται ἐκ δόλου, ἀλλ' ὁ δόλος τῶν πράξεων τοῦ ἄρθρου 307 εἶναι προμελετημένος.

Τὸ ἄρθρον 309 ποιν. νόμου θεσπίζει ἐλαφρυντικὰ τῆς ἀπρομελετήτου σωματικῆς βλάβης. Καὶ ἐνταῦθα ἰσχύουν ὅσα ἐλέχθησαν περὶ τῶν ἐλαφρυντικῶν τῆς ἀναιρέσεως (βλ. λ. ἀνθρωποκτονία). Ἐν τοῖς ἀριθμοῖς 1, 2, 3 καὶ 4 τοῦ ἄρθρου 309 ποιν. νόμου κανονίζεται ἡ ποινὴ ἀναλόγως τῆς προηγηθείσης προκλήσεως τοῦ σωματικῶς βλαβέντος καὶ τοῦ ἐπελθόντος ἀποτελέσματος.

Τὸ ἄρθρον 310 ποιν. νόμου ρυθμίζει τὴν *σωματικὴν βλάβην* ἐξ ἀμελείας (βλ. λ.), τιμωρουμένην μὲ φυλάκισιν τὸ πολὺ ἓξ μηνῶν, ἐὰν ἡ νόσος ἢ ἡ πρὸς ἐργασίαν ἀνικανότης τοῦ βλαφθέντος διήρκεσεν ὑπὲρ τὰς τρεῖς ἡμέρας. Ἐὰν ἐκ τῆς ἐξ ἀμελείας σωματικῆς βλάβης προῆλθε θάνατος, ὁ πράξας τιμωρεῖται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ περὶ *ἀνθρωποκτονίας ἐξ ἀμελείας* ἄρθρου. Ἐὰν ἡ προξένησις τῆς σωματικῆς βλάβης ἔλαβε χώραν ἐν ὑπερβάσει τῶν ὁρίων τῆς ἀμύνης (βλ. λ.), ὁ δράστης τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν τριῶν μέχρι τριάκοντα ἡμερῶν.

Τὰ ἄρθρα 311 καὶ 312 ποιν. νόμου κανονίζουν τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἐν *συμπλοκῇ* καὶ ἐκ ταύτης ἐπῆλθε θάνατος ἢ σωματικὴ βλάβη ἀνθρώπου τινός. Ὁ νόμος ἀναγκάζεται νὰ θεσπίσῃ ἰδιαιτέρους ὁρισμοὺς περὶ τῆς *ἀνθρωποκτονίας* ἢ *σωματικῆς βλάβης* ἐν συμπλοκῇ, διότι ἐν τῇ συμπλοκῇ εἶναι δυσχερὲς νὰ διαγνωσθῇ τίς ἔθετο τὴν αἰτίαν τῆς ἐπιγενομένης ἀδικίας. Ἑπομένως ὁ νομοθέτης εὑρέθη πρὸ τοῦ διλήμματος ἢ νὰ ἀπαλλάξῃ πάντας, μεταξὺ ὧν καὶ τὸν ἔνοχον, ἢ νὰ τιμωρήσῃ πάντας μεταξὺ ὧν καὶ μὴ ἐνόχους ὡς πρὸς τὸ ἐπελθὸν ἀποτέλεσμα. Ἐπὶ τῆς συμπλοκῆς ὑποτίθεται ὅτι δὲν ὑπάρχουν τὰ στοιχεῖα τῆς συμμετοχῆς (βλ. λ.). Ἑπομένως ἡ συμπλοκὴ ὑποτίθεται πάντοτε ἀπαρασκεύαστος. Ἐν Γερμανίᾳ, ἔνθα δὲν ὑπάρχουν ὁρισμοὶ ἀνάλογοι πρὸς τοὺς ἡμετέρους περὶ συστάσεως (βλ. λ.), ὁ μετασχὼν συμπλοκῆς, ἐξ ἧς ἐπῆλθε θάνατος ἢ βαρεῖα σωματικὴ βλάβη, τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν μέχρι τριῶν ἐτῶν λόγῳ μόνης τῆς (ὑπαιτίου) συμμετοχῆς του. Τὰ αὐτὰ ὁρίζει καὶ τὸ ἄρθρον 290 τοῦ σχεδίου ἑλλην. ποινικοῦ κώδικος. Κατὰ τὸν ἰσχύοντα ὅμως ποινικὸν νόμον δὲν τιμωρεῖται πᾶς ὁ μετασχὼν εἰς τὴν συμπλοκὴν ἁπλῶς καὶ μόνον λόγῳ τῆς συμμετοχῆς του. *Συμπλοκὴ* εἶναι διαπληκτισμὸς μεταξὺ πλειόνων τῶν δύο. Τὸ ἐπελθὸν ἀποτέλεσμα δέον νὰ ᾖ ἀποτέλεσμα τῆς δράσεως ἑνὸς οἱουδήποτε μετασχόντος. Δὲν ἀρκεῖ νὰ ᾖ τυχαῖον. Τυχαῖον δὲ δὲν εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα ἂν ἄνευ τῆς

Digitized by Google

συμπλοκῆς δὲν θὰ ἐπήρχετο. Ὁ φονευθεὶς ἢ ὁ βλαβεὶς δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ᾖ εἷς ἐκ τῶν συμπλακέντων. Δύναται νὰ ᾖ καὶ διαβάτης τις τυχέως ἀντιπαρερχόμενος, ἢ ὁ ἐπεμβὰς ὅπως διαχωρίσῃ τοὺς συμπλεκομένους. Τὸ προαπαιτούμενον τῆς σωματικῆς βλάβης ἢ θανάτου ἐν συμπλοκῇ ὑπάρχει ὅταν «πολλοὶ ἐπέβαλον χεῖρα» εἰς τὸν θανατωθέντα ἢ πληγωθέντα. Τὸ ἄρθρον 311, ρυθμίζον τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν εἶναι γνωστοὶ οἱ ἐπαγαγόντες τὰς πληγάς, διακρίνει: α') Ἐὰν τὸ ἐπελθὸν ἀποτέλεσμα προὐξενήθη μόνον ἐκ τῆς συμπτώσεως τῶν πολλῶν πληγῶν, τιμωρεῖται ὡς αὐτουργὸς τοῦ γενομένου ἀποτελέσματος ἕκαστος τῶν ἐπαγαγόντων πληγήν. β') Ἐὰν δὲν εἶναι βέβαιον ὅτι μόνον αὗται ἢ ἐκεῖναι τῶν γενομένων πληγῶν ἐπήνεγκον τὸ ἀποτέλεσμα, ὡς αὐτουργὸς τοῦ συμβάντος ἀποτελέσματος τιμωρεῖται πᾶς ὅστις ἐπήνεγκε μίαν τῶν πληγῶν τούτων. Τὸ ἄρθρον 312 ποιν. νόμου προβλέπει τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν εἶναι βέβαιον ὅτι μόνον ὡρισμέναι πληγαὶ ἐπήνεγκον τὸ ἀποτέλεσμα, ἀλλ' εἶναι ἄγνωστον παρὰ τίνος κατηνέχθησαν αἱ πληγαὶ αὗται. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, λέγει τὸ ἄρθρον 312, τιμωροῦνται, ἀλλὰ μὲ ποινὴν ἠλαττωμένην μόνον ἐκεῖνοι περὶ ὧν δὲν ἀπεδείχθη ἀναμφισβητήτως ὅτι δὲν ἐπέφερον τὰς πληγὰς ταύτας. Ἐκεῖνοι δὲ περὶ ὧν ἀπεδείχθη ἀναμφισβητήτως ὅτι δὲν ἐπήνεγκον τὰς πληγὰς ταύτας τιμωροῦνται κατὰ λόγον τῶν ἐκτὸς τούτων μικροτέρων πληγῶν, τῶν ὁποίων ἤθελον εὑρεθῇ ἴχνη εἰς τὸ σῶμα τοῦ πληγωθέντος. Ἡ ἔννοια τῆς συμπλοκῆς δὲν ἀποκλείει τὴν ἐφαρμογὴν τῶν περὶ ἀμύνης (βλ. λ.) διατάξεων, ἂν ὑπάρχουν αἱ προϋποθέσεις της.

Ὡς ἰδιαιτέρως ἐπιβαρύνουσα αἰτία ἐπὶ σωματικῆς βλάβης θεωρεῖται κατὰ τὸ ἄρθρον 313 ποιν. νόμου ἡ προσωπικὴ σχέσις τοῦ πράξαντος πρὸς τὸν παθόντα, ἥτις θεμελιοῦται ἐπὶ τῶν ἀκολούθων συγγενικῶν ἢ ἑτέρων δεσμῶν: 1 α') σχέσις συγγενικὴ ἐξ αἵματος πρὸς ἀνιόντα ἢ κατιόντα, β') σχέσις συζυγική, γ') σχέσις ἀδελφοῦ πρὸς ἀδελφόν, 2 α') σχέσις πρὸς τὸν ἐπίτροπον, β') σχέσις πρὸς τὸν διδάσκαλον, γ') σχέσις τοῦ ὑπηρέτου πρὸς τὸν κύριον, 3) σχέσις πρὸς ἄλλους, πρὸς οὕς τις χρεωστεῖ ἰδιαίτερον σέβας, 4) οὐδεμία σχέσις. Ἀρκεῖ ἡ σωματικὴ βλάβη νὰ προὐξενήθη κατὰ γυναικὸς ἐγκυμονούσης, περὶ ἧς ὁ δράστης ἐγνώριζεν ὅτι αὕτη ἐγκυμονεῖ. Πάντα ταῦτα προσδιορίζουν βαρυτέραν ποινὴν ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς ποινῆς τῆς τελεσθείσης σωματικῆς βλάβης. Ἡ πλάνη ὅμως περὶ τὸ πρόσωπον ἀποκλείει τὴν ἐπιβαρύνουσαν ταύτην περίπτωσιν.

Τὸ ἄρθρον 314 ποιν. νόμου ρυθμίζει τὴν περίπτωσιν τῆς σωματικῆς βλάβης ὑπὸ προσώπου διαχειριζομένου τὸ δικαίωμα τοῦ κατ' οἶκον σωφρονισμοῦ. Ὁ νόμος διὰ τῶν ἐκφράσεων «γονέων, ἐπιμελητῶν, ἐπιτρόπων ἢ ἐπιστατῶν» ἐπιθυμεῖ νὰ σημάνῃ γενικῶς τὰ πρόσωπα, εἰς τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ ἀστικὸν δίκαιον παραχωρεῖται δικαίωμα κατ' οἶκον σωφρονισμοῦ. Περιορίζεται δὲ ἡ διάταξις μόνον εἰς τὸν κατ' οἶκον σωφρονισμόν. Συνεπῶς δὲν ἔχει ἐφαρμογὴν οὔτε ἐν τῷ σχολείῳ, οὔτε ἐν νοσοκομείοις, φρενοκομείοις κλπ. Πολὺ ὀλιγώτερον ἐπὶ τῶν διὰ πειθαρχικῶν σχέσεων συνδεομένων. Ἡ ποινὴ τοῦ τὸ δικαίωμα τοῦ κατ' οἶκον σωφρονισμοῦ διαχειριζομένου καὶ ἐπενεγκόντος τῷ σωφρονιζομένῳ σωματικὴν βλάβην εἶναι φυλάκισις τὸ πολὺ τριῶν μηνῶν. Ἡ ἠπία αὕτη ποινὴ ἔχει ἐφαρμογὴν προκειμένων σωματικῶν βλαβῶν ἐλαφρῶν, προελθουσῶν «ἐξ ὀλιγωρίας περὶ τὴν προσήκουσαν πρόνοιαν καὶ μετριότητα», δηλαδὴ ἐξ ἀμελείας καὶ ἐξ ὑπερβολικοῦ ζήλου.

Πρὸς τῇ ποινῇ ὑποβάλλονται, κατὰ τὸ ἄρθρον 315 ποιν. νόμου, εἰς ἰδιαιτέραν ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν οἱ καταστάντες ἔνοχοι σωματικῆς βλάβης καὶ α') γνωστοὶ ὡς πρωταίτιοι διαπληκτισμῶν, β') συνήθως διαπληκτιζόμενοι ἄνθρωποι, ταυτοχρόνως δὲ ἢ δὶς τοὐλάχιστον ἐπὶ σωματικῇ βλάβῃ τιμωρηθέντες ἢ τρὶς γενόμενοι ἔνοχοι σωματικῆς βλάβης κατὰ τῶν ὡς ἀνωτέρω ἐν ἄρθρῳ 313 προσώπων.

Τὸ ἄρθρον 316 ποιν. νόμου ρυθμίζει τὸν αἰτιώδη σύνδεσμον μεταξὺ τῆς προξενηθείσης σωματικῆς βλάβης καὶ τοῦ ἐπελθόντος θανατηφόρου ἀποτελέσματος καὶ ὁρίζει ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν σωματικῶν βλαβῶν, δηλαδὴ καὶ ὅταν ὁ δόλος τοῦ πράξαντος κατευθύνηται ἐπὶ τὴν προξένησιν σωματικῆς βλάβης καὶ οὐχὶ θανάτου, τὸ ἐπελθὸν ἀποτέλεσμα τοῦ θανάτου δὲν θεωρεῖται τυχαῖον, ἂν συντρέχουν οἱ ὅροι τοῦ ἄρθρου 287 ποιν. νόμου (βλ. λ. ἀνθρωποκτονία). Τότε ἐφαρμόζονται οἱ ὁρισμοὶ τῶν ἀριθμῶν 1 τῶν ἄρθρων 307 ἢ 308 ἢ 309.

Τὸ ἄρθρον 317 ποιν. νόμου θεσπίζει περὶ ὡρισμένων σωματικῶν βλαβῶν, ὅτι δὲν καταδιώκονται ἄνευ ἐγκλήσεως τοῦ παθόντος ἢ τοῦ νομίμου ἀντιπροσώπου του. Αἱ σωματικαὶ αὗται βλάβαι εἶναι αἱ ἀπρομελετήτως εἰς βρασμὸν ψυχικῆς ὁρμῆς ἢ εἰς ἀπαρασκευάστους διαπληκτισμοὺς προξενούμεναι, αἱ κατόπιν προκλήσεως τοῦ παθόντος καὶ αἱ ἐξ ἀμελείας, καὶ δὴ ἐξ αὐτῶν αἱ ἐξ ἀμελείας μὲν πᾶσαι, πλὴν τῆς περιπτώσεως τοῦ θανατηφόρου ἀποτελέσματος, ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν μόνον αἱ ἐν τοῖς ἀριθμοῖς 2—4 τῶν ἄρθρων 308 καὶ 309 ποιν. νόμου ἀναφερόμεναι.

Τὸ ἄρθρον 318 ποιν. νόμου κατηργήθη διὰ τοῦ ἀπὸ 25 Νοεμβρίου 1845 ὑγειονομικοῦ νόμου. Τὰ ἄρθρα 319 καὶ 320 ποιν. νόμου ρυθμίζουν τὴν ἐκ προθέσεως ἢ ἐξ ἀμελείας μετάδοσιν μολυντικῆς νόσου εἰς ἀνθρώπους. Ἐν ἄρθρῳ 688 ποινικοῦ νόμου τιμωρεῖται ἡ αἰκία ἡ φέρουσα νόσον ἢ πρὸς ἐργασίαν ἀνικανότητα μὴ διαρκοῦσαν πλέον τῶν τριῶν ἡμερῶν. Ἐπίσης καὶ αὕτη διακρίνεται εἰς ἐκ προμελέτης, ἄνευ προμελέτης καὶ εἰς ἐξ ἀμελείας σωματικὴν βλάβην. Τὸ ἑλληνικὸν σχέδιον ποινικοῦ κώδικος ρυθμίζει τὴν σωματικὴν βλάβην ἐν ἄρθροις 285—292.

Ὑλικαὶ βλάβαι. Κατὰ τὸ ἄρθρον 2 τοῦ νόμου 2111 τῆς 11/18 Μαρτίου 1920, καταργήσαντος τὸ ἄρθρον 167 τοῦ ποινικοῦ νόμου καὶ ρυθμίσαντος τὰ ἀδικήματα «κατὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐργασίας» τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν τοὐλάχιστον τριῶν μηνῶν καὶ χρηματικὴν ποινὴν δραχμῶν 200 ἕως 1000 ὅστις, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἐξαναγκάσῃ ἐργοδότην ἢ ἐργάτας εἰς μεταβολὴν τῶν ὅρων τῆς ἐργασίας, ἀφαιρεῖ, ἀποκρύπτει, καταστρέφει ἢ ὁπωσδήποτε καθιστᾷ ἄχρηστον μηχάνημα ἢ στοιχεῖον μηχανήματος ἐγκαταστάσεως καὶ ἐπιτυγχάνει οὕτω διακοπὴν ἢ ἀσυνήθη ἀνωμαλίαν τῆς λειτουργίας βιομηχανικῆς ἢ βιοτεχνικῆς ἐπιχειρήσεως ἢ καθιστᾷ τὴν ἐξακολούθησιν ἐπικίνδυνον. Ὁ ἔνοχος τῶν ὡς ἄνω πράξεων τιμωρεῖται ἐξ ἴσου εἴτε ἐνήργησε πρὸς ἴδιον συμφέρον, εἴτε καὶ μὴ (ἄρθρον 3 τοῦ αὐτοῦ νόμου). Κατὰ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ νόμου ΑΡΚΒ' τοῦ 1883, ρυθμίζοντος τὰ «ἀδικήματα κατὰ τῆς ἀσφαλείας τῶν σιδηροδρόμων», ὅστις ἐπίτηδες βλάπτει ἢ μετακινεῖ σιδηρᾶν ὁδὸν ἢ θέτει ἐπ' αὐτῆς λίθους ἢ ἄλλα πράγματα δυνάμενα νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἐλευθέραν κίνησιν ἢ κυκλοφορίαν ἁμαξοστοιχιῶν ἢ ἁμαξῶν... τιμωρεῖται μὲ εἱρκτήν. Κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 18 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τοῦ 1923 περὶ κανονισμοῦ ἐκμεταλλεύσεως τῶν σιδηροδρόμων τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, πᾶς ἐπιβάτης ὅστις ἤθελε προξενήσει ζημίαν εἰς τὸν σιδηρόδρομον, ἰδίως εἰς ὄχημα, εἰς φορτάμαξαν ἢ εἰς οἱονδήποτε ὑλικὸν αὐτοῦ, ὑποχρεοῦται νὰ πληρώσῃ πάραυτα ἀποζημίωσιν ἀνάλογον πρὸς τὴν προξενηθεῖσαν βλάβην. Ἐὰν ἡ βλάβη ἐγένετο ἐκ προθέσεως, ὁ ὑπαίτιος ταύτης ὑποβάλλεται εἰς πληρωμὴν τοῦ διπλασίου λόγῳ προστίμου τῆς ὡς ἄνω προβλεπομένης ἀποζημιώσεως καὶ καταγγέλλεται ἁρμοδίως διὰ πρωτοκόλλου εἰς τὰς δικαστικὰς ἀρχὰς διὰ τὸ περαιτέρω. Κατὰ τὸν νόμον ΒΨΞΗ' τοῦ 1900 «περὶ ταχυδρομικῆς καὶ τηλεφωνικῆς ὑπηρεσίας» (ἄρθρον 60), ὅστις ἐξ ἀπροσεξίας ἢ ἀμελείας ἐκτελέσῃ πρᾶξίν τινα, δυναμένην νὰ φέρῃ πρόσκομμα εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν ἠλεκτρικῶν γραμμῶν καὶ ὅστις κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον βλάψῃ ἢ χειροτερεύσῃ τὰ σύρματα ἢ ὁποιαδήποτε μέρη τῶν γραμμῶν ἢ τῶν συσκευῶν τοῦ ἠλεκτρικοῦ ἐναερίου ἢ ὑποβρυχίου τηλεγράφου καὶ τῆς τηλεφωνικῆς ἀνταποκρίσεως, τιμωρεῖται μὲ πρόστιμον 60 ἕως 1200 δραχμῶν, ἢ μὲ κράτησιν πέντε ἡμερῶν ἕως δύο μηνῶν (ἄρθρ. 61). Ὁ ἐκ δόλου ἔνοχος τῶν ὑπὸ τοῦ προηγουμένου ἄρθρου προβλεπομένων πράξεων τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν μέχρι δύο ἐτῶν καὶ μὲ χρηματικὴν ποινὴν 400—4000 δραχμῶν. Ἐν ἄρθρῳ 62 τοῦ αὐτοῦ νόμου προβλέπεται ἡ περίπτωσις τῆς διακοπῆς τῆς ἀνταποκρίσεως διὰ ῥήξεως τῶν ὑποβρυχίων ἢ ἐναερίων ἠλεκτρικῶν γραμμῶν, διὰ βλάβης τῶν συσκευῶν ἢ δι' ἄλλου τρόπου, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ ἐμποδίσῃ διάταξιν τῆς ἀρχῆς ἢ κοινοποίησιν πρὸς ἀρχὴν ἀφορῶσαν τὸ δημόσιον συμφέρον. Ὁ ἔνοχος τῆς πράξεως ταύτης τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν τοὐλάχιστον δύο ἐτῶν καὶ μὲ χρηματικὴν ποινὴν 800—60000 δραχμῶν. Ἡ αὐτὴ ποινὴ ἐπιβάλλεται ἂν ἐκ τῆς ὡς ἄνω πράξεως ἐπῆλθε ζημία ἀνωτέρα τῶν 1000 δραχμῶν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 63 τοῦ αὐτοῦ νόμου, ὅστις ἐν καιρῷ πολέμου ἢ διαταράξεως τῆς δημοσίας ἀσφαλείας ἢ τάξεως καταστρέψῃ ἢ καταστήσῃ ἄχρηστον ἓν ἢ πλείονα σύρματα ἢ ὑποβρύχια καλώδια, θραύσῃ ἢ καταστρέψῃ ἕνα ἢ πλείονας στύλους, καταλάβῃ διὰ βίας ἢ ἀπειλῶν ἕνα ἢ πλείονας τηλεγραφικοὺς ἢ τηλεφωνικοὺς σταθμοὺς ἢ δι' οἱωνδήποτε ἄλλων μέσων διακόψῃ τὴν ἀνταπόκρισιν τῶν δημοσίων ἀρχῶν, μεταχειριζόμενος βίαν ἢ ἀπειλάς, διὰ βίας ἢ ἀπειλῶν ἀντισταθῇ εἰς τὴν σύστασιν, ἐπιδιόρθωσιν ἢ ἀποκατάστασιν ἠλεκτρικῆς γραμμῆς, τιμωρεῖται μὲ εἱρκτὴν καὶ μὲ χρηματικὴν ποινὴν 10000—20000 δραχμῶν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 7 τοῦ νόμου ΑΤΙΒ' τοῦ 1885 «περὶ τῶν ἀδικημάτων κατὰ τῆς ἀσφαλείας τῶν ὑποβρυχίων καλῳδίων», τιμωρεῖται διὰ χρηματικῆς ποινῆς τὸ πολὺ 1200 δραχμῶν ἢ καὶ διὰ φυλακίσεως μὴ ὑπερβαινούσης τοὺς δύο μῆνας: α') ὅστις ἐξ ἀσυγγνώστου ἀμελείας καὶ ἰδίως ἐν ταῖς περιπτώσεσι τῶν ἄρθρων 5 καὶ 6 (ὑποκείμενον τῶν ἀδικημάτων τῶν ἄρθρων 5 καὶ 6 εἶναι πλοίαρχος πλοίου ἐνασχολούμενος εἰς τὴν κατάδυσιν ἢ ἐπισκευὴν ὑποβρυχίου καλῳδίου κλπ.) διαρρηγνύει ὑποβρύχιον καλῴδιον, ἢ ἐπιφέρει εἰς αὐτὸ βλάβην, δυναμένην νὰ διακόψῃ ἢ παρακωλύσῃ καθόλου ἢ ἐν μέρει τὴν τηλεγραφικὴν συγκοινωνίαν· β') ὁ πλοίαρχος πλοίου, ὅπερ ἐνασχολούμενον εἰς τὴν κατάδυσιν ἢ τὴν ἐπισκευὴν ὑποβρυχίου καλῳδίου, καθίσταται, ἕνεκα τῆς μὴ τηρήσεως τῶν κανονισμῶν περὶ σημάτων πρὸς ἀποτροπὴν συρράξεως, παραίτιος διαρρήξεως ἢ βλάβης ὑποβρυχίου καλῳδίου, γενομένης παρ' ἄλλου πλοίου. Ἄρθρον 8. Κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ προηγουμένου ἄρθρου τιμωρεῖται ὡσαύτως: α') ὅστις κατασκευάζει, τηρεῖ ἐκτὸς τῆς κατοικίας του, πωλεῖ, ἐπιβιβάζει αὐτὸς ἢ δι' ἄλλου ὄργανα ἢ μηχανήματα ἐπιτήδεια ἀποκλειστικῶς εἰς ἐκκοπὴν ἢ καταστροφὴν ὑποβρυχίων καλῳδίων· β') ὅστις ποιήσηται χρῆσιν τοιούτων ὀργάνων ἢ μηχανημάτων. Ἄρθρον 9. Τιμωρεῖται διὰ χρηματικῆς ποινῆς 1200—4000 δραχμῶν καὶ διὰ φυλακίσεως τοὐλάχιστον 3 μηνῶν, ὅστις ἐκ προθέσεως διαρρηγνύει ὑποβρύχιον καλῴδιον, ἢ ἐπιφέρει εἰς αὐτὸ βλάβην, δυναμένην νὰ διακόψῃ ἢ νὰ παρακωλύσῃ καθόλου ἢ ἐν μέρει τὴν τηλεγραφικὴν συγκοινωνίαν. Ἡ ἀπόπειρα τῶν αὐτῶν πράξεων τιμωρεῖται διὰ τῶν αὐτῶν ποινῶν. Ὁ καταδικασθεὶς δύναται νὰ ὑποβληθῇ καὶ εἰς ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν, ἧς ἡ διάρκεια δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰ δέκα ἔτη ἀπὸ τῆς ἐκτίσεως τῆς ποινῆς. Αἱ ἀνωτέρω διατάξεις δὲν ἐφορμόζονται, ἐὰν οἱ ἔνοχοι τοιούτων πράξεων προέβησαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν ἐξ ἀναποδράστου ἀνάγκης τοῦ νὰ σώσωσι τὴν ζωὴν αὐτῶν ἢ νὰ ἀποτρέψωσι τὸν ἀπειλοῦντα τὸ πλοῖον αὐτῶν κίνδυνον.

Κατὰ τὸν νόμον 1831 τοῦ 1920 «περὶ ὀργανώσεως τῆς ραδιοτηλεγραφικῆς καὶ ραδιοτηλεφωνικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους» τιμωροῦνται οἱ ἐπιφέροντες βλάβην ἢ φθορὰν εἰς τὰ μηχανήματα. Κατὰ τὸ ἄρθρον 8 τοῦ νόμου 645 τοῦ 1915 περὶ φάρων, ὁ ἐπιφέρων βλάβην οἱανδήποτε εἰς τὸ κτίριον ἢ τὸ μηχάνημα πυρσοῦ, εἰς σημαντῆρα ἢ εἰς ναύδετον, ὡς καὶ ὁ ἐξουδετερῶν ἢ ἀλλοιῶν τὴν λειτουργίαν αὐτῶν, τιμωρεῖται, ἐὰν ἐκ προθέσεως ἐνήργησε, μὲ φυλάκισιν οὐχὶ βραχυτέραν τῶν ἓξ μηνῶν καὶ μὲ χρηματικὴν ποινὴν 2000—20000 δραχμῶν, ἐφ' ὅσον δὲν συντρέχουσι λόγοι βαρυτέρας ποινῆς κατὰ τὸν κοινὸν ποινικὸν νόμον. Ἐὰν δὲ ἐξ ἀμελείας ἐνήργησε, μὲ φυλάκισιν μέχρις ἑνὸς ἔτους καὶ μὲ χρηματικὴν ποινὴν μέχρι δραχμῶν 2000. Ὁ καταγγέλλων ἢ ὑποδεικνύων τὸν ἔνοχον βλάβης πυρσοῦ, σημαντῆρος ἢ ναυδέτου ἀμείβεται διὰ δραχμῶν 500—1000, κατόπιν ἠτιολογημένης ἀποφάσεως τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 7 τοῦ νόμου ΒΧΜΣΤ' τοῦ 1899 «περὶ ἀρχαιοτήτων», ἀπηγορεύθη ἡ καταστροφή, βλάβη καὶ πᾶσα μεταβολὴ καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἐρειπίων, λειψάνων μνημείων καὶ οἱωνδήποτε ἄλλων ἀκινήτων καὶ κινητῶν ἀρχαίων. Ἐπὶ πλέον ἀπαγορεύεται ἄνευ ἀδείας τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας, 1) ἡ λατομία καὶ κατασκευὴ ἀσβεστοκαμίνου εἰς ἀκτῖνα 300 μέτρων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτήτων, 2) ἡ πλησίον ἀρχαιοτήτων ἐπιχείρησις ἔργου δυναμένου νὰ βλάψῃ αὐτὰς ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, 3) ἡ ἐπὶ κτιρίων καὶ λειψάνων ἢ ἐρειπίων ἀρχαίων οἱαδήποτε πρᾶξις, καὶ ἂν ἔτι δὲν ἐπιφέρῃ τινὰ ζημίαν. Οἱ ἔνοχοι φθορᾶς ἢ βλάβης ἀρχαίων τιμωροῦνται κατὰ τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 421-423 τοῦ ποινικοῦ νόμου, διωκόμενοι ἐξ ἐπαγγέλματος. Οἱ δὲ παραβάται τινὸς τῶν ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ ἑτέρων διατάξεων τιμωροῦνται ἀναλόγως τῆς ἀρχαιολογικῆς σπουδαιότητος τοῦ μνημείου διὰ φυλακίσεως 15 ἡμερῶν μέχρι δύο ἐτῶν. Εἰς τοὺς κηρυσσομένους ἐνόχους παραβάσεώς τινος τῶν ἄρθρων τούτων ἐπιβάλλεται καὶ χρηματικὴ ποινὴ 400 μέχρι 4000 δραχμῶν. Κατὰ τὸν νόμον 2147 τοῦ 1920 «περὶ τοῦ δικαιώματος τῆς χρησιμοποιήσεως δημοσίων, κοινοτικῶν ἢ ἰδιωτικῶν τόπων διὰ διαφημίσεις» τιμωροῦνται μὲ κράτησιν ἢ μὲ πρόστιμον 200—2000 δραχμῶν οἱ ἄνευ ἀδείας τῶν ἰδιοκτητῶν ἢ κατόχων χρησιμοποιοῦντες πρὸς διαφήμισιν ἰδιωτικοὺς τοίχους ἢ χώρους. Ὡς παραβάται θεωροῦνται καὶ οἱ ὑπὲρ ὧν ἐγένετο ἡ διαφήμισις, ἐφ' ὅσον δὲν ἀποδεικνύουσι τὴν μὴ ὑπαιτιότητά των. Κατὰ τὸν νόμον 2181 τοῦ 1920, ὅστις μεταβάλλει, ἀφανίζει ἢ καθιστᾷ ἀγνωρίστους τὰς ὁδηγητικὰς πινακίδας τὰς ὑπὸ τῆς ὑπηρεσίας τῶν ξένων τοῦ ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἢ ὑπὸ δήμων, κοινοτήτων ἢ ἄλλων ἀνεγνωρισμένων σωματείων τοποθετημένας καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις τῶν ἁμαξιτῶν δρόμων, πόλεων, χωρίων, ἀρχαιολογικῶν τόπων, ἐντὸς δασῶν, εἰς ἔρημα μέρη, εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων, ἢ τὰ σχετικὰ συνθηματικὰ σημεῖα διὰ χρωμάτων ἢ ἐντομῶν ἐπὶ βράχων καὶ δένδρων, πρὸς ὁδηγίαν εἰς ἀτραποὺς ἀνερχομένας εἰς κορυφὰς ὀρέων, ἐὰν ἡ πρᾶξις ἐγίνετο ἐκ προθέσεως, τιμωρεῖται, κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν τοῦ β' ἐδαφίου τοῦ ἄρθρου 429 ποιν. νόμου, μὲ φυλάκισιν τὸ πολὺ ἑνὸς μηνὸς ἢ χρηματικὴν ποινὴν τὸ πολὺ 800 δραχμῶν. Ἐὰν δὲ ἐξ ἀμελείας, μὲ φυλάκισιν δύο τὸ πολὺ ἑβδομάδων ἢ μὲ χρηματικὴν ποινὴν δραχμῶν 400. Κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις, διὰ τῆς αὐτῆς ἀποφάσεως καταδικάζεται εἰς ἀντικατάστασιν τῶν ὁπωσδήποτε βλαβέντων ἢ καταστραφέντων. Ἐὰν ἡ πρᾶξις ἐγίνεν ὑπὸ ἀνηλίκου, εἰς τὰς ἄνω χρηματικὰς ποινὰς καὶ εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τῶν βλαβέντων καταδικάζονται οἱ γονεῖς ἢ οἱ νόμιμοι αὐτῶν ἐπίτροποι. Κατὰ τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 27 Ὀκτωβρίου 1925 «περὶ ἱδρυμάτων ὑγιεινῆς καὶ ἰατρικῆς ἐν γένει», οἱ διευθυνταὶ ἱδρυμάτων οἱ παρέχοντες εἰς

Digitized by Google

τὸ ἐμπόριον προϊόντα τῶν ἱδρυμάτων τούτων, καὶ οἱ ἐμπορευόμενοι αὐτὰ πρὶν ἢ ὑποβληθῶσιν εἰς ἔλεγχον ἢ μὴ φέροντα τὰ κεκανονισμένα σήματα ἢ φέροντα ταῦτα παραπεποιημένα, τιμωροῦνται διὰ φυλακίσεως τοὐλάχιστον τριῶν μηνῶν, τὰ δὲ προϊόντα κατάσχονται καὶ ἐξαφανίζονται. Ἂν ἐξ ἀμελείας ἢ ἀνεπιτηδειότητος τῶν ἰδιοκτητῶν ἢ διευθυντῶν ἢ καὶ τῶν ἁρμοδίων ὑπαλλήλων τῶν ἱδρυμάτων τούτων ἐπῆλθον ἐκ τῆς χρήσεως τῶν προϊόντων αὐτῶν βλάβαι εἰς ἀνθρώπους ἢ ζῷα, ἐφαρμόζονται κατὰ τῶν ὑπαιτίων αἱ διατάξεις τῶν ἄρθρων 300, 301, 310 καὶ 428 ποινικοῦ νόμου. Κατὰ τὸν νόμον ΓΥΚΖ' τοῦ 1909, ἡ ἀστυνομία τῶν ὁδῶν καὶ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῶν ἀνατίθεται εἰς τὸ σῶμα τῶν πολιτικῶν μηχανικῶν. Πᾶσα ἄμεσος ἢ ἔμμεσος βλάβη αὐτῶν βεβαιουμένη διὰ πρωτοκόλλου ὑπὸ νομομηχανικοῦ, μηχανικοῦ, ὑπομηχανικοῦ ἢ ἐργοδηγοῦ, ἐπάγεται κατὰ τοῦ ἐπενεγκόντος αὐτὴν ποινὰς ὁριζομένας κατωτέρω. Τὸ πρωτόκολλον τοῦτο συντάσσεται εἰς διπλοῦν. Ἐὰν ἡ ζημία εἶναι κατωτέρα τῶν δραχμῶν 200, τιμωρεῖται ὁ αὐτουργὸς διὰ χρηματικῆς ποινῆς μέχρι δραχμῶν 200, ἐὰν δὲ ἡ ζημία εἶναι ἀνωτέρα τῶν δραχμῶν 200 καὶ κατωτέρα τῶν δραχμῶν 400, ἐπιβάλλεται χρηματικὴ ποινὴ τοὐλάχιστον δραχμῶν 200. Διὰ ζημίας πέραν τῶν δραχμῶν 400 ἐπιβάλλεται καὶ φυλάκισις τοὐλάχιστον 6 μηνῶν. Ὁ ἐπενεγκὼν ἄμεσον ἢ ἔμμεσον βλάβην εἶναι ὑπόχρεως εἰς τὴν καταβολὴν τῆς πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένης δαπάνης. Τὸ ὑπὸ τοῦ νομομηχανικοῦ, μηχανικοῦ, ὑπομηχανικοῦ ἢ ἐργοδηγοῦ συντασσόμενον πρωτόκολλον ἀποτελεῖ πλήρη ἀπόδειξιν περὶ τοῦ γεγονότος τῆς βλάβης καὶ τῆς πρὸς ἀνόρθωσιν ταύτης ἀναγκαίας δαπάνης, ἐκτὸς ἂν προσβληθῇ ὡς πλαστόν. Ὅστις ἐναποθέτει ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, τῶν πρανῶν ἢ τῶν τάφρων αὐτῆς ὕλας δυναμένας νὰ προξενήσωσι βλάβας εἰς τὴν ὁδὸν ἢ νὰ δυσχεράνωσι τὴν κυκλοφορίαν, τιμωρεῖται διὰ προστίμου δραχμῶν 40—200, ὅπερ ἐπιβάλλεται κατὰ τὰς ἀνωτέρω διατάξεις.

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

—βλάβη *ἐνδεχομένη [Ἀστ. Δίκ.]* βλ. ἐνδεχομένη *βλάβη*.

—βλάβη *ἠθῶν*· βλ. ἦθος.

—βλάβη *ὑπέρογκος [Ἀστ. Δίκ.]* βλ. ὑπέρογκος *βλάβη*.

Βλάβη *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐπικίνδυνοι χοιράδες ἐν χρῷ τῆς θαλάσσης παρὰ τὴν ἐπὶ τοῦ διέκπλου τοῦ *Τσικνιᾶ* (Τήνου-Μυκόνου) ΝΑ. ἀκτὴν τῆς Τήνου (πλάτ. 37° 31' Β., μῆκ. 25° 13' ½ Ἀ., χάρτ. ἀγγλ. 1815: Tinos, Mikoni Rhenea and Delos). Ἀπέχουσιν 1 μίλ. ΝΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Ἅγιος Γιάννης καὶ ¼ μιλ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς. Σ. Ε. Λ.

βλάβη ἢ **βλάψις** (ἡ) *[Ζῳολ.]*· βλ. βλάψ.

βλαβίνωτος (ὁ) (Blabinotus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἔντομα μετρίου μεγέθους, ἔχοντα σῶμα ἐπίμηκες καὶ ἀπαντῶντα εἰς τὰς νοτιανατολικὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, τὴν βόρειον Ἀφρικὴν καὶ τὴν Αἰθιοπίαν. Γνωστὰ 6 εἴδη, ὧν δύο ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ. Κοινότερον εἶναι: *βλαβίνωτος ὁ τροβέρτειος* (Blabinotus Trobertii).

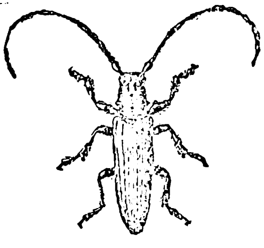

Βλαβίνωτος ὁ τροβέρτειος.

Βλάγκα. Ἑλληνοαρμενικὴ συνοικία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῷ παλαιῷ Βυζαντίῳ καὶ ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Προποντίδος, μεταξὺ τῶν συνοικιῶν *Ψωμαθειῶν* καὶ *Κοντοσκαλίου*. Ἐν τῇ συνοικίᾳ ταύτῃ εὑρίσκετο, κατὰ Νικήταν τὸν Χωνιάτην, ἡ οἰκία Ἀνδρονίκου τοῦ Κομνηνοῦ, καλουμένη «τοῦ Βλάγκα».

Τὸ δυτικὸν μέρος τῆς συνοικίας καλύπτεται ὑπὸ λαχανοκήπων ποτιζομένων ἀφθόνως ἐκ τοῦ ὑπογείως τῆς πόλεως ρέοντος ποταμοῦ (τουρκιστὶ *Βλάγκα-μποστανὶ* καλουμένου), ἦτο δὲ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους λιμήν, ὁ τοῦ Θεοδοσίου, ὅστις ἐπιχωσθεὶς ὑπὸ τοῦ χρόνου ἀπεχερσώθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπὶ *Μουσταφᾶ Γ'* (1757—1773) καὶ διετέθη μέρος αὐτοῦ πρὸς ἐγκατάστασιν τῶν κατοίκων, ὧν τὰς οἰκίας ὁ σουλτᾶνος ἐκεῖνος κατηδάφισεν, ἵνα ἀνεγείρῃ τὸ φερώνυμον αὐτοῦ τέμενος, ἕνεκα δὲ τούτου λέγεται καὶ *Γενὶ-μαχαλὲ* (ἤτοι Νέα συνοικία). Ἀλλὰ λέγεται καὶ *Γενὶ-καποῦ* (ἤτοι Νέα πύλη), διότι οἱ Τοῦρκοι, μετὰ τὴν ἅλωσιν (1453), ἠνέῳξαν ἐπὶ τῶν παραλίων αὐτῆς τειχῶν νέαν πύλην, τὴν τετάρτην ἐπὶ τῆς Προποντίδος. Ἡ συνοικία αὕτη διασχίζεται ὑπὸ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἥτις, ἀναχωροῦσα ἐκ τοῦ κεντρικοῦ σταθμοῦ *Σιρκετζῆ* (ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ Βυζαντίου), συνδέει τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος, τῆς Βουλγαρίας καὶ λοιπῆς Εὐρώπης. Τὸ ὄνομα Βλάγκα, ἀγνώστου ἐτυμολογίας (ἴσως ἀπό τινος ξένου ὀνομαζομένου Blanc (=λευκοῦ) κατοικίσαντος ἐνταῦθα, κατὰ Σκαρλᾶτον Βυζάντιον), ἔχει τὴν ἀρχήν του εἰς βυζαντινοὺς χρόνους.

Ν. ΚΛΣ—Ν. Μ.

Βλαδάγκα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Κορώνης* (τέως *Κράσταλης*) τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 368. Ἤδη καλεῖται *Ἀκρίτα*.

—*[Στρατ. ἱστορ.]*. Περὶ τῆς παρὰ τὴν Βλαδάγκα μάχης τῷ 1913 βλ. λ. **Δοϊράνη**.

Βλάδεν ἢ ***Μλάδεν***. Σέρβος φιλέλλην ὑπηρετήσας ἐν τῷ ρωσικῷ στρατῷ καὶ ἀνελθὼν μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ στρατηγοῦ. Ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης εἰσέβαλεν εἰς τὰς ἡγεμονίας, προσῆλθεν εἰς αὐτὸν αὐθόρμητος καὶ ὑπεσχέθη, ὅτι δύναται νὰ ἀγείρῃ 4—6 χιλιάδας Βουλγάρους κατὰ τῶν Τούρκων, ἐφωδιασμένους καθ' ὅλα, εὐθὺς ὡς οἱ Ἕλληνες διαβῶσι τὸν Δούναβιν. Διαλυθέντος κατόπιν τοῦ κεντρικοῦ στρατοπέδου ἐν Βλαχίᾳ, ὁ Καντακουζηνὸς τὸν ἔστειλε μετὰ τοῦ Βασιλείου Θεοδώρου εἰς Ρώμανον ἐπὶ κεφαλῆς ἱππικοῦ, ἵνα ἀποκρούσῃ τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἐφημίσθη, ὅτι θὰ διήρχοντο ἐκεῖθεν. Ἡ διάσπασις ὅμως αὕτη τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοπέδου ἔβλαψε πολύ, διότι ὁ Βλάδεν καὶ ὁ Τουφεξήμπασης Βασίλειος δὲν ἐπρόφθασαν νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν ἐν Σκουλενίῳ μάχην, ἥτις ἄλλην θὰ εἶχεν ἔκβασιν, ἂν παρίσταντο ἐξ ἀρχῆς καὶ αὐτοί. Ὁ Βλάδεν ἔμεινε δεκαπέντε ὅλας ἡμέρας ἐπὶ μολδαυικοῦ ἐδάφους, περιφερόμενος ἀνὰ τὰ ὄρη, ἔδειξε δέ, κατὰ τὸν Φιλήμονα (τομ. Β' σελ. 193—212), λακωνικὸν χαρακτῆρα καὶ καρδίαν ἡρωικήν, διελθὼν δὲ τὰ σύνορα δὲν ἔγινε δεκτὸς εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Σερβίαν, διότι οἱ Τοῦρκοι ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Μέττερνιχ τὴν ἔκδοσίν του. Ἐκεῖ ὅμως συνελήφθη ὑπὸ τοῦ Μιλόσχη καὶ ἐθανατώθη ὡς παλαιὸς φίλος τοῦ Καραγεώργη. Κατὰ τὸν Φρατζῆν, ἐξερχόμενος τῶν συνόρων, ἐφονεύθη ὑπὸ Τούρκων, διαμελισθεὶς (τόμ. Α' σελ. 228, *Τρικούπη* Α' σελ. 91, 106, 109). Τ. Χ. Κ.

βλαδία (ἡ) (Bladie) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρσινιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π

Βλαδιβοστὸκ (Vladivostok καὶ Wladiwostok) *[Γεωγρ.]*. Ἡ λέξις σημαίνει ρωσιστὶ «Κυρίαρχος τῆς Ἀνατολῆς». Πόλις τῆς Ἑνώσεως Ρωσικῶν Σοβιετικῶν Δημοκρατιῶν ἐν Σιβηρίᾳ, κειμένη εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τοῦ Μεγάλου Πέτρου ἐπὶ τῆς Ἰαπωνικῆς θαλάσσης, ὁ μεγαλύτερος καὶ σπουδαιότερος λιμὴν τῆς Ρωσίας ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ. Κάτ. 106.689. Μέχρι τοῦ 1860 ἦτο ἀσήμαντος κωμόπολις. Ἀλλ' οἱ Ρῶσοι, καταλαβόντες αὐτὴν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ἐγκατέστησαν ἐκεῖ στρατιωτικὴν βάσιν. Τῷ 1896 ἐκτίσθησαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ δώδεκα νέα φρούρια. Τὸ Βλαδιβοστὸκ εἶναι τέρμα τοῦ ὑπερσιβηρικοῦ σιδηροδρόμου. Ὁ λιμήν, ὅστις εἶναι ἀσφαλὲς ὁρμητήριον τῶν ἐκεῖ καταπλεόντων σκαφῶν, ἔχει βάθος ἑπτὰ μέτρων, ἀλλ' ἐπὶ τέσσαρας μῆνας τοῦ ἔτους εἶναι παγωμένος.

Μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου τὸ Βλαδιβοστὸκ ἦτο πρωτεύουσα τοῦ κυβερνείου Πριμορσκάγια, ἤτοι τῆς ὑπερσιβηρικῆς παρακτίου περιοχῆς καὶ βάσις τοῦ ρωσικοῦ στόλου τοῦ Εἰρηνικοῦ. Ἐξ ἄλλου διεξῆγεν ἀκμαῖον ἐμπόριον, ἰδίᾳ μετὰ τῆς Ἰαπωνίας, λόγῳ δὲ τοῦ κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἀποκλεισμοῦ τῆς Ἀνατολικῆς θαλάσσης καὶ τῶν ρωσικῶν λιμένων τοῦ Εὐξείνου, τὸ ἐμπόριον τοῦτο ἔλαβε τοιαύτας διαστάσεις, ὥστε παρέστη ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη κατασκευῆς νέων λιμενικῶν ἐγκαταστάσεων. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς μεγάλης ρωσικῆς ἐπαναστάσεως, τὸ Βλαδιβοστὸκ κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ἰαπωνικοῦ στρατοῦ, γενόμενον ἀφετηρία πολλῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τῶν Ἰαπώνων ὡς καὶ ἄλλων στρατιωτικῶν σωμάτων τῆς Ἀντὰντ ἐναντίον τῶν Μπολσεβίκων. Τῷ 1922 οἱ Ἰάπωνες ἐξεκένωσαν τὴν πόλιν, ἥτις ἀνακατελήφθη ὑπὸ τῶν Μπολσεβίκων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Οὐμπάρεβιτς. —Μ.

—*[Φιλοτ.]* Κατὰ τὸ 1920 ἐξεδόθη ἐν *Βλαδιβοστὸκ* εἰδικὴ σειρὰ γραμματοσήμων ἀπαρτιζομένη ἐκ παλαιῶν ρωσικῶν τοιούτων (τῆς αὐτοκρατορικῆς περιόδου, ἐκδόσεως 1909—1918 ἐπισημασμένων μὲ τὰ στοιχεῖα D B P καλλιγραφικοῦ τύπου ἐν συμπλέγματι. Ἡ ἐμπορικὴ ἀξία τῆς σειρᾶς ταύτης εἶναι ἀρκετὰ σημαντική. Κατὰ τὸ 1921 ἐκυκλοφόρησεν ἑτέρα σειρὰ ἐκ 4 ἀξιῶν, ὑπενθυμίζουσα τὸν τύπον τῶν παλαιῶν ρωσικῶν γραμματοσήμων τῆς αὐτοκρατορίας, τῷ δὲ 1922 ἡ σειρὰ αὕτη ἐπεσημάνθη μὲ τὴν χρονολογίαν 1917-7-XI-1922 διατεταγμένων εἰς τρεῖς στίχους εἰς ἀνάμνησιν τῆς συμπληρώσεως πενταετίας ἀπὸ τῆς ρωσικῆς ἐπαναστάσεως. Ε. Φ. Ε.

βλαδίκας (ὁ). Σλαβικὴ λέξις σημαίνουσα τὸν μεγαλογαιοκτήμονα. Τίτλος διδόμενος εἰς τοὺς ὀρθοδόξους ἐπισκόπους τῆς Κεττίγνης καὶ ἄλλοτε εἰς τοὺς ἡγεμόνας-ἐπισκόπους τοῦ Μαυροβουνίου, Οἱ βλαδίκαι ἐξελέγοντο ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῶν προὐχόντων καὶ τοῦ λαοῦ καὶ καθιεροῦντο ὑπὸ τοῦ πατριάρχου τοῦ Ἰπέκ. Ὁ αἱρετὸς βλαδίκας ἐβοηθεῖτο εἰς τὴν διακυβέρνησιν καὶ τὴν ἄμυναν τῆς χώρας ὑφ' ἑνὸς πολιτικοῦ διοικητοῦ. —Β.

Βλαδικαύκασον (Vladikaukaz ἢ Wladikawkas) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας, ἐν Καυκάσῳ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ τοῦ Τερέκ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τερὲκ καὶ ἐπὶ διακλαδώσεως τοῦ σιδηροδρόμου Ροστοβίου-Βακοῦ. Κάτ. 72.800. Πόλις βιομηχανικὴ καὶ ἐμπορική, μετὰ φρουρίου τοῦ 1784. Ἐργοστάσια βυρσοδεψίας, σαπώνων καὶ κηρίων. Σημαντικὸν στρατιωτικὸν κέντρον ἐπὶ τῆς μεγάλης στρατιωτικῆς ὁδοῦ πρὸς τὸν Τιφλίδα. —Μ.

Βλαδίκος *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Ὀροπέδιον**.

Βλαδιλένα (Wladilena) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 852. Ἀνεκαλύφθη τῇ 2 Ἀπριλίου 1916, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: $\alpha = 2.362$, $T = 1326$ ἡμ., $e = 0.2729$, $i = 23°2'$, $L = 253°16'$, $\Omega = 27°26'$ καὶ $\pi = 308°37'$. Σ. Π.

Βλαδιμὶρ (Vladimir) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου κυβερνείου παρὰ τὸν ποταμὸν Κλιάζμα, πρὸς τὰ ΒΑ τῆς Μόσχας, μετὰ τῆς ὁποίας συνδέεται διὰ σιδηροδρόμου. Κάτ. 44.000. Ὀνομαστὴ διὰ τὴν καλλιέργειαν ὀπωρῶν καὶ ἰδίως κερασίων καὶ διὰ τὴν βιομηχανίαν λινῶν καὶ βαμβακερῶν ὑφασμάτων. Ἐκτίσθη τὴν ΙΒ' ἑκατονταετηρίδα. Ὁ παλαιὸς καθεδρικὸς ναὸς τῆς Ἀναλήψεως περιέχει πλουσίους θησαυροὺς καὶ τάφους ἐπισκόπων καὶ ἡγεμόνων. Ἔχει μουσεῖον θρησκευτικῶν ἀρχαιοτήτων καὶ θριαμβευτικὴν ἀψῖδα τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ἐπονομαζομένην «Χρυσῆ Πύλη» καὶ ἀποτελοῦσαν ὑπόλειμμα ἀρχαίου φρουρίου. Τῷ 1157 ἐγένετο πρωτεύουσα τῆς βορειοανατολικῆς Ρωσίας, παραχωρήσασα τὸν τιμὴν ταύτην τῷ 1328 εἰς τὴν Μόσχαν. Ἐν Βλαδιμὶρ τῷ 1274 συνῆλθε σύνοδος ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ μητροπολίτου Κιέβου Κυρίλλου. —Μ.

— **Βλαδιμὶρ** (Vladimir) *[Γεωγρ.]*. Κυβερνεῖον τῆς Ρωσίας, ὁριζόμενον πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ κυβερνείου τοῦ Γιαροσλὰβ καὶ Κόστρομα, πρὸς Α ἀπὸ τὸ τοῦ Νιγιέμοροδ, πρὸς Ν. ὑπὸ τῶν τοῦ Ταμπὸφ καὶ Ριαζὰν καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῶν τῆς Μόσχας καὶ τοῦ Τβέρ. Ἔχει ἔκτασιν 32.000 τετραγ. χιλ. καὶ 1286900 κατοίκους. Τὸ ἔδαφος τοῦ κυβερνείου τούτου ἀποτελεῖ πεδιάδα διασχιζομένην ἀπὸ πολλὰς σειρὰς λόφων. Πολλαχοῦ ὑπάρχουν ἕλη. Ἔχει περὶ τὰς 200 μικρὰς λίμνας, ὧν ἡ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ Πλετσεΐεβο, ἔχουσα 48 τετρ. χιλιομ. ἐπιφάνειαν. Ἐπίσης ἡ χώρα καλύπτεται ἀπὸ ἀπέραντα δάση. Μετὰ τὸ κυβερνεῖον τῆς Μόσχας καὶ τῆς Πετρουπόλεως, τὸ κυβερνεῖον τῆς Βλαδιμὶρ εἶναι ἓν τῶν βιομηχανικωτέρων καὶ ἐμπορικωτέρων τῆς Ρωσίας. Τὰ κυριώτερα προϊόντα αὐτοῦ εἶναι γεώμηλα, λίνον, κεράσια ὀνομαστὰ καὶ ὀπῶραι. Ὀνομαστὴ ἐκκλησιαστικὴ ζωγραφική. —Μ.

— **Βλαδιμὶρ-*Βολύνσκ*** (Vladimir-Volynsk) *[Γεωγραφ.]*. Πόλις τῆς Πολωνίας ἐν Βολυνίᾳ, ἐν τῷ κυβερνείῳ Λούτσκ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λούγκα. Εἶναι ἐκτισμένη ἐν τῷ μέσῳ ἑλῶν καὶ ἔχει ὡραῖον μητροπολιτικὸν ναὸν τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Κάτ. 11.700. Κεραμοποιεῖα, κηροποιεῖα. —Μ.

Βλαδιμιρέσκου, ***Θεόδωρος***. Στρατιωτικὸς ἐκ τοῦ χωρίου Μεχωνδισίου τῆς Μικρᾶς Βλαχίας, ὑπηρετήσας κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον (1806—1812) ὑπὸ τοὺς Ρώσους καὶ τιμηθεὶς διὰ μικροῦ παρασήμου τοῦ Ἁγ. Βλαδιμίρου, ἐξ οὗ καὶ ἀπεκλήθη Βλαδιμιρέσκου. Ἐπὶ τοῦ Κ. Ὑψηλάντου διετέλεσε *σουλτσιάρης*, ἐπὶ δὲ τῶν ἡγεμόνων Ι. Καρατζᾶ καὶ Ἀλεξάνδρου Σούτσου ὑποδιοικητὴς ἐν τῇ πατρίδι του. Κατὰ τὸν Ρωσικὸν πόλεμον ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ Γεωργάκη Ὀλυμπίου, ὅταν δὲ ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία παρεσκεύαζε τὸν Ἀγῶνα κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Ρήγα παμβαλκανικὸν καὶ πολυμέτωπον, ὁ ἑταῖρος Σαμουρκάσης τῷ ὑπέδειξε τὸν Θεόδωρον ὡς κατάλληλον πρὸς ἐξέγερσιν τῆς Μικρᾶς καὶ Μεγάλης Βλαχίας. Τοιουτοτρόπως ὁ Ὀλύμπιος τὸν κατέστησε κοινωνὸν ἀκροθιγῶς τῶν μεγάλων σχεδίων, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ κηρυχθῇ προστάτης τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ, ὡς καταπιεζομένου ἀπὸ τοὺς ἐπιτοπίους ἄρχοντας καὶ τὴν ἐξουσίαν. Ὁ Σαμουρκάσης ἦτο μέλος τοῦ Διβανίου, ἤτοι τοῦ τοπικοῦ συμβουλίου τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, καὶ διὰ τοῦτο ἐνέπνευσεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Βλαδιμιρέσκου. Ὅταν δὲ τὴν 18 Ἰανουαρίου 1821 ἀπέθανεν ὁ ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος Σοῦτσος, ὑπεχρεώθη οὗτος ὑπὸ τοῦ Ὀλυμπίου νὰ παραλάβῃ τοὺς ἀξιωματικοὺς Μακεδούσκην, Μακεδόνα, καὶ Ἴωβαν Σέρβον καὶ ὀλίγους στρατιώτας καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Μικρὰν Βλαχίαν πρὸς ἐξέγερσιν αὐτῆς, ἡτοίμασαν δὲ μαζὶ καὶ τὴν προκήρυξιν ἥτις ἐγράφη ἐν Βουκουρεστίῳ πρὸς τὸν βλαχικὸν λαὸν πρὸς ἐξέγερσιν κατὰ τῶν ἀρχόν-

Digitized by Google

των του. Ὡς φαίνεται ἐκ τῶν πηγῶν, ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία δὲν ἠξίωσεν ὑποδούλωσιν τῆς Ρουμανίας, ἀλλ' ἁπλῶς σύμπραξιν πρὸς κοινὴν ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τῶν Τούρκων. Τὸ σχέδιον ἦτο νὰ συγκροτηθῇ ἐπαρκὴς στρατὸς ἀφθόνως τροφοδοτούμενος εἰς τὰς παραδουναβείους ἐπαρχίας τῆς Δακίας, μεθ' ὃ νὰ προελάσῃ παρασύρων τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Βουλγάρους εἰς ἐπανάστασιν εἰς Μακεδονίαν, ὁπόθεν μετὰ τῶν κάτωθεν ἐξορμώντων Ἑλλήνων νὰ βαδίσωσιν ὅλοι μαζὶ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ σχέδιον ὅμως, λόγῳ τῆς ἀποδοκιμασίας τοῦ τσάρου καὶ τοῦ ἀφορισμοῦ τῶν πατριαρχείων, ἐκρίθη ἐν Δακίᾳ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς θνησιγενές. Ὁ Βλαδιμιρέσκου συγκεντρώσας ὀλίγας χιλιάδας ἀνδρῶν ἐβάδισε κατὰ τοῦ Βουκουρεστίου καὶ ἐφιλοδόξησεν ἐξ ἀρχῆς νὰ κατασταθῇ ἡγεμὼν οὐχὶ διὰ τῶν συμμάχων βαλκανικῶν λαῶν, ἀλλὰ διὰ τοῦ σουλτάνου, ἐπικαλεσθεὶς δι' ἀναφορῶν τὴν ἀναγνώρισίν του, καὶ διὰ τοῦ τσάρου, οὗτινος ἐζήτησε τὴν προστασίαν. Ὁ σουλτᾶνος ὅμως διώρισεν ἡγεμόνα τὸν Καλλιμάχην, στείλαντα τοὺς τοποτηρητάς του, προώριζε δὲ ἀσφαλῶς τὸν Βλαδιμιρέσκου διὰ τὴν ἀγχόνην. Ἵνα εὐκολύνῃ τὴν θέσιν του, οὗτος ἐπεβουλεύθη τὰ στρατεύματα τοῦ Ὑψηλάντου, πρόθυμος νὰ παραδώσῃ ταῦτα εἰς τοὺς Τούρκους. Οὕτω διασπασθέντος τοῦ Ἀγῶνος, ἦτο πρόδηλον, ὅτι τὰ τουρκικὰ στρατεύματα θὰ κατέστελλον εὐκόλως αὐτόν. Ἵνα προλάβῃ τὴν ὁριστικὴν διάσπασιν ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ἠθέλησε νὰ κολακεύσῃ τὸν Βλαδιμιρέσκου καὶ τοῦ ἔδειξεν εἰς τὰς ἐπιτευχθείσας συνεντεύξεις μεγάλην συμπάθειαν, ἀλλ' ἐκεῖνος διπροσώπως φερόμενος ἐξηκολούθησε καὶ πάλιν τὰς συνεννοήσεις του πρὸς τὸν σουλτᾶνον, ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν ἡγεμονίαν διὰ τῶν Τούρκων πασάδων, παραδίδων αὐτοῖς τὸν Ὑψηλάντην. Τότε ὁ Ὀλύμπιος τὸν συνέλαβε καὶ τὸν καθήρεσε, προσαχθέντα δὲ εἰς τὸ στρατηγεῖον, στρατιωτικὸν δικαστήριον τὸν κατεδίκασεν εἰς τὸν δι' ἀποκεφαλισμοῦ θάνατον. Ὁ ρουμανικὸς λαὸς καὶ αὐτὸ τὸ στράτευμά του οὐδεμίαν τότε ἔδειξαν δυσαρέσκειαν διὰ τὸ γεγονός, τοὐναντίον μάλιστα, πιστὸν μένον πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς κοινῆς συμπράξεως, ἀφωσιώθη πρὸς τοὺς σωματάρχας τοῦ Ὑψηλάντου, μέχρις οὗ ἐπιδραμόντων τῶν Τούρκων παραδουναβείων φρουράρχων διεσκορπίσθησαν. Ἀργότερον οἱ ἐν Ρουμανίᾳ σωβινισταὶ ἐθεώρησαν τὸν Βλαδιμιρέσκου ἐθνικὸν ἥρωα καὶ ἀνήγειραν αὐτῷ ἀνδριάντας εἰς Τουργοζίου καὶ εἰς Τυργοβίστι.

Θεόδωρος Βλαδιμιρέσκου.

Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Βλαδιμῖρκος. Ρῶσος ἡγεμὼν τῆς Γαλικίας, γεννηθεὶς τῷ 1098 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1153. Ἦτο υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος *Βολοδάρ*, ὅστις θνήσκων κατέστησε τοὺς δύο υἱούς του ἡγεμόνας, τὸν μὲν *Ροστισλὰβ* τῆς Πρεσμελίας, τὸν δὲ *Βλαδιμῖρκον* τοῦ Ζβενογόροδ. Οἱ δύο ἀδελφοί, ζῶντος ἔτι *Βλαδιμίρου τοῦ Μονομάχου*, ἤρξαντο ἐρίζοντες πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ φοβούμενοι αὐτὸν δὲν ἐτόλμησαν νὰ περιέλθουν εἰς ῥῆξιν. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως αὐτοῦ, ὁ Βλαδιμῖρκος ἐπεχείρησε νὰ ἐκδιώξῃ τὸν ἀδελφόν του ἐκ τῶν κτήσεων αὐτοῦ, μὴ δυνηθεὶς ὅμως νὰ κατορθώσῃ τοῦτο μετέβη εἰς Οὐγγαρίαν, ὅπως ζητήσῃ στρατεύματα παρὰ τοῦ βασιλέως *Στεφάνου*. Ἐκραγέντος ὅμως ἐμφυλίου πολέμου, ἐπειδὴ ὁ Ροστισλὰβ εἶχε τὴν ὑποστήριξιν τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος, ἀπέτυχεν ἐκ νέου καὶ ἠρκέσθη εἰς τὴν μικρὰν αὐτοῦ ἡγεμονίαν, δοὺς ὅρκον, ὅτι ἔμελλε νὰ ζήσῃ τοῦ λοιποῦ ἐν εἰρήνῃ, ἀσπασθεὶς πρὸς τοῦτο τὸν σταυρὸν τοῦ ἁγίου Στεφάνου. Ἔκτοτε μεταθέσας τὴν πρωτεύουσάν του εἰς τὴν πόλιν Γαλικίαν καὶ δοξασθεὶς ἐν τῷ μεταξὺ διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ ἀγχινοίας του δὲν ἔπαυσεν ἐπιβουλευόμενος τοὺς πάντας. Κατὰ τὴν περίοδον τῶν ἐμφυλίων πολέμων, οἵτινες προεκλήθησαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μονομάχου, ὁ Βλαδιμῖρκος διεδραμάτισε σπουδαῖον πρόσωπον, μετασχὼν εἰς αὐτούς, ὁτὲ μὲν ἐμφανιζόμενος πολέμιος τῶν Οὔγγρων, ὁτὲ δὲ συμμαχῶν μετ' αὐτῶν, ὅπως πολεμήσῃ κατὰ τῶν διαφόρων Ρώσων ἡγεμόνων, καταπατῶν τοὺς ὅρκους τοὺς ὁποίους ἔδιδε. Ὁ μέγας ἡγεμὼν τῆς Ρωσίας *Ἰσιασλάβ*, ἐπιθυμῶν τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης, ἀπέστειλεν εἰς αὐτὸν τῷ 1153 ἀπεσταλμένον του μετ' ἐγγράφου ὁρκωμοσίας, ζητῶν νὰ ἀποδώσῃ τὰς παρ' αὐτοῦ καταληφθείσας πόλεις καὶ νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Γαλικίας, ὡς εἶχεν ὁρκισθῆ πρότερον. Ὁ Βλαδιμῖρκος ἠρνήθη πάντα συμβιβασμὸν καὶ ἀπέπεμψε τὸν πρεσβευτὴν τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος, ὅστις ὡς σημεῖον ῥήξεως θέσας ἐπὶ τῆς τραπέζης τὸν ἔγγραφον ὅρκον ἀνεχώρησεν. Ὁ Βλαδιμῖρκος ἀπερχόμενος εἰς τὸν ἑσπερινὸν κατεχλεύαζεν αὐτὸν οὕτως ἐξερχόμενον τῆς πόλεως. Τὴν νύκτα ὅμως, ἐνῷ ὁ πρεσβευτὴς εὑρίσκετο ὁδοιπορῶν, ἀφίκετο ἐν σπουδῇ ἀκόλουθος τοῦ ἡγεμόνος καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ ἐν Γαλικίαν. Οὗτος ἀναμένων νέαν δυσαρέσκειαν, ἀνησύχει, τὴν ἐπαύριον ὅμως συνεπείᾳ νέας προσκλήσεως ἐπανέλαβε τὴν εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἄγουσαν. Οἱ θεράποντες τοῦ Βλαδιμίρκου μελανειμονοῦντες προϋπήντησαν αὐτὸν πρὸ τῶν ἀνακτόρων, οὗτος δὲ εἰσελθὼν εἰς τὸν πρόδομον τοῦ ἀνακτόρου συνήντησεν ἀντὶ τοῦ Βλαδιμίρκου τὸν νέον ἡγεμόνα *Γιαροσλάβ*, φέροντα μέλανα μανδύαν καὶ δακρύοντα. Ἐκπλαγείς, ἐζήτησε νὰ πληροφορηθῇ τὴν αἰτίαν τῆς κοινῆς θλίψεως· ἔμαθε δέ, ὅτι ὁ Βλαδιμῖρκος τὴν προτεραίαν, μετὰ τὸν ἑσπερινὸν ἐν τῷ ναῷ, μὴ δυνάμενος νὰ μετακινηθῇ ἐκ τῆς θέσεώς του ἔπεσε, μεταφερθεὶς δ' ἀμέσως εἰς τὰ ἀνάκτορα ἀπέθανεν. Ὁ νέος ἡγεμὼν Γιαροσλάβ, ἀπομάξας τὰ δάκρυα, εἶπε πρὸς τὸν πρεσβευτήν: «Εἰπὲ ἐξ ἐμοῦ εἰς τὸν μέγαν ἡγεμόνα· ὁ Θεὸς ἀφήρπασε τὸν πατέρα μου. Ὁ τάφος ἐπέρανε τὴν ἔχθραν· ἂς ἀντικαταστήσῃ ὁ μέγας ἡγεμὼν δι' ἐμοῦ τὸν πατέρα μου. Κληρονομήσας τὴν ἡγεμονίαν παρέλαβον τὰ στρατεύματα αὐτοῦ· μόνη ἡ λόγχη κατετέθη εἰς τὸν τάφον αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ θὰ μείνῃ εἰς τὴν χεῖρά μου. Ἂς ἀγαπᾷ καὶ ἐμὲ ὅπως τὸν υἱόν του Μστισλάβ, συνοδευόμενος ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐμοῦ καὶ περιστοιχούμενος ὑπὸ πάντων τῶν στρατῶν τῆς Γαλικίας». Οὕτως ἐπὶ μικρὸν κατέπαυσεν ὁ μαστίζων τὴν Ρωσίαν ἐμφύλιος πόλεμος.

Θ. Β.

Βλαδίμιρος Α', ὁ ***Μέγας***. Ἅγιος καὶ μέγας ἡγεμὼν τῆς ***Ρωσίας***, υἱὸς τοῦ *Σβιατοσλάβου Α'* καὶ τῆς ***Μαλούσης***, θεραπαινίδος τῆς ἡγεμονίδος *Ὄλγας* τῆς ἁγίας, γεννηθεὶς περὶ τὸ 949. Κατὰ τὸ ἔτος 970, ὅτε οἱ κάτοικοι τοῦ Νοβογόροδ, δυσανασχετοῦντες ἐκ τῆς διοικήσεως τῶν τοποτηρητῶν τοῦ Σβιατοσλάβου Α', ἐζήτησάν ἕνα τῶν υἱῶν αὐτοῦ ὡς κυβερνήτην, ἀπέστειλεν οὗτος εἰς Νοβογόροδ τὸν ***Βλαδίμιρον***, τὸν ὁποῖον οἱ κάτοικοι ἐξέλεξαν ἡγεμόνα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του (972), ἐνῷ οἱ δύο ἄλλοι υἱοὶ αὐτοῦ διεμοιράσθησαν τὴν μεγάλην ἡγεμονίαν. Καὶ ὁ μὲν *Ἱεραπόλσκ* ἐγένετο κύριος τοῦ Κιέβου, ὁ δὲ *Ὀλιέγ* τῆς χώρας τῶν Δρεβλιανῶν. Μετ' ὀλίγον ὅμως, ἐπελθούσης διαφωνίας μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν, ἐφονεύθη ὁ Ὀλιέγ, ὁ δὲ Βλαδίμιρος ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ καὶ οὕτως ἀπέμεινε μόνος κύριος τῆς Ρωσίας ὁ Ἱεραπόλσκ.

Ὁ Βλαδίμιρος στρατολογήσας πλῆθος Βαράγγων, διεμήνυσεν εἰς τὸν ἀδελφόν του ὅτι ἐξωπλίζετο κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν προεκάλει νὰ παρασκευασθῇ πρὸς ἀπόκρουσίν του. Θέλων δὲ νὰ ἐνισχυθῇ πλειότερον, ἐζήτησεν εἰς γάμον τὴν θυγατέρα τοῦ μεγιστᾶνος Βαράγγου *Ρογβολόδ*, τὴν περικαλλῆ *Ρογνέδαν*, μνηστευμένην ἤδη μετὰ τοῦ Ἱεραπόλσκ, ἐπιδιώκων οὕτω νὰ ἀφαιρέσῃ μετὰ τῆς ἡγεμονίας καὶ τὴν μνηστὴν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ Ρογνέδα ἀπεποιήθη τὴν πρότασιν τοῦ Βλαδιμίρου. Ὀργισθεὶς ἐκ τούτου ὁ Βλαδίμιρος ἐφόνευσε τὸν πατέρα καὶ τοὺς δύο ἀδελφοὺς αὐτῆς, ἐξηνάγκασε δὲ τὴν Ρογνέδαν νὰ ὑπανδρευθῇ αὐτόν. Ἐκστρατεύσας εἶτα κατὰ τοῦ Κιέβου ἐνίκησε τὸν ἀδελφόν του, ὅστις κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ ἐφονεύθη ὑπὸ δύο Βαράγγων, καθ' ἣν στιγμὴν μετέβαινεν ὅπως προσπέσῃ εἰς τοὺς πόδας τοῦ νικητοῦ ἀδελφοῦ του. Οὕτως ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἤρξατο διὰ φόνων καὶ ἀδελφοκτονίας.

Κατὰ τὸν Ρῶσον χρονογράφον *Νέστορα*, ὁ Βλαδίμιρος κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἡγεμονίας του ἐδείκνυε μέγαν ζῆλον ὑπὲρ τῆς εἰδωλολατρείας καὶ ἦτο ἔκδοτος εἰς τὰς σαρκικὰς ἡδονάς. Ἐκτὸς τῶν τεσσάρων νομίμων συζύγων εἶχεν ἐν Βησεγορὸδ τριακοσίας παλλακίδας, τριακοσίας ἄλλας ἐν Βελογορόδκα καὶ διακοσίας ἐν Βεροστόβ. «Πᾶσα ὡραία γυνή, ἀναφέρει ὁ *Νέστωρ*, ἔτρεμε τὰ ἀσελγῆ βλέμματα αὐτοῦ, καθ' ὅσον καὶ τὴν ἱερότητα τοῦ συζυγικοῦ δεσμοῦ καὶ τὴν παρθενικὴν ἀθωότητα περιεφρόνει καὶ ἦτο κατὰ τὴν θηλυμανίαν δεύτερος Σολομών». Ἠγάπα πρὸς τούτοις τὸν πόλεμον καὶ κατέκτησε πλείστας γειτονικὰς χώρας, ἐκτείνας τὴν ἐπικράτειάν του μέχρι τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης, ἐφορολόγει δὲ πάντας τοὺς ἀπὸ τῆς Κουρλανδίας μέχρι τοῦ Φινλανδικοῦ κόλπου κατοίκους. Ὁ Βλαδίμιρος ἐξηκολούθησε τὰς κατακτήσεις του καὶ καθυπέταξε τὴν Καμαϊκὴν Βουλγαρίαν, συνομολογήσας εἶτα μετ' αὐτῆς εἰρήνην. Οἱ Βούλγαροι ὑπεσχέθησαν μεθ' ὅρκου ὅτι θὰ διῆγον ἐν εἰρήνῃ μετὰ τῶν Ρώσων.

Αἱ μετὰ τῆς συζύγου του Ρογνέδας σχέσεις τοῦ Βλαδιμίρου δὲν ἦσαν καθόλου τρυφεραί. Ὁ ἐξ αὐτῆς γεννηθεὶς υἱὸς *Ἰσιασλὰβ* ἐμισεῖτο ὑπὸ τοῦ Βλαδιμίρου, αὐτὴ εἶχεν ἀποπεμφθῆ τῶν ἀνακτόρων, καὶ ὁ βίος της εἶχε κατασταθῆ ἀβίωτος. Διὰ τοῦτο ἐπεχείρησε νὰ τὸν δολοφονήσῃ, ἐκδικουμένη καὶ τὸν πατέρα καὶ τοὺς ἀδελφούς της, τοὺς ὁποίους εἶχε φονεύσει ὁ Βλαδίμιρος. Ἀλλ' ἡ ἀπόπειρά της ἀπέτυχε καὶ ὁ Βλαδίμιρος γενναιοδώρως φερόμενος τῆς ἐχάρισε τὴν ζωήν, ἔκτισε νέαν πόλιν κληθεῖσαν *Ἰσιασλάβ*, καὶ ἔπεμψεν ἐκεῖ τὴν μητέρα καὶ τὸν υἱόν. Ἐφεξῆς ὁ Βλαδίμιρος ἤρξατο νὰ ἀποστρέφηται τὸ αἷμα καὶ ν' ἀνέχηται τὴν χριστιανικὴν πίστιν εἰς τὸ κράτος του, ἐζήτει δέ, ὅπως, καταλείπων τὴν εἰδωλολατρείαν, ἀσπασθῇ νέον θρήσκευμα. Ἤρξαντο τότε συρρέοντες εἰς Κιέβον ὄχι μόνον Χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ Μωαμεθανοὶ καὶ Ἰουδαῖοι, ἐκ τῶν σοφωτάτων θεολόγων, ὅπως ἑλκύσουν τὸν μεγάλον ἡγεμόνα εἰς τὰ δόγματα αὐτῶν. Πάντες οὗτοι ἐπεχείρησαν νὰ κατηχήσωσιν αὐτόν. Καὶ οἱ μὲν Μωαμεθανοὶ παριστῶντες εἰς αὐτὸν τὸν παράδεισόν των μετὰ τῶν ὡραίων οὐρὶ ἐγοήτευον αὐτόν, ἀλλ' ἡ περιτομὴ ἐφάνη εἰς τὸν Βλαδίμιρον ὡς βδελυρὰ πρᾶξις, ἡ δὲ ἀπαγόρευσις τῆς χρήσεως οἴνου ὡς ἀντιτιθεμένη εἰς τὰς ἕξεις τοῦ ρωσικοῦ βίου, διὸ ἀπέπεμψεν αὐτούς· ὁμοίως δὲν ἀπεδέχθη τὰ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καθολικῶν προτεινόμενα, εἰπὼν ὅτι τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν οἱ Ρῶσοι τὸ πρῶτον ἐγνώρισαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου ἐδέχθη τὸ βάπτισμα καὶ ἡ μάμμη αὐτοῦ Ὄλγα.

Τοὺς Ἰουδαίους ἠρώτησε ποία ἦτο ἡ πατρίς των, οἱ δὲ ραβῖνοι ἀπήντησαν ὅτι ἦτο ἡ Ἱερουσαλήμ, ἀπὸ τῆς ὁποίας ὅμως ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ διέσπειρεν αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς γῆς. «Πῶς, ἀνεφώνησεν ὁ Βλαδίμιρος, τοιουτοτρόπως τιμωρούμενοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, τολμᾶτε νὰ κατηχήσετε ἄλλους; Δὲν θέλομεν νὰ καταστῶμεν ἀπάτριδες ὡς ὑμεῖς». Ἐν τέλει Ἕλλην τις φιλόσοφος, τοῦ ὁποίου ἡ ἱστορία δὲν ἐτήρησε τὸ ὄνομα, ἀνέπτυξεν εἰς τὸν ἡγεμόνα τὸ πνεῦμα τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Διαθήκης, τὴν ἱστορίαν τῆς δημιουργίας, τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας, καὶ τὰς ἱστορίας τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Μετὰ ταῦτα παρουσίασεν εἰς αὐτὸν εἰκόνα τῆς δευτέρας παρουσίας, ὅπου ἐφαίνοντο οἱ μὲν δίκαιοι μεταβαίνοντες εἰς τὸν παράδεισον, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὴν κόλασιν. Ὁ Βλαδίμιρος κατάπληκτος γενόμενος πρὸ τοῦ θεάματος, ἀνεφώνησεν: «Ὁποία μακαριότης τῶν δικαίων καὶ ὁποία κακοδαιμονία τῶν ἁμαρτωλῶν».— «Βαπτίσθητι λοιπόν, ἀπεκρίθη ὁ Ἕλλην φιλόσοφος, καὶ ὁ παράδεισος ἔσται ὁ κλῆρός σου».

Ὁ Βλαδίμιρος ἐζήτησε τὴν γνώμην τῶν μεγιστάνων περὶ τοῦ μέλλοντος θρησκεύματος τῆς χώρας, οὗτοι δὲ συνεβούλευσαν αὐτόν, ὅπως ἀποστείλῃ ἀντιπροσώπους του εἰς τὰς διαφόρους χώρας καὶ πληροφορηθῶσιν οὗτοι ἐκ τοῦ σύνεγγυς τίς τῶν λαῶν λατρεύει ἀξιοπρεπέστερον τὸν Θεόν. Ἐπισκεφθέντες οὗτοι ταύτας, ἔμειναν κατάπληκτοι μόνον ἐκ τῆς μεγαλοπρεποῦς τελέσεως τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας, τελεσθείσης ὑπὸ τοῦ πατριάρχου εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν Κωνσταντινουπόλει. «Ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς ἐκκλησίας, ἀναφέρει ὁ *Καραμζίν*, ἡ πολυτέλεια τῶν ἱερατικῶν ἀμφίων, ὁ κόσμος τοῦ θυσιαστηρίου, ἡ εὐωδία τῶν θυμιαμάτων, ἡ μελῳδία τῶν χορῶν, ἡ σιγὴ τοῦ λαοῦ, ἡ θεία καὶ μυστηριώδης σεμνότης τῶν ἁγιστειῶν, τοσοῦτον ἐξέπληξαν τοὺς Ρώσους πρέσβεις, ὥστε ἐνόμισαν τὸν ναὸν ἐκεῖνον ὡς ἀληθὲς τοῦ Θεοῦ ἐνδιαίτημα». Ἐπανακάμψαντες οὗτοι εἰς Κίεβον, ἀνέφερον, ὅτι γνωρίσαντες τὴν ἑλληνικὴν θρησκείαν, ἀπεποιοῦντο νὰ δεχθῶσιν οἱανδήποτε ἄλλην.

Ὁ Βλαδίμιρος συγκατετέθη ὅπως βαπτισθῇ. Πρὸ τούτου ὅμως κατέλαβε τὴν ἐν Ταυρικῇ ἑλληνικὴν πόλιν *Χερσῶνα*, καὶ ἀνήγγειλε πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου *Βασίλειον* καὶ ***Κωνσταντῖνον***, ὅτι ἐπεθύμει νὰ συζευχθῇ μετὰ τῆς ἀδελφῆς των ἡγεμονίδος *Ἄννης*. Οὗτοι ἀπεδέχθησαν τὴν πρότασιν τοῦ Βλαδιμίρου, φοβούμενοι ἐκστρατείαν αὐτοῦ κατὰ τοῦ Βυζαντίου, καὶ ἀνεκοίνωσαν εἰς αὐτὸν τὴν ἀξίωσιν ὅπως ἀποδεχθῇ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Ὁ Βλαδίμιρος συγκατετέθη ὅπως βαπτισθῇ, ἀλλ' ἐζήτησεν ὡς δεῖγμα φιλίας ν' ἀποστείλωσιν αὐτῷ πρότερον τὴν ἀδελφήν των. Ἡ βυζαντινὴ πολιτικὴ προέβαινεν εἰς τοιαύτας θυσίας τῶν πριγκιπισσῶν καὶ ἡ ἡγεμονόπαις Ἄννα συγκατετέθη, χάριν τῆς ἐξαπλώ-

Digitized by Google

σεως τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν σκυθικὴν χώραν, νὰ ὑποστῇ τὴν σκληρὰν ἐξορίαν, τὴν ὁποίαν ἐθεώρει ἀπεχθεστέραν καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου, ὑπανδρευομένη μεθ' ἡγεμόνος λαῶν θηριωδῶν καὶ ἀγρίων.

Ὁ μητροπολίτης Χερσῶνος καὶ οἱ συνοδεύσαντες τὴν ἡγεμονίδα Ἄνναν Βυζαντινοὶ κληρικοὶ ἐτέλεσαν ἀλληλοδιαδόχως τὸ βάπτισμα, τοὺς ἀρραβῶνας καὶ τὸν γάμον. Ὁ Βλαδίμιρος συνῆψε συμμαχίαν μετὰ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔπεμψε στρατεύματα, δι' ὧν ὁ Βασίλειος, νικήσας τὸν ἐπαναστατήσαντα *Φωκᾶν*, ἐπανέφερε τὴν τάξιν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν.

Οὕτως εἰσήχθη εἰς Ρωσίαν ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, βαπτισθέντων πάντων τῶν Ρώσων, οἱασδήποτε τάξεως, εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Βορυσθένους. Ἀπὸ τοῦ Κιέβου οἱ θεράποντες τῆς Ἐκκλησίας ἐκήρυξαν τὸν Χριστιανισμὸν καθ' ἅπασαν τὴν ἀπέραντον χώραν. Καὶ οἱ μὲν ἄρχοντες ἀπεδέχθησαν ἀμέσως τὸ νέον θρήσκευμα, ἀλλὰ πολλαὶ ἐπαρχίαι ἀντέστησαν, καὶ ἰδίως οἱ κάτοικοι τοῦ Νοβογόροδ, οἱ ὁποῖοι ἠναγκάσθησαν ἐν τέλει νὰ τὸ ἀποδεχθῶσιν. Ἐν τούτοις μέχρι τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος, ἀναφέρει ὁ *Μπουσλάγιεφ*, οἱ χωρικοὶ ἐξηκολούθουν ἐνασκοῦντες τὸ εἰδωλολατρικὸν αὐτῶν δόγμα.

Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἐπέφερε πλήρη μεταμόρφωσιν εἰς τὴν διάνοιαν καὶ τὴν καρδίαν τοῦ Βλαδιμίρου. Ὁ παλαιὸς αἱμοβόρος καὶ ἀσελγὴς ἡγεμὼν μετεβλήθη εἰς ἰσαπόστολον. Οὐδὲ ἐζήτησεν ἐκ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ νὰ μεταβάλῃ βιαίως τὸ θρήσκευμα τοῦ λαοῦ του. Ἀντὶ διώξεων κατὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, ἀνήγειρε ναοὺς καὶ σχολεῖα, εἰς ἃ ἐδιδάσκοντο οἱ νέοι τὰς Ἁγίας γραφὰς μεταφρασθείσας σλαυονιστί, καὶ ἐγένετο ὑπόδειγμα πιστοῦ συζύγου πρὸς τὴν Ἑλληνίδα ἡγεμονίδα. Τὰ στίφη τῶν παλλακίδων του διελύθησαν, ἀπώλεσε δὲ τὰς φιλοπολέμους ὁρμάς του καὶ διένειμε τὰς προσόδους του εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ εἰς τοὺς πένητας. Τοιαύτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ μεταλλαγή του, ὥστε καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἐγκληματοῦντας ἐδεικνύετο ἐπιεικέστατος, καταργήσας τὴν ὑφισταμένην ποινὴν τοῦ θανάτου. Οἱ ἐπίσκοποι ἠναγκάζοντο νὰ ὑπομιμνήσκωσιν εἰς αὐτόν, ὅτι δὲν ὤφειλε νὰ ἀφίνῃ ἀτιμώρητα τὰ ἐγκλήματα, οὐδὲ νὰ ἐγκαταλείψῃ ἕρμαιον τὴν χώραν εἰς τοὺς ἀπειλοῦντας ταύτην Πετσενέγους. Ἡ Ρωσία ἐπὶ τρία ἔτη ἀπήλαυσεν εἰρήνης, ὁ δὲ Βλαδίμιρος εἶδε περαιωθέντα τὸν λιθόδομον ναὸν τῆς Θεοτόκου ἐν Κιέβῳ, καλλωπισθέντα ὑπὸ Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν, οἵτινες μετὰ τοὺς γάμους τῆς ἡγεμονίδος Ἄννης ἀθρόως εἰσέρρεον εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ εἰσῆγον εἰς αὐτὴν τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα.

Οἱ Πετσενέγοι εἰσβαλόντες εἰς τὸ κράτος τοῦ Βλαδιμίρου ὑπεχώρησαν, ἄγνωστον ἐκ ποίας αἰτίας, καὶ ὁ Βλαδίμιρος ἐτέλεσεν ἑορτὰς καὶ συμπόσια, ὑπηρέται δὲ αὐτοῦ περιέτρεχον τὰς ὁδοὺς ζητοῦντες τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς ἀσθενεῖς, ἵνα προσφέρωσιν εἰς αὐτοὺς πᾶν τὸ ἀναγκαῖον. Ἡ ἐπιείκεια αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐγκληματίας, τοὺς ὁποίους ἐτιμώρει διὰ προστίμου, ἐγένετο ἀφορμὴ ὥστε νὰ αὐξήσωσιν οὗτοι εἰς βαθμόν, ὥστε ἐγένοντο ὁ τρόμος τῶν ἀγαθῶν πολιτῶν. Μόνον τῇ ἐπεμβάσει τῶν ἐπισκόπων ἐπείσθη, ὅπως ἐπαναφέρῃ τὴν θανατικὴν ποινήν, λέγων ὅτι, πράττων τοῦτο, ἐφοβεῖτο τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ χύνων ἀνθρώπινον αἷμα. Αἱ συμβουλαὶ τῶν ἐπισκόπων ἀνεζωπύρησαν καὶ τὸ πρότερον φιλοπόλεμον πνεῦμα τοῦ Βλαδιμίρου, ἀπονεκρωθὲν ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς φιλανθρωπίας. Ἐκήρυττε δὲ ὅτι ἔπαυσεν ἐπιθυμῶν τὴν δόξαν τῶν ἡρώων καὶ προετίμα ἀντ' αὐτῆς τὴν ζωὴν τῆς εἰρήνης μετὰ τῶν γειτόνων βασιλέων. Ἀλλ' οἱ ἐπίσκοποι ἐδίδαξαν εἰς αὐτὸν τὴν ἀρχήν, ὅτι ἡ περιστολὴ τῶν λεηλατούντων τὴν χώραν ἐχθρῶν εἶναι καθῆκον τοῦ Χριστιανοῦ ἡγεμόνος. Οὕτως ἡ πολεμικὴ σάλπιγξ ἤχησεν εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Ρωσίας. Συναθροίσας μέγαν στρατὸν ὁ Βλαδίμιρος κατεπολέμησε τὸν βασιλέα τῆς Νορβηγίας *Ἐρρῖκον*. Κατὰ τὸ 1011 ἀπεβίωσεν ἡ σύζυγος τοῦ Βλαδιμίρου *Ἄννα*, ἥτις, ὡς λέγει ὁ *Καραμζίν*, «ὑπῆρξε τὸ ὄργανον τῆς θείας προνοίας, τῆς ἐξαγαγούσης τὴν Ρωσίαν ἀπὸ τοῦ σκότους τῆς εἰδωλολατρείας».

Ὁ Βλαδίμιρος εἶχε δώδεκα υἱοὺς ἐκ τῶν διαφόρων συζύγων του, πιστεύων δὲ ὅτι οἱ υἱοὶ ὀφείλουσι νὰ διατελῶσι πιστοὶ ὑπηρέται τοῦ πατρὸς διένειμε τὸ κράτος αὐτοῦ εἰς ἡγεμονίας καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἰδίαν ἐπαρχίαν ἕκαστον, τοῦτο δ' ἐγένετο ἀφορμὴ νέου διαμελισμοῦ τοῦ κράτους. Ἡ τύχη ἐπίκρανε κατὰ τὸ γῆρας αὐτοῦ τὸν Βλαδίμιρον, ὅστις ἐπέπρωτο νὰ ἴδῃ, ὅτι ἡ φιλαρχία ἐξοπλίζει οὐχὶ μόνον ἀδελφὸν κατ' ἀδελφοῦ, ἀλλὰ καὶ υἱὸν κατὰ τοῦ πατρός. Πρῶτος δὲ ὁ ἡγεμὼν τοῦ Νοβογόροδ Γιαροσλὸβ ἐπαναστάτησε κατὰ τοῦ πατρός του, ἀρνηθεὶς νὰ πληρώσῃ τὸν νενομισμένον φόρον, διὸ ὁ Βλαδίμιρος ἔπεμψε στρατὸν κατ' αὐτοῦ πρὸς τιμωρίαν τῆς ἀπειθείας του, ἀλλ' οὗτος αἴρων τὸ ξίφος κατὰ τοῦ πατρός του, ἐκάλεσε πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ τοὺς Βαράγγους, οἵτινες ἔδραμον ἐκ τῆς ἀντιπέραν θαλάσσης. Ἀλλ' ὁ ἀνόσιος οὗτος πόλεμος ἀπετράπη, διότι ὁ Βλαδίμιρος ἀσθενήσας βαρέως ἐκ τῆς θλίψεως παρέμενε κλινήρης, ἐνῷ οἱ Πετσενέγοι εὑρόντες εὔκαιρον τὴν περίστασιν εἰσέβαλον εἰς τὴν Ρωσίαν. Ὁ μέγας ἡγεμὼν μὴ δυνάμενος νὰ διοικήσῃ τὸν στρατὸν αὐτοπροσώπως παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τὸν υἱόν του *Βόριδα*, μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας ἀπέθνῃσκε (1014) εἰς τὴν ἐν Βερετσὸβ ἔπαυλίν του, μὴ ἀνακηρύξας διάδοχον αὐτοῦ καὶ ἀφήσας τὸ κράτος εἰς τὰς ἰδιοτροπίας τῆς τύχης. Ὁ παρὰ τοῦ Βλαδιμίρου υἱοθετηθεὶς *Σβιατοπὸλσκ* εὑρίσκετο τότε εἰς Κίεβον, οἱ δὲ αὐλικοὶ φοβούμενοι τὴν φιλοδοξίαν αὐτοῦ ἀπέκρυψαν τὸν θάνατον τοῦ ἡγεμόνος, ὅπως λάβῃ καιρὸν ὁ υἱός του *Βόρις* καὶ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Θραύσαντες οὗτοι τὴν νύκτα τὸ δάπεδον τοῦ ἀντιθαλάμου, εἰσῆλθον εἰς τὸν νεκρικὸν κοιτῶνα καὶ καλύψαντες τὸν νεκρὸν ἐντὸς τάπητος κατεβίβασαν αὐτὸν διὰ σχοινίου εἰς τὸν κῆπον καὶ τὸν μετέφερον κρυφὰ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου. Ἀλλ' ἡ θλιβερὰ ἀγγελία διεσπάρη ἀμέσως εἰς τὴν πόλιν, τὴν δὲ πρωΐαν λαὸς καὶ στρατὸς ἔσπευσαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἰδόντες τὸν νεκρὸν τοῦ ἡγεμόνος των ἐξέπεμπον κραυγὰς ἀπογνώσεως. Ὁ νεκρὸς τοῦ Βλαδιμίρου, κατατεθεὶς ἐντὸς μαρμαρίνης λάρνακος, ἐτάφη δημοτελῶς παρὰ τὸν τάφον τῆς συζύγου του Ἄννης ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου, τὸν ὁποῖον αὐτὸς εἶχεν ἐγείρει.

Ὁ ἡγεμὼν οὗτος, ἐπικληθεὶς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας «Ἰσαπόστολος», ὑπὸ τῆς ἱστορίας ἐπωνομάσθη «Μεγας». Τὸ πρώτιστον δικαίωμα εἰς τὴν αἰωνίαν δόξαν του εἶναι ὅτι ὡδήγησε τοὺς Ρώσους εἰς τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν· ἡ δὲ προσηγορία τοῦ Μεγάλου ἀνήκει εἰς αὐτὸν διὰ τὰ πολιτικά του ἔργα, καθόσον σφετερισθεὶς τὴν μοναρχίαν, ἀπέπλυνε τὸ ἔγκλημά του διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς Ρωσίας ἀπὸ πολλῶν κινδύνων καὶ ἐξέτεινε τὰ ὅρια τῆς αὐτοκρατορίας. Εἰργάσθη πρὸς διαφωτισμὸν τῆς Ρωσίας, κατῴκισε τὰς στέππας, ἐθεμελίωσε νέας πόλεις, ἵδρυσε σχολεῖα, μετεκάλεσεν ἐξ Ἑλλάδος ἱερεῖς καὶ καλλιτέχνας καὶ ἐγένετο ὁ φιλόστοργος πατὴρ τοῦ λαοῦ. Εἰς τὴν Ρωσίαν πολλαὶ ἐκ τῶν ἱδρυθεισῶν πόλεων φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ Βλαδιμίρου, κατὰ τὴν ἑορτὴν δὲ τῆς χιλιετηρίδος ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς Ρωσίαν, διὰ κοινοῦ ἐράνου, ἠγέρθη ἐν Κιέβῳ ὁ μέγας αὐτοῦ ἀνδριάς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Νέστορος*, «Χρονικὸν» (Μόσχα 1851). *Καραμζὶν Ν.*, «Ἱστορία τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Ρωσίας» (Πετρούπολις 1859). «Βαθμολογικὴ Βίβλος» (Στεπανάγια Κνὶγκ) Μητροπολίτου Μόσχας *Μακαρίου*—«Γενεαλογικὴ Βίβλος».— *Σολοβιὲφ Σ. Μ.*, «Ἱστορία τῆς Ρωσίας» (Πετρούπολις 1879). *Ροζ-ὼφ Ν.* «Προέλευσις τοῦ Ρωσικοῦ μοναρχισμοῦ» (Πετρούπολις 1896).—*Ζάμηλιν Ι.* «Ἤθη Ρώσων ἡγεμόνων» (1871).—*Πλατόνωφ Σ. Π.* «Μαθήματα Ρωσικῆς ἱστορίας» (Πετρούπολις 1900).—*Λεσκὼφ Β.* «Ρωσικὸς λαὸς καὶ Μοναρχία». *Ὁμπλίνσκιη Μ.* «Μοναρχία καὶ Γραφειοκρατία ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ρωσίας» (Μόσχα 1925).—*Πακρόβσκιη Μ.*, «Ρωσικὴ ἱστορία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος» (Μόσχα 1926).

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Βλαδίμιρος *Β΄***, ὁ ἐπιλεγόμενος ***Μονομάχος***. Μέγας ἡγεμὼν τῆς ***Ρωσίας*** γεννηθεὶς τῷ 1053 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1125. Ἦτο υἱὸς τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος τῆς Ρωσίας *Βσεβὸλδ* καὶ δισέγγονος τοῦ ἁγίου *Βλαδιμίρου*. Ἀνηγορεύθη μέγας ἡγεμὼν τῷ 1113, ἀλλ' ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐμφανίζεται δρῶν ἀπὸ τοῦ 1076, ὅτε μετὰ τοῦ *Ὀλιέγ*, υἱοῦ τοῦ *Σβιατοσλάβ*, συμμαχήσαντες μετὰ τῶν Πολωνῶν, εἰσήλασαν εἰς τὴν Σιλεσίαν πρὸς ἐπικουρίαν τοῦ *Βολεσλὰβ* κατὰ τοῦ δουκὸς τῆς Βοημίας. Ἡ πρὸ τῆς ἡγεμονίας του περίοδος εἶναι μία τῶν μᾶλλον συγκεχυμένων καὶ μᾶλλον τεταραγμένων τῆς ρωσικῆς ἱστορίας. Κατὰ τὴν γέννησιν Βλαδιμίρου τοῦ Μονομάχου ὑπῆρχον ἑξήκοντα τέσσαρες ἡγεμονίαι καὶ διακόσιοι ἐνενήκοντα τρεῖς ἡγεμόνες, οἵτινες μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῶν Τατάρων διεξεδίκησαν τὴν κυριαρχίαν τοῦ Κιέβου, ἢ τῶν ἄλλων ρωσικῶν κτήσεων, προεκλήθησαν δὲ ὀγδοήκοντα τρεῖς ἐμφύλιοι πόλεμοι, εἴς τινας τῶν ὁποίων μετέσχε σύμπασα ἡ χώρα.

Ὁ πατὴρ Βλαδιμίρου τοῦ Μονομάχου ἡγεμόνευσεν ἐπὶ δέκα πέντε ἔτη (1078—1093), ἀνηγόρευσε δὲ τὸν υἱόν του Βλαδίμιρον ἡγεμόνα τοῦ Σμολένσκ. Ἡ ἄνοδος εἰς τὸν θρόνον τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος *Βσεβὸλδ* προεκάλεσεν ἐμφύλιον πόλεμον ὑποκινηθέντα ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του *Ὀλιέγ*, ζητήσαντος νὰ καταλάβῃ τὴν ὑπερτάτην ἀρχήν. Τότε ὁ Βλαδίμιρος ἀνεχώρησεν ἐκ Σμολένσκ πρὸς βοήθειαν τοῦ πατρός του, καίτοι δὲ συνήντησεν ἀπείρους δυσχερείας, ὅπως διέλθῃ διὰ μέσου τῶν πολυαρίθμων στιφῶν τῶν Πολόβτσων, ἔφθασεν ἐν τούτοις ἐν καιρῷ, ὅπως παραστῇ εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ *Τσερνιγόβ*, τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι ἠμύνοντο ἀπεγνωσμένως. Ὁ Βλαδίμιρος μόλις φθάσας ἐγένετο κύριος ἐξ ἐφόδου τῶν ἐξωτερικῶν ὀχυρωμάτων τῆς πόλεως καὶ ἀπώθησε τοὺς πολιορκουμένους εἰς τὰ ἐνδότερα αὐτῆς, καθυπέταξε δὲ μετά τινα χρόνον τὴν πόλιν. Οὕτως ἐστερεώθη εἰς τὸν θρόνον ὁ Βσεβόλδ. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ὁ Βλαδίμιρος ἐνίκησε τοὺς Τούρκους, τοὺς Πολόβτσους καὶ ἐξεδίωξεν εἰς Πολωνίαν τοὺς πολεμίους τοῦ πατρός του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βσεβόλδ, ὁ Βλαδίμιρος οὐδεμίαν προέβαλε δυσχέρειαν εἰς ἀναγνώρισιν τοῦ πρεσβυτέρου τῆς οἰκογενείας Σβιατοπὸλκ *Ἰσιασλάβιτς*. Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι ἐν τούτοις ἐξηκολούθησαν, καὶ ὁ *Ὀλιέγ* ἐπαναστάτησε κατὰ τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος καὶ ἐκάλεσεν εἰς βοήθειάν του τοὺς Πολόβτσους, ἐκθέσας τὴν Ρωσίαν εἰς φρικώδεις δῃώσεις.

Ὁ Βλαδίμιρος ὁ Μονομάχος συγκινηθεὶς ἐκ τῆς τύχης τῆς πατρίδος του, ἔγραψε συγκινητικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ὀλιέγ, καὶ τῇ πρωτοβουλίᾳ αὐτοῦ συνῆλθον πάντες οἱ Ρῶσοι ἡγεμόνες εἰς σύσκεψιν ἐν τῇ πόλει *Λουμπὲτς* ἐπὶ τοῦ Δνειπέρου τῷ 1097, πρὸς εὕρεσιν μέσων περὶ καταπαύσεως τῶν ἐμφυλίων πολέμων, οἱ ὁποῖοι καθίστων τὴν χώραν ἕρμαιον τῶν βαρβάρων λαῶν. Παρὰ τοὺς δοθέντας ὅμως ὅρκους, ἡ Ρωσία δὲν καθησύχασεν· ὁ ἡγεμὼν τῆς Βολυνίας *Δαβὶδ* πείσας τὸν μεγάλον ἡγεμόνα, ὅτι ὁ ἀνεψιός του *Βασίλσκ* ἐπεβουλεύετο τὴν ζωὴν αὐτοῦ, ὤθησεν αὐτὸν ὅπως τὸν συλλάβῃ. Ἡ πρᾶξις ἐγένετο, ὁ δὲ ἀθῷος Βασίλσκ τυφλωθεὶς ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς. Οἱ λοιποὶ ἡγεμόνες ἀγανακτήσαντες διὰ τὸ ἔγκλημα τοῦτο τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος, ἐξηγέρθησαν κατ' αὐτοῦ καὶ ὁ Βλαδίμιρος ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τοῦ Σβιατοπόλκ, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ ἀποκηρύξῃ τὸν ρᾳδιοῦργον Δαβὶδ καὶ ν' ἀφαιρέσῃ ἀπ' αὐτοῦ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Βολυνίας. Μετὰ τοῦτο ὁ Βλαδίμιρος ἐστράφη κατὰ τῶν Πολόβτσων, τοὺς ὁποίους ἐνίκησε κατὰ κράτος. Μετ' ὀλίγον ὅμως οὗτοι ἐπωφελούμενοι τῶν ἐσωτερικῶν διενέξεων τῆς Ρωσίας προέβησαν εἰς νέας λεηλασίας, ὁ δὲ Βλαδίμιρος, πείσας τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ρωσίας πρὸς κοινὴν σύμπραξιν, ἥνωσε τοὺς στρατοὺς αὐτῶν καὶ τὴν 19ην Μαρτίου 1108 ἔφθασεν εἰς τὸν Τάναϊν μετὰ τῶν λοιπῶν ἡγεμόνων. Τὴν 24ην Μαρτίου συγκροτηθείσης μάχης οἱ Ρῶσοι ἐνίκησαν τοὺς Πολόβτσους. Ἀλλὰ μετὰ δύο ἡμέρας ἐχθρικὰ στίφη ἐκύκλωσαν αὐτούς· τότε ὁ Βλαδίμιρος, ἡρωϊκῶς μαχόμενος καὶ δι' ἐπιδεξίου στρατηγήματος, κατενίκησε τοὺς πολεμίους. Ὁ πόλεμος οὗτος ἀνύψωσεν εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς δόξης τὸν Βλαδίμιρον τὸν Μονομάχον, ὑπῆρξε δὲ καὶ ἡ μεγίστη τῶν πράξεων ἐπὶ τῆς ταραχώδους βασιλείας τοῦ Σβιατοπόλκ, ἀποθανόντος τῷ 1113.

Μετὰ τὸν θάνατον τούτου συνῆλθον εἰς συνέλευσιν οἱ πολῖται τοῦ Κιέβου καὶ ἀπένειμαν τὸ στέμμα εἰς τὸν ἥρωα τοσούτων νικῶν, ἀπέστειλαν δὲ πρεσβευτὰς πρὸς τὸν Μονομάχον, προσκαλοῦντες αὐτὸν ὅπως ἡγεμονεύσῃ. Οὗτος ὅμως μὴ θέλων νὰ προσκρούσῃ εἰς τὰ δικαιώματα τοῦ υἱοῦ τοῦ Γιαροσλὰβ ἀπεποιήθη τὴν προσφοράν. Ἡ ἄρνησις αὕτη τοῦ Βλαδιμίρου προεκάλεσε στάσιν, τῆς ὁποίας ἐπωφεληθέντες οἱ ταραχοποιοὶ τῆς πόλεως διήρπασαν τὰς περιουσίας τῶν Ἰουδαίων. Οἱ πολῖται καταπτοηθέντες ἐκ τῆς ἀναρχίας ταύτης, ἐπανέλαβον τὰς ἱκεσίας των πρὸς τὸν Μονομάχον, ὅστις μεταβὰς εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἀποκατέστησε τὴν τάξιν. Οἱ υἱοὶ τοῦ Σβιατοσλὰβ ἐπεδοκίμασαν τὴν γενικὴν τῶν πολιτῶν εὐχὴν καὶ ἐξεχώρησαν τὰ δικαιώματά των πρὸς αὐτόν.

Ὁ Βλαδίμιρος ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον ἐνίσχυσε τὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ διὰ φιλανθρώπου νομοθεσίας, ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐν Κιέβῳ στάσις συνέβη, ὡς φαίνεται, ἐκ τῆς τοκογλυφίας τῶν Ἰουδαίων ἐπιβαρυνόντων τοὺς ὀφειλέτας δι' ὑπερόγκων τόκων, ὁ μέγας ἡγεμὼν πρὸς ἀνακούφισιν τῶν πτωχῶν συνεκάλεσεν εἰς συμβούλιον τοὺς ἐπιφανεστέρους τῶν μεγιστάνων καὶ διὰ ψηφίσματος ἀπεστέρησε τοῦ κεφαλαίου πάντα δανειστὴν λαβόντα τρὶς παρὰ τοῦ αὐτοῦ χρεώστου τόκους, «τετραμηνιαίους» καλουμένους, διότι μεγάλων ὄντων τῶν τόκων οἱ ληφθέντες τετραμηνιαῖοι τοιοῦτοι ἀπέσβενον τὸ κεφάλαιον. Τὸ θεσμοθέτημα τοῦτο προσετέθη εἰς τὸν περίφημον κώδικα τοῦ *Γιαροσλάβ*.

Τὸν Βλαδίμιρον Β΄ φημίζουσιν οἱ Ρῶσοι χρονογράφοι οὐχὶ μόνον ὡς μέγαν στρατηγόν, ἀλλὰ καὶ ὡς περινούστατον ἡγεμόνα καὶ ὡς μέγαν φιλάνθρωπον. Ἐφείδετο αὐτὸς τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, ἐγνώριζεν ὅμως, ὅτι ὁ καταλληλότατος τρόπος πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς κοινῆς ἡσυχίας ἦτο ὁ ἐκφοβισμὸς τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, διὸ καὶ ἐπεχείρησε νικηφόρους ἐκστρατείας κατὰ τῆς Λιβονίας, Φινλανδίας καὶ τῆς Βουλγαρίας καὶ κατενίκησε τοὺς στρατοὺς αὐτῶν. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὁ Μονομάχος ἀπεδίωξεν ἐκ Ρωσίας τοὺς Πετσενέγους καὶ τοὺς Τούρκους, λαοὺς ἔπηλυδας, οἵτινες ἐλαυνόμενοι ὑπὸ τῶν Πολόβτσων κατέφυγον εἰς τὰ πέριξ τοῦ Περεσλάβ καὶ ἐτάραττον ἀδιαλείπτως τὴν χώραν.

Ὁ Βλαδίμιρος ὑπῆρξεν ὡσαύτως φόβητρον καὶ τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων. Ὅταν ἔπεμψε στρατὸν εἰς Ἀδριανούπολιν, ὁ *Ἀλέξιος Κομνηνὸς* ἔσπευσε ν' ἀποστείλῃ εἰς αὐτὸν πολύτιμα δῶρα, μεταξὺ τῶν ὁποίων σταυρὸν ἐκ τοῦ Τιμίου ξύλου, τὴν περίφημον κύλικα τοῦ Καίσαρος Αὐγούστου, τὸ στέμμα, τὴν χρυσῆν ἅλυσιν καὶ τὸ περιλαίμιον *Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου*, πάππου αὐτοῦ.

Θριαμβεύων κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν του ὁ Βλαδίμιρος κατεδάμαζε καὶ τοὺς ἐσωτερικοὺς τοιούτους, καταστέλλων τοὺς ἐπαναστατοῦντας. Οὕτως ὁ ἡγεμὼν τοῦ Μίνσκ *Γλέβ*, μὴ ὑποτασσόμενος εἰς αὐτόν, ἀπετέφρωσε τὴν πόλιν Σλούτσκ. Ὁ μέγας ἡγεμὼν ἐκστρατεύσας κατ' αὐτοῦ τὸν ἐταπείνωσε καὶ συλλαβὼν αὐτὸν τὸν μετέφερεν εἰς

Digitized by Google

Κίεβον, ὅπου ἀπέθανε. Παγιώσας ὁ Μονομάχος τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ κράτους του, δὲν μετέβαλεν ἐν τούτοις τὸ σύστημα τοῦ διαμελισμοῦ αὐτοῦ εἰς ἡγεμονίας, διότι ἐπεθύμει μὲν νὰ εἶναι ὁ πρῶτος τῶν ἡγεμόνων τῆς Ρωσίας, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὁ ἀπόλυτος μονάρχης. Ἀπέθανεν ἐν Κιέβῳ τῷ 1136, καὶ κατέλιπε πέντε τέκνα ἐκ τῶν τριῶν γάμων του. Θ. Β.

— **Βλαδίμιρος Γ', *Ἀνδρέγιεβιτς*.** Μέγας ἡγεμὼν τῆς *Ρωσίας*, γεννηθεὶς τῷ 1117, ἀποθανὼν δὲ τῷ 1171. Ἦτο υἱὸς τοῦ διασήμου ἡγεμόνος *Ὀλιὲγ* καὶ ἀδελφὸς τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος τοῦ Κιέβου *Ροτισλάβ*. Ὅτε ἀπέθανεν ὁ ἀδελφός του, ἐκάλεσε μετὰ τῶν υἱῶν τοῦ ἀποθανόντος καὶ τῶν πολιτῶν τοῦ Κιέβου εἰς τὸν θρόνον τὸν *Μστισλάβ*, ἡγεμόνα τῆς Βολυνίας. Καίτοι δὲ μέχρις ὅτου φθάσῃ ὁ μέγας ἡγεμὼν εἰς Κίεβον, ἐσκευώρησε μετ' ἄλλων ἡγεμόνων τὴν κατάληψιν πόλεών τινων τῆς ἡγεμονίας, ἐν τούτοις ἠναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ πρὸς αὐτὸν μετάνοιαν. Ἀποθανόντος καὶ τοῦ Μστισλὰβ (1170), μετ' ὀλίγον δὲ καὶ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν *Γλέβ*, οἱ υἱοὶ τοῦ Ροτισλὰβ ἔπεμψαν κήρυκα εἰς Βολυνίαν ἱκετεύοντες τὸν θεῖόν των Βλαδίμιρον, ὅπως μεταβῇ εἰς Κίεβον καὶ βασιλεύσῃ. Ὁ Βλαδίμιρος ἀπῆλθε τῆς Ντορογοβούζ, ὅπου ἡγεμόνευε, χωρὶς νὰ εἰδοποιήσῃ κανένα τῶν λοιπῶν μοναρχῶν, μετέβη δὲ εἰς Κίεβον καὶ κατέλαβε τὸν θρόνον, ἀλλ' ἀπεβίωσεν ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ἄνοδόν του. Θ. Β.

—**Βλαδίμιρος, *Ἰωάννης*.** Ρῶσος ἡγεμὼν τῆς *Βολυνίας*, γεννηθεὶς τῷ 1226 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1289. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος εἶναι γνωστὸς ἐξ ὅσων ἀναφέρει σύγχρονός του χρονογράφος τῆς Βολυνίας. Κατ' αὐτὸν ὁ Βλαδίμιρος ἦτο λίαν ὑψηλὸς καὶ εὐειδής, ξανθὸς καὶ οὐλόθριξ, εἶχε βαρεῖαν φωνήν, καὶ ἐξύριζε τὸν πώγωνα παρὰ τὸ ἔθος τοῦ καιροῦ ἐκείνου· ἔκτισε τὴν πόλιν *Καμενιέτζ*, παρὰ τὸν ποταμὸν Λόστεν, ἐπεσκεύασε τὰ φρούρια, καθωράϊσε τοὺς ναοὺς δι' εἰκόνων βυζαντινῶν ζωγράφων καὶ ἀργύρου ἐσμαλτωμένου, καὶ ἐδώρησεν ἱερὰ βιβλία ἀντιγραφέντα ὑπ' αὐτοῦ εἰς διαφόρους μονάς. Ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ οἱ *Λιθουανοὶ* ἐξετέλουν ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν γειτνιαζουσῶν ρωσικῶν ἐπαρχιῶν. Οἱ κάτοικοι τῶν ἐπαρχιῶν τούτων ἐξωπλίσθησαν καὶ ἀρχηγοῦντος τοῦ Βλαδιμίρου ἀπέκρουσαν τοὺς λυμεῶνας τούτους. Κατὰ τὸ 1280 ὁ ἡγεμὼν τῆς Γαλικίας *Λέων* διενοεῖτο μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας *Βολεσλάου τοῦ Ἀγαθοῦ*, ἀποθανόντος ἀτέκνου, νὰ βασιλεύσῃ οὗτος τῆς Πολωνίας. Μὴ ἐπιτυχὼν ὅμως τοῦτο, καὶ ἐπιθυμῶν ν' ἀποκτήσῃ πόλεις τινὰς τῆς Πολωνίας, μετέβη εἰς τοὺς Ταττάρους καὶ ἐζήτησε παρὰ τοῦ Χάνου στρατόν. Ἀλλ' οἱ Πολωνοὶ ἐνίκησαν τὸν Λέοντα, καίτοι βοηθούμενον ὑπὸ πολυαρίθμων μογγολικῶν στιφῶν. Ὁ Βλαδίμιρος παρὰ τὴν θέλησίν του ἠναγκάσθη νὰ μετάσχῃ τοῦ πολέμου τούτου, διότι ἐφοβεῖτο τὴν ἀνάμειξιν τῶν Μογγόλων, εἰς τοὺς ὁποίους διηνοίγετο ἡ ὁδὸς τῆς λεηλασίας τῶν χριστιανικῶν χωρῶν. Τῷ ὄντι δὲ οἱ Μογγόλοι διήρπαζον καὶ ἐφόνευον τοὺς Ρώσους, μετέδωκαν δὲ εἰς αὐτοὺς μιασματικὰς νόσους, ἐξ ὧν εἰς μίαν μόνον ἐπαρχίαν ἀπέθανον δωδεκακισχίλιοι ἄνδρες. Τὸ χρονικὸν τῆς Βολυνίας περατοῦται διὰ τῆς διηγήσεως τῆς νόσου καὶ τοῦ ἐκ τοῦ μιάσματος θανάτου τοῦ Βλαδιμίρου, τὸν ὁποῖον χαρακτηρίζει ὡς πρᾶον, ἐλεήμονα, νηφάλιον καὶ ἐξόχου παιδείας ἄνδρα, ἐπικληθέντα «φιλόσοφον». Ὁ Βλαδίμιρος προβλέπων τὸν θάνατόν του συνέλεξε πᾶν ὅ,τι εἶχε πολύτιμον καὶ νομισματοποιήσας τὰ μεγάλα ἀργυρᾶ σκεύη καὶ τὰς χρυσᾶς κύλικας, διένειμεν αὐτὰ εἰς τοὺς πένητας, εἰς δὲ τοὺς χωρικοὺς πάντα τὰ ἀνήκοντα εἰς αὐτὸν ποίμνια. Τέλος ἐτελεύτησε τῷ 1289, περιτυλιχθεὶς δὲ εἰς σηρικὰ ὑφάσματα, ἐτάφη εἰς τὸν ἐν Βλαδιμὶρ ναὸν τῆς Θεοτόκου ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου *Εὐγενίου*. Θ. Β.

— **Βλαδίμιρος, *Γιαροσλάβιτς*.** Ρῶσος ἡγεμὼν τῆς *Γαλικίας* γεννηθεὶς τῷ 1142 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1191. Ὁ Βλαδίμιρος ἦτο υἱὸς τοῦ *Γιαροσλὰβ* καὶ πολὺ ἐνωρὶς ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν πατέρα του διὰ λόγους οἰκογενειακούς, ἐξορισθεὶς τρὶς ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ Γιαροσλὰβ ὅταν ᾐσθάνθη προσεγγίζον τὸ τέλος του, ἐκήρυξε διάδοχον αὐτοῦ τὸν νόθον υἱόν του *Ὀλιέγ*, εἰς δὲ τὸν Βλαδίμιρον κατέλιπε μόνον τὴν Πρεσμιλίαν. Ἀλλὰ μόλις ἐνεταφιάσθη ὁ μονάρχης, οἱ εὐπατρίδαι ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον τὸν *Βλαδίμιρον* (1188) καὶ ἀπήλασαν τὸν Ὀλιέγ. Μετά τινα ὅμως χρόνον οἱ εὐπατρίδαι μετέγνωσαν, διότι ὁ νέος ἡγεμὼν ἀδιαφορῶν περὶ τῶν δημοσίων ὑποθέσεων διήρχετο ἐν κραιπάλῃ νυχθημερόν. Εἰς τὴν ὅμορον ἡγεμονίαν τῆς Βολυνίας ἐβασίλευε τότε ἡγεμὼν περιώνυμος, ὁ *Ρωμανός*, ὅστις ἐκ παιδικῆς ἡλικίας εἶχεν ἑλκύσει τὴν προσοχὴν τῆς Ρωσίας διὰ τῶν ἀνδραγαθιῶν του. Συγγενὴς ἐξ ἀγχιστείας τοῦ Βλαδιμίρου, συνεννοήθη κρυφίως μετὰ τῶν εὐπατριδῶν τῆς Γαλικίας, ὅπως ἀπαλλάξῃ αὐτὴν τοῦ φαύλου ἡγεμόνος καὶ προέτρεψε τούτους νὰ ἐκθρονίσωσιν αὐτόν. Ὁ Βλαδίμιρος συμπαραλαβὼν τοὺς θησαυρούς του ἀπέδρασε πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας, ὁ ὁποῖος ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Γαλικίας ζητῶν τὴν ἐπαναφορὰν εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ, ἀλλὰ κυρίως ἐπεζήτει ἀφορμὴν πολέμου, ὅπως ἑνώσῃ τὴν πλουσίαν καὶ εὔφορον Γαλικίαν εἰς τὸ κράτος του. Ὁ Ρωμανὸς ὅστις δὲν εἶχεν ἑδραιωθῇ εἰς Γαλικίαν, πληροφορηθείς, ὅτι οἱ Οὖγγροι εἶχον διέλθει τὰ Καρπάθια ἔφυγεν, ὁ δὲ Οὖγγρος βασιλεὺς εἰσῆλθεν ἀμαχητὶ εἰς τὴν πόλιν, ὅπου ἀνακηρύξας ἡγεμόνα τὸν υἱόν του *Ἀνδρέαν*, ἥρπασε τοὺς θησαυροὺς τοῦ Βλαδιμίρου, ἀπήγαγεν αὐτὸν αἰχμάλωτον εἰς Οὐγγαρίαν καὶ ἐνέκλεισεν αὐτὸν εἴς τινα πύργον. Ἀλλ' ὁ Βλαδίμιρος ἐδραπέτευσε καὶ κατέφυγεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας *Φρειδερῖκον* τὸν *Βαρβαρόσσαν*, ὅστις ὑπεδέχθη αὐτὸν εὐμενῶς. Ὁ αὐτοκράτωρ, παρασκευαζόμενος ὅπως ἐκστρατεύσῃ εἰς Παλαιστίνην, συνέστησε τὸν Βλαδίμιρον εἰς τὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας *Κασιμὶρ τὸν Δίκαιον*, ὅστις ἐφθόνει τοὺς Οὔγγρους, οἵτινες εἶχον προκαλέσει ἐπίσης τὸ μῖσος τῶν κατοίκων τῆς Γαλικίας. Μαθόντες οὗτοι τὴν προσέγγισιν τοῦ παλαιοῦ ἡγεμόνος των εἰς τὰ μεθόρια μετὰ τοῦ περιφήμου στρατηλάτου *Νικολάου τῆς Κρακοβίας*, ἐπανεστάτησαν καὶ ἀπεδίωξαν τὸν ἐπιβληθέντα ὑπὸ τῶν Οὔγγρων ἡγεμόνα, καὶ ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον (1190) τὸν Βλαδίμιρον, ὅστις ὅμως ἀπεβίωσε τὸ ἑπόμενον ἔτος. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Βλαδίμιρος, ὁ *Ἀνδρεῖος*,** Ρῶσος ἡγεμὼν τῆς *Μόσχας* γεννηθεὶς τῷ 1353 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1410. Ἀνεψιὸς τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος τῆς Μόσχας *Ἰβὰν Ἰβάνοβιτς*, ἔλαβεν ὡς κληρονομίαν παρ' αὐτοῦ τὸ τρίτον τῶν προσόδων τῆς Μόσχας, τὴν πατρικὴν κληρονομίαν καὶ μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρός του *Ἰουλιανίας* τὸ τρίτον τῶν κτήσεων αὐτῆς. Ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς μεγάλης ἡγεμονίας τῆς Μόσχας ὁ *Δημήτριος Ἰβάνοβιτς*, ὁ ἐπικληθεὶς *Δουσκόη*, συνῆψε μετὰ τοῦ ἐξαδέλφου του Βλαδιμίρου λυσιτελῆ εἰς ἀμφοτέρους συνθήκην, μάρτυς δὲ τῆς συμφωνίας ταύτης ὑπῆρξεν ὁ μητροπολίτης *Ἀλέξιος* κρατῶν τὸν Σταυρὸν μετὰ τοῦ τιμίου ξύλου. Κατ' αὐτὴν ὤμοσαν οὗτοι, ὅτι θὰ διεβίουν ἀδελφικῶς· καὶ ὁ μὲν *Βλαδίμιρος* ἐδήλωσεν ὅτι θὰ ἐτίμα τὸν μέγαν ἡγεμόνα *Δημήτριον* ὡς πατέρα, ὑποτασσόμενος εἰς τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν αὐτοῦ, καὶ θὰ κατέβαλλεν ἐκ τῶν εἰσοδημάτων του τὸν πρὸς τὸν χάνην τῶν Τατάρων φόρον, ὁ δὲ *Δημήτριος* ὡρκίσθη ἐξ ἄλλου, ὅτι δὲν ἤθελεν ἐξυβρίσει οὐδέποτε τὸν Βλαδίμιρον καὶ οἱ φίλοι καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν θὰ ἦσαν κοινοί. Κατὰ τὸν τῷ 1368 ἐναντίον τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λιθουανίας πόλεμον δεκαπενταετὴς ὁ Βλαδίμιρος ἠγωνίσθη ἡρωϊκῶς. Ἀλλ' ὁ ἡγεμὼν τῆς Λιθουανίας *Ὀλγὰρδ* ἐπεχείρησεν ἀπροσδοκήτως νέαν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Μόσχας, προσήγγιζε δὲ τὰ σύνορα αὐτῆς, ὅτε ὁ μέγας ἡγεμὼν μετὰ τοῦ Βλαδιμίρου ἐκλείσθη εἰς τὸ *Κρεμλῖνον* προστάξας τὴν ἀποτέφρωσιν τῶν περὶ αὐτὸ οἰκοδομῶν. Ὁ Ὀλγὰρδ ἐστρατοπέδευσεν ὑπὸ τὰ τείχη συλῶν τοὺς ναοὺς καὶ τὰ μοναστήρια, ἀλλ' ἀποφεύγων νὰ προβῇ εἰς ἔφοδον κατὰ τοῦ Κρεμλίνου. Ὁ δριμὺς παγετὸς ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὰ λάφυρα καὶ τὸ πλῆθος τῶν γεωργῶν αἰχμαλώτων. Ὡς παρῆλθεν ἡ καταιγὶς αὕτη, ὁ Βλαδίμιρος ἀπῆλθε πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως *Πσκὸβ* ἐναντίον τῶν Γερμανῶν, οἵτινες ἐλεηλάτουν τὰ πέριξ αὐτῆς. Ἀφιχθεὶς ἐκεῖ ἐξηνάγκασε τούτους νὰ ἀπέλθωσι, καταγανὼν περιφανεῖς νίκας. Μετὰ τὰς νίκας ταύτας πᾶσα ἀπόπειρα εἰσβολῆς εἰς τὴν Ρωσίαν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λιθουανίας ἀπέτυγε καὶ ὁ Βλαδίμιρος ἐπέστρεψεν εἰς Μόσχαν ἔνδοξος. Ἀλλ' ἕτεροι κίνδυνοι ἠπείλουν ἐν τῷ μεταξὺ τὴν Ρωσίαν. Ἡ Ρωσία ἦτο τότε ὑποτελὴς εἰς τοὺς χάνας τῶν Τατάρων. Καὶ ὁ μὲν μέγας ἡγεμὼν Δημήτριος ὑπέσχετο νὰ καταβάλῃ φόρον πρὸς αὐτούς, ὤμοσεν ὅμως ὅτι οὐδέποτε θὰ ἠνείχετο οὐδεμίαν βιαιοπραγίαν αὐτῶν.

Ἐν τῷ μεταξὺ πρεσβευταὶ τοῦ χάνου τῆς Ταυρίδος, ἀκολουθούμενοι ὑπὸ στρατοῦ ἐκ χιλίων ἀνδρῶν, μεταβάντες εἰς Νοβογόροδ, ἐξύβρισαν τὸν ἡγεμόνα αὐτοῦ. Οὗτος ὑπακούων εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Μόσχας ἐπέτρεψεν εἰς τὸν λαὸν νὰ σφάξωσι μέχρις ἑνὸς τοὺς Ταττάρους. Ὁ χάνης *Μαμάϊ*, μὴ ἀνεχόμενος τὸ τοιοῦτον ὄνειδος, ὤμοσε τὸν ὄλεθρον τῆς ἡγεμονίας τῆς Μόσχας καὶ τὸν θάνατον τοῦ Δημητρίου, ὅστις εἶχεν ἤδη περιπλακῆ εἰς διαμάχας πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Τβὰρ καὶ τῆς Λιθουανίας, οὓς εἶχε διεγείρει ὁ *Ἰωάννης Βελιαμίνωφ*, λαβὼν διορισμὸν ἡγεμόνος ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Τατάρων. Πάντες οἱ τῆς Μόσχας κνιάζοι, τῶν ὁποίων προεξῆρχεν ὁ Βλαδίμιρος, ἡνώθησαν μετὰ τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος καὶ ἀπετέλεσαν φοβερὰν στρατιάν, τῆς ὁποίας ἡγούμενος ὁ Δημήτριος ἐξεστράτευσε καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Τβάρ, ἐξηνάγκασε δὲ τὸν ἡγεμόνα αὐτῆς νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην. Διὰ πρώτην δὲ φορὰν ἐφηρμόσθη ἐν Μόσχᾳ ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου, καρατομηθέντος τοῦ Ἰωάννου Βελιαμίνωφ ἐπὶ τοῦ πεδίου τοῦ Κουτσκόβ, ὅπου ἐγείρεται σήμερον τὸ μοναστήριον τῆς Ὑπαπαντῆς. Τῷ 1378 ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Μόσχας ὁ χάνης τῶν Τατάρων. Ὁ μέγας ἡγεμὼν συνήγειρε τὰ στρατεύματά του καὶ ἔσπευσεν εἰς προϋπάντησιν αὐτοῦ παρὰ τὸν ποταμὸν *Βάζαν*. Τῆς μάχης ἤρξαντο οἱ Τάταροι, οἵτινες διαβάντες τὸν ποταμὸν ὥρμησαν κατὰ τῶν Ρώσων ἀλαλάζοντες, ἀλλ' ἡττηθέντες ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην διεκρίθη ὁ Βλαδίμιρος. Ἐνῷ ὅμως ἐφαίνετο ἀπαλλαγεῖσα ἡ Ρωσία τῆς ταταρικῆς εἰσβολῆς, τῷ 1380 ὁ χάνης Μαμάϊ ἡτοιμάζετο πρὸς νέαν ἐκστρατείαν, ὅπως ἐκδικηθῇ τὸν Δημήτριον διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ. Πρὸ τοῦ τοιούτου κινδύνου ὁ μέγας ἡγεμὼν τῆς Μόσχας ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν πάντων τῶν Ρώσων· ἔσπευδον δὲ πρὸς αὐτὸν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος των οἱ μὲν διὰ τοῦ ξίφους, οἱ δὲ διὰ τῆς προσευχῆς. Ὁ χάνης Μαμάϊ κατεσκήνου πέραν τοῦ Τανάϊδος (Δὸν), ἐνῷ ὁ ἡγεμὼν τῆς Ρεζὰν *Ὀλιὲγ* ἐπρόδιδε τὸν μέγαν ἡγεμόνα συνεννοούμενος μετὰ τοῦ χάνου. Τότε ὁ Βλαδίμιρος, διαβὰς παρὰ τὴν Κολόμναν τὸν ποταμὸν Ὄκκαν εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ρεζὰν τὴν 20 Αὐγούστου καὶ ἐξηνάγκασε τὸν Ὀλιὲγ εἰς φυγήν. Τὴν 6 Σεπτεμβρίου ὁ ρωσικὸς στρατὸς εὑρίσκετο πλησίον τοῦ Τανάϊδος καὶ τὰ ἐλαφρὰ τάγματα αὐτοῦ ἐδίωκον τὰς προφυλακὰς τῶν Τατάρων. Τὴν 8 Σεπτεμβρίου διαβὰς ὁ στρατὸς τὸν Τάναϊν παρετάχθη εἰς μάχην. Καὶ τὸ μὲν κέντρον κατεῖχον ἄλλοι ἡγεμόνες, ὁ δὲ Βλαδίμιρος ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ τῆς ἐνέδρας, ἐνῷ ὁ μέγας ἡγεμὼν Δημήτριος ἱστάμενος ἐπὶ λόφου ἠκροᾶτο τῶν γενικῶν κραυγῶν: «Ὁ Θεὸς ἂς δώσῃ τὴν νίκην τῷ ἡμετέρῳ κυριάρχῳ». Τὴν 6 πρωϊνὴν ὥραν ἐφάνη ὁ ταταρικὸς στρατὸς ἐπὶ τῆς εὐρείας πεδιάδος τοῦ *Κολικόβ*. Ἡ δύναμις τῶν Τατάρων ὑπερεῖχε τῆς τῶν Ρώσων. Ὁ Δημήτριος, διὰ νὰ δώσῃ τὸ παράδειγμα εἰς τὸν στρατόν, ἐπολέμησεν εἰς τὴν πρώτην γραμμήν. Ἐπὶ ἐκτάσεως δέκα βερστίων ἔρρεε τὸ αἷμα τῶν Ρώσων καὶ Τατάρων. Ὁ Βλαδίμιρος εὑρισκόμενος εἰς τὸν στρατὸν τῆς ἐνέδρας παρέμενε δυσανασχετῶν, θεατὴς τῶν γιγνομένων, ἕως ὅτου ὁ ἐν ἐνέδρᾳ στρατὸς ἐξελθὼν τοῦ δάσους ἐπέπεσε κατὰ τῶν Τατάρων μετ' ἀπεριγράπτου ὁρμῆς καὶ ἔκρινε τὴν νίκην. Οἱ Τάταροι ἐτράπησαν εἰς φυγήν, καὶ οἱ Ρῶσοι κατεδίωξαν αὐτοὺς μέχρι τοῦ ποταμοῦ Μέτσκ. Ὁ Βλαδίμιρος, ἥρως τῆς ἀξιομνημονεύτου ταύτης ἡμέρας, ἐζήτει ματαίως τὸν μεγάλον ἡγεμόνα Δημήτριον. Ἐν τέλει ἀνευρέθη οὗτος ἀναίσθητος καταπεσὼν ἐκ τοῦ πληγέντος τοῦ ἵππου του. Συνελθὼν ἐνηγκαλίσθη τὸν Βλαδίμιρον. Ὁ στρατὸς ἐπευφήμησεν ἀμφοτέρους καὶ ἀνεκήρυξε τὸν Δημήτριον «*Δουσκόη*», τὸν δὲ Βλαδίμιρον «Ἀνδρεῖον», αἵτινες προσωνυμίαι ἀπέμειναν αὐτοῖς εἰς τὴν Ἱστορίαν. Ἡ νίκη αὕτη, τῆς ὁποίας ἥρωες ὑπῆρξαν ὁ Δημήτριος καὶ ὁ Βλαδίμιρος, εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα μέχρι τῶν χρόνων τοῦ *Μεγάλου Πέτρου*.

Πλὴν μικρᾶς δυσαρεσκείας, οὐδέποτε, ἐν μέσῳ τῶν ἀδιακόπων ἐμφυλίων πολέμων τῆς Ρωσίας, διεταράχθησαν αἱ μεταξὺ τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος Δημητρίου Δουσκόη καὶ Βλαδιμίρου τοῦ Ἀνδρείου σχέσεις. Ὁ Βλαδίμιρος εἰς συμφωνίαν γενομένην μετὰ τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος ὤμοσεν, ὅτι τὸν μὲν Δημήτριον Δουσκόη ἐθεώρει πατέρα, τὸν δὲ υἱὸν τούτου πρεσβύτερον ἀδελφόν. Ἡ ὁμολογία αὕτη εἶναι τοσοῦτον μᾶλλον ἀξιομνημόνευτος εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ρωσίας, καθόσον ὁρίζει νέαν τάξιν διαδοχῆς τῆς μεγάλης ἡγεμονίας, καταργοῦσαν τὴν ἀρχαίαν. Τὸν ὅρκον τοῦτον ἐτήρησε πιστῶς ὁ Βλαδίμιρος, ἐξηκολούθησε δὲ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δημητρίου Δουσκόη (1389) ὑπηρετῶν μετ' ἀφοσιώσεως τὸν νέον ἡγεμόνα *Βασίλειον*. Ὅταν δὲ τὸ 1407 ὁ χάνης τῶν Τατάρων εἰσέβαλεν ἐκ νέου εἰς Ρωσίαν καὶ ὁ Βασίλειος, μὴ τολμῶν νὰ πολεμήσῃ, ἀπεχώρησεν εἰς Κοστρομῶν μετὰ τῆς οἰκογενείας του, κατέλιπεν ὑπερασπιστὴν τῆς Μόσχας τὸν θεῖόν του Βλαδίμιρον. Οἱ κάτοικοι τῆς Μόσχας ἐγόγγυζον κατὰ τοῦ ἡγεμόνος, ὡς παραδίδοντος αὐτοὺς εἰς τὸν ἐχθρόν. Ὁ Βλαδίμιρος ὅμως ἀνέλαβε τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Μόσχας καὶ ἐνέπρησε πάντα τὰ περὶ τὴν Μόσχαν χωρία. Τὸ θέαμα ἦτο φρικῶδες· πανταχοῦ ἐφαίνοντο πύρινοι ποταμοὶ καὶ ἠκούοντο φωναὶ ἀπελπισίας. Τὴν ἑσπέραν τῆς 30 Νοεμβρίου ἐνεφανίσθη ὁ ἐχθρός. Ὁ Βλαδίμιρος εἰς μάτην ἀνέμενεν ἔφοδον ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας. Φοβούμενοι οἱ Τάταροι τὸν λιμὸν καὶ τὸ ψῦχος ἀπεχώρησαν. Ἐπιστρέψας εἰς Μόσχαν ὁ μέγας ἡγεμὼν Βασίλειος ἐνηγκαλίσθη τὸν θεῖόν του Βλαδίμιρον, ὅστις παρέδωκεν εἰς αὐτὸν ἄθικτον τὴν Μόσχαν. Ὁ Βλαδίμιρος δὲν ἐπέζησεν εἰμὴ ὀλίγον μετὰ τοῦτο, εὐλογούμενος ὡς ἀνδρεῖος ἀνήρ, μηδέποτε ἀποβλέψας εἰς τὴν ἀρχὴν ἀλλ' εἰς τὰ συμφέροντα τῆς χώρας. Αἱ γενναῖαι θυσίαι τοῦ Βλαδιμίρου ἀνύψωσαν τὴν ἀξίαν αὐτοῦ ἐνώπιον τῶν μεταγενεστέρων καὶ τὸν κατέστησαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἰδανικὸν ἥρωα τῆς Ρωσίας. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Βλαδίμιρος, *Μστισλάβιτς*.** Ρῶσος ἡγεμὼν τῆς *Κοτελνίτς*, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1130 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1174. Διεκρίθη ἐπὶ ῥαδιουργίαις καὶ ἐπιορκίαις. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος τῆς Ρωσίας *Ροστισλὰβ* (1167), οἱ υἱοὶ καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ *Βλαδίμιρος Ἀνδρέγιεβιτς*, ἡγεμὼν τῆς Ντορογοβούζ, ἐκτελοῦντες τὴν διαθήκην τοῦ μεγάλου ἡγε-

Digitized by Google

μόνος, προσεκάλεσαν τὸν ἡγεμόνα τῆς Βολυνίας *Μστισλάβ*, ὅπως καταλάβῃ τὸν θρόνον. Ἀλλ' ὁ ἡγεμὼν οὗτος, κωλυόμενος ἐξ ἄλλων φροντίδων ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ του, ἀνέθηκε τὴν διοίκησιν τοῦ Κιέβου εἴς τινα ἀνεψιόν του. Τότε οἱ υἱοὶ τοῦ Ροστισλὰβ καὶ ὁ Βλαδίμιρος Ἀνδρέγιεβιτς συνωμολόγησαν συμμαχίαν, ὅπως διανείμωσι διαφόρους πόλεις τῆς ἡγεμονίας μεταξύ των. Εἰς τὴν συμμαχίαν ταύτην εἶχε μετάσχει καὶ ὁ *Βλαδίμιρος Μστισλάβιτς*. Πληροφορηθεὶς ταῦτα ὁ *Μστισλάβ*, ἔλαβε βοήθειαν παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Γαλικίας καὶ τῶν Πολωνῶν καὶ ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν σκευωρούντων ἡγεμόνων. Ὁ λαὸς τοῦ Κιέβου, ὅστι; ἠγάπα τὸν νέον ἡγεμόνα τῆς Ρωσίας, ὑπεδέχθη αὐτὸν μετ' ἐνθουσιασμοῦ, οἱ δὲ ἀντίπαλοί του ἔσπευσαν νὰ δηλώσωσι μετάνοιαν, ὁρκισθέντες ὑπακοὴν εἰς αὐτόν. Μόνος ὁ Βλαδίμιρος Μστισλάβιτς ἀντέδρα καὶ περικλεισθεὶς ἐν τῇ πόλει Βησεγόροδ ἠμύνετο. Εὔκολον ἦτο εἰς τὸν μεγάλον ἡγεμόνα νὰ τιμωρήσῃ τὸν στασιαστήν, ἐπιθυμῶν ὅμως νὰ μὴ ἀρχίσῃ τὴν ἡγεμονίαν του δι' ἐμφυλίου πολέμου, παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Κοτέλνιτς. Ἀλλ' οὗτος ἤρξατο νέας σκευωρίας κατὰ τοῦ ἀνεψιοῦ του. Εἴς τινα γενομένην συνέντευξιν αὐτοῦ μετὰ τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος εἰς τὴν μονὴν Πετσέρσκ, προσεπάθησεν ὁ Βλαδίμιρος νὰ δικαιολογηθῇ, ἀλλ' ὁ ἡγεμὼν ἀπήτησε παρ' αὐτοῦ δεύτερον ὅρκον. Οὗτος δοὺς αὐτόν, ἐδήλωσε κρυφίως εἰς τοὺς μεγιστᾶνάς του, ὅτι τὰ πάντα ἦσαν ἕτοιμα πρὸς ἐκθρόνισιν τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος. Οἱ μεγιστᾶνες μὴ δεχθέντες νὰ φανῶσιν ἐπίορκοι ἐγκατέλειψαν αὐτόν, οὗτος δὲ μόλις διὰ τῆς φυγῆς ἐσώθη. Φοβούμενος τὴν ἐκδίκησιν τοῦ ἀνεψιοῦ του κατέφυγεν εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Σουσδαλίας *Ἀνδρέαν*. Οὗτος ἐδέχθη μὲν αὐτόν, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε νὰ τὸν ἴδῃ καὶ τὸν διέταξε νὰ παραμείνῃ εἰς Ρεζάν, ὑποσχεθεὶς εἰς αὐτὸν ἡγεμονίαν τινά. Ἡ ἐν γένει δρᾶσις τοῦ ἡγεμόνος τούτου ὑπῆρξε πονηρά, διαρκῶς δὲ ἐσκευώρει ἐπαναστάσεις καὶ συνετέλει εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῶν ἐμφυλίων πολέμων. Θ. Β.

— **Βλαδίμιρος**. Ρῶσος ἡγεμὼν τοῦ ***Νοβογόροδ***, ἀποθανὼν περὶ τὸ 1052. Πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ *Γιαροσλάβ*, μεγάλου δουκὸς τοῦ Κιέβου, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Νοβογόροδ καὶ ἐπολέμησε κατ' ἀρχὰς ἐναντίον τῶν Φίννων, τοὺς ὁποίους καὶ ὑπέταξεν. Ὀλίγον κατόπιν ἡγήθη ἐπιδρομῆς ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ὁ στόλος του κατεναυμαχήθη εἰς τὸ στενὸν τοῦ Βοσπόρου ὑπὸ τοῦ τῶν Βυζαντινῶν, χρησιμοποιησάντων τὸ ὑγρὸν πῦρ. Συγχρόνως τμῆμα τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ ἐξ 6.000 ἀποβιβασθὲν εἰς τὴν ξηρὰν κατεσφάγη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, πλὴν 800, οἱ ὁποῖοι ζωγρηθέντες ὡδηγήθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐτυφλώθησαν. Ὁ Βλαδίμιρος ὅμως ἐπέτυχε νὰ συγκεντρώσῃ τὰ λείψανα τοῦ στόλου του καὶ δι' αὐτῶν κατενίκησε μέρος τοῦ βυζαντινοῦ στόλου, ἀποκομίσας ἄφθονον λείαν. Ὁ Βλαδίμιρος ἦτο γυναικάδελφος *Ἐρρίκου τοῦ Α'* τῆς Γαλλίας, ὅστις εἶχε συζευχθῆ τὴν ἀδελφήν του *Ἄνναν*. —Ω.

— **Βλαδίμιρος**. Ἡγεμὼν τῆς ***Βουλγαρίας***, πρωτότοκος υἱὸς τοῦ *Βογόριδος* ἢ *Βόριδος*, τοῦ μετονομασθέντος *Μιχαὴλ* μετὰ τὴν προσχώρησίν του εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ὁ Βλαδίμιρος ἀνῆλθε τὸν θρόνον τῷ 889, κατόπιν παραιτήσεως τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπιδείξας ἔλλειψιν διοικητικῆς ἱκανότητος καὶ πάσης ἄλλης ἡγεμονικῆς ἀρετῆς καὶ περιαγαγὼν τὴν χώραν εἰς ἀληθῆ ἀκυβερνησίαν, ἐξεβλήθη τῆς ἀρχῆς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πατρός του (892), ἀνεκηρύχθη δὲ τότε ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Βογόριδος *Συμεών*. Κ. Μ. Μ.

— **Βλαδιμίρου, *παράσημον***. Παράσημον συσταθὲν ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας τῆς Ρωσίας *Αἰκατερίνης Β'* τῷ 1782 πρὸς τιμὴν *Βλαδιμίρου τοῦ Μεγάλου*. Ἀπενέμετο ἐπὶ μοναρχίας πρὸς τοὺς διακρινομένους διὰ τὰς στρατιωτικὰς ἢ πολιτικὰς ὑπηρεσίας πρὸς τὸ κράτος, ἀπετελεῖτο δὲ ἐξ ὀκτὼ αἰχμῶν ἐκ χρυσοῦ ἐσμαλτωμένων δι' ἐρυθροῦ βαθέος χρώματος, καὶ πλακὸς φερούσης τὰ ἐμβλήματα τοῦ ἁγίου Βλαδιμίρου μετὰ τῶν ἀκολούθων λέξεων ρωσιστί: «Χρησιμότης, Τιμή, Εὔκλεια». Ἡ ταινία του ἦτο ἐρυθρὰ καὶ μελανή. Οἱ ἱππόται τοῦ παρασήμου τούτου ἀπέκτων τίτλον διαδοχικῆς εὐγενείας. Μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς δημοκρατίας ἐν Ρωσίᾳ, τὸ παράσημον τοῦτο, ὅπως καὶ πάντα τὰ λοιπά, κατηργήθη. Θ. Β.

Βλαδίνης. Σέρβος φιλέλλην πολεμήσας γενναίως τῷ 1821 εἰς τὴν μάχην τοῦ Σκουλενίου ἐν Μολδαυίᾳ παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Ἠπειρώτου ταξιάρχου Γκίκα, συγκρατήσας διὰ τῆς ἀνδρείας του τὸ λιποψυχοῦν στράτευμα (*Φιλήμονος* Β' σελ. 376). Τ. Χ. Κ.

Βλαδίσλαος (Vladislas). Ὄνομα πολλῶν βασιλέων καὶ ἡγεμόνων τῆς Βοημίας καὶ τῆς Πολωνίας, ὧν κυριώτεροι εἶναι οἱ ἑξῆς:

Βοημίας: —1) *Βλαδίσλαος Α'* (1066—1125). Ἐκλεγεὶς βασιλεὺς τῷ 1109, ἠγωνίσθη κατὰ τῶν συγγενῶν του, οἵτινες τοῦ διημφεσβήτουν τὸν θρόνον. Τῷ 1117 προσέφερε τὸν θρόνον εἰς τὸν ἀδελφόν του *Μπορζιβόϊ*, ὁ ὁποῖος ἠρνήθη τὴν προσφοράν. —2) *Βλαδίσλαος Β'*, ἀποθανὼν τῷ 1174. Ἠκολούθησε τὸν Φρειδερῖκον Βαρβαρόσσαν εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ Μιλάνου, ὅπου διεκρίθη καὶ ἔλαβε μέρος τῷ 1147 εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας κατὰ τῆς Παλαιστίνης.— 3) *Βλαδίσλαος Γ'*, ἀποθανὼν τῷ 1222. Πρὸς ἀποφυγὴν ἐμφυλίου σπαραγμοῦ παρεχώρησε τὸν θρόνον του εἰς τὸν ἀδελφόν του *Πρζεμύσλαν* καὶ ἀπεχώρησεν εἰς τὴν Μοραβίαν.

Πολωνίας: —1) *Βλαδίσλαος Α'*, ὁ ἐπιλεγόμενος *Ἕρμαν* (1043—1102). Διεδέχθη τὸν ἀδελφόν του Βολέσλαον, ἐπολέμησεν ἐναντίον τῶν Πρώσσων, Πομερανῶν καὶ Βοημῶν, κατέπνιξε τὴν ἐπανάστασιν τοῦ υἱοῦ του *Ζβίνιεφ* καὶ διεμοίρασε τὸ κράτος του, ζῶν ἔτι, μεταξὺ τοῦ υἱοῦ του τούτου καὶ τοῦ ἑτέρου υἱοῦ του *Βολεσλάου*. —2) *Βλαδίσλαος Β'* (1104—1159). Διεδέχθη τὸν πατέρα του *Βολέσλαον τὸν Γ'* καὶ καταστὰς μισητὸς συνεπείᾳ τῶν ὠμοτήτων του προεκάλεσεν ἐπανάστασιν, κατόπιν τῆς ὁποίας ὑπεχρεώθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου ἀπέθανε. —3) *Βλαδίσλαος Γ'*, ὁ ἐπιλεγόμενος *Λασκονόγκι* (1168—1231). Ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τὸν πατέρα του *Μιετζύσλαον τὸν Γ'* τὸ δουκᾶτον τοῦ Πόζεν καὶ τῷ 1203 ἐξελέγη δοὺξ τῆς Κρακοβίας καὶ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας, ἀλλ' ἐξεθρονίσθη τῷ 1207 ὑπὸ τῶν μεγιστάνων τῆς χώρας του, οἵτινες ἐξέλεξαν ἀντ' αὐτοῦ *Λὲχ τὸν Λευκόν*. Παρέμεινεν ὅμως ὡς ἄρχων τῆς Μεγάλης-Πολωνίας, ὁπόθεν ἐξεδιώχθη ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Πομερανίας Σβιεντοπὲλκ καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν Γερμανίαν. —4) *Βλαδίσλαος Δ'*, ὁ ἐπιλεγόμενος *Λοκιέτεκ* (1260—1333). Ἐξελέγη τῷ 1290, μετὰ τὸν θάνατον Λὲχ τοῦ Μελανοῦ, βασιλεὺς τῆς Πολωνίας καὶ ἠγωνίσθη ἐναντίον τριῶν ἀνταπαιτητῶν τοῦ θρόνου. Ἐξεθρονίσθη ὑπὸ τῶν εὐγενῶν τῷ 1296 καὶ μετέβη εἰς τὴν Ρώμην διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ πάπα Βονιφατίου τοῦ Γ', ἐνῷ ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὸν θρόνον τῆς Πολωνίας ἀνήρχετο, τῷ 1300, ὁ *Βενκέσλαος*, βασιλεὺς τῆς Βοημίας. Ὁ Βλαδίσλαος ὁ Δ' κατώρθωσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν θρόνον του μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βενκεσλάου καὶ ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν εὐγενῶν μόνον κατὰ τὸ 1309. Διεξήγαγε πολλοὺς πολέμους κατὰ τῶν γειτόνων καὶ ἰδίως τῶν Γερμανῶν καὶ θεωρεῖται ὡς ὁ κυρίως συμβαλὼν εἰς τὴν ἑνοποίησιν τοῦ πολωνικοῦ κράτους, διότι ἄνευ αὐτοῦ ἡ Πολωνία θὰ ἀπερροφᾶτο ὑπὸ τῆς Γερμανίας. —5) *Βλαδίσλαος Ε'*, ὁ ἱδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Γιαγκελλώνων (βλ. λ.). —6) *Βλαδίσλαος ΣΤ'*, βασιλεὺς τῆς Πολωνίας καὶ Οὑγγαρίας (βλ. Λαδίσλαος) καὶ —7) *Βλαδίσλαος Ζ'* (1595—1648). Ἐπολέμησε κατὰ τῶν Ρώσων, τῶν Τούρκων καὶ τῶν Σουηδῶν καὶ συνῆψε μετ' αὐτῶν ἱκανοποιητικὰς συνθήκας. Ἐπεχείρησε κατόπιν νὰ συνάψῃ συμμαχίαν μετὰ τῆς Γαλλίας, ὅπως ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Αὐστρίας, καὶ μετὰ τῆς Βενετίας, ὅπως ἐπιτεθῇ ἐκ νέου κατὰ τῶν Τούρκων, ἀλλ' ἀπέθανεν αἰφνιδίως ἐν Μερέτς. —Β.

— **Βλαδίσλαος**, ὁ καὶ *Ἰωάννης* καλούμενος. Ἡγεμὼν τῶν ***Βουλγάρων*** (1015—1018). Ἀνελθὼν τὸν θρόνον κατόπιν τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἔν τινι κυνηγεσίῳ δολοφονίας τοῦ διαδεξαμένου τὸν *Σαμουὴλ* υἱοῦ του *Γαβριήλ*, τοῦ καὶ *Ρωμανοῦ*, εἰς ἣν προέβη κατ' εἰσήγησιν τῆς ἐθνικόφρονος φατρίας τῶν Βουλγάρων, ἐξεγερθείσης κατὰ τοῦ Γαβριὴλ διὰ τὰς ὑπ' αὐτοῦ ὑποβληθείσας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Βασίλειον τὸν Β', μεθ' οὗ διετέλει ἐν ἐμπολέμῳ καταστάσει, προτάσεις περὶ εἰρήνης, ἀνωμολόγησεν οὐχ ἧττον ἐμπράκτως τὴν ἀδυναμίαν τῶν Βουλγάρων περὶ συνεχίσεως τοῦ πολέμου διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ὑποβολῆς νέων φιλειρηνικῶν προτάσεων πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου. Ὁ Βασίλειος Β' ὅμως κατιδών, ὅτι αἱ προτάσεις τοῦ Βλαδισλάου ὑπέκρυπτον δόλον καὶ ἀπιστίαν, ὡς κατεφάνη μετ' οὐ πολύ, ὅτε ὁ τελευταῖος, ἀποβαλὼν τὸ προσωπεῖον, μετήνεγκε τὸν κατὰ τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους ἀγῶνα ἐκ τῶν ἀνατολικῶν εἰς τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας καὶ δὴ εἰς τὸ Δυρράχιον, ἀποπειραθεὶς ἐπανειλημμένως τὴν κατάληψίν του καὶ αὐτοπροσώπως καὶ διὰ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ, ἔπεμψε κατ' αὐτοῦ τὸν στρατηγόν του Κωνσταντῖνον τὸν Διογένην, εἶτα δ' ἐπῆλθε καὶ ὁ ἴδιος κατ' αὐτοῦ. Ὁ Βλαδίσλαος, εἰδοποιηθεὶς περὶ τῆς ἐπελεύσεως τοῦ αὐτοκράτορος, ἐτράπη εἰς ἄτακτον φυγὴν μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ· στερρῶς δ' ἐχόμενος τοῦ πόθου τῆς ἀποκτήσεως τοῦ Δυρραχίου, κατηυθύνθη μετὰ τοῦ στρατοῦ του εἰς αὐτό. Ἐνῷ ὅμως ἐπολιόρκει τὴν πόλιν, φονεύεται, ἀρχομένου τοῦ 1018, ἔν τινι ἐκεῖ συμπλοκῇ, πεσὼν πιθανῶς θῦμα ἐνέδρας ὁμοφύλου του. Κ. Μ. Μ.

— **Βλαδίσλαος** (Vladislaos). Ὄνομα πολλῶν βασιλέων τῆς ***Οὑγγαρίας***, οἵτινες εἶναι γνωστοὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ συνηθέστερον ὡς **Λαδίσλαος** (βλ. λ.). —Β.

Βλάδοβον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐδέσσης τοῦ νομοῦ Πέλλης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος, ἤδη καλούμενον *Ἄγρα*. Κάτ. (1928) 886. Κεῖται ἐπὶ ὀροπεδίου καὶ εἰς τὸ μεταίχμιον μικρᾶς κοιλάδος διαρρεομένης ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Βόδα, σχηματίζοντος ἐνταῦθα ὡραίους καταρράκτας, καὶ ἔχει κλῖμα ὑγιεινόν. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Νησίον* (κάτ. 427) καὶ *Βρυτα* (τέως *Γκούγκοβον*, κάτ. 523), ἀπέχοντα τὸ μὲν 1 ὥρ. 15', τὸ δ' ἕτερον δίωρον ἀπὸ τῆς ἕδρας τῆς κοινότητος. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος εἶναι δασώδης ἐξ ἀγρίας καστανέας καὶ δρυός, ἐξαγομένων σημαντικῶν ποσοτήτων ξυλείας (10 000 κ. μ.) καὶ ξυλανθράκων (10.000 στατ.)· ἐπίσης παράγει ἱκανὰς ποσότητας δημητριακῶν καὶ δὴ ἀραβοσίτου, ἔχει δὲ ἀνεπτυγμένην κτηνοτροφίαν προβάτων (1200), αἰγῶν (3500) καὶ χοίρων (300). Τὸ Βλάδοβον μετὰ τῆς Ἐδέσσης συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (5 χιλμ.), διὰ ταύτης δὲ διέρχεται καὶ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκης—Μοναστηρίου, κειμένου τοῦ σχετικοῦ σταθμοῦ εἰς τὸ 119 χιλμ. Δ. Ε. Μ.

— *[Στρατ. Γεωγρ.]* Τὸ αὐτὸ ὄνομα φέρει τὸ διάσελον τὸ σχηματιζόμενον παρὰ τῶν πρὸς νότον ἐκπεμπομένων ἀντιστηριγμάτων τοῦ ὄρους Νίτσε (τῆς περιοχῆς Μογλενῶν) καὶ τῶν βορείων κλιτύων τοῦ ὄρους Βερμίου. Τὸ διάσελον τοῦτο εὑρίσκεται εἰς ὕψος 473 μ. ἀπὸ θαλάσσης, ἔχει δὲ μεγάλας πηγὰς καὶ πτώσεις ὑδάτων. Τὸ μεταξὺ τῶν ὀρέων Νίτσε καὶ Βερμίου ἀμφοτέρωθεν τῆς πολίχνης Βλαδόβου ἔχει μῆκος 20 χιλ. καὶ πλάτος 1—3 χιλ., δι' αὐτοῦ δὲ διέρχεται ἥ τε σιδηροδρομικὴ καὶ ἡ ἁμαξιτὴ ὁδὸς Θεσσαλονίκης—Μοναστηρίου. Ν. Ι. Κ.

— *[Στρατ. ἱστορ.]* Περὶ τοῦ παρὰ τὸ Βλάδοβον ἀγῶνος τῷ 1912 βλ. λ. **Ὄστροβον**.

Βλάδος *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. **Βλαῦδος**.

Βλαίανδρος, ἢ ***Βλέανδρος*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις κατὰ τὰ μεθόρια τῆς Λυδίας καὶ Φρυγίας, θεωρουμένη διὰ τοῦτο ἄλλοτε μὲν ὡς λυδική, ἄλλοτε δὲ ὡς φρυγική. Ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς πόλεως ταύτης, ἡ ὁποία ἐνίοτε φέρει καὶ τὸ ὄνομα *Βλαῦνδος*, κεῖται νῦν τὸ μικρὸν τουρκικὸν χωρίον *Σουλεϊμανλῆ*. Γ. Ι. Κ.

βλαιμβίλλη (ἡ) (Blainvilla) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ἅτινα εἶναι πόαι ἐτήσιαι ἀπαντῶσαι εἰς πάσας σχεδὸν τὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Δ. Ν. Π.

βλαινβιλλία (ἡ) (Blainvillia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓν καὶ μόνον εἶδος ἀπαντῶν παρὰ τὰς τελματώδεις ἐκτάσεις τῆς Εὐρώπης.

—**βλαινβιλλία** (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *φιλομιδῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ.

—**βλαινβιλλία** (ἡ) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀστερωδῶν*, περιλαμβάνον μικρὸν ἀριθμὸν εἰδῶν, πόας ἐτησίας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, φυομένας εἰς πάντα τὰ μέρη τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Δ. Ν. Π.

βλαιρία (ἡ) (Blairia), *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρεικοειδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει 12 περίπου εἴδη, ἅτινα εἶναι δένδρα φυόμενα εἰς τὰς παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας. Δ. Ν. Π.

βλαιρμορίτης (ὁ) (Blairmorit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *τραχειτῶν*. Εἶναι κυρίως *ἀναλκιμοῦχος τραχείτης*. Ἡ θεμελιώδης μᾶζά του, ἀποτελοῦσα τὸ ἥμισυ τῆς μάζης τοῦ πετρώματος, ἔχει χρῶμα σκοτεινοπράσινον καὶ συνίσταται ἐξ ἀναλκίμου κατὰ 50 % καὶ ἐξ αἰγειρίνου, αὐγίτου, νεφελίνου καὶ σανιδίνου. Ἐντὸς τῆς θεμελιώδους μάζης εὑρίσκονται μεγάλοι (μεγέθους μέχρι δύο ἑκατοστομέτρων) κρύσταλλοι πορφυριτικοὶ ἀναλκίμου ὡς καὶ μικρότεροι σποραδικοὶ σανιδίνου καὶ μελανίτου. Εὑρέθη εἰς τὸ Blairmore τῆς νοτιοδυτικῆς Alberta τοῦ Καναδᾶ ὑπὸ τοῦ J. D. Mac Kenzie. Κατὰ τὸν Niggli ἀνήκει εἰς τὰ κανονικὰ φογαϊτικὰ μάγματα τῆς νατρο-σειρᾶς. Γ. Κ. Γ.

βλαισόπλιος (ὁ) *['Ιππολ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ ἵππος τοῦ ὁποίου, ἐνῷ οἱ πόδες εὑρίσκονται εἰς κανονικὴν εὐθεῖαν γραμμήν, αἱ ὁπλαὶ στρέφουσι κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῶν τμῆμα, τὸ *προσόπλιον*, πρὸς τὰ ἔξω, ἐνῷ τὸ ὀπίσθιον τμῆμα, *μεθόπλιον*, στρέφεται πρὸς τὰ ἔσω. Πρὸς θεραπείαν τοῦ ἐλαττώματος τούτου δέον κατὰ τὴν πετάλωσιν ὁ ἐσωτερικὸς βραχίων τοῦ πετάλου νὰ εἶναι παχύτερος τοῦ ἐξωτερικοῦ. Δ. Ν. Π.

βλαισόπους (ὁ) *['Ιατρ.]*. Ὀνομάζεται οὕτω ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου ὁ ἄκρος ποὺς φέρεται πρὸς τὰ ἔξω, δηλαδὴ πρὸς τὸ ἔξω σφυρόν, καὶ σχηματίζει μετὰ τῆς κνήμης γωνίαν ἀνοικτὴν πρὸς τὰ ἔξω. Ὁ ἔχων τὴν πάθησιν ταύτην βαδίζει στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ ἔσω χείλους τοῦ ποδός, ἐνῷ τὸ ἔξω χεῖλος τούτου ἐλάχιστα ἢ οὐδόλως ἐφάπτεται τοῦ ἐδάφους, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς παθήσεως. Συχνὰ ὁ βλαισόπους εἶναι καὶ πλατύπους (βλ. λ.). Ἡ δυσμορφία αὕτη εἶναι συγγενὴς ἢ ἐπίκτητος

Digitized by Google

καὶ διορθώνεται ἐὰν μὲν εἶναι ἐλαφροῦ βαθμοῦ δι' ἠπίων ὀρθοπεδικῶν μέσων (μαλάξεις, ἠλεκτρισμοί, ὀρθοπεδικὰ μηχανήματα) εἰ δὲ μὴ δι' ὀρθοπεδικῆς ἐγχειρήσεως. Α. ΚΟΝΤΑΡΓΥΡΗΣ

—*[Ἱππολ.]* Καλεῖται *βλαισόπους* ὁ ἵππος τοῦ ὁποίου τὰ πρόσθια ἄκρα ἢ τὰ ὀπίσθια, ἀντὶ νὰ εὑρίσκωνται εἰς εὐθεῖαν κάθετον στάσιν, εἶναι ἐστραμμένα πρὸς τὰ ἔξω, οὕτως ὥστε αἱ ὁπλαὶ πλησιάζουσι πρὸς τὰς πτέρνας καὶ ἀπομακρύνονται πρὸς τὰ πρόσθια αὐτῶν ἄκρα. Ἡ παρέκκλισις αὕτη τῶν ποδῶν ἄρχεται συνήθως ἢ ἀπὸ τοῦ καρποῦ ἢ ἀπὸ τοῦ ταρσοῦ. Ἡ ἀνωμαλία αὕτη τῶν ἄκρων τοῦ ἵππου εἶναι ἢ φυσικὴ ἢ ἐπίκτητος. Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν ὀφείλεται εἰς τὴν στενοθωρακίαν ἢ ἀτελῆ ἀνάπτυξιν τῆς λεκάνης, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν προέρχεται ἐκ διαφόρων παθήσεων τῶν ποδῶν ἢ εἶναι ἀποτέλεσμα κακῆς πεταλώσεως ἢ ὑπερβολικοῦ φόρτου κατὰ τὴν νεαρὰν τῶν ζῴων ἡλικίαν. Δ Ν.Π.

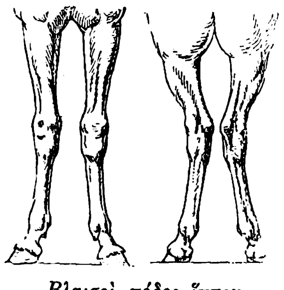

Βλαισοὶ πόδες ἵππου.
[Ἀριστερᾷ: πρόσθιοι· δεξιᾷ: ὀπίσθιοι.]

Βλαῖσος. —1) Προσωνυμία τοῦ *Βάττου*, τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Κυρήνης. —2) Κωμικὸς ποιητὴς ἐκ Καπρεῶν γράψας μεταξὺ ἄλλων καὶ κωμῳδίαν «Μεσοτρίβων» ἐπιγραφομένην (*Ἀθ.* 3, III c). —3) Ρωμαϊκὴ ἐπωνυμία τριῶν Ἰουνίων, ἐξ οὗ *Ἰούνιος Βλαῖσος* (*Δίων Κασ.* 57,4). ΙΑΚ. Χ. Δ.

βλαισός, —*ή,* —*όν*· ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου οἱ πόδες κατὰ μὲν τὰ γόνατα συμπλησιάζουσι, κατωτέρω δὲ ἀποκλίνουσι πρὸς τὰ ἔξω· ἀντιθ. *ραιβός*: «χαλῶ βλαισὸν μὲν τὸ ἐπὶ τὸ ἐκτὸς ῥέπον, ῥαιβὸν δὲ τὸ ἐπὶ τἀναντία» (*Γαληνός*)· βλ. καὶ βλαισόπους.

— *[Ἀνατομ.]* Παρεκτὸς τῶν ποδῶν, λέγεται *βλαισὸν* ἐπίσης καὶ πᾶν ἄλλο τμῆμα τοῦ σώματος ὅπερ ἔχει τάσιν νὰ παρεκκλίνῃ τῆς κατὰ φύσιν θέσεως αὐτοῦ καὶ νὰ φέρηται πρὸς τὰ ἔξω. Οὕτως ὑπάρχουσι: *βλαισὸς ἀγκών, βλαισὸν γόνυ, βλαισὸν ἰσχίον.* Ἐπλάσθησαν δὲ καὶ συναφεῖς ὅροι: *βλαισόπους, βλαισόχειρ, βλαισοσκελής*, καὶ *βλαισοποδία, βλαισοχειρία, βλαισοσκελία.* Α. ΚΟΝΤΑΡΓΥΡΗΣ

βλαισότης (ἡ). Τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς δυσμορφίας καθ' ὃ τμῆμα μέλους τοῦ σώματος παρεκκλίνει ἀπὸ τῆς μέσης αὐτοῦ γραμμῆς πρὸς τὰ ἔξω.

βλαισοχειρία (ἡ). Δυσμορφία συνισταμένη εἰς ἀπόκλισιν τῆς χειρὸς πρὸς τὰ ἔξω (κερκίδα), ἐνῷ φυσιολογικῶς ἡ χεὶρ πρέπει νὰ εὑρίσκηται εἰς τὴν προέκτασιν τοῦ ἄξονος τοῦ πήχεως. Ἡ δυσμορφία αὕτη εἶναι συνήθως συγγενής, ἀλλ' ὅμως δύναται νὰ εἶναι καὶ ἐπίκτητος, ὁπότε ὀφείλεται ἢ εἰς βλάβας τοῦ σκελετοῦ ἢ εἰς ἀλλοιώσεις τῶν μαλακῶν μορίων. Ἰδίως εἰς συμφυτικὰς οὐλάς. Ἡ βλαισοχειρία εἶναι δυσμορφία σοβαρὰ καὶ παράγει οὐσιώδεις λειτουργικὰς διαταραχάς, ἐνίοτε δὲ καὶ τελείαν ἀχρηστίαν τῆς χειρός. Εἰς τὰς ἁπλουστέρας μορφὰς ἡ διόρθωσις τῆς ἀτελείας δύναται νὰ ἐπέλθῃ δι' ἠπίων μέσων (μαλάξεις, κινήσεις, ὀρθοπεδικὰ μηχανήματα κλπ.). Ἐπὶ σοβαρωτέρων ὅμως μορφῶν ἐπιβάλλεται χειρουργικὴ ἐπέμβασις ἥτις δύναται νὰ δώσῃ τελείαν τὴν ἴασιν. Α. Κ.

βλαίσωσις (ἡ). Ἡ στρέβλωσις τμήματός τινος τοῦ σώματος κατὰ τρόπον, ὥστε ν' ἀχθῇ τοῦτο πρὸς τὰ ἔξω ἐν σχέσει πρὸς τὸν κάθετον ἄξονα τοῦ μέλους. Α. Κ.

— *[Ρητορ.]* Ἡ *βλαίσωσις* εἶναι παράταξις δύο ἐναντίων προτάσεων, ὧν ἑκατέραν ἀκολουθοῦσι δύο ἀντίθετα συμπεράσματα· «ἡ βλαίσωσις τοῦτ' ἔστιν, ὅταν δυοῖν ἐναντίοιν ἑκατέρῳ ἀγαθὸν καὶ κακὸν ἕπηται, ἐναντία ἑκάτερα ἑκατέροις». (*Ἀριστοτ.* Ρητορ. 2,23, 15.) Ι. Φ. Δ.

Βλάκ (Vlack), *Ἀδριανός.* Ὀλλανδὸς γεωμέτρης τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Συνεπλήρωσε τοὺς *λογαριθμικοὺς πίνακας* τοῦ Briggs καὶ συνέθεσε πίνακας τῶν ἡμιτόνων, ἐφαπτομένων καὶ τεμνουσῶν ἀνὰ λεπτὸν τοῦ τεταρτοκυκλίου, δημοσιευθέντας ἐν Gouda τῷ 1628. Μετὰ πέντε ἔτη ἐδημοσίευσε νέους πίνακας δεκαψηφίων λογαρίθμων, ὅπου τὰ τόξα ηὔξανον ἀνὰ 10 δευτερόλεπτα. Ἡ ἐργασία του αὕτη, ἐκ τῶν μᾶλλον ἐπιπόνων, παρέσχε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὰς μαθηματικὰς καὶ ἐφηρμοσμένας ἐπιστήμας. ΑΝ. Δ.

Βλὰκ (Vlacq) *[Ἀστρον.].* Περίφρακτος πεδιὰς τῆς σελήνης, κειμένη ἐν τῷ νοτιοδυτικῷ τεταρτημορίῳ τοῦ δίσκου αὐτῆς, ἐν μέσῳ λίαν ἀνωμάλου περιοχῆς μεταξὺ 30°–45° σεληνογραφικοῦ δυτικοῦ μήκους καὶ 50°–60° νοτίου πλάτους. Ἔχει διάμετρον 90 χιλιομέτρων περίπου, τὸ δὲ τοίχωμα αὐτῆς, ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ὁποίου ὑψοῦται μεμονωμένη κορυφή, ἔχει πρὸς ἀνατολὰς μὲν ὕψος 3.300 μ., πρὸς δυσμὰς δὲ 2.500 μ. Σ. Π.

Βλακάλη, *Ἑλένη.* Ἑλληνὶς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, διασωθεῖσα τῷ 1821 εἰς Ὀδησσὸν μετὰ τινος καλογραίας ἐπὶ τοῦ πλοίου Δομενίκου **Φουτζίλα** (Φιλήμ. Β σ. 305). Τ. Χ. Κ.

βλάκας (ὁ)· δημοτ. τύπος τοῦ βλὰξ (βλ. λ.).

βλακβελδερία (Blackwelderia Walc.) *[Παλαιοζῳολ.].* Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὀλενιδῶν τριλοβιτῶν ἐντομοστράκων μαλακοστράκων ἀρθρωτῶν.* Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης καμβρίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ

βλακβελλία (ἡ) (Blackvellia) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὁμαλινιδῶν.* Τὸ γένος περιλαμβάνει 12 περίπου εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Μαδαγασκάρης. Δ. Ν. Π

βλακβουρνία (ἡ) (Blackburnia) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πηγανοειδῶν.* Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος: *Βλακβουρνία ἡ ξανθόφυλλος* (Blackburnia xanthophylla), ἰθαγενὲς τῆς νήσου Νόρκφολτ. Ἡ βλακβουρνία εἶναι δένδρον μὲ φύλλα φέροντα 2-4 ζεύγη παραφύλλων, ἀκέραια, καταληκτικὰ τῶν κλάδων ἢ μασχαλιαῖα. Τὰ ἄνθη εἶναι μονόοικα. Τὰ ἄρρενα ἔχουσι τέσσαρας στήμονας φέροντας λεπτότατα νημάτια. Τὰ θήλεα φέρουσι μοναδικὴν ᾠοθήκην, μονόχωρον. Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα, κοκκώδους συστάσεως, διανοιγόμενος κατὰ τὴν ὡρίμανσίν του εἰς δύο ὁμοίας βαλβίδας. Τὸ σπέρμα περικαλύπτεται ὑπὸ ἀνθεκτικῆς μελανῆς μεμβράνης καὶ περικλείει σαρκῶδες ἐνδόσπερμα. Δ. Ν. Π.

Βλακβουρνία ἡ ξανθόφυλλος.

βλακέα (ἡ) (Blakea) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μελαστοματιδῶν.* Τὸ γένος περιλαμβάνει 15 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν. Εἶναι δένδρα ἢ δενδρύλλια διακρινόμενα ἰδίως διὰ τὰ ὡραῖα ἐρυθρὰ ἄνθη των. Δ. Ν. Π.

βλακεία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις βλάξ, μωρία, ἀνοησία, νωθρότης διανοητική· || λόγοι μωροὶ καὶ ἀνόητοι (ἔφηρημ. τοῦ *βλακεύειν*).

— *[Ἐγκυκλ.]*· βλ. βλάξ.

Βλακιέρ, *Ἐδουάρδος.* Ἄγγλος ναυτικὸς καὶ φιλέλλην, διορισθεὶς τῷ 1823 γραμματεὺς τοῦ ἐν Λονδίνῳ φιλελληνικοῦ κομιτάτου καὶ σταλεὶς εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τοῦ Λουριώτου διὰ νὰ μελετήσῃ τὰ ἑλληνικὰ πράγματα. Ἐπιστρέψας εἰς Ἀγγλίαν ἐπὶ ἑλληνικοῦ πλοίου, ἐνεθουσίασε τοὺς ἐκεῖ φιλελευθέρους διὰ τῆς τὸ πρῶτον ἐμφανιζομένης ἑλληνικῆς σημαίας, προὐκάλεσε δὲ τὴν ὑλικὴν ἀρωγὴν τῶν Ἄγγλων κεφαλαιούχων. Δέκα Ἑλληνόπαιδες, κομισθέντες ὑπ' αὐτοῦ εἰς Λονδῖνον, ἔτυχον ἐκπαιδεύσεως καὶ ἀνατροφῆς ὑπὸ διαφόρων φιλελλήνων. Ἐπιστρέψας εἰς Ἑλλάδα διηυκόλυνε τὴν συνομολόγησιν τοῦ πρώτου δανείου, ἐξ οὗ γενναίαν προκαταβολὴν ἔλαβεν ὁ Μαυροκορδᾶτος ἀπὸ τὴν πρώτην δόσιν, ἣν ἔφερεν αὐτὸς ὁ Βλάκιερ, τὸ τρίτον ἐπισκεπτόμενος τὴν Ἑλλάδα (*Τρικούπη* Γ', σ. 78 καὶ 99. *Σπηλιάδου* Α', 521, Β', 60). Τὰ ἱστορικά του ἔργα ἐκδοθέντα τῷ 1823 καὶ 1825 ἐνίσχυσαν πολὺ τὸν φιλελληνισμὸν ἐν Εὐρώπῃ. Εἶχε δὲ ὑγιεστάτην κρίσιν, τονίζων εἰς τοὺς ἐκπληττομένους διὰ τὴν ἀγριότητα τῆς ἑλληνοτουρκικῆς συρράξεως καὶ τὰς ἑκατέρωθεν βιαιοπραγίας, αἵτινες ἐσημειώθησαν τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου, ὅτι αὗται ἦσαν πολὺ κατώτεραι ἀπὸ τὰς ἀτοξίας τὰς παρατηρηθείσας καὶ παρὰ τοῖς τακτικωτέροις στρατοῖς τῆς Εὐρώπης κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν, τονίζει δὲ τὴν τουρκικὴν θηριωδίαν τῷ 1821 καὶ τὰ ἑπόμενα ἔτη ἐν Χίῳ, Σμύρνῃ καὶ ἀλλαχοῦ (*Φιλήμ.* Δ', σελ. 471). Τ. Χ. Κ.

βλακικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος, ὁ ἁρμόζων εἰς βλάκα: «βλακικὴ πρᾶξις»· || τὸ οὐδ. *βλακικὸν* καὶ ὡς οὐδ. τοῦ μονοκαταλήκτου *βλάξ.*

βλακο —. Πρῶτον συνθετικὸν πολλῶν αὐτοσχεδίων λέξεων τῆς κοινῆς γλώσσης, χρησιμοποιουμένων εἰρωνικῶς ἢ περιφρονητικῆς ἐννοίας: «βλακόμουτρο», «βλακοκομεῖον», κ.τ.τ. —Α.

Βλάκοβιτς (Vlacovich), *Ἰαμπάολο.* Ἰταλὸς ἀνατόμος γεννηθεὶς ἐν τῇ νήσῳ τῆς Δαλματίας Λίσσα (1825—1899). Ἐσπούδασεν ἐν Βιέννῃ, ἔνθα καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς. Τῷ 1852 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ἀνατομικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Παδούης, ἔνθα ἐπὶ μακρὸν ἐδίδαξε. Ο. Ρ.

βλακόμετρον (τό)· λέξις πεπαισμένη τῆς κοινῆς γλώσσης, ἐκφερομένη ὑβριστικῶς περὶ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ὁ λέγων θέλει νὰ χαρακτηρίσῃ καθ' ὑπερβολὴν βλάκα (τόσον βλᾶκα, ὥστε ν' ἀποτελῇ ὑπόδειγμα,—μέσον πρὸς μέτρησιν τῆς βλακείας τῶν ἄλλων). —Α.

βλάκος (ὁ) (Blacus) *[Ζῳολ.].* Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰχνευμονιδῶν.* Τὸ γένος περιλαμβάνει ἔντομα μικροῦ μεγέθους ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *βλάκος ὁ φαιόπους* (Blacus fuscipes), παράσιτος τοῦ κολεοπτέρου ἐντόμου *σκολύτου τοῦ ῥυτιδώδους* (Scolytus rugosus), ὅστις φέρει μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰ ὀπωροφόρα δένδρα. Δ. Ν. Π.

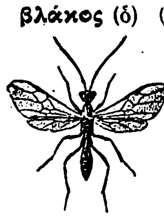

Βλάκος ὁ φαιόπους.

βλακούλλα (ἡ) (Blaculla Mstr.) *[Παλαιοζῳολ.].* Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *εὐκυφιδῶν μακρούρων δεκαπόδων μαλακοστράκων ἀρθρωτῶν.* Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βλακστονία (ἡ) (Blackstonia) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γετνιιδῶν.* Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει πόας ἐτησίας μὲ φύλλα ἀντίθετα, ἄνθη μεμονωμένα, καταληκτικὰ καὶ κατὰ κῦμα διατεταγμένα. Ὁ κάλυξ διαιρεῖται εἰς 6 ἢ 8 τμήματα καὶ ὁ καρπὸς εἶναι κάψα μονόχωρος περικλείων πλεῖστα μικροσκοπικὰ σπέρματα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *βλακστονία ἡ διάτρητος* (Blackstonia perforata), ὡραιότατον φυτόν, κοινὸν ἐν Εὐρώπῃ, φυόμενον εἰς ἀκαλλιεργήτους ἐκτάσεις καὶ εἰς ὀρεινὰς βοσκάς. Τὸ ἀφέψημα τῶν φύλλων του χρησιμοποιεῖται εἴς τινα μέρη ὡς στομαχικόν, τονωτικὸν καὶ κατὰ τῶν διαλειπόντων πυρετῶν. Δ. Ν. Π.

βλακώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς βλάκα || ὁ ἁρμόζων εἰς βλᾶκα, μωρός, ἀνόητος.—Ἐπίρρ. *βλακωδῶς.*

Βλαμερὴ *[Γεωγρ.].* Συνοικισμὸς ἐν τῇ ὁμωνύμῳ κοιλάδι τῆς κοινότητος *Βαθέος* τῆς ἐπαρχίας Σάμου τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ.

βλάμης. Καλεῖται οὕτως ὁ διὰ κοινωνίας αἵματος ἐν ἰδιαιτέρᾳ τελετῇ ἀδελφοποιηθεὶς (βλ. λ. **ἀδελφοποιία**). Ἡ λέξις, ἐκ τῆς ἀλβανικῆς προερχομένη καὶ ἀποβᾶσα πανελλήνιος, σημαίνει γενικώτερον τὸν ἔχοντα ὑψηλὸν φρόνημα, τὸν ἀνδρεῖον, τὸν φιλότιμον, ἀλλὰ καὶ τὸν φίλεριν καὶ εὐέξαπτον.

Βλάμηδες ἐκαλοῦντο ὡσαύτως οἱ μὲ τὸν κατώτερον βαθμὸν προσλαμβανόμενοι ἀγράμματοι ἐν τῇ Φιλικῇ Ἑταιρείᾳ, οἵτινες ὡρκίζοντο ὑπὸ ἱερέως ὡς ἁπλοῖ ἀδελφοποιτοί, χωρὶς νὰ γνωρίζωσι καὶ τὸν κύριον σκοπὸν τῆς Ἑταιρείας.

— «**Βλάμηδες**». Ἑταιρεία πατριωτικὴ ἐν Σμύρνῃ ἱδρυθεῖσα τῷ 1820 ὑπὸ τοῦ Κρητὸς Μελιδόνη καὶ ἄλλων, ἀποκλειστικὸν ἔχουσα σκοπὸν τὸν ἐξοπλισμὸν χιλιάδων ὀρεινῶν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Μικρασιατῶν. Μέγα μέρος τούτων κατέφυγεν εἰς Σάμον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Πελοπόννησον καὶ Κρήτην, ὡς ἐκτίθεται ἐν τῷ Ἀρχείῳ τῶν Ἀγωνιστῶν (ἀριθ. ἐγγράφου 23896). Τ. Χ. Κ.

Βλάμης, *Δρόσος.* Πλοίαρχος ἐκ Γαλαξιδίου καὶ Φιλικός, χρησιμεύων εἰς τὴν μυστικὴν διαβίβασιν τῶν ἑταιρικῶν ἐγγράφων. Ἐξοπλίσας τὸ ἰδιόκτητον πλοῖόν του τῷ 1821, ἀπέκλεισε μετ' ἄλλων συμπολιτῶν καὶ Κεφαλλήνων τὸν Πατραϊκὸν κόλπον καὶ μετέσχε τῆς πολιορκίας τῆς Ναυπάκτου. Τῇ 20 Σεπτεμβρίου 1821 πυρποληθέντος τοῦ Γαλαξιδίου ὑπὸ τοῦ ἐπιδραμόντος ἐχθρικοῦ στόλου συνελήφθη εἰς τὸ πλοῖόν του καὶ ἀπήχθη ἐν θριάμβῳ εἰς Κωνσταντινούπολιν, μετ' ἄλλων πολλῶν, ὡς λάφυρον. Τ.Χ.Κ.

Βλάμιγκ (Vlaming), *Πέτρος.* Ὀλλανδὸς ποιητὴς (1686—1733). Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Λέϋδεν, ἐγκατέλειψεν ὅμως τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα ἀφοσιωθεὶς εἰς τὴν ποίησιν. Ἐδημοσίευσε μίαν πρωτότυπον συλλογὴν ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον: «Dischtlievende Etitspanningern» («Ποιητικὰ ξεκουράσματα»), ἐν Ἀμστελλοδάμῳ, 1710, καὶ μετέφρασε τὴν «Ἀρκαδίαν» τοῦ Σανναζάρο.

Βλάμινκ (Vlaminck), *Μαυρίκιος ντὲ—.* Διάσημος σύγχρονος ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1876 ἐκ πατρὸς μουσικοῦ, φλαμανδικῆς καταγωγῆς. Ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἐπέδειξε κλίσιν πρὸς τὴν μουσικὴν καὶ τὴν φιλολογίαν, συνέγραψε μάλιστα καὶ τρία μυθιστορήματα: «Ὅλα δι' αὐτό», «Ἀπὸ τῆς μιᾶς κλίνης εἰς τὴν ἄλλην» καὶ «Ψυχή μανεκέν», τὰ ὁποῖα ἐπῃνέθησαν διὰ τὴν δύναμιν τοῦ ὕφους καὶ τὴν περιγραφικήν των δεινότητα. Ἀλλὰ πολὺ ἐνωρὶς ἀφωσιώθη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ζωγραφικήν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ διεκρίθη ταχέως. Τῷ 1904 ἐξέθηκε διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸ Σαλὸν τῶν Ἀνεξαρτήτων, τῷ δὲ 1905 εἰς τὸ Φθινοπωρινὸν Σαλόν. Ἡ καινοφανής του τέχνη προὐκάλεσεν ἀντιρρήσεις: ἄλλους ἐνεθουσίασε καὶ ἄλλους ἐπλήρωσεν ἀπογοητεύσεως διὰ τὸ μέλλον

Digitized by Google

του ὡς ζωγράφου. Ἀλλὰ σήμερον τάσσεται μεταξὺ τῶν δύο ἢ τριῶν μεγαλυτέρων τοπιογράφων τῆς Γαλλίας. Ἰδιαίτεραι ἐκθέσεις τῶν ἔργων τοῦ Βλάμινκ, γενόμεναι τῷ 1907 εἰς τὴν αἴθουσαν Βολλάρ, τῷ 1917 εἰς τὴν αἴθουσαν Ντρυέ, τῷ 1920 εἰς τὴν αἴθουσαν Μπεριχάϊμ τοῦ νεωτέρου ἐν Παρισίοις καὶ ἕτεραί τινες λαβοῦσαι χώραν ἐν Ἀγγλίᾳ, Ἑλβετίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ Ρωσίᾳ, ἐστερέωσαν τὴν φήμην του.

Ὁ χαρακτὴρ τοῦ ἔργου τοῦ Βλάμινκ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ζωγραφικός. Διὰ τῶν ἁπλουστέρων, μᾶλλον γνησίων καὶ μᾶλλον ἀνοθεύτων μέσων, ἐπιτυγχάνει τὰ ἰσχυρότερα ἀποτελέσματα. Ἔγραφη, ὅτι κατάγεται ἀπὸ τὸν *Σεζάνν*, ὅπως, ἄλλως τε, κατὰ μέγα μέρος καὶ ὅλη ἡ σημερινὴ τέχνη τῆς Γαλλίας· ἀλλὰ αἱ μέθοδοι, διὰ τῶν ὁποίων οὗτος πραγματοποιεῖ τὰς προθέσεις του, διαφέρουν πολὺ τῶν μεθόδων τοῦ διδασκάλου του. Ὁ Βλάμινκ δὲν βλέπει τὴν φύσιν ἀντικειμενικῶς. Τὴν αἰσθάνεται ζῶσαν, παλλομένην, αἰωνίως ταρασσομένην, αἰωνίως ἀνήσυχον, ἐπικοινωνεῖ μαζί της ὡς μὲ ἕνα πλήρη ζωῆς καὶ δραστηριότητος ὀργανισμόν, ἐννοεῖ τὰς μυστικὰς της φωνάς, τὰς πολυπληθεῖς ἀπηχήσεις της. Τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτον καὶ θεμελιῶδες, οὕτως εἰπεῖν, χαρακτηριστικὸν τῆς τέχνης του. Κατὰ δεύτερον λόγον, ἀρέσκεται ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν τοπίων καὶ τῶν καιρικῶν καταστάσεων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν μᾶλλον ἔκδηλον τὸ δραματικὸν ἐνδιαφέρον. Δι' αὐτὸν ἡ φύσις δὲν εἶναι εἰδυλλιακή τις σκηνοθεσία, κατάλληλος πρὸς διακόσμησιν γραφικῶν ἐπεισοδίων καὶ ἀφελῶν σκηνῶν· ὅλως ἀντιθέτως, εἶναι εἷς κόσμος ἐν διαρκεῖ γίγνεσθαι, τοῦ ὁποίου ἡ ἐξέλιξις παρουσιάζει τραγικὴν μεγαλοπρέπειαν. Ἐκ τῆς ἀντιλήψεως ταύτης προέρχεται ἡ παραμέλησις, τὴν ὁποίαν ἐπιδεικνύει εἰς τὰς λεπτομερείας, ἡ σοφὴ διαίσθησις, διὰ τῆς ὁποίας ἐπεξεργάζεται καὶ ἀποδίδει τὰ σύνολα, αἱ συσσωρεύσεις τῶν ὄγκων, τῶν σχημάτων καὶ τῶν μορφῶν, τὰς ὁποίας παρουσιάζει ἐνίοτε εἰς τοὺς πίνακάς του. Ἀξιοσημείωτοι, πλὴν τῶν τοπίων του, εἶναι καί τινες προσωπογραφίαι τοῦ Βλάμινκ, ὡς ἡ τῆς δευτέρας κόρης του, ἐν αἷς, διὰ τῆς αὐτῆς τραχύτητος περὶ τὴν χρῆσιν τῶν ζωγραφικῶν μέσων, κατορθώνει ὄχι μόνον νὰ δημιουργήσῃ «ἀτμόσφαιραν», ἀλλὰ καὶ ν' ἀποδώσῃ τὸ βαθύτερον ἐγὼ τοῦ εἰκονιζομένου προσώπου. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων ἔργων τοῦ Βλάμινκ τάσσονται: «Τὰ ἱστία» (ἐντύπωσις ἐκ τοῦ λιμένος τῆς Χάβρης, 1905), «Προσωπογραφία γυναικὸς» (1905), «Νεκρὰ φύσις» (1906), «Προσωπογραφία μιᾶς ἀγνώστου» (1906), ἡ προμνημονευθεῖσα «Προσωπογραφία τῆς δευτέρας κόρης τοῦ ζωγράφου» (1906), «Τὸ ρυμουλκὸν» (1907), «Τὸ ἐκκρεμὲς ρυθμοῦ αὐτοκρατορίας» (1910), «Ἄποψις τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ» (1912). ἡ «Αὐτοπροσωπογραφία» του (1912), «Αἱ ὄχθαι τοῦ Ροδανοῦ» (1912), «Ἡ οἰκία τοῦ ζωγράφου» (1913), «Μέσα εἰς τὸ δάσος» (1915), «Τὸ βελγικὸν ἱστιοφόρον» (1916), «Ἀνάμεσα εἰς τὰ δένδρα» (1916), «Τὸ λιμάνι» (1917), «Τὸ τέλμα τῶν βατράχων» (1917), «Ἡ ἔξοδος ἀπὸ τὸ λιμάνι» καὶ «Τὸ χιονισμένον τοπίον».

[Βλ. M. de Vlaminck ἐν «*Les peintres français nouveaux*» μετὰ προλόγου τοῦ *F. Carco*, Paris 1920.]

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Βλανδίνη. Μάρτυς τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ τὸν ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου (161—180) διωγμὸν ἐν Λουγδούνῳ τῆς Γαλλίας, τῷ 177. Βασανιζομένη ἀπὸ πρωίας μέχρις ἑσπέρας καὶ μὲ τὸ σῶμα πλῆρες πληγῶν, ἔλεγεν ἁπλῶς «Χριστιανή εἰμι καὶ παρ' ἡμῖν οὐδὲν φαῦλον γίνεται». Τέλος ἀχθεῖσα εἰς τὸ στάδιον μετὰ τοῦ Ματούρου Σάγκτου καὶ τοῦ Ἀττάλου ἐκρεμάσθη ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, προβληθεῖσα βορὰ τῶν θηρίων· ἀλλὰ μὴ βλαβεῖσα ὑπ' αὐτῶν ἤχθη πάλιν εἰς τὴν εἱρκτήν, ἔνθα «μικρὰ καὶ ἀσθενὴς καὶ εὐκαταφρόνητος» οὖσα, ἐνεψύχου τοὺς μελλοθανάτους. Τέλος, ἀφοῦ ἐμαρτύρησαν οἱ λοιποί, «πάντων ἐσχάτη» ἤχθη εἰς τὸ στάδιον «χαίρουσα καὶ ἀγαλλομένη καὶ ὡς εἰς νυμφικὸν δεῖπνον κεκλημένη». Ἐκεῖ ἐμαστιγώθη, ἐτέθη εἰς τήγανον καὶ τέλος βληθεῖσα ἐντὸς καλάθου («γυργάνου») ἐρρίφθη εἰς τὴν μανίαν ταύρου, ὑφ' οὗ καὶ ἐφονεύθη. Δι' αὐτῆς, ὡς λέγει ὁ ἱστορικὸς Εὐσέβιος, «ἐπέδειξεν ὁ Χριστὸς ὅτι τὰ παρ' ἀνθρώποις εὐτελῆ καὶ ἀηδῆ καὶ εὐκαταφρόνητα φαινόμενα μεγάλης καταξιοῦται παρὰ Θεοῦ δόξης διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην» (ἴδε *Εὐσεβίου* Ἐκκλ. ἱστορ. 5, 1). —Ω.

Μ. Βλάμινκ: *Προσωπογραφία μιᾶς κόρης του.*

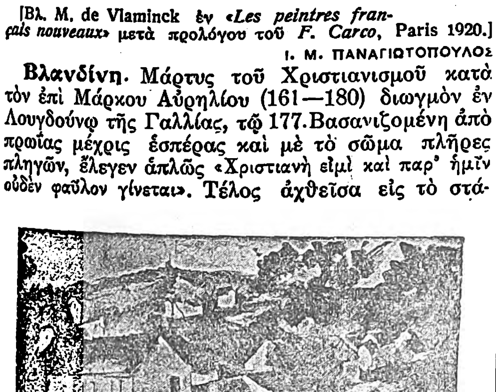

Μ. Βλάμινκ: *Ἄποψις τοῦ Σαίν-Ζερμαίν.*

Βλάνδον *[Γεωγρ.]* βλ. λ. Δεσποτικόν.

Μ. Βλάμινκ: *Τὸ λιμάνι.*

Βλάνδος (Blandus). Ρωμαϊκὸν ἐπωνύμιον (cognomen), τὸ ὁποῖον ἔφερον, πλὴν ἄλλων, καὶ πολλὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τῶν Ρουβελλίων (βλ. λ.).

Οἱ ἐπιφανέστατοι ἐκ τῶν φερόντων τὸ ἐπωνύμιον τοῦτο ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς:

—1) *Βλάνδος*. Ρήτωρ, διδάξας τὴν ρητορικὴν ἐν Ρώμῃ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου. Μεταξὺ ἄλλων ἐπιφανῶν Ρωμαίων, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν μαθηταὶ τοῦ Βλάνδου, ἀναφέρεται καὶ ὁ Φαβιανός. Τὸ κύριον ὄνομα (praenomen) καὶ τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας τοῦ Βλάνδου τούτου τοῦ ρήτορος δὲν εἶναι γνωστά.

—2) *Βλάνδος, Γάϊος Ρουβέλλιος* (G. Rubellius Blandus). Ρωμαῖος συγκλητικός, καταγόμενος ἐκ Τιβούρων, ὅθεν ὁ πάππος του, ἱππεὺς Ρωμαῖος, εἶχε μεταναστεύσει εἰς τὴν Ρώμην. Ὁ Βλάνδος εἶχε μεγάλην πολιτικὴν ἰσχὺν ἐν Ρώμῃ, ἰδίως ἕνεκα τῶν στενῶν φιλικῶν δεσμῶν του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Τιβέριον, τοῦ ὁποίου καὶ ἐνυμφεύθη τὴν ἐγγόνην *Ἰουλίαν* (τῷ 33 μ. Χ.), θυγατέρα τοῦ Δρούσου (προαποθανόντος υἱοῦ τοῦ Τιβερίου) καὶ χήραν τοῦ Νέρωνος, τοῦ υἱοῦ τοῦ Γερμανικοῦ. Ἐκ τῆς Ἰουλίας ταύτης ἀπέκτησεν υἱὸν ὁ Βλάνδος, τὸν *Ρουβέλλιον Πλαῦτον*, ὁ ὁποῖος ἐφημίζετο ὡς ἀνὴρ συντηρητικός, σοβαρὸς καὶ ἁγνός, ἦτο δὲ ἕνεκα τῶν προτερημάτων αὐτοῦ τούτων ὕποπτος εἰς τὸν αὐτοκράτορα Νέρωνα (βλ. λ. Πλαῦτος καὶ Ρουβέλλιοι).

—3) *Βλάνδος, Ρουβέλλιος*, ὁ νεώτερος. Οὗτος, ἀγνώστον ποῖον κύριον ὄνομα φέρων, ἦτο υἱὸς τοῦ *Ρουβελλίου Πλαύτου*, τοῦ ὁποίου ἐκληρονόμησε τὴν ὑψηλὴν θέσιν μεταξὺ τῆς Ρωμαϊκῆς ἀριστοκρατίας, ὄχι ὅμως καὶ τὴν προσωπικὴν ἀξίαν. Ὑπὸ τοῦ Ἰουβεναλίου περιγράφεται οὗτος ὡς τύπος ἐκπεφυλισμένου ἀπογόνου μεγάλων προγόνων, ὡς ὑπερήφανος ἀριστοκράτης καυχώμενος διὰ τὴν καταγωγήν του καὶ διὰ τὴν συγγένειάν του πρὸς ὑψηλὰ πρόσωπα, αὐτὸς ὅμως οὐδεμίαν προσωπικὴν ἀξίαν ἔχων.

Γ. Ι. ΚΑΡΒΕΛΑΣ

βλανδφορδία (ἡ) (Blandfordia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν*. Εἶναι πόαι ἐτήσιαι ἢ πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῆς Αὐστραλίας, διακρινόμεναι ἐκ τῶν ἰνωδῶν ριζωμάτων, τῶν ἐπιμήκων καὶ λεπτῶν φύλλων καὶ τῶν ἀνθέων, ἅτινα εἶναι διατεταγμένα κατὰ καταληκτικοὺς βότρυς καὶ ἔχουσιν ἔγχρωμον περιάνθιον καὶ ἓξ στήμονας. Ἡ φοθήκη εἶναι τοποθετημένη ἐφ' ἁπλοῦ στύλου καὶ κατὰ τὴν ὡρίμανσίν της μεταβάλλεται εἰς πρισματικὴν κάψαν, περικλείουσαν ἀρκετὸν ἀριθμὸν σπερμάτων καὶ ἀνοίγουσαν εἰς δύο ὅμοια ἡμίση.

Τὸ γένος βλανδφορδία περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερα: *βλανδφορδία ἡ γουννιγγάμειος* (Blandfordia Gunninghamii), ἥτις εἶναι πόα πολυετὴς μὲ πλῆθος ἰνωδῶν ριζωμάτων, μὲ ἄφθονα φύλλα καὶ ἄνθη μεγάλα, κωδωνοειδῆ, κατὰ τὸ ἥμισυ ἐρυθρὰ καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ κίτρινα. Τὸ εἶδος τοῦτο καλλιεργεῖται ἐπιτυχῶς εἰς τὴν μέσην Εὐρώπην.

Δ. Ν. Π.

Βλανινὴ *[Γεωγρ.]*. Χώρα τοῦ Πόντου ἐν τῇ Παφλαγονίᾳ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Στράβωνος.

Α. Α. Π.

βλανίουλος (ὁ) (Blaniulus) *[Ζῳολ.]*. Γένος μυριαπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *χηλογνάθων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰουλιδῶν*. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶναι τυφλὰ καὶ ἀπαντῶσι πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *βλανίουλος ὁ στικτὸς* (Blaniulus guttulatus), ὅστις ἔχει ὠχρόφαιον χρῶμα καὶ φέρει ἐρυθρὰ στίγματα. Εἶναι βλαβερώτατον εἰς τοὺς κήπους καὶ ἐπιφέρει μεγάλας βλάβας εἰς τὰ σπέρματα καὶ εἰς τοὺς καρπούς, ἰδίως δὲ εἰς τὰς φράουλας.

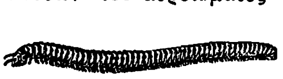

Βλανίουλος ὁ στικτός.

Δ. Ν. Π.

βλανκόα (ἡ) (Blancoa) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μονοκοτυληδόνων* τῆς οἰκογενείας τῶν *αἱμοδεριδῶν*, περιλαμβάνον ἓν καὶ μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

βλάνος (ὁ) (Blanus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαυριδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμφισβαινιτῶν*. Οἱ βλάνοι ἔχουσι μέτριον μέγεθος, ὁμοιάζουσι δὲ περισσότερον πρὸς τοὺς ὄφεις ἐκ τοῦ ὅτι ἀμοιροῦσι ποδῶν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *βλάνος ὁ φαιὸς* (Blanus cinereus), ἀπαντῶν εἰς τὴν Ἱσπανίαν, τὴν Πορτογαλίαν καὶ τὴν Βόρειον Ἀφρικήν. Δ. Ν. Π.

Βλάνος ὁ φαιός.

Βλαντῆς. —1) *Σπυρίδων*. Ἕλλην λόγιος γεννηθεὶς ἐν Βενετίᾳ κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1765 ἐκ πατρὸς *Φραγκίσκου Βλαντῆ*, Κυθηρίου, καὶ μητρὸς *Ἑλένης Στάθη*. Φοιτήσας ἐν τῇ ἀκμαζούσῃ τότε ἐν Βενετίᾳ καὶ νῦν ἐρήμῳ μαθητῶν Φλαγγινείῳ (βλ. λ.) ἑλληνικῇ σχολῇ, ἥτις διηυθύνετο τότε ὑπὸ τοῦ Κεφαλλῆνος ἱερομονάχου Ἀγαπίου Λοβέρδου, ἐδιδάχθη τὰ ἑλληνικὰ καὶ λατινικὰ γράμματα, συγχρόνως δὲ ἐσπούδαζεν ἐν τῇ σχολῇ τῶν Ἰησουιτῶν τὴν φιλοσοφίαν, τὰ μαθηματικὰ καὶ τὰς γλώσσας, παρακολουθῶν συνάμα στοιχειώδη μαθήματα δικαίου. Τοσαύτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἐκ παίδων φιλομάθειά του καὶ τόσον ἀλματικὴ ἡ εἰς τὰ γράμματα ἐπίδοσίς του, ὥστε, δεκαπενταετὴς

Μ. Βλάμινκ: *Τὸ τέλμα τῶν βατράχων.*

Digitized by Google

μόλις, μετέφρασε τοὺς «Περὶ ῥήτορος» («De oratore») διαλόγους τοῦ Κικέρωνος. Διαπρέψας, παρὰ τὰς οἰκονομικὰς αὐτοῦ περιπετείας, ὡς λόγιος καὶ ὡς διδάσκαλος, ἰδίᾳ δὲ διὸ κηρυγμάτων ἐν τῷ ἐν Βενετίᾳ περικαλλεῖ ναῷ τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ διὰ φιλολογικῶν διαλέξεων, γιγνομένων παρ' αὐτοῦ ἐν ταῖς ἑσπεριναῖς συγκεντρώσεσιν ἀριστοκρατικῶν οἴκων τῆς Βενετίας, ἀπέκτησε τοσαύτην φήμην, ὥστε ἐν ἔτει 1794, ἀποθανόντος τοῦ εἰρημένου διευθυντοῦ τῆς Φλαγγινείου σχολῆς Λοβέρδου, ἐκλήθη εἰς διαδοχὴν αὐτοῦ, κριθεὶς ὁ μόνος πρὸς τοῦτο κατάλληλος, παρὰ τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας του, ἕνεκα τοῦ ὁποίου καὶ μόνον ἐδόθη εἰς τὸν διορισμόν του προσωρινὸς χαρακτήρ.

Ὁ Βλαντῆς ἔδωκε νέαν ζωὴν εἰς τὴν σχολήν, κατορθώσας νὰ προσελκύσῃ, ἐκτὸς τοῦ συνόλου τῶν Ἑλληνοπαίδων, πολλοὺς ξένους μαθητάς, Ἰταλοὺς καὶ ἄλλους. Ὅθεν οἱ ἔφοροι, ἐκτιμῶντες τὴν τοιαύτην δρᾶσίν του, διώρισαν αὐτὸν μετὰ δύο ἔτη (1796) ὁριστικὸν πλέον διευθυντήν. Ἐκ τῆς σχολῆς ἐκείνης ἐξῆλθον τότε ἄνδρες διαπρέψαντες ἐν τοῖς γράμμασι καὶ ταῖς ἐπιστήμαις, οἷοι οἱ φιλόλογοι Αἰμίλιος Τυπάλδος καὶ Ἰωάννης Βελούδιος, ὁ τοῦ Βλαντῆ διάδοχος ἐν τῇ σχολῇ, ὁ ἐν Βενετίᾳ διαπρέψας νομομαθὴς Σπ. Καλούτσης, ὁ ἰατρὸς Χαριτᾶτος καὶ ἄλλοι. Παρέμεινε δὲ ὁ Βλαντῆς πιστὸς καὶ ἀκλόνητος ἐν τῇ διευθύνσει τῆς σχολῆς μέχρι τέλους τοῦ βίου του, ἀποκρούσας, καίπερ πτωχός, ἄλλας γενομένας εἰς αὐτὸν προτάσεις ἐπικερδεστέρων θέσεων, ἐν αὐτῇ τῇ Βενετίᾳ παρ' Ἰταλῶν, ὡς καὶ ἐκ Βουκουρεστίου καὶ Σεβενίκου. Ἡ τῷ 1808 ἱδρυθεῖσα ἐν Κερκύρᾳ, πρωτοβουλίᾳ τῶν Γάλλων φιλελλήνων, ἀκαδημία ἐξέλεξε τὸν Βλαντῆν ἀντεπιστέλλον μέλος, ἔμελλε δὲ νὰ ψηφίσῃ τοῦτον τακτικὸν καὶ ἡ τῆς Βενετίας (Ateneo Veneto), ἀλλ' ὁ Βλαντῆς ἐματαίωσε τὴν ἐκλογήν του, δικαιολογηθεὶς ὅτι, πένης ὢν καὶ διὰ πολυμόχθου ἐργασίας συντηρῶν τὴν πολυμελῆ οἰκογένειάν του, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ παρακολουθῇ τὰς συνεδριάσεις. Ὁ Βλαντῆς ἐπεστάτησεν εἰς τὴν ἔκδοσιν διαφόρων Ἑλλήνων συγγραφέων ἐν τῷ τυπογραφείῳ τῶν Θεοδοσίων. Ἐν γένει δὲ ἡ πνευματικὴ δρᾶσίς του ὑπῆρξε περιφανὴς διὰ τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ. Ἀλλ' οἱ κόποι, αἱ οἰκονομικαὶ στενοχωρίαι, ἡ τύφλωσις τῆς συζύγου του καὶ ἄλλα παθήματα ἐπέσπευσαν τὸ τέρμα τοῦ βίου του, ἐπελθὸν ἐν ἔτει 1830. Ὑπῆρξε δ' ἐκ τῶν πολυγραφωτέρων Ἑλλήνων λογίων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἔργα αὐτοῦ ὑπῆρξαν: —Α') Πρωτότυπα: «Λεξικὸν τρίγλωσσον» (Νεοελληνικόν, γαλλικὸν καὶ ἰταλικόν)· «Λεξικὸν ἰταλοελληνικόν»· «Πρόχειρον ἑλληνικὸν λεξικόν»· «Γραμματικὴ ἑλληνικὴ πρὸς χρῆσιν τῶν Ἰταλῶν»· *Ὁμήρου* «Ἰλιάς», μετὰ σχολίων· *Θουκυδίδου* «Πελοποννησιακὸς πόλεμος», μετὰ σχολίων· «Τὰ περὶ Χαιρρέαν καὶ Καλλιρρόην» ἐρωτικὰ διηγήματα *Χαρίτωνος* τοῦ *Ἀφροδισιέως*. Ἐπίσης προέβη εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν νέων ἐκδόσεων ἑλληνικῶν λεξικῶν τοῦ *Βλάχου*, τοῦ *Βαρίνου* καὶ τοῦ *Γαζῆ*, τοῦ νεοελληνικοῦ τοῦ *Βενδότη* καὶ τοῦ γαλλοελληνικοῦ τοῦ *Ζαλίκη*.—Β') Μεταφράσεις εἰς τὴν ἰταλικήν: *Ἡρακλείδου* τοῦ *Ποντικοῦ* «Περὶ Πολιτειῶν»· *Κτησίου* τοῦ *Κνιδίου*, «Τὰ Περσικὰ καὶ τὰ Ἰνδικά»· *Νικολάου Δαμασκηνοῦ*, «Ἱστορίαι καὶ λείψανα»· *Κόνωνος*, «Διηγήσεις ν'»· *Μέμνονος*, «Ἱστορικὸν Ποντικῆς Ἡρακλείας»· *Χίωνος*, «Ἐπιστολαὶ ξξ»· *Κλαυδίου Αἰλιανοῦ*, «Ποικίλης Ἱστορίας βιβλία ια'»· *Φλέγοντος Τραλλιανοῦ*, «Τὰ Χρονικὰ κ.τ.λ.»· *Πτολεμαίου Ἡφαιστίωνος*, «Λόγοι ι'»· *Ἀγαθαρχίδου*, «Ἱστορικόν, λείψανα καὶ συνόψεις»· *Δεξίππου Ἀθηναίου*, «Ἱστοριῶν λείψανα»· *Ἡσυχίου*, «Καθολικῆς ἱστορίας λείψανα»· *Ὀλυμπιοδώρου*, «Ἱστοριῶν λείψανα»· *Εὐναπίου Σαρδιανοῦ*, «Λείψανα»· *Διονυσίου Ἁλικαρνασσέως*, «Περὶ τῶν ἀττικῶν ῥητόρων ὑπομνηματισμοί», «Περὶ ἀξιομιμήτων ἱστορικῶν», λόγος «Περὶ Δημοσθένους», «Ἀπάντησις εἰς ἐπιστολὴν Γναίου Πομπηΐου»· *Ἀρριανοῦ*, «Περίπλους Ἐρυθρᾶς θαλάσσης». —Γ') Μεταφράσεις εἰς τὴν ἑλληνικήν: «Μεταμορφώσεις τοῦ Ὀβιδίου», μετ' ἐπεξηγήσεων ὑφ' ἕκαστον μῦθον· *Κορνηλίου Νέπωτος*, «Βίοι». *Γεωργίου Βενδότου* «Γραμματικὴ τῆς γαλλικῆς γλώσσης», *Βοκκακίου* «22 ἐκλεκτὰ διηγήματα», *Γολδόνη*, «Τὸ καφενεῖον» καί, τὸ σπουδαιότατον πάντων, ἡ ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ μετάφρασις τῆς «Ἱστορίας τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος» εἰς τόμους τρεῖς (1808)· ἐπίσης καὶ ἄλλα, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός. — Δ') *Ἀνέκδοτα* ἔργα του: Μετάφρασις τοῦ «Περὶ ῥήτορος» (De oratore») εἰς τὴν ἰταλικήν· ὡς καὶ λόγοι, διαλέξεις, σονέτα, ἐλεγεῖα, ἅπαντα ταῦτα ἰταλιστί.

— 2) *Ἀνδρέας*. Νομικὸς καὶ φιλόλογος, γεννηθεὶς ἐν Λευκάδι τῷ 1811. Μαθητεύσας ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ καὶ παρὰ τῷ Μουστοξύδῃ καὶ Φιλητᾷ, μετέβη εἶτα εἰς Σιέναν καὶ ἐγγραφεὶς εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ ἐκεῖ πανεπιστημίου ἐξῆλθεν αὐτῆς ὡς ἀριστοῦχος διδάκτωρ. Εἶτα ἐπανακάμψας εἰς τὴν γενέτειραν ἐδικηγόρησεν ἐκεῖ ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν, ἐργασθεὶς ἅμα ἐκθύμως ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Διετέλεσε δὲ γραμματεὺς τῆς Βουλῆς Κερκύρας καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν πληρεξούσιος Λευκάδος ἐν τῇ Ἐθνοσυνελεύσει τοῦ 1864. Ὁ Ἀνδρέας Βλαντῆς ὑπῆρξεν ἐκ τῶν διαπρεπῶν λογίων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἀσχοληθεὶς εἰς ἑρμηνείας ἐπιγραφῶν καὶ εἰς κατάρτισιν λεξικῶν. Ἄξιον δὲ ὅλως ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι τὸ λεξικὸν αὐτοῦ τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Νομοτεχνικὸν ἰταλικὸν καὶ ἑλληνικὸν λεξικόν», βραβευθὲν ἐν διαγωνισμῷ, ὃν εἶχε προκηρύξει αὐτὴ ἡ κυβέρνησις τῆς Ἑπτανήσου. Ἡ συγγραφὴ τοῦ λεξικοῦ τούτου ὑπῆρξε διά τε τὴν Ἑπτάνησον καὶ τὸν Ἑλληνισμὸν ἐν γένει μέγα ἱστορικὸν καὶ ἐθνικὸν γεγονός, διότι δι' αὐτοῦ κατωρθώθη νὰ καταργηθῇ ἡ μέχρι τότε ὡς ἐπίσημος κρατοῦσα ἰταλικὴ γλῶσσα ἔν τε τοῖς δικαστηρίοις καὶ τοῖς λοιποῖς δημοσίοις γραφείοις καὶ νὰ ἐπιβληθῇ ἀντ' αὐτῆς ἡ ἑλληνική. Προσθετέον, ὅτι ἐν τῷ ὡς εἴρηται διαγωνισμῷ ἐκείνῳ τινὰ τῶν ἀπορριφθέντων λεξικῶν εἶχον συγγραφῇ ὑπὸ καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου. Ὁ Ἀνδρέας Βλαντῆς ἀπέθανεν ἐν Λευκάδι τῷ 1885.

3) ***Σπυρίδων Ἀνδρέου***. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1855 ἐν Λευκάδι. Σπουδάσας τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν τῇ Ζωσιμαίᾳ Σχολῇ τῶν Ἰωαννίνων καὶ ὢν τὰ μάλιστα γλωσσομαθής, μετέβη εἰς Πίζαν τῆς Ἰταλίας (1877), καὶ ἐγγραφεὶς εἰς τὸ ἐκεῖ πανεπιστήμιον, ἐγένετο διδάκτωρ τοῦ δικαίου. Κάτοχος δὲ ὢν τῆς ἑλληνικῆς τε καὶ ἰταλικῆς φιλολογίας, ἐδημοσιογράφησεν ἐθνωφελῶς ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐκεῖ πενταετοῦς διαμονῆς του, γράψας ἐκθύμως οὐ μόνον εἰς τὸν ἰταλικόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν γαλλικὸν τύπον ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῆς Ἠπείρου καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἰωαννίνων, λαβὼν θερμὰ εὐχαριστήρια ἔγγραφα παρὰ τῶν τότε προκρίτων Ἰωαννιτῶν. Τῷ 1882, ἐπανελθὼν εἰς Λευκάδα, ἤσκησεν ἔκτοτε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα, ἀπὸ δὲ τοῦ 1883 ἐγένετο ἐπίτιμος πρόξενος τῆς Ἰταλίας καὶ ἀπὸ τοῦ 1914 καὶ τῆς Γαλλίας. Ἐπίσης τῷ 1910 ἐξελέγη βουλευτὴς Κερκύρας. Ὁ Σπυρίδων Βλαντῆς, πλὴν τῶν ἐν περιοδικοῖς καὶ τῷ ἡμερησίῳ τύπῳ δημοσιευμάτων του, ἐξέδωκε καὶ τὰ ἑξῆς ἔργα, γεγραμμένα ἑλληνιστί: «Ἡ Λευκὰς ὑπὸ τοὺς Φράγκους, τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Ἐνετούς», «Οἱ Γάλλοι ἐν Λευκάδι», «Ἡ νῆσος Λευκὰς καὶ ἡ πόλις αὐτῆς ἀνὰ τοὺς αἰῶνας», «Δρᾶσις τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου ἐν Λευκάδι», «Ἐθνικὴ δρᾶσις τοῦ Ἰωάννου Ζαμπελίου», «Τὰ Ἰωάννινα», «Σουλτάνα Κερκυραία», «Ἡ ἕνωσις τῆς Ἑπτανήσου», «Τρεῖς διδάσκαλοι τοῦ Γένους (Ψαλλίδας, Δάρβαρις, Βλαντῆς Κυθήριος)», «Ἱστορία τοῦ φρουρίου Λευκάδος», «Μεταναστεύσεις ἐκ Λευκάδος εἰς Ἰθάκην», «Τὸ γλωσσικὸν ζήτημα Ἑλλήνων καὶ Ἰταλῶν». Ἑτέρωθεν σημαντικὴ εἶναι ἡ ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι τοῦ Ναπολεοντείου Κώδικος ἀποδεκτὴ γενομένη ἐπίσημος ἐργασία του, γαλλιστὶ γεγραμμένη, ὑπὸ τὸν τίτλον «Mémoire sur les modifications introduites dans le code jonien». Παρὰ τὸ πλῆθος ὅμως τῶν ἐργασιῶν του τούτων ὁ Σπυρίδων Βλαντῆς ζῇ ἀθορύβως ἐν τῇ γενετείρᾳ του, ὢν πρότυπον μετριόφρονος καὶ ἀνεπιτηδεύτου ἀνδρός.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Α') Περὶ Σπυρίδωνος Βλαντῆ τοῦ Κυθηρίου· α') Βιβλιογραφία αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἐκ Λευκάδος Σπυρ. Βλαντῆ ὑπὸ τὸν τίτλον «Τρεῖς Διδάσκαλοι τοῦ Γένους» (ἔνθ. ἀνωτ.). β') Νεκρολογία αὐτοῦ ὑπὸ *Αἰμ. Τυπάλδου* ἐν τῇ «Biografia degl' illustri Italiani» (τόμ. 5 φυλλ. Δ'). ὑπὸ *Μουστοξύδου* ἐν τῇ Ἐθνικῇ Ἐφημερίδι (ἀριθ. 46, ἔτος 5ον), ὑπὸ τῆς Gazzetta di Venezia, ὑπὸ *Φαρμακίδου* ἐν τῷ «Λογίῳ Ἑρμῇ» τῆς Βιέννης. Ἐπίσης ὅρα τὰ περὶ αὐτοῦ γραφέντα ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ μεγάλου λεξικοῦ τοῦ *Κούμα*, ἐν τῷ Δοκιμίῳ τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας τοῦ *Ρίζου* καὶ ἐν τῇ «Ἰταλικῇ Βιβλιοθήκῃ» τοῦ *Ἀμπροζόλη*.— Β') Περὶ Ἀνδρέου Βλαντῆ. Τὰ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του *Σπυρίδωνος* γραφέντα ἐν τῷ «Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας» (Νέα Σειρὰ Τόμος Α', σελὶς 139).

Κ. Μ. ΜΕΚΙΟΣ

Βλαντιβοστόκ· βλ. Βλαδιβοστόκ.

Βλαντιμίρ· βλ. Βλαδιμίρ, Βλαδίμιρος.

Βλαντισλάβ· βλ. Βλαδίσλαος.

Βλαντούσια *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Στύλια.

βλανχαιτία (ἡ) (Blanchetia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Ἀμερικῆς.

Δ. Ν. Π.

βλὰξ (ὁ, ἡ)· γεν. *βλακός*, πληθ. *οἱ βλᾶκες*· μωρός, ἀνόητος, νωθρὸς τὴν διάνοιαν· δημ. ***βλάκας***· (παραθ. *βλακικώτερος—βλακικώτατος* καὶ *βλακίστερος—βλακίστατος*).—Ἐπίρρ. ***βλακικῶς***.

— [ΨΥΧΙΑΤΡ.] Ἡ βλακεία εἶναι συγγενὴς ἢ ἐπίκτητος διανοητικὴ ἐξασθένησις, καθ' ἣν τὸ ἄτομον παραμένει εἰς κατωτάτην βαθμίδα διανοητικῆς ἀναπτύξεως. Ἐξασθενήσεων τοιούτων ὑπάρχουσι πολλαὶ διαβαθμίσεις. Αἱ κατώτεραι πλησιάζουσι πρὸς τὴν *ἰδιωτίαν* ἢ *μωρίαν*, καθ' ἣν τὸ ἄτομον στερεῖται τελείως, ἢ σχεδόν, πάσης διανοητικῆς ζωῆς, περιοριζόμενον εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν τῶν λειτουργιῶν τῆς αὐτοσυντηρήσεως, καὶ ἀντιδρῶν οἱονεὶ αὐτοματικῶς καὶ οὐχὶ μετ' αὐτοσυνειδησίας πρὸς τὸ περιβάλλον. Οἱ ἀνώτεροι βαθμοί, ἔνθα οἱ *μικρόνοες*, πλησιάζουσι πρὸς τὰς διανοητικὰς καταστάσεις τοῦ μέσου διανοητικοῦ τύπου, καθ' ἃς καὶ ἀποταμίευσις παραστάσεων καὶ κανονικὴ σχετικῶς ἐπεξεργασία τούτων τελεῖται, καὶ συνείδησις ὑπάρχει, ἱκανὴ νὰ ἀντιδρᾷ, ὁπωσδήποτε κανονικῶς, πρὸς τὰς στοιχειώδεις ἀπαιτήσεις τοῦ περιβάλλοντος καὶ νὰ προσαρμόζῃ πρὸς τὰς ὑποτυπώδεις ἀνάγκας τοῦ καθ' ἡμέραν βίου.

Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἄκρων περιλαμβάνονται οἱ διάφοροι βαθμοὶ βλακείας. Αἱ καταστάσεις αὗται προέρχονται γενικῶς ἐξ ἀτελοῦς ἀναπτύξεως τοῦ ἐγκεφάλου, ἐξ ἧς καὶ ἡ ἀτελὴς τῆς διανοίας ἀνάπτυξις. Αἱ αἰτίαι εἶναι εἴτε κληρονομικαὶ (σύφιλις, ἀλκοολισμός, μορφινισμός, κοκκαϊνισμός, μολυβδίασις, αἱμομειξία, φρενοπάθεια ἢ ψυχοπάθεια τῶν ἀνιόντων κλπ.), εἴτε βλάβαι κατὰ τὴν ἐνδομήτριον ζωὴν (ὡς π. χ. πλῆξις τῆς κοιλίας τῆς ἐγκύου μητρός, πτῶσις ταύτης, συχνοὶ τοκετοί, ἐγκυμοσύνη ὄψιμος, προσπάθεια ἐκτρώσεως, πρόωρος τοκετὸς κτλ.), ἢ βλάβαι κατὰ τὸν τοκετὸν (δυστοκία συνεπείᾳ στενώσεως τῆς πυέλου, βλάβαι ἐκ τοῦ ἐμβρυουλκοῦ, κακώσεις τοῦ κρανίου κτλ.), εἴτε νόσοι κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν λοιμώδεις (τῦφος, ἱλαρά, ὀστρακιά, μηνιγγῖτις, ἐγκεφαλῖτις, ἐγκεφαλικὴ πολιομυελῖτις), εἴτε ὑδροκεφαλία οἱασδήποτε αἰτίας κλπ., εἴτε ἐπίκτητος σύφιλις (ἐκ τῆς τροφοῦ ἢ τῆς παιδαγωγοῦ), ἀλκοολισμός, ῥαχῖτις, ἀτελὴς ἀνάπτυξις τοῦ θυρεοειδοῦς κτλ., εἴτε τραυματισμὸς τοῦ κρανίου καὶ βλάβη τοῦ ἐγκεφάλου διὰ πλήξεως, πτώσεως κλπ. Ἔστιν ὅτε πλειότεροι τοῦ ἑνὸς παράγοντες συμβάλλουσιν εἰς τὴν ἀποβλάκωσιν. Εὐνόητον, ὅτι εἰς τὰς βαρείας μορφάς, ἰδίως ἐκείνας εἰς τὰς ὁποίας ὑπάρχουσιν ἀνατομικαὶ βλάβαι τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ δὴ κατὰ τὰς μοίρας τὰς ἐχούσας σχέσιν πρὸς τὰς λειτουργίας τῆς κινητικότητος, τῆς λαλιᾶς, ἢ τῶν αἰσθητηρίων (πρὸ πάντων τῆς ὁράσεως καὶ ἀκοῆς), δυνατὸν νὰ συνυπάρχωσι καὶ ἡμιπληγίαι ἢ παραπληγίαι, διαταραχαὶ τῆς λαλιᾶς (ἀφασία κλπ.), τῆς ὁράσεως, τῆς ἀκοῆς κ.τ.λ. Ἐπὶ πλήρους βλάβης τῆς ἀκοῆς προκύπτει καὶ *κωφαλαλία*. Ἐπίσης δυνατὸν νὰ ὑπάρχωσι καὶ συνδεδυασμέναι ἐκδηλώσεις, ἀνάλογοι πρὸς συνύπαρξιν πολλαπλῶν ἐγκεφαλικῶν βλαβῶν.

Ἐκτὸς τῶν καταστάσεων τούτων, καὶ ἄλλων σχετικῶν πρὸς βαθυτέρας βλάβας διαφόρων κέντρων καὶ ὁδῶν τοῦ ἐγκεφάλου, παρατηροῦνται ἐνίοτε εἰς τοὺς πάσχοντας καὶ *ἐκφυλιστικὰ στίγματα*, ὡς *πολυδακτυλία*, *πολυμαστία*, *κρυπτορχισμὸς* κτλ., τὰ ὁποῖα προδίδουσιν ἐνδογενῆ τὸν συντελεστὴν τῆς προελεύσεώς των.

Μεταξὺ τῶν διαφόρων μέσων καὶ μεθόδων διαγνώσεως καὶ διαβαθμίσεως τῶν καθ' ἑκάστην περιπτώσεων, ἰδίᾳ τῶν βαρυτέρων, εἶναι καὶ ἡ μέθοδος Binet-Simon.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Seguin*, Traitement moral, hygiène et éducation des idiots, 1846.—*Sollier*, Psychologie de l'idiot et de l'imbécile, 1891.—*Kraepelin*, Psychiatrie, 1903.—*Weygandt*. Ueber Idiotie, 1905.—*Voisin*, L'idiotie, 1910.—*Heller*, Ueber Psychologie und Psychopathologie des Kindes, 1911.—*Clouston*, Lectures on mental diseases, 1921.—*Bleuler*, Psychiatrie, 1923.—*Decroly*, L'éducation des anormaux, 1923.—*Binet-Simon*, L'intelligence des imbéciles, ἐν Annales de Psychologie.

Γ. ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ

— [ΑΣΤ. ΔΙΚ.] Ἡ βλακεία σαφῶς διακρίνεται ἀπὸ τῆς ἁπλῆς μωρίας, ἥτις οὐδεμίαν κέκτηται διὰ τὸ δίκαιον σημασίαν. Ἀντιθέτως οἱ βλᾶκες ἀποτελοῦν ἀντικείμενον δικαίου. Κατὰ τὸ ῥωμαϊκὸν δίκαιον οὗτοι διετέλουν ὑπὸ *κηδεμονίαν*. Παρ' ἡμῖν τὰ κατ' αὐτοὺς ῥυθμίζει ὁ νόμος ΧΠΘ' τοῦ 1861 «περὶ ἀνηλίκων, ἐπιτροπείας, χειραφεσίας καὶ κηδεμονίας αὐτῶν», ὁρίσας (ἄρθρ. 115 κ. ἑ.), ὅτι οἱ συγγενεῖς, ὁ σύζυγος, ὁ ἐπίτροπος ἢ ὁ κηδεμὼν τοῦ βλακός, ὡς καὶ ὁ εἰσαγγελεὺς ἐξ ἐπαγγέλματος δύνανται νὰ ζητήσωσι τὴν ἀπαγόρευσιν αὐτοῦ παρὰ τοῦ πρωτοδικείου, τῆς σχετικῆς δ' ἀποφάσεως τελεσιδίκου καταστάσης διορίζονται τοῦ ἀπαγορευθέντος ἐπίτροπος καὶ παρεπίτροπος ὑπὸ τοῦ πρωτοδικείου, ἐκτὸς ἐὰν πρόκειται περὶ ἀπαγορευθείσης συζύγου, ὅτε αὐτοδικαίως ἐπίτροπος ταύτης εἶναι ὁ σύζυγος. Ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ βλ. ἀπαγόρευσις, ἐπιτροπεία, ἱκανότης, νόσος, ὑγεία.

Δ. Φ. Π.

—[ΠΟΙΝ. ΔΙΚ.] Κατὰ τὸ ἄρθρον 86 τοῦ ποινικοῦ νόμου, πρᾶξίς τις δὲν δύναται νὰ καταλογισθῇ εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἐξετέλεσαν ταύτην ἐνῷ δὲν ἦσαν κύριοι τῆς χρήσεως τοῦ λογικοῦ. Εἰς τὴν τάξιν δὲ τῶν τοιούτων ἀνήκουν καὶ ὅσοι ἐκ *βλακείας* δὲν δύνανται νὰ κρίνωσιν ὀρθῶς τῶν πράξεών των τὰς συνεπείας, ἢ νὰ κατανοήσωσι τὸ ἀξιόποινον αὐτῶν.

Ἡ διάταξις αὕτη εὑρίσκεται ἐν τῷ Κεφαλαίῳ Ε' τοῦ ποινικοῦ νόμου, ἐπιγραφομένου: «Περὶ καταλογισμοῦ τῶν πράξεων». Κατ' ὀρθὴν ἑρμηνείαν, διδομένην ὑπὸ τῆς Ἐπιστήμης, ἡ ἱκανότης πρὸς καταλογισμὸν εἶναι προϋπόθεσις τῆς ἐνοχῆς, τουτέστι τοῦ δόλου καὶ τῆς ἀμελείας. Συνεπῶς ὁ μὴ ἱκανὸς πρὸς καταλογισμὸν δὲν δύναται νὰ πράξῃ οὔτε ἐκ δόλου οὔτε ἐξ ἀμελείας, ἐπειδὴ δὲ ὁ δόλος ἢ ἡ ἀμέλεια εἶναι στοιχεῖον πάσης ἐγκληματικῆς πράξεως (ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦν τὰ πταίσματα, ἔνθα κατὰ νόμον ἀρκεῖ καὶ «ἁπλῆ ἀμέλεια». Περὶ καταλογισμοῦ τῶν πταισμάτων πραγματεύονται τὰ ἄρθρα 511 καὶ ἐπ. τοῦ ποινικοῦ νόμου), ὁ ἀνίκανος πρὸς καταλογισμὸν δὲν δύναται νὰ πράξῃ ἔγκλημα. Ἀνίκανος πρὸς καταλογισμὸν κατὰ νόμον, ὡς ἀνωτέρω, εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις ἐτέλεσε τὴν πρᾶξιν καθ' ὃν χρόνον δὲν ἦτο κύριος τῆς χρήσεως τοῦ λογικοῦ. Ἀλλ' ἡ χρῆσις τοῦ λόγου δὲν δύναται νὰ ἐκδηλωθῇ ἄλλως εἰς πράξεις ἢ μέσῳ τῆς βου-

Digitized by Google

λήσεως, ἄρα ὁ μὴ κύριος τῆς χρήσεως τοῦ λόγου δὲν κέκτηται ἐλευθέραν βούλησιν, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ καθημερινοῦ βίου καὶ τῆς ἐμπειρικῆς ἐπιστήμης. Ἐὰν ἡ βλακεία ἐξίχθη μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε οὗτος νὰ μὴ δύναται νὰ κρίνῃ ὀρθῶς τὰς συνεπείας τῶν πράξεών του ἢ νὰ κατανοήσῃ τὸ ἀξιόποινον αὐτῶν, τότε ὁ βλὰξ ἐξετέλεσε τὴν πρᾶξιν καθ' ὃν χρόνον δὲν ἦτο κύριος τῆς χρήσεως τοῦ λογικοῦ, ἤτοι καθ' ὃν χρόνον ἡ βούλησις αὐτοῦ δὲν ἦτο «ἐλευθέρα». Ἡ κρίσις, ἂν ὁ βλὰξ καθ' ὃν χρόνον ἐτέλει τὴν πρᾶξιν ἦτο κύριος τῆς χρήσεως τοῦ λογικοῦ, ἀνήκει εἰς τὸν δικαστήν, δυνάμενον νὰ ἀκούσῃ τὴν γνώμην ψυχιάτρου πραγματογνώμονος. Περὶ τῆς πραγματογνωμοσύνης ταύτης δέον νὰ τονισθῇ ῥητῶς τοῦτο: ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 107 τῆς Ποινικῆς Δικονομίας, καθ' ἣν ἡ ἀπόφασις ἢ ἡ γνωμοδότησις τῶν πραγματογνωμόνων, ἐὰν συνετάχθη κατὰ τοὺς διατεταγμένους τύπους, εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ τὰ δικαστήρια, δέον, κατὰ τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν τοῦ Κωνσταντοπούλου, νὰ ἑρμηνευθῇ ὡς οἷόν τε στενότερον. Ἰδίως ἡ διάταξις αὕτη δὲν ἔχει ἐφαρμογὴν ἐπὶ τῶν ἐνόρκων, οἵτινες μόνον τὴν φωνὴν τῆς ἰδίας ἑαυτῶν συνειδήσεως εἶναι ὑπόχρεοι νὰ ἀκολουθήσουν. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐξ ἐπαγγέλματος δικαστὴς δύναται νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὴν ἀξιοπιστίαν τοῦ πραγματογνώμονος. Τὸ συμπέρασμα εἶναι, ὅτι οἱ πραγματογνώμονες, δύνανται μὲν νὰ βοηθήσουν τὸν δικαστὴν ἐν τῇ μορφώσει τῆς γνώμης αὐτοῦ, ἂν ὁ κατηγορούμενος εἶναι βλὰξ καὶ ἂν ἡ βλακεία αὐτοῦ ἐξίχθη μέχρι στερήσεως τῆς χρήσεως τοῦ λογικοῦ, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ τὸν δεσμεύσουν διὰ τῆς γνώμης των. Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην κινοῦνται καὶ ὅλαι αἱ νεώτεραι δικονομίαι. Χ. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

Βλάουνδος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Φρυγίας (Μικρᾶς Ἀσίας) ἐγγὺς τῶν λυδικῶν ὁρίων, ἕνεκα τοῦ ὁποίου πολλάκις καταριθμεῖται ἐν τῇ Λυδίᾳ. Τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, διάφορον ἑτέρας, τῆς *Βλαύδου*, φέρεται ἐν ἐπιγραφαῖς «Βλαυνδέων Μακεδόνων βουλή», ἐν νομίσμασι δὲ «Μλαυνδέων» καὶ «Βλαυνδέων». Σῴζονται ἐρείπια ταύτης παρὰ τὸ νῦν χωρίον *Σουλεϊμανλή*. Ἡ θέσις τῆς πόλεως εἶναι εἰς ὕψος 709 μ. παρὰ ῥύακα τοῦ Ἱππουρίου, παραποτάμου τοῦ Μαιάνδρου (29° 14′ γ. μ. καὶ 38° 22′ β γ. π). Ι. Σ. Σ.

βλαουνερία (ἡ) (Blauneria) *[Παλαιοζῳολ.]*. Τοῦ γένους τούτου λείψανα εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βλάπιδος (ὁ) (Blapidus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, ἑτερομεροῦς συμμετρίας, τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιοβιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει τρία εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βλάπιδος ὁ βραζιλιανὸς* (Blapidus brasilianensis). Δ. Ν. Π.

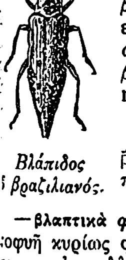
Βλάπιδος ὁ βραζιλιανός.

βλαπτικός, —ή, —όν· ὁ προξενῶν βλάβην, ἐπιβλαβής, βλαβερός: «βλαπτικὰ πτηνά».—Ἐπίρρ. *βλαπτικῶς*.

—**βλαπτικὰ φυτὰ** (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται τὰ αὐτοφυῆ κυρίως φυτά, ἅτινα φύονται καὶ ἀναπτύσσονται εἰς καλλιεργησίμους ἐκτάσεις, διότι ταῦτα ἀπορροφῶσιν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἱκανὴν ποσότητα θρεπτικῶν οὐσιῶν, ἀπαραιτήτων διὰ τὴν αὔξησιν τῶν καλλιεργουμένων φυτῶν. Ἀναγκαιότατον ἄρα εἶναι νὰ ἐκριζῶνται τὰ βλαπτικὰ φυτὰ εὐθὺς ἅμα ἐμφανῶσιν. Δ. Ν. Π.

βλαπτῖνος (ὁ) (Blaptinus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, ἑτερομεροῦς συμμετρίας, τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιοβιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει εἴκοσιν εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς, διακρινόμενα κυρίως ἐκ τῶν διαστίκτων ἐλύτρων των. Δ. Ν. Π.

βλάπτω, ἰδιωματ. *βλάβω*, ἀόρ. *ἔβλαψα*, παθ. ἀόρ. *ἐβλάβην* καὶ ἰδιωματ. (ἐ)*βλάφτηκα*, παθ. μετχ. *βεβλαμμένος* καὶ δημοτ. *βλαμμένος*· φθείρω, προξενῶ βλάβην, ζημίαν, καθιστῶ τι ἐλαττωματικόν: «ἡ βροχὴ ἔβλαψε τ' ἀμπέλια, τὶς ἐλιὲς κττ.»· || ἐπὶ ἀνθρώπου ἢ ζῴου, ταράττω τὴν ὑγείαν: «ὁ θυμὸς βλάπτει», «μ' ἔβλαψε ἡ νηστεία»· || μεταφορ. κατ' ἀντίφρασιν: «βλάφτηκες!» ἢ «κακοβλάφτηκες»· || ἡ μετχ. βλαμμένος, ὁ παθὼν ἀνεπανορθώτως· «οἱ ἐλιὲς εἶναι φέτος βλαμμένες»· «βλαμμένος ἄνθρωπος», ὁ ἐπισφαλοῦς ὑγείας. Β. ΦΑΒΗΣ

βλαρὴς (ὁ), θηλ. *βλαρειά*· ἰδιωμ. ὑδαρής, νερουλός· «βλαρὴς ἀσβέστης», «βλαρειὰ ζύμη» *(Σίφν.)* Ἴσως σχετικὸν πρὸς τὸ παλαιὸν *βλαδαρὸς* (=πλαδαρός, μαλακός) καὶ πρὸς τὸ *βληχρὸς* καὶ *ἀβληχρὸς* τῆς αὐτῆς σημασίας. Κατὰ πληθυντικὸν οὐδετέρου γένους τὰ *βλαρά*, οἱ ὄρχεις. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βλάρντιγκεν (Vlaardingen) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ὀλλανδίας ἐν τῷ νομῷ Συντχόλλαντ, δέκα χιλιόμετρα πρὸς δυσμὰς τῆς Ροττερδάμης ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Νέου Μᾶς. Κάτ. 22,452. Διακρίνεται διὰ τὸν ἀσφαλῆ λιμένα της, ὅστις χρησιμεύει ὡς ὁρμητήριον ἰδίᾳ τῶν ἁλιευτικῶν πλοίων. Τὸ Βλάρντιγκεν, ἄλλοτε ὀχυρὰ πόλις, ἐκυριεύθη ὑπὸ Ἐρρίκου τοῦ Γ', ὑπῆρξε δὲ πρωτεύουσα τῆς παλαιᾶς κομιτείας τῆς Ὀλλανδίας. —Μ.

Βλασάδος *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον μικροσυνοικισμοῦ ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς κοινότητος *Φαλατάδου* τῆς ἐπαρχίας Τήνου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων.

Βλασαροῦ· βλ. Βλασσαροῦ.

Βλασεΐκα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Κατακαλίου* τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας. Κάτ. (1928) 46.

— **Βλασεΐκα** *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Μηλίτσης* τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας.

Βλάση ἢ *Βλάσιος* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερίας τοῦ τέως δήμου *Ἀργιθέας* τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1828) 282.

Βλάσης. Ἐπώνυμον οἰκογενείας ἐξ Ἄργους πολλὰς ὑπηρεσίας προσενεγκούσης κατὰ τὸν Ἀγῶνα. Κυριώτερα μέλη ταύτης εἶναι:
—1) Ὁ γενάρχης τῆς οἰκογενείας *Χρῆστος Βλασόπουλος*, γεννηθεὶς ἐν Κοτίστῃ τῆς Λακεδαίμονος. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὀρλώφ, μετῴκησεν εἰς Ἄργος, ἔνθα, κατὰ Βαρδουνιώτην, ἀνεδείχθησαν αὐτὸς καὶ τὰ τέκνα του «πλουσιώτατοι, δυνατοὶ καὶ διάσημοι προὔχοντες» («Καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη» σελ. 259). —2) *Θεοδωράκης Βλάσης*. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐγένετο μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ συνέπραττε μετὰ τῆς οἰκογενείας Περούκα, μεθ' ἧς ἐσυγγένευε διὰ τοῦ γαμβροῦ του Ι. Περούκα· ὅταν ὅμως, τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1821, συνεκροτήθη ἡ ἐν Βοστίτσῃ (βλ. λ.) συνέλευσις καὶ ἀπεδοκιμάσθη ἡ ἄμεσος ἔγερσις, ἀπέμεινε καὶ αὐτὸς ἐκ τῶν διστακτικῶν καὶ ἀπεχώρησεν εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον Κορινθίας. Τῷ 1822 ἐγένετο ὁ πρῶτος ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἐν τῷ ἀπελευθερουμένῳ κράτει. —3) *Χρηστάκης Βλάσης*. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Φιλικὸς καὶ αὐτός, ὑπῆρξε πληρεξούσιος εἰς τὰς Ἐθνικὰς Συνελεύσεις τοῦ 1823 καὶ 1826, διετέλεσε μέλος τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως κατὰ τὸ 1822, ἔπαρχος Ναυπλίου τῷ 1823, μέλος τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τοῦ 1843 καὶ ἐχρημάτισε πρῶτος δήμαρχος Ἄργους (1834) καὶ γερουσιαστής. —4) *Κωνσταντῖνος Βλάσης*. Ὑπέστη μεγάλας θυσίας καὶ ζημίας διὰ τὸν Ἀγῶνα, ἰδίᾳ δὲ τῷ 1827 ἐξ 23 χιλιάδων γροσίων.—5) *Ἰωάννης Βλάσης*, υἱὸς τοῦ Θεοδωράκη. Ἐσπούδασεν ἐν Παβίᾳ τὴν ἰατρικήν. Ἕτερος, ὁμώνυμος τούτου, ἐθυσίασε πλούτη καὶ τοὺς δύο υἱούς του, *Θεόδωρον* καὶ *Διονύσιον*, κατὰ τὸν Ἀγῶνα.
Ἡ οἰκογένεια Βλάση ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὸν Ἀγῶνα δρῶσα καὶ πολιτευομένη ἐν τῇ Ἀργολίδι. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Βλάσι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Βουφράδος* τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 353. Δ. Ε. Μ.

βλασία (ἡ) (Blasia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βλασιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει πόας λεπτοτάτας καλλιεργουμένας συνήθως εἰς δοχεῖα ἢ καὶ εἰς τὸ ἔδαφος. Πάντα εἶναι ἰθαγενῆ τῶν εὐκράτων κλιμάτων τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βλασία ἡ εὔχαρις* (Blasia gracilis), ἥτις διακρίνεται ἐκ τοῦ λεπτοτάτου βλαστοῦ της, τῶν λεπτῶν φύλλων της καὶ τῶν νηματοειδῶν ῥιζῶν της. Δ. Ν. Π.

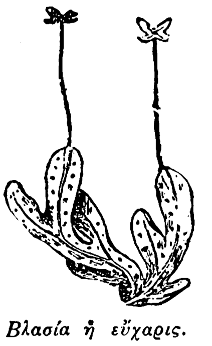
Βλασία ἡ εὔχαρις.

Βλασιά, Ἄνω — *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Λαπαθῶν* τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 358.

—**Βλασιά, Κάτω** — *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Λαπαθῶν* τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 473. Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος κεῖται καὶ ἡ μονὴ τοῦ *Ἁγίου Νικολάου*, ἐκτισμένη εἰς ὑψόμ. 922 μ., θεωρουμένης τῆς ἀνεγέρσεως τῆς συγχρόνου μὲ τὴν τῆς Ἁγίας Λαύρας. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Μενικέϊκα* (κάτ. 64). Δ. Ε. Μ.

βλασίδαι (οἱ) (Blasidae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κρυπτογάμων*, περιλαμβάνουσα γένη τινά, ὧν γνωστότερον εἶναι ἡ βλασία (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Βλασικ (Vlassic) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς κροατικῆς νήσου *Πάγο* κατὰ τὴν ΝΑ αὐτῆς ἐσχατιὰν (πλάτ. 44° 19′ Β, μηκ. 15° 10′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2274: Adriatic, Grossa to Zironna islands). Σ. Ε. Λ.

Βλασίνας *[Γεωγρ.]*. Δεξιὸς παραπόταμος τοῦ ποταμοῦ *Μοραύα* ἐν Σερβίᾳ, διαρρέων τὴν νοτιοανατολικήν, δασώδη κατ' ἐξοχήν, περιοχὴν τῆς Σερβίας καὶ συμβάλλων εἰς τὸν Μοραύαν κατὰ τὴν 43° παράλληλον. Πρὸς τὰς πηγὰς διακρίνονται δύο κλάδοι, ὁ νοτιώτερος, ὅστις πηγάζει ἐκ τοῦ ὄρους Βλασίνα Πλάνινα καὶ ὁ βορειότερος ἐκ τῶν ὀρέων τοῦ Πιρότ. Ι. Σ. Σ.

Βλάσιος *(ἅγιος)*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο τιμῶνται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ: α') ὁ ἐκ Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας βουκόλος καὶ μάρτυς τοῦ Χριστιανισμοῦ, τῇ 3ῃ Φεβρουαρίου· β') ὁ ἐπίσκοπος Σεβαστείας καὶ ἔμπειρος τῆς ἰατρικῆς τέχνης, ὅστις ἀπεκεφαλίσθη ἐπὶ Λικινίου. Ἡ μνήμη του τιμᾶται τῇ 3ῃ Φεβρουαρίου· θεωρεῖται ὁ προστάτης ἅγιος διὰ τὰ παθήματα τοῦ λαιμοῦ, διότι, κατὰ Συμεῶνα τὸν μεταφραστήν, ἔσωσεν ἐκ θανάτου παῖδα, εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ ὁποίου ἐστάθη ὀστοῦν ἰχθύος· γ') ὁ ἐξ Ἀμορίου *ὅσιος Βλάσιος*, τῇ 31ῃ Μαρτίου. —Ω.

—**Βλάσιος**. Θεσσαλὸς ἀσκητὴς τοῦ Γ' αἰῶνος, ἀνάδοχος *Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου* καὶ διδάσκαλος τοῦ ἁγίου *Φωτίου*, Θεσσαλοῦ ἐπίσης, ἐν Χαλκιδικῇ ἀσκήσαντος. —Ω.

— **Βλάσιος**. Μοναχὸς ἐξ Ἀμασείας τῆς Κύπρου, *Ἀμάσιος* διὰ τοῦτο ἐπονομαζόμενος. Οὗτος ἐγένετο κτίτωρ τῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κισάμου Κρήτης ἱερᾶς μονῆς *Κυρίας Γωνιᾶς* τῷ 1618 ἐξ ἀποκαλύψεως (Βλ. «Χριστ. Κρήτη» Β', σ. 30). Ε. Γ.

— **Βλάσιος** *Ἰουλιανός*. Ἑνετὸς ἀξιωματικὸς ἐξ Ἰστρίας καταγόμενος. Ὑπηρέτει ἐν Κρήτῃ ὡς λοχαγὸς τοῦ ἑνετικοῦ στρατοῦ κατὰ τὸ 1645, ὅτε τὸ πρῶτον ἐπέδραμον οἱ Τοῦρκοι πρὸς κατάκτησιν τῆς νήσου. Μετὰ τὴν εἰς Κολυπάρι ἀπόβασιν, ὁ τουρκικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Γιουσοὺφ πασᾶν προσήγγισεν εἰς τὴν ἐν τῷ κόλπῳ τῶν Χανίων νησῖδα Θεοδωροῦ καὶ ἀπεβίβασε τὴν νύκτα τῆς 13—14 Ἰουλίου 1645 ἰσχυρὸν τμῆμα στρατοῦ. Διοικητὴς τῆς ἐπὶ τῆς νήσου φρουρᾶς ἦτο ὁ Βλάσιος Ἰουλιανός, ὅστις ἐγκλεισθεὶς εἰς τὸ φρούριον μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν (ἀνερχομένων ἐν ὅλῳ εἰς 30 καὶ κατ' ἄλλους εἰς 60) ἀντέστη μετὰ πείσματος κατὰ τῶν ἐπιδρομέων, ἀπέκρουσεν ἐπανειλημμένας αὐτῶν ἐφόδους καὶ ἐβύθισε πλοῖά τινα αὐτῶν διὰ τῶν πυροβόλων του· ἐν τέλει, ἰδὼν εἰσορμήσαντας τοὺς Τούρκους ἐντὸς τοῦ φρουρίου, ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα μετὰ τῆς φρουρᾶς καὶ τῶν εἰσβαλόντων πολεμίων. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βλάσιος *[Γεωγρ.]*· βλ. **Βλάση**.

Βλάσκα (Vlasca ἢ Wlasca) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς Ρουμανίας, ἐν Βλαχίᾳ, ὁριζόμενος πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Δουνάβεως, πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ νομοῦ τοῦ Τελέορμαν, πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ νομοῦ τοῦ Ἄρντγιτς καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τῶν νομῶν τοῦ Νταμποβίτσα καὶ Ἴλφοβ. Ἔχει ἔκτασιν 4488 τετραγ. χιλ. καὶ 202759 κατοίκους. Τὸ ἔδαφός του εἶναι πεδινὸν καὶ γόνιμον, κυριώτερα δὲ προϊόντα, σιτηρὰ καὶ καπνός. Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ εἶναι τὸ *Γιούργιεβον*. —Μ.

— **Βλάσκα** (Vlacka) *[Γεωγρ.]*. Λιμὴν τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς δαλματικῆς νήσου *Λεσσίνα* (ἀρχ. *Φάρος*), ἀμέσως πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἀκρωτηρίου Καμπάλ (Kabal) ΒΔ. ἄκρας τοῦ κόλπου *Τσιττὰ Βέκκια*. (Πλάτ. 43°10′ Β, μηκ. 16°42′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1612*: Verbosca and Gelsa). Σ. Ε. Λ.

Βλασκὼν ἢ *Βλάσκων* (Blasco, νῦν γαλλ. Brescou) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Ναρβωνίτιδος Γαλλίας ἐν τῷ Γαλατικῷ κόλπῳ (sinus gallicus, νῦν Golfe du Lion), ὄχι μακρὰν τῆς πόλεως *Ἀγάθης* (νῦν) *Agde)*. Γ. Ι. Κ.

Βλασόπουλοι. Οἰκογένεια ἁρματολῶν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ δράσασα ἐν Θεσσαλίᾳ. Ἀναφέρονται τρεῖς συγγενεῖς ὡς ἀνήκοντες εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην, κατὰ τῶν ὁποίων ἐπιδραμόντες οἱ Τοῦρκοι ᾐχμαλώτισαν τὰ δύο παιδία τοῦ πρώτου, *Ἀλέξη* ὀνομαζομένου, τὴν μητέρα τοῦ *Κωσταντᾶ* καὶ τὴν ἀδελφὴν τοῦ τρίτου· οὗτος ἐκστρατεύσας καὶ εὑρεθεὶς πρὸ ὑπερτέρων δυνάμεων ᾐσχύνθη νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ ἐπικαλεσθεὶς τὴν εὐχὴν τῶν γονέων του ὥρμησε καὶ διεσκόρπισε τοὺς ἐπιδρομεῖς. Ὁ δημοτικὴ μοῦσα *(Πάσσοβ.*, σ. 92) τὸν παρουσιάζει δολοφονηθέντα, ἐνῷ μάτην ἐπικαλεῖται τὴν συνδρομὴν τῶν ἀδελφῶν του καὶ συντρόφων του. Τ. Χ. Κ.

Βλασόπουλος, *Γεώργιος*. Ναυτικὸς ἐξ Ἰθάκης ἔχων ἴδιον πλοιάριον, ὅπερ κατὰ τὸν Ἀγῶνα ἐχρησίμευσε εἰς διαφόρους ἀποστολάς. Δι' αὐτοῦ μετέφερε μυστικῶς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Μαυροκορδάτου πρὸς τοὺς Ἑπτανησίους καὶ τὰς εἰσφορὰς τῶν Ἰθακησίων καὶ ἄλλων Ἑλλήνων κατὰ τὸ 1821 πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Ἀγῶνος. Τ. Χ. Κ.

—**Βλασόπουλος**, *Ἰωάννης*. Διαπρεπὴς Ἰθακήσιος, μεγάλας παρασχὼν ὑπηρεσίας κατὰ τὴν παρα-

Digitized by Google

σκευὴν τῆς ἐπαναστάσεως. Τέκνον κτηματίου ἐξεπαιδεύθη καλῶς, ἐκμαθὼν καὶ ξένας γλώσσας, ἔχων δὲ τοιαῦτα ἐφόδια μετέβη εἰς Ρωσίαν πλησίον τῶν θείων του Σκιαδάδων, οἵτινες τὸν εἰσήγαγον εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῆς Μόσχας. Ἀποφοιτήσας ἐξ αὐτῆς κατετάχθη εἰς τὸν ρωσικὸν στρατόν, ἐξιχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ταγματάρχου. Διετέλει ἐν Ἰθάκῃ ἐπ' ἀδείᾳ τῷ 1798, ὅτε ὁ Ἀλῆ πασᾶς κατέλαβε καὶ ἐξηνδραπόδισε τὴν Πρέβεζαν καὶ ἡτοιμάζετο νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Λευκάδος· ἀμέσως ἐνδυθεὶς τὴν ρωσικὴν στρατιωτικὴν στολὴν ἔσπευσε πρὸς τὸν Ἀλῆν, ὡς δῆθεν ἀπεσταλμένος ὑπὸ τοῦ καταπλέοντος ὅσον οὔπω ρωσικοῦ στόλου, τόσον δὲ τὸν ἐτρομοκράτησεν, ὥστε ἡ Λευκὰς ἐσώθη. Ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις ἀμείβουσα τὰς ὑπηρεσίας του προήγαγε τὸν Βλασόπουλον εἰς συνταγματάρχην. Ἐπανελθὼν κατόπιν εἰς Ἑπτάνησον ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Γάλλων, διωρίσθη γενικὸς πρόξενος τῆς Ρωσίας καὶ βραδύτερον διοικητὴς τῆς Πάργας, ὡς τοιοῦτος δὲ ἀντέστη ἐρρωμένως εἰς τὰς κατακτητικὰς βλέψεις τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἀνακληθεὶς εἰς Ρωσίαν ἔμεινεν ἐκεῖ ἐπὶ πολλὰ ἔτη, μέχρις οὗ τῷ 1816 ἐστάλη ὡς γενικὸς πρόξενος ἐν Πάτραις, ἔνθα συνεδέθη διὰ στενῆς φιλίας μετὰ τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ. Ὑποδείξει αὐτοῦ, ἀφοῦ κατηχήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρεία: ὑπὸ τοῦ Ἀρ. Παπᾶ, διεβουκόλησε διὰ τοῦ Ι. Παπαρρηγοπούλου, διερμηνέως τοῦ ρωσικοῦ προξενείου, τὸν Ἀλῆ πασᾶν καὶ τὸν ἔπεισε νὰ ἀντιστῇ κατὰ τοῦ σουλτάνου καὶ νὰ προκαλέσῃ τὴν ρῆξιν τοῦ 1820, ἥτις διηυκόλυνε τὴν ἔναρξιν τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο ὁ Βλασόπουλος ἦτο ἡ ψυχὴ πάσης ἐθνικῆς κινήσεως ἐν Πελοποννήσῳ, προεδρεύων ὅλων τῶν κατὰ τόπους ἐφορειῶν καὶ τῆς ἐν Πάτραις ἑδρευούσης, ἥτις συνεκέντρου τὰς εἰσφορὰς τῆς Ἑπτανήσου καὶ τοῦ Αἰγαίου. Εἶναι θαῦμα πῶς κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ τὴν κατασκοπείαν τοῦ ἐν Πάτραις Ἄγγλου προξένου Φιλ. Γκρὴν καὶ τῆς ἐν Ἑπτανήσῳ ἁρμοστείας. Δι' αὐτοῦ ἐγένετο ἡ μεταβίβασις τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ρωσικῆς πρεσβείας πρὸς τὸν Καποδίστριαν, ὅστις διέμεινε τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1819 ἐν Κερκύρᾳ, ἀγρύπνως κατασκοπευόμενος. Ὅταν ἐξερράγη ὁ ἑλληνικὸς Ἀγών, αἱ ἀγγλικαὶ ἀρχαὶ ἀπέδιδον τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ εἰς τὴν μυστικὴν δρᾶσιν τῆς ἐν Πάτραις ἐφορείας καὶ τοῦ Βλασοπούλου, ἐξαίρουσαι καὶ τὴν διαβουκόλησιν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

Κατὰ τὸν Φιλήμονα ὁ Βλασόπουλος παρέσυρε καὶ τὸν Μαυρομιχάλην τῷ 1819 εἰς ἔνθερμον ἀνάμειξιν εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, χαρακτηρίζων κατόπιν τὸ παραπειστικὸν ἔγγραφον τοῦ Ρώσου προξένου ὡς «γράμμα τῆς ἀπάτης» (τόμ. Γ' σελ. 20 καὶ 402—403 καὶ Δ' 162). Μόλις ἐξερράγη ὁ Ἀγών, ὁ Βλασόπουλος, ὁ πρόξενος τῆς Σουηδίας Στράνκς καὶ ὁ Ἀνδρ. Κοντογούρης, ἀπειλούμενοι διὰ σφαγῆς, ὡς διατελοῦντες ἐν γνώσει τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἔφυγον ἐκ Πατρῶν, σωθέντες εἰς τὰ πλοῖα. Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἀγγλικαὶ ἀρχαὶ παρηνώχλουν τὸν Βλασόπουλον καὶ ἐν Ἰθάκῃ, ὅπου εἶχε μεταβῆ, κατέφυγεν εἰς Τεργέστην καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ρωσίαν. Τῷ 1828 διωρίσθη καὶ πάλιν προξενικὸς ὑπάλληλος τῆς Ρωσίας ἐν Ἀνατολῇ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1830 ὡς γενικὸς πρόξενος ἐν Πάτραις συνέβαλεν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου καὶ τοῦ Μαιζῶνος ἀπελευθέρωσιν τῶν Πατρῶν καὶ τῆς Στερεᾶς. Τῷ 1836 ἀπέθανε πλήρης ἡμερῶν ἐν Ναυπλίῳ.

Ὁ υἱός του *Κωνσταντῖνος*, διατελῶν τῷ 1821 ὑποπρόξενος τῆς Ρωσίας ἐν Πύλῳ, ἐκακοποιήθη ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὡς διευκολύνας τὴν ἀπόβασιν τοῦ Κολοκοτρώνη εἰς Μάνην (*Γούδα* «Βίοι παράλληλοι» Ε', σελ. 202). Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

— **Βλασόπουλος, *Σπῦρος*.** Ἰθακήσιος πατριώτης, παρασχὼν κατὰ τὸν Ἀγῶνα μεγάλας ὑπηρεσίας, καθόσον ἐπρομήθευε μέχρι τοῦ 1833 σιτηρὰ καὶ ἄλλα ἐφόδια εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους Ἕλληνας. Τ. Χ. Κ.

— **Βλασόπουλος, *Στυλιανός*.** Κερκυραῖος ἐπιστήμων καὶ λογιος (1748—1822), καταγόμενος ἐκ μητρὸς ἐκ τῶν κομίτων Βούλγαρη. Μετὰ τὴν ἐγκύκλιον παίδευσιν ἐφοίτησεν εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Νικηφόρου Θεοτόκη, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐδιδάχθη τὴν θεολογίαν, τὰ μαθηματικὰ καὶ τὴν φυσικὴν καὶ παρὰ τῷ ἀββᾷ Μαρτίνῃ, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐδιδάχθη τὴν φιλοσοφίαν. Μεταβὰς εἰς Παταύιον ἐσπούδασε τὰ νομικά, ἀναγορευθεὶς νομοδιδάκτωρ, ὁπόθεν ἐπιστρέψας εἰς Κέρκυραν ἐξήσκησεν ἐπὶ μικρὸν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου· ἀνέλαβε συνάμα καὶ δημοσίας ὑπηρεσίας. Διάφορα εἶναι τὰ ἔργα αὐτοῦ, ὧν ἱκανὰ ἐδημοσίευσε, συνήθως ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Βλάσσιος Κολόννας*, ἰταλιστί, ἄλλα δὲ παραμένουν ἀνέκδοτα. Μεταξὺ ἄλλων ἔγραψε νεκρολογικὸν ἐγκώμιον εἰς τὸν κόμιτα Εὐθύμιον Λοβέρδον, ὅμοιον εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας Παῦλον Α', λόγον ἐπικήδειον εἰς τὸν κόμ. Ἰωάννην Μᾶρκον Θεοτόκην ὑπῆρξεν ἐπίσης ἐκ τῶν συντακτῶν τῶν ἐν Κερκύρᾳ ἐκδιδομένων περιοδικῶν «Mercurio Letterario» (1805—1808) καὶ «Gazzette Urbana» (1802—1803). Τὸ σύγγραμμά του «La difesa della Chiesa Greca ultimamente assalita da Comenido Reaxtal» ὁ Χριστ. Φιλητᾶς μετέφρασεν εἰς τὴν ἑλληνικήν, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὑπεράσπισις τῆς γραικικῆς ἐκκλησίας» (Ἀθῆναι 1848).

[*Δ. Βροκίνη*, «Βιογραφικὰ Σχεδάρια» Τεῦχ. Α'.] Π. Θ. ΣΤΕΡΙΩΤΗΣ

Βλασσάδα [*Γεωγρ.*]. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ἀγαλιανῆς* τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 18.

Βλασσαροῦ. Παλαιὰ συνοικία τῶν Ἀθηνῶν, περιλαμβανομένη εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ εὑρισκομένη ἄνωθεν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Φιλίππου, μεταξὺ τῶν ὁδῶν Πατούσα καὶ Ἐπωνύμου. Ἡ συνοικία αὕτη, ἅμα τῇ ἐγκαταστάσει τῆς πρωτευούσης τοῦ κράτους ἐν Ἀθήναις, κατῳκήθη ὑπὸ ἐργατῶν καὶ χειρωνάκτων ἐλθόντων ἐκ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἦτο εὔκολος ἡ εὕρεσις ἐργασίας, λόγῳ τῶν μετὰ σπουδῆς ἐγειρομένων οἰκοδομῶν. Ἐν τῇ συνοικίᾳ ταύτῃ περιλαμβάνεται ὁ ἀρχαῖος ναὸς τῶν *Γιγάντων*. Εἰς τὸ κέντρον αὐτῆς ἱδρύθη μικρὰ ἐκκλησία τιμωμένη εἰς μνήμην τῆς γεννήσεως τῆς Θεοτόκου. Θ. Β.

Βλασσενὶκ (Vlassenik) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Νῆσος πρὸ τοῦ λιμένος *Λάγκο-Γκράντε* (πλατ. 42°45' Β, μῆκ. 16°44' Ἀν. χάρτ. ἀγγλ. 1611: Dalmatia: Ports Lago Grande and Lago Piccolo) τῆς δαλματικῆς νήσου Λαγκόστα. Σ. Ε. Λ.

Βλασσόπουλος· βλ. Βλασόπουλος.

Βλάστα. Ἀμαζὼν Τσέχα, ἥτις παρέμεινε θρυλικὴ ὡς σύντροφος τῆς *Λιμπούσας*, θυγατρὸς τοῦ *Κρόκ*, ἑνὸς τῶν πρώτων ἡγεμόνων τῆς Βοημίας, διαδεχθείσης τὸν πατέρα αὐτῆς τῷ 720. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς ἡγεμονίδος ταύτης ἡ Βλάστα ἠθέλησε νὰ ἱδρύσῃ κράτος, εἰς ὃ αἱ γυναῖκες νὰ κυριαρχοῦν τῶν ἀνδρῶν, καὶ ἐγκαθιδρύθη ἐπὶ τοῦ ὄρους Βιντοβλή. Τὰ ἐρείπια ἑνὸς πύργου ἐπ' αὐτοῦ, φέροντος τὸ ὄνομα *Πόλις τῆς παρθένου*, σχετίζονται πρὸς τὴν παράδοσιν ταύτην. Θ. Β.

βλασταῖος (ὁ), ***βλαστηφοριὼν*** καὶ ***βλαστηφόρος***. Οὕτως ἀπεδόθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὁ κατὰ τὸ ἡμερολόγιον τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσως ἐαρινὸς μὴν Germinal (21 Μαρτίου—19 Ἀπριλίου). —Α.

βλαστάνω καὶ ἰδιωματ. ***βλαστάω*** ἢ ***βλαστίζω***· ἀπολύω βλαστούς: «βλαστήσανε τ' ἀμπέλια», «δὲν ἐβλάστησε ἀκόμη ἡ ἀγριλιά»· παροιμ. «ὅταν βλαστήσῃ ὁ ξέρακας», τὸ ξηρὸν ξύλον, δηλαδὴ οὐδέποτε· || φύομαι, φυτρώνω: «δὲν ἐβλάστησαν ἀκόμη τὰ λαχανικά»· || μετφ., γεννῶ, παράγω: «χαῖρε ἡ βλαστήσασα στάχυν τὸν θεῖον» (*Ἀκαθ. Ὕμν.* Γ').

βλαστάριον (τό)· κοιν. ***βλαστάρι***· (ὑποκορ. τοῦ *βλαστὸς* ἄνευ ὑποκοριστικῆς σημασίας), νεαρὸς βλαστός, ἰδίᾳ ἐδώδιμος βλαστὸς τῶν ποῶν· πβλ. ***ξεβλάσταρο***.

— [*Βοτ.*] Καλοῦνται *βλαστάρια* οἱ νεαροὶ βλαστοὶ διαφόρων φυτῶν καὶ ἰδίως εἰδῶν τινων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σταυρανθῶν*. Τὰ βλαστάρια διακρίνονται εἰς *ἥμερα* καὶ *ἄγρια*· ἥμερα καλοῦνται τὰ τῶν κηπευομένων, ἄγρια δὲ τὰ τῶν αὐτοφυῶν φυτῶν. (Βλ. καὶ λ. **ραδικοβλάσταρα**, **σιναποβλάσταρα**.) Δ. Ν. Π.

Βλάσταρις, *Ματθαῖος*. Ἱερομόναχος γράψας περὶ τὸ ἔτος 1335 «Σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον», δημοσιευθὲν καὶ παρ' ἡμῖν τῷ 1859 (ἐν τῷ ΣΤ' τόμῳ τοῦ ὑπὸ *Γ. Α. Ράλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ* ἐκδοθέντος «Συντάγματος τῶν ἱερῶν κανόνων»). Τοῦ ἔργου τούτου προτάσσεται προθεωρία, μεθ' ἣν ἕπεται ἱστορικὴ ἔκθεσις τῆς τε ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας μέχρι τῆς ἐπὶ Φωτίου, τῷ 879, συγκροτηθείσης συνόδου καὶ τῶν βυζαντινῶν πολιτικῶν νόμων. Τὸ «Σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον» Ματθαίου τοῦ Βλαστάρεως διαιρεῖται κατὰ τὸ ἀλφάβητον εἰς εἴκοσι καὶ τέσσαρας τίτλους, οἵτινες ὑποδιαιροῦνται εἰς κεφάλαια· λαμβάνει οὕτω μορφὴν οἱονεὶ λεξικοῦ. Οὕτω λ. χ. ἐν τῷ στοιχείῳ *Α'*, ἐν μὲν τῷ κεφαλαίῳ *Α'* αὐτοῦ πραγματεύεται περὶ τῶν ἀρνησαμένων τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἐν τῷ *Β'* κεφαλαίῳ περὶ αἱρετικῶν, ἐν τῷ *Γ'* κεφαλαίῳ περὶ τῶν ἀγαπῶν, ἐν τῷ κεφαλαίῳ *Δ'* περὶ ἀγορᾶς καὶ πράσεως κλπ. Ἐν τοῖς κεφαλαίοις συνήθως περιέχονται πρῶτον μὲν αἱ σχετικαὶ ἐκκλησιαστικαὶ διατάξεις, εἶτα δὲ ἀποσπάσματα ἐκ τῶν βυζαντιακῶν πολιτικῶν νόμων, πληρέστερον δὲ καὶ ἐκτενέστερον ἢ ἐν πάσῃ ἄλλῃ τοιαύτῃ συλλογῇ κανόνων ἐκκλησιαστικῶν καὶ νόμων πολιτικῶν. Ὁ Βλάσταρις ἐχρησιμοποίησεν ἐν τῷ Συντάγματι αὐτοῦ τὰ εἰς τοὺς ἱεροὺς κανόνας ὑπομνήματα τῶν προγενεστέρων, μάλιστα δὲ τοῦ Ζωναρᾶ καὶ τοῦ Βαλσαμῶνος (βλ. καὶ λ. **νομοκάνονες**). Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

βλαστέμανθον (τὸ) (Blastemanthum) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀχνιιδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

βλάστη (ἡ)· ὁ βλαστός, βλαστάρι.

—**βλάστη *σπερματική*** (ἡ) [*Βοτ.*]. Καλεῖται τὸ φυτικὸν ᾠάριον, δηλαδὴ τὸ ἐντὸς τῆς ᾠοθήκης τῶν ἀνθέων ἀναπτυσσόμενον *μακροσποριάγγειον*. Ἡ βλάστη εἶναι μικρὰ κύστις εὑρισκομένη ἐντὸς τῆς ᾠοθήκης ἐπὶ τοῦ φυτικοῦ ἄξονος ἢ πλαγίως τούτου, ἥτις καὶ στερεοῦται ἐπ' αὐτῆς διὰ τοῦ *ὀμφαλικοῦ ἱμάντος*. Ἡ σπερματικὴ βλάστη ἀποτελεῖται ἐκ δύο διακεκριμένων τμημάτων, τοῦ *βλαστικοῦ πυρῆνος* καὶ τοῦ *περιβλήματος*. Ὁ βλαστικὸς πυρὴν εἶναι τὸ κυριώτερον σῶμα τῆς βλάστης, τὸ δὲ περίβλημα ἀποτελεῖ χιτῶνα, ὅστις περιβάλλει τὸν πυρῆνα καὶ φέρει κατὰ τὴν κορυφήν του μικροτάτην ὀπήν, ἥτις καλεῖται *βλαστικὸν στόμιον* ἢ *μικροπύλη*. Τὸ τμῆμα κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ βλαστικὸς πυρὴν ἑνοῦται μετὰ τοῦ ὀμφαλικοῦ ἱμάντος καλεῖται *χάλαζα*, τὸ δὲ τμῆμα καθ' ὃ ὁ ὀμφαλικὸς ἱμὰς ἑνοῦται μετὰ τῆς ᾠοθήκης καλεῖται *πλακοῦς*. (Βλ. καὶ λ. **γονιμοποίησις**, **γῦρις**, **ἔμβρυον**, **σπέρμα**.) Δ. Ν. Π.

βλάστη (ἡ) (Blaste) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μελαστομιδῶν*. Εἶναι δενδρύλλια μὲ βλαστὸν λεῖον καὶ μὲ μικρὰ ἄνθη ἀναφαινόμενα κατὰ τὰς μασχάλας τῶν κλάδων. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, τῆς Κίνας καὶ τῆς Κοχιγκίνας. Δ. Ν. Π.

— **βλάστη** (ἡ) (Vlasta Barr.) [*Παλαιοζωολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βλαστιδῶν δεσμοδόντων ὁμομυαρίων ἐλασματοβραγχίων μαλακίων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Βοημίαν. Γ. Κ. Γ.

Βλάστη [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐορδαίας (τέως Καϊλαρίων) τοῦ νομοῦ Κοζάνης ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα, πρότερον καλούμενον *Βλάτση*, μετονομασθὲν ἐπί τι διάστημα καὶ εἰς *Πολυνέριον*. Κάτ. (1928) 2239. Κεῖται ἐν τῇ ΝΑ πλευρᾷ μικρᾶς κοιλάδος περιοριζομένης ὑπὸ δύο λοφοσειρῶν, παραφυάδων τοῦ *Μορικίου βουνοῦ*, ἐκτείνεται δ' ἐν σχήματι ἡμισελήνου, εἰς ὕψος 1200 μέτρων. Ἐπὶ τουρκοκρατίας (1905) ἠρίθμει 4024 κατοίκους, ὧν οἱ πλεῖστοι Ἕλληνες. Τὰ διδακτήρια τῶν δύο δημοτικῶν σχολῶν ἀρρένων καὶ θηλέων ἱδρύθησαν ἐκ δωρεῶν τῶν πλουσίων τέκνων τῆς κοινότητος *Κωνστ. Θωμαΐδου* (1860) καὶ *Δημ. Μουσίκου* (1879), συντηροῦνται δὲ καὶ ὑπὸ τῶν κληροδοτημάτων *Γεωργ. Βρανάκη* (1881) καὶ *Θ. Ν. Δούμπα*. Δ. Ε. Μ.

βλάστημα (τό)· τὸ βλαστάνειν: «ἀπάνω 's τὸ βλάστημα·» || βλαστός, γέννημα, γόνος.

— [*Βιολ.*] Ὁ ὅρος *βλάστημα* (Blastema) χρησιμοποιεῖται πρὸς καθορισμὸν τῶν κυτταρικῶν συσσωματώσεων, αἵτινες δὲν εἶναι εἰσέτι τελείως διαμεμορφωμέναι, ὥστε νὰ δώσωσι τὸ τελειωτικὸν σχῆμα τῶν διαφόρων ὀργάνων. Δ. Ν. Π.

—[*Ὀντογον.*] —1) *Βλάστημα νεφρογόνον* καλεῖται ἡ οὐσία τῶν νεφροτομίων, ἤτοι τῶν πρωτογενῶν νεφρῶν ἢ προνέφρων τῶν κατωτέρων ζῴων. Ἐκ τούτου δὲ καὶ ἐκ τοῦ τὸν πρόνεφρον διαδεχομένου *μεσονέφρου* (=*δευτερογενοῦς νεφροῦ* ἢ *βολφιανοῦ σώματος*) διαπλάσσονται ἐν τοῖς μετέπειτα σταδίοις τῆς ἐμβρυϊκῆς ζωῆς παρὰ τοῖς ἀνωτέροις ζῴοις καὶ τῷ ἀνθρώπῳ ὁ (μόνιμος) νεφρὸς καὶ ἡ ἐκφορητικὴ μοῖρα αὐτοῦ (οὐρητήρ, πύελος, κάλυκες καὶ εὐθέα σωληνάρια). —2) *Βλάστημα δικτύου ὄρχεως*. Τοῦτο εἶναι δίκτυον *δοκίδων*, παραγόμενον διὰ βλαστήσεως οὐχὶ τοῦ γεννητικοῦ ἐπιθηλίου (ἐξ οὗ βλαστάνουσιν αἱ γεννητικαὶ δοκίδες καὶ τὸ δίκτυον τῶν γεννητικῶν δοκίδων), ἀλλὰ διὰ βλαστήσεως τοῦ κοινοῦ ἐπιθηλίου τοῦ σπλαγχνικοῦ κοιλώματος. Αἱ δοκίδες τοῦ ἐν λόγῳ δικτύου κοιλαινόμεναι συνενοῦνται μετὰ τῶν σπερματικῶν σωληναρίων καὶ οὕτω παράγουσι τὰ εὐθέα σωληνάρια καὶ τὸ *ἀλλήρειον δίκτυον* τοῦ ὄρχεως. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— [*Βοτ.*] Ὁ Mirbel ἔδωσε τὴν ὀνομασίαν *βλάστημα* εἰς τὸν ἄξονα τὸν διερχόμενον διὰ τοῦ βλαστοῦ καὶ τῆς ρίζης, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται συνηνωμένοι εἰς τὸ ἔμβρυον τῶν φυτῶν. Δ. Ν. Π.

βλαστήμια (ἡ) καὶ *—ιά*· δημοτ., ἡ βλασφημία (βλ. λ.).

βλαστημιάρης (ὁ), θηλ. *—ιάρα*· δημοτ., ὁ συνηθέστατα βλασφημῶν, βλάσφημος.

βλάστημος, *—η*, *—ο*· δημοτ., ὁ βλάσφημος (βλ. λ.).

βλαστημῶ καὶ ***βλαστημάω***· βλ. βλασφημῶ.

βλάστησις (ἡ)· τὸ βλαστάνειν· || ὁ καιρὸς καθ' ὃν τὰ φυτὰ βλαστάνουν: «κατὰ τὴν βλάστησιν» (κοιν. «ἀπάνω 's τὸ βλαστὸ» ἢ «—στὸ βλάστημα»)· || τὸ σύνολον τῶν φυτῶν ἔν τινι τόπῳ: «ἡ βλάστησις τοῦ κάμπου, —τοῦ βουνοῦ κ.τ.τ.», «ἔχει ἄφθονον βλάστησιν».

— [*Βοτ.*] Ὑπὸ τὸ γενικὸν τοῦτο ὄνομα νοοῦμεν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμβρύου τοῦ ὡρίμου σπέρματος τῶν *φανερογάμων* φυτῶν καὶ κατ' ἐπέκτασιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν σπορίων τῶν *κρυπτογάμων* φυτῶν. Κατά τινας μάλιστα βοτανικούς, βλάστησις καλεῖται ἐπίσης καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἀξονίσκων τῶν *ὀφθαλμιδίων*. Τέλος ὑπὸ τὸ ὄνομα βλάστησις

Digitized by Google

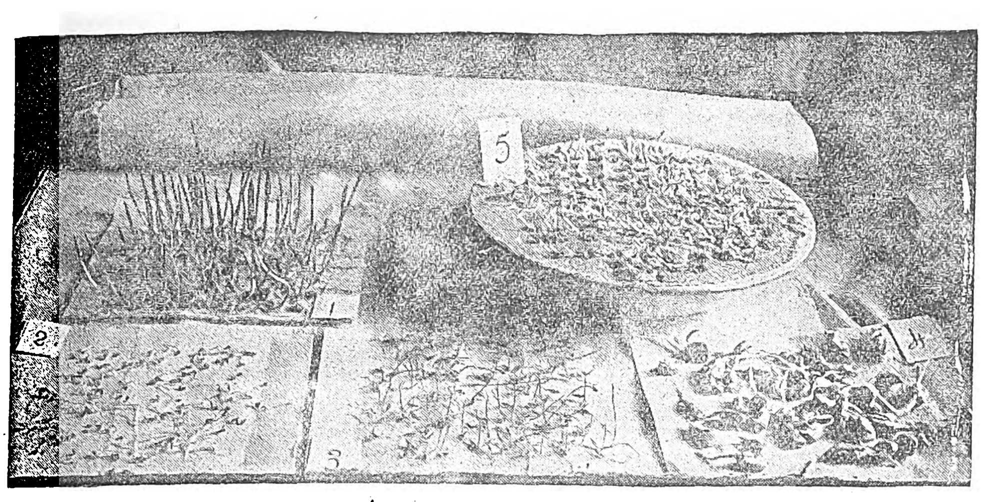

Βλάστησις σπερμάτων.
[1=Βρίζης. 2=Τριφυλλίου. 3=Ραφανίδος .4='Αραβοσίτου. 5=Τεύτλων.]

νοοῦμεν καὶ τὴν μεταμόρφωσιν ἣν ὑφίστανται τὰ *σπέρματα* ἢ οἱ *κόκκοι τῆς γύρεως* κατὰ τὴν πρώτην φάσιν τῆς γονιμοποιήσεως, ἤτοι τὴν *γυρεογονίαν*.

Εἰς τὰ κρυπτόγαμα φυτὰ ἡ βλάστησις περιορίζεται εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν τοῦ κυττάρου, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ *σπόριον* ἢ *σπέρμα* καὶ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν διαμόρφωσιν τοῦ *μυκελίου*, τοῦ *θαλλοῦ* καὶ τῆς *προθάλλης*. Ὁ πολλαπλασιασμὸς οὗτος διὰ διαφορίσεως τῶν θυγατρικῶν κυττάρων δίδει τὰ κύρια ὄργανα τοῦ φυτικοῦ σώματος, ἤτοι ῥιζώδεις ἀποφύσεις κ.τ.λ. Εἰς τὰ φανερόγαμα φυτά, ὅταν ἅπασαι αἱ πρὸς βλάστησιν ἀναγκαῖαι συνθῆκαι ὑφίστανται, τότε ἄρχεται νὰ διαπλάσσηται τὸ ἔμβρυον. Ἡ διάπλασις αὕτη κατορθοῦται μόνον ὅταν τὸ σπέρμα εἶναι ὥριμον, εἰς τινας δὲ περιπτώσεις δὲν κατορθοῦται παρὰ κατὰ τὸ μέσον περίπου τῆς ὡριμάνσεως. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης τὸ ἔμβρυον μένει ἐν καταστάσει *ὑπολανθανούσης ζωῆς*, ἀλλ' ἡ δύναμις τῆς βλαστήσεως οὐδόλως παύει καὶ ἂν ἔτι παρέλθωσιν ὁλόκληρα ἔτη καὶ αἰῶνες· οὕτως εἰς πλεῖστα φυτὰ τῆς οἰκογενείας τῶν ἀγρωστιδῶν εὑρέθησαν σπέρματα, ἅτινα ἐσπάρησαν μετὰ 100 περίπου ἔτη καὶ ἐβλάστησαν.

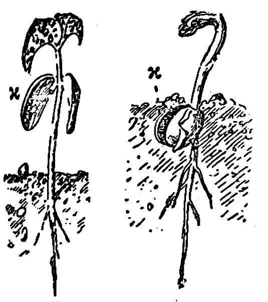

Ἐπίγειοι κοτυληδόνες. [κ=κοτυληδόνες.] *Ὑπόγειοι κοτυληδόνες.* [κ=κοτυληδόνες.]

Ἐξωτερικαὶ συνθῆκαι τῆς βλαστήσεως. Διὰ νὰ βλαστήσῃ πᾶν, οἱονδήποτε, σπέρμα, δέον νὰ ὑπάρχῃ *ὀξυγόνον, ὕδωρ* καὶ *θερμοκρασία*. Τὸ ὀξυγόνον πρέπει νὰ εἶναι ποσοτικῶς ὅμοιον πρὸς τὸ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἀπαντῶν τοιοῦτον καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν πίεσιν, διότι τὰ σπέρματα δὲν βλαστάνουσιν οὔτε εἰς τὸ κενὸν οὔτε εἰς ὑψηλὴν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν. Τὸ ὀξυγόνον ἑνοῦται μετὰ τῶν ὑδατανθρακούχων οὐσιῶν, τοῦ ὕδατος καὶ τῆς θερμότητος καὶ συντελεῖ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν γενικῶς καὶ τὴν ὡρίμανσιν τῶν σπερμάτων. Ἐπίσης καὶ τὸ ὕδωρ εἶναι χρησιμώτατον, διότι διεισδῦον δι' ὁλοκλήρου τῆς ἐπιφανείας τοῦ σπέρματος ἢ διὰ τῶν ἐπὶ τῆς κορυφῆς καὶ τῆς βάσεως εὑρισκομένων πόρων συντελεῖ διὰ τῆς διαρκοῦς κυκλοφορίας του εἰς τὴν ἐπιτάχυνσιν τῆς βλαστήσεως. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ὑγρασίας τὸ σπέρμα διογκοῦται καὶ τὰ περικαλύμματα τούτου διανοίγονται ἢ μαλακύνονται, οὕτως ὥστε ἐπιτρέπουσι τὴν διείσδυσιν τοῦ ὕδατος εὐκολώτερον ἐντὸς τοῦ σπέρματος. Ἡ κατάλληλος διὰ τὴν βλάστησιν θερμοκρασία κυμαίνεται ἀναλόγως τῶν διαφόρων σπερμάτων. Τὸ *κάρδαμον* π. χ. βλαστάνει εἰς θερμοκρασίαν 2° ἕως 48° C, ἀλλ' ἡ καταλληλοτέρα θερμοκρασία εἶναι 31°. Ἡ *κριθὴ* βλαστάνει μεταξὺ 5° καὶ 37° C, εὐνοϊκωτέρα ὅμως θερμοκρασία δι' αὐτὴν εἶναι 28°,7. Ὁ *ἀραβόσιτος* βλαστάνει μεταξὺ 9°,5 καὶ 46°,2 C, ἀλλὰ καταλληλοτέρα θεωρεῖται ἡ θερμοκρασία τῶν 33°. Τὸ φῶς δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἀπαραίτητον εἰς τὴν βλάστησιν τῶν σπερμάτων.

Ἐσωτερικαὶ συνθῆκαι τῆς βλαστήσεως. Ἡ ὡριμότης εἶναι ἡ πρώτη καὶ σπουδαιοτέρα τῶν συνθηκῶν. Τὸ ὥριμον σπέρμα, ὅσον περισσότερον εἶναι πλουσιώτερον εἰς ἄμυλον, τόσον μᾶλλον διατηρεῖ τὴν βλαστικήν του ἰδιότητα. Ἐὰν τὰ σπέρματα ἐγκλείωσι περίσσειαν λιπαρῶν οὐσιῶν καὶ διάφορα αἰθέρια ἔλαια, τότε φθείρονται σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς βλαστήσεως παράγονται τὰ ἑξῆς χημικὰ φαινόμενα: τὸ διεισδῦον ὕδωρ ἐντὸς τῶν σπερμάτων διαλύει τὰς ἀδιαλύτους οὐσίας τοῦ λευκώματος ἢ τοῦ ἐμβρύου καὶ τὸ βλάστημα ἀναπτύσσεται τρεφόμενον δαπάναις τῶν διαλελυμένων οὐσιῶν. Εἰς τὰ ἀμυλώδη σπέρματα, τὸ ἄμυλον διαλύεται τῇ ἐπενεργείᾳ τῶν διασπαστικῶν φαινομένων καὶ μεταμορφοῦται εἰς διαλυτὸν *σάκχαρον* καὶ εἰς *κυτταρίνην*. Αἱ λιπαραὶ οὐσίαι ἀπογαλακτοῦνται καὶ καθίστανται ἀπορροφηταί. Αἱ λευκωματώδεις οὐσίαι γίνονται διαλυταὶ καὶ μέρος μὲν τούτων μεταμορφοῦται εἰς ἄμυλον, μέρος δὲ εἰς σάκχαρον. Ἡ ἀνωτέρω διεργασία καλεῖται ἐσωτερική, ὅταν λαμβάνῃ χώραν ἐντὸς τοῦ ἐμβρύου τούτου, καὶ ἐξωτερική, ὅταν παρατηρῆται ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ λευκώματι. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ὡς ἀποτέλεσμα ἔχουσι πάντοτε τὴν παραγωγὴν ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ὕδατος καὶ θερμότητος. Τὸ εἰς τὸ σπέρμα περιεχόμενον ὀξυγόνον συντελεῖ ὁμοῦ μετὰ τοῦ ὀξυγόνου τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος εἰς τὴν καῦσιν. Ἡ παρουσία διαφόρων ὀξέων εὐνοεῖ τὴν ἐνέργειαν τῶν ζυμώσεων, αἵτινες λαμβάνουσι χώραν εἰς τὴν καθόλου βλάστησιν.

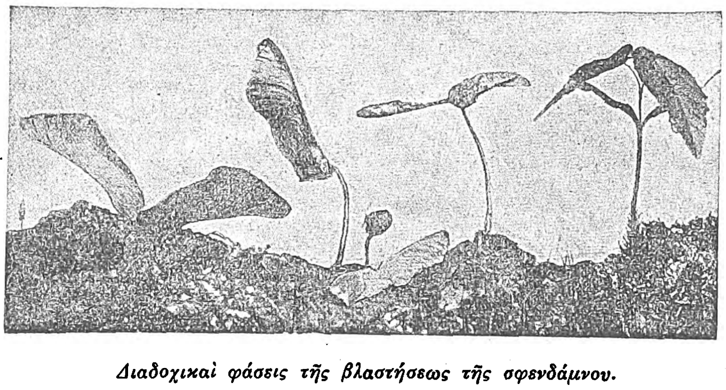

Διαδοχικαὶ φάσεις τῆς βλαστήσεως τῆς σφενδάμνου.

Μορφολογικὰ φαινόμενα. Κατὰ τὴν βλάστησιν σπέρματος π.χ. *φασιόλου*, παρατηροῦμεν κατ' ἀρχὰς νὰ ἐξέρχηται ἐκ τῆς μικροπύλης τὸ ῥιζίδιον, ὅπερ καὶ ἐπιμηκύνεται τῇ βοηθείᾳ τοῦ θετικοῦ *γεωτροπισμοῦ* του, εἶτα δὲ διευθύνεται πρὸς τὰ κάτω καὶ ἐμβυθίζεται βαθύτερον εἰς τὸ ἔδαφος διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀπαρχὴ τῆς ῥίζης τοῦ νέου φυτοῦ. Μετὰ πάροδον χρόνου τινὸς ἀναφαίνεται καὶ τὸ βλαστίδιον μετὰ ἢ ἄνευ *ὀφθαλμιδίου*, καὶ σχηματίζει κατ' ἀρχὰς μικρὸν βλαστικὸν βραχίονα ὑπὲρ τὴν γῆν, εἶτα ἀνορθοῦται, διευθύνεται πρὸς τὰ ἄνω καὶ σὺν τῇ αὐξήσει του συμπαρασύρει πρὸς τὰ ἄνω καὶ τὰς κοτυληδόνας του, αἵτινες ἀποκλίνουσι καὶ μετὰ τὴν ἀποξένωσίν των ἐκ τῆς ἐπιδερμίδος ἀποτελοῦσι τὰ *κοτυληδονικὰ φύλλα* καλούμενα. Μετά τινα χρονικὴν περίοδον τὸ ὀφθαλμίδιον ἀναπτύσσεται καὶ δίδει τὴν γένεσιν εἰς τὰ κανονικὰ φύλλα. Ὅταν αἱ κοτυληδόνες εὑρίσκωνται ἄνω τῆς γῆς καὶ εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, καλοῦνται *ἐπίγειοι*. Τοιαῦται κοτυληδόνες ἀπαντῶσιν εἰς τὰ *σταυρανθῆ*, τὰ *κολοκυνθοειδῆ* κ.λ.π. Εἰς ταῦτα, ὅταν τὰ θρεπτικὰ ἀποταμιεύματα ἐξαντληθῶσιν, αἱ κοτυληδόνες ἀτροφοῦσι, πίπτουσι καὶ μετασχηματίζονται εἰς κανονικὰ φύλλα. Αἱ κοτυληδόνες ἐφόσον, ὅπως εἰς τὸν *κύαμον*, δὲν εἶναι ἐπίγειοι, ἀλλ' ἀπαντῶσιν εἰς μικρὸν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους βάθος, λέγονται κοτυληδόνες *ὑπόγειοι*, ὅπως εἰς τὴν δρῦν, τὴν καρυδέαν καὶ τὰ περισσότερα τῶν μονοκοτυληδόνων φυτῶν.

Βλάστησις φασιόλου.
[κκ=κοτυληδόνες. ο=ὀφθαλμίδιον· φ=φύλλον.]

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

βλαστητικός, *—ή,—όν·* ὁ συντελῶν, ὁ προάγων τὴν βλάστησιν.

βλαστηφοριὼν (ὁ) καὶ *βλαστηφόρος·* βλ. βλασταῖος.

βλαστίδαι (οἱ) (Vlastidae Neumayr) *[Παλαιοζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *δεσμοδόντων ὁμομυαρίων ἐλασματοβραγχίων* μαλακίων. Τὸ ὄστρακόν των ἦτο πολὺ λεπτὸν καὶ ἔφερε σπόνδυλον προεξέχοντα πολύ, αἱ δύο δὲ θύραι του ἦσαν ἄνισοι. Ἐξωτερικῶς τὸ ὄστρακον ἦτο λεῖον ἢ ἔφερε συγκεντρικὰς ῥαβδώσεις. Τὰ κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι ἡ βλάστη καὶ ὁ δοὺξ (βλ. λ.) Γ. Κ. Γ.

βλαστίδιον (τὸ) *[Βοτ.]*. Ὁ νεαρὸς βλαστός, ὅστις σχηματίζεται μετὰ τὴν βλάστησιν τῶν φυτικῶν σπερμάτων.

—**βλαστίδιον** (τὸ) ἢ ***βλαστικὴ κύστις*** *['Οντογον.]*. Τὸ βλαστίδιον, ἀποτελοῦν τὸ δεύτερον στάδιον ἐξελίξεως τοῦ ἐμβρύου, εἶναι σωμάτιον κυστιοειδὲς ἢ *κυστίδιον*, εἰς ὃ μεταβάλλεται τὸ γονιμοποιηθὲν ᾠάριον τοῦ θήλεος κατὰ τὰς πρώτας μετὰ τὴν γονιμοποίησιν ἡμέρας, πρὶν ἔτι κατέλθῃ εἰς τὴν μήτραν. Τὸ τοίχωμα τοῦ βλαστιδίου συνίσταται ἐκ μονοστοίβου ἐπιθηλίου, στιβάδος κυττάρων ἀφοριζούσης κοιλότητα, πληρουμένην ὑπὸ λευκωματώδους ὑγροῦ. Παρὰ τοῖς θηλαστικοῖς εἴς τι μέρος παχύνεται καὶ ἀποτελεῖ τὸν *ἐμβρυϊκὸν κόμβον*, ἐξ οὗ διαπλάσσεται τὸ σῶμα τοῦ ἐμβρύου.

Τὸ βλαστίδιον ἐν τῇ ἐφεξῆς ἐξελίξει μετασχηματίζεται εἰς γαστρίδιον (βλ. λ.). —Ν.

βλαστικός, *—ή, — όν·* ὁ ἔχων τάσιν πρὸς βλάστησιν, ἢ ὁ συντελῶν εἰς αὐτήν.

—**βλαστικὰ** ***σαρκία*** *[Παθ. Ἀνατομ.]*. Καλοῦνται οὕτω μικραὶ προεξοχαὶ δίκην κέχρου, χρώματος ἐρυθροῦ, αἵτινες ἀναφαίνονται ἐπὶ τῶν τραυματικῶν ἐπιφανειῶν τῶν κατὰ β' σκοπὸν ἐπουλουμένων τραυμάτων. Εἰς τὰ χαίνοντα τραύματα, μετὰ παρέλευσιν 48 περίπου ὡρῶν ἀπὸ τοῦ τραυματισμοῦ, ἐμφανίζονται ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας τῶν χειλέων καὶ τοῦ πυθμένος αὐτῶν, ἐκτὸς τῆς ἐξιδρώσεως ὑδαρῶν συστατικῶν καὶ λευκοκυττάρων, ἰνοβλάσται (νεότευκτος συνδετικὸς ἱστὸς) καὶ ἐνδοθηλιοβλάσται (αἱμοφόρα ἀγγεῖα), ἅτινα ἀποδίδουσιν, εἰς τὸ τραῦμα τὴν ὑπέρυθρον χροιάν, ὀλίγον δὲ βραδύτερον, ἱστὸς κοκκοειδής, τὰ βλαστικὰ σαρκία, ἅτινα, αὐξανόμενα, πληροῦσι τὴν τραυματικὴν κοιλότητα, ἀναπληροῦντα οὕτω τὴν ἀπολεσθεῖσαν οὐσίαν. Ἐνίοτε ἡ αὔξησις τῶν σαρκίων εἶναι λίαν ζωηρά, ὑπερβαίνουσα τὴν ἐλευθέραν ἐπιφάνειαν τοῦ δέρματος, ὥστε ἀναγκαῖος καθίσταται ὁ περιορισμὸς τῆς τοιαύτης ἀναπτύξεως, ἐπιτυγχανόμενος διὰ καυτηριάσεως μὲ νιτρικὸν ἄργυρον. Ι. Κ. Κ.

— **βλαστικὴ** ***ἀλληλουχία*** ἢ ***βλαστικὴ ἐπαλληλία*** *[Βοτ.]*· βλ. **βλαστός**.

— **βλαστικὴ** ***κύστις***· βλ. **βλαστίδιον**.

— **βλαστικὸς** ***πυρὴν*** *['Οντολογ.]*. Ὁ πυρὴν τοῦ πρωτοπλάσματος τοῦ ᾠοκυττάρου, ἐξ οὗ ἐξαρτᾶται κυρίως ἡ ζωτικότης αὐτοῦ. Ὁ πυρὴν ἀποτελεῖται ἐκ πυρηνίου καὶ χρωματίνης, εἰς ἣν κατὰ τοὺς πλείστους βιολόγους ὀφείλονται αἱ ψυχικαὶ κληρονομικαὶ ἰδιότητες. Φ. Κ.

βλαστικότης, *—ητος*(ἡ)· ἡ ἔμφυτος τάσις, ἡ ὁρμὴ τοῦ σπόρου ἢ τοῦ φυτοῦ πρὸς βλάστησιν.

βλαστογονία (ἡ) ἢ *βλαστογένεσις [Βιολ.]*. Τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐμβρύου καὶ ὁ σχηματισμὸς τῶν φυλλαρίων τοῦ βλαστοδέρματος (βλ. λ.). Μέχρι τινος ὡς βασικὸν διακριτικὸν τῆς *βλαστογονίας* ἐθεωρεῖτο ἡ μὴ ἀντιστοιχία τῶν βλαστοδερμικῶν φυλλαρίων, ἡ δὲ βλαστογονία παράλληλος πρὸς τὴν *ὀντογονίαν*. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη πλέον ἐπιστάμεναι παρατηρήσεις ἀπέδειξαν, ὅτι ἡ ὀντογονία τελείως διαφέρει τῆς βλαστογονίας καὶ διὰ τοῦ ὅρου βλαστογονία ἐννοοῦμεν κυρίως τὴν ἐμφάνισιν νέων ἀτόμων προερχομένων δι' ἐκβλαστήσεως ἐκ τοῦ μητρικοῦ κυττάρου. Τὸ φαινόμενον τῆς βλαστογονίας παρατηρεῖται ἰδίως εἰς ἀτελεστάτους τινὰς ζῳϊκοὺς καὶ φυτικοὺς ὀργανισμούς. Δ. Ν. Π.

βλαστογρανιτικὸς *ἱστὸς πετρωμάτων* (Blastogranitische Struktur) *[Πετρογρ.]*· βλ. χρυσταλλοσχιστώδη *πετρώματα*.

βλαστόδερμα (τὸ) *[Ζωολ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ μεμβρᾶνα, ἥτις σχηματίζεται ἐκ διαφόρων κυττά-

Digitized by Google

ρων ἐν εἴδει λεπίων καὶ προέρχεται ἐκ τῆς διχοτομήσεως τῆς λεκίθου, ἐξ ἧς πάλιν σχηματίζεται τὸ σῶμα τοῦ ἐμβρύου καὶ τὰ προσαρτήματα αὐτοῦ.

Μετὰ τὴν γονιμοποίησιν τοῦ ᾠοῦ, καὶ καθ' ἣν στιγμὴν ἐμφανίζεται κατὰ πρῶτον ὁ διαμερισμός, τὰ κύτταρα τοῦ νέου σχηματισμοῦ διατάσσονται εἰς κανονικὸν κύκλον καὶ ἐν συνεχείᾳ τῆς προσφύσεώς των γεννῶσι σύστημα συνθέτου μεμβράνης, ἥτις καὶ καλεῖται *βλαστόδερμα*. Αἱ λεπίδες αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν ἐν λόγῳ μεμβρᾶναν καλοῦνται *βλαστοδερμικὰ φυλλάρια*, ἅτινα διακρίνονται εἰς τρεῖς κατηγορίας: τὸ *ἐκτόδερμα* ἢ *ἐξωτερικὰ φυλλάρια*, τὸ *μεσόδερμα* ἢ *μεσαῖα φυλλάρια* καὶ τὸ *ἐνδόδερμα* ἢ *ἐσωτερικὰ φυλλάρια*. Διὰ τὴν πλήρη κατανόησιν τοῦ τρόπου τῆς γενέσεως τῶν φυλλαρίων τούτων, δέον νὰ ἐξετασθῶσι διαδοχικῶς πάντα τὰ στάδια τῆς ἐξελίξεως τοῦ ᾠοῦ, ἤτοι αἱ διάφοροι μορφαὶ τοῦ ᾠοῦ, ὅπερ διακρίνεται εἰς *ἀλέκιθον*, *παλλέκιθον* καὶ *τελεολέκιθον*, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ καταμερισμοῦ του εἰς *βλαστόδερμα* μέχρι τῆς διαμορφώσεως τῆς *βλαστούλης* καὶ νὰ μελετηθῇ εἶτα ἡ μεταμόρφωσις ταύτης εἰς *γαστρίδιον*. Κατωτέρω ἀναφέρομεν τοὺς ἀνατομικοὺς χαρακτῆρας τῶν ἱστῶν, ἐξ ὧν ἀναφαίνεται ἕκαστον βλαστοδερμικὸν φυλλάριον.

Τὸ ἐκτόδερμα ἢ ἐξωτερικὸν φυλλάριον ἢ *ἐπιβλάστη* ἢ *ἐκτοβλάστη*, δίδει τὴν γένεσιν εἰς τὴν ἐπιδερμίδα καὶ εἰς τὰ ἐπιφανειακὰ παράγωγα ταύτης, δηλαδὴ εἰς τοὺς ὄνυχας καὶ τὰς τρίχας καὶ εἰς τὰ βαθύτερα παράγωγα, ἤτοι τοὺς στεα-

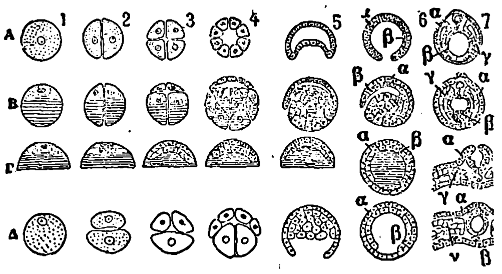

Σχηματισμὸς τοῦ βλαστοδέρματος.

Α=ᾠὸν ἀλέκιθον· διαμερισμὸς ὁμοιόμορφος (ἀμφίοξος).
Β=ᾠὸν παλλέκιθον· διαμερισμὸς ἀνόμοιος (βάτραχος).
Γ=ᾠὸν τελεολέκιθον· διαμερισμὸς μερικὸς (ὄρνις).
Δ=ᾠὸν ἀλέκιθον· δευτερογενὲς (θηλαστικόν)..
1,2,3=Διαμερισμὸς τοῦ ᾠοῦ. 4=Βλάστουλα. 5,6=Διαμερισμὸς τοῦ γαστριδίου. 7=Τομὴ τοῦ τελείου βλαστοδέρματος μετὰ τῶν τριῶν φυλλαρίων του.
α='Εξωτερικὸν φυλλάριον. β='Εσωτερικὸν φυλλάριον. γ=Μέσον φυλλάριον διῃρημένον εἰς δύο λεπίδας, ὧν ἡ πρώτη δερμικὴ ἢ σωματικὴ καὶ ἡ δευτέρα ἐντερικὴ ἢ σπλαγχνική.

τογόνους ἀδένας καὶ τοὺς ἱδρωτοποιοὺς τοιούτους. Ἐπίσης ἐκ τοῦ φυλλαρίου τούτου προέρχονται τὰ στοιχεῖα τοῦ νευρικοῦ, ἐγκεφαλορραχιακοῦ ἄξονος, ὡς καὶ τὰ στοιχεῖα τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων, δηλαδὴ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς χιτῶνος, τοῦ ἀκουστικοῦ ἐπιθηλίου, τοῦ ὀσφραντικοῦ νεύρου κ.τ.λ.

Τὸ μεσόδερμα ἢ μεσαῖον φυλλάριον ἢ *μεσοβλάστη*, δίδει τὴν γένεσιν εἰς πολυπλοκώτερα καὶ πολυαριθμότερα ὄργανα. Τὸ φυλλάριον τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ δύο λεπίδων, αἵτινες χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ τῆς *πλευροπεριτοναϊκῆς* κοιλότητος. Ἡ πρώτη λεπὶς καλεῖται *σωματικὴ* καὶ παράγει πάντας τοὺς ἱστούς, οἵτινες σχηματίζουσι τὴν παχύτητα τῶν τοιχωμάτων τοῦ θώρακος. Ἡ δευτέρα λεπίς, ἥτις καλεῖται *σπλαγχνική*, παράγει τοὺς συνδετικοὺς ἱστούς, τὰς μάζας τῶν λείων μυῶν, κ. τ. λ. Ἐπίσης τὸ φυλλάριον τοῦτο εἶναι καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν ἀνατομικῶν στοιχείων τῆς γεννητικοουροποιητικῆς συσκευῆς.

Τὸ ἐνδόδερμα, ἢ ἐσωτερικὸν φυλλάριον ἢ *ὑποβλάστη* ἢ *ἐνδοβλάστη*, δίδει τὴν γένεσιν εἰς τὸ *ἐπιθήλιον* τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος καὶ εἰς πάντας τοὺς ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτωμένους ἀδένας, στομαχικοὺς κλπ., ὡς καὶ εἰς τὸ πάγκρεας, τὸ ἧπαρ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς πνεύμονας. Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

βλαστοδερμικός (ὁ)· ὁ ἀνήκων εἰς τὸ βλαστόδερμα (βλ. λ.), ὁ ἀπ' αὐτοῦ ἐξαρτώμενος.

— **βλαστοδερμικὰ** *κύτταρα* (τὰ) *[Βιολ.]*. Οὕτω καλοῦνται τὰ κατὰ πρῶτον ἐμφανιζόμενα κύτταρα, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἐκ τῆς λεκίθου τοῦ φαρίου (βλ.λ. γονιμοποίησις, κύτταρα, φάριον). Δ. Ν. Π.

βλαστόδημον (τὸ) (blastodème) *[Βιολ.]*. Λέξις σύνθετος ἐκ τοῦ «*βλαστὸς*» καὶ «*δῆμος*», εἰσαχθεῖσα εἰς τὴν Βιολογίαν ὑπὸ τοῦ *Ἐσπινᾶ* ὡς τεχνικὸς ὅρος δηλῶν ὀργανισμοὺς συνιστωμένους ἐκ μορίων, ἅτινα εἶναι ὅμοιος ὁμάδες κυττάρων, συγκροτούμεναι κατὰ τὴν περίοδον τῆς διαφορήσεως τῶν ὀργάνων. Α. Δ.

βλαστοειδής (ὁ, ἡ), —**ές** (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς βλαστόν.

— **βλαστοειδῆ** (τὰ) (Blastoidea) *[Παλαιοζῳολ.]*. Κλάσις ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, τῆς ὁμοταξίας τῶν *πελματοζῴων ἐχινοδέρμων*.

Ἡ κλάσις αὕτη περιλαμβάνει πελματόζῳα, τὰ ὁποῖα ὁμοιάζουν πρὸς καλύκια (μπουμπούκια), φέρουν βραχὺν μίσχον ἢ εἶναι ἄμισχα καὶ ἔχουν κάλυκα κανονικῶς κατεσκευασμένον, πεντάκτινον, συνιστάμενον ἐκ 13 τεμαχίων. Ὁ κάλυξ των ἔχει μορφὴν μπουμπουκίου ἢ ἀπίου ἢ ᾠοῦ, συχνὰ πενταγωνικήν. Τὰ συνιστῶντα αὐτὸν τεμάχια εἶναι ἀσβεστολιθικὰ πινακίδια, ἡνωμένα διὰ ραφῶν ἀκινήτως καὶ τοποθετημένα εἰς τρεῖς ζώνας κανονικῶς ὑπερκειμένας, οὕτως ὥστε νὰ περικλείουν εὐρεῖαν σωματικὴν κοιλότητα.

Ἐκ τῶν τεμαχίων τούτων τρία εἶναι τὰ *βασικά*, συνιστῶντα τὴν *βάσιν*, ἡ ὁποία στηρίζεται ἐπὶ τοῦ μίσχου (ἢ ποδίσκου). Ὑπὲρ τὰ τρία βασικὰ ἀκολουθοῦν πέντε *ἀκτινωτὰ* (Radialia) πινακίδια, τὰ ὁποῖα εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βαθέως ἐντετμημένα ἐν εἴδει διχάλας. Τέλος ἐντὸς τῶν μεταξὺ τῶν ἀκτινωτῶν πινακιδίων μεσακτινωτῶν διαστημάτων εὑρίσκονται τὰ πέντε *δελτοειδῆ* ἢ *μεσακτινωτὰ* πινακίδια.

Οἱ χῶροι, μεταξὺ τῶν ἐντομῶν τῶν ἀκτινωτῶν πινακιδίων καὶ τῶν δελτοειδῶν, πληροῦνται ὑπὸ πέντε ἐπιμήκως τριγωνικῶν, πλατέων φυλλοειδῶν ἢ στενῶν γραμμοειδῶν *βαδιστικῶν πεδίων*.

Εἰς τὸ κέντρον τῆς βάσεως εὑρίσκεται πάντοτε πεντάκτινον *στοματικὸν ἄνοιγμα*, τὸ ὁποῖον πιθανῶς εἰς τὰ ζῶντα βλαστοειδῆ ἦτο κεκαλυμμένον ὑπὸ μεγάλου ἀριθμοῦ μικρῶν κινητῶν πινακιδίων, εἰς πολὺ σπανίας περιπτώσεις διατηρηθέντων ἐν ἀπολιθωμένῃ καταστάσει. Δεύτερον ἐκκεντρικὸν ἄνοιγμα, ἡ *ἕδρα*, διαπερᾷ τὸ ὀπίσθιον δελτοειδὲς πινακίδιον καὶ συχνὰ καλύπτεται καὶ αὐτὴ ὑπὸ ἑνὸς ἢ περισσοτέρων πλακιδίων. Συχνὰ ὑπάρχουν ἐπίσης εἰς τὰ πρὸς τὴν βάσιν ἄκρα τῶν βαδιστικῶν πεδίων ἓν ἢ δύο ἀνοίγματα, συγκοινωνοῦντα μὲ τοὺς ἀναπνευστικοὺς ὀχετούς.

Τὰ βαδιστικὰ πεδία ὁτὲ μὲν εἶναι κοῖλα, ὁτὲ ἐπίπεδα, ἄλλοτε δὲ ἐκπροβάλλουν ὑπὲρ τὰ περιβάλλοντα αὐτὰ ἀκτινωτὰ καὶ μεσακτινωτὰ πινακίδια. Ἡ κατασκευή των εἶναι ἀρκετὰ πολύπλοκος, καλύπτονται δὲ ταῦτα ὑπὸ λεπτῶν βραχιονιδίων, πολὺ σπανίως διατηρηθέντων ἐν ἀπολιθωμένῃ καταστάσει.

Εἰς τὰ πλεῖστα τῶν βλαστοειδῶν ἡ βάσις φέρει θέσιν, ὅπου προσαρμόζεται ὁ μίσχος ἢ ποδίσκος. Οὗτος συνίσταται ἐκ κυλινδρικῶν πλακιδίων, φερόντων κεντρικὸν ὀχετόν.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γνώσεών μας συνάγεται, ὅτι τὰ βλαστοειδῆ ἔζησαν μόνον κατὰ τὸν παλαιοζωϊκὸν αἰῶνα καὶ μετὰ ταῦτα ἐξέλιπον. Λείψανα βλαστοειδῶν ζῴων ἐμφανίζονται ἀπολιθωμένα τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Καθίστανται κἄπως πολυαριθμότερα ἐντὸς στρωμάτων τῆς δεβονίου περιόδου τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Ἄϊφελ,

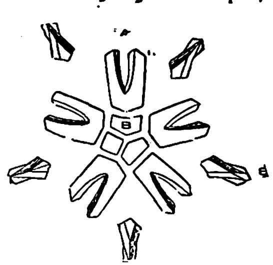

Ἀνάλυσις τοῦ κάλυκος τοῦ βλαστοειδοῦς ζῴου πεντρεμίτου.
[Β=βασικὰ πινακίδια Α=ἀκτινωτὰ πινακίδια, Ε=δελτοειδῆ ἢ μεσακτινωτὰ πινακίδια.]

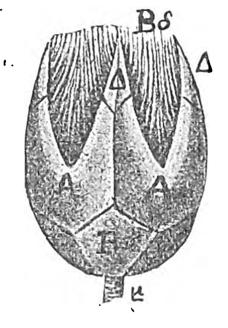

Τὸ βλαστοειδὲς ζῷον πεντρεμίτης sulcatus.
[Β=βασικὰ πινακίδια τοῦ κάλυκος. Α=ἀκτινωτὰ πινακίδια καὶ Δ=τὰδελτοειδῆ.Βδ=Βαδιστικὰ πεδία μετὰ τῶν βραχιονιδίων. μ=Ὁ μίσχος.]

Νασσάου, Ἱσπανίαν καὶ Βόρειον Ἀμερικήν, ἀποκτῶσιν ὅμως τὴν κυρίαν των ἐξάπλωσιν κατὰ τὴν κατωτέραν λιθανθρακοφόρον περίοδον ἐντὸς τοῦ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστολίθου (Kohlenkalk).

Εἰς τὴν Εὐρώπην (Βέλγιον, Ἰρλανδίαν, Yorkshire, Derbyshire) τὰ βλαστοειδῆ εἶναι πανταχοῦ ἀρκετὰ σπάνια. Τοὐναντίον εὑρίσκονται ἄφθονα καὶ εἰς καλὴν κατάστασιν διατηρημένα ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ καὶ μάλιστα εἰς τὴν ποταμίαν περιοχὴν τοῦ Μισσισσιπῆ. Τελευταίως εὑρέθη καταπληκτικὴ ἀφθονία ἀτόμων βλαστοειδῶν ἐντὸς στρωμάτων τῆς περμίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Timor. Κατὰ τὸν Bather εἶναι γνωστὰ ἄχρι τοῦδε 20 γένη μὲ 150 περίπου εἴδη.

Τὰ βλαστοειδῆ ὑποδιαιροῦνται εἰς δύο ὑποκλάσεις, τὰ *κανονικὰ* καὶ τὰ *ἀκανόνιστα*. Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

βλαστοϊδόκρινος (ὁ) (Blastoidocrinus Billings) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὰ *κυστεώδη ἐχινόδερμα*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Βορείῳ Ἀμερικῇ καὶ Ρωσίᾳ. Γ. Κ. Γ.

βλαστόκαρπον (τὸ) (Blastocarpum) *[Βοτ.]*. Καλεῖται τὸ σπέρμα, ὅπερ βλαστάνει καὶ ἀναπτύσσεται προτοῦ ἐξέλθῃ τοῦ περικαρπίου. Δ. Ν. Π.

βλαστόκερως (ὁ) (Blastocerus) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἀρτιοδακτύλων-*μυρικαστικῶν*, τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλαφιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βλαστόκερως ὁ ἀγροδίαιτος* (Blastocerus campestris), ὅστις ἔχει ἀνάστημα ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ κοινοῦ αἰγάγρου, χρῶμα πυρρόξανθον καὶ λευκὸν κύκλον πέριξ τῶν ὀφθαλμικῶν κογχῶν. Δ. Ν. Π.

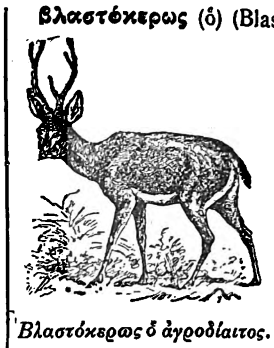

Βλαστόκερως ὁ ἀγροδίαιτος.

βλαστοκοίλωμα (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται ἡ κοιλότης ἣν παρουσιάζουσιν εἰς διάφορα μέρη τῆς ἐπιφανείας των οἱ βλαστοὶ καὶ ἐξ ὧν ἀναφαίνονται οἱ *βλαστοὶ ἀνανεώσεως* (βλ. λ. βλαστός). Δ. Ν. Π.

βλαστόκολλα (ἡ) *[Βοτ.]*. Ἰξώδης, ρητινώδης ἢ βαλσαμώδης οὐσία, ἥτις ἐπιχρίει τοὺς νεαροὺς βλαστοὺς καὶ προφυλάσσει τούτους ἀπὸ τῆς βροχῆς. Ἡ οὐσία αὕτη παράγεται ἐκ τῆς πυκνῆς δέσμης τῶν τριχῶν, αἵτινες συνήθως καλύπτουσι τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν τῶν νεαρῶν βλαστῶν. Εἴς τινας βλαστούς, ἀμοιροῦντας τελείως τριχῶν, ἡ βλαστόκολλα ἐκκρίνεται ἐκ τῆς ἐπιδερμίδος τούτων. Δ. Ν. Π.

βλαστοκόπος (ὁ). Ἐργαλεῖον ἀποτελούμενον ἐκ κυρτῆς μαχαίρας προσηρμοσμένης εἰς τὸ ἄκρον μακρᾶς ξυλίνης ράβδου. Δι' αὐτοῦ γίνεται ἡ κλάδευσις τῶν εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη τοῦ δένδρου βλαστῶν καὶ μικρῶν κλάδων.

βλαστοκοπῶ (—*έω*)· κόπτω τοὺς βλαστοὺς φυτοῦ τινος ἢ δένδρου.

βλαστοκύστις (ἡ) (Blastocystis Jackel) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὰ *κυστεώδη ἐχινοδέρματα*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν καὶ τὴν Ρωσίαν. Γ. Κ. Γ.

βλαστολόγημα (τό)· ἡ ἀποκοπὴ τῶν βλαστῶν τῶν ἀμπέλων καὶ ἄλλων φυτῶν ἢ δένδρων· ἄλλως, *κορφολόγημα*.—Ρῆμ. *βλαστολογῶ (—έω)*.

— *[Ἐγκυκλοπ.]* Τὸ βλαστολόγημα ἀποσκοπεῖ συνήθως τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἀχρήστων βλαστῶν πρὸς τόνωσιν τῶν χρησίμων, ἐφαρμόζεται δὲ ἰδίως εἰς τὴν ἄμπελον καὶ τὴν ροδακινέαν, ἐκτελούμενον κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βλαστήσεως. —Ω.

βλαστόμερα (τὰ) *[Βιολ.]*. Οὕτως ἐκλήθησαν τὰ πρῶτα *πλαστίδια*, ἅτινα ἐπιφέρουσι τὸν καταμερισμὸν τοῦ ᾠοῦ ἐντὸς τοῦ κανονικοῦ ἐμβρυολογικοῦ περιβλήματος. Ἀνεξαρτήτως τῆς παρουσίας ἢ ἀπουσίας τῆς θρεπτικῆς λεκίθου, ἧς ἡ ἀνόμοιος διανομὴ δύναται νὰ δώσῃ εἰς τὰ διάφορα βλαστόμερα ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐμβρύου διάφορον ἐμφάνισιν, τὰ πρῶτα πλαστίδια, ἅτινα συντελοῦσιν εἰς τὸν καταμερισμὸν τοῦ ᾠοῦ, διακρίνονται τῶν ὑστέρων ἱστολογικῶν στοιχείων ἐκ τῆς ἀπουσίας τῆς διαφορήσεως. Βιολόγοι τινὲς διατείνονται, ὅτι ἡ ἱστολογικὴ διαφόρησις παρατηρεῖται ἰδίως εἰς ἑτερογενεῖς ὀργανισμούς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Chabry*, Embryologie normale et tératologique des ascidies.—*Driesch*, Entwickelungs mecanische Studien.—*Le Dantec*. Évolution individuelle et hérédité. Δ. Ν. Π.

βλαστομέρυξ (ἡ) (Blastomeryx Cope) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὑπερτραγουλιδῶν σεληνοδοντίων ὀνυχωτῶν* θηλαστικῶν. Τὸ κρανίον των δὲν ἔφερε κέρατα, ὁ δὲ ὀδοντικὸς τύπος των ἦτο:

κοπτ. $\frac{0}{3}$, κυνόδ. $\frac{1}{1}$, προγόμφ. $\frac{4-3}{4-3}$, τραπεζ. $\frac{3}{3}$

Τὰ ἐμπρόσθια ἄκρα των ἔφερον 4 δακτύλους, ἐνῷ τὰ ὀπίσθια μόνον 2. Λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωικοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βλαστομύκης (ὁ) *[Βοτ.]*· βλ. μύκης.

— *[Μικροβιολ.]* Οἱ *βλαστομήκυτες* ἀποτελοῦσιν ἰδίαν τάξιν μικροοργανισμῶν, χαρακτηρίζονται δ' ὡς τοιοῦτοι μονοκύτταροι ὀργανισμοί, ἔχοντες τὴν ἰδιότητα τοῦ πολλαπλασιάζεσθαι δι' ἐκβλαστήσεως. Τινὲς τούτων ἀναπτύσσουσιν ἐν τοῖς σακχαρούχοις ὑγροῖς οἰνοπνευματικὴν ζύμωσιν, ἐξ οὗ καὶ καλοῦνται *ζυμομύκητες*. *Σακχαρομύκητας* δ' ὀνομάζομεν τοὺς βλαστομύκητας ἐκείνους, οἵτινες γεννῶσιν ἐνδοσπόρια, ἐνῷ ὡς *σχιζοσακχαρομύκητας* διακρίνομεν ζυμομύκητας, μὴ παράγοντας ἐκβλαστήσεις, ἀλλὰ πολλαπλασιαζομένους διὰ διχοτομίας. *Σφαιροζύμας* δὲ καλοῦμεν ἐκείνους, οἵτινες πολλαπλασιάζονται μὲν δι' ἐκβλαστήσεως, ἀλλὰ διακρίνονται τῶν σακχαρομυ-

Digitized by Google

κήτων, διότι στεροῦνται **ἐνδογόνου σπορογονίας**. Ἡ συνήθης μορφὴ **τῶν βλαστομυκήτων εἶναι** ἐλλειπτικὴ ἢ ᾠοειδής. Ἡ σύστασις τοῦ πρωτοπλάσματος αὐτῶν εἶναι διάφορος. Ἐπὶ μὲν τῶν νεαρῶν κυττάρων φαίνεται τοῦτο διαφανὲς καὶ ὁμοιογενές, προϊόντος ὅμως τοῦ πολλαπλασιασμοῦ καὶ τῆς ζυμωτικῆς αὐτῶν δράσεως ἀναφαίνονται ἐν αὐτῷ ὁτὲ μὲν κενοτόπια, πλήρη διαυγοῦς ὑγροῦ, ὁτὲ δὲ μείζονα ἢ ἐλάσσονα κοκκία, ἐξ ὧν τινὰ μὲν ἀποτελοῦνται ἐκ λίπους, ἕτερα δ' ἔχουσι τὴν αὐτὴν πρὸς τὸ πρωτόπλασμα σύστασιν. Τὸ μέγεθος τῶν κυττάρων ποικίλλει τὰ μέγιστα οὐ μόνον ἐπὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ καλλιεργήματος ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ μύκητος. Πάντως ὅμως ὑπάρχει μέσον τι μῆκος, χαρακτηρίζον τὸ εἶδος τοῦ βλαστομύκητος. Ὁ δι' ἐκβλαστήσεως πολλαπλασιασμὸς τῶν βλαστομυκήτων γίνεται ὡς ἑξῆς: Ὅταν κύτταρόν τι πρόκηται νὰ πολλαπλασιασθῇ, ὁ πυρὴν προσεγγίζει πρὸς τὸ τοίχωμα καὶ διχοτομεῖται, ἐν τῇ αὐτῇ δὲ θέσει ἡ μεμβράνα εἴτε διατρυπᾶται εἴτε προβάλλει δίκην κυψελικοῦ θυλάκου καὶ οὕτω παράγεται δευτερογενὲς κύτταρον, ὅπερ ἡ ἀποχωρίζεται διὰ διαφράγματος ἐκ τοῦ μητρικοῦ κυττάρου, μεθ' οὗ ὅμως διατηρεῖ τὴν συνάφειαν, ἢ συγκοινωνεῖ μετὰ τούτου δι' ὀπῆς εὑρισκομένης ἐπὶ τῆς μεμβράνης κατὰ τὸ μέρος τῆς συνδέσεως. Ἐκ τοῦ δευτέρου δὲ τούτου κυττάρου παράγεται τρίτον, ἐκ δὲ τοῦ τρίτου τέταρτον καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, γεννωμένων πλείστων κυττάρων, ἅτινα ἐπὶ μακρὸν μένουσι προσπεφυκότα πρὸς ἄλληλα. Ὁ πολλαπλασιασμὸς οὗτος τελεῖται ταχέως, δυνάμεθα δὲ νὰ παρακολουθήσωμεν αὐτὸν διὰ τοῦ μικροσκοπίου ἐν ἀπῃωρημένῃ σταγόνι. Ἀλλὰ πλὴν τούτου πολλαπλασιάζονται καὶ διὰ *σπόρων* ἢ *ἀσκοσποριῶν*, παραγομένων ἐπὶ τῶν σακχαρομυκήτων ὑπὸ ὅρους μὴ ἐξερευνηθέντας εἰσέτι τελείως.

Τοὺς βλαστομύκητας καλλιεργοῦμεν συνήθως εἰς θερμοκρασίαν 20°—30° ἐν ζυθογλεύκει ἢ ἐν ὕδατι ζύμης μετὰ πηκτῆς ($5^1/_2$%) ἢ ἄγαρ, προσθέτοντες πολλάκις εἶδός τι σακχάρου. Ἡ μικροσκοπικὴ ἔρευνα τῶν βλαστομυκήτων ἐν γένει, συνήθως μὲν τελεῖται ἐν μετρίᾳ μεγεθύνσει διὰ ξηρῶν φακῶν ἐντὸς ὕδατος ἢ ἐν ἀπῃωρημένῃ σταγόνι ζυθογλεύκους· δυνάμεθα ὅμως καὶ νὰ χρώσωμεν αὐτοὺς διὰ τῶν συνήθων μεθόδων, ἐρευνῶντες εἶτα διὰ καταδυτικοῦ φακοῦ. Οἱ βλαστομύκητες, καὶ μάλιστα οἱ σακχαρομύκητες, ἐπιφέρουσι ζύμωσιν τῶν διαφόρων εἰδῶν τοῦ σακχάρου, διχάζοντες τοῦτο εἰς οἰνόπνευμα καὶ εἰς ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ συντελοῦντες οὕτως εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ οἴνου, τοῦ ζύθου κλπ. Ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη τούτων, ἐξ ὧν τινὲς μὲν φέρουσι κανονικὴν ζύμωσιν, παράγουσαν προϊὸν χρήσιμον τοῖς ἀνθρώποις, ὡς ζῦθον, οἰνόπνευμα κλπ. *(ἡμεροζῦμαι)*, ἐνῷ ἕτεροι γεννῶσι νοσήματα τοῦ ζύθου, τοῦ οἴνου κλπ. (*ἀγριοζῦμαι*).

Ἡμεροζῦμαι. Αὗται δεικνύουσι σαφεῖς μικροσκοπικὰς διαφοράς, δι' ὧν διακρίνονται ἀπὸ τῶν ἐν τῇ βιοτεχνίᾳ ἀπαντωσῶν ἀγριοζυμῶν. Τὰ διάφορα εἴδη καὶ αἱ φυλαὶ τῶν ἡμεροζυμῶν τούτων διαιροῦνται ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς ἐντὸς ὑγροῦ ὑποστρώματος ζυμώσεως, ἣν ἐπιφέρουσιν, εἰς *ὑποζύμας* καὶ εἰς *ἐπιζύμας*. Αἱ ὑποζῦμαι ἀναπτύσσουσιν ἐν ταπεινῇ ἰδίως θερμοκρασίᾳ τὴν *ὑποζύμωσιν*, καθ' ἣν ἡ παραυθεῖσα ζύμη μένει ἐντὸς τοῦ ὑγροῦ, ἀφ' οὗ καθιζάνει ταχέως εἰς τὸν πυθμένα ὡς *τρυγοζύμη*. Αἱ δ' *ἐπιζῦμαι* ἐπιφέρουσι τὴν *ἐπιζύμωσιν* τοῦ ζυθογλεύκους, ἤτοι ζωηροτάτην ζύμωσιν, ἀναπτυσσομένην ἰδίως ἐν ὑψηλοτέρᾳ θερμοκρασίᾳ, καθ' ἣν μέγα ἢ μικρὸν μέρος τῶν ἐκ τῆς σπορᾶς προελθόντων μικροβίων ἀνυψοῦται ὑπὸ τῶν φυσαλίδων τοῦ ἀφροῦ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν, μετὰ δὲ τὸ πέρας τῆς ζυμώσεως τὰ μικρόβια καταπίπτουσι πάλιν ἐντὸς τοῦ ὑγροῦ καὶ συντελοῦσι πρὸς αὔξησιν τοῦ ἰζήματος, μεθ' ὃ πολλάκις σχηματίζεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας παχὺ ὑμένιον, ὅπερ καλεῖται *ὑμενοζύμη*. Ἀναλόγως δὲ τῶν σπόρων, οὓς παράγουσιν οἱ σακχαρομύκητες, καὶ τῆς μικροσκοπικῆς ὑφῆς τῆς ὑμενοζύμης διακρίνονται τὰ διάφορα εἴδη αὐτῶν. Τὰς ἡμεροζύμας χρησιμοποιοῦσιν ἐν τῇ ζυθοποιίᾳ, προμηθευόμενοι ταύτας ἐξ εἰδικῶν καταστημάτων παρασκευῆς *πυκνοζύμης* ἢ *πεπιεσμένης ζύμης*. Ἀναλόγως δὲ τοῦ εἴδους τοῦ χρησιμοποιουμένου μικροβίου λαμβάνει καὶ ὁ ζῦθος διάφορον γεῦσιν καὶ ποιότητα.

Πρὸς παρασκευὴν τοῦ οἴνου δὲν παρίσταται συνήθως ἀνάγκη προσθήκης ζυμογόνου μικροβίου, διότι ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν σταφυλῶν ὑπάρχει *σακχαρομύκης ὁ ὀξυκόρυφος* (Sach. apiculatus) καὶ ὁ *ἐλλειψοειδὴς σακχαρομύκης*, οἵτινες ἐπιφέρουσι τὴν ζύμωσιν τῶν σταφυλῶν. Τέλος πρὸς ζύμωσιν τοῦ σταφυλοσακχάρου καὶ πρὸς παραγωγὴν οἰνοπνεύματος χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ οἰνοπνευματοποιίᾳ καθαρὰ καλλιεργήματα ζυμομυκήτων, ὡς λ. χ. τοῦ ἐπὶ τῶν σταφίδων τῆς Ζακύνθου ἀνευρεθέντος *σχιζοσακχαρομύκητος τοῦ ὀκτασπόρου*.

Ἀγριοζῦμαι καὶ νοσήματα τοῦ ζύθου. Ὁ Hansen ἀνεκάλυψε μέγαν ἀριθμὸν *ἀγριοζυμῶν*, αἵτινες ἐπιφέρουσι βλάβην εἰς τὸν ζῦθον. Οὕτω δὲ **τινὲς μέν**, ὡς ὁ *Παστέρειος I*, ἐπιφέρουσι πικρὰν **γεῦσιν καὶ δυσάρεστον ὀσμὴν ἄνευ θολώσεως τοῦ** ζύθου, ἐνῷ **ἕτεροι καθιστῶσιν αὐτὸν θολερόν**, ὡς ὁ *Παστέρειος III* καὶ ὁ *ἐλλειψοειδὴς II*, οἵτινες παράγουσι τὴν νόσον μόνον ὅταν προστεθῶσιν εἰς τὸν ζῦθον, ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ζυμώσεως, οὐχὶ δὲ καὶ περὶ τὸ τέλος αὐτῆς. Ἀλλὰ πλὴν τούτων καὶ ἕτεροι σαφῶς χαρακτηριζόμενοι βλαστομύκητες γεννῶσιν ἀλλοιώσεις τοῦ ζύθου.

Σφαιροζῦμαι (Tozula). Αὗται συνήθως δὲν ἀναπτύσσουσι ζύμωσιν, πολλάκις ὅμως ἐπιφέρουσιν ἀσθενεστάτην. Εἶναι σφαιρικαὶ τὸ σχῆμα, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ἐπιμήκεις. Αἱ ἐπὶ στερεῶν θρεπτικῶν ὑλικῶν καλλιεργίαι παρουσιάζουσι συνήθως ζωηρὰ χρώματα (ἐρυθρόν, μέλαν κλπ.). Εἶναι λίαν διαδεδομέναι ἐν τῇ φύσει, πολλαπλασιαζόμεναι δὲ πολλάκις εἰς φιάλας ζύθου, ἀσθενῶς ζυμωθέντος, γεννῶσι θόλωσιν διάφορον τῆς ὑπὸ τῶν ἀγριοζυμῶν παραγομένης.

Μυκόδερμα ζύθου καὶ οἴνου (Mycoderma cerevisiae et vini). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο περιλαμβάνονται πολυάριθμα εἴδη, ἐξ ὧν τινὰ ἐπιφέρουσιν ἀσθενῆ οἰνοπνευματικὴν ζύμωσιν, ἔχοντα τὸ ἰδιάζον, ὅτι σχηματίζουσιν εὐκολώτατα ὑμένιον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν οἰνοπνευματούχων ὑγρῶν. Τέλος εἰς τοὺς βλαστομύκητας περιλαμβάνονται καὶ μερικοὶ παθογόνοι διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ ζῷα, ὧν τὴν παθογόνον δρᾶσιν βλ. εἰς λ. **βλαστομυκητίασις**. Κ. Γ. ΣΑΒΒΑΣ

βλαστομυκητίασις (ἡ) *[Μικροβιολ.]*. Πάθησις ὀφειλομένη εἰς εἰδικοὺς μικροοργανισμοὺς καλουμένους **βλαστομύκητας** (βλ. λ.). Παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ἡ σπανία αὐτὴ πάθησις δυνατὸν νὰ ἐντοπισθῇ εἰς διάφορα ὄργανα καὶ δή: α) Εἰς τοὺς βλενογόνους, ὡς εἰς τὸ στόμα καὶ τὸν φάρυγγα, εἰς τὸν ἐπιπεφυκότα, τὸν κόλπον τῶν γυναικῶν κ. λ. π. β) Εἰς τὸ δέρμα, ἔνθα παράγονται ἀλλοιώσεις παραπλήσιαι πρὸς τὰς τῆς φυματιώσεως καὶ συφίλιδος. Ἡ μορφὴ αὕτη τῆς βλαστομυκητιάσεως παρατηρεῖται ἰδίᾳ ἐν Ἀμερικῇ. γ) Εἰς τὰ ὀστᾶ, ἔνθα αἱ ἀλλοιώσεις προσομοιάζουσι πρὸς τὰς τῆς φυματιώσεως καὶ συφίλιδος. δ) Εἰς τὰ σπλάγχνα καὶ δὴ τοὺς πνεύμονας, ἔνθα ἡ πάθησις προσλαμβάνει τὴν μορφὴν τῆς φυματιώσεως (*«ψευδοφυματίωσις»*), καὶ ε) Δυνατὸν ἡ βλαστομυκητίασις νὰ προσλάβῃ τὴν μορφὴν μιᾶς σηψαιμίας, χρονίως ἐξελισσομένης, μετὰ ποικίλων ἐντοπίσεων. Εἰς τὰς περιστάσεις, ἔνθα δυνατὸν νὰ γίνῃ σύγχυσις μεταξὺ βλαστομυκητιάσεως καὶ συφίλιδος ἢ φυματιώσεως, ἡ διάγνωσις τίθεται μόνον διὰ τῆς μικροσκοπικῆς ἐξετάσεως τοῦ πύου τῶν ἑλκώσεων καὶ τῶν προσβεβλημένων ἱστῶν. Καὶ ἐκ τῶν ἐπὶ ζῴων αὐτομάτως ἀναπτυσσομένων νόσων περιεγράφησάν τινες ὀφειλόμεναι εἰς βλαστομύκητας. Κ. Γ. ΣΑΒΒΑΣ

βλαστοπηλιτικὸς *ἱστὸς* (Blastopelitische Struktur) *[Πετρογρ.]*· βλ. **κρυσταλλοσχιστώδη** *πετρώματα*.

βλαστόπλασμα (τὸ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐντὸς τοῦ πυρῆνος τοῦ κυτταρικοῦ πρωτοπλάσματος ἀπαντῶσα οὐσία, ἥτις φέρει πάντα σχεδὸν τὰ διακριτικὰ γνωρίσματα τοῦ μέλλοντος ζωϊκοῦ ἢ φυτικοῦ ὀργανισμοῦ (βλ. λ. **κύτταρον, πρωτόπλασμα, γένεσις**). Δ. Ν. Π.

βλαστοπορφυρικὸς *ἱστὸς* (Blastoporphyrische Struktur) *[Πετρογρ.]*· βλ. **κρυσταλλοσχιστώδη**.

Βλάστος. Σχισματικὸς ἐν Ρώμῃ μετὰ τοῦ *Φλωρίνου*, πρὸς ὃν ἔγραψεν ἐπιστολὴν περὶ σχίσματος Εἰρηναῖος ὁ Λουγδούνου (*Εὐσ.* Ἐκκλ. ἱστ. 5, 15 καὶ 20.— 20. 464, 484). —ο

βλαστὸς (ὁ)· τὸ ἐκ σπέρματος ἢ ἐκ ρίζης ἀναπτυσσόμενον στέλεχος τοῦ φυτοῦ· || τὸ ἐκ τοῦ κλώνου ἢ κλάδου τοῦ φυτοῦ ἀναπτυσσόμενον νέον στέλεχος· || μεταφ. γόνος, ἀπόγονος.

— [ΒΟΤΑΝ.] *Βλαστός*, ἢ ἄλλως *καυλός*, καὶ *στέλεχος* λέγεται τὸ τμῆμα τοῦ φυτοῦ, ὅπερ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εὑρίσκεται ἄνω τῆς γῆς καὶ τὸ ὁποῖον παράγει τὰς ὀργανικὰς οὐσίας, ἐξ ὧν αὐξάνεται τὸ φυτὸν καὶ φέρει τὰ ὄργανα τῆς παραγωγῆς. Εἰς τὰ περισσότερα τῶν φυτῶν ὁ βλαστὸς ἀποτελεῖ κεντρικὸν ἄξονα, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐκφύονται τὰ *φύλλα*, ἅτινα εἶναι πλάγιαι, πλατεῖαι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, παραφυάδες. Εἰς τινα φυτὰ ὁ β αυτὸς διασχίζεται εὐθὺς ἄνω τῆς γῆς, εἰς ἄλλα δὲ εἰς ἀρκετὸν ἀπὸ τῆς γῆς ὕψος. Οἱ κλάδοι τοῦ βλαστοῦ διατηροῦσι τὸν ἀξονικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα. *Κόμη* τοῦ φυτοῦ καλεῖται ἡ διακλάδωσις τοῦ βλαστοῦ ὁμοῦ μετὰ τῶν φύλλων. Παραρτηματικὰ ὄργανα τοῦ βλαστοῦ θεωροῦνται αἱ *τρίχες*. Ὁ βλαστός, ὅπως καὶ ἡ ρίζα, ἀποτελοῦσι τὰ κύρια *μόρια* τοῦ φυτοῦ, τῶν ὁποίων τὴν φύσιν δὲν ὁρίζει ἡ ἐξωτερικὴ αὐτῶν μορφὴ οὔτε αἱ λειτουργίαι τούτων, διότι εἶναι δυνατὸν διαφορώτατα φυτικὰ μόρια νὰ ὑπάγωνται εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κατηγορίαν, ὅπως π. χ. αἱ ἕλικες τῆς ἀμπέλου, οἱ κόνδυλοι τῶν γεωμήλων, τὰ φύλλα τοῦ φυτοῦ ρούσκου, αἱ ἄκανθαι τῆς γλεδεσχίας, οἱ ἕρποντες βλαστοὶ **τῆς κολοκύνθης**, ὁ κορμὸς τῆς ἐλαίας, τῆς **πεύκης, τῆς πορτοκαλλέας** κτλ. Πάντες οὗτοι, ἀνεξαρτήτως **τῆς ἀκανονίστου** αὐτῶν μορφῆς, εἶναι βλαστοί, καθ' ὅσον ἡ μορφολογία λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν μᾶλλον ἀνεπτυγμένην μορφὴν διὰ τὸν ὁρισμὸν φυτικοῦ τινος μορίου, τὰς δὲ λοιπὰς μορφὰς θεωρεῖ ὡς ἀλλοιώσεις ἢ ἐκ μεταμορφώσεων προερχομένας, ὅπως **τοῦτο** παρατηρεῖται εἰς λέπιά τινα τῶν ὀφθαλμῶν τῶν φυτῶν, τοὺς πρασίνους κάλυκας, τοὺς στήμονας, τὴν στεφάνην, τὴν ᾠοθήκην, τοὺς χιτῶνας τοῦ κρομμύου καὶ ἄλλα, ἅτινα δὲν εἶναι ἄλλο τι ἢ φύλλα μεταμορφωμένα. Εἰς ἕκαστον βλαστὸν διακρίνομεν τὴν *βάσιν*, ἥτις εἶναι τὸ μέρος ὅπερ συνδέεται μετὰ τῆς ρίζης, καὶ τὴν *κορυφήν*, δηλαδὴ τὸ ἐλεύθερον τμῆμα, ὅπερ κεῖται ἀντιθέτως τῆς βάσεως καὶ τὸ ὁποῖον εἰς τὰ περισσότερα τῶν φυτῶν εὑρίσκεται ὑπὲρ τὴν γῆν, εἴς τινα δὲ εἶναι βεβυθισμένον ἐντὸς τοῦ ἐδάφους. *Κατὰ μῆκος ἄξων* τοῦ βλαστοῦ καλεῖται ἡ γραμμὴ ἡ ἑνοῦσα τὰ δύο ἀντίθετα ταῦτα ἄκρα, ἤτοι τὴν βάσιν πρὸς τὴν κορυφήν. *Κατὰ μῆκος τομὴ* τοῦ βλαστοῦ ὀνομάζεται ἡ νοητὴ ἐπιφάνεια, ἥτις διέρχεται κατὰ μῆκος τοῦ ἄξονός του, καὶ τέλος *ὁριζοντία τομὴ* εἶναι ἡ τέμνουσα τὴν νοητὴν ἐπιφάνειαν καθέτως. *Ἄξων αὐξήσεως* καλεῖται ἡ νοητὴ γραμμὴ ἡ ἑνοῦσα τὰ κέντρα τῶν διαφόρων ὁριζοντίων τομῶν. Ὁ ἄξων τῆς αὐξήσεως εἶναι εὐθὺς εἰς τοὺς ὀρθίους βλαστούς, κεκαμμένος εἰς τοὺς καμπτοκορύφους καὶ ἑλικοειδὴς εἴς τινας περιεστραμμένους βλαστοὺς ἑλιξιβλάστων ἢ περιαλλοβλάστων φυτῶν.

Ἡ κορυφὴ τῶν βλαστῶν καταλήγει συνήθως εἰς μικρόν, τρυφερὸν ἄκρον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σχήματος κωνοειδοῦς, ὅπερ προέχει τῶν λοιπῶν πλαγίων βλαστικῶν τμημάτων, π.χ. τῶν φύλλων, καὶ αὐξάνει ταχέως καὶ ἀδιακόπως. Τὸ ἐν λόγῳ τρυφερὸν ἄκρον καλεῖται *ἀρχέφυτον* ἢ *ἀρχεβλάστη*. Ἐκ τῆς ἀρχεβλάστης ἀναφαίνονται διαδοχικῶς πάντα τὰ δευτερεύοντα βλαστικὰ τμήματα. Κατὰ τὴν αὔξησιν ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ ἀρχεφύτου, τὸ μόριον ἐπαυξάνεται ὡσαύτως εἰς μῆκος κατὰ διάφορον διεύθυνσιν, ἤτοι πρὸς τὰ ἄνω, πλαγίως ἢ πρὸς τὰ κάτω. Πλὴν τῆς τοιαύτης κατὰ μῆκος αὐξήσεως τοῦ μορίου, ἀναφαίνονται ἐκ τῆς βάσεώς του καὶ πλάγια μόρια. Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ὡς ἄνω τρόπου τῆς αὐξήσεως, ἥτις καλεῖται *ἐπάκριος αὔξησις*, παρατηρεῖται καὶ ἡ καλουμένη *παρένθετος αὔξησις*. Κατὰ ταύτην παράγονται διαδοχικῶς ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ ἀρχεφύτου φύλλα, ἅτινα διαχωρίζονται διὰ μικροῦ τμήματος τοῦ βλαστοῦ, τὸ ὁποῖον εἶτα ἐκτείνεται καὶ ἀπομακρύνει ἀπ' ἀλλήλων τὰ φύλλα. Ὅταν ἡ παρένθετος αὔξησις παρατηρῆται κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἄξονος, τότε συντελεῖ μεγάλως εἰς τὴν *κατὰ μῆκος αὔξησιν* τῶν φυτικῶν τμημάτων. Ὅταν ὅμως, ἀντιθέτως, τὰ φυτικὰ τμήματα αὐξάνωνται ὁριζοντίως καὶ ἡ αὔξησις ἔχῃ σύμμετρον καὶ ἀκτινωτὴν διεύθυνσιν, ὡς τοῦτο παρατηρεῖται εἰς πλείστους κορμοὺς τῶν δένδρων, τότε καλεῖται *αὔξησις κατὰ πάχος*. Τέλος, ὅταν ἡ αὔξησις εἶναι ἑκατέρωθεν ἔντονος, ἐπὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐπιφανείας, ἤτοι διατέμνει τὸν κατὰ μῆκος ἄξονα καὶ ὑστερεῖ καθέτως πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν ταύτην, τότε καλεῖται *αὔξησις κατὰ πλάτος* ἢ *κατ' ἐπιφάνειαν*. Ἡ παρένθετος αὔξησις κατ' ἀρχὰς εἶναι ζωηρὰ καὶ εἶτα μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐπιβραδύνεται. Τοιαύτη παρένθετος αὔξησις παρατηρεῖται εἰς σιτηρά, καλάμους κτλ. Οἱ πλεῖστοι βλαστοὶ τῶν φυτῶν εἶναι *σύμμετροι*, δηλαδὴ τεμνόμενοι διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ ἄξονος αὐτῶν διερχομένης τομῆς χωρίζονται εἰς δύο ἡμίση ἐντελῶς ὅμοια πρὸς ἄλληλα. Σπανίως οἱ βλαστοὶ εἶναι ἀσύμμετροι. Οἱ σύμμετροι βλαστοὶ διακρίνονται εἰς *ἀμφιπλεύρους* ἢ *διπλεύρους* καὶ *πολυπλεύρους*. Ἀμφίπλευροι καλοῦνται, ὅταν ἔχωσι τὰς δύο ἀντιθέτους αὐτῶν πλευρὰς ὁμοίας καὶ οὕτως, ὥστε μία καὶ μόνη τομὴ αὐτῶν νὰ διαιρῇ τούτους εἰς δύο τελείως ὅμοια ἡμίση. Πολύπλευροι καλοῦνται, ὅταν τὰ διάφορα αὐτῶν τμήματα εὑρίσκωνται κυκλοειδῶς τοῦ κατὰ μῆκος ἄξονος, καὶ οὕτως ὥστε αἱ διὰ τοῦ ἄξονος διερχόμεναι διάφοροι τομαὶ νὰ διαιρῶσι ταῦτα εἰς δύο τελείως συμμετρικὰ ἡμίση. Οἱ πολύπλευροι βλαστοὶ εἶναι μᾶλλον κυλινδρικοί, τρίγωνοι ἢ πολύγωνοι ὄρθιοι βλαστοὶ ἢ κορμοί.

Ὁ βλαστός, μετὰ τῶν κλάδων τοὺς ὁποίους σχηματίζει καὶ τῶν ἀπὸ τῶν τελευταίων τούτων ἐκφυομένων φύλλων, ἀποτελεῖ ἑνιαῖόν τι ὅλον. Πρὸς τούτοις ὁ βλαστὸς εἶναι τὸ πρῶτον σχηματιζόμενον μόριον τοῦ φυτοῦ καὶ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ φυτικοῦ σώματος. Μορφολογικὴ διάκρισις μεταξὺ βλαστοῦ καὶ φύλλων σχεδὸν δὲν ὑφίσταται, διότι τὰ φύλλα θεωροῦνται δευτερεύουσαι διακλαδώσεις τοῦ βλαστοῦ καὶ ἄμεσα αὐτοῦ προσαρτήματα. Κατὰ ταῦτα βλαστὸς καὶ φύλλον εἶναι ἔννοιαι ἐκφράζουσαι τὰς σχέσεις τοῦ ἑνὸς φυτικοῦ μορίου πρὸς τὸ ἕτερον, ἄρα ἡ διαφορὰ μεταξὺ τούτων εἶναι τόσῳ μεγαλυτέρα, ὅσῳ διαφέρουσι τὰ δεύτερα ἀπὸ τοῦ πρώτου.

Ὁ βλαστός, κατὰ τὴν νεαρὰν αὐτοῦ ἡλικίαν, ἤτοι ὅταν δὲν ἔχῃ λάβει ἀκόμη τὴν τελειωτικὴν αὐτοῦ μορφήν, ὀνομάζεται *ὀφθαλμὸς* καὶ ἀποτελεῖ-

Digitized by Google

ται ἐκ τοῦ ἀρχεφύτρου, ὅπερ κατέχει τὸ κέντρόν αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν πέριξ τούτου πυκνῶν καὶ πεπιεσμένων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον φύλλων. *Ἐπάκριος ὀφθαλμὸς* καλεῖται τὸ διαρκῶς αὐξανόμενον ἄκρον τοῦ βλαστοῦ. *Ὀφθαλμοὶ πλάγιοι* ὀνομάζονται οἱ πλάγιοι κλάδοι τοῦ βλαστοῦ, οἵτινες δὲν

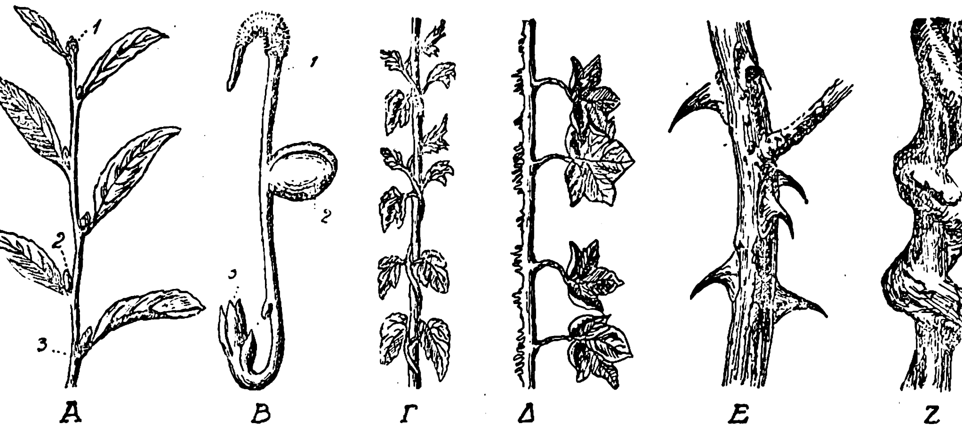

Διάφοροι τύποι βλαστῶν.

Α=Βλαστὸς κανονικός. [1=Ἀκροτελεύτιος ὀφθαλμός. 3=Μασχαλιαῖος ὀφθαλμός. 3=Κόμβος.]
Β=Διεύθυνσις τοῦ βλαστοῦ. [1=Ρίζα κάμπτουσα πρὸς τὸ ἔδαφος. 2=Κοτυληδών. 3=Νεαρὸς βλαστος ἐν αὐξήσει.]
Γ καὶ Δ=Ἕρποντες βλαστοί.—Ε=Διαμόρφωσις τοῦ βλαστοῦ εἰς ἀκάνθας ἀγρίας τριανταφυλλέας.
Ζ=Ἀλλοίωσις βλαστοῦ προελθοῦσα ἐκ τῆς περισφίγξεως ἀναρριχητικοῦ φυτοῦ.

ἀναπτύσσονται. Οἱ βλαστοὶ δύνανται νὰ παραχθῶσιν ἢ ἀπὸ ἄλλων βλαστῶν διὰ σχίσεως, ἢ καὶ ἀπ' αὐτῶν ἔτι τῶν μασχαλῶν τῶν φύλλων, ὅπως τοῦτο συμβαίνει εἰς τὰ περισσότερα τῶν φυτῶν. *Μασχαλιαῖοι βλαστοί*, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ τμήματος τῆς συναρτήσεως τῶν φύλλων, εἶναι κυρίως οἱ βλαστοὶ τῶν φανερογάμων φυτῶν καί τινες βλαστοὶ κρυπτογάμων τοιούτων καὶ ἰδίως φυκῶν. Οἱ βλαστοὶ οὗτοι, ἢ ὀρθότερον *βλαστικοὶ κλάδοι*, ἀναφαίνονται συγχρόνως μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῶν φύλλων ἀπὸ τοῦ ἀρχεφύτρου. Εἴς τινα βρύα καὶ πτέριδας, οἱ πλάγιοι βλαστοὶ ἢ βλαστικοὶ κλάδοι ἀναφαίνονται παρὰ τὴν σύμφυσιν τῶν φύλλων. Εἴς τινα φυτά, ὅπως π. χ. εἰς τὴν σελαγινέλλην, δὲν ἐκφύονται ἐκ τοῦ μέρους τῆς συμφύσεως τῶν φύλλων, ἀλλὰ προέρχονται ἐκ διχοτομίας. Ἐκ τῶν βλαστοφόρων ἐπίσης ὀφθαλμῶν δὲν ἀναφαίνονται πάντοτε κλάδοι, δι' ὃ καὶ παρατηρεῖται, ὅτι τῶν περισσοτέρων δένδρων οἱ μασχαλιαῖοι ὀφθαλμοὶ τῶν κατωτάτων φύλλων μένουσιν ἀναπάπτυκτοι καὶ ἀναπτύσσονται μόνον ὅταν καταστῇ δι' οἱουδήποτε τρόπου ἄχρηστον τὸ ἀκροτελεύτιον τμῆμα τοῦ βλαστοῦ.

Ἡ μορφὴ τοῦ βλαστοῦ ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν εἶναι διατεταγμένα τὰ ἐπ' αὐτοῦ φύλλα, ὡς καὶ ἐκ τῆς τηρητέας μεταξὺ τῶν τελευταίων τουτων ἀποστάσεως. Ἡ ἐπιφάνεια τῶν βλαστῶν εἶναι μικροτάτη ἢ ἐλλείπει τελείως, ὅταν ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τῶν φύλλων καὶ μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τελευταίων τούτων εἶναι μηδαμινή. Τὸ τοιοῦτον παρατηρεῖται εἰς τοὺς ῥόδακας τῶν φύλλων τοῦ πλανταγίνου, εἰδῶν τινων βρύων, πτερίδων κτλ. Εἰς τὰ περισσότερα ὅμως φυτὰ ἡ μεταξὺ τῶν φύλλων ἀπόστασις εἶναι ἀρκούντως μεμακρυσμένη, ὁπότε ἡ ἐπιφάνεια τοῦ βλαστοῦ εἶναι καταφανὴς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Τὸ μεταξὺ τῶν φύλλων διάστημα τοῦ βλαστοῦ καλεῖται *μεσογονάτιον* ἢ *μεσογόνιον*, τὰ δὲ ὁριζόντια τμήματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκφύονται τὰ φύλλα κατὰ σπονδύλους, καλοῦνται *ὄζοι* ἢ *γόνατα*. Φυτά τινα ἔχουσι τὰ γόνατα λίαν ἀνεπτυγμένα καὶ τελείως διακεκριμένα, ὅπως τὰ χειλανθῆ, αἱ ἐκουιζέται, αἱ χάραι κτλ. Ὁ βλαστός, καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ οἱ ὑπ' αὐτοῦ σχηματιζόμενοι κλάδοι, ἔχουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πολύπλευρον διάταξιν. Ὅταν ὁ βλαστὸς εἶναι κυλινδρικὸς ἢ πρισματικός, τότε αἱ ὑπ' αὐτοῦ σχηματιζόμεναι γωνίαι εὑρίσκονται εἰς στενοτάτην ἐπαφὴν μὲ τὴν διάταξιν τῶν φύλλων.

Αἱ διάφοροι μορφαὶ τοῦ βλαστοῦ ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν διαφόρα ν βιολογικῶν συνθηκῶν. Τὸ φυτικὸν σῶμα εἴτε αὐξάνεται περαιτέρω διὰ τῆς ἐπ' ἀόριστον ἀναπτύξεως τοῦ ἰδίου *ἄκλωνος* ἢ *κλαδοφόρου* βλαστοῦ, ὅπως τοῦτο παρατηρεῖται εἴς τινα πλευροκαρπικὰ βρύα, κωνοφόρα τινὰ καὶ ἄλλα, εἴτε ὁ βλαστὸς παύει αὐξανόμενος, δηλαδὴ περιορίζεται ἡ περαιτέρω αὔξησις τούτου, ὁπότε εἷς ἢ πλείονες πλευρικοὶ αὐτοῦ κλάδοι συνεχίζουσι τὴν περαιτέρω ἐπαύξησιν τοῦ φυτικοῦ σώματος, κατὰ *κυματώδη* καλουμένην διάταξιν. Οἱ ἀνωτέρω κλάδοι καλοῦνται *ἀνανεωτικοὶ βλαστοί*.

Τὸ ὅριον τῆς αὐξήσεως τῶν βλαστῶν εἰς τὰ πλεῖστα τῶν φυτῶν ἐξικνεῖται μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῶν γεννητικῶν αὐτῶν ὀργάνων, ὅπως παρατηρεῖται τοῦτο εἰς τὰ ἀκρόκαρπα βρύα, τὰ ὁποῖα παύουν αὐξάνοντα περαιτέρω τὸν βλαστόν των, εὐθὺς ὡς σχηματισθῶσι τὰ πολλαπλασιαστικὰ τούτων ὄργανα, ἐνῷ ἀντιθέτως ὁ τυχὸν ὑπάρχων κλάδος τῆς ἀνανεώσεως ἐξακολουθεῖ τὴν ἐπαύξησίν του. Ὅμοιον φαινόμενον παρατηρεῖται καὶ εἰς μοναξονικά τινα φυτά, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ βλαστὸς παύει αὐξανόμενος εὐθὺς ὡς ἀναφανῇ τὸ **πρῶτον** ἄνθος. Παρόμοιον φαινόμενον παρατηρεῖται καὶ εἰς εἴδη τινὰ βρύων, τῶν ὁποίων ὁ βλαστὸς παύει αὐξανόμενος καθ' ἕκαστον ἔτος καὶ ἑκάστοτε παρὰ τὴν βάσιν τοῦ φυτοῦ ἀναφαίνεται ἀνανεωτικός τις βλαστός. Εἰς τὰς πτελέας καὶ τὰς φιλύρας, αἵτινες προῆλθον ἐκ σπορᾶς, οἱ βλαστοὶ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος δὲν ἐμφανίζουσιν ἐπάκριον ὀφθαλμόν, ἀλλὰ μόνον πλάγιον τοιοῦτον, ἐνῷ ἐξακολουθοῦσι ν' ἀναπτύσσωνται. Μικρὸς σχετικῶς ἀριθμὸς φανερογάμων φυτῶν περατοῦσι τὸν ἐκ τοῦ *πτεριδίου* προελθόντα ἄξονα δι' ἑνὸς ἄνθους. Ὁ τοιοῦτος ἄξων καλεῖται *ἄξων πρώτης τάξεως*. Ὁ ὑπόλοιπος σχεδὸν ἀριθμὸς τῶν φανερογάμων ἀναπτύσσει τὰ ἄνθη ἀπὸ κλάδους δευτέρας, τρίτης, τετάρτης, καὶ τινα καὶ ἀπὸ μεγαλυτέρας κατ' ἀριθμὸν τάξεως. Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω γεγονότος προῆλθε καὶ ἡ διαίρεσις τῶν φυτῶν εἰς *μονόβλαστα*, *δίβλαστα*, *τρίβλαστα*, *τετράβλαστα* καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Μονόβλαστον φυτὸν εἶναι ὁ *μήκων ἡ ῥοιὰς* (κοινῶς *παπαροῦνα*) δίβλαστον ἡ *καψέλλη ὁ ποιμενοφύλαξ* κτλ.

Διάφοροι τύποι ῥιζωμάτων.

Α=Ρίζωμα τοῦ φυτοῦ βούτομον:
1=Ἐναέριοι βλαστοί.
2=Ἐπιφυεῖς ῥίζαι.
Β=Ρίζωμα τοῦ φυτοῦ σαλομών:
1=Ἐναέριοι βλαστοί.
2=Ριζωματικὴ κοιλότης ἐξ ἧς ἀναφαίνονται οἱ βλαστοί.
Γ=Ρίζωμα τοῦ φυτοῦ ἶρις:
1=Ἐναέριος βλαστός.
2=Ἐπιφυεῖς ῥίζαι.

Βλαστικὴ ἐπαλληλία ἢ *βλαστικὴ ἀλληλουχία* καλεῖται ἡ πρὸς ἀλλήλους σχέσις τῶν βλαστῶν. Ἡ βλαστικὴ ἀλληλουχία εἶναι σταθερὰ εἰς ἕκαστον εἶδος ἢ εἰς ὁμοειδῆ ἀθροίσματα φυτῶν, καίτοι οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν γενικὴν μορφὴν τοῦ φυτικοῦ σώματος. Ἡ ἐξαλλοίωσις τῶν βλαστῶν εἰς *ῥάβδους*, δηλαδὴ εἰς μακρούς, ἐπαυξανομένους κλάδους, εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἰδιοτήτων τοῦ φυτοῦ, διότι αὕτη μετατρέπει τὴν ὅλην μορφὴν τοῦ φυτοῦ διὰ τῆς κατὰ μῆκος αὐξήσεώς του. Ἀντίστροφος εἶναι ἡ ἐξαλλοίωσις τοῦ βλαστοῦ εἰς *βραχυκράδια*, δηλαδὴ εἰς βραχεῖς καὶ δυσαναπτύκτους κλάδους, οἱ ὁποῖοι ἐπαυξάνονται ἀνεπαισθήτως κατὰ μῆκος καὶ ἔχουσι συνήθως βραχύτατα μεσογονάτια διαστήματα. Ἡ τελευταία αὕτη ἐξαλλοίωσις παρατηρεῖται εἴς τινα βρύα, ὡς

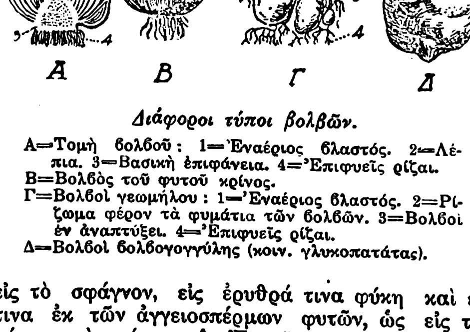

Διάφοροι τύποι βολβῶν.

Α=Τομὴ βολβοῦ: 1=Ἐναέριος βλαστός. 2=Λέπια. 3=Βασικὴ ἐπιφάνεια. 4=Ἐπιφυεῖς ῥίζαι.
Β=Βολβὸς τοῦ φυτοῦ κρίνος.
Γ=Βολβοὶ γεωμήλου: 1=Ἐναέριος βλαστός. 2=Ρίζωμα φέρον τὰ φυμάτια τῶν βολβῶν. 3=Βολβοὶ ἐν ἀναπτύξει. 4=Ἐπιφυεῖς ῥίζαι.
Δ=Βολβοὶ βολβογογγύλης (κοιν. γλυκοπατάτας).

εἰς τὸ σφάγνον, εἰς ἐρυθρά τινα φύκη καὶ εἴς τινα ἐκ τῶν ἀγγειοσπέρμων φυτῶν, ὡς εἰς τὴν λάρικα, τὴν πίτυν κτλ. Ἐκ τῶν φανερογάμων φυτῶν καταφανῆ βραχυκράδια φέρουσιν ἡ βερβερίς, ἡ μηλέα κτλ. Ἡ διάρκεια τῆς ζωῆς τῶν βλαστῶν εἶναι διάφορος παρὰ τοῖς διαφόροις φυτοῖς. Οὕτως εἰς τὰ *μονοετῆ φυτά*, ἢ *ἐπέτεια*, ἢ *ἐνιαύσια*, τὰ **φύλλα, τὰ ἄνθη καὶ οἱ καρποὶ ἀναφαίνονται ἐντὸς** μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς περιόδου· τοιαῦτα φυτὰ εἶναι ὁ μήκων ὁ ὑπνοποιὸς καὶ ἄλλα. *Διετῆ* φυτὰ εἶναι ἐκεῖνα, ἅτινα ζῶσι κατὰ δύο φυτικὰς περιόδους. Τὰ φυτὰ ταῦτα κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος, μέχρι τοῦ φθινοπώρου, παράγουσι *πρόσριζον ῥόδακα* φύλλων καὶ παχεῖαν ῥίζαν, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ἔτος ἀναδίδουσιν ἀνθοφόρον βλαστὸν καὶ εἶτα, μετὰ τὴν ὡρίμανσιν τῶν καρπῶν, ξηραίνονται. Τοιαῦτα φυτὰ εἶναι τὰ περισσότερα τῶν σταυρανθῶν.

Πολυετῆ, ἢ *χρόνια φυτά*, καλοῦνται ἐκεῖνα, ἅτινα ἐκφύουσιν ἐτησίως ἀνανεωτικοὺς βλαστούς. Τὰ πολυετῆ φυτὰ διακρίνονται εἰς *ἡμιθάμνους*, *θάμνους* καὶ *δένδρα*. Καὶ ἡμίθαμνοι μὲν καλοῦνται, ὅταν τὰ ἔμμονα αὐτῶν φυτικὰ τμήματα ἢ μόρια παραμένωσιν ὑπὸ τὴν γῆν ἢ ἀνυψοῦνται μικρὸν ἀπ' αὐτῆς καὶ εἶτα βλαστάνουσι καὶ ἀνθοφοροῦσιν ἐτησίως, θάμνοι δέ, ὅταν οἱ κλάδοι βλαστάνωσιν ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ κυρίου ἄξονος καὶ ἅπαντες οἱ ὑπέργειοι αὐτῶν κλάδοι ζῶσι καὶ αὐξάνωνται περαιτέρω ἐτησίως, καὶ τέλος δένδρα, ὅταν οἱ μὲν πλάγιοι κλάδοι καταστρέφωνται πρωΐμως καὶ ἐπαυξάνωνται μόνον εἰς πάχος οἱ ἀνώτεροι αὐτῶν κλάδοι.

Τὰ μονοετῆ ἢ διετῆ φυτὰ καλοῦνται καὶ *ἁπαξανθῆ* ἢ *μονόκαρπα*, διότι ἅπαξ μόνον καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς των ἀνθοφοροῦσι. Τὰ πολυετῆ φυτὰ ὀνομάζονται *πολύκαρπα*, διότι ἀνθοῦσι καὶ καρποφοροῦσι περιοδικῶς. Ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦσι τὸ *ἔχιον τὸ κοινὸν* καὶ ἡ *ἀγγελικὴ ἡ ἀγρία*, ἅτινα, καίτοι ἡμίθαμνοι, εἶναι μονόκαρπα φυτά. Ἡ μορφὴ τῶν βλαστῶν εἶναι διάφορος εἰς τὰ διάφορα φυτὰ καὶ ἔν τινι μέτρῳ καθορίζεται αὕτη, πλὴν ἑτέρων βιολογικῶν συνθηκῶν, καὶ ἐκ τῆς ἐν γένει διαμορφώσεως τῶν φύλλων. Τοὺς βλαστοὺς τῶν φυτῶν διακρίνομεν ὡς ἑξῆς:

1) *Ποώδεις* ἢ *βραχύβιοι βλαστοὶ* καλοῦνται συνήθως οἱ μονοετεῖς τοιοῦτοι, οἵτινες εἰς ὡρισμένα εἴδη φυτῶν ἀποτελοῦσι καὶ τὴν ὅλην μορφὴν τοῦ φυτοῦ καὶ εἰς ἕτερα ἀποτελοῦσιν ἁπλῶς τοὺς ἐκ τῶν ῥιζωμάτων ἐκβλαστάνοντας κλάδους. Οἱ ποώδεις βλαστοί, ἀναλόγως τῆς διευθύνσεως ἣν λαμβάνουσι, διακρίνονται εἰς *ὀρθίους*, ὅπως τοιοῦτοι παρατηροῦνται εἰς τὰ *ὀρθόκαυλα* καλούμενα φυτά, εἰς *ἐπιγείους* ἀπαντῶντας εἰς τὰ *ἐπιγειόκαυλα* φυτὰ καὶ εἰς *ἕρποντας*, οἵτινες ἕρπουσι καθ' ὅλον αὐτῶν τὸ μῆκος, καὶ τέλος εἰς τοὺς *περιαλλοβλάστους*, οἵτινες ἀνέρχονται ἑλικοειδῶς περὶ ἕτερα ὄρθια φυτά, ὅπως εἶναι οἱ βλαστοὶ τοῦ λυκίσκου, τῆς ἱππομαίας καὶ ἄλλων φυτῶν.

2) *Κορμοὶ* καλοῦνται οἱ σκληροὶ βλαστοὶ τῶν θάμνων καὶ δένδρων, οἵτινες παραμένουσιν ὑπεράνω τῆς γῆς. Οἱ κορμοὶ οὗτοι δυνατὸν νὰ εἶναι *ἄκλωνες*, ὅπως εἰς τὰς πτέριδας, *ὀλιγόκλαδοι*, ὅπως εἰς τοὺς φοίνικας, καὶ *πολύκλαδοι*, ὅπως εἰς τὰ κωνοφόρα καὶ ἄλλα δένδρα.

3) *Ριζώματα* καλοῦνται οἱ *ὑπόγειοι* ἢ *ἐπίγειοι* βλαστοὶ τῶν ἡμιθάμνων. Ἐκ τῶν ῥιζωμάτων, ὅσα εἶναι ἱκανῶς ἀνεπτυγμένα ἐπαυξάνονται ἐπιμηκυνόμενα διαρκῶς ἀπὸ τοῦ ἄκρου των. Οἱ τοιοῦτοι βλαστοὶ φέρουσιν ἐκτὸς τῆς γῆς μόνον *φύλλα κόμης*, ὅπως τὸ τοιοῦτον ἀπαντᾶται εἴς τινα εἴδη πτερίδων, ἢ ἐκβλαστάνουσιν ὁτὲ μὲν φύλλα, ὁτὲ δὲ φυλλάρια, ἐκ τῶν μασχαλῶν τῶν ὁποίων ἀναφαίνονται οἱ βλαστοὶ ἢ ἁπλῶς μικρότατα φύλλα, ἐκ τῶν ὁποίων πάλιν ἀναφαίνονται *ἀνθογόνοι βλαστοί*, ὅπως π. χ. εἰς τὸν πάριν. Ἀντιθέτως τὰ ἔχοντα περιωρισμένην ἀνάπτυξιν ῥιζώματα ἐπαυξάνουσι τὸν ὑπόγειον βλαστόν των κατὰ τὸ πρὸς τὰ ἄνω ἄκρον των, συγχρόνως δὲ ἀπὸ τῆς μασχάλης φύλλου τινός, κατὰ τὴν βάσιν τούτου εὑρισκομένου, ἀναφαίνονται εἷς συνήθως καὶ σπανιώτερον δύο κλάδοι ἀνανεωτικοί. Τοιαῦτα ῥιζώματα ἔχουσι τὰ περισσότερα τῶν φυτῶν. Εἰς πλεῖστα εἴδη τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστιδῶν* καὶ τῶν *κυπειριδῶν* ἀναφαίνεται σύστημα βλαστῶν. Τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι ταυτοχρόνως ἀναπτύσσονται πολλοὶ ἀνανεωτικοὶ βλαστοί, οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ῥιζοβολοῦσιν ἀφ' ἑαυτῶν, ὡς τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τὰς ἀνεμώνας, τὰς πουλσατίλας κ. τ. λ. Εἴδη ῥιζωμάτων θεωροῦνται καὶ οἱ *κόνδυλοι*, οἱ *βολβοὶ* καὶ αἱ *παραφυάδες*. Καὶ *κόνδυλοι* μὲν καλοῦνται τὰ σαρκώδη καὶ ἐξωγκωμένα τμήματα τῶν ῥιζωμάτων, ἅτινα φέρουσι λεπιδοειδῆ φύλλα. Οὗτοι εἴς τινα φυτά, ὡς π. χ. εἰς τὰ γεώμηλα, τὰ κολοκάσσια καὶ ἄλλα, εἶναι τὰ ὑστεροῦντα κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν ἄκρα τῶν βλαστῶν ἀνανεώσεως, εἰς ἕτερα δέ, ὅπως εἰς τὸ κολχικόν, ἁπλαῖ ἐξογκώσεις, αἵτινες ἀπαντῶσι κατὰ τὴν βάσιν τῶν παλαιοτέρων βλαστῶν καὶ εἰς τὰς ὁποίας ἐναποταμιεύονται αἱ ὑπὸ τῶν βλαστῶν καταναλισκόμεναι τροφαί. *Βολβοὶ* δὲ καλοῦνται οἱ πλατεῖς καὶ δισκοειδεῖς βλαστοί, οἵτινες φέρουσι κατὰ τὴν κάτω αὐτῶν ὄψιν πλεῖστα φύλλα. Ὁ τοιοῦτος βλαστὸς ἀναπτύσσεται εἰς μῆκος πρὸς τὰ ἄνω, ἐνῷ συγχρόνως σχηματίζονται κατὰ τὴν βάσιν του εἷς ἢ πλείονες βολβώδεις βλαστοί, ὡς π.χ. εἰς τὰ κρόμμυα, τὰς τουλίπας κλπ. *Παραφυάδες* τέλος λέγονται οἱ ἐπιμήκεις, πλευρικοὶ κλάδοι, οἵτινες ἐκβλαστάνουσι τὰς ῥίζας των εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ μητρικοῦ σώματος καὶ λόγῳ καταστροφῆς τοῦ μετὰ τοῦ μητρικοῦ σώματος συνδέσμου των ἀποτελοῦσι νέα

Digitized by Google

αὐθύπαρκτα φυτά. Αἱ παραφυάδες εἶναι ἢ ὑπόγειοι ἢ ἐπίγειοι.

4) *Βολβοφθαλμίδια* καλοῦνται οἱ ὀφθαλμοί, οἵτινες εἶναι βολβώδεις καὶ ῥιζοβολοῦσιν εὐθὺς ἅμα ἀποξενωθῶσι τοῦ μητρικοῦ φυτοῦ, ὁπότε καὶ παράγουσι νέα φυτά, ὅπως π. χ. εἰς τὸ λείριον, τὸ κρόκιον καί τινα εἴδη σκορόδων.

5) *Ἕλικες* καλοῦνται κλάδοι, οἵτινες φέρουσι λεπτότατα φυλλάρια καὶ εἶναι ἐπιτήδειοι νὰ περιελίσσωνται περὶ ἕτερα φυτά, ὡς π. χ. ἡ ἄμπελος, ἡ πασιφλόρα κ.τ.λ.

6) *Ἄκανθαι* ὀνομάζονται ὀξέα καὶ σκληρὰ τμήματα τοῦ φυτοῦ, ἅτινα θεωροῦνται ὡς βλαστοὶ προελθόντες ἐκ μεταμορφώσεως, καὶ εὑρίσκονται συνηθέστερον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ φυτοῦ, ἐφ' ἧς πρότερον ὑπῆρχον φύλλα κόμης, ὡς π. χ. εἰς τὸν ῥάμνον κ.τ.λ.

7) *Μεταμορφωμένοι βλαστοὶ* λέγονται ἐκεῖνοι, οἵτινες, λόγῳ μὴ ἀναπτύξεως τῶν φύλλων, πλατύνονται ὑπερμέτρως καὶ χρώννυνται πράσινοι. Εἴς τινα φυτά, ὡς π. χ. εἰς τὰς ἐκουιζέτας, τὰς ἐφέδρας κτλ., ὁ βλαστός, καίτοι ἐκ μεταμορφώσεως προερχόμενος, δὲν εἶναι πεπλατυσμένος ἀλλὰ στυλοειδής, σφαιροειδὴς κ.τ.λ. Οἱ τοιοῦτοι μεταμορφωμένοι εἰς φυλλοειδεῖς ἀποφύσεις βλαστοὶ καλοῦνται *φυλλοκλάδια* ἢ *κλαδώδια*. Τοιαῦτα φυλλοκλάδια παρατηροῦνται εἰς τὸν ρούσκον, τὴν μυλεμβεκίαν κ.τ.λ.

8) *Ἄνθη* εἶναι ἁπλοῖ ἢ πολύκλαδοι βλαστοὶ προελθόντες ἐκ μεταμορφώσεως, οἵτινες φέρουσιν ἐπὶ τῶν φύλλων των τὰ γεννητικὰ ὄργανα, ὁπότε καὶ περατοῦται ἡ ἀνάπτυξίς των.

Περὶ τοῦ βλαστοῦ ἀτελεστάτων τινῶν φυτῶν, ἅτινα δὲν διακρίνονται σαφῶς εἰς βλαστὸν καὶ εἰς φύλλα, βλ. λ. θαλλόφυτα, κύτταρα, κοινόβια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Van Tieghem*, Traité de botanique. — *Belzung*, Anatomie et Physiologie végétales.—*J. Constantin*, Etude comparée des tiges aériennes et souterraines chez les dicotylédones.— *Seignette*, Anatomie et Physiologie des tubercules.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βλαστός. Οἰκογένεια ἐν Κρήτῃ ἐκ τῶν ἐπισημοτάτων καὶ παλαιοτάτων, ἕλκουσα τὴν καταγωγὴν ἀπὸ τοὺς ἀρχοντοπούλους, οἵτινες κατέφυγον ἐκεῖ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως (τῷ 1092 ἢ 1182) μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κρήτης ἀπὸ τῶν Ἀράβων. Ὑπῆρξε δὲ μεγάλη καὶ πολυσχιδὴς καὶ ἐπὶ τῶν Ἑνετῶν καὶ ὕστερον, τὸ δὲ ὄνομα σῴζεται καὶ σήμερον ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων, πολλοὶ Βλαστοὶ διεσκορπίσθησαν εἰς τὴν Ἑνετίαν, τὰς Ἰονίους νήσους καὶ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ διέπρεψαν. Κατὰ τὰ σῳζόμενα καὶ δημοσιευθέντα περὶ τῶν δώδεκα ἀρχοντοπούλων κείμενα (βλ. *Gerland* «Histoire de la noblesse Crétoise au moyen âge» σ. 117) ἦσαν οἱ ἑξῆς: *Δημήτριος, Συμεών, Στέφανος, Προκόπιος, Ἐμμανουήλ, Μάρκος, Γεώργιος, Ἰωάννης*.

Ἐκ τῶν διακριθέντων διὰ μέσου τῶν αἰώνων Βλαστῶν ἀξιομνημόνευτοι εἶναι οἱ κατωτέρω:

1) *Δημήτριος* καὶ *Γεώργιος*. Οὗτοι ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἀλεξίου Καλλέργη καὶ ἐξωρίσθησαν μετὰ τῶν Γαβαλάδων. Βραδύτερον ὅμως συνδιηλλάγη ὁ Δημήτριος πρὸς τὴν Ἑνετικὴν Δημοκρατίαν, ὡς ἐμφαίνει ἄρθρον τῆς συνθήκης τοῦ 1299 (Περιοδ. «*Ἀθηνᾶ*» τ. ΙΔ', σ. 309).

2) *Ἰωάννης*. Ἀναφέρεται τῷ 1319 ἐν Κορώνῃ ὡς γραφεύς, ἀλλ' ἀβέβαιον ἂν θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ προερχόμενος ἐκ τῆς κρητικῆς τῶν Βλαστῶν οἰκογενείας.

3) *Σήφης*. Οὗτος ἐν Ρεθύμνῃ μένων παρεσκεύασε συνωμοσίαν μετὰ τῶν Γαβαλάδων Γεωργίου καὶ Ἰωάννου, Μελισσηνοῦ Ἰωάννου καὶ Ἀργυροπούλου Ἰωάννου τῷ 1458, καθ' ἣν θὰ ἐφόνευον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ πάντας τοὺς Ἑνετοὺς ὑπαλλήλους, θὰ ἐφυλάκιζον τοὺς ἄλλους ξένους καὶ θ' ἀνεκήρυττον τὴν ἑλληνικὴν κυριαρχίαν. Ἀλλὰ προδοθέντες ὑπό τινος ἱερέως, καθολικοῦ πιθανώτατα, ὀνομαζομένου Παπᾶ-Λίμα, καί τινος Ἑβραίου Δαβὶδ Μαυρογονάτου, συνελήφθησαν καὶ ἐθανατώθησαν.

4) *Μελέτιος*. Ἐκ Ρεθύμνης καταγόμενος καὶ λόγιος ἱερομόναχος ὤν, ἐδίδαξε περὶ τὸ 1550 τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν ἐν τῇ ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης διασήμῳ *Σιναϊτικῇ μονῇ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης*. Παρὰ τούτῳ ἐμαθήτευσε καὶ *Μελέτιος ὁ Πηγᾶς*.

5) *Μανουήλ*. Ἴσως συγγενὴς τοῦ Μελετίου. Τῷ 1592 ἦτο σπουδαστὴς ἐν Παταβίῳ. Ἐκεῖθεν μεταβὰς εἰς Βενετίαν παρέμεινε διαρκῶς (Ἴδ. *Σάθα* «Νεοελλ. Φιλολογ.» σ. 232).

6) *Γεώργιος*. Κρὴς καὶ οὗτος. Ἐν Βενετίᾳ διατρίβων (1592—1596) ἐπεμελήθη τὰ ὑπὸ Χριστοφόρου Τζαννέτου ἐκδοθέντα μηναῖα Σεπτεμβρίου, Ὀκτωβρίου, Νοεμβρίου, Ἰανουαρίου καὶ Φεβρουαρίου (*Σάθα* «Νεοελ. Φιλ.» σ. 233).

7) *Ἀντώνιος*. Κρής, διδάκτωρ Νομικῆς καὶ Φιλολογίας «ἱππεύς», «rector meritissimus» (1572—1600) (*Σάθα* «Νεοελ. Φιλ.» σ. 237).

8) *Νικόλαος*. Ρεθύμνιος (1614), διδάσκαλος τοῦ ἐν Βενετίᾳ ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ ἐφημέριος καὶ ἱεροκήρυξ τοῦ αὐτόθι ἑλληνικοῦ ναοῦ (*Σάθα* «Νεοελ. Φιλ.» σ. 417).

9) *Δημήτριος* καὶ *Γεώργιος*. Κρῆτες ἀμφότεροι (ὁ δεύτερος ἐκ Ρεθύμνης) μαθητεύσαντες ἐν Παταβίῳ.

10) *Μιχαήλ*. Τούτου ἐπιστολαὶ ἀναφέρονται πρὸς Διονύσιον Κατηλιανόν, ἐφημέριον τοῦ ἐν Βενετίᾳ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (*Σάθα* «Νεοελ. Φιλ.» σ. 294).

11) *Ἰωάννης*. Ζωγράφος μνημονευόμενος ὑπὸ *Gerola*.

12) *Νικόλαος*, περὶ οὗ βλ. κατωτέρω.

13) *Μητροφάνης*. Ἡγούμενος τῆς μονῆς Ρουστίκων Ρεθύμνης Κρήτης κατὰ τὸ 1637. Ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ κωδωνοστασίου τοῦ ναοῦ τοῦ Προφήτου Ἠλία καὶ τῆς τοῦ ὑπερθύρου τῆς πύλης τοῦ περιβόλου τῆς μονῆς, εἰκάζεται, ὅτι ὁ Μητροφάνης ἦτο κτήτωρ καὶ τῆς ἐκκλησίας (ἢ τοὐλάχιστον τοῦ κωδωνοστασίου) καὶ τοῦ περιβόλου. Ἡ ἐπιγραφὴ του ὑπερθύρου καθιστᾷ γνωστόν, ὅτι ὁ Μητροφάνης ἦτο ἐκ τοῦ κλάδου τῆς οἰκογενείας τῶν Βλαστῶν, ἡ ὁποία ἔφερεν ἰδιαίτερον ἐπώνυμον *Μαρκομανώλης* (*Ξανθουδ*. Χριστ. Ἐπιγρ. Ἀθηνᾶς τ. ΙΕ' σελ. 153).

14) *Κοσμᾶς*. Ἡγούμενος τῆς μονῆς Ρουστίκων Ρεθύμνης Κρήτης. Σῴζονται δύο αὐτόγραφα ἔγγραφα τοῦ πρώτου μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων μητροπολίτου Νεοφύτου Πατελλάρου, τὰ ὁποῖα εἶναι διορισμοὶ τοῦ Κοσμᾶ Βλαστοῦ ὡς ἡγουμένου τῆς μονῆς τοῦ προφήτου Ἠλιού.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων Βλαστῶν ἐκ Ρεθύμνης καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐκ τοῦ διαμερίσματος τούτου καὶ ἐκ διαφόρων χωρίων φέρουσι τὸ ὄνομα. Καὶ ἐξωμότης δὲ *Ἀλῆς Βλαστὸς* μνημονεύεται («Χριστιαν. Κρήτη» Ἔγγραφα ἐκ τῆς μονῆς Ρουστίκων ὑπὸ *Α. Βουρδουμπάκι* Β' σελ. 339—423). Τὸ πλῆθος τοῦτο τῶν ὀνομάτων Βλαστῶν καὶ προσέτι ἡ μεγάλη ὁμώνυμος οἰκογένεια ἐν Ἀμαρίῳ (βλ. κατωτέρω), ἐνισχύει τὴν γνώμην, ὅτι οἱ ἐκ Βυζαντίου Βλαστοὶ οὐχὶ ἐν Μεσαρᾷ, ἀλλ' ἐν Ρεθύμνῃ ἐγκατεστάθησαν.

Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

— Βλαστός. Κρητικὴ οἰκογένεια ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ἀμαρίου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Οὗτοι προέρχονται ἐκ τῆς ἀρχοντικῆς τοῦ χωρίου Βυζαρίου οἰκογενείας, ἥτις ἐπὶ τουρκοκρατίας παρέσχε πολλοὺς ὑπηρετήσαντας τὴν πατρίδα πολυτρόπως.

Οἱ μᾶλλον ἐξ αὐτῶν σημαίνοντες εἶναι:

1) *Ἐμμανουὴλ Ι. Βλαστὸς* (1798—1823). Μετέβη εἰς Χίον, ὅπου ἐξεπαιδεύθη καὶ τῷ 1818 ἐγένετο διδάσκαλος τῆς ἑλληνικῆς. Μετὰ τὴν σφαγὴν τῆς Χίου (τῷ 1822), μετὰ μυρίους κινδύνους ἀπεσώθη διὰ τῶν Ψαρῶν εἰς Ἄργος, ὅπου ὑπηρέτησεν ὡς στρατιώτης τοῦ Ἀγῶνος ὑπὸ τὸν Στάϊκον, ἠνδραγάθησε δὲ κατὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Παλαμηδίου. Κατελθὼν ἔπειτα τῷ 1823 μετὰ τοῦ ἁρμοστοῦ Τομπάζη ἐπολέμησε κατὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ φρουρίου Καστελλίου Κισάμου. Ἀκολουθῶν δὲ τὸν Τομπάζην κατὰ τὴν ἐκστρατείαν του πρὸς τὰς ἀνατολικὰς τῆς Κρήτης ἐπαρχίας ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐν Ἀμουργέλλες Μονοφατσίου ἀτυχῆ μάχην, καθ' ἣν ἐφονεύθη.

2) *Γεώργιος* (1800—1864), ἀδελφὸς τοῦ ἀνωτέρω. Ἀπορφανισθεὶς ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ πατρὸς καὶ μητρός, μετέβη εἰς Χίον παρὰ τῷ ἀδελφῷ διδασκάλῳ τῷ 1817, μετὰ τοῦ ὁποίου κατὰ τὰς σφαγὰς τῆς Χίου ἔφυγε καὶ διὰ τῆς Ἑλλάδος συγκατῆλθεν εἰς Κρήτην καὶ ἐπολέμησε πολλαχοῦ. Τῷ 1830 ἐγκατασταθεὶς ἐν τῇ πόλει Ρεθύμνῃ ἔγινεν ἔμπορος, ἀναμειγνυόμενος καὶ εἰς τὰ κοινοτικά.

3) *Νικόλαος* (1806—1885), ἀδελφὸς καὶ οὗτος τῶν ἀνωτέρω. Ἀπορφανισθεὶς ἐνωρὶς ἀνετράφη ὑπό τινος θείου πατριωτικῶς καὶ χριστιανικῶς. Ἔφηβος μετέσχε τῶν ἀγώνων τοῦ 1821 ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Ἀμαρίου *Ἰω. Μοσχοβίτην*.

4) *Ἰωάννης* (1842—1907). Υἱὸς τοῦ Γεωργίου Βλαστοῦ, γεννηθεὶς ἐν Ρεθύμνῃ, ὅπου ἐμορφώθη ἐπαρκῶς, ἀναλόγως πρὸς τὴν ἐποχήν, καὶ εἰς μικρὰν ἡλικίαν ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866, εἰκοσιπενταετὴς τῆς νεανίας, ἡγωνίσθη καθ' ὅλην τὴν τριετίαν εἰς πλείστας μάχας καθ' ὅλον τὸ τμῆμα τῆς Ρεθύμνης. Ὅτε δ' ἐκινδύνευεν ἡ ἐπανάστασις ἐλλείψει χρημάτων, εἰσῆλθε λάθρα εἰς Ρεθύμνην καὶ παρέλαβε 500 χρυσᾶ εἰκοσάφραγκα ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν προξενεῖον, τὰ ὁποῖα, διαλαθὼν τοὺς Τούρκους ἐκόμισεν εἰς τὸν ἀρχηγὸν Κορωναῖον καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀναζωπύρησιν τῆς ἐπαναστάσεως. Κατὰ τὸ 1878 μετέσχε τῆς πολιτικῆς ἀντιπροσωπείας Ρεθύμνης κατὰ τὴν Σύμβασιν τῆς Χαλέπας, ὑπὸ τὸ νέον δὲ πολίτευμα ἐξελέγη πολλάκις βουλευτὴς Ἀμαρίου καὶ κοινοτικὸς καὶ σχολεακὸς ἔφορος, ἀποθανὼν τῷ 1907.

5) *Παῦλος* (1836—1926). Ἀδελφὸς πρεσβύτερος τοῦ προηγουμένου. Ἐγεννήθη ἐν Βυζαρίῳ καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Ρεθύμνῃ, ἐπιδοθεὶς ἰδιαιτέρως εἰς τὴν βυζαντινὴν μουσικήν. Τῷ 1858 ἤσκει τὸ ἔργον τοῦ δημοδιδασκάλου καὶ τοῦ ψάλτου, διδάσκων καὶ τὴν βυζαντινὴν μουσικήν. Τότε συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς συλλογῆς τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων τῆς Κρήτης καὶ τὴν μελοποίησιν τούτων. Ὑπερτετρακόσια ᾄσματα, εἰς τὰ ὁποῖα σῴζονται ἀρχαῖαι ἑλληνικαὶ μελῳδίαι, ἐμελοποίησεν. Ὁλόκληρον σειρὰν ἐκ τούτων ἐδημοσίευσε τὸ μουσικὸν περιοδικὸν «Φόρμιγξ». Ἐκραγείσης τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866 ἔφυγεν εἰς Ἀθήνας καὶ συνεργαζόμενος μετὰ τῆς κεντρικῆς τῶν Κρητῶν ἐπιτροπῆς ὑπηρέτει τὰς ἀνάγκας τῶν ἐκ Ρεθύμνης προσφύγων. Ὅτε δὲ αὕτη ἔληξεν, ἐπανῆλθεν εἰς Ρεθύμνην καὶ ἠσχολεῖτο εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εἰς τὰς προσφιλεῖς του λαογραφικὰς μελέτας. Ἐξελέγη βουλευτὴς Ἀμαρίου καὶ διοικητικὸς σύμβουλος Ρεθύμνης.

Ἡ μεγάλη τοῦ Παύλου Βλαστοῦ ἐργασία εἶναι ἡ συναγωγὴ δημοτικῶν ᾀσμάτων, παραδόσεων, παραμυθίων, παροιμιῶν, ἱστορικῶν ἀνεκδότων κλπ. τῆς Κρήτης. Ἐξέδωκε πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Γάμος ἐν Κρήτῃ». Ἐδημοσίευσε δὲ παραδόσεις τινὰς ἐν τῷ «Λαῷ» τοῦ Ἡρακλείου περὶ Διγενῆ, Μελισσοστεφάνου, Ἀπολλωνίου καὶ Ἀρχεστράτη καὶ ἄλλων. Ἀπέθανε τῷ 1926.

6) *Γεώργιος Ν. Βλαστός*. Γεννηθεὶς τῷ 1844 καὶ ἀνατραφεὶς πατριωτικῶς, μετέσχεν ἐνεργῶς τῆς μεγάλης τοῦ 1866 Κρητικῆς ἐπαναστάσεως, τῷ δὲ 1896 ἐπολέμησε πρὸ τῆς Ἱεραπέτρου, ὅτε τὸ ἰταλικὸν «Λαούρια» ἐβομβάρδισε τοὺς ἐπαναστάτας.

Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

— Βλαστός, *Ἀλέξανδρος*. Ἰατρὸς καὶ λόγιος ἐκ Χίου (1816—1844). Ἦτο υἱὸς τοῦ δημογέροντος *Μιχαὴλ Βλαστοῦ* (βλ. κατωτ.), ὅστις τῷ 1822 μετὰ τὰς ἐν τῇ νήσῳ σφαγὰς κατέφυγεν εἰς Τεργέστην, ἐσπούδασε δὲ τὴν ἰατρικὴν ἐν Λιβόρνῳ, ὅπου καὶ ἐνυμφεύθη. Ἔγραψε «Χιακά» (εἰς 2 τόμους, ἐκδοθέντας ἐν Σύρῳ τῷ 1838—1840), μετέφρασε δὲ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἰατρικὰ συγγράμματα. —Β.

— Βλαστός, *Εὐστάθιος*. Ζακύνθιος ναυτικὸς κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα μετασχὼν τῶν ἀγώνων τοῦ *Φραγκίσκου* Βλαστοῦ (βλ. λ.). Μετὰ τὴν νίκην τοῦ *Μοροζίνη* ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ, ὁ *Εὐστάθιος Βλαστὸς* ἀποβιβασθεὶς παρὰ τὴν Κιλλήνην κατέλαβε τὸ κάστρον *Τορνέζε* (1687) καὶ ἔγινε φρούραρχος αὐτοῦ.

— Βλαστός, *Ζαχαρίας*. Ἕλλην ζήσας ἐν Μαυροβουνίῳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, καὶ ἀποκτήσας αὐτόθι τοσαύτην ἐπιρροήν, ὥστε πρὸς αὐτὸν ἀπετάθη ἡ προσωρινὴ ἑλληνικὴ κυβέρνησις κατὰ τὸ 1825, ὅταν ἠθέλησε νὰ κινήσῃ ἐξέγερσιν τῶν Μαυροβουνίων καὶ τῶν Σέρβων ἐναντίον τῶν Τούρκων. [Πρβλ. *Π. Κοντογιάννη*: «*Ἱστορικὰ ἔγγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἐπανάστασιν κλπ*». σ. 23 κ. ἑξ.—«Ἀρχεῖον Ρώμα».]

— Βλαστός, *Ἰωάννης*. Ζακύνθιος ἱερεὺς καὶ ἁγιογράφος ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, μαθητὴς τοῦ ἱερομονάχου καὶ ἁγιογράφου καὶ μουσικοῦ *Ἐμμανουὴλ Τζάνε* τοῦ *Πουνιαλῆ*. Μετ' αὐτοῦ ὁ Βλαστὸς μετέβη εἰς Βενετίαν, ὅπου πολλὰς εἰκόνας ἡγιογράφησε καὶ ἐπιδείξας ἀξιόλογον τάλαντον ἐπωνομάσθη *Πουνιαλέτος*. Εἰς τὸν Βλαστὸν καὶ τὸν Πουνιαλῆν ὀφείλεται ἡ εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐπιχωριάζουσα συνήθεια τοῦ νὰ ζωγραφίζηται ὁ ἐπιτάφιος τοῦ Σωτῆρος μετὰ τοῦ ἀπὸ Ἀριμαθαίας Ἰωσὴφ καὶ τῆς Παρθένου. Ἔργα τοῦ Βλαστοῦ καὶ τοῦ Πουνιαλῆ σῴζονται ἐν Νεαπόλει, Βενετίᾳ καὶ Ζακύνθῳ.

— Βλαστός, *Κωνσταντῖνος*. Ζακύνθιος προὔχων κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, καταγόμενος ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *Βλαστῶν* τῆς Κρήτης. Ὅταν τῷ 1571 ἐπέδραμε κατὰ τῆς Ζακύνθου ὁ *Οὐλοὺτζ Ἀλῆ πασᾶς*, ὁ Βλαστὸς συνεκρότησεν ἐγχώριον στρατόν, ἀπέκρουσε τὸν ἐπιδρομέα καὶ ἠμείφθη ὑπὸ τῆς ἑνετικῆς κυβερνήσεως. Βραδύτερον ἐξοπλίσας πολεμικὸν πλοῖον κατώρθωσε νὰ αἰχμαλωτίσῃ παρὰ τὸ μεταξὺ Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας στενὸν ἓν τουρκικὸν πλοῖον μετὰ τοῦ πληρώματός του. —Ω.

— Βλαστός, *Μιχαήλ*. Ἕλλην ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐγκατασταθεὶς πρὸ τοῦ 1821 ἐν Βλαχίᾳ καὶ πλουτήσας ἐν Βουκουρεστίῳ κατέστη ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Ι. Καρατζᾶ ἰσχυρός. Τῷ 1821 προσελήφθη εἰς τὸ Γενικὸν Βουλευτήριον ἐν Τυργοβιστίῳ, γενισποιηθεὶς βοηθὸς τοῦ ἀρχιγραμματέως Γ. Λασσάνη. Μέλος ὢν καὶ τοῦ Ἱεροῦ λόχου ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐν Βλαχίᾳ μάχας, ἐξελθὼν μετὰ τοῦ Δημ. Σούτσου Κεμπάπη ξιφήρης εἰς τὸ Τυργοβίστιον.

— Βλαστός, *Μιχαήλ*. Χῖος πρόκριτος ἐκ τῶν πεισάντων τῷ 1821 τὸν Τομπάζην νὰ μὴ ἐπαναστατήσῃ μὲ τὸν στόλον τὴν νῆσον, διότι ἦτο ἀνέτοιμος καὶ ἄοπλος. Ἐν τούτοις ἡ νῆσος δὲν διέφυγε τῷ 1822 τὴν καταστροφὴν (*Φιλήμονος* Γ' σελ. 321). Ὁ Βλαστὸς διασωθεὶς κατέφυγεν εἰς Τεργέστην, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη. Τ. Χ. Κ.

— Βλαστός, *Νικόλαος*. Ἕλλην τυπογράφος, ἐκδότης καὶ καλλιγράφος, ζήσας κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα. Ἐγεννήθη ἐν Ρεθύμνῃ τῆς Κρήτης περὶ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ πρώτου ἡμίσεος τῆς δεκάτης πέμπτης ἑκατονταετηρίδος. Καταγόμενος ἐκ καλῆς οἰκογενείας καὶ μορφωμένος, ἀνεχώρησεν οἰκειοθελῶς καὶ μετέβη εἰς Βενετίαν συνδεθεὶς μετὰ τοῦ περιφήμου Ἰταλοῦ τυπογράφου καὶ ἐκδότου Ἄλδου Μανουτίου (βλ. λ. Ἄλδοι), ὅστις τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐμεσουράνει ἐν Βενετίᾳ διὰ τῶν ἐκδόσεων τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων. Ἐν Βενετίᾳ ὁ Ν. Βλαστὸς εὑρίσκεται ἐργαζόμενος, κατὰ τὰ ἔτη 1480—1500, ἐν συνεταιρισμῷ μετὰ τοῦ ἐπίσης ἐπιφανοῦς καλλιγράφου καὶ λογίου συμπα-

Digitized by Google

τριώτου του Ζαχαρίου Καλλέργη, συνεργασθέντος καὶ τούτου μετὰ τοῦ Ἄλδου ἐπ' ἀρκετόν. Οἱ δύο οὗτοι Κρῆτες φαίνεται, ὅτι ἤρχισαν τὰς τυπογραφικάς των ἐργασίας ἀπὸ τοῦ 1493, ὅπως ἀναφέρει ὁ Μᾶρκος Μουσοῦρος εἰς τὸν πρόλογον τοῦ «Μεγάλου Ἐτυμολογικοῦ» του, ἀπαρτιζομένου ἐκ διακοσίων τριάκοντα τριῶν φύλλων, καὶ τὸ ὁποῖον εἶδε τὸ φῶς τῷ 1499. Ὁ Βλαστὸς μετὰ τοῦ Καλλέργη ἠσχολήθησαν καὶ εἰς διαφόρους τυπογραφικὰς δοκιμάς, ἐφεῦρον δὲ καὶ κατεσκεύασαν νέους τύπους στοιχείων κλπ. Οὕτως ὁ Νικόλαος Βλαστὸς ὑπέβαλε τὴν 21 Σεπτεμβρίου 1498 εἰς τὴν Ἐνετικὴν Γερουσίαν αἴτησιν πρὸς ἀπόκτησιν προνομίου εὑρισιτεχνίας διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην χάραξιν ὡραιοτάτων ἑλληνικῶν στοιχείων μετὰ τόνων, τὸ ὁποῖον προνόμιον καὶ ἐπέτυχε διὰ δέκα ἔτη. Ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖον λοιπὸν τοῦ Νικολάου Βλαστοῦ, τὸ ὁποῖον μὲ τὴν ἐνθάρρυνσιν καὶ βοήθειαν τῆς Ἄννης Νοταρᾶ, θυγατρὸς τοῦ Μεγάλου Δουκὸς Νοταρᾶ, μόνης διασωθείσης ἀπὸ τὴν σφαγὴν τῆς οἰκογενείας της κατὰ τὴν ἅλωσιν, ἱδρύθη τῷ 1499, ἐξῆλθον τὰ πρῶτα ἀριστουργήματα τῆς ἐθνικῆς τυπογραφίας, τὰ ὁποῖα θαυμάζονται ὑπὸ τῶν φιλοβίβλων. Ἀντίπαλος τῆς ἐν Μεδιολάνῳ, Φλωρεντίᾳ, καὶ αὐτῆς τῆς ἐν Ἐνετίᾳ Ἀλδινῆς τυπογραφίας ἦτο ἡ ἑλληνικὴ τυπογραφία, δημιούργημα καθαρῶς ἐθνικόν, διαθέτουσα χαράκτας, συνθέτας καὶ στοιχειοχύτας πάντας Ἕλληνας καὶ δὴ Κρῆτας. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ περικλεὴς Μᾶρκος Μουσοῦρος ἐξυμνεῖ ταύτην διὰ περιεργοτάτου ἐπιγράμματος, εἰς τὸ ὁποῖον χαιρετίζεται καὶ ὁ ἑλληνικὸς ἀετὸς ὡς σύμβολον τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως.

Ἡ ἐμφάνισις τοῦ τυπογραφικοῦ ἀριστουργήματος, τοῦ «Μεγάλου Ἐτυμολογικοῦ», θεωρεῖται γεγονὸς ἀξιοσημείωτον εἰς τὰ χρονικὰ τῆς τυπογραφίας. Ἡ πολυτέλεια τῆς ἐκδόσεως ταύτης ἦτο μοναδικὴ διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Εἰς μερικὰ ἀντίτυπα αἱ ξυλογραφίαι τοῦ ἐξωφύλλου ἦσαν τυπωμένα μὲ πραγματικὸν χρυσόν. Τῆς α' ἐκδόσεως ταύτης τοῦ «Μ. Ἐτυμολογικοῦ» εὑρίσκονται δύο ἀντίτυπα εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην τῶν Ἀθηνῶν. Δύο ἐπιστολαὶ τοῦ Μάρκου Μουσούρου πρὸς τὸν Ν. Βλαστόν, διασωθεῖσαι καὶ δημοσιευθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀμβροσίου Διδότου, μᾶς παρέχουν πληροφορίας περὶ τῶν ἐκδόσεων καὶ τῆς δράσεως τοῦ Νικολάου Βλαστοῦ. Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τούτων ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Ν. Βλαστὸς δὲν ἦτο ἁπλοῦς χρηματοδότης, ἀλλ' ἐνδιεφέρετο καὶ ἐμόχθει διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου.

Μετὰ τὸ «Μέγα Ἐτυμολογικόν», τὸ αὐτὸ ἔτος ἐδημοσίευσαν «Σιμπλικίου Μεγάλου Διδασκάλου ὑπόμνημα εἰς τὰς δέκα κατηγορίας τοῦ Ἀριστοτέλους». Ἡ ἐκτύπωσις εἶναι ἐξ ἴσου ὡραία μὲ τὴν τοῦ «Ἐτυμολογικοῦ». Τὸ 1500 ἐδημοσιεύθη ἡ πρώτη ἑλληνικὴ ἔκδοσις τοῦ «Γαληνοῦ Θεραπευτικῆς μεθόδου Λόγος Πρῶτος» καὶ τὸ «Ὑπόμνημα εἰς τὰς πέντε φωνὰς ἀπὸ φωνῆς Ἀμμωνίου μικροῦ τοῦ Ἑρμείου», πάντα «ἀναλώμασι Νικολάου Βλαστοῦ». Ὁ Didot καὶ ὁ Legrand παρατηροῦν, ὅτι διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Ν. Βλαστοῦ, ἐπισυμβάντος περὶ τὸ 1500, διεκόπη ἡ ἐκδοτικὴ δρᾶσις τῶν τυπογραφείων, διότι μετὰ τὸ 1500 δὲν ἀπαντᾶται οὐδαμοῦ τὸ ὄνομά του.

Ὁ Νικόλαος Βλαστὸς πλὴν τῆς ἐκδοτικῆς εἶχεν ἐπιδοθῆ καὶ εἰς τὴν καλλιγραφίαν, ὅπως ἔπραττον πολλοὶ Κρῆτες καὶ πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τῆς τυπογραφίας καὶ μετ' αὐτήν. Ὁ ὑπ' ἀριθ. δὲ 2939 Παρισινὸς Κῶδιξ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων εἶναι ἀντιγεγραμμένος διὰ τῆς χειρός του.

Δ. Κ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

—**Βλαστός**, ***Πέτρος-Ἕρμονας.*** Ἕλλην λογοτέχνης γεννηθεὶς ἐν Καλκούττᾳ τῷ 1879. Υἱὸς τοῦ Θ. Βλαστοῦ καὶ τῆς Μαριέττας Ράλλη, ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Ἀθήναις, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ, καὶ εἶτα προσελήφθη ὑπάλληλος τοῦ μεγάλου ἐμπορικοῦ οἴκου «Ἀδελφοὶ Ράλλη», μετὰ δεκαεξαετῆ δὲ ὑπηρεσίαν ἐν Ἰνδίαις προήχθη εἰς διευθυντὴν τοῦ ἐν Λίβερπουλ ὑποκαταστήματος τοῦ αὐτοῦ οἴκου. Τῷ 1909 ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀλεξάνδρου Πάλλη. Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τοῦ Βλαστοῦ εἰς τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν ἐγένετο τῷ 1904 διὰ τοῦ ἔργου «Τῆς ζωῆς», τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «Ἕρμονας». Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο περιέχεται μία μετάφρασις εἰς τὴν δημοτικὴν τοῦ Εὐριπιδείου Ἱππολύτου μετὰ προλόγου καὶ σειρὰ δεκατετραστίχων ποιημάτων εἰς ἀνομοιοκαταλήκτους δεκαπεντασυλλάβους ὑπὸ τύπον σονέττων. Μετὰ διετίαν ἐδημοσίευσε δευτέραν συλλογὴν παρομοίων «νόθων» σονέττων ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀργώ». Τὰ ποιήματα ταῦτα εἶναι γεγραμμένα εἰς ἄκραν καὶ πλουσίαν δημοτικήν.

Τῷ 1908 ἐξέδωκε ὑπὸ τὸ πραγματικόν του ὄνομα μίαν συλλογὴν ἐκ πέντε διηγημάτων «Στὸν ἴσκιο τῆς συκιᾶς», ἀναφερομένων εἰς πέντε ἐποχὰς τοῦ ἑλληνισμοῦ. Τὰ διηγήματα ταῦτα μετεφράσθησαν εἰς τὴν γαλλικὴν ὑπὸ τοῦ Eugène Clément καὶ ἐπρολογίσθησαν ὑπὸ τοῦ Louis Roussel (1924). Τῷ 1917 ἐδημοσίευσε τὰ «Κριτικὰ ταξίδια», ἤτοι ἀναμνήσεις ταξιδιωτικάς, μετὰ κριτικῶν ἄρθρων καὶ μιᾶς αἰσθητικῆς μελέτης περὶ τῆς ὀλλανδικῆς ζωγραφικῆς. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ὁ Βλαστὸς ἁπλουστεύει τὴν ὀρθογραφίαν καὶ καταργεῖ τόνους καὶ πνεύματα (πλὴν τῆς ὀξείας) καὶ τὸ σύστημα τοῦτο ἀνέπτυξεν εἰς τὴν κατὰ τὸ 1914 δημοσιευθεῖσαν γραμματικήν του τῆς δημοτικῆς. Θέλων δὲ νὰ καταδείξῃ τὴν ἱκανότητα τῆς δημοτικῆς νὰ ἐκφράσῃ πᾶσαν γνῶσιν, ἐναντίον τῶν φρονούντων, ὅτι αὕτη εἶναι κατάλληλος μόνον διὰ τὴν ποίησιν, μετέφρασεν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ μίαν «Φυσικήν», ἔνθα ἀπέδωκε τοὺς ἐπιστημονικοὺς ὅρους μὲ δημοτικοὺς τοιούτους. Τῷ 1921 ἐξέδωκεν εἰς ἕνα τόμον πολυτελῆ καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀργώ», διωρθωμένα καὶ ἐπηυξημένα διὰ νέων, πάντα τὰ δεκατετράστιχά του.

Κ. Ι. Β.

— **Βλαστός**, ***Σόλων.*** Ἕλλην δημοσιογράφος γεννηθεὶς ἐν Σύρῳ τῷ 1852 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1927. Σπουδάσας ἐν Σύρῳ καὶ Ἀθήναις, ἀπῆλθε τῷ 1872 εἰς Ἀμερικήν, ἐπιδοθεὶς εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ συστήσας μετ' ἄλλων συνεταίρων ναυτικομεσιτικὸν οἶκον· ὠργάνωσεν εἶτα εἰσαγωγικὸν καὶ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἀμερικῆς, ὅπερ σὺν τῷ χρόνῳ ἔλαβεν ἱκανὴν ἀνάπτυξιν. Ἡ ἑταιρεία αὕτη εἶναι ἡ εἰσαγαγοῦσα κατὰ πρῶτον εἰς Ἀμερικὴν τὸν λευκόλιθον τῆς Εὐβοίας. Ὅταν ἡ ἀραιοτάτη κατ' ἀρχὰς μετανάστευσις εἰς Ἀμερικὴν τῶν Ἑλλήνων ἤρξατο αὐξανομένη, παρέστη ἡ ἀνάγκη ἐκδόσεως δημοσιογραφικοῦ ὀργάνου, κατὰ δὲ τὸ 1892 ἐνεφανίσθη ἡ πρώτη ἑλληνικὴ ἐφημερὶς ἐν Βοστώνῃ ὑπὸ τὸν τίτλον «Νέος Κόσμος», ἐκδιδομένη ὑπὸ τοῦ Κ. Φασουλαρίδη. Ὁ βίος ὅμως τῆς ἐφημερίδος ταύτης ὑπῆρξε βραχύτατος. Τότε συνέλαβε τὴν ἰδέαν ὁ Βλαστὸς νὰ ἐκδώσῃ ἑλληνικὴν ἐφημερίδα ἐν Ἀμερικῇ ἐπὶ σταθερωτέρων βάσεων καὶ τὴν 3 Μαρτίου 1894 ἐνεφανίσθη ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ ἡ «Ἀτλαντίς», ἑβδομαδιαῖον, φύλλον, φέρον τὸν τύπον μᾶλλον περιοδικοῦ, ὅπερ ἐξειλίχθη εἰς καθημερινὴν πολυσέλιδον ἐφημερίδα ἀπὸ τοῦ 1905, ὡς παράρτημα δὲ ταύτης ἠκολούθησε πολυτελὲς μηνιαῖον εἰκονογραφημένον φιλολογικὸν περιοδικόν. Ἡ «Ἀτλαντὶς» τοῦ Σόλωνος Βλαστοῦ, λαβοῦσα εὐρυτάτην διάδοσιν, ἐγένετο ἐπὶ μακρὸν τὸ κύριον ὄργανον τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀμερικῆς.

Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ὁ Βλαστὸς διὰ τοῦ δημοσιογραφικοῦ του ὀργάνου συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν ὑπόθαλψιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν Ἑλλήνων μεταναστῶν οἵτινες ἔσπευσαν, ἐπιστρέφοντες εἰς Ἑλλάδα, νὰ ταχθῶσιν ὑπὸ τὰς ἐθνικὰς σημαίας, κατῆλθε δὲ καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὴν Ἑλλάδα παρακολουθῶν τὰς ἐθνικὰς περιπετείας καὶ ἀποστέλλων ἀνταποκρίσεις ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τὴν ἐφημερίδα του. Βραδύτερον μεταβὰς εἰς Παρισίους παρέμενε κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν πόλιν ταύτην.

Θ. Β.

—**Βλαστός**, ***Στέφανος.*** Ἕλλη νλόγιος γεννηθεὶς ἐν Σμύρνῃ τῷ 1831 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῷ 1915 Ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ Σχολῇ Σμύρνης, εἰσῆλθε νεώτατος εἰς τὸ ἐμπόριον, προσληφθεὶς ἐν τῷ μεγάλῳ ἐμπορικῷ οἴκῳ τῶν ἀδελφῶν Ράλλη τοῦ Λονδίνου. Ἀποσταλεὶς εἰς Ἰνδίας διηύθυνεν ἐπὶ μακρὸν ἓν τῶν ὑποκαταστημάτων αὐτοῦ. Παρ' ὅλας τὰς ἐμπορικὰς ἀσχολίας του κατεγίνετο εἰς τὰ γράμματα καὶ ἐδημοσίευσε πλείστας ἱστορικὰς καὶ φιλοσοφικὰς μελέτας εἰς ἑλληνικὰ καὶ γαλλικὰ περιοδικά. Μεταξὺ τῶν ἔργων του μνημονεύομεν τὰ ἀκόλουθα: «Les derniers jours de Constantinople (Παρίσιοι 1883), ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον δὲ Terdj'u man-Effendi ἐδημοσίευσεν ἐν Μασσαλίᾳ μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «Grecs et Turcs», εἰς δὲ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐξέδωκε τὰς φιλοσοφικὰς μελέτας του.

Θ. Β.

— **Βλαστός**, ***Φραγκῖσκος.*** Ζακύνθιος ναυτικὸς κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Ὅταν ἀφίκετο εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ *Μοροζίνης*, ὁ *Φραγκῖσκος Βλαστὸς* μετὰ τοῦ *Εὐσταθίου Βλαστοῦ* ἐξώπλισε μὲ ἰδικά του ἀναλώματα ἓν πλοῖον καὶ ἐτάχθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Μοροζίνη. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας τῶν Πατρῶν καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ κατετρόπωσε πολεμικὰ τουρκικὰ πλοῖα.

—Ω.

βλαστότροχος (ὁ) (Blastotrochus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐχινοδέρμων τῆς οἰκογενείας τῶν *κρινοειδῶν*. Τὰ ζῷα ταῦτα διακρίνονται ἐκ τοῦ καλυκοειδοῦς ἢ κυπελλοειδοῦς σώματός των, ὅπερ στηρίζεται διὰ μίσχου, ἐν εἴδει ποδός, ἐπὶ τοῦ βυθοῦ τῶν θαλασσῶν. Ὁ κάλυξ ὁ περιβάλλων τὸ ζῷον ἀποτελεῖται ἐκ τεμαχίων τιτανώδους συστάσεως, περικλείει τὰ σπλάγχνα καὶ φέρει 10—40 πλοκαμίδια, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν. Ἀπαντῶσιν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας.

Δ. Ν. Π.

βλαστούλα (ἡ) (Blastula) *[Βιολ.]*. Καλεῖται τὸ στάδιον τοῦ γονιμοποιημένου ᾠοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν διακρίνεναι παρὰ ἓν καὶ μόνον φυλλάριον, ὅπερ περικαλύπτει μίαν ἐκ τῶν κοιλοτήτων τῆς segmentation (βλ. λ. βλαστόδερμα).

Δ. Ν. Π.

βλαστοφάγος (Blastophagus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *σκολυτιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἔχουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Σῶμα ἐπίμηκες, ᾠοειδὲς καὶ μελανόν. Κεραῖαι ἔναντι ἀλλήλων εὑρισκόμεναι, ἐκ τεσσάρων ἀρθρώσεων ἀποτελούμεναι καὶ καταλήγουσαι εἰς κορυνοειδεῖς ἀποφύσεις. Τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματός των εἶναι λεῖον καὶ καλύπτεται ὑπὸ ἀραιῶν τριχῶν. Ἡ κεφαλὴ καταλήγει εἰς βραχὺ ρύγχος. Ὁ προθώραξ εἶναι μᾶλλον πεπλατυσμένος καὶ οἱ πόδες εἶναι ἰσχυροὶ καὶ καταλήγουσιν εἰς ἀνθεκτικὰ δισχιδῆ ἄγκιστρα. Γνωστὰ εἴδη τοῦ γένους εἶναι δύο, οἱ: *βλαστοφάγος ὁ μέγας* (Blastophagus magnus) καὶ *βλαστοφάγος ὁ μικρὸς* (Blastophagus minor). Ὁ βλαστοφάγος ὁ μέγας ἔχει μῆκος 5 περίπου χιλιοστόμετρα, σῶμα ᾠοειδές, ἐπίμηκες, μὲ ράχιν ὑπομελανήν, ἔλυτρα ὑπέρυθρα καὶ κοιλίαν μελανήν. Ἐνδιαιτᾶται κατὰ προτίμησιν ἐπὶ τῶν πευκῶν καὶ ἐπιφέρει μεγίστας καταστροφὰς κατατρώγων τοὺς νεαροὺς αὐτῶν βλαστούς. Αἱ μεταμορφώσεις του ὡς καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς του ἐμελετήθησαν ὑπὸ πλείστων φυσιοδιφῶν καὶ ἰδίως ὑπὸ τῶν Ratzeburg, Eichhoff καὶ Chevandier. Ὁ βλαστοφάγος ὁ μικρὸς ἔχει περίπου τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, ἀλλὰ τὸ μῆκός του δὲν ὑπερβαίνει τὰ 3,5 χιλιοστόμετρα. Ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ τῶν κωνοφόρων δένδρων καὶ κατατρώγει τὰς τρυφερὰς κορυφὰς τῶν κλάδων.

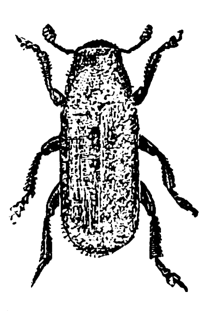

Βλαστοφάγος ὁ μέγας.

Δ. Ν. Π.

βλαστοφειτικὸς *ἱστὸς* (Blastophitischer Struktur) *[Πετρογρ.]*· βλ. **χρυσταλλοσχιστώδη** *πετρώματα.*

βλαστοφόρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων βλαστούς, ὁ ἐξ οὗ ἐκφύεται ὁ βλαστός.

— **βλαστοφόροι** ***ὀφθαλμοὶ*** (οἱ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν φυτῶν (μάτια), ἐκ τῶν ὁποίων ἀναφαίνονται οἱ βλαστοὶ (βλ. ὀφθαλμὸς *[Βοτ.]*).

βλαστόφυτον (τὸ) *[Βοτ.]*. Ἡ ὀνομασία αὕτη δίδεται εἰς τὰ τελειότερα φυτά, ἅτινα φέρουσι βλαστόν, ἀφ' οὗ, ὡς κεντρικοῦ ἄξονος, ἐκφύονται τὰ φύλλα.

Δ. Ν. Π.

βλαστοχαιτέτης (ὁ) (Blastochaetetes) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένον ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *χαιτετιδῶν τραπεζοειδῶν* (Tabulata) *κοιλεντερωτῶν.*

Τὰ ζῷα τοῦ γένους τούτου ἦσαν ὅμοια πρὸς τὸ γένος *χαιτέτης*, ἀλλ' ὁ πολλαπλασιασμός των ἐγίνετο δι' ἀποβλαστήσεως καὶ οὐχὶ διὰ κατακερματίσεως. Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Γ. Κ. Ι.

βλαστόχυμος (ὁ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται τὸ πυκτωματῶδες ὑγρόν, ὅπερ πληροῖ τὸ ἐν τῇ σπερμοθήκῃ ᾠάρια τῶν φυτῶν.

Δ. Ν. Π.

βλαστοψαμμιτικὸς *ἱστὸς* (Blastopsammitische Struktur) *[Πετρογρ.]*· βλ. **χρυσταλλοσχιστώδη** *πετρώματα.*

βλαστοψηφιτικὸς *ἱστὸς* (Blastopsephitische Struktur) *[Πετρογρ.]*· βλ. **χρυσταλλοσχιστώδη** *πετρώματα.*

βλασφημία (ἡ)· (ἀρχ.), ἀπόδοσις εἴς τινα πράξεως αἰσχρᾶς, κατηγορία, λοιδορία· || λόγος ἀσεβὴς καὶ ἄδικος, ἰδίᾳ μὲν εἰς τὰ θεῖα, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀνθρώπους καὶ πράγματα.

— *[Κοινων.]* Ἡ βλασφημία ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς χωριστικὰς ἀτομικιστικὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀτόμου, συναισθανομένου, πολλάκις, τὴν ἀνάγκην ν' ἀποτινάξῃ τοὺς ποικίλους καὶ ἐνίοτε ἐνοχλητικοὺς δεσμοὺς τοὺς ἐκ τῆς κοινωνικῆς διαβιώσεως δημιουργουμένους, καὶ νὰ διαμαρτυρηθῇ, ὑπὸ τὸ κράτος ἀψιθυμίας, κατὰ τῆς ὑποκειμενικῶς διαπιστουμένης ἀδικίας, ἀνισότητος, ἢ γενικῶς κακῆς διατάξεως τῶν ἐν τῷ κόσμῳ.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν γενικῶν τούτων ἐλατηρίων, τὴν βλασφημίαν προκαλοῦν καὶ ἁπλαῖ μεταξὺ ἀτόμων διαφοραί, ἐν αἷς πλέον αὕτη ἀπόλλυσι τελείως τὸν χαρακτῆρα τῆς κατὰ τοῦ θείου διαμαρτυρίας καὶ μεταβάλλεται εἰς πλαγίαν κατὰ τοῦ ἀντιπάλου ὕβριν δι' ἐξυβρίσεως τῶν ἱερῶν καὶ ὁσίων αὐτοῦ.

Ὡς κοινωνικὸν φαινόμενον ἡ βλασφημία ἀποκαλύπτει τὸ πνεῦμα ἑκάστης ἐποχῆς καὶ ἑκάστου λαοῦ, τὰς ἀντιλήψεις αὐτοῦ, τὸν βαθμὸν καὶ τὸ ποιὸν τῆς αἰσθήσεως τοῦ γελοίου, τὴν ὁποίαν κατέχει κλπ.

Ἐνωρίτατα ἡ κοινωνία ἐθεώρησε καθῆκον ν' ἀμυνθῇ κατὰ τῶν βλασφήμων καὶ κατέφυγεν εἰς αὐστηροτάτας ποινάς. Οὕτω κατὰ τὸ Λευϊτικὸν (κδ', 13—16): «ἄνθρωπος ὃς ἐὰν καταράσηται θεόν, ἁμαρτίαν λήψεται· ὀνομάζων δὲ τὸ ὄνομα κυρίου, θανάτῳ θανατούσθω· λίθοις λιθοβολείτω αὐτὸν πᾶσα ἡ συναγωγὴ Ἰσραήλ».

—Ω.

— *[Κανον. καὶ Ποιν. Δικ.]* Τῆς βλασφημίας, ὡς ἰδίου πλημμελήματος, δὲν γίνεται μνεία ἐν ταῖς τοῦ κανονικοῦ δικαίου τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολι-

Digitized by Google

κῆς Ἐκκλησίας πηγαῖς, διότι ἡ βλασφημία ἀποτελεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ αἵρεσιν, δι' ὃ καὶ ὡς ἔνοχος τοιαύτης τιμωρεῖται ὁ βλασφημῶν. Κατὰ τοὺς ἑρμηνευτὰς τοῦ κανονικοῦ δικαίου τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, βλασφημία εἶναι πᾶσα μειωτικὴ ἢ καθόλου περιφρονητικὴ περὶ Θεοῦ δήλωσις, δι' ἧς ἢ α) ἀρνεῖταί τις ἰδιότητα τοῦ Θεοῦ (ὡς τὴν τοῦ παντοδυνάμου, τοῦ παντογνώστου), ἢ ἀποδίδει τῷ Θεῷ μὴ προσήκουσαν αὐτῷ ἰδιότητα (ὡς τὴν τοῦ φιλεκδίκου)· ἢ β) ἐπεύχεταί τις τῷ Θεῷ κακόν τι (ὡς νὰ μὴ δύναται πλέον νὰ τιμωρῇ τὸ κακόν)· ἢ γ) ποιεῖται περιφρονητικὴν ἢ ὑβριστικὴν καθόλου δήλωσιν οὐ μόνον κατὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς Θεοτόκου ἢ τῶν ἁγίων. Ἐκ τῶν μεσαιωνικῶν κανονικῶν συλλογῶν, τινὲς μὲν ἀπειλοῦσιν εἰς τοὺς *ὁπωσδήποτε* βλασφημοῦντας λαϊκοὺς μὲν ὄντας ἀφορισμόν, κληρικοὺς δέ, καθαίρεσιν, ἄλλαι δὲ μόνον εἰς τοὺς *δημοσίᾳ* βλασφημοῦντας εἰς τὸν Θεόν, εἰς τὴν Θεοτόκον ἢ εἰς τοὺς ἁγίους χρηματικὴν ποινὴν καὶ τέλεσιν τῆς δημοσίας μετανοίας· ἐν ἀρνήσει δὲ καθυποβολὴν εἰς τὴν ποινὴν τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς εἰσόδου εἰς τὸν ναὸν (interdictum ingressus ecclesiae), καὶ τὴν τῆς στερήσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς κηδεύσεως. Ὑπὸ τῆς γενικῆς δ' ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἠπειλήθη κατὰ τῶν βλασφημούντων εἰς τὸν Θεόν, εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Θεοτόκον, χρηματικὴ ποινή, αὐξανομένη ἐν ὑποτροπῇ, ἔτι δὲ μᾶλλον ἐν δευτέρᾳ ὑποτροπῇ, ἔτι δὲ καὶ ἡ ποινὴ τῆς ἀτιμίας, ὡς καὶ ἡ τῆς ἐξορίας· εἰς τοὺς βλασφήμους, πένητας ὄντας, ἠπειλήθη δημοσία ἔκθεσις, ἐν ὑποτροπῇ δὲ μαστίγωσις, ἐν δευτέρᾳ δ' ὑποτροπῇ διατρύπησις τῆς γλώσσης καὶ κάθειρξις· εἰς τοὺς ἀξίωμα (beneficium) ἔχοντας κληρικοὺς στέρησις τῆς προσόδου τοῦ ἀξιώματος ἐπὶ ἐνιαυτόν, ἐν ὑποτροπῇ δὲ στέρησις αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀξιώματος καὶ ἐν δευτέρᾳ ὑποτροπῇ καθαίρεσις καὶ ἐξορία· εἰς τοὺς ἄνευ ἀξιώματος κληρικοὺς ποινὴ χρηματικὴ ἢ μαστίγωσις, ἐν ὑποτροπῇ δὲ κάθειρξις καὶ ἐν δευτέρᾳ ὑποτροπῇ καθαίρεσις. Αἱ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος τοπικαὶ σύνοδοι, ὡς ἡ *Ἀβινιῶνος* (1849), Albi (1850), *Βορδιγάλων* (1859), Coloca (1863), *Βενετίας* (1859), περιορίζονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μόνον εἰς παραινέσεις καὶ νουθεσίας κατὰ τῆς βλασφημίας καὶ εἰς ἐντολὰς πρὸς τοὺς ἐπισκόπους, ὅπως ἐνεργῶσι τὰ δέοντα κατὰ τὴν βλασφημίαν. Οὕτω καὶ αἱ σύνοδοι *Οὐρβίνου* (1859), *Ραβέννης* (1855), *Σικελίας* (1850), *Οὐτραϊέκτου* (1865) ἁπλῶς παραινοῦσιν ἀποφυγὴν τῆς βλασφημίας, ἐνῷ τὸ ἔδικτον τοῦ Loreto (1850) καὶ αἱ σύνοδοι *Γρὰν* (1858) καὶ *Πράγας* (1860) ἀπειλοῦσι ποινάς. Κατὰ τὸν κανόνα 2323 τοῦ τανῦν ἐν τῇ Ρωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ ἰσχύοντος κώδικος τοῦ κανονικοῦ δικαίου, οἱ ἔνοχοι βλασφημίας τιμωροῦνται διὰ ποινῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ὁριζομένης.

Κατὰ τὴν ἰουστινιάνειον νεαρὰν οξ' (κεφ. α' § 2) οἱ εἰς τὸν Θεὸν βλασφημοῦντες ὑποβάλλονται τῇ ἐσχάτῃ τῶν ποινῶν. Παρ' ἡμῖν κατὰ τὸ πρῶτον ἐδάφιον τοῦ ἄρθρου 18 τοῦ ἀπὸ 23 Νοεμβρίου 1837 νόμου «περὶ ἐξυβρίσεως», τοῦ ἀντικαταστήσαντος τὸ ἄρθρον 152 τοῦ ποινικοῦ νόμου, τιμωρεῖται ὁ διὰ δημοσίας ὁμιλίας, διδασκαλίας, συγγράμματος ἢ συμβολικῆς παραστάσεως ἐκφραζόμενος εἰς πρόσκομμα ἄλλων διὰ τρόπου προσβάλλοντος τὸ ὀφειλόμενον σέβας πρὸς τὸν δημιουργὸν τοῦ παντός. Τὸ ἀδίκημα διαπράττεται ὑπὸ παντός, 1) εἰς οἱονδήποτε καὶ ἂν ἀνήκῃ θρήσκευμα· 2) διὰ δημοσίας ὁμιλίας ἢ διδασκαλίας ἢ συγγράμματος ἢ διὰ συμβολικῶν παραστάσεων, οὐχὶ δὲ κατ' ἄλλον τρόπον· δι' ὃ ὁ προφέρων λέξιν βλάσφημον ἢ ὑβριστικὴν κατὰ τοῦ Θεοῦ δὲν διαπράττει τὸ τοῦ ἄρθρου τούτου ἀδίκημα· 3) ὑπὸ παντός, ὅστις καθ' ἕνα τῶν μνημονευθέντων τρόπων ἐκφράζεται εἰς *πρόσκομμα ἄλλων* διὰ τρόπου προσβάλλοντος τὸν ὀφειλόμενον σεβασμὸν πρὸς τὸν δημιουργὸν τοῦ παντός. Ἕκαστος δύναται κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ δημοσίου δικαίου καθιερωθεῖσαν ἀρχὴν τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως—ὄχι ὅμως βεβαίως καὶ κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας—, νὰ μορφώσῃ καὶ διατυπώσῃ τὰς περὶ δημιουργοῦ τοῦ παντὸς πεποιθήσεις κατ' ἰδίαν κρίσιν καὶ ἀντίληψιν, ἀλλ' οὐδεὶς ἔχει δικαίωμα, ἐκφράζων τὰς ἰδίας πεποιθήσεις καὶ ἰδέας, νὰ διασύρῃ, σκώπτῃ καὶ ἐμπαίζῃ τὰς τῶν ἄλλων δόξας καὶ ἐντεῦθεν νὰ γίγνηται αἴτιος σκανδάλων ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ὑπὸ τὸν ὅρον «δημιουργὸς τοῦ παντὸς» νοεῖ ὁ νόμος τὸν Θεόν, τὴν θεότητα ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ θεϊσμοῦ, οὐχὶ δὲ κατὰ τὴν περὶ Θεοῦ διδασκαλίαν τῶν κατ' ἰδίαν θρησκευμάτων, ἀλλ' ἐν τῇ ἀπολύτῳ καὶ καθολικῇ αὐτῆς ὑποστάσει. Ἐκ τούτου βεβαίως δὲν ἕπεται ὅτι μένουσιν ἀτιμώρητοι οἱ βλασφημοῦντες κατὰ τῆς ἐννοίας τοῦ θεοῦ ὡς ταύτην διεμόρφωσαν τὰ κατ' ἰδίαν θρησκεύματα τῶν Χριστιανῶν, Ἰουδαίων, Μωαμεθανῶν καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν μὴ πρεσβευόντων ὡρισμένον θρήσκευμα θεϊστῶν· οἱ τοιοῦτοι τιμωροῦνται, εἰ καὶ οὐχὶ κατὰ τὸ ἄρθρον 18 τοῦ «περὶ ἐξυβρίσεως» νόμου, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἄρθρον 17 τούτου, ἤτοι ὡς ἔνοχοι βλασφημίας οὐχὶ κατὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ κατὰ τῆς κρατούσης θρησκείας ἢ πάσης ἄλλης τοιαύτης, ὑφισταμένης συγκαταθέσει τῆς κυβερνήσεως. **Ἡ κατὰ τοῦ** Ἰησοῦ Χριστοῦ βλασφημία **τιμωρεῖται** οὐχὶ ἀπολύτως καὶ πάντοτε κατὰ τὸ ἄρθρον 18 ὡς βλασφημία κατὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ μόνον ὁσάκις ἐμμέσως περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ καὶ βλασφημίαν τῆς περὶ Θεοῦ ἐννοίας, ὁσάκις δηλαδὴ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς βλασφημεῖται ὡς υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ὁ βλασφημῶν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς ἀντιλαμβάνεται τοῦτον οὐχὶ ἡ Ἐκκλησία, ἀλλ' αἵρεσίς τις, τιμωρεῖται οὐχὶ κατὰ τὸ ἄρθρον 18 ὡς βλασφημῶν κατὰ τοῦ δημιουργοῦ τοῦ παντός, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἄρθρον 17 καὶ δή, μόνον ἂν ἡ τοιαύτη αἵρεσις ἀποτελῇ θρήσκευμα ὑφιστάμενον κυβερνητικῇ συγκαταθέσει· ἄλλως οὐδεὶς περὶ ἀξιοποίνου δύναται νὰ γένηται λόγος· 4) ὑπὸ παντός, ὅστις πράττει τοῦτο ἐκ δολίας προαιρέσεως. Τοιαύτη ὑπάρχει ὁσάκις γιγνώσκει τις, ὅτι διὰ τῶν ἐκφράσεων αὐτοῦ προσβάλλεται τὸ ὀφειλόμενον εἰς τὸν δημιουργὸν τοῦ παντὸς σέβας, ποιεῖται δὲ τὰς ἐκφράσεις ὡς ἰδίας αὐτοῦ. Δι' ὃ, ὁ ἐπαναλαμβάνων τὰς ἀσεβεῖς ἐκφράσεις ἑτέρου πρὸς ἀποδοκιμασίαν αὐτῶν ἢ πρὸς πρόκλησιν συζητήσεως διὰ τὴν ἀναίρεσιν αὐτῶν ἢ πρὸς διήγησιν δικαστικῆς συζητήσεως, δὲν ἐκφράζεται ἀσεβῶς, ἀλλ' ἐκτίθησι τὰς ἀσεβεῖς ἐκφράσεις ἑτέρου. Τὸ αὐτὸ κρατεῖ καὶ περὶ τοῦ ποιητοῦ τοῦ ἐν τῷ ἔπει ἢ τῷ δράματι ἢ τῷ μυθιστορήματι εἰσάγοντος ἕτερον ἐκφραζόμενον. Καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἀσεβῶς δὲν ἐκφράζεται ὁ ποιητής, ἀλλὰ δεικνύει μόνον τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰ ἐλαττώματα ἑτέρου. Ἄλλως βεβαίως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ἂν ἐκ τοῦ συνόλου τοῦ ποιήματος συνάγηται ἡ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ υἱοθέτησις καὶ οἰκειοποίησις τῶν ἀσεβῶν ἐκφράσεων καὶ ἡ ὑπὸ τούτου δημιουργία τοῦ ἀσεβοῦς προσώπου μόνον πρὸς δημοσίαν δήλωσιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀσεβείας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κ. Κωστῆ*, «Ἑρμηνεία τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἰσχύοντος Ποινικοῦ νόμου» (ἔκδ. δ', τόμ. Β' ὑπὸ *Α. Μπουροπούλου* 1928, σελ. 89 ἑπ.).—*Κ. Μ. Ράλλη*, «Ποινικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας» (1907 σελ. 338—343).—*Τοῦ αὐτοῦ*, «Ἐγχειρίδιον Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου» (τεῦχ. Α' 1927, σελ. 33—35).

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

βλάσφημος (ὁ, ἡ), κοιν. ***βλάστημος***· (ἀρχ.), ὁ διαβάλλων τὴν φήμην τινός, ὑβριστής, λοίδορος· || ὁ ἐπιρρεπὴς εἰς ἀσεβεῖς λόγους, ἀναφερομένους μάλιστα μὲν εἰς τὰ θεῖα, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀνθρώπους καὶ πράγματα.—Ἐπίρρ. ***βλασφήμως***.

βλασφημῶ, κοιν. ***βλαστημῶ*** καὶ ***βλαστημάω***· ἀποδίδω εἴς τινα πρᾶξιν αἰσχράν, διαβάλλω τὴν φήμην τινός, ὑβρίζω, λοιδορῶ· || λέγω λόγους ἀσεβεῖς, μάλιστα μὲν εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀνθρώπους καὶ πράγματα· || παροιμ. «λὲς Κύριε ἐλέησον, καὶ σοῦ λὲν βλαστήμησες», ἐπὶ χαρακτηρισμοῦ ἀγαθῶν πράξεων ὡς ἐγκλημάτων· || φρ. «βλαστήμα τα», δηλωτικὴ ἀπογοητεύσεως ἐπὶ ὑποθέσεων τῶν ὁποίων ἡ ἐξέλιξις βαίνει κακῶς. Β. Φ.

Βλαταίων *μονὴ* (ἄλλως: ***Βλατέων***, ***Βλατάδων*** καὶ ***Βλατέως***—). Βασιλικὴ πατριαρχικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ μονὴ ἐν τῇ Ν. περιοχῇ τῆς ἀκροπόλεως *Θεσσαλονίκης*. Ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐκαλεῖτο *Τσαοὺς-μοναστήρ*. Τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος καὶ φαίνεται ὅτι ἐκτίσθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, καθὼς μαρτυρεῖ τὸ κατὰ τὸ 1580 ἐκδοθὲν σιγίλλιον ὑπὲρ αὐτῆς τοῦ πατριάρχου *Ἱερεμίου Β' τοῦ Τρανοῦ*, ἐν ᾧ λέγει ὅτι ἐθεάσατο «τοῦτο μὲν παλαιγενὲς χρυσόβουλλον, τοῦτο δὲ ἀνέγνω καὶ γράμματα σιγιλλιώδη πατριαρχικὰ (δωρούμενα καὶ εὐεργετοῦντα) τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου κυροῦ *Νείλου*», ὁ ὁποῖος ἐκόσμησε τὸν πατριαρχικὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον κατὰ τὸ 1380 καὶ ἐφεξῆς. Οἱ *Βλαταῖοι* δὲ οὗτοι ἢ *Βλατάδες*, ὧν τὸ ὄνομα φέρει ἡ μονή, κατήγοντο ἐκ Κρήτης, ἔζησαν κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, καὶ φέρονται ὡς κτίτορες (πιθανὸν νὰ εἶναι ἁπλοῖ ἀνακαινισταί) τῆς μονῆς ἔν τινι ἐπιγράμματι ἐγγεγλυμμένῳ ἐπὶ πλακὸς ἐντετοιχισμένης ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ ἐξωνάρθηκος τοῦ κυρίου ναοῦ τῆς μονῆς. Ἡ ὑπὸ τῶν Τούρκων ὀνομασία αὐτῆς: *Τσαοὺς-μοναστήρ*, ὀφείλεται, κατὰ τὸ ἔμμετρον χρονικὸν τοῦ *Ἱέρακος*, εἰς τὸ ὅτι ὁ Μουρὰτ ὁ Β' μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Θεσσαλονίκης (1430), εἰς τὴν ὁποίαν τὸν ἐβοήθησαν οἱ μοναχοὶ τῆς μονῆς, ἀπήλλαξε ταύτην παντὸς φόρου καὶ ἐγκατέστησεν ἐν αὐτῇ *τσαούσην* (φύλακα) πρὸς φύλαξιν. Κατ' ἄλλους ὅμως ἡ ὀνομασία ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι κεῖται πλησίον τοῦ πύργου τοῦ *Τσαοὺς-βέη*, κτισθέντος κατὰ τὸ 1527.

Ἡ μονὴ κατεῖχεν ἄλλοτε ἐν ἰδίῳ παρεκκλησίῳ τὸ λείψανον *Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ*, τὸ ὁποῖον ἐγένετο πρό τινος παρανάλωμα τοῦ πυρός. Ἡ βιβλιοθήκη τῆς μονῆς περιλαμβάνει περὶ τὰ ὀγδοήκοντα βυζαντινὰ χειρόγραφα, θεολογικῆς ὕλης, καὶ πατριαρχικὰ σιγίλλια καὶ τουρκικὰ ἔγγραφα. Ἐν τῷ κυρίῳ ναῷ τῆς μονῆς εὑρίσκονται εἰκόνες ἀρχαῖαι, ἀναγόμεναι ὑπὸ τῆς παραδόσεως εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ *Πανσελήνου* (Παναγία βρεφοκρατοῦσα καὶ Ταξιάρχαι).

Μετόχια τῆς μονῆς εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Ἡ *Παναγία Ὁδηγήτρια* ἢ *Λαγουδιανὴ* ἐν Θεσσαλονίκῃ, 2) Ὁ *Ἅγιος Νικόλαος* ὁ *Ὀρφανὸς* (προστάτης τῶν ὀρφανῶν) ἐν Θεσσαλονίκῃ, 3) Ὁ *Ἅγιος Ἀθανάσιος* τοῦ *Μαλάκη* ἐν Θεσσαλονίκῃ, 4) Ὁ *Ἅγιος Νικόλαος τῆς Πανικόβης* πλησίον τῆς Γαλατίτσης καὶ 5) Ὁ *Ἅγιος Γεώργιος* τῶν Βασιλικῶν τῆς Χαλκιδικῆς.

[*Β. Α. Μυστακίδου*: «Διάφορα περὶ Θεσσαλονίκης σημειώματα». «Ἑλλ. Φιλ. Σ. Κ.Π.» τόμ. ΚΖ' (1900) σ. 369—388.

—Ω.

Βλατάκης, *Ἰωάννης*. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Κρήτης, καταταχθεὶς ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς διὰ τὴν κατὰ τὸν Ἀγῶνα δρᾶσίν του. Τ.Χ.Κ.

βλατιδώδης (ὁ, ἡ),—*ες* (τὸ)· ὁ ἀποτελούμενος ἐκ βλατίδων (βλ. λ.): «βλατιδῶδες ἐξάνθημα», «—ἐρύθημα».

βλατὶς (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Ἐλαφρὸν ἔπαρμα τοῦ δέρματος, ροδόχρουν, στερεόν, μεγέθους κεφαλῆς καρφίδος μέχρι φακῆς, ἐνίοτε καὶ πολὺ μεῖζον, ἐμφανιζόμενον κατ' ἐκθύσεις διασπάρτους ἢ συρρεούσας, αὐτομάτως ἐξαφανιζόμενον καὶ χαρακτηρίζον διαφόρους δερματοπαθείας.

Ἡ βλατὶς συνοδεύεται ὑπὸ κνησμοῦ ἢ οὒ (ὡς π. χ. ἡ συφιλιδικὴ βλατίς, ἄνευ κνησμοῦ πάντοτε). Δρυπτομένη καλύπτεται ὑπὸ ἐφελκίδος ἀποπιπτούσης δι' ἀπολεπίσεως. Ἐπιπλεκομένη συνδυάζεται μετ' ἀγγειοκινητικῶν διαταραχῶν (βλατιδώδης πορφύρα) φυσαλλιδοποιήσεως (βλατιδῶδες ἔκζεμα), φλυκταινοποιήσεως (φυματ. βλατιδονεκρωτική) κ.λ.π.

Ἀναλόγως τῆς ἱστολογικῆς της ἐντοπίσεως ἡ βλατὶς καλεῖται: 1) *ἐπιδερμικὴ* (ὡς π.χ. ἐπὶ μυρμηκιῶν, κνήφης κ.λ.π.), 2) *δερμικὴ* (ὡς π.χ. ἐπὶ κνιδώσεως, συφίλιδος κ.λ.π.) καὶ 3) *δερμο-επιδερμικὴ* ἢ *μεικτὴ* (ὡς π.χ. ἐπὶ λειχῆνος, στροφάλου κ.λ.π.).

Ἴδιον τύπον βλατίδων ἀποτελοῦν αἱ ἀναπτυσσόμεναι περὶ τοὺς τριχοσμηγματογόνους θυλάκους. Τοιαῦται κατ' ἐξοχὴν εἶναι αἱ *βλατίδες* τῆς *ἀκμῆς*, τῆς *συκώσεως* καὶ τῶν διαφόρων *θυλακιτίδων*.

Ἀνατομικῶς ἡ βλατὶς ἀποτελεῖ θηλὴν ὑπερτραφεῖσαν. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

Βλάτος. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Ἕλους* τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων (κάτ. 283). Κεῖται ἐπὶ γραφικῆς κοιλάδος δασώδους ἐκ δένδρων ἡμέρων καὶ ἀγρίων καὶ καταρρύτου. Ἡ συγκοινωνία αὐτοῦ πρὸς τὰ Χανιά, ἐλλιπὴς μέχρι τοῦδε, προχωρεῖ ἤδη διὰ τῶν ὑπὸ κατασκευὴν ὁδῶν. Ε. Γ.

Βλάτση [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. Βλάστη.

βλάττη (ἡ) (Blatta) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βλαττιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα φέρουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Σῶμα εὐρύ, πεπλατυσμένον καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ μεμβρανώδους ἐπιδερμίδος. Τὰ στοματικὰ τμήματα εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένα, μὲ εὐρείας σιαγόνας, ὀδοντωτὰς κατὰ τὴν ἐσωτερικήν των περιφέρειαν, μὲ σιαγονικὰς προσακτρίδας ἐκ πέντε ἀρθρώσεων ἀποτελουμένας καὶ χειλικὰς τοιαύτας ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων. Αἱ κεραῖαι ἐκφύονται ἐξ ἀβαθοῦς τινος διαυλακώσεως εὑρισκομένης εἰς τὸ μεταξὺ τῶν ὀφθαλμῶν διάστημα, εἶναι ἐπιμήκεις, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, στεατώδους συστάσεως καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ πολλῶν μικρῶν καὶ στενῶς συνδεδεμένων μεταξύ των ἀρθρώσεων. Ὁ προθώραξ εἶναι ἐπιμήκης καὶ προχωρεῖ τόσον πρὸς τὴν κεφαλήν, ὥστε πολλάκις καλύπτει ταύτην ἐξ ὁλοκλήρου. Αἱ πτέρυγες, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουσιν, εἶναι πλατεῖαι, ὁριζόντιαι, μεμβρανώδεις καὶ ἀναδιπλοῦνται ἐν εἴδει ριπιδίου. Οἱ πόδες εἶναι ἀρκετὰ λεπτοί, ἀλλ' ἰσχυροί, κεκαλυμμένοι ὑπὸ ἀνθεκτικῶν καὶ εὐκινήτων ἀκανθῶν καὶ ἀποτελούμενοι ἐκ πέντε ἀρθρώσεων, ὧν ἡ τελευταία ἀπολήγει εἰς δύο ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχει διόγκωσίς τις μαλακὴ ἐν εἴδει προσκεφαλαίου. Ἡ κοιλία ἀποτελεῖται ἐξ ἑπτὰ ἀρθρώσεων εἰς τοὺς ἄρρενας καὶ ἐξ ἓξ εἰς τὰς θηλείας. Ἡ ἕδρα, εἰς ἀμφότερα τὰ γένη, τελευτᾷ εἰς κωνικήν, εὐκίνητον, πολυαρθρωτὴν καὶ διαφόρου μεγέθους ἀπόφυσιν.

Αἱ *βλάτται* εἶναι κυρίως ἔντομα νυκτόβια καὶ γνωστὰ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ἄλλοι Ἕλληνες συγγραφεῖς ἀναφέρουσι ταύτας ὑπὸ τὸ ὄνομα *σίλφας* καὶ σπανιώτερον *σφονδύλους*. Γενικῶς εἶναι εὐκινητότατα ἔντομα, τρέχουσι ταχύτατα καὶ ἀναδίδουσι δυσάρεστον ὀσμήν. Εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀδηφάγα καὶ κατατρώγουσι πᾶσαν ζωϊκὴν ἢ φυτικὴν οὐσίαν, ὡς ἐπίσης τὰ δέρματα καὶ τὰ ἐνδύματα. Οἱ φυσιοδίφαι Ramdhor, Marcel de Serres καὶ Duffour ἐμελέτησαν ἐπακριβῶς τὴν ἀνατομίαν τῶν ἐντόμων τούτων καὶ ἰδίως τὰ γευστικὰ καὶ γεννητικά των ὄργανα.

Αἱ θήλειαι, αἵτινες εὐκόλως διακρίνονται τῶν ἀρρένων ἐκ τῶν μικροτέρων πτερύγων καὶ ἐλύτρων των, δὲν γεννῶσι τὰ ᾠά των μεμονωμένως, ὅπως πάντα τἄλλα ἔντομα, ἀλλὰ τοποθετοῦσι ταῦτα ἐντὸς κάψης μεμβρανώδους, ἥτις πρὸς τοῦτο φέρει ἴδιον ἐκκριτικὸν ἀδένα ἐξ οὗ ἐκκρίνονται

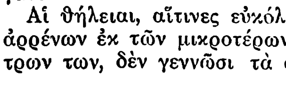

Ὠοθήκη βλάττης τῆς ἀνατολικῆς.
[Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά: Ἡ ᾠοθήκη καὶ αἱ δύο ὄψεις τοῦ ᾠαρίου.]

Digitized by Google

νημάτια ἐν εἴδει δικτύου. Ἡ κάψα αὕτη ἢ ᾠοθήκη ἀποτελεῖται ἐκ δύο συνηνωμένων κατὰ τὸ ἄκρον των καὶ διῃρημένων ἐσωτερικῶς εἰς ποικίλλοντα ἑκάστοτε ἀριθμὸν θαλάμων, ἕκαστος τῶν ὁποίων περικλείει ἓν ᾠάριον. Αἱ βλάτται ἀπαντῶσιν εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς γῆς, ἀλλ' ἰδίως ἀφθονοῦσιν εἰς εὔκρατα καὶ θερμὰ κλίματα. Ἐν Εὐρώπῃ εἶναι γνωστὰ περὶ τὰ 25 εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι:

Βλάττη ἡ ἀνατολικὴ (Blatta orientalis). Τὸ μῆκος τοῦ ἐντόμου τούτου εἶναι περίπου 2 ἑκατοστόμετρα. Τὸ σῶμά του εἶναι πεπλατυσμένον καὶ τὸ χρῶμά του μελανοφαιοϋπόπυρρον. Ἀναδίδει δυσάρεστον ὀσμήν. Ἡ βλάττη αὕτη εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐνδιαιτᾶται κυρίως εἰς θερμὰ μέρη, διότι ἡ ὑψηλὴ θερμοκρασία συντελεῖ μεγάλως εἰς τὴν ἀνάπτυξίν της. Διὰ τὸν ἀνωτέρω ἀκριβῶς λόγον τὰ ἔντομα ταῦτα διεισδύουσιν ἐντὸς τῶν οἰκιῶν καὶ ἰδίως ἐντὸς τῶν μαγειρείων. Παρ' ἡμῖν εἶναι γνωστότατα ὑπὸ τὸ ὄνομα *κατσαρίδες*. Ἐπιπίπτουσιν ἐπὶ τῶν τροφίμων καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς σακχάρεως, τῶν ἀλεύρων, τῶν ὀπωρῶν, τῆς ὀρύζης, τῶν λαχανικῶν, τοῦ κρέατος, τοῦ ἄρτου καὶ δὲν ἐπιφέρουσι μὲν μεγάλας καταστροφάς, ἀλλὰ καθιστῶσι ταύτας ἀκαταλλήλους πρὸς βρῶσιν. Ἐμφανίζονται ἰδίως κατὰ τὴν νύκτα, τὴν δὲ ἡμέραν εὑρίσκονται κεκρυμμέναι ἐντὸς τῶν χαραγῶν τῶν τοίχων, τῶν ὀπῶν κ. τ. λ.

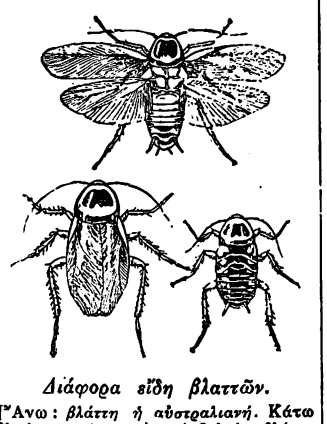

Διάφορα εἴδη βλαττῶν.

[Ἄνω: *βλάττη ἡ αὐστραλιανή*. Κάτω ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά: *βλάττη ἡ ἀνατολικὴ* καὶ *βλάττη ἡ γερμανική*.]

Εἴς τινα μέρη μάλιστα ἐμφανίζονται κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας καὶ καθίστανται ἀληθὴς μάστιξ τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν διαφόρων ἀποθηκῶν τῶν τροφίμων. Παραλλαγὴ τοῦ εἴδους τούτου θεωρεῖται ἡ *βλάττη ἡ ἀμερικανικὴ* (Blatta americana), ἥτις εἶναι κατὰ πολὺ μεγαλυτέρα τῆς προηγουμένης καὶ ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τοὺς λιμένας, τὰ ἀτμόπλοια καὶ ἐνίοτε καὶ εἰς τὰς οἰκίας. Τὸ ἔντομον τοῦτο εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *κατσαρίδα τῶν πλοίων* ἢ *μαύρη κατσαρίδα*.

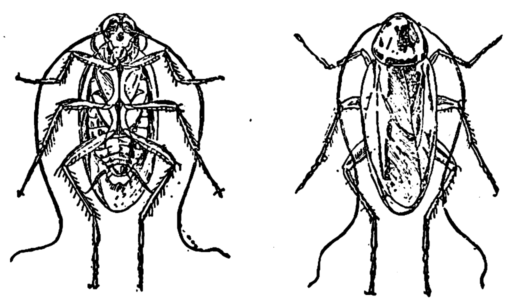

Βλάττη ἡ ἀμερικανική.

[Δεξιά: ῥαχιαία ὄψις τοῦ ἐντόμου. Ἀριστερά: ἡ κοιλιακὴ ὄψις τοῦ ἰδίου ἐντόμου.]

Βλάττη ἡ γερμανικὴ (Blatta germanica). Εἶναι μικροτέρα τοῦ προηγουμένου εἴδους· τὸ μῆκός της φθάνει μόλις τὸ $1^1/_2$ ἑκατοστόμετρον, τὸ δὲ χρῶμά της εἶναι ἐπίξανθον κατὰ τὸ πρόσθιον τμῆμα τοῦ σώματος. Ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς τὰ δάση καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ τῶν ξηρῶν φύλλων· ἐνίοτε ἀναφαίνεται καὶ εἰς τὰς οἰκίας καὶ ἐπιπίπτει κατὰ τῶν τροφίμων γενικῶς.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα εἴδη, ὡς *βλάττη ἡ αὐστραλιανή*, *βλάττη ἡ ῥωσικὴ* κ.τ.λ. Εἰς πλεῖστα μέρη μεταχειρίζονται πρὸς καταστροφὴν τῶν ἐντόμων τούτων εἰδικὰς παγίδας, γνωστὰς ὑπὸ τὸ ὄνομα *βλαττοπαγίδες* ἢ *δόκανα τῶν κατσαρίδων*. Πλὴν τούτων μεταχειρίζονται διαφόρους ἐντομοκτόνους κόνεις, μεῖγμα πετρελαίου καὶ οἰνοπνεύματος, ζέοντος ὕδατος κτλ. Δ. Ν. Π.

βλαττίδαι (οἱ) (Blattidae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *θυσανούρων*. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει μέγαν ἀριθμὸν γενῶν. Τὰ ἔντομα ταῦτα εἶναι γνωστὰ ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, ὡς: *κατσαρίδες*, *σέρφες*, *μαῦρα ζουζούνια* κτλ. Οἱ βλαττίδαι ἔχουσι σῶμα γενικῶς πεπιεσμένον, ᾠοειδές, κεφαλὴν σχεδὸν τριγωνικὴν καὶ συχνὰ τελείως κεκρυμμένην ὑπὸ τοῦ προθώρακος. Αἱ κεραῖαί των εἶναι μακραὶ καὶ νηματοειδεῖς. Αἱ πτέρυγες μεμβρανοειδεῖς καὶ ἀναδιπλοῦνται ἐν εἴδει ῥιπιδίου ὑπὸ τὰ ἔλυτρα, ἅτινα εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δερματώδους συστάσεως. Εἴς τινα εἴδη τὰ θήλεα ἔντομα εἶναι ἄπτερα. Πάντα εἶναι γήϊνα ἔντομα, ζῶντα ἰδίως ἐπὶ τῶν φυτῶν, νυκτόβια καὶ ἐπιβλαβῆ. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας κρύπτονται ὑπὸ τὰς πέτρας, τοὺς λειχῆνας, τὰ ξηρὰ φύλλα καὶ κατὰ τὴν νύκτα ἐξέρχονται ὅπως εὕρωσι τὴν τροφήν των. Εἴδη τινὰ ζῶσιν ἐντὸς τῶν ὑπογείων τῶν οἰκιῶν, τῶν ἀποθηκῶν δημητριακῶν καρπῶν, τῶν ἀρτοποιείων καὶ ἐπιφέρουσι μεγάλας καταστροφάς, ὄχι μόνον διότι εἶναι ἀδηφαγώτατα, ἀλλὰ καὶ διότι πᾶν ὅ,τι ἐγγίσωσιν ἀναδίδει δυσάρεστον ὀσμήν. Οἱ βλαττίδαι ἀπαντῶσιν εἰς πάντα τὰ κλίματα. Δ. Ν. Π.

—[*Παλαιοζῳολ.*] Ἡ τάξις αὕτη τῶν ἐντόμων ἔζη ἤδη ἀπὸ τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ μάλιστα ἐν μεγίστῃ ἀφθονίᾳ. Τὰ πλεῖστα τῶν ἐντόμων τοῦ αἰῶνος τούτου ἀνήκουν εἰς τὴν τάξιν ταύτην. Ἐπίσης εὑρέθησαν πολλὰ τοιαῦτα ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Τέλος ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εὑρέθη σειρὰ ὁλόκληρος ἀπολιθωμένων βλαττιδῶν. Γ. Κ. Γ.

βλαττίον (τό). Ὑποκοριστικὸν τοῦ *βλάττη*, σημαῖνον τὸ ὀστοῦν τῆς ῥινὸς τοῦ κογχυλίου πορφύρα καὶ κατὰ συνεκδοχὴν (παρὰ Βυζαντινοῖς) ὕφασμα πορφυροῦν καὶ ἐσθῆτα ἐκ τοιούτου ὑφάσματος κατεσκευασμένην. Ἐκ *βλαττίου* κατεσκευάζοντο διάφορα ἱερὰ ἄμφια, καλύμματα Ἁγίων Τραπεζῶν κ.τ.λ. Ὁ κατασκευαστὴς καὶ πωλητὴς βλαττίου ἐκαλεῖτο *βλαττᾶς*, ἐξ οὗ καὶ ἐπώνυμα ἐσχηματίσθησαν, *Βλαττᾶς*, *Βλατταίων* ἢ *Βλαττέων μονὴ* κ.τ.λ. (πρβλ. βάτα-Βατᾶς, βαμβάκι-Βαμβακᾶς κ.τ.λ.). —Ω.

βλαττοειδῆ (τὰ) [*Ζῳολ.*]· οἱ βλαττίδαι (βλ. λ.).

Βλαῦδος ἢ ***Βλάδος*** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἀβρεττηνῆς, χώρας τῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Φρυγίας, ὑπαγομένη ἐν τῇ βυζαντινῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ἑλλησπόντου. Τὰ ἐρείπια ταύτης εἶναι πιθανώτατα τὰ ἐν τῷ χωρίῳ *Ἀσσάρκιοϊ* εὑρισκόμενα, παρὰ τὸν ποταμὸν *Κιλλὲ σοῦ*, παραπόταμον τοῦ Μακέστου, εἰς ὕψος 419 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης (28° 25′ γ. μ. καὶ 39° 22′ β. γ. π.). Ἄλλοτε ἐτοποθετεῖτο ἐσφαλμένως εἰς τὸ ΒΑ. τούτου *Μπαλάτ*. Ι. Σ. Σ.

βλαῦται (αἱ) ἢ ***βλαυτία*** (τὰ) [*Ἀρχ.*]. Εἶδος πολυτελῶν ἀνδρικῶν ὑποδημάτων (σανδαλίων), ἅτινα ἔφερον οἱ Ἀθηναῖοι, ὅτε μετέβαινον εἰς τὰ συμπόσια καὶ εἰς τὰ γυμναστήρια. Ἐλέγετο περὶ τοῦ ζωγράφου Παρρασίου (Ἀθην. XII. 70), ὅτι «χρυσοῖς ἀνασπαστοῖς ἐπέσφιγγε τῶν βλαυτῶν τοὺς ἀναγωγέας». Καὶ «*ἥρως ἐπὶ βλαύτῃ*» μνημονεύεται ὅτι ἐτιμᾶτο ἐν Ἀθήναις. Εἰς αὐτόν, πιθανώτατα, ἦτο ἀφιερωμένον μαρμάρινον ἀνάγλυφον, ἀποκείμενον νῦν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον παρίσταται σανδάλιον, μία ἀνδρικὴ μορφή, καὶ ὄφις. ΚΑΨ.

βλαυτία (τὰ) [*Ἀρχ.*]· βλ. βλαῦται.

βλάφτω· δημοτ. τύπος τοῦ βλάπτω (βλ. λ.).

Βλὰχ [*Γεωγρ.*]. βλ. λ. Βάλτα.

Βλάχα [*Γεωγρ.*]. Ἑλώδης περιοχὴ τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἀμβρακίας τῆς ἐπαρχίας Βάλτου, ἔχουσα ἔκτασιν μετὰ τῆς γειτονικῆς ὡσαύτως ἑλώδους περιοχῆς *Μπούκα* 1200 στρεμμάτων. Δ. Ε. Μ.

Βλαχάβα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Αἰγινίου* τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 473. Δ. Ε. Μ.

Βλαχάβας. Οἰκογένεια ἁρματολική, ἐπιφανεστάτη, καταγομένη ἐκ τοῦ χωρίου Βλαχάβα τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας καὶ ἐπικρατήσασα εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν Χασίων μέχρι καὶ τοῦ Ὀλύμπου. Ὁ πατὴρ *Ἀθανάσιος Βλαχάβας*, ἥρως ἀτρόμητος καὶ ἀήττητος, ἀπῆλθεν εἰς ἡλικίαν 76 ἐτῶν πεζὸς κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἵνα κατὰ τὴν διάπυρον ἐπιθυμίαν του ἀποθάνῃ εἰς τοὺς ἁγίους τόπους, συνωδεύετο δὲ ἀπὸ τὸ πρωτοπαλλήκαρόν του καὶ τὸ ὅπλον του (*Παπαρρηγοπούλου*, Πορίσματα ἑλλ. ἱστορίας σελ. 435 ἔκδ. 1899). Τέκνα τούτου ἦσαν ὁ περίφημος *Εὐθύμιος Βλαχάβας*, ἱερεύς, γνωστὸς εἰς τὴν δημώδη μοῦσαν ὡς *Παπαθύμιος*, ὁ *Θεόδωρος* καὶ ὁ *Δημήτριος*, κατὰ δὲ τὸ Ἀρχεῖον τῶν Ἀγωνιστῶν καὶ ἀνεψιοὶ *Νικόλαος* καὶ *Ἀθανάσιος*, ἔγγονος *Εὐθύμιος* καὶ ἄλλοι. Κατὰ τὸν Τσοποτὸν (Γῆ καὶ Γεωργοὶ Θεσσαλίας σελ. 69), ὁ Ἀθανάσιος Βλαχάβας εἶχεν ἀνακαινίσει τῷ 1765 ἐν τοῖς Μετεώροις τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, κατὰ δὲ τὸν Βέην, τὴν μονὴν τῆς Ὑπαπαντῆς. Ἡ ἡρωικὴ δηλαδὴ οἰκογένεια εἶχε βαθυτάτην θρησκευτικὴν συνείδησιν, ὡς καὶ ἄσπονδον μῖσος κατὰ τῶν Τούρκων. Ὁ Εὐθύμιος ἀναφαίνεται εἰς τὴν πολεμικὴν κονίστραν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, μεσῆλιξ ἤδη, ὅτε ἐκτοπισθέντων τῶν Γάλλων ἐξ Ἑπτανήσου, οἱ καταλαβόντες αὐτὴν Ρῶσοι ἐτροφοδότουν τὸ σῶμά του καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ συμπράττοντας συνωμότας τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς, Παλαιόπουλον, Καναβὸν κλπ. Ὁ Ἀλῆς, δεινὰ προβλέπων ἐκ τοῦ συνασπισμοῦ τούτου, εἰς ὃν προσηλυτίσθη ἐκ τῆς Πελοποννήσου καὶ ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, εἰργάσθη διὰ δωροδοκιῶν καὶ μιαιφονιῶν καὶ παρέλυσε τὴν ὁμάδα εὐθὺς ἀπὸ τοῦ 1800. Ἐξοντοθέντος δὲ τῷ 1803 καὶ τοῦ Σουλίου, ὁ Ἀλῆς ἐμερίμνησε περὶ καταστροφῆς καὶ τῶν συμμάχων αὐτοῦ, Παλαιοπούλου καὶ Βλαχάβα. Πρὸς ἄμυναν κατὰ τῶν δολοπλοκιῶν καὶ ἐπιβουλῶν του, συνεκροτήθη τῷ 1805 ἐν Καρπενησίῳ σπουδαιότατον συνέδριον τῶν ἁρματολῶν τῆς Στερεᾶς, καθ' ὃ οὗτοι συνεφώνησαν τὴν πρώτην συστηματικὴν κατὰ τοῦ Ἀλῆ καὶ τῶν Τούρκων ἀντίστασιν. Κατὰ τὰς συνεδριάσεις ἐκείνας ὁ Παπαθύμιος ἔθηκε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἁρματολῶν τὸν ἐθνικὸν τῆς γενικῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἑλλήνων σκοπόν. Ἔκτοτε ὅμως ἐνετάθησαν καὶ οἱ διωγμοὶ τοῦ Ἀλῆ, ἀλλ' ὁ συνασπισμὸς τῶν ἁρματολῶν τῆς Στερεᾶς ἦτο κραταιότατος, ἐνισχυόμενος καὶ ἀπὸ τὰς ἐν Ἑπτανήσῳ ῥωσικὰς ἀρχάς. Ὅτε δὲ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1806 ἐκηρύχθη ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος, συμπράξει κατ' ἀρχὰς καὶ τῶν Ἄγγλων, ὅστις διήρκεσε μέχρι τοῦ 1812, ὁ Βλαχάβας εὗρε στάδιον ἐνδόξου δράσεως. Κατὰ τὸν Τρικούπην (Β′ σελ. 130), τὰ βουνὰ τοῦ Ὀλύμπου μετεποιήθησαν εἰς λημέρια τοῦ Παπαθύμιου, τοῦ Λιάκου καὶ τῶν τοιούτων, οἵτινες καλούμενοι εἰς ὑποταγὴν ἀπεκρίνοντο:

«Ἐγὼ βεζύρη δὲν ψηφῶ, πασᾶ δὲν προσκυνάω·
Πασᾶ 'χω τὸ ντουφέκι μου, βεζύρη τὸ σπαθί μου».

Πολλὰ δημοτικὰ τραγούδια ψάλλουν τὸν βίον καὶ τὰ κατορθώματά του.

Ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐπίεσε τόσον κατὰ ξηρὰν τοὺς Βλαχάβαν, Νικοτσάραν, Σταθᾶν, Ρομφαίνην κ.λ., ὥστε τοὺς ἠνάγκασε νὰ καταφύγουν εἰς τὰς Βορείους Σποράδας, ἔνθα κατὰ τὸ 1807 κατεσκεύασαν πειρατικὸν στολίσκον ἐξ 70 πλοίων, δι' ὧν ἐτρομοκράτησαν τὸ Αἰγαῖον ὁλόκληρον. Φονευθέντος τὸν Σεπτέμβριον τοῦ Νικοτσάρα, ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ χειμῶνος, συμπράττοντος καὶ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, ἡ λεηλασία, μέχρις οὗ οἱ καταδρομεῖς ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ λημέρια των καὶ τὰς ἀποκέντρους νήσους.

Ἀρχομένου τοῦ 1808 καὶ ἐξακολουθοῦντος τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ἦλθον ἐκ Σερβίας ἀπεσταλμένοι τοῦ ἡγεμόνος αὐτῆς Καραγιώργη καὶ τοῦ παρ' αὐτῷ Ρώσου ἀπεσταλμένου Ροδοφοινίκη, προτρέποντες τοὺς Ἕλληνας νὰ δράξωσι τὰ ὅπλα καὶ ἐλευθερωθῶσι. Προθύμως ὁ Βλαχάβας ἐνεστερνίσθη τὴν ἰδέαν καὶ συνεκάλεσε περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου συνέδριον καπεταναίων, ἀρχηγὸς δὲ ἀνακηρυχθεὶς ἀνέλαβε τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐπαναστάσεως. Ὀπαδὸς καὶ αὐτὸς τῶν ἰδεῶν τοῦ Ρήγα, ἀπετάθη καὶ πρὸς τοὺς δυσηρεστημένους κατὰ τοῦ Ἀλῆ καὶ τῆς Πύλης Τούρκους τῶν Τρικκάλων καὶ Λαρίσης, ἵνα διὰ κοινῆς ἐξεγέρσεως ἀποτινάξωσι τὸν διπλοῦν ζυγόν. Τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης μετέσχον ὅλοι οἱ ἁρματολοὶ καὶ διέκοψαν τὰς συγκοινωνίας τῆς Μακεδονίας μετὰ τῆς Θρᾴκης καὶ Ἠπείρου. Ὡς ἡμέρα τῆς ἐπαναστάσεως ὡρίσθη ἡ 29 Μαΐου, ἐπέτειος τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀτυχῶς εἷς τῶν μεμυημένων, ὁ ἁρματολὸς τοῦ Μετσόβου Ντεληγιάννης, ἐπρόδωσεν εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν τὰ τεκταινόμενα, ἐκεῖνος δὲ διέταξε τὸν υἱόν του Μουχτὰρ νὰ ἐνεργήσῃ ἄμεσον ἐπίθεσιν πρὶν ἢ συγκεντρωθοῦν ὅλοι οἱ ἀντάρται. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Παπαθύμιου *Θεόδωρος* ὠχυρώθη μὲ 600 εἰς τὴν μονὴν τῶν Μετεώρων ὁ δὲ *Δημήτριος* μετὰ 300 εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Μπαμπᾶ. Ἤρχετο δὲ ἐκ τοῦ Ὀλύμπου ἐπίκουρος ὁ Παπαθύμιος μὲ 500 ἁρματολούς. Τὸ περιβάλλον ὅμως κατέστη ἐχθρικώτατον. Οἱ Μουσουλμᾶνοι δὲν ἐδέχθησαν νὰ πολεμήσουν κατὰ τῶν Ἀλβανῶν. Οὕτω δὲ αἱ ὀρδαὶ τοῦ Μουχτὰρ μὲ ἀνήκουστον λύσσαν ἐξεπόρθησαν τὰς ὀχυρώσεις τῶν ἀδελφῶν τοῦ Βλαχάβα καὶ ἔπνιξαν εἰς τὸ αἷμα τὴν περιφέρειαν τῆς Καλαμπάκας καὶ Τρικκάλων. Ὁ Παπαθύμιος καταφθάσας ἀργά, ἠναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῇ πολεμῶν εἰς τὸν Ὄλυμπον, ἐκεῖθεν δὲ διὰ Κασσάνδρας κατέφυγε καὶ πάλιν εἰς τὴν Σκόπελον, γενόμενος ἀρχηγὸς νέου στολίσκου, δι' οὗ ἀντεπαρετάσσετο καὶ κατὰ τοῦ σουλτανικοῦ στόλου.

Παρὰ τὴν λύσσαν ὅμως ἐναντίον του τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἡ Πύλη θέλουσα νὰ περιορίσῃ τοὺς περισπασμοὺς καὶ τὴν ῥωσοσερβικὴν ἐπίδρασιν, διέταξε τὸν πατριάρχην Γρηγόριον Ε′ κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1808 νὰ ὑποσχεθῇ γενικὴν ἀμνηστείαν εἰς τοὺς ἐπαναστάτας, ἐκδοθέντος εἰδικοῦ φιρμανίου. Ἐνῷ πάντες ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἁρματολίκια των καὶ ἔμειναν ἀνενόχλητοι, ὁ Ἀλῆ πασᾶς ὡς μόνην χάριν ἐζήτησε παρ' αὐτῶν νὰ τῷ παραδώσουν τὸν Βλαχάβαν. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἠρνήθησαν τοῦτο, πλαστογραφήσας ὅμως ὁ βεζύρης προσκλητικὴν ἐπιστολὴν τῶν Λαζαίων, τὸν συνέλαβε δι' Ἀλβανῶν κατασκόπων παρὰ τὴν Αἰκατερίνην καὶ δέσμιον τὸν μετέφερεν εἰς τὰ Ἰωάννινα. Κατὰ σημείωμα τῆς μονῆς Βαρλαὰμ τῶν Μετεώρων, ὁ Βλαχάβας εὗρεν οἰκτρὸν θάνατον ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1809. Ὁ αὐτόπτης ὅμως τοῦ μαρτυρίου του Πουκεβὶλ ῥητῶς διηγεῖται, ὅτι ὁ θάνατός του συνέβη τῷ 1808.

Ὁ Βλαχάβας ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος μεγαλεπίβολος ἀντιπρόσωπος τοῦ ἐνόπλου ἁρματολισμοῦ, διότι μετ' αὐτὸν δὲν ἔγινε κανὲν πλέον κίνημα κατὰ

Digitized by Google

τοῦ Ἀλῆ καὶ τῆς Πύλης ἐν τῇ Στερεᾷ καὶ τῇ Πελοποννήσῳ. Προσαχθεὶς ὁ ἥρως εἰς Ἰωάννινα ἐξεβιάσθη νὰ μαρτυρήσῃ συνωμότας ἀρχιερεῖς καὶ ἄλλους προὔχοντας, ἀλλὰ διηνεκῶς ἐσίγα. Ὁ Πουκεβίλ, ὅστις τὸν εἶχε συναντήσει ἄλλοτε μετὰ τῶν παλληκαρίων του εἰς τὸν Πίνδον ἀφηγεῖται ὅτι ὁ Ἀλῆς τὸν εἶχεν ἤδη προσδεδεμένον ἐπὶ πασσάλου εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Σεραγίου. Κατὰ τὸν Σεχρέτην ἐπὶ δύο ἡμέρας μετέβησαν ὅλα τὰ Γιάννενα νὰ τὸν ἰδοῦν. Κατὰ τὸν Πουκεβίλ, «αἱ ἀκτῖνες τοῦ λάμποντος ἡλίου προσέβαλλον τὴν ξανθὴν κεφαλήν του περιφρονοῦντος τὸν θάνατον. Ἄφθονος ἱδρὼς ἔπιπτεν ἐπὶ τῆς πυκνῆς αὐτοῦ γενειάδος. Ἐγνώριζε τὴν τύχην του, μᾶλλον δὲ ἀτάραχος καὶ αὐτοῦ τοῦ τυράννου, ὅστις ἠγάλλετο ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ τῆς διαχύσεως τοῦ αἵματος αὐτοῦ, ὕψωσε—λέγει— πρὸς ἐμὲ τὰ πλήρη γαλήνης ὄμματά του, ἵνα μὲ καταστήσῃ μάρτυρα τῆς τελευτῆς τοῦ βίου του».

Κατὰ τὸν Κούμαν: «Ἔπαθε τὸν σκληρότερον ὅλων τῶν θανάτων, ἐπειδὴ τοῦ ἔκοψαν μεληδὸν τὸ σῶμα, ἕως οὗ τὸν ἐνέκρωσαν» κατὰ τὸ διάστημα δὲ τοῦτο δὲν ἐξέβαλε κραυγὴν οὐδὲ παράπονον. Τὸ σῶμά του ἐσκορπίσθη εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τῶν Ἰωαννίνων πρὸς παραδειγματισμόν.

Ὁ ἔγγονός του *Νικόλαος* ἔζη κατὰ τὸ 1865, γράφει δὲ ὅτι καὶ ὁ πατήρ του, *Εὐθύμιος* καὶ αὐτὸς ὀνομαζόμενος, ἐφονεύθη κατὰ τὸ 1821 ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἱ δὲ συγγενεῖς του ὅλοι ᾐχμαλωτίσθησαν κατὰ τὸν πόλεμον, δημευθείσης ὅλης τῆς περιουσίας των. Ὁ ἐξάδελφος τοῦ Παπαθύμιου *Νικόλαος* Βλαχάβας εἶχεν αἰχμαλωτισθῆ ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ, μετὰ δὲ τὴν καταστροφὴν τοῦ τυράννου τῷ 1822 ἐδραπέτευσε καὶ πολεμήσας ἀνεδείχθη ἀξιωματικὸς ΣΤ′ τάξεως, ὡς φαίνεται ἐν τῷ σχετικῷ φακέλλῳ τοῦ Ἀρχείου τῶν Ἀγωνιστῶν. Ἕτερος *Ἀθανάσιος* Βλαχάβας, ἔχων τέκνα Κωνσταντῖνον καὶ Δημήτριον, ἐν Νέᾳ Πέλλῃ ἀνεδείχθη καὶ αὐτὸς ἀξιωματικός. Κατ' ἄλλας πληροφορίας, ὁ υἱὸς τοῦ Παπαθύμιου *Φλῶρος* θελήσας νὰ ἐπαναστατήσῃ τῷ 1814 τὴν Θεσσαλίαν, ἐπροδόθη ὑπὸ τῶν Ἑβραίων καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Τοῦτο ὅμως δὲν φαίνεται πιθανόν, διότι ἀπὸ τοῦ 1808 ἐκράτησεν ἡσυχία εἰς Θεσσαλίαν.

Μετὰ τὸ 1808, λέγει ὁ Κούμας, φονευθέντος τοῦ Βλαχάβα, ὀλίγιστοι ἔμειναν ἔκτοτε εἰς τὴν ὑποταγὴν τοῦ Ἀλῆ. Οἱ πλεῖστοι ἁρματολοὶ ἐκρύβησαν εἰς τὰ ὄρη, εἰς τὰς νήσους, εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐπρόσμενον καιρὸν ἐκδικήσεως ΙΒ′ σελ. 549). Κατὰ δὲ τὸν Γόρδωνα (Εἰσαγωγὴ σ. κε′): «καταβληθείσης ταχέως τῆς ἀποστασίας τοῦ Βλαχάβα, οἱ Ἕλληνες ἀνέμεναν μάτην μέχρι τοῦ 1812 τὴν ἄφιξιν τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων, μηδέποτε διαβάντων τὸν Αἶμον, θὰ παρήρχετο δὲ πολὺς καιρὸς πρὶν δυνηθῶσι νὰ ὀργανώσωσι γενικὴν ἀνάστάτωσιν ὑπὸ τὰ βλέμματα τῶν Τούρκων, ἐὰν δὲν ἀνεφαίνετο ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία».

Ἡ παραγγελία τοῦ Παπαθύμιου πρὸς τοὺς πολεμιστὰς νὰ φυλάξουν τοὺς βραχίονάς των δι' εὐτυχεστέρους χρόνους, ἐπραγματοποιήθη διὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1821—1828, ὅτε ἐπραγματοποιήθη τὸ ὄνειρον ἑνὸς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων καὶ μᾶλλον φωτισμένων ἱεροφαντῶν τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς ἰδέας. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Βλαχαγγέλης. Ἐπωνύμιον τοῦ ἁρματολοῦ *Ἀγγελῆ Σουμίλα*, ζήσαντος τὸν ΙΖ′ αἰῶνα (βλ. Σουμίλας).

Βλαχάκης. *Οἰκογένεια* ἐκ Βονίτσης θυσιάσασα πολλὰ διὰ τὸν ἑλλ. Ἀγῶνα. Καὶ ὁ μὲν τῶν ἀδελφῶν Γεώργιος προήχθη τῇ 12 Μαρτίου 1825 εἰς ὑποχιλίαρχον, ὁ δὲ Νικόλαος, ἐπιλεγόμενος Ἀκρίδας, ἀνεδείχθη χιλίαρχος, πολεμήσας δὲ μετὰ τοῦ στρατάρχου Καραϊσκάκη εἰς τὰς Ἀθήνας, ἔπεσε τῷ 1827 μαχόμενος.

— **Βλαχάκης, *Ἀθανάσιος*.** Ἱερεὺς ἐκ Μεσσηνίας λαβὼν κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τὰ ὅπλα καὶ πολεμήσας ἐπὶ κεφαλῆς τῶν συμπολιτῶν του ὡς ἀξιωματικός, εἰσφέρων καὶ ἐξ ἰδίων, ταχθεὶς δὲ εἰς τὸ μητρῷον τῶν ἀξιωματικῶν.

— **Βλαχάκης, *Τριαντάφυλλος*.** Κατήγετο ἐκ Κυδωνιῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καταστραφείσης δὲ τῆς πατρίδος του προσέφυγεν εἰς τὸν Ἀγῶνα τῷ 1821 ὑπηρετήσας ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὸ Γ′ πεζικὸν τάγμα. Τ. Χ. Κ.

Βλαχανὰ *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς ἐκ τῶν ἀπαρτιζόντων τὸ ἐν Κρήτῃ χωρίον *Κακοδίκι*, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων. Δ. Ε. Μ.

Βλαχαρμάτας. Ἁρματολὸς Ρουμελιώτης ἐκ Μαυρολιθαρίου τῆς Παρνασσίδος, μετασχὼν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος καὶ τραυματισθείς. Ἐξακολουθήσας κατόπιν τὸν ἀγῶνα, ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ ἄσυλον εἰς τὴν μονὴν Ἱερουσαλήμ, ἐκεῖ δὲ προδοθεὶς ἐφονεύθη ἀνηλεῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων. Τ. Χ. Κ.

Βλαχᾶτα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Σαμαίων* τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 547. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Λαταβινᾶτα* (κάτ. 79). Δ. Ε. Μ.

—**Βλαχᾶτα *Εἰκοσιμία*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ἄνω Λειβαθοῦς* τῆς ἐπαρχίας Κραναίας τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται εἰς κλιτὺν τοῦ ὄρους Αἴνου. Κάτ. (1928) 582. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ ἀνὰ 10′ ἀπὸ τῆς ἕδρας ἀπέχοντα χωρία *Λουρδᾶτα* (κάτ. 284) καὶ *Σιμωτᾶτα* (κάτ. 239). Κύρια προϊόντα τῆς περιφερείας εἶναι τὰ κηπευτικά, ἐξάγονται δὲ ἐκ τούτων περὶ τὰς 100.000 ὀκ. τομάται καὶ 80.000 ἀγγούρια. Μετὰ τοῦ Ἀργοστολίου συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 16). Δ.Ε.Μ.

Βλαχάταγα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ἀριοχώρι.

Βλαχάτουνον (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ τῆς Ἠπείρου ἀποτελοῦν ὁμώνυμον κοινότητα ἀριθμοῦσαν (1928) 213 κατοίκους ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Ἡ ὀνομασία του προελθοῦσα ἐκ τοῦ *Βλαχοκάτουνον* (δηλ. *Βλαχοχώριον*) καταδεικνύει, ὅτι ἄλλοτε κατῴκουν ἐν αὐτῷ Βλάχοι. Ἔχει δημ. σχολεῖον μὲ 40 περίπου μαθητάς. Ἡ παραγωγή του εἶναι πενιχρά. Χ. Ι. Σ.

Βλαχέϊκα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Καρεΐκων τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος. Κάτ. (1928) 53.

Βλαχέρα *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν Κεφαλληνίᾳ εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ τέως δήμου Ληξουρίου, ἔνθα μικρὰ λίμνη.

Βλαχέραινα *[Γεωγρ.]*. Μικροσκοπικὴ νησὶς ἐν Κερκύρᾳ, συνεχομένη μὲ τὴν θέσιν *Κανόνι*, 3 ½ χιλιόμετρα πρὸς νότον τῆς πόλεως, διὰ βραχίονος ἐξ ἀκατεργάστων ὀγκολίθων ἄλλοτε, ἀπό τινων δὲ ἐτῶν κτιστοῦ, εἰς τὴν εἴσοδον τῆς λιμνοθαλάσσης *Χαλικιοπούλου* (*Ὑλλαϊκοῦ* λιμένος τοῦ *Θουκ.* Γ′, 72), ἐπὶ Ἑνετῶν κλειομένης διὰ σιδηρᾶς ἀλύσεως καὶ ἐκ τούτου Porto catena ὀνομασθείσης.

Ἡ νησὶς αὕτη ἔχει ναΐσκον ἐπ' ὀνόματι τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου Βλαχέραινας, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά της, «τὸ νησάκι τῆς Βλαχέραινας», καὶ ἦτο ἰδιοκτησία ἀρχαίας οἰκογενείας *Βούλγαρη*, Spada longa καλουμένης, ἧς πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀπέθανεν ὁ τελευταῖος γόνος. Τοῦ ναΐσκου τούτου κατηρειπωμένου πρὸ πολλοῦ ἐσῴζοντο μόνον οἱ τέσσαρες τοῖχοι, ὅτε κατὰ τὸ 1848 εὐσεβής τις γυνὴ ἀποδώσασα τὴν σωτηρίαν της ἐκ βεβαίου θανάτου εἰς τὴν Θεοτόκον, ἀπεφάσισε νὰ μονάσῃ ἐκεῖ, ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν ἰδιοκτήτην Βούλγαρην τὴν παραχώρησιν τῆς νησῖδος εἰς αὐτὴν καὶ ἀφοῦ ἐπέτυχε τοῦτο μετέβη εἰς διαφόρους τόπους, ὅπου διηγουμένη τὰ τῆς διασώσεώς της, συνέλεξεν ἀρκετά, ὥστε καὶ τὸν ναὸν νὰ ἀνοικοδομήσῃ καὶ κελλία νὰ κτίσῃ πρὸς κατοικίαν δύο καλογραιῶν. Ἀργότερον ἐκτίσθη καὶ ἕτερον κελλίον. Οὕτως ἡ ἄλλοτε ἔρημος νῆσος κατέστη τὸ μικρὸν μοναστήριον καλογραιῶν τῆς *Βλαχέραινας*. ἀριθμοῦν σήμερον 5 μοναχὰς καὶ ἀποτελούμενον ἐκ δύο μικρῶν χώρων καὶ ἑνὸς ἀνωγείου δωματίου παρὰ τὸ ναΐδιον, παρὰ τὸ ὁποῖον ὑπάρχει μικρὸς κῆπος καὶ ἐπιτάφιοι λίθοι μετὰ δύο μαύρων σταυρῶν, ἐφ' ὧν ἀναγράφονται τὰ ὀνόματα τῶν δύο τελευταίων ἀδελφῶν τῶν Βλαχερνῶν. Τὸ μοναστήριον συντηρεῖται ὑπὸ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κερκύρας καὶ Παξῶν. Τὸ νησίδιον ἐπισκέπτονται πάντες οἱ διερχόμενοι τῆς Κερκύρας περιηγηταί. Θ.Β.—Π.Θ Σ.

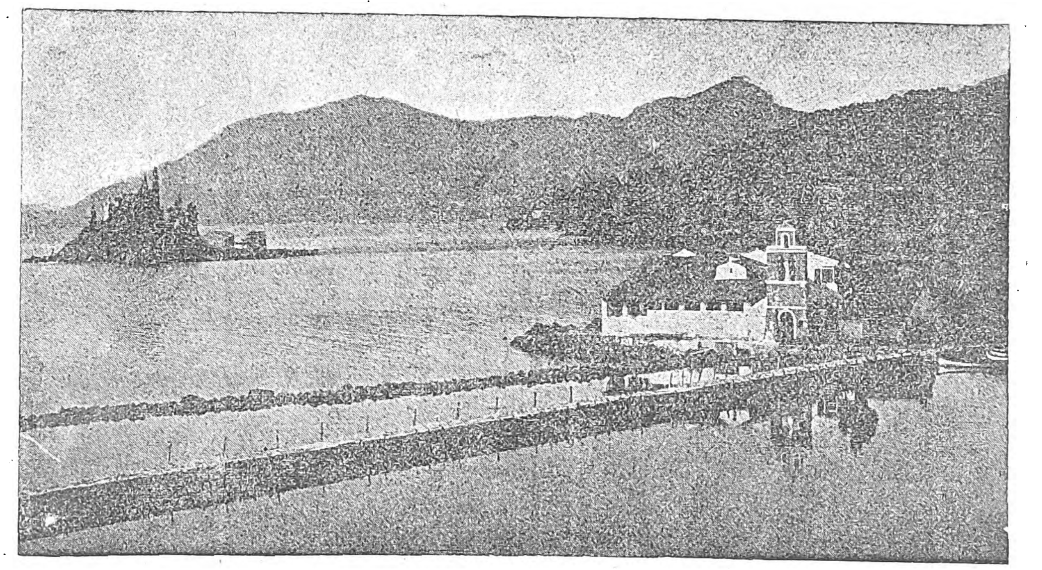

Τὸ νησὶ τῆς Βλαχέραινας ἐν Κερκύρᾳ.

Βλαχέρνα *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς κοινότητος ***Κίττας*** τῆς ἐπαρχίας *Οἰτύλου* τοῦ νομοῦ *Λακωνίας*.

— **Βλαχέρνα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ὀρχομενοῦ* τῆς ἐπαρχίας *Μαντινείας* τοῦ νομοῦ *Ἀρκαδίας*, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 1006. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπεζενῖκος*. Κεῖται ἐν ἐπικλινεῖ θέσει μεταξὺ τῶν βουνῶν *Κάστρον*, *Κρεββάτια* καὶ *Ἐπάνω Λακκοῦλα*, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Πλέσια*, ἀπέχων 45′ ἀπὸ τῆς ἕδρας. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος εἶναι τὸ πλεῖστον κατάφυτος ἐξ ἐλάτης καὶ πρίνων, ἔχει δὲ καὶ σημαντικὴν κτηνοτροφίαν (αἰγοπρόβατα 7.000). Μετὰ τῆς Τριπόλεως συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 34). Δ. Ε. Μ.

Βλαχέρναι. Ὄνομα συνηθέστατον καὶ δημοφιλέστατον εἰς τὸν βυζαντινὸν κόσμον, τὸ ὁποῖον κυρίως εἶναι ἐπώνυμον τῆς Παναγίας (τῶν Βλαχερνῶν). Εἰς τοὺς ἱστορικοὺς καὶ χρονογράφους ἀναφέρονται πολλαὶ ἐκκλησίαι εἰς διάφορα μέρη τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἀφιερωμέναι εἰς τὴν Θεοτόκον, σήμερον δὲ εὑρίσκονται ἐν Ἑλλάδι αἱ ἑξῆς: 1) Εἰς τὴν *Ἤλιδα*, πλησίον τῆς μεσαιωνικῆς πόλεως *Γλαρέντζης*. 2) Εἰς τὴν *Ἤπειρον*, πλησίον τῆς *Ἄρτης*. 3) Εἰς τὴν *Κεφαλληνίαν*, πλησίον τοῦ *Ληξουρίου*. 4) Εἰς τὴν *Μεσσηνίαν*, πλησίον τῆς *Καλαμάτα*. 5) Εἰς τὴν νῆσον *Χίον*. Ἐπίσης δὲ ὑπάρχουν καὶ τοποθεσίαι, αἱ ὁποῖαι ὀνομάζονται *Βλαχέρναι*, εἰς δὲ τὴν Κέρκυραν μικρὰ νησὶς *Βλαχέραινα* καὶ εἰς τὴν Κερασοῦντα ἐκκλησία *Βλαχερνίτισσα*.

Ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως, ἡ ὁποία εἶναι ἀρχαία (συναντᾶται ἤδη τὸν Β′ αἰῶνα μ. Χ. παρὰ *Διονυσίῳ τῷ Βυζαντίῳ* καὶ ἔπειτα τὸν ΣΤ′ αἰῶνα παρὰ τῷ *Προκοπίῳ*), εἶναι σκοτεινή, δημώδης δὲ παρετυμολογία εἶναι ἡ ἐκ τοῦ *«βάλε χέρι»*, ἐξηγοῦσα τὴν προστασίαν τῆς Παναγίας. Ὁπωσδήποτε τὸ ὄνομα Βλαχέρναι ἔλαβεν ἐνωρὶς μεγάλην φήμην καὶ ἀπεδόθη εἰς τὴν λατρείαν τῆς Παναγίας, κυρίως ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἡ ὁποία ὡς *Βλαχερνίτισσα* εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν θαυματουργὸς καὶ ἡ κατ' ἐξοχὴν προστάτις τῆς βασιλευούσης.

Αἱ Βλαχέρναι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ ὄνομα Βλαχέρναι ἐσήμαινε τρία σπουδαιότατα πράγματα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν: 1) Τὴν περίφημον ἐκκλησίαν καὶ μονὴν τῆς *Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν*. 2) Τὸ *Παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν*. 3) Ὁλόκληρον τὴν συνοικίαν τῆς πόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἔκειτο ἡ μονὴ καὶ τὰ παλάτια. Ἐπίσης μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο ὀνομάζεται καὶ τὸ τεῖχος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξησφαλίσθη περισσότερον ἡ συνοικία αὕτη τῆς πόλεως, τὸ *τεῖχος τῶν Βλαχερνῶν*. Ἡ τοποθεσία τῶν Βλαχερνῶν εὑρίσκεται εἰς τὸ ἄκρον τῆς πόλεως, ἐπὶ τοῦ Κερατίου κόλπου, καὶ περιλαμβάνεται εἰς τὴν γωνίαν, τὴν ὁποίαν σχηματίζουν τὰ χερσαῖα καὶ τὰ παραθαλάσσια τείχη, εἶναι δὲ τοῦτο ἀκριβῶς ἡ τοποθεσία τῆς συνοικίας, ἡ ὁποία εἶναι γνωστὴ μὲ τὸ σημερινὸν τουρκικὸν ὄνομα *Ἀϊβὰν-Σεράϊ*, ἤτοι Ὑψηλὸν παλάτιον.

Ἡ λατρεία πρὸς τὴν Θεοτόκον τῶν Βλαχερνῶν. Τὸ σπουδαιότατον ἱερὸν κειμήλιον, τὸ ὁποῖον κατεῖχε θαυματουργὸν δύναμιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἦτο ἡ *Ἐσθὴς τῆς Θεοτόκου*, ἡ ὁποία εὑρέθη εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ διεκομίσθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν θέσιν *Βλαχέρναι*. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην ὁ αὐτοκράτωρ *Λέων ὁ Α′* ἔκτισε κατὰ τὸν Ε′ αἰῶνα ναὸν ἀφιερωμένον εἰς τὴν Θεομήτορα, κατεσκεύασε δὲ κιβώτιον ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, εἰς τὸ ὁποῖον κατέθηκε τὴν ἐσθῆτα τῆς Θεοτόκου. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ ὡρίσθη μεγάλη ἑορτή, ἡ ὁποία ὠνομάζετο «τὰ Καταθέσια», καὶ ἡ ὁποία ἑορτάζεται καὶ σήμερον, τὴν 2αν Ἰουλίου. Ἡ ἐσθὴς τῆς Θεοτόκου ὀνομάζεται καὶ ***Ὠμοφόριον*** ἢ ***Μαφόριον***, ἡ τελευταία δ' αὕτη λέ-

Digitized by Google

ξις, τὴν ὁποίαν συνήθως μεταχειριζόμεθα, δὲν προέρχεται ἐκ παραφθορᾶς τῆς πρώτης, ἀλλ' ἐκ τῆς ἑβραϊκῆς, ἐσήμαινε δὲ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις κάλυμμα τῆς κεφαλῆς.

Ἄλλο δὲ περίφημον ἱερὸν κειμήλιον ἦτο ἡ εἰκὼν τῆς *Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν*, ἢ *Βλαχερνίτισσας*. Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ εἰκονογραφικὸς τύπος τῆς Βλαχερνίτισσας ἦτο ὁ παλαιὸς τύπος τῆς *Θεοτόκου τῆς Δεομένης*, ἡ ὁποία εἶναι γνωστὴ μὲ τὸ λατινικὸν ὄνομα *Oranta*· ἡ Θεοτόκος εἶναι ὀρθία, ἔχει τὰς χεῖρας ὑψωμένας εἰς προσευχήν, ἐνίοτε φέρει εἰς τὸ στῆθος ἐν ἐγκολπίῳ τὸν Χριστόν. Διεσώθησαν δὲ πολυάριθμα μολυβδόβουλλα, ἀνήκοντα εἰς μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας, εἰς μεγάλους ἄρχοντας καὶ ἀρχοντίσσας καὶ εἰς διαφόρους ἐκκλησιαστικούς, τὰ ὁποῖα φέρουσι τὸν εἰκονογραφικὸν τοῦτον τύπον.

Ἡ *Βλαχερνίτισσα* αὕτη εἶναι ἡ περίφημος «ὑπέρμαχος στρατηγός», ἡ ὁποία τρέχει πάντοτε εἰς προστασίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁσάκις κινδυνεύει ἀπὸ τὰς προσβολὰς τῶν Βαρβάρων. Εἶναι ἡ μεγάλη, ἡ ἀκαταμάχητος Πρόμαχος καὶ πολιοῦχος τῆς πόλεως, καὶ οἱ ἱστορικοὶ τοῦ Βυζαντίου δὲν παύουν νὰ ἀναφέρουν μὲ κατάνυξιν καὶ ἐνθουσιασμὸν πολυαρίθμους σωτηρίας τῆς πόλεως, αἱ ὁποῖαι προῆλθον ἀπὸ τὴν ἐμφάνισιν αὐτῆς. Ἤδη ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Προκοπίου οἱ κάτοικοι τῆς θεοφυλάκτου πόλεως ἐθεώρουν τὴν Θεοτόκον ὡς πολιοῦχον τῆς πόλεώς των, ἔκτισε δὲ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐκκλησίαν εἰς τὰς Βλαχέρνας πρὸς τιμὴν αὐτῆς. Περίφημος εἶναι, καὶ ἐπὶ αἰῶνας μὲ βαθεῖαν κατάνυξιν ἀκούεται εἰς τὰς ἐκκλησίας, ὁ ὑπέροχος ἐκκλησιαστικὸς ὕμνος, ὡς «παιὰν» θριαμβευτικὸς συνοψίζων τὰς μεγάλας σωτηρίας τῆς πόλεως ἀπὸ μεγάλων κινδύνων, ὅπως κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Περσῶν καὶ κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Ρώσων:

«Τῇ ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ τὰ νικητήρια, ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια, ἀναγράφω Σοι ἡ πόλις σου Θεοτόκε. Ἀλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον, ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον, ἵνα κράζω Σοι, χαῖρε Νύμφη ἀνύμφευτε».

Εἰς τὰ ἱερὰ τῶν Βλαχερνῶν ἐτελοῦντο πολλαὶ ἑορταὶ πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου. Αἱ σπουδαιότεραι δὲ ἦσαν τὴν 31ην Ἰουλίου, ὅτε ἑωρτάζοντο τὰ Ἐγκαίνια: «Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἡ ἀνάμνησις τῶν Ἐγκαινίων τοῦ σεβασμίου Οἴκου τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τοῦ ἐν Βλαχέρναις, ἔνθα ἀπόκειται ἡ Ἁγία Σορός». Ἡ δὲ ἄλλη ἑορτὴ ἐγίνετο τὴν 2αν Ἰουλίου, εἰς μνήμην τῆς καταθέσεως, εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην, τῆς ἱερᾶς ἐσθῆτος: «Τῇ β' τοῦ αὐτοῦ μηνὸς μνήμην ποιούμεθα τῆς ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σορῷ καταθέσεως τῆς Τιμίας Ἐσθῆτος τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν Βλαχέρναις, ἐπὶ Λέοντος τοῦ Μεγάλου καὶ Βηρίνης τῆς αὐτοῦ γυναικός». Πρὸ παντὸς ὅμως ἡ τελετὴ τῆς *Ὑπαπαντῆς* (2α Φεβρουαρίου) ἑωρτάζετο εἰς τὰς Βλαχέρνας μὲ ἐξαιρετικὴν ὅλως πομπὴν καὶ μεγαλοπρέπειαν. Ὁλόκληρος ἡ πόλις ἑώρταζε «τὴν δημοτελῆ καὶ ἱερὰν ταύτην ἑορτήν, σὺν ᾠδαῖς καὶ εὐφημίαις ἁπάσαις γεραίρουσα καὶ πανηγυρίζουσα ταύτην». Κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην ἐτελοῦντο δύο μεγάλαι λιτανεῖαι, ἡ μία ὑπὸ τὸν βασιλέα, ἡ δὲ ἄλλη ὑπὸ τὸν πατριάρχην, καὶ ὅταν αἱ δύο λιτανεῖαι συνηντῶντο, οἱ δύο ἀνώτατοι ἀρχηγοὶ ἠσπάζοντο ἀλλήλους. Ἄλλη δὲ ἐπιβλητικὴ τελετὴ ἐγίνετο κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς τῆς *Ὀρθοδοξίας* (τὴν πρώτην Κυριακὴν τῆς Τεσσαρακοστῆς). Κατὰ τὴν παραμονήν, δηλαδὴ τὸ Σάββατον τὸ ἑσπέρας, συνηθροίζοντο εἰς τὰς Βλαχέρνας ὅλοι οἱ κληρικοὶ καὶ ὅλοι οἱ μοναχοὶ ὅλων τῶν μονῶν τῆς πρωτευούσης καὶ τῶν περιχώρων, διήρχοντο τὴν νύκτα μὲ προσευχάς, παρισταμένου τοῦ πατριάρχου, ἐτέλουν τὴν λειτουργίαν τὴν Κυριακὴν τὸ πρωΐ, καὶ κατόπιν ὅλοι ἀπετέλουν μίαν πρωτοφανῆ σεμνοτάτην λιτανείαν μὲ τὴν ἀτελείωτον σειρὰν ἱερέων καὶ μοναχῶν, καὶ μετέβαινον εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ἔμπροσθεν τῶν πυλῶν τῆς ὁποίας ἐπερίμενεν ὁ αὐτοκράτωρ, περιστοιχιζόμενος ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας αὐτοῦ. Καθ' ἑκάστην δὲ Παρασκευὴν ἐτελεῖτο ἄλλη μεγάλη λιτανεία, ἡ ὁποία ἐλέγετο «Πρεσβεία». Ἡ λιτανεία αὕτη εἶχε θεσπισθῆ ἀπὸ παλαιοὺς χρόνους, ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ αὐτοκράτορος *Μαυρικίου* (τὰ τέλη τοῦ ΣΤ' αἰῶνος). Τὴν Παρασκευὴν τὸ ἑσπέρας ἐγίνετο ὁ Ἑσπερινὸς καὶ κατόπιν ὁλονυκτία, ἡ ὁποία ἦτο περίφημος κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἐποχὴν· καὶ ἐλέγετο «ἡ παννυχὶς τῶν Βλαχερνῶν». Ἡ λιτανεία αὕτη καὶ τὸ προσκύνημα εἰς τὰς Βλαχέρνας ἦτο ἐξαιρετικῶς σεβαστὸν καὶ κατανυκτικὸν εἰς τὴν μεσαιωνικὴν Κωνσταντινούπολιν. Οὕτω γνωρίζομεν ὅτι συχνὰ οἱ αὐτοκράτορες ἐλάμβανον μέρος, ὁ αὐτοκράτωρ *Μαυρίκιος* ἠκολούθει τὴν λιτανείαν ἀνυπόδητος καὶ ὁ αὐτοκράτωρ *Θεόφιλος* ἐτήρει μὲ μεγάλην εὐσέβειαν τὴν ἱερὰν ταύτην παράδοσιν. Λέγεται δὲ ὅτι καὶ ὁ περίφημος μελῳδὸς τῆς Ἐκκλησίας, ὁ *Ρωμανός*, παρίστατο τακτικὰ εἰς τὰς ὁλονυκτίας καὶ ὅτι ἔγραψε τὸν ὡραῖον αὐτοῦ ὕμνον: «Ἡ Παρθένος σήμερον τὸν Ὑπερούσιον τίκτει» μετὰ τὸ τέλος μιᾶς τοιαύτης παννυχίδος. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ὁ περίφημος ὕμνος «Ἀκάθιστος» συνεδέετο μὲ τὴν λατρείαν τὴν Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν, διότι ὁ Ἀκάθιστος ἀπένεμε χάριτας εἰς τὴν Βλαχερνίτισσαν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως:

«Ὕμνοις ἀΰπνοις εὐχαρίστως ἡ πόλις
Τὴν ἐν μάχαις ἄγρυπνον ὑμνεῖ προστάτιν».

Τὰ ἱερὰ τῶν Βλαχερνῶν. Ὑπῆρχον εἰς τὰς Βλαχέρνας τρία ἱερὰ ἀφιερωμένα εἰς τὴν λατρείαν τῆς Παναγίας, τὸ *Ἁγίασμα ἢ Λοῦσμα*, τὸ ὁποῖον ἀνήγειρεν ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ὁ Α' (457—474), ὁ ναὸς τῆς «*Ἁγίας Σοροῦ*», τὸν ὁποῖον ἀνήγειρεν ὁ ἴδιος αὐτοκράτωρ, καὶ ἡ *Μεγάλη Ἐκκλησία τῶν Βλαχερνῶν*, τὴν ὁποίαν ἀνήγειρεν ὁ Ἰουστινιανός, ἐπὶ χώρου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχε κτίσει ἤδη ἱερὸν ὁ θεῖος αὐτοῦ Ἰουστῖνος ὁ Α'.

Τὸ Ἁγίασμα ἢ Λοῦσμα: Τὸ ἱερὸν τοῦτο εὑρίσκετο εἰς τὸ κάτω μέρος τῶν Βλαχερνῶν καὶ ὑψώνετο ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ἐνῷ συνήθως τὰ ἁγιάσματα ἦσαν ὑπόγεια. Ἀπετελεῖτο δὲ ἀπὸ τρία μέρη. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος, τὸ ὁποῖον ἦτο ὡς προθάλαμος, ἀπεξεδύετο ὁ εἰσερχόμενος καὶ εἶτα εἰσήρχετο εἰς τὸ κυρίως Ἁγίασμα, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο «Κόλυμβος» ἦτο δὲ αἴθουσα σκεπασμένη μὲ ἕνα ἐξωτερικὸν τροῦλλον καὶ εἶχεν εἰς τὸ μέσον δεξαμενὴν πλήρη ἁγίου ὕδατος. Εἰς δὲ τὸ τρίτον δωμάτιον ὑπῆρχεν εἰς τὸ βάθος «μαρμαρίνη εἰκὼν» τῆς Παναγίας, ἡ ὁποία προσέφερε τὸ Ἁγίασμα διὰ τῶν χειρῶν Αὐτῆς: «ἀπὸ τῶν ἁγίων Αὐτῆς χειρῶν προχεῖ τὸ ἁγίασμα». Μίαν Παρασκευὴν τοῦ ἔτους ὁ αὐτοκράτωρ ἔκαμνεν ἐπίσημον προσκύνημα εἰς τὸ *Λοῦσμα*, τὸ ὁποῖον μᾶς περιγράφει κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα ὁ *Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος* εἰς τὸ βιβλίον του «Ἔκθεσις βασιλείου τάξεως».

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Σοροῦ: Καὶ ἡ ἐκκλησία αὕτη, ἡ ὁποία ἴσως ἦτο κυκλοτερής, «σφαιροειδὴς ναός», εἶναι πολὺ παλαιά, διότι ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ Α'. Ἔκειτο ἔμπροσθεν τοῦ *Ἁγιάσματος*, μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς *ἐκκλησίας τῶν Βλαχερνῶν* καὶ εἶχε μὲ ἀμφότερα συγκοινωνίαν. Ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ ἐπήγαινεν εἰς τὰς Βλαχέρνας διὰ νὰ λουσθῇ εἰς τὸ Ἁγίασμα, διήρχετο διὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Σοροῦ καὶ ἐτέλει εἰς αὐτὴν προσκύνημα. Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Σοροῦ φαίνεται ὅτι ἦτο ἀρκετὰ μεγάλη, διότι εἰς τὸν γυναικωνίτην αὐτῆς ὑπῆρχον ἰδιαίτερα ἐνδιαιτήματα τοῦ αὐτοκράτορος. Συνέρρεεν εἰς αὐτὴν τόσος πολυάριθμος λαός, ἕνεκα τῆς θαυματουργοῦ δυνάμεως τῆς Ἁγίας Σοροῦ, ὥστε παρουσιάσθη ἀνάγκη νὰ κτισθῇ ἀργότερα ἡ μεγάλη ἐκκλησία τῶν Βλαχερνῶν.

Ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία τῶν Βλαχερνῶν: Ἀλλὰ τὸ γνωστότερον ἱερὸν τῶν Βλαχερνῶν, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔχομεν εἰς τὸν νοῦν ὁμιλοῦντες περὶ *Βλαχερνῶν*, ἦτο ἡ μεγάλη ἐκκλησία, τὴν ὁποίαν ἀνήγειρεν ὁ *Ἰουστινιανός*. Ὁ ἱστορικὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ *Προκόπιος* περιγράφει, ἀλλὰ διὰ βραχέων, τὴν ἐκκλησίαν: «Ἐπιθαλάσσιος δὲ ὁ νεὼς ἐστιν, ἱερώτατός τε καὶ σεμνὸς ἄγαν. Ἐπιμήκης μέν, κατὰ λόγον δὲ περιβεβλημένος τῷ μήκει εὖρος, τά τε ἄνω καὶ τὰ κάτω ἄλλῳ οὐδενὶ ἀνεχόμενος ὅτι μὴ τμήμασι λίθου Παρίου ἐν κιόνων λόγῳ ἐνταῦθα ἑστῶσι. Καὶ τὰ μὲν ἄλλα τοῦ νεὼ μέρη κατ' εὐθὺ ἑστᾶσιν οἱ κίονες, κατὰ δὲ τὰ μέσα ὑποστέλλονται εἴσω».

Συμφώνως μὲ τὴν βραχυτάτην καὶ ὀλίγον ἀσαφῆ περιγραφὴν ταύτην φαίνεται, ὅτι ὁ ναὸς ἦτο βασιλική, ἀλλ' ὅτι εἰς τὸ μέσον εἶχεν ἑκατέρωθεν εὐρείας κόγχας, ὅπως περίπου οἱ ναοὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἔχουν τοὺς λεγομένους «χορούς», ὅτι ἐν τῷ συνόλῳ ὁ ναὸς εἶχε σχῆμα τρίκογχον καὶ οὕτως ἐλάμβανε τὸ σχῆμα σταυροῦ. Ὀλίγον ἀργότερον ὁ διάδοχος τοῦ Ἰουστινιανοῦ *Ἰουστῖνος ὁ Β'* (565—578), «προσέθηκεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν τὰς δύο ἀψῖδας, τῆς τε ἄρκτου καὶ μεσημβρίας, καὶ ἐποίησε τὴν ἐκκλησίαν κατὰ σταυρίου (*Θεοφάνης*). Ὥστε ὁ μέγας ναὸς τῶν Βλαχερνῶν εἶχε λάβει καθαρὸν σταυροειδὲς σχῆμα ἤδη ἀπὸ τὸν ΣΤ' αἰῶνα, καὶ ἔχομεν ἐνταῦθα μίαν σπουδαιοτάτην μαρτυρίαν διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς Βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Περιγραφαὶ παλαιαὶ διέσωσαν μέχρις ἡμῶν τὴν γνῶσιν τῆς πολυτελοῦς διακοσμήσεως, ἡ ὁποία ἐστόλιζε τὴν μεγάλην ταύτην ἐκκλησίαν. Οἱ κίονες ἦσαν ἀπὸ πράσινον ἴασπιν, τὰ κιονόκρανα ἦσαν πλουσίως γεγλυμμένα καὶ ἐπιχρυσωμένα ἢ ἐπηργυρωμένα, οἱ τοῖχοι εἰς τὸ κάτω μέρος εἶχον πολύχρωμον ἐπένδυσιν, θαυμαστὴ δὲ ἦτο ἡ ψηφιδωτὴ διακόσμησις αὐτοῦ. Τὰ λαμπρότατα ψηφιδωτά, τὰ ὁποῖα ἐκάλυπτον τοὺς τοίχους τῆς ἐκκλησίας, παρίστανον ὅλας τὰς σκηνὰς τοῦ Εὐαγγελικοῦ κύκλου ἀπὸ τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ ἕως τὴν Πεντηκοστήν. Κατὰ δὲ τὴν εἰκονομαχικὴν περίοδον, αἱ ἱεραὶ αὗται εἰκόνες ἀντικατεστάθησαν διὰ ποικιλωτάτης διακοσμήσεως φυτῶν καὶ ζῴων καὶ πτηνῶν. Ὁ ἄμβων ἦτο ἀργυροῦς, καὶ εἰς τὸ βάθος τῆς ἐκκλησίας τὸ εἰκονοστάσιον ἤστραπτε ἀπὸ τὸ κάλλος μὲ τὰς ὡραίας εἰκόνας καὶ τὰ θαυμάσια ἐπιχρυσωμένα γλυπτὰ αὐτοῦ.

Ἡ μεγάλη ἐκκλησία τῶν Βλαχερνῶν εἶχε μεγίστην φήμην ὄχι μόνον εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλον τὸν βυζαντινὸν κόσμον, διότι ἐθεωρεῖτο τόπος κατ' ἐξοχὴν ἱερὸς καὶ θαυματουργός, ἀφοῦ μάλιστα εἰς αὐτὴν ἐφυλάσσετο ἡ πάνσεπτος εἰκὼν τῆς ὑπερμάχου στρατηγοῦ, ἡ ὁποία ἔσωζε τὴν πόλιν καὶ τοὺς κατοίκους. Οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς δὲν παύουν νὰ ἐκφράζουν τὸν ἐνθουσιασμόν των διὰ τὸ κάλλος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, «τὸ ὁποῖον ἀνθαμιλλᾶται μὲ τὸ οὐράνιον κάλλος».

Ἡ μεγαλοπρεπὴς ἐκκλησία ἐκάη τῷ 1069· «τὸ μέγιστον ἱερὸν τῶν Βλαχερνῶν ἕως ἐδάφους ἐπυρπολήθη». Φαίνεται ὅμως, ὅτι ἀμέσως ἀνεκτίσθη ἐπίσης μεγαλοπρεπής, διότι τὸ προσκύνημα εἰς αὐτὴν ἐξηκολούθησε καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα. Σήμερον δὲν σῴζεται κανὲν λείψανον τοῦ περικαλλοῦς ναοῦ, ὁ ὁποῖος μετὰ τῶν δύο ἄλλων ἱερῶν τῶν Βλαχερνῶν εὑρίσκετο εἰς τὸ κάτω μέρος τῶν Βλαχερνῶν πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ Κερατίου κόλπου. Κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (15 Αὐγούστου), ὁ αὐτοκράτωρ, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὴν συνοδείαν του, ἐπήγαινεν εἰς τὰς Βλαχέρνας διὰ πλοιαρίου καὶ ἀπεβιβάζετο εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον, εἰς μίαν πύλην τοῦ παραθαλασσίου τείχους, ἐκεῖθεν δὲ διηυθύνετο εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν τῶν Βλαχερνῶν, ἐπεσκέπτετο δὲ τότε συγχρόνως καὶ τὰ ἄλλα δύο ἱερά, ἤτοι τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Σοροῦ καὶ τὸ Ἁγίασμα, διότι, ὡς ἐλέχθη, καὶ τὰ τρία ταῦτα ἱερὰ συνεκοινώνουν πρὸς ἄλληλα.

Τὰ παλάτια τῶν Βλαχερνῶν. Ἐπίσης περίφημα ἦσαν καὶ τὰ παλάτια τῶν Βλαχερνῶν, τὰ ὁποῖα ἔγιναν τὸ κέντρον μεγάλων παγκοσμίων γεγονότων κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ μέγα Βυζαντινὸν Παλάτιον, τὸ κέντρον τοῦ ὅλου βυζαντινοῦ βίου, εὑρίσκετο εἰς τὴν γωνιώδη προέκτασιν πρὸς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν τῆς μικρᾶς τριγωνικῆς χερσονήσου, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἦτο ἐκτισμένη ἡ Κωνσταντινούπολις. Εἰς τὸν ἀπέραντον περίβολον τοῦ Μεγάλου Παλατίου περιελαμβάνετο ἡ Ἁγία Σοφία, ὁ Ἱππόδρομος καὶ ὅλα τὰ ἄλλα μεγάλα δημόσια οἰκοδομήματα τῆς βασιλευούσης. Ἀλλ' οἱ αὐτοκράτορες, ἤδη ἀπὸ τὸν ΣΤ' αἰῶνα, εἶχον κτίσει ἐνδιαιτήματα καὶ εἰς τὰς Βλαχέρνας. Τὸ ἀρχαιότερον γνωστὸν αὐτοκρατορικὸν ἐνδιαίτημα ἦτο τὸ *τρικλίνιον* τοῦ αὐτοκράτορος *Ἀναστασίου* (491—518). Εἰς τὸ νότιον μέρος τῶν Βλαχερνῶν σῴζονται πολύτιμα ἐρείπια Βυζαντινοῦ Παλατίου, τὰ ὁποῖα λέγονται «Παλάτιον τοῦ Κωνσταντίνου», καὶ θεωροῦνται ὡς τὰ λείψανα παλατίου τοῦ *Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου*. Φαίνεται ὅτι ἦσαν παράρτημα τοῦ Παλατίου τῶν Βλαχερνῶν. Ἡ τοιχοδομία καὶ τὸ σχέδιον τῶν σῳζομένων μεγαλοπρεπῶν ἐρειπίων δεικνύει, ὅτι ἡ πτέρυξ αὕτη προσετέθη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Παλαιολόγων. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι τὰ παλάτια τῶν Βλαχερνῶν ἐκτίσθησαν ὑπὸ τῶν Κομνηνῶν, καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτῶν καὶ κατόπιν ἕως τὴν ὁριστικὴν καταστροφὴν τῆς αὐτοκρατορίας ἔγιναν τὸ μέγα κέντρον τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ βίου, ὅπως ἄλλοτε ἦτο τὸ μέγα παλάτιον παρὰ τὸν Βόσπορον.

Φαίνεται ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἓν μόνον παλάτιον εἰς τὰς Βλαχέρνας ἀλλὰ πολλά, ἦτο ἄλλως τε τοῦτο σύμφωνον πρὸς τὴν παλαιοτάτην συνήθειαν τῶν Ἑλλήνων βασιλέων τῆς Ἀνατολῆς καὶ εἰς τὰ Ἑλληνιστικὰ βασίλεια καὶ εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Τὸ πρῶτον μεγαλοπρεπὲς παλάτιον ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ *Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ* (1081—1118), ὠνομάζετο δὲ *παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν* καὶ εὑρίσκετο εἰς τὸ δυτικὸν τοῦ ἄνω μέρους τῶν Βλαχερνῶν. Παραπλεύρως δὲ πρὸς τὸ παλάτιον τοῦ πάππου του ὁ *Μανουὴλ Κομνηνὸς* κατεσκεύασε μεγίστην αἴθουσαν ὑποδοχῆς, τὴν ὁποίαν διεκόσμησε μὲ μεγαλοπρεπῆ ψηφιδωτὰ παριστάνοντα τὰ ἴδια ἑαυτοῦ κατορθώματα. «Οἱ ἀνδρῶνες», λέγει ὁ *Νικήτας ὁ Χωνιάτης*, τοὺς ὁποίους ἐκ φιλοκαλίας ἀνήγειρεν ὁ βασιλεύς, «ψηφίδων χρυσῶν ἐπιθέσεσι διαυγάζοντες, τυποῦσιν ἄνθεσι βαφῆς πολυχρόου καὶ τέχνῃ χειρῶν θαυμασίᾳ ὅσα οὗτος κατὰ βαρβάρων ἠνδρίσατο».

Ἀκόμη δὲ πολυτελέστερα καὶ μεγαλύτερα ἦσαν τὰ ἀνάκτορα, τὰ ὁποῖα ἔκτισεν ὁ Μανουὴλ ὁ Κομνηνὸς (1143—1180), καὶ εἶναι πολυάριθμοι αἱ περιγραφαὶ τῶν ξένων ἐκ τῆς Δύσεως περιηγητῶν, οἱ ὁποῖοι ὁμιλοῦν μὲ ἐνθουσιασμὸν περὶ τοῦ κάλλους καὶ τῆς μεγαλοπρεπείας αὐτῶν. «Ὑπάρχουσιν εἰς τὸ παλάτιον τοῦτο», λέγει ὁ Ἰουδαῖος περιηγητὴς τοῦ ΙΒ' αἰῶνος *Βενιαμὶν* ὁ ἐκ *Τουδέλας* «πολλὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ ἦσαν πιστευτά, ἂν ἤθελέ τις νὰ τὰ διηγηθῇ. Εἰς τὸ παλάτιον τοῦτο στέλλονται καθ' ἕκαστον ἔτος οἱ φόροι εἰς χρυσὸν καὶ εἰς πολύτιμα ὑφάσματα, οἱ ὁποῖοι γεμίζουν τοὺς πύργους του. Ὡς πρὸς δὲ τὸ κάλλος, τὸν πλοῦτον καὶ τὴν κατασκευήν, τὸ παλάτιον τοῦτο ὑπερβαίνει ὅλα τὰ ἄλλα παλάτια τῆς οἰκουμένης».

Τὸ παλάτιον τοῦ Κομνηνοῦ ἔκειτο εἰς τὸ κάτω μέρος τῶν Βλαχερνῶν, ἕνεκα δὲ τοῦ ὕψους αὐτοῦ ἐκαλεῖτο «ὑπερύψηλον». Οἱ Τοῦρκοι τὸ ὠνόμαζον *Ἀϊβὰν-Σεράϊ* (Ὑψηλὸν παλάτιον), καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο σῴζεται ἀκόμη καὶ σήμερον ὡς μακρινὴ ἀνάμνησις τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐκείνου παλατίου, ἐπεκτείνεται δὲ καὶ εἰς ὅλην τὴν συνοικίαν τῶν Βλαχερνῶν.

Τῶν μεγαλοπρεπῶν παλατίων, τὰ ὁποῖα ἔκτισαν οἱ Κομνηνοὶ εἰς τὰς Βλαχέρνας, δὲν σῴζονται σήμερον λείψανα, εἶναι δὲ δύσκολον νὰ καθορισθῇ ἀκριβῶς ἡ θέσις αὐτῶν. Ἐσώθη μόνον τὸ λεγόμενον «Παλάτιον τοῦ Κωνσταντίνου», τὸ γνωστὸν μὲ τὸ

Digitized by Google

ὄνομα *Τεκφοὺρ - Σεράϊ*, τὸ ὁποῖον, ὡς φαίνεται, ἦτο παράρτημα τῶν παλατίων. Ἐπίσης ἐσώθη ὁ πύργος τὸν ὁποῖον ἔκτισεν ὁ αὐτοκράτωρ *Ἰσαάκιος Β' ὁ Ἄγγελος* «ὡς ἔρυμα καὶ ὑπέρεισμα τῶν ἀνακτόρων» (*Νικήτας Χωνιάτης*), καὶ ὁ ὁποῖος σήμερον σῴζεται εἰς ἀρκετὰ καλὴν κατάστασιν. Πλησίον σῴζεται ἡ πρόσοψις ἄλλου πύργου, ὁ ὁποῖος εἶναι γνωστὸς εἰς τὰ Βυζαντινὰ Χρονικὰ μὲ τὴν ὀνομασίαν «ἡ τοῦ Ἀνεμᾶ εἱρκτή». Ὁ *Ἀνεμᾶς* οὗτος ἦτο ἀπόγονος τοῦ ἐμίρου τῆς Κρήτης, καὶ συνομόσας κατὰ τοῦ *Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ* ἐκλείσθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν πύργον, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκε τὸ ὄνομά του. Ὀλίγιστα λοιπὸν εἶναι τὰ σῳζόμενα ἴχνη τῆς μεγαλοπρεπείας καὶ τῆς φήμης τῶν ἱερῶν καὶ τῶν παλατίων τῶν Βλαχερνῶν, ἡ μνήμη ὅμως αὐτῶν, τῆς ἱερότητος καὶ τοῦ κάλλους τῶν κτισμάτων καὶ τοῦ χώρου, μένει ἀκόμη ζωντανὴ εἰς τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὸ Βυζάντιον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ὁ *Δουκάγγιος*, οἱ ἡμέτεροι: *Σκαρλᾶτος Βυζάντιος* καὶ *Πασπάτης*, ὁ *Van Millinger*, ὁ *Mordtmann*, καὶ ἄλλοι ὁμιλοῦν περὶ τῶν Βλαχερνῶν καὶ τῶν ἐν αὐταῖς κτισμάτων.—Νεωτάτη ἐργασία εἶναι τοῦ *Ebersolt* «Sanctuaires de Byzance» (1921), ἐπίσης *τοῦ αὐτοῦ*, «Constantinople byzantine» (1919). — Ἔχομεν δὲ ἀκόμη νεωτέραν τελείαν ἑλληνικὴν ἐργασίαν τοῦ *Παπαδοπούλου Ἰ.* «Les palais et les églises des Blachernes» (1928). ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

—**Βλαχερνῶν *μονή*.** Μονὴ ἐν Ἠλείᾳ, ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχουσα τῆς *Γλαρέντζας*. Ἡ ἱστορία αὐτῆς δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη. Κατά τινα παράδοσιν, φερομένην ἐν παλαιῷ χειρογράφῳ τῆς μονῆς, ἐκτίσθη ὑπό τινος τῶν *Βιλλαρδουίνων*. Τὸ ἀληθὲς ὅμως εἶναι, ὅτι ἡ μονὴ εἶναι παλαιοτέρα ἴσως τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, καθὼς ἡ τοιχοδομία τοῦ ναοῦ μαρτυρεῖ. Βραδύτερον κατελήφθη ὑπὸ τῶν Φράγκων, οἱ ὁποῖοι ἐπέφερον εἰς αὐτὴν διαφόρους τροποποιήσεις. Μετὰ τὴν φυγὴν ταύτην πάλιν κατελήφθη ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων. Ἀλλ' οἱ Φράγκοι ἀφῆκαν αὐτόθι λείψανα τεχνικά, ἐξ οὗ καὶ ἡ παράδοσις, ὅτι ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Φράγκων. Ὁ ναὸς ἐκτισμένος μὲ ἰσοδομίαν κοσμουμένην δι' ὀπτῶν πλίνθων ἔχει μῆκος 18.50 μέτρων (ἐξ ὧν 3.05 καταλαμβάνει ὁ νάρθηξ) καὶ πλάτος 10.50, καὶ φέρει ἔξωθεν κεραμευτικὰς διακοσμήσεις καὶ ἐντετοιχισμένα παλαιὰ μάρμαρα. Τὰ παράθυρα εἶναι τοξοειδῆ καὶ διακόσμητα. Ὁ ναὸς στεγάζεται διὰ κεντρικοῦ θόλου καὶ δύο ἄλλων ἀβαθῶν κατὰ μῆκος, στηρίζεται ἐπὶ μονολίθων κιόνων καὶ φέρει καὶ φραγκικὰς προσθήκας γοτθικοῦ ῥυθμοῦ μετὰ τόξων καὶ παραθολίων. Ἐσωτερικῶς ὁ ναὸς ἦτο κεκοσμημένος διὰ καλλίστων τοιχογραφιῶν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, αἱ ὁποῖαι ἐχρίσθησαν καὶ ἐξηφανίσθησαν τὸν παρελθόντα αἰῶνα. Λείψανά τινα κατὰ τὸ ἄνω μέρος τοῦ ναοῦ μαρτυροῦν τὸν ῥυθμὸν καὶ τὴν ἀξίαν τῶν τοιχογραφιῶν αὐτῶν. Ἐν τῷ προνάῳ τῆς μονῆς σήμερον σῴζεται καὶ κενοτάφιον φερόμενον ὡς τὸ τοῦ ἱδρυτοῦ, ἐνῷ πράγματι εἶναι Φράγκου τινός, πιθανῶς τοῦ ἀνακαινίσαντος καὶ ποιήσαντος τὰς προσθήκας ἐν τῇ μονῇ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ὀρλάνδου Α.* ἐν «Ἀρχ. Ἐφημερίδι» (1923). —*Παπανδρέου*, «Ἱστορία τῆς Ἠλείας» (1924).

Ν. Δ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Βλαχερνίτης, *Ἰωάννης*. Μητροπολίτης Ἀθηνῶν κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ι' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΑ' αἰῶνος. Μετέσχε τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ 1009 συγκροτηθείσης συνόδου πρὸς διαγραφὴν τοῦ πάπα *Σεργίου Δ'*. Ὁ *Βλαχερνίτης* ἀπέθανε τῷ 1016, καθὼς μαρτυρεῖ σχετικὸν ἐπιγραφικὸν χάραγμα ἐπὶ τοῦ γ' κιόνος τοῦ δυτικοῦ περιστυλίου τοῦ Παρθενῶνος. —Ω.

Βλαχερνίτισσα. Κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδόθη εἰς τὴν «Παναγίαν τῶν Βλαχερνῶν», τὸ περίφημον ἱερὸν τῆς Θεοτόκου ἐν *Βλαχέρναις* καὶ τὴν ἁγίαν εἰκόνα αὐτῆς. Τὸ ὄνομα σῴζεται εἰς νόμισμα τοῦ *Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου* (τὸν ΙΑ' αἰῶνα), εἰς ἔγγραφον τοῦ 1401 καὶ εἰς παλαιὰς εἰκόνας. Σύνηθες δέ, ὡς φαίνεται, ἦτο καὶ τὸ ὄνομα *Βλαχερνίτης*, ὡς ἐκαλοῦντο δύο ἐκ τῶν ἑπτὰ ζωγράφων, οἱ ὁποῖοι ἱστόρησαν τὸ περίφημον μηνολόγιον τοῦ *Βασιλείου Β'* (κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ι' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΑ' αἰῶνος). (Πρβλ. *Diehl*, Manuel d' art byz. β' ἔκδ. σ. 632.) Ὡς πρὸς τὴν ἁγίαν εἰκόνα καὶ τὴν ἐκκλησίαν τῆς *Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν*, βλ. λ. **Βλαχέρναι**). ΑΔ. ΑΔ.

Βλαχερωνίτισσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας *Κυδωνίας* τοῦ νομοῦ Χανίων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 184. Ἡ ὀνομασία προέρχεται ἐκ ναοῦ τῆς Θεοτόκου, ὅστις θὰ ὠνομάσθη κατὰ συσχέτισιν πρὸς τὰς Βλαχέρνας Κωνσταντινουπόλεως. Ε. Γ.

Βλαχία (Valachie καὶ Walachei) *[Γεωγρ.]*. Οὕτω καλεῖται ἓν μέγα μέρος τοῦ βασιλείου τῆς Ρουμανίας (βλ. λ.), τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦ 1859 ἀπετέλει ἡγεμονίαν ὑποτελῆ εἰς τὴν Τουρκίαν, κατόπιν συνεδέθη πρὸς τὴν ἡγεμονίαν τῆς *Μολδαυίας* καὶ τῷ 1879 ἀπετέλεσε μετ' αὐτῆς τὸ κράτος τῆς *Ρουμανίας*. Σήμερον ἡ Βλαχία διαιρεῖται εἰς δύο μεγάλας περιφερείας, εἰς τὴν ***Μεγάλην Βλαχίαν*** (*Μουντένια*), τῆς ὁποίας πρωτεύουσα εἶναι τὸ *Βουκουρέστιον*, καὶ εἰς τὴν *Μικρὰν Βλαχίαν* (*Ὀλτένια*), τῆς ὁποίας πρωτεύουσα εἶναι ἡ *Κραϊόβα*. Ἡ Μεγάλη Βλαχία χωρίζεται ἀπὸ τὴν Μικρὰν διὰ τοῦ ποταμοῦ *Ἀλούτα*, ὁ ὁποῖος διασχίζει τὰς Τρανσυλβανικὰς Ἄλπεις καὶ κατέρχεται πρὸς τὸν Δούναβιν, οὗτινος εἶναι παραπόταμος. Ἡ Μεγάλη Βλαχία ἔχει ἔκτασιν 52.505 τετραγ. χιλ. καὶ 3.690.000 κατοίκους, ἡ δὲ Μικρὰ Βλαχία ἔχει ἔκτασιν 24.078 τετρ. χιλ. καὶ 1.536.000 κατοίκους. Ἡ πρώτη ὑποδιαιρεῖται εἰς δώδεκα νομούς, ἡ δὲ δευτέρα εἰς πέντε. Μ. Δ. Β.

—*[Στρατ. ἱστορ.]* Ὑπὸ τὸ ὄνομα «*μάχη τῆς Βλαχίας*» φέρονται ἐν τῇ ἱστορίᾳ αἱ κατὰ τὸν τελευταῖον Παγκόσμιον πόλεμον διεξαχθεῖσαι ἐπιχειρήσεις τὸν Ὀκτώβριον καὶ Νοέμβριον 1916 ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ. Ἅμα ὡς τὴν 15ην Ὀκτωβρίου εἶχον ἀπωθηθῆ νοτίως τῶν Τρανσυλβανικῶν Ἄλπεων πρὸς τὴν ῥουμανικὴν μεθόριον αἱ ῥουμανικαὶ στρατιαί, 1η τοῦ στρατηγοῦ *Ἀβερέσκο* καὶ 2α τοῦ στρατηγοῦ *Κοάντα* (βλ. λ. Τρανσυλβανία), ὁ καταδιώκων τοὺς Ρουμάνους συμμαχικὸς στρατὸς τοῦ στρατηγοῦ *Falkenhayn*, ὁ ἀποτελούμενος ἐκ τῆς 9ης γερμανικῆς στρατιᾶς (16 μεραρχίαι καὶ 6 μεραρχ. ἱππικοῦ), ἐκ τῆς αὐστριακῆς στρατιᾶς τοῦ ἀρχιδουκὸς *Ἰωσήφ* (7 μεραρχ. καὶ 2 μεραρχ. ἱππ.), ἐκ τῆς βουλγαρικῆς στρατιᾶς (5 μεραρχ. καὶ 1 μεραρχ. ἱππ.), καὶ ἐκ τῆς τουρκικῆς στρατιᾶς (3 μεραρχίαι), ἤρχισε προελαύνων πρὸς τὴν Βλαχίαν διὰ τῶν διαφόρων κοιλάδων, τῶν ἀγουσῶν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον, μὲ κύριον ἄξονα κατευθύνσεως διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ *Πράχοβα*, δι' ἧς διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ *Μπρᾶσσο-Πρεντεὰλ-Βουκουρέστιον*. Ἡ συμμαχικὴ αὕτη στρατιὰ ἐπεζήτησε νὰ ἐκβιάσῃ τὰς διαβάσεις τῆς ῥουμανικῆς παραμεθορίου, ἵνα κατόπιν ἐξορμήσῃ πρὸς τὴν πεδιάδα, καί, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς ἐκ *Δοβρουτσᾶς* προελαυνούσης κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον συμμαχικῆς στρατιᾶς τοῦ στρατηγοῦ *Mackensen*, καταλάβῃ τὴν ῥουμανικὴν περιοχὴν τὴν φερομένην ὑπὸ τὸ ὄνομα *Βλαχία*· ἀλλὰ μέχρι τῶν ἀρχῶν Νοεμβρίου οὐδὲν κατώρθωσε, διότι οἱ Ρουμᾶνοι ἀντέταξαν ἀντίστασιν χαρακτηριστικήν, παρ' ὅλην τὴν ἀριθμητικὴν καὶ ποιοτικὴν των μειονεκτικότητα. Ὁ *Φαλκενχάϋν* τότε ἤλλαξε σχέδιον καί, ἀντὶ τῆς ἐπιζητήσεως συγχρόνου ἐκβιάσεως ἁπασῶν τῶν διαβάσεων, ἐσκέφθη νὰ ἐπιτεθῇ διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ ποταμοῦ *Ζιοῦ* (Jiu) πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς *Κραϊόβα*, ὁπότε, ἀφοῦ θὰ ἐπέφερε στρατηγικὴν διάρρηξιν τοῦ ῥουμανικοῦ μετώπου, θὰ ἠδύνατο νὰ ἑλιχθῇ ὑπερκερωτικῶς κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ ῥουμανικοῦ πλευροῦ, περιβάλλων ἀρχικῶς τοὺς Ρουμάνους, ἀπωθῶν δ' εἶτα τούτους πρὸς βορειοανατολάς· τοῦτ' αὐτὸ καὶ ἐπετεύχθη, καθ' ὅσον ἡ δεξιὰ πτέρυξ τῶν συμμάχων (στρατιὰ τοῦ Γερμανοῦ στρατηγοῦ *Kuehne*), ἀφοῦ ἐξεβίασε τὸν αὐχένα τοῦ *Βουλκὰν* τὴν 7ην Νοεμβρίου καὶ συνῆψε μάχην παρὰ τὸ *Τούργου-Ζιοὺ* (15—17 Νοεμβρίου), κατώρθωσε νὰ ἐξελάσῃ πρὸς τὴν πεδιάδα, καὶ τὴν μὲν 21ην νὰ καταλάβῃ τὴν *Κραϊόβα*, τὴν δὲ 23ην νὰ αἰχμαλωτίσῃ ὁλόκληρον τὸ περὶ τὴν *Ὄρσοβα* ῥουμανικὸν σῶμα στρατοῦ.

Τὴν 24ην Νοεμβρίου ἡ στρατιὰ αὕτη προσεπέρασεν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ *Ἀλοῦτα* (Ὄλτου) καὶ τὴν 26ην ἐτέθη διὰ τοῦ ἱππικοῦ της ἐν ἐπαφῇ μετὰ τῆς στρατιᾶς τοῦ *Μάκενσεν*, τῆς ἐκτελεσάσης τὸν γνωστὸν ἐπιτυχέστατον ἑλιγμὸν (περὶ τῶν λεπτομερειῶν τοῦ ὁποίου βλ. λ. **Βουκουρέστιον**), καταλαβοῦσα οὕτω πως τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Βλαχίας, τὴν κατάληψιν τῆς ὁποίας ἐπηκολούθησεν ἡ μάχη τοῦ *Ἄρτζες* (Argès) καὶ ἡ ἅλωσις τοῦ *Βουκουρεστίου*.

Ἅμα ὡς ἡ Ρουμανία ἤρχισεν εὑρισκομένη ἐν κινδύνῳ, ἐδέχθη κατὰ τὸ β' δεκαήμερον τοῦ Ὀκτωβρίου, ἐκ μὲν τῆς Γαλλίας στρατιωτικὴν ὀργανωτικὴν ἀποστολὴν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν *Berthelot*, ἐκ τῆς Ἀγγλίας ὑλικόν, ἐκ δὲ τῆς Ρωσίας ἐνισχύσεις, ἀλλ' ἐπειδὴ πάντα ταῦτα ἐνηργήθησαν πολὺ βραδέως, ἡ κατάληψις τῆς Ρουμανίας ὑπὸ τῶν κεντρικῶν συμμάχων δὲν ἀπεσοβήθη.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— **Βλαχία *Μεγάλη*** ἢ ***Μεγαλοβλαχία*** ἢ ***Βλαχία***. Ἀπεκλήθη οὕτω ἐπί τι χρονικὸν διάστημα μέγα μέρος τῆς *Θεσσαλίας* λόγῳ τῆς ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν ἐγκαταστάσεως ἐν αὐτῇ Βλάχων μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἐθνολογικὴν ἀναστάτωσιν ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων μετακινήσεων τῶν Οὔννων, Γότθων, Βουλγάρων καὶ λοιπῶν λαῶν. —Ω.

Βλαχιά· δημοτ., ἡ Βλαχία (βλ. λ.).

Βλαχιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Πηλίου* τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 257.

Βλαχιανὰ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς ὑπαγόμενος εἰς τὴν κοινότητα *Εὐγενικῆς* (κοιν. *Αὐγενικῆς*) τῆς ἐπαρχίας Μαλεβιζίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης. Ε. Γ.

βλάχικος,—*η*,—*ο*· δημοτ., ὁ τῶν Βλάχων, ὁ ἐκ Βλαχίας· || ὁ ἁρμόζων εἰς *βλάχον*, εἰς ἄξεστον ἄνθρωπον: «βλάχικα φερσίματα».

— **βλάχικα** (τά)· ἡ βλαχικὴ γλῶσσα (βλ. λ. **κουτσοβλαχικὴ *γλῶσσα***): τὰ μιλάει καλὰ τὰ βλάχικα» || ἐνδυμασία βλαχική· || τὸ ἐντόπιον ἑλληνικὸν ἔνδυμα τῶν χωρικῶν γυναικῶν, ἐν Ἀττικῇ ἰδίως καὶ ἐν ἄλλαις ἐπαρχίαις τῆς Ἑλλάδος.

Βλαχίντζα *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς βορείου Μακεδονίας διαχωρίζον τὰ ὕδατα τοῦ *Ἀστίβου* (κοιν. *Μπρεγκλανίτσας*), παραποτάμου τοῦ Ἀξιοῦ καὶ τοῦ Στρυμόνος. Πάλαι ἔφερε τὸ ὄνομα *Ἡσσάϊνον* ἢ *Μεσσάπιον*. Ἐκτείνεται ἐκ Β πρὸς Ν μέχρις ὕψους 1900 μέτρων καὶ διαγράφει τὰ κατὰ τοῦτο σημερινὰ ὅρια τῆς σερβικῆς καὶ βουλγαρικῆς Μακεδονίας. Ι. Σ. Σ.

Βλαχιώτη *[Γεωγρ.]*. Ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος τοῦ τέως δήμου Ἕλους τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἁμαξιτοῦ Μονεμβασίας—Σπάρτης καὶ ἀπέχει ἐξ ἴσου ἀμφοτέρων (47 χιλιόμετρα). Πλησίον τοῦ χωρίου εἶναι ἡ κωμόπολις *Σκάλα*, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπέχει 4 χιλιόμετρα καὶ χωρίζεται διὰ τοῦ παρὰ τὴν Σκάλαν ῥέοντος Εὐρώτα. Ἔχει κατὰ τὸ θέρος 800 (803 κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν) κατοίκους, οἵτινες κατὰ τὸν χειμῶνα αὐξάνουσιν εἰς 1500 διὰ τῶν κατερχομένων εἰς τὸ χωρίον κατοίκων τῶν ὀρεινῶν χωρίων τοῦ τέως δήμου Γλυωπίας τῆς Κυνουρίας. Οἱ κάτοικοί του ἀσχολοῦνται εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν εὐφορωτάτων γαιῶν των, αἵτινες παράγουσι δημητριακοὺς καρπούς, βάμβακα καὶ ὄσπρια. Εἰς τὸ χωρίον λειτουργεῖ καὶ ἓν ἐργοστάσιον ἀλευροποιίας καὶ ἐκκοκίσεως βάμβακος. Τὸ Βλαχιώτη εἶναι καὶ ἕδρα ταχυδρομείου, κινητοῦ εἰρηνοδικείου, ὑπαγομένου εἰς τὸ πρωτοδικεῖον Σπάρτης, καὶ δημοτικοῦ σχολείου, ἔχει δὲ ἱκανήν, ἐν σχέσει μὲ τὸν πληθυσμόν του, βιομηχανικὴν καὶ ἐμπορικὴν κίνησιν.

Τὸ χωρίον ἔχει ὕπαρξιν ἀπὸ 150—200 ἐτῶν, ἐκτίσθη δὲ ὑπὸ τῶν κατοίκων, ἐκλιπόντος ὁμωνύμου χωρίου, τὸ ὁποῖον ἔκειτο βορειότερον εἰς ἀπόστασιν 3 περίπου χιλιομέτρων. Οὐ μακρὰν δὲ τοῦ χώρου ἐπὶ τοῦ ὁποίου κεῖται τὸ Βλαχιώτη καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν θὰ ἔκειτο τὸ ἀρχαῖον Ἕλος, «ἔφαλον πτολίεθρον», ὡς δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ ἐκ τῶν παρὰ Παυσανίᾳ ἀναγραφομένων ἀποστάσεων μεταξὺ Τρινασοῦ καὶ Ἕλους (80 ἀρχαῖα στάδια, 3 δηλαδὴ περίπου ὥρας) καὶ Ἕλους καὶ Ἀκριῶν (30 στάδια), αἵτινες ἔκειντο παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Κοκκινιά, καὶ ἐνίων ἀνευρισκομένων ἐν τοῖς ἀγροῖς τοῦ χωρίου ἀρχαίων στηλῶν. ΚΑΨ.

Βλαχιώτης, *Γιόβας*. Ἀκαρνὰν τὴν καταγωγήν, ἐγκατασταθεὶς κατόπιν εἰς Σῦρον. Εἰς τὴν ἐν Βραχωρίῳ οἰκίαν αὐτοῦ συνελθόντες πολλοὶ συμπολῖταί του τῷ 1821 ἐκήρυξαν τὴν ἐπανάστασιν, καθ' ἣν καὶ αὐτὸς συνέπραξε καὶ στρατιωτικῶς καὶ διὰ γενναίων χρηματικῶν εἰσφορῶν. Ἀναδουλωθείσης τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς ἔχασε τὴν περιουσίαν του καὶ τοὺς συγγενεῖς του. Ἡ ἐπιτροπὴ τὸν ἔταξε μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν. Τὴν πολεμικήν του δρᾶσιν, μετὰ τὸν θάνατόν του, ἐσυνέχισεν ὁ υἱός του *Μιχαήλ*. Τ. Χ. Κ.

Βλαχογιάννη ἢ ***Βλαχογιάννης*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσῶνος τοῦ νομοῦ Λαρίσης ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 781. Κεῖται παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Εὐρώπου (Τιταρησίου) ποταμοῦ. Πλησίον τούτου σῴζονται ἴχνη ἀρχαίας οἰκήσεως, τοποθετουμένης ὑπό τινων ἐνταῦθα τῆς ἀρχαίας *Μαλλοίας*. Δ. Ε. Μ.

Βλαχογιάννης, *Γεώργιος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Λευκάδος, ὁδηγὸς κατὰ τὴν ἑλλ. Ἐπανάστασιν στρατιωτῶν, ὀνομασθεὶς δὲ ὑπολοχαγὸς τῆς φάλαγγος. Τ. Χ. Κ.

— **Βλαχογιάννης,** *Γιάννης*. Σύγχρονος λόγιος καὶ ἱστοριοδίφης. Γεννηθεὶς ἐν Ναυπάκτῳ τῷ 1868, ἐνεγράφη μετὰ τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς του εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου, τὸν ἀπερρόφησεν ὅμως ἐνωρίτατα ἡ πρὸς τὴν ποίησιν καὶ τὴν λογοτεχνίαν κλίσις του. Ἔγραψεν εἰς δημοτικὴν ἔμμετρα καὶ πεζὰ ἔργα, ἐν οἷς: «Ἱστορίες» (1893), «Ὁ γῦρος τῆς ἀνέμης» (1923), «Τοῦ χάρου ὁ χαλασμὸς» (1923), «Λόγοι καὶ ἀντίλογοι» (1925)· ἀπὸ δὲ τοῦ 1900 μέχρι τοῦ 1908 ἐξέδιδε τὸ περιοδικὸν «Προπύλαια». Λίαν σημαντικὴ εἶναι ἡ ἐργασία τοῦ Βλαχογιάννη ὡς ἐρευνητοῦ, συλλέκτου καὶ ἐκδότου παλαιῶν ἐγγράφων σχετιζομένων πρὸς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπὸ τῆς ἁλώσεως καὶ ἐφεξῆς. Τὰς πολυτίμους συλλογάς, ἃς διὰ τῆς ἐρεύνης ταύτης κατήρτισε, δημοσιεύει εἰς τὰ ἐκδιδόμενα παρ' αὐτοῦ «Ἀρχεῖα τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ἱστορίας» (5 τόμοι, 1901—1924), τὴν «Ἱστορικὴν ἀνθολογίαν» (1926) κ. ἄ. Ἀπὸ τοῦ 1914 ὁ Βλαχογιάννης κατέχει τὴν θέσιν διευθυντοῦ τῶν Γενικῶν ἀρχείων τοῦ κράτους. —Β.

Βλαχογιωργάκης. Ἀρματολὸς τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς, μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀραβαντινοῦ εἰς τὴν «Χρονογραφίαν τῆς Ἠπείρου» ὡς ὑποστὰς τὸν τρομερὸν διωγμὸν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ καταφυγὼν τῷ 1799 εἰς τὴν Ἑπτάνησον, μὴ ἀποδοθεὶς δὲ ὑπὸ τῆς Ἰονίου πολιτείας, ὡς πολιτογραφηθεὶς ὑπ' αὐτῆς πρὸς διάσωσιν. Τ. Χ. Κ.

Digitized by Google

βλαχοδήμαρχος (ὁ)· ὁ δήμαρχος χωρίων κατοικουμένων ὑπὸ Βλάχων· || κατ' ἐπέκτασιν, εἰρων., ὁ δήμαρχος μικροῦ δήμου, ἔχοντος ἰδίᾳ ποιμενικὸν πληθυσμόν.

Βλαχοζάγορα (τά). Οὕτως ἀποκαλοῦνται τὰ βλαχόφωνα χωρία τοῦ Ζαγορίου τῆς Ἠπείρου, τὰ κείμενα ΒΑ τῶν Ἰωαννίνων. Εἶναι δὲ ταῦτα: *Γρεβενήτι*, *Βρυσοχῶρι* (τέως *Λεσινίτσα*), *Φλαμπουράρι* ἐξελληνισθὲν σχεδόν, *Ἐλατοχῶρι*, (τ. *Τσερνέσι*), *Λάϊστα*, *Παλαιοχῶρι Λαΐστης*, *Ἡλιοχῶρι* (τ. *Δοβρίνοβο*) καὶ *Τρίστενον* (τ. *Δρεστενίκον*), ὅπερ ἔχει ἐξελληνισθῆ τελείως. Τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν χωρίων τούτων εἶναι τὰ αὐτὰ μὲ τὰ τῶν λοιπῶν χωρίων τοῦ Ζαγορίου.

Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

Βλαχοθανάσης, *Μῆτρος*. Διάσημος ἁρματολός, ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ αἰῶνος, καταγόμενος ἐκ Βουνιχώρας τῆς Παρνασσίδος. Ὁ Ἀνδρῖτσος, πατὴρ τοῦ Ὀδυσσέως, ὑπηρέτησε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ σταδίου του ὡς πρωτοπαλλήκαρον εἰς τὸ σῶμα τοῦ Βλαχοθανάση. Κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ Καρκαβίτσα (Ἑστίας τόμ. 26ος σελ. 628) οἱ δύο οὗτοι ἐτρομοκράτουν τοὺς Ἀλβανοὺς δερβεναγάδες τῆς Στερεᾶς, ἀποσυρομένους ὅταν ἐκεῖνοι ἐνεφανίζοντο εἰς τὰ χωρία. Ἐνῷ δὲ τὸ παράστημα τοῦ Ἀνδρίτσου τὸ διασώζει ἡ παράδοσις ἄγριον καὶ τοῦ Ἠλ. Βιδαβιώτη μεγαλοπρεπές, ἐξαίρεται τοῦ Βλαχοθανάση ἡ ἀνδρικὴ καλλονή, ἡ ἐντελὴς κανονικότης ὅλων τῶν μελῶν, οἱ γλαυκοὶ καὶ πλήρεις μυστηρίου ὀφθαλμοί, τὸ εὐρύ, ἡλιοκαὲς μέτωπον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἄφθονον ξανθὴν κόμην, μόλις λευκάζουσαν ἐκ τῆς ἡλικίας. Ὅταν ποτὲ συνηντήθη μὲ τὸν δερβέναγαν τοῦ Μαλανδρίνου, ὁ Γετὶμ ἀγᾶς θαυμάζων ἤρξατο νὰ τοῦ θωπεύη τὸν ὦμον, ἐνῷ δὲ ἐκεῖνος ἐξιφούλκησε φοβηθεὶς ἐπιβουλήν, ὁ Γετὶμ ἀνέκραξε: «Ἐγὼ ζηλεύω τὸν καπετάνιο!» καὶ ἐνθουσιώδης διὰ τὴν ἀνηκουστον λεβεντιάν, προσέθηκε: «Ἂν εἶχα τὴν μάνα μου θὰ σ' τὴν ἔδινα νὰ μοῦ κάμῃς ἕνα τέτοιον ἀδελφό». Ὁ Βλαχοθανάσης ὑμνεῖται εἰς πολλὰ δημοτικὰ τραγούδια. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὀρλὼφ μετέσχεν ἐνθουσιωδῶς, ἐξεγείρας τὴν Παρνασσίδα. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην παρὰ τὴν μονὴν τῶν Καρδουσίων καὶ διηύθυνε τὴν πλησίον τῶν Πεντεορίων νικηφόρον μάχην ὡς γεροντότερος καὶ ἐμπειρότερος τῶν ἐκεῖ τοποθεσιῶν. Ὅταν ὁ Βλαχοθανάσης ἐγήρασε, τόσον εἶχεν ἐκταθῆ ἡ φήμη καὶ ἡ ἰσχὺς τοῦ Ἀνδρίτσου εἰς ὅλην τὴν Στερεάν, ὥστε προθύμως ἐτάχθη ὑπ' αὐτὸν ὡς ἁπλοῦς ὁπαδός. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Ἀνδρῖτσος ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Μουχτὰρ πασᾶ, διοικητοῦ τῆς Ναυπάκτου, ἔξωθεν δὲ αὐτῆς γενομένης περιφήμου μάχης ἐφονεύθη ὁ ἀνδρεῖος πολεμῶν Βλαχοθανάσης, ἡ δὲ κεφαλή του ἐκομίσθη εἰς Ἄμφισσαν καὶ διεπομπεύθη ἐμπαικτικώτατα. Εἰς τὴν «Συλλογὴν» Ἰατρίδου (σελ. 22—23) φαίνεται προδοθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἐλασσῶνος κουμπάρου του Ἀλεξανδρῆ, καίτοι τὸν εἶχε πολλάκις εὐεργετήσει. Ἴσως πρόκειται περὶ ὁμωνύμου ἁρματολοῦ.

Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Βλαχοθόδωρος. Ἁρματολὸς ἐκ Βλαχολιβάδου τῆς Ἐλασσῶνος, ἀντίζηλος τοῦ Νικοτσάρα. Ὅταν ὁ δεύτερος ἐξεστράτευσε πρὸς βοήθειαν τῆς Σερβίας τῷ 1807 καὶ διασχίσας τὴν Μακεδονίαν ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς Σποράδας νήσους, ὁ Ἀλῆ πασᾶς τὸν εἶχεν ἤδη ἀντικαταστήσει εἰς τὸ ἁρματολίκι διὰ τοῦ Βλαχοθόδωρου, ὅστις διεδραμάτισε πρόσωπον φιλοτούρκου ὑποτελοῦς. Τὸν Βλαχοθόδωρον βαρύνει ἡ κατηγορία, ὅτι τὸ ἔτος 1808 ἐπρόδωσε μετὰ τοῦ Ντεληγιάννη τοῦ Μετσόβου τὸ μέγα σχέδιον τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Βλαχάβα εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν, συντελέσας εἰς τὴν πρόωρον ἔγερσιν καὶ καταστολὴν αὐτῆς.

Τ.Χ.Κ.

Βλάχοι (οἱ). Οἱ κάτοικοι τῆς παραδουναβείου ἐπαρχίας τοῦ Ρουμανικοῦ βασιλείου (βλ. **Δακία**, **Ρουμανία**). Ὑπὸ τὸ ὄνομα ὅμως τοῦτο νοεῖται ποιμενικὸς λαός, ἡμινομὰς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, πιθανῶς λατινογενής, σχεδὸν λατινόγλωσσος, ὀρθόδοξος τὸ θρήσκευμα, ἰδιότυπος τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, καὶ κατεσπαρμένος ὑπὸ ποικίλα ὀνόματα, φυλετικὰς ὑποδιαιρέσεις καὶ συνθήκας διαβιώσεως, ἀπὸ τῶν Καρπαθίων μέχρι τῆς Πελοποννήσου. Διὰ τῆς αὐτῆς ἐπίσης λέξεως «*βλάχος*» καὶ τῶν παραγώγων: *μπαστουνόβλαχος*, *σκαλτζόβλαχος*, *μπουρτζόβλαχος*, *παλιόβλαχος* κ. ἄ., χαρακτηρίζεται ἐν Ἑλλάδι ὁ ἀγροῖκος ἄνθρωπος ἢ ὁ κατ' ἐπάγγελμα ποιμήν, ἢ καὶ (ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἐπιχωρίους) ὁ μὴ ἐντόπιος καὶ μάλιστα ὁ ἐκ μακρινῶν τόπων καταγόμενος.

Ἄγνωστος εἶναι ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως, ἀπαράδεκτος δὲ μᾶλλον ἡ γνώμη, ὅτι εἶναι σλαβικὴ (**Wlach, Volock**) καὶ μάλιστα ὅτι προέκυψεν ἀπὸ τὸ ἐθνικὸν ὄνομα τῶν καὶ ἄλλως Ἀρρωμάνων (βλ. λ.) καλουμένων Βλάχων τῆς Ρουμανίας, καθ' ὅσον δὲν εἶναι λατινογενής, ὡς ἡ λέξις *Ἀρρωμὰν* ἢ *Ἀρρωμούν*, ἀποτελοῦσα παραφθορὰν τοῦ «*Ρωμαίου*». Πιθανωτέρα πως φαίνεται ἡ παραγωγὴ τῆς λέξεως «*βλάχος*» ἀπὸ αὐτὴν ἐκείνην τὴν ῥίζαν, ἐξ ἧς καὶ τὸ ἑλληνικὸν *βλήχημα* (καὶ κατ' ἀκολουθίαν *βλάχημα*), τὸ *βελάζω* κ. ἄ., σχετικὰ πάντα μὲ τὴν ζωὴν τῶν ποιμνίων ἢ τοὺς τύπους ποικίλων ἀρχαίων καὶ νεωτέρων γλωσσῶν, τοὺς σημαίνοντας τὸν ἀγροῖκον, τὸν ἐκτὸς τῶν τειχῶν διαβιοῦντα, τὸν κοινωνικῶς κατώτερον, καὶ τὸν μακρόθεν καταγόμενον, ὡς εἶναι ἡ πραγματικὴ σημασία τῶν λέξεων *Βαλλάκος*, *Βέλγος*, *Βέσσος*, *Κατσίβελος*, *Οὐόλσος*, *Πελασγός*, *Πολλάκος*, *Σφέτσος*, *Φελλάχος*, *Φλεγύας* κ. ἄ. Ἐκ τούτων πιθανὸν εἶναι ἡ λέξις «*βλάχος*» ἀρχικῶς μὲν νὰ ἐσήμαινε κατάστασιν, εἴτε κοινωνικήν, εἴτε βιωτικήν, κατόπιν δέ, καὶ μόνον εἰς ὡρισμένον τμῆμα, ἀπὸ καταστάσεως μετέπεσεν εἰς ἐθνικὴν ὀνομασίαν, ὡς παρατηροῦμεν εἰς τὰ τυπικὰ παραδείγματα: *Οὐκρανία*, *Μπολσεβῖκος*, *Φράγκος* κ. ἄ.

Φυσικῶς γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Πότε οἱ *Βλάχοι*, οἱ ἄλλωστε ἀναφερόμενοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Μέσων χρόνων, συνεκρότησαν ἔθνος καὶ κράτος ἴδιον· ἂν τὸ ἔθνος τοῦτο προϋπῆρχε τῆς ἐπωνυμίας, ἢ τὴν ἀνέλαβεν ὡς ἐθνικὸν γνώρισμα πρὸς διαστολὴν ἀπὸ ἄλλων, καί, τέλος, ἂν οἱ κατ' ἐξοχὴν γεωργοὶ τὸ ἐπάγγελμα Βλάχοι τῆς Ρουμανίας, οἱ μονίμως διαβιοῦντες εἰς τὰς πατρογονικὰς των ἑστίας, εἶναι οἱ αὐτοὶ ἐθνολογικῶς μὲ τοὺς ἡμινομάδας ἢ σκηνίτας καὶ ὀρεσιβίους Βλάχους, ὧν τὸ ἐπάγγελμα, ἀποκλειστικῶς ποιμενικόν, ἀντίκειται πρὸς τὴν καθεστηκυῖαν ζωὴν τῶν γεωργικῶν Βλάχων τῆς Ρουμανίας.

Τὸ γεγονὸς ὅτι τὴν ἰδίαν περίπου ἐποχήν, ἤτοι περὶ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, ταυτοχρόνως ἀναφέρονται εἰς δύο διαφόρους συγγραφεῖς αἱ λέξεις *Βλάχος* μὲ διαφόρους σημασίας, σημαίνει ὅτι αἱ λέξεις προϋπῆρχον, προφορικῶς μεταδιδόμεναι ἕως τότε, χωρὶς νὰ ἔχῃ γίνει ἀκόμη ἔγγραφος χρῆσις αὐτῶν. Τότε ὅμως ἀρχίζουν τὰ λεγόμενα *νεοελληνικὰ* νὰ γράφωνται καὶ συνεπῶς νὰ ἀπαθανατίζωνται τύποι καὶ λέξεις τῆς κοινῆς ὁμιλουμένης. Ὁ *Κεκαυμένος* π. χ. εἰς τὸ «Στρατηγικὸν» του ἀναφέρει τοὺς Βλάχους ὡς γένος ἄπιστον, δόλιον, ἀπειθάρχητον, ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει συγκροτοῦν ἰδίαν φυλήν, ἴδιον ἔθνος.

Ἀντιθέτως ὁ *Πτωχοπρόδρομος* χρησιμοποιεῖ τὴν λέξιν μὲ καταφανῶς κοινωνικὴν καὶ μάλιστα βιωτικὴν σημασίαν, ὅταν λέγῃ:

Κάππα μου, ὅταν σ' ἔθεκεν ἡ βλάχα νὰ σὲ 'φάνη . . .

ἡ *βλάχα*, δηλαδὴ ἡ ποιμενίς, ἡ σύντροφος τοῦ ἔχοντος ἀνάγκην «κάππας» ὀρεσιβίου ποιμένος.

Δοθέντος δὲ ὅτι προϋπῆρχον ὡς «*γένος*» ἀσχέτως τῆς κοινωνικῆς τῶν *Βλάχων* ἀρχαιότητος, οἱ Βλάχοι τῆς Ρουμανίας, λατινόγλωσσοι, καὶ οἱ Βλάχοι τῆς Πίνδου καὶ τῶν ἄλλων ὀρέων ἔχουσιν ἆράγε κοινήν τινα καταγωγήν; Καὶ ἐπὶ τούτοις, ἡ κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐπωνυμία τῆς *Μεγαλοβλαχίας*, ἡ ἀποδιδομένη εἰς τὴν Θεσσαλίαν, σχετίζεται μὲ τὴν παραδουνάβιον Βλαχίαν; Ἡ ἀπάντησις εἶναι ἀρνητική. Οἱ Βλάχοι τῆς Ρουμανίας καὶ τῆς Πίνδου εἶναι σχεδὸν λατινόγλωσσοι, διότι ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν αὐτὴν κοινωνικὴν κατάστασιν: Εἶναι ἀπόγονοι τῶν εἰς τὰ ὄρη ἀποσυρθέντων εὐγενῶν τῆς χώρας, ὅταν κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ Χριστὸν αἰῶνας αἱ βαρβαρικαὶ ὀρδαὶ ἠνάγκασαν τοὺς ἐλευθέρους ἄνδρας ν' ἀποσυρθοῦν εἰς τ' ἀπρόσιτα μέρη πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἐξανδραποδισμοῦ. Ἐκεῖ συνανεμείγησαν πρὸς τοὺς παλαιόθεν διαβιοῦντας ὀρεσιβίους ποιμενικοὺς ἀλλ' ἰθαγενεῖς καὶ οὐχὶ ἐπήλυδας λαούς, τοὺς λαλοῦντας εἰσέτι τὴν ἄξεστον αἰολικήν, τὴν μεταξὺ τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς μεσάζουσαν γλῶσσαν, τῆς ὁποίας ἀπόρροια εἶναι ἀφ' ἑνὸς ἡ ἀλβανικὴ καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ρουμανική. Τοῦ τμήματος δὲ τούτου τῶν Βλάχων, τοῦ ἄγνωστον ἀκριβῶς πότε, ἀλλὰ πάντως πρὸ τοῦ Η' αἰῶνος συγκροτηθέντος εἰς *γένος*, μέγα μέρος, μετὰ τὴν μόνιμον ἐγκατάστασιν τῶν *Κουμάνων*, τῶν *Οὔγγρων*, τῶν *Πατζινάκων*, τῶν *Ρώσων* καὶ τῶν *Βουλγάρων*, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξετάθη εἰς τὴν τότε ἐπονομασθεῖσαν Μαύρην Βλαχίαν, ἤτοι τὴν ἐντεῦθεν τοῦ Δουνάβεως σημερινὴν Βουλγαρίαν, καὶ εἰς τὴν Λευκὴν Βλαχίαν, ἤτοι τὴν ἐκεῖθεν τοῦ Δουνάβεως σημερινὴν Βλαχίαν. Ἕτερον τμῆμα, προφανῶς ἀδελφόν, ἀλλ' ὑπεῖκον εἰς ἄλλην ἐθνικὴν κίνησιν, καὶ πιθανώτατα εἰς διάφορα ἐλατήρια, ἡπλώθη ἐκ τῶν κλιτύων τῆς ὀρεινῆς Πίνδου εἰς τὴν πεδινὴν Θεσσαλίαν. Αὕτη δὲ ἡ ἐπαρχία ἐπωνομάσθη Μεγαλοβλαχία, ἐν παραβολῇ πρὸς τὴν τῆς Πίνδου Μικροβλαχίαν, οὕτως εἰπεῖν, λέξιν σῳζομένην εἰς τὸν τουρανικὸν τύπον *Κουτσοβαλάχ*, ἐξ οὗ καὶ οἱ *Κουτσόβλαχοι*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Weigand G.* Die Sprache der Olympo-Walachen (1888). - *Τοῦ αὐτοῦ*, Die Aromunen (1888—1894).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Ethnographie von Makedonien — *Νικολαΐδου Κ.*, Λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς (1909) κλπ.

Γ. Δ. ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ

—[ΙΣΤΟΡ.] Ἡ ἀρχαιοτέρα πηγὴ εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρονται οἱ *Βλάχοι* εἶναι τὸ «Στρατηγικὸν» τοῦ *Κεκαυμένου*. Ἐκεῖ οἱ Βλάχοι περιγράφονται ὡς γένος «ἄπιστόν τε παντελῶς καὶ διεστραμμένον, μήτε εἰς θεὸν ἔχον πίστιν ὀρθήν, μήτε εἰς βασιλέα, μήτε εἰς συγγενῆ ἢ εἰς φίλον, ἀλλ' ἀγωνιζόμενον πάντα καταπραγματεύεσθαι». Κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ Κεκαυμένου, Βλάχοι ἐκ τῶν διασπαρέντων ἐν Ἑλλάδι ἔλαβον μέρος εἰς τὰς κατὰ τοῦ *Κωνσταντίνου Δούκα* (1059—1067) συνωμοσίας, αἱ ὁποῖαι ἀπέτυχον. Κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ἐδέχθησαν τὴν ἑλληνικὴν ὑμνολογίαν καὶ λειτουργίαν, καὶ ἱδρύθη χάριν αὐτῶν ἰδιαιτέρα ἐπισκοπὴ «Βλάχων», ἡ ὁποία ὑπήχθη εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν «Ἀχρίδος καὶ πάσης Βουλγαρίας». Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ *Μανουὴλ Κομνηνοῦ* ἐσκορπισμένοι εἰς διάφορα σημεῖα τῆς Β. Ἑλλάδος καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ, μετήρχοντο λῃστρικὸν βίον. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχον ἀρχίσει νὰ κατατάσσωνται εἰς τὸν βυζαντινὸν στρατόν, ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν ὑπὸ τὸν *Λέοντα Βατάτζην* ἐκστρατείαν τῆς Οὐγγαρίας καὶ κατεδίωξαν καὶ συνέλαβον τὸν *Ἀνδρόνικον*.

Κατὰ τὸ 1183, ὅταν ὁ *Ἰσαὰκ Ἄγγελος* συνάψας εἰρήνην πρὸς τοὺς Οὔγγρους, οἵτινες εἶχον ἀφαιρέσει τὸ ἑλληνικὸν τμῆμα τῆς Δαλματίας, καὶ νυμφευθεὶς τὴν δεκαετῆ μόλις βασιλόπαιδα *Μαργαρίταν*, ἐπέβαλεν ἔκτακτον εἰς πάσας τὰς ἐπαρχίας φορολογίαν πρὸς πανηγυρισμὸν τῆς μεγάλης ταύτης ἑορτῆς, ἥτις «καθίστα τὰ ἔθνη εὐτυχῆ», καὶ μετεχειρίσθη σκληρὰ μέτρα εἰσπράξεως ταύτης εἰς τὰς βορείους ἐπαρχίας, οἱ Βλάχοι καὶ οἱ Βούλγαροι ἐκμανέντες ἐπανεστάτησαν (*Κ. Κρουμβ.* τ. Γ' σ. 459). Δύο εὐγενεῖς Βλάχοι, οἵτινες, ὡς συνήθως συμβαίνει εἰς τοὺς ἥρωας τῶν ἐπαναστάσεων, ἐκαυχῶντο ὅτι κατήγοντο ἐκ τῶν παλαιῶν τσάρων, ὁ *Πέτρος* καὶ ὁ *Ἰωάννης Ἀσάν*, ἔγιναν ἀρχηγοὶ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐπειδὴ δὲ αἱ αἰτήσεις των ἀπεκρούσθησαν ἐν Βυζαντίῳ, συνήθροισαν τὸν λαὸν εἰς τὴν ἐν Τυρνόβῳ ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Προφῆται μοναχοί, Βούλγαροι καὶ Βλάχοι, περιτρέχοντες τὴν χώραν, ἐκήρυττον ὅτι ὁ ἅγιος καταλιπὼν τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑπὸ τῶν Νορμάννων βεβηλωθὲν ἱερόν, ἦλθεν ἵνα σώσῃ τοὺς Βουλγάρους. Μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὁ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως *Πέτρος*, «Καλόπετρος» ἐπονομασθείς, στέφεται τσάρος τῶν Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων. Ὁ Ἰσαὰκ ἐκστρατεύσας κατ' αὐτῶν (1186) μετά τινας συγκρούσεις κατώρθωσε νὰ τοὺς διαλύσῃ καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ δι' ὀλίγον τὴν διασαλευθεῖσαν τάξιν (*Κ. Κρουμβ.* τ. Γ'. σ. 460). Ἀλλ' ὁ Πέτρος Ἀσάν, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν του, ἡγούμενος πολυαρίθμων Βλάχων καὶ Βουλγάρων ἡνώθη μετὰ τῶν Κουμάνων. Καὶ νῦν ὅμως οἱ ἐπαναστάται ἐνικήθησαν ὑπὸ τοῦ σεβαστοκράτορος *Ἰωάννου*, ὁ ὁποῖος ἀνεκλήθη ταχέως διὰ ν' ἀντικατασταθῇ ὑπὸ τοῦ *Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ*. Τοῦτον κατώρθωσαν νὰ νικήσουν οἱ Βούλγαροι, Βλάχοι καὶ Κουμάνοι. Τὸ ἠθικόν των εἶχεν ἀναπτερωθῆ καὶ ἠπείλουν τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἀκεραιότητα τῶν βορείων ἐπαρχιῶν. Ὁ Ἰσαὰκ ἠναγκάσθη ν' ἀποστείλῃ κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν τὸν *Ἀλέξιον Βρανᾶν*. Οὗτος ὅμως, ἀντὶ νὰ ἐπιδοθῇ εἰς καταδίωξιν αὐτῶν, ἐθεώρησε προτιμότερον νὰ ἐπαναστατήσῃ καὶ ὁ ἴδιος καὶ ν' ἀνακηρύξῃ ἑαυτὸν αὐτοκράτορα ἐν Ἀδριανουπόλει. Εἰς τοὺς κατὰ τὰ ἀκόλουθα ἔτη ἀγῶνας νικηταὶ ἔμειναν οἱ Βούλγαροι καὶ Βλάχοι. Ὁ Ἰσαὰκ Ἄγγελος, μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς στάσεως καὶ τὴν ἀποκεφάλισιν τοῦ Βρανᾶ, καίτοι δὶς ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, οὐδὲν τὸ σημαντικὸν ἐπέτυχε (*Κ. Κρουμ.* τόμ. Γ' σελ. 460). Οἱ Βλάχοι καὶ οἱ Βούλγαροι ἡνωμένοι πρὸς τοὺς Κουμάνους διέτρεχον τὴν χώραν μέχρις Ἀδριανουπόλεως καὶ Μακεδονίας καὶ ἐπεδίδοντο εἰς φοβερὰς βιαιοπραγίας, τὴν αὐτὴν δὲ θηριωδίαν ἔδειξαν καὶ οἱ Κουμάνοι. Διὰ τῶν Ἀσὰν ἐξωλοθρεύθη εἰς τὰς χώρας ταύτας ὁ Ἑλληνισμός, κατέστη ἀδύνατος ἡ ἀνάστασις τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ ἱδρύθη ἰδιαιτέρα δυναστεία, τοῦ τρίτου βουλγαρικοῦ κράτους, μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Αἵμου. Μετὰ βραχεῖαν ἀνακωχήν, κατὰ τὸ 1188 συνεπείᾳ συλλήψεως τῆς συζύγου τοῦ *Ἰωάννου Ἀσάν*, νέαι ἐχθροπραξίαι ἀρχίζουν καὶ νέαι νῖκαι τῶν Βλάχων καὶ Βουλγάρων κατὰ τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ ἐνισχύουν τὴν δύναμίν των. Τῷ 1190 ὁ Ἰσαὰκ ὑφίσταται παρὰ τὴν Βέρροιαν βαρεῖαν ἧτταν. Ἡ Βάρνα, ἡ Ἀγχίαλος, ἡ Ναϊσσὸς καὶ ἡ Τριαδίτζα ἐγκατελείφθησαν εἰς αὐτοὺς (*Κ. Κρουμ.* τόμ. Γ' σ. 462). Ἐνίκησεν ὅμως παρὰ τὴν Μοραύαν τῷ 1193 τοὺς Βλάχους καὶ Βουλγάρους ὁ Ἰσαάκ. Ἀλλὰ ἐν ἔτος κατόπιν, ἡνωμένοι πάλιν οἱ Βλάχοι, Βούλγαροι καὶ Κουμάνοι, ἐνίκησαν αὐτὸν παρὰ τὴν Ἀρκαδιούπολιν, καὶ ἤρχισαν νὰ διατυπώνουν παραλόγους ἀξιώσεις, αἱ ὁποῖαι καθίστων ἀδύνατον τὴν σύναψιν οἱασδήποτε εἰρήνης. Παρὰ τὰς Σέρρας τῷ 1195 ἡττῶνται ἐκ νέου τὰ βυζαντινὰ στρατεύματα. Ἐφεξῆς ἐπικρατησάσης ὁριστικῶς τῆς ἐπαναστατικῆς κινήσεως τῶν Βλάχων καὶ Βουλγάρων, παρουσιάζονται ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ διάφοροι ἀνεξάρτητοι μικραὶ βλαχικαὶ ἡγεμονίαι. Τῷ 1201 ὁ *Ἀλέξιος Γ'* ἠναγκάσθη νὰ συνομολογήσῃ λίαν συμφέρουσαν εἰς τοὺς Βλάχους καὶ Βουλγάρους εἰρήνην, δι' ἧς οὗτοι ἔμειναν κύριοι πασῶν τῶν ἀπὸ Βελιγραδίου μέχρι Μαύρης θαλάσσης καὶ Ἀξιοῦ κατακτήσεων, ἐνῷ ὁ διάδοχος τοῦ Ἰωάννου Ἀσὰν Α' τοῦ δολοφονηθέντος τῷ 1196 ἐν Τυρνόβῳ, *Ἰωάννης* καὶ οὗτος, ὁ ἐπικληθεὶς «Καλοϊωάννης», κατώρθωνε μετὰ μακρὰς διαπραγματεύσεις νὰ ἐπιτύχῃ εἰκονικὴν μετὰ τῆς Ρώμης ἕνωσιν (*Κ. Κρουμβ.* τόμ. Γ' σ. 464) καὶ τὴν 8ην Νοεμβρίου τοῦ 1204 ἐστέφετο ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ Ἰννοκεντίου Γ' καρδιναλίου Λέοντος. Εἰς τὸ ἑξῆς οἱ Βλάχοι δὲν ἐμφανίζονται

Digitized by Google

ὡς κεχωρισμένη ἐθνότης ἐν τῇ ἱστορικῇ κονίστρᾳ, συγχωνευθέντες μὲ τοὺς Σλαύους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Θωμᾶ Π*: Μονογραφία περὶ Βλάχων ἢ Κουτσοβλάχων, ἐν «Πανδώρᾳ» τόμ. ΙΘ (1869) καὶ τόμ. Κ' 1870) — *Ἐμμανουὴλ Κ. Α.*, Καταγωγή, γλῶσσα καὶ ὄνομα τῶν Βλάχων ἐν «Ἑστίᾳ» 1878 —*Tomaschek W.*, Die alten Thraker (1893).— *Wace A. - Thompson N.*, The Nomads of the Balkans (1915).—*Κρουμβάχερ Κ.*, Ἱστορία τῆς βυζ. λογοτεχνίας, τόμ. Γ' (19..0). —Ω.

— [ΛΑΟΓΡ.] Ἐκ τῶν πα·ελληνίων παροιμιῶν ἢ ἐκφράσεων: «Ἐμεῖς οἱ βλάχοι ὅπως λάχῃ», «Ξέρει ὁ βλάχος τὸ σφουγγᾶτο» «Ὁ βλάχος κι' ἄρχος νὰ γενῇ πάλι βλαχιὰ μυρίζει», συνάγεται ὅτι «βλάχον» λέγων ὁ λαός ἐννοεῖ τὸν ἄξεστον ποιμένα, τὸν ὀρεινὸν καὶ τραχὺν κάτοικον τῆς Ἑλλάδος, ἀνεξαρτήτως ἢ καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ἄλλης σημασίας τῆς λέξεως, τῆς ἐθνολογικῆς. Πᾶς ὀρεσίβιος εἶναι διὰ τὸν πεδινόν, τὸν θεωροῦντα ἑαυτὸν λεπτοφυέστερον, *βλ·ίχος*, ὁ «στεριανὸς» διὰ τὸν ναυτικὸν εἶναι «βλαχος» κ.κ.ἑ. Ἐντεῦθεν καὶ τά: *παλιόβλαχος, βλαχοδήμαρχος, βλαχόκαλτσα* κλπ. Καὶ τὸ περίφημον σατιρικὸν ἐπίγραμμα τοῦ *Ροΐδου* διὰ τὸν *Ἄγγελον Βλάχον*:

«ὁ ἥκιστα μὲν ἄγγελος,
τὰ μάλιστα δὲ *βλάχος*».

Ἄλλως τε αἱ βλαχόφωνοι κοινότητες τοῦ ἑλληνικοῦ τμήματος τῆς Βαλκανικῆς ἀπὸ μακροῦ δὲν ὑπολείπονται τῶν ἄλλων εἰς πολιτισμόν. Οἱ κάτοικοι τοῦ Μετσόβου, τοῦ Συράκου, τῶν Καλαρρυτῶν, τοῦ Λιβαδίου, τῆς Σαμαρίνας, τοῦ Ζαγορίου, κατ' οὐδένα τρόπον δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς προκαλέσαντες ἀφορμὴν ὅπως ἡ λέξις *Βλάχος* ἀπὸ ἐθνολογικῆς περιπέσῃ εἰς τὴν σημασίαν τοῦ ἀγροίκου καὶ ἀξέστου. Τοὐναντίον οἱ ἑλληνόγλωσσοι σκηνῖται ποιμένες, οἱ γενικῶς μὲν ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν λαὸν λεγόμενοι *βλάχοι*, αὐτοκαλούμενοι δὲ *Σαρακατσάνοι*, ἦσαν ὅλοι, μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν, τελείως ἀμόρφωτοι καὶ εἰς ἐλαχίστην ἐπικοινωνίαν ἤρχοντο μὲ τὸν ἄλλον κόσμον. Ἐπὶ πλέον, οἱ οὕτως ὀνομαζόμενοι βλάχοι, ἑλληνόγλωσσοι σκηνῖται, εὑρίσκονται διεσπαρμένοι εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα καὶ ὄχι εἰς περιωρισμένα τμήματά της, ὅπως οἱ βλαχόφωνοι Ἕλληνες. Ἀπὸ τοὺς νομάδας ἑπομένως ποιμένας, τοὺς κοινῶς *βλάχους* ἢ *βλαχοποιμένας* καλουμένους, φαίνεται ὅτι ἡ λέξις ἔλαβε τὴν εὐρυτάτην σημασίαν, τὴν ὁποίαν τῆς ἀποδίδει ὁ λαός.

Ἐν τοσούτῳ μεταξύ των οἱ νομάδες καὶ ἡμινομάδες οὗτοι ποιμένες διακρίνονται εἰς *Σαρακατσάνους, Ἀρβανιτοβλάχους, Κοπιτσαρέους*, εἰς *κυρίως Βλάχους* καὶ εἰς *Ἀρκάδας*. Ἐκ τῶν πλανωμένων ποιμενικῶν τούτων ὁμάδων οἱ Σαρακατσάνοι εὑρίσκονται εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα, ἐξαιρέσει τῆς Ἑπτανήσου, τῆς Κρήτης, τῶν Κυκλάδων καὶ Σποράδων. Οἱ Ἀρβανιτόβλαχοι εἰς τὴν βόρειον Θεσσαλίαν καὶ τὴν δυτικὴν Μακεδονίαν, οἱ Κοπιτσαρέοι εἰς τὴν περιφέρειαν Ἐλασσῶνος καὶ Γρεβενῶν καὶ οἱ κυρίως Βλάχοι —οἱ βλαχόφωνοι δηλαδὴ ποιμένες—εἰς πολλὰ τμήματα τῆς δυτικῆς Μακεδονίας, εἰς ὡρισμένα σημεῖα τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ εἰς τὴν Πίνδον. Μεταξὺ τῶν ποιμενικῶν τούτων φύλων οὐδεμία ἐπιμειξία ὑπάρχει. Τὰ ἤθη, τὰ ἔθιμα καὶ οἱ τρόποι αὐτῶν εἶναι διάφοροι. Οἱ *Ἀρκάδες* ποιμένες ἔχουν μονίμους κατοικίας εἰς τὴν Μαντινείαν κυρίως. Τὸν χειμῶνα κατέρχονται εἰς τὰ πεδινὰ μέρη τῆς Πελοποννήσου, τὴν Λακωνίαν τὴν Ἀργολίδα, τὴν Μεσσηνίαν, τὴν Ἤλιδα, τὴν Τριφυλίαν καὶ εἰς τὴν πεδινὴν Ἀρκαδίαν. Οἱ Ἀρκάδες ποιμένες λέγονται ὄχι σπανίως εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ Βαλτετσινοὶ ἢ Βαλτετσιῶται, διότι πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς κατάγονται ἀπὸ τὸ *Βαλτέτσι*. Χαρακτηριστικὸν εἰς τὴν ἐνδυμασίαν των, πλὴν τῆς φουστανέλλας τὴν ὁποίαν διατηροῦν ἀκόμη, εἶναι τὸ μαῦρο ἢ καφφεόχρουν μανδήλι, τὸ ὁποῖον φέρουν ὡς κεφαλόδεσμον, καὶ τὰ τσαρούχια μὲ τὴν κόκκινην μικρὰν φοῦνταν. Οἱ Ἀρκάδες ποιμένες σπανιώτατα ἔρχονται εἰς ἐπιγαμίαν μὲ τοὺς ἄλλους πληθυσμοὺς τῆς Πελοποννήσου καὶ καυχῶνται, ὅτι εἶναι γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἀρκάδων.

Οἱ *Σαρακατσάνοι*, οἱ ὁποῖοι εἶναι καθαρῶς νομαδικὸν ποιμενικὸν φῦλον, εὑρίσκονται εἰς τὴν Ἀργολιδοκορινθίαν, εἰς τὴν Ἀττικήν, εἰς ὅλην τὴν ἄλλην Στερεὰν Ἑλλάδα, εἰς τὴν Θεσσαλίαν, Ἤπειρον, Μακεδονίαν, δυτικὴν Θράκην καὶ Εὔβοιαν. Σαρακατσάνοι ἐπίσης ὑπάρχουν καὶ εἰς τὴν Ἀλβανίαν καὶ Βουλγαρίαν, μέχρι τοῦ 1922 δὲ ὑπῆρχον καὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Θράκην καὶ τὴν περιφέρειαν Προύσσης τῆς Μ. Ἀσίας. Οἱ Σαρακατσάνοι ἀγνοοῦν ἄλλο ἐπάγγελμα πλὴν τοῦ ποιμενικοῦ, καὶ ἄλλην γλῶσσαν πλὴν τῆς ἑλληνικῆς.

Ἄλλο ποιμενικὸν φῦλον ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν ὀνομαζομένων γενικῶς βλαχοποιμένων εἶναι οἱ *Κοπιτσαρέοι*. Οὗτοι εἶναι ἡμινομάδες Ἑλληνόφωνοι ποιμένες, φέροντες ἐνδυμασίαν ὁμοίαν μὲ τὴν τῶν βλαχοφώνων ποιμένων τῆς Πίνδου καὶ ἔχοντες ἔθιμα παρεμφερῆ πρὸς τὰ τῶν βλαχοφώνων. Ὁ ἀριθμός των εἶναι πολὺ περιωρισμένος.

Οἱ *Ἀρβανιτόβλαχοι* εἶναι ἡμινομάδες ἢ νομάδες ποιμένες ὁμιλοῦντες γλῶσσαν, τῆς ὁποίας βάσις εἶναι ἡ βλαχική, εἰς τὴν ὁποίαν ὅμως εὑρίσκονται καὶ ἀρκεταὶ λέξεις ἀλβανικαὶ ὡς καί τινες ἑλληνικαί. Συναντῶνται δὲ εἰς τὴν δυτικὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν. Κέντρα Ἀρβανιτοβλάχων εἶναι τὸ Μετζητιὲ τῆς Ἠπείρου, τὸ Καρατζόλι καὶ τὸ Μουσουλάρι τῆς περιφερείας Λαρίσης, κατοικούμενα κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ Ἀρβανιτοβλάχους.

Οἱ κυρίως βλαχόφωνοι ποιμένες ἔχουν μονίμους κατοικίας εἰς τὰ ὀρεινὰ χωρία τῆς Πίνδου, εἰς τὸν Ὄλυμπον, τὰ Πιέρια καὶ πολλὰ ὀρεινὰ σημεῖα τῆς δυτικῆς Μακεδονίας. Ἐπίσης εὑρίσκονται καὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Πιθανῶς ὅμως οἱ τελευταῖοι οὗτοι προέρχονται ἐκ βλαχοφώνων κατοίκων τῆς Πίνδου, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

Οἱ *βλαχόφωνοι* ποιμένες, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Ἀρβανιτοβλάχους, εἶναι εἰρηνικώτατοι.

Οἱ λατινόγλωσσοι *Βλάχοι* ἀποτελοῦν λαὸν ἀσχολούμενον μὲ πᾶν εἶδος τέχνης. Οἱ Βλάχοι – ἐξαιρέσει τῶν Ρουμούνων, οἱ ὁποῖοι εἶναι κυρίως γεωργοί—, θὰ ἠδύναντο νὰ ὀνομασθοῦν οἱ παντεχνῖται τῆς Βαλκανικῆς. Ἰδίως ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἀργυρουργίαν, τὴν ὑφαντουργικήν, τὴν βαρελοποιίαν, τὴν κατασκευὴν ξυλίνων γεωργικῶν ἐργαλείων, τὴν σαγματοποιίαν, τὴν τσαρουχοποιίαν, τὴν ὀρειχαλκουργικήν, τὴν μαχαιροποιίαν, τὴν ἁγιογραφίαν, τὴν οἰκοδομικήν, τὴν ραπτικήν, τὴν ἀνθρακοποιίαν, τὴν ξυλουργικήν, τὴν ὑλοτομίαν, τὴν τυροκομίαν. Εἶναι ἐπίσης ἀγωγιάται, παντοπῶλαι, ξενοδόχοι, διευθυνταὶ χανίων καὶ γενικῶς ἔμποροι, ἐπιχειρηματίαι καὶ ἐπιστήμονες. Τὸ ὑπόλοιπον μέγα μέρος τῶν Βλάχων τῆς Βαλκανικῆς (πλὴν τῆς Ρουμανίας) εἶναι κτηνοτρόφοι, ὄχι ὅμως νομάδες, ὅπως κακῶς καὶ κατ' ἐσφαλμένην ἀρχὴν γράφεται. Βλάχοι γεωργοί, ναυτικοὶ καὶ χειρώνακτες, ἄνευ ὡρισμένης τέχνης, ἐλάχιστοι ὑπάρχουν.

Εἰδικῶς ἐκ τῶν λατινοφώνων κατοίκων τῆς Ἑλλάδος, οἱ τῆς περιφερείας τῶν Τρικκάλων, κοινῶς λεγόμενοι *Ἀσπροποταμῖται*, ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἐμπόριον, τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν ἀργυρουργιαν, ὑφαντουργικήν, ραπτικὴν ἐγχωρίων ἐνδυμάτων, τυροκομίαν, τὴν πώλησιν ζαχαροπλαστικῶν εἰδῶν. καστάνων, δαδίου, σαλεπίου κλπ. Οἱ Ἀσπροποταμῖται μετέρχονται τὰ ἐπαγγέλματα αὐτὰ κατερχόμενοι τὸν χειμῶνα ἐκ τῶν ὀρεινῶν χωρίων των εἰς τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, τὴν Εὔβοιαν καὶ ὀλιγώτερον εἰς τὴν Μακεδονίαν, Θράκην καὶ Πελοπόννησον. Οἱ τῆς περιφερείας *Μαλακασίου* τῆς *Ἠπείρου*, πλὴν τῆς κτηνοτροφίας, ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ὑφαντουργικήν, τὴν ἑλληνορραπτικήν, τὴν ἀργυρουργίαν, τὴν οἰκοδομικήν, τὴν ξυλουργικὴν καὶ βαρελοποιίαν, ταξιδεύοντες σχεδὸν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, τὴν Ρουμανίαν, τὴν Αἴγυπτον καὶ παλαιότερον τὴν Ἰταλίαν, Αὐστρίαν, Οὐγγαρίαν, Ρωσίαν καὶ Τουρκίαν. Πλεῖστοι βλαχόφωνοι κάτοικοι τοῦ Μαλακασίου (Μέτσοβο, Συράκο, Ματσούκι, Καλαρρύται) κατέλαβον ἐξαιρετικὴν θέσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην, τὴν πολιτικὴν καὶ τὸν στρατόν. Οἱ τῆς περιφερείας *Γρεβενῶν* (Σαμαρίνα, Περιβόλι, Φοῦρκα, Σμῖξις, Ἀβδέλλα) ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ὑφαντουργικήν, τὴν ὑλοτομίαν, τὸ ἐμπόριον, τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν ἑλληνορραπτικήν, τσαρουχοποιίαν, ὀρειχαλκουργικήν, μαχαιροποιίαν, σαγματοποιίαν. Πλεῖστοι ἐπίσης εἶναι «κυρατζῆδες» (ἀγωγιάται) καὶ τυροκόμοι. Οἱ Βλάχοι τῶν *Γρεβενῶν* μεταναστεύουν τὸν χειμῶνα εἰς τὴν Θεσσαλίαν, Ἤπειρον καὶ δυτικὴν Μακεδονίαν. Πλεῖστοι ἐπιστήμονες κατέχοντες ἐξαιρετικὰς θέσεις εἰς τὴν Ἑλλάδα προέρχονται ἀπὸ τοὺς Βλάχους τῆς περιφερείας Γρεβενῶν, ἰδίως τὴν Σαμαρίναν.

Οἱ βλαχόφωνοι κάτοικοι τοῦ *Λιβαδίου* καὶ *Κοκκινοπλὸς* τοῦ Ὀλύμπου, τείνοντες νὰ ἀπολέσουν τὴν βλαχικὴν γλῶσσαν, εἶναι κτηνοτρόφοι, ἐπιχειρηματίαι, οἰκοδόμοι, τυροκόμοι, ἀγωγιάται, μεταναστεύοντες ἰδίως εἰς τὴν Ἐλασσῶνα, Αἰκατερίνην, Σέρβια, καὶ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, εἰς τὴν Ἀμερικήν. Οἱ βλαχόφωνοι κάτοικοι τῶν τμημάτων *Βερροίας*, *Ναούσης*, *Ἐδέσσης*, *Γενιτσῶν* εἶναι κυρίως κτηνοτρόφοι καὶ ἀγωγιάται, κατερχόμενοι εἰς τὰς περιφερείας τῶν ἀνωτέρω μερῶν. Οἱ τῆς *Νεβέσκης* εἶναι ἀργυρουργοὶ καὶ ἐπιχειρηματίαι, ταξιδεύοντες εἰς τὰ πλεῖστα μέρη τῆς βορείου Ἑλλάδος καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Οἱ τοῦ *Πισοδερίου* τῆς *Φλωρίνης* εἶναι κυρίως κτηνοτρόφοι, ἀγωγιάται καὶ ἔμποροι, ἔχοντες τὰς ἐργασίας των ἰδίως εἰς τὰς περιφερεία. Φλωρίνης καὶ Καστορίας. Οἱ κάτοικοι τῶν *Ποροΐων* καὶ *Κάτω Τζουμαγιᾶς* τῆς Ἀν. Μακεδονίας εἶναι κτηνοτρόφοι, ἔμποροι καὶ γεωργοί, ὀλιγώτερον τῶν ἄλλων μεταναστεύοντες. Οἱ τῶν βλαχοφώνων *Ζαγορίων* εἶναι ἔμποροι, ξενοδόχοι, ἐπιστήμονες, ὑλοτόμοι, ἀγωγιάται, ταξιδεύοντες ἰδίως εἰς τὴν Ἀν. Μακεδονίαν, τὴν Δ. Θράκην καὶ τὴν Ρουμανίαν. Οἱ κάτοικοι τῶν *Πάδων* τῆς Κονίτσης εἶναι κυρίως ἀργυρουργοί

Πλὴν τῶν οὕτω λεγομένων Βλάχων τῆς Ἑλλάδος ἔχομεν καὶ τοὺς λεγομένους *Ἀρβανιτοβλάχους*, διαμένοντας εἰς Καρατζόλι καὶ Μουσουλάρι τῆς Θεσσαλίας, εἰς τὸ Μετζητιὲ καὶ Τσαμουριὰν τῆς Ἠπείρου, καὶ εἴς τινα μικρότερα κέντρα τῆς Δ. Μακεδονίας. Οἱ Ἀρβανιτόβλαχοι εἶναι ἡμινομάδες κτηνοτρόφοι καὶ ἀγωγιάται, οὐδεμίαν κλίσιν ἔχοντες, ἀντιθέτως πρὸς τοὺς λοιποὺς βλαχοφώνους κατοίκους τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὸ ἐμπόριον, τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα. Κ. ΦΑΛΤΑΪΤΣ

Βλάχοι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ἡραίας* τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 340. Κεῖται παρὰ τὸν Λάδωνα ποταμόν, ἔχει δὲ κλῖμα ἀνθυγιεινόν. Ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Γαρατζινοῦ*. Μετὰ τῆς Δημητσάνης συγκοινωνεῖ διὰ βατῆς ὁδοῦ (7 ὥρ.), ὁμοίως δὲ καὶ τῶν Ὀλυμπίων (6 ὥρ.). Δ. Ε. Μ.

βλαχοκάλυβο (τὸ) καὶ ***βλαχοκαλύβα*** (ἡ)· ἡ ποιμενικὴ καλύβη.

Βλαχοκάτουνον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Εὐπαλίου* τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 985. Δ. Ε. Μ.

Βλαχοκερασιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Μανθυρέας* τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 1576. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει σημαντικὰς ποσότητας δημητριακῶν, οἴνου καὶ ὀσπρίων, ἔχει δὲ καὶ ἀξιόλογον κτηνοτροφίαν. Δ. Ε. Μ.

— [ΙΣΤΟΡ.] Μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ στρατοπέδου τῆς Καρυταίνης, τελευτῶντος τοῦ Μαρτίου 1821, ὁ Κολοκοτρώνης συνέστησε νὰ πολιορκηθῇ πάντοθεν ἡ Τρίπολις, ἓν δὲ ἐκ τῶν συσταθέντων μακρὰν ταύτης στρατοπέδων ἦτο καὶ τὸ τῆς Βλαχοκερασιᾶς. Ἀρχηγοὶ τούτου ἦσαν ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πετρόμπεη, Κυριακούλης, καὶ ὁ Ἀντώνιος Νικολόπουλος ἐκ Λογγάστρας τῆς Λακεδαίμονος. Βλέπων ὁ Κολοκοτρώνης τὸ ἀσθενὲς τῆς θέσεως καὶ τὸ ὀλιγάριθμον τῶν συγκεντρωθέντων, ἔγραψεν, ὡς διηγεῖται, νὰ ἔλθουν παρ' αὐτῷ εἰς τὸν κάμπον τῆς Μαρμαριᾶς, ἵν' ἀποτελέσουν ὁμοῦ ἓν στρατόπεδον, ἀλλ' ὁ Μαυρομιχάλης ἀπήντησε: «Καλὸ πόστο κρατῶ καὶ ἂν ἔλθουν οἱ Τοῦρκοι ἀπάνω μας νὰ μᾶς ἔλθετε μεντάτι (=βοήθεια)». Λόγῳ τοῦ Πάσχα, τὴν 10ην Ἀπριλίου 1821, οἱ ταχθέντες σκοποὶ δὲν εἰδοποίησαν τὸ στρατόπεδον, ὅπερ, ἑορτάζον, δὲν ἀντελήφθη τὴν ἐπιδρομὴν ὑπερδισχιλίων Τούρκων. Ἡ μάχη διήρκεσε τρεῖς ὥρας, καὶ ὁ μὲν Κυριακούλης ἀπεσύρθη μὲ τοὺς ἰδικούς του τριακοσίους εἰς ὑψηλοτέρας θέσεις, ὁ δὲ Νικολόπουλος τρέχων ξιφήρης καὶ ἀφύλακτος εἰς τοὺς προμαχῶνας τῶν Λακεδαιμονίων ἔπεσε μαχόμενος καὶ ὁ θάνατος αὐτοῦ ἐπέφερε τὴν διασπορὰν τῶν ἀνδρῶν. Ὅταν τὸ στρατόπεδον τῆς Μαρμαριᾶς ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν, εἶχον φύγει καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Τοῦρκοι. Ἕλληνες ἐφονεύθησαν περὶ τοὺς 15, ἐν οἷς καὶ ὁ Παναγουλέας Βενετσάνος, τινὲς δὲ ᾐχμαλωτίσθησαν. Οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν καὶ σημαίας ἀναγραφούσας «ΙΧΝΚ» (= Ἰησοῦς Χριστὸς Νικᾷ) καὶ «ἢ Ἐλευθερία ἢ Θάνατος» ὡς καὶ «ἢ Τὰν ἢ ἐπὶ Τᾶς». Εὗρον δὲ ζωγραφισμένον καὶ φοίνικα μὲ τὸν Σταυρὸν καὶ τὴν ἐπιγραφὴν «ἐκ τῆς τέφρας μου ἀναγεννῶμαι». Συνέλαβον δὲ καὶ ἀλληλογραφίαν τοῦ Πετρόμπεη συνιστῶντος ὁμόνοιαν καὶ φιλανθρωπίαν πρὸς τοὺς αὐτομολοῦντας ἢ αἰχμαλωτιζομένους Τούρκους καὶ ἐκ τῆς τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἐμετρίασαν ὁπωσοῦν, κατὰ Σπηλιάδην (Α, 88), τὰς κατὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Τριπόλεως θηριωδίας των. Τὰ κεφάλια τῶν φονευθέντων ἀπήγαγον μετὰ τῶν λαφύρων οἱ Τοῦρκοι εἰς Τρίπολιν, ὅ,τι δὲ ὑπελείφθη τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοπέδου ἡνώθη μὲ τὸ τῶν Βερβαίνων. Αἱ οἰκίαι τῆς Βλαχοκερασιᾶς ἐκάησαν, εὑρέθησαν δὲ κατόπιν καὶ 15 πτώματα ἀκέφαλα. Κατὰ τὸν Οἰκονόμου, οἱ Τοῦρκοι ἔρριψαν καί τινας Ἕλληνας εἰς τὰς πυρὰς τὰς ἑτοίμους διὰ τὰ ψητὰ ἀρνιὰ τοῦ Πάσχα. Οἱ ἀλλεπάλληλοι ἐκεῖνοι διασκορπισμοὶ τῶν ἑλληνικῶν στρατοπέδων δὲν ἀπεγοήτευσαν τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς λοιποὺς ἀρχηγούς, οἵτινες, ἐπανιδρύσαντες ταῦτα καὶ μέχρι τοῦ Ἰουνίου, περιέσφιξαν τοσοῦτον τὴν πολιορκίαν, ὥστε ἡ Τρίπολις ἔπεσε τὸν Σεπτέμβριον εἰς χεῖρας 17 χιλιάδων πορθητῶν. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Βλαχοκερασιώτης, *Μιχάλης* Ἀνδρεῖος ὁπλαρχηγὸς ἐκ Βλαχοκερασιᾶς τῆς Τριπόλεως, παραστὰς εἰς τὴν πολιορκίαν καὶ ἐκπόρθησιν τῆς πρωτευούσης καὶ εἰς πολλὰς μάχας. Τῷ 1822 ἐξεστράτευσε μετὰ τοῦ Ρήγα Παλαμήδη καὶ Γ. Σέκερη εἰς τὰ Δερβένια τοῦ Ἰσθμοῦ, ὅπου, εἰσβαλόντος τοῦ Δράμαλη, ἐφονεύθη (***Φωτάκου*** βίοι σελ. 222). Τ. Χ. Κ.

Βλαχολίβαδο *[Γεωγρ.]*. Παλαιοτέρα ὀνομασία τῆς νῦν **Λιβάδιον** (βλ. λ.) καλουμένης κωμοπόλεως τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσῶνος τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Δ. Ε. Μ.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Περὶ τῶν περὶ τὸ *Βλαχολίβαδο* ἀγώνων, τὸν Ὀκτώβριον 1912, κατὰ τὸν πρῶτον Βαλκανικὸν πόλεμον, βλ. λ. **Σαραντάπορον.**

Βλαχομάνδρα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ναυπακτίδος (κοιν. *Κάτω*

Digitized by Google

Βενέτικον) τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 300, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν καὶ ἰδίᾳ τὴν κτηνοτροφίαν, ἥτις ἀκμάζει. Ὁ λόφος, ἐφ' οὗ τὸ χωρίον κεῖται, εἶναι κατεσπαρμένος ἀπὸ ἀρχαῖα ὄστρακα καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐνταῦθα ἦτο συνοικισμὸς τοῦ ἀρχαίου *Λοκρικοῦ Μολυκρείου*, τῆς κυρίας πόλεως 2½ ὥρας νοτιώτερον τοῦ χωρίου τοποθετουμένης, εἰς τὸ σημερινὸν χωρίον *Βελβίνα*. —Μ.

Βλαχομαχαλᾶς *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Βόλος**, *Ἄνω—*.

Βλαχομῆτρος· βλ. **Βλάχος**, *Δημήτριος*.

Βλαχομιχάλης. Γέρων ἀρματολὸς ἐξ Ὀλύμπου, μετασχὼν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸ 1821 μετὰ τῶν δύο υἱῶν του ***Ἀθανασίου*** καὶ ***Κωνσταντίνου***. Κοινῶς ἐλέγετο *Γερο-βλαχομιχάλης*, ἐτέθη δὲ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ὀλυμπίων καὶ μετέσχε καὶ τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ τῆς Κασσάνδρας. Ὅταν τῷ 1822 ὁ Ἀμντοὺλ Ἀμποὺλ πασᾶς κατέστειλε τὸν μακεδονικὸν Ἀγῶνα, ὁ Βλαχομιχάλης κατῆλθε μετὰ τῶν δύο υἱῶν του εἰς Πελοπόννησον καὶ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἠλία Κατσάκου Μαυρομιχάλη, ἀνεψιοῦ τοῦ Πετρόμπεη, μετέσχε τῆς καταστροφῆς τοῦ Δράμαλη εἰς Κλένια τῆς Κορινθίας. Τῷ 1823 ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Καρατάσου ἐπολέμησαν εἰς τὰ Βρυσάκια τῆς Εὐβοίας, διῆλθον δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ εἰς Τρίκερι τῆς Μαγνησίας κατὰ τοῦ Ἄλιο πασᾶ ὡς καὶ κατὰ Τοπὰλ πασᾶ, ναυάρχου εἰς Σκίαθον, καὶ κατόπιν εἰς φύλαξιν τῆς Ὕδρας, ἀπὸ τῆς ἀπειλουμένης ἐπιδρομῆς τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Ἐπιδραμόντος τοῦ Ἰμβραήμ, μετέσχον τῆς μάχης τοῦ Νεοκάστρου καὶ εἰς Σχοινόλακκον τῆς Πυλίας, τῷ δὲ 1825 καὶ πάλιν ἀπεβιβάσθησαν εἰς Ὕδραν πρὸς ἄμυναν αὐτῆς. Ἐν συνεχείᾳ ἔλαβον μέρος εἰς τὴν μάχην τῆς Ἀταλάντης κατὰ τοῦ Μουστάμπεη. Τῷ 1827 ἐξεστράτευσε καὶ πάλιν εἰς Τρίκερι κατὰ τοῦ Νούρκε Σέβρανη. Καὶ ὁ γέρων καὶ ὁ υἱός του Ἀθανάσιος ἐτάχθησαν εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς πέμπτης τάξεως, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος εἰς τοὺς μπουλουξῆδες. Ὁ Ἀθανάσιος ἦτο καὶ τῷ 1832 ἀξιωματικὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Τ. Χ. Κ.

Βλαχομογλενὰ *[Γεωγρ.]*. Οὕτω καλεῖται πλησίον τῆς *Καρατζόβας* περιοχὴ χωρίων κατοικουμένων ὑπὸ Βλάχων, ***Βλαχομογλενιτῶν*** καλουμένων καὶ ἀποτελούντων ἴδιον ἐθνολογικὸν στοιχεῖον. Πρωτεύουσα τῆς Βλαχομογλενᾶς ταύτης εἶναι ἡ πολίχνη *Νόντε*, ἥτις κατῳκεῖτο ὑπὸ ἐξισλαμισθέντων, κατὰ τὴν παράδοσιν, Χριστιανῶν Βλάχων, ἐνῷ τὰ περίχωρα κατῳκοῦντο ὑπὸ Χριστιανῶν. Ὁ ἀνθρωπολογικὸς τύπος τῶν Βλαχομογλενιτῶν εἶναι λίαν διάφορος τοῦ τῶν λοιπῶν Βλάχων, τῶν Σλαύων καὶ τῶν Ἑλλήνων. Κατά τινας, οὗτοι εἶναι λείψανα *Πετσενέγων* συμμειγέντων πρὸς τοὺς Βλάχους καὶ ἀφομοιωθέντων πρὸς αὐτοὺς γλωσσικῶς. —Ω.

Βλαχοπαπαδόπουλος, ***Κ.*** Ἀνώτερος ἐκ Πατρῶν καταγόμενος ἀξιωματικός, πολεμήσας καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐτάχθη εἰς τὸ μητρῷον ὡς ἀξιωματικὸς Ε' τάξεως. Τ. Χ. Κ.

Βλαχοπαπαθύμιος, ***Κωνσταντῖνος***. Ἀξιωματικὸς τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἐκ Πατρῶν, ὑπηρετήσας καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα. Τ. Χ. Κ.

βλαχοποιμένες (οἱ)· ὀρεσίβιοι ποιμένες, σκηνῖται καὶ νομάδες.

— *[Ἱστορ. Ἀγῶν.]*. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως πολλοὶ *βλαχοποιμένες*. ἐκ καταγωγῆς Ρουμελιῶται καὶ ἀπὸ γενεῶν, κατὰ τὸν Φωτᾶκον, ἐγκατεστημένοι εἰς Πελοπόννησον, δὲν ἔμειναν ξένοι πρὸς τὸν Ἀγῶνα τοῦ ἔθνους. Ἐκ τούτων διεκρίθησαν οἱ κατοικοῦντες εἰς τὰ βουνὰ τῆς Κυνουρίας, Λεονταρίου καὶ Καλαβρύτων, ὡς καὶ οἱ εὑρεθέντες εἰς τὸ βουνὸν τῆς Κανδήλας κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη, οἵτινες πάντες ἐκθύμως συνέδραμον τὸν Ἀγῶνα ὡς στρατιῶται καὶ ὡς χορηγοὶ σφαγίων, μὴ ὑστεροῦντες τῶν ἄλλων Πελοποννησίων κατὰ τὴν αὐταπάρνησιν καὶ τὸν πατριωτισμόν. Ἐπιφανέστεραι οἰκογένειαι ἦσαν τοῦ *Δημ. Μπούτου, Μακρυγιάννη, Ἰ. Μπακογιάννη, Λάβδα, Κουτουλαίων, Τσόλη, Καλπαίνη, Σαρανταυγᾶ, Καλύβα, Φραγκογιανναίων, Χαναίων* καὶ *Κορυδαλαίων* εἰς Ζήριαν, *Θανάση Λύγγα* ἐκ Μυστρᾶ, *Γ. Κατσαλῆ, Καψῆ* κτλ., οἵτινες ὡδήγουν πάντοτε 15—25 ὁπλοφόρους, συντασσόμενοι μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, Πετμεζᾶ κλπ. Κατὰ τὸ 1821 εἰσῆλθον ἐκ Ρούμελης καὶ ἄλλοι βλαχοποιμένες σκηνῖται, ἐπὶ Δράμαλη δέ, *οἱ Μαμαλαῖοι* μὲ πολλὰς χιλιάδας πρόβατα, ὑπηρετήσαντες καὶ οὗτοι τὸν Ἀγῶνα μετ' ἐνθουσιασμοῦ, ἄνευ οὐδεμιᾶς φυλετικῆς διακρίσεως (Βίοι *Φωτάκου* σ. 289—291). Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Βλαχοπουλάτικα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Παξῶν ἀνῆκον εἰς τὴν κοινότητα *Γαΐου*, κείμενον δ' ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ Γαΐου εἰς Λάκκαν. Τὸ χωρίον ἀριθμεῖ περὶ τοὺς 150 κατοίκους ἀσχολουμένους εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν ναυτιλίαν καὶ καλλιέργειαν τῶν ἐλαιῶν. Αἱ λευκάζουσαι οἰκίαι τοῦ χωρίου Βλαχοπουλάτικα ἐγείρονται ἐπὶ ράχεως λόφου, δεσπόζοντος ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς ἐλαιοφύτου κοιλάδος τοῦ Τράφου, καὶ ἀφ' ἑτέρου τοῦ Τράφου Σκάρπες. Τὸ χωρίον περιστοιχίζεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ λεμονέας καὶ πορτοκαλλέας, ἐκεῖθεν δὲ ἡ θέα πρὸς τὴν δυτικὴν θάλασσαν τῆς Λευκάδος εἶναι γοητευτικωτάτη. Πλεῖστοι ἐκ τῶν κατοίκων ἐπιδοθέντες εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν μετηνάστευσαν εἰς τὴν Κέρκυραν, Ἀθήνας, Ρουμανίαν καὶ Αἴγυπτον, ἀναπτύξαντες ἀξιοσημειώτους ἐπιχειρήσεις, ἀλλὰ πάντοτε διατηροῦντες τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν μετὰ τῆς γενετείρας. Θ. Β.

Βλαχόπουλον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Βουφράδος* τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 1312. Κεῖται εἰς τὰς κλιτῦς τοῦ ὄρους *Μαγκλαβᾶ*, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίου ὕδατος. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Κούμαρο* καὶ *Σγουρόκαμπος*. Κύριον προϊὸν τῆς περιφερείας εἶναι ἡ σταφὶς (ἓν ἑκατομμύριον ἑνετ. λιτρῶν). Μετὰ τῆς Πύλου συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 20). Δ. Ε. Μ.

Βλαχόπουλος. Οἰκογένεια ἀρματολικὴ ἐκ Νικοπόλεως τῆς Πρεβέζης, ἧς κυριώτερα μέλη εἶναι οἱ ἀδελφοὶ ***Ἀλεξάκης*** (γεννηθεὶς τῷ 1787), ὁ καὶ πρεσβύτερος, ***Κωνσταντῖνος*** καὶ ***Δημήτριος***. Διδαχθέντες τὰ πρῶτα γράμματα ἐν Ἰωαννίνοις, ὑπηρέτησαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἀλλὰ ταχέως ἠκολούθησαν τὸν ἀρματολικὸν βίον φοβούμενοι τὸν τύραννον. Κατὰ ἀρματολικὸν ᾆσμα (ἐν *Ἀραβαντινῷ* σελ. 82) ὁ Ἀλεξάκης Βλαχόπουλος καὶ ὁ Τσόγγας ἔκαυσαν τὰς οἰκίας τῶν Τούρκων ἐν Βλαχωρίῳ. Μετὰ τὸν διωγμὸν τοῦ 1806—1808 οἱ Βλαχόπουλοι κατέφυγον εἰς Ἑπτάνησον, ἔνθα ἐτάχθησαν εἰς τὰ ἐθελοντικὰ σώματα, μετασχόντες τῆς ἁλώσεως τῆς Λευκάδος τῷ 1810 καὶ κατόπιν εἰς τὰς ἐκστρατείας κατὰ τοῦ Ναπολέοντος εἰς Σικελίαν καὶ Γένοβαν. Ὅταν διελύθησαν τὰ ἀγγλικὰ τάγματα, οἱ Βλαχόπουλοι παρέμειναν εἰς Ἑπτάνησον, ἐκεῖ δὲ ὁ Δημήτριος ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, μυήσας καὶ τοὺς ἀδελφούς του. Ὁ Ἀλέξιος ἐστάλη κατόπιν εἰς Πρέβεζαν δι' ἑταιρικοὺς σκοπούς, ἐκεῖ δὲ ὁ προδότης *Διόγος* κατὰ τὸ «Δοκίμιον τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας» τοῦ Φιλήμονος (σελ. 316), κατήγγειλεν εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν τὰ τῆς ἑταιρίας καὶ τὸν Ἀλεξάκην ὡς ἀπόστολον αὐτῆς, συνιστῶν εἰς τὸν τύραννον νὰ προφυλάσσεται καὶ ἀπὸ τοὺς πιστοτέρους ὀπαδούς του. Ὁ Ἀλεξάκης βλέπει περίτρομος τὸν Ἀλῆν μιμούμενον τὰ συμβολικὰ τῆς ἑταιρίας, ἐξετασθεὶς δὲ κατ' ἰδίαν ἐπιμένει ἐντόνως ἀρνούμενος καὶ μόλις κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν Ἀλῆν περὶ τῆς ἀθῳότητός του. Ἐκεῖθεν μεταβαίνει εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς Ἑταιρείας, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ προδίδεται ὑπό τινος Ἔζικελ καὶ συλληφθεὶς ὑπὸ τεσσάρων καβάσηδων ὡδηγεῖτο εἰς τὰς φυλακάς. Ἐνῷ ὅμως ἡ συνοδεία διήρχετο ἐκ τοῦ καταστήματος τοῦ Δημητσανίτου Γυαλᾶ, ὁ Ἀλεξάκης ὑπεκρίθη, ὅτι διψᾷ καὶ εἰσελθὼν εὗρε καιρὸν νὰ παραγγείλῃ εἰς τὸν Γρηγόριον Ε' περὶ τοῦ κινδύνου ὃν διέτρεχε καὶ αὐτὸς καὶ ἡ ἐθνικὴ ὑπόθεσις. Ἀμέσως ὁ Γρηγόριος ἔστειλε τὸν πρωτοσύγγελον πρὸς τὸν πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας Στραγκφὸρδ καὶ οὕτω ὁ Βλαχόπουλος ἐσώθη, ὡς διατελέσας ἀξιωματικὸς τῶν ἐν Ἑπτανήσῳ ἀγγλικῶν ταγμάτων (Διήγησις *Κ. Ράμφου* ἐν *Ἀγγελοπούλου* Γρηγόριος Ε' τόμ. Β' σελ 328—348).

Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως, ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἀλεξίου Βλαχοπούλου παρέμεινεν αἰχμάλωτος τῶν σουλτανικῶν στρατευμάτων ἐν Πρεβέζῃ, τοῦτο ὅμως δὲν ἠμπόδισε τοὺς ἀδελφοὺς νὰ πρωταγωνιστήσωσι κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις ἐν τῇ δυτικῇ Στερεᾷ (*Φιλήμονος* Γ' σελ. 329, 343 καὶ 455). Ὁπλαρχηγὸς ὢν ὁ Ἀλέξιος τῆς ἐπαρχίας Βλοχοῦ ἐνήργει, ἀπὸ τοῦ Μαρτίου 1821, πρὸς ἔγερσιν τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς, προσπαθῶν νὰ παρασύρῃ τὴν πλειοψηφίαν τῶν ὁπλαρχηγῶν, ἰδίως ἀντεπιστέλλων μετὰ τοῦ ἡρωϊκοῦ Δ. Μακρῆ. Ὅταν δὲ τέλος παρέσυραν καὶ τὸν Βαρνακιώτην, ἠγέρθη τὸν Μάϊον ἡ Στερεά, ὁ δὲ Βλαχόπουλος καὶ ὁ Μακρῆς εἰσῆλθον τὴν 28 μὲ 500 εἰς τὸ Βραχώρι καὶ ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν (*Τρικούπη* Α' σελ. 205), τὴν δὲ 15 Ἰουνίου κατέλαβε τὸ Ζαπάντι (σελ. 209—210), φονεύσας δὲ τὸν ζουλφάραγαν ἰδιοχείρως, ἠνάγκασε τοὺς Τούρκους εἰς παράδοσιν. Ὁ Ἄγγλος πλοίαρχος Χούνδερσων ἐθαύμασεν, ὅτε προσῆλθεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον, ἀκούων τὸν Βλαχόπουλον λαλοῦντα ὁπωσοῦν τὴν ἀγγλικὴν (*Φιλήμονος* Γ' σελ. 342—345).

Κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου συγκροτηθεῖσαν τῷ 1825 συνέλευσιν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ὁ Ἀλέξιος ἀντεπροσώπευσε τὰς ἐπαρχίας Βλοχοῦ καὶ Βραχωρίου ὡς πληρεξούσιος τῶν ὅπλων. Βλέπων ὅμως τὰς πολιτικὰς διαιρέσεις καὶ ἔχων ἀντίζηλον ἐν Βλοχῷ τὸν Στάϊκον, συνῆψε, τὸν Μάϊον τοῦ 1822, πρωτοβουλίᾳ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, μετὰ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, Π. Γιατράκου καὶ Γ. Σισίνη συμφωνίαν ἀμοιβαίας ὑποστηρίξεως κατὰ τῶν ἐνδεχομένων ἐπιβουλῶν (*Σπηλιάδου* Α' σ. 382). Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1822 μετέσχε τῆς μάχης τοῦ Πέτα, ἔνθα ἐθεωρήθη πρὸς στιγμὴν χαθείς. Τὸν Ὀκτώμβριον τοῦ 1822 ἐγνωμοδότησε νὰ κλεισθῶσιν ὅλοι εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ἀντιταχθέντος ὅμως τοῦ Μπότσαρη, ἐπῆλθεν ὁ διασκορπισμὸς (*Σπηλ.* σ. 454). Ἐπακολουθεῖ ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου, καθ' ἣν ἐθριάμβευσαν τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα. Τῷ 1822 ὁ Ἀλέξιος προήχθη εἰς χιλίαρχον, τῷ δὲ 1823 εἰς στρατηγόν. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀντεπροσώπευσε τὸν Μαυροκορδᾶτον ἐν τῇ ἐπιτροπῇ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος (*Σπηλ.* Α', σελ. 510), τῷ δὲ 1824 καὶ αὐτὸς καὶ ὁ ἀδελφός του Κωνσταντῖνος μετέσχον ὡς δικασταὶ εἰς τὴν καταδίκην τοῦ Γ. Καραϊσκάκη (*Τρικούπη* Γ' σελ. 287). Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐστάλη εἰς τὴν συνέλευσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ὡς παρατηρητής, προσκλήσει τοῦ Νέγρη (*Σπηλ.* Β' σ. 52—53). Κατὰ τὸ 1825 ἐνίσχυσε τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, εἰσελθὼν εἰς αὐτὸ μετὰ τοῦ Μήτσου Κοντογιάννη καὶ Ἰ. Ράγγου (*Τρικ.* Γ' σ. 214). Τῷ 1823 ἢ 1825 ἐγένετο ὑπουργὸς τοῦ Πολέμου, τῷ δὲ 1827 γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τοῦ στρατοῦ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Κατὰ τὸ 1828 καὶ 1829 φαίνεται ὡς ἔκτακτος ἐπίτροπος ἐν Τριπόλει, ἀπολαύων τῆς ἀγάπης τοῦ Κυβερνήτου (*Φραντζῆ* Γ' σελ. 57). Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ὑπῆρξε καὶ ἐπὶ Καποδίστρια, ὡς καὶ κατόπιν ἐπὶ Ὄθωνος (1841—1843) καὶ κατόπιν ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν. Τῷ 1833 ὑπῆρξε μέλος τῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς τῶν δικαιωμάτων τῶν Ἀγωνιστῶν, πρόεδρος διαρκοῦς στρατοδικείου, καὶ τῷ 1841 νομοεπιθεωρητὴς Ἀργολιδοκορινθίας. Τελευταία δρᾶσίς του ἐσημειώθη τῷ 1854, ὅτε μετέσχε τῆς Θεσσαλικῆς ἐπαναστάσεως διατελέσας δὲ καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ Γεωργίου Α', τῷ 1864, ἀπέθανε τῷ 1865 ἐν Ἀθήναις φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντιστρατήγου. Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν Ἀγωνιστῶν τὸν κατέταξεν εἰς τοὺς πρωτίστους ἄνδρας τοῦ Ἀγῶνος, ἐνέκρινε δὲ ὡς ὀφειλόμενα αὐτῷ διὰ τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου 47.997 γρόσια.

Ὁ ἀδελφός του Κωνσταντῖνος μετέσχε τῷ 1821 τῶν περὶ τὸν Θύαμιν μαχῶν κατὰ Νούρκα (*Φιλ.* Γ' 343), προαχθεὶς τῷ 1825 εἰς στρατηγόν. Τῷ 1827 ὑπῆρξε πληρεξούσιος εἰς τὴν Γ' Ἐθν. συνέλευσιν. Ἀπεβίωσεν ὑποστράτηγος, ἡ δὲ ἐπιτροπὴ τάξασα αὐτὸν εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς Β' τάξεως, ἀνεγνώρισεν ὀφειλὴν 90.416 γρ. καὶ 2.392 φοινίκων (φάκελλοι 2270—2277, βλέπε καὶ *Βρετοῦ* Ἡμερολόγιον Γ' σελ. 178). Ὁ τρίτος ἀδελφὸς Δῆμος ἀνεδείχθη τῇ 9 Ἰουλίου 1824 ὑποχιλίαρχος. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

— **Βλαχόπουλος**, ***Ἀλέξιος***. Ἀξιωματικὸς τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, προερχόμενος ἐκ τῶν ἀγωνιστῶν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ συνταγματάρχου. Ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν τῷ 1841, καὶ ὑπῆρξεν εἷς τῶν πρωτεργατῶν τῆς κατὰ τῆς Τουρκίας Θεσσαλικῆς ἐπαναστάσεως, κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον (Κριμαϊκὸν) τοῦ 1854. Ν. Θ. Κ.

— **Βλαχόπουλος**, ***Ἀριστοτέλης***. Ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ γεννηθεὶς τῷ 1866. Προερχόμενος ἐκ τοῦ Στρατ. Σχολείου Εὐελπίδων, προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποστρατήγου. Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον 1897 ὑπηρέτησεν ὡς ὑπολοχαγὸς παρὰ πυροβολαρχίᾳ, διετέλεσε δὲ μέλος τῆς ἐν Creusot τῆς Γαλλίας ἐπιτροπῆς πρὸς κατασκευὴν τῶν ἡμετέρων πυροβόλων *Σνάϊδερ* (1908). Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912—1913, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου, ὑπηρέτησεν ὡς ἐπιτελικὸς ἀξιωματικὸς παρὰ τῷ στρατηγείῳ, κατόπιν διωρίσθη στρατιωτικὸς ἀκόλουθος τῆς ἐν Βελιγραδίῳ ἑλληνικῆς πρεσβείας, ἀπεστρατεύθη δ' αὐτεπαγγέλτως τῷ 1917. Ἅμα τῇ ἀνακλήσει του εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν, τῷ 1920, διωρίσθη ὑποστράτηγος διοικητὴς τοῦ Γ' σώματος στρατοῦ ἐν τῇ στρατιᾷ Μικρᾶς Ἀσίας, ὡς τοιοῦτος δ' ἔλαβε μέρος κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις Κιουταχίας—Ἐσκῆ Σεχὴρ τοῦ Μαρτίου 1921, μετατεθεὶς δ' εἶτα ὡς διοικητὴς τοῦ Β' σώματος στρατοῦ ἔλαβε μέρος ὡς τοιοῦτος κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις Ἐσκῆ Σεχὴρ τοῦ θέρους 1921, μεθ' ὃ διωρίσθη, κατ' Αὔγουστον 1921, στρατιωτικὸς διοικητὴς Σμύρνης. Ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου 1922 διετέλεσε διοικητὴς τοῦ Δ' σώματος στρατοῦ ἐν Θράκῃ. Ἀπεστρατεύθη τῷ 1922. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— **Βλαχόπουλος**, ***Γεώργιος Δημ.*** Πολεμιστὴς τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης, ἐξ Ὕδρας. Μετέσχε τῆς ναυμαχίας ἐν Χίῳ, ὅτε τὴν 6 Ἰουνίου ὁ Πιπῖνος ἔκαυσε τὸ τουρκικὸν βατσέλον, δείξας ἀνδρείαν ἐξαιρετικήν. Μετέσχε καὶ τῶν κατὰ ξηρὰν μαχῶν ἐπὶ κεφαλῆς 30 Ὑδραίων στρατιωτῶν. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1825, ἐπῃνέθη διὰ τὰς ἀνδραγαθίας του. Ἀπὸ τῆς 25 Φεβρουαρίου 1824 ἔφερε τὸν βαθμὸν τοῦ χιλιάρχου. Ὁ Θ. Κολοκοτρώνης πιστοποιεῖ, ὅτι τῷ 1826, πρῶτος, μὲ τὸ ὅπλον εἰς τὰς χεῖρας, ἐπολέμησε τοὺς Αἰγυπτίους εἰς τὰς περὶ τὴν Τρίπολιν μάχας, δείξας ἔκτακτον ἀνδρείαν καὶ τροφοδοτῶν ἐξ ἰδίων τριάκοντα ἄνδρας. Τ. Χ. Κ.

Digitized by Google

— **Βλαχόπουλος**, *Δῆμος*. Ἁρματολὸς τῆς ἐποχῆς τοῦ Λ. Κατσώνη, ἔχων ἀδελφὸν γραμματικὸν καὶ ἕτερον, *Παναγιώτην*. Ἐπὶ κεφαλῆς σώματος ἕδρασεν ἐν Ὑπάτῃ, κατὰ δὲ δημοτικὸν ᾆσμα, μεταβὰς πρὸς συνάντησιν τῶν Κοντογιανναίων εἰς τὰ Βλαχοχώρια, ἐφονεύθη ἐξ ἀντιζηλιῶν τοπικῶν, τὸν ἔκλαυσαν δὲ πλὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ μπέηδες τῆς Ὑπάτης (*Ἀραβαντινοῦ* 53, *Πανδώρα* σελ. 87, *Πάσσωβ* σελ. 124).

— **Βλαχόπουλος**, *Ἰωάννης*. Ὁπλαρχηγός, κατοικήσας κατόπιν ἐν Ἀμφίσσῃ. Ἀνεδείχθη τῇ 27 Σεπτεμβρίου 1825 χιλίαρχος, ὠνομάσθη δὲ ἀνθυπολοχαγὸς τῆς φάλαγγος. Τ. Χ. Κ.

— **Βλαχόπουλος**, *Μιχαήλ*. Ἕλλην βαθύφωνος τοῦ Ἑλληνικοῦ Μελοδράματος, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1877. Κάτοχος ὡραίας φωνῆς ἔψαλλεν ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν χορὸν τῆς Ἁγίας Εἰρήνης ὡς σοπράνο καὶ βραδύτερον εἰς τὸν τοῦ ἀνακτορικοῦ παρεκκλησίου, ὡς βαθύφωνος, σπουδάζων ταυτοχρόνως ζωγραφικὴν εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον ὑπὸ καθηγητὴν τὸν Ν. Λύτραν. Ἱδρυθέντος, τῷ 1898, τοῦ Ἑλληνικοῦ Μελοδράματος, προσελήφθη ἐκ τῶν πρώτων ἐν αὐτῷ καὶ ἔκτοτε ἐξακολουθεῖ παραμένων μέλος τακτικὸν αὐτοῦ, διερμηνεύων τοὺς μεγάλους ρόλους βαθυφώνου (Μεφιστοφελῆς, Δὸν Σίλβας, Καρδινάλιος Βρονύ, Ἀλοΐζε κλπ.). Ὁ Βλαχόπουλος προσεκλήθη πολλάκις νὰ ψάλῃ εἰς Ἰταλίαν, ἠρνήθη ὅμως ἐπανειλημμένως, προτιμήσας νὰ προσφέρῃ μέχρι τέλους τὴν συμβολήν του εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Μελόδραμα. Λ.

— **Βλαχόπουλος**, *Νικόλαος Κωνστ*. Ἀξιωματικὸς τῆς χωροφυλακῆς (1829—1901) προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντισυνταγματάρχου. Ὑπηρέτησεν ὡς διευθυντὴς τῆς ἄλλοτε διοικητικῆς ἀστυνομίας Ἀθηνῶν—Πειραιῶς. Ν.Θ.Κ.

— **Βλαχόπουλος** *Νικόλαος Ξενοφ*. Ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ, γεννηθεὶς τῷ 1868. προερχόμενος ἐκ τοῦ Στρατ. Σχολείου Εὐελπίδων, προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντιστρατήγου. Ὡς ἀνθυπολοχαγὸς συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του εἰς Αὐστρίαν. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912—1913 ὑπηρέτησεν ὡς ταγματάρχης διοικητὴς μοίρας πυροβολικοῦ, ἐν τῷ στρατῷ Ἠπείρου κατὰ τὸν πρῶτον, ἐν τῷ τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν δεύτερον. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς πυροβολικῆς εἰς τὸ Στρατιωτικὸν Σχολεῖον Εὐελπίδων καὶ συνέγραψε συγγράμματα τοῦ κλάδου τούτου. Κατὰ τὰς ἀνταντικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ μακεδονικοῦ θεάτρου (1918) διετέλεσε διοικητὴς τῆς 4ης ἑλληνικῆς μεραρχίας, ὡς διοικητὴς δὲ τῆς 2ας ἑλληνικῆς μεραρχίας συμμετέσχε τῆς ἐκστρατείας τῆς Οὐκρανίας (1919) καὶ τῶν μέχρι Νοεμβρίου 1920 ἐπιχειρήσεων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Τῷ 1920 ἐτέθη εἰς αὐτεπάγγελτον διαθεσιμότητα, μετὰ δὲ τὴν ἀνάκλησίν του εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν, τὸν Σεπτέμβριον 1922, ὑπηρέτησε κατὰ τὸ πλεῖστον ὡς ἀρχηγὸς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ. Ἀπεστρατεύθη τῷ 1928. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— **Βλαχόπουλος**, *Πάνος*. Ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τοῦ Ἀγῶνος, ἐξ Ἠπείρου, προαχθεὶς τῇ 10 Μαρτίου 1825 εἰς ἀντιστράτηγον. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς κατὰ τὸ 1821 μάχας ἐν Καρπενησίῳ, εἰς Κομπότι, Πέτα, Βόνιτσαν καὶ εἰς Μεσολόγγιον, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1823 μάχην, καθ' ἣν ἔπεσεν ὁ Μάρκος Μπότσαρης. Ὑπηρέτησε καὶ ὑπὸ τὸν Τσούρτς ἐν τῇ Στερεᾷ καὶ τῷ 1831 ὡς δικαστὴς ἀντὶ τοῦ παραιτηθέντος Ν. Τζαβέλλα. Τῷ 1852 ἀπέθανεν ἐν Αἰτωλικῷ ὡς ταγματάρχης τῆς ἐνεργοῦ φάλαγγος. Τ. Χ. Κ.

— **Βλαχοπούλου**, *Ἑλένη*. Ἑλληνὶς ὑψίφωνος τοῦ Ἑλληνικοῦ Μελοδράματος, γεννηθεῖσα ἐν Ὀδησσῷ τῆς Ρωσίας κατὰ τὸ 1887 (τὸ γένος *Θεοδωρίδου*). Τὰς πρώτας σπουδάς της εἰς τὴν φωνητικὴν μουσικὴν ἤρχισε δεκαεξαέτις ἐν Ὀδησσῷ, ἐκεῖθεν δὲ κατὰ προτροπὴν τοῦ διασήμου ὀξυφώνου Ἀποστόλου μετέβη εἰς τὸ Μιλᾶνον, ὅπου ἐτελειοποιήθη εἰς τὴν μελοδραματικὴν ᾠδικὴν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ διδασκάλου Ρόσση. Ἐνεφανίσθη εἰς πλεῖστα ἰταλικὰ θέατρα ψάλλουσα εἰς τὰ μελοδράματα «Νόρμαν», «Φόρτσα ντὲλ Ντεστῖνο», «Τροβατόρε» καὶ ἄλλα μὲ ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα κατῆλθε κατὰ πρῶτον δι' ὀλίγον χρονικὸν διάστημα τῷ 1902 καὶ ἐνεφανίσθη μετὰ τῆς ἀδελφῆς της *Βικτωρίας Θεοδωρίδου* εἰς δύο συναυλίας, ἐπανῆλθε δὲ κατόπιν κατὰ τὸ 1904 προσκληθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ Ἑλλ. Μελοδράματος Δ. Λαυράγκα διὰ νὰ ἀποτελέσῃ μέλος τοῦ θιάσου. Συζευχθεῖσα τὸν βαθύφωνον Μιχαὴλ Βλαχόπουλον παραμένει ἔκτοτε ἐν Ἑλλάδι. —Β.

Βλαχορράφτη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Γόρτυνος* τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 311. Δ. Ε. Μ.

βλαχορράφτης (ὁ) *[Λαογρ.]*. Καλεῖται οὕτως εἰς πολλὰ μέρη τῆς ἑλληνικῆς καὶ σερβικῆς Μακεδονίας ὁ ράπτης ἐγχωρίων ἐνδυμάτων, ὁ κατὰ τόπους καὶ *ἑλληνορράπτης, ἀμπατζῆς, καποτάς, τερζῆς* καλούμενος. Παλαιότερον οἱ βλαχορράφται ἢ *βλαχορραφτάδες* ἀπετέλουν εἰς τὸ Μοναστήριον τῆς Ν. Σερβίας ἰσχυροτάτην συντεχνίαν, ἐφοδιάζοντες διὰ τῶν ἑτοίμων ἐγχωρίων ἐνδυμάτων μέγα μέρος τῆς Ἀλβανίας, τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας. Οἱ βλαχορράφται ἔρραπτον κυρίως *ταλαγάνια* (ἴδιον εἶδος κάπας), *γιακότσες* (σακάκια μὲ μεγάλον γιακᾶν, τῶν Ἀλβανῶν) καὶ *μπέτοβες* (εἶδος ἐγχωρίου πανταλονιοῦ). Οἱ βλαχορράφται κατήγοντο κυρίως ἐκ Μοναστηρίου καὶ τῶν γειτονικῶν βλαχοφώνων κωμοπόλεων Τυρνόβου, Μεγαρόβου, Νιζοπόλεως, εἶχον δὲ τὰ ἐργαστήριά των εἰς τὸ Μοναστήριον, εἰς τὴν λεγομένην *βλάχικη ἀγορά*. Τὸ ὑπ' αὐτῶν χρησιμοποιούμενον ὕφασμα ὑφαίνετο εἰς τὸν τόπον τῆς καταγωγῆς των ἀπὸ ἄσπρα ἢ μαῦρα μαλλιὰ τῶν μακεδονικῶν προβάτων. Ἤδη οἱ βλαχορράφται εἶναι ἐλάχιστοι, τοῦ ἐγχωρίου ὑφάσματος καὶ ἐνδύματος ἀντικαθισταμένων συνεχῶς ὑπὸ τοῦ λεγομένου *εὐρωπαϊκοῦ*. Κ. ΦΑΛΤΑΪΤΣ

βλάχος (ὁ)· βλ. Βλάχοι *[Ἐθνολ. καὶ Λαογρ.]*.

Βλάχος. Οἰκογένεια ἐξ Ἀνωπόλεως τῆς ἐπαρχίας Σφακίων (Κρήτης), ἀναδείξασα πολλοὺς διακεκριμένους ἀρχηγοὺς κατὰ τὰς διαφόρους ἐπαναστάσεις τῆς Κρήτης ἐπὶ τουρκοκρατίας. Γενάρχης αὐτῆς ὁ Ἰωάννης Βλάχος ἢ Δασκαλογιάννης, ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως 1770 (βλ. λ. Δασκαλογιάννης). Μετ' αὐτοῦ ἔδρασαν κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπανάστασιν οἱ ἀδελφοί του *Νικόλαος, Παῦλος, Μανοῦσος* καὶ *Γεώργιος*. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 διέπρεψαν ὁ *Γεώργιος Βλάχος* ἢ *Δασκαλάκης* ἢ *Τσελέπης* (υἱὸς τοῦ Ἀνδρέου Βλάχου, υἱοῦ τοῦ Δασκαλογιάννη) φονευθεὶς ἐν Κανδάνῳ Σελίνου τὸν Ἰανουάριον 1822 (βλ. λ. Δασκαλάκης Γ.). Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν 1866 διέπρεψεν ὁ ἀρχηγὸς Σφακίων *Ἀναγνώστης Βλάχος* ἢ *Δασκαλάκης* ἢ *Τσελέπης*, διέγγονος τοῦ Δασκαλογιάννη, φονευθεὶς ἐν Ἀνωπόλει τὴν 5 Μαΐου 1867 (βλ. λ. Δασκαλάκης *Ἀναγνώστης*). Κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις 1889, 1896, 1897 διεκρίθη ὡσαύτως ὁ *Γεώργιος Βλάχος Δασκαλογιάννης*, ἀρχηγὸς Σφακίων (βλ. λ. Δασκαλογιάννης *Γεώργιος*).

Εἰς τὰ δημοτικὰ ᾄσματα τῆς Κρήτης ὑμνεῖται ὁ ἡρωϊσμὸς τοῦ Μιχαὴλ Βλάχου, διασήμου ἁρματολοῦ τῶν Σφακίων, ὁ ὁποῖος ἐθάμβωνε διὰ τῆς καλλονῆς του «*τὸν ἥλιο, τ' ἄστρα καὶ τὸ φεγγάρι*», περιπατῶν ὡς ἀτίθασος λέων, πεσόντος διὰ προδοσίας ὁμογενῶν (*Ἀρ. Κριάρη*, Δημώδη κρητικὰ ᾄσματα σ. 35—40). Ν. ΚΛΣ.—Τ. Χ. Κ.

— **Βλάχος**, *Ἄγγελος*. Ἕλλην πολιτικός, λογογράφος καὶ ποιητής, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις (1838—1920). Ἀνήκων εἰς παλαιὰν καὶ ἐπιφανῆ οἰκογένειαν τῶν Ἀθηνῶν, ἦτο υἱὸς τοῦ *Σταύρου Βλάχου* (βλ. κατωτ.), ἐσπούδασε δὲ νομικὰ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις πανεπιστήμιον καὶ ἐγένετο διδάκτωρ τῷ 1859. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος διωρίσθη ἀκόλουθος τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Παραιτηθεὶς τῷ 1861 ἀπῆλθεν εἰς Γερμανίαν πρὸς εὐρυτέραν ἐκπαίδευσιν καὶ ἐπανελθὼν τῷ 1863 εἰς Ἀθήνας διωρίσθη γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, τῷ δὲ 1865 τμηματάρχης τοῦ ὑπουργείου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Ἀποσυρθεὶς τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας τῷ 1868, ἀφωσιώθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν δημοσιογραφίαν. Τῷ 1875, κατὰ τὴν πρώτην σχηματισθεῖσαν κυβέρνησιν ὑπὸ τοῦ Χαριλάου Τρικούπη, διωρίσθη τμηματάρχης τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Μετὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον μετέσχε τῆς

Ἄγγελος Βλάχος.

ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Θεοδώρου Δηλιγιάννη διπλωματικῆς ἀποστολῆς εἰς τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου, ἐπιστρέψας δὲ προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ γενικοῦ γραμματέως τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, θέσιν τὴν ὁποίαν ἐτήρησε μέχρι τοῦ 1884. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 7 Ἀπριλίου 1885 ἐξέλεξη βουλευτὴς Ἀττικῆς ὡς ὀπαδὸς τοῦ Τρικούπη καὶ μετέσχε τῶν κοινοβουλευτικῶν συζητήσεων τῆς πολυπλόκου ἐκείνης πολιτικῆς περιόδου, ὅτε, ἀποκλεισθέντων τῶν ἑλληνικῶν λιμένων ὑπὸ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ στόλου, παρῃτήθη ἡ κυβέρνησις Δηλιγιάννη καὶ ἐσχημάτισε τοιαύτην ὁ Τρικούπης, ὅστις διώρισε τὸν Ἄγγελον Βλάχον πρεσβευτὴν εἰς Βερολῖνον. Τῷ 1890, καταργηθεισῶν τῶν πρεσβειῶν λόγῳ οἰκονομιῶν, μετεκλήθη ἐκεῖθεν. Τῷ 1893, ἐπὶ κυβερνήσεως Σωτηροπούλου, διωρίσθη νομάρχης Κερκύρας καὶ τῷ 1895, μετὰ τὴν παραίτησιν τῆς κυβερνήσεως Τρικούπη, μετέσχε τῆς διαδεχθείσης αὐτὴν κυβερνήσεως τοῦ Νικολάου Δηλιγιάννη, γενόμενος ὑπουργὸς τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως καὶ προσωρινῶς τῶν Οἰκονομικῶν.

Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897, ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ἀπεφάσισε διὰ τῶν εἰσφορῶν, αἵτινες εἶχον ἀποσταλῆ εἰς αὐτόν, τὴν ἵδρυσιν δραματικοῦ θεάτρου κατὰ τὸν τύπον τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας, τὸ ἑπόμενον δὲ ἔτος ἀνέθεσεν εἰς τὸν Βλάχον τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ. Θέσας οὗτος πράγματι τὰς βάσεις τοῦ ἐν λόγῳ θεάτρου, ἠναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῇ τῆς περαιτέρω ἐργασίας ἕνεκα διαφωνίας ἐπὶ τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ τρόπου τῆς διευθύνσεως αὐτοῦ πρὶν ἢ ἀρχίσῃ ἡ λειτουργία τοῦ θεάτρου (1901). Ἀφιερώθη καὶ αὖθις εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν δημοσιογραφίαν, ἀναλαβὼν τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐπανεκδοθείσης «Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων». Ὁ βίος τῆς ἐφημερίδος ταύτης ὑπῆρξε βραχύς, καὶ τῷ 1905 ἀνετέθη εἰς τὸν Βλάχον ἡ γενικὴ διεύθυνσις τῶν Ταχυδρομείων καὶ Τηλεγράφων, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπεσύρθη τῷ 1906, ὅτε ἀνέλαβεν ἐκ νέου τὴν διεύθυνσιν τοῦ Βασιλικοῦ θεάτρου καὶ παρέμεινεν ἐν αὐτῷ μέχρις οὗ διελύθη τοῦτο. Ἔκτοτε περιωρίσθη εἰς τὸ λογοτεχνικὸν αὐτοῦ ἔργον.

Ἡ δρᾶσις τοῦ Ἀγγέλου Βλάχου ὑπῆρξε πολυσχιδής. Ἀνὴρ εὐρυτάτης μορφώσεως, διεκρίθη εἰς πάντα τὰ στάδια τὰ ὁποῖα ἠκολούθησεν, ἀλλ' ἡ λογοτεχνία, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ προσφιλὴς κλίσις του, εἶναι ἡ ἀναδείξασα αὐτόν. Ὁ Ἄγγελος Βλάχος ἀνήκει εἰς τὴν γενεὰν ἐκείνην τῶν ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων, ἥτις, εὑροῦσα τὴν Ἑλλάδα πολιτικῶς, κοινωνικῶς καὶ πνευματικῶς ἀδιάπλαστον, κατέβαλε πάσας τὰς πνευματικάς της δυνάμεις πρὸς διαμόρφωσιν αὐτῆς, ἐξ οὗ καὶ τὸ πολύμορφον τοῦ ἔργου τῶν ἀνδρῶν τούτων. Ὁ Βλάχος ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἀκαταπονήτων πνευματικῶν ἐργατῶν τῆς γενεᾶς ταύτης. Τὰ ἐκδοθέντα παρ' αὐτοῦ ἔργα εἶναι πολυάριθμα καὶ ποικίλης ὕλης. Ἀνεμείχθη εἰς πᾶσαν κοινωνικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν κίνησιν, ὑπῆρξε δὲ εἷς τῶν ἐπιδιωξάντων τὴν σύστασιν ἐθνικοῦ θεάτρου καὶ τὴν στερέωσιν φιλολογικῶν περιοδικῶν, πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ αἰσθήματος τοῦ καλοῦ εἰς τὴν χώραν, πρὸς δὲ τὴν δημιουργίαν γλώσσης δυναμένης νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς καὶ φιλολογικὰς ἀνάγκας τῆς νεοσυστάτου κοινωνίας. Ὁ Βλάχος συνέθεσε λυρικὰ ποιήματα, διηγήματα, σκηνικὰ ἔργα, ἔγραψεν ἀναμνήσεις, κριτικὰς μελέτας, ἐπιστημονικὰς διατριβάς, μετέφρασε ποιήματα Γάλλων, Ἄγγλων, Γερμανῶν καὶ Ἰταλῶν ποιητῶν, μυθιστορήματα καὶ ἱστορίας, πάντα δὲ ταῦτα διακρίνει ἀκριβοέπεια καὶ κομψότης ὕφους. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν εἰς βιβλία ἐκδοθέντων ἔργων του, ἀπειράριθμα εἶναι τὰ δημοσιευθέντα εἰς περιοδικὰ καὶ εἰς ἐφημερίδας, πλὴν δὲ τῶν καθαρῶς φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων, συνέταξεν ἐπίσης καὶ διδακτικὰ βιβλία καὶ λεξικά. Ἀξιομνημόνευτος εἶναι ἡ διεξαχθεῖσα μακρὰ φιλολογικὴ συζήτησις περὶ τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ποιήσεως μεταξὺ Βλάχου καὶ Ἐμμανουὴλ Ροΐδη, ἥτις συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν νεωτέραν τροπήν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν αὕτη ἔκτοτε. Τὰς περὶ ποιήσεως καὶ φιλολογίας ἐν γένει γνώμας του ἐκθέτει ὁ συγγραφεὺς καὶ εἰς τὰς διαφόρους κρίσεις ὡς εἰσηγητὴς διαγωνισμάτων, ὡς καὶ εἰς τὰς κριτικὰς βιογραφίας νεωτέρων Ἑλλήνων ποιητῶν. Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Βλάχου κυριώτερα εἶναι τὰ ἀκόλουθα: «Περὶ ὑπάτων καὶ ὑπατείας ἐν Ρώμῃ» (1856), «Περὶ ὁρκωτικοῦ συστήματος» (1860), «Φειδίας καὶ Περικλῆς» (ποίημα) (1863), «Ἠὼς» (συλλογὴ ποιημάτων) (1857), «Ἐκ τῶν ἐνόντων» (1866), «Λυρικὰ ποιήματα», «Κωμῳδίαι» (1871), «Τὸ ὁμηρικὸν ζήτημα» (1866), «Περὶ Παναγιώτου Σούτσου» (1874), «Περὶ Ἰωάννου Καρασούτσα» (1874), «Περὶ Γεωργίου Τερτσέτη» (1875), «Περὶ Γεωργίου Ζαλοκώστα» (1877), «Ἀλέξανδρος Σοῦτσος» (1877), «Ἡ φυσιολογικὴ σχολὴ τοῦ Ζολᾶ» (1850), «Ἄδα Νέγρη», «Κρίσεις Νικοδημείου, Φιλαδελφείου καὶ Λασσανείου διαγωνισμοῦ», «Λεξικὸν ἑλληνογαλλικόν», «Elementargrammatik der neugriechischen Sprache» (Λειψία 1864), «Neugriechische Christomatie» (Λειψία 1870), «Ἄσματα σχολικά» (1884), «Ἀνάλεκτα» (1901)· καὶ μεταφράσεις: «Ἱστορία Καρόλου» *Μένδελσον-Βαρθόλδη* (1872—1876), «Μαθήματα δραματολογίας», *St Marc Girardin* (1897—1899), «Κλαβίγγιος» τοῦ *Γκαῖτε*, «Μαζέπας» τοῦ *Βύρωνος*, «Τραγούδια» *Ἐρρίκου Χάϊνε* (1891), «Ποιητικαὶ Μελέται» τοῦ *Λαμαρτίνου* (1864), «Οἰδίπους τύραννος» καὶ «Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ» τοῦ *Σοφοκλέους*, «Βρεττανικός» τοῦ *Ρακίνα*, «Νάθαν ὁ Σοφός» τοῦ *Λέσιγκ*, «Δὸν Κάρλος» τοῦ *Σίλλερ*, «Ἄμλετ», «Βασιλεὺς Λήρ», «Ὀθέλος», «Μάκβεθ» τοῦ *Σαιξπήρου* «Ἱστορία τῆς Ἰταλικῆς φιλολογίας» τοῦ *Γάσπαρι* κτλ. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Τὸ θεατρικὸν του ἔργον. Δεκαεπταετὴς τὴν ἡλικίαν ὁ Ἄγγελος Βλάχος ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ἐν τῷ θεάτρῳ τῷ 1858 ὡς μεταφραστὴς μονοπράκτου γερμανικῆς κωμῳδίας ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ κόκκινα μαλλιά». Μετὰ ὀκταετίαν (1866) ἔγραψε τὴν πρώτην πρωτότυπον κωμῳδίαν του, «Ἡ κόρη τοῦ παντοπώλου», ἥτις καὶ παρεστάθη ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις χειμερινοῦ θεάτρου *Μπούκουρα*

Digitized by Google

τὴν 5 Ἰανουαρίου 1866 μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας, ἐπαναληφθεῖσα, πρᾶγμα σπανιώτατον διὰ τὰ θεατρικὰ χρονικὰ τῆς ἐποχῆς, εἴκοσι καὶ ὀκτὼ φορὰς ἐντὸς μιᾶς θεατρικῆς περιόδου. Τὸ ἑπόμενον ἔτος, 1867, χάριν τοῦ διὰ πρώτην φορὰν ἐμφανιζομένου τότε πρὸ τοῦ ἀθηναϊκοῦ κοινοῦ θιάσου τῶν ἀδελφῶν *Ταβουλάρη*, μετέφρασε τοὺς «Ἀφῃρημένους» τοῦ *Κοτσεμποῦ*, «Τὴν ἀπαίτησιν ζηλοτυπίας», κωμῳδίαν, ἣν κατόπιν μετεβάπτισαν αὐθαιρέτως οἱ ἠθοποιοὶ εἰς «*Κύριον Κρεμμύδαν*», τὴν «Μαγνητιζομένην» («Les cheveux de ma femme») καὶ τὸν «Κλαβίγγιον» τοῦ *Γκαῖτε*, ἡ μετάφρασις τοῦ ὁποίου θὰ παραμένῃ πάντοτε ὡς κόσμημα τοῦ ἑλληνικοῦ δραματολογίου.

Τὸ αὐτὸ ἔτος ὑπέβαλεν εἰς τὸν Βουτσιναῖον ποιητικὸν διαγωνισμὸν τὴν τρίπρακτον κωμῳδίαν του «Ὁ λοχαγὸς τῆς ἐθνοφυλακῆς», ἥτις καὶ ἐβραβεύθη, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ παρασταθῇ ποτέ, ἕνεκα λόγων οἵτινες θὰ παρεῖλκον ἐνταῦθα ἐκτιθέμενοι. Ἐν τῷ μεταξὺ μετέφερεν «εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς ἤθη καὶ ἔθιμα» δύο ἐκ τοῦ γαλλικοῦ κωμῳδίας, τὴν «Poudre aux yeux» τοῦ *Λαμπίς*, ἣν ἐτιτλοφόρησε «Πρὸς τὸ θεαθῆναι» καὶ τὴν «Un mari dans du coton» τοῦ *Lambezt-Thibourt*, ἣν ἐβάπτισεν εἰς «Σύζυγον τοῦ Λουλουδάκη». Ἡ ἐπιτυχία τῶν δύο αὐτῶν «διασκευῶν» ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε ἔκτοτε ἀμφότεραι ἔμειναν ἐν τῷ ἑλληνικῷ δραματολογίῳ, συχνότατα διδόμεναι ἀπὸ σκηνῆς παρ' ὅλων ἐν γένει τῶν ἑλληνικῶν θιάσων.

Κατὰ τὸ 1870, προκειμένου νὰ γίνῃ ἐν Ἀθήναις ἡ δευτέρα ὀλυμπιακὴ ἔκθεσις, ἡ δι' αὐτὴν ἐπιτροπὴ προεκήρυξε, συμφώνως πρὸς τοὺς ὅρους τῆς διαθήκης τοῦ Ζάππα, διαγωνισμὸν δράματος καὶ κωμῳδίας πρὸς τὸν σκοπόν, ὅπως τὰ βραβευθησόμενα ἔργα παρασταθῶσι πανηγυρικῶς ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις θεάτρου. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὸν ῥηθέντα διαγωνισμόν, ἐκ τῶν ὑποβληθέντων ἔργων, μόνον ἡ κωμῳδία τοῦ Ἀγ. Βλάχου «Γαμβροῦ πολιορκία» ἐβραβεύθη, οὐδὲν δὲ δρᾶμα, ἡ ἑλλανόδικος ἐπιτροπὴ προέτεινεν, ὅπως παρασταθῇ ἕτερον τοιοῦτο, ἔστω καὶ ἐκ μεταφράσεως, ἀλλ' ἑλληνικῆς ὑποθέσεως. Τὴν γνώμην ταύτην τῆς ἑλλανοδίκου ἐπιτροπῆς ἠσπάσθη καὶ ἡ ἐπὶ τῶν ὀλυμπίων τοιαύτη, ἀπὸ κοινοῦ δὲ ἀπεφασίσθη ὅπως παρασταθῇ ἡ τραγῳδία τοῦ Γάλλου ἀκαδημαϊκοῦ *Πισσᾶ* «Ὁ Λεωνίδας ἐν Θερμοπύλαις», ἡ μετάφρασις τῆς ὁποίας ἀνετέθη εἰς τὸν βραβευθέντα ποιητὴν τῆς κωμῳδίας Βλάχον, ὅστις καὶ ἐξετέλεσε τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ ἐντολὴν μετ' ἐξαιρετικῶς ἐπιτυχίας.

Συνεπείᾳ τοῦ πραξικοπήματος αὐτοῦ, ὡς ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων τοῦ Βλάχου ἡ ὁμόφωνος ἀπόφασις τῶν δύο ἐπιτροπῶν, ἅμα δὲ καὶ τῆς ἀπὸ σκηνῆς παραστάσεως τῆς βραβευθείσης κωμῳδίας «Γαμβροῦ πολιορκία», ἀντεγκλήσεις διάφοροι διημείφθησαν διὰ τοῦ τύπου μεταξὺ τῶν ὑπὲρ καὶ κατὰ τῆς ἀποφάσεως τῆς ἐπιτροπῆς ἀλλὰ καὶ τῆς διδαχθείσης κωμῳδίας ταχθέντων, διατριβαὶ φιλολογικαὶ ἐκυκλοφόρησαν οὐκ ὀλίγαι, οἱ φιλολογικοὶ σύλλογοι μετεβλήθησαν εἰς ἀναγνωστήρια δραμάτων καὶ τραγῳδιῶν, ἀπὸ τῶν συλλόγων αἱ συζητήσεις μετεφέρθησαν εἰς τὰ σαλόνια καὶ τὰ καφενεῖα, καὶ τέλος, ἁρμόδιοι καὶ μή, μικροὶ καὶ μεγάλοι, διηρέθησαν εἰς δύο ἀντίπαλα φιλολογικὰ στρατόπεδα, αἱ συγκρούσεις τῶν ὁποίων θὰ ἀφήσουν ἐποχὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρου. Ἑτέρα ἐπίσης κωμῳδία τοῦ Βλάχου, ὁ «Γάμος ἕνεκα βροχῆς», ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς νέας σφοδρὰς ἐπιθέσεις κατὰ τοῦ συγγραφέως, ὃν οἱ ἐν φιλολογίᾳ ἐχθροὶ αὐτοῦ κατηγόρησαν ὡς λογοκλόπον, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος κωμῳδία ἦτο μετάφρασις ξένου ἔργου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπέκρουσεν ὁ συγγραφεύς, ἀποδείξας ὅτι ἡ κωμῳδία του μόνον ὡς πρὸς τὴν κυριαρχοῦσαν ἰδέαν ὁμοιάζει κατά τι μὲ τὴν γερμανικὴν κωμῳδίαν «Ὁ λησμονηθεὶς μουσαφίρης» καὶ τὴν γαλλικὴν «Μετὰ τὸν χορόν».

Τῷ 1871 ὁ Βλάχος ἔγραψε χάριν τῶν μαθητριῶν τοῦ Ἀρσακείου τὴν μονόπρακτον κωμῳδίαν «Ἡ ἑορτὴ τῆς μάμμης» ἄνευ φιλολογικῶν ἀξιώσεων. Ἐν τῷ μεταξύ, μετάφρασε τὴν «Πομφόλυγα» τοῦ *Bersezio* («Una bolla di sapone»), ἣν βραδύτερον ὁ Ταβουλάρης μετεβάπτισεν εἰς «Κοσμοχαλασιὰν διὰ τὸ τίποτε» καὶ τὰς «Δύο κυρίας» τοῦ *Ferari*. Ἔκτοτε, ἀπογοητευθεὶς ἐκ τῆς καταστάσεως εἰς ἣν εὑρίσκετο τότε ἡ ἑλληνικὴ σκηνή, οὐδὲν πρωτότυπον πλέον ἔργον ἔγραψε, περιορισθεὶς εἰς τὰς προσφιλεῖς αὐτῷ μεταφράσεις. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

— **Βλάχος, *Ἀναστάσιος***. Ἀθηναῖος ἀγωνιστής. Μπουλουξῆς ὢν ἐξ ἀρχῆς, συνετήρει σῶμα δι' ἰδίων ἐξόδων καὶ ἔλαβε μέρος εἰς ὅλας τὰς ἐφόδους καὶ τειχομαχίας τοῦ φρουρίου τῆς Ἀκροπόλεως. Κατετάχθη ὡσαύτως ὡς ὑπαξιωματικὸς εἰς τὸ τακτικὸν σῶμα τοῦ Φαβιέρου καὶ τοῦ Σκαρβέλη καὶ ὑπηρέτησε τῷ 1826 ὡς γενικὸς ταμίας παρὰ τοῖς Ἁρμοσταῖς τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Ἀκροπόλεως τῷ 1827 ἐπέδειξεν ἐξαιρετικὴν δραστηριότητα. Ἐκρίθη ὡς ἀξιωματικὸς ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς. Τ. Χ. Κ.

— **Βλάχος, *Γεράσιμος***. Κρὴς κληρικὸς καὶ λόγιος. Μετὰ τὰς ἐγκυκλίους ἐν Κρήτῃ σπουδάς, μετέβη εἰς Ἰταλίαν, ὅπου ἔτυχεν ἀνωτέρας μορφώσεως. Τῷ 1652 ἐγκατεστάθη ἐν Βενετίᾳ, διατελέσας ἐφημέριος καὶ ἱεροκήρυξ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Σκαλωτοῦ, συγχρόνως δὲ ἐδίδασκεν ἑλληνικά, λατινικὰ καὶ τὰς ἐπιστήμας εἰς τὸ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἑλληνικὸν σχολεῖον. Τῷ 1561 μετέβη εἰς Κέρκυραν, ὅπου ὁμόναζε μέχρι τοῦ 1679, προχειρισθεὶς καὶ ἡγούμενος τῆς μονῆς Θεοτόκου. Τῷ 1679, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεθοδίου, μητροπολίτου τοῦ ἐν Βενετίᾳ θρόνου τῆς Φιλαδελφείας, ἐξελέγη τοιοῦτος ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος ὁ Γεράσιμος. Δεχθεὶς τὴν ἐκλογὴν ἐπανῆλθεν εἰς Βενετίαν καὶ διῴκησε τὸ ποίμνιόν του ἐπὶ ἑξαετίαν «παρὰ πάντων τιμώμενος καὶ ἀγαπώμενος καὶ ἐγκαταλιπὼν φήμην σοφοῦ καὶ ἐναρέτου ποιμενάρχου». Ἀπέθανε δὲ τὸ ἔτος 1684, σχὼν ὡς διάδοχον εἰς τὸν θρόνον τὸν Ματθαῖον Τυπάλδον, ἐκλεγέντα κατὰ Μάρτιον τοῦ 1685. Ὁ Γεράσιμος Βλάχος ἔγραψε πλεῖστα συγγράμματα φιλολογικά, φιλοσοφικὰ καὶ θεολογικά, ἐξ ὧν τὰ πλεῖστα παραμένουσιν ἀνέκδοτα. Ἐκ τούτων ἐξέδωσε «Θησαυρὸν ἐγκυκλοπαιδικῆς βάσεως τετράγλωσσον», ἀφιερωμένον εἰς τὸν δοῦκα τῆς Τοσκάνης Φερδινάνδον, γενόμενος οὕτως ὁ πρῶτος νεοέλλην λεξικογράφος. Ἐξεδόθη δὲ τὸ ἔργον ἐν Βενετίᾳ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ Πινέλῳ, ἐπιμελείᾳ Ἀρσενίου Καλούδη τοῦ Κρητός, ἐν ἔτει 1659. Πρὸ τοῦ κειμένου ὑπάρχουσιν ἑπτὰ ποιήματα τοῦ Γερασίμου μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως. Πρὸς τιμὴν τοῦ λεξικοῦ τούτου ὁ Στέφανος Τσιγαρᾶς ἔγραψε δεκαεξάστιχον ἐπίγραμμα. Ἡ κυκλοφορία τοῦ λεξικοῦ τούτου ὑπῆρξε μεγίστη, δι' ὃ καὶ ἀνετυπώθη κατὰ τὰ 1723, 1750 καὶ 1784.

Τὸ ἕτερον ἐκδοθὲν ἔργον τοῦ Γερασίμου Βλάχου εἶναι ἡ «Ἁρμονία ὁριστικὴ τῶν ὄντων κατὰ τοὺς τῶν Ἑλλήνων σοφούς», ἐκδοθὲν ἐν Βενετίᾳ παρὰ Ἀνδρέᾳ Ἰουλιανῷ τῷ 1661, ἐπιμελείᾳ τοῦ ἀδελφοῦ του Γρηγορίου.

Ἐκ τῶν ἀνεκδότων ἔργων του, ὧν τὰ πλεῖστα ἀπόκεινται παρὰ τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει βιβλιοθήκῃ τοῦ μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου, τὰ σπουδαιότερα εἶναι τά: «Περὶ τοῦ ἀκριβοῦς τρόπου τοῦ διδάσκειν τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν Εὐαγγέλιον», «Εἰς τὰ περὶ ψυχῆς βιβλία τοῦ Ἀριστοτέλους σύντομος παράφρασις», «Εἰς τὴν περὶ Πορφυρίου εἰσαγωγὴν παραφράσεις τε καὶ ζητήματα», «Ἐγχειρίδιον μετρικῆς», «Ῥητορική», «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Λογικὴν» κ. ἄ.

Κατὰ Καισάριον Δαπόντε (*Κ. Σάθα*, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη Γ' σ. 141), ὁ Βλάχος συνέγραψε καὶ «Θρίαμβον κατὰ τῆς τῶν Τούρκων βασιλείας» ἤτοι «Λόγον παραθαρρυντικὸν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Μοσκοβίας Ἀλέξιον Μιχαήλοβιτς», εἰς ὃν παραθαρρύνει τὸν Ἀλέξιον, πατέρα τοῦ Μεγάλου Πέτρου, νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῶν Τούρκων, σῴζων τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κ. Σάθα*, Νεοελληνικὴ Φιλολογία (σ. 336). — *Ζαβίρα*, Νέα Ἑλλὰς (σ. 218). — *Δήμιτσα*, Ὁ Ἑλληνισμὸς κατὰ τὸν Μεσαίωνα (σ. 181). — *Κ. Σάθα*, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη (Ι 290 κα ΙΙΙ, 141). — *Legrand*, Bibliogr. Hellenique du XVII siecle. — *Βελούδου*, Ἑλλήνων Ὀρθοδόξων ἀποικία ἐν Βενετίᾳ. — *Δημητρακοπούλου*, Προσθῆκαι καὶ Διορθώσεις εἰς *Σάθαν* (53). Π. Π. ΠΛΟΥΜΗΣ

— **Βλάχος, *Γεράσιμος***. Εἰκονογράφος ἐν Κερκύρᾳ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, καὶ διορθωτὴς τῶν παλαιῶν εἰκόνων. Ν. Δ. Κ.

— **Βλάχος, *Γεώργιος***. Υἱὸς τοῦ Ἀγγέλου Βλάχου, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1886. Μετὰ τὰ ἐγκύκλια αὐτοῦ μαθήματα, ἐνεγράφη εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς Νομικῆς. Ἐν τῷ μεταξύ, ὑπουργοῦντος τοῦ Ἀντ. Ζυγομαλᾶ, διωρίσθη (1903) ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης, ὁπόθεν παρῃτήθη τῷ 1904, διὰ νὰ τοποθετηθῇ εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν ὁποίαν παρέμεινε μέχρι τοῦ 1918. Τῷ 1917, συλληφθεὶς λόγῳ τῶν φρονημάτων του, ἐξωρίσθη κατ' ἀρχὰς εἰς Σκῦρον καὶ ἔπειτα εἰς Σκόπελον. Ἐπανελθὼν ἐκ τῆς ἐξορίας ἐξέδωκε τὴν ἡμερησίαν ἐφημερίδα «Καθημερινὴ» τὴν 15 Σεπτεμβρίου 1919. Ὡς διευθυντὴς αὐτῆς μετέσχε τοῦ κατὰ τὸ 1920 Λονδινείου Συνεδρίου. Πλὴν τῆς «Καθημερινῆς», ἐξέδωκεν ἐπὶ ἓν περίπου ἔτος, συνεχίζων τὸ ἔργον τοῦ Κίμωνος Μιχαηλίδου, τὸ περιοδικὸν «Παναθήναια» (Ἰούν. 1914—Φεβρ. 1915). Ἔγραψε τὰ κάτωθι θεατρικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα παρεστάθησαν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου Κοτοπούλη: «Ἡ δεσποινὶς Κυκλών», κωμῳδία μονόπρακτος, «Τὰ κόκκινα γάντια» κωμῳδία τρίπρακτος μετ' ᾀσμάτων, «Ἡ Κόμπρα», κωμῳδία μονόπρακτος, «Ἡ ἀπογραφή», κωμῳδία μονόπρακτος καὶ «Ἀλεύρι μιὰ καὶ εἴκοσι ἡ ὀκᾶ», κωμῳδία τρίπρακτος. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

— **Βλάχος, *Γεώργιος* ἢ *Χαμχούγιας***. Ὁπλαρχηγὸς ἀπὸ τὸ χωρίον Σακαρέτσι τοῦ Βάλτου παραστὰς εἰς τὰς μάχας Μαχαλᾶ καὶ Ἁγ. Νικολάου ἔναντι τοῦ Αἰτωλικοῦ, ἔνθα ἐπληγώθη ὁ Ἄστιγξ. Τῷ 1829 ὑπηρέτησεν εἰς τὴν πεντακοσιαρχίαν Β. Μαστραπᾶ. Κατὰ τὸν Ἀγῶνα ἔχασε τὰ κτήματά του δημευθέντα. Τῷ 1854 ἐξῆλθε μὲ τὰ ἑλληνικὰ σώματα εἰς Θεσσαλίαν (Ἀριθ. μητρῴου ἀξιωματικῶν 1987). Τ. Χ. Κ.

— **Βλάχος, *Γιαννάκης***. Ἕλλην πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τὴν 26 Δεκεμβρίου 1842. Διετέλεσε δημογέρων τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ἔκτοτε δὲ συνεμερίσθη τὰς περιπετείας τῆς πόλεως. Ἐχρημάτισε πληρεξούσιος τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὰς ἐπαναστατικὰς συνελεύσεις, μέλος τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς τῷ 1826 καὶ μέλος τοῦ Πανελληνίου τῷ 1829, ὡς πρόεδρος δὲ τοῦ συμβουλίου τῶν Δημογερόντων ὑπεδέχθη τὸν βασιλέα Ὄθωνα κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐπίσκεψιν (11 Μαΐου 1833) καὶ προσεφώνησεν αὐτὸν παρὰ τὸ Θησεῖον ἐκ μέρους τῆς πόλεως, ὅτε προσέφερε ζῶσαν γλαῦκα πρὸς τὸν νεαρὸν ἡγεμόνα, ὡς σύμβολον σοφίας καὶ συνέσεως, ἥτις ταριχευθεῖσα βραδύτερον ἀπεστάλη εἰς τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον τῆς Βαυαρίας. Ὁ Ἰωάννης Βλάχος ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν ἐργασθέντων πλειότερον πρὸς παραδοχὴν τῶν προτεινομένων ὅρων ὑπὸ τῆς βαυαρικῆς ἀντιβασιλείας πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν γηπέδων, ὅπως διευκολυνθῇ ἡ εἰς Ἀθήνας μεταφορὰ τῆς πρωτευούσης ἐκ Ναυπλίου. Θ. Β.

— **Βλάχος, *Δημήτριος* ἢ *Βλαχομῆτρος***. Ἀρματολὸς ἐξ Ἀγράφων, καταδιωχθεὶς μετ' ἄλλων πολλῶν ἐν καιρῷ φρικτοῦ χειμῶνος καὶ καταστραφεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων.

— **Βλάχος, *Θεόδωρος***. Ὁπλαρχηγὸς τοῦ Ἀγῶνος, ἀναδειχθεὶς τῇ 23 Μαρτίου 1825 ὑποχιλίαρχος (Ἀρχ. Ἀγωνιστῶν, φάκ. 4).

— **Βλάχος, *Ἰωάννης***. Εἷς τῶν προυχόντων τῶν Ἀθηνῶν διατελέσας βουλευτὴς καὶ πληρεξούσιος εἰς ὅλας τὰς Συνελεύσεις καὶ Βουλάς, ἔφορος τῆς πολεμικῆς ὀργανώσεως κατὰ τὰς πολιορκίας τῆς Ἀκροπόλεως, μέλος τῆς ἀνωτάτης διοικητικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Κράτους τῷ 1826 μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου καὶ τοῦ Πανελληνίου ἐπὶ Καποδίστρια. Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐκδουλεύσεων τὸν ἔταξεν εἰς τοὺς πολιτικοὺς Β' τάξεως (ἀριθ. μητρῴου 39). Ἀδελφὸς τούτου ἦτο ὁ *Σταῦρος Βλάχος*, ὑπουργός, πατὴρ τοῦ *Ἀγγέλου Βλάχου*.

— **Βλάχος, *Ἰωάννης***. Κατήγετο ἐκ Λευκάδος καὶ μετέσχε τοῦ ἑλλ. Ἀγῶνος, κατοικήσας κατόπιν ἐν Μαντινείᾳ. Τῷ 1825 ἀνεδείχθη χιλίαρχος, ἀνεγνωρίσθη δὲ αὐτῷ ἀπαίτησις 17687 γρ. καὶ 420 φοινίκων, ὡς δαπανηθέντων διὰ τὸν Ἀγῶνα.

— **Βλάχος, *Ἰωάννης***. Πληρεξούσιος τῶν ἐπαρχιῶν Βενετικου και Ναυπάκτου εἰς τὴν Δ. Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τοῦ 1829 κατὰ τοὺς πίνακας τοῦ *Μάμουκα*.

— **Βλάχος, *Ἰωάννης***. Κατήγετο ἀπὸ τὸ χωρίον Βίλια τῆς Μεγαρίδος καὶ ὑπηρέτησε κατὰ τὸν Ἀγῶνα ὡς ἀξιωματικὸς Ζ' τάξεως. Τ. Χ. Κ.

— **Βλάχος, *Κώστας***. Κατήγετο ἐξ Ἄρτης, γεννηθεὶς τῷ 1798. Κατετάχθη τὸν Ἰούνιον τοῦ 1821 ὡς ἐθελοντὴς εἰς τὸν ὀργανούμενον τότε τακτικὸν στρατὸν τοῦ Μπαλέστρα, μετασχὼν τῆς πολιορκίας τῆς Τριπόλεως, ἔπειτα δὲ εἰς τὰς πολιορκίας Κορίνθου, Ναυπλίου, Κορίνθου εἰς τὴν μάχην τοῦ Πέτα, ἔνθα ἔπεσαν πολλοὶ φιλέλληνες, καὶ εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη. Τῷ 1825 ἦτο ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ πεζικοῦ, μετέσχε δὲ τῶν μαχῶν εἰς Κάρυστον, Χαϊδάρι, Θήβας. Τῷ 1826 ἦτο ἐκ τῶν εἰσελθόντων μὲ πυρίτιδα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, προβιβασθεὶς τὸν Αὔγουστον εἰς ὑπολοχαγόν. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1826 μετέσχεν εἰς Χίον τῆς ἐφορμήσεως κατὰ Τουρλωτῆς, πληγωθεὶς εἰς τὴν χεῖρα εἰς τὴν ἔφοδον κατὰ Τσεσμὲ καὶ εἰς τὰς μάχας εἰς τὰ Κόκκινα κλπ. μέχρι τέλους Μαρτίου 1828, ὅτε προήχθη τὸν Ὀκτώβριον εἰς λοχαγόν, θανὼν ὡς τοιοῦτος τῷ 1841. Ἡ ἐπιτροπὴ διὰ τὴν ἀνδρείαν του τὸν κατέταξεν εἰς τοὺς Ἀγωνιστὰς τετάρτης τάξεως. Τ. Χ. Κ.

— **Βλάχος, *Λεωνίδας***. Γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1847, ἀφοῦ ἐπεράτωσεν αὐτόθι τὴν ἐγκύκλιον παίδευσιν, ἐπεδόθη εἰς φιλολογικὰς καὶ ἱστορικὰς μελέτας καὶ τὴν σπουδὴν τῆς ἰταλικῆς, γαλλικῆς καὶ ἀγγλικῆς, τὰς ὁποίας ὡμίλει εὐχερέστατα, ὡς καὶ τῆς μουσικῆς. Τῷ 1873 ἵδρυσε τὸ ἔτι σήμερον ὑφιστάμενον περίφημον ἰδιωτικὸν ἐκπαιδευτήριον «**Καποδίστριας**» (βλ. λ.), εἰς τὴν ἄνω πλατεῖαν τῆς πόλεως, ἐν τῇ ἱστορικῇ οἰκίᾳ Πετρετῆ, ὅπου ἐβαπτίσθη, κατὰ τὸ ὀρθόδοξον δόγμα, ὁ μέγας φιλέλλην *Γύλφορδ*. Πεπροικισμένος ὁ Βλάχος διὰ τοῦ χαρίσματος τῆς εὐγλωττίας, συνήρπαζε τὸ ἀκροατήριόν του κατὰ τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ἐξεφώνει, εἴτε εἰς συλλόγους, εἴτε εἰς ἐκκλησίας, εἰς τὸ ἐκπαιδευτήριόν του ἢ καὶ εἰς τὸ δημοτικὸν συμβούλιον τοῦ δήμου Κερκυραίων, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε σύμβουλος καὶ πλειστάκις πρόεδρος ὑπὸ δήμαρχον τὸν Γ. Θεοτόκην, ἀπὸ τοῦ 1885 μέχρι τοῦ 1914. Διετέλεσε καὶ πρόξενος τοῦ Βελγίου καὶ ἐτιμήθη διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ταξιάρχου καὶ πλείστων ξένων παρασήμων. Ἀπέθανε τὴν 14ην Νοεμβρίου 1921. Π. Θ. ΣΤΕΡΙΩΤΗΣ

— **Βλάχος, *Νεκτάριος*** ὁ —· βλ. λ. Νεκτάριος.

— **Βλάχος, *Νικόλαος***. Ἐγεννήθη ἐν Θήρᾳ τῷ 1893· διδάκτωρ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἐσπούδασεν ἐπὶ τριετίαν ἐν Γερμανίᾳ ἱστορίαν καὶ παιδαγωγικά. Τῷ 1928

Digitized by Google

διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ διδασκαλείου τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως. Ἔγραψεν: «Ἱστορία πολιτικὴ καὶ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ» (1925), «Θεωρητικὰ καὶ μεθοδολογικὰ προβλήματα ἐν τῇ ἱστορίᾳ» (1925), «Αἱ οἰκονομικαὶ μεταρρυθμίσεις ἐν Γαλλίᾳ ἐπὶ Turgot» (1926), «Τὰ αἴτια τοῦ Παγκοσμίου πολέμου» (μετάφρ. ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Σουηδοῦ R. Kjellèn) (1928). Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». —Ω.

— **Βλάχος**, ***Σπυρίδων***. Μητροπολίτης Ἰωαννίνων. Ἐγεννήθη τῷ 1875 ἐν Χιλῇ τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἐκ γονέων καταγομένων ἐκ Ρουψιᾶς τοῦ Πωγωνίου τῆς Ἠπείρου. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης, ἐξ ἧς ἀπεφοίτησεν ἀριστεύσας τῷ 1899. Διετέλεσεν ἱεροκῆρυξ ἐν Γαλατᾷ κα· καθηγητὴς τῶν θρησκευτικῶν εἰς τὰ ἐκεῖ σχολεῖα μέχρι τοῦ 1900, ὁπότε διωρίσθη ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος καὶ ἱεροκῆρυξ τοῦ μητροπολίτου Ξάνθης ἐν Καβάλλᾳ. Τῷ 1906 προεχειρίσθη εἰς μητροπολίτην Βελλᾶς καὶ Κονίτσης, ἔνθα παρέμεινε συνεχῶς μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου 1916. Κατὰ τὸ δεκαετὲς τοῦτο διάστημα εἰργάσθη ἐπιμόνως ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ λαοῦ. Ὅλα τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης χάρις εἰς τὴν ἐνεργητικότητά του ἀπέκτησαν ὡραῖα καὶ ὑγιεινὰ διδακτήρια καὶ καλοὺς διδασκάλους. Πρὸς μόρφωσιν μάλιστα καταλλήλου διδακτικοῦ προσωπικοῦ ἵδρυσε τῷ 1911 ἐν τῇ μονῇ Βελλᾶς ἀγροτικὸν ἱεροδιδασκαλεῖον, λειτουργοῦν μέχρι σήμερον εὐδοκίμως. Πρὸς τούτοις καὶ ἐθνικῶς εἰργάσθη, ὑποβληθεὶς εἰς παντοειδεῖς κινδύνους. Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1913 συνελήφθη ὑπὸ τοῦ Τζαβὴτ πασᾶ, ὅστις τὸν ἐφυλάκισεν ἐν Κονίτσῃ, ἐσώθη δ' ἐκ βεβαίου θανάτου τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Ἐσὰτ-πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων. Μετὰ ταῦτα ἐκλήθη εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ὡς συνοδικός, ἀλλὰ μόνον ὀλίγους μῆνας ἔμεινεν ἐκεῖ, διότι προσεκλήθη εἰς τὴν Ἤπειρον ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῇ ἐθνικῶν ὀργανώσεων, ἐπὶ τῇ ἀνακινήσει τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ ζητήματος. Ἐπανελθὼν ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀρξαμένης τότε προπαρασκευαστικῆς ἐργασίας, μέχρις ὅτου τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1914 τῇ παρακινήσει του ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀγῶνος τῆς ἀνακηρυχθείσης τότε αὐτονόμου Ἠπείρου ὁ Γεώργιος Χριστάκη Ζωγράφος ἐπὶ κεφαλῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως ἀποτελεσθείσης ἐκ τοῦ μητροπολίτου Βελλᾶς καὶ Κονίτσης Σπυρίδωνος, τοῦ μητροπολίτου Δρυϊνουπόλεως Βασιλείου, τοῦ Ἀλεξ. Καραπάνου ὡς ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τοῦ συνταγματάρχου Δημ. Δούλη, ὡς ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν. Λήξαντος τοῦ βορειοηπειρωτικοῦ ἀγῶνος, ὁ Σπυρίδων Βλάχος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐν Κονίτσῃ θέσιν του. Τῷ δὲ 1916, χηρεύσαντος τοῦ μητροπολιτικοῦ θρόνου Ἰωαννίνων, ἐγένετο μητροπολίτης Ἰωαννίνων. Ἀπὸ τριετίας πρωτοστατεῖ ἐν Ἠπείρῳ εἰς τὴν κίνησιν πρὸς ἀνέγερσιν διδακτηρίων. Χάρις δὲ εἰς τὴν δραστηριότητα αὐτοῦ ἐκτίσθησαν καὶ κτίζονται μέχρι σήμερον ἐν Ἠπείρῳ περὶ τὰ 70 διδακτήρια. Ἀπὸ τοῦ 1926 ἐκδίδει τὸ περιοδικὸν «Ἠπειρωτικὰ χρονικὰ» μὲ σκοπὸν τὴν ἔρευναν τῆς σκοτεινῆς ἠπειρωτικῆς ἱστορίας, ἐν οἷς ὑπὸ ξένων καὶ ἡμετέρων ἐδημοσιεύθησαν σπουδαιόταται πραγματεῖαι. Πρὸς τούτοις διὰ τῶν «Ἠπειρωτικῶν χρονικῶν» ἰδίαις δαπάναις προεκήρυξε διαγωνισμοὺς πρὸς συλλογὴν τοῦ ὁλονὲν ἐξαφανιζομένου γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ τῆς Ἠπείρου, κατορθώσας οὕτως ἀρκετὸν νὰ ἀποθησαυρισθῇ. Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

— **Βλάχος**, ***Σταῦρος***. Διακεκριμένος πολιτικὸς ἀνήρ, ἀδελφὸς τοῦ *Ἰωάννου Βλάχου* καὶ πατὴρ τοῦ *Ἀγγέλου Βλάχου* (βλ. ἀνωτ.) γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις (1802—1864). Ἐσπούδασεν εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Παλαμᾶ, μετέσχε δὲ τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος ὡς μέλος τοῦ συμβουλίου τῆς φρουρᾶς τῆς πόλεως καὶ ὑπερασπιστὴς τοῦ φρουρίου αὐτῆς διὰ τῶν ὅπλων καὶ δι' ἐφοδίων. Τῷ 1826, ἐπὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Κιουταχῆ, μέλος ὢν τῆς δημογεροντίας, ἐκένωσε τὰς ἰδιωτικάς του ἀποθήκας εἰς τὰς κοινὰς τῶν πολιορκουμένων, ἐξοδεύσας ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του, ὡς βεβαιοῦσιν ὁ Κριεζώτης, ὁ Εὐμορφόπουλος καὶ ὁ Τριαντ. Τζουρᾶς. Ὁ φάκελός του ἐν τῷ ἀρχείῳ τῶν Ἀγωνιστῶν εἶναι πηγὴ ἱστορικῶν εἰδήσεων διὰ τὴν ἄμυναν τῶν Ἀθηνῶν. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους κατέλαβε διαφόρους δημοσίας θέσεις καὶ ἐξελέγη πληρεξούσιος εἰς τὴν πρώτην Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τοῦ 1843. Εἶτα ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξελέγη εἰς πέντε βουλευτικὰς περιόδους ἀντιπρόσωπος Ἀττικῆς. Τῷ 1852 διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως Ἀντωνίου Κριεζῆ, ἐπὶ τῆς ὑπουργίας του δὲ διεκανονίσθη τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα, διὰ τῆς ἀποδοχῆς παρὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐδημοσιεύθη ὁ ὀργανικὸς ἐκκλησιαστικὸς νόμος. —Β.

βλαχοσίταρο (τὸ) ἢ ***βλαχόσταρο*** (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία εἰς τινα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ δὴ ἐν Κορινθίᾳ καὶ Ἀχαΐᾳ ποικιλίας τινὸς τοῦ *σίτου τοῦ κοινοῦ* (Triticum vulgare). Δ. Ν. Π.

βλαχοτήγανο (τό). Εἶδος τηγανίου, τοῦ ὁποίου ἡ οὐρὰ διὰ καταλλήλου συσκευῆς συμπτύσσεται, χρησιμοποιούμενον παρὰ τῶν βλαχοποιμένων.

Βλαχουλᾶτα *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ἁγίας Εἰρήνης* τῆς ἐπαρχίας Κραναίας τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Δ. Ε. Μ.

βλαχουνιὰ καὶ ***βλαχνιά***· ἰδιωμ. ἐν Ἠπείρῳ, ὁμὰς πολλῶν βλαχοποιμένων: «ξεκίνησε ἡ βλαχνιὰ γιὰ τὰ χειμαδιά».

Βλαχούτσα, ***Ἀλέξανδρος***. Ρουμᾶνος ποιητὴς καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1858 ἐν Μπαρλάτ. Ἐκπαιδευθεὶς εἰς τὸ Ἰάσον, ἐξήσκησεν ἐπί τινα καιρὸν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου ἐν Τιργκοβίστε, ὅπερ ἐνωρὶς ἐγκαταλείψας ἀφιερώθη εἰς τὴν φιλολογίαν, διορισθεὶς καὶ καθηγητὴς ἐν Βουκουρεστίῳ.

Ἀλέξανδρος Βλαχούτσα.

Τὰ π ρ ῶ τ ά του ποιήματα, τὰ ὁποῖα τὸν κατέστησαν γνωστόν, ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ περιοδικὸν «Φιλολογικαὶ συνομιλίαι». Τῷ 1887 ἐξέδωκε τὸν πρῶτόν του τόμον, ὁ ὁποῖος ἔτυχε διαφόρου ὑποδοχῆς ἐκ μέρους τῶν φιλολογικῶν κύκλων τοῦ Βουκουρεστίου. Τοῦτον ἀκολουθεῖ σειρὰ ποιητικῶν συλλογῶν καὶ διηγημάτων του. Τὰ ποιήματά του εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐρωτικά, λυρικὰ καὶ θρησκευτικά. Πολλὰ θέματα τῶν ποιημάτων του, τὰ πραγματεύεται ὁ ποιητὴς καὶ εἰς διηγήματα. Ἡ πρώτη συλλογὴ τῶν πεζῶν ἔργων του, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀπὸ τοὺς καϋμοὺς τοῦ κόσμου», ἐξεδόθη τῷ 1892. Ὁ δεύτερος τόμος, «Ἀπὸ τὸ κυνῆγι τῆς ζωῆς», περιλαμβάνει ἐκτὸς τῶν διηγημάτων ἄρθρα ἐφημερίδων καὶ κριτικὰς παιδαγωγικὰς καὶ φιλολογικάς. Ἀπὸ τοῦ 1893 μέχρι τοῦ 1901 διετέλεσε διευθυντὴς τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντων περιοδικῶν «Ζωὴ» καὶ «Ὁ σπορεύς». Ἀργότερον συνεργάζεται μόνον εἰς τὴν «Ρουμανικὴν ζωὴν» τοῦ Ἰασίου. Μετὰ τὸ 1901 γράφει ποιήματα πατριωτικά, ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὰς λαϊκὰς παραδόσεις τῆς πατρίδος του, ὡς «Ἡ γραφικὴ Ρουμανία» (1902), ἔργον βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, καὶ «Τοῦ παρελθόντος μας» (1908). Μετὰ δύο ἔτη ἐκδίδει περισπούδαστον κριτικὴν μελέτην περὶ τοῦ Ρουμάνου ζωγράφου Γκριγκορέσκου. Ἐκ τῶν πεζογραφημάτων του ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Στὸ στόμα τῆς θερμάστρας», «Στιγμαὶ γαλήνης», «Ντάν», «Δικαιοσύνη», ὡς καὶ ἡ πολιτικοφιλολογική του ἀλληλογραφία μετὰ τοῦ συναδέλφου του Καρατζάλε. Ὁ Βλαχούτσα ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 68 ἐτῶν. ΑΙΜΙΛΙΑ ΚΑΡΑΒΙΑ

Βλαχοχῶρι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Μυστρᾶ* τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 46. Δ. Ε. Μ.

Βλαχοχώρια (τά). Γενικῶς καλοῦνται πάντα τὰ ὑπὸ βλαχοφώνων Ἑλλήνων οἰκούμενα χωρία, εἰδικῶς δὲ τὰ ἐπὶ τῶν δυτικῶν κλιτύων τῆς Πίνδου βλαχόφωνα χωρία *Συράκον* καὶ *Καλαρρύται*. Ταῦτα ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀπετέλουν δύο κοινοτικὰς ὁμοσπονδίας, ἑκάστης τῶν ὁποίων προΐστατο μία τῶν κοινοτήτων τούτων. Τοῦτο ἴσως θὰ εἶναι καὶ ἡ αἰτία δι' ἣν πάντα τὰ Βλαχοχώρια παρέμειναν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ μετέπειτα αὐτοκέφαλα (κεφαλοχώρια), ἐνῷ ὅλα τὰ ἄλλα ἦσαν ἐθνικὰ (ἰμλιάκι). Ἀμφότεραι αἱ κοινότητες κατεστράφησαν κατὰ τὸ 1821 ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἐπειδὴ ἐπανεστάτησαν κατ' αὐτοῦ, διαλυθεισῶν καὶ τῶν ὁμοσπονδιῶν, ἔκτοτε δὲ ἤρχισεν ἡ παρακμὴ τῶν κοινοτήτων τούτων, αἵτινες καθ' ὅλον τὸν ΙΗ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἀνέπτυξαν ἀξιόλογον πολιτισμὸν καὶ βιοτεχνίαν ἐπίζηλον ἐν τῇ ἐριουργίᾳ καὶ τῇ χρυσοχοΐᾳ.

Βλαχοχώρια ἐπίσης ὠνομάζοντο κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν τὰ χωρία τὰ περιληφθέντα κατόπιν εἰς τοὺς δήμους Δωριαίων καὶ Κυτινιατῶν, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ 1821 ἐξηγέρθησαν κατὰ τῶν Τούρκων ἐκ τῶν πρώτων, σταλέντων ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Πανουργιᾶ πρὸς στρατολογίαν τῶν Ἀθ. Μανίκα καὶ Παπανδρέου, οἵτινες ἐντὸς ὀλίγου συνήθροισαν 400 ὁπλοφόρους, συντελέσαντας εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς. Ὅταν κατόπιν ἐπέδραμεν ὁ Ὀμὲρ Βριώνης ἀπέστειλε κατὰ τῶν Βλαχοχωρίων τρισχιλίους στρατιώτας, οἵτινες ἐτράπησαν εἰς λεηλασίαν τῶν περὶ τὴν Γκιώναν συγκεντρωμένων βλαχοποιμένων μετὰ τῶν οἰκογενειῶν καὶ ποιμνίων των. Ταχέως ὅμω οὗτοι, τυχόντες βοηθείας παρὰ τοῦ Ἰωάν. Γκούρα, ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς ἐχθρούς, πολλοὺς ἐξ αὐτῶν φονεύσαντες καὶ ἀνακτήσαντες τὰ ἁρπαγέντα ποίμνια. Ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης ἀποτυχὼν οὕτω στρατιωτικῶς ἐμήνυσε πρὸς τοὺς χωρικούς, ὅτι δὲν πολεμεῖ κατὰ τῶν ποιμένων ἀλλὰ μόνον κατὰ τῶν ἁρματολῶν. Ἐκεῖνοι ἀπήντησαν εὐτόλμως διὰ τῶν ἀντιπροσώπων των Ἀναγνώστου Γκέγγιου καὶ Οἰκονόμου: «Τὸ ἔχομεν Ρωμέϊκο καὶ μὴ μᾶς φορτώνεσαι!» Κατόπιν τούτου ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης ἐγκατέλειψε τὴν Δωρίδα. Χ. Ι. Σ.—Τ. Χ. Κ.

Βλαχῶρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παραμυθιᾶς τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων τῆς Ἠπείρου, ἀποτελοῦν ὁμώνυμον κοινότητα ἀριθμοῦσαν (1928) 216 κατοίκους ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Χ. Ι. Σ.

βλὰψ (ὁ), ἄλλως ***βλόψης*** καὶ ***βλάβης*** (Blaps) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βλαψιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, ᾠοειδές, παχύτατον, πεπιεσμένον κατὰ τὴν ράχιν καὶ λεῖον. Αἱ κεραῖαι εἶναι μᾶλλον βραχεῖαι. Οἱ ὀφθαλμοὶ στενοί, ἐπιμήκεις καὶ βαθέως ἐσχισμένοι κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῶν τμῆμα. Ὁ προθώραξ εἶναι σχεδὸν τοξοειδής, ἐλαφρῶς κυρτὸς καὶ τὰ ἔλυτρα ἀνανάπτυκτα. Οἱ πόδες, γενικῶς, μακρότατοι, ἐλαφρῶς πεπιεσμένοι ἐκ τῶν πλαγίων καὶ καταλήγοντες εἰς ἀσθενεῖς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις. Γνωστὰ περὶ τὰ ἑκατὸν εἴδη, διαδεδομένα κυρίως εἰς τὰς παρὰ τὴν Μεσόγειον χώρας καὶ τὴν Ἀσίαν καὶ διακρινόμενα κυρίως ἐκ τοῦ ἀρκετὰ μεγάλου μεγέθους των, τοῦ μελανοῦ καὶ ἐλαφρῶς στιλπνοῦ χρώματός των καὶ τῆς ἐκκρίσεως ἐλαιώδους τινός, δυσόσμου ὑγροῦ ἅμα τῇ ἁφῇ. Ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν εἰς σκοτεινὰ μέρη, ὑπόγεια, ἐρείπια καὶ εἰς ὑγροὺς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τόπους, δὲν ἐξέρχονται δὲ παρὰ μόνον κατὰ τὴν νύκτα. Αἱ μεταμορφώσεις των εἰδικῶς ἐμελετήθησαν ὑπὸ τοῦ φυσιοδίφου F. Westwood. Αἱ κάμπαι των εἶναι ὑπόλευκοι ἢ ὑποκίτριναι, ἐπιμήκεις, σχεδὸν κυλινδρικαί, καὶ διακρίνονται κυρίως ἐκ τῶν παρὰ τὸν πρωκτὸν φυομένων δύο πλαγίων ἀποφύσεων, αἵτινες χρησιμεύουσι κυρίως διὰ τὴν μετακίνησίν των. Κοινότερα εἴδη εἶναι:

Βλὰψ ὁ προάγγελος τοῦ θανάτου (Blaps mortisaga). Ἀπαντᾷ εἰς τὴν μέσην Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὴν νότιον Γαλλίαν, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἱσπανίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ἔχει χρῶμα μελανὸν καὶ ἐνδιαιτᾶται εἰς τὸ σκότος καὶ ἐντὸς τῶν ὑπογείων, ὑπὸ τὰς πέτρας, ἐντὸς τῶν σπηλαίων κ.τ.λ. Γενικῶς παρ' ἡμῖν, ὅσον καὶ εἰς τὰς ἄλλας παραμεσογειακὰς χώρας ὅπου ἀπαντᾷ, ἡ παρουσία τοῦ ἐντόμου τούτου θεωρεῖται ὑπὸ τῶν ἁπλοϊκῶν ὡς κακὸς οἰωνὸς καὶ ὡς προάγγελος τοῦ θανάτου, ἐξ οὗ εἶναι γνωστὸς καὶ ὑπὸ πλεῖστα κοινὰ ὀνόματα, ὡς *φάσμα τοῦ θανάτου*, *θανατικό*, *γουρσούζης* κτλ.

Βλὰψ ὁ προάγγελος τοῦ θανάτου.

Βλὰψ ὁ αὐλακωτὸς (Blaps sulcatus). Ἀπαντᾷ ἰδίως ἐν Αἰγύπτῳ καὶ οἱ ἰθαγενεῖς μερῶν τινων κοπανίζουσι τὰ ἔντομα ταῦτα καὶ τὰ ἐπιθέτουσιν ἐν εἴδει καταπλάσματος εἰς διάφορα πάσχοντα μέρη τοῦ σώματός των. Κυρίως μεταχειρίζονται ταῦτα κατὰ τῆς ὠταλγίας καὶ τῶν δηγμάτων τοῦ σκορπίου. Αἱ γυναῖκες ἀπολιτίστων τινῶν λαῶν τῆς Ἀφρικῆς τρώγουσι ταῦτα διὰ νὰ γίνωσιν, ὡς νομίζουν, εὐσαρκότεραι. Δ. Ν. Π.

βλαψίδαι (οἱ) (Blapsidae). *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κανθάρων*. Τὰ ἔντομα τῆς οἰκογενείας ταύτης διακρίνονται ἐκ τοῦ ἐπιμήκους, ᾠοειδοῦς σώματός των καὶ τῶν ἐλλειματικῶν ὀπισθίων πτερύγων των. Αἱ κάμπαι των εἶναι κυλινδρικαί, μακρόταται, λεῖαι καὶ στιλπνοῦ φαιοαργυρώδους, ὑπολεύκου ἢ ὑποκιτρίνου χρώματος. Κυριώτερον γένος εἶναι ὁ βλὰψ (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

βλάψιμο (τὸ)· βλάβη, ἐπήρεια κακή· «δὲν θὰ τό 'χῃ βλάψιμο ἀπὸ μᾶς».

βλαψίτη (ἡ) (Blapsite) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βλαψιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τοῦ νέου κόσμου Δ. Ν. Π.

βλαψτῖνος (ὁ) (Blapstinus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, ἑτερομερῶν, τῆς οἰκογενείας τῶν *μελασωμιδῶν*. Περιλαμβάνει 15 περίπου εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

Βλέανδρος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. **Βλαίανδρος**.

Βλεγγὲλ (Vleugheuls ἢ Wleughels), ***Νικόλαος***. Γάλλος ζωγράφος (1688—1737). Ἦτο υἱὸς καὶ μαθητὴς ἑνὸς ζωγράφου τῆς Ἀμβέρσης, τοῦ *Φιλίππου Βλεγγέλ*, ἐγκατασταθέντος ἐν Παρισίοις, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1694. Ὁ υἱός του ἐμαθήτευσε παρ' αὐτῷ, εἶτα δὲ παρὰ τῷ Μινιούρ. Τῷ 1696 ἔλαβε τὸ δεύτερον βραβεῖον τῆς Ρώμης. Τῷ 1715 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας καὶ τῷ 1724,

Digitized by Google

διευθυντὴς τῆς ἐν Ρώμῃ γαλλικῆς σχολῆς. Εἰς τὴν Ρώμην διέμεινε ἐπὶ δώδεκα καὶ πλέον ἔτη. Ἐκ τῶν ἔργων του ἀναφέρονται ἰδίως τὸ «Ἥφαιστος καὶ Ἀφροδίτη» (μουσεῖον Τουλούζης), τὸ «Εὔπνημα καὶ τουαλέττα» (μουσεῖον τῆς Βαλανσιὲν) κτλ.

Τ. ΜΠ.

βλέδιος (ὁ) (Bledius) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας **τῶν** ***σταφυλινιδῶν***. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν ἐντόμων τοῦ γένους τούτου εἶναι: Σῶμα ἐπίμηκες, κυρτὸν κατὰ τὴν ῥάχιν, σχεδὸν κυλινδρικόν. Κεραῖαι μᾶλλον βραχεῖαι καὶ ἀποτόμως κεκαμμέναι μετὰ τὴν πρώτην διάρθρωσίν των. Προθώραξ μᾶλλον εὐρύς. Ὀπίσθιοι πόδες ἐφωδιασμένοι διὰ διπλῆς σειρᾶς ἀκανθῶν καὶ ἀποτελούμενοι ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων, ὧν ἡ τελευταία εἶναι ἐπιμηκεστέρα. Οἱ βλέδιοι ἀπαντῶσι πανταχοῦ τῆς γῆς, πλὴν τῆς Ὠκεανίας. Ζῶσι καθ' ὁμάδας ἢ κατὰ ζεύγη καὶ ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν ἐντὸς μικρῶν ὑπογείων στοῶν, τὰς ὁποίας σκάπτουσιν αἱ θήλειαι διὰ τοῦ κατὰ τὸ ὀπίσθιον ἄκρον τοῦ σώματός των τρυπάνου. Οἱ ἄρρενες διακρίνονται τῶν θηλέων, διότι φέρουσιν εἰς τὴν κεφαλὴν δύο μικρὰς κερατοειδεῖς ἀποφύσεις καὶ εἰς τὸν προθώρακα μακρὰν καὶ πρὸς τὰ πρόσω διευθυνομένην ἄκανθαν. Αἱ μεταμορφώσεις τῶν ἐντόμων τούτων ἐμελετήθησαν καὶ περιεγράφησαν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ ὑπὸ τοῦ φυσιοδίφου Schioedte.

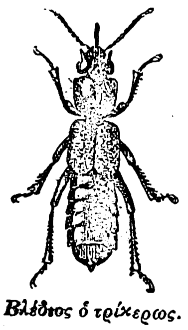
Βλέδιος ὁ τρίκερως.

Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Βλέδιος ὁ μονόκερως* (Bledius unicornis)· τὰ ἔντομα ταῦτα διακρίνονται ἐκ τοῦ μελανοῦ χρώματος τοῦ ἑνὸς κερατίου τῆς κεφαλῆς των καὶ τῆς δυσώδους ὀσμῆς, ἣν ἀναδίδουσιν ὅταν ἵπτανται καθ' ὁμάδας. *Βλέδιος ὁ τρίκερως* (Bledius tricornis)· τὸ μῆκος αὐτοῦ φθάνει τὰ 6 χιλιοστόμετρα, τὸ χρῶμά του εἶναι πρασινομέλαν κατὰ τὴν ῥάχιν, στιλπνῶς πράσινον κατὰ τὴν κοιλίαν, φαιὸν κατὰ τοὺς πόδας καὶ τὰ ἔλυτρα καὶ αἱματῶδες κατὰ τὸν προθώρακα· ἀπαντᾷ συνήθως ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ.

Δ. Ν. Π.

βλεθίζα (ἡ) (Blethisa) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τοῦ ἐπιμήκους, εὐρέος καὶ ἐλαφρῶς κυρτοῦ, κατὰ τὴν ῥάχιν, σώματός των, ἐκ τῶν τελείων ὀφθαλμῶν, τοῦ εὐρέος θώρακος καὶ τῶν ἐπιμήκων ποδῶν των, οἵτινες εἶναι τεταρθρωτοί, ἀπὸ δὲ τῆς δευτέρας ἀρθρώσεως μέχρι τοῦ ἀγκιστροειδοῦς ἄκρου των καλύπτονται ὑπὸ πυκνῶν ἀκανθῶν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν εὐκράτων καὶ ψυχρῶν χωρῶν τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Κυριώτερον εἶδος εἶναι ἡ *βλεθίζα ἡ στικτὴ* (Blethisa punctata), ἥτις ἔχει μῆκος 11—12 χιλιοστομέτρων, χρῶμα σκοτεινῶς χαλκοῦν εἰς τὴν ῥάχιν, βαθὺ κυανόχαλκον εἰς τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος, κοιλίαν καὶ πόδας σκοτεινῶς ὑπομελανούς. Τὰ ἔλυτρα εἶναι σχεδὸν λεῖα καὶ ποικίλλονται ὑπὸ ὀκτὼ ἢ ἐννέα διαστίκτων ῥαβδώσεων. Ἀπαντᾷ ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ καὶ ἐνδιαιτᾶται κυρίως εἰς ἀμμώδεις ἐκτάσεις καὶ παρὰ τὰ τέλματα.

Βλεθίζα ἡ στικτή.

Δ. Ν. Π

Βλεμένκ (Vleminckx), ***Ἰωάννης-Φραγκῖσκος***. Διακεκριμένος Βέλγος ἰατρὸς (1800—1876). Ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος τῷ 1830 κατὰ τὴν ἀπόσπασιν τοῦ Βελγίου ἐκ τῆς κυριαρχίας τῶν Κάτω Χωρῶν, προαχθεὶς ὑπὸ τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως εἰς γενικὸν ἐπιθεωρητὴν τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας τοῦ στρατοῦ. Τὴν θέσιν ταύτην διετήρησε μέχρι τοῦ θανάτου του, διοργανώσας τελείως τὴν βελγικὴν ὑγειονομικὴν ὑπηρεσίαν καὶ καταπολεμήσας τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε ὀφθαλμίαν. Βραδύτερον ἠσχολήθη καὶ μὲ τὴν δημοσίαν ὑγιεινήν, καὶ διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1840 εἷς ἐκ τῶν συντακτῶν τῶν «Ἀρχείων τῆς Βελγικῆς Ἰατρικῆς», ἔνθα εὑρηνται αἱ πλεῖσται τῶν ἐργασιῶν του ὡς καὶ εἰς τὰ λοιπὰ βελγικὰ περιοδικά.

Ο. Ρ.

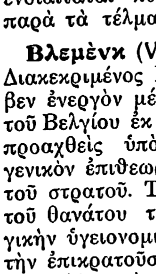
Βλέμη ἡ αἰγλήεσσα.

βλέμη (ἡ) (Bleme) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*. Εἶναι ἔντομα μικροῦ μεγέθους, ἐνδιαιτώμενα κυρίως παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ὑδάτων. Γνωστὰ 5 ἢ 6 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀλγερίας καὶ τῆς Κεϋλάνης. Εὐρωπαϊκὸν εἶδος εἶναι ἡ *βλέμη ἡ αἰγλήεσσα* (Bleme areolata).

Δ. Ν. Π.

βλέμμα (τό)· ἡ ῥιπὴ τοῦ ὀφθαλμοῦ, ματιά, κοίταγμα· «μὲ ἓν βλέμμα ἀντιλαμβάνεται τοὺς ἀτακτοῦντας» || «ἄγριο βλέμμα, γλυκό—, ἥμερο—» || παροιμ. «βλέμμα χαμηλό, βλέμμα πονηρό», ὅτι ὁ ἀποφεύγων νὰ συναντήσῃ τὰ βλέμματα τοῦ πρὸς ὃν ὁμιλεῖ εἶναι πονηρός.

Β. Φ

—[ΕΓΚΥΚΛ.] Ὁ ἄνθρωπος βλέπει θέτων εἰς κίνησιν, τῇ βοηθείᾳ εἰδικῶν μυῶν, τοὺς ὀπτικοὺς βολβούς, καὶ προσηλῶν αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου, τὸ ὁποῖον θέλει νὰ παρατηρήσῃ. Ἡ ἔκφρασις τῶν ὀφθαλμῶν ὀφείλεται εἰς τὰς περὶ αὐτοὺς γινομένας μυϊκὰς κινήσεις, διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν ὀπτικῶν μυῶν, δι' ὧν κυρίως ἐμψυχοῦνται τὰ βλέμματα, καθόσον οἱ βολβοί, αὐτοὶ καθ' ἑαυτούς, εἶναι ἀσήμαντοι ὑπὸ ἔποψιν ἐκφράσεως.

Οἱ ἐν λόγῳ ὀπτικοὶ μύες εἶναι ὑποτεταγμένοι εἰς ἴδια νεῦρα. Δι' ὃ καὶ κινοῦνται χωρὶς νὰ ἐπηρεάζουν πάντοτε τοὺς ἄλλους μῦς τοῦ προσώπου ὑπὸ ἔποψιν ἐκφράσεως.

Ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν φαιδρῶν συναισθημάτων ὁ ἄνθρωπος βλέπει μακράν, ἐξ ἐναντίας δὲ πλησίον ὑπὸ τὸ κράτος καταθλιπτικῶν συγκινήσεων. Τὸ βλέμμα, τὸ ὁποῖον στρέφεται κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἀντικειμένου εἰς τὸ ἄλλο, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, δυνατὸν νὰ προδίδῃ ἀδεξιότητα, ὀργήν, περιφρόνησιν, φθόνον κ.τ.λ.

Ὁ ὀπτικὸς βολβὸς εἶναι τὸ εὐκινητότερον μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Ὅσον δὲ περισσότερον τὸ βλέμμα εἶναι εὐμετάβλητον, τόσον μεγαλυτέρα ἡ μιμικὴ σημασία του. Παραστάσεις ἢ σκέψεις ἐξαίφνης ἐναλλασσόμεναι ἐκφράζονται δι' ἀλλοιώσεως τοῦ βλέμματος, ἐνῷ πάντα τὰ ἄλλα χαρακτηριστικὰ παραμένουν ἀναλλοίωτα.

Σημειωτέον ὅτι τὸ βλέμμα ἀλλοιοῦται ἐκφραστικῶς ὄχι μόνον ὅταν διευθύνηται πρὸς ὁρατὰ ἀντικείμενα, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀναφέρηται εἰς παραστάσεις, διότι ὅλαι αἱ παραστάσεις ἐμφανίζονται εἰς τὸ πνεῦμα ὡς ἀντικείμενα προσπίπτοντα εἰς τὰς αἰσθήσεις.

Τὰ βλέμματα διαφοροῦνται ἀπὸ τὴν εὐκινησίαν καὶ ἀπὸ τὴν διεύθυνσίν των.

Εἰς τὰ χαρακτηριζόμενα ἐκ τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εὐκινησίας των ὑπάγονται:

α') *Τὸ ὀκνηρὸν καὶ κουρασμένον βλέμμα*. Τοιοῦτον εἶναι τὸ βλέμμα τοῦ ἀνθρώπου, οὗτινος τὸ πνεῦμα δι' ἕνα οἱονδήποτε λόγον εἶναι ῥάθυμον. Εἶναι βλέμμα ἀνέκφραστον, ἀδιαφόρως ἂν ἡ προσοχὴ διευθύνηται πρὸς ἀντικείμενα ὁρατά, ἢ ἀναφέρηται εἰς παραστάσεις, δηλαδὴ ἀντικείμενα φανταστικά. Τὸ βλέμμα τῶν ἠλιθίων εἶναι θαμβὸν καὶ ἄτονον.

β') *Τὸ ζωηρὸν βλέμμα*. Ἤτοι τὸ βλέμμα τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐντυπωσιάζεται ζωηρῶς καὶ ἀντιδρᾷ ἀναλόγως.

γ') *Τὸ σταθερὸν βλέμμα*. Οἷον τὸ βλέμμα τοῦ ἐνεργητικοῦ εἰς τὴν πρᾶξιν ἢ τὴν σκέψιν, ἢ καὶ εἰς ἀμφοτέρας. Τὸ βλέμμα τοῦ πλήρους σφρίγους ἀνθρώπου, τὸ γοργὸν συνάμα καὶ σταθερόν. Οὗτος περιφέρει τοὺς ὀφθαλμούς του ὁλανοίκτους πανταχοῦ, ἀφόβως, τὸ δὲ βλέμμα του προσηλοῦται διαπεραστικὸν ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων. Οἱ ἔχοντες πνεῦμα ὀξυδερκὲς καὶ θέλησιν ἰσχυρὰν διακρίνονται ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρως σταθεροῦ καὶ ἐπιβλητικοῦ βλέμματός των.

Τῶν διακατεχομένων ἀπὸ ἐμμόνους ἰδέας ψυχοπαθῶν τὸ βλέμμα ἔχει σταθερότητα ὄχι φυσικὴν καὶ εἰς τὸ ἀντίκρυσμά του αἰσθανόμεθα μᾶλλον στενοχωρίαν.

δ') *Τὸ ἠρεμον βλέμμα*. Τὸ ἠρέμα προσηλούμενον καὶ ἀβιάστως ἀποσπώμενον βλέμμα τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἄνευ πάθους ἐκφράζοντος τὸ ἐνδιαφέρον του πρὸς ἀντικείμενα καὶ παραστάσεις.

ε') *Τὸ πλανώμενον βλέμμα*. Τὸ ἐν καταστάσει ἀφαιρέσεως ἀσταθὲς καὶ ἀλητεῦον βλέμμα. Φυσιογνωμικῶς τὸ βλέμμα τοῦτο εἶναι ἐνδεικτικὸν ἐπιπολαιότητος καὶ ἐλαφρότητος.

στ') *Τὸ ἀνήσυχον βλέμμα*. Τὸ μὴ δυνάμενον νὰ προσηλωθῇ ἐπὶ πολὺ ἐπὶ ἑνὸς ἀντικειμένου, ὡς εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἀμηχανίας, τῆς ἐντροπῆς, τοῦ φόβου. Διὰ τῆς ἀσταθείας καὶ ἀνησυχίας τοῦ βλέμματος προδίδεται καὶ ἐνοχή. Φυσιογνωμικῶς τὸ ἀνήσυχον βλέμμα εἶναι ἴδιον εἰς τοὺς δειλοὺς καὶ εἰς τοὺς κατατρυχομένους ὑπὸ τύψεων συνειδήσεως.

Σημειωτέον ὅτι ἐνίοτε δυνατὸν αἰτία τοῦ ἀνησύχου βλέμματος νὰ εἶναι καὶ κατάστασις νοσηρά. Ἡ φλόγωσις τῶν ὀφθαλμῶν συνεπάγεται εὐπάθειαν εἰς τὸν φωτεινὸν ἐρεθισμόν, ὁπότε τὸ βλέμμα καθίσταται ἰδιαιτέρως ἀνήσυχον.

Εἰς τὰ χαρακτηριζόμενα ἐκ τῆς διευθύνσεώς των βλέμματα ὑπάγονται τὰ ἑξῆς:

α') *Τὸ κρύφιον βλέμμα*. Τὸ βλέμμα τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος θέλει νὰ παρατηρήσῃ χωρὶς νὰ γίνῃ ἀντιληπτός, ὁ ὁποῖος προσέχει καὶ θέλει νὰ φαίνηται ἀδιάφορος, ἵνα μὴ προκαλέσῃ τοῦ ἄλλου ἢ τῶν ἄλλων τὴν προσοχήν. Ἐὰν τὸ κρύφιον βλέμμα εἶναι συγχρόνως καὶ ἀνήσυχον, τότε φανερώνει φόβον ἀγωνιώδη. Ἐὰν ὅμως εἶναι συνάμα σταθερόν, ἐνεδρευτικόν, τότε μαρτυρεῖ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος καραδοκεῖ τὴν κατάλληλον στιγμήν, διὰ νὰ πλησιάσῃ ἀποφασιστικῶς τὸ ἀντικείμενον τῆς προσοχῆς του. Ὅταν τὸ κρύφιον βλέμμα ἔχῃ καταστῆ σύνηθες εἰς ἓν ἄτομον, δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι κύριον τοῦ χαρακτῆρός του γνώρισμα εἶναι ἡ δυσπιστία.

β') Τὸ *σχολαστικὸν βλέμμα*. Τὸ βλέμμα κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ κεφαλὴ δὲν παρακολουθεῖ τὴν διεύθυνσιν τῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ μόλις καὶ ἀκουσίως στρέφεται πρὸς τὸ ἀντικείμενον. Ἡ βεβιασμένη αὐτὴ θέσις εἶναι ἡ μιμικὴ ἔκφρασις τῆς ἐπιφυλάξεως, μαρτυρεῖ δὲ ὅτι ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ νὰ διατηρήσῃ πεισμόνως τὴν θέσιν του.

γ') Τὸ *ἐκστατικὸν βλέμμα*. Τὸ πρὸς τὰ ἄνω καὶ μακράν, ὡς ἐν προσευχῇ, διευθυνόμενον βλέμμα τοῦ ἀνθρώπου, οὗτινος αἱ σκέψεις στρέφονται πρὸς πράγματα ἀνώτερα ἢ πόθους εὐγενεῖς. Εἰς τοὺς ῥεμβώδεις καὶ θρησκολήπτους, τὸ βλέμμα τοῦτο καθίσταται ἰδιάζον φυσιογνωμικὸν γνώρισμα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Hersing* «Der Ausdruck des Auges».

Π. Κ. ΚΑΛΟΓΕΡΙΚΟΣ

Βλεμμύδης, ***Νικηφόρος***. Ἐγεννήθη τῷ 1197 ἢ 1198 ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκ πατρὸς ἰατροῦ. Μετὰ τὴν λατινικὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1204) ἐγκατέλιπε τὴν γενέτειραν αὐτοῦ καὶ ἐφοίτησεν εἰς διάφορα σχολεῖα, ἰδίᾳ ἐν Προύσῃ καὶ Νικαίᾳ, ἀκολούθως δ' ἐσπούδασε διαφόρους ἐπιστήμας, ἐν αἷς τὴν θεολογίαν, τὰ μαθηματικὰ καὶ τὴν ἰατρικήν. Ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ τοῦ Β' ἐχειροθετήθη ἐν Νικαίᾳ ἀναγνώστης, ἔπειτα δὲ διάκονος, ὑπὸ δὲ τοῦ Μανουὴλ τοῦ Ἐφέσου ἱερεὺς (1236). Συνδεθεὶς μετὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς ἐχρημάτισε διδάσκαλος τοῦ μετὰ ταῦτα αὐτοκράτορος Θεοδώρου Β' τοῦ Λασκάρεως. Τὴν στενὴν σχέσιν τοῦ κληρικοῦ-διδασκάλου πρὸς τὸν βασιλέα-μαθητὴν δεικνύουσιν αἱ πολλαὶ αὐτοῦ ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν Θεόδωρον Λάσκαριν, αἱ σῳζόμεναι ἐν τῷ λαυρεντιακῷ κώδικι (9, 35).

Ἡ πρὸς τὸν μοναχικὸν βίον κλίσις καὶ ἀγάπη τοῦ Βλεμμύδου συνείργησεν εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἵδρυσιν παρὰ τὴν Ἔφεσον μοναστηρίου, οὗτινος ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν καὶ συνέταξε τὸ τυπικόν.

Ὁ Βλεμμύδης διεκρίνετο διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ πολυμάθειαν, τὴν ἐνεργητικότητα, τὰ λογοτεχνικὰ καὶ διαλεκτικὰ χαρίσματα καὶ τὴν σταθερότητα τοῦ χαρακτῆρος, ἣν ἔδειξεν ἰδίᾳ ἀπέναντι τῆς Μαρκεσίνης, παλλακῆς τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Δούκα Βατάτζη, τὴν ὁποίαν ἐξεδίωξεν ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς μονῆς του, καταστήσας τοῦτο καὶ δι' ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς γνωστὸν (*Νικηφ. Γρηγορ.* 2,7,3).

Τὰ προτερήματα ταῦτα ἦσαν ἀρκούντως μεγάλα, ὥστε νὰ καλύπτωσι τὰ ἐλαττώματα αὐτοῦ, ὧν τὸ κυριώτερον ἡ πάντα φραγμὸν ὑπερπηδῶσα ὑπεροψία αὐτοῦ, καὶ ἀναδεικνύουσι τὸν Νικηφόρον Βλεμμύδην ἐξέχουσαν ἐκκλησιαστικὴν φυσιογνωμίαν.

Μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν αὐτοβιογραφιῶν αὐτοῦ κατέστη ἀναμφισβήτητον, ὅτι οὗτος ἵστατο ὑπεράνω τῶν ὑπὲρ ἢ κατὰ τῆς ἑνώσεως μερίδων, διδάσκων ἁπλῶς τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος διὰ τοῦ Υἱοῦ. Ἑπομένως ἡ γνώμη τῶν δυτικῶν, θεωροῦντες αὐτὸν φίλον καὶ ὑποστηρικτὴν τοῦ λατινικοῦ δόγματος, δὲν στηρίζεται.

Τὴν πρὸς αὐτὸν ἐκτίμησιν τῶν συγχρόνων δεικνύει καὶ τὸ γεγονός, ὅτι προσεφέρθη αὐτῷ ὁ πατριαρχικὸς θρόνος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ τοῦ Β' (1240) καὶ ἔπειτα κατὰ τὸ 1255 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδώρου τοῦ Λασκάρεως. Μετὰ δὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως προσεκλήθη ὅπως λάβῃ ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα. Τὰς προσκλήσεις ταύτας ἀπέκρουσεν ὁ Βλεμμύδης, ἐπιθυμῶν νὰ μένῃ καὶ διευθύνῃ τὴν ἑαυτοῦ μονήν, ἐν ᾗ καὶ ἀπέθανε τῷ 1272.

Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα ἔχουσιν ἐκδοθῆ. Τὰ κυριώτερα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

Δύο αὐτοβιογραφίαι. Εἰς αὐτάς, γραφείσας τῷ 1264 καὶ 1265, ὁ Βλεμμύδης ἀφηγεῖται τὰ σπουδαιότερα συμβάντα τῆς ζωῆς του καὶ δὴ μόνον τὰ εὐνοϊκὰ πρὸς αὐτόν. Εἶναι οὐχ ἧττον σημασίας αἱ αὐτοβιογραφίαι αὗται, ἰδίᾳ διὰ τὰς πολλὰς εἰδήσεις ἃς παρέχουσι περὶ τῶν συγχρόνων αὐτῷ ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν προσώπων καὶ πραγμάτων. Ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ Α. Δημητρακοπούλου (Ἐκκλ. βιβλ. τόμ. 1 σ. 380—395), ἔπειτα δὲ ὑπὸ τοῦ A. Heisenberg (Nic. Blem. curriculum vitae et carmina ἐν Λειψίᾳ 1896).

Γεωγραφία συνοπτικὴ καὶ Ἱστορία περὶ τῆς γῆς ἐν συνόψει. Τὸ πρῶτον τῶν ἔργων τούτων βασίζεται ἐπὶ τῆς παραφράσεως Διονυσίου τοῦ περιηγητοῦ. Τὸ δεύτερον, ὅπερ ἀποτείνεται πρός τινα βασιλέα, πραγματεύεται περὶ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς στρογγυλότητος τῆς γῆς. Τὰ συγγράμματα ταῦτα ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ G. Spohn (Nic. Blem. duo opuscula geographica ἐν Λειψίᾳ 1818), ἔπειτα δὲ καὶ ὑπὸ ἄλλων (πρβλ. *C. Müller* Geographi graeci minores 2,458—470).

Εἰσαγωγικῆς ἐπιτομῆς, βιβλίον α': ἐπιτομὴ λογικῆς, βιβλίον β': περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, οὗτινος δὲν ἔχουσιν ἔτι ἐξακριβωθῆ αἱ πηγαί, ἐτιμᾶτο μεγάλως, ὡς ἀποδεικνύουσι τὰ σῳζόμενα πολλὰ χειρόγραφα, τὰ περιέχοντα τοῦτο-

Digitized by Google

Κατ' ἀρχαιοτέρας ἐκδόσεις ἀνετυπώθη παρὰ Migne P. G. 142, 527 ἑ.).

Λόγος, ὅς ἀπεστάλη τῷ βασιλεῖ, βασιλικὸς κληθεὶς ἀνδριάς. Ὁ λόγος οὗτος παρεφράσθη ἔπειτα ὑπὸ του διακόνου Γεωργίου Γαλησιώτου καὶ τοῦ Γεωργίου Οἰ.αιώτου. Ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ A. Mai (Script vet. nova collectio τόμ. 2 ἐν Ρώμῃ 1827 σ. 609—670), ἀνετυπώθη δ' ἔπειτα παρὰ Migne (P. G. 142, 611 ἑ.).

Ἐπιστολαί. Αἱ πρὸς Θεόδωρον τὸν Λάσκαριν ἐπιστολαὶ ἔχουσιν ἑτοιμασθῆ πρὸς ἔκδοσιν ὑπὸ τοῦ Nicola Festa. Ἡ δὲ ἐπιστολὴ περὶ τῆς ἀποπομπῆς τῆς Μαρκεσίνης ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς μονῆς ἐξεδόθη ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν εἰς τὸν Γεώργιον Ἀκροπολίτην (ἐκδ. Βόννης σ. 260 ἑ.) καὶ παρὰ Migne (P. G. 152, 605 ἑ.).

Ποιήματα. Ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ Βλεμμύδου ἔχουσιν ἐκδοθῆ ὑπὸ τοῦ Heisenberg (ἔνθ. ἀν.): ποίημα ἐκ 272 στίχων, προσφωνούμενον πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην Δούκα Βατάτζην, πρὸς ὃν εἶχε διαβληθῆ ὁ Βλεμμύδης ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ του Ρωμανοῦ· ἐπίγραμμα ἐξ 25 πολιτικῶν στίχων ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ Ἰωάννου υἱοῦ τοῦ Θεοδώρου Λασκάρεως· ποίημα εἰς τὴν μονὴν τῶν Σωσάνδρων. Ἐν ἰαμβικῷ μέτρῳ ὕμνησε τὸν ἅγιον Δημήτριον καὶ ἐκ ρυθμικῶν καὶ ἰαμβικῶν μελῶν συνέταξεν ἀκολουθίαν εἰς Γρηγόριον τὸν Θεολόγον.

Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Αἱ πραγματεῖαι αὗται ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἀλλατίου (Gr. orth. ἐν Ρώμῃ 1652 σ. 1 ἑ.), ἀνετυπώθησαν δ' ἔπειτα παρὰ Migne (P. G. 142,533 ἑ.).

Ὑπομνήματα εἰς τοὺς ψαλμούς. Τῶν ὑπομνημάτων τούτων, ἅτινα ἐξεδόθησαν παρὰ Migne (P. G. 142, 1312 ἑ.), ἐλάχιστον μέρος εἶναι γνήσιον. Τὰ ὑπομνήματα ταῦτα ἔν τισι χειρογράφοις ἀποδίδονται εἰς Ἡσύχιον Ἱεροσολύμων.

Ἄξιον τέλος μνείας εἶναι ὅτι τῷ 1784 ἐξεδόθησαν ἐν Λειψίᾳ τὰ Περὶ ἀρετῆς καὶ ἀσκήσεως. Περὶ σώματος. Περὶ ψυχῆς. Περὶ πίστεως καὶ ἐπιστολὴ καθολικωτέρα, ὑπὸ δὲ τοῦ Heisenberg (ἔνθ. ἀνωτ.) τὸ Τυπικὸν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθέντος μοναστηρίου, οὗτινος δυστυχῶς μόνον τρία κεφάλαια σῴζονται, ἐν δὲ τῷ κώδικι ἰατρ. ἑλ. 45 (Nessel) ἀποδίδονται εἰς τὸν Βλεμμύδην διάφοροι ἰατρικαὶ διατριβαὶ καὶ ἰατροσόφιον, τῶν ὁποίων ὅμως δὲν ἔχει ἐξακριβωθῆ ἡ γνησιότης.

[Περὶ τῶν ἀνεκδότων ἔργων τοῦ Βλεμμύδου πρβλ. *Fabricius* (bibl. gr. 7,669—673).—*Δημητρακοπούλου* (Ἐκκλ. διβλ. 1 σ. λα' καὶ ἑξῆς) καὶ *A. Heisenberg* (ἔνθ. ἀν.), ἐν τοῖς προλεγομένοις τοῦ ἔργου τοῦ ὁποίου εὑρίσκομεν ἐκτενῆ πραγματείαν περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Βλεμμύδου.

Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

Βλέμμυες, ἢ *Βλέμυες*. Ἀρχαῖος λαὸς τῆς Αἰθιοπίας (Ἀβησσυνίας), οἱ σημερινοὶ *Μπισαρὶ* ἢ *Μπεδγιά*. Λαὸς νομαδικὸς καὶ λῃστρικὸς παρὰ τὰ σύνορα τῆς Ἄνω Αἰγύπτου, μεταξὺ Νείλου καὶ Ἀραβικοῦ κόλπου (Ἐρυθρᾶς θαλάσσης). Περιβάλλονται ὑπὸ πολλῶν μυθολογικῶν παραδόσεων. Ὑποταχθέντες ὑπὸ τοῦ Ἀμενόφιος Γ', συχνάκις ἐπανεστάτουν. Οἱ Ρωμαῖοι κατὰ τὸν Γ' μ.Χ. αἰῶνα ὑπέταξαν αὐτοὺς ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Δεκίου καὶ Αὐρηλιανοῦ. Κ. Ι. Β.

Οἱ Βλέμμυες, κατὰ τὸν σχολιαστὴν τοῦ Θεοκρίτου, εἶναι οἱ Τρωγλοδύται τοῦ Στράβωνος. Ὁ Θεόκριτος λέγει «ἐν δὲ θέρει πυμάτοισι παρ' Αἰθιόπεσι νομεύοις | πέτρᾳ ὕπο Βλεμύων, ὅθεν οὐκέτι Νεῖλος ὁρατός».

ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βλεμονιάτης, *Μᾶρκος* (1367—1387). Ὁ πρῶτος τῶν γνωστῶν *μεγάλων πρωτοπαπάδων* τῆς Κερκύρας, ἀνερχομένων τὸ ὅλον εἰς 38, καὶ ὁ ἕκτος τὴν σειράν. Τῶν πέντε προηγουμένων του, ἐπὶ τῆς κατοχῆς τῆς Κερκύρας ὑπὸ τῶν Ἀνδηγαυῶν (1267—1386) οὐδὲ τὰ ὀνόματα γνωρίζομεν, καθόσον τὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κατεστράφησαν. Ὁ Βλεμονιάτης ἐπέτυχε διὰ διατάγματος τοῦ Φιλίππου Β' τοῦ Ταραντίνου νὰ δικάζῃ τοὺς κληρικοὺς του ἐπὶ ὑποθέσεων καθαρῶς πνευματικῆς φύσεως καὶ να παύσῃ οἱαδήποτε ἐπέμβασις τῶν Ἀνδηγαυῶν εἰς τὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου. Ἐπὶ τοῦ μεγάλου τούτου πρωτοπαπᾶ οἱ Κερκυραῖοι, περιελθόντες εἰς ἐσχάτην κακοδαιμονίαν ἕνεκα τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπιδρομῶν καὶ λεηλασιῶν τῶν Φράγκων καὶ βλέποντες τὴν ἀδυναμίαν τοῦ Βυζαντίου πρὸς διάσωσίν των, ἀπεφάσισαν νὰ ὑποβληθῶσιν ἑκουσίως εἰς τὴν προστασίαν τῆς Βενετίας (28 Μαΐου 1386). Ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν παράδοσιν ἀπέθανεν ὁ Βλεμονιάτης.

[Πρβλ. *Σπ. Παπαγεωργίου*. Ἱστορ. Ἐκκλ. Κερκύρας.]

Π. Θ. ΣΤΕΡΙΩΤΗΣ

Βλέμυς. Γενάρχης τοῦ αἰθιοπικοῦ λαοῦ τῶν Βλεμμύων (βλ. λ.), υἱὸς τοῦ Δηριάδους καὶ εἷς τῶν τριῶν ὑποστρατήγων αὐτοῦ, οἱ ὁποῖοι ἠγωνίζοντο κατὰ τοῦ Διονύσου. Ἡττηθεὶς συγχωρεῖται ὑπ' αὐτοῦ καὶ διορίζεται ἡγεμὼν τῶν Αἰθιόπων.

ΙΑΚ. Χ. Δ.

βλένα, *βλενογόνος*, *βλενόρροια* κ. λ. π.' βλ. βλέννα, βλεννίνη, βλεννογόνος κλπ.

βλέννα (ἡ). Ἔκκριμα μᾶλλον ἢ ἧττον γλοιῶδες, ἐκκρινόμενον ὑπὸ τῶν βλεννογόνων ὑμένων, ὑγραῖνον καὶ προασπίζον τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῶν, ἐνέχον δὲ λείψανα ἐπιθηλίου, λευκὰ κύτταρα, ὕδωρ ἐν ἀφθόνῳ ποσότητι, ὀργυκτὰ ἅλατα καὶ βλεννίνην. Ι. Π.

— *βλέννα φυτικὴ* ἢ *φυτοβλέννα* [*Χημ.*]. Ὑπὸ τὸ περιληπτικὸν τοῦτο ὄνομα ἐννοοῦνται διάφορα ἐκκρίματα τῶν φυτικῶν ἱστῶν διαφόρου χημικῆς συστάσεως. Αἱ φυτοβλένναι ἐλάχιστα διαλύονται εἰς τὸ ὕδωρ, διογκοῦνται ὅμως ὑπ' αὐτοῦ μετατρεπόμεναι εἰς πυκνορρεύστους ἰξώδεις μάζας. Δι' ὑδρολύσεως ἐλήφθησαν ἐκ τῶν βλεννῶν γαλακτόζη, γλυκόζη, ξυλόζη, ἀραβινόζη καὶ μαννόζη, δι' ὃ καὶ θεωροῦνται ὡς σώματα ἀνάλογα πρὸς τοὺς πολυσακχαρίτας καὶ δὴ τοὺς μὴ σακχαροειδεῖς τοιούτους. Δι' ὀξειδώσεως διὰ νιτρικοῦ ὀξέος παρέχουσι βλεννικὸν ὀξὺ (βλ. λ.) Σ. Γ.

βλεννιίδαι (οἱ) (Blenniidae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων*. Οἱ ἰχθύες τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, καλυπτόμενον ὑπὸ μετρίως ἀνεπτυγμένων λεπίων καὶ ἐπικεχρισμένον ὑπὸ μυκώδους οὐσίας. Ἡ κεφαλὴ εἶναι ἀπεστρογγυλωμένη, αἱ βραγχιακαὶ σχισμαὶ εὐρύτεραι. Τὸ ραχιαῖον πτερύγιον λίαν ἀνεπτυγμένον εἰς μῆκος καὶ ὕψος, ἐπεκτεινόμενον ἐφ' ὁλοκλήρου σχεδὸν τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος. Τὰ κοιλιακὰ πτερύγια εἶναι μικρὰ καὶ τὸ ἑδραῖον λίαν ἀνεπτυγμένον. Εἰς τοὺς βλεννιίδας εἶναι εὔκολος ἡ διάκρισις τῶν ἀρρένων ἀπὸ τῶν θηλέων· τὰ πρῶτα φέρουσι δύο κεραίας, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀνεπτυγμένας, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς, ἐνῷ τὰ θήλεα στεροῦνται τοιούτων.

Οἱ ἰχθύες οὗτοι ζῶσι συχνάκις κατὰ μικρὰς ὁμάδας ἐν μέσῳ τῶν *ἀλγῶν*. Ἐνίοτε ἀπαντῶσι καὶ ὑπὸ τὰς πέτρας καὶ δύνανται νὰ ζήσωσιν ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Ἀπαντῶσιν ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὰ παράλια τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ καὶ εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Δ. Ν. Π.

— [*Παλαιοζῳολ.*] Λείψανα ζῴων τῆς οἰκογενείας ταύτης τῶν ἰχθύων εὑρίσκονται ἀπολιθωμένα τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Περσίᾳ. Γ. Κ. Γ.

βλεννικὸν ὀξὺ [*Ὀργ. Χημ.*]. Εἶναι τετραϋδροξυλιωμένον δικαρβονικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου

$$COOH.\ [CH(OH)]_4.\ COOH.$$

Παρεσκευάσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Scheele τῷ 1870 ἐκ τοῦ γαλακτοσακχάρου. Περαιτέρω δύναται νὰ παρασκευασθῇ ἐκ τοῦ δουλσίτου, τῶν γαλακτοζῶν καὶ τῶν γαλακτονικῶν ὀξέων. Δὲν στρέφει τὸ ἐπίπεδον τοῦ πεπολωμένου φωτὸς λόγῳ ἐνδομοριακῆς ἀντισταθμίσεως, τήκεται εἰς 213°, δὲν ἀνάγει τὸ φελίγγειον ὑγρὸν καὶ εἶναι δυσδιάλυτον ἐν ψυχρῷ ὕδατι. Δι' ὀξειδώσεως δι' ὑπερμαγγανικοῦ καλίου διασπᾶται εἰς ὀξαλικὸν καὶ σταφυλικὸν ὀξύ. Σ. Γ.

βλεννίνη (ἡ) [*Χημ.*]. Γλυκολευκωματοειδὴς ὕλη ἀποτελοῦσα τὸ σπουδαιότερον συστατικὸν τῆς ζωϊκῆς βλέννης. Σ. Γ.

— [*Ζῳολ.*] Καλεῖται οὕτως ἡ βλεννώδης οὐσία, ἥτις καλύπτει τὸ σῶμα πλείστων ζῴων καὶ ἰδίως τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλικιδῶν* (σαλιγκάρια, γυμνοσάλιγκοι). Ἡ βλεννίνη εἶναι διαλυτὴ ἐν τῷ ὕδατι καὶ καθίσταται εὐδιαλυτωτέρα ὅταν προστεθῇ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ μικρὰ ποσότης μαγειρικοῦ ἅλατος. Δ. Ν. Π.

βλεννιόμοιος (ὁ) (Blenniomoeus) [*Παλαιοζῳολ.*]· συνώνυμον τοῦ ἀπολιθωμένου γένους τῶν ἰχθύων νοταγωγοῦ (βλ. λ.).

βλέννιος (ὁ) (Blennius) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *βλεννιδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βλέννιος ἡ φολὶς* (Blennius pholis), ὅστις ἔχει μῆκος 10—12 ἑκατοστομέτρων, χρῶμα ποικίλον καὶ συνηθέστερον ὑποπράσινον κατὰ τὴν ράχιν καὶ ὑπόλευκον κατὰ τὰς πλευρὰς καὶ τὴν κοιλίαν. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι ἡ μελανὴ στρογγύλη κηλὶς μὲ λευκὴν περιφέρειαν, ἣν φέρει ἐπὶ τοῦ ραχιαίου πτερυγίου, τοῦ καὶ ἡ πρώτη ἄκανθα τοῦ αὐτοῦ πτερυγίου ἥτις εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένη καὶ καμπτομένη διευθύνεται πρὸς τὰ ὀπίσθεν. Ὁ βλέννιος νήχεται κακῶς, εἶναι ἀδηφάγος καὶ τρέφεται ἐκ μαλακοστράκων καὶ μαλακίων. Δ. Ν. Π.

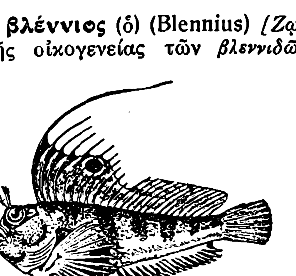

Βλέννιος ἡ φολὶς (ἄρρην).

— [*Παλαιοζῳολ.*] Λείψανα τοῦ γένους τούτου τῶν ἰχθύων εὑρίσκονται τὸ πρῶτον ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βλεννογόνος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ παράγων, ὁ ἐκκρίνων βλένναν.

— *βλεννογόνει ἀδένες*· βλ. ἀδένες.

— *βλεννογόνοι θῆκαι τῶν τενόντων* καὶ *βλεννογόνοι* ἢ *βλεννώδεις θύλακοι* (*Ἀνατομ.*). Ὅροι πλημμελεῖς ἀντὶ τῶν προσφυῶν «*ὀργογόνα ἔλυτρα τῶν τενόντων*» καὶ «*ὀργογόνοι θύλακοι*» (βλ. μῦς) Ι. Π.

— *βλεννογόνος χιτὼν* ἢ *βλεννομεμβράνα* ἢ *βλεννοϋμὴν* [*Ἀνατομ.*]. Χιτὼν ἢ ὑμὴν περιβάλλων ἔσωθεν τὰς κοιλότητας τῶν διαφόρων σπλάγχνων (τοῦ ἐντερικοῦ, ἀναπνευστικοῦ, οὐροποιητικοῦ κλπ. συστήματος), ἔχων χροιὰν ὑπέρυθρον καὶ ἐπιφάνειαν ὀλισθηράν, ὑπὸ βλέννης ἐπαλειφομένην. Σύγκειται: α') ἐκ συνδετικοῦ ὑποστρώματος, τοῦ *χορίου*, ἀποτελοῦντος τὴν ἔξω ἐπιφάνειαν· β') ἐκ τοῦ ἐπιθηλίου, ἀποτελοῦντος τὴν ἐλευθέραν ἐπιφάνειαν, τὴν πρὸς τὴν κοιλότητα τοῦ σπλάγχνου ἐστραμμένην, καὶ γ') ἐξ ἀδένων. Ι. Π.

βλεννοδία (ἡ) (Blennodia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*. Περιλαμβάνει πόας ὑψηλάς, πολυκλαδώδεις, μὲ λεῖον καυλὸν ἢ κεκαλυμμένον ὑπὸ σκληρῶν τριχῶν. Εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

βλεννοκάμπη (ἡ) (Blennocampa) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα διακρίνονται διὰ τὸ μικρότατον μέγεθος των, ὅπερ δὲν ὑπερβαίνει τὰ 3 χιλιοστόμετρα καὶ τοῦ χρωματισμοῦ των, ὅστις εἶναι φαιοκίτρινος κατὰ τὴν ράχιν καὶ πυρρὸς κατὰ τὴν κοιλίαν. Γνωστότερα εἴδη εἶναι ἡ: *βλεννοκάμπη ἡ ἰσχνὴ* (Blennocampa pusilla), τῆς ὁποίας αἱ κάμπαι ἔχουσι μῆκος 10 περίπου χιλιοστομέτρων καὶ κατατρώγουσι τὰ φύλλα τῶν φυτῶν κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν των ὄψιν, καὶ *βλεννοκάμπη ἡ δίστικτος* (Blennocampa bipunctata), τῆς ὁποίας αἱ κάμπαι κατασκευάζουσι στοὰς εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν νεαρῶν βλαστῶν καὶ κατατρώγουσι τούτους. Δ. Ν. Π.

βλεννοκυστῖτις (ἡ) [*Ἰατρ.*]· βλ. κυστῖτις.

βλεννολάχνη (ἡ) [*Βοτ.*]. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐκ τῶν τριχιδίων τῶν φυτικῶν ὀφθαλμῶν ἐκκρινομένη βλεννώδης οὐσία, ἥτις προστατεύει αὐτοὺς ἔκ τινων ἐπιβλαβῶν ἐντόμων. Δ. Ν. Π.

βλεννομεμβράνα (ἡ) [*Ἀνατομ.*]. βλ βλεννογόνος *χιτών*.

βλεννομητρῖτις (ἡ) [*Ἰατρ.*]· βλ. μητρῖτις.

βλεννοπύον (τὸ) [*Ἰατρ.*]. Ἔκκριμα βλεννῶδες παραγόμενον κατὰ τὴν φλεγμονὴν τῶν διαφόρων βλεννογόνων, ἀναμεμιγμένον μετὰ πυοσφαιρίων. Ι. Κ. Κ.

βλεννορραγία (ἡ)· ρύσις βλέννης (βλ. λ. βλεννόρροια).

βλεννόρροια ἢ *βλενόρροια* [*Ἰατρ.*]· συνώνυμα: *γονοκοκκικὴ οὐρηθρῖτις, γονόρροια, τρέξιμο, σκουλαμέντο*. Πάθησις κατ' ἐξοχὴν μεταδιδομένη διὰ τῆς συνουσίας καὶ προκαλοῦσα μετ' ἐπώασιν 2—4 ἡμερῶν, καὶ ἐνίοτε περισσοτέρων, φλεγμονὴν τῆς οὐρήθρας καὶ ρύσιν πυώδη ἀπ' αὐτῆς. Ὑποβαλλομένη εἰς κατάλληλον θεραπείαν ἰᾶται ἐντὸς ὀλίγων ἑβδομάδων. Ἡ αἰτία τῆς βλεννορροίας εἶναι μόνον μικροβιακή, ὀφειλομένη πάντοτε εἰς τὸν *γονόκοκκον* τοῦ *Neisser*.

Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῆς βλεννορροίας χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μωϋσέως, ὅστις ἀρκετὰ σαφῆ μνείαν ταύτης ποιεῖται ἐν τῷ «Λευιτικῷ» (πλείονα βλ. ἐν λ. ἀφροδίσια νοσήματα). Ἡ βλεννόρροια εἶναι ἡ συχνοτέρα τῶν ἀφροδισίων παθήσεων, ἴσως δὲ μάλιστα νὰ εἶναι καὶ ἡ συνηθεστέρα πασῶν τῶν ἀσθενειῶν, δεδομένου ὅτι εἰς πάσας τὰς μεγαλοπόλεις τὰ 90 % τοῦ ἀνδρικοῦ πληθυσμοῦ πάσχουν ἢ ἔπαθον ἐκ βλεννορροίας. Ἡ συχνότης ὅθεν αὕτη, συνδυαζομένη μὲ τὰς κατωτέρω ἐνδιαφερούσας συνθήκας, τὴν καθιστᾷ ἐκτάκτως σημαντικὴν εἰς τὸν κοινωνικὸν τῆς ἀντίκτυπον. Οἱ πάσχοντες ἐκ βλεννορροίας εἴτε διότι μεταβαίνουσιν εἰς μὴ εἰδικούς, εἴτε διότι λαμβάνουσιν ἐμπειρικὰ φάρμακα, εἴτε διότι ἐμπιστεύονται τὴν θεραπείαν των εἰς συμβουλὰς ὁμοιοπαθῶν ἢ πρακτικῶν, εἴτε διότι παραμελοῦσι ταύτην κ.λ.π. παρουσιάζουσι μόνον ἐν 10 % ἀληθῶν ἰάσεων. Οἱ ὑπόλοιποι, παραμένοντες κατ' ἐπίφασιν μόνον ὑγιεῖς, ὑπόκεινται εἴτε εἰς ὑποτροπάς, εἴτε εἰς ἐπιπλοκὰς σοβαράς, εἴτε εἰς μεταστάσεις τοῦ γονοκόκκου εἰς ἄλλα ὄργανα, εἴτε τέλος (καὶ τοῦτο συμβαίνει πάντοτε) ὁ γονόκοκκος των δύναται μὲν νὰ καταστῇ ἀκίνδυνος δι' αὐτοὺς καὶ μὴ ἐξακριβώσιμος ἔτι ἀπὸ ἰατρικῆς ἀπόψεως, ἀλλὰ παραμένει ἐπικίνδυνος διὰ τὸν πλησίον. Ἐκ τοῦ λόγου τούτου ἐξηγοῦνται αἱ συχνόταται συζυγικαὶ μολύνσεις. Οἱ ἀριθμοὶ τῆς στατιστικῆς τοῦ Noeggerath ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου εἶναι λίαν εὔγλωττοι. Οὕτω ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ ἐπὶ χιλίων ἐγγάμων ἀνδρῶν οἱ 800 εἶχον προσβληθῆ ὑπὸ βλεννορροίας καὶ ἐξ αὐτῶν οἱ 700 ἔφερον ἀκόμη ἴχνη τῆς παθήσεώς των, τὰ ὁποῖα τοὺς καθιστῶν μολυσματικοὺς ὑφ' ὡρισμένας συνθήκας. Τὸ πάντων σπουδαιότερον εἶναι, ὅτι 650 ἐκ τῶν γυναικῶν τῶν χιλίων τούτων ἐγγάμων ἀνδρῶν εἶχον μολυνθῆ ὑπ' αὐτῶν, αἱ δὲ πλεῖσται τούτων τὸ ἠγνόουν, διότι εἴτε ἡ ὀξεῖα κατάστασίς των παρῆλθεν ἀπαρατήρητος, εἴτε ἔκαμον σύγχυσιν τῶν νοσηρῶν ἐκκρίσεων πρὸς τὰ φυ-

Digitized by Google

σιολογικὰ ὑγρὰ τοῦ γυναικείου κόλπου, εἴτε ἐθεράπευον τὰς βλεννορροϊκάς των ἐπιπλοκὰς ὡς μητρικὰ νοσήματα, ἀφοῦ ἄλλως τε ἀπεκλείετο μία τοιαύτη μόλυνσις, ἐφ᾽ὅσον οὔτε τὸν σύζυγον ἠπάτησαν οὔτε οὗτος ἔφερέ τι ἔκδηλον. Σημειωτέον ἐνταῦθα, ὅτι οὐχὶ μόνον ὁ γονόκοκκος ἀλλὰ καὶ τὰ δευτερεύοντα μικρόβια (μικρόκοκκοι, σαπρόφυτα), ἅτινα παραμένουσιν εἰς τὴν οὐρήθραν μετὰ τὴν ἴασιν τῆς βλεννορροίας, δυνατὸν νὰ μολύνωσι τὴν νεαρὰν σύζυγον καὶ νὰ ἐπιφέρουν βαρείας *σαλπιγγίτιδας*. Ἐκ τούτου δῆλον καθίσταται πόσον λεπτομερὴς δέον νὰ εἶναι ἡ θεραπεία, ἵνα καὶ τὸ τελευταῖον ἴχνος τῆς νόσου ἐξαφανισθῇ. Λαμβανομένου ὑπ᾽ ὄψει, ὅτι αἱ τὸν ἔρωτα πωλοῦσαι γυναῖκες, εἰς οἱανδήποτε κατηγορίαν καὶ ἂν ἀνήκουν, εἶναι ἀδύνατον μετὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐλευθερίας ζωῆς των νὰ μὴ πάθουν ἐκ βλεννορροίας, πρόδηλον τυγχάνει ὅτι σχεδὸν ὅλαι εἶναι μολυσμέναι. Καὶ ἐὰν ἀκόμη δὲν ἔχουν ἐκδηλώσεις ὀξείας βλεννορροίας (ὁπότε εἶναι ἀμέσως μολυσματικαι), θὰ πασχουν πάντως ἐκ χρονίας βλεννορροίας, οὐδὲν σύμπτωμα πολλάκις παρουσιαζούσης, καθ᾽ ἣν οἱ ἐλάχιστοι γονόκοκκοι εὕρηνται ἐντὸς τῶν βλεννωδῶν ἐκκρίσεων καὶ δὲν ἀποχωρίζονται τούτων εἰμὴ ὅταν αἱ ἐκκρίσεις αὗται καταστῶσιν ὑδαρέστεραι, τοῦθ᾽ ὅπερ συμβαίνει κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐμμήνου ρύσεως καὶ κατὰ τὰς ὀλίγας μετὰ ταύτην ἡμέρας.

Ἡ βλεννόρροια μετὰ τὴν ὀξεῖάν της περίοδον ἢ μετ᾽ ἀτελῆ θεραπείαν δύναται νὰ μείνῃ τόσον εἰς τὸν ἄνδρα ὅσον καὶ εἰς τὴν γυναῖκα καθεύδουσα ἐπὶ μακρὰ ἔτη καὶ νὰ παρουσιασθῇ ἐξαίφνης, καθισταμένη μολυσματικωτάτη διὰ τὸν πλησίον ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνος διὰ τὸν φέροντα. Ὁ Luys ἀναφέρει τοιαύτας ἀφυπνίσεις μετὰ 55 ἔτη. Κατὰ τὴν παρ᾽ ἡμῖν ἐπιδημίαν τοῦ δαγγείου (1928) παρετηρήθησαν πλεῖσται τοιαῦται ἀφυπνίσεις παλαιῶν λανθανουσῶν βλεννορροιῶν, χρονολογουμένων ἀπὸ ὀλίγων μέχρι πεντήκοντα ἐτῶν καὶ ἐπανεμφανισθεισῶν ὑπὸ μορφὴν ὑποξεῖαν καὶ μολυσματικήν. Ἡ βλεννόρροια δὲν μένει τοπικὴ παρὰ ὅταν ἐγκαίρως ἰαθῇ. Ἄλλως ἐπιφέρει βαρυτάτας ἐπιπλοκὰς *(ὀρχῖτις, προστατῖτις, σαλπιγγῖτις, κυστῖτις, πυελονεφρῖτις κλπ.)* καὶ μεταστάσεις *(ἐνδοκαρδῖτις, περιτονῖτις, ἀρθρῖτις, ὀφθαλμία κλπ.)*, αἵτινες δυνατὸν νὰ προκαλέσωσι τὰ ὀλεθριώτερα τῶν ἀποτελεσμάτων, ἤτοι στείρωσιν, τύφλωσιν, ἀγκύλωσιν κλπ. καὶ οὐχὶ σπανίως θάνατον. Οὕτω θεωρουμένης τῆς βλεννορροίας, εἶναι προφανὲς πόσον ἐπικίνδυνος καὶ σημαίνουσα εἶναι ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως.

Μετάδοσις. Ἡ μετάδοσις τῆς βλεννορροίας γίνεται: 1) Διὰ συνουσίας μετ᾽ ἀτόμου φέροντος ἐκδηλώσεις τῆς νόσου. 2) Διὰ συνουσίας μετ᾽ ἀτόμου μὴ φέροντος ἐκδηλώσεις τῆς νόσου ἀλλὰ λανθάνον χρόνιον μόλυσμα, τὸ ὁποῖον ἐνίοτε καὶ ἐπιμελῶς ἐρευνώμενον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνακαλυφθῇ, οἱ δὲ φέροντες τοῦτο μεταδίδουσι τὸ μόλυσμά των ἀγνοοῦντες ὅτι πάσχουσι. Αἱ τοιαῦται περιπτώσεις εἶναι συνήθεις καὶ παρουσιάζουν ἐκ πρώτης ὄψεως τὴν μόλυνσιν ὡς ἀνεξήγητον. Οἱ συνήθως φέροντες ἐν ἀγνοίᾳ των τοιοῦτον λανθάνον μόλυσμα εἶναι ὥριμοι ἄνδρες καὶ ἔγγαμοι γυναῖκες. 3) Διὰ συνουσίας μετὰ γυναικός, ἥτις πράγματι δὲν πάσχει οὔτε ἔπαθεν ἐκ βλεννορροίας, ἀλλ᾽ ἥτις κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς συνουσίας ἔχει μικρόβια ἐναποτεθέντα ὑπὸ προηγηθέντος ἀτόμου ἢ ἐξ ἐπαφῆς μολυσμένου ἀντικειμένου, καὶ τὰ ὁποῖα μεταδίδει αὐτούσια εἰς τὸν σύντροφόν της πρὶν καταστῶσι μολυσματικὰ δι᾽ αὐτήν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ γυνὴ χρησιμεύει ὡς μεσάζων ὑποδοχεύς, ὁ δὲ ἀνήρ, ὅστις μολύνεται ἐκ ταύτης, τὴν ἀπαλλάσσει πραγματικῶς ἐκ μολύνσεως, ἡ ὁποία ἄλλως θὰ ἐξεδηλοῦτο ἐπὶ τῆς γυναικός. Ὁ Montpellier ἀναφέρει περίεργον περίπτωσιν μεταδόσεως βλεννορροίας διὰ συνουσίας εἰς τὴν μασχάλην, ὅπου ἀσφαλῶς θὰ εἶχον ἐναποτεθῆ γονόκοκκοι ἐκ προτέρας συνουσίας, οἵτινες ἦσαν, ὡς εἰκός, τελείως ἀβλαβεῖς διὰ τὴν γυναῖκα, ἐφόσον ἡ ἐναπόθεσις εἶχε γίνει εἰς τὴν μασχάλην. 4) Ἐμμέσως δι᾽ ἀντικειμένων μολυσμένων, ἐσωρρούχων, ρύγχους κλύσματος, ἐπαφῆς τῶν δακτύλων πρὸς πύον μεταφερόμενον ἐμμέσως ἐπὶ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων κ.ο.κ. Εἰς τὰς ἐμμέσους μολύνσεις ἀνάγονται καὶ αἱ τῶν νεογνῶν, ἅτινα προσβάλλονται κατὰ τὸν τοκετὸν ὑπὸ γονοκοκκικῆς ὀφθαλμίας ἐὰν τὰ γεννητικὰ ὄργανα τῆς μητρός των ἔχουν γονοκόκκους. 5) Δι᾽ ἀνεξηγήτου μολύνσεως. Ὑπάρχουν ἄτομα, ἅτινα δύνανται νὰ μολύνουν ἂν καὶ οὐδέποτε ἔπαθον ἐκ βλεννορροίας. Τὰ τοιαῦτα ἄτομα εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα, προσβληθέντα ἀπὸ βλεννορροίας, οὐδεμίαν ἐκδήλωσιν ἐνεφάνισαν, ἀλλ᾽ ἡ νόσος των ἐνετοπίσθη βαθέως καὶ παρέμεινεν ἀγνοουμένη. Τὰ ἄτομα ταῦτα καλοῦνται *μικροβιοφόρα*, ἡ δὲ περίπτωσις αὐτῶν εἶναι σπανία. 6) Τέλος δυνατὸν νὰ μεταδοθῇ βλεννόρροια δι᾽ αὐτομολύνσεως, ἤτοι ἄτομον πάσχον ἐκ λανθανούσης καὶ ἀνεκδηλώτου βλεννορροίας δυνατὸν μετὰ κατάχρησιν νὰ ἐμφανίσῃ ὀξεῖαν βλεννόρροιαν. Ἡ περίπτωσις αὕτη λέγεται κοινῶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ «*ξέσπασμα*». Ἡ ἀπὸ τῶν ζῴων μετάδοσις εἶναι σπανιωτάτη.

Προφύλαξις. Ἡ βλεννόρροια μεταδίδεται δι᾽ εἰδικοῦ μικροβίου, τοῦ *γονοκόκκου*, ἐρχομένου εἰς ἐπαφὴν μόνον πρὸς ὡρισμένους *βλεννογόνους*. Τοιοῦτοι εἶναι κατὰ πρῶτον λόγον οἱ βλεννογόνοι τῶν γεννητικῶν ὀργάνων καὶ δευτερευόντως τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ τοῦ δακτυλίου. Ἡ βλεννόρροια εἶναι τοπικὴ πάθησις, τῆς ἑστίας της περιοριζομένης εἰς τὸν τόπον τῆς μολύνσεως καὶ μόνον ἐὰν παραμεληθῇ ἢ ὑπὸ ὅλως ἐξαιρετικὰς συνθήκας τοῦ ὀργανισμοῦ δυνατὸν νὰ ἐμφανίσῃ καὶ ἀλλαχοῦ μεταστάσεις καὶ ἐπιπλοκὰς καὶ ἔστιν ὅτε νὰ λάβῃ μορφὴν καθολικῆς νόσου. Διὰ τοὺς λόγους τούτους θεωρεῖται εὐλόγως ἀφροδισία κατ᾽ ἐξοχὴν πάθησις καὶ δύναταί τις νὰ προφυλαχθῇ εὐκόλως ἀπ᾽ αὐτῆς, ἐὰν ἔχῃ ὑπ᾽ ὄψει του ὡρισμένα στοιχεῖα: 1) Νὰ τηρῇ (ἀνεξαρτήτως φύλου) τοὺς κανόνας τῆς καθαριότητος τῶν γεννητικῶν ὀργάνων. 2) Ὁ ἀνὴρ νὰ οὐρῇ μετὰ τὴν συνουσίαν καὶ κατόπιν νὰ ἐνεργῇ ἔγχυσιν προφυλακτικὴν ἐν τῇ οὐρήθρᾳ διὰ σύριγγος μὲ διάλυσιν πρωταργόλης 1 : 100, ἣν νὰ διακρατῇ ἐπὶ πέντε λεπτὰ τῆς ὥρας. 3) Ἡ γυνὴ νὰ ἐνεργῇ πλύσιν τοῦ κόλπου διὰ καταιονητῆρος πρὸ μὲν τῆς συνουσίας διὰ τὴν προφύλαξιν τῆς ὑγείας τοῦ ἀνδρός, μετὰ δὲ τὴν συνουσίαν διὰ τὴν προφύλαξιν τῆς ἰδικῆς της. 4) Ν᾽ ἀποφεύγηται ἡ συνουσία κατὰ τὴν ἔμμηνον ρύσιν καὶ τὰς πρώτας μετὰ ταύτην ἡμέρας, ὁπότε εἶναι ἡ καταλληλοτέρα στιγμὴ τῆς ἐμφανίσεως ἐν τῷ κόλπῳ τῆς γυναικὸς καθευδόντων γονοκόκκων ἐκ παλαιᾶς ἢ ἀγνουμένης μολύνσεως. 5) Προκειμένου περὶ ὑπόπτου ὑγείας γυναικὸς ἡ συνουσία νὰ εἶναι ταχεῖα. 6) Ἐπάλειψις τῆς ἀνδρικῆς οὐρήθρας διὰ βαζελίνης πρὸ τῆς συνουσίας. 7) Χρῆσις ἐλαστικοῦ προφυλακτῆρος (capote anglaise).

Συμπτωματολογία. Α΄) *Ἐπὶ ἀνδρός*: Ἡ ἐκδήλωσις τῶν συμπτωμάτων τῆς βλεννορροίας γίνεται μετὰ 2—5 ἡμέρας μετὰ τὴν μόλυνσιν. Σπανίως δύναται ἡ ἐπώασις αὕτη νὰ συντελεσθῇ ἐντὸς τοῦ πρώτου εἰκοσιτετραώρου ἢ νὰ ἐπιβραδυνθῇ ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα καὶ ἔτι σπανιώτερον ἐπὶ δύο ἢ πλείονας. Τὰ συμπτώματα ταῦτα συνίστανται ἀρχικῶς μὲν εἰ αἴσθημα γαργαλισμοῦ κατὰ τὴν οὐρήθραν καὶ καύσου κατὰ τὴν οὔρησιν· ἡ βάλανος ὑπεραιμεῖ ἐντόνως καὶ μικρὰ γλοιώδης σταγὼν ἐμφανίζεται εἰς τὴν εἴσοδον τῆς οὐρήθρας. Μετὰ 1—3 ἡμέρας τὰ συμπτώματα ταῦτα ἐντείνονται, τὸ ἔκκριμα ἀπὸ τῆς οὐρήθρας καθίσταται ἄφθονον καὶ πυῶδες καὶ αἱ στύσεις ἐπώδυνοι. Συγχρόνως δυνατὸν νὰ ἐμφανισθοῦν γενικαὶ διαταραχαί, ὡς π.χ. πυρετός, κόπωσις, ἀνορεξία κ.λ.π. Μετὰ 2—3 ἑβδομάδας τὰ συμπτώματα ταῦτα ἀμβλύνονται καὶ ἡ πυόρροια καταπαύει μετὰ 5—8 ἑβδομάδας. Ἡ θεραπευτικὴ ἴασις τῆς ὀξείας βλεννορροίας ἐξαρτᾶται ἀπὸ πολλοὺς παράγοντας, ἤτοι: 1) Τὴν ἔγκαιρον προσέλευσιν τοῦ πάσχοντος. 2) Τὴν γενικὴν κατάστασιν τοῦ ὀργανισμοῦ του. 3) Τὴν βιολογικὴν ποιότητα τῶν μολυνάντων γονοκόκκων. 4) Τὴν ἐφαρμοζομένην θεραπείαν καὶ 5) Ἀπὸ τοὺς ὑπὸ τοῦ ἀσθενοῦς τηρουμένους γενικοὺς ὑγιεινοδιαιτητικοὺς κανόνας. Ἀπὸ τοὺς ἰδίους παράγοντας ἐξαρτᾶται καὶ ἡ ἔντασις τῶν συμπτωμάτων καὶ ἐνοχλημάτων τῆς ὀξείας βλεννορροίας καὶ αἱ ὀξεῖαι αὐτῆς ἐπιπλοκαί. Ἡ ὀξεῖα βλεννόρροια ἐντοπίζεται κατὰ κανόνα εἰς τὴν προσθίαν οὐρήθραν. Παραμένουσα ὅμως ἄνευ θεραπείας ἁλίσκει μετὰ 10 ἡμέρας τὴν ὀπισθίαν οὐρήθραν. Ἐνίοτε ἡ ὀπισθία οὐρήθρα καταλαμβάνεται ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν, εἴτε λόγῳ κακῶς ἐνεργηθεισῶν πλύσεων καὶ ἐγχύσεων, εἴτε λόγῳ μὴ τηρήσεως τῆς διαίτης, εἴτε ὑπερκοπώσεως, εἴτε λόγῳ ἐντόνου φλεγμονῆς ὁπωσδήποτε δημιουργηθείσης. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ κλινικὴ εἰκὼν ἀλλάσσει, ἤτοι τὸ ἔκκριμα ἐλαττοῦται, τὰ οὖρα καθίστανται θολὰ καὶ εἰς τὰ δύο ποτήρια, παρατηρεῖται συχνοτάτη ἔπειξις πρὸς οὔρησιν, ἥτις εἶναι ἐπώδυνος καὶ συνοδεύεται ὑπὸ τελικῶν σταγόνων αἵματος. Εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην συνεπὴς εἶναι ἡ μόλυνσις τοῦ προστάτου καὶ οὐχὶ σπανία ἡ ἐμφάνισις κυστίτιδος καὶ ἐπιδιδυμίτιδος ἢ καὶ ἀνιούσης μολύνσεως τῶν νεφρῶν. Ἐὰν ἡ βλεννόρροια ἀφεθῇ εἰς τὴν τύχην της ἢ ἀτελῶς θεραπευθῇ, δυνατὸν μὲν τὸ ἔκκριμα νὰ παύσῃ καὶ τὰ ἐνοχλήματα ἐπίσης, νὰ παραμείνῃ δὲ μόνον μία πρωϊνὴ σταγὼν *(«στρατιωτική» σταγὼν καλουμένη)*, ἐν τούτοις πόρρω ἀπέχει τοῦ νὰ θεωρῆται ἰαθεῖσα. Διότι κατὰ τὰς περιπτώσεις ταύτας ἐγκαθίσταται εἰς κρύπτας τοῦ οὐροποιογεννητικοῦ συστήματος, ὅπως εἰς τοὺς ἀδένας τοῦ Littre καὶ τοὺς θυλάκους τοῦ Morgagni, εὑρισκομένους ἐν τῇ προσθίᾳ οὐρήθρᾳ, εἰς τὰς πτυχὰς τῆς ὀπισθίας οὐρήθρας, τὸν προστάτην, τὰς σπερματοδόχους κύστεις κ.τ.λ., δημιουργοῦσα *λιττρίτιδα, στενώματα, προστατίτιδα*, διαταραχὰς τῆς ἐκσπερματίσεως κ. λ. π., ὧν τὸ σύνολον αὐτῶν ἢ μέρος αὐτῶν χαρακτηρίζει τὴν *χρονίαν βλεννόρροιαν*. Αἱ τοιαῦται καταστάσεις εἶναι αἱ χειρότεραι, διότι: 1) οὐδὲν ἐνόχλημα παρουσιάζουν, καὶ ὁ πάσχων θεωρεῖ τὸν ἑαυτόν του ὑγιῆ, παραμελῶν δὲ νὰ θεραπευθῇ ἐπιπλέκει ὁλονὲν τὴν κατάστασίν του· 2) αἱ χρόνιαι ἐντοπίσεις τοῦ γονοκόκκου ἄγουν εἰς ὀλεθρίας ἐπιπλοκάς, αἵτινες δυνατὸν νὰ ἐμφανισθοῦν μετὰ πάροδον πολλῶν ἐτῶν· 3) ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ὑπάρχει ὁ κίνδυνος τῆς ἀναζωπυρήσεως μιᾶς παλαιᾶς ἑστίας καὶ τῆς ἐπανεμφανίσεως τῆς ὀξείας μορφῆς, καὶ 4) ὁ πάσχων ἐκ χρονίας βλεννορροίας εἶναι ἐπικίνδυνος διὰ τὴν σύζυγόν του, ἂν καὶ οὐδὲν σύμπτωμα παρουσιάζει, ἔστω δὲ καὶ ἂν αἱ ἀφροδίσιαι σχέσεις του δὲν ἀπέβησαν μολυσματικαὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ὀφείλονται αἱ ἀθρόαι συζυγικαὶ μολύνσεις, αἵτινες ἐπὶ τῶν γυναικῶν παρέρχονται πολλάκις ἀπαρατήρητοι, ὁδηγοῦσαι εἰς δυσίατα ἢ ἀνίατα μητρικὰ νοσήματα.

Ὁ παθολογοανατομικὸς μηχανισμὸς τῆς βλεννορροίας, δι᾽ οὗ ἐξηγεῖται ἡ συμπτωματολογία της, ἔχει ὡς ἑξῆς: Ὁ γονόκοκκος ἀποτιθέμενος ἐπὶ τοῦ οὐρηθρικοῦ ἐπιθηλίου παραμένει ἐπιτοπίως τὰς πρώτας 36 ὥρας (καθ᾽ ἃς καὶ εἶναι δυνατὴ ἡ προληπτικὴ θεραπεία). Συγχρόνως προσβάλλει τὰ ἐπιθηλιακὰ κύτταρα, ἅτινα ἀπολεπίζονται καὶ ἐξέρχονται ὡς βλεννώδης ρύσις. Ἡ τοιαύτη ρύσις εἶναι ἡ πρόδρομος τῆς ἐμφανίσεως τῆς νόσου. Ἡ ἀπολέπισις αὕτη ἐπίσης εἶναι ἐκείνη, ἥτις καθιστᾷ τὴν οὐρήθραν εὐαίσθητον καὶ οὕτως ἐκδηλοῦται τὸ πρῶτον αἴσθημα τοῦ καύσου κατὰ τὴν οὔρησιν. Μετὰ τὴν προσβολὴν τῶν ἐπιθηλιακῶν κυττάρων, ὁ γονόκοκκος εἰσδύει εἰς τὰ μεσοκυτταρικὰ διαστήματα καὶ προκαλεῖ διαπίδυσιν, ἥτις εἶναι ἡ πρώτη ἀμυντήριος ἀντίδρασις τοῦ ὀργανισμοῦ. Τὰ λευκοκύτταρα τότε ἐξέρχονται τῶν αἱμοφόρων ἀγγείων καὶ συνάπτουν δεινὸν ἀγῶνα πρὸς τὸν γονόκοκκον, ἐνασκοῦντα τὰς φαγοκυτταρικὰς ἰδιότητάς των, δι᾽ ὧν πλεῖστοι γονόκοκκοι καταστρέφονται. Ἀλλ᾽ ὁ ἐχθρὸς ἐν τέλει ὑπερνικᾷ καὶ οἱ γονόκοκκοι εἰσερχόμενοι εἰς τὸ πρωτόπλασμα τῶν λευκοκυττάρων τὰ φονεύουν· τὰ δὲ πτώματα τῶν στρατιωτῶν τούτων τοῦ ὀργανισμοῦ ἀποτελοῦν τὰ *πυοσφαίρια*. Ἡ μάχη ἤδη ἐκρίθη ὑπὲρ τοῦ ἐχθροῦ καὶ καθίσταται κατάδηλος ἐκ τῆς ἀναφαινομένης πυώδους ἐκκρισεως, ἥτις οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡ ἀποβολὴ τῶν νεκρῶν προασπιστῶν τοῦ ὀργανισμοῦ, οὓς φονεύων καὶ ἐκδιώκων ὁ γονόκοκκος, εἰσδύει ὁλονὲν βαθύτερον. Ἀλλ᾽ ἡ ἀληθὴς αὕτη μάχη δὲν ἀφίνει τὸ πεδίον ἀνέπαφον. Τὸ ἐπιθήλιον καταστρέφεται, οἱ ἱστοὶ ὑπεραιμοῦν, ἀρτηρίδιά τινα τριχοειδῆ δυνατὸν ἔτι νὰ ραγῶσι καὶ ἰδοὺ ἡ εἰκὼν τῆς φλεγμαινούσης καὶ πυορροούσης οὐρήθρας. Παρερχομένων τῶν ἡμερῶν ἁλίσκονται καὶ ἄλλα σημεῖα κατ᾽ ἐπέκτασιν ἐκ τοῦ σκαφοειδοῦς βόθρου μέχρι τῆς ὀπισθίας οὐρήθρας. Οὕτω φλεγμαίνουν καὶ οἱ κατὰ τὴν διαδρομὴν ταύτην ὑπάρχοντες ἀδένες τοῦ Littre καὶ θύλακοι τοῦ Morgagni. Ὑποχωρούσης τῆς φλεγμονῆς, μετὰ τρεῖς περίπου ἑβδομάδας, ἄρχεται ἡ ἀνάπλασις τοῦ ἐπιθηλίου ἐκ τῶν ὑπολειφθεισῶν ἀνεπάφων νησίδων καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς θεραπείας ἡ ἔκκρισις μεταβάλλεται ἀπὸ πυώδους εἰς βλεννώδη, εἶτα ὀρώδη καὶ ὑδαρῆ καὶ τέλος παύεται, τῆς πλήρους ἀποκαταστάσεως τοῦ ἐπιθηλίου συντελουμένης ἐντὸς ἓξ ἑβδομάδων. Τὸ νέον ὅμως ἐπιθήλιον δὲν εἶναι πλέον κυλινδρικὸν ὡς τὸ πρότερον, ἀλλὰ πλακῶδες. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται καὶ ἡ κατὰ τὴν πρώτην γονοκοκκικὴν μόλυνσιν ἐντονωτέρα συμπτωματολογία καὶ δυσκολωτέρα θεραπεία. Ἂν ὅμως ἡ θεραπεία παραμεληθῇ, ἡ δρᾶσις τοῦ γονοκόκκου ἐξακολουθεῖ κατὰ τρόπον ὕπουλον, ἤτοι ἐγκαθίσταται εἰς τοὺς ἀδένας τῆς προσθίας οὐρήθρας, τὸν προστάτην καὶ τὰς σπερματοδόχους κύστεις, ἐπιφέρει χρονίαν σκληρωτικὴν ἀλλοίωσιν τοῦ ἐπιθηλίου τῆς οὐρήθρας *(στενώματα)* καὶ οὕτως ἐγκατεστημένος ἀποτελεῖ διαρκῆ κίνδυνον εἴτε ἐπιφέρων ὀργανικὰς ἀλλοιώσεις, εἴτε ὑπὸ συνθήκας εὐνοϊκὰς δι᾽ αὐτὸν ἀναζωπυρούμενος καὶ ἐπανεμφανίζων τὴν ὀξεῖαν μορφὴν τῆς βλεννορροίας.

Β΄) *Ἐπὶ τῆς γυναικός*: Ἡ ἐπώασις τῆς βλεννορροίας ἐπὶ τῆς γυναικὸς ἀπαιτεῖ τὸ αὐτὸ μὲ τὴν ἀνδρικὴν βλεννόρροιαν χρονικὸν διάστημα καὶ ἐκδηλοῦται καθ᾽ ὅμοιον τρόπον πρὸς ταύτην, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὰ φλεγμονώδη ἐνοχλήματα δυνατὸν νὰ εἶναι ἧττον ἔκδηλα, ἐνίοτε δὲ καὶ νὰ ἐλλείπουν τελείως. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ γυνὴ πλειστάκις μολύνεται ὑπὸ βλεννορροίας καὶ ἀγνοεῖ τὴν πάθησίν της. Τὴν ἄγνοιαν ταύτην εὐνοεῖ ἡ τυχὸν ἔλλειψις ἐνοχλημάτων τῆς νόσου, τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ γυνή, ἔχουσα καὶ ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει ὑγρά, συγχέει ταῦτα μὲ τὰ παθολογικὰ καὶ τὸ ὅτι δὲν ὑποψιάζεται τὸν σύντροφόν της, εἴτε διότι οὗτος εἶναι ὁ σύζυγός της, εἴτε διότι οὐδεμίαν ἐκδήλωσιν νοσηρὰν παρουσιάζει, εἴτε διότι πλειστάκις μετ᾽ αὐτοῦ συνουσιάσασα δὲν ἔπαθέ τι. Ἀλλά, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, τὸ τοιοῦτον οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει, διότι μία χρονία βλεννόρροια, τόσον ἐπὶ ἀνδρὸς ὅσον καὶ ἐπὶ γυναικός, δυνατὸν οὐδεμίαν ἐκδήλωσιν νὰ παρουσιάζῃ, οὐδὲν ἐνόχλημα νὰ προκαλῇ εἰς τὸν κάτοχον, οὐδὲν τὸ παθολογικὸν νὰ ἐμφανίζῃ μικροσκοπικῶς καὶ ἔτι πλέον, ἐπὶ μακρὸν καιρὸν νὰ μὴ εἶναι μολυσματική, ἐξαίφνης δὲ νὰ μεταδοθῇ εἰς πρόσωπον ὑγιές, προκαλοῦσα τὴν ἔκπληξιν καὶ πολλάκις γινομένη ἀφορμὴ σκανδάλων κοινωνικῶν καὶ ἀληθῶν τραγῳδιῶν εἰς βάρος τοῦ θύματος. Ἡ ὀξεῖα βλεννόρροια ἐπὶ τῆς γυναικὸς ἐμφανίζεται κατὰ πρῶτον ἐπὶ τῆς οὐρή-

Digitized by Google

θρας καὶ τοῦ κόλπου. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς οὐρήθρας δυνατὸν νὰ ἐπεκταθῇ ἀνιόντως, μολύνουσα τοὺς οὐρηθρικοὺς ἀδένας, τὴν κύστιν καὶ τοὺς νεφρούς. Ἡ δὲ *κολπῖτις* δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ *βαρθολινίτιδα*, ἤτοι φλεγμονὴν τῶν ἑκατέρωθεν ἐπὶ τῶν αἰδοικῶν χειλέων εὑρισκομένων ἀδένων, ἐπεκτεινομένη δὲ μολύνει τὸν τράχηλον τῆς μήτρας. Ἡ θεραπεία μιᾶς ἁπλῆς *οὐρηθρίτιδος* ἢ κολπίτιδος εἶναι ἁπλῆ καὶ σύντομος ὅταν ἐγκαίρως προληφθῇ. Ὅταν ὅμως παραμεληθῇ καὶ προκαλέσῃ ἐντοπίσεις χρονίας εἴτε εἰς τοὺς βαρθολινείους ἀδένας εἴτε εἰς τοὺς παρουρηθρικοὺς πόρους εἴτε εἰς τοὺς οὐρηθρικοὺς ἀδένας τοῦ Skene, ἢ ὅταν ἐπιπλακῇ δι' ἀνιούσης μολύνσεως ἢ ἐμφανίσεως πολυπόδων ἢ χρονίων ἐντοπίσεων ἢ ἐπεκτάσεων πρὸς τὴν μήτραν, ἡ θεραπεία της καθίσταται χαλεπὴ καὶ ἀπαιτεῖ μακρὸν χρόνον. Ὁ τράχηλος τῆς μήτρας προσβαλλόμενος συχνῶς θεραπεύεται καλῶς (ἂν καὶ δυσκολώτερον τοῦ κόλπου καὶ τῆς οὐρήθρας) καὶ ἀποτελεῖ φυσιολογικὸν φραγμὸν διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς μολύνσεως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς μήτρας. Ἐὰν ὅμως δὲν γίνῃ ἔγκαιρος θεραπεία, ὁ φραγμὸς οὗτος ὑπερπηδᾶται· ὁ γονόκοκκος εἰσδύεται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς μήτρας, προκαλῶν τὴν *γονοκοκκικὴν μητρίτιδα* καὶ *ἐνδομητρίτιδα*, αἵτινες ἐκδηλοῦνται δι' ἐντόνου ὑπεραιμίας, διογκώσεως τοῦ τραχήλου, ὑπογαστρίων πόνων καὶ ἀφθόνου ἐκκρίσεως. Ἡ κατάστασις αὕτη ταχέως περιπίπτει εἰς τὴν χρονίαν μορφήν, ἣν χαρακτηρίζει ἀταξία τῶν ἐμμήνων, πόνοι κατὰ τὰ ἔμμηνα καὶ ἄφθονοι λευκαὶ ἐκκρίσεις *(λευκόρροια)*. Ἀλλ' ὅταν ἡ κατάστασις ἐξελιχθῇ οὕτω, ἡ μόλυνσις τῶν παραμητρίων, ἤτοι τῶν σαλπίγγων καὶ τῶν ᾠοθηκῶν, εἶναι ἐπικειμένη. Καὶ προκειμένου περὶ ὀξείας μολύνσεως δυνατὸν νὰ προκληθῇ ἀπόστημα καὶ περιτονῖτις θανατηφόρος. Προκειμένου δὲ περὶ μεταπτώσεως τῆς μολύνσεως εἰς τὴν χρονίαν κατάστασιν δημιουργεῖται χρονία φλεγμονὴ μολυσματικὴ τῶν ὀργάνων τούτων, ἥτις δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ στείρωσιν καὶ πλῆθος ἄλλο ἐνοχλημάτων, προκαταμηνίων ἀλγῶν καί, ἀναζωπυρουμένη, ὀξείας καὶ ἐπικινδύνους καταστάσεις, δημιουργούσας τὴν ταλαιπωρίαν τῆς πασχούσης, μέχρις οὗ τὴν ἀπαλλάξῃ ἡ μάχαιρα τοῦ χειρουργοῦ ἐπὶ ζημίᾳ τῆς γονιμότητος καὶ τῆς ἀφροδισίας.

Γ') *Ἐπὶ παιδίων :* Τὰς αὐτὰς ἐκδηλώσεις παρουσιάζει ἡ βλεννόρροια καὶ ἐπὶ τῶν παιδίων. Εἶναι δὲ συχνοτέρα εἰς τὰ θήλεα παρὰ εἰς τὰ ἄρρενα. Ἐπὶ τῶν θηλέων προσέτι παρουσιάζει καὶ θεραπευτικὰς δυσκολίας, λόγῳ τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος, ἐν περιπτώσει μολύνσεως τῆς μήτρας. Ἡ βλεννόρροια τῶν παιδίων προέρχεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ ἐμμέσου μολύνσεως, οὐχὶ ὅμως σπανίως καὶ ἐξ ἀμέσου τοιαύτης. Τὰ κυριώτερα αἴτια αὐτῆς εἶναι : 1) Ἡ μόλυνσις κατὰ τὸν τοκετόν, ἐὰν ἡ μήτηρ εἶναι βλεννορροοῦσα. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ συνηθέστατα παράγεται *ὀφθαλμία* πυώδης *γονοκοκκικὴ* εἰς τὸ βρέφος, ἥτις ἐὰν δὲν προληφθῇ ἐγκαίρως ἀπολήγει εἰς τύφλωσιν· εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ἐκ τῶν τυφλῶν τὸ $1/8$ εἶναι λόγῳ *ὀφθαλμικῆς βλεννορροίας*. 2) Ἡ ἔμμεσος μόλυνσις διὰ λουτῆρος, κλύσματος, μολυσμένων ἐσωρρούχων ἢ κατακλίσεως μετὰ τῶν βλεννορροούντων γονέων. 3) Ἡ ἐκ παιδικῶν ἀφροδισίων παιγνίων ὁμοφυλοφίλων ἢ ἑτεροφυλοφίλων· 4) Ἡ ἐκ τελείας ἢ ἀτελοῦς συνουσίας μετὰ πασχόντων ἐνηλίκων. Ἐνταῦθα αἱ μεγαλύτεραι μολύνσεις προκαλοῦνται ὑπὸ γυναικῶν, αἵτινες διαφθείρουν ἀφροδισίως μικρὰ παιδία ἢ καὶ παιδίσκας. Τέλος, οὐχὶ σπανία παρὰ παιδίοις, εἶναι ἡ βλεννόρροια τοῦ δακτυλίου ἐκ *σοδομίας*. Ἡ ἐξ ἐμμέσων αἰτίων βλεννόρροια τῶν παιδίων, καὶ δὴ ἡ *αἰδοιοκολπῖτις* τῶν κορασίων, λαμβάνει πολλάκις ἐπιδημικὸν χαρακτῆρα ἐν σχολείοις, οἰκοτροφείοις κ. ο. κ.

Ἐπιπλοκαὶ καὶ ἐντοπίσεις : Ἡ διαδρομὴ τῆς βλεννορροίας δὲν εἶναι πάντοτε ὁμαλή. Εἴτε διὰ λόγους ἰδιοσυγκρασίας τοῦ ὀργανισμοῦ ἢ τοξικότητος τοῦ μικροβίου ἢ κακῆς θεραπείας ἢ παραμελήσεως θεραπείας ἢ παρεκτροπῆς ὑγιεινοδιαιτητικῆς, πλεῖσται ἐπιπλοκαὶ δύνανται νὰ παρουσιασθοῦν τοπικαὶ ἢ γενικαί, ἐλαφραὶ ἢ βαρεῖαι, δυνάμεναι νὰ μεταβάλλωσι τὴν ἁπλῆν βλεννόρροιαν εἰς νόσον γενικὴν καὶ βαρεῖαν ἢ νὰ παρουσιάσωσιν ἐντοπίσεις χρονίας καὶ δυσιάτους. Ὅθεν θὰ ἐξετάσωμεν ταύτας ὑπὸ τὰς διαφόρους αἰτιολογικὰς κατηγορίας, ὑφ' ἃς κλινικῶς παρουσιάζονται.

Α') Τοπικαὶ ἐπιπλοκαί: 1) *Φίμωσις* καὶ *παραφίμωσις* μετὰ ἢ ἄνευ βαλανοποσθίτιδος, προκαλοῦσα ἔντονον φλεγμονήν, ἐπώδυνον στύσιν καὶ μικρὰς αἱμορραγίας. Παρέρχεται ταχέως διὰ τῆς καταλλήλου ἀγωγῆς καὶ σπανίως δυνατὸν ν' ἀπολήξῃ εἰς *σφάκελον* καὶ γάγγραιναν. 2) *Ἀδενῖτις βουβωνικὴ* ἐκ φλεγμονώδους ἀντιδράσεως, παρερχομένη εὐκόλως διὰ μικρᾶς ἀναπαύσεως καὶ ἐπισπαστικῆς ἀγωγῆς. 3) *Λεμφαγγειῖτις* τῆς ἀκροποσθίας ἢ τῆς ῥάχεως τοῦ πέους ἐπιφέρουσα οἴδημα πολλάκις ὑπερμέγεθες. Παρέρχεται καὶ αὕτη εὐκόλως δι' ὀλίγων ψυχρῶν ἐπιθεμάτων. 4) *Φλεβῖτις* τῆς ῥαχιαίας φλεβὸς τοῦ πέους. 5) *Σηραγγῖτις*, ἤτοι φλεγμονὴ τῶν σηραγγωδῶν σωμάτων τοῦ πέους προκαλοῦσα λίαν ἐπωδύνους στύσεις. Ἡ ἐπιπλοκὴ αὕτη εἶναι σπανία καὶ ἀπολήγει εἰς διαπύησιν ἢ σκλήρυνσιν. 6) *Φλεγμονὴ* τοῦ περιουρηθρικοῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ, ἐπίσης σπανία. 7) *Θυλακῖτις*, ἤτοι φλεγμονὴ τῶν θυλάκων τῆς ἀκροποσθίας ἢ τοῦ οὐρηθρικοῦ στομίου ἢ τῶν θυλάκων τοῦ Morgagni. Παρέρχεται ἀποδραμούσης τῆς φλεγμονῆς ἤ, ἐν περιπτώσει μεταβολῆς τῆς βλεννορροίας εἰς χρονίαν, ἀποβαίνει ἑστία λανθανούσης παραμονῆς τοῦ γονοκόκκου. 8) *Λιττρῖτις* (καὶ ἐπὶ γυναικῶν *σκινῖτις*), φλεγμονὴ τῶν οὐρηθραίων ἀδενίσκων, οἵτινες καθίστανται ἐξωτερικῶς ψηλαφητοί. Συχνοτάτη ἐπιπλοκή, ἥτις παραμελουμένη ἀποβαίνει ἑστία χρονίας μολύνσεως καὶ περιοδικῶν ἀναζωπυρήσεων. Ἡ ἐξακρίβωσίς της γίνεται διὰ ψηλαφήσεως καὶ οὐρηθροσκοπήσεως, ἡ δὲ θεραπεία διὰ μαλάξεων ἐπὶ μεταλλίνου καθετῆρος ἢ γαλβανοκαυτηριάσεως ἢ ἠλεκτροπηξίας. 9) *Κωπηρῖτις*, ἤτοι φλεγμονὴ τῶν κωπηρείων ἀδένων καὶ τοῦ ἐκφορητικοῦ των πόρου. Ἐπιπλοκὴ οὐχὶ συχνή, ἐκδηλουμένη μεταξὺ 3—4 ἑβδομάδων ἀπὸ τῆς μολύνσεως διὰ πόνου καὶ διογκώσεως τοῦ ἀδένος. Καὶ κατὰ μὲν τὸ φλεγμονῶδες στάδιον θεραπεύεται διὰ θερμῶν καταπλασμάτων καὶ ἀναπαύσεως, ἐν δὲ τῇ περιπτώσει διαπυήσεως, διὰ σχάσεως τοῦ ἀποστήματος πρὸς ἀποφυγὴν συριγγίου καί, προκειμένου περὶ χρονίας ὑποτροπιαζούσης κωπηρίτιδος, διὰ μαλάξεων καὶ διαστολῶν τῆς οὐρήθρας. 10) *Γονοκοκκικὰ ἀποστήματα* τῆς οὐρήθρας ἢ τοῦ πρωκτοῦ, ἰώμενα διὰ συμπτωματικῆς ἀγωγῆς καὶ ἐμβολιοθεραπείας. 11) *Βαρθολινῖτις* (ἐπὶ γυναικῶν), ἤτοι φλεγμονὴ τῶν ἑκατέρωθεν τῶν αἰδοικῶν χειλέων ἀδένων, οἵτινες αὐξάνονται ἐπωδύνως ἀπὸ μεγέθους λεπτοκαρύου μέχρι καρύου καὶ πλέον καὶ ἐκ τοῦ πόρου αὐτῶν ἐκβλύζει πύον διὰ τῆς πιέσεως, ἢ παραμένουν ἐν καταστάσει φλεγμονῆς μὴ διαπυούμενοι. Ἡ θεραπεία γίνεται ἀναλόγως τοῦ παθολογικοῦ σταδίου εἰς ὃ εὑρίσκονται, διὰ θερμῶν ἐπιθεμάτων ἢ δι' ἐγχύσεων φαρμακευτικῶν ἐντὸς τοῦ ἀδένος ἢ διὰ σχάσεως καὶ ἐκκενώσεως τοῦ πύου, ἢ διὰ τῶν γενικῶν βοηθητικῶν μεθόδων (ἐμβόλια, αὐθαιμοθεραπεία, πρωτεϊνόγαλα κ.λ.π.) ἤ, εἰς περίπτωσιν ὑποτροπιαζούσης μορφῆς, διὰ χειρουργικῆς ἀφαιρέσεως τῶν μολυνθέντων ἀδένων. Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι ἡ βαρθολινῖτις, μὴ καλῶς ἰωμένη, παραμένει ὡς λανθάνουσα μολυσματικὴ ἑστία καὶ ἀποτελεῖ ἕνα ἐκ τῶν τρόπων τῆς ἐκ πρώτης ὄψεως μυστηριώδους μεταδόσεως τῆς νόσου.

Β') Κατ' ἐπέκτασιν ἐπιπλοκαί: *Προστατῖτις*, ἤτοι φλεγμονὴ τοῦ προστάτου, ἥτις γίνεται κατ' ἐπέκτασιν τῆς μολύνσεως δι' οὓς λόγους καὶ αἱ ἄλλαι ἐπιπλοκαὶ (βραδύτης πρὸς ἔναρξιν θεραπείας, ὑγιεινοδιαιτητικαὶ παρεκτροπαί, κόπωσις, κακαὶ πλύσεις ἢ ἐγχύσεις κ.λ.π.). Ὑπὸ τὴν ὀξεῖαν αὐτῆς μορφὴν ἡ προστατῖτις ἐνδιαφέρει ὁτὲ μὲν τοὺς προστατικοὺς ἀδένας, ὁπότε δυνατὸν νὰ παρέλθῃ καὶ ἀπαρατήρητος, ὁτὲ δὲ τὸ προστατικὸν παρέγχυμα, ὁπότε συνοδεύεται ὑπὸ πόνων καὶ πυρετοῦ ἐντόνου καὶ εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ καταλήξῃ εἰς ἀπόστημα, ὅπερ, ἐὰν δὲν ἀπορροφηθῇ, διανοίγεται αὐτομάτως εἰς τὴν οὐρήθραν ἢ τὸ ὀρθόν. Κατὰ τούτου ἐπεμβαίνει τις ἐν ἀρχῇ διὰ θερμῶν ἑδρολούτρων καὶ ὑποκλυσμῶν καὶ εὐθαλειούχων ὑποθέτων, ἐν περιπτώσει δὲ ἀποτυχίας διὰ σχάσεως τοῦ ἀποστήματος. Ὅταν περιπέσῃ ἡ προστατῖτις εἰς τὴν χρονίαν μορφήν, ἡ διόγκωσις εἶναι τοιαύτη, ὥστε δυνατὸν μηχανικῶς νὰ ἐπιφέρῃ ἐπίσχεσιν τῶν οὔρων. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ θεραπεία τῆς *χρονίας προστατίτιδος* δέον νὰ ἄρχηται ἐγκαίρως διὰ προστατικῶν μαλάξεων, μεγάλων οὐρηθροκυστικῶν πλύσεων καὶ προϊουσῶν διαστολῶν. Ἡ φλεγμονὴ τοῦ προστάτου ἀποτελεῖ διαρκῆ ἑστίαν μολύνσεως, ἐπὶ πλέον δέ, σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου, καθίσταται ἔδαφος πρόσφορον πρὸς ἀνάπτυξιν καρκίνου. 2) *Ὀρχιεπιδιδυμῖτις* (κοινῶς καλουμένη *ὀρχῖτις*, ἐνῷ πράγματι εἶναι *ἐπιδιδυμῖτις*) εἶναι μία ἐκ τῶν συχνοτέρων ἐπιπλοκῶν τῆς βλεννορροίας, ἐξαγγελλομένη διὰ βάρους εἰς τοὺς ὄρχεις, τὸ ὁποῖον ταχέως μεταβάλλεται εἰς ἄλγος, ἡ ἐπιδιδυμὶς (ἡ δεξιὰ ἢ ἡ ἀριστερὰ ἢ καὶ αἱ δύο) διογκοῦται ὑπερβαλλόντως, ἐλαφρὸς βαθμὸς ὑδροκήλης παρουσιάζεται καὶ ἡ γενικὴ κατάστασις ἐπιβαρύνεται διὰ πυρετοῦ $38^{0}—40^{0}$ βαθμῶν. Συγχρόνως τὸ ἔκκριμα ἐκ τῆς οὐρήθρας ἐλαττοῦται ἢ ἐξαφανίζεται διὰ νὰ ἐπανέλθῃ μετά τινας ἡμέρας. Ἅμα τῇ ἐκδηλώσει τῆς ἐπιδιδυμίτιδος ὁ ἄρρωστος δέον νὰ κατακλιθῇ, μὲ τοὺς ὄρχεις ἀνεσπασμένους πρὸς τὴν κοιλίαν καὶ διαρκῆ ἐπ' αὐτῶν ἐπίθεσιν ψυχρῶν ἢ θερμῶν ἐπιθεμάτων. Ἡ τοπικὴ θεραπεία τῆς βλεννορροίας δέον νὰ ἀνασταλῇ, ἀντ' αὐτῆς δὲ ἐνεργοῦνται ἐμβόλια, πρωτεϊνοθεραπεία καὶ ἐσωτερικῶς ἰτεϋλικὸν νάτριον καὶ γαλακτοτροφία. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας τὰ γενικὰ συμπτώματα ὑποχωροῦν μετὰ 3—5 ἡμέρας, ἡ ὅλη δ' ἐπιπλοκὴ παρέρχεται ἐντὸς 15θημέρου, καταλείπουσα μικρὰν σκληρίαν κατὰ τὴν παθοῦσαν ἐπιδιδυμίδα. Ἐν περιπτώσει διπλῆς ἐπιδιδυμίτιδος ἀπομένει στείρωσις εἰς 60 ἐπὶ τῶν 100 περιπτώσεων. Πλὴν τῆς κλασσικῆς ταύτης ἀγωγῆς ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι βοηθητικαὶ θεραπευτικαὶ μέθοδοι : ἐνέσεις ἠλεκτραργόλης ἐνδοεπιδιδυμικῶς, παρακέντησις τῆς ἐπιδιδυμίδος, ἐπιδιδυμοτομή, ἐνέσεις ὑποθειώδους νατρίου. Αἱ λεγόμεναι διαλυτικαὶ ἀλοιφαὶ εἶναι ἀνωφελεῖς. 3) *Σπερματοκυστῖτις*. Ἡ φλεγμονὴ τῶν σπερματοδόχων κύστεων εἶναι ἀρκετὰ συχνή, ἀλλὰ συνήθως παρέρχεται ἀπαρατήρητος, διότι δὲν συνοδεύεται ὑπὸ ὑποκειμενικῶν συμπτωμάτων καὶ σπανίως ἀναζητεῖται διὰ τῆς δακτυλικῆς ἐξετάσεως ἡ διόγκωσίς της. Ἐν τούτοις δύναται νὰ προκαλέσῃ σοβαρὰς διαταραχάς, ὡς π. χ. στύσεις ἐπωδύνους ἢ σπερματόρροιαν ἢ πρόωρον ἐκσπερμάτισιν κατὰ τὴν συνουσίαν ἢ ἀνικανότητα ἢ αἱμοσπερμίαν ἢ στείρωσιν κλπ. Προσέτι τὸ σπέρμα ἀλλοιοῦται ἐκ τῶν γονοκόκκων, οἵτινες ἀνευρίσκονται διὰ τῆς σπερμοκαλλιεργείας. Ἡ ἴασις ἐπιτυγχάνεται δι' αὐτεμβολίων, μαλάξεων τῶν σπερματοδόχων κύστεων κ. λ. π. Ὁ καθετηριασμὸς τῶν σπερματοδόχων κύστεων ἐν περιπτώσει στενώσεως ἢ ἀποφράξεως τοῦ ἐκφορητικοῦ των πόρου εἶναι τεχνικῶς δυσκολώτατος. Ἐπίσης αἱ προταθεῖσαι χειρουργικαὶ ἐπεμβάσεις ἐπὶ τῶν σπερματοδόχων κύστεων στεροῦνται πρακτικῶν ὠφελημάτων. 4) *Κυστῖτις*, καθ' ἣν ἐξ ἐπινεμήσεως μολύνεται ἡ οὐροδόχος κύστις δι' οὓς λόγους προανεφέραμεν. Συμπτώματα : λόγῳ τοῦ πύου θολερότης τῶν οὔρων καὶ εἰς τὰ τρία ποτήρια, συχνὴ ἔπειξις πρὸς οὔρησιν, ἄλγος καὶ σταγόνες αἵματος εἰς τὸ τέλος τῆς οὐρήσεως καὶ πολλάκις πυρετός. Τηρητέα ἀγωγή : κατάκλισις, γαλακτοτροφία, βαλσαμικά, θερμὰ ἑδρόλουτρα, τισάναι, ἐνέσεις οὐροτροπίνης, ἐμβόλια καὶ συμπτωματικὴ θεραπεία. Ἡ διάρκεια εἶναι 8—10 ἡμερῶν. Κατὰ ταύτην πᾶσα τοπικὴ θεραπεία τῆς βλεννορροίας διὰ πλύσεων κτλ. ἀναστέλλεται. Ἡ πρόγνωσις τῆς κυστίτιδος εἶναι ἀγαθή, δυνατὸν ὅμως νὰ μεταπέσῃ εἰς χρονίαν μορφήν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐπωφελεῖς ἀποβαίνουν αἱ ἐνσταλάξεις νιτρικοῦ ἀργύρου. 5) *Πυελονεφρῖτις*. Ἡ μόλυνσις τῶν νεφρῶν δὲν εἶναι τόσον συχνή, ἐν τούτοις δυνατὸν νὰ γίνῃ εἴτε διὰ τῶν οὐρητήρων, εἴτε διὰ τοῦ αἵματος, εἴτε διὰ τῆς λεμφικῆς ὁδοῦ. Συνοδεύεται ὑπὸ πυρετοῦ, πόνων κατὰ τοὺς νεφρούς, στομαχικῶν διαταραχῶν, κεφαλαλγίας κτλ. Ἡ θεραπεία εἶναι οἵα τῶν νεφριτίδων, σὺν τῇ προσθήκῃ πλύσεων δι' ἀργυρόλης τῆς πυέλου τῶν νεφρῶν κατόπιν καθετηριασμοῦ τῶν οὐρητήρων μέσῳ τοῦ κυστεοσκοπίου. 6) *Μητρῖτις* καὶ *σαλπιγγῖτις* (βλ. ἀνωτ.)

Γ') Γενικαὶ ἐπιπλοκαί : Ἐσχάτως πλεῖστοι συγγραφεῖς τείνουν ν' ἀποδείξουν ὅτι ἡ βλεννόρροια δέον νὰ θεωρῆται ὡς πάθησις γενική, τοῦ συνόλου ὀργανισμοῦ καὶ οὐχὶ τοπική, στηριζόμενοι ἐπὶ τοῦ γεγονότος τῆς *γονο-αντιδράσεως* τοῦ Rubinstein (βλ. κατ.), ἥτις ἀποβαίνει θετικὴ 8—10 ἡμέρας μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς βλεννορροίας καὶ τῆς ὀροαντιδράσεως ἐν τῷ αἵματι, βάσει τῆς ὁποίας δυνατὸν νὰ καθορισθῇ καὶ ἐν τῇ βλεννορροίᾳ (ὡς ἐν τῇ συφίλιδι) περίοδος *προορολογικὴ* καὶ *μετορολογική*. Ἀλλὰ καὶ ἂν οὕτω πᾶσα ὀξεῖα βρεννόρροια θεωρηθῇ, ἐν τούτοις αἱ ὑπὸ τὸ ὄνομα *γενικαὶ ἐπιπλοκαὶ* βλεννορροιακαὶ μεταστάσεις εἰς τὰ διάφορα συστήματα τοῦ ὀργανισμοῦ δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς κλινικὰ στοιχεῖα ὁμαλῆς βλεννορροίας, διὸ καί, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, σπανίως παρουσιάζονται. Αἱ γενικαὶ αὗται ἢ μεταστατικαὶ ἐπιπλοκαὶ εἶναι : 1) *Γονοκοκκικὸς ρευματισμός*, οὗ μορφαὶ ἀρθρικαὶ εἶναι ἡ *ἀρθραλγία*, ὁ *ὕδραρθρος*, ἡ *ὀξεῖα ἀρθρῖτις* καὶ ἡ *παραμορφωτικὴ πολυαρθρῖτις*. Ἡ ἐπιπλοκὴ αὕτη, ὀφειλομένη εἰς τὴν διὰ τῆς κυκλοφορίας μετάστασιν τοῦ γονοκόκκου, ἀπαντᾶται εἰς συχνότητα 2 % ἐπὶ πάσης μορφῆς βλεννορροίας, ἀλλ' ἰδίως κατὰ τὴν ὀξεῖαν ὀπισθίαν οὐρηθρίτιδα καὶ τὴν σπερματοκυστίτιδα. Ἡ πρόγνωσις εἶναι σοβαρὰ λόγῳ κινδύνου ἀγκυλώσεως τῆς ἀρθρώσεως. Πρὸς θεραπείαν ἐπιβάλλεται ἡ ἀπόλυτος ἀκινητοποίησις τῆς πασχούσης ἀρθρώσεως, ἐπάλειψις δι' ἀλοιφῆς ἱεροξυλούχου 5 %, ἠλεκτροφωτοθεραπεία, θερμοθεραπεία *(μέθοδος Bier)*, ἐσωτερικὴ χρῆσις ἰτεϋλικοῦ νατρίου, ἐμβολιοθεραπεία εἴτε ἀπὸ τῆς κοινῆς ὁδοῦ, εἴτε ἐνδοαρθρικῶς, ἐνδοαρθρικαὶ ἐνέσεις ὀροῦ Στεριάν, ἀκτινοβολία διὰ Ραϊντγκεν, ἢ ραδίου, δι' ἀρθροτομίας, διὰ θορίου κλπ. 2) *Γονοκοκκικὴ μυαλγία*. 3) *Γονοκοκκικὴ ὀστεαλγία*. 4) *Γονοκοκκικὴ τενοντοθηκῖτις*. 5) *Γονοκοκκικὴ περιοστῖτις*. 6) *Γονοκοκκικὴ μυῖτις*. 7) *Γονοκοκκικὴ ὀστεῖτις*. 8) *Γονοκοκκικὰ ἀποστήματα* μεταστατικὰ ἢ πρωτοπαθῆ ἄνευ ἑτέρας ἐκδηλώσεως. 9) *Γονοκοκκικὰ ἐξανθήματα* (ἐρύθημα, πορφύρα κλπ.). 10) *Γονοκοκκικαὶ κερατοδερμίαι*, καθ' ἃς σχηματίζονται κεράτινα συμμετρικὰ ἐπάρματα, διάσπαρτα ἢ κατὰ πλάκας, κατὰ προτίμησιν εἰς τὰς παλάμας καὶ τὰ πέλματα, διαρκείας μακρᾶς καὶ συνήθως μορφῆς ὑποτροπιαζούσης. 11) *Γονοκοκκικαὶ καρδιοπάθειαι*, ἐπιπλοκαὶ σπάνιαι καὶ βαρεῖαι, πολλάκις θανατηφόροι. Κατὰ ταύτας παρουσιάζεται *ἐνδοκαρδῖτις* ἢ *περικαρδῖτις* ἢ *μυοκαρδῖτις* ἢ *ἀορτῖτις*. 12) *Λαρυγγῖτις γονοκοκκική*. 13) *Γονοκοκκικὴ πνευμονία*. 14) *Πλευρῖτις γονοκοκκική*. 15) *Γονοκοκκικὸς ἴκτερος*. 16) *Γονοκοκκικὴ περιτονῖτις*, ἰδίως ὡς ἐπιπλοκὴ τῶν σαλπιγγιτίδων. 17) *Γονοκοκκικὴ σηψαιμία*, βαρυτάτη ἐπιπλοκὴ ἐξ εἰσόδου τοῦ γονοκόκκου εἰς τὸ αἷμα. 18) *Γονοκοκκικὴ φλεβῖτις*, σπανιωτάτη ἐπιπλοκὴ ἁλίσκουσα

Digitized by Google

κατὰ προτίμησιν τὴν ἔσω σαφηνῆ φλέβα. 19) *Γονοκοκκικὴ ἰσχιάς*, ἤτοι νευραλγία τοῦ ἰσχιακοῦ νεύρου. 20) *Γονοκοκκικὴ πολυνευρῖτις*. 21) *Γονοκοκκικὴ μυελῖτις* μετὰ παραπληγίας, σφιγκτηριακῶν διαταραχῶν, μυατροφίας κλπ. 22) *Γονοκοκκικὴ μηνιγγῖτις*. 23) *Γονοκοκκικὴ ὑποχονδρία* καὶ νευρασθένεια. 24) *Γονοκοκκικαὶ ἐγκεφαλίτιδες*, ἤτοι: παραλήρημα βλενορροϊκόν, ἀφασία, φρενῖτις, παραφροσύνη, ἀποπληξία βλενορροϊκὴ κλπ.

Δ') Ἐντοπίσεις: Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην περιλαμβάνονται: α') Αἱ ἐκ χρονισάσης μολύνσεως ἐντοπίσεις, ὡς π. χ. ἡ ἐντόπισις τοῦ γονοκόκκου εἰς τοὺς ἀδένας τῆς προσθίας οὐρήθρας, εἰς τὸν προστάτην, εἰς τοὺς βαρθολινείους ἀδένας, τὰς σάλπιγγας κ.λ.π., ὡς περιεγράφη ἐν τῇ χρονίᾳ βλεννορροίᾳ. β') Αἱ ἐκ μεταστάσεων ἐντοπίσεις τοῦ γονοκόκκου, ὡς π. χ. ἐν τῇ γονοκοκκικῇ ἀρθρίτιδι, γονοκοκκικῇ πλευρίτιδι κ.λ.π.. γ') Αἱ ἐξ ἐξωγεννητικῶν μολύνσεων ἐντοπίσεις. Αὗται εἶναι: 1) Ἡ *ὀρθοπρωκτικὴ βλεννόρροια*, προερχομένη εἴτε ἐκ μολύνσεως ἀπὸ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, λόγῳ γειτνιάσεως, εἴτε, ὅπερ καὶ συνηθέστερον, ἐκ παρὰ φύσιν συνουσίας *(σοδομίας)*. Τὸ ἔκκριμα ἐν τῇ ὀρθοπρωκτικῇ βλεννορροίᾳ δὲν εἶναι εὐκόλως ὁρατόν, εὑρίσκεται εἰς τὸ βάθος, εἶναι χρώματος τεφροῦ καὶ ὁ γονόκοκκος δυσκόλως ἀνακαλύπτεται ἐν αὐτῷ, λόγῳ τῆς συνυπάρξεως πολλῶν ἄλλων μικροβίων. Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ ὀρθοπρωκτικὴ βλεννόρροια δυνατὸν νὰ παρέλθῃ ἀπαρατήρητος. Ἄλλοτε ὅμως συνεπάγεται ἀνάπτυξιν χαρακτηριστικοῦ *κονδυλώματος*, ραγάδων περιπρωκτίων ἢ ἐπιφέρει *ὀξεῖαν πρωκτίτιδα*, καταλήγουσα εἰς στένωσιν τοῦ ἐντέρου ἢ ὑπερτραφεῖς ἐκβλαστήσεις. 2) *Βλεννόρροια τοῦ στόματος*. Αὕτη εἶναι λίαν σπανία, διότι ὁ γονόκοκκος δὲν καλλιεργεῖται εἰς τὸν βλεννογόνον τοῦ στόματος (Βλ. βλεννορροϊκὴ *στοματῖτις*). Παρετηρήθη καὶ ἐκ βλεννορροίας τοῦ στόματος μετάστασις γονοκόκκου εἰς τὴν οὐρήθραν. 3) *Βλεννόρροια τῆς ρινός*. Ἐξαιρετικῶς σπανία, προερχομένη δ' ἐξ ἐμμέσου μολύνσεως, ὡς π. χ. ἐκ μολυσμένου ρινομάκτρου. 4) *Βλεννόρροια τῶν ὀφθαλμῶν*. Συνήθης εἰς τὰ νεογέννητα λόγῳ μολύνσεώς των κατὰ τὴν ὥραν τοῦ τοκετοῦ ὑπὸ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων βλεννορροούσης μητρός. Εἰς τοὺς ἐνήλικας μεταδίδεται συνήθως διὰ μολυσμένων δακτύλων (βλ. βλεννορροϊκὴ *ὀφθαλμία*). Ἐν τούτοις ἡ βλεννόρροια τῶν ὀφθαλμῶν δύναται νὰ προέλθῃ καὶ ἐνδογενῶς, ἤτοι διὰ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος ἐκ μεταστάσεως ἐκ τῆς οὐρήθρας. Αἱ μορφαὶ τῆς βλεννορροίας τῶν ὀφθαλμῶν εἶναι: α') *Ἐπιπεφυκῖτις*, δυναμένη νὰ ἐπιπλακῇ καὶ νὰ ἐπιφέρῃ ἕλκωσιν, χοροειδῆ αἱμορραγίαν, γλαύκωμα, σταφύλωμα, καταρράκτην, πανοφθαλμίαν κ.λ.π. β') *Ἰρῖτις καὶ ἰριδοχοροειδῖτις*. γ') *Ὀπτικὴ νευρῖτις*. δ') *Κερατῖτις*. ε') *Τενονῖτις*. στ') *Δακρυοαδενῖτις*. Ἡ θεραπεία γίνεται διὰ πλύσεων τοπικῶν ὑπερμαγγανικοῦ καλίου, καυτηριάσεων διὰ διαλύσεως νιτρικοῦ ἀργύρου, ἐνέσεων γάλακτος, ἐμβολιοθεραπείας κ.τ.λ.

Διάγνωσις κλινικὴ καὶ ἐργαστηριακὴ *(μικροσκοπικαὶ ἐξετάσεις καὶ βιολογικαὶ ἀντιδράσεις)*. Αἱ διαγνωστικαὶ μέθοδοι εἰς τὴν βλεννόρροιαν ἔχουν τὸν διττὸν σκοπόν, ἔνθεν μὲν τῆς ἐξακριβώσεως τῆς νόσου, ἔνθεν δὲ τῆς ἐξακριβώσεως τῆς ἰάσεως. Ἡ κλινικὴ διάγνωσις στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἐπισκοπήσεως καὶ τῆς συμπτωματολογίας. Ἀνάγκη ὅμως νὰ μὴ συγχέῃ τις τὴν βλεννόρροιαν πρὸς τὴν *βαλανοποσθίτιδα*, ἥτις εἶναι ρύσις πύου οὐχὶ ἀπὸ τῆς οὐρήθρας ἀλλ' ἀπὸ τῆς βαλανοποσθικῆς αὔλακος, οὔτε πρὸς ἄλλας οὐρηθρικὰς ἢ κολπικὰς ρύσεις, αἵτινες δὲν ὀφείλονται εἰς τὸν γονόκοκκον ἀλλ' εἰς ἄλλα μικρόβια, ὡς π. χ. σαπρόφυτα, ἐντεροκόκκους, σταφυλοκόκκους κλπ., ὁπότε μόνον ἡ διὰ τοῦ μικροσκοπίου ἐξέτασις τοῦ ἐκκρίματος δύναται νὰ θέσῃ τὴν ἀσφαλῆ διάγνωσιν. Ἡ οὐροσκοπία ἐπίσης, ἤτοι ἡ ἐπισκόπησις τῶν οὔρων, δύναται νὰ προσδιορίσῃ τὴν ἔκτασιν τῆς μολύνσεως. Ἐὰν ὁ ἄρρωστος οὐρήσῃ εἰς δύο ποτήρια καὶ μόνον τὰ ἐν τῷ πρώτῳ ποτηρίῳ οὖρα εἶναι θολά, τότε πρόκειται περὶ μολύνσεως τῆς προσθίας οὐρήθρας· ἐὰν καὶ τὰ δεύτερα εἶναι θολά, τότε καὶ ἡ ὀπισθία οὐρήθρα πάσχει. Ἐν περιπτώσει χρονίας βλεννορροίας δέον νὰ ἐξετάζωνται: 1) Τὰ νημάτια ἐν τοῖς οὔροις, ἀφ' ἑνὸς μὲν μικροσκοπικῶς, ἀφ' ἑτέρου δὲ κλινικῶς (νημάτια ἐν εἴδει κόμματος μαρτυροῦν μόλυνσιν τῶν λιττρείων ἀδένων, βαρέα πίπτοντα εἰς τὸ βάθος τοῦ ποτηρίου, ὑποδηλοῦν προστατίτιδα κ. ο. κ.). 2) Μικροσκοπικὴ ἐξέτασις τοῦ ἐκκρίματος λαμβανομένου τὴν πρωΐαν καὶ δὴ κατόπιν ἀναζωπυρήσεως διὰ ζυθοποσίας ἢ ἐπανειλημμένης συνουσίας ἢ ἐνσταλάξεως νιτρικοῦ ἀργύρου ἢ ἐνδοφλεβίου ἐνέσεως ἀντιγονοκοκκικοῦ ἐμβολίου. 3) Ἐν περιπτώσει ἀρνητικοῦ ἀποτελέσματος δέον ὁ γονόκοκκος νὰ ἀναζητηθῇ τόσον εἰς τὸ ἔκκριμα τῆς οὐρήθρας ὅσον καὶ εἰς τὸ προστατικὸν ὑγρόν, διὰ μικροβιολογικῆς καλλιεργείας. 4) Ἐξέτασις τῆς οὐρήθρας διὰ καθετήρων μετ' ἐλαιώδους ἄκρου, πρὸς διαπίστωσιν ἢ οὒ στενωμάτων. 5) Ἐξέτασις διὰ ψηλαφήσεως, ἐπὶ εὐθέος μεταλλίνου καθετῆρος, τῶν ἀδένων τῆς προσθίας οὐρήθρας πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ κατὰ πόσον οὗτοι εἶναι διωγκωμένοι. 6) Ἐξέτασις ἀμφίχειρ τῶν κωπηρείων ἀδένων, τοῦ δείκτου ψηλαφῶντος διὰ τοῦ ὀρθοῦ καὶ τοῦ ἀντίχειρος ἐπὶ τοῦ περινέου. 7) Δακτυλικὴ διὰ ψηλαφήσεως ἀπὸ τοῦ πρωκτοῦ ἐξέτασις τοῦ προστάτου καὶ τῶν σπερματοδόχων κύστεων. 8) Οὐρηθροσκόπησις καὶ κυστεοσκόπησις. Ἐπὶ δὲ τῆς γυναικὸς ἐξέτασις δι' ἐπισκοπήσεως καὶ ψηλαφήσεως τῆς οὐρήθρας, τοῦ κόλπου, τοῦ τραχήλου τῆς μήτρας, τῶν παραμητρίων καὶ τῶν διαφόρων ἀδένων. Ἐπὶ τῆς γυναικὸς ἡ διάγνωσις καθίσταται δυσχερὴς εἰς χρονίας καταστάσεις ἐλλείψει σαφῶν κλινικῶν εὑρημάτων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀστάθειαν τῆς μικροσκοπικῆς ἐξακριβώσεως τοῦ γονοκόκκου εἰς ἐκκρίματα χρονίως βλεννορροουσῶν. Τοῦτ' αὐτὸ ἐνίοτε δύναται νὰ συμβῇ προκειμένου καὶ περὶ χρονίας ἀνδρικῆς βλεννορροίας ἄνευ ἐκδήλων ἐντοπίσεων. Ἐπὶ τῶν δυσδιαγνώστων τούτων περιπτώσεων μικρὸν φῶς ρίπτεται ἤδη διὰ τῶν νεωτέρων προόδων τῆς ἐφαρμογῆς βιολογικῶν ἀντιδράσεων πρὸς ἐξακρίβωσιν λανθανουσῶν γονοκοκκικῶν μολύνσεων.

Αἱ βιολογικαὶ αὗται διαγνωστικαὶ μέθοδοι εἶναι: 1ον) Ἡ ἐνδοδερμο-ἀντίδρασις δι' ἐνδοδερμικῆς ἐνέσεως ἀντιγονοκοκκικοῦ ἐμβολίου. Θετικὸν ἀποτέλεσμα ἐν περιπτώσει ἐμφανίσεως βλατίδος εἰς τὸν τόπον τῆς ἐνέσεως. Μέθοδος λίαν ἀμφίβολος. 2ον) Ἡ ὀροαντίδρασις, μέθοδος ἀσφαλεστέρα τῆς πρώτης. 3ον) Ἀντίδρασις κατακρημνίσεως. 4ον) Ἡ σπερμοκαλλιέργεια, ἥτις εἶναι ἡ πασῶν ἀσφαλεστέρα καὶ λεπτοτέρα πρὸς ἐξακρίβωσιν ἰχνῶν παλαιᾶς βλεννορροίας. Δέον νὰ ἐνεργῆται ἕνα μῆνα μετὰ τὴν λῆξιν τῆς θεραπείας (ἰδίᾳ ἐπὶ χρονίων περιπτώσεων) καὶ κατόπιν ἀναζωπυρήσεως (διὰ ζύθου, οὐρηθρικῆς διαστολῆς, νιτρικοῦ ἀργύρου, ἐμβολίου κλπ.). Τὸ σπέρμα λαμβανόμενον δέον νὰ διατηρῆται εἰς θερμοκρασίαν 37° μέχρι τῆς ἐναποθέσεώς του εἰς τὸν κλίβανον, ἥτις δέον νὰ μὴ βραδύνῃ πέραν τοῦ ἡμιώρου. Ἡ καλυτέρα καλλιέργεια ἐπιτυγχάνεται ἐπὶ θρεπτικῶν ὑλικῶν βιταμινούχων μετὰ παγκρεατικῆς πεπτόνης ἢ ἐπὶ τοῦ εἰδικοῦ θρεπτικοῦ ὑλικοῦ τοῦ Giscard (ὄρχις ταύρου) ἢ ἐπὶ ἀνθρωπίνου αἵματος ἀπινιδωμένου πηκτούχου. Αἱ ἀποικίαι ἀναφαίνονται μετὰ 3 ἡμέρας. Πέραν τῆς 6ης ἡμέρας παύει ἡ ἐμφάνισίς των. 5ον) Ἡ μέθοδος τῆς συγκολλήσεως, ἄνευ πρακτικῆς ἀξίας.

Θεραπεία. Ἡ θεραπεία τῆς βλεννορροίας εἶναι πολύπλοκος καὶ δεῖται μεγίστης προσοχῆς. Ἀκριβῶς εἰπεῖν τὸ νὰ περιγράψῃ τις προγραμματικῶς τὴν θεραπείαν τῆς βλεννορροίας εἶναι ἀδύνατον. Ἡ πραγματικὴ θεραπεία δέον νὰ ρυθμίζηται ἀναλόγως οὐ μόνον τῶν λεπτομερειακῶν μορφῶν τῆς ἑκάστοτε παρουσιαζομένης βλεννορροίας, ἀλλὰ καὶ τῶν διαρκῶν μεταλλαγῶν τῆς νόσου. Ὁ ἀληθὴς βλενορροιολόγος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προδιαγράψῃ εἰς τὸν ἄρρωστον, τὸν ὁποῖον εἶδε τὴν πρωΐαν, ποίαν ἀκριβῶς θεραπείαν θὰ τοῦ ἐνεργήσῃ την ἰδίαν ἑσπέραν. Διότι αὕτη δέον νὰ ρυθμίζηται ἀναλόγως τῆς ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν ἐξελίξεως τῆς νόσου καὶ τῆς ἀντικειμενικῆς καὶ ὑποκειμενικῆς συμπτωματολογίας καὶ νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἑκάστοτε παθολογοανατομικῆς καὶ μικροβιολογικῆς καταστάσεως, ἣν ὁ ἰατρὸς δέον ἀδιαλείπτως νὰ παρακολουθῇ. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον δὲν ὑπάρχει θεραπεία βλεννορροίας, ἀλλὰ θεραπεία βλεννορροούντων. Εἶναι νόσος μὲ ἰδιαιτέραν φυσιογνωμίαν ἐφ' ἑκάστου ἀτόμου. Ἀκόμη περισσότερον, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, δὲν δύναταί τις νὰ προΐδῃ πότε μία βλεννόρροια θὰ ἰαθῇ ἐντελῶς. Ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς θεραπείας ἐνταῦθα εἶναι διττός, ἤτοι: ἔνθεν μὲν ἡ καταπολέμησις τῆς νόσου, ἔνθεν δὲ ἡ προστασία τῆς φλεγμαινούσης οὐρήθρας. Ἐὰν μόνον εἰς τὸν πρῶτον σκοπὸν ἀποβλέψῃ τις, οὐ μόνον ματαιοπονεῖ, ἀλλὰ προκαλεῖ διὰ τῶν φαρμάκων μείζονα ἢ ὁ γονόκοκκος καταστροφὴν τῆς οὐρήθρας καὶ εὐνοεῖ τὰς ἐπιπλοκὰς εἴτε ὑπὸ μορφὴν μεταστάσεων εἴτε ὑπὸ μορφὴν χρονίων ἐντοπίσεων. Ὅθεν, μία ἔντονος θεραπεία δύναται ν' ἀγάγῃ εἰς ὀλέθρια ἀποτελέσματα, ἐπιλαμβανομένη κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς τῆς νόσου. Τοὐναντίον ἐφαρμοζομένη κατὰ τὴν περίοδον τῶν πρώτων 36 ὡρῶν ἀπὸ τῆς ἐκδηλώσεως τῆς νόσου, ἤτοι ὅταν ὁ γονόκοκκος εὑρίσκεται ἀκόμη εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐκτρωτικὴν λεγομένην ἴασιν ἐντὸς 4-8 ἡμερῶν (αὕτη ἐπιτυγχάνεται κατὰ 50% εἰς τοὺς σχόντας προγενεστέρως βλεννόρροιαν καὶ κατὰ 10% εἰς τοὺς διὰ πρώτην φορὰν προσβαλλομένους). Ἐπίσης λυσιτελὴς εἶναι κατὰ τὴν παρακμὴν τῆς νόσου. Συνελόντι εἰπεῖν ἡ θεραπεία τῆς βλεννορροίας οἱασδήποτε μορφῆς δέον νὰ στηρίζεται οὐχὶ ἐφ' ὡρισμένων μεθόδων ἀλλ' ἐπὶ μόνης τῆς λογικῆς τῆς ἐξαγομένης ἐκ τῆς ἀδιαλείπτου κλινικῆς καὶ μικροβιολογικῆς παρακολουθήσεως καὶ ἐπὶ τῆς συνεργασίας τοῦ πάσχοντος, ὅστις ὀφείλει νὰ τηρῇ ὡρισμένους ὑγιεινοδιαιτητικοὺς κανόνας ἀποτελοῦντας τὰ 50% τῆς ὅλης θεραπείας.

Ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις ταύτας ἡ θεραπεία δέον ν' ἄρχηται ὅσον τὸ δυνατὸν ἐνωρίτερον. Ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῆς νόσου ἐπιβάλλονται εἰς τὸν πάσχοντα: 1) Ἡ ἀποφυγὴ πάσης κοπώσεως (περίπατοι, ὀρθοστασία, ἀθλητισμός, χορός, συνουσία, στύσις, κλπ.). 2) Ἡ ἀνάρτησις τῶν ὄρχεων δι' εἰδικοῦ ἀναρτῆρος (suspensoir). 3) Ἡ ἀποφυγὴ πάσης τροφῆς ἐρεθιστικῆς (ἁλμυρά, καρυκεύματα, ποτά, λιπαραὶ οὐσίαι) καὶ ἡ ἀπόλυτος χρῆσις γαλακτοφυτικῆς διαίτης (γάλα, γιαοῦρτι, κρέμα, πουρέδες κ. λ. π.). 4) Ἡ ἐσωτερικὴ λῆψις διουρητικῶν καὶ ἀντισηπτικῶν φαρμάκων (οὐροτροπίνη, σαλόλη κλπ. φερόμενα ὑπὸ διαφόρους ὀνομασίας εἰς τὸ ἐμπόριον). 5) Ἡ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἀμύνης τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ πρόληψιν ἐπεκτάσεως καὶ ἐπιπλοκῶν τῆς νόσου αὐτο- ἢ ἑτερο-ἐμβολιοθεραπεία. 6) Ἡ τοπικὴ ὑπὸ εἰδικοῦ ἰατροῦ θεραπεία, ἥτις κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ἀντιφλογιστικῆς θεραπείας ἐνεργεῖται διὰ πλύσεων τῆς οὐρήθρας ὑπὸ ἐλαφρῶν διαλύσεων ἀντιγονοκοκκικῶν φαρμάκων. Μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν πρώτων φλεγμονωδῶν φαινομένων (ἤτοι τὴν παῦσιν τῶν πόνων κατὰ τὴν οὔρησιν καὶ τὴν βελτίωσιν τοῦ ἐκκρίματος) ἡ τοπικὴ θεραπεία λαμβάνει πρωτεύοντα ρόλον συγκειμένη: 1) Εἰς πλύσεις οὐ μόνον τῆς προσθίας οὐρήθρας ἀλλὰ καὶ τῆς ὀπισθίας, ἤτοι οὐρηθροκυστικάς, διὰ διαλύσεων φαρμακευτικῶν ἐνεργουμένων διὰ καταιονητῆρος εἰς θερμοκρασίαν 37°—38°. 2) Εἰς ἐγχύσεις αἵτινες ἐνεργοῦνται μετὰ τὴν πλύσιν καὶ διακρατοῦνται ἐπὶ 5 περίπου λεπτὰ ἐν τῇ οὐρήθρᾳ. Αἱ ἐγχύσεις αὗται, πρὸ πάντων ἀργυροῦχοι, εἶναι πολυποίκιλοι, ἀπευθυνόμεναι εἰς διάφορα συμπτώματα, ἤτοι ἄλλαι εἶναι διαλυτικαὶ τοῦ πύου (αἱ περιέχουσαι χολήν), ἄλλαι ἁπλῶς ἀντιγονοκοκκικαί, ἄλλαι ἀντιγονοκοκκικαὶ καὶ στυπτικαί, ἄλλαι διεισδυτικαί, ἄλλαι ἀντισαπροφυτικαὶ καὶ στυπτικαί, ἄλλαι μόνον στυπτικαὶ κλπ.. Αἱ ἐγχύσεις αὗται δέον νὰ γίνωνται ἠπίως, ἄλλως εἶναι βλαβεραί. 3) Χρῆσιν φαρμακευτικῶν κηρίων, ἅτινα εἰσδυόμενα εἰς τὴν οὐρήθραν διαλύονται ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν, ἀλλ' ἡ θεραπευτική των ἐπίδρασις εἶναι πλέον παρατεταμένη. 4) Ἀντικατάστασιν τῶν ἐσωτερικῶς λαμβανομένων ἀντισηπτικῶν διὰ διουρητικῶν, βάσιν τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ τὸ ἔλαιον τοῦ σαντάλου. 5) Βοηθητικὰς θεραπείας (χημειοθεραπεία, πρωτεϊνοθεραπεία, φυσικοθεραπεία, ὀροθεραπεία κ.ο.κ.). Ἐπὶ δὲ τῆς γυναικός, μετὰ τὴν πλύσιν τῆς οὐρήθρας καὶ τοῦ κόλπου, τίθενται, ἀναλόγως τῆς καταστάσεως, φαρμακευτικὰ κηρία εἰς τὴν οὐρήθραν ἢ τὸν τράχηλον τῆς μήτρας, φαρμακευτικὰ δίσκια ἢ ὑπόθετα ἐν τῷ κόλπῳ ἢ βύσμα βάμβακος ἐν τῷ κόλπῳ ἐμπεποτισμένον διὰ διαλύσεως ἀντιφλογιστικῆς ἢ ἀντισηπτικῆς ἢ ἐπουλωτικῆς κ.λ.π. Ἡ *ἐκτρωτικὴ θεραπεία*, ἤτοι ἡ ἐφαρμοζομένη μόνον ἐντὸς τῶν 36 πρώτων ὡρῶν ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἐκκρίματος, στηρίζεται ἐπὶ τῶν αὐτῶν φαρμακευτικῶν βάσεων, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι χρησιμοποιοῦνται ἢ πλύσεις συχνότεραι (τετράκις τῆς ἡμέρας διὰ διαλύσεως ὑπερμαγγανικοῦ καλίου) ἢ ἰσχυροτέρας περιεκτικότητος ἐγχύσεις. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐκτρωτικὴ θεραπεία εἶναι εἰς ἄκρον λεπτὴ καὶ πρέπει νὰ διακόπτεται εὐθύς ὡς παρουσιασθῇ οἱαδήποτε ἀντένδειξις (ἔντονος φλεγμονή, οὐρηθρορραγία κ.λ.π.), ὡς καὶ ἂν ἀκάρπως φθάσῃ εἰς τὴν ὀγδόην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς της.

Ἡ θεραπεία τῆς *χρονίας βλεννορροίας* περιλαμβάνει: 1) Οὐρηθροκυστικὰς πλύσεις. 2) Μαλάξεις δακτυλικὰς τοῦ προστάτου ἢ καὶ τῶν σπερματικῶν κύστεων ἢ καὶ τῶν κωπηρείων ἀδένων. 3) Διαστολὴν προϊοῦσαν τῆς οὐρήθρας καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν διὰ κυρτῶν μεταλλίνων κηρίων πρὸς πρόληψιν ἢ θεραπείαν τῶν στενωμάτων. Πρὸς ἐπίτευξιν ὑψηλῶν διαστολῶν χρησιμοποιεῖται ὁ μηχανικὸς διαστολεὺς τοῦ Kollmann. Ἡ μέθοδος αὕτη δὲν εἶναι ἀξιοσύστατος λόγῳ τῆς ἔστω καὶ ἐλαχίστης ρήξεως τοῦ οὐρηθρικοῦ ἐπιθηλίου, ἥτις δι' αὐτοῦ γίνεται ἔστω καὶ ἂν χειρίζεται μετὰ προσοχῆς. Ἐν περιπτώσει λίαν προκεχωρημένων στενωμάτων, ἡ διαστολὴ ἄρχεται ἀπὸ τοῦ μικροτέρου ἀριθμοῦ δι' ὑποσκλήρων κηρίων ἢ καὶ νηματοειδῶν. Εἰς ὡρισμένας δὲ περιπτώσεις ἐνεργεῖται οὐρηθροτομή. 4) Θεραπείαν τῶν ἀδένων τῆς προσθίας οὐρήθρας διὰ μαλάξεων ἐπὶ εὐθέος μεταλλίνου κηρίου καὶ μετὰ ταύτην οὔρησις τοῦ εἰς τὴν κύστιν περιεχομένου ὑγροῦ ἐκ τῆς προηγηθείσης οὐρηθροκυστικῆς πλύσεως καὶ ἔγχυσις ἀργυροῦχος ἐν τῇ προσθίᾳ οὐρήθρᾳ ἐπὶ 5' λεπτά. 5) Ἐνσταλλάξεις νιτρικοῦ ἀργύρου διὰ καθετῆρος (διάλ. 1—2 %). 6) *Οὐρηθροσκόπησιν* εἴτε πρὸς διαπίστωσιν τῆς ἰάσεως εἴτε πρὸς ἀνεύρεσιν παθολογικῶν ἑστιῶν, αἵτινες καταστρέφονται διὰ γαλβανοκαυτῆρος, καυτηρίων φαρμάκων ἢ ἠλεκτροπηξίας. 7) Βοηθητικὰς μεθόδους (περὶ τῆς θεραπείας τῆς χρονίας βλεννορροίας τῆς γυναικὸς καὶ τῶν ἐπιπλοκῶν της βλ. βαρθολινῖτις, μητρῖτις, σαλπιγγῖτις).

Ἡ παῦσις τῆς ροῆς τοῦ ἐκκρίματος καὶ τῶν ἄλλων κλινικῶν συμπτωμάτων δὲν σημαίνει ἀπαραιτήτως ἴασιν τῆς βλεννορροίας. Ἡ ἴασις δέον νὰ διαπιστωθῇ διὰ τοῦ μεταβλεννορροιακοῦ ἐλέγχου, ἤτοι: 1) Τῆς μικροσκοπικῆς ἐξετάσεως τοῦ ἐκκρίματος τὴν ἐπαύριον προκαλουμένης ἀναζωπυρήσεως διὰ ζύθου, ἁλμυρῶν, συνουσίας ἢ νιτρικοῦ ἀργύρου. 2) Τῆς καλλιεργείας τοῦ σπέρματος καὶ 3) Τῆς οὐρηθροσκοπήσεως (τὰ δύο τελευταῖα

Digitized by Google

ἐν περιπτώσει θεραπείας χρονίας βλεννορροίας). Καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἡ παραμονὴ μικρᾶς ὑδαροῦς ἐκκρίσεως ἄνευ μικροβίων δὲν εἶναι παθολογική. Ἡ συνέχισις μάλιστα τῶν πλύσεων δυνατὸν νὰ παρατείνῃ τὴν κατάστασιν ταύτην καὶ ὁ ἰαθεὶς νὰ περιτρέχῃ ἀπὸ ἰατροῦ εἰς ἰατρόν, ἄνευ ἱκανοποιήσεως, καταλήγων οὕτω εἰς νευρασθένειαν. Κατὰ τοῦ ἀμικροβιακοῦ τούτου ἐκκρίματος ἐνεργοῦνται πλύσεις στυπτικαὶ (π. χ. διὰ ρεζορκίνης ἢ κινίνης κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Gourieff). Ἀλλ' ἂν καὶ αὗται δὲν ἀποβῶσι λυσιτελεῖς, τὸ καλύτερον εἶναι νὰ ἐγκαταλείπεται ἡ οὐρήθρα εἰς ἀνάπαυσιν.

Φάρμακα πλύσεων καὶ ἐγχύσεων: Ταῦτα εἶναι: 1) Τὸ ὑπερμαγγανικὸν κάλι. 2) Τὰ ἅλατα ἀργύρου (νιτρικὸς ἄργυρος, πρωταργόλη, ἀλβαργίνη, ἀργυρόλη, ἀργενταμίνη, κιτρικὸς ἄργυρος, λαργίνη, ἰχθαργάνη, κολλαργόλη κλπ.) καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων σκευασιῶν, χρησιμοποιούμενα ἰδίᾳ εἰς ἐγχύσεις, τὸ nécaron, ἡ targesin, τὸ réargon καὶ néo-reargon, τὸ pellidol, τὸ hypargol, τὸ azykal, τὸ itrol, τὸ novargan, ἡ thalline, τὸ choleval, τὸ hegonon, τὸ transargan, τὸ argolaval καὶ πολλὰ ἄλλα. 3) Τὰ ἅλατα τοῦ ὑδραργύρου καὶ ἐξ αὐτῶν κυρίως ὁ ὀξυκυανιοῦχος ὑδράργυρος καὶ ἡ ἄχνη ὑδραργύρου. 4) Τὰ ἅλατα τοῦ βισμουθίου κυρίως ὡς στυπτικὰ (ὑπονιτρικὸν βισμούθιον, ἀνθρακικὸν βισμούθιον), τὰ ἅλατα τοῦ μολύβδου (ὀξικὸς μόλυβδος) καὶ ἄλλων μετάλλων (θειικὸς σίδηρος, θειικὸς χαλκός, θειικὸς ψευδάργυρος). 5) Διάφορα ἄλλα, ὡς ἡ ταννίνη, ἡ ἰχθυόλη, τὸ πικρικὸν ὀξύ, τὸ ἰτεϋλικὸν νάτριον, ἡ ρεζορκίνη, ἡ θειικὴ κινίνη κλπ. Ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι βάσις τῶν περισσοτέρων ἀντιγονοκοκκικῶν τοπικῶν φαρμάκων εἶναι ὁ ἄργυρος καὶ ἐκ τούτων ἰδιαιτέραν σημασίαν ἐνέχουν αἱ σκευασίαι αἵτινες κέκτηνται τὴν ἰδιότητα τοῦ διεισδύειν εἰς τὸ βάθος (π. χ. transargan, nécaron κλπ.). Τὰ φάρμακα ταῦτα χρησιμοποιοῦνται εἰς πλύσεις μὲν εἰς διάλυσιν 1:8000 ἕως 1:1000, εἰς ἐγχύσεις δὲ εἰς διάλυσιν 1:500 ἕως 1:100.

Ἀλοιφαί, ὑπόθετα καὶ φαρμακευτικὰ κηρία: Πολλαὶ ἐκ τῶν ἀργυρούχων σκευασιῶν προυτάθησαν πρὸς εἰσαγωγὴν εἰς τὴν οὐρήθραν διὰ μεταλλικοῦ κηρίου αὐλακωτοῦ ὑπὸ τύπον ἀλοιφῆς εἴτε εἰς τὸν κόλπον ὡς ὑπόθετα, ἵνα ἡ ἐνέργειά των ἀποβῇ πλέον παρατεταμένη. Ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν φέρονται ἤδη ἕτοιμα εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ διάφορα ὀνόματα φαρμακευτικὰ κηρία (gonostyles) καὶ ὑπόθετα (ovules) ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματά των εἶναι μέτρια.

Ἐσωτερικὰ φάρμακα: α') *ἀντισηπτικὰ* (ὡς π. χ. σαλόλη, οὐροτροπίνη κλπ.)· β') *βαλσαμικὰ* (ὡς π. χ. σάνταλον, μυρτίδανον, κωπάϊον βάλσαμον κλπ.).

Ἐμβολιοθεραπεία: Τὰ ἐμβόλια περιέχουν γονοκόκκους νεκρωθέντας εἰς θερμοκρασίαν 60° καὶ προερχομένους ὁτὲ μὲν ἐξ ἐκκρίματος τοῦ ἰδίου πάσχοντος (*αὐτεμβόλια*), ὁτὲ ἐξ ἑτέρων (*ἑτεροεμβόλια*). Τὰ τελευταῖα ταῦτα εὑρίσκονται ἐνίοτε ἐν συνδυασμῷ μετ' ἄλλων μικροβίων (συνόκοκκοι, ἐντερόκοκκοι, σταφυλόκοκκοι) κλπ. Τὰ ἐμβόλια σκοπὸν ἔχουν τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἀμύνης τοῦ ὀργανισμοῦ πρὸς συντόμευσιν τῆς θεραπείας καὶ ἀποφυγὴν ἐπιπλοκῶν. Ἡ θεραπευτικὴ ἀξία των εἶναι μικρὰ κατὰ τὴν ὁμαλὴν ἐξέλιξιν τῆς βλεννορροίας, ἀλλ' ἀρκετὰ σημαντικὴ διὰ τὰς ἐπιπλοκὰς (ἀρθρῖτις, ἐπιδιδυμῖτις κλπ.) Τὰ συνήθη ἐν χρήσει ἐμβόλια εἶναι: τὸ τοῦ Ἰνστιτούτου Παστὲρ Παρισίων, ἡ γοναργίνη, τὸ ἀρτιγκόν, τὸ ἐμβόλιον Bruschettini κλπ. Ὑπάρχουν ὅμως νεώτεραι τελειοποιήσεις τούτων καλυτέρας παρασκευῆς καὶ μεγαλυτέρας εἰς μικρόβια περιεκτικότητος, καθ' ὅτι τὸ ἐμβόλιον δὲν εἶπε ἀκόμη τὴν τελευταίαν του λέξιν. Τοιαῦτα ἐμβόλια εἶναι: 1) Τὸ τοῦ Moinic, Cézari καὶ Demonchy, οἵτινες δὲν φονεύουν τοὺς γονοκόκκους διὰ θερμότητος, ἀλλὰ διὰ ψύξεως ἐπὶ 24 ὥρας, εἶτα δὲ τοὺς παρασκευάζουν δι' ἐλαίου. Τὸ λιπεμβόλιον τοῦτο, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Lipogon, περιέχει 15 δισεκατομμύρια γονοκόκκων κατὰ κυβικὸν ὑφεκατοστόμετρον. 2) Τὸ ἐμβόλιον τοῦ Goldenberg, ὅπερ εἶναι λίαν συμπεπυκνωμένον, πολυδύναμον καὶ πολυγενές. Φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ ὄνομα Inava καὶ περιέχει κατὰ κυβικὸν ὑφεκατ. 10 δισεκατομμύρια γονοκόκκων, 2 σταφυλοκόκκων, 2 στρεπτοκόκκων, 2 ἐντεροκόκκων, 2 κολοβακίλλων καὶ 2 διφθερομόρφων βακίλλων. 3) Τὸ ἐμβόλιον τοῦ Jaubert, γνωστὸν εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα Gonagone καὶ περιέχον κατὰ κυβικὸν ὑφεκατοστόμετρον 1 δισεκατομμύριον γονοκόκκων, 500 ἑκατομμύρια σταφυλοκόκκων, 500 ἑκ. συνοκόκκων, 500 ἑκ. ἐντεροκόκκων, 500 ἑκ. ψευδοδιφθεριτικῶν καὶ γονοκοκκικὴν ἀνατοξίνην. 4) Τὸ ἐμβόλιον τοῦ Jausion καὶ Diot γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Gonolysovaccin. 5) Τὸ πολυδύναμον (γονόκοκκοι, σταφυλόκοκκοι, ψευδοδιφθεριτικοὶ βάκιλλοι, βάκιλλοι τοῦ Friedlander, μικρόκοκκοι, ἐντερόκοκκοι) κολλοειδές, σιλικοῦχον ἐμβόλιον, ἀποστειρωμένον διὰ τοῦ ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου. 6) Τὸ μὴ εἰδικὸν ἐμβόλιον τοῦ Creuzé, γνωστὸν ὑπὸ τοῦ ὄνομα Eucratol, μὴ περιέχον γονοκόκκους, ἀλλὰ στοιχεῖα ἀνταγωνιστικὰ ἐν συνδυαμῷ πρὸς σαπρόφυτα κλπ. Τὰ ἐμβόλια ταῦτα ἐνίενται κατ' αὐξούσας δόσεις, ὑποδορίως, ἐνδομυϊκῶς, ἐνδοφλεβίως καὶ ἐνδοδερμικῶς. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τὰ ἐμβόλια ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ ἀπὸ τοῦ στόματος εἰς καταπότια μεγίστης μικροβιακῆς περιεκτικότητος (ὅπως π. χ. ἡ *ρεαντίνη* τοῦ Lumière) καὶ εἰς τοπικὰς ἐπὶ τῆς πασχούσης οὐρήθρας ἐπιθέσεις ὑπὸ μορφὴν ζωμεμβολίων ἢ κηρίων μὲ περιεκτικότητα 50 ἑκατομμυρίων κατὰ κυβικὸν ὑφεκατοστόμετρον. Ταῦτα ἔδωσαν ἀποτελέσματα κρείσσονα τῶν καταποτίων.

Ὀροθεραπεία: Ἡ εἰσαγωγὴ τῶν ἐνέσεων ἀντιγονοκοκκικοῦ ὀροῦ εἰσήχθη τῷ 1906 ὑπὸ τοῦ Rogers. Καὶ ἐνταῦθα, ὡς ἐν τῇ ἐμβολιοθεραπείᾳ, δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἥ τε αὐτο- καὶ ἑτεροοροθεραπεία. Ἐπίσης δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς ἐνέσεις ἀλλὰ καὶ διὰ τοπικῆς ἐπιθέσεως. Ἡ ἀντιγονοκοκκικὴ θεραπεία προκαλεῖ ἐνίοτε ἐντόνους γενικὰς ἀντιδράσεις, ὑψηλότατον πυρετὸν καὶ ἀναφυλακτικὰ φαινόμενα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐμβολιοθεραπείαν, ἥτις ἐλαχίστην παρουσιάζει ἀντίδρασιν ἐνίοτε προσκαίρου αὐξήσεως τῆς θερμοκρασίας.

Πρωτεϊνοθεραπεία: Εἰς ταύτην περιλαμβάνονται: 1) Αἱ ἐνέσεις γάλακτος, χρήσιμοι ἰδίως πρὸς θεραπείαν τῶν ἐπιπλοκῶν. 2) Ἡ *μαλαριοθεραπεία* καὶ 3) Ἡ *αὐθαιμοθεραπεία*.

Χημιοθεραπεία διὰ χρωστικῶν οὐσιῶν: Τοιαῦται, παράγωγα τῆς ἀκριδίνης ἢ διφαινοπυριδίνης (βλ. λ. ἀκριδίνη), ἐχρησιμοποιήθησαν ἐσχάτως πλεῖσται ὅσαι εἰς πλύσεις, ἐγχύσεις καὶ ἐνδοφλεβίους ἐνέσεις ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος. Καὶ ἐσωτερικῶς χορηγηθεῖσα ἡ ἀκριδίνη ἀπέτυχεν ἐξ ἴσου.

Ἐνέσεις διαφόρων φαρμάκων: Τοιαῦται ἐχρησιμοποιήθησαν τελευταίως πρὸς θεραπείαν τῆς βλεννορροίας: 1) Αἱ ἀντισυφιλιδικαὶ ἀρσενικοῦχοι καὶ βισμουθικαὶ σκευασίαι μετ' ἀρκετῆς ἐπιτυχίας. 2) Αἱ ἐνδοφλέβιοι ἐνέσεις οὐροτροπίνης, λυσιτελεῖς ἰδίως ἐπὶ βλεννορροιακῶν κυστιτίδων. 3) Αἱ ἐνδοφλέβιοι ἐνέσεις γλυκόζης. 4) Ἐνδοφλέβιοι ἐνέσεις κολλαργόλης καὶ 5) Ἐνδομυϊκαὶ ἐνέσεις ἰχθυόλης.

Φυσικοθεραπεία καὶ ἠλεκτροθεραπεία: Εἰς ἀρκετὰ εὐρεῖαν κλίμακα ἡ φυσικοθεροπεία καὶ ἡ ἠλεκτροθεραπεία παρέσχον τὴν συνδρομήν των εἰς θεραπείαν τῆς βλεννορροίας, ἀλλ' ἄνευ σπουδαίων ἀποτελεσμάτων. Αἱ κυριώτεραι τῶν τοιούτων θεραπευτικῶν μεθόδων εἶναι: 1) Ἡ διαθερμία (βλ. λ.), ἡ *ἐνδοθερμογονία* ἢ *τεχνητὴ θερμοκρασία* ἢ *ἠλεκτροδιαθερμία* κτλ. Ἡ μέθοδος αὕτη ἀπέτυχε, διότι ἢ ἐγκαύματα προκαλεῖ ἢ ἐνίοτε καὶ πολλαπλασιασμὸν τοῦ γονοκκόκου. Μικρὰν ὠφέλειαν δύναται μόνον νὰ παράσχῃ εἰς τὴν *γονοκοκκικὴν σαλπιγγίτιδα*. 2) Ἡ *κρυοθεραπεία* καὶ ἡ *θερμοθεραπεία*, ἤτοι ἐφαρμογὴ ψύχους ἢ θερμότητος εἰς τὴν οὐρήθραν πρὸς καταστροφὴν τοῦ γονοκόκκου. Ἡ διὰ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ θερμότης ἐφαρμοζομένη ἐπὶ φλεγμονῆς τοῦ προστάτου φέρει καλὰ ἀποτελέσματα· ἐπὶ τῆς οὐρήθρας οὐχί. 3) *Ἰοντοθεραπεία*. Ἡ διὰ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ διείσδυσις οὐσιῶν κατὰ βάθος. Τῆς ἰδιότητος ταύτης ἐπωφελήθησαν πρὸς εἰσαγωγὴν θεραπευτικῶν στοιχείων εἰς τοὺς κατὰ βάθος ἱστοὺς ἐπὶ βλεννορροίας. Πρὸς τοῦτο ἐχρησιμοποίησαν κηρία ἐκ διαφόρων μετάλλων, χαλκοῦ, ψευδαργύρου, σιδήρου, ἀλουμινίου, ἀργύρου, ἅτινα συνδέουν (μετὰ τὴν εἴσοδόν των εἰς τὴν οὐρήθραν) πρὸς τὸν θετικὸν πόλον γαλβανικοῦ ρεύματος (ὁ ἀρνητικὸς τίθεται ἀδιαφόρως ἐπὶ τοῦ σώματος) καὶ ἀφίνουν νὰ διέλθῃ ρεῦμα 10—15 χιλιοστοαμπερίου ἐπὶ 10—15 λεπτὰ τῆς ὥρας. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης τὰ ἰόντα τῶν μετάλλων αὐτῶν προσβάλλουν καὶ φονεύουν τοὺς κατὰ βάθος γονοκόκκους. Μέθοδος ἀμφιβόλου ἐπιτυχίας. 4) *Ἠλεκτρόλυσις*. Χρησιμοποιεῖται πρὸς παραβίασιν στενωμάτων μὴ διαστελλομένων πέραν ἑνὸς ὡρισμένου ἀριθμοῦ κηρίου ὡς καὶ διὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῶν μεταβλεννορροιακῶν νηματίων. Πρὸς τοῦτο εὐθὺς ἢ κυρτὸς μετάλλινος καθετὴρ συνδέεται μὲ τὸν ἀρνητικὸν πόλον γαλβανικοῦ ρεύματος καὶ ἀφίνεται νὰ διέλθῃ ρεῦμα 15—20 χιλιοστοαμπερίων ἐπί τινα λεπτὰ τῆς ὥρας. 5) *Ὑψίσυχνα ρεύματα*. Ταῦτα ἐφηρμόσθησαν εἴτε ὑπὸ μορφὴν ἀντισηπτικῆς ἀκτινοβολίας (*ψυχροὶ σπινθῆρες*), εἰσαγόμενα εἰς τὴν οὐρήθραν δι' οὐρηθρικῶν ἠλεκτροδίων τύπου Mac Intyre, εἴτε ὑπὸ μορφὴν καυστικῆς ἀκτινοβολίας (*θερμοὶ σπινθῆρες*) διὰ τὴν θεραπείαν βλεννορροίας τοῦ τραχήλου τῆς μήτρας κτλ. 6) *Ὑπεριώδεις ἀκτῖνες*. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς περίπου (πρὸς τὴν ἀνωτέρω) βάσεως, ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ αἱ ὑπεριώδεις ἀκτῖνες πρὸς θεραπείαν τῆς βλεννορροίας, κατασκευασθέντων εἰδικῶν ἠλεκτροδίων διὰ τὰς κοιλότητας, ὡς ἡ οὐρήθρα, ἡ μήτρα κλπ. 7) *Ἀκτῖνες X*. Χρησιμοποιοῦνται ἐπὶ παλαιῶν ὑπερτροφιῶν τοῦ προστάτου. 8) *Ράδιον*. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς γονοκοκκικὰς παθήσεις τοῦ τραχήλου τῆς μήτρας, ὡς καὶ ὑπὸ μορφὴν κηρίων καὶ ὑποθέτων φερομένων εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, ἄνευ πρακτικῶν ἀποτελεσμάτων.

Ἄλλαι μέθοδοι: 1) Ἡ *μέθοδος Maisler*, διὰ τῆς ἀεριώδους διαστολῆς τῆς οὐρήθρας. 2) Ἡ *ἀτμοθεραπεία*. 3) Ἡ *φορμολοθεραπεία*, δι' ἐμφυσήσεως ἀτμῶν φορμόλης θερμοκρ. 40°—50° εἰς τὴν οὐρήθραν, ἐπὶ δέκα λεπτά. Μέθοδος νέα δι' ἧς οἱ ἐπινοήσαντες διατείνονται, ὅτι θεραπεύουν τὴν ὀξεῖαν βλεννόρροιαν ἐντὸς ἑβδομάδος καὶ τὴν χρονίαν ἐντὸς 4—5 ἡμερῶν. 4) Ἡ *μέθοδος* τοῦ *Guelpa* ἢ *νηστειοθεραπεία*, ἐφαρμοσθεῖσα εἰς τὰς οὐρηθρίτιδας καὶ κυστίτιδας μὲ καλὰ ἀποτελέσματα, ὑπὸ τοῦ Barbacci. Ἡ μέθοδος αὕτη συνίσταται εἰς ἀπόλυτον νηστείαν ἐπὶ 2—5 ἡμέρας, καθάρσιον τὸ πρωῒ ἁλατοῦχον καὶ ποτὰ θερμὰ ἄνευ σακχάρεως. Μετὰ τὴν παῦσιν τῆς νηστείας τροφαὶ ὑδαρεῖς καὶ ἐλαφρὰ δίαιτα ἐπί τινας ἡμέρας. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

βλεννορροϊκός, *—ή, —όν*· ὁ τῆς βλεννορροίας, ὁ σχετιζόμενος πρὸς τὴν βλεννόρροιαν ἢ ἐξ αὐτῆς προερχόμενος.

—βλεννορροϊκὴ *ἀρθρῖτις* *['Ιατρ.]*· βλ. ἀρθρῖτις.

—βλεννορροϊκὴ *ὀφθαλμία* *['Ιατρ.]*. Φλεγμονὴ τοῦ *ἐπιπεφυκότος* τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἐπερχομένη ἀπ' εὐθείας διὰ τῶν δακτύλων ἐκ τῆς οὐρήθρας εἰς τὸν ὀφθαλμόν. Σοβαρωτάτη πάθησις τῶν ὀφθαλμῶν, χαρακτηριζομένη δι' ἐντόνου οἰδήματος τῶν βλεφάρων, ὑπερτροφίας τοῦ ἐπιπεφυκότος καὶ ἀφθόνου ἐκκρίματος. Ἡ φλεγμονὴ ἐπινέμεται ταχέως τὸν κερατοειδῆ, ἂν δὲ ἡ νόσος δὲν προληφθῇ ἐγκαίρως διὰ καταλλήλου θεραπείας, διηθεῖται ὁλόκληρος ὁ κερατοειδὴς ὑπὸ πύου, ἐξελκοῦται καὶ καταστρέφεται, ἡ διήθησις δὲ τότε προχωρεῖ εἰς τοὺς ἐν βάθει χιτῶνας τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἐξ οὗ προκύπτει φλεγμονὴ ὁλοκλήρου τοῦ βολβοῦ ἢ *πανοφθαλμία*, τελευτῶσα διὰ καταστροφῆς καὶ ἀτροφίας τούτου. Ἡ βλεννορροϊκὴ ὀφθαλμία προσβάλλει ὄχι μόνον τοὺς ἐνήλικας, ἀλλὰ καὶ τὰ νεογνά, συνεπείᾳ μολύνσεως τῶν ὀφθαλμῶν τούτων κατὰ τὸν τοκετὸν ὑπὸ ἐκκρίματος ὑπάρχοντος ἐν τῷ κολεῷ συνηθέστατα βλεννορροϊκοῦ. Ἡ πρόγνωσις τῆς ὀφθαλμίας τῶν νεογνῶν εἶναι ὡσαύτως σοβαρωτάτη. Γ. Φ. ΚΟΣΜΕΤΑΤΟΣ

—βλεννορροϊκὴ *στοματῖτις* ἢ *γονορροϊκὴ*—*['Ιατρ.]*· Νόσος προερχομένη ἐκ μικροβίων τοῦ Νάϊσερ (διὸ λέγεται καὶ *στοματῖτις Νάϊσερ*), σπανίως μὲν παρατηρουμένη ἐπὶ νεογεννήτων, ὅταν τὸ ἔκκριμα τῆς γονορροϊκῆς οὐριθρίτιδος μολύνῃ, κατὰ τὴν ὥραν τοῦ τοκετοῦ, τὸ στόμα τοῦ ἐμβρύου, σπανιώτερον δὲ ἐπὶ ἐνηλίκων, ὁπότε, κατὰ τοὺς ἐκφύλους ἔρωτας, τὸ στόμα ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μετ' ἐκκρίματος βλεννορροούντων γεννητικῶν ὀργάνων, ἐσωρρούχων κ.λ. Χαρακτηριστικὰ τῆς νόσου συμπτώματα εἶναι ἡ μεγάλη ἐρυθρότης τοῦ βλεννογόνου τοῦ στόματος καὶ τὸ βλεννοπυῶδες ἐξίδρωμα. Ἐπὶ τῶν παιδίων τὸ ἐξίδρωμα εἶναι πυκνότερον καὶ ὁ βλεννογόνος ἐρυθρογάλαξος, συνυπάρχει δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον *βλεννορροϊκὴ ὀφθαλμία*, ὁπότε ἡ διάγνωσις εἶναι εὐκολωτάτη. Τὸ ἀναμνηστικὸν τοῦ ἀσθενοῦς καὶ ἡ μικροσκοπικὴ ἐξέτασις τοῦ παρασκευάσματος μᾶς πείθουν περὶ τοῦ εἴδους τῆς ἀσθενείας. Ἕνεκεν ὅμως τῆς σπανιότητος τῆς νόσου καὶ τῆς ἀνειλικρινείας τῶν πασχόντων νὰ ὁμολογήσωσι τὰς συνηθείας των, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετάζηται πάντοτε τὸ ἔκκριμα μικροβιολογικῶς. Ἡ θεραπεία ἐπιτυγχάνεται δι' ἀντισηπτικῶν τοῦ στόματος πλύσεων καὶ δι' ἐπιχρίσεων νιτρικοῦ ἀργύρου μέχρι τῶν βαθυτάτων μερῶν τοῦ στόματος. Γ. Π. ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ

βλεννόσπερμα (τὸ) (Blennosperma) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει μικρὰς ἐτησίας πόας ἰθαγενεῖς τῆς Χιλῆς καὶ τῆς Καλιφορνίας. Δ. Ν. Π.

βλεννοϋμὴν (ὁ) *['Ανατομ.]*· βλ. βλεννογόνος *χιτών*.

βλεννώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ πλήρης βλέννης. «ἀποχωρήματα βλεννώδη».

Βλεπαῖος. Πλούσιος Ἀθηναῖος τῶν χρόνων τοῦ Δημοσθένους, ἀναφερόμενος ὑπὸ τούτου ὡς πασίγνωστος τραπεζίτης, ἐπιχειρήσας νὰ πείσῃ αὐτὸν νὰ μὴ καταγγείλῃ τὸν Μειδίαν, ὁ ὁποῖος ἐκτύπησεν αὐτὸν χορηγὸν ὄντα. Ἡ θέα ὅμως καὶ μόνη τοῦ παμπλούτου Βλεπαίου συνομιλοῦντος μετὰ τοῦ Δημοσθένους καὶ παρακαλοῦντος αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ Μειδίου, ὑπῆρξεν ἱκανὴ νὰ ἐξεγείρῃ τὴν κατακραυγὴν τοῦ λαοῦ ὑποπτεύοντος, ὅτι ὁ Δημοσθένης ἔμελλε νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἀξίωσιν τοῦ τραπεζίτου ἐκείνου λαμβάνων παρ' αὐτοῦ χρήματα καὶ ἐγένετο αἰτία νὰ ἀναγκασθῇ ὁ ρήτωρ νὰ ἐπιμείνῃ μέχρι τέλους εἰς τὴν κατὰ τοῦ Μειδίου κατηγορίαν (βλ. λ. Μειδίας). Γ. Ι. Κ.

βλεπάτορας (ὁ) καὶ *βλεπές*· ἰδιωμ. ὁ ἐπιβλέπων, ὁ ἐπιτηρῶν καὶ φυλάττων τοὺς ἀγρούς, ἰδίᾳ δὲ τὰς ἀμπέλους, ἀμπελοφύλαξ.

βλέπησι (ἡ)· ἰδιωμ., ἡ ἐπιτήρησις τῶν ἀγρῶν ἢ ἀμπελώνων, φύλαξις.

βλέπω, *ἀόρ.* *εἶδον* δημοτ. *εἶδα*, ὑποτ. *ἴδω*, δημοτ. ἰδῶ, προστ. *ἰδέ*, δημοτ. *ἰδὲς* καὶ *δὲς* ἢ *διές*, *ἰδέτε* καὶ *διέτε* ἢ *ἰδι-*

Digitized by Google

στε, παθ. μετχ. δημοτ. *ἰδωμένος*· στρέφω τοὺς ὀφθαλμούς μου, κατευθύνω τὰ βλέμματά μου, ἄλλως *κοιτάζω*: «βλέπω 'ς τὸν οὐρανό, —'ς τὸ βουνό,—ψηλά, —χαμηλά»· || ἔχω τὴν αἴσθησιν τῆς ὁράσεως, ἀρχ. ὁρῶ: «γήρασα καὶ δὲ βλέπω», «δὲ βλέπω νὰ ράψω, —νὰ διαβάσω κτλ.», «μὲ τὰ γυαλιὰ βλέπω καλά»· || διακρίνω τι μεταξὺ ἄλλων: «βλέπω τὸ παιδί,—τὸ σπίτι κττ.»· || μεταφ., εἶμαι ἐστραμμένος πρός τι σημεῖον: «τὸ δωμάτιόν μου βλέπει 'ς τὸ δρόμο.—'ς τὸν κῆπο», «τὸ σπίτι βλέπει 'ς τὴν πλατεῖα»· || ἀντιλαμβάνομαι, ἐννοῶ: «δὲν βλέπω τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους ὀργίζεσαι», «βλέπω ὅτι ἔχεις δίκαιον»· «βλέπω τὰς προσπαθείας σου,—τὴν ἐπιμέλειάν σου», «εἶδα τὴν πλάνην μου»· || ἐπὶ ἰατροῦ, ἐξετάζω τὸν ἀσθενῆ: «ποιὸς γιατρὸς σὲ βλέπει», «τὸν βλέπουν βασιλικοὶ γιατροί»· καὶ παθητ. «πήγαινε 'ς τὸ γιατρὸ νὰ βλεπηθῇς»· || προσέχω, φυλάττομαι: «βλέπε μὴ γλυστρήσῃς»· || ἐπὶ φύλακος, προσέχω τοὺς ἀγρούς, τοὺς ἀμπελῶνας νὰ μὴ πάθουν ζημίας, τὰ ποίμνια, τὰ ζῷα κτλ.: «ποιὸς βλέπει τὰ ἀμπέλια»· «βλέπε τὰ πρόβατα μὴ μποῦν 'ς τὰ σπαρμένα»· || ἐπισκέπτομαι φιλικῶς: «πάω νὰ ἰδῶ τὸν Κώστα», «δὲν ἦρθες ἀπὸ τὸ σπίτι νὰ μὲ ἰδῇς»· || φρ. «καθὼς σὲ βλέπω καὶ μὲ βλέπεις»· ἐπὶ ἀναμφισβητήτου βεβαιότητος· || «κάπου μὲ εἶδες, κάπου σὲ εἶδα», φράσις τὴν ὁποίαν, κατὰ τὰς λαϊκὰς παραδόσεις, ἀνταλλάσσουν οἱ σύζυγοι, ὅταν ἐν τῷ Ἅδῃ συναντηθῶσιν, διότι ἐκεῖ λησμονεῖται πᾶσα γνωριμία. Β. Φ.

— **βλέπων** (ὁ). Οὕτως ἐκαλεῖτο ὑπὸ τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ ὁ προφήτης, ὡς ἔχων κατ' ἐξοχὴν τὴν ἰδιότητα τοῦ βλέπειν, ὡς προλέγων τὰ μέλλοντα γενέσθαι· «καὶ ἔμπροσθεν ἐν Ἰσραὴλ τάδε ἔλεγεν ἕκαστος ἐν τῷ πορεύεσθαι ἐπερωτᾶν τὸν Θεόν· δεῦρο καὶ πορευθῶμεν πρὸς τὸν βλέποντα· ὅτι τὸν προφήτην ἐκάλει ὁ λαὸς ἔμπροσθεν, ὁ βλέπων» (Βασιλ. Α', 9, 9 κατὰ τοὺς Ο'). —Ω.

Βλέριχ (Vlerick), ***Πέτρος***. Βέλγος ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Κουρτραι (1539). Ἀφοῦ ἔλαβε τὰ πρῶτα μαθήματα ζωγραφικῆς παρά τινι ἀσήμῳ ὑδατογράφῳ. εἰσῆλθεν εἰς τὰ ἐργαστήρια τοῦ Καρόλου ντ' Ὕπρ καὶ τινων ἄλλων διδασκάλων τῆς Ἀμβέρσης καὶ τῆς Μαλίν. Μετὰ ταῦτα ἀνεχώρησεν εἰς Ἰταλιαν, ἐπισκεφθεὶς ἀλληλοδιαδόχως τὴν Βενετίαν, ὅπου συνῆψεν ἐγκαρδίους φιλικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ Τιντορέττου, τὴν Ρώμην καὶ τὴν Νεάπολιν, ἔνθα κατέλιπε μέγαν ἀριθμὸν πινάκων. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του, διέμεινε κατ' ἀρχὰς ἐν Κουρτραί, ἔνθα ἀπέκτησε μεγάλην φήμην, βραδύτερον δὲ (1569) ἐγκατεστάθη μονίμως ἐν Τουρναί, παραμείνας ἐκεῖ μέχρι τοῦ θανάτου του, ἐπελθόντος ἐκ πανώλους τῷ 1581. Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων του ἔργων τάσσονται: «Οἱ τέσσαρες Εὐαγγελισταί», «Ἡ Ἰουδὴθ φονεύουσα τὸν Ὀλοφέρνην» καὶ ἡ «Σταύρωσις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ». Κατά τινας, ὁ Βλέριχ ὑπῆρξε καλλιτέχνης προικισμένος δι' εὐρείας ἀντιλήψεως, ἐξικνουμένης ἐνίοτε μέχρι τῆς πρωτοτυπίας. Ι. Μ. Π.

βλετία (ἡ) (Bletia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι πόαι διακρινόμεναι κυρίως ἐκ τῶν μεγάλων ἀνθέων των, τοῦ σαρκώδους ἀνθῆρος καὶ τοῦ εὐαρέστου καὶ λεπτοῦ ἀρώματός των. Γνωστὰ περὶ τὰ 80 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν τῆς Ἀμερικῆς χωρῶν. Δ. Ν. Π.

βλεφαραδενῖτις (ἡ) [*Ἰατρ.*]· βλ. βλεφαρῖτις.

βλεφαράκανθα (ἡ) (Blepharacantha) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκανθιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει εἴδη τινά, ἅτινα εἶναι δενδρύλλια ἰθαγενῆ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, διακρινόμενα διὰ τὸν κεκαλυμμένον ὑπὸ ἀκανθῶν βλαστόν των. Δ. Ν. Π.

βλεφαρίδη (ἡ) (Blepharida) [*Ζωολ.*]. Γένος κολεοπτέρων ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἁλτιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει εἴδη τινά, ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ: *βλεφαρὶς ἡ καλιφόρνιος* (Blepharis californiensis). Δ. Ν. Π.

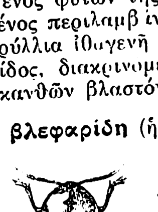

Βλεφαρὶς ἡ καλιφόρνιος.

βλεφαριδικός,—*ή,—όν*· ὁ τῶν βλεφαρίδων, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰς βλεφαρίδας.

— **βλεφαριδικὸς** *μῦς* [*Ἀνατομ.*] ἄλλο ὄνομα τοῦ ἀκτινωτοῦ *μυὸς* (βλ. λ.).

βλεφαριδοφόρος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ φέρων βλεφαρίδας.

— [*Ζωολ.*] Καλοῦνται *βλεφαριδοφόρα* ἢ *βλεφαριδωτὰ* τὰ ζῷα τὰ φέροντα *βλεφαρίδας*, προσαρτηματικὰ δηλαδὴ ὄργανα διαφόρων λειτουργιῶν (βλ. λ. βλεφαρὶς [*Ζωολ.*]).

— [*Βοτ.*] Ἡ αὐτὴ ὡς ἄνω ὀνομασία δίδεται εἴς τινα φυτά, ἅτινα φέρουσι βλαστὸν ἢ φύλλα πλήρη τριχῶν ἐν εἴδει βλεφαρίδων. Δ. Ν. Π.

βλεφαριδωτός,—*ή,—όν*· βλ. λ. βλεφαριδοφόρος.

βλεφαρίζω ἀνοιγοκλείω τὰ βλέφαρα, σκαρδαμύσσω.

βλεφαρικός,—*ή,—όν*· ὁ τῶν βλεφάρων, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰ βλέφαρα.

— **βλεφαρικὴ** *σχισμὴ* [*Ἀνατομ.*]. Τὰ ἐλεύθερα χείλη τῶν βλεφάρων ἑνούμενα εἰς γωνίας κατὰ τὰ ἄκρα (τοὺς κανθοὺς) ἀφορίζουσι μεταξὺ αὐτῶν σχίσμα, ὅπερ διὰ τῆς κινήσεως τῶν βλεφάρων ἀνοίγεται ἢ κλείεται πρὸ τοῦ βολβοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ· τὸ σχίσμα τοῦτο καλεῖται *βλεφαρικὴ* ἢ *μεσοβλεφάριος σχισμή*. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— **βλεφαρικοὶ** *ἀδένες* [*Ἀνατομ.*]. Οἱ ἀδένες τῶν βλεφάρων διακρίνονται εἰς *δερματικούς*, εἰς *ταρσιαίους* καὶ εἰς ἀδένας τοῦ *βλεφαρικοῦ ἐπιπεφυκότος*. Οἱ δερματικοὶ κατασκηνοῦσιν εἰς τὸ δέρμα τῶν βλεφάρων, εἶναι δὲ σμηγματογόνοι καὶ ἱδρωτοποιοί. Οἱ τελευταῖοι καλοῦνται καὶ *μόλλειοι*. Οἱ ταρσιαῖοι ἀδένες καλοῦνται *μειβομιανοί*, κεῖνται δὲ ἐν τῷ ταρσῷ καὶ ἐκβάλλουσιν εἰς τὸ ἐλεύθερον χεῖλος τῶν βλεφάρων. Οἱ ἀδένες οὗτοι ἐκκρίνουσι τὴν λεγομένην *λήμην*, ἡ δὲ ἀπόφραξις αὐτῶν προκαλεῖ τὸ *χαλάζιον*. Οἱ ἀδένες τοῦ ἐπιπεφυκότος κεῖνται παρὰ τὸ ἄνω κόλπωμα αὐτοῦ (ἀδένες τοῦ Krause), οἱ δὲ λοιποὶ (ἀδένες τοῦ Haule) ἐν ταῖς πτυχαῖς τοῦ ἐπιπεφυκότος, πλησίον τοῦ ἄνω χείλους τοῦ ταρσοῦ. Οἱ ἀδένες οὗτοι χρησιμεύουσιν ὅπως διατηρῶσιν ὑγρὰν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐπιπεφυκότος. Γ. Φ. ΚΟΣΜΕΤΑΤΟΣ

—**βλεφαρικὸς** *σύνδεσμος* (*ἔσω—καὶ ἔξω—*) [*Ανατομ.*]. Οἱ σύνδεσμοι οὗτοι εἶναι δύο ἰνώδεις χορδαί, κείμεναι ἀνὰ δύο καθ' ἑκάτερον κανθὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐφ' ὧν προσφύονται οἱ δύο ταρσοὶ τῶν βλεφάρων. Ὁ ἔσω βλεφαρικὸς σύνδεσμος εἶναι μᾶλλον ἀνεπτυγμένος τοῦ ἔξω. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

βλεφαρίπαππος (ὁ) (Blepharipappus) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, ὅπερ εἶναι ἐτησία πόα ἰθαγενὴς τῶν βορείων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

βλεφαρίπους (ὁ) (Blepharipus) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κραβονιιδῶν*. Οἱ βλεφαρίποδες ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Βορείῳ Ἀμερικῇ. Γνωστὰ 12 εἴδη, ὧν γνωστότερον εἶναι, ὁ: *βλεφαρίπους ὁ κηλιδωτὸς* (Blepharipus maculatus). Δ. Ν. Π.

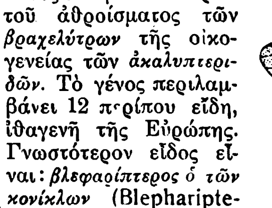

Βλεφαρίπους ὁ κηλιδωτός.

βλεφαρίπτερος (ὁ) (Blepharipterus) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχελύτρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκαλυπτεριδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει 12 περίπου εἴδη, ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *βλεφαρίπτερος ὁ τῶν κονίκλων* (Blepharipterus cuniculorum), ὅστις ἀπαντᾷ ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐνδιαιτᾶται ἰδίως ἐντὸς τῶν ὑπογείων στοῶν τῶν κονίκλων. Δ. Ν. Π.

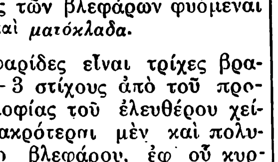

Βλεφαρίπτερος ὁ τῶν κονίκλων.

βλεφαρίς,—*ίδος* (ἡ)· ἰδίως εἰς τὸν πληθ. ***βλεφαρίδες***· αἱ κατὰ τὸ χεῖλος τῶν βλεφάρων φυόμεναι τρίχες· κοιν. *ματοκλάδι* καὶ *ματόκλαδα*.

— [*Ἀνατομ.*] Αἱ βλεφαρίδες εἶναι τρίχες βραχεῖαι ἐκφυόμεναι εἰς 2 - 3 στίχους ἀπὸ τοῦ προσθίου πέρατος ἢ ἀκρολοφίας τοῦ ἐλευθέρου χείλους τῶν βλεφάρων, μακρότεραι μὲν καὶ πολυπληθέστεραι αἱ τοῦ ἄνω βλεφάρου, ἐφ' οὗ κυρτοῦνται πρὸς τὰ ἄνω, βραχύτεραι δὲ αἱ τοῦ κάτω, αἵτινες κυρτοῦνται πρὸς τὰ κάτω, ῥιζούμεναι δὲ βαθέως μεταξὺ τοῦ σφιγκτῆρος τῶν βλεφάρων μυὸς καὶ τοῦ ταρσοῦ. Φύονται ἀνὰ 120—150 ἐν ἑκατέρῳ βλεφάρῳ, ἀνανεοῦνται δὲ ὡς ἅπασαι αἱ τρίχες, ἐντὸς 3 - 5 μηνῶν. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— [*Ζωολ.*] Ὀνομάζονται *βλεφαρίδες* αἱ λεπτόταται τρίχες, τὰ νημάτια, αἱ σμήριγγες καὶ τὰ ἄγκιστρα, δι' ὧν καλύπτεται συνήθως ὁλόκληρον ἢ τμῆμα τοῦ σώματος ἀτελῶν τινων ζῴων. Εἴς τινας ζωϊκοὺς ὀργανισμοὺς αἱ βλεφαρίδες χρησιμεύουσιν εἰς τὴν κίνησιν, ὁπότε καὶ καλοῦνται *κινητικαὶ βλεφαρίδες* ἢ εἰς τὴν ἀναπνοήν, ὅτε καλοῦνται *ἀναπνευστικαὶ βλεφαρίδες*· ἐνίοτε ἀπαντῶσι καὶ ὡς ἀμυντικὰ ὄργανα τοῦ σώματος κατωτάτης ὑποδιαιρέσεως ζῴων, ὁπότε καλοῦνται *προστατευτικαὶ βλεφαρίδες*. Δ. Ν. Π.

— [*Βοτ.*] Ἐν τῇ φυτολογίᾳ ὀνομάζονται *βλεφαρίδες* αἱ λεπτόταται τρίχες, αἵτινες περιβάλλουσι τὸ περιστόμιον λειχήνων τινῶν. Δ. Ν. Π

βλεφαρὶς (ἡ) (Blepharis) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βαδιστικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *μαντιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα διακρίνονται ἐκ τοῦ ἰδιορρύθμου σώματός των, ὅπερ εἶναι ἐπιμηκες, λεπτότατον καὶ μᾶλλον κυλινδρικὸν κατὰ τὸ ἀνώτερον ἥμισυ καὶ κατὰ πολὺ πλατύτερον καὶ πεπιεσμένον κατὰ τὸ κατώτερον τμῆμά του. Ἡ κεφαλὴ εἶναι λεπτή, ἐπιμήκης καὶ καταλήγει εἰς ἀμβλὺ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ῥύγχος. Τὰ ἔλυτρα εἶναι μακρότατα. Οἱ πόδες μακροί, λεπτοὶ καὶ τὸ πρῶτον ζεῦγος τῶν ποδῶν διακρίνεται ἐκ τῶν φυλλοειδῶν ἀποφύσεών των. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *βλεφαρὶς ἡ ἰατρικὴ* (Blepharis medica), ἀπαντῶσα εἰς τὰ τέλματα τῶν παραμεσογειακῶν χωρῶν καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν. Δ. Ν. Π.

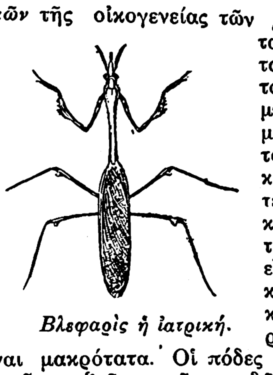

Βλεφαρὶς ἡ ἰατρική.

—**βλεφαρὶς** (ἡ) [*Ζωολ.*]. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκομβριδῶν*. Οἱ ἰχθύες οὗτοι διακρίνονται ἐκ τοῦ πεπλατυσμένου τετραγωνικοῦ σώματος, τῆς μεγάλης κεφαλῆς, τῶν μεγάλων ὀφθαλμῶν, τοῦ μεγάλου στοματικοῦ ἀνοίγματος, τῆς πολυακανθωτῆς ῥάχεως καὶ κοιλίας, τῆς μικρᾶς οὐρᾶς καὶ τοῦ ῥαχιαίου καὶ κοιλιακοῦ πτερυγίου, ἅτινα ἀπολήγουσιν εἰς μακροτάτας νηματοειδεῖς ἀποφύσεις. Οἱ ἰχθύες οὗτοι ἀπαντῶσιν εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανόν. Γνωστὰ εἴδη τινά, ὧν κοινότερον ἡ *βλεφαρὶς ἡ παράδοξος* (Blepharis paradoxa). Δ. Ν. Π.

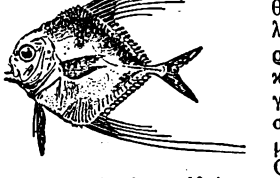

Βλεφαρὶς ἡ παράδοξος.

—**βλεφαρὶς** (ἡ) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκανθιδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῶν Ἰνδιῶν καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν τινα καλλιεργοῦνται ἐν Εὐρώπῃ ὡς κοσμητικά. Δ. Ν. Π.

βλεφάρισμα (τὸ) (Blepharisma) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐγχυματικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑτεροτρίχων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σπειροστομιδῶν*. Τὰ ζῷα τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τοῦ στόματός των, ὅπερ φέρει κυματοειδῆ μεμβρᾶναν κεκαλυμμένην κατὰ τὴν περιφέρειάν της ὑπὸ μικροτάτων τριχῶν ἐν εἴδει βλεφαρίδων. Τὰ βλεφαρίσματα ἀπαντῶσιν ἐντὸς τῶν γλυκέων ὑδάτων νηχόμενα καὶ οὐδέποτε προσκεκολλημένα. Δ. Ν. Π.

βλεφαρισμὸς (ὁ)· βλ. λ. βλεφαρόσπασμος.

βλεφαρίσπερμον (τὸ) (Blepharispermum) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰνουλοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια μὲ λεῖον βλαστὸν καὶ ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π

βλεφαρίστεμμον (τὸ) (Blepharistemmum) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ῥιζοφοριδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, ὅπερ εἶναι δενδρύλλιον τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

βλεφαρῖτις (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Φλεγμονὴ τοῦ ἐλευθέρου χείλους τῶν βλεφάρων. Μορφὰς αὐτῆς διακρίνομεν: τὴν *βλεφαραδενίτιδα*, τὴν *πιτυριδώδη* καὶ τὴν *ἑλκώδη βλεφαρίτιδα*. Κατὰ τὴν πιτυριδώδη βλεφαρίτιδα ἐπὶ τοῦ ἐλευθέρου χείλους τῶν βλεφάρων ἀναφαίνονται μικρὰ λέπια ἑδραζόμενα περὶ τὰς βλεφαρίδας. Κατὰ τὴν ἑλκώδη βλεφαρίτιδα παρατηροῦνται συγχρόνως μὲ τὴν φλεγμονὴν τῶν βλεφάρων καὶ μικρὰ ἕλκη περὶ τὴν ῥίζαν τῶν βλεφαρίδων, κατὰ δὲ τὴν βλεφαραδενίτιδα ἡ φλεγμονὴ ἐπινέμεται ὄχι μόνον τὸ δέρμα τοῦ ἐλευθέρου χείλους τῶν βλεφάρων, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀδένας αὐτῶν. Αἱ βλεφαρίτιδες ὡς αἰτίαν ἔχουσι τοπικὰ αἴτια, ὡς χρονίαν ἐπιπεφυκίτιδα, τραχώματα κτλ., καὶ γενικά, ὡς λεμφατικὴν κρᾶσιν.
Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς τὴν καταπολέμησιν τῆς αἰτίας τῆς προκαλεσάσης τὴν βλεφαρίτιδα καὶ εἰς ἐπαλείψεις τοῦ ἐλευθέρου χείλους τῶν βλεφάρων δι' ὑδραργυρικῶν ἀλοιφῶν. Γ. Φ. ΚΟΣΜΕΤΑΤΟΣ

βλεφαροβλεννόρροια (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Χρονία δακρυοκυστῖτις, χαρακτηριζομένη ὑπὸ φλεγμονῆς ὀρώδους ἢ πυώδους τοῦ ἐστενωμένου δακρυακοῦ ἀσκοῦ, ἄνευ φαινομένων γειτονικῆς ἀντιδράσεως. Ν. Ν. Δ.

βλεφαρόδους (ὁ) (Blepharodus) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀσκληπιαδιδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἢ δενδρύλλια μὲ ῥίζα: βολβώδεις καὶ λεῖον βλαστόν, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

βλεφαροεπιπεφυκῖτις (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Σύγχρονος χρονία φλεγμονὴ τοῦ ἐπιπεφυκότος καὶ τοῦ ἐλευθέρου χείλους τῶν βλεφάρων (βλ. ἐπιπεφυκῖτις καὶ βλεφαρῖτις). Γ. Φ. Κ.

Digitized by Google

βλεφαροκάλυξ (ὁ) (Blepharocalix) [Βοτ.]. Ὀνομασία φυτῶν τινων τῆς οἰκογενείας τῶν μυρτοειδῶν (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

βλεφαροκάτοχον (τὸ) [Ἰατρ.]. Ἐργαλεῖον χρησιμεῦον διὰ τὴν διάνοιξιν τῶν βλεφάρων κατὰ τὰς ἐγχειρήσεις τῶν ὀφθαλμῶν. Λέγεται καὶ *βλεφαροστάτης*. Γ. Φ. Κ.

βλεφαροκύστις (ἡ) (Blepharocystes) [Ζωολ.]. Γένος πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαστιγωτῶν*. Τὸ σῶμα τῶν ζῴων τούτων ἔχει σχῆμα κύστεως καὶ περιβάλλεται ὑπὸ βλεφαρίδων ἐν εἴδει μαστιγίων. Ἀπαντῶσιν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

βλεφαρολεπὶς (ἡ) (Blepharolepis) [Βοτ.]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπεριδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει πόας ἰθαγενεῖς τῆς Βραζιλίας, διακρινομένας ἐκ τοῦ τριγωνικοῦ καυλοῦ των καὶ τῶν σκληρῶν φύλλων των. Δ. Ν. Π.

βλεφαρόμυσις (ἡ)· τὸ κλείειν, τὸ καμμύειν τὰ βλέφαρα, εἴτε αὐτοβούλως, εἴτε λόγῳ ἔξωθεν ἐρεθισμοῦ (κονιορτοῦ, ἰσχυροῦ φωτὸς κλπ.).

βλέφαρον (τό)· ἰδίως εἰς πληθ. *βλέφαρα τά*, τὰ δερμάτινα ἐπικαλύμματα τῶν ὀφθαλμῶν, κοιν. *ματόφυλλα*.

— [Ἀνατομ.]. Τὰ *βλέφαρα* εἶναι δερματομυώδεις πτυχαί, συνιστῶσαι κινητὰ παραπετάσματα πρόσθεν τοῦ βολβοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ, δύο ἑκατέρωθεν, ἀνώτερον καὶ κατώτερον, ὧν τὰ ἐλεύθερα χείλη, ἑνούμενα ἀλλήλοις εἰς γωνίας κατὰ τὸ ἔσω καὶ ἔξω ἄκρον, ἔνθεν μὲν ἀποτελοῦσι τοὺς *κανθούς*, ἔνθεν δὲ περιγράφουσι τὴν *σχισμὴν τῶν βλεφάρων* ἢ τὴν *μεσοβλεφάριον σχισμήν*. Τὸ ἐλεύθερον χεῖλος ἑκατέρου βλεφάρου φέρει παρὰ τὴν ἔσω γωνίαν μικρὰν κωνοειδῆ ἐξοχήν, τὴν *δακρυϊκὴν θηλήν*, κειμένην 5 χλμ. ἀπὸ τοῦ ἔσω κανθοῦ καὶ φέρουσαν ἐπὶ τῆς κορυφῆς μικρὸν στόμιον, τὸ *δακρυϊκὸν στόμιον*, εἰσδεχόμενον τὰ δάκρυα καὶ φέρον αὐτὰ εἰς τὸν δακρυδόχον ἀσκόν. Ἡ δακρυϊκὴ θηλὴ χωρίζει τὸ ἐλεύθερον χεῖλος τοῦ βλεφάρου εἰς δύο ἀνίσους μοίρας, τὴν *ἔξω* ἢ *βολβικήν*, μείζονα (7/8 τοῦ συνόλου χείλους), καὶ τὴν *ἔσω* ἢ *δακρυϊκήν*. Αἱ δακρυϊκαὶ μοῖραι συναμφοτέρων τῶν βλεφάρων ἑνούμεναι τοξοειδῶς ἀφορίζουσι χῶρον ἐλλειπτικόν, τὸ *δακρυϊκὸν λιμνίον*, χρησιμεῦον ὡς δεξαμενὴ τῶν δακρύων, οὗ ἐν τῷ πυθμένι προέχει ταπεινὸν λοφίδιον, ἡ *ἐγκανθίς*, καὶ ἐπὶ τὰ ἔσω ταύτης ἡ *μηνοειδὴς πτυχή*, ὑπόκοιλος πρὸς τὰ ἔξω. Ἡ δὲ βολβικὴ μοῖρα κατὰ τὸ ἐλεύθερον χεῖλος, πλατὺ ὂν ὡς 2 χλμ., ἀφορίζεται κατὰ μῆκος ὑπὸ δύο περάτων (*γωνιῶν, ἀκρολοφιῶν*), τοῦ προσθίου, ὅθεν ἐκφύονται αἱ βλεφαρίδες, καὶ τοῦ ὀπισθίου, ὅπερ ἔχει πολλὰ τρήματα (20—30) κατὰ γραμμὴν τεταγμένα, τὰ *στόμια τῶν ταρσαίων* ἢ *μειβομιανῶν ἀδένων*, ἐκκρινόντων λιπῶδες ὠχρόλευκον ἔκκριμα, τὴν *λήμην*. Ἀπαρτίζονται δὲ τὰ βλέφαρα ἐκ τῶν ἑξῆς στιβάδων, αἵτινες ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔνδον εἶναι: α') τὸ δέρμα· β') ὁ ὑποδερμάτιος συνδετικὸς ἱστός· γ') ἡ μυϊκὴ στιβάς· δ') ὁ ταρσὸς (ἰνῶδες ἐλαστικὸν πέταλον), κατέχων τὰ δύο κατώτερα τριτημόρια τοῦ ὅλου βλεφάρου, μὴ ἐκτεινόμενος εἰς τὴν δακρυϊκὴν καὶ κογχικὴν μοῖραν, ἐν ᾧ σκηνοῦσιν οἱ ταρσαῖοι ἢ μειβομιανοὶ ἀδένες, καὶ ε') ὁ βλεννογόνος ἢ ὁ βλεφαρικὸς ἐπιπεφυκώς. Τὰ βλέφαρα συμπλησιάζοντα ἀλλήλοις ἢ ἀφιστάμενα ἀλλήλων προφυλάττουσιν ἀπὸ τοῦ φωτὸς ἢ ἀνοίγουσιν εἰς αὐτὸ τὸν βολβὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

βλεφαρόξυστρον (τὸ) [Ἰατρ.]. Ἐργαλεῖον χρησιμεῦον διὰ τὴν ἀπόξεσιν τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐπιπεφυκότος τῶν βλεφάρων, ὡς λ. χ. ἐπὶ τραχωμάτων. Γ. Φ. Κ.

βλεφαροπλάσται (οἱ) [Βιολ.]. Καλοῦνται μικρότατα μόρια ζώσης ὕλης, ἀναφαινόμενα κατὰ τὴν βάσιν τῶν βλεφαρίδων καὶ συντελοῦντα εἰς τὴν ἀνανέωσιν τούτων. Δ. Ν. Π.

βλεφαροπλαστία (ἡ) [Ἰατρ.]. Ἐγχείρησις ἀποβλέπουσα εἰς τὴν διόρθωσιν ἀπωλείας τῆς οὐσίας τῶν βλεφάρων διὰ μεταμοσχεύσεως δέρματος, εἴτε ἐκ τοῦ προσώπου, εἴτε καὶ ἐξ ἄλλου μέρους τοῦ σώματος. Γ. Φ. Κ.

βλεφαρόπτωσις (ἡ) [Ἰατρ.]. Πτῶσις τοῦ ἄνω βλεφάρου προερχομένη ἐκ παραλύσεως τοῦ ἀνελκτῆρος αὐτοῦ. Αὕτη εἶναι νευρικῆς φύσεως ἢ συνεπείᾳ γενικῆς παθήσεως, συφιλίδος κτλ. Ἡ πτῶσις ἐνίοτε εἶναι καὶ συγγενής. Γ. Φ. Κ.

βλεφαρορραφία (ἡ) [Ἰατρ.]. Χειρουργικὴ ἐπέμβασις σκοποῦσα τὴν ἕνωσιν τῶν βλεφαρικῶν χειλέων, καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τούτων, ἢ τμήματος, κατὰ τὸν ἔσω ἢ ἔξω κανθόν. Συνίσταται δ' αὕτη εἰς τὴν νεαροποίησιν τῶν χειλέων τῶν βλεφάρων καὶ εἰς τὴν ραφὴν τούτων, ἐγκαταλειπομένου μικροῦ μόνον χώρου ἐλευθέρου πρὸς παροχέτευσιν τῶν δακρύων. Ἡ ἕνωσις αὕτη τῶν χειλέων εἶναι μόνιμος ἢ πρόσκαιρος, δυναμένη νὰ διακοπῇ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, καὶ ἑβδομάδας ἐνίοτε, ἀποτελεῖ δὲ ἀπαραίτητον μέρος πάσης βλεφαροπλαστικῆς ἐγχειρήσεως, πρὸς ἀποφυγὴν δυσμορφιῶν, δυναμένων νὰ προέλθωσιν ἐξ οὐλωδῶν συσπάσεων. Ἡ βλεφαρορραφία ἐνδείκνυται ἐπὶ λαγωφθάλμου, ἐπὶ ἐκτροπίου, ἐπὶ τῆς νόσου Basedow. Ι. ΚΑΛΛΙΤΖΗΣ

βλεφαρόσπασμος (ὁ) ἢ *βλεφαροσπασμία* (ἡ) [Ἰατρ.]. Σύσπασις τῶν βλεφάρων ἐπερχομένη συνεπείᾳ παθήσεως τοῦ ἐπιπεφυκότος, ἢ τοῦ κερατοειδοῦς. Ὁ *ἰδιοπαθὴς* βλεφαρόσπασμος ἀπαντᾷ εἰς νευρικὸν ἄτομον, ὁ δὲ *γεροντικὸς* παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν κλονικῶν σπασμῶν, ὁπότε ὁ ὀφθαλμὸς παραμένει ἐπὶ μακρὸν κλειστός. Γ. Φ. Κ.

βλεφαροστάτης (ὁ)· βλ. βλεφαροκάτοχον.

βλεφαροφίμωσις (ἡ) [Ἰατρ.]. Πτύχωσις τοῦ δέρματος, συνενοῦσα τὸν ἔξω κανθὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἐπερχομένη συνεπείᾳ τραχωμάτων καὶ ἐν γένει χρονίων παθήσεων τοῦ ἐπιπεφυκότος. Γ. Φ. Κ.

βλεφαροφόρος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· ὁ φέρων βλέφαρα, ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου οἱ ὀφθαλμοὶ καλύπτονται ὑπὸ βλεφάρων: «βλεφαροφόρα ζῷα» ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ *ἀβλέφαρα*.

βλεφαροχάλασις (ἡ) (Blepharochalasis) [Ἰατρ.] Διὰ τοῦ ὅρου τούτου σημαίνεται ἡ ἀτροφία τοῦ δέρματος τῶν ἄνω βλεφάρων, παρακολουθουμένη ὑπὸ χαλαρώσεως τοῦ ὑποδορίου κυτταρώδους ἱστοῦ. Ἐκ τῆς τοιαύτης καταστάσεως προκύπτει ὁ σχηματισμὸς εὐρείας δερματικῆς πτυχώσεως, ἥτις πίπτει μέχρι τοῦ βλεφαριδικοῦ χείλους καὶ δυσχεραίνει τὴν ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τὰ ἄνω ὅρασιν. Ὁ ὅρος οὗτος ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ *Fuchs*. Μ. Ν. Κ.

βλεφαροχλόη (ἡ) (Blepharochloe) [Βοτ.]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρυζιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, διακρινόμενον ἐκ τοῦ πολυτριχωτοῦ, ἐν εἴδει βλεφαρίδων, βλαστοῦ του, καὶ ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἰνδίας. Δ. Ν. Π.

βλεφιλία (ἡ) (Blephilia) [Βοτ.]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χειλανθῶν*. Εἶναι φυτὰ ἰθαγενῆ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Γνωστὰ εἴδη τινά, ὧν δύο καλλιεργοῦνται ὡς *κοσμητικὰ* ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

βλέχρος (ὁ) (Blechrus) [Ζωολ.]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*. Εἶναι μικρὰ ἔντομα μὲ σῶμα πεπιεσμένον καὶ χρῶμα στιλπνῶς μελανόν, ἀπαντῶντα εἰς τὰ εὔκρατα κλίματα τῆς Εὐρώπης. Γνωστὰ 12 περίπου εἴδη, ὧν γνωστότερον ὁ *βλέχρος ὁ μελανὸς* (Blechrus maurus). Δ.Ν.Π.

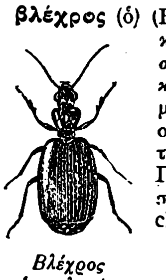

Βλέχρος ὁ μελανός.

Βλεψιάδαι. Ἐπιφανὴς αἰγινητικὴ οἰκογένεια, ἀπό τινος Βλεψίου ἢ Βλεψιάδου λαβοῦσα τὸ ὄνομα καὶ ἀναδείξασα πολυαρίθμους νικητὰς τῶν πανελληνίων ἀγώνων μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Πινδάρου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἐγκωμιάζεται ὁλόκληρος ἡ οἰκογένεια τῶν Βλεψιαδῶν, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐν Ὀλυμπίᾳ νίκης ἑνὸς τῶν μελῶν της, τοῦ νεαροῦ παλαιστοῦ *Ἀλκιμέδοντος*. Γ. Ι. Κ.

Βλεψίας. Παρὰ τῷ Λουκιανῷ πεπλασμένον ὄνομα πτωχοῦ Ἀθηναίου, ὁ ὁποῖος προσέρχεται εἰς τὸν αἴφνης πλουτήσαντα δι' ἀνευρέσεως θησαυροῦ Τίμωνα τὸν μισάνθρωπον (βλ. λ. Τίμων) μετ' ἄλλων, ἵνα, κολακεύων τοῦτον, μετάσχῃ τῆς εὐτυχίας του· ἀποπέμπεται ὅμως διὰ λιθοβολισμῶν ὑπ' αὐτοῦ. Γ. Ι. Κ.

βλεψίας (ὁ) (Blepsias) [Ζωολ.]. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκορπιδιδῶν*. Οἱ ἰχθύες οὗτοι διακρίνονται ἐκ τῆς ἰδιορρύθμου ὄψεώς των, τῶν μεγάλων ραχιαίων πτερυγίων των καὶ τῆς κάτω σιαγόνος των, ἥτις φέρει πολυάριθμα νημάτια ἐν εἴδει πώγωνος. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῶν βορείων θαλασσῶν. Κυριώτερον εἶδος εἶναι ὁ *βλεψίας ὁ βόρειος* (Blepsias borealis) ὅστις ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς τὰς περὶ τὴν χερσόνησον τῆς Καμτσιάκας θαλάσσας καὶ ἁλιεύεται διὰ τὸ τρυφερὸν καὶ εὔγευστον κρέας του. Δ. Ν. Π.

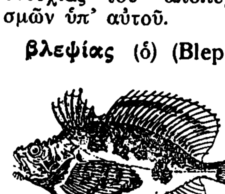

Βλεψίας ὁ βόρειος.

Βλεψίδημος. Πεπλασμένον ὄνομα (=ὁ ἀποβλέπων εἰς τὸν δῆμον) πτωχοῦ βιοπαλαιστοῦ Ἀθηναίου ἐν τῇ κωμῳδίᾳ τοῦ Ἀριστοφάνους, ἡ ὁποία ἐπιγράφεται «Πλοῦτος». Ὁ Βλεψίδημος παριστάνεται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ κατ' ἀρχὰς μὲν ὡς δυσπιστῶν εἰς τὸ ἄγγελμα, ὅτι ὁ φίλος αὐτοῦ Χρεμύλος κατέστη αἴφνης ἀπὸ πτωχοῦ πλούσιος, χωρὶς νὰ διαπράξῃ μέγα τι ἀδίκημα, ἔπειτα ὅμως, ἀφοῦ ἔμαθε τὰ συμβάντα, συνεργεῖ εἰς τὴν ἴασιν τοῦ τυφλοῦ θεοῦ Πλούτου καὶ μετέχει τῶν ὑπ' αὐτοῦ διδομένων εἰς τὸν Χρεμύλον ἀγαθῶν. Γ. Ι. Κ.

βλέψις, —εως (ἡ)· τὸ ἀφῃρημ. τοῦ *βλέπω*· *βλέμμα* || εἰς τὸν πληθ. *βλέψεις*· σκοπός, προσπάθεια, τάσις: «αἱ βλέψεις του εἶναι νὰ πολιτευθῇ», «δὲν ἔχει βλέψεις διὰ τοιαύτην θέσιν».

Βληθιὰ ἢ *Βληθιᾶς* [Γεωγρ.]. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Παλαιοχωρίου* τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτοικοι (1928) 132. Τὸ ἴδιον ὄνομα φέρει καὶ ὁ διὰ τοῦ χωρίου διερχόμενος ποταμός, καλούμενος καὶ *Βληθιανός*.

βλῆμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ βάλλειν, κτύπημα || τὸ βαλλόμενον, τὸ ἐξακοντιζόμενον, ἵνα βάλῃ, κτυπήσῃ: «βλῆμα πυροβόλου ὅπλου».

— [ΠΥΡΟΒΟΛ.] Τὸ βλῆμα ἀποτελεῖ οὐσιωδέστατον μέρος τοῦ πολεμικοῦ ὑλικοῦ καὶ σημαίνει πᾶν σῶμα, ὠργανωμένον ἢ μὴ ἐσωτερικῶς, ἐκριπτόμενον διὰ καταλλήλων ἐκηβόλων μηχανημάτων, ἢ καὶ διὰ τῆς χειρός, εἰς ἀπόστασιν ποικίλλουσαν ἑκάστοτε, πρὸς ἐπίτευξιν καταστρεπτικοῦ ἀποτελέσματος εἰς τὸν ἀντίπαλον, διὰ προσβολῆς τῶν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης ἐμφανιζομένων ποικίλων αὐτοῦ στόχων, ἐμψύχων τε καὶ ἀψύχων. Εἶναι ὁ φορεὺς τῆς ἐπιδιωκομένης ἐναντίον τοῦ ἀντιπάλου καταστροφῆς. Κατ' ἀκολουθίαν ὕλη, σχῆμα, ἐσωτερικὸς ὀργανισμὸς βλήματος ποικίλλουν ἀναλόγως τοῦ προβλητικοῦ μέσου, τῆς διανυτέας ἀποστάσεως, τῆς φύσεως τῶν προσβλητέων στόχων, τῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς οὗτοι προτίθενται ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, καὶ τοῦ κατ' αὐτῶν ἐπιζητουμένου καταστρεπτικοῦ ἀποτελέσματος.

Καὶ τὰ μὲν διὰ τῆς χειρὸς βαλλόμενα ὀνομάζονται *χειροβομβίδες*, τὰ δὲ διὰ μηχανημάτων διαιροῦνται εἰς *βλήματα πυροβολικοῦ* καὶ *βλήματα πεζικοῦ*. Τὰ βλήματα τοῦ πυροβολικοῦ ἀποτελοῦνται ἐξ *ὀβίδων* διαφόρων τύπων, καὶ *βολιδοθήκης*· τὰ δὲ τοῦ πεζικοῦ ἐκ *βολίδων* διαφόρων τύπων καὶ τῶν *ὁπλοβομβίδων*. Εἰς τὰ βλήματα ἐν γένει ἀνήκει καὶ ἡ *βόμβα*, βαλλομένη δι' εἰδικῶν πυροβόλων καὶ συσκευῶν, ἢ ἀφιεμένη καταλλήλως ἀπὸ ἀεροπλοίου. [Διὰ τὰς λεπτομερείας καὶ τὴν κατασκευὴν ἑνὸς ἑκάστου τῶν διαφόρων βλημάτων, βλ. τὰς οἰκείας λέξεις].

Κίνησις. Τὰ ὡς ἀνωτέρω ἐκηβόλα μηχανήματα, πυροβόλα ὅπλα γενικῶς καλούμενα, κατὰ κανόνα βασικὸν ἀποτελοῦνται ἐκ μεταλλικοῦ σωλῆνος ἀναλόγου μήκους καὶ ἰσχύος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναπτύσσεται προβλητικὴ δύναμις διὰ τῶν ἀερίων ἀναφλεγομένης ἐκρηκτικῆς οὐσίας (πυρίτιδος), ἐντιθεμένης κατὰ τὸ πεφραγμένον ὀπίσθιον αὐτοῦ ἄκρον· ἐντὸς τοῦ σωλῆνος τούτου καὶ πρὸ τῆς ἐκρηκτικῆς οὐσίας τοποθετεῖται τὸ πρὸς ἐκσφενδόνισιν βλῆμα. Ἀναπτυσσομένων τῶν ἀερίων ἐκ τῆς κατακαύσεως τῆς πυρίτιδος, ἐξασκεῖται σημαντικὴ πίεσις πρὸς ἁπάσας τὰς παρειὰς τοῦ κατεχομένου ὑπὸ τῆς πυρίτιδος χώρου καὶ δὴ ἐπὶ τοῦ προκειμένου βλήματος, ὅπερ ἀναγκάζεται οὕτω νὰ διαδράμῃ, πρῶτον μὲν τὸν σωλῆνα μέχρι τοῦ στομίου, ἵνα λάβῃ τὴν κατεύθυνσίν του, νὰ συνεχίσῃ δὲ τὴν πορείαν του ἐν τῷ ἀέρι διὰ τῆς κτηθείσης ἤδη ἐκ τῆς πιέσεως τῶν ἀερίων τῆς πυρίτιδος ταχύτητος. Τὴν κίνησιν τοῦ βλήματος ἐν γένει ἐξετάζει ἡ βλητική, διαιρουμένη εἰς ἐσωτερικὴν βλητικὴν διὰ τὴν ἐν τῷ σωλῆνι κίνησιν καὶ εἰς ἐξωτερικὴν βλητικὴν διὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἐξόδου τοῦ βλήματος ἐκ τοῦ στομίου τοῦ σωλῆνος καὶ πέραν διαδρομήν. Ἡ θεωρητικὴ σπουδὴ τῆς ὅλης κινήσεως τοῦ βλήματος, συμπληρουμένη διὰ πειραματικῆς ἐρεύνης, παρέχει τὰ στοιχεῖα πρὸς μελέτην τῆς χαράξεως τῶν σωλήνων τοῦ πυροβόλου ὅπλου καὶ τοῦ καταρτισμοῦ βλημάτων, ὅπως κάλλιον καὶ πληρέστερον ἀνταποκρίνωνται πρὸς τὸν ἑκάστοτε ἐπιδιωκόμενον σκοπόν.

Ἅμα τῇ ἐξόδῳ τοῦ βλήματος ἐκ τοῦ στομίου τοῦ σωλῆνος, παρὰ τοῦ ὁποίου λαμβάνει τὴν πρώτην κατεύθυνσιν κατ' ἐπέκτασιν τοῦ ἄξονος αὐτοῦ, ἄρχεται ἡ ἐπίδρασις, ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς βαρύτητος, τεινούσης πάντοτε νὰ φέρῃ τὸ βλῆμα πρὸς τὴν γῆν, καὶ βραχυνούσης συνεπῶς τὴν ἀπόστασιν εἰς ἣν ἐξικνεῖται τοῦτο (δηλ. τὸ *βεληνεκές*), καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος, δυνάμεως ἰσχυροτάτα ἀνασταλτικῆς, μειούσης ταχέως τὴν μεταβατικὴν ταχύτητα τοῦ βλήματος καὶ περιοριζούσης ἔτι μᾶλλον καὶ δὴ οὐσιωδῶς τὸ ἐν λόγῳ βεληνεκές. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς προβλητικῆς δυνάμεως, τῆς βαρύτητος καὶ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος κινούμενον τὸ βλῆμα ἀκολουθεῖ μέχρι τῆς πτώσεως αὐτοῦ γραμμὴν καμπύλην, στρέφουσαν τὸ κοῖλον αὐτῆς πρὸς τὴν γῆν, γραμμήν, ἥτις καλεῖται τροχιὰ τοῦ βλήματος ἐν τῷ ἀέρι. Μαθηματικῶς προσδιορίζεται ἀκριβέστατα ποίαν τροχιὰν θὰ ἠκολούθει τὸ βλῆμα βαλλόμενον εἰς τὸ κενόν, ἀπηλλαγμένον τουτέστι τῆς ἐκ τοῦ ἀέρος ἐπιφερομένης ἀντιστάσεως.

Ἡ ἀντίστασις αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς κατὰ τὴν δίοδον τοῦ βλήματος ἐπιφερομένης μετατοπίσεως τῶν μορίων τοῦ ἀέρος καὶ ἐκ τῆς τριβῆς, ἣν τὰ μόρια ταῦτα ἐξασκοῦσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ βλήματος. Ἀποτέλεσμα ταύτης ἔσται σημαντικωτάτη βράχυνσις τοῦ βεληνεκοῦς. Εἰς τὸ κενόν, πᾶν βλῆμα βαλλόμενον (ὑποθετικῶς) ὑπὸ τὴν αὐτὴν γωνίαν καὶ διὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος δίδει τὸ αὐτὸ

Digitized by Google

βεληνεκές. Οὕτω διὰ ταχύτητος 455 μέτρων ὑπὸ γωνίαν 10°, τὸ βεληνεκὲς παντὸς βλήματος ἐν τῷ κενῷ ὑπολογίζεται εἰς 7.000 μ. Εἰς τὸν ἀέρα δὲν συμβαίνει τὸ αὐτό, διότι ἡ ἀντίστασις αὐτοῦ ποικίλλει, πολλαπλῶς ἐξαρτωμένη ἔκ τε τοῦ βλήματος καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀέρος. Πράγματι, διὰ τῶν αὐτῶν ὡς ἀνωτέρω, ταχύτητος καὶ γωνίας βολῆς, τὸ βεληνεκὲς μειοῦται εἰς 5000 μ. διὰ τὴν ὀβίδα τοῦ γαλλ. πυροβόλου τῶν 24 ἑκ. τοῦ ναυτικοῦ βάρους 140 χιλιογρ., εἰς 3900 διὰ τὴν ὀβίδα τοῦ γαλλ. πεδινοῦ πυροβόλου τῶν 90 χιλιοστμ. βάρους 8,785 χιλιογρ. καὶ διὸ τὴν τῶν 8.7 Krupp, βάρους 6.8 χιλιογρ., εἰς 1900 διὰ τὴν βολίδα τοῦ τυφεκίου 1874 (Gras), βάρους 25 γραμμαρίων.

Ἡ ἐκρηκτικὴ ὀβὶς τοῦ ἡμετέρου ὀρειβατικοῦ πυροβόλου τῶν 75 χιλ. Schneider, ὑποδ. 1919, βάρους 6.5 χιλιογρ., βαλλομένη διὰ τοῦ 4ου γεμίσματος ὑπὸ γωνίαν 40° καὶ ἀρχικὴν ταχύτητα 400 μ., δίδει ἐν τῷ ἀέρι βεληνεκὲς 9.025 μέτρων, ἐνῷ ἐν τῷ κενῷ θὰ ἔδιδε 16.000 μ. Ἡ ἐκρηκτικὴ τοῦ ἡμετέρου ὀρειβ. πυροβόλου τῶν 105 χιλ. Schneider, ὑποδ. 1919, βάρους 12 χιλιογρ., βαλλομένη διὰ τοῦ 5ου γεμίσματος ὑπὸ γωνίαν 40° καὶ ἀρχικὴν ταχύτητα 350 μ., δίδει βεληνεκὲς ἐν τῷ ἀέρι μὲν 7850 μ., ἐν δὲ τῷ κενῷ 12.300. Ἡ ἐκρηκτικὴ τοῦ ἡμετέρου βραχέος πυροβόλου Schneider τῶν 155 χιλ., ὑποδ. 1917, βάρους 44.500 χιλιογρ., βαλλομένη διὰ τοῦ 7ου γεμίσματος ὑπὸ γωνίαν 42°20′ καὶ ἀρχικὴν ταχύτητα 450 μ., δίδει βεληνεκὲς ἐν τῷ ἀέρι 11.540 μ. καὶ ἐν τῷ κενῷ 20.575 μ. Ἡ ἐκρηκτικὴ τοῦ ἡμετέρου πεδ. πυροβ. τῶν 85 χιλ. Schneider, βάρους 10 χιλιογρ., βαλλομένη διὰ τοῦ 6ου γεμίσματος ὑπὸ

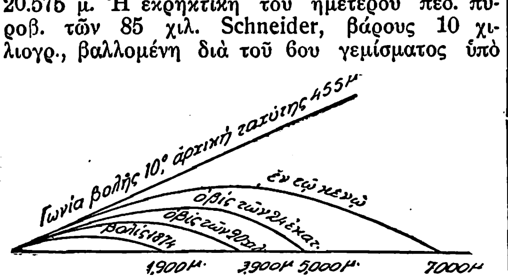

Σχ. 1.—*Σύγκρισις βεληνεκοῦς ἐν τῷ κενῷ καὶ ἐν τῷ ἀέρι.*

γωνίαν 45° καὶ ἀρχικὴν ταχύτητα 670 μ., δίδει ἐν τῷ ἀέρι βεληνεκὲς 15.150 μ. καὶ ἐν τῷ κενῷ 45.580 μ. Ἡ βολὶς τοῦ ἡμετέρου Μάνλιχερ τῶν 6,5 χιλ., βάρους 10 γραμ. 25, βαλλομένη ἐν τῷ ἀέρι ὑπὸ γωνίαν 6°12′40″ καὶ ἀρχικὴν ταχύτητα 730 μέτρων, δίδει βεληνεκὲς 2.000 μ. Βαλλομένη δὲ ἐν τῷ κενῷ, ὑπὸ μὲν τὴν αὐτὴν γωνίαν, δίδει βεληνεκὲς 11.640 μ., ὑπὸ δὲ γωνίαν 45° δίδει 54.000 μέτρα.

Ἔκδηλος ἐκ τούτων ἡ ἐπίδρασις τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος, ἥτις καθ' ἅπασαν τὴν ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ σωλῆνος διαδρομὴν τοῦ βλήματος ἐνεργεῖ ἐπιβραδυντικῶς (βλ. σχ. 1). Ἡ ἀντίστασις αὕτη ὑπόκειται εἰς ὡρισμένους νόμους, ἄλλους μὲν ἑδραζομένους ἐπὶ στοιχείων αὐτοῦ τοῦ βλήματος, ἄλλους δὲ ἐπὶ τοῦ ἀέρος. Τὰ τὸ βλῆμα ἐπηρεάζοντα στοιχεῖα εἶναι: 1) *Τὸ γενικὸν αὐτοῦ σχῆμα καὶ αἱ λαμβανόμεναι κατὰ τὴν κίνησιν θέσεις*, καθ' ὅσον κύλινδρος περιγραφόμενος περὶ τὸ βλῆμα μὲ γεννητρίας παραλλήλους πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεως δίδει διὰ τῆς ὀρθῆς αὐτοῦ τομῆς ἕνα τῶν κατ' εὐθὺν λόγον ἐπιδρώντων παραγόντων τῆς ἀντιστάσεως. 2) *Ἡ ἐξωτερικὴ μορφὴ τοῦ βλήματος καὶ ἡ κατάστασις τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ.* Βλῆμα ἔχον τὸ πρόσθιον μέρος αἰχμηρὸν ἢ ἐπίμηκες ᾠοειδές, εἰσδύει εἰς τὸν ἀέρα εὐχερέστερον ἄλλου βλήματος, ἔχοντος τὸ πρόσθιον ἐπίπεδον ἢ καὶ σφαιρικόν. Ἐπίσης ἐπιφάνεια λεία, εὐχεραίνουσα τὴν ὀλίσθησιν τῶν μορίων τοῦ ἀέρος, μειοῖ τὴν ἀντίστασιν τούτου. 3) *Τὸ κατὰ μονάδα ὀρθῆς τομῆς βάρος τοῦ βλήματος*, εἶναι οὐσιωδεστάτης ἐπιδράσεως. Ἡ ἀντίστασις τοῦ ἀέρος, ὡς δύναμις, ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα ἐπὶ τοῦ κινουμένου βλήματος τὴν μείωσιν τῆς ταχύτητος αὐτοῦ. Ἡ ἐπιβράδυνσις αὕτη κατὰ τοὺς νόμους τῆς Μηχανικῆς διατελεῖ ἐν ἀντιστρόφῳ λόγῳ πρὸς τὸ κατὰ μονάδα ὀρθῆς τομῆς βάρος τοῦ βλήματος. Λαμβανομένων δ' ὑπ' ὄψει καὶ τῶν ἐκ τοῦ ἀέρος καὶ τῆς ταχύτητος τοῦ βλήματος ἐπιδρώντων στοιχείων εἰς τὴν ἀντίστασιν τοῦ ἀέρος καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἐπερχομένην ἐπιβράδυνσιν, παριστωμένην διὰ E, μορφοῦται ὁ τύπος

$$E = \frac{\Sigma.\ \delta.\ g.\ V^2}{\dfrac{\beta}{\pi.\ P^2}}$$

ἔνθα Σ σημαίνει συντελεστὴν ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς μορφῆς τοῦ βλήματος, δ τὴν δασύτητα τοῦ ἀέρος, g τὴν ἐπιτάχυνσιν τῆς βαρύτητος, V τὴν ταχύτητα τοῦ βλήματος κατὰ τὴν θεωρουμένην στιγμήν, β τὸ βάρος τοῦ βλήματος καὶ 2P τὸ διαμέτρημα αὐτοῦ.

Τὸ κατὰ μονάδα ὀρθῆς τομῆς τοῦτο βάρος τοῦ βλήματος $\frac{\beta}{\pi.\ P^2}$ εἶναι ἀνάλογον: 1) *Πρὸς τὴν δασύτητα τῆς ὕλης ἐξ ἧς τὸ βλῆμα*, 2) *διὰ τὸ αὐτὸ διαμέτρημα πρὸς τὸ μῆκος αὐτοῦ* καὶ 3) *διὰ δύο ὅμοια βλήματα πρὸς τὸ διαμέτρημα.* Συνεπῶς αἱ ἀπώλειαι τῆς ταχύτητος ἐν τῇ κινήσει δύο βλημάτων εἶναι:

1ον) Διὰ τὴν αὐτὴν ἐξωτερικὴν μορφήν, ἀντιστρόφως ἀνάλογοι πρὸς τὴν δασύτητα αὐτῶν. 2ον) Διὰ τὴν αὐτὴν ὕλην, ἀντιστρόφως ἀνάλογοι πρὸς τὰ μήκη αὐτῶν. 3ον) Διὰ βλήματα ὅμοια, ἀντιστρόφως ἀνάλογοι πρὸς τὰ διαμετρήματα αὐτῶν.

Τὸ κατὰ μονάδα ὀρθῆς τομῆς βάρος βλήματος ἐκφράζεται εἰς *γραμμάρια κατὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστόμετρον.*

Ὁ ἀνωτέρω τύπος ἂν τεθῇ:

$$\frac{\dfrac{\beta}{\pi P^2}}{\Sigma.\ \delta.\ g.} = C,$$

λαμβάνει τὴν μορφὴν $E = \frac{V^2}{C}$. Τὸ C τοῦτο καλεῖται βλητικὸς συντελεστὴς καὶ ἐξαρτώμενος ἐκ τῆς μορφῆς τοῦ βλήματος, τῆς δασύτητος τοῦ ἀέρος καὶ τῆς ἐπιταχύνσεως τῆς βαρύτητος, εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸ κατὰ μονάδα ὀρθῆς τομῆς βάρος τοῦ βλήματος.

Σχῆμα. Ἀρχικῶς, τὰ βλήματα κατὰ γενικὸν κανόνα κατεσκευάζοντο σφαιρικά, διότι οὕτω παρουσίαζον τὴν αὐτὴν πάντοτε ἐπιφάνειαν κατὰ τὴν ἐν τῷ ἀέρι κίνησιν αὐτῶν καὶ ἡ ἀντίστασις τούτου, ὁμοία ἀπὸ βολῆς εἰς βολήν, τῶν λοιπῶν στοιχείων παραμενόντων τῶν αὐτῶν, καθίστα δυνατὴν τὴν ῥύθμισιν τῆς βολῆς. Βλῆμα ἐν τούτοις ἐπίμηκες παρουσιάζει τὰ ἑξῆς σπουδαιότατα προσόντα. 1ον) Δύναται νὰ δοθῇ εἰς τὸ πρόσθιον τμῆμα μορφὴ ᾠοειδής, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπιμήκης, πρὸς εὐχερεστέραν διείσδυσιν ἐν τῷ ἀέρι. 2ον) Αὐξάνει τὸ κατὰ μονάδα ὀρθῆς τομῆς βάρος καὶ ἐπιτυγχάνονται ὅσα ἀνωτέρω ἐξετέθησαν πλεονεκτήματα, καθισταμένης καὶ τῆς τροχιᾶς μᾶλλον εὐθυτενοῦς. 3ον) Ἀποκτᾷ ἐν τῷ αὐτῷ διαμετρήματι μᾶζαν μεγαλυτέραν καὶ αὐξάνονται συνεπῶς τὰ καταστρεπτικὰ ἐπὶ τοῦ στόχου ἀποτελέσματα. 4ον) Παρέχει, προκειμένου περὶ βλημάτων πυροβολικοῦ, πλείονα ἐσωτερικὸν χῶρον πρὸς ὀργανισμὸν αὐτοῦ ἐπὶ τὸ καταστρεπτικώτερον διὰ τὸν στόχον. Πρὸς ἀπόκτησιν τῶν πλεονεκτημάτων τούτων δέον ἀπαραιτήτως τὸ βλῆμα νὰ κινῆται μὲ τὴν κορυφὴν πάντοτε πρὸς τὰ ἐμπρός, ἄλλως θὰ παρουσιασθῇ τὸ φαινόμενον τοῦ παρακειμένου σχήματος, ὁπότε ἀντὶ πλεονεκτημάτων ἀκολουθοῦσι τὰ ἑξῆς οὐσιωδέστατα μειονεκτήματα: 1ον) Ἀπὸ τῆς ἐξόδου τοῦ βλήματος ἐκ τοῦ στόματος τοῦ σωλῆνος, ὁ μὲν ἄξων τοῦ βλήματος θὰ ἔτεινε νὰ τηρήσῃ θέσιν παράλληλον, ἡ δὲ τρο-

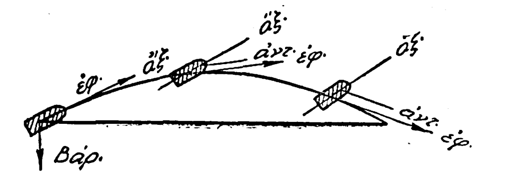

Σχ. 2.—*Βλῆμα ἐπίμηκες κινούμενον ἐν τῷ ἀέρι ἄνευ περιστροφικῆς κινήσεως.*

χιὰ καταπίπτει, συνεπῶς ὁ ἄξων οὗτος παύει ἀμέσως νὰ συμπίπτῃ πρὸς τὴν ἐφαπτομένην τῆς τροχιᾶς καὶ λαμβάνει θέσιν λοξήν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ βλῆμα παρουσιάζει εἰς τὸν ἀέρα ἐπιφάνειαν μείζονα τῆς ὀρθῆς αὐτοῦ τομῆς καὶ δὴ διαρκῶς μεταβαλλομένην ἄνευ κανόνος, ὁπότε καὶ βράχυνσις τοῦ βεληνεκοῦς ἀκανόνιστος ἐπακολουθεῖ καὶ παρεκτροπὴ πιθανῶς τοῦ βλήματος, καθιστῶσα ἀπολύτως ἀνέφικτον τὴν ῥύθμισιν τῆς βολῆς. 2ον) Ἀφ' ἧς στιγμῆς παύσῃ ἡ σύμπτωσις ἄξονος βλήματος καὶ ἐφαπτομένης τῆς τροχιᾶς, ἡ, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, μεταβαλλομένη πλέον ἀντίστασις τοῦ ἀέρος θὰ ἔχῃ ἐπὶ τοῦ ἄξονος τοῦ βλήματος σημεῖον ἐφαρμογῆς, κέντρον ἀντιστάσεως καλούμενον, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ κεῖται πρὸ τοῦ κέντρου τοῦ βάρους τοῦ βλήματος, νὰ συμπίπτῃ μετ' αὐτοῦ, ἢ καὶ νὰ εὑρίσκηται ὄπισθεν τούτου. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν, ἐμφανιζομένην εἰς τὴν κίνησιν τῶν βελῶν, ὁ ἄξων τοῦ κινουμένου σώματος ἀναγκάζεται, ἐξ αὐτῆς τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος, νὰ παρακολουθῇ τὴν ἐφαπτομένην τῆς τροχιᾶς· τοῦτο ἐφαρμόζεται μὲν εἰς τὰς σήμερον χρησιμοποιουμένας βόμβας, βαλλομένας εἰς μικρὰς σχετικῶς ἀποστάσεις, ἢ ἀπὸ ἀεροπλάνων (βλ. λ. βόμβα), δὲν φαίνεται ὅμως πιθανὸν νὰ κατορθωθῇ δι' ἐπιμήκη βλήματα, βαλλόμενα διὰ μεγάλων ταχυτήτων. Ἡ δευτέρα περίπτωσις συμπτώσεως κέντρου βάρους καὶ κέντρου ἀντιστάσεως, ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἄξονα τοῦ βλήματος νὰ τηρήσῃ θέσιν παράλληλον πρὸς τὴν ἀρχικήν, ἡ ἀντίστασις ὅμως αὐξάνεται, ἅτε παρουσιαζομένης πρὸς τὸν ἀέρα μείζονος ἐπιφανείας, καὶ τὸ βεληνεκὲς βραχύνεται (βλ. σχῆμ. 2). Ἡ τρίτη περίπτωσις, καθ' ἣν τὸ κέντρον ἀντιστάσεως εὑρίσκεται πρὸ τοῦ κέντρου βάρους τοῦ βλήματος, ἥτις παρατηρεῖται γενικῶς εἰς τὰ σήμερον ἐν χρήσει ἐπιμήκη βλήματα, ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνατροπὴν τοῦ βλήματος κατὰ τὴν ἐν τῷ ἀέρι κίνησιν τούτου. Πράγματι, ὡς φαίνεται εἰς τὸ *σχῆμ. 3*, ἡ ἀντίστασις τοῦ ἀέρος ἐφαρμοζομένη εἰς τὸ κέντρον ἀντιστάσεως A σχηματίζει μετὰ τῆς προωθούσης τὸ βλῆμα δυνάμεως, ἐφαρμοζομένης κατὰ τὸ κέντρον τοῦ βάρους τοῦ βλήματος B καὶ συμπιπτούσης πρὸς τὴν ἐφαπτομένην τῆς τροχιᾶς, ζεῦγος δυνάμεων, οὗτινος ἀποτέλεσμα ἔσται ἡ ἀνατροπὴ τοῦ βλήματος καὶ ἡ ἀπώλεια συνεπῶς παντὸς ῥυθμοῦ κατὰ τὴν κίνησιν. Ἡ οὕτως ἀναπτυσσομένη ἀνατρεπτικὴ δύναμις, *ῥοπὴ ἀνατροπῆς* καλουμένη, ἰσοῦται πρὸς τὸ γινόμενον τῆς ἀνατρεπτικῆς δυνάμεως P ἐπὶ τὸν μοχλοβραχίονα ἀνατροπῆς AK, ἤτοι P X AK—P. δ. ἡμ. θ., ἔνθα δ ἡ ἀπόστασις τῶν κέντρων ἀντιστάσεως καὶ βάρους καὶ θ ἡ κατὰ τὴν θεωρουμένην στιγμὴν γωνία ἄξονος βλήματος καὶ ἐφαπτομένης. Ἡ ῥοπὴ ἀνατροπῆς, ὅθεν, μεταβάλλεται ἀναλόγως πρὸς τὴν ἀπόστασιν κέντρων βάρους καὶ ἀντιστάσεως καὶ πρὸς τὸ ἡμίτονον τῆς γωνίας ἄξονος βλήματος καὶ ἐφαπτομένης τῆς τροχιᾶς.

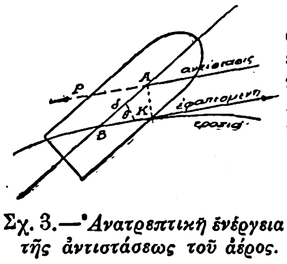

Σχ. 3.—*Ἀνατρεπτικὴ ἐνέργεια τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος.*

Πρὸς πρόληψιν τῆς ἀνατροπῆς ταύτης τοῦ ἐπιμήκους βλήματος δίδεται εἰς τοῦτο ἰσχυρὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον περιστροφικὴ κίνησις περὶ τὸν ἄξονα αὐτοῦ. Ἡ θεωρητικὴ μηχανικὴ ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ἐν τῷ ἀέρι κίνησις βλήματος ἐπιμήκους κεκτημένου μεταβατικῆς καὶ συγχρόνως περιστροφικῆς περὶ τὸν ἄξονά του ταχύτητος προσομοιάζει καθ' ἑκάστην στιγμὴν πρὸς τὴν κίνησιν στρόμβου. Οὗτος δὲν δύναται νὰ τηρηθῇ κατακόρυφος ἐπὶ τῆς αἰχμῆς αὐτοῦ, ἅτε ἔχων τὸ κέντρον τοῦ βάρους ἄνωθεν αὐτῆς, λαμβάνων ὅμως ἰσχυρὰν περιστροφικὴν κίνησιν περὶ τὸν ἄξονά του, οὐ μόνον δύναται νὰ τηρηθῇ κατακόρυφος, ἀλλὰ καὶ ἐφόσον ἡ περιστροφικὴ ταχύτης ἐξακολουθεῖ νὰ ᾖ ἰσχυρά, ὁ ἄξων αὐτοῦ ἐκκλινόμενος, ἐξωτερικῇ ἐπιδράσει, τείνει νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν κατακόρυφον θέσιν· οὕτως ὁ ἄξων τοῦ στρόμβου, τείνει ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ καταπέσῃ λόγῳ τῆς βαρύτητος (βλ. σχῆμ. 4), ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς περιστροφικῆς κινήσεως, νὰ ἐπανέρχηται πρὸς τὴν κατακόρυφον· ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας διαγράφει κῶνον περὶ τὴν διὰ τῆς αἰχμῆς αὐτοῦ διερχομένην κατακόρυφον· ἡ γωνία τοῦ κώνου τούτου αὐξάνεται, ἐφ' ὅσον ἐλαττοῦται ἡ περιστροφικὴ ταχύτης, μέχρις οὗ ὁ στρόμβος καταπέσῃ. Εἰς τὸ κινούμενον ἐν τῷ ἀέρι ἐπίμηκες βλῆμα συμβαίνει τοῦτο (βλ. σχῆμ. 3) εὐθὺς ὡς ἐξέλθῃ τὸ βλῆμα ἐκ τοῦ σωλῆνος, ὁπότε, λόγῳ τῆς βαρύτητος, ἡ τροχιὰ καταπίπτει καὶ ὁ ἄξων αὐτοῦ παύει συμπίπτων μετὰ τῆς ἐφαπτομένης τῆς τροχιᾶς· τότε, λόγῳ τῆς περιστροφικῆς κινήσεως, ὁ ἄξων οὗτος, ἀπεικονίζων τὸν ἄξονα τοῦ στρόμβου, τείνει νὰ ἐπανέλθῃ πρὸς τὴν ἐφαπτομένην, ἐπέχουσαν τὴν θέσιν τῆς διὰ τῆς αἰχμῆς τοῦ στρόμβου διερχομένης κατακορύφου· ἀρχομένου τοῦ ἄξονος τοῦ βλήματος τῆς διαγραφῆς τοῦ πρὸς τοῦτο κώνου, ἡ τροχιὰ ἐξακολουθεῖ νὰ καταπίπτῃ καὶ ὁ ἄξων ὑπόκειται εἰς κωνικὴν κίνησιν περὶ τὴν ἐφαπτομένην, καταπίπτουσαν καὶ ταύτην συνεχῶς μετὰ τῆς τροχιᾶς. Τοιουτοτρόπως ὁ ἄξων τοῦ βλήματος διαγράφει οὐχὶ ὁλοκλήρους κώνους, ἀλλὰ στοιχεῖα μόνον κωνικῶν ἐπιφανειῶν περὶ τὴν καθ' ἕκαστον σημεῖον ἐφαπτομένην τῆς τροχιᾶς καί, τείνων πάντοτε νὰ

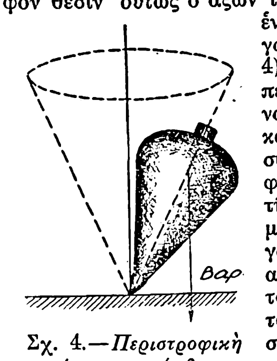

Σχ. 4.—*Περιστροφικὴ κίνησις στρόμβου.*

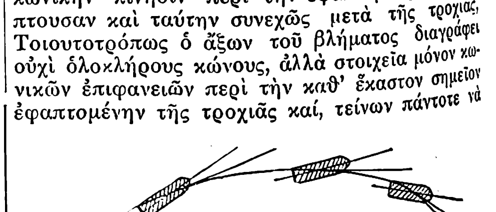
Σχ. 5.—*Πορεία κινήσεως βλήματος ἔχοντος περιστροφικὴν κίνησιν ἐν τῷ ἀέρι.*

συμπέσῃ μετὰ τῆς ἐφαπτομένης ταύτης, διατηρεῖ τὴν κορυφὴν τοῦ βλήματος πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεως, καθισταμένης οὕτω δυνατῆς καὶ ἀποτελεσματικῆς τῆς χρήσεως τῶν ἐπιμήκων βλημάτων (βλ. σχῆμ. 5). Ἡ ἐπιμήκυνσις τοῦ βλήματος δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ ὅριά τινα, καθοριζόμενα δι' ἕκαστον εἶδος βλημάτων πειραματικῶς, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν πολλαπλῶν συνθηκῶν ὑπηρεσίας ἀφ' ἑτέρου. Αὐξανομένης τῆς μεταβατικῆς ταχύτητος τοῦ βλήματος αὐξάνεται καὶ ἡ ἀντίστασις τοῦ ἀέρος, δέον δὲ συνεπῶς ν' αὐξάνηται ἐν τῷ ἀπαιτουμένῳ βαθμῷ καὶ ἡ διδομένη περιστροφικὴ ταχύτης·

Digitized by Google

Ἀφ' ἑτέρου, ἐφ' ὅσον αὐξάνεται ἡ ἀπόστασις κέντρων βάρους καὶ ἀντιστάσεως, δέον εἰς τὸ βλῆμα νὰ δίδηται μεγαλυτέρα περιστροφικὴ ταχύτης, ἅτε αὐξανομένης τῆς ῥοπῆς ἀνατροπῆς. Ἡ δι' ἕκαστον εἶδος βλήματος κάλλιον ἁρμόζουσα περιστροφικὴ ταχύτης προσδιορίζεται πειραματικῶς, τοῦ ὑπολογισμοῦ μὴ προσφερομένου πρὸς τοῦτο. Ἐκ τῆς οὕτω προσδιοριζομένης καὶ ἁρμοζούσης περιστροφικῆς ταχύτητος ῥυθμίζεται καὶ ἡ αὐλάκισις τῶν ἀντιστοίχων πυροβόλων ὅπλων. Διὰ τῆς οὕτω διδομένης περιστροφικῆς ταχύτητος εἰς τὸ βλῆμα καὶ ἀναλόγως ταύτης ἀποκτᾷ ὁ ἄξων αὐτοῦ εὐστάθειαν, ἀντιτίθεται δηλαδὴ πρὸς παρεκκλίσεις δυναμένας νὰ προέλθωσιν ἐκ τυχαίας κρούσεως τοῦ βλήματος κατὰ τὴν ἐκ τοῦ στομίου ἔξοδον ἢ καὶ κατὰ τὴν εἰς τὸν στόχον ἄφιξιν.

Ἡ πρόσδοσις κωνικοῦ σχήματος εἰς τὸ ὀπίσθιον μέρος τοῦ βλήματος καθιστᾷ εὐχερεστέραν τὴν ὀλίσθησιν τοῦ ἀέρος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ καὶ τὴν κίνησιν ἑπομένως τούτου πλεονεκτικωτέραν.

Σφήνωσις. Πρὸς μετάδοσιν τῆς ὡς ἄνω ἀπαιτουμένης ἰσχυρᾶς περιστροφικῆς ταχύτητος εἰς τὸ βλῆμα, ἀφ' ἑνὸς μὲν χαράσσονται **αὐλάκια** (βλ. λ.) κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν τῶν σωλήνων τῶν πυροβόλων ἐν γένει ὅπλων, ἀφ' ἑτέρου δὲ λαμβάνονται εἰδικαὶ διατάξεις κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ βλήματος, οὕτως ὥστε τοῦτο σφηνούμενον ἐντὸς τῶν αὐλακίων καὶ προωθούμενον ὑπὸ τῶν ἀερίων τῆς πυρίτιδος ἀναγκάζεται νὰ λάβῃ περιστροφικὴν περὶ τὸν ἄξονα αὐτοῦ κίνησιν, ἣν διατηρεῖ κατόπιν καὶ κατὰ τὴν ἐν τῷ ἀέρι διαδρομήν του. Ἡ ἐνέργεια αὕτη τῆς ἐμπλοκῆς τοῦ βλήματος ἐν τοῖς αὐλακίοις καλεῖται *σφήνωσις* καὶ συντελεῖται κατὰ τοὺς ἑξῆς τρεῖς τρόπους. 1ον) Διὰ πτερυγίων ἐπὶ τοῦ βλήματος. 2ον) Διὰ διαστολῶν μερῶν τινων τοῦ βλήματος, καὶ 3ον) Δι' αὐξήσεως τῆς διαμέτρου μερῶν τινων τοῦ βλήματος. [Περὶ τῶν πρὸς ἐπίτευξιν τῆς σφηνώσεως λαμβανομένων διατάξεων δι' ἑκάστην κατηγορίαν βλημάτων βλ. λ. **ὀβὶς** καὶ **βολίς**.]

Ἡ οὕτω μεταδιδομένη εἰς τὸ βλῆμα περιστροφικὴ περὶ τὸν ἄξονα αὐτοῦ ταχύτης μειοῦται κατ' ἐλάχιστον κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐν τῷ ἀέρι κινήσεως αὐτοῦ, λόγῳ τῶν πρὸς τοῦτον ἀναπτυσσομένων τριβῶν καὶ δύναται κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς νὰ θεωρῆται ὡς ἀμετάβλητος.

Παρεκτροπή. Ἡ, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη, λαμβάνουσα χώραν περιστροφικὴ κίνησις τοῦ βλήματος γεννᾷ παρεκτροπὴν αὐτοῦ κατὰ τὴν αὐτὴν μετὰ τῆς περιστροφῆς ἔννοιαν, ἥτις μετὰ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς ἐκτίθεται ἐν τῇ οἰκείᾳ λέξει.

Ὕλη ἐξ ἧς κατασκευάζονται. Ἡ αὔξησις τοῦ κατὰ μονάδα ὀρθῆς τομῆς βάρους τοῦ βλήματος, συμβάλλουσα οὐσιωδῶς εἰς τὴν μείωσιν τῆς ἐκ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος ἐπιβραδύνσεως, ἐπιβάλλει τὴν χρῆσιν ὕλης ὅσον οἷόν τε εἰδικῶς βαρυτέρας· ἀφ' ἑτέρου αὐτὴ αὕτη ἡ χρῆσις τοῦ βλήματος τόσον πρὸ καὶ κατὰ τὴν βολήν, ὅσον καὶ διὰ τὰ ἐπὶ τοῦ στόχου ἀποτελέσματα ἀπαιτεῖ ὕλην στερεάν· τέλος ἡ μεγάλη κατανάλωσις βλημάτων ἀναγκάζει εἰς ἐκλογὴν ὕλης σχετικῶς εὐώνου. Προέκυψαν ὅθεν πρὸς τοῦτο τὰ μέταλλα καὶ δὴ ὁ μόλυβδος, ὁ σίδηρος, ὁ χάλυψ καὶ ἐν πλέον περιωρισμένῳ μέτρῳ ὁ χαλκὸς καὶ τὰ κράματα αὐτοῦ.

Δραστικότης. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου δίδεται μέτρον τῶν ἐπὶ τοῦ στόχου ἀποτελεσμάτων τοῦ βλήματος· καὶ γενικῶς μὲν ἐξαρτᾶται αὕτη ἐκ τῆς ὕλης, τοῦ βάρους, τῆς μορφῆς, τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας καὶ τῆς ἀρχικῆς ταχύτητος, προκειμένου δὲ περὶ βλημάτων ἐσωτερικῶς ὠργανωμένων, ὡς τὰ τοῦ πυροβολικοῦ (αἱ βομβίδες καὶ αἱ βόμβαι), καὶ ἐκ τῆς ὀργανώσεως ταύτης (εἶδος καὶ ποσὸν περιλαμβανομένης ἐκρηκτικῆς ἢ ἄλλης φύσεως ὕλης, τρόπος ἐνεργείας κλπ.), οὐσιωδέστατα ἐπιδρώσης ἐπὶ τῆς δραστικότητος τοῦ βλήματος. Ὅπως βλῆμά τι ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν ἀποστολήν του, δέον πρωτίστως νὰ φθάσῃ ἐπὶ τοῦ προσβλητέου στόχου. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ἀκρίβεια κινήσεως, τόσον ἐν τῷ σωλῆνι τοῦ πυροβόλου ὅπλου, ὅσον καὶ εἰς τὸν ἀέρα. Κατὰ τὴν σπουδὴν τῆς ὀργανώσεως βλήματος δέον νὰ ἐξετασθῶσιν αἱ κατὰ τὴν βολὴν ἐπιδρῶσαι ἐπὶ τοῦ βλήματος συνθῆκαι: 1ον) κατὰ τὴν ἐκκίνησιν αὐτοῦ, 2ον) κατὰ τὴν ἐν τῷ σωλῆνι κίνησιν καὶ 3ον) κατὰ τὴν ἐν τῷ ἀέρι τοιαύτην. Ἀναλόγως τοῦ πυροβόλου ὅπλου, δι' ὃ προορίζεται ἕκαστον βλῆμα, δέον τοῦτο νὰ συντίθηται εἰς τρόπον, ὥστε νὰ μένῃ ἀβλαβὲς κατὰ τὴν ἐκκίνησιν, νὰ διατηρῇ κανονικὴν κίνησιν ἐν τῷ σωλῆνι τοῦ πυροβόλου ὅπλου, καὶ δὴ ἄνευ κινδύνου αὐτοῦ τοῦ ὅπλου, καὶ τέλος νὰ προσβάλῃ μετὰ τῆς μεγαλυτέρας δυνατῆς ἀκριβείας στόχον εἰς ὅσον οἷόν τε μεγαλυτέραν ἀπόστασιν.

Ἡ μεγάλη ποικιλία τῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἐμφανιζομένων στόχων ἀναγκάζει εἰς τὴν ὀργάνωσιν πλειοτέρων τύπων βλημάτων, διαφερόντων κατὰ τὴν ὕλην, τὴν σύνθεσιν, τὸν τρόπον ἐνεργείας, τὸ σχῆμα, τὸ διαμέτρημα, καὶ ἐκ τῆς ποικιλίας ταύτης τῶν βλημάτων ἐπακολουθεῖ ἡ ἀνάγκη τῆς πολλαπλότητος τῶν προβλητικῶν μηχανῶν καὶ τῶν ἐκρηκτικῶν ἐν γένει οὐσιῶν. Τὸ μῆκος τῶν ἐπιμήκων βλημάτων ἐκφράζεται εἰς διαμετρήματα, π. χ. τριῶν, τεσσάρων κλπ. διαμετρημάτων, διδομένου οὕτω ἀμέσου καὶ πληρεστέρου τοῦ μέτρου τῆς ἐπιμηκύνσεως.

Βλήματα ἀσκήσεων. Πλὴν τῶν πολεμικῶν βλημάτων, ὑπάρχουσι καὶ διάφοροι τύποι βλημάτων ἀσκήσεων, κατασκευαζομένων, ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ δι' ὃν προορίζονται, εἴτε ἐκ μαλακοῦ ξύλου ἢ χάρτου πεπιεσμένου, εἴτε καὶ ἐκ μετάλλου.

Τὰ βλήματα περιλαμβάνονται εἰς τὴν εὐρυτέραν ἔννοιαν τοῦ ὅρου *πυρομαχικά*. Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

—[ΧΕΙΡΟΥΡΓ. ΠΟΛΕΜΟΥ] Τὰ βλήματα τῶν πυροβόλων ἢ ἐκηβόλων ὅπλων εἶναι τὰ κύρια τραυματικὰ ὄργανα ἐν ταῖς μάχαις, διότι ἐν τῇ ὁλότητι τῶν τραυμάτων ἐλάχιστα (μόλις 1—3%) ὀφείλονται εἰς τὰ ἀγχέμαχα ὅπλα. Ἐκτὸς τῶν *βολίδων* καὶ τῶν *ὀβίδων*, βλήματα ἀποτελοῦσι καὶ τὰ θραύσματα τῶν ὀβίδων καὶ αἱ χειροβομβίδες μετὰ τῶν θραυσμάτων αὐτῶν, ἔτι δὲ σώματά τινα ξένα, οἷον θραύσματα λίθων, ξύλου, τεμάχια ὁπλισμοῦ, ἀποσκευῆς, κομβία, κέρματα κττ., εἰς ἃ ἡ κροῦσις τῶν βλημάτων ἢ ἡ ἐκραγεῖσα ὀβὶς μεταδίδει δύναμιν κινητικὴν τοιαύτην, ὥστε μεταβάλλονται ταῦτα εἰς τραυματικὰ τιτρώσκοντα ὄργανα (*ἔμμεσα ἢ πρόσθετα βλήματα* ἢ *ἀντιβλήματα*=projectiles indirects ou de hasard).

Τὰ διὰ βλημάτων τραύματα διαφέρουσιν οὐσιωδῶς ἀπ' ἀλλήλων τὴν φύσιν καὶ τὴν βαρύτητα, καθ' ὅσον παράγονται ὑπὸ τούτου ἢ ὑπ' ἐκείνου τοῦ ὅπλου. Καθόλου δὲ τὰ διὰ βολίδων φορητῶν ὅπλων ἢ πολυβόλων τραύματα εἶναι τὰ σχετικῶς ἧττον βαρέα, διάμεσα δὲ καὶ μᾶλλον ἢ ἧττον βαρέα τὰ διὰ σφαιροβολίδων Schrapnell καὶ τὰ πάντων δεινότερα τὰ διὰ θραυσμάτων ὀβίδων καὶ χειροβομβίδων ἐπιφερόμενα, ἅτινα ἐξαιρετικῶς κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἦσαν καὶ τὰ πολυπληθέστερα. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—**βλῆμα** *ἀγγελματοφόρον [Στρατ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ διὰ τὰς στρατιωτικὰς διαβιβάσεις χρησιμοποιούμενον βλῆμα, σχήματος ὀπλοβομβίδος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου περικλείονται πληροφορίαι ἢ διαταγαί. Τὸ βλῆμα τοῦτο ἐκσφενδονίζεται ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ ὀπλοβομβίς. Ἡ ἀπόστασις, εἰς ἣν δύναται νὰ ἐκσφενδονισθῇ, δὲν ὑπερβαίνει τὰ 350 μέτρα. Ἡ χρησιμοποίησίς του ἐνδείκνυται εἰς μέτωπον σταθεροποιημένον καὶ εἰς μέρη, ἔνθα ἡ δραστικότης τοῦ ἐχθρικοῦ πυρὸς δὲν ἐπιτρέπει τὴν κυκλοφορίαν δρομέων. Χρησιμοποιεῖται διὰ τὸν σύνδεσμον μεταξὺ τῶν πρώτων τμημάτων. Ἵνα ᾖ καταφανὲς τὸ μέρος ἔνθα πίπτει τὸ βλῆμα, εἶναι τοῦτο ἐφωδιασμένον μὲ καπνογόνον μεῖγμα, ὅπερ ἀναφλέγεται διὰ τῆς βολίδος τῆς χρησιμοποιουμένης πρὸς ἐκσφενδόνισιν τοῦ βλήματος. Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

βληματάγρα (ἡ) *[Στρατ.]*. Μεταλλικὸν κατασκεύασμα ἐκ δύο ἐκπωμαστηρίων συνηνωμένων ἐν ἀντιστρόφῳ ἑλιγμῷ, χρησιμεῦον διὰ τὴν ἐξαγωγὴν βλήματος ἐκ σωλῆνος ἐμπροσθογεμοῦς πυροβόλου (βλ. λ. **βολιδάγρα**). Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

βληματαποθήκη (ἡ) (γαλλ. soute aux boulets, ἀγγλ. shot-magasine) *[Ναυτ.]*. Ἐ ιδικὸν διαμέρισμα τῶν πολεμικῶν πλοίων, διατελοῦν ὑπὸ πρεπούσας συνθήκας ἀπὸ ἀπόψεως ἀερισμοῦ, θερμοκρασίας καὶ ὑγρασίας, πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν βλημάτων. Σ. Ε. Λ.

βληματοδοτήριον (τὸ) *[Ναυτ.]*. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδίδετο εἰς τὰ ὑπὸ τῶν βληματαποθηκῶν, τῶν παλαιῶν ἰδίᾳ πολεμικῶν πλοίων, πρὸς τὰ πυροβολεῖα διήκοντα *φρεάτια* (γαλλ. passage de projectiles, ἀγγλ. passage for shots) τὰ χρησιμεύοντα διὰ τὴν ἐπὶ τῶν βληματοφορέων διέλευσιν τῶν ἐπινηίων πυροβόλων. Σ. Ε. Λ.

βληματοδόχη (ἡ) *[Στρατ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ ἐν τοῖς πεδίοις βολῆς πεζικοῦ ἀνεγειρόμενος μικρὸς λοφίσκος ἐκ χώματος, ἔμπροσθεν τοῦ ὁποίου τοποθετεῖται ὁ στόχος. Ὁ λοφίσκος οὗτος χρησιμεύει, ἵνα ἐντὸς αὐτοῦ συσσωρεύωνται αἱ βολίδες κατὰ τὰς ἀσκήσεις βολῆς δι' ὅπλων, καὶ τοιουτοτρόπως ἀποφεύγηται ἡ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πρόσκρουσις καὶ ἴσως ὁ ἐποστρακισμὸς αὐτῶν, ἐπικίνδυνος διὰ τοὺς ἐντὸς τῆς *κρύπτης* σημειωτάς. Ν. Θ. Κ.

βληματόμετρον (τὸ) *[Ναυτ. Πυροβ.]* (γαλλ. lunette ἢ καὶ passe-balle, ἀγγλ. shot ring ἢ καὶ caliber gauges). Οὕτως, εἰς τὸ παλαιὸν ἐπινήιον πυροβολικόν, ἐκαλεῖτο δακτύλιος ἐν ᾧ ἐδοκιμάζοντο, πρὸς ἔλεγχον τῶν διαστάσεών των, ἀπὸ ἀπόψεως διαμέτρου ἰδίως, τὰ βλήματα τῶν πυροβόλων. Τανῦν τὸ ὄργανον τοῦτο ἔχει κατὰ πολλὰ τελειοποιηθῇ καὶ ἐφωδιασθῇ διὰ *βερνιέρου*. Σ. Ε Λ.

Βλησίδης, *Θρασύβουλος*. Ἕλλην φυσιοδίφης βιολόγος, τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ἐγεννήθη ἐν Νάξῳ τῷ 1886, λαβὼν δὲ τὴν στοιχειώδη καὶ ἐγκύκλιον μόρφωσιν ἐν Ἀθήναις, ἐνεγράφη τῷ 1902 εἰς τὴν σχολὴν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, γενόμενος διδάκτωρ αὐτῆς τῷ 1906. Μετὰ πενταετεῖς σπουδὰς ἐν Βιέννῃ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ διπλωματοῦχος τῆς ἀνωτάτης Ἐδαφοπονικῆς Σχολῆς τῆς Βιέννης.

Τῷ 1919, ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας, διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς εἰς τὴν Ἀνωτάτην Δασολογικὴν Σχολήν, μέχρι τοῦ 1927, ὅτε ἐγένετο τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε χρηματίσει καθηγητὴς τῆς βιολογίας εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν καὶ εἰς τὸ σχολεῖον μετεκπαιδευομένων δημοδιδασκάλων.

Ἐδημοσίευσε πολλὰς ἐπιστημονικὰς μελέτας καὶ ἐξέδωκε συγγράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἶναι: «Περὶ τοῦ δείκτου διαθλάσεως ἐν τοῖς μείγμασι τῶν ὑγρῶν» (1906), «Vergleichende anatomische Untersuchungen griechischer Hölzer» (1918), «Ueber die Einwirkung des Waldes auf das Klima» (1918), «Ueber einen Fall von Albinismus mit Nystagmus» (1927), «Γενικὴ Βιολογία» (1925), «Βοτανική» (1923), «Ἀνθρωπολογία» (1929), «Ἀνατομικὴ τοῦ ξύλου» (1921), «Συστηματικὴ δασικὴ βοτανική» (1924), «Ἡ ἐξέλιξις τοῦ ὀργανικοῦ κόσμου καὶ ἡ καταγωγὴ τοῦ ἀνθρώπου» κ. ἄ. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Γ. Κ. Γ.

βλησίδι (τό)· δημοτ., τὰ κατὰ τὸν γάμον προσφερόμενα εἰς τὴν νύμφην κοσμήματα ὡς δῶρον· ‖ ὁ κεχωσμένος θησαυρὸς τὸν ὁποῖον ἀνευρίσκει τις· ‖ καθόλου, θησαυρός, ἀφθονία χρημάτων ἢ καὶ πραγμάτων καὶ εἰσοδημάτων: «ἔχαμε βλησίδι κρασί,—στάρι,—λάδι κ.τ.τ.» (ἡ λέξις παράγεται ἀπὸ τοῦ βάλλω—*βλῆσις*, κατά τινας δὲ ἀπὸ τοῦ *βλύω*, ὅθεν γράφεται καὶ *βλυσίδι*· περὶ τῆς ἱστορίας τῆς λέξεως ἴδ. *Λεξ. Ἀρχεῖον*, 5, 179 κ.ἑ.). Β. Φ.

βλησκούνι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *καλαμίνθη ἡ νεπέτειος* (Calamintha nepetii).

Βλησμᾶς, *Προκόπιος Εὐστ.* Φιλόπατρις Ἰθακήσιος ἐξυπηρετήσας διὰ χορηγιῶν τὸν Ἀγῶνα καὶ δὴ κατὰ τὸ 1832 τὸ σῶμα τοῦ Γαρδικιώτου Γρίβα. Κατόπιν ἐγκατεστάθη ἐν Μεσολογγίῳ. Τ. Χ. Κ.

Βλητέ, *μετόχιον [Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Σούδας* τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας τοῦ νομοῦ Χανίων.

βλητική (ἡ). Ἡ ἐπιστήμη ἡ ἐξετάζουσα καὶ καθορίζουσα, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γενικῶν ἀρχῶν τῆς θεωρητικῆς μηχανικῆς, τοὺς νόμους κινήσεως βαρέος σώματος, ἐκσφενδονιζομένου δι' ὡρισμένης δυνάμεως εἰς τὸ διάστημα κατὰ γωνίαν τινά, ὡς πρὸς τὸν ὁρίζοντα.

— [ΣΤΡΑΤ. ΠΥΡΟΒΟΛ.] Μετὰ τὴν ἐμφάνισιν καὶ διάδοσιν τῶν πυροβόλων ὅπλων, ἡ βλητικὴ εὗρεν ἐφαρμογὴν διὰ τὴν διερεύνησιν τῶν συνθηκῶν κινήσεως καὶ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν στοιχείων τῆς τροχιᾶς τοῦ βλήματος. Ἀργότερον ὅμως, καθ' ὅσον, ἐκτὸς τῶν ζητημάτων βολῆς, τῶν κατ' ἀρχὰς παρουσιασθέντων, κατέστη αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη, διὰ τὴν τεχνικὴν κατασκευὴν τῶν πυροβόλων ὅπλων, ἐπιστημονικῆς μελέτης τῶν φαινομένων ἐν τῷ κοίλῳ καὶ τῶν συνθηκῶν κινήσεως τοῦ βλήματος ἐν αὐτῷ, ἐδημιουργήθη νέος κλάδος τῆς βλητικῆς, ὅστις ἀπεκλήθη *ἐσωτερικὴ βλητική*, πρὸς διάκρισιν τῆς κυρίως βλητικῆς, προσλαβούσης τὴν προσωνυμίαν *ἐξωτερικὴ βλητική*. Εἰς τὴν βλητικὴν ὑπάγεται πρὸς τούτοις ἡ ἔρευνα τῶν νόμων κινήσεως τῶν βλημάτων ἐντὸς τῶν στόχων, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐπ' αὐτῶν ἐνέργειαν καὶ τὸ καταστρεπτικὸν ἀποτέλεσμα. Ὁ τρίτος οὗτος κλάδος διακρίνεται ἐνίοτε διὰ τῆς προσωνυμίας *βλητικὴ εἰς τὸν στόχον*, ἐπεκτεινομένης οὕτω τῆς ὑπὸ τὴν στρατιωτικὴν ἔποψιν *βλητικῆς* ἐφ' ὅλων τῶν ζητημάτων τῶν συνδεομένων πρὸς τὸ βλῆμα, ἀφ' ἧς στιγμῆς τεθῇ τοῦτο εἰς κίνησιν μέχρις ὅτου, εἴτε τὸ ἴδιον, εἴτε τὰ τμήματα αὐτοῦ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν ἠρεμίαν. Κατὰ τὰ παρ' ἡμῖν ἐπικρατήσαντα, ἡ βλητικὴ ἀποτελεῖ μέρος τῆς *πυροβολικῆς*, ἥτις ἀσχολεῖται περὶ ὅλων γενικῶς τῶν ἀφορώντων τὰ ὅπλα.

Τὸ πρόβλημα τῆς *ἐσωτερικῆς βλητικῆς* συνίσταται εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν σχέσεων μεταξὺ ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς συστάσεως καὶ τῆς κατακαύσεως τῆς βλητικῆς οὐσίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς πιέσεως τῶν ἀερίων καὶ τῶν ταχυτήτων τοῦ βλήματος. Ἡ ἐν τῷ θαλάμῳ κατάκαυσις τοῦ γεμίσματος τελεῖται ἐν βλαχυτάτῳ μέν, ἀλλὰ πάντως εὐχερῶς δυναμένῳ νὰ μετρηθῇ χρόνῳ. Εὐθὺς ὡς ἡ διασταλτικὴ τάσις τῶν διαλυομένων ἀερίων καταστῇ ἱκανή, ὥστε νὰ ὑπερνικηθῶσιν αἱ πρῶται *παθητικαὶ ἀντιστάσεις*, ὀφειλόμεναι εἰς τὴν εἴσδυσιν τῶν ῥαβδώσεων τοῦ κοίλου ἐντὸς τοῦ μέσου ἐμφράξεως καὶ εἰς τὴν σφήνωσιν τοῦ βλήματος, τοῦτο ἄρχεται κινούμενον. Κατὰ τὴν περαιτέρω κατάκαυσιν τοῦ γεμίσματος, ἡ διασταλτικὴ τάσις τῶν ἀερίων ἐξακολουθεῖ ν' αὐξάνηται, μέχρις ὅτου ἡ ἐκ τῆς ἐπιταχυνομένης κινήσεως τοῦ βλήματος ταχεῖα αὔξησις τοῦ χώρου κατακαύσεως καταστῇ ἀδύνατον ν' ἀντισταθμισθῇ ὑπὸ τῆς ποσότητος τῶν ἐκ τοῦ μεταξὺ παραγομένων ἀερίων. Ἐπέρχεται οὕτως ἡ μεγι-

Digitized by Google

στον τῆς τάσεως πέραν τοῦ ὁποίου αὕτη ἄρχεται βαθμιαίως μειουμένη, κατ' ἀρχὰς μὲν βραδέως, εἶτα δέ, μετὰ τὴν ὁλοσχερῆ ἐξάντλησιν τοῦ γεμίσματος ταχυτέρον καὶ συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τοῦ *Μαριότιου*, μέχρις οὗ ἐξισωθῇ διὰ μῆκος κοίλου, ὑποτιθεμένου ἀπεριορίστου, πρὸς μίαν ἀτμοσφαῖραν ἢ καὶ ὀλιγώτερον ταύτης.

Αἱ οὕτως ἀναπτυσσόμεναι πιέσεις, αἱ μὲν κατὰ τὴν ἀκτῖνα ἐνεργοῦσαι ἐξουδετεροῦνται ὑπὸ τῆς ἀντιστάσεως τῆς ὕλης κατασκευῆς τοῦ σωλῆνος· αἱ δὲ κατὰ τὸν ἄξονα μεταδίδουσι κίνησιν ἐπιταχυνομένην, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν βαίνωσιν αὐξανόμεναι ἢ ἐλαττούμεναι, ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸ βλῆμα, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ κατ' ἀντίθετον ἔννοιαν εἰς τὸν σωλῆνα καὶ εἰς τὰ μετ' αὐτοῦ ἀμεταβλήτως συνδεδεμένα μέρη τοῦ πυροβόλου ὅπλου. Ἐν τῷ παρεντιθεμένῳ σχήματι 1 παρίστανται γραφικῶς αἱ κατὰ τὰ ἀνωτέρω μεταβολαὶ τῶν πιέσεων ἐν τῷ κοίλῳ καὶ τῶν ἀνταποκρινομένων ταχυτήτων τοῦ βλήματος. Παρατηρητέον ἐν τούτοις, ὅτι μέρος τῶν πιέσεων καταναλίσκεται πρὸς ὑπερνίκησιν τῶν καθ' ὅλην τὴν διαδρομὴν τοῦ βλήματος ἐν τῷ κοίλῳ ὑφισταμένων παθητικῶν ἀντιστάσεων, ἐξ ὧν οὐσιώδης εἶναι ἡ εἰς τὴν ἀντίστα-

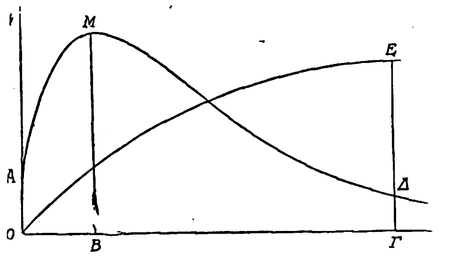

Σχ. 1.—*Γραφικὴ παρ'στασις τῶν ἐν τῷ κοίλῳ πιέσεων καὶ ταχυτήτων.*

[ΟΒΓ : διαδρομὴ τοῦ βλήματος. ΟΑΜΔ : καμπύλη τῶν πιέσεων. ΟΕ : καμπύλη τῶν ταχυτήτων. ΒΜ : μεγίστη πίεσις. ΓΔ : πίεσις ἴση πρὸς μίαν ἀτμοσφαῖραν. ΟΓ : μέγιστον θεωρητικὸν μῆκος κοίλου. ΓΕ : μεγίστη ἐπιτευκτέα ταχύτης βλήματος.]

σιν τῶν ἑλικοειδῶν, διὰ τὴν μετάδοσιν τῆς περιστροφῆς τοῦ βλήματος ὀφειλομένη, παραλειπομένων τῶν λοιπῶν, ὡς ἡ τριβὴ τῶν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ κοίλου ἐρχομένων μερῶν τοῦ βλήματος, ἡ ἀντίστασις τῆς πρὸ τοῦ βλήματος στήλης ἀέρος καὶ ἡ κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ κοίλου συνιστῶσα τοῦ βάρους τοῦ βλήματος, κατὰ τὴν περίπτωσιν βολῆς, ὑπὸ γωνίαν ὡς πρὸς τὸν ὁρίζοντα.

Αἱ εἰς ἑκάστην χρονικὴν στιγμὴν ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν τῶν πιέσεων ὑφιστάμεναι ταχύτητες εἰς τὸν σωλῆνα καὶ τὸ βλῆμα, συνδέονται διὰ τῆς σχέσεως :

$$M\,υ_π - m\,υ_β - \frac{1}{2}μ\,υ_β = 0$$

ἐν ᾗ M, m καὶ μ, αἱ μᾶζαι τοῦ σωλῆνος μετὰ τῶν μετ' αὐτοῦ ἀμεταβλήτως συνδεομένων μερῶν τοῦ βλήματος καὶ τοῦ γεμίσματος, $υ_π$ καὶ $υ_β$ δὲ αἱ ταχύτητες σωλῆνος (ταχύτης ἀνακρούσεως) καὶ βλήματος. Εἰς τὸν τύπον τοῦτον εἰσέρχεται καὶ ἡ μεταδιδομένη εἰς τὰ ἐκ τῆς βλητικῆς οὐσίας παραγόμενα ἀέρια ταχύτης, ἥτις κατὰ μέσον ὅρον λαμβάνεται ἴση πρὸς τὸ ἥμισυ τῆς ταχύτητος τοῦ βλήματος, καθόσον αἱ καθέτως πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ κοίλου θεωρούμεναι διαστρώσεις τῶν ἀερίων τούτων, κινοῦνται πράγματι μετὰ ταχυτήτων μεταβαλλομένων ἀναλόγως τῆς σχετικῆς θέσεως ἀπὸ τοῦ μηδενός, διὰ τὴν ἐπὶ τῆς φρασσούσης τὸ κοῖλον ἐπιφανείας, ἐν ἀκινησίᾳ σχεδὸν εὑρισκομένης, μέχρι τῆς ταχύτητος τοῦ βλήματος διὰ τὴν ἀμέσως ὄπισθεν τοῦ πυθμενίου αὐτοῦ διάστρωσιν. Εἰσαγομένων τῶν ἀντιστοίχων βαρῶν, Β,β καὶ π, ἀντὶ τῶν μαζῶν, ὁ ἀνωτέρω τύπος καθίσταται

$$B\,υ_π = \left(β + \frac{π}{2}\right)υ_β.$$

Ἐπίσης, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν αὐτῶν παρατηρήσεων, τὰ εἰς τὸν αὐτὸν χρόνον διανυόμενα διαστήματα ὑπὸ τοῦ σωλῆνος καὶ βλήματος, τὰ $x_σ$ καὶ $x_β$ συνδέονται διὰ τῆς σχέσεως

$$B\,x_π = \left(β + \frac{π}{2}\right)x_β.$$

Οἱ τύποι οὗτοι χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν μετάβασιν ἐκ τῶν στοιχείων κινήσεως τοῦ σωλῆνος εἰς τὰ τοῦ βλήματος. Ὁ δὲ πρῶτος τούτων πρὸς τούτοις διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῆς ταχύτητος ἀνακρούσεως ἐκ τῆς ἀρχικῆς ταχύτητος τοῦ βλήματος. Ἐν τῇ πραγματικότητι, ἕνεκα τῆς μὴ ὁμοιομόρφου πάντοτε ἀναφλέξεως καὶ κατακαύσεως τοῦ γεμίσματος, ὡς καὶ τῆς μὴ κατὰ τὸν αὐτὸν πάντοτε τρόπον προόδου αὐτῶν (βλ. λ. ἐκρηκτικαὶ οὐσίαι), ἡ καμπύλη τῶν πιέσεων παρουσιάζεται ὡς κυματοειδὴς γραμμή, ἀκολουθοῦσα περίπου, κατὰ τὸν γενικὸν σχηματισμὸν αὐτῆς, τὴν θεωρητικὴν καμπύλην. Ἄλλωστε, ἐκ πλείστων πειραματικῶν ἀποτελεσμάτων καὶ ἄλλων γεγονότων, ἀποδεικνύεται ὅτι κατὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν στιγμὴν δὲν ἐπικρατοῦσιν εἰς ὁλόκληρον τὸν χῶρον κατακαύσεως ἴσαι πιέσεις. Ἕνεκα τῶν οὕτω παρουσιαζομένων ἀνυπερβλήτων κωλυμάτων, ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων, διὰ τὸν ἐκ τῶν προτέρων ὑπολογισμὸν τῆς κινητικῆς ἐνεργείας τοῦ γεμίσματος, τὸ ἀντικείμενον τῆς *ἐσωτερικῆς βλητικῆς* μετατρέπεται εἰς τὸν πειραματικὸν προσδιορισμὸν τῶν νόμων παραγωγῆς τῶν ἀερίων, τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἐξ αὐτῶν ἀναπτυσσομένων εἰς ἑκάστην χρονικὴν στιγμὴν πιέσεων καὶ τὸν ἀναλυτικὸν ἐν τέλει ὑπολογισμὸν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐνεργείας τῶν δυνάμεων τούτων ἐπὶ τοῦ βλήματος.

Ἐν τούτοις, εἴς τινας περιπτώσεις, καθ' ἃς παρίσταται ἀναπόφευκτος ἀνάγκη ὑπολογισμοῦ ἐκ τῶν προτέρων τῆς ἀρχικῆς ταχύτητος καὶ τῆς μεγίστης πιέσεως τῶν ἀερίων, γίνεται μεθ' ἱκανοποιητικῆς προσεγγίσεως χρῆσις ἐμπειρικῶν τύπων, συνταγθέντων ἐπὶ τῇ βάσει θεωρητικῶν σχέσεων, τῶν θεμελιωδῶς ἐπιδρώντων παραγόντων, κατὰ γνωστοὺς νόμους, καὶ περιλαμβανόντων ἀριθμόν τινα μεταβλητῶν συντελεστῶν, ὧν ἑκάστου ἡ τιμή, ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ εἴδους τῆς χρησιμοποιουμένης βλητικῆς οὐσίας καὶ τῶν λοιπῶν εἰδικῶν συνθηκῶν κατασκευῆς πυροβόλου ὅπλου, βλημάτων κτλ., δίδεται ὑπὸ πινάκων, καταρτισθέντων κατόπιν πολυαρίθμων πειραμάτων. Εὐνόητον ὅμως ὅτι οἱ τύποι οὗτοι εἶναι ἐφαρμόσιμοι διὰ περιπτώσεις οὐχὶ πολὺ ἀπομακρυνομένας ἐκείνων, ὑφ' ἃς συνετάχθησαν.

Οἱ παλαιότεροι τῶν τύπων τούτων, οἵτινες ἐπ' ἀρκετὸν ἐπιτυχῶς ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ ἀπετέλεσαν τὴν ἀφετηρίαν νέων, κατόπιν ἀκριβεστέρου πειραματισμοῦ, ἀνταποκρινομένων συνεπῶς καλύτερον εἰς τὰς κατόπιν δημιουργηθείσας συνθήκας, εἶναι οἱ τοῦ *Ρουμφὸρντ* (Roumford) καὶ *Πιομπὲρτ* (Piobert) κατ' ἀρχάς, εἶτα δὲ οἱ τοῦ *Ἑλὶ* (Hélie) καὶ τοῦ *Σαρρὼ* (Sarrau). Ὁ πειραματικὸς προσδιορισμός, τῆς μὲν μεγίστης πιέσεως τῶν ἀερίων ἐκτελεῖται δι' ἰδικῶν πρὸς τοῦτο συσκευῶν, ὡς ὁ παλαιότερον χρησιμοποιηθεὶς *στηγεὺς* τοῦ *Ρόντμαν* (Rodman) καὶ ὁ γενικῆς τυγχάνων σήμερον χρησιμοποιήσεως συμπιεστὴς τοῦ *Νόμπλ* (Noble), τῆς δὲ ἀρχικῆς ταχύτητος, δι' ὀργάνων μεγίστης ἀκριβείας καλουμένων χρονογράφων (βλ. λ.). Διὰ τὸν γενικώτερον καθορισμὸν τῶν εἰς τὰ διάφορα σημεῖα τοῦ κοίλου ἐπικρατουσῶν πιέσεων τῶν ἀερίων καὶ κτηθεισῶν ταχυτήτων τοῦ βλήματος, ἐχρησιμοποιήθησαν μέχρι τοῦδε δύο μέθοδοι : ἡ *ἔμμεσος*, καθ' ἣν μετροῦνται τὰ διανυόμενα διαστήματα ὑπὸ τοῦ βλήματος ἢ τοῦ σωλῆνος, εἰς ὡρισμένας χρονικὰς στιγμάς, ὑπολογίζονται δὲ ἐξ αὐτῶν αἱ ἀντιστοιχοῦσαι πιέσεις τῶν ἀερίων, καὶ ἡ *ἄμεσος*, καθ' ἣν μετροῦνται συγχρόνως αἵ τε πιέσεις καὶ ἡ διαδρομὴ βλήματος ἢ σωλῆνος. Ὁ ἐκ τῆς ταχύτητος ἢ διαδρομῆς τοῦ σωλῆνος ὑπολογισμὸς τῶν ἀντιστοιχούντων κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ἰδίων στοιχείων τοῦ βλήματος, ἐκτελεῖται διὰ τῶν ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἀναφερομένων τύπων. Ἐκ τῶν πρὸς τοῦτο χρησιμοποιηθέντων μέσων, κατὰ τὸ παρελθόν, ἄξια μνείας εἶναι ἡ διαδοχικὴ ἐπιβράχυνσις κατὰ ἴσα τμήματα τοῦ σωλῆνος πυροβόλου, μετρουμένων ἑκάστοτε τῶν ταχυτήτων τοῦ βλήματος, ὡς τοῦτο ἐγένετο ἐν τοῖς ἐργοστασίοις *Κροὺπ* καὶ τὰ σημειοῦντα τὴν ἑαυτῶν κίνησιν βλήματα, δι' ὧν ἐμετροῦντο τὰ εἰς ἴσα χρονικὰ διαστήματα, διανυομένα ὑπ' αὐτοῦ διαστήματα ἐν τῷ κοίλῳ. Τὰ βλήματα ταῦτα ἐφωδιάζοντο ἐσωτερικῶς διὰ συσκευῆς, ἥτις περιελάμβανε ἀναδρομέα, μὴ παρασυρόμενον ἕνεκα τῆς ἀδρανείας του ὑπὸ τοῦ βλήματος, καὶ χαράσσοντα διὰ τῶν αὐτῶν μέσων, ὡς καὶ εἰς τὸ ταχύμετρον *Σέμπερτ*, κυματοειδῆ γραμμήν, δίδουσαν τὰ κατὰ τὸν χρόνον ἑνὸς παλμοῦ, τοῦ ὡρισμένου μήκους ἐλατηρίου, διανυθέντα ὑπὸ τοῦ βλήματος διαστήματα Ὡς εἶναι εὐνόητον ὅμως, αἱ ἐνδείξεις αὗται περιωρίζοντο διὰ διαδρομὴν ἴσην πρὸς τὸ μῆκος τῆς διαθεσίμου ἐσωτερικῆς κοιλότητος τοῦ βλήματος. Ἐν τῷ ναυτικῷ ἐργαστηρίῳ τῆς Γαλλίας ἐγένετο ἐπίσης κατὰ τὸ παρελθόν, μετ' ἐπιτυχίας, ὁ κατὰ τὴν *ἄμεσον* μέθοδον καθορισμὸς τῶν πιέσεων ἐν τῷ κοίλῳ, συναρτήσει τῆς διαδρομῆς τοῦ σωλῆνος, χρησιμοποιηθείσης πρὸς τοῦτο συσκευῆς, κατηρτισμένης ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μετ' ἐλατηρίου μανομέτρων καὶ παρεχούσης ἐν διαγράμματι τὸ πραγματικὸν σχῆμα τῆς καμπύλης τῶν πιέσεων. Σήμερον ὁ καθορισμὸς τῶν στοιχείων κινήσεως τοῦ βλήματος ἐν τῷ κοίλῳ ἐκτελεῖται λίαν ἐπιτυχῶς, ἄνευ οὐδεμιᾶς μεταβολῆς τοῦ ὑλικοῦ, κατὰ τὴν *ἔμμεσον* μέθοδον διὰ τοῦ *ταχυμέτρου Σέμπερτ* (Sébert) καὶ τῶν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς λειτουργιας στηριζομένων ὁμοίων συσκευῶν (βλ. λ. ταχύμετρον). Τὸ βλῆμα ἐξερχόμενον τοῦ κοίλου μεθ' ὡρισμένης τινὸς ταχύτητος, τῆς *ἀρχικῆς* καὶ ὑπὸ ὡρισμένην *γωνίαν προβολῆς*, εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δύο κυρίως δυνάμεων προερχομένων, τῆς μὲν ὑπὸ τῆς ἕλξεως τῆς γῆς, τῆς δὲ ὑπὸ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος. Ἐκ τούτων, ἡ εἰς τὴν ἕλξιν τῆς γῆς ὀφειλομένη, ἡ *βαρύτης*, εἶναι δύναμις ἐντελῶς γνωστή, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔντασιν καὶ τὰς μεταβολὰς ἀναλόγως τῆς ἐπὶ τῆς γῆς θέσεως καὶ τοῦ ὕψους, δύναται δὲ νὰ θεωρηθῇ ὡς δύναμις σταθερᾶς ἐντάσεως καὶ διευθύνσεως. *Ἡ ἀντίστασις τοῦ ἀέρος*, κατὰ τὴν προχωρητικὴν κίνησιν τοῦ βλήματος, ἐξαρτᾶται ὄχι μόνον ἐκ τῆς ταχύτητος, ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς καθέτως πρὸς τὴν διεύθυνσιν κινήσεως παρουσιαζομένης ἐπιφανείας καὶ ἐκ τῆς δασύτητος τοῦ ἀέρος, ἀλλὰ καὶ ἐκ διαφόρων δευτερευόντων φαινομένων, παραγομένων κατὰ τὴν ἐκτόπισιν τῶν μορίων τοῦ ἀέρος, πρὸς διάνοιξιν διόδου ἐν αὐτῷ, καὶ ἐκ τῆς διαρροῆς τῶν ἰδίων μορίων κατὰ μῆκος τῆς ἐπιφανείας τοῦ βλήματος. Οὕτως ὡς ἐκ πειραμάτων κατεδείχθη, οὐσιώδη ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἐκ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος γεννωμένης δυνάμεως, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ μέγεθος καὶ τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς ἐξασκοῦσι, τὸ γενικὸν σχῆμα τοῦ βλήματος (ἐπιμήκη ἢ σφαιρικά), τὸ σχῆμα τῆς κορυφῆς, ἡ διαμόρφωσις τοῦ ὀπισθίου τμήματος αὐτοῦ, ἡ θέσις τῆς ζώνης σφηνώσεως καὶ ἐμφράξεως κ.τ.λ., ἰδίᾳ δέ, καθ' ὅσον ἀφορᾷ κυρίως τὴν διεύθυνσιν ἐνεργείας, ἡ περιστροφικὴ κίνησις, τοῦ βλήματος, ἡ μεταδιδομένη αὐτῷ εἴτε ἐκ τῶν αὐλακίων εἴτε ἐξ ἄλλων τυχαίων αἰτίων (ἐκκεντρικότης σφαιρικῶν βλημάτων, κροῦσις εἰς τὸ στόμα κατὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τοῦ κοίλου τοῦ βλήματος κτλ.).

Ἡ *ἐξωτερικὴ βλητικὴ* ἀσχολεῖται ὅθεν κατὰ πρῶτον εἰς τὴν σπουδὴν καὶ καθορισμὸν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος καὶ εἶτα εἰς τὸν ὑπολογισμὸν ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν ταύτης, καὶ τῆς βαρύτητος τῶν στοιχείων τῆς τροχιᾶς, ἤτοι εἰς τὸν ὑπολογισμόν, δι' οἱονδήποτε σημεῖον ταύτης, τῆς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὁριζοντίας ἀποστάσεως, τῆς μενούσης ταχύτητος, τοῦ διαρρεύσαντος χρόνου καὶ τῆς γωνίας τῆς ἐφαπτομένης ὡς πρὸς τὸν ὁρίζοντα, ἐπὶ τῇ βάσει δοθεισῶν *ἀρχικῆς ταχύτητος* καὶ *γωνίας προβολῆς*.

Ἐν τῇ πράξει καθίσταται ἐντελῶς ἀπραγματοποίητος ὁ καθορισμὸς καὶ ἡ σπουδή, κεχωρισμένως, ὅλων τῶν φαινομένων τῶν ἐμφανιζομένων κατὰ τὴν κίνησιν τοῦ βλήματος ἐντὸς τοῦ περιβάλλοντος αὐτὸ ῥευστοῦ, καὶ συνεπῶς καθίσταται ἀνέφικτος ἡ ἐπὶ καθαρῶς θεωρητικῶν ἀρχῶν διατύπωσις ἀναλυτικῆς τινος ἐκφράσεως τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος, ἥτις εἶναι ἡ συνισταμένη ὅλων τῶν μερικῶν τούτων ἀντιδράσεων. Ἄλλωστε τὸ κυρίως ἐνδιαφέρον εἰς τὸ βλητικὸν πρόβλημα εἶναι ἡ προκύπτουσα ἐπιβράδυνσις, ἡ *ἀρνητικὴ ἐπιτάχυνσις*, εἰς τὴν κίνησιν, ἥτις δύναται καὶ ἀπ' εὐθείας νὰ προσδιορισθῇ διὰ πειραματικῶν ἐργασιῶν. Οὕτω δίδεται εἰς τὴν ἐπιβράδυνσιν, θεωρουμένην ὡς συνάρτησιν τῆς ταχύτητος, γενική τις ἀναλυτικὴ ἔκφρασις, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νόμων, οὓς ἀκολουθεῖ κατὰ τὴν ἀνάπτυξίν της ἡ ἀντίστασις τοῦ ἀέρος, συμφώνως πρὸς τὰς θεωρητικὰς ἀπόψεις καὶ τὰ ἐκ τῆς πείρας ἀποτελέσματα. Οἱ θεμελιώδεις οὗτοι νόμοι εἶναι οἱ ἑξῆς, καθ' οὓς ἡ ἀντίστασις τοῦ ἀέρος εἶναι ἀνάλογος 1) *πρὸς τὴν δασύτητα τοῦ ἀέρος δ*, ἐξαρτωμένην κατὰ γνωστὴν σχέσιν ἐκ τῆς βαρομετρικῆς πιέσεως, τῆς θερμοκρασίας καὶ τῆς ὑγρασίας, 2) *πρὸς τὴν ὀρθὴν τομὴν τοῦ βλήματος*, θεωρουμένης τῆς κινήσεως κατὰ τὴν διεύθυνσιν ἀκριβῶς τοῦ ἄξονος αὐτοῦ ἡ ἐπιφάνεια αὕτη εἶναι ἀνάλογος, κατὰ συνέπειαν, πρὸς τὸ τετράγωνον τῆς διαμέτρου τοῦ κοίλου α, 3) *πρὸς συντελεστὴν τινα i*, ἐξαρτώμενον ἐκ τοῦ γενικοῦ σχήματος καὶ τῆς ἐξωτερικῆς διαμορφώσεως τοῦ βλήματος, καλούμενον διὰ τοῦτο *συντελεστὴν μορφῆς*, καὶ 4) πρὸς *συνάρτησίν τινα τῆς ταχύτητος Φ (υ)* ἐντελῶς ἀνεξάρτητον τῆς μορφῆς, τῶν διαστάσεων καὶ τοῦ βάρους τοῦ βλήματος. Κατὰ ταῦτα καὶ λαμβανομένου ὑπ' ὄψει, συμφώνως πρὸς τὸν σχετικὸν νόμον τῆς μηχανικῆς, ὅτι ἡ ἐπιβράδυνσις εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος πρὸς τὴν μᾶζαν ἢ τὸ βάρος β τοῦ βλήματος, ἡ ἀπόλυτος τιμὴ ταύτης, παριστωμένη διὰ φ (υ), θὰ εἶναι :

$$φ(υ) = δi\frac{α^2}{β}Φ(υ)$$

ἐν ᾗ, τιθεμένου $c = \frac{β}{α^2}$ προκύπτει

$$φ(υ) = \frac{δi}{c}Φ(υ)$$

Ὁ συντελεστὴς c, ὡς ποσότης ἐξαρτωμένη ἐκ τῶν δύο κυρίως χαρακτηριστικῶν στοιχείων, τοῦ βάρους καὶ τῶν διαστάσεων τοῦ βλήματος, καὶ ἀνάλογος πρὸς τὸ κατὰ μονάδα ἐπιφανείας ὀρθῆς τομῆς ἀναλογοῦν βάρος, καλεῖται βλητικὸς *συντελεστὴς* (βλ. λ.).

Ὁ τύπος οὗτος ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν *εὐθεῖαν καλουμένην ἀντίστασιν*, ἥτις προϋποθέτει τελείαν σύμπτωσιν τοῦ ἄξονος τῶν ἐπιμήκων βλημάτων μετὰ τῆς διευθύνσεως κινήσεως, τοῦθ' ὅπερ ὅμως μόνον καθ' ἣν στιγμὴν τὸ βλῆμα ἐξέρχεται τοῦ κοίλου συμβαίνει ἐν τῇ πραγματικότητι (βλέπ. λ. παρεκτροπή). Ἡ γενικὴ αὕτη μορφὴ τῆς συναρτήσεως Φ (υ) διευκολύνει τὴν ὁλοκλήρωσιν τῶν συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τῆς θεωρητικῆς μηχανικῆς καταρτιζομένων διαφορικῶν ἐξισώσεων τῆς τροχιᾶς, καθιστᾷ τοὺς προκύπτοντας τύπους ἐφαρμοσίμους, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ μορφὴ

Digitized by Google

τῶν ἑκάστοτε ἐν χρήσει βλημάτων καὶ ἀφίνει πλήρη ἐλευθερίαν εἰς τὴν παραδοχὴν καὶ ἐφαρμογὴν οἱουδήποτε νόμου ἀντιστάσεως, ἐντὸς τῶν ἑκάστοτε ὁρίων τῶν ταχυτήτων.

Ἡ συμφώνως πρὸς τὴν ἐκτεθεῖσαν μέθοδον διαχείρισις τοῦ βλητικοῦ προβλήματος, γενικῶς πρὸ πολλοῦ ἐφαρμοζομένη, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς κατὰ προσέγγισιν δοθείσας λύσεις, εἰς ὡρισμένας τινὰς περιστάσεις, καθ' ἃς ἡ συνάρτησις τῆς ἐπιβραδύνσεως δύναται νὰ λάβῃ τὴν μορφὴν ὡρισμένης ἀναλυτικῆς ἐκφράσεως, ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὸν *Σαὶν Ρομπὲρτ* (Saint Robert) καὶ *Σιάτσι* (Siaeci), ἀμφοτέρους Ἰταλοὺς συνταγματάρχας. Ὁ τελευταῖος οὗτος, πρὸς ὁλοκλήρωσιν, διὰ τὴν γενικὴν περίπτωσιν τῆς συναρτήσεως φ (υ), τῶν διαφορικῶν ἐξισώσεων τῆς κινήσεως, ἀντικαθιστᾷ ἐν τῇ συναρτήσει $\Phi(\upsilon)$, τὴν ταχύτητα υ διὰ τῆς καλουμένης *ψευδοταχύτητος* κ ἥτις εἶναι ἡ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς γραμμῆς προβολῆς συνιστῶσα τῆς μενούσης ταχύτητος υ, καὶ συνδέεται μετὰ ταύτης διὰ τῆς σχέσεως:

$$\kappa \text{ συν. } \vartheta = \kappa \text{ συν. } \varphi$$

εἰς ἣν ϑ καὶ φ εἶναι αἱ γωνίαι ἐφαπτομένης καὶ προβολῆς, καθ' ὅσον, ὡς καταφαίνεται ἐκ τοῦ ἐπομένου σχήματος, ἀμφότεραι αἱ ταχύτητες αὗται ἔχουσι τὴν αὐτὴν ὁριζοντίαν προβολήν.

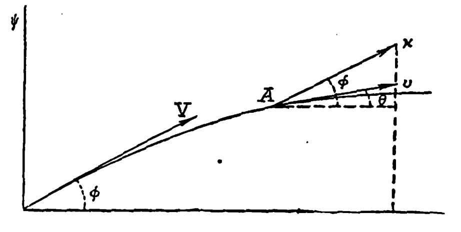

Σχῆμα 2.

Ἡ ψευδοταχύτης, ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς τροχιᾶς, ἰσοῦται πρὸς τὴν ἀρχικὴν ταχύτητα, κατὰ τὴν εὐθύφορον δὲ βολὴν δὲν διαφέρει μεγάλως τῆς ταχύτητος εἰς τὰ λοιπὰ σημεῖα. Οἱ οὕτω προκύπτοντες τύποι περιέχουσι συναρτήσεις τῆς ψευδοταχύτητος ἀντιστοιχούσας εἰς τὰ τέσσαρα πρὸς ὑπολογισμὸν στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς, ὡς ταῦτα ἐν τοῖς προηγουμένοις ὡρίσθησαν, καὶ ὧν αἱ ἀριθμητικαὶ τιμαί, κατὰ τὰς ἐφαρμογάς, δίδονται ὑπὸ *βλητικῶν πινάκων*, συνταχθέντων ἐπὶ τῇ βάσει πειραμάτων καὶ ἐπὶ τῇ παραδοχῇ ὡρισμένων ἐκφράσεων τῆς $\Phi(\kappa)$, ἀναλόγως τῶν ὁρίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων μεταβάλλεται ἡ ταχύτης. Πάντες οἱ ἐν χρήσει σήμερον τύποι βολῆς καὶ βλητικοὶ πίνακες βασίζονται ἐπὶ μεθόδων παραπλησίων πρὸς τὴν λίαν συνοπτικῶς ἐκτεθεῖσαν τοιαύτην τοῦ *Σιάτσι*.

Ἐκ τῆς λύσεως τοῦ βλητικοῦ προβλήματος προκύπτει ἡ *βλητικὴ καμπύλη* καλουμένη, ἥτις ἐν τῇ πραγματικότητι συμπίπτει πρὸς τὴν προβολὴν ἐπὶ τοῦ κατακορύφου ἐπιπέδου, τοῦ διερχομένου διὰ τοῦ ἄξονος τοῦ σωλῆνος, ὡς λαμβανομένης ὑπ' ὄψει ἀποκλειστικῶς μόνον τῆς εὐθείας ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος. Διὰ τὰ ἐπιμήκη ὅμως βλήματα, τὰ κατ' ἀρχὴν χρησιμοποιούμενα, ἕνεκα τῆς περὶ τὸν ἄξονα μεταδιδομένης αὐτοῖς ταχείας περιστροφικῆς κινήσεως, γεννᾶται μία συνιστῶσα τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος, κάθετος πρὸς τὴν διεύθυνσιν κινήσεως, ἡ *πλαγία ἀντίστασις*, ἥτις ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν βαθμιαίαν πλαγίαν ἐκτροπὴν τοῦ βλήματος (βλ. λ. παρεκτροπή). Ἀντικείμενον τῆς ἐξωτερικῆς βλητικῆς εἶναι πρὸς τούτοις ἡ ἔρευνα τῶν νόμων, εἰς οὓς ὑπάγονται αἱ ἐν τῇ πράξει ἐπερχόμεναι ἑκάστοτε μεταβολαὶ τῶν ἐκ τοῦ ὑπολογισμοῦ προκυπτόντων στοιχείων τῆς τροχιᾶς, ἕνεκα διαφόρων τυχαίων γεγονότων ἢ αἰτίων, ὧν τινα μὲν προέρχονται ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων καὶ προκαλοῦσι τὴν ἀναπόφευκτον διασπορὰν τῶν βλημάτων (βλ. λ.), τὰ δὲ ὀφείλονται εἰς τὴν ἐν περιπτώσει πνέοντος ἀνέμου κίνησιν τοῦ βλήματος ἐντὸς μέσου μὴ διατελοῦντος ἐν ἠρεμίᾳ.

Ὁ τρίτος κλάδος τῆς βλητικῆς, ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὰ τῆς κινήσεως τοῦ βλήματος ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ στόχου, ἐξετάζει δύο κυρίως φαινόμενα, τὸ τῆς εἰσδύσεως (βλ. λ.) ἐντὸς τῶν ἐμψύχων καὶ ὑλικῶν στόχων, καὶ τὸ τῆς **διατρήσεως** (βλ. λ.) τῶν τελευταίων τούτων.

Κατ' ἀρχάς, κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἐμφανίσεως καὶ χρήσεως τῶν πυροβόλων ὅπλων, ἐπιστεύετο ὅτι τὸ βλῆμα κατὰ τὴν βολήν, ὑπὸ μικρᾶς μὲν γωνίας, ἐκσφενδονιζόμενον μετὰ μεγάλης ταχύτητος, διέγραφεν ἐντελῶς εὐθύγραμμον τροχιάν, ὑπὸ μεγάλας δὲ γωνίας βαλλόμενον ἠκολούθει, κατὰ τὴν ἄνοδον καὶ κάθοδόν του, τὰς πλευρὰς ἑνὸς ἰσοσκελοῦς τριγώνου. Ἀργότερον ὅμως, κατόπιν, ἕνεκα τῆς βαθμιαίας ἐπεκτάσεως τοῦ *βεληνεκοῦς*, ἡ θεωρία αὕτη κατέστη καταφανῶς ἀνεπαρκὴς νὰ ἐπεξηγήσῃ φαινόμενά τινα κατὰ τὴν βολήν, ἐγένετο παραδεκτόν, χωρὶς νὰ παρασθῇ τὸ δόγμα τῆς μὴ ἐπενεργείας τῆς βαρύτητος ἐπὶ σώματος μετὰ μεγάλης ταχύτητος κινουμένου, ὅτι τὸ βλῆμα ἠκολούθει μὲν μέχρι τινὸς εὐθύγραμμον τροχιάν, εἶτα ὅμως, ἐξαντλουμένης τῆς κινητικῆς ἐνεργείας, διέγραφε καμπύλην τινά, ἐφαπτομένην τῆς προηγουμένης, καὶ κατέπιπτε τέλος κατὰ τὴν κάθετον. Πρῶτος ὁ ἐκ Βενετίας μαθηματικὸς *Ταρτάλια* (Tartaglia) διετύπωσε κατόπιν τῶν ἀπὸ τοῦ 1537 μέχρι τοῦ 1546 ἐργασιῶν του τὴν γνώμην, ὅτι ἡ τροχιὰ τοῦ βλήματος ἦτο καθ' ὅλην τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς καὶ εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις συνεχὴς καμπύλη, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσῃ νὰ ἐπεξηγήσῃ τοῦτο ἐπαρκῶς, ὡς βασιζόμενος ἐπὶ πεπλανημένων προϋποθέσεων.

Μετὰ τὰς ὑπὸ τοῦ *Γαλιλαίου* (Galilée) περὶ τὸ 1590 μελέτας ἐπὶ τῶν νόμων περὶ τῆς ἀδρανείας τῶν σωμάτων καὶ τῆς βαρύτητος, ἐγένετο ἀποδεκτόν, ὅτι ἡ βαρύτης ἐπενεργεῖ ἐπὶ τῶν σωμάτων, καθ' ὅμοιον τρόπον πάντοτε, εἴτε ταῦτα εὑρίσκονται ἐν κινήσει εἴτε ἐν ἠρεμίᾳ. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψει τὴν ἀντίστασιν τοῦ ἀέρος, θεωρῶν ταύτην ἀμελητέαν, ἡ ὑπ' αὐτοῦ ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ του *Τορριτσέλλι* (Torricelli) ἐξενεχθεῖσα θεωρία περὶ τῆς κινήσεως τοῦ βλήματος ἴσχυε μόνον κατὰ τὴν βολὴν ἐν μέσῳ μὴ παρουσιάζοντι ἀντίστασίν τινα, ὡς ἐν τῷ ἀπολύτῳ κενῷ. Ἡ θεωρία αὕτη ἤγαγε συνεπῶς εἰς τὴν *παραβολικὴν τροχιάν*, ἥτις πράγματι ἀπετέλει λύσιν ἱκανοποιητικὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καθ' ἥν, ἕνεκα τῆς γενικεύσεως τῆς βολῆς διὰ *βομβῶν*, ἐχρησιμοποιοῦντο βαρέα βλήματα, βαλλόμενα ὑπὸ μεγάλας γωνίας μετὰ μικρῶν ταχυτήτων, ἐντὸς περιωρισμένης ἐκτάσεως βεληνεκοῦς. Ὁπωσδήποτε οὕτως ἐτέθησαν αἱ πρῶται βάσεις τῆς βλητικῆς καὶ ἤρξατο ἡ ἐφαρμογὴ ταύτης εἰς τὴν χρῆσιν τῶν πυροβόλων ὅπλων. Ἄξια μνείας σχετικῶς εἶναι τὰ ἔργα: «Ἐγχειρίδιον περὶ τῆς τέχνης τοῦ ῥίμματος τῶν βομβῶν» (Παρίσιοι, 1683) τοῦ ἀξιωματικοῦ τοῦ πυροβολικοῦ *Μπλοντὲλ* (Blondel) καὶ «Νέα μέθοδος τοῦ βάλλειν μετ' ἀκριβείας τὰς βόμβας» (1734) τοῦ ἐν τῷ σχολείῳ πυροβολικοῦ τοῦ Λαφὲρ (La-Fère) καθηγητοῦ *Μπελιντὸρ* (Belidor), Γάλλου ἐπίσης ἀξιωματικοῦ καὶ διακεκριμένου μαθηματικοῦ.

Ὁ *Νεύτων* ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις ἔλαβεν ὑπ' ὄψει του τὴν ὑπὸ τοῦ ἀέρος προξενουμένην ἀντίστασιν καὶ διετύπωσε ταύτην ἀναλυτικῶς περὶ τὸ 1687, παραδεχθεὶς ὅτι εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸ τετράγωνον τῆς ταχύτητος τοῦ κινουμένου σώματος. Οὐχ ἧττον καὶ ὁ ἴδιος ταχέως ἀνεγνώρισεν, ὅτι ὁ νόμος οὗτος δὲν ἠδύνατο νὰ ἰσχύῃ εἰς μεγαλυτέρας ταχύτητας, τοῦθ' ὅπερ ἀπεδείχθη ἀργότερον καὶ διὰ τῶν κατὰ πρώτην φορὰν ἐμφανιζομένων πειραματικῶν ἐργασιῶν, ἐκτελεσθεισῶν ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου μαθηματικοῦ *Ρόμπινς* (Robins) διὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐφευρεθέντος βλητικοῦ **ἐκκρεμοῦς** (βλ. λ.) καὶ δημοσιευθεισῶν τῷ 1743. Ὁ ἴδιος ἠσχολήθη πρὸς τούτοις καὶ ἐπὶ τῶν φαινομένων τῆς κατακαύσεως τῆς πυρίτιδος (τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν *ἐσωτερικὴν βλητικήν*) καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς περιστροφικῆς κινήσεως τῶν βλημάτων. Τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἐμφανισθέντος *διαφορικοῦ* καὶ *ὁλοκληρωτικοῦ λογισμοῦ*, ἐδόθη περὶ τὸ 1709 ὑπὸ τοῦ Ἑλβετοῦ μαθηματικοῦ *Μπερνουγὶ* (Bernouilli), τοῦ καὶ κυρίου δημιουργοῦ τοῦ λογισμοῦ τούτου, ἡ λύσις εἰς τὸ βλητικὸν πρόβλημα, διὰ τοῦ καταρτισμοῦ ἐξισώσεων τῆς βλητικῆς καμπύλης. Βασιζόμενος ἐπὶ τῶν ὑπὸ τοῦ *Ρομπὲν* ἐπιτευχθέντων ἀποτελεσμάτων, ὁ περιώνυμος μαθηματικὸς *Ὄϋλερ* (Euler), ἐδημοσίευσεν ἐν Βερολίνῳ, τῷ 1753, λύσιν τοῦ βλητικοῦ προβλήματος, καθ' ἥν, ἵνα παρακάμψῃ τὰς κατὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν τῶν διαφορικῶν ἐξισώσεων τῆς βλητικῆς καμπύλης παρουσιαζομένας δυσχερείας, προέβη εἰς τὴν σύνταξιν *βοηθητικῶν πινάκων* διευκολυνόντων τὰς πρακτικὰς ἐφαρμογάς. Ἀργότερον ὁ μαθηματικὸς *Μποριτὰ* (Borda) ἐν Γαλλίᾳ ἐξετέλεσε πειράματα πρὸς καθορισμὸν τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος, ἐξ ὧν ἐπεβεβαιώθη, ὅτι αὕτη διὰ τὰς μικρὰς ταχύτητας εἶναι περίπου ἀνάλογος τοῦ τετραγώνου τῆς ταχύτητος, ἀλλὰ διὰ τὰς μεγάλας αὐξάνει πολὺ ταχύτερον, συγχρόνως δὲ ὑπελόγισε συντελεστὴν τινα τῆς ἀντιστάσεως, χρησιμοποιηθέντα ἐπὶ μακρόν. Ἐκ τῶν πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐκτελεσθέντων βλητικῶν πειραμάτων, ἄξια μνείας εἶναι τὰ ὑπὸ τοῦ *Χοῦττον* (Hutton), ἀπὸ τοῦ 1775 μέχρι τοῦ 1791, ὅστις ἐχρησιμοποίησε διὰ πρώτην φορὰν τὸ *βλητικὸν ἐκκρεμὲς* καὶ διὰ τὰ πυροβόλα. Αἱ μεγαλύτεραι ὅμως πρόοδοι ἐπραγματοποιήθησαν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ κυρίως κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ αὐτοῦ, καθ' ὃν ἡ βλητικὴ ἐξελίχθη εἰς ἐπιστήμην, μὴ περιοριζομένην ἐντὸς τῶν ὁρίων μόνον τῆς θεωρίας, ἀλλὰ δυναμένην νὰ χρησιμοποιηθῇ τελεσφόρως καὶ ἐν τῇ πράξει. Εἰς τοῦτο συνέτεινον μεγάλως ὄχι μόνον ἡ χρησιμοποίησις ὀργάνων ἀκριβείας, τελευταίως δὲ καὶ τῆς φωτογραφίας, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐπιτευχθεῖσαι πρόοδοι εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν πυροβόλων ὅπλων, ἰδίᾳ δὲ μετὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἠυλακισμένων τοιούτων, δι' ὧν τὰ πειραματικὰ ἀποτελέσματα, ὄντα ἀπηλλαγμένα, σχεδὸν ἐντελῶς, σφαλμάτων, ἠδύναντο ἐπιτυχῶς νὰ χρησιμοποιηθῶσι καὶ νὰ συνδράμωσι τὸ ἔργον τῆς θεωρίας. Ἐκ τῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐκτελεσθεισῶν ἐργασιῶν, ἐκτὸς τῶν ἀφορωσῶν εἰδικῶς τὰ ἐκ τῶν περιστροφικῶν κινήσεων τῶν βλημάτων ἀποτελέσματα, περὶ ὧν αἱ κατὰ τὸ 1839 δημοσιευθεῖσαι μελέται τοῦ Γάλλου μαθηματικοῦ *Πουασσὸν* (Poisson) καὶ ἰδίᾳ τὰ κατὰ τὸ 1851 πειράματα τοῦ Γερμανοῦ φυσικομαθηματικοῦ *Μάγκνους* (Magnus), ἀξιομνημόνευτα θὰ παραμείνωσι πάντοτε τὰ εἰς εὐρεῖαν κλίμακα καὶ ἐπὶ ἐπιστημονικῶν βάσεων ἐκτελεσθέντα ἐν *Μὲτζ* (Metz) κατὰ τὸ 1833 ἕως 1840, ἐφ' ὧν ἐστηρίχθησαν οἱ *Πιομπὲρτ* (Piobert), *Μορὲν* (Morin) καὶ *Ντιντιὸν* (Didion) διὰ τὰς μελέτας των ἐπὶ τῆς ἐπενεργείας τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος, τὰ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ κατὰ τὸ 1856 ἕως 1857 ὑπὸ εἰδικῆς πρὸς τοῦτο ἐπιτροπῆς διὰ σφαιρικῶν βλημάτων, τὰ ἐν *Γκάβρ* (Gâvre) τῷ 1859 ἕως 1861, δι' ἐπιμήκων βλημάτων, τὰ ἐν τοῖς ἐργοστασίοις *Κρούπ*, μεγίστης σημασίας, κατὰ τὸ 1875 ἕως 1881, ὧν τὰ ἀποτελέσματα ἀπετέλεσαν ἰσχυρὰν βάσιν διὰ τὰ συμπεράσματα τοῦ Ρώσου στρατηγοῦ *Μαγέφσκη* (Majewskij), ὅστις ἀπὸ τοῦ 1872 εἶχε δημοσιεύσει μελέτην ἐπὶ τοῦ βλητικοῦ προβλήματος κατόπιν τῶν ἐν Ρωσίᾳ γενομένων δοκιμῶν, καὶ τὰ ἐν Ὁλλανδίᾳ τοῦ 1884, ἐξ ὧν ὁ *Χόγελ* (Hojel) ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ Μαγέφσκη δοθεὶς τύπος ὑπολογισμοῦ τῆς τιμῆς τῆς ἀντιστάσεως ἔδει νὰ διορθωθῇ διὰ τὰς μεγάλας ταχύτητας. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων τούτων, ἐν τέλει, ὁ Ἰταλὸς *Σιάτσι* καὶ ὁ Γάλλος *Βαλλιὲ* (Vallier) συνέταξαν νέους βλητικοὺς πίνακας καὶ καθιέρωσαν νέας μεθόδους διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν στοιχείων τῶν πινάκων βολῆς, διαιρέσαντες τὴν τροχιὰν εἰς τμήματα, ἐντὸς τῶν ὁποίων δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἡ τιμὴ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος ἀκολουθεῖ συγκεκριμένον τινὰ καὶ σταθερὸν νόμον. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐσωτερικὴν βλητικήν, αἱ σχετικαὶ ἔρευναι καὶ μελέται παρέμειναν πάντοτε ἐντὸς τῶν στενῶν ὁρίων τῶν καθαρῶς στρατιωτικῶν ἀπόψεων καὶ ἀναγκῶν. Τὰ πρῶτα ἄξια μνείας πειράματα εἶναι τὰ τοῦ *Ρούμφορντ* (Rumford) ἐν Μονάχῳ τῷ 1792—1793, τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ *Πιομπὲρ* (Piobert) τῷ 1847 καὶ τοῦ καθηγητοῦ *Ἐλὶ* (Helie) τῷ 1865. Ὡς καὶ διὰ τὴν ἐξωτερικήν, οὕτω καὶ διὰ τὴν ἐσωτερικὴν βλητικὴν αἱ κυρίως ἐπιδράσασαι ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεώς της μελέται ἐγένοντο κατὰ καὶ μετὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, καὶ δι' αὐτῶν ἐπετεύχθησαν αἱ κατὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν περίοδον μέγισται καὶ ἁλματικαὶ πρόοδοι τῶν πυροβόλων ὅπλων.

Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

βλητικός, —ή, —όν· ὁ ἱκανὸς ἢ κατάλληλος πρὸς βολήν: «βλητικαὶ ἰδιότητες ὀργάνου τινός», «βλητικὸς σωλήν,—αὐλός»· || τὸ θηλ. **βλητική** (βλ. λ.) ὡς οὐσιαστ. (κατὰ παράλειψιν τοῦ *τέχνη* ἢ *ἐπιστήμη*).

— **βλητικὸν *ἐκκρεμὲς*** [*Πυροβολ.*]. Διὰ τὴν μέτρησιν τῆς ταχύτητος τοῦ βλήματος, κατὰ πρῶτον διὰ τὰ τυφέκια, εἶτα δὲ καὶ διὰ τὰ πυροβόλα, ἐπὶ μακρὸν ἐχρησιμοποιήθη τὸ ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου *Ρόμπινς* (Robins) (βλ. λ. **βλητική**) ἐφευρεθὲν κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος *βλητικὸν ἐκκρεμές*. Τοῦτο περιελάμβανε δύο αἰώρας ἀπέναντι ἀλλήλων διατεθειμένας καὶ ἐχούσας τοὺς ἄξονας αἰωρήσεως παραλλήλους, ὧν ἡ μὲν ἔφερε τὸ τυφέκιον ἢ τὸ πυροβόλον, ἡ δὲ τὸν *δεκτῆρα*, ἀποτελούμενον ἐκ δοχείου σιδηροῦ πεπληρωμένου ἄμμου. Κατὰ τὴν πυροβόλησιν, ἡ μὲν πρώτη ἐτίθετο εἰς αἰώρησιν ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν τῆς ἀνακρούσεως, ἡ δὲ δευτέρα ὑπὸ τῆς μεταδιδομένης αὐτῇ ὠθήσεως ὑπὸ τοῦ βλήματος. Ἐκ τοῦ εὔρους τῆς μεγίστης αἰωρήσεως ὑπελογίζετο ἡ ταχύτης ἀνακρούσεως καὶ ἡ ἀρχικὴ ταχύτης τοῦ βλήματος. Τὸ ὄργανον τοῦτο παρέμεινεν ἐν χρήσει πέραν τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῶν *χρονογράφων*, ἐξηκολούθησεν ὅμως παρέχον ὑπηρεσίας καὶ κατόπιν, διὰ τὴν μέτρησιν τῆς ταχύτητος τῶν *χόνδρων* (σκαγιῶν).

Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

— **βλητικὴ *καμπύλη*** [*Πυροβολ.*]. Ἡ ὑπὸ τοῦ βλήματος τῶν πυροβόλων ὅπλων διαγραφομένη τροχιὰ ἐν τῷ ἀέρι ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν τῆς βαρύτητος καὶ τῆς εὐθείας ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος, καλεῖται *βλητικὴ καμπύλη*, εἰς ἀντιδιαστολὴν τῆς *παραβολικῆς καμπύλης*, ὑποθετικῆς τροχιᾶς, ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν μόνον τῆς βαρύτητος, χαρακτηριζομένης συνήθως διὰ τῆς προσωνυμίας *τροχιὰ ἐν τῷ κενῷ* (βλ. λ. **βλητικὴ** καὶ **τροχιά**). Αἱ ἰδιότητες τῆς βλητικῆς καμπύλης συμφώνως πρὸς τὰ πορίσματα τῆς θεωρίας καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς πείρας εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) Ἡ τροχιὰ εἶναι κοίλη πρὸς τὸν ὁρίζοντα, καθ' ὅσον ἐκ τῶν δύο ἐπενεργουσῶν δυνάμεων εἰς τὰ βλήματα ἡ μὲν ἀντίστασις τοῦ ἀέρος ἐπιβραδύνει τὴν ταχύτητα αὐτοῦ, ἡ δὲ βαρύτης ἐνεργεῖ τὴν συνεχῆ πτῶσιν τοῦ βλήματος. Διὰ γωνίαν προβολῆς θετικήν, ἡ καμπύλη ἀποτελεῖται ἐκ δύο ἀνίσων κλάδων, ἑκατέρωθεν τῆς κορυφῆς, ὧν αἱ προβολαὶ ἐπὶ τοῦ διὰ τῆς ἀρχῆς διερχομένου ὁριζοντίου ἐπιπέδου εἶναι ἄνισοι, τῆς κορυφῆς τῆς τροχιᾶς κειμένης πλησιέστερον πρὸς τὸ σημεῖον πτώσεως. 2) Ἡ ταχύτης βαίνει ἐλαττουμένη διαρκῶς ἐφ' ὅλου τοῦ ἀνιόντος κλάδου καὶ μέχρι σημείου τινὸς τοῦ κατιόντος, πέραν τοῦ ὁποίου ἄρχεται καὶ πάλιν αὐξανομένη. Τοῦτο συμβαίνει, καθ' ὅσον κατὰ τὸν κατιόντα κλάδον ἡ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεως συνιστῶσα τῆς βαρύτητος ἀντενεργεῖ εἰς τὴν ἀντίστασιν τοῦ

Digitized by Google

ἀέρος, ἐξ οὗ ἐπέρχεται χρονική τις στιγμή, καθ' ἥν, ἕνεκα τῆς συνεχοῦς μειώσεως τῆς ταχύτητος, ἡ ἐπιβράδυνσις τῆς ἀντιστάσεως καθίσταται μικροτέρα τῆς ἐπιταχύνσεως τῆς βαρύτητος. Τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ἐλαχίστης ταχύτητος, διὰ τὰς τροχιὰς μετὰ μικρῶν γωνιῶν βολῆς, κεῖται κάτωθεν τοῦ ὁριζοντίου ἐπιπέδου τοῦ διερχομένου διὰ τῆς ἀρχῆς τῆς τροχιᾶς. 3) Ἡ ὁριζοντία προβολὴ τῆς ταχύτητος, ἐπὶ τοῦ ὡς ἄνω ἐπιπέδου, βαίνει διαρκῶς ἐλαττουμένη. 4) Ἡ ταχύτης εἰς δύο ἰσοϋψῆ σημεῖα τῆς τροχιᾶς, τοῦ μὲν ἐπὶ τοῦ ἀνιόντος, τοῦ δὲ ἐπὶ τοῦ κατιόντος κλάδου, εἶναι μικροτέρα διὰ τὸ δεύτερον. 5) Ἡ γωνία πτώσεως εἶναι πάντοτε μεγαλυτέρα τῆς γωνίας προβολῆς. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

— **βλητικὸς ἄνεμος** *[Ἐφηρμ. Μετεωρολ.]*. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι πνέει ἄνεμος σταθερὸς κατὰ διεύθυνσιν καὶ ταχύτητα καὶ ἐπιδρᾷ ἐπί τινος βλήματος, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς διαδρομῆς του, τότε οὗτος ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν παρέκκλισιν τοῦ βλήματος ἀπὸ τοῦ σημείου τῆς πτώσεως, εἰς ὃ θὰ ἔφθανε τὸ βλῆμα ἐν ᾗ περιπτώσει ἐπεκράτει νηνεμία. Τὰ μεγέθη καὶ τὰ σημεῖα τῶν παρεκκλίσεων τούτων εἶναι γνωστά, ἐφ' ὅσον δίδονται αἱ συνθῆκαι τῆς βολῆς καὶ ὁ σταθερὸς ἄνεμος. Πράγματι ὅμως ὁ ἄνεμος δὲν εἶναι σταθερὸς κατὰ διεύθυνσιν καὶ ταχύτητα εἰς τὰ διάφορα ὕψη τῆς ἀτμοσφαίρας, καὶ ἑπομένως τὸ πρόβλημα συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἀντικαταστήσωμεν τὸν πραγματικὸν καὶ μεταβλητὸν ἄνεμον τοῦτον μετὰ τοῦ ὕψους δι' ἑνὸς ὑποθετικοῦ σταθεροῦ, ὁ ὁποῖος νὰ προκαλῇ τὴν αὐτὴν ἀπόκλισιν ἀπὸ τοῦ σημείου τοῦ στόχου. Ὁ τελευταῖος οὗτος ἄνεμος καλεῖται *βλητικὸς* ἢ *ἀντισταθμικὸς* ἢ καὶ *ἀντισπαστος ἄνεμος* (vent balistique, vent compensé). Περὶ τοῦ ὑποθετικοῦ τούτου ἀνέμου ἤρχισε νὰ γίνηται λόγος εἰς τὴν πυροβολικήν, κυρίως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ πολέμου, ὁπότε καὶ ἐσυστηματοποιήθησαν αἱ μετρήσεις τῆς ἀνωτέρας ἀτμοσφαίρας διὰ τῶν *ἀτμοσφαιροβολίσεων* (sondages) συμφώνως πρὸς τὰς μεθόδους τῆς ἀερολογίας (βλ. λ.). Πρὸς προσδιορισμὸν αὐτοῦ δέον νὰ γίνῃ δεκτόν, ὅτι ἡ μετατόπισις τοῦ βλήματος, ἥτις προκαλεῖται ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, εἶναι ἀνάλογος 1ον) τῆς ταχύτητος τοῦ ἀνέμου τούτου καὶ 2ον) τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἐπιδρᾷ. Δεχόμεθα ἐξ ἄλλου, ὅτι ἡ διεύθυνσις τῆς μεταθέσεως εἶναι ἡ αὐτή, ὅπως ἡ διεύθυνσις τοῦ ἀνέμου. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας ὁ *βλητικὸς ἄνεμος* δὲν ἐξαρτᾶται εἰμὴ μόνον ἐκ τοῦ *βέλους* τῆς τροχιᾶς· ἐν ἄλλαις λέξεσι, διὰ τὰς διαφόρους τροχιὰς τοῦ αὐτοῦ βέλους, οἱ διανυόμενοι ὑπὸ τῶν βλημάτων χρόνοι εἰς τὰ διαδοχικὰ ὁριζόντια στρώματα εἶναι ἀνάλογοι.

Τούτων τεθέντων, ἔστω *OO'* (σχ. 1) ἡ τροχιὰ ἑνὸς βλήματος. Ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ *βέλος* (ἤτοι τὸ μέγιστον ὑπὸ τοῦ βλήματος ἐπιτυγχανόμενον ὕψος) ἰσοῦται πρὸς 3000 μέτρα. Ἂς διαιρέσωμεν

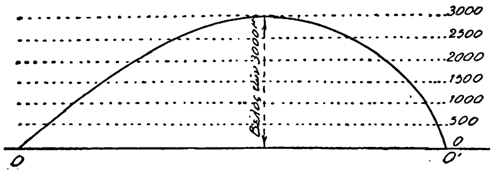

Σχῆμα 1.

ρέσωμεν τὸ ὕψος τοῦτο εἰς διαδοχικὰ στρώματα ὕψους 500 μέτρων ἕκαστον. Εἰς ἕκαστον τῶν στρωμάτων τούτων ὁ ἄνεμος ὑποτίθεται σταθερὸς κατ' ἔντασιν καὶ κατὰ διεύθυνσιν, καὶ εἶναι ὁ μέσος ἄνεμος ἑκάστου στρώματος, ὅστις παρίσταται διὰ δεδομένου τμήματος εὐθείας, ὅπερ παρέχει ὁ συλλογισμὸς τῆς ἀτμοσφαιροβολίσεως, τῆς τελευταίας ὑπολογιζομένης ἀνὰ 500 μέτρα (σχ. 2). Ἔστωσαν υ_1 ὁ μέσος ἄνεμος εἰς τὸ στρῶμα τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῶν 0 καὶ 500 μέτρων, υ_2 εἰς τὸ στρῶμα μεταξὺ 500 καὶ 1000 καὶ οὕτω καθεξῆς καὶ τέλος υ_6 ὁ μέσος ἄνεμος μεταξὺ

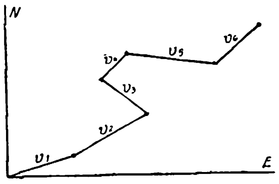

Σχῆμα 2.

2500 καὶ 3000 μέτρων. Συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἀνέμου υ_1 εἶναι ἀνάλογος τῆς ταχύτητος τούτου καὶ τοῦ χρόνου καθ' ὃν διαρκεῖ· ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ χρόνος καθ' ὃν τὸ βλῆμα μένει εἰς τὸ στρῶμα 0—500 μ. (κατὰ τὴν ἄνοδον καὶ κάθοδον) εἶναι ἓν κλάσμα t_1 τοῦ ὁλικοῦ χρόνου τῆς διαδρομῆς του. Ὁ ἄνεμος υ_1, μὴ ἐπιδρῶν παρὰ μόνον εἰς κλάσμα t_1 τῆς ὁλικῆς διαδρομῆς, θὰ ἔχῃ τὴν αὐτὴν ἐπίδρασιν πρὸς ἕνα ἄνεμον παριστανόμενον ὑπὸ τοῦ τμήματος $t_1 \cdot \upsilon_1$, παραλλήλου πρὸς τὸν υ_1 καὶ τῆς αὐτῆς φορᾶς.

Ἐξ ἄλλου ἐὰν ὁ χρόνος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου τὸ βλῆμα παραμένει εἰς τὸ στρῶμα 500—1000 μ. (κατὰ τὴν ἄνοδον καὶ κάθοδον) εἶναι κλάσμα t_2 τῆς διαρκείας τῆς ὁλικῆς διαδρομῆς, ἡ ἐπίδρασις τοῦ υ_2 εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς ἐκείνην τοῦ

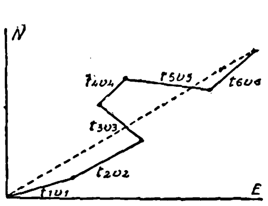

Σχῆμα 3.

τμήματος $t_2 \cdot \upsilon_2$ καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἑπομένως ἡ ὁλικὴ ἐπίδρασις τοῦ ἀνέμου ἰσοῦται πρὸς ἐκείνην τῆς συνισταμένης τῶν τμημάτων, ἅτινα παρίστανται ὑπὸ τῶν μεγεθῶν $t_1 . \upsilon_1$, $t_2 . \upsilon_2$ ... $t_6 . \upsilon_6$ καὶ ἅτινα ἔχουσι τὰς αὐτὰς διευθύνσεις καὶ ἐντάσεις ἀντιστοίχως πρὸς τὰ υ_1 υ_2 . . . υ_6 (σχ. 3). Διὰ νὰ ὁρίσωμεν τὴν τελικὴν ταύτην συνισταμένην θὰ ὑπολογίσωμεν τὸ μέγεθος καὶ τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς. Τὸ μέγεθός της μετρεῖται ἀκριβῶς ὅπως τῶν τμημάτων υ_1 υ_2 . . . υ_6, ὡς γίνεται συνήθως εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν ἀτμοσφαιροβολίσεων, ἡ δὲ διεύθυνσίς της ἐξ ἄλλου ὁρίζεται διὰ τῆς γωνίας, ἣν σχηματίζει μετὰ τοῦ γεωγραφικοῦ Βορρᾶ. Ἐν βλέμμα ἐπὶ τῶν σχημάτων 2 καὶ 3 μᾶς πείθει, ὅτι τὰ τμήματα υ_1 καὶ t_1 υ_1 εἶναι παράλληλα καὶ τῆς αὐτῆς φορᾶς. Ἐὰν παραστήσωμεν διὰ x_1 καὶ y_1 τὰς προβολὰς κατὰ μέγεθος καὶ σημεῖον τοῦ υ_1 ἐπὶ τῶν δύο ἀξόνων, καὶ t_1 x_1 καὶ t_1 y_1 τὰς ἀναλόγους προβολὰς τοῦ t_1 υ_1 ἐπὶ δύο ἀξόνων παραλλήλων πρὸς τοὺς πρώτους καὶ ἀναλόγως διὰ x_2 καὶ t_2 x_2, x_3 καὶ t_3 x_3 κτλ., τότε εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ προβολὴ τοῦ συνισταμένου τμήματος ἐπὶ τοῦ ἄξονος εἶναι ἴση πρὸς τὸ ἀλγεβρικὸν ἄθροισμα τῶν προβολῶν τῶν συνιστώντων αὐτὸ τμημάτων. Συνεπῶς ἐὰν X καὶ Y εἶναι αἱ προβολαὶ τοῦ βλητικοῦ ἀνέμου ἐπὶ τῶν θεωρουμένων ἀξόνων, τότε ἔχομεν:

$$X = t_1 x_1 + t_2 x_2 + \ . \ . \ . \ + t_6 x_6$$
$$Y = t_1 y_1 + t_2 y_2 + \ . \ . \ . \ t_6 y_6$$

καὶ ὅταν γνωσθῶσιν αὗται, δυνάμεθα γραφικῶς νὰ παραστήσωμεν τὸ ἀντίστοιχον τμῆμα. Διὰ τὴν ταχυτάτην λύσιν τῶν ἀνωτέρω ἐξισώσεων θεωροῦμεν ἓν σύστημα ὀρθογωνίων ἀξόνων καθ' ὃ ὡς ἄξων τῶν X λαμβάνεται ἡ γραμμὴ *Βορρᾶς-Νότος* καὶ ὡς ἄξων τῶν Ψ ἡ γραμμὴ *Ἀνατολὴ-Δύσις*, τῇ βοηθείᾳ καταλλήλων πινάκων ὑπολογίζομεν τὰ μεγέθη t_1 x_1, t_2 x_2 κτλ. ὡς ἐπίσης καὶ τὰ t_1 y_1, t_2 y_2 κλ. καὶ κατὰ συνέπειαν τὰς τιμὰς τῶν X καὶ Ψ. Τὰς τιμὰς ταύτας λαμβάνομεν ὡς τμήματα ἐπὶ τῆς κλίμακος τῶν ἀτμοσφαιροβολίσεων, ἀφ' ἑνὸς ἐπὶ τοῦ ἄξονος «Βορρᾶς-Νότος» διὰ τὴν ἀπόλυτον τιμὴν τοῦ X καὶ δὴ πρὸς Βορρᾶν ἐὰν αὕτη εἶναι θετικὴ καὶ πρὸς Νότον ἐὰν X εἶναι ἀρνητικόν, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐπὶ τοῦ ἄξονος «Ἀνατολὴ-Δύσις» διὰ τὴν ἀπόλυτον τιμὴν τοῦ Ψ καὶ δὴ πρὸς ἀνατολὰς ἐὰν Ψ εἶναι θετικόν, πρὸς δυσμὰς ἐὰν Ψ εἶναι ἀρνητικόν, καὶ τέλος ἐκ τοῦ ἄκρου ἑκάστου τῶν τμημάτων τούτων ἄγομεν ἀνὰ μίαν παράλληλον πρὸς τὸν ἕτερον ἄξονα καὶ ἑνοῦμεν δι' εὐθείας τὴν τομὴν τούτων μετὰ τῆς ἀρχῆς τῶν ἀξόνων. Ἡ τελικὴ αὕτη εὐθεῖα παριστᾷ τὸν *βλητικὸν ἄνεμον*. Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

— **βλητικὸς συντελεστὴς** *[Πυροβολ.]*. Καλεῖται οὕτω ποσότης τις ἀνάλογος πρὸς τὸ κατὰ μονάδα ἐπιφανείας ὀρθῆς τομῆς ἀντιστοιχοῦν βάρος τοῦ βλήματος, χαρακτηρίζουσα τοῦτο ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος κατὰ τὴν ἐν τῷ ἀέρι κίνησίν του (βλ. λ. **βλῆμα** καὶ **βλητική**). Ἡ ἀριθμητικὴ τιμὴ τοῦ συντελεστοῦ τούτου καθορίζεται ἑκάστοτε διαφόρως, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, καθ' ἃς χρησιμοποιεῖται. Οὕτως εἰς τὸν τύπον ἀντιστάσεως καὶ τὰς ἐξισώσεις τῆς τροχιᾶς, κατὰ τὴν μέθοδον *Σιάτσι* (Siacci):

$$c = \frac{\beta}{1000\ \alpha^2}$$

ἐν ᾗ β καὶ α τὸ ὁλικὸν βάρος καὶ τὸ διαμέτρημα τοῦ βλήματος. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

βλῆτον (τό) *[Βοτ.]*. Ἑτέρα γραφὴ τοῦ φυτοῦ βλίτου (βλ. λ.).

βλητός,—*ή*,—*όν*· ὁ βεβλημένος, ὁ ὑπὸ τοῦ βλήματος κτυπηθείς· || ὁ δυνάμενος νὰ βληθῇ, νὰ κτυπηθῇ.

βλητοφόρον (τὸ) *[Πυροβολ.]*. Καλεῖται *βλητοφόρον πυροβολικοῦ*, ὄχημα χρησιμεῦον διὰ τὴν μεταφορὰν πυρομαχικῶν τοῦ πεδινοῦ πυροβολικοῦ, ἐλαφροῦ τε καὶ βαρέος. Τὸ βλητοφόρον ἀποτελεῖται συνήθως μὲν ἐκ δύο μερῶν, τοῦ **προολκαίου** καὶ τοῦ **ἐφολκαίου** (βλ. λ.), ἅτινα, διὰ καταλλήλου ἀγκιστρώσεως τοῦ μὲν ἐπὶ τοῦ δέ, συναποτελοῦσιν ὄχημα τετράτροχον, ὡς π.χ. τὸ τῶν Σνάιδερ, Κρούπ κ. τ. λ., ἐνίοτε δ' ἐξ ἑνὸς μόνον μέρους, ὁπότε ἀποτελεῖται ὄχημα δίτροχον, ὡς π.χ. τὸ τοῦ Ἔρχαρδ. Ἕκαστον προόλκαιον καὶ ἐφόλκαιον τοῦ βλητοφόρου ἔχει *κίστην*, χωριζομένην εἰς διάφορα διαμερίσματα, ἐπενδεδυμένα καταλλήλως διὰ καουτσούκ, ἐντὸς ἑκάστου τῶν ὁποίων ἐγκάθηται ἀνὰ μία ὀβίς· ἡ ἐπὶ καουτσοὺκ δ' ὑπέρεισις τῶν ὀβίδων εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς ἀποφυγὴν κρούσεων κατὰ τὰς πορείας, δυναμένων νὰ ἐπιφέρωσιν αὐτόματον ἀνάφλεξιν τῶν ἐκρηκτικῶν γεμισμάτων των.

Ἕκαστον βλητοφόρον φέρει ἀριθμὸν ὀβίδων, ἐξαρτώμενον ἐκ τοῦ διαμετρήματός των, περὶ τὰς 100 ἐλαφροῦ πυροβολικοῦ, περὶ τὰς 50 βαρέος. Ἐντὸς τῶν κιστῶν ὑπάρχουσιν ἐγκαθίσεις ἐπὶ πλέον, διὰ τὴν ἐν αὐταῖς τοποθέτησιν διαφόρων ἐργαλείων καὶ ἀνταλλακτικῶν ὀργάνων. Ὁ πυθμὴν τοῦ ἐφολκαίου τῶν σημερινῶν βλητοφόρων εἶναι συνήθως ἐνισχυμένος διὰ χαλυβικοῦ πεταλίου, ἵνα, διὰ καταλλήλου ἀνορθώσεως τῆς κίστης, διατίθηται ὁ πυθμὴν οὗτος κατακορύφως κατὰ τὴν βολὴν καὶ τοιουτοτρόπως χρησιμεύῃ διὰ τὴν προάσπισιν τῶν ὄπισθεν τοῦ βλητοφόρου τεταγμένων πυροβολητῶν, παρεμφερῶς πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν ἀσπιδίων διὰ τοὺς ὄπισθεν τοῦ πυροβόλου τεταγμένους.

Ὁ παρ' ἑκάστῃ πεδινῇ πυροβολαρχίᾳ ἀριθμὸς βλητοφόρων ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ἑκάστοτε ταχυβολίας τῶν πυροβόλων, συνεπῶς τῆς προβλεπομένης καταναλώσεως πυρομαχικῶν· εἰς τὰ πα-

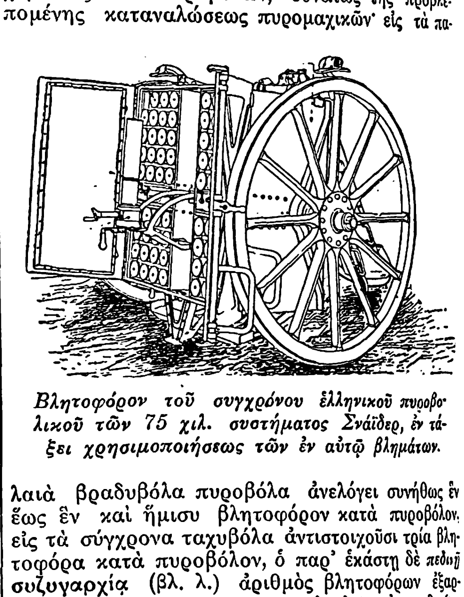

Βλητοφόρον τοῦ συγχρόνου ἑλληνικοῦ πυροβολικοῦ τῶν 75 χιλ. συστήματος Σνάιδερ, ἐν τάξει χρησιμοποιήσεως τῶν ἐν αὐτῷ βλημάτων.

λαιὰ βραδυβόλα πυροβόλα ἀνελόγει συνήθως ἓν ἕως ἓν καὶ ἥμισυ βλητοφόρον κατὰ πυροβόλον· εἰς τὰ σύγχρονα ταχυβόλα ἀντιστοιχοῦσι τρία βλητοφόρα κατὰ πυροβόλον, ὁ παρ' ἑκάστῃ δὲ πεδινῇ **συζυγαρχίᾳ** (βλ. λ.) ἀριθμὸς βλητοφόρων ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ποσοῦ τῶν παρ' αὐτῆς ἀνεφοδιαζομένων πυροβολαρχιῶν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ὑπάρχῃ πάντοτε ἐπαρκὴς ἀριθμὸς βλητοφόρων, διότι ἐὰν οὗτος εἶναι ἀνεπαρκής, τότε τὰ πυροβόλα περιπίπτουσιν εἰς ἀχρηστίαν, καθόσον ἡ **ἀτομικότης** (βλ. λ.) τοῦ σημερινοῦ πυροβόλου τότε μόνον ὑφίσταται, ὅταν δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ ἅπασαν τὴν ταχυβολίαν του· συνεπῶς, σήμερον πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ὁ ἀνάλογος ἀριθμὸς βλητοφόρων, ἐν ἀνυπαρξίᾳ δὲ τοιούτου νὰ μειῶται κατ' ἀνάγκην ὁ ἀριθμὸς τῶν πυροβόλων. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Βλήτρα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Θέσις τῆς ΒΑ. αἰγιαλίτιδος τοῦ ἀγκυροβολίου **Ἄρασμα** (βλ. λ.) τοῦ ὅρμου *Ξυλή*, τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου, ὑφ' ἣν ἐπὶ τοῦ θαλασσίου βυθοῦ διακρίνονται ἐν γαλήνῃ λείψανα ἀρχαίας πόλεως (Medit. Pilot. 1918 IV σελ. 78, χάρτ. ἀγγλ. 1436°. Xyli bay). Σ. Ε. Λ.

βλητράγρα (ἡ) *[Ναυτ. Πυρ.]*· γαλλ. tire-fusée ἀγγλ. fuze-drawer. Ἐργαλεῖον ἐξαγωγῆς τῶν πυροσωλήνων ἀπὸ τῶν βλημάτων τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ. Κατὰ τὸ ὀνομαστικὸν τοῦ στρατοῦ *(Ἰ. Χατζερῆς)* τὸ αὐτὸ ἐργαλεῖον ὀνομάζεται *ἐξολκεὺς τοῦ πυροσωλῆνος*. Σ. Ε. Λ.

βλῆτρον (τό)· ξύλινος γόμφος, σφήν, ξυλόκαρφο, πεῖρος.

—*[Μηχαν.]* Κυλινδρικόν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, στέλεχος ἐν εἴδει ἀξονίσκου, κατασκευαζόμενον ἐκ σιδήρου ἢ καὶ ἐξ ξύλου εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις καὶ χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν σύνδεσιν ὀργάνων μηχανῶν, μηχανισμῶν καὶ ἐν γένει λεπτομερειῶν διαφόρων σιδηρῶν ἢ ξυλίνων κατασκευῶν. Τὸ στέλεχος τοῦτο φέρει ἐνίοτε, διὰ μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν συνδέσεως, περὶ τὸ ἄκρον αὐτοῦ σπείρωμα, τοποθετεῖται δὲ κατὰ τὴν σύνδεσιν ἐντὸς ἐγκαθίσεως ἢ ὀπῆς φερομένης εἰς ἀμφότερα τὰ συνδεόμενα τεμάχια. Τὸ παρακείμενον σχῆμα παριστᾷ βλῆτρον φερόμενον διαμετρικῶς περὶ τὸ μέσον τοῦ ὕψους ἐμβόλου μηχανῆς ἐσωτερικῆς καύσεως, πρὸς τὸν σκοπὸν συνδέσεως τοῦ τελευταίου τούτου μετὰ τοῦ ποδὸς τοῦ διωστῆρος. Τὸ

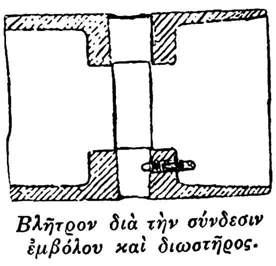

Βλῆτρον διὰ τὴν σύνδεσιν ἐμβόλου καὶ διωστῆρος.

βλῆτρον τοῦτο, ὅπερ καλεῖται κοινῶς πεῖρος, κατασκευάζεται ἐκ χάλυβος περιέχοντος καὶ μικράν τινα ποσότητα νικελίου, ἡ δὲ διάμετρος αὐτοῦ ὑπολογίζεται ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῶν δυνάμεων, εἰς τὰς ὁποίας ὑπόκεινται τὸ ἔμβολον καὶ ὁ διωστήρ. Ἡ μετὰ τοῦ ἐμβόλου συνένωσις τοῦ βλήτρου τούτου ἐπιτυγχάνεται μέσῳ συμπαγῶν μετὰ τῶν τοιχωμάτων τοῦ πρώτου ἑδράνων, ἐντὸς

Digitized by Google

τῶν ὁποίων οἱαδήποτε περιστροφὴ ἢ μετακίνησις τοῦ βλήτρου ἀποφεύγεται τῇ βοηθείᾳ μικροῦ τινος συνδετικοῦ κοχλίου. Δ. Κ. Α.

—*[Στρατ.]* Ὀνομάζεται *βλῆτρον* ἐν τῷ στρατῷ πᾶσα μεταλλικὴ ράβδος χρησιμεύουσα διὰ τὴν στενὴν σύνδεσιν δύο τεμαχίων ἐπ' ἀλλήλων τιθεμένων· πρὸς τοῦτο διαπερᾷ ἀμφότερα ταῦτα καὶ φέρει πρὸς τὸ ἕτερον μὲν τῶν ἄκρων της πεπλατυσμένην κεφαλὴν διὰ τὴν στερέωσιν, πρὸς τὸ ἄλλο δὲ ἑλικοτομημένον μέρος ἐφ' οὗ κοχλιοῦται *περικόχλιον (παξιμάδι)*, ἐπιφέρον τὴν ἀπαιτουμένην σύσφιγξιν. Εὑρεῖα χρῆσις βλήτρων γίνεται ἐν τῷ μηχανικῷ (γεφυροποιοῖς) καὶ ἐν τῷ πυροβολικῷ (*βλῆτρα πλήμνης, ἐπισώτρου* κτλ.). Ν. Θ. Κ.

—*[Ναυτ. Πυροβ.]* Βλῆτρον ἐκαλεῖτο καὶ ὁ *πυροσωλὴν* (γαλ. fusée de projectile, ἀγγλ. fuze of a shell) τῶν βλημάτων τῶν πυροβόλων τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ. Συναφῆ πρὸς τὸν χειρισμὸν αὐτοῦ ὄργανα ἦσαν ὁ *βλητροπρίων*, τὸ *βλητροτέρετρον*, ἡ *βλητροκοπίς*, ἡ *βλητράγρα* καὶ ὁ *βλητρώστης*. Σ. Ε. Λ.

—*[Ναυτ. Φάροι]* *Βλῆτρα*, κοινῶς *μπουλόνια* (γαλ. boulons) λέγονται τὰ πρὸς στερέωσιν τῶν χυτοσιδηρῶν πυργίων τῶν φάρων, ἐπὶ τοῦ ἐκ μπετὸν βάθρου, σιδηρᾶ τεμάχια. Πακτούμενα ἐντὸς εἰδικῶν ἐγκαθίσεων, ἀφινομένων ἐπίτηδες ἐν τῷ μπετὸν τοῦ βάθρου, κάτωθεν μὲν εἶναι ἀκανθωτὰ διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς πακτώσεως, ἄνωθεν δὲ ἑλικοτομημένα διὰ τὴν κοχλίωσιν τοῦ στερεωτικοῦ περικοχλίου. Σ. Ε. Λ.

Βληχᾶτα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Δουκερατων* τῆς ἐπαρχίας Πάλης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 164.

βληχὴ (ἡ)· ἡ φωνὴ τοῦ προβάτου, βέλασμα.

βληχηθμὸς (ὁ) καὶ *βλήχημα* (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *βληχῶμαι*, ἡ φωνὴ τοῦ προβάτου, ἄλλως βληχὴ (βλ. λ.).

βλῆχνον (τὸ) (Blechnum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πτεριδῶν*. Εἶναι πόαι πολυετεῖς μὲ φύλλα ἐπιμήκη, μετὰ παραφύλλων ἁπλῶν, αἰχμηρῶν καὶ μετὰ μιᾶς νευρώσεως. Γνωστὰ εἴκοσι περίπου εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ὠκεανίας. Μερικὰ καλλιεργοῦνται ὡς κοσμητικά. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *βλῆχνον τὸ σταχυῶδες* (Blechnum spicant), δενδρύλλιον ἰθαγενὲς τῆς Ὠκεανίας, ὅπερ ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἡμῖν· καὶ *βλῆχνον τὸ βραζιλιανὸν* (Blechnum brasiliensis) ἰθαγενὲς φυτὸν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Βλῆχνον τὸ σταχυῶδες.

βλῆχον (τὸ) (Blechum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκανθιδῶν*, περιλαμβάνον φυτὰ ποώδη τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, τῶν Ἰνδιῶν, τῆς Μαδαγασκάρης καὶ τῶν Ἀντιλλῶν. Δ. Ν. Π.

βληχῶμαι (*—άομαι*)· ἐπὶ τῶν προβάτων, φωνάζω βὲ—βέ, κοιν. *βελάζω* ἢ *μπελάζω*.

βλήχων (ὁ) καὶ *βληχώνι* (τὸ) ἢ *βληχούνι* *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἡδύοσμος ὁ γλήχων* Mentha pulegium).

βλιαβεργίτης (ὁ) (Bliabergit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν συνώνυμον τοῦ ὀττρελίθου (βλ. λ.).

βλιγία (ἡ) (Bligia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαπινδιδῶν*. Εἶναι δενδρύλλια ἢ δένδρα ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων. Γνωστὰ περὶ τὰ 40 εἴδη, ὧν γνωστότερον *βλιγία ἡ ἀμερικανικὴ* (Bligia americana), ἥτις διακρίνεται ἐκ τῶν ἐναλλασσομένων φύλλων της καὶ τῶν πολυγάμων, συνήθως λευκῶν καὶ κατὰ μασχαλιαίας βότρυς διατεταγμένων ἀνθέων της. Δ. Ν. Π.

βλιγκβορθία (ἡ) (Blinkworthia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βολβιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, ὅπερ εἶναι δενδρύλλιον τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

Βλιέγκερ (Vlieger), *Σίμων-Ἰάκωβος ντὲ* —. Ὀλλανδὸς ζωγράφος (1601—1653). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Πορτσέλγκ καὶ τοῦ Βὰν ντὲ Βέλντε τοῦ πρεσβυτέρου. Διεκρίθη πρὸ παντὸς διὰ τὰς περόχους θαλασσογραφίας του. Οἱ πίνακές του εὑρίσκονται εἰς τὰ μουσεῖα τοῦ Ἀμστελοδάμου, τῆς Χάγης, τῆς Ἀμβέρσης, τοῦ Λονδίνου, τῶν Παρισίων, τοῦ Βερολίνου, τοῦ Μονάχου, τῆς Δρέσδης, τῆς Πετρουπόλεως, τῆς Κοπεγχάγης καὶ τῆς Στοκχόλμης. Α. Δ.

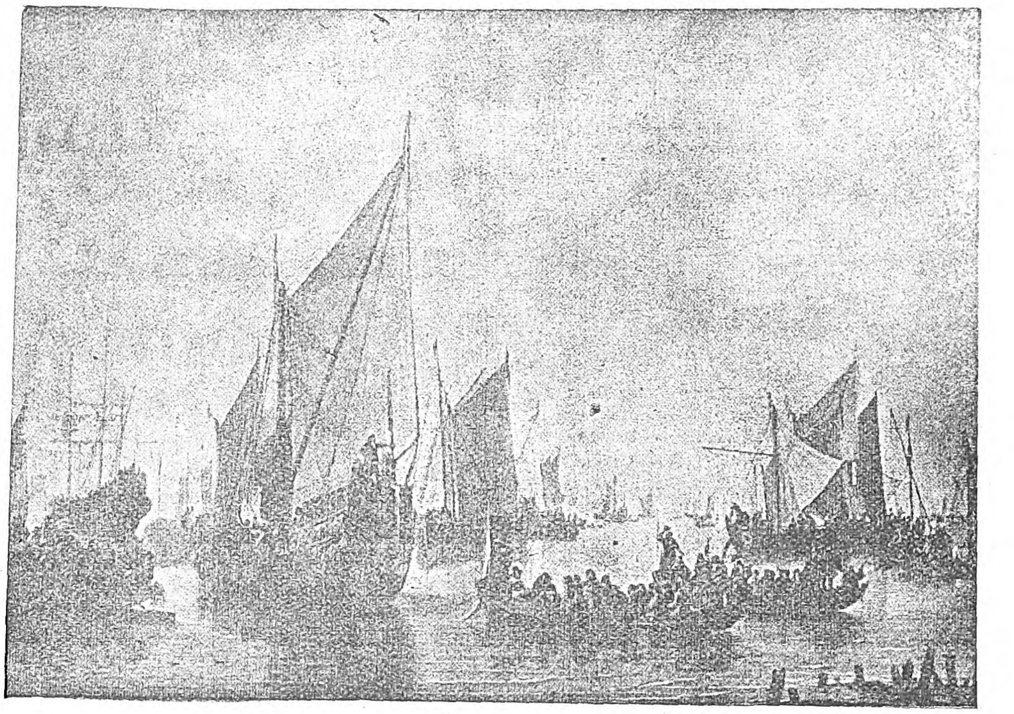

Σίμ. ντὲ Βλιέγκερ : *Ναυτικὴ σκηνή.*

[Πινακοθήκη Βιέννης.]

Βλιέρντεν (Vlierden), *Δανιὴλ βὰν* —. Ἰατρὸς γεννηθεὶς εἰς Βρυξέλλας. Ἐσπούδασεν ἐν Λιέγῃ φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν καὶ εἶτα ἰατρικὴν ἐν Ἰταλίᾳ. Κατὰ τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν γενέτειραν διεκρίθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἐγένετο ἰατρὸς τῆς Μαρίας τῆς Αὐστριακῆς, ἀδελφῆς τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ Ε΄. Γνωστὴ ἡ πραγματεία του: «Epistola non minus theologica quam medica, ostendes medicum non corporis solum, verum etiam animae suppetias dare» (Basel 1544). Ο.Ρ.

— **Βλιέρντεν** (Vlierden), *Λαμβέρτος*. Φλαμανδὸς ἱστορικὸς (1564—1640). Ἐσπούδασεν ἐν Αἲξ Λὰ Σαπὲλλ καὶ Κολωνίᾳ, καὶ καταταχθεὶς εἰς τὸ στράτευμα μετέσχε πολλῶν ἐκστρατειῶν. Βαρυνθεὶς ὅμως τὸν στρατιωτικὸν βίον ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τοῦ δικαίου καὶ γενόμενος διδάκτωρ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Λουβαίνης ἐδικηγόρησεν αὐτόθι ὑπὲρ τὰ πεντήκοντα ἔτη. Συνέγραψε: «Πανηγυρικοὺς τοῦ Ἐρνέστου καὶ Φερδινάνδου τῆς Βαυαρίας, ἐπισκόπων τῆς Λιέγης», «Περὶ τῆς ἐκλογῆς καὶ στέψεως τοῦ αὐτοκράτορος Φερδινάνδου», ποίημα, «Πραγματείαν περὶ τῶν τριάκοντα καὶ δύο σωματείων τεχνιτῶν τῆς Λιέγης», «Ἱστορίαν τῆς πόλεως τῆς Λιέγης» καὶ «Ἡρακλέα τοῦ Βελγίου, ἤτοι ἱστορίαν τοῦ κόμιτος ντὲ Μπουκουά» κτλ. —Β.

Βλίετ (Vliet), *Γουλιέλμος βὰν* —. Ὀλλανδὸς ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Δέλφτ (1584—1642). Κατ' ἀρχὰς ἐπεδόθη εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἱστορικῶν σκηνῶν, κατώρθωσε δὲ συντόμως νὰ καταστῇ ὀνομαστός. Μετὰ ταῦτα ἠσχολήθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν προσωπογραφίαν, ἔνθα ἀνεδείχθη ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἄξιος λόγου.

— **Βλίετ** (Vliet), *Ἐρρῖκος βὰν* —. Ὀλλανδὸς ζωγράφος, ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου, παρ' ᾧ ἐμαθήτευσεν. Ἔζησε κατὰ τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα. Ἀσχοληθεὶς κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν τοπιογραφίαν καὶ τὴν ἱστορικὴν ζωγραφικήν, ἐπεδόθη βραδύτερον ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν προσωπογραφίαν. Γνωστὸν ἔργον του εἶναι ἡ «Κεφαλὴ νεαροῦ μελανειμονοῦντος ἀνδρός», ἥτις μέχρι τοῦ 1815 ἀπέκειτο εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου.

— **Βλίετ** (Vliet), *Ἰωάννης-Γεώργιος βὰν* —. Ὀλλανδὸς χαράκτης τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος. Ἐξετέλεσεν ἔργα μεγάλως ἐκτιμηθέντα, ἐν οἷς τὸν «Ἅγιον Ἱερώνυμον» καὶ τὸν «Λὼτ μετὰ τῶν θυγατέρων του», ἀμφότερα ἐπὶ τῇ βάσει πινάκων τοῦ Ρέμπραντ. Ι. Μ. Π.

Βλιζίρι. Κάστρον τῶν χρόνων τῆς ἐν Ἑλλάδι φραγκοκρατίας, πλησίον τοῦ Κατακώλου τῆς Ἤλιδος, μνημονευόμενον ἐν ταῖς διαφόροις παραλλαγαῖς τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μορέως, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις κειμένοις, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐν Πελοποννήσῳ φραγκοκρατίαν. Τὸ ὄνομα *Βλιζίρι*, παρ' ἄλλων μὲν θεωρεῖται ὡς σλαβικόν, παρ' ἄλλων δὲ παραφθορὰ τοῦ γαλλικοῦ ὀνόματος Glisière, ὡς καὶ τὸ κάστρο Περιγάρδι ἐκ τοῦ Beau-Regard. Τὸ ὄνομα Glisière ἐδόθη, διότι τοῦτο ἦτο ἡβητήριον (ville de plaisance) τῶν Φράγκων ἡγεμόνων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἀρχῆς αὐτῶν (*Α. Ἀδαμαντίου*, τὰ Χρονικὰ τοῦ Μορέως ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἱστορ. καὶ Ἐθν. Ἑταιρείας ἔτ. 1901, σελ. 485). Ι. Σ. Σ.

βλίκος (ὁ) (Blicus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπρινιδῶν*. Οἱ ἰχθύες τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἰδίως ἐκ τοῦ βραχυτάτου ἑδραίου πτερυγίου των καὶ τῶν φαρυγγικῶν ὀδόντων των. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον: *βλίκος ὁ ἀβραμίμορφος* (Blicus abramimorpha) ἁπαντῶν εἰς τὰς θαλάσσας τῆς Εὐρώπης. Δ.Ν.Π.

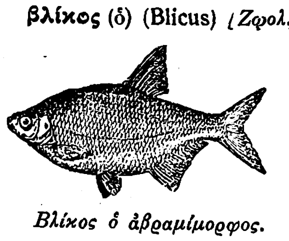

Βλίκος ὁ ἀβραμίμορφος.

βλινδία (ἡ) (Blindie) *[Βοτ.]*. Γένος βρύων τῆς οἰκογενείας τῶν *σελιγηριιδῶν*, φυομένων ἐπὶ ὑγρῶν βράχων ἢ γρανιτικῶν πετρωμάτων. Εἶναι ἰθαγενῆ τῶν εὐκράτων χωρῶν ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων. Δ. Ν. Π.

Βλίσκοι. Ὠνομάζοντο τὸ πάλαι *Βλίσκοι*, κατὰ τὸ Μέγα Ἐτυμολογικόν, ἢ *Βλίσσιοι*, καθ' Ἡσύχιον, οἱ Βοιωτοί. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἑρμηνεύεται ὡς παραγόμενον ἐκ τοῦ *βλίττειν*=τρυγᾶν τὰς κυψέλας καὶ ἔχον τὴν σημασίαν τούτου. Βλίσκοι, ἑπομένως, σημαίνει οἱ τρυγηταὶ τῶν κυψελῶν, οἱ συγκομισταὶ μέλιτος. Ἐν τούτοις ἡ τοιαύτη ἑρμηνεία δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰ πράγματα, διότι οὔτε κατὰ τὴν ποιότητα οὔτε κατὰ τὴν ποσότητα ὑπερτέρει ἡ Βοιωτία ὡς πρὸς τὴν παραγωγὴν μέλιτος τὰς γείτονας χώρας (λ.χ. τὴν Ἀττικήν, τῆς ὁποίας τὸ μέλι ἐφημίζετο). Φαίνεται λοιπὸν πιθανωτέρα ἡ εἰκασία, ὅτι τὸ ὄνομα Βλίσκοι εἶχε τὴν σημασίαν τοῦ βλᾶκες (πρβλ. τὸ ὄνομα *βλιτομάμμας*=βλὰξ) καὶ ἐδίδετο εἰς τοὺς Βοιωτούς, ὡς καὶ ἄλλαι παρομοίας σημασίας ἐπωνυμίαι (ὡς λ. χ. *Βοιωτία ὗς*), διότι οὗτοι ἐθεωροῦντο ὡς εὐήθεις καὶ ἐχλευάζοντο ὡς τοιοῦτοι ὑπὸ τῶν γειτόνων των Ἀθηναίων (βλ. καὶ Βοιωτία). Γ. Ι. Κ.

Βλίσιγγεν (Vlissingen καὶ Vliessingen) *[Γεωγραφ.]*. Λιμὴν καὶ πόλις τῆς Ὀλλανδίας εἰς τὴν νῆσον Βαλχέρεν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βεστερσέλντε. Ἀνήκει εἰς τὸν νομὸν Σέελαντ. Κάτ. 22.446. —Μ.

βλισσίδαι (οἱ) (Blissidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑτεροπτέρων*, περιλαμβάνουσα γένη τινά, ὧν κυριώτερα εἶναι: *βλισσὸς* καὶ *διμορφόπλευρος*. Δ. Ν. Π.

Βλίσσιοι· βλ. Βλίσκοι.

βλισσὸς (ὁ) (Blissus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βλισσιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου εἶναι μικραὶ κόριδες γήϊναι, διακρινόμεναι ἐκ τοῦ φαιοῦ ἢ ὑπομέλανος χρωματισμοῦ των. Γνωστὰ δώδεκα περίπου εἴδη, ὧν ἓξ ἁπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀλγερίᾳ. Γνωστότερον: *βλισσὸς ὁ λευκόπτερος* (Blissus albipennis). Δ. Ν. Π.

Βλισσὸς ὁ λευκόπτερος.

βλίτανθον (τὸ) (Blitanthum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χηνοποδιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

βλίτον (τὸ) (Albersia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βλιτωδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει φυτὰ ποώδη, ἐτήσια, ὧν τινα κοσμητικά. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *Βλίτον τὸ κοινὸν* (Albersia bletum) ἀπαντῶν καὶ παρ' ἡμῖν, γνωστὸν καὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα: *βλίτο*, *βλίτρο* καὶ *γλίντρος* (ἐν Κρήτῃ). Τὸ εἶδος τοῦτο λαχανεύεται, ἐκαλλιεργεῖτο δὲ ὡς λαχανικὸν καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *βλίτον* ἢ *βλῆτον*. *Βλίτον τὸ λευκὸν* (Albersia alba), κοινὸν παρ' ἡμῖν καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀγριόβλιτρο* ἢ *ἀγριόβλιτο*. *Βλίτον τὸ ὀπισθόστροφον* (Albersia retroflexus), ἐπίσης γνωστὸν παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀγριοβλίτο*. Κοσμητικὰ εἴδη θεωροῦνται τὰ ἑξῆς εἴδη: *Βλίτον τὸ εὐειδὲς* (Albersia speciosa), *βλίτον τὸ ἰτεόφυλον* (Albersia salicifolia), *βλίτον τὸ κερκοφόρον* (Albersia caudatus), *βλίτον τὸ τρίχρουν* (Albersia tricolor) καὶ *βλίτον τὸ ὑποχονδριακὸν* (Albersia hypochondriaca). Τὸ βλίτον τὸ κερκοφόρον ἀπαντᾷ καὶ ἐν Κύπρῳ καὶ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *σταθῶρι*. Πάντα τὰ ἀνωτέρω εἴδη εἶναι ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς καὶ πλὴν τοῦ κόσμου των καλλιεργοῦνται καὶ ὡς λαχανικά. Δ.Ν.Π.

Βλίτον.
[Κλάδος καὶ ἄνθος.]

— *[Λαογρ.]* Ὅπως καὶ ἄλλα φυτά, οὕτω καὶ τὸ *βλίτον* θεωρεῖται ὡς κάτοχον ἰδιαιτέρας τινὸς δυνάμεως ἀπομωραντικῆς καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἀναφέρεται εἰς διαφόρους λαϊκὰς σκωπτικὰς ἐκφράσεις. Οὕτω περὶ ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι δρῶσιν ἢ σκέπτονται κατὰ τρόπον παράλογον, βλέποντες ὅσα δὲν βλέπουσιν ἄλλοι καὶ πάσχοντες ψευδαισθήσεις, λέγομεν ὅτι «ἔφαγαν βλίτα». Κατ' ἐπέκτασιν χαρακτηρίζεται ὡς φαγὼν «βλίτα» καὶ πᾶς μωρός, εὐήθης κτλ. Ἡ περὶ τοῦ βλίτου ἀντίληψις αὕτη ἴσως νὰ ὀφείληται καὶ ἁπλῶς εἰς τὸ γεγονός, ὅτι τὸ βλίτον εἶναι λαχανικὸν καὶ τὸ ὅτι συνήθως ὡς κατ' ἐξοχὴν λαχανοφάγα θεωροῦνται τὰ ζῷα. Ἀνάλογοι ἐκφράσεις πρὸς ταύτην εἶναι αἱ: «ἔφαγε βροῦβες», «ἔφαγε ἄχερα» κτλ. Παρομοία σημασία εἴς τινας καρποὺς καὶ φυτὰ καὶ εἰς τὸ βλίτον εἰδικώτερον, δίδεται καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων. Ὁ εὐήθης χαρακτηρίζεται ὑπ' αὐτῶν ὡς «βλιτομάμμας», «συκομάμμας» κτλ. —Α.

βλιτώδη (τὰ) (Amaranthaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φυτὰ ποώδη, ἐνιαύσια, πλεῖστα ζιζάνια, μερικὰ λαχανευόμενα καί τινα κοσμητικά. Γνωστότερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι τὰ ἑξῆς: *ἀχυρανθὲς* (Achyranthes), *βλίτον* (Albersia), *γόμφραινα* (Gomphrena), *ἐπαλληλανθὴρ* (Alternanthera), *κηλεὸς* (Celosia), *πολύκνημον* (Poycnemum) κ.τ.λ. Δ.Ν.Π.

Βλίχα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὕφορμος μετὰ μικροῦ συνοικισμοῦ τῆς Ἀν. ἀκτῆς τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου (πλάτ. 38°55'10" Β., μῆκ. 21°08'35" ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Santa Maura, Ithaka, Cefallonia καὶ Ἑλλην. *Ἀμβρακικὸς κόλπος*), ἐπὶ τῆς νοτίας ὄχθης χειμάρρου παραρρέοντος τὸν βουνὸν Κατσαγρίλι ἢ Μαυροβούνι. Εὐδιάκριτος εἰς τοὺς ναυτικοὺς ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιδίου του. Ἡ ἀπὸ Ἀμφιλοχίας πρὸς Ἄρταν ἁμαξιτὴ ὁδὸς βαίνει $3^1/_2$ χιλιομ. ἀνατολικῶς τῆς *Βλίχας*. Σ. Ε. Λ.

Βλιχάδες *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν τῇ περιφερείᾳ κοινότητος *Λαύκου* τῆς ἐπαρχίας Βόλου τοῦ νομοῦ τῆς Λαρίσης, ἔνθα ἀγροικίαι τινές. Δ. Ε. Μ.

— *[Ἱστορ.]* Εἰς τὸ ἀρχεῖον τῶν Ἀγωνιστῶν μνημονεύεται μάχη παρὰ τὴν θέσιν ταύτην, γενομένη τῷ 1828, κατὰ τὴν προσπάθειαν τοῦ Κυβερνήτου πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Θεσσαλομαγνησίας. Τ. Χ. Κ.

Βλιχὸς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τὸ δυτικώτερον δύο νησίων (πλάτ. 37°21' Β, μῆκ. 23°28' ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1525: Hydra, Spetzai and Dhokos) κειμένων δυτικῶς τοῦ λιμένος τῆς Ὕδρας καὶ εἰς 2 δέκατα μιλλίου ἀπὸ τῆς ἀκτῆς. Συνδέεται δὲ πρὸς τὴν ἀκτὴν τῆς νήσου δι' ὑφαλισθμοῦ 4 ὀργυιῶν. Σ. Ε. Λ.

Βλιώτης *[Παρ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον μέγα, καθ' ὃ τερματίζεται ἡ μεσαία καὶ πρὸς βορρᾶν χωροῦσα χερσονησίζουσα προβολὴ τῆς Κεφαλληνίας (πλάτ. 38° 28' 35" Β., μῆκ. 20° 33' 50" ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaca, Cefallonia islands). Ὀνομαζόμενον δὲ παρ' ὀλίγων καὶ *Φισκάρδο*, σχηματίζει μετὰ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀθέρας τὸν κόλπον Μύρτο, ἀποτελοῦν αὐτοῦ μὲν τὸ ἀνατολικὸν κέρας, τοῦ δὲ «διαύλου τῆς Ἰθάκης» (στενὸν Κεφαλληνίας-Ἰθάκης) τὸ δυτικὸν τοιοῦτον. Ἀπέχει τοῦ λιμένος τῆς Ἄσσου 5 ½ μίλ. πρὸς βορρᾶν. Σ. Ε. Λ.

Βλοβοκὰ ἢ *Βλωβοκὰ* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Αἰγείρας* τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐηλιδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 581. Κεῖται παρὰ τὸν ποταμὸν *Κριόν*, καλούμενον ἐκ τούτου *Βλωβοκίτικο ποτάμι*, εἰς τὰς ὑπωρείας τῆς Εὐρωστίνης, εἰς ὕψος 404 μ. καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Ἀπὸ τοῦ 1928 μετωνομάσθη εἰς *Αἰγάς*. Μετὰ τῶν Ἀρφαρῶν, πρὸς Α. τῶν ὁποίων κεῖται, συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. 1). Δ. Ε. Μ.

βλόγγιος (ὁ) (Blongius) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρωδιδῶν*. Τὰ πτηνὰ τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τοῦ εὐρώστου σώματος, τοῦ μακροῦ λαιμοῦ, τοῦ μακροῦ καὶ χονδροῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ράμφους, τῶν ἀνεπτυγμένων πτερύγων, τῆς βραχυτάτης οὐρᾶς, τῶν ὑψηλῶν ποδῶν καὶ τῶν μακρῶν δακτύλων, οἵτινες φέρουσι μακροὺς καὶ γαμψοὺς ὄνυχας. Τὸ γένος περιλαμβάνει πολλὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον: *βλόγγιος ὁ ἐρυθρομέλας* (Blongius erythromelas), ὅστις διακρίνεται ἐκ τοῦ ὑπερύθρου χρώματος τῶν πλαγίων καὶ τοῦ κάτω μέρους τοῦ λαιμοῦ, τῆς κοιλίας καὶ τῶν πτερύγων καὶ ἐκ τοῦ μελανοῦ χρωματισμοῦ τοῦ ἄνω μέρους τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ λαιμοῦ καὶ τῆς ράχεως. Τὰ πτηνὰ ταῦτα εἶναι ἀποδημητικά· ἔρχονται εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ ἀναχωροῦσιν εἰς τὴν Ἀφρικὴν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ χειμῶνος. Δ. Ν. Π.

Βλόγγιος ὁ ἐρυθρομέλας.

βλόγημα (τὸ) καὶ πληθ. *βλογήματα*· δημοτ. τύπος ἀντὶ εὐλόγημα (βλ. λ.).

βλογιὰ (ἡ)· δημοτ., ὁ ἡγιασμένος ἄρτος ὁ προσφερόμενος εἰς τοὺς πιστοὺς κατὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐκκλησίας, ἄλλως *ἀντίδωρον*· ‖ ὁ ἄρτος, ὡς φυσικῶς ἔχει, ὁ προσφερόμενος εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὑπὸ τῶν πιστῶν.

— *[Ἰατρ.]*· βλ. εὐλογία.

Βλόγκος *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ζατούνης* τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 184.

Βλογοβίτης, *Ζαχαρίας Α.* Εὐπαίδευτος Γορτύνιος ἐκ τοῦ χωρίου Βλόγοβα, ἀνῆκεν εἰς μίαν τῶν προκρίτων οἰκογενειῶν τῆς πατρίδος του, προσληφθεὶς δὲ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ Ἀγῶνος ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Θ. Κολοκοτρώνη ὡς δεύτερος αὐτοῦ γραμματεύς. Ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐκδουλεύσεων κατετάχθη εἰς τοὺς ἀξιωματικούς. Τ. Χ. Κ.

βλογῶ καὶ *βλογάω*· δημοτ. τύπος ἀντὶ τοῦ εὐλογῶ (βλ. λ.).

βλοιδίτης (ὁ) (Blödit) *[Ὀρυκτολ.]*· συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ ἀστραχανίτου (βλ. λ.).

Βλοκλάβεκ καὶ *Βλοτσλάβοκ* (Wloclavek, Wlozlawsk *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πολωνίας ἐν τῷ βοϊβοδάτῳ τῆς Βαρσοβίας, παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Βιστούλα, ἄνωθεν τοῦ Τόρν. Κάτ. 40.337. Εἶναι ἕδρα καθολικοῦ ἐπισκόπου. Ἔχει βιομηχανίαν εἰδῶν πορσελλάνης καὶ διεξάγει ἀκμαῖον ἐμπόριον ἐρίου. —Μ.

βλονδίλιον (τὸ) (Blondilium) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα ἔντομα ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ τῶν ὀπωροφόρων δένδρων. Δ. Ν. Π.

Βλονίτζκ, *Ἰάκωβος*. Ρῶσος ἁγιορείτης μοναχὸς τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Σοφὸς καὶ γλωσσομαθὴς ἀνήρ, συνέταξε λεξικὸν ἑλληνοσλαβικόν, γραμματικὴν σλαβικήν, ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν καὶ μετέφρασε τὸν «περὶ ἱερωσύνης» λόγον τοῦ Ἰ. Χρυσοστόμου ὡς καὶ τὸ «περὶ ἱεραρχίας» ἔργον, τὸ εἰς Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην ἀποδιδόμενον. —Β.

Βλοντάβα (Wlodawa) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πολωνίας ἐν τῷ βοϊβοδάτῳ Λούμπλιν. Κάτ. 10.000 Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον (13—17 Αὐγούστου 1915), συνήφθη παρὰ τὴν πόλιν ταύτην πεισματώδης μάχη, καθ' ἣν αἱ στρατιαὶ τοῦ Γκέρσκ καὶ τοῦ Βίνκλερ ἀπώθησαν τοὺς Ρώσους πρὸς τὸ Μπρέστ-Λιτόβσκ, ἀπέχον εἴκοσι ἑξήκοντα χιλιόμετρα τῆς Βλοντάβας. —Μ.

Βλόντος *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ἀργασίου* τοῦ νομοῦ Ζακύνθου. Κάτ. (1928) 88. Πρότερον ὑπῆγετο εἰς τὸν δῆμον *Ζακυνθίων*.

Βλόσιος, *Γάϊος*. Φίλος τοῦ Τιβερίου Γράκχου ἐκ Κύμης τῆς Καμπανίας καταγόμενος, εἷς ἐκ τῶν δύο Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι, κατὰ τὴν παράδοσιν, παρώρμησαν τοῦτον νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ ἐφαρμόσῃ τὸν νόμον, ὁ ὁποῖος ἀπηγόρευε νὰ κατέχῃ τις περισσότερα τῶν 500 πλέθρων δημοσίας γῆς. Ὁ Βλόσιος ἐχρημάτισε μαθητὴς τοῦ Ἀντιπάτρου τοῦ Ταρσέως, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐδιδάχθη ἐν Ρώμῃ τὴν στωϊκὴν φιλοσοφίαν καὶ ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐτιμήθη δι' ἀφιερώσεως εἰς αὐτὸν φιλοσοφικῶν τινων συγγραμμάτων του. Εἶναι ἄγνωστος ἡ κατὰ τὰ ἄλλα δρᾶσις τοῦ Βλοσίου ὡς φιλοσόφου, μόνον δὲ τὰ περὶ τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὸν Τιβέριον Γράκχον ἀναφέρονται, ὡς καὶ αἱ περιπέτειαι αὐτοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τιβερίου Γράκχου, τὸν ὁποῖον ἐβοήθησεν ὅσον ἠδυνήθη πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματός του. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν καταδίωξιν τῶν φίλων καὶ συνεργατῶν τοῦ Τιβερίου Γράκχου, κατὰ τὴν ὁποίαν τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθησαν καὶ ἀναπολόγητοι, συνελήφθη μεταξὺ ἄλλων καὶ ὁ Βλόσιος (τῷ 132 π. Χ.) καὶ προσαχθεὶς πρὸ τῶν ὑπάτων ἠρωτήθη, ἂν μετέσχε τοῦ ἔργου τοῦ Τιβερίου Γράκχου καὶ διατί. Τότε ἐπέδειξεν ὁ Βλόσιος, ὅτι ἐγνώριζε καὶ νὰ ἐφαρμόζῃ τὰ διδάγματα τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας, μὴ διστάσας νὰ παραδεχθῇ ἐκ τῶν ἀποδιδομένων εἰς αὐτὸν πάντα ὅσα πράγματι εἶχε διαπράξει. Εἶπεν ὅμως, ὅτι ἔπραξε ταῦτα κατὰ καθῆκον, ὑπακούσας εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Τιβερίου Γράκχου, εἰς τὸν ὁποῖον ὡς δήμαρχον ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ὑπακούσῃ. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀπάντησις αὕτη τοῦ Βλοσίου ἦτο τοιαύτη, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς αὐτὸν μομφὴ διὰ πράξεις, τὰς ὁποίας ἔκαμε κατὰ διαταγὴν τοῦ ἄρχοντος, ὁ φίλος τῶν ὑπάτων Λαίλιος (ἤ, κατὰ τὸν Πλούταρχον, ὁ Ναυσικᾶς) ἠρώτησεν αὐτόν, ἂν θὰ ὑπήκουεν εἰς τὸν Τιβέριον Γράκχον ἢ ὄχι, ἐν ᾗ περιπτώσει οὗτος τὸν διέτασσε νὰ πυρπολήσῃ τὸ Καπιτώλιον. Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἀπήντησεν ὁ Βλόσιος, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ δώσῃ τοιαύτην διαταγὴν ὁ σώφρων καὶ φιλόπατρις Τιβέριος. Ὁ Λαίλιος ἐν τούτοις ἐπέμενε ζητῶν ἀπάντησιν σαφῆ· ἠναγκάσθη λοιπὸν ὁ Βλόσιος νὰ ἀποκριθῇ, ὅτι βεβαίως καὶ τὸ Καπιτώλιον θὰ ἐπυρπόλει, ἂν τὸ διέτασσεν ὁ Τιβέριος νὰ πράξῃ τοῦτο, διότι, προσέθηκεν, οὐδέποτε θὰ ἔδιδε τὴν διαταγὴν ταύτην ἐκεῖνος, ἂν δὲν ἦτο συμφέρουσα εἰς τὴν πολιτείαν ἡ πυρπόλησις τοῦ Καπιτωλίου. Καὶ τότε μὲν ἠδυνήθη ὁ Βλόσιος νὰ διαφύγῃ καὶ νὰ εὕρῃ ἄσυλον ἐν Ἀσίᾳ πλησίον τοῦ Ἀριστονίκου, ὁ ὁποῖος εὑρίσκετο εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν πρὸς τοὺς Ρωμαίους. Μετὰ τὴν ὁριστικὴν ὅμως ἧτταν τούτου, φοβούμενος ὁ Βλόσιος μὴ πέσῃ ζῶν εἰς χεῖρας τῶν Ρωμαίων, ηὐτοκτόνησεν (βλ. καὶ λ. Γράκχοι).

Ὁ *Μάρκος Ρενιέρης* συνέγραψε καὶ ἐξέδωκεν ἔργον «Περὶ Βλοσίου καὶ Διοφάνους ἔρευναι καὶ εἰκασίαι» (Λειψία 1873), περὶ οὗ βλ. Ρενιέρης. Γ. Ι. ΚΑΡΒΕΛΑΣ

βλοσυρός, *—ά, —όν*. Ὁ ἔχων αὐστηρὰν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου, ἰδίως τῶν ὀμμάτων, ἐμπνέων σέβας ἢ φόβον. Παρ' Ὁμήρῳ ἐπὶ τοῦ προσώπου, ἐπὶ τῶν ὀφρύων (Ἰλ. Η, 212—Ο, 608), ἐξ οὗ καὶ «*βλοσυρῶπις*»: «Μειδιόων βλοσυροῖσι προσώπασι» — «Τὼ δὲ οἱ ὄσσε λαμπέσθην βλοσυρῇσιν ὑπ' ὀφρύσιν». Ἐλέγετο καὶ ἐπὶ ζῴων, ἔπειτα δὲ ἐπὶ παντὸς φοβεροῦ πράγματος. Ὁ Πλάτων ἔχει τὸ ἐπίθετον ὑπὸ τὴν σημασίαν τοῦ θαρραλέου, τοῦ γενναίου, τοῦ ἀνδρείου. Παρὰ τῷ Θεοφράστῳ ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ τραχέος, τοῦ προστύχου (Ἠ. Φ. 9,2,3). —Ἐπίρρ. *βλοσυρῶς*. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βλοσυρὸς (ὁ) (Blosyrus) *Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχοφόρων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Εἶναι μικρότατοι κάνθαροι. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν κυριώτερον *ὁ βλοσυρὸς ὁ στικτὸς* (Blosyrus punctatus) ἀπαντῶν ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

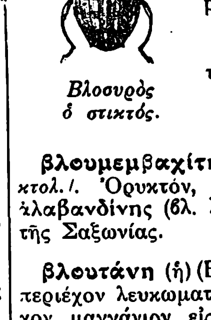

Βλοσυρὸς ὁ στικτός.

βλοσυρότης (ἡ)· τὸ νὰ εἶναι τις βλοσυρὸς (βλ. λ.).

Βλοτσλάβοκ· βλ. Βλοκλάβεκ

βλουμεμβαχίτης (ὁ) (Blumenbachit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀρσενικοῦχος ἀλαβανδίνης (βλ. λ.). Εὑρίσκεται εἰς τὸ Gersdorf τῆς Σαξωνίας. Γ. Κ. Γ.

βλουτάνη (ἡ) (Blutan) *[Φαρμ. Χημ.]*. Σκεύασμα περιέχον λευκωματοῦχον σίδηρον καὶ πεπτονοῦχον μαγγάνιον εἰς ἀναλογίαν 0,6% σιδήρου καὶ 0,1% μαγγανίου. Κ. Γ. Μ.

Βλοχαϊτοπούλα, *Αἰκατερίνη*. Κατήγετο ἐκ τοῦ χωρίου Σπολάϊτα τῆς Τριχωνίας, ἦτο δὲ ἐγκεκλεισμένη τῷ 1825 μετὰ τῆς μητρός της *Λεϊμονιᾶς* εἰς τὸ Μεσολόγγι. Κατὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἔξοδον ὑχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀλβανοῦ Σουλεϊμάν, ἀφοῦ ἡ Αἰκατερίνη ἔλαβε πληγήν, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας εἰς τὸ μέλλον ἐδυσκολεύετο εἰς τὴν προφοράν. Ἀπολυτρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἀγράφων Κ. Οἰκονόμου

Digitized by Google

καὶ τοῦ ἡγουμένου Ρουβελίτσας τοῦ Ραδοβιστίου Ἰωαννικίου ἐνυμφεύθη τὸν ἀγωνιστὴν *Γ. Πάτραν*. Τ. Χ. Κ.

βλοχιεῖδαι (οἱ) (Blochiidae) *[Παλαιοζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀκανθοπτερυγίων ἰχθύων*. Τὸ σῶμα τῶν ζῴων τούτων (βλ. βλόχιος) ἦτο ἐπιμήκως μακρὸν καὶ ἔφερε μακρὸν ῥύγχος, συνιστάμενον ἐκ τῶν δύο σιαγόνων ὁμοιομόρφως ἐπιμεμηκυσμένων καὶ ἐφωδιασμένων μὲ ὀδόντας ἐν εἴδει ψηκτρῶν. Ἐκαλύπτετο μὲ καρδιοειδῆ ἢ ῥομβοειδῆ ὀστέϊνα λέπια. Τὸ ῥαχιαῖον πτερύγιον ἤρχιζεν ἀπὸ τὸν τράχηλον καὶ ἐξετείνετο σχεδὸν μέχρι τῆς οὐρᾶς, ἀπετελεῖτο δ' ἀπὸ μακρὰς ἀκάνθας πολὺ μακρὰν ἀλλήλων εὑρισκομένας. Τὸ οὐραῖον πτερύγιον ἦτο ἀρκούντως μέγα. Γ. Κ. Γ.

βλόχιος (ὁ) (Blochius Volta) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βλοχιειδῶν ἀκανθοπτερυ-*

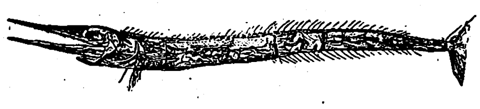

Ὁ βλόχιος longirostris.
Ἐκ στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐκ τοῦ ὄρους Bolca παρὰ τὴν Βερώναν.

γίων ἰχθύων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Monte Bolca παρὰ τὴν Βερώναν. Γ. Κ. Γ.

Βλοχὸς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Καινουρίου* τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 79. Κεῖται εἰς ἣν θέσιν, ὡς ἐξ ἀρχαίων ἐπιγραφῶν ἀπεδείχθη, ἔκειτο τὸ πάλαι ἡ ἀρχαία ὑπὸ τοῦ Πολυβίου ἀναφερομένη πόλις τῶν *Θεστιέων*.

Περὶ τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ, Βλοχοῦ καὶ τούτου καλουμένου, ἐφ' οὗ εἶναι τὸ χωρίον ἐκτισμένον, σῴζεται πυλὼν καὶ ἡ ἀκρόπολις τῆς πόλεως, πρὸς ἣν ἀνέρχεται τις διὰ βαθμίδων. Ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως ἀκεραία σῴζεται εἰσέτι καὶ ἡ ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀκμάσασα Μονὴ τοῦ Βλοχοῦ (τῆς Παναγίας), διαλελυμένη νῦν.

Ἐπὶ τουρκοκρατίας, ὁ Βλοχός, φέρεται εἰς διάφορα ἱστορικὰ ἔγγραφα ὡς *καζᾶς Βλοχοῦ*, ὁ ἕτερος ἐκ τῶν δύο, τῶν ἀποτελούντων τὴν σημερινὴν ἐπαρχίαν Τριχωνίας. Δ. Ν. Λ.

—*[Ἱστορ.]* Παρὰ τὸν Βλοχὸν τῆς Τριχωνίας ἐγένετο τῷ 1823 μικρὰ μάχη κατὰ τοῦ Ὀμὲρ Βρυόνη, ἥτις μνημονεύεται ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 130 φακέλῳ τοῦ ἀρχείου τῶν Ἀγωνιστῶν. Τ. Χ. Κ.

—**Βλοχὸς** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Τιτανίου* τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 658. Παρὰ τὸ χωρίον ἐπὶ λόφου ὑπάρχουν ἐρείπια ἀρχαίας οἰκήσεως, τοποθετουμένης ἐνταῦθα τῆς ἀρχαίας πόλεως τοῦ Στράβωνος *Ἀστερίου*, τῆς μετέπειτα μετονομασθείσης κατὰ Σ. Βυζάντιον εἰς *Πετρεσιάς* (*Ν. Γεωργιάδου*, Θεσσαλία, σελ. 206). Δ. Ε. Μ.

Βλυζανὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ἀστακοῦ* τῆς ἐπαρχίας Βονίτσης τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 417. Μετὰ τοῦ Ἀστακοῦ συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. 1,15'). Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Μάνινα* (κάτ. 83). Δ. Ε. Μ.

Βλυσηδιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Σελινοῦντος* τῆς ἐπαρχίας Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 188. Πρὸ τοῦ 1915 ἐκαλεῖτο *Νεοχώρι*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Φιλάτικα* (κάτ. 54). Δ. Ε. Μ.

βλυτσίνι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κρίνος ὁ γερμανικὸς* (Iris germanicus).

Βλυχὰ *[Γεωγρ.]*. Ἑλώδης ἔκτασις 200 στρεμ. ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου *Ἀνακτορίων* τῆς ἐπαρχίας Βονίτσης τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας.

Βλυχάδα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Μελιδονίου* τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Κάτοικοι (1928) 88.

Βλυχάδιον *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ νοτιωτάτη ἄκρα (πλάτ. 36°46' Β, μήκ. 24°15' ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2051: Milo, Kimolo and Polino islands) τῆς νήσου Ἀντίμηλος ἢ Ἐρημόμηλος. Σ.Ε.Λ.

Βλυχὸ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Θαυμάσιος λιμὴν φυσικὸς τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου Λευκάδος, ἐν τῇ Τηλεβοΐδι θαλάσσῃ Ἔχων τὸ στόμιόν του (πλάτ. 38°41'50" Β, μήκ. 20°43'45" χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaka, Cephallonia καὶ 1620: Porto Viyko) εἰς 6 μιλ. νοτίως τοῦ ἐν τῷ ὅρμῳ Δρεπάνου νοτίου στομίου τῆς διώρυγος τοῦ Ἀλεξάνδρου, εἶναι εὐαναγνώριστος ἀπὸ τὰ πρὸ αὐτοῦ ἀφθάστου γραφικότητος νησία *Σπαρτί*, *Μαδουρῆ* (τοῦ Ἀριστοτ. Βαλαωρίτου ἡ ἔπαυλις), *Σκορπίδι*

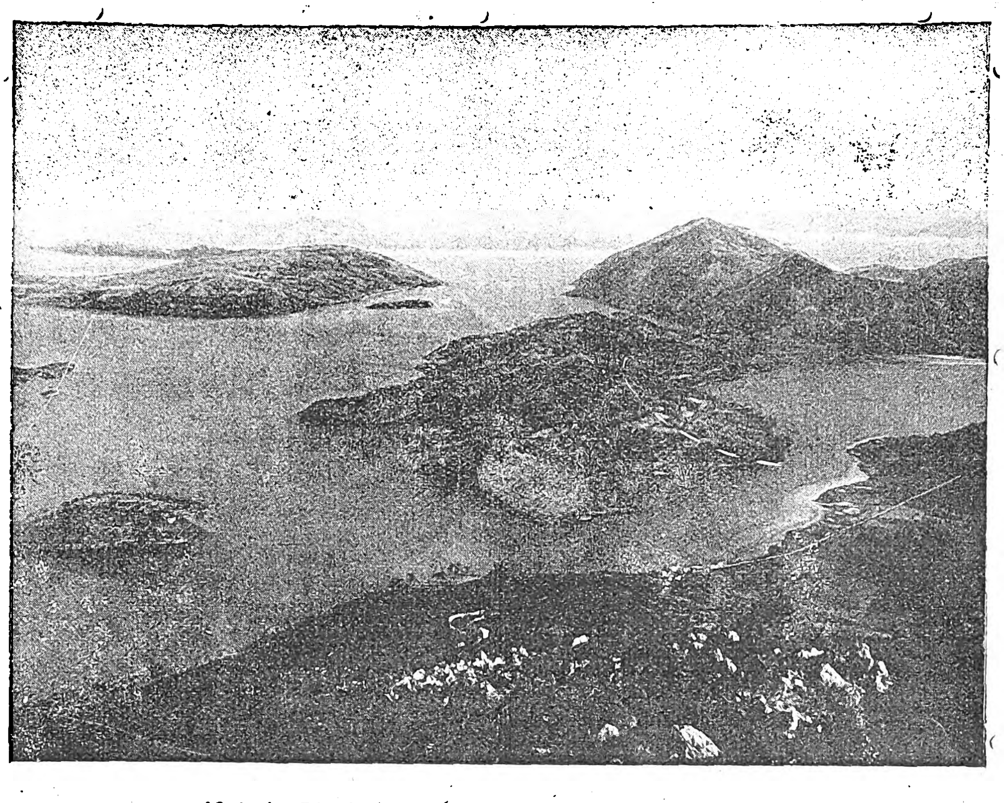

Ὁ λιμὴν Βλυχὸ Λευκάδος καὶ αἱ πρὸ αὐτοῦ μικραὶ νῆσοι.
Ἀριστερᾷ κάτω καὶ πρὸ τοῦ στομίου ἡ *Μαδουρῆ* τοῦ Βαλαωρίτου.

καὶ *Σκορπιός*. Σχηματίζεται δὲ ὑπὸ χερσονησιζούσης ἀποφύσεως σχηματιζούσης εἰς τὴν ῥίζαν της τὸν ἀμφίδυμον ὅρμον *Δέσιμον*, ἀποβλέποντα πρὸς εὖρον, καὶ τὴν νησῖδα *Τίλια*, τὴν κατέναντι τοῦ Σπαρτοχωρίου τοῦ Μεγανησίου. Ἔχει εὖρος ½ μιλ., μῆκος 1 ἀπὸ Β πρὸς Ν, καὶ βολίσματα 2—4 ὀργ. μὲ τὸν πρὸς νότον μυχὸν του ἀβαθῆ. Μαστίζεται ὑπὸ ἑλονοσίας, τῆς διογκώσεως τοῦ σπληνὸς εἰς τὰ κολυμβῶντα ἐκεῖ παιδία οὔσης ἐξοφθάλμου. Τὸ θαυμάσιον τοῦ φυσικοῦ τούτου λιμένος παρέσχεν ἐπιχειρήματα εἰς τὸν Δαϊρπφελδ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς δόξης του περὶ τῆς Λευκάδος ὡς ὁμηρικῆς Ἰθάκης. Σ. Ε. Λ.

Ἐπὶ τοῦ λιμένος εἶναι ἐκτισμένον καὶ τὸ ὁμώνυμον χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ἐλλομένου* τῆς ἐπαρχίας Λευκάδος, ἀποτελοῦν ἤδη ἰδίαν κοινότητα ἀποσπασθεῖσαν ἐκ τῆς κοινότητος Κατωχωρίου. Κάτ. (1928) 280. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Γένιον* (κάτ. 68). Δ. Ε. Μ.

βλυχός, —ή, —ό ἰδιωματ., βλ. γλυφός.

Βλυχὸς *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον εἰς τὸ ΒΑ μέρος τῆς Κυκλαδικῆς νήσου Ἄνδρου, τοπογραφοῦν μετὰ τοῦ τοιούτου *Κάτω Κόσμος* τὸν ἐλάσσονα κόλπον τοῦ Κορθίου. Δ. Ε. Μ.

Βλωβοκὰ *[Γεωγρ.]* βλ. λ. Βλοβοκά.

βλωμὸς (ὁ)· τεμάχιον ἄρτου ὅσον δύναται νὰ μασηθῇ εἰς τὸ στόμα, ἔνθεσις, κοιν. *μπουκιά* καὶ *μπούκα*.

— *[Ἰατρ.]*. Ἡ μᾶζα τροφῆς ἡ μετὰ τὴν μάσησιν ἑτοίμη πρὸς κατάποσιν. Μ. Μ.

βλώσκω· ἐνεστὼς τοῦ ἀορ. *ἔμολον*=ἦλθον, τοῦ ὁποίου ἡ μετοχὴ εἰς τὴν περίφημον φράσιν τοῦ Λεωνίδου: «μολὼν λαβέ».

Β'νεϊ-Β'ρὶθ βλ. Μπενὲ-Μπερίθ.

Βνετὰκ (Vnetac) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον ἐπίσημον διὰ τὴν πελαγοδρομίαν τοῦ Ἀδριατικοῦ, ἀποτελοῦν τὴν ΝΔ ἐσχατιὰν τῆς νήσου *Οὔνιε* (Unie: πλάτ. 44° 38' Β, μήκ. 14° 14' Αν, χάρτ. ἀγγλ. 2711: Gulf of Quarnero, cape Promontore to Grossa island). Ἔχει φάρον λευκοῦ σταθεροῦ φωτὸς καὶ σηματοφόρον συνδεόμενον πρὸς τὸ διεθνὲς τηλεγραφικὸν δίκτυον. Σ. Ε. Λ.

Βνών. Φαραὼ τῆς ΙΕ' δυναστείας, βασιλεὺς τῶν εἰσβαλόντων Ἀσιατῶν, τῶν λεγομένων Ποιμένων ἢ Ὑξώς. Ἠγωνίσθη ἐρρωμένως πρὸς συμπλήρωσιν τῆς κατακτήσεως τῆς Αἰγύπτου. Γ. Λ. Α.

Βοα—. Τὰ ἀρχόμενα ἀπὸ *Voi*—γαλλικὰ ὀνόματα (ὡς Voisenon), ἀποδιδόμενα ἑλληνιστὶ *Βουα*— καὶ *Βοα*— (*Βουαζενὸν* καὶ *Βοαζενόν*), ἐλεξικογραφήθησαν ἐνταῦθα ὡς Βουα—.

βοαγὸς (ὁ) (*βουαγὸς* καὶ ἀρχαϊκώτερον *βουαγόρ*). Ὁ πρῶτος βαθμὸς ὑπηρεσίας καὶ τιμῆς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σπάρτῃ. Ὁ τίτλος οὗτος προσηρτᾶτο, συνήθως, ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸ κύριον ὄνομα τοῦ Σπαρτιάτου πολίτου, ὅταν μάλιστα ὁ λαβὼν τοῦτον κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἔφθανεν εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα τῆς πολιτείας. Ἦτο τότε ἐνδεικτικὸν τῆς πρωΐμου ἀτομικῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἐπισήμου Σπαρτιάτου «ἔφορος βουαγός». Ὁ βουαγός, «ὁ ἄρχων τῆς ἀγέλης παῖς», κατὰ τὸν Ἡσύχιον, ἄλλοτε μὲν ἐξελέγετο ὑπ' αὐτῶν τῶν συνηλικιωτῶν του παίδων, οἵτινες κατετάσσοντο εἰς *ἀγέλας*, *βούας* καλουμένας, μετὰ τὸ ἕβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας των, κατὰ τὴν λυκούργειον νομοθεσίαν, καὶ ἄλλοτε ὑπὸ τῆς πολιτείας. Ἦτο δὲ πάντοτε ὁ θαρραλεώτερος καὶ νουνεχέστερος τῆς ὁμάδος του. Ὁ τίτλος βουαγὸς δὲν παρείχετο εἰς τὸν καλύτερον τῆς ὁμάδος παῖδα μόνον κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους, ὅτε οἱ θεσμοὶ τοῦ Λυκούργου ἦσαν ἀντικείμενον λατρείας ἐν Σπάρτῃ, ἀλλὰ καὶ βραδύτερον. Οὕτω μνημονεύονται βουαγοὶ εἰς ἐπιγραφὰς τῶν ῥωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων. Κ.Ψ.

Βοάγριος *[Γεωγρ.]*. Χείμαρρος τῆς Λοκρίδος εἰς τὴν περιοχὴν τῶν ἀρχαίων Ἐπικνημιδίων Λοκρῶν, ῥέων μεταξὺ τῶν ὀρέων Καλλιδρόμου καὶ Κνημῖδος. Ἐλέγετο καὶ *Μάνης*, σήμερον δὲ *Πλατανιάς*, ἐκ τῶν παρὰ τὰς ὄχθας αὐτοῦ πλατάνων. Ὁ μεγάλος σεισμὸς τῆς Λοκρίδος, τῷ 426 π. Χ., ὡς ἀναφέρει ὁ Στράβων (Ι. σ. 60), εἶχε μεταβάλει τὴν κοίτην αὐτοῦ τελείως. Πάλαι παρὰ τοῦτον ἦτο ἡ πόλις *Θρόνιον* (τὸ σημερινὸν χωρίον *Καινούριον*).

Ἡ κοιλὰς τοῦ ποταμοῦ τούτου ἔχει στρατηγικὴν σημασίαν, διότι ἡ μεταξὺ τῆς Λαμίας καὶ τῆς Λεβαδείας ὁδός, μετὰ τὰς Θερμοπύλας, διέρχεται διὰ ταύτης, ἀνοιγομένων κατὰ τὰς ὀρεινὰς ὑπερβολὰς δύο διόδων, τῆς *Φοντάνας* καὶ τῶν *Βασιλικῶν*. Τὴν ὁδὸν ταύτην εἶχεν ἀκολουθήσει τὴν 24ην Αὐγούστου τοῦ 1821 ὁ Μπεϋρὰμ πασᾶς, στρατοπεδεύσας κατὰ τὸν ποταμὸν τοῦτον, τὴν δὲ 26ην κατὰ τὴν πρὸς τὰ Βασιλικὰ στενοπορίαν συνήφθη ἡ ὀλεθρία διὰ τὸν πασᾶν μάχη τῶν *Βασιλικῶν* (βλ. Βασιλικῶν *μάχη*). Σημειωτέον ὅτι τὸ τότε χωρίον Βασιλικὰ εἶναι σήμερον ἔρημον, τὸ δ' ὀχυρὸν τῆς θέσεως συνδέεται μετὰ τοῦ ὀνόματος τῆς ἀρχαίας πόλεως *Ἐλατείας*, ἥτις ἔκειτο πρὸς Ν. κατὰ τὴν ἔξοδον πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ *Φωκικοῦ* ἢ *Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ*. Ι. Σ. ΣΑΡΡΗΣ

Βοαδίκεια ἢ *Βουδίκκα* (Boadicea ἢ Boudicca). Ἡρωϊκὴ Βρεττανὶς βασίλισσα τῆς ἐποχῆς τοῦ αὐτοκράτορος Νέρωνος. Ὁ σύζυγος αὐτῆς Πρασουτάγος ἦτο ἄρχων τῶν Ἰκενῶν (οἵτινες ἔζων ἐν τῇ σημερινῇ κομητείᾳ τοῦ Νόρφολκ) καὶ αὐτόνομος πρίγκιψ ὑπὸ τὴν ἐξάρτησιν τῶν Ρωμαίων. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ (61 μ. Χ.) οἱ Ρωμαῖοι, ἐπωφεληθέντες τοῦ γεγονότος ὅτι δὲν ἀφῆκεν ἄρρενα διάδοχον, προσήρτησαν τὴν χώραν του εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν. Αἱ καταπιέσεις ὅμως τῶν Ρωμαίων πραιτόρων ἐξήγειραν τοὺς Ἰκενούς, οἵτινες ἐπαναστάτησαν, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὴν Βοαδίκειαν, καὶ ἐνισχυθέντες διὰ τῆς ἐξεγέρσεω

Digitized by Google

καὶ ἄλλων Βρεττανῶν κατέσφαξαν ὑπὲρ τὰς 70.000 Ρωμαίους καὶ φίλους τούτων Βρεττανούς. Οἱ Ρωμαῖοι μετὰ πολλοὺς καὶ σκληροὺς ἀγῶνας, κατὰ τοὺς ὁποίους διεκρίθη ἡ Βοαδίκεια διὰ τὴν ἀνδρικήν της τόλμην, κατώρθωσαν νὰ καθυποτάξουν τοὺς Ἰκενούς. Ἡ Βοαδίκεια ἔλαβε δηλητήριον διὰ νὰ μὴ παραδοθῇ εἰς τοὺς Ρωμαίους.

Μ. Δ. Β.

Βοαθόος. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἐν Δελφοῖς ὁ δέκατος μὴν τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν καθ' ἡμᾶς Ἰούνιον, δεδομένου, ὅτι τὸ δελφικὸν ἔτος ἤρχιζεν ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου *(Βουκατίου)*. —Β.

Βοαμίλκας, ἢ *Βομίλκας*, καὶ ὀρθότερον *Βοδμίλκας*. Φοινικικὸν ὄνομα (Bod-Melkart) σημαῖνον «δοῦλος τοῦ Μελκὰρτ» (ἤτοι τοῦ θεοῦ Μελικέρτου, βλ. λ.).

Ἐκ τῶν φερόντων τὸ ὄνομα τοῦτο ἐπιφανέστατοι εἶναι οἱ ἑξῆς:

1) *Βοαμίλκας*, ἀδελφὸς τοῦ ἐν Σικελίᾳ ἀρχιστρατήγου τῶν Καρχηδονίων Ἀμίλκα τοῦ νικήσαντος τὸν Ἀγαθοκλέα καὶ ἀποκλείσαντος αὐτὸν ἐντὸς τῶν Συρακουσῶν (311 π. Χ.). Κατὰ τὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον διεξήγαγον οἱ Καρχηδόνιοι ἐν Ἀφρικῇ κατὰ τοῦ δραπετεύσαντος ἐκ Συρακουσῶν Ἀγαθοκλέους (310 π.Χ.), ὁ Βοαμίλκας ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἀντιπάλου πολιτικῆς μερίδος *Ἄννωνος* ἐστρατήγει τῶν Καρχηδονίων καί, κατὰ τοὺς ἐχθρούς του, ἐγένετο αἴτιος τῆς ἥττης τοῦ καρχηδονιακοῦ στρατοῦ. Πεσόντος δηλαδὴ ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Ἄννωνος, ὁ Βοαμίλκας, εἰς τὸν ὁποῖον περιῆλθεν ἤδη ἡ ἀρχηγία ὁλοκλήρου τοῦ στρατοῦ, ἔσπευσε νὰ ὑποχωρήσῃ χωρὶς νὰ ἀντιτάξῃ πλέον κατὰ τοῦ Ἀγαθοκλέους οὐδεμίαν ἀντίστασιν. Ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ Βοαμίλκα κατέστησεν αὐτὸν ὕποπτον εἰς τοὺς συμπολίτας του, ὅτι ἐσκόπει νὰ συμφιλιωθῇ πρὸς τὸν *Ἀγαθοκλέα* καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τούτου νὰ καταστῇ τύραννος τῆς πατρίδος του. Καὶ τότε μὲν ὁ φόβος ἐκεῖνος τῶν Καρχηδονίων δὲν ἐφάνη δικαιολογούμενος ἐκ τῶν πραγμάτων. Μετὰ δύο ὅμως ἔτη (308 π. Χ.), καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀγαθοκλῆς, δολοφονήσας τὸν ἕως τότε φίλον καὶ σύμμαχόν του *Ὀφέλλαν* τὸν Κυρηναῖον καὶ προσελκύσας πρὸς ἑαυτὸν διὰ δώρων καὶ ὑποσχέσεων τὰ στρατεύματα αὐτοῦ, εὑρίσκετο εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δυνάμεώς του, ἡ δὲ Καρχηδὼν διέτρεχε μέγιστον κίνδυνον, ἐπεχείρησεν ὁ Βοαμίλκας νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν πρὸ πολλοῦ ἀποδιδόμενον εἰς αὐτὸν σκοπόν. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπέστειλε τοὺς ἐπιφανεστάτους ἐκ τῶν ἀντιπάλων του ὡς στρατιώτας εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Νουμιδίας, αὐτός, στρατηγὸς ὢν ἐν Καρχηδόνι, ἐνήργησεν ἐπιθεώρησιν τοῦ στρατοῦ ἐν τῇ νέᾳ πόλει τῆς Καρχηδόνος, μετὰ δὲ ταύτην ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογὴν τὸ σχέδιόν του. Διατάξας δηλαδὴ τοὺς στρατιώτας νὰ διαλύωνται καὶ νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τὰς οἰκίας των μετὰ τὴν εἴσοδόν των εἰς τὴν παλαιὰν πόλιν, ἐκράτησε τελευταίους περὶ ἑαυτὸν 500 πολίτας ἀφωσιωμένους εἰς αὐτὸν καὶ 4 χιλιάδας μισθοφόρους καὶ διαιρέσας τὴν δύναμιν ταύτην εἰς πέντε σώματα εἰσῆλθεν εἰς τὴν *Καρχηδόνα* (τὴν παλαιὰν πόλιν), ἐλπίζων, ὅτι ἤθελε καταπλήξει τοὺς ἀντιπάλους του καὶ ἤθελε καταλάβει τὰ ἐπίκαιρα σημεῖα τῆς πόλεως ἄνευ σοβαρᾶς ἀντιστάσεως. Ἐν τούτοις οἱ πολῖται τῆς Καρχηδόνος, ἀντιληφθέντες τὰς προθέσεις τοῦ στρατηγοῦ των, ἔσπευσαν νὰ λάβωσι τὰ ὅπλα καὶ νὰ ἀντιταχθῶσι κατ' αὐτοῦ, οὕτω δὲ τὰ στρατεύματα τοῦ Βοαμίλκα περιεπλάκησαν εἰς ἄνισον ἀγῶνα ἐντὸς τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως, κατὰ τῶν ὁποίων, μετὰ σφοδρὸν ἀγῶνα ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἀποκρουσθέντα ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ νὰ καταφύγωσιν εἴς τι ὕψωμα κείμενον ἐντὸς τῆς νέας πόλεως. Ἐκεῖ οἱ στασιασταὶ ἐπολιορκήθησαν στενῶς ὑπὸ τῶν πολιτῶν, στερούμενοι δὲ τροφῶν καὶ ὕδατος ἦλθον εἰς διαπραγματεύσεις περὶ παραδόσεως. Οἱ πολιορκηταὶ φοβούμενοι τὰ ἀπρόοπτα ὑπεσχέθησαν εἰς πάντας τοὺς στασιαστὰς ἀσφάλειαν ζωῆς, τὴν ὑπόσχεσίν των δὲ ταύτην ἐτήρησαν διὰ πάντας τοὺς ἄλλους οὐχὶ ὅμως καὶ διὰ τὸν Βοαμίλκαν. Οὗτος κατηγορήθη ὄχι ἁπλῶς ὡς στασιαστὴς ἐπιχειρήσας νὰ καταλύσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Καρχηδόνος, ἀλλ' ὡς προδότης τῆς πατρίδος του συνεννοημένος μετὰ τοῦ Ἀγαθοκλέους, ἵνα παραδώσῃ ταύτην εἰς αὐτόν. Ἐδικάσθη λοιπὸν ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ ὁ Βοαμίλκας καὶ κατεδικάσθη εἰς τὸν σταυρικὸν θάνατον (308 π.Χ.), καίτοι ὄχι μόνον κατὰ τὴν δίκην ἀπέκρουσε ῥητῶς τὴν ἀποδοθεῖσαν εἰς αὐτὸν κατηγορίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ σταυροῦ ἀκόμη διεμαρτύρετο, ὅτι ἦτο ἀθῷος καὶ ὅτι μόνον ἐσκόπει νὰ συνάψῃ εἰρήνην πρὸς τὸν Ἀγαθοκλέα, ὁ κατὰ τοῦ ὁποίου πόλεμος παρατεινόμενος καθίστατο καταστρεπτικὸς διὰ τὸν καρχηδονιακὸν λαόν.

Ὁ Βοαμίλκας οὗτος εἶναι πιθανῶς τὸ αὐτὸ πρόσωπον μὲ τὸν Βοαμίλκαν, ὁ ὁποῖος κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δ' π.Χ. αἰῶνος (ἴσως τῷ 308 π.Χ.) ἀναφέρεται ὡς πρεσβευτὴς τῶν Καρχηδονίων ἔν τινι ἀττικῷ ψηφίσματι. Ἂν τοῦτο ἀληθές, ἡ καρχηδονιακὴ ἐκείνη πρεσβεία διηυθύνετο εἰς τὴν Αἴγυπτον πρὸς τὸν βασιλέα Πτολεμαῖον, τὸν υἱὸν τοῦ Λάγου, τὸν ἐχθρὸν τοῦ Ὀφέλλα, τοῦ συμμάχου τοῦ Ἀγαθοκλέους.

2) *Βοαμίλκας*, ἀρχηγὸς τοῦ καρχηδονιακοῦ στόλου, κατὰ τὸν δεύτερον Καρχηδονικὸν πόλεμον. Ἐν ἔτει 215 π.Χ. ὁ Βοαμίλκας ἔφερεν ἐνισχύσεις εἰς τὸν ἐν Ἰταλίᾳ εὑρισκόμενον Ἀννίβαν, τὰς ὁποίας ὡδήγησε διὰ τῆς χώρας τῶν Ζεφυρίων Λοκρῶν καὶ παρέδωκεν εἰς τὸν Ἄννωνα· τὸ ἐπόμενον ἔτος ἀπέφυγε νὰ ναυμαχήσῃ πρὸς τὸν ἰσχυρότερον ῥωμαϊκὸν στόλον πρὸ τῶν Συρακουσῶν, μετὰ δύο δὲ πάλιν ἔτη (212 π.Χ.) ἔπραξε τὸ αὐτό. Τότε μάλιστα βλέπων τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον διέτρεχον αἱ πολιορκούμεναι Συρακοῦσαι, ἔσπευσε μὲ μεγάλους κινδύνους εἰς Καρχηδόνα καὶ ἐπανῆλθεν ἐκεῖθεν μετ' ἀρκετῆς δυνάμεως, προωρισμένης εἰς ἐνίσχυσιν τῶν Συρακουσῶν. Τὰς δυνάμεις ὅμως ταύτας δὲν κατώρθωσεν ὁ Βοαμίλκας νὰ ἀποβιβάσῃ εἰς Σικελίαν, ἀλλὰ μετέφερεν εἰς Τάραντα καὶ οὕτω στερήσας τοὺς Συρακοσίους τῆς κατὰ θάλασσαν ἐνισχύσεως, τὴν ὁποίαν πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς ὁ καρχηδονικὸς στόλος, ἐπετάχυνε τὴν πτῶσιν τῶν Συρακουσῶν. Καὶ ἐν Τάραντι ὅμως οὐδὲν ἄξιον λόγου ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ ὁ Βοαμίλκας, ὁ ὁποῖος βραδύτερον ἐπὶ ματαίῳ προσεπάθησε νὰ ἐνισχύσῃ δι' ἐπικουριῶν τὴν πολιορκουμένην ἐκείνην πόλιν.

3) *Βοαμίλκας*, φίλος καὶ ὄργανον τοῦ βασιλέως τῆς Νουμιδίας Ἰουγούρθα. Ὡς τοιοῦτος ὁ Βοαμίλκας ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὴν δολοφονικὴν κατὰ τοῦ Μασίβα ἐπίθεσιν ἐν Ρώμῃ, πρὸς ἀποφυγὴν δὲ τῆς ἀναμενομένης τιμωρίας του ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Ἰουγούρθα εἰς τὴν Νουμιδίαν. Ἐκεῖ ἐπολέμησε κατ' ἀρχὰς γενναίως ὑπὲρ τοῦ Ἰουγούρθα, βραδύτερον ὅμως ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τῶν Ρωμαίων καὶ προσεπάθησε νὰ πείσῃ τὸν Ἰουγούρθαν νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν Μέτελλον, ὁ ὁποῖος πολλὰ εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς αὐτόν, ἂν ἐπετύγχανε τοῦτο. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ πανοῦργος Ἰουγούρθας δὲν ἦτο εὔκολον νὰ ἐξαπατηθῇ, ὁ Βοαμίλκας φοβούμενος μὴ πάθῃ κακὸν ὑπὸ τούτου, ἂν ἤθελεν ἀντιληφθῆ τὰς σχέσεις του πρὸς τοὺς Ρωμαίους, ἐπεχείρησε νὰ δολοφονήσῃ αὐτόν. Ὁ Ἰουγούρθας ὅμως ἀνακαλύψας τὰ σχέδια τοῦ Βοαμίλκα ἐματαίωσε ταῦτα φονεύσας αὐτόν. (Βλ. λ. Ἰουγούρθας.) Γ. Ι. ΚΑΡΒΕΛΑΣ

βοανδζεία (ἡ) (Voandzeia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*. Εἶναι φυτὰ ἐτήσια ἰθαγενῆ τῆς Μαδαγασκάρης καὶ τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς. Γνωστὰ εἴδη τινά, ὧν κυριώτερον ἡ *βοανδζεία ἡ ὑπόγειος* (Voandzeia subterranea), ἥτις καλλιεργεῖται ἰδίως ἐν Βραζιλίᾳ διὰ τὰ ἐδώδιμα σπέρματά της, ἅτινα ὡριμάζουσι κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους. Τὸ φυτὸν τοῦτο εὐδοκιμεῖ εἰς ἀμμώδεις καὶ ποταμοχώστους γαίας. Δ.Ν.Π.

Βοανεργὲς (κατ' ἄλλα σπουδαῖα χειρόγραφα *Βοανηργές*). Παρωνύμιον δοθὲν ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰς τοὺς δύο ἀποστόλους υἱοὺς τοῦ Ζεβεδαίου, *Ἰωάννην* καὶ *Ἰάκωβον*, καὶ ἐπεμφαῖνον τὸ σφοδρὸν καὶ ὁρμητικὸν τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν, διότι ἡ ἀραμαϊκὴ φράσις *μπενὲ ρέγες* δηλοῖ τοὺς *υἱοὺς τῆς βροντῆς* (Μάρκ. γ' 17). Πράγματι δὲ τοιοῦτος κρίνεται ὁ χαρακτὴρ τῶν δύο τούτων ἀποστόλων, τοὐλάχιστον ἐκ τῆς πρὸς τὸν διδάσκαλον αὐτῶν γενομένης αἰτήσεως, ὅπως προκαλέσῃ πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τοὺς ἀφιλοξένους πρὸς αὐτὸν δειχθέντας Σαμαρείτας (*Λουκ. θ* 54, πρβ. *Μάρκ. θ* 38).

Βοάνη καὶ *Βαάνη [Γεωγρ.]* βλ. Σαπάντζα.

Βοαρὴξ (ἡ). Βασίλισσα τῶν Οὔννων, ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, πολλὰς ὑπηρεσίας προσενεγκοῦσα, ὡς σύμμαχος, εἰς τὸ Βυζάντιον. Ὁ Θεοφάνης ἱστορεῖ, ὅτι, ὅταν ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Κάβαδος προσεκάλεσε τοὺς δύο ῥῆγας τῶν Οὔννων, Στύρακα καὶ Γλώνην, πρὸς σύναψιν συμμαχίας κατὰ τῶν Ρωμαίων, ἡ Βοαρὴξ ἐπετέθη κατ' αὐτῶν καὶ τὸν μὲν πρῶτον συλλαβοῦσα αἰχμάλωτον ἔστειλε δέσμιον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸν δὲ Γλώνην ἐφόνευσεν. Κ. Μ. Κ.

Βοαρμία. Ἐπίκλησις τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Βοιωτίᾳ. Ἡ λέξις παρουσιάζει τὴν Ἀθηνᾶν ὡς ἐφευροῦσαν τὸ ἄροτρον, ἢ ὡς προστάτιδα τῆς ζεύξεως τῶν βοῶν εἰς τὸ ἄροτρον, διότι, ὡς λέγεται, πρώτη ἔζευξε βοῦν εἰς τὸ ἄροτρον καὶ ἥρμοσε τοῦτον εἰς τὸν ζυγόν. Εἶναι ἀντίστοιχος πρὸς τὴν ἐπωνυμίαν *Βούδεια*, ἣν εἶχεν ἐν Θεσσαλίᾳ. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βοαρμία (ἡ) (Boarmia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *γεωμετριδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου εἶναι μικραί, πολύχρωμοι ψυχαὶ μὲ ὀδοντωτὰς καὶ πεποικιλμένας διὰ πολυχρώμων καὶ διαφόρου μεγέθους στιγμάτων πτέρυγας. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 30 εἴδη, ἐξ ὧν 25 περίπου ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βοαρμία ἡ ἐπίχαρις* (Boarmia gracilis) ἐνδιαιτωμένη συνήθως ἐπὶ τῶν δρυῶν. Δ. Ν. Π.

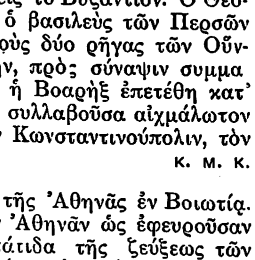

Βοαρμία ἡ ἐπίχαρις.

Βοαρχαδουμία. Λέξις ἐκ τοῦ χαλδαϊκοῦ *βόαρχ* σημαίνοντος χρυσὸν καὶ τῶν ἑβραϊκῶν *μέα ἀ ἀδαμὸ* ἐμφαινόντων «δύο πράγματα ἐρυθρά». Εἶναι πιθανὸν συγγενὴς πρὸς τὴν *Ἀρχημίαν* (Ἀρχὰ-δύο-μία). Δηλοῖ δὲ τὸ μὲν τὴν ἐλευθέριον τέχνην καὶ τὴν ἀπόκρυφον ἐπιστήμην τῶν μετάλλων, τὸ δὲ τὴν τέχνην τῆς χρυσῆς φλεβός. Ὁ Βενετὸς ἱερεὺς Πενθεὺς συνέταξε περὶ ταύτης πραγματείαν περιλαμβανομένην ἐν τῷ Β' τόμῳ τοῦ Χημικοῦ Θεάτρου. Δ.Π.Κ.

Βοαρὼν (Voiron). Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἰζὲρ εἰς ἀπόστασιν 13 χιλμ. ἀπὸ τῆς *Γρενόβλης*, παρὰ τὸν ποταμὸν Μόρζ. Κάτοικοι 12,090. Ἔχει ἐπαγγελματικὴν σχολὴν καὶ ὀνομαστὰ χαρτοποιεῖα. —Β.

βόας (ὁ) (Boa) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πυθωνιδῶν*. Οἱ βόαι εἶναι οἱ μεγαλύτεροι ὄφεις κατὰ τὸ μῆκος καὶ οἱ ἔχοντες μεγαλυτέραν μυϊκὴν δύναμιν. Κυριώτερα γνωρίσματα τοῦ γένους τούτου εἶναι τὸ χονδρὸν καὶ μέγα σῶμα, τοῦ ὁποίου τὸ μῆκος δύναται νὰ φθάσῃ τὰ 9 περίπου μέτρα, καὶ ἰδιόρρυθμοί τινες ἀγκυστροειδεῖς ἀποφύσεις εὑρισκόμεναι πέριξ τοῦ πρωκτοῦ. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι τὰ ἑπόμενα:

Βόας ὁ συσφιγκτὴρ (Boa constrictor). Εἶναι τὸ μεγαλύτερον εἶδος τοῦ γένους, τοῦ ὁποίου τὸ μῆκος φθάνει μέχρις 8 μέτρων. Εἶναι ἰθαγενὴς τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Διακρίνεται διὰ τὴν καταπληκτικὴν δύναμιν τῶν μυώνων του καὶ τὸν λαμπρὸν χρωματισμόν του, ὅστις εἶναι ἐρυθροεπίξανθος· τὸ

Βόας ὁ συσφιγκτήρ.

δέρμα του κοσμεῖται διὰ φαιομελανῶν κηλίδων ἀκανονίστων καὶ διαφοροσχήμων ῥαβδώσεων. Ὁ βόας ὁ συσφιγκτὴρ ἀπαντᾷ εἰς βράχους, εἰς μεγάλα δάση ἢ ἐντὸς ἐδαφικῶν κοιλοτήτων τὰς ὁποίας σκάπτει παρὰ τὰς ῥίζας τῶν γηραιῶν δένδρων. Συχνάκις ἀναρριχᾶται καὶ ἐπὶ τῶν δένδρων. Παρ' ὅλον ὅτι δὲν εἶναι δηλητηριώδης, θεωρεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὡς λίαν ἐπικίνδυνος. Λόγῳ τῆς μεγάλης ἀδηφαγίας του πιστεύεται ἐπίσης ὅτι δύναται νὰ καταβροχθίσῃ διὰ μιᾶς καὶ ὁλόκληρον βοῦν. Βέβαιον εἶναι, ὅτι λόγῳ τῆς μεγάλης διασταλτικότητος τοῦ λάρυγγός του δύναται νὰ καταβροχθίσῃ μεγάλα θηλαστικά, ἀλλ' οὐδέποτε μεγαλύτερα τῆς αἰγός.

Ἡ συνήθης τροφή του συνίσταται ἐκ μικροτέρων τινῶν ὄφεων, μικρῶν τρωκτικῶν, τρόχων, ἀγούτι κτλ. Ἐν αἰχμαλωσίᾳ τρέφεται διὰ λαγωῶν, μυῶν, ὀρνίθων καὶ βοείου κρέατος εἰς μεγάλας ποσότητας. Ὁ τρόπος καθ' ὃν ὁ βόας συλλαμβάνει τὴν λείαν, ἰδίως ὅταν πρόκειται περὶ μεγάλων ζῴων, εἶναι λίαν περίεργος· ὅταν πλησιάσῃ τὸ θήραμά του, ἐπιπίπτει αἰφνιδίως κατ' αὐτοῦ καὶ τὸ περισφίγγει ἀναδιπλῶν περὶ τοῦτο καταλλήλως τὸ σῶμά του, ἐξ οὗ ἐδόθη εἰς αὐτὸν καὶ ἡ ὀνομασία *συσφιγκτήρ*· εἶτα τοῦ συνθλίβει τὰ ὀστᾶ καὶ κατόπιν τὸ καταβροχθίζει χωρὶς κἂν νὰ τὸ μασήσῃ, ὅθεν οἱ ὀδόντες του δὲν χρησιμεύουσιν εἰς τοῦτον διὰ τὴν μάσησιν, ἀλλὰ μόνον διὰ τὴν συγκράτησιν τῆς τροφῆς. Ἡ πέψις ἄρχεται εὐθὺς ἀμέσως ἀπὸ τοῦ οἰσοφάγου καὶ εἶναι τόσον βραδεῖα, ὥστε πολλάκις αἱ τροφαὶ ἄρχονται νὰ ἀποσυντίθενται πρὶν ἔτι χωνευθῶσι, ἐξ οὗ καὶ ὁ βόας ἀναδίδει δυσοσμίαν. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς πέψεως περιπίπτει εἰς λήθαργον, κατὰ τὴν στιγμὴν δὲ ταύτην δύναται ἀκινδύνως νὰ τὸν πλησιάσῃ τις καὶ νὰ τὸν φονεύσῃ. Γενικῶς ὁ βόας εἶναι ζῷον δειλὸν καὶ ἀποφεύγει τὴν παρουσίαν τῶν ἀνθρώπων. Ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ διατηρεῖται ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ εἶναι ἠπιώτατος. Τὸ κρέας του εἶναι ἐδώδιμον, ἔχει γεῦσιν παραπλησίαν πρὸς τὸ τοῦ ἰχθύος καὶ πωλεῖται εἰς τὰς διαφόρους ἀγορὰς μεταξὺ τῶν ἄλλων κρεάτων διαφόρων ζῴων. Τὸ λίπος του εἶναι ἀφθονώτατον καὶ οἱ ἰθαγενεῖς τὸ μεταχειρίζονται ὡς ἐπουλωτικὸν τῶν τραυμά-

Digitized by Google

των. Τὸ δέρμα του καταλλήλως κατεργαζόμενον χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν ὑποδημάτων κα διαφόρων δερματίνων εἰδῶν. Οἱ πρῶτοι ἐξερευνηταὶ οἵτινες συνήντησαν τὸ ἑρπετὸν τοῦτο ἔδωκαν λίαν ἐξωγκωμένας πληροφορίας περὶ τοῦ μήκους καὶ τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ.

Βόας ὁ αὐτοκρατορικός (Boa imperator). Εἶναι ἰθαγενὴς τοῦ Περοῦ, τῆς Γουατεμάλας καὶ τοῦ Μεξικοῦ. Εἶναι ὡραιότατον ἑρπετόν, τὸ δὲ μῆκός

Βόας ὁ αὐτοκρατορικός.

του φθάνει τὰ 3 περίπου μέτρα. Τρέφεται κυρίως ἐκ μικρῶν θηλαστικῶν καὶ ἐξημεροῦται εὐκόλως.

Βόας ὁ μαδαγασκάρειος (Boa madagascariensis). Εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Μαδαγασκάρης, τὸ μῆκός του

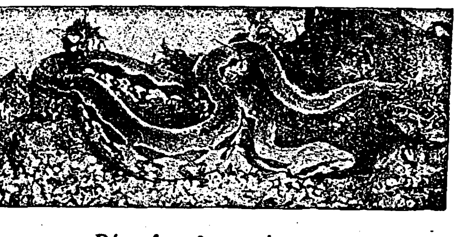

Βόας ὁ μαδαγασκάρειος.

φθάνει τὰ 5 περίπου μέτρα καὶ τὸ δέρμα του εἶναι λαμπρῶς πεποικιλμένον. Οὐδόλως ἐξημεροῦται.

Βόας ὁ ζόνειος (Boa Johnii). Ἀπαντᾷ εἰς τὴν δυτικὴν Ἀφρικήν. Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 3 πε-

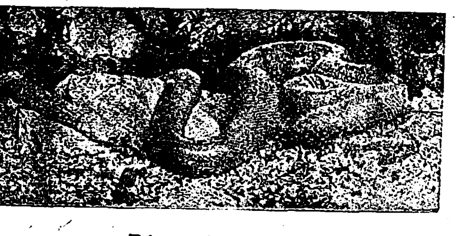

Βόας ὁ ζόνειος.

ρίπου μέτρα καὶ τὸ δέρμα του κατὰ μὲν τὴν ραχιαίαν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν εἶναι φαιοπράσινον καὶ κατὰ τὴν κοιλίαν λευκόν. Δ. Ν. Π.

— **βόας** (ὁ) (Boa) *[Ζῳολ.]*. Ἰχθὺς τῶν ἀβύσσων, διακρινόμενος ἐκ τῆς ἰδιορρύθμου κεφαλῆς του, τοῦ μεγίστου, λίαν ἐσχισμένου στόματός του, ὅπερ φέρει ἀραιοὺς ἰσχυροὺς ὀδόντας καὶ παχέα φυμάτια καὶ τῶν μεγάλων τηλεσκοπικῶν ὀφθαλμῶν του (βλ. καὶ λ. **ἄβυσσος**). Δ. Ν. Π.

Βόας *[Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖον ὄνομα τοῦ ποταμοῦ τῆς Ἀρμενίας *Ἀκάμψεως*, ὅστις πηγάζει ἐκ τῶν Ἀρμενικῶν ὀρέων καὶ δεχόμενος πολλοὺς ρύακας ἐκβάλλει εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον, πλησίον τοῦ Βατούμ. Αἱ πηγαὶ αὐτοῦ εἶναι κατὰ τὴν ὀροσειρὰν Κατὰρ-ἐρκὶρ (ἐν τῇ Τουρκίᾳ), ἐξ ἧς πηγάζει καὶ ὁ Εὐφράτης. Τὸ σημερινὸν γενικὸν ὄνομα αὐτοῦ εἶναι *Τσορὸχ σοῦ ἢ Τσαρούκ*, ἔχει ὅμως ἑκασταχοῦ καὶ ἴδια ὀνόματα. Κατὰ τὸν ἄνω αὐτοῦ ροῦν καλεῖται *Κακαμάρ*, ἔχων διεύθυνσιν ΝΔ. Κατὰ τὴν πολίχνην Βαϊβοὺρτ λαμβάνει διεύθυνσιν ΒΑ, διερχόμενος ὡραίαν κοιλάδα μετὰ καταρρακτῶν, ἑλῶν καὶ πυκνῆς βλαστήσεως, ἔνθα καὶ δάση ὀπωροφόρων δένδρων καὶ καλλιέργεια δημητριακῶν καὶ ὀρύζης. Πλῆθος χωρίων καὶ ἀρχαίων ἀκροπόλεων κοσμοῦσι τὴν κατὰ τὴν κοιλάδα ταύτην χώραν τῶν *Ταὼ* (ἢ *Ταΐχ*), ἔνθα διασῴζεται καὶ νῦν ἔτι τὸ ὄνομα τοῦ ποταμοῦ *Βό*. Περαιτέρω ὁ ποταμὸς διασχίζων τὰ ἀνατολικὰ Ποντικὰ ὄρη (τὸν *Παρυάδρην* τῶν ἀρχαίων) κατέρχεται εἰς τὴν ἀρχαίαν Κολχίδα (τὴν σημερινὴν *Γεωργίαν*), ἔνθα γίνεται πλωτὸς μέχρι τῶν ἐκβολῶν. Κατά τινα γνώμην τὸ ὄνομα *Βόας* τοῦ Προκοπίου ἀναφέρεται εἰς τὸν παρακείμενον ποταμὸν *Φᾶσιν*, γενομένης οὕτω συγχύσεως τοῦ ὀνόματος. Ι. Σ. Σ.

βόαυλος (ὁ)· ἀρχαία λέξις σημαίνουσα σταῦλον βοῶν, βουσταθμόν. Ἕτερος τύπος τῆς λέξεως εἶναι *βόαυλον* καὶ *βουαύλιον*. — Β.

βόαψ (ὁ) (Boaps) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *σπαριδῶν*. (Βλ. λ. βῶψ καὶ βώξ.) Δ. Ν. Π.

βόβαξ (ὁ) (Bobax) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυοξιδῶν* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

βοβαρτία (ἡ) (Bobartia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰριδιδῶν*. Εἶναι πόαι πολυετεῖς ἰθαγενεῖς τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Γνωστὰ 8 περίπου εἴδη καλλιεργούμενα κυρίως ὡς κοσμητικά. Κυριώτερον εἶδος εἶναι ἡ *βοβαρτία ἡ σπαθόφυλλος* (Bobartia spathaceae), τῆς ὁποίας τὰ σπαθοειδῆ φύλλα χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν κατασκευὴν κανίστρων καὶ διαφόρων πλεκτῶν εἰδῶν. Δ. Ν. Π.

βοβενίτης (ὁ) (Bowenit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ποικιλία τοῦ *εὐγενοῦς* ὀφείτου (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βοβιερίτης (ὁ) (Bobierit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ μονοκλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Ἀποτελεῖ ἀσύνδετον συσσωμάτωμα λευκῶν κρυσταλλιδίων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν χειροπληθῶν νεφροειδῶν μαζῶν. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἔνυδρον φωσφορικὸν μαγνήσιον μὲ χημικὸν μοριακὸν τύπον $Mg_3P_2O_8.8H_2O$. Εὑρίσκεται εἰς τὸ Mejillones τῆς Χιλῆς. Γ. Κ. Γ.

Βόβικες *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ἁγίας Θέκλης* τῆς ἐπαρχίας Πάλης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 82.

βοβίστης (ὁ) (Bobistes) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστερομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λυκοπερδιδῶν*. Δ. Ν. Π.

Βοβολίνης, *Ἀναστάσιος*. Ὑδραῖος πυρπολητὴς κατὰ τὸν Ἀγῶνα. Ἔδρασεν ὑπὸ τὸν Γ. Βατικιώτην καὶ κατόπιν ὑπὸ τὸν Σαχτούρην. Κατὰ τὰ ἔτη 1826 καὶ 1828 ὑπηρέτει ὡς πυροβολητὴς εἰς τὸν Ἀμβρακικόν. —Β.

Βοβοστίτσα *[Γεωγρ.]*. Μέγα χωρίον τῆς Ἀλβανίας ἐν τῷ ὀροπεδίῳ τῆς *Κορυτσᾶς* κατοικούμενον ὑπὸ σλαβοφώνων καὶ ἔχον 1250 κατ. Παρὰ τοῦτο ἐκτείνεται μέγα δάσος μορεῶν, χρησιμευόντων ἀφ' ἑνὸς διὰ τὴν σηροτροφίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς παραγωγὴν ρακίου. Ὑπάρχουν ἐνταῦθα καὶ δύο μοναί, ἡ τοῦ *Ἁγίου Νικολάου*, ἱδρυθεῖσα τῷ 1450 καὶ ἡ τῆς *Παναγίας*. Ι. Σ. Σ.

βογάζ· βλ. μπογάζ.

βογάρισμα (τό)· βλ.λ. βογάρω.

βογάρω *[Ναυτ.]*. Ὅρος τοῦ κοινοῦ τῶν ναυτικῶν μας ἰδιώματος σημαίνων ἀνάλογόν τι πρὸς τὸν «τραβῶ εἰς μάκρος». Ἐξηγεῖται δὲ ἡ εἰς τοιαύτην σημασίαν μετάπτωσις τοῦ ὅρου τούτου, ὅστις ἀρχικῶς ἐσήμαινε τὸ κινεῖν τὴν γαλέραν διὰ τῶν κωπῶν, διὰ τὸ παρατεταμένον τοῦ ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας «vogue». Ἔνιοι χρησιμοποιοῦν τὴν λέξιν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ «ἐκκινῶ», ἄλλα καὶ «ἐνεργῶ». Τὸ οὐσιαστικὸν «*βογάρισμα*» διατηρεῖται ἐνιαχοῦ εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς *τράττας*, τοῦ πλοίου τοῦ διατηρήσαντος ὑπὲρ πᾶν ἄλλο τὴν γλῶσσαν τοῦ ἐρετικοῦ τῶν γαλερῶν, ὅπως διετήρησε καὶ τὸ σχῆμά της. Σ. Ε. Λ.

Βογᾶς, *Ἰωάννης*. Βυζαντινὸς στρατηγὸς ἐπὶ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου (930—959). Ὅτε οἱ Βούλγαροι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως των Συμεὼν ἐλεηλάτουν τὴν Θράκην, ὁ Βογᾶς ἐστάλη μετὰ τοῦ Ρωμανοῦ Λακαπηνοῦ πρὸς τοὺς Πατζινάκους, ἵνα ἐπιτύχει συμμαχίαν μετ' αὐτῶν κατὰ τῶν ἐπιδρομέων. Ὁ Βογᾶς ἐπέτυχεν εἰς τὴν ἀποστολήν του, ἀλλ' ἐλθὼν εἰς διαφωνίαν με τὸν Λακαπηνὸν ἠμέλησε τοὺς συμμάχους του, οἵτινες, δυσηρεστημένοι διὰ τοῦτο, ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια· ἡ ἀποχώρησις δὲ τούτων ἐθεωρήθη ὡς ἡ αἰτία τῆς ἥττης ἣν ἀργότερον ὑπέστησαν τὰ στρατεύματα τοῦ Βυζαντίου. Ὁ Βογᾶς ὅμως κατώρθωσε ν' ἀποδοθῶσι πᾶσαι αἱ εὐθῦναι εἰς τὸν Λακαπηνόν, διὰ τὸν ὁποῖον μάλιστα ἐπρότεινε νὰ ὑποστῇ ἐξόρυξιν τῶν ὀφθαλμῶν διὰ πυρακτωμένης δοκοῦ «ὡς αἴτιος τῆς ἥττης ἢ κακοῦργος ἢ ραθύμως γενόμενος» (*Ζωναρᾶς* III—465 ἔκδ. Βόννης). Καὶ θὰ ἐπετύγχανεν ὁ Βογᾶς τῆς ἐπιθυμίας του, ἂν δὲν ἐπενέβαινον ἰσχυροὶ καὶ φίλοι παρὰ τῷ βασιλεῖ. Κ. Μ. Κ.

Βογατσικὸν *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Κοζάνης ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1601. Κεῖται ἐπὶ ὡραίας κοιλάδος, ἔχει ἐκτεταμένον ὁρίζοντα, λαμπρὰς ἐξοχὰς καὶ κλῖμα ὑγιεινόν, ξηρὸν καὶ ἀρκετὰ γλυκύ, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἀποτελεῖ τόπον θερινῆς διαμονῆς τῶν κατοίκων τῶν πέριξ πόλεων. Κατὰ τὰς ἐπιχωρίους παραδόσεις, ἡ κωμόπολις αὕτη συνῳκίσθη ἐξ ἑπτὰ μικρῶν χωρίων νοτίως αὐτῆς κειμένων, ὧν οἱ κάτοικοι κατέφυγον ἐνταῦθα κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα πρὸς ἀσφάλειάν των, λόγῳ τῶν συχνῶν ἐπιδρομῶν τῶν Γκέγκηδων καὶ ἄλλων ἀτάκτων στοιχείων. Κατὰ τοὺς μακεδονικοὺς δ' ἀγῶνας οἱ κάτοικοι τοῦ Βογατσικοῦ προσήνεγκον σημαντικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὰ ἐν ταῖς περιφερείαις Κορεστίων, Μορεχόβου καὶ Καστανοχωρίων δρῶντα ἀνταρτικὰ σώματα. Ἕνεκα τούτου ἡ κωμόπολις ἔπαθεν ὑπὸ τῶν Τούρκων σοβαρὰς καταστροφάς, δὶς μάλιστα πυρποληθεῖσα.

Ἡ περιφέρεια τοῦ Βογατσικοῦ παράγει ἐκλεκτῆς ποιότητος σταφυλὰς (500.000 ὀκ. ἐτησίως) καὶ σημαντικὴν ποσότητα δημητριακῶν. Ἐπίσης ἔχει ἀνεπτυγμένην σηροτροφίαν. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦτο ἓν τῶν ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτικῶν κέντρων τῆς περιφερείας· τὰ ἐκπαιδευτήρια συνετηροῦντο ἐκ τῶν κληροδοτημάτων *Ράλλη Πλιούφα* καὶ *Μενελάου Μήκα* καὶ τῶν εἰσοδημάτων τῶν δύο ἐνοριακῶν ναῶν τῆς πόλεως. Τῷ 1875 ἱδρύθη, δαπάναις τοῦ δευτέρου δωρητοῦ, καὶ παρθεναγωγεῖον. Θ. Κ. ΠΑΠΑΘΩΜΑΣ

βογγητὸ (τό)· δημοτ., στεναγμός, ἄναρθρος φωνὴ ὡς ἀποτέλεσμα λυπηροῦ συναισθήματος, γογγυσμός: «μὲ τὰ βογγητά του σπάραζε ἡ καρδιά μου» ‖ βοή, ρόχθος: «τὸ βογγητὸ τῆς θάλασσας».

βόγγος (ὁ)· βογγητόν, στεναγμὸς (μεταρρηματικὸν ἀπὸ τοῦ βογγῶ).

Βόγγος, *Γεώργιος Α.* Ναυτικὸς ἐκ Ψαρῶν μετασχὼν ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὰ πολεμικὰ κατὰ διαφόρους ἐκστρατείας, κριθεὶς ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐκδουλεύσεων ὑποπλοίαρχος. Τ. Χ. Κ.

βογγῶ καὶ *βογγάω*, *σπαν.* *βογγύζω*· ἀόρ. *βόγγυσα* καὶ *βόγγυξα*· δημοτ., γογγύζω, στενάζω, ἄλλως *ἀχολογῶ*: «ὅλη νύχτα βόγγαε»· κατάρ. «ποῦ νὰ βογγύξῃς!», δηλαδὴ νὰ πάθῃς μέγα δυστύχημα· ‖ κατ' ἐπέκτασιν λέγεται καὶ ἐπὶ τοῦ ἤχου τῶν κυμάτων, ἀντὶ *ροχθῶ*.

Βογδάν, ἢ *Βόγδανος*. Ὄνομα πολλῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδαυίας καὶ τῆς Βλαχίας· βλ. Μπογκντάν.

Βόγδανος. Βούλγαρος ἄρχων διατελῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ μακροῦ κατὰ τῶν Βουλγάρων πολέμου τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου τοπάρχης, ἤτοι διοικητὴς τῶν «ἐνδοτέρων κάστρων» τῆς Βουλγαρίας. Διαβλέπων οὗτος τὸ μάταιον τῆς περαιτέρω κατὰ τῶν Βυζαντινῶν ἀντιστάσεως, προῆλθεν εἰς κρυφίαν μετὰ τοῦ Βασιλείου συνεννόησιν, ὥστε, ὅταν οὗτος, κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1018, κατέλαβε τὴν Στρούμνιτσαν, παραδοθεῖσαν αὐτῷ ἀμαχητὶ ὑπὸ τοῦ φρουράρχου αὐτῆς *Δραγόμουζ*, ἔσπευσε καὶ ὁ Βόγδανος ἐκεῖ καὶ προσεκύνησε τὸν αὐτοκράτορα, παρ' οὗ ἐτιμήθη διὰ τοῦ τίτλου τοῦ πατρικίου. Ν. ΚΛΣ

Βόγδανος, *Ἐλευθέριος*. Πλούσιος Ζακύνθιος ἐμπορευόμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔνθα εἶχε διορισθῆ καὶ ὑποπρόξενος τῆς Ἀγγλίας. Γνωστὸς διὰ τὸν ἔνθερμον αὐτοῦ πατριωτισμόν, ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας τῷ 1818, ἀρχομένου δὲ τοῦ 1821 μετέβη παρὰ τῷ Ἀλεξάνδρῳ Ὑψηλάντῃ, ὅστις ἡτοιμάζετο νὰ κατέλθῃ ἐκ Ρωσίας εἰς Ρουμανίαν πρὸς ἔναρξιν τοῦ Ἀγῶνος. Καταταχθεὶς ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὸν ἐν Φωξάνῃ Μολδαυίας συγκροτηθέντα περὶ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου 1821 *ἱερὸν λόχον*, συμμετέσχε μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἀτυχῆ μάχην τοῦ Δραγατσανίου (7 Ἰουνίου 1821), μεθ' ἣν ἀπῆλθεν εἰς Τεργέστην. Ἐκεῖ συνηντήθη μετὰ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου, μεθ' οὗ κατῆλθεν εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα (8 Ἰουνίου 1821), συμμετέσχεν εἰς πλείστας μάχας καὶ τέλος ἔπεσε γενναίως μαχόμενος ἐν Πέτρᾳ τὴν 12 Σεπτεμβρίου 1829. Ν. ΚΛΣ

— Βόγδανος, *Ἰωάννης*. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, ἠκολούθησεν αὐτὸν εἰς πάσας τὰς ἐνδόξους περιπετείας του. Καταταχθεὶς καὶ οὗτος ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὸν *ἱερὸν λόχον*, συμμετέσχεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Δραγατσανίου, μεθ' ἣν κατῆλθε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔλαβε μέρος εἰς πλείστας μάχας καὶ ἔπεσε μετ' ἐκείνου εἰς τὴν μάχην τῆς Πέτρας. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

βογεβόδας· βλ. βοϊβόδας.

Βόγερ (Boyer), *Ἰωάννης - Πέτρος*. Πρόεδρος τῆς δημοκρατίας τῆς Ἁϊτῆς (1776—1850). Καίτοι μιγάς, ἔτυχεν ἀρίστης ἀνατροφῆς ἐν Παρισίοις. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης. Ἀλλὰ διακριθεὶς διὰ τὴν εὐφυΐαν του καὶ τὰς μαχητικὰς ἀρετάς του προήχθη ἐν διαστήματι δύο ἐτῶν εἰς ταγματάρχην. Κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Ἄγγλων εἰς τὴν νῆσον, ὁ Βόγερ ἐπολέμησεν, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ριγκώ, κατὰ τῶν ἐπιδρομέων μετὰ μεγάλου ἡρωϊσμοῦ. Ὅτε οἱ Μαῦροι ἐστασίασαν κατὰ τῶν Γάλλων τῇ εἰσηγήσει τοῦ περιωνύμου Τουσσαὶν-Λουβερτύρ, ὑπεστήριξε τὴν ὑπόθεσιν των μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Συμβατικῆς Συνελεύσεως κατήργησαν τὸν θεσμὸν τῆς δουλείας (1793). Παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Πετιὸν καὶ τοῦ Κριστὸφ ἠγωνίσθη κατὰ τοῦ Μαύρου Ντεσσαλίν, ὅστις, σφετερισθεὶς τὴν ἀρχήν, ἐκήρυξεν ἑαυτὸν βασιλέα καὶ ἐγκατέστησε τυραννικὸν καθεστώς. Ὁ ἀγὼν οὗτος ἐτερματίσθη μὲ τὴν πτῶσιν τοῦ τυράννου, ὃν διεδέχθη ὁ στρατηγὸς Κριστόφ, τιτλοφορήσας ἑαυτὸν αὐτοκράτορα. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Πετιὸν ἵδρυσε δημοκρατίαν νοτιοδυτικῶς τῆς Ἁϊτῆς, ἐγένετο πρόεδρος αὐτῆς καὶ ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν Βόγερ τὸ χαρτοφυλάκιον τοῦ υπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τὴν διοίκησιν τῆς προ-

Digitized by Google

τευούσης Πὸρτ-ὁ-Πρένς. Ὁ Κριστὸφ προσέβαλε τὴν ἀρτισύστατον Δημοκρατίαν, ἀλλ' ἡττήθη εἰς πολλὰς μάχας ὑπὸ τοῦ Βόγερ, ὅστις χάρις εἰς τὰ πολεμικὰ κατορθώματά του καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν δρᾶσίν του εἶχεν ἀποκτήσει τοσαύτην δημοτικότητα, ὥστε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πετιὸν (29 Μαρτίου 1810) ἐξελέγη πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας. Μετὰ τὴν αὐτοκτονίαν τοῦ Κριστόφ, ὁ Βόγερ προσήρτησε τὰ ἐδάφη του εἰς τὴν ὑπ' αὐτὸν Δημοκρατίαν, ἣν κατώρθωσε νὰ ἐπεκτείνῃ βαθμηδὸν ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς νήσου. Ὡς ἀνώτατος ἄρχων ὑπῆρξεν εὐεργετικὸς διὰ τὴν πατρίδα του. Ἐβελτίωσε τὴν διοίκησιν, ἐτακτοποίησε τὰ οἰκονομικὰ τῆς χώρας καὶ ὑπῆρξεν ἐνθουσιώδης προστάτης τῶν γραμμάτων, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν. Α. Δ.

Κατὰ τὸν ἑλληνικὸν ἐπαναστατικὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 ὁ Βόγερ ἐπέδειξε μέγαν φιλελληνισμόν. Ὁ Φιλήμων δημοσιεύει (ἐν τόμῳ Δ' σελ. 22 καὶ 368) ἀπάντησιν αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἀδ. Κοραῆν, ἐν ᾗ τονίζει ὅτι καὶ οἱ Ἀϊτηνοὶ ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἔκλινον τὸν αὐχένα ὑπὸ ζυγὸν ἐπονείδιστον, ἔστρεψαν δὲ τὰς ἁλύσεις αὐτῶν καὶ συνέτριψαν δι' αὐτῶν τὴν τυραννίαν. Ὑπόσχεται δὲ ὁ Βόγερ ὑλικὴν μόνον συνδρομὴν εἰς τὸν Ἀγῶνα, διότι τὸ πλεῖστον μέρος τῆς νήσου τῷ 1822 εὑρίσκετο ἀκόμη εἰς ἐπανάστασιν καὶ εἶχον περισπασμούς. Τ. Χ. Κ.

βογεσίτης (ὁ) (Vogesit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα, χρώματος πρασινωποφαίου μέχρι σκοτεινοφαίου (ἢ καὶ βασαλτικῶς μέλανος), πανιδιομόρφως κοκκῶδες, συνιστάμενον ἐξ ὀρθοκλάστου (μὲ ποικίλα ποσὰ ἀνδεσίνου ἢ λαβραδορίτου), ἰσχυρῶς στιλβούσης μελαίνης κεροστίλβης καὶ μικρῶν ἀλαμπῶν πρισμάτων διοψιδίου. Περιέχει ἐπίσης ἄφθονον ἀπατίτην καὶ πολὺ σποραδικῶς τεμάχια σιδηρομεταλλευμάτων, ὡς καὶ ἐντελῶς σπανίως ζιρκόνιον ὡς πρόσθετον συστατικόν. Χαλαζίας ἢ ὑπάρχει εἰς μικρὰ ποσὰ ὡς συνδετικὸν ὑλικὸν ἢ ἐλλείπει ἐντελῶς. Ὁ ὀλιβίνης ὑπάρχει ὡς πρόσθετον συστατικόν, ἀλλὰ μεταβεβλημένος εἰς τάλκην ἢ πιλίτην. Οἱ βογεσῖται συχνὰ εἶναι ἀποσαθρωμένοι καὶ παρουσιάζονται τότε μὲ χρῶμα ἐρυθρωπόφαιον ἢ σκωριέρυθρον, σπανίως δὲ κιτρινωπόφαιον. Διακρίνονται ἀναλόγως τοῦ ἐπικρατοῦντος συστατικοῦ, τῆς κεροστίλβης δηλαδὴ ἢ τοῦ αὐγίτου, εἰς *κεροστιλβικοὺς βογεσίτας* καὶ *αὐγιτικοὺς βογεσίτας*. Ἡ εἰς διοξείδιον τοῦ πυριτίου (SiO_2) περιεκτικότης κυμαίνεται ἀπὸ τὰ 51—53%.

Οἱ βογεσῖται ἀποτελοῦν στενὰς φλέβας ἐντὸς κεροστιλβικοῦ γρανιτίτου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν σχιστολίθων εἰς πολλὰ μέρη τῆς Γερμανίας, Seyschellen, Κίναν (Honan) καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐν Ἑλλάδι φλέβες βογεσίτου εὑρέθησαν εἰς τὰς νήσους Φοῦρνοι (παρὰ τὴν Ἰκαρίαν), διασχίζουσαι τὰ κρυσταλλοσχιστώδη πετρώματα αὐτῶν. Γ. Κ. Γ.

βογηρία (ἡ) (Vogeria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βογηριιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ φυόμενα εἰς ὑγρὰς ἐκτάσεις τοῦ νέου κόσμου. Δ. Ν. Π.

βογηριίδαι (οἱ) (Vogeriidae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μονοκοτυληδόνων*. Εἶναι πόαι ἐτήσιαι ἢ πολυετεῖς, μὲ φύλλα στενά, αἰχμηρά. Περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν κυριώτερον ἡ **βογηρία** (βλ. λ.). Τὰ ἄνθη εἶναι ἑρμαφρόδιτα, τὸ περιάνθιον σωληνοειδές, φέρον ἓξ διαιρέσεις, ὧν αἱ τρεῖς ἐσωτερικαὶ εἶναι κατὰ πολὺ βραχύτεραι τῶν ἄλλων. Ἡ ᾠοθήκη εἶναι ὑποφυὴς καὶ διακρίνεται εἰς τρεῖς θαλάμους, ἕκαστος τῶν ὁποίων φέρει πλεῖστα σπέρματα. Δ. Ν. Π.

Βόγης. Πέρσης στρατηγός, ὅστις μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς, ἥτις κατεῖχε τὴν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμόνος ὀχυρωτάτην Ἠϊόνα. Εἰς τοῦτον καὶ τὸν ἐν Δορίσκῳ Πέρσην ὕπαρχον *Μασκάμην* εἶχεν ἀνατεθῆ ὑπὸ τοῦ Ξέρξου ἡ φύλαξις τῶν ἐν Θρᾴκῃ περσικῶν κτήσεων. Κατὰ τοῦ Βόγου ἐπῆλθε μετὰ τὴν σύμπηξιν τῆς συμμαχίας τῆς Δήλου ὁ Ἀθηναῖος *Κίμων*, περὶ τὸ 470 π. Χ., καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Ἠϊόνα ὑποστηριχθεὶς ὑπὸ τῆς θεσσαλικῆς πόλεως Φαρσάλου δι' ἀποστολῆς χρημάτων καὶ στρατιωτῶν. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Πέρσαι ἠμύνοντο γενναιότατα ἀπὸ τῶν τειχῶν, ὁ Κίμων ἀπέστη τῆς ἐφόδου καὶ ἀνέμενε νὰ ἐκλείψωσιν αἱ τροφαὶ τῆς ὀχυρᾶς πόλεως, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν κατάληψίν της διὰ παραδόσεως. Συγχρόνως δὲ ἤρχισε νὰ περιορίζῃ διὰ προχωμάτων τὸν ῥοῦν τοῦ Στρυμόνος κατὰ τὰς ἐκβολάς του καὶ ἐπέτυχεν ὥστε τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ νὰ διαβρέξωσι τὰς ὠμὰς πλίνθους τῶν τειχῶν, ὥστε νὰ ἀπειλῆται ἡ πτῶσίς των. Ὅταν ἀντελήφθη ὁ Βόγης τὸν κίνδυνον, ἔρριψεν εἰς τὸν ποταμὸν τοὺς θησαυρούς του, ἔσφαξε τὴν σύζυγον, τὰ τέκνα, τὰς παλλακὰς καὶ τοὺς οἰκέτας του καὶ αὐτὸς ἐρρίφθη εἰς τὸ πῦρ, τὸ ὁποῖον ἀναφθὲν κατὰ διαταγήν του ἀπετέφρωσε τὴν πόλιν. Οὕτως οἱ Ἀθηναῖοι παρέλαβον ἀντὶ πόλεως ἄμορφον σωρὸν ἐρειπίων, κατὰ τὸ 470—469 π. Χ. Ἡ πόλις ὅμως ἀνεκτίσθη πολὺ ταχέως, ἀποσταλέντων πρὸς κτίσιν της ἀποίκων Ἀθηναίων. Τοῦ Πέρσου τούτου δυνάστου περιεσώθησαν νομίσματα, ἅτινα ἐπὶ μὲν τῆς προσθίας ὄψεως ἔφερον ἀγελάδα καὶ μόσχον, ἐπὶ τῆς ὀπισθίας δὲ Ἡρακλέα κρατοῦντα ἀπὸ τὴν οὐρὰν λέοντα. ΚΑΨ.

Βογιάνα *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἀλβανίας (ἡ *Βαρβάννα* τῶν ἀρχαίων) σχηματιζόμενος ἐκ τοῦ ἔκρου τῆς λίμνης Λαβεάτιδος (τῆς Σκόδρας), δεχόμενος δὲ καὶ μέγα ποσὸν ὑδάτων τοῦ Δρίλωνος (Δρίνου) ποταμοῦ δι' ἰδίας ἀποσχίσεως. Ὁ ποταμὸς Βογιάνα ἔχει μῆκος 30 περίπου χιλιομ., ῥέει δὲ εἰς τὸ Ἀδριατικὸν δι' εὐρείας προσχωσιγενοῦς πεδιάδος. Παρὰ τοῦτον εὑρίσκονται καὶ τὰ πολιτικὰ ὅρια τῆς Ἀλβανίας καὶ τῆς Νοτιοσλαβίας. Ι. Σ. Σ.

Βογιάρδος (Bojardo)· βλ. Μπογιάρντο.

βογιάρος (ὁ). Ἡ λέξις κατ' ἄλλους μὲν προέρχεται ἐκ τοῦ ῥωσικοῦ «*μπόλις*», ὅπερ σημαίνει μεγαλύτερος, προέχων, ἀνώτερος κατὰ τὴν κοινωνικὴν θέσιν, κατ' ἄλλους δὲ ἐκ τοῦ σκανδιναυικοῦ «boljard», ὅπερ σημαίνει τὸν «παρὰ τὸν ἡγεμόνα ἄνδρα», τὸν συνοδόν, τὸν παραστάτην, συνεργάτην καὶ σύμβουλον τοῦ ἡγεμόνος, τὸν ἀπολαύοντα ἰδιαιτέρων δικαιωμάτων καὶ προνομίων.

Πρῶτοι ἐν τοῖς «Μοναστηριακοῖς χρονικοῖς» *βογιάροι* ἀναφέρονται ὁ *Ἀσκόλδος* καὶ ὁ *Δεῖρος* ἐκ τῶν παραστατῶν τοῦ πρώτου Ρώσου ἡγεμόνος Ριούρικ. Εἰς τὰ χρονικὰ τοῦ Ι', ΙΑ' καὶ ΙΒ' αἰῶνος βογιάροι ἀποκαλοῦνται καὶ οἱ Βυζαντινοὶ τιτλοῦχοι. Ὁ ἱστορικὸς ὁρισμὸς τῆς λέξεως βογιάρος κατὰ τὴν ῥωσικὴν ἐτυμολογίαν εἶναι «ἐλεύθερος δοῦλος, σύντροφος τοῦ ἡγεμόνος, ἐπιδιώκων δι' ἑαυτὸν μὲν τιμήν, διὰ δὲ τὸν πρίγκιπα δόξαν», ὅστις ἐλάμβανεν ἐν εἴδει ἀμοιβῆς διὰ τὰς ὑπηρεσίας του μισθὸν καὶ κτήσεις, καὶ ἦτο προνομιοῦχος γαιοκτήμων. Ἡ λέξις ἔμεινεν ἐν χρήσει ἐν τῇ ῥωσικῇ ἐκκλησίᾳ ἰδίᾳ, σημαίνουσα μεγιστάν. Ἐκ τῆς Ρωσίας ὁ τίτλος παρελήφθη ὑπὸ τῶν μεγιστάνων τῆς Μολδοβλαχίας, ὅπου εὑρίσκεται ἐν χρήσει καὶ μέχρι τῆς σήμερον. Π. Λ.

— **Βογιάρων *Δούμα***. Ἐκλήθη οὕτω τὸ ἐκ *βογιάρων* συγκείμενον ἀνώτατον κεντρικὸν κυβερνητικὸν ὄργανον τῆς Μοσχοβίας, οὗτινος ἡ δρᾶσις ἐπεξετάθη μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Οἱ ἀρχαῖοι Ρῶσοι ἡγεμόνες ἔλυον τὰ κρατικὰ ζητήματα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως «συσκεπτόμενοι ἐν βουλῇ μετὰ τῆς συνοδείας», ἐκ βογιάρων συγκειμένης. Ἡ πρώτη τοῦ εἴδους τούτου «*Δούμα*» (βουλὴ) συνέρχεται ἐπὶ ἡγεμόνος Ἴγορ, τῷ 944. Ὁ δὲ Βλαδίμιρος, ὁ ἐπικαλούμενος «*Ἐρυθρὸς ἥλιος*», ὁ μετέπειτα Ρῶσος ἅγιος καὶ ἰσαπόστολος, ἠγάπα, λέγει ὁ μοναχὸς-χρονογράφος, τὴν συνοδείαν αὐτοῦ «καὶ μετ' αὐτῆς συνεσκέπτετο περὶ διαρρυθμίσεως τῶν γαιῶν, πολέμου καὶ νόμων». Ἀπὸ δὲ τῆς βαπτίσεως τῶν Ρώσων, ἐν τῇ Δούμᾳ παρακάθηνται ὡς μέλη σημαίνοντα καὶ οἱ πατριάρχαι, οἱ μητροπολῖται καὶ ἐπίσκοποι. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἐπὶ Πέτρου τοῦ Μεγάλου, ἡ Δούμα, μετονομασθεῖσα εἰς *Συμβούλιον* (Consilium), ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη καὶ λειτουργοῦσα. Τῷ 1711 τὰ ἀνώτατα κρατικὰ ζητήματα συζητοῦνται πλέον ἐν τῇ Γερουσίᾳ. Καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἐλευθέρας πόλεις τῆς ἀρχαίας Ρωσίας, αἵτινες δὲν ἦσαν ὑποτεταγμέναι εἰς τὴν κεντρικὴν ἐξουσίαν τῆς Μόσχας, ἐλειτούργουν τὰ συμβούλια τῶν βογιάρων, συγκείμενα ἐκ διοικητῶν περιφερειῶν, χιλιάρχων, ἑκατοντάρχων, ἐπιτρόπων καὶ ἀνωτάτων κληρικῶν. Π. Λ.

Βογιατζῆς, *Ἱερώνυμος*. Ἐγεννήθη ἐν Δημητσάνῃ τῷ 1824 καὶ ἐμαθήτευσεν ἐν τῇ σχολῇ αὐτῆς, ἣν κατόπιν ἐλάμπρυνεν ὡς διδάσκαλος καὶ ὡς σχολάρχης μέχρι τοῦ 1897. Ὑπῆρξε κληρικὸς ἐπιφανής, εὔγλωττος ῥήτωρ, φαιδρὸς τὸ ἦθος καὶ ἀκαταπόνητος ὡς διδάσκαλος. Ἦτο ὁ πρῶτος Γορτύνιος ὅστις ἐπεδόθη εἰς ἀρχαιολογικὰς ἐρεύνας ἀνὰ τὴν Ἀρκαδίαν, ἐνεργήσας, ἰδίαις δαπάναις πολλάκις, ἀνασκαφὰς καὶ δημοσιεύσας μακρὰν διατριβὴν ἐν τῷ «Βύρωνι» τοῦ 1871, δι' ἧς σημειοῖ τὰ ἀρχαιολογικὰ σημεῖα, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Παυσανίου, ἅτινα ὀφείλει νὰ προσέξῃ ὁ μέλλων ἐρευνητὴς τῆς χώρας. Πλεῖστα κειμήλια ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν αὐτοῦ ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τοῦ ἐν τῇ Σχολῇ Δημητσάνης ἀρχαιολογικοῦ μουσείου, ὅπερ ὁ ἴδιος ἵδρυσε. Διάφοροι μελέται αὐτοῦ, δημοσιευθεῖσαι ἐν τῇ «Ἀκροπόλει» καὶ ἀλλαχοῦ, διεφώτισαν πολλὰ σημεῖα τῆς ἱστορίας τῆς τουρκοκρατίας, σχετιζόμενα πρὸς τὰ ἐπιφανῆ τέκνα τῆς Δημητσάνης, τοὺς πατριάρχας Ἱεροσολύμων καὶ Κωνσταντινουπόλεως. (Βλ. *Τ. Κανδηλώρου*, Ἀρκαδικὴ ἐπετηρὶς 1906, σελ. 130 καὶ 205). Τ. Χ. Κ.

Βογιατζίδης, *Ἰωάννης Κ.* Σύγχρονος Ἕλλην φιλόλογος καὶ ἱστορικός, γεννηθεὶς ἐν Ἄνδρῳ τῷ 1877. Ἀποφοιτήσας τῷ 1897 τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἐγένετο λειτουργὸς τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, εἶτα δὲ διωρίσθη ἐπιμελητὴς τῶν ἀρχαιοτήτων (1905—1911). Τῷ 1913 μεταβὰς εἰς Μόναχον συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ τῇ βυζαντιακῇ ἱστορίᾳ, τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας διωρίσθη συντάκτης τοῦ Ἱστορικοῦ λεξικοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης· ὡς τοιοῦτος συνέγραψεν ὑπερτρισχίλια ἄρθρα, ἐδημοσίευσε δὲ καὶ πολλὰς ἄλλας λεξικογραφικὰς ἐργασίας. Τῷ 1923 τῷ ἀνετέθη ὑπὸ τῆς ἐπιτροπείας τῆς ἐκδόσεως τῶν καταλοίπων Σπ. Λάμπρου ἡ ἔκδοσις τῶν πηγῶν τῆς Παλαιολογείου ἱστορίας τῶν ἐπιγραφομένων «Παλαιολόγεια καὶ Πελοποννησιακὰ» καὶ ἡ συγγραφὴ τῆς ἱστορίας τοῦ Δεσποτάτου τῆς Πελοποννήσου. Περιελθὼν τὰς ἑλληνικὰς χώρας συνέλεξεν ὑλικὸν ἄφθονον, ἐξ οὗ ἐξέδωκεν ἐπιγραφὰς ἀρχαίας καὶ μεσαιωνικάς, κείμενα καὶ ἔγγραφα μεσαιωνικὰ καὶ τῆς νεωτέρας ἱστορίας κτλ. Ἱδρυθέντος τοῦ πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης διωρίσθη ἐν αὐτῷ καθηγητὴς τῆς ἱστορίας. Ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν του ἐργασιῶν κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: «Περὶ τοῦ βυζαντινοῦ κτηματολογίου» («Ἀθηνᾶ» τ. 35, σ. 85-87), «Ἡ ἀρχὴ καὶ ἐξέλιξις τῆς μεγάλης ἰδέας» καὶ «Οἱ Ἕλληνες καθολικοὶ» («Ἡμερ. Μεγ. Ἑλλάδος» 1923, σ. 161-171 καὶ 1924 σ. 173-183»), «Νέα πηγὴ βυζαντινῆς ἱστορίας, 1437—1450» («Νέος Ἑλληνομνήμων» τ. 18 σ. 70-105), «Ἀμοργός, ἱστορικαὶ ἔρευναι περὶ τῆς νήσου» (ἐν Ἀθήναις 1918), «Κίμωλος» («Ἀθηνᾶ» τ. 35), «Τὸ ζήτημα τῆς στέψεως Κωνσταντίνου Παλαιολόγου» («Λαογραφία» τ. 7 σ. 449-456), «Ὁ ὅσιος Λεόντιος ὁ Μονεμβασιώτης» (ἐν Ἀθήναις 1923), «Παλαιολόγεια καὶ Πελοποννησιακὰ» («Θεολογία» τ. 1. 240-250), «Τὸ χρονικὸν τῶν Μετεώρων», «Le poète Cratès» («Revue des Études Grecques» t. 20 p. 164-170), «Τὰ τρία ἐν Ἄνδρῳ ἀδραμυτηνὰ ψηφίσματα» («Ἀθηνᾶ» τ. 22 σ. 97-112), «Ἐπιγραφαὶ ἐξ Ἄνδρου» («Ἀρχαιολογικὴ ἐφημερὶς» 1911 σ. 69-78), «Ἡ ἐλπὶς ἐν τῷ μύθῳ τῆς Πανδώρας» (αὐτ. τ. 23 σ 53-67), «Περὶ τοῦ νεοελληνικοῦ γεωγραφικοῦ ὀνόματος Νιμπορειοῦ» (αὐτ. τ. 20 σ. 25—32), «Das neugriechische Volkslied κόρη ταξιδεύτρια» («Miteil. des Sem. für Orient. Sprachen» 1911 σ. 270-310), «Νεοελληνικὰ ἀνέκδοτα 1812 1831» («Δελτ. Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρ. τῆς Ἑλλάδος» τ. 7 σ. 3-64 καὶ 8 σ. 273-311), «Παϊσίου μητροπολίτου Ρόδου νέος κῶδιξ» («Ἐπετηρὶς Παρνασσοῦ» 1916 σ 210 259) καὶ πλῆθος ἄλλο φιλολογικῶν, γλωσσικῶν καὶ ἱστορικῶν μελετῶν, βιβλιοκρισιῶν, διορθώσεων εἰς κείμενα κ.τ.λ., δημοσιευθεισῶν εἰς τὸ «Λεξικογραφικὸν ἀρχεῖον», τὴν «Λαογραφίαν», τὸν «Νέον Ἑλληνομνήμονα», τὰ «Ἠπειρωτικὰ χρονικὰ» κ.τ.λ. —Ω.

—**Βογιατζίδης, *Λεωνίδας Θρ.*** Ἄνδριος ἐφοπλιστής, γεννηθεὶς τῷ 1881 ἐν Σμύρνῃ. Μετὰ τὰς ἐγκυκλίους καὶ τεχνικὰς σπουδὰς αὐτοῦ διετέλεσε μηχανικὸς ἀτμοπλοίων, γενόμενος ἀπὸ τοῦ 1908 πλοιοκτήτης καὶ διευθύνων ἤδη ἴδιον ἐφοπλιστικὸν οἶκον. Συμμετέχει εἰς τὴν διοίκησιν ἀνωνύμων ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἑταιρειῶν, τυγχάνει δὲ μέλος τοῦ παρὰ τῷ ὑπουργείῳ Ναυτικῶν Συμβουλίου Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας. —Β.

Βογιατζόγλου, *Δημήτριος*. Κατήγετο ἐκ Κρήτης ἐκ τῆς ἐπαρχίας Χερσονήσου, γεννηθεὶς τῷ 1768, νέος δ' ἔτη μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἠσχολεῖτο εἰς ἐμπορικὰς ὑποθέσεις μετὰ τοῦ Λὸζ-ἀγᾶ καὶ ἐπλούτησε. Μυηθεὶς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἐστάλη τὴν 17 Ἰανουαρίου 1821 εἰς Χίον, εἰς Τζεσμὲ τῆς Σμύρνης καὶ εἰς Ἔφεσον, ἵνα παρακινήσῃ τοὺς ἐκεῖ Κρῆτας νὰ κατέλθουν εἰς τὴν νῆσον αὐτῶν πρὸς ἐπανάστασιν. Συγχρόνως ἐμύησε πολλοὺς Κρῆτας εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, οὓς ἔστελλεν εἰς διάφορα τουρκοκρατούμενα μέρη, ἵνα ὠθήσωσι τοὺς Ἕλληνας εἰς πόλεμον. Ἀγοράσας ἴδιον πλοῖον διώρισε πλοίαρχον τὸν Γ. Μαλλιαράκην, Κάσσιον, καὶ ἔστειλε δι' αὐτοῦ ἄνδρας εἰς Τὸρ-μπογάζι τῆς Σάμου, μετέφερε δὲ καὶ ὁ ἴδιος 200 εἰς Ὕδραν καὶ τοὺς μὲν 100 τοὺς ἔστειλε, κατὰ διαταγὴν τοῦ Λαζ. Κουντουριώτου, ὑπὸ τὸν Ἀλέξην Μπουρνοβαλῆν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Βερβαίνων, τοὺς δὲ ἑτέρους 100 τοὺς ὡδήγησεν εἰς Κάσσον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κρήτην διὰ τοῦ πλοιάρχου Θ. Καταρτζόγλου, ἡγουμένου τοῦ Γ. Τσελεπῆ Σφακιανοῦ, εἰς ὃν ἔδωκε καὶ σῖτον καὶ ἐφόδια. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1821 ἐστάλη παρὰ τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Κρήτης μετὰ τῶν Ν. Οἰκονόμου, Ἀναγνώστη Παναγιώτου, Ν. Ἀνδρουλιδάκη καὶ ἡγουμένου Ἀνθίμου πρὸς τὸν Δημ. Ὑψηλάντην, ἵνα ζητήσωσιν ἀρχηγὸν τῶν ὅπλων τῆς Κρήτης, ὅτε ὁ Καντακουζηνὸς ἔδωκεν αὐτοῖς ἐν Μονεμβασίᾳ ἑπτὰ βαρέλια πυρίτιδος καὶ φυσέκια, ἅτινα μετέφερον εἰς Κρήτην.

Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1821 ἐστάλη ἐκ δευτέρου μὲ τὸν Ἀντώνιον Ἀλιακίτην πρὸς ἀναζήτησιν ἀρχηγοῦ καὶ πρὸς ἀποστολὴν τοῦ ἑλλ. στόλου, ἵνα πολιορκήσῃ καὶ ἀποκλείσῃ τὰ φρούρια τῆς Κρήτης. Ἐν Σπέτσαις εὗρε τὸν Ἀφεντούλιεφ, ὃν οἱ Ὑδραῖοι καὶ ὁ Δ. Ὑψηλάντης ἔδωκαν εἰς τοὺς Κρῆτας ὡς ἀρχηγόν. Ἐπιβιβάσας ὁ Βογιατζόγλου εἰς ἑπτὰ κασσιώτικα πλοῖα διάφορα τρόφιμα ἀξίας 10475 γροσίων τὰ ἀπεβίβασεν εἰς Θεοδωροῦν διὰ τὸν κρητικὸν στρατόν. Μέλος διατελέσας τοῦ Κρητικοῦ Συμβουλίου, ἔδωκεν εἰς τὸν Ἀφεντούλιεφ χρήματα πολλὰ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Κρήτης, τὴν ἀπόδειξιν ὅμως τὴν ἀφήρεσαν ἀπ'

Digitized by Google

αὐτοῦ τῷ 1828, κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Γραμβούσης. Τῷ 1822 μετέβη καὶ πάλιν εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἔστειλε δὲ ἐκ Τήνου καὶ Πάρου στρατιώτας εἰς Κρήτην. Ἐξηκολούθησε δὲ καὶ τῷ 1824 νὰ στέλλῃ ἐκ τῶν νήσων ἐφόδια καὶ ἄνδρας εἰς τὴν ἀγωνιῶσαν Κρήτην. Ὅταν τῷ 1825 ἐκυριεύθη ἡ Γραμβοῦσα, ἐστάλη ὑπὸ τῶν Κρητῶν ὡς πληρεξούσιος εἰς τὴν ἐν Τροιζῆνι Ἐθνικὴν Συνέλευσιν. Τῷ 1827, ὢν μέλος τῆς Διευθυνούσης ἐπιτροπῆς, ἔλαβε μέρος τῇ 17 Μαΐου εἰς τὴν τρομερὰν μάχην τοῦ Φραγγοκαστέλλου, μόλις δὲ τῷ 1830 ἔπαυσε τοὺς ἀγῶνας ἐλθὼν ὡς πρόσφυξ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐκδουλεύσεων τὸν κατέταξεν εἰς τὴν Δ' τάξιν τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν.
Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Βογιατζόπουλος, *Παναγιώτης*. Ἀγωνιστὴς σταλεὶς ὑπὸ τοῦ προξένου Ι. Κλάδου τῷ 1821 ἐξ Ὕδρας, ἵνα ἐξεγείρῃ τοὺς Κορινθίους καὶ Μεγαρίτας πρὸς πολιορκίαν τοῦ Ἀκροκορίνθου.

Βόγιος, *Ἀνδρέας*. Προύχων Ψαριανὸς ἀναγεγραμμένος εἰς τὰ ναυτικὰ χορηγήματα ὡς ἔχων ἀπαίτησιν δραχμῶν 12375, ἃς συνεισέφερε διὰ τὸν Ἀγῶνα.

— **Βόγιος**, *Γεώργιος Α.* Ναυτικὸς ἐκ Ψαρῶν ὑπηρετήσας κατὰ τὸν Ἀγῶνα ὡς ἀξιωματικὸς εἰς διάφορα πλοῖα καὶ μὲ τὸ βρίκιον τοῦ Ἀποστόλη Γ. Ἀποστόλη εἰς ὅλας τὰς ναυμαχίας. Ἐκρίθη ὑποπλοίαρχος.

— **Βόγιος**, *Ἰωάννης Μιχ.* Ναυτικὸς ἐκ Ψαρῶν ὑπηρετήσας κατὰ τὸν Ἀγῶνα ὡς ὑπαξιωματικὸς καὶ ἀξιωματικὸς μὲ τὸ πλοῖον τοῦ Νικ. Χατζῆ-Ἀλεξανδρῆ ἀπὸ τοῦ 1821—1827. Ἐκρίθη ὑποπλοίαρχος.

— **Βόγιος**, *Κωνσταντῖνος*. Κατήγετο ἐκ Ψαρῶν καὶ διέμενε κατόπιν εἰς Σῦρον, ὑπηρετήσας κατὰ τὸν Ἀγῶνα γενναίως κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Κατὰ τὸν Κανάρην, τῷ 1821 ἀπέκλεισε τὰ τουρκικὰ φρούρια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀφ' ὧν οἱ Ψαριανοὶ ἀφῄρεσαν τὰ κανόνια καὶ τὰ πολεμεφόδια καὶ ἐπιβιβάσαντες αὐτὰ εἰς τὰ πλοῖά των τὰ μετέφεραν εἰς τὴν νῆσον πρὸς ἐξ ἔδρασε μετὰ τοῦ Κανάρη εἰς Κάστρον Ἑλλησπόντου, εἰς Ἅγιον Ὄρος, εἰς Λέσβον, εἰς Μπαμπᾶν, ὅταν μὲ τὸ πυρπολικὸν ἐπυρπόλησαν τὴν κορβέταν καὶ ὅταν ἐμβῆκαν εἰς Καβοφονιάν, ὑπηρετῶν ἀμισθί. Μὲ τὸν Γ. Ἀποστόλην ὑπηρέτησεν ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὰ φρούρια τοῦ Ἠμπριτζα, εἰς δὲ τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Πειραιῶς ἀπεβιβάσθη ὑπὸ τὸν Ἄγγλον Γόρδωνα ἐπὶ κεφαλῆς σώματος, ἔμεινε δὲ τελευταῖος πολεμῶν, ἕως ὅτου ἐπεβιβάσθη ὅλος ὁ ἀτυχήσας στρατός.
Τ. Χ. Κ.

— **Βόγιος**, *Νικόλαος Δ.* Ψαριανὸς ἥρως πεσὼν τῷ 1824 κατὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν.

Βογιοῦκα (Vojuca) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Ἀλβανίας (πλάτ. 41° 45' Β, μηκ. 19° 34' Ἀν.). Αἱ ἀγγλικαὶ ναυτιλιακαὶ ὁδηγίαι (Mediterr. pilot III) τονίζουσιν, ὅτι ὁ σχετικὸς πρὸς τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο χάρτης 2701 (Gulf of Cattaro to Corfu), καταρτισθεὶς ἐπὶ τῇ βάσει ὑδρογραφικῶν παρατηρήσεων τοῦ 1870, παρουσιάζει ἤδη (1928), κατόπιν ἐλέγχου γενομένου τῷ 1889, μεγίστας μεταβολὰς εἰς τὴν ἀκτογραφίαν τῶν μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Δρὶν* καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου *Βογιοῦκα ἀκτῶν*.
Σ. Ε. Λ.

Βογιοῦσα *[Γεωγρ.]* βλ. Ἀῶος.

Βογισλὰβ (Voyislav), *Στέφανος*. Σέρβος ἐπαναστάτης τῆς ἑνδεκάτης ἑκατονταετηρίδος, εἷς τῶν ἀρχηγῶν, οἵτινες ἠγωνίζοντο πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Σερβίας ἀπὸ τοὺς Βυζαντινούς. Συλληφθεὶς ἐφυλακίσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπόθεν δραπετεύσας ἐπέστρεψεν εἰς Σερβίαν καὶ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τοῦ Ἕλληνος διοικητοῦ τῆς χώρας. Γενόμενος κύριος μέρους τῆς μακεδονικῆς παραλίας, ᾐχμαλώτισε πολλὰ βυζαντινὰ πλοῖα μετὰ πλουσίων θησαυρῶν καὶ συνεμάχησε μὲ τοὺς Ἰταλοὺς ὑπηκόους τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, οἵτινες εἶχον ἐπαναστατήσει ὡσαύτως.
—Β.

Βὸγκ (Vogt), *Γουσταῦος*. Διάσημος Γάλλος ὀξυαυλιστὴς (1781—1870). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Ὠδεῖον τῶν Παρισίων, εἰς αὐτὸν δὲ ὀφείλεται ἡ ἀναγέννησις τῆς σχολῆς τοῦ ὀξυαύλου, ἐξ ἧς ἐξῆλθον πλεῖστοι διακεκριμένοι μουσικοί. Αἱ συνθέσεις τοῦ Βὸγκ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δι' ὀξύαυλον καὶ περιλαμβάνουν τέσσαρα κοντσέρτα διὰ τὸ ὄργανον τοῦτο, ἓν κοντσέρτο δι' ἀγγλικὸν κέρας κτλ.
Γ. Σ.

Βογκὰν (Wogan), *Αἰμίλιος, βαρῶνος ντὲ—*. Γάλλος λογοτέχνης γεννηθεὶς τῷ 1817. Ὑπηρετήσας ὡς ἀξιωματικὸς τῶν σπαχήδων παρῃτήθη τῷ 1847, ἀλλὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος, κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Ἰουνίου, ἐπανῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὸν στρατὸν μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ, ἐπιδείξας μέγα θάρρος κατὰ τὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον τοῦ ὀδοφράγματος, τοῦ ἔμπροσθεν τῆς πολυτεχνικῆς σχολῆς. Παραιτηθεὶς μετ' ὀλίγον ἐκ νέου ἐταξίδευσεν εἰς Ἀμερικὴν καὶ Πολυνησίαν, ὅθεν ἐπανελθὼν διωρίσθη ὑπάλληλος τῶν τηλεγραφείων. Συνέγραψεν ἀρκετὰ ἔργα διακρινόμενα διὰ τὴν ἐνεργητικότητα καὶ τὸ αὐθόρμητον τοῦ ὕφους, ὡς ἐκ τούτου δὲ λίαν ἑλκυστικά, μεταξὺ τῶν ὁποίων κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Six mois dans le Far-West», «Du Far-West à Bornéo», «Sejour à bord d' un pirate malais», «Excursion dans l' île de Bornéo», «Une tombe dans la forêt vierge», «Route d' amour», «Cythère», «La fleur d'Aïssé», «Aventuriers et pirates» κτλ.

—**Βογκὰν** (Wogan), *Αἰμίλιος, ντὲ Τανγκύ*. Γάλλος λογοτέχνης καὶ οἰκονομολόγος γεννηθεὶς τῷ 1850. Αἱ οἰκονομολογικαὶ ἰδέαι του δὲν εἶναι θεωρητικαί, ἀλλὰ πρακτικαί. Θέλων νὰ βελτιώσῃ τὴν θέσιν τῶν μέσων τάξεων καὶ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν πτωχείαν, ἐκήρυξε τὴν φυτοφαγίαν ὡς τὸ ἄριστον μέσον, δι' οὗ καὶ ἐξοικονομήσεις μικρῶν κεφαλαίων εἶναι δυναταὶ καὶ ὑγεία καὶ μακροβιότης, ἀποφεύγεται δὲ συγχρόνως ἡ ἐρήμωσις τῆς ὑπαίθρου καὶ ἡ συγκέντρωσις τοῦ πληθυσμοῦ εἰς μεγάλας πόλεις. Ὑπῆρξε δὲ καὶ ὁ ἱδρυτὴς τοῦ «Φυτοφαγικοῦ συλλόγου» τῶν Παρισίων. Συνέγραψε «Le bien être et le pauvre; Réformes politiques, sociales et alimentaires» (1883), «Les Budgets de 800 francs et l'épargne» (1883) «Le moyen de vivre bien pour dix sous par jour» (1882), «La vie à bon marché» (1885) μὲ 50 καταλόγους καὶ συνταγὰς φαγητῶν κ.τ.λ. Ὁ Βογκὰν κατεσκεύασεν ἐπίσης ἓν πλοῖον ἐκ πεπιεσμένου χάρτου καὶ θέλων νὰ ἀποδείξῃ τὴν χρησιμότητά του κατὰ τὰς ἐκστρατείας, ἐπεχείρησε μακρὸν δι' αὐτοῦ ταξίδιον 14.000 χλμ. εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν, τὴν Μεσόγειον καὶ πολλοὺς εὐρωπαϊκοὺς ποταμούς· τὰς ἐκ τοῦ ταξιδίου τούτου ἐντυπώσεις του ἐξέθηκεν εἰς τὸ βιβλίον του: «Voyage du canot en papier le «Qui vive?» (1887). Ἔγραψεν ὡσαύτως καὶ δύο βιβλία ἀγγλιστί: «Πῶς ἐπιτυγχάνει τις» καὶ «Πῶς διδάσκονται καὶ μανθάνονται τὰ γαλλικά».
Κ. Ι. Β.

Βογκέ βλ. Βογκυέ.

Βογκέρα (Voghera) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν Λομβαρδίᾳ, ἐν τῷ νομῷ τῆς Παβίας καὶ πρὸς τὰ ΝΔ ταύτης, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σταφφόρα. Κάτ. 20810. Συνδέεται διὰ σιδηροδρόμου μετὰ τῆς Παβίας, Ἀλεξανδρείας, Γενεύης καὶ Πλακεντίας. Ἔχει ἀκμαίαν βιομηχανίαν βάμβακος καὶ μετάξης, βυρσοδεψεῖα καὶ ἐργοστάσια κονσερβῶν. Περιεβάλλετο ἄλλοτε ἀπὸ ἀρχαῖα τείχη, ἀνεγερθέντα ὑπὸ τῶν Βισκόντι, τὰ ὁποῖα μετεβλήθησαν εἰς δενδροφύτους λεωφόρους. Ἔχει ἀρχαῖον μητροπολιτικὸν ναόν, ἀνακαινισθέντα κατὰ τὴν ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα. Δι' αὐτῆς διήρχετο ἡ ἀρχαία Κλαυδία ὁδός.
Μ. Δ. Β.

Βογκλὶ (Vogli), *Ἰωάννης-Ὑάκινθος*. Ἰταλὸς ἰατρὸς (1697—1762), γενόμενος τῷ 1730 καθηγητὴς τῆς ἀνατομικῆς. Συνέγραψε: «Fluidi nervei historia» (Βολωνία 1720) κ. ἄ.
Ο. Ρ.

Βογγόης. «Σερβαλβανιτοβουλγαροβλάχος» τοπάρχης τῆς Ἠπείρου, κατὰ τὸ «Ἱστορικὸν Κομνημοῦ μοναχοῦ καὶ Πρόκλου μοναχοῦ» (ἔκδ. *Γ. Δεστούνη* Πετρούπ. 1858—§ 42), ζήσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Ὁ Βογκόης, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ δεσπότου τῆς Ἄρτης *Σπάτα*, ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν ἀδελφοῦ του *Σγούρου*, ἐξεδίωξεν αὐτὸν καὶ τοὺς προὔχοντας, ἐδήμευσε τὰς περιουσίας των καὶ τοὺς ἐξώρισε. Μετά τινα ὅμως χρόνον ἡττηθεὶς ἐξεδιώχθη ὑπὸ τοῦ *Σγούρου*.
—Ω.

Βογκόπετρα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Τρανοβάλτου* τῆς ἐπαρχίας Κοζάνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928)115. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Πάδες*.
Δ. Ε. Μ.

Βόγκος, ἢ *Βόγος*, ἢ *Βογκούας*, ἢ *Βογκούντ*. Ἀδελφὸς τοῦ Βόκχου *Β'* (βλ. λ.), συμβασιλεὺς αὐτοῦ ἐν τῇ Δυτικῇ Νουμιδίᾳ γενόμενος. Οὗτος, κατὰ τὸν μεταξὺ Καίσαρος καὶ Πομπηΐου πόλεμον, ταχθεὶς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ὑπὲρ τοῦ πρώτου καὶ ἀκολουθήσας αὐτῷ εἰς Ἱσπανίαν, τὰ μάλιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν ἧτταν τοῦ Πομπηΐου· ὅθεν ὁ Καῖσαρ ἐκύρωσεν αὐτοῖς τὴν ἀπὸ κοινοῦ διαχειριζομένην βασιλικὴν ἀρχήν. Δολοφονηθέντος ὅμως εἶτα τοῦ Καίσαρος καὶ ἐκραγέντος τοῦ μεταξὺ Ἀντωνίου καὶ Ὀκταβίου πολέμου, ὁ μὲν Βόγκος ἐτάχθη ὑπὲρ τοῦ πρώτου, εἰς ὃν ἀπέστειλε καὶ στρατιωτικὴν βοήθειαν εἰς Ἱσπανίαν, ὁ δὲ Βόκχος συνέπραξε μετὰ τοῦ δευτέρου. Οἱ ὑπήκοοι ὅμως τοῦ Βόγκου ἀπεδοκίμασαν τὴν τοιαύτην πολιτικήν του, ἀναγκασθέντος ν' ἀπέλθῃ τῆς χώρας καὶ φονευθέντος, μετὰ τὴν τοῦ Ὀκταβίου κατίσχυσιν, ὑπὸ τοῦ Ἀγρίππα ἐν Μεθώνῃ. Οὕτω ὁ Βόκχος ἀνεγνωρίσθη ὡς μονοκράτωρ ἐν τῇ Δυτικῇ Νουμιδίᾳ, ἥτις μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ κατέστη ρωμαϊκὴ ἐπαρχία.
Κ. Μ. ΜΕΚΙΟΣ

Βόγκος ἢ *Βογκὸς* (Bogos). Χαμιτικὴ φυλή, ἀβησσυνιακῆς καταγωγῆς, λαλοῦσα τὴν αὐτὴν μετὰ τῶν Ἀβησσυνῶν γλῶσσαν καὶ κατοικοῦσα τὴν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ πρώην ὁμώνυμον περιοχήν, κληθεῖσαν οὕτωσὶ ἀρχικῶς ἐκ τούτων, τὴν νῦν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀνζέμβα* τῆς ἐν Ἐρυθραίᾳ ἰταλικῆς ἀποικίας. Ἡ περιοχὴ αὕτη, ἧς πρωτεύουσα εἶναι ἡ *Κερέν*, κεῖται Β τοῦ Χαβέσκ καὶ οὐ μακρὰν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ εἶναι πλουσία εἰς μεταλλεῖα, τυγχάνουσα ὀρεινὴ μὲν πρὸς νότον, ἀλλὰ πεδινὴ καὶ εὔφορος πρὸς βορρᾶν. Ἐκ τῶν ὀροπεδίων αὐτῆς πηγάζουσιν οἱ ποταμοὶ *Βάρκας* καὶ *Ἀϊν-Σαβᾶ*. Οἱ Βόγκος, συμποσούμενοι μόλις εἰς 18.000, ἔχουσιν ἴδιον ἀρχαϊκὸν δίκαιον, χρῶμα μεταξὺ τοῦ κιτρίνου καὶ τοῦ μελαγχροινοῦ καὶ ὄψιν νοήμονα ἅμα καὶ συμπαθῆ. Διάγουσι δὲ πατριαρχικὸν βίον, ὄντες ποιμένες καὶ γεωργοί. Οἱ πλεῖστοι αὐτῶν εἶναι Χριστιανοί, ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ἱκανὸς ἀριθμὸς πρεσβεύων τὸ μωαμεθανικὸν θρήσκευμα. Μέχρι τοῦ 1844 οἱ Βόγκος ἦσαν ἀνεξάρτητοι, ἔκτοτε ὅμως ὑπετάγησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἀβησσυνίαν καὶ τέλος περιῆλθον εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἰταλῶν.
Κ. Μ. ΜΕΚΙΟΣ

Βογκοῦλοι (Woguli) *[Ἐθνογρ.]*. Φυλὴ φιννοουγγρική, κατοικοῦσα ἐν τῇ δυτικῇ Σιβηρίᾳ, πρὸς βορρᾶν τοῦ Οὐράλη. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνέρχεται περίπου εἰς 20.000, ἡ δὲ γλῶσσά των ἀνήκει εἰς τὸ οὐγγρικὸν στέλεχος. Γραμματικὴν καὶ λεξικὸν τῆς γλώσσης τῶν Βογκούλων συνέταξεν ὁ Χουνφάλβυ (1872), τοὺς δὲ μύθους καὶ τὰ ποιήματα αὐτῶν περισυνέλεξε καὶ ἐξέδωκεν ὁ Μουγκάκσι (1893).
Α. Δ.

Βογκυὲ (Vogüé). Ἀρχαία εὐγενὴς οἰκογένεια τῆς Γαλλίας, διαγομένη εἰς τὸν ΙΑ' αἰῶνα, ἄλλοτε κυρία τοῦ χωρίου Βογκυέ, ἔνθα σῴζονται ἀκόμη τὰ ἐρείπια τοῦ πύργου της Ροσκολόμπ. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους διεκρίθησαν ἐν τοῖς γράμμασι δύο τῶν ἀπογόνων αὐτῆς:

Κάρολος Μελχιὸρ ντὲ Βογκυέ.

1) *Κάρολος-Ἰωάννης-Μελχιὸρ κόμις*, καί, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του Λεόνς, *μαρκήσιος ντὲ Βογκυέ*. Ἐγεννήθη καὶ ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις(1829-1916). Σπουδάσας εἰς τὸ λύκειον Ἑρρίκου Δ' εἰσῆλθεν ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς τὴν διπλωματίαν, διορισθεὶς τῷ 1849 ἀκόλουθος τῆς ἐν Πετρουπόλει πρεσβείας. Ἐνταῦθα ἐπεδόθη εἰς μελέτας ἀρχαιολογικάς, δημοσιεύσας μίαν σειρὰν διατριβῶν περὶ τῆς ρωσικῆς χρυσοχοΐας. Μετὰ τὸ πραξικόπημα τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτου (2 Δεκεμβρίου 1851), τὸν ὁποῖον ὁ πατήρ του ἐπολέμησε, παρῃτήθη τῆς θέσεώς του καὶ ἐπανελθὼν εἰς Παρισίους ἠκολούθησε μαθήματα εἰς τὴν Παλαιογραφικὴν σχολὴν (Ecole des Chartes). Κατόπιν ἐπεχείρησεν ἐπὶ διετίαν (1853—54) ταξίδια εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐπεσκέφθη τὴν Ἑλλάδα, τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον, παραμείνας ἐπ' ἀρκετὸν ἐν Παλαιστίνῃ, ἔνθα ἐμελέτησε τὰ χριστιανικὰ μνημεῖα ἀπὸ τῶν βασιλικῶν μέχρι τῶν μικροτέρων παρεκκλησίων, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν μελετῶν του ἐδημοσίευσε τῷ 1860 ὑπὸ τὸν τίτλον: «Les églises de la Terre sainte» μετὰ σχεδιασμάτων τοῦ ἰδίου· τοῦ ἔργου τούτου ἡ σημασία μέχρι σήμερον εἶναι μεγάλη. Ἐπιστρέψας εἰς Γαλλίαν ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν, μεθ' ὃ ἐπεχείρησε νέον ταξίδιον εἰς τὴν κεντρικὴν Συρίαν, ἐξ ἧς ἀπεκόμισε τὸ ὑλικὸν νέου ἔργου του «Le temple de Jérusalem, l'Architecture civile et religieuse du Ier au VIe siècle dans la Syrie centrale», διὰ τὸ ὁποῖον ἐξελέγη τῷ 1866 ἔκτακτον μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον, ὡς ἀντιπρόεδρος τοῦ ἐρυθροῦ σταυροῦ προσέφερε πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς τοὺς τραυματίας, μετὰ δὲ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος Γ' ὁ Θιέρσος διώρισεν αὐτὸν πρεσβευτὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει (1871) καὶ εἶτα (1875) ἐν Βιέννῃ. Ἀλλὰ μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Μὰκ-Μαὼν ἀπὸ τῆς προεδρείας τῆς Δημοκρατίας ἀπεσύρθη τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἀφοσιωθεὶς τοῦ λοιποῦ εἰς τὴν συγγραφήν. Τῷ 1869 ἐδημοσίευσε τὴν «Traduction avec Commentaires d' inscriptions sémitiques» καὶ τὰ «Mélanges d'archéologie oriental». Τῷ 1899 ἀντικατέστησε τὸν Ρενὰν εἰς τὸ Corpus des inscriptions sémitiques. Τῷ 1884 ἐξέδωκε τὰ Mémoires du marechal de Villars», ὧν συνέχεια ὑπῆρξε τὸ «Villars d' après sa correspondanse» (1888 τόμ. 2) ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ ἀρχιστρατήγου μετὰ τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Βαυαρίας Μὰξ-Ἐμμανουήλ, τῆς Κας ντὲ Maintenon καὶ τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου. Τῷ 1900 ἐξελέγη μέλος τακτικὸν τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Πλὴν τῶν προειρη-

Digitized by Google

μένων ἔργων του ἄξια μνείας εἶναι τὰ ἑξῆς: «La Stèle de Yehawmalek, roi de Gebal» (1875), «Malplaquet et Demain» (1891), «Introduction aux Mémoires de la cour d'Espagne» (1894), «Le Duc de Bourgogne et le Duc de Beauvillières d'après des lettres inédites» (1900), «Jésusalem, hier et aujourd' hui» (1912). Ἐκ τῶν εἰς τὰ «Mémoires de l'Académie des inscriptions et des belles lettres», δημοσιευθεισῶν μελετῶν του ἀναφέρομεν τὴν «Histoire de la découverte de la Venus de Milo» [τόμ. XXXI].

2) ***Εὐγένιος - Μαρία Μελχιόρ**, ὑποκόμις ντὲ—.* Κριτικὸς καὶ μυθιστοριογράφος, ἐξάδελφος τοῦ προηγουμένου, ἐκ τοῦ κλάδου τῶν Βογκυὲ-Γκουρντάν, γεννηθεὶς ἐν Νικαίᾳ τῷ 1849 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1910. Κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον κατετάχθη ὡς ἐθελοντὴς εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν καὶ ἔτυχε τοῦ στρατιωτικοῦ μεταλλίου. Ἀπὸ τοῦ 1871-1882 ὑπηρέτησεν ὡς ἀκόλουθος ἢ γραμματεὺς εἰς τὰς πρεσβείας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Καΐρου καὶ τῆς Πετρουπόλεως, ὅπου συνεζεύχθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ρώσου στρατηγοῦ Ἀννένκωφ. Ἀπὸ τοῦ 1875 ἐνεφανίσθη ὡς συνεργάτης τῆς «Revue des deux Mondes», ἔνθα ἐδημοσίευσε τὰς ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἐντυπώσεις του, τὰς ὁποίας κατόπιν συνήνωσεν εἰς ἰδίους τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον «Voyages au pays du passé: Syrie, Paléstine, Mont-Athos» (1876), «Histoires orientales» (1880), «Histoires d'hiver» (1883). Ἀπὸ τοῦ 1884 συνειργάσθη εἰς τὴν «Journal des Débats». Μετὰ διετίαν ἐδημοσίευσε τὸ «Roman Russe», βιβλίον πολλῆς σημασίας διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν γαλλικῶν γραμμάτων, διότι δι' αὐτοῦ ἐδίδοντο ἀκριβεῖς πληροφορίαι περὶ τοῦ Γκόγκολ καὶ τοῦ Τουργκένιεφ, ἐγνωρίζετο τὸ πρῶτον ὁ Ντοστογιέφσκι καὶ ἐμεγαλύνετο ὁ Τολστόϊ. Συγγραφεὺς λαμπροῦ καὶ ἐνεργητικοῦ ὕφους, ὀλίγον στομφώδης, ἐνδιαφερόμενος διὰ πάντα τὰ ζητήματα καὶ ἰδίᾳ διὰ τὴν ξένην λογοτεχνίαν, ἀπόστολος τῶν γενναίων ἰδεῶν, διάνοια ὑψηλὴ καὶ μελαγχολική, ηὔρυνεν οὐ μόνον τοὺς λογοτεχνικοὺς ἀλλὰ καὶ τοὺς ἠθικοὺς ὁρίζοντας τῆς πατρίδος του, δημιουργήσας τὸ κίνημα τοῦ «νεοχριστιανισμοῦ». Τῷ 1888 ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, τῷ δὲ 1893 βουλευτὴς τῆς Ἀρντές. Ἐκ τῆς δυσαρέστου κοινοβουλευτικῆς του πείρας προῆλθε τὸ μυθιστόρημά του «Les morts qui parlent» (1899), ἔνθα κακίζει τὰ μίση καὶ τοὺς προσωπικοὺς ἀγῶνας τῶν πολιτικῶν. Ἕτερον μυθιστόρημά του, συγκινητικὴ ἐρωτικὴ ἱστορία, εἶναι ὁ «Jean d' Agrève» (1898) καὶ ὁ «Maitre de la mer», ὅπου ἀντιπαραβάλλει τὸν γαλλικὸν πρὸς τὸν ἀμερικανικὸν χαρακτῆρα. Ἐκ τῶν φιλοσοφικῶν, ἠθικῶν, ἱστορικῶν καὶ κριτικῶν του ἔργων ἀναφέρομεν καὶ τὰ «Spectacles contemporains» (1891), «Heures d' histoire» (1893), «Regards historiques et littéraires» (1897), «Le rappel des Ombres» (1900), «Pages d' histoire» (1902), «Sous l' horizon» (1904) κ.τ.λ. —Β.

Εὐγένιος Μελχιὸρ ντὲ Βογκυέ.

βογλερία (ἡ) (Vogleria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κεδροπῶν*. Εἶναι θάμνοι ἢ δενδρύλλια ἀπαντῶντα εἰς πλεῖστα μέρη τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Βόγλης, *Κῶτσος*. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Θηβῶν ὑπηρετήσας καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα, καθ' ὃν δὶς ἐπληγώθη, ὡς ἀνώτερος ἀξιωματικός, διὸ καὶ ἐκρίθη ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐκδουλεύσεων ὡς Δ' τάξεως. Τῷ 1821 ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Ἀθανάσιον Σκουρτανιώτην εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἀνηφορίτου ἔναντι τῆς Χαλκίδος, εἰς Καπανδρίτι κατὰ γενιτσάρων, εἰς Ἄμφισσαν ὑπὸ τὸν Κριεζώτην κατὰ Κιουταχῆ, ὡς καὶ εἰς Κάρυστον, καὶ τῷ 1826 εἰς Βηρυττὸν καὶ εἰς Πέντε ὄρνια ὑπὸ τὸν Γκούραν. Τ. Χ. Κ.

— **Βόγλης** (ἢ *Μικρὸς Λάζαρος*). Προεστὼς ἐξ Ὕδρας καὶ πλοιοκτήτης, μεγάλας προσενεγκὼν ὑπηρεσίας εἰς τὸν Ἀγῶνα, διὸ καὶ κατετάχθη εἰς τοὺς πολιτικοὺς Ε' τάξεως. Τὸ πλοῖόν του «Μέντωρ» ἐκυβέρνα ὁ Κ. Μεθενίτης μετασχὼν πολλῶν ναυμαχιῶν, τὴν δὲ γολέταν του ὁ Κ. Λαζαρῖμος, μέχρις οὗ μεταβληθεῖσα εἰς πυρπολικὸν ὑπὸ τῆς κοινότητος Ὕδρας ἐγένετο ὁλοκαύτωμα, πλοιαρχοῦντος τοῦ Διονυσίου Γκοργιαννη. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ Βόγλης ἔμενεν εἰς Ὕδραν βοηθῶν τὸν Λάζαρον Κουντουριώτην διὰ τὴν ἐξεύρεσιν μέσων κινήσεως τοῦ ὑδραϊκοῦ στόλου, ἦτο δὲ μέλος διαφόρων ἐπιτροπῶν ὡς καὶ τῆς πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς. Μετὰ τὸν Ἀγῶνα ἐτυφλώθη καὶ ἐπένετο, τῆς οἰκογενείας του μετοικησάσης εἰς Γαλατᾶν Κωνσταντινουπόλεως. Τ. Χ. Κ.

βογλίτης (ὁ) (Voglit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν πολὺ συγγενὲς πρὸς τὸν **οὐρανοθαλλίτην** (βλ. λ.), περιέχον ὅμως ἐκτὸς τοῦ ἀσβεστίου καὶ ὀλίγον χαλκόν. Εὑρίσκεται εἰς τὸ Eliaszeche παρὰ τὸ Joachimsthal. Γ. Κ. Γ.

Βογόμιλοι. Οὕτως ὠνομάζοντο Χριστιανοί τινες αἱρετικοί, οἵτινες ἀνεφάνησαν τὸ πρῶτον ἐν Βουλγαρίᾳ μεταξὺ τῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Ε' μετοικισθέντων κατὰ τὸν ὄγδοον αἰῶνα ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὰς ἐξ ἐπιδρομῶν βαρβαρικῶν καὶ ἀλλεπαλλήλων θεομηνιῶν ἐρημωθείσας χώρας τῆς Θρᾴκης καὶ Μοισίας. Ὠνομάσθησαν δὲ Βογόμιλοι, κατά τινας μὲν ἐκ τοῦ σλαυβικοῦ *Βὸγ*=θεὸς καὶ *μίλουϊ*=ἐλέησον, ἐκ τῆς συνηθιζομένης ὑπ' αὐτῶν ἐπικλήσεως «Θεέ, ἐλέησόν με», κατ' ἄλλους δὲ ἐκ τοῦ *Βὸγ* καὶ *μίλε*=φίλος καὶ ἄρα *Βογόμιλος*=φιλόθεος ἢ θεοφιλής. Ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων δ' ἀπεκαλοῦντο Παυλιανῖται καὶ Εὐχῖται καὶ Μασσαλιανοὶ (βλ. λ.) διὰ τὴν πρὸς τὰς διδασκαλίας τῶν αἱρετικῶν τούτων συγγένειαν τῆς αἱρέσεως αὐτῶν, προσέτι δὲ καὶ *Φουνδαγιᾶται*, ἐκ τοῦ θυλάκου (funda), ὃν συνήθως μεθ' ἑαυτῶν ἔφερον, αὐτοὶ δ' ἑαυτοὺς συνήθως ἐκάλουν *Χριστοπολίτας*.

Περὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς αἱρέσεως ταύτης οὔτε ἑλληνικαὶ οὔτε λατινικαὶ πηγαὶ οὐδὲν ἀπολύτως ἀναφέρουσι, μόνον δὲ παλαιοσλαβικαί τινες πηγαί, ἄλλαι μὲν ὀνομάζουσιν αὐτὸν «*Βογόμιλον τὸν πρεσβύτερον*», ὡς δῆθεν διδάσκαλον τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ βιογράφον αὐτοῦ, ἄλλαι δὲ *Ἱερεμίαν* κηρύττοντα τὰ τῆς αἱρέσεως μεταξὺ τοῦ 927 καὶ 950, ὅτε τὴν Βουλγαρίαν ἐλυμαίνοντο ποικίλαι ἄλλαι αἱρέσεις, κέντρον δὲ τῆς δράσεως τοῦ Ἱερεμίου τούτου ἦτο ἡ Φιλιππούπολις.

Κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἡ βογομιλικὴ αἵρεσις τοσοῦτον εἶχεν ἐξαπλωθῆ ἐν ταῖς περὶ τὸν Αἶμον χώραις, ὥστε, τῷ μὲν 1078 ὁ Παυλικιανὸς *Λέκας* παρὰ τὴν Σαρδικὴν (Σόφιαν) καὶ ὁ Βογομίλος *Δοβρομὶρ* ἐν τῇ Μεσημβρίᾳ, ἡγούμενοι 80000 ἀνδρῶν, ἐκήρυξαν θρησκευτικὸν πόλεμον κατὰ τῶν «εἰδωλολατρῶν τῶν οἴκων τῶν δαιμόνων», ὡς ἀπεκάλουν τοὺς ὀρθοδόξους καὶ τοὺς ναοὺς αὐτῶν, τῷ δὲ 1086 Βογόμιλοι καὶ Παυλικιανοὶ συμμαχήσαντες μετὰ τῶν ἐκ βορρᾶ κατελθόντων *Κουμάνων* ἐλεηλάτουν τὴν Βουλγαρίαν καὶ Θρᾴκην καὶ δύο στρατηγοὺς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου, τὸν *Πακουριανὸν* καὶ τὸν *Βρανᾶν*, ἐπελθόντας μετὰ στρατοῦ κατ' αὐτῶν, κατὰ κράτος ἐνίκησαν καὶ ἀμφοτέρους ἐν τῇ μάχῃ ἐφόνευσαν. Οὕτω δὲ διαδιδομένη ἡ αἵρεσις αὕτη τῶν Βογομίλων εἰσέδυσεν ἔπειτα καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τοσοῦτον ἐν αὐτῇ, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἐξηπλώθη μεταξὺ τῶν ἐπιφανῶν μάλιστα οἴκων, ὥστε αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ *Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς* κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΒ' αἰῶνος (1118), ὅτε «τὸ πολὺ τῆς τῶν ἑσπερίων καὶ ἑῴων ἀποθέμενος φροντίδος πρὸς τὸ πνευματικώτερον ἑαυτὸν ἐπέτεινεν», ὡς γράφει ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ Ἄννα ἡ Κομνηνή ἠναγκάσθη ἐκ τῆς ὁσημέραι ἐπιτεινομένης καταkραυγῆς τοῦ πλήθους τῶν ὀρθοδόξων νὰ καταδιώξῃ τοὺς αἱρετικοὺς τούτους καὶ νὰ θανατώσῃ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Μαθὼν ὅτι διέτριβεν ἐν Κωνσταντινουπόλει μοναχός τις, *Βασίλειος* καλούμενος, «κατεσκληκὼς τὸ πρόσωπον, τὴν ὑπήνην ψιλός, εὐμήκης τὴν ἡλικίαν καὶ πολυτροπώτατος μεταχειρίσασθαι τὴν ἀσέβειαν», ὅστις, συνοδευόμενος κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Σωτῆρος ὑπὸ δώδεκα ὁμοφρόνων ὡς ἀποστόλων αὐτοῦ, ἐκήρυττε τὴν αἵρεσιν ταύτην, προσεποιήθη ὁ αὐτοκράτωρ ὅτι δῆθεν ἐπεθύμει νὰ μυηθῇ καὶ αὐτὸς τὴν νέαν διδασκαλίαν. Καλέσας λοιπὸν τὸν Βασίλειον εἰς τὸ παλάτιον καὶ μετὰ πολλοῦ σεβασμοῦ ὑποδεχθεὶς καὶ ὁμοτράπεζον καταστήσας αὐτόν, παρεκάλεσεν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ μετὰ παρρησίας ν' ἀναπτύξῃ αὐτῷ τὰ δόγματα τῶν Βογομίλων, ὄπισθεν δὲ παραπετάσματος ἐν τῇ αὐτῇ αἰθούσῃ ἐκάθηντο ὁ *πατριάρχης Νικόλαος* καὶ πολλοὶ συνοδικοὶ ἀρχιερεῖς καὶ πολλοὶ συγκλητικοί, ἵνα ἀκούσωσιν ἰδίοις ὠσὶν ἐκ τοῦ στόματος τοῦ αἱρεσιάρχου τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, προσέτι δὲ καὶ γραμματεὺς ταχυγράφος, ἵνα καταγράψῃ τοὺς λόγους αὐτοῦ. Οὕτω δ' ὁ Βασίλειος, ἐμπεσὼν εἰς τὴν παγίδα ταύτην καὶ μετὰ πολλῆς εὐγλωττίας ἀναπτύξας διεξοδικῶς πρὸς τὸν Ἀλέξιον τὰ δόγματα τῆς αἱρέσεως, εἶδεν αἴφνης, ἀρθέντος τοῦ παραπετάσματος, ἐνώπιον αὐτοῦ τὸν πατριάρχην καὶ τοὺς συνοδικοὺς καὶ τοὺς συγκλητικούς. Ἐπὶ τῇ θέᾳ δὲ τούτων ἐταράχθη, ὡς ἦτο ἑπόμενον, ὁ Βασίλειος, ἐξηκολούθησεν ὅμως ἀναπτύσσων τὰ κατὰ τὴν αἵρεσιν καὶ τελευτῶν ἐνώπιον πάντων διεκήρυξεν ὅτι εἶναι ἕτοιμος καὶ θάνατον ἔτι νὰ ὑποστῇ μᾶλλον ἢ ν' ἀρνηθῇ τὰ βογομιλικὰ δόγματα. Κατόπιν τούτου αὐτός τε ὁ Βασίλειος καὶ πολλοὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ συλληφθέντες ἐρρίφθησαν εἰς τὰς φυλακάς, ὁπόθεν τινὲς μὲν ἀπελύθησαν μετανοήσαντες καὶ ἀποπτύσαντες τὴν αἵρεσιν, ἄλλοι δὲ ἐξακολουθοῦντες νὰ ὁμολογῶσιν ἑαυτοὺς Βογομίλους παρέμειναν ἐν ταῖς φυλακαῖς. Αὐτὸς δὲ ὁ Βασίλειος «ἔμφρουρος γενόμενος καὶ πολλάκις πρὸς τοῦ βασιλέως πεμπόμενος καὶ πολλάκις παρακαλούμενος τὴν ἀσέβειαν ἐξομόσασθαι ὡσαύτως εἶχε πρὸς τὰς τοῦ βασιλέως παρακλήσεις», ὡς λέγει ἡ Ἄννα ἡ Κομνηνή. Ὡς ἐμμένοντα λοιπὸν ἰσχυρογνωμόνως εἰς τὴν αἵρεσιν τὸν Βασίλειον ὁ βασιλεὺς κατεδίκασεν εἰς τὸν διὰ τῆς πυρᾶς θάνατον. Ἀπαγομένου δ' αὐτοῦ εἰς τὸν ἱππόδρομον, ὅπου εἶχε παρασκευασθῆ ἡ πυρά, «οὔτε πῦρ κατεμάλαξε τὴν σιδηρᾶν αὐτοῦ ψυχήν, οὔτε αἱ τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς αὐτὸν διαπόμπιμοι διαμηνύσεις κατέθελξαν», ἀλλ' ἀπτόητον ὤθησαν αὐτὸν οἱ δήμιοι «αὐτοῖς ἱματίοις καὶ ὑποδήμασιν εἰς τὸ μέσον τῆς καμίνου».

Ὁ τοιοῦτος τοῦ Βασιλείου θάνατος, καίτοι δύναται νὰ ἐξηγηθῇ πρῶτον μὲν ἐκ τῶν μεγάλων κακῶν, ἅτινα ἐπὶ αἰῶνας προὐξένουν εἰς τὸ βυζαντιακὸν κράτος οἱ αἱρετικοὶ οὗτοι, ἔπειτα δὲ ἐκ τῆς ἰσχυρᾶς κατ' αὐτῶν κατακραυγῆς τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅμως κατεκρίθη καὶ ὑπὸ τῆς ἱστορίας καὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, συνετέλεσε δὲ καὶ εἰς εὐρυτέραν διάδοσιν τῆς αἱρέσεως. Ὁ μὲν *Παπαρρηγόπουλος* κρίνει «τὴν φοβερὰν ἐκείνην ποινὴν (τοῦ Βασιλείου) ὡς μίαν τῶν μᾶλλον ἀξιοκατακρίτων πράξεων τοῦ Ἀλεξίου», ἐπιχαίρων ὅτι «ἡ ἀσεβὴς αὕτη παραβίασις τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως δὲν ἐπανελήφθη παρ' ἡμῖν», ὁ δὲ *πατριάρχης* τῆς Ἀντιοχείας *Βαλσαμών*, περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος, κατεδίκασεν αὐτὴν ἐπισήμως, ἀποφηνάμενος ὅτι ὁ «ἐκκλησιαστικὸς ἡμῶν νόμος οὐκ οἶδε σωματικὰς ποινάς».

Ὅτι δὲ ὄντως ὁ θάνατος τοῦ Βασιλείου συνετέλεσε μᾶλλον εἰς τὴν διάδοσιν τῆς αἱρέσεως ἢ εἰς τὴν ἐξαφάνισιν αὐτῆς, μαρτυροῦσι τὰ μετὰ ταῦτα γινόμενα. Τῷ μὲν 1140 ἐπὶ πατριάρχου *Λέοντος τοῦ Στυππῆ* (1134—1143) ἡ Ἱ. Σύνοδος κατεδίκασεν ὡς βογομιλικὰ τὰ συγγράμματα τοῦ μοναχοῦ *Κωνσταντίνου τοῦ Χρυσομάλλου*, τῷ δὲ 1143 δύο ἐπισκόπους τῆς Καππαδοκίας ὡς βογομιλίζοντας καθῄρεσε, τῷ δὲ 1147 καθῄρεσε καὶ αὐτὸν τὸν πατριάρχην *Κοσμᾶν τὸν Ἀττικόν*, διότι τὸν μοναχὸν *Νήφωνα* ὡς βογομιλίζοντα καὶ τοῦτον ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου καθῃρημένον καὶ εἰς ἰσόβιον εἱρκτὴν καταδεδικασμένον, ὁ πατριάρχης οὐ μόνον τῆς καθαιρέσεως ἔλυσεν, ἀλλὰ καὶ ὁμοτράπεζον εἶχε καὶ τὰς ποικίλας ἀρετὰς αὐτοῦ ἐξεθείαζεν.

Ἐκ τῆς Βουλγαρίας, ὅπου τοσοῦτον εἶχεν ἐξαπλωθῆ ἡ αἵρεσις αὕτη, ὥστε καὶ ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων *Ἰωάννης Ἀσὰν* (1218—1241) ἠναγκάσθη νὰ ἀνέχηται ἀνενοχλήτους τοὺς Βογομίλους, ἡ βογομιλικὴ διδασκαλία διεδόθη κατὰ τὸ τέλος τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος καὶ εἰς τὴν Σερβίαν καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς ΙΓ' καὶ εἰς τὴν Βοσνίαν καὶ κατόπιν καὶ εἰς τὴν Σλαυονίαν, μετὰ δὲ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων καὶ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ὅπου ὁ τότε πατριάρχης *Γερμανὸς ὁ Γ'* (†1239) καὶ διὰ λόγου καὶ διὰ τοῦ καλάμου σφοδρότατα αὐτὴν κατεπολέμησε. Κατὰ δὲ τὴν ΙΔ' ἑκατονταετηρίδα τοσοῦτον εἶχεν ἐξαπλωθῆ ἐν τῷ κλίματι τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος αἵρεσις, ὥστε δύο σύνοδοι ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἡ τοῦ 1316 καὶ ἡ τοῦ 1325, ἐπισήμως κατεδίκασαν αὐτήν, ἧς ὀπαδοὶ εὑρίσκοντο ἐν Ἑλλάδι, Βουλγαρίᾳ καὶ Βοσνίᾳ καὶ μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ἡ διδασκαλία τῶν Βογομίλων, κατὰ τὸν *Εὐθύμιον τὸν Ζυγαβηνόν*, ὅστις δριμύτατα καὶ διὰ λόγου καὶ διὰ συγγραφῶν τὴν πλάνην αὐτῶν ἤλεγξεν, ἔχει ὡς ἑξῆς: Ὁ Θεὸς Πατὴρ ἀσώματος ὤν, ἀλλὰ καὶ ἀνθρωπόμορφος, ἔπλασε κατ' ἀρχὰς τὸν πρωτότοκον αὐτοῦ υἱὸν Σαταναὴλ καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου αὐτοῦ ἐκάθισεν. Ἀλλ' ὁ Σαταναὴλ ἐπαρθεὶς ἐκ τῆς τοιαύτης δόξης ἐπανέστη μετὰ πολλῶν ἀγγέλων κατὰ τοῦ Πατρός, ὅστις ὀργισθεὶς κατεκρήμνισε τοὺς ἐπαναστάτας ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ οὕτω δ' ὅμως ὁ Σαταναήλ, ἐξακολουθῶν νὰ ἔχῃ ἔτι θείαν δύναμιν, δημιουργεῖ μετὰ τῶν συμμάχων ἀγγέλων τὸν ὁρατὸν τοῦτον οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἔπειτα δὲ χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς λαβὼν πλάττει τὸ σῶμα τοῦ Ἀδάμ. Στήσας δὲ αὐτὸ ὄρθιον παρατηρεῖ, ὅτι ἀπὸ τούτου νοτίς τις ἐπὶ τὸν δεξιὸν πόδα καταρρεύσασα καὶ διὰ τοῦ μεγάλου δακτύλου χυθεῖσα κατὰ τοῦ ἐδάφους ἑλικοειδῶς ἔρρευσε καὶ σχῆμα ὄφεως ἀπετέλεσεν. Ἀθροίσας δὲ τότε τὸ ἐν ἑαυτῷ πνεῦμα ὁ Σαταναήλ, ἐνέπνευσεν εἰς τὸ πλασθὲν σῶμα ζωήν, τὸ δ' ἐξ αὐτοῦ πνεῦμα διὰ χαυνότητα καταρρεῦσαν εἰς τὸν δεξιὸν ὁμοίως πόδα καὶ διὰ τοῦ μεγάλου δακτύλου χυθὲν εἰς τὴν ἑλικοειδῆ ρανίδα κατέσκηψεν, ἥτις οὕτω ζωοποιηθεῖσα καὶ ἀποτμηθεῖσα τοῦ δακτύλου ἐγένετο ὄφις ἕρπων. Οὕτως ὁ Σαταναὴλ ἀδυνατήσας νὰ ζωοποιήσῃ τὸν Ἀδὰμ παρεκάλεσε τὸν Πατέρα νὰ ἐμπνεύσῃ αὐτῷ πνεῦμα, ἐπὶ τῷ ὅρῳ μέρος τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀδὰμ νὰ πληρώσῃ τὰς χώρας τῶν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπορριφθέντων ἀγγέλων. Ὁ Πατὴρ δ' ὡς ἀγαθὸς ἐπένευσε καὶ εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Σαταναὴλ πλασθὲν σῶμα πνεῦμα ζωῆς ἐνεφύσησε καὶ παραχρῆμα ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο εἰς ψυχὴν ζῶσαν λαμπρύνασαν τὸ σῶμα καὶ διὰ πολλῶν χαρίτων αὐτὸ καταφαιδρύνασαν. Ὁμοίως δὲ ποιηθείσης καὶ τῆς Εὔας καὶ μετὰ

Digitized by Google

τῶν ἴσων λαμπροτήτων ἀπαστραψάσης, ὁ Σατανουὴλ φθονήσας καὶ μεταμεληθεὶς ἐκινήθη εἰς ἐπιβουλὴν τοῦ ἰδίου πλάσματος καὶ εἰς τὰ ἔγκατα τοῦ ὄφεως εἰσρεύσας καὶ ἐξαπατήσας τὴν Εὔαν συνεγένετο αὐτῇ καὶ ἔγκυον ἐποίησεν, ἵνα τὸ σπέρμα τούτου προλαβὸν κατακυριεύσῃ τοῦ ἀδαμιαίου σπέρματος καὶ ὡς οἷόν τε διαφθείρῃ αὐτὸ καὶ μὴ ἐπιτρέψῃ νὰ αὐξάνηται καὶ πληθύνηται. Οὕτω δ' ὁ Σαταναὴλ ἐγέννησεν ἐκ τῆς Εὔας τὸν Κάϊν καὶ τὴν ἀδελφὴν τούτου Καλωμενά. Ζηλοτυπήσας δὲ καὶ ὁ Ἀδὰμ ἐγέννησεν ἐκ τῆς αὐτῆς τὸν Ἄβελ, ὃν φθονήσας ἀπέκτεινεν ὁ Κάϊν. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀποπεσόντες ἄγγελοι, ἀκούσαντες ὅτι ὁ Σαταναὴλ ὑπέσχετο εἰς τὸν Πατέρα νὰ πληρώσῃ τοὺς ἐν τῷ οὐρανῷ τόπους αὐτῶν ἀπὸ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, φθονήσαντες τὴν τύχην τῶν υἱῶν τοῦ Ἀδὰμ εἶδον ἀσελγῶς τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων καὶ ἔλαβον αὐτὰς εἰς γυναῖκας, ἵνα τὰ σπέρματα αὐτῶν ἀνέλθωσιν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ καταλάβωσι τοὺς τόπους τῶν πατέρων αὐτῶν. Οὕτω δ' ἐγεννήθησαν οἱ γίγαντες, οἵτινες ἐπαναστάντες κατὰ τοῦ Σαταναὴλ φθείρονται ὑπ' αὐτοῦ διὰ τοῦ κατακλυσμοῦ, ἐξ οὗ ἐσώθη μόνος ὁ Νῶε μετὰ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ. Ἔκτοτε δ' ἐκυβέρνησεν ὁ Σαταναὴλ μόνος τοὺς ἐκ τοῦ Νῶε καταγομένους ἀνθρώπους, πικρῶς ὅμως αὐτοὺς τυραννῶν καὶ πολυτρόπως ἐξαπατῶν, ὡς διὰ τοῦ Μωυσέως καὶ τοῦ νόμου τοῦ Σινᾶ. Τοὺς οὕτω σκληρῶς ὑπὸ τοῦ Σαταναὴλ καταδυναστευομένους ἀνθρώπους ἐλεήσας ὁ Πατὴρ μετὰ 5500 ἔτη ἀπὸ τῆς δημιουργίας αὐτῶν γεννᾷ δεύτερον Υἱὸν ἢ Λόγον, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ὅστις, διὰ τοῦ δεξιοῦ ὠτὸς τῆς Παρθένου εἰσελθὼν καὶ περιβληθεὶς σάρκα, κατὰ τὸ φαινόμενον μὲν ὑλικὴν καὶ ὁμοίαν ἀνθρώπου σώματος, τῇ ἀληθείᾳ δὲ ἄϋλον καὶ θεοπρεπῆ, ἐξῆλθεν αὖθις ὅθεν εἰσῆλθε, τῆς Παρθένου οὔτε τὴν εἴσοδον αὐτοῦ νοησάσης, οὔτε τὴν ἔξοδον, ἀλλ' ἁπλῶς εὑρούσης αὐτὸν ἐν τῷ σπηλαίῳ ἐσπαργανωμένον. Τελέσας δ' οὕτως ὁ Χριστὸς τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν καὶ ποιήσας καὶ διδάξας τὰ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἀναφερόμενα, σταυροῦται κατὰ δόκησιν καὶ ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοῦ Σαταναὴλ τὴν θείαν δύναμιν καὶ οὕτω καταστήσας αὐτὸν ἁπλῶς Σατανᾶν (ἡ συλλαβὴ *ηλ* ἀνεμίμνησκε τὴν θείαν αὐτοῦ καταγωγὴν) περιβάλλει διὰ παχέος καὶ βαρέος κλοιοῦ καὶ ἀνέρχεται εἰς τὸν οὐρανὸν πρὸς τὸν Πατέρα καὶ κάθηται ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ, τὸ δὲ ἔργον αὐτοῦ συμπληροῖ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς μὲν ἀπορρέον, ἐν ταῖς ψυχαῖς δὲ τῶν πιστῶν ἐνοικοῦν. Οὕτω δ' ὅ τε Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀναλύονται εἰς τὸν Πατέρα, ὅστις οὕτω γίνεται αὖθις μονοπρόσωπος, ὡς ἦτο μονοπρόσωπος καὶ πρὶν οἱ Υἱοὶ ἐκ τῶν μηνίγγων αὐτοῦ ἐκλάμψωσιν ὡς ἀκτῖνες.

Λέγοντες δ' οἱ Βογόμιλοι ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐνοικεῖ ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν πιστῶν, ἐνόουν πιστοὺς μόνους ἑαυτούς, τοὺς ὁποίους τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καθιστᾷ ἱκανοὺς ν' ἀναβῶσιν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τῶν ὁποίων ὁ θάνατος οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ὕπνος ἀπηλλαγμένος πόνων, καθ' ὃν ἐνδύονται μὲν τὴν θείαν καὶ ἀθάνατον φύσιν τοῦ Χριστοῦ, ἐκδύονται δὲ τὸ σῶμα, ὅπερ κόνις γινόμενον οὐδέποτε πλέον ἀνίσταται. Ἄλλως τε δὲ καὶ ζῶντες ἔτι οἱ Βογόμιλοι βλέπουσι τὸν Θεόν, τὸν μὲν Πατέρα ὡς πωγωνοφόρον γέροντα, τὸν δὲ Υἱὸν ὡς νέον ἄρτι γενειῶντα καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὡς ἔφηβον ἀγένειον. Πάντες δ' οἱ ἄλλοι, ἐκτὸς τῶν Βογομίλων, ἄνθρωποι ἀνήκουσιν εἰς τοὺς δαίμονας, οἵτινες, ἅτε δυνάμενοι νὰ βλάψωσιν, ὀφείλουσι νὰ τυγχάνωσι τῆς προσηκούσης τιμῆς, ἵνα μὴ κατὰ τῶν πιστῶν ὀργίζωνται καὶ κακοποιῶσιν αὐτούς.

Ὅπως δ' ἡ θεωρητικὴ τῶν Βογομίλων διδασκαλία εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον συνονθύλευμα παλαιοτέρων αἱρετικῶν δοξασιῶν, οὕτω καὶ ἡ πρακτικὴ αὐτῶν διδασκαλία καὶ λατρεία εἶναι κρᾶμα παλαιοτέρων αἱρετικῶν διδαγμάτων καὶ λατρειῶν. Ἐκ μὲν τῶν βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης ἀπορρίπτοντες τὰ πλεῖστα, ἐδέχοντο μόνα τὰ τῶν προφητῶν, ἐκ δὲ τῶν τῆς Καινῆς τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια, τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Παύλου καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν καὶ μάλιστα τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰωάννου, τὸ ὁποῖον κατ' ἐξοχὴν ἀνεγίγνωσκον. Ἐκ τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἁγίων, πλὴν τῶν προφητῶν, τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἐν ταῖς γενεαλογίας τοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ Λουκᾶ ἀναφερομένων, πάντας τοὺς ἄλλους ἀπέρριπτον, ὡς ἀπέρριπτον καὶ τὰς ἱερὰς εἰκόνας, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ τὰ ἱερὰ λείψανα, ἀποδίδοντες εἰς ἐνεργείας δαιμόνων τὰ δι' αὐτῶν τελούμενα θαύματα. Ὁμοίως ἀπορρίπτοντες τὸ δι' ὕδατος βάπτισμα τῆς Ἐκκλησίας, ἐδέχοντο τὸ δῆθεν πνευματικὸν βάπτισμα, δοκιμάζοντες τοὺς εἰς αὐτὸ προσερχομένους διὰ μετανοίας καὶ ἁγνείας, ἐπιθέτοντες ἐπ' αὐτῶν τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον καὶ ψάλλοντες εὐχαριστηρίους τινὰς ὕμνους. Τὴν δὲ θείαν εὐχαριστίαν δαιμόνων θυσίαν ἀποκαλοῦντες, ὡς ἄρτον μὲν ὑπελάμβανον τὸ τέταρτον αἴτημα τῆς Κυριακῆς προσευχῆς, ὡς οἶνον δὲ τὴν ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίῳ διαθήκην (κβ', 21). Καὶ τὰς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας δὲ καθορισθείσας προσευχὰς ὡς βαττολογίας ἀποδοκιμάζοντες, ἐδέχοντο μόνον τὴν Κυριακὴν προσευχήν, ἣν ἑπτάκις τῆς ἡμέρας καὶ ἑπτάκις τῆς νυκτὸς ἔλεγον. Αὐστηρῶς τῆς κρεοφαγίας ἀπεχόμενοι, ἐνήστευον τακτικῶς Δευτέραν, Τετάρτην καὶ Παρασκευήν, θερμῶς δὲ συνίστων εἰς τοὺς ὀπαδοὺς αὐτῶν τὴν τήρησιν τῆς ἀγαμίας.

Περὶ τῆς εἰσδύσεως τῆς αἱρέσεως ταύτης καὶ εἰς τὴν Δύσιν καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς προελθούσης ὀρθολογιστικῆς κινήσεως, βλ. λ. Καθαροί. Περὶ δὲ τοῦ καλουμένου «*Βογομίλου τοῦ πρεσβυτέρου*» ὡς δῆθεν διδασκάλου καὶ βιογράφου τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῆς λατινιστὶ γεγραμμένης «Ἱστορίας τοῦ Ἰουστινιανοῦ» ὑπὸ Σέρβου ἐπισκόπου πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἐκ Σλαύων καταγωγῆς τοῦ αὐτοκράτορος τούτου, βλ. λ. Ἰουστινιανός.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ Περὶ βογομίλων καὶ τῆς αἱρέσεως αὐτῶν ἔγραψαν, ἐκ μὲν τῶν παλαιοτέρων, μάλιστα μὲν *Εὐθύμιος ὁ Ζυγαβηνὸς* (ἐν Ἑλλ. Πατρ. *Migne* τόμ. 130, 1289 καὶ ἑξῆς καὶ τόμ. 131, 39-58) καὶ *Ἄννα ἡ Κομνηνὴ* (ἐν «Ἀλεξιάδι» XV, 8), ἔπειτα δὲ ὁ *Κεδρηνός*, ὁ *Κίνναμος*, ὁ *Ζωναρᾶς*, ὁ *Φώτιος*, ὁ *Νικήτας Ἀκομινᾶτος*, ὁ *Γερμανὸς ὁ Β'*. ὁ *Γρηγορᾶς*, ὁ *Ἀρμενόπουλος* καὶ ὁ *Γλυκᾶς* (ἐν τῇ εἰρημένῃ Πατρολογίᾳ τόμοις 121, 133, 135, 104, 139, 140, 148, 150 καὶ 158), ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ *Ῥάλλης* καὶ *Ποτλῆς* («Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων» τόμ. Ε'), ὁ *Παπαρρηγόπουλος* («Ἱστορία Ἑλλ. ἔθνους» τόμ. Δ'), ὁ *Α. Διομήδης Κυριακὸς* («Ἐκκλ. Ἱστορία»), ὁ *Ε. Βαφείδης* («Ἐκκλ. Ἱστορία» τόμ. Β') καὶ ἐκ τῶν ξένων πολλοὶ καὶ μάλιστα ὁ *L. Leger* «L'hérésie des Bogomiles» ἐν τῇ Revue des questions historiques τοῦ 1870, ὁ *Döllinger* ἐν «Beitrage zur Sektengeschichte des Mittelartens» τοῦ Μονάχου τοῦ 1890 καὶ ὁ *Krumbacher* ἐν τῇ «Ἱστορίᾳ τῆς βυζαντ. λογοτεχνίας» τόμ. Γ' τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως.

Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

Βογορίδης, *Ἀθανάσιος*. Εἷς ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς ἐν Βιέννῃ ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Οὐγγροβλαχίας Ἰγνατίου συσταθείσης, τῷ 1811, φιλολογικῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνικοῦ Λυκείου. Δ. Π. Κ.

—**Βογορίδης, *Ἀλέξανδρος*** (γνωστὸς καὶ ὡς ***Ἀλέκο πασᾶς***) Ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ *Στεφάνου Βογορίδου* (βλ. κατωτ.). Ἐγεννήθη τῷ 1825, ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον Βερολίνου καὶ εἰς Παρισίους, μετὰ δὲ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του εἰσῆλθεν εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν τῆς Τουρκίας, προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ πρεσβευτοῦ. Διετέλεσε πρεσβευτὴς ἐν Βιέννῃ ἀπὸ τοῦ 1876 μέχρι τοῦ 1878, ἤτοι κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον, διαβληθεὶς ὅμως παρὰ τῷ σουλτάνῳ περιέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειάν του καὶ ἀνεκλήθη. Ἀντὶ ὅμως νὰ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀπῆλθεν εἰς Παρισίους. Ἀλλ' ὅτε, μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου, ἱδρύθη ἡ αὐτόνομος ἐπαρχία τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ὑπὸ Γενικὸν Διοικητὴν Χριστιανόν, ὁ Ἀλέξανδρος Βογορίδης, ἔχων τότε τὸν πολιτικὸν βαθμὸν βεζύρου, διωρίσθη εἰς τὴν θέσιν ταύτην διὰ τοῦ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 16 Μαΐου 1879 λίαν κολακευτικοῦ δι' αὐτὸν αὐτοκρατορικοῦ φιρμανίου ἐπὶ μίαν πενταετίαν. Δι' ἰδιαιτέρου φιρμανίου ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν ὁ σουλτᾶνος, ἐπικυρῶν τὸν Καταστατικὸν Χάρτην τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἀνέθετεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐκτέλεσίν του. Ἐν τούτοις παρὰ τὰς ῥητὰς διαταγὰς τοῦ σουλτάνου περὶ αὐστηρᾶς ἐφαρμογῆς τοῦ ὀργανικοῦ τούτου νόμου, ὅστις ἐξησφάλιζεν ἀπόλυτον ἰσότητα ὅλων τῶν πολιτῶν ὡς πρὸς τὸν διορισμὸν αὐτῶν εἰς δημοσίας θέσεις καὶ πρὸς τὰ ἀστικὰ καὶ ἄλλα δικαιώματα, ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν καὶ τῆς ἑλληνικῆς, μιᾶς τῶν τριῶν ἐπισήμων γλωσσῶν τῆς χώρας, καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸ καθεστὼς τῆς σχολικῆς καὶ κοινοτικῆς διοικήσεως κλπ., τὸ καθεστὼς τοῦ Ἀλεξ. Βογορίδου, ὅστις ἐθεωρεῖτο ὡς ἔχων μόρφωσιν ἑλληνικήν, ἐξετράπη εἰς ἀποκλειστικὴν καὶ προνομιακὴν ὑποστήριξιν τοῦ βουλγαρικοῦ στοιχείου καὶ εἰς διωγμὸν τῶν Ἑλλήνων. Οὗτοι ἠναγκάσθησαν νὰ διαμαρτυρηθῶσι, κατ' ἀρχὰς μὲν πρὸς τὸν Βογορίδην, κατόπιν δὲ καὶ πρὸς τοὺς προξένους, ἐφ' ᾧ καὶ ἀπεστάλη χάριν ἐρεύνης ὁ Ἄγγλος ἀντισυνταγματάρχης W. Wilson. Παρὰ ταῦτα ὅμως ὁ ἐκβουλγαρισμὸς τῆς χώρας καὶ ἡ βιαία κατάληψις ἑλληνικῶν ναῶν, σχολῶν καὶ μονῶν ἐξηκολούθει. Ὁ Ἀ. Βογορίδης παρέμεινε Γενικὸς Διοικητὴς μέχρι τοῦ 1884, ὅτε ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Γαβριὴλ πασᾶ Κρέστοβιτς. Ἔκτοτε ὁ Ἀλέκος Βογορίδης ἀποσυρθεὶς εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον διέμενεν εἰς τὸ ἐν Μεγάλῳ Ρεύματι (Ἀρναούτκιοϊ) τοῦ Βοσπόρου θέρετρον αὐτοῦ, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—**Βογορίδης, *Γεώργιος*.** Ὁμογενὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει. Κριθεὶς ὡς ὕποπτος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἐξωρίσθη εἰς Καισάρειαν. Κατόπιν ὅμως ὁ σουλτᾶνος ἔστειλε νὰ τὸν ἀποκεφαλίσουν, ἀλλ' ὁ δήμιος μὴ εὑρὼν αὐτὸν ἐκεῖ, ὡς ἐκτοπισθέντα, ἐκαρατόμησε τὸν ὑπηρέτην τοῦ Ι. Καλλιμάχη καὶ ἔφερε τὴν κεφαλήν του εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὡς δῆθεν ἀνήκουσαν εἰς τὸν Βογορίδην, ὅστις ἀπέθανε κατόπιν ἐν τῇ ἐξορίᾳ. Τ. Χ. Κ

—**Βογορίδης, *Νικόλαος*** (***Νικολάκης*** ἢ ***Κονάκη βέης***). Υἱὸς καὶ οὗτος τοῦ *Στεφάνου Βογορίδου*. Ἐγεννήθη ἐν Ἰασίῳ τῷ 1821, ὅτε ὁ πατήρ του ἦτο τοποτηρητὴς τῆς ἡγεμονίας. Τῷ 1846 ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ τότε μεγάλου λογοθέτου τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου Κονάκη βέη, μὴ ἔχοντος δὲ τούτου ἄρρενα τέκνα προσέθεσε τὸ ὄνομα *Κονάκης* εἰς τὸ ἰδικόν του. Δεχθεὶς βραδύτερον τὴν ρουμανικὴν ἰθαγένειαν ὁ Νικόλαος Βογορίδης ἔγινεν ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Μολδαυΐας τῷ 1856, κατὰ τὰς πρὸς ἕνωσιν τῶν δύο ἡγεμονιῶν ἐνεργείας. Τῷ 1857 διωρίσθη ἡγεμὼν τῆς Μολδαυΐας, ὡς τοιοῦτος δ' εἰργάσθη πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἑνώσεως ταύτης. Ἀλλ' αἱ ὑπὲρ τῆς ὑποψηφιότητος τοῦ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβροῦ αὐτοῦ Μιχαὴλ Στούρτζα ἐνέργειαι αὐτοῦ ἀπέτυχον, διότι ἡγεμὼν τῶν δύο ἡγεμονιῶν ἐξελέγη ὁ Κούζας. Ἀπέθανε τῇ 23 Ἀπριλίου 1863 ἐν Βουκουρεστίῳ. Ν. Μ.

— **Βογορίδης, *Στέφανος*.** Ὁ πρῶτος ἡγεμὼν τῆς Σάμου, διατελέσας τοιοῦτος ἀπὸ τοῦ 1834 μέχρι τοῦ 1850. Τὸ οἰκογενειακόν του ὄνομα ἦτο *Σάρρος*, κατήγετο ἐκ Τυρνόβου τῆς Βουλγαρίας καὶ ἦτο ἔγγονος τοῦ Στάϊκο Βλαντισλάβωφ, τοῦ κατόπιν Ἐπισκόπου Βράτσας Σωφρονίου, διακριθέντος διὰ τὰς ὑπὲρ ἀφυπνίσεως τοῦ βουλγαρικοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος ἐνεργείας του. Ἐγεννήθη τῷ 1773 ἐν Κότελ καὶ ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν σχολὴν Βουκουρεστίου, μεθ' ὃ κατῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα, τῇ προστασίᾳ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Καρατζᾶ, διωρίσθη διερμηνεὺς τοῦ Χοσρὲφ πασᾶ καὶ ὡς τοιοῦτος ἔλαβε μέρος εἰς ἀποστολήν τινα εἰς Αἴγυπτον, ὁπόθεν, ἐπιστρέψας εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ δυσμενεῖς συνθήκας, ἐπροστατεύθη ὑπὸ τοῦ Χίου μεγαλεμπόρου Ἰωάννου Ψυχάρη, τῇ βοηθείᾳ δὲ τούτου καὶ τῇ μεσολαβήσει τοῦ ἰσχυροῦ Κεχαγιᾶ Ἰβραὴμ ἐφένδη, διωρίσθη τοποτηρητὴς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαυΐας Σκαρλάτου Καλλιμάχη, ἔπαρχος Γαλαξίου (1812—1819). Ἀργότερον διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Σελὴμ Μεχμὲτ πασᾶ «τοποτηρητὴς» Σηλυστρίας. Τῷ 1820 ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1821 μετέβη μετὰ τοῦ Ι. Σουμουρκάση καὶ Κ. Νέγρη εἰς Βουκουρέστιον, ἵνα παρακολουθήσῃ τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν τοῦ *Βλαδιμιρέσκου*, ὅταν δ' ἐκεῖνος εἰσέβαλεν εἰς τὸ Βουκουρέστιον (19 Μαρτίου), ὁ Βογορίδης κατέφυγεν εἰς τὸ Γιούργεβον καὶ ἐκεῖθεν ἐπανέκαμψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τῷ 1830 διωρίσθη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαυΐας Μιχαὴλ Στούρτζα, ὅστις ἦτο γαμβρός του, διπλωματικὸς αὐτοῦ ἀντιπρόσωπος ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τέλος τῷ 1832, ὅτε διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ Λονδίνου ἀπεφασίσθη ἡ ἀνακήρυξις τῆς Σάμου εἰς αὐτόνομον ἡγεμονίαν, ὁ κατὰ τὸ φιρμάνιον «πρίγκιψ» Στεφανάκης Βογορίδης διωρίσθη ἡγεμὼν αὐτῆς. Ἀλλ' οἱ Σάμιοι, ἀποστέργοντες πᾶσαν ἄλλην ἐκτὸς τῆς ἑνώσεως λύσιν, ἐπὶ διετίαν ἠγωνίσθησαν ὅπως ἐπιτύχωσι τοῦ σκοποῦ των, μέχρις οὗ τουρκικὸς στόλος ἐπολιόρκησε τὴν νῆσον καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ ὑποταχθῶσιν. Ἔκτοτε ἤρχισεν ἡ λειτουργία τοῦ αὐτονόμου πολιτεύματος καὶ ἡ ἡγεμονία τοῦ Βογορίδου, ὅστις ἅπαξ μόνον ἐπεσκέφθη τὴν νῆσον. Μονίμως διέμενεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπέστελλε δὲ εἰς Σάμον ἐπιτρόπους του, οἱ ὁποῖοι ἐν ὀνόματί του διῴκουν τὸν τόπον καὶ οἵτινες εἶναι κατὰ σειρὰν ἀποστολῆς οἱ: *Κ. Μουσοῦρος* (11-5-1834 — 29-5-1837), *Λ. Φωτιάδης*, (—19-6-1838), *Ἰ. Βογορίδης*, υἱὸς τοῦ Στ. Βογορίδου (6-5-1840), *Μ. Σεμελᾶς* (—3-1-1841), *Ἰ. Γιαγτζόγλου* (—11-3-1841), *Λ. Βουδούρης* (—26-2-1842), *Κ. Κροκιδᾶς* (—8-4-1842), *Λ. Βουδούρης* (—9-6-1844), *Κ. Κροκιδᾶς* (—19-5-1846), *Γ. Χρηστίδης* (—12-3-1850) καὶ *Ἰ. Ἀδαμαντίδης* (—24-3-1850).

Ἡ μακρὰ αὕτη περίοδος τῆς ἡγεμονίας τοῦ Βογορίδου ἀποτελεῖ θλιβερὰν ἐποχὴν διὰ τὴν Σάμον. Μεγίστη κακοδαιμονία ἐβασίλευσε τότε ἐν αὐτῇ. Οἱ πλέον διακεκριμένοι τῶν Σαμίων εἶχον μεταναστεύσει εἰς Χαλκίδα. Ὅσοι ἐκ τούτων ἔμειναν ἢ ἐπέστρεψαν κατόπιν, ἐτέθησαν ὑπὸ καταδίωξιν. Ἐπίσης καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἡγεμονίας τοῦ Βογορίδου οὐδὲν ἐγένετο διὰ τὴν δημοσίαν ὀργάνωσιν τοῦ τόπου. Αἱ διατάξεις τοῦ ὀργανικοῦ χάρτου τῆς ἡγεμονίας δὲν ἐφηρμόζοντο οὔτε κατὰ τύπους. Τοπικοὶ ἄρχοντες ἦσαν τυφλὰ ὄργανα τῆς ἡγεμονικῆς κλίκας. Εφόσον δὲ ὁ ἡγεμὼν δὲν ἀπέβλεπε παρὰ μόνον εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν προσωπικῶν του συμφερόντων, τὸ παράδειγμά του ἠκολούθουν καὶ οἱ ἀντιπρόσωποί του. Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἢ ὅμοιοί των ἀπετέλουν καὶ τὴν συνέλευσιν τοῦ τόπου. Μέχρις οὗ ἐλήφθη καὶ ἡ ἀπόφασις νὰ ἐκχωρηθῶσι πᾶσαι αἱ πρόσοδοι τῆς νήσου εἰς τὸν ἡγεμόνα, οὗτος δὲ νὰ ἔχῃ τὴν φροντίδα τῆς συντηρήσεως τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ τῶν σχολείων. Ὅσοι ἐκ τῶν Σαμίων ἐτόλμων νὰ διαμαρτυρηθῶσιν ὑφίσταντο ἀνεκδιηγήτους πιέσεις. Πολλοὶ ἐφυλακίσθησαν ἐν Σάμῳ καὶ Κωνσταντινουπόλει, ὅπου εἶχον μεταβῆ ἵνα παραπονεθῶσι, τινὲς καὶ ἀπέθανον ἐν ταῖς φυλακαῖς καὶ πολλῶν ἐδημεύθησαν αἱ περιουσίαι. Δι' ὅλα ταῦτα οἱ Σάμιοι ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγουν εἰς τὰ ὅπλα καὶ συνεκροτήθη ἐπαναστατικὴ συνέλευσις ἐν Πύργῳ τῆς Σάμου (1849). Ἐπηκολούθησαν αἱματηραὶ συμπλοκαὶ μεταξὺ τοῦ σταλέντος τουρκικοῦ στρατοῦ, ἐκ τούτου δὲ προεκλήθη τὸ ἐνεργὸν ἐνδιαφέρον τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτῶν καὶ μετὰ πολλὰς περιπετείας ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους, τῇ 15ῃ Μαΐου 1850, ὁ Βογορίδης νὰ παραιτηθῇ τοῦ ἡγεμονικοῦ ἀξιώματος, ἀντικατασταθεὶς

Digitized by Google

ὑπὸ τοῦ Καλλιμάχη. Ἀπέθανεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 1ῃ Αὐγούστου 1859. Ι. Δ. ΒΑΚΙΡΤΖΗΣ

Βογόρωφ, *Ἰβάν*. Βούλγαρος συγγραφεὺς τῆς πρώτης περιόδου τῆς νεωτέρας βουλγαρικῆς φιλολογίας. Ἐγεννήθη ἐν Φιλιππουπόλει. Ἔγραψεν ἀπὸ τοῦ 1842 διδακτικὰ βιβλία, δημώδη ᾄσματα ὡς καὶ δόκιμον γαλλο-βουλγαρικὸν λεξικὸν (1882), ἐπίσης δὲ καὶ βουλγαρο-γαλλικόν, ἀτελὲς ὅμως τοῦτο. Ν. Μ.

Βόγος· βλ. Βόγκος.

Βογὸς ἢ *Μπογός*. Ἀρμενικὴ μετάφρασις τῆς λέξεως *Παῦλος*, (τὸ λ τῶν ἑλληνικῶν λέξεων μετατρέπεται ἐν τῇ ἀρμενικῇ γλώσσῃ εἰς *γ*). Ν. Μ.

— **Βογός**, *Νουμπάρ*· βλ. Νουμπάρ.

Βόϊτεχ ἢ *Βόϊτεχ* (Woitech)· κατὰ λέξιν «παρηγορητὴς τοῦ στρατοῦ». Τὸ τσεχικὸν ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου τῆς Πράγας Ἀδαλβέρτου (βλ. λ.). —Β.

Βόδανα *[Γεωγρ.]*. Ἐπίκαιρος τοποθεσία ἐπὶ τῶν Λευκῶν ὀρέων Σφακίων Κρήτης, εἰς τὸ διαμέρισμα Ἀσκύφου, τὴν ὁποίαν κατελάμβανον οἱ ἐπαναστάται κατὰ τοὺς ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως ἀγῶνας πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν τουρκικῶν κατὰ τῶν Σφακίων ἐφόδων («Κρητικὰ» *Καλομενοπούλου* σ. 276). Ε. Γ.

Βόδας *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς Μακεδονίας· βλ. Ἐδεσσαῖος.

Βόδας, *Δημήτριος*. Ἕλλην ἱεροκήρυξ Ἀθηνῶν, περὶ τὸ τέλη τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος, χρηματίσας διδάσκαλος τοῦ κατόπιν πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄. —Β.

— **Βόδας**, *Μιχαήλ*· βλ. Σοῦτσος *Μιχαήλ*.

Βοδδισσάτβας· βλ. Μποντισσάτβας.

Βοδενὰ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ἔδεσσα.

— **Βοδενὰ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Βουλγαρίας παρὰ τὴν Φιλιππούπολιν, ὅπερ πρὸ τῶν διωγμῶν τοῦ 1906 κατῳκεῖτο παρ' ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ἐποικισθέντος μετέπειτα εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ δὴ ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου *Ταμασίου* τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης. —Μ.

— **Βοδενῶν** *Καρὰ-Δερὲ* *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Μαυρόλακκος.

βοδενίτης (ὁ) (Bodenit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀκάθαρτος ὀρθίτης (βλ. λ.) ἐκ τοῦ Boden τῆς Γερμανίας. Γ. Κ. Γ.

Βοδεντσικὸν *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Πολυνέρι.

βόδι, *βοδινός*, *βοδήσιος* κτλ.· βλ. βόϊδι, βοϊδινός, βοϊδήσιος κτλ.

Βόδια *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Μεμονωμένη βραχονησὶς τοῦ νοτίου Αἰγαίου, ἀναφερομένη εἰς τὰς ναυτιλιακὰς ὁδηγίας καὶ τοὺς χάρτας ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Buey rock, κειμένη δὲ εἰς πλάτ. 37°14' ½ Β καὶ μῆκ. 25°56' ἀν. (χάρτ. ἀγγλ. 2836a: Archipelago, southern sheet) καὶ δὴ εἰς 7 ½ μιλ. ΒΑ τῆς Δενούσας καὶ 17 μιλ. πρὸς 193° ἀπὸ τὸν φάρον Κάβο Πάππας τῆς Ἰκαρίας. Πυραμιδοειδής, ἀπόκρημνος, ψιλή, διαβεβρωμένη, 180 πόδας ὑψηλή, περιβάλλεται ὑπὸ χοιράδων καὶ μυρμήκων, ἀναδυόντων ἀπὸ τὸ ἐλάχιστον εὖρος ὑφαλοπλαισίου της. Ἐμφανίζει δὲ ἐξ ἀπόπτου ἡ νησὶς μετὰ τῶν παρ' αὐτὴν σκοπέλων ὄψιν βοῶν ἐζευγμένων, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὑπὸ τῶν ναυτικῶν μας ὀνομασία των. Εἶναι οἱ *Μελάντιοι σκόπελοι* τοῦ Στράβωνος (*Didot* 544,2), οἱ λεγόμενοί ποτε καὶ *Μελάντειοι* καὶ *Μελάνθιοι* (*Στράβ.* σελ. 1028 : P 544,2). Σ. Ε. Λ.

Βόδιζας, *Ἰωάννης*. Ναυτικὸς ἐξ Ὕδρας μετασχὼν τοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821 ὡς ὑποπλοίαρχος εἰς διαφόρους ναυμαχίας καὶ καταταχθεὶς ὡς τοιοῦτος εἰς τοὺς πίνακας τοῦ 1858. Τ. Χ. Κ.

Βοδῖνος (Bodin), *Κωνσταντῖνος*. Ἡγεμὼν τῶν Σέρβων ἀπὸ τοῦ 1081 μέχρι τοῦ 1106, διαδεχθεὶς τὸν *Ραδοσλαῦον*. Ὁ *Βοδῖνος*, ὅταν ἐπέδραμον ἐναντίον τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Βυζαντίου οἱ Νορμανδοὶ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ *Ροβέρτου Γυσκάρδου*, συνεμάχησε μετὰ τοῦ *Ἀλεξίου Α΄ τοῦ Κομνηνοῦ*. Κατὰ τὴν κρίσιμον ὅμως μάχην τοῦ *Δυρραχίου* (1082) ἐπρόδωσε τὸν σύμμαχόν του καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐξ ἐφόδου κατάληψιν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Γυσκάρδου. —Ω.

βοδληϊανὴ *βιβλιοθήκη*. Οὕτως ἐπονομάζεται ἡ βιβλιοθήκη τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ὀξφόρδης ἐκ τοῦ δημιουργοῦ καὶ εὐεργέτου αὐτῆς sir *Thomas Bodley*. Εἶναι ἡ δευτέρα κατὰ τὴν σπουδαιότητα καὶ φήμην βιβλιοθήκη τῆς Ἀγγλίας μετὰ τὴν τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου, περιέχουσα περὶ τὰς 450.000 τόμων, ὧν 30.000 χειρόγραφα. Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη προϋπῆρχε τοῦ Μπόντλεϋ ἀπὸ τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος, ἀποτελουμένη ἐκ πλουσίας συλλογῆς χειρογράφων. Ἀλλὰ τῷ 1550 ἀπεσταλμένοι τοῦ βασιλέως Ἐδουάρδου ΣΤ΄ ἔκαυσαν ἢ ἐπώλησαν εἰς ράπτας καὶ βιβλιοδέτας πάντας τοὺς «*ἐστιγμένους*» κώδικας, ὡς ἔργα «κατ' ἐξοχὴν παπικά». Ὁ Θωμᾶς Μπόντλεϋ, ὁ κατόπιν διπλωμάτης καὶ ὑπασπιστὴς τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ, φοιτητὴς ὢν τότε τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ὀξφόρδης (τῆς «almae matris»), παρέστη μάρτυς τοῦ βανδαλισμοῦ τούτου καί, ὅτε περὶ τὰ τέλη τῆς ζωῆς του ἀπεσύρθη τοῦ δημοσίου βίου, ἀφωσιώθη εἰς τὴν ἀνασύστασιν καὶ ἀναδιοργάνωσιν τῆς βιβλιοθήκης, ἱδρύσας ἰδίαις δαπάναις μεγαλοπρεπὲς μέγαρον πρὸς στέγασιν αὐτῆς καὶ διαθέσας 200.000 λίρας στερλίνας πρὸς ἀγορὰν τῶν σπανιωτέρων βιβλίων πασῶν τῶν χωρῶν. Ἐπροικοδότησεν ἐπίσης αὐτὴν διὰ τῶν ἀναγκαίων κεφαλαίων πρὸς πληρωμὴν τῆς μισθοδοσίας τοῦ διευθυντοῦ καὶ τῶν ἐπιμελητῶν. Τῷ 1603 ἐγένοντο τὰ ἐπίσημα ἐγκαίνια τῆς βιβλιοθήκης, ἥτις τότε δὲν ἠρίθμει περισσοτέρους τῶν 2000 τόμων. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἐπλουτίζετο, τῷ δὲ 1888 κατεῖχε περὶ τὰς 400.000 τόμων, μεταξὺ τῶν ὁποίων πολυτιμότατα χειρόγραφα τῆς Ἀνατολῆς, Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων, ὡς καὶ μέγαν ἀριθμὸν «πρώτων ἐκδόσεων». Τὸ κῦρος τῆς βιβλιοθήκης ταύτης ἦτο τόσον, ὥστε ὁ βιβλιοθηκάριος Rous ἠρνήθη νὰ δανείσῃ βιβλία εἰς τὸν βασιλέα Κάρολον Α΄ καὶ εἰς τὸν Κρόμβελ. Ὁ πρῶτος διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Μπόντλεϋ βιβλιοθηκάριος Θωμᾶς Τζέϊμς ἐζήτησε διὰ μιᾶς αἰτήσεώς του τὴν ἄδειαν νὰ νυμφευθῇ, διότι κατὰ τὰ κρατοῦντα τότε ἔθιμα οἱ βιβλιοθηκάριοι ὑπεχρεοῦντο εἰς ἀγαμίαν. Μόλις τῷ 1850 κατηργήθη διὰ νόμου ἡ ὑποχρέωσις αὕτη. Μεταξὺ τῶν ὀνομαστῶν δωρητῶν τῆς βιβλιοθήκης καταλέγονται ὁ Πόπε, ὁ Μίλτων καὶ ὁ Ἰάκωβος Α΄. Τὴν 8ην Νοεμβρίου ἑκάστου ἔτους γίνεται τελετὴ ὑπὸ τοῦ πανεπιστημίου πρὸς τιμὴν καὶ ἐγκωμιασμὸν τοῦ Μπόντλεϋ. —Β.

Βοδόβιστα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βαλτόχωρο.

Βοδονίτσα (ἢ *Βοδονίτζα*, *Βουδουνίτσα*, *Μπουδουνίτσα* καὶ *Μποδονίτσα* κλπ.). Ὄνομα μαρκιωνίας ἐν Ἑλλάδι, ἱδρυθείσης ὑπὸ τῶν Φράγκων μετὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν κατάληψιν τῆς κυρίως Ἑλλάδος (1204). Αὕτη περιελάμβανε τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Λοκρίδος (τὴν πάλαι *Ἐπικνημίδιον Λοκρίδα*) καὶ εἶχεν ἕδραν ὁμώνυμον ἰσχυρὸν φρούριον κείμενον κατὰ τὸ σημερινὸν χωρίον *Μενδενίτσα*, δηλαδὴ δύο ὥρας ΝΑ. τῶν Θερμοπυλῶν καὶ ἐπὶ ὁδοῦ ἥτις ἄγει πρὸς τὴν Φωκίδα. Κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους ἦτο ἐνταῦθα ἡ *Ναρύκη* ἢ τὸ *Νάρυκιον*, ἡ πατρὶς τοῦ Αἴαντος τοῦ Ὀϊλέως. Κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους ὠνομάσθη *Τάρφη* καὶ ἀκολούθως *Φαρύγαι*, τὸ δ' ἄνωθεν αὐτῶν ὄρος ἐκλήθη *Ἀκρούριον* (συνέχεια τοῦ Καλλιδρόμου).

Τὸ φρούριον τῆς Βοδονίτσης, ὅπερ σῴζεται σχεδὸν ἀκέραιον, ἦτο ἐκτισμένον ἐπὶ ἀποκρήμνου βράχου ἐξ ἀρχαίου ὑλικοῦ, ἀρχιτεκτονικῶν καὶ γλυπτῶν μελῶν, ἐν μέρει δὲ καὶ πολυγωνικῶν λίθων, περιεβάλλετο δ' ἀναμφισβητήτως πάλαι ὑπὸ τριῶν περιβόλων, ὧν τὴν ὕπαρξιν καθιστᾷ βεβαίαν ἡ διάσωσις τετραγώνων πύργων ἀνηκόντων εἰς τὸν τρίτον καὶ κατώτατον περίβολον. Ἐκ τοῦ δευτέρου περιβόλου διεσώθη ἰδίως μέγας κατηρειπωμένος πύργος, ἐν δὲ τῷ κέντρῳ τοῦ πρώτου περιβόλου ἐγείρονται τὰ ἐρείπια τοῦ μεγάλου τετραγώνου ἀποσκοπείου, εἰς ὃ παράκειται μέγας ἀρχαιότατος πυλών. Ἐπὶ πλέον σῴζονται δύο δεξαμεναί, στοαί τινες καὶ δωμάτια χρησιμεύοντα κατὰ τὸν μεσαιωνικὴν ἐποχὴν ὡς ἐνδαίτημα τῆς φρουρᾶς. Οἰκόσημα τῶν μαρκιώνων, τῶν τε Παλλαβιτσίνη καὶ τῶν Ζώρζη, ἐν Βοδονίτζῃ, δὲν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀναμφισβητήτως εὑρεθέντα, ὁμοίως δὲ οὐδὲ εἰκόνες τῶν μαρκιώνων τούτων διεσώθησαν. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἡ Βοδονίτσα ὑπήγετο εἰς τὸ πασαλίκιον τῆς Χαλκίδος (Νεγροπόντε), ἡ δὲ ἐπισκοπή της ἀνῆκεν εἰς τὴν μητρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν.

—*[Ἱστορ.]* Πρῶτος μαρκίων τῆς Βοδονίτσης ὠνομάσθη ὁ ἐκ Πάρμας τῆς Ἰταλίας ἕλκων τὴν καταγωγὴν *Γουΐδων ὁ Παλλαβιτσίνης*, ὅστις, ἀκολουθήσας τὸν βασιλέα τῆς Θεσσαλονίκης Βονιφάτιον τὸν Μομφερρατικὸν εἰς τὴν κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1204 ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι ἐκστρατείαν του, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ ὡς ἀνταμοιβὴν διὰ τὰς πολυτίμους στρατιωτικὰς του ὑπηρεσίας τὸ τιμάριον τῆς Βοδονίτσης καὶ ἐπεκλήθη ὑποκοριστικῶς ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων *Μαρκεζόπουλος*. Ὁ Γουΐδων οὗτος ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν μᾶλλον ἀξιομνημονεύτων εὐπατριδῶν τοῦ λατινικοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ δὲ ῥόλος ὃν ἔπαιξεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλλάδος δὲν ὑπῆρξεν ἀσήμαντος. Πότε ἀπέθανεν ὁ Γουΐδων Παλλαβιτσίνης δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν, κατὰ συμπερασμὸν δὲ τίθεται ὁ θάνατός του βραχὺ μετὰ τὴν 2 Μαΐου 1237, ὁπότε συνετάχθη τὴν διαθήκην του. Δεύτερος μαρκίων Βοδονίτσης ἐγένετο ὁ υἱὸς τοῦ Γουΐδωνος καὶ τῆς συζύγου τούτου Σιβύλλης *Οὐβερτῖνος*. Ὁ Οὐβερτῖνος οὗτος ἠγωνίσθη παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ δουκὸς Ἀθηνῶν καὶ Θηβῶν ἐν τῷ ἀγῶνι ἐναντίον τῶν λοιπῶν ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι Φράγκων δεσποτῶν, μετὰ ταῦτα δ' ἐναντίον τοῦ ἡγεμόνα τῆς Ἀχαΐας Βιλλαρδουῖνον εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Νικαίας Μιχαὴλ Η΄ τοῦ Παλαιολόγου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Οὐβερτίνου τὴν ἡγεμονίαν ἐν Βοδονίτσῃ ἀνέλαβεν ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ *Ἰσαβέλλα*, ἥτις ἀπέθανεν ἄτεκνος τῷ 1286, περὶ δὲ τῆς διαδοχῆς ταύτης δεινὴ ἠγέρθη ἔρις μεταξὺ τοῦ συζύγου αὐτῆς Φράγκου καὶ τοῦ πλησιεστάτου ἄρρενος ἀντιπροσώπου τῆς οἰκογενείας τῶν Παλλαβιτσίνη, ἐξαδέλφου τῆς Ἰσαβέλλας Θωμᾶ, ὅστις αὐθαιρέτως καταλαβὼν τὸ φρούριον ἐγένετο κύριος τῆς ἐξουσίας, διαβιβάσας ταύτην καὶ εἰς τὸν υἱόν του *Ἀλβέρτον*, νυμφευθέντα τὴν Μαρίαν Δαλλεκάρτσερη, ἀπόγονον περιωνύμου λογγοβαρδικοῦ οἴκου. Φονευθέντος τοῦ Ἀλβέρτου ἐν τῇ κατὰ τῶν Καταλανῶν μάχῃ τοῦ Κηφισοῦ (1311) ἡ μαρκιωνία διῃρέθη εἰς δύο ἴσα μέρη, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἓν ἐδόθη εἰς τὴν χήραν αὐτοῦ *Μαρίαν*, τὸ δ' ἕτερον εἰς τὴν θυγατέρα του *Γουλιέλμαν*. Βραδύτερον ἡ μὲν χήρα ὑπανδρεύθη τὸν βαρῶνον τῆς Καρπάθου *Ἀνδρέαν Κορνᾶρον*, τὸν Βενετὸν (1312), ἡ δὲ θυγάτηρ τὸν *Βαρθολομαῖον Ζαχαρίαν*, καταγόμενον ἐκ τοῦ διασήμου γενοατικοῦ οἴκου, ὅστις ἦρξεν ἐν Χίῳ καὶ Πελοποννήσῳ. Τοιουτοτρόπως ἡ ἐξουσία περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας δύο εὐτόλμων καὶ φιλοπολέμων εὐπατριδῶν. Ἀλλ' ὁ μὲν δεύτερος τούτων συνελήφθη πιθανῶς αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν ἐπιδραμόντων κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην Καταλωνίων καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Σικελίας, ὁ δὲ δεύτερος δὲν ἠδυνήθη ν' ἀπολαύσῃ ἐπὶ μακρὸν τ' ἀγαθὰ τῆς ἀρχῆς θανὼν τῷ 1323, τέσσαρα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου του. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔμεινε μόνη κυρίαρχος ἐν Βοδονίτσῃ ἡ Γουλιέλμα Παλλαβιτσίνη. Στερηθεῖσα τοῦ συζύγου της αὕτη, συνῆψε νέον γάμον μετὰ τοῦ ἐκ περιωνύμου βενετικοῦ οἴκου προερχομένου *Νικολάου Ζώρζη*, ὅστις ἀφικόμενος τῷ 1335 διὰ βενετικῆς γαλέρας εἰς τὸ ἐπίνειον τῆς Βοδονίτσης ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν εἰς τὰς στιβαράς του χεῖρας καὶ ἐγένετο ὁ ἀρχηγὸς νέας ἐν τῇ μαρκιωνίᾳ ταύτῃ δυναστείας, τῆς τῶν *Ζώρζη*, ἐπονομασθεὶς *Νικόλαος ὁ Α΄* (1335). Ὁ μαρκίων οὗτος λίαν ἐνωρὶς περιῆλθεν εἰς ὀξεῖαν ἔριδα μετὰ τῆς συζύγου του Γουλιέλμης καὶ δι' ἄλλους λόγους, ἰδίως δὲ διότι αὕτη ὑπώπτευεν, ὅτι οὗτος, χῆρος ὤν, ἐφρόντιζεν, ὅπως ἀποκαταστήσῃ εἰς τὴν διαδοχὴν τῆς ἐξουσίας τὰ ἴδια τέκνα ἀντὶ τῆς θυγατρὸς ἐκείνης Μαρούλλας· κατὰ παρόρμησιν τῆς Γουλιέλμης, ὁ συγγενὴς καὶ ἴσως ἐραστὴς ταύτης Μαμφρέδος Παλλαβιτσίνης ἀνέλαβεν ἀγῶνα κατὰ τοῦ συζύγου· συλληφθεὶς ὅμως ὑπ' αὐτοῦ καθείρχθη καὶ ἐφονεύθη. Ἀλλ' ἡ Γουλιέλμα, μὴ ἀποθαρρυνθεῖσα, ὑπεκίνησε τοὺς πολίτας κατὰ τοῦ Νικολάου Α΄, ἠνάγκασε δὲ τοῦτον νὰ φύγῃ εἰς Βενετίαν, καταλιπόντα ἐν Βοδονίτσῃ τὸν υἱόν του Φραγκῖσκον, καὶ νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς δημοκρατίας τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀξιώσεών του· παρὰ πάσας ὅμως τὰς καταβληθείσας προσπαθείας καὶ τὰ ληφθέντα δραστικὰ κατὰ τὸ πλεῖστον μέτρα, ἡ ἰσχυρογνώμων ἡγεμονὶς οὐδόλως ἐκάμφθη. Τοιουτοτρόπως ὁ Νικόλαος δὲν ἐπανῆλθεν εἰς Βοδονίτσαν, ἀπέθανε δὲ μετὰ πολλὰς περιπετείας ἐν Βενετίᾳ τῷ 1354. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἡ Γουλιέλμα παρέλαβεν ἀπροσδοκήτως ὡς συνάρχοντα τὸ μονογενῆ υἱόν του *Φραγκῖσκον*, ἀποκληθέντα ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων *Μαρκεζότον*, μετὰ δὲ τὸν θάνατον καὶ ταύτης, συμβάντα τῷ 1358, ὁ Φραγκῖσκος ἀνέλαβε μόνος τὴν ἀρχήν, ἄρξας ἐν εἰρήνῃ, πλὴν ἐπεισοδίων τινῶν καὶ ἐπιχειρήσεων δευτερευούσης σημασίας. Ὁ Φραγκῖσκος οὗτος φαίνεται ἀποθανὼν τῷ 1388, ὅτε ὁ Νέριος Ἀτζαϊώλης, καταλύσας τὴν ἀρχὴν τῶν Καταλωνίων ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι, ἠνάγκασε συγχρόνως τὴν μαρκιωνίαν τῆς Βοδονίτσης νὰ καταστῇ ὑποτελὴς εἰς τὸ δουκᾶτον τῶν Ἀθηνῶν, κατέλιπε δὲ τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν πρεσβύτερον υἱόν του *Ἰάκωβον* (1388—1410), ὅν, ἀνήλικον ὄντα, ἐπετρόπευεν ἡ μήτηρ αὐτοῦ *Εὐφροσύνη*, ἥτις εἷλκε τὴν καταγωγὴν ἐκ τοῦ ὀνομαστοῦ οἴκου τῶν Σομμαρίπα. Ὁ Ἰάκωβος ἦρξε καθ' οὓς χρόνους τοὺς Καταλωνίους διεδέχθησαν ἐν τῇ καταδυναστεύσει τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν οἱ Τοῦρκοι, φαίνεται δ' ὅτι, αὐτοῦ ἡγεμονεύοντος, τῷ 1393 — 1394 κατέστη ἡ Βοδονίτσα φόρου ὑποτελὴς εἰς τὸν *Βαγιαζὴτ* τὸν *Κεραυνόν*, ὅστις, ἐν τούτοις, μολονότι κατέλυσε τὴν κομιτείαν τῶν Σαλώνων, ἐφείσθη τῆς Βοδονίτσης ἕνεκα λόγων μὴ ἐπαρκῶς ἀποσαφηνισθέντων. Ἀλλ' ἡ σωτηρία αὕτη ὑπῆρξε πρόσκαιρος. Τῷ 1410 μέγιστος τουρκικὸς στρατὸς ἐνεφανίσθη ἔμπροσθεν τοῦ ὀχυροῦ φρουρίου· ὁ Ἰάκωβος ἠγωνίσθη γενναίως, ὅπως μὴ παραδοθῇ τοῦτο εἰς χεῖρας τῶν ἀπίστων, ἀλλ' ἔπεσε προδοθεὶς ὑπὸ κακοήθους θεράποντος· τὴν ἄμυναν ἐξηκολούθησαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἐπιπροσδοκῶντες ἀποτελεσματικὴν ἐκ Βενετίας ἐπικουρίαν. Πρὶν ὅμως φθάσῃ ὁ σταλεὶς εἰς βοήθειαν Βενετὸς ναύαρχος, οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ ἀπαυδήσαντες συνῆψαν συνθήκην μετὰ τῶν Τούρκων καὶ παρέδοσαν εἰς τούτους τὸ φρούριον ἐπὶ τῷ ὅρῳ διασώσεως τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας αὐτῶν. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι παρασπονδήσαντες ἐξεδίωξαν αὐτοὺς κακῶς, τὸν δὲ *Νικόλαον Β΄*, πρεσβύτερον υἱὸν τοῦ θανόντος Ἰακώβου, ἀπήγαγον, κατά τινα πιθανὴν ἐκδοχήν, εἰς τὴν ἐν Ἀδριανουπόλει αὐλὴν τοῦ

Digitized by Google

σουλτάνου Μουσᾶ. Τοιουτοτρόπως τῇ 20ῇ Ἰουνίου τοῦ 1414 ἡ Βοδονίτσα περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Ὁ αἰχμάλωτος Νικόλαος δι' ἐκκλήσεώς του πρὸς τὴν Βενετίαν ἐζήτησε τὴν ἀπελευθέρωσίν του· καὶ ἠλευθερώθη μὲν οὗτος, δὲν κατώρθωσεν ὅμως νὰ ἐπανέλθῃ ἐν Βοδονίτσῃ ὡς ἀνεξάρτητος ἡγεμών, μολονότι διὰ συνθήκης συναφθείσης τῷ 1416 οἱ Τοῦρκοι ἀνέλαβον πρὸς τὴν Βενετίαν τὴν ὑποχρέωσιν ν' ἀποχωρήσωσι τῆς Βοδονίτσης καὶ ν' ἀρκεσθῶσιν εἰς φόρον ὑποτελείας. Πάντως οἱ Τοῦρκοι ἐγκατεστάθησαν μονίμως ἐν Βοδονίτσῃ μόλις τῷ 1454, ἐν τῷ μεταξὺ δ' ἦρξαν ψιλῷ ὀνόματι ἐν αὐτῇ οἱ: *Νικόλαος Β' Ζώρζης* (ἀποθ. 1436), *Νικόλαος Γ' Ζώρζης* (1436—1440), *Ἰάκωβος Β' Ζώρζης* (1440—1447) καὶ *Ἀντώνιος* (1447—1470).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Οὐίλλιαμ Μίλλερ*: Ἡ μαρκιωνία τῆς Βοδονίτσης, κατὰ μετάφρασιν *Σπυρ. Π. Λάμπρου* (ἐν Ἀθήναις, 1927). — *Hopf*: Chroniques Greco-romanes (Berlin, 1873).
Ι. Μ. Π.—Ι. Σ. Σ.

βοδοτρία (ἡ) (Bodotria) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *διαστυλιδῶν*. Γενικῶς αἱ βοδοτρίαι εἶναι ζῷα μικροῦ μεγέθους, ζῶσαι εἰς μέγα βάθος τῶν βορείων θαλασσῶν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *βοδοτρία ἡ μακρόουρος* (Bodotria longicaudata) ἀπαντῶσα παρὰ τὰς Φιλιππίνας νήσους. Δ. Ν. Π.

Βόδωβα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Μαυρίκιον.

βόδων (ὁ) (Bodo) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐγχυματικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαστιγωτῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *παντοστομιδῶν*. Τὰ ἀτελέστατα ταῦτα ζῳάρια ἔχουσι δύο μαστίγια, ὧν τὸ πρῶτον διευθύνεται πρὸς τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ σώματος καὶ τὸ δεύτερον πρὸς τὸ ὀπίσθιον. Ἀμφότερα τὰ μαστίγια ταῦτα φέρουσι πολυπληθεῖς βλεφαρίδας. Τὸ ὀπίσθιον μαστίγιον χρησιμεύει ὅπως μετατοπίζηται τὸ ζῷον δι' ἀναλόγων κινήσεων τῶν βλεφαρίδων. Δ. Ν. Π.

Βοδωρίνα ἢ ***Βουδωρίνα*** *[Γεωγρ.]*· 6λ. λ. Σπάρτη *Νέα*.

Βοὲ (Roche Voet) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὕφαλος ἐπικίνδυνος τῆς Κυανῆς Ἀκτῆς παρὰ τὴν *Βιλλφρὰνς* (πλάτ. 43° 42′ Β, μῆκ. 7° 19′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 153*: Villefranche bay). Σ. Ε. Λ.

βοεβόδας, *βοεβοδᾶτον* κ.λ.π, ἢ ***βοηβόδας, βοηβοδᾶτον*** κ.λ., 6λ. **6οϊ6όδας, 6οϊ6οδᾶτον** κ.λ.π.

Βοεβοδίνα *[Γεωγρ.]*· 6λ. λ. Σπηλιά.

Βοὲβρ (Woëvre). Διαμέρισμα τῆς Γαλλίας, ἐν Λορραίνῃ, περιλαμβανόμενον εἰς τοὺς νομοὺς τοῦ Μόζα καὶ τοῦ Μὲρτ-ὲ-Μοζέλ, πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ποταμοῦ Μόζα καὶ τῆς πόλεως Βερντέν. Εἶναι ὀροπέδιον ἀργιλλῶδες, μετὰ πολλῶν μικρῶν ἰχθυοτρόφων λιμνῶν. —Μ.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Κατὰ τὸν τελευταῖον Παγκόσμιον πόλεμον (1914-1918) διεξήχθησαν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς *Βοὲβρ* πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις, τὸν Σεπτέμβριον 1914 καὶ τὸν Ἀπρίλιον 1915, περὶ ὧν βλ. εἰς λ. Λορραίνη, καὶ τὸν Σεπτέμβριον 1918 περὶ ὧν βλ. εἰς λ. Παγκόσμιος *πόλεμος*.

βόειος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τοῦ βοός, κοιν. *βοδινὸς* ἢ *βοϊδήσιος*: «βόειον κρέας» (6λ. καὶ **6ιδέλο, βιδελήσιος** καὶ **βοῦς**).

Βοεμία, ***Βοεμὸς*** κλπ.· 6λ. **Βοημία, Βοημὸς** κλπ·

Βοεμοῦνδος ἢ ***Βοεμόνδος***· βλ. **Βοημοῦνδος.**

Βοερέσκος, 6λ. **Μποερέσκο.**

Βόερς βλ. **Μπόερς.**

βοερχαβία (ἡ) (Boerhavia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *νυκταγινιδῶν*. Εἶναι πάντα σχεδὸν πόαι πολυετεῖς ἀπαντῶσαι εἰς τὰς μεσοτροπικὰς χώρας ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων. Γνωστὰ τεσσαράκοντα περίπου εἴδη, ὧν 12 καλλιεργοῦνται ἐν Εὐρώπῃ ὡς καλλωπιστικὰ φυτά. Δ. Ν. Π.

Βοζακιὰ (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου, ὑπαγόμενον εἰς τὴν ἐπαρχίαν Λευκωσίας καὶ εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ διαμερίσματος Μόρφου. Κάτοικοι 280. Κ. Μ. Κ.

Βοζὲλ (Vogel), ***Κάρολος***. Γάλλος οἰκονομολόγος καὶ στατιστικὸς γεννηθεὶς τῷ 1818. Ἀπὸ τοῦ 1868 ἐγένετο γραμματεὺς τοῦ πρίγκιπος Καρόλου τῆς Ρουμανίας, ὅστις προήγαγεν αὐτὸν εἰς μυστικοσύμβουλον καὶ ἀρχηγὸν τοῦ γραφείου του. Συνέγραψεν: «Ἡ Πορτογαλία καὶ αἱ ἀποικίαι της» (1860), «Περὶ τῆς προόδου καὶ τῆς ἀκμῆς τοῦ ἀγγλικοῦ καὶ γαλλικοῦ ἐμπορίου» (1864—1867, τόμ. 2) κτλ. Μετέφρασε δὲ πολλὰ γερμανικὰ ἔργα σχετικὰ μὲ τὴν γεωγραφίαν καὶ τὸ ἐμπόριον.

— **Βοζὲλ** ἢ ***Φόγκελ*** (Vogel), ***Ἀδόλφος***. **Γάλλος** συνθέτης, υἱὸς τοῦ διασήμου Γερμανοῦ συνθέτου *Ἰωάννου-Χριστοφόρου Φόγκελ* (1805—1892). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Ὠδεῖον τῶν Παρισίων ἁρμονίαν καὶ σύνθεσιν. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830 ἔγραψε τὴν μουσικὴν τοῦ πατριωτικοῦ ᾄσματος «Les trois couleurs», ὅπερ ἔτυχε πολλῆς δημοτικότητος. Τῷ 1832 ἀνεβίβασεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῆς Opéra-Comique ἓν μονόπρακτον ἔργον του «Le podestat», ἀλλὰ τὸ μελόδραμα αὐτοῦ «Μαρία Στούαρτ», δοθὲν εἰς τὸ ἴδιον θέατρον, δὲν παρεστάθη ποτέ. Ἀπογοητευθεὶς συνέθετε τοῦ λοιποῦ μόνον μελῳδίας, ὧν τινες ἔσχον εὐρωπαϊκὴν φήμην. Τῷ 1847 ἦλθεν εἰς Χάγην καὶ ἐκεῖ ἀνεβίβασε τὸ τετράπρακτον μελόδραμα «Ἡ πολιορκία τῆς Λέϋντεν», ἥτις ἐσημείωσε θριαμβευτικὴν ἐπιτυχίαν. Παρὰ τὴν καθιέρωσιν ταύτην τοῦ ταλάντου του, ἡ Opéra τῶν Παρισίων ἀπέκρουσε τὰ ἔργα του. Εἰς τὰ λοιπὰ ὅμως θέατρα ἀνεβίβασε τὴν «Moissonneuse» (1853), «Gredin de Pigoche» (1866), «Filleule du roi» (1875) καὶ τὸ βιβλικὸν μελόδραμα «Le jugement dernier». Κ. Ι. Β.

Βόζικα, ***μετόχιον*** *[Γεωγρ.]*· 6λ. λ. Μεταμόρφωσις.

Βοζίκης, ***Χαράλαμπος***. Ἕλλην πολιτευτὴς γεννηθεὶς ἐν Ἁγίῳ Πέτρῳ τῆς Κυνουρίας τῷ 1862. Κατάγεται ἐκ μεσαιωνικῆς ἱστορικῆς οἰκογενείας. Δισέγγονος ἐκ μητρὸς τοῦ Ἀναγνώστου Κουδάνη, διατελέσαντος πολιτευτοῦ καὶ γερουσιαστοῦ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Διδαχθεὶς τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν Τριπόλει, ἐσπούδασε νομικὰ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν, ἤρξατο δὲ δικηγορῶν ἐν Τριπόλει. Νεώτατος ἤρξατο πολιτευόμενο . Διετέλεσε βουλευτὴς ἐπὶ ἕνδεκα περιόδους: Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1895. ἐκλεγεὶς βουλευτὴς Κυνουρίας, ἠκολούθησε τὸν Θεόδωρον Δηλιγιάννην. Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897, ὅτε διεσπάσθη πρὸς καιρὸν τὸ δηλιγιαννικὸν κόμμα, ἠκολούθησε τὸν σχηματίσαντα τότε ὑπουργεῖον Ἀλέξανδρον Ζαΐμην, τηρῶν ὅμως ἰδίας γνώμας ἐπὶ ὡρισμένων ζητημάτων, ἃς ἀνέπτυξεν ἐν τῇ Βουλῇ. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1899 ἐξελέγη ἐκ νέου βουλευτής, συμπράττων μετὰ τοῦ Ἀλ. Ζαΐμη μέχρι τοῦ 1903, ὅτε, ἐπανεκλεγεὶς βουλευτής, ἀντετάχθη κατὰ τῆς κυβερνήσεως Δηλιγιάννη. Εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1906 ἐξελέγη καὶ πάλιν βουλευτὴς Κυνουρίας, ὑπῆρξε δὲ ἐκ τῶν δραστηριωτέρων μελῶν τῆς σχηματισθείσης ὑπὸ τὸν Στέφανον Δραγούμην «Ἰαπωνικῆς ὁμάδος», ἥτις διεξήγαγε σφοδρότατον ἀγῶνα κατὰ τῆς κυβερνήσεως Θεοτόκη. Διαλυθείσης μετὰ μικρὸν χρόνον ταύτης, ὁ Βοζίκης ἠκολούθει ἀνεξάρτητον στάσιν καὶ κατὰ τὴν ἀναθεωρητικὴν Βουλὴν ἐπὶ κυβερνήσεως Βενιζέλου μετέσχε τῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ συντάγματος. Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πρώτου Βαλκανικοῦ πολέμου ἀνετέθη αὐτῷ ἡ Γενικὴ Διοίκησις τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου. Τῷ 1915 ἐγένετο ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐν τῇ κυβερνήσει Γούναρη, τῷ 1920 Γενικὸς Διοικητὴς Θράκης, τὴν δὲ 2αν Ὀκτωβρίου 1921 ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης, διατηρήσας τὸ χαρτοφυλάκιον τοῦ ὑπουργείου τούτου μέχρι τῆς 28 Αὐγούστου 1922. Ἀπέσχε τῶν διεξαχθεισῶν ἐκλογῶν τῆς ἐθνοσυνελεύσεως τοῦ 1923, μετέσχε δὲ εἰς τὰς διεξαχθείσας τῷ 1925 ἐκλογὰς γενόμενος βουλευτὴς Ἀθηνῶν. Διαφωνήσας ὅμως πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος, συνέπηξεν ἰδίαν πολιτικὴν ὁμάδα. Ἀπὸ τοῦ 1928 ἰδιωτεύει, μετερχόμενος τὸν δικηγόρον ἐν Ἀθήναις. Ὁ Βοζίκης διεκρίθη ἐν τῇ Βουλῇ ὡς κατ' ἐξοχὴν θετικὸς ῥήτωρ, μετέσχε πλείστων ἐπιτροπῶν καὶ ἐδημοσίευσε νομικὰς μελέτας καὶ πλεῖστα ἄρθρα εἰς τὰς ἐφημερίδας πολιτικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς φύσεως. Θ. Β.

— **Βοζίκη, *Πανώρια***. Ἡρωὶς Μανιάτισσα διαπρέψασα κατὰ τὴν ἄμυναν τῶν Μανιατῶν τὸ θέρος τοῦ 1826, ὅταν ὁ Ἰμβραὴμ ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Μάνης, ἡττηθεὶς ἐν Βέργᾳ. Τότε ὁ γέρων πατήρ της θερίζων εἰς τὸν ἐπὶ τῆς παραλίας ἀγρόν του συνελήφθη ὑπὸ δύο Αἰγυπτίων, ἐνῷ δὲ κεῖνοι προσεπάθουν νὰ τὸν δέσουν, ἐπέπεσεν ἡ συνθερίζουσα Πανώρια καὶ διὰ τοῦ δρεπάνου της ἔκοψε τὸν λάρυγγα τοῦ ἑνός, βοηθουμένη δὲ ὑπὸ τοῦ πατρός της ἐφόνευσε καὶ τὸν δεύτερον (*Τρικούπη* Δ' σελ. 21). Τ. Χ. Κ.

Βόζκιρ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν τῷ νομῷ Ἰκονίου· βλ. **Μπὸζ-κιρ**.

Βοζλοῦ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Χωρίον** *Ἄνω*.

Βοζνεσὲνσκ (Voznesensk ἢ Wosnesensk) *[Γεωγραφ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν Οὐκρανίᾳ παρὰ τὸν ποταμὸν Μπούγκ ΒΑ. τῆς Ὀδησσοῦ, καὶ εἰς ἀπόστασιν 140 χιλιομ., ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῆς ἀγούσης ἀπὸ τῆς Ὀδησσοῦ πρὸς βορρᾶν. Κάτ. 15.000. Ἐμπόριον σιτηρῶν. —Μ.

βοὴ (ἡ), δημοτ. ***βουή***· φωνὴ ἰσχυρά, κραυγή, θόρυβος ὑπόκωφος, σύμμεικτος ἦχος· «ἡ βοὴ τῶν κυμάτων,—τοῦ ῥέοντος ποταμοῦ,—τοῦ συνηθροισμένου λαοῦ,—τῆς μάχης κτλ.»· «βουὴ κι' ἀντάρ' ἀκούστηκε»· || β μβος: «ἔχω μιὰ βουὴ 'ς τ' ἀφτιά,—'ς τὸ κεφάλι»· || κατάρα, κακὸν αἰφνίδιον· «βουὴ νὰ σοῦ 'ρθῃ κυνηγὲ μὲ τὰ λαγωνικά σου, | ὁποῦ 'διωξες τὴν πέρδικα τὴ 'μορφοπλουμισμένη'· || κακὸν ὄνομα, δυσφήμησις: «ἀλὶ 'ς αὐτόνε ποῦ τοῦ βγῇ βουή»· || καὶ καλὸν ὄνομα, φήμη: παροιμ. «βοὴ τοῦ βγῇ τοῦ θεριστὴ καὶ ἂς θέσῃ κι' ἂς κοιμᾶται» *(Κρήτη)*. Β. Φ.

Ἐκ τῶν παρ' ἀρχαίοις χρήσεων τῆς λέξεως (ἐν τῇ αὐτῇ σχεδὸν πρὸς τὴν σημερινὴν ἐννοίᾳ), ἀξίζει νὰ σημειωθῶσιν ἰδιαιτέρως αἱ φράσεις: «βοὴν ἀγαθός», ἣν ὁ Ὅμηρος μεταχειρίζεται πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ ὁρμητικοῦ πολεμιστοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ φωνὴ ἐπεκράτει κατὰ τὸν ἀλαλαγμὸν τῆς μάχης· καὶ «ὅσον ἀπὸ βοῆς»=κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον, πρὸς τὸ θεαθῆναι. ΙΑΧ. Χ. Δ.

Βοηδρόμια (τὰ) *[Ἀρχ.]*. Ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τοῦ Βοηδρομίου Ἀπόλλωνος, τελουμένη ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν ἕκτην ἢ ἑβδόμην τοῦ τρίτου μηνὸς τοῦ ἀττικοῦ ἡμερολογίου, *Βοηδρομῶνος* καλουμένου. Ἡ ἵδρυσις αὐτῆς ὑπὸ μὲν τοῦ Πλουτάρχου (Θησ. 27) ἀπεδίδετο εἰς τὸν Θησέα, εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης του κατὰ τῶν Ἀμαζόνων, πρὸς τὰς ὁποίας συνῆψε τὴν ἐπιτυχῆ μάχην του, ἀφοῦ ἐτέλεσε θυσίαν, κατά τινα χρησμόν, εἰς τὸν Φόβον. Ὑπ' ἄλλων δὲ (Εὐριπίδου, Φιλοχώρου καὶ ἄλλων) εἰς τὸν Ἴωνα, εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης του κατὰ τοῦ Εὐμόλπου, ὅστις ἡγούμενος τῶν Ἐλευσινίων ἐπίεζε τοὺς Ἀθηναίους ἐπὶ Ἐρεχθέως, ἢ εἰς τὸν πατέρα του Ξοῦθον εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης του κατὰ τῶν Χαλκοδοντιδῶν τῆς Εὐβοίας. Ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Θήβαις ὑπῆρχε κοινὴ παράδοσις περὶ τῶν Βοηδρομίων καὶ τοῦ Βοηδρομίου Ἀπόλλωνος, καθ' ἣν ἐν Ἀθήναις μὲν εἶχε δοθῆ χρησμὸς εἰς τὸν Ἐρεχθέα νὰ θυσιάσῃ τὴν κόρην του διὰ νὰ νικήσῃ τοὺς Ἐλευσινίους, ἐν Θήβαις δὲ ὅτι ἔπρεπε νὰ θυσιασθῇ εἷς εὐγενὴς διὰ νὰ νικήσωσι τοὺς Ὀρχομενίους καὶ ὅτι τῷ ὄντι ἐθυσιάσθησαν αἱ κόραι τοῦ Ἀντιποίνου Ἀνδρόκλεια καὶ Ἀλκίδα, καταχωσθεῖσαι ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ τῆς Εὐκλείας Ἀρτέμιδος (Παυσ. IX.17.1), τῆς ὁποίας τὸ ἱερὸν ἦτο παρὰ τὸ τοῦ Βοηδρομίου Ἀπόλλωνος. Ἡ κοινὴ αὕτη παράδοσις εἶναι καὶ ἔνδειξις, ὅτι εἰς ἀρχαιοτέρους ἐτελεῖτο κατὰ τὰ Βοηδρόμια ἀνθρωποθυσία. Τὰ καθέκαστα τῆς ἑορτῆς δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένα, εἶναι ὅμως φανερόν, ὅτι ἡ θυσία πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα Βοηδρόμιον, τὸν πολεμικὸν δηλαδὴ θεόν, τὸν παρέχοντα τὴν 6οήθειάν του εἴτε αὐτοπροσώπως, εἴτε διὰ τῶν χρησμῶν του πρὸς τοὺς ἐν πολέμῳ κινδυνεύοντας, ἦτο ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ οὐσιῶδες τῆς ἑορτῆς. Τῶν κατὰ τὰ Βοηδρόμια τιμῶν συμμετεῖχε καὶ ἡ *Ἀγροτέρα Ἄρτεμις*, τῆς ὁποίας ἡ ἑορτὴ ἐτελεῖτο κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Μετὰ τὸ 490 π. Χ. ἡ ἑορτὴ ἦτο καὶ ἀναμνηστικὴ ἑορτὴ τῆς ἐν Μαραθῶνι ἐνδόξου τῶν Ἀθηναίων νίκης, διότι οἱ Ἀθηναῖοι ἐνίκησαν τότε, ἐπελθόντες κατὰ τῶν Περσῶν δρομαῖοι καὶ μετὰ βοῆς· διὰ τοῦτο δὲ καὶ εἶχον τελέσει μεγαλοπρεπῆ εὐχαριστήριον θυσίαν εἰς τὸν Βοηδρόμιον Ἀπόλλωνα καὶ τὴν ἐν Ἄγραις Ἄρτεμιν. Τὰ ἴχνη λατρείας πρὸς τὸν Βοηδρόμιον ἢ *Βοήθιον Ἀπόλλωνα* ἐν Πριήνῃ, Κνίδῳ, Λαμψάκῳ, Ἐφέσῳ, Ὀλβίᾳ καὶ Κατάνῃ δίδουσι τὴν ὑπόνοιαν ὅτι καὶ εἰς τὰς πόλεις ταύτας ἐτελοῦντο Βοηδρόμια. Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Βοηδρόμιος. Οὕτως ἐκαλεῖτο, ὡς καὶ *Βοηδρόμος* καὶ *Βοαθόος* (ἐξ οὗ καὶ ὁ μὴν τοῦ δελφικοῦ ἡμερολογίου *Βοαθόϊος*) καὶ *Βοηθόος*, ὁ θεὸς Ἀπόλλων ὡς πολεμικὸς θεός, ὅστις μετὰ βοῆς τρέχει πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἐπικαλουμένου αὐτόν. Ἡ βοήθεια τοῦ θεοῦ ἦτο ἢ αὐτοπρόσωπος προστασία αὐτοῦ πρὸς τὸν κινδυνεύοντα ἐν μάχῃ, βοήθεια θεοῦ πολεμικοῦ, ἢ ἦτο ὑποστήριξις διὰ συμβουλῶν, παρεχομένη διὰ τῶν διδομένων πρὸς τὸν συμβουλευόμενον τὸν θεὸν χρησμῶν. Τὸ ἐπίθετον βοηδρόμιος εἶχεν ὁ Ἀπόλλων κυρίως ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ἐτελοῦντο καὶ τὰ πρὸς τιμήν του Βοηδρόμια καὶ ἐν Θήβαις. ΚΑΨ.

Βοηδρομιὼν (ὁ). Ὄνομα τοῦ τρίτου παλαιότερον, πρώτου δὲ βραδύτερον, μηνὸς τοῦ ἀττικοῦ ἡμερολογίου, κατὰ τὴν ἕκτην ἢ ἑβδόμην ἡμέραν τοῦ ὁποίου ἐτελεῖτο ἡ ἑορτὴ Βοηδρόμια (6λ. λ.). Ὁ *Βοηδρομιών*, ἀντιστοιχῶν πρὸς τοὺς μῆνας Σεπτέμβριον καὶ Ὀκτώβριον (κυρίως), ἐτάσσετο μεταξὺ τοῦ Μεταγειτνιῶνος καὶ τοῦ Πυανεψιῶνος. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα ἦτο γνωστὸς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ εἷς μὴν τοῦ ἡμερολογίου πάντων τῶν Ἰώνων τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῶν Δωριέων ἀκόμη μὲ τὸν δωρικὸν τύπον *Βαδρομιών*.

Ὁ Βοηδρομιὼν παρίσταται καὶ ἐπὶ τῆς ζῳφόρου τοῦ ἐν Ἀθήναις ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου. ΚΑΨ.

βοήθαρχος (ὁ). —1) Ὁ ἀρχηγὸς ἐπικουρικῶν στρατευμάτων. Παρήχθη ἐκ τῆς λέξεως *βοήθεια*, ἥτις ἐσήμαινε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι, συνήθως, ἐπικουρικὸν σῶμα ἀποστελλόμενον πρὸς ἐνίσχυσιν μαχομένων, εἴτε ὑπὸ συμπολιτῶν των, εἴτε ὑπὸ συμμάχων. «Βοηθήσαντες» καλοῦνται παρ' Ἡροδότῳ (Η' 72) καὶ οἱ σπεύσαντες πρὸς ἄμυναν τοῦ Ἰσθμοῦ (κορινθιακοῦ) κατὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους, διότι ἐπρόκειτο περὶ ἀλληλοϋποστηρίξεως πόλεων συνδεδεμένων κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ καὶ βοηθουσῶν ἀλλήλας κατ' αὐτοῦ. —2) Ὄνομα ἄρχοντος παρὰ Καρχηδονίοις *(Πολυβ.* I.79.2). Οὕτω

Digitized by Google

βοήθαρχος ἦτο ὁ ἐν Σαρδηνίᾳ ἀρχηγὸς τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῶν Καρχηδονίων *Βώσταρος*. ΚΑΨ.

βοήθεια (ἡ)· ἐπικουρία, ἀρωγή: «ἡ ἀπὸ τῶν φίλων βοήθεια»· «σπεύδω πρὸς βοήθειαν»· παροιμ. «μικρὴ βοήθεια, μεγάλη σωτηρία», ὅτι μικρὰ καὶ ἔγκαιρος βοήθεια σῴζει ἀπὸ μεγάλου κινδύνου· φρ. «μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ»· || «χεὶρ βοηθείας», παραστατικώτερον ἀντὶ «*βοήθεια*»: «δώσατε χεῖρα βοηθείας εἰς τοὺς ἀδυνάτους»· || τὸ μέσον δι' οὗ βοηθεῖταί τις, οἷον χρήματα, στρατός, πλοῖον κ.τ.τ. Β.Φ.

— [ΠΟΙΝ. ΔΙΚ.] Κατὰ τὸ ἄρθρον 101 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, «ὁ βοηθῶν ἐμπράκτως ἄλλον τινά, εὑρισκόμενον εἰς κατάστασιν συγχωρημένης ἀμύνης, ἔχει χάριν ἑαυτοῦ ὅλα τῆς ἀμύνης τὰ δίκαια, ὡς ὁ προσβληθεὶς αὐτός». Ἐπίσης κατὰ τὸ ἄρθρον 106 ποιν. νόμου δὲν τιμωρεῖται καὶ ὁ τελῶν κολάσιμον πρᾶξιν, ὅπως βοηθήσῃ τινὰ εὑρισκόμενον εἰς κατάστασιν ἀνάγκης. Ἄμυνα (βλ.λ.) λοιπὸν καὶ ἀνάγκη (βλ. λ.) εἶναι λόγοι ἀπαλλάσσοντες πάσης ποινῆς τὸν τελέσαντα κολάσιμον πρᾶξιν, καθ' ὃν χρόνον παρεῖχε βοήθειαν εἰς τὸν ἀμυνόμενον ἢ ἐν καταστάσει ἀνάγκης εὑρισκόμενον. Ἐκτὸς ὅμως τῆς βοηθείας ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην, τουτέστιν ὡς λόγον ἀπαλλάσσοντα τῆς ποινῆς, ἡ ποινικὴ νομοθεσία ποιεῖται λόγον περὶ βοηθείας καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ἐπιτακτικοῦ καθήκοντος, οὗ ἡ παράβασις τιμωρεῖται. Ἡ προσταγὴ τοῦ νόμου πρὸς παροχὴν βοηθείας ἔχει τὸν λόγον της εἰς κινδυνώδεις τινὰς καταστάσεις, ἐξ ὧν ἀπειλεῖται βλάβη προσώπων, ἡ ἀποτροπὴ τῆς ὁποίας σκοπεῖται. Οὕτω τιμωρεῖται, κατὰ τὸ ἄρθρον 590 ποιν. νόμου, μὲ κράτησιν τὸ πολὺ δύο ἑβδομάδων καὶ μὲ πρόστιμον τοὐλάχιστον 20 δραχμῶν «ὅστις παραμελεῖ... τὴν εἰς τὰ ξένα πλοῖα χρεωστουμένην ὁδηγίαν καὶ βοήθειαν ἐπὶ κινδυνωδῶν τόπων...». Σχετικαὶ διατάξεις πρὸς τὸ ἄρθρον τοῦτο τοῦ ποιν. νόμου εἶναι τὰ ἄρθρα 101 ἐπ. τοῦ διατάγματος τῆς 17 Δεκεμβρίου 1836 περὶ ἀστυνομίας τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας. Κατὰ τὸ ἄρθρον 101 τοῦ ῥηθέντος διατάγματος, «πᾶν ἐμπορικὸν ἑλληνικὸν πλοῖον ὀφείλει νὰ δίδῃ ὅλην τὴν δυνατὴν βοήθειαν εἰς ἄλλο πλοῖον ὁποιονδήποτε κινδυνεῦον, εἴτε κατὰ τὴν θαλασσοπλοΐαν, εἴτε ἐντὸς τοῦ λιμένος· ἂν ὡς ἐκ τῆς χορηγηθείσης βοηθείας προέκυψαν ζημίαι ἢ δαπάναι, ὁ πλοίαρχος ἢ ὁ κυβερνήτης τοῦ βοηθήσαντος πλοίου δικαιοῦται εἰς ἀποζημίωσιν». Ἐπίσης κατὰ τὸ ἄρθρον 102 τοῦ αὐτοῦ διατάγματος τὸ ἐμπορικὸν ἑλληνικὸν πλοῖον «ὀφείλει νὰ συντρέχῃ μὲ πάντα τρόπον καὶ εἰς τὴν διάσωσιν ἀνθρώπων κινδυνευόντων νὰ πνιγῶσιν». Ἂν ἡ παράλειψις τῆς βοηθείας ταύτης λάβῃ χώραν ἐξ ἀμελείας, ὁ παραλείψας τιμωρεῖται ἀναλόγως τοῦ ἐπελθόντος ἀποτελέσματος (θανάτου π. χ. ἢ σωματικῆς βλάβης) κατὰ τὰς σχετικὰς διατάξεις τοῦ ποιν. νόμου. Ἐπίσης κατὰ τὸ ἄρθρον 56 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος ἀπὸ 15 Δεκεμβρίου 1927 περὶ ποινικοῦ καὶ πειθαρχικοῦ κώδικος τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ, τιμωρεῖται διὰ φυλακίσεως καὶ χρηματικῆς ποινῆς μέχρι δισχιλίων δραχμῶν ὁ πλοίαρχος, ὅστις μετὰ σύγκρουσιν καὶ ἐφ' ὅσον δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο ἄνευ κινδύνου τοῦ πλοίου, τοῦ πληρώματος καὶ τῶν ἐπιβατῶν, α') ἀμελεῖ νὰ μεταχειρισθῇ πάντα τὰ δυνατὰ αὐτῷ μέσα, ὅπως σώσῃ ἐκ τοῦ διὰ τῆς συγκρούσεως ἐπελθόντος κινδύνου τὸ πλοῖον, τὸ πλήρωμα καὶ τοὺς ἐπιβάτας, β') ἀπομακρύνεται τοῦ τόπου τοῦ ναυαγίου πρὶν ἢ βεβαιωθῇ ὅτι ἡ περαιτέρω παρουσία του εἶναι ἀνωφελὴς εἰς τοὺς ναυαγοὺς καὶ πρὶν ἢ καταβάλῃ πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως περισυλλέξῃ αὐτούς. Σχετικὸν ἐπίσης καὶ τὸ ἄρθρον 57 τοῦ αὐτοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 634 ποιν. νόμου «ὅστις, γενομένης προσκλήσεως, ἀμελεῖ ἢ ἀρνεῖται διόλου, ἄνευ νομίμου κωλυούσης αἰτίας, ἢ ἄνευ ἰδίου κινδύνου ζωῆς, τὴν ὀφειλομένην βοήθειαν ἐναντίον στάσεως, ἁρπαγῆς, λεηλασίας, ἢ ἐπ' αὐτοφώρῳ κακουργημάτων ἢ πταισμάτων, εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ποινικῶν ἀποφάσεων, ἢ ἄλλων δικαστικῶν ἐνταλμάτων, εἰς ναυάγια ἢ ἄλλους κινδύνους ὕδατος, ἢ πυρός, ἢ εἰς ἄλλα δημόσια δεινά· ὅστις κωλύει ἄλλους τοῦ νὰ συνδράμωσιν ἢ ταράττει τὴν περὶ τοῦτο τάξιν αὐτῶν· ὅστις δεικνύεται ἀμελὴς περὶ τὴν ὀφειλομένην προμήθειαν ἢ διατήρησιν τῶν πρὸς βοήθειαν ἢ σωτηρίαν ἀναγκαίων ὑλῶν ἢ σκευῶν, τιμωρεῖται μὲ κράτησιν τὸ πολὺ δύο ἑβδομάδων ἢ μὲ πρόστιμον, καὶ ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις τυπώνεται καὶ δημοσιεύεται δι' ἐξόδων τοῦ πταίστου». Σχετικὸν πρὸς τὸ ἄρθρον τοῦτο τοῦ ποιν. νόμου εἶναι τὸ ἄρθρον 7 τοῦ νόμου ΤϞΒ' τοῦ 1856 περὶ ναυαγίου, ὑποχρεοῦν εἰς βοήθειαν ἐν περιπτώσει ναυαγίου πάντα ναυτικόν, ἁμαξηλάτην, ἡνίοχον ἢ ἄλλους δυναμένους νὰ χορηγήσωσι συνδρομήν. Τὸ ἄρθρον 634 τοῦ ποιν. νόμου δέον νὰ ἑρμηνευθῇ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ ἄρθρον 164 ποιν. νόμου. Ἐπειδὴ ἡ πρὸς βοήθειαν πρόσκλησις δυνατὸν νὰ γίνῃ καὶ ὑπὸ ἰδιωτῶν, εἰς περιπτώσεις π. χ. πυρκαϊᾶς, πλημμύρας κ.τ.λ. ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ὑπαλλήλων ἢ ὑπηρετῶν τῆς ἀρχῆς, περὶ τῆς ἀρνήσεως δὲ παροχῆς βοηθείας εἰς τοὺς τελευταίους τούτους προὐνόησεν ἤδη τὸ ἄρθρον 164 ποιν. νόμου, οἱ ἑρμηνευταὶ ἐδέχθησαν ὅτι, ἂν μὲν ἡ πρόσκλησις ἐγένετο ὑπὸ ἰδιώτου, τότε ἐφαρμόζεται τὸ ἄρθρον 634, ἐὰν ὅμως ἡ πρόσκλησις ἐγένετο ὑπὸ τῆς ἀρχῆς, τότε ἡ πρᾶξις τῆς παραλείψεως τῆς βοηθείας δέον νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀπείθεια καὶ νὰ τιμωρηθῇ κατὰ τὸ ἄρθρον 164 ποιν. νόμου. Περὶ ἀποχρώσης αἰτίας δικαιολογούσης τὴν ἄρνησιν θὰ κρίνῃ ὁ δικαστής. Τοιαῦται αἰτίαι εἶναι νόσος, ἀναπηρία κ.λ.π. Ῥητῶς δὲ κατονομάζεται ὡς εὔλογος δικαιολογία τῆς ἀρνήσεως ὁ κίνδυνος τῆς ἰδίας ζωῆς, ὡς τοιοῦτος π. χ. ὑφίσταται ἐπὶ λοιμωδῶν νόσων, οἷον ἡ πανώλης, χολέρα κ.λ.π. Αἱ εὔλογοι δικαιολογίαι τῆς παραλείψεως τῆς αἰτουμένης βοηθείας ἰσχύουν εἴτε ὑπὸ ἰδιωτῶν εἴτε ὑπὸ τῆς ἀρχῆς γίνεται ἡ πρόσκλησις.

Κατὰ τὸ ἄρθρ. 635 ποιν. νόμου, ὅστις, ἐνῷ βλέπει ὅτι εὑρίσκεταί τις εἰς κίνδυνον ζωῆς, παραλείπει τὴν λύτρωσιν αὐτοῦ, καίτοι δυνάμενος νὰ τὴν ἐπιχειρήσῃ χωρὶς νὰ ἐκθέσῃ ἑαυτὸν εἰς κίνδυνον ζωῆς, τιμωρεῖται μὲ πρόστιμον, καὶ ἐὰν ὁ ἄλλος ἐστερήθη τῷ ὄντι τῆς ζωῆς, μὲ κράτησιν τὸ πολὺ δύο ἑβδομάδων, ἢ μὲ πρόστιμον. Ἡ ποινικὴ ἀπόφασις τυπώνεται καὶ δημοσιεύεται δι' ἐξόδων τοῦ πταίστου. Τὸ ἄρθρον τοῦτο θεσπίζει γενικὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως ἐπιχειρήσῃ τις τὴν λύτρωσιν ἑτέρου εὑρισκομένου εἰς κίνδυνον ζωῆς, ἐὰν ἡ ἐπιχείρησις αὕτη δὲν εἶναι συνδεδεμένη μὲ κίνδυνον τῆς ἰδίας τοῦ ἐπιχειροῦντος τὴν λύτρωσιν ζωῆς. Ἡ ἑρμηνεία τῆς διατάξεως ταύτης σχετίζεται πρὸς τὴν περὶ αἰτιώδους συνδέσμου διδασκαλίαν τῆς ἐπιστήμης. Κολάσιμος πρᾶξις δηλονότι, οἷον ἀνθρωποκτονία, σωματικὴ βλάβη, δύναται νὰ τελεσθῇ καὶ διὰ παραλείψεως.

Λέγομεν ὅμως ὅτι ἐτελέσθη κολάσιμος πρᾶξις διὰ παραλείψεως, ὅταν τὸ ἐπελθὸν ἀποτέλεσμα τελῇ εἰς αἰτιώδη συνάφειαν πρὸς τὴν παράλειψιν ἐκείνην. Ἡ αἰτιώδης δὲ συνάφεια ὑπάρχει συνήθως, ὅταν ὁ παραλείψας εἶχεν εἰδικὴν ὑποχρέωσιν ὅπως ἐνεργήσῃ τι θετικόν. Τὸ ἄρθρον 635 ποιν. νόμου δὲν ἔχει ὑπ' ὄψιν τὰς περιπτώσεις ταύτας, τουτέστιν ἐκείνας καθ' ἃς δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ αἰτιώδους συνδέσμου μεταξὺ παραλείψεως καὶ ἐπελθόντος ἀποτελέσματος, διότι αἱ περιπτώσεις αὗται ἔχουν ῥυθμισθῇ ἤδη ἐν τῷ ποινικῷ νόμῳ. Ἀλλ' ἔχει ὑπ' ὄψιν τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς μεταξὺ ἐπελθόντος ἀποτελέσματος καὶ τῆς παραλείψεως οὐδεὶς αἰτιώδης σύνδεσμος πρόκειται, τουτέστι τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ, ὅτι ὁ ἐπελθὼν π. χ. θάνατος τοῦ ἀνθρώπου ὀφείλεται εἰς τὴν παράλειψιν ὡρισμένου ἀνθρώπου. Οὕτως, ὁ κολυμβητὴς Α. ὅστις περιπατῶν ἐπὶ τῆς ὄχθης δὲν σπεύδει εἰς βοήθειαν τοῦ ἐν τῷ ποταμῷ κινδυνεύοντος Β, μολονότι δύναται νὰ τὸν σώσῃ χωρὶς νὰ κινδυνεύσῃ αὐτὸς ὁ ἴδιος, θὰ τιμωρηθῇ, ἐὰν ὁ Β ἐπνίγη, μόνον μὲ κράτησιν τὸ πολὺ δύο ἑβδομάδων, καὶ οὐχὶ μὲ τὴν ποινὴν π. χ. τῆς ἀνθρωποκτονίας ἐξ ἀμελείας. Τοῦτο δὲ διότι ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος περιπτώσει δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ αἰτιώδους συνδέσμου μεταξὺ τῆς παραλείψεως τοῦ Α καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Β. Ὁ νόμος δηλαδὴ ἐν τῷ ἄρθρῳ 635 ἐπιθυμεῖ ἁπλῶς νὰ κυρώσῃ καὶ ποινικῶς μίαν ἀνθρωπιστικὴν ὑποχρέωσιν, χωρὶς νὰ προτίθηται καὶ νὰ τροποποιήσῃ τὰς περὶ ἀνθρωποκτονίας (διὰ παραλείψεως) ποινικὰς διατάξεις καὶ ἀρχὰς τῆς ἐπιστήμης. Ἄλλως θὰ εἶχε τὸ πρᾶγμα ἐν τῷ ὡς ἄνω παραδείγματι, ἂν ὁ Β ἦτο διδάσκαλος τῆς κολυμβητικῆς, ὁ δὲ Α μαθητής του. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῇ, ὅτι ὁ Α ἐπνίγη ἐκ τῆς παραλείψεως τοῦ Β, ὁπότε ὁ Β θὰ καθίστατο ἔνοχος ἀνθρωποκτονίας ἐξ ἀμελείας καὶ θὰ ἐτιμωρεῖτο μὲ τὴν ποινὴν τοῦ ἐγκλήματος τούτου.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 636 ποιν. νόμου, καταδικάζεται εἰς κράτησιν τὸ πολὺ ἓξ ἑβδομάδων ἢ εἰς πρόστιμον «ὅστις προσκαλούμενος ἀρνεῖται, ἄνευ νομίμου αἰτίας, τὴν ὁποίαν ὡς ἐκ τῶν δημοσίων καθηκόντων του χρεωστεῖ ἐπιστημονικὴν ἢ τεχνικὴν βοήθειαν πρὸς ἀνθρώπους χρῄζοντας θεραπείας, διακόπτει αὐτογνωμόνως ἢ ἀμελεῖ μὲ κίνδυνον τοῦ ἀσθενοῦντος τὴν ἐπιχειρηθεῖσαν βοήθειαν· ὅστις ἀφίνει χωρὶς προστασίαν, ἐφορείαν, ἐπιμέλειαν ἢ ἰατρικὴν συνδρομὴν τέκνα ἴδια ἢ διαπεπιστευμένα εἰς αὐτόν, ἀσθενεῖς, ἀναπήρους, βλᾶκας ἢ τοιούτους ἄλλους, οἵτινες εἶναι ἀνίκανοι νὰ ὁδηγήσωσι ἢ νὰ βοηθήσωσιν ἑαυτούς.....». Καὶ ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ ἡ ποινὴ ἐπιβάλλεται μόνον καὶ μόνον διὰ τὴν παράλειψιν. Ἐφ' ᾧ, ἂν ἐκ τῆς παραλείψεως προέλθῃ θάνατος ἢ σωματικὴ βλάβη, ἂν δηλαδὴ ἐν τῇ συγκεκριμένῃ περιπτώσει δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ὁ ἐπελθὼν θάνατος ἢ ἡ σωματικὴ βλάβη ὀφείλεται εἰς τὴν παράλειψιν, ὅτι ἡ παράλειψις προὐξένησε τὸ ἄδικον ἐκεῖνο ἀποτέλεσμα, ὁ παραλείψας θὰ τιμωρηθῇ κατὰ τὰς περὶ ἀνθρωποκτονίας ἢ σωματικῆς βλάβης διατάξεις τοῦ νόμου.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 638 ποιν. νόμου τιμωρεῖται μὲ πρόστιμον «ὅστις ἀμελεῖ νὰ χορηγήσῃ, κατὰ τὸ δυνατόν, τὴν πρώτην ἀναγκαίαν βοήθειαν εἰς παῖδας ἐκθέτους, ἢ ἄλλους χρῄζοντας βοηθείας ἀνθρώπους, μέχρις ὅτου ἡ ἀρχὴ διατάξῃ τὰ δέοντα, ἢ οἱ οἰκεῖοι λάβωσι περὶ αὐτῶν πρόνοιαν». Τὸ ἄρθρον τοῦτο κυροῖ ποινικῶς τὴν ἠθικὴν ὑποχρέωσιν παντός, ὅπως παράσχῃ τὴν δυνατὴν βοήθειαν εἰς ἀνθρώπους τρέχοντας κίνδυνον λόγῳ αἰφνιδίας π. χ. παθήσεως, ἢ τραυματίας κ. λ. π.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 649 ποιν. νόμου «ὅστις, εὑρεθέντος τινὸς νεκροφανοῦς, δὲν προσκαλεῖ εἰς βοήθειαν ἰατρὸν ἀνεγνωρισμένον ἢ ἄλλον εἰδήμονα, ἢ καλούμενος ἀποποιεῖται τὴν δυνατὴν συνδρομὴν πρὸς τὴν βοήθειαν ταύτην, τιμωρεῖται μὲ κράτησιν ἢ πρόστιμον, εἰς τὴν τελευταίαν δὲ περίπτωσιν δημοσιεύεται καὶ ἡ ποινικὴ ἀπόφασις».

Μνημονευτέοι ἐπίσης τυγχάνουν οἱ ὁρισμοὶ τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ Νομοῦ ΓϠΝ' τῆς 4 Δεκεμβρίου 1911 περὶ τῆς ἐκ τῶν *αὐτοκινήτων* ποινικῆς καὶ ἀστικῆς εὐθύνης. Κατὰ τὸ εἰρημένον ἄρθρον «ὁ ὁδηγὸς κατὰ πᾶν δυστύχημα ἐκ τοῦ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του αὐτοκινήτου, ἐπὶ προσώπων ἢ πραγμάτων εὑρισκομένων ἐκτὸς τοῦ αὐτοκινήτου, ὀφείλει νὰ μείνῃ εἰς τὸν τόπον τοῦ δυστυχήματος, παρέχων πᾶσαν ἀναγκαίαν βοήθειαν πρὸς τοὺς παθόντας καὶ πληροφορίας εἰς τὰς ἀρχάς». Ἄλλως φεύγων τιμωρεῖται διὰ φυλακίσεως ἀπὸ 6 ἡμερῶν μέχρι τριῶν μηνῶν, διπλασιαζομένης ἐν ὑποτροπῇ, ὅτε ἀφαιρεῖται καὶ τὸ δίπλωμά του, καὶ στερεῖται τοῦ δικαιώματος νὰ λάβῃ τοιοῦτο ἐν τῷ μέλλοντι. Ἂν τὸ ἄρθρον τοῦτο δὲν ὥριζε τὴν ποινήν, ἀλλὰ ἠρκεῖτο εἰς τὸ νὰ θεσπίσῃ ἁπλῶς τὴν πρὸς περίθαλψιν ὑποχρέωσιν, ὁ μετὰ τὸ δυστύχημα φεύγων ὁδηγὸς τοῦ αὐτοκινήτου θὰ καθίστατο ἔνοχος τοῦ ἐγκλήματος τῆς ἐκθέσεως τοῦ ἄρθρου 306 ποιν. νόμου. Νῦν ὅμως ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ εἰρημένου νόμου εἶναι εἰδικὴ καὶ ὡς τοιαύτη κατισχύει τῆς γενικῆς περὶ ἐκθέσεως.

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

— **βοήθειαι, *πρῶται*** *[Ἰατρ.]*. Εἰς περιπτώσεις τυχαίων δυστυχημάτων, ἡ φιλανθρωπία ἐπιβάλλει νὰ παρέχωμεν πᾶσαν δυνατὴν βοήθειαν. Βεβαίως ἁρμόδιος δι' ἀποτελεσματικὴν ἐπέμβασιν εἶναι ὁ ἰατρός· ἀλλὰ πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ ἰατροῦ παρίσταται πολλάκις ἀνάγκη νὰ μὴ ἀφεθῇ ὁ παθὼν εἰς τὴν τύχην του, ἀλλὰ νὰ τύχῃ τῆς καλουμένης *πρώτης* ἢ *προχείρου βοηθείας*. Διὰ τῆς ἐγκαίρου, λογικῆς καὶ σκοπίμου βοηθείας, μέχρι προσελεύσεως τοῦ ἰατροῦ, δυνάμεθα νὰ σώσωμεν τὴν ζωὴν πολλῶν ἀνθρώπων. Πρὸ παντὸς ἀπαιτεῖται ψυχραιμία. Πάντως δ' ὑψίστη ἐντολὴ ἔστω, ὅπως μὴ ἡ παρέμβασις ἡμῶν ἐπιφέρῃ βλάβην τινὰ εἰς τὸν παθόντα. Προκειμένου π. χ. περὶ ἐπιδέσεως τραύματός τινος, δέον νὰ λαμβάνωμεν πάντα τὰ ἐνδεικνυόμενα μέτρα καθαριότητος, διότι ἐκ τῆς πρώτης καὶ προχείρου ἐπιδέσεως κυρίως θὰ ἐξαρτηθῇ τὸ ζήτημα τῆς μολύνσεως ἢ μὴ μολύνσεως τοῦ τραύματος. Ἐν περιπτώσει ἀγνοίας τῶν θεραπευτικῶν μέσων, ἅτινα δέον νὰ ληφθῶσιν εἴς τινα δεδομένην εἰδικὴν περίστασιν, δὲν πρέπει νὰ παρέχωμεν τὴν ἐπικουρίαν ἡμῶν εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ νὰ καλῶμεν παραχρῆμα τὸν ἰατρὸν ἢ εἰδικὸν νοσοκόμον. Αἱ πρῶται βοήθειαι, χρήσιμοι ὡς πρόχειρα μέτρα, δυνατὸν ν' ἀποβῶσιν ἀτελεσφόρητοι ἢ καὶ βλαβεραί, ἐν περιπτώσει ἀργοπορίας τῆς ἰατρικῆς ἐπεμβάσεως. Οὕτω, διά τινας αἱμορραγίας, μόνον ἡ ἔγκαιρος προσέλευσις τοῦ ἰατροῦ, ὅστις θὰ ἐφαρμόσῃ ἀπολίνωσιν, θ' ἀποτρέψῃ τὸν κίνδυνον τοῦ θανάτου.

Πρώτας βοηθείας παρέχομεν εἰς περιπτώσεις κακώσεων ἐκ μηχανικῆς δράσεως, ἤτοι *θλάσεως*, *διαστρέμματος*, *ἐξαρθρήματος*, *διασείσεως*, *κατάγματος*, *τραύματος*, *δήγματος* κυνός, ὄφεως ἢ ἐντόμου, καὶ κακώσεων ἐκ φυσικῆς ἢ χημικῆς δράσεως, ἤτοι *ἐγκαύματος*, *καυτηριάσεως* δι' ὀξέων καὶ καυστικῶν ἀλκαλίων, *κρυοπαγημάτων*. Ἐπίσης εἰς περιπτώσεις ἀσφυξίας, ἤτοι *λιποθυμίας*, *ἀπαγχονισμοῦ*, *στραγγαλισμοῦ*, *πνιγμοῦ*, *πνιγμονῆς*, ἀπωλείας τῆς συνειδήσεως ἐξ εἰσπνοῆς *δηλητηριωδῶν ἀερίων*. Ὡσαύτως εἰς περιπτώσεις διαφόρων *αἱμορραγιῶν*, *ἀποπληξίας*, *ἐπιληπτικῆς προσβολῆς*, *ἠλεκτροπληξίας*, *κεραυνοπληξίας*, *θερμοπληξίας*, *εἰσδύσεως ξένων σωμάτων* εἰς τὸν ὀφθαλμόν, τὸν λαιμόν, τὸ δέρμα, τὴν ῥῖνα καὶ τὸ οὖς καὶ τέλος εἰς περιπτώσεις διαφόρων *δηλητηριάσεων*.

Αἱ βοήθειαι, ὧν ἔχουσιν ἀνάγκην οἱ παθόντες, διακρίνονται εἰς *γενικάς*, ἀπαραιτήτους, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ βλάβη, καὶ εἰς *εἰδικάς*. Γενικῶς, πρωτίστη ἐπιβάλλεται φροντίς, ἵνα ὁ παθὼν τοποθετηθῇ εἰς καλὴν θέσιν. Κατακλίνεται ὕπτιος, ὑποστηριζομένης τῆς κεφαλῆς του, μὲ τὰ μέλη εἰς κατάλληλον διεύθυνσιν· λαμβάνεται φροντίς, ἵνα ἀπαλλαγῶσι τὸ στόμα καὶ ἡ ῥὶς ἀπὸ τοῦ αἵματος ἢ τοῦ πηλοῦ, ἅτινα ἐμφράττουσι ταῦτα καὶ ἐνδέχεται νὰ παρακωλύωσι τὴν ἀναπνοήν· φροντίζομεν, ὥστε τὰ ἐνδύματα νὰ μὴ ἐξασκῶσι πίεσίν τινα ἐπὶ τοῦ τραχήλου, τοῦ στήθους καὶ τῆς κοιλίας, ἡ ζώνη δ' ἀφαιρεῖται, ὁ λαιμοδέτης λύεται καὶ ἡ περισκελὶς ἐκπορποῦται. Αἱ εἰδικαὶ βοήθειαι παρέχονται ἀναλόγως πρὸς τὴν βλάβην, ἣν ὑπέστη ὁ ἀτυχήσας.

Διὰ τὴν παροχὴν τῶν πρώτων βοηθειῶν, δέον νὰ ὑπάρχωσι παρ' ἑκάστῃ οἰκογενείᾳ, ἐν τοῖς σχολείοις, ἐν τοῖς ἀτμοπλοίοις κλπ., *πρόχειρα φαρμακεῖα*, ὧν τὴν κλεῖδα ἀπαραιτήτως νὰ κρατῇ ὑπεύθυνός τις. Τοιαῦτα φαρμακεῖα φορητὰ δέον νὰ παραλαμβάνωμεν καὶ εἰς τὰς ἐξοχάς, παραθερίζοντες ἢ ἐκτελοῦντες ἐκδρομάς. Δι' ὁμοίας βοηθείας ὑπάρχουσιν εἰς τὰς πόλεις καὶ *Σταθμοὶ*

Digitized by Google

Πρώτων Βοηθειῶν, ἐφωδιασμένοι καὶ διὰ φορείων, αὐτοκινήτων ἁμαξῶν κλπ. πρὸς μεταφορὰν τῶν παθόντων. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

βοήθημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ βοηθεῖν, μέσον διὰ τοῦ ὁποίου βοηθεῖταί τις, οἷον χρήματα, ἐνδύματα, σκεύη κ.τ.τ.: «βοηθήματα εἰς τοὺς σεισμοπαθεῖς,—εἰς τοὺς πλημμυροπαθεῖς» κ.τ.τ.

—[ΕΓΚΥΚΛ.] Ἐπεκράτησε νὰ λέγωνται *βοηθήματα* αἱ εἰς πάσχοντα οἰκονομικῶς ἄτομα ὑπὸ ἀτόμων ἢ ὀργανώσεων διδόμεναι καθ' ὡρισμένας ἰδίως ἡμέρας (μεγάλας ἑορτάς) εἰς εἶδος ἢ χρῆμα ἐνισχύσεις. Βοηθήματα χορηγοῦν: τὸ *Κράτος* ἐν Ἑλλάδι, ἄλλοτε διὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ νῦν διὰ τοῦ τμήματος Ἀντιλήψεως τοῦ ὑπουργείου Προνοίας, οἱ *δῆμοι* καὶ αἱ *κοινότητες* διὰ τῶν δημάρχων καὶ προέδρων, ἡ *Ἐκκλησία* διὰ τῶν «Φιλοπτώχων ταμείων» ἢ διὰ τῶν ἐπιτρόπων, οἱ κοινωνικοὶ καὶ φιλανθρωπικοὶ καὶ τοπικοὶ σύλλογοι, τὰ ἄτομα τέλος ἐνεργοῦντα ἰδιωτικὴν φιλανθρωπίαν.

Τὰ ὑπὸ τοῦ *Κράτους* χορηγούμενα βοηθήματα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη δὲν ὑπερβαίνουν κατὰ κανόνα τὸ ποσὸν τῶν πεντακοσίων χιλιάδων δραχμῶν ἐτησίως. Εἰς ἐξαιρετικὰς ὅμως περιπτώσεις, ὅπως ἐν καιρῷ θεομηνιῶν ἢ ἄλλων συμφορῶν, ἡ κυβέρνησις, διὰ πράξεως τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, χορηγεῖ πολλάκις ἔκτακτα βοηθήματα εἰς τοὺς παθόντας. Τὰ ὑπὸ τῆς *Ἐκκλησίας* χορηγούμενα εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς ἀπόρους ἀσθενεῖς βοηθήματα, ἢ διείποντο ὑπὸ ἰδιαιτέρων κανονισμῶν ἢ εἶχον ἀφεθῆ εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τῶν ἐπιτρόπων καὶ ἱερέων. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη ἡ Ἐκκλησία τείνει νὰ συστηματοποιήσῃ τὸν τρόπον τῆς συγκεντρώσεως καὶ διανομῆς τῶν βοηθημάτων, συστήσασα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰς τὰς ἕδρας διαφόρων μητροπόλεων τῆς Ἑλλάδος «Φιλόπτωχα ταμεῖα», ὧν τὸ μᾶλλον ὠργανωμένον εἶναι τὸ «Γενικὸν Φιλόπτωχον Ταμεῖον τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν», συσταθὲν διὰ διατάγματος τῆς 2 Δεκεμβρίου 1925 καὶ ἔχον ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του 66 ἐνοριακὰ ταμεῖα τῶν Ἀθηνῶν καὶ 14 τοῦ Πειραιῶς.

Κατὰ τὸν ἀπολογισμὸν τοῦ 1927, τὰ ἔσοδα τῶν φιλοπτώχων ταμείων Ἀθηνῶν-Πειραιῶς (ἐκ τῶν εἰσπράξεων τῆς πρὸς τοῦτο ὁρισθείσης «Ἡμέρας τῶν Πτωχῶν» προερχόμενα κυρίως) ἔφθασαν τὸ ποσὸν τῶν 2,409,583 δρ. Τὰ δὲ ἔξοδα (ἀποτελούμενα κυρίως ἐκ βοηθημάτων διανεμηθέντων εἰς ἀπόρους, ἀσθενεῖς καὶ φυλακισμένους) εἰς 1,973,663. Ἐκεῖ ὅπου δὲν λειτουργοῦν «Φιλόπτωχα ταμεῖα», τὸ ἔργον των ἀναπληρώνεται ὑπὸ τῶν ἐνοριακῶν ναῶν, ἐξοικονομούντων τ' ἀπαιτούμενα διὰ περιφορᾶς εἰδικοῦ δίσκου εἰς τακτὰς ἡμέρας τοῦ ἔτους. Τὰ ὑπὸ τῶν *δήμων* καὶ *κοινοτήτων* χορηγούμενα βοηθήματα ἀναγράφονται συνήθως εἰς τοὺς προϋπολογισμούς των ὡς εἰδικὰ κονδύλια. Οὕτως εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ δήμου Ἀθηναίων τοῦ 1928 ἀνεγράφησαν 130,000 δραχμαὶ διὰ βοηθήματα καὶ 2,641,706 δραχμαὶ δι' ἐπιχορηγήσεις εἰς φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα καὶ ὀργανώσεις. Κ. ΦΑΛΤΑΐΤΣ

—[ΦΙΛΟΛΟΓ.] Εἰς τὰς φιλολογικὰς ἐργασίας συνηθίζομεν νὰ ὀνομάζωμεν *βοηθήματα* τὰς ἐπὶ δοθέντος θέματος μελέτας νεωτέρων, μὴ συγχρόνων πρὸς τὸ θέμα, συγγραφέων· πρὸς ταῦτα τότε ἀντιδιαστέλλομεν, τὸ μὲν τὰς *ἐκδόσεις* (προκειμένου περὶ γραπτῶν μνημείων), τὸ δὲ τὰς *πηγάς*, ἤτοι τὰς πληροφορίας τὰς ὁποίας ἔχομεν ἐκ συγχρόνων, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως· οὕτως ὁ Φώτιος ἢ ὁ Σουίδας θεωροῦνται πηγαὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας, διότι, ἂν καὶ πολὺ μεταγενέστεροι, ἐχρησιμοποίησαν πηγὰς ἀπολεσθείσας σήμερον. Αἱ διακρίσεις ὅμως αὗται δὲν τηροῦνται συνήθως μὲ αὐστηρότητα. —Ω.

—[ΣΤΡΑΤ.] Βοηθήματα καλοῦνται ἐν τῷ στρατῷ τὰ μέσα δι' ὧν ὁδηγεῖται ὁ ἵππος, εἶναι δ' ὅρος συνώνυμος πρὸς τὸν *συνεργήματα*, οὗ ἐγίνετο χρῆσις εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς (π. χ. ἐν Καν. πυροβολ. 1900 καὶ 1911).

Διὰ τὸν *ἔφιππον* ἄνδρα, τὰ βοηθήματα εἶναι ἀφ' ἑνὸς αἱ *κνῆμαι*, εἰς ἐνίσχυσιν τῶν ὁποίων ἔρχονται αἱ *ἐγκεντρίδες* (σπιρούνια) καὶ τὸ *μαστίγιον*, ἀφ' ἑτέρου δ' αἱ *ἡνίαι* ὑποχαλίνου καὶ χαλινοῦ. Αἱ κνῆμαι, ἐνεργοῦσαι ταυτοχρόνως, ἐπιφέρουσι τὴν πρὸς τὰ πρόσω ὤθησιν τοῦ ἵππου τὴν διατήρησιν καὶ τὴν ἐπιτάχυνσιν αὐτῆς, ἐνεργοῦσι δ' ἀναλόγως τῆς εὐαισθησίας τοῦ ἵππου, ἢ δι' ἁπλῆς πιέσεως ἢ δι' ἐλαφρῶν κτυπημάτων τοῦ γαστροκνημίου ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ ἵππου ὄπισθεν τῶν ἐπόχων, τόσον δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ ὀπίσω ἐφ' ὅσον ὁ ἵππος δὲν ὑπακούει. Ἡ μονομερὴς ἐνέργεια τῆς μιᾶς μόνον κνήμης ἐπιφέρει μετατόπισιν τῶν ἰσχίων τοῦ ἵππου πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος. Αἱ ἐγκεντρίδες ἐπέρχονται ὡς ἐπακολούθημα τῆς ἐνεργείας τῶν κνημῶν, οὐδέποτε δ' ὡς μοναδικὸν βοήθημα, ἐνεργοῦσι δὲ δι' ἐλαφροῦ κτυπήματος τοῦ τροχίσκου των διατιθεμένου πλαγίως ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ ἵππου. Τὸ μαστίγιον εἶναι τὸ τελευταῖον μέσον πειθαναγκασμοῦ τοῦ ἵππου, δι' ὃ πρέπει νὰ ἐπέρχηται ὡς ἐπακολούθημα τῆς ἐνεργείας τῶν κνημῶν καὶ τῶν ἐγκεντρίδων. Αἱ ἡνίαι, ἐνεργοῦσαι ταυτοχρόνως, ἐπιφέρουσι διὰ μὲν τῆς ἐντάσεώς των ἐπιβράδυνσιν, σταμάτησιν, ἢ ὀπισθοχώρησιν τοῦ ἵππου, διὰ δὲ τῆς χαλαρώσεώς των ὑποβοήθησιν εἰς τὴν πρὸς τὰ πρόσω ὤθησιν αὐτοῦ, ἅτε ἔχουσαι κατ' ἀμφοτέρας τὰς ἐνεργείας ἀνάλογον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν χειλέων τοῦ ἵππου (στομὶς ὑποχαλίνου) καὶ τῶν οὔλων αὐτοῦ (στομὶς χαλινοῦ). Ἡ μονομερὴς ἐνέργεια τῆς μιᾶς μόνον ἡνίας ἐπιφέρει κάμψιν τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ τραχήλου τοῦ ἵππου πρὸς τὸ μέρος τοῦτο. Ἀναλόγως λοιπὸν τοῦ ἐπιζητουμένου ἀποτελέσματος, δηλαδὴ προχωρήσεως, ἀλλαγῆς βηματισμοῦ, στάσεως, ἀλλαγῆς κατευθύνσεως κλπ., πρέπει νὰ γίνηται ἑκάστοτε κατάλληλος συνδυασμὸς τῶν βοηθημάτων.

Διὰ τὸν *ἐλάτην* τὸν ὁδηγοῦντα τὸν ρυταγωγούμενον ἵππον εἰς τὸ πεδινὸν πυροβολικὸν τὰ βοηθήματα εἶναι ὁ ρυταγωγεὺς (βλ. λ.) καὶ ἡ μάστιξ· ὁ μὲν ρυταγωγεὺς ἀντικαθιστᾷ τὰς ἡνίας, ἐνεργῶν διὰ τῆς κατὰ μῆκος τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τοῦ τραχήλου τοῦ ἵππου καταλλήλου ἐντάσεως ἢ χαλαρώσεώς του, ἡ δὲ μάστιξ ἀντικαθιστᾷ τὰς κνήμας, ἐνεργοῦσα δι' ἐλαφροῦ κτυπήματος τῆς σκυτίνης ἱμάσθλης της ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ ρυταγωγουμένου ἵππου.

Διὰ τὸν *ἡνίοχον* ὀχήματος βοηθήματα εἶναι αἱ ἡνίαι, ἐνεργοῦσαι διὰ τῆς ἐντάσεως ἢ χαλαρώσεως αὐτῶν, καὶ ἡ μάστιξ, ἐνεργοῦσα δι' ἐλαφροῦ κτυπήματος τῆς σκυτίνης ἱμάσθλης της ἐπὶ τῶν πλευρῶν τῶν ἵππων.

Βεβαίως, κατ' ἀμφοτέρας τὰς δύο τελευταίας περιπτώσεις, δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ λεπτὴ ἀπόδοσις, σημειωτέον ὅμως ὅτι πρόκειται κατὰ μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν περὶ ἐλάσεως, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν περὶ ἡνιοχίας, συνεπῶς περὶ χονδροειδοῦς ὁδηγήσεως ἵππου.

Αὐτονόητον καθίσταται ὅτι δι' ἠσκημένον ἵππον τὰ βοηθήματα ἀποτελοῦσι τὸ μέσον συνεννοήσεως τοῦ ἐφίππου ἀνδρὸς ἢ τοῦ ἐλάτου ἢ τοῦ ἡνιόχου μετὰ τοῦ ἵππου. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

βοηθητικός, —ή, —όν· ὁ ἱκανὸς ἢ ἁρμόδιος πρὸς βοήθειαν: «ἡ βακτηρία εἶναι βοηθητικὸν εἰς τὴν ἀνάβασιν τοῦ ὄρους», «ὁ ἄνεμος ὑπῆρξε βοηθητικὸς κατὰ τὸν πλοῦν»· || ὁ ἀγαπῶν, ὁ πρόθυμος νὰ βοηθῇ, ὁ φιλάνθρωπος· || «βοηθητικὸν ρῆμα» κατὰ μετάφρασιν τοῦ γαλλικοῦ verbe auxiliaire.—Ἐπιρρ. *βοηθητικῶς*.

—*[Στρατολογ.]* Καλεῖται *βοηθητικὸς* ὁ ἀνὴρ ὁ λόγῳ παθήσεως ἢ σωματικῆς διαμαρτίας ἀδυνατῶν νὰ ὑπηρετῇ ὡς μάχιμος, δυνάμενος ὅμως νὰ ὑπηρετῇ εἰς δευτερευούσας ὑπηρεσίας, ὡς π. χ. γραφέως, ὑπηρέτου κ. τ. λ. Οἱ βοηθητικοὶ ὑπέχουσι σήμερον τὰς αὐτὰς στρατολογικὰς ὑποχρεώσεις ὡς καὶ οἱ τῆς αὐτῆς κλάσεως μάχιμοι ἄνδρες. [Βλ. στρατιωτικὴ *ὑπηρεσία*.] —Ω.

—**βοηθητικὰ** *βιβλία [Λογιστ.]*. Καλοῦνται τὰ ἐμπορικὰ ἐκεῖνα βιβλία, εἰς τὰ ὁποῖα καταχωρίζονται κατὰ εἰδικοὺς λογαριασμοὺς (βλ. λ. λογαριασμὸς) πᾶσαι αἱ λεπτομέρειαι τῶν δικαιοπραξιῶν, εἰς ἃς ἀναλύονται οἱ γενικοὶ λογαριασμοί. Ἢ καλύτερον, εἰς τὰ βοηθητικὰ βιβλία καταχωρίζονται τὰ ἄρθρα ἐν πάσῃ ἀναλύσει, ὅσα ὑπάγονται εἰς ὡρισμένα κεφάλαια ἑνὸς οἱουδήποτε ὀργανισμοῦ, εἴτε κρατικοῦ, εἴτε ἐμπορικοῦ, εἴτε τραπεζικοῦ. Κατὰ ταῦτα ἕκαστον βοηθητικὸν βιβλίον ἀντιστοιχεῖ πρὸς ἴδιον *Γενικὸν Λογαριασμὸν* ἀναγραφόμενον εἰς τὸ Καθολικὸν (βλ. λ.), πάντα δὲ τὰ βοηθητικὰ βιβλία εἶναι αἱ ἀναλύσεις τῶν λεπτομερειῶν τῶν διαφόρων δικαιοπραξιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀναγράφονται εἰς τὸ Ἡμερολόγιον (βλ. λ.). Β. Μ. Σ.

— **βοηθητικὰ** *ρήματα [Γραμμ.]*· βλ. ρήματα.

— **βοηθητικὰ** (ἐνν. *στρατεύματα*) *[Στρατ. Ἱστορ.]* λατιν. auxilia ἢ auxiliares ἢ auxiliarii. Οὕτως ἐλέγοντο παρὰ Ρωμαίοις τὰ ἐκτὸς τῆς συντάξεως τῶν λεγεώνων ἐπικουρικὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα συνήθως ἀπετελοῦντο ἐκ ξένων μισθοφόρων ἢ ἐκ σωμάτων παρεχομένων ὑπὸ τῶν συμμάχων βασιλέων. Πρὸ τῶν καρχηδονιακῶν πολέμων τὰ στρατεύματα ταῦτα δὲν ἦσαν ἐν μεγάλῃ χρήσει. Δέον δὲ νὰ μὴ συγχύζωνται πρὸς τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα, τοὺς socios.

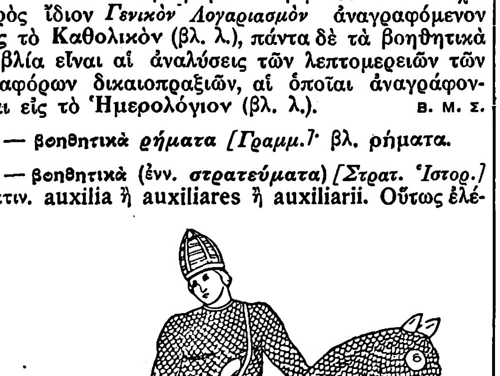

Βοηθητικὸς κατάφρακτος.

[Ὁ ἵππος καὶ ὁ ἀναβάτης εἶναι κεκαλυμμένοι διὰ φολιδωτοῦ θώρακος.— Ἐκ τῆς ἁψῖδος τοῦ Τραϊανοῦ.]

Κατὰ τὸν πρῶτον Καρχηδονιακὸν πόλεμον ἀναφέρονται βοηθητικὰ στρατεύματα Κελτιβήρων καὶ Κρητῶν τοξοτῶν. Ἔκτοτε ἡ χρῆσις αὐτῶν γενικεύεται. Ὁ Μάριος μάλιστα ἐστρατολόγησεν ὡς βοηθητικοὺς οὐ μόνον ξένους μισθοφόρους, ἀλλὰ καὶ δούλους καὶ ξιφομάχους. Ἐπὶ αὐτοκρατορίας ἡ σημασία των γίνεται μεγαλυτέρα. Εἰς ἕκαστον ρωμαϊκὸν λεγεῶνα προσηρτᾶτο ἰσάριθμος δύναμις βοηθητικῶν, ὥστε τὸ ὅλον ἀπετέλει δύναμιν ἐκ 12.000 ἀνδρῶν. Ὅτε ὁ Καρακάλλας διὰ διατάγματός του ἔδωκε τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου εἰς πάντας τοὺς κατοίκους τῆς αὐτοκρατορίας, βοηθητικὰ (auxilia) δὲν ἦσαν πλέον τὰ ξένα στρατεύματα, ἀλλὰ τὰ μὴ ἀνήκοντα εἰς τοὺς λεγεῶνας ἢ ἄλλα εἰδικὰ σώματα, ὡς τῶν πραιτωριανῶν. Κατετάσσοντο δὲ ἢ εἰς σπείρας πεζικὰς (cohortes peditatae) ἢ εἰς πτέρυγας ἱππικὰς (alae equitatum) ἢ εἰς σύμμεικτα σώματα (cohortes equitatae) ἐκ 280 πεζῶν καὶ 120 ἱππέων ἢ 760 πεζῶν καὶ 240 ἱππέων. Ἡ ὑπὸ τὰ ὅπλα ὑπηρεσία πάντων τῶν ἀνωτέρω σωμάτων ἦτο εἰκοσιπενταετής. Ἐκαλοῦντο δὲ τὰ σώματα ταῦτα ἢ ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀποτελοῦντος αὐτὰ ἔθνους (π.χ. ala Aegyptiorum) ἢ ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοκρατόρων (cohors Aelia, Flavia) ἢ ἐκ τοῦ ὅπλου αὐτῶν (ala Ulpia contariorum). Συνήθως, πρὸς ἀποφυγὴν στάσεων, τὰ βοηθητικὰ στρατεύματα δὲν παρέμενον ἐν τῇ χώρᾳ, ἐξ ἧς ἐστρατολογοῦντο, ἀλλ' ἐστέλλοντο εἰς ἄλλας ἀπομεμακρυσμένας ἐπαρχίας. Κ. Ι. Β.

Σημαιοφόρος ἑνὸς τάγματος βοηθητικῶν.

[Γλυπτὸν εὑρεθὲν ἐν Βόννῃ.]

— **βοηθητικὰ** *σώματα* ἢ *ὅπλα [Στρατ.]*. Καλοῦνται σήμερον *βοηθητικὰ σώματα* ἐν τῷ στρατῷ τὰ μὴ μάχιμα σώματα, ὡς τὸ *ὑγειονομικόν*, ἡ *ἐπιμελητεία*, ἡ *διαχείρισις* κλπ.

Κατὰ τὰς τελευταίας ἐποχὰς ἐπεκράτησε νὰ καλῶνται *βοηθητικὰ ὅπλα* τὰ *πυροβολικὸν* καὶ *ἱππικόν*, καθόσον κατὰ τὴν μάχην χρησιμοποιοῦνται ταῦτα διὰ τὴν ὑποστήριξιν καὶ τὴν ἐν γένει ὑποβοήθησιν τοῦ πεζικοῦ. Ν. Θ. Κ.

— **βοηθητικαὶ** *ὗλαι [Οἰκον.]*· βλ. κινήσεως ὗλαι.

— **βοηθητικὸν** *ἐλατήριον [Ἀστρον.]*. Ἐλατήριον, τὸ ὁποῖον συντηρεῖ τὴν λειτουργίαν τῶν ὡρολογίων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς χορδίσεως αὐτῶν (βλ. ἐκκρεμῆ καὶ χρονόμετρα). Σ. Π.

Βοήθιος. Ἀρχηγὸς τῶν πραιτωριανῶν ἐπὶ Οὐαλεντιανοῦ τοῦ Γ'. —Β.

— **Βοήθιος** (Boetius ἢ Boethius), ***Ἀνίκιος-Μάνλιος-Τορκουᾶτος-Σεβηρῖνος***. Ρωμαῖος φιλόσοφος καὶ πολιτικός, ἀπόγονος τοῦ προηγουμένου, ἀκμάσας κατὰ τὰ τέλη τῆς Ε' καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΣΤ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Καταγόμενος ἐκ λαμπρᾶς οἰκογενείας, ἐγεννήθη ἐν Ρώμῃ περὶ τὸ 480 καὶ ἔσχε τὴν σπανίαν τότε ἐν τῇ Δύσει τύχην νὰ σπουδάσῃ ἐν Ἀθήναις καὶ νὰ ἐκμάθῃ τὴν ἑλληνικήν. Ἔκτοτε δὲ ἀποκλειστικὸν πνευματικὸν καθῆκόν του ἐθεώρησε τὴν μεταλαμπάδευσιν τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἐν τῇ Δύσει. Ἐπιστρέψας ἐν Ρώμῃ ἐνωρίς, προσεκολλήθη ἀπὸ τοῦ 500 εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Θευδερίχου, ὅστις ἐκτιμήσας αὐτὸν τὸν ἀνεβίβασεν εἰς μέγιστα αὐλικὰ ἀξιώματα, τὸν μετεχειρίζετο δὲ ὡς σύμβουλόν του. Ἡ ἀρετὴ ὅμως τοῦ Βοηθίου καὶ τὸ ἀδαμάντινον τοῦ χαρακτῆρός του ἠνώχλουν τοὺς περὶ τὸν Θευδέριχον Γότθους, οἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ δρῶσιν ἐλεύθεροι παρ' αὐτῷ χάριν τῶν ἰδίων των συμφερόντων. Οὗτοι κατώρθωσαν νὰ τὸν ἐμφανίσουν ὡς συνωμοτοῦντα μετὰ τοῦ Ἰουστίνου τοῦ Α' κατὰ τῶν κρατούντων, ὁ δὲ γέρων πλέον Θευδέριχος, πεισθεὶς εἰς τὰς συκοφαντίας ταύτας, συνδυασμένας ἴσως μὲ ἄλλας περὶ μαγγανείας τοῦ Βοηθίου, τὸν ἐφυλάκισε καὶ διέταξε νὰ τὸν φονεύσουν μετὰ βασάνων τῷ 524. Ὁ Βοήθιος εἶχεν ὑπανδρευθῆ τὴν θυγατέρα τοῦ Κοΐντου Αὐρηλίου Μομμίου Συμμάχου *Ρουστικιανήν*, ἐκ τῆς ὁποίας ἔσχε τέκνα, καὶ ταῦτα μεγίστης τιμῆς ἀπολαύοντα παρὰ τῷ Θευδερίχῳ.

Digitized by Google

Τὸ ἔργον τοῦ Βοηθίου ἔγκειται ἰδίᾳ εἰς μεταφράσεις καὶ ὑπομνήματα Ἑλλήνων συγγραφέων. Οὕτω παρέφρασεν εἰς τὴν λατινικὴν τὴν «Ἀριθμητικὴν εἰσαγωγὴν» Νικομάχου τοῦ Γερασηνοῦ («Institutio arithmetica») καὶ ἕτερον ἀπολεσθὲν ἔργον τοῦ ἰδίου περὶ μουσικῆς («institutio musica»). Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι πολύτιμον ἰδίως διὰ τὰς πληροφορίας, τὰς ὁποίας παρέχει περὶ τῆς ἀρχαίας μουσικῆς, ἐχρησίμευσε δὲ ὡς βάσις τῶν μουσικῶν μελετῶν κατὰ τὸν μεσαίωνα. Ἔγραψε γεωμετρίαν κατὰ τὸν Εὐκλείδη, ἥτις περιῆλθε μέχρις ἡμῶν λίαν ἠλλοιωμένη («ars geometriae»).

Κύριον τμῆμα τοῦ ἔργου του εἶναι τὸ σχετιζόμενον πρὸς τὴν Λογικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοὺς σχολιαστάς της· τοῦτο ἀποτελεῖ μέρος γενικωτέρας προσπαθείας πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ταυτότητος τῆς πλατωνικῆς καὶ ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας ἐπὶ τῶν βασικῶν προβλημάτων, προσπαθείας τὴν ὁποίαν δὲν ἔφερεν εἰς πέρας. Ἔργα του εἰς τὴν Λογικὴν ἀναφερόμενα εἶναι τὰ ἑξῆς: μετάφρασις καὶ ὑπομνήματα εἰς τὸ «Περὶ ἑρμηνείας» καὶ τὰς «Κατηγορίας», ὑπομνήματα εἰς τὰ «Ἀναλυτικὰ» πάντα, εἰς τὰ «Τοπικὰ» καὶ εἰς τοὺς «Σοφιστικοὺς ἐλέγχους», ὑπομνήματα εἰς τὰ «Τοπικὰ» τοῦ Κικέρωνος, δύο διάλογοι, ἐν οἷς συζητεῖται ἡ τοῦ Πορφυρίου «Εἰσαγωγὴ εἰς τὰς Ἀριστοτέλους κατηγορίας» καὶ τέλος ὑπομνήματα εἰς τὸ αὐτὸ ἔργον τοῦ Πορφυρίου. Πρωτότυπα εἶναι τὸ «De syllogismo categorico et hypotetico», «De divisione» κ. ἄ.

Πολὺ συνεζητήθη τὸ ζήτημα τῆς γνησιότητος ἔργων τινῶν χριστιανικοῦ περιεχομένου, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἀπεδίδοντο εἰς αὐτόν. Ἡ ἀμφισβήτησις προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι τὰ ἄλλα ἔργα τοῦ Βοηθίου οὐδὲν τὸ σαφῶς χριστιανικὸν ἐμφανίζουν, οὐδὲ ποιοῦνται μνείαν τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Γραφῶν (τοῦτο γίνεται ἰδίᾳ ἐμφανὲς εἰς τὴν κατωτέρω ἀναφερομένην «consolatio philosophiae». Ἀφ' ἧς ὅμως ἀνεκαλύφθη ἀπόσπασμα τοῦ συγχρόνου, φίλου καὶ συγγενοῦς του Κασσιοδώρου, ἐν ᾧ ἀναφέρεται ρητῶς ὁ Βοήθιος ὡς συγγραφεὺς χριστιανικῶν ἔργων (συγκεκριμένως ἀναφέρεται ὡς γράψας τὸ «De Sancta trinitate», τὰ «Capita dogmatica» καὶ τὸ «Liber contra Nestosium», ἐξέλιπε πᾶσα περαιτέρω συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ ἀμφισβητηθέντος Χριστιανισμοῦ τοῦ Βοηθίου.

Σπουδαιότατον ὅμως καὶ γνωστότατον πάντων τῶν ἔργων του εἶναι ἡ «Consolatio philosophiae» («Παραμυθία τῆς Φιλοσοφίας»). Ταύτην ἔγραψε πρὸς ἰδίαν παρηγορίαν, εὑρισκόμενος ἐν τῇ φυλακῇ μελλοθάνατος. Εἶναι ἀνάμεικτον πεζῶν καὶ ἐμμέτρων, κατὰ τὸν τύπον ἄλλων προγενεστέρων ἔργων καὶ διαιρεῖται εἰς 5 βιβλία. Ὁ Βοήθιος μόνος ἐν τῇ φυλακῇ γράφει στίχους μελαγχολίας μεστούς, ὅτε αἴφνης ἐμφανίζεται πρὸ αὐτοῦ γυνή τις, ἡ «Φιλοσοφία», παλαιά του γνώριμος, ἡ ὁποία ἀναλαμβάνει νὰ τὸν παρηγορήσῃ: τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα ἔχασεν ὁ Βοήθιος δὲν εἶναι ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα πραγματικῶς ὁδηγοῦν εἰς τὴν εὐτυχίαν· μόνον ἐν τῷ Θεῷ εὑρίσκει ὁ ἄνθρωπος τὴν εὐτυχίαν. Περαιτέρω, χωροῦσα εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, φθάνει ἡ Φιλοσοφία εἰς τὴν ἄρνησιν τοῦ πρώτου· εἶτα δέ, ὁρίζουσα παρεμπιπτόντως τὸ *αὐτόματον*, εἰσέρχεται εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ αὐτεξουσίου ἐν σχέσει μὲ τὴν θείαν παντογνωσίαν καὶ πρόνοιαν, τὴν ὁποίαν ἑρμηνεύει ὡς οὖσαν ἐκτὸς χρόνου, ἢ μᾶλλον ὑπεράνω τοῦ χρόνου.

Τὸ ἔργον ἔμεινεν ἀτελές· τὸν Βοήθιον προέλαβεν ὁ θάνατος· τὸ περιστατικὸν αὐτό, προστιθέμενον εἰς τὰς συνθήκας ὑφ' ἃς συνελήφθη τὸ ἔργον καὶ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ Βοηθίου, συνέτεινεν εἰς τὸ νὰ λάβῃ τοῦτο μεγίστην διάδοσιν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα· μετεφράσθη εἰς πλείστας γλώσσας, ἐσχολιάσθη ὑπὸ πλείστων· χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι ἔχομεν σήμερον ὑπὲρ τὰ 400 χειρόγραφά του εἰς τὴν λατινικήν, οὐκ ὀλίγα δὲ εἶναι καὶ τὰ τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως τῆς γενομένης ὑπὸ *Μαξίμου Πλανούδη*.

Οἱ νεώτεροι φιλόλογοι ἐξεκαθάρισάν τινας τῶν πηγῶν τοῦ Βοηθίου εἰς τὴν Παραμυθίαν τῆς Φιλοσοφίας· αὗται εἶναι ἰδίᾳ ὁ «Προτρεπτικὸς» τοῦ Ἀριστοτέλους, ὁ Πλάτων, ὁ Κικέρων καὶ ὁ Πλωτῖνος, οἵτινες εἶναι μετ' ἄλλων αἱ συνήθεις πηγαὶ τοῦ Βοηθίου. Παρὰ ταῦτα, ἐν τῷ συνόλῳ του τὸ ἔργον εἶναι πρωτότυπον καὶ οὐχὶ κατώτερον τῆς μεγάλης του φήμης.

Ἐκτὸς τούτων, ἀπὸ ἄλλης τινὸς ἀπόψεως, ἡ ἐπίδρασις τοῦ Βοηθίου εἶναι ἀνυπολόγιστος. Ἐπὶ αἰῶνας ὁ Ἀριστοτέλης, βάσις τῆς μεσαιωνικῆς φιλοσοφίας, ἦτο γνωστὸς μόνον διὰ τῶν μεταφράσεων καὶ τῶν πρωτοτύπων ἐργασιῶν τοῦ Βοηθίου· ὁλόκληρος δηλαδὴ ὁ ρυθμὸς καὶ τὸ πνεῦμα τῆς φιλοσοφίας τοῦ μεσαίωνος ἐδόθη ὑπὸ τούτου. Ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἐκ τῶν ἐπὶ μέρους προβλημάτων τῆς φιλοσοφίας ταύτης, ὅπως ἡ διάκρισις πίστεως καὶ λόγου, τὸ πρόβλημα τῶν περὶ ὑπάρξεως τοῦ θεοῦ ἀποδείξεων, ἡ διάκρισις τῶν θεωρητικῶν ἐπιστημῶν εἰς μεταφυσικήν, μαθηματικὴν καὶ φυσικήν, ὀφείλονται εἰς τὸν Βοήθιον, εἴτε δημιουργὸν εἴτε εἰσηγητὴν αὐτῶν. Πολὺ ἐβοήθησεν ἐπίσης ὁ Βοήθιος εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς σχολαστικῆς ὁρολογίας, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀριστοτελικῆς. Τέλος ἡ μεγαλυτέρα ἀπόδειξις περὶ τῆς σημασίας τοῦ Βοηθίου εἰς τὴν μεσαιωνικὴν φιλοσοφίαν εἶναι, ὅτι τὸ πρόβλημα τῶν *καθόλου*, τὸ ἐπὶ αἰῶνας συνταράξαν τὴν Δύσιν, εἶναι δημιούργημα τοῦ Βοηθίου, σχολιαστοῦ τῆς «Εἰσαγωγῆς» τοῦ Πορφυρίου. Τὸ ζήτημα θέτει οὕτως ὁ Βοήθιος: «Ὁ Πλάτων φρονεῖ ὅτι τὰ καθόλου δὲν νοοῦνται μόνον, ἀλλ' ὅτι ὑπάρχουν πραγματικῶς ἐκτὸς τῶν ἀντικειμένων. Ἀντιθέτως ὁ Ἀριστοτέλης θεωρεῖ τὰ ἀσώματα καὶ τὰ καθόλου ὡς νοούμενα μόνον καὶ ὑπάρχοντα ἐν τοῖς πράγμασιν». Ἂν καὶ ἀποφεύγει νὰ ἐκφέρῃ ἰδίαν γνώμην, φαίνεται κλίνων πρὸς τὰς ἀπόψεις τοῦ Ἀριστοτέλους.

Ἡ φήμη τοῦ Βοηθίου, ἀρχίσασα ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ βίου του, ἔβαινε διαρκῶς αὐξανομένη μέχρι τοῦ ΙΓ' αἰῶνος· ὑπό τινων ἐκκλησιῶν τῆς Ἰταλίας ἐθεωρήθη μάρτυς καὶ ἅγιος τοῦ Χριστιανισμοῦ. Πολλοὶ φιλόσοφοι τὸν ἐθεώρησαν ἀνώτερον καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τῆς παρὰ τοῖς φιλοσόφοις φήμης του, χαρακτηριστικὴ εἶναι καὶ ἡ σύνθεσις ποιήματος περιγράφοντος τὸν βίον καὶ τὸν θάνατον τοῦ Βοηθίου, χρονολογουμένου ἀπὸ τοῦ Ι' αἰῶνος, οὗτινος τὸ μακρὸν σῳζόμενον ἀπόσπασμα εἶναι καὶ τὸ ἀρχαιότερον μνημεῖον τῆς προβηγκιανῆς διαλέκτου. Ἐπίσης αἱ γλυπταὶ παραστάσεις τῆς φιλοσοφίας κατὰ τὸν ΙΒ' καὶ ΙΓ' αἰῶνα ἐμπνέονται ἀπὸ τὴν περιγραφὴν τῆς Φιλοσοφίας, τὴν ἐν τῷ Α' βιβλίῳ τῆς «Consolatio philosophiae».

Δύο χαρακτηρισμοὶ ἐδόθησαν περὶ τοῦ Βοηθίου· τινὲς τὸν ὠνόμασαν *τελευταῖον Ρωμαῖον* καὶ ἄλλοι *πρῶτον σχολαστικόν*· ἐξ ὅσων εἴπομεν ἀνωτέρω καταδεικνύεται καὶ τῶν δύο τούτων χαρακτηρισμῶν ἡ ὀρθότης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκδόσεις: α') ἐν Βενετίᾳ τ 2.1491—1492, β') ἐν Βασιλείᾳ 1570, γ') παρὰ *Migne*, Patrologia latina, τόμοι LXIII—LXIV.—Βοηθήματα: *Bergstedt*, De vita et scriptis Boetii 1842.—*Bidez*, Boèce et Porphyre (1922).—*Gervaise*, Histoire de Boèce (1715).—*Hildebrand*, Boetius and seine Stellung zum Christentum (1885).—*Klinger*, de Boethii consolatione philosophiæ (1921).—*Müller*, Die Trotschrift des Boethius (1912).—*Stewart*, Boethius (1891).—*Usener*, Anecdotum Holderi ein Beitrag zur Geschichte Roms in ostrogotischer Zeit (1877).—*Venuti de Dominicis*, Boezio (1911—1912).—Περὶ τῆς μουσικῆς του βλ. de Boethii libri de musica krimi fontibus ὑπὸ *Miekley* (1899).—Περὶ τοῦ ποιήματος βλ. *Meyer*, Le Poème de Boèce (ἐν Romania 1872 σελ. 226—234) καὶ *Zingarelli*, Il Boezio provenzale e la leggenda di Boezio (ἐν Rendiconti del reale Istituto Lombardo di science e lettere, τόμ. LIII).—Ἡ μετάφρασις τοῦ *Πλανούδη* ἐξεδόθη ὑπὸ *Bétant* (ἐν Γενεύῃ 1871).

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ

Βοηθοίδης (=υἱὸς τοῦ *Βοηθόου*) Ὁ *Ἐτεωνεύς*, ὑπηρέτης τοῦ Μενελάου («Ὀτρηρὸς θεράπων Μενελάου κυδαλίμοιο» Ὀδ. Δ, 22), ἔγγονος τοῦ Πέλοπος.

ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βόηθος. Γλύπτης ἐκ Χαλκηδόνος, υἱὸς τοῦ Ἀθηναίωνος, ἀκμάσας ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Γ' μέχρι περίπου τῶν μέσων τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος. Ὁ Πλίνιος ἀναφέρει, ὅτι εἰργάσθη ἐν Περγάμῳ διὰ τοὺς βασιλεῖς Ἄτταλον καὶ Εὐμένη καὶ ὅτι κατεσκεύασεν ἄγαλμα τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Ἀντιόχου τοῦ Α' (175—164 π. Χ.). Εἶναι πιθανώτατον, ὅτι εἰς τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἀνήκει ἡ βάσις ἡ εὑρεθεῖσα εἰς τὴν Δῆλον πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, φέρουσα καὶ ἐπιγραφὴν τοῦ Βοήθου ὡς ποιήσαντος αὐτό. Τὸ περισσότερον ὅμως γνωστὸν ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι τὸ σύμπλεγμα τὸ εἰκονίζον Παῖδα πνίγοντα χῆνα, ἦτο δὲ καὶ ἐκ τῆς ἀρχαιότητα περίφημον, διότι ἐσώθη εἰς ἡμᾶς εἰς πολλὰ ἀντίγραφα, εὑρισκόμενα σήμερον εἰς διάφορα μουσεῖα, ὡς τοῦ Καπιτωλίου, τοῦ Βατικανοῦ, τοῦ Λούβρου, τοῦ Μονάχου. Πλῆρες ζωῆς καὶ χάριτος εἶναι τὸ σύμπλεγμα τοῦτο καὶ εἰς τὴν παράστασιν τοῦ παιδὸς τοῦ καταβάλλοντος πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν, μὲ λεπτὸν χιοῦμορ καὶ διάθεσιν ἀποδιδομένην, καὶ εἰς τὴν ἐξεικόνισιν τοῦ χηνός, εὑρισκομένου εἰς δύσκολον θέσιν καὶ προσπαθοῦντος νὰ σωθῇ. Τὸ σύνολον ἔχει ἀκριβῆ παρατήρησιν καὶ δροσερότητα ἀποδόσεως εἰς μίαν σύνθεσιν τελείως συγκεντρωμένην καὶ ἑνιαίαν. Τὸ χαριτωμένον εἰδυλλιακὸν τοῦτο σύμπλεγμα προσεπάθησεν ὁ Σβορῶνος νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι δὲν εἰκονίζει θνητὸν παῖδα, ἀλλ' ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἀσκληπιὸν ἢ εἰς τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ. Ἐκτὸς τούτου καὶ ἄλλα ἔργα μνημονεύονται τοῦ Βοήθου. Ὁ Παυσανίας λέγει, ὅτι κατεσκεύασεν ἐξ ἐπιχρύσου χαλκοῦ παῖδα καθήμενον, εὑρισκόμενον ἐν τῷ Ἡραίῳ τῆς Ὀλυμπίας. Ἐξ ἐπιγραφῆς δὲ γνωρίζομεν ὅτι ἐποίησε καὶ Ἀσκληπιόν. Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀνεσύρθη ἐκ τῆς θαλάσσης παρὰ τὴν Mahedijé τῆς Τύνιδος χαλκοῦς Ἑρμῆς, φέρων ἐπιγραφὴν Βοήθου τοῦ Χαλκηδονίου. Ὁ Ἑρμῆς ἔχει μακρὸν γένειον ἀρχαϊστικόν πως καὶ περὶ τὴν κόμην ταινίαν ἐκτάκτου φυσικότητος. Ἐπὶ τοῦ Ἑρμοῦ τούτου ἐστηρίζετο ἀρχικῶς καὶ τὸ ἐκεῖ εὑρεθὲν πτερωτὸν παιδίον τὸ παριστάνον Ἀγῶνα.

Βοήθου: *Παῖς πνίγων χῆνα.*

Καὶ εἰς τορευτικὰς ὅμως ἐργασίας ἠσχολήθη ὁ Βόηθος, τοῦ ὁποίου ἀναφέρονται ὑδρία καὶ ἀνάκλιντρον. Ὁ Παυσανίας μνημονεύει, ὅτι ὑπῆρχον τορευτικά του ἔργα εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Λινδίας Ἀθηνᾶς ἐν Ρόδῳ, ἐκεῖ δὲ κατὰ τὰς τελευταίας ἀνασκαφὰς τῶν Δανῶν ἀρχαιολόγων εὑρέθη βάσις μὲ ἐπιγραφὴν λέγουσαν, ὅτι αὐτὸς ὁ Βόηθος ἦτο ὁ ἀναθέσας αὐτήν.

Ἴσως συγγενὴς τοῦ Βοήθου τούτου ἦτο καὶ ἄλλος μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα γλύπτης τοῦ τέλους τοῦ Β' π.Χ. αἰῶνος, ὁ ὁποῖος, μετά τινος *Θεοδοσίου*, κατεσκεύασεν ἄγαλμα ἐπιμελητοῦ τινος ὀνόματι Ἐπιγόνου, ὡς ἐπὶ βάσεως, εὑρεθείσης ἐν Δήλῳ, ἀναφέρεται. Ἐπίσης δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν μετὰ βεβαιότητος ἂν εἶναι ὁ γνωστὸς γλύπτης καὶ τορευτὴς *Βόηθος ὁ Χαλκηδόνιος* ὁ κατασκευάσας θαυμάσιον σφραγιδόλιθον ἐκ σαρδώνυχος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἰκονίζεται ὁ Φιλοκτήτης κατακεκλιμένος ἐπὶ βράχου καὶ κρατῶν πτερόν, δι' οὗ ἐπαλείφει τὴν πληγὴν τοῦ δεξιοῦ του ποδός. Ἡ παράστασις εἶναι ἐξαιρετικῆς δεξιότητος, διότι μὲ πολλὴν τέχνην εἶναι ἀποδεδομένον τὸ ἀσθενικὸν σῶμα τοῦ πάσχοντος ἥρωος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Brunn*, Geschichte der Griech. Künstler[2] (Ι. σ. 349,357, ΙΙ, σ. 270).—*Σβορῶνος* ἐν Ἀρχαιολογ. Ἐφημερίδι (1909).—*Picard*, La sculpture antique de Phidias à l'ère Byzantine (σ. 258).

Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

— **Βόηθος**. Σιδώνιος στωϊκὸς φιλόσοφος ἀκμάσας κατὰ τὸν Β' π. χ. αἰῶνα. Ἔγραψε, κατὰ Διογένη Λαέρτιον περὶ εἱμαρμένης, περὶ φύσεως, κ. ἄ. Ἐξ ὅσων γνωρίζομεν περὶ αὐτοῦ φαίνεται ὅτι δὲν ἠκολούθει κατὰ γράμμα τὴν διδασκαλίαν τῶν Στωϊκῶν, διαφωνῶν πρὸς αὐτοὺς καὶ κατὰ τὴν θεωρίαν τῆς γνώσεως καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν τῆς θεότητος, τὴν ὁποίαν ἐταύτιζε πρὸς τὴν σφαῖραν τῶν ἀπλανῶν.

— **Βόηθος**. Σιδώνιος περιπατητικὸς φιλόσοφος, μαθητὴς Ἀνδρονίκου τοῦ Ροδίου, ἀκμάσας κατὰ τὴν Α' π. χ. ἑκατονταετηρίδα. Ἠσχολήθη ὡς ὁ διδάσκαλός του περὶ τὴν ἐξήγησιν τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἔγραψεν ὑπομνήματα εἰς τὰς Κατηγορίας τὴν Φυσικὴν ἀκρόασιν, τὰ Ἀναλυτικὰ πρότερα κ. ἄ., στενῶς ἐχόμενος τῶν διδαγμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους, ὡς καὶ ἴδιον ἔργον κατὰ τῆς διδασκαλίας τῶν Στωϊκῶν καὶ ὑπὲρ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ Βόηθος ἐθαυμάζετο πολὺ καὶ ὑπὸ τῶν συγχρόνων του καὶ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων.

— **Βόηθος**. Λεξικογράφος ἀκμάσας κατὰ τὸν Β' μ.Χ. αἰῶνα. Ἔγραψε, κατὰ Φώτιον, Συναγωγὴν λέξεων πλατωνικῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίησε καὶ τὸν Πάμφιλον.

— **Βόηθος**. Φιλόσοφος ἐπικούρειος καὶ γεωμέτρης ἀναφερόμενος παρὰ Πλουτάρχῳ.

— **Βόηθος** ὁ *Ταρσεύς*. Ἕλλην ἐπιγραμματοποιὸς τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος. Ὑπῆρξεν εὐνοούμενος τοῦ Ἀντωνίου, τιμήσαντος αὐτὸν διὰ μεγάλων ἀξιωμάτων, διότι ὕμνησε τὴν ἐν Φιλίπποις νίκην του. Διώρισεν αὐτὸν γυμνασίαρχον ἐν Ταρσῷ καὶ ταμίαν. Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ ἁρπακτικὴ αὐτοῦ διάθεσις, ὥστε ἔκλεπτε καὶ αὐτὸ τὸ ἔλαιον, δι' οὗ ἠλείφοντο οἱ ἀγωνιζόμενοι. Κατηγορηθεὶς διὰ τοῦτο ἀπηλλάγη ὑπὸ τῶν φίλων του, ἀλλ' ἐξωρίσθη βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου μετὰ τῶν ὀπαδῶν του. Σῴζεται αὐτοῦ ἐν τῇ «Ἀνθολογίᾳ» ἓν ἐπίγραμμα κατὰ τοῦ μίμου Πυλάδου.

— Θ.

— **Βόηθος, Φλάβιος**. Περιπατητικὸς φιλόσοφος ἐκ Πτολεμαΐδος, ἀκμάσας κατὰ τὸν δεύτερον μ.Χ. αἰῶνα, καὶ διδάξας τὴν φιλοσοφίαν ἐν Ἀθήναις.

Βόηθος. Φαραὼ ἱδρυτὴς τῆς Β' Δυναστείας *(Θινιτικῆς)*, περὶ τοῦ ὁποίου οὐδὲν ἄλλο γνωρίζομεν ἢ τὸ ὑπὸ τοῦ Μανέθωνος ἀναγραφόμενον ὅτι ἐπὶ τούτου ἤνοιξεν ἀπύθμενον χάσμα παρὰ

Digitized by Google

τὴν Βούβαστιν (βλ. λ.) καὶ κατεπόθησαν πολλοὶ ἄνθρωποι. Γ. Λ. Α.

βοηθὸς (ὁ, ἡ), —*ὸν* (τό)· ἀρωγός, ἐπίκουρος, ὁ παρέχων βοήθειαν, ὁ συνεπιλαμβανόμενος: «διεξάγω τὴν ἐργασίαν μόνος, ἄνευ βοηθοῦ»· «ὁ θεὸς βοηθός»· ‖ ὁ πλησίον τεχνίτου ἢ ἐπιστήμονος πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν προχειροτέρων ἢ βαναυσικωτέρων ἢ εὐκολωτέρων ὑπηρεσιῶν, οἱονεὶ μαθητευόμενος: «βοηθὸς γλύπτου,— μηχανικοῦ,— ἰατροῦ, — δικηγόρου κτλ.».

— [*Ἀρχαιολ.*] Ὠνομάζοντο *βοηθοὶ* (ἢ *σύμβουλοι* ἢ *φύλακες*) οἱ *πάρεδροι* τῶν τριῶν πρώτων ἀρχόντων τῶν Ἀθηνῶν, ἤτοι τοῦ ἐπωνύμου, τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πολεμάρχου, ἐκλεγόμενοι ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδίων καὶ δοκιμαζόμενοι ὑπὸ τῆς βουλῆς τῶν πεντακοσίων καί τινος τῶν δικαστηρίων. Ἦσαν δύο τὸν ἀριθμὸν δι' ἕκαστον ἄρχοντα καὶ ἔδιδον εὐθύνας εἰς τὸ τέλος τοῦ ἐνιαυτοῦ. Καθῆκον αὐτῶν ἦτο νὰ βοηθῶσι τοὺς ἄρχοντας εἰς τὰ διοικητικά, δικαστικὰ κτλ. ἔργα αὐτῶν καὶ νὰ ἐπιτηρῶσιν αὐτούς, αἱρετοὺς ὄντας καὶ ὑποκειμένους, λόγῳ ἀπειρίας, εἰς σφάλματα. Ἐνίοτε προσελάμβανον τοιούτους βοηθοὺς καὶ οἱ ἓξ θεσμοθέται, ὡς καὶ οἱ «εὔθυνοι» καὶ οἱ «ἑλληνοταμίαι», ἀλλὰ τῶν δύο τελευταίων οἱ βοηθοὶ ἦσαν κληρωτοί Οἱ 9 ἄρχοντες ἠδύναντο ν' ἀπολύωσιν αὐτοὺς κατὰ βούλησιν.

Ἐκαλοῦντο προσέτι *βοηθοί*, ἐκτὸς τῶν πολλῶν ἄλλων των προσωνυμιῶν, καὶ οἱ κρίνοντες τὰς μεταξὺ τῶν πόλεων διαφορὰς διαιτηταί. —Β.

— [*Στρατ.*] Ὁ ὅρος *βοηθὸς* χρησιμοποιεῖται ἐν τῷ στρατῷ, ἔν τε τῇ διοικητικῇ ὑπηρεσίᾳ, ὡς π.χ. βοηθὸς σιτιστοῦ, βοηθὸς ταμίου κτλ., καὶ ἐν τῇ μαχητικῇ τάξει, ὡς π. χ. βοηθὸς προμηθευτοῦ τοῦ ὁπλοπολυβόλου, τοῦ πολυβόλου κτλ. Ν. Θ. Κ.

—**βοηθὸς** *αἰθούσης* (prévôt de salle) / *Ὁπλομαχ.*]. Καλεῖται οὕτως ὁ ἀναπληρῶν καὶ βοηθῶν τὸν ὁπλοδιδάσκαλον ἐν τῇ αἰθούσῃ του, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν μαθητῶν. Ἐν Γαλλίᾳ ἰδίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ, ἔνθα ἐντατικώτερον καλλιεργεῖται ἡ διδασκαλία τῆς ὁπλομαχητικῆς, εἰς πλείστας τῶν τοιούτων αἰθουσῶν συνεργάζονται μετὰ τοῦ ὁπλοδιδασκάλου εἷς ἢ δύο βοηθοί, ἵνα παρασχεθῇ ἐπαρκῶς τὸ ἐπιδιωκόμενον εἰς τὰς εἰδικὰς ταύτας αἰθούσας ἀποτέλεσμα. Διὰ τῆς βοηθητικῆς ταύτης διδασκαλίας προπονοῦνται καὶ τελειοποιοῦνται καὶ οἱ ἴδιοι οὗτοι *βοηθοί*, οἵτινες διὰ τοῦ τρόπου τούτου κυρίως καταρτίζονται καὶ προάγονται εἰς ὁπλοδιδασκάλους. Τ. Ι. ΚΑΡΑΚΑΛΟΣ

—**βοηθὸς** *ἐπίσκοπος* ἢ *τιτουλάριος* [*Καν. Δικ.*] Καλεῖται οὕτως ὁ χειροτονούμενος ἐπὶ ψιλῷ τίτλῳ πάλαι ποτὲ διαλαμψάσης ἐπισκοπῆς, ἵνα βοηθῇ ἐν τῇ ποιμαντορίᾳ τὸν τῆς ἐπαρχίας ἐπίσκοπον. Βοηθοὶ ἢ τιτουλάριοι ἐπίσκοποι ἐκλέγονται οἱ ἔχοντες τὰ πρὸς ἀρχιερατείαν προσόντα. Ἐν Κύπρῳ, δύνανται νὰ αἱρεθῶσι χωρεπίσκοποι κληρικοί, ἔχοντες ἡλικίαν οὐχὶ ἐλάττονα τῆς τριακονταετοῦς, πτυχίον ὀρθοδόξου θεολογικῆς σχολῆς, ἀδιάβλητοι τὸ ἦθος καὶ τὴν εὐσέβειαν. Ἡ σύνοδος τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἐνίοτε ἐξέλεξε βοηθοὺς ἐπισκόπους καὶ δι' ἕτερον πατριαρχικὸν κλῖμα, τῇ αἰτήσει τοῦ οἰκείου πατριάρχου. Οὕτω λ.χ. κατ' αἴτησιν τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας Μεθοδίου ἐξελέγη ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνδημούσης συνόδου κατ' Αὔγουστον τοῦ 1835 προτροπῇ καὶ ἀδείᾳ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Κωνσταντίνου τοῦ Β' ἐπίσκοπος ἐπὶ ψιλῇ μόνῃ προσηγορίᾳ τῆς πάλαι ποτὲ διαλαμψάσης ἐπισκοπῆς Παλμύρας, ἀρχιμανδρίτης τις *Ἀθανάσιος*. Ἡ χειροτονία τῶν βοηθῶν ἐπισκόπων γίνεται καθάπερ καὶ ἡ τῶν ἐπαρχιακῶν· ἐν τῷ πατριαρχείῳ δὲ Κωνσταντινουπόλεως συνοδικῇ ἐγκρίσει καὶ πατριαρχικῇ ἐκδόσει, ἔστι δ' ὅτε ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐν ᾗ θὰ καθίστατο ὁ χειροτονηθησόμενος βοηθὸς τοῦ τῆς ἐπαρχίας ἀρχιερέως. Οὕτω λ. χ. κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1914 ἡ χειροτονία τοῦ βοηθοῦ τοῦ μητροπολίτου Κυζίκου ἐπ' ὀνόματι τῆς ἐπισκοπῆς Μιλητουπόλεως *Ἱεροθέου* ἐγένετο ἐν Μπάλιᾳ τῆς ἐπαρχίας Κυζίκου, κατὰ Μάρτιον δὲ τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1914 ἡ χειροτονία ὡς βοηθοῦ τοῦ μητροπολίτου Χαλκηδόνος ἐπ' ὀνόματι τῆς διαλαμψάσης ποτὲ ἐπισκοπῆς Λεύκης ἐγένετο ἐν τῷ ἐν Χαλκηδόνι ναῷ τῆς ἁγίας Τριάδος.

Παρ' ἡμῖν, ἐν Ἑλλάδι, βοηθοὶ ἐπίσκοποι δύνανται νὰ κατασταθῶσι μόνον παρὰ τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Ἀθηνῶν καὶ δὴ μέχρι τριῶν, ἐκλέγονται δ' οὗτοι ὑπὸ τῆς ἱερᾶς συνόδου. Κατὰ τὰς ἱεροτελεστίας μνημονεύουσιν οὐχὶ τῆς ἱερᾶς συνόδου ἀλλὰ τοῦ ᾧ ὑπάγονται ἐπισκόπου· προσαγορεύονται *θεοφιλέστατοι*, ἰδίαν δὲ σφραγῖδα δὲν ἔχουσι, τοῦ πρὸς τοῦτο δικαιώματος προσήκοντος μόνον τοῖς ἐπαρχιακοῖς ἀρχιερεῦσι· λαμβάνουσιν ὡς μηνιαίας ἀποδοχὰς τὸν μισθὸν μετὰ τῶν ἀναλόγων ἐπιδομάτων τμηματάρχου α' τάξεως, ἑδρεύουσιν ἐν τῇ ἕδρᾳ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς καὶ ἀναπληροῦσι τὸν ἀρχιεπίσκοπον κατὰ τὴν ἑκάστοτε παρεχομένην ὑπ' αὐτοῦ ἐντολὴν ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, δύνανται δὲ νὰ τελῶσι τὰ τοῦ πρωτοσυγκέλου, διευθύνοντες οὕτω τὸ γραφεῖον τῆς ἀρχιεπισκοπῆς. Κωλυόμενον ἐν τῇ προεδρείᾳ τοῦ ἐπισκοπικοῦ δικαστηρίου τὸν ἀρχιεπίσκοπον ἀναπληροῖ εἷς τῶν βοηθῶν αὐτοῦ ἐπισκόπων τῇ ἐγγράφῳ ἐντολῇ αὐτοῦ· δύναται δ' ὁ ἀρχιεπίσκοπος νὰ ἀναθέτῃ τὸ καθῆκον τῆς ἀνὰ τὴν ἀρχιεπισκοπὴν περιοδείας βοηθῷ ἐπισκόπῳ. Οἱ βοηθοὶ ἐπίσκοποι ἀποχωροῦντες τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας λαμβάνουσι τὴν νενομισμένην περίθαλψιν.

Ὁ βοηθὸς ἐπίσκοπος, ἐπίσκοπος ὤν, ἔχει πάντα τὰ τῷ ἐπισκόπῳ προσήκοντα δίκαια. Οὕτω κατὰ τὸν κανόνα ι' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου ὁ χωρεπίσκοπος δύναται, τῇ τοῦ ᾧ ὑπόκειται ἐπισκόπου ἀδείᾳ, νὰ καθιστᾷ ἀναγνώστας καὶ ὑποδιακόνους τοὺς ἐφορκιστάς, ἤτοι κατηχητάς, νὰ χειροτονῇ διακόνους καὶ πρεσβυτέρους, μετ' ἄλλων δὲ δύο ἀρχιερέων καὶ ἐπισκόπους. Οἱ χωρεπίσκοποι μετεῖχον, καθάπερ καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι, τῶν συνόδων καὶ ὑπέγραφον τὰς ἀποφάσεις αὐτῶν.

Παρ' ἡμῖν μέλη τῆς ἱερᾶς συνόδου τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας εἰσὶν οἱ ἔχοντες μητροπόλεις ἀρχιερεῖς, οὐχὶ ἄρα οἱ βοηθοὶ ἐπίσκοποι, οἵτινες οὕτω δὲν ἔχουσιν, ὡς εἰκός, τὸ πρὸς ἐκλογὴν ἐπισκόπων δικαίωμα. Τοὐναντίον ἐν Κύπρῳ, οἱ χωρεπίσκοποι μετέχουσι τῆς ἱερᾶς συνόδου, εἴτε αὐτοδικαίως, εἴτε μετὰ πρόσκλησιν ἑκάστοτε εἰδικὴν τῆς ἱερᾶς συνόδου ἢ τοῦ προεδρεύοντος αὐτῆς κατ' ἐντολὴν τοῦ ἑαυτῶν προϊσταμένου ἀρχιερέως. Οὕτω μετέχει τῆς ἱερᾶς συνόδου ὁ χωρεπίσκοπος, αὐτοδικαίως μὲν ἐν χηρείᾳ τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου παρ' ᾧ ἐστι καθεσταμένος, κατὰ πρόσκλησιν δ' ἑκάστοτε εἰδικὴν τῆς μὲν ἱερᾶς συνόδου ὁσάκις αὕτη θὰ ἔκρινε τοῦτο ἀναγκαῖον, τοῦ προεδρεύοντος δὲ τῆς ἱερᾶς συνόδου ἐν περιπτώσει ἐλλείψεως δι' οἱανδήποτε αἰτίαν ἀπαρτίας ἢ κατ' ἐντολὴν τοῦ ἑαυτῶν προϊσταμένου ἀρχιερέως, νομίμως κωλυομένου ἵνα μετάσχῃ τῆς ἱερᾶς συνόδου. Μετέχουσι δ' οἱ χωρεπίσκοποι τῆς ἱερᾶς συνόδου εἴτε μετὰ δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων μέλους συνοδικοῦ, εἴτε μετὰ δικαιώματος μόνον ἐκφράσεως γνώμης, οὐχὶ δὲ καὶ ψήφου ἐν τῇ ἀποφάσει. Οὕτω μετέχουσι τῆς ἱερᾶς συνόδου μετὰ δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων μέλους συνοδικοῦ ἐν περιπτώσει χηρείας τοῦ παρ' ᾧ εἰσι καθεσταμένοι ἀρχιερατικοῦ θρόνου καὶ ἐν περιπτώσει νομίμου κωλύματος τοῦ ἀρχιερέως καὶ προσκληθέντες πρὸς ἀπαρτισμὸν συνοδικῆς ἀπαρτίας. Μετὰ δικαιώματος δὲ μόνον ἐκφράσεως γνώμης οὐχὶ δὲ καὶ ψήφου ἐν τῇ ἀποφάσει, ὁσάκις μετέχουσι τῆς συνόδου μετὰ εἰδικὴν ἑκάστοτε πρόσκλησιν τῆς ἱερᾶς συνόδου.

Ὁ καθορισμὸς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν προσκληθησομένων χωρεπισκόπων ἀπόκειται τῇ κρίσει τῆς ἱερᾶς συνόδου, ὁσάκις αὕτη ἤθελε κρίνει τὴν πρόσκλησιν τοιού ων ἀναγκαίαν, ὁρίζεται δ' ἐν τῷ κανονισμῷ, ὅτι, ἐν χηρείᾳ τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου, τῆς ἱερᾶς συνόδου μετέχει ὁ χωρεπίσκοπος αὐτοῦ· ὡσαύτως, ἐν ἐλλείψει συνοδικῆς ἀπαρτίας, προσκαλοῦνται τόσοι, ὅσοι ἀναγκαιοῦσι πρὸς ἀπαρτισμὸν ἀπαρτίας. Καθέζονται δὲ καὶ ὑπογράφουσιν οἱ χωρεπίσκοποι ἐν τῇ συνόδῳ μετὰ τοὺς μητροπολίτας, κατὰ τάξιν τῶν πρεσβείων τοῦ παρ' ᾧ εἰσι καθεσταμένοι θρόνου. Μετέχουσι δ' ἔτι τῆς ἐκλογικῆς συνελεύσεως πρὸς ἐκλογὴν ἀρχιεπισκόπου καὶ μητροπολίτου. Χωρεπίσκοπον βοηθὸν δύναται νὰ ἔχῃ ὅ τε ἀρχιεπίσκοπος καὶ ἕκαστος τῶν μητροπολιτῶν. (Βλέπε καὶ λέξιν χωρεπίσκοπος.)

[Βλ. τὸν ἀπὸ 31 Δεκεμβρίου 1923 Καταστατικὸν νόμον τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἄρθρ. 18, 35, 36, και 44 ἐν τέλει, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ ἀπὸ 26 Σεπτεμβρίου 1925 νομοθετικὸν διάταγμα «περὶ συστάσεως διαρκοῦς ἱερᾶς συνόδου καὶ περὶ συμπληρώσεως καὶ τρ ποποιήσεως τοῦ καταστατικοῦ νόμου τῆς 31 Δεκεμβρίου 1923 τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τὰς ἀπὸ 20 Μαρτίου 1917 συνοδικὰς διατάξεις περὶ χωρεπισκόπων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου.] Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

—«**Βοηθὸς** *τῶν Συνεταιρισμῶν*». Μηνιαῖον περιοδικὸν ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ *Σ. Ἰασεμίδου* ἐν Ἀθήναις ἀπὸ 1 Μαΐου 1918 μέχρι τῆς 1 Δεκεμβρίου 1919. Δ. Π. Κ.

βοηθῶ (*—έω*), ἰδιωματ. *βοηθάω*· ἐπικουρῶ, συνεπιλαμβάνομαι, δίδω βοήθειαν: «βοήθει Χριστὲ τὸν δοῦλόν σου», «δὲ μοῦ βοηθάει ὁ τόπος, — ὁ καιρός,—ἡ περίστασις»· παροιμ. «βόηθα με νὰ σὲ βοηθῶ. ν' ἀνεβοῦμε τὸν ἀνήφορο»· «βοηθάει ἡ νύχτα κι' ἡ αὐγὴ σὰν νὰ 'χα μάννα κι' ἀδερφή», ὅτι ἡ νυκτερινὴ ἐργασία ἀφ' ἑσπέρας καὶ τὴν πρωΐαν αὐξάνουν τὴν ἀπόδοσιν· ‖ τὸ μέσον εἰς τὸν πληθ. ἀλληλοπαθῶς: «τ' ἀδέρφια βοηθοῦνται» βοηθοῦσιν ἀλλήλους· ‖ καὶ αὐτοπαθῶς· βοηθῶ τὸν ἑαυτόν μου, καταβάλλω τὰς δυνατὰς προσπαθείας: παροιμ. «βοηθήσου, λέει ὁ Θεός, νὰ σὲ βοηθήσω», ὅτι ὁ Θεὸς βοηθεῖ τοὺς μὴ ἀπορραθυμοῦντας· πρβλ. ἀρχ. «σὺν Ἀθηνᾷ καὶ χεῖρα κίνει». Β. Φ.

Βοήλας, *Βάρδας*· βλ. Βάρδας *Βοήλας*.

βοηλάτης (ὁ)· ὁ ἐλαύνων τοὺς βοῦς, ὁ ζευγᾶς, ὁ γεωργός, ὁ ἀροτριῶν.—Οὐσιαστ. *βοηλασία*.

Βοημία ἢ *Βοεμία* (λατιν. Bohemia, γερμ. Boehmen, τσεχ. Cechy). Χώρα τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης, ἄλλοτε ἀνεξάρτητον βασίλειον, μετέπειτα, ἐπὶ μακρότατον χρόνον, πολιτεία τῆς Αὐστρίας, νῦν δὲ τμῆμα τῆς *Τσεχοσλοβακίας*. Ἐμβαδὸν 52664 τ. χλμ. Κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν (1921) ὁ πληθυσμὸς ἀνέρχεται εἰς 6.670.582 κατ., οἵτινες εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον Τσέχοι τὴν ἐθνικότητα, καθολικοὶ δὲ τὸ θρήσκευμα. Πρωτεύουσα τῆς Βοημίας εἶναι ἡ Πράγα (Praha) μετὰ πληθυσμοῦ 678.657 κατ., ἥτις εἶναι συγχρόνως καὶ πρωτεύουσα τῆς Τσεχοσλοβακίας.

— [ΦΥΣ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Βοημία συνορεύει ΒΑ. μετὰ τῆς Σιλεσίας, ΝΑ. μετὰ τῆς Μοραβίας, ΝΔ. μετὰ τῆς Βαυαρίας, ΒΔ. μετὰ τῆς Σαξονίας καὶ Ν. μετὰ τῆς Αὐστρίας. Περικλείεται ἐκ τῶν τριῶν πλευρῶν ὑπὸ συνεχοῦς ζώνης ὀρέων καὶ ὑψωμάτων, ἤτοι τῶν *Σουδητίων* ΒΑ. συνεχείας τῶν ὀρέων τῶν *Γιγάντων* (Riesengebirge, τσεχ. Krkonose), τῶν *Μεταλλικῶν* ὀρέων (Rudohori ἢ Erzgebirge) ΒΔ., τοῦ *Βοημικοῦ Δρυμοῦ* (Tchesky Los ἢ Boehmer Wald) ΝΔ. καὶ ὑπὸ τῶν *Μοραβικῶν* λόφων ΝΑ. Ἡ χώρα, ἔχουσα σχῆμα ῥόμβου, ἀποτελεῖται ἐκ δύο τριγωνικῶν ὀροπεδίων, τοῦ Μοραβικοῦ καὶ τοῦ Βοημικοῦ Δρυμοῦ, ἅτινα χωρίζονται διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ *Μολδάβα* ἢ *Βλτάβα*, τοῦ σπουδαιοτάτου τῶν παραποτάμων τοῦ *Ἄλβιος*. Τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Βοημικοῦ Δρυμοῦ ὑψηλότατον καὶ γραφικώτατον μέρος εἶναι τὸ νότιον, διά τε τὰς ἀφθόνους πηγὰς καὶ λίμνας του καὶ ἰδίᾳ διὰ τὰ ἐκ δρυὸς καὶ πίτυος θαυμάσια δάση του. Εἰς τὴν ὀροσειρὰν ταύτην εὑρίσκεται τὸ περίφημον στενὸν τοῦ Neumark ἢ Neugedein, ἔνθα συνεκροτήθησάν τινες τῶν αἱματηροτάτων μαχῶν τῆς βοημικῆς ἱστορίας. Ἡ Βοημία ἀρδεύεται ὑπὸ τοῦ Ἄλβιος (Elbe ἢ Labe), σχηματιζομένου διὰ τῆς εἰσφορᾶς τῶν ὑδάτων τῶν παραποτάμων Orlice ἢ Adler, Lisera ἢ Iser, Ohre ἢ Eger καὶ μάλιστα τοῦ Μολδάβα. Τούτου καὶ τὸ εὖρος καὶ τὸ βάθος εἶναι μείζονα τῶν τοῦ Ἄλβιος, διπλασία δὲ καὶ ἡ κοίτη αὐτοῦ. Ἐκ τούτου καὶ ὁ Μολδάβα ἀποτελεῖ κυρίαν ἐμπορικὴν ἀρτηρίαν τῆς Βοημίας. Ἡ χώρα ὀλίγας μόνον ἀξιολόγους λίμνας ἔχει καὶ αὗται εὑρίσκονται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς πολὺ ὑψηλὰ μέρη. Τὸ κλῖμα ἐν γένει εἶναι ὑγιεινὸν καὶ ψυχρόν, ἠπιώτερον δὲ ἐν τῷ κέντρῳ. Δριμύτεροι εἶναι οἱ χειμῶνες καὶ αἱ θύελλαι, αἵτινες εἶναι φοβεραὶ εἰς τὰ ὄρη τῶν Γιγάντων.

— [ΟΙΚΟΝ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Βοημία ἔχει μεγίστην γεωργικὴν ἀνάπτυξιν εὐνοουμένη ὑπό τε προσφόρου κλίματος καὶ ἐδάφους κατὰ τὸ πλεῖστον εὐφόρου Κύρια προϊόντα αὐτῆς εἶναι οἱ δημητριακοὶ καρποί, τὰ γεώμηλα, τὰ τεῦτλα καὶ ὁ ἐξαίρετος λυκίσκος, ὡσαύτως δὲ καὶ ὀπῶραι καὶ λαχανικά. Λαμπραὶ βοσκαὶ τρέφουσι πολυάριθμα κτήνη, λίαν δ' ἀνεπτυγμένη εἶναι ἡ χηνοτροφία καὶ ἡ μελισσοτροφία. Μεγάλα δάση καλύπτουσιν ἐν γένει τὰ ὄρη τῆς χώρας, ἀφθονοῦσι δ' ἐν αὐτοῖς θηράματα καὶ ἰδίᾳ περίφημοι φασιανοί. Πλούσιοι εἰς ἰχθῦς εἶναι ὡσαύτως οἱ ποταμοὶ τῆς Βοημίας. Ἀλλ' ἡ χώρα εἶναι ἔτι πλουσιωτέρα εἰς μεταλλικὰ προϊόντα, διότι πᾶν χρήσιμον μέταλλον καὶ ὀρυκτόν, πλὴν τοῦ ἅλατος, εὑρίσκεται ἐν αὐτῇ. Οὕτω γαιάνθραξ ἄφθονος ἐν Pilzen καὶ Kladno, λιγνίτης ἀρίστης ποιότητος ὡς καὶ μόλυβδος καὶ γραφίτης πλησίον τῆς Budejovice, κασσίτερος μετὰ βισμουθίου καὶ ἀντιμόνιον εἰς τὰ Μεταλλικὰ ὄρη, ἀργυροῦχος μόλυβδος ἐν Prjbram καὶ σχιστόλιθος καὶ πλαστικὴ ἄργιλλος πολλαχοῦ τῆς χώρας. Ἔχει ὡσαύτως ὑπερδιακοσίας μεταλλικὰς πηγάς, ὧν περιφημόταται εἶναι τὸ Carlsbad ἢ Karlovy-Vary, τὸ Marienbad ἢ Mariansk‑Lazne καὶ τὸ Franzensbad.

Ἡ Βοημία, οὖσα πλουσία εἰς γαιάνθρακας καὶ σίδηρον καὶ ὕδατα δυνάμενα νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ὡς κινητήριος δύναμις, εἶναι ἓν τῶν βιομηχανικωτάτων κέντρων τῆς Εὐρώπης. Κατεργασία τοῦ σιδήρου καὶ κατασκευὴ τοῦ χάλυβος γίνεται ἰδίᾳ ἐν Πράγᾳ, Brunn καὶ Troppau. Ἐν Liberec ἀκμάζει ἡ βιομηχανία χημικῶν προϊόντων καὶ γεωργικῶν ἐργαλείων. Ἐν Trautenau κατασκευάζονται ἐξαίρετα λινὰ ὑφάσματα, ἐν Warnsdorff δὲ βαμβακερὰ βελοῦδα. Ἐν μεγίστῃ ἀναπτύξει εἶναι ἡ ὑαλουργία, εἰσαχθεῖσα ἐξ Ἐνετίας κατὰ τὴν ΙΓ' ἑκατονταετηρίδα, ταύτης δὲ τὰ ἐργοστάσια συγκεντροῦνται πλησίον τῶν ὀρέων, ὅπου πυρίτης λίθος καὶ καύσιμος ὕλη ἀφθονοῦσιν. Ἔξοχα ἐκ κρυστάλλου προϊόντα κατασκευάζονται πέριξ τῆς Haida καὶ Steinschönau. Ἀκμαιοτάτη πρὸς τούτοις εἶναι ἡ βιομηχανία τῆς ἐκ τεύτλων σακχάρεως, ἰδίᾳ ἐν Πράγᾳ, τὰ δὲ ἐν Pilzen ζυθοποιεῖα παράχουσι τὸν παγκοσμίως ἐκτιμώμενον ζῦθον.

Ἀξιολογωτάτη εἶναι ἐπίσης ἡ βιομηχανία μολυβδοκονδύλων, χάρτου, δερμάτων, χειροκτίων, μουσικῶν ὀργάνων καὶ εἰδῶν ἐκ πορσελλάνης. Πάντα ταῦτα ἀναδεικνύουσι τὴν Βοημίαν χώραν παραγωγικωτάτην καὶ κέντρον θαλερωτάτου ἐμπορίου, ὑποβοηθουμένου διὰ πυκνοῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου, καλῶν ὁδῶν καὶ πλοΐμων ποταμῶν. Διὰ τῆς ἀρίστης ταύτης συγκοινωνίας διευκολύνεται μεγάλως ἡ ἐσωτερικὴ κυκλοφορία τῆς περιοχῆς καὶ τίθεται εἰς ζωηροτάτην ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἡ ὅλη φιλοπρόοδος χώρα. Μ. ΒΛ.

— [ΠΟΛΙΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Βοημία καταλαμβάνει σήμερον τὸ βορειοανατολικὸν ἥμισυ τῆς δημοκρατίας τῆς Τσεχοσλοβακίας καὶ διαιρεῖται διοικητι-

Digitized by Google

κῶς εἰς 9 ἐπαρχίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι: 1) *Πράγας* (ἔκτ. 11598 τετρ. χλμ., πληθ. 1.065.115 κ., πρωτ. *Πράγα*, ἀποτελοῦσα ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας διοίκησιν· πληθ. 676.657 κ.). 2) *Παρντούμπιτσε* (ἔκτ. 3.980 τετρ. χλμ., πληθ. 478.315 κ., πρωτ. *Παρντούμπιτσε*). 3) *Χράντεκ Κρόλοβε* (ἔκτ. 3.678 τετρ. χλμ., πληθ. 506.756 κ., πρωτ. *Χράνιεκ Κράλοβε* ἢ *Καίνιγκραιτς*). 4) *Μλάντα Μπολεσλάβο* (ἔκτ. 4.906 τετρ. χλμ. πληθ. 735.817 κ., πρωτ. *Μλάντα Μπολεσλάβο* ἢ *Γιουνμπουντζλάου*). 5) *Τσέσκα Λίπα* (ἔκτ. 3240 τετρ. χλμ., πληθ. 566.111 κ., πρωτ. *Τσέσκα Λίπα* ἢ *Μπαΐχμε Λάϊπα*). 6) *Λούνυ* (ἔκτ. 4.509 τετρ. χλμ., πληθ. 785.725 κ., πρωτ. *Λούνυ* ἢ *Λάουν*). 7) *Κάρλοβυ* (ἔκτ. 4058 τετρ. χλμ., πληθ 536.309 κ., πρωτ. *Κάρλοβυ Βάρυ* ἢ *Κάρλσμπαντ*). 8) *Πίλζεν* (ἔκτ. 8.399 τετρ. χλμ, πληθ. 756.891 κ. πρωτ. *Πίλζεν*) καὶ 9) *Τσέσκα Μπουντέζοβιτς* (ἔκτ. 7524 τετρ. χλμ., πληθ. 562.886 κ., πρωτ. *Μπουντέζοβιτς* ἢ *Μπουντβάϊς*). Χ. Δ.

— [ΣΤΡΑΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Βοημία ἔχει σχῆμα ἀμφιθεάτρου, οὗτινος τὸ ἐσωτερικὸν καλύπτεται ἐκ διακλαδώσεων καὶ ἀντιστηριγμάτων τῶν περιβαλλόντων ταύτην ὀρέων, ἅτινα ταπεινοῦνται καθ' ὕψος ἐφόσον ταῦτα βαίνουσι πρὸς τὸ κέντρον τῆς χώρας. Ἡ χώρα, χάρις εἰς τὰ δάση, ὄρη καὶ ποταμοὺς αὐτῆς, παρουσιάζει ἐν ἑκάστῳ βήματι γραμμὰς ἀμύνης ἀρίστας· διὰ τοῦτο δὲ καὶ κατέστη θέατρον πολυπληθῶν μαχῶν.

Ἡ Βοημία δύναται νὰ προσβληθῇ ἀπὸ τῶν κοιλάδων τοῦ Ἔλβα, Ὄδερ καὶ τοῦ Ἄνω Δουνάβεως. Ἐξ ἄλλου παρέχει τὸ πλεονέκτημα εἰς στρατιωτικὴν δύναμιν συγκεντρωμένην εἰς κεντρικήν τινα θέσιν νὰ σπεύσῃ πρὸς οἱονδήποτε ἀπειλούενον σημεῖον τῆς ὁροθετικῆς της γραμμῆς. Ἡ Αὐστρία, ὡς κάτοχος τῆς Βοημίας, ἠδυνήθη, χάρις εἰς τὰ ὡς ἄνω πλεονεκτήματα, νὰ ἐνεργήσῃ σοβαρῶς κατὰ τὸν Τριακονταετῆ πόλεμον, τὸν Ἑπταετῆ καὶ κατὰ τὸ 1813, χωρίζουσα εἰς δύο τὸ γερμανικὸν θέατρον πολέμου, τουτέστι εἰς θέατρον ἐπιχειρήσεων νοτίου Γερμανίας καὶ βορείου Γερμανίας. Ἐν τούτοις κατὰ τοὺς πλείστους πολέμους μεταξὺ Αὐστριακῶν καὶ Πρώσσων, καθ' οὓς ἡ Βοημία κατέστη θέατρον ἐπιχειρήσεων, ἡ ἐπιτυχία ἦτο ὑπὲρ τῶν δευτέρων, παρὰ τὰ γεωγραφικὰ πλεονεκτήματα τῆς χώρας, χάρις εἰς τὴν ταχύτητα τῶν ἑλιγμῶν τῶν Πρώσσων, ὡς συνέβη κατὰ τὰ ἔτη 1742—1757 καὶ κατὰ τὸ 1866. Ν. Ι. Κ.

— [ΙΣΤΟΡ.] Τὸ ὀροπέδιον τῆς Βοημίας, τὸ δεσπόζον τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης καὶ προορισθὲν ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς του θέσεως νὰ διαδραματίσῃ σπουδαῖον μέρος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Εὐρώπης, ὀφείλει τὸ ὄνομά του εἰς τοὺς Boii (βλ. λ. Βόϊοι) φυλὴν κελτικήν, ἥτις κατὰ τοὺς πρώτους ἱστορικοὺς χρόνους κατῴκει μέρος τούτου καὶ πρωτεύουσαν εἶχε τὴν Boiohemum. Ἡ φυλὴ αὕτη ἐπὶ μακρὸν χρόνον διατελέσασα εἰς πόλεμον πρὸς γειτονικὰς φυλὰς ἐξησθενώθη καὶ ἐν τέλει ἐξηφανίσθη ἐπὶ Αὐγούστου (περὶ τὸ 12 π.Χ.) ὑπὸ τῆς γερμανικῆς φυλῆς τῶν *Μαρκομάννων*. Οὗτοι ἀντικατεστάθησαν κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ὑπὸ διαφόρων σλαβικῶν φυλῶν, αἵτινες ἐλθοῦσαι ἐξ ἀνατολῶν ἵδρυσαν ἐν τῇ χώρᾳ διάφορα κρατίδια. Αἱ φυλαὶ αὗται συνεχωνεύθησαν ἐνωρὶς ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς σπουδαιοτάτης ἐξ αὐτῶν, τῆς τῶν *Τσέχων*, ἧς πρῶτος ἄρχων ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀναφέρεται ὁ *Σάμο* (627 — 662), ὅστις φέρεται ὡς νικητὴς τὸ μὲν τῶν Ἀράβων ἐν Neumark, τῶν ἀπειλησάντων τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν συνενωθεισῶν σλαβικῶν φυλῶν, τὸ δὲ τῶν Φράγκων κατὰ τὸ 630. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου ἡ ἱστορία τῆς Βοημίας καθίσταταί πως σκοτεινὴ ἐπί τινα χρόνον, ὅτε χρονογράφοι τινὲς ἀναφέρουσιν ὅτι ὁ *Krok* (ἢ *Crocus*) ὑπῆρξεν ἱδρυτὴς βοημικῆς ἡγεμονίας καὶ ὅτι ὁ γεωργὸς *Przemysl*, γενόμενος σύζυγος τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Λιβύσσης, ἔλαβε πρῶτος τὸν κληρονομικὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τῆς Βοημίας καὶ ἀπέβη ἀρχηγὸς δυναστείας ἀρξάσης ἀπὸ τοῦ 722 μέχρι τοῦ 1306. Οἱ Βοημοὶ ἡττηθέντες ὑπὸ τοῦ Καρολομάγνου δὶς (805 καὶ 806) κατέστησαν ὑποτελεῖς αὐτοῦ, ἀλλ' ἀνέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Λουδοβίκου τοῦ Εὐσεβοῦς, ὃν ἐνίκησαν κατὰ τὸ 849. Κατὰ τὸ 871—894 ἡ Βοημία κατέστη ὑποτελὴς τοῦ βασιλέως τῆς Μοραβίας Σβιατοπόλκου, ὅστις συνετέλεσεν, ἵνα διαδοθῇ παρ' αὐτοῖς ὁ Χριστιανισμὸς ὑπὸ μαθητῶν τῶν ἐκ Θεσσαλονίκης Ἑλλήνων μοναχῶν Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, πρώτου βαπτισθέντος περὶ τὸ 873 τοῦ Βοημοῦ ἡγεμόνος Βορζιβόϊ Α'. Ἀπὸ τοῦ 894 οἱ δοῦκες τῆς Βοημίας διετέλεσαν ἐν διαρκεῖ σχεδὸν ἀγῶνι, ὁτὲ μὲν πρὸς τοὺς Πολωνούς, ὁτὲ δὲ πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας. Μετὰ δὲ τὴν ὑπὸ τῶν Οὕγγρων κατάλυσιν τοῦ μοραβικοῦ κράτους (908), Γερμανοὶ ἱεραπόστολοι προσαρτήσαντες τὴν Βοημίαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Γερμανίας ὑπήγαγον τὴν χώραν εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ἕδραν. Μετά τινα δὲ χρόνον (930) ὁ *Βεγκέσλαος Α'*, ὁ ἐπονομασθεὶς ἅγιος καὶ θεωρούμενος προστάτης τῆς Βοημίας, ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ καὶ τὴν γερμανικὴν ἐπικυριαρχίαν ἐπὶ τῆς χώρας του. Κατὰ τὸ 1088 ὁ *Βρατίσλαος Β'* ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Ἐρρίκου Δ', ἀμείβοντος αὐτὸν διὰ τὴν βοήθειαν ἣν παρέσχεν εἰς ἐκεῖνον κατὰ τὸν γνωστὸν «περὶ περιβολῆς» ἀγῶνά του κατὰ τοῦ πάπα, ἀνυψώθη δ' οὕτω καὶ τὸ δουκᾶτον τῆς Βοημίας εἰς βασίλειον. Ἀλλ' ἡ ἀπονομὴ τοῦ βασιλικοῦ τίτλου ἦτο μόνον προσωπική, δι' ὃ καὶ κατὰ τὸ 1156 ὁ αὐτοκράτωρ Φρειδερῖκος Βαρβαρόσσας ἀπένειμεν εἰς τὸν *Βλαδίσλαον Β'* τὸν τίτλον τοῦ κληρονομικοῦ βασιλέως ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅτι θὰ συμμετεῖχεν οὗτος τῶν κατὰ τῆς Ἰταλίας ἐκστρατειῶν ἐκείνου. Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Βλαδισλάου, τὴν γενομένην κατὰ τὸ 1173, ὁ βασιλικὸς τίτλος ἐγκατελείφθη προσωρινῶς ἕνεκα τῶν ἐπακολουθησάντων μεταξὺ τῶν Πρζεμυσλιδῶν πριγκίπων ἀγώνων, ἡ δὲ γερμανικὴ ἐπιρροὴ ἐνισχύθη ἐν Βοημίᾳ καὶ μεγάλως ηὐξήθη ἡ δύναμις τῶν εὐγενῶν ἐπὶ μειώσει τῆς τοῦ ἡγεμόνος δυνάμεως. Ὁ κατὰ τὸ 1197 ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον καὶ κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος στεφθεὶς βασιλεὺς *Ὀττοκὰρ Α'* καὶ πρὸ πάντων ὁ ἔγγονος τούτου *Ὀττοκὰρ Β'*, ὁ ἐπιφανέστατος τῶν Πρζεμυσλιδῶν καὶ εἷς τῶν μεγίστων βασιλέων τῆς Βοημίας, ἧς μεγάλως ἐπεξέτεινε τὰ ὅρια, ἐξόχως ἐπέρρωσαν τὴν βασιλικὴν δύναμιν. Ὁ Ὀττοκὰρ Β' ὑπὸ τῶν συγχρόνων του ἕνεκα μὲν τοῦ μεγάλου πλούτου τῆς αὐλῆς του ἐκλήθη «*χρυσοῦς ἀνήρ*», ἕνεκα δὲ τῆς στρατιωτικῆς του δυνάμεως «*σιδηροῦς*». Ὁ βασιλεὺς οὗτος, θέλων νὰ ἔχῃ ἀντίρροπον κατὰ τῆς μεγάλης δυνάμεως τῶν εὐγενῶν, ηὐνόησε τὴν μετανάστευσιν Γερμανῶν εἰς τὸ κράτος του, ἐφονεύθη δ' ἐν μάχῃ (26 Αὐγούστου 1278) πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ροδόλφον, τὸν ἀξιώσαντα ἵνα ἀποδοθῶσιν ὑπὸ τῆς Βοημίας εἰς αὐτὸν αἱ εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν ἀνήκουσαι πρότερον χῶραι. Ἡ ἐθνικὴ δυναστεία τῶν Πρζεμυσλιδῶν ἐξέλιπε κατὰ τὸ 1306 διὰ τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως *Βεγκεσλάου Γ'*, ἐγγόνου τοῦ Ὀττοκὰρ Β'. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον αἱ πόλεις τῆς Βοημίας καὶ μεγάλα τμήματα τῆς ὑπαίθρου χώρας εἶχον ἤδη ἐκγερμανισθῇ. Μετὰ βραχεῖαν βασιλείαν Ροδόλφου τοῦ Αὐστριακοῦ ἐν Βοημίᾳ ὡς καὶ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν Ἐρρίκου τῆς Καρινθίας, ἐξελέγη ὑπὸ τῶν Βοημῶν ὁ φιλοπόλεμος υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ρωμαίων Ἐρρίκου Ζ', *Ἰωάννης* τοῦ *Λουξεμβούργου*. Οὗτος κατέστη ἀρχηγὸς τῆς δυναστείας τοῦ Λουξεμβούργου, ἥτις ἐσβέσθη ἐν Βοημίᾳ μετὰ τοῦ θανάτου τοῦ *Σιγισμόνδου* κατὰ τὸ 1437. Ἡ ἀνάρρησις τοῦ οἴκου τούτου τὰ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἐθνισμοῦ τῶν Τσέχων τῆς Βοημίας· πρῶτον ὁ Ἰωάννης ἐλαχίστην ἔδωκε προσοχὴν εἰς τοὺς Σλαύους ὑπηκόους του, οὓς μάλιστα λέγεται ὅτι καὶ ἐσκέφθη ὅπως ἐκδιώξῃ ἐκ Βοημίας. Ἀλλ' ἀνέδειξεν ὅμως οὗτος τὸ βασίλειόν του, προσαρτήσας τὴν Μοραβίαν καὶ τὴν Σιλεσίαν, ἀπήλλαξε δὲ καὶ τὴν Βοημίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κηδεμονίας τῶν Γερμανῶν, συντελέσας εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Πράγας. Οὗτος ἀπέθανε μακρὰν τοῦ βασιλείου του ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Κρεκύου (1346) πολεμῶν ὡς σύμμαχος τῆς Γαλλίας πρὸς τοὺς Ἄγγλους. Ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν υἱός του αὐτοκράτωρ *Κάρολος Δ'* συνεκέντρωσε πᾶσαν σχεδὸν τὴν προσοχήν του εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων τοῦ βασιλείου του, ἐπεδείξατο ζωηρὸν ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς τσεχικῆς γλώσσης καὶ ἀπέβη εἷς τῶν ἀρίστων ἡγεμόνων τῆς Βοημίας. Ὑπεραγαπῶν δὲ τὴν Πράγαν διέμενε συνήθως ἐν αὐτῇ καὶ συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀνάδειξιν τῆς πόλεως ταύτης, διότι καὶ ἐτριπλασίασεν αὐτὴν κατά τε τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν πληθυσμόν, τὴν ἐκαλλώπισε δὲ καὶ ἐπροίκισε κατ' ἀπομίμησιν τῶν Παρισίων διὰ τοῦ περιφήμου πανεπιστημίου τῆς Πράγας (1348), τοῦ πρώτου τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης. Ἐκ τούτου καὶ ἱδρυτὴς νέας πόλεως ἐθεωρήθη. Ἀκολουθῶν ὅμως τὸ παράδειγμα τοῦ πατρός του προσείλκυσε πολλοὺς Γερμανοὺς εἰς Βοημίαν, ἀλλ' οὕτω παρεσκεύασε τὴν ἐθνικὴν ἀντίδρασιν τῶν Βοημῶν, τὴν ἐκραγεῖσαν ἐπὶ τοῦ υἱοῦ του *Βεγκεσλάου Δ'* ἢ τοῦ *μεθύσου*, ἀσθενοῦς καὶ ἀνικάνου βασιλέως καὶ περιελθόντος εἰς δεινοὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς εὐγενεῖς τῆς Βοημίας, οἵτινες καὶ δὶς ἐφυλάκισαν αὐτόν. Ἡ ἀντίδρασις αὕτη ἦτο κατ' ἀρχὰς θρησκευτική, ὑπεκίνησε δ' αὐτὴν ὁ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Πράγας καὶ πολέμιος τῶν καταχρήσεων τοῦ παπισμοῦ *Ἰωάννης Οὗσσος*, ὅστις ἠθέλησε νὰ ἀναδειχθῇ μεταρρυθμιστὴς τῆς χειμαζομένης ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας. Ὁ βασιλεὺς παρὰ τὴν πρὸς τὸν Οὗσσον εὔνοιαν τῆς συζύγου του Σοφίας ἐπέδειξε καὶ κατὰ τὰς ἔριδας ταύτας ἀδυναμίαν καὶ ἔλλειψιν ἀποφασιστικότητος. Ὁ Οὗσσος ἐδικάσθη ὑπὸ τῆς συνόδου τῆς Κωνσταντίας (1415), ὅπου παρέστη λαβὼν ἔγγραφον τοῦ αὐτοκράτορος Σιγισμόνδου, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βεγκεσλάου, ἐγγυώμενον εἰς αὐτὸν ἀσφαλῆ τὴν ἐπάνοδον, καὶ κηρυχθεὶς σκληροτράχηλος αἱρετικὸς κατεδικάσθη εἰς τὸν διὰ πυρᾶς θάνατον, ὃν ὑπέμεινε μαρτυρικώτατα. Τὸν αὐτὸν θάνατον ὑπέστη μετὰ ἓν ἔτος καὶ ὁ ἐκ Πράγας Βοημὸς καὶ μαθητὴς τοῦ Οὔσσου Ἱερώνυμος. Ἀποτέλεσμα τούτου ὑπῆρξεν ἡ ἔκρηξις ἐμφυλίου πολέμου ἐν Βοημίᾳ, μεταβαλόντος τὴν θρησκευτικὴν ἀντίδρασιν εἰς τρομερὸν φυλετικὸν πόλεμον, οἱ δὲ εὐγενεῖς τῆς αὐλῆς, οἱ ἀστοί, οἵτινες κατὰ πλειοψηφίαν ἦσαν Γερμανοὶ καὶ ὀπαδοὶ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἐξεδιώχθησαν ἢ καὶ ἀπεδεκατίσθησαν. Ὁ πάπας Μαρτῖνος ὁ Ε' θέλων νὰ τιμωρήσῃ τοὺς κατοίκους τῆς Βοημίας ἐκήρυξε σταυροφορίαν κατ' αὐτῆς, ἀλλ' οἱ πανταχόθεν τῆς Εὐρώπης ἑνωθέντες μετὰ τοῦ Σιγισμόνδου, τοῦ ἀξιοῦντος τὸ βοημικὸν στέμμα μετὰ τὸν ἐξ ἀποπληξίας θάνατον τοῦ ἀτέκνου ἀδελφοῦ του Βεγκεσλάου Δ' (1419), ἀπέτυχον εἰς τὰς ἐπανειλημμένας ἐκστρατείας των κατὰ τῶν οὐσσιτῶν. Μετὰ τὴν λῆξιν τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἐθνικῶν ἀγώνων, τῶν γνωστῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς *οὐσσιτικῶν* πολέμων, ἥτις ἐπῆλθε κατὰ τὸ 1436 διὰ τῶν συναφθέντων compactata (συμφώνων) μετὰ τῆς αὐλῆς τῆς Ρώμης, οἱ Βοημοὶ συνδιηλλάγησαν μετὰ τοῦ Σιγισμόνδου καὶ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἀνεγνώρισαν δ' αὐτὸν ὡς βασιλέα καὶ ἔλαβον ἀξιολόγους παραχωρήσεις ὡς πρὸς τὰ θρησκευτικά των ζητήματα. Ὁ Σιγισμόνδος ἀπέθανε τῷ 1437, διάδοχος δ' αὐτοῦ ἀνηγορεύθη ὑπὸ τῶν τάξεων τῆς Βοημίας ὁ γαμβρός του *Ἀλβέρτος* τῆς Αὐστρίας. Τὸν Ἀλβέρτον ἀποθανόντα μετὰ διετῆ βασιλείαν διεδέχθη ὁ υἱός του *Λαδίσλαος*, τεθεὶς ὡς ἀνήλικος ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ θείου του, τοῦ δουκὸς τῆς Στυρίας καὶ μετὰ ταῦτα αὐτοκράτορος Φρειδερίκου Γ'. Τῷ 1446 συνεκροτήθη γενικὴ συνέλευσις τῶν τάξεων τῆς Βοημίας (δίαιτα) καὶ ἀντιπροσώπων τῶν καλουμένων χωρῶν τοῦ βοημικοῦ στέμματος (Μοραβίας, Σιλεσίας καὶ Λουσατίας). Κατ' αὐτὴν ἀπεφασίσθη ὅπως τὰ μέλη τῶν τάξεων διαιρεθῶσιν εἰς τρία σώματα ὑπὸ τὸ ὄνομα curiae, ἀντιπροσωπεύοντα τοὺς εὐγενεῖς, τοὺς ἱππότας καὶ τὰς πόλεις καὶ ὀφείλοντα νὰ συσκέπτωνται χωριστά, νὰ συνέρχωνται δ' ἀπὸ κοινοῦ μόνον πρὸς λῆψιν τελικῆς ἀποφάσεως. Ἐπειδὴ ἡ δίαιτα αὕτη δὲν κατώρθωσε νὰ διορίσῃ ἀντιβασιλέα, μικρὸν μετὰ τὴν λῆξιν ταύτης ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐθνικῆς μερίδος τῶν εὐγενῶν τῆς Βοημίας *Γεώργιος Ποδιεβρὰδ* ἐπελθὼν κατὰ τῆς Πράγας καὶ καταλαβὼν αὐτὴν ἀνέλαβε τὴν ἀντιβασιλείαν. Κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1453 ὁ Λαδίσλαος ἐστέφθη βασιλεὺς ἐν Πράγᾳ, ἀποθανὼν δ' αἰφνιδίως τῇ 23ῃ Νοεμβρίου 1457 ἄτεκνος

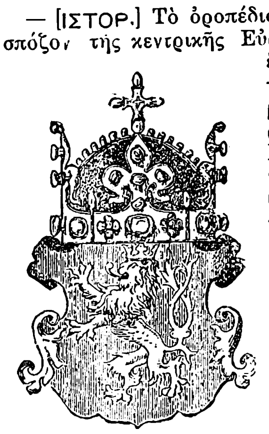

Ὁ βασιλικὸς θυρεὸς τῆς Βοημίας.
[Ἀργυροῦς λέων μετὰ στέμματος καὶ διπλῆς οὐρᾶς ἐν ἐρυθρῷ ἐδάφει.]

ΗΓΕΜΟΝΕΣ ΤΗΣ ΒΟΗΜΙΑΣ (ΔΟΥΚΕΣ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ)

ΣΑΜΟ, Πρῶτος ἄρχων τῶν Τσέχων		627
ΚΡΟΚΟΣ, Ἱδρυτὴς βοημικῆς ἡγεμονίας		? ?
ΠΡΖΕΜΥΣΛ,	δοὺξ	722—750
? ?		750—870
ΒΟΡΖΙΒΟΪ Α'	δοὺξ	870—894
ΣΠΙΤΙΧΝΙΕΦ Α'	»	894—907
ΒΡΑΤΙΣΛΑΟΣ Α'	»	907—926
ΒΕΓΚΕΣΛΑΟΣ Α' (ὁ ἅγιος)	»	926—935
ΒΟΛΕΣΛΑΟΣ Α'	»	935—967
ΒΟΛΕΣΛΑΟΣ Β'	»	967—999
ΒΟΛΕΣΛΑΟΣ Γ'		999—1002
ΒΛΑΔΙΒΟΪ	»	1002—1003
ΙΑΡΟΜΙΡΟΣ	»	1003—1012
ΟΥΛΡΙΧ ἢ ΟΔΑΛΡΙΧ	»	1012—1037
ΒΡΖΕΤΙΣΛΑΒΟΣ Α'	»	1037—1055
ΣΠΙΤΙΧΝΙΕΦ Β'	»	1055—1061
ΒΡΑΤΙΣΛΑΟΣ Β'	»	1061—1088
»	βασιλεὺς	1088—1092
ΚΟΡΡΑΔΟΣ Α'	δοὺξ	1092—1093
ΒΡΖΕΤΙΣΛΑΒΟΣ Β'	»	1093—1100
ΒΟΡΖΙΒΟΪ Β'	»	1100—1107
ΣΒΑΤΟΠΟΥΛΚΟΣ	»	1107—1109
ΒΛΑΔΙΣΛΑΒΟΣ Α'	»	1109—1125
ΣΟΒΙΕΣΛΑΟΣ Α'	»	1125—1140
ΒΛΑΔΙΣΛΑΒΟΣ Β'	»	1140—1156
»	βασιλεὺς	1156—1173
ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ	δοὺξ	1173—1174
ΣΟΒΙΕΣΛΑΟΣ Β'	δοὺξ	1174—1178
ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ (ἐκ νέου)	»	1178—1189
ΚΟΡΡΑΔΟΣ ΟΘΩΝ Β'	»	1189—1191
ΒΕΓΚΕΣΛΑΟΣ Β'	»	1191—1192
ΒΡΖΕΤΙΣΛΑΟΣ ΕΡΡΙΚΟΣ	»	1192—1196
ΒΛΑΔΙΣΛΑΟΣ Γ'	»	1196—1197
ΟΤΤΟΚΑΡ Α'	»	1197—1198
»	βασιλεὺς	1198—1230
ΒΕΓΚΕΣΛΑΟΣ Α'	»	1230—1253
ΟΤΤΟΚΑΡ Β'	»	1253—1278
ΒΕΓΚΕΣΛΑΟΣ Β'	»	1278—1305
ΒΕΓΚΕΣΛΑΟΣ Γ'	»	1305—1306
ΡΟΔΟΛΦΟΣ ὁ ΑΥΣΤΡΙΑΚΟΣ	»	1306—1307
ΕΡΡΙΚΟΣ τῆς ΚΑΡΙΝΘΙΑΣ	»	1307—1310
ΙΩΑΝΝΗΣ τοῦ Λουξεμβούργου	»	1310—1346
ΚΑΡΟΛΟΣ Δ'	»	1346—1378
ΒΕΓΚΕΣΛΑΟΣ Δ'	»	1378—1419
ΣΙΓΙΣΜΟΝΔΟΣ	»	1419—1437
ΑΛΒΕΡΤΟΣ Α'	»	1437—1439
ΛΑΔΙΣΛΑΟΣ Α'	»	1439—1457
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΟΔΙΕΒΡΑΔ	»	1457—1471
ΒΛΑΔΙΣΛΑΟΣ Β' τῆς Πολωνίας	»	1471—1516
ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ Α'	»	1516—1526
ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ Α' Αὐστρίας	»	1526—....

Ἀπὸ τοῦ ἡγεμόνος τούτου μέχρι τοῦ 1918 βασιλεύει συνεχῶς ἐν Βοημίᾳ ὁ ἀψβουργικὸς οἶκος τῆς Αὐστρίας (βλ. λ. Ἀψβοῦργοι).

Digitized by Google

ἔσχεν ὡς διάδοχον τὸν ὑπὸ τῶν τάξεων ἐκλεγέντα ὁμοφώνως Ποδιεβρὰδ (1458—1471). Ἡ ἐκλογὴ αὕτη ἐθεωρήθη μεγάλη νίκη τῆς ἐθνικῆς μερίδος καὶ ἐχαιρετίσθη εὐφροσύνως ὑπὸ τῶν πολιτῶν τῆς Πράγας, διότι ἡ Βοημία ἀπέκτα καὶ πάλιν ἐθνικὸν ἀρχηγόν. Ἐπ' αὐτοῦ ἱδρύθη ἡ «Ἑταιρεία τῶν Βοημῶν ἢ Μοραβῶν ἀδελφῶν». Ἡ βασιλεία τοῦ Ποδιεβρὰδ κατ' ἀρχὰς ὑπῆρξε εὐτυχεστάτη, ἀλλ' εἶτα ἐτραράχθη, κυρίως ἕνεκα τῆς κατ' αὐτοῦ ἀντιπολιτεύσεως τῆς ἑτέρας μερίδος τῶν εὐγενῶν, τῆς ρωμαϊκῆς ἢ αὐστριακῆς, ἐξ ἧς περιεπλάκη οὗτος εἰς μακρὸν ἀγῶνα πρὸς τὸν πάπαν Παῦλον Β΄ (1466), ἀφορίσαντα αὐτόν, καὶ προῆλθεν ἡ συμμαχία τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας *Ματθία* μετὰ τῶν ἐν Βοημίᾳ ἐχθρῶν τοῦ Γεωργίου, οἵτινες καὶ ἀνεκήρυξαν τὸν Ματθίαν βασιλέα των (13 Μαΐου 1469). Τὸν Γεώργιον Ποδιεβράδ, ἀποθανόντα κατὰ τὸ 1471 καὶ καταλιπόντα μνήμην ἀγαθὴν μεταξὺ τῶν συμπολιτῶν του, διεδέχθη ὁ ὑπὸ τῶν εὐγενῶν τῆς Βοημίας ἐκλεγεὶς πρίγκιψ *Βλαδίσλαος*, υἱὸς τοῦ Καζιμίρ, βασιλέως τῆς Πολωνίας, καὶ μέλος τοῦ Ἰαγελλωνικοῦ οἴκου. Διὰ τῆς ἐκλογῆς ταύτης ἐσημειοῦτο νέα νίκη τῆς ἐθνικῆς μερίδος καὶ νέα δ' ἀπόδειξις τῶν ἐπικρατούντων καὶ τότε ἐν Βοημίᾳ ἀντικληρικῶν φρονημάτων, διότι ὁ ἀνταπαιτητὴς τοῦ θρόνου Ματθίας ἦτο θερμότατος ὀπαδὸς τῆς Ρώμης. Μεταξὺ τοῦ Βλαδισλάου καὶ τοῦ Ματθίου τούτου ἐξηκολούθησε μακρὸς πόλεμος, ὅστις ἐτερματίσθη διὰ τῆς ἐν Olmütz εἰρήνης (1478). Ἕνεκα ὅμως τῆς καθόλου ἀντιδραστικῆς πολιτείας τοῦ Βλα`ισλάου εἴς τε τὰ θρησκευτικὰ καὶ τὰ πολιτικὰ πράγματα τοῦ κράτους, ἡ τάξις ἐν Βοημίᾳ ἐταράχθη, δι' ὃ καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς εἰρήνης τῆς χώρας συνελθοῦσα ἡ δίαιτα ἐν Kutna Hora τῷ 1475 ἐψήφισεν, ὅπως αἱ τάξεις σεβασθῶσι τὰς θρησκευτικὰς ἰδέας ἀλλήλων καὶ ἀποφύγωσι πᾶσαν βίαν. Ἐγένετο ὡσαύτως τότε νέα κύρωσις τῶν συμφώνων. Συγχρόνως ἡ δύναμις τῶν εὐγενῶν, ἀναλώμασιν οὐ μόνον τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ἀλλὰ καὶ τῶν δικαιωμάτων τῶν ἀστῶν καὶ τῶν ἀγροτῶν, τὰ μέγιστα ἀνυψώθη καὶ ἐπὶ πλέον διάταγμα ἐκδοθὲν κατὰ τὸ 1487 ἐγκαθίδρυε τὴν μέχρι τότε σχεδὸν ἄγνωστον ἐν Βοημίᾳ δουλοπαροικίαν. Ὁ Βλαδίσλαος ἀπέθανε τῷ 1516 ἐν Οὐγγαρίᾳ, ἧς ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐκλεγῆ ὡσαύτως βασιλεύς. Τοῦτον διεδέχθη ὁ ἀνήλικος υἱός του *Λουδοβῖκος*, ἐπιτροπευθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Σιγισμόνδου καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ Α΄. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας Λουδοβίκου ἐσημειώθη γεγονὸς μεγάλως ἐπιδρᾶσαν ἐπὶ τὴν συνταγματικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Βοημίας. Ἐν συνελεύσει δηλαδὴ τῶν τάξεων, γενομένῃ κατὰ τὸ 1517, τὰ μέλη συνεφιλιώθησαν καὶ διηυθέτησαν τὰ ζητήματα τὰ μέχρι τοῦδε διαταράξαντα τὴν μεταξὺ αὐτῶν ἁρμονίαν. Ὁ Λουδοβῖκος ἐκλεγεὶς καὶ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας τῷ 1522 ἔπεσεν ἐν τῇ πρὸς τοὺς Τούρκους μάχῃ τοῦ Μόχατς (22 Αὐγούστου 1526). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λουδοβίκου πολλοὶ παρουσιάσθησαν ἀνταπαιτηταὶ τοῦ θρόνου, ἡ δὲ δίαιτα ἀπεφάσισεν ὅπως περὶ τῆς ἐκλογῆς βασιλέως ἀποφασίσῃ 24μελὴς ἐπιτροπεία, ἀποτελεσθεῖσα ἐκ τῶν τριῶν τάξεων κατ' ἴσον ἀριθμὸν ἀντιπροσώπων. Ὑπὸ τῶν 24 τούτων ἐκλεκτόρων τῇ 26ῃ Ὀκτωβρίου 1526 ἐξελέγη ὡς βασιλεὺς τῆς Βοημίας ὁ ἀρχιδοὺξ τῆς Αὐστρίας καὶ ἀδελφὸς τοῦ Καρόλου Ε΄, σύζυγος δὲ τῆς ἀδελφῆς τοῦ πρῴην βασιλέως Λουδοβίκου Ἄννης καὶ μετέπειτα αὐτοκράτωρ *Φερνινάνδος Α΄*. Ἔκτοτε ἡ Βοημία ἀποτελεῖ μέρος τῶν χωρῶν τοῦ αὐστριακοῦ στέμματος καὶ αἱ πύλαι αὐτῆς ἀνοίγονται ἐκ νέου εἰς τοὺς Γερμανούς, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ φέρει καὶ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Βοημίας καὶ στέφεται ἐν Πράγᾳ. Ὁ Φερδινάνδος κατώρθωσε νὰ ἀναγνωρισθῇ κληρονομικὸς βασιλεὺς τῆς χώρας, οἱ δὲ διάδοχοί του *Μαξιμιλιανὸς Β΄* καὶ *Ροδόλφος Β΄* ἐβασίλευσαν ἐν μέσῳ ἀκαταπαύστων συγκρούσεων πρὸς τοὺς Βοημούς, ἕνεκα τῆς προόδου τοῦ προτεσταντισμοῦ ἐν Γερμανίᾳ καὶ τῆς ἀπροθυμίας τῶν Βοημῶν, ἵνα παράσχωσι βοηθείας εἰς τοὺς κατὰ τῶν Τούρκων πολεμοῦντας Αὐστριακούς. Ὁ Ροδόλφος ἐκθρονισθεὶς ὑπὸ τῶν τάξεων ἀπέθανε τῇ 20ῇ Ἰανουαρίου 1612. Ἐν τῇ συνόδῳ τῆς διαίτης ταύτης, καθ' ἣν ἐψηφίσθη ὁ ἐκθρονισμὸς τοῦ Ροδόλφου, τὸ ζήτημα τῆς ἐθνικότητος ἐξ αἰτίας τῶν θρησκευτικῶν ἐρίδων κατέλαβε πρωτεύουσαν θέσιν καὶ ἐψηφίσθη, ὅπως ἡ τσεχικὴ καταστῇ ἐπίσημος γλῶσσα τῆς χώρας. Τὸν Ροδόλφον διεδέχθη ὁ *Ματθίας* (1612—1619), ἐπειδὴ δ' οὗτος ἦτο ἄτεκνος καὶ ἐπεθύμει νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου εἰς τὸν ἐξάδελφόν του *Φερδινάνδον*, τὸν δοῦκα τῆς Στυρίας, γνωστὸν δ' ὡς φανατικὸν ὀπαδὸν τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας καὶ ἀμείλικτον διώκτην τῶν διαμαρτυρομένων, οἱ Βοημοὶ διαμαρτυρόμενοι ἐξηγέρθησαν κατὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ Φερδινάνδου καὶ προέβησαν εἰς τὴν γνωστὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ *«ἐκπαραθύρωσιν* (defénestration) *τῆς Πράγας»* καὶ τὴν ἐγκαθίδρυσιν προσωρινῆς κυβερνήσεως, ἀποτελεσθείσης ἐκ τριάκοντα διευθυντῶν, ὧν ἀνὰ δέκα ἐλήφθησαν ἐξ ἑκάστης τῶν τάξεων, καὶ ἐξώπλισαν στρατὸν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ κόμιτος Ἑρρίκου Θόρν. Αἱ τάξεις αὐτῶν προέβησαν ὡσαύτως καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ *Φρειδερίκου*, τοῦ ἐκλέκτορος τοῦ Παλατινάτου, ὡς βασιλέως τῆς Βοημίας, ἀφοῦ καθήρεσαν τὸν Φερδινάνδον, ὅστις εἶχεν ἐκλεγῆ κατὰ τὸ 1617 βασιλεὺς τῆς Βοημίας, κατὰ δὲ τὸ 1619, ὅτε ἀπέθανεν ὁ Ματθίας, αὐτοκράτωρ. Τὰ γεγονόνα ταῦτα προεκάλεσαν τὸν φοβερὸν Τριακονταετῆ πόλεμον (1618—1648). Αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις τῶν Βοημῶν δὲν ὑπῆρξαν εὐτυχεῖς, ἐν δὲ τῇ παρὰ τὴν Πράγαν μάχῃ τοῦ Billa Hora (λευκοῦ λόφου) ἡττήθησαν οὗτοι (8 Νοεμβρίου 1620) ὁλοσχερῶς ὑπὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν δυνάμεων τοῦ Φερδινάνδου Β΄, ἐξ οὗ καὶ ὁ Φρειδερῖκος, ὁ ἐπονομασθεὶς *«χειμερινὸς βασιλεύς»*, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ ἐσπευσμένως τὴν Πράγαν, ἡ δὲ Βοημία καὶ αἱ χῶραι τοῦ βοημικοῦ στέματος περιῆλθον εἰς τὸν αὐτοκράτορα σχεδὸν ἄνευ ἀντιστάσεως. Ἀνακτηθεῖσα οὕτως ἡ Βοημία ὑπὸ τῶν Ἀψβούργων κατέστη ἐπαρχία αὐτῶν καὶ εἶδε τοὺς πρωταιτίους τῆς ἐπαναστατικῆς κινήσεως θανατωθέντας, γενικὴν δήμευσιν τῶν γαιῶν πάντων τῶν ὁπωσδήποτε μετασχόντων τῆς ἐθνικῆς κινήσεως, τὸν καθολικισμὸν ἀποκατασταθέντα ἐν τῃ χώρᾳ δι' ὠμοτάτων μεθόδων καὶ τὰς ἐλευθερίας αὐτῆς περιοριζομένας, τὸ δὲ ἔδαφός της συχνάκις χρησιμεῦσαν ὡς πεδίον μάχης εἰς τοὺς ἐμπολέμους κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ αἱματηροτάτου Τριακονταετοῦς πολέμου. Τούτου τελευταῖον γεγονὸς ὑπῆρξεν ἡ κατάληψις ὑπὸ τοῦ Σουηδοῦ στρατηγοῦ Καίνιξμαρκ τῆς Πράγας, τοῦ μέρους ἐν ᾧ καὶ εἶχεν ἀρχίσει ὁ μέγας οὗτος πόλεμος. Οὕτως ἡ Βοημία ἀπώλεσε πᾶσαν σχεδὸν τὴν αὐθυπαρξίαν της καὶ ἡ ἱστορία αὐτῆς ἔκτοτε μέχρι τῶν μέσων τῆς ΙΘ΄ ἑκατονταετηρίδος ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἱστορίας τῆς Αὐστρίας.

Ἐπὶ Καρόλου τοῦ ΣΤ΄ αἱ τάξεις τῆς Βοημίας ἐψήφισαν (1720) τὴν πραγματικὴν λεγομένην κύρωσιν, δι' ἧς ἐξησφαλίζετο τὸ ἀδιαίρετον τοῦ ἀψβουργικοῦ βασιλείου καὶ ἡ μετὰ τὴν ἔκλειψιν τοῦ ἄρρενος γένους διαδοχὴ τοῦ θρόνου εἰς τὸ θῆλυ. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ περὶ διαδοχῆς τοῦ αὐστριακοῦ θρόνου πολέμου (1741-1748), ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας Φρειδερῖκος Β΄ ἀπέσπασε τὴν Σιλεσίαν, γαλλικὰ στρατεύματα κατέλαβον τὴν Βοημίαν (1741), ὁ δὲ ἀνταπαιτητὴς τοῦ αὐστριακοῦ θρόνου ἐκλέκτωρ τῆς Βαυαρίας *Κάρολος Ἀλβέρτος* εἰσελθὼν εἰς Πράγαν ἐστέφθη ἐν μέσῳ πανηγυρικῶν ἑορτῶν βασιλεὺς τῆς Βοημίας. Ἡ Βοημία ὅμως δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀνακτηθῇ ὑπὸ τῆς Μαρίας Θηρεσίας, ἥτις καὶ ἐστέφθη ἐν Πράγᾳ κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1743. Ἀλλὰ καὶ βραδύτερον, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πολέμου, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπακολουθήσαντος *Ἑπταετοῦς* (1756—1763), ἡ Βοημία κατέστη θέατρον πολέμου καὶ πολλὰ ἔπαθε δεινά. Ὁ δὲ διάδοχος τῆς Μαρίας Θηρεσίας Ἰωσὴφ ὁ Β΄ ἐν τῷ γνωστῷ μεταρρυθμιστικῷ του ζήλῳ, ὅπως καταστήσῃ ἰδεώδη πολιτείαν τὴν Αὐστρίαν, ἠθέλησε νὰ καταλύσῃ καὶ τὰ τελευταῖα λείψανα τῆς αὐτονομίας τῶν Βοημῶν, ἠρνήθη δὲ καὶ νὰ στεφθῇ βασιλεὺς τῆς Βοημίας ἐν Πράγᾳ. Καταργήσας ὅμως τὴν δουλοπαροικίαν ἐβελτίωσε τὴν θέσιν τῶν ἀγροτῶν. Θεσπίσας δὲ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ του, διηυκόλυνε τοὺς Βοημοὺς εἰς τὴν δημοσίευσιν ἐφημερίδος γραφομένης ἐν τῇ ἐθνικῇ των γλώσσῃ καὶ ἀναζωπυρούσης τοὺς τσεχικοὺς ἐθνικοὺς πόθους. Μετὰ τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης (1815) ἡ ἐθνικιστικὴ ἐκδήλωσις τῶν Βοημῶν κατέστη ζωηροτέρα, ἀλλ' ἦτο κατ' ἀρχὰς φιλολογικὴ μᾶλλον ἢ πολιτική, διότι ἡ ἀπολυταρχικὴ πολιτεία τοῦ Μέττερνιχ παρεκώλυεν ἰσχυρῶς πᾶσαν φιλελευθέραν πολιτικὴν ἐνέργειαν. Μόνον κατὰ τὸ 1845 καὶ ἡ πολιτικὴ ἐνέργεια αὐτῶν ἐγένετο ἐκδηλοτέρα καὶ ὑπὸ τῶν τάξεων τῆς Βοημίας ἐλήφθησαν ἀποφάσεις σκοποῦσαι τὴν προσέλκυσιν τῆς λαϊκῆς ὑποστηρίξεως, ἀλλ' αἵτινες δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῶσιν ἕνεκα τῆς κατὰ τὸ 1848 ἐκραγείσης ἐν Αὐστρίᾳ ἐπαναστάσεως. Γενομένης δ' ὅμως γνωστῆς ἐν Πράγᾳ τῆς ἐ. τῷ αὐτῷ ἔτει φεβρουαριανῆς ἐπαναστάσεως τῶν Παρισίων, φιλελεύθερος ἐνθουσιασμὸς διέδραμε τὴν Βοημίαν καὶ τῇ 11ῃ Μαρτίου πάνδημον συλλαλητήριον συνελθὸν ἐν Πράγᾳ ἠξίωσε παρὰ τῆς ἐν Βιέννῃ κεντρικῆς κυβερνήσεως, τὸ μὲν ἵνα ἡ τσεχικὴ γλῶσσα ἔχῃ ἴσα δικαιώματα πρὸς τὴν γερμανικὴν ἐν πάσαις ταῖς δημοσίαις ὑπηρεσίαις τῆς Βοημίας, τὸ δ' ἵνα εἰσαχθῶσι φιλελεύθεροι μεταρρυθμίσεις εἰς αὐτήν. Κατὰ Μάϊον ὡσαύτως συνεκροτήθη ἐν Πράγᾳ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ φιλοπάτριδος Palacky συνέδριον, οὗτινος μετέσχον οἱ Σλάβοι τῆς αὐστριακῆς αὐτοκρατορίας πρὸς ἐξέτασιν τῶν κοινῶν σλαβικῶν συμφερόντων. Αἱ συσκέψεις διεκόπησαν ἕνεκα ταραχῶν ἐκραγεισῶν ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως κατὰ τὴν 12ην Ἰουνίου, κατασταλεισῶν δὲ μόνον μετὰ ἀρκετὴν αἱματοχυσίαν καὶ ἀφοῦ ὁ Αὐστριακὸς στρατηγὸς πρίγκιψ Windischgrätz βομβαρδίσας τὴν πόλιν τὴν 15ην Ἰουνίου κατέλαβεν αὐτήν. Μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα ἡ αὐστριακὴ διοίκησις ἐν Βοημίᾳ κατέστη καταθλιπτικωτέρα, καὶ ἀποφασιστικὴ ἀπόπειρα ἐγένετο ὑπ' αὐτῆς πρὸς ἐξαφανισμὸν τῆς τσεχικῆς γλώσσης. Ἡ γερμανικὴ γλῶσσα ἀποκλειστικῶς καὶ πάλιν ἐχρησιμοποιεῖτο ἐν πᾶσι τοῖς σχολείοις καὶ τῇ δημοσίᾳ ὑπηρεσίᾳ καὶ πᾶσαι αἱ βοημικαὶ ἐφημερίδες ἐπαύθησαν. Μετὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν ὅμως πόλεμον τῶν Ἰταλῶν κατὰ τὸ 1859, ἡ αὐστριακὴ ἀρχὴ ἠναγκάσθη νὰ καταστῇ μετριοπαθεστέρα καὶ ἐν Βοημίᾳ καὶ ἀνεπτέρωσεν οὕτω τὰς ἐλπίδας τῶν ἐθνικιστῶν. Ἀλλὰ τὸ κατὰ τὴν 26ην Φεβρουαρίου 1861 δημοσιευθὲν αὐτοκρατορικὸν διάταγμα, δι' οὗ ἐγκαθίστατο κεντρικὸν κοινοβούλιον ἐν Βιέννῃ μετ' εὐρείας ἐξουσίας καὶ εἰσήγετο ἐκλογικὸν σύστημα ἄγαν μεροληπτικὸν ὑπὲρ τοῦ γερμανικοῦ στοιχείου, διέψευσε τὰς γεννηθείσας ἐλπίδας, ὅτι ἐκ τῆς ἀνασυστάσεως τῆς ἐν Πράγᾳ διαίτης, διὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος τῆς 20ῆς Ὀκτωβρίου 1860, ἡ διακυβέρνησις τῆς χώρας των εἶχεν ἤδη καταστῆ συνταγματικωτέρα.

Ἐπὶ τοῦ Αὐστρο-πρωσσικοῦ πολέμου (1866) ἡ Βοημία ἐγένετο ἐκ νέου θέατρον πολέμου καὶ ἐν Königgrätz ἢ Sadowa (Ἰουλίου 3) οἱ Αὐστριακοὶ μετὰ τῶν συμμάχων των ἡττήθησαν ὁλοσχερῶς ὑπὸ τῶν Πρώσσων, ἐν δὲ τῇ Πράγᾳ κατὰ τὴν 20ὴν Αὐγούστου συνήφθη ἡ περαίνουσα τὸν πόλεμον τοῦτον εἰρήνη. Μετὰ τὸ Αὐστρο-οὐγγρικὸν σύμφωνον τοῦ 1867 ἡ Βοημία ἐζήτησεν αὐτονομίαν ὁμοίαν πρὸς τὴν τῆς Οὐγγαρίας, ἀλλὰ προσέκρουσεν εἰς τὴν ἰσχυρὰν ἀντίστασιν ταύτης. Κατὰ τὸ 1871 οἱ Βοημοὶ ἤλπισαν ἐκ τῆς συνδιαλλακτικότητος τοῦ Αὐστριακοῦ πρωθυπουργοῦ κόμιτος Χόενβαρτ, ὅτι αἱ συνταγματικαί των ἐλευθερίαι θὰ ἀποκαθίσταντο. Αὐτοκρατορικὸν διάγγελμα ἀπευθυνθὲν εἰς τὴν δίαιταν τῆς Πράγας τῇ 14ῃ Σεπτεμβρίου 1871 ἔλεγεν: «Ὁ ἡγεμών, ἔχων ὑπ' ὄψει τὴν προτέραν συνταγματικὴν θέσιν τῆς Βοημίας καὶ ἀναπολῶν τὴν δύναμιν καὶ τὴν δόξαν τὴν δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ στέμματός της εἰς τοὺς προγόνους του καὶ τὴν σταθερὰν νομιμόφρονα στάσιν τοῦ πληθυσμοῦ της, μετ' εὐφροσύνης ἀναγνωρίζει τὰ δικαιώματα τοῦ βασιλείου τῆς Βοημίας καὶ θέλει νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν διαβεβαίωσιν ταύτην λαμβάνων τὸν ὅρκον τῆς στέψεως». Ἀλλ' ἐκ ποικίλων ἐπιδράσεων καὶ ἡ ἐλπὶς αὕτη τῶν Βοημῶν περὶ ἀνακτήσεως τῶν ἐλευθεριῶν των καὶ συνδιαλλαγῆς μετὰ τῆς Αὐστρίας ἐματαιώθη. Κατὰ τὸ 1872 ἐν Βιέννῃ ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ἡ ὑπὸ τὸν Ἀουερσμπὲρκ κυβέρνησις, ἀλλ' ὡς ἔχουσα συγκεντρωτικὰς τάσεις καὶ ἐπιδιώκουσα τὴν ἐπικράτησιν τοῦ γερμανικοῦ στοιχείου προήγαγε τοὺς Τσέχους, ὅπως ἀπόσχωσι τῶν συνεδριῶν τοῦ κοινοβουλίου τῆς Βιέννης καὶ τῆς διαίτης τῆς Πράγας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ γαμβροῦ τοῦ Παλάκυ, τοῦ Δρος Ρίγκερ. Τὸ ὑπουργεῖον ὅμως τοῦ κόμιτος Ἐδουάρδου Τάαφε (1879), συναινέσαν νὰ παραχωρήσῃ σχετικήν τινα αὐτονομίαν εἰς τὴν Βοημίαν, ἔπεισε τὸν Ρίγκερ καὶ τοὺς ὀπαδούς του, ὅπως μετάσχωσι τῶν ἐργασιῶν τοῦ κοινοβουλίου τῆς Βιέννης. Κατὰ τῶν καιροσκόπων τούτων συντηρητικῶν, τῶν καλουμένων *παλαιοτσέχων* (ἀριστοκρατικῶν καὶ κληρικῶν), ἐξηγέρθησαν οἱ *νεότσεχοι* (ἐθνικισταὶ ἢ φιλελεύθεροι), ὧν ἀρχηγοὶ ἦσαν ὁ Gregr καὶ ὁ Herold, οἵτινες ὡσαύτως εἰσῆλθον εἰς τὸ κοινοβούλιον. Ἡ κυβέρνησις Τάαφε, ἀναγνωρίσασα τὴν ὑποχώρησιν τῶν Βοημῶν, προέβη ὡσαύτως καὶ εἰς παραχωρήσεις ἀναφερομένας εἰς τὴν τσεχικὴν γλῶσσαν καὶ συνήνεσεν εἰς τὴν ἵδρυσιν (1882) ἐν Πράγᾳ τσεχικοῦ πανεπιστημίου, ὅπερ πολυειδῶς ὑπῆρξεν ἐθνωφελέστατον εἰς τοὺς Βοημούς. Συνδιαλλακτικὸν ἐπέδειξε πνεῦμα καὶ ἡ διαδεχθεῖσα τὴν κυβέρνησιν τοῦ πρίγκιπος Windischgrätz, ἐχθρικὴν πρὸς τὴν Βοημίαν, κυβέρνησις τοῦ κόμιτος Μπαντένι. Θελήσας οὗτος νὰ ἄρῃ τὰ κυριώτατα τῶν παραπόνων τῶν Τσέχων, ἐδημοσίευσε κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1897 τὰ προσωρινὰ διατάγματα, τὰ ἐξισοῦντα τοὺς Τσέχους πρὸς τοὺς Γερμανούς, ἀλλὰ τοῦτο προεκάλεσε ζωηροτάτην ἀντίδρασιν ἐν Αὐστρίᾳ, ὥστε τὸ ὑπουργεῖον αὐτοῦ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἔτους ἠναγκάσθη νὰ καταλίπῃ τὴν ἀρχήν. Ὁ ἀγὼν ὅμως περὶ τὰ διατάγματα ἐξηκολούθησεν ὀξύτερος καὶ ἡ κωλυσιεργία τῶν Τσέχων κατέληξε τῷ 1900 εἰς τὴν διάλυσιν τοῦ κοινοβουλίου. Παρὰ τὸν κατὰ τῆς δυαδικῆς ὅμως μοναρχίας συνεχῆ ἀγῶνα τῶν Τσέχων καὶ τὴν ἔντονον διεκδίκησιν τῶν ἐθνικῶν των δικαίων, δὲν ἐφαίνετο ἐγγὺς ἡ ἐπιτυχία, διότι αἱ προσπάθειαί των οὔτε ὑπεστηρίζοντο ὑπὸ τῶν Πολωνῶν τῆς Αὐστρίας, οὔτε διεκρίνοντο πάντοτε ἐπὶ ὁμονοίᾳ. Ἐν μέσῳ τῆς τοιαύτης καταστάσεως ἐξερράγη ὁ πόλεμος τοῦ 1914. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἡ μερὶς τῶν νεοτσέχων εἶχεν ἀπολέσει τὴν ἰσχύν της καὶ ἐξεπροσώπει σχεδὸν μόνον τὰ συμφέροντα τῶν ἀστῶν, εἶχον δ' ἀναπτυχθῆ παρ' αὐτὴν καὶ νέαι μερίδες, ἤτοι ἡ ἀγροτική, περιλαμβάνουσα τὸ πλεῖστον τῆς μέσης καὶ κατωτέρας τάξεως τῶν ἀγροτῶν, ἡ μερὶς τῶν ἐθνικοσοσιαλιστῶν, ἡ μερὶς τῶν σοσιαλιστῶν δημοκρατικῶν, ἡ μερὶς τῶν λαϊκοκαθολικῶν, ἰσχύουσα ἐν Μοραβίᾳ, καὶ ἡ προοδευτικὴ μερὶς ὑπὸ τὸν καθηγητὴν *Μάζαρυκ*. Πᾶσαι σχεδὸν αἱ μερίδες αὗται ἠὐνόησαν τοὺς συμμάχους ἐν τῷ ἀγῶνί των κατὰ τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν, τσεχοσλοβακικὸς δὲ στρατὸς σχηματισθεὶς ἐξ αἰχμαλώτων καὶ αὐτομόλων κατὰ τὸ 1917 καὶ ἀναγνωρισθεὶς ὡς συμμαχικὸς ὑπὸ τῆς Συνεννοήσεως ἐπολέμησε κατὰ τῆς Αὐστρίας. Κατὰ δὲ τὸν Μάϊον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐν τῷ κοινοβουλίῳ τῆς Βιέννης

Digitized by Google

οἱ Τσέχοι ἀντιπρόσωποι ἠξίωσαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς χώρας των καὶ ἐν τῷ ἐθνικιστικῷ ζήλῳ των συνεκρότησαν κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1918 σύνδεσμον ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῆς τε Βοημίας καὶ τῆς Μοραβίας, Σιλεσίας καὶ Σλοβακίας. Κατὰ τὴν 3ην Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἱδρύθη ὡσαύτως ἐν Παρισίοις προσωρινὴ τσεχοσλοβακικὴ κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Μάζαρυκ, ἥτις ἀναγνωρισθεῖσα ὑπὸ τῆς Συνεννοήσεως ἀνεκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ τσεχοσλοβακικοῦ ἔθνους. Τὴν ἀνεξαρτησίαν ταύτην ἀνεκήρυξεν ὡσαύτως τῇ 28ῃ Ὀκτωβρίου καὶ ἡ κατ' Ἰούλιον τοῦ 1918 ἐν Πράγᾳ σχηματισθεῖσα ἐθνικὴ ἐπιτροπεία τῆς Τσεχοσλοβακίας, ἥτις καὶ ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν. Κατὰ τὴν 14ην Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐθνικὴ συνέλευσις ἐκήρυξε τὴν κυριαρχίαν τῆς Βοημίας, τῆς διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ τῇ 10ῃ Σεπτεμβρίου 1919 ἀποσπασθείσης ἀπὸ τῆς Αὐστρο-Οὐγγαρίας καὶ ἀποτελεσάσης μέρος νέου κράτους, τῆς *δημοκρατίας τῆς Τσεχοσλοβακίας*.

—[ΣΤΡΑΤ. ΙΣΤΟΡ.] Περὶ τοῦ διεξαχθέντος πολέμου ἐν Βοημίᾳ μεταξὺ Αὐστριακῶν καὶ Πρώσσων τῷ 1866, βλ. λ. Αὐστριακὸς *πόλεμος*.

—[ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ] Ἡ τσεχικὴ γλῶσσα ἔχει μεγάλην συγγένειαν πρὸς τὴν πολωνικὴν καὶ γράφεται διὰ τοῦ λατινικοῦ ἀλφαβήτου, χρησιμοποιουμένων συγχρόνως καὶ συμβατικῶν σημείων, ὅπως καθίστανται φθόγγοι τινὲς συριστικοί. Εἶναι δὲ ὄργανον λογοτεχνίας διακρινομένης μεταξὺ τῶν σλαβικῶν φιλολογιῶν.

Ἡ τσεχικὴ λογοτεχνία ὑπέστη ἐν μεγάλῳ βαθμῷ τὴν ἐπίδρασιν τῶν πολιτικῶν τυχῶν τοῦ δημιουργήσαντος αὐτὴν λαοῦ. Τὰ ἀρχαιότατα γραπτὰ μνημεῖα ταύτης πιθανῶς ἀνέρχονται εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐνάτης ἑκατονταετηρίδος, περιλαμβάνουσι δὲ διαφόρους ὕμνους καὶ θρύλους, ἐξ ὧν τὴν μεγίστην ἀξίαν ἔχουσι τὸ ἔμμετρον συναξάριον τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης καὶ τὸ τῆς ἁγίας Δωροθέας. Διεσώθησαν ὡσαύτως ἀρχαῖα ἐπικὰ ἀποσπάσματα, ὡς ἡ Alexandreis καὶ ἡ Tandarias, ἡ Floridella κ. ἄ. Ἀξιόλογον ἱστορικὴν ἀξίαν ἔχει τὸ ἔμμετρον χρονικόν, τὸ οὐχὶ ὀρθῶς φερόμενον ὡς χρονικὸν τοῦ Dalimil. Ὁ συγγραφεὺς τούτου, ἀκμάσας πιθανῶς ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου (1310—1346), ἀφηγεῖται τὰ γεγονότα τῆς βοημικῆς ἱστορίας ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης περιόδου μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Ἐρρίκου τῆς Καρινθίας, τοῦ προκατόχου τοῦ Ἰωάννου. Τὸ χρονικὸν διακρίνει φιλοπατρία καὶ βαθὺ φυλετικῆς ἀντιπαθείας αἴσθημα πρὸς τοὺς Γερμανούς. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀνεφάνησαν καὶ συγγραφεῖς θρησκευτικῶν καὶ φιλοσοφικῶν θεμάτων ἐν τῇ ἐθνικῇ γλώσσῃ τῶν Τσέχων, ὅπερ ἀναμφιβόλως ἐμφαίνει τὴν ὑψηλὴν πνευματικὴν προαγωγὴν τῆς Βοημίας κατὰ τὴν ΙΔ' ἑκατονταετηρίδα. Τῶν συγγραφέων τούτων σπουδαιότατος εἶται ὁ *Θωμᾶς Stitny*, ὅστις μετά τινων ἄλλων συγχρόνων του θεωρεῖται πρόδρομος τοῦ Οὔσσου. Ὁ *Ἰωάννης Οὔσσος* ἡπλοποίησε τὴν ὀρθογραφίαν τῆς τσεχικῆς καὶ ἔγρσψε λατινιστὶ καὶ βοημιστί. Ἐκ τῶν ἐν τῇ τσεχικῇ γλώσσῃ πολλῶν συγγραφῶν τοῦ Οὔσσου, αἵτινες μεγάλως συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐθνικῆς τῶν Βοημῶν γλώσσης, ἀξιολογωτάτη εἶναι ἡ «Ἔκθεσις τῆς πίστεως αἱ δέκα ἐντολαί, καὶ ἡ κυριακὴ προσευχή», γραφεῖσα τῷ 1412. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Οὔσσου, οἱ μαθηταί του ἔγραψαν ἐν τῇ ἐθνικῇ τῶν Βοημῶν γλώσσῃ θεολογικὰ ἔργα καὶ θρησκευτικὰ ᾄσματα, ἰδίᾳ δ' ὁ *Πέτρος Chelcicky* (1390—1460), ὅστις θεωρεῖται, ὁ Τολστόϊ τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος· ἀριστούργημα τούτου εἶναι τὸ «Sit viry» (=Τὸ δίκτυον τῆς πίστεως). Τὰ ὡς ἄνω ἔργα κατὰ μέγα μέρος κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν Ἰησουιτῶν μετὰ τὴν ἱστορικὴν μάχην τοῦ Λευκοῦ Λόφου (1620), διεσώθησαν δὲ μόνον συγγράμματά τινα τῶν μετριοπαθῶν Οὐσσιτῶν, ἤτοι τῶν *Καλιξτίνων* ἢ *Οὐτρακουϊστῶν*. Ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῆς τσεχικῆς λογοτεχνίας τίθεται κατὰ τὴν ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδα, ὅτε ἡ Βοημία διετέλει ἐν σχετικῇ ἡσυχίᾳ. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἡ ἱστοριογραφία τὰ μέγιστα ηὐδοκίμησε παρὰ τοῖς Βοημοῖς, ἐπιφανὴς δ' ἱστοριογράφος ἀνεδείχθη ὁ *Βενκέσλας Hajet* (1495—1553) διὰ τοῦ μεγάλου καὶ ἐπαγωγοῦ του ἔργου «Kronika Cheska», ὅπερ μετεφράσθη ἐν πολλαῖς γλώσσαις καὶ συχνὰ μνημονεύεται. Ὁ *Chelcicky* θεωρεῖται ὡς ὁ ἔμμεσος ἱδρυτὴς τῆς «Ἑταιρείας τῶν Βοημῶν ἢ Μοραβῶν ἀδελφῶν», ὧν ἡ πλήρης μετάφρασις τῆς Βίβλου καὶ αἱ ἱστορικαὶ καὶ θεολογικαὶ συγγραφαὶ ἐν τῇ τσεχικῇ γλώσσῃ οὐ μόνον ἐβελτίωσαν ταύτην ἀλλὰ καὶ ἐπλούτισαν τὴν τσεχικὴν λογοτεχνίαν. Περίφημος εἶναι ὁ ἀδελφὸς *Γρηγόριος*, ὁ ἐπονομασθεὶς πατριάρχης τῆς ἀδελφότητος. Οὗτος κατέλιπε μέγαν ἀριθμὸν ἔργων κατὰ τὸ πλεῖστον θεολογικῶν. Μέγιστος συγγραφεὺς τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα εἶναι ὁ *Ἰωάννης Ἀμὼς Komensky*, γνωστότερος ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κομένιος*. Οὗτος ἔγραψε πολλὰ ἔργα λατινιστί, ὁ δὲ «Λαβύρινθος τοῦ κόσμου» θεωρεῖται ὡς τὸ ἄριστον ἐν τῇ τσεχικῇ ἔργον του. Τὴν τσεχικὴν ὡσαύτως γλῶσσαν ἐχρησιμοποίησεν ὁ Κομένιος καὶ ἐν πολλοῖς τῶν θρησκευτικῶν καὶ παιδαγωγικῶν συγγραμμάτων του. Ἐκτὸς τοῦ Κομενίου δύο ἄλλοι ἄξιοι μνείας συγγραφεῖς εἶναι οἱ ἱστορικοὶ *Παῦλος Skala* (1582—1640) καὶ ὁ *Γουλιέλμος κόμις Slavata* (1572—1652). Τούτων τὰ πολιτικὰ φρονήματα ἦσαν ὅλως ἀντίθετα, διότι ὁ μὲν πρῶτος ἦτο ἐθνικιστὴς καὶ ὑπῆρξε βαθμοῦχος τοῦ «*χειμερινοῦ βασιλέως*», ὁ δ' ἕτερος μέλος τῆς αὐστριακῆς μερίδος καὶ εἷς ἐκ τῶν αὐτοκρατορικῶν συμβούλων τῶν ριφθέντων ἐκ τῶν παραθύρων τοῦ ἐν Πράγᾳ ἀνακτόρου τῆς καγκελαρίας (1618). Τὰ ἔργα τούτων ἐγράφησαν μετὰ τὸ 1620, ὅτε εἶχε καταλυθῆ ἡ βοημικὴ ἀνεξαρτησία καὶ ἐσημειοῦτο ἡ ἀρχὴ τῆς παρακμῆς τῆς ἐθνικῆς γλώσσης. Σπουδαῖον ἔργον τοῦ μὲν πρώτου εἶναι ἡ ἱστορία τῆς ἐκκλησίας, ἧς πολύτιμον μέρος ἀποτελεῖ τὸ πραγματευόμενον περὶ τῶν μεταξὺ τοῦ 1602—1623 γεγονότων, ὧν ὁ Σκάλα ὑπῆρξε σύγχρονος καὶ πολλάκις αὐτόπτης· τοῦ δὲ δευτέρου τὸ ἐπιγραφόμενον «Ἱστορικὰ ἔργα», οὗ δύο ἐκ τῶν 14 τόμων πραγματεύονται περὶ τῶν γεγονότων τῶν ἐτῶν 1618 καὶ 1619, καθ' ἃ οὗτος ἐνεργότατον διεδραμάτισε μέρος. Κατὰ τὴν ΙΗ' ἑκατονταετηρίδα ἡ τσεχικὴ λογοτεχνία εὑρίσκετο ἐν πλήρει σχεδὸν παρακμῇ καὶ ἐφάνη σβεσθεῖσα ἐπὶ Ἰωσὴφ Β'. Κατὰ τὴν ἀρχὴν ὅμως τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος ἐξεδηλώθη ἀναγέννησίς τις τῆς βοημικῆς γλώσσης διὰ διαφόρων μεταφράσεων ἐκ ξένων γλωσσῶν. Εἰς τὸν *Ἰωσὴφ Dobrousky* (1753—1829), τὸν πατριάρχην τῆς σλαβικῆς φιλολογίας, ἀνήκει ἡ τιμὴ τῆς κατὰ τὴν ἀναγέννησιν ταύτην συγγραφῆς ἀξίων προσοχῆς προτύπων ἔργων ἐν τῇ τσεχικῇ γλώσσῃ· ὡσαύτως εἰς τοὺς ὀλίγον μεταγενεστέρους αὐτοῦ: τὸν *Ἰωσὴφ Jungmann* (1773—1847), οὗ σπουδαιότατα ἔργα εἶναι ἡ ἱστορία τῆς τσεχικῆς γραμματολογίας καὶ τὸ μνημειῶδες ἔργον του, τὸ γερμανικο-βοημικὸν λεξικόν· τὸν *Ἰωάννην Kolar* (1793—1852), τὸν θεωρούμενον ὡς τὸν μέγιστον ποιητὴν τῆς τσεχικῆς ἀναγεννήσεως, ᾄδοντα δ' εἰς τὸ κυριώτατον ἔργον του, τὴν «Slavy dcera» (θυγατέρα τῆς Σλαβίας), τὰς συμφορὰς καὶ τὰ κλέη τῆς σλαβικῆς φυλῆς· τὸν *Παῦλον-Ἰωσὴφ Safarik* (1795—1861), γονιμώτατον συγγραφέα, καὶ τὸν *Φραγκῖσκον Παλάκυ* (1798—1876), ὃν ἡ ἱστορία τῆς Βοημίας ἀναδεικνύει ὡς τὸν μέγιστον τῶν Βοημῶν ἱστορικῶν.

Ἡ βοημικὴ ὅμως λογοτεχνία ἀνεπτύχθη μεγάλως μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ τσεχικοῦ πανεπιστημίου τῆς Πράγας (1882), πολλοὶ δὲ ἔκτοτε ἐτίμησαν αὐτήν, ὡς οἱ ποιηταὶ καὶ πεζογράφοι Ἰωάννης Neruda (1834—1891), Ἰούλιος Zeyer (1841—1901) καὶ Ἰαροσλάβος Vrahlicky, οἱ ποιηταὶ Ἀδόλφος Heyduk, Svatopulk Cech, Πέτρος Bezruc, Frantisek Zavrel κ. ἄ. Πολυάριθμοι ὡσαύτως εἶναι οἱ Βοημοὶ μυθιστοριογράφοι, ὡς ὁ Ἰάκωβος Arbes, ὁ Frantisek Herites, ὁ Βλαδίσλαος Vancura καὶ ὁ Vlaclav Hladik, ὅστις ἔγραψε καὶ πολλὰ δραματικὰ ἔργα. Πολλοὶ πρὸς τούτοις εἶναι οἱ ἐπιφανεῖς νεώτεροι Βοημοὶ ἱστορικοί, ὡς ὁ Βεγκέσλαος Tomek (1818—1905) ὁ Ἰαροσλάβος Goll, ὁ καθηγητὴς Ἰωσὴφ Ka'ousek, οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ οἱ πολιτικοὶ ῥήτορες, οὓς ἀνέδειξαν ἐπιφανεῖς οἱ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν ἱστορικῶν δικαίων τῆς εὐγενοῦς πατρίδος των σύντονοι ἀγῶνες.

Αἱ καλαὶ τέχναι ἐθεραπεύθησαν ἐξόχως παρὰ τοῖς Βοημοῖς. Τὰ δημόσια αὐτῶν ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα ἀντιπροσωπεύουσι πάντας σχεδὸν τοὺς μεσαιωνικοὺς καὶ νεωτέρους ῥυθμούς. Ἐξαίρετον μνημεῖον γοτθικῆς τέχνης εἶναι ὁ ἐν Πράγᾳ καθεδρικὸς ναός. Ἐν τῇ γλυπτικῇ καὶ τῇ γραφικῇ οἱ Βοημοὶ τεχνῖται ὑπέστησαν μὲν τὴν ἐπίδρασιν τῶν γλυπτῶν Γερμανίας, Ὀλλανδίας κ. ἄ., ἀλλ' ἀνεδείχθησαν μεταξὺ αὐτῶν καί τινες πρωτότυποι. Ἰδίᾳ ὅμως οἱ Βοημοὶ διεκρίθησαν ἐν τῇ μουσικῇ, θεωροῦνται δὲ διὰ τὴν εἰς ταύτην εὐδόκιμον ἐπίδοσίν των ὁ μουσικώτατος λαὸς τῆς Εὐρώπης. Μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἐκαλλιεργεῖτο παρ' αὐτοῖς κυρίως ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσική, ἔκτοτε δὲ καὶ ἄλλα εἴδη αὐτῆς. Πολλαχοῦ σχεδὸν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ἐν ταῖς ὀρχήστραις εὑρίσκονται Τσέχοι μουσικοί.

Ἡ ἐκπαίδευσις ἐν Βοημίᾳ εἶναι τὰ μέγιστα προηγμένη. Ὁ ἀριθμὸς τῶν δημοτικῶν σχολείων εἶναι μέγιστος, πολλὰ δὲ εἶναι καὶ τὰ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως. Ἐν Πράγᾳ λειτουργοῦσι δύο πανεπιστήμια, γερμανικὸν καὶ τσεχικόν, δύο πολυτεχνεῖα, γερμανικὸν καὶ τσεχικόν, ἀκαδημία ἐπιστημῶν καὶ ᾠδεῖον· ἀνωτέρα δὲ μεταλλειολογικὴ σχολὴ ἐν Πρζιβράμ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Fontes Rerum Boemicarum: *F. Palacky*, Geschichte von Böhmen (Prague 1844—1867).—*Sommer*, Das Königreiche Böhmen (16 τ. 1833—49). *L. Leger* καὶ *J. Friczt*, La Bohême historique et littéraire (Paris 1867).—*Jean Huset*, La guerre des Hussites (Paris 1878).—*Schlesinger*. Nationalitätsverhältnisse Böhmens (1886) —*Ernest Denis* Fin de l' independance bohème (τόμ. 2 1890).—*Τοῦ αὐτοῦ*. La Bohême depuis la montagne Blanche (τόμ. 2 1903).—*Nosek*, The spirit of Bohemia (1926).

Μ. Δ. ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ

Βοημία (Bohemia) [*Ἀστρον.*]. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 371. Ἀνεκαλύφθη τῇ 16ῃ Ἰουλίου 1893, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: a=2 726 T=1644 ἡμ., e=0,063, i=7°23', L=170°2', Ω=284°13' καὶ π=262°57'. Σ. Π.

βοημικός, —ή, —όν· ὁ τῆς Βοημίας ἢ τῶν Βοημῶν· ὁ ἐκ Βοημίας προερχόμενος.

— **βοημικὴ** ***μᾶζα*** (böhmischer Massiv, böhmische Masse) [*Γεωλογ.*]. Ὄγκος ὀρεινός, συνιστάμενος ἐκ παλαιῶν καὶ παναρχαίων πετρωμάτων καὶ ἀποτελῶν αὐτοτελὲς σχετικῶς τέμαχος. Περιλαμβάνει τὸν Βοημικὸν δρυμόν, τὰ βοημικὰ-μοραβικὰ ὑψώματα καὶ τὴν ὑπ' αὐτῶν περικλειομένην ἐνδοβοημικὴν λεκάνην.

Ἡ βοημικὴ αὕτη μᾶζα ἀνήκει μὲ τὰ βόρεια καὶ ἀνατολικά της τμήματα—τὰ ὄρη Φίχτελ, τὰ Μεταλλευτικὰ καὶ Γιγάντεια ὄρη (Erzgebirge καὶ Riesengebirge) καὶ τὰ Σουδέτεια (Sudeten)—εἰς τὸ **βαρίσκιον**. (βλ. λ.) ὀρεινὸν τόξον. Τὸ νότιον τμῆμά της τοὐναντίον, ἀπὸ τὸ Regensburg μέχρι τῆς Brünn, ἀποτελεῖ περιοχὴν πολὺ παλαιοτέρας ὀρογενέσεως καὶ συνίσταται ἐκ παλαιοτέρων γνευσίων, μαρμαρυγιακῶν σχιστολίθων καὶ γρανιτῶν. Γ. Κ. Γ.

— **Βοημικὸς** ***Δρυμὸς*** (Böhmer Wald) [*Γεωγρ.*]. Δασώδης περιοχὴ ἐπὶ τῶν συνόρων μεταξὺ Βαυαρίας καὶ Βοημίας, ἐκτεινομένη ἀπὸ τοῦ ὄρους Φίχτελ νοτιοανατολικῶς μέχρι τοῦ Δουνάβεως. Ἔχει μῆκος 237 χιλιομέτρων καὶ πλάτος 30-60 χιλιομέτρων. Διαιρεῖται εἰς δύο μεγάλα τμήματα: εἰς τὸν πεδινώτερον καὶ στενότερον βόρειον *Δρυμὸν τοῦ Ὀμπερφαλτς* (τσεχ. *Cesky-Les*, Τσερκώβ, 1039 μ.) καὶ τὸν νότιον, ὑψηλότερον καὶ πλατύτερον *Δρυμόν*, ὅστις εἶναι καὶ ὁ πραγματικὸς Βοημικὸς Δρυμὸς (τσεχ. *Sumava*, Γκόσσερ Ἄρμπερ, 1457 μ.). Συνίσταται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ γρανίτου μὲ κοιτάσματα γραφίτου. Εἰς τὰς ὑψηλοτέρας κορυφὰς ὑπάρχουσι μικραὶ λίμναι (ἡ *Σβάρτσερσέε*, *Τόϋφελσέε*, *Ἄρπερσέε* κτλ.), ἀναγόμεναι εἰς τὴν περίοδον τῶν παγετώνων. —Μ.

Βοημός, θηλ. *—ή καὶ —ίς*· ὁ ἐν Βοημίᾳ κατοικῶν ἢ ἐκ Βοημίας καταγόμενος.

Οἱ Γάλλοι ὀνομάζουν *Βοημοὺς* (Bohémiens) τοὺς *Ἀτσιγγάνους*, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐκ Βοημίας κυρίως ὡς κέντρου ἐξηπλώθησαν οὗτοι ἀνὰ τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας. Οἱ ἴδιοι ἔπλασαν καὶ λέξιν *βοημὸς* (*bohême—μποέμ*) πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, ἰδίως τῶν νέων καλλιτεχνῶν καὶ ποιητῶν, οἵτινες, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸν πλάνητα βίον τῶν Ἀτσιγγάνων, ζῶσι χωρὶς ἀσφαλεῖς πόρους ἀλλ' ἐν εὐθυμίᾳ καὶ ἐν ἀφροντισίᾳ διὰ τὴν ἐπαύριον. —Λ.

—**Βοημοὶ** ***ἀδελφοί***. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πράγας Βοημοῦ καθηγητοῦ καὶ μεγάλου θρησκευτικοῦ μεταρρυθμιστοῦ *Ἰωάννου Χοὺς* (1369—1415), οἱ καλούμενοι Χουσῖται (βλ. λ.), μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν διῃρέθησαν εἰς δύο κόμματα. Οἱ μὲν καλούμενοι *Καλιξτινοὶ* (ἐκ τοῦ λατ. calix = ποτήριον), μετριοπαθέστεροι τῶν ἄλλων ὄντες, ἐπανῆλθον εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, ἀφοῦ ἡ ἐν Βασιλείᾳ σύνοδος τοῦ 1433 ἀπεδέχθη τὰ τέσσαρα αἰτήματα αὐτῶν, ἤτοι τὴν εὐχαριστίαν ὑπ' ἀμφότερα (τ. ἔ. ἄρτον καὶ οἶνον, λατ. sub utraque, ὅθεν καὶ *Οὐτρακβῖται* ἐπωνομάσθησαν), τὸ θεῖον κήρυγμα ἐν τῇ ἐθνικῇ γλώσσῃ, τὴν αὐστηρὰν εὐταξίαν τοῦ κλήρου καὶ τὴν ἀφαίρεσιν ἀπ' αὐτοῦ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων. Οἱ δ' ἀδιάλλακτοι Χουσῖται, οἱ καὶ *Θαβωρῖται* καλούμενοι (ἐκ τῆς ἐν Βοημίᾳ πολίχνης *Θαβώρ*), οἵτινες καὶ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ ἐν τῇ λατρείᾳ ἀπέρριπτον πᾶν ὅ,τι δὲν ἀπεδεικνύετο ἐκ τοῦ κειμένου τῶν Ἁγίων Γραφῶν, ἐμμένοντες εἰς τὰς ἀρχὰς αὐτῶν, καίτοι πολλάκις κατὰ τοὺς πρὸς τοὺς Καλιξτινοὺς ἀγῶνας αὐτῶν συνετρίβησαν, ἀπετέλεσαν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Μιχαὴλ Bradacz τῷ 1457 τὴν καλουμένην «*Ἀδελφικὴν ἕνωσιν*» (Unitas fratrum), ὀνομασθέντες «*Βοημοὶ ἀδελφοί*». Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ νέους ὀπαδοὺς προσελκύσαντες καὶ ἴδιον ἐπίσκοπον ἀποκτήσαντες ἐπολλαπλασιάσθησαν, ὥστε κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα εἶχον περὶ τὰς τετρακοσίας κοινότητας.

Ὅτε δ' ἠκούσθη ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις τοῦ Λουθήρου ἐν Γερμανίᾳ, οἱ «Βοημοὶ ἀδελφοὶ» ἔπεμψαν ἀντιπροσώπους αὐτῶν, τῷ 1517, εἰς Βιττεμβέργην· καὶ οἱ μὲν πλεῖστοι αὐτῶν προσεχώρησαν εἰς τὴν μεταρρύθμισιν, οἱ δὲ λοιποί, δυσαρεστηθέντες κατὰ τοῦ Λουθήρου, ὅτι δὲν ἐνέμεινεν ἀνένδοτος εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἁπλότητα καὶ αὐστηρότητα τῶν ἀποστολικῶν χρόνων, ἐνέμενον εἰς τὰς ἀρχὰς αὐτῶν. Ἐκ τῆς Βοημίας ἐκδιωχθέντες τῷ 1548 οἱ «Βοημοὶ ἀδελφοὶ» ὑπὸ τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου, κατέφυγον εἰς τὴν Μοραβίαν, ὅπου ἡ διδασκαλία αὐτῶν ἐτύγχανεν ἀπὸ πολλοῦ εὐμενοῦς ἀκροάσεως, ἐντεῦθεν δ' ὠνομάσθησαν καὶ «*Μοραβοὶ ἀδελφοί*». Ἀλλὰ καὶ ἐκ Μοραβίας ἐκδιωχθέντες τῷ 1627 κατέφυγον εἰς τὸ γερμανικὸν ἔδαφος καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ σύνορα τῆς Σαξονίας. Τὴν διδασκαλίαν δ' αὐτῶν οἱ «Βοημοὶ ἀδελφοὶ» ἐνωρὶς διέδωκαν καὶ εἰς τὴν Πολωνίαν καὶ πλείστους ὀπαδοὺς εἶχον ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ μετὰ τὸν διαμελισμόν της διελύθησαν καὶ αἱ κοινότητες αὐτῶν τῷ 1817 καὶ διεσπάρησαν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς. Καὶ σήμερον δ' ἔτι ὀπαδοὶ τῆς αἱρέσεως ταύτης εὑρίσκονται ἐν Ῥωσίᾳ, Γερμανίᾳ, Ὀλλανδίᾳ, Δανίᾳ, Ἀγγλίᾳ

Digitized by Google

καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἐν τῇ Βορείῳ καὶ τῇ Νοτίῳ Ἀμερικῇ, ἀριθμοῦντες, κατὰ στατιστικὴν τοῦ 1909, 444 ἀδελφότητας, μετὰ 62,096 μελῶν, αἵτινες ἐν Γερμανίᾳ μὲν καλοῦνται *Evangelische Brüder Unität* ἐν Αὐστρίᾳ *Evangelische Brüder Kirche* καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ *Moravian Church*.

Πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν μετὰ συμπαθείας ἀπέβλεψαν πάντοτε οἱ «Βοημοὶ ἀδελφοί», διότι ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ πρῶτον ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Γ΄ (842—867) ἐστάλησαν ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Φωτίου εἰς τὴν χώραν αὐτῶν κήρυκες τοῦ Εὐαγγελίου, οἱ δύο ἐπίσημοι τῶν Σλαύων ἀπόστολοι, *Κύριλλος καὶ Μεθόδιος*, οἵτινες διέδωκαν τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τὰς χώρας ταύτας, μετέφρασαν τὰς Ἁγίας Γραφὰς καὶ τὴν λειτουργίαν εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτῶν καὶ προσήρτησαν τὴν Ἐκκλησίαν αὐτῶν εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Μνήμονες λοιπὸν τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν οἱ Χουσῖται, ὅτε μετέβησαν εἰς τὴν ἐν Βασιλείᾳ σύνοδον πρὸς ὑποστήριξιν τῶν αἰτημάτων αὐτῶν, ἰσχυρῶς ἐπέμειναν ἐν τῇ συνόδῳ, ὅπως προσέλθωσιν εἰς αὐτὴν καὶ οἱ ἐξ Ἀνατολῆς ἀδελφοί, διότι ἤλπιζον ὅτι θὰ εἶχον αὐτοὺς συμμάχους κατὰ τὰς ἐν τῇ συνόδῳ συζητήσεις, ὡς πνευματικοὺς αὐτῶν πατέρας καὶ ὡς διατηρήσαντας μᾶλλον τῶν Δυτικῶν τὰ ἀρχαῖα τῆς Ἐκκλησίας ἔθιμα, τὰ ὁποῖα ἐσπούδαζον νὰ ἐπαναφέρωσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Χούς. Καὶ βραδύτερον δέ, τῷ 1451, ἔγραψαν πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην ἐπιζητοῦντες τὴν μετὰ τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἕνωσιν καὶ σῴζεται ἐπιστολὴ τούτου πρὸς αὐτούς, ἐν τῇ ὁποίᾳ πρὸς τοῖς ἄλλοις λέγεται, ὅτι οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπληροφορήθησαν «ἐξ ὀλίγου χρόνου μᾶλλον ἀναβιώσκειν αὐτοὺς καὶ πρὸς τὴν κοινὴν τῶν Χριστιανῶν ἀληθῆ εὐσέβειαν ἐπανιέναι». Ἀλλ' αἱ δειναὶ τότε πολιτικαὶ περιστάσεις τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἁλώσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων δὲν ἐπέτρεψαν συνέχειαν τῶν διαπραγματεύσεων περὶ τοῦ ζητήματος τούτου καὶ οὕτως ἐματαιώθη ἡ ἐπιζητηθεῖσα ἕνωσις. Ἀναφέρεται δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων Δοσιθέου (ἐν τόμῳ Ἀγάπης σελ. 320), ὅτι ἱερεύς τις, καλούμενος Κωνσταντῖνος, ἐλθὼν ἐκ Βοημίας εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ διδαχθεὶς τὴν Ὀρθοδοξίαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου, ἐπέστρεψε κατόπιν εἰς τὴν πατρίδα του, ἔνθα διηγούμενος ὅσα εἶδε καὶ ἤκουσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπερβαλλόντως ἐχαροποίησε τοὺς ὁμοεθνεῖς του καὶ σφοδρότερον ἤγειρεν ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν τὸν πόθον τῆς ἑνώσεως μετὰ τῆς μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀφοῦ μάλιστα εἶχον πληροφορηθῆ, ὅτι καὶ ἄλλοι Χριστιανοὶ τῆς Οὐγγαρίας καὶ Ἀγγλίας παρόμοιον πόθον εἶχον ἐκφράσει.

Ἡ διδασκαλία δὲ τῶν «Βοημῶν ἀδελφῶν», ἥ τε θεωρητικὴ καὶ ἡ πρακτική, ἔχει ἐν βραχυτάτῃ συνόψει ὡς ἑξῆς. Ἡ σωτηρία τοῦ Χριστιανοῦ ἐπιτυγχάνεται μάλιστα διὰ τῆς πίστεως, ἀφοῦ κατὰ τὴν Ἁγίαν Γραφὴν (πρὸς Ἑβραίους ια΄, 5) «χωρὶς πίστεως ἀδύνατον εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ». Ἡ πίστι ὅμως δύναται νὰ εἶναι διττή, ζῶσα μέν, ὅταν ἐκδηλῶται διὰ ἔργων ἀγαθῶν, νεκρὰ δέ, ὅταν δὲ ἐκδηλῶται διὰ τοιούτων ἔργων, ὡς διδάσκει ὁ Ἰάκωβος λέγων (β΄ 17) «ἡ πίστις, ἐὰν μὴ ἔχῃ ἔργα, νεκρά ἐστι καθ' ἑαυτήν». Διὰ τῆς πίστεως ὁ Χριστιανὸς ἔρχεται εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς πίστεως δέχεται τὴν χάριν Αὐτοῦ, διὰ τῆς πίστεως προσδοκᾷ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἐπαγγελιῶν Αὐτοῦ καὶ ἄρα μόνος ὁ οὕτω πιστεύων Χριστιανὸς δύναται νὰ τύχῃ ἀφέσεως τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν διὰ τῆς ἱλαστηρίου θυσίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Παρεδέχοντο τὸ βάπτισμα τῶν ἐνηλίκων, τὴν εὐχαριστίαν καὶ τὴν ἱερωσύνην καὶ τὴν μετάνοιαν, ἀπέρριπτον δὲ τὸ χρῖσμα, τὸ εὐχέλαιον καὶ τὸν γάμον καὶ ἰδιαιτέρως ὅλως σπουδαιότητα ἀπέδιδον εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἱερέως καὶ εἰς τὴν ἐξομολόγησιν. Ἐνθυμούμενοι μὲν τὸ τοῦ Παύλου (Α΄ Τιμ. δ΄ 12), ὅτι ὁ ἀγαθὸς ἱερεὺς ὀφείλει νὰ εἶναι «τύπος τῶν πιστῶν ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πνεύματι, ἐν πίστει, ἐν ἁγνείᾳ» καὶ πρεσβεύοντες, ὡς οἱ Δονατισταὶ τοῦ Δ΄ αἰῶνος, ὅτι τὸ κῦρος τῶν μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἠθικῆς ἀξίας τοῦ τελοῦντος αὐτὰ ἱερέως, ἀπέκλειον ἀπὸ τῆς ἱερωσύνης πάντα ἀνάξιον αὐτῆς καὶ ἱερεῖς ἐξέλεγον μόνον τοὺς διακρινομένους εἰς χριστιανικὴν ἀρετὴν καὶ παιδείαν. Ὁ μέγας τῶν νεωτέρων χρόνων παιδαγωγὸς *Ἰωάννης Ἀμὼς Κομένιος* (1592—1670) ἐξελέγη ὑπὸ τῶν «Βοημῶν ἀδελφῶν» καὶ κατὰ τὸ 1618 ἐκλήθη εἰς Φοῦλνεκ τῆς Μοραβίας, ὅπου ἀνετέθη αὐτῷ ἡ διεύθυνσις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ σχολείου. Ἐνθυμούμενοι δὲ καὶ τὸ Ἰακώβου (ε΄ 16) «ἐξομολογεῖσθε ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα καὶ εὔχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων, ὅπως ἰαθῆτε», οἱ μὲν δημοσίᾳ ἁμαρτάνοντες δημοσίᾳ καὶ ἐξωμολογοῦντο τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν ἐνώπιον τῆς κοινότητος καὶ ἐζήτουν παρ' αὐτῆς τὴν συγχώρησιν αὐτοῦ, οἱ δὲ κατ' ἰδίαν ὑποπίπτοντες εἰς ἁμάρτημά τι, ἐξωμολογοῦντο μὲν τοῦτο πρότερον εἰς τὸν ἱερέα κατ' ἰδίαν, λαμβάνοντες δὲ τὴν ἄφεσιν παρ' αὐτοῦ προσήρχοντο ἔπειτα τεταπεινωμένοι ἐνώπιον τῆς κοινότητος καὶ ὁμολογοῦντες τὴν ἐνοχὴν αὐτῶν ἐζήτουν συγχώρησιν παρὰ τῶν ἀδελφῶν καὶ ἄφεσιν τοῦ ἁμαρτήματος παρὰ τοῦ Θεοῦ. Τὸν γάμον τῶν κληρικῶν ἐπέτρεπον μὲν εἰς τοὺς μὴ δυναμένους νὰ ζήσωσιν ἄγαμοι, προέκρινον ὅμως τὴν ἐν ἀγαμίᾳ ἐγκράτειαν. Τὸ εὐχέλαιον ἐθεώρουν ὡς ἱεροτελεστίαν ἁπλῶς συσταθεῖσαν μὲν ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου (ε΄, 14—15), ἀνταποκρινομένην δὲ εἰς τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα τῶν πιστῶν ἀποθνησκόντων. Πολιτικὰ ἀξιώματα ἀπέφευγον, εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν δὲν προσήρχοντο, τὸν ὅρκον αὐστηρῶς κατεδίκαζον, δὲν ἐνήστευον, δὲν ἠσπάζοντο τὰς ἱερὰς εἰκόνας. Ἐξέλεγον τρεῖς ἀδελφοὺς καλουμένους *seniores* (πρεσβυτέρους) καὶ ἐκ τούτων ἕνα ἐπίσκοπον. Μετέφρασαν εἰς τὴν γλῶσσάν των τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἐξέδωκαν πολλοῦ λόγου ἀξίας κατηχήσεις καὶ ἰδίᾳ ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα, ἅτινα καὶ εἰς τὴν γερμανικὴν ἔπειτα μετεφράσθησαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Βιβλιογραφία πλήρης περὶ τῶν «Βοημῶν ἀδελφῶν» ὑπάρχει ἐν τῷ 6' τόμῳ σελ. 1334 καὶ ἑξῆς τοῦ *Kirchenlexicon* καὶ ἐν τῷ 6' τόμῳ σελ. 940 καὶ ἑξῆς τοῦ *Dictionnaire de théologie catholique*, ἐκ τῶν ἡμετέρων δ' ἔγραψαν περὶ αὐτῶν ὁ *Ἀ. Δ. Κυριακὸς* ἐν τῷ 6' τόμῳ σελ. 225 τῆς «Ἐκκλησ. Ἱστορίας», ὁ *Ε. Βαφείδης* ἐν τῷ 6' τόμῳ σελ. 251 κ. ἑ. τῆς «Ἐκκλησ. Ἱστορίας» καὶ ὁ *Μ. Ρενιέρης* ἐν σελ. 136 κ. ἑ. τῶν «Ἱστορικῶν μελετῶν».

Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

Βοημοῦνδος. Ὄνομα ἡγεμόνων τῆς Ἀντιοχείας καὶ εἶτα κομίτων τῆς Τριπόλεως τῆς Συρίας.

—1) ***Βοημοῦνδος ὁ Α΄***, γεννηθεὶς τῷ 1058 μ. Χ. Εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῆς πρώτης Σταυροφορίας (1096) καὶ υἱὸς τοῦ Νορμανvοῦ *Ροβέρτου Γυσκάρδου*, δουκὸς τῆς Ἀπουλίας καὶ τῆς Καλαβρίας. Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἐθισθεὶς εἰς τὸν στρατιωτικὸν βίον, διέπρεψεν ἐπὶ ἀνδρείᾳ τε καὶ συνέσει. Κληρονομήσας παρὰ τοῦ πατρὸς τὸ ἄσπονδον μῖσος κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀναλαβὼν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ τῆς Ἰλλυρίας εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἀλεξίου Α΄ τοῦ Κομνηνοῦ, ἐνίκησεν αὐτὸν ἐν Ἰωαννίνοις καὶ περὶ τὴν Ἄρταν (1082), εἰσέβαλεν εἰς τὸ θεσσαλικὸν ἔδαφος καὶ ἤρξατο πολιορκῶν τὴν Λάρισαν. Ματαίας ὅμως ἀποβάσης τῆς πολιορκίας ταύτης, ἅτε τῆς πόλεως ὀχυρωτάτης οὔσης, ὁ Βοημοῦνδος ἠναγκάσθη μετὰ ἑξάμηνον νὰ ἐπιστρέψῃ μετὰ τοῦ στρατοῦ του εἰς Μακεδονίαν, ἧς εἶχε κρατήσει πρότερον ὁ πατήρ του, καταβαλὼν τὰς στρατιὰς τοῦ Ἀλεξίου (1081). Ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος Α΄ δὲν ἦτο ἄνθρωπος εὐκόλως ἀποθαρρυνόμενος· ἐπανακάμψας εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀνασυντάξας τὸν στρατὸν τὸν ἐπῆλθε καὶ πάλιν κατὰ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἤδη εὑρισκομένου Βοημούνδου, τὸν ὁποῖον νικήσας κατὰ κράτος ἠνάγκασε νὰ καταλίπῃ τὴν Ἤπειρον καὶ ἁπάσας τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ὅσας εἶχον λάβει ὑπὸ τὴν κατοχὴν των αὐτός τε καὶ ὁ πατήρ του καὶ νὰ ἐπανακάμψῃ μετὰ τῶν λειψάνων τῆς ἡττηθείσης στρατιᾶς του εἰς τὰ ἴδια (1083). Τῷ 1085 ὁ Ροβέρτος ἀποθανὼν κατέλιπε τὰ δουκᾶτα τῆς Ἀπουλίας καὶ τῆς Καλαβρίας εἰς τὸν ὑστερότοκον υἱὸν αὐτοῦ Ρογῆρον. Ἕνεκα λόγων ἀντιζηλίας οἱ δύο ἀδελφοὶ προῆλθον εἰς πόλεμον μεταξύ των, συνεπείᾳ τοῦ ὁποίου ὁ Ρογῆρος ἠναγκάσθη καὶ παραχωρήσῃ εἰς τὸν Βοημοῦνδον τὴν ἡγεμονίαν τοῦ *Τάραντος*. Ὁ τελευταῖος, πολιορκῶν τὴν Ἀμάλφην (1096) καὶ μαθὼν τὰ τῆς διαβάσεως τῶν πρώτων σταυροφόρων, προσεχώρησε καὶ οὗτος εἰς τὴν ἱερὰν ἐκστρατείαν μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ ἐπὶ κεφαλῆς 10.000 ἱππέων καὶ 20.000 πεζῶν. Πολλοὶ Νορμανvοὶ ἡγεμόνες ἠκολούθησαν τὸν Βοημοῦνδον, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ ὁ ἐξάδελφός του *Ταγκρέδος*. Ἑνωθεὶς δὲ ὁ Βοημοῦνδος μετὰ τοῦ γενικοῦ ἀρχηγοῦ τῆς σταυροφορίας *Γοδοφρεΐδου δὲ Βουϊγιὼν* (Bouillon), μάτην ἐπειράθη νὰ πείσῃ τοῦτον, ὅπως συμπράξωσιν εἰς κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς ὁποίας ἐκάθητο εἰσέτι Ἀλέξιος ὁ Α΄. Καίτοι μισούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Α΄, ὁ Βοημοῦνδος ἔτυχεν οὐχ ἧττον παρ' αὐτῷ εὐμενεστάτης ὑποδοχῆς, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ, φερόμενος πρὸς αὐτὸν ὡς πρὸς ἀρχαῖον σύμμαχον, τῷ παρέσχε τιμὰς καὶ πλουσιώτατα δῶρα· ὅπως δελεάσῃ μάλιστα τὸν ἀγέρωχον Νορμανvόν, ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν ἀνεξάρτητον ἡγεμονίαν. Ἐκ τῶν διαβουκολήσεων τούτων θρασυνθεὶς ὁ Βοημοῦνδος, ἀπῄτησε τὸ ἀξίωμα τοῦ «μεγάλου δομεστίκου» (στρατηγοῦ) τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος ἠρνήθη τοῦτο διὰ ποικίλων προφάσεων καὶ κατώρθωσεν ὅπως καὶ ὁ Βοημοῦνδος ὀμόσῃ μετὰ τῶν λοιπῶν σταυροφόρων πίστιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῶν Ἑλλήνων. Μετὰ κοπιώδη πορείαν καὶ αἱματηρὰς μάχας, καθ' ἃς ὁ Βοημοῦνδος διέπρεψεν ἐπ' ἀνδρείᾳ καὶ δεξιότητι, οἱ σταυροφόροι ἔφθασαν πρὸ τῆς *Ἀντιοχείας*. Ἐπολιόρκουν δὲ αὐτὴν ματαίως ἐπὶ ἑπτὰ ὅλους μῆνας, ὅτε ὁ Βοημοῦνδος, ὅστις μετὰ τῆς γενναιότητος συνήνου καὶ σπανίαν δολιότητα, κατεσίσε διὰ τῶν μηχανοραφιῶν αὐτοῦ τοὺς λοιποὺς ἀρχηγούς, ὅπως παραχωρήσωσιν εἰς αὐτὸν τὴν κυριαρχίαν τῆς πόλεως, ἐὰν ἐκυρίευεν αὐτήν, πρὶν ἢ τύχῃ συνδρομῆς παρὰ τῶν Ἑλλήνων. Κατόπιν μυστικῶν δὲ συνεννοήσεων μετὰ τῶν ἐν τῇ πόλει, εἰσήχθη εἰς αὐτὴν ὑπὸ προδότου τινὸς (πιθανῶς ἀρχηγοῦ τινος τῶν πολιορκουμένων Σαρακηνῶν) καὶ οὕτως ἡ Ἀντιόχεια κατέστη πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου χριστιανικῆς ἡγεμονίας (1097), ἥτις διετηρήθη ἐπὶ 161 ὅλα ἔτη. Τὴν κατάκτησιν ταύτην τοῦ Βοημούνδου διημφεσβήτησαν τόσον ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος, χαρακτηρίσας τὸν ὑπὸ τοῦ Νορμανvοῦ ἀρχηγοῦ σφετερισμὸν τῆς ἔκπαλαι ἑλληνικωτάτης ταύτης πόλεως ὡς παράβασιν τῶν ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων δοθεισῶν πρὸς αὐτὸν ὑποσχέσεων περὶ παραδόσεως εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ βασιλέως τοῦ Βυζαντίου ἁπασῶν τῶν ἀρχαίων τοῦ κράτους κτήσεων, τῶν ἀπὸ τῶν Μωαμεθανῶν ἐλευθερουμένων, ὅσον καὶ ὁ κόμης τῆς Τουλώσης Ραϋμόνδος. Οὐχ ἧττον ὁ κατακτητής, χάρις εἰς τὴν ἐπιδεξιότητά του, παρέμεινε κύριος αὐτῆς. Ὀργανώσας δὲ τὸ κράτος του ἡτοιμάζετο ἐν ἔτει 1100 νὰ καταλάβῃ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ νὰ στεφθῇ ἐκεῖ βασιλεύς, ὅτε ὁ *Δανισμένδης*, Ἐμίρης Σεβαστείας, ᾐχμαλώτισεν αὐτὸν δι' ἐνέδρας. Ὁ Βοημοῦνδος ἀπεφυλακίσθη ἐξαγορασθεὶς ὑπὸ Ἀρμενίου τινὸς ἡγεμονίσκου, ἅμα δὲ τῇ ἀπελευθερώσει του ἀνέλαβεν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Σαρακηνῶν, ἀλλ' ἡττήθη. Συγχρόνως, τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου κηρύξαντος ἐν τῷ μεταξὺ κατὰ τοῦ Βοημούνδου τὸν πόλεμον διὰ τὸν ὑπ' αὐτοῦ σφετερισμὸν τῆς Ἀντιοχείας, τὰ βυζαντιακὰ στρατεύματα ὤδευσαν κατὰ τῆς Συρίας. Ὁ Βοημοῦνδος, στερούμενος ἐπαρκῶν πολεμικῶν δυνάμεων καὶ μέσων, ὅπως ἀντιμετωπίσῃ τελεσφόρως τὰ στρατεύματα τοῦ αὐτοκράτορος, ἀπῆλθε διὰ Δυρραχίου εἰς τὴν Δύσιν καὶ διέδραμε τὴν Ἰταλίαν, τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἱσπανίαν, ὅπως ἐξεγείρῃ τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ἑλλήνων. Κατορθώσας δὲ νὰ ὀργανώσῃ ἰσχυρὸν στρατὸν τῇ συνδρομῇ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φιλίππου Α΄, οὗτινος τὴν θυγατέρα Κωνσταντίαν εἶχε νυμφευθῆ, ἐπανῆλθε μετὰ μικρὸν εἰς Ἰλλυρίαν καὶ ἐπολιόρκησε τὸ Δυρράχιον, ὅπως ἐπιφέρῃ οὕτω σοβαρὸν ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὸν ἀντίπαλόν του. Ἡ πολιορκία αὕτη ἤρξατο, κατόπιν ἀποβάσεως τοῦ Βοημούνδου εἰς Αὐλῶνα, ἐν ἔτει 1107, ἐφαίνετο δ' ἐν ἀρχῇ ἐπιτυγχάνουσα, ὅτε ὁ Ἀλέξιος Α΄, ἐπελθὼν κατ' αὐτοῦ, τὸν ἀπέκλεισεν ἀπὸ ξηρᾶς τε καὶ θαλάσσης καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ συνθηκολογήσῃ. Ἡ συνομολογηθεῖσα εἰρήνη (Σεπτέμβριος τοῦ 1108) ὑπῆρξε λίαν ἐπωφελὴς διὰ τοὺς Βυζαντινούς. Οὕτως ὁ Βοημοῦνδος τοῖς παρεχώρει μέρος τῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἡγεμονίας του, ἀνεγνώριζε τὴν ἐπικυριαρχίαν αὐτῶν καὶ ἐδέχετο Ἕλληνα πατριάρχην ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἣν ἐξηκολούθησε διατηρῶν. Ἐπιστρέψας κατόπιν εἰς Ἰταλίαν, ἤρχισε, παρὰ τὰ συμφωνηθέντα, νὰ προπαρασκευάζηται εἰς νέον πόλεμον κατὰ τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ὅτε, νοσήσας, ἀπεβίωσεν ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1111. Τῆς προμνησθείσης εἰρήνης προηγήθη συνέντευξις αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἀλεξίου, καθ' ἣν ἡ θυγάτηρ τοῦ αὐτοκράτορος Ἄννα ἡ Κομνηνὴ τοσοῦτον ἀπεθαύμασε τὸ μεγαλοπρεπὲς παράστημα τοῦ Βοημούνδου, ὥστε νὰ χαράξῃ τὴν εἰκόνα του ἐν τῷ περιωνύμῳ αὐτῆς συγγράμματι, τῷ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀλεξιάς».

—2) ***Βοημοῦνδος ὁ Β΄***, υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1108—1130). Μέχρι τοῦ 1126, ἀνήλικος ὤν, διέμενεν ἐν Ἀπουλίᾳ, ἐνῷ, μετὰ τὸν θάνατον Βοημούνδου τοῦ Α΄, ἤσκουν τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ ὁ *Ταγκρέδος* καὶ θανόντος τούτου (5 Δεκεμβρίου 1112) ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ *Ρογῆρος ὁ Σαλερναῖος*, συμμετέχοντος καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Ἱεροσολύμων *Βαλδουίνου τοῦ Β΄*. Ὁ Βοημοῦνδος Β΄ ἐνηλικιωθεὶς καὶ ἀναλαβὼν τὴν ἀρχὴν τῷ 1126, κατώρθωσε νὰ ὑπεραμυνθῇ τῶν κινδυνευόντων Ἱεροσολύμων, ἀπέθανε δ' ἐν ἡλικίᾳ μόλις 22 ἐτῶν (1130), φονευθεὶς ἐν μάχῃ, συγκροτηθείσῃ περὶ τὸ περιφήμου *Ζεγγῆ*, σουλτάνου τοῦ Χαλεπίου, ὃν οἱ Σταυροφόροι ἀπεκάλουν αἱμοβόρον. Κατέλιπε δὲ τριετῆ μόλις θυγατέρα, ὀνόματι Κωνσταντίαν, ἐκ τοῦ γάμου αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἐλίζης, θυγατρὸς τοῦ προμνημονευθέντος βασιλέως Ἱεροσολύμων Βαλδουίνου τοῦ Β΄.

—3) ***Βοημοῦνδος ὁ Γ΄***, υἱὸς τῆς Κωνσταντίας, θυγατρὸς τοῦ Βοημούνδου Β΄. Ἀνῆλθε τὸν θρόνον τῆς Ἀντιοχείας τῷ 1163, διαδεχθεὶς τὴν μητέρα του, ἐπὶ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ. Τῷ 1164 ἀνέλαβε προσωρινῶς τὴν ἀρχὴν τῶν Ἱεροσολύμων, εἰς ἀναπλήρωσιν τοῦ *Ἀμωρὴ (Ἀμαλαρίχου)*, ἐκστρατεύσαντος εἰς Αἴγυπτον. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ἡττηθεὶς καὶ αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων, ἠλευθερώθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ, καταβαλόντος τὰ ἐπὶ τούτῳ λύτρα. Μετέβη τότε εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖθεν ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια, συνοδευόμενος ὑπὸ Ἕλληνος πατριάρχου Ἀντιοχείας. Οὕτως ἐξεπληροῦτο ὅρος, πολλάκις μὲν συνομολογηθεὶς ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἀντιοχείας, ἀλλ' οὐδέποτε μέχρι τότε ἐκτελεσθείς. Ἐν ἔτει 1180, καταλιπὼν τὴν δευτέραν σύζυγόν του χάριν ἑτέρας γυναικός, ἀφωρίσθη ὑπὸ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τὸ 1187, ὅτε ἐκυριεύθησαν τὰ Ἱεροσόλυμα ὑπὸ τοῦ σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου Σαλαδῖν, ὁ Βοημοῦνδος ὁ Γ΄ καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν διέπραξαν τοιαύτας ὠμότητας καθ' ὁμοεθνῶν των, ὥστε ὁ

Digitized by Google

Σαλαδδίν, ἀγανακτήσας διὰ τὴν τοιαύτην συμπεριφοράν των, ἐπῆλθε τὸ ἑπόμενον ἔτος κατὰ τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἀντιοχείας καὶ ἐπήνεγκεν ἱκανὴν φθοράν, ἐκπορθήσας ἅμα 25 πόλεις αὐτῆς. Εἶτα ὁ Βοημοῦνδος Γ', περιελθὼν εἰς ῥῆξιν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἀρμενίας, ἠχμαλωτίσθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ δὲν ἀνέκτησε τὴν ἐλευθερίαν του, εἰμὴ ὑπὸ σκληροὺς καὶ ταπεινωτικοὺς ὅρους. Ἐν τούτοις βραδύτερον ὁ πρεσβύτερος υἱός του Ραϋμόνδος ἐνυμφεύθη τὴν ἀνεψιὰν τοῦ βασιλέως τῆς Ἀρμενίας. Τοῦ Ραϋμόνδου δὲ ἀποθανόντος πρὸ αὐτοῦ, ὁ Βοημοῦνδος Γ' ὥρισε διάδοχόν του τὸν ἐκ τοῦ γάμου τούτου γεννηθέντα ἔγγονόν του Ρουπῖνον. Ἀλλ' ὁ ὁμώνυμος, ὑστερότοκος τοῦ Βοημούνδου Γ' υἱὸς καὶ ἀντιβασιλεὺς τῆς Τριπόλεως, ἐξεγερθεὶς ἐπὶ τούτῳ, κατώρθωσε πρὸς στιγμὴν νὰ ἐκδιώξῃ τῆς ἐπικρατείας αὐτοῦ τὸν πατέρα, τῇ ὑποστηρίξει τῶν Ναϊτῶν (Chevaliers du Temple ou Templiers). Ἡ ἐπιτυχία ὅμως αὕτη δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολύ, τοῦ Βοημούνδου Γ' ἀποκατασταθέντος καὶ πάλιν εἰς τὸν θρόνον του καὶ ἀποθανόντος ἐν ἔτει 1201 μετὰ βασιλείαν 38 ἐτῶν.

— ***Βοημοῦνδος*** ὁ *Δ'*, δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Γ', ὁ κηρύξας ἀνταρσίαν κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὡς εἴρηται. Οὗτος ἔφερε τὴν προσωνυμίαν «*ὁ Μονόφθαλμος*» (le Borgne), ἅτε ἀπολέσας τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν του ἔν τινι πολεμικῇ ἐπιχειρήσει αὐτοῦ ἐγγὺς τοῦ Λιβάνου. Καταλαβὼν τὸν θρόνον τῆς Ἀντιοχείας ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ πατρός, ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ ἀνηλίκου καὶ ὀρφανοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ καὶ νομίμου διαδόχου Ρουπίνου, προὐκάλεσε τὸν κατ' αὐτοῦ ἀγῶνα τοῦ βασιλέως τῆς Ἀρμενίας Λέοντος, ἀφαιρέσαντος παρ' αὐτοῦ τὴν Ἀντιόχειαν χάριν τοῦ Ρουπίνου. Δὲν διετήρησεν ὅμως ταύτην ὁ τελευταῖος, εἰμὴ τρεῖς ἡμέρας, τοῦ Βοημούνδου Δ' εὐθὺς ἀνακτήσαντος αὐτὴν τῇ ὑποστηρίξει τῶν Ναϊτῶν καὶ πρὸ παντὸς τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς Ἀντιοχείας, εἰς οὓς εἶχεν ἐπιτρέψει τὴν ἐκλογὴν πατριάρχου. Ἐνῷ ὅμως ὁ ἡγεμὼν οὗτος εἶχε παράσχει δείγματα εὐνοίας εἰς τοὺς Ἕλληνας τῆς πρωτευούσης του, ἔδειξε τοὐναντίον σκληρότητα πρὸς τὸν Λατῖνον πατριάρχην, ὃν ἐνέκλεισεν εἰς κλωβόν, ὡς ἀποκαλύψας αὐτὸν ῥαδιουργοῦντα ὑπὲρ τῶν Ἀρμενίων. Ὁ Βοημοῦνδος Δ' ἀπέθανε τῷ 1233, μετὰ 32 ὅλων ἐτῶν σχεδὸν ἀδιατάρακτον βασιλείαν, παρὰ τὰς ἐμφανισθείσας εἰς αὐτὸν ἀντιξόους περιστάσεις, χάρις εἰς τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἱκανότητα.

— 5) ***Βοημοῦνδος Ε'***, υἱὸς τοῦ Δ', διαδεχθεὶς αὐτὸν ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ τῆς Ἀντιοχείας καὶ Τριπόλεως. Ἐν ἔτει ὅμως 1244 οἱ *Κιργίζοι* ἐλεηλάτησαν τὰς χώρας ταύτας καὶ τὸν ἐξηνάγκασαν νὰ καταστῇ φόρου ὑποτελὴς αὐτῶν. Εἶτα ἠναγκάσθη νὰ διεξαγάγῃ μακρὸν καὶ ἐπίμονον πόλεμον πρὸς ἄμυναν αὐτοῦ κατὰ τῆς Ἀρμενίας. Εὐτυχῶς ὅμως ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας *Λουδοβῖκος ὁ ἅγιος*, κατελθὼν εἰς Παλαιστίνην ἐν ἔτει 1250, διήλλαξε τοὺς ἐμπολέμους. Ὁ Βοημοῦνδος Ε', νυμφευθεὶς τὴν χήραν τοῦ βασιλέως τῆς Κύπρου Οὔγωνος τοῦ Α' Ἀλίκην, συνήνωσεν ἐπί τινα καιρὸν τὴν τύχην τῆς Κύπρου πρὸς τὴν τῶν ἡγεμονιῶν Ἀντιοχείας καὶ Τριπόλεως. Ἀπέθανε τῷ 1251, βασιλεύσας ἔτη 18.

—6) ***Βοημοῦνδος ΣΤ'***, υἱὸς τοῦ Ε', γεννηθεὶς ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Λουκιάνας, ἀνεψιᾶς τοῦ πάπα *Ἰννοκεντίου τοῦ Γ'*. Ἀνήλικος ἔτι ὢν ἐκυβέρνα ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρός του ὡς ἡγεμὼν Ἀντιοχείας καὶ Τριπόλεως καὶ δεσπότης *Τορτόσης* (Tortosa). Ἦγε δὲ μόλις τὸ 14ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ὅτε αὐτός τε καὶ ἡ μήτηρ του ἐπορεύθησαν ὁμοῦ εἰς Ἰόππην, πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ ἐκεῖ ἀφικομένου βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου τοῦ ἁγίου, ὅστις ἐπεδαψίλευσε παντοῖα δείγματα εὐνοίας εἰς τὸν νεαρὸν τοῦτον ἡμεμόνα, τὰ μάλα εὐαρεστηθεὶς ἐκ τῆς νοημοσύνης καὶ ἐρασμιότητος τῶν τρόπων αὐτοῦ. Βοημοῦνδος ὁ ΣΤ' κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὴν ὑπὸ τοῦ πατρός του ἐγκαινισθεῖσαν ἐπαφὴν τῆς Κύπρου μετὰ τῆς Ἀντιοχείας καὶ Τριπόλεως. Ἐπίσης συνεμάχησε μετὰ τῶν Μογγόλων, πρὸς ἀναχαίτισιν τῆς προελάσεως τοῦ σουλτάνου τῶν Αἰγυπτίων, ἀνεγνώρισε δὲ καὶ τὸν υἱὸν τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἑρρίκου Α' ὡς βασιλέα τῆς Ἱερουσαλήμ. Τῷ 1257 ὅμως, ἐμφανισθεὶς εἰς Ἅγιον Ἰωάννην τῆς Ἄκρης μετὰ τῆς ἀδελφῆς του, βασιλίσσης τῆς Κύπρου, ἐτάχθη ἀσυνέτως ὑπὲρ τῶν Ἑνετῶν, μαχομένων κατὰ τῶν Γενοατῶν καὶ οὕτως ἐνίσχυσε τὰς ἔχθρας καὶ διχονοίας, αἵτινες ἤγαγον εἰς τὴν τόσον οἰκτρὰν ἔκβασιν τῶν σταυροφοριῶν. Πρὸς τούτοις τῷ 1208 Βοημοῦνδος ὁ ΣΤ' ἀπώλεσε τὴν Ἀντιόχειαν, κυριευθεῖσαν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου τῶν Αἰγυπτίων Βαϊβὰρ καὶ περιωρίσθη ἔκτοτε εἰς μόνην τὴν Τρίπολιν μέχρι τοῦ θανάτου του (1275), βασιλεύσας ἔτη 24.

—7) ***Βοημοῦνδος*** ὁ *Ζ'*, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, διαδεχθεὶς ἐνωρίτατα τὸν πατέρα του ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ Σιβύλλης καὶ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Τορτόσης. Ἕδραν τοῦ κράτους αὐτοῦ κατέστησε τὴν Τρίπολιν, ὅπου ὤμοσε πίστιν πρὸς Κάρολον τὸν Α', βασιλέα τῆς Σικελίας καὶ τῶν Ἱεροσολύμων. Εἶτα ἀντεμετώπισε τὴν ἐχθρότητα τῶν Ναϊτῶν, ἐγκατασταθέντων ἐν Τριπόλει, καὶ τέλος, μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του, ἀπώλεσε τὴν *Λαοδίκειαν*, περιελθοῦσαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου. Τοῦ Βοημούνδου Ζ' ἀποθανόντος ἀτέκνου, μετὰ βραχεῖαν μὲν ἀλλὰ περιπετειώδη βασιλείαν, καὶ τῆς Τριπόλεως καταληφθείσης ἐπὶ διετίαν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων, ἐξέλιπε μετ' αὐτοῦ ὁ οἶκος τῶν Γυσκάρδων, ἅμα δὲ καὶ ἡ ἡγεμονία τῆς Τριπόλεως. Κ. Μ. ΜΕΚΙΟΣ

Βοητὴς *['Αστρονομ.]*. Ὀνομασία ὑπὸ τὴν ὁποίαν φέρεται ἐνιαχοῦ ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Βοώτου (βλ.λ.). Σ. Π.

βοητὸς (ὁ) καὶ ***βοητὸ*** (τό)· ἰδιωματ. *βουητὸς* (ὁ) καὶ *βουητὸ* (τό)· βοή, σύμμικτος ἦχος φωνῶν, πνέοντος ἀνέμου, ῥέοντος ποταμοῦ, κυμαινομένης θαλάσσης κλπ.

Βοθέριχος. Γότθος ἀρχηγὸς μισθοφόρων ὁμοεθνῶν του ἐν τῷ βυζαντινῷ στρατῷ ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου (379—395). Διατελῶν οὗτος τῷ 390 διοικητὴς τοῦ στρατοῦ Θεσσαλονίκης, ἐφυλάκισεν ἡνίοχόν τινα τοῦ ἱπποδρόμου, κατηγορηθέντα ἐπὶ αἰσχρῷ ἐγκλήματι, τοῦτο δὲ κατὰ τὰς παραμονὰς μεγάλων ἱπποδρομικῶν ἀγώνων, οἵτινες ἀπετέλουν τὴν κυριωτάτην διασκέδασιν τῶν τότε μεγαλοπόλεων. Οἱ Θεσσαλονικεῖς ζητήσαντες τὴν ἀποφυλάκισιν τοῦ ἡνιόχου καὶ μὴ ἐπιτυχόντες ταύτην, ἐστασίασαν καὶ ἐπιτεθέντες κατὰ τῆς φρουρᾶς ἐφόνευσαν πλείστους Γότθους, ἐν οἷς καὶ αὐτὸν τὸν Βοθέριχον καὶ πολλοὺς ἀξιωματικούς του, ὧν τὰ πτώματα ἔσυρον ἀνὰ τὰς ὁδούς. Ὁ ἐν Μεδιολάνοις τῆς Ἰταλίας διατρίβων τότε βασιλεὺς Θεοδόσιος, ὀργισθεὶς διὰ τὰ γενόμενα, διέταξε, παρὰ τὰς ζωηρὰς διαμαρτυρίας τῶν περὶ αὐτὸν ἐπισκόπων καὶ ἰδίως τοῦ Μεδιολάνων Ἀμβροσίου, νὰ τιμωρηθῶσιν ἀπηνῶς οἱ Θεσσαλονικεῖς ἄνευ δίκης καὶ ἐξετάσεως. Ἡ ἐκδίκησιν πνέουσα γοτθικὴ φρουρά, λαβοῦσα τὴν διαταγὴν ταύτην, προεκήρυξεν ἀμέσως ἱππικοὺς ἀγῶνας καὶ μετὰ τὴν ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ συγκέντρωσιν τοῦ ἀνυπόπτου πλήθους ἐπετέθη αἰφνιδίως κατ' αὐτοῦ σφάξασα, κατ' ἄλλους μὲν 7 χιλ., κατ' ἄλλους δὲ 15 χιλ. ἀνθρώπων.

Κατόπιν τῆς φοβερᾶς ἐκείνης σφαγῆς ὁ εὐθαρσὴς ἐπίσκοπος Ἀμβρόσιος ἀπέπεμψεν ἐκ τοῦ ναοῦ τὸν βασιλέα Θεοδόσιον, θελήσαντα νὰ εἰσέλθῃ ἐν αὐτῷ, μόλις δὲ μετὰ ὀκτάμηνον μετάνοιαν ἐδέχθη αὐτὸν καὶ τῷ ἐπέτρεψε νὰ κοινωνήσῃ τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων, ἀφοῦ προηγουμένως τὸν ὑπεχρέωσε νὰ πέσῃ πρηνὴς ἐν τῷ ναῷ καὶ νὰ ὁμολογήσῃ ἐνώπιον τοῦ λαοῦ τὴν ἁμαρτίαν του. Ν. ΚΛΣ

Βοθήκι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς *κοινότητος* Τραχειᾶς τῆς ἐπαρχίας Τροιζηνίας τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας. Κάτ. (1928) 81.

Βοθιανὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων, ἕδρα ὁμωνύμου *κοινότητος*. Κάτ. (1928) 387. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ Μουστᾶκος (κάτ. 162), Τσισκιανὰ (κάτ. 159) καὶ Φαράγγι (κάτ. 29). Ε. Γ.

Βοθνία (Bothnia, Bottnia) *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα τῆς Λαπωνικῆς χώρας, ἡ ὁποία περιβάλλει δίκην πετάλου τὸ βοριώτερον τμῆμα τὰς Βαλτικῆς θαλάσσης, τὸν καλούμενον Βοθνικὸν κόλπον, καλυπτομένη κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ ὀρέων, λιμνῶν καὶ τελμάτων· εἶναι χώρα ἄγονος καὶ ἀραιῶς κατῳκημένη, τῆς ὁποίας ἡ μόνη πλουτοφόρος πηγὴ εἶναι τὰ δάση καὶ αἱ ἐκ τῆς ἁλιείας πρόσοδοι. Οἱ κάτοικοί της εἶναι Λάπωνες ἁλιεῖς, κυνηγοὶ καὶ ξυλοκόποι. Γεωγραφικῶς διαιρεῖται εἰς τρία τμήματα, τὴν Βόρειον, τὴν Δυτικὴν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Βοθνίαν. Μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἀπετέλει ἐξ ὁλοκλήρου ἐπαρχίαν τῆς Σουηδίας, ἀπὸ τοῦ 1809 ὅμως ἡ Ἀνατολικὴ Βοθνία περιῆλθεν εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ ἀπετέλεσε μέρος τοῦ Μεγάλου Δουκάτου τῆς Φινλανδίας. Κατόπιν τοῦ μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον διαμελισμοῦ τῆς Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας, ἡ Ἀνατολικὴ Βοθνία ἀνήκει εἰς τὸ κράτος τῆς *Φινλανδίας*. Χ. Δ.

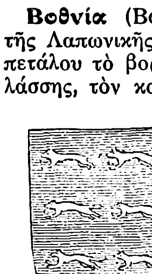

Θυρεὸς τῆς Βοθνίας.

Βοθνικὸς κόλπος *[Γεωγρ.]*. Τὸ πρὸς Β. τῶν νήσων τῆς Ἀλάνδης τμῆμα τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης, εἰσχωροῦν εἰς βάθος 580 χλμτρ. περίπου εἰς τὴν ὁμώνυμον χώραν τῆς *Βοθνίας*, τῆς ὁποίας τὰ μὲν ἀνατολικὰ παράλια ἀνήκουν εἰς τὴν Φινλανδίαν, τὰ δὲ δυτικὰ εἰς τὴν Σουηδίαν. Χωριζόμενος σαφῶς ἀπὸ τῆς λοιπῆς Βαλτικῆς διὰ τοῦ ἀρχιπελάγους τῆς Ἀλάνδης, ὁμοιάζει πολὺ πρὸς λίμνην. Ὑφαλογραμμὴ ὑψουμένη μέχρις 20 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, καὶ διήκουσα ἀπὸ τοῦ Νικολαϊστὰτ πρὸς Α. μέχρι τῶν ἀπέναντι ἀκτῶν τῆς Σουηδίας, τὸν χωρίζει εἰς δύο σχεδὸν ἴσα τμήματα. Ὁ Βοθνικὸς κόλπος εἶναι γενικῶς ἀβαθής. Τὸ μέγιστον βάθος τοῦ μὲν βορείου τμήματός του εἶναι 130 μέτρων, τοῦ δὲ νοτίου 270. Δέχεται εἰς ὅλας τὰς ἀκτάς του πολλὰ ὕδατα τῶν λαπωνικῶν λιμνῶν, ἡ δὲ ἁλμυρότης τῆς θαλάσσης του εἶναι ἐλαχίστη. Εὑρισκόμενος πλησίον τῶν ψυχρῶν ζωνῶν εἶναι ἐπὶ 6 μῆνας κατ' ἔτος παγωμένος. Ὁ ἀξιολογώτερος τῶν λιμένων του εἶναι ἡ φινλανδικὴ πόλις *Νικολαϊστὰτ* (βλ. λ. Βαλτικὴ θάλασσα). Χ. Δ.

βόθνιος ***περίοδος*** *[Γεωλογ.]*· βλ. βόττνιος περίοδος.

βόθος (ὁ) (Bothus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν ***ἀνακάνθων*** τῆς οἰκογενείας τῶν *πλευρονηκτιδῶν*. Οἱ ἰχθύες οὗτοι ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Μεσόγειον. Τὸ γένος περιλαμβάνει 4 εἴδη, ὧν γνωστότερον ὁ *βόθος ὁ παράδοξος* (Bothus paradoxus). Δ. Ν. Π.

βοθρεμυδίδαι (οἱ) (Bothremydidae) *[Παλαιοζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *πλευροδείρων χελωνοειδῶν ἑρπετῶν*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Γ. Κ. Γ.

βοθρεμὺς (ἡ) (Bothremys Leidy) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζώων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βοθρεμυδιδῶν πλευροδείρων χελωνοειδῶν ἑρπετῶν*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑπεριόδου τοῦ μεσοζωικοῦ αἰῶνος εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικήν. Γ. Κ. Γ.

βοθριαῖος ***σύνδεσμος*** *['Ανατομ.]*· βλ. γιμβερνάτειος ***σύνδεσμος***.

βοθρίδερα (τὰ) (Bothridera) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κολυδιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τοῦ ἐπιμήκους σώματος, ὅπερ εἶναι πεπιεσμένον κατὰ τὸ ἄνω αὐτῶν μέρος, καὶ τῶν ἐξ ἕνδεκα ἀρθρώσεων ἀποτελουμένων κεραιῶν των, ἐξ ὧν αἱ δύο τελευταῖαι εἶναι μεγαλύτεραι τῶν λοιπῶν. Ὁ προθώραξ εἶναι τελείως πεπιεσμένος κατὰ τὸ μέσον του καὶ μᾶλλον κυρτὸς κατὰ τὰς πλευράς του. Ἡ κοιλία ἔχει τὸν πρῶτον κρίκον της (ἄρθρωσιν) καταφανῶς ἐπιμηκέστερον τῶν λοιπῶν. Οἱ πόδες εἶναι μακροὶ καὶ καταλήγουσιν εἰς δισχιδὲς ἄγκιστρον. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη ὧν γνωστότερον τό: *βοθρίδερον τὸ συσπώμενον* (Bothriderum contractum), τοῦ ὁποίου τὸ μέγεθος φθάνει τὰ 4 περίπου χιλιοστόμετρα, τὸ κυριαρχοῦν χρῶμα τοῦ σώματός του εἶναι ὑπέρυθρον, τῶν δὲ ἐλύτρων του ὑπομελανόν. Τὸ βοθρίδερον ἐνδιαιτᾶται κυρίως ἐντὸς σεσηπότων ξύλων, τῶν φλοιῶν τῶν δένδρων, ἰδίως τῶν δρυῶν καὶ τῶν πτελεῶν, καὶ κατατρώγει τὰς κάμπας ἑτέρου ἐντόμου, τοῦ ξυλοφάγου. Δ.Ν.Π.

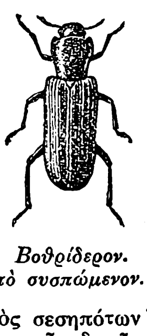

Βοθρίδερον. τὸ συσπώμενον.

βοθριδία (ἡ) (Bothridia) *[Ζῳολ.]*. Γένος σκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *ταινιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓν μόνον εἶδος ζῶν παρασιτικῶς εἰς τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα ἑρπετῶν τινων τῆς οἰκογενείας τῶν *πυθωνιδῶν* (πύθων, βόας κτλ.) Δ. Ν. Π.

βοθριμόνη (ἡ) (Bothrimone) *[Ζῳολ.]*. Γένος σκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *ταινιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος παραπλήσιον πρὸς τὸν *βοθριοκέφαλον*, ζῶν παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ ἐντέρου τῶν ἀκιπησίων (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

βοθρίνωψ (ὁ) (Bothrinops) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τετραμεροῦς συμμετρίας τῆς οἰκογενείας τῶν *κυκλιδῶν*, περιλαμβάνον τέσσαρα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἰάβας. Δ. Ν. Π.

βοθριόκερως (ὁ) (Bothriocerus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μυιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὸν ἀριθμὸν εἰδῶν, ζώντων εἰς τὴν δυτικὴν Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

βοθριοκεφαλίδαι (οἱ) (Bothriocephalidae) *[Ζῳολογ.]*. Οἰκογένεια σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σκωληκεστοειδῶν*. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει σκώληκας διακρινομένους ἐκ τοῦ λεπτοῦ, ἐπιμήκους σώματός των, τῆς ᾠοειδοῦς κεφαλῆς των καὶ τῶν ἀπομυζητικῶν ὀργάνων των. Γνωστὰ εἶναι περὶ τὰ 40 γένη, ὧν κυριώτερα, τά: *βοθριοκέφαλος, σχιστοκέφαλος, τριαινοφόρος* κ.τ.λ. Δ. Ν. Π.

βοθριοκέφαλος (ὁ) (Bothriocephalus) *[Ζῳολ.]*. Γένος σκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *βοθριοκεφαλιδῶν*. Οἱ σκώληκες οὗτοι φέρουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Κεφαλὴν ἐν εἴδει ἐλαίας, ἐλαφρῶς πεπλατυσμένην, μικροτάτην, σαφῶς διακρινομένην τοῦ σώματος. Ἡ κεφαλὴ ἐξεταζομένη ἐκ τῶν πλαγίων παρουσιάζει μικρὰς διογκώσεις, αἵτινες τελευτῶσιν εἰς ἀπομυζητικὰς ἀποφύσεις

Digitized by Google

ἐν εἴδει σικυῶν, δι' ὧν τὸ ζῷον προσκολλᾶται ἐπὶ τῆς βλεννομεμβράνης τοῦ ἐντέρου. Τὸ σῶμα εἶναι πεπλατυσμένον, ταινιοειδὲς καὶ συνδέεται μετὰ τοῦ σώματος δι' ἐπιμήκους, στενοτάτου λαιμοῦ. Γενικῶς τὸ σῶμα τῶν βοθριοκεφάλων ἀποτελεῖται ἐκ συστήματος κρίκων ἢ ἀρθρώσεων, οἵτινες ἀρχόμενοι ἔχουσι μᾶλλον τετραγωνικὸν σχῆμα, ἐφ' ὅσον δὲ προχωροῦν πρὸς τὴν οὐράν, τὸ σχῆμά των γίνεται ἀκαθόριστον, οὕτως ὥστε ἡ τελευταία ἄρθρωσις τοῦ σώματός των ἔχει σχῆμα μικρᾶς φοειδοῦς διογκώσεως.

Οἱ βοθριοκέφαλοι εἶναι ἑρμαφρόδιτοι. Αἱ φοθῆκαι εἶναι ἰσάριθμοι πρὸς τὰς ἀρθρώσεις, τοποθετημέναι ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἑκάστης ἐξ αὐτῶν, εἶναι δὲ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κυλινδρικαί, εὐθεῖαι καί τινες στρέφονται περὶ ἑαυτάς. Ὁ φαγωγὸς διανοίγεται κατὰ τὸ κέντρον σχεδὸν τοῦ σώματος τῶν σκωλήκων τούτων. Τὸ πέος, ἀρκετὰ εὐδιάκριτον, εὑρίσκεται πλησιέστατα τοῦ θήλεος γεννητικοῦ ὀργάνου. Ὁ χρωματισμός των εἶναι ἀργυρόλευκος καὶ σπανιώτερον ὑπόφαιος ἢ ὑποκίτρινος. Ἡ θρέψις διενεργεῖται δι' ἐνδοσμώσεως. Αἱ θρεπτικαὶ οὐσίαι εὐθὺς ὡς ἀπορροφηθῶσι πληροῦσι τοὺς μεγάλους ἐπιμήκεις ὀχετούς, οἵτινες εἶναι τοποθετημένοι κατὰ τὰ πλάγια τοῦ σώματος καὶ ἀμέσως ὑπὸ τὸ δέρμα. Οἱ ὀχετοὶ οὗτοι ἀντικαθιστῶσι τὴν πεπτικὴν συσκευήν.

Οἱ βοθριοκέφαλοι οὗτοι ἔχουσι μεγάλην ἐπιτηδειότητα εἰς τὸ νὰ διεισδύουν εἰς τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν σπονδυλωτῶν ζῴων. Αἱ φάσεις τῶν μεταμορφώσεων τῶν σκωλήκων τούτων δὲν ἔχουσιν ἱκανῶς μελετηθῆ· τὸ μόνον γνωστὸν εἶναι, ὅτι διέρχονται τρία διακεκριμένα στάδια, τὸ τοῦ *φοῦ*, τὸ τοῦ *σκώληκος* καὶ τὸ τοῦ *σιροβίλου*. Ἐκ τούτου καθίσταται εὐνόητον τὸ πῶς διεισδύει ὁ σκώληξ οὗτος ἐκ τῶν ἰχθύων, ὅπου κατὰ πρῶτον ἐμφανίζεται, εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ σπονδυλωτὰ ζῷα.

Γνωστότερα εἴδη εἶναι:

Βοθριοκέφαλος ὁ πλατὺς (Bothriocephalus latus). Τὸ μῆκος του εἶναι μέγα, συνήθως ἀπὸ 2—7 μέτρων, ἀλλ' ἐνίοτε φθάνει καὶ τὰ 20 μέτρα. Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιὸς πρὸς τὸν ὑπέρυθρον. Οἱ κρίκοι ἢ ἀρθρώσεις, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ σῶμά του, εἶναι 3.000—4.000 καὶ εἶναι μᾶλλον πλατεῖαι. Εἰς τοὺς τελείως ἀνεπτυγμένους σκώληκας αὗται ἔχουσι 2—4 χιλιοστόμετρα μῆκος καὶ 10—20 χιλιοστόμετρα πλάτος. Ὁ βοθριοκέφαλος ὁ πλατὺς ζῇ παρασιτικῶς εἰς τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐπιφέρει ἀναλόγους ἀνωμαλίας, εἰς ὁλόκληρον τὸ πεπτικὸν σύστημα, πρὸς τὰς ὑπὸ τῆς ταινίας (βλ. λ.) προξενουμένας. Ἐνίοτε ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα τοῦ κυνός. Ἡ κάμπη του, ἥτις καλεῖται *πληροκερκοειδής*, εἶναι σκωληκόμορφος καὶ ἔχει μῆκος ἀπὸ 1 μέχρι 3 ἑκατοστομέτρων. Αὕτη ζῇ παρασιτικῶς εἰς τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα τῶν ἰχθύων.

Τὰ ᾠὰ τοῦ εἴδους τούτου εἶναι ᾠοειδῆ καὶ φέρουσι κατὰ τὴν κορυφὴν αὐτῶν εἶδος καλύμματος (σκούφου). Κατ' ἀρχὰς δὲν περιέχουσιν ἔμβρυον. Τοῦτο πολὺ ἀργότερον ἀναφαίνεται καὶ μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ ᾠοῦ ἐκ τοῦ ἐντέρου τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τὴν ἀνάπτυξίν του δὲ χρειάζεται ἀρκετὴ ὑγρασία.

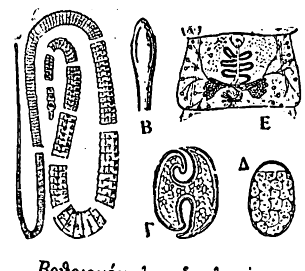

Βοθριοκέφαλος ὁ πλατύς.
[Α=Τέλειος σκώληξ.—Β=κεφαλή.—Γ=πλαγία διατομὴ κεφαλῆς.—Δ=Ὠόν.—Ε=Κρίκος τοῦ σώματος δεικνύων τὴν διάταξιν τῶν γεννητικῶν ὀργάνων].

Τὸ ἔμβρυον ἔχει σχῆμα ἑξακανθωτόν, φέρει δηλαδὴ ἓξ φυμάτια ἐν εἴδει ἀκανθῶν, περιβάλλεται δὲ ὑπὸ βλεφαρωτῆς μεμβράνης, ἥτις ἐπιτρέπει εἰς αὐτὸ νὰ νήχεται εἰς τὸ ὕδωρ καὶ νὰ ἐγκυστοῦται ἐντὸς τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος τῶν ἰχθύων ὅπου καὶ εὑρίσκει ἄσυλον.

Οἱ βοθριοκέφαλοι ἀπαντῶσι κυρίως ἐντὸς τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος τῶν ἰχθύων τῶν γλυκέων ὑδάτων καὶ δὴ τῶν λιμνῶν. Περισσότερον καὶ συχνότερον προσβάλλονται ὑπὸ τοῦ σκώληκος τούτου αἱ *πέρκαι*, ἡ *λότα*, ἡ *πέστροφα*, καὶ ἡ *ὀμπρίνα*. Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον οἱ βοθριοκέφαλοι ἀπαντῶσιν εἰς τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα τῶν παρὰ τὰς λίμνας οἰκούντων πληθυσμῶν, ὅπως εἰς τὴν Ἑλβετίαν (Γενεύην, Νευσατέλην, Κωνσταντίαν κτλ.), Ἰταλίαν (Λάγκο Ματζόρε καὶ Λάγκο Μινόρε), Ρωσίαν (Ὀνέγα κτλ.), Σουηδίαν, Νορβηγίαν κτλ. Εἰς τὴν Γαλλίαν εἶναι σχεδὸν ἄγνωστοι.

Ἐπίσης ἀπαντῶσι παρ' ἡμῖν καὶ δὴ εἰς τοὺς παρὰ τὰς λίμνας Κάρλαν, Βόλβην, Ὄστροβον, Πρέσπαν κ. τ. λ. οἰκοῦντας πληθυσμούς, οἵτινες προσβάλλονται ἐκ τῆς βρώσεως προσβεβλημένων ἐκ βοθριοκεφάλου ἰχθύων τῶν λιμνῶν. Διὰ τοῦτο δέον πάντοτε καὶ ἰδίως οἱ τῶν γλυκέων ὑδάτων ἰχθύες νὰ βράζωνται καλῶς πρὸ τῆς καταναλώσεως, ἐπίσης δέον νὰ μὴ ρίπτωνται τὰ περιττώματα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων ἐντὸς τῶν λιμνῶν.

Τὸ εἶδος τοῦτο συχνότερον ἀπαντᾷ εἰς τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰδικώτερον τῶν λυμφατικῆς κράσεως, τῶν κατοικούντων εἰς σκοτεινὰ καὶ ὑγρὰ οἰκήματα καὶ γενικῶς τῶν κακῶς διαιτωμένων. Ἡ πάθησις αὕτη καλεῖται *βοθριοκεφάλωσις* καὶ τὰ συμπτώματα ταύτης γίνονται κατάδηλα μετὰ πάροδον ἀρκετοῦ χρονικοῦ διαστήματος. Πρῶτα συμπτώματα εἶναι ἐλαφρὰ δυσοσμία τοῦ στόματος κατὰ τὴν ἀναπνοήν, ἐλαφρὰ διόγκωσις τῆς κοιλίας, ἐλαφρὰ ἀναδίπλωσις τοῦ μέρους τούτου, νύξεις κατὰ τὴν ὀμφαλικὴν χώραν, εἶτα ἐπακολουθεῖ διάρροια διαλείπουσα. Εἴς τινας περιστάσεις παρατηροῦνται κνησμὸς τοῦ πρωκτοῦ καὶ ἐλαφραὶ κεφαλαλγίαι. Ἡ πάθησις αὕτη ἐπιφέρει σὺν τῷ χρόνῳ ὠχρότητα τοῦ προσώπου καὶ γενικὴν ἀδυναμίαν τοῦ σώματος, ἥτις πολλάκις καταντᾷ εἰς κακοήθη ἀναιμίαν.

Ἡ διάγνωσις εἶναι δυνατὴ διὰ μικροσκοπίου, ὁπότε εἶναι ὁρατὰ τὰ ᾠάρια τοῦ βοθριοκεφάλου μεταξὺ τῶν περιττωμάτων. Πρὸς θεραπείαν μεταχειρίζονται τὰ γνωστὰ ἀνθελμιντικὰ φάρμακα.

Βοθριοκέφαλος ὁ ἁπλούστατος (Bothriocephalus simplicissimus). Οὗτος ζῇ παρασιτικῶς εἰς τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα πλείστων ὑδροβίων πτηνῶν καὶ

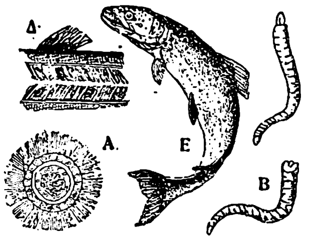

Βοθριοκέφαλος ὁ ἁπλούστατος.
[Α=ἔμβρυον.—Β=Νεογνὸν μὲ ὑποτυπώδη κεφαλήν.—Γ=Νεογνὸν μὲ τελείαν κεφαλήν.—Δ=Νεογνὰ ἐγκατασταθέντα εἰς τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα ἰχθύος.—Ε=Πέστροφα (τὸ εἶδος τοῦ ἰχθύος εἰς τὸ ὁποῖον κατὰ προτίμησιν ἐγκυστοῦνται οἱ βοθριοκέφαλοι).]

ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ εἰς τινα εἴδη ἰχθύων καὶ ἰδίως εἰς τοὺς κυπρίνους. Τὸ σῶμά του ὁμοιάζει πρὸς μακροτάτην ταινίαν καὶ δὲν φέρει ἀρθρώσεις ἐξωτερικῶς. Τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τοῦ σώματος φέρουσι κρίκους, ἀλλὰ πολὺ ὀλιγωτέρους ἢ τὸ προηγούμενον εἶδος.

Τὰ ᾠά, ἐξερχόμενα μετὰ τῶν περιττωμάτων τῶν ὑδροβίων πτηνῶν, πίπτουσιν εἰς τὸ ὕδωρ, ὅπου ἐξ ἑκάστου ᾠοῦ ἀναπτύσσεται ἔμβρυον παρεμφερὲς μὲ τὸ τοῦ προηγουμένου εἴδους. Τὰ μετ' ἐμβρύου ᾠὰ καταπινόμενα ὑπὸ τῶν ἰχθύων παράγουσιν εἰς τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα τούτων κάμπην, ἔχουσαν σχῆμα πεπλατυσμένης ταινίας, μῆκος 15—20 ἑκατοστομέτρων, χρῶμα λευκοκίτρινον καὶ σχῆμα πλατύ, ἀπεστρογγυλωμένον κατὰ τὸ πρόσθιον ἄκρον καὶ αἰχμηρὸν κατὰ τὸ ὀπίσθιον. Ἐντὸς τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος οἱ σκώληκες οὗτοι πολλαπλασιάζονται, ὁπότε καὶ προκαλοῦσι μετά τινα χρόνον φλεγμονὴν ὀλίγον ἀνωτέρω τοῦ πρωκτοῦ, ἥτις εἶναι γνωστὴ εἰς τοὺς ἁλιεῖς ὑπὸ τὸ ὄνομα *κουμπί*, καὶ ἐξ ἧς μετά τινα χρόνον ἐξέρχονται τὰ περιέχοντα τὰ ἔμβρυα ᾠά, ἅτινα πάλιν καταβροχθίζουσιν ἕτεροι ἰχθύες καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Πολλάκις προσβάλλονται πλεῖστοι ἢ πάντες οἱ ἰχθύες, οἱ ζῶντες ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ τέλματος καὶ σπανιώτερον λίμνης, ὁπότε ὁλόκληρος ὁ εἰς ἰχθῦς πληθυσμὸς ἀποδεκατίζεται. Ἡ ἐπιδημία αὕτη προσβάλλει ἰδίως τὰς κάρπας. Πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κακοῦ δέον ὅσον τὸ δυνατὸν νὰ ἀπομακρύνωνται τὰ ὑδρόβια πτηνὰ ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ ἰχθυοτρόφου ὕδατος, ὅπερ κατορθοῦται ἔν τινι μέτρῳ διὰ τῆς ἐκριζώσεως τῶν πλησίον φυτῶν, ὅπου δύνανται ταῦτα νὰ φωλεοποιῶσι, καὶ εἰ δυνατὸν νὰ ἀποξηραίνηται ἡ ἰχθυοτρόφος περιοχὴ ἐπὶ ἓν ἢ δύο ἔτη. Δ.Ν.ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

βοθριοκιδαρίδαι (οἱ) (Bothriocidarida Zittel) *[Παλαιοζῳολ.]*. Τάξις τῶν παλαιοεχινοειδῶν, ἡ ὁποία ἔζησε κατὰ τὸν παλαιοζωϊκὸν αἰῶνα καὶ μάλιστα κατὰ τὴν σιλούριον τούτου περίοδον. Τὸ ὄστρακον τῶν ζῴων ἦτο σφαιροειδές.

Ἡ τάξις αὕτη περιλαμβάνει ἓν καὶ μόνον γένος, τὸν *βοθριοκίδαριν*. Γ. Κ. Γ.

βοθριοκίδαρις (ὁ) (Bothriocidaris Eichw.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βοθριοκιδαριδῶν παλαιοεχινοειδῶν*. Τὸ κέλυφος τῶν ζῴων τούτων ἦτο σφαιρικὸν κανονικὸν καὶ ἔφερεν ἐπὶ μὲν τοῦ κορυφαίου τὴν ἕδραν, ἐπὶ δὲ τῆς ἀντιθέτου πλευρᾶς συμμετρικῶς τὸ στόμιον.

Τὸ γένος βοθριοκίδαρις εἶναι τὸ ἀρχαιότερον γνωστόν, ἄχρι τοῦδε, ἀπολιθωμένον γένος τῶν ἐχινοειδῶν. Τρία εἴδη περιεγράφησαν ἄχρι τοῦδε, λείψανα τῶν ὁποίων εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Ἐσθονίᾳ. Γ.Κ.Γ.

βοθριολεπίς (ἡ) (Bothriolepis Eichw.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀστρολεπιδῶν ἀντιάρχων πλακοδέρμων ἰχθύων*. Τὸ σῶμα τῶν ζῴων τούτων ἔφερε δύο ραχιαῖα πτερύγια, ἡ δ' οὐρὰ των ἦτο πιθανῶς ἄνευ λεπίων. Τὸ γένος τοῦτο ἔζησε μόνον κατὰ τὸν παλαιοζωϊκὸν αἰῶνα. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς δεβονείου περιόδου ἐν Ρωσίᾳ, τοῦ ἀνωτέρου παλαιοῦ ἐρυθροῦ ψαμμίτου τῆς Σκωτίας, τῆς ἀνωτέρας δεβονείου περιόδου τοῦ Καναδᾶ, Πεννσυλβανίας, Κολοράδου, καὶ εἰς τὸ Granite Harbour τῆς Ἀνταρκτίδος. Γ. Κ. Γ.

βοθριομύρηξ (ὁ) (Bothriomyrex) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρμηκιδῶν*. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος ὁ *βοθριομύρηξ ὁ μεσημβρινὸς* (Bothriomyrex meridionalis), ὅστις διακρίνεται ἐκ τοῦ μικροῦ μεγέθους του καὶ τοῦ σκοτεινῶς φαιοῦ χρωματισμοῦ του. Ἀπαντᾷ ἀνὰ τὴν Εὐρώπην, τὸ Τουρκεστὰν καὶ τὸν Λίβανον. Δ. Ν. Π.

βοθρίον (τό)· μικρὸς βόθρος, μικρὸν κοίλωμα· ἄλλως *φρεάτιον* (κοιν. *φουντανέλλα*).

— *[Ἀνατομ.]* Ἐντύπωμα ἢ κοίλωμα, συνήθως ἄβαθὲς καὶ περιωρισμένον, ἀπαντῶν ἐπί τε τῶν ἁπαλῶν μορίων καὶ τῶν ὀστῶν, οἷα λ. χ. τὸ ἀκουστικόν, τὰ βουβωνικά, τὸ διγαστρικόν, τὸ λιθοειδές, μαστοειδές, προρρινικόν, πτερυγοειδές, πυραμοειδές, σκαφοειδές, σκωληκοειδές, ὑπογλώσσια, ὑπογνάθια κ. τ. τ. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—*[Βοτ.]* Καλοῦνται *βοθρία* αἱ κατὰ τὴν πάχυνσιν τῆς μεμβράνης τῶν κυττάρων τῶν φυτικῶν ἱστῶν παρουσιαζόμεναι κοιλότητες. Τὸ σχῆμα τῶν ἐν λόγῳ κοιλοτήτων εἶναι ἐλλειψοειδὲς ἢ ἀπεστρογγυλωμένον. Ἡ μεμβράνα ἥτις καλύπτει τὰ βοθρία εἶναι λεπτοτάτη καὶ καλεῖται *ἀποφρακτικὸς ὑμήν*. [Πλείονα βλ. ἐν λ. μεμβράνα, κύτταρα, ἱστοί.] Δ. Ν. Π.

— *[Πυροβολ.]* Καλεῖται *βοθρίον*, ἢ *βόθριον*, μικρόν τι κοίλωμα ὑπάρχον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σωλῆνος τοῦ πυροβόλου ἢ τῆς κάννης τοῦ ὅπλου, προερχόμενον δ' ἐκ κακῆς χύσεως τοῦ μετάλλου. Ν. Θ. Κ.

βοθριόπτερον (τὸ) (Bothriopterum) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, πενταμεροῦς συμμετρίας, τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει 6 περίπου εἴδη, ὧν δύο ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

βοθριόσπερμον (τὸ) (Bothriospermum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βορραγινιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει 4 περίπου εἴδη φυόμενα εἰς τὰ νότια μέρη τῆς Κίνας. Δ. Ν. Π.

βοθριόσπορον (τὸ) (Bothriosporum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ροδιδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας καὶ τῆς Γουϊάνης. Δ. Ν. Π.

βοθριουργία (ἡ) *[Ἰατρ.]*· ἡ διάνοιξις βοθρίου ἢ διασύρτου.

βοθριοφόρος (ὁ) (Bothriophorus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βοθριοφόρος ὁ ἰταλικὸς* (Bothriophorus italicus). Δ. Ν. Π.

βοθρίοφις (ἡ) (Bothriopsis) *[Ζῳολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *γρεγαρινῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου χαρακτηρίζονται ὑπὸ σώματος ἐλλειπτικοῦ καὶ κατὰ τὸ πρόσθιον τμῆμά του διωγκωμένου. Γνωστὸν ἓν εἶδος, ἡ *βοθρίοφις ἡ μῖμος* (Bothriopsis histria), ζῶσα παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος διαφόρων κολεοπτέρων. Δ. Ν. Π.

βοθρίσηψ (ὁ) (Bothriceps Huxley) *[Παλαιζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βραχιοπιδῶν τεμνοσπονδύλων στεγοκεφάλων ἀμφιβίων*. Τὸ κρανίον τῶν ζῴων τούτων ἦτο τριγωνικόν, τὰ ὀστᾶ τῆς κεφαλῆς τραχέως γεγλυμμένα. Λείψανα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου(;) περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Αὐστραλίαν. Γ. Κ. Γ.

βοθρίσκος (ὁ)· μικρὸς βόθρος, λακκίσκος.

βοθροβαθὺς (ὁ) (Bothrobathys) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει κανθάρους μικροῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεγέθους, ἀπαντῶντας εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Γνωστὰ τέσσαρα εἴδη, ὧν τὸ κυριώτερον ὁ *βοθροβαθὺς ὁ βραζιλιανὸς* (Bothrobathys brasiliensis). Δ. Ν. Π.

βοθροδενδροειδῆ (τὰ) (Bothrodendraceae) *[Παλαιοφυτολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων φυτῶν, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *λυκοποδιωδῶν πτεριδοφύτων κρυπτογάμων*. Ἡ οἰκογένεια αὕτη ἔζησε μόνον κατὰ τὴν λιθανθρακοφόρον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βοθρόδενδρον (τὸ) (Bothrodendron L. καὶ Hutt) *[Παλαιοφυτολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βοθροδενδροειδῶν λυκοποδιωδῶν πτεριδοφύτων κρυπτογάμων*. Λείψανα των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Digitized by Google

Βόθροι *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Κόρωνος.

βοθροκαθαριστὴς (ὁ)· ὁ καθαριστής, ὁ ἐκκενωτὴς τῶν βόθρων.

βοθροκορβούλα (ἡ) (Bothrocorbula) *[Παλαιοζῳολ.]*. Τοῦ γένους τούτου τῶν ἐλασματοβραγχίων λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βόθρος (ὁ)· ὄρυγμα γῆς, λάκκος, κοίλωμα, καταβόθρα· || ἰδίᾳ ὁ παρὰ τὰς οἰκίας ὀρυσσόμενος πρὸς εἰσδοχὴν τῶν ἀποχωρημάτων καὶ τῶν ἀκαθάρτων ὑδάτων.

— [ΟΙΚΟΔΟΜ.] Χῶρος ἐν ᾧ συγκεντροῦνται τὰ ἀκάθαρτα ὕδατα καὶ ἐν γένει τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς χρήσεως τῶν οἰκοδομῶν ὡς κατοικιῶν ἢ δι' ἑτέρους σκοποὺς (οἷον ἐργοστάσια κλπ.). Σκοπεῖ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἐνοίκων καὶ τοῦ κοινοῦ ἐν γένει ἀπὸ τῶν ἐπιβλαβῶν εἰς τὴν ὑγείαν συνεπειῶν τῶν ἄνω ὑλικῶν καὶ ἀπὸ τῆς ἐκ τῆς δυσοσμίας τούτων ὀχλήσεως. Κατασκευάζεται δὲ συνήθως ἐντὸς ὀρύγματος τοῦ ἐδάφους ὑπὸ τὴν αὐλὴν καὶ τὰ χαμηλότερα ἐν γένει σημεῖα τῆς οἰκοδομῆς.

Διακρίνονται διάφορα συστήματα βόθρων, οἷον ἀπορροφητικοί, στεγανοί, σηπτικοί, ὑπάρχουσι δὲ καὶ βόθροι μηχανικοί, ἤτοι συσκευαὶ μὴ πάγιαι ἐπιδιώκουσαι τὸν ἀνωτέρω σκοπόν. Ἡ ὑγιεινὴ ἀποκλείει ἀπολύτως τὴν κατασκευὴν ἀπορροφητικῶν βόθρων, οἷοι κατεσκευάζοντο εἰς παλαιὰν ἐποχήν, καὶ ἐπιβάλλει κατ' ἀρχὴν βόθρους ἀδιαπεράτους ὑπὸ τῶν ἐν αὐτοῖς συγκεντρουμένων ὑλικῶν καὶ οἱασδήποτε ἐκ τῶν τελευταίων προερχομένης ὑγρασίας. Διὰ συστημάτων τινῶν βόθρων (βόθροι *σηπτικοὶ*) ἐπιδιώκεται, πλὴν τῶν ἄνω κυρίων σκοπῶν, παρεμπιπτόντως καὶ ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἀκαθάρτων ὑλικῶν πρὸς λίπανσιν τῆς γῆς.

Οἱ κανονισμοὶ ὑγιεινῆς καὶ ἀσφαλείας τῶν οἰκοδομῶν καθορίζουσι σαφῶς τὰς θέσεις, τὰς διαστάσεις καὶ τὸν τρόπον κατασκευῆς τῶν βόθρων ἐντὸς τῶν οἰκοπέδων. Ὅπου ὑφίσταται καὶ λειτουργεῖ δίκτυον ὑπονόμων ἀποχετεύσεως τῶν ἀκαθάρτων ὑγρῶν, οἱ βόθροι ἀποκλείονται.

Α. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΥΓΙΕΙΝ.] Ἐν σχέσει πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἀποκομιδῆς τῶν περιττωματικῶν οὐσιῶν πόλεώς τινος διακρίνομεν ἐν τῇ ὑγιεινῇ δύο μεγάλας κατηγορίας συστημάτων: α') τὸ *συλλεκτήριον σύστημα*, καθ' ὃ τὰ κόπρανα καὶ οὖρα συλλέγονται ἐντὸς θέσεων ἰδιαιτέρων καὶ β') τὸ *διοχετευτικὸν σύστημα*, καθ' ὃ γενικῶς ἅπαντα τὰ *λύματα* ἀποχετεύονται δι' ὑπογείου συμπλέγματος ὀχετῶν. Ἓν ἐκ τῶν συχνοτέρων συλλεκτηρίων συστημάτων, τὰ μάλιστα ἐφαρμοζόμενον παρ' ἡμῖν, εἶναι ἡ διοχέτευσις τῶν κοπράνων, τῶν οὔρων, τῶν ἀποπλυμάτων καὶ τῶν λοιπῶν ὑγρῶν τῆς οἰκίας ἐντὸς *βόθρων*, ἀνορυσσομένων πλησιέστατα καὶ συνήθως ἐν τῇ αὐλῇ αὐτῆς.

Οἱ βόθροι κατασκευάζονται κατὰ δύο τρόπους, εἴτε *διαχωρητοί*, εἴτε τελείως *στεγανοί*. Τῶν διαχωρητῶν τὸ τοίχωμα ἀποτελεῖται ἐκ λίθων μὴ συνδεομένων πρὸς ἀλλήλους διὰ συνδετικῆς τινος οὐσίας (κοινῶς *ξηρολιθιά*), ὅτε τὸ ὑγρὸν μέρος τῶν περιττωματικῶν οὐσιῶν διεισδύεται βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον εἰς τὴν περιβάλλουσαν γῆν, ἣν διαποτίζει εἰς μεγάλην ἔκτασιν. Ἐπειδὴ τὸ ὑπὸ τοιούτων στοιχείων κορεσθὲν ἔδαφος δὲν δύναται νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν ὑπέρμετρον αὐτῶν ποσότητα, εἰσχωροῦσιν αὗται οὐ μόνον εἰς τὰ θεμέλια τῶν παρακειμένων οἰκιῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ τυχὸν πλησίον τοῦ βόθρου εὑρισκόμενα φρέατα, ἀναμειγνυόμεναι μετὰ τοῦ ὕδατος αὐτῶν, ὅπερ καθιστῶσιν ἀηδὲς καὶ ἀκατάλληλον πρὸς πόσιν. Οὐχὶ δὲ σπανίως ἐπέρχεται καὶ συγκοινωνία μεταξὺ βόθρου καὶ φρέατος, ὁσάκις παράκειται τοῦτο, ἰδίως μάλιστα ἂν ὑπάρχωσι κατὰ τὸ ἐκ χώματος χώρισμα σχισμαὶ ἢ σωλῆνες ὀρυχθέντες ὑπὸ ἀσπαλάκων κλπ., ὁπότε γεννᾶται μόλυνσις τοῦ φρεατίου ὕδατος διὰ τῶν τυχὸν ἐν τῷ βόθρῳ ὑπαρχόντων μικροβίων, ἐξ ἧς ἀναπτύσσονται καὶ ἐπιδημίαι. Κατὰ τὸν δεύτερον τρόπον τῆς κατασκευῆς, οἱ βόθροι εἶναι μᾶλλον ἢ ἧττον στεγανοί, διότι τὸ τοίχωμα ἀποτελεῖται ἐκ στερεᾶς τοιχοποιίας μεθ' ὑδραυλικοῦ κονιάματος. Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν μένουσι πάντοτε στεγανοί, διότι ὡς ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως τοῦ περιεχομένου αὐτῶν παράγονται οὐσίαι διαβιβρώσκουσαι τὸ ὑδραυλικὸν κονίαμα, ὅπερ ὡς ἐκ τούτου καθίσταται διαχωρητόν. Πάντως ἡ διὰ τοιούτων βόθρων ῥύπανσις τῆς περιβαλλούσης γῆς εἶναι ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ μικροτέρα τῆς ἐκ τῶν διαχωρητῶν ἐπερχομένης καὶ τούτου ἕνεκα πρέπει νὰ προτιμᾶται ἡ τοιαύτη κατασκευή, λαμβανομένης συγχρόνως φροντίδος, τὸ μὲν ἐμβαδὸν αὐτῶν νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ τὰ 2—5 κυβ. μέτρα, ὁ δὲ βόθρος νὰ κατασκευάζηται εἰς ἀπόστασιν τοὐλάχιστον 15 μέτρων ἀπὸ τοῦ παρακειμένου φρέατος καὶ ἀπὸ τῶν θεμελίων τῆς οἰκίας. Ἔτι προτιμότερον εἶναι ἂν ἀντὶ κτιστῶν βόθρων ἐνετοιχίζοντο ἐντὸς τῆς γῆς πρὸς ὑποδοχὴν τῶν περιττωμάτων σιδηρᾶ κιβώτια. Ταῦτα εἶναι μὲν τελείως ἀδιαχώρητα καὶ κατάλληλα ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως, ἀλλ' ἔχουσι τὸ μειονέκτημα ὅτι δὲν διαρκοῦσιν ἐπὶ πολὺν χρόνον καὶ ἐπομένως ἀποβαίνουν δαπανηρά.

Τὸ περιεχόμενον τῶν βόθρων, ὡς ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἀπειραρίθμων μικροβίων, εὑρίσκεται εἰς διηνεκῆ ἀποσύνθεσιν, ἧς ἕνεκεν ἀναδίδεται μεγάλη ποσότης δυσωδῶν ἀερίων. Κατὰ γενομένους ὑπολογισμούς, ἐν διαστήματι 24 ὡρῶν ἐκ βόθρου ἔχοντος βάθος 2 μέτρων καὶ ἐπιφάνειαν 3 τετρ. μέτρων ἐκλύονται τὰ ἑξῆς ποσὰ ἀερίων: ἀνθρακικοῦ ὀξέος 11.44 χιλιόγραμμα, ἀμμωνίας 2.04, ὑδροθείου 0.03, μεθανίου 7.46. Τὰ ἀέρια ταῦτα εἰσδύονται ἐντὸς τῶν δωματίων τῆς οἰκίας καὶ ἀναμειγνύονται μετὰ τοῦ ἐν αὐτοῖς ἀέρος εὐκόλως, ἰδίως μάλιστα ὅταν ἡ μεταξὺ βόθρου καὶ ἀποχωρητηρίου συγκοινωνία γίνεται ἀμέσως, ὅπερ συχνότατα συμβαίνει παρ' ἡμῖν, δηλαδὴ ὅταν τὰ κόπρανα καὶ τὰ οὖρα πίπτωσιν ἀμέσως διὰ καθέτου σωλῆνος ἐκ τῆς ὀπῆς τοῦ ἀποπάτου εἰς τὸν βόθρον, ἄνευ μεσολαβήσεως τοῦ ὑδραυλικοῦ σίφωνος. Τὸ ποσὸν τῶν οὕτως εἰς τὴν οἰκίαν εἰσβιβαζομένων ἀερίων εἶναι ὑπερμέτρως μέγα, οὐχὶ δὲ σπανίως ἅπασα ἡ οἰκία ὄζει δυσωδῶς. Ἡ εἰσπνοὴ τοιούτων ἀερίων καθίσταται μεγάλης βλάβης πρόξενος εἰς τοὺς ἐνοίκους, εἰς οὓς οὐχὶ σπανίως ἀναφαίνονται συμπτώματα δηλητηριάσεως, ἐλαφρᾶς ἢ καὶ βαρείας, ὀφειλόμενα εἰς τὸ ἐνυπάρχον ὑδρόθειον. Καὶ ἐπὶ ἐλαφρᾶς μὲν δηλητηριάσεως παρατηρεῖται ναυτία, ἔμετος, καρηβαρία κλπ., ἐπὶ σφοδροτέρας ὅμως ἐπέρχεται λιποθυμία, ἀναισθησία, σπασμοί, δυνατὸν δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ἐξ ἀσφυξίας θάνατος νὰ ἐπέλθῃ, ὡς τοῦτο συνέβη καὶ εἰς ἐργάτας κατελθόντας ἐντὸς βόθρων. Διὰ τῶν τοιούτων ἀερίων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ λοίμωξις.

Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ὡς ἄνω κινδύνων ὑποδεικνύονται ὑπὸ τῆς ὑγιεινῆς τὰ ἑξῆς μέτρα: Ἐν πρώτοις τὸ στόμιον παντὸς βόθρου ἀνάγκη νὰ καλύπτηται στεγανῶς διὰ θόλου κατὰ τὴν ἀνωτέραν πλευρὰν αὐτοῦ μετὰ λιθίνου, σιδηροῦ ἢ καὶ ξυλίνου καλύμματος. Οἱ σωλῆνες τῆς εἰς τὸν βόθρον καταπτώσεως τῶν ἀποχωρημάτων πρέπει ἐσωτερικῶς νὰ ὦσι λεῖοι, κατὰ τὸ ἀνώτερω δὲ μέρος αὐτῶν ἀμέσως μετὰ τὴν λεκάνην νὰ φέρωσιν *ὑδραυλικὸν σίφωνα*, δι' οὗ ἕνεκα τῆς ὑπαρχούσης στιβάδος ὕδατος παρακωλύεται ἐντελῶς ἡ ἐκ τοῦ βόθρου ἔκλυσις ἀερίων. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως μέσον πρὸς ἀποφυγὴν τῆς εἰς τὴν οἰκίαν εἰσδύσεως δυσωδῶν ἀερίων εἶναι ὁ κατάλληλος *ἀερισμὸς τῶν βόθρων*. Τὸ ἄριστον δὲ τῶν πρὸς τοῦτο συστημάτων εἶναι τὸ τοῦ Pettenkofer, καθ' ὃ ὁ σωλὴν τῆς εἰς τὸν βόθρον διοχετεύσεως τῶν περιττωμάτων προεκτείνεται, χωρὶς νὰ καταστῇ στενότερος, πρὸς τὰ ἄνω μέχρι τῆς στέγης, ἐκεῖ δ' ἀπολήγει εἰς *ἀνεμόστροφον* πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀναρροφήσεως τῶν ἀερίων. Ὁ σωλὴν οὗτος τοῦ ἀερισμοῦ τοποθετεῖται καθ' ὅλην τὴν διαδρομὴν αὐτοῦ παρὰ τὴν καπνοδόχην τοῦ μαγειρείου, ἵνα εὐκολύνηται ἡ ἔξοδος τῶν ἀερίων διὰ τῆς θερμάνσεως. Ἀπαγορεύεται δ' αὐστηρῶς ἡ εἰς καπνοδόχην διοχέτευσις ἀερίων, προερχομένων ἐκ βόθρου, διότι οὐχὶ σπανίως, καὶ ἰδίως κατὰ τὸ θέρος καὶ τὸ φθινόπωρον, ταῦτα ἀντὶ ν' ἀπομακρυνθῶσι πρὸς τὰ ἔξω, κατέρχονται πρὸς τὰ κάτω εἰσδυόμενα εἰς τὰ δωμάτια.

Ἡ ἐκκένωσις τῶν βόθρων πρέπει νὰ τελῆται τῶν μὲν στεγανῶν κατὰ βραχέα χρονικὰ διαστήματα, ἐνῷ τῶν διαχωρητῶν κατ' ἀραιά, διότι τὰ ὑγρὰ συστατικὰ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν ἀπορροφῶνται ὑπὸ τῆς περιβαλλούσης γῆς. Ἡ κένωσις τῶν βόθρων πρέπει νὰ ἐνεργῆται μόνον ἐν καιρῷ ἡμέρας, ἵνα ᾖ εὐχερὴς ἡ ἐπὶ τῆς ἐργασίας ταύτης ἐπίβλεψις, πρὸς ἀποφυγὴν παραβάσεως τῶν ὑγιεινῶν κανόνων. Ὁ ἄριστος τρόπος τῆς ἐκκενώσεως αὐτῶν εἶναι ὁ διὰ φορητοῦ σιδηροῦ βυτίου, ὅπερ καθίσταται κενὸν δι' ἀεραντλίας, ἐξ οὗ τὸ περιεχόμενον τοῦ βόθρου ἀναρροφᾶται δι' εὐρέος καὶ εὐκάμπτου σωλῆνος εἰσβιβαζόμενον εἰς τοῦτο. Τὰ ἐν τῷ σιδηρῷ βυτίῳ ἀναληφθέντα κόπρανα ῥίπτονται ἔξω τῆς πόλεως· τὸ μέρος δέ, ἔνθα χύνονται ταῦτα, πρέπει νὰ ἐκλεγῇ καλῶς, διότι, ἂν ἐκχυθῶσι πλησίον ὑδραγωγείων ἢ φρεάτων, ἡ βροχὴ παρασύρουσα καὶ εἰσβιβάζουσα ταῦτα εἰς τὸ ὕδωρ μολύνει αὐτὸ καὶ συντελεῖ πρὸς ἀνάπτυξιν ἐπιδημίας, ἰδίως κοιλιακοῦ τύφου, ἐὰν ἐντὸς τῶν κοπράνων τούτων τυχὸν περιέχωνται τὰ σχετικὰ μικρόβια. Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς κατὰ τὴν κάθοδον τῶν ἐργατῶν ἐν τῷ βόθρῳ πολλάκις ἐπερχομένης δηλητηριάσεως, ὡς ἐκ τῆς εἰσπνοῆς τοῦ ὑδροθείου, ἀπαραίτητον εἶναι, ὅπως πρὸ πάσης καθόδου ἐργατῶν ἀερίζηται ὁ βόθρος ἐπαρκῶς ἐπί τινας ὥρας καὶ χύνηται εἰς αὐτὸν ἀντισηπτικόν τι διάλυμα, ὡς χλωριοῦχος ἄσβεστος ἢ θειικὸς σίδηρος· εἶτα οἱ ἐργάται καταβιβάζονται δεδεμένοι διὰ σχοινίου ἀπὸ τῆς ὀσφύος, ὥστε νὰ ἀνέλκωνται ταχέως ἐν περιπτώσει κινδύνου. Παρετηρήθη ἔστιν ὅτε καὶ ἔκρηξις τῶν ἐν τοῖς βόθροις ἀερίων ἐπὶ τῇ προσαγωγῇ φλογὸς ἐγγὺς τοῦ στομίου αὐτῶν.

Ὁ τρόπος καθ' ὃν συνήθως κατασκευάζονται οἱ βόθροι παρ' ἡμῖν εἶναι τελείως ἀνθυγιεινός. Ἐν γένει δὲ ἡ εἰς βόθρους διοχέτευσις τῶν περιττωματικῶν οὐσιῶν δὲν εἶναι σύμφωνος πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ὑγιεινῆς, διότι δὲν τηροῦνται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, κατὰ τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν ἐν γένει χρησιμοποίησιν αὐτῶν οἱ κανόνες, οὓς ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν. Τότε δὲ μόνον τὸ συλλεκτήριον τοῦτο σύστημα πρέπει νὰ ἐπιτρέπηται, ὅταν τὰ τοιχώματα τῶν βόθρων κτίζωνται τελείως ἀδιαχώρητα πρός τε τὰ ὑγρὰ καὶ τὸν ἀέρα, ὅταν ἀερίζωνται καλῶς, ὥστε ν' ἀποφεύγηται πᾶσα ἐξ αὐτῶν δυσωδία, ὅταν δὲν παράκεινται αὐτοῖς φρέατα καὶ ὅταν ἡ ἀποκομιδὴ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν ἐνεργῆται κανονικῶς κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα.

Κ. Γ. ΣΑΒΒΑΣ

— [ΚΟΙΝΟΤ. ΝΟΜΟΘ.] Οἱ *βόθροι* δέον νὰ ἀπέχωσι ἕνα πῆχυν ἀπὸ τὸν μεσότοιχον. Εἰς ἑκάστην οἰκοδομήν, ἀναλόγως τοῦ προορισμοῦ της, ἐπιβάλλονται ἐγκαταστάσεις ἀποχετεύσεως ἀκαθάρτων ὑγρῶν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 18 τοῦ ἀπὸ 30 Μαρτίου 1925 διατάγματος «περὶ συμπληρώσεως καὶ κωδικοποιήσεως τοῦ ἀπὸ 12 Φεβρουαρίου 1925 διατάγματος περὶ ρυθμίσεως τῶν μισθώσεων ἐπὶ παντὸς εἴδους ἀκινήτων» ὑπόχρεοι διὰ τὴν ἐκκένωσιν τῶν βόθρων τυγχάνουσιν οἱ ἐνοικιασταί, ἐφ' ὅσον δὲν συγκατοικεῖ μετ' αὐτῶν καὶ ὁ ἰδιοκτήτης, ἐν ἐναντίᾳ ὅμως περιπτώσει συμμετέχει καὶ ὁ ἴδιος κατ' ἀναλογίαν. Ἐὰν βόθρος τις ἔχῃ κατασκευασθῇ κατὰ τοιοῦτον ἐλαττωματικὸν τρόπον, ὥστε νὰ τίθηται ἐν κινδύνῳ ἡ ὑγεία τῶν περιοίκων, ἡ ἀστυνομία δύναται νὰ θέσῃ ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει τοῦτον εἰς ἀχρηστίαν, μέχρις οὗ ὁ ἰδιοκτήτης συμμορφωθῇ πλήρως πρὸς τὰ τεχνικὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἤθελεν ὑποδείξει ὁ ἀστυμηχανικὸς προσκαλούμενος. Ἐὰν δὲν συμμορφωθῇ μηνύεται, ἡ δὲ παράβασις θεωρεῖται πλημμέλημα. Εἰς τοῦτον ἐπιβάλλεται ἀνάλογον χρηματικὸν πρόστιμον ἐπὶ τῇ βάσει προϋπολογιστικῆς δαπάνης τοῦ ἀστυμηχανικοῦ περὶ τῶν ἀπαιτουμένων ἐν γένει δαπανῶν διὰ τὴν πλήρη συμμόρφωσιν τοῦ ἰδιοκτήτου πρὸς τὰ ὑποδεικνυόμενα τεχνικὰ μέτρα, ἥτις δέον νὰ ἐπισυνάπτηται εἰς τὴν μήνυσιν. Ἐκτὸς τῆς μηνύσεως καὶ τῆς ἀχρηστίας τοῦ βόθρου δύναται νὰ ζητηθῇ καὶ ἡ καταβολὴ τῆς δαπάνης ὑπὸ τοῦ προϊσταμένου τοῦ γραφείου σχεδίου τῆς πόλεως εἰς βάρος καὶ διὰ λογαριασμὸν τοῦ ἰδιοκτήτου.

Σ. ΣΤΟΥΠΗΣ

— [ΟΧΥΡΩΤ.] *Βόθροι* καλοῦνται ἐκσκαφαὶ σχήματος κολούρου κώνου, αἵτινες ἀνορύσσονται πρὸ τῶν ἔργων μονίμου ὀχυρωτικῆς ὡς παθητικὰ ἀμυντικὰ ἐπιβοηθήματα. Οἱ βόθροι ἔχουσι βάθος 0,80 μ. περίπου, διάμετρον εἰς τὴν κορυφὴν 0,80 καὶ εἰς τὸν πυθμένα 0,30. Διατίθενται πεσσοειδῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ πρὸ τοῦ ἔργου μὲ ἀποστάσεις 1,20 μ. ἀπ' ἀλλήλων. Αἱ ἐκ τῆς ἐκσκαφῆς γαῖαι ἀπορρίπτονται μακράν, ὥστε νὰ μὴ καλύπτωνται δι' αὐτῶν οἱ βόθροι παρὰ τοῦ ἐπιτιθεμένου· ἵνα παρουσιάζωσι δὲ σοβαρὸν κώλυμα εἰς τὴν προέλασιν τοῦ ἐπιτιθεμένου, δέον νὰ ὑπάρχωσι τοὐλάχιστον 7 σειραὶ καὶ νὰ ὁπλίζηται ὁ πυθμὴν ἑκάστου βόθρου διὰ πασσάλου αἰχμηροῦ. Τοιοῦτοι πάσσαλοι διατίθενται καὶ εἰς τὰ μεταξὺ τῶν βόθρων κενά. Εἷς ἀνὴρ εἰς γαῖαν δύο ἀνδρῶν δύναται νὰ κατασκευάσῃ 6 βόθρους εἰς 4 ὥρας, δύο δὲ ἄνδρες κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα κατασκευάζουσι καὶ ἐμπηγνύουσι τοὺς ἀντιστοίχους πασσάλους. Ἡ χρῆσις βόθρων εἰς τὴν μόνιμον ὀχύρωσιν ἐνεδείκνυτο μέχρι τοῦ 1914.

Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— **βόθρος** *[Ἀνατομ.]*. Κοίλωμα, χάσμα, μᾶλλον ἢ ἧττον βαθὺ καὶ εὐρύ, ἐπὶ τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ σώματος κατά τε τὰ ὀστᾶ καὶ τὰ ἁπαλὰ μόρια· τοιοῦτοι εἶναι ὁ ἀγγειακός, ὁ αὐχενικός, ὁ τῆς βάσεως (ἄνω ἢ ἔσωθεν ἐπιφανείας) τοῦ κρανίου, ὁ δακρυϊκός, ὁ εἰλεοτυφλικός, ὁ ἰγνυϊκός, ὁ κονδυλικὸς (ἰγνίον), κοτυλιαῖος, κροταφικός, κυνικός, λαγόνιος, λαγονοκτενιαῖος, μυϊκός, ὀπισθοῤῥητηρικός, παχχνιώνιος, πτερυγοειδής, πτερυγοϋπερῷϊος, σφαγιτιδικός, τροχαντήριος, ὑπερκλείδιος, ὑποκλείδιος, ᾠοειδὴς κλπ. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— **βόθρος** ***ἀγγειακὸς*** *[Ἀνατομ.]*· βλ. βουβωνικὸς *σύνδεσμος*.

— **βόθρος** ***βολβικὸς οὐρήθρας*** *[Ἀνατομ.]*. Διεύρυνσις τῆς ὑμενώδους μοίρας τῆς οὐρήθρας κατὰ τὸ κάτω τοίχωμα ταύτης, τὸ ἐπὶ τοῦ βολβοῦ τοῦ σηραγγώδους σώματος αὐτῆς ἐπικείμενον· ἡ διεύρυνσις ἐπὶ τῶν γερόντων ἐκτείνεται πρὸς τὰ ὀπίσω δίκην ἐκκολπώματος. Ι. Π.

βοθρυοκάμπη (ἡ) (Bothryocampe) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκεφάλων*, τοῦ ὁποίου λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν πολλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

βόθρωψ (ὁ) (Bothrops) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σωληνογλυφιδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *κροταλιδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει μεγάλους ὄφεις δηλητηριώδεις, οἵτινες πολλάκις συγχέονται μετὰ τῶν τριγωνοκεφάλων (βλ. λ.). Τὰ ἑρπετὰ ταῦτα χαρακτηρίζονται ὑπὸ μικροτάτων σκληρῶν λεπίδων τῆς κεφαλῆς, ὑπὸ σώματος μακροῦ, κεκαλυμμένου ὑπὸ μικρῶν κερατίνων πλακῶν καὶ μακρᾶς οὐρᾶς, ἥτις πολλάκις χρησι-

Digitized by Google

μεύει ὡς συλληπτήριον ὄργανον. Τὸ γένος περιλαμβάνει 15 περίπου εἴδη ἰθαγενῆ τῆς κεντρικης Ἀμερικῆς, τοῦ Μεξικοῦ, τῆς Βραζιλίας, τοῦ Περοῦ, τῶν νήσων τῆς Σόνδης, τῶν Ἀντιλλῶν καὶ τῆς Κεϋλάνης. Γνωστότερα εἴδη εἶναι τὰ ἑξῆς:

Βόθρωψ ὁ πρασινίζων (Bothrops viridis). Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 12 περίπου ἑκατοστόμετρα. Ἡ κεφαλή του εἶναι τριγωνικὴ καὶ τελείως κεχωρισμένη τοῦ λαιμοῦ. Τὸ σῶμά του εἶναι πεπιεσμένον καὶ τελευτᾷ εἰς μακρὰν καὶ αἰχμηρὰν οὐράν. Ὁ γενικὸς χρωματισμὸς κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος πρασινοχρυσίζων καὶ κατὰ τὴν κοιλίαν πρασινόλευκος. Αἱ πλευραὶ εἶναι ὑποπράσιναι καὶ φέρουσι κιτρίνας κηλῖδας. Ζῶσιν ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ τρέφονται ἐκ πτηνῶν καὶ μικρῶν θηλαστικῶν. Τὰ δήγματά του εἶναι δηλητηριώδη καὶ ἐπικίνδυνα. Ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὸ Μεξικόν.

Βόθρωψ ὁ λογχοφόρος (Bothrops lanceolatus). Εἶναι ἰθαγενὴς τῶν Ἀντιλλῶν καὶ ἀποτελεῖ τὸ φόβητρον τῶν εἰς τοὺς ἀγροὺς ἐργαζομένων. Ἡ κεφαλή του εἶναι πλατεῖα καὶ τελείως διακεκριμένη τοῦ σώματος, πεπλατυσμένη κατὰ τὸ ἄνω αὐτῆς μέρος καὶ σχεδὸν τριγωνική. Τὸ ρύγχος εἶναι ἐπίπεδον κατὰ τὸ ἄνω αὐτοῦ τμῆμα καὶ τετραγωνικὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Τὸ στόμα μέγα καὶ βαθέως ἠνεωγμένον. Ὁ χρωματισμός του εἶναι ποικίλος. Τινὲς παρουσιάζουσι χρῶμα ἐρυθροκίτρινον κατὰ τὴν ράχιν μὲ κίτρινα σκοτεινότερα ποικίλματα καὶ λευκοπράσινον κατὰ τὴν κοιλίαν. Ἕτεροι εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν ὑπομέλανες ἢ φαιοὶ ἢ ὑπέρυθροι μὲ διαφόρους ἀποχρώσεις. Τὸ δηλητήριον ὅπερ ἐκχύνει εἶναι δραστικώτατον καὶ εἶναι τόσῳ μᾶλλον ἐπικίνδυνον, ὅσῳ περισσότερον τὸ ἑρπετὸν εἶναι ἐξηγριωμένον· τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι ὁ βόθρωψ συσφίγγει περισσότερον τοὺς ἰοβόλους ὀδόντας του καὶ οὕτως ἐκχύνεται περίσσεια δηλητηρίου. Τὰ δήγματά του ἐπιφέρουσι πολλάκις καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον τόσον εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὅσον καὶ εἰς τὰ ζῷα. Δ. Ν. Π.

βοθύνη (ἡ) (Bothyna) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων πενταμεροῦς συμμετρίας τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει τριάκοντα περίπου εἴδη ἀπαντῶντα εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν. Δ. Ν. Π.

βοθυνόδερος (ὁ) (Bothynoderus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει κανθάρους μετρίου μεγέθους μὲ σῶμα ἐπίμηκες καὶ χρῶμα ὑπόφαιον. Γνωστὰ περὶ τὰ 20 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς ἐρημικὰς ἐκτάσεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Κυριώτερον εἶδος εἶναι: *βοθυνόδερος ὁ στικτὸς* (Bothynoderus punctatus). Δ. Ν. Π.

Βόθυνος (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ἡ λέξις ἐσήμαινε βόθρος, κοιλότης ἐδάφους, φαίνεται δὲ ὅτι ἐκ τῆς τοιαύτης διαμορφώσεως ὠνομάσθη *Βόθυνος* τοποθεσία τις ἐν Ἀττικῇ κατὰ τὴν Ἱερὰν ὁδόν. Ὁ Σουρμελῆς εἰς τὰ «Ἀττικὰ» (σ. 150) λέγει, ὅτι εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ κεῖται ὁ ὑπὸ τοῦ Ἁρποκρατίωνος ἀναφερόμενος *Βόθυνος* καὶ καλεῖται νῦν *Βουθοῦλοι*. Εἰς δὲ τὸν Milchhöfer ἐπεδείχθη θέσις εἰς τὰ δυτικὰ ἢ νοτιοδυτικὰ τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸν ἐλαιῶνα, ὁ ὁποία ὀνομάζεται *Βούθυλος* ἢ *Βούθολος*. Δ. Ε.

Βοθωνάκια (***Μέσα — καὶ Ἔξω —***) *[Γεωγρ.]*. Ὀχυραὶ καὶ μὲ ἄφθονα ὕδατα θέσεις ἐπὶ τῶν βορείων πρὸς τὸν Ἀποκόρωναν Κρήτης κλιτύων τῶν Λευκῶν Ὀρέων, εἰς τὰς ὁποίας κατέφευγον τὰ γυναικόπαιδα κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις ἐπερχομένων τῶν Τούρκων καὶ οἱ ἐπαναστάται κατὰ τὰς ὑποχωρήσεις. Ε. Γ.

Βόθωνας *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μαραθῶνος τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας. Κάτ. (1928) 82. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καλέντζι*.

Βόθωνος *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μυκόνου τῆς ἐπαρχίας Σύρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 32.

βοιαὶ (αἱ) *[Ἀρχ.]*. Κλοιὸς σιδηροῦς, τὸν ὁποῖον ἔθετον περὶ τὸν τράχηλον ἐπικινδύνων κυνῶν, δούλων ἢ καὶ ἐγκληματιῶν.

Βοιαὶ ἢ *Βοία* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία λακωνικὴ πόλις ἐν τῇ ἀνατολικῇ χερσονήσῳ τῆς χώρας, οὐχὶ πολὺ μακρὰν τοῦ σημερινοῦ ἀκρωτηρίου Μαλέας. Ἔκειτο εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Βοιατικοῦ κόλπου καὶ ἀπέναντι τῆς νησῖδος Ἐλαφονήσου, ἥτις ἐν τῇ ἀρχαιότητι, «Ὄνου γνάθος» καλουμένη, ἡνοῦτο μετὰ τῆς ξηρᾶς καὶ ἀπετέλει ταπεινήν, ὡς λέγει ὁ Στράβων, χερσόνησον. Τὴν πόλιν ταύτην ἔκτισε κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Ἡρακλείδης Βοιός, συνοικίσας εἰς αὐτὴν τοὺς κατοίκους τριῶν ἀρχαιοτέρων πόλεων, τῆς Ἤτιδος καὶ Ἀφροδισιάδος, αἵτινες εἶχον κτισθῆ ὑπὸ τοῦ Αἰνείου, ὅτε φεύγων ἐκ Τροίας εἰς Ἰταλίαν ἠναγκάσθη ὑπὸ τῶν ἀνέμων νὰ προσορμισθῇ εἰς Βοιατικὸν κόλπον, καὶ τῆς Σίδης, ἥτις ὠνομάζετο οὕτως ἀπὸ τῆς ὁμωνύμου της κόρης τοῦ Δαναοῦ. Εἰς τὰς ἀρχαίας Βοιὰς ἐτιμᾶτο ὑπὲρ πάντας τοὺς θεοὺς ἡ Ἄρτεμις, *Σώτειρα* ἐπικαλουμένη, διότι, κατὰ τὴν παράδοσιν, συμφώνως μὲ χρησμόν τινα, αὕτη θὰ ἐδείκνυε τὸν χῶρον (εἰς τοὺς ἐγκαταλιπόντας τὰς εἰρημένας πόλεις Ἤτιδα, Ἀφροδισιάδα καὶ Σίδην), εἰς τὸν ὁποῖον ὤφειλον νὰ κτίσωσι τὴν νέαν πόλιν, καὶ ἔδειξε τὸ ὄντι αὐτὸν παρουσιάσασα εἰς αὐτοὺς λαγών, τὸν ὁποῖον ἠκολούθησαν μέχρι μιᾶς μυρσίνης, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκρύβη τὸ ζῷον καὶ τὴν ὁποίαν εἶχον ἔκτοτε ἱερὰν (*Παυσ.* III. XXII. 12). Ἐκτὸς τῆς Ἀρτέμιδος ἐτίμων οἱ Βοιᾶται τὸν Ἀπόλλωνα, τοῦ ὁποίου ὁ ναὸς ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς πόλεως, τὸν Ἀσκληπιόν, τὸν Σαράπιδα καὶ τὴν Ἶσιν. Ἡ πόλις εἶχε καταληφθῆ κατὰ τὸ 456 π. Χ. ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων Τολμίδου, ὅστις καὶ τὰ ἐν Γυθείῳ νεώρια τῶν Λακεδαιμονίων τότε ἐνέπρησε. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους αἱ Βοιαὶ ἦσαν πόλις αὐτόνομος, οὖσαι μία τῶν δέκα ὀκτὼ πόλεων τοῦ Κοινοῦ τῶν Ἐλευθερολακώνων. Ἐν τῷ χώρῳ αὐτῆς κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους εἶχε κτισθῆ τὸ χωρίον *Βάτικα*, ἀπὸ τοῦ ὁποίου εἶχεν ὀνομασθῆ ὅλη ἡ πέριξ χώρα χώρα τῶν Βατίκων. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐθεωροῦντο ἐκ τῶν ἀγριωτέρων τῆς Πελοποννήσου καὶ διὰ τοῦτο οἱ δεσπόται τοῦ Μυστρᾶ δὲν ἐπέτρεπον εἰς αὐτοὺς τὴν εἴσοδον εἰς τὴν Μονεμβασίαν. Κατὰ τὸ 1479, ὅτε ἔληξεν ὁ μεταξὺ Βενετίας καὶ Τουρκίας πόλεμος, ἡ χώρα τῶν Βατίκων ἀπεφασίσθη ν' ἀνήκῃ εἰς τὴν Μονεμβασίαν, ἥτις κατὰ τὴν συνθήκην θὰ ἐξηκολούθει νὰ εἶναι κτῆσις ἐνετική.

— *[Ἱστορ.]* Κατὰ τὸ 1500 ἡ χώρα τῶν Βατίκων κατελήφθη ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ σουλτάνου Βαγιαζὶτ εὐθὺς μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Μεθώνης, τῆς ὁποίας ἡ ἅλωσις εἶχε βυθίσει εἰς βαρὺ πένθος τὴν Βενετίαν. Ἐκ τῶν ἐν τῷ χώρῳ τῶν ἀρχαίων Βοιῶν γενομένων ἀνασκαφῶν ἦλθον εἰς φῶς χαλκᾶ τινα καὶ πήλινα ἀγγεῖα, νομίσματα τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ἅτινα φέρουσι τὴν ἐπιγραφὴν ΒΟΙΑΤΩΝ καὶ μίαν τῶν ἑξῆς, συνήθως, μορφῶν, Ποσειδῶνα, Ἄρτεμιν, Ἶσιν καὶ Ἔρωτα, σαρκοφάγοι καὶ θεμέλια ἀρχαίων οἰκοδομημάτων. Παρὰ τὸν χῶρον τοῦτον σήμερον κεῖνται αἱ δύο κοινότητες Νεάπολις (*Βοιῶν*) καὶ Λάχιον (βλ. λ.). Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— *[Ναυτ. Γεωγρ.]* *Βοιαὶ* ἢ *Βάτικα* ὀνομάζεται ἀχανὴς ὅρμος τῆς νοτίας Πελοποννήσου, ἁπλούμενος μεταξὺ τῆς νήσου Ἐλαφόνησος πρὸς δυσμὰς καὶ τῆς δυτικῆς ἐσχατιᾶς τῆς χερσονήσου τοῦ Ἕλους (Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς) πρὸς ἀνατολάς. Τὸ ἄνοιγμά του, μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Φράγκο, νοτιοανατολικῆς ἄκρας τῆς Ἐλαφονήσου καὶ ΝΔ. κέρατος τοῦ ὅρμου, καὶ τῆς ἄκρας Ζόβολλο, ἐφ' ἧς *αὐτόματος* φάρος *Ἄγκα* λευκῶν ἐκλάμψεων 15 μιλλ., ἀποτελούσης δὲ τὸ ΝΑ. τοῦ ὅρμου κέρας, ἀνέρχεται εἰς 7 μίλλια, ἡ δὲ εἴσδυσίς του ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ ἀνοίγματος πρὸς τὸν βόρειον μυχόν του εἰς 5 μίλλ., τῆς ἀποστάσεως μεταξὺ Ἐλαφονήσου καὶ ἀκτῆς Ἐπιδαύρου οὔσης 3 $^1/_2$ μιλλ. Ὁλόγυρα τοῦ ὅρμου ἀμφιθεατρικῶς, λόφοι ταπεινοὶ καὶ ἐν μέσῳ αὐτοῦ τὸ ὄρος *Ἄσπρο* (2120 ποδ.). Τὸ θέρος, πνεόντων τῶν ἐτησίων (μελτέμια), ἰδίως ὅμως τὸν χειμῶνα κατὰ τὰς ἀπὸ Μεσοβορρᾶ (Γρεγοτραμουντάνας) θυέλλας, ὁ ὅρμος ἀποβαίνει σωστικὸς διὰ τὰ πλοῖα τὰ ὁποῖα ἀδυνατοῦν νὰ κάμψουν τὴν Μαλέαν μὲ κατεύθυνσιν πρὸς λιμένα τοῦ Αἰγαίου ἢ πρὸς Ἑλλήσποντον. Οἱονεὶ δὲ παράρτημα τοῦ ὅρμου τούτου εἶναι καὶ ὁ ὡραῖος καὶ εὐρύχωρος, καίτοι ἐλάσσων, ὅρμος *Σαρακηνός*, διανοιγόμενος, ἐν σχήματι γνάθου ὄνου, εἰς τὴν νοτίαν τῆς Ἐλαφονήσου ἀκτήν· τοῦτον προτιμῶσι τὰ ἱστιοφόρα. Ἐπικοινωνεῖ δὲ ὁ ὅρμος καὶ πρὸς τὸν Λακωνικὸν κόλπον, διὰ στενοῦ καὶ δαιδαλώδους πόρου διαχωρίζοντος τὴν Ἐλαφόνησον ἀπὸ τὴν κυρίως πελοποννησιακὴν ἀκτήν· ἐκεῖ, πρὸς τὴν βορείαν ἀκτὴν τοῦ πόρου καὶ πρὸς τὴν ἔξοδόν του εἰς τὸν ὅρμον Βάτικα, κεῖται ἡ νησὶς *Πετρὶ* (πλάτ. 36°36'33", μῆκ. 22°59'05", χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia καὶ 1436*: Vatika bay) ἐμφανίζουσα στοιβάδας ἀπολιθωμάτων κλάδων δένδρων καὶ ὀστράκων πάσης ἐποχῆς, ἑδραζομένας ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ λιθώδους ἐδάφους. Παρὰ τὴν νησῖδα, ἴχνη ἀρχαίου πολιχνίου, εἰς δὲ τὸν Β.ΒΑ μυχὸν ἡ κωμόπολις Νεάπολις (βλ. λ.), ἡ κοινῶς *Βάτικα* ὀνομαζομένη καὶ τὸν ὅρμον ὀνομάζουσα. Ἡ ἀρίστη πρὸς ἀγκυροβολίαν θέσις εἶναι πρὸ τῆς κωμοπόλεως καὶ μέχρι τοῦ βορειοτάτου τοῦ ὅρμου μυχοῦ. Οἱ φάροι *Μαλέας* (ζεῦγος ἐκλάμψεων λευκῶν 20 μιλλ.), *Ζόβολλο* (προμνησθεὶς) καὶ *Μουδάρι* Κυθήρων (ἀναλαμπαὶ λευκαὶ) ἐν συνδυασμῷ χρησιμοποιήσεως βοηθοῦν τὸν κατάπλουν.

Ὁ ὅρμος οὗτος ὠνομάζετο τῶν *Βοιῶν* παρ' ἀρχαίοις, τοῦ Σκύλακος τῆς Καρυανδέως μόνον ὀνομάζοντος αὐτὸν τῆς *Βοίας*. Παρουσιάζεται δὲ εἰς τὸν κόλπον τοῦτον, κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητον, παράδειγμα μετατροπῆς χερσονήσου εἰς νῆσον. Διότι ἡ σύγχρονος νῆσος *Ἐλαφόνησος* δὲν ἦτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὁπότε ὠνομάζετο *Ὄνου γνάθος* διὰ σχῆμά της, τοιαύτη, ἀλλὰ χερσόνησος χθαμαλὸν ἔχουσαν ἰσθμόν, ὡς κατηγορηματικῶς ἀναφέρει ὁ Στράβων (Didot 312, 2), ὃν διέβρωσαν αἱ ἀπ' ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἐπιφοραί, ἴσως δὲ καὶ Πλουτώνιοι ἐπεξεργασίαι, ὡς ἐκ τῶν διατομῶν τῆς νησῖδος *Πετρί*, ἧς ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν, δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ. Σ. Ε. Λ.

—**Βοιαὶ** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πολίχνη ἐν Κρήτῃ ὑπὸ Στεφ. Βυζαντίου μνημονευομένη. Ἴσως ἡ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Γόρτυνος Βοίβη (βλ. λ.). ΚΑΨ.

—**Βοιῶν**, ***τέως δῆμος***—. Εἷς ἐκ τῶν ἀπαρτιζόντων πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' τὴν ἐπαρχία Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας ἐκ 5 δήμων, περιλαμβάνων τὰς νῦν κοινότητας *Ἁγίου Νικολάου*, *Βελανιδίων*, *Κάμπου*, *Καστανιᾶς*, *Λαχίου*, *Μεσοχωρίου*, *Νεαπόλεως* (τέως *Βάτικα*) καὶ *Φαρακλοῦ*. Δ. Ε. Μ.

Βοΐανας *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Βογιάνας**.

Βοϊανὸν (Bovianum Undecimorum) *[Ἀρχ. Γεωγραφ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας κειμένη ἐν Σαμνίτιδι, παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Τιφέρνου, πρωτεύουσα τῶν Πεντρίων, ἡ σημερινὴ Bojano. Ὀνομαστὴ ἐγένετο κατὰ τοὺς σαμνιτικοὺς καὶ ἐμφυλίους πολέμους, καταληφθεῖσα τῷ 89 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Σύλλα. Ἐπὶ Καίσαρος ἔλαβε τὸ δικαίωμα τῆς ἰσοπολιτείας, ἐπὶ δὲ αὐτοκρατορίας ἐγένετο ἀποικία ρωμαϊκή. —Β.

Βοϊὰρ (Voïart), ***Ἄννα-Ἐλισαβέτα Πετιπαίν***, ἐπονομαζομένη *Ἐλίζα*. Γαλλὶς λογογράφος γεννηθεῖσα καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Νανσὺ (1786—1866). Συνεζεύχθη τὸν Ἰάκωβον-Φίλιππον Βοϊάρ, παλαιὸν ἀξιωματικὸν τοῦ ἐφοδιασμοῦ καὶ ποιητήν. Οὗτος εἶχεν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου του δύο θυγατέρας, ὧν ἡ μία ἐγένετο ἡ βραδύτερον ὀνομαστὴ ποιήτρια *κυρία Ταστύ*. Ἐν μέσῳ τοιούτου φιλομούσου περιβάλλοντος ἡ Βοϊὰρ ἀνέπτυξε τὸ τάλαντόν της. Μετέφρασε κατ' ἀρχὰς ξένα τινὰ ἔργα, ἀγγλικὰ καὶ γερμανικά, καὶ συνέγραψε πλεῖστα πρωτότυπα, ὧν κυριώτερα εἶναι: «Ἡ Παρθένος ντ' Ἀρντυὲν» (1820), ἀξιόλογον μυθιστόρημα, «Ἡ γυναῖκα ἢ οἱ ἓξ ἔρωτες» (1827—1828, τόμ. 6), ἔργον τυχὸν τοῦ βραβείου Μοντυόν, «Ἡ Μινιὸν» (1834, τόμ. 2), «Τὸ βιβλίον τῶν παιδιῶν» (1836, τόμ. 8), ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς Κας Ταστὺ κ.τ.λ. Ἐπίσης συνειργάσθη εἰς πολλὰ περιοδικά, ὡς εἰς τὴν «Ἐγκυκλοπαιδείαν τῶν γυναικῶν». —Β.

Βοίβη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Πόλις παλαιὰ ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Πελασγιώτιδος κατὰ τὴν νοτιοανατολικὴν ὄχθην τῆς ἀπ' αὐτῆς ὀνομασθείσης λίμνης Βοιβηΐδος. Θεμελιωτὴς αὐτῆς ἐξελαμβάνετο ὁ *Βοῖβος*. Ὁ Δημήτριος ὁ πολιορκητής, κατὰ Στράβωνα (9, 436), κτίσας τὴν Δημητριάδα ἐπώνυμον ἑαυτοῦ, συνῴκισε τὰς πλησίον πολίχνας, ἐν αἷς καὶ ἡ Βοίβη καὶ τὸ Ὀρμένιον, αἱ ὁποῖαι ἦσαν πλέον κῶμαι τῆς Δημητριάδος (*Στρ.* 9, 438). Ἐρείπια αὐτῆς ὑπῆρχον παρὰ τὴν λίμνην τῆς Κάρλας καὶ τὰ νῦν Κανάλια (Burs. Geo. I, 63). ΙΑΚ. Χ. Δ.

—2) Λίμνη ἐν Θεσσαλίᾳ (βλ. **Βοιβηΐς**).

—3) Λίμνη ἐν Μακεδονίᾳ (βλ. **Βόλβη**).

—4) Ἀρχαία πόλις ἐν Κρήτῃ ἐξαρτωμένη ἀπὸ τῆς Γόρτυνος. «Ἔστι καὶ ἐν Κρήτῃ Βοίβη τῆς Γορτυνίδος» (*Στέφανος Βυζάντιος*). Πιθανολογεῖται ὅτι ἔκειτο πλησίον τῆς Γόρτυνος καὶ παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον *Πόμπια*, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα θεωρεῖται ὡς παραγόμενον, κατά τινα παραλλαγήν, ἐκ τοῦ ὀνόματος Βοίβη. Κατά τινας Θεσσαλοὶ προερχόμενοι ἐκ τῆς θεσσαλικῆς Βοίβης μετὰ τὰ τρωϊκὰ (*Ὁμ.* Ἰλ. Β 712) ἔκτισαν τὴν πόλιν καὶ ἔδωκαν καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως αὐτῶν (*Καββαδίου*, Προϊστορ. Ἀρχαιολογ. σ. 493). Ε. Γ.

— **Βοίβης**, ***τέως δῆμος*** — *[Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν ἀποτελούντων πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' τὴν ἐπαρχίαν Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης 15 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τῶν νῦν κοινοτήτων *Γλαφυρῶν* (τέως *Καπούρνης*), *Καναλίων*, καὶ *Κερασιᾶς*. Δ. Ε. Μ.

Βοιβηΐς *[Φυσ. Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Θεσσαλίας καταλαμβάνουσα τὸ νότιον μέρος τοῦ πρὸς Δ. τοῦ Πηλίου καὶ τῆς Ὄσσης τεκτονικοῦ ρήγματος τῆς Θεσσαλικῆς λεκάνης. Κοινῶς σήμερον λέγεται Κάρλα, πάλαι δ' ἐκλήθη *Βοιβηΐς* ἐκ τῆς ἀρχαίας πόλεως Βοίβης (βλ. λ.). Ἡ λίμνη αὕτη εἶναι ἐπίρρυτος, δεχομένη ὕδατα ἐκ πηγῶν ὑπὸ τὴν Ὄσσαν καὶ τὸ Ἀμυρικὸν πεδίον, τῶν ὁποίων κύριαι εἶναι αἱ λεγόμεναι Βακούφικα. Μέχρι τούτων ἔφθανεν ἄλλοτε ἡ ἔκτασις τῆς λίμνης, φυσικὴ δὲ διῶρυξ δι' ἀνθρωπίνων χειρῶν ἐκβαθυνθεῖσα (Ἀσμάκι κοινῶς) ἔφερε διὰ λιμνώδους ἐδάφους εἰς τὴν Βοιβηΐδα τὸ ὑπερεκχειλίζον ὕδωρ τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς βορειοτέρας λίμνης *Νεσσωνίδος*. Σήμερον ἔτι τὸ ὕδωρ τῆς λίμνης ἀναλόγως τῆς πιπτούσης βροχῆς, ὑφίσταται αὐξομειώσεις, οὕτως ὥστε ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς δὲν εἶναι πάντοτε ἡ αὐτή.

Digitized by Google

Συνήθως τὸ μῆκος αὐτῆς (ἐκ ΒΔ. πρὸς ΝΑ.) εἶναι 15 χιλιομ., τὸ δὲ πλάτος 6. Ἡ μέση στάθμη ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης εἶναι 44 μ., τὸ δὲ βάθος δὲν ὑπερβαίνει τὰ 6 μέτρα. Τὸ χρῶμα τῶν ὑδάτων εἶναι βαθὺ κίτρινον, ζῶσι δ' ἐν αὐτῇ ἄφθονοι ἰχθύες. Κατὰ τὰς ὁμαλὰς αὐτῆς ὄχθας, ἰδίως τὰς δυτικάς, ἐκτείνονται ἕλη πλήρη βούρλων καὶ καλαμῶν ποικίλων εἰδῶν, χρησίμων εἰς κατασκευὴν καλαθίων, δικτύων καὶ ψαθῶν, τὸ δ' ἀποκαλυπτόμενον κατὰ τὸ θέρος ἔδαφος εἶναι εὐφορώτατον. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς λίμνης ὑψοῦται νησὶς βραχώδης, 17 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ὑδάτων, *Χατζιμισιώτικη* κοινῶς καλουμένη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Fr. Stälin*, das Hellenische Thessalien (1924) σελ. 60–61. Ι. Σ. Σ.

Βοιβιὰς *[Μυθολ.]*. Ὄνομα ἀποδοθὲν εἰς Νύμφην προστάτιδα τῆς Βοιβηΐδος λίμνης καὶ τιμωμένην ἰδιαιτέρως ἐν Θεσσαλίᾳ (Σχολ. *Πινδ.* Πυθ. 3, 59). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βοϊβόδα *[Γεωγρ.]*· 6λ. λ. Βασιλική.

βοϊβόδας (ὁ) ἢ *βοεβόδας* καὶ *βογεβόδας*. Λέξις σλαβικῆς προελεύσεως (ἐκ τοῦ *βόϊ*=πόλεμος καὶ *βόδιτι*=ὁδηγεῖν), σημαίνουσα κυρίως πολέμαρχος ἢ ἀρχηγὸς στρατοῦ. Τὸν τίτλον *βοϊβόδα* ἔφερον οἱ φεουδαρχικοὶ ἄρχοντες ἐν Πολωνίᾳ πρὸ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς δυναστείας τῶν Πιάστων. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ βασιλικοῦ θεσμοῦ ἐν Πολωνίᾳ ὁ τίτλος τοῦ βοεβόδα ἐδόθη εἰς τοὺς διοικητὰς τῶν ἐπαρχιῶν (*βοϊβοδιῶν*), ὡς δὲ οἱ *δοῦκες* ἐν τῇ παλαιᾷ Γερμανίᾳ καὶ οἱ τιμαριοῦχοι *βέηδες* ἐν Τουρκίᾳ, οὕτω καὶ οἱ βοϊβόδαι ἐν Πολωνίᾳ ὤφειλον ἐν καιρῷ πολέμου νὰ τεθῶσιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ βασιλέως μεθ' ὅλων τῶν εὐγενῶν τῆς ἐπαρχίας των, ἐνῷ ἐν καιρῷ εἰρήνης ἦσαν ἁπλοῖ διοικηταὶ ἔχοντες ἕδραν καὶ ἐν τῇ Γερουσίᾳ. Ἐν τῇ λατινικῇ ἐπισήμῳ γλώσσῃ τῆς Πολωνίας, ὁ τίτλος βοϊβόδας μετεφράζετο διὰ τοῦ *παλατῖνος* (Palatinus). Ἐκτὸς τῆς Πολωνίας ὁ τίτλος οὗτος ἦτο ἐν χρήσει καὶ ἐν Βλαχίᾳ καὶ Μολδαυίᾳ, ὡς καὶ παρὰ τοῖς Νοτιοσλαύοις (Σέρβοις, Βουλγάροις), παρ' αὐτῶν δὲ παρέλαβον τὴν λέξιν καὶ οἱ Τοῦρκοι, χρησιμοποιήσαντες αὐτὴν ὡς τίτλον τῶν ἡγεμόνων τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυίας· σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ὁ τίτλος ἐχρησιμοποιήθη καὶ διὰ κατωτέρους διοικητικοὺς ὑπαλλήλους, ὡς ἦσαν οἱ ὑποδιοικηταί, ἤτοι οἱ βραδύτερον *καϊμακάμηδες* (π. χ. ὁ τῶν Ἀθηνῶν) καὶ οἱ διευθυνταὶ τῆς ἀστυνομίας. Εἰδικῶς ὠνομάζετο βοϊβόδας ὁ διευθυνταὶ τῆς ἀστυνομίας τοῦ Γαλατᾶ (Κωνσταντινουπόλεως). Ἡ χρῆσις τῆς λέξεως ἐξέλιπεν ἀπὸ πολλοῦ εἰς τὰς πλείστας τῶν σλαβικῶν χωρῶν. Εἰς τὸ Μαυροβούνιον διετηρήθη μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, εἰς δὲ τὴν Βουλγαρίαν *βοϊβόδαι* ὀνομάζονται καὶ οἱ ὑπὸ ἀνώτατον ἀρχηγὸν τῆς ἐν Σόφιᾳ ὀργανώσεως τοῦ Μακεδονικοῦ κομιτάτου τοπικοὶ ἀρχηγοί, ἔχοντες ὑπὸ τὴν κομιτατικὴν δικαιοδοσίαν των ἀνὰ μίαν «*βοϊβοδίαν*» τῆς Μακεδονίας.

Τὸ θηλυκὸν *βοϊβοδίνα* (=ἡγεμονίς, πριγκίπισσα) ἔμεινεν εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν ἐν τῇ παροιμίᾳ «ἂς με λένε βοϊβοδίνα κι' ἂς ψοφῶ ἀπὸ τὴν πεῖνα», ἡ ὁποία λέγεται διὰ τοὺς κενοδόξους. Ν. Μ.

βοϊβοδίαι ἢ *βοϊβοδᾶτα*. Ἐκαλοῦντο οὕτω (βουλγαριστὶ *βόϊνισκι - σέλα* = χωρία πολεμιστῶν καὶ τουρκιστὶ *βοϊνὶκ - κουραλαρῆ*) ἐπὶ τουρκοκρατίας αἱ ὀρειναὶ περιοχαὶ τοῦ Αἵμου, τῆς Ροδόπης καὶ τοῦ Σρέδνα - Γκόρα, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι ἀπήλαυον προνομίων τινῶν καὶ ἰδίᾳ τελείας ἀσυδοσίας ἔναντι τῆς ὑποχρεώσεως νὰ δίδωσι στρατιώτας διὰ στρατιωτικάς τινας ὑπηρεσίας καὶ ἱπποκόμους διὰ τοὺς σουλτανικοὺς σταύλους. Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἐκαλοῦντο *Βόϊνικοι* ἢ Βοϊνὰκ (6λ. λ.).

Αἱ σπουδαιότεραι πόλεις καὶ κῶμαι τῶν βοϊβοδιῶν τούτων ἦσαν ἡ *Κοπριβίσιστα* (τουρκιστὶ *Ἀβρὰτ-ἀλαὶ*= ἀγρὸς γυναικῶν), ἡ *Παναγιουρίστε* (τουρκ. *Ὀτλοὺκ - κιοί* = λιβαδοχώριον), ἡ *Κότελ*, ἡ *Ζέραβνα*, ἡ *Γράδετς*, ἡ *Ὑάμπολις (Διάμπολις)*, ἡ *Σήλυμνος*, ἡ *Τσέπινα* καὶ τὸ *Βόλιοβο* καὶ τὸ χωρίον *Κόναρε*, παρὰ τὸ Ταταρ - Παζαρτζίκ, εἰς τὸ ὁποῖον ἦσαν ἀνατεθειμένοι εἰδικῶς οἱ σουλτανικοὶ σταῦλοι. Οἱ κάτοικοι τῶν βοϊβοδιῶν τούτων, ὑποταχθέντες ἀρχικῶς ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω ὅρους, ἔζων σχεδὸν ἀνεξάρτητοι ὑπὸ τοπικοὺς *βοϊβόδας* ἢ *κνέζους*, εἶχον δὲ τὸ δικαίωμα νὰ φέρωσι πολυχρώμους στολάς.

Ὁ θεσμὸς οὗτος τῶν βοϊβοδιῶν χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Α' (1362—1389), ἤτοι ἀπὸ τῶν πρώτων εἰσβολῶν τῶν Τούρκων ἐν Βουλγαρίᾳ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, ἱδρύθη δὲ κατὰ συμβουλὴν τοῦ βεηλέρβεη τῆς Ρούμελης Τιμοὺρ-Τὰς καὶ διήρκεσε περὶ τὰ 300 ἔτη. Βαθμηδὸν ὅμως τὰ προνόμια τῶν περιοχῶν τούτων κατηργήθησαν, ἀφότου, περιορισθείσης τῆς ἐξουσίας τοῦ σουλτάνου, ηὔξησεν ἡ τῶν πασάδων-διοικητῶν. Ἀλλ' οἱ βόϊνικοι ἐξηκολούθησαν ὑφιστάμενοι μέχρι πέραν τοῦ 1850, ἐξερχόμενοι κατ' ἔτος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ὁδηγήσωσιν εἰς βόσκησιν τοὺς σουλτανικοὺς ἵππους. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἱπποκόμων τούτων ἐλέγετο *τσερὶ-μπασῆς*. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Βοϊβοδίνα *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ἐκλήθη, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Οὐγγρικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848, ἡ νέα τότε ἐπαρχία τῆς Οὐγγαρίας, ἡ σχηματισθεῖσα διὰ τμήματος τοῦ Βανάτου, τῆς Μπάτσκα καὶ δύο διαμερισμάτων τῆς Συρμίας, πρὸς Α τοῦ Δουνάβεως καὶ περὶ τὸν Τίσζαν ποταμόν. Ἡ ἐπαρχία αὕτη εἶχε χωριστὴν διοίκησιν. Μετὰ τὸν σχηματισμὸν ὅμως τῆς αὐστροουγγρικῆς δυαδικῆς μοναρχίας, ὁλόκληρον τὸ Βανᾶτον περιῆλθεν ἐκ νέου εἰς τὴν Οὐγγαρίαν. Μετὰ δὲ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον διεμοιράσθη μεταξὺ Νοτιοσλαυίας καὶ Ρουμανίας καὶ ἀπετέλεσεν, εἰς μὲν τὴν πρώτην τὸς κομιτείας τοῦ Μπάτσκα καὶ τοῦ Τοροντάλ, εἰς δὲ τὴν δευτέραν τὸν νομὸν τοῦ Τέμες (6λ. τὰς λ. καὶ λ. Βανᾶτον). —Μ.

Βοϊβοντᾶ *[Γεωγρ.]*· 6λ. λ. Τιτάνη.

Βοϊβόντας *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ἴσαρι* τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 35. Ἤδη ἔχει μετονομασθῇ εἰς *Ἄρχοντας*.

Βοῖβος. Υἱὸς τοῦ Γλαφύρου, ἱδρυτοῦ τῆς πόλεως Γλαφυρῶν ἐν Θεσσαλίᾳ. Ἀπὸ τοῦ Βοίβου ὠνομάσθη ἡ πόλις Βοίβη (6λ. λ.) ἱδρύσαντος ταύτην (*Στ. Β.* λ. Φοίβη). ΙΑΚ. Χ. Δ.

βοϊγκτίτης (ὁ) (Voigtit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι πλούσιον εἰς ὕδωρ, προϊὸν ἀποσαθρώσεως καὶ ἀλλοιώσεως πλουσίων εἰς σίδηρον 6ιοτιτῶν (6λ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βοΐδαι (οἱ) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια θηλαστικῶν ζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀρτιοδακτύλων μηρυκαστικῶν*. Τὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι βαρύσωμα, μὲ πόδας μᾶλλον βραχεῖς καὶ ὀγκώδεις καὶ κέρατα λεῖα, κεκαμμένα πρὸς τὰ ἔξω, κυλινδρικὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἢ καθ' ὅλον αὐτῶν τὸ μῆκος ἢ κατὰ τὸ ἄκρον. Τὸ ρύγχος των εἶναι εὐρύ, ὀγκῶδες μετὰ τοῦ ἄνω χείλους σαρκῶδους. Κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι ὁ *βίσων*, ὁ *βούβαλος*, ὁ *βοῦς* καὶ ὁ *μοσχοβοῦς*. Δ. Ν. Π.

βοϊδάμαξα (ἡ) καὶ *βοϊδάμαξο* (τό)· ἅμαξα φορτηγὸς συρομένη ὑπὸ βοῶν.

— *[Ἐγκυκλ.]* Δίτροχον ἢ τετράτροχον ὄχημα συρόμενον ἀπὸ βοῦς ἢ βουβάλους καὶ χρησιμοποιούμενον κυρίως πρὸς μεταφορὰν ὑπὸ τῶν χωρικῶν ἀγροτικῶν προϊόντων. Ἡ βοϊδάμαξα διαρκῶς ἐκτοπίζεται ὑπὸ τῶν ἱππηλάτων τροχοφόρων ἢ τῶν αὐτοκινήτων. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐλάχισται πλέον βοϊδάμαξαι ὑπάρχουν ἐντεῦθεν τῆς Θεσσαλίας. Τοὐναντίον εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην ἡ χρῆσίς των εἶναι εὐρυτάτη ἀπὸ μέρους τῶν χωρικῶν. Ὡς σύγχρονον πολεμικὸν μεταγωγικὸν μέσον ἡ βοϊδάμαξα ἐχρησιμοποιήθη εὐρέως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν μικρασιατικὸν πόλεμον τοῦ 1920 — 1922, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐπιτάξει μέγα μέρος αὐτῶν, ἐκ τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τοὺς χωρικοὺς τῆς ἑλληνικῆς ζώνης ἐπιχειρήσεων. Ἐπίσης εὐρύτατα ἐχρησιμοποιήθη καὶ κατὰ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, διὰ τὴν μεταφοράν, πλὴν τῶν τροφίμων καὶ πολεμεφοδίων, μεγάλου ἀριθμοῦ προσφύγων.

Ἡ βοϊδάμαξα ἔχει συνήθως μικροτέρους τροχοὺς τοῦ κάρρου, ὑπάρχουν ὅμως βοϊδάμαξαι καὶ μὲ μεγάλας ρόδας, αἵτινες εἶναι ἄγνωστοι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλο εἶδος βοϊδαμαξῶν, ἀποτελοῦν ἴσως τὴν πρώτην, τὴν ἀρχέτυπον μορφὴν τῆς βοϊδαμάξης, εἶναι τὸ ἔχον συμπαγεῖς τροχοὺς ἀπὸ συνηρμοσμένα, χωρὶς σιδηρᾶν στεφάνην, τεμάχια χονδρῶν ξύλων. Τὸ εἶδος αὐτὸ χρησιμοποιούμενον ἀπὸ τοὺς πτωχοτέρους χωρικούς, οἱ ὁποῖοι συνήθως εἶναι καὶ οἱ κατασκευασταί του, λέγεται τουρκιστὶ *καγνές*. Συνήθως ἡ βοϊδάμαξα λέγεται *ἀραμπᾶς*, ὁ δὲ ὁδηγὸς αὐτῆς *ἀραμπατζῆς*. Εἰς τὴν γραφομένην ἑλληνικὴν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ὁδηγοῦ βοϊδαμάξης περιλαμβάνεται εἰς τὸν γενικώτερον ὅρον *καρραγωγεύς*. Κ. ΦΑΛΤΑΪΤΣ

Βοΐδας. Γλύπτης ἐργαζόμενος ἐπὶ χαλκοῦ, υἱὸς καὶ μαθητὴς τοῦ *Λυσίππου*. Εἶναι γνωστὸς ὡς Βυζάντιος, ἀλλ' εἶναι μᾶλλον πιθανὸν ὅτι μετέβη εἰς Βυζάντιον, ὅπου εἰργάσθη καὶ διέμεινεν, ἔγινε δὲ καὶ πολίτης. Περὶ αὐτοῦ ἀναφέρεται ὅτι κατεσκεύασε «Προσευχόμενον παῖδα», τὸν ὁποῖον φαίνεται ὅτι ἔχομεν εἰς τὸ χαλκοῦν ἄγαλμα τοῦ μουσείου τοῦ Βερολίνου. Τοῦτο παριστάνει νέον παῖδα ὄρθιον, μὲ τὸν ἕνα πόδα ἐλαφρῶς καμπτόμενον καὶ ὑψώνοντα ὀλίγον τὰς χεῖρας εἰς προσευχὴν πρὸς τὸν οὐρανὸν ἢ πρὸς θεόν τινα. Κατά τινα μεταγενεστέραν παράδοσιν εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Βοσπόρου ὑπῆρχεν ἄγαλμα προσευχομένου παιδὸς ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Οὐρίου Διός, ἴσως δὲ τοῦτο ἦτο τὸ ὑπὸ τοῦ Βοΐδα κατασκευασθέν. Ὁπωσδήποτε τὸ ἄγαλμα τοῦ Βερολίνου δεικνύει, ὅτι ὁ δημιουργὸς αὐτοῦ ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν τέχνην τοῦ Λυσίππου ραδινὸν σῶμα, πλαστικαὶ φυσικαὶ μορφαί, στάσις πλήρης ἐλαστικότητος χαρακτηρίζουν τὸ ὡραῖον τοῦτο ἔργον, τοῦ ὁποίου ἡ σύνθεσις ἔχει πρὸς τούτοις τὴν καθαρῶς λυσίππειον ἀντίληψιν τοῦ χώρου, κινούμενον ἐντὸς αὐτοῦ καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις καὶ μάλιστα εἰς βάθος καὶ ὄχι μόνον ἐπὶ ἑνὸς ἐπιπέδου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Sauer*, ἐν Philologus, 1908 σ. 304.—*Lechat*, ἐν Revue des études anciennes, 1913 σ. 153.—*Picard*, La sculpture antique de Phidias à l'ère byzantine σ. 200. Δ. Ε.

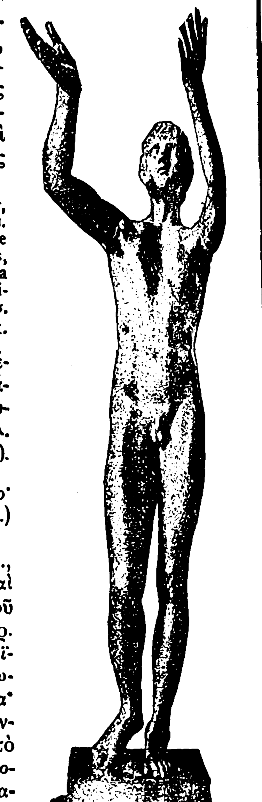

Βοΐδα: *Ὁ προσευχόμενος παῖς*. (Χαλκοῦν ἄγαλμα, ἐν Βερολίνῳ).

Βοϊδῆς. Οἰκογένεια τῆς Μάνης, κλάδος τοῦ οἴκου Μαυρομιχαλαίων (6λ. λ. Μαυρομιχάλης).

βοϊδήσιος,—α,—ο· ἄλλως βοϊδινὸς (6λ. λ.)

βόϊδι (τό), κοιν., καὶ ἰδιωματ. ***βόδι*** καὶ ***βούδι***· ὑποκορ. τοῦ βοῦς ἄνευ ὑποκορ. σημασίας· πληθ. *βόϊδια* καὶ κατ' ἀνομοίωσιν *βόδια* ἢ *βόιδα*· βοῦς ἀροτὴρ ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὸ *δαμάλι* καὶ τὸ *μοσχάρι*, ἄλλως *καματερό*· ‖ ὁ ἄρρην βοῦς ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν *ἀγελάδα*· ‖ καθόλου ὁ βοῦς ἀνεξαρτήτως ἡλικίας ἢ γένους: «βόϊδι λαμνᾶτο ἢ —σελλᾶτο», μακρόσωμον· παροιμ. «λαμνᾶτο βόϊδιν ἔπαρε καὶ γάϊδαρο χαμπούρη | γυναῖκα στενοκάπουλη καὶ χοῖρο μακρυμούρη» ‖ μεταφ. ἐπὶ ἀνθρώπου, ὁ βραδὺς τὸν νοῦν, ὁ ἀμβλύνους, συνήθως ὕβρις τῶν χυδαιοτέρων πρὸς τὸν μὴ ἀντιληφθέντα καλῶς: «μὰ δὲν καταλαβαίνεις καημένε, βόϊδι εἶσαι!» παροιμ. «ἀνάθεμά σε ντοβλετί, ἀνάθεμά σε Πόλι, | ποῦ σοῦ 'στειλα τὸν ἄνθρωπο καὶ μοῦ 'στειλες τὸ βόϊδι»· (ἡ γραφὴ *βῶδι* εἶναι ἀδικαιολόγητος). Β. Φ.

Βόϊδι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον τοῦ Αἰγαίου πετρῶδες (ὑψόμ. 430 ποδ., πλάτ. 37°08' Β, μήκ. 24°34' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1817: Serpho Siphano Thermia Jura islands), διαμέτρου 1/8 μιλλίου, μὲ βαθὺν βυθὸν ἀπεγγύς, ἀπέχον, τοῦ μὲν φάρου Σπαθὶ τῆς Σερίφου 3 1/2 μιλ. ΒΑ, τῆς δὲ ἀκτῆς τῆς νήσου 1 1/2. Προσομοιάζον πρὸς βοῦν, βοηθούσης πως καὶ τῆς φαντασίας, ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν ναυτικῶν καὶ *Βοῦς* (*Vus.* 6λ. Medit. Pilot IV 1918, σελ. 180) καὶ *Βόδι* καὶ *Βολάνι* καὶ *Βοῦσσι*. Παρ' αὐτό, τῷ 1830, ἐναυάγησε τὸ πλοῖον δι' οὗ κατήρχετο ἐκ Σύρου εἰς Αἴγιναν ὁ *Κ. Βαρδαλάχος*, ὅστις καὶ ἐπνίγη. Σ. Ε. Λ.

Βοϊδιᾶς *[Γεωγρ.]*· 6λ. Παναχαϊκόν.

βοϊδινός, —*ή*, —*ό*· δημοτ. ὁ ἐκ βοός, ὁ βόειος, ἄλλως *βοϊδήσιος*: «βοϊδινὴ γλῶσσα», «βοϊδινὸ τομάρι» ‖ τὸ οὐδέτ. ***βοϊδινό***, τὸ βόειον κρέας.

βοίδιον (τὸ) καὶ ***βοιδάριον***· ὑποκορ. τοῦ βοῦς εἴτε κυριολεκτικῶς εἴτε θωπευτικῶς (ἀρχ.).

—**Βοίδιον** (?). Φίλη τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ καὶ ναυάρχου Χάρητος, ἥτις ἀκολουθήσασα τοῦτον εἰς τὴν κατὰ τοῦ Βυζαντίου καὶ κατὰ τοῦ Φιλίππου στρατείαν ἀπέθανε, κατόπιν ἀσθενείας, καὶ ἐτάφη ἐν Χρυσοπόλει τῇ ἐπὶ Βοσπόρῳ. Ἀνήγειρε δὲ ὁ Χάρης ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς φίλης του μνημεῖον, ἐφ' οὗ ὑπῆρχεν ἄγαλμα δαμάλεως, ὑπαινισσόμενον τὸ ὄνομα τῆς ταφείσης καὶ οὐχὶ συμβολισμὸν τῆς ὀνομασίας τοῦ *Βοσπόρου*, ἢ τῆς εἰς βοῦν μεταμορφωθείσης ὑπὸ τῆς ζηλοφθόνου ὀργῆς τῆς Ἥρας. *Ἰοῦς*, τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως Ἰνάχου. «Οὕτω γὰρ ἐκείνη τὴν ἐπωνυμίαν ἐκέκλητο, ἥτις διὰ τῶν ἐγγεγραμμένων στίχων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς διασῴζεται χρόνων» (Fragm. Histor. Graecorum *Ἡσυχ. Μιλησ.* ἔκδ. *Didot*. Βλ. ὁμοίως *Σουίδ.* ἐν λ. «βοίδιον», *Γεωργ. Κωδηνοῦ* «Παρεκβολ. ἐκ τῆς βιβλ. τοῦ χρονικοῦ» ἔκδ. *Webber*, *Porphyrog.* de Them. II ἔκδ. *Banduri*, *Διονυσ. Βυζαντ.* «Βοσπόρου ἀνάπλους»)· τὸ δὲ ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα τῆς Ἀθηναίας ἐκείνης νεκρᾶς εἶχεν οὕτω:

Ἰναχίης βοὸς οὐκ εἰμὶ τύπος οὐδ' ἀπ' ἐμοῖο
κλῄζεται ἀντωπὸν Βοσπόριον πέλαγος.
Ταύτην γὰρ τὸ πάροιθε βαρὺς χόλος ἤλασεν Ἥρης
ἐς φάρον· αὐτὰρ ἐγὼ Κεκροπίς εἰμι νέκυς.
Εὐνέτης ἦν δὲ Χάρητος, ἔπλων δ' ὅτ' ἔπλωεν ἐκεῖνος
τῇδε Φιλιππείων ἀντίπαλος σκαφέων.
Βοίδιον οὔνομα δ' ἦεν ἐμοὶ τότε· νῦν δὲ Χάρητος
εὐνέτις ἠπείροις τέρπομαι ἀμφοτέραις.

[*Jacobs* «Anthologia Graeca ἔκδ. Λειψ. 1794 τόμ. IV σελ. 155. Epigrammatorum Anthol. Palatina, ἔκδ. Did. τόμ. VII ἀριθ. ἐπιγρ. 169].

Digitized by Google

Προφανὲς δ' εἶναι, ὅτι ἡ ἐν τῷ ἐπιγράμματι λέξις «φάρος» δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸν ἐν Χρυσοπόλει ὑπάρξαντα ἐπὶ κατέναντι νησῖδος φάρον (βλ. Λεάνδρου Πύργος), ἀλλ' εἰς τὴν Ἀλεξανδρινὴν Φάρον ἢ μᾶλλον συνεκδοχικῶς τὴν Αἴγυπτον, ἔνθα κατέφυγεν ἡ ἀπηνῶς ὑπὸ τῆς Ἥρας καταδιωκομένη, μεταμορφωθεῖσα δὲ εἰς βοῦν, βασιλόπαις. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

βοϊδο—.Πρῶτον συνθετικὸν πολλῶν λέξεων τῆς δημοτικῆς γλώσσης, ἐχουσῶν τὴν ἔννοιαν ὅτι τὸ διὰ τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ δηλωτικὸν προέρχεται ἐκ βοός, προορίζεται διὰ βοῦς, ἢ ὁμοιάζει πρὸς τὰ τοῦ βοός: βοϊδόγλωσσα, βοϊδοκέρατο· βοϊδοκέφαλος, ὁ ἔχων κεφαλὴν μεγάλην ἢ νωθρὰν ὡς τοῦ βοός· βοϊδομμάτα, ἡ ἔχουσα ὀφθαλμοὺς μεγάλους ὅπως οἱ βόες (ἀρχ. *βοῶπις*)· βοϊδοβοσκός, ὁ βουκόλος κλπ. —Α

βοϊδόγλωσσα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *βούγλωσσον τὸ ἰταλικὸν* (Anchusa italica).

Βοϊδοκοιλιὰ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Λιμενίσκος τοῦ Ἰονίου πελάγους (πλάτ. 36° 57' 40" Β, μῆκ. 21°39' 55" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 207: West coast of Morea from Kastro Tornese to Venetico), σχηματισμένος ἀμέσως πρὸς βορρᾶν τοῦ *Παλιὸ-Ἀβαρῖνο* (τοῦ παρὰ τὸ βόρειον στόμιον τῆς μεταξὺ Σφακτηρίας καὶ Πελοποννήσου ἀβαθοῦς διόδου τοῦ λιμένος τῆς Πύλου) καὶ ἐν τῷ δυτικῷ προσχωματικῷ βέλει τῆς λιμνοθαλάσσης *Ντάλιανι*. Σ.Ε.Λ.

βοϊδολίβαδο (τό). Λιβάδι ἐν ᾧ οἱ βόες βόσκουν. Εἰς τὰ γεωργοκτηνοτροφικὰ χωρία, ὅπου ὑπάρχουν ἀκαλλιέργητοι ἐκτάσεις, καθορίζεται κατ' Ἀπρίλιον τὸ *βοϊδολίβαδο*. Τίθενται ὅρια φυσικὰ καὶ ἀπαγορεύεται ἡ βοσκὴ παντὸς ἄλλου μικροῦ ζῴου ἐπὶ ποιναῖς ὡρισμέναις. Ἐνταῦθα ὁδηγεῖ καὶ βόσκει ὁ βουκόλος τοὺς ἀροτῆρας τοῦ χωρίου, καθ' ἣν περίοδον σχολάζουσιν ἀπὸ τῆς ἀρόσεως. Δ. Ν. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

Βοϊδομμάτης *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ Ἀώου (βλ. λ.).

βοϊδομμάτης (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ποικιλίας τινὸς τῆς *ἀμπέλου*.

βοΐζω· δημοτ., καὶ *βουΐζω* ἰδιωματ., ἐκβάλλω βοήν, βοῶ: «βοΐζει ὁ ποταμός,—ἡ θάλασσα,—ὁ ἄνεμος,—ἡ κυψέλη τῶν μελισσῶν κττ.» || ἐπὶ τῶν ὤτων, βομβῶ: «βουΐζουν τ' ἀφτιά μου, κάτι θὰ ἀκούσω» || «βούιξε ὁ τόπος μὲ δαῦτονε», πανταχοῦ ὁμιλοῦν περὶ αὐτοῦ, περὶ τῶν πράξεών του τῶν κακῶν. Φ. Β.

Βοίκχιος· βλ. Μπαίχ.

Βοΐλας. Μεσσήνιος ἐκ Κορώνης, ὅστις κατηχηθεὶς ὑπὸ τοῦ Μπενάκη μετέσχε τῆς ὑπὸ τοῦ Ὀρλὼφ ὑποκινηθείσης ἐπαναστάσεως τοῦ 1770, φονευθεὶς κατά τινα μάχην. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἡ οἰκογένειά του, στερηθεῖσα τῆς περιουσίας της, δημευθείσης καὶ διαρπαγείσης ὑπὸ τῶν Τούρκων, διεσώθη εἰς Ζάκυνθον. Ὁ υἱὸς τούτου *Δημήτριος*, ἀνδρωθείς, μετέβη εἰς τὰς παραδουναβίους ἑλληνικὰς ἡγεμονίας, ἔνθα ἐμπορευόμενος ἀπέκτησεν ἱκανὴν περιουσίαν. Κατηχηθεὶς καὶ γενόμενος ἑταῖρος τῶν Φιλικῶν μετέσχε, καίπερ πεντηκοντούτης, τῆς ὑπὸ τὸν Ὑψηλάντην ἐπαναστάσεως τραυματισθεὶς παρὰ τὸ Γαλάτζι. Μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τοῦ κινήματος κατῆλθεν εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ μετέσχε πολλῶν μαχῶν ἐν Πελοποννήσῳ, πολεμήσας ἰδίως ὑπὸ τὸν Γιατράκον καὶ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κορώνης, ὅπου καὶ ἐτραυματίσθη, καὶ κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰμβραὴμ πολιορκίαν τῶν ἐν Νεοκάστρῳ ὑπὸ τοῦ Γιατράκου ἐγκλεισθέντων. Τῷ 1825 ἐγένετο ταξιάρχης, ὑπὸ δὲ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐκδουλεύσεων κατετάγη εἰς τὴν ε' τάξιν τῶν ἀξιωματικῶν. —Ο.

Βοΐλας *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Χανδρᾶ* τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασιθίου, κείμενος ὑπὸ τοὺς πρόποδας ὁμωνύμου ὄρους. Κάτ. (1928) 18. Ε. Γ.

βοϊλᾶς (ὁ) καὶ *βολιᾶς* (ἐν τῷ πληθ. *βολιάδες*)· ἐκαλεῖτο οὕτω ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὁ βογιάρος (βλ. λ.).

βοιλερίτης (ὁ) (Wöhlerit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν παρουσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ μονοκλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του εἶναι σχεδὸν πάντοτε παχυπινακοειδεῖς. Ἔχει θραῦσιν ὀστεώδη, σκληρότητα 5—6 βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 3,44 καὶ λάμψιν ῥητινώδη. Εἶναι διαφανής, συνήθως μελιτοκίτρινος, θειοκίτρινος, σπανίως σχεδὸν ἄχρους. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι πυριτικὸν ἅλας νατρίου, ἀσβεστίου, νιοβίου, ζιρκονίου μετὰ φθορίου. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι $Na_8Ca_{10}Nb_2Zr_3F_3Si_{10}O_{42}$. Εὑρέθη ἄχρι τοῦδε μόνον εἰς φλέβας πηγματίτου τοῦ Langesundfjord. Γ. Κ. Γ.

βοιλχίτης (ὁ) (Wölchit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν παρουσιαζόμενον εἰς τὸ Wölch καὶ Alsa παρὰ τὸ Friesach τῆς Καρινθίας καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι μερικῶς ἀποσαθρωμένοι κρύσταλλοι βουρνονίτου (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

Βοϊνάκ, ἢ *Βοΐνικοι* (καὶ *Βοινίκηδες* ἢ *Βοϊνικάδες*). Βοηθητικὸν στρατιωτικὸν σῶμα ἐν Τουρκίᾳ, ἀποτελούμενον ἐκ Σλαύων χριστιανῶν. Τὸ σῶμα τοῦτο ἱδρύθη τῷ 1375 ἐπὶ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Α', μετὰ τὴν πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Σερβίας καὶ τῆς Βουλγαρίας εἰρήνην, ὅτε οὗτος ἠθέλησε νὰ συνδυάσῃ τὸ σύστημα τοῦ ἐξισλαμισμοῦ τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὸ σύστημα τῆς κατατάξεως αὐτῶν ἐν τῷ στρατῷ. Οἱ Βοϊνὰκ ἐχρησίμευον μόνον εἰς ταπεινοτέρας ἐν τῷ στρατῷ ὑπηρεσίας, οἷον ὡς ἱπποκόμοι, ἢ καὶ ἐπιμεληταὶ τῶν ἁμαξῶν, ὄντες διὰ τοῦτο ἀπηλλαγμένοι καὶ παντὸς φόρου. (Βλ. καὶ λ. βοϊβοδία καὶ Βοϊνίκον.) Ν. Δ. ΛΕΒΙΔΗΣ

Βοϊνάκι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἐρυθραίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ κατὰ τὸ βορειοδυτικὸν αὐτῆς ἄκρον, παρὰ τὸ Καρὰ Μπορουν (Μέλαιναν Ἄκραν), τουτέστι παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἑρμαίου κόλπου. Πρὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1922 κατῳκεῖτο ὑπὸ 100 οἰκογενειῶν, ὧν 75 ἑλληνικαί, ἀσχολουμένων εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου, τῆς ἐλαίας καὶ τῶν ἑσπεριδοειδῶν. Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι συνετήρουν δημοτικὴν σχολὴν καὶ εἶχον θολοσκεπῆ ναὸν τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ *Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου*. Ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1922 μετηνάστευσαν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα. Ν. Κ. Σ.

Βοϊνέσκο (Voinesco), *Ἰωάννης*. Ρουμάνος πολιτικὸς καὶ δημοσιογράφος, γεννηθεὶς ἐν Βουκουρεστίῳ περὶ τὸ 1810 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1855. Διετέλεσεν ὑπασπιστὴς τοῦ πρίγκιπος Γκίκα, δικαστικὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως τοῦ 1848. Ἐκτὸς πολυαρίθμων ἄρθρων εἰς τὰς ἐφημερίδας, ἐδημοσίευσε καὶ συλλογὴν διηγημάτων του «Ἀραβουργήματα» καί τινας μεταφράσεις. —Β.

Βοϊνέσκος, *Γεώργιος*. Ἀγωνιστής, ἀκολουθήσας τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, οὗτινος καὶ διετέλεσεν ὑπασπιστής, κατὰ τὴν ἐκ Τεργέστης κάθοδον αὐτοῦ εἰς Ἑλλάδα. Διέπρεψεν εἰς πολλὰς μάχας, ἠμείφθη δὲ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἔθνους καταταχθεὶς ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐκδουλεύσεων εἰς τὴν γ' τάξιν τῶν ἀξιωματικῶν. —Ο.

Βοϊνίκηδες· βλ. Βοϊνὰκ καὶ Βοϊνίκον *[Ἱστ.]*.

Βοϊνίκοβα *[Γεωγρ.]*. Μεγάλη καταβόθρα (χωνεύτρα), *Μπεϊνίκοβα* κοινῶς καλουμένη, ΝΑ. τῶν Ἰωαννίνων κειμένη εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Καστρίτσας, εἰς ἣν καταπίπτουν τὰ ὕδατα τῆς λίμνης *Παμβώτιδος* τῶν Ἰωαννίνων. Κατὰ παράδοσιν τὰ ὕδατα ταῦτα ἐξέρχονται εἰς τὸ *Χανόπουλον*, τοποθεσίαν κειμένην ΒΔ. τῆς Ἄρτης καὶ ἐκεῖθεν χύνονται εἰς τὸν Λοῦρον. Ἐπειδὴ ἡ καταβόθρα αὕτη ἦτο ἄλλοτε κλεισμένη, διὰ τοῦτο ἡ στάθμη τῆς λίμνης ἦτο πολὺ ὑψηλοτέρα. Εἰς τὴν εἴσοδον τῆς καταβόθρας λειτουργεῖ διαρκὴς ὑδρόμυλος. Χ. Ι. Σ.

Βοϊνίκον *[Ἱστ.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτως ἄλλοτε τὰ ἑξῆς 14 χωρία τοῦ *Ζαγορίου* τῆς Ἠπείρου: *Μαυράγγελος*, κείμενον παρὰ τὴν μονὴν τῶν *Ἀσπραγγέλων*, ἐρημωθὲν ἤδη, *Ζονδήλα* (νῦν *Δίκορφον*), *Μπάγια* (νῦν *Κῆποι*), *Ζλάροβον* (ἴσως ἡ νῦν *Ἐλατιά*, πρώην *Μπούλτση*), *Μεγάλη Στέρνιτσα* (ἀγνώστου τοποθεσίας), *Μανασσῆ*, *Βίτσα*, *Τσερβάρι* (νῦν *Ἐλαφότοπος*), *Κουκούλι*, *Σοποτσέλι* (νῦν *Δίλοφον*), *Βισσίκον* (ἀγνώστου τοποθεσίας), *Φραγγάδες*, *Βάρβιτση*, *Βουλάδες* (ἀγνώστου τοποθεσίας). Τὰ χωρία ταῦτα εἶχον ἐκουσίως συνθηκολογήσει τῷ 1430, ὅτε παραδόθησαν τὰ Ἰωάννινα εἰς τὸν Σινὰν πασᾶν, ὑποχρεωθέντα, ἀντὶ παντὸς ἄλλου φόρου, νὰ ἀποστέλλουν ἐτησίως, ὅπως ἐγίνετο διὰ τὰς βοϊβοδίας (βλ. λ.), ὡρισμένον ἀριθμὸν ἀνδρῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἐπιμέλειαν τῶν ἵππων καὶ ἁμαξῶν τοῦ σουλτάνου, διακοσίους ἕνα καὶ ἥμισυ μῆνα. Οἱ πρὸς τοῦτο ἀποστελλόμενοι Ζαγορίσιοι ἐκαλοῦντο *Βοϊνίκηδες* ἢ *Βοϊνικάδες* (βλ. λ. Βοϊνάκ). Ἀργότερον, κατὰ τὸ 1690, οἱ κάτοικοι τῶν ῥηθέντων χωρίων κατώρθωσαν νὰ ἀποφύγουν τὴν θητείαν ταύτην καὶ ἀντ' αὐτῆς νὰ προσφέρουν χρηματικὸν φόρον, «*μουκατά*» καλούμενον, ὃν εἰσέπραττεν εἰδικὸς ὑπάλληλος τοῦ σουλτάνου ἑδρεύων ἐν τῷ χωρίῳ τῶν Ἰωαννίνων *Καρίτσα*. Εἰς τὸ γεγονὸς τοῦτο κυρίως ὀφείλεται τὰ προνόμια τοῦ Ζαγορίου. Ἐπὶ βιβλίου τῆς μονῆς Βουτσᾶς ὁ Λαμπρίδης ἀνέγνωσεν ἐνθύμησιν ἀναγράφουσαν λεπτομερῶς τοὺς παρ' ἑκάστου χωρίου ἀποσταλέντας ὡς Βοϊνίκηδες κατὰ τὰ ἔτη 1629—1630. Οἱ Βοϊνίκηδες ἐξέλιπον ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἀργότερον δὲ ἐξέλιπε καὶ ὁ σχετικὸς φόρος συγχωνευθεὶς μεθ' ἑτέρων τοιούτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Π. *Ἀραβαντινοῦ*, «Χρονογραφία Ἠπείρου» τ. Β' σ. 32.—*Ἰ. Λαμπρίδου*, «Ἠπειρωτικὰ Μελετήματα» (Ζαγοριακὰ) σ. 8. Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

— **Βοϊνίκον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας μετονομασθὲν εἰς Προδρόμι (βλ. λ.).

Βοϊνός, *Ἰωάννης*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Μεσολογγίου. Ὑπηρέτησεν ὡς πυροβολητὴς ὑπὸ τὸν Μήτρον Διληγιώργην εἰς τὰς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου. Χ. Γ. Ε.

Βόϊοι, ἢ *Βοῖοι* καὶ *Βοιοὶ* *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαῖος λαός, κελτικῆς καταγωγῆς, περιώνυμος διὰ τὴν ῥώμην καὶ γενναιότητά του, ὡς καὶ διὰ τὸν πλάνητα βίον αὐτοῦ. Προερχόμενοι οἱ Βόϊοι πιθανῶς ἐξ Ἀσίας προὐχώρησαν εἰς ἀρχαιοτάτην ἀκόμη ἐποχὴν πρὸς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐν τῇ νοτίῳ Γερμανίᾳ παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἴν καὶ Μάιν καὶ τοῦ Ἑρκυνείου δάσους (Hercynia silva, πρὸς Β. τῆς Βοημίας). Περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, οἱ Βόϊοι ὑπερέβησαν μετ' ἄλλων φυλῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν Λιγγόνων τὰς Ἄλπεις καὶ εἰσελθόντες εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Πάδου, διέπλευσαν ἐπὶ σχεδιῶν τὸν ποταμὸν καὶ ἀφοῦ ἐξετόπισαν ἐκ τῶν ἐντεῦθεν τῶν Ἀπεννίνων πεδιάδων τοὺς Ἐτρούσκους καὶ Ὄμβρους, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν μέχρι τοῦ Ρουβίκωνος χώραν, ἀποτελέσαντες ἰσχυρὸν κράτος. Ὅτε οἱ Ρωμαῖοι, κατακτήσαντες τὴν κεντρικὴν καὶ νότιον Ἰταλίαν, ἐστράφησαν πρὸς βορρᾶν καὶ ἠθέλησαν νὰ κτίσουν ἀποικίας ἐπὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους, οἱ Βόϊοι συμμαχήσαντες μεθ' ὅλων τῶν γαλατικῶν φυλῶν ἀντετάχθησαν κατ' αὐτῶν. Καὶ ἐνίκησαν μὲν τοὺς Ρωμαίους μεταξὺ Ἀρετίου καὶ Φαισουλῶν, ἀλλ' ἡττηθέντες βραδύτερον ἠναγκάσθησαν να ὑποταχθῶσιν. Ἀργότερον, ὅτε οἱ Ρωμαῖοι ἵδρυσαν τὰς ἐν τῇ χώρᾳ των ἀποικίας τῆς Κρεμώνας καὶ Πλακεντίας, οἱ Βόϊοι ἐπανεστάτησαν, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν ταχέως νὰ καταθέσουν τὰ ὅπλα. Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ἀννίβα εἰς Ἰταλίαν συνετάχθησαν μὲ αὐτὸν καὶ συνεπολέμησαν εἰς τὴν παρὰ τὸν Τρεβίαν μάχην. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἀννίβα μετὰ αἱματηρὸν καὶ ἀμφίρροπον πόλεμον, ὑπέστησαν δεινὴν ἧτταν ὑπὸ τοῦ Ποπλίου Κορνηλίου Σκιπίωνος καὶ τότε μὴ δυνάμενοι οὔτε ν' ἀντιστῶσιν οὔτε νὰ ὑποταχθῶσιν ἔφυγον ἐξ Ἰταλίας καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὴν παλαιὰν αὐτῶν παρὰ τὸν Δούναβιν κοιτίδα. Ἀποτρέψαντες ἐρρωμένως τῆς χώρας των τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Κίμβρων καὶ Τευτόνων περὶ τὰ τέλη τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος, ἀπετέλεσαν πάλιν ἰσχυρὸν κράτος καὶ ἐνίκησαν πολλάκις τοὺς γείτονας αὐτῶν Γέτας καὶ Δακούς. Ἀλλὰ περὶ τὰ μέσα τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος ὑπέστησαν ἀληθῆ πανωλεθρίαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Γετῶν Βοιρεβίστου (βλ. λ.), ἡ δὲ χώρα αὐτῶν ὑπέστη τοιαύτην καταστροφήν, ὥστε ἡ φράσις «Βοιῶν ἐρημία» (deserta Boiorum) ἔμεινε παροιμιώδης. Ὀλίγῳ βραδύτερον οἱ Βόϊοι ἠκολούθησαν τοὺς Ἐλβετοὺς εἰς τὴν κατὰ τῆς Γαλατίας ἐπιδρομήν των καὶ μέρος αὐτῶν ἐγκατεστάθη ἐν Βινδελικίᾳ (Βαυαρίᾳ), εἰς ἣν πιθανώτατα ἔδωκαν τὸ ὄνομά των, διότι παρὰ τὰς συμβολὰς τοῦ Ἴν καὶ τοῦ Δουνάβεως ὑπῆρχεν ἐν Castellum Boiodorum. Οἱ λοιποὶ Βόϊοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς χώρας τῶν Αἰδούων ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Λείγηρος. Κατὰ τὴν γενικὴν ἐξέγερσιν τῶν Γαλατῶν ἐναντίον τῶν Ρωμαίων (52 π.Χ.) οἱ Βόϊοι παρέσχον 2.000 ἄνδρας. Φαίνεται δέ, ὅτι κατὰ τὸν Β' αἰῶνα π. Χ. οἱ Βόϊοι μετέσχον τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Γαλατῶν εἰς Μακεδονίαν καὶ Θράκην καὶ ἐγκατεστάθησαν μετ' αὐτῶν εἰς τὴν ἐν Μ. Ἀσίᾳ Γαλατίαν, διότι ἀναφέρεται ἐνταῦθα φυλὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Τολιστοβώγιοι* (*Στρ.* XII, *Στέφ. Βυζάντιος*). Κατὰ τοὺς μετὰ τὸν Βιτέλλιον χρόνους δὲν ἀναφέρονται πλέον. Τὴν ὀνομασίαν τῆς *Βοημίας* ὁ Τάκιτος θεωρεῖ προερχομένην ἐκ τῶν *Βοΐων*. (Βλ. καὶ λ. Βοημία *[Ἱστορ.]*.) Κ. Ι. Β.

Βοιοὶ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Ἰλλυρίᾳ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα.

Βοῖον, ἢ *Βόϊον* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Γενικὸν ὄνομα ἀποδιδόμενον εἰς μέγα τμῆμα τοῦ κεντρικοῦ ὀρεινοῦ συστήματος τῆς βορειοδυτικῆς ἑλληνικῆς Μακεδονίας ἐκτεινόμενον, κατὰ τὸν Στράβωνα (VII, 329, ἀπόσπ. 6), ἀπὸ τῆς Ὀρεστίδος μέχρι τῆς Αἰτωλίας, ταυτιζόμενον δ' οὕτω μετὰ τῆς Πίνδου. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Στράβωνος καὶ ὡς *Ποῖον* ὄρος, θεωρούμενον ὡς βορεία συνέχεια τῆς Πίνδου, τοῦτο δὲ συμπίπτει κατὰ τὰς κορυφογραμμὰς τῶν σήμερον καλουμένων *Γράμμου* καὶ *Σμόλικα*. Ἡ ὑψίστη τοῦ τελευταίου κορυφή, ὕψους 2574 μ., εἶναι ἐκ τῶν ὑψίστων ὀρέων τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ὁ Στράβων ἀναφέρει ὅτι ἐκ τῆς κορυφῆς ταύτης βλέπει τις τό τε Ἀδριατικὸν καὶ τὸ Αἰγαῖον, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές. Ι.Σ.Σ.

— *[Στρατ. Γεωγρ.]* βλ. λ. Γράμμος.

— **Βοΐου, ἐπαρχία** *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν ἀπαρτιζουσῶν τὸν ἐν Μακεδονίᾳ νομὸν Κοζάνης 4 ἐπαρχιῶν, πρώην ὀνομαζομένη *Ἀνασελίτσης*, μετονομασθεῖσα διὰ τοῦ ἀπὸ 1 Δεκεμβρίου 1928 Δ. Ἔχει ὅρια πρὸς Β. καὶ πρὸς Δ. τὴν ἐπαρχίαν Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης, πρὸς τὰ ΒΑ τὴν ἐπαρχίαν Ἐορδαίας, πρὸς Α. τὴν ἐπαρχίαν Κοζάνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, πρὸς Ν. τὴν ἐπαρχίαν Γρεβενῶν, καὶ περιλαμβάνει τμῆμα τῆς μεταξὺ τοῦ

Digitized by Google

Βοίου, ἐξ οὗ καὶ τὸ νέον ὄνομα, καὶ τοῦ *Σινιατσίκου* ὄρους, εὐρείας πεδιάδος, διαρρεομένης ὑπὸ τοῦ Ἁλιάκμονος καὶ τῶν παραποτάμων του.

Διοικητικὴ διαίρεσις. Ἡ ἐπαρχία Βοίου πρὸ τοῦ 1912 ἦτο περιφέρεια τουρκικῆς ὑποδιοικήσεως (καζᾶ), εἶχε δὲ μετὰ τὴν κατάληψιν (1913) πληθυσμὸν 40.018 κατ. καὶ τῷ 1920 32.783 κατ., εἰς οὓς τῷ 1922 προσετέθησαν 784 Μικρασιᾶται πρόσφυγες· μετὰ τὴν μετανάστευσιν ὅμως, λόγῳ τῆς

ἀνταλλαγῆς τῶν ξενοφώνων πληθυσμῶν καὶ τὸν μετέπειτα ἐποικισμὸν καὶ ἄλλων προσφύγων, ἔχει (1928) πληθυσμὸν 34.652 κατοίκων, ὧν οἱ 16.051 ἄρρενες καὶ οἱ 18.601 θήλεις. Ἡ ἐπαρχία, ἧς ἕδρα εἶναι ἡ Σιάτιστα, περιλαμβάνει τὰς κάτωθι 59 κοινότητας (ἐντὸς παρενθέσεως σημειοῦνται τὰ ἀπαρτίζοντα ἑκάστην χωρία), ἐφαρμοσθείσης τῆς κοινοτικῆς διοικήσεως ἀπὸ τοῦ 1918: 1) *Ἁγιάσματος* (*Ἁγίασμα*, πρώην *Λατόριστα*, *Ἅγιοι Θεόδωροι*, πρώην *Τσάριστα*, *Ἁγία Παρασκευή*, πρώην *Μπάνια*, *Ἀχλαδιά*, πρώην *Μαζκάν*, *Κοιλάδι*, πρώην *Τσαβαλέρη*)· 2) *Ἁγ. Ἀναργύρων* (*Ἅγιοι Ἀνάργυροι*, πρώην *Βρώστιανη*)· 3) *Ἀνθούσης* (*Ἀνθοῦσα*, πρώην *Ρέσνα*, *Τριάδα*, πρώην *Πέτσιανη*)· 4) *Ἁγίας Σωτήρας* (*Ἁγία Σωτήρα*, πρώην *Σβώλιανη*)· 5) *Ἀϊλιᾶ* (*Ἀϊλιᾶς*, πρώην *Λιμπίσοβον*)· 6) *Ἀσπρούλας* (*Ἀσπρούλα*, πρώην *Βελίστι*, *Κρυονέρι*, πρώην *Δέβλα*)· 7) *Αὐγερινοῦ* (*Αὐγερινός*, πρώην *Κωνστάντσικον*)· 8) *Βελανιδιᾶς* (*Βελανιδιά*, πρώην *Σταμπάδες*, *Στέρνα*, πρώην *Σολομίστιον*)· 9) *Βραχοπλαγιᾶς* (*Βραχοπλαγιά*, πρώην *Λιμπόχοβον*)· 10) *Βροντῆς* (*Βροντή*, πρώην *Βρόντιζα*, *Λευκάδι*, πρώην *Βίνιανη*)· 11) *Βυθοῦ* (*Βυθός*, πρώην *Ντόλος*)· 12) *Γαλατινῆς* (*Γαλατινή*, πρώην *Κωντσικόν*)· 13) *Δαμασκηνιᾶς* (*Δαμασκηνιά*, πρώην *Βεδυλούστι*)· 14) *Δουτσικοῦ* (*Δουτσικόν*)· 15) *Δραγασιᾶς* (*Δραγασιά*, πρώην *Δίσλαπον*)· 16) *Δρυοβούνου* (*Δρυόβουνον*, πρώην *Δρυάνοβον*)· 17) *Ἐρατύρας* (*Ἐράτυρα*, πρώην *Σέλιτσα*)· 18) *Ζώνης* (*Ζώνη*, πρώην *Ζάντσικον*)· 19) *Καλονερίου* (*Καλονέρι*, πρώην *Βρογγίστα*)· 20) *Κλεισωρίας* (*Κλεισώρια*, πρώην *Γραπατούστιον*)· 21) *Κορυφῆς* (*Κορυφή*, πρώην *Μπόρσια*)· 22) *Κριμηνίου* (*Κριμήνιον*)· 23) *Λευκοθέας* (*Λευκοθέα*, πρώην *Χουτούριον*, *Ἀνάργυροι*, πρώην *Λόπες*)· 24) *Λικνάδων* (*Λικνάδες*, *Λεύκη*, πρώην *Σιρότσιανη*)· 25) *Λούβρης* (*Λούβρη*)· 26) *Λουκουμίου* (*Λουκούμιον*)· 27) *Μεσολόγγου* (*Μεσόλογγος*, πρώην *Μεσολογγόστιον*)· 28) *Μικροκάστρου* (*Μικρόκαστρον*, πρώην *Τσιρούσινον*, *Μεσοπόταμον*, πρώην *Γιάγκοβα*)· 29) *Μολάσης* (*Μολάση*, *Καλονέρι*, πρώην *Ρεσούλιανη*)· 30) *Μολόχας* (*Μολόχα*, πρώην *Γκινόσιον*)· 31) *Μόρφης* (*Μόρφη*, πρώην *Μοιρασάνη*)· 32) *Μπουχωρίνης* (*Μπουχωρίνη*)· 33) *Ναμάτων* (*Νάματα*, πρώην *Πιπιλίστα*) 34) *Νεαπόλεως* (*Νεάπολις*, πρώην *Λείψιστα*, *Ἀηδονοχώριον*, *Καλλιστράτιον*)· 35) *Νοστίμου* (*Νόστιμον*, πρώην *Νιστήμιον*)· 36) *Ὁμαλῆς* (*Ὁμαλή*, πρώην *Πλάζουμη*, *Γλυκοκερασιά*, πρώην *Τσαραπιανή*)· 37) *Παληουρίου* (*Παληούριον*, πρώην *Βρατίνιον*, *Μελιδόνιον*)· 38) *Πελεκάνου* (*Πελεκάνος*, πρώην *Πέλκα*)· 39) *Πενιαλόφου* (*Πενιάλοφον*, πρώην *Ζουπανιον*)· 40) *Πεπονιᾶς* (*Πεπονιά*, πρώην *Λάη*)· 41) *Περιστέρας* (*Περιστέρα*, πρώην *Μαρτισιο*)· 42) *Πλακίδας* (*Πλακίδα*, πρώην *Λαμπάνιτσα*)· 43) *Πλατανιᾶς* (*Πλατανιά*, πρώην *Μπουμπούστιον*)· 44) *Πολυκαστάνου* (*Πολυκάστανον*, πρώην *Κλεπίστιον*, *Μακρυπλαγιά*, πρώην *Δράμιστα*)· 45) *Πολυλάκκου* (*Πολύλακκος*, πρώην *Κύναμη*)· 46) *Πυλωρῆς* (*Πυλωρή*)· 47) *Ροδοχωρίου* (*Ροδοχώρι*, πρώην *Ροδοβίστι*)· 48) *Σημάντρου* (*Σήμαντρον*, πρώην *Λιμπάνοβον*)· 49) *Σιατίστης* (*Σιάτιστα*)· 50) *Σισανίου* (*Σισάνιον*)· 51) *Σπηλίου* (*Σπήλιος*, πρώην *Ζηκόβιστα*, *Ἀνθηρόν*, πρώην *Μπουχίνιον*)· 52) *Σταυροδρομίου* (*Σταυροδρόμιον*, πρώην *Πλατούμιστα*, *Ρέντα*)· 53) *Στρογγυλοῦ* (*Στρογγυλόν*, πρώην *Μοιραλῆ*)· 54) *Τραπεζίτσης* (*Τραπεζίτσα*, *Ἀξιόκαστρον*, πρώην *Σουρδάνιον*, *Κλῆμα*, πρώην *Φουργκάτσιον*, *Παναρέτη*)· 55) *Τσακνοχωρίου* (*Τσακνοχώριον*, *Παρόχθιον*, πρώην *Σιγκάζιον*, *Φυτόκη*)· 56) *Τσοτυλίου* (*Τσοτύλιον*, *Νεα Σπάρτη*, πρώην *Βοδωρίνα*, *Ρόκαστρον*)· 57) *Τσουκαλοχωρίου* (*Τσουκαλοχώριον* ἢ *Σκαλοχώριον*, *Κερασιῶνας*, πρώην *Λούτιστα*)· 58) *Χειμερινοῦ* (*Χειμερινον*, πρώην *Βαΐπες*)· 59) *Χορηγοῦ* (*Χορηγός*, πρώην *Χορηβόν*).

Ἡ ἐπαρχία Βοίου δικαστικῶς ὑπάγεται εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ πρωτοδικείου Κοζάνης καὶ τοῦ ἐφετείου Λαρίσης, ἔχει δὲ δύο εἰρηνοδικεῖα, ἓν ἐν Σιατίστῃ καὶ ἕτερον ἐν Νεαπόλει (τέως Λειψ σιῃ).

Ἐκπαίδευσις. Ἡ ἐκπαίδευσις ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βοίου, ἡ μὲν στοιχειώδης ἀσκεῖται εἰς 92 δημοτικὰ σχολεῖα, ἀνὰ 2 ἀρρένων καὶ θηλέων, 87 μεικτὰ καὶ ἓν νηπιαγωγεῖον, ἔνθα φοιτῶσιν ἐν συνόλῳ περὶ τοὺς 3200 μαθητὰς καὶ περὶ τὰς 1800 μαθητρίας. Ἡ μέση δ' ἀσκεῖται εἰς ἓν ἡμιγυμνάσιον (ἐν Πενταλόφῳ) καὶ δύο ἑξατάξια γυμνάσια (ἐν Σιατίστῃ κα Τσοτυλίῳ) μὲ σύνολον 400 μαθητῶν καὶ τινων μαθητριῶν.

Οἰκονομικὴ ἄποψις. Ἡ ἐπαρχία Βοίου, ἐκτεινομένη ἐν πεδινῷ κυρίως περιβάλλοντι, ἔχει σημαντικὰς καλλιεργησίμους ἐκτάσεις σπειρομένας ὑπὸ δημητριακῶν, οὔσης συνάμα διαδεδομένης καὶ τῆς καλλιεργείας τοῦ καπνοῦ. Ἔχει κτηνοτροφίαν ἀκμαίαν ὡς καὶ δάση ἐξ ὀξυᾶς, δρυός, ἐλάτης, πεύκης καὶ καστανέας, ἀποδίδοντα περὶ τὰ 375 κ. μ. ξυλειας καὶ 250000 ὀκ. ξυλανθράκων ἐτησίως. Δ. Ε. Μ.

Βοιὸν καὶ ***Βοῖον*** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Μία τῶν πολιχνῶν τῆς δωρικῆς τετραπόλεως, ἥτις ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν τριῶν ἀρχαιοτέρων *Κυτινίου*, *Βοιοῦ* καὶ *Ἐρινεοῦ*, αἵτινες μνημονεύονται ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου (Α' 107), καὶ τῆς νεωτέρας *Πίνδου*.

Οἱ κάτοικοι τῶν τεσσάρων αὐτῶν μικρῶν καὶ λυπροχώρων, ὡς καλεῖ αὐτὰ ὁ Στράβων, πολισμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων ἕκαστον εἶχεν ἴδιον ἄρχοντα, ἀπετέλουν τὸ *Κοινὸν* τῶν Δωριέων, τὸ ὁποῖον διετηρήθη μέχρι τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος.

Ἴχνη τῆς ὀχυρᾶς ταύτης πολίχνης ἀνευρέθησαν ἐπὶ ἀποκρήμνου βράχου παρὰ τὸ χωρίον *Μαριολάτα*. ΚΑΨ.

Βοιὸς καὶ ***Βοῖος***. — 1) Εἷς τῶν Ἡρακλειδῶν, ὁ θεμελιωτὴς τῶν ἐν τῇ Λακωνίᾳ *Βοιῶν*. Συνήγαγε δὲ ὁ Βοιὸς οὗτος τοὺς κατοίκους ἐξ ἀνδρῶν ἀπὸ τριῶν πόλεων, Ἤτιδος καὶ Ἀφροδισιάδος καὶ Σίδης (*Παυσ.* 3, 22, 11). — 2) Ἄγνωστος Ποιητής, εἰς ὃν ἀπεδίδετο τὸ ἔπος «Ὀρνιθογονία» ἢ «Βοιὼ» (βλ. καὶ Βοιώ). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βοϊοῦσα ἢ ***Βογιοῦσα*** [*Γεωγρ.*]. Καλεῖται οὕτω κοινῶς ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν ὁ ποταμὸς Ἀῶος (βλ. λ.).

Βοιρεβίστας. Ἐπιφανὴς βασιλεὺς τῶν Γετῶν καὶ Δακῶν, ἄρξας κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος. Ὁ Βοιρεβίστας ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἱδρυτὴς τοῦ ἰσχυροῦ ἐπ' αὐτοῦ καταστάντος κράτους τῶν Γετῶν, τὸ ὁποῖον ἐξετείνετο ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ μέσου καὶ κάτω Δουνάβεως. Ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, τὸ ἔθνος τῶν Γετῶν καὶ Δακῶν ἦτο τελείως καταπεπονημένον ἐκ τῶν συνεχῶν πολέμων οὓς διεξῆγε κυρίως κατὰ τῶν ὁμόρων του ἐθνῶν. Ἀλλὰ ὁ Βοιρεβίστας: «.... τοσοῦτον ἐπῆρεν ἀσκήσει καὶ νήψει καὶ τῷ προσέχειν τοῖς προστάγμασιν, ὥστ' ὀλίγων ἐτῶν μεγάλην ἀρχὴν κατεστήσατο καὶ τῶν ὁμόρων τοὺς πλείστους ὑπέταξε τοῖς Γέταις...» (Στρ. Ζ' 304). Λίαν δὲ ἐπικίνδυνος κατέστη καὶ διὰ τὴν ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν, τὰς ἐπαρχίας τῆς ὁποίας ἀκωλύτως ἐλεηλάτει. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν εἰσβαλὼν εἰς τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἰλλυρίαν, ἐπροξένει μεγάλας καταστροφάς, εἶτα δὲ «... τούς τε Κελτοὺς τοὺς ἀναμεμειγμένους τοῖς τε Θρᾳξὶ καὶ τοῖς Ἰλλυριοῖς ἐξεπόρθησε, Βοίους δὲ καὶ ἄρδην ἠφάνισε τοὺς ὑπὸ Κριτασίρῳ καὶ Ταυρίσκους..» (*Στρ.* ἔνθ. ἀνωτ.). Ἡ ρωμαϊκὴ Σύγκλητος ἠναγκάσθη ν' ἀποστείλῃ κατ' αὐτοῦ ἰσχυρὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις, πρὶν ὅμως αὗται ἔλθουν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν ἐχθρικῶν, ἐξερράγη κατὰ τοῦ Βοιρεβίστα ἐπανάστασις, καθ' ἣν οὗτος ἐφονεύθη. Μετὰ τὸν θάνατόν του, τὸ τόσον ὑπ' αὐτοῦ ἐξαρθὲν κράτος τῶν Γετῶν ἐταπεινώθη τελείως ὑπὸ τῶν ρωμαϊκῶν δυνάμεων καὶ τῶν ἐμφυλίων πολέμων. Κ. Μ. Κ.

βοιρθίτης (ὁ) (Wörthit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν τὸ ὁποῖον εἶναι παραλλαγὴ τοῦ σιλλιμανίτου (βλ. λ.) καὶ παρουσιάζεται εἰς προσχώματα παρὰ τὴν Λενινούπολιν. Γ. Κ. Γ.

Βόϊσκος. Ἀλεξανδρινὸς ποιητὴς ἐκ Κυζίκου, ἐφευρέτης ὀκταποδικοῦ στίχου, καλουμένου ἀπὸ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ *βοϊσκείου*. Σῴζεται αὐτοῦ ἓν δίστιχον σχετικόν:

«Βόϊσκος ἀπὸ Κυζίκου παντὸς γραφεὺς ποιήματος,
τὸν ὀκτάπουν εὑρὼν στίχον Φοίβῳ τίθησι δῶρον». —Β.

βόϊσμα (τὸ) καὶ ***βουΐσμα*** δημοτ., ὁ βόμβος, ἡ βοή.

Βοϊτσᾶ [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. Ἐλατόβρυση.

Βοιτυλος· βλ. Οἴτυλος.

Βοϊσθλάβας. Σκύθης τις ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Θ' τοῦ Μονομάχου (1042-1055), ὅστις κατέφυγεν εἰς τὰ Ἰλλυρικὰ ὄρη, ὁπόθεν ὁρμώμενος ἐλεηλάτει τὰς πέριξ ἐπαρχίας, ἰδιαιτέρως δὲ τῶν Τριβαλλῶν καὶ Σέρβων (*Ζωναρᾶς*, ΙΙΙ 617, ἔκδ. Βόννης). Κατ' αὐτοῦ ἐστάλη ὁ ἄρχων τοῦ Δυρραχίου Στέφανος, ὅστις ὅμως ἡττήθη κατὰ κράτος, περισωθεὶς μετ' ὀλίγων στρατιωτῶν. Κ. Μ. Κ.

βοιχμηρία (ἡ) (Boehmeria) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κνιδωδῶν*. Εἶναι φυτὰ ποώδη μονοετῆ ἢ πολυετῆ καὶ θαμνώδη πολυετῆ. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον εἶναι: *βοιχμηρία ἡ χιονώδης* (Boehmeria nivea), ἥτις εἶναι ποῶδες πολυετὲς φυτὸν ἰθαγενὲς τῆς Κίνας καὶ ἐντατικῶς καλλιεργούμενον εἰς πλείστας χώρας λόγῳ τῶν ἰνῶν του, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν ὑφαντουργικήν. Αἱ ἶνες, αἵτινες καλύπτουσι τοὺς βλαστοὺς τῆς βοιχμηρίας, εἶναι μακραί, λεπταί, λίαν ἀνθεκτικαί, λευκαὶ καὶ μεταξοειδεῖς, λόγῳ δὲ τῶν πολλῶν αὐτῶν πλεονεκτημάτων εἶναι περιζήτητοι εἰς τὸ ἐμπόριον. Τὸ φυτὸν τοῦτο μετεφέρθη παρ' ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Ὀρφανίδου καὶ ἐκαλλιεργήθη εἰς τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ κτήματα τοῦ Χρηστάκη Ζωγράφου, ἀλλὰ παρ' ὅλας τὰς τότε καταβληθείσας προσπαθείας δὲν ἀπέδωσε τὰ δέοντα ἀποτελέσματα καὶ ἡ καλλιέργειά του ἐγκατελείφθη. Δ. Ν. Π.

Βοιώ. Ποιήτρια ἐκ Δελφῶν. Εἰς τοὺς ὀλίγους διασωθέντας παρὰ Παυσανίᾳ (Χ, 5.8) στίχους ἑνὸς ὕμνου της, λέγει, ὅτι οἱ Ὑπερβόρειοι Παγασὸς καὶ Ἀγυεὺς ἵδρυσαν τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον καὶ ὅτι πρῶτος προφήτης τοῦ Φοίβου καὶ πρῶτος ἀοιδὸς τοῦ ἑξαμέτρου ὑπῆρξεν ὁ Ὠλήν. Κατὰ τὸν Φιλόχωρον ἡ Βοιὼ ἐποίησε καὶ τὸ ἔπος «Ὀρνιθογονίαν», τὸ ὁποῖον ὅμως ἄλλοι (Ἀντωνῖνος Λιβεράλις, ὁ καὶ πλείστους ἐκ ταύτης μύθους παραλαβὼν) ἀπέδιδον εἰς ἄγνωστόν τινα ποιητὴν Βοῖον ἢ Βοιὸν (βλ. λ.). ΚΑΨ.

Βοϊωάννης. Βυζαντινὸς στρατηγὸς ἐπὶ Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου (976—1025), παρ' οὗ ἀπεστάλη (980) εἰς Κάτω Ἰταλίαν ἐναντίον τῶν καταλαβόντων αὐτὴν Γερμανῶν. Ὁ Βοϊωάννης νικήσας αὐτοὺς περὶ τὸν Τάραντα (982) ἀνέκτησε τὰς ἐν Ἀπουλίᾳ (Puglie) καὶ Καλαβρίᾳ βυζαντινὰς κτήσεις. Ν. ΚΑΣ

— **Βοϊωάννης.** Βυζαντινὸς στρατηγὸς ἐπὶ Μιχαὴλ Δ' τοῦ Παφλαγόνος (1034—1041). Ἀπεστάλη ὑπ

Digitized by Google

αὐτοῦ εἰς Κάτω Ἰταλίαν εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ στρατηγοῦ Μιχαὴλ Δοκειανοῦ, ἡττηθέντος ὑπὸ τῶν ἐπιδραμόντων Νορμανδῶν ὁδηγουμένων ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Ταγκρέδου. Ὁ Βοϊωάννης ἦτο ἱκανὸς καὶ γενναῖος στρατηγός, μικρὰς ὅμως διαθέτων δυνάμεις ἡττήθη κατὰ κράτος καὶ ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν, οἵτινες περιήγαγον αὐτὸν ἐν θριάμβῳ ἀνὰ τὰς ἰταλικὰς χώρας. Ν. ΚΛΣ

Βοϊών. Φρούριον περὶ τὴν Τριαδίτσαν (νῦν Σόφιαν τῆς Βουλγαρίας). Ὁ στρατηγὸς Νικηφόρος Ξιφίας ἀποσταλεὶς ἐκ Μοσινουπόλεως ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου Β΄ τοῦ Βουλγαροκτόνου (976—1025) ἐξεπόρθησεν αὐτὸ τῷ 1015. Ν. ΚΛΣ

Βοιώνη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἐν Μ. Ἀσίᾳ Αἰολίδος. Εἶναι ἄγνωστον ποῦ ἀκριβῶς ἔκειτο. Πιθανότης μόνον ὑπάρχει, ὅτι ἔκειτο παρὰ τὴν Φρικωνίδα Λάρισαν. Τῆς πόλεως ταύτης ὑπάρχουσι νομίσματα τῶν ἀρχῶν τοῦ Γ΄ π. Χ. αἰῶνος, φέροντα ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως γυναικείαν κεφαλὴν μὲ τὴν κόμην ἐντὸς σφενδόνης, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ ταῦρον ἱστάμενον καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ΒΟΙΩΝΙΤΙΚΟΝ. ΚΑΦ.

Βοιωτάρχαι ἢ ***Βοιώταρχοι*** *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ἐκαλοῦντο οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν τοῦ ***Κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν***, ἀντιπροσωπεύοντες, ἕκαστος, τὴν συμμετέχουσαν τῆς βοιωτικῆς ὁμοσπονδίας πόλιν του. Δικαίωμα ἐκλογῆς *Βοιωτάρχου* εἶχον μόνον αἱ αὐτόνομοι βοιωτικαὶ πόλεις. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν αὐτονόμων πόλεων μετεβάλλετο, ἄλλοτε αὐξανόμενος καὶ ἄλλοτε ἐλαττούμενος (βλ. λ. Βοιωτία), ὁ ἀριθμὸς τῶν Βοιωταρχῶν δὲν ἦτο πάντοτε ὁ αὐτός. Οὕτω κατὰ τὴν μάχην τοῦ *Δηλίου* (424 π. Χ.) ἦσαν 11 (*Θουκ.* IV 91), κατὰ τὴν ἐν *Λεύκτροις* (371 π. Χ.) 7 (*Παυσ* IX 13.6—7) καὶ κατὰ τὴν ἐν *Θερμοπύλαις* (380 π. Χ.) 4 μόνον. Ἴσως ὅμως τότε, ἐπειδὴ ἄκοντες μετέσχον τῆς μάχης οἱ λοιποὶ Βοιωτοί, πλὴν τῶν Θεσπιέων, νὰ μὴ εἶχον ἀποσταλῆ πάντες οἱ Βοιωτάρχαι. Πότε ἱδρύθη τὸ πρῶτον ἡ βοιωτικὴ ὁμοσπονδία καὶ πότε ἐξελέγησαν οἱ πρῶτοι Βοιωτάρχαι δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον. Βέβαιον μόνον εἶναι ὅτι βοιωτικὴ μὲν ὁμοσπονδία ὑπῆρχεν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Η΄ π. Χ. αἰῶνος, Βοιωτάρχαι δὲ πρὸ τῶν περσικῶν πολέμων (*Ἡροδ.* IX 15). Φαίνεται ὅτι ἡ ὁμοσπονδία ἱδρύθη μετὰ τὴν ἐν τῇ χώρᾳ ἐπικράτησιν τῶν ***Ἀρναίων Βοιωτῶν***, ὅτι ὁ ὀργανισμὸς αὐτῆς ἦτο ἔργον τοῦ νομοθέτου τῶν Θηβῶν *Φιλολάου*, Βακχιάδου ἐκ Κορίνθου. Δυσερμήνευτον εἶναι τὸ προνόμιον τῶν *Θηβῶν* νὰ ἐκλέγωσι δύο Βοιωτάρχας, ἐνῷ πᾶσαι αἱ ἄλλαι ἐξέλεγον ἀνὰ ἕνα ἑκάστη. Τινὲς (*Boeckh* C. I. G. I 727) ὑπεστήριξαν, ὅτι ὁ ἕτερος τῶν Βοιωταρχῶν ἦτο ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν ὑποταχθεισῶν εἰς τὰς Θήβας αὐτονόμων πρότερον βοιωτικῶν πόλεων, ἄλλοι δέ, ὀρθότερον, ὅτι ἦτο προνόμιον τῶν Θηβῶν ὀφειλόμενον εἰς τὴν δεσπόζουσαν ἐν τῇ ὁμοσπονδίᾳ θέσιν των. Κατὰ τὸν *Πλούταρχον* (Πελοπ. 13) μάλιστα, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Πελοπίδα ἀπελευθέρωσιν τῶν Θηβῶν, αὗται ἐξέλεξαν τρεῖς Βοιωτάρχας. Ἴσως ὅμως τότε καὶ αἱ ἄλλαι ὁμόσπονδοι βοιωτικαὶ πόλεις νὰ ἐξέλεξαν ἀνὰ δύο ἑκάστη καὶ τὸ μέτρον αὐτὸ νὰ ἐλαμβάνετο εἰς ἐξαιρετικὰς ἀνάγκας τῆς ὁμοσπονδίας. Οἱ Βοιωτάρχαι ἐξελέγοντο ἕκαστος ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τῆς πόλεως, τὴν ὁποίαν ἀντεπροσώπευε, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ θηβαϊκοῦ ἔτους (κατὰ τὰς χειμερινὰς τοῦ ἡλίου τροπάς), ἀνελάμβανον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐπιόντος ἔτους καὶ διετήρουν τὴν ἀρχὴν ἐπὶ ἓν ἔτος, τιμωρούμενοι διὰ θανάτου ἕκαστος ὑπὸ τῆς ἰδίας πόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ μόνην ἕκαστος ἦτο ὑπόλογος, ἂν καὶ ἄρχων τοῦ Κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν, ἂν ἐκράτουν τὴν Ἀρχὴν πέραν τοῦ ἔτους. Ὑπέρβασιν τοῦ χρόνου τῆς Ἀρχῆς των ἔκαμον καὶ ὁ *Ἐπαμεινώνδας* κατά τινα τῶν εἰς Πελοπόννησον ἐκστρατειῶν του καὶ ὁ *Πελοπίδας*, ἀλλ' ἀμφότεροι λογοδοτήσαντες ἀπηλλάγησαν πάσης τιμωρίας, διότι οἱ Θηβαῖοι ἀνεγνώρισαν ὅτι ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πατρίδος των ἔγινεν ἡ παράβασις. Ἀναλαμβάνων τὴν ἐξουσίαν ὁ Βοιωτάρχης ἔδιδεν ὅλας τὰς σχετικὰς μὲ τὴν σύγκλησιν καὶ συγκρότησιν τῆς στρατιᾶς τῆς πόλεώς του διαταγὰς καὶ ὡδήγει ταύτην εἰς τὸν ὡρισμένον τόπον συγκεντρώσεως ἁπασῶν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς ὁμοσπονδίας. Ἦτο λοιπὸν ἕκαστος Βοιωτάρχης ὁ στρατιωτικὸς ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος του. Ἡνωμένοι πάντες ἐσχημάτιζον πολεμικὸν συμβούλιον, εἰς τὸ ὁποῖον αἱ ἀποφάσεις ἐλαμβάνοντο κατὰ πλειοψηφίαν (*Παυσ.* IX. 13. 6—7), κατὰ δὲ τὴν μάχην ἕκαστος διηύθυνε τὸν στρατὸν τῆς πατρίδος του ὑπὸ γενικὸν ἀρχιστράτηγον τὸν ἕτερον τῶν Θηβαίων Βοιωταρχῶν (*Θουκ.* IV. 91). Ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν Βοιωταρχῶν ἦσαν ὁ ἵππαρχος τοῦ ἱππικοῦ τοῦ Κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν καὶ ὁ διοικητὴς τοῦ ἱεροῦ λόχου (*Πλουτ.* Πελοπ. 20), ὑπὲρ αὐτοὺς δὲ αἱ 4 βουλαὶ τῶν Βοιωτῶν (*Θουκ.* V. 38. 2) «αἵπερ ἅπαν τὸ κῦρος ἔχουσι», καὶ πρὸς τὰς ὁποίας ἔδιδον λόγον περὶ τῶν ἀποφάσεών των. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐν τῇ πραγματικότητι εἶχον μεγάλην ἐλευθερίαν ἐνεργείας. Δυσερμήνευτος εἶναι ἡ ὕπαρξις 4 βουλῶν τοῦ Κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν. Κατὰ τοὺς μὲν ὑπῆρχον 4 βουλαί, διότι ἡ Βοιωτία ὑποδιῃρεῖτο εἰς 4 διαμερίσματα, τῶν ὁποίων ἕκαστον εἶχεν ἰδίαν βουλήν, κατὰ τοὺς δέ, διότι ἡ διεκπεραίωσις τῶν ὑποθέσεων τοῦ Κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν κατενέμετο εἰς 4 εἰδικὰ τμήματα, τῶν ὁποίων ἕκαστον διηύθυνεν ἀνὰ μία τῶν 4 βουλῶν. Εἰς σοβαρὰς περιστάσεις συνηνοῦντο καὶ αἱ 4 βουλαὶ εἰς μίαν. Ἄγνωστον παραμένει καὶ τίς ἦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν ἑκάστης βουλῆς καὶ τίς ἡ διάρκεια τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος. Εἶναι μόνον πιθανὸν ὅτι συνήρχοντο εἰς τὸ ἱερὸν τῆς *Ἰτωνίας Ἀθηνᾶς*. Ἐκεῖ, κατὰ τὸν *Πανσανίαν* (IX, 34.1), «ἐς τὸν κοινὸν συνίασιν οἱ Βοιωτοὶ σύλλογον». Ἦτο πάντοτε τὸ προτιμώμενον ἱερόν, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ τὰ *Παμβοιώτια* ἐτελοῦντο. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως ὁ ὀργανισμὸς τῆς βοιωτικῆς ὁμοσπονδίας εἶχε τροποποιηθῆ· ὁ πρῶτος ἄρχων τοῦ κοινοῦ ἐτιτλοφορεῖτο «Ἄρχων ἐν Κοινῷ Βοιωτῶν» ἢ «Ἄρχων Βοιωτοῖς». Ὁ ἄρχων αὐτός, λαμβανόμενος ἐκ τῶν Θηβαίων συνήθως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων Βοιωτῶν ἐνίοτε, ὡς δηλοῦσι τοῦτο ἐπιγραφαί τινες, ἦτο ὁ *ἐπώνυμος ἄρχων* τοῦ Κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν καὶ εἶχε τὴν προεδρίαν ἐν ταῖς βουλαῖς καὶ θρησκευτικά τινα καθήκοντα. Πολλάκις ἐγίνετο σύγχυσις μεταξὺ τοῦ ἐπωνύμου τοῦ κοινοῦ καὶ τοῦ ἐπωνύμου ἑκάστης βοιωτικῆς πόλεως καὶ Βοιωταρχῶν. Εἰς τὰς ἐπιγραφὰς ἐν τούτοις εἶναι σαφὴς ἡ διάκρισις μεταξὺ αὐτῶν. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν μνημονεύονται ἐν Βοιωτίᾳ καὶ *ἀφεδριατεύοντες*. τοὺς ὁποίους ἄλλοι μὲν ταυτίζουσι πρὸς τοὺς Βοιωτάρχας, ἄλλοι δὲ πρὸς τοὺς ὑποδεδειγμένους (τοὺς μὴ ἀναλαβόντας ἔτι) ὡς Βοιωτάρχας (βλ. λ. **Βοιωτία** καὶ **Βοιωτικῶν *πόλεων ἄρχοντες***). Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Βοιωτία. Χώρα τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἐκτεινομένη ἐν σχήματι παραλληλογράμμου μεταξὺ τῆς *Ἀττικῆς* καὶ τῆς *Μεγαρίδος* ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς *Φωκίδος* καὶ τῆς Ἀνατολικῆς *Λοκρίδος* ἀφ' ἑτέρου, βρεχομένη δ' ἑκατέρωθεν ΝΔ μὲν ὑπὸ τοῦ *Κορινθιακοῦ* κόλπου (ἔνθα λαμβάνει τὸ ὄνομα *Ἀλκυονὶς θάλασσα*), ΒΑ δ' ὑπὸ τοῦ *Εὐβοϊκοῦ* κόλπου. Κατὰ μέσον τῆς τελευταίας ταύτης ἀκτῆς σχηματίζεται ὁ πορθμὸς τοῦ Εὐρίπου, καθ' ὃν ἡ Βοιωτικὴ ἀκτὴ προσεγγίζει τὴν *Εὔβοιαν* εἰς 40 μόλις μέτρων ἀπόστασιν. Τὰ μετὰ τῶν ἀνωτέρω χωρῶν ὅρια τῆς Βοιωτίας δὲν διετηρήθησαν τὰ αὐτὰ διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα *Βοιωτία* ἐννοοῦμεν τὰς δύο ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, τὴν τῶν *Θηβῶν* καὶ τῆς *Λεβαδείας*, αἵτινες ὑπολογίζονται εἰς ἔκτασιν 3000 τετραγ. χιλιομ. καὶ ἀπετέλουν ἄλλοτε (ἀπὸ τοῦ 1900—1910) ἴδιον νομόν, ὅστις ἠρίθμει (τῷ 1907) 65 816 κατοίκων. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920 αἱ δύο ἐπαρχίαι ἠρίθμουν 74 310 κατοίκων, κατὰ δὲ τὴν τελευταίαν (1928) 91.421. Τῆς ἀρχαίας Βοιωτίας ἡ μὲν ἔκτασις δὲν ὑπερέβαινε τὰ 2700 τετραγ. χιλιόμ., ὁ πληθυσμὸς ὅμως κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς ὑπολογίζεται μέχρις 130 χιλ. κατοίκων, ἤτοι 49 κατοίκων ἀνὰ τετραγ. χιλιόμετρον.

— [ΓΕΩΛΟΓ.] Εἰς τὴν γεωλογικὴν κατασκευὴν τῆς *Βοιωτίας* συμμετέχουν αἱ ἀκόλουθοι διαπλάσεις:

Α΄) Τὰ ἀρχαιότερα κατὰ τὴν γεωλογικὴν ἡλικίαν, εὐρέως ἐξηπλωμένα πετρώματα, ἀνήκουν εἰς τὴν τριάσιον καὶ ἰουράσιον διάπλασιν τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Εἶναι κυρίως 1) ἀσβεστόλιθοι ἀνοικτόχρωμοι μὲ τὰ ἀπολιθωμένα φύκη «*διπλοπόρας*» τῆς μέσης τριασίου, ἀπαντῶντες εἰς τὸ Κορομπίλι, εἰς τὰ περὶ τὴν Κωπαΐδα ὄρη, κλπ.· 2) ἀνοικτόχρωμοι ἢ σκοτεινόχρωμοι, ἐν μέρει δολομιτικοί, ἀσβεστόλιθοι, φέροντες ἀπολιθωμένας *γυροπορέλλας* καὶ *μεγαλόδοντας* τῆς ἀνωτέρας τριασίου· 3) σκοτεινόχρωμοι καλῶς ἐστρωμένοι ἀσβεστόλιθοι, φέροντες, εἰς μὲν τὸ κατώτερον τμῆμά των ἀπολιθωμένους *μεγαλόδοντας*, εἰς δὲ τὸ ἀνώτερον μπάγκους μὲ ἀπολιθωμένους *σπογγιομορφίδας* καὶ *κλαδοκορόψεις* τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως, ἀπαντῶντες εἰς τὰ βορείως τῆς τάφρου τῆς *Κωπαΐδος* ὄρη. Ἐκτὸς τούτων παρουσιάζονται 1) καὶ σχιστόλιθοι καὶ κερατόλιθοι τῆς τιθωνείου σειρᾶς τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου διαπλάσεως, εἰς τὰ περὶ τὴν Κωπαΐδα ὄρη. Εἰς τὰς βορείως τῆς Κωπαΐδος ὀροσειρὰς παρουσιάζονται καὶ ὀφεῖται, καταλαμβάνοντες μεγάλας ἐπιφανειακὰς ἐκτάσεις· 2) φαιόχροοι ἀσβεστόλιθοι, φέροντες ἀπολιθωμένας *ἐλλιψακτινίας*, *κοράλλια* καὶ *γαστερόποδα*, τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου διαπλάσεως, ἀποτελοῦντες τὰς ὑψίστας κορυφὰς τοῦ Παρνασσοῦ, κλπ.

Β΄) Ὑπεράνω τῶν τριασίων καὶ ἰουρασίων πετρωμάτων ἀκολουθοῦν τὰ πετρώματα τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως, τὸ ὁποῖα εἶναι 1) τμῆμα τῶν σχιστολίθων καὶ κερατολίθων, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζονται εἰς τὰ βορείως τῆς Κωπαΐδος ὄρη, ἀνήκουν δὲ εἰς τὴν κατωτέραν κρητιδικὴν διάπλασιν· 2) ἀσβεστόλιθοι φέροντες ἀπολιθωμένους *ἱππουρίτας* (ἐνιαχοῦ εἰς καταπληκτικὴν ἀφθονίαν, π.χ. εἰς τὸ Κεοατοβούνι), καὶ φλυσχοειδῆ πετρώματα, σχισταὶ δηλαδὴ ἄργιλλοι ἐρυθραὶ μὲ ἀσβεστολιθικὰς ἐνστρώσεις καὶ ἐνιαχοῦ παχέα κροκαλοπαγῆ (μὲ κροκάλας κρυσταλλοπαγῶν πετρωμάτων καὶ μεσοζωϊκῶν ἀσβεστολίθων) τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς περιόδου, εἰς τὸν *Παρνασσόν*, *Ἑλικῶνα*, *Γκιώναν*, κλπ.

Γ΄) Πετρώματα τῆς ἠωκαίνου διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος δὲν καθωρίσθησαν εἰσέτι, μὴ εὑρεθέντων χαρακτηριστικῶν ἀπολιθωμάτων. Πιθανὸν τμῆμά τι τῶν φλυσχοειδῶν πετρωμάτων νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν ἠώκαινον διάπλασιν.

Δ΄) Τέλος ἀσυμφώνως ὑπεράνω τῶν προαναφερθέντων μεσοζωϊκῶν πετρωμάτων ἀκολουθοῦν τὰ πετρώματα τῆς νεογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ταῦτα εἶναι μάργαι, κροκαλοπαγῆ κλπ. (τριτογενεῖς βαθμῖδες λεκανοπεδίου *Θηβῶν*, λεκανοπέδιον *Κωπαΐδος* κλπ.).

Ε΄) Πετρώματα τῆς τεταρτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος εἶναι διάφοροι, μικροὶ ὅμως, προσχωσιγενεῖς κῶνοι.

ΣΤ΄) Εἰς τὰς προσχώσεις τέλος τῶν λεκανοπεδίων, λιβαδιῶν ὡς καὶ εἰς τὰ γεμίσματα τῶν κοιλάδων τῶν σημερινῶν ποταμῶν κλπ. συναντῶνται τὰ νεώτατα ὁλόκαινα πετρώματα. Εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ Παρνασσοῦ παρετηρήθησαν ὑπὸ τοῦ O. Maull μορφαὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὄρους καταδεικνύουσαι, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν παγετώνων (τεταρτογενὴς περίοδος τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος), παγετῶνες εἶχον καταλάβει τὰς κορυφὰς τοῦ ὄρους τούτου (ὡς καὶ τὰς τῆς *Γκιώνας*, καὶ τῶν *Βαρδουσίων*). Τὸ κατώτερον ἄκρον τῶν παγετώνων τούτων φαίνεται, ὅτι ἔφθανε τὰ 2100 μ. εἰς τὸν Παρνασσόν. Ἐκ τῶν πολλῶν ἐμφανίσεων μεταλλευμάτων, αἵτινες παρετηρήθησαν εἰς τὰ ὄρη τῆς Βοιωτίας, ἄξιοι ἰδιαιτέρας μνείας οἱ *βωξῖται* (μεταλλεύματα ἀργιλλίου) τῆς περιοχῆς *Διστόμου - Ἄσπρων Σπιτιῶν* τοῦ *Παρνασσοῦ*, τῶν ὁποίων ἤρχισε σοβαρὰ ἐκμετάλλευσις ὑπὸ ἑλληνογερμανικῆς ἑταιρείας ἱδρυθείσης τῷ 1928, ὡς καὶ τὰ σιδηροῦχα μεταλλεύματα τῶν ὀρέων *Πτῴου*, *Κτυπᾶ* κ.λ.π. Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

— [ΑΡΧ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ ἀρχαία Βοιωτία εἶχε σχεδὸν τὴν αὐτὴν ἔκτασιν καὶ τὰ αὐτὰ περίπου ὅρια μὲ τὴν σημερινὴν Βοιωτίαν. Μόνον ἡ περιοχὴ τῶν τέως δήμων Ἀραχόβης, Διστομίων καὶ Χαιρωνείας ἐκ τῆς σημερινῆς Βοιωτίας περιελαμβάνετο εἰς τὴν ἀρχαίαν Φωκίδα Οὕτως ὡρίζετο πρὸς Δ. μὲν καὶ ἐν μέρει πρὸς Β. ὑπὸ τῆς *Φωκίδος*, πρὸς Β. ὑπὸ τῆς ἀνατολικῆς *Λοκρίδος* (τῆς τῶν Ὀπουντίων Λοκρῶν) καὶ ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ *Εὐβοϊκοῦ* κόλπου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ὡρίζετο ἰδίως ἀπ' ἀνατολῶν, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς *Ἀττικῆς* καὶ μικροῦ τμήματος τῆς *Μεγαρίδος*, καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς *Ἀλκυονίδος* θαλάσσης τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Κατὰ τὸν *Στράβωνα* ἡ ἀρχαία Βοιωτία ἐκαλεῖτο «τριθάλαττος» (C. 400), διότι τὰ πρὸς ἀνατολὰς αὐτῆς δύο τμήματα τῆς Εὐβοϊκῆς θαλάσσης, ἅτινα ἑνοῦνται διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Εὐρίπου, οἱ ἀρχαῖοι ὑπελάμβανον ὡς δύο χωριστὰς θαλάσσας. Ὄρη εἶχεν ἡ ἀρχαία Βοιωτία πρὸς Ν. μὲν τὸν *Κιθαιρῶνα* καὶ τὴν *Πάρνηθα*, κοινὰ πρός τε τὴν Μεγαρίδα καὶ τὴν Ἀττικήν, πρὸς Δ. δὲ τὸν *Ἑλικῶνα*, ἱερὸν ἐνδιαίτημα τῶν Μουσῶν, αἵτινες ἀπ' αὐτοῦ ἐκαλοῦντο *Ἑλικωνιάδες*. Ἀπὸ τοῦ Ἑλικῶνος ἐπήγαζον αἱ πολυύμνητοι τῶν ἀρχαίων ποιητῶν πηγαὶ *Ἀγανίππη*, *Ἱπποκρήνη*, *Περμησσὸς* καὶ *Ὀλμεία*. Τοῦ Ἑλικῶνος παραφυάδες ἦσαν τὸ *Λειβήθριον*, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ *Λειβηθρίδες* αἱ Μοῦσαι ἐκαλοῦντο, τὸ *Λαφύστιον*, τὸ *Θούριον*, τοῦ ὁποίου μία τῶν κορυφῶν ἐκαλεῖτο *Ὀρθόπαγος*, καὶ τὸ *Ἀκόντιον*. Πλὴν τῶν εἰρημένων ὀρέων εἶχεν ἡ ἀρχαία Βοιωτία πρὸς τὰ ΒΑ αὐτῆς μέρη τὸ ὄρος *Πτῷον*, εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὁποίου ἐξετείνετο ἡ λίμνη *Κωπαΐς*, τῆς ὁποίας μέρος τῶν ὑδάτων ἐξέρρεε διὰ τῶν βαράθρων τῶν ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους τούτου. Πρὸς Α τοῦ Πτῴου ἐξετείνετο τὸ *Μεσσάπιον* (νῦν Κτυπᾶς), ἐκτεινόμενον μέχρι τοῦ πορθμοῦ Εὐρίπου, καὶ πρὸς Ν τὸ *Ὕπατον* (νῦν Λυκοβούνι). Παρὰ τὴν Κωπαΐδα δὲ τὸ *Φίκιον* καὶ τὸ *Φοινίκιον*. Ἐπὶ τοῦ Μεσσαπίου ἔκειτο τὸ ὀχυρώτατον τῆς Βοιωτίας φρούριον *Σαλγανεύς*. Ἐκ τῶν διαρρεόντων τὴν ἀρχαίαν Βοιωτίαν ποταμῶν ὀνομαστότεροι ἦσαν: ὁ *Ἀσωπός*, ὅστις ρέων ἐκ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Κιθαιρῶνος καὶ διερχόμενος τὴν ἀπ' αὐτοῦ κληθεῖσαν Παρασωπίαν χώραν καὶ παραρρέων τὰς Πλαταιὰς καὶ τὴν Τάναγραν χύνεται εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ὁ *Κηφισός*, ὅστις ρέων διὰ τῆς Ἐλατείας καὶ τῶν Παραποταμίων, πόλεως φωκικῆς, διέρρεεν ἔπειτα τὴν πεδιάδα τῆς Χαιρωνείας καὶ διὰ τῆς χώρας τοῦ Ὀρχομενοῦ καὶ τῆς Κορωνείας ἐχύνετο εἰς τὴν Κωπαΐδα λίμνην, τὴν ἀπ' αὐτοῦ καὶ Κηφισίδα καλουμένην. Εἰς τὴν αὐτὴν λίμνην ἐχύνοντο, ἐπὶ μὲν τῶν δυτικῶν ὀχθῶν αὐτῆς, ὁ ποταμὸς *Μέλας* καὶ οἱ ρύακες *Προβατία*, *Πελεκανία*, *Ὀξεῖα Καμπὴ* καὶ *Βοηδρία*, ἐπὶ δὲ τῶν νοτίων ὀχθῶν αὐτῆς, οἱ ποταμοὶ *Τρίτων*, *Φάλαρος*, *Κουράλιος*, *Ὀλμειὸς* καὶ *Περμησσός*. ἅπαντες ἐκ τοῦ Ἑλικῶνος κατερχόμενοι. Ἄλλοι ποταμοὶ τῆς Βοιωτίας ἦσαν οἱ εἰς τὴν *Ὑλίκην* λίμνην χυνόμενοι *Σχοινοῦς*, πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Ὑπάτου, οἱ περιρρέοντες τὰς Θήβας *Θεσπιὸς* καὶ *Ἰσμηνός*, ὁ χυνόμενος εἰς τὴν Ἀλκυονίδα θάλασσαν, *Ὠερόη*, ὁ ρύαξ τῆς Χαιρωνείας *Αἷμων*, ὁ *Θερμώδων*, παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ ὁποίου μετὰ τοῦ Ἀσωποῦ ἔκειτο ἡ

Digitized by Google

Digitized by Google

Τάναγρα, ἡ Ἕρκυνα τῆς Λεβαδείας καὶ ἄλλοι ἀσημότεροι. Ἐκ τῶν ὑδάτων τῶν πλείστων προρρηθέντων ποταμῶν ἐσχηματίζοντο αἱ λίμναι *Κωπαΐς*, οὕτως ὀνομασθεῖσα ἀπὸ τῆς καταποθείσης ὑπὸ τῶν ὑδάτων της πόλεως *Κωπῶν*, ἡ *Ὑλικὴ* καὶ ἡ παραλίμνη *Τρεφία*. Ὀνομαστοτέρα ἦτο ἡ *Κωπαΐς*, ἡ καὶ *Κηφισίς*, ὡς προελέχθη, καλουμένη καὶ *Ἁλιαρτίς*, ἀπὸ τῆς παρὰ τὴν νοτίαν ὄχθην της πόλεως Ἁλιάρτου. Κατὰ τὸν *Στράβωνα* (C. 406) εἶχε σχηματισθῆ φραχθέντων τῶν πόρων, διὰ τῶν ὁποίων ἐξέρρεον εἰς τὴν θάλασσαν, κατὰ τὴν Λάρυμναν τῆς Λοκρίδος, τὰ εἰς αὐτὴν εἰσρέοντα ποτάμια ὕδατα. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐφημίζοντο τὰ ἰχθυοτροφεῖά της, ἐκ τῶν ὁποίων ἡλιεύοντο «αἱ μέγισται τῷ μεγέθει καὶ ἐσθίειν ἥδισται ἐγχέλεις» (*Παυσ.* IX, 24, 2), ὁ αὐλητικὸς κάλαμος, φυόμενος εἰς τὰ πεδία Ἱππίαν καὶ Χύτρας, καὶ οἱ σχοῖνοι, ἐκ τῶν ὁποίων κατεσκευάζοντο τὰ «ἁλιάρτια σχοινία». Ἐκ τῶν πεδιάδων τῆς Βοιωτίας ὀνομαστότατα ἦσαν τὸ λεκανοπέδιον τῶν Θηβῶν καὶ τὸ λεκανοπέδιον τῆς Λεβαδείας. Τὸ πρῶτον, τὸ ὁποῖον ἦτο καὶ τὸ μεγαλύτερον καὶ σημαντικώτερον, ἔφερε διάφορα ὀνόματα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὡς *Παρασωπία*, *Τηνερικὸν* (πρὸς Δ τῶν Θηβῶν), *Ἀόνιον* (τὸ μεταξὺ Θηβῶν καὶ Ὑλίκης) καὶ *Ἀθαμάντιον* (τὸ μεταξὺ Ἀκραιφίου καὶ Ὑλίκης).

Ἡ Βοιωτία, ἂν καὶ εἶχεν ἱκανῆς ἐκτάσεως ἀκτάς, ἰδίως ἐν τῷ Εὐβοϊκῷ κόλπῳ, ἀπὸ τῆς *Ἀνθηδόνος*, παρὰ τὰ ὅριά της πρὸς τοὺς Ὀπουντίους Λοκρούς, μέχρι τοῦ *Ὠρωποῦ*, τοῦ πολλάκις ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἀμφισβητηθέντος, ἦτο ἐν τούτοις χώρα μεσόγειος, ἀποκεκλεισμένη καθ' ἑαυτὴν εἰς τὰ δύο λεκανοπέδιά της, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ πλεονάζον ὕδωρ ἐλίμναζεν. Διαρρεομένη ὑπὸ πολλῶν ὑδάτων ἦτο χώρα ὑγρά, εἶχε βλάστησιν δαψιλῆ καὶ ἔδαφος λιπαρόν· διὰ τοῦτο καὶ παρῆγεν ἄφθονα σιτηρά, ἦτο πλουσία εἰς νομὰς καὶ ὑπερεῖχε τῶν γειτονικῶν χωρῶν κατὰ τὴν ἱπποτροφίαν καὶ τὴν παραγωγὴν εἰδῶν κηπευτικῆς. Δὲν ἐστερεῖτο δὲ καὶ ὀρυκτοῦ πλούτου (μαρμάρου, ἀργίλλου καὶ σιδήρου). Ἕνεκα τῶν ἀφθόνων τούτων ἀγαθῶν της ἦτο πολυανθρωποτάτη, διότι πανταχόθεν, ἀπὸ γῆς καὶ θαλάσσης, προσειλκύοντο ἄνθρωποι πρὸς ἐγκατάστασιν εἰς αὐτήν, καὶ ἐφημίζετο διὰ τὴν ρώμην τῶν ἀνδρῶν της καὶ τὸ κάλλος τῶν γυναικῶν της.

Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— [ΓΕΩΓΡ.] Ἡ *Βοιωτία* ἔχει κοινὴν ὀροσειρὰν ΝΑ. μετὰ τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Μεγαρίδος τὴν *Πάρνηθα* καὶ τὸν *Κιθαιρῶνα*. Πρὸς τὴν Πάρνηθα λαμβάνεται ὡς ὅριον ὁ βορείως ρέων χείμαρρος *Μαυρόρρεμμα*, πρὸς δὲ τὸν Κιθαιρῶνα αἱ κορυφογραμμαὶ τῶν δύο τμημάτων, τῆς *Πάστρας* (1015 μ.) καὶ τοῦ *Ἐλατιᾶ* (1411). Διὰ μέσου τῶν τμημάτων τούτων διέρχεται διὰ τοῦ στενοῦ τῆς *Κάζης* (τῶν ἀρχαίων Ἐλευθερῶν) καὶ τοῦ αὐχένος *Κιάφα Σοῦρι* (τῶν ἀρχαίων Δρυὸς κεφαλῶν) ἡ ἁμαξιτὸς μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Θηβῶν. Τὸ μεταξὺ τῆς Πάρνηθος καὶ τοῦ Κιθαιρῶνος ὀροπέδιον τῆς *Σκούρτας* (ὑψόμ. 530 μ.) ἀνήκει πολιτικῶς σήμερον εἰς τὴν Βοιωτίαν, τὰ δ' ὅρια ταύτης κατέρχονται πρὸς τὸ *Θριάσιον πεδίον* μέχρι τοῦ Ἐλευσινίου *Κηφισοῦ*. Πολὺ διάφορα τῶν ἀρχαίων εἶναι τὰ πρὸς τὴν *Φωκίδα* ὅρια. Τὰ ἀρχαῖα ὅρια μεταξὺ Βοιωτίας καὶ Φωκίδος διῆκον διὰ τοῦ ὄρους *Ἑλικῶνος*, ἐνῷ τὰ σημερινὰ φθάνουν πολὺ δυτικώτερον, μέχρι τῆς ὑψίστης κορυφῆς τοῦ *Παρνασσοῦ*, περιλαμβανομένου οὕτω μέρους τῆς Φωκίδος εἰς τὴν ἐπαρχίαν *Λεβαδείας*. Ἡ αὐτὴ διαφορὰ παρατηρεῖται καὶ πρὸς Β. Τὰ *Ὀπούντια ὄρη*, συνέχεια τοῦ Καλλιδρόμου καὶ τῆς Κνημῖδος, ἐσχημάτιζον τὰ μετὰ τῆς *Λοκρίδος* ὅρια, ἐνῷ σήμερον ταῦτα κατέρχονται νοτίως τῶν ὀρέων, ἀκολουθοῦντα ἐν μέρει τὸν *Μέλανα* ποταμόν. Ἡ ὑψηλὴ κορυφὴ τῶν Ὀπουντίων ἢ Λοκρικῶν ὀρέων, ὁ *Χλωμὸς* (ὑψ. 1081), ἀνήκει σήμερον εἰς τὴν Λοκρίδα. Ἡ συνέχεια ὅμως τούτου, ἡ ὁποία σχηματίζει τὸ ὄρος *Πτῷον* (ὑψ. 726), *Ὕπατον* (κ. Σαγματᾶς, 747) καὶ *Μεσσάπιον* (κ. Κτυπᾶς, 1025) ἀπαρτίζουν παράκτια πρὸς τὸν Εὐβοϊκὸν ὄρη ἀνήκοντα ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν Βοιωτίαν.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους. Ἐν μέσῳ τῶν νοτίων καὶ βορείων μνημονευθέντων ὀρέων, δηλαδὴ τῶν Βοιωτικο-αττικῶν καὶ τῶν Βοιωτικο-λοκρικῶν διήκει κατὰ μῆκος τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος μέχρι τοῦ νοτίου Εὐβοϊκοῦ κόλπου ταφροειδὲς ρῆγμα, κατὰ τὸ ὁποῖον μορφοῦται τὸ πεδινὸν τῆς χώρας τμῆμα. Ἄλλοτε διὰ τούτου, ἐν ὑψηλοτέρᾳ ἐπιφανείᾳ εὑρισκομένου, ἔρρεεν ὁ *Κηφισὸς* ὡς ποταμὸς τοῦ ρήγματος μέχρι τοῦ Εὐβοϊκοῦ. Σήμερον ὅμως, μετὰ τὴν κατάπτωσιν τοῦ ἐδάφους, ἔχει διαμορφωθῆ σειρὰ ἰδίων λεκανῶν. Αἱ λεκάναι αὗται διαχωρίζονται δι' ὑψωμάτων ἀποτελουμένων ἐξ ἀρχαίων πετρωμάτων, ἅτινα φαίνονται ὡς προερχόμενα ἐκ καταπτώσεως παλαιῶν ὀρέων. Εἰς τὰς λεκάνας ταύτας τὸ ὕδωρ δὲν εὑρίσκει διέξοδον, πλὴν τοῦ ΝΑ. τμήματος, ὅπου ὁ *Ἀσωπὸς* ποταμὸς ἔχει ἀνοίξει τὴν πρὸς τὸν Εὐβοϊκὸν ἐκβολήν του.

Ἐγκαρσία βορειοδυτικὴ ὀροσειρὰ συνδέουσα τὸν *Παρνασσὸν* μετὰ τῶν *Ὀπουντίων* (Λοκρικῶν) ὀρέων καὶ ἔχουσα διεύθυνσιν ἐκ Δ. πρὸς Α. (τὰ ὄρη *Παρόρι* καὶ *Ἡδύλειον*, ὑψούμενα μέχρι 523 μ.) ἔχει διαβρωθῆ ὑπὸ τοῦ Φωκικοῦ (ἢ Βοιωτικοῦ) *Κηφισοῦ*, ὅστις ἐκ τῆς ἀνωτέρας ἐν τῇ Φωκίδι λεκάνης εἰσέρχεται διὰ τῆς ἀνοιχθείσης διασφάγος (ὑψ. 110 μ.) εἰς τὴν δυτικὴν καὶ εὐρυτάτην λεκάνην τῆς Βοιωτίας. Κατὰ τὸ δυτικὸν αὐτῆς τμῆμα ἐκτείνεται ἡ λεγομένη πεδιὰς τῆς *Χαιρωνείας*, ἀλλ' ἀνατολικώτερον, τὸ μέγιστον τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς, 230—250 τετραγ. χιλιόμ., ἐπληροῦτο ὑπὸ τῶν ὑδάτων ὑπὸ τὸ ὄνομα Κωπαΐς *λίμνη* (βλ. λ.), ἡ ὁποία εἶχεν ὕψος ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης 95—97 μ. καὶ βάθος μόλις 2—3 μέτρων. Ἀπὸ τοῦ 1883 διὰ γαλλικῆς καὶ ἀπὸ τοῦ 1889 δι' ἀγγλικῆς ἑταιρείας ἀποξηρανθεῖσα παρουσιάζει σήμερον εὐφορώτατον ἔδαφος, ἔνθα εὐδοκιμεῖ ἡ καλλιεργία τοῦ βάμβακος, τοῦ ἀραβοσίτου καὶ τῶν κηπαίων καρπῶν.

Ἀνατολικῶς τῆς μεταξὺ τῆς Κωπαΐδος καὶ τοῦ Εὐβοϊκοῦ λεκάνης προεκτείνεται γυμνὴ ὀρεινὴ χώρα διὰ τῶν ὀρέων *Φοινικίου* (κ. τῆς Σέγγενας) καὶ τοῦ *Φικίου* ἢ *Φρικίου* (κ. Φαγᾶ), χωρίζουσα τὰς λεκάνας τῆς *Κωπαΐδος* καὶ τῶν *Θηβῶν*. Ταπεινουμένη ἡ ἐγκάρσιος αὕτη ὀροσειρὰ εἰς ὕψος μόλις 20 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Κωπαϊδικῆς λεκάνης, συνάπτεται περαιτέρω μετὰ τοῦ Ἑλικῶνος, ἀφινομένης οὕτως εὐκόλου συγκοινωνίας μεταξὺ τῶν δύο λεκανῶν. Ἡ λεκάνη τῶν *Θηβῶν* παρουσιάζει καὶ αὕτη ὁμαλὴν ἐπιφάνειαν καταπίπτουσα ἠρέμα ἐκ τῆς κάτω πόλεως τῶν Θηβῶν (ὑψ. ἀπόλ. 150 μ.) μέχρι τοῦ πρὸς Δ. καλουμένου *Τενερικοῦ πεδίου* (ὑψ. ἀπόλ. 85 μ.) καὶ τῆς πρὸς Β. βαθείας λίμνης *Ὑλικῆς* (κ. Λικέρι), τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ διὰ τεχνητῆς διώρυγος (ὡς καὶ διὰ φυσικῆς ὑπογείου ἐκροῆς, τῆς *Οὔγγρας*) διοχετεύεται εἰς ἑτέραν βαθεῖαν λίμνην, τὴν *Τρεφίαν* (κ. Παραλίμνην).

Ἡ πρὸς ἀνατολὰς τῆς πεδιάδος τῶν Θηβῶν ἑνωτικὴ ὀροσειρά, ἡ ὁποία διαχωρίζει τὰ πρὸς τὸν Ἀσωπὸν ρέοντα ὕδατα, εἶναι εὐρὺ σάγμα τριτογενοῦς περιόδου. Τοῦτο ὑψοῦται πρὸς Δ. τοῦ *Σχιματαρίου* καὶ συνάπτεται νοτίως μετὰ τοῦ ἀσβεστολιθικοῦ ὄρους *Τευμησσοῦ* (κ. Σωροῦ, ὕψ. 614 μ.), ὑψουμένου ἐν μέσῳ νεογενῶν στρωμάτων. Ἡ ἑνοῦσα τὸ Σχιματάρι μετὰ τῶν Θηβῶν σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἀνέρχεται εἰς τὸ σάγμα τοῦτο μέχρι 215 μ. Ἡ πρὸς Ν. τοῦ Τευμησσοῦ ὀρεινὴ προέκτασις καὶ πρὸς Δ. τῆς ἀρχαίας *Τανάγρας*, ἡ ὁποία συνδέεται μετὰ τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τοῦ Κιθαιρῶνος (τῆς Πάστρας), παρουσιάζει πάλιν τὴν ἀσβεστώδη ἐγκαρσίαν ὀροσειράν, διαβρωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἀσωποῦ. Ἀξιοπαρατήρητα εἶναι τὰ τριτογενῆ κοιτάσματα, τὰ ὁποῖα ὁρίζουν τὴν πεδιάδα τῶν Θηβῶν οὐ μόνον πρὸς Α. ἀλλὰ καὶ πρὸς Ν. Ταῦτα λαμβάνουν μορφὴν ἠρέμου λοφώδους χώρας μετὰ πολλῶν βαθμίδων, ἐκτεινόμενα μέχρι τῶν προπόδων τοῦ *Κιθαιρῶνος*. Εἰς μίαν τούτων εἶναι ἐκτισμένη ἡ πόλις τῶν *Θηβῶν* (218 μ. ὑψ.). παρ' ἣν ἡ χώρα εἶναι διαβεβρωμένη ὑπὸ νέων ἀλλὰ βαθειῶν χαραδρῶν. Ἅπασα ἡ λοφώδης αὕτη χώρα, ὑψουμένη μέχρι 370 μ., κοιλοῦται κατὰ γραμμὴν ἐκ Δ. πρὸς Α., τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ ὁ ποταμὸς *Βοιωτικὸς Ἀσωπός*, ὅστις, διανοίξας τὰ πρὸς Α. ἐγκάρσια χαμηλὰ ὄρη, εὑρίσκει διέξοδον πρὸς τὴν Ἀττικὴν καὶ τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον. Ἡ ἀρχὴ τοῦ Ἀσωποῦ εἶναι ἀπὸ τοῦ δυτικοῦ μέρους τῶν κοιτασμάτων τούτων, ἀπὸ τὸ ὀροπέδιον τῶν *Λεύκτρων* (ὑψ. 340 μ.), παρὰ τὸ ὁποῖον κάμπτει εἰς ἐναντίαν διεύθυνσιν ὁ ἐκ τοῦ Ἑλικῶνος κατερχόμενος χείμαρρος *Περμησσός*. Ὁ χείμαρρος οὗτος, πρὸς Δ. διευθυνόμενος, δὲν εὑρίσκει διέξοδον εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ τελευτᾷ εἰς ἕλη νοτίως τοῦ Ἑλικῶνος (παρὰ τὴν θέσιν *Θίσβην*), ἅτινα ἐν καιρῷ χειμῶνος παρουσιάζονται ὡς λίμνη (κ. Λικέρι, ὑψ. 98 μ.). Τοὐναντίον, τὸ ποτάμιον *Ὠερόη* (κ. τῆς Λιβαδόστρας), τὸ ὁποῖον πηγάζει ἐκ τοῦ Κιθαιρῶνος (παρὰ τὰς ἀρχαίας *Πλαταιὰς*) καὶ ἔχει ὁμοίαν διεύθυνσιν, εὑρίσκει διέξοδον εἰς τὴν *Λιβαδόστραν* μεταξὺ τῶν ὀρέων *Κιθαιρῶνος* καὶ *Κορομήλι*. Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ μέτρια κατὰ τὸ ὕψος Βοιωτικο-αττικὰ ὄρη, ἅτινα ἐκτείνονται κατὰ τὴν νότιον πλευρὰν τῆς Βοιωτίας καὶ καταπίπτουν ἀποτόμως πρὸς τὴν Ἀττικήν, τὴν Μεγαρίδα καὶ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Εἶναι ὄρη στολιδωσιγενῆ μετὰ παραλλήλων ὀροσειρῶν διευθυνομένων ἐξ Α. πρὸς Δ. Πολλὰ σκέλη αὐτῶν ἔχουν ἀλλοιωθῆ ὑπὸ νεωτέρων τεκτονικῶν μετακινήσεων. Τὰ ἀνατολικώτερα τούτων, ἡ *Πάρνης* καὶ ὁ *Κιθαιρών*, χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων βορείως τοῦ *Μεγάλου βουνοῦ* καὶ τοῦ *Πανάκτου* διὰ κοιλώματος, ὅπερ ἐκτείνεται ὡς κλειστὸν ὀροπέδιον (ὑψ. 530 μ.) μεταξὺ δύο ἀντικλίνων ὑπὸ τὸ ὄνομα πεδιὰς τῆς *Σκούρτας* (ἢ τῶν Δερβενοχωρίων). Τὸ ἐν ταύτῃ ὕδωρ ἐξέρχεται διὰ καταβοθρῶν, πλὴν μικροῦ ἀνατολικοῦ τμήματος, ὅπερ κατέρχεται εἰς τὸν *Ἀσωπόν*. Ἡ αὐτὴ μορφὴ παρουσιάζεται καὶ εἰς τὸν δυτικώτερον καὶ ὑψηλότερον *Ἑλικῶνα*. Αἱ κορυφογραμμαὶ τούτου διευθύνονται παραλλήλως ἐκ ΒΔ. πρὸς τὰ ΝΑ. Τοιαῦται εἶναι τὸ παράκτιον *Τσιβέρι* (1563 μ.) ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ *Παλιοβούνα* (ἡ ὑψίστη τοῦ Ἑλικῶνος, 1748 μ.) μετὰ τοῦ *Λιβηθρίου* (κ. Μεγάλης Λούτσας, 1460) ἀφ' ἑτέρου. Μετὰ τοῦ τελευταίου τούτου συνέχεται καὶ ἡ βορειοδυτικωτέρα ὀροσειρὰ *Κολιέδες* (1400 μ.) καὶ *Λοῦτσα Μοναστηρίου* (1312). Τὴν αὐτὴν παράλληλον διάταξιν ἔχουν καὶ τὰ βορειότερα ὄρη τοῦ Ἑλικῶνος, τὸ *Καραμοῦτσι*, τὸ *βουνὸ τῆς Ζαγαρᾶς* (Ζαστάνι, 1527 μ.), τὸ *Μακρυπλάγι*, τὸ *Τιλφούσιον* καὶ τὸ *Λαφύστιον* (κ. τῆς Γρανίτσης). Τὰ τελευταῖα ταῦτα καταπίπτουν εἰς τὴν Κωπαϊδικὴν λεκάνην.

Κατὰ τὴν νοτιοδυτικὴν πλευρὰν τῆς Κωπαϊδικῆς λεκάνης καὶ μεταξὺ τοῦ *Ἑλικῶνος* καὶ τοῦ *Παρνασσοῦ* ἢ *Λεβαδείας* καὶ *Δαύλειας* ὑψοῦνται ἄλλα χαμηλὰ ὄρη ἐξ ἀσβεστολιθικοῦ σχιστολίθου, ἅτινα δεικνύουν ποικίλας μορφάς, ὀφειλομένας εἰς τὴν προαιώνιον διάβρωσιν. Ἄξιον λόγου τῶν ὀρέων τούτων εἶναι τὸ παρὰ τὴν Χαιρώνειαν *Θούριον* (520 μ.). Ἐκ τούτων προέρχεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ ὑδατογενὴς πρόσχωσις τῆς Κωπαϊδικῆς λεκάνης. Οὕτως ἡ διάταξις τῶν ὀρέων τῆς Βοιωτίας εἶναι κατὰ τὰς βρεχούσας ταύτην θαλάσσας, καθ' ἃς καταπίπτουν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποτόμως, δι' ἀκτῶν σχηματιζουσῶν ὅρμους καὶ παρακτίους νησῖδας.

Ποταμοί. Οἱ κύριοι ποταμοὶ τῆς χώρας εὑρίσκονται ἐν τῇ Κωπαϊδικῇ λεκάνῃ καὶ ἐτροφοδότουν ἄλλοτε τὴν λίμνην. Τούτων ὁ κυριώτατος, ὁ *Φωκικὸς* ἢ *Βοιωτικὸς Κηφισός*, κατέρχεται εἰς τὴν λεκάνην ἐκ τῆς Φωκίδος. Σήμερον τὸ πλεῖστον τῶν ὑδάτων αὐτοῦ διοχετεύεται διὰ κυκλικῆς διώρυγος διατρεχούσης τὴν νοτίαν πλευρὰν τῆς λεκάνης πρὸς τὴν λίμνην *Ὑλικήν*, τοῦ δὲ *Μέλανος* ποταμοῦ τὸ περισσεῦον ἐκ τῆς τεχνητῆς ἀρδεύσεως τῆς πεδιάδος ἀποχετεύεται διὰ τῆς καταβόθρας τοῦ *Κοκκίνου* πρὸς τὸν ὅρμον τῶν *Φωκῶν* (Σκροπονέρι) τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου. Παραπόταμοι τοῦ Κηφισοῦ εἶναι οἱ ἐκ τοῦ Ἑλικῶνος κατερχόμενοι *Πλατανιᾶς*, *Μόριος* (κ. Μελαναῖος) καὶ ἡ *Προβατία* (κ. Μακρυσαῖος), ἥτις δέχεται καὶ τὰ ὕδατα τῆς παρὰ τὴν Λεβάδειαν πηγαζούσης *Ἑρκύνης* (κ. Χλιά). Πρὸς τὴν Κωπαΐδα ρέουν ἔτι καὶ οἱ *Φάλαρος* (κ. Πόντζας), *Κουάριος* (τῆς Κορωνείας) καὶ *Λόφις* (παρὰ τὴν Ἁλίαρτον). Εἰς τὴν Θηβαϊκὴν λεκάνην ρέουσι ρυακές τινες, ὅπως ὁ *Θέσπιος* (κ. Καναβάρι) καὶ ὁ κατὰ τὰς Θήβας *Ἰσμηνὸς* (κ. τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου), οἱ ὁποῖοι, διαρρέοντες τὸ πάλαι καλούμενον *Ἀόνιον πεδίον*, συμβάλλουν πρὸς ἀλλήλους καὶ ἐκβάλλουν εἰς τὴν λίμνην *Ὑλικήν*. Εἰς τὴν θάλασσαν ἐκβάλλουν ὁ *Ἀσωπὸς* (κ. Βουργένης, εἰς τὸν νότιον Εὐβοϊκὸν κόλπον) καὶ ἡ *Ὠερόη* (εἰς τὸν κόλπον τῆς *Λιβαδόστρας*).

Κλῖμα. Ὁ τοιοῦτος σχηματισμὸς τῆς χώρας δὲν ἐπιφέρει εὐάρεστον κλῖμα. Εἰς τὰς ὑπὸ τῶν ὀρέων κεκλεισμένας πεδιάδας τὸ κλῖμα κλίνει πρὸς τὸ ἠπειρωτικόν. Τὸ θέρος ἐπικρατεῖ καύσων, τὸν δὲ χειμῶνα δριμὺ ψῦχος· κατὰ δὲ τὴν λεκάνην τῆς Κωπαΐδος, ἔνθα ὑπάρχουσι καὶ ἕλη τῆς λίμνης, εἶναι πρὸς τούτοις καὶ νοσηρόν, βελτιωθέν πως, κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, λόγῳ τῶν ἀποξηραντικῶν ἔργων. Ἡ πίπτουσα βροχὴ δὲν εἶναι ἄφθονος, ὡς ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι, περισσοτέρα ὅμως ἢ τῆς γειτονικῆς Ἀττικῆς.

Δάση. Ἡ Βοιωτία, συγκρινομένη πρὸς τὴν Ἀττικήν, ὑστερεῖ κατὰ τὴν φυτείαν. Διεσπαρμένα δάση ὑπάρχουν εἰς τὰ νότια μέρη, ἐκεῖ ὅπου ἔχουν παρέλθει πολλὰ ἔτη ἄνευ πυρκαϊᾶς. Πρὸς τὰς κλειστὰς πεδιάδας παρουσιάζονται δρύες, πρὸς δὲ τὰς θαλάσσας ἡ χαλέπειος πεύκη. Ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν μερῶν τοῦ Κιθαιρῶνος καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ἑλικῶνος διασῴζονται ἔτι ὡραῖα δάση ἐξ ἐλατῶν. Οἱ κάτοικοι προφυλάττουσι μόνον τοὺς πρὸς τὴν Ἀττικὴν πευκῶνας, χάριν τῆς ρητίνης αὐτῶν, ὡς καὶ τὰ περὶ τοὺς ἐξοχικοὺς ναΐσκους πρινόδενδρα, ἐκ θρησκευτικῆς μόνον εὐλαβείας.

Κάτοικοι καὶ συνοικισμοί. Οἱ κάτοικοι γενικῶς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ ὀρνιθοτροφίαν, καὶ εἶναι συγκεντρωμένοι εἰς τὰς δύο λεκάνας, ὅπου ἐδημιουργήθησαν τὰ κέντρα *Ὀρχομενός*, *Λεβάδεια*, *Θῆβαι*. Ἡ θέσις ὅμως τῶν πόλεων τούτων εἶναι τοιαύτη, ὥστε δυσχεραίνεται πᾶσα ἐμπορικὴ αὐτῶν διέξοδος διὰ θαλάσσης, ἐνῷ τοὐναντίον εὐκολύνεται διὰ ξηρᾶς, ἀνοιγομένων ὁδῶν πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ. Ἐκ τῶν δύο ἐπαρχιῶν τῆς Βοιωτίας ἡ μὲν ἐπαρχία *Λεβαδείας* ἄλλοτε διῃρεῖτο εἰς 6 δήμους, σήμερον δὲ ἔχει 49 συνοικισμούς, τῶν ὁποίων 29 εἶναι κοινότητες, ἡ δ' ἐπαρχία *Θηβῶν* ἄλλοτε εἶχεν 7 δήμους, σήμερον δὲ 65 συνοικισμούς, τῶν ὁποίων κοινότητες εἶναι 42. Ἀμφότεραι δ' αἱ ἐπαρχίαι ἐκκλησιαστικῶς ἀποτελοῦσι τὴν μητρόπολιν «*Θηβῶν καὶ Λεβαδείας*», ἕδραν ἔχουσαν τὰς *Θήβας*.

Ι. Σ. ΣΑΡΡΗΣ

—[ΣΤΡΑΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ ἐπαρχία *Βοιωτίας*, χωριζομένη ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς διὰ τῆς ὀρεινῆς γραμμῆς *Κιθαιρῶνος-Πάρνηθος*, ἔχει σχῆμα παραλληλογράμμου ἐπιμήκους, οὗτινος ἡ βορεία πλευρὰ ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ὀρέων *Παρνασσοῦ-Μαυροβούνι-Ἅγιος Ἠλίας* καὶ *Σκροπονέρια*, ἡ νοτία ἐκ τῆς προμνησθείσης ὀρεινῆς γραμμῆς *Κιθαιρῶνος-Πάρνηθος*, αἱ δὲ ὑπόλοιποι δύο, ἡ μὲν ἀνατολικὴ βρέχεται παρὰ τμήματος τοῦ *Εὐβοϊκοῦ* κόλπου καὶ *Εὐρίπου*, ἡ δὲ δυτικὴ σχηματίζεται ὑπὸ τῶν ὀρέων τῶν χωριζόντων τὴν Βοιωτίαν ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας

Digitized by Google

Παρνασσίδος καὶ ὑπὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ *Κορινθιακοῦ* κόλπου μέχρι τοῦ κόλπου τῶν *Αἰγοσθένων*.

Ἡ Βοιωτία διαιρεῖται ὡς ἐκ τῆς διαπλάσεως αὐτῆς εἰς ὀρεινὴν καὶ πεδινήν. Καὶ ἡ μὲν ὀρεινὴ ἀποτελεῖται: α) ἐκ τοῦ ἀπὸ τῆς γραμμῆς διαχωρίσεως ὑδάτων τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου ἐκπεμπομένου ἀντιστηρίγματος τοῦ ἀρχομένου ἀπὸ τοῦ *Παρνασσοῦ* καὶ διὰ τῶν ὀρέων *Ξεροβούνι* (1509 μ.), *Ἑλικῶνος* (1740 μ.), καταλήγοντος εἰς τὴν ὀρεινὴν γραμμὴν *Κιθαιρῶνος* (1411 μ.), *Πετρογεράκι* (1025 μ.), *Μεγάλο Βουνὸ* (887 μ.) καὶ *Πάρνηθος* (1413 μ.), καὶ β') ἐκ τῆς ὀρεινῆς περιοχῆς τῶν ὀρέων *Σκροπονέρια* καὶ *Κτυπᾶ* (1025 μ.), ὧν αἱ ἀνατολικαὶ κλιτύες βρέχονται παρὰ τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου, καταλήγουσι δὲ ἔναντι τῆς πόλεως Χαλκίδος. Ἡ δὲ πεδινὴ περιοχὴ τῆς Βοιωτίας ἀποτελεῖται ἐκ δύο ἐκτεταμένων πεδιάδων: α') τῆς τοῦ κάτω Βοιωτικοῦ *Κηφισοῦ*, ἥτις ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ὄρους *Παρόρι* καὶ εἶτα καταλαμβάνει ἅπασαν τὴν ἀνατολικῶς τῆς πόλεως *Λεβαδείας* πεδινὴν καὶ λιμνώδη περιοχὴν τῆς Κωπαΐδος, ἥτις εἶναι χθαμαλὴ καὶ τῆς ὁποίας τὰ ὕδατα μὴ ἔχοντα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἐκροήν, ἐσχημάτιζον μέγα τέλμα ἢ λίμνην ἀποξηρανθεῖσαν κατὰ μέγα τμῆμα καὶ καλλιεργουμένην καὶ ἀρδευομένην μεθοδικῶς· καὶ β') τῆς τοῦ *Ἀσωποῦ*, μεσημβρινῶς τῆς πρώτης κειμένης καὶ κοινωνούσης μετὰ τῆς θαλάσσης ἐν τῷ στενῷ τοῦ *Εὐρίπου*. Ἡ πεδινὴ περιοχὴ τῆς Κωπαΐδος χωρίζεται ἀπὸ τῆς πρὸς νότον ταύτης, τῆς τῶν Θηβῶν καὶ Ἀσωποῦ, διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ σχηματιζομένου ἀφ' ἑνὸς παρὰ τοῦ ὄρους *Φαγᾶ* (567 μ.) καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀντιστηρίγματος τοῦ Ἑλικῶνος ὄρους *Ζαγαρᾶ*. Οἱ ἐν Βοιωτίᾳ ποταμοὶ *Κηφισὸς* καὶ *Ἀσωπὸς* δὲν δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὅτι ἀποτελοῦσι κώλυμα στρατηγικόν, ἀλλὰ οὐδὲ τακτικόν, ἐκτὸς εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις πολυομβρίας, καθ' ἃς δύνανται νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπὶ μικρὸν χρονικὸν διάστημα εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις.

Ἡ *Βοιωτία* εὑρίσκεται ὑπὸ εὐνοϊκωτέρας συνθήκας ὡς πρὸς τὰ μέσα συγκοινωνίας ἀπὸ ἄλλας περιοχὰς τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, καὶ τοῦτο εἶναι εὐνόητον, διότι περιέχει τμῆμα τοῦ συμπλέγματος τῶν σιδηροδρομικῶν καὶ ἁμαξιτῶν ὁδῶν, αἵτινες συνδέουσι τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους μετὰ τῶν πρὸς βορρᾶν κειμένων πλουσίων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ μετὰ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης. Τὰ μέσα συγκοινωνίας ταῦτα θέλομεν διαιρέσει εἰς δύο κατηγορίας: 1ον) εἰς τοὺς σιδηροδρόμους καὶ τὰς ἁμαξιτοὺς ὁδοὺς ἀφ' ἑνός, δι' ὧν συγκοινωνοῦσιν αἱ πεδιναὶ περιοχαὶ τῆς Βοιωτίας μετὰ τῆς πρωτευούσης καὶ μετὰ τῆς Φθιώτιδος, Φωκίδος, Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας καὶ 2ον) εἰς τοὺς σιδηροδρόμους καὶ τὰς ὁδοὺς ἀφ' ἑτέρου, αἵτινες συνδέουσι τὴν Βοιωτίαν μετὰ τῶν τοῦ Εὐβοϊκοῦ καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου λιμένων. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ἀνήκει ἡ ἀπὸ *Πειραιῶς* ἀρχομένη σιδηροδρομικὴ γραμμή, ἥτις δι' *Ἀθηνῶν, Κακοσάλεσι, Σχιματάρι, Θηβῶν, Λεβαδείας, Μπράλου* ὁδηγεῖ εἰς *Μακεδονίαν* καὶ ἧς τὰ μήκη εἶναι ἀπὸ Πειραιῶς ἕως Σχιματάρι 71 χλμτρ. καὶ ἀπὸ Σχιματάρι ἕως Λεβαδείας 71 χλμτρ. Αὐτὴ ἔχει διακλάδωσιν ἀπὸ Σχηματάρι εἰς *Χαλκίδα* μήκους 22 χλμτρ., ἥτις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι φέρει εἰς συγκοινωνίαν τὴν Βοιωτίαν μετὰ τῶν πρὸς βορρᾶν περιοχῶν διὰ τῆς κλειστῆς θαλάσσης τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου. Αἱ ἁμαξιτοὶ ὁδοὶ τῆς κατηγορίας ταύτης εἰσὶν ἡ ἀπ' Ἀθηνῶν, διὰ Δαφνίου, Ἐλευσῖνος, στενοῦ Κάζας εἰς Θήβας καὶ ἐκεῖθεν εἰς Λεβάδειαν καὶ Καρβασσαρᾶν, ἐξ οὗ εἷς κλάδος διευθύνεται εἰς Ἀταλάντην καὶ διὰ Μώλου εἰς Λαμίαν, ὁ δὲ ἕτερος ἀπὸ Καρβασσαρᾶ διὰ Μπράλου καὶ Κόμματος ὁδηγεῖ εἰς Λαμίαν· τὸ μῆκος ταύτης ἀπὸ Ἀθηνῶν μέχρι Θηβῶν εἶναι 70 χλμτρ. καὶ ἀπὸ Θηβῶν εἰς Λεβάδειαν 45 χλμτρ.· καὶ ἡ ἁμαξιτὸς ὁδὸς Ἀθηνῶν-Τατοΐου-Μαλακάσας-Κακοσάλεσι-Σχιματάρι, ὅθεν ὁ εἷς κλάδος κατευθύνεται εἰς Θήβας, ἔνθα συναντᾷ τὴν προαναφερθεῖσαν, ὁ δὲ ἕτερος ὁδηγεῖ εἰς Χαλκίδα. Εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν ἀνήκουσιν ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ *Θηβῶν-Σχιματάρι-Χαλκίδος*, ἥτις εἶναι ἡ αὐτὴ μετὰ τῆς ἐν τῇ πρώτῃ κατηγορίᾳ ἀναφερθείσης, ἡ ἁμαξιτὸς ὁδὸς Θηβῶν—Χαλκίδος μήκους 30 χλμτρ. καὶ ἡ Θηβῶν εἰς Δόμβραιναν καὶ τὸν κόλπον Βαθὺ ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ μήκους 30 χλμτρ. περίπου, ἡ ἀπὸ Λεβαδείας δι' Ἀταλάντης εἰς Σκάλαν Ἀταλάντης καταλήγουσα εἰς τὸν Εὐβοϊκὸν πορθμόν, εἴτε δι' ἑτέρου κλάδου εἰς τὸν λιμένα Λαρύμνης τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω κόλπου. Ἀπὸ Λεβαδείας ἄρχεται ὁδὸς ἁμαξιτὸς πρὸς Δίστομον, ἥτις συμπληρουμένη θὰ φέρῃ εἰς συγκοινωνίαν τὴν περιοχὴν τῆς Κωπαΐδος μετὰ τῆς Ἰτέας ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ. Τὸ τμῆμα ἀπὸ Ἀραχώβης διὰ Δελφῶν εἰς Ἰτέαν εἶναι ἁμαξιτὸν καὶ πρὸ καιροῦ ἐν χρήσει. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην δύναται νὰ συγκαταλεχθῇ ἡ ὁδὸς Λεβαδείας, Μπράλου Ἰτέας, ἥτις χρησιμοποιεῖται νῦν διὰ τὰς ἀπὸ Ἀθηνῶν εἰς Δελφοὺς συγκοινωνίας δι' αὐτοκινήτων. Ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν ἡμιονικῶν ὁδῶν τῶν δυναμένων νὰ χρησιμοποιηθῶσι διὰ τὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις ἀναφέρομεν, τὴν ἀπὸ Ἐπάνω Λιόσια - Χασιὰ - Μονῆς Κλειστῶν, στενωποῦ Ριγῆς εἰς Λιάτανι, χωρίον κείμενον παρὰ τὴν Τανάγραν, ὁδηγοῦσαν εἰς τὸν μέσον Ἀσωπόν. Διὰ ταύτης δύνανται ἐλαφρὰ σώματα νὰ ἐπιχειρήσωσι διάβασιν τῆς γραμμῆς Πάρνηθος, ἀποφεύγοντα τὰς προμνησθείσας ὁδοὺς διὰ Τατοΐου ἢ διὰ Κάζας, ἔνθα ὁ στρατὸς ἀμύνης τῆς πρωτευούσης θὰ εἶχε προετοιμάσει δι' ὀχυρώσεων ἀντίστασιν σοβαράν. Ἐπίσης τὴν ἀπὸ Διστόμου εἰς Ἀράχωβαν ἡμιονικήν, ἥτις φέρει εἰς συγκοινωνίαν τὸν κόλπον τῆς Ἰτέας μετὰ τῆς περιοχῆς τῆς Λεβαδείας καὶ δι' ἧς στράτευμα ὀρειβατικῆς συνθέσεως θὰ ἠδύνατο νὰ ἐνεργήσῃ κατὰ τῶν πλευρῶν ἢ νώτων τοῦ διεισδύσαντος εἰς Βοιωτίαν ἐχθροῦ. Ὁ λιμὴν Ἰτέας κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον 1914—1918 ἐχρησίμευσεν ὡς τόπος ἀποβιβάσεως ξένων στρατευμάτων προοριζομένων πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ θεάτρου. Τὰ στρατεύματα ταῦτα μετέβαινον πεζῇ ἢ δι' αὐτοκινήτων ἀπὸ Ἰτέας μέχρι Μπράλου, ἔνθα ἐπεβιβάζοντο ἐπὶ τοῦ σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν—Θεσσαλονίκης.

Ἐπιχειρήσεις. Τὰς ἐν Βοιωτίᾳ, ἀποτελούσῃ μέρος τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἐπιχειρήσεις θὰ διακρίνωμεν εἰς ἐπιθετικὰς καὶ ἀμυντικάς. Ἡ Βοιωτία, ἐν περιπτώσει ἐπιθετικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, θὰ χρησιμεύσῃ ὡς τόπος διαβάσεως τῶν στρατευμάτων τῶν προοριζομένων νὰ συγκεντρωθῶσιν εἰς τὰς βορειοτέρας ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος καὶ δὴ τὰς παραμεθορίους. Πρὸς τοῦτο θέλουσι χρησιμοποιηθῇ ὅ τε ἀναφερθεὶς σιδηρόδρομος Ἀθηνῶν—Θηβῶν—Λεβαδείας καὶ ὁ Θηβῶν—Χαλκίδος, καθότι ὁ Εὐβοϊκὸς πορθμὸς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς θαλασσία ὁδὸς ἀσφαλὴς διὰ τὰς θαλασσίας μεταφοράς, ἐὰν διὰ καταλλήλων ὀχυρώσεων ἢ ἄλλων μέσων ἀποκλεισθῇ ὁ εἴσπλους ξένων πλοίων ἐν αὐτῷ. Ἑπομένως κατὰ τὰς εἰς τὰς παραμεθορίους ἐπιθετικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἡ Βοιωτία ἀφ' ἑνὸς θὰ παράσχῃ πᾶν ὅ,τι δύναται πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ στρατοῦ ἐκστρατείας, ἀφ' ἑτέρου διὰ ταύτης θὰ λάβωσι χώραν μεταφοραὶ στρατοῦ πρὸς βορρᾶν.

Ὡς πρὸς τὰς *ἀμυντικὰς* ἐπιχειρήσεις θέλομεν διακρίνει δύο περιπτώσεις: 1ον) Ὁ ἐχθρὸς ἔχει τὴν κυριαρχίαν τῆς θαλάσσης ἢ ἀπέκτησε ταύτην κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ ἀπόβασις τῆς ἐχθρικῆς δυνάμεως θὰ λάβῃ χώραν ἐν Ἀττικῇ, παρ' ὅλας τὰς ἀπιθανότητας τοιαύτης τινὸς ἐπιχειρήσεως, διότι καθίσταται ἐντελῶς ἀπίθανον νὰ χρησιμοποιήσῃ ὡς σημεῖον ἀποβάσεως τὴν ἀκτὴν τῆς Βοιωτίας ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ εἴτε τὴν τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου. Πᾶσα τοιαύτη ἐκλογὴ θὰ ἀπεμάκρυνε τὸν ἐχθρὸν τοῦ κυρίου ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ αὐτοῦ, ἤτοι τῆς κατακτήσεως τῆς πρωτευούσης. Ἄλλωστε καὶ ὁ Εὐβοϊκὸς πορθμὸς καὶ ὁ Κορινθιακὸς κόλπος δύνανται εὐκόλως νὰ ἀποφραχθῶσι διὰ τορπιλλῶν ἢ ἄλλων ἐπακτίων ὀχυρώσεων καὶ ἑπομένως ὁ εἴσπλους ἐν αὐτοῖς καθίσταται δυσχερὴς καὶ ἡ παραμονὴ ἐν αὐτοῖς δύναται νὰ γίνῃ προβληματικὴ δι' ὑποβρυχίων ἢ δι' ἄλλων νεωτέρων μέσων ἀμύνης. 2ον) Ὁ ἐχθρὸς μὴ ἔχων τὴν κυριαρχίαν τῆς θαλάσσης κατέρχεται πρὸς κατάκτησιν τῆς πρωτευούσης ἐπιχειρῶν ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ τῇ Ἀνατολικῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι κατὰ τοῦ ἀμυνομένου καὶ ὑποχωροῦντος ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς πρὸς βορρᾶν τῆς Βοιωτίας ἀρίστης γραμμῆς ἀμύνης τῆς Οἴτης, Καλλιδρόμου καὶ Κνημῖδος, ἔνθα ἡ Ἑλλὰς εἰς πλείστας περιστάσεις ἀντέταξεν ἄμυναν ἀφθάστου δόξης, ὁ ἀγὼν θὰ διεξαχθῇ εἰς τὸν ἄνω Βοιωτικὸν Κηφισόν, ἔνθα ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἀπὸ Ἰτέας ἐνεργῶν, εἴτε ἀπὸ τοῦ Εὐβοϊκοῦ πορθμοῦ (Σκάλα Ἀταλάντης ἢ λιμένος Λαρύμνης), δύναται νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν πλευρῶν καὶ νώτων τοῦ ἐπιδρομέως. Μετὰ τὴν ἐν τῷ ἄνω Βοιωτικῷ Κηφισῷ ἀντίστασιν, ὁ ἀγὼν θὰ διεξαχθῇ εἰς τὸ στενὸν τὸ μεταξὺ τοῦ ὄρους Παρόρι, ἀνατολικοῦ ἀντιστηρίγματος τοῦ ὄρους Παρνασσοῦ, καὶ τοῦ ὄρους Μαυροβούνι, δυτικοῦ ἀντιστηρίγματος τοῦ ὄρους Χλωμοῦ, ἔνθα ὁ σιδηρόδρομος καὶ ἡ ἁμαξιτὴ ὁδὸς καὶ ὁ ποταμὸς Κηφισὸς συσφίγγονται εἰς τὸ παρὰ τῶν ἀρχαίων καλούμενον Παραποτάμιον στενόν, πρὸς βορρᾶν κείμενον τῆς Χαιρωνείας καὶ Ὀρχομενοῦ. Πρὸς νότον τοῦ ἄνω στενοῦ ἄρχεται ἡ περιοχὴ τῆς Κωπαΐδος, ἥτις χωρίζεται ἀπὸ τῆς κοιλάδος τοῦ Βοιωτικοῦ Ἀσωποῦ δι' ἑτέρου στενοῦ σχηματιζομένου παρὰ τῶν βορειοανατολικῶν προπόδων τοῦ Ἑλικῶνος καὶ τοῦ ἔναντι τούτων Φρικίου ὄρους (*Φαγᾶ* κοινῶς καλουμένου). Πρὸς βορρᾶν τοῦ ἄνω στενοῦ ἡ ὁδὸς πρὸς Λεβάδειαν ἐπὶ μήκους πλέον τῶν 12 χιλιομέτρων εὑρίσκεται μεταξὺ τῶν βορειοανατολικῶν προπόδων τοῦ Ἑλικῶνος καὶ τοῦ ἀποξηρανθέντος τμήματος τῆς λίμνης Κωπαΐδος, ὅπερ εἶναι εὐκόλου ἀμύνης, χάρις εἰς τὸ διακεκομμένον τοῦ ἐδάφους ἕνεκα τῆς κατασκευασθείσης περιφερειακῆς διώρυγος καὶ τῶν διατεμνομένων ἐσωτερικῶς τῆς ἀποξηρανθείσης ἐκτάσεως ὀχετῶν ἀποστραγγίσεως (drainage). Μεσημβρινῶς τοῦ Φρικίου ὄρους ἐκτείνεται ἡ κοιλὰς τοῦ Ἀσωποῦ. Καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀσωποῦ εὑρίσκεται ταπεινὴ γραμμὴ λόφων, ἧς τὸ ὑψηλότερον σημεῖον κεῖται πρὸς βορρᾶν τοῦ χωρίου Μουσταφάδες (611 μ.). Ἡ γραμμὴ αὕτη διαιρεῖ τὸ Θηβαϊκὸν πεδίον εἰς δύο μέρη· καὶ τὸ μὲν πρὸς βορρᾶν ἀραιῶς κατῳκημένον διασχίζεται ὑπὸ τῆς ὁδοῦ Θηβῶν - Χαλκίδος καὶ τοῦ σιδηροδρόμου Θηβῶν - Σχιματάρι, τὸ δὲ πρὸς νότον, τὸ ἀποτελούμενον ἐκ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀσωποῦ, μήκους 50 χλμ. περίπου, εἶναι πυκνότερον κατῳκημένον καὶ συγκοινωνεῖ ἀφ' ἑνὸς μετὰ τοῦ ὅρμου τῆς Δομπραίνης, ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ, ἀφ' ἑτέρου μετὰ τοῦ ὅρμου τοῦ Ὠρωποῦ, ἐν τῷ στενῷ τοῦ Εὐρίπου. Εἰς τὸ μέσον τῆς προρρηθείσης γραμμῆς λόφων εὑρίσκεται ἡ πόλις τῶν *Θηβῶν*, εἰς δὲ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον ἡ τῆς *Χαλκίδος*. Ἡ τελευταία δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὁρμητήριον ἐπιχειρήσεων κατὰ τοῦ πλευροῦ ἢ νώτων καὶ τῶν συγκοινωνιῶν τοῦ κατὰ τῶν Ἀθηνῶν βαδίζοντος ἐχθροῦ, ἐὰν οὗτος προσπαθῇ νὰ βιάσῃ τὴν δι' Ἁγ. Μερκουρίου ἢ διὰ τῆς ἀνατολικῆς Πάρνηθος ὁδὸν πρὸς τὴν Ἀττικήν. Ἐπίσης ἀπὸ Δομπραίνης δύνανται νὰ ἀπειληθῶσι τὰ πλευρὰ καὶ νῶτα τοῦ διὰ Κάζης καὶ τῆς δυτικῆς Πάρνηθος βαδίζοντος πρὸς τὸ Θριάσιον πεδίον.

Εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ καὶ Ἀσωποῦ συνήφθησαν αἱ σπουδαιότεραι μάχαι μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ τῶν κατὰ καιροὺς ἐπιδρομέων. Οὕτως ἐν *Πλαταιαῖς* (Σεπτέμβριος 472 π. Χ.) ἔληξεν ἡ ἐκστρατεία τῶν Περσῶν ἐν Ἑλλάδι διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ Μαρδονίου, ἐν *Λεύκτροις* οἱ Θηβαῖοι ἐνίκησαν τοὺς Σπαρτιάτας (371 π.Χ.), ἐν *Χαιρωνείᾳ* (338 π. Χ.) διὰ τῆς νίκης τοῦ Φιλίππου ἡ Ἑλλὰς ὁλόκληρος ἐμεγαλούργησεν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τέλος κατὰ τὸ 1829 μ.Χ. οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὸν Ὑψηλάντην καὶ Γ. Βάγιαν ἔδωκαν τὴν τελευταίαν μάχην πρὸς τοὺς Τούρκους, ὑπερασπίσαντες ἡρωικῶς τὸ στενὸν τῆς *Πέτρας*. Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

—[ΙΣΤΟΡ.] Ἐκ τῶν συρρευσάντων εἰς τὴν εὔφορον ταύτην χώραν, ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων, λαῶν—τῶν πλείστων τῶν ὁποίων διέσωσε μόνον τὰ ὀνόματα καὶ τοὺς περὶ αὐτῶν μύθους ἡ παράδοσις, ὡς ἦσαν οἱ *Ἕκτηνες*, ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῶν ὁποίων *Ὠγύγου* ὠνομάζοντο αἱ Θῆβαι Ὠγύγιαι, οἱ διαδεχθέντες τούτους, ἀπολεσθέντας ἐκ λοιμώδους νόσου, *Ὕαντες* καὶ *Ἄονες*, ἀπὸ τῶν ὁποίων καὶ ὠνομάζετο πρότερον ἡ Βοιωτία *Ἀονία*, καὶ οἵτινες κατεῖχον τὴν χώραν ὅτε ἦλθεν εἰς αὐτὴν μετὰ στρατιᾶς Φοινίκων ὁ *Κάδμος*, οἱ *Τέμμικες*, οἵτινες μετὰ τῶν Ἀόνων, κατ' ἄλλην παράδοσιν (Στρ. C. 101), ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Σουνίου ὁρμηθέντες εἶχον καταλάβει τὴν χώραν, οἱ *Γεφυραῖοι* τῆς Τανάγρας, οἱ *Λέλεγες*, οἱ *Φρύγες*, οἱ *Θρᾷκες*, οἵτινες ἐγκατασταθέντες εἰς τὸν Ἑλικῶνα εἶχον ἱδρύσει καὶ τὴν λατρείαν τῶν Μουσῶν καὶ τοῦ Διονύσου, οἱ *Πελασγοὶ* κ.ἄ.—ἐπικρατέστεροι ἀπέβησαν οἱ *Καδμεῖοι* (Καδμείωνες), οἱ *Μινύαι* καὶ οἱ *Βοιωτοὶ* (Αἰολεῖς), ἀπὸ τῶν ὁποίων καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἡ χώρα. Πρῶτοι κατῆλθον εἰς αὐτὴν οἱ *Μινύαι*, οἵτινες ὁρμηθέντες τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς παρὰ τὸν Παγασιτικὸν κόλπον χώρας τῆς *Ἰωλκοῦ*, πιθανώτατα, κατέλαβον τὰ εὔφορα πεδία τῆς Βοιωτίας καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ νότια τῆς κοιλάδος τῆς Κωπαΐδος λίμνης. Ἐκεῖ ἐδιδάχθησαν ὑπ' αὐτῆς τῆς φύσεως νὰ κατασκευάσωσι κολοσσιαίας καθέτους σήραγγας, ἔργα θαυμαστά, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐκροῆς τῶν ὑδάτων διὰ τῶν φυσικῶν ἀντρωδῶν ἀνοιγμάτων καὶ νὰ μεταβάλωσιν οὕτω τὸ νοσηρὸν καὶ ἄχρηστον ἕλος εἰς γονιμωτάτην γεωργήσιμον γῆν. Βραδύτερον ἐγκαταλιπόντες τὴν χαμηλὴν νοτίαν ὄχθην τῆς λίμνης ἐγκατεστάθησαν παρὰ τὴν ὑψηλοτέραν δυτικὴν ὄχθην αὐτῆς, κτίσαντες τὴν ἀκρόπολιν τῆς νέας πατρίδος των, τοῦ *Ὀρχομενοῦ*, ἐπὶ τῆς προεκτάσεως μακρᾶς τινος ράχεως (τοῦ Ἀκοντίου ὄρους), ἥτις ἀπὸ τοῦ Ἑλικῶνος ἐκφυομένη εἰσχωρεῖ εἰς τὸ λεκανοπέδιον τῆς Κωπαΐδος. Ὁ Ὀρχομενὸς ἐθεωρεῖτο ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν ἐν Ἑλλάδι τετειχισμένων πόλεων καὶ ἐφημίζετο διὰ τὸν πλοῦτόν της, ὅσον καὶ αἱ Μυκῆναι. Μετὰ τοὺς Μινύας εἰσῆλθον εἰς τὴν Βοιωτίαν οἱ *Καδμεῖοι*, Φοίνικες (ἢ κρᾶμα ἑλληνοφοινικικόν), οἵτινες ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀνθηδόνος, ὅπου εἶχον φθάσει ἁλιεύοντες πορφυροῦχα κογχύλια, ὁρμηθέντες εἰσέδυσαν εἰς τὸ λεκανοπέδιον τῆς Ὑλίκης λίμνης καὶ ἔφθασαν μέχρι τῶν πηγῶν τοῦ Ἰσμηνοῦ καὶ τῆς Δίρκης, ἔνθα ἐφόνευσε, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ βασιλεὺς αὐτῶν *Κάδμος* τὸν δράκοντα, τὸν βάσκανον αὐτόχθονα δαίμονα καὶ φρουρὸν τῆς χώρας, καὶ ἔκτισε τὴν ἀκρόπολιν *Καδμείαν*. Τὰς δύο ταύτας ἐποικίσεις ἐπηκολούθησε τρίτη ἡ τῶν *Βοιωτῶν*, ἥτις ὠφείλετο εἰς τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Θεσσαλῶν εἰς τὴν ἀπ' αὐτῶν κληθεῖσαν Θεσσαλίαν. Οἱ Βοιωτοί, καλούμενοι ἀπὸ τῆς πρωτευούσης τῆς ἀρχαιοτέρας ἐν τῇ Θεσσαλίᾳ πατρίδος των *Ἄρνης* καὶ *Ἀρναῖοι Βοιωτοί*, κατῴκουν, πρὸ τῆς εἰς τὴν χώραν των ἐπιδρομῆς ἐξ Ἠπείρου τῶν ἀρηΐων Θεσσαλῶν, τὴν περὶ τὴν Ἄρνην γονιμωτάτην θεσσαλικὴν γῆν (τὴν περιοχὴν τῆς σημερινῆς Καρδίτσης) καὶ ἦσαν πλούσιοι γαιοκτήμονες.

Digitized by Google

Μετὰ τὴν εἰσβολὴν καὶ κατίσχυσιν τῶν Θεσσαλῶν, οἱ περισσότεροι μὲν τῶν Βοιωτῶν, προσηλωμένοι εἰς τὸ ἔδαφος τῆς ὡραίας πατρίδος των, ὑπέκυψαν εἰς τὴν ἀνωτέραν βίαν, καὶ ἔγιναν, *πενέσται* καλούμενοι, οἱ δοῦλοι τῶν εὐπατριδῶν Θεσσαλῶν· ὀλίγοι ὅμως, ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Βασιλέως *Ὀφέλτα* καὶ τοῦ ἱερέως *Περιπόλτα* μετηνάστευσαν συγκομίζοντες τὰ ποίμνιά των καὶ τὸν κινητὸν πλοῦτόν των καὶ διαβάντες τὰ ὄρη Ὄρθρυν καὶ Οἴτην ἔφθασαν εἰς τὴν εὔφορον κοιλάδα τῆς Κωπαΐδος, εἰς τὰς νοτίας ὄχθας τῆς ὁποίας καὶ ἐγκατεστάθησαν, κτίσαντες νέαν Ἄρνην, ἥτις βραδύτερον, ἕνεκα πλημμυρῶν, ἐξέλιπε, διασωθέντος μόνον κατὰ χώραν τοῦ ἱεροῦ τῆς *Ἰτωνίας Ἀθηνᾶς*. Ἡ νέα Ἄρνη ὑπῆρξε τὸ πρῶτον κατάλυμα τῶν αἰολικῶν τούτων φύλων, ἅτινα ὡς προελέχθη ἐκαλοῦντο Ἀρναῖοι Βοιωτοί. Ἐκ τῆς Ἄρνης βραδύτερον ἐξηπλώθησαν εἰς πᾶσαν τὴν ἀπ' αὐτῶν κληθεῖσαν Βοιωτίαν, ἀφοῦ κατέλαβον κατὰ πρῶτον τὴν *Χαιρώνειαν*, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας διετηρεῖτο ζωηροτάτη ἡ ἀνάμνησις τοῦ νικηφόρου βασιλέως τῶν Βοιωτῶν *Ὀφέλτα* καὶ τοῦ μάντεως *Περιπόλτα*. Μετὰ τὴν Χαιρώνειαν ὑπετάγη ἡ ὑψηλὴ ἀκρόπολις τοῦ Ὀρχομενοῦ καὶ μετὰ τοῦτον ὑπέκυψε καὶ ἡ Καδμεία. Τότε οἱ περισσότεροι τῶν Μινυῶν καὶ τῶν Καδμείων ἀνεγνώρισαν τὴν ὑπεροχὴν τῶν νέων κυρίων των καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἀπερροφήθησαν ὑπ' αὐτῶν, τινὲς δὲ ἔφυγον, ὡς οἱ *Αἰγεῖδαι*, οἵτινες κατέφυγον εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐγκατεστάθησσν ἐν τῇ Λακωνικῇ, καὶ οἱ *Γεφυραῖοι*, οἵτινες κατέφυγον εἰς τὴν Ἀττικήν. Ἀπὸ τότε ἐξέλιπεν ἡ προτέρα διπλῆ κυριαρχία τῆς χώρας, ἡ τοῦ Ὀρχομενοῦ καὶ ἡ τῆς Καδμείας, καὶ ἀπέκτησεν αὕτη τὰ φυσικά, ἰδίως πρὸς νότον, ὅριά της, γενομένων τῶν ῥάχεων Κιθαιρῶνος καὶ Πάρνηθος ὁρίων Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας (μετὰ τὴν λῆξιν τῶν ἀγώνων μεταξὺ Βοιωτῶν καὶ Ἀθηναίων, καθ' οὓς ἔπεσε φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν *Μελάνθου* ὁ βασιλεὺς τῶν Βοιωτῶν *Ξάνθος*, ὁ υἱὸς τοῦ Ὀφέλτα), ὡρίσθησαν κοιναὶ ἑορταὶ πάντων τῶν κατοίκων τῆς χώρας καὶ ἀπέβη κέντρον τῶν ἑορτῶν αὐτῶν ἡ λατρεία τῆς Ἰτωνίας Ἀθηνᾶς, φυλετικῆς θεᾶς τῶν Ἀρναίων Βοιωτῶν. Ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων ἡ χώρα πᾶσα ὠνομάσθη Βοιωτία καὶ ἤρχισεν ἡ ἱστορία αὐτῆς, ἡ βοιωτικὴ ἱστορία. Μόνον δύο πόλεις μετὰ πείσματος εἶχον ἀντιταχθῆ εἰς τὴν τελείαν συνένωσιν τῆς χώρας, αἱ *Πλαταιαὶ* καὶ αἱ *Θεσπιαί*, κέντρα ἰωνικῶν φύλων.

Τὰς παραδόσεις ταύτας περὶ μετοικεσίας τῶν Μινυῶν ἐξ Ἰωλκοῦ εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Κωπαΐδος καὶ τῶν Ἀρναίων Βοιωτῶν ἐκ Θεσσαλίας εἰς Βοιωτίαν δὲν ἐπικυροῦσι μόνον αἱ κοιναὶ περὶ Ἀργοναυτῶν παραδόσεις ἔν τε τῇ Ἰωλκῷ τῆς Θεσσαλίας καὶ τῇ Ἀνθηδόνι καὶ ταῖς Σίφαις τῆς Βοιωτίας, αἵτινες ἐφέροντο ὡς οἱ λιμένες ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀπέπλευσεν ἡ «Ἀργώ», καὶ τὰ πολλὰ κοινὰ ὀνόματα βασιλέων, πόλεων καὶ ποταμῶν καὶ τὰ κοινὰ τοπωνυμικὰ ἔν τε τῇ Θεσσαλίᾳ καὶ Βοιωτίᾳ, ἀλλὰ καὶ αἱ νεώταται ἔρευναι καὶ ἀνασκαφαί, αἵτινες κατέδειξαν τὴν ὁμοιότητα τοῦ πολιτισμοῦ Βοιωτίας καὶ Ἀρναίας Θεσσαλίας κατὰ τὴν περίοδον τοῦ νεολιθικοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ *Μινύαι*, οἵτινες διὰ τῆς ἐγκαταστάσεώς των ἐν τῇ Βοιωτίᾳ εἶχον συντελέσει εἰς τὴν συνένωσιν σχεδὸν τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς περὶ τὸν Παγασιτικὸν κόλπον Θεσσαλίας διὰ τοῦ ἀνωτέρου ἰδίως πολιτισμοῦ των, ὀφειλομένου εἰς τὴν διὰ θαλάσσης ἐνωρίτερον τῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι ἄλλων φύλων ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς μᾶλλον προηγμένους αὐτῶν θαλασσίους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, καὶ οἵτινες δὲν ἔπαυσαν ἀσχολούμενοι εἰς τὰ ναυτικὰ καὶ ἐν Βοιωτίᾳ κατὰ τὰ βόρεια παράλληλα αὐτῆς, ἐξηκολούθησαν τὴν εὐεργετικήν των ἐπίδρασιν καὶ ἐν Πελοποννήσῳ (Λακωνικῇ, Πύλῳ, Ἠλείᾳ). Ἐνῷ ὅμως οἱ Ἀρναῖοι Βοιωτοὶ εἶχον κατισχύσει τῶν Καδμειώνων καὶ τῶν Μινυῶν ἐν τῇ Βοιωτίᾳ καὶ οἱ Μινύαι, συμμειγέντες ἐν Πελοποννήσῳ μετὰ τῶν Ἀχαιῶν, συνειργάζοντο μετ' ἐκείνων εἰς τὴν συνέχισιν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς χώρας (ἀχαϊκοῦ ἢ μυκηναϊκοῦ, οὗτινος ἀντάξια εἰς μεγαλεῖον μνημεῖα δὲν λείπουσι καὶ ἐν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ ἐν Βοιωτίᾳ ἑστίᾳ τῶν Μινυῶν, περὶ τὸν ἀρχαῖον Ὀρχομενόν), ἐξεχύθη ἐκ Θεσσαλίας εἰς τὴν καλουμένην νῦν Στερεὰν Ἑλλάδα, καὶ ἐκεῖθεν ὀλίγον βραδύτερον εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὸ *δωρικὸν* κῦμα, τὸ ὁποῖον ἠνάγκασεν Ἀχαιοὺς καὶ Μινύας νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν Πελοπόννησον καὶ διὰ τῆς Βοιωτίας, ἥτις μετὰ τῆς Θεσσαλίας ὑπῆρξεν ἡ κυριωτάτη εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους πύλη ἐξόδου καὶ μετοικεσίας τῶν ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Ἑλλάδι φύλων, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ περὶ Ἀργοναυτῶν μῦθοι, ἐνισχυθέντες καὶ ὑπὸ Αἰολέων τῆς Βοιωτίας νὰ μεταναστεύσωσιν εἰς τὰ παράλια τῆς Θρᾴκης καὶ τὴν βορειοδυτικὴν χερσόνησον τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τὰς ἀπέναντι αὐτῶν νήσους. Ὁ ἀποικισμὸς ὅμως αὐτός, οὗτινος ἀπήχησις εἶναι καὶ τὸ ἡμιιστορικὸν γεγονὸς τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, συνεφύρθη μετὰ τῶν ἀρχαιοτέρων ἀγώνων τῶν Ἀχαιῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ καὶ ἐπειδὴ ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος ἐπεσκίασε τοὺς πραγματικοὺς τῶν Ἀχαιοαιολέων ἀγῶνας, ἔγινεν οὗτος ἡ σταθερὰ ἀφετηρία τῆς χρονολογίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, οἵτινες ἐδέχοντο ὅτι πᾶσαι αἱ μεταναστάσεις ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Ἑλλάδι ἔγιναν μετ' ἐκεῖνον, ὡς ἡ μετανάστασις τῶν Θεσσαλῶν κατὰ τὸ 50ον ἔτος μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Ἰλίου, ἡ μετανάστασις τῶν Βοιωτῶν κατὰ τὸ 60όν, ἡ ἐπιδρομὴ τῶν *Δωριέων* (κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν) κατὰ τὸ 80ὸν καὶ ἡ ἵδρυσις τῶν αἰολικῶν ἀποικιῶν κατὰ τὸ 130ὸν (Θουκ. Α' 12). Ἐνῷ ὅμως ἐν τῇ Ἰλιάδι τοῦ Ὁμήρου (Β 494 καὶ 511) γίνεται λόγος περὶ δύο ὁμάδων πόλεων, συνηνωμένων τῶν μὲν ὑπὸ τὰς *Θήβας* (Ὑρίας, Αὐλίδος, Σχοίνου, Σκέλου, Ἐτεωνοῦ, Θεσπείας Γραίας, Μυκαλησσοῦ, Ἅρματος, Εἰλεσίου, Ἐρυθρῶν, Ἐλεῶνος, Ὕλης, Πετεῶνος, Ὠκαλέας, Μεδεῶνος, Κωπῶν, Εὐτρήσεως, Θίσβης, Κορωνείας, Ἁλιάρτου, Γλίσαντος, Ὑποθηβῶν—ἡ ἄνω πόλις καὶ ἡ ἀκρόπολις Καδμεία εἶχον κατεδαφισθῆ ὑπὸ τῶν Ἐπιγόνων—Ὀγχηστοῦ, Ποσιδείου, Ἄρνης, Μιδείας, Νίσης καὶ Ἀνθηδόνος), αἵτινες εἶχον ἀποστείλει 50 πλοῖα εἰς Τροίαν μὲ 120 «κούρους Βοιωτῶν» ἐφ' ἑκάστου, ὑπὸ τοὺς Πηνέλεων, Λήϊτον, Ἀρκεσίλαον, Προθοήνορα καὶ Κλονίον, τῶν δὲ ὑπὸ τὸν *Ὀρχομενὸν* (Ἀσπληδόνος καὶ Μινυείου Ὀρχομενοῦ), αἵτινες εἶχον ἀποστείλει 30 πλοῖα ὑπὸ τοὺς Ἀσκάλαφον καὶ Ἰάλμενον, καὶ φαίνεται ὅτι ὁ ποιητὴς εἶχεν ὑπ' ὄψιν του τὰ δύο ἰσχυρὰ κράτη τῆς χώρας, τὸ τῶν Καδμειώνων καὶ τὸ τῶν Μινυῶν, ἀποκαλεῖ τοὺς ἄνδρας τῶν πόλεων τῆς πρώτης ὁμάδος Βοιωτοὺς καὶ δὲν ὁμιλεῖ διόλου περὶ Βοιωτῶν ἐν Θεσσαλίᾳ. Ἴδια εἰς τὴν προϊστορίαν τῆς Βοιωτίας καὶ ἰδίως τῶν Θηβῶν ἀναφερόμενα γεγονότα ἦσαν ὁ πόλεμος τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ τῶν Ἐπιγόνων, συγκρούσεις, πιθανώτατα, Ἀχαιῶν καὶ Καδμείων. Ἐν ἀρχῇ τῶν ἱστορικῶν χρόνων (Η' π. Χ. αἰών), ὅτε ἡ βασιλεία εἶχεν ἐκλίπει καὶ εἶχε διαδεχθῆ αὐτὴν ἡ ὀλιγαρχία, αἱ πόλεις τῆς Βοιωτίας ἐμφανίζονται ἀποτελοῦσαι μίαν ὁμοσπονδίαν, τὴν βοιωτικὴν ὁμοσπονδίαν, βραδύτερον κληθεῖσαν «τὸ Κοινὸν τῶν Βοιωτῶν». Ταύτης κυριωτέρα πόλις εἶναι αἱ *Θῆβαι*, τῶν ὁποίων ὁ νομοθέτης, *Φιλόλαος* ὁ Βακχιάδης ἐκ Κορίνθου (725 π. Χ.), ὑπῆρξε, πιθανώτατα, ὁ ὀργανωτὴς καὶ τῆς ὁμοσπονδίας, δευτερεύουσα δὲ ὁ ὑποβλεπόμενος ὑπὸ τῶν Θηβῶν *Ὀρχομενός*, ὁ Βοιωτικὸς ὅμως πλέον καλούμενος Ὀρχομενὸς καὶ οὐχὶ Μινύειος. Ἡ ἕνωσις τῶν δύο ὁμάδων τῶν πόλεων εἶχεν ἐπιτελεσθῆ, ὡς προελέχθη, ὑπὸ τῶν ἐπικρατησάντων ἐν τῇ χώρᾳ Βοιωτῶν. Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συγκροτουσῶν τὴν βοιωτικὴν ὁμοσπονδίαν πόλεων, ἥτις ἀπὸ τοῦ 600 π. Χ. ἔχει καὶ τὰ κοινὰ νομίσματά της, οἱ ἱστορικοὶ δὲν συμφωνοῦσιν. Οἱ πολλοὶ δέχονται ὅτι αὕτη ἀπετελεῖτο ἐκ 14 (εἰς τὸν ἀριθμὸν αὐτόν, ἱερόν, φαίνεται, ὄντα, εἶχον προτίμησιν οἱ Βοιωτοί), αἵτινες εἶχον τὰς μικροτέρας ὑποτελεῖς· ὁ *Wilamowitz-Moellendorff* (Hermes VIII, 1874 p. 437) ὅμως δέχεται, ὅτι ἦσαν 7. Ἑπτὰ φαίνεται ὅτι ἦσαν καὶ ἐκ τῆς κατὰ τὴν μάχην τοῦ *Δηλίου* (*Θουκ.* Δ' 93) παρατάξεώς των, κατὰ τὴν ὁποίαν μνημονεύονται «Θηβαῖοι καὶ οἱ ξύμμοροι», οἱ ὑπήκοοί των δηλαδὴ «Ἁλιάρτιοι, Κορωναῖοι, Κωπαιεῖς», καὶ «Θεσπιεῖς, Ταναγραῖοι, Ὀρχομένιοι». Πάντες οἱ ἄλλοι φαίνονται ὅτι ἦσαν, τοὐλάχιστον κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ὑποτελεῖς. Ἀλλὰ καὶ οἱ δεχόμενοι ὅτι ἦσαν 14 αἱ μετέχουσαι τῆς βοιωτικῆς ὁμοσπονδίας πόλεις δὲν συμφωνοῦσιν εἰς τὰ ὀνόματα αὐτῶν. Συνήθως ἐπεκράτουν τὰ ἑξῆς ὀνόματα τῶν βοιωτικῶν πόλεων, ὡς πόλεων αὐτονόμων, «*Θῆβαι*, *Ὀρχομενός*, *Λεβάδεια*, *Κορώνεια*, *Κῶπαι*, *Ἁλίαρτος*, *Ἀνθηδών*, *Θεσπιαί*, *Χαλία* (ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου μνημονευομένη· αἱ πιστευθεῖσαι ὡς βοιωτικαὶ καὶ ἐκ ταύτης προερχόμεναι ἐπιγραφαὶ ἀποδίδονται σήμερον εἰς τὴν πόλιν τῶν Λοκρῶν, Χάλιον), *Τάναγρα*, *Πλαταιαί*, *Ὠρωπὸς* καὶ *Χαιρώνεια*», ὀλιγώτερον δὲ τὰ ὀνόματα *Ἐλευθεραί*, *Ὀγχηστὸς* (Ἀγχηστὸς) καὶ *Ἀκραιφία*. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν αὐτονόμων πόλεων δὲν ἦτο ὁ αὐτὸς πάντοτε, ἀλλ' ἐποίκιλλε κατὰ διαφόρους ἐποχάς. Οὕτω κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἡ Κορώνεια, ἡ πρότερον ἀνεξάρτητος, ἦτο ὑποτελὴς εἰς Ὀρχομενόν, καὶ ἡ πρότερον ὑποτελὴς εἰς τὰς Θεσπιὰς Θίσβη κατὰ τὸ 170 π.Χ. ἦτο αὐτόνομος. Πρώτη ἐκ τῶν βοιωτικῶν πόλεων ἀπεσπάσθη ἐκ τῆς βοιωτικῆς ὁμοσπονδίας ἡ πόλις *Ἐρυθραί*, ἥτις προσεχώρησεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, μετ' αὐτὴν δὲ αἱ *Πλαταιαὶ* κατὰ τὸ 519 π. Χ., πιθανώτατα, προσχωρήσασαι καὶ αὐταὶ εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὡς καὶ ἐπεθύμουν, μετὰ τὴν ἄρνησιν τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Κλεομένους νὰ δεχθῇ αὐτοὺς εἰς τὴν πελοποννησιακὴν συμμαχίαν. Ἡ ἀπόσπασις τῶν δύο εἰρημένων πόλεων ὠφείλετο εἰς τὴν κατὰ τῆς ἡγεμονίας τῶν Θηβῶν ἐν τῇ βοιωτικῇ ὁμοσπονδίᾳ ἀντιπάθειαν τῶν κατοίκων αὐτῶν, Ἰώνων τὴν καταγωγήν, καὶ εἰς τὴν ὑπεροψίαν τῶν Θηβαίων. Ἕνεκα τῆς ἀποσπάσεως τῶν Πλαταιῶν προεκλήθη πόλεμος μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Θηβαίων, ἀποτέλεσμα τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἡ ἧττα τῶν Θηβαίων καὶ ὁ ἐξαναγκασμὸς αὐτῶν νὰ δεχθῶσιν ὡς ὅριον Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας τὸν Ἀσωπὸν ποταμόν. Ἡ κατὰ τῶν Θηβαίων ἀντιπάθεια τῶν Ἰώνων κατοίκων τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀσωποῦ καὶ τῶν Ἰώνων κατοίκων τῆς Στειρίτιδος, κατὰ τὰ ἐπὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου παράλια τῆς Βοιωτίας, ὑπῆρξεν ἡ διαρκὴς ἀφορμὴ ἔχθρας Ἀθηνῶν καὶ Θηβῶν, αἵτινες εἶχον σύμμαχον καὶ τὴν κατὰ θάλασσαν γείτονα ἀντίζηλον τῶν Ἀθηνῶν Αἴγιναν.

Κατὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους, ὅτε αἱ Θῆβαι εἶχον συμμαχήσει μετὰ τῶν Περσῶν, παρὰ τῶν ὁποίων ἀνέμενον τὸν ὄλεθρον τῶν ἀντιπάλων των Ἀθηνῶν, ὡς τὸ Ἄργος τὴν ταπείνωσιν τῆς ἀντιπάλου του Σπάρτης, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιβληθῶσιν ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς κινήσεως τῆς βοιωτικῆς ὁμοσπονδίας. Ὅσαι πόλεις τῆς βοιωτικῆς ὁμοσπονδίας ἀπέσχον τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος, δὲν ἀπέσχον ὑπείκουσαι εἰς τὰς Θήβας, ἀλλ' ἐκ φόβου. Αἱ Θεσπιαὶ μάλιστα καὶ πρωτηγωνίστησαν, ὡς καὶ αἱ ἐκ τῆς ὁμοσπονδίας ἀπεσπασμέναι Πλαταιαί, εἰς τοὺς ἐθνικοὺς κατὰ τῶν βαρβάρων ἀγῶνας. Βραδύτερον ὅμως ἐπέτυχον οἱ Θηβαῖοι ὅπως ἡ Σπάρτη, παρὰ τὸ ἐναντίον των μῖσός της διὰ τὴν ἀντεθνικὴν διαγωγήν των, καὶ παρὰ τὸ πολιτικὸν πρόγραμμά της νὰ διαλύῃ τὰς ὁμοσπονδίας πόλεων, νὰ στέρξῃ, ἐκ μίσους κατὰ τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὴν σύστασιν τῆς ὁμοσπονδίας τῶν Βοιωτῶν ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν Θηβαίων (457 π. Χ.). Ἡ πολιτικὴ αὕτη τῆς Σπάρτης προεκάλεσε τὴν σύρραξιν τῶν Σπαρτιατῶν—ἐν συμμαχίᾳ πρὸς τοὺς Θηβαίους—μὲ τοὺς Ἀθηναίους ἐν Τανάγρᾳ κατὰ τὸ 456 π. Χ, ἔνθα ἡ μάχη ἐκρίθη ὑπὲρ τῶν Σπαρτιατῶν ἐκ τῆς αὐτομολίας τῶν συμμάχων τῶν Ἀθηναίων Θεσσαλῶν ἱππέων πρὸς τὸ ἀντίθετον στρατόπεδον. Τὸ ἀτύχημα ἐκεῖνο ὅμως ἐπηνώρθωσε μετὰ δύο μῆνας ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Μυρωνίδης, ὅστις μετὰ τὴν ἐν Οἰνοφύτοις νίκην του διέλυσε τὴν βοιωτικὴν ὁμοσπονδίαν, κατηδάφισε τὰ τείχη τῆς παρὰ τὰ ὅρια τῆς Ἀττικῆς Τανάγρας καὶ ἀπεμόνωσε τελείως τὰς Θήβας. Αἱ ἐπιτυχίαι ὅμως αὗται τῶν Ἀθηναίων δὲν ἔσχον μόνιμα ἀποτελέσματα, διότι αἱ βοιωτικαὶ πόλεις βαρέως ἔφερον καὶ τὴν ἐπιβληθεῖσαν εἰς αὐτὰς συμμαχίαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ δὲν ἐβράδυναν ν' ἀποστατήσωσι καὶ νὰ καταλάβωσι τὴν Χαιρώνειαν καὶ τὸν Ὀρχομενόν, καὶ μετὰ τὴν ἐν Κορωνείᾳ νίκην των (447 π. Χ.) κατὰ τῶν Ἀθηναίων, ν' ἀποτινάξωσι τὴν ὑπὸ μορφὴν συμμαχίας ἡγεμονίαν των. Οὕτως εἰς τὸ κατὰ τῶν Ἀθηνῶν μῖσος τῶν Θηβαίων προσετέθη διὰ τῶν τελευταίων γεγονότων καὶ τὸ τῶν ἄλλων Βοιωτῶν. Ἕνεκα τῶν εἰρημένων λόγων, ὅτε ἐξερράγη ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος ὁ ἡγέτης τῆς ὀλιγαρχικῆς ἐν Θήβαις φατρίας καὶ ἀμείλικτος ἐχθρὸς τοῦ πολιτικοῦ προγράμματος τοῦ Περικλέους *Εὐρύμαχος* ὁ Λεοντιάδου ἐπετέθη κατὰ τῶν Πλαταιῶν, αἵτινες εἶχον πολίτευμα δημοκρατικὸν καὶ ἦσαν συνδεδεμέναι πρὸς τὰς Ἀθήνας. Τὸ ἐγχείρημα ὅμως ἀπέτυχε καὶ οἱ εἰσελθόντες διὰ προδοσίας εἰς τὰς Πλαταιὰς Θηβαῖοι ἐσφάγησαν ἀνηλεῶς, ἡ δὲ ἀπάνθρωπος αὕτη πρᾶξίς των ηὔξησε τὸ ἐναντίον των καὶ ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων μῖσος τῶν Θηβαίων καὶ τῶν ἄλλων Βοιωτῶν. Οἱ Πλαταιεῖς ἐτιμωρήθησαν σκληρότατα διὰ τὴν πρᾶξίν των ταύτην, ὅτε βραδύτερον πολιορκηθέντες παρεδόθησαν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας (427 π. Χ.). Ἡ χώρα των παρεδόθη τότε εἰς τοὺς Θηβαίους καὶ ἡ πόλις των κατεστράφη ἐκ θεμελίων. Κατὰ τὸ 425 π. Χ. ἐπῆλθεν ἐναντίον τῆς Βοιωτίας ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων *Δημοσθένης*, ἡ ἐκστρατεία του ὅμως ἀπέτυχεν ἕνεκα προδοσίας τῶν πολεμικῶν σχεδίων του. Εἰς τὴν ἀτυχίαν ταύτην προσετέθη καὶ ἡ ἧττα τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸ 424 π. Χ. ἐν Δηλίῳ. Ἡ ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν κατεδάφισις βραδύτερον τοῦ ἐξ ἐφόδου καταληφθέντος ἀττικοῦ φρουρίου Πανάκτου ὑπῆρξεν ἡ κυριωτέρα ἀφορμὴ τῆς διαλύσεως τῆς Νικιείου εἰρήνης. Τὸ κατὰ τῶν Ἀθηναίων μῖσός των ἐξεδήλωσαν οἱ Βοιωτοὶ καὶ ἐν Συρακούσαις ἀκόμη, ὅτε αὐτοὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐφόδου τοῦ Δημοσθένους κατὰ τῶν ὀχυρωμάτων τῶν Ἐπιπολῶν, καὶ ἰδίως ὅτε ἐκρίνετο ἡ τύχη τῶν Ἀθηνῶν ἐν Σπάρτῃ κατὰ τὸ 404 π. Χ., ὁπότε Θηβαῖοι καὶ Κορίνθιοι προέτειναν εἰς τὸ συνέδριον τῶν συμμάχων τὸν ἐξαφανισμὸν τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς γῆς καὶ μετατροπὴν τὴν χώρας εἰς νομὴν (*Ξεν.* Ἑλλ. II. 2. 19). Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ ἰδίως ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τῶν Πλαταιῶν καὶ τῆς κατεδαφίσεως τῶν τειχῶν τῶν Θεσπιῶν (423 π. Χ.), τὸ κῦρος τῶν Θηβῶν ἐν τῇ βοιωτικῇ ὁμοσπονδίᾳ ἦτο τοσοῦτον, ὥστε δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι εἶχον οὗτοι τὴν ἡγεμονίαν τῆς ὁμοσπονδίας, τὸ κῦρος δὲ τοῦτο διετήρησαν αἱ Θῆβαι ἀμείωτον μέχρι τῆς Ἀνταλκιδείου εἰρήνης (387 π. Χ.). Διὰ τοῦτο καὶ τὰ νομίσματα τῶν Θηβῶν κατὰ τὴν τεσσαρακονταετίαν ταύτην ἦσαν τὰ μόνα βοιωτικὰ νομίσματα, ἅτινα ἐκυκλοφόρουν εἰς τὰς πόλεις τῆς ὁμοσπονδίας. Διὰ τῆς Ἀνταλκιδείου ὅμως εἰρήνης, κατὰ τὴν ὁποίαν πᾶσαι αἱ ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Ἑλλάδι πόλεις, μικραὶ καὶ μεγάλαι, ἀφίνοντο αὐτόνομοι, αἱ Θῆβαι ἔχανον τὴν ἡγεμονίαν ἐπὶ τῆς βοιωτικῆς ὁμοσπονδίας καὶ διὰ τοῦτο ἀντέστησαν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ προστάγματος ἐκείνου τοῦ μεγάλου βασιλέως ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς Σπάρτης, ἠναγκάσθησαν ὅμως νὰ ὑποκύψωσι πρὸ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Ἀγησιλάου, ἀπειλήσαντος ἐκστρατείαν

Digitized by Google

κατὰ τῶν Θηβῶν. Πρὸς μείζονα μάλιστα ἀσφάλειάν των οἱ Σπαρτιᾶται ὠργάνωσαν τότε ὀλιγαρχίας ἐχθρικὰς πρὸς τοὺς Θηβαίους εἰς πάσας τὰς βοιωτικὰς πόλεις καὶ εἰς πολλὰς ἐξ αὐτῶν ἐγκατέστησαν φρουρὰς καὶ ἁρμοστὰς Λακεδαιμονίους, ἰδίως εἰς τὸν Ὀρχομενὸν καὶ τὰς Θεσπιάς, τὰς ὁποίας, ὡς ἀφωσιωμένας εἰς αὐτούς, εἶχον ὡς ἐρείσματα τῶν ἐν τῇ Βοιωτίᾳ ἐνεργειῶν των. Ἀνέκτησαν μάλιστα τὰς Πλαταιὰς καὶ ἐγκατέστησαν ἐν αὐτῇ τοὺς σῳζομένους ἀπογόνους τῶν δυστυχῶν κατοίκων τῆς πόλεως, ὅτε αὕτη κατηδαφίσθη, διὰ νὰ ἔχωσιν αὐτοὺς ὄργανα τῶν ἰδίων παθῶν καὶ συμφερόντων. Κατὰ τὸ 374 π.Χ. ὅμως οἱ Θηβαῖοι ἐπέτυχον ν' ἀνατρέψωσι τὰς ὀλιγαρχίας εἰς ὅλας τὰς βοιωτικὰς πόλεις καὶ ἵδρυσαν βοιωτικὴν ὁμοσπονδίαν, ἀνέλαβον τὰ προνόμιά των, ἐκλέξαντες ἐξ αὐτῶν, ἀντὶ πολεμάρχων, *Βοιωτάρχας*, δηλαδὴ ἀντὶ ἰδίων ἀρχόντων στρατηγοὺς τῆς βοιωτικῆς συμμαχίας, καὶ ὑπεσχέθησαν εἰς τὰς ἑνωθείσας πόλεις τὴν πρὸ τῆς εἰρήνης τοῦ Ἀνταλκίδου στενὴν αὐτονομίαν ἑκάστης. Οἱ Πλαταιεῖς, μὴ δεχθέντες νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τὴν ὁμοσπονδίαν, ἠναγκάσθησαν νὰ φύγωσι μετὰ τῶν συζύγων, τέκνων καὶ κινητῆς περιουσίας των εἰς τὴν Ἀττικήν. Ἡ πόλις των κατεστράφη καὶ ἡ χώρα των προσηρτήθη εἰς τὰς Θήβας. Τὴν αὐτὴν τύχην περίπου ἔσχον καὶ αἱ Θεσπιαὶ καὶ ἡ Τάναγρα. Οἱ Θηβαῖοι εἶχον ἐπιτύχει εἰς τὰς ἐνεργείας των ἐκείνας, διότι εἶχε καλλιεργηθῇ ὑπὸ τῆς δημοκρατικῆς φατρίας ἑκάστης πόλεως τὸ πνεῦμα τῆς συνενώσεως πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ὅλης Βοιωτίας, συνηνωμένης εἰς ἓν ὅλον, ἀπὸ παντὸς ἀπειλοῦντος αὐτὴν ἔξωθεν κινδύνου. Εἶχε δηλαδὴ καταπνιγῇ διὰ τῆς διαπαιδαγωγήσεως τῆς νεολαίας τὸ τοπικιστικὸν πνεῦμα καὶ εἶχε καλλιεργηθῇ πνεῦμα παμβοιωτικόν. Κατὰ τὸ ἐν Σπάρτῃ συγκροτηθὲν συνέδριον (371 π. Χ.), οἱ Σπαρτιᾶται ἐζήτησαν τὴν διάλυσιν τῆς βοιωτικῆς ὁμοσπονδίας, ὁ *Ἐπαμεινώνδας* ὅμως εὐγλώττως ἀπέκρουσε τὴν ἀπαίτησίν των καὶ ἠξίωσεν ἡ ὑπογραφή του νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑπογραφὴ ἀντιπροσώπου πάσης τῆς Βοιωτίας. Ἐκ τῆς διαφωνίας ἐκείνης προῆλθεν ὁ πρῶτος μεταξὺ Σπάρτης καὶ Θηβῶν πόλεμος, κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ Θηβαῖοι κατήγαγον τὴν περιφανῆ ἐν *Λεύκτροις* νίκην, ἥτις ἦτο ἡ εὔγλωττος διαμαρτυρία τοῦ Ἐπαμεινώνδα κατὰ τῆς ἀδίκου ἀποφάσεως τοῦ συνεδρίου. Ἡ ἐν Λεύκτροις νίκη ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία μιᾶς βραχείας ἀλλὰ μεγαλουργοῦ σταδιοδρομίας τῶν Βοιωτῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβαίων. Ἀπὸ τοῦ 371 μέχρι τοῦ 364, ὅτε ἔπεσεν ἐν Φαρσάλῳ ὁ *Πελοπίδας*, καὶ τοῦ 362, ὅτε ἔπεσεν ἐν Μαντινείᾳ ὁ Ἐπαμεινώνδας, ἡ Βοιωτία ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν εἶναι ἡ εὐτυχεστέρα τῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι χωρῶν, αἱ Θῆβαι ἡ ἰσχυροτέρα ἑλληνικὴ πολιτεία καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ ὁ Πελοπίδας οἱ μεγαλύτεροι καὶ ἐνδοξότεροι τῶν συγχρόνων των Ἑλλήνων πολιτικῶν καὶ στρατηγῶν. Αἱ τέσσαρες ἐκστρατεῖαι τοῦ Ἐπαμεινώνδα εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἡ κτίσις τῆς Μεγάλης Πόλεως καὶ τῆς Μεσσήνης, ἡ ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ ἐπιτευχθεῖσα πολιτικὴ ἐπιρροὴ τῶν Θηβῶν καὶ αἱ μάχαι τῶν Λεύκτρων καὶ τῆς Μαντινείας εἶναι μεγαλειώδη ἔργα, ἅτινα καθιστῶσιν ἔνδοξον τὴν ἱστορίαν τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς ἡγεμονίδος ἐν αὐτῇ πόλεως τῶν Θηβῶν. Ἡ ἐκ τῶν τροπαίων τοῦ Ἐπαμεινώνδα αἴγλη ἦτο τοσαύτη, ὥστε καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του δὲν ἐμειώθη τὸ κῦρος τῶν Θηβῶν καὶ ἡ ἰσχὺς τῆς βοιωτικῆς ὁμοσπονδίας. Οὕτως κατὰ τὸ 366 οἱ Βοιωτοὶ ἀφῄρεσαν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους τὸν Ὠρωπὸν καὶ ὀλίγον βραδύτερον αἱ Θῆβαι προσήρτησαν εἰς τὸ ἔδαφος τῆς περιοχῆς των καὶ τὸ τοῦ Ὀρχομενοῦ καὶ τῆς Χαιρωνείας. Ἡ βοιωτικὴ ὁμοσπονδία (τὸ Κοινὸν τῶν Βοιωτῶν) εἶχε μεταμορφωθῇ εἰς ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν, ὅπως μετὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους ἡ συμμαχία τῆς Δήλου εἰς ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν. Καίριον κτύπημα κατὰ τῆς ὁμοσπονδίας τῶν Βοιωτῶν καὶ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἡγεμονίας τῶν Θηβαίων κατήνεγκε μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην (338 π. Χ.) ὁ *Φίλιππος*, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Ὀρχομενὸς καὶ αἱ Πλαταιαὶ ἀνέκτησαν τὴν αὐτονομίαν των, ἀφοῦ ἐπανῆλθον εἰς αὐτὰς οἱ ἐκδιωχθέντες μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις νίκην τῶν Θηβαίων κάτοικοί των (*Παυσ.* IV 27.10), ἴσως δὲ καὶ αἱ Θεσπιαὶ καὶ ἡ Χαιρώνεια, ὁ δὲ Ὠρωπὸς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν κυριότητα τῶν Ἀθηναίων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου κατέστρεψε τὰς Θήβας, ἕνεκα τῆς ἀποστασίας των, ὁ *Μ. Ἀλέξανδρος* (335 π. Χ.) καὶ διένειμε τὴν γῆν αὐτῶν μεταξὺ τῶν Πλαταιέων καὶ Ὀρχομενίων, οἵτινες εἶχον βοηθήσει τοὺς Μακεδόνας κατὰ τὴν ἅλωσίν των. Κέντρον τῆς βοιωτικῆς ὁμοσπονδίας ἀπὸ τότε εἶναι ὁ Ὀρχομενός, ἡ ἀρχαία τῶν Θηβῶν ἀντίζηλος πόλις. Εἰς ταύτην συνήρχοντο οἱ *Βοιωτάρχαι* καὶ μετὰ τὴν ἐπανίδρυσιν τῶν Θηβῶν κατὰ τὸ 316 π. Χ. ὑπὸ τοῦ *Κασσάνδρου*, διότι ἐπανῆλθον μὲν εἰς ταύτην οἱ ἐπιζήσαντες Θηβαῖοι καὶ ἔλαβον τὰς γαίας των, δὲν κατώρθωσαν ὅμως ν' ἀνυψώσωσι τὴν πόλιν των εἰς τὴν προτέραν της περιωπήν. Κατὰ τὸν μεταξὺ Κασσάνδρου καὶ *Ἀντιγόνου* πόλεμον, οἱ μὲν Θηβαῖοι ἐτάχθησαν μετὰ τοῦ Κασσάνδρου, οἱ δὲ ἄλλοι Βοιωτοὶ ἔγιναν σύμμαχοι τοῦ Ἀντιγόνου, ἠναγκάσθησαν ὅμως ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου, μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατάληψιν τοῦ Ὠρωποῦ, νὰ συνομολογήσωσιν ἀνακωχήν. Ἡ συμπολιτεία τότε συνίστατο ἐξ ὀκτὼ πόλεων, εἰς τὰς ὁποίας ὑπήγοντο ὡς ὑποτελῆ τὰ μικρότερα χωρία, δὲν εἶχεν ὅμως οὐδεμίαν ἰσχύν, εὑρισκομένη ἐν διχοστασίᾳ πρὸς τὰς Θήβας, αἵτινες ἐτάσσοντο μετὰ τοῦ Κασσάνδρου. Κατὰ τὸ 294 τὸ Κοινὸν τῶν Βοιωτῶν ὑπέκυψεν εἰς τὸν *Δημήτριον* τὸν *Πολιορκητὴν* ἄκον, ἀλλ' ἐπαναστάτησε κατὰ τὸ 290, διὰ νὰ ὑποκύψῃ καὶ πάλιν εἰς αὐτὸν μετ' ὀλίγον μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν ὁμοσπόνδων πόλεων ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Δημητρίου *Ἀντιγόνου* καὶ τὴν ἅλωσιν τῶν Θηβῶν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Δημητρίου, ὅστις τῇ παρακλήσει τοῦ υἱοῦ συμπεριεφέρθη τότε μετὰ φιλανθρωπίας πρὸς τοὺς ἡττηθέντας Θηβαίους, φοβηθέντας ὅτι θὰ πάθωσιν ὅ,τι καὶ οἱ πρόγονοί των ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Γαλατῶν, ὅτε εἶχεν ἀνασυσταθῇ ἡ ὁμοσπονδία ὑπὸ ἀνώτατον ἄρχοντα ἐκ τῶν Θηβαίων ἐκλεγόμενον, συνεπολέμησαν μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐν Θερμοπύλαις (278 π. Χ.) παρατάξαντες 10,000 πεζοὺς καὶ 500 ἱππεῖς, ὁδηγηθέντας εἰς τὴν μάχην ὑπὸ ἑπτὰ Βοιωταρχῶν. Κατὰ τὸ 245 π. Χ. ἡ βοιωτικὴ ὁμοσπονδία συνεμάχησε μετὰ τῶν Ἀχαιῶν ἐκ μίσους κατὰ τῶν Αἰτωλῶν, οἵτινες ἐπανειλημμένως εἶχον ἐπιχειρήσει λῃστρικὰς ἐπιδρομὰς κατὰ τῆς χώρας των. Ἠναγκάσθησαν ὅμως νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν καὶ νὰ προσχωρήσωσι πρὸς τοὺς Αἰτωλοὺς μετὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἧττάν των ἐν Χαιρωνείᾳ, ἔνθα ἐφονεύθη ὁ Βοιωτάρχης *Ἀμαιόκριτος* καὶ χίλιοι Βοιωτοί, συμπλακέντες πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς τὴν Χαιρώνειαν ὁ μετὰ σπουδῆς δραμὼν πρὸς βοήθειάν των στρατηγὸς τῆς ἀχαϊκῆς συμπολιτείας *Ἄρατος*. Ἔκτοτε ἡ βοιωτικὴ ὁμοσπονδία ὑπεβιβάσθη εἰς τὰς δευτερευούσας ὁμοσπονδίας τῆς Ἑλλάδος, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐμεσουράνουν ἡ *Ἀχαϊκὴ* καὶ ἡ *Αἰτωλικὴ* ὁμοσπονδία, εἰς τὴν ὁποίαν, ὡς προελέχθη, ἄκουσα εἶχε προσαρτηθῇ, καὶ οὐχὶ ἐπὶ ἴσοις δικαίοις, καὶ ἡ βοιωτική. Τῆς Αἰτωλικῆς ὁμοσπονδίας ἀπεσπάσθησαν οἱ Βοιωτοί, ὅπως καὶ οἱ Φωκεῖς καὶ οἱ παρὰ τὴν Οἴτην Λοκροί, κατὰ τὸν μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας *Δημητρίου*, τοῦ ἐπικληθέντος «Αἰτωλικοῦ», καὶ Αἰτωλῶν πόλεμον (239—235), ὅτε ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Μακεδονίας. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης *Κλεομένους* ἐναντίον τῶν Ἀχαιῶν προσηρτήθησαν εἰς τὴν βοιωτικὴν ὁμοσπονδίαν, οἰκειοθελῶς ἀποσπασθέντα τῆς ἀχαϊκῆς, καὶ τὰ Μέγαρα καὶ Αἰγόσθενα (223 π. Χ.). Ἡ βοιωτικὴ ὁμοσπονδία εἰς τὸν εἰρημένον πόλεμον συνεμάχησε μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας ***Ἀντιγόνου*** τοῦ ***Δώσωνος*** καὶ συνεισέφερεν εἰς τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις αὐτοῦ, δι' ὧν τῶν ὁποίων κατήγαγε τὴν ἐν Σελλασίᾳ κατὰ τοῦ Κλεομένους νίκην του, 2000 πεζοὺς καὶ 200 ἱππεῖς· διὰ τοῦτο δὲ καὶ μετέσχον οἱ Βοιωτοὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀντιγόνου ἱδρυθείσης συμμαχίας ἐκ τῆς Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, Κοινοῦ τῶν Ἠπειρωτῶν, τῶν Ἀκαρνάνων, τῶν Φωκέων αὐτῶν, καὶ ἄλλων πόλεων (Ἄργους, Μαντινείας, Τεγέας κ. λ. π.), ἥτις εἶχε τὸν τύπον ὁμοσπονδιακοῦ κράτους καὶ σκοπὸν τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ κράτους καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἀκεραιότητα τῶν κατὰ μέρος πολιτειῶν. Τὸ ὁμοσπονδιακὸν ὅμως αὐτὸ κράτος δὲν ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ του ἕνεκα τοῦ, μετὰ ἓν ἔτος ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του, θανάτου τοῦ ἱδρυτοῦ του Ἀντιγόνου. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ *Ἀντιόχου Γ'* εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα (192 π. Χ.), μετὰ τὴν κατὰ τῶν Ρωμαίων κήρυξιν τοῦ πολέμου του, οἱ Βοιωτοὶ ἐτάχθησαν μετ' αὐτοῦ, κατ' ἀκολουθίαν ὑπέστησαν τὴν ἐπιδρομὴν τῶν ρωμαϊκῶν στρατευμάτων ὑπὸ τὸν *Γλαβρίωνα* καὶ μετὰ τὴν νίκην τῶν Ρωμαίων κατὰ τοῦ Ἀντιόχου ἐν Θερμοπύλαις ἐταπεινώθησαν τόσον πολύ, ὥστε ἡ ὁμοσπονδία των κατέστη ἀσημοτάτη· ἐξηκολούθησεν ὅμως ὑφισταμένη, ἐν πλήρει ἀναρχίᾳ καὶ ἠθικῇ ἐξουδενώσει, μέχρι τοῦ 171 π. Χ. Τῆς ἠθικῆς καταπτώσεως τοῦ Κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν, ἕνεκα τῆς ὁποίας καὶ τὰ Μέγαρα εἶχον ἀποσπασθῇ αὐτῆς ἀπὸ τοῦ 192 π. Χ., τὴν εἰκόνα ἐχάραξεν εἰς τὴν ἱστορίαν του ὁ *Πολύβιος* (XX. 6. 1—6), ὅστις μεταξὺ ἄλλων γράφει περὶ τῶν Βοιωτῶν, ὅτι ἐπὶ μίαν περίπου εἰκοσιπενταετίαν οὐδεὶς ἐγκληματίας ἔδιδε λόγον τῶν πράξεών του, οὔτε διὰ τὰ κατὰ τῶν ἰδιωτῶν, οὔτε διὰ τὰ κατὰ τοῦ Κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν ἀδικήματά του, ὅτι οἱ ἄρχοντες, ἐκλεγόμενοι κατόπιν ὑποσχέσεώς των ὅτι δὲν θὰ καταδιώξωσι τοὺς ἐγκληματίας, διεσπάθιζον τὸν δημόσιον πλοῦτον, ὅτι τὸ πλῆθος παρεδίδετο εἰς εὐωχίας καὶ μέθας καὶ ὅτι οἱ Βοιωτοὶ ἐμερίμνων τόσον περὶ τῶν συμποσίων των «ὥστε πολλοὺς εἶναι Βοιωτῶν, οἷς ὑπῆρχε δεῖπνα τοῦ μηνὸς πλείω τῶν εἰς τὸν μῆνα διατεταγμένων ἡμερῶν». Ὅτε ἐξερράγη ὁ μεταξὺ Ρωμαίων καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας *Περσέως* πόλεμος (171 π.Χ.), ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία τοῦ Κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν ἐτάχθη μετὰ τῶν Ρωμαίων, οἱ πρέσβεις ὅμως τούτων, ὅτε ἔφθασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἠρνήθησαν νὰ ἔλθωσιν εἰς διαπραγματεύσεις μετ' αὐτῆς καὶ ἀπῄτησαν ἑκάστη πόλις τοῦ Κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν νὰ ἐκδηλώσῃ καθ ἑαυτὴν τὰς πρὸς τοὺς ἀντιπάλους μεταξύ των (Ρωμαίους-Περσέα) προτιμήσεις καὶ ἀντιπαθείας των. Ἦτο τοῦτο μία εὐφυὴς ἐπινόησις διαλύσεως τοῦ Κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν. Ὅ,τι προσεδόκων οἱ Ρωμαῖοι, ἐπέτυχον. Αἱ πλεῖσται βοιωτικαὶ πόλεις, βλέπουσαι ἑαυτὰς ἀπομεμονωμένας, δὲν ἐτόλμησαν ν' ἀντισταθῶσι. Μόνον τρεῖς, ἡ *Ἀλίαρτος*, ἡ *Κορώνεια* καὶ ἡ *Θίσβη*, ἀντέστησαν, ταχθεῖσαι ὑπὲρ τοῦ Περσέως, ἀλλ' ἐτιμωρήθησαν σκληρότατα. Ἡ Ἀλίαρτος καταληφθεῖσα μετὰ πολιορκίαν βραχεῖαν κατεστράφη. Οἱ κάτοικοί της ὅλοι σχεδὸν ἀπωλέσθησαν. Ἡ Θίσβη ὑπετάχθη καὶ ὑπεχρεώθη νὰ πληρώνῃ φόρον. Τὴν αὐτὴν τύχην ὑπέστη καὶ ἡ Κορώνεια. Ἡ διαλυθεῖσα ὅμως τότε ὁμοσπονδία τῶν βοιωτικῶν πόλεων ἀνασυνέστη καὶ διετηρήθη μέχρι τῆς καταλήψεως τῆς Κορίνθου ὑπὸ τοῦ *Μομμίου*, ὅτε «συνέδριά τε κατὰ ἔθνος τὰ ἑκάστων Ἀχαιῶν καὶ τὸ ἐν Φωκεῦσιν ἢ Βοιωτοῖς ἢ ἑτέρωθί που τῆς Ἑλλάδος, κατελέλυτο ὁμοίως πάντα» (*Παυσ.* VII 16.9). Βραδύτερον ὅμως οἱ Ρωμαῖοι, ἀντιληφθέντες ὅτι αἱ διαλυθεῖσαι ὁμοσπονδίαι καὶ ἂν ἐπανιδρύοντο θὰ ἦσαν ἀκίνδυνοι, ἐπέτρεψαν τὴν ἐπανίδρυσίν των, ὅπερ καὶ ηὐχαρίστησε πολὺ τοὺς Ἕλληνας, προσκεκολλημένους τότε εἰς τὸ φαινόμενον καὶ οὐχὶ τὴν οὐσίαν. Ἀνασυνέστησαν ὅλαι τότε αἱ διαλυθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Μομμίου ἑλληνικαὶ συμπολιτεῖαι καὶ διετηρήθησαν, ὡς προκύπτει ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν, ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνας. Ἡ βοιωτικὴ διετηρήθη μέχρι τοῦ αὐτοκράτορος *Μάρκου Αὐρηλίου* (161—180 μ. Χ.). Ἡ ἀνακτηθεῖσα ὅμως ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων καὶ ὁμοσπονδιῶν αὐτονομία ἦτο σκιώδης. Τὴν πραγματικὴν ἐξουσίαν εἶχον οἱ Ρωμαῖοι, ὡς ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν ὕπαρξιν κοινοῦ ἄρχοντος εἰς δύο ὁμοσπονδίας. Οὕτως ἡ *Φλαβία Λανίκα* ἦτο μεγάλη ἱέρεια διὰ βίου καὶ τοῦ Κοινοῦ τῶν Φωκέων καὶ τοῦ Κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν καὶ ὁ *Δαμάσιππος* ἦτο Βοιωτάρχης καὶ Φωκάρχης συγχρόνως.

Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους διετηρεῖτο μὲν τὸ Κοινὸν τῶν Βοιωτῶν καὶ ἐμνημονεύοντο καὶ κατὰ τὸν Γ' μ. Χ. αἰῶνα Βοιωτάρχαι, ἡ Βοιωτία ὅμως, ἐκτὸς τῆς Τανάγρας καὶ τῶν Θεσπιῶν, εὑρίσκετο εἰς μέγιστον βαθμὸν παρακμῆς. Πενία, τοκογλυφία καὶ λῃστρικαὶ ἐπιδρομαὶ ἐλυμαίνοντο αὐτήν. Οὕτω, παραστάσης ἀνάγκης, ἐπὶ *Καλιγούλα*, νὰ μεταβῇ Βοιωτός τις εἰς Ρώμην ὡς πρεσβευτὴς τῆς χώρας, μόνον Ἐπαμεινώνδας τις ἐξ Ἀκραιφίου ἠδυνήθη ἰδίᾳ δαπάνῃ νὰ μεταβῇ· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἔτυχε μεγάλων τιμῶν ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν καὶ Θηβαῖος πολίτης ἀνεγνωρίσθη. Τὴν εἰκόνα δὲ τῆς μὲν ἐνδημούσης ἐν Βοιωτίᾳ λῃστείας πιστῶς ἀπέδωκεν ὁ συγγραφεὺς τοῦ εἰς τὸν Λουκιανὸν ἀποδοθέντος μυθιστορήματος «Λούκιος ἢ ὄνος», τῆς δὲ τοκογλυφίας ὁ *Πλούταρχος* εἰς τὴν πραγματείαν του «Περὶ τοῦ μὴ δεῖν δανείζεσθαι». Κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους διηρπάγησαν ἐκ τῆς χώρας καὶ οὐχὶ ὀλίγα ἔργα μεγάλων καλλιτεχνῶν, ὡς τὸ ἐλεφάντινον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς ἐκ τοῦ παρὰ τὰς Ἀλκομενὰς ναοῦ της, ὁ πολυθρύλητος Ἔρως τοῦ Πραξιτέλους, τὸ καύχημα τῶν Θεσπιέων καὶ ἀφιέρωμα τῆς ἐρωμένης τοῦ καλλιτέχνου Γλυκέρας, ὑπὸ τοῦ Καλιγούλα τὸ πρῶτον καὶ ὑπὸ τοῦ Νέρωνος τὸ δεύτερον (ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀποδοθῇ εἰς τὸ ἱερὸν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου), καὶ ἄλλα καλλιτεχνήματα. Μὲ τὴν ταλαιπωρίαν τῶν Βοιωτῶν ὑπὸ τῶν εἰρημένων ἀθεραπεύτων κοινωνικῶν πληγῶν ἔληξεν ὁ ἱστορικὸς βίος τῆς χώρας των κατὰ τὴν ἀρχαιότητα.

Βοιωτικὰ νομίσματα. Τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Βοιωτίας διδάσκουσιν εἰς ἡμᾶς συντομώτατα καὶ τὰ νομίσματα αὐτῆς. Οὕτω τὰ ἀρχαιότατα τῶν νομισμάτων αὐτῆς (τοῦ α' ἡμίσεος τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος) ἐμφανίζουσι τοῦτο τὸ περίεργον, ὅτι εἶναι συμμαχικά, μαρτυροῦσι δηλαδὴ περὶ τῆς ὑπάρξεως ὁμοσπονδίας ἐν τῇ χώρᾳ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἱστορικῶν χρόνων. Τὸ σύνηθες ἔμβλημα αὐτῶν, ἡ βοιωτικὴ ἀσπὶς μὲ τὰς δύο ἡμικυκλικὰς τομάς της, ἔχον τὴν προέλευσίν του ἐκ τοῦ τόπου τῆς συνόδου τῶν Βοιωτῶν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀθηνᾶς Ἰτώνου ἐν Κορωνείᾳ, μαρτυρεῖ τὴν ἀφομοίωσιν τῶν ἄλλων ἀρχαίων τῆς χώρας φύλων ὑπὸ τῶν Ἀρναίων Βοιωτῶν, τῶν ὁποίων φυλετικὴ θεὰ ἦτο ἡ Ἀθηνᾶ. Ὁ αἰγινητικὸς σταθμὸς τῶν μέχρι τοῦ Κασσάνδρου βοιωτικῶν νομισμάτων ὁδηγεῖ ἡμᾶς εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους ἱστορικοὺς χρόνους τῆς χώρας, ὅτε ὁ Ὀρχομενὸς ὡς πολιτεία ναυτικὴ ἀνήκεν εἰς τὴν ἀμφικτιονίαν τῆς Καλαυρείας, τὴν ὁποίαν συνεκρότουν ναυτικαὶ πολιτεῖαι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, μεταξὺ τῶν ὁποίων περιελαμβάνετο καὶ ἡ Αἴγινα. Τὸ ἕτερον θρησκευτικὸν ἔμβλημα τῶν νομισμάτων, τὰ δίωτα ἢ μὲ 2 λαβὰς ἀγγεῖα, μαρτυροῦσι περὶ τῆς μεγάλης διαδόσεως τῆς λατρείας τοῦ Βάκχου. Πολυάριθμα εἶναι τὰ νομίσματα εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι ἡνωμένα καὶ τὰ δύο θρησκευτικὰ ἐμβλήματα. Ἡ κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος κοπὴ νομισμάτων εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Βοιωτίας καὶ πρὸ πάντων τὰ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Τανάγρας τῶν μετὰ τὸ 479 π. Χ. χρόνων γράμματα ΒΟΙ ὑπενθυμίζουσι τὴν μείωσιν τοῦ κύρους τῶν Θηβῶν (εἰς τὰς ὁποίας καὶ μόνας ἐκόπτοντο πρότε-

Digitized by Google

ρον τὰ βοιωτικὰ νομίσματα) ἐν τῇ βοιωτικῇ ὁμοσπονδίᾳ, μετὰ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπολέμησαν αὗται κατὰ τῆς ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῶν Θηβῶν ἀντὶ τῆς λέξεως ΒΟΙΩΤΩΝ ἐτίθετο εἰς τὰ νομίσματα τὸ ὄνομα τῶν Θηβῶν. Αἱ συνηθέστερον ἐμφανιζόμεναι ἐπὶ τῶν παμβοιωτικῶν νομισμάτων μορφαὶ εἶναι κεφαλὴ δαφνηφόρου Διὸς (ὄπισθεν Νίκη), κεφαλὴ Δήμητρος ἐστεμμένης μὲ στάχυς καὶ ὄπισθεν Ποσειδών, καὶ πρὸ πάντων τῶν προστατῶν θεῶν τῶν Θηβῶν Βάκχου καὶ Ἡρακλέους αἱ μορφαί.

Χαρακτηρισμὸς τῶν ἀρχαίων Βοιωτῶν. Ἂν καὶ δὲν ὑστέρησαν οἱ Βοιωτοί, καὶ ἰδίως οἱ Θηβαῖοι, εἰς μεγάλους ἄνδρας, ὡς ἦσαν ὁ *Ἡσίοδος*, ὁ *Πίνδαρος*, ἡ *Κόριννα*, ὁ *Πλούταρχος*, ὁ *Πελοπίδας* καὶ ὁ μέγιστος, ἴσως, τῶν πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος *Ἐπαμεινώνδας*, καὶ τόσοι ἄλλοι, ἐν τούτοις μεγάλη ἦτο ἡ κατ' αὐτῶν καταφορά, ὡς ἀνθρώπων φυσικῆς καὶ ἠθικῆς τραχύτητος καὶ χυδαιότητος, καὶ ὡς ἀνθρώπων ἀνικάνων διὰ πνευματικὰς καὶ καλλιτεχνικὰς ἀπολαύσεις. Παροιμιώδεις ἦσαν αἱ φράσεις «βοιώτιον οὖς» ἐπὶ τῶν ἀμούσων, «βοιώτιος νοῦς» ἐπὶ τῶν ἀνοήτων, καὶ «βοιωτία ὗς» ἐπὶ τῶν ρυπαρῶν καὶ ἀκαθάρτων. Ἡ ἀμβλύτης τοῦ νοῦ καὶ ἡ ἀκαλαισθησία, ὡς καὶ ἡ πρὸς τὴν τρυφὴν καὶ ἡδυπάθειαν ροπή, ἀπεδίδοντο εἰς τὸ ὑγρὸν καὶ νοσηρὸν κλῖμά της, τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους της, τὰ πολλὰ ἕλη της καὶ τὰς γονίμους γαίας της, εἰς τὰς ὁποίας ἐφύτευσε τὰς πρώτας, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἀμπέλους ὁ Διόνυσος. Αἱ κατηγορίαι ὅμως φαίνεται ὅτι ἦσαν ὑπερβολικαὶ καὶ ὠφείλοντο εἰς τὴν γειτονίαν των πρὸς τοὺς ἀσυγκρίτους εἰς πνευματικὴν εὐστροφίαν καὶ ὀξύτητα καὶ καλλιτεχνικὴν ἰδιοφυΐαν καὶ δημιουργικότητα Ἀθηναίους, τοὺς καὶ ἀντιζήλους των, καὶ εἰς τὴν ἀξίωσίν των νὰ λάβωσι τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἦρξαν αὐτῆς οἱ Σπαρτιᾶται καὶ οἱ Ἀθηναῖοι. Περιλάλητα εἶχον καταστῆ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὰ «ἀκληρήματα» (ἀτυχήματα, κακίαι), ἅτινα, κατὰ τὸν γράψαντα κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Διαδόχων τὸν βίον τῆς Ἑλλάδος Μεσσήνιον *Δικαίαρχον*, εἶχον συρρεύσει εἰς τὰς βοιωτικὰς πόλεις, ἐντετοπισμένα ἀνὰ ἓν εἰς ἑκάστην (ἡ αἰσχροκέρδεια εἰς τὸν Ὠρωπόν, ὁ φθόνος εἰς τὴν Τάναγραν, ἡ φιλονικία εἰς τὰς Θεσπιάς, ἡ πλεονεξία εἰς τὴν Ἀνθηδόνα, ἡ περιεργία εἰς τὴν Κορώνειαν, ἡ ἀλαζονεία εἰς τὰς Πλαταιάς, ὁ πυρετὸς εἰς τὸν Ὀγχηστόν, ἡ ἀναισθησία εἰς τὴν Ἁλίαρτον καὶ ἡ ὕβρις εἰς τὰς Θήβας). Ἐμνημονεύετο προσέτι ὡς ψόγος τῶν Βοιωτῶν ὁ στίχος τοῦ Φερεκράτους «ἄνπερ φρονῇς εὖ, φεῦγε τὴν Βοιωτίαν», ὡς ἐφέρετο ἀνὰ στόμα καὶ τὸ λογοπαίγνιον τοῦ *Ἀνταγόρα*, ἀγανακτήσαντος διὰ τὴν ἀμβλύτητά των, ὅτε ἀνεγίνωσκεν εἰς αὐτοὺς τὴν Θηβαΐδα, καὶ εἰπόντος «Καλεῖσθε Βοιωτοί· βοῶν γὰρ ὦτα ἔχετε». Δὲν ἔλειπον ὅμως καὶ τὰ ἐγκώμια ὑπὲρ αὐτῶν, ὡς οἱ στίχοι τοῦ ποιητοῦ *Λάωνος*: «Βοιωτὸν ἄνδρα στέργε· Βοιωτίαν | μὴ φεῦγ'· ὁ μὲν γὰρ χρηστός, ἡ δ' ἐφίμερος (=ποθητή)». Ταῦτα ὅμως, ὀλίγα ὄντα, δὲν ἠδύναντο νὰ ἐξουδετερώσωσι τοὺς πυκνοὺς ψόγους.

Ἡ Βοιωτία κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους. Τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς ἱστορίας τῆς Βοιωτίας κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτῆς κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ἀποτελοῦσιν αἱ κατὰ τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα ἐπιδρομαὶ εἰς αὐτὴν τῶν βαρβάρων. Αἱ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Γ' μ. Χ. αἰῶνος ἀρχίσασαι ἐπιδρομαὶ εἰς τὰς ἀνατολικὰς χώρας τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ὀλίγον ἔβλαψαν τὴν Βοιωτίαν, διότι καὶ οἱ ἀποβιβασθέντες εἰς τὴν Ἀττικὴν Γότθοι διῆλθον μόνον διὰ τῆς Βοιωτίας καταδιωκόμενοι ὑπὸ τοῦ νικήσαντος αὐτοὺς Ἀθηναίου *Δεξίππου*, καὶ οἱ ἐπιδραμόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα, Γότθοι ἐπίσης, μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ αὐτοκράτορος *Οὐάλεντος* ἐν Ἀδριανουπόλει (378 μ.Χ.) μικρὰς ἐπήνεγκον εἰς αὐτὴν καταστροφάς. Καταστροφὴν μεγάλην ὑπέστη ἡ Βοιωτία κατὰ τὴν τρίτην εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα ἐπιδρομὴν τῶν Γότθων ὑπὸ τὸν *Ἀλάριχον* (396—397 μ. Χ.), ὅτε οἱ μὲν ἄνδρες ἐσφάγησαν ἡβηδόν, αἱ δὲ γυναῖκες καὶ οἱ παῖδες ἀπήχθησαν ἀγεληδόν. Ἐξ ὅλων τῶν πόλεων τῆς Βοιωτίας μόνον αἱ Θῆβαι, ἀσφαλῶς ὠχυρωμέναι, διέφυγον τότε τὴν ἅλωσιν. Οὐχὶ ὀλιγώτερον ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων ἔπαθεν ἡ μεσαιωνικὴ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἐπὶ τοῦ *Ἰουστινιανοῦ* καὶ ἐκ τῶν σεισμῶν, οἵτινες ἐπὶ μίαν τριακονταπενταετίαν διέσειον τὴν χώραν. Κατὰ τὸν σεισμὸν τοῦ 551 μ. Χ, ὅτε ὀκτὼ πόλεις κατεστράφησαν, ἐκρημνίσθησαν ἐκ θεμελίων καὶ αἱ οἰκίαι τῶν βοιωτικῶν πόλεων Κορωνείας καὶ Χαιρωνείας. Τὰς ἐπιδρομὰς ὅμως τῶν βαρβάρων καὶ τὰς ἐκ φύσεως συμφορὰς τῆς χώρας διεδέχθησαν καὶ χρόνοι καλοί, ἰδίως κατὰ τὴν Η' καὶ Θ' ἑκατονταετηρίδα, ὅτε ἡ μεσαιωνικὴ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἦτο ἐν ἀκμῇ καὶ ἐν τῇ νοτίῳ Ἑλλάδι ἤνθουν εἰς πλοῦτον αἱ πόλεις *Πάτραι*, *Κόρινθος* καὶ αἱ *Θῆβαι*, αἵτινες ἦσαν τὸ κέντρον, ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, τῆς Βοιωτίας, διότι ἦσαν ἡ πρωτεύουσα τοῦ θέματος «*Ἑλλάς*», ἐκτεινομένου ἀπὸ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου μέχρι τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ καὶ ἡ ἕδρα μητροπόλεως (μιᾶς τῶν 12 ἐν Ἑλλάδι), ἥτις εἶχεν ὑφ' ἑαυτὴν τρεῖς ἐπισκοπάς, καὶ πρὸ πάντων διότι ἤκμαζεν ἐν αὐτῇ ἡ βιομηχανία πολυτελῶν ταπήτων, καὶ μεταξωτῶν καὶ λινῶν πορφυρῶν ὑφασμάτων θαυμασίων. Αἱ ἀκμάζουσαι Θῆβαι καὶ ἡ εὐημεροῦσα Βοιωτία δὲν ἔμειναν ὅμως ἀνενόχλητοι ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, διότι κατὰ τὸ 1147 μ. Χ. ὁ Νορμαννὸς *Ρογῆρος Β'* μετὰ πολλὰς ἄλλας λεηλασίας του εἰς τὰς δυτικὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἀπεβιβάσθη μετὰ στρατοῦ εἰς τὰ παράλια τοῦ Κρισσαίου κόλπου καὶ ἐκεῖθεν ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Θηβῶν, τὰς ὁποίας κατέλαβεν ἄνευ ἀντιστάσεως. Ἐμπορικαὶ ἀποθῆκαι, οἰκίαι ἰδιωτικαί, ναοί, τὰ πάντα ἐγυμνώθησαν τότε. Ἄφθονος ἦτο ὁ χρυσός, ὁ ἄργυρος καὶ οἱ πολύτιμοι λίθοι οἱ ἀπαχθέντες. Καὶ δὲν ἠρκέσθησαν οἱ Νορμαννοὶ εἰς τὴν λεηλασίαν τῆς πόλεως, ἀλλ' ἀπήγαγον καὶ πολλοὺς τῶν κατοίκων αἰχμαλώτους, ἰδίως γυναῖκας μεταξουργούς, διὰ τῶν ὁποίων ἐδημιούργησαν βιομηχανίαν μεταξωτῶν ὑφασμάτων ἐν Σικελίᾳ ἁμιλλωμένην πρὸς τὴν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Φραγκοκρατίας. Ὅπως κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μεσαιωνικῆς (βυζαντινῆς) ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἡ τύχη τῆς ὅλης Βοιωτίας ἦτο ἀρρήκτως συνδεδεμένη μετὰ τῆς ἐν αὐτῇ κυριωτέρας τῶν πόλεων, τῶν *Θηβῶν*, οὕτω καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Φραγκοκρατίας. Ὅτε ἔγινεν ἡ ἅλωσις τῆς *Κωνσταντινουπόλεως* ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204), ὁ δυνάστης τῆς Ναυπλίας *Λέων Σγουρός*, ἐπωφεληθεὶς τῆς ἐπικρατησάσης γενικῆς συγχύσεως, κατέλαβε τὰς Ἀθήνας καὶ τὰς Θήβας· ἀλλ' ἐπελθὼν κατ' αὐτοῦ ὁ *Βονιφάτιος ὁ Μομφερρατικός*, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε δοθῆ τὸ βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπου περιελαμβάνοντο καὶ ἡ Βοιωτία καὶ ἡ Ἀττική, ἐξεδίωξεν αὐτὸν ἐκ τῶν εἰρημένων χωρῶν, τὰς ὁποίας παρεχώρησεν εἰς τὸν πιστὸν συναγωνιστήν του *Ὄθωνα Δελαρός*. Καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς Φραγκοκρατίας (1205—1460) ἡ Βοιωτία, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκτὸς τῶν Θηβῶν σπουδαίαν σημασίαν εἶχε διὰ τὸ ὀχυρὸν κάστρον της, κτισθὲν ὑπὸ τῶν Καταλανῶν πιθανώτατα, ἐκ τῶν ἄλλων αὐτῆς πόλεων ἡ *Λεβάδεια*, ἀνῆκεν εἰς τὸ δουκᾶτον τῶν Ἀθηνῶν ἱδρυθὲν τῷ 1260 ὑπὸ τοῦ *Γουίδωνος Α' Δελαρός*, ὅστις διεδέχθη ὡς μέγας κύρης τὸν μέγαν κύρην *Ὄθωνα Δελαρός*. Εἰς τὸ δουκᾶτον Ἀθηνῶν, τοῦ ὁποίου ἐπὶ Γουίδωνος τοῦ Α' πρωτεύουσα ἦσαν αἱ Θῆβαι, ὑπήγετο ἡ βαρωνεία τῶν Θηβῶν ἐξ ἡμίσεος ἀνήκουσα εἰς τοὺς πλουσίους αὐθέντας *Σαιντομέρ*, ἐκ τῶν ὁποίων *Νικόλαος ὁ Α'* ἔκτισε τὸ ἐν Θήβαις λαμπρὸν μέγαρον *Σανταμέρη*, ἐπιφανὲς φραγκικὸν μνημεῖον, κρημνισθὲν ὑπὸ τῶν Καταλανῶν, οἵτινες ἀπὸ τοῦ 1311—1333 ἦσαν κύριοι τοῦ δουκάτου Ἀθηνῶν. Μετὰ ταῦτα ἡ Βοιωτία περιῆλθεν εἰς τὴν ἑταιρείαν τῶν Ναβαρραίων, ἐπὶ τῶν ὁποίων προνομιοῦχος πόλις τῆς Βοιωτίας ἦτο ἡ Λεβάδεια. Κατὰ τὸ 1414 ὁ *Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος*, δεσπότης τοῦ Μυστρᾶ, ἔγινε κύριος τῆς Βοιωτίας, ἀλλὰ κατὰ τὸ 1460 περιῆλθεν αὕτη ὁριστικῶς εἰς τοὺς Τούρκους, οἵτινες, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξύ, κατὰ τὸ 1446, ἐπὶ *Μουρὰτ Β'*, εἶχον λεηλατήσει αὐτήν, κατέλυσαν τὸ δουκᾶτον τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν ἐν Ἑλλάδι Φραγκοκρατίαν.

Ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ κατὰ τὸν Ἀγῶνα. Ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἱστορία τῆς Βοιωτίας εἶναι ἡ ἱστορία τῆς *Λεβαδείας*, τῆς ὁποίας ἡ κοινότης, μετὰ τῆς τῶν *Ἰωαννίνων*, τῆς *Χίου* καὶ κοινοτήτων τινῶν τῆς Πελοποννήσου, ἦτο ἀπὸ τὰς μᾶλλον προνομιούχους, διότι ἀποτελοῦσα ἴδιον «βοϊβοδαλίκι», ὡς κλῆρος τῆς Βαλιδὲ-σουλτάνας, ἀπέλαυεν ἐξαιρετικῶν προνομίων, διοικουμένη ὑπὸ Ἕλληνος δημογέροντος, ἔχοντος περὶ ἑαυτὸν συμβούλιον ἐξ ἓξ ἕως δέκα προυχόντων. Ἡ Λεβάδεια ἦτο τότε ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἥτις ἀπ' αὐτῆς ἐκαλεῖτο καὶ «Λιβαδιά». Καὶ αὐτὸς ὁ *Ἀλῆ πασᾶς* δὲν ἠδυνήθη νὰ στερήσῃ τὴν Λεβάδειαν τῆς αὐτοδιοικήσεώς της. Κατὰ τὸν ἱερὸν Ἀγῶνα τὴν πλουσίαν καὶ πυκνῶς κατῳκημένην (εἶχε 10 χιλ. κατ.) Λεβάδειαν, ὡς καὶ τὰς Θήβας, διὰ παλληκαρίων του ἐξήγειρεν ὁ *Ἀθανάσιος Διάκος*. Τὴν ἐπανάστασιν δὲ τῶν δύο κυριωτέρων ἐκείνων πόλεων ἠκολούθησε σύμπασα ἡ Βοιωτία, ἥτις κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος ὑπέστη πολλὰς βλάβας, διότι δι' αὐτῆς διήρχοντο αἱ διὰ τὴν Πελοπόννησον κατερχόμεναι τουρκικαὶ στρατιαί, διετέλει δὲ κατ' αὐτὰ τὰ ἔτη ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ *Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου* ὅστις ἦτο πανίσχυρος ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι μέχρι τῆς κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1825 παραδόσεώς του εἰς τὸν *Γούραν*. Ἐν Βοιωτίᾳ (Ἀραχόβῃ καὶ Διστόμῳ) ἐστήθησαν ἔπειτα τὰ ἀθάνατα τρόπαια τοῦ *Καραϊσκάκη* κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ ἐν αὐτῇ ἐνίκησαν οἱ Ἕλληνες τὴν τελευταίαν κατὰ τῶν Τούρκων νίκην των ὑπὸ τὸν *Ὑψηλάντην* ἐν *Πέτρᾳ* κατὰ τὴν 24ην Σεπτεμβρίου 1829.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Πηγαί*: Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἱστορικοὶ καὶ γεωγράφοι, ἰδίως ὁ *Ἡρόδοτος*, ὁ *Θουκυδίδης*, ὁ *Ξενοφῶν*, ὁ *Πολύβιος*, ὁ *Πλούταρχος* καὶ ὁ *Στράβων*· καὶ *Βοηθήματα*: Οἱ συγγραφεῖς τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τῆς ἐν Ἑλλάδι Φραγκοκρατίας κ. λ. π. ἰδίως οἱ *Ἐρ. Κούρτιος*, *Κ. Παπαρρηγόπουλος*, *Οὐϊλ. Μύλλερ*, *Γουστ. Χέρτσβεργ - Καρολίδης κ. λ. π.*

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—«Βοιωτία». Δισεβδομαδιαία ἐφημερὶς τοῦ Λαοῦ ἐκδοθεῖσα εἰς 134 φύλλα ἐν Θήβαις ἀπὸ τῆς 8 Ὀκτωβρίου 1874 μέχρι τῆς 20 Νοεμβρίου 1877.

Δ. Π. Κ.

βοιωτιάζω. Φέρομαι ὡς Βοιωτὸς «τῇ φωνῇ», ὁμιλῶ ὡς Βοιωτὸς ἢ κατὰ τὴν βοιωτικὴν διάλεκτον (*Ξεν.* Ἀν. 3,1,26)· φρονῶ τὰ τῶν Βοιωτῶν, ἔχω φρονήματα βοιωτικὰ (*Ξεν.* Ἑλ. 5,4,34). ΙΑΚ. Χ. Δ.

βοιωτικός,—*ή*,—*όν* καὶ *βοιωτιακός* ὁ τῆς Βοιωτίας, ὁ ἐκ Βοιωτίας προερχόμενος ἢ ὁ ἀναφερόμενος εἰς αὐτήν.

—**«Βοιωτικά».** Ἔργον ἀπολεσθὲν τοῦ Θηβαίου *Ἀριστοφάνους*. Ἀνεφέρετο εἰς τὴν μυθολογίαν, ἱστορίαν, λογοτεχνίαν καὶ τοπογραφίαν τῆς *Βοιωτίας* (*Πλουτ.* Ἡροδ. κακ. 864 d).

— **βοιωτικὴ** ***διάλεκτος.*** Αὕτη μετὰ τῆς θεσσαλικῆς καὶ τῆς λεσβιακῆς ἀπετέλει τὴν *αἰολικὴν* ὁμάδα τῶν ἀρχαίων διαλέκτων, διέφερεν ὅμως ἀπὸ τὰς δύο ἄλλας ἀδελφάς της διαλέκτους ἰδίως ὡς πρὸς τὰ περισσότερα δωρικὰ στοιχεῖα, μὲ τὰ ὁποῖα ἀνεμείχθη καὶ τὰ ὁποῖα μαρτυροῦν περισσοτέραν καὶ τὴν φυλετικὴν ἀνάμειξιν Βοιωτῶν καὶ Δωριέων. Τὰ δωρικὰ πάλιν ταῦτα στοιχεῖα τῆς βοιωτικῆς διαλέκτου—ὅπως λ. χ. οἱ ἀρθρικοὶ τύποι *τοί*, *ταί*, ἀντὶ τῶν *οἱ*, *αἱ*, τὸ μόριον *κέ*, ἡ συλλαβὴ *-τι-* ἀντὶ τῆς *-σι-* κλπ.—παρατηροῦνται περισσότερα εἰς τὰ ἰδιώματα Θεσπιῶν καὶ Κορωνείας παρὰ εἰς τὰ τῆς Λεβαδείας, Ὀρχομενοῦ, Κωπῶν, Θηβῶν, Τανάγρας κλ.

Ἡ βοιωτικὴ διάλεκτος ἔχει τοῦτο τὸ κύριον γνώρισμα, ὅτι δηλαδὴ εἶναι εἴς τινα μὲν συντηρητικὴ καὶ ἀρχαϊκή, εἰς ἄλλα ὅμως νεωτεριστικωτάτη ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας ἀρχαίας διαλέκτους. Καὶ τὰ ἀρχαϊκά της μὲν στοιχεῖα εἶναι ἡ διατήρησις τοῦ F, ἡ προφορὰ τοῦ *υ* ὡς ου (καὶ ὄχι ὡς τοῦ ἀττικοῦ καὶ ἰωνικοῦ *υ*, τὸ ὁποῖον ἤδη ἀπὸ τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος ἐπροφέρετο ὅπως τὸ γαλλικὸν *u* ἢ τὸ γερμανικὸν *ü*), ἡ ρηθεῖσα συλλαβὴ *-τι-* ἀντὶ τῆς *-σι-* εἰς ρηματικούς, ὀνοματικοὺς καὶ λοιποὺς τύπους κ.λ., νεωτερικὰ δὲ στοιχεῖα τῆς βοιωτικῆς εἶναι 1) ἡ ἁπλοποίησις τῶν διφθόγγων *αι* καὶ *οι* εἰς *η* καὶ *υ* (τὸ ὁποῖον ἦτο πιθανῶς ἰσοδύναμον ὡς πρὸς τὴν προφορὰν πρὸς τὸ ἀττικὸν —ἰωνικὸν *υ*), π. χ. *δήμων*, *κή*, *μέμφομη*, *Βοιωτῦς* =δαίμων, καί, μέμφομαι, Βοιωτοῖς κ.λ.· 2) ἡ τροπὴ τοῦ *η* εἰς *ει*, καὶ τοῦ *ει* εἰς *ι* μακρὸν (ῑ), λ. χ. *πατείρ*, *μειθέν*, *ἔχι*, *ἠῖ* κ.λ.=πατήρ, μηθὲν (μηδέν), ἔχει, αἰεὶ (ἀεὶ) κ.λ. Ἄλλα χαρακτηριστικὰ τῆς βοιωτικῆς διαλέκτου εἶναι ἡ χρῆσις τοῦ *ττ* ἀντὶ τοῦ *σσ* *πίττα*, *ἐλάττων*, *πράττω* ὅπως καὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον, εἰς τὴν ὁποίαν πιθανῶς τὸ *ττ* ἀντὶ τοῦ *σσ* ὀφείλεται εἰς ἐπίδρασιν τῆς γείτονος βοιωτικῆς), *ὁπόττοι* (=ὁπόσοι), *πέτταρες* (τέσσαρες), *χαρίFεττα* (χαρίεσσα), *κατασκευάττη* (=κατασκευάσαι) κ. λ. π. Μόνον τὸ *σσ* τὸ προελθὸν ἐκ τῆς ἑνώσεως δύο ἐφεξῆς *σ* ἔμεινεν ἀμετάβλητον, λ. χ. *τέλεσσι*, *ἐπιτελέσσωντι* κ. λ. Χαρακτηριστικὸν τῆς βοιωτικῆς εἶναι καὶ τὸ *δ* ἀντὶ ἀρκτικοῦ *ζ*, τὸ *δδ* δὲ ἀντὶ τοῦ ἐν μέσῳ λέξεως *ζ*, λ. χ. *Δεύς*=Ζεύς, *Δεύξιππος*=Ζεύξιππος, *Δωῖλος*=Ζωΐλος, *τράπεδδα*=τράπεζα, *θερίδδειν*, *δοκιμάδδειν*=θερίζειν, δοκιμάζειν. Ἄλλο γνώρισμα τῆς βοιωτικῆς εἶναι καὶ ἡ κατ' ἀφομοίωσιν τροπὴ τοῦ *στ* εἰς *ττ*, λ. χ. *ἴττω*, *ἔττε* κ. λ.= ἴστω, ἔστε κ. λ.

Εἰς τὴν βοιωτικὴν διάλεκτον ἔχομεν πολυαρίθμους ἐπιγραφάς, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μέγιστον μέρος εὑρίσκει τις εἰς τὸν ἕβδομον τόμον τῶν I. G. (=Inscriptiones Graecae), ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ *Dittenberger*. Φιλολογικὰ μνημεῖα εἰς τὴν βοιωτικὴν διάλεκτον ἔχομεν ἐλάχιστα, καὶ μάλιστα τῆς Ταναγραίας ποιητρίας *Κορίννης* (οἱ μεγάλοι Βοιωτοὶ ποιηταὶ *Ἡσίοδος* ἐξ Ἄσκρας καὶ *Πίνδαρος* ἐκ Θηβῶν δὲν ἔγραψαν, ὡς γνωστόν, βοιωτιστί).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *E. Beermann*, De dialecto Boeotica (=Curtius' Studien, X, 1 κ.ἑξ.).-*L. Sadée*, De Boeotiae titulorum dialecto. Diss. (Halle 1903).—*E. Claflin*, The syntax of Boeotian dialect inscriptions (Baltimore 1905).—*M. Butten, Wieser*, Zur Geschichte des böotischen Dialects (=Indogerman. Forschungen 28, 1 κ.ἑξ.). Τὰ ἀποσπάσματα τῆς Κορίννης εὑρίσκει τις παρὰ *Bergk* Poët. lyr. graec. III[4] σελ. 543 κ.ἑξ., τὰ δὲ ἀνευρεθέντα εἰς φιλολογικὸν πάπυρον τοῦ Β' αἰῶνος μ.Χ. παρὰ τῷ *Diehl*, Supplementum lyricum (Bonn. 1908 σ. 14 κ.ἑξ.).

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

— **βοιωτικῶν** ***πόλεων ἄρχοντες.*** Ἐκτὸς τῶν ἀρχόντων τοῦ *Κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν* (βλ. λ. Βοιωτάρχαι) ἑκάστη ὁμόσπονδος βοιωτικὴ πόλις εἶχε καὶ ἰδίους ἄρχοντας, ἰδίαν ἐσωτερικὴν διοίκησιν, τῆς ὁποίας ὁ ὀργανισμὸς ἦτο ὁμοιόμορφος μὲ τὸν ὀργανισμὸν πασῶν τῶν ὁμοσπόνδων πόλεων. Ἐξ ἐπιγραφῶν τῶν Μεγάρων μάλιστα φαίνεται, ὅτι καὶ ἑκάστη μὴ βοιωτικὴ πόλις προσερχομένη εἰς τὴν βοιωτικὴν ὁμοσπονδίαν ὤφειλε νὰ προσαρμόσῃ τοὺς θεσμούς της πρὸς τοὺς θεσμοὺς τῶν βοιωτικῶν πόλεων. Τὸ ἀρχαιότατον πολίτευμα ἑκάστης βοιωτικῆς πόλεως, ὡς καὶ πάσης ἑλληνικῆς, ἦτο ἡ ἀπόλυτος κληρονομικὴ μοναρχία. Αὐτὸ ἐβεβαιοῦν αἱ παραδόσεις τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων καὶ τῶν *Θηβῶν* καὶ τοῦ *Ὀρχομενοῦ* καὶ τῶν *Πλαταιῶν* (*Παυσ.* IX. 1) καὶ τῶν ἄλλων βοιωτικῶν πόλεων. Τὸ ἀπόλυτον ὅμως τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μοναρχίας περιωρίζετο μόνον εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν τῶν θρησκευτικῶν καὶ πολεμικῶν ἔργων, ἐνῷ ἡ ἐσωτερικὴ

Digitized by Google

διοίκησις ἑκάστης πολιτείας εὑρίσκετο εἰς χεῖρας τῆς ἀριστοκρατίας. Καὶ κατὰ τὴν ἱστορικὴν περίοδον, ὅτε ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου ἐξέλεγε τοὺς ἄρχοντας τῆς πόλεως διὰ κλήρου ἢ δι' ἐκλογῆς, ἡ μορφὴ τῆς πολιτείας ἀριστοκρατικὴ ἦτο μᾶλλον ἢ δημοκρατική. Οἱ γεωργοὶ καὶ βιοτέχναι κατεφρονοῦντο καὶ ἀρχων δὲν ἐξέλεγετο ὁ ἀσκήσας ἐπάγγελμά τι ἐντὸς δεκαετίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιρεσιῶν τῆς πόλεως. Οἱ πρῶτοι τῶν ἐν Βοιωτίᾳ νόμων, οἱ ἐν Θήβαις νόμοι τοῦ *Φιλολάου*, ἦσαν νόμοι ἀριστοκρατικοί. Ἐν Θεσπιαῖς ἐπὶ μακροὺς χρόνους ἴσχυον οἱ ἀπόγονοι ἑπτὰ οἰκογενειῶν, οἵτινες κατήγοντο, ὡς ἐπίστευον, ἐκ τοῦ *Ἡρακλέους* (ἐκ τῶν συνελθουσῶν μετὰ τοῦ ἥρωος θυγατέρων τοῦ μυθικοῦ βασιλέως τῆς πόλεως *Θεσπίου*). Ἐν Ὀρχομενῷ τὴν ἰσχὺν εἶχον οἱ ἱππεῖς. Καὶ ὁ μηδισμὸς τῶν Θηβαίων ὠφείλετο, κατ' αὐτοὺς τοὺς Θηβαίους δημοκρατικούς, εἰς τὸ κρατοῦν τότε ἐν τῇ πόλει των πολίτευμα, καθ' ὃ «δυναστεία ὀλίγων ἀνδρῶν εἶχε τὰ πράγματα» καὶ «ἡ ξύμπασα πόλις οὐκ αὐτοκράτωρ ἑαυτῆς ἦν» (*Θουκ.* Γ' 62). Οἱ Πλαταιεῖς ὄχι μόνον διότι ἦσαν Ἴωνες τὴν καταγωγήν, ἀλλὰ καὶ διότι εἶχον φρονήματα δημοκρατικά, ἀπεσχίσθησαν τῶν ἄλλων Βοιωτῶν καὶ ἡνώθησαν μετὰ τῶν Ἀθηναίων, καὶ οἱ Θεσπιεῖς πρὸς διαμαρτυρίαν κατὰ τῶν μηδισάντων ἀριστοκρατῶν τῆς πόλεώς των ἔστειλαν 700 ἄνδρας νὰ πολεμήσωσι μετὰ τοῦ *Λεωνίδα* ἐν Θερμοπύλαις. Τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα ἐν Βοιωτίᾳ ἀνεφαίνετο μεθ' ἑκάστην ἐπικράτησιν ξένων ἐν αὐτῇ. Οὕτω μετὰ τὴν ἐν *Οἰνοφύτοις* νίκην τῶν Ἀθηναίων (456) ἱδρύθησαν δημοκρατίαι ἐν Βοιωτίᾳ, αἵτινες διήρκεσαν μέχρι τοῦ 447, ὅτε ἐξεδιώχθησαν οἱ Ἀθηναῖοι τῆς Βοιωτίας. Βραδύτερον ὅμως ἐπεκράτησε καὶ ἐν Βοιωτίᾳ τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, προηγηθεισῶν εἰς τοῦτο τῶν Θηβῶν.

Ἀνώτατος ἐν ἑκάστῃ βοιωτικῇ πόλει ἄρχων ἦτο ὁ λεγόμενος *ἐπώνυμος ἄρχων*, ὅστις ἀπέλαυε μὲν πολλῶν τιμῶν, δὲν εἶχεν ὅμως εἰς τὰς χεῖράς του καὶ πολλὴν ἰσχύν. Ἦτο τρόπον τινὰ ὁ συνεχιστὴς τοῦ θεσμοῦ τῆς βασιλείας· διὰ τοῦτο καὶ ἱερὸν τὸ πρόσωπόν του καὶ ἦτο ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς πολιτείας εἰς πάσας τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς καὶ εἰς πάσας τὰς θυσίας τῆς πόλεως. Ἡ ἐκλογή του ἐγίνετο, ἐν Θήβαις τοὐλάχιστον, διὰ κυάμου καὶ διὰ τοῦτο καὶ *κυαμιστὸς ἄρχων* ἐλέγετο· ὡς ἐμβλήματα δὲ τῆς ἀρχῆς του, κατὰ τὰς ἐπισήμους ἐμφανίσεις, ἐν μὲν τῇ κεφαλῇ ἐφόρει στέφανον, διὰ τῆς ἑτέρας δὲ τῶν χειρῶν ἐκράτει δόρυ. Ἐν Χαιρωνείᾳ ἐφόρει στέφανον καὶ ὤφειλε ν' ἀφίνῃ ν' αὐξηθῇ ἡ κόμη του· πρὸς τούτοις ἀπηγορεύετο εἰς αὐτὸν νὰ κρατῇ ὅπλα καὶ νὰ ἐξέρχηται τῶν ὁρίων τῆς πόλεως (νὰ πατῇ τὸν πόδα εἰς τὴν Φωκίδα). Ἐν Πλαταιαῖς δὲν ἐπετρέπετο νὰ φέρῃ ξίφος καὶ ἐφόρει στολὴν λευκήν. Κατ' ἐξαίρεσιν μόνον κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς μεγάλης νίκης τῶν Πλαταιῶν (479 π. Χ.) ἐφόρει στολὴν πορφυρᾶν καὶ ἔφερε ξίφος εἰς τὸ πλευρὸν κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ θρησκευτικοῦ μνημοσύνου ὑπὲρ τῶν πεσόντων Ἑλλήνων, ὅτε κατὰ τὴν σπονδὴν καὶ ἀνέκραζε: «προπίνω τοῖς ἀνδράσι τοῖς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων ἀποθανοῦσιν».

Μετὰ τὸν ἐπώνυμον ἄρχοντα ἤρχετο κατ' ἀξίωμα ἡ *συναρχία τῶν πολεμάρχων*. Τούτων ὁ ἀριθμὸς δὲν ἦτο ὁ αὐτὸς εἰς πάσας τὰς πόλεις. Οὕτως ἐν Ὀρχομενῷ μὲν μνημονεύονται 3 (κατ' ἄλλους 6), ἐν Κώπαις δὲ 2. Παρὰ τῇ συναρχίᾳ ταύτῃ ὑπῆρχε καὶ εἷς *γραμματεύς*. Ὁ Κορνήλιος Νέπως ἀποκαλεῖ τοὺς πολεμάρχους «maximum magistratum». Παρὰ τὸν τίτλον των οἱ πολέμαρχοι ὄχι μόνον δὲν εἶχον τὴν ἀρχηγίαν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς πόλεώς των ἐν πολέμῳ, ἀλλ' ἴσως οὐδ' ἐλάμβανον μέρος εἰς αὐτὸν κωλυόμενοι ἐκ τοῦ ἀξιώματός των. Ἐν πολέμῳ ἐκτὸς τῶν Βοιωταρχῶν ἄλλοι ἀξιωματοῦχοι τοῦ στρατοῦ ἦσαν οἱ ἵππαρχοι, οἱ ἴλαρχοι καὶ ἄλλοι. Οἱ πολέμαρχοι ἐμερίμνων μόνον περὶ τῆς στρατολογίας τῶν ἀνδρῶν τῆς πόλεώς των καὶ τῆς συντάξεως τῶν στρατιωτικῶν καταλόγων. Εἰς αὐτοὺς εἶχεν ἀνατεθῆ προσέτι καὶ ἔργα οἰκονομικῆς φύσεως, ὡς ἡ ἐπαγρύπνησις περὶ τῆς ἐκτελέσεως διαφόρων πρὸς τὴν πόλιν πληρωμῶν, καὶ δικαστικά, ἀφοῦ καὶ νὰ φυλακίζωσιν εἶχον τὸ δικαίωμα (*Ξεν.* Ἑλλ. V. 48). Μετὰ τοὺς πολεμάρχους ἦσαν οἱ *κατόπται* («κατάσκοποι» καθ' *Ἡσύχιον*), μνημονευόμενοι ἐν Ὀρχομενῷ καὶ Θήβας, οἵτινες εἶχον ἔργα ἀνάλογα πρὸς τοὺς ἐν Ἀθήναις *λογιστὰς* καὶ *εὐθύνας*, ἤλεγχον δηλαδὴ τοὺς λογαριασμοὺς εἰσπράξεων καὶ δαπανῶν τῶν ἀρχόντων καὶ εἰσῆγον αὐτοὺς εἰς δίκην, ἂν ἐθεώρουν αὐτοὺς ἐνόχους. Ἄλλοι ἄρχοντες ἦσαν οἱ *ταμίαι*, πολυάριθμος συναρχία ὑπὸ πρόεδρον τὸν *προάρχοντα ταμίαν*, οἱ *συνήγοροι*, οἵτινες ἦσαν ὅ,τι ἐν Ἀθήναις οἱ σύνδικοι (βλ. λ.). Ὑπὲρ πάσας δὲ τὰς εἰρημένας ἀρχὰς ἦτο ἐν ἑκάστῃ πόλει ἡ *βουλὴ* καὶ ὁ *δῆμος* (*Δημοσθ.* Περὶ τοῦ Στεφ. § 167). Ἰδιαιτέραν ἐν ἑκάστῃ πόλει ἀρχὴν ἀπετέλουν οἱ *δικασταί*, οἵτινες κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἐπαμεινώνδα ὡρίζοντο διὰ κλήρου (*Παυσ.* IX. 14. 7). Αἱ εἰς τὰς αὐτονόμους ὑποτελεῖς βοιωτικαὶ πόλεις εἶχον πάντας τοὺς ἄλλους ἄρχοντας πλὴν τῶν στρατιωτικῶν.
Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

βοιώτιος (ὁ). Ὁ σχετιζόμενος πρὸς τὴν Βοιωτίαν, τοὺς Βοιωτούς· «βοιώτιαι ἐγχέλεις» (*Ἀθ.* 7,301), αἱ ἐκ τῆς Κωπαΐδος, «ἐμβάδες» (*Ηρ* 1,195), «αὐλοί», οἱ ὁποῖοι ἐφημίζοντο ὡς καὶ οἱ Ἀργεῖοι (*Παυσ.* 4,27,7), «σκύφοι» (*Ἀθήν.* 11,500), «κυνέαι» ἢ «κυναῖ» (*Θεοφ.* Φ. Ἱ. 3,9,6), «νόμος» περὶ τοῦ βοιωτίου κιθαρῳδικοῦ νόμου ὃν οὗτος πρῶτος ὁ Τέρπανδρος ὠνόμασεν ὡς καὶ τὸν Αἰόλιον καὶ τὸν Τροχαῖον καὶ τὸν Ὀξὺν (*Πλουτ.* π. μου. 4). Συχνόταται αἱ παροιμιακαὶ ἐκφράσεις ὅπως ἡ «βοιώτιον ᾀσόμενος» ἐπὶ τῶν ἀρχιζόντων ἡσύχως καὶ καταληγόντων εἰς παραφόρους ἐκφράσεις. *Βοιώτιος* ἐλέγετο μεταφορικῶς καὶ ὁ ἀδηφάγος «σφόδρ' ἐστὶ τοὺς τρόπους Βοιώτιος» (*Εὔβουλ.* Ἴων. 3). ΙΑΚ. Χ. Λ.

— **«βοιωτία ὗς»**. Παροιμιώδης φράσις λεγομένη ἐπὶ τῶν χυδαίων, ῥυπαρῶν καὶ λαιμάργων. Προῆλθεν ἀπὸ τῶν *Βοιωτῶν*, οἵτινες, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς γείτονάς των *Ἀθηναίους*, ἐθεωροῦντο ἄνθρωποι ἀναίσθητοι καὶ ἀγροῖκοι καὶ ῥέποντες πρὸς τὴν πολυφαγίαν (βλ. λ. **Βοιωτία**).

— **«βοιώτιον οὖς»**. Παροιμιώδης φράσις λεγομένη ἐπὶ τῶν ἀμούσων, διότι οὕτως ἐχαρακτηρίζοντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οἱ *Βοιωτοί*.

— **«βοιώτιος νοῦς»**. Παροιμιώδης φράσις λεγομένη ἐπὶ τῶν ἀμβλυνόων, διότι ὡς ἀμβλύνοες ἐχαρακτηρίζοντο καὶ οἱ ἀρχαῖοι *Βοιωτοὶ* ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς γείτονάς των *Ἀθηναίους*, οἵτινες διεκρίνοντο ἐπὶ ὀξυνοίᾳ καὶ πνευματικῇ εὐστροφίᾳ (βλ. λ. **Βοιωτία**).

— **βοιωτία φυλή**. Μία τῶν 10 φυλῶν τῶν *Θουρίων* τῆς Κάτω Ἰταλίας. Κατὰ τὴν κτίσιν τῆς πόλεως ταύτης, ἀποικίας τῶν Ἀθηναίων, ἐπεχείρησεν ὁ *Περικλῆς* νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ πανελλήνιον πρόγραμμά του, τῆς συνενώσεως ἁπάντων τῶν Ἑλλήνων εἰς μίαν πολιτείαν, διὰ τοῦτο ἐμερίμνησε ν' ἀποσταλῶσιν εἰς αὐτὴν ἄποικοι ἐκ συμπάσης τῆς Ἑλλάδος, τῆς ἠπειρωτικῆς καὶ τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἀποικιῶν. Αἱ δέκαι φυλαὶ εἰς τὰς ὁποίας κατενέμοντο οἱ ἀποσταλέντες ἄποικοι ἦσαν αἱ ἑξῆς: *Ἀθηναΐς*, *Βοιωτία* καὶ *Ἀμφικτιονὶς* (εἰς τὰς ὁποίας περιελαμβάνοντο οἱ ἐκ τῆς συνεχοῦς Ἑλλάδος ἄποικοι) *Ἀρκάς*, *Ἠλεία* καὶ *Ἀχαῒς* (εἰς τὰς ὁποίας περιελαμβάνοντο οἱ ἐκ τῆς Πελοποννήσου), *Δωρὶς* καὶ *Ἰὰς* (εἰς τὰς ὁποίας περιελαμβάνοντο οἱ ἐκ τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἑλληνικῶν χωρῶν) καὶ *Εὐβοῒς* καὶ *Νησιῶτις* (εἰς τὰς ὁποίας περιελαμβάνοντο οἱ ἐκ τῶν νήσων ἄποικοι). ΚΑΨ.

Βοιώτιος. Ὁ σπουδαιότερος τῶν πρέσβεων τῶν *Λακεδαιμονίων*, οἵτινες ἐστάλησαν κατὰ τὸ 404 πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν *Ἀρταξέρξην* καὶ ἐπέτυχον παρ' αὐτοῦ νὰ συμπολεμήσῃ μετ' αὐτῶν κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Τὴν ἐντολὴν τῆς πολεμικῆς ταύτης συμπράξεως μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων εἶχε δώσει τότε ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν εἰς τὸν ἀδελφόν του *Κῦρον*, τὸν ὁποῖον ἔστελλε «κάρανον τῶν εἰς Καστωλὸν ἀθροιζομένων», δηλαδὴ κύριον τῶν ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ πολεμικῶν δυνάμεων τῶν Περσῶν (*Ξεν.* Ἑλλ. I. 4. 2). ΚΑΨ.

βοιωτισμὸς (ὁ)· ὁ χαρακτὴρ καὶ ἡ διανοητικότης τοῦ ἀρχαίου Βοιωτοῦ, δηλαδὴ ἡ ἀγροικία, ἡ ἀναισθησία καὶ ἡ ἀμβλύνοια.

Βοιωτοὶ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἕτερον ὄνομα τῶν *Θαλαμῶν*, πολίχνης λακωνικῆς, τὴν ὁποίαν, κατά τινα παράδοσιν, ἔκτισεν ὁ *Πέλοψ*, ὡς καὶ τὰς πλησίον αὐτῆς λακωνικὰς πόλεις *Λεῦκτρον* καὶ *Χαράδραν*, ἐγκαταστήσας καὶ εἰς τὰς τρεῖς τούς Βοιωτούς, τοὺς ὁποίους εἶχε παραλάβει ἐκ Βοιωτίας, ὅτε ὑπάνδρευσεν ἐν αὐτῇ τὴν ἀδελφήν του *Νιόβην* μετὰ τοῦ *Ἀμφίονος*. ΚΑΨ.

Βοιωτὸς (ὁ)· ὁ κάτοικος τῆς Βοιωτίας. Ἡ ἀπὸ τοῦ βοῦς ἐτυμολογία τῆς λέξεως ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ γεννηθῶσι σκωπτικαὶ περὶ αὐτῶν παραδόσεις. Κατὰ μίαν ἐκ τούτων ὠνομάσθησαν Βοιωτοὶ ἀπὸ τοῦ γενάρχου αὐτῶν Βοιωτοῦ, ὅστις πάλιν ὠνομάσθη οὕτω, διότι ἡ μήτηρ αὐτοῦ «πατρῴησι βοῶν ἀπέθηκε κόπροις»· κατ' ἄλλην ὀφείλουν τὴν ὀνομασίαν ταύτην, διότι δὲν ἦσαν «ταῖς διανοίαις ἄγαν εὐκίνητοι»· κατὰ δὲ τὸν Πλούταρχον «τοὺς Βοιωτοὺς οἱ Ἀττικοὶ καὶ παχεῖς καὶ ἀναισθήτους καὶ ἠλιθίους, μάλιστα διὰ τὰς ἀδηφαγίας, προσηγόρευον». Β. Φ.

Βοιωτός. Μὲ τὸ ὄνομα *Βοιωτὸς* μνημονεύονται καὶ ἥρωες ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μυθογράφων καὶ ἄρχοντες διαφόρων πόλεων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ὑπὸ ἀρχαίων συγγραφέων. Καὶ τῶν μὲν ἡρώων ὀνομαστότεροι ἦσαν οἱ: —1) *Βοιωτὸς* ὁ υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ἄρνης καὶ ἔγγονος τοῦ Κρόνου, «μάκαρ ἄναξ», ὅστις ὑπῆρξε καὶ ὁ ἐπώνυμος τοῦ λαοῦ τῆς Βοιωτίας. Περὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του *Αἰόλου* ἐλέγετο, ὅτι εἶχον γεννηθῆ ἐν Μεταποντίῳ, ὅπου εἶχε καταφύγει ἡ μήτηρ των Ἄρνη, ἐκδιωχθεῖσα ὑπὸ τοῦ πατρός της, ὅτε ἀνεκαλύφθη ὅτι ἦτο ἔγκυος, καὶ ὅτι ἐκεῖθεν εἶχον φύγει μετὰ τὸν φόνον τῆς θετῆς μητρός των Αὐτολύτης, διότι εἶχε συγκρουσθῇ μετὰ τῆς μητρός των Ἄρνης. Ἐλέγετο προσέτι ὅτι ὁ Βοιωτὸς κατέφυγε τότε πρὸς τὸν ἐκ μητρὸς πάππον Αἴολον, ὅστις καὶ υἱοθέτησεν αὐτόν, καὶ ὅτι διαδεχθεὶς τὸν πάππον του ἔκτισε πόλιν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασεν Ἄρνην πρὸς τιμὴν τῆς μητρός του, καὶ κατέστησε πρωτεύουσαν τῆς χώρας, ἥτις ἀπ' αὐτοῦ ὠνομάσθη Βοιωτία. —2 *Βοιωτός*, ὁ υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Μελανίππης, τῆς θυγατρὸς τοῦ Αἰόλου καὶ ἐγγόνης τοῦ Ἕλληνος, ἥτις ὑπὸ τοῦ Εὐριπίδου «σοφὴ» ἀπεκλήθη. Περὶ τοῦ Βοιωτοῦ τούτου ἐλέγετο ὅτι εἶχεν ὀνομασθῆ οὕτως, διότι εἶχε θηλασθῆ ὑπὸ ἀγελάδος. Κατ' ἄλλον μῦθον ἦτο υἱὸς τῆς νύμφης Μελανίππης καὶ τοῦ Ἰτώνου.—3) *Βοιωτός*, πατὴρ τῆς Ἑρμίππης, ἥτις ἐκ τοῦ Διὸς εἶχε γεννήσει τὸν Ὀρχομενόν. —4) *Βοιωτός*, ὁ υἱὸς τοῦ Ὀρχομενοῦ. —5) *Βοιωτός*, ὁ πατὴρ τοῦ Ἐτεωνοῦ καὶ —6) *Βοιωτός*, ὁ υἱὸς τοῦ Ἐτεωνοῦ, ἔγγονος τοῦ Ἀμφικτίονος καὶ ἐπώνυμος τῶν Βοιωτῶν. Τῶν δὲ μὲ τὸ ὄνομα Βοιωτὸς γνωστῶν ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἀνδρῶν ὀνομαστότεροι ὑπῆρξαν οἱ: 1) *Βοιωτὸς* ὁ Παμφύλου, Ἀθηναῖος (Κειριάδης), 2) *Βοιωτὸς* ὁ υἱὸς τοῦ Μαντίου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Μαντιθέου, Ἀθηναῖος, ἐκ τοῦ δήμου Θορικοῦ, 3) *Βοιωτὸς* ὁ ἄρχων τῆς νήσου Δήλου, 4) *Βοιωτὸς* ὁ Μακεδών, ὁ πεσὼν ἐν Γάζῃ κατὰ τὸ 312 π. Χ., 5) *Βοιωτὸς* ὁ Σικυώνιος, ὀλυμπιονίκης κατὰ τὸ 124 π. Χ. κ. ἄ. *Βοιωτὸς* ἐκαλεῖτο πολλάκις καὶ ὁ θεὸς *Διόνυσος*. ΚΑΨ.

— **Βοιωτός**. Ποιητὴς τῶν χρόνων τοῦ *Φιλίππου* γράψας παρῳδίας, ὧν πενιχρὰ λείψανα εὑρίσκονται παρὰ *Brandt*: «Corpusculum poesis epicae graecae ludibundae» (Teubner 1888). —Β.

βοιωτουργὶς (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτω τὸ κράνος τῶν Βοιωτῶν ἱππέων, ἀγνώστου μορφῆς. Κατά τινας ὡμοίαζε πρὸς τὸ ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἀνατολικοῖς λαοῖς, ἦτο δηλαδὴ κωνικὸν μετὰ καταυχενίου. Τοιοῦτον ὅμως κράνος δὲν ἦτο ειδικῶς βοιωτικόν, ἀτε συναντώμενον καὶ ἐπὶ νομισμάτων τοῦ βασιλέως *Ἀλεξάνδρου* τῶν Φερρῶν. —Β.

Βόκα *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον τῆς νήσου Ἄνδρου ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἄρνης. Ἐ ταῦθα ἐσημειώθησαν ἐμφανίσεις μεταλλεύματος νικελίου. Α.-Ε. Μ.

βοκάλη (ἡ) (bocale) *[Μουσ.]*. —1) Τμῆμα τοῦ *βαρυαύλου* ἢ τοῦ *ἀγγλικοῦ κέρατος*, ἐφ' οὗ προσαρμόζεται ἡ διπλῆ γλωττὶς (*καλάμι*). —2) Ἐπιστόμιον ἐν εἴδει κυπέλλου, ἐφαρμοζόμενον εἰς ὡρισμένα χάλκινα ὄργανα (*τρομπόνιον*, *ὀφικλεὶς* κτλ.). Γ. Σ.

Βόκεν (Woken), *Φραγκίσκος*. Γερμανὸς ἀνατολιστής, ἐκ Πομμερανίας (1685—1734). Ἐδίδαξε φιλοσοφίαν εἰς Λειψίαν, εἶτα δὲ ἀνατολικὰς γλώσσας εἰς τὸ Βίττεμβουργ. Ἐκ τῶν ὀγδοήκοντα ἔργων του ἀναφέρομεν: «Textus Veteris Testamenti ad enallages et hypallages vitio liberatus» (Λειψία 1726 εἰς 8ον), «Moses harmonicus, seu Harmonia Veteris et Novi Testamenti» (Λειψία, 1730, τόμ. 2, εἰς 4ον), «Mele emata antiquaria philologico-critica» (Βιττεμβέργη, 1739, εἰς 4ον), «Bibliotheca theologica, philosophica, historica» (Βιττεμβέργη, 1732, εἰς 8ον), «Liber de ellipsibus e textu biblico hebraeo sollicite eliminandis» (Βιττεμβέργη, εἰς 4ον). —Β

Βοκιὲ (Wocquier), *Λέων*. Βέλγος λογοτέχνης (1815—1864). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἀνθρωπολογίας καὶ τῆς λογικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Γάνδης καὶ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ἱστορικὰ χρονικὰ καὶ λαϊκαὶ παραδόσεις τοῦ Λουξεμβούργου», «Ἀναμνήσεις τοῦ πανεπιστημιακοῦ βίου» ἢ «Νὰ ἀγαπᾷ κανεὶς χωρὶς νὰ ξεύρῃ τί», κ.τ.λ. Ὁ Βοκιὲ εἶναι κυρίως γνωστὸς ὡς μεταφραστὴς ἐκ τῆς φλαμανδικῆς εἰς τὴν γαλλικὴν τῶν ἔργων τοῦ Φλαμανδοῦ μυθιστοριογράφου *Ἐρρίκου Κονσιάνς*. —Β.

Βοκκάκιος (Boccaccio), *Ἰωάννης*. Μέγας Ἰταλὸς συγγραφεὺς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1313 καὶ ἀποθανὼν ἐν Τσερτάλντῳ τῷ 1375. Ὁ Βοκκάκιος ἦτο νόθον τέκνον τοῦ *Βοκκακίου Κελίνου* καί τινος Γαλλίδος *Ἰωάννας*. Ἑπταετὴς μόλις λέγεται ὅτι κατεσκεύαζε στίχους καὶ προσωνομάζετο ποιητὴς ὑπὸ τῶν φίλων του. Μαθητεύσας ἐπί τινα χρόνον παρὰ τῷ γραμματικῷ Τζανόμπι ντὰ Στράντα, ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ πατρός του εἰς Παρισίους, ὅπου ἔμεινε περὶ τὰ ἓξ ἔτη παρά τινι φίλῳ τοῦ πατρός του, ἐμπόρῳ, χωρὶς νὰ δείξῃ οὐδεμίαν ἱκανότητα καὶ κλίσιν πρὸς τὸ ἐμπόριον, δι' ὃ καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Φλωρεντίαν, ὅπου ὀλίγον παρέμεινεν

Ἰωάννης Βοκκάκιος.
[Προσωπογραφία ὑπὸ Σίμωνος Μαρτίνι, ἐν τῷ Παρεκκλησίῳ τῶν Ἰσπανῶν τῆς Μονῆς τῆς Σάντα Μαρία Νουβέλλα ἐν Φλωρεντίᾳ.]

Digitized by Google

καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Νεάπολιν (ἄγων κατ' ἄλλους τὸ 16ον καὶ κατ' ἄλλους τὸ 20ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του), πρὸς σπουδὴν τοῦ κανονικοῦ δικαίου. Ἀλλ' ὁ Βοκκάκιος, ἐν Νεαπόλει, ὅπου ἡ φύσις ἦτο προκλητική, ἡ ζωὴ πολυτελὴς καὶ ἡδονική, τὸ πνεῦμα λεπτὸν καὶ καλλιεργημένον, ἐστραμμένον πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ ὡραίου, ἀντὶ νὰ ἐνδιαφερθῇ διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ νὰ παρακολουθήσῃ τὰς σπουδὰς τοῦ κανονικοῦ δικαίου, κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ πατρός του, ἐπεδόθη εἰς τοὺς ἔρωτας καὶ τὴν ποίησιν, εἰς μίαν ζωὴν «ὡραίαν ἀλλ' ἀνωφελῆ». Ὅταν ὁ Πετράρχης τὸ 1341, πρὶν ἢ στεφανωθῇ ποιητὴς ἐν Καπιτωλίῳ, ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ φιλοτέχνου καὶ φιλομούσου βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Ροβέρτου εἰς δημοσίαν ἐξέτασιν, ὁ Βοκκάκιος ἠκροάσθη τοῦ Πετράρχη καὶ τὸν ἐθαύμασε. Τὸ αὐτὸ ἔτος μεταβὰς εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, συνήντησε τὴν *Μαρίαν τοῦ Ἀκουίνου*, κόρην τοῦ βασιλέως Ροβέρτου, καὶ προσεβλήθη ὑπὸ κεραυνοβόλου ἔρωτος πρὸς αὐτήν. Ἡ Μαρία (ἡ κατόπιν περίφημος *Φιαμμέττα* τοῦ Βοκκακίου) ἀνταπεκρίθη εἰς τὰ αἰσθήματα τοῦ θερμοῦ καλλιτέχνου καὶ ὑπῆρξε δι' αὐτὸν ὅ,τι ἡ Βεατρίκη διὰ τὸν Δάντην καὶ ἡ Λάουρα διὰ τὸν Πετράρχην, καὶ ἔτι πλέον, διότι οὐ μόνον ἐμπνεύστριά του ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ πραγματικὴ ἐρωμένη.

Μετάλλιον φέρον τὴν προσωπογραφίαν τοῦ Βοκκακίου, σχεδιασθὲν ὑπὸ τοῦ Παστορίνι.

[Ἐθνικὸν Μουσεῖον Παστορίνι.]

Τῷ 1342, προσκληθεὶς ὁ Βοκκάκιος εἰς Φλωρεντίαν ὑπὸ τοῦ πενθοῦντος διὰ τὸν θάνατον ὅλων σχεδὸν τῶν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τέκνων του πατρός του, ἐγκατέλιπε τὴν Νεάπολιν παρὰ τὰς ἱκεσίας καὶ τὴν ἀθεράπευτον θλῖψιν τῆς Μαρίας. Ἐκεῖ ἔμεινε περὶ τὰ δύο ἔτη, ἀσχολούμενος εἰς οἰκογενειακὰς ὑποθέσεις καὶ εἰς κλασσικὰς μελέτας, καὶ τῷ 1344, μετὰ τὸν δεύτερον γάμον τοῦ πατρός του, ἐπέστρεψεν εἰς Νεάπολιν, ὅπου τὸν ἀποθανόντα Ροβέρτον εἶχε διαδεχθῇ εἰς τὸν θρόνον ἡ Ἰωάννα, ἥτις εἶχε μεταβάλει τὴν αὐλὴν εἰς κέντρον διασκεδάσεων καὶ ἐρώτων. Ὁ Βοκκάκιος ἔμεινεν ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1350, ὅτε, θανόντος τοῦ πατρός του, ἐπέστρεψεν εἰς Φλωρεντίαν καὶ συνέλεξε τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, ἣν καὶ ἐξώδευσεν ὁλόκληρον σχεδὸν εἰς ἀγορὰν βιβλίων, λατινικῶν κυρίως καὶ ἑλληνικῶν. Τὸ ἔτος ἐκεῖνο ηὐτύχησε νὰ φιλοξενήσῃ τὸν εἰς Ρώμην μεταβαίνοντα καὶ ἐκ Φλωρεντίας διελθόντα Πετράρχην καὶ νὰ συνδεθῇ ἔκτοτε διὰ στενῆς φιλίας μετ' αὐτοῦ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ Βοκκάκιος ἐχρησιμοποιήθη πλειστάκις ὑπὸ τῆς φλωρεντινῆς Δημοκρατίας εἰς διαφόρους ἀποστολάς, τὰς ὁποίας ἐξεπλήρωσε σχεδὸν ἁπάσας ἐπιτυχῶς. Ἀπὸ τοῦ 1355 μέχρι τοῦ 1359, ἀφήσας πᾶσαν ἄλλην ἐνασχόλησιν, ἐπεδόθη μετὰ ζήλου εἰς τὰς κλασσικὰς σπουδάς, καὶ τῷ 1359 μετέβη εἰς Μιλᾶνον, ἔνθα ἔμενεν ὁ Πετράρχης, σκοπῶν νὰ συμπληρώσῃ δι' ὁδηγιῶν του τὴν μόρφωσίν του. Ὁ Πετράρχης συνέστησεν εἰς αὐτὸν ὡς ἄριστον διδάσκαλον τῆς ἑλληνικῆς τὸν Λεόντιον Πιλάτον, ἐκ Καλαυρίας, ὅπου ἀκόμη ὡμιλεῖτο ἡ ἑλληνική, ὁ δὲ Βοκκάκιος, ἐπιστρέψας εἰς Φλωρεντίαν καὶ ἐπιτυχὼν νὰ ἱδρυθῇ ἐκεῖ ἕδρα τῆς ἑλληνικῆς, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ διορισθῇ ὁ Λεόντιος, μετέβη εἰς Ἐνετίαν, ὅπου διέμενεν ὁ σοφὸς οὗτος ἑλληνιστής, καὶ τὸν παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς Φλωρεντίαν. Ὑπὸ τούτου δὲ διδαχθείς, ἐξέμαθε τὴν ἑλληνικήν. Τῷ 1361 ὁ Βοκκάκιος, παρακινηθεὶς ὑπὸ μοναχοῦ τινος, μετέβαλε τρόπον ζωῆς, καὶ οὐ μόνον ἐγκατέλειψε τοὺς κοσμικοὺς αὐτοῦ ἔρωτας, ἀλλὰ καὶ ἠθέλησε νὰ πωλήσῃ ἢ νὰ καύσῃ τὰ βιβλία του, ν' ἀποχαιρετήσῃ τὰς Μούσας διὰ παντὸς καὶ ν' ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν μελέτην τῶν ἐπουρανίων. Αἱ σοβαραὶ καὶ φιλικαὶ συμβουλαὶ τοῦ Πετράρχη εἰρήνευσαν τὴν ταραχθεῖσαν ψυχήν του, ὁ δὲ Νικόλαος Ἀτσιαγιόλη, φίλος καὶ συμπολίτης του, μαθὼν τὰς οἰκονομικὰς στενοχωρίας καὶ τὰς ψυχικὰς αὐτοῦ ταραχάς, τὸν προσεκάλεσεν εἰς Νεάπολιν, ὁπόθεν ἔφυγε μετὰ ἓν ἔτος διὰ νὰ καταφύγῃ εἰς Ἐνετίαν παρὰ τῷ Πετράρχῃ. Μετὰ τρεῖς μῆνας, κληθεὶς ὑπὸ τῆς φλωρεντινῆς κυβερνήσεως, ἀπεστάλη εἰς ἀποστολήν τινα, ἐπιστρέψας δὲ εἰς Φλωρεντίαν ἀπεσύρθη εἰς τὸ ἥσυχον Τσερτάλντο, τὴν πατρίδα τῶν γονέων του, καὶ ἐκεῖ κατέγινε μὲ τὴν μελέτην καὶ τὴν συγγραφὴν διαφόρων λατινικῶν ἔργων, ἅτινα, «σοβαρωτέρου θέματος ἢ τὰ λαϊκὰ αὐτοῦ ἔργα, ἔδωσαν εἰς αὐτὸν τὰ πρωτεῖα μεταξὺ τῶν φιλολόγων καὶ πραγματικῶν σοφῶν, διὰ δύο ὁλοκλήρους αἰῶνας», ὅπως γράφει ὁ Μπαντέλλος.

Τῷ 1365 καὶ τῷ 1367 ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς φλωρεντινῆς κυβερνήσεως πρὸς τὸν πάπαν Οὐρβανὸν τὸν Ε' εἰς Ἀβινιόν, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἐξεπλήρωσε θαυμασίως τὴν ἀποστολήν του. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, εὑρισκόμενος ἴσως εἰς οἰκονομικὰς στενοχωρίας, κατέφυγεν εἰς τὸν Πετράρχην, μετ' ὀλίγον ὅμως ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν, παρ' ὅλας τὰς προτροπὰς τοῦ φίλου του, ζηλωτής, ὡς ἔλεγε, τῆς ἀτομικῆς αὐτοῦ ἀνεξαρτησίας, καὶ μετ' ἀλλεπάλληλα ταξίδια εἰς Νεάπολιν καὶ Φλωρεντίαν, καθ' ἃ ἐφιλοξενεῖτο ὑπὸ διαφόρων φίλων καὶ θαυμαστῶν του, διωρίσθη ὑπὸ τῆς φλωρεντινῆς κυβερνήσεως ἑρμηνευτὴς τῆς «Θείας Κωμῳδίας» τοῦ Δάντη. Μετὰ ἓν ἔτος, ἀσθενήσας σοβαρῶς ἐκ τοῦ στομάχου του, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην καὶ ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὸν πατρικόν του οἶκον ἐν Τσερτάλντο, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὴν 21 Δεκεμβρίου τοῦ 1375, ὀνομάσας τοὺς υἱοὺς τοῦ ἀδελφοῦ του γενικοὺς κληρονόμους τῶν ὑπαρχόντων του, πλὴν τῆς βιβλιοθήκης του, ἣν ἀφησεν εἰς τὸν ἐξομολογητὴν αὐτοῦ μοναχὸν Μαρτῖνον ντὰ Σίνια, τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγ. Αὐγουστίνου, ὁρίσας ὅμως ὅπως μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου περιέλθῃ εἰς τὴν κατοχὴν τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρὸς κοινὴν χρῆσιν. Δυστυχῶς ὁ πολύτιμος ἐκεῖνος θησαυρὸς κατεστράφη ὑπὸ πυρκαϊᾶς. Ἐτάφη εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἰακώβου καὶ Φιλίππου, καὶ ἐπὶ τῆς πλακός του ἐχαράχθη μετριόφρον ἐπιτύμβιον ποιηθὲν ὑπὸ τοῦ ἰδίου.

Ὁ Βοκκάκιος ἔγραψε πολλὰ ἔργα εἰς στίχους καὶ εἰς πεζόν. Ὡς πρῶτον αὐτοῦ ἔργον ἀναφέρεται ὁ «Filocolo», μυθιστόρημα εἰς πεζὸν λόγον, ὅπερ ἔγραψε κατὰ προτροπὴν τῆς ἐρωμένης του Μαρίας τοῦ Ἀκουίνου, καὶ οὗτινος θέμα εἶναι οἱ ἴδιοι αὐτοῦ ἔρωτες. Τὸ ἔργον τοῦτο, πλῆρες βαρείας πολυμαθείας καὶ λεπτολόγων περιγραφῶν, δὲν εἶναι ἐκ τῶν καλυτέρων τοῦ συγγραφέως. Κατόπιν ἔγραψε τὴν «Θησηΐδα», ποίημα διηγηματικὸν εἰς ὀκταστίχους στροφάς, χάριν τῆς Μαρίας-Φιαμμέττας καὶ τοῦτο. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ποιήματος τούτου πλέκεται πέριξ τῶν μυθικῶν περιπετειῶν τοῦ *Θησέως*. Τὸ ἔργον τοῦτο, διὰ τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ, τὴν σχολαστικὴν μίμησιν τῶν κλασσικῶν καὶ τὴν ἀνάμειξιν ἑτερογενῶν στοιχείων, δὲν εἶναι καὶ πολὺ ἀνώτερον τοῦ προηγουμένου. Ἐν τούτοις διὰ τοῦ ποιήματος τούτου ὁ Βοκκάκιος γίνεται εἰσηγητὴς τοῦ μυθιστορηματικοῦ ποιήματος καί, ἐὰν δὲν εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ εἴδους τούτου, εἶναι ὅμως ὁ τελειοποιητὴς τῆς ὀκταστίχου στροφῆς, ἥτις θὰ χρησιμεύσῃ ἀργότερον διὰ τὰ ἀθάνατα ἔργα τοῦ Ἀριόστου καὶ τοῦ Τάσσου. Ἀνώτερον καὶ τῶν δύο προηγουμένων εἶναι ἡ «Amorosa Fiammetta», ἔργον εἰς πεζόν, ὅπου περιγράφονται οἱ ὄχι καὶ ἁγνοὶ ἔρωτες τῆς *Φιαμμέττας* καὶ τοῦ *Παμφίλου*, δηλαδὴ τῆς Μαρίας καὶ τοῦ Βοκκακίου. Ὁ συγγραφεὺς θέτει τὴν Φιαμμέτταν νὰ διηγῆται εἰς πρῶτον πρόσωπον τοὺς στεναγμούς, τὰς ἐλπίδας, τὰς συγκινήσεις, τὰς ἀμφιβολίας, τοὺς θυμούς, τὰς συναισθηματικάς της μεταπτώσεις, τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ ἑαυτοῦ της καὶ τῶν συγγενῶν της κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἐραστοῦ της, καὶ τὰς ματαίας συμβουλὰς τῆς ἀγαπητῆς αὐτῆς τροφοῦ. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐγράφη κατὰ τὴν διετῆ ἀπουσίαν του ἐκ Νεαπόλεως (1342—1344). Τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἔγραψε τὸν «Ameto», ὁμοίως ἐρωτικὸν ποίημα εἰς πεζόν, διακοπτόμενον ὑπὸ συντόμων ποιημάτων, ἔργον δαντικῆς ἐπιδράσεως, ὅπου περιγράφονται οἱ ποιμενικοὶ ἔρωτες τοῦ *Ἀμέτου* καὶ τῆς *Λίας*. Ἕτερον ἔργον τοῦ Βοκκακίου εἶναι ὁ «Filostrato», ποίημα εἰς ὀκταστίχους στροφάς, ἀσυγκρίτως ἀνώτερον πάντων τῶν προηγουμένων, ὅπου μετ' ἁπλουστέρας μορφῆς καὶ ἀληθεστέρου αἰσθήματος περιγράφονται οἱ ἔρωτες τοῦ *Τρωΐλου* καὶ τῆς *Χρυσηΐδος*. Ἀντιθέτως, βαρὺ εἶναι τὸ ἀλληγορικὸν καὶ δαντικῆς ἐμπνεύσεως ποίημα «Amorosa Visione», ὅπου πλὴν τοῦ τριστίχου καὶ τῆς τεχνοτροπίας παρατηρεῖται καὶ ἡ κεντρικὴ ἰδέα τῆς δαντικῆς ποιήσεως, δηλαδὴ ἡ παράστασις τῆς γυναικείας ὡραιότητος ὡς μέσου ἀναγεννήσεως τῆς ψυχῆς. Ἔγραψεν ὁμοίως καὶ τὸ ὡραιότατον εἰδυλλιακὸν μυθιστορηματικὸν ποίημα «Niufale Fiesolano», ὀβιδιακῆς τεχνοτροπίας καὶ εἰς ὀκταστίχους στροφάς, ὅπου περιγράφει τοὺς ἔρωτας τοῦ ποιμένος *Ἄφρικο* καὶ τῆς νύμφης *Μενσόλας*, οἵτινες, τραγικὸν λαβόντες τέλος, ἔδωσαν τὸ ὄνομα εἰς δύο ποταμίσκους ῥέοντας πλησίον τοῦ λόφου τοῦ Φιέζολε. Πλὴν τῶν ἔργων τούτων, ἔγραψε καὶ πλῆθος λυρικῶν ποιημάτων, εἰς ἰταλικὴν καὶ λατινικήν, εἰς τὰ ὁποῖα διακρίνεται ἡ πετραρχικὴ καὶ δαντικὴ ἐπίδρασις, καὶ φιλολογικὰς μελέτας, ὅπως ἡ «Βιογραφία τοῦ Δάντη Ἀλιγκιέρη», «Σχόλια εἰς τὰ πρῶτα δεκαεπτὰ ᾄσματα τῆς Θείας Κωμῳδίας», τὸ «De genealogia Deorum», τὸ «Casibus virorum et foeminarum illustrium», τὸ «Delle preclare donne», τὸ «De montibus, sylvis, stagnis κλπ», ὅπερ δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς τὸ πρῶτον γεωγραφικὸν λεξικόν, ὅπερ εἶδε τὸ φῶς μετὰ τὴν ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων κλπ. Πάντα τὰ ἔργα ταῦτα διακρίνονται ἐπὶ καταπληκτικῇ διὰ τὴν ἐποχήν των σοφίᾳ.

Ἐπίσης ἔγραψεν εἰς ἰταλικὴν τὸ «Laberinto d' Amore o Corbaccio», δηκτικὴν σάτιραν τῶν πονηριῶν καὶ ἀδυναμιῶν τῶν γυναικῶν. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον κατέστησε τὸν Βοκκάκιον παγκοσμίως γνωστὸν εἶναι «Τὸ Δεκαήμερον».

Τὴν συγγραφὴν τοῦ ἔργου τούτου ἤρχισεν ὅτε εὑρίσκετο ἐν Νεαπόλει, διαρκοῦντος τοῦ φοβεροῦ λοιμοῦ, ὅστις ἐμάστισε κυριολεκτικῶς τὴν Φλωρεντίαν, ἐπεράτωσε δὲ αὐτὸ τῷ 1353. Τὸ αὐτὸ ἔτος τὸ παρέδωκεν εἰς τὴν δημοσιότητα καὶ παρ' ὅλας τὰς δυσκολίας τὰς ὁποίας παρουσίαζεν ἡ ἀντιγραφὴ ἑνὸς τόσον ὀγκώδους ἔργου, ἡ διάδοσίς του εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἰταλίαν ὑπῆρξε ταχυτάτη. Τὸ «Δεκαήμερον» ἀποτελεῖται ἐξ ἑκατὸν διηγημάτων διῃρημένων εἰς δέκα μέρη καὶ ἐξ ἑνὸς προοιμίου, ὅπου ὁ συγγραφεὺς περιγράφει τὸν λοιμὸν ὅστις ἐδεκάτισε τὴν Φλωρεντίαν τῷ 1348. Ὁ συγγραφεὺς φαντάζεται ὅτι ἑπτὰ νέαι καὶ τρεῖς νέοι, διὰ ν' ἀποφύγουν τοὺς κινδύνους τῆς ἐπιδημίας, μεταβαίνουν εἰς ἔπαυλίν τινα, καὶ ἐκεῖ, διὰ νὰ διέλθουν εὐχαρίστως τὸν καιρόν των, διηγεῖται καθεὶς ἓν διήγημα τὴν ἡμέραν, ὅταν δὲ τελειώνουν αἱ διηγήσεις, ψάλλουν ὅλοι ὁμοῦ ἐρωτικήν τινα μπαλάνταν. Τῆς ὅλης συντροφίας προεδρεύει ἀλληλοδιαδόχως εἷς ἢ μία τὴν ἡμέραν, ὅστις ὀνομάζεται *βασιλεὺς* ἢ *βασίλισσα*. Τὸ πρόσωπον τοῦτο διευθύνει τὸν φιλικὸν ὅμιλον καὶ καθορίζει τὴν κεντρικὴν ἰδέαν, πέριξ τῆς ὁποίας ὀφείλουν νὰ στραφοῦν αἱ ὑποθέσεις τῶν διηγημάτων τῆς ἡμέρας. Καὶ τοῦτο γίνεται δι' ὅλας τὰς ἡμέρας, πλὴν τῆς πρώτης, ὅπου τὰ θέματα εἶναι ποικίλα καὶ ἐλεύθερα. Τὸ «Δεκαήμερον» κατὰ τὸ σχέδιον ἐνθυμίζει ἔργα ἀνατολικά, ὡς τὸ «Χίλιαι καὶ μία νύκτες» ἢ τὸ «Διηγήσεις ψιττακοῦ νυκτεριναί», ὁ δὲ συγγραφεὺς ἤντλησεν ὑλικὸν διὰ τὴν συγγραφήν του ἐξ ἀνατολικῶν, γαλλικῶν καὶ ἰταλικῶν πηγῶν, καὶ ἄλλας μὲν ὑποθέσεις τῶν διηγημάτων του λαμβάνει ἐκ τῆς παραδόσεως, κλασσικῆς καὶ μεσαιωνικῆς, ἄλλας δὲ ἐκ τῆς συγχρόνου αὐτοῦ ζωῆς. Ἐγνώριζεν ὅμως τὴν τέχνην νὰ ἀναδημιουργῇ τόσον λαμπρῶς τὸ δανειζόμενον ὑλικόν, ὥστε νὰ καθιστᾷ τοῦτο τελείως πρωτότυπον καὶ προσωπικόν. Ἡ γλῶσσα αὐτοῦ, πλουτισθεῖσα καὶ σχηματισθεῖσα διὰ τῆς βοηθείας τῆς λατινικῆς, ὕψωσε τὸν ἀσθενῆ καὶ ἀσχημάτιστον ἰταλικὸν πεζὸν λόγον εἰς ἐξαιρετικὴν τελειότητα. Τὸ δὲ σατιρικὸν αὐτοῦ πνεῦμα, μόνον μὲ τοῦ Ἀριστοφάνους δύναται νὰ παραβληθῇ. Ἡ ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου περιγραφὴ τοῦ λοιμοῦ τῆς Φλωρεντίας δύναται νὰ παραβληθῇ μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου περιγραφὴν τοῦ λοιμοῦ τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ *Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος*, ἀνὴρ σοφός, ἔλεγε διὰ τὸ «Δεκαήμερον» ὅτι, εἰς ὅλην τὴν σειρὰν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, δὲν ὑπῆρχεν οὐδὲ ἓν ἔργον ἰσάξιόν του, ὁ δὲ *Φ. Φλαμίνης* σημειώνει, ὅτι, εἶναι ὁ καθρέπτης τῆς ἰταλικῆς ζωῆς τοῦ Τρετσέντο. Ὁ *Ἀδόλφος Μπάρτολης* γράφει, ὅτι «Τὰ διηγήματα τοῦ Βοκκακίου εἶναι δραματικαὶ πράξεις εἰλημμέναι ἐκ τοῦ φυσικοῦ», καὶ ὁ *Ι. Καρντούτση* γράφει, ὅτι «οὐδεὶς μετὰ τὸν Δάντην καὶ πρὸ τοῦ Σαίξπηρ ἐδημιούργησε τόσην ποικιλίαν προσώπων εἰς τόσον διαφόρους καταστάσεις, ὅπως ὁ Βοκκάκιος». Τὰ διηγήματα τοῦ «Δεκαημέρου» εἶναι ποικίλα κατὰ τὴν πλοκὴν καὶ κατὰ τὴν ἔκτασιν. Πλησίον διηγημάτων ἐκτενῶν εὑρίσκονται ἄλλα σύντομα καὶ ἁπλᾶ, εἰς ὅλα δὲ θέλομεν εὕρει εἰκόνα τινὰ τόσον ἀντικειμενικὴν καὶ εὐρεῖαν καὶ τόσον ἐπεξειργασμένην εἰς τὰς λεπτομερείας της, ὥστε οὐδὲν τῶν πρὸ αὐτῶν μεσαιωνικῶν πεζογραφημάτων νὰ δύναται νὰ συγκριθῇ μετ' αὐτῶν. Πολλοὶ παρέβαλον τὸ «Δεκαήμερον» τοῦ Βοκκακίου μὲ τὴν «Θείαν Κωμῳδίαν» τοῦ Δάντη, ὀνομάσαντες αὐτὸ «Ἡ ἀνθρωπίνη Κωμῳδία» τοῦ Ἰωάννου Βοκκακίου. Καὶ ὄντως, ἐὰν ὁ Δάντης καυτηριάζῃ διὰ τῆς τρομερᾶς του σατίρας, ὁ Βοκκάκιος ἐξευτελίζει διὰ τῆς χαριτολόγου του εἰρωνείας. Ἐντὸς τοῦ «Δεκαημέρου» εὑρίσκομεν τὴν πλέον ἰσχυρὰν πολεμικὴν ἐναντίον τῶν ἰδεῶν τοῦ μεσαίωνος. Ἐκεῖ ἔχουν ἀποτυπωθῇ αἱ εἰκόνες μερικῶν «τύπων» ἀθανάτων, ὅπως ὁ *κὺρ-Τσιαππελλέττος*, ὁ *πάτερ-Κρεμμύδας*, ὁ *Μαρτελῖνος*, ὁ *Μαζέττος*, ὁ μοναχὸς *Ρούστικος*, ὁ *πάτερ-Ἀλβέρτος*, οἱ ὁποῖοι στολίζουν τὸν εὔθυμον ἐπικήδειον τοῦ μεσαίωνος, ψάλλοντες τὴν ἀνατολὴν τοῦ νεωτέρου κόσμου, ὅπως γράφει χαρακτηριστικώτατα ὁ *Ἀδ. Μπάρτολης*.

Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Βοκκακίου μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἡ «Θησηΐς» ὑπὸ τὸν τίτλον «Θησέος καὶ γάμοι τῆς Ἐμηλίας» (σχ. 8ον, Vinegia, 1529), καὶ «Διηγήματα δύο πρὸς τοῖς εἴκοσιν Ἰωάννου τοῦ Βοκκακίου, ἐκλεχθέντα τὰ μὲν ἐκ τῆς δεκαημέρου αὐτοῦ, νῦν δὲ πρῶτον μεταγλωττισθέντα παρὰ Σ. Β. Δ.» (σχ. 16ον, Ἐνετία, 1797)· τὸ «Δεκαήμερον» μεταφρασθὲν ἑλληνιστὶ ἐξεδόθη τῷ 1884 εἰς πέντε τόμους, τῷ 1892 ὑπὸ Ἀλ. Λυγηράκη καὶ τῷ 1911. Ἐπίσης «(Εκλογὲς ἀπὸ τὸ Δεκαήμερο» κατὰ μετάφρασιν Γερ. Σπαταλᾶ (ἔκδ. «Χαραυγῆς» 1924).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Mami*, «Istoria del Decamerone» (Φλωρεντία, 1742).— *Tiraboschi* «Istoria della litteratura Italiana». — *Bandelli*, «Vita di Giovanni Boccaccio» (Φλωρεντία, 1806).— *Adry*, «Notice sur Boccace» (Παρίσιοι, 1802). — *Ad. Bartoli* «I precursori del Boccaccio» (Φλωρεντία, 1876). — *Γάσπαρη*, «Ἱστορία τῆς Ἰταλικῆς λογοτεχνίας» (Ἀθῆναι).—*Οὖγος Φώσκολος*, «Discorso sul testo di Decamerone» (Φλωρεντία, 1850).— *Gios. Carducci* «Discorsi letterarii e storici» (Bolognia, 1889).— *Rossi* «Dalla mente e dal cuore di Giov. Boccaccio» (Bolognia, 1900).— *Franc. de Sanctis* «Il Boccaccio et le sue opere minore» (Nuova Antologia, 1870).— *Menéndez y Pelayo* «Origenes de la novella» (Madrid, 1905).

Γ. Σ. ΣΠΑΤΑΛΑΣ

βοκκονία (ἡ) (Bocconia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μυκωνιδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι πόαι μονοετεῖς ἢ πολυετεῖς, μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, ἄνθη μικρά, πολυπληθῆ

Digitized by Google

καὶ κατὰ κῦμα διατεταγμένα εἰς τὰς κορυφὰς τῶν κλάδων. Γενικῶς τὰ ἄνθη εἶναι ἑρμαφρόδιτα, κανονικά, μὲ κάλυκα ἀποτελούμενον ἐκ δύο σεπάλων, σπερμοθήκην κανονικὴν καὶ στήμονας πολυπληθεῖς καὶ ἐλευθέρους κατὰ τὴν βάσιν των. Ὁ καρπός των εἶναι κάψα διανοιγομένη εἰς δύο βαλβῖδας καὶ περικλείουσα ἓν μόνον σπέρμα. Αἱ βοκκονίαι εἶναι ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βοκκονία ἡ θάλλουσα* (Bocconia frutescens), ἰθαγενὲς φυτὸν τοῦ Μεξικοῦ, καλλιεργουμένη εὐρύτατα εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

Βοκόα (ἡ) (Bocoa) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει δένδρα μὲ φύλλα ἁπλᾶ καὶ ἄνθη κατὰ στάχυς μασχαλιαίους διατεταγμένα. Τὸ ἄρρεν ὄργανον ἀποτελεῖται ἐκ δέκα στημόνων, ὧν οἱ πέντε εἶναι ἐναλλασσόμενοι καὶ ἐπιμηκέστεροι τῶν λοιπῶν. Ὁ καρπὸς εἶναι δρύπη καὶ περικλείει ἓν μόνον σπέρμα. Γνωστὰ 4 περίπου εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Γουϊάνας καὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ. Δ. Ν. Π.

Βοκοτόπουλος, ***Δημήτριος***. Νομικὸς καὶ πολιτευόμενος ἐκ Σύρου, γεννηθεὶς τῷ 1850. Ἐχρημάτισεν ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἀπὸ τοῦ 1905—1908 ἐπὶ κυβερνήσεως Γ. Θεοτόκη καὶ τῷ 1916 ἐπὶ κυβερνήσεως Ν. Καλογεροπούλου. —Β.

Βοκύλας (Vocula). Ρωμαῖος στρατηγὸς τῶν χρόνων τοῦ Φλάκου καὶ τοῦ Βεσπασιανοῦ. Διοικητὴς ἀρχικῶς μιᾶς λεγεῶνος ἐν Γαλατίᾳ, ἔλαβε παρὰ τοῦ Φλάκου τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τῶν ὑπ' αὐτοῦ διοικουμένων ρωμαϊκῶν στρατευμάτων. Ἐπολέμησεν εἰς τὸν Ρῆνον, ὅπου ἐγκατέστησε στρατόπεδον. Ἐνίκησε τὸν Σιβίλιον καὶ ὑπεχρέωσε τοῦτον νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Βετέρας, ἐφονεύθη δὲ ὑπὸ τῶν στασιασάντων στρατιωτῶν του. —Β.

Βόκχορις. Φαραὼ τῆς ΚΔ' αἰγυπτιακῆς δυναστείας· βλ. λ. **Βόχορις**.

Βόκχος ὁ Α' (Bocchus). Βασιλεὺς τῆς Μαυριτανίας, ἀκμάσας κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος. Συζεύξας οὗτος τὴν θυγατέρα του μετὰ τοῦ Ἰουγούρθα, ἐδέχθη νὰ συμπράξῃ μετ' αὐτοῦ ἐν τῷ κατὰ τῶν Ρωμαίων πολέμῳ, ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς εἰς αὐτὸν παραχωρήσεως τῆς Δυτικῆς Νουμιδίας. Δὶς νικηθεὶς ὑπὸ τοῦ Μαρίου, ὁ Βόκχος κατέληξε τέλος εἰς τὸ νὰ τείνῃ εὐήκοον οὖς εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Λευκίου Κορνηλίου Σύλλα, ταμίου τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν ἐν Ἀφρικῇ ρωμαϊκῶν δυνάμεων Γαΐου Μαρίου, γενομένας κατ' ἐντολὴν τοῦ τελευταίου δελεαστικὰς προτάσεις περὶ παραδόσεως τοῦ γαμβροῦ του Ἰουγούρθα, ὃν καὶ συλλαβὼν ἐξέδωκεν εἰς τοὺς Ρωμαίους (106 π. Χ.). Ἡ Ρώμη, εὐγνωμονοῦσα πρὸς αὐτόν, τῷ ἐχορήγησεν εἰς ἀνταμοιβὴν τῆς προδοσίας του τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰουγούρθα ὑποσχεθεῖσαν αὐτῷ Δυτικὴν Νουμιδίαν, ἧς ἀναγνωρισθεὶς βασιλεὺς κατέστη σύμμαχος τῶν Ρωμαίων.

— Βόκχος ὁ Β'. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἀποθανὼν περὶ τὸ 33 π. Χ. Συμβασιλεύσας οὗτος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Βόγου* ἐτάχθη ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος καὶ κατὰ τοῦ Πομπηΐου κατὰ τὸν μεταξὺ τούτων ἐμφύλιον πόλεμον, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ ἀνεγνωρίσθη βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ πρώτου ἐν ἔτει 49 π. Χ. Ἐν τοῖς ἀμέσως ὅμως μετέπειτα χρόνοις, ὅτε ἐξερράγη ὁ μεταξὺ Ἀντωνίου καὶ Ὀκταβίου πόλεμος, οἱ δύο ἀδελφοὶ διεφώνησαν πρὸς ἀλλήλους, τοῦ μὲν Βόκχου Β' ταχθέντος ὑπὲρ τοῦ Ὀκταβίου, τοῦ δὲ Βόγου συμπράξαντος μετὰ τοῦ Ἀντωνίου. Μετὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ νίκην τοῦ Ὀκταβίου, τοῦ Βόγου καθαιρεθέντος, Βόκχος ὁ Β' ἐβασίλευσε μόνος τῆς Μαυριτανίας μέχρι τοῦ θανάτου του.

— Βόκχος, *Κορνήλιος*. Ρωμαῖος ἱστορικός, γράψας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κλαυδίου χρονογραφικόν τι ἔργον. Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος μνημονεύει αὐτὸν συχνάκις (ἰδίᾳ δ' ἐν τῷ πίνακι (index) τῶν πηγῶν βιβλίων, 16, 33, 34, 37). Ὁ Σολῖνος στηρίζεται συχνάκις εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν κῦρος αὐτοῦ, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ Μόμμσεν ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ μεταπλάσει τῶν «Exercitationes in Solinum» (p. XVII) ἐκφέρει τὴν γνώμην, ὅτι ἡ πηγὴ ἣν συμβουλεύονται ὁ Πλίνιος καὶ ὁ Σολῖνος ἦτο χρονικόν τι τοῦ Βόκχου συνταχθὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Κλαυδίου. Κ. Μ. ΜΕΚΙΟΣ

Βόλα *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Τσαπλανεΐκων τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐοήλιδος.

βόλα (ἡ) (Vola Klein) *[Παλαιοζωολ.]*. Ὑπογένος τοῦ γένους *πέκτεν* ἢ *κτείς*, οὗτινος λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται πολλαχοῦ ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα τοῦ ὑπογένους τούτου (τοῦ εἴδους *βόλα maxima*) εὑρέθησαν πολλαχοῦ, ἰδίᾳ ἐντὸς τῶν πλειοκαινικῶν μαργῶν τῆς Ζακύνθου (Γερακάριον), Πελοποννήσου (Ἰσθμός, Ἀνεμόβραχος Δερβενίου Κορινθίας, κτλ.) καὶ ἀλλαχοῦ. Τοῦ ὑπογένους τούτου συνώνυμα εἶναι καὶ τὰ *νειθέα* καὶ *γιανίρα*. Γ. Κ. Γ.

βολὰ (ἡ)· ἰδιωματ., φορά, περίστασις: «μιὰ βολὰ κι' ἕναν καιρό», μιὰ φορά..., «μιὰ βολὰ τὸ εἶπα», ἅπαξ, μιὰ φορά· ‖ «βολά μου καὶ βολά σου», ἄλλως «μία μου καὶ μία σου» ἢ «σειρά μου καὶ σειρά σου».

βόλαγμα (ἡ) *['Αλιευτ.]*. Ἡ ἐνέργεια τοῦ, ἀπὸ πλοιαρίου ἁλιεύοντο, διὰ «μανωμένων δικτύων» (κοιν. διχτυάρικο), ἁλιέως. Κατὰ τὸ *βόλαγμα* διὰ τοῦ βυθίου γδούπου τῆς **βολαστήρας** (βλ. λ.) καὶ διὰ πανδαιμονίου κρότων, οὓς προξενοῦσιν οἱ ἐπιβαίνοντες τῆς λέμβου πλήττοντες διὰ ξύλων (σκαλμῶν κτλ.) ταχέως καὶ ἠχηρῶς τὰς ἑκατέρωθεν τοῦ ἐσωτροπίου της ἐπηγκενίδας, καὶ διὰ λευκῶν μεγάλων κροκάλων ριπτομένων ἀπὸ τῆς ἁλιευούσης λέμβου ἑκατέρωθεν τῆς γραμμῆς τῶν δικτύων, ὡς καὶ διὰ μεγάλου λίθου ἐπενδεδυμένου διὰ λευκῆς ὀθόνης καὶ κινουμένου, κατακορύφως καὶ παλινδρομικῶς, δι' ἕλξεώς του ἀπὸ σχοινίου, ἀφυπνίζονται αἰφνιδιαστικῶς καὶ παραζαλίζονται οἱ ἰχθῦς, ἐμπίπτοντες ἐν τέλει εἰς τὰ δίκτυα, ἅτινα δὲν διακρίνουσι λόγῳ τοῦ διὰ πευκοφλοιοῦ χρωματισμοῦ των.—Τὸ ρῆμα *βολάζω*. Σ. Ε. Λ.

Βόλακας *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Καρπάθου (πλάτ. 35° 29' Β, μηκ. 27° 15' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2824: Scarpanto and Kassos islands), ΝΑ ἄκρα τῆς χερσονησίδος *Βούδια*. Σ. Ε. Λ.

βολὰν (τό)· λέξις γαλλικὴ (volant) πολλαπλῆς ἐννοίας. Ἐν τῇ ἑλληνικῇ ὀνομάζονται κοινῶς *βολάν*: 1) ὁ βαρὺς ἐλεύθερος τροχὸς τῶν κινητηρίων μηχανῶν, τοῦ ὁποίου προορισμὸς εἶναι νὰ καθιστᾷ τὴν κίνησιν ὁμοιόμορφον (βλ. λ. σφόνδυλος)· 2) ὁ τροχὸς πηδαλιουχίας τῶν αὐτοκινήτων, ὅστις περιστρεφόμενος ὑπὸ τοῦ ὁδηγοῦ κατὰ τὴν μίαν ἢ κατὰ τὴν ἄλλην διεύθυνσιν μετακινεῖ ἀντιστοίχως τὸ σύστημα τῶν δύο ἐμπροσθίων τροχῶν τοῦ ὀχήματος πρὸς τὰ δεξιὰ ἢ πρὸς τὰ ἀριστερά· 3) διακοσμητικὴ γαρνιτοῦρα ἐξ ὑφάσματος ἢ δαντέλ-

Βολὰν γυναικείων φορεμάτων.
[Α=Ζακέττα μὲ πλισσαρισμένα βολὰν εἰς τὴν μπάσκαν καὶ τὰ μανίκια. Β=Αὐλακωτὸν βολὰν φούστας. Γ=Πολλαπλοῦν κυματοειδὲς βολὰν ἐσθῆτος.]

λας, προστιθεμένη περιφερικῶς εἰς τὸ κάτω ἰδίως μέρος τῆς φούστας, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς γυναικείας ἀμφιέσεως. Τὰ βολὰν ταῦτα εἶναι ἄλλοτε μικροῦ καὶ ἄλλοτε μεγάλου πλάτους, ἄλλοτε ἁπλᾶ καὶ ἄλλοτε πολλαπλᾶ, σκέτα ἢ πλισσαρισμένα ἢ αὐλακωτὰ κατασκευάζονται δὲ εἴτε ἐκ τοῦ ἰδίου ὑφάσματος τῆς ὅλης ἐσθῆτος εἴτε ἐξ ἄλλων ὑφασμάτων, ὁμοίου ἢ διαφόρου χρωματισμοῦ, ἢ ἀπὸ τούλι, δαντέλλαν, κ.τ.τ. Παλαιότερον τὰ βολὰν ὠνομάζοντο *φαρμπαλάδες*. —Ε.

Βολανάκης· βλ. Βολονάκης.

Βολάνης. Παλαιοτάτη οἰκογένεια κατελθοῦσα εἰς Χανιὰ Κρήτης ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὴν ἅλωσιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων (1453). Κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Τούρκων εἰς Κρήτην καὶ τὴν ὑπ' αὐτῶν πολιορκίαν τῶν Χανίων (17 Ἰουλίου—11 Αὐγούστου 1645) οἱ Βολάναι συμμετέσχον εἰς τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως καὶ μετὰ τὴν παράδοσιν αὐτῆς (11 Αὐγούστου) ἀπῆλθον πανοικεὶ καὶ ἔκτοτε ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ ἐπὶ τῶν Λευκῶν ὀρέων χωρίον Λάκκους, ἔνθα πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν διεκρίθησαν εἰς τοὺς διαφόρους κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνας.

Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 διεκρίθησαν ὡς ὁπλαρχηγοὶ ὁ *Μιχαὴλ Βολάνης* καὶ ὁ *Σταμάτιος Βολάνης*, ὅστις συμμετέσχε καὶ εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1858. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην συμμετέσχον καὶ οἱ ὁπλαρχηγοὶ *Ἰωάννης Βολάνης* καὶ *Ἀνδρέας Βολάνης*, οἵτινες ἔλαβον μέρος καὶ εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866· καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης ἔπεσεν εἰς τὴν παρὰ τὴν Μαλάξαν μάχην τῆς 10 Σεπτεμβρίου 1866, ὁ δὲ Ἀνδρέας εἰς τὴν πρὸ τοῦ Θερίσου τῆς 31 Ἰανουαρίου 1867. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπανάστασιν διεκρίθησαν καὶ οἱ ὁπλαρχηγοὶ *Γεώργιος, Μιχαὴλ* καὶ *Ἐμμανουὴλ Βολάναι*, κατὰ δὲ τὰς τοῦ 1877 καὶ 1897 οἱ *Ἰωάννης, Βασίλειος* καὶ *Στρατῆς Βολάναι*. Κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα (1904—1908) διεκρίθη ὁ ἀρχηγὸς *Γεώργιος Βολάνης*, ὅστις διὰ τὴν μακρὰν καὶ εὐδόκιμον αὐτοῦ δρᾶσιν ἐτιμήθη διὰ τοῦ βαθμοῦ τοῦ λοχαγοῦ. Ν. ΚΑΣ

Βολὰνζ (Volange). Γάλλος ἠθοποιὸς τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Υἱὸς συμβολαιογράφου ἐκ Νάντης, ἔπαιξε κατ' ἀρχὰς εἰς τὰς ἀποικίας (Ἅγιον Δομῖγγον). Τῷ 1779 ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον εἰς Παρισίους ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῶν «Variétés Amusantes», ὅπου ἐδημιούργησε τὸν περίφημον ρόλον τοῦ *Janot*, προσώπου ἠλιθίου τῆς κωμῳδίας τοῦ Ντορβινύ, «Οἱ δαρμένοι πληρώνουν τὸ πρόστιμον». Τόση ἦτο ἡ ὑποκριτικὴ δύναμις τοῦ Βολάνζ, ὥστε οὐ μόνον ὁ λαός, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ αὐλὴ ἔσπευσαν νὰ τὸν χειροκροτήσουν. Κληθεὶς εἰς Βερσαλλίας ἔπαιξεν ἐνώπιον τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ ἐντὸς ὀλίγου τὸ πρόσωπον τοῦ Janot ἐκυκλοφόρει εἰς πλείστας χαλκογραφίας, εἰς τερρακότας τῶν Σεβρῶν, ἐπὶ τῶν ριπιδίων καὶ προσέτι ἐδημιουργήθη κόμμωσις «à la Janot». Ἀνῆλθε κατόπιν ἐπὶ τῆς σκηνῆς σοβαρωτέρου θεάτρου, τῆς Ἰταλικῆς Κωμῳδίας, ἔνθα ἔπαιξεν εἰς τὸ ἔργον «Οἱ τρίδυμοι τῆς Βενετίας». Κερδήσας πολλὰ χρήματα ἠγόρασε πύργον μετὰ δικαιωμάτων εὐγενείας, τὸν ὁποῖον ὅμως ἀπώλεσε βραδύτερον ἀποθανὼν ἐν πενίᾳ. —Β.

Βολάνι *[Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. Βόϊδι.

Βολάνο (Volano) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Στόμιον τοῦ Πάδου (Pô-di-Volano: πλάτ. 44° 48' Β, μηκ. 12° 17' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 200: Ortona to river-Pô), τὸ νοτιώτερον τῶν στομίων τῶν ἀποτελούντων τὸ *Δέλτα* του. Ἐν τῇ φερωνύμῳ στομαλίμνῃ πολίχνη ἐπώνυμος, διατηρήσασα τὴν ὀνομασίαν ταύτην, οἵα ἦτο καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πτολεμαίου (Β. ζ.). Σ. Ε. Λ.

Βολάνοβον *[Γεωγρ.]*· βλ. Βιλλανόβα.

Βολάντζα καὶ ***Βωλάντζα*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Βώλακος τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1255. Ἤδη καλεῖται *Ἀλφειοῦσα*. Εἰς ἀπόστασιν 15' ἀπὸ τοῦ χωρίου διέρχεται ἡ ἐκ Πατρῶν πρὸς Καλάμας γραμμὴ τῶν ΣΠΑΠ, ὑπάρχοντος τοῦ σχετικοῦ σταθμοῦ εἰς τὸ 107 χμτρ. Δ. Ε. Μ.

Βόλαου (Wohlau) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν Σιλεσίᾳ, ἐν τῷ νομῷ καὶ πρὸς τὰ ΒΔ. τῆς Βρεσλαβίας, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Φραγκφούρτης-Βρεσλαβίας. Κάτ. 5858. Ἀνάκτορα τῶν Πιαστῶν ἡγεμόνων καὶ σωφρονιστικὴ σχολὴ παίδων. Ἄλλοτε πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου δουκάτου. —Μ.

Βολαπὺκ (Volapük). Ὄνομα τεχνητῆς διεθνοῦς γλώσσης κατασκευασθείσης τὸ 1879 ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ *Ἰωάννου Μαρτίνου Scheyer*. Ἡ λέξις *βολαπὺκ* εἶναι σύνθετος ἐκ τῶν λέξεων τῆς γλώσσης ταύτης: *vol*=σύμπαν καὶ *pük*=γλῶσσα. Ὁ κατασκευαστὴς ταύτης κατώρθωσε δανειζόμενος ἐκ τῶν διαφόρων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν τὰ βασικὰ των γραμματικά, συντακτικὰ καὶ λεξιλογιακὰ χαρακτηριστικά, νὰ καταρτίσῃ ἓν ὁμοειδὲς γλωσσικὸν σύνολον, ἁπλοῦν καὶ εὐάρεστον εἰς τὴν ἀκοήν. Αἱ δυσκολίαι τῆς προφορᾶς εἰς τὴν γλῶσσαν ταύτην εἶναι ἐλάχισται, διότι ἕκαστον γράμμα ἕνα μόνον φθόγγον ἀντιπροσωπεύει, ἀνεξαρτήτως τῆς θέσεως τὴν ὁποίαν κατέχει ἐν τῇ λέξει, καὶ διότι διὰ κανονικῆς ἐναλλαγῆς συμφώνων καὶ φωνηέντων ἀποφεύγεται ἡ συσσώρευσις ἐκείνη τῶν συμφώνων, ἡ ὁποία παρατηρεῖται πολλάκις εἰς τὰς φυσικὰς γλώσσας, καθιστῶσα δύσκολον τὴν προφοράν των. Ἡ ὀρθογραφία εἶναι ἁπλουστάτη, καθ' ὃ φωνητική, τῶν λέξεων γραφομένων πάντοτε ὅπως προφέρονται. Οἱ γραμματικοὶ κανόνες τοῦ βολαπὺκ δύνανται νὰ συνοψισθοῦν εἰς τὰ ἑξῆς:

Ἀλφάβητον: Περιλαμβάνει 26 γράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων 8 εἶναι φωνήεντα, πάντοτε μακρά, καὶ 18 σύμφωνα: *a*=α, *ä*=γαλλ. è, *e*=γαλλ. é, *i*=ι, *o*=ο, *ö*=γαλλ. eu, *u*=ου, *ü*=γαλλ. u, *b*=μπ, *c*=τσ, *d*=ντ, *f*=φ, *g*=γκ, *h*=χ, *j*=γαλλ. ch, *k*=κ, *l*=λ, *m*=μ, *n*=ν, *p*=π, *r*=ρ, *s*=ς, *t*=τ, *v*=β, *y*=γαλλ. y, *z*=τσ. Ὁ τόνος πίπτει πάντοτε ἐπὶ τῆς τελευταίας συλλαβῆς τῆς λέξεως. Κλιτὰ μέρη τοῦ λόγου εἶναι μόνον τὸ οὐσιαστικόν, ἡ ἀντωνυμία καὶ τὸ ρῆμα. Ὁ πληθυντικὸς σχηματίζεται ὁμοιομόρφως, τῇ προσθήκῃ ἑνὸς γε-

Digitized by Google

λικοῦ ς.—*Οὐσιαστικόν:* **Πάντοτε γένους ἀρσενικοῦ,** ἐκτὸς ἐκείνων, τὰ ὁποῖα σημαίνουν ὄντα θηλυκά. Ἄρθρον δὲν ὑπάρχει· αἱ πτώσεις εἶναι τέσσαρες καὶ οἱ ἀριθμοὶ δύο. Παράδειγμα: *stud*=ἡ σπουδή, *studa*=τῆς σπουδῆς, *stude*=τῇ σπουδῇ, *studi*=τὴν σπουδήν, *studs*=αἱ σπουδαί, *studas*=τῶν σπουδῶν, *studes*=ταῖς σπουδαῖς, *studis*=τὰς σπουδάς.—*Ἐπίθετον:* λήγει πάντοτε εἰς *-ik* καὶ εἶναι ἀμετάβλητον. Π. χ: *stim*=τιμή, *stimik*=τίμιος. Συγκριτικὸς βαθμὸς εἰς *-um: stimikum*=τιμιώτερος. Ὑπερθετικὸς βαθμὸς εἰς *-ün: stimikün*=τιμιώτατος.—*Ἀριθμοί:* 1: bal, 2: tel, 3: kil, 4: fol, 5: lul, 6: mäl, 7: vel, 8: jöl, 9: zül. Αἱ δεκάδες σχηματίζονται τῇ προσθήκῃ ἑνὸς s εἰς τὸ ὄνομα τῆς μονάδος: 10: bals, 20: tels, 50: luls, 90: züls· 100: tum, 1000: mil.—*Ἀντωνυμίαι: ob*=ἐγώ, *ol*=σύ, *om*=αὐτός, *obs* =ἡμεῖς, *ols*=σεῖς, *oms*=αὐτοί· *obik*=ἐμός, *olik*=σός, *omik*=ἑὸς (ἰδικός του), *obsik*=ἡμέτερος, *olsik*=ὑμέτερος, *omsik*=σφέτερος (ἰδικός των). Ἄλλαι ἀντωνυμίαι: *of*=αὕτη, *on*=τινές, *os*=οὗτος, *at*=αὐτός, *et*=ἐκεῖνος, *kim ?*=τίς; (ἀρσ.), *kif ?*=τίς; (θηλ.), *kis ?* =τί; *kel*=ὅστις.—*Ρῆμα:* Μία συζυγία· δύο φωναί: ἐνεργητικὴ καὶ παθητική. Τὰ ρήματα σχηματίζονται ἐκ τῶν οὐσιαστικῶν: *stim*=τιμή, *stimôn* =τιμᾶν. Εἰς τὴν παθητικὴν φωνὴν τίθεται ἓν πρόθεμα p ἀκολουθούμενον ὑφ' ἑνὸς a διὰ τὸν ἐνεστῶτα: *pastimôn*=τιμᾶσθαι. Τὰ πρόσωπα σημαίνονται δι' ἑνὸς ἀντωνυμικοῦ προθέματος, οἱ δὲ χρόνοι τῆς ὁριστικῆς δι' αὐξήσεων: π. χ. *stimob*=τιμῶ, *stimol* =τιμᾷς, *stimom*=τιμᾷ, *stimobs*=τιμῶμεν, *stimôls*=τιμᾶτε. *stimôms*=τιμῶσι—*Pastimob*=τιμῶμαι, *pastimol*=τιμᾶσαι, *pastimom*=τιμᾶται, *pastimobs*=τιμώμεθα, *pastimols*=τιμᾶσθε, *pastimoms*=τιμῶνται—*Estimob*=ἔχω τιμήσει, *istimob*=εἶχον τιμήσει, *ostimob* =θὰ τιμήσω, *ustimob*=θὰ ἔχω τιμήσει,—*Pestimob*=ἔχω τιμηθῆ *pistimob*=εἶχον τιμηθῆ, *postimob*=θὰ τιμηθῶ, *pustimob*=θὰ ἔχω τιμηθῆ. Ἡ ὑποθετική, ἡ προστακτικὴ καὶ ἡ ὑποτακτικὴ ἔγκλισις σχηματίζονται διὰ τῆς προσθήκης ἑνὸς *öv, öd, la* εἰς τοὺς χρόνους τῆς ὁριστικῆς. Τὸ ἀπαρέμφατον λήγει εἰς *ön*, αἱ μετοχαὶ εἰς *öl*. Ἡ ἐρώτησις γίνεται, ὅπως καὶ εἰς τὴν ρωσικήν, διὰ τοῦ μορίου *li:* τιμᾷς αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον;=*li stimol mani at?*.—*Ἐπιρρήματα:* Λήγουν εἰς *o: stimico*=τιμίως. Συγκριτικὸς βαθμὸς εἰς *umo· stimicumo*=τιμιώτερον, ὑπερθετικὸς βαθμὸς εἰς *üno: stimicüno*=τιμιώτατα.

Σύνταξις: Γενικὸς κανών: Τὸ προσδιοριζόμενον προηγεῖται πάντοτε τοῦ προσδιορίζοντος, ἐξ οὗ οἱ ἀκόλουθοι τέσσαρες κανόνες: τὸ οὐσιαστικὸν προηγεῖται τοῦ ἐπιθέτου, τὸ ὑποκείμενον προηγεῖται τοῦ ρήματος, τὸ ρῆμα προηγεῖται τοῦ ἀντικειμένου καὶ τοῦ κατηγορουμένου, τὰ ἀντικείμενα ἐκφέρονται κατὰ τὴν σειρὰν τῆς σπουδαιότητός των.

Σχηματισμὸς λέξεων: Αἱ λέξεις εἶναι πρωτότυποι, παράγωγοι ἢ σύνθετοι. Αἱ πρωτότυποι λέξεις ἐλήφθησαν ἐκ τῶν νεολατινικῶν καὶ τῶν γερμανικῶν γλωσσῶν. Λέξεις λατινικαί: *dol* (dolor)=πόνος, *fug* (fuga)=φυγή, *pop* (populus)=λαός, *stel* (stella)=ἀστήρ. Λέξεις ἀγγλικαί: *läd* (lady)=κυρία, *smok* (smoke =καπνός, *ston* (stone)=λίθος, *tim* (time)=χρόνος. Λέξεις γερμανικαί: *fad* (faden)=νῆμα, *fel* (feld)=ἀγρός, *nad* (nadel)=βελόνη, *nef* (neffe)=ἀνεψιός. Τὰ παράγωγα οὐσιαστικὰ σχηματίζονται ἐκ τῶν πρωτοτύπων τῇ βοηθείᾳ προθεμάτων καὶ ἐπιθεμάτων. Π. χ: *Planav*=βοτανικὴ ἐκ τοῦ *plan*=βότανον, *nimav*=ζῳολογία ἐκ τοῦ *nim*=ζῷον, *büken*=τυπογραφεῖον ἐκ τοῦ *bük*=τύπος, *bilen*=ζυθοπωλεῖον ἐκ τοῦ *bil*=ζῦθος, *domil*=οἰκίσκος ἐκ τοῦ *dom*=οἶκος, *koblod*=συνάδελφος, ἐκ τοῦ *ko*=σύν. καὶ τοῦ *blod*=ἀδελφός, *neflen*=ἐχθρός, ἐκ τοῦ *ne* ἀρνητικοῦ μορίου καὶ τοῦ *flen*=φίλος, *ledom*=ἀνάκτορον ἐκ τοῦ ἐπιτατικοῦ *le* καὶ τοῦ *dom*=οἶκος, *lugod*=εἴδωλον ἐκ τοῦ χειροτερευτικοῦ *lu* καὶ τοῦ *god*=θεός.

Αὕτη εἶναι ἐν συντόμῳ ἡ γραμματικὴ τῆς *βολαπύκ*, ὅπως διεμορφώθη τελικῶς, μετά τινας ἁπλουστεύσεις τὰς ὁποίας ἐπήνεγκεν ὁ ἐφευρέτης εἰς τὸ ἀρχικῶς κατὰ τὸ 1879 διατυπωθὲν σχέδιον. Ἡ σχετικὴ εὐκολία τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ἡ τεχνητὴ αὕτη γλῶσσα συνέτεινεν εἰς ἱκανοποιητικὴν διάδοσίν της κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Τῷ 1890 ὑπῆρχον ἐν τῷ κόσμῳ περὶ τοὺς 300 βολαπυκιστικοὺς συλλόγους (Volapükaklubs) μὲ σκοπὸν τὴν ἐκμάθησιν, διάδοσιν καὶ ἐπιβολὴν τῆς γλώσσης ταύτης ὡς διεθνοῦς μέσου συνεννοήσεως. Διὰ τὴν συστηματικωτέραν ἐκμάθησίν της συνεγράφησαν εἰδικὰ βολαπυκιστικὰ λεξικὰ πρὸς χρῆσιν τῶν σπουδαιοτέρων ἐθνῶν. Ἡ γραμματικὴ τοῦ *Schleyer* μετεφράσθη εἰς 24 γλώσσας, διωργανώθησαν διεθνῆ συνέδρια βολαπυκιστῶν, τῷ δὲ 1889 ἱδρύθη καὶ *βολαπυκιστικὴ* ἀκαδημία (kaden volapüka). Ἐν τούτοις, παρὰ τὰς ἐλπίδας τὰς ὁποίας ἐγέννησεν ἡ τεχνητὴ αὕτη γλῶσσα, οὐδὲν τὸ μόνιμον ἐπέτυχεν. Οὕτω σήμερον ἐγκατελείφθη τελείως καὶ οἱ περὶ καθιερώσεως διεθνοῦς τινος γλώσσης ἐργαζόμενοι ἐστράφησαν πρὸς νέα τεχνητὰ γλωσσικὰ συστήματα, ὅπως ἡ Ἐσπεράντο (βλ. λ.) καὶ ἡ Ἴντο (βλ. λ.).
θ. π.

βολαστήρα (ἡ), ἢ *βολαχτῆρα [Αλιευτ.]*. Ὅλμος =*γουδί*) ξύλινος, προσηρμοσμένος ἀνάποδα, διὰ

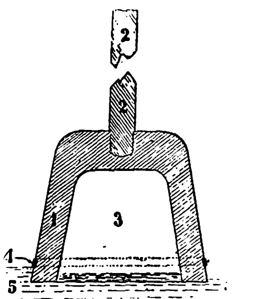

Βολαστήρα.
[Τομὴ κατὰ τὸν ἄξονα: 1) Ὅλμος ξύλινος, 2) κοντὸς χειρισμοῦ, 3) κοῖλον τοῦ ὅλμου, 4) στερεωτικὸς στέφανος, 5) ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης.]

τῆς ἔξω-κάτω ἐπιφανείας τοῦ πυθμένος του, εἰς τὸ ἄκρον κοντοῦ βραχέος. Διὰ τοῦ ἐργαλείου τούτου πλήττει ὁ ἁλιεὺς τὴν θάλασσαν καθέτως, ἐνῷ ἡ λέμβος του περιφέρεται ἄνωθεν τῆς γραμμῆς τῶν *«μανωμένων δικτύων»* του, ἣν ἐπισημαίνουσιν αἱ ὡς σημαντῆρες χρησιμεύουσαι κολοκύνθαι ἢ ὁ κωδωνοφόρος τρίπους. Προξενοῦν δὲ τὰ πλήγματα τῆς *βολαχτῆρας* γδοῦπον χαρακτηριστικῶς βύθιον, οὗτινος τὰ ἠχητικὰ κύματα ἐκπέμπονται παλμικῶς πρὸς τὸν θαλάσσιον βυθόν, μετὰ μεγάλης ἐντάσεως, προξενούσης πανικὸν εἰς τοὺς ὑπνώττοντας ἰχθῦς (βλ. λ. βόλαγμα). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

βολβαρία (ἡ) (Volvaria) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγαρικιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει μύκητας, σαρκώδους συστάσεως, προσφυομένους συνήθως ἐπὶ τῶν κορμῶν τῶν δένδρων. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν μερικὰ εἶναι ἐδώδιμα. Δ. Ν. Π.

—**βολβαρία** (ἡ) (Volvaria Lam.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀκταιονιδῶν ὀπισθοβραγχίων γαστεροπόδων* μαλακίων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βολβάριον (τό)· βλ. βολβίσκος.

Βόλβη *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Μακεδονίας, κειμένη πρὸς βορρᾶν τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, περὶ τὴν ὁποίαν κατῴκουν κατὰ τὸν *Στράβωνα* (VII, ἀπόσπ. 36) οἱ Μύγδονες, ἀρχαῖος θρακικὸς λαός. «Πρὸς δὲ τῇ λίμνῃ τῇ Βόλβῃ Ἀρέθουσα. Καὶ δὴ καὶ μάλιστα λέγονται Μυγδόνες οἱ περὶ τὴν λίμνην». Ὁ *Ἡρόδοτος* (VIII 127—128), ἀναφέρων αὐτὴν ἀνωνύμως, λέγει ὅτι ὁ Ἀρτάβαζος, στρατηγὸς τοῦ Ξέρξου, κατέσφαξε παρὰ τὴν λίμνην Βόλβην τοὺς Βοττιαίους, ἐπαναστατήσαντας κατὰ τοῦ βασιλέως. Ταύτην ἀναφέρει καὶ ὁ εἰς Σκύλακα τὸν Καρυανδέα ἀναφερόμενος «*Περίπλους*» μετὰ τῶν πόλεων: «*Ἄκανθος, Ἄλαπτα, Ἀρέθουσα, Βόλβη* λίμνη» (66).

Ὁ *Ἡγήσανδρος* παρ' Ἀθηναίῳ (*Δειπνοσοφ.* VIII) ὀνομάζει αὐτὴν *Βολύκην*, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξέβαλλον δύο ποταμοί, ὁ *Ἀμμίτης* καὶ ὁ *Ὀλυνθιακός*, διερχόμενοι παρὰ τὴν Ἀπολλωνίαν τὴν Χαλκιδικήν. «Περὶ Ἀπολλωνίαν τὴν Χαλκιδικήν, δύο ποταμοὶ ρέουσιν, Ἀμμίτης καὶ Ὀλυνθιακός. Ἀμφότεροι ἐμβάλλουσιν εἰς τὴν Βολύκην λίμνην». *Στέφανος* ὁ *Βυζάντιος* ἀναφέρει πλὴν τῆς λίμνης καὶ πόλιν *Βόλβην*, ἥτις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι τὸ ἐπὶ τῆς βορείας ὄχθης τῆς λίμνης χωρίον *Μπεσίκια*, ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ τὸ τουρκικὸν ὄνομα Μπεσίκια ἢ Μπουγιοὺκ γκιόλ.

Δυτικῶς αὐτῆς κεῖται ἡ μικροτέρα αὐτῆς λίμνη τοῦ *Ἁγίου Βασιλείου*, ἢ *Λαγκαδᾶ*, ἢ *Κουτσοὺκ-Μπεσίκ*, τῆς ὁποίας δέχεται τὰ ὕδατα.

Ἡ Βόλβη εἶναι βαθυτάτη, ἔχουσα μῆκος 24 περίπου χιλιομέτρων καὶ πλάτος 5, καὶ κεῖται εἰς 50 μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Φημίζεται δὲ διὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν ἰχθύων αὐτῆς. Τὰ πλεονάζοντα ὕδατα τῆς Βόλβης χύνονται διά τινος διώρυγος εἰς τὸν *Ρήχιον* ποταμὸν *(Μπουγάζι Ρεντίνας)*, ὅστις διὰ στενοτάτων καὶ ἀποκρήμνων δασωδῶν κλιτύων, μήκους ἑπτὰ περίπου χιλιομέτρων, ἐκβάλλει εἰς τὸν Στρυμονικὸν κόλπον, πρὸς βορρᾶν τοῦ χωρίου *Σταυρός*. Α. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

—*[Στρατ. Γεωγρ.]* Ἡ λίμνη Βόλβη ἔχει περίμετρον 45 χιλ., μέγιστον μῆκος 21 χιλ., πλάτος 3 χιλ. καὶ βάθος 22 μέτρων. Πρὸς νότον τῆς λίμνης ὑπάρχει ὁδὸς ἀκολουθοῦσα τὴν χάραξιν τῆς παλαιᾶς ρωμαϊκῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ. Ἐπίσης ὁ σιδηρόδρομος Σαρακλῆ-Σταυροῦ πλάτους 0μ 60 καὶ μήκους 67 χιλ. διατρέχει τὴν πρὸς νότον τῶν δύο λιμνῶν (Βόλβης καὶ Λαγκαδᾶ) παροχθίαν περιοχήν. Ὁ ἄνω σιδηρόδρομος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ *Σαρακλῆ*, σταθμοῦ τοῦ σιδηροδρόμου Θεσσαλονίκης-Σερρῶν πρὸς νότον τοῦ Κιλκὶς κειμένου.

Ἡ στρατιωτικὴ ἀξία τῆς περιοχῆς τῶν λιμνῶν τούτων εἶναι μεγίστη, καθότι χάρις εἰς ταύτας τὸ ὅλον φυλακτέον μέτωπον Θεσσαλονίκης μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ρηχίου περιορίζεται μεγάλως καὶ ἑπομένως μετὰ μικροτέρας δυνάμεως στρατός τις δύναται νὰ ὑπερασπισθῇ τοῦτο. Ἐφ' ὅσον δὲ τὸ μέτωπον τοῦτο παραμένει εἰς χεῖρας τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀποτελεῖται πλευρικὴ στρατηγικὴ γραμμὴ ἀρίστη. Τὸ μέτωπον τοῦτο, ἐνισχυόμενον δι' ἀνδρῶν καὶ ἐφοδίων ἀπὸ θαλάσσης ἐκ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, θὰ ἐξαναγκάσῃ τὸν εἰς Μακεδονίαν ἐπιδραμόντα νὰ καταλάβῃ τοῦτο καὶ νὰ καταστρέψῃ τὸν ἐν Χαλκιδικῇ ὑπάρχοντα ἑλληνικὸν στρατὸν πρὶν ἢ οὗτος ἐπιχειρήσῃ τι ἐν τῇ Ἀνατολικῇ ἢ Δυτικῇ Μακεδονίᾳ. Ἐὰν τοῦτο δὲν ἐπιτευχθῇ παρὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀπειλεῖται, κατὰ τὰς ἐν Μακεδονίᾳ ἐπιχειρήσεις αὐτοῦ, νὰ προσβληθῇ κατὰ τὰ νῶτα ἢ πλευρὰ αὐτοῦ ἐξ ἐπιθέσεων ὁρμωμένων ἀπὸ τοῦ ἄνω μετώπου, ἢ θὰ ἐξαναγκασθῇ νὰ διαθέσῃ μεγάλην δύναμιν πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῶν ἀπὸ τούτου ἐπιθετικῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, περιορίζων οὕτω μεγάλως τὸν στρατὸν ἑλιγμῶν.
Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

—**Βόλβη,** ***Μεγάλη***—*[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Βόλβης τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 166. Κεῖται εἰς τὴν βορείαν ὄχθην τῆς ὁμωνύμου λίμνης, δυτικῶς τοῦ χωρίου Μικρᾶς Βόλβης, ἐκαλεῖτο δὲ πρότερον *Μεγάλα Μπεσίκια*. Δ. Ε. Μ.

—**Βόλβη,** ***Μικρὰ***—*[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα τῆς κοινότητος Βόλβης. Κάτ. (1928) 357. Κεῖται εἰς τὴν βορείαν ὄχθην τῆς ὁμωνύμου λίμνης, πρότερον καλούμενον *Μικρὰ Μπεσίκια*, ἔχει κλῖμα μᾶλλον ὑγιεινόν, ἐλάχιστα μαστιζόμενον ὑπὸ ἑλονοσίας, καὶ ὑδρεύεται ἐκ τῆς λίμνης. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Μεγάλη Βόλβη* (κάτ. 166), *Ρεντίνα* (κάτ. 71) καὶ *Βαμβακιὰ* (κάτ. 120). Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος εἶναι ἐν μέρει δασώδης, ἐνεργουμένης σημαντικῆς ξυλανθρακοποιίας καὶ ἀσβεστοποιίας. Γεωργικῶν προϊόντων ἔχει ἀπόδοσιν εἰς δημητριακὰ (250.000 ὀκ.), καπνὰ καὶ ὄσπρια καὶ κτηνοτροφικῶν τοιούτων εἰς ἐκλεκτὸν τυρὸν καὶ βούτυρον. Διὰ τῆς εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένης Ρεντίνας διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ (ντεκωβίλ) *Σαρακλῆ-Σταυροῦ*, ἀπέχει δὲ ἡ Μικρὰ Βόλβη ἀπὸ ταύτης 5 χμτρ., συνδεομένη δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ. Δ. Ε. Μ.

βολβίδιον (τὸ) *[Βοτ.]* Τὸ ὄνομα τοῦτο δίδεται εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς φυτῶν τινων, οἵτινες ἔχουσι σχῆμα μικρῶν βολβῶν, παρουσιάζουσι δὲ τὸ ἑξῆς φαινόμενον: προτοῦ διανοιχθῶσιν, ἀποσπῶνται ἐκ τοῦ μητρικοῦ φυτοῦ κα πίπτοντες εἰς τὸ ἔδαφος ἀναδίδουσι ρίζας καὶ διαμορφοῦνται εἰς τελείως αὐτοτελῆ φυτά. Τοιαύτης μορφῆς βολβοὺς ἀπαντῶμεν εἴς τινα εἴδη τοῦ φυτοῦ *ἀγαύη* (Agave), εἰς τὸ *κρόμμυον* (Allium), τὴν *συκόρριζαν* (Ficaria), *βεγονίαν τὴν βολβοφόρον* (Begonia bulbifera), *κρίνον τὸν βολβοφόρον* (Lilium bulbiferum), *ὀδοντοειδὲς τὸ βολβοφόρον* (Dentaria bulbifera), καὶ εἰς πλεῖστα ἄλλα.
Δ. Ν. Π.

βολβικός,—*ή,*—*όν*· ὁ τοῦ βολβοῦ, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν βολβόν.

—**βολβική,** ἢ ***τοῦ βολβοῦ, ἀρτηρία*** *[Ἀνατομ.]*. Κλάδος τῆς κοινῆς αἰδοιίτιδος ἀρτηρίας, ἐκφυομένης ταύτης ὁτὲ μὲν ἐκ τῆς ὑπογαστρίου, ὁτὲ δὲ ἐκ κλωνὸς αὐτῆς. Φέρεται ἔμπροσθεν τῆς περινεΐτιδος ἀρτηρίας καὶ διήκει ἐπὶ μὲν τοῦ ἀνδρὸς εἰς τὸν βολβὸν τοῦ σηραγγώδους σώματος τῆς οὐρήθρας, ἐπὶ δὲ τῆς γυναικὸς εἰς τὸν βολβὸν τοῦ προδόμου τοῦ αἰδοίου. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

βολβίνη (ἡ) *[Βοτ.]*. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου εἴς τι βολβῶδες φυτόν, οὗ οἱ βολβοὶ εἶναι ἐδώδιμοι. Περὶ τοῦ ἀκαθορίστου τούτου φυτοῦ ὁ Ἀθήναιος λέγει: «αἱ δὲ βολβῖναι καλούμεναι εὐχυλότεραι μέν εἰσι τῶν βολβῶν, οὐ μὴν οὕτως εὐστόμαχοι διὰ τὸ γλυκάζον ἔχει τι». Δ. Ν. Π.

βολβίσκος (ὁ) καὶ ***βολβάριον*** (τό)· ὑποκορ. τοῦ *βολβός*, μικρὸς βολβός.

Βολβιτίνη (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κάτω Αἰγύπτου ἐπέχουσα τὴν θέσιν τῆς συγχρόνου *Ροζέτας* ἢ *Βασχίδ*, παρὰ τὸ **Βολβιτινὸν** *στόμιον* (βλ. λ.) τοῦ Νείλου. —Μ.

Βολβιτινὸν *στόμιον* καὶ ***Βολβίτινον*** καὶ ***Βολβιτικὸν*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν ἀπὸ τὰ τοῦ Δέλτα τοῦ «Νείλου στόματα ἑπτὰ» (*Πτολ.* Δ, ε, 10)· τὸ μεταξὺ τοῦ Κανωβικοῦ στόματος καὶ τοῦ Σεβεννυτικοῦ (*Στράβ.* Didot 681,5). Ἀντιθέτως πρὸς τὸν Διόδωρον, ἀφίνοντα νὰ ὑπονοῆται, ὅτι τὸ στόμιον τοῦτο δὲν ἦτο χειροποίητον (Α, 30,7), ὁ Ἡρόδοτος τονίζει (Κλειώ, Β, 17), ὅτι τὸ «Βολβίτινον στόμα καὶ τὸ Βουκολικὸν οὐκ ἰθαγενέα στόματά ἐστιν, ἀλλ' ὀρυκτά», Σκύλακος τοῦ Καρυανδέως (Περίπλους: κατὰ τὰ μὴ πλήρως διασωθέντα χωρία τῆς § 104, codicis pagina 94) ἐξηγοῦντος ἄλλως τε, ὅτι τὸ στόμα τοῦτο ἐχρησίμευεν ὡς κρουνὸς ὑπερεκχειλίσεως οἱονεὶ τῆς Σεβεννυτικῆς λίμνης, τοῦ δὲ Πτολεμαίου (Δ, ε, 43) προσθέτοντος, ὅτι καὶ τοῦ στόματος τούτου τὸν ροῦν ἀνεκούφιζε ποταμὸς ἀπὸ τούτου πηγάζων καὶ *Τάλυ* ὀνομαζόμενος.

Ὁ Στράβων ἀναφέρει ὅτι: «Μετὰ δὲ τὸ Βολβίτινον στόμα ἐπὶ πλέον ἔκκειται ταπεινὴ καὶ ἀμμώδης ἄκρα, καλεῖται δὲ Ἀγνοῦ κέρας. Εἶθ' ἡ Περσέως σκοπὴ καὶ τῶν Μιλησίων τεῖχος. Πλεύσαντες γὰρ ἐπὶ Ψαμμιτίχου τριάκοντα ναυσὶ Μιλήσιοι (κατὰ Κυαξάρη δ' οὗτος ἦν τὸν Μῆδον) κατέσχον εἰς τὸ στόμα τὸ Βολβίτινον, ἐνῷ ἐκβάντες ἐτείχισαν τὸ λεχθὲν κτίσμα». Ἡ ἐν τῇ περικοπῇ ταύτῃ ἀναφερομένη σκοπιὰ (βίγλα) τοῦ Περσέως κακῶς συσχετίζεται πρὸς τὸ Βολ-

Digitized by Google

βιτικὸν στόμιον, ἀποδειχθέντος ὅτι αὕτη ἔκειτο ἐπὶ τοῦ βράχου τοῦ Ἀβουκὶρ (Géogr. de *Strabon* τόμ. V, σελ. 363, ὑποσ. 2). Τὴν δὲ ἄκραν Ἀγνοῦ κέρας, ὀφείλουσαν τὸ ὄνομα εἰς ἡδύτατον φερώνυμον ἰχθὺν (λατ. vitex, κοιν. *γλῶσσα τῆς ἄμμουδας*· πρβλ. *Ἡσυχ.* εἰς λ. *Ἀγνοῦ κέρας*) ἀφθονοῦντα εἰς τὰ παράλια ἐκεῖνα καὶ νῦν ἔτι, εἰς μάτην θὰ τὴν ἀνεζήτει τις τανῦν, πρὸ αἰώνων συμμειγεῖσαν πρὸς τὰς ἀπὸ τοῦ Νείλου προσεπιχώσεις (Géogr. de *Strab.* αὐτόθι). Τὸ τεῖχος τέλος τῶν Μιλησίων ἐνδέχεται νὰ περιέκλειε τὴν πόλιν *Βολβιτίνην* (βλ. *Στεφ. Βυζαντ. Pomb. Mel.* I 60. *Plin.* V, 64), ἥτις κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Σκύλακος ἐθεωρεῖτο «βασιλική», ἀφοῦ ἄλλως τε ὁ Διόδωρος (Α. λ. 8) τονίζει «ἐφ' ἑκάστῳ δὲ (δηλ. στομίῳ) πόλις τετείχισται διαιρουμένη τῷ ποταμῷ καὶ καθ' ἑκάτερον μέρος τῆς ἐκβολῆς ζεύγμασι καὶ φυλακαῖς εὐκαίροις διειλημμένη». Εἶναι δέ, ἐξ ἐπιγραφῶν εὑρεθεισῶν, ἀληθοφανές, ὅτι τὴν θέσιν τῆς Βολβιτίνης ἐπέχει τανῦν ἡ *Ρασχὶδ* τῶν Φελλάχων, ἡ *Ροζέττα* (πλάτ. 31° 30′ Β, μήκ. 30° 19′ Ἀν., χάρτ. 2630: Rosetta mouth) τῶν Εὐρωπαίων, τοῦ συγχρόνου «στομίου τῆς Ροζέττας» ταυτιζομένου, πλὴν τῶν ἀναποφεύκτων ἀπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῶν προσεπιχώσεων μεταβολῶν εἰς τὸ σχῆμα, πρὸς τὸ *Βολβιτινὸν στόμιον* τῶν ἀρχαίων.
Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

βολβίτιος (ὁ) (Bolbitius) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγαρικιδῶν*. Διακρίνονται ἰδίως ἐκ τῆς βραχυτάτης ζωῆς των. Τὸ κάλυμμα τοῦ θαλλοῦ των εἶναι λεπτὸν καὶ κιτρινέρυθρον, τὰ βασίδιά των κοκκώδους συστάσεως, τὰ σπόρια ᾠοειδῆ καὶ τὰ κυστίδια ἐξωγκωμένα. Ἀπαντῶσιν εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς γῆς.
Δ. Ν. Π.

βόλβιτον (τὸ)· τὸ ἀποπάτημα τοῦ βοός, ἄλλως *βόλιτον*.

βολβοειδὴς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς βολβόν.

βολβόκερως (ὁ) (Bolboceras) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*. Οἱ βολβόκεροι ἔχουσι σῶμα βραχύ, σχεδὸν ἡμισφαιροειδές, σιαγόνας τελευτώσας τὴν μὲν ἄνω εἰς ὀξὺ ἄκρον, τὴν δὲ κάτω εἰς σειρὰν μικροτάτων ὀδόντων. Αἱ κεραῖαι ἔχουσι τὴν δευτέραν ἄρθρωσιν μεγαλυτέραν τῆς τρίτης. Ἡ κεφαλὴ καὶ ὁ προθώραξ εἰς τοὺς ἄρρενας φέρει τροπιδώδη ἀπόφυσιν ὡς καὶ προτεταμένας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κερατοειδεῖς ἀποφύσεις, αἵτινες εἰς τὰ θήλεα ἢ ἐλλείπουσι τελείως ἢ εἶναι ἐλάχιστα ἀνεπτυγμέναι. Τὸ γένος περιλαμβάνει μέγαν ἀριθμὸν εἰδῶν διεσπαρμένων κυρίως εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Αὐστραλίαν. Εὐρωπαϊκὰ εἴδη εἶναι δύο: *βολβόκερως ὁ γαλλικὸς* (Bolboceras gallicus) καὶ *βολβόκερως ὁ κινητόκερως* (Bolboceras mobilicornis). Τὸ πρῶτον εἶδος ἔχει μῆκος 11—13 χιλιοστομέτρων, σῶμα μελανόν, θώρακα εὐρὺν καὶ πόδας ὑποφαίους. Οἱ ἄρρενες εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος τῆς κεφαλῆς φέρουσι κωνικόν, παχὺ κέρας, ἀκίνητον. Ἀπαντᾷ ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐνδιαιτᾶται κατὰ τὴν ἡμέραν εἰς βαθείας κοιλότητας τοῦ ἐδάφους ἢ τῶν δένδρων καὶ κατὰ τὴν νύκτα ἐξέρχεται πρὸς ἐξεύρεσιν τροφῆς.

Βολβόκερως ὁ γαλλικός.

Τὸ δεύτερον εἶδος διακρίνεται τοῦ προηγουμένου κυρίως ἐκ τοῦ κινητοῦ κερατοειδοῦς κώνου, τὸν ὁποῖον φέρει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ ἐκ τοῦ στιλπνῶς μελανοπρασίνου σώματός του. Καὶ οἱ τοῦ εἴδους τούτου ἐξέρχονται ἐκ τῶν ὀπῶν τῆς γῆς μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου.
Δ. Ν. Π.

βολβόκρινος (ὁ) (Bolbocrinus Wanner) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὑποκρινιδῶν φιστουλάτων κρινοειδῶν πελματοζῴων ἐχινοδέρμων*.

—*[Παλαιοζ.]* Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς περμίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Timor.
Γ. Κ. Γ.

βολβολούλουδο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ὑάκινθος ὁ κερνέρειος* (Hyacinthus Kernerei).
Δ. Ν. Π.

βόλβοξ (ὁ) (Volvox) *[Ζῳολ.]*. Γένος *πρωτοζῴων* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαστιγωτῶν*. Εἶναι μικροσκοπικοὶ ὀργανισμοί, μονοκύτταροι, σφαιροειδεῖς, φέροντες δύο μαστίγια κανονικῶς διατεταγμένα ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν παρειῶν τῆς σφαίρας, ἥτις ἔχει μέγεθος κεφαλῆς καρφίδος καὶ ἐκτελεῖ περιστροφικὰς κινήσεις. Οἱ βόλβοκες εἶναι συνήθως προσκεκολλημένοι ἐπὶ διαφόρων ἀλγῶν.
Δ. Ν. Π.

βολβόρριζα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται τὰ φυτὰ τὰ φέροντα βολβούς. Ταῦτα ἀποκλειστικῶς ἀνήκουν εἰς τὸ ἄθροισμα τῶν *μονοκοτυληδόνων*.
Δ.Ν.Π.

βολβόρρυγχος (ὁ) (Bolborhynchus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ψιττακιδῶν*. Εἶναι ψιττακοὶ μικροῦ μεγέθους, ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς, οἵτινες διακρίνονται κυρίως ἐκ τοῦ ἐξωγκωμένου ἐν εἴδει βολβοῦ ῥάμφους των, οὗ ἡ ἄνω σιαγὼν εἶναι λίαν κυρτὴ καὶ σχηματίζει τρόπιδα. Τὸ μέγεθος τῶν πτηνῶν τούτων ποικίλλει μεταξὺ στρουθίου καὶ κοττύφου. Αἱ πτέρυγές των εἶναι λίαν ὀξεῖαι, ἡ οὐρὰ ἀποτελεῖται ἐκ πυκνῶν πτερυγίων καὶ εἶναι μακροτάτη, καὶ ὁ κυριαρχῶν χρωματισμός των εἶναι πράσινος μὲ φαιάς, ὑπερύθρους καὶ κιτρίνας ἀποχρώσεις. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν γνωστότερος εἶναι: *βολβόρρυγχος ὁ χρυσομέτωπος* (Bolborhychus aurifrons), ὅστις διακρίνεται ἐκ τοῦ ὑπὲρ τὸ ῥάμφος κεφαλικοῦ του τμήματος, ὅπερ καλύπτεται ὑπὸ λεπτῶν χρυσιζόντων πτερῶν.
Δ. Ν. Π.

Βολβόρρυγχος ὁ χρυσομέτωπος.

βολβὸς (ὁ), κοιν. *βορβός*. Ρίζα φυτοῦ ἔχουσα μορφὴν κρομμύου || πᾶν ὄργανον τοῦ σώματος ἔχον παρόμοιον πρὸς τὸν φυτικὸν βολβὸν σχῆμα· || παροιμ. «ἀναχλὸς βορβὸς» ἐπὶ τῶν καχεκτικῶν, τῶν ὁποίων τὸ χρῶμα εἶναι κιτρινωπὸν (ἡ παρὰ *Πολ.* Παροιμ. 3,206 ἑρμηνεία δὲν φαίνεται πιθανή).
Β. Φ.

—[ΒΟΤ.] Ὑπόγειος συνήθως βλαστός, ὅστις εἶναι βραχὺς καὶ περιβάλλεται ὑπὸ πλείστων σαρκωδῶν καὶ μεμβρανωδῶν φυλλιδίων, τὰ ὁποῖα φύονται πυκνῶς περὶ τοῦτον καὶ καλοῦνται *λέπια, λεπίδες* ἢ *χιτῶνες*. Οἱ βολβοὶ γενικῶς ἀποτελοῦνται ἐκ τριῶν διακεκριμένων τμημάτων, ἐκ τοῦ πλατύσματος ἢ ὑπογείου βλαστοῦ, τὰς ῥιζικὰς ἶνας, αἵτινες ἀναφαίνονται κατὰ τὸ κατώτερον τμῆμα τοῦ πλατύσματος καὶ τὸν βολβώδη ὀφθαλμόν, ὅστις γεννᾶται κατὰ τὴν κορυφὴν τοῦ πλατύσματος, ὅπερ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀληθὴς βλαστὸς βραχύτατος, λίαν πεπιεσμένος καὶ συνήθως κολοβὸς κατὰ τὴν βάσιν του. Εἶναι γενικῶς γνωστοὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα: *βολβοί, βορβοὶ* ἢ *κρομμύδια*. Βλαστὸν ὑπὸ μορφὴν βολβοῦ ἔχουσι πλεῖστα φυτά, ὡς τὸ *κρόμμυον*, τὸ *παγκράτιον*, ὁ *ὑάκινθος*, ἡ *σκίλλη* κτλ. Οἱ βολβοὶ τῶν ἀνωτέρω φυτῶν καλοῦνται *χιτωνωτοί*, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν *φολιδωτῶν* καὶ *στερεῶν* καλουμένων βολβῶν. Φολιδωτοὺς βολβοὺς ἔχουσι τὰ φυτὰ *πολιάνθη, κρίνος* κτλ., στερεοὺς δὲ ὁ *κρόκος* καὶ ἄλλα.

Σήμερον *βολβοὶ* γενικῶς ὀνομάζονται φυτά τινα τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν*, τῶν ὁποίων οἱ ὑπόγειοι οὗτοι βλαστοὶ εἶναι κατάλληλοι πρὸς βρῶσιν. Πρὸς τοῦτο οἱ βολβοὶ συλλέγονται προτοῦ ἀκόμη βλαστήσωσιν, ἤτοι κατὰ τὸ δεύτερον δεκαήμερον τοῦ Ἰανουαρίου, καθαρίζονται καλῶς, ἀφαιροῦνται οἱ ἐξωτερικοὶ χιτῶνές των, πλύνονται, βράζονται διὰ νὰ γίνωσι μαλακώτεροι καὶ ἀποβάλωσι τὴν πικρὰν γεῦσίν των καὶ εἶτα τοποθετοῦνται εἰς δοχεῖα πλήρη ὄξους μετὰ τὴν παρασκευὴν των ταύτην χρησιμεύουσιν ὡς ἔδεσμα.
Δ. Ν. Π.

—[ΕΓΚΥΚΛ.] Οἱ βολβοὶ φυτῶν τινων ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡς νοστιμώτατον ἔδεσμα καὶ παρεσκευάζοντο διὰ τυροῦ, μέλιτος, σησάμου, ἐλαίου, ὄξους καὶ σιλφίου. Ὁ *Ἀθήναιος* (Β' 64 κ.ἑ.) ἀναφέρει πολλοὺς συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐξυμνοῦν τὰς διαφόρους γευστικὰς ἰδιότητας τῶν βολβῶν καὶ κυρίως τὴν «πρὸς τὰ ἀφροδίσια δύναμιν» αὐτῶν, καὶ διακρίνει τοὺς βολβοὺς εἰς αἰγυπτίους (τοὺς χειροτέρους), πυρρούς, λευκούς, λιβυκούς, βασιλικοὺς κλπ. Παροιμία περὶ τῶν ματαίως ἀγωνιζομένων νὰ ἐπιτύχωσί τι: «οὐδέν σ' ὀνήσει βολβὸς ἂν μὴ νεῦρ' ἔχῃς». Καὶ ὁ Θεόφραστος ἀναφέρει πλείστας ποικιλίας βολβῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ *βολβὸν τὸν ἐμετικόν*, τὸν ὁποῖον περιγράφει ὡς φέροντα φύλλα λεπτότερα καὶ ἐπιμηκέστερα τοῦ ἐδωδίμου βολβοῦ καὶ μελανὸν φλοιόν. Καὶ σήμερον οἱ βολβοὶ ἀγαπῶνται ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, διατηρούμενοι ἐντὸς ὄξους, ἀφοῦ καθαρισθῶσι καὶ βρασθῶσι.
—α.

—[ΑΝΑΤΟΜ.] —1) ***Βολβὸς τῆς ἀορτῆς***· βολβοειδὲς ἀνεύρυσμα τῆς ἀρχῆς τῆς ἀορτῆς, ἀποτελούμενον κυρίως ἐκ τῶν τριῶν Βαλσαλβείων κόλπων. —2) ***Βολβὸς τοῦ γυναικείου αἰδοίου*** ἢ ***τοῦ προδόμου***· ἀντιστοιχεῖ οὗτος εἰς τὸ σηραγγῶδες σῶμα τῆς οὐρήθρας τοῦ ἀνδρός. Ἀπαρτίζεται δ' ἐκ δύο σηραγγωδῶν σωμάτων πεπλατυσμένων, κειμένων ἑκατέρωθεν τῶν μικρῶν χειλέων περὶ τὴν εἴσοδον τοῦ κολεοῦ, περιβαλλομένων δ' ἔξωθεν ὑπὸ τοῦ σφιγκτῆρος τοῦ κολεοῦ μυός. Καὶ τὰ μὲν πρόσθια ἢ ἄνω ἄκρα αὐτῶν, λελεπτυσμένα ὄντα, συνάπτονται πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὴν κλειτορίδα διὰ φλεβικοῦ πλέγματος, τὰ δὲ ὀπίσθια ἢ κάτω ἀπολήγουσιν εἰς ὑποστρόγγυλα παχέα πέρατα· ἀποτελοῦσι δ' οὕτω τὰ δύο σώματα σχῆμα ἱππείου πετάλου μετὰ τοῦ κοίλου πρὸς τὸ ὀπίσω καὶ κάτω. Τὸ σφρῖγος αὐτῶν στενοῖ τὴν εἴσοδον τοῦ κολεοῦ. —3) ***Βολβὸς τῆς οὐρήθρας***· τὸ ᾠοειδῶς ὠγκωμένον ὀπίσθιον πέρας τῆς σηραγγώδους μοίρας τῆς οὐρήθρας τοῦ ἀνδρὸς (βλ. *οὐρήθρα ἄρρενος*). —4) ***Βολβὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ***· βλ. ὀφθαλμός. —5) ***Βολβὸς σφαγιτιδικός***· ἀνεύρυνσις τῆς ἔσω σφαγίτιδος φλεβός, κειμένη κατὰ τὸ ὀπίσθιον ῥηγματῶδες ἢ σφαγιτιδικὸν τμῆμα, τὸ ὑπὸ τῆς σφαγιτιδικῆς ἐντομῆς τῆς πυραμίδος τοῦ κροταφικοῦ ὀστοῦ καὶ τῆς ὁμωνύμου ἐντομῆς τοῦ ἰνιακοῦ σχηματιζόμενον· ἀποτελεῖ ὁ βολβὸς οὗτος τὴν ἀρχὴν τῆς ἔσω σφαγίτιδος φλεβὸς καὶ παριστᾷ τὴν ἐκβολὴν συμπάντων σχεδὸν τῶν ἐνδοκρανίων φλεβικῶν κόλπων. —6) ***Βολβὸς τῆς τριχός***· τὸ ῥοπαλοειδῶς διωγκωμένον ἄκρον τῆς ῥίζης τῆς τριχός, τὸ ἐντὸς τοῦ θυλάκου ταύτης ἐμπεριεχόμενον, μαλθακὸν ὄν· ὁ βολβὸς κοῖλος ὢν ἔσωθεν ἐπικαλύπτει κύκλῳ τὴν τῆς τριχὸς θηλήν, ἥτις ἀπὸ τοῦ πυθμένος τοῦ θυλάκου ἀναίρεται δίκην σωματίου κωνοειδοῦς, μαλθακοῦ καὶ ἀγγειοβριθοῦς (βλ. θρίξ).
Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

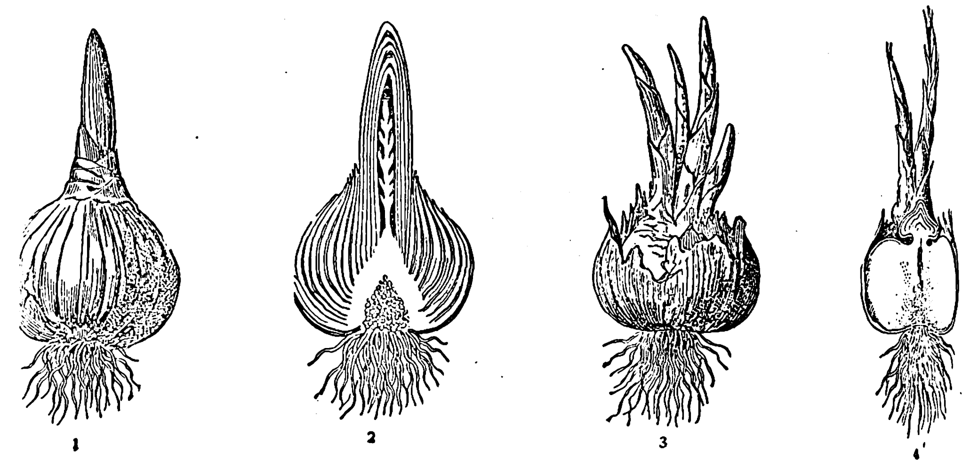

Διάφορα εἴδη βολβῶν (ἐξωτερικὴ ὄψις καὶ τομή).
[1=βολβὸς ὑακίνθου, 2=τομὴ τούτου. 3=βολβὸς σαφράνης, 4=τομὴ τούτου.]

βολβοσηραγγώδης, ἢ *βολβουρηθρικός*, μῦς *[Ἀνατομ.]*. Ὁ μῦς οὗτος ἐπὶ τοῦ *ἀνδρὸς* ἀποτελεῖ μυϊκὴν στιβάδα, ἐκτεινομένην ἀπὸ τοῦ περινεϊκοῦ διαφράγματος μέχρι τοῦ σώματος τοῦ πέους· ἐκφύεται ἐξ ἰνώδους κατὰ τὴν μέσην γραμμὴν τοῦ περινέου ῥαφῆς, ἥτις διαιρεῖ τὸν προκείμενον μῦν εἰς δύο ἡμιμόρια· ἐντεῦθεν ἀποσχίζονται μυϊκαὶ δεσμίδες, ὧν αἱ μὲν πρόσθιαι τελευτῶσιν εἰς δύο λεπτοὺς τένοντας, περιβάλλοντας τὴν ῥίζαν τοῦ πέους καὶ συνεχομένους ἐπὶ τῆς ῥάχεως μετὰ τῆς περιτονίας αὐτοῦ, αἱ δὲ ὀπίσθιαι, αἱ καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ μυὸς ἀπαρτίζουσαι, περικαλύπτουσι τὸν βολβὸν τῆς οὐρήθρας. Ἐπὶ δὲ τῆς *γυναικὸς* ὁ μῦς οὗτος ἐκφύεται ὄπισθεν ἐκ τῆς ἰνώδους ῥαφῆς, αἱ δὲ μυϊκαὶ δεσμίδες φερόμεναι τοξοειδῶς περὶ τὴν εἴσοδον τοῦ κολεοῦ διήκουσι πρὸς τὸν σύστοιχον βολβὸν τοῦ προδόμου καὶ καταφύονται αἱ μὲν εἰς τὴν κλειτορίδα, αἱ δὲ εἰς τὸν βολβὸν αὐτὸν τοῦ προδόμου, περιβάλλουσαι οὕτω δίκην σφιγκτῆρος τὴν εἴσοδον τοῦ κολεοῦ· διὸ καὶ *σφιγκτὴρ τοῦ κολεοῦ* καλεῖται ὁ μῦς οὗτος. Νευροῦται δὲ ὑπὸ τοῦ νεύρου τοῦ περινέου· καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ ἀνδρὸς προσθλίβων καὶ πιέζων τὴν ῥίζαν τοῦ πέους προάγει τὸ αἷμα πρὸς τὰ πρόσω καὶ συμβάλλεται εἰς τὴν στῦσιν τοῦ πέους, προωθεῖ δὲ πρὸς τούτοις ἐπὶ τὰ ἔξω τὰς τελευταίας σταγόνας τοῦ οὔρου καὶ τοῦ σπέρματος· ἐπὶ δὲ τῆς γυναικὸς ἐνεργῶν ὡς σφιγκτὴρ στενοῖ τὴν εἴσοδον τοῦ κολεοῦ.
Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Digitized by Google

βολβοφθαλμίδιον (τό) *[Βοτ.]*. Ὀφθαλμοὶ τοῦ φυτοῦ, βολβώδους συστάσεως, περιέχοντες ἀρκετὸν ποσὸν ἀποθησαυριστικῶν οὐσιῶν καὶ συντελοῦντες γενικῶς εἰς τὴν θρέψιν τοῦ φυτοῦ καὶ τὸν σχηματισμὸν νέων φυτῶν, δι' ἐγκαίρου ἀποσπάσεως ἀπὸ τοῦ μητρικοῦ τοιούτου. Δ. Ν. Π.

βολβουλίνα (ἡ) (Volvulina Stol.) *[Παλαιοζωολ.]*. Ὑπογένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων *γαστεροπόδων* ἀνῆκον εἰς τὸ γένος ἀκταιονέλλα (βλ. λ.). Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ Déprat ἐντὸς ἀσβεστολίθων τῆς τουρωνείου ἐποχῆς τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν τῇ βορείῳ καὶ μέσῃ Εὐβοίᾳ. Γ. Κ. Γ.

βολβουρηθραῖοι, ἢ *κωπήρειοι, ἀδένες* *[Ανατομ.]*. Ἀδένες δύο στρογγύλοι σωληνοκυψελοειδεῖς, κείμενοι ἀμέσως ὄπισθεν τοῦ βολβοῦ τῆς οὐρήθρας τοῦ ἀνδρός, ἑκατέρωθεν τῆς μέσης γραμμῆς, μέγεθος ἔχοντες πίσου, ἀντιστοιχοῦντες δὲ πρὸς τοὺς βαρθολινείους τοῦ γυναικείου αἰδοίου· οἱ ἐκφορητικοὶ πόροι αὐτῶν μετὰ πορείαν περίπου 3 ἑκμ. ἐκβάλλουσιν εἰς τὸ κάτω τοίχωμα τῆς σηραγγώδους μοίρας τῆς οὐρήθρας, ἔμπροσθεν τοῦ *βολβικοῦ βόθρου*. Τὸ δ' ἔκκριμα τῶν ἀδένων τούτων, βλεννοειδές, ὁλκιμον, ἀλκαλικόν, ἐπικαλύπτον τὸν βλεννογόνον τῆς οὐρήθρας, προφυλάττει αὐτὸν ἀπὸ πάσης προσβολῆς ἐκ διερχομένων οὔρων. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

βολβουρηθρικὸς *μῦς [Ανατομ.]*· βλ. βολβοσηραγγώδης *μῦς*.

βολβώδης (ὁ, ἡ), —ες (τό)· ὁ ἔχων πολλοὺς βολβοὺς || ὁ πρὸς βολβὸν ὅμοιος.

Βόλγας (ὁ) *[Γεωγρ.]* (ρωσιστὶ *Βόλγκα*, παρὰ Τατάροις *Ἐτιλ, Ἰτιλ* ἢ *Ἀτελ*, παρὰ Φινλανδοῖς *Ράον* καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις *Ἕλλησι Ρᾶ* καὶ *Ὄαρος*, γαλ. *Volga*, γερμαν. *Wolga*). Ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Εὐρώπης, ἐν Ρωσίᾳ (ρωσιστὶ ἡ λέξις *βόλγκα* σημαίνει ποταμός). Πηγάζει ἐκ τῶν ἑλῶν τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Βαλνταΐ, πρὸς δυσμὰς τῆς λίμνης Σέλιγκερ, ἐν τῷ κυβερνείῳ τοῦ Τβέρ, καὶ χύνεται εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν. Τὸ μῆκος αὐτοῦ εἶναι 3689 χιλιόμετρα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 3567 χιλιόμετρα εἶναι πλωτά. Τὸ πλάτος αὐτοῦ παρὰ τὴν πόλιν Τβὲρ εἶναι 280 μέτρα, ἀλλ' αὐξάνει παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Κάμα εἰς 700—2700 μ., παρὰ τὸ Σαράτοβ εἰς 4200 μ. καὶ παρὰ τὸ Στάλινγκραντ εἰς 8000 μ. Ὁ Βόλγας ἀποτελεῖ τὸ σημαντικώτερον φυσικὸν μέσον συγκοινωνίας ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Ρωσίᾳ, ἑνούμενος δὲ διὰ διωρύγων μετὰ τοῦ Ντούνα, τοῦ Νέβα, τοῦ Ντβίνα καὶ τοῦ Δόν, συνενοῖ τὴν Κασπίαν μετὰ τῆς Βαλτικῆς καὶ τὴν Μαύρην θάλασσαν, διὰ τῆς Ἀζοφικῆς, μετὰ τῆς Λευκῆς θαλάσσης, ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἀρχαγγέλου. Αἱ διώρυγες αὗται εἶναι οἱ ἑξῆς· αἱ συνενοῦσαι τὸν Βόλγαν μετὰ τῆς Πετρουπόλεως: 1) ἡ Βισνιΰϊ-Βολοτσὲκ (Vichinyi-Volotchek), ἥτις εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα καὶ ἡ μᾶλλον χρησιμοποιουμένη, 2) ἡ Τιχβὶν (Tikhvin ἢ Tichwin), 3) ἡ τῆς αὐτοκρατείρας Μαρίας· αἱ συνενοῦσαι αὐτὸν μετὰ τῆς Λευκῆς θαλάσσης: 1) ἡ τοῦ πρίγκιπος Ἀλεξάνδρου Βύρτεμβεργκ, 2) ἡ τῆς Αἰκατερίνης. Ἑτέρα διῶρυξ συνδέει τὸν Βόλγαν μετὰ τοῦ διὰ τῆς Μόσχας διερχομένου ποταμοῦ Μόσκοβα. Ὁ Βόλγας διέρχεται κατ' ἀρχὰς πολλὰ ἕλη, δέχεται τὸν παραπόταμον Ρούνα, ὁ ὁποῖος αὐξάνει σημαντικῶς τὰ ὕδατά του καὶ διερχόμενος διὰ τῆς λίμνης Πένος λαμβάνει διεύθυνσιν νοτιοανατολικὴν μέχρι τῆς πόλεως Ρτσέφ. Ἐκεῖθεν ἀνέρχεται πρὸς τὰ ΒΑ, μέχρι τῆς πόλεως Τβέρ, ὅπου κάμπτεται ἐπ' ὀλίγον πρὸς τὰ ΝΑ καὶ εὐθὺς κατόπιν ἀνέρχεται πάλιν πρὸς τὰ ΒΑ μέχρι τῆς πόλεως Μολόγκα ἐν τῷ κυβερνείῳ τοῦ Γιαροσλάβ. Ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης λαμβάνει, ἐπὶ μακρὸν διάστημα, διεύθυνσιν πρὸς τὰ ΝΑ μέχρι τοῦ Καζὰν διασχίζων τὰ κυβερνεῖα τοῦ Κοστρόμα, τοῦ Ἰβάνοβο-Βοσνέσσενκ, τοῦ Νίσνιι-Νοβγκορόντ, τὰς αὐτονόμους ἐπαρχίας Μαρὶ, Τσουβὰς καὶ Τατάρων, καὶ εὐθὺς κατόπιν στρέφεται πρὸς Ν, φθάνων, μετὰ μικρὰν καμπὴν τοῦ ὄρους Οὐφερ, πρὸς Α, τὴν Σαμάραν, τὴν ὁποίαν παρακάμπτει μὲ διεύθυνσιν πρὸς Δ μέχρι τῆς πόλεως Συζράν, ὁρίζων τὰ κυβερνεῖα Σαμάρας πρὸς Α καὶ Οὐλιανόφσκ καὶ Σαράτωφ πρὸς Δ. Μετὰ τὴν πόλιν ταύτην διευθύνεται πρὸς τὰ ΝΔ, μέχρι τῆς πόλεως Στάλινγκραντ, ὁπόθεν, διακλαδούμενος καὶ εἰς δευτερεύοντα παράλληλον βραχίονα, ὅστις λαμβάνει τὸ ὄνομα *Ἀχτοῦμπα*, κατέρχεται, πρὸς τὰ ΝΑ, διὰ τοῦ κυβερνείου τοῦ Ἀστραχάν, εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν, ἀφοῦ ἀποτελέσῃ εὐρύτατον δέλτα, μετὰ ἑβδομήκοντα βραχιόνων, οἵτινες χρηματίζουν πολυαρίθμους νήσους, ἐπὶ μιᾶς τῶν ὁποίων εἶναι ἐκτισμένη ἡ πόλις Ἀστραχάν.

Ὁ Βόλγας διέρχεται διὰ πολλῶν εὐφόρων πεδιάδων καὶ κοιλάδων, μεγάλα δὲ καὶ ὡραῖα δάση εὑρίσκονται εἰς πολλὰ σημεῖα αὐτοῦ, ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τῆς διαδρομῆς του. Παρὰ τὰς ὄχθας του εἶναι ἐκτισμέναι πλεῖσται πόλεις καὶ χωρία, μετὰ σημαντικῶν λιμένων, διὰ τῶν ὁποίων διεξάγεται ἀκμαιότατον ἐμπόριον, δι' ἀτμοπλοίων, ἱστιοφόρων καὶ σχεδιῶν. Αἱ κυριώτεραι τῶν πόλεων τούτων εἶναι αἱ ἑξῆς: Τβέρ, Ὄγκλιτς, Γιαροσλάβ, Κοστρόμα, Νὶς-Νοβγκορόντ, Κοσμοντέμιανσκ, Τσεμπόσκαρυ, Καζάν, Οὐλιανόφσκ (πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου Σιμπίρσκ), Σίσραν, Σαράτωφ, Στάλινγκραντ (πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου Τσαριτσίν) καὶ Ἀστραχάν.

Ὁ Βόλγας ἐνισχύεται, κατὰ τὸν ροῦν αὐτοῦ, ὑπὸ πλείστων παραποτάμων, οἱ μεγαλύτεροι τῶν ὁποίων εἶναι οἱ ἑξῆς: πρὸς τὰ δεξιὰ ὁ Ὄκα, ὁ Σούρα καὶ ὁ Τερέσκα· πρὸς τὰ ἀριστερὰ ὁ Τβέρτσα, ὁ Μεντβιντίτσα, ὁ Μολόγκα, ὁ Τσέκσνα, ὁ Κοστρόμα, ὁ Οὔνγια, ὁ Βετλούγκα, ὁ Κάμα, ὁ Τσεγεμσχάν, ὁ Σαμάρα, ὁ Μότσκα, ὁ Ἴργκις καὶ ὁ Γιερουσλάν.

Κατὰ τὸν χειμῶνα ὁ Βόλγας καλύπτεται ὑπὸ πάγων, ἡ διάρκεια τῶν ὁποίων κυμαίνεται μεταξὺ 90 καὶ 160 ἡμερῶν ἐτησίως. Ἡ ἔναρξις τῆς πήξεως καὶ τῆς τήξεως ποικίλλει ἀναλόγως τῶν διαμερισμάτων τὰ ὁποῖα διαρρέει. Περὶ τὸ Ἀστραχὰν ἡ τῆξις ἄρχεται περὶ τὰ μέσα τοῦ Μαρτίου, περὶ τὸ Οὐλιανόφσκ περὶ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου, περὶ τὸ Τβὲρ κατὰ τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ Ἀπριλίου καὶ περὶ τὸ Καζὰν περὶ τὰ μέσα Ἀπριλίου. Κατὰ τὴν περίοδον τῶν βροχῶν καὶ μετὰ τὴν τῆξιν ὁ Βόλγας ἐκχειλίζει καὶ προκαλεῖ εὐρυτάτας πλημμύρας, αἵτινες προξενοῦν μεγάλας καταστροφὰς καὶ ζημίας εἰς τὰς πόλεις, τὰ χωρία καὶ τὰς καλλιεργημένας γαίας.

Ὁ Βόλγας ἀποτελεῖ σημαντικώτατον φορέα πλούτου ἐν Ρωσίᾳ. Πλὴν τῆς ρωσικῆς ὁδοῦ συγκοινωνίας τὴν ὁποίαν ἀποτελεῖ καὶ τοῦ ζωηροτάτου ἐμπορίου τὸ ὁποῖον διεξάγεται δι' αὐτοῦ, ὁ Βόλγας παρέχει εὐρύτατον στάδιον ἐκμεταλλεύσεως καὶ εἰς τὴν ἁλιείαν, διότι εἶναι πλήρης ἰχθύων διαφόρων εἰδῶν, ἰδίως σολωμῶν καὶ ὀξυρρύγχων. Ἐτησίως ἐξάγονται ἐκ τοῦ Βόλγα καὶ προσφέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον ὅλου τοῦ κόσμου, ἰδίως ὡς ἁλίπαστοι, περισσότεροι ἰχθύες ἀπὸ ὅσους ἐξάγονται ἐκ τῶν ἄλλων ποταμῶν καὶ λιμνῶν τῆς Εὐρώπης. Εὐρύτατον ἐπίσης εἶναι καὶ τὸ ἐμπόριον τοῦ μαύρου καὶ τοῦ ἐρυθροῦ χαβιαρίου.

Ἡ ναυσιπλοΐα τοῦ Βόλγα ἄρχεται κυρίως ἀπὸ τὴν πόλιν Τβὲρ καὶ εἶναι ὁμαλὴ καὶ ἀκίνδυνος, διότι τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ εἶναι ἤρεμον, μᾶλλον βραδὺ καὶ κανονικόν, ἄνευ καταρρακτῶν. Παρετηρήθη ὅμως ὅτι τὸ βάθος αὐτοῦ ὁλονὲν ἐλαττοῦται, εἶναι δὲ ἱστορικῶς ἀποδεδειγμένον ὅτι ἡ κοίτη τοῦ Βόλγα κατὰ τὰς δύο τελευταίας ἑκατονταετηρίδας ἦτο ἱκανῶς ὑψηλοτέρα καὶ ἠδύναντο νὰ πλέουν ἐν αὐτῇ πολὺ μεγαλύτερα πλοῖα βαρύτερον φορτωμένα. Ἡ βαθμιαία αὕτη ἀποξήρανσις τοῦ Βόλγα ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν ἐπιστημόνων, τῷ 1838 δὲ ἡ Ρωσικὴ Ἀκαδημία ἀνέθεσεν εἰς ἐπιτροπὴν ἐξ εἰδικῶν, ὅπως ἐξετάσῃ τὸ ζήτημα. Τὰ συμπεράσματα τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης, καθὼς καὶ αἱ κατόπιν γενόμεναι μελέται, ἀπέδειξαν ὅτι τὸ φαινόμενον ὀφείλεται ὄχι μόνον εἰς τὴν προϊοῦσαν καταστροφὴν τῶν δασῶν τῆς Ρωσίας, ἀλλὰ κυρίως εἰς γενικώτερα αἴτια, ἅτινα προκαλοῦν καὶ τὴν βαθμιαίαν ἀποξήρανσιν τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ δυτικοῦ Τουρκεστάν. Μεταξὺ τῶν αἰτίων τούτων εἶναι καὶ ἡ προοδευτικὴ ἀποξήρανσις τῶν ἑλῶν καὶ ἡ συνέπεια ταύτης ἀνύψωσις ὁλοκλήρου τοῦ ἐδάφους τῆς βορείου Ρωσίας καὶ τῆς Σιβηρίας, καθὼς καὶ ἡ βαθμιαία ἀποξήρανσις τῶν λιμνῶν ὁλοκλήρου τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου.

Κατὰ τὸν Πτολεμαῖον, ὁ Ρᾶ ἐξέβαλλεν εἰς μίαν ἐσωτερικὴν θάλασσαν, σχηματιζόμενος διὰ τῆς συμβολῆς δύο μεγάλων ποταμῶν. Οἱ Ἄραβες γεωγράφοι ἀναφέρουν αὐτὸν ἐξ ἀφορμῆς τῶν μεγάλων μεταναστεύσεων τοῦ Γ' αἰῶνος, τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Οὔννων καὶ τῆς ἐξιστορήσεως τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Χαζάρων καὶ τοῦ ἔθνους τῶν Βουλγάρων, οἵτινες εἶχον ἐγκατασταθῆ πέριξ τῆς συμβολῆς τοῦ Ὄκα πρὸς τὸν Βόλγαν.

Κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα αἱ περὶ τὸν Βόλγαν βόρειαι χῶραι εἶχον κατοικηθῆ ὑπὸ φινλανδικῶν φρατριῶν, αἱ δὲ νότιοι ὑπὸ Χαζάρων καὶ διαφόρων τουρκικῶν φυλῶν. Βραδύτερον οἱ Σλαῦοι, οἵτινες ἦσαν ἐγκατεστημένοι περὶ τὸν Βόλκωφ καὶ τὸν Δνείπερον, μετὰ ἀγῶνας δύο ἑκατονταετηρίδων, κατώρθωσαν νὰ ἀποικίσουν τὰς εὐφόρους κοιλάδας τοῦ Ὄκα καὶ κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα νὰ κτίσουν σειρὰν ὠχυρωμένων πόλεων ἐπὶ τοῦ Ὄκα καὶ τοῦ Κλυάζμα. Ἡ εἰσβολὴ τῶν Μογγόλων ἀπὸ τοῦ 1239 μέχρι τοῦ 1242 δὲν ἀνέκοψε τὴν πορείαν τῶν Ρώσων πρὸς τὸν Βόλγαν, εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ὁποίου ἔφθασαν περὶ τὴν ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα. Ν. Ι. Κ.—Μ. Δ. Β.

— **Βόλγα**, *Γερμανικὴ Δημοκρατία* (Nemrespublika) *[Γεωγρ.]*. Αὐτόνομος ἐπαρχία τῆς εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας, ἀποτελεσθεῖσα ἐκ τοῦ νοτιοδυτικοῦ τμήματος τοῦ κυβερνείου τῆς Σαμάρας καὶ μικροῦ νοτιοανατολικοῦ τμήματος τοῦ κυβερνείου τοῦ Σαράτωφ, ἑκατέρωθεν τοῦ Βόλγα. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἶναι γερμανικῆς καταγωγῆς, ἀπόγονοι τῶν εἰκοσιπεντακισχιλίων Γερμανῶν ἀποίκων τῶν περιφερειῶν τοῦ Πφάλς, τῆς Ἔσσης καὶ τῆς Βυρτεμβέργης, τοὺς ὁποίους μετέφερεν ἐνταῦθα κατὰ τὰ ἔτη 1773—1786 ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη ἡ Β'. Κατὰ τὸ 1914 οὗτοι ὑπελογίζοντο εἰς 700.000 περίπου. Κατὰ τὸ 1918 οἱ κάτοικοι ἀπετέλεσαν ἐργατικὴν κομμοῦναν, τῷ 1921 ἔλαβον μερικὴν αὐτοδιοίκησιν καὶ τῷ 1924 ἀνεκηρύχθησαν εἰς «*αὐτόνομον δημοκρατίαν*», τῆς ὁποίας τὸ σύνταγμα ἐψηφίσθη τῷ 1926. Ἀπὸ τὸ 1921—1923 πρωτεύουσα αὐτῆς ἦτο ἡ *Μάρξσταντ*, ἀπὸ δὲ τοῦ 1924 ἡ *Ποκρόβσκ*. Ἡ ἔκτασις τῆς δημοκρατίας εἶναι 27.400 τετραγ. χιλιόμ., οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς 512.300, ἐκ τῶν ὁποίων 67% εἶναι Γερμανοί, 21% Μεγαλορρῶσοι, 10% Οὐκρανοὶ καὶ τὰ 2% ἀνήκουν εἰς διαφόρους ἐθνότητας. Μ. Δ. Β.

Βόλγκαστ (Wolgast), *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Γερμανίας ἐν τῷ πρωσσικῷ νομῷ Στράλσουντ, παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Πένε. Κάτοικοι 7198. Διεξάγει ἀκμαῖον ἐμπόριον ξυλείας καὶ κέκτηται βιομηχανίαν χαλυβδίνων εἰδῶν, χυτήρια, ναυπηγεῖον. —Μ.

Βόλγκεμουτ (Wohlgemuth, Wohlgemut καὶ Wolgemut), *Μιχαήλ*. Γερμανὸς ζωγράφος (1434—1519), γενόμενος ὁ κυριώτερος ἐκπρόσωπος τῆς παλαιοτέρας σχολῆς τῆς Νυρεμβέργης καὶ διδάσκαλος τοῦ Ντύρερ. Λογιζόμενος κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ ὡς μέγας καλλιτέχνης, ἐλάμβανε τόσας παραγγελίας πρὸς φιλοτέχνησιν εἰκόνων, προωρισμένων ἰδίᾳ διὰ ναούς, ὥστε κατήντησε ν' ἀσκῇ τὴν τέχνην αὐτοῦ ὡς ἁπλοῦς ἐπαγγελματίας, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ πλήθους βοηθῶν. Διὰ τοῦτο πολλὰ ἔργα του δὲν εἶναι ἄξια λόγου. Ἐν Νυρεμβέργῃ, Σβάμπαχ, Χέρσμπρουκ καὶ ἀλλαχοῦ ὑπάρχουσι πολλοὶ πίνακές του. Ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τῆς Νυρεμβέργης εὑρίσκονται τέσσαρες πτέρυγες πολυπτύχου βωμοῦ, ἀπεικονίζουσαι τὴν ἁγίαν Αἰκατερίνην, τὴν ἁγίαν Ροζαλίαν, τὸν ἅγιον Γεώργιον καὶ Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν. Καὶ ὁ ἐν Τσβικάου ναὸς τῆς Θεομήτορος κοσμεῖται ὑπὸ ἑπτὰ πινάκων τοῦ ζωγράφου τούτου. Οἱ πίνακες τοῦ Βόλγκεμουτ διακρίνονται διὰ τὸ αὐστηρὸν τοῦ περιγράμματος τῆς παλαιοτέρας σχολῆς τῆς Νυρεμβέργης, ὅπερ, χωριζόμενον ἀπὸ τὸ χρώματος τοῦ βάθους, ἐξαίρει τὴν παράστασιν. Ὁ Ντύρερ ἐφιλοτέχνησε τὴν εἰκόνα τοῦ διδασκάλου του, ὅτε οὗτος διέτρεχε τὸ ὀγδοηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του. —Β.

Βολγκμοὺτ (Wolgmuth). Γάλλος κατελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ πολεμήσῃ παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν Ἀγῶνα. Εἰς τὴν μάχην τοῦ *Χαϊδαρίου* πολεμήσας γενναίως ἐτραυματίσθη εἰς τὸν ὦμον. Ἀπέθανε τῷ 1828 ἐν Πόρῳ. —Ω.

βολδέριος *ὑποβαθμὶς στρωμάτων* (Boldérien) *[Γεωλογ.]*. Ὑποβαθμὶς στρωμάτων, διακρινομένη ὑπὸ τῶν Βέλγων γεωλόγων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ἐλβέτιον (βλ. λ.) βαθμίδα τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ὠνομάσθη οὕτως, ἐπειδὴ παρουσιάζεται εἰς τὸ Bolderberge παρὰ τὸ Hasselt. Γ. Κ. Γ.

βολδίνη (ἡ) (Boldin) *[Φαρμ. Χημ.]*. Σῶμα εὑρισκόμενον εἰς τὰ φύλλα τοῦ φυτοῦ Pennius boldus, ἀποτελοῦν ἄμορφον λευκὴν κόνιν, ὀλίγον διαλυτὴν ἐν ὕδατι, εὐδιάλυτον εἰς ἀλκοόλην καὶ χλωροφόρμιον, λίαν πικρᾶς γεύσεως. Ἡ βολδίνη ἀνεγράφη κατὰ τῆς χολολιθιάσεως. Κ. Γ. Μ.

βόλδος (ὁ), ἢ *βόλδον* (τό) (Boldus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μονιμοειδῶν*. Εἶναι δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῆς Χιλῆς, καλλιεργούμενα κυρίως πρὸς κόσμον λόγῳ τῶν ὡραίων, εὐόσμων ἀνθέων καὶ φύλλων των καὶ τῶν βρωσίμων καρπῶν των. Τὸ ξύλον τοῦ βόλδου εἶναι μᾶλλον σκληρὸν καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ξυλογλυπτικήν, ὁ φλοιός του ἔχει δεψικὰς ἰδιότητας καὶ τὰ φύλλα του εὐχρηστοῦσιν εἰς τὴν φαρμακοποιίαν καὶ εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Folia boldi* (=φύλλα *βόλδου*). Δ. Ν. Π.

βολεῖ δημοτ. προσωπ., εὐκολύνει, εὐνοεῖ, παρέχει τὴν ἄδειαν, τὴν δυνατότητα: «δὲ μὲ βολεῖ ὁ τόπος, —ὁ καιρός, —τὸ σπίτι κττ.», «δὲν μᾶς βολεῖ τὸ σπίτι νὰ συγυριστοῦμε», εἶναι ἄβολο τὸ σπίτι· || ἀπροσώπ., εἶναι δυνατόν, εὔκολον, ἐπιτετραμμένον: «δὲ βολεῖ νὰ περάσω».

βολεΐτης (ὁ) (Boleit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀργυροῦχος περκύλιθος (βλ. λ.) ἐκ τοῦ Boleo τῆς Καλιφορνίας. Γ. Κ. Γ.

βόλεμα (τό)· εὐθέτησις, ἡ τοποθέτησις τῶν πραγμάτων ἑκάστου εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν: «τὸ βόλεμα τοῦ σπιτιοῦ, - τοῦ μαγαζοῦ, —τῶν πραγμάτων κττ.» «τί βόλεμα εἶναι αὐτὸ ποὺ ἔκαμες;» (ἀπὸ τοῦ *βολεύω*).

βολεμίτης (ὁ) *[Ὀργαν. Χημ.]*. Πολυσθενὴς ἀλκοόλη τοῦ τύπου $C_7 H_{16} O_7$. Ἀνεκαλύφθη εἰς τὸ Lactarius volemus καὶ εἰς τὰς ρίζας τῶν ἡρανθωδῶν. Εἶναι σῶμα στερεόν, εὐδιάλυτον ἐν ὕδατι καὶ τήκεται εἰς 155°. Σ. Γ.

Digitized by Google

Βολέμο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς τῆς Μικρασιατικῆς ἀκτῆς (πλάτ. 38°02′ Β, μῆκ. 26°53′ 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 3446: Paspargo island to Samos strait) βραχώδης καὶ ἀπόκρημνος. 'Αποτελεῖ προέκτασιν οἱονεὶ πρὸς Ν. ΝΔ. τῆς ἀκρωτηριαζούσης προβολῆς *Μπουλμὲς* (βλ. λ. Αἰγαῖον, τ. Β′ 390 α′) τῆς χωριζούσης τοὺς ἐλάσσονας κόλπους τῆς Λεβέδου καὶ τοῦ Ζιγαζίκ, ἀλλὰ καὶ σχηματίζων τὸ ΒΔ τοῦ κόλπου τῆς 'Εφέσου (κοιν. *Σκάλα Νόβα*) κέρας. 'Ονομαζομένη δὲ καὶ '*Υψηλὸ* εἶναι ἡ τοῦ Στράβωνος (*Didot* 549, 46) Τέω καὶ Λεβέδου «μεταξὺ νῆσος 'Ασπίς, ἣν καὶ 'Αρκόννησον καλοῦσι». 'Ο «Mediterranean Pilot» (IV, 387, 27 ἔκ. 1918) ἀναγράφει αὐτὴν καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχαίαν ὀνομασίαν *Μάκρις*, μὴ ἀναφέρων ὅμως τὴν πηγήν, ἐξ ἧς παρέλαβε ταύτην. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βολέριον ἄκρον *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. 'Ονομασία παρὰ Πτολεμαίου (Β, γ 3) ἀκρωτηρίου τῆς 'Αγγλίας «'Αλουϊῶνος νήσου Βρετανικῆς' δυσμικῆς πλευρᾶς, ἧ παράκειται ὅ τε 'Ιουέρνιος 'Ωκεανὸς καὶ ὁ Οὐεργιούϊος» (αἱ σύγχρονοι θάλασσαι St. Georges channel καὶ Bristol channel). Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον «Land's End» («=ὁ τερματισμὸς τῆς ξηρᾶς»), ἡ δυτικωτάτη τῆς 'Αγγλίας ἐσχατιά. 'Ο Πτολεμαῖος ἀναφέρει καὶ ἑτέραν αὐτοῦ ὀνομασίαν, εἰς ἥν, ἐφ' ὅσον γνωρίζομεν, τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ ἐλληνοποιημένος ὁ ὅρος West (=δύσις, Ζέφυρος), τὴν «'Αντιουέσταιον ἄκρον» μὲ τὸ *ἀντί*, εἴτε ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ λατινικοῦ Ante, τοῦ «ἐνώπιον», εἴτε τοῦ ἑλληνικοῦ 'Αντί, τοῦ κατέναντι, ἅτε ὄντως τὴν ἀτέρμονα πρὸς δυσμὰς τοῦ 'Ατλαντικοῦ ἔκτασιν ἀντικρύζον. "Οτι δὲ δὲν πρέπει νὰ συγχυσθῇ τὸ Land's End πρὸς τὸ *"Οκριον ἢ Δαμνόνιον* ἄκρον τοῦ Μαρκιανοῦ τοῦ 'Ηρακλεώτου («Περίπλους ἔξω θαλάσσης» ΙΙ, 45) προκύπτει ἐκ τοῦ ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦτο (ταυτιζόμενον πρὸς τὸ *cape Lizard*) ὁ Πτολεμαῖος (αὐτόθ.) τοποθετεῖ νοτιώτερον εἰς πλάτος καὶ ἀνατολικώτερον εἰς μῆκος τοῦ *Βολερίου ἄκρου*. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βολερὸν ἢ *Βουλερὸν [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Περιοχὴ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐν τῇ Βαλκανικῇ χερσονήσῳ, μνημονευομένη κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους, ἰδίως ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος. 'Η ἀκριβὴς αὐτῆς θέσις ἀμφισβητεῖται. Τινὲς πιστεύουν, στηριζόμενοι εἰς σημειώματι, ὅτι Βολερὸν ἐκαλεῖτο ἡ Χαλκιδικὴ κατὰ τοὺς μέσους χρόνους, ἄλλοι δ' ὅτι ἔκειτο ἀνατολικῶς τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Ἕβρου, παρασυρόμενοι ὑπὸ τῆς τουρκικῆς ὀνομασίας Μπουλαΐρ, τοῦ ἑλληνιστὶ καλουμένου χωρίου Πλαγιάρι. 'Η ὀνομασία ταύτης προῆλθεν ἐκ τῆς πόλεως *Βελλούρου*, κειμένου κατὰ τὴν θρακικὴν περιοχὴν τῆς Ροδόπης, ἐκ τούτου δὲ συνάγεται ὅτι τὸ *Βολερὸν* πρέπει νὰ ζητηθῇ κατὰ τὴν σημερινὴν 'Ανατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Δυτικὴν Θράκην. Τὸ ὅτι ἦτο ὅμορον πρὸς τὴν χώραν τοῦ Στρυμόνος μαρτυρεῖ πλὴν ἄλλων τὸ τοῦ Νικηφόρου Βρυεννίου (ἔκδ. Βόννης, σ. 18): «ὁ Κομνηνὸς ('Αλέξιος Α') διὰ Μακεδονίας καὶ Βολεροῦ διελθὼν τὸν Στρυμόνα καταλαμβάνει». 'Ο Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος μετῴκισε Βουλγάρους ἐκ Βοδενῶν καὶ ἀλλαχόθεν εἰς Βολερόν. Τὸ Νομισματικὸν μουσεῖον 'Αθηνῶν κατέχει μολυβδόβουλλον τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, φέρον τὴν ἐπιγραφήν: «Κύριε βοήθει τῷ σῷ δούλῳ 'Ανδρονίκῳ Πρωτοσπαθαρίῳ—κριτῇ Βολεροῦ, Στρυμόνος καὶ Θεσσαλονίκης». 'Η ἐν τῷ μολυβδοβούλλῳ τούτῳ ἀναφερομένη διοικητικὴ ἕνωσις τῶν διοικήσεων Θεσσαλονίκης καὶ Στρυμόνος μετὰ τοῦ Βολεροῦ μαρτυρεῖται καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν. Ι. Σ. Σ.

—**Βολερὸν** *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς 'Αν. Θράκης τὸ τουρκικὸν χωρίον *Τσιρίμπασι*, τῆς ὑποδιοικήσεως Αἴνου, ἀριθμοῦν 200 κατοίκους. Α. Θ. ΣΑΜ.

Βολέρων ἢ ***Οὐολέρων, Πουπλίλιος*** (Volero Publilius). Ρωμαῖος δήμαρχος τῷ 472 καὶ 471 π. Χ. Καταγόμενος ab infima plebe καὶ ἐντελῶς ἀπαίδευτος, ὅμως μεγάλης ἐνεργητικότητος καὶ θελήσεως ἀνήρ, ἀφωσιωμένος δὲ εἰς τὰ συμφέροντα τῶν πληβείων, προέτεινε νόμον, ἵνα τὰ comitia τῆς πληθύος, ἅτινα ἐξέλεγον τοὺς προστάτας τῶν δημάρχους καὶ τοὺς κατωτέρους ἀγορανόμους ὡς ἀσύντακτος ὄχλος, συνταχθῶσι κατὰ φυλὰς καὶ ψηφίζωσιν, ὡς καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου, κατὰ κεφαλάς. Οὕτως αἱ ἀποφάσεις τῆς πληθύος (Plebiscita) θὰ ἐλάμβανον κῦρος νόμου καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῆς πραγματικὴν ἐξουσίαν, ἡ δὲ ἐπίδρασις τῶν πατρικίων διὰ τῶν πελατῶν αὐτῶν εἰς τὰς ἀρχαιρεσίας καὶ ἀποφάσεων τῶν πληβείων θὰ ἐξουδετεροῦτο. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ σύγκλητος ἠρνεῖτο ἐπὶ διετίαν τὴν κύρωσιν τῆς προτάσεως τοῦ Βολέρωνος, κατὰ τὸ δεύτερον δὲ ἔτος τῆς δημαρχίας του ἀντέταξε κατ' αὐτοῦ τὸν ὕπατον 'Αππιον Κλαύδιον, ἐκ τοῦ ἀλαζόνος οἴκου τῶν Κλαυδίων, ὀνομαστοῦ διὰ τὰ κατὰ τῆς πληθύος αἰσθήματά του. 'Αλλ' ὁ Βολέρων ἐπέμεινε μετὰ πείσματος καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ψηφοφορίας ἐγένετο αἱματηρὰ συμπλοκή, καὶ οὕτω ἡ πρότασις ἐψηφίσθη. —Β.

Βολέσλαος (Boleslas) ἢ ***Βολεσλαῦος*** (Boleslaw). 'Ονομα πολλῶν ἡγεμόνων ἐν Βοημίᾳ, Μαζοβίᾳ, Πολωνίᾳ καὶ Σιλεσίᾳ:

Δοῦκες τῆς Βοημίας: —1) *Βολέσλαος Α' ὁ Σκληρὸς* (935—967). 'Εκ τοῦ οἴκου τῶν *Πρζέμυσλ* (Przémysl), υἱὸς τοῦ Βρατισλάου καὶ τῆς Δαχομίρας, δωδέκατος δὲ τὴν σειρὰν δοὺξ τῆς Βοημίας. Κεκτημένος ἀρκοῦσαν ἰσχύν, ὥστε νὰ ταπεινώσῃ τοὺς φεουδάρχας, οἵτινες κατεπίεζον τὸν λαόν, δὲν ἠδυνήθη οὐχ ἧττον νὰ διαφύγῃ τὸν ἔξωθεν κίνδυνον, ὑποκύψας εἰς τὸν ζυγὸν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας "Οθωνος τοῦ Α', ἐξαναγκάσαντος αὐτὸν νὰ τῷ πληρώνῃ φόρον καὶ νὰ τῷ χορηγῇ ἀριθμόν τινα στρατιωτῶν. Παρὰ τὴν ἐξάρτησιν του ὅμως ταύτην, ὁ Βολέσλαος, ὑποστηριχθεὶς ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, ἐπολέμησεν ἀποτελεσματικῶς κατὰ τῶν Μαγυάρων καὶ συνετέλεσε τὰ μέγιστα ἐν ἔτει 955 εἰς τὴν ἔνδοξον νίκην, τὴν ὁποίαν αἱ ἡνωμέναι γερμανικαὶ καὶ βοημικαὶ δυνάμεις ἤραντο κατ' αὐτῶν ἐν "Αουγκσμπουργ (Augsburg), ἐπηύξησε δὲ τὸ κράτος του, προσθέσας εἰς αὐτὸ τὴν Μοραυίαν, τὴν Δυτικὴν Γαλικίαν καὶ μέρος τῆς Σιλεσίας. —2) *Βολέσλαος Β' ὁ Εὐσεβὴς* (967—999). Υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ προηγουμένου καὶ 13ος δοὺξ τῆς Βοημίας. Χορηγήσας τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ εἰς τὸν 'Ερρῖκον Β' τῆς Βαυαρίας, ἠναγκάσθη ἐν τέλει ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐπὶ τῆς Βοημίας γερμανικὴν ἐπικυριαρχίαν. 'Επὶ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ οἱ Χριστιανοὶ καὶ εἰδωλολάτραι ἀπεδύθησαν εἰς αἱματηρὸν κατ' ἀλλήλων ἀγῶνα ἐξ ἀφορμῆς τοῦ προσηλυτιστικοῦ πνεύματος τῶν πρώτων καὶ τῆς ὑβριστικῆς προσωνυμίας «σκύλλοι εἰδωλολάτραι», ἣν ἀπένεμον οὗτοι εἰς τοὺς δευτέρους. Τῶν εἰδωλολατρῶν δὲ ἡττηθέντων κατὰ κράτος, Βολέσλαος ὁ Β' ἐδράξατο τῆς εὐκαιρίας νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν πραγμάτωσιν τῶν σχεδίων του περὶ ἐκκλησιαστικῆς τῆς χώρας ὀργανώσεως, ἧς ἐπιστέγασμα ἀπετέλεσεν ἡ ἵδρυσις τῆς ἐπισκοπῆς τῆς Πράγας. —3) *Βολέσλαος Γ' ὁ 'Ερυθρὸς* (999—1002). Υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ προηγουμένου καὶ 14ος δοὺξ τῆς Βοημίας, ἄρξας μόνον ἐπὶ τριετίαν, ἅτε καταστὰς ἐξ ἀρχῆς μισητὸς εἰς τὸν λαὸν οὐ μόνον διὰ τὴν σκληρὰν αὐτοῦ φύσιν, ὠθοῦσαν αὐτὸν εἰς τὸ νὰ φονεύσῃ καὶ αὐτοὺς τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν διοικητικὴν του ἀνικανότητα, ἅτε ἀπολέσας ἁπάσας τὰς ὑπὸ τοῦ πατρὸς του καὶ τοῦ πάππου του κτηθείσας χώρας. "Οθεν, ἐγερθείσης γενικῆς κατ' αὐτοῦ κατακραυγῆς, ἠναγκάσθη νὰ καταλίπῃ τὴν Βοημίαν. 'Εν τούτοις, ἐπανελθὼν τῷ 1003, ἤρξατο ἀγρίου κατὰ τῶν εὐγενῶν διωγμοῦ. Συλληφθεὶς ὅμως ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Βολεσλάου τοῦ 'Ανδρείου, ἐτυφλώθη καὶ ἐφυλακίσθη ἐν Πολωνίᾳ, ἔνθα καὶ ἀπέθανεν ἐν ἔτει 1037, καταλιπὼν ἀνεξίτηλον μισητὴν μνήμην παρὰ τῷ βοημικῷ λαῷ διὰ τὰς κακουργίας του. Κ. Μ. ΜΕΚΙΟΣ

Δοῦκες τῆς Μαζοβίας: —1) *Βολέσλαος Α'*. Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ δουκὸς Κονράδου, διεδέχθη ἐν τῷ δουκάτῳ τῆς Μαζοβίας τὸν ἀδελφόν του Καζιμίρ, ἄρξας ἀπὸ τοῦ 1247—1294. —2) *Βολέσλαος Β'*. Υἱὸς τοῦ Ζίμοβιτ καὶ τῆς Γερτρούδης, ἐγένετο τῷ 1262 πρίγκιψ τοῦ Πλὸκ καὶ ἀπὸ τοῦ 1294—1313 ἡγεμὼν ὁλοκλήρου τῆς Μαζοβίας. Παρὰ τὰς τάσεις του πρὸς ἀνακήρυξιν τῆς πλήρους ἀνεξαρτησίας τῆς χώρας του, ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐπ' αὐτῆς κυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῆς Βοημίας Βασκλάβου. —3) *Βολέσλαος Γ'*. 'Ηγεμονεύσας ἐν Πλὸκ ἀπὸ τοῦ 1330—1351. —4) *Βολέσλαος Δ'*. 'Ηγεμόνευσεν ἀπὸ τοῦ 1421, ἠσχολήθη δὲ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἡγεμονίας εἰς τὴν ἐνοποίησιν τῆς νομοθεσίας ἐν τῇ χώρᾳ του. Τῷ 1446 ἐξελέγη βασιλεὺς τῆς Πολωνίας, ἀλλ' ἀπεποιήθη τὸν προσφερθέντα θρόνον. —5) *Βολέσλαος Ε'*. Υἱὸς τοῦ Βολεσλάου Δ', διεδέχθη τὸν πατέρα του, οὗτινος ἐσυνέχισε τὸ νομοθετικὸν ἔργον. 'Απέθανεν ἄτεκνος τῷ 1488. —Β.

Βασιλεῖς τῆς Πολωνίας: —1) *Βολέσλαος Α'*, ὁ *'Ανδρεῖος* (Khrobrii). 'Ο πρῶτος ἄρχων τῆς Πολωνίας, ὁ λαβὼν τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως (992—1025). Διαδεξάμενος τῷ 992 ὡς δοὺξ τῆς Πολωνίας τὸν πατέρα του Νιετσισλάφον (Nietchislaf), ὅστις ἀποθνήσκων εἶχε διαμοιράσει τὸ δουκᾶτον τῆς Πολωνίας μεταξὺ τῶν τέκνων του, ἐπηνώρθωσε τὸ μέγα τοῦτο πολιτικὸν σφάλμα τοῦ πατρός, ἀποκλείσας τοὺς ἀδελφούς του τῆς κληρονομίας καὶ συγκεντρώσας εἰς τὰς σιδηρᾶς αὐτοῦ χεῖρας ἅπασαν τὴν ἐπὶ τῆς πατρικῆς ἐπικρατείας ἀρχήν. Αἱ συνδρομαὶ δὲ ὧν οἱ τελευταῖοι ἔτυχον ἐν τῷ ἐξωτερικῷ παρέσχον εἰς τὸν Βολέσλαον πρόσχημα νὰ σφετερισθῇ τὰς χώρας τῶν γειτόνων ἡγεμόνων καὶ νὰ ἑνώσῃ τὴν Σιλεσίαν καὶ τὴν Χρωβατίαν μετὰ τῆς Πολωνίας. Τῷ 1002 κατέκτησε τὴν Λουσατίαν (Λάουζιτς) καὶ τὸ Μάϊσεν καὶ τῷ 1003 τὴν Βοημίαν, ἣν ὅμως, πολεμούμενος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας 'Ερρίκου τοῦ Β', ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ, καταστήσας πρότερον ὑποτελεῖς αὐτῷ τοὺς δοῦκας τῆς Βοημίας. 'Ο Βολέσλαος κατώρθωσε νὰ ἐπεκτείνῃ τὰ ὅρια τοῦ κράτους του μέχρι τῶν ὄχθων τοῦ "Ελβα καὶ τοῦ Σάαλ, ὅπου, ὡς λέγεται, ἤγειρε καὶ σιδηρᾶν στήλην, ὅριον τῶν πρὸς δυσμὰς συνόρων τῆς ἐπικρατείας του· ὁ ἴδιος ἤγειρε καὶ τὴν πύλην τοῦ Κιέβου, ἐπίσης ὑπ' αὐτοῦ καταληφθέντος, ἵνα δεικνύῃ αὕτη τὰ πρὸς ἀνατολὰς ὅρια τῆς ἐπικρατείας. 'Ο τίτλος τοῦ βασιλέως ἀπενεμήθη εἰς τὸν Βολέσλαον παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας "Οθωνος τοῦ Γ' ὑπὸ τὰς ἑξῆς περιστάσεις: 'Επίσκοπός τις τῆς Πράγας, ὁ Βοΐκχος (Voicchus), ὅστις εἶχε μεταβῇ εἰς Οὐγγαρίαν, Πρωσσίαν καὶ Ρωσίαν, ἵνα διδάξῃ τὸν Χριστιανισμόν, ἐδολοφονήθη τῷ 997 ὑπὸ τῶν Πρώσσων. 'Ο Βολέσλαος ἐξηγόρασεν ἐκ τῶν φονέων τὸ σῶμα τούτου καὶ παραυτα μετεδόθη ἁπανταχοῦ ἡ φήμη, ὅτι τὰ λείψανα τοῦ εὐσεβοῦς ἐπισκόπου ἐπετέλουν θαύματα. "Οθων ὁ Γ' ἐπιθυμῶν καὶ αὐτὸς νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν τάφον του μετέβη εἰς Πολωνίαν, ὅπου ὁ Βολέσλαος ὑπεδέξατο αὐτὸν μετ' ἐξαιρετικῆς μεγαλοπρεπείας. Διαδοχικαὶ ἑορταὶ ὠργανώθησαν, κατὰ τὸ τέλος δὲ λαμπροῦ τινος γεύματος καὶ ἐν στιγμῇ ὑπερτάτης διαχύσεως, ὁ "Οθων ἐπέθηκεν αὐτὸς οὗτος τὸ αὐτοκρατορικόν του στέμμα εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ ξενίζοντος αὐτὸν δουκὸς τῆς Πολωνίας, ἀναγορεύσας διὰ τοῦ τρόπου τούτου τὸν Βολέσλαον βασιλέα (1024), καταστάντα δημοφιλέστατον καὶ λόγῳ τῶν πολεμικῶν του θριάμβων ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ ζήλου ὃν ἐπέδειξε πρὸς διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀφ' ἑτέρου. —2) *Βολέσλαος Β' ὁ Τολμηρὸς* (1058—1083). Υἱὸς τοῦ Καζιμὶρ Α', γεννηθεὶς τῷ 1042. Διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του ἐν ἡλικίᾳ 16 ἐτῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ εἰς δουκᾶτον καὶ πάλιν ὑποβιβασθέντος βασιλείου τῆς Πολωνίας, ἀνέκτησε τὸ ἐν τῷ μεταξὺ ἀπολεσθὲν Κίεβον, μετὰ μακρὰν καὶ πεισματώδη ἀντίστασιν τῶν κατοίκων, πολεμήσας δὲ ἐπιτυχῶς καὶ κατὰ τῶν Πομμερανῶν ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς ἐν ἔτει 1076. Οὗτος ἐπέδειξε θηριώδη χαρακτῆρα καὶ ἐξετράπη εἰς παντοίας σκληρότητας καὶ ἐν τέλει καὶ εἰς ἀθρόας σφαγὰς κατὰ τῶν ἐξεγερθέντων ὑπηκόων του· ὅτε δὲ ἔφθασε νὰ φονεύσῃ ἰδίᾳ χειρὶ καὶ αὐτὸν τὸν ἅγιον Στανίσλαον, ἐπίσκοπον τῆς Κρακοβίας, ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ, διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ τελευταίου ἐπιτίμησιν τῆς ἐγκληματικῆς πολιτείας του, τότε ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ Γ' ἐξηκόντισε κατ' αὐτοῦ φοβερὸν ἀνάθεμα καὶ ἀπήλλαξε τοὺς ὑπηκόους τοῦ Βολεσλάου τοῦ πρὸς αὐτὸν ὅρκου πίστεως, συνάμα δὲ κατήργει καὶ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως ἐν Πολωνίᾳ. 'Αποτέλεσμα τούτου ὑπῆρξεν ἡ ἔκρηξις γενικῆς ἐπαναστάσεως ἐν Πολωνίᾳ καὶ ἡ ἐκθρόνισίς του (1081), ἀπελθόντος εἰς Οὐγγαρίαν, ἔνθα καὶ ἀπέθανε μετὰ δύο ἔτη. —3) *Βολέσλαος Γ' ὁ Λοξόστομος* (1102—1139). Υἱὸς τοῦ Βλαδισλάου 'Ερμάννου. Οὗτος ἀνελθὼν τὸν θρόνον ἠρκέσθη εἰς τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τῆς Πολωνίας, ἵνα φανῇ εὐάρεστος εἰς τὴν 'Αγίαν "Εδραν, συμμορφούμενος δὲ πρὸς τὴν τελευταίαν θέλησιν τοῦ πατρός του, διένειμε τὴν ἐπικράτειαν μετά τινος νεωτέρου ἀδελφοῦ αὐτοῦ, *Σβιγναίου* καλουμένου, ὅστις ὅμως ἐκήρυξεν ἐπανάστασιν κατ' αὐτοῦ. 'Ο Βολέσλαος Γ', κατισχύσας, ἀπένειμε χάριν εἰς τὸν ἔνοχον, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι ἡ χειρονομία του αὕτη θὰ ἐπέδρα εὐεργετικῶς ἐπὶ τὴν ψυχὴν τοῦ τελευταίου. 'Ο Σβιγναῖος ὅμως ὕψωσεν ἐκ νέου τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας, ἀποτυχὼν ὅμως ἐκ δευτέρου καὶ συλληφθεὶς ἐθανατώθη ὑπὸ τοῦ Βολεσλάου. 'Ο Βολέσλαος Γ' διεξήγαγεν ἐπιτυχεῖς ἀγῶνας κατὰ τοῦ 'Ερρίκου τοῦ Δ' τῆς Γερμανίας, τῶν Οὔγγρων καὶ τῶν Πομμερανῶν, ἠτύχησεν ὅμως ἐν τῇ μεγάλῃ κατὰ τῶν Ρώσων ἐκστρατείᾳ του, βραδύτερον δὲ καὶ ὑπέκυψεν εἰς τὸν 'Ερρῖκον Ε'. 'Εν τέλει ἠναγκάσθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Λοθαρίου τοῦ Β' (1134). 'Απέθανεν ἀφοῦ πρότερον διεμοίρασε τὸ κράτος εἰς τοὺς τέσσαρας υἱούς του. —4) *Βολέσλαος Δ' ὁ Οὐλόθριξ* (1146—1173). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, διαδεχθεὶς ὡς δοὺξ τῆς Πολωνίας τὸν καθαιρεθέντα πρεσβύτερον ἀδελφόν του Βλαδίσλαον. 'Αφοῦ ἐξεδίωξε καὶ τοὺς δύο ἄλλους ἀδελφούς του, ἐπεξέτεινε τὴν κυριαρχίαν του καθ' ἅπασαν τὴν πατρικὴν ἐπικράτειαν. Βραδύτερον, ὅτε ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Βλαδίσλαος ἐπειράθη, διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ Φρειδερίκου Βαρβαρόσσα τῆς Γερμανίας, ν' ἀνακτήσῃ τὸν θρόνον, ὁ Βολέσλαος δι' εὐστόχου πολιτικῆς ἐνεργείας ἀπέφυγε τὸν κίνδυνον· ἀτυχήσας ὅμως ἐν ταῖς κατὰ τῶν Πρώσσων ἐπιχειρήσεσιν αὐτοῦ, εὑρέθη πρὸ τῆς ἀνάγκης ν' ἀμυνθῇ κατὰ τῶν ἀνεψιῶν του, υἱῶν τοῦ Βλαδισλάου, οἵτινες, ἐπωφελούμενοι τὰς στρατιωτικὰς ἥττας τοῦ θείου των, ἠγέρθησαν διεκδικοῦντες τὸ πατρικὸν στέμμα· ἀλλὰ καὶ τούτων κατίσχυσεν ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ λαοῦ του. —5) *Βολέσλαος Ε' ὁ 'Αγνὸς* (1220—1279). Υἱὸς Λέτσκου τοῦ λευκοῦ. 'Ανῆλθε τὸν θρόνον ἄγων μόλις τὸ 7ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, διὸ καὶ ἐπετροπεύθη ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Σιλεσίας *'Ερρίκου* τοῦ *Πωγωνάτου*. Κηρυχθεὶς ἐνήλικος τῷ 1237, ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ 'Ερρίκου Κυνεγόνδην. Τύπος ῥαθύμου ἡγεμόνος, ὅτε εὑρέθη πρὸ τῶν Τατάρων, εἰσβαλόντων εἰς Πολωνίαν ἐν ἔτει 1259, ἐγκατέλειψε τὴν χώραν του καὶ κατέφυγεν ἔντρομος εἰς Οὐγγαρίαν, ὁπόθεν ἐπανῆλθεν, ἀφοῦ ἐξεδιώχθησαν πρότερον οὗτοι ὑπὸ τοῦ 'Ερρίκου τῆς Βρεσλαυίας, ὀργανώσαντος εναν-

Digitized by Google

τίον των σταυροφορίαν. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἦλθεν εἰς διενέξεις μετὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς ἀτυχῆ πόλεμον κατὰ τοῦ Βλαδισλάου τοῦ Ὄππελν. Ὡσαύτως οἱ εὐγενεῖς ἐξηγέρθησαν ἐναντίον του διὰ τὴν ἀνικανότητά του, ἐγένετο δὲ καὶ νέα ἐπιδρομὴ Τατάρων καὶ ἀπεσπάσθη τῆς Πολωνίας ἡ Σιλεσία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Α΄) Περὶ τῶν Βολεσλάων τῆς Βοημίας: *Palaky* «Histoire de Bohême» (τόμ. I.).—*L. von Ranke*, «Weltgeschichte» (Lipz. 1887).—Β΄) Περὶ τῶν Βολεσλάων τῆς Πολωνίας: *Bielowski* «Monumenta historica Poloniae» (τόμ. I).—*Lelewell, Koepell, Caro* «Histoire de Pologne».—*Κάρλοβιτς*, «Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Βολεσλάου Α΄ κατὰ τοῦ Κιέβου», ἐκδοθεῖσα πολωνιστί.—*Οὐσπένσκυ*, «Αἱ πρῶται σλαβικαὶ μοναρχίαι», ἐκδ. ρωσιστί.—*Merwart*; «Erster Zusammenstoss Polens mit Deutschland» (Graz, 1874).

Κ. Μ. ΜΕΚΙΟΣ

Δοῦκες τῆς Σιλεσίας: —1) *Βολέσλαος Α΄.* Δεχθεὶς οὗτος τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σιλεσίας παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Βολεσλάου Δ΄ τοῦ Οὐλότριχος, ἐγένετο κύριος ἀλληλοδιαδόχως τῆς Βρεσλαβίας, τοῦ Λίγκνιτς, τοῦ Ὄπολ καὶ τοῦ Κρόσνο. Ἀπέθανε τῷ 1206.—2) *Βολέσλαος Β΄ ὁ Φαλακρός.* Ἡγεμόνευσεν ἐν Βρεσλαβίᾳ καὶ Λίγκνιτς ἀπὸ τοῦ 1241—1278, ὑπῆρξε δὲ πολεμιστὴς τραχὺς καὶ σκληρός.—3) *Βολέσλαος Γ΄ ὁ Πολεμιστής.* Υἱὸς τοῦ προηγουμένου· ὑπερήσπισε μετὰ γενναιότητος τὴν Σιλεσίαν κατὰ τῶν Γερμανῶν. Ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 1878—1303. —Β.

βολετός, —*ή*, —*ό*· ἰδιωματ., κατορθωτός, εὐχερής· || ἰδίᾳ τὸ οὐδ. *βολετό*· δυνατόν, εὔκολον, ἐπιτετραμμένον· «δὲν εἶναι βολετὸ νὰ γίνῃ ὅ,τι θέλομε», «ἂν εἶναι βολετὸ θά 'ρθω».

βολεύω· δημοτ. εὐθετῶ, τοποθετῶ τὰ πράγματα ἕκαστον εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν, τακτοποιῶ: «βόλεψα τὰ καλοκαιρινὰ κι' ἔβγαλα τὰ χειμωνιάτικα»· «κάθε πρωὶ βολεύω τὸ σπίτι μόνη μου»· || μεταφρ., τακτοποιῶ τὰς ὑποθέσεις μου, ἐξομαλύνω, ἀποκαθιστῶ εἰς ὁμαλὴν κατάστασιν τὰ πράγματά μου: «καλὰ τὶς βολεύει τὶς δουλειές του», «τὰ βόλεψα μιὰ χαρά»· || αὐτοπαθῶς, *βολεύομαι*· τακτοποιοῦμαι, «ὅσο νὰ βολευτῶ εἶδα κι' ἔπαθα»· || κατ' ἀντίφρασιν, τιμωρῶ, ἐκδικοῦμαι, ζημιώνω τινά: «ἔννοια σου καὶ θὰ σὲ βολέψω», «καλὰ μᾶς βόλεψες». Β. Φ.

βολὴ (ἡ)· τὸ βάλλειν, ἡ ἐξακόντισις, τὸ ρίξιμο, τὸ πέταμα: «ἡ βολὴ τῆς σφαίρας,—τοῦ ἀκοντίου,—τοῦ δίσκου κττ.», «βολὴ ἔνσφαιρος,—ἄσφαιρος»· || «θέσις σώματος εὔχρηστος ἢ ἄχρηστος εἰς ἐνέργειαν», position commode ou incommode *(Κοραῆς)*: «καλὴ ἢ κακὴ βολή»· || ἰδίᾳ ἡ εὔχρηστος θέσις: «κάθε πρᾶγμα, κάθε δουλειὰ ἔχει τὴ βολή της». Β. Φ.

— [ΣΤΡΑΤΙΩΤ.] Ἡ πρακτικὴ χρῆσις τῶν πυροβόλων ὅπλων βασίζεται μὲν ἐπὶ τῶν πορισμάτων τῆς βλητικῆς, ποικίλλει ὅμως εἰς τὰς διαφόρους κατηγορίας τῶν ὅπλων τούτων, ὡς ἐκ τῶν βλητικῶν ἰδιοτήτων αὐτῶν, τῶν ἐν χρήσει πυρομαχικῶν καὶ τῶν διατιθεμένων μέσων ἢ ὀργάνων χειρισμοῦ, κατὰ τρόπον δυνάμενον νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ μέγιστον ἀποτέλεσμα ἐν τῇ ἐπιτεύξει τοῦ ἑκάστοτε ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. Αἱ οὕτω κατὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις ἰσχύουσαι ἀρχαί, καθ' ἃς ἐκτοξεύεται τὸ βλῆμα, ἀποτελοῦσι τὰ διάφορα ἐν χρήσει εἴδη *βολῆς*.

Εἴδη βολῆς. Ἐκτὸς τοῦ κυρίως σκοποῦ τῆς βολῆς, συνισταμένου εἰς τὴν ἐπιδίωξιν καταστροφῆς τῶν ἐπὶ τῶν πεδίων τοῦ ἀγῶνος παρουσιαζομένων διαφόρου φύσεως στόχων, πρὸς ἐπίτευξιν ὡρισμένου τακτικοῦ ἀποτελέσματος *τῆς πολεμικῆς βολῆς*, ἡ ἐκπαίδευσις τῶν ἀνδρῶν ἢ τοῦ προσωπικοῦ τῶν χειριζομένων ἢ ὑπηρετούντων πυροβόλον τι ὅπλον, ὡρισμένης τινὸς κατηγορίας, καθὼς καὶ ἡ ἐκτέλεσις δοκιμῶν καὶ πειραμάτων πρὸς ἐπιστημονικοὺς καὶ τεχνικοὺς σκοπούς, καθιστῶσιν ἀναγκαίαν τὴν ἐκτέλεσιν βολῆς ὑπὸ ἰδίους ὅλως ὅρους. Τὰ δύο ταῦτα εἴδη τῆς βολῆς ἀποτελοῦν τὴν *ἐκπαιδευτικὴν βολὴν* καὶ τὴν *πειραματικὴν βολὴν* ἢ *βολὴν δοκιμῶν*.

Οἱονδήποτε καὶ ἐὰν εἶναι τὸ βάλλον ὅπλον, ἐκ τῆς σχέσεως τῶν βαρῶν βλήματος καὶ γεμίσματος ἐξαρτᾶται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ταχύτης τοῦ βλήματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ μεγαλυτέρα ἢ μικροτέρα καμπυλότης τῆς τροχιᾶς αὐτοῦ. Διακρίνονται συνεπῶς, διὰ τὴν ἄποψιν ταύτην, τρία εἴδη βολῶν, τὸ τῆς *εὐθυφόρου, καμπύλης* καὶ *ἐπισκηπτικῆς*. Κατὰ τὴν πρώτην χρησιμοποιεῖται τὸ μέγιστον δυνατὸν γέμισμα, χωρὶς νὰ διακινδυνεύηται ἡ ἀντοχὴ τοῦ ὅπλου, ὅπως ἐπιτευχθῇ τὸ μέγιστον δυνατὸν ἀποτέλεσμα εἰσδύσεως, ἐπὶ στόχων ἐμψύχων ἢ ὑλικῶν παρουσιαζόντων ἐπιφάνειαν μὴ ἀπομακρυνομένην πολὺ τῆς κατακορύφου· αἱ γωνίαι προβολῆς κατὰ τὴν βολὴν ταύτην δὲν ὑπερβαίνουσι τὰς 10 ἢ τὸ πολὺ 15 μοίρας, αἱ δὲ ἀντιστοιχοῦσαι γωνίαι πτώσεως εἶναι μικρότεραι τῶν 27 μοιρῶν. Κατὰ τὰς λοιπὰς δύο ἐπιτυγχάνεται διὰ μικροτέρου σχετικῶς γεμίσματος τροχιὰ τοῦ βλήματος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεγάλης καμπυλότητος, οὕτως ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ προσβολὴ στόχων εὑρισκομένων ὄπισθεν προκαλυμμάτων, εἰς πάσας δὲ τὰς περιστάσεις στόχων παρουσιαζόντων ἐπιφάνειαν ὁριζόντιον. Αἱ ἁρμόζουσαι γωνίαι προβολῆς εἶναι τοιαῦται, ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνωνται γωνίαι πτώσεως διὰ μὲν τὴν καμπύλην βολὴν μέχρι 45°, διὰ δὲ τὴν ἐπισκηπτικὴν ἀνώτεραι ταύτης. Αἱ σχετικῶς μικραὶ ταχύτητες ἀντισταθμίζονται διὰ τοῦ μεγαλυτέρου βάρους τοῦ βλήματος καὶ συνεπῶς ἀμφότερα τὰ εἴδη ταῦτα τῆς βολῆς ἁρμόζουσι κυρίως εἰς βλήματα μεγάλων διαμετρημάτων. Τὰ φορητὰ ἐν γένει ὅπλα καὶ τὰ πολυβόλα βάλλουσι κατὰ κανόνα εὐθυφόρως, ἕνεκα τῆς φύσεως τῶν ὑπ' αὐτῶν προσβαλλομένων στόχων καὶ τοῦ μικροῦ βάρους βλήματος. Ἡ λίαν τεταμένη τροχιὰ ἐξασφαλίζει πρὸς τούτοις εἰς ταῦτα ἐπικινδύνους ζώνας μεγάλου βάθους, ἐξ οὗ μειοῦται μεγάλως ἡ ἐπίδρασις τῶν σφαλμάτων τῆς σκοπεύσεως καὶ τῆς μὴ ἀκριβοῦς ἐκτιμήσεως τῶν ἀποστάσεων. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ πυροβόλα, ἡ εὐθύφορος βολὴ προσαρμάζεται εἰς τὰ μεγάλου καὶ συνήθους μήκους κοῖλα, ἡ καμπύλη εἰς τὰ ὀβιδοβόλα καὶ ἡ ἐπισκηπτικὴ εἰς τοὺς ὅλμους. Οὐχ ἧττον, ἐξαιρέσει τῶν πυροβόλων τοῦ ναυτικοῦ, ἕνεκα τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν τοῦ ἐν τῇ θαλάσσῃ ἀγῶνος καὶ τοῦ εἴδους τῶν προσβαλλομένων στόχων, ὡς καὶ τῶν ὅλμων, τὰ πυροβόλα τῶν λοιπῶν κατηγοριῶν καὶ τὰ ὀβιδοβόλα δύνανται, ἐντὸς ὁρίων πάντως, νὰ ἐκτελέσωσι τὸ ἓν ἢ τὸ ἕτερον εἶδος βολῆς, διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως διαφόρων γεμισμάτων, ὑπὸ ἔποψιν βάρους, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ προσβαλλομένου στόχου καὶ τῶν συνθηκῶν προκαλύψεως τοῦ τε πυροβόλου καὶ τοῦ στόχου. Οὕτω τὰ ὀρειβατικά, πεδινὰ καὶ βαρέα πυροβόλα τοῦ στρατοῦ ξηρᾶς, ἐκτὸς τῆς εὐθυφόρου βολῆς δύνανται νὰ ἐκτελέσωσι καὶ καμπύλην βολήν, τὰ δὲ ὀβιδοβόλα, πάσης κατηγορίας, καὶ εὐθύφορον βολὴν διὰ τῶν βολιδοφόρων. Ἡ διὰ μικροτέρων γεμισμάτων ἐκτέλεσις καμπύλης βολῆς ὑπὸ τῶν πυροβόλων εὐθυφόρου βολῆς, γινομένη ἐν τῷ παρελθόντι ἐκ λόγων μόνον προκαλύψεως τοῦ στόχου, τυγχάνει ἐν τῷ παρόντι γενικωτέρας χρήσεως, ὄχι μόνον διὰ γενικωτέρους λόγους προκαλύψεως, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ πρὸς ἀποφυγὴν τῶν φθορῶν κατὰ παρατεταμένην χρησιμοποίησιν.

Ἄμεσος καὶ ἔμμεσος βολή. Κατὰ τὴν βολὴν τὸ πυροβόλον ὅπλον διατίθεται καταλλήλως, καθ' ὕψος καὶ διεύθυνσιν, εἴτε δι' ἀπ' εὐθείας διοπτεύσεως, μέσῳ τοῦ κλισιοσκοπίου, ἐπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ στόχου, εἴτε διὰ τῆς χρήσεως εἰδικῶν σκοπευτικῶν ὀργάνων. Εἰς τὴν πρώτην περίστασιν ἡ βολὴ καλεῖται *ἄμεσος* ἢ *ἐξ εὐθυωρίας*, εἰς τὴν δευτέραν *ἔμμεσος*. Ἐν τῷ παρελθόντι ἡ ἄμεσος βολή, ἐκτὸς περιστάσεών τινων, καθ' ἃς ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ ἐπισήμανσις, ἀπετέλει τὸν κανόνα δι' ἅπαντα γενικῶς τὰ πυροβόλα ὅπλα. Ἤδη ἡ ἄμεσος βολὴ περιωρίσθη μόνον εἰς τὰ φορητὰ ὅπλα, εἰς ἃ συμπεριλαμβάνονται καὶ τὰ ὁπλοπολυβόλα, τῶν πυροβόλων πάσης κατηγορίας βαλλόντων πάντοτε ἐμμέσως τῇ βοηθείᾳ εἰδικῶν σκοπευτικῶν ὀργάνων, τοῦθ' ὅπερ ἐπιτρέπει αὐτοῖς τὴν *προκάλυψιν*. Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1914—1918 ἡ ἔμμεσος βολὴ εἰσήχθη καὶ διὰ τὰ πολυβόλα. Διὰ τὰ ἐπὶ πλοίων ναυτικὰ πυροβόλα χρησιμοποιεῖται, ὡς εὐνόητον, κατ' ἀρχὴν ἡ ἄμεσος βολή.

Νυκτερινὴ βολή. Ἐν καιρῷ νυκτός, ἐν τῷ παρελθόντι, ὁπότε τὰ πυροβόλα ὡς καὶ τὰ φορητὰ ὅπλα ἐσκοπεύοντο διὰ διοπτεύσεως ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ στόχου, ἡ ἐκτέλεσις τῆς *νυκτερινῆς βολῆς* ἀπῄτει προπαρασκευήν, πολλάκις λίαν πολύπλοκον, συνισταμένην κυρίως εἰς ἐπισήμανσιν ἀπὸ τῆς ἡμέρας. Ἤδη, ἕνεκα τῶν ἐν χρήσει σκοπευτικῶν καὶ τῶν λοιπῶν διατιθεμένων μέσων, ἡ νυκτερινὴ βολὴ οὐδεμίαν ἰδιαιτέραν σημασίαν κέκτηται, παρὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς ὥρας τῆς ἐκτελέσεώς της. Διὰ τὰ φορητὰ ὅπλα ἡ μεθοδικὴ διεξαγωγὴ τοιαύτης βολῆς εἶναι ἀνέφικτος, συνίσταται δέ, ὁσάκις ἐκτελεῖται, εἰς βολὴν μᾶλλον κατὰ συμπερασμόν, ἄνευ οὐδενὸς ἀποτελέσματος.

Θέσις τοῦ βάλλοντος. Ἡ βολὴ διὰ τὰ φορητὰ ὅπλα ἐκτελεῖται, διὰ μὲν τὰ πιστόλια ἐν γένει ὑπὸ ἀνδρῶν εἴτε πεζῶν εἴτε ἐφίππων, κρατουμένου τοῦ ὅπλου διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς μετὰ τοῦ βραχίονος ἐλαφρῶς κεκαμμένου, διὰ δὲ τὰ τυφέκια καὶ τὰς ἀραβίδας στηριζόμενα ἐπὶ τοῦ ὤμου, τοῦ ἀνδρὸς λαμβάνοντος κατὰ τὰς περιστάσεις τὴν *θέσιν τοῦ ὀρθίως, γονυπετῶς* ἢ *πρηνηδὸν βάλλοντος*. Τὰ πρῶτα ἐμφανισθέντα φορητὰ ὅπλα, ἕνεκα τῶν σχετικῶς μεγάλων διαμετρημάτων καὶ τοῦ μεγάλου βάρους αὐτῶν, ἐστηρίζοντο κατὰ τὴν βολὴν ἐπὶ δικράνου ἐμπηγνυομένου εἰς τὸ ἔδαφος· κατὰ τὸν ΙΣΤ΄ αἰῶνα ἔτι, τὰ πιστόλια τῶν ἐφίππων ἀνδρῶν ἐστηρίζοντο ὁμοίως ἐπὶ δικράνου, ἐστερεωμένου ἐπὶ τοῦ σφαιρώματος τῆς σέλλης.

Ἀξία μνείας εἶναι ἡ *ἀπὸ τοῦ ἰσχίου βολή*, ἐν τῷ παρελθόντι προταθεῖσα καὶ συνισταμένη εἰς τὴν στήριξιν τῆς λαβῆς τοῦ κοπάνου τοῦ τυφεκίου ἢ τῆς ἀραβίδος διὰ τῆς χειρὸς ἐπὶ τοῦ ἰσχίου· εἰς τὴν κάννην ἐδίδετο ἐξ ὄψεως κατεύθυνσις παράλληλος πρὸς τὸ ἔδαφος. Διὰ τοῦ μέσου τούτου ἐπεδιώκετο ἡ ἐκτέλεσις πυρῶν ὑπὸ τμήματος ἐν κινήσει εὑρισκομένου, πρὸ τῆς ἐκτελέσεως τῆς διὰ τῆς λόγχης ἐφόδου. Ἡ μέθοδος ὅμως αὕτη, συνεπαγομένη μεγάλην κατανάλωσιν πυρομαχικῶν ἄνευ ἀξίων λόγου ἀποτελεσμάτων, οὐδέποτε ἐγένετο ἀποδεκτὴ πρὸς ἐφαρμογήν. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς βολῆς, ἐν τούτοις, ἐπανῆλθεν ἐν χρήσει, διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ὁπλοπολυβόλων.

Πολεμικὴ χρῆσις τῆς βολῆς. Κατὰ τὴν πολεμικὴν χρησιμοποίησιν τῶν πυροβόλων ὅπλων, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς τακτικῆς χρήσεως τῶν πυρῶν, ἡ βολὴ περιλαμβάνει τρεῖς διακεκριμένας κατηγορίας: τὴν *βολὴν τῶν φορητῶν ὅπλων*, τὴν *βολὴν τῶν πολυβόλων* καὶ τὴν *βολὴν τῶν πυροβόλων*.

Ἡ *βολὴ τῶν φορητῶν ὅπλων*, δι' ἧς ἐπιδιώκεται ἡ καταστροφὴ τοῦ ἐμψύχου ὑλικοῦ τοῦ ἐχθροῦ, ἐκτελεῖται δι' ἀπ' εὐθείας σκοπεύσεως, τῇ βοηθείᾳ τοῦ τηλεσκοπίου, συμφώνως πρὸς τὰς περὶ *ἐκτελέσεως πυρῶν* ἰσχυούσας ἀρχάς.

Ἡ *βολὴ πολυβόλων* εἶναι εἴτε *ἄμεσος*, δι' ἀπ' εὐθείας σκοπεύσεως, ὡς εἰς τὰ φορητὰ ὅπλα, εἴτε *ἔμμεσος*, ἐκτελουμένη ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν καὶ διὰ τῶν αὐτῶν περίπου μέσων, ὡς καὶ διὰ τὰ πυροβόλα μικροτέρων διαμετρημάτων. Κατὰ τὴν βολὴν τὸ πολυβόλον εἴτε διατηρεῖται ἀκίνητον ἐπὶ τοῦ κιλλίβαντός του κατὰ σταθερὰν διεύθυνσιν πρὸς τὸν στόχον, εἴτε ἀφίεται ἐλεύθερον νὰ περιστρέφηται ὁριζοντίως, ἐντὸς ὡρισμένου τομέως, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν *θεριστικῆς βολῆς*, βαλλομένου οὕτω ὁλοκλήρου ἢ τμήματος μόνον τοῦ μετώπου τοῦ στόχου.

Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς βολῆς ἐκτελεῖται κανονισμός τις βολῆς, ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν ὡς καὶ διὰ τὰ πυροβόλα, πρὸς καθορισμὸν τῆς ἀποστάσεως τοῦ στόχου. Ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ παρατήρησις τῆς πτώσεως τῶν βολίδων εἶναι ἀπραγματοποίητος, εἴτε ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους εἴτε ἐκ τῆς τυχὸν προκαλύψεως τοῦ στόχου, ἐκτελεῖται *βολὴ προοδευτική*, οὕτως ὥστε νὰ βληθῇ ζώνη ἐδάφους ἐντεῦθεν καὶ πέραν τῆς ἀποστάσεως τῆς δοθείσης ὑπὸ τοῦ τηλεμέτρου, ἢ ὑπὸ τοῦ χάρτου διευθύνσεως βολῆς. Κατὰ γενικὴν ἀρχήν, ἡ βολὴ ἐκτελεῖται διὰ τοῦ ἑτέρου μόνον τῶν πολυβόλων τοῦ οὐλαμοῦ, ὅστις ἀποτελεῖ τὴν μονάδα βολῆς· κατὰ τὴν περίπτωσιν ὅμως ἐχθρικῶν τμημάτων ἰδιαιτέρως ἐπικινδύνων, συμπαγῶν στόχων, ἐπὶ βραχὺ μόνον παραμενόντων ὁρατῶν καὶ αἰφνιδιαστικῆς ἐκ μικρᾶς ἀποστάσεως ἐπιθέσεως, ἀμφότερα τὰ πολυβόλα βάλλουσι συγχρόνως, ἕκαστον ἐπὶ ὁλοκλήρου τοῦ μετώπου τοῦ στόχου. Κατὰ τὴν ἔμμεσον βολὴν καθορίζεται ἑκάστοτε ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τοῦ οὐλαμοῦ ὁ ἀριθμὸς τῶν βολῶν κατὰ *ριπάς*.

Ἡ *βολὴ ὁπλοπολυβόλων* ἐκτελεῖται ὑπὸ τὰς αὐτὰς ἀρχὰς ὡς ἡ ἄμεσος τῶν πολυβόλων, ἀλλὰ διὰ ριπῶν πάντοτε ἐξ 7 ἕως 8 φυσιγγίων, ἐπαναλαμβανομένων μέχρις ὅτου ἐπιτευχθῇ τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα. Ἐξαιρετικῶς τὸ ὁπλοπολυβόλον δύναται νὰ βάλῃ *κατὰ βολήν*.

Ἡ *βολὴ πυροβόλων* διεξάγεται διὰ τῶν αὐτῶν γενικῶν ἀρχῶν, δι' ὅλα τὰ διαμετρήματα, ἐξαιρέσει εἰδικῶν τινων κατηγοριῶν πυροβόλων, δι' ἃς ὡς ἐκ τοῦ διαμετρήματος καὶ τοῦ εἰδικοῦ αὐτῶν προορισμοῦ ἐφαρμόζονται ὅλως εἰδικαὶ μέθοδοι.

Μονὰς βολῆς διὰ τὰ μικροῦ καὶ μεσαίου διαμετρήματος εἶναι ἡ *πυρβολαρχία* ἐκ τεσσάρων, κατὰ τὰ νῦν γενικῶς ἰσχύοντα, πυροβόλων. Ἀναλόγως τοῦ χρησιμοποιουμένου εἰδικοῦ βλήματος, τοῦ ἐνδεικνυομένου ἑκάστοτε διὰ τὴν μᾶλλον τελεσφόρον καταστροφὴν τοῦ προβαλλομένου στόχου, ἡ βολὴ χαρακτηρίζεται ὡς διὰ *ἐκρηκτικῶν, βολιδοφόρων* κλ. τοιαύτη. Ἡ βολὴ τῶν πυροβόλων, κατὰ τὰς συνήθεις περιστάσεις ἐν πολέμῳ, περιλαμβάνει δύο διακεκριμένα μὲν ὑπὸ τὴν ἔποψιν μεθόδου διεξαγωγῆς, ἀλλὰ στενῶς συνδεδεμένα μεταξύ των εἴδη, τὴν *κανονιστικὴν βολὴν* καὶ τὴν *δραστικὴν βολήν*. Ἡ πρώτη τούτων σκοπεῖ τὸν καθορισμὸν τῆς καταλλήλου ὑψώσεως, ἀναλόγως τῆς ἀποστάσεως καὶ τῆς διαφορᾶς ὕψους, μεταξὺ θέσεως πυροβόλου καὶ στόχου, πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς δευτέρας, δι' ἧς ἐπιδιώκεται ἡ ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου ἐνέργεια καταστροφῆς. Ἀμφότεραι αἱ βολαὶ αὗται κατ' ἀρχὴν ἐκτελοῦνται διὰ τοῦ ἰδίου βλήματος καὶ τοῦ αὐτοῦ γεμίσματος. Ἡ κανονιστικὴ βολὴ ἀκολουθεῖται πάντοτε ὑπὸ τῆς *βολῆς βελτιώσεως*, εἴτε πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν στοιχείων βολῆς, ὧν θὰ γίνῃ χρῆσις κατὰ τὴν δραστικὴν βολήν, εἴτε πρὸς ἀναζήτησιν τῶν στοιχείων βολῆς τῶν προσαρμοζομένων καλύτερον εἰς τὴν ἀπόστασιν καὶ τὸ εἶδος τοῦ στόχου.

Ἡ βολὴ καλεῖται *κατὰ σειρὰς* μὲν ὅταν τὰ πυροβόλα τῆς πυρβολαρχίας βάλλωσι κατὰ ὡρισμένην σειρὰν καὶ κατὰ ἴσα χρονικὰ διαστήματα, ἀνὰ μίαν βολὴν ἑκάστοτε, *κατὰ ριπὰς* δέ, ὅταν τὰ πυροβόλα, ἄνευ οὐδενὸς περιορισμοῦ προτεραιότητος βάλλωσιν ἀριθμόν τινα βολῶν ἕκαστον, καθοριζόμενον ἐν τῷ σχετικῷ παραγγέλματι τῆς ἐκτελέσεως τοῦ πυρός, ἄνευ μεταβολῆς τῆς ὑψώσεως. Ἡ κανονιστικὴ βολὴ διὰ τὰ μικροῦ καὶ μεσαίου διαμετρήματος πυροβόλα ἐκτελεῖται κατὰ σειράς, διὰ δὲ τὰ λοιπὰ *κατὰ πυροβόλον*, καὶ δι' ὑψώσεων καταλλήλως μεταβαλλομένων ὡς ἐν τῷ *κανονισμῷ βολῆς* ἐκτίθεται.

Κατὰ τὴν *δραστικὴν βολήν*, σκοπὸν ἔχουσαν τὴν ἐξουδετέρωσιν ἢ καταστροφὴν τοῦ στόχου, ἐπιδιώκεται εἴτε ἡ κάλυψις ὡρισμένης ἐδαφικῆς ζώνης δι' ἀριθμοῦ τινος βλημάτων, ἀναλόγως τοῦ τρόπου καὶ τῆς ἀκτῖνος ἐνεργείας ἑκάστου εἴδους ἐξ αὐτῶν, εἴτε, προκειμένου περὶ στόχου ὡρισμένων

Digitized by Google

διαστάσεων, νὰ ἐπιτευχθῇ ποσοστόν τι ἐπιτυχῶν βλημάτων, ἐκ τοῦ ὅλου τῶν βαλλομένων, συμφώνως πρὸς τὰ δεδομένα τῆς πείρας καὶ τῶν θεωρητικῶν πορισμάτων ἐκ τῆς διασπορᾶς τῶν βλημάτων. Αἱ πρὸς τοῦτο ἐφαρμοζόμεναι μέθοδοι βασίζονται ἐπὶ τῆς παρεχομένης ἀκριβείας βολῆς τῶν νεωτέρων πυροβόλων καὶ ἐπὶ τῶν ἐν χρήσει σκοπευτικῶν ὀργάνων, δι' ὧν ἡ ἐκτέλεσις τῆς σκοπεύσεως κατέστη ἐντελῶς ἀνεξάρτητος τῆς θέας τοῦ στόχου.

Οἱ κατὰ τὴν δραστικὴν βολὴν χρησιμοποιούμενοι μηχανισμοὶ εἶναι: 1) Ἡ βολὴ ἀπὸ *μιᾶς μόνης ἀποστάσεως*. 2) Ἡ βολὴ διὰ *κλιμακωτῶν ὑψώσεων*. 3) Ἡ *προοδευτικὴ βολή*.

Ἡ πρώτη τούτων ἐφαρμόζεται διὰ στόχους περιωρισμένων διαστάσεων καὶ καθ' ἣν περίπτωσιν κατέστη δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθῇ, ὁπωσδήποτε, ἡ ἁρμόζουσα ὕψωσις, διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ πιθανός τις ἀριθμὸς ἐπιτυχῶν βολῶν. Κυρίως χρησιμοποιεῖται διὰ πυροβόλα μεσαίου καὶ μεγάλου διαμετρήματος, πάντοτε δὲ διὰ τὴν καταστροφὴν ὑλικῶν στόχων.

Ἡ βολὴ διὰ *κλιμακωτῶν ὑψώσεων* ἐκτελεῖται δι' ὑψώσεων διαδοχικῶν, μεταβαλλομένων κατὰ τὸ πρὸς τοῦτο παράγγελμα, οὕτως ὥστε νὰ βληθῇ ὁμοιομόρφως ἐδαφικὴ ζώνη ὡρισμένου βάθους. Αἱ ὑψώσεις αὗται ἀνταποκρίνονται εἰς ἀποστάσεις κατὰ 25 ἢ 50 μέτρα διαφερούσας. Ὁ μηχανισμὸς οὗτος εἶναι λίαν εὔκαμπτος καὶ οἰκονομικὸς ὡς πρὸς τὴν κατανάλωσιν τῶν πυρομαχικῶν, ὡς ἐπιτρέπων τὴν ἑκάστοτε ρύθμισιν τῆς ταχύτητος καὶ ἐντάσεως τῆς βολῆς ὑπὸ τοῦ διοικοῦντος, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων. Ἐφαρμόζεται δὲ ἐν εὐρυτάτῃ κλίμακι εἰς τὰ πεδινὰ καὶ ὀρειβατικά, ὡς καὶ τὰ μεσαίου διαμετρήματος βαρέα πυροβόλα. Δι' ἀμφότερα τὰ εἴδη ταῦτα, ἡ βολὴ ἐκτελεῖται εἴτε κατὰ σειράς, εἴτε, ὅπερ καὶ τὸ συνηθέστερον, κατὰ ριπάς, πρὸς δέ, καθ' ἣν περίπτωσιν τὸ μέτωπον τοῦ στόχου εἶναι σχετικῶς μέγα καὶ δὲν δύναται νὰ προσβληθῇ ὁμοιομόρφως ὑπὸ τῶν διατεθειμένων πρὸς τοῦτο πυροβόλων ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν κατὰ μείζονα ἀκτῖνα ἐνεργείας τοῦ χρησιμοποιουμένου βλήματος, μετὰ *θεριστικότητος*, συνισταμένης εἰς τὴν διαδοχικὴν μεταβολὴν τῆς διευθύνσεως τοῦ πυροβόλου, κατὰ καθωρισμένην τινὰ γωνίαν, ἀναλόγως τοῦ διαμετρήματος τοῦ πυροβόλου καὶ τῆς ἀποστάσεως.

Ἡ *προοδευτικὴ βολὴ* συνίσταται εἰς τὴν βολὴν μετὰ θεριστικότητος, ἐκ διαδοχικῶν ἀποστάσεων, δι' ἑνὸς μόνον παραγγέλματος, οὕτως ὥστε νὰ καλυφθῇ ὑπὸ τῶν βλημάτων ὡρισμένη ἐδαφικὴ ζώνη ἐπὶ μέγα βάθος. Κατὰ τὰ παρ' ἡμῖν ἰσχύοντα, κατὰ τὴν βολὴν ταύτην ἕκαστον πυροβόλον βάλλει ἀνὰ δύο βολὰς κατὰ τρεῖς διευθύνσεις θεριστικῶς καὶ ἐκ τεσσάρων διαδοχικῶν ἀποστάσεων. Ὁ μηχανισμὸς οὗτος ἔχει μὲν τὸ προσὸν τῆς ἐν ἐπειγούσῃ ἀνάγκῃ ταχείας ἐνεργείας ἐναντίον στόχου μεγάλου βάθους αἰφνιδίως ἀναφαινομένου, ἀλλὰ εἶναι οὕτως εἰπεῖν ἄτεχνος καὶ χονδροειδής, κατὰ τὴν ἔκφρασιν δὲ τῶν κανονισμῶν *ἄκαμπτος*, καὶ συνεπάγεται μεγίστην κατανάλωσιν πυρομαχικῶν, δυσανάλογον πάντως πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα· δι' ὅ, καὶ δι' αὐτὰ ἔτι τὰ ὀρειβατικὰ καὶ πεδινὰ πυροβόλα, μόνον εἰς ὅλως ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις ἐπιτρέπεται νὰ ἐφαρμόζηται. Οἱ μηχανισμοὶ οὗτοι ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν τοῦ τρόπου ἐνεργείας τοῦ πυροβολικοῦ εἰς πάσας τὰς φάσεις καὶ δι' ὅλους τοὺς ἐπὶ τῶν πεδίων τοῦ ἀγῶνος ἐμφανιζομένους στόχους· εἰς τοὺς διευθύνοντας δὲ τὴν βολὴν ἐναπόκειται νὰ ἐφαρμόζωσι τούτους καταλλήλως, ἀναλόγως τῆς ἀκτῖνος καὶ τοῦ τρόπου ἐνεργείας τοῦ βλήματος, τῆς φύσεως τῶν στόχων καὶ τῶν τακτικῶν ἀναγκῶν.

Οἱ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἐμφανιζόμενοι στόχοι, ἢ γενικώτερον τὰ ἐπὶ τῆς διεξαγωγῆς τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ἀγῶνος ἐπιδρῶντα πολεμικὰ μέσα τοῦ ἐχθροῦ, τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν τῷ ἀέρι καὶ ἐνδεχομένως ἐπὶ τῆς θαλάσσης, δύνανται νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὰς ἑξῆς διακεκριμένας κατηγορίας, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς κατ' αὐτῶν εἰδικῆς ἐνεργείας διὰ τῶν πυρῶν τῶν πυροβόλων:

1) ***Στόχοι ἔμψυχοι***, ἀποτελούμενοι εἴτε ἐξ ὁμάδων, ὡς τὰ ἐπιτελεῖα, τὸ προσωπικὸν ἀναγνωρίσεως, οἱ παρατηρηταί, τηλεφωνηταὶ κ.τ.λ., εἴτε ἐκ σωμάτων διαφόρου δυνάμεως, πεζικοῦ ἢ ἐφίππου στρατεύματος.

2) ***Πυροβολικόν***, εἰς ὅλους τοὺς σχηματισμοὺς ἢ τρόπους ἐγκαταστάσεως.

3) ***Στόχοι ὑλικοί***, ἀποτελούμενοι ἐκ διαφόρων ὑλικῶν ἐμποδίων, ὑπὸ τῆς ἀμύνης χρησιμοποιουμένων πρὸς παρεμπόδισιν τῆς προελάσεως τῆς ἐπιθέσεως τοῦ πεζικοῦ, ὡς συρματοπλεγμάτων κτλ., εἴτε ἐξ ἄλλων ὑλικῶν μέσων προστατευόντων τοὺς ἀμυνομένους, ὡς σκεπάστρων διαφόρου προορισμοῦ, παρατηρητηρίων, οἰκιῶν, χωρίων, δασῶν κ.τ.λ.

4) *Ἐναέριοι στόχοι*, εἰς οὓς ὑπάγονται τὰ δέσμια ἀερόστατα, τὰ ἀερόπλοια καὶ τὰ ἀεροπλάνα.

5) *Τὰ πλοῖα*.

Ἡ ἐναντίον τῶν ἐμψύχων στόχων βολὴ εἶναι ἡ ἁπλουστέρα περίπτωσις, ἐκτελεῖται δὲ διὰ τῶν ὡς ἀνωτέρω μηχανισμῶν ὑπὸ τῶν μικροῦ καὶ μεσαίου διαμετρήματος πυροβόλων, διὰ *ἐγκαιροφλεγῶν* ἢ *κρουσιφλεγῶν* βλημάτων, ἀναλόγως τῶν ἐδαφικῶν συνθηκῶν, τοῦ βαθμοῦ προκαλύψεως καὶ τοῦ μεγέθους τοῦ ἑκάστοτε στόχου. Τὸ πυροβολικὸν παρουσιάζει στόχους διαφόρου τρωτότητος, ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε διατάξεων καὶ σχηματισμῶν διὰ τὸ ἑλισσόμενον, ἢ τοῦ τρόπου ἐγκαταστάσεως, διὰ τὸ βαρὺ καὶ τὸ ἀπὸ προπαρεσκευασμένων ἐγκαταστάσεων ἐνεργοῦν. Ἡ κατ' αὐτοῦ βολὴ σκοπεῖ εἴτε τὴν ἐξουδετέρωσιν τοῦ προσωπικοῦ διοικήσεως καὶ ὑπηρετήσεως μόνον, εἴτε καὶ τὴν καταστροφήν, μέχρι βαθμοῦ τοὐλάχιστον ἀποκλείοντος τὴν ἐπὶ μακρότερον κατὰ τὸ δυνατὸν ἐνέργειαν, συγχρόνως τοῦ τε ὑλικοῦ καὶ τῶν προστατευτικῶν αὐτοῦ μέσων. Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν χρησιμοποιεῖται εἴτε ἐγκαιροφλεγὴς εἴτε κρουσιφλεγὴς βολή, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν ἀποκλειστικῶς κρουσιφλεγὴς βολὴ καὶ δὴ δι' ἐκρηκτικῶν βλημάτων. Ἡ βολὴ αὕτη καλεῖται *βολὴ ἀντιπυροβολικοῦ*, ἐκτελεῖται δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ μονάδων τοῦ πυροβολικοῦ ἀποκλειστικῶς πρὸς τοῦτο ὁριζομένων.

Οἱ ὑλικοὶ ἐν γένει στόχοι, ὡς καὶ τὸ πυροβολικόν, διὰ τὴν τελείαν καταστροφὴν τοῦ ὑλικοῦ καὶ τῶν ἐγκαταστάσεων αὐτοῦ, προσβάλλονται κυρίως διὰ πυροβόλων μεσαίου ἢ μεγάλου διαμετρήματος καὶ δι' ἐκρηκτικῶν βλημάτων, ἡ δὲ πρὸς τοῦτο βολὴ καλεῖται *βολὴ καταστροφῆς*. Ἡ βολὴ καταστροφῆς παρακολουθεῖται πάντοτε ὑπὸ τῆς *βολῆς ἀπαγορεύσεως*, ἧς σκοπὸς εἶναι ἡ παρεμπόδισις τῶν ἐπισκευῶν διὰ τὰς γενομένας καταστροφάς. Ἡ βολὴ ἐναντίον ἐναερίων στόχων ἐκτελεῖται δι' εἰδικῶν κυρίως πυροβόλων, δύναται ὅμως ἐν ἀνάγκῃ νὰ ἐκτελεσθῇ καὶ ὑπὸ τῶν συνήθων πυροβόλων, ἐπὶ τῇ βάσει εἰδικῶν διατάξεων καὶ μέσων (βλ. σταθμοὶ *παρατηρήσεως*). Ἡ ἐναντίον τῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης στόχων βολὴ ἐκτελεῖται ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν, ὡς καὶ ἡ ἀπὸ τῶν πολεμικῶν πλοίων τοιαύτη (βλ. λ. βολὴ *[Ναυτ. Πυροβ.]*).

Κατὰ τὴν εἰδικὴν περίπτωσιν τοῦ ἀμυντικοῦ πολέμου, καὶ κυρίως ὅταν οὗτος λάβῃ τὴν μορφὴν ἀγῶνος ἀκινησίας ἢ χαρακωμάτων, παρίσταται ἀνάγκη πρὸς ἀντιμετώπισιν, κατὰ τὸ δυνατὸν ταχύτερον καὶ ἐν πάσῃ στιγμῇ, τῶν ἑκάστοτε αἰφνιδιαστικῶς κατὰ κανόνα ἐμφανιζομένων τακτικῶν καταστάσεων, νὰ καθορισθῶσιν εἰδικώτερον αἱ ἀποστολαὶ τοῦ πυροβολικοῦ καὶ νὰ συνταχθῶσιν ἐπὶ πλέον λεπτομερῆ *σχέδια ἐνεργείας τοῦ πυροβολικοῦ*, οὕτως ὥστε ἡ ἔναρξις τοῦ δραστικοῦ πυρὸς νὰ ἐκτελῆται ταχύτατα καὶ οὕτως εἰπεῖν *αὐτομάτως*.

Τὰ οὕτω καθοριζόμενα εἰδικὰ εἴδη βολῆς εἶναι: 1) *ἡ βολὴ ἀντιπροπαρασκευῆς*, 2) *ἡ βολὴ φραγμοῦ*, 3) *ἡ βολὴ παρενοχλήσεως*, 4) *ἡ βολὴ ἀντιποίνων*, 5) *ἡ βολὴ συγκεντρώσεως πυρός*, ἅτινα περιλαμβάνουσιν ὅλας τὰς περιπτώσεις καὶ ὧν αἱ λεπτομέρειαι τῆς διεξαγωγῆς δύνανται ἐκ τῶν προτέρων νὰ κανονισθῶσι, καθ' ὅσον καὶ αἱ θέσεις τῶν φιλίων καὶ ἐχθρικῶν γραμμῶν ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ ὀργανώσεις καὶ ἡ διάταξις τοῦ ἐχθροῦ εἶναι καθωρισμέναι.

Ἡ *βολὴ ἀντιπροπαρασκευῆς* ἐκτελουμένη ἐν περιπτώσει προφανοῦς ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως, διευθύνεται ἐναντίον τοῦ ἐπιτιθεμένου, συγκεντρωμένου εἰς τὴν βάσιν του καὶ ὀλίγον πρὸ τῆς ἐξορμήσεώς του, εἶναι δὲ μικρᾶς διαρκείας. Βάλλονται πρὸς τούτοις τὰ ὀρύγματα, αἱ συγκοινωνίαι, αἱ θέσεις καὶ συγκεντρώσεις πεζικοῦ κ.τ.λ.

Ἡ *βολὴ φραγμοῦ* σκοπὸν ἔχει νὰ καθηλώσῃ τὴν ἐχθρικὴν προσβολήν, κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκκινήσεώς της, καὶ νὰ παρεμποδίσῃ τὴν προχώρησιν τῶν ἐνισχύσεων καὶ ἐφεδρειῶν. Ὁ φραγμὸς σχηματίζει συνεχῆ μετωπικὴν ζώνην, ἀδιάβατον διὰ τὸν ἐχθρόν, κειμένην ἐν τῷ μεταξὺ τῶν δύο παρατάξεων διαστήματι ἢ καὶ ὄπισθεν τῶν ἐχθρικῶν ἀμυντικῶν γραμμῶν, ὁσάκις αὗται εἶναι τόσον πλησίον τῶν φιλίων, ὥστε ἡ βολὴ νὰ καθίσταται ἐπικίνδυνος διὰ τὸ φίλιον πεζικόν. Κατὰ τὴν περίπτωσιν προπαρασκευασθείσης εἰς ὅλας αὐτῆς τὰς λεπτομερείας ἐπιθέσεως ἢ ἀντεπιθέσεως, τὸ πεζικὸν προστατεύεται κατὰ τὴν προχώρησίν του, ἐνῷ συγχρόνως κατασυντρίβονται διαδοχικῶς τὰ μέσα ἀντιστάσεως τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐξουδετεροῦται πᾶσα ἀντενέργεια αὐτοῦ, διὰ τοῦ *κινητοῦ φραγμοῦ*, καθ' ὃν ἡ βαλλομένη μετωπικὴ ζώνη, πρὸ τῶν φιλίων τμημάτων, μετατίθεται διαρκῶς πρὸς τὰ ἐμπρός, συμφώνως πρὸς τὴν προχώρησιν αὐτῶν καὶ συμφώνως πάντοτε πρὸς συνεννόησιν μετὰ τοῦ φιλίου πεζικοῦ καταρτισθεῖσαν προκαταβολικῶς (ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίου).

Ἡ *βολὴ παρενοχλήσεως* ἀποβλέπει εἰς τὴν παρενόχλησιν τῶν κινήσεων τῶν ἐχθρικῶν στρατευμάτων καὶ τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ αὐτῶν, βαλλομένων εἰς καταλλήλους καὶ ἐκ τῶν προτέρων, κατόπιν πληροφοριῶν ἢ παρατηρήσεων, καθορισθείσας στιγμάς, τῶν ὁδῶν συγκοινωνίας, σιδηροδρομικῶν ἐν γένει γραμμῶν ἐφοδιασμοῦ, σταθμῶν διανομῆς, στίβων, δι' ὧν ἐνεργεῖται ἡ ἀντικατάστασις τῶν τμημάτων κτλ. Ἐκτελεῖται πάντοτε αἰφνιδιαστικῶς καὶ μετὰ μεγίστης βιαιότητος.

Ἡ *βολὴ ἀντιποίνων* προορισμὸν ἔχει νὰ ὑποστηρίζῃ τὸ ἠθικὸν τῶν φιλίων στρατευμάτων καὶ νὰ καθιστᾷ αὐτοῖς καταδηλον τὴν παρεχομένην εἰς πᾶσαν στιγμὴν προστασίαν διὰ τοῦ πυροβολικοῦ. Ἐκτελεῖται κατ' ἀρχὴν ἐπὶ τῶν ὁμοίων στόχων, ἐναντίον τῶν ὁποίων ὁ ἐχθρὸς βάλλει, πρὸς τὸν σκοπὸν παρενοχλήσεως (βλ. λ. ἀντίποινον *[Στρατ.-Τακτ.]*).

Ἡ *βολὴ συγκεντρώσεως πυρὸς* ἐκτελεῖται διὰ τοῦ μεγαλυτέρου δυνατοῦ ἀριθμοῦ πυροβόλων, διαφόρων διαμετρημάτων καὶ διὰ διαφόρων βλημάτων, ἐναντίον ἐχθρικῶν τμημάτων συγκεντρουμένων πρὸς ἐπίθεσιν ἢ δι' οἱονδήποτε ἄλλον λόγον, θέσεων πυρβολαρχιῶν, μεγάλων ἐγκαταστάσεων κτλ., πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς ἐνεργείας αὐτῶν καὶ πρὸς καταστροφήν.

Ἐκπαιδευτικὴ βολή. Αὕτη σκοπεῖ κυρίως διὰ μὲν τὰ φορητὰ ὅπλα τὴν ἐκπαίδευσιν εἰς τὸ βάλλειν τοῦ ὁπλίτου, διὰ τοῦ πυροβόλου ὅπλου, δι' οὗ ἀτομικῶς εἶναι ὡπλισμένος, διὰ δὲ τὰ πυροβόλα, τὴν ἐξοικείωσιν τοῦ προσωπικοῦ εἰς τὴν ὑπηρέτησιν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πραγματικῶν πυρῶν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν στελεχῶν καὶ τῆς διοικήσεως εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν μηχανισμῶν βολῆς καὶ τὴν ἐν γένει διεξαγωγὴν τῆς βολῆς ἀναλόγως τῶν ἐδαφικῶν συνθηκῶν, τῶν προσβλητέων στόχων καὶ τῆς ἑκάστοτε τακτικῆς καταστάσεως. Ἡ διὰ τῶν πυροβόλων ἐκπαιδευτικὴ βολὴ σκοπεῖ τήν τε ἐκπαίδευσιν τοῦ ὁπλίτου καὶ τὴν ἔν τινι βαθμῷ, ὡς διὰ τὰ πυροβόλα, τῶν τε στελεχῶν καὶ τῆς διοικήσεως. Εἰδικώτερα ἡ διὰ τῶν φορητῶν ὅπλων ἐκπαιδευτικὴ βολὴ ἐκτελεῖται ἐπὶ τεχνιτῶν στόχων, ἀποτελουμένων ἐκ πλαισίων, εἰς διαφόρους ἀποστάσεις τοποθετουμένων. Ἐκ τῆς ἐπ' αὐτῶν καλῆς ἢ κακῆς συγκεντρώσεως τῶν ἐπιτυχιῶν ἐλέγχεται ἡ ἐπιτηδειότης τοῦ ὁπλίτου εἰς τὴν καλὴν χρῆσιν τοῦ ὅπλου του, ὅσον ἀφορᾷ κυρίως τὴν ἀκριβῆ σκόπευσιν (βλ. λ.).

Διὰ λόγους οἰκονομίας καὶ εὐκολιῶν ἐκτελέσεως, εἰς τὸ παρελθὸν ἐγένετο χρῆσις τῆς δι' *ἠλαττωμένου γεμίσματος βολῆς*, καθ' ἥν, τοῦ στόχου τοποθετουμένου εἰς μικρὰν ἀπόστασιν, ὁ βάλλων ἀντελαμβάνετο, ἀμέσως καὶ κατὰ βολήν, τὰ τυχὸν σφάλματά του. Καθ' ὅσον ὅμως διὰ τοῦ μέσου τούτου ὁ ὁπλίτης δὲν ἐξῳκειοῦτο πρὸς τὴν ἐπενέργειαν τῆς ἀνακρούσεως καὶ τὴν ἐκ ταύτης προερχομένην διατάραξιν τῶν σκοπεύσεων, καθιερώθη ἀργότερον ἡ ἐκ *μικρῶν ἀποστάσεων βολὴ* διὰ τοῦ κανονικοῦ φυσιγγίου (βλ. λ. στόχοι).

Ἡ διὰ τῶν πυροβόλων ἐκπαιδευτικὴ βολὴ ἐκτελεῖται πάντοτε, καθ' ὅσον ἀφορᾷ στόχους, πυρομαχικὰ καὶ ἐν γένει διεξαγωγήν, ὑπὸ συνθήκας προσομοιαζούσας πρὸς τὰς ἐν πολέμῳ πραγματικῶς ὑφισταμένας. Διὰ τὰ πυροβόλα καὶ κυρίως ὅμως διὰ τὰ μεγάλα διαμετρήματα, πρὸς ἀντίληψιν τῶν ἀποτελεσμάτων ἐκ τῆς μεταβολῆς τῶν στοιχείων σκοπεύσεως καὶ πρὸς εἰδικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν σκοπευτῶν, γίνεται χρῆσις *ἐκπαιδευτικῶν σωλήνων*, οἵτινες διατίθενται ἐν τῷ κοίλῳ τῶν πυροβόλων καὶ βάλλουσι φυσίγγια τυφεκίου. Οὕτως ἡ ἐκτέλεσις τῆς βολῆς γίνεται ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας ὑπηρετήσεως, ὡς καὶ κατὰ τὴν πραγματικὴν βολήν, ἄνευ ὅμως καταναλώσεως πυρομαχικῶν καὶ ἰδίως φθορῶν τοῦ κοίλου, τοῦθ' ὅπερ σπουδαιότατον διὰ τὰ πυροβόλα μεγάλου διαμετρήματος.

Πειραματικὴ βολή. Ἡ πειραματικὴ ἢ δοκιμαστικὴ βολὴ ἐκτελεῖται εἴτε πρὸς ἐπιστημονικόν τινα σκοπόν, διὰ τὴν μελέτην τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος, τῆς κινήσεως τοῦ βλήματος ἐν τῷ κοίλῳ καὶ ἐν τῷ ἀέρι, εἴτε πρὸς τεχνικοὺς σκοπούς, ὧν κυριώτεροι εἶναι ὁ ἔλεγχος τῆς ἀντιστάσεως τοῦ σωλῆνος ἢ τῆς κάννης, ἡ στερεότης τοῦ πυροβόλου ὅπλου ἐν γένει, ἡ λειτουργία τῶν χαληνωτηρίων, ἡ ἀκρίβεια βολῆς, ἡ κατασκευή, ἡ συντήρησις τῶν πυρομαχικῶν κτλ. Τὰ πρὸς τοῦτο χρησιμοποιούμενα μέσα, ὄργανα, συσκευαί, καὶ λοιπαὶ λεπτομέρειαι τῆς ἐκτελέσεως τοιαύτης βολῆς κανονίζονται ἑκάστοτε ἐκ τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ, τοῦ εἴδους τοῦ πυροβόλου ὅπλου καὶ τῶν πυρομαχικῶν. Δύο τῶν κυριωτέρων εἰδῶν τῶν πειραματικῶν βολῶν εἶναι ἡ *βολὴ ἀκριβείας* καὶ ἡ *βολὴ ἀντοχῆς*. Κατὰ τὴν πρώτην ἐλέγχεται ἡ καλὴ ἐν γένει κατασκευὴ καὶ ὁ ἐπιμελὴς καταρτισμὸς τοῦ πυροβόλου ὅπλου, προκειμένου δὲ περὶ φορητῶν ὅπλων, ὁ ἔλεγχος καὶ ἡ ἀκριβὴς διάθεσις τῶν σκοπευτικῶν ὀργάνων· πρὸς τοῦτο βάλλεται ἀριθμός τις βλημάτων μετὰ τοῦ κανονικοῦ γεμίσματος καὶ ὑπολογίζονται αἱ ἀποκλίσεις τῶν σημείων προσκρούσεως ἐπὶ κατακορύφου στόχου.

Διὰ τῆς *βολῆς ἀντοχῆς* διαπιστοῦται ἡ ἀντοχὴ τῆς κάννης ἢ τοῦ σωλῆνος, καθὼς καὶ ἡ ἀντοχὴ τοῦ κλείστρου καὶ ἡ καλὴ ἔμφραξις. Κατ' αὐτὴν βάλλονται μία ἢ δύο βολαὶ συνήθως, μετ' ηὐξημένου γεμίσματος. Ἡ βολὴ ἀντοχῆς ἐκτελεῖται πρὸς τούτοις πρὸς τὸν σκοπὸν καθορισμοῦ τοῦ μεγίστου ἀριθμοῦ βολῶν, τοῦ δυναμένου νὰ βληθῇ ὑπὸ ὡρισμένου τινὸς πυροβόλου ὅπλου, χωρὶς νὰ ὑποστῇ ἀλλοιώσεις ἢ φθορὰς καθιστώσας τοῦτο ἄχρηστον.

Βολὴ χαιρετισμοῦ. Ἰδιαίτερον εἶδος βολῆς ἀποτελεῖ ἡ *βολὴ χαιρετισμοῦ*, ἐκτελουμένη διὰ γεμίσματος, ἄνευ μὲν βλήματος διὰ τὴν μέλαιναν

Digitized by Google

πυρίτιδα, καλουμένη τότε *ἄσφαιρος βολή*, μετὰ βύσματος δέ τινος ἢ ξυλίνου βλήματος διὰ τὰς ἀκάπνους πυρίτιδας, πρὸς τὸν σκοπὸν ἀπεικονίσεως τῶν πραγματικῶν πυρῶν κατὰ τὰς ἀσκήσεις, ἢ ἀποδόσεως τιμῶν. Περὶ τῆς ἄλλοτε ἐν τῇ προσβολῇ τῶν φρουρίων χρησιμοποιουμένης *βολῆς ρωγμῆς*, βλ. ὀχυρωτικὴ καὶ ρωγμή. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

—[ΝΑΥΤ. ΙΣΤΟΡ.] Οἱ ἀκόλουθοι χαρακτηρισμοὶ ἐδίδοντο κατὰ τὰς διαφόρους περιπτώσεις τῆς βολῆς διὰ τῶν ἐπινηίων πυροβόλων τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ:

Α) Ἀπὸ ἀπόψεως διευθύνσεως τῶν τροχιῶν ὡς πρὸς τὸ διάμηκες ἐπίπεδον τοῦ σκάφους, συμμετρικῶς δὲ πρὸς αὐτό: α') *Βολὴ ὡς ἐπὶ δίωξιν*, ὅταν τὰ πυροβόλα ἔβαλλον πρὸς πρῷραν καὶ ἐντὸς τομέως εὔρους ὅσον ἡ γωνία τῶν γραμμῶν τῶν παρειῶν τοῦ σκάφους (γαλλ. tir en chasse, ἀγγλ. chass firing). β') *Βολὴ ἐγκαρσία*, ὅταν τὰ σχεδὸν-ἐπίπεδα τῶν τροχιῶν ἦσαν κάθετα πρὸς τὸ διάμηκες (tir en belle, pointing a beam). γ') *Βολὴ ὡς ἐπὶ φυγήν*, ὅταν τὰ πυροβόλα ἔβαλλον πρὸς πρύμναν καὶ ἐντὸς τομέως εὔρους ὅση ἡ γωνία τῶν γραμμῶν τῶν ἰσχίων τοῦ σκάφους (tir en retraite, retreat firing). δ') *Βολὴ πλαγία*, ὅταν οἱ ἄξονες τῶν πυροβόλων, λοξοὶ ὡς πρὸς τὸ διάμηκες, διετίθεντο μεταξὺ τῶν ὁρίων τῆς «ἐγκαρσίας βολῆς» καὶ τῆς «ὡς ἐπὶ δίωξιν» ἢ «ὡς ἐπὶ φυγὴν» τοιαύτης (tir oblique, the training).

Β) Ἀπὸ ἀπόψεως καμπυλότητος τροχιᾶς: α') *Βολὴ εὐθύτονος* πρὸς θεριστικὴν ἐνέργειαν (tir direct, horizontal firing). β') *Βολὴ παλίντονος*, οἱονεὶ *«ἐπισκηπτική»* καὶ ἀποσκοποῦσα εἰς τὴν κατάτρησιν τῶν καταστρωμάτων τῶν ἀντιπάλων πλοίων (tir plogeant, plunging fire).

Γ) Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ: α') *Βολὴ πρὸς ἀφίστωσιν* (tir à démâter, fire at the masts)· β') *κατὰ τοῦ σκάφους* (en plein bois, at the hull)· γ') *καταβυθισμοῦ* (tir à couler bas, to sink firing) καὶ δ') *βομβαρδισμοῦ*.

Δ) Ἀπὸ τῆς συσχετικῆς κλίσεως τῶν τροχιῶν, τῶν ἀπὸ τῶν διαφόρων τοῦ πλοίου πυροβόλων: α') *βολὴ χιαστὴ* (tir croisé, cross firing)· β') *βολὴ συννεύουσα* (tir convergeant, concentrated firing)· γ') *βολὴ διάφορος* (tirs divers, different firings).

Ε) Ἀπὸ ἀπόψεως τοῦ εἴδους τῶν βαλλομένων βλημάτων: α') *Ρηκτικὴ βολή*, ἡ κατὰ θωράκων διὰ ρηκτικοῦ βλήματος (tir à obus de rupture, shell firing). β') *Συνήθης βολή*, ἡ διὰ συνήθους ἢ ἡμιρρηκτικῆς ὀβίδος (tir à obus ordinaire ἢ à semi-rupture, ordinary shell firing). γ') *Βολὴ διὰ κερματοδέσμης ἢ βολιδοθήκης*, θεριστικὴ τῶν ὑποφραγμάτων καὶ τῶν καταστρωμάτων τοῦ ἀντιπάλου πλοίου πρὸ τῆς ἐμβολῆς (tir à grappe de raisin ἢ à boîte à mitraille· grape shot ἢ box for case shot). Παλαιότερον δὲ μετεχειρίζοντο καὶ τοὺς ἑξῆς τρόπους βολῆς: δ') *ἐνσφαίρου* (tir à boulet massif)· ε') *μυδροβολῆς*, τοῦ *«μύδρος»* ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς «διαπύρου σφαίρας» (tir à boulet rouge, red-hot shot firing) ὡς ὑπῆρξαν αἱ βολαὶ τῆς «Καρτερίας», τοῦ πρώτου μας ἀτμηλάτου, κατὰ τὸν μέγαν Ἀγῶνα, ἐφωδιασμένου διὰ πυροβόλων συστήματος *Παίξανς*, προσιδιασμένων διὰ τοιαύτην βολήν· στ') *διὰ σφαιρῶν ραβδοδέτων* (tir à boulets ramés, bar-shot firing) εἰσδυουσῶν διὰ τῶν κανονοθυρίδων καὶ σαρωνουσῶν τὰ πυροβολεῖα, κατὰ τὸν ἀμοιβαῖον παράπλουν τῶν μαχομένων καταφράκτων πλοίων· ζ') *δι' ἁλυσοδέτων σφαιρῶν*.

ΣΤ) Ἀπὸ ἀπόψεως, τέλος, συσχετικῆς θέσεως τῶν βαλλόντων πυροβόλων, εἴτε πρὸς ἄλληλα εἴτε πρὸς τὸ σκάφος: α') *Βολὴ κατὰ τὸ δοκοῦν* (tir à volonté, independant firing), καθ' ἣν ρυθμιστὴς τῆς στιγμῆς τῆς βολῆς ἑκάστου πυροβόλου ἦτο αὐτὸς ὁ ἀρχηγός του. β') *Βολὴ διαδοχικὴ* (tir de fil, fire in succession), καθ' ἣν τὰ πυροβόλα ἔβαλλον διαδοχικῶς εἴτε ἓν πρὸς ἓν (ἰδίως κατὰ τὰς ἀποδόσεις τιμῶν), εἴτε ὁμαδὸν μὲν αὐτὰ ἀλλὰ πάντως «κατὰ μοίρας» (tir de section, by section), εἴτε «κατὰ διμοιρίας» (tir de division, by divisions) βαλλούσας κατὰ τὴν σειρὰν διαδοχῆς των. γ') *Βολὴ ἐναλλὰξ* (tir des pièces paires et impaires, even and old guns firing), καθ' ἣν ἔβαλλον ὁμαδὸν πάντα τὰ περιττῆς τάξεως πυροβόλα τῆς αὐτῆς πλευρᾶς ἢ τοῦ αὐτοῦ πυροβολείου, ἐναλλάσσοντα βολὴν πρὸς τὰ ἀρτίας τάξεως τοιαῦτα. δ') *Βολὴ ὁλότοιχος* (κοινῶς *τράβηγμα μπαταρίας*, tir de batterie, battery firing), σύγχρονος δηλαδὴ βολὴ ἁπάντων τῶν ὁμοτοίχων πυροβόλων τοῦ αὐτοῦ πυροβολείου. Καὶ ε') *Βολὴ ὁλόπλευρος* ἢ *ὁμοβροντίας* (κοινῶς *μονοφυτιλιά*· tir de bordée, broad-side firing), καθ' ἣν ἔβαλλον ὁμαδὸν πάντα τὰ πυροβόλα τῆς αὐτῆς πλευρᾶς εἰς πάντα τὰ πυροβολεῖα. Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶδος βολῆς ἀπὸ καταφράκτων πλοίων, ὑπὸ «μέγαν σημαιοστολισμὸν» καὶ μὲ τοὺς ἄνδρας «ἐν ἀραιώσει ἐπὶ τῶν κεραιῶν», ἦτο ἐν χρήσει πρὸς βασιλικὸν χαιρετισμὸν (λεγόμενον τότε salve) ὑπὸ τοῦ πλοίου, εἰς ὃ θὰ ἐγίνετο ἡ ἐπίσκεψις. τῶν λοιπῶν πλοίων βαλλόντων 21 βολὰς διὰ *βολῆς διαδοχικῆς*, λεγομένης τότε *«χαιρετισμοῦ»* (tir ἀλλὰ καὶ feu de salut, salute firing».

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— [ΝΑΥΤ. ΠΥΡΟΒ.] Ἡ κατὰ θάλασαν βολή, ἐκτελουμένη ὑπὸ τοῦ συγχρόνου ἐπινηίου πυροβολικοῦ τῶν μεγάλων πλοίων, τόσον τοῦ πρωτεύοντος ὅσον καὶ τοῦ δευτερεύοντος,, εἴτε πρὸς προσβολὴν ὠχυρωμένων θέσεων ἐπὶ τῆς ξηρᾶς εἴτε πρὸς ἐπίθεσιν εἴτε πρὸς ἀπόκρουσιν, παρουσιάζει μεγίστην ποικιλίαν, ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. Καὶ τὸ μὲν πρωτεῦον πυροβολικόν, ἐκπροσωποῦν τὴν πραγματικὴν τοῦ πλοίου ἰσχύν, χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν κατὰ τῶν μεγάλων καὶ θωρακισμένων πλοίων *βολήν*. Τοῦ δὲ δευτερεύοντος πυροβολικοῦ ἡ χρῆσις, ἥτις πρὸ τοῦ 1914 περιωρίζετο εἰς τὴν πρὸς ἀπόκρουσιν τορπιλλικῶν ἐπιθέσεων βολήν, *«ἡμερινὴν»* ἢ *«νυκτερινήν»*, ἤρξατο ἀπὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐπεκτεινομένη πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῶν πολεμικῶν μέσων, ἅτινα ἡ ραγδαίως διὰ συνεχῶν ἐπινοήσεων ἐξελιχθεῖσα πολεμικὴ τέχνη εἶχεν ἔκτοτε ἐμφανίσει. Οὕτω διαφόρων εἰδῶν δευτερεῦον πυροβολικὸν εἶναι τὸ χρησιμοποιούμενον ἤδη δι' ἀπόκρουσιν τορπιλλικῶν ἐπιθέσεων, δι' *«ἀντιαεροπλοϊκὴν βολήν»*, δι' *«ἀνθυποβρυχιακὴν»* καὶ διὰ τὴν *«ἀντιακταιωρικήν»*, δηλαδὴ ἐναντίον ταχυπλουστάτων ἀκταιωρῶν βενζινοκινήτων. Ὡς εἰκός, ἀπὸ τῶν μικροῦ ἐκτοπίσματος πλοίων, μόνον *«βολὴ ἐπιφανείας»* καὶ ἀντιαεροπλοϊκὴ δύναται νὰ ἀπαιτηθῇ. Πάντως, ἡ ἀκρίβεια, ἡ ταχύτης καὶ ἡ δραστικότης τῆς βολῆς εἶναι τὰ βασικὰ στοιχεῖα τὰ ἰθύνοντα τὴν μελέτην τῶν ἀπὸ ἀπόψεως πυροβολικοῦ ἐγκαταστάσεων ἐπὶ τῶν πλοίων, δεδομένου ὅτι, ἐφ' ὅσον μὲν πρόκειται περὶ πάλης μεγάλων πλοίων, πλεονεκτεῖ οὐσιωδῶς, ἂν μὴ πάντοτε ἀποφασιστικῶς, τὸ πρῶτον δυνηθὲν νὰ ἐπιτύχῃ τὸν ἀντίπαλόν του δι' ἀριθμοῦ τινος δραστικῶν βολῶν, ἐφ' ὅσον δὲ πάλιν πρόκειται περὶ ἀποκρούσεως πάσῃ ταχύτητι ἐπιτιθεμένων τορπιλλικῶν σκαφῶν, προσαπαιτεῖται ἡ ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος ἐπιτυχία. Καὶ ἡ μὲν *«ἀκρίβεια βολῆς»* ἀπαιτεῖ, ὅπως ἡ *διασπορὰ* τῶν βολῶν περιορισθῇ εἰς τὸ ἐλάχιστον, τὸ δὲ κέντρον τῆς διασπορᾶς καὶ ταχέως νὰ συμπέσῃ πρὸς τὸν στόχον καὶ νὰ τὸν παρακολουθῇ ἐν τῇ μεταβολῇ τῆς συσχετικῆς θέσεώς του ὡς πρὸς τὸν βάλλοντα, λόγῳ τῶν μετὰ ταχύτητος μετακινήσεων ἀμφοτέρων. Ἀμφότερα ταῦτα δύναται ἡ καλὴ *«διεύθυνσις βολῆς»* νὰ ἐπιτύχῃ, παρ' ὅ,τι τὸ τοιοῦτον δὲν εἶναι τόσον εὐεπίτευκτον, δεδομένου ὅτι εἰς τὰ προκαλοῦντα τὰς διασπορὰς τῆς κατὰ θάλασσαν βολῆς αἴτια, τόσον τὰ συστηματικὰ ὅσον καὶ τὰ τυχαῖα, παρεμβάλλονται καὶ ἄλλα, ὡς ἡ δυσχέρεια τῆς σκοπεύσεως λόγῳ διατοιχίσεως καὶ προνευστασμοῦ, ἡ κακὴ ὁρατότης, πρὸ πάντων ὅμως ἡ μακρότης τῶν κατὰ θάλασσαν βεληνεκῶν καὶ ἰδίως ἡ, ἀπότοκος ταύτης, παρατεινομένη διάρκεια τῶν τροχιῶν· διότι τὰ *«στοιχεῖα βολῆς»*, ἡ *ὕψωσις* δηλαδὴ καὶ ἡ *παρεκτροπή*, συνιστάμεναι πολλῶν συνεπηρεαζόντων παραγόντων, ἐξαγόμεναι ἐπὶ τῇ προϋποθέσει ὅτι οὗτοι θὰ μείνωσιν ἀμετάβλητοι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τροχιᾶς, ἀπαιτοῦσιν ὅπως, παρὰ τὰ μεγάλα βεληνεκῆ, ἡ διάρκεια τῆς διανύσεώς των, δηλαδὴ τῆς τροχιᾶς, μειοῦται ὅσον τὸ δυνατόν, τοῦθ' ὅπερ ἤγαγεν εἰς τὰς μεγίστας ἀρχικὰς ταχύτητας τῶν ναυτικῶν πυροβόλων.

Ἡ δὲ *«δραστηκότης»* ἐξαρτωμένη ἀπὸ μέγαν ἀριθμὸν παραγόντων, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωτεύοντες εἶναι τὸ διαμέτρημα, ἡ ἀρχικὴ ταχύτης καὶ τὸ βλῆμα, καταντᾷ συνάρτησις τοῦ βεληνεκοῦς καὶ τοῦ εἴδους τοῦ στόχου, δεχομένη ὡς μέτρον τῆς ἰσχύος τοῦ ἀποδίδοντος τὴν δραστικότητα πρωτεύοντος πυροβολικοῦ, τὸν ἀριθμὸν τῶν βολῶν ἃς δύναται νὰ βάλῃ τοῦτο ἐκ τῶν συνήθων *«ἀποστάσεων μάχης»* ἐναντίον ἑνὸς μόνον ἀντιπάλου. Αἱ ἀποστάσεις δὲ αὗται, οὖσαι μέτριαι κατὰ τὴν μέχρι τοῦ 1914 τακτικήν, ἀπεδείχθησαν κατόπιν τῆς ναυμαχίας τῆς Γιούτλανδ ὅτι δύνανται νὰ φθάσωσι καὶ ὅρια ἀδόκητα. Τοῦτο δὲ οἱ Γερμανοὶ ἀπὸ μακροῦ χρόνου εἶχον προΐδει. Ὅταν ὁ ἔξοχος πυροβολητὴς τοῦ ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ Σὲρ Πέρσυ Σκώττ ἐπεσκέφθη τῷ 1907 ἐν Κίελ τὸν ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Ἐρρῖκον τῆς Πρωσσίας γερμανικὸν στόλον καὶ περιειργάσθη τῇ ἀδείᾳ τοῦ πρίγκιπος τὰ πάντα πλὴν τῶν τηλεμέτρων, ἐξεπλάγη διὰ τὴν καταπληκτικὴν ὕψωσιν δι' ἣν εἶχον προβλεφθῇ τὰ κλισιοσκόπια τοῦ πρωτεύοντος ἰδίως πυροβολικοῦ τῶν γερμανικῶν θωρηκτῶν, ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ἀγγλίαν ἐτόνισεν εἰς τὸ ναυαρχεῖον, ὅτι, κατὰ τὴν κρίσιν του, οἱ Γερμανοὶ εἰς μέλλοντα πόλεμον θὰ ἐπεδίωκον βολὴν ἄνω τῶν 15000 μέτρων καὶ ὅτι τὸ βρεττανικὸν ναυτικὸν ἔπρεπε νὰ μελετήσῃ ἀνάλογα μέτρα. Ὡς ἀποστάσεις ναυμαχίας δέον τανῦν νὰ λογίζωνται αἱ μεταξὺ 20000 καὶ 25000 μέτρων, ἐνδεικνυομένης τῆς προβλέψεως πυροβόλου, ὑπερβαίνοντος εἰς μέγιστον βεληνεκὲς τοὺς ἀριθμοὺς τούτους αἰσθητῶς.

Ἡ δὲ κατὰ τὴν ναυτικὴν βολὴν σκόπευσις τῶν πυροβόλων ἐκτελεῖται κατὰ δύο τρόπους: ἢ ἕκαστον τῶν πυροβόλων σκοπεύεται ὑπὸ τοῦ σκοπευτοῦ του μέσῳ τῶν ἰδίων αὐτοῦ σκοπευτικῶν συσκευῶν, ἢ ἅπαντα τὰ πυροβόλα σκοπεύονται συγχρόνως, διὰ κεντρικῆς σκοπεύσεως, μέσῳ εἰδικῆς σκοπευτικῆς συσκευῆς, ἥτις καλεῖται *κατευθυντήρ*. Ἡ στροφὴ τῶν πυροβόλων εἰς τὰς ἀπαιτουμένας γωνίας καθ' ὕψος καὶ κατὰ διεύθυνσιν τελεῖται εἰς μὲν τὰ μεγάλου διαμετρήματος καὶ ἐντὸς πύργου πυροβόλα ὑδραυλικῶς ἢ ἠλεκτρικῶς, χειροκινήτως δὲ εἰς τὰ μικρότερα, τῶν οἰκείων διατάξεων ἐπιτρεπουσῶν παρακολούθησιν καὶ σκόπευσιν τοῦ στόχου παρὰ τὰς κινήσεις τοῦ διατοιχισμοῦ καὶ προνευστασμοῦ τοῦ πλοίου. Τῆς σκοπεύσεως ὅμως τῶν πυροβόλων ἑκάστου κατ' ἰδίαν παρουσιαζούσης σπουδαῖα μειονεκτήματα, ἀντικατεστάθη αὕτη διὰ τῆς κεντρικῆς μέσῳ τοῦ κατευθυντῆρος σκοπεύσεως, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ἅπαντα τὰ πυροβόλα σκοπεύονται συγχρόνως δι' ἑνὸς μόνον σκοπευτοῦ, ἐξυπηρετουμένης οὕτως ὡς ἄριστα τῆς ὀργανώσεως τῆς διευθύνσεως, τῆς βολῆς καὶ τοῦ τρόπου τῆς διευθύνσεως αὐτῆς. Ὁ κατευθυντήρ, ἐγκατεστημένος εἰς ἱκανὸν ὑπὲρ τὴν θάλασσαν ὕψος, εἰς θέσιν δηλαδὴ πλεονεκτικὴν καὶ ἀπὸ ἀπόψεως θέας καὶ ἀπὸ ἀπόψεως εὐχερείας σκοπεύσεως, εἶναι ἓν κοινὸν διὰ πάντα τὰ πυροβόλα κλισιοσκόπιον, ἐφωδιασμένον διὰ καταλλήλου μηχανισμοῦ, μεταβιβάζοντος εἰς εἰδικοὺς δέκτας, εὑρισκομένους παρὰ τὰ πυροβόλα, τὴν γωνίαν ὑψώσεως καὶ τὴν γωνίαν διευθύνσεως ἣν τοῦτο λαμβάνει. Οὕτως, αἱ διατασσόμεναι γωνίαι ὑψώσεως καὶ στροφῆς, ἀφοῦ ὑποστῶσιν ἀπαραιτήτους τινὰς διορθώσεις, ἐκτελουμένας δι' αὐτομάτων πάντοτε μηχανισμῶν, μεταβιβάζονται ἠλεκτρικῶς εἰς τὰ πυροβόλα, ὧν οἱ σκοπευταὶ ἁπλῶς παρακολουθοῦσι τοὺς δείκτας. Ἀλλὰ καὶ ἡ πυροδότησις τῶν πυροβόλων εἶναι κεντρική, ἐκτελουμένη δηλαδὴ ἀπὸ τὸν σκοπευτὴν τοῦ κατευθυντῆρος. Οὗτος, ἐπινόημα τοῦ προμνηθέντος ναυάρχου Πέρσυ Σκώττ, ἐγκατεστάθη περὶ τὰ μέσα τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐπὶ τῶν ἀγγλικῶν θωρηκτῶν καὶ κατόπιν ἐπὶ τῶν μικροτέρων πλοίων, βραδύτερον δὲ εἰς τὰ ναυτικὰ τῶν ἄλλων κρατῶν. Ἀπὸ τῆς παραδοχῆς τοῦ κατευθυντῆρος ἡ διασπορὰ τῆς βολῆς περιωρίσθη εἰς τὸ τρίτον τῆς παρατηρουμένης πρότερον.

Διεύθυνσις βολῆς. Ἡ ταχυτάτη μετακίνησις τοῦ τε βάλλοντος πλοίου καὶ τοῦ βαλλομένου, ἐπάγεται ἀπαραιτήτως τὸν διαρκῆ καὶ συνεχῆ προσδιορισμὸν τῶν *«στοιχείων βολῆς»* (τῆς ὑψώσεως καὶ τῆς παρεκτροπῆς) χειριζομένων ἀναλόγως τῶν σκοπευτικῶν συσκευῶν, τροποποιουμένων δὲ οὕτως ὥστε τὰ βλήματα νὰ πίπτωσιν οὐχὶ ὅπου ὁ στόχος εὑρίσκετο κατὰ τὴν πυροδότησιν, ἀλλὰ ἐκεῖ ὅπου θὰ εὑρίσκεται κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς πτώσεως τῶν βλημάτων, δηλαδὴ ἐκεῖ ὅπου εὑρέθη μετακινηθεὶς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τροχιᾶς. Ἅπασαι αἱ ἐργασίαι αὗται δέον καὶ συνεχεῖς νὰ ὦσι καὶ ταχύτατα νὰ πραγματοποιῶνται, διότι μόνον ἐντὸς βραχέως ἀπεχόντων χρονικῶν ὁρίων τὰ προσδιοριζόμενα στοιχεῖα δύνανται νὰ θεωρῶνται ἀκριβῆ. Παρὰ τὴν τελειότητα ἐν τούτοις τῶν ἐγκαταστάσεων ἐν τῷ δικτύῳ τῆς διευθύνσεως βολῆς ὡς καὶ τῶν διαφόρων αὐτοματικῶν μηχανισμῶν, λειτουργούντων μετ' ἀκριβείας καὶ ταχύτητος θαυμαστῆς, αἱ δυσχέρειαι αἱ ἐπιπροσθοῦσαι εἰς τὴν καλὴν διεύθυνσιν βολῆς εἶναι μέγισται· διότι αἱ ἐκτελεσταῖαι ἐργασίαι βασίζονται ἐπὶ στοιχείων γνωστῶν κατὰ προσέγγισιν μόνον (μέτρησις ἀποστάσεως, ἐκτίμησις διευθύνσεως καὶ ταχύτητος τοῦ ἀνέμου, ἰδιαίτατα δὲ ἐκτίμησις τῆς ταχύτητος καὶ τῆς πορείας τοῦ ἐχθροῦ), ἐνίοτε δὲ τοσοῦτον χονδροειδοῦς ἐκτιμήσεως, ὥστε νὰ ἄγῃ εἰς πλάνην. Ἀπαραίτητον ὅθεν τυγχάνει ὁ *«κανονισμὸς τῆς βολῆς»*, ἡ μεταφορὰ τουτέστι τῶν πτώσεων ἐπὶ τοῦ στόχου μετὰ τὴν πρώτην ἢ τὰς πρώτας ὁμοβροντίας ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν συνεχείᾳ διατήρησις ἐπ' αὐτοῦ τῶν πτώσεων τῶν βλημάτων, ἐὰν αὗται τείνωσι πρὸς ἀπομάκρυνσιν. Τοῦτο δὲ καὶ ἀποτελεῖ τὴν μεγίστην δυσχέρειαν ἐξ ὅσων ὁ ἀξιωματικὸς ἐπὶ τῆς βολῆς ἔχει νὰ ὑπερνικήσῃ, μόνον ὁδηγὸν ἔχων τὴν ἀκρίβειαν τῆς παρατηρήσεως τῶν πτώσεων.

Αἱ δὲ ἐγκαταστάσεις ἐν τῷ δικτύῳ διευθύνσεως τῆς βολῆς, ὧν ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν, ἀποτελοῦνται: 1) ἀπὸ τὸ *«ἐχυρόν»*, θωρακισμένον δηλαδὴ διαμέρισμα ὄπισθεν τῆς γεφύρας, οὗ τὸ μὲν ἐμπρόσθιον μέρος χρησιμοποιεῖ ὁ κυβερνήτης, τὸ δὲ ὀπίσθιον, τὸ διὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ πρωτεύοντος πυροβολικοῦ προσωπικόν· 2) ἀπὸ τὴν *«ἐγκατάστασιν τῶν τηλεμέτρων»*, οὖσαν ἢ ἐντὸς στρεπτοῦ πυργίσκου ἐπὶ τοῦ θωρακίου (ὡς παρ' Ἄγγλοις) ἢ ὄπισθεν τοῦ ἐχυροῦ (ὡς παρὰ Γάλλοις)· καὶ 3) ἀπὸ τὸν *«σταθμὸν τῶν διαταγῶν»* ἐν τῷ ὁποίῳ, εἰς τὸ βάθος τοῦ σκάφους, γίνεται ἡ ἐπεξεργασία τῶν ὑψώσεων καὶ τῶν παρεκτροπῶν, ὁ ὑπολογισμὸς τῶν διορθώσεων καὶ ἡ μεταβίβασις τῶν στοιχείων εἰς τὰ πυροβόλα στιγμιαίως διὰ τῶν οἰκείων συσκευῶν. Ἀφ' ἧς δὲ ὁρισθῇ τίς ἔσται ὁ στόχος, ἄρχεται ἡ διαστημομέτρησίς του κατὰ τρόπον συνεχῆ καὶ οὐδεμίαν παρουσιάζοντα διακοπὴν ὡς πρὸς τὰς μεταβιβάσεις τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν μετρήσεων εἰς τὸν σταθμὸν τῶν διαταγῶν.

Πρὶν ἢ ὁ ἐχθρὸς εὑρεθῇ ἐντὸς τοῦ βεληνεκοῦς, ὁ κυβερνήτης γνωρίζει εἰς τὸν *«διευθυντὴν τῆς βολῆς»* τὸν βλητέον στόχον. Τούτου ὁ διευθυντὴς βολῆς προσδιορίζει τὴν σχετικῶς πρὸς τὸ διάμηκες τοῦ πλοίου σχηματιζομένην γωνίαν, ἣν μεταβιβάζει τηλεφωνικῶς εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν πύρ-

Digitized by Google

γων, παρέχων ἅμα, πρὸς ἄρσιν παντὸς φόβου παρανοήσεως, χαρακτηριστικὰ διὰ τὸ βλητέον πλοῖον στοιχεῖα, ὡς λ. χ. τὸν ἀριθμόν του ἐν τῇ ἐχθρικῇ γραμμῇ ἀπὸ τοῦ οὐραγοῦ αὐτῆς ἢ τοῦ πρωτόπλου της, τὸν ἀριθμὸν τῶν καπνοδόχων κτλ. Ὑπολογίζει ὡσαύτως ὁ διευθυντὴς βολῆς τὴν ταχύτητα καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ στόχου, μεταβιβάζων ταύτας εἰς τὸν σταθμὸν τῶν διαταγῶν. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἅπαν τὸ σύστημα διευθύνσεως βολῆς τίθεται εἰς κίνησιν, τὰ δὲ πυροβόλα, μὲ ὕψωσιν καὶ παρεκτροπὴν ἀποστελλομένας ἀπὸ τὸν σταθμὸν διαταγῶν, παρακολουθοῦσι διαρκῶς τὸν στόχον. Ἀρχίζων δὲ πῦρ ἅμα τῇ διαταγῇ τοῦ κυβερνήτου, παρακολουθεῖ διαρκῶς τὰ σημεῖα πτώσεως, μεταφέρων ὁλονὲν τὴν δέσμην τῆς βολῆς, ὥστε τὸ κέντρον τῆς διασπορᾶς αὐτῆς νὰ παρακολουθῇ πάντοτε τὸν στόχον. Ἡ ἐπιτήρησις τοῦ προσωπικοῦ καὶ ἡ παρακολούθησις τῶν στοιχείων τῆς ταχύτητος καὶ τῆς πορείας τοῦ ἐχθροῦ ἐκτελοῦνται ὑπὸ τοῦ βοηθοῦ τοῦ διευθυντοῦ τῆς βολῆς ἀξιωματικοῦ. Γ. Ν. ΠΑΓΚΑΡΑΣ

—[ΠΟΙΝΙΚ. ΔΙΚΟΝΟΜ.] Βλ. ἀφορμὴ *δημοσίων δυστυχημάτων*.

—βολῆς *πεδίον [Στρατ.]*. Καλεῖται ὁ χῶρος ἐφ' οὗ τὰ διάφορα ὅπλα ἐκτελοῦσι τὰς ἀσκήσεις τῆς βολῆς των· ἐπειδὴ ὅμως οἱ ὅροι τῆς ἐκτελέσεως τῆς βολῆς *(βεληνεκές, γωνιαῖαι ἀποκλίσεις κτλ.)* διαφέρουσιν, ἀναλόγως τοῦ βάλλοντος ὅπλου (τυφεκίου ἢ πυροβόλου), ὑπάρχουσι *πεδία βολῆς πεζικοῦ* καὶ *πεδία βολῆς πυροβολικοῦ*.

Α. Διὰ τὴν ὀργάνωσιν πεδίου βολῆς πεζικοῦ ἀπαιτεῖται ἔδαφος ὁμαλὸν καὶ ἐπίπεδον, ἀπηλλαγμένον δένδρων καὶ ὑψηλῶν θάμνων, ἔχον δὲ σχῆμα ὀρθογωνίου, μακρᾶς μὲν πλευρᾶς περὶ τὰ 2 περίπου χιλιόμετρα, μικρᾶς δὲ περὶ τὰ 500 περίπου μέτρα. Ἀπαραιτήτως τὸ πεδίον τοῦτο πρέπει νὰ ἔχῃ εἰς τὸ ἄκρον τῆς μακρᾶς πλευρᾶς του ὄρος τι, ἢ ἔστω ὑψηλὸν λόφον, ἵνα τοιουτοτρόπως ἀποφεύγωνται οἱ κίνδυνοι ἐκ διεκφευγουσῶν καὶ περιπλανωμένων βολίδων, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ *βληματοδόχη* εἶναι ἀνεπαρκὴς πρὸς τοῦτο λόγῳ τῆς σμικρότητός της. Αὐτονόητον καθίσταται ὅτι ὁ στόχος τοποθετεῖται πάντοτε εἰς τὸ πρὸς τὸ ὄρος ἄκρον τοῦ ὀρθογωνίου. Ἔμπροσθεν ἀκριβῶς τῆς θέσεως τοῦ στόχου ὀρύσσεται τάφρος, καλουμένη *κρύπτη τῶν σημειωτῶν*, βάθους 2 τοὐλάχιστον μέτρων καὶ πλάτους περὶ τὰ 60—70 ἑκατοστά, φέρουσα βαθμίδα πρὸς τὴν ἀντίθετον τοῦ στόχου πλευράν. Ἐπὶ τῆς βαθμίδος κάθηνται οἱ σημειωταὶ (μείωσις τοῦ ὕψους των), εἶναι δ' αὕτη διατεθειμένη οὕτω πως ὥστε νὰ βλέπωσι μὲν οὗτοι τὸν στόχον, συνεπῶς τὴν ἐπ' αὐτοῦ προσπίπτουσαν ἑκάστοτε βολίδα, ἀλλὰ καὶ νὰ εἶναι συγχρόνως τελείως προφυλαγμένοι ἀπὸ πάσης ἐξ ἐποστρακισμοῦ προσβολῆς. Ὁ ἄξων τοῦ ἐν λόγῳ ὀρθογωνίου σημειοῦται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, π.χ. δι' ἀσβέστου, ἐπ' αὐτοῦ δὲ σημειοῦνται αἱ ἐπακριβεῖς ἀπὸ τοῦ στόχου ἀποστάσεις ἀνὰ 50 μέτρα. Εἰδικὴ ἀσφάλεια διὰ τοὺς περιοίκους χωρικοὺς δὲν ἀπαιτεῖται.

Β. Διὰ τὴν ὀργάνωσιν πεδίου βολῆς πυροβολικοῦ ἐπιζητεῖται ἔδαφος μᾶλλον ἀνώμαλον, ἀπηλλαγμένον ὅμως ὑψηλῶν δένδρων, σχήματος ὀρθογωνίου, μακρᾶς μὲν πλευρᾶς περὶ τὰ 8—10 χιλιόμετρα, μικρᾶς δὲ περὶ τὰ 4—5 περίπου, ἐν ἄλλαις λέξεσι περιοχὴ ἀρκετὰ μεγάλη. Διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν στόχων γίνεται ἐπωφελὴς χρῆσις τῶν διαφόρων ἐδαφικῶν ἀνωμαλιῶν (αὐτὸς δ' εἶναι καὶ ὁ λόγος δι' ὃν ἐπιζητεῖται ἔδαφος ἀνώμαλον), τασσομένων τῶν στόχων ὡς ἐν τῇ πραγματικότητι θὰ εὑρίσκοντο οἱ ἐχθρικοὶ τοιοῦτοι, τοῦ τοποθετοῦντος αὐτοὺς ἀξιωματικοῦ ὑποκαθισταμένου πρὸς στιγμὴν εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀντιπάλου. Διὰ νὰ γίνῃ χρησιμοποίησις πολλῶν θέσεων διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ τε βάλλοντος πυροβολικοῦ καθὼς καὶ τῶν στόχων, χωρὶς ἐξ ἄλλου νὰ ὑπάρχῃ κίνδυνος προσβολῆς τῶν πέριξ χωρίων ἐκ σφαλμάτων ὑπολογισμοῦ τῶν γωνιαίων ἀποκλίσεων ὑπὸ τοῦ πυρβολάρχου, πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ κατασκευάζηται τοπογραφικὸν σχεδιάγραμμα τοῦ πεδίου βολῆς ὑπὸ μεγάλην κλίμακα $\left(\frac{1}{5.000}\right.$ ἕως τὸ πολὺ $\left.\frac{1}{10.000}\right)$, καὶ εἶτα ἑκάστης θέσεως, ἐφ' ἧς δύναται νὰ ταχθῇ τὸ βάλλον πυροβολικόν, νὰ σημειῶνται δὲ τὰ ἀνώτατα ἐπιτρεπόμενα ὅρια γωνιαίων ἀποκλίσεων κατὰ τὴν βολὴν ἐναντίον μιᾶς ἑκάστης θέσεως τοῦ πεδίου, ἐφ' ἧς θὰ δύναται νὰ τοποθετηθῇ στόχος. Εἰς πᾶν πεδίον βολῆς πυροβολικοῦ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ εἰδικὴ ὑπηρεσία διευθύνσεως τοῦ πεδίου, καλουμένη *ὑπηρεσία τοῦ ὄρχου*, δηλαδὴ προσωπικὸν ἐξ ἀξιωματικῶν, ὅπερ ἐγκαθιστάνει τοὺς στόχους, καθορίζει τὰς γωνιαίας ἀποκλίσεις καὶ ἐξελέγχει τὴν ἀκριβῆ τήρησιν αὐτῶν πρὸ τῆς πρώτης βολῆς ἀπὸ νέας τινὸς θέσεως ἢ ἐναντίον νέου τινὸς στόχου, ἀπαγορεύει δὲ ῥητῶς πᾶσαν ἐπικίνδυνον βολήν. Εἰς τὰ τοιαῦτα πεδία βολῆς ἀπαιτεῖται ἡ ἐγκατάστασις εἰδικῆς ἀσφαλείας δι' ἐφίππων ἀνδρῶν, διότι τὸ ἔδαφος εἶναι μεγάλης ἐκτάσεως καὶ ἀνώμαλον, συνεπῶς ἡ δι' αὐτοῦ ἀπόπειρα διαβάσεως ἀτόμων δὲν καθίσταται ἀντιληπτή.

Γ. Δι' ἀσκήσεις πεζικοῦ μετὰ *πραγματικῶν πυρῶν* πρέπει νὰ ὀργανῶται πεδίον βολῆς εὐρύτατον ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, δηλαδὴ τοιοῦτον, ὥστε καὶ αἱ περιπλανώμεναι βολίδες καὶ αἱ ἐκ σφαλερᾶς σκοπεύσεως τῶν ἀνδρῶν τοιαῦται νὰ ὦσι τελείως ἀκίνδυνοι διὰ τὰ περίχωρα, ἐν ἄλλαις λέξεσι πεδίον ἔχον βάθος 15—20 χιλιομ. καὶ πλάτος 10—12· πρέπει συνάμα νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψει ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι ἐντὸς αὐτοῦ θὰ ἐκτελεσθῶσι καὶ ἑλιγμοί, συνεπῶς ἀλλαγαὶ τῶν θέσεων ἀφ' ὧν ἐκτελεῖται ἑκάστοτε ἡ βολή, ἀφ' ἑτέρου δ' ὅτι ὁ ἔλεγχος ἐπὶ τῶν βαλλόντων ἀνδρῶν εἶναι φύσει ἀδύνατος. Εἰς τὰ τοιαῦτα πεδία βολῆς ἀπαιτεῖται εἰδικὴ ἀσφάλεια δι' ἐφίππων ἀνδρῶν. Προκειμένου ὅμως περὶ ἀσκήσεων πυροβολικοῦ μετὰ *πραγματικῶν πυρῶν*, ἡ ὀργάνωσις τοῦ πεδίου βολῆς δὲν διαφέρει τοῦ συνήθους, εἰμὴ μόνον κατὰ τὴν ἔκτασιν τὴν ἀπαραίτητον δι' ἑλιγμούς, καθ' ὅσον αἱ διὰ τὸ ἀκίνδυνον ἀναγκαῖαι προφυλάξεις δυνατὸν νὰ λαμβάνωνται πάντοτε, ἔστω καὶ ἐν τοιαύταις ἀσκήσεσιν, ὑπὸ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὄρχου, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει, ὅτι ὁ κατὰ πυρβολαρχίαν ἔλεγχος τῆς κατευθύνσεως τῶν πυροβόλων της πρὸ πάσης βολῆς εἶναι πάντοτε δυνατός.

Δ. Τὰ βολῆς πεδία εἶναι ἢ πρόσκαιρα ἢ μόνιμα. Εἰς μὲν τὰ πρόσκαιρα ἐκτελεῖται ὀργάνωσις οἵα ἡ ἀνωτέρα περιγραφεῖσα, εἰς δὲ τὰ μόνιμα ἐκτελεῖται ὀργάνωσις παρεμφερής, ἀλλὰ κατὰ πολὺ τελειοτέρα καὶ ἰδίως ἔχουσα μηχανικὰς ἐγκαταστάσεις διὰ τὴν τοποθέτησιν κινητῶν στόχων, ἐξαφανιζομένων στόχων (προκαλυπτομένων) κ.τ.λ. Ἐπὶ πλέον εἰς τὰ μόνιμα πεδία βολῆς ὑπάρχουσι στρατῶνες, σταῦλοι κ.τ.λ. διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς παραμονὴν τῶν ἑκάστοτε ἀσκουμένων μονάδων. Ἐν Ἑλλάδι ἅπαντα τὰ πεδία βολῆς εἶναι πρόσκαιρα. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Βολὴ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ βορεία ἐσχατιὰ τῆς ἐν τῇ Προποντίδι νήσου *Ἀραμπλὰρ* ἢ *Ἀφησιά* (πλ. 40° 32' 1/2 Β, μηκ. 27° 31' 2/3 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara) ἀποτελοῦσα τὸ ΒΑ κέρας τοῦ διέκπλου τῆς Κουταλῆς. Σ. Ε. Λ.

βόλι (τό)· δημοτ., ἡ βολίς, τὸ βαλλόμενον, ἡ σφαῖρα: «*βροχὴ ἔπεφταν τὰ βόλια*».

Βολίβαρ (Bolibar), *Σίμων*, *ὁ Ἐλευθερωτής*. Μέγας Νοτιαμερικανὸς στρατηγὸς καὶ πολιτικός, πρωτεργάτης τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν νοτιαμερικανικῶν ἰσπανικῶν κρατῶν, γεννηθεὶς ἐν Καράκας τῆς Βενεζουέλας τὴν 24 Ἰουλίου 1873 καὶ ἀποθανὼν ἐν Σάντα-Μάρτα τὴν 17 Δεκεμβρίου 1830. Ὁ πατήρ του, δὸν Χουὰν-Βιντσέντε Βολίβαρ ὑ Πόντε, ἦτο συνταγματάρχης καὶ ἀνῆκεν εἰς παλαιὰν καὶ σημαίνουσαν οἰκογένειαν τῆς Βενεζουέλας. Μείνας ὀρφανὸς τῷ 1789 ὁ Σίμων Βολίβαρ ὡδηγήθη ὑπὸ τοῦ θείου του μαρκησίου ντὲ Παλάθιος εἰς Μαδρίτην. Μετὰ τὰς ἐγκυκλίους του σπουδάς, ἐσπούδασε τὴν νομικήν, ἀκολούθως δὲ ἐταξίδευσεν εἰς Ἰταλίαν, Ἐλβετίαν, Γερμανίαν, Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν, παρέμεινε δὲ ἐπὶ μακρὸν εἰς Παρισίους, ὅπου παρηκολούθησε μαθήματα ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ. Ἐπιστρέψας τῷ 1802 εἰς Μαδρίτην, ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ μαρκησίου ντ' Οὐσταρίτζ, καὶ μετέβη μετ' αὐτῆς εἰς Καράκας, ὅπου ὅμως ἡ σύζυγός του ἀπέθανεν ἐκ κιτρίνου πυρετοῦ. Ὁ Βολίβαρ ἐταξίδευσε τότε ἐκ νέου εἰς Παρισίους (1804) καὶ κατόπιν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1810 εὑρίσκετο ἐν Βενεζουέλᾳ, ὅταν ἔλαβον χώραν τὰ πρῶτα γεγονότα, ἅτινα ὡδήγησαν εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν νοτιοαμερικανικῶν κρατῶν. Μετὰ τὴν ἐν Καράκας στάσιν (βλ. λ. Βενεζουέλα *[Ἱστορ.]*) καὶ τὴν σύλληψιν τοῦ Ἰσπανοῦ διοικητοῦ, ὁ Βολίβαρ, τεθεὶς εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ἐπαναστατικῆς ἐπιτροπῆς, ἐστάλη εἰς Λονδῖνον ὅπως ζητήσῃ τὴν ὑποστήριξιν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως. Καὶ ἡ μὲν ἀποστολή του αὕτη ἀπέτυχε, τῆς Ἀγγλίας κηρυχθείσης οὐδετέρας, ὁ Βολίβαρ ὅμως, ἀφήσας εἰς Λονδῖνον ὡς ἀντιπρόσωπόν του τὸν Λουΐ-Λοπὲθ Μεντὲθ πρὸς συλλογὴν ἐράνων καὶ ἐγγραφὴν ἐθελοντῶν ὑπὲρ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος, ἐπανῆλθεν εἰς Βενεζουέλαν φέρων μεθ' ἑαυτοῦ ὅπλα. Μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Μιράντα ὑπὸ τοῦ Μοντεβέρντε, ὁ τελευταῖος διέπραξε τοιαύτας ὠμότητας πρὸς καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως, ὥστε ὁ Βολίβαρ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Καρθαγένην, ὅπου εἶχε συγκεντρωθῆ ἀριθμὸς τις πατριωτῶν. Ἐκεῖ ἐδημοσίευσε μελέτην περὶ τῶν αἰτίων τῆς ἀποτυχίας τῆς ἐπαναστάσεως, εἰς ἣν ἐχάραττε σχέδιον τῆς περαιτέρω ἐνδεδειγμένης πορείας πρὸς ὁριστικὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀγῶνος. Ὁ Βολίβαρ, ἀφοῦ κατώρθωσε νὰ προσεταιρισθῇ τὸν Τορρές, ἐπέτυχε τὸν σχηματισμὸν μικροῦ στρατοῦ, δι' οὗ ἐνισχύθη τὸ ἔργον τῆς ἐπαναστάσεως, ἥτις ὁσημέραι ἐξηπλοῦτο. Ἐπακολουθεῖ ἡ ἧττα τοῦ Μοντεβέρντε (1813) ὑπὸ τοῦ Πιὰρ καὶ Μπερμουντέθ, ἡ ἐκδίωξις ὑπὸ τοῦ Βολίβαρ τῶν Ἰσπανῶν ἐκ τῶν κοιλάδων τοῦ Κουκούτα, ἡ κατάληψις ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Τρουγίλλο καὶ ὁλοκλήρου τῆς ἐπαρχίας τοῦ Μπαρινιὰς (1813) καὶ ἡ κατανίκησις τοῦ Μοντεβέρντε ὑπὸ τοῦ ἰδίου πάλιν εἰς Τιναкουέττο. Αἱ συνεχεῖς αὗται ἐπιτυχεῖς ἐπιχειρήσεις, διεξαχθεῖσαι ἐν μέσῳ μυρίων δυσχερειῶν καὶ σωματικῶν κόπων, εἰς εὐρύτατον δὲ μέτωπον, ἐνέβαλον εἰς τρόμον τοὺς Ἰσπανοὺς καὶ ἤνοιξαν αὐτῷ τὰς πύλας τοῦ Καράκας (4 Αὐγούστου 1813), ὅπου τῷ ἐγένετο θριαμβευτικὴ ὑποδοχή. Εἰς τὴν πόλιν εἰσῆλθεν ἐπὶ ἅρματος συρομένου ὑπὸ δωδεκάδος νεανίδων, ἐνῷ τὸ πλῆθος τὸν ἐπευφήμει *Ἐλευθερωτήν*. Τὴν 2 Ἰανουαρίου 1814 περιεβλήθη τὸ δικτατορικὸν ἀξίωμα, ἀπονεμηθὲν ὑπὸ συνεδρίου τῶν ὁμοσπόνδων ἐπαρχιῶν, μεθ' ὃ νέους ἀγῶνας ἀναγκάζεται ὁ Βολίβαρ νὰ διεξαγάγῃ κατὰ τῶν πολυαρίθμων συμμοριῶν, αἵτινες ἠρήμουν τὴν χώραν, ἰδίως ὅμως ἐναντίον τῶν φοβερῶν *λιανέρος* (llaneros), ἡμιαγρίων μειγάδων τῶν ἀμερικανικῶν λειμώνων (llanos), δεινῶν ἱππέων, ἡ φυσιογνωμία καὶ τὰ ἤθη τῶν ὁποίων προσομοιάζουν πρὸς τὰ τῶν Ταταρων, οὓς εἶχον ἐξαπολύσει κατὰ τοῦ Βολίβαρ οἱ Ἰσπανοί. Μετά τινας ἐπιτυχίας ἡττήθη τέλος ὁ Βολίβαρ κατὰ κράτος, κινδυνεύσας μάλιστα καὶ νὰ συλληφθῇ, ἠναγκάσθη δὲ νὰ καταφύγῃ εἰς Καρθαγένην (Βενεζουέλας), ὅπου ἐπέτυχε νὰ τῷ διατεθῶσι νέα τινὰ στρατεύματα, διὰ τῶν ὁποίων προσέβαλε τὴν Σάντα-Μάρτα· νέαι ὅμως ἐνισχύσεις ἀφιχθεῖσαι ἐξ Ἰσπανίας εἰς τοὺς ἀντιπάλους ὑπὸ τὸν Μορίλλο, τὸν ἠνάγκασαν νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ καταφύγῃ ἐκ νέου εἰς Καρθαγένην, ὅπου ὅμως οἱ κάτοικοι ἠρνήθησαν νὰ τὸν δεχθοῦν. Κατέφυγε τότε εἰς τὴν Γιαμάϊκα καὶ εἶτα εἰς τὴν Ἁΐτην, ὅπου ὁ Πετχιὸν τῷ παρέσχε βοηθείας. Χάρις εἰς τὴν ἔκτακτον ἱκανότητά του νὰ ἐξευρίσκῃ εἰς τὰς δυσκόλους στιγμὰς νέας δυνάμεις καὶ εἰς τὸ διοργανωτικόν του πνεῦμα κατώρθωσε νὰ σχηματίσῃ ἐντὸς ὀλίγου χρονικοῦ διαστήματος στρατὸν καὶ στόλον. Συνεκέντρωσεν ὅλους τοὺς πρόσφυγας εἰς Καγιὲς καὶ ἐστρατολόγησε τοὺς τυχοδιώκτας, πλούσιός τις δὲ Ὁλλανδὸς ἔμπορος, ὀνόματι Μπριόν, ἐδάνεισεν εἰς τὸν Βολίβαρ τὰ χρήματά του καὶ τὰ πλοῖά του, δι' ὧν ἀπηρτίσθη στόλος ἐφ' οὗ, ναύαρχος διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Βολίβαρ, ἐπέβαινεν ὁ δανείσας. Καὶ ὁ μὲν Μπριὸν τὴν 2 Μαρτίου 1816 κατεναυμάχησε τὸν ἰσπανικὸν στόλον, ὁ δὲ Βολίβαρ ἀπεβιβάζετο εἰς τὴν νῆσον Μαργαρίταν. Μετὰ τὴν οὕτω ἐκ νέου ἐπικράτησιν τῆς ἐπαναστάσεως, συνεκλήθη γενικὴ συνέλευσις, ἥτις ἀνεκήρυξε τὴν δημοκρατίαν τῆς Βενεζουέλας «μίαν καὶ ἀδιαίρετον», ἀνώτατον δὲ ἄρχοντα αὐτῆς ὥρισε τὸν Βολίβαρ (7 Μαρτίου 1816). Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1816 εἰσῆλθε καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Βαρκελόνας. Ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του ὅπως δόσῃ εἰς τὴν ἐπανάστασιν τὴν ἀναγκαίαν ἑνότητα διοικήσεως, προσεπάθησε νὰ συγκεντρώσῃ περὶ αὐτὸν πάντας τοὺς ἐπαναστάτας ἀρχηγούς, ὅπερ καὶ κατώρθωσε, μετὰ πολλοὺς ὅμως κόπους· ἐνῷ ὅμως ἐβάδιζε κατὰ τοῦ Καράκας, ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν καὶ ὑπέστη φθοράν. Τῆς εὐκαιρίας ἐπιληφθέντες οἱ ἀρχηγοὶ ἀνέλαβον ἐλευθερίαν ἐνεργείας, ἥτις μᾶλλον ἥρμοζεν εἰς τὸν τυχοδιωκτικὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν φιλοδοξίαν των. Ὁ Βολίβαρ, ἀφοῦ ἀνέκτησε ταχέως τὴν ἐπ' αὐτῶν ἐπιρροήν του διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Ἀγκοστούρας καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Γουϊάνας, συλλαμβάνει ἐκ τῶν στασιαστῶν ἀρχηγῶν τὸν Πιὰρ καὶ Μαρίνο, ἐξ ὧν τὸν πρῶτον ἐτυφέκισε (1817)· οὕτω δὲ διὰ τῆς ταχύτητος ἐνεργείας τοῦ Βόλιβαρ ἐτέθη φραγμὸς εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἀναρχίας.

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1818 ὁ Βολίβαρ δημιουργεῖ νέον στρατὸν ἐκ δύο χιλιάδων πεζῶν καὶ τριῶν χιλιάδων ἱππέων, στρατολογηθέντων ἐν Λονδίνῳ ὑπὸ τοῦ Λουὶ-Λοπὲθ Μεντέθ. Ἀποφασίζει τότε νὰ ἀναλάβῃ τελειωτικὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Ἰσπανῶν, προσβάλλων αὐτοὺς εἰς τὴν Νέαν Γρενάδην, ὅπου εἶχον ἰσχυρῶς ὀχυρωθῆ. Προτοῦ ὅμως προβῇ εἰς τὸ ἐγχείρημα τοῦτο, συνεκάλεσεν εἰς Ἀγκοστούραν (15 Φεβρ. 1819) νέον συνέδριον, ὑφ' οὗ ἀνεκηρύχθη πρόεδρος τῆς δημοκρατίας. Κατὰ Μάϊον τοῦ 1819 βαδίζει μὲ πάσας τὰς δυνάμεις του διὰ μέσου τῶν κοιλάδων τοῦ Μπαρίνιας. Μετὰ δυσχερῆ πορείαν ἑξήκοντα δύο ἡμερῶν φθάνει εἰς τὰς Ἄνδεις, ὅπου ἀρχίζει ἡ κεραυνοβόλος δρᾶσίς του. Καταλαμβάνει πρῶτον τὴν Τούνγια· ἀνατρέπει, τὴν 7 Αὐγούστου 1819, 3500 Ἰσπανοὺς ἐπὶ τῆς γεφύρας τοῦ Μπογιάκα καὶ τὴν 10 Αὐγούστου εἰσέρχεται εἰς Σάντα Φέ, ὅπου ἐκήρυξε τὴν ἕνωσιν τῆς Νέας Γρενάδης καὶ τῆς Βενεζουέλας, ὑπὸ τὸ ὄνομα «Δημοκρατία μία καὶ ἀδιαίρετος τῆς Κολομβίας», ἀναγνωρισθεῖσαν μετέπειτα ἐν Ἀγκοστούρᾳ ὑπὸ τοῦ συνεδρίου (17 Δεκεμβρίου 1819).

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1820 ἐν Ἰσπανίᾳ ἐστερέωσε τὸ ἔργον τοῦ Βολίβαρ, ἀπὸ τότε δὲ καθίσταται ὁριστικὸς ὁ ἀποχωρισμὸς τῶν ἀποικιῶν ἀπὸ τῆς μητροπόλεως. Αἱ ἐπιτυχίαι τοῦ Βολίβαρ διαδέχονται ἤδη ἡ μία τὴν ἄλλην. Γίνεται κύριος ἀλληλοδιαδόχως τῆς Μερίντα, τῆς Τρουγίλλο, τῆς Σάντα-

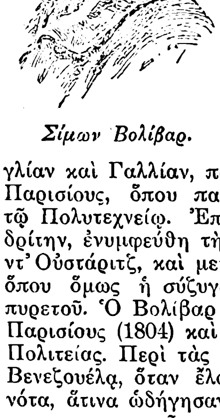

Σίμων Βολίβαρ.

Digitized by Google

Μάρτα καὶ τῆς Καραμπόμπο· ταύτην ἀκολουθεῖ ἡ συνθηκολόγησις τῆς Καρθαγένης, ἡ εἴσοδος εἰς τὴν κολομβιανὴν ὁμοσπονδίαν τῆς Κουίτο καὶ τῆς Γκουαγιακούη, ἡ κατάληψις τοῦ Πουέρτο-Καμπέλλο ὑπὸ τοῦ Παὲθ καὶ ἡ ἐκδίωξις τῶν Ἱσπανῶν ἀπὸ τὰ ἐδάφη τῆς Κολομβίας. Ταυτοχρόνως ὁ Βολίβαρ, ἐξουσιοδοτηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐθνικοῦ συνεδρίου, ἐπεμβαίνει εἰς Περού, εἰσέρχεται εἰς τὴν Λίμα, ὅπου ἀνακηρύσσεται δικτάτωρ καὶ κατανικᾷ τοὺς Ἱσπανούς, ἀνακαταλαβόντας ἐν τῷ μεταξὺ τὴν πόλιν, οὓς ἀναγκάζει εἰς συνθηκολόγησιν μετὰ τὰς νίκας τοῦ στρατηγοῦ Σοὺκρ εἰς Ἀγιακούτσο καὶ Τουμούρλα. Ὁλόκληρος τότε ἡ χώρα κηρύσσει τὴν ἀνεξαρτησίαν της καί, πρὸς τιμὴν τοῦ Ἐλευθερωτοῦ, ὀνομάζεται ἐκ τοῦ ὀνόματός του *Βολιβία*.

Ἡ ἀνάγκη τῆς ἐσωτερικῆς πλέον ὀργανώσεως τῶν ἀποικιῶν παρεκίνησε τὸν Βολίβαρ νὰ ὑποβάλῃ ἐνώπιον τοῦ συνεδρίου τῆς Λίμα τὸν περίφημον αὐτοῦ Βολιβιανὸν κώδικα. Τὸ σχέδιόν του ἦτο νὰ σχηματίσῃ μίαν ἀπέραντον δημοκρατίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς», ἀποτελουμένην ἀπὸ τὴν Κολομβίαν, τὸ Περού, τὴν Βολιβίαν, τὴν Λὰ Πλάτα καὶ τὴν Χιλήν. Πρὸς τούτοις συγκαλεῖ εἰς Παναμᾶν μέγα συνέδριον ἐξ ἀντιπροσώπων ὅλων τῶν κρατῶν, ὅπερ ὅμως διελύθη προώρως λόγῳ τῶν πυρετῶν οἵτινες προσέβαλον τοὺς ἀντιπροσώπους.

Αἱ ἐσωτερικαὶ διαιρέσεις τῆς Κολομβίας καὶ οἱ πολιτικοὶ ἀνταγωνισμοὶ ἐπίκραναν τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Βολίβαρ, ἡ πικρία του δὲ ἐπετάθη ἐκ τῶν ἀδιακόπων ἀδίκων ἐπιθέσεων τῶν ἀντιζήλων του καὶ τῶν ἐχθρῶν του, κατηγορούντων αὐτόν, ὅτι παρεσκεύαζε τυραννίαν διὰ τὴν χώραν. Ὁ Βολίβαρ, διὰ νὰ κατευνάσῃ τὰ πνεύματα καὶ ἀμβλύνῃ τὰ βέλη τῶν ἐχθρῶν του, ἐπανειλημμένως κατέθεσε τὴν ἀρχήν, ἠναγκάζετο ὅμως ἑκάστοτε, πρὸ τῆς ἐπιτακτικῆς ἐπιθυμίας τοῦ λαοῦ, νὰ τὴν ἀναλαμβάνῃ. Ἐν τέλει, ἀπελπισθεὶς νὰ βλέπῃ παρεξηγουμένας τὰς προθέσεις του καὶ μὴ κατευναζομένας τὰς μικροπολιτικὰς βλέψεις τῶν ἀντιπάλων του, κατέθηκεν ὁριστικῶς τὴν ἀρχὴν καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐκπατρισθῇ. «Ἡ παρουσία, ἔλεγε, ἐν τῇ χώρᾳ εὐτυχήσαντος στρατιώτου, ὅσον δήποτε ἀφιλοκερδοῦς καὶ ἀμερολήπτου, εἶναι πάντοτε ἐπικίνδυνος εἰς ἀπελεύθερον κράτος». Πᾶσαι αἱ καταβληθεῖσαι προσπάθειαι πρὸς μετάπεισίν του ἀπέβησαν μάταιαι· ἐνῷ ὅμως προητοιμάζετο νὰ ἀπέλθῃ αὐτοεξόριστος, ἠσθένησεν αἰφνιδίως καὶ ἀπέθανε τὴν 17 Δεκεμβρίου 1830, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν γνωστοποίησιν εἰς αὐτὸν τοῦ διατάγματος, δι' οὗ ἀνεκηρύσσετο πρῶτος πολίτης τῆς Κολομβίας. Τὸν θάνατόν του ἐπένθησαν χιλιάδες ὀρφανὰ καὶ χῆραι πεσόντων κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα, διὰ τὰς ὁποίας εἶχε διαθέσει τὸ ἥμισυ τῆς ἐπιχορηγήσεώς του. Τῷ 1832 μετεφέρθησαν τὰ ὀστᾶ του εἰς Καράκας, ὅπου ἤγειραν εἰς ἀνάμνησίν του θριαμβευτικὴν ἁψῖδα· ἡ Βογότα ἤγειρεν ἄγαλμα αὐτοῦ (1846) καὶ ἡ Λίμα ἔφιππον ἄγαλμά του τῷ 1858.

Ἡ δρᾶσίς του ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν Ἀννίβαν, τὸν Σερτόριον καὶ τὸν Οὐάσιγκτον. —Β.

Βολίβαρ (Bolivar) *[Γεωγρ.]*. Πολιτεία τῆς νοτιοαμερικανικῆς δημοκρατίας τῆς Βενεζουέλας, ἡ μεγαλυτέρα ταύτης ἀπὸ ἀπόψεως ἐκτάσεως, ἐκτεινομένη ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ μέχρι τῶν συνόρων τῆς Κολομβίας καὶ πρὸς Ν. τοῦ ποταμοῦ Ὀρινόκο. Ἔχει ἔκτασιν 238.000 τετρ. χιλιομ. καὶ 69 940 κατοίκους. Τὰ κυριώτερα προϊόντα αὐτῆς εἶναι κόμμι, φαρμακευτικὰ εἴδη, καφφές, κακάον καὶ χρυσός. Πρωτεύουσα *Θιουντὰδ-Βολίβαρ*. —Μ.

— **Βολίβαρ** (Bolivar) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς νοτιοαμερικανικῆς δημοκρατίας τῆς Κολομβίας, ὁριζομένη πρὸς τὰ ΒΔ. ὑπὸ τῆς Καραϊβικῆς θαλάσσης καὶ πρὸς Α ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Μαγδαλένα. Ἔχει ἔκτασιν 60.542 τετραγ. χιλιομ. καὶ 457.111 κατοίκους. Πρότερον ἀπετέλει ἓν τῶν 9 κρατῶν τῆς Βολιβίας. Διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Καούκα καὶ τῶν παραποτάμων του καὶ παράγει καφφέν, καπνόν, βάμβακα καὶ ξυλείαν. Πρωτεύουσα αὐτοῦ εἶναι ἡ *Καρθαγένη*, κυριωτέρα δὲ ἐμπορικὴ πόλις ἡ *Μπαρρανκίλλα*. —Μ.

— **Βολίβαρ** (Bolivar) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς νοτιοαμερικανικῆς δημοκρατίας τοῦ Ἰσημερινοῦ, ἐπὶ τῶν δυτικῶν κλιτύων τῶν Κορδιλλιέρων Ἄνδεων. Κάτ. 58.000. Πρωτεύουσα αὐτοῦ εἶναι ἡ *Γκουαράντα* ἢ *Κουένκα*. —Μ.

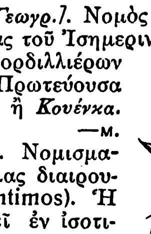

Ἀνὴρ μὲ πῖλον βολίβαρ.

βολίβαρ (τὸ) (bolivar). Νομισματικὴ μονὰς τῆς Βενεζουέλας διαιρουμένη εἰς 100 *σεντίμος* (centimos). Ἡ ἀγγλικὴ λίρα ἀντιστοιχεῖ ἐν ἰσοτιμίᾳ πρὸς 25,25 βολίβαρ.

— **βολίβαρ** (τό). Εἶδος ὑψηλοῦ καὶ πλατυγύρου ἀνδρικοῦ πίλου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὀνομασθέντος οὕτω πρὸς τιμὴν τοῦ Σίμωνος Βολίβαρ.

Βολιβία (Republica Boliviana). Νοτιοαμερικανικὴ μεσόγειος δημοκρατία, περιλαμβανομένη μεταξὺ τῶν παραλλήλων 9°30'—23° Ν. πλάτους καὶ 57°30'—69° Δ. μήκους καὶ ὁριζομένη ὑπὸ τῆς Βραζιλίας πρὸς Β. καὶ Α., τῆς Παραγουάης πρὸς ΝΑ., τῆς Ἀργεντινῆς πρὸς Ν. καὶ τῆς Χιλῆς καὶ τοῦ Περοῦ πρὸς Δ. Ἔχει ἔκτασιν 1.590.000 περίπου τετραγ. χλμ., αὕτη ὅμως εἶναι συμβατική, καθόσον τὰ πρὸς τὴν Παραγουάην ὅρια τῆς χώρας δὲν εἶναι καθωρισμένα, ἐξακολουθεῖ δὲ αὕτη διεκδικοῦσα τὸ βόρειον Τσάκο. Ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας ἀνέρχεται εἰς 2.890.000 περίπου κατοίκων, ὧν 54 % ἰθαγενεῖς Ἰνδοὶ (*Αἰμαρά, Κετσοῦ, Μόχος κλπ.*), 32 % μιγάδες *(Τσόλος)*, 13 % λευκοὶ (Ἱσπανοὶ καὶ Κρεολοὶ) καὶ 1 % Νέγροι. Πρωτεύουσα ἡ *Λὰ Πάθ* (ἄλλοτε ἦτο ἡ *Σοῦκρε*).

Ἀνεξάρτητος δημοκρατία ἡ Βολιβία ἀπὸ τοῦ 1825 (βλ. κατ. *Ἱστορία*) ἔχει ἐπίσημον γλῶσσαν τὴν ἱσπανικήν, οἱ ἀποτελοῦντες ὅμως τὴν πλειοψηφίαν τοῦ πληθυσμοῦ ἰθαγενεῖς ἐρυθρόδερμοι ὁμιλοῦσι τὰς ἰδίας αὐτῶν διαλέκτους, ἀντιδρῶντες ἐξακολουθητικῶς τόσον εἰς τὴν διείσδυσιν τῆς ἱσπανικῆς ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐπιβολὴν τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Θρησκεία ἐπίσημος εἶναι ἡ Καθολική, ἀπαγορευομένης ἐκ τοῦ συντάγματος τῆς ἀσκήσεως πάσης ἄλλης λατρείας. Ἐν τούτοις ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη εἶναι ἁπλῶς τυπική.

— [ΦΥΣ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Βολιβία, ἔχουσα σχῆμα τραπεζοειδές, περιλαμβάνει δύο διακεκριμένα τμήματα: τὴν περιοχὴν τῶν *Κορδιλλιερῶν* ἢ *ὀρεινὴν περιοχὴν* μετὰ ὑψηλοτάτων κορυφῶν καὶ τὴν *ἀνατολικὴν πεδινὴν χώραν,* ἥτις ἐκτείνεται ἀπὸ τῶν προπόδων τῶν Ἄνδεων μέχρι τοῦ Γκουαπορὲ καὶ τοῦ Παραγουάη.

Ἡ *ὀρεινὴ περιοχὴ* καλύπτεται ὑπὸ τῶν κεντρικῶν *Ἄνδεων*, αἱ ὁποῖαι, σχηματίζουσαι ἐκεῖ τὰς ὑψηλοτέρας κορυφάς των, κατέρχονται εἰς δύο παραλλήλους ὀροσειράς: τὴν ἐξωτερικήν, κειμένην πλησίον τῆς θαλάσσης, πρὸς Δ καὶ τὴν ἐσωτερικὴν πρὸς Α. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ὀροσειρῶν ἁπλοῦται εὐρύτατον ὀροπέδιον. Ἡ Δυτικὴ ἢ ἄλλως ἐξωτερικὴ ὀροσειρά, ἀποτελεῖ συνέχειαν τῶν Περουβιανῶν Ἄνδεων καὶ σχηματίζει κατὰ σειρὰν ἀπὸ Β πρὸς Ν τὰς κορυφὰς *Κρούτσερο* (4470 μ.), τὰ ἡφαίστεια *Τσακάνι* καὶ *Μίστι* (6100 μ.), τὸ *Πιτσοῦ-Πιτσοῦ* καὶ μετ' αὐτὸ τὴν κορυφὴν *Τακόρα* (6017 μ.), παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς ὁποίας εὑρίσκεται ἡ ὁμώνυμος κωμόπολις ἐκτισμένη εἰς ὕψος 4170 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης καὶ ἡ ὁποία θεωρεῖται ὡς εἷς ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων συνοικισμῶν τοῦ κόσμου. Πλησίον τῆς κωμοπόλεως ταύτης διέρχεται μία ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων διαβάσεων τῶν Ἄνδεων, διὰ τῶν ὁποίων συγκοινωνεῖ ἡ κεντρικὴ Νότιος Ἀμερικὴ μετὰ τοῦ Εἰρηνικοῦ. Περὶ τὰ 100 χιλιόμετρα Ν τοῦ στενοῦ τῆς Τακόρα ὑψοῦται τὸ ὄρος *Σαχάμα* (6546 μ.) καὶ μετ' αὐτὸ τὸ *Παρινακότα* (6376 μ.) καὶ τὸ *Γκουαλατιέρι* (6100 μ.). Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἡ ὀροσειρά, ἡ ὁποία μέχρι τοῦδε ἔβαινε ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ, στρέφεται πρὸς Ν, σχηματίζουσα πολλάς, χαμηλοτέρας ὅμως τῶν πρώτων, κορυφάς, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ πλεῖσται εἶναι κρατῆρες ἐνεργῶν ἢ ἐσβεσμένων ἡφαιστείων. Σπουδαιότεραι τούτων εἶναι: ἡ *Ἰσλούγκα* (5.200 μ.), *Λαμπόχα* (5.900 μ.), *Λιουλιαλιάκο κλπ.*

Ἡ ἀνατολικὴ ὀροσειρὰ ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς Περουβιανῆς *Καραμπάγια* καὶ συνεχίζεται διὰ τῶν ὀρέων *Ἀπολομπάμπα* (ὑψηλ. κορυφὴ *Κοοτόλο*, ὕψ. 5.310 μ.), τὰ ὁποῖα κατερχόμενα μέχρι τοῦ πεδινοῦ *Ἐλ Μπένι* σχηματίζουσι τὴν εὐφορωτάτην ὁμώνυμον πεδιάδα (*λιάνος*). Πρὸς τὸν ὄγκον τοῦτος συνέχεται ἡ μακρὰ καὶ ὑψηλὴ ὀροσειρὰ τῆς *Κορδιλλιέρα Ρεὰλ* ἢ τῆς *Σοράτα,* ἥτις ἐγγίζει πρὸς Α. τὴν λίμνην Τιτικάκα καὶ τὴν κοιλάδα τῆς Λὰ Πάθ. Ἐν τῇ ὀροσειρᾷ ταύτῃ εὕρηνται αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ τῶν Βολιβιανῶν Ἄνδεων: ἡ Ἰλιάμπου ἢ *Νεβάδο ντὲ Σοράτα* (ὕψ. 6.614 μ.), ἡ *Ἰλιμάνι* (6.159 μ.), ἡ *Κακαάκα* (6.250 μ.). Τὸ πανόραμα τῆς ὀροσειρᾶς ταύτης ἀπὸ τῆς λίμνης Τιτικάκα μὲ τὰς πανυψήλους δαντελωτὰς κορυφὰς τὰς διαρκῶς χιονοσκεπεῖς εἶναι ἀπὸ τὰ μεγαλοπρεπέστερα θεάματα· ἔτι δὲ μεγαλειωδεστέρα εἶναι ἡ θέα τῶν κορυφῶν τούτων, ἰδίως δὲ τῆς Ἰλιάμπου, διὰ τοὺς παραπλέοντας τὰς ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ ἐγγὺς τούτων ἀκτάς. Μία ἀπότομος ἐδαφικὴ σχισμή, διὰ τῆς ὁποίας ἐκφεύγει ἀπὸ τῶν προπόδων τῆς Ἰλιμάνι ὁ ποταμὸς Λὰ Πάθ, χωρίζει τὴν ὀροσειρὰν ταύτην ἀπὸ τῶν Κορδιλλιερῶν, τοῦ *Κουϊμσακροὺθ* καὶ τοῦ *Κοτσαμπάμπα*, αἵτινες συνεχίζονται μέχρι τῆς Σάντα-Κρούθ. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην ὀροσειρὰν ἡ ἀνατολικὴ ὀροσειρὰ συνεχίζεται πρὸς Ν., ἐγγίζουσα τὴν λίμνην Πάμπα Ἀουλιάγας καὶ διαιροῦσα τὸ ὀροπέδιον εἰς δύο τμήματα. Κυριώτερα ὄρη ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ εἶναι τὸ *Παμπελιόν*, τὸ *Ἀσανάκουε* (5.138 μ.), ἡ *Κορδιλλιέρα ντὲ λὸς Φραῖλες*, τὸ *Τακακόλκουε* (5.300 μ.), καὶ τὸ *Κοῦτζο* (5.454 μ.). Πρὸς Α. τῆς ὀροσειρᾶς ταύτης ὑψοῦται ὁ ὀρεινὸς ὄγκος τοῦ *Ποτόσι* (κορυφαὶ Ποτόσι ὕψ. 4.688 μ. καὶ Πόρκο ὕψ. 4.050 μ.).

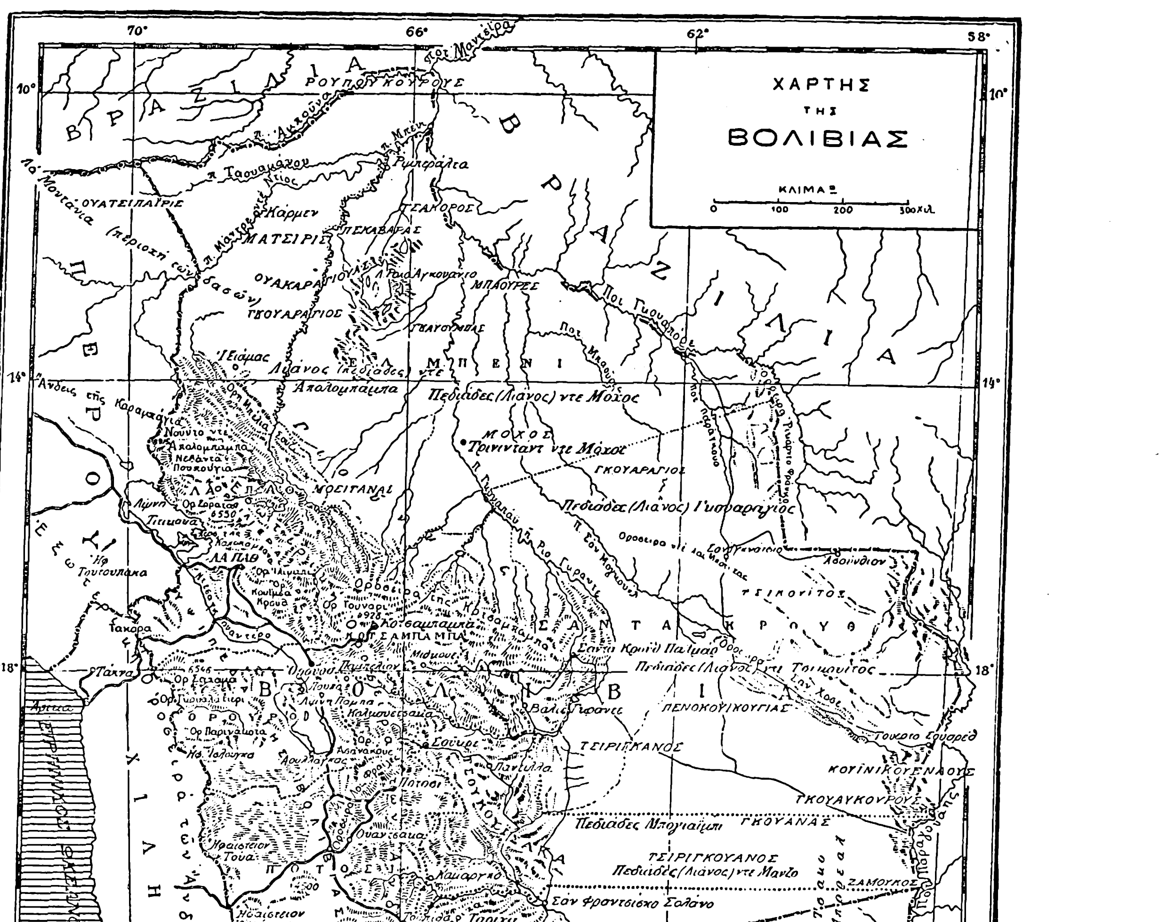

Τὸ μέγα Βολιβιανὸν ὀρεπέδιον, εὑρισκόμενον μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων ὀροσειρῶν, ἔχει ἔκτασιν 700.000 περίπου τετρ. χλμ. Βορείως τοῦ ὀροπεδίου ἡ λεκάνη τῶν λιμνῶν Τιτικάκα καὶ Πάμπα Ἀουλιάγας ἐκτείνεται ἀπὸ τῶν πηγῶν τοῦ Βιλκανότα (Ν. πλάτ. 14° περίπου) μέχρι τῶν νοτίων ἀκρωρειῶν τῆς Κορδιλλιέρας ντὲ λὸς Φραΐλες (Ν. πλάτ. 21° περίπου). Εἰς τὰ ἄκρα τῆς ἐπιμήκους ταύτης λεκάνης τὸ ἔδαφος ἐγείρεται εἰς μέσον ὕψος 4.000 περίπου μέτρων ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, ὀλιγάριθμοι δὲ μόνον ἀπομεμονωμέναι

κορυφαὶ ὑπερβαίνουν τὰ 5000 μ., ἐνῷ αἱ κοῖται τῶν λιμνῶν εὑρίσκονται εἰς ὕψος τῆς μὲν 3812 μ., τῆς δὲ 3680 μ. Ἐνταῦθα τὸ ἔδαφος, καλυπτόμενον ὑπὸ τεταρτογενῶν στρωμάτων, φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ἄλλοτε ὁ πυθμὴν παμμεγίστης λίμνης ἐκτάσεως 250,000 περίπου τετρ. χλμ. Γενικῶς τὸ μέσον ὕψος τοῦ ὀροπεδίου ὑπερβαίνει τὰς 4,000 μ., πλεῖσται δὲ κορυφαὶ ὑπερβαίνουν τὰ 5900 μ., ἰδίως ἐν τῇ *Ἀλτούρας ντὲ Λοπὲθ* (κορυφαί: Λοπὲθ ὕψος 5.988 μ. καὶ Τόδος Σάντος ὕψος 5.907 μ.).

Ἡ ἀνατολικὴ πεδινὴ χώρα ἐκτείνεται μεταξὺ τῶν Βολιβιανῶν Ἄνδεων καὶ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Μάττο Γκρόσσο. Τὸ ἔδαφος, πιθανῶς τεταρτογενοῦς διαπλάσεως, εἶναι σχεδὸν γυμνόν, διασχιζόμενον ὑπό τινων ποταμῶν, ῥεόντων κατὰ τὸ πλεῖστον ἐντὸς κοίτης βραχώδους καὶ ἀποτόμου. Τὸ μέσον ὕψος τῆς περιοχῆς εἶναι μετριώτατον, εἰς δὲ τὴν περιοχὴν τῶν παραποτάμων τοῦ Ἀμαζονίου δὲν ὑπερβαίνει τὰ 300 μ. (297 μ. εἰς τὸ Σὰν-Χοσέ). Τὸ ἔδαφος εἰς πλεῖστα σημεῖα, κατὰ τὴν περίοδον τῶν βροχῶν, καθίσταται ἑλῶδες, ἐνῷ εἶναι ξηρότατον κατὰ τὴν περίοδον τῆς ξηρασίας.

Ὑδρογραφία. Τὸ κέντρον τοῦ μεγάλου ὀροπεδίου καταλαμβάνει ἡ λίμνη *Τιτικάκα* (ἔκτ. 8.250 τετρ. χλμ.), χωριζομένη εἰς δύο ὑπὸ τῆς χερσονήσου *Καποκαμπάνα*. Τὸ βάθος της ὑπερβαίνει τὰ 220 μ., δέχεται δὲ πανταχόθεν τὰ ὕδατα μεγάλου ἀριθμοῦ χειμάρρων κατερχομένων ἐκ τῶν ὑπερκειμένων ὀρέων Ἐκ τοῦ νοτιωτάτου ἄκρου τῆς λίμνης ἐξέρχεται ὁ ποταμὸς *Ντεγκουαδέρο*, ὅστις, χυνόμενος μετὰ ῥοῦν 270 χλμ. εἰς τὴν λίμνην Πάμπα Ἀουλιάγας (ἔκτ. 2.800 τετρ. χλμ.), ἀποτελεῖ, καίτοι ἔχων πλάτος μόλις 40 μ., φυσικὴν μεταξὺ τῶν δύο λιμνῶν διώρυγα. Οἱ ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς ὀροσειρᾶς ἐκβάλλοντες ποταμοὶ ῥέουν οἱ μὲν πρὸς τὸν Ἀμαζόνιον, οἱ δὲ πρὸς τὸν Λὰ Πλάτα. Ὁ *Ρίο Μαμαρέ*, ἄλλως ὀνομαζόμενος *Ρίο Γκράντε* ἢ *Γουαπέχυ*, κατερχόμενος ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ *Ρίο Μπίσκουι* ἐκ τῶν ἐγγὺς τῆς Κοτσαμπάμπα ὑψωμάτων, συμβάλλει πρὸς τὸν ἐκ τῶν Κορδιλλιερῶν ἐπίσης πηγάζοντα *Τσαπαρέ*, καὶ λαμβάνων ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου τὸ ὄνομα Μαμορὲ συνδέεται πρὸς τὴν λεκάνην τοῦ Ἀμαζονίου. Ὁ κυριώτερος παραπόταμος αὐτοῦ *Ρίο Βένι* πηγάζει ἐγγὺς τῆς Λὰ Πάθ, δέχεται δὲ τὰ ὕδατα τοῦ *Ρίο ντὲ Λὰ Πὰθ* ἢ *Τσοκουεγιάπου*, ὅστις πηγάζει, ὅπως καὶ ὁ *Ρίο Κάκα*, ἀπὸ τοῦ ὀροπεδίου ἐγγὺς τῆς λίμνης Τιτικάκα καὶ διέρχεται ἑλικοειδῶς τὰς Κορδιλλιέρας διὰ νὰ κατέλθῃ διὰ τῶν κλιτύων αὐτῶν. Τὰς βολιβιανὰς κοιλάδας ἀρδεύουν ἐπίσης ὁ *Ἀμαροῦ - Μαγιοῦ*, σχηματιζόμενος ἐκ τῶν συμβαλλόντων ποταμῶν *Τόνο* καὶ *Πίνι-πίνι*, καὶ ὁ *Ἰναμπάρυ*, οἵτινες ἑνοῦνται διὰ νὰ σχηματίσωσι τὸν *Ρίο Μάδρε ντὲ Ντίος*, παραπόταμον τοῦ Βένι. Ὁ *Παραγουάης* ῥέει κατὰ μῆκος τῶν ἀνατολικωτέρων συνόρων τῆς Βολιβίας. Εἷς τῶν παραποτάμων του, ὁ *Πιλκομάγιο*, πηγάζων ἀπὸ τοῦ Βολιβιανοῦ ὀροπεδίου, ΝΔ. τοῦ Ποτότσι, δέχεται κατὰ τὸν διὰ τῶν ὀρέων ῥοῦν του πλῆθος παραποτάμων, ὧν κυριώτερος εἶναι ὁ *Πιλάγια*· χειμαρρώδης καὶ ὁρμητικὸς ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ μεταβάλλεται ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ *Μεγάλου Τσάκο* εἰς ποταμὸν ἤρεμον καὶ βραδύν. *Ὁ Ρίο Βερμέχο*, παραπόταμος ἐπίσης τοῦ Παραγουάη, σχηματιζόμενος ἐπίσης ἐν τῷ Βολιβιανῷ ὀροπεδίῳ διὰ τῆς ἑνώσεως πλείστων μικρῶν ποταμῶν, κατὰ τὸ πλεῖστον χειμαρρωδῶν, ῥέει παραλλήλως τοῦ Πιλκομάγιο.

Κλῖμα. Τὸ κλῖμα τῆς Βολιβίας ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ ὕψους. Καίτοι ἡ χώρα κεῖται, ὡς ἐκ τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους της, εἰς τὴν τροπικὴν ζώνην, αἱ ὑπὲρ τὰ 4500 μ. κορυφαὶ τῶν Ἄνδεων εἶναι κεκαλυμμέναι ὑπὸ αἰωνίων χιόνων. Ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου, ἐν τῇ περιοχῇ, ἣν οἱ Βολιβιανοὶ καλοῦσι *Ποῦνα*, εἶναι λίαν αἰσθητοὶ οἱ Α. καὶ ΝΑ. ἄνεμοι, ἀποτελοῦντες συνέχειαν τῶν ἀληγῶν, οἵτινες πνέουν ἐν τῇ λεκάνῃ τοῦ Ἀμαζονίου καὶ οἵτινες διαδέχονται τοὺς Δ. καὶ ΒΔ. ψυχροὺς ἀνέμους. Ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου, ἐποχὴν χειμῶνος διὰ τοὺς ἐν τῷ Ν. ἡμισφαιρίῳ, ὁ οὐρανὸς εἶναι πάντοτε αἴθριος, αἱ δὲ νύκτες ψυχραί, οὐχὶ δὲ σπανίως τὸ θερμόμετρον κατέρχεται κάτω τοῦ μηδενός. Ἡ σπανιότης τῶν βροχῶν καὶ ἡ βιαιότης τῶν ἀνέμων παρεμποδίζουν τὴν καλλιέργειαν ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Ποῦνα. Ἡ *Σιέρρα* καὶ αἱ *Γιοῦνγκας* πρὸς τὰς Ἀνατολικὰς Ἄνδεις, κείμεναι εἰς μέσον ὕψος 3.400 καὶ 2.400 μ., ἔχουσι μέσην θερμοκρασίαν +15° τὴν ἡμέραν καὶ +5° τὴν νύκτα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν βροχῶν, ἀρχομένων τὸν Ὀκτώβριον, καὶ +17° τὴν ἡμέραν καὶ —4° τὴν νύκτα κατὰ τὴν ξηρὰν ἐποχήν, ἀρχομένην τὸν Μάϊον. Εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην, κατὰ τὴν περίοδον τῶν βροχῶν, τὸ ὕδωρ πίπτει ἀφθόνως, συχνόταται δὲ εἶναι αἱ μεγάλαι θύελλαι καὶ καταιγίδες. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν τέλος πεδινὴν χώραν τὸ κλῖμα εἶναι ἠπειρωτικόν· ἡ ξηρασία κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι μεγίστη, ἐνῷ τὸ θέρος εἶναι θερμότατον, ἰδίως ἐν τῷ Μεγάλῳ Τσάκο. Γ. Α. Κ.—Χ. Δ.

— [ΟΙΚΟΝ. ΓΕΩΓΡ.] Τὸν κυριώτερον πλουτοφόρον παράγοντα τῆς Βολιβίας ἀποτελεῖ ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν εἰς τὸ ὑπέδαφος αὐτῆς ἐγκλειομένων μεταλλοφόρων κοιτασμάτων. Κυριώτερα τῶν ἐν αὐτῇ μετάλλων εἶναι ὁ κασσίτερος, οὗτινος ἐξορύσσονται ἐνταῦθα τὰ 25 % τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς, μετ' αὐτὸν δὲ ὁ ἄργυρος, ὁ χαλκός, ὁ ψευδάργυρος, τὸ ἀντιμόνιον, τὸ βισμούθιον, τὸ βολφράμιον, ὁ χρυσὸς καὶ ὁ μόλυβδος. Κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1926 ἐκ τῶν μετάλλων τούτων ὠρύχθησαν ἐν Βολιβίᾳ αἱ ἑξῆς ποσότητες:

Μετάλλευμα	Τόννοι	*Μετάλλευμα*	Τόννοι
Χαλκὸς	8.130	Βισμούθιον	336.000
Μόλυβδος	30.900	Βολφράμιον	51.000
Ψευδάργυρος	7.602	Χρυσὸς (περιεχόμενος εἰς ἄλλα μέταλλα)	0.010
Κασσίτερος	32.600	Ἄργυρος	181.462
Ἀντιμόνιον	4.353		

Γεωργία—Κτηνοτροφία. Ἡ γεωργία ἐν τῇ Βολιβίᾳ δὲν εἶναι πολὺ προηγμένη ἀσκουμένη διὰ πρωτογόνων εἰσέτι μεθόδων. Κυριώτεραι ἐν αὐτῇ καλλιέργειαι εἶναι αἱ τῶν δημητριακῶν, γεωμήλων, ὀρύζης, καφφέ, κακάου, καπνοῦ, βάμβακος, λίνου καὶ καουτσούκ. Ὁ κάτωθι πίναξ δεικνύει τὰς καλλιεργουμένας ἐκτάσεις ὑπό τινων ἐκ τῶν ἀνωτέρω μετὰ τῆς ἀποδόσεως αὐτῶν (στατιστικὴ 1629):

Προϊόντα	Καλλιεργουμένη ἔκτασις εἰς ἑκτάρια.	Ἀπόδοσις εἰς μέτρα στατήρων.
Σῖτος	102.000	510.000
Κριθὴ	187.000	2.510.000
Ἀραβόσιτος	265.000	2.700.000
Ὄρυζα	24.000	250.000
Γεώμηλα	264.000	3.090.000
Καφφὲς	—	98.000
Κακάο	—	21.000
Καπνὸς	5.000	41.000

Ἐν τῇ παραγωγῇ τοῦ καουτσοὺκ ἡ Βολιβία κατέχει μίαν τῶν κυρίων θέσεων, ἰδίως κατὰ τοῦ πρὸ τοῦ πολέμου ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα ἀπέδιδεν ὑπὲρ τοὺς 4.000 τόννους ἐτησίως. Κατὰ τὸ 1926 ὅμως ἡ παραγωγή της κατῆλθεν εἰς δισχιλίους μόλις τόννους.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν γεωργίαν, ἡ κτηνοτροφία εἶναι ἀρκούντως προηγμένη. Κατὰ τὴν τελευταίαν μάλιστα δεκαετίαν ἐπετέλεσεν ἁλματικὰς ἀληθῶς προόδους, ὡς καταφαίνεται ἐκ τοῦ κάτωθι συγκριτικοῦ πίνακος τῶν ἐν χώρᾳ τρεφομένων κτηνῶν:

Κτήνη	Στατιστ. 1913	Στατιστ. 1926
Ἵπποι	97.000	201.000
Βόες	734.000	2.320.000
Πρόβατα	1.449.000	4.220.000
Αἶγες	468.000	442.000
Χοῖροι	114.000	498.000

Βιομηχανία — Ἐμπόριον. Ἡ Βολιβία στερεῖται σοβαρᾶς βιομηχανίας, τῶν πρὸς χρῆσιν τῶν κατοίκων βιομηχανικῶν προϊόντων εἰσαγομένων κυρίως ἔξωθεν. Τὸ ἐμπόριον συνίσταται εἰς τὴν ἐξαγωγὴν κυρίως ὀρυκτῶν προϊόντων, εἰς ἃ περιλαμβάνονται καὶ τὰ πολύτιμα μέταλλα, καὶ τὴν εἰσαγωγὴν διαφόρων γεωργικῶν, κτηνοτροφικῶν καὶ βιομηχανικῶν προϊόντων. Τῷ 1926 ἡ ἀξία τῶν ἐξαχθέντων εἰδῶν ἀνῆλθε τὰ 792.000.000 βολιβιάνος, ἡ δὲ τῶν εἰσαχθέντων τὰ 824.000.000. Κατωτέρω παρέχομεν πίνακα τῆς κατὰ τὸ 1925 ἀξίας εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς κατὰ κατηγορίας διαφόρων προϊόντων:

Κατηγορίαι	Εἰσαγωγὴ	Ἐξαγωγὴ
Ζῷα ζῶντα	1.800.000	600.000
Εἴδη διατροφῆς	22.900.000	200.000
Ἀκατέργ. καὶ ὀρυκτ. ὗλαι	8.500.000	92.200.000
Βιομηχανικὰ προϊόντα	66.800.000	400.000
Χρυσὸς καὶ ἄργυρος	—	6.600.000

Αἱ συγκοινωνίαι ἐν Βολιβίᾳ ἤρχισαν κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν συστηματικῶς ἀναπτυσσόμεναι. Τὸ ἤδη ἐν χρήσει σιδηροδρομικὸν δίκτυον εἶναι συνολικοῦ μήκους 2333 χμτρ., ἐνῷ πρὸ τοῦ 1913 μόλις ὑπερέβαινε τὰ 1100 χιλιόμετρα. Ἐκ παραλλήλου καὶ τὸ ὁδικὸν δίκτυον διαρκῶς ἐπεκτείνεται. Ἡ τηλεγραφική, τηλεφωνικὴ καὶ ταχυδρομικὴ ὀργάνωσις δὲν εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἔκτασίν της.

Δημόσια οἰκονομικά. Τὸ δημόσιον χρέος τῆς χώρας κατ' Ἰούνιον τοῦ 1927 ἀνήρχετο τὰ 172.544.762 *βολιβιάνος*. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ κράτους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι ἰσοσκελής, προβλέπεται δὲ πάντοτε ἐν αὐτῷ ἡ δαπάνη μεγάλων κονδυλίων διὰ τὴν ἐκτέλεσιν δημοσίων ἔργων.

Δ. Ε. ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ

— [ΠΟΛΙΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Βολιβία ἀποτελεῖ ἀπὸ τοῦ 1826 ἑνιαίαν δημοκρατίαν. Ὁ καταστατικὸς χάρτης αὐτῆς ψηφισθεὶς τὴν 6 Αὐγούστου 1826, εἰσηγήσει τοῦ Βολίβαρ, ἐτροποποιήθη τὴν 28ην Ὀκτωβρίου 1890. Καταργηθεὶς τὴν 10 Ἀπριλίου 1898, ἐτέθη ἐκ νέου ἐν ἰσχύϊ τὴν 23 Ὀκτωβρίου 1899. Ὁ *πρόεδρος* τῆς δημοκρατίας, ἐκλεγόμενος ἀνὰ τετραετίαν διὰ γενικῆς ψηφοφορίας, εἶναι ἀνεύθυνος, ἀσκεῖ δὲ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἔχων παρ' αὐτῷ τὸν ἀντιπρόεδρον καὶ ἐξαμελὲς ὑπεύθυνον ὑπουργικὸν συμβούλιον, δὲν ἔχει δὲ τὸ δικαίωμα τῆς διαλύσεως τοῦ κογκρέσσου. Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ *Ἐθνικοῦ Κογκρέσσου* (Congreso National), ὅπερ περιλαμβάνει τὴν *Γερουσίαν* (Camara de Senadores), ἀποτελουμένην ἐκ 16 μελῶν (2 ἐξ ἑκάστης περιφερείας), ἐχόντων ἡλικίαν τοὐλάχιστον 35 ἐτῶν, ἐκλεγομένων ἀπ' εὐθείας διὰ μίαν ἑξαετίαν καὶ ἀνανεουμένων κατὰ τὸ ἓν τρίτον διὰ κλήρου ἀνὰ διετίαν καὶ τὴν Βουλὴν (Camara de Diputados), ἀποτελουμένην ἐξ 70 μελῶν, ἐχόντων ἡλικίαν τοὐλάχιστον 25 ἐτῶν, ἐκλεγομένων ἀπ' εὐθείας διὰ μίαν τετραετίαν καὶ ἀνανεουμένων κατὰ τὸ ἥμισυ διὰ κλήρου ἀνὰ διετίαν.

Ἐθνικὰ χρώματα τῆς Βολιβίας εἶναι τὸ ἐρυθρόν, τὸ κίτρινον καὶ τὸ πράσινον.

Διοικητικὴ διαίρεσις. Ἡ Βολιβία διαιρεῖται εἰς ὀκτὼ διαμερίσματα, διαιρούμενα εἰς ἐπαρχίας, δήμους καὶ κοινότητας, καὶ τρεῖς ἀποικιακὰς διοικήσεις. Τὰ ὀκτὼ διαμερίσματα εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) *Ἐλ. Μπένι*, ἡ δευτέρα κατ' ἔκτασιν χώρα τῆς Βολιβίας, καταλαμβάνουσα τὸ βόρειον τμῆμα τῆς ἀνατολικῆς πεδινῆς χώρας (ἔκτ. 264.456 τετρ. χιλμτρ., πληθ. 52.450) μὲ πρωτεύουσαν τὴν Τρίνινταντ ντὲ Μόχος. 2) *Σάντα Κρούθ*, κειμένη πρὸς Ν. τῆς πρώτης, ἡ μεγαλυτέρα πασῶν (ἔκτ. 366.995 τετρ. χιλ. μετρ., πληθ. 341.640 κ.), μὲ πρωτεύουσαν τὴν Σάντα Κρούθ. 3) *Τσούκουϊ σάκα*, ΝΔ. τῆς Σάντα Κρούθ (ἔκτ. 68.420 τετρ. χιλμτρ., πληθ. 333.226) μὲ ἕδραν τὴν παλαιὰν πρωτεύουσαν τῆς δημοκρατίας Σοῦκρε. 4) *Ταρίχα*, ἡ νοτιωτέρα ἐπαρχία τῆς χώρας παρὰ τὴν μεθόριον τῆς Ἀργεντινῆς (ἔκτ. 85.561 τετρ. χιλμτρ., πληθ. 164,704) μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ταρίχα. 5) *Ποτότσι*, ἡ Ν.Δ. ἐσχατιὰ τῆς χώρας ἐκτεινομένη ἐξ ὁλοκλήρου ἐπὶ τῶν Ἄνδεων (ἔκτ. 126.688 τετρ. χιλμτρ., πληθ. 530.748 κ.) μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ποτότσι. 6) *Ὀροῦρα*, πρὸς Β. τοῦ Ποτότσι, ἡ μικροτέρα ἐπαρχία τῆς Βολιβίας, ἐκτεινομένη ἐπὶ τοῦ ὑψιπέδου τῶν Ἄνδεων (ἔκτ. 49.153, τετρ. χιλμτρ., πληθ. 140,891 κ.) μὲ πρωτεύουσαν τὴν Σὰν Φελίπε. 7) *Κότσα-μπάμπα*, ἡ πυκνότερον κατῳκημένη ἐπαρχία, κατέχουσα τὸ κέντρον τῆς χώρας (ἔκτ. 60.418 τετρ. χιλμτρ., πληθ. 534,901 κ.) μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κότσα-μπάμπα. 8) *Λὰ Πάθ*, καταλαμβάνουσα τὸ ΒΔ. τμῆμα τῆς Βολιβίας (ἔκτ. 139,278 τετρ. χιλμτρ., πληθ. 726,357 κ.) μὲ πρωτεύουσαν τὴν Λὰ Πάθ, ἥτις εἶναι καὶ πρωτεύουσα ὁλοκλήρου τῆς χώρας.

Αἱ τρεῖς διοικήσεις εἶναι: ἡ *Νοροέστε* (=Βορειοανατολική) μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ριμπεράλτα καὶ ἡ *Ὀριέντε* (=Ἀνατολὴ) μὲ πρωτεύουσαν τὴν Πουέρτο Σουαρέθ, κείμεναι ἀμφότεραι παρὰ τὰ σύνορα τῆς Βραζιλίας, παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν Γκουαπόρε καὶ Μπένι, καὶ ἔχουσαι ὁμοῦ ἔκτασιν 309.227 τετρ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 51918· καὶ ἡ τοῦ *Τσάκο*, κατέχουσα τὸ ΝΑ. ἄκρον τῆς χώρας παρὰ τὰ σύνορα τῆς Παραγουάης, ἔχουσα ἔκτασιν 120.000 τετρ. χλμ., πληθυσμὸν 13.085 κατ. καὶ πρωτεύουσαν τὴν Κάϊθα. Γ. Α. Κ.

— [ΙΣΤΟΡ.] Τὸ *Ἄνω Περού*, ὡς ἐκαλεῖτο ἡ Βολιβία πρὸ τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας της ἀγῶνος, ἀπετέλει, μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν καταλήψεώς του, τμῆμα τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίας τῶν *Ἴνκας*. Κατῳκεῖτο ὑπὸ περουβιανῆς φυλῆς περιλαμβανούσης τοὺς *Ἀϋμάρας*, οἵτινες κατεῖχον τὴν γειτονικὴν πρὸς τὴν λίμνην Τιτικάκα περιοχὴν καὶ ὁλόκληρον τὸ πρὸς δυσμὰς αὐτῆς τμῆμα τῆς χώρας, καὶ τοὺς *Κουιτσούας*, οἵτινες κατεῖχον τὴν ἀνατολικὴν περιοχήν. Ἐκτὸς τούτων τὴν χώραν κατῴκουν οἱ *Ἄντις*, οἵτινες, ὑποταγέντες εἰς τοὺς Ἴνκας, εἶχον ἐγκατασταθῆ ἐν τῇ περιοχῇ τῶν ἀνατολικῶν ὑψωμάτων μέχρι τῆς θέσεως ὅπου ἐγείρεται νῦν ἡ Σάντα-Κρούθ ντὲ λὰ Σιέρρα, καὶ οἱ *Τσάρκας* ἐν τῇ περιοχῇ τῶν πρὸς τὰ ΝΑ. κοιλάδων. Ἡ μεγάλη ὅμως πεδινὴ περιοχὴ τῆς χώρας δὲν εἶχεν ὑποταγῆ εἰς τοὺς Ἴνκας, κατῳκεῖτο δὲ ὑπὸ πολυαρίθμων παμπεανικῶν ἀγρίων φύλων, τῶν ὁποίων γνωστότεροι σήμερον εἶναι οἱ *Μόχος* ἐν τῇ λεκάνῃ τοῦ Μαμορὲ καὶ οἱ *Τσικουΐτος* πρὸς τὰ ΝΑ., καὶ ὑπὸ νομαδικῶν φύλων γουαρανικῆς καταγωγῆς, τῶν *Γκουαράγιος* καὶ τῶν *Τσιριγκουάνος*, λόγῳ τῶν συνεχῶν μεταναστεύσεων τῶν ὁποίων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ ἀκριβῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν φύλων καὶ ἡ περιοχὴ ἐν τῇ ὁποίᾳ διέμενον.

Τὸ Ἄνω Περοὺ ἠκολούθησε τὴν τύχην τοῦ κράτους τῶν Ἴνκας, ἀποτελέσαν τμῆμα, ἀπὸ τῆς ἱσπανικῆς καταλήψεως, τῆς *ἀντιβασιλείας τοῦ Περού*. Τῷ 1539 ὁ Πέδρο Ἀνθοῦρεθ, ὑπαρχηγὸς τοῦ Πιθθάρε, ὑποτάξας διὰ βιαίων μέτρων τοὺς Τσάρκας, ἐγκατέστησεν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἰνδικὴν πόλιν *Τσουκουισάκα* ἱσπανικὴν ἀποικίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς *Σιοῦδαντ ντὲ λὰ Πλάτα*· ἐν τούτοις τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τῆς πόλεως ἐπεκράτησεν, ἐπὶ πλέον δὲ

Digitized by Google

ἐδόθη εἰς ὁλόκληρον τὴν περιφέρειαν τὸ ὄνομα τῶν Χάρκας. Τῷ 1545, ἡ ἀνακάλυψις πλουσίου μεταλλείου ἀργύρου ὑπό τινος δούλου ὑπῆρξεν αἰτία τῆς ἱδρύσεως ὑπὸ τῶν Χουὰν Βιλιαρόελ καὶ Διέγο Σεντένο τῆς *Βίλλια Ἰμπεριάλε* (=Αὐτοκρατορικῆς πόλεως), ἣν οἱ ἰθαγενεῖς Ἰνδοί, οἱ καταδικασθέντες εἰς τὴν ἀνόρυξιν τοῦ μετάλλου, ὠνόμασαν *Ποτόσι* (=ὄρος). Τρία ἔτη ἀργότερον, μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Γονθαλὲς Πιθθάρε καὶ τὸν τερματισμὸν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, ἱδρύθη διαταγῇ τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ Πέδρο ντὲ λὰ Γκάσκα ἡ πόλις *Νουέστρα Σενιόρα ντὲ λὰ Πάθ* (=Παναγία τῆς Εἰρήνης) ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας ἰνδικῆς πόλεως *Τσουκουιγιαποῦ* (=πεδιὰς τῶν χρυσῶν κόκκων), εἰς ἀνάμνησιν τῆς εἰρηνεύσεως τοῦ Περοὺ (βλ. λ.). Μετὰ τὴν Λὰ Πλὰθ ἱδρύθησαν ἡ Σάντα Κροὺθ ντὲ λὰ Σιέρρα (1557), ἥτις καταστραφεῖσα ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν ἀνῳκοδομήθη ὀλίγον ΒΔ. τῷ 1596, ἡ *Σιοῦδαντ ντὲ Ὀροπέσα* (1572), ἥτις τάχιστα ἔλαβε τὸ ἰνδικὸν ὄνομα τοῦ ποταμοῦ Κοτσαμπάμπα, ἡ *Ταρίχα* (1591), ἥτις ἀπετέλεσε προκεχωρημένον σταθμὸν κατὰ τῶν Ἰνδῶν τοῦ Τουκούμαν. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος οἱ Ἰησουῖται, εἰσδύσαντες εἰς τὰς ἀνατολικὰς πεδιάδας, ἵδρυσαν ἱεραποστολὰς μεταξὺ τῶν Τσικουίτος καὶ τῶν Μόχος, αἱ ὁποῖαι, μέχρι τῆς κατὰ τὸ 1767 ἐκδιώξεώς των, ἵδρυσαν τὰς πόλεις: *Τρίνιδαντ ντὲ Μόχος* (1687), *Σαν-Χαβιὲρ* (1691), *Ἐχαλτάθιον ντὲ λὰ Κροὺθ* (1696), *Σὰν-Χιὰν* (1699), *Σάντα-Ἄνα* (1705) κλπ. Τῷ 1559 ἱδρύθη ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Τσάρκας ἀνώτατον βασιλικὸν δικαστήριον, οὗτινος μέχρι τοῦ 1765 ἡ ἰσχὺς ἐπεξετάθη ὄχι μόνον ἐπὶ τοῦ Ἄνω Περού, ἀλλ' ἐφ ὅλης τῆς Λὰ Πλάτα. Ὁλόκληρος ἡ χώρα αὕτη, ὑποδιαιρεθεῖσα εἰς τέσσαρας περιφερείας: τῆς Λὰ Πάθ, τῆς Τσουκουισάκα, τῆς Κοτσαμπάμπα καὶ τῆς Σάντα-Κρούθ, ἀπεσπάσθη τῷ 1796 τοῦ Περού, ἀποτελέσασα τὴν ἀντιβασιλείαν τῆς Λὰ Πλάτα.

Ὁ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγὼν τοῦ Ἄνω Περοὺ ἤρχισεν εἰς τὴν Τσουκουισάκα, ὅπου τὴν 25ην Μαΐου 1809 ἐξεράγη στάσις κατὰ τοῦ Ἱσπανοῦ διοικητοῦ, ὅστις καὶ συνελήφθη. Τὴν 14 Δεκεμβρίου ὅμως τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ στρατηγὸς Γογιονέτσε κατέλαβε τὴν πόλιν καὶ ἐστράφη κατὰ τῶν λεηλατούντων τὴν χώραν Ἀργεντινῶν ὑπὸ τὸν Μπαλκάρσε (μάχαι τῆς *Κοταγαΐτα* καὶ *Σουιπάτσα* τῷ 1810 καὶ τῆς Χουάκουι τῷ 1811), ἡττήθη ὅμως τελικῶς, τῷ 1813, παρὰ τῶν Ἀργεντινῶν, διοικουμένων ὑπὸ τοῦ Μπελγκράνο, ὅστις ὅμως ἡττηθεὶς ἀργότερον ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Πιθουέλα (μάχαι τοῦ Βιλκαπούχιο καὶ τῆς Ἀγιοχούμα τῷ 1813) ὑπεχώρησε πρὸς τὸ Τουκούμαν. Τὸ Ἄνω Περοὺ παρέμεινεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ὑπὸ τὸν Ἱσπανὸν διοικητὴν τοῦ Περοὺ Ὀλανιέτα μέχρι τῆς μάχης τοῦ Ἀγιακοῦτσο (Δεκέμβρ. 1824). Μὴ ἐπελθούσης συμφωνίας μεταξὺ τοῦ Ὀλανιέτα καὶ τοῦ Νοτιοαμερικανοῦ ἥρωος Βολίβαρ, αἱ ἐχθροπραξίαι ἐπανήρχισαν, ὁ δὲ Ὀλανιέτα ἡττήθη ὑπὸ τοῦ ὑπαρχηγοῦ τοῦ Βολίβαρ στρατηγοῦ Σοῦκρε ἐν Τουμούρλα (1 Ἀπριλίου 1825), τραυματισθεὶς κατὰ τὴν μάχην θανασίμως. Μετὰ τὴν νίκην ταύτην συνέδριον συνελθὸν ἐν Τσουκουισάκα ἀνεκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ κράτους, ὅπερ, περιλαβὸν τὸ Ἄνω Περοὺ καὶ τὴν ἔρημον τῆς Ἀτακάμα, ἔλαβεν ἐξ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Βολίβαρ τὸ ὄνομα *Βολιβία* (6 Αὐγούστου 1825). Ὁ *Βολίβαρ*, ἀνακηρυχθεὶς πρῶτος πρόεδρος τῆς ἀρτισυστάτου δημοκρατίας, ἔδωσεν εἰς αὐτὴν καταστατικὸν χάρτην (25 Αὐγούστου 1825), συμφώνως πρὸς τὸν ὁποῖον τὸ προεδρικὸν ἀξίωμα ἦτο ἰσόβιον. Ἐν ὀνόματι τοῦ Βολίβαρ διῴκησεν ἐπὶ μίαν τριετίαν τὴν χώραν ὁ *Σοῦκρε*, ὅστις ὅμως μὴ δυνηθεὶς νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ὁμόνοιαν μεταξὺ τοῦ ἀπειθαρχήτου λαοῦ τῆς Βολιβίας ἀπεσύρθη τῷ 1828. Τὸν διεδέχθη ὁ στρατηγὸς *Σάντα Κρούθ*, ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ ὁποίου ἡ Βολιβία εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὁδὸν σχετικῆς προόδου. Υἱὸς ἐρυθροδέρμου ὁ Σάντα Κρούθ, μετὰ φανατισμοῦ ἀγωνισθεὶς ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας, ἀκολουθῶν τὸ πολιτικὸν σχέδιον τοῦ Βολίβαρ, ἐφιλοδόξησε νὰ συμπήξῃ ὁμοσπονδίαν τῆς Βολιβίας καὶ Περού, ὅπερ εἶχε διαιρεθῆ εἰς δύο πολιτείας. Τὸ σχέδιον ὅμως τοῦτο προὐκάλεσε ῥῆξιν μετὰ τῆς Χιλῆς, καὶ ὁ Σάντα Κροὺθ μετὰ τὴν ἐν Γιουνγκάϋ καταστρεπτικὴν ἧττάν του (1839) ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Βολιβίαν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἤρχισε διὰ τὴν χώραν μακρὰ περίοδος ἀναρχίας. Ὁ καταστατικὸς χάρτης παρέμεινε γράμμα νεκρόν, οἱ περισσότεροι δὲ τῶν προέδρων τῆς δημοκρατίας ἀνήρχοντο εἰς τὴν ἐξουσίαν κατόπιν πραξικοπημάτων. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὑπερπεντήκοντα ἐπαναστάσεις ἐγένοντο, ἓξ δὲ πρόεδροι ἐδολοφονήθησαν. Κατὰ σειρὰν τὴν χώραν ἐκυβέρνησαν ὡς πρόεδροι οἱ ἑξῆς: στρατηγὸς *Χοσὲ Μιγκουὲλ ντὲ Βαλάσκο* (1841—1842), στρατηγὸς *Μπαλλίβιαν* (1842—1848), στρατηγὸς *ντὲ Βαλάσκο* (1848—1850), κατὰ τὸ 1848 ἀνακηρυχθέντος προέδρου καὶ τοῦ στρατηγοῦ *Μπέλθον*, στρατηγὸς *Μανουὲλ - Ἰσίντορ Μπέλθον* (1851—1855), ἰατρὸς *Χοσὲ - Μαρία Λιναρὲς* (Φεβρ. 1855), στρατηγὸς *Χόργκε Κορντόβα* (Αὐγ. 1855—Ὀκτ. 1857), *Χοσὲ - Μαρία Λιναρὲς* (1857—1859). Τὴν 31 Μαρτίου 1859 ὁ Λιναρὲς ἀνεκηρύχθη δικτάτωρ, ἐκράτησε δὲ τὴν ἀρχὴν μέχρι τοῦ Μαΐου 1861, ὁπότε τὴν κατέλαβεν ὡς πρόεδρος τῆς δημοκρατίας ὁ στρατηγὸς *Χοσὲ - Μαρία ντ' Ἄτσα*. Τὸν Δεκέμβριον ὅμως τοῦ 1864 ἀνεκηρύχθη δικτάτωρ ὁ στρατηγὸς *Μαριάνο Μαλγκαρέχο*, ὅστις διετήρησε τὴν ἐξουσίαν μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου 1869. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἔφθασεν εἰς ὀξύτατον σημεῖον. Ἐν τούτοις κατέστη δυνατὴ ἡ ὑπογραφὴ (1866) συνθήκης μετὰ τῆς Χιλῆς, δι' ἧς καθωρίζετο τὸ καθεστὼς τῆς ἐρήμου τῆς Ἀτακάμας, ἥτις, κατόπιν τῆς ἀνακαλύψεως ἐν αὐτῇ ἀργύρου καὶ νίτρου, προσείλκυε πολλοὺς ἀποίκους. Τὴν 21 Ἰουνίου τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας ἀνέλαβε προσωρινῶς ὁ συνταγματάρχης *Μοραλές*, ὃν τὴν 8 Μαΐου 1873 διεδέχθη ὁ ἀντισυνταγματάρχης δὸν *Ἀδόλφο Μπαλλίβιαν*. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1874 πρόεδρος ἀνεκηρύχθη ὁ *Θωμᾶς Φρίας*, τὸν δὲ Μάϊον τοῦ 1876 ὁ στρατηγὸς *Ἱλαρίων Ντάθα*, ἐπὶ τοῦ ὁποίου (1879) ἐξερράγη ὁ πρὸς τὴν Χιλὴν πόλεμος τῶν συμμάχων κρατῶν Βολιβίας καὶ Περού, συνεπείᾳ τῆς μὴ ἐκπληρώσεως τῶν οἰκονομικῶν ὅρων τῆς συνθήκης τοῦ 1866 καὶ τῶν ἐν Ἀτακάμα ὀρυχείων. Ὁ πόλεμος οὗτος ὑπῆρξε καταστρεπτικὸς διὰ τὴν Βολιβίαν. Ὁ χιλιανὸς στρατὸς κατέλαβε τὸν ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ λιμένα τῆς Ἀντοφαγκάστα (Φεβρ. 1879) καὶ συνέτριψε τὸν ἡνωμένον συμμαχικὸν στρατόν. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Λίμας, ὁ διαδεχθεὶς τὸν Ντάθα πρόεδρος τῆς Βολιβίας *Καμπέρο* ἐφάνη πρὸς στιγμὴν διατεθειμένος νὰ παραχωρήσῃ ὁλόκληρον τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν ζώνην εἰς τὴν Χιλήν, τελικῶς ὅμως ὑπέγραψεν ἁπλῆν συνθήκην ἀνακωχῆς (Ἀπρίλ. 1884), διὰ τῆς ὁποίας ἐδέχετο τὴν πρασωρινὴν ὑπὸ τῆς Χιλῆς κατοχὴν τῆς Ἀτακάμα. Ἡ συνθήκη αὕτη ἐτροποποιήθη κατὰ Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπὶ τοῦ διαδεχθέντος τὸν Καμπέρο ἐν τῇ προεδρείᾳ *Πατσέκο*, ἀλλὰ ἀποτέλεσμα τῆς ῥήξεως ὑπῆρξε τελικῶς ἡ ὁριστικὴ προσάρτησις εἰς τὴν Χιλὴν τῆς πρὸς τὸν Εἰρηνικὸν βολιβιανῆς ζώνης. Τὸν Πατσέκο διεδέχθη ἐν τῇ προεδρείᾳ ὁ *Ἀρθε* (1888—1892) καὶ τοῦτον ὁ *Μπαπτίστα* (1892—1896). Καὶ τῶν δύο τούτων ἡ ἀρχὴ διῆλθεν ἐν σχετικῇ ἠρεμίᾳ. Ὁ μετὰ τὸν Μπαπτίστα ὅμως πρόεδρος Ἀλόνσο παρῃτήθη τῷ 1899, συνεπείᾳ ἐπαναστάσεως τοῦ φιλελευθέρου κόμματος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατηγοῦ *Πάντο*, ὁ ὁποῖος καὶ ἐξελέγη πρόεδρος. Τὸν στρατηγὸν Πάντο διεδέχθη τῷ 1904 ὁ στρατηγὸς δὸν *Ἰσμαὲλ Μόντες* καὶ τοῦτον ὁ *Γκατσάλλα* τῷ 1908 καὶ ὁ *Βιλιαθὸν* τῷ 1909. Ἐπὶ τῆς προεδρείας τούτου ἡ Βολιβία ἔκαμε σημαντικὰς προόδους ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, διεκανονίσθη δὲ καὶ τὸ ζήτημα τῶν πρὸς τὸ Περοὺ συνόρων (βλ. κατ. *Διεθν. Δίκ.*) τῷ 1913 ἐξελέγη ἐκ νέου πρόεδρος ὁ στρατηγὸς *Ἰσμαὲλ Μόντες*. Οὗτος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐκήρυξεν οὐδετερότητα, ἀλλὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1917 διέκοψε τὰς σχέσεις μὲ τὴν Γερμανίαν συνεπείᾳ τοῦ ὑποβρυχιακοῦ πολέμου, ὁ ὁποῖος ἐζημίου τὰ μέγιστα τὸ βολιβιανὸν ἐμπόριον. Ἡ τοιαύτη στάσις τῆς Βολιβίας ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὴν νὰ λάβῃ μέρος κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης ἐν Παρισίοις, νὰ ὑπογράψῃ τὴν εἰρήνην μετὰ τῆς Γερμανίας καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν ὡς μέλος αὐτῆς. Τὸν Μόντες διεδέχθη τῷ 1917 ὁ πρῴην ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν *Γκέρρα*, ὁ ὁποῖος ὅμως τῷ 1920 ὑπεχρεώθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν χώραν, συνεπείᾳ τῆς πολιτικῆς του περὶ προσεγγίσεως πρὸς τὴν Χιλήν, ἀντιθέτου πρὸς τὴν λαϊκὴν θέλησιν, ἥτις εἶχε καὶ πάλιν ἐκδηλωθῆ ζωηρὰ ὑπὲρ τῆς διεξόδου πρὸς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν. Τῷ 1921 ἐξελέγη πρόεδρος ὁ *Βαπτιστὴς Σααβέδρα*, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ διοίκησις καὶ ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς χώρας ἐπετέλεσαν μεγάλας προόδους. Ὁ Βαπτιστὴς Σααβέδρα κατώρθωσε νὰ καταπνίξῃ τῷ 1924 τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα, ὅπερ εἶχεν ἐκραγῆ συνεπείᾳ τῆς παραχωρήσεως τῆς ἐπαρχίας τοῦ Σάντα Κροὺθ εἰς τὴν Βραζιλίαν, κατόπιν ἀποζημιώσεως. Τῷ 1925 ἐπέτυχεν εἰς τὰς ἐκλογὰς ὁ *ὑπουργὸς τῆς Παιδείας Βιλλανουέβα*, εἰς τὸν ὁποῖον ὅμως ὁ Βαπτιστὴς Σααβέδρα ἠρνήθη νὰ παραδώσῃ τὴν ἀρχήν, διότι δὲν εἶχε παραιτηθῆ τῆς δημοσίας θέσεώς του ἓξ μῆνας πρὸ τῆς ἐκλογῆς του, ὅπως ὁρίζει τὸ σύνταγμα. Ἐν τῷ μεταξὺ ἑωρτάσθη ἡ ἑκατονταετηρὶς τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Βολιβίας διὰ διεθνοῦς ἐκθέσεως ὀργανωθείσης εἰς τὸ Λὰ - Πλάθ. Κατόπιν τὸ Κογκρέσσον ἠκύρωσε τὴν ἐκλογὴν καὶ προεκήρυξε νέας ἐκλογάς, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξώρισε τὸν Βιλλανουέβα ὡς προπαγανδίζοντα εἰς τὸν στρατὸν ὑπὲρ τῆς ἀνόδου του εἰς τὴν ἀρχήν. Τῷ 1926 ἐξελέγη πρόεδρος ὁ *Σίλες*, ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ ὁποίου ἡ πρὸς τὴν Παραγουάην ἐξ ἀφορμῆς τῆς κατοχῆς τοῦ βορείου Τσάκο διαφορὰ ὀξύνθη εἰς σημεῖον, ὥστε νὰ διακοποῦν αἱ μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν σχέσεις καὶ νὰ ἀπειληθῇ πόλεμος μεταξὺ αὐτῶν (βλ. κατ. *Διεθν. Δίκ.*). Γ. Α. Κ.

—[ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] Κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα δὶς παρουσίασεν ἡ Βολιβία ζητήματα ἐνδιαφέροντα ἀπὸ διεθνοῦς ἀπόψεως: ἐν ἔτει 1909 ἐξ ἀφορμῆς ἐδαφικῶν τινων διαφορῶν μετὰ τοῦ Περού, καὶ δεύτερον ἕνεκα παρομοίων διαφορῶν μετὰ τῆς Παραγουάης. Ἀμφότεραι αἱ περιπτώσεις τυγχάνουσι τὰ μάλιστα ἐνδιαφέρουσαι, ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τῆς φύσεως αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ λόγῳ τῶν πολλῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα προεκέλεσαν.

Τὴν 21 Νοεμβρίου 1901 μεταξὺ Βολιβίας καὶ Περοὺ συνωμολογήθη γενικὴ περὶ διαιτησίας σύμβασις, τὸ ἄρθ. 8 τῆς ὁποίας ἔθετε τὴν ἀρχὴν τοῦ uti possidetis ἐν περιπτώσει δημιουργίας συνοριακῶν διαφορῶν μεταξὺ αὐτῶν. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄρθρου τούτου συνωμολογήθη μεταξὺ τῶν αὐτῶν πολιτειῶν τὴν 30 Δεκεμβρίου 1902 εἰδικὴ σύμβασις πρὸς διακανονισμὸν παλαιᾶς τινος συνοριακῆς διαφορᾶς· κατὰ τὸ ἄρθρ. 1 τῆς ἐν λόγῳ συμβάσεως ἀνετίθετο εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἀργεντινῆς, «ὡς διαιτητικὸν καὶ νομικὸν δικαστήν», ἡ ἐπίλυσις τῆς συνοριακῆς διαφορᾶς. Ἐν τῷ 3 ἄρθρῳ αὐτῆς ἐμνημονεύοντο τὰ διάφορα διπλωματικὰ στοιχεῖα καὶ λοιπὰ ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα ἔδει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει του ὡς διαιτητὴς ὁ πρόεδρος τῆς Ἀργεντινῆς Δημοκρατίας. Διὰ τοῦ 5 ἄρθρου τῆς ἐν λόγῳ συμβάσεως ἐτίθετο ἡ ἀρχή, καθ' ἣν ἡ κατάληψις τμήματός τινος χώρας δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἰσχυρά, ἐφόσον ἐγένετο παρά τι «ἀνεγνωρισμένον» διπλωματικὸν ἔγγραφον. Ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀργεντινῆς ἐπιληφθεῖσα τῆς ὑποθέσεως ἐξέδωκε τὴν 9 Ἰουλίου 1909 τὴν διαιτητικὴν αὐτῆς ἀπόφασιν, ἣν ὅμως δὲν ἀνεγνώρισεν ἡ Βολιβία, ἥτις μάλιστα προέβη εἰς τὴν λῆψιν πιεστικῶν μέτρων κατὰ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ἀργεντινῆς, τῶν προξένων ὡς καὶ κατ' αὐτῶν τῶν ὑπηκόων αὐτῆς, ἐξ οὗ προεκλήθη διακοπὴ τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μεταξὺ Βολιβίας καὶ Ἀργεντινῆς.

Ἡ μεταξὺ Βολιβίας καὶ Περοὺ διαφορὰ ἀφεώρα τὰ ἐδάφη τῆς περιοχῆς τοῦ Τσάρκας καὶ τμῆμά τι τῆς περιοχῆς τῆς τέως ἀντιβασιλείας τῆς Λίμας. Ἐν τῇ διαιτητικῇ ἀποφάσει ἐτονίζετο, ὅτι ἐν ἔτει 1810 αἱ ἀμφισβητούμεναι χῶραι ἦσαν σχεδὸν ἄγνωστοι, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῶν ὑποβληθέντων στοιχείων ἀδύνατος εἶναι νὰ διαμορφωθῇ περὶ αὐτῶν σταθερά τις πεποίθησις, ἀλλ' οὐδ' εἶναι δυνατὸν νὰ ληφθῇ παντάπασιν ὑπ' ὄψει ἡ ὁροθετικὴ γραμμή, ὡς αὕτη εἶχεν ἐν ἔτει 1810, καθόσον νῦν αὕτη ἐν μέρει ὑπάγεται ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν κρατῶν (Βραζιλίας, Χιλῆς), ἅτινα δὲν συμμετέσχον εἰς τὴν διαιτητικὴν σύμβασιν τοῦ 1902. Ἐν τῇ αὐτῇ διαιτητικῇ ἀποφάσει προσετίθετο ἐπὶ πλέον ὅτι, ἐπειδὴ ὁ πρόεδρος τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας δὲν δύναται νὰ σχηματίσῃ γνώμην ἐκ τῶν ὑποβληθέντων αὐτῷ στοιχείων, θεωρεῖ ἑαυτὸν ὡς ἔχοντα τὸ δικαίωμα (ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄρθρου 4 τῆς ὡς ἄνω διαιτητικῆς συμβάσεως τοῦ 1902) νὰ προβῇ εἰς ἐντελῶς νέαν διαρρύθμισιν τῶν συνόρων, χωρὶς ὅμως νὰ ἐκθέσῃ καὶ τοὺς λόγους οἵτινες προεκάλεσαν τὴν οὕτως ἢ ἄλλως διαρρύθμισιν αὐτῶν. Ἐνδιαφέρον ἐν προκειμένῳ, διὰ τὴν κρίσιν τῆς τοιαύτης διαιτητικῆς ἀποφάσεως, τυγχάνει καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἀργεντινὴ κυβέρνησις ἀπέρριψε τὴν μικρὸν πρὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς διαιτητικῆς αὐτῆς ἀποφάσεως γενομένην παρὰ τῆς Βολιβίας πρότασιν, ὅπως ἐνεργηθῇ ἐπιτόπιος ἔρευνα εἰς τὰ ἀμφισβητούμενα ἐδάφη.

Περὶ τῆς ἐγκυρότητος τῆς τοιαύτης διαιτητικῆς ἀποφάσεως πλεῖστοι τῶν διεθνολόγων προέβαλον ἐπιφυλάξεις. Ἐν τούτοις, διὰ διαφόρους πολιτικοὺς λόγους, ἡ Βολιβία ἠναγκάσθη βραδύτερον ν' ἀποδεχθῇ αὐτήν, ἥτις τυπικῶς κατέστη οὕτως ἰσχυρά. Ταυτοχρόνως ὅμως μεταξὺ Βολιβίας καὶ Περοὺ συνωμολογήθη νέα σύμβασις, δι' ἧς ἐπανελήφθησαν αἱ ἀπ' εὐθείας μεταξύ των διαπραγματεύσεις, διὰ δὲ τῆς ἀπὸ 20 Δεκεμβρίου 1910 νέας συνθήκης μεταξὺ Βολιβίας καὶ Περοὺ διηυθετήθη ἡ συνοριακὴ μεταξὺ τῶν ἐν λόγῳ κρατῶν διαφορά, ἀναγνωρισθέντος ἑκατέρωθεν τοῦ ἐν ἔτει 1909 πρὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς διαιτητικῆς ἀποφάσεως κρατοῦντος status quo (βλ. *A. Weiss* ἐν τῇ «Revue Générale de Droit international Public» τ. 17 σ. 105 ἑπ.).

Ἡ κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1928 ὀξυνθεῖσα διαφωνία μεταξὺ Βολιβίας καὶ Παραγουάης, ἥτις ὡδήγησεν εἰς τὴν διακοπὴν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν, ὀφείλεται εἰς τὴν ὑπὸ τῶν δύο χωρῶν διεκδίκησιν τῆς περιοχῆς τοῦ βορείου Τσάκο (Chaco). Ἡ Παραγουάη, πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ πολέμου, προέτεινεν ὅπως τὸ ζήτημα ῥυθμισθῇ διὰ διαιτησίας, ἡ ἐπελθοῦσα ὅμως παρὰ τὸ φρούριον Βανγκουάρντια σύγκρουσις (5-6 Δεκεμβρίου 1928) μεταξὺ τῶν παρὰ τὴν συμβατικὴν μεθόριον στρατιωτικῶν δυνάμεων τῶν δύο χωρῶν, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν 25 Βολιβιανοὶ στρατιῶται, ἔφερε μοιραίως εἰς τὴν διακοπὴν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων. Τὴν 8ην Δεκεμβρίου ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῆς Βολιβίας Βιρρέϊρα ἐνεχείρισεν εἰς τὸν ἐν Λα Πλὰθ πρεσβευτὴν τῆς Παραγουάης Ἀγιάλα τὰ διαπιστευτήριά του, συγχρόνως δὲ ἡ βολιβιανὴ κυβέρνησις προέβη εἰς τὴν σύστασιν «Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου», εἰς ὃ ἀνετέθη ἡ διεξαγωγὴ τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν ἀρξαμένην κρίσιν ὑποθέσεων, ἐνῷ συγχρόνως τὸ «Ἐθνικὸν Κογκρέσσον» συνῆλθεν εἰς κοινὴν μυστικὴν συνεδρίασιν πρὸς λῆψιν ἀποφάσεων. Εἰς ἀπάντησιν ἡ κυβέρνησις τῆς Παραγουάης ἐπέστρεψεν ὡσαύτως τὰ διαπιστευτήριά του εἰς τὸν παρ' αὐτῇ πρε-

Digitized by Google

σβευτὴν τῆς Βολιβίας. Τὰ γεγονότα ταῦτα ἐπηκολούθησε μερικὴ ἐπιστράτευσις τῶν δύο κρατῶν, καὶ ταύτην γενικὴ ἐν Παραγουάη, κατόπιν τῆς προελάσεως τοῦ βολιβιανοῦ στρατοῦ καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ καταλήψεως τοῦ ὑπ' ὀλιγαρίθμου φρουρᾶς προασπιζομένου φρουρίου τῆς Παραγουάης Μποκουερόν.

Τὸ Συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, εἰς τὸ ὁποῖον διὰ τηλεγραφήματος τῆς βολιβιανῆς κυβερνήσεως ἀνηγγέλθη ἡ ἔναρξις τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, συνελθὸν ἐν Λουγκάνο ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Γάλλου ὑπουργοῦ Α. Μπριὰν τὴν 15 Δεκεμβρίου ἀπέστειλε ταυτόσημον τηλεγράφημα πρὸς τὰς δύο ἐνδιαφερομένας κυβερνήσεις, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπενθύμιζεν εἰς αὐτὰς ὅτι, μετὰ τὴν πανηγυρικὴν ἀναγνώρισιν ὑπ' αὐτῶν τῶν διεθνῶν ὑποχρεώσεων, αἵτινες δημιουργοῦνται ἐκ τῆς συμμετοχῆς των εἰς τὴν Κ.Τ.Ε., στεροῦνται παντὸς δικαιώματος νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν δύναμιν τῶν ὅπλων, ἡ δὲ μεταξὺ αὐτῶν διαφορὰ δέον νὰ λυθῇ εἰρηνικῶς. Ἐν τῷ τηλεγραφήματι προσετίθετο, ὅτι ἡ λῆψις «στρατιωτικῶν ἀμυντικῶν μέτρων» πρέπει νὰ ἐνεργῆται μετὰ πάσης δυνατῆς προσοχῆς, ὅπως ταῦτα μὴ θεωρηθῶσιν ὡς ἐπιθετικά, καταστῇ δὲ οὕτω δυσχερὴς ἡ εἰρηνικὴ ἐπίλυσις τῆς διαφορᾶς. Τοῦ διαβήματος τούτου τῆς Κ.Τ.Ε. προηγήθη κατὰ μίαν ἡμέραν ἐντονώτερον εἰρηνευτικὸν διάβημα (14 Δεκεμβρίου) ἐκ μέρους τῶν ἀντιπροσώπων τῶν διαφόρων ἀμερικανικῶν κρατῶν τῶν συμμετασχόντων εἰς τὸ ἐν Βασιγκτῶνι συνελθὸν Παναμερικανικὸν Συνέδριον. Συγχρόνως ὑπεβλήθη καὶ πρότασις ὑπὸ τοῦ προέδρου τοῦ Συνεδρίου τούτου καὶ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς Κέλλογκ περὶ μεσολαβήσεως, ἣν ὅμως ἡ Βολιβία ἀπέκρουσε, τοῦ ἐν τῷ Συνεδρίῳ ἀντιπροσώπου αὐτῆς ἀποχωρήσαντος μετὰ τὴν παρ' αὐτοῦ γενομένην δήλωσιν, ὅτι ἡ κυβέρνησις τῆς Βολιβίας θὰ ἠδύνατο νὰ δεχθῇ τὴν μεσολάβησιν, ἐὰν προεξησφαλίζετο, οὕτως εἰπεῖν, ἠθικὴ τις δι' αὐτὴν ἱκανοποίησις, ἐπιδικαζομένου εἰς αὐτὴν τοῦ ἀνήκοντος εἰς τὴν Παραγουάην ἐδάφους τοῦ Τσάκο. Ἡ στάσις αὕτη τῆς Βολιβίας ἀνησύχησε τὰ μέγιστα, ἐπί τινα χρόνον, τοὺς ἀμερικανικοὺς κύκλους, ἐπιταθείσης μάλιστα τῆς τοιαύτης ἀνησυχίας λόγῳ τῆς βραδύτητος τῆς Παραγουάης ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὴν περὶ μεσολαβήσεως πρότασιν τοῦ Κέλλογκ.

Εἰς τὸ παρὰ τοῦ Συμβουλίου τῆς Κ. Τ. Ε. ἀποσταλὲν τηλεγράφημα ἀπήντησεν ἡ κυβέρνησις τῆς Παραγουάης τὴν 16 Δεκεμβρίου γνωστοποιοῦσα ὅτι ὁ πόλεμος μετὰ τῆς Βολιβίας κατέστη ἀναπόφευκτος, μετὰ τὰ μεσολαβήσαντα γεγονότα, εἰς ἃ ἀφορμὴν ἔδωκεν ἡ Βολιβία. Ἡ ἀπάντησις αὕτη προεκάλεσεν εὐθὺς σχετικὰς προετοιμασίας πρὸς σύγκλησιν ἐκτάκτου συνόδου τοῦ Συμβουλίου, ὅπως ἀποφασισθοῦν κατ' αὐτὴν τὰ περὶ ἐνεργοῦς ἐπεμβάσεως πρὸς καταστολὴν τοῦ πολέμου. Ταυτοχρόνως ὁ Μπριὰν ἐλάμβανε τὴν ἀπάντησιν τῆς Κυβερνήσεως τῆς Βολιβίας, ἥτις ἐπέρριπτε τὴν εὐθύνην διὰ τὰ γεγονότα εἰς τὴν Παραγουάην.

Εἰς τὰ τηλεγραφήματα ταῦτα τῶν κυβερνήσεων Βολιβίας καὶ Παραγουάης, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἐπέρριπτε τὴν εὐθύνην εἰς τὴν ἑτέραν, ἀπήντησεν ἀμέσως ὁ Μπριὰν τονίζων τὴν ἐπείγουσαν ἀνάγκην τῆς λήψεως τῶν καταλλήλων μέτρων, δι' ὧν θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀποφευχθῶσι νέα ἐπεισόδια δυνάμενα νὰ θέσωσιν ἐν κινδύνῳ τὴν ἐπιτυχίαν οἱασδήποτε φιλειρηνικῆς ἐνεργείας. Τὰ τηλεγραφήματα ταῦτα διεβιβάζοντο καθ' ὃν χρόνον ἐθεωρεῖτο ὡς βεβαία ἡ ἐπίσημος κήρυξις τοῦ πολέμου μεταξὺ Βολιβίας καὶ Παραγουάης. Ἐν τούτοις τελικῶς ἀμφότερα τὰ κράτη ἀπεδέχθησαν τὴν μεσολάβησιν πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς ὁρισθείσης παρὰ τοῦ Παναμερικανικοῦ Συνεδρίου τῇ προτάσει τοῦ Κέλλογκ, ἥτις ἐπελήφθη τῆς ἐπιλύσεως τῆς μεταξὺ τῶν κρατῶν τούτων διαφορᾶς. Η. Γ. Κ.

—[ΣΤΡΑΤ. ΟΡΓΑΝ.] Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς γενικῆς στρατολογίας διὰ τῶν κατὰ τὰ ἔτη 1875 καὶ 1880 ἐκδοθέντων νόμων, ἡ πρώτη συστηματικὴ ὀργάνωσις τοῦ στρατοῦ τῆς Βολιβίας συνετελέσθη τῷ 1892. Κατὰ τὸν ἰσχύοντα δὲ νῦν στρατολογικὸν νόμον ἡ στρατιωτικὴ ὑποχρέωσις ἐπεκτείνεται ἀπὸ τοῦ 19ου μέχρι τοῦ 49ου ἔτους, καταμεριζομένη ὡς ἑξῆς: 1) ἀπὸ τοῦ 19ου μέχρι τοῦ 25ου ἔτους εἰς τὸν ἐνεργὸν στρατὸν καὶ τὴν ἐφεδρείαν αὐτοῦ, 2) ἀπὸ τοῦ 25ου μέχρι τοῦ 32ου ἔτους εἰς τὴν συνήθη ἐφεδρείαν, 3) ἀπὸ τοῦ 32ου μέχρι τοῦ 40οῦ ἔτους εἰς τὴν ἔκτακτον ἐφεδρείαν, 4) ἀπὸ τοῦ 40οῦ μέχρι τοῦ 49ου ἔτους εἰς τὴν ἐθνοφρουράν. Ἡ κατάταξις εἰς τὸν στρατόν, ἑκάστης ἐτησίας ἀπογραφῆς, ἐνεργεῖται διὰ κληρώσεως. Οἱ πρὸς συμπλήρωσιν τῆς δυνάμεως τοῦ ὑπὸ τὰς σημαίας στρατοῦ ὑπηρετοῦσιν ἐπὶ δύο ἔτη, οἱ δὲ λοιποὶ μετὰ τρίμηνον ὑπηρεσίαν ἀποστέλλονται εἰς ἀόριστον ἄδειαν, ὑποχρεούμενοι ὅμως νὰ προσέρχωνται καθ' ὡρισμένας περιόδους ἐκπαιδεύσεως. Μετὰ τὴν διετῆ ὑποχρέωσιν, οἱ μεταβαίνοντες εἰς τὴν ἐφεδρείαν τοῦ ἐνεργοῦ στρατοῦ καλοῦνται κατ' ἔτος ἐπὶ 30 ἡμέρας πρὸς ἐκπαίδευσιν. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν συνήθη καὶ τὴν ἔκτακτον ἐφεδρείαν καλοῦνται ἐπίσης πρὸς ἐκπαίδευσιν ἐπὶ 12 ἕως 20 ἡμέρας.

Πρὸς τούτοις γίνονται δεκτοὶ ὡς ἐθελονταὶ νέοι ἀπὸ τοῦ 17ου καὶ 18ου ἔτους τῆς ἡλικίας των, ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐκπληρώσωσι προκαταβολικῶς τὴν διετῆ ἢ τρίμηνον στρατιωτικήν των θητείαν. Οἱ λοιποὶ ἐθελονταί, ἐνήλικες ἢ ἀνήλικες, γίνονται δεκτοὶ διὰ διετῆ ὑπηρεσίαν, τῇ συγκαταθέσει τῶν γονέων ἢ κηδεμόνων, ἐὰν ὑπάρχωσι θέσεις κεναί.

Διὰ τοὺς ὑπαξιωματικοὺς ἰσχύει ἡ ἀνακατάταξις, μετὰ δὲ δεκαπενταετῆ ἢ καὶ πλέον ὑπηρεσίαν, ἀποχωροῦντες τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας δικαιοῦνται συντάξεως.

Κατὰ τὸν ἰσχύοντα ὀργανισμόν, ὑφίσταται ὑπὸ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, ἐν καιρῷ εἰρήνης, τὸ Γενικὸν Ἐπιτελεῖον, ὅπερ ἐν καιρῷ πολέμῳ τίθεται ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ γενικοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στρατοῦ.

Ἡ χώρα διαιρεῖται εἰς τρεῖς ζώνας καὶ δύο στρατιωτικὰς διοικήσεις, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ καὶ ἰδίαν περιφέρειαν διὰ τὴν ἐθνοφρουράν.

Ἡ σύνθεσις τοῦ στρατοῦ περιλαμβάνει: 1) τρεῖς μεικτὰς ταξιαρχίας, 2) ἓξ συντάγματα πεζικοῦ, ἑκάστου ἐκ 2 ταγμάτων τῶν 4 λόχων, ὧν εἷς πολυβόλων, 3) τρία συντάγματα ἱππικοῦ, ἐκ 4 ἰλῶν ἕκαστον, 4) ἓν σύνταγμα πεδινοῦ πυροβολικοῦ ἐκ 2 πυρβολαρχιῶν, 5) ἓν σύνταγμα ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ ἐκ 4 πυρβολαρχιῶν, 6) δύο τάγματα μηχανικοῦ καὶ 7) ἕνα στολίσκον ἀεροπλάνων ἐκ δέκα τοιούτων.

Ἡ δύναμις τοῦ στρατοῦ μέχρι τοῦ 1913 ἦτο περὶ τοὺς 300 ἀξιωματικοὺς καὶ 4000 ἕως 4300 ἄνδρας. Τῷ 1925 ἡ συνολικὴ δύναμις τοῦ στρατοῦ ἀνήρχετο εἰς 8000 ἄνδρας.

Ὁ ὁπλισμὸς τοῦ στρατοῦ ἀποτελεῖται, διὰ μὲν τὸ πεζικὸν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τυφεκίων Μάουζερ ὑποδ. 93 τῶν 7 χιλιοστῶν, καὶ ἐν μικρᾷ ἀναλογίᾳ ἐκ παλαιοτέρων τινῶν τυφεκίων, Ρέμιγκτον καὶ ἄλλων συστημάτων, διὰ δὲ τὸ πυροβολικὸν ἐκ ταχυβόλων μετ' ἀσπιδίων, γαλλικῆς προελεύσεως. Τὸ ἱππικὸν εἶναι ὡπλισμένον δι' ἀραβίδος Μάουζερ καὶ σπάθης. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

—[ΝΟΜΙΣΜΑΤ.] Ἀπὸ τοῦ 1908 ἰσχύει ἐν Βολιβίᾳ τὸ σύστημα μονομεταλλισμοῦ χρυσοῦ. Δὲν ἔχουσι κοπῆ ἴδια χρυσᾶ νομίσματα. Ἡ ἀγγλικὴ καὶ ἡ περουβιανὴ λίρα κυκλοφοροῦσιν ἐκεῖ νομίμως. Νομισματικὴ μονὰς τῆς Βολιβίας εἶναι τὸ βολιβιάνο (βλ.λ.). Κυκλοφοροῦσιν ἐπίσης ἀργυρᾶ νομίσματα κοπέντα μετὰ τὸ 1908 τοῦ $1/2$ καὶ $1/5$ βολιβιάνο, τίτλου 0 8333 καὶ βάρους ἀντιστοίχως 10 καὶ 4 γρ., κοπέντα μετὰ τὸ 1908, ἐπίσης δὲ τοῦ 1, $1/2$, $1/5$, $1/10$ βολιβιάνο, τίτλου 0,900, κοπέντα πρὸ τοῦ 1908. Τ. ΚΕΡΑΜΙΔΑΣ

—[ΦΙΛΟΤΕΛ.] Τὰ πρῶτα γραμματόσημα τῆς Βολιβίας (1867) δὲν ἐχρησίμευον μόνον διὰ τὴν ταχυδρομικὴν ὑπηρεσίαν, ἀλλ' ἦσαν ταυτοχρόνως καὶ χαρτόσημα. Διὰ τοῦτο ἡ ἐμπορικὴ αὐτῶν ἀξία εἶναι ἀνάλογος μὲ τὴν σφραγῖδα ἣν φέρει τὸ γραμματόσημον. Ἐὰν ἔχῃ χρησιμοποιηθῆ τοῦτο ὡς χαρτόσημον, ἡ ἀξία του εἶναι τὸ δέκατον τῆς τοῦ κανονικοῦ γραμματοσήμου. Εἰς τὴν πρώτην αὐτὴν ἔκδοσιν παριστᾶται μὲ ἀνοικτὰς τὰς πτέρυγας ὁ κόνδωρ, τὸ ἐθνικὸν πτηνὸν τῆς χώρας, μὲ τὸ ὁποῖον σχεδὸν ὅλα τὰ γραμματόσημα αὐτῆς κοσμοῦνται. Γενικῶς αἱ ἐκδόσεις τῆς Βολιβίας, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι καὶ πολλαί, δὲν ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὡραῖα καὶ καλλιτεχνικὰ γραμματόσημα, ἀφοῦ τὰ πλεῖστα τούτων εἶναι λιθογραφημένα. Λόγῳ δὲ τῆς μεγάλης κυκλοφορίας των δὲν ἔχουσιν οὔτε ἐμπορικὴν ἀξίαν σημαντικήν. Ὡς παραστάσεις φέρουν, πλὴν τοῦ κόνδωρος, τὰ ἐθνόσημα τῆς χώρας, τοὺς ἑκάστοτε προέδρους αὐτῆς, ὡς καὶ τὸν ἐθνικὸν ἥρωα τῶν νοτιοαμερικανικῶν δημοκρατιῶν Σίμωνα Βολίβαρ.

Τῷ 1916 ἐξεδόθη σειρὰ ἀπεικονίζουσα τοποθεσίας καὶ ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν γλυπτὸν μονόλιθον τοῦ Tiahuanacu, χρονολογούμενον ἀπὸ χιλιετηρίδων καὶ ἀποτελοῦντα μνημεῖον χαρακτηριστικὸν τοῦ προϊστορικοῦ πολιτισμοῦ τῶν Incas. Τῷ 1924 ἡ Βολιβία ἐξέδωκε τὴν πρώτην σειρὰν τῶν ἀεροπορικῶν γραμματοσήμων της, ἓν δ' ἔτος βραδύτερον ἐξέδωκε σειρὰν ἐξ 8 ἀξιῶν, ἀναμνηστικὴν τῆς ἑκατονταετηρίδος ἀπὸ τῆς ἀνεξαρτησίας της ἀπὸ τοὺς Ἱσπανούς. Δύο ἐκ τῶν γραμματοσήμων τῆς σειρᾶς ταύτης εἶναι ἰδιαιτέρως ἄξια παρατηρήσεως. Ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ἐκ τούτων, τῆς ἀξίας τῶν 25 centavos, παριστᾶται ὁ κόνδωρ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἑνὸς ὑψηλοῦ ὄρους μὲ τὸν λαιμὸν τεταμένον καὶ ἕτοιμος νὰ πτερυγίσῃ «πρὸς τὴν θάλασσαν», ὅπως ἀναγράφεται ἐπὶ τοῦ γραμματοσήμου. Μὲ τοῦτο οἱ Βολιβιανοὶ θέλουσι νὰ ἐκφράσωσι τὴν δικαίαν ἀξίωσίν των νὰ εὕρωσι διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν, δεδομένου ὅτι πρὸς μὲν τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανὸν εἶναι ἀποκεκλεισμένοι ὑπὸ τῆς Χιλῆς, ἀπὸ δὲ τὸν Ἀτλαντικὸν ὑπὸ τῆς Παραγουάης.

Ἐξ ἄλλου εἰς τὴν ἀξίαν τῶν 2 βολιβιάνος παριστᾶται ὁ Ἑρμῆς μὲ ἑλληνικὴν κατατομὴν καὶ μὲ τὸ κηρύκειον, ἐνῷ εἰς ἄλλην ἀξίαν (10 cent) παριστᾶται καὶ φύλλον ἀνθισμένον καπνοῦ μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «εἶσαι ἀθάνατος!»

Εἰς τὰ γραμματόσημα τῆς Βολιβίας συναντῶμεν καὶ τὴν ἑξῆς μοναδικὴν πρωτοτυπίαν: Πλησίον τῆς λίμνης Τιτικάκας ὑπῆρχεν ὁ *ναὸς τοῦ Ἡλίου* εἰς Tiahuanacu, τὰ ἐρείπια τοῦ ὁποίου ἀποτελούμενα ἀπὸ λαξευτοὺς μονολίθους γιγαντιαίους σῴζονται εἰσέτι. Πρὸς τὴν κάτω δεξιὰν γωνίαν τοῦ τεραστίου τούτου οἰκοδομήματος, ἔχοντος ἐμβαδὸν 140X120 μέτρων, εὑρίσκετο ἡ πύλη αὐτοῦ, γνωστὴ εἰς τὸν ἀρχαιολογικὸν κόσμον, ὡς «*Πύλη τοῦ Ἡλίου*», ἡ μετόπη τῆς ὁποίας ἀπηρτίζετο ἐκ τεραστίου λαξευμένου μονολίθου ἐκ πορφυρίτου, μήκους 15 μέτρ. καὶ ὕψους 3 (ἀπεικονισθέντος, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, καὶ ἐπὶ ἑνὸς τῶν γραμματοσήμων τῆς ἐκδόσεως 1916). Ἡ πύλη δὲ αὕτη συνεπείᾳ σεισμῶν ἔχει διαρραγῆ, οὕτω δὲ σῴζεται σήμερον. Τὴν πύλην αὐτὴν τοῦ Ἡλίου ἡ βολιβιανὴ κυβέρνησις ἠθέλησε ν' ἀπαθανατίσῃ καὶ εἰς ὁλόκληρον σειρὰν γραμματοσήμων, τὰ ὁποῖα ἐξέδωκε κατὰ τὸ 1925 ἐκτυπώσασα ταῦτα ἐν Γερμανίᾳ. Ἡ σειρὰ αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ 23 ἀξίας τυπωμένας ἐπὶ χρυσοῦ χάρτου καὶ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε 43 γραμματόσημα λαμβανόμενα ἐξ ὅλων τῶν ἀξιῶν τῆς σειρᾶς καὶ καταλλήλως τοποθετούμενα κατ' εἶδος καὶ σχῆμα (διότι εἶναι καὶ διαφόρου σχήματος) ἀναπαριστῶσι μὲ καταπληκτικὴν ὁμοιότητα ὁλόκληρον τὴν «*Πύλην τοῦ Ἡλίου*» τοῦ ἀνωτέρω ναοῦ, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς παρατιθεμένης εἰκόνος. Ἡ ὀνομαστικὴ ἀξία τῆς σειρᾶς ταύτης εἶναι περὶ τὰ 100 γαλλικὰ φράγκα, ἀλλὰ διὰ νὰ συμπληρωθῇ ὁλόκληρος ἡ εἰκὼν τοῦ ναοῦ, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ κυρίως ἐγένετο ἡ ἔκδοσις τῆς σειρᾶς αὐτῆς, ἀπαιτοῦνται ἄλλα τόσα.

Ἡ ἐμπορικὴ ἀξία τῶν γραμματοσήμων τῆς Βολιβίας εἶναι μετρία. Ε. Φ. Ε.

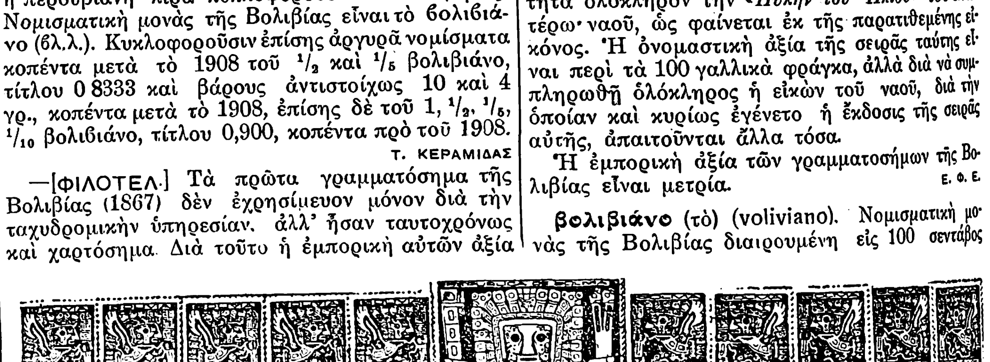

Ἡ μετόπη τῆς πύλης τοῦ ναοῦ τοῦ Ἡλίου, ἐν Tiahuanacu τῆς Βολιβίας, ἀναπαριστωμένη διὰ σειρᾶς γραμματοσήμων εἰδικῶς ἐκδοθείσης ὑπὸ τῆς Βολιβιανῆς Κυβερνήσεως.

βολιβιάνο (τὸ) (voliviano). Νομισματικὴ μονὰς τῆς Βολιβίας διαιρουμένη εἰς 100 σεντάβος (centavos). Ἡ ἀγγλικὴ λίρα ἐν ἰσοτιμίᾳ ἀντιστοιχεῖ πρὸς 12,50 βολιβιάνο.

βολιβίνα (ἡ) (Bolivina) [*Παλαιοζῳολ.*]. Τοῦ γένους τούτου λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν ὑποπλειοκαινικῶν μαργῶν τῆς Πελοποννήσου εἰς τὸν Ἀνεμόβραχον (παρὰ τὸ Λερβένιον Κορινθίας) καὶ εἰς τὸ Κολλύρι ΒΑ. τοῦ Πύργου τῆς Ἠλείας. Γ. Κ. Γ.

βολιβίτης (ὁ) (Bolivit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον ὡς ἀκάθαρτον λευκὸν προϊὸν ἀποσυνθέσεως ἐπὶ μεταλλευμάτων τῆς Βολιβίας, τὸ ὁποῖον εἶναι πιθανῶς μηχανικὸν μόνον μεῖγμα θειούχου βισμουθίου ($Bi_2 S_8$) καὶ ὀξειδίου τοῦ βισμουθίου ($Bi_2 O_8$). Γ. Κ. Γ.

βολιδάγρα (ἡ). Εἶδος διπλοῦ ἐκπωματιστηρίου κοχλιούμενον κατὰ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου τῶν ἐμ-

Digitized by Google

προσθογεμῶν ὅπλων καὶ χρησιμεῦον διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ σωλῆνος τοῦ ὅπλου ἐξαγωγὴν τοῦ σφαιρικοῦ βλήματος ἢ καὶ τοῦ βύσματος κατὰ τὴν ἀπογέμισιν. Ἐκ τούτου καλεῖται καὶ *σφαιράγρα* καὶ *βυσματάγρα* (βλ λ. βλημχτάγρα). Κ. ΓΚ.

βολιδαερόστατον ἢ ***βολιστικὸν ἀερόστατον.*** *[Μετεωρολ.]*. Εἰδικὸς τύπος ἀεροστάτων διὰ τὴν ἔρευναν τῆς ἀνωτέρας ἀτμοσφαίρας (βλ. λ. ἀερολογία). Θ. Φ.

βολίδιον (τὸ) (Bolidiııım Zitt.) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *λιθιστιδῶν πυριτιοσπόγγων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης καὶ ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βολιδοβόλον (τὸ) *[Πυροβολ.]* Πολύκαννον μηχάνημα, γαλλικῆς κατασκευῆς (σύστημα Reffye τοῦ 1868), χρησιμεῦον εἰς τὴν ἐπίτευξιν ταχέων καὶ συγκεντρωτικῶν πυρῶν.

Ἡ κατασκευὴ τοῦ βολιδοβόλου (canon à balles) ὠφείλετο εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν Γαλλίᾳ ἰδέαν τῆς ἐξευρέσεως ὅπλου δυναμένου νὰ ἐπιφέρῃ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς βολιδοθήκης (βλ. λ.), τὸ μειωθὲν ἐπαισθητῶς λόγῳ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν αὐλακωτῶν πυροβόλων, καὶ ὅπερ ἀποτέλεσμα ἐθεωρήθη ὡς δυνάμενον ν᾽ ἀπο-

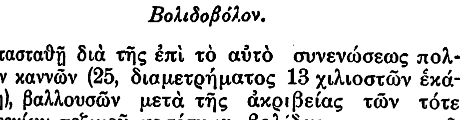

Βολιδοβόλον.

κατασταθῇ διὰ τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνενώσεως πολλῶν καννῶν (25, διαμετρήματος 13 χιλιοστῶν ἑκάστη), βαλλουσῶν μετὰ τῆς ἀκριβείας τῶν τότε τυφεκίων πεζικοῦ ποσότητα βολίδων παρεμφερῆ πρὸς τὴν τῆς βολιδοθήκης (τὸ βολιδοβόλον ἔβαλλε περὶ τὰς 100 περίπου βολὰς κατὰ πρῶτον λεπτόν).

Τὸ βολιδοβόλον ἐχρησιμοποιήθη εὐρέως ὑπὸ τῶν Γάλλων κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870, ἡ ἀπόδοσίς του ὅμως ἦτο μικρά, διότι ἐγένετο κακὴ χρησιμοποίησις αὐτοῦ, θεωρηθέντος ὅτι τοῦτο ἠδύνατο νὰ δράσῃ ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ πυροβόλον, ἐνῷ αἱ βλητικαί του ἰδιότητες ἦσαν παρεμφερεῖς πρὸς τὰς τοῦ τυφεκίου πεζικοῦ, καθ᾽ ὅσον τὸ βολιδοβόλον ἐστερεῖτο ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν μέσων κανονισμοῦ βολῆς, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ μακροῦ βεληνεκοῦς (ἀνωτέρου τῶν 1200 μέτρων). Ὁσάκις ὅμως ἐγένετο καλὴ τοῦ βολιδοβόλου χρῆσις, δηλαδὴ ἐντὸς ὁρίων βεληνεκοῦς καὶ συνθηκῶν βολῆς καταλλήλων δι᾽ αὐτό, εἶχεν ἀπόδοσιν ἱκανοποιητικήν. Ὁ δὲ Hohenlohe ἐν τῇ 15ῃ ἐπιστολῇ του περὶ τοῦ πυροβολικοῦ γράφει: «τὰ βολιδοβόλα ἐπέφερον ἐνίοτε καταπληκτικὰ ἀποτελέσματα...., ἀλλ᾽ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ Γερμανοὶ περιεφρόνουν τὸ πῦρ τοῦ νέου τούτου μηχανήματος». Μετὰ τὸν ἐν λόγῳ πόλεμον, τὸ βολιδοβόλον περιέπεσεν εἰς πλήρη ἀχρηστίαν, οὐδεὶς δ᾽ ἐγένετο ἔκτοτε περὶ αὐτοῦ λόγος. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

βολιδοθήκη (ἡ) *[Πυροβολ.]*. Τὸ ἁπλούστερον τῶν βλημάτων τοῦ πυροβολικοῦ· ἀποτελεῖται ἐκ κυλινδρικῆς θήκης ἀπὸ πετάλιον ἐκ λευκοσιδήρου ἢ ψευδαργύρου, κλειομένης κατ᾽ ἀμφότερα τὰ ἄκρα διὰ πυθμενίου ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετάλλου· ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τούτων προσαρμόζεται σκυτίνη ἢ σιδηρᾶ λαβή. Ἐσωτερικῶς πληροῦται διὰ βολίδων σφαιρικῶν ἐκ ψευδαργύρου, χωνεύματος ἢ ἐσκληρυμένου μολύβδου, αἵτινες, διασπωμένης τῆς θήκης ὑπὸ τῆς κρούσεως τῶν ἀερίων τοῦ γεμίσματος, μένουσιν ἐλεύθεραι ἀπ᾽ αὐτοῦ τοῦ στόματος τοῦ πυροβόλου. Τὸ βλῆμα τοῦτο, ἔχον καθαρῶς ἀμυντικὴν ἀξίαν, ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τὸ τελευταῖον στάδιον ἀμυντικῆς πάλης τοῦ πυροβολικοῦ, ἅτε τῶν βολίδων ἀφ᾽ ἑνὸς διασπειρομένων, καὶ μὴ ἐχουσῶν ἀφ᾽ ἑτέρου ἀξιοσημείωτον βεληνεκές. Εἰσερχομένη ἐν μικρᾷ ἀναλογίᾳ (4—6 κατὰ πυροβόλον) εἰς τὰ βραδυβόλα πυροβόλα, τείνει νὰ ἐγκαταλειφθῇ ὁριστικῶς ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ταχυβόλων πυροβόλων, ἀντικατασταθεῖσα ἐπὶ τὸ πολὺ πλεονεκτικώτερον διὰ τῆς βολιδοφόρου τῶν ταχυβόλων καὶ τῆς βολῆς τῶν πολυβόλων καὶ ὁπλοπολυβόλων. Τὸ παρακείμενον σχῆμα παριστᾷ τὴν βολιδοθήκην τοῦ ἑλληνικοῦ πυροβόλου Krupp

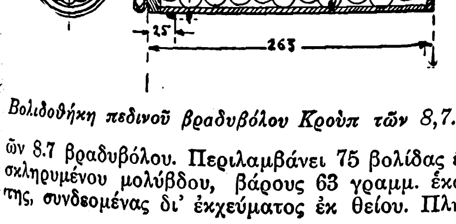

Βολιδοθήκη πεδινοῦ βραδυβόλου Κρούπ τῶν 8,7.

τῶν 8.7 βραδυβόλου. Περιλαμβάνει 75 βολίδας ἐξ σκληρυμένου μολύβδου, βάρους 63 γραμμ. ἑκάστης, συνδεομένας δι᾽ ἐκχεύματος ἐκ θείου. Πλήρης τοιαύτη βολιδοθήκη ζυγίζει κατὰ μέσον ὅρον 6.9 χιλιόγρ. Ἐν Γαλλίᾳ διὰ τὸ πυροβόλον τῶν 75 χιλ. κατεσκεύασαν ἀπὸ τοῦ 1913 φυσίγγην μετὰ βολιδοθήκης ἐχούσης τὴν μορφὴν τῆς ὀβίδος καὶ περιλαμβανούσης 241 βολίδας. Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

βολιδοκόσκινον (τὸ) ἢ ***βολιδοσάλαξ*** (ὁ) *[Στρατ.]*. Εἶδος κοσκίνου πρὸς μέτρησιν τῆς διαμέτρου σφαιρικῶν βλημάτων καὶ διαχωρισμοῦ τούτων. Ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς παλαιοτέραν ἐποχήν, καθ᾽ ἣν ἦσαν ἐν χρήσει τὰ σφαιρικὰ βλήματα τῶν ἐμπροσθογεμῶν ὅπλων. Κ. ΓΚ.

βολιδομέτριον (τὸ) *[Στρατ.]*. Ὄργανον ἀνάλογον καὶ ἀναλόγου προορισμοῦ πρὸς τὸ **βολιδοκόσκινον** (βλ. λ.), ἀποτελούμενον ἐκ σανίδος φερούσης ὀπὰς ὡρισμένου μεγέθους πρὸς ἔλεγχον τῶν διαστάσεων τῶν βολίδων καὶ τῶν σφαιρῶν, ἐξ οὗ καλεῖται καὶ *σφαιρομέτριον*. Θὰ ἠδύνατο νὰ κατασκευασθῇ μὲν καὶ ἀπὸ μετάλλου, ἀλλ᾽ οὐδὲ σκληροῦ οὐδ᾽ εὐκόλως παραμορφουμένου. Κ. ΓΚ.

βολιδοσκόπησις (ἡ)· ἡ διὰ βολίδος ἐξέτασις τοῦ βάθους τῆς θαλάσσης· || συνήθως μεταφ., ἡ ἀπόπειρα, ἡ προσπάθεια ὅπως διαγνώσῃ τις τὰς μυχίας σκέψεις τινός, ἡ ἔμμεσος ἀναζήτησις τῆς γνώμης τινός.

βολιδοσκοπῶ (*—έω*)· ἐξετάζω τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης διὰ βολίδος· || μεταφορ., προσπαθῶ ν᾽ ἀναγνωρίσω ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ κίνδυνος εἰς ὑπόθεσίν τινα καὶ νὰ ἐξεύρω τρόπον ἐπιτυχίας· || ἐξετάζω, παρατηρῶ, προσπαθῶ διὰ πλαγίων μέσων νὰ γνωρίσω τὰς διαθέσεις ἢ γνώμας τινός. —Α.

βολιδόσχοινον (τὸ) *[Ναυτ.]* (κοιν. *ἡ σάγουλα τοῦ σκαντάγιου*, γαλλ. la ligne de sonde, ἀγγλ. the lead-line). Σχοινίον βαθμολογημένον τοῦ ὁποίου τὸ μὲν ἓν ἄκρον προσδένεται εἰς τὴν πόρπην τοῦ μολύβδου τῆς βολίδος, τὸ δὲ ἕτερον εἰς τὸν κάλαθον αὐτῆς (βλ. λ. βολὶς *[Ναυτ.]*). Καὶ εἰς μὲν τὰς «κοινὰς μικρὰς βολίδας» αἱ διαιρέσεις τοῦ βολιδοσχοίνου συνίστανται εἰς παρεμβολήν, ἀνὰ πᾶσαν μὲν ὀργυιὰν ἢ ἀνὰ πᾶν μέτρον, τεμαχίου δέρματος, ἀνὰ πᾶσαν δὲ περιττῆς τάξεως πεντάδα (5, 15, 25 κ.τ.λ.) τεμαχίου δετηρίας καὶ ἀνὰ πᾶσαν δεκάδα, σακκελίδος λευκῆς. Εἰς τὰ βολιδόσχοινα ὅμως τῶν «κοινῶν μεγάλων βολίδων», αἱ διὰ δέρματος σημειούμεναι διαιρέσεις ἀπέχουν ἀλλήλων 10 ὀργυιὰς (ἢ μέτρα), παρεμβολλομένης κυανῆς σακκελίδος διὰ τὴν ἔνδειξιν τῶν 50 (ὀργ. ἢ μέτρ.), λευκῆς διὰ τὰς 100 ὀργ. καὶ ἐρυθρᾶς διὰ τὰς 150 ὀργ. (ἢ μέτρ.). Τὸ βολιδόσχοινον τῶν τεχνητῶν ἢ μηχανικῶν βολίδων εἶναι συρμάτινον, περιτυλιγμένον δὲ ἐπὶ ἐξελίκτρου. Σ. Ε. Λ.

βολιδοφόρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων βολίδα, ἢ βολίδας.

— **βολιδοφόρος** ***ὀβὶς*** *[Πυροβολ.]* (γαλλ. obus à balles), ἄλλως καὶ *σράπνελ* (Schrapnel) ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐπινοήσαντος αὐτὴν Ἄγγλου συνταγματάρχου. Εἶναι χαρακτηριστικὸς τύπος βλήματος πυροβολικοῦ, κατασκευασθέντος ἀπὸ τοῦ 1803 πρὸς ἐπίτευξιν καλυτέρων τότε ἀποτελεσμάτων ἐναντίον ἐμψύχων στόχων. Ἀποτελεῖται κυρίως ἐκ τοῦ περιβλήματος, ὅπερ σχηματίζει καὶ τὸν κορμόν, ἐκ τῶν ἐσωτερικῶς διατεθειμένων βολίδων καὶ ἐκ τοῦ διαρρηκτικοῦ γεμίσματος. Αἱ βολίδες ἔχουσι προορισμὸν νὰ ἐνεργήσωσιν ἐπὶ τοῦ ἐμψύχου στόχου διὰ τῆς ῥύμης αὐτῶν, τὸ περίβλημα μεταφέρει ταύτας πλησίον τοῦ στόχου, καὶ τὸ διαρρηκτικὸν γέμισμα διαρρηγνύει ἢ διανοίγει τὸ περικάλυμμα, ἵνα ἐλευθερωθῶσιν αἱ βολίδες καὶ ἀχθῶσι πρὸς τὸν στόχον. Ἡ ἀνάφλεξις τοῦ διαρρηκτικοῦ γεμίσματος ἐπιτυγχάνεται διὰ πυροσωλῆνος ἐγκαιροφλεγοῦς ἢ διπλῆς ἐνεργείας, ἐνεργοῦντος κατὰ τὴν ἐπιθυμητὴν στιγμήν.

Τὸ βλῆμα τοῦτο, ὡς ἐκ τῶν λίαν δραστικῶν ἀποτελεσμάτων αὐτοῦ ἐπὶ ἐμψύχων στόχων, εἰσῆλθεν ἐν εὐρυτάτῃ ἀναλογίᾳ εἰς τὸν ἐφοδιασμὸν τοῦ πυροβολικοῦ, καὶ ἐξελισσόμενον πρὸς ἐπίτευξιν δραστικωτέρων ἀποτελεσμάτων παρουσίασε τρεῖς διακεκριμένας κατηγορίας, ἐξαρτωμένας ἐκ τῆς θέσεως τοῦ διαρρηκτικοῦ γεμίσματος, ἂν δηλαδὴ τοῦτο θὰ ᾖ τοποθετημένον ἐν κοιλότητι κατὰ τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ βλήματος (βλ. σχ. 1), ἢ κατὰ τὸ ὀπίσθιον (βλ. σχ. 2), ἢ καὶ ἀναμεμειγμένον μετὰ τῶν βολίδων (βλ. σχ. 3). Ἑκάστη τῶν διατάξεων τούτων ἔχει καὶ πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα, ἐκείνη ὅμως ἥτις ἐπεκράτησε μᾶλλον εἶναι ἡ τῆς ὀπισθίας θέσεως τοῦ διαρρηκτικοῦ γεμίσματος. Τὸ γέμισμα τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ λεπτῆς μελανῆς πυρίτιδος, τὸ περικάλυμμα ἐκ χυτοσιδήρου ἢ χάλυβος, αἱ δὲ βολίδες καὶ ἐκ μαλακοῦ μολύβδου καὶ ἐκ ψευδαργύρου καὶ ἐκ χυτοσιδήρου καὶ ἐκ μαλακοῦ σιδήρου, κατὰ προτίμησιν ὅμως ἐκ μολύβδου, ἐσκληρυμένου διὰ προσθήκης 10°/o ἀντιμονίου. Αἱ βολίδες συγκρατοῦνται ἐν τῇ θέσει των ὅπως μὴ παραμορφῶνται κατὰ τὰς μεταφορὰς δι᾽ ἐκχεύματος θείου ἢ κολοφωνίου (λεπτομερείας βλ. εἰς λ. ὀβίς). Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

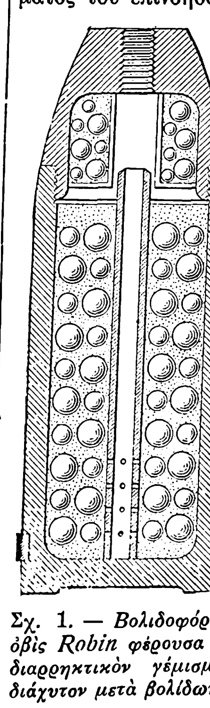

Σχ. 1. — Βολιδοφόρος ὀβὶς Robin φέρουσα τὸ διαρρηκτικὸν γέμισμα διάχυτον μετὰ βολίδων.

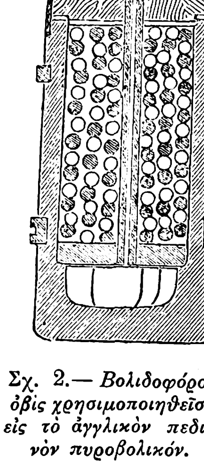

Σχ. 2.— Βολιδοφόρος ὀβὶς χρησιμοποιηθεῖσα εἰς τὸ ἀγγλικὸν πεδινὸν πυροβολικόν.

βολιδωτός, *—ή, —όν*· ὁ ἔχων βολίδα, ὁ διὰ βολίδος ἐφωδιασμένος: «βολιδωτὰ φυσίγγια» (βλ. λ. φυσίγγια).

βολίζω (κοινῶς *σκανδαγιάρω*, γαλ. sonder, ἀγγλ. to sound) *[Ναυτ.]*. Διὰ συνεχῶν *βολισμάτων*, δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν, ἐπισκοπῶ τὴν ἐγγὺς τοῦ σκάφους μου βυθομετρικὴν τοῦ θαλασσίου πυθμένος τοπογραφίαν, ἠρέμα πλέων. Ἀλλὰ καὶ μᾶλλον περιωρισμένως ῥίπτω **βολίδα** (βλ. λ.) πρὸς μέτρησιν τοῦ βάθους. Σ. Ε. Λ.

Βολικόν. Οὕτως ὀνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀν. Θράκης τὸ τουρκικὸν χωρίον *Δομουρτζαλῆ* τῆς ὑποδιοικήσεως Δρογγυλίου (Λαλᾶ-πασᾶ). Κάτοικοι 318. Α. Θ. ΣΑΜ.

βολικὸς (ὁ), *—ή, —ό*· δημοτ., ὁ δυνάμενος νὰ γίνῃ, ὁ εὔκολος, ὁ ἄνετος· || «ἤρθανε βολικὰ τὰ πράμματα», αἱ συνθῆκαι ὑφ᾽ ἃς ἐπρόκειτο νὰ δράσωμεν ὑπῆρξαν εὐνοϊκαί· || «βολικὸς ἄνθρωπος», ἄνθρωπος εὔκολος, εὔπιστος, ἠπίου χαρακτῆρος, εὐμεταχείριστος, ὄχι ἰδιότροπος· ἄλλως: *καλόβολος.—Ἐπίρρ. βολικά.*

Βολίμαις, ***Ἄνω—*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἐλατίων τοῦ νομοῦ Ζακύνθου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 395. Κεῖται εἰς κλιτὺν τοῦ λόφου *Σκούρλους* ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐξ ὀμβρίων ὑδάτων. Κύρια προϊόντα τῆς περιφερείας εἶναι ἡ σταφὶς καὶ τὸ ἔλαιον, ὧν ἐνεργεῖται ἐξαγωγή. Ἐπίσης ἐντεῦθεν ἐξάγεται καὶ ἡ χρησιμοποιουμένη εἰς τὰ ἐν Ζακύνθῳ πλινθοποιεῖα ἐρυθρὰ ἄργιλλος. Μετὰ τῆς πόλεως Ζακύνθου συγκοινωνεῖ δι᾽ ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 36). Περὶ τὸ χωρίον ὑπάρχουσι καὶ οἱ μικροσυνοικισμοὶ *Ἁγία Θέκλα, Βίσαλα, Μέγα Ἀλώνι, Μεταξιά, Σινάπι, Φυλακὴ* καὶ *Σγαρνιά*, ἀπέχοντες ἀπὸ τούτου ἀπὸ 30′—$1\frac{1}{2}$ ὥρ. ἕκαστος. Δ.Ε.Μ.

—**Βολίμαις,** ***Κάτω—*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Βολιμῶν Μέσου τοῦ νομοῦ Ζακύνθου. Κάτ. (1928) 253

— **Βολίμαις** ***Μέσου*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἐλατίων τοῦ νομοῦ Ζακύνθου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 739. Κεῖται ἐπὶ ὀροπεδίου, ἀπέχον τῆς θαλάσσης 10 χμτρ. ἐξ ἀνατολῶν καὶ 5 χμτρ. ἐκ δυσμῶν, ἔχει κλίμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐξ ὀμβρίων ὑδάτων. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται τὸ 5′ ἀπέχον χωρίον *Κάτω Βολίμαις* (κάτ. 253), καὶ τὰ ἀραιῶς ἐκτισμένα εἰς ἀπόστασιν 1—3 ὡρῶν *Σχοινάρια* (κάτ. 295), κατοικούμενα συνήθως τὸ φθινόπωρον κατὰ τὴν συγκομιδὴν τοῦ ἐλαιοκάρπου. Κύρια προϊόντα τῆς περιφερείας εἶναι ἡ σταφὶς καὶ τὸ ἔλαιον, ἐξαγόμενα εἰς σημαντικὰς ποσότητας. Μετὰ τῆς πόλεως Ζακύνθου συνδέεται δι᾽ ἁμαξιτῆς ὁδοῦ μὴ περατωθείσης ἔτι (χλμτρ. 40).

Εἰς ὡριαίαν ἀπόστασιν ἀπὸ τὸ χωρίον ἐπὶ χερσονήσου κεῖται ἡ Μονὴ τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου τῶν Κρημνῶν*, ἥτις ἔχει πολλὰ μετόχια. Εἰς ταύτην διαμένουσιν 11 μοναχοί. Δ. Ε. Μ.

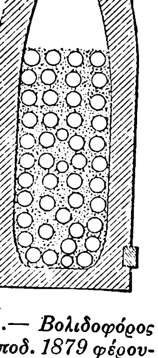

Σχ. 3.— Βολιδοφόρος ὀβὶς ὑποδ. 1879 φέρουσα τὸ διαρρηκτικὸν γέμισμα ἐμπρός.

Βολιμή. Ἱστορικὴ τοποθεσία, κειμένη ἀνατολικῶς τῆς Τριπόλεως. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην προή-

Digitized by Google

λασαν πρῶτον ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν Ριζῶν, κατὰ μῆνα Ἰούνιον τοῦ 1821, αἱ ἑλληνικαὶ δυνάμεις, αἵτινες ἐξετέλεσαν ἐκεῖθεν τὴν 23 Σεπτεμβρίου ἰδίου ἔτους τὴν πρώτην ἔφοδον πρὸς κατάληψιν τῆς Τριπόλεως. —Β.

βολύμι (τό)· βλ. βολύμι.

Βολίνα καὶ *Βολίνη* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πολίχνη τῆς ἀρχαίας Ἀχαΐας, ἥτις κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου (170 μ. Χ.) εἶχεν ἐξαφανισθῆ. Κατὰ τὴν παράδοσιν τὸ ὄνομά της εἶχε λάβει ἀπὸ τὴν παρθένον Βολίνην (βλ. λ.). Ἡ Βολίνη ἦτο μία τῶν πέντε πολιχνῶν (αἱ ἄλλαι ἦσαν ἡ *Ἀργυρᾶ*, ἡ *Ἄρβα*, ἡ *Μεσᾶτις* καὶ ἡ *Ἄνθεια*), εἰς τὰς ὁποίας οἱ Πατρεῖς διεσπάρησαν ἐκ πενίας μετὰ τὴν ἐξ Αἰτωλίας ἐπιστροφήν των, ὅπου μεταβάντες πρὸς βοήθειαν τῶν Αἰτωλῶν κατὰ τῶν Γαλατῶν εἶχον ἐπανειλημμένως ἡττηθῆ. Εἰς τὰς Πάτρας εἶχεν ἐπαναφέρει τούτους ἐκ τῶν πολιχνῶν ὁ Αὔγουστος. Ἀπὸ τῆς πολίχνης ταύτης εἶχεν ὀνομασθῆ *Βολιναῖος* καὶ ὁ παρ' αὐτὴν χείμαρρος. ΚΑΨ.

Βολιναῖος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Χείμαρρος τῆς Ἀχαΐας (Πελοποννήσου) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ρίου καὶ Δρεπάνου. Πηγάζει ἐκ τῆς βορειοδυτικῆς πλευρᾶς τοῦ Παναχαϊκοῦ καὶ κατέρχεται ὁρμητικὸς ἐκβάλλων εἰς τὸν ὅρμον Πάνορμον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, 9 χιλιόμ. πρὸς Β. τῶν Πατρῶν, καλεῖται δὲ σήμερον *Πλατανίτικο ποτάμι*, ἐκ τοῦ παρ' αὐτὸν χωρίου *Πλατάνι*. Διέρχεται τοῦτον ἡ ἐθνικὴ ὁδὸς ὡς καὶ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ κατὰ τὸ χωρίον Γουναριάνικα. Ι. Σ. Σ.

Βολίνη (ἡ) [*Μυθολ.*]. Παρθένος, ἥτις φεύγουσα τὸν ἔρωτα τοῦ Ἀπόλλωνος ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τῆς θέσεως, ὅπου ἐκτίσθη βραδύτερον ἡ ἐκ τοῦ ὀνόματός της κληθεῖσα Βολίνα (βλ. λ.). Ἡ Βολίνη, κατ' ἐπιθυμίαν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐγένετο μία τῶν ἀθανάτων θαλασσίων νυμφῶν. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βολινία [*Γεωγρ.*]· βλ. Βολυνία.

—**Βολινία** (Bohlinia) [*Ἀστρον.*]. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 720. Ἀνεκαλύφθη τῇ 18ῃ Ὀκτωβρίου 1911, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: $\alpha=2.854$, $T=1761$ ἡμ., $e=0.0210$, $i=2^{\circ}.24'$, $L=239^{\circ}.30'$, $\Omega=36^{\circ}.3'$ καὶ $\pi=220^{\circ}.23'$. Σ. Π.

Βολιόνες ἢ *Βολιῶνες* [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος Παντανάσσης τῆς ἐπαρχίας Ἀμαρίου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Κάτ. (1928) 231 μετὰ τῶν τοῦ μετοχίου Ἁγ. Παύλου. Τὸ χωρίον πρὸ τῆς αὐτονομίας ἦτο τουρκικόν, ἀνῆκον εἰς τὸν δῆμον Μέρωνος. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1896 οἱ Τοῦρκοι ἐγκατέλιπον αὐτὸ μεταναστεύσαντες εἰς Ρέθυμνον καὶ Μ. Ἀσίαν, τὰ δὲ κτήματα αὐτῶν ἠγοράσθησαν ὑπὸ Χριστιανῶν ἐξ Ἀμαρίου καὶ Ἁγίου Βασιλείου, οἵτινες ἵδρυσαν τὸν νῦν συνοικισμὸν καὶ ἀνήγειραν ἐκκλησίαν καὶ σχολεῖον. Εἶναι κατάφυτον ἐκ δένδρων ἡμέρων καὶ ἀγρίων, ἐλαιῶν, ἀπίων καὶ ἀμπέλων. Οἱ κάτοικοι ἐπιδίδονται ἐπιμελῶς εἰς τὴν ἀνθρακοποιίαν. Ε. Γ.

βολιὸς (ὁ) καὶ *ὀβολιός*· ἰδιωμ., πλῆθος λίθων συσσωρευομένων εἰς ὡρισμένον τμῆμα τοῦ ἀγροῦ διὰ νὰ μὴ παρεμποδίζηται τὸ ὕννίον κατὰ τὴν ἄροσιν· || κατ' ἐπέκτασιν, λέγεται «*βολιὸς λιθάρια*» τὸ κατηρειπωμένον κτίριον. Δ. Ν. Λ.

Βολιὸς [*Παρ. Γεωγρ.*]. Νησίον ἐν τῷ κόλπῳ Δρεπάνου τῆς Λευκάδος καὶ παρὰ τὴν δυτικὴν ὄχθην τοῦ νοτίου στομίου τῆς διώρυγος Ἀλεξάνδρου. Ἐπὶ τῆς νησίδος ταύτης (πλάτ. 38°47'25''Β, μῆκ. 20°44'40'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1609: Santa Maura road and Port Drepano) ὑπάρχει φανὸς πρασίνου καὶ ἐρυθροῦ σταθερῶν. Σ. Ε. Λ.

βολίς, *—ίδος* (ἡ)· ὑποκορ. τοῦ βόλος (βλ. λ.)· τὸ βαλλόμενον, τὸ ριπτόμενον, σφαῖρα, βόλι· || τὸ δι' οὗ καταμετρεῖται τὸ βάθος τῆς θαλάσσης, παρ' Ἡροδότῳ *καταπειρητηρίη*· || οὐράνιον μετέωρον διασχίζον ἐν εἴδει σφαίρας τὸ διάστημα.

—[*Στρ. Πυροβ.*] Τὸ καθ' αὐτὸ εἰπεῖν βλῆμα τοῦ πεζικοῦ, ἢ τῶν φορητῶν ὅπλων, ἀποτελοῦν στοιχεῖον τοῦ φυσιγγίου καὶ βαλλόμενον διὰ τῶν τυφεκίων, ἀραβίδων καὶ βραχυκάννων, ὁπλοπολυβόλων, πολυβόλων καὶ πιστολίων ἐν γένει. Ὅπως ἡ βολὶς ἀνταποκριθῇ εἰς τὸν προορισμὸν αὐτῆς, δέον ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ παρουσιάζῃ κανονικὴν κίνησιν ἔν τε τῷ κοίλῳ τοῦ σωλῆνος τοῦ ὅπλου καὶ ἐν τῷ ἀέρι, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐπιφέρῃ ἐπὶ τοῦ στόχου οὐσιῶδες ἀποτέλεσμα. Ἡ βολὶς χρησιμοποιηθεῖσα κατὰ τῶν μέσων περίπου τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐν σχήματι σφαιρικῷ, ὅπως ὁμοίως πάντοτε δέχηται τὴν ἀντίστασιν τοῦ ἀέρος, ἔλαβε τὸ ἐπίμηκες σχῆμα σὺν τῇ ἐξελίξει τῶν βαλλόντων ταύτην φορητῶν ὅπλων. Ἐξεταστέα ὅθεν: α') ὕλη ἐξ ἧς συντίθεται, β') μορφή, γ') βάρος, δ') διαμέτρημα, ε') σφήνωσις, στ') κατασκευή, ζ') ὀργανισμὸς εἰδικῶν βολίδων.

α') Ὕλη. Ὡς ἐκ τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν συνθηκῶν ὑφ' ἃς χρησιμοποιεῖται ἡ βολὶς δέον νὰ κατασκευάζηται ἐξ ὕλης ὅσον οἷόν τε δασυτέρας, δυστήκτου, ἐπιδεκτικῆς ἐλαφρᾶς παραμορφώσεως καὶ εὐώνου. Ἰδιότητας τοιαύτας συγκεντροῦσιν ἐν ποικίλλοντι βαθμῷ τὰ μέταλλα καὶ μεταξὺ τούτων ἐξελέγη ὁ καθαρὸς μόλυβδος, χρησιμοποιηθεὶς μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῶν ὀπισθογεμῶν ἠὐλακισμένων ὅπλων. Ἐπιζητηθείσης τότε αὐξήσεως τῆς ἀρχικῆς ταχύτητος πέραν τῶν 400 μέτρων, ὁ καθαρὸς μόλυβδος ἀπεδεικνύετο ἀκατάλληλος, ἅτε τῆς ἐπιφανείας τῆς βολίδος τηκομένης (ἐξ οὗ καὶ *ἐπιμολύβδωσις* τῆς κάννης ἐπήρχετο) καὶ τοῦ σώματος μαλακυνομένου ἐπ' ἀρκετὸν πάχος, μὴ παρουσιάζοντος δ' ἀφ' ἑτέρου ὁμοιογένειαν, τὴν ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς βολῆς. Ὁ καθαρὸς μόλυβδος διὰ προσθήκης ἑνὸς τῶν μετάλλων ἀντιμονίου, κασσιτέρου, ψευδαργύρου, βισμουθίου, ἀρσενικοῦ καὶ χαλκοῦ εἰς μικρὰν σχετικῶς ἀναλογίαν σκληρύνεται καὶ ἐχρησιμοποιήθη ἐπωφελῶς διὰ τὰς βολίδας· συνήθως σκληρύνεται δι' ἀντιμονίου ἐν ἀναλογίᾳ 2—5%. Πρὸς ἐλάττωσιν τῆς ἐκ τῶν ἀπὸ μολύβδου βολίδων ἐπιμολυβδώσεως τῆς κάννης περιεβάλλετο τὸ ὀπίσθιον αὐτῶν μέρος διὰ χαρτίνου τεμαχίου, περιειλήματος καλουμένου, ἡ δὲ κορυφὴ αὐτῶν ἐπηλείφετο διὰ λίπους. Ἡ προσπάθεια πρὸς αὔξησιν τῆς ἀρχικῆς ταχύτητος πέραν τῶν 450 μέτρων κατέστησεν ἀκατάλληλον δι' ὁμοίους λόγους καὶ τὸν ἐσκληρυμένον μόλυβδον· κατεσκευάσθησαν τότε βολίδες μὲ πυρῆνα ἐξ ἐσκληρυμένου μολύβδου, ἐπενδεδυμένου διὰ περικαλύμματος, *χιτωνίου* καλουμένου, ἐξ ἄλλου μετάλλου ἢ μεταλλοκράματος· τὸ χιτώνιον τοῦτο δέον νὰ ᾖ ἀνθεκτικόν, διὰ νὰ μὴ σχίζηται, νὰ ἔχῃ ἀρκετὸν πάχος ὥστε νὰ μὴ τήκηται ὁ πυρὴν καὶ νὰ μὴ ᾖ σκληρόν, ὅπως ἀποφεύγηται ὅσο τὸ δυνατὸν ἡ φθορὰ τῶν ραβδώσεων τῆς κάννης τοῦ ὅπλου. Τὰ διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ χιτωνίου χρησιμοποιούμενα νῦν μέταλλα εἰσὶν ὁ *χαλκός*, ὁ *ὀρειχαλκος* (90% χαλκός, 10% ψευδάργυρος), ὁ *νικελιοχαλκὸς* (80% χαλκός, 20% νικέλιον, maillechort εἰδικῶς καλούμενος) καὶ ὁ *χάλυψ*. Ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ἐπεκράτησεν εὐρύτερον ὁ χάλυψ ὡς εὐωνότερος καὶ ἀνθεκτικώτερος, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ᾖ ἐκ τῶν μαλακωτέρων ὅπως μὴ φθείρῃ προώρως τὰς ραβδώσεις καὶ ἵνα προφυλάσσηται ἀπὸ τῆς σκωρίας· τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπιτυγχάνεται καὶ διὰ στρώματος λίπους, κυρίως ὅμως διὰ λεπτῆς ἐπιστρώσεως, ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν παρειῶν νικελιοχαλκοῦ τῆς ἄνω μνησθείσης συνθέσεως (80 χαλ., 20 νικελ.).

Καὶ τὸ χιτώνιον τοῦτο δὲν λύει ὁλοσχερῶς τὸ ζήτημα· χιτώνιον μικροῦ πάχους παρουσιάζει πολλὰς ρωγμὰς δι' ἀρχικὰς ταχύτητας ἄνω τῶν 750 μ., οὐχὶ δὲ σπανίως παρατηροῦνται ἀποσπάσεις τοῦ χιτωνίου καὶ διὰ τῶν συνήθων ἀρχικῶν ταχυτήτων. Ἀφ' ἑτέρου ἡ μεγάλη περιστροφικὴ ταχύτης τῆς βολίδος προκαλεῖ διάρρηξιν τοῦ χιτωνίου· καὶ προκειμένου μὲν περὶ νικελιοχαλκοῦ ἐπέρχεται αὕτη διὰ ταχύτητος ἄνω τῶν 4500 στροφῶν, προκειμένου δὲ περὶ χάλυβος διὰ ταχύτητος 5500 στροφῶν. Τ' ἀνωτέρω ἤγαγόν τινας εἰς τὴν σκέψιν νὰ ἐπανέλθῃ ἡ μονόσωμος βολὶς ἀλλ' ἐκ μετάλλου μὴ μεταμορφουμένου εὐκόλως. Ὁ Γάλλος λοχαγὸς Pialon κατεσκεύασε βολίδα ἐκ βεβαμμένου χάλυβος φέρουσαν κατὰ τὸ ὀπίσθιον τμῆμα ζώνην σφηνώσεως ὡς εἰς τὰ βλήματα τοῦ πυροβολικοῦ. Ἀπαιτοῦσα ὅμως αὕτη ἐργασίαν διὰ τόρνου στοιχίζει πολὺ καὶ δὲν εἰσῆλθεν εἰς πρακτικὴν χρῆσιν. Ἐδοκιμάσθη ἐπίσης τὸ *τουνκστένιον* (tungstène), μέταλλον μεγάλου εἰδικοῦ βάρους 17.2, σπανίζον ὅμως καὶ λίαν δαπανηρόν. Ἐν Γαλλίᾳ ὁ στρατηγὸς Desaleux κατεσκεύασε βολίδα ἐξ ὀρειχάλκου, συνθέσεως 90% χαλκοῦ, 10% ψευδαργύρου, ἥτις εἰσήχθη ἐν ὑπηρεσίᾳ κατὰ τὸ 1898, φερομένη ὡς βολὶς D. Ἡ βολὶς αὕτη διὰ ἀρχικὰς ταχύτητας ἄνω τῶν 800 μέτρων δύναται νὰ παρουσιάσῃ παραμορφώσεις καὶ ἀποσπάσεις μορίων ἐξ αὐτῆς κατὰ τὴν ἐν τῇ κάννῃ διαδρομήν, ὁπότε ἐπέρχεται *ἐπιχάλκωσις* τῆς κάννης (ὡς ἡ ἐπιμολύβδωσις) καὶ ἀπόλλυται τάχιστα ἡ κανονικότης τῆς βολῆς. Τὰ πλεῖονα κράτη χρησιμοποιοῦσι βολίδα διμερῆ, ἐκ πυρῆνος ἀπὸ ἐσκληρυμένον μόλυβδον καὶ ἐκ μεταλλικοῦ περιβλήματος. Παρ' ἡμῖν ἡ μὲν βολὶς τοῦ *Μάνλιχερ* τῶν 5.6 χιλ., ἡ τοῦ ὁπλοπολυβόλου *Χότσκις* τοῦ αὐτοῦ διαμετρήματος, ὡς καὶ ἡ τοῦ ὅπλου *Λεμπὲλ* τῶν 8 χιλ. καὶ τοῦ πολυβόλου *Saint-Etienne* ὁμοίου διαμετρήματος, φέρουσι περίβλημα χαλυβικὸν ἐπεστρωμένον διὰ νικελιοχαλκοῦ (acier plaqué au cupronickel), ἡ δὲ τοῦ πολυβόλου *Χότσκις* τῶν 7.92 χιλ. ἐξ ὀρειχάλκου, συνθέσεως 90% χαλκοῦ καὶ 10% ψευδαργύρου. Ὅμοιον περίβλημα φέρει καὶ ἡ βολὶς τοῦ βαρέος πολυβόλου τῶν 13.2 χιλ. ἥτις ἀνήκουσα εἰς τὰς εἰδικὰς βολίδας ἔχει διάφορον ἐσωτερικὴν σύνθεσιν, περὶ ἧς κατωτέρω.

β') Μορφή. Ἀφ' ἧς ἐγένετο δεκτὴ ἡ ἐπιμήκης βολὶς ἐγεννήθη τὸ ζήτημα ποία ἡ προσφορωτέρα διὰ τὴν κίνησιν αὐτῆς, ἔν τε τῷ κοίλῳ καὶ τῷ ἀέρι, μορφή. Κατὰ θεωρίαν τὸ ᾠοειδὲς σχῆμα συμβάλλει εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἀνασταλτικῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἀέρος, ἐν δὲ τῇ πράξει ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ ἐλάττωσις αὕτη ποικίλλει μετὰ τῆς ἀρχικῆς ταχύτητος τῆς βολίδος. Ἀπὸ τοῦ 1854 ὁ στρατηγὸς *Piobert*, ἀναζητῶν τὴν μορφὴν τῆς βολίδος τὴν ὀλιγώτερον ἐπηρεαζομένην ὑπὸ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀέρος, ἐμελέτησε πρῶτος τὴν ᾠοειδῆ μορφὴν καὶ παρουσίασε τὴν ὑπὸ τὸ ὄνομά του φερομένην βολίδα μήκους τεσσάρων διαμετρημάτων (βλ. σχ. 1.). Ἐν τούτοις μέχρι τοῦ 1898 ἡ γενικῶς παραδεδεγμένη μορφὴ ἦτο ἡ κυλινδροῳοειδής, ἀποτελου-

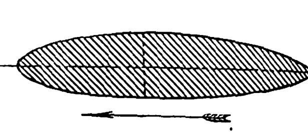

Σχ. 1. *Βολὶς Piobert.*

μένη ἐκ κυλινδρικοῦ ἢ ἐλαφρότατα κωνικοῦ κορμοῦ μετὰ πυθμενίου ἐπιπέδου καὶ προσθίου ᾠοειδοῦς, ποικιλλούσης διατομῆς. Τινὲς τῶν βολίδων τῆς κατηγορίας ταύτης παρουσίαζον πλάτυσμα κατὰ τὴν κορυφήν, διαμέτρου 3—4 χιλιοστῶν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς πλεονεκτικωτέρας διεισδύσεως ἐν τῷ ἀέρι. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην τῶν κυλινδροῳοειδῶν βολίδων ἀνήκει καὶ ἡ τοῦ ἑλληνικοῦ *Μάνλιχερ* τῶν 6.5 χμ. (βλ. σχ. 2). Πρώτη ἡ Γαλλία κατὰ τὸ 1898 εἰσήγαγε τὴν βολίδα D, ἥτις, βά-

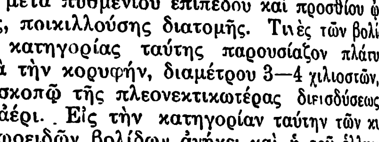

Σχ. 2. *Βολὶς Μάνλιχερ Ἑλλην. 6,5 χιλ.*

ρους 12.8 γραμ., ἐλαφροτέρα τῆς προηγηθείσης βάρους 15 γραμ. καὶ σχήματος ᾠοειδοῦς, παρεῖχεν ἐν τῇ αὐτῇ γωνίᾳ βολῆς βεληνεκὲς κατὰ 25% μεγαλύτερον. Ἡ βολὶς αὕτη, ᾠοειδὴς αἰχμηρά, μὲ τὸ πρόσθιον ᾠοειδὲς λίαν ἐπίμηκες, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἀντίστασις τοῦ ἀέρος ἐλαττοῦται σημαντικῶς, ἔχει ὁλικὸν μῆκος μεγαλύτερον τοῦ τῆς κυλινδροῳοειδοῦς βολίδος τοῦ αὐτοῦ διαμετρήματος.

Τὸ σχῆμα 3 δεικνύει τὴν διατομὴν τοιαύτης βολίδος. Ὅμοιαι βολίδες ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ

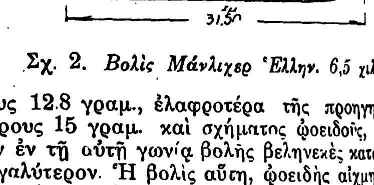

Σχ. 3. *Γαλλικὴ βολὶς D τῶν 8 χιλ., ὁλόσωμος ἐξ ὀρειχάλκου.*

παρ' ἡμῖν, ἐφ' ὅσον ἐπρόκειτο περὶ φυσιγγίων ἅτινα προῆλθον ἐκ Γαλλίας. Ἐνταῦθα δὲν κατεσκευάσθησαν τοιαῦται· ἀπαιτοῦσαι διὰ τὴν κατασκευὴν αὐτῶν εἰδικὰς ἐγκαταστάσεις καὶ δαπανηρότεραι οὖσαι, ἀντικατεστάθησαν δι' ἄλλων ἐκ μολυβδοπυρῆνος ἐσκληρυμένου καὶ χιτωνίου χαλυβικοῦ, ἐχουσῶν τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς βάρος, τὸ αὐτὸ πρόσθιον ᾠοειδὲς καὶ ἀντὶ τοῦ ὀπισθίου ᾠοειδοῦς κυλινδρικὸν τμῆμα βραχύτερον. Αἱ βολίδες αὗται ἔδωκαν λίαν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα καὶ διατελοῦσιν ἐν ὑπηρεσίᾳ διὰ τὰ πολυβόλα Saint Etienne. Ἡ Ἑλβετία κατόπιν παρεδέχθη τὴν αἰχμηρὰν ᾠοειδῆ βολίδα, δι' ἧς ἐπέτυχε μεῖζον βεληνεκές. Ἡ Γερμανία κατὰ τὸ 1905 εἰσήγαγε τὴν μετ' αἰχμηροῦ ᾠοειδοῦς βολίδα τὴν παριστωμένην διὰ τοῦ στοιχείου S (Spitzeschoss) (βλ. σχ. 4). Ἡ ᾠοειδὴς βολὶς ἐκυριάρχησε γενομένη παραδεκτὴ παρὰ πλείστων κρατῶν.

Παρ' ἡμῖν ἐμελετήθη καὶ διὰ τὸ ὅπλον Μάνλιχερ τῶν 6.5 χμ. ἡ αἰχμηρὰ μορφὴ ἀπὸ τοῦ 190- καὶ ἐγένοντο δοκιμαὶ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις καλυκο-

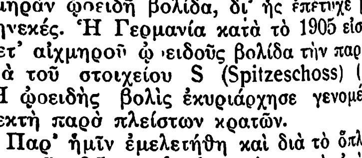

Σχ. 4. *Γερμανικὴ βολὶς S.-Kl. 2.*

ποιεῖον τῆς Ἑταιρείας Ἑλληνικοῦ Πυριτιδοποιείου καὶ Καλυκοποιείου. Ἐμελετήθη ἐπίσης ᾠοειδὴς μορφὴ καὶ παρὰ τῷ ἐν Soleure τῆς Ἑλβετίας λειτουργήσαντι καλυκοποιείῳ. Παραμένει ἐν τούτοις ἡ ἀρχικὴ κυλινδροῳοειδὴς μορφή, διότι αἱ πρὸς τὸ αἰχμηρότερον καὶ τὸ δὶς ᾠοειδὲς μεταμορφώσεις τῆς βολίδος ταύτης παρακολουθοῦνται ὡς ἐκ τοῦ μικροῦ διαμετρήματος, καὶ ὑπὸ μειονεκτημάτων, ἅτινα δὲν ἐθεωρήθησαν, ἄχρι τοῦδε τοὐλάχιστον, ἀμελητέα. Ἡ Ἰταλία ἐπίσης διατηρεῖ τὸ αὐτὸ σχῆμα διὰ τὸ τοῦ αὐτοῦ διαμετρήματος ὅπλον αὐτῆς. Ἡ βολὶς τοῦ ἐλαφροῦ πολυβόλου Χότσκις τῶν 7,92 χμ. (βλ. σχ. 5) ὡς καὶ ἡ τοῦ βαρέος τῶν 13,2 χμ. ἀπὸ ἀπόψεως μορφῆς ἀνήκουσιν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ᾠοειδῶν

Digitized by Google

Γενικῶς αἱ φοειδεῖς βολίδες ἀντιμετωπίζουσαι ἀνετώτερον τὴν ἀντίστασιν τοῦ ἀέρος διατηροῦσι κάλλιον τὴν ταχύτητα αὐτῶν καὶ δίδουσιν εὐθυτενεστέραν τροχιάν, καὶ συνεπῶς μεγαλυτέραν τρωτικὴν ἰσχύν, ἐν τῷ αὐτῷ βάρει καὶ διαμετρήματι. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ κέντρου τοῦ βάρους αὐτῶν ἀπὸ τοῦ κέντρου ἀντι-

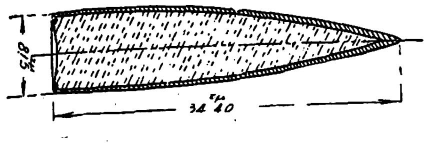

Σχ. 5. *Βολὶς ἑλληνικοῦ πυροβόλου Χότσκις 7,92*

στάσεως τοῦ ἀέρος καὶ ἡ μείωσις τῆς περιστροφικῆς ἐνεργείας διὰ τὴν αὐτὴν περιστροφικὴν ταχύτητα, ἐλαττοῦσι τὴν εὐστάθειαν τῆς βολίδος κατὰ τὴν εἰς ἀνθεκτικὸν σῶμα εἴσδυσιν αὐτῶν. Ἡ κατασκευὴ τούτων δεῖται μείζονος προσοχῆς πρὸς ἐπίτευξιν συμπτώσεως τῶν ἀξόνων τοῦ προσθίου καὶ τοῦ ὀπισθίου φ ειδοῦς.

γ') Βάρος. Βολὶς ἐλαφρὰ λαμβάνουσα μεγαλυτέραν ἀρχικὴν ταχύτητα διὰ τοῦ αὐτοῦ γεμίσματος παρουσιάζει εὐθυτένειαν τροχιᾶς εἰς τὰς μικρὰς μᾶλλον ἀποστάσεις, τῆς μειούσης ταχύτητος αὐτῆς μειουμένης κατόπιν ταχέως καὶ σημαντικῶς. Βολὶς βαρυτέρα λαμβάνει ἧσσονα ἀρχικὴν ταχύτητα δι' ὁμοίου γεμίσματος, διατηρεῖ ὅμως ταύτην κάλλιον καὶ μέχρι μεγαλυτέρων ἀποστάσεων, καθ' ἃ πλεονεκτεῖ τῆς ἐλαφρᾶς. Ἀναλόγως ὅθεν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ δι' ἕκαστον ὅπλον ρυθμίζεται ἡ σχέσις μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀλληλοσυγκρουομένων στοιχείων.

δ') Διαμέτρημα. Τὸ διαμέτρημα τῆς βολίδος συνδεόμενον στενῶς μετὰ τοῦ βάρους αὐτῆς ἀπορρέει ἐκ τοῦ διαμετρήματος τοῦ ὅπλου, ἀλλὰ καὶ τὸ διαμέτρημα τοῦ ὅπλου ὁρίζεται ἐκ τοῦ διαμετρήματος τῆς βολίδος. Ἔχουσα αὕτη προορισμὸν νὰ φέρῃ οὐσιαστικὸν ἀποτέλεσμα ἐπὶ τοῦ στόχου, ὡς τοιαύτη θὰ μελετηθῇ καὶ θὰ προσδιορισθῇ, κατ' ἀκολουθίαν δὲ κατόπιν προσδιορίζεται καὶ τὸ ὅπλον, ὅπερ θὰ βάλλῃ ταύτην. Ἐκ πολλαπλῶν πειραμάτων ἀπεδείχθη ὅτι βολὶς διαμετρήματος κάτω τῶν 6 5 χιλ. δὲν ἔχει ἀρκοῦσαν τρωτικὴν δύναμιν. Τὸ διαμέτρημα τοῦτο ἀπετέλεσε τὸν ὕστατον σταθμὸν ἐν τῇ τάσει τῆς ἐλαττώσεως τοῦ διαμετρήματος τῶν πολεμικῶν φορητῶν ὅπλων, ὅπερ κυμαίνεται τανῦν μεταξὺ 6.5 καὶ 8 χμ.

ε') Σφήνωσις. Ἡ ἐπιμήκης βολὶς ἔχει ἀπαραιτήτως ἀνάγκην ἰσχυρᾶς περιστροφικῆς ταχύτητος ὅπως διατηρῇ τὴν κορυφὴν πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεως (βλ. λ. βλῆμα). Εἰς τὰς γυμνὰς ἐκ μαλακοῦ ἢ ἐσκληρυμένου μολύβδου βολίδας ἡ σφήνωσις συντελεῖται διὰ διαστολῆς κατὰ τὴν ἀνάφλεξιν τοῦ γεμίσματος, τὸ μὲν ὀπίσθιον τμῆμα τῆς βολίδος δέχεται ἀπ' εὐθείας τὴν ἐκ τῶν ἀναπτυσσομένων ἀερίων πίεσιν, τὸ δὲ πρόσθιον, λόγῳ ἀδρανείας, τείνει νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν θέσιν του· ἐπέρχεται ὅθεν ἐγκαρσία διαστολὴ τοῦ κορμοῦ, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου κοιλότης ἣν ἡ βολὶς φέρει κατὰ τὸ πυθμένιον προκαλεῖ εὐχερέστερον τὴν διαστολὴν ταύτην τοῦ ὀπισθίου τμήματος καὶ ἡ βολὶς ὠθουμένη ἐντὸς τῶν αὐλακίων λαμβάνει τὴν ἐκ τούτων περιστροφικὴν αὐτῆς κίνησιν. Εἰς δὲ τὰς ἐπενδεδυμένας βολίδας ἡ σφήνωσις ἐπιτυγχάνεται δι' ἀρχικῆς αὐξήσεως τῆς διαμέτρου τῆς βολίδος καθ' ὁλόκληρον ἢ κατὰ μέρος τοῦ κορμοῦ αὐτῆς, ὅπου ὑπάρχει κυλινδρικὸν τμῆμα· οὕτω κατὰ τὴν ἐκκίνησιν τῆς βολίδος ἐν τῷ κοίλῳ αἱ ραβδώσεις αὐτοῦ εἰσέρχονται εἰς τὸ ηὐξημένης διαμέτρου τμῆμα τῆς βολίδος καὶ ἀναγκάζουσι ταύτην εἰς περιστροφήν.

στ') Κατασκευή. Ἀρχικῶς αἱ ἀπὸ μαλακοῦ ἢ ἐσκληρυμένου μολύβδου βολίδες ἐλαμβάνοντο διὰ χύσεως τοῦ τετηγμένου μολύβδου εἰς τύπους· ὁ τρόπος οὗτος ἀπεδείκνυτο μειονεκτικός, διότι καὶ αὐτὸ τὸ βάρος ἐποίκιλλε καὶ ἡ ὁμοιογένεια τῆς μάζης τῆς βολίδος δὲν ἐξησφαλίζετο, ἐξ ὧν καὶ προήρχοντο ἐκκλίσεις κατὰ τὴν βολήν. Ἐφημρόσθη ὅθεν ἡ μέθοδος τῆς ἀπὸ μολυβδίνου σύρματος (διαμέτρου ἁρμοζούσης πρὸς τὴν ὑπὸ κατασκευὴν βολίδος λαμβανομένης δι' ὑδραυλικῆς πιέσεως) ἀποκοπῆς τμημάτων καὶ προσδόσεως αὐτοῖς διὰ μηχανικῆς πιέσεως τοῦ ὁριστικοῦ μεγέθους καὶ σχήματος. Καὶ τὸ μὲν ὑδραυλικὸν πιεστήριον δυνάμεως ἕως δύο τόννων (ἀρκετῆς διὰ βολίδας) ἔχει ἔμβολον φέρον ὀπὴν διαμέτρου ἴσης πρὸς τὴν τοῦ ὑπὸ κατασκευὴν σύρματος· τὸ ἔμβολον τοῦτο πιέζει τὸν εἰς τὸ βάθος τῆς κυλινδρικῆς αὐτοῦ ὑποδοχῆς χεόμενον ἐν ὑγρᾷ καταστάσει μαλακὸν ἢ ἐσκληρυμένον διὰ τῆς δεούσης προσμείξεως μόλυβδον καὶ ἀναγκάζει τοῦτον νὰ ἐξέρχηται διὰ τῆς κατὰ τὸ ἄνω μέρος τοῦ ἐμβόλου ὀπῆς εἰς μορφὴν σύρματος παρουσιάζοντος τὴν αὐτὴν καθ' ὅλον τὸ μῆκος διάμετρον καὶ ὁμοιογένειαν ἐπαρκῆ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Ὁ δὲ τεμαχισμὸς τοῦ σύρματος καὶ ἡ τύπανσις τῆς βολίδος εἰς τὸ τελικὸν αὐτῆς μέγεθος καὶ σχῆμα πραγματοποιεῖται διὰ μηχανῆς, εἰς ἣν φέρεται τὸ μολύβδινον σύρμα καὶ ὅπου ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπάρχει τομὶς κινουμένη κατὰ ἴσα χρονικὰ διαστήματα καὶ ἀποτέμνουσα ἐπομένως ἴσου μήκους τμήματα ἀπὸ τοῦ πρὸς τὴν μηχανὴν ἰσοταχῶς φερομένου μολυβδίνου σύρματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔμβολον κινούμενον παλινδρομικῶς μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος, τὸ ὁποῖον εἰσάγει ἕκαστον ἀποκοπτόμενον ἐκ τοῦ σύρματος τεμάχιον ἐντὸς μήτρας ἐχούσης τὸ ἐπιθυμητὸν μέγεθος καὶ σχῆμα τῆς βολίδος καὶ ἀναγκάζει τοῦτο νὰ λάβῃ ἀκριβῶς τὸ μέγεθος καὶ σχῆμα τῆς μήτρας. Ἡ δευτέρα αὕτη ἐργασία ἐκτελεῖται ἐνίοτε διὰ δύο χειρισμῶν εἰς ὁμοίας μηχανάς. Λεπτὴ ὀπὴ κατὰ τὴν μήτραν ταύτην ἐπιτρέπει τὴν ἔξοδον τῆς πλεοναζούσης μολυβδίνης μάζης εἰς μορφὴν λεπτοτάτου σύρματος, ἐπιτυγχανομένων οὕτω πλήρους ὁμοιογενείας ἐν τῇ μάζῃ καὶ ὁμοιότητος μορφῆς καὶ βάρους. Αἱ βολίδες αὗται δύνανται νὰ τύχωσι λειάνσεως διὰ κυλινδήσεως ἐντὸς βυτινῶν μετὰ πριονισμάτων ξύλου. Ἡ κατασκευὴ τῶν μετὰ πυρῆνος καὶ χιτωνίου βολίδων ἀπαιτεῖ πλείονας ἐργασίας. Ἡ κατασκευὴ τοῦ πυρῆνος μένει ἐντελῶς ὁμοία πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαν διὰ τὰς γυμνὰς μολυβδίνας βολίδας. Τὸ χιτώνιον ἀποκόπτεται στρογγύλον εἰς κατάλληλον δι' ἕκαστον εἶδος βολίδων μέγεθος, ἀπὸ ἐλάσματος χαλυβικοῦ, ὀρειχαλκίνου ἢ ἐκ νικελιοχαλκοῦ, πάχους ἁρμόζοντος διὰ τὴν ὑπὸ κατασκευὴν βολίδα. Τὸ δισκίον τοῦτο ὑπόκειται εἰς ἐπανειλημμένας ἐξελάσεις, ὧν ὁ ἀριθμὸς ποικίλλει μετὰ τῆς ὑπὸ κατασκευὴν βολίδος, ἐν μηχαναῖς ἁπλῆς ἢ πολλαπλῆς ἐξελάσεως. τὸ ἔργον τῶν μηχανῶν τούτων παρέχεται ὑπὸ μβ λου κινουμένου παλινδρομικῶς καὶ ἀναγκάζοντος τὸ ἀρχικὸν δισκίον, ἢ τὸ εἰς κυάθιον ἤδη διὰ τῆς πρώτης ἐκκοιλάνσεως μετατραπέν, νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς μήτρας λαμβανον τὸ σχῆμα αὐτῆς. Αἱ ἐξελάσεις αὗται, κυμαινόμεναι ἀπὸ 3—6 διὰ τὰ συνήθη διαμετρήματα, ἐξακολουθοῦσι μέχρισοτου τὸ κυάθιον τοῦτο λάβῃ τὴν ἐ ωτερικὴν μορφὴν τῆς ὑπὸ κατασκευὴν βολίδος Ἀποτέμνεται κατόπιν τὸ χιτώνιον εἰς ἄλλην μηχανὴν λαμβάνον τὸ ἁρμόζον μῆκος καὶ ἀποκαθαίρεται ἐντὸς βυτινῶν καὶ πριονιδίων ξύλου ἐκ τῶν τυχὸν ἀπὸ τῶν μηχανῶν συναποκομιζομένων λιπαρῶν ἢ ἄλλων ξένων στοιχείων. Πυρῆνες καὶ χιτώνια μεταφέρονται εἰς τὰς συνθετικὰς μηχανάς, αἵτινες φέρουσι πρὸς τοῦτο δύο ὑποδοχείς. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα κατέρχονται ὁμορρύθμως πρὸς τὰ παραλλήλως κινούμενα πέντε συνήθως ἔμβολα καὶ ἐκεῖ εἰσάγεται πρῶτον ὁ πυρὴν ἐν τῷ κυαθίῳ καὶ προοδευτικῶς κατόπιν ἀπὸ ἐμβόλου εἰς ἔμβολον τελειοποιεῖται ἡ βολὶς διὰ συστροφῆς τῶν ἄκρων τοῦ κυαθίου ἐντὸς τοῦ μολυβδοτυρῆνος καὶ πιέσεως ἐντὸς μήτρας διδούσης τὸ κανονικὸν σχῆμα καὶ μέγεθος. Πυρὴν καὶ χιτώνιον δέον νὰ ὦσι στενότατα συνηνωμένα, οὐδενὸς ἀπολύτως μεταξὺ αὐτῶν ἀπομένοντος κενοῦ. Ὁ ἔλεγχος τῶν ἑτοιμαζομένων βολίδων ἐκτελεῖται δι' ἐλεγκτικῶν μηχανῶν λεπτοτάτων, δι' ὧν ἐξακριβοῦται ἂν αἱ διαστάσεις καὶ τὸ βάρος εὑρίσκωνται ἐντὸς τῶν ἀνοχῶν, αἵτινες διὰ τὰς πολεμικὰς βολίδας περιορίζονται εἰς ἑκατοστὰ τοῦ χιλιοστοῦ ἢ τοῦ γραμμαρίου· τὰ ἐργαλεῖα τῶν μηχανῶν τούτων δέον νὰ ὦσιν ἀπολύτου ἀκριβείας καὶ να παρακολουθῶνται διαρκῶς ὅπως ἀντικαταστάθῶσιν ἐν καιρῷ. Τὸ ἐν Ἀθήναις καλυκοποιεῖον τῆς Ἑταιρείας Ἑλληνικοῦ Πυριτιδοποιείου καὶ Καλυκοποιείου κατασκευάζει τοιαύτας βολίδας δι' οἱονδήποτε ὅπλον καὶ εἰς ἀριθμὸν ἀνερχόμενον εἰς 250 000 διὰ κανονικὴν ἐν τῷ 24ώρῳ ἐργασίας (βλ. σχ. 6). Ὁ ἔλεγχος ἐκτελεῖται μηχανικῶς.

Εἰδικαὶ βολίδες. Ἅπασαι αἱ ἀνωτέρω βολίδες

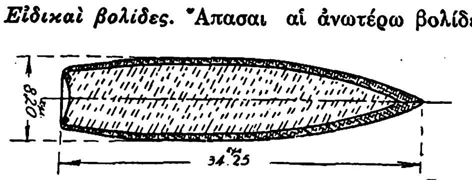

Σχ 6. *Ἐπενδεδυμένη β̓βλὶς Lebel 8 χμ., ἑλληνικῆς κατασκευῆς.*

σκοπὸν ἔχουσι, πλήττουσαι ἔμψυχον στόχον, νὰ θέτωσιν αὐτὸν ἐκτὸς ζωῆς ἢ τοὐλάχιστον ἐκτὸς μάχης καὶ δὴ δι' ὅσον οἷόν τε μακρότερον χρόνον. Κατὰ τὸν Μέγαν ὅμως πόλεμον τοῦ 1914—1918 παρουσιάσθησαν καὶ νέαι ἀνάγκαι καὶ ἐπεζητήθησαν παρὰ τῶν φορητῶν ὅπλων, δηλαδὴ ἀπὸ τῶν βολίδων, καὶ ἄλλα ἀποτελέσματα πλὴν τῶν ἀνωτέρω, δημιουργηθεισῶν οὕτω τῶν κατωτέρω κατηγοριῶν.

1) *Διατρητικαί:* Ἡ ἀνάγκη διατρήσεως ἀσπιδίων πυροβόλων καὶ ἐλαφρῶν ἐν γένει θωρακίσεων ἐδημιούργησε τὴν βολίδα ταύτην, ἥτις ὡς ἐκ τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς ἔδει νὰ ἔχῃ ὅσον οἷόν τε μεγαλυτέραν ρύμην (m. V^2), ἐπιτυγχανομένην δι' αὐξήσεως τοῦ ἑνὸς τῶν παραγόντων αὐτῆς, τῆς ταχύτητος V, καὶ πρὸς τοῦτο ηὐξήθη τὸ γέμισμα πρὸς ἐπίτευξιν μεγαλυτέρας ἀρχικῆς ταχύτητος. Οὕτω κατεσκευάσθη ἐν Γαλλίᾳ διαρκοῦντος τοῦ πολέμου διατρητικὴ βολὶς διὰ τὸ ὅπλον *Lebel* τῶν 8 χμ., βραχυτέρα τῆς βολίδος D, φερομένη ὑπὸ τὸ γράμμα P (perforante), λαβοῦσα ἀρχικὴν ταχύτητα μέχρις 840 μ. ἀντὶ τῆς τακτικῆς τῶν 700 μ. Ἐν Γερμανίᾳ κατεσκευάσθησαν ἐπίσης τοιαῦται βολίδες. Αἱ διατρητικαὶ βολίδες γενικῶς συντίθενται ἀπὸ πυρῆνος σκληροῦ ἐξ εἰδικοῦ χάλυβος βεβαμμένου ἢ καὶ χάλυβος διὰ τουνκστενίου καὶ περιβλήματος ἀναλόγου πρὸς τὸ τῶν κοινῶν ἐπενδεδυμένων βολίδων. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων μερῶν παρεντίθεται εἴς τινας τύπους πλαστικώτερον μέταλλον (μόλυβδος) εἴτε κατὰ τὸ πρόσθιον μόνον, τμῆμα τοῦ πυρῆνος, εἴτε καὶ καθ' ὅλον τὸ μῆκος αὐτοῦ, ὡς εἰς τὰς γερμανικάς. Τοῦτο προστίθεται, ὅπως τὸ περικάλυμμα ἀποκτήσῃ ἀρκοῦσαν πλαστικότητα καὶ ἀποτραπῇ ὁ κίνδυνος τῆς ὑπὸ τῶν ραβδώσεων τῆς κάννης διασχίσεως αὐτοῦ. Αἱ διατρητικαὶ αὗται βολίδες δίδουσιν ἀρκούντως ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα εἰς τὰς μικρὰς ἰδίως ἀποστάσεις· ἡ γερμανικὴ δύναται νὰ διαπεράσῃ ἀσπίδιον πυροβόλου πάχους 4,5 χμ. ἀπὸ ἀποστάσεως 1400 μέτρων. Ἡ διάτρησις ἀσφαλίζεται τόσον μᾶλλον, ὅσον ἡ πρόσπτωσις τῆς βολίδος ἐπὶ τοῦ θώρακος γίνεται ὅσον τὸ δυνατὸν πρὸς τὴν κάθετον καὶ οὐχὶ ἔλαττον τῶν 70°. Ἡ κατασκευὴ τοιούτων βολίδων εἶναι μᾶλλον δυσχερής. Διὰ τὸ παρ' ἡμῖν ἀντιαεροπορικὸν πολυβόλον Χότσκις τῶν

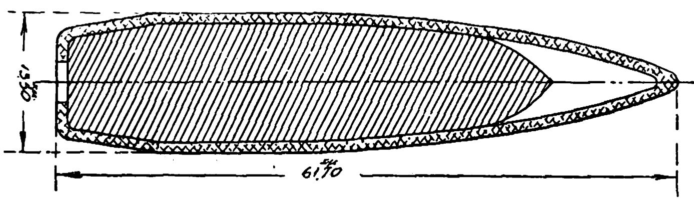

Σχ. 7. *Διατρητικὴ βολὶς ἀντιαεροπορικοῦ πολυβόλου 13,2 χιλ.*

13,2 χμ. ἐγένετο ἐσχάτως προμήθεια φυσιγγίων μετὰ διατρητικῆς βολίδος. Μορφῆς φοειδοῦς, βάρους 52 γραμ. καὶ μήκους 61.7 χμ., ἔχει πυρῆνα ἐκ χάλυβος τουνκστενιούχου 3%, εἰδικῶς βεβαμμένου, βάρους 31,75 γραμ. καὶ περίβλημα ἐξ ὀρειχάλκου 90% χαλκοῦ καὶ 10% ψευδαργύρου· μεταξὺ περιβλήματος καὶ πυρῆνος κατὰ τὴν κορυφὴν τοῦ τελευταίου μεσολαβεῖ ἐσκληρυμένος δι' ἀντιμονίου μόλυβδος βάρους 3,17 γραμ. (βλ. σχ. 7). Ἡ βολὶς αὕτη ἐξ ἀποστάσεως 90 μ. διατρυπᾷ χαλυβικὸν πετάλιον πάχους 20 χιλιοστῶν καὶ ἐλαχίστης σκληρότητος 450 Brinell.

2) *Τροχιοδεικτικαὶ ἢ τροχιοχαρακτικαί:* Σκοπὸς τούτων εἶναι ἡ διευκόλυνσις τοῦ κανονισμοῦ βολῆς ἀπὸ ἀεροπλάνου πρὸς ἀεροπλάνον ἢ καὶ ἀπὸ γῆς πρὸς ἀεροπλάνον, εἰς μικρὸν ὕψος ἱπτάμενον, καθισταμένης τῆς τροχιᾶς αὐτῶν φωτεινῆς διὰ καταλλήλου διατάξεως. Αἱ βολίδες αὗται ὁλόσωμοι ἢ ἐπενδεδυμέναι φέρουσι κατὰ τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ κορμοῦ κυλινδρικὴν κατ' ἄξονα κοιλότητα, εἰς τὸ βάθος τῆς ὁποίας τοποθετεῖται φωτιστικὸν μεῖγμα μὲ βάσιν τὴν μαγνησίαν καὶ τὸ νιτρικὸν βάριον, ἢ καὶ ἄλλας ἀναλόγους οὐσίας, ἐνέχον καὶ ἐπιβραδυντικὸν τῆς καταλκαύσεως στοιχεῖον, χρησιμοποιουμένου ὡς τοιούτου τοῦ ἰξοῦ τοῦ λίνου. Ἐπὶ τοῦ μείγματος τούτου καὶ πρὸς τὴν ἔξοδον τῆς κοιλότητος τοποθετεῖται ἀναφλεκτικὴ σύνθεσις, ἐξ ἀμμίου καὶ μαγνησίας συνήθως, ἄνευ ἐπιβραδυντικοῦ στοιχείου. Διὰ παρακύκλου μεταλλικοῦ καταλλήλως τοποθετουμένου εἰς τὸ ἄκρον τῆς κοιλότητος ἀσφαλίζονται ἡ φωτιστικὴ καὶ ἡ ἀναφλεκτικὴ σύνθεσις εἰς τὰς θέσεις των. Ἅμα τῇ βολῇ ἀναφλέγεται ἐκ τῆς πυρίτιδος ἡ ἀναφλεκτικὴ σύνθεσις καὶ ἐκ ταύτης ἡ φωτιστική, δι' ἧς ἡ τροχιὰ τῆς βολίδος φωτίζεται διὰ ζωηροῦ ἐρυθροῦ χρώματος, καθισταμένη οὕτω λίαν ὁρατὴ ἐπὶ μήκους 600—1000 μέτρων. Ἡ ἀκριβὴς σύνθεσις τῶν φωτιστικῶν τούτων μειγμάτων τηρεῖται εἰσέτι μᾶλλον μυστικὴ παρὰ τῶν κατασκευαστῶν. Ἐν Γαλλίᾳ αἱ τροχιοδεικτικαὶ βολίδες φέρονται ὑπὸ τὸ γράμμα T (traceuses). Ἐν Γερμανίᾳ ἐκρίθη προτιμοτέρα ἡ ἐν τῇ αὐτῇ βολίδι συνύπαρξις τῶν τε διατρητικῶν καὶ τροχιοδεικτικῶν διατάξεων καὶ κατεσκευάσθη ὁ μεικτὸς οὗτος τύπος, εἰς σχετικὴν βεβαίως μείωσιν τῆς διατρητικῆς ἰσχύος, προκειμένου μάλιστα περὶ μικρῶν διαμετρημάτων. Εἰς τὸ παρ' ἡμῖν βαρὺ πολυβόλον τῶν 13.2 χμ. ὑπάρχει ὁ μεικτὸς οὗτος τύπος διατρητικῆς καὶ τροχιοδεικτικῆς βολίδος, ἄνευ σχεδὸν μειονεκτήματος ὡς ἐκ τοῦ μεγάλου διαμετρήματος. Ὁ πυρήν, κατασκευαζόμενος ἀπὸ μαλακοῦ χάλυβος καὶ ἐλαττούμενος κατὰ βάρος ἀπὸ 31,75 γραμ. εἰς 29 τοιαῦτα, φέρει κατὰ τὸ πυθμένιον κυλινδρικὴν κοιλότητα διαμέτρου 5, 4 χμ., ἐν ᾗ ἐντίθεται τό τε φωτιστικὸν καὶ τὸ ἀναφλεκτικὸν μεῖγμα. Πλὴν τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν εἰδικῶν βολίδων, αἵτινες καὶ χυρίως ἐχρησιμοποιήθησαν, ἐνεφανίσθησαν καὶ αἱ ἑξῆς:

3) *Ἐμπρηστικαί:* Σκοπὸς τῶν βολίδων τούτων, ὡς καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος δείκνυται, εἶναι ἡ μετάδοσις πυρὸς εἰς τὸν στόχον. Ἀποτελοῦνται αὗται ἐξ ἀνθεκτικοῦ περιβλήματος ἐξ ὀρειχάλκου ἢ νι-

Digitized by Google

κελιοχαλκοῦ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἰσάγεται λευκὸς φωσφόρος εἰς στερεὰν ἢ ὑγρὰν κατάστασιν· τὸ ὀπίσθιον τοῦ περιβλήματος κλείεται καταλλήλως διὰ παρακύκλων ἀπομονούντων τὸν φωσφόρον, κατὰ δὲ τὴν βάσιν τοῦ χώρου τοῦ περιλαμβάνοντος τοῦτον ἀνοίγεται εἰς τὸ περίβλημα ὀπή, ἥτις φράσσεται δι' εὐτήκτου μεταλλοκράματος (κρᾶμα Darcet μόλυβδος, βισμούθιον, κασσίτερος συνήθως 5,8,3) διὰ τὰς μετὰ στερεοῦ φωσφόρου βολίδας ἢ διὰ μολυβδίνου κυλινδρίσκου εἰς τὰς μετὰ ὑγροῦ φωσφόρου τοιαύτας. Κατὰ τὴν βολήν, λόγῳ τῆς ἐκ τῶν τριβῶν ἀναπτυσσομένης θερμότητος, εἰς μὲν τὰς μετὰ στερεοῦ φωσφόρου τὸ κρᾶμα Darcet τήκεται ἀπὸ 93° μέχρις 124°, ἀναλόγως τῆς συνθέσεως, καὶ ἡ ὀπὴ τοῦ περιβλήματος ἀνοίγεται, ὁ δὲ φώσφορος, ἀρχομένης τῆς τήξεως αὐτοῦ ἀπὸ τῶν 80°, φέρεται λόγῳ ἀδρανείας πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἐκχεόμενος εἰς τὸν ἀέρα ἐκ τῆς ὀπῆς τοῦ περιβλήματος ὀξειδοῦται καὶ ἀναφλέγεται ἀποδίδων ἄφθονον λευκὸν καπνόν· εἰς μικρὰς ἀποστάσεις δύναται νὰ προκληθῇ πυρκαϊά. Εἰς δὲ τὰς μετὰ ὑγροῦ φωσφόρου βολίδας ὁ ἐκ μολύβδου διάτρητος καὶ ἐλεύθερος κύλινδρος, ὁ ἐν τῇ κοιλότητι τοῦ φωσφόρου εὑρισκόμενος, παραμένει κατὰ τὴν κίνησιν τῆς βολίδος εἰς τὸ ὀπίσθιον τοῦ χώρου λόγῳ ἀδρανείας, φέρεται πρὸς τὴν κορυφὴν κατὰ τὴν κροῦσιν τῆς βολίδος, ὁμοίως ἕνεκεν ἀδρανείας, καὶ ὁ ὑγρὸς φώσφορος ἐκχέεται ἀναφλεγόμενος εἰς τὸν ἀέρα. Τοιαῦται βολίδες κατεσκευάσθησαν ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Γερμανίᾳ, ἐλάχιστα διαφέρουσαι μεταξύ των. Ἐν Γαλλίᾳ χαρακτηρίζονται διὰ τῶν στοιχείων P. H., ἐν Γερμανίᾳ δὲ διὰ S. Pr. Gesch. Ἡ κατασκευὴ τοιούτων βολίδων καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ διάλυσις φυσιγγίων φερόντων τοιαύτας παρουσιάζει σχετικοὺς κινδύνους καὶ ἀπαιτεῖ προσοχήν. Παρ' ἡμῖν δὲν ἐχρησιμοποιήθησαν τοιαῦται, ἡ δὲ κατασκευὴ τούτων καὶ εἰς τὰ ἄλλα κράτη ἐγκατελείφθη.

4) *Ἐκρηκτικαί:* Καλοῦνται οὕτω διότι κατὰ τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν λαμβάνει χώραν σχετικὴ ἔκρηξις· διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας ἀναλόγως τοῦ τρόπου ἐνεργείας αὐτῶν: α') εἰς κρουστικάς, β') εἰς ἐγκαιροφλεγεῖς. Αἱ πρῶται, σχήματος κυλινδροειδοῦς, φέρουσιν ἐσωτερικῶς ἐκρηκτικὸν γέμισμα μετὰ πυροκροτικοῦ ἐμπυρείου καὶ διατάξεις κρουσιφλεγοῦς πυροσωλῆνος διὰ τὴν πρόκλησιν ἐκρήξεως κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ στόχου κροῦσιν τῆς βολίδος. Τοιαῦται βολίδες χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ἀνάπτυξιν πυρκαϊᾶς εἰς ἀερόπλοια καὶ ἀερόστατα, λαμβάνουσαι οὕτω καὶ χαρακτῆρα ἐμπρηστικῆς βολίδος. Αἱ δεύτεραι, σχήματος ἐπίσης κυλινδροειδοῦς, περιλαμβάνουσιν ἐσωτερικῶς ἐκρηκτικὸν γέμισμα καὶ διατάξεις ἐγκαιροφλεγοῦς πυροσωλῆνος. Πεπιεσμένη μελανὴ πυρῖτις εὑρισκομένη ἐντὸς τοῦ περιβλήματος, ἧς ἡ διάρκεια κατακαύσεως ἀνέρχεται εἰς 4)5 τοῦ δευτερολέπτου, κανονίζει τὴν ἀπὸ τοῦ ὅπλου ἀπόστασιν τοῦ σημείου τῆς ἐκρήξεως, κυμαινομένης οὕτω μεταξὺ 350—500 μέτρων. Ἡ ἔκρηξις αὕτη παράγει μικρὸν νέφος καπνοῦ, ὅπερ καθιστᾷ ὁρατὴν τὴν δέσμην τῶν τροχιῶν εἰς περίπτωσιν βολῆς ἐναερίου. Οὕτως αἱ βολίδες αὗται φέρονται πρὸς τὴν κατηγορίαν τῶν τροχιοδεικτικῶν. Αἱ ἐκρηκτικαὶ αὗται βολίδες τυγχάνουσι λεπτῆς καὶ λίαν δαπανηρᾶς κατασκευῆς καὶ χρησιμοποιοῦνται κυρίως διὰ βολὴν ἐναντίον ἐναερίων στόχων.

5) *Διανοιγόμεναι:* Αἱ ἐπενδεδυμέναι βολίδες γενικῶς ἐπιφέρουσι τραύματα μᾶλλον εὐίατα τῶν ἐκ τῶν γυμνῶν μολυβδίνων βολίδων ἐπερχομένων, καθ' ὅσον αὗται παραμορφοῦνται κατὰ τὴν πρόσκρουσιν, τεμαχιζόμεναι ἐνίοτε. Πρὸς ἐπίτευξιν ὅθεν σοβαρωτέρων τραυμάτων καὶ δι' ἐπενδεδυμένων βολίδων κατεσκεύασαν τὰς διανοιγομένας τοιαύτας, αἵτινες εἰσὶ βολίδες ἐπενδεδυμέναι οὐχὶ ἐξ ὁλοκλήρου, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸν κορμὸν ἢ καὶ μέρος τοῦ ᾠοειδοῦς, τοῦ ὑπολοίπου μένοντος ἀκαλύπτου· τοιαύτη βολὶς κατὰ τὴν πρόσκρουσιν ἐπὶ σχετικῶς ἀνθεκτικοῦ ἀντικειμένου παραμορφοῦται κατὰ τὸ πρόσθιον τμῆμα. Δυνατὸν ἐπίσης νὰ ᾖ ἐξ ὁλοκλήρου ἐπενδεδυμένη ἡ βολίς, ἀλλὰ τὸ πρόσθιον τμῆμα τοῦ περιβλήματος νὰ ᾖ ἐκ τῶν προτέρων κεχαραγμένον κατὰ δύο κάθετα διαμετρικὰ ἐπίπεδα, ὁπότε καὶ πάλιν θέλει ἐπέλθει παραμόρφωσις καὶ διάνοιξις ἐν περιπτώσει προσκρούσεως ἐπὶ στόχου σχετικῆς ἀντοχῆς (ὀστᾶ ἀνθρώπων, ζῴων, κ.λ.π.). Αἱ βολίδες αὗται εἰσὶν αἱ φερόμεναι ὑπὸ τὸν τίτλον Dum-Dum. Μέχρι τοῦ πολέμου 1914 ἀπηγορεύετο διεθνῶς ἡ χρῆσις ἐσωτερικῶς ὠργανωμένων βλημάτων εἰς βάρος κάτω τῶν 400 γραμμαρίων· ἐκ τούτου ἀπέρρεε καὶ ἡ ἀπαγόρευσις τῆς χρήσεως, πλὴν τῶν ἀνωτέρω περιγραφεισῶν διαφόρων ἄλλων εἰδικῶν βολίδων, ἀλλὰ καὶ τῶν διανοιγομένων (Dum-Dum). Ἀρξαμένου τοῦ πολέμου Γάλλοι καὶ Γερμανοὶ ἀλληλοκατηγγέλλοντο ἀπέναντι τῆς ἀνθρωπότητος, ὅτι ἐχρησιμοποίουν τοιαύτας βολίδας. Ἀπεδεικνύετο ἐμπραγμάτως ὅτι ἀμφότεροι οἱ στρατοὶ ἐχρησιμοποίουν τοιαύτας.

6) *Σφαιρικαί:* Αἱ χρησιμοποιούμεναι εἰς τὰς βολιδοφόρους *ὀβίδας* καὶ τὰς βολιδοθήκας (βλ. λ.).

7) *Ἀσκήσεων:* Χρησιμεύουσι διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ὁπλιτῶν καὶ τὰς ἀσκήσεις τμημάτων στρατοῦ. Δέον ἑπομένως τὰ διὰ τοιούτων κατασκευαζόμενα φυσίγγια νὰ δύνανται νὰ προκαλῶσι τὴν λειτουργίαν καὶ τῶν τυφεκίων καὶ τῶν πολυβόλων καὶ ὁπλοπολυβόλων. Χρησιμοποιοῦνται ὅθεν: α') κοῖλαι βολίδες ἐκ μαλακοῦ ξύλου ἢ συμπεπιεσμένου χάρτου, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ διαλύωνται βραχύτατον μετὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τοῦ στομίου εἰς ἀπόστασιν 2—3 μέτρων· ἐν τούτοις αἱ βολίδες αὗται δύνανται νὰ προκαλέσωσι καὶ θανατηφόρα τραύματα, ἔχουσι δὲ τὸ γενικὸν σχῆμα τῆς κανονικῆς βολίδος καὶ διάμετρον κατά τι ἀνωτέραν· β') σφαιρικαὶ βολίδες ἀπὸ μόλυβδον διαμέτρου ἐλαφρῶς μεγαλυτέρας τῆς τοῦ κάλυκος κατὰ τὸ στόμιον, ὅπως κρατῶνται ἐκεῖ. Διὰ τοιούτων ἐκτελεῖται βολὴ ἀπὸ ἠλαττωμένης ἀποστάσεως 15—20 μέτρων ἐντὸς τῶν θαλάμων. Τὸ γέμισμα τοιούτων φυσιγγίων ἀποτελεῖται ἐκ χάρτου νενιτρωμένου. Εἰς τοιαύτην βολὴν δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι καὶ βολίδες ἐπιμήκεις τεθεῖσαι ἐκτὸς χρήσεως λόγῳ ἀλλαγῆς.

Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

— [ΧΕΙΡΟΥΡΓ. ΠΟΛΕΜΟΥ] Πᾶσα διὰ *βολίδος* βλάβη ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς πρὸς ἀλλήλας συγκρούσεως ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς ῥύμης ἢ τῆς δρώσης δυνάμεως τῆς βολίδος, ἑτέρωθεν δὲ τῆς ἀντιστάσεως τῶν πληττομένων ἱστῶν. Οἱ ἱστοὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἀντιδρῶσι πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῆς βολίδος διὰ τῆς συνοχῆς τῶν συνιστώντων αὐτοὺς μορίων, τοῦ συμπιεστοῦ, τοῦ ἐκτατοῦ καὶ τῆς ἐλαστικότητος. Ἡ βολὶς διελαύνουσα διὰ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ συναντᾷ τὸ μὲν *στερεὰ* (ὀστᾶ) ἢ *μαλακὰ μόρια* (δέρμα, μύες, τένοντες, περιτονίαι, νεῦρα), τὸ δὲ *ὄργανα* ἢ *σπλάγχνα ὑγροβριθῆ* (ἐγκέφαλος, ἧπαρ, σπλήν, νεφροί), ἢ ἐγκλείοντα οὐσίας παχυρρεύστους (ἐντερικαὶ ἕλικες) ἢ ὑγρὰ (καρδία, στόμαχος, οὐροδόχος καὶ χοληδόχος κύστις). Καὶ τὰ μὲν στερεὰ καὶ τὰ μαλακὰ μόρια εἶναι κατὰ διαφόρους βαθμοὺς συνεκτικά, ἐκτατά, συμπιεστὰ καὶ ἐλαστικὰ (τὰ ὀστᾶ λ. χ. εἶναι ἰσχυρῶς συνεκτικὰ καὶ ἐλάχιστον ἐλαστικά, τὸ δὲ δέρμα, οἱ μύες, ὁ πνευμονικὸς ἱστὸς λίαν ἐλαστικά), τὰ δὲ ὑγρὰ σχεδὸν ἀσυμπίεστα καὶ ἄμοιρα συνοχῆς καὶ ἐλαστικότητος. Ἀλλὰ καὶ ὀργάνων τινῶν οἱ ἱστοὶ ἀφθονοῦσιν ὑγρῶν, οἷον οἱ τοῦ ἐγκεφάλου, τοῦ ἥπατος, τοῦ σπληνὸς κλπ. Τὰ ἐκ τῆς συγκρούσεως τῆς βολίδος καὶ τῶν διαφόρων τὴν φύσιν ἱστῶν τραυματικὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ μὲν τρώσεως λ. χ. ἐλαστικῶν ἱστῶν ἐκσημαίνονται διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῶν βλαβῶν, ἐπὶ δὲ τρώσεως ὀργάνων ὑγροβριθῶν ἢ ἐνεχόντων ὑγρὰ καὶ παχυρρεύστους οὐσίας χαρακτηρίζονται ὡς τὰ πολλὰ δι' ὑπερμέτρου διασπάσεως καὶ διαρρήξεως τῶν ἱστῶν (*τραύματα ἐκρηκτικά*). Αἱ νέαι βολίδες, δυσπαραμόρφωτοι οὖσαι καὶ μεγάλας κεκτημέναι ταχύτητας, διαπερῶσι τὸ ἀνθρώπινον σῶμα (κεφαλήν, κορμόν, ἄκρα) καὶ αὐτοὺς τοὺς στερροτέρους αὐτοῦ ἱστούς, ὁδεύουσαι γραμμὴν εὐθεῖαν, ἐνῷ αἱ παλαιαὶ ἐκ μαλακοῦ μολύβδου βολίδες, μικρὰν κεκτημέναι ταχύτητα καὶ εὐκόλως παραμορφούμεναι, ἐπίσχοντο συχνάκις ἐν τῷ τιτρωσκομένῳ σώματι ὑπὸ τῆς ἀντιστάσεως τῶν ὀστῶν ἢ καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰνωδῶν ἱστῶν ἢ ἐξέκλινον τῆς ἀρχικῆς διευθύνσεως. Διὸ τὰ τοσοῦτον συχνὰ ἄλλοτε τυφλὰ τραύματα ἢ τὰ τοξοειδῆ ἢ τὰ μετὰ λοξῶν τραυματικῶν πόρων, καθ' ἃ ἡ βολίς, πλήττουσα λ. χ. τὸ κρανίον, τὸν θώρακα, ὀστοῦν τι τῶν ἄκρων, ἀντὶ νὰ διατρήσῃ αὐτά, ἐπωλίσθαινεν ἐπὶ τὴν περιφέρειαν αὐτῶν, κατ' ἐξαίρεσιν παρατηροῦνται σήμερον καὶ οὐδέποτε ἐπὶ τῶν αἰχμηρῶν βολίδων.

Αἱ βολίδες νοοῦνται ὅτι κατὰ κανόνα εἰσδύονται εἰς τὸ σῶμα καὶ διατιτρῶσιν αὐτὸ τηροῦσαι τὴν κορυφὴν πρὸς τὰ πρόσω διευθυνομένην. Πλὴν πᾶσαι αἱ νέαι βολίδες καὶ μάλιστα αἱ νεώταται αἰχμηραὶ (βλ. σχ. 4, σελ. 484) δύνανται πρὸ τῆς πλήξεως νὰ ἔχωσι προνευστικὰς κινήσεις, ὅτε τραυματίζουσι διὰ τῆς βάσεως ἢ διὰ τῶν πλευρῶν. Ἢ ἄλλοτε αἱ αἰχμηραὶ ἰδίως βολίδες πλήττουσι μὲν τὸ σῶμα διὰ τῆς κορυφῆς, ἀλλ' ἅμα τῇ πλήξει ἐκκλίνουσιν, ἀποβαίνουσιν ἐγκάρσιαι πρὸς τὴν φορὰν αὐτῶν καὶ τέλος ἀναστρέφονται, κατατείνουσαι τὴν βάσιν πρὸς τὰ πρόσω· οὕτω δὲ στρομβούμεναι χωροῦσι διὰ τῶν ἱστῶν καὶ διενεργοῦσι τραυματικὸν πόρον εὐρειῶν διαστάσεων, ἐξέρχονται δὲ διανοίγουσαι στόμιον ἐξόδου 3—4 ἑκμ. τὴν διάμετρον. Πᾶσα βολὶς παράγουσα τραῦμα ἐνεργεῖ διττῶς, τὸ μὲν δι' ἀμέσου δράσεως, τὸ δὲ δι' ἐμμέσου· καὶ ἡ μὲν ἄμεσος δρᾶσις εἶναι ἔργον αὐτοῦ τοῦ σώματος τῆς βολίδος, ἡ δ' ἔμμεσος εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ὑπὸ τῆς βολίδος κινητοποιουμένων μορίων ἢ θρυμμάτων τῶν ἱστῶν. Ἡ βολίς, ἐλαυνομένη ὑπὸ διττῆς κινήσεως, τῆς προωστικῆς καὶ τῆς περιστροφικῆς, ὅταν καταφθάνῃ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα μεθ' ἱκανῶς μεγάλης ῥύμης, καταφέρει κατ' αὐτοῦ ἐν πρώτοις πλῆξιν δίκην σφύρας, δι' ἧς διασπῶνται τὴν συνοχὴν τὰ μόρια τῶν ἱστῶν καὶ ἐκκρούονται ἅμα ἐπί τε τὰ πρόσω κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς βολίδος καὶ ἐπὶ τὰ πλάγια. Ἀλλ' ἡ βολὶς ἐνεργεῖ οὐ μόνον διὰ τῆς δυνάμεως τῆς πλήξεως ὡς σφῦρα, ἀλλὰ καὶ ὡς τρύπανον καὶ ὡς σφήν· ὡς τρύπανον μὲν διὰ τῆς περιστροφικῆς περὶ ἑαυτὴν κινήσεως, δι' ἧς μεταδίδονται ἑλικοειδεῖς κινήσεις καὶ ἐπὶ τὰ πέριξ μόρια, τὰ περὶ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς βολίδος προστριβόμενα, ὡς σφὴν δὲ διὰ τῆς κωνοειδοῦς κορυφῆς, δι' ἧς ἀπωθοῦνται καὶ συνθλίβονται ἐπὶ τὰ πλάγια τὰ μόρια τῶν ἱστῶν. Οὕτω δὲ διὰ τοῦ συνδυασμοῦ καὶ τῶν τριῶν τούτων τρόπων ἐνεργείας, τῆς σφύρας, τοῦ τρυπάνου καὶ τῆς σφηνός, ἡ βολὶς συντελεῖ τὴν εἴσδυσιν καὶ τὴν διαμπερῆ διάτρησιν. Τὰ ὑπὸ τῆς βολίδος δὲ διασπασθέντα τὴν συνοχὴν μόρια ἢ θρύμματα τῶν ἱστῶν, οὓς πλήττει, ἐλευθερούμενα καὶ πόρρω ἐκτινασσόμενα ἐνεργοῦσιν ὑπὸ τὴν δρῶσαν δύναμιν, ἣν μετέλαβον ἐκ τῆς βολίδος, ὡς *βολίδες δευτερεύουσαι*· αὗται δέ, παρὰ τὴν σμικρότητα τῆς μάζης ἑκάστου αὐτῶν μορίου ἢ θρύμματος, ἀποτελοῦσιν ἐν τῷ συνόλῳ δύναμιν ἱκανῶς ἰσχυράν, τὴν «δρῶσαν δύναμιν τῶν δευτερευουσῶν βολίδων», ὧν τὸ τραυματικὸν ἔργον ὑπό τινας ὅρους εἶναι πολλῷ ὑπέρτερον τοῦ τῆς κυρίως βολίδος. Ἐναργῶς δὲ καταφαίνεται ἡ δρῶσα αὕτη τῶν δευτερευουσῶν βολίδων δύναμις ἐπὶ καταγμάτων τῶν ὀστῶν, καθ' ἃ δευτερεύουσαι βολίδες εἶναι αὗται αἱ ἐκτινασσόμεναι παρασχίδες. Εἶναι δὲ τόσῳ μείζων ἡ μεταδιδομένη τοῖς μορίοις ἢ τοῖς θρύμμασι τῶν ἱστῶν δρῶσα δύναμις, ὅσῳ ὑπερτέρα τυγχάνει ἡ μένουσα ταχύτης τῆς βολίδος καὶ ὅσῳ μείζων ἡ διάμετρος καὶ ἡ τιτρώσκουσα ἔκτασις αὐτῆς (βολὶς μετ' ἀνωμάλων κινήσεων, βολὶς παραμεμορφωμένη, ἐποστρακιστική). Αἱ αἰχμηραὶ βολίδες πλήττουσαι τὸ σῶμα κατ' εὐθεῖαν διὰ τῆς κορυφῆς (ἄνευ προηγουμένης ἐκτροπῆς ἢ ἐποστρακισμοῦ) ἐνεργοῦσι διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς διατρήσεως, τῆς διακεντήσεως, ἀπάγουσαι τοὺς ἱστοὺς κατὰ τὴν δι' αὐτῶν διέλασιν, χωρὶς νὰ συνθλῶσιν οὐσιωδῶς τούτους καὶ χωρὶς διὰ τοῦ κραδασμοῦ καὶ τῆς διασπάσεως τῆς συνοχῆς τῶν μορίων τῶν ἱστῶν νὰ ἐξεγείρωσι δευτερευούσας βολίδας· ἢ ποιοῦσι μὲν τοῦτο, ἀλλὰ σπανιώτερον καὶ ἐν ἥσσονι βαθμῷ ἢ αἱ νέαι ἐν χρήσει βολίδες καὶ οὐδὲ συμπαρασύρουσι λακίδα τινὰ ἱματισμοῦ ἐν τῷ τραύματι. Ἀλλ' ὅταν ὅμως μετ' ἐκτροπὴν ἢ ἀναστροφὴν ἢ μετ' ἐποστρακισμὸν πλήττωσι διὰ μεγάλης ταχύτητος τὸ σῶμα, τότε παράγουσι καὶ αὗται οἵας καὶ ἐκεῖναι διαρρηκτικὰς βλάβας καὶ δὴ οὐχὶ μόνον μέχρις ἀποστάσεως 500 μέτρων, ὡς ἐκεῖναι, ἀλλὰ μέχρις 800—1000 μ. καὶ ῥάκη ἱματισμοῦ συνωθοῦσιν ἅμα εἰς τὸ τραῦμα.

Ἡ εἰσδυτικὴ ἢ διατρητικὴ δύναμις τῆς βολίδος ἐξαρτᾶται ἔνθεν μὲν ἐκ τῆς δρώσης δυνάμεως, τῆς διαμέτρου αὐτῆς, τοῦ σχήματος (τῆς μορφῆς, τῆς ἐκτάσεως), ὅπερ ἐμφανίζει ἡ κορυφὴ ἢ ἡ ἐπιφάνεια, δι' ἧς ἡ βολὶς πλήττει, καὶ τῆς πυκνότητος τοῦ ἐξ οὗ αὕτη μετάλλου, ἔνθεν δὲ ἐκ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ πλησσομένου σώματος. Πολυάριθμοι πειραματισμοὶ (*Nimier, Reverdin, Won Brun's Kocher*) ἀπέδειξαν ὅτι τὸ βάθος τῆς εἰσδύσεως εἶναι εὐθέως ἀνάλογον πρὸς τὴν ταχύτητα καὶ τὴν πυκνότητα τῆς βολίδος καὶ ἀντιστρόφως ἀνάλογον πρὸς τὴν διάμετρον αὐτῆς καὶ τὴν ἀντίστασιν τοῦ πλησσομένου σώματος. Ἡ ἔντασις τῶν δευτερευουσῶν βολίδων ἐκπηγάζει μὲν ἐκ τῆς ῥύμης τῆς κυρίως βολίδος, τῆς διαμέτρου καὶ τοῦ σχήματος αὐτῆς, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ καὶ ἐκ τῆς φύσεως τῶν πληττομένων ἱστῶν, ἱστῶν ἰδίως εὐδιασπάστων, ὑγροβιθῶν. Ἡ ἐντατικωτέρα δρᾶσις τῶν δευτερευουσῶν βολίδων παρατηρεῖται πρὸ πάντων κατὰ τὰς μεγίστας καὶ τὰς μεγάλας ταχύτητας, τουτέστι κατὰ τὰς ἀπὸ 0—100 καὶ ἕως 500 μέτρων ἀποστάσεις (ζώνη διαρρηκτικὴ ἢ ἐκρηκτική). Αἱ δὲ αἰχμηραὶ βολίδες, πλήττουσαι διὰ τῶν πλευρῶν ἢ τῆς βάσεως, εἶναι ἱκαναὶ νὰ παράγωσι διαρρηκτικὰ τραύματα καὶ μέχρις 800—1000 μέτρων. Ἐπὶ τῶν ἀποστάσεων δὲ τούτων ἡ βολίς, τραυματίζουσα μάλιστα ὄργανα ὑγροβριθῆ ἢ ἐγκλείοντα ὑγρὰ ἢ παχυρρεύστους οὐσίας, ἀναπτύσσει δι' ὑδροδυναμικῆς ἐνεργείας βλάβας διαρρηκτικὰς μᾶλλον ἢ ἧττον ἐντόνους καὶ τοιαύτας ὡσεὶ εἶχον παραχθῆ ὑπὸ ἀληθοῦς ἐκρήξεως ἐν τοῖς μυχοῖς τῶν ἱστῶν (βλ. **τραύματα ἐκρηκτικά**). Ἐπὶ μέσης δρώσης δυνάμεως (ἀπὸ 500—1000 μέτρων) ἡ δρᾶσις τῆς βολίδος μένει μᾶλλον ἢ ἧττον ἐντετοπισμένη, χαρακτηριζομένη διὰ διατρήσεως ἢ διὰ συνθλάσεως μετ' ἐλαφρᾶς διασπάσεως τῶν ἱστῶν καὶ σπανιώτερον μετὰ δευτερευουσῶν βολίδων ἀτόνων (τύπος συνήθων τραυμάτων). Ἐπὶ δρώσης δυνάμεως ἀσθενοῦς (πέραν τῶν 1000 μ.) αἱ βλάβαι εἶναι ἔτι μᾶλλον περίγραπτοι, τῆς βολίδος ἐνεργούσης κυρίως διὰ διακεντήσεως, δι' ἀπαγωγῆς τῶν ἰνῶν τῶν ἱστῶν. Ἐπέκεινα τῶν 2000 μέτρων ἐκτείνεται ἡ ζώνη τῆς ἁπλῆς θλάσεως. Ἐν τῇ ἀρχῇ ἑκάστου πολέμου ἐγείρονται συνήθως διαμαρτυρίαι περὶ τῆς χρήσεως βολίδων ἐκρηκτικῶν. Οὕτω συνέβη κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870 καὶ κατ' ἄλλους ἑπομένους καὶ τὸν Παγκόσμιον. Πρόκειται ἐν ταῖς περιστάσεσι ταύταις περὶ τραυμάτων διαρρηκτικῶν, προξενουμένων οὐχὶ διὰ βολίδων εἰδικῶν, ἀλλὰ διὰ τῶν ἐν χρήσει βολίδων, ἐλαυνομένων ὑπὸ λίαν μεγάλων ταχυτήτων. Γενικῶς δὲ αἱ νέαι βολίδες εἰς βραχείας ἀποστάσεις διαπερῶσι πολλοὺς ἄνδρας, πλείονας δ' αἱ αἰχμηραί, ὅταν

Digitized by Google

πλήττωσιν εὐθὺ διὰ τῆς κορυφῆς· αὗται δὲ δύνανται νὰ ἐκτείνωσι τὴν θανατηφόρον αὐτῶν δρᾶσιν καὶ εἰς ἀπόστασιν 3000 μέτρων καὶ πλέον. Στατιστικῶς διαπιστοῦται ὅτι ἐπὶ 100 τραυματιῶν διὰ βολίδων οἱ 60 φέρουσιν ἐλαφρὰ τραύματα, οἱ 15 βαρέα καὶ οἱ 25 θανατηφόρα, συμπεριλαμβανομένων ἐν τοῖς τελευταίοις τούτοις καὶ τῶν καιρίως τετραυματισμένων (περὶ τοὺς 10 %), ὧν ὁ θάνατος εἶναι ἄφυκτος.

Ἡ νέα βολὶς διὰ τῆς κωνοειδοῦς ἢ μικρὸν πεπλατυσμένης κορυφῆς, τῆς μικρᾶς διαμέτρου, τῆς στερρᾶς ἐπενδύσεως, δυσπαραμόρφωτος, ἐν μικρῷ δὲ βαθμῷ βακτηριοφόρος τὴν ἐπιφάνειαν, ὅταν τιτρώσκῃ ἐκ λίαν μακρᾶς ἀποστάσεως (1000 μέτρων καὶ πλέον) εὐθὺ διὰ τῆς κορυφῆς καὶ οὐχὶ διὰ τῶν πλευρῶν ἢ τῆς βάσεως, παράγει ἐν γένει τραύματα μικρόστομα καὶ στενόπορα, ἁπλᾶ, ὁμαλὰ καὶ εὐίατα, σπανίως συμπαρασύρουσα λακίδας ἱματισμοῦ ἢ μόρια ἐπιδερμικὰ ἐν τῷ τραύματι. Ἡ καλοήθεια δ' αὕτη παρατηρεῖται πρὸ πάντων ἐπὶ τῶν τραυμάτων τῶν ἀγγείων, τῶν ἀρθρώσεων, τῶν πνευμόνων, τῶν ἐντέρων. Διὰ τῶν νέων βολίδων αἱ ἐκ τρώσεως ἀγγείων ἐπίφοβοι αἱμορραγίαι, αἱ συχνῶς θανατηφόροι διὰ τῶν παλαιῶν βολίδων, κατέστησαν νῦν σπανιώτεραι διὰ τοῦ σχηματισμοῦ ἀνευρυσμάτων· τὰ τραύματα τοῦ πνεύμονος, οὗ ὁ ἱστὸς εἶναι λίαν ἐλαστικὸς καὶ συμπιεστὸς ὡς ἐκ τῆς ὑφῆς αὐτοῦ καὶ ὡς ἐκ τοῦ ἐν ταῖς πνευμονικαῖς κυψελίσιν ἐμπεριεχομένου ἀέρος, χαρακτηρίζονται ἰδιαζόντως διὰ τὴν σμικρότητα καὶ τὴν εὔκολον σύγκλεισιν καὶ ἴασιν αὐτῶν. Δυσμενῆ δ' ἀποτελέσματα τῶν νέων βολίδων εἶναι ἡ μείζων ῥύμη (ἐξ ἧς αἱ τραυματικαὶ βλάβαι εἶναι ἄκρως βαρεῖαι ἐπὶ βραχειῶν ἀποστάσεων καὶ ἐπὶ τῶν ἀποστάσεων, καθ' ἃς συνάπτονται ἢ τείνουσι νὰ συνάπτωνται ἐν τοῖς νῦν χρόνοις αἱ μάχαι), αἱ συχναὶ ἀνατροπαὶ αὐτῶν καὶ μάλιστα τῶν αἰχμηρῶν, ὅτε αὗται τραυματίζουσι διὰ τῶν πλευρῶν ἢ τῆς βάσεως καὶ χωροῦσι διὰ τῶν ἱστῶν στροβιλιζόμεναι, ἡ λίαν τεταμένη τροχιά, τὸ μακρότατον βεληνεκές, ἡ καταφορὰ πολλαπλῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τραυματίου τραυμάτων ἢ ἡ καταφορὰ τραυμάτων ἐπὶ πλειόνων συχνάκις ἀνδρῶν, ἕνεκα τοῦ μείζονος ἀριθμοῦ τῶν βολίδων τῶν πυκνῶς διασχιζουσῶν ἐπὶ τῶν συγχρόνων πολέμων ἐν δεδομένῳ χρόνῳ τὸ πεδίον τῆς μάχης.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν φονευομένων διὰ τῶν νέων βολίδων παρίστατο ὡς μὴ οὐσιωδῶς παρηλλαγμένος μέχρι καὶ τοῦ Ἀγγλοβοερικοῦ πολέμου. Πρῶτος ἐν τούτοις ὁ *Haga*, Ἰάπων στρατιωτικὸς ἰατρός, πρὸ πολλοῦ κατὰ τὸν Σινοϊαπωνικὸν πόλεμον (1893—1895) καὶ τὴν ἐξέγερσιν τῶν Βόξερ (1900), εἶχε καταδείξει, ἐβεβαιώθη δὲ καὶ ἐκ τοῦ Ρωσοϊαπωνικοῦ, τῶν Βαλκανικῶν καὶ τοῦ Παγκοσμίου πολέμων, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν φονευομένων διὰ τῶν νέων βολίδων εἶναι ὑπέρτερος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φονευομένων διὰ τῶν παλαιῶν, ὅτι αἱ νέαι βολίδες, ὡς καὶ αἱ αἰχμηραί, ἀπεργάζονται μείζονα ἄμεσον ἢ μετὰ βραχὺ θνητότητα (Delorme, Ferraton). Αἱ μείζονες ἀπώλειαι διὰ τῶν νέων βολίδων καταδείκνυνται καὶ ἐκ τοῦ παραλληλισμοῦ τῶν δύο ἑπομένων συνοπτικῶν στατιστικῶν:

Ἀναλογία φονευμένων πρὸς τραυματίας.

Πόλεμοι		
Γαλλογερμανικὸς (1870)	Γερμανοὶ	1 : 5,8
Ρωσοϊαπωνικὸς	Ρῶσοι	1 : 4,9
	Ἰάπωνες	1 : 3,7 ἢ 1 : 3

Ὁλικαὶ ἀπώλειαι ἐπὶ τῆς ὅλης ἐνεργοῦ δυνάμεως.

Πόλεμοι		
Κριμαίας	Ἄγγλοι	15 %
Ἰταλίας (1859)	Γάλλοι	10 %
1870—1871	Γερμανοὶ	18 %
Ρωσοϊαπωνικὸς	Ρῶσοι	29 %
	Ἰάπωνες	41 %
Βαλκανικός	Βούλγαροι	20 % (Professeur Laurent).

Κατὰ ταῦτα αἱ μικραὶ τὴν διάμετρον βολίδες, φονεύουσαι καὶ τραυματίζουσαι πλείονας, πόρρω ἀπέχουσι τοῦ νὰ εἶναι φιλάνθρωποι· τοῦτ' αὐτὸ δὲ ἰσχύει κατὰ μείζονα λόγον καὶ περὶ τῶν αἰχμηρῶν βολίδων, ἕνεκα τῆς ὑπερτέρας ταχύτητος καὶ τῶν συχνοτέρων ταλαντώσεων καὶ ἀναστροφῶν καὶ στροβιλισμῶν. Οἱ τραυματίαι δ' ὅμως ἐκεῖνοι οἱ διαφεύγοντες τὸν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης θάνατον ἔχουσι πολλῷ πλείονας πιθανότητας ἐξιάσεως, καὶ δὴ ταχυτέρας, νῦν ἢ πάλαι· ἀλλὰ τὸ εὐεργετικόν, τὸ φιλάνθρωπον τοῦτο ἐπίτευγμα ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸ χειρουργικὸν ἔργον, εἰς τὰς νεωτέρας θεραπευτικὰς μεθόδους ἐπὶ τῶν ἐν πολέμοις τραυμάτων. Ἡ φιλάνθρωπος ἰδιότης τῆς νέας βολίδος ἐμφαίνεται μόνον ἐπὶ τῶν τραυμάτων, ἅτινα αὕτη παράγει διὰ τῆς κορυφῆς ἐκ λίαν μακρᾶς ἀποστάσεως (ἐκ 1000 μέτρων καὶ πλέον) ἢ ἐπὶ τραυμάτων τῶν ἁπαλῶν μορίων ἄνευ τρώσεως ἑτέρου ὀργάνου οὐσιώδους. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—[ΝΑΥΤ.] *Βολὶς* (κοιν. *σκαντάγιο* (τό), γαλλ. la sonde, ἀγγλ. the sounding lead), λέγεται ὄργανον ἐπινήιον πρὸς καταμέτρησιν τοῦ βάθους τῆς θαλάσσης καὶ ἐξέτασιν τοῦ εἴδους τοῦ βυθοῦ· δύο δὲ κατηγορίαι τοιούτων ὀργάνων ὑπάρχουσιν: αἱ *κοιναὶ βολίδες* καὶ αἱ *τεχνηταὶ* ἢ *μηχανικαὶ* τοιαῦται. Αἱ κοιναὶ πάλιν βολίδες χαρακτηρίζονται ὡς «*μικραὶ*» καὶ «*μεγάλαι*», τῶν δύο τούτων τύπων διαφερόντων κατὰ τὸν προορισμόν, τῆς *κοινῆς μικρᾶς βολίδος* (ἢ καὶ *χειροβολίδος* καλουμένης) χρησιμευούσης διὰ βυθομετρήσεις μέχρι 45 τὸ πολὺ ὀργυιῶν, τῆς δὲ *κοινῆς μεγάλης βολίδος* μέχρι διακοσίων. Ἀποτελοῦνται δὲ αἱ κοιναὶ βολίδες ἐκ τοῦ *βολιδοσχοίνου* καὶ *μολύβδου*, ὅστις, ὢν βάρους 3-4 χιλιογρ. διὰ τὰς κοινὰς μικράς, φθάνει τὰ 30-45 χιλ. εἰς τὰς κοινὰς μεγάλας. Ὁ μόλυβδος, σχήματος κωνικοῦ, φέρει εἰς τὴν βάσιν του κοιλότητα, ἥτις πληρουμένη στέατος ἀποκομίζει δεῖγμα τοῦ βυθοῦ, κατὰ δὲ τὸν ἄξονά του μίσχον σιδηροῦν ἀπολήγοντα εἰς πόρπην ὑπερέχουσαν τῆς κορυφῆς του καὶ χρησιμεύουσαν διὰ τὴν ἐπ' αὐτῆς ἀμμάτισιν σχοινίου μήκους μιᾶς ὀργυιᾶς, ἀπολήγοντος εἰς *σκαλμίσκον* (κοτσανέλλο), ἅμα δὲ καὶ εἰς *ἀγκύλην* (γάσαν), εἰς ἣν προσδένεται τὸ βολιδόσχοινον· εἰς τὸ γαλλικὸν ναυτικὸν χρησιμοποιεῖται μόλυβδος μετὰ κοτυλοειδοῦς δειγματολήπτου, οὗτινος ἡ λειτουργία ἐξηγεῖται ἐν τῷ ἀνωτέρω σχήματι.

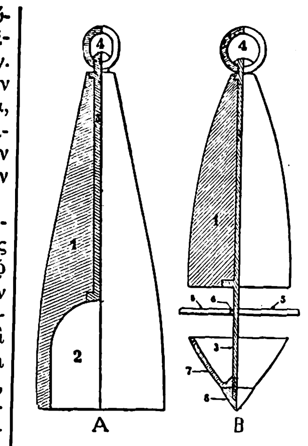

Βολίδες βυθομετρήσεως.
(Ἀριστερᾷ: Βολὶς κοινή, ἐν ἡμιτομῇ καὶ ἡμιπροσόψει. Δεξιᾷ: Βολὶς μετὰ κοτυλοειδοῦς δειγματολήπτου.

[1: Μόλυβδος βολίδος.—2: Κοιλότης διὰ τὸ στέαρ τῆς δειγματοληψίας.—3: Σιδηροῦς μίσχος.—4: Κρίκος προσδέσεως βολιδοσχοίνου.—5: Βύρσα αὐτομάτου ἀποφράξεως τοῦ κοτυλοειδοῦς δειγματολήπτου 7.—6: Ὀπὴ τῆς βύρσης.—7: Κοτυλοειδὴς δειγματολήπτης.—8: Αἰχμὴ εἰσδύσεως. δυναμένη νὰ ἔχῃ καὶ «λόγχην» ἁπλῆν ἢ ἀκανθωτήν.]

Εἶναι προφανὲς ὅτι, ἂν ἀπὸ ἀκινητοῦν πλοῖον ριφθῇ ἡ βολίς, θὰ συμπαρασύρῃ τὸ βολιδόσχοινον ἕως ὅτου εὕρῃ ὁ μόλυβδος τὸν βυθόν, τοῦθ' ὅπερ φαίνεται ἐκ τῆς ἀντιστάσεως ἣν θὰ παρουσιάσῃ εἰς τὴν διὰ τῆς χειρὸς ἕλξιν τὸ βολιδόσχοινον, ὅπερ εἶχεν ἤδη παρουσιάσει χαλάρωσιν, παῦσαν πλέον συμπαρασυρόμενον· ἡ ἔνδειξις τοῦ βολιδοσχοίνου, καθ' ὃ σημεῖον τὸ κρατεῖ ἡ χεὶρ τοῦ *βολιστοῦ*, ὅταν ὁ μόλυβδος εὑρίσκῃ βυθόν, παριστᾷ τὸ βάθος τῆς θαλάσσης, ηὐξημένον κατὰ τὴν ἀπόστασιν τῆς χειρὸς τοῦ βολιστοῦ ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἥτις γνωστὴ οὖσα δέον ἑκάστοτε νὰ ἐκπίπτηται ὑπὸ τοῦ βολιστοῦ. Πρὸς *βόλισιν* διὰ κοινῆς μικρᾶς βολίδος τάσσονται βολισταὶ ἐφ' ἑκατέρας τῶν πλευρῶν τοῦ πλοίου καὶ ἐπὶ προεγόντων αὐτῶν σημείων (π. χ. πρῳραίων παρεξαρτίων, ἐξώστου τῆς ἀνόδου, ἐπωτισμένων λέμβων), στηρίζοντες τὴν κοιλίαν των ἐπὶ πλεκτῆς ἐπὶ τούτῳ δενομένης. Δράττοντες δὲ τὸν σκαλμίσκον περιστρέφουσι, ἅμα τῷ κελεύματι «βολισταί!», τὸν μόλυβδον κατὰ κύκλους παραλλήλους πρὸς τὸ διάμηκες τοῦ πλοίου, ἀφίνοντες τὸν σκαλμίσκον ὅταν ὁ μόλυβδος, ἀφοῦ λάβῃ ἱκανὴν ταχύτητα περιστροφῆς, εὑρίσκηται πρὸς πρῷραν. Φεύγοντος τότε τοῦ μολύβδου διὰ τῆς κεντρόφυγος δυνάμεώς του, τοῦ δὲ πλοίου χωροῦντος ἠρέμα, θὰ συμπέσῃ νὰ εὕρῃ ὁ μόλυβδος τὸν βυθόν, ὅταν περίπου ὁ βολιστὴς θὰ ἔχῃ φθάσει ἄνωθέν του καὶ ὅταν τὸ βολιδόσχοινον θὰ εἶναι περίπου κατακόρυφον, ὁπότε ὁ βολιστὴς εὑρίσκει καὶ ἀναφωνεῖ τὸ ἀποτέλεσμα, λ. χ. «εἴκοσιν! ἀριστερόθεν βυθὸς εἴκοσι!», δηλαδὴ ὅτι ὑπὸ τὸν ἀριστερὸν βολιστὴν εὑρέθη βόλισμα (βλ. λ.) εἴκοσιν ὀργυιῶν. Ἐὰν δὲ ἐξαντληθῇ ὅλον τὸ ἐν τῷ καλάθῳ βολιδόσχοινον, μήκους ἐπὶ παραδείγματι 30 ὀργυιῶν, χωρὶς ὁ μόλυβδος νὰ ψαύσῃ βυθόν, ὁ βολιστὴς ἀναφωνεῖ τότε «Ἄβυσσος! Δεξιόθεν ἄβυσσος τριάντα!». Ἡ μεγάλη βόλισις διὰ κοινῆς μεγάλης βολίδος εἶναι ὁλόκληρος χειρισμός, τοῦ μολύβδου τῆς βολίδος φερομένου εἰς τὴν προσήνεμον ἐπωτίδα τῆς ἀγκύρας, τοῦ δὲ βολιδοσχοίνου ἀπὸ πρῴρας εἰς πρύμναν, ἔξωθεν παντὸς ἐξαρτισμοῦ, ἱκανοῦ δὲ ἀριθμοῦ ἀνδρῶν τασσομένου κατὰ μῆκος αὐτοῦ (βλ. λ. «**βόλισον!**»). Ἡ ἐπινόησις τῶν μηχανικῶν βολίδων μεγάλως διηυκόλυνε τὰς βυθομετρήσεις διὰ μεγάλων βολίσεων. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

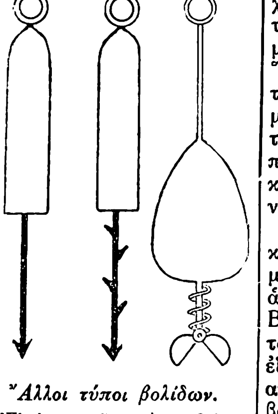

Ἄλλοι τύποι βολίδων.
[Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιᾷ: βολὶς μετὰ λόγχης· βολὶς μετὰ λόγχης ἀκανθωτῆς· βολὶς μετὰ δειγματολήπτου.]

—[ΩΚΕΑΝΟΓΡ.] Εἰς τὰ βολίσματα μικροῦ βάθους καὶ μεγάλης ἀκριβείας (βολίσματα πρὸς ἰσοπέδωσιν λιμένων, διαύλων κ.λ.π.), ἡ βολὶς προσδένεται συνήθως εἰς τὸ ἄκρον ἁλύσεως, ἀπολήγουσα, πρὸς δειγματοληψίαν, εἰς λόγχην ἁπλῆν ἢ ἀκανθωτήν, ἀντὶ τῆς διὰ τὸ στέαρ κοιλότητος. Διὰ βολίσματα ὑπερβαίνοντα τὰ 50 μέτρα ἡ βολὶς προσδένεται εἰς τὸ ἄκρον λεπτοῦ χαλυβδίνου σύρματος (corde à piano) ἢ εἰς τὸ ἄκρον λεπτοῦ συρματοσχοίνου.

Βολιστικοὶ σωλῆνες ἢ ***βολιδοσωλῆνες Τόμψων***. Οὗτοι ἀποτελοῦνται ἐξ ὑαλίνου σωλῆνος διαμέτρου 5 χιλ., οὗτινος τὸ ἀνώτερον ἄκρον εἶναι κεκλεισμένον διὰ χαλκίνου πώματος. Ὁ σωλὴν οὗτος φέρει εἰς τὸ ἐσωτερικόν του ἐπίχρισμα ἐκ διαλύσεως χρωμικοῦ ἀργύρου (Cr_4OAg_2), οὗτινος τὸ χρῶμα εἶναι καστανέρυθρον. Τὸ ἐπίχρισμα τοῦτο ἔχει τὴν ἰδιότητα, εὐθὺς ὡς ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸ θαλάσσιον ὕδωρ (ἰδίᾳ μὲ τὸ χλωριοῦχον νάτριον), νὰ μεταβάλλῃ χρῶμα διὰ τοῦ σχηματισμοῦ ἀδιαλύτου χλωριούχου ἀργύρου, ὅστις ἔχει χρῶμα λευκόν. Ἡ οὕτω πως ἐπιφερομένη ἀλλαγὴ τῆς χροιᾶς τοῦ ἀρχικοῦ ἐπιχρίσματος δεικνύει μέχρι τίνος σημείου ἐγένετο ἡ διείσδυσις τοῦ θαλασσίου ὕδατος. Ἡ διείσδυσις αὕτη εἶναι μεγαλυτέρα ἢ μικροτέρα, ἀναλόγως τοῦ βάθους εἰς ὃ ἐβυθίσθη ὁ σωλήν, ὀφείλεται δὲ εἰς τὴν πίεσιν τὴν ἐπιφερομένην ἐκ τῶν ὑπερκειμένων στρωμάτων τοῦ θαλασσίου ὕδατος, ἀκολουθοῦσα τὸν ὑδροστατικὸν νόμον τοῦ Μαριόττου. Μετὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ σωλῆνος, ἡ μέτρησις τοῦ βάθους εἰς ὃ ἐβυθίσθη οὗτος γίνεται τῇ βοηθείᾳ κανόνος, διὰ μετρήσεως τοῦ μὴ ἀποχρωματισθέντος μήκους τοῦ ἀρχικοῦ στρώματος τοῦ χρωμικοῦ ἀργύρου. Ἡ διὰ τῶν βολιστικῶν τούτων σωλήνων μέτρησις τοῦ βάθους εἶναι ἀκριβής, προκειμένου ἐπὶ μικρῶν βαθῶν. Ἐφ' ὅσον τὸ βάθος αὐξάνει, ἡ ἐκτίμησις τῆς μετρήσεως διὰ τοῦ κανόνος καθίσταται δυσχερής, καθόσον αἱ ὑποδιαιρέσεις τῆς κλίμακος ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πλησιάζουσι.

Βολίδες μηχανικαί. Αἱ μηχανικαὶ αὗται βολίδες (βολὶς τοῦ Mossey) ἀποτελοῦνται ἀπὸ βάρος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐφαρμόζεται ἕλιξ (Ε) καὶ κατάλληλος μηχανισμὸς ὀδοντωτῶν τροχῶν, ὅστις μετακινεῖ δέκτην δεικνύοντα ἀπ' εὐθείας ἐπὶ μετρητικοῦ ὀργάνου (Σ) τὸ βάθος εἰς ὃ ἡ βολὶς κατῆλθε.

Ἡ λειτουργία τοῦ ὀργάνου εἶναι, ὡς εὐνόητον, ἁπλουστάτη. Ἐφόσον τὸ ὄργανον κατέρχεται, ἡ ἕλιξ στρεφομένη θέτει εἰς κίνησιν τὸ σύστημα τῶν ὀδοντωτῶν τροχῶν, μετακινοῦσα οὕτω τὸν δέκτην τοῦ μετρητικοῦ ὀργάνου. Ἵνα μὴ ἡ ἕλιξ, κατὰ τὴν ἄνοδον στρεφομένη ἀντιθέτως, μεταβάλλῃ τὸ εὑρεθὲν πραγματικὸν βάθος, κρατεῖται αὕτη ἀκίνητος διὰ τῆς πτώσεως ἐποχέως τινός.

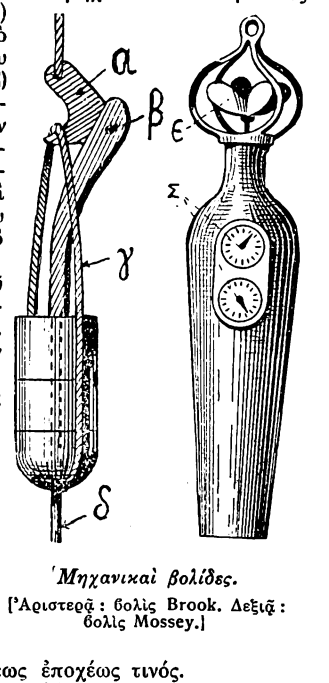

Μηχανικαὶ βολίδες.
[Ἀριστερᾷ: βολὶς Brook. Δεξιᾷ: βολὶς Mossey.]

Ὁσάκις ἐκτελοῦμεν βολίσματα εἰς μεγάλα βάθη, κατὰ τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ χρησιμοποιήσωμεν καὶ μεγάλα βάρη, μεταχειριζόμεθα εἰδικὴν βολίδα ἁπλουστάτου μηχανισμοῦ, ἐπινοηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Brook. Διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τούτου εἶναι δυνατὸν τὸ ἐπὶ τῆς βολίδος (δ) ἀνηρτημένον βάρος (γ) νὰ ἐξαγκιστρωθῇ ἐκ τοῦ ἀγκίστρου (α), εὐθὺς ὡς αὕτη φθάσῃ εἰς τὸν βυθὸν (βολὶς μὲ ἀποβαλλόμενον βάρος—declancheur Brook). Τὸ σύστημα τοῦτο ἐπιτρέπει ὅπως ἡ ἀνύψωσις τῆς βολίδος εἶναι ταχυτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα, καθόσον τὸ σύρμα, λόγῳ τῆς ἀπωλείας τοῦ βάρους, δὲν ὑφίσταται μεγάλην τάσιν.

Ἕτεροι τύποι βολίδων ὧν ἀναφέρομεν μόνον τὰ ὀνόματα εἶναι οἱ: τοῦ Gilson, Bull-Dog, Belknap Sigsbee, Buchanan κλπ. Ν. Ι. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

—[ΗΦΑΙΣΤΕΙΟΛ.] Βλ. λ. βόμβα [*Ἡφαιστειολ.*].

—[ΑΣΤΡΟΝΟΜ.] *Βολὶς* (bolide, fire ball) ὀνομάζεται μετέωρον, ἀνάλογον πρὸς τοὺς διάττοντας ἀστέρας, ἀλλὰ μεγαλυτέρας λάμψεως καὶ διαρκείας, τὸ ὁποῖον ἐν εἴδει πυρίνης σφαίρας διασχίζει μετὰ ταχύτητος τὸ διάστημα. Τὸ διάπυρον τοῦτο σῶμα, τοῦ ὁποίου ἡ φαινομένη διάμετρος ἐνίοτε δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν τῆς πανσελήνου, κατὰ τὴν διαδρομὴν αὐτοῦ ἐντὸς τῆς γηΐνης ἀτμοσφαίρας, ἀφήνει συνήθως ὄπισθέν του φωτεινὴν καὶ πολύχρωμον οὐράν. Πολλάκις κατὰ τὴν ἐμφάνισιν βολίδος ἢ ὀλίγον βραδύτερον πα-

Digitized by Google

ράγεται ἔκρηξις, ἥτις ἐνίοτε συνοδεύεται καὶ ὑπὸ ἄλλων διαδοχικῶν, ὁ δὲ ἐπακολουθῶν κρότος ἀκούεται οὐχὶ σπανίως εἰς μεγάλας ἀποστάσεις. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν ἡ βολὶς πολλάκις χωρίζεται εἰς διάπυρα τεμάχια, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πολυάριθμα, τὰ ὁποῖα φαίνονται ἐκσφενδονιζόμενα πρὸς διαφόρους διευθύνσεις. Ἐνίοτε αἱ βολίδες σβέννυνται ἀθορύβως ἢ ἐξαφανίζονται πρὶν ἢ ἐξαφανισθῇ τελείως ἡ φωτεινὴ τροχιά, ἣν διέγραψαν ἐπὶ τοῦ στερεώματος.

Τὸ φαινόμενον συμβαίνει τόσον τὴν νύκτα, ὅσον καὶ τὴν ἡμέραν, ἐν τῇ τελευταίᾳ ὅμως περιπτώσει ἡ οὐρὰ εἶναι σπανίως ὁρατή, λόγῳ τοῦ ἰσχυροῦ ἡλιακοῦ φωτός, οὐχὶ σπανίως ὅμως εἰς τὸ τέρμα τῆς διαδρομῆς τοῦ μετεώρου παρατηρεῖται σχηματισμὸς λευκοῦ νέφους. Τὸ σχῆμα τῆς οὐρᾶς τῶν βολίδων εἶναι ἐνίοτε ἀκανόνιστον, πολλάκις δὲ κατὰ μῆκος αὐτῆς παρατηροῦνται ἐκφεύγοντες σπινθῆρες.

Αἱ βολίδες προφανῶς οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ *ἀερόλιθοι*. Ἡ μόνη διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο μετεώρων συνίσταται εἰς τὸ ὅτι τῶν τελευταίων τὰ τεμάχια ἀνευρίσκονται ἐπὶ τῆς γῆς, ἐνῷ αἱ πρῶται ἢ καταναλίσκονται ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ μεταβαλλόμεναι ἐξ ὑπερθερμάνσεως εἰς ἀέρια ἢ φθάνουσι μὲν μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ἀλλὰ πίπτουσιν ἢ ἐντὸς τῶν ἐκτεταμένων ὠκεανῶν ἢ εἰς μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ἀνεύρεσίς των εἶναι ἀδύνατος. Προκειμένου περὶ τῆς σχέσεως τῶν βολίδων πρὸς τοὺς διάττοντας, αὕτη εἶναι εἰσέτι ἀμφίβολος, διότι κατὰ τὰς βροχὰς διαττόντων δὲν παρατηροῦνται κατὰ κανόνα βολίδες. Κατ' ἐξαίρεσιν τῇ 27ῃ Νοεμβρίου 1885 κατὰ τὴν βροχὴν Βιελιδῶν ἔπεσεν ἐν Mazapil τοῦ Μεξικοῦ ἀερόλιθος βάρους 3950 γρ. Ἐν τούτοις δὲν εἶναι βέβαιον ἐὰν πρόκειται περὶ ἁπλῆς συμπτώσεως ἢ περὶ φαινομένου μαρτυροῦντος δεσμόν τινα μεταξὺ ἀερολίθων καὶ κομητῶν. Ὁμοίως τῇ 8ῃ Αὐγούστου 1925 παρετηρήθη ἐν Ἀθήναις καὶ εἰς πλεῖστα μέρη τῆς ΒΑ. Ἑλλάδος βολὶς ὀλίγον μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἥτις πιθανῶς νὰ σχετίζεται πρὸς τὸ σμῆνος τῶν Περσειδῶν.

Ἡ ἐμφάνισις βολίδων, ὡς καὶ ἅπαντα τὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀσυνήθη οὐράνια φαινόμενα, ἐνέβαλλε τὸ πάλαι τρόμον εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἡρμηνεύετο ὡς κακὸς οἰωνός. Παρὰ διαφόροις συγγραφεῦσιν ἀπαντῶσι περιγραφαὶ πτώσεων βολίδων μετὰ σχετικῶν χρονολογικῶν καὶ ἄλλων λεπτομερειῶν.

[*Arago*, Astronomie populaire. *Oliver*, The Meteors.] Σ. Π.

βόλισις (ἡ) *[Ναυτ.]*. Ἀδόκιμος καὶ ἀνεπίσημος, ἀλλ' ἐπικρατήσας ὅρος τοῦ ναυτικοῦ, συνώνυμος τοῦ βυθομέτρησις (βλ. λ. καὶ λ. βολίς, βολιδόσχοινον, βόλισμα). Σ. Ε. Λ.

βόλισμα (τὸ) *[Ναυτ.]*· κοιν. τὰ *σκαντάλια* (μόνον εἰς πληθυντικὸν ἐν τῇ τοιαύτῃ τοῦ ὅρου σημασίᾳ), γαλλ. les brassiages ἢ sondages, ἀγγλ. the soundings· ὅρος ἀφορῶν πάντως εἰς τὰς βυθομετρήσεις, ἀπαντῶν ὅμως ὑπὸ δύο διαφόρους σημασίας. Οὕτω σημαίνει: 1) τὸ βάθος τοῦ θαλασσίου βυθοῦ ὅπερ εὑρίσκομεν βολίζοντες· καὶ 2) τὰ βάθη διαφόρων σημείων τοῦ βυθοῦ, ἅτινα εὑρεθέντα κατὰ τὴν ὑδρογράφησιν καὶ ἀνυχθέντα εἰς τὴν κατωτάτην πλήμμην, ἐχαράχθησαν ἐπὶ τῆς πλακὸς τοῦ χάρτου καὶ ἐτυπώθησαν μετ' αὐτοῦ, ἐκπεφρασμένα δι' ἀριθμῶν ὑποδηλούντων ὀργυιὰς ἢ πόδας, προκειμένου περὶ ἀγγλικῶν ἢ ἀμερικανικῶν χαρτῶν, ἢ μέτρα ἢ δεκατόμετρα, προκειμένου περὶ γαλλικῶν χαρτῶν. Πάντες οἱ ἀγγλικοὶ χάρται σημειοῦσι «τὰ βολίσματα εἰς ὀργυιάς» ἢ «εἰς πόδας», παραθέτοντες ἅμα, κατόπιν τῆς ἀποφάσεως τοῦ ὑδρογραφικοῦ συνεδρίου τοῦ Λονδίνου, καὶ πίνακα μετατροπῆς τῶν ἀγγλικῶν τούτων μέτρων εἰς γαλλικά. Τῶν ναυτικῶν δὲ χαρτῶν ἀποτελούντων ἐφαρμογὴν τῆς δι' «ἠριθμημένων ἐπιπέδων» παραστάσεως ἐπὶ Μερκατορίου ἐπιπεδογραφήσεως, τὸ *βόλισμα* οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ «*ἀρνητικὸν ὑψόμετρον*», συμβατικῶς διὰ θετικοῦ ἀριθμοῦ σημειούμενον. Σ. Ε. Λ.

—[ΩΚΕΑΝΟΓΡ.] Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ μέχρι τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος εἶχον τὴν ἰδέαν ὅτι ὑπῆρχον «ἄβυσσοι ἀμέτρητοι» (abîmes sans fond)· κατόπιν ὅμως, ἀπὸ τῆς χρησιμοποιήσεως ἰδία τῶν βολιστικῶν μηχανῶν, ἀπεδείχθη ἐσφαλμένη ἡ ἰδέα αὕτη, ὡς μεγαλύτερον δὲ βάθος τῶν θαλασσῶν εὑρέθη τελευταίως τὸ τῶν 10430 μέτρων (βόλισμα μεταξὺ Macassar καὶ Nagasaki). Ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζονται τὰ βολίσματα εἶναι ἁπλουστάτη: Ἀρκεῖ ὅπως προσδέσωμεν εἰς τὸ ἄκρον σχοινίου ἓν βάρος, τὸ ὁποῖον κατόπιν ῥίπτομεν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τοῦ ὁποίου εἶναι δυνατὸν εἰς ἑκάστην στιγμὴν νὰ γνωρίζωμεν τὸ μῆκος. Ἡ στιγμὴ κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ βάρος φθάνει εἰς τὸν βυθόν, ἐὰν μὲν τὸ βόλισμα ἐκτελῆται διὰ τῶν χειρῶν, γίνεται αἰσθητὴ ὑπὸ τοῦ βολίζοντος ἀνδρός, ἐὰν δὲ διὰ βολιστικῆς μηχανῆς, διὰ τῆς αὐτομάτου δράσεως ἐλατηρίου ἐπὶ πέδης, ἥτις καὶ σταματᾷ ἀμέσως τὴν κίνησιν τῆς μηχανῆς καὶ ἑπομένως τὴν ἐξέλιξιν τοῦ σύρματος (βλ. **βολιστικαὶ** ***μηχαναί***).

Τὰ βολίσματα διαιροῦνται εἰς βολίσματα μικροῦ βάθους, ἐκτελούμενα συνήθως διὰ τῶν χειρῶν, καὶ εἰς βολίσματα μεγάλου βάθους, ἅτινα ἐκτελοῦνται τῇ βοηθείᾳ τῶν βολιστικῶν μηχανῶν. Τὰ βολίσματα ταῦτα μεταφέρονται κατόπιν ἐπὶ τῶν ναυτικῶν χαρτῶν, δεικνύοντα οὕτω τὸ εἰς ἕκαστον σημεῖον εὑρεθὲν βάθος. Ὁ ἐπὶ τῶν ἀγγλικῶν καὶ ἀμερικανικῶν ναυτικῶν χαρτῶν ἀναγραφόμενος ἀριθμὸς ἐκφράζει τὸ βάθος εἰς ὀργυιὰς ἢ εἰς πόδας. Εἰς τοὺς ναυτικοὺς χάρτας τῶν ἄλλων χωρῶν τὸ ἀναγραφόμενον βάθος εἶναι ἐκπεφρασμένον εἰς μέτρα.

Θεωρία τῶν βολισμάτων. Ἐὰν ἀφήσωμεν ἓν σῶμα βαρύ, τοῦτο κατέρχεται διὰ μέσου τοῦ ὕδατος μετὰ μιᾶς ταχύτητος V κατὰ τὸν τύπον:

$$V^2=\frac{2gP}{\mu}$$

ἔνθα g=ἐπιτάχυνσις τῆς βαρύτητος
P=βάρος τοῦ σώματος
καὶ μ=συνάρτησις σύνθετος τοῦ βάρους τοῦ ὄγκου τοῦ ἐκτοπιζομένου ὕδατος, τῆς τομῆς τῆς ἐπιφανείας ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐνεργεῖ ἡ ἀντίστασις τοῦ ὕδατος καὶ ἑνὸς συντελεστοῦ ἐξαρτωμένου ἐκ τῆς φύσεως ὡς καὶ τοῦ σχήματος τοῦ πίπτοντος βάρους. Ἐὰν τὸ πίπτον βάρος εἶναι προσδεδεμένον εἰς τὸ ἄκρον βολιδοσχοίνου, ἡ ταχύτης του ἐλαττοῦται ταχέως, καθόσον τὸ μὲν P (βάρος σώματος+βάρος βολιδοσχοίνου) αὐξάνει πολὺ ὀλίγον σὺν τῷ βάθει, ἐνῷ ἀντιθέτως ὁ ὄγκος τοῦ ἐκτοπιζομένου ὕδατος καθὼς καὶ ἡ τριβὴ ἡ ἐξασκουμένη ὑπὸ τῶν μορίων τοῦ ὕδατος ἐπὶ τοῦ διὰ μέσου τούτων διερχομένου βολιδοσχοίνου, αὐξάνουσι ταχέως. Ἐὰν ἀντὶ σχοινίου μεταχειρισθῶμεν λεπτὸν χαλύβδινον σύρμα (corde à piano), ἐλαττοῦμεν τὴν τριβὴν ταύτην καὶ ἔχομεν μεγαλυτέραν ταχύτητα καταδύσεως. Ἐπίσης μεταχειριζόμενοι μεγάλην βολίδα (βάρος) ἐπιτυγχάνομεν μεγάλην ταχύτητα πτώσεως, εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως ταύτην πρέπει νὰ μεταχειριζώμεθα συρματόσχοινον μεγάλης ἀντοχῆς, καθόσον, λόγῳ τῆς μεγάλης ταχύτητος καταδύσεως, ἡ ἐπὶ τοῦ βολιδοσχοίνου ἐπιφερομένη τάσις εἶναι ἰσχυροτάτη.

Προσέγγισις τῶν βολισμάτων. Ὁ ἀκριβὴς προσδιορισμὸς τῆς θέσεως τῶν βολισμάτων ἀνοικτῆς θαλάσσης, ὅστις εὑρίσκεται δι' ἀστρονομικῶν μεθόδων, διὰ τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ μήκους καὶ πλάτους, ὑπόκειται εἰς σφάλμα ἐκτιμώμενον εἰς ±1 ναυτικὸν μίλλιον. Τὸ μέσον σφάλμα τῆς θέσεως τοῦ βολίσματος, ὑπολογιζόμενον κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν πιθανοτήτων, ἰσοῦται πρὸς 2619 μέτρα, ὁπότε ἡ θέσις τοῦ βολίσματος εὑρίσκεται εἰς ἓν οἱονδήποτε σημεῖον τῆς ἐπιφανείας κύκλου διαμέτρου πλέον τῶν 5 χιλιομέτρων. Εἰς τὸ σφάλμα τοῦτο ὑπεισέρχεται καὶ ἕτερον ὅπερ προέρχεται ἐκ τῆς κλίσεως τοῦ βυθοῦ. Ἐκ τοῦ παρακειμένου σχήματος καταφαίνεται ὅτι τὸ βάθος θὰ εἶναι κατὰ πολὺ διάφορον, ἐὰν τὸ βόλισμα τοποθετηθῇ εἰς τὴν θέσιν Α ἢ εἰς τὴν θέσιν Β, ἀφοῦ εἰς μὲν τὴν πρώτην τὸ βάθος ἰσοῦται πρὸς ΑΑ', εἰς δὲ τὴν δευτέραν πρὸς ΒΒ'.

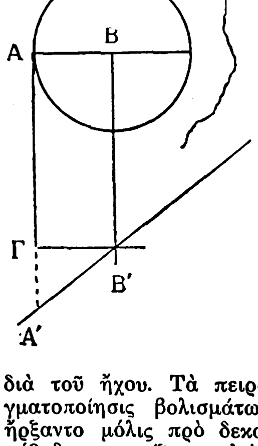

Βολίσματα δι' ἠχητικῆς μεθόδου (ἠχοβολίσματα). Πρῶτος ὁ Arago ἀπὸ τοῦ 1830 ὑπέδειξε τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκτελέσεως βολισμάτων διὰ τοῦ ἤχου. Τὰ πειράματα ὅμως καὶ ἡ πραγματοποίησις βολισμάτων δι' ἠχητικῶν μεθόδων ἤρξαντο μόλις πρὸ δεκαπενταετίας περίπου. Ἡ μέθοδος στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς διαδόσεως τῶν ἠχητικῶν κυμάτων κατὰ συγκεντρωτικὰς σφαίρας καὶ τῆς ἀνακλάσεως τούτων πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν, εὐθὺς ὡς συναντήσωσι τὸν βυθόν. Δι' ἀκριβοῦς μετρήσεως τοῦ διαρρεύσαντος χρονικοῦ διαστήματος (τ) ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς παραγωγῆς τοῦ ἤχου μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς ἐπιστροφῆς τῆς ἠχοῦς (ἦχος ἐξ ἀνακλάσεως ἐπὶ τοῦ βυθοῦ), γνωστῆς οὔσης τῆς ταχύτητος διαδόσεως (T) τοῦ ἤχου ἐντὸς τοῦ θαλασσίου ὕδατος καὶ ἴσης πρὸς 1500 μέτρα περίπου κατὰ δευτερόλεπτον, διὰ θαλάσσιον ὕδωρ μέσης πυκνότητος 1,028, εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπολογίσωμεν τὸ βάθος ἐκ τοῦ τύπου:

$$\Sigma=\eta+\sqrt{\tfrac{1}{4}T^2\tau^2-\lambda^2} \quad \text{ἤ}$$

$$\Sigma=\eta+\sqrt{560000\,\tau^2-\lambda^2}$$

ἔνθα λ^2=ἀπόστασις τῶν δύο μικροφώνων ἀπ' ἀλλήλων (πομποῦ καὶ δέκτου), τ=διαρρεῦσαν χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς στιγμῆς παραγωγῆς ἤχου μέχρις ἐπιστροφῆς ἠχοῦς καὶ η=τὸ βάθος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης εἰς ὃ τὰ μικρόφωνα εἶναι τοποθετημένα.

Ἡ μέτρησις τοῦ χρονικοῦ διαλείμματος, ὅπερ διὰ τὰ μικρὰ βάθη εἶναι μόλις ἑκατοστὰ ἢ καὶ χιλιοστὰ ἀκόμη τοῦ δευτερολέπτου, γίνεται δι' εἰδικῶν συσκευῶν, καλουμένων *χρονογράφων*. Αἱ ἠχοβολιστικαὶ συσκευαὶ αἱ χρησιμοποιούμεναι διὰ τὴν μέθοδον ταύτην εἶναι διαφόρων τύπων, δίδουσι δὲ τὸ βάθος δι' ἀπ' εὐθείας ἀναγνώσεως ἐπὶ κλίμακος· τοιαῦται εἶναι π. χ. ἡ τοῦ Rehm, ἡ τοῦ Mart, ἡ τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου (Henry Hugues and Sons Ld London), ἡ Sonic Depth finder, ἡ Fathometer κ.λ.π.

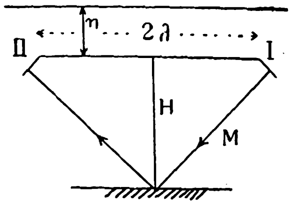

Ἡ παραγωγὴ ἤχου, εἰς τὰ ἀνωτέρω τύπου μηχανήματα, γίνεται εἴτε διὰ σφύρας, εἴτε διὰ πυροβόλου ὅπλου, εἴτε δι' ἐκρήξεως φυσιγγίου (προκειμένου περὶ μεγάλου βάθους), εἴτε διὰ σπινθῆρος. Ὁ παραγόμενος ἦχος παραλαμβάνεται ἀμέσως διὰ τοῦ μικροφώνου I, ὁ δὲ ἀνακλώμενος ἐπὶ τοῦ βυθοῦ τοιοῦτος (ἠχὼ) ἐπιστρέφων εἰς τὴν ἐπιφάνειαν παραλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ μικροφώνου II. Διὰ καταλλήλου διατάξεως τὸ μικρόφωνον I θέτει εἰς κίνησιν τὸν χρονογράφον, τὸ δὲ μικρόφωνον II σταματᾷ τοῦτον. Ἐσχάτως ἡ μέθοδος ἐτελειοποιήθη ὑπὸ τοῦ Ρώσου μηχανικοῦ Chilowski διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως ὑπερηχητικῶν κυμάτων. Ταῦτα παράγονται διὰ πιεζοηλεκτρικοῦ συμπυκνωτοῦ διὰ μετατροπῆς ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων γνωστῆς συχνότητος εἰς ἠχητικὰς ταλαντώσεις (*Συσκευὴ Langevin, Florisson-Sondeur ultra sonore*).

Διὰ τῆς μεθόδου τῶν ἠχοβολισμάτων ἀφ' ἑνὸς μὲν ἁπλοποιοῦνται κατὰ πολὺ τὰ βολίσματα, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἶναι δυνατὸν νὰ γίνωνται ταῦτα συνεχῶς καὶ ὅταν τὸ πλοῖον εὑρίσκηται ἐν κινήσει. Ὡς ἐκ τούτου ἠδυνήθησαν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν νὰ ὑποτυπώσωσι, διὰ συνεχῶν βολισμάτων, ὁλόκληρον τὸ ἀνάγλυφον τοῦ βυθοῦ (profil du fond) τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς. (Βλ. καὶ λ. **ἠχοβολίσεις**). Ν. Ι. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

βόλισον! *[Ναυτ.]*. Τὸ κέλευμα δι' οὗ ἐκτελεῖται μεγάλη *βόλισις* διὰ συνήθους τύπου μεγάλης *βολίδος*. Ἐκεῖνος τῶν ἀνδρῶν τῶν κρατούντων τὸ βολιδόσχοινον τῆς μεγάλης βολίδος, ὅστις θὰ εὕρισκε τὸν βυθόν, ἀναφωνεῖ «βυθός!», εἰς ἀπάντησιν τοῦ κελεύματος, δένων ἐπὶ τοῦ βολιδοσχοίνου χειρόδεσμον ἁπλοῦν. Πρὸς ἔναρξιν μικρῶν βολίσεων ἀντὶ τοῦ «βόλισον!» δίδεται τὸ κέλευμα «βολιστα(!)». Σ. Ε. Λ.

Βολισσὸς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κόλπος καὶ ὅρμος ἐν αὐτῷ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς *Χίου*, διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ἁγία Μαρκέλλα καὶ Μεστά, καὶ ἐν ᾧ σχηματίζονται ὀκτὼ ὅρμοι (περὶ ὧν βλ. λ. **Αἰγαῖον** τόμ. Β' σ. 415 β), ὧν ἐπισημότερος ἡ *Βολισσὸς* (πλάτ. 38° 28' Β, μῆκ. 25° 57' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Island of Khios and gulf of Smyrna), οὗ φερώνυμος ὁ κόλπος. Ἐν τῷ ὅρμῳ τούτῳ, ἀποτελοῦντι τὰ νῦν τὴν «περαίαν» τῆς μεταξὺ Ψαρῶν καὶ Χίου δι' ἱστιοφόρων ἐπικοινωνίαν, ἐγένετο ἀπόβασις τῶν Ἀθηναίων τῷ 19 ἔτει τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὑπὸ *Λέοντα* καὶ *Διομέδοντα*, ὡς *Θουκυδίδης* (Η, 24) ἱστορεῖ: «Καὶ ἔν τε Καρδαμύλῃ ἀποβάντες καὶ ἐν Βολίσσῳ, τοὺς προσβοηθήσαντας τῶν Χίων μάχῃ νικήσαντες καὶ πολλοὺς διαφθείραντες ἀνάστατα ἐποίησαν τὰ ταύτῃ χωρία». Τὸ δὲ ἐπίσημον τῆς θέσεως τοῦ ὅρμου εἶχεν ἑφελκύσει τὴν προσοχὴν τῶν πειρατῶν καὶ ἐγένετο θέατρον τῶν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν κατ' αὐτῶν ἐπιχειρήσεων τὸν ΙΑ' καὶ ΙΒ' αἰῶνα· ἀλλὰ καὶ τῶν Φράγκων κατακτητῶν, ὡς μαρτυρεῖ μεσαιωνικὸς σκοπιωρικὸς καὶ ἀμυντικὸς ἐκεῖ πύργος, χρησιμεύων ἤδη ὡς γνώρισμα εἰς τοὺς προσπλέοντας. Σ. Ε. Λ.

—**Βολισσὸς** (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς νήσου *Χίου*, κειμένη κατὰ τὸ ΒΔ. τμῆμα αὐτῆς καὶ ἐν τῷ εὐρυτάτῳ ὁμωνύμῳ κόλπῳ. Ἀπέχει τῆς παραλίας περὶ τὰ 20 λεπτὰ τῆς ὥρας. Εἶναι ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ τὸ ΝΔ. κείμενον παράλιον χωρίον *Σιδηροῦς* (κάτ. 299), ἀπέχον 1½ ὥραν ἀπὸ ταύτης, καὶ μιᾶς τῶν τεσσάρων εἰρηνοδικειακῶν περιφερειῶν τῆς Χίου. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀπετέλει τὴν ὑποδιοίκησιν τῆς Βολισσοῦ. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἐν τῷ, παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ ὅρμου καὶ ἐπὶ ὑψηπέδου, πολίσματι *Βολισσὸς* ἢ *Βόλισσος* ἢ *Βολίσκος* (*Θουκ.* Η, 24 καὶ *Στέφ. Βυζ.* ἐν. λ.), οὗ τὴν θέσιν κατέχει ἡ σημερινὴ κωμόπολις *Βολισσός*, ἐγεννήθη καὶ ἔζησεν ὁ Ὅμηρος. Ἐπίνειον τῆς Βολισσοῦ εἶναι τὰ *Λιμιά*, ἀπέχοντα περὶ τὰ 20 λεπτὰ τῆς ὥρας καὶ συνδεόμενα δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ. Διὰ τοῦ λιμένος τούτου, ὅστις μόνον ἐκ τῶν νοτίων ἀνέμων εἶναι ἀπροφύλακτος, διεξάγεται ἅπασα ἡ ἐμπορικὴ κίνησις ὁλοκλήρου τοῦ ΒΔ. τμήματος τῆς νήσου. Ἡ ὕδρευσις τῆς κωμοπόλεως γίνεται ἐκ τεσσάρων φρεάτων εὑρισκομένων εἰς τὰ ἄκρα αὐτῆς. Ἡ Βολισσὸς διαιρεῖται εἰς τρεῖς συνοικίας, τὴν τοῦ *Πυθῶνα*, τῆς *Χωρῆς*, ἔνθα ὁ καθεδρικὸς ναός,

Digitized by Google

καὶ τοῦ *Πύργου*. Ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα κοσμοῦνται δι᾽ ὡραίων πλατειῶν, ἅπασαι δὲ διὰ περικαλλῶν ναῶν καὶ πανυψήλων κωδωνοστασίων δεσποζόντων τοῦ χωρίου. Περιλαμβάνει δημοτικὸν σχολεῖον ἀρρένων καὶ θηλέων καὶ ἡμιγυμνάσιον πενταταξίου τύπου, ἅτινα στεγάζονται εἰς μεγαλοπρεπέστατον πολυόροφον διδακτήριον, κείμενον εἰς γραφικώτατον χαμηλὸν λόφον εἰς τὸ ἄκρον τοῦ χωρίου, καὶ οἰκοδομηθὲν κυρίως διὰ συνεισφορῶν τῶν ἐν τῇ ξένῃ ἐγκατεστημένων τέκνων τῆς νήσου. Ἐπίσης ἔχει ταχυδρομεῖον καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον, εἰρηνοδικεῖον καὶ ἀστυνομικὸν σταθμόν. Ξενοδοχείου ὕπνου ἡ κωμόπολις στερεῖται, διὰ τὰς ἀνάγκας ὅμως τῶν ξένων ἡ κοινότης συντηρεῖ πολυτελέστατον ξενῶνα. Ἐκκλησιαστικῶς ὑπάγεται εἰς τὴν μητρόπολιν Καρδαμύλων, ἀποσπαθεῖσα ἐσχάτως τῆς μητροπόλεως Χίου.

Οὐχὶ μακρὰν τῆς Βολισσοῦ καὶ ἑκατέρωσεν αὐτῆς ῥέουσι διὰ μέσου εὐφόρων καὶ καταφύτων μικρῶν πεδιάδων δύο χείμαρροι, ὁ *Μαλαγκιότης* πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἡ *Ράσσουσα* ἢ *Ράουσα* πρὸς δυσμάς. Ὁ Μαλαγκιότης, ὅστις εἰς διάφορα μέρη λαμβάνει διάφορα ὀνόματα καὶ πηγάζει ἐκ τοῦ Πελιναίου ὄρους, δεχόμενος ὅλα τὰ δυτικὰ ὕδατα τῶν χωρίων *Φυτῶν*, *Κηπουριῶν*, *Σπαρτούντας* καὶ *Πισπιλούντας*, ἐκβάλλει εἰς θέσιν *Ἀρβάνα* τῆς Βολισσοῦ. Ὁ χείμαρρος Ράσσουσα ἢ Ράουσα παραλαμβάνει τὰ ὕδατα τοῦ ὄρους *Ἀμανῆς*, χύνεται δὲ εἰς τὴν παραθαλασσίαν θέσιν *Λίμνο*.

Ἐκ τῶν κορυφῶν τοῦ λόφου, ἐφ οὗ εἶναι ἐκτισμένη ἡ κωμόπολις καὶ ἐκ τῶν ἐπάλξεων τοῦ ἐ.ετικοῦ φρουρίου της, θαυμάζει τις τὸ πρὸς τὰ ΒΔ. κείμενον ὕψιστον ὄρος τῆς νήσου *Πελιναῖον* (κοιν. *Προφήτης Ἠλίας*). Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τούτου (ὕψ. 1330 μ.) ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἀρχαιότητα ναὸς τοῦ Πελιναιου Διός, νῦν δὲ ὑπάρχει ναΐδιον τοῦ προφήτου Ἠλιού. Ἀνατολικῶς τῆς Βολισσοῦ κσὶ εἰς ἀπόστασιν ὥρας ἀπὸ ταύτης κεῖται ἐπὶ θαυμασίας τοποθεσίας καὶ ἐπὶ λόφου ὕψους 300 μ. ἡ μονὴ τῶν *Μουνδῶν*, ἥτις καὶ μονὴ *Διευχῶν* καλεῖται ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ παρακειμένου χωρίου *Διευχά*. Ἡ μονὴ αὕτη, τιμωμένη ἐπ᾽ ὀνόματι τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, κατὰ τὸ 1582 ἐκηρύχθη σταυροπηγιακὴ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως *Ἱερεμίου*, ὑπήγετο δὲ πρότερον εἰς πατριαρχικὴν ἐξαρχίαν, τὴν ὁποίαν ἀπετέλει ἡ *Βολισσός*, τὸ *Πυργὶ* καὶ τὰ *Ψαρὰ* (παλαιά). Βραδύτερον ἡ ἐξαρχία αὕτη, κατηργήθη, ἐδόθησαν δὲ ὅλα τὰ ἐξαρχικὰ δικαιώματα εἰς τὴν ἱερὰν μητρόπολιν τῆς Χίου. Δυτικῶς τῆς Βολισσοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν ὥρας εὕρηται ὁ ναὸς τῆς *Ἁγίας Μαρκέλλης* τῆς *Χιοπολίτιδος*, τὴν μνήμην τῆς ὁποίας κατὰ τὴν 22 Ἰουλίου ἑκάστου ἔτους οἱ Χῖοι ἑορτάζουσι πανηγυρικῶς. Βορειοανατολικῶς τῆς κωμοπόλεως ταύτης, εἰς τὴν συμβολὴν τῶν δύο βραχιόνων τοῦ ποταμοῦ Μαλαγκιότου, ὑπάρχει στενή, σύσκιος καὶ πλήρης πηγῶν κοιλάς, ὀνομαζομένη *Λουτρά*. Ἐνταῦθα μυθολογεῖται ὅτι ὁ μυθικὸς βασιλεὺς *Ἀνήλιαγος* εἶχε τὰ λουτρά του.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Βολισσοῦ ἄλλοτε ἀνήρχετο εἰς 2600, σήμερον δὲ μὲ ὅλην τὴν ἐγκατάστασιν ἀρκετῶν προσφυγικῶν οἰκογενειῶν παρουσιάζει μείωσιν, λόγῳ τῆς ἀθρόας ἀποδημήσεως εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν γεωργίαν· τὸ πάλαι ἐκαλλιέργουν εἰς τὰς στενὰς καὶ πολυΰδρους πεδιάδας τὸν βάμβακα καὶ τὴν μορέαν διὰ τὴν σηροτροφίαν καὶ κατεσκεύαζον θαυμάσια ὑφαντά. Νῦν, λόγῳ τῶν ἀσθενειῶν τοῦ μεταξοσκώληκος καὶ τοῦ βάμβακος, τὰ εἴδη ταῦτα τῆς καλλιεργείας ἐγκατελείφθησαν καὶ καλλιεργοῦνται τὰ ἑσπεριδοειδῆ, ἡ ἐλαία, ἡ ἀμυγδαλῆ, ἡ συκῆ, ὁ σῖτος καὶ ἐσχάτως ὁ καπνός.

Παραλλήλως πρὸς τὴν γεωργίαν ἀσκεῖται καὶ ἡ ἐλαιουργία, ἡ ἀλευροποιία, ἡ ἀγγειοπλαστική, καὶ ἡ καλαθοπλεκτική. Τὸ ἐμπόριον τῆς Βολισσοῦ συνίσταται εἰς τὴν εἰσαγωγὴν ἀλεύρων, ὑφασμάτων, ξυλείας, ἀποικιακῶν καὶ εἰς τὴν ἐξαγωγὴν ἐλαίου, ἐλαιοπυρήνων, ἀμυγδάλων, σύκων, χαρουπίων (ξυλοκεράτων) καὶ ἑσπεριδοειδῶν, καὶ διεξάγεται μὲ τὰς ἀγορὰς Χίου, Σύρου καὶ Πειραιῶς.

Ἡ Βολισσὸς συνδέεται μετὰ τοῦ ἐπινείου Λιμιὰ καὶ τῆς πρωτευούσης δι᾽ ἁμαξιτῆς ὁδοῦ, μετὰ τῶν πέριξ δὲ χωρίων καὶ συνοικισμῶν δι᾽ ἡμιονικῶν ὁδῶν. Διὰ θαλάσσης ἐπικοινωνεῖ μετὰ τῆς Χίου (πόλεως) καὶ τοῦ Πειραιῶς, δι᾽ ἀτμοπλοίων ἐκτελούντων τὰς συγκοινωνίας τῶν ἀγόνων γραμμῶν.

Γ. Μ. ΜΑΔΙΑΝΟΣ

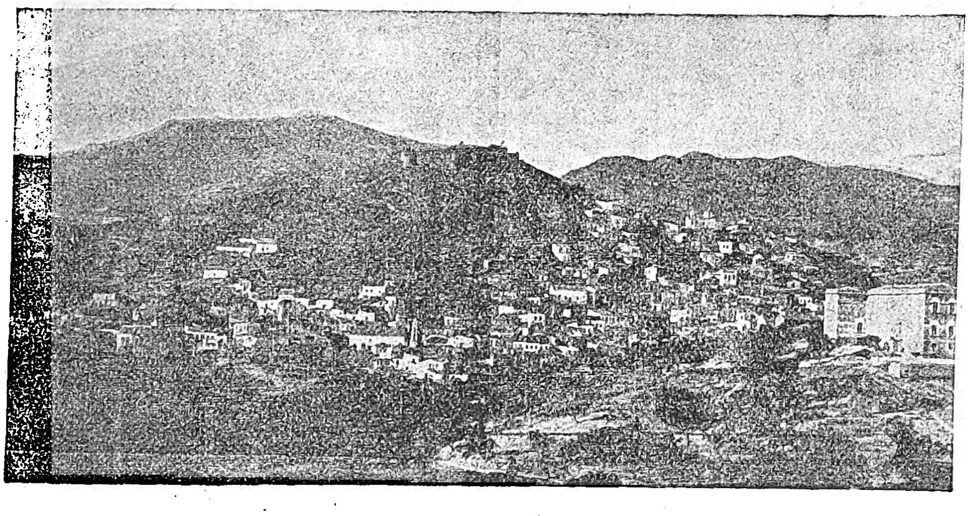

Γενικὴ ἄποψις τῆς κωμοπόλεως Βολισσοῦ.

[Φωτογραφία Γ. Τσίμα.]

βολιστὴρ (ὁ). Ὀνομασία διδομένη ὑπό τινων εἰς τὰς μηχανικὰς βολίδας τὰς χρησιμοποιουμένας εἰς βυθομετρήσεις μεγάλου βάθους (βλ. λ. βολὶς *[Ὠκεανογρ.]*).

βολιστὴς (ὁ)· ὁ διὰ τῆς βολίδος (δλ. λ.) ἐκτελῶν βυθομέτρησιν τῆς θαλάσσης.

— *[Ναυτ.]* Ὀνομάζονται *βολισταὶ* οἱ οἰακισταί, οἱ τασσόμενοι ἅμα τῷ κελεύματι «εἰς τάξιν ἀγκυροβολίας», ἀλλὰ καὶ ὅταν ἤθελον ἄλλοτε διαταχθῆ, εἰς τὰς προσδιωρισμένας θέσεις των ἐφ᾽ ἑκατέρας τῶν πλευρῶν τοῦ πλοίου, διὰ τὰς *βολίσεις*.

Σ. Ε. Λ.

βολιστικός, — *ή*, — *όν*· ὁ ἀνήκων ἢ ἀναφερόμενος εἰς τὴν *βόλισιν* (βυθομέτρησιν).

— **βολιστικαὶ** *μηχαναὶ [Ὠκεανογρ.]*. Αἱ μηχαναὶ αὗται χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ἐκτέλεσιν *βολισμάτων* εἰς βάθη ἀνώτερα τῶν 30 μέτρων, εἶναι δὲ διαφόρων τύπων.

1) *Βολιστικὴ μηχανὴ Τόμψων* (χρησιμοποιουμένη διὰ βάθη μὴ ὑπερβαίνοντα τὰ 250 — 300 μέτρα). Ἡ μηχανὴ αὕτη ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς δακτυλίου *Α* φέροντος αὔλακα πρὸς περιέλιξιν ἀνθεκτικοῦ (μέχρι 200 χλγρ.) ἐπικασσιτερωμένου χαλυβικοῦ συρματοσχοίνου, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου προσδένεται ἡ *βολὶς* (βάρος). Ὁ δακτύλιος οὗτος (δλ. σχ. 1) εἰσχωρεῖ ἐντὸς δύο πλευρικῶν τροχίλων (*Β* καὶ *Β′*), ἐξ ὧν ὁ Β′ δύναται νὰ μετακινηθῇ τῇ βοηθείᾳ ἑνὸς περικοχλίου στρεφομένου διὰ χειρολαβῶν. Προκειμένης ἐκτελέσεως βολίσματος ἀπομακρύνομεν, διὰ στροφῆς τῶν χειρολαβῶν, τὸν πλευρικὸν τρόχιλον Β′, ἐλευθεροῦντες οὕτω τὸν δακτύλιον Α, ὁπότε καὶ ἄρχεται ἡ ἐξέλιξις τοῦ σύρματος.

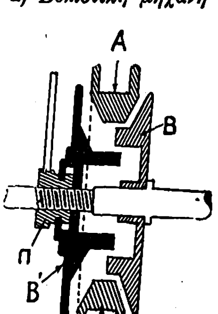

Σχ. 1.
Βολιστικὴ μηχανὴ Τόμψων

Μόλις ἡ βολὶς φθάσῃ εἰς τὸν βυθὸν—τοῦτο δὲ δηλοῦται διὰ τῆς χαλαρώσεως τοῦ σύρματος—στρέφομεν ἀμέσως τὰς χειρολαβὰς κατ᾽ ἀντίθετον τῇ προηγουμένῃ φοράν, διὰ τῆς προσεγγίσεως δὲ τοῦ τροχίλου ἀκινητοῦμεν, ὡς διὰ χαλινωτηρίου (φρένου), τὸν δακτύλιον Α, διακόπτοντες οὕτω τὴν ἐξέλιξιν τοῦ σύρματος. Ἡ μέτρησις τοῦ παρεαθέντος σύρματος γίνεται ἀπ᾽ εὐθείας ἐπὶ μετρητικοῦ ὀργάνου λειτουργοῦντος διὰ συστήματος ὀδοντωτῶν τροχῶν. Διὰ μικρὰ βάθη μεταχειριζόμεθα ἐπίσης βολιστικὰς μηχανὰς ἄλλων τύπων, ὡς π. χ. τὴν βολιστικὴν μηχανὴν Warluzel.

2) *Βολιστικὴ μηχανὴ Lucas* (χρησιμοποιουμένη καὶ διὰ πολὺ μεγάλα βάθη). Ἡ μηχανὴ αὕτη (βλ. σχ. 2) ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἑξῆς μερῶν: α′) Ἐξ ἑνὸς τυμπάνου *(Α)* ἐκ χυτοῦ χάλυβος, μεγάλης ἀντοχῆς, ἐπὶ τοῦ ὁποίου περιελίσσεται λεπτότατον χαλυβόσυρμα διαμέτρου συνήθως 0.6 χ.μ. (corde à piano). Τὸ σύρμα τοῦτο ἔχει τὸ πλεονέκτημα ὅτι ἔχει μικρὸν βάρος (3 χιλιόγραμμα περίπου ἀνὰ 1000 μέτρα), ἀλλὰ μειονεκτεῖ εἰς ἀντοχὴν (ὅριον θραύσεως 80 χιλγρ.), ἰδίᾳ εἰς περίπτωσιν καθ᾽ ἣν ἔχει ὑποστῆ συστροφὰς (κοιν. *βερίνες*). Πολλάκις

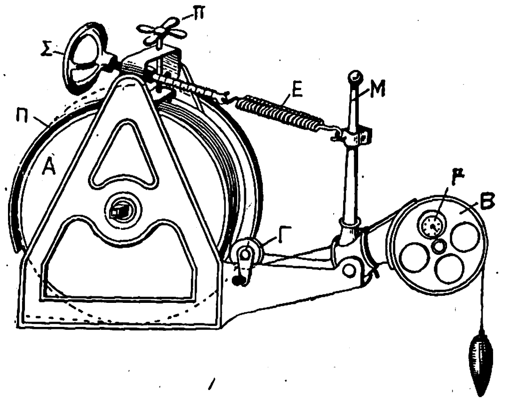

Σχ. 2. *Βολιστικὴ μηχανὴ Lucas*.

ἀντὶ τοῦ λεπτοῦ χαλυβοσύρματος, ἐφοδιάζομεν τὴν μηχανὴν διὰ λεπτοῦ συρματοσχοίνου ἐκ 3 ἐμβόλων, ὁπότε ἡ συνολικὴ ἀντοχὴ τοῦ συρματοσχοίνου εἰς θραῦσιν ἀνέρχεται εἰς 400 χιλιόγραμμα περίπου, ἀλλὰ τὸ βάρος του εἰς 3 χιλιόγραμμα, δι᾽ ἔκταμα 150 μέτρων περίπου. β′) Ἐκ μιᾶς μικρᾶς τροχαλίας *(Γ)*, ἥτις χρησιμεύει ἁπλῶς ὡς ὁδηγὸς τοῦ σύρματος. γ′) Ἐκ μιᾶς μεγαλυτέρας τροχαλίας *(Β)*, διὰ τῆς αὔλακος τῆς ὁποίας διέρχεται τὸ σύρμα τὸ ἀπολῆγον εἰς τὸ βάρος τῆς βολίδος. Αἱ στροφαὶ τῆς τροχαλίας ταύτης θέτουσιν εἰς κίνησιν σύστημα ὀδοντωτῶν τροχῶν, μετακινούντων τὸν δέκτην τοῦ μετρητικοῦ ὀργάνου *(Μ)*, δεικνύοντος ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τὸ μῆκος τοῦ παρεαθέντος σύρματος καὶ ἑπομένως τὸ βάθος. Τὸ μετρητικὸν ὄργανον τῆς μηχανῆς Lucas εἶναι συνήθως βαθμολογημένον εἰς ὀργυιάς. Ἡ τροχαλία αὕτη εἶναι κινητὴ περὶ ὁριζόντιον ἄξονα καὶ δύναται οὕτω νὰ πλησιάσῃ καὶ νὰ ἀπομακρυνθῇ τοῦ τυμπάνου (Α). Ἡ κίνησις αὕτη μεταδίδεται εἰς τὴν ὄπισθεν τοῦ τυμπάνου εὑρισκομένην αὐτόματον πέδην *(Π′)* τῇ βοηθείᾳ τοῦ μοχλοῦ *(Μ)*, ὅστις εἶναι ἠρθρωμένος, ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν μετὰ τῆς τροχαλίας *(Β)*, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ μετὰ τῶν 2 ἐλατηρίων *(Ε)*, ὧν ἡ τάσις κανονίζεται ἀναλόγως τοῦ μήκους τοῦ ἐκτυλισσομένου σύρματος διὰ στροφῆς τοῦ στροφάλου *(Σ)*. Καὶ δ′) ἐκ μιᾶς πέδης εὑρισκομένης εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς μηχανῆς καὶ χειριζομένης διὰ τοῦ κοχλίου *(Π)*.

Πρὸς ἐκτέλεσιν βολισμάτων διὰ τῆς μηχανῆς Lucas προσδένομεν κατ᾽ ἀρχὰς τὴν βολίδα εἰς τὸ ἄκρον τοῦ σύρματος καὶ προσέχομεν, ὅπως, ὅταν αὕτη εὑρίσκηται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ὁ δείκτης τοῦ μετρητικοῦ ὀργάνου εὑρίσκηται ἀκριβῶς εἰς τὸ μηδέν. Ἡ τροχαλία *(Β)* λόγῳ τῆς ἀνηρτημένης βολίδος, μετακινουμένη μετὰ τοῦ μετ᾽ αὐτῆς ἠρθρωμένου μοχλοῦ, μεταθέτει τὴν ὄπισθεν εὑρισκομένην αὐτόματον πέδην *(Π′)*, ἥτις καὶ ἀπομακρύνεται τῶν παρειῶν τοῦ τυμπάνου ἐλευθεροῦσα τοῦτο. Ἡ κίνησις τοῦ τυμπάνου καὶ ἡ ἐξέλιξις τοῦ σύρματος ἄρχεται εὐθὺς ὡς χαλαρώσωμεν τὴν πέδην τῆς κορυφῆς διὰ στροφῆς τοῦ κοχλίου *(Π)*. Μόλις ὡς ἡ βολὶς φθάσῃ εἰς τὸν βυθόν, ἐπειδὴ τὸ ἀρχικόν της βάρος παύει νὰ ἐνεργῇ ἐπὶ τῆς τροχαλίας *(Β)* διὰ τῆς ὑπερνικήσεως τῆς τάσεως τῶν ἐλατηρίων *(Ε)* ἡ τροχαλία πλησιάζει πρὸς τὸ τύμπανον. Ἡ μετακίνησις αὕτη μεταδιδομένη πάλιν διὰ τοῦ μοχλοῦ ἐπενεργεῖ ἐπὶ τῆς αὐτομάτου πέδης *(Π′)*, ἥτις δρῶσα ἐπὶ τῶν παρειῶν τοῦ τυμπάνου σταματᾷ τὴν κίνησιν τούτου καὶ ἑπομένως καὶ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ σύρματος. Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ μετρητικοῦ ὀργάνου μᾶς δίδει ἀμέσως τὸ βάθος. Διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς βολίδος χρησιμοποιοῦμεν κινητῆρα ἰσχύος 3 — 8 ἵππων, ἀναλόγως τοῦ βάθους καὶ τοῦ εἴδους τῶν βολισμάτων, (βολίσματα ἁπλᾶ ἢ βολίσματα μετὰ δειγματοληψίας βυθοῦ, ὕδατος κλπ.), διὰ μικρὰ δὲ βάθη ἡ ἀνύψωσις τῆς βολίδος γίνεται διὰ τῶν χειρῶν, διὰ στροφῆς τῶν πλευρικῶν στροφάλων τῆς μηχανῆς.

Ἕτεροι τύποι τῶν σπουδαιτέρων βολιστικῶν μηχανῶν εἶναι ἡ τοῦ *πρίγκιπος Ἀλβέρτου* τοῦ Monaco, ἐπὶ τοῦ τυμπάνου τῆς ὁποίας περιελίσσεται συρματόσχοινον μήκους μέχρι 12 χιλιάδων μέτρων, ἡ τοῦ *Sigsbee*, ἡ τοῦ *Berget* καὶ τέλος ἡ τῶν *Merz* καὶ *Stahlberg*, χρησιμοποιηθεῖσα κατὰ τὸν ἐσχάτως ὑπὸ τῆς γερμανικῆς ἀποστολῆς ἐκτελεσθέντα θαλασσογραφικὸν πλοῦν ἀνὰ τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν διὰ τοῦ ἀτμοπλοίου «Μετεόρ».

Ν. Ι. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

— **βολιστικοὶ** *κοντοὶ [Ὑδρογρ.]*. Τὰ ὄργανα ταῦτα ἀποτελοῦνται ἐκ κοινοῦ κοντοῦ μήκους μέχρις 8 μέτρων, ὅστις φέρει εἰς τὸ κάτω μέρος κῶνον ὀρειχάλκινον μετὰ πεδίλου, ὅπερ χρησιμεύει ὡς ἀναστολεύς, ἵνα μή, κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν βολισμάτων, ἰδίᾳ εἰς περίπτωσιν βυθοῦ λίαν μαλακοῦ

Digitized by Google

(βυθὸς ἰλυώδης), εἰσδύῃ ὁ κῶνος εἰς ἀρκετὸν βάθος. Ἡ βαθμολογία τοῦ κοντοῦ γίνεται κατὰ ζώνας ἐναλλὰξ λευκὰς καὶ μελαίνας, αἵτινες ἄρχονται ἀπὸ τοῦ πεδίλου καὶ ἀφίστανται ἀλλήλων κατὰ 0,20 τοῦ μέτρου. Τὸ μῆκος ἀπὸ μέτρου εἰς μέτρον ἀναγράφεται ἐπὶ τοῦ κοντοῦ δι' ἐρυθρῶν ἀριθμῶν. Τὰ βολίσματα διὰ τῶν βολιστικῶν κοντῶν πραγματοποιοῦνται ἀπὸ πρῴρας, δίδουσι δὲ μὲ μεγάλην ἀκρίβειαν τὸ βάθος. Ἡ ἐκτέλεσις ὅμως τοιούτων βολισμάτων γίνεται εἰς περιωρισμένην κλίμακα, καθόσον λόγῳ τοῦ μεγάλου βάρους τῶν κοντῶν καταπονεῖται εὐκόλως ὁ βολιστής. Πρὸς ταυτόχρονον δειγματοληψίαν βυθοῦ, κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν βολισμάτων ὑπάρχει εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ ὀρειχαλκίνου κώνου κυκλικὴ ἐνσκαφή, ἐντὸς τῆς ὁποίας τοποθετεῖται στέαρ (λίπος), ἐφ' οὗ προσκολλᾶται ποσότης βυθοῦ. Ν. Ι. Σ.

βολίταινα (ἡ) (Bolitaena) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων κεφαλοπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *μυοψιδῶν*. Τὸ σῶμα τῶν μαλακίων τούτων εἶναι ἐπίμηκες, ᾠοειδὲς καὶ πηκτωματώδους συστάσεως. Οἱ πλόκαμοι συνενοῦνται κατὰ τὴν βάσιν των δι' ὑποτυπώδους μεμβράνης καὶ φέρουσιν ἁπλῆν σειρὰν μικροτάτων μυζητήρων ἐν εἴδει σικυῶν. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς βορείους θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

βολιτεσία (ἡ) (Bolitesia Schrammen) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βολιτεσιδῶν ἑξακτινελλιδῶν πυριτιοσπογγων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βολιτεσίδαι (οἱ) (Bolitesidae Schrammen) *[Παλαιοζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἑξακτινελλιδῶν πυριτιοσπόγγων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βολιτόβιος (ὁ) (Bolitovius) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *σταφυλινιδῶν*. Οἱ βολιτόβιοι χαρακτηρίζονται ὑπὸ σώματος ᾠοειδοῦς καὶ ἐπιμήκους, κεφαλῆς τελείως διακεκριμένης τοῦ σώματος, σιαγονικῶν καὶ χειλικῶν προσακτρίδων νηματοειδῶν, ἐλύτρων καὶ κεραιῶν λείων, κοιλίας κωνικῆς καὶ ποδῶν ἐκ τεσσάρων ἀρθρώσεων ἀποτελουμένων καὶ ἀκανθωτῶν. Τὸ γένος περιλαμβάνει 30 περίπου εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἐνδιαιτῶνται κυρίως ἐπὶ τῶν λειχήνων. Γνωστότερον εὐρωπαϊκὸν εἶδος εἶναι: *βολιτόβιος ὁ ἀκμαῖος* (Bolitobius exoletus), ὅστις ἔχει μῆκος 5 περίπου χιλιοστομέτρων καὶ χρῶμα ὑπόφαιον μὲ ᾠοειδεῖς βαθυτέρου φαιοῦ χρώματος κηλῖδας ἐπὶ τῶν ἐλύτρων του. Δ. Ν. Π.

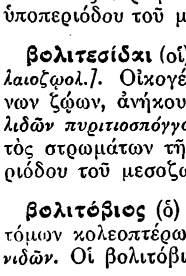

Βολιτόβιος ὁ ἀκμαῖος.

βόλιτον (τὸ) ἢ ***βόλβιτον***· κόπρος βοός, ἡ κοιν. *βουνιὰ* ἢ *σβουνιά*. Ἡ ἀρχαία ἰατρικὴ μετεχειρίζετο τὸ βόλιτον ἐναντίον τῶν δηγμάτων τῶν ἑρπετῶν, εἰδικῶς δὲ περὶ τοῦ βολίτου ἄρρενος βοὸς ἐπιστεύετο ὅτι «ὑστέραν προπεπτωκυῖαν ὑποθυμιώμενον ἀποκαθίστησι» (*Διοσκορ.* 2, 98). —Ω.

—**βολίτου *δίκη***. Παροιμιώδης φράσις ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα πρὸς δήλωσιν δίκης, ἢ καὶ καταδικάσεως, γενομένης οὐχὶ διὰ σοβαρὰν αἰτίαν. Ἡ παροιμία προῆλθεν ἀπὸ τῆς αὐστηρότητος τῶν νόμων τοῦ Σόλωνος κατὰ τῶν κλεπτῶν, οἵτινες ἐτιμωροῦντο διὰ βαρείας ποινῆς ὄχι μόνον ὁσάκις συνελαμβάνοντο κλέπτοντες πράγματα ἀξίας, ἀλλὰ καὶ κόπρον βοῶν ἀκόμη. ΚΑΨ.

βολιτοφάγος (ὁ) (Bolitophagus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιοβιιδῶν*. Κυριώτερα γνωρίσματα τῶν βολιτοφάγων, εἶναι: Σῶμα παχύ, κεφαλὴ πεπλατυσμένη καὶ ἡμικυκλοειδής, προθώραξ ἐπιμήκης καὶ φέρων βαθεῖαν διαυλάκωσιν κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα, ἔλυτρα ποικιλλόμενα διὰ ῥαβδώσεων, πόδες λεπτοί, μὲ τρεῖς ἀρθρώσεις, ὧν ἡ τελευταία ἔχει μῆκος ἴσον πρὸς τὸ μῆκος τῶν δύο προηγουμένων ὁμοῦ. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν ἐν Εὐρώπῃ κοινότερον εἶναι *βολιτοφάγος ὁ δικτυοειδής* (Bolitophagus reticulatus), ὅστις ἔχει μῆκος 6—7 χιλιοστομέτρων καὶ χρῶμα στιλπνῶς μελανὸν πλὴν τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ προθώρακος, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀλαμπῶς μελανοί. Ἀπαντᾷ σχεδὸν εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Γερμανίας καὶ ἐνδιαιτᾶται κυρίως ἐπὶ τῶν δρυῶν. Δ. Ν. Π.

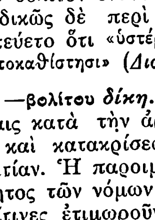

Βολιτοφάγος ὁ δικτυοειδής.

βολιτόφιλα (τὰ) (Bolitophila) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μυκητοφιλιδῶν*. Τὰ βολιτόφιλα διακρίνονται ἐκ τοῦ λεπτοῦ ἐπιμήκους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σώματος, τῶν ἐπιμήκων καὶ λεπτῶν κεραιῶν, αἵτινες φέρουσι δώδεκα ἀρθρώσεις, καὶ τῆς μικρᾶς κεφαλῆς των, ἥτις δὲν διακρίνεται τοῦ θώρακος. Αἱ κάμπαι τῶν ἐντόμων τούτων ζῶσιν ἐπὶ τῶν διαφόρων μυκήτων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *βολιτόφιλον τὸ τεφρὸν* (Bolitophilum cinereum), ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ. Δ. Ν. Π.

βολιτοχαρῆ (τὰ) (Bolitochara) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *σταφυλινιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου συνήθως ἔχουσι μικρὸν μέγεθος, σῶμα ἐπίμηκες, κεφαλὴν κολοβωμένην κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτῆς τμῆμα, σιαγόνας ὁμοίας, κεραίας αἰσθητῶς παχείας κατὰ τὸ ἄκρον των, προθώρακα στενόν, ἔλυτρα ἀνεπτυγμένα καὶ πόδας ὧν οἱ πρόσθιοι ἀποτελοῦνται ἐκ τεσσάρων ἀρθρώσεων, οἱ δὲ δύο ὀπίσθιοι ἐκ πέντε. Τὰ ἔντομα ταῦτα ζῶσιν ἐπὶ τῶν μυκήτων καὶ ἐπὶ ἀποσυντεθειμένων ζωϊκῶν καὶ φυτικῶν ὀργανισμῶν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βολιτοχαρὲς τὸ μηνισκοειδὲς* (Bolitochara lunulata), κοινότατον ἐν Εὐρώπῃ. Διακρίνεται ἐκ τοῦ σώματός του, ὅπερ ἔχει μῆκος 3 περίπου χιλιοστομέτρων, τῆς μελανῆς κεφαλῆς, τῆς μελανῆς κηλῖδος ἣν φέρει ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου ἄκρου τῆς κοιλίας καὶ τοῦ φαιομελανοῦ χρωματισμοῦ του. Δ. Ν. Π.

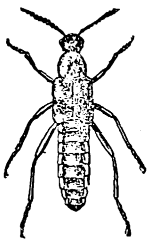

Βολιτοχαρὲς τὸ μηνισκοειδές.

Βολιῶνες *[Γεωγρ.]*· βλ. Βολιόνες.

Βολιώτης, θηλ. *—ισσα*· ὁ κάτοικος τοῦ Βόλου, ἢ ὁ ἐξ αὐτοῦ καταγόμενος.

βολιώτικος, *—η, —ο*· ὁ ἐκ Βόλου προερχόμενος: «βολιώτικα μῆλα».

Βολκὰν (Volcan), ***Σιέρρα, ντὲλ—*** *[Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ τῆς Ἀργεντινῆς, πρὸς νότον τοῦ Μπουένος Ἄϋρες, μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Κορριέντες καὶ τῆς ὀροσειρᾶς Τιντίλ. —Μ.

βολκανίτης (ὁ) (Volkanit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς πορτοκαλλέρυθρα ἐπιφλοιώματα καὶ ἐπανθήματα γεηρὰ καὶ ἰνώδη μαζὶ μὲ ὀρυκτὸν ἀμμωνιακὸν ἅλας καὶ στυπτηρίαν ἐπὶ τῆς Λιπαραίας νήσου Βολκάνο. Εὑρέθη ἐπίσης καὶ εἰς τὸ Kilanea τῆς Hawaii. Εἶναι σεληνιοῦχος παραλλαγὴ τοῦ θείου, φέρουσα ὡς ἐκ τούτου καὶ τὸ ὄνομα *ἔνθειον σελήνιον*. Γ. Κ. Γ.

Βολκάνο (Volcano ἢ Vulcano) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Ἰταλίας (βλ. Βουλκάνο). Μ. Δ. Β

Βόλκβε ἢ ***Βολκὼφ*** (Wolkwe ἢ Wolkow). Σλαῦος μυθικὸς ἡγεμών, θεωρούμενος ὡς ἱδρυτὴς τῆς πόλεως *Σλαβὲνσκ* ἢ *Νόβγκοροντ*. Εἶχε τὴν φήμην θαυματοποιοῦ καὶ ἠδύνατο νὰ μεταμορφωθῇ εἰς θαλάσσιον τέρας. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι ἐστραγγαλίσθη ὑπὸ τῶν κακῶν πνευμάτων. Οἱ ὀπαδοί του τὸν ἔθαψαν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Βόλγα, ὅπου ἤγειραν μαυσωλεῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀπέθετον ἀφιερώματα. —Δ.

Βολκέλιος (Volkelius), ***Ἰωάννης***. Πολωνὸς αἱρετικὸς (1551—1618). Ἔργον του εἶναι ἡ «Περὶ ἀληθοῦς θρησκείας» («De vera religione») μελέτη, περιλαμβάνουσα τὰς ἀντιτριαδικὰς θεωρίας αὐτοῦ. Τὰ ἐκδοθέντα ἐν Ὀλλανδίᾳ τεύχη τοῦ βιβλίου τούτου δὲν ἐκυκλοφόρησαν, διότι διετάχθη ὑπὸ τῶν ἀρχῶν Ἀμστελοδάμου νὰ καῶσι δημοσίως (1642), ὁ δὲ ἐκδότης των κατεδικάσθη. Ἐν τούτοις ἀνετυπώθη καὶ ἐκυκλοφόρησεν ἀργότερον κρυφίως (1649). —Ω.

Βόλκινα (ἡ). Ὄνομα ἐπισκοπῆς ἐν Πελοποννήσῳ, μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Νείλου Δοξαπατρῆ. Φαίνεται ὅτι τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ *Βόλαινα*, ὀνόματος προελθόντος ἐκ δημώδους τύπου ἀντὶ τοῦ *Ὤλαινα* ἢ *Ὠλαίνα*, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ἦτο ἐπίσημον θρησκευτικὸν κέντρον τῆς Ἤλιδος. Ι. Σ. Σ.

Βόλκοι ἢ ***Βοῦλκοι*** (Volci ἢ Vulci) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀπαντᾷ ἐν γραφαῖς καὶ *Οὐόλκοι* ἢ *Ὄλκιον* (τὸ ἐθνικὸν *Ὀλκιεῖς* καὶ *Ὀλκιῆται*, λατ. Volcientes καὶ Volcentini). Ἀρχαία πόλις τῶν Ἐτρούσκων ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, κυριευθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων τῷ 280 π. Χ., ὅτε ὑπετάγη ἅπασα ἡ Ἐτρουρία. Ἔκειτο ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ἀρμινίας (νῦν *Φιόρα*), 10 χιλιόμ. ἀνωτέρω τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ, δηλαδὴ τῆς σημερινῆς πόλεως Μοντάλτου. Ἡ πόλις Βόλκοι, σπουδαιοτάτη κατ' ἀρχὰς οὖσα, παρήκμασεν ἐνωρίς, ἐπισκιασθεῖσα ὑπὸ τῆς γείτονος καὶ παραλίας πόλεως Κόζας, ἥτις ἱδρύθη τῷ 273 ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, διατηρεῖ ὅμως μέχρι σήμερον τὸ ὄνομα αὐτῆς, καλουμένη *Πιάνο ντὲ Βοῦλτσι*. Διὰ τῶν ἀπὸ τοῦ 1828 γενομένων ἀνασκαφῶν ἦλθεν εἰς φῶς ἡ νεκρόπολις, δεικνύουσα τὴν μεγίστην σημασίαν τῆς ἀρχαίας πόλεως. Τὰ εὑρήματα εἶναι κυρίως ἑλληνικὰ ἀγγεῖα καὶ ὀρειχάλκινα ἀντικείμενα, ἐξ ὧν πολλὰ ὑπάρχουν σήμερον ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βατικανοῦ. Ἀργότερον, τῷ 1857, ἀνευρέθησαν ἔν τινι τάφῳ ἔγχρωμοι τοιχογραφίαι, παριστῶσαι σκηνὰς ἐξ ἑλληνικῶν καὶ ἐτρουσκικῶν μύθων. Ταῦτα σήμερον ἀπόκεινται ἐν τῷ μουσείῳ Τορλόνια τῆς Ρώμης.

Νόμισμα τῶν Βόλκων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. — C. *Dennis*, Cities and cemeteries of Etruria (Λονδῖνον 1883).—S. *Gsell*. Fouilles dans la nécropole de Vulci (Παρίσιοι 1891). Ι. Σ. Σ.

Βολκόνσκι (Wolkonski), ***Πέτρος Μιχαήλοβιτς, πρίγκιψ—***. Ρῶσος στρατάρχης (1776-1852). Τῷ 1793 κατετάχθη ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουράν, τῷ 1805 καὶ 1807 ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐκστρατείας τῆς Γερμανίας, τῷ δὲ 1817 προήχθη εἰς στρατηγόν. Ὁ Βολκόνσκι ὑπῆρξε πάντοτε εἷς τῶν πιστοτέρων θεραπόντων τοῦ τσάρου Νικολάου, ὅστις διώρισεν αὐτὸν ὑπουργὸν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου καὶ γενικὸν ἐπιθεωρητὴν τοῦ ἐφεδρικοῦ στρατοῦ. Τῷ 1850 ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ στρατάρχου. —Β.

βολκὸς (ὁ) *[Ἁλιευτ.]*. Ὄργανον ἁλιείας ἀποτελούμενον ἐκ δύο σειρῶν δικτύων, ἅτινα συνάπτονται μεταξύ των μέσῳ σιδηρῶν ἢ καλαμίνων δακτυλίων καὶ δύνανται ἐν δεδομένῃ στιγμῇ νὰ κλεισθῶσι. Τὸ δίκτυον ἔχει σχῆμα κωνικὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Οἱ βολκοὶ χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ἁλιείαν εἰς τὰς ἀκτάς, τοὺς ποταμοὺς ἢ τὰς λιμνοθαλάσσας. Παρ' ἡμῖν γίνεται χρῆσις τῶν βολκῶν ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ τῆς Ἀγουλινίτσης διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν ἐγχέλεων (βλ. λ. ἁλιεία, τ. Γ', σελ. 798 β'). Δ. Ν. Π.

Βολκὺρ (Volkyre ἢ Volkyr ἢ Volcyre) ***Νικόλαος, αὐθέντης τῆς Σερουβίλλ***. Γάλλος σοφὸς (1486-1542). Ἐγένετο διδάκτωρ τοῦ ἐν Παρισίοις πανεπιστημίου καὶ ἀποκτήσας φήμην βαθείας μορφώσεως προσελήφθη γραμματεὺς ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Λωρραίνης Ἀντωνίου, ὃν καὶ ἠκολούθησε κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν Λουθηρανῶν τῆς Ἀλσατίας ἐκστρατείαν του. Ἐλθὼν κατόπιν εἰς Παρισίοις ἐδημοσίευσεν ἔργα τινὰ δυσεύρετα σήμερον, ἐξ ὧν κυριώτερον εἶναι τὸ κατὰ τὸ 1530 ἐκδοθέν: «Βραχεῖα ἐπιτομὴ εἰς ὀκταστίχους στροφὰς περὶ τῶν αὐτοκρατόρων, βασιλέων καὶ δουκῶν τῆς Αὐστρασίας» =Ἀνατολικὸν βασίλειον τῶν Φράγκων). —Β.

Βολκὼφ (Volkhof ἢ Wolchow) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ρωσίας ἐν τοῖς κυβερνείοις τοῦ Νόβγκοροντ καὶ τοῦ Λένινγκραντ (Πετρουπόλεως). Πηγάζει ἐκ τῆς λίμνης Ἴλμεν, διέρχεται διὰ τῆς πόλεως Νόβγκοροντ καὶ παρὰ τὴν Νοβάϊα Λαντόγκα χύνεται εἰς τὴν λίμνην Λαντόγκα. Ἔχει μῆκος 229 χιλιομέτρων. —Μ.

Βολκώφ, *Θεόδωρος-Γρηγορίεβιτς*. Ρῶσος μουσικοσυνθέτης (1729—1763). Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ ἵδρυσις ἐν Ἰαροσλὰβ τοῦ πρώτου ρωσικοῦ μουσικοῦ θεάτρου καὶ ἡ σύνθεσις τοῦ πρώτου ρωσικοῦ μελοδράματος «Τανιούσκα ἢ ἡ εὐτυχὴς συνάντησις», οὗτινος ἔγραψε τὴν ποίησιν καὶ τὴν μουσικήν. Ὡσαύτως ἔγραψε τὸ λιμπρέτο τοῦ ρωσικοῦ μελοδράματος «Ὁ φιλεύσπλαγχνος Τίτος» καὶ τὸ δραματικὸν ἔργον «Ὁ θρίαμβος τῆς Ἀθηνᾶς». Γ. Σ.

— **Βολκώφ, *Ματθαῖος***. Ρῶσος οἰκονομολόγος (1802—1875), οὗτινος τὸ κυριώτερον ἔργον εἶναι: «Lectures d'écomomie politique rationelle» (Paris 1868), ἐν ᾧ προσπαθεῖ νὰ διαδόσῃ τὰς θεωρίας τοῦ Thünen περὶ ἐγγείου προσόδου (rente foncière) καὶ ἡμερομισθίων. Ν. Γ. Θ.

Βολλὰν (Volland), ***Λουΐζα-Ἐρριέτη***. Ὀνομαστὴ φίλη τοῦ *Ντιντερό*. Ἡ μετ' αὐτῆς ἀλληλογραφία τοῦ Ντιντερό, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀποκαλεῖται Σοφία, εἶναι ἡ γεγραμμένη μετὰ πολλῆς ἐλευθεριότητος, ἐγκυροτέρα βιογραφικὴ πηγὴ τοῦ μεγάλου φιλοσόφου καὶ συγγραφέως. Ἡ Βολλὰν ἀπέθανε τῷ 1784, τέσσαρας μῆνας πρὸ τοῦ Ντιντερό. Ὁ Γερμανὸς μυθογράφος *Γκρίμμ*, φίλος τοῦ Ντιντερό, ἔγραφε πρὸς αὐτήν. —Β.

Βολλανδισταί. Ἰησουῖται, οἵτινες συνεχίζοντες τὸ ἔργον τοῦ *Ἰωάννου* Βολλάνδου (βλ. λ.) ἠσχολοῦντο καὶ ἀσχολοῦνται περὶ τὴν ἔκδοσιν τῶν «Acta Sanctorum» (τῷ 1925 ἐξεδόθη ὁ 62ος τόμος) καὶ ἀπὸ τοῦ 1882 καὶ τῶν «Analecta Bollandiana» (βλ. λ. «Ἄκτα *Σαγκτόρουμ*»). Ἕδρα τῶν

Digitized by Google

Βολλανδιστῶν εἶναι νῦν τὸ κολλέγιον τοῦ Ἁγίου Μιχαὴλ ἐν Βρυξέλλαις.

[Πρβλ. *Oachard*, Mémoire historique sur les Bollandistes (1835).—*H. Delehave*, A travers trois siècles; l'œuvre des Bollandistes 1615 à 1915 (1919).] —Ω.

Βολλάνδος (Bolland). —1) ***Γεράρδος - Ἰωάννης*** (1854—1922). Ὁλλανδὸς φιλόσοφος, ἀπὸ τοῦ 1895 καθηγητὴς τοῦ ἐν Leiden τῆς Ὁλλανδίας πανεπιστημίου. Ἠσχολήθη ἰδίως περὶ τὴν ἑγελειανὴν φιλοσοφίαν, γράψας διάφορα σχετικὰ ἐγχειρίδια. Μεταξὺ ἄλλων ἔγραψεν: «Uet Wereldraadsel» (1896), «Petrus en Rome» (1899), «Zuivere Rede en hare Werkelijkkeid» (1904), «Colegium logicum» (1904 κ.ἑ.), «Het Boek der Spreuken» (1913). —2) ***Ἰωάννης*** (1596—1665). Βέλγος Ἰησουίτης, ἀναλαβὼν μετὰ τῶν Heuschen καὶ Papebroch τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τοῦ Heribert Rosweyd (†1629) τῆς ἐκδόσεως τοῦ κολοσσιαίου ἔργου «Acta Sanctorum» (βλ. λ. *Ἄκτα Σανκτόρουμ*). —Ω.

Βολλὰρ (Vollard), ***Ἀμβρόσιος***. Σύγχρονος Γάλλος τεχνοκρίτης, γράψας μονογραφίας περὶ τῶν ζωγράφων *Ρενουὰρ* καὶ *Σεζάν*. —Β.

Βόλλαστον (Wollaston), ***Γουλιέλμος - Χάϋντ***. Ἄγγλος χημικὸς καὶ φυσικὸς (1766—1828). Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Καίμπριτς, βραδύτερον δ' ἐγκατασταθεὶς εἰς Λονδῖνον ἐγκατέλειψε τὴν ἰατρικὴν καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν χημείαν καὶ τὴν φυσικήν, ἐν αἷς κατέστη ταχέως γνωστός. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ ἀνακάλυψις τοῦ σφυρηλάτου λευκοχρύσου, ἥτις ἔσχεν ὡς συνέπειαν τὴν εὕρεσιν δύο νέων μετάλλων εἰς τὰ ὀρυκτὰ τοῦ λευκοχρύσου: τοῦ *παλλαδίου* καὶ τοῦ *ροδίου*. Ὁ Βόλλαστον ἐτελειοποίησε συνάμα τὸ μικροσκόπιον καὶ ὑπέδειξε τὴν κατασκευὴν τοῦ *ἀνακλαστικοῦ γωνιομέτρου*, διὰ τοῦ ὁποίου εἶναι δυνατὸν νὰ μετρῶνται μετὰ μεγαλυτέρας ἀκριβείας τὰ κρυσταλλικὰ σχήματα. Ἐδημοσίευσε πλῆθος ἐργασιῶν εἰς τὰ «Philosophical transactions» καὶ τὸ «Annals of philosophy», ὡς καὶ εἰς γερμανικὰ περιοδικά. ΑΝ. Δ.

— **Βόλλαστον κρυοφόρον** [*Φυσ.*]. Συσκευή, ἐπινοηθεῖσα ὑπὸ τοῦ *Βόλλαστον* τῷ 1813, πρὸς κατάδειξιν τῆς ψύξεως τῆς προκαλουμένης λόγῳ ἐξατμίσεως. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο ὑαλίνων σφαιρικῶν δοχείων συγκοινωνούντων διὰ σωλῆνος καὶ περιεχόντων μόνον ὕδωρ καὶ ὑδρατμούς, οὐδόλως δὲ ἀέρα, ὅστις ἐκδιώκεται ἐκ τῆς συσκευῆς προηγουμένως διὰ παρατεταμένου βρασμοῦ καὶ ἀκολούθως κλείεται αὕτη ἀεροστεγῶς. Ἐὰν τὸ ἓν τῶν δοχείων ἐμβαπτίσωμεν ἐν ψυκτικῷ μείγματι, π. χ. πάγου καὶ μαγειρικοῦ ἅλατος, τότε οἱ ἐν τῷ δοχείῳ τούτῳ εὑρισκόμενοι ὑδρατμοὶ ὑγροποιοῦνται, ἤτοι λαμβάνει χώραν ἀραίωσις τῶν ὑδρατμῶν, συνεπείᾳ δὲ τούτου ἡ πίεσις τῶν ἀτμῶν ἐν τῷ συνολικῷ χώρῳ τῆς συσκευῆς ἐλαττοῦται τόσον πολύ, ὥστε τὸ ὕδωρ ἐν τῷ ἑτέρῳ δοχείῳ πήγνυται λόγῳ ψύξεως προκαλουμένης ἐκ τῆς ταχείας ἐξατμίσεως αὐτοῦ. Κ. ΠΑΛΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

βολλαστονίτης (ὁ) (Wollastonit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ μονοκλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του εἶναι σπάνιοι, ἐμπεφυκότες, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τραπεζοειδεῖς, σπανιώτερον ἐπιμεμηκυσμένοι. Εὑρίσκονται ἐπίσης οὐχὶ σπανίως καὶ δίδυμοι κρύσταλλοί του. Ὁ βολλαστονίτης παρουσιάζεται ὡσαύτως καὶ χειροπληθὴς εἰς ἀκτινωτά, ραβδοειδῆ, φυλλώδη, κοκκώδη καὶ ἰνώδη συσσωματώματα, ἐπίσης καὶ εἰς ἶνας ὅπως ὁ ἀμίαντος. Ἔχει σχισμὸν τέλειον, σκληρότητα $4^1/_2$—5 βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 2,8—2,9, λάμψιν ὑελώδη (ἐπὶ σχισμογενῶν ἑδρῶν μαργαριτώδη καὶ τὰ συσσωματώματά του μεταξοειδῆ) καὶ χρῶμα λευκὸν συνήθως, ἐπίσης ὅμως καὶ κιτρινωπόν, ἐρυθρωπὸν μέχρι φαιοῦ. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι μεταπυριτικὸν ἀσβέστιον ($CaSiO_3$) μὲ 51,75% διοξείδιον πυριτίου (SiO_2). Κατατάσσεται εἰς τὴν ὁμάδα τῶν πυροξένων καὶ δὴ τῶν μονοκλινῶν ἄνευ ἀργίλλου καὶ ὀξειδίου τοῦ σιδήρου τοιούτων. Ἐν Ἑλλάδι ὁ βολλαστονίτης ἀπαντᾷ: α') ἐντὸς τῶν *ἐναλλογενῶν ἐγκλεισμάτων*, τὰ ὁποῖα ἐγκλείονται ἐντὸς τῶν λαβῶν τοῦ ἡφαιστείου τῆς Σαντορίνης, μαζὶ μὲ φασσαΐτην, μελανίτην, μελίλιθον καὶ ἀσβεστίτην. Τὰ ἐγκλείσματα αὐτὰ εἶναι τεμάχια, τὰ ὁποῖα ἀπεσπάσθησαν ὑπὸ τῶν ἀνεξερχομένων λαβῶν ἀπὸ τὸ ὑπόβαθρον τοῦ ἡφαιστείου καὶ ἐγκλεισθέντα ἐντὸς τῶν λαβῶν ὑπέστησαν *ἐξώμορφον μεταμόρφωσιν*. Ἐπίσης εὑρίσκεται καὶ ἐντὸς τῶν *ἐνδοπολυγενῶν ἐγκλεισμάτων* τῶν αὐτῶν λαβῶν. Καὶ αἱ τελευταῖαι λάβαι τῆς ἐκρήξεως τοῦ 1925—1926 τῆς Δάφνης τῆς Σαντορίνης περιεῖχον καὶ τὰ δύο ταῦτα εἴδη ἐγκλεισμάτων μὲ βολλαστονίτην· β') ἐντὸς τοῦ ἀσβεστούχου κερατίτου τῆς νήσου Σερίφου μαζὶ μὲ ἀσβεστίτην, γρανάτην καὶ ἐπίδοτον. Γ. Κ Γ.

βολλαστονιτικὸς γνεύσιος (ὁ) (Wollastonitgneiss) [*Πετρογρ.*]. Πέτρωμα, τὸ ὁποῖον εἶναι *γνεύσιος* (συνήθως μαρμαρυγιακὸς γνεύσιος) φέρων ἀντὶ ἀσβεστίτου *βολλαστονίτην* (βλ. καὶ λ. γνεύσιος). Γ.Κ.Γ.

βολλαστονιτίτης (ὁ) (Wollastonitfels) [*Πετρογρ.*]. Πέτρωμα δυναμομεταμορφοσιγενές, πολὺ ποικίλης ὀρυκτολογικῆς συστάσεως, περιέχον ἐκτὸς τοῦ κυρίου συστατικοῦ βολλαστονίτου καὶ γρανάτην, βεζουβιανόν, παργασίτην, διοψίδιον, κορδιερίτην, ἄστριον, τιτανίτην, σκαπόλιθον, ἀσβεστίτην, κλπ. Παρουσιάζεται ἐντὸς γνευσίων εἰς τὸν Μέλανα Δρυμόν, τὸ Bellenwald, εἰς τὴν Βρεττάνην, εἰς Καλιφορνίαν (Amador Co), εἰς τὸ Mähren καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

Βόλλενμπεργ (Wollenberg), ***Ροβέρτος***. Γερμανὸς ψυχίατρος γεννηθεὶς τῷ 1862. Τῷ 1896 διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν Χάλλη καὶ βραδύτερον ἀρχίατρος τοῦ ψυχιατρείου τῆς Friedrichsberg - Hamburg. Αἱ ἐργασίαι αὐτοῦ πραγματεύονται περὶ ψυχικῶν παθήσεων, ὄγκων κρανιακῶν, ὑποχονδρίας, συγγενῶν ἀνωμαλιῶν τῆς ὁράσεως τῶν ψυχοπαθῶν, προϊούσης παραλύσεως τῶν γυναικῶν, χορείας, νωτιάδος φθίσεως κλ. Ο. Ρ.

βόλλεϋ-μπὼλλ (volley-ball) (ὀρθὴ προφ. *βόλλυμπὼλλ*)· βλ. χειροσφαίρισις.

Βόλλιν (Wollin) [*Γεωγρ.*]. Νῆσος τῆς Γερμανίας, ἐν τῇ Βαλτικῇ, ὑπαγομένη εἰς τὸν νομὸν τοῦ Στεττίνου. Εὑρίσκεται παρὰ τὴν ἀκτήν, ἐγγὺς καὶ πρὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Ὄντερ. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς εἶναι 245 τετρ. χιλ., οἱ δὲ κάτοικοι 16.000. Ἡ κυριωτέρα τῶν πόλεών της, *Βόλλιν* ἐπίσης ὀνομαζομένη, ἔχει 4700 κατοίκους. Ἐκτισμένη ἐπὶ τοῦ ΝΑ τμήματος τῆς νήσου ἦτο ἄλλοτε πόλις ὀχυρά, ἀπὸ τοῦ Ι' δὲ μέχρι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος τὸ κυριώτερον κέντρον τοῦ ἐμπορίου τῶν σκλάβων ἐν τῇ Βαλτικῇ. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχει καὶ ἡ λουτρόπολις *Μισντρόϋ*. —Μ.

Βόλλμαρ (Vollmarg), ***Γεώργιος-Ἐρρῖκος***. Γερμανὸς σοσιαλιστὴς καὶ ἐπαναστάτης (1850—1896). Πρὸς διάδοσιν τῶν σοσιαλιστικῶν θεωριῶν του ἐξέδωκε δημοσιογραφικὸν ὄργανον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐφημερὶς τοῦ λαοῦ τῆς Δρέσδης». Τῷ 1888 κατεδικάσθη λόγῳ τῶν ἐπαναστατικῶν ἀρχῶν του εἰς ἑνὸς ἔτους φυλάκισιν καὶ ἐξορίαν. Ἐξελέγη μετὰ τινα ἔτη βουλευτὴς τῆς πόλεως Μονάχου, ἀλλ' ἠναγκάσθη καὶ πάλιν (1890) νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς πατρίδος του. —Β.

βολλογγογγίτης (ὁ) (Wollongongit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ποικιλία τοῦ κοινλεινίτου (βλ λ.).

Βολλὸν (Vollon), ***Ἀντώνιος***. Γάλλος ζωγράφος (1833—1900). Ἀνῆκεν εἰς οἰκογένειαν ἐργατῶν καὶ ἤρξατο τοῦ σταδίου του ὡς χαλκογράφος, διδασκόμενος ταυτοχρόνως καὶ ζωγραφικήν. Εἰς τὴν Λυὼν διεκρίθη ἔν τινι τοπικῇ ἐκθέσει ἔκ τινος πίνακος του ἐφέροντος τὸν τίτλον «Μετὰ τὸν χορόν». Κατόπιν ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους, ὅπου ἐξέθεσε τὰ ἔργα του «Ἐσωτερικὸν μαγειρείου» καὶ «Αἱ τέχναι τῆς Λεμοργίας», τὰ ὁποῖα ἐξετιμήθησαν μεγάλως. Ἄλλοι πίνακές του εἶναι: «Κράνος τοῦ Ἐρρίκου Γ'», «Ἡ γυναῖκα τοῦ Πολλέ», «Ὁ Ἱσπανὸς στρίβων τσιγάρο», «Ὁ μπεκρῆς» καὶ τελευταίως τὰ ἄριστα τῶν ἔργων του «Τὸ φθινόπωρον», «Τὸ θέρος», «Ἡ ἀκτὴ τῆς Τρουβίλλης» καὶ «Ὁ λιμὴν τῆς Μασσαλίας». Ὁ Βολλὸν ἐξελέγη μέλος τοῦ γαλλικοῦ ἰνστιτούτου τῷ 1897, θεωρεῖται δὲ εἷς τῶν καλλίστων Γάλλων καλλιτεχνῶν. Πλεῖστα τῶν ἔργων του εὑρίσκονται εἰς τὰ μουσεῖα τῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων τῆς Γαλλίας. Θ. Β.

βόλμη (ἡ) (Bolma) [*Ζωολ.*]. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τριτωνιδῶν*. Τὰ μαλάκια τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τῆς ἑλικοειδοῦς, κατὰ τὸ κωνικῆς καὶ τροχοσχήμου κόγχης των, ἥτις κοσμεῖται διὰ βαθειῶν καὶ ποικιλομόρφων συσπειρώσεων, τοῦ κωνικοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἄκρου τῆς κόγχης καὶ τοῦ μᾶλλον ἀπεστρογγυλωμένου ἀνοίγματος, ὅπερ ἔχει τὰ ἐξωτερικὰ τοιχώματα του λίαν κυρτὰ καὶ σχεδὸν λεῖα. Τὸ ἐντὸς τῆς κόγχης ζῷον εἶναι παχὺ καὶ μᾶλλον βραχύ. Γνωστὰ 5 περίπου εἴδη, ἐξ ὧν ἡ *βόλμη ἡ ρικνὴ* (Bolma rugosa) ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, τὰ δὲ ἄλλα εἰς τὴν Ἐρυθρὰν καὶ τὰς ἰαπωνικὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

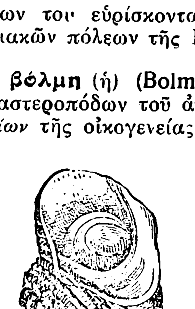

Βόλμη ἡ ρικνή.

βολμπορθίτης (ὁ) (Volborthit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς ρωγμὰς καὶ ὡς κιτρινοπράσινος χρωστικὴ ὕλη εἰς ψαμμίτας (τῆς περμίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος) τῶν Οὐραλίων. Ὁ βολμπορθίτης ὁμοιάζει ἐξωτερικῶς μὲ τὸν *ἀσβεστοβολμπορθίτην*, ἀπὸ τὸν ὁποῖον διαφέρει μόνον, διότι ἔχει πολὺ περισσότερον ὕδωρ.

Ὁ ἀσβεστοβολμπορθίτης παρουσιάζεται εἰς φαινομενικῶς ἑξαγωνικὰ πινακίδια, συνηνωμένα εἰς σφαιροειδῆ καὶ λεπιδώδη συσσωματώματα. Συνήθως παρουσιάζεται μόνον ὡς λεπτὸν ἐπάνθημα. Ἔχει χρῶμα ἐλαιοπράσινον μέχρι κιτρίνου. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι βαναδικὸς χαλκὸς μετὰ βαναδικοῦ ἀσβεστίου καὶ ὕδατος. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι 4 (Cu Ca) O, V_2O_5. H_2O. Εὑρέθη εἰς τὸ Friedrichroda. Γ. Κ. Γ.

Βολνὲ (Volney), ***Κωνσταντῖνος-Φραγκῖσκος ντὲ Σασσ'μπὲφ*** (Chasseboeuf) *κόμης ντὲ—*. Γάλλος συγγραφεὺς ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΗ' καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος. Ὁ *Βολνὲ* ἐγεννήθη τῷ 1757 ἐν Craon τῆς Γαλλίας ἐκ πατρὸς δικηγόρου, ἐγκατεστημένου ἐν Ἀγγέρῃ· ἀπολέσας ἐνωρὶς τὴν μητέρα, ἀνετράφη ὑπὸ τρίτων, τοῦ πατρός του ὀλίγον ἐνδιαφερθέντος διὰ τὴν τύχην του. Κατόπιν λαμπρῶν σπουδῶν ἐν Auceuis καὶ Ἀγγέρῃ, ἦλθεν εἰς Παρισίους τῷ 1774 πρὸς σπουδὴν τῆς νομικῆς, τὴν ὁποίαν ὅμως ἐγκατέλιπε διὰ νὰ στραφῇ ἐπ' ὀλίγον πρὸς τὴν ἰατρικήν. Περισσότερον τὸν εἵλκυεν ἡ μελέτη ἐποχῶν καὶ λαῶν μακρινῶν, εἰς τούτων δὲ τὴν σπουδὴν ἐπεδόθη κατ' ἐξοχήν. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε συνδεθῇ πρὸς τὸν κύκλον τοῦ βαρώνου *ντ' Ὀλμπάχ* καὶ τῆς συζύγου τοῦ φιλοσόφου *Ἑλβετίου* τῆς λαμπρᾶς ταύτης, ἐλευθερόφρονος καὶ λίαν ἐπιπολαίας κατὰ τὴν σκέψιν συναναστροφῆς τὴν ἐπίδρασιν ἀνευρίσκει τις εὐκόλως εἰς τὰ ἔργα καὶ τὴν διανόησιν τοῦ Βολνέ.

Κωνστ. Βολνέ.

Τῷ 1781 ἐκληρονόμησε ποσόν τι, τὸ ὁποῖον διέθεσε πρὸς περιήγησιν ἀνὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Συρίαν. Ἡ προπόνησις διὰ τὸ ταξίδιον ὑπῆρξε μακρά· ἔπρεπε καὶ σωματικῶς νὰ γίνῃ ἱκανὸς νὰ ὑπομείνῃ τοὺς κόπους καὶ τὰς στερήσεις, τὰς ὁποίας προϋπέθετε τότε ταξίδιον ἀνὰ τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, καὶ τὰς γλώσσας τῶν λαῶν ἐκείνων νὰ ἐκμάθῃ. Ἐπὶ πολλοὺς μῆνας ἐν Ἀγγέρῃ ἐσκληραγωγεῖτο ἐκτελῶν πορείας μακράς· τὴν ἀραβικὴν ἐξέμαθε παραμείνας ἐπὶ ὀκτάμηνον ἔν τινι μονῇ τοῦ ὄρους Λιβάνου. Τὸ ταξίδιόν του διήρκεσε περίπου τέσσαρα ἔτη, ἀποτελεῖ δὲ τὸ θέμα σπουδαίου βιβλίου του, τοῦ διτόμου «Voyage en Egypte et en Syrie», δημοσιευθέντος τῷ 1787. Τὸ ἔργον λάμπει ἰδίως διὰ τῶν τεχνικῶν του προσόντων καὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ του πνεύματος, εἶναι δέ, ἀντιθέτως πρὸς τὰ τότε καὶ νῦν κρατοῦντα, γεγραμμένον κατὰ τρόπον τελείως ἀντιεκμενικόν. Ἡ ἀκρίβεια τῶν παρεχομένων ἐν αὐτῷ πληροφοριῶν εἶναι τόση, ὥστε ἐχρησίμευσεν ὡς ὁδηγὸς εἰς τὸν *Ναπολέοντα* κατὰ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ ἐκστρατείαν του. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου ὑπῆρξε μεγάλη.

Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐδημοσίευσεν ἔργον, ὅπερ ἔσχεν ἐπίσης ἀρκετὴν ἐπιτυχίαν, τὰς «Considérations sur la guerre des Turcs et des Russes». Ἡ *Αἰκατερίνη* τῆς Ρωσίας, μάλιστα, ἐκτιμήσασα τὸ ἔργον, ἔστειλεν εἰς τὸν Βολνὲ χρυσοῦν μετάλλιον (βραδύτερον, ὅτε ἡ Αἰκατερίνη ἐστράφη κατὰ τῆς δημοκρατικῆς Γαλλίας, ὁ Βολνὲ τῆς ἐπέστρεψε τὸ μετάλλιον). Τὸ ἔργον σὺν τοῖς ἄλλοις ἔχει καὶ τοῦτο τὸ ἐνδιαφέρον, ὅτι τονίζει τὸν θρησκευτικὸν χαρακτῆρα, τὸν ὁποῖον ἀναγκαίως θὰ ἐλάμβανεν ἡ ἄμυνα τῶν Μουσουλμάνων εἰς ἐνδεχομένην προσβολὴν ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν. (Κατὰ τὸν τελευταῖον Παγκόσμιον πόλεμον ἐγένετο πράγματι τοιαύτη προσπάθεια ὑπὸ τῆς Τουρκίας, ὑπὸ μετρίας ἰδίας ὅμως στεφθεῖσα ἐπιτυχίας.) Θέλων νὰ ἐφαρμόσῃ ἰδίας τινὰς θεωρίας σχετικὰς πρὸς τὴν καλλιέργειαν ἐν Εὐρώπῃ τῆς φυτείας τῶν θερμῶν χωρῶν, ὁ Βολνὲ διωρίσθη τῷ 1789 διευθυντὴς τῆς γεωργίας καὶ τοῦ ἐμπορίου ἐν Κορσικῇ· ἀλλ' ἡ ἐπισυμβᾶσα ἐπανάστασις τὸν ἠμπόδισεν ἀπὸ τοῦ νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν σχεδίων του.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐκλεγῇ μέλος καὶ γραμματεὺς τῆς Συνταχτικῆς Συνελεύσεως, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς τρίτης τάξεως· ἐκεῖ διεκρίθη διὰ τὴν μεγάλην του ἀφοσίωσιν πρὸς τὰς νέας ἀρχάς, τὰς ὁποίας ὑπερησπίσθη μὲ ἐσκεμμένον καὶ ψυχρὸν φανατισμόν. Δύο νέα ἔργα καθιερώνουν τὴν φήμην του κατὰ τοὺς χρόνους τούτους: ἐν «Ὑπόμνημα περὶ τῆς χρονολογίας τῶν δώδεκα αἰώνων, οἱ ὁποῖοι προηγήθησαν τῆς ἐν Ἑλλάδι καθόδου τοῦ Ξέρξου» καὶ «Τὰ Ἐρείπια» (les Ruines). Τὸ δεύτερον τοῦτο ἔργον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀνεγνώρισάν τινες τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Young, ἔσχε κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐπιτυχίαν, τὴν ὁποίαν δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν σήμερον εὐκόλως κατὰ τὴν ἀνάγνωσίν του· τὸ κεντρικὸν του νόημα εἶναι ὅτι ἡ ἐγκατάλειψις τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς *φυσικῆς θρησκείας* ἐπέφερεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν δουλείαν τοῦ κόσμου. Πλεῖσται ἰδέαι τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἔζη ὁ Βολνέ, ὅπως αἱ περὶ κοινῆς ἀρχῆς τῶν θρη-

Digitized by Google

σκειῶν, περὶ τοῦ δόλου τοῦ κλήρου κλπ., ἀνευρίσκονται ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ. Ἐνταῦθα ἀναφέρεται ἡ γνωστὴ θεωρία περὶ τοῦ Ἰησοῦ ὡς ἡλιακοῦ μύθου.

Μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Συνταχτικῆς Συνελεύσεως, ὁ Βολνὲ ἀπεπειράθη ἐκ δευτέρου νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς γεωργικάς του θεωρίας ἐν Κορσικῇ, ὅπου ἠγόρασε κτῆμα, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖθεν αἱ ὑπὸ τοῦ *Πάολι* προκληθεῖσαι ἀνωμαλίαι τὸν ἠνάγκασαν νὰ φύγῃ Τότε προσκληθεὶς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἔγραψε «Περὶ τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῆς Κορσικῆς» (1793). Τὸ αὐτὸ ἔτος ἐδημοσίευσεν ἕτερον πολύκροτον ἔργον, τὸν «Φυσικὸν νόμον, κατήχησιν τοῦ Γάλλου πολίτου», ὅπερ εἰς τὰ ἅπαντά του φέρει τὸν τίτλον «Φυσικαὶ ἀρχαὶ τῆς ἠθικῆς». Τὸ ἔργον τοῦτο ὑπὸ μορφὴν διαλόγου διδάσκει ἠθικήν τινα ἄνευ θρησκευτικῆς κυρώσεως, ἀλλὰ ρυθμιζομένην ὑπὸ κανόνων μαθηματικῶν μὲ βάσιν τὴν διατήρησιν τοῦ ἀτόμου. Ἡ ἠθικὴ αὕτη εἶναι καθαρὰ δεοντολογία, εἶναι δὲ ὁμαλὸς καρπὸς τῆς ἐποχῆς, ἥτις ἐλάτρευεν ὡς ὑπάτην θεότητα τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ τὸν *Σαὶντ-Μπὲβ* ἡ ἐπίδρασις τοῦ *Φραγκλίνου* εἶναι φανερὰ ἐν τῷ ἔργῳ, ὁ δὲ *Γκυγιὼ* λέγει ὅτι «ὁ Φυσικὸς νόμος εἶναι ἡ πληρεστέρα καὶ ἡ πλέον φυσικὴ περίληψις τοῦ ἐπικουρισμοῦ». Ὑπάρχει καὶ ἑλληνικὴ τούτου μετάφρασις ὑπὸ *Κωνσταντίνου Πεντεδέκα* «Φυσικὸς Νόμος ἢ φυσικαὶ ἀρχαὶ τῆς Ἠθικῆς» (Αἴγινα 1828).

Διωχθεὶς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τρομοκρατίας καὶ φυλακισθείς, ἀπεφυλακίσθη μετὰ τὴν 9 Θερμιδὼρ διορισθεὶς καὶ ἐγκαινιάσας τὴν ἕδραν τῆς ἱστορίας εἰς τὸ νεοϊδρυθὲν Ἀνώτατον Διδασκαλεῖον· ἡ ἐν αὐτῷ διδασκαλία του ὑπῆρξε λαμπρὰ καὶ ἐξόχως ἐπιτυχής. Ὁ Βολνὲ εἶναι ἐκ τῶν πρώτων ἐφαρμοσάντων τὴν κριτικὴν ἐπεξεργασίαν ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν κειμένων. Μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ Ἀνωτάτου Διδασκαλείου, ἔφυγεν εἰς Ἀμερικὴν (1795), ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ 1798, ὁπότε ἡ πρὸς αὐτὸν ἐχθρότης τοῦ προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν *Ἰ. Ἄνταμς* τὸν ἠνάγκασε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Γαλλίαν. Καρπὸς τῆς ἐν Ἀμερικῇ διαμονῆς του εἶναι ὁ βραδύτερον ἐκδοθεὶς «Πίναξ τοῦ κλίματος καὶ τῆς γῆς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν»

Κατὰ τὴν ἀπουσίαν του εἶχεν ἐκλεγῆ μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου, τμήματος τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν, ἅμα τῇ ἱδρύσει του· μετὰ δὲ τὴν διάλυσίν του εἰσῆλθεν εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν. Ὁ *Ναπολέων*, ὁ ὁποῖος συνεδέετο προσωπικῶς μετ' αὐτοῦ καὶ διὰ δεσμῶν εὐγνωμοσύνης, ἐξετίμα δὲ καὶ τὴν ἠθικήν του ἀκεραιότητα, τῷ προσέφερε διάφορα ἀξιώματα ἐν τῇ πολιτείᾳ, τὰ ὁποῖα δὲν ἐδέχθη, παρακαθήσας μόνον εἰς τὴν Γερουσίαν, ἔνθα μετ' ἄλλων τινῶν ἀντέδρα εἰς τὰς ἀπολυταρχικὰς τάσεις τοῦ Ναπολέοντος. Παρὰ ταῦτα οὗτος τὸν ἐτίμησε διὰ τοῦ ταξιάρχου τῆς Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς (1804), τὸν ὠνόμασε δὲ καὶ κόμιτα. Τῷ 1814 διωρίσθη μέλος τῆς Βουλῆς τῶν Ὁμοτίμων (pair de France), ἀπὸ καιροῦ ὅμως εἶχε παύσει νὰ ἀναμειγνύηται ἐνεργῶς εἰς τὴν πολιτικήν. Ἐκτὸς τῶν ἱστορικῶν ἰδίᾳ ἔργων τῆς περιόδου ταύτης, τὰ ὁποῖα ἀναφέρομεν κατωτέρω, ὁ Βολνὲ ἠσχολήθη πολὺ καὶ μὲ γλωσσολογικὰς μελέτας, προτείνας καὶ ἑνιαῖον ἀλφάβητον πρὸς ταχυτέραν ἐκμάθησιν τῶν γλωσσῶν. Τὰς ἰδέας του ταύτας ἀναπτύσσει εἰς τὰ ἀκόλουθα ἔργα: «Simplification des langues orientales» (1795), «Rapport sur les Vocabulaires comparés» (1805), «L'alphabet européen appliqué aux langues asiatiques» (1819), «Discours sur l' étude philosophique des langues» (1819), «L' Hébreu simplifié» (1820), τὸ μετὰ θάνατον ἐκδοθὲν «Vues nouvelles sur l' enseignement des langues orientales» (1826). Ἐκ τῶν ἄλλων του ἔργων ἀναφέρομεν: «Supplément à l'Hérodote de Larcher» (1808), «Chronologie d' Hérodote» (1809), «Recherches nouvelles sur l' histoire ancienne» (1814), «Histoire de Samuel, inventeur du sacre des rois» (1819).

Ὁ Βολνὲ ἀπέθανε τῷ 1820 ἀφίνων εἰς τὸ Γαλλικὸν Ἰνστιτοῦτον σημαντικὸν χρηματικὸν ποσόν, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει πρὸς βράβευσιν γλωσσολογικῶν καὶ γραμματικῶν ἐργασιῶν. Δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ Βολνὲ ἐπέζησε τοῦ ἔργου του, καὶ τοῦτο διότι τὸ ἔργον του ἀνήκει ἀπολύτως εἰς τὴν ἐποχήν του. Ἀξιόλογος ὅμως κρίνεται πάντοτε ἡ ὀξύτης τοῦ νοῦ του, ἡ πίστις μεθ' ἧς ἐνέμεινε μέχρι τέλους εἰς τὰ κρημνιζόμενα ἰδεώδη του καὶ τὸ συγγραφικόν του τάλαντον. Σελίδες τινὲς τοῦ ἔργου του — καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὸς τίτλος — ἔχουν καταλάβει πλέον ὁριστικὴν θέσιν εἰς τὴν γαλλικὴν ἀνθολογίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰ ἅπαντά του ἐξεδόθησαν ἐν Παρισίοις εἰς 8 τόμους (1820—1826).— Βοηθήματα, *Daru*, «Éloge» (1820). — *De Pastoret*, «Discours de réception à l' Acad. fran.» (1821). — *Bossange*, «Notice sur la vie et les écrits de Volney» (1821). — *Berger*, «Études sur Volney» (1832). — *Sainte-Beuve*, «Causeries du Lundi» τ. VII. Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ

Βολντεμὰρ (Woldemar), ***Μιχαήλ***. Γάλλος βιολιστὴς (1750—1816). Αἱ συνθέσεις του περιλαμβάνουν: 3 κοντσέρτα διὰ βιολίον, 1 κοντσέρτο διὰ πεντάχορδον βιολίον, 1 κουαρτέττο ἐγχόρδων, 12 μεγάλα *σόλο* διὰ βιολίον, σονάτας φαντασμαγορικὰς κλ. Διδακτικά του ἔργα: «Ἡ νέα τέχνη τοῦ τόξου», «Ὁ νέος ἁρμονικὸς λαβύρινθος τοῦ βιολίου» κλ. Γ. Σ.

Βολντὲρ (Volder), ***Πέτρος-Ἰωάννης, ντὲ*** —. Βέλγος συνθέτης καὶ κατασκευαστὴς *ὀργάνων* (1767—1841). Δεκαεξαετὴς μόλις ἦτο πρῶτος βιολιστὴς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου τῆς Ἀμβέρσης. Ἀπὸ τοῦ 1794 ἐπεδόθη εἰς τὴν κατασκευὴν ὀργάνων, τὰ ὁποῖα ἐτελειοποίησε δι' ἐφευρέσεως εἰδικοῦ μηχανισμοῦ διὰ τὸ crescendo καὶ diminuendo ὁ μηχανισμὸς οὗτος ἐγένετο ἀποδεκτὸς ὑπὸ τῶν καθηγητῶν τοῦ Ὠδείου τῶν Παρισίων καὶ ἐβραβεύθη εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν Κάτω Χωρῶν τοῦ 1820. Ἐκ τῶν ὀργάνων του τὰ καλύτερα εἶναι τὸ τοῦ Ἁγίου Μιχαὴλ τῆς Γάνδης καὶ τὸ τῆς Ἁγίας Βωδρὺ τοῦ Μόνς. Ἔγραψε: 5 τετραφώνους λειτουργίας μὲ ὀρχήστραν, 3 συμφωνίας διὰ μεγάλην ὀρχήστραν, 2 κοντσέρτα διὰ βιολίον, 9 κουαρτέττα ἐγχόρδων, τὴν συμφωνίαν «Ἡ μάχη τῆς Ἰέννας», τὸ μελόδραμα «Ἡ νεότης τοῦ Ἑρρίκου Ε'», ὕμνους, μοτέτα, κτλ. Γ. Σ.

—**Βολντὲρ** (Volders), ***Ἰωάννης***. Βέλγος πολιτικὸς (1855—1896). Υἱὸς λεπτουργοῦ, ἤρχισε τὴν σταδιοδρομίαν του ὡς ὑπάλληλος. Τῷ 1882 εἰσῆλθεν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς ἐφημερίδος «National Belge», τῆς ὁποίας μετὰ δύο ἔτη ἐγένετο ἀρχισυντάκτης. Εἰργάσθη δραστηρίως διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῶν «ἐργατικῶν ἑνώσεων», τὰς ὁποίας ἥνωσε κατόπιν εἰς μίαν ἰσχυρὰν συνομοσπονδίαν. Τῷ 1885 συνεκάλεσεν ἐν Βρυξέλλαις συνέδριον, εἰς τὸ ὁποῖον εἰσηγήθη τὴν ἵδρυσιν ἐργατικοῦ κόμματος ἄνευ σοσιαλιστικοῦ χαρακτῆρος. Τὸ συνέδριον τῆς Ἀμβέρσης, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, παρεδεχθὲν τὰς ἀπόψεις του ἵδρυσε τὸ νέον κόμμα, ὅπερ ὑπὸ τὴν δραστικὴν ὤθησιν τοῦ Βολντὲρ ἐπέτυχε τῷ 1893 ἀναθεώρησιν τοῦ συντάγματος καὶ ἐκλογικὴν μεταρρύθμισιν. Φύσει δραστήριος ὁ Βολντὲρ συνεκάλεσε τῷ 1891 τὸ διεθνὲς σοσιαλιστικὸν συνέδριον τῶν Βρυξελλῶν, τῷ δὲ 1893 ἀντεπροσώπευσε τὸ βελγικὸν ἐργατικὸν κόμμα εἰς τὸ συνέδριον τῆς Ζυρίχης. Συνεπείᾳ τῆς ὑπερβολικῆς ἐργασίας προσεβλήθη ἀπὸ γενικὴν παράλυσιν, ἐξ ἧς καὶ ἀπέθανε. Τ. ΜΠ

βολνύνης (ὁ) (Wolnyn) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι **βαρίτης** (βλ. λ.) παρουσιαζόμενος εἰς ἐγκαρσίως ἐπιμεμηκυσμένους κρυστάλλους καὶ ἀπαντῶν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ τὰ Οὐράλια ὄρη. Γ. Κ. Γ.

Βολνὺς (Volnys), ***Κάρολος-Ζολύ***. Γάλλος ἠθοποιὸς γεννηθεὶς τῷ 1802. Ἀφοῦ ἔπαιξεν εἰς διάφορα ἐπαρχιακὰ θέατρα, ἀνῆλθεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῶν «Νουβωτὲ» ἐν Παρισίοις, ἔνθα ὑπεδύθη μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας διαφόρους ρόλους νεαρῶν ἐραστῶν. Νυμφευθεὶς τὴν διάσημον ἠθοποιὸν *Λεοντίνην Φαί*, προσελήφθη μετ' αὐτῆς τῷ 1835 ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας, ἔνθα ἀπέδωκε μετὰ τέχνης τὸν ρόλον τοῦ Ἀλκέστου εἰς τὸν «Μισάνθρωπον» τοῦ Μολιέρου. Βραδύτερον ἤρχισε νὰ παίζῃ εἰς σύγχρονα δραματικὰ ἔργα, δι' ἃ ἐθεώρει ἑαυτὸν ἁρμοδιώτερον. Ὅτε ἡ σύζυγός του μετέβη εἰς Πετρούπολιν, τὴν ἠκολούθησεν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐκ νέου πρόσληψίν του εἰς τὸ ἐθνικὸν γαλλικὸν θέατρον. Ἀπὸ τοῦ 1866 δὲν ἀνῆλθε πλέον ἐπὶ τῆς σκηνῆς. —Β.

—**Βολνὺς** (Volnys), ***Φαί***. Διάσημος Γαλλὶς ἠθοποιός, σύζυγος τοῦ *Καρόλου Βολνύς*, γεννηθεῖσα τῷ 1811. Νεωτάτη ἀνῆλθεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐν Φραγκφούρτῃ καὶ κατόπιν ἔδωκε μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας παραστάσεις εἰς τὸ Βέλγιον καὶ τὴν Γαλλίαν, πανταχοῦ ἀποκαλουμένη «τὸ μικρὸν θαῦμα». Τῷ 1829 συνεζεύχθη τὸν Κάρολον Βολνύς, τῷ δὲ 1835 προσελήφθη μετὰ τοῦ συζύγου της ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας ἔνθα διεκρίθη εἰς τὸν ρόλον τῆς Ντόνα Φλωρίνδης, τοῦ δράματος «Δὸν Ζουὰν ὁ Αὐστριακὸς» τοῦ Καζιμὶρ Ντελαβίν. Ἠρνήθη νὰ παίξῃ τὸν ρόλον τῆς Μεσσαλίνας εἰς τὸ δρᾶμα τοῦ Ἀλεξάνδρου Δουμᾶ «Καλιγούλας» καὶ ἐπειδὴ τὴν ἐπολέμουν οἱ συνάδελφοί της ἀπεχώρησε τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας, ὅπου ὅμως ἐπανῆλθε τῷ 1844. Τῷ 1845 ἀπῆλθεν εἰς Ρωσίαν ὡς ἀναγνώστρια παρὰ τῇ χήρᾳ αὐτοκρατείρᾳ. Ἐπιστρέψασα δ' ἐκεῖθεν προσελήφθη ἐκ νέου ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀνεχώρησεν εἰς Ρωσίαν, ἕως οὗ τῷ 1852 ἀπεσύρθη ἐντελῶς τῆς σκηνῆς. —Β.

Βολοβίκα (Volovica) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τοῦ λιμένος *Ἀντίβαρι* (πλάτ. 42° 05' Β, μῆκ. 19° 05' Ἀ., χάρτ. ἀγγλ. 1463*: Antivari roads). Εἶναι ἀφετηρία στενοῦ σιδηροδρόμου πρὸς Βιρπαζὰρ τῆς λίμνης τῆς Σκόδρας. Ἔχει φάρον λευκὸν σταθεροῦ φωτὸς 14 μιλ. καὶ ραδιοτηλεγραφικὸν σταθμόν, συνδεόμενον καὶ διὰ καλωδίου πρὸς τὸ διεθνὲς τηλεγραφικὸν δίκτυον. Σ. Ε. Λ.

Βολοβὸτ *[Γεωγρ.]* βλ λ. **Παντελεήμων** καὶ **Σάντα** (*Νέα* —).

Βολογεσιὰς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου, συνοικισθεῖσα, κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον, ὑπὸ τοῦ *Βολογήσου* βασιλέως τῶν Πάρθων. —Μ.

Βολογησία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Μεσοποταμίας, ΒΔ. τῆς Βαβυλῶνος, ἥτις ἐκαλεῖτο καὶ *Βολογησόκερτα*. Ἐπὶ τῆς θέσεώς της κεῖται σήμερον τὸ χωρίον *Μεσελὲτ-Χουσσέν*. —Μ.

Βολονάκης, *Μιχαὴλ Δ.* Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ. Ἐγεννήθη ἐν Σύμῃ τῆς Δωδεκανήσου τῷ 1875. Μετὰ τὰς γυμνασιακὰς αὐτοῦ σπουδὰς ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐφοίτησεν εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἀριστεύσας δὲ διωρίσθη τῷ 1896 διευθυντὴς τοῦ ἐν Λευκωσίᾳ Γυμνασίου καὶ παρέμεινε τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1911, συμβαλὼν εἰς τὴν ἵδρυσιν ἐμπορικῆς σχολῆς καὶ γυμναστηρίων, σύστασιν στρατιωτικῶν λόχων καὶ τέλεσιν παγκυπρίων ἀγώνων. Ἀκολούθως ὑπηρέτησεν ἐπί τι ὡς γυμνασιάρχης Αἰγίου, μεθ' ὃ (τῷ 1912) ἐγένετο γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας. Τῷ 1917 διωρίσθη γυμνασιάρχης ἐν Ἀθήναις καὶ καθηγητὴς τῆς Σχολῆς τῶν Δοκίμων καὶ τῆς Γυναικείας Ἀκαδημίας. Τῷ 1918 ἀπεστάλη ὡς πληρεξούσιος τῆς Δωδεκανήσου εἰς Παρισίους καὶ Λονδῖνον, ἔνθα παρέμεινεν ἐπὶ ἑξαετίαν. Τῷ 1925 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῶν μέσων καὶ νεωτέρων χρόνων τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Ἐν Λονδίνῳ διωρίσθη Steward τοῦ «Litterary Royal Fund» καὶ μέλος τῆς «Society for the Promotion of Hellenic Studies». Ἐχρημάτισε πρόεδρος τῆς ἐπιτροπείας πρὸς καθορισμὸν τῶν ἑλληνικῶν τοπωνυμιῶν Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου καὶ εἶναι τακτικὸς ἑταῖρος τοῦ ἐν Βερολίνῳ ἀρχαιολογικοῦ ἰνστιτούτου. Αἱ κυριώτεραι τῶν συγγραφῶν του εἶναι: «Περὶ τῆς γενέσεως καὶ τῆς σημασίας τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ» (1896, ἐναίσιμος διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ), «Ἀγωγὴ τοῦ πολίτου» (β' ἔκδ. 1914), «Ἡ Σαλαμὶς τῆς Κύπρου διὰ τῶν αἰώνων» (1917), «Ἱστορία τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς πρώτης τοῦ ἔτους» (1917), «Saint-Sophia and Constantinople» (1920), «Greece on the Eve of Resurrection» (1920), «Le Dodecanése vers l'Union» (1919), «Le Dodecanése, ses aspirations, ses efforts» (1919), «The Island of Roses and her Eleven Sisters» (1922), «Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος» (τεῦχ. Α') κ. ἄ. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». —Ω.

Βόλογκντα (Vologda ἢ Wologda) *[Γεωγρ.]*. Κυβερνεῖον τῆς Ρωσίας καὶ ὁμώνυμος ἐν αὐτῷ πόλις, ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Ρωσίᾳ, πρὸς Ν τοῦ κυβερνείου τοῦ Ἀρχαγγέλου. Τὸ κυβερνεῖον ὁρίζεται πρὸς Α ὑπὸ τῶν Οὐραλίων ὀρέων, πρὸς Ν ὑπὸ τῶν κυβερνείων Πέρμ, Βιάτκα, Κοστρόμα καὶ Γιαροσλάβ, καὶ πρὸς Δ ὑπὸ τῶν κυβερνείων Νὸβγκοροντ καὶ Ὀλόνετς. Ἔχει ἔκτασιν 402.733 τετρ. χιλ. καὶ 1.625.200 κατ. Μέγα μέρος τῆς χώρας καλύπτεται ὑπὸ τεραστίων δασῶν. Ἔχει εὐρυτάτας πεδιάδας διαρρεομένας ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ντβίνα καὶ τῶν πολυαρίθμων παραποτάμων του. Κατὰ τὸ 1921 τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα αὐτοῦ *Σεβέρο-Ντβινσκ* καὶ τὸ ἔτι ἀνατολικώτερον *Σύριαν* ἀπεχωρίσθησαν ἀπὸ τοῦ κυβερνείου τοῦ Βόλογκντα ἀποτελέσαντα ἰδιαιτέρους νομούς. Τὸ ἐναπομεῖναν τμῆμα ἔχει ἔκτασιν 104.322 τετρ. χιλ. καὶ 913.300 κατοίκους.

Ἡ πόλις *Βόλογκντα*, πρωτεύουσα τοῦ κυβερνείου, κεῖται ἐπὶ διακλαδώσεως τῆς ἀπὸ Πετρουπόλεως εἰς Σιβηρίαν καὶ ἀπὸ Μόσχα εἰς Ἀρχάγγελον σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Κάτ. 31 520. Ἔχει βυρσοδεψεῖα, ἐργοστάσια ὑφασμάτων, σαπωνοποιεῖα καὶ κηροποιεῖα. —Μ.

Βολογήσης, ἢ ***Βολόγεσος*** καὶ ***Βολόγησος***, ***Βολαγάσης***. Ὄνομα πέντε Πάρθων ἡγεμόνων, οἵτινες ἤκμασαν κατὰ τὰς πρώτας μ. Χ. ἑκατονταετηρίδας:

— 1) ***Βολογήσης Α'***. Υἱὸς καὶ διάδοχος Βονωνίου Β', γνωστὸς καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀρσάκης ΚΔ'*. Ἐβασίλευσε πιθανῶς ἀπὸ τοῦ 50 — 90 μ. Χ. Διώρισε τοὺς ἀδελφούς του, τὸν μὲν Πάκορον διοικητὴν Μηδίας, τὸν δὲ Τιριδάτην Ἀρμενίας. Ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Γνάϊος Δομίτιος Κορβυλὼν ἐξεδίωξε τὸν Τιριδάτην ἐξ Ἀρμενίας παρὰ τὴν βοήθειαν τοῦ Βολογήσου, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ εἰρήνην. Ἀπέκρουσεν ἐπιδρομὰς τῶν Δαῶν καὶ Σακῶν καὶ ἀπέθανεν ἐνῷ ἡτοιμάζετο νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Ἀλανοὺς ἐκ Μηδίας καὶ Ἀρμενίας. Τὸν διεδέχθη ὁ υἱός του *Ἀρτάβανος Δ'*.

Νόμισμα Βολογήσου Α'.

— 2) ***Βολογήσης Β'***. Υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Χοσρόου, γνωστὸς καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀρσάκης ΚΖ'*, βασιλεύσας τῶν Πάρθων ἀδόξως (121—148), διότι οὔτε τὴν ἐκ τῶν ἐμφυλίων πολέμων κλονισθεῖσαν ἰσχὺν τῶν Ἀρσακιδῶν ἀποκατέστησεν, οὔτε τὰς κατὰ τοῦ κράτους του προσβολὰς τῶν Ρωμαίων ἀπέφυγεν, ἐπὶ πλέον δὲ ἐξηγόρασε διὰ βαρέων λύτρων τὴν ἀποχώρησιν τῶν Ἀλανῶν ἐκ τῆς χώρας του.

Digitized by Google

— 3) ***Βολογήσης Γ'.*** Εἶναι γνωστὸς καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀρσάκης ΚΗ'* (148—190). Οὗτος ἐπωφελούμενος τῆς μακρᾶς εἰρηνικῆς βασιλείας Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς ἐπέδραμε (161) πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Ἀρμενίας κατασφάξας τὰς ῥωμαϊκὰς φρουρὰς καὶ ἀναγορεύσας ἡγεμόνα τὸν Χοσρόην. Ἀλλ' οἱ τοποτηρηταὶ τοῦ Μ. Αὐρηλίου τὸν ἐνίκησαν καὶ μόλις κατώρθωσε νὰ κατευνάσῃ τὴν ἐκ τῶν ἀτυχιῶν του προκληθεῖσαν ἐπανάστασιν τῶν ὑπηκόων του.

Βολογήσης Γ'.

— 4) ***Βολογήσης Δ'.*** Εἶναι γνωστὸς καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀρσάκης ΚΘ'* (191—208). Ἐπωφεληθεὶς τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τῶν Ῥωμαίων καθ' ὃν ὁ Σεπτίμιος Σεβῆρος κατεδίωκε τὸν ἀναγορευθέντα αὐτοκράτορα Πεσκέννιον Νίγρον, ὃν καὶ ἐνίκησε παρὰ τὴν Ἰσσόν, ἐπέδραμε τὴν Μεσοποταμίαν. Ἀλλ' ὁ Σεβῆρος, ἀπαλλαγεὶς τοῦ ἐν Κυζίκῳ φονευθέντος Νίγρου, ἐβάδισε κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ ἐπιστρέψῃ ἐντὸς τῶν συνόρων του.

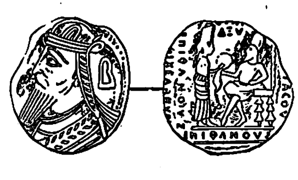

Βολογήσης Δ'.

— 5) ***Βολογήσης Ε'.*** Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γνωστὸς καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀρσάκης Λ' (212—220). Οὗτος διημφεσβήτησε τὸν θρόνον τῆς Παρθικῆς πρὸς τὸν ἀδελφόν του Ἀρτάβανον Ε', συνεβιβάσθη δὲ λαβὼν τὴν Σουσιανὴν καὶ Περσίαν. Ἀλλ' οἱ Πέρσαι ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Σασσανιδῶν Ἀρταξέρξην Α' ἐπανεστάτησαν κατ' αὐτοῦ, ὅστις μετὰ καταστρεπτικὸν πόλεμον ἀπέθανεν εἰς Κερμάν.

Γ. Λ. Α.

βολόμετρον (τὸ) *[Φυσ.]*. Συσκευὴ ἐπινοηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Svanberg (1851), χρησιμεύουσα πρὸς μέτρησιν τῆς θερμοκρασίας ὡς καὶ τῆς ἀκτινοβόλου ἐνεργείας καὶ ἀνήκουσα εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *θερμομέτρων ἠλεκτρικῆς ἀντιστάσεως*.

Ἀρχὴ τῶν βολομέτρων. Ἡ ἀρχὴ τῆς λειτουργίας τῶν βολομέτρων ἐρείδεται ἐπὶ τοῦ γνωστοῦ φαινομένου τῆς μεταβολῆς τῆς ἠλεκτρικῆς ἀντιστάσεως μεταλλικοῦ σύρματος μετὰ τῆς θερμοκρασίας. Εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς τὰ πλεῖστα τῶν μετάλλων παρατηρεῖται αὔξησις τῆς ἠλεκτρικῆς ἀντιστάσεως αὐτῶν αὐξανομένης τῆς θερμοκρασίας· παρετηρήθη δ' ὅτι δι' αὔξησιν τῆς θερμοκρασίας κατὰ 1° C ἀντιστοιχεῖ, διὰ τὰ πλεῖστα τῶν μετάλλων, αὔξησις κατὰ 4/1000 τῆς τιμῆς τῆς ἀντιστάσεως, ἣν ἔχουσι πάντα εἰς τὴν θερμοκρασίαν 0°, καὶ ἑπομένως εἰς θερμοκρασίαν 250° C τὸ σύρμα θὰ παρουσιάζῃ ἀντίστασιν διπλασίας τιμῆς τῆς ἀντιστοιχούσης εἰς 0° C.

Ἐὰν διὰ R_t καλέσωμεν τὴν ἀντίστασιν ἀγωγοῦ εἰς θερμοκρασίαν t καὶ R_0 τὴν ἀντίστασιν αὐτοῦ εἰς τὴν θερμοκρασίαν 0° εἶναι:

$$R_t = R_0\,(1+Kt)$$

ἔνθα K παριστᾷ τὸν *συντελεστὴν θερμοκρασίας*, ὅστις διὰ τὰ πλεῖστα τῶν μετάλλων ἰσοῦται περίπου πρὸς 0,004.

Ἐὰν δὲ R_t ἡ ἀντίστασις ἀγωγοῦ εἰς τὴν θερμοκρασίαν t καὶ $R_{t'}$ ἡ ἀντίστασις τοῦ αὐτοῦ ἀγωγοῦ εἰς θερμοκρασίαν t', θὰ εἶναι κατὰ μεγάλην προσέγγισιν:

$$R_{t'} = R_t\,[1+K(t'-t)] \qquad (1)$$

Ὁ τύπος οὗτος συνδέει τὰς ἀντιστάσεις R_t καὶ $R_{t'}$ πρὸς τὰς θερμοκρασίας t καὶ t'. Ἐὰν δ' ὑποτεθῇ, ὅτι R_t, $R_{t'}$ καὶ t εἶναι γνωστά, δεδομένου ὅτι καὶ ὁ συντελεστὴς θερμοκρασίας K εἶναι γνωστός, δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν θερμοκρασίαν t. Αἱ τιμαὶ R_t καὶ $R_{t'}$ μετροῦνται ἐν τῇ πράξει διὰ συνήθων διατάξεων μετρήσεως ἠλεκτρικῆς ἀντιστάσεως, ἐφαρμοζομένης ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τῆς *μεθόδου τῆς γεφύρας* τοῦ Wheastone.

Ἀριθμητικὸν παράδειγμα: Ἀγωγὸς ἐκ χαλκοῦ παρουσιάζει εἰς 15° C ἀντίστασιν 125. Ἐὰν ὁ ἀγωγὸς θερμανθεὶς ἔδειξεν ἀντίστασιν 150 ohm, ποία ἡ νέα θερμοκρασία αὐτοῦ, δεδομένου, ὅτι ὁ συντελεστὴς θερμοκρασίας διὰ τὸν χαλκὸν εἶναι 0,004.

Δι' ἐπιλύσεως τῆς ἀνωτέρω σχέσεως (1) ὡς πρὸς t' προκύπτει:

$$t' = t + \frac{R_{t'} - R_t}{R_t \cdot K}$$

Δι' ἀντικαταστάσεως δ' ἐν τῷ τύπῳ τῶν $R_{t'} = 150$, $R_t = 125$, $t = 15$ καὶ $K = 0{,}004$, προκύπτει εὐκόλως $t' = 15° + 50° = 65°$ C.

Ὁ ἀνωτέρω τύπος ὑπολογισμοῦ τῆς ἀντιστάσεως δὲν θεωρεῖται ἀκριβὴς καὶ προκειμένου περὶ μετρήσεων ἀκριβείας ἐφαρμόζεται ὁ τύπος:

$$t = t_0 + \frac{(t_1 - t_0)(R - R_0)}{R_1 - R_0}$$

ἔνθα R_1 ἡ ἀντίστασις τοῦ ἀγωγοῦ εἰς θερμοκρασίαν t_1, R_0 ἡ ἀντίστασις αὐτοῦ εἰς θερμοκρασίαν t_0, καὶ R_t ἡ ἀντίστασις αὐτοῦ εἰς τὴν ἄγνωστον θερμοκρασίαν t. Συνήθως λαμβάνεται $t_0 = 0°$ καὶ $t_1 = 100°$ C.

Δι' εὐρύτερα ὅρια χρησιμοποιοῦνται εἴτε πολυπλοκώτεροι τύποι, εἰς οὓς ὑπεισέρχονται τρεῖς γνωσταὶ τιμαὶ ἀντιστάσεως διὰ τρεῖς ὡρισμένας θερμοκρασίας, εἴτε, ὅπερ καὶ συνηθέστερον, σχηματίζομεν διὰ πολλῶν παρατηρήσεων τὴν καμπύλην τῶν ὀργάνων.

Κατασκευὴ τῶν βολομέτρων. Τὸ βολόμετρον ἀποτελεῖται ἐκ λίαν λεπτοτάτου ἠθαλωμένου σύρματος (ἢ ταινίας) ἐκ μετάλλου, ὅπερ συνδέεται ἐν τῇ γεφύρᾳ Wheastone, ἐν ᾗ κατέχει τὸν κλάδον τῆς ἀγνώστου ἀντιστάσεως ὡς δεικνύεται ἐν τῇ παρατιθεμένῃ εἰκόνι (σχ. 1). Ἐν ἀρχῇ, ἡ διάταξις ρυθμίζεται, ὥστε τὸ γαλβανόμετρον νὰ μὴ ἀποκλίνῃ, ἤτοι εἰς ἰσορροπίαν τῆς γεφύρας. Ἐὰν τότε ἐπὶ τοῦ βολομέτρου ἐπιδράσῃ ἀκτινοβολία, τότε ἕνεκα θερμάνσεως τοῦ σύρματος ἡ ἀντίστασις αὐτοῦ μεταβάλλεται (αὐξάνει) καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ ἰσορροπία τῆς γεφύρας καταστρέφεται, ὅπερ ἀντιλαμβανόμεθα ἐκ τῆς ἀποκλίσεως τοῦ γαλβανομέτρου. Διὸ μεταβολῆς τῆς ἀντιστάσεως τῶν λοιπῶν κλάδων τῆς γεφύρας ἐπαναφέρομεν τὴν ἰσορροπίαν τῆς γεφύρας, ἐκ δὲ τῆς νέας τιμῆς τῆς ἀντιστάσεως τῶν λοιπῶν κλάδων ὑπολογίζομεν τὴν αὔξησιν τῆς ἀντιστάσεως τοῦ βολομέτρου καὶ ἐκ ταύτης τὴν τῆς θερμοκρασίας, ἐξ ἧς τελικῶς ὑπολογίζομεν τὴν ποσότητα τῆς ἀκτινοβόλου ἐνεργείας, ἥτις ἐπέδρασεν ἐπὶ τοῦ βολομέτρου. Τὸ βολόμετρον ἐπενοήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Svanberg, ἐτελειοποιήθη ὅμως ὑπὸ τοῦ Langlen, Helmholtz, Angstrom, ἰδίᾳ δὲ ὑπὸ τῶν Lummer καὶ Kurlbaum.

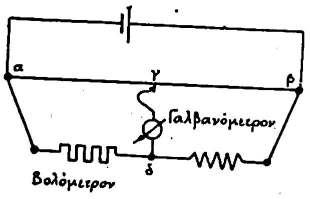

Σχ. 1. *Συνδεσμολογία βολομέτρου.*

Οἱ Lummer καὶ Kurlbaum κατεσκεύασαν ἴδιον τύπον βολομέτρου κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Λίαν λεπτὴ πλὰξ λευκοχρύσου ἐπιτίθεται ἐπὶ δεκάκις παχυτέρας πλακὸς ἀργύρου. Ἀμφότεραι αἱ πλάκες πυροῦνται ἐντατικῶς καὶ συμπιέζονται εἰς τρόπον, ὥστε ἡ πλὰξ λαμβάνει πάχος 0,3 μ = 0,0003 mm. Ἀκολούθως τῇ βοηθείᾳ διαιρετικῆς μηχανῆς ἀποκόπτεται ἐκ τῆς πλακὸς τὸ σχῆμα τὸ ἐν τῇ παρατιθεμένῃ εἰκόνι (σχ. 2) δεικνυόμενον, διαστάσεων 30 mm, μήκους καὶ 1 mm. εὔρους, ὅπερ προσαρμόζεται ἐπὶ σκελετοῦ ἐκ σχιστολίθου, καὶ διὰ κατεργασίας διὰ νιτρικοῦ ὀξέος ἀπομακρύνουσι τὸν ἄργυρον, ἐνῷ ἡ ἐπιφάνεια λευκοχρύσου μελανοῦται καλῶς διὰ περικαλύψεως δι' ἠλεκτρολυτικῆς ὁδοῦ ὑπὸ σπογγώδους λευκοχρύσου.

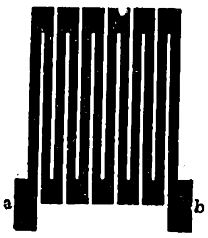

Σχ. 2. *Σχῆμα ἐλάσματος λευκοχρύσου βολομέτρου.*

Τὰ δύο ἄκρα a, b προσαρμόζονται πρὸς ἀκροδέκτας, δι' ὧν τὸ βολόμετρον συνδέεται πρὸς γέφυραν Wheastone.

Διὰ συνδυασμοῦ εὐπαθοῦς γαλβανομέτρου καὶ εὐπαθοῦς βολομέτρου, ὡς τὸ βολόμετρον κενοῦ, ὅπερ ἐμελετήθη ὑπὸ τῶν Warburg, Lathäuser καὶ Johansen, δυνάμεθα νὰ ἐκτιμήσωμεν μεταβολὴν θερμοκρασίας τοῦ βολομετρικοῦ κλάδου τῆς γεφύρας τάξεως μεγέθους ἑνὸς δεκάκις ἑκατομμυριοστοῦ βαθμοῦ Κελσίου. Τὸ βολόμετρον παλαιότερον ἐχρησιμοποιήθη, ὑπὸ καταλλήλους διατάξεις, τὰ μέγιστα εἰς μετρήσεις ἐντάσεως καὶ τάσεως ρευμάτων λίαν ὑψηλῆς συχνότητος, ἤδη ὅμως ἡ χρησιμοποίησις αὐτοῦ διὰ τοιούτου εἴδους μετρήσεις ἐγκατελείφθη, ἀντικατασταθὲν δι' ἄλλων ἁπλουστέρων καὶ εὐπαθεστέρων μετρητικῶν διατάξεων.

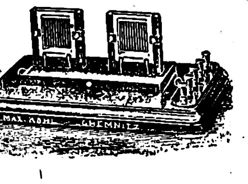

Ἐξωτερικὴ ὄψις βολομέτρου.

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

βόλος (ὁ)· πᾶν τὸ βαλλόμενον || μικρὸς σφαιρικὸς λίθος, ψηφίς: «παίζομε τοὺς βόλους». —Α.

Παρ' ἀρχαίοις εἶδος δικτύου ριπτομένου κυκλικῶς ὑπὸ τοῦ ἁλιεύοντος, τὸ νῦν *πεζόβολον*. Ἡ λέξις ὑπάρχει ἐν χρησμῷ δοθέντι τῷ Πεισιστράτῳ ὑπὸ Ἀμφιλύτου, ἀνδρὸς Ἀκαρνᾶνος, ὅτε οὗτος ἐκ Μαραθῶνος ἤρχετο κατὰ τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸν ναὸν τῆς Παλληνίδος Ἀθηνᾶς (*Ἡροδ.* 1,62). Ἀπαντᾷ εἰς ἄλλας φράσεις καὶ μεταφορικῶς ἡ λέξις: «εἰς βόλον καθίστασθαι, ἔρχεσθαι», ἤτοι τὸ νὰ εἶναι ἐντὸς τοῦ διαστήματος, ὅπερ δύναται νὰ φθάσῃ τὸ δίκτυον (*Εὐρ.* Βάκ. 847. Ρῆσ. 730). Βόλος ἐπίσης λέγεται καὶ τὸ ρίψιμον τοῦ δικτύου, κύβων κλπ. καὶ τὸ δίκτυον διὰ πτηνά, ὡς καὶ τὸ ἀγρευόμενον διὰ τοῦ δικτύου. ΙΑΚ. Χ. Δ.

—*[Λαογρ.]* Διὰ βόλων ἐκ λίθου, χώματος, ἢ ὑάλου, παίζονται ὑπὸ τῶν ἑλληνοπαίδων διάφορα παίγνια γνωστὰ ὑπὸ τὰ ὀνόματα: «ἁλωνάκι», «γκεζί», «μίτσες», «γουβίτσα», «κυνηγητὸ» κλπ. Εἰς τὸ συνηθέστερον ἐκ τούτων, τὸ «ἁλωνάκι», τοποθετοῦνται ἐπὶ διαμέτρου κεχαραγμένου τινὸς μικροῦ κύκλου ἀνὰ εἷς ἢ δύο βόλοι ὑφ' ἑκάστου τῶν παικτῶν, οἵτινες ἀρχίζουν, ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον, νὰ βάλλουν κατ' αὐτῶν ἐξ ἀποστάσεως δι' ἄλλου βόλου μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν ἐξαγωγὴν ἐκ τοῦ κύκλου βόλων. Οἱ οὕτως ἐξαγόμενοι βόλοι ἀνήκουν εἰς τὸν ἐξαγαγόντα. Ὁ ριπτόμενος βόλος λέγεται «κοῦκος», ἢ «μπάλα». —Ω.

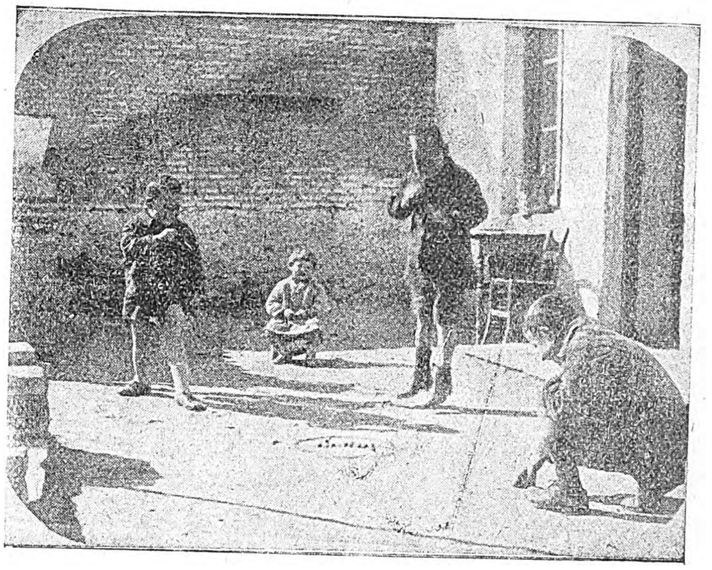

Παιδία παίζοντα βόλους.

Βόλος. Ἐμπορικωτάτη καὶ βιομηχανικωτάτη πόλις, ἐπίνειον τῆς Θεσσαλίας, ἕδρα τοῦ δήμου *Παγασῶν* καὶ τῆς ἐπαρχίας *Βόλου* τοῦ νομοῦ *Λαρίσης*. Κεῖται εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου, ἐκτεινομένη εἰς τὸ παραθαλάσσιον τμῆμα τῆς ἀπὸ τοῦ ὄρους Πηλίου ἐξικνουμένης πεδιάδος τοῦ Βόλου μεταξὺ τῶν χειμάρρων *Ἀναύρου* καὶ *Κοαυσίδωνος*, ἐπεκταθεῖσα ἤδη καὶ πέραν τοῦ τελευταίου.

— [ΓΕΩΓΡ.] Ἡ θέσις ἔνθα ἐγείρεται σήμερον ὁ Βόλος ἦτο πρὸ τῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ ἡ περιφέρεια τοῦ *Κάστρου τοῦ Βόλου* ἢ *Γώλου*, τουρκικοῦ φρουρίου περικλείοντος καὶ οἰκίας τινὰς ὑπὸ τύπον μικροσυνοικισμοῦ, ὑπὸ τὸ ὄνομα δὲ *Βόλος* ἢ *Βῶλος* ἢ καὶ *Γῶλος* ἠννοοῦντο οἱ ἀποτελοῦντες νῦν τὸν Ἄνω Βόλον (βλ. λ.) συνοικισμοί, ἔνθα ἤκμαζε τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον. Εἰς τὸ μικρὸν ἀλλ' ὀχυρὸν τοῦτο κάστρον κατῴκουν ὑπὲρ τὰς 150 τουρκικαὶ οἰκογένειαι· ἐν αὐτῷ ἤδρευον αἱ τουρκικαὶ πολιτικαὶ καὶ δικαστικαὶ ἀρχαὶ τῆς περιφερείας, ὑπῆρχε δὲ καὶ τζαμίον καὶ τουρκικὸν σχολεῖον. Τὸ κάστρον τοῦτο συνετηρεῖτο κακῶς, διότι ἅμα τῇ μετὰ τῆς λοιπῆς Θεσσαλίας προσαρτήσει τῆς πόλεως (1881) εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπετελεῖτο ἐξ ὑψηλοῦ, ἀλλὰ πεπαλαιωμένου καὶ διερρωγότος τείχους περιστεφομένου διὰ φυλακίδων καὶ προμαχώνων. Ἐντὸς αὐτοῦ αἱ ὁδοὶ ἦσαν «σκολιαὶ καὶ ἑλικώδεις». Τὸ ἐν λόγῳ φρούριον μετ' ὀλίγα ἔτη κατηδαφίσθη, μετὰ δὲ τὴν ἀνταλλαγὴν (1923) τῶν ἀπομεινάντων ἐλαχίστων Τούρκων, ὧν οἱ πλεῖστοι Ἀτσίγγανοι, ἤρχισεν ἐφαρμοζόμενον κανονικὸν ρυμοτομικὸν σχέδιον ἐν τῇ περιοχῇ αὐτοῦ, ἀποτελούσῃ ἰδίαν συνοικίαν τῆς νῦν πόλεως εἰς ἣν ἀπέμεινε μόνον τὸ τζαμίον.

Πλὴν τοῦ ἀνωτέρω φρουρίου ὑπὸ τῶν Τούρκων εἶχον ἱδρυθῆ οἰκήματα καὶ ἔξωθι αὐτοῦ μέχρι τῆς παραλίας, κυρίως καταστήματα καλούμενα *Παλαιὰ Μαγαζιὰ* ἢ *Παλιά*, ἣν τελευταίαν ὀνομασίαν ἡ περιφέρεια αὕτη διατηρεῖ καὶ σήμερον, ἀποτελοῦσα ἰδίαν συνοικίαν τῆς πόλεως. Πρὸ τῆς πύλης τοῦ φρουρίου ἦτο ἐπὶ τουρκοκρατίας τὸ ἀπὸ τοῦ 1838 ἱδρυθὲν ἑλληνικὸν ὑποπροξενεῖον.

Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ φρουρίου τῷ 1845 ἤρχισεν

Digitized by Google

γελιστρίας (Νέας Ἰωνίας). Παλαιότερος πάντων ἦτο ὁ μητροπολιτικὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐγερθεὶς τῷ 1855. Ἐν τῇ οἰκοδομῇ τοῦ ναοῦ τούτου ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ λίθοι ἐκ τῶν ἀρχαίων Παγασῶν, πλεῖστοι δὲ μετ' ἐπιγραφῶν ἐπιτυμβίων. Τῷ 1886 ἠγέρθη τὸ μαρμάρινον ὑψιφερὲς κωδωνοστάσιον, ὅπερ μόνον σῴζεται σήμερον, τοῦ ναοῦ καέντος τῷ 1898. Ἤδη ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ καέντος ἀνεγείρεται, μερίμνῃ τῆς δημοτικῆς ἀρχῆς, νέος μεγαλοπρεπὴς ναός, ἐπὶ σχεδίου τοῦ Ἀρ. Ζάχου. Ἐπίσης παρὰ τὸν παλαιὸν ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως ἀνεγείρεται ἄλλος, ἐπίσης ἐπὶ βυζαντινοῦ σχεδίου, τοῦ Λυκούδη.

Τὸ νεκροταφεῖον τοῦ Βόλου εὑρίσκεται πρὸς ΒΔ. τῆς πόλεως καὶ ἔχει πολλὰ καλλιτεχνικὰ μνημεῖα.

Εἰς τὴν μητρόπολιν Δημητριάδος ὑπάγονται σήμερον καὶ ἡ ἐν τῇ περιφερείᾳ Ζαγορᾶς μονὴ *Φλαμουρίου*, εἰς ἣν συνεχωνεύθη καὶ ἡ τῆς *Σουρβιᾶς*, καὶ ἡ ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἁλμυροῦ μονὴ τῆς *Ξενιᾶς*.

Ναοὺς ἑτέρων θρησκευμάτων ὁ Βόλος ἔχει: τῶν καθολικῶν, ἀνεγερθέντα τῷ 1888, ἐπ' ὀνόματι τῆς *Ἀμιάντου Συλλήψεως τῆς Θεοτόκου*, ἐπίσης τῶν διαμαρτυρομένων ἱδρυθέντα τῷ 1878 καὶ συναγωγὴν ἱδρυθεῖσαν τῷ 1872. Ἐν τῇ συνοικίᾳ Παλαιῶν ὑπάρχει καὶ τζαμὶ παλαιότατον, διαρκῶς ἐκ τῆς ἐγκαταλείψεως ἐρειπούμενον.

Συνοικίας ὁ Βόλος ἔχει: τὴν τοῦ *Ἁγίου Νικολάου*, τῆς *Μεταμορφώσεως*, τοῦ *Ἁγίου Κωνσταντίνου*, τῆς *Ἀναλήψεως*, τῶν *Παλαιῶν* ἢ *Ἁγίων Θεοδώρων*, τὴν τῶν *Ἑπτὰ Πλατανίων* καὶ τὴν τοῦ *Καπακλῆ*. Βορείως τῆς τελευταίας ἐν θέσει *Ξηρόκαμπος* ἐγείρεται ὁ προσφυγικὸς συνοικισμὸς *Νέα Ἰωνία*, ἀποτελούμενος ἐκ 500 οἰκημάτων. Μικρὸς προσφυγικὸς συνοικισμὸς ὑπάρχει καὶ πρὸς Β. τῆς πόλεως, εἰς τὸ τέρμα τῆς ὁδοῦ *Ἰωλκοῦ*.

Ὁ Βόλος κέκτηται ὁδοὺς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εὐρείας. Ἐκ τούτων πολλαὶ ἀσφαλτόστρωτοι. Πλατείας ἔχει: τὴν τοῦ *Γεωργίου τοῦ Α'*, τὴν τοῦ *Ρήγα Φεραίου* (ἔνθα κηπάριον καὶ ἀναμνηστικὴ στήλη τῶν κατὰ τοὺς πολέμους πεσόντων), τὴν τῆς *Ἐλευθερίας*, τὴν τῆς *Μακρυνίτσης* (ἔνθα ἀναμνηστικὴ πλὰξ τῶν πεσόντων τῷ 1878 εἰς τὸν Σαρακηνόν), τὴν τοῦ *Ἁγίου Νικολάου*, τὴν τοῦ *Σταθμοῦ* (ἔνθα ἀνεγείρεται προτομὴ τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α', ὅστις ἐγκαινίασε τῷ 1884 τὴν λειτουργίαν τῶν σιδηροδρόμων Θεσσαλίας) κ. ἄ. Ἐπίσης ὁ συνοικισμὸς Νέας Ἰωνίας ἔχει τρεῖς πλατείας.

Διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἀσφαλτοστρώσεως τῶν ὁδῶν καὶ πλατειῶν τοῦ Βόλου λειτουργεῖ εἰδικὸν *ταμεῖον μονίμων ὁδοστρωμάτων*.

Ὕδρευσις καὶ φωτισμός. Ὁ Βόλος κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς κτίσεώς του μέχρι τοῦ 1867 ὑδρεύετο ἀπὸ τοῦ Δ. τοῦ τότε ὑπάρχοντος φρουρίου ἀνωρυγμένου φρέατος, καλουμένου *Κιούπι*. Ἔκτοτε ὅμως ἐγενικεύθη ἡ χρῆσις ἀρτεσιανῶν φρεάτων. Ὑπὸ τούτων ὑδρεύεται ἡ πόλις καὶ σήμερον ἐπαρκῶς. Ὁμοίως χρησιμοποιεῖται πρὸς πόσιν καὶ πηγαῖον ὕδωρ μεταφερόμενον ἐξ *Ἀγριᾶς*.

Ὁ Βόλος ἔχει δίκτυον ὑπονόμων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀτελές. Φωτίζεται δι' ἠλεκτρικοῦ φωτός. Πρότερον ἐφωτίζετο διὰ φωταερίου. Τὸ ἐπὶ τούτῳ ἐγκατασταθὲν ἀπὸ τοῦ 1895 ἐργοστάσιον λειτουργεῖ καὶ σήμερον, παρέχον ἀέριον δι' ἀστικὰς καὶ βιομηχανικὰς ἀνάγκας.

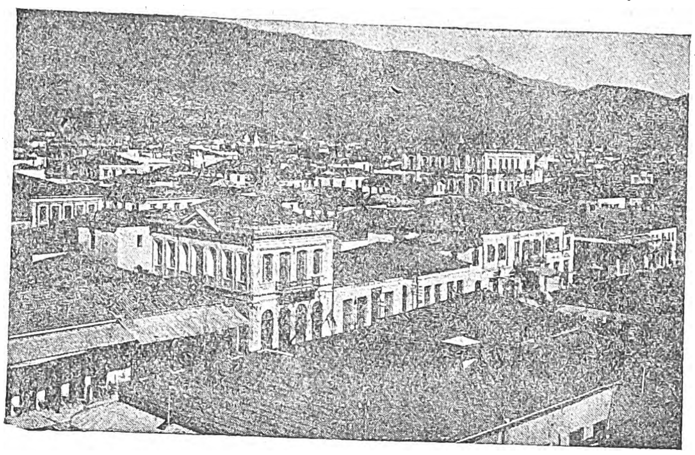

Βόλος: *Μία ἄποψις τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς πόλεως.*

[Φωτογραφία *Ἰ. Διαμαντοπούλου*.]

Ἐκπαίδευσις. Ὁ Βόλος ἔχει σχολεῖα ὅλου τοῦ κύκλου τῆς ἐκπαιδεύσεως. Δημοτικὰ 19, ἐξ ὧν 7 ἀρρένων, 7 θηλέων καὶ 5 μεικτά. Εἰς ταῦτα φοιτῶσι περὶ τὰς 5.000 μαθηταί. Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι τὰ πλεῖστα στεγάζονται εἰς ἴδια κτίρια ἀνεγερθέντα δημοτικῇ δαπάνῃ. Σχολεῖα μέσης ἐκπαιδεύσεως ἔχει: τρία ἑλληνικά, ἀνὰ ἓν δὲ γυμνάσιον ἀρρένων (ἱδρυθὲν τῷ 1884) καὶ θηλέων (τῷ 1921). Εἰς ταῦτα, μὴ στεγαζόμενα εἰς δημόσια οἰκήματα, φοιτῶσιν ὑπὲρ τοὺς 1200 μαθητάς. Πλὴν τῶν σχολείων τούτων ἐν Βόλῳ ἀπὸ τοῦ 1922 λειτουργεῖ καὶ πρακτικὸν λύκειον μὲ ὑπερεκατὸν μαθητάς, ἔτι δὲ καὶ δημοσία ἐμπορικὴ σχολὴ (διαδεχθεῖσα τῷ 1920 τὴν ἀπὸ τοῦ 1906 παρὰ τοῦ Ἐμπορικοῦ Συλλόγου ἱδρυθεῖσαν), εἰς ἣν φοιτῶσιν ὑπὲρ τοὺς 150 μαθητάς. Αὕτη στεγάζεται εἰς εἰδικὸν μεγαλοπρεπὲς κτίριον οἰκοδομηθὲν τῷ 1910 δαπάνῃ τοῦ *Ἰ. Καρτάλη*.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω δημοσίων σχολείων ἐν Βόλῳ λειτουργοῦσι καὶ πολλὰ ἰδιωτικά, ὧν τρία ἔχουσι τάξεις ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ γυμνασίου, ἐπὶ πλέον δ' ἀπὸ τοῦ 1904 ἔχει ἱδρυθῇ καὶ γαλλικὴ σχολὴ θηλέων τῶν Soeurs de Saint Joseph de l' Apparition.

Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐλειτούργει ἓν ἀλληλοδιδακτικὸν σχολεῖον περιλαμβάνον καὶ τὰς πρώτας γυμνασιακὰς τάξεις, τὸ ὁποῖον πρὸ τοῦ 1870 ἐστεγάζετο εἴς κτίριόν τι ἐπὶ τῆς τότε διαμορφουμένης μεγάλης ὁδοῦ, νῦν Δημητριάδος, μετέπειτα δὲ ἐν διδακτηρίῳ ἀνεγερθέντι ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἁγίου Νικολάου δαπάναις τῶν εὐπόρων καὶ φιλομούσων Βολιωτῶν. Τῷ 1870 ἱδρύθη καὶ παρθεναγωγεῖον. Μόνον πλῆρες γυμνάσιον δὲν κατωρθώθη νὰ ἱδρυθῇ, διότι ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις δὲν ἐπέτρεπε. Κατὰ τὴν προσάρτησιν, τὰ ἀνωτέρω σχολεῖα συνετηροῦντο παρὰ τῆς κοινότητος καὶ εἶχον πλείονας τῶν 700 μαθητῶν.

Δημοσία ἀντίληψις καὶ ἀρχαιολογικὰ ἱδρύματα. Ἡ πρώτη ἀγαθοεργὸς ὀργάνωσις ἐν Βόλῳ συνεστήθη τῷ 1885, καλουμένη *Φιλελεήμων Ἀδελφότης*, ἥτις διετήρει μικρὸν νοσοκομεῖον, ὅπερ τῷ 1900 μετετράπη εἰς δημοτικόν. Τῷ 1908 ὅμως ἡ πόλις ἀπέκτησε, κατόπιν τῆς ἐξ 7.000 λιρ. στερλ. δωρεᾶς τοῦ *Εὐαγγ. Κ. Ἀχιλλοπούλου*, τέλειον νοσοκομεῖον, κείμενον ἐπὶ τῆς πρὸς Ἄναυρον σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, τὸ καλούμενον ἤδη *Ἀχιλλοπούλειον*. Τοῦτο, προικισθὲν ὑστέρως καὶ μὲ ἄλλας δωρεὰς καὶ ἐπεκταθέν, συντηρεῖται ἤδη ὑπὸ τοῦ δήμου. Οὕτω τὸ φθισιατρεῖον ἠγέρθη ἐκ κληροδοτήματος *Ἡρακλέους* καὶ *Ἀλεξ. Βόλτου*, τὸ χειρουργεῖον ἐκ δωρεᾶς *Ἀλεξ. Λιβανοῦ*, ἕτερα δὲ τμήματα ἐκ δωρεῶν τῶν *Θ. Θωμοπούλου, Ζωσιμᾶ Ἐσφιγμενίτου, Γ. Νικολαΐδου, Γ. Μαλλαθούνη, Θεμ. Καρτάλη, Ἰ. Καρτάλη, Γ. Βάτσου, Ν. Τσιτσιλιανοπούλου* κ. ἄ.

Ἀξιομνημόνευτος ὀργάνωσις συσταθεῖσα τῷ 1894 ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν *Φιλόπτωχος Ἀδελφότης*, ἐπελήφθη τῆς ἱδρύσεως *πτωχοκομείου* καὶ *ὀρφανοτροφείου*, ὅπερ ἤδη συντηρεῖ ὑπὲρ τὴν ἑκατοντάδα τροφίμων εἰς τὸ ἐν τῷ ΒΔ. τμήματι τῆς πόλεως κτίριόν του. Ἔχει ἐπαγγελματικὴν διὰ τὰ ὀρφανὰ σχολήν, συντηρεῖ δὲ καὶ φιλαρμονικὴν ἱδρυθεῖσαν τῷ 1898, εἰς ἣν μετέπειτα προσετέθη καὶ μανδολινάτα. Ἐπὶ ἀρκετὸν διάστημα συνετήρησε καὶ τὴν τῷ 1897 συσταθεῖσαν *Σχολὴν ἀπόρων παίδων*. Ἑτέρα ὀργάνωσις, ἡ τοῦ *Ἀσύλου τοῦ παιδιοῦ*, ἱδρύθη τῷ 1922 πρὸς περίθαλψιν κυρίως τῶν ἐκ Μικρασίας προσφυγοπαίδων. Ἤδη στεγάζεται εἰς ἴδιον κτίριον πλουτισθὲν καὶ διὰ *Νοσοκομείου παίδων*. Συντηρεῖται δι' ἐπιχορηγήσεων τοῦ κράτους καὶ τοῦ δήμου, ὡς καὶ διὰ συνδρομῶν τῆς κοινωνίας.

Ἐπίσης ἐν Βόλῳ λειτουργεῖ καὶ παράρτημα τοῦ «Λυκείου Ἑλληνίδων» μὲ σχολὴν κεντημάτων. Ἀξιόλογον φιλανθρωπικὴν δρᾶσιν δεικνύει καὶ ὁ «Ἐρυθρὸς Σταυρός», ὅστις συντηρεῖ παιδικὴν ἐξοχήν.

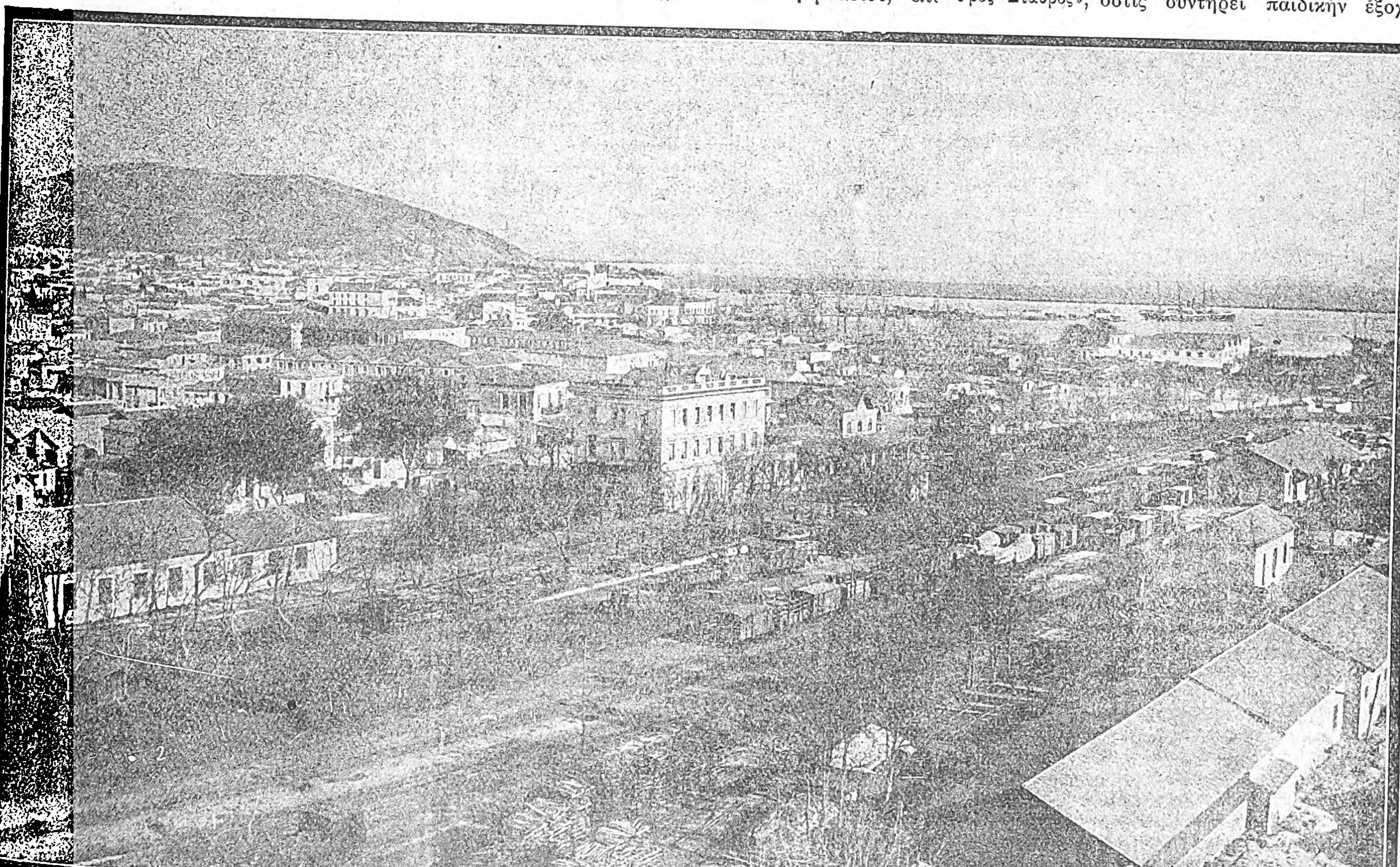

Βόλος: *Ἄποψις τοῦ παραλιακοῦ τμήματος τῆς πόλεως.*

[Φωτογραφία *Κ. Ζημέρη*.]

Digitized by Google

Ἐπίσης ἐν Βόλῳ λειτουργεῖ διὰ τοὺς ἀπόρους καὶ δημοτικὸν ἰατρεῖον.

Ὁ Βόλος ἔχει ἀξιόλογον ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον κείμενον εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς πόλεως, ἐν θέσει *Ἄναυρος*. Τοῦτο ἱδρύθη τῷ 1908 ἐπὶ δημοτικοῦ γηπέδου δαπάνῃ τοῦ *Ἀλεξίου Ἀθανασάκη*. Εἶναι κατὰ τὸ μέγεθος τὸ δεύτερον, μετὰ τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικόν, τῶν ἐν Ἑλλάδι μουσείων, πρὸ δὲ τοῦ 1925 διεκρίνετο ἀμέσως μετὰ τοῦτο καὶ διὰ τὸν πλοῦτον εἰς εὑρήματα. Κατὰ τὸ ἔτος ὅμως τοῦτο ἅπαντα τὰ πολύτιμα ἐκ παντείας ὕλης εὑρήματα καὶ γενικῶς τὰ ἕως τότε ὑπάρχοντα μετάλλινα τοιαῦτα μετεφέρθησαν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν Μουσεῖον.

Τὰ ἤδη ἐν αὐτῷ ἀποκείμενα προσκτήματα εἶναι τὰ ἑξῆς, ἀναγόμενα εἰς τρεῖς κατηγορίας: α) *Λίθινα*, ὑποδιαιρούμενα εἰς ἐπιτυμβίους ἐγχρώμους στήλας, εἰς πλαστικά, ἀνάγλυφα καὶ ἀγάλματα καὶ εἰς ἐπιγραφάς. Αἱ ἐπιτύμβιοι στῆλαι, 349 τὸν ἀριθμόν, προέρχονται ἐκ τῶν *Παγασῶν*. β') *Πήλινα*, 250 περίπου, προερχόμενα ἐκ θολωτοῦ τάφου εὑρεθέντος ἐν *Καπάκλῃ*. γ) *Διάφορα μετάλλινα*. Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ συλλογὴ τῶν θεσσαλικῶν ἀρχαιοτήτων ἤρχισεν ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως τῆς χώρας· μέχρι τοῦ 1898 ταύτης τὴν φροντίδα εἶχόν τινες ἐκ τῶν ἐν Βόλῳ φιλαρχαίων ἀποθετόντων τὰ διάφορα εὑρήματα εἰς τὸ δημαρχεῖον Βόλου. Τῷ 1898 ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν ἀπόθεσιν τῶν ἀρχαιοτήτων ὁ ἐν τῇ συνοικίᾳ *Παλαιοῖς* τότε *πυροσβεστικὸς σταθμός*, τῷ 1899 ὅμως μεριμνῶντος τοῦ τότε γυμνασιάρχου *Δ. Παπαγεωργίου* μετεκομίσθησαν καὶ ταῦτα ὡς καὶ πλεῖστα ὅσα εὑρήματα τῆς Μαγνησίας καὶ Πελασγιώτιδος εἰς τὸ γυμνάσιον, ἔνθα ἱδρύθη τακτοποιημένον πως μουσεῖον, ὅπερ κατετάγη μετέπειτα ὑπὸ τῶν *Κ. Κουρουνιώτου* καὶ *Ἀπ. Ἀρβανιτοπούλου*. Περὶ

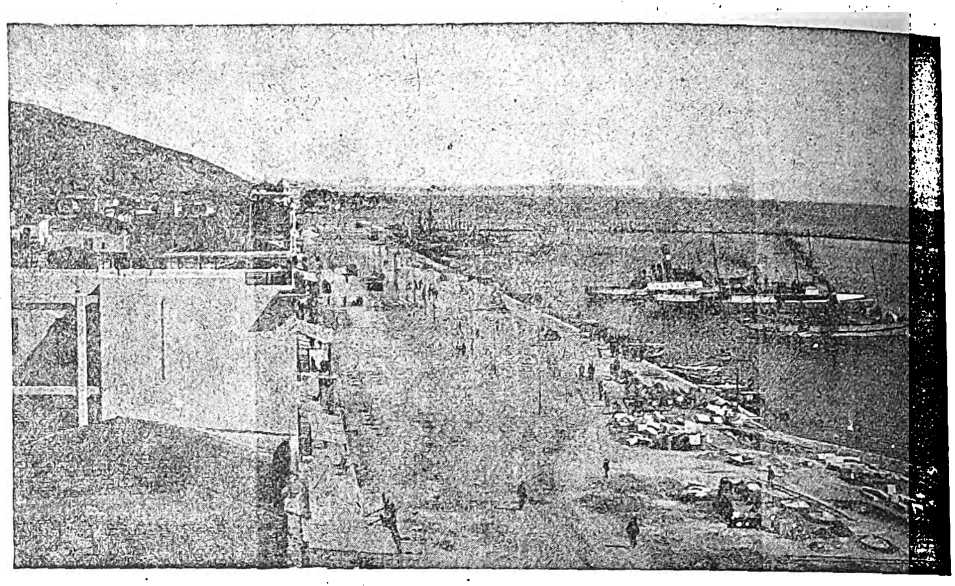

Βόλος: *Ἡ παραλιακὴ ὁδὸς Ἀργοναυτῶν.*

[Φωτογραφία *Ἰ. Διαμαντοπούλου*.]

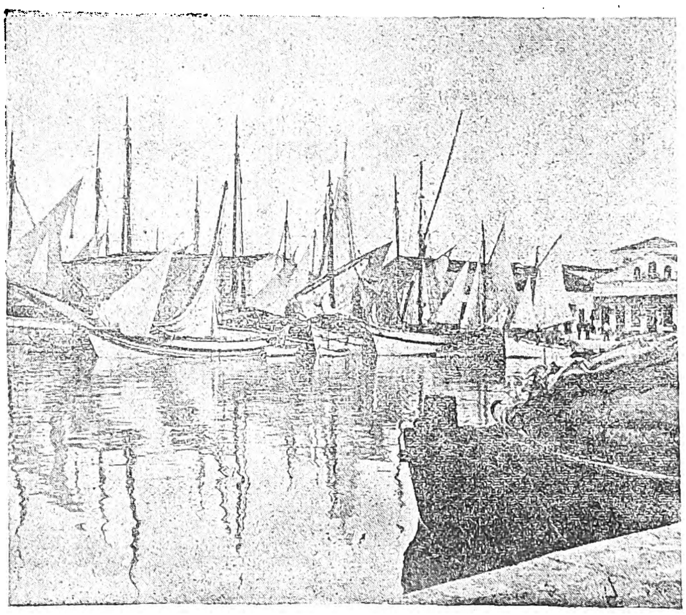

Βόλος: *Ὁ λιμενίσκος τῶν ἱστιοφόρων.*

[Φωτογραφία *Κ. Ζημέρη*.]

τῶν ἐν τῷ μουσείῳ Βόλου ἀρχαιοτήτων πραγματεύεται ὁ *Ἀπ. Ἀρβανιτόπουλος* εἰς τὰ ἔργα του: «Θεσσαλικὰ Μνημεῖα», «Τὸ Ἀθανασάκειον Μουσεῖον ἐν Βόλῳ», «Αἱ ζωγραφίαι τῶν Παγασῶν», «Κατάλογος τῶν ἐν τῷ Ἀθανασακείῳ Μουσείῳ Βόλου ἀρχαιοτήτων» (τεύχη 3, Ἀθῆναι 1909), «Ἡ σημασία τῶν γραπτῶν στηλῶν τῶν Παγασῶν» (ἐν «Ἀρχαιολογ.

Βόλος: *Τὸ ἡρῷον τῶν πεσόντων.*

[Φωτογραφία *Ἰ. Διαμαντοπούλου*.]

Ἐφημερ.» 1908) καὶ «Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας» (1907, 1909, 1910, 1911).

Πνευματικὴ κίνησις. Ὁ Βόλος δύναται νὰ θεωρηθῇ μία ἐκ τῶν πόλεων αἱ ὁποῖαι περισσότερον καλλιεργοῦν τὰ γράμματα καὶ τὰς καλὰς τέχνας. Ἀνέδειξεν ἤδη διαπρεπεῖς ἐπιστήμονας, καλλιτέχνας, πολιτικούς, δημοσιογράφους, διανοουμένους. Ἐκ τῶν ἐκδοθεισῶν ἐν αὐτῷ ἐφημερίδων, ἡ «Θεσσαλία» ἤρχισεν ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως (1881) ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν *Κ.* καὶ *Γ. Σακελλαριάδου* κατ' ἀρχὰς ὡς δισεβδομαδιαία καὶ μετέπειτα ὡς ἡμερησία. Μετὰ τὴν «Θεσσαλίαν» ἐξεδόθησαν πολλαὶ ἄλλαι. Σήμερον ἐκδίδονται αἱ ἐφημερίδες «Σημαία», «Ταχυδρόμος» καὶ «Λαϊκὴ Φωνή», ἡμερήσιαι. Πρότερον ὅμως, κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα, ἐξεδόθησαν καὶ ἄλλαι ἐφημερίδες ὡς ὁ «Κρόταλος», ἡμερησία καὶ αἱ: «Ἐθνικὸν Μεγαλεῖον», «Φωνὴ τοῦ Λαοῦ», «Πανθεσσαλική», «Αὐγή», «Πατρίς», «Μέλλον», «Ἐλευθερία», «Πρόοδος», καὶ ἄλλαι. Ἐπίσης τὸ περιοδικὸν «Φιλότεχνος» (1926—1927) καὶ παλαιότερον τὸ 15θήμερον περιοδικὸν «Ὁμόνοια», ὄργανον τῆς Φιλοπτώχου Ἀδελφότητος, καὶ ἐπί τινα ἔτη (ἀπὸ τοῦ 1886) τὸ Ἡμερολόγιον «Ἡ Φήμη» τοῦ *Ζωσιμᾶ Ἐσφιγμενίτου* καὶ ἅπαξ τῷ 1927 καλλιτεχνικὸν ἐτήσιον βιβλίον τὸ «Πανθεσσαλικὸ Παγηγυρικὸ λεύκωμα» κτλ. Ἀπὸ τοῦ 1907 λειτουργεῖ ἐν Βόλῳ ἡ λαϊκὴ βιβλιοθήκη τοῦ θρησκευτικο-φιλολογικοῦ συλλόγου «Οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι» ἐπὶ κτιρίου δωρηθέντος ὑπὸ τοῦ Ἠπειρώτου *Ν. Χαρισιάδου*, περιλαμβάνουσα καὶ 2500 τόμους τοῦ ἄλλοτε Ἀναγνωστηρίου τοῦ *Ζωσιμᾶ Ἐσφιγμενίτου*. Εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Βόλου ἐσημείωσε μέγα βῆμα ὁ τῷ 1877 ἱδρυθεὶς «Φιλολογικὸς Σύλλογος», ὅστις ἐχρησιμοποίει, ἀδείᾳ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, τὴν αἴθουσαν τοῦ τότε ἐμποροδικείου διὰ διαλέξεις κυρίως, πρωτοστατούντων τῶν ἀριστέων τῆς τότε κινήσεως ἐπιστημόνων *Ἀρ. Κανταρτζῆ*, *Ν. Γεωργιάδου*, *Κ. Λιβανοῦ*, *Ν. Ἀποστολίδου* καὶ ἄλλων.

Ὡς πρὸς τὴν καλλιτεχνικὴν ἀνάπτυξιν ὁ Βόλος κατέχει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μίαν τῶν πρώτων θέσεων μεταξὺ τῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Συχνὰ διοργανώνονται ἐπιτυχεῖς ζωγραφικαὶ ἐκθέσεις. Τῷ 1923 μάλιστα ἐνταῦθα διωργανώθη Πανελλήνιος Καλλιτεχνικὴ Ἔκθεσις. Μέχρι πρό τινος ἐλειτούργει καὶ σχολὴ ζωγραφικῆς χάρις εἰς εἰδικὸν σωματεῖον, τὸν «Σύλλογον Φιλοτέχνων», εἰς ἣν ἐδίδασκον οἱ γνωστοὶ Θεσσαλοὶ καλλιτέχναι *Γρῦσπος* καὶ *Βυτωρόπουλος*.

Ἡ μουσικὴ καλλιεργεῖται μὲ μεγαλυτέραν ἔτι ἀγάπην. Εἰς τοῦτο πρωτίστως συνετέλεσε τὸ «Ὠδεῖον Βόλου», ἱδρυθὲν ὑπὸ τῆς *Ἄννης Τσολάκη* (τὸ γένος *Γαζῆ*), ὡς καὶ τὸ παράρτημα τοῦ ἐν Ἀθήναις «Ἑλληνικοῦ Ὠδείου», ὅπερ συνεχίζει τὸ ἔργον τῆς ὑπὸ τοῦ *Β. Κόντη* τὸ πρῶτον ἱδρυθείσης λαϊκῆς χορῳδίας καὶ μανδολινάτας. Ἐπίσης ἀπὸ τοῦ 1898 λειτουργεῖ ἐν Βόλῳ «Φιλαρμονική», διαθέτουσα μπάνταν συντηρουμένην ὑπὸ τοῦ δήμου Παγασῶν. Ἐπίσης μπάνταν ἔχει καὶ τὸ ὀρφανοτροφεῖον, ὡς καὶ μικρὰν μανδολινάταν. Ὁ Βόλος ἔχει χειμερινὸν δημοτικὸν θέατρον εἰς τὸ τέρμα τῆς λεωφόρου Δημητριάδος, ἱδρυθὲν τῷ 1893. Εἰς τοῦτο κατὰ καιροὺς ἐκλεκτοὶ θίασοι ἐπισκεπτόμενοι τὸν Βόλον δίδουσι παραστάσεις, προσέτι δὲ τῇ μερίμνῃ τοῦ ἐν Βόλῳ ᾠδείου καὶ σωματείων δίδονται συναυλίαι, ἑορταὶ καὶ παραστάσεις. Πλὴν τοῦ θεάτρου τούτου ὁ Βόλος ἐπροικίσθη ἐσχάτως καὶ ὑπὸ κινηματοθεάτρου, τοῦ «Ἀχιλλείου».

Ἀθλητισμός. Ὁ Βόλος παρουσιάζει καὶ σημαντικὴν ἀθλητικὴν κίνησιν. Πυρῆνα ἀθλητισμοῦ ἀπετέλεσεν ὁ προσέχων ἰδίᾳ τὸν κλασσικὸν ἀθλητισμὸν καὶ τὰ σκοπευτικά, «Γυμναστικὸς Σύλλογος», ἱδρυθεὶς τῷ 1896 πρωτοβουλίᾳ τῶν *Δ. Σαράτση*, *Γ. Κουτσαγγέλη*, *Γ. Τσολάκη* κ. ἄ. Οὗτος διωργάνωσεν ἀπὸ τοῦ 1899 διαφόρους ἀγῶνας, ἀνέδειξε δὲ ὀλυμπιονίκας τοὺς *Π. Παρασκευόπουλον* (1896) καὶ *Ν. Γεωργαντᾶν* (1906) καὶ πλείστους νικητάς. Νεώτερον σωματεῖον εἶναι ὁ τῷ 1925 ἱδρυθεὶς προσφυγικὸς γυμναστικὸς σύλλογος «Νίκη», διακρινόμενος κυρίως διὰ τὴν ποδοσφαιρικὴν ὁμάδα του, καταρτισθεῖσαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ παλαιοτέρου γυμναστικοῦ συλλόγου «Κεραυνός». Ἐκ τῶν δρώντων σήμερον ποδοσφαιρικῶν σωματείων εἶναι καὶ ἡ ἀθλητικὴ ὀργάνωσις Βόλου ὁ «Πηλεύς». Αὐτὴ ἠκολούθησε τὸν τῷ 1923 ἱδρυθέντα «Ὅμιλον Ἐκδρομέων Βόλου», οὗτινος ἡ ποδοσφαιρικὴ ὁμὰς ἐξελίχθη εἰς τὸ σωματεῖον «Κένταυρος». Ἐπίσης ἱδρύθη «Ἀθλητικὴ Ἕνωσις Κωνσταντινουπολιτῶν». Ἐν Βόλῳ διωργανώθησαν καὶ πανθεσσαλικοὶ ποδοσφαιρικοὶ ἀγῶνες. Ἐπίσης λειτουργοῦσι καὶ δύο σωματεῖα τέννυς. Τέλος μερίμνῃ τοῦ «Ὁμίλου Ἐκδρομέων» ἐξεδόθη «Ὁδηγὸς ὑψομετρικὸς ὁδῶν, ἀτραπῶν, τοποθεσιῶν, πηγῶν κλπ. τοῦ κεντρικοῦ Πηλίου» (1926), «Λεύκωμα ἀναμνηστικὸν» (1924) περιέχον ὡραίας περιγραφὰς τοπίων τοῦ Πηλίου κλπ.

Κοινωνικὴ ζωή. Ὁ Βόλος παρουσιάζει ἀπὸ ἀπόψεως κοινωνικῆς ζωῆς φαινόμενον σπάνιον εἰς ἐπαρχιακὰς πόλεις. Ἡ τῷ 1923 ἱδρυθεῖσα «Ἑξωραϊστικὴ ἑταιρεία» προέβη εἰς τὴν διοργάνωσιν ἰδιοτύπου κέντρου ἀναψυχῆς εἰς ἰδιόκτητον ἐπὶ τῆς πλατείας Γεωργίου Α' μέγαρον. Ἐκ τῶν ἐξοχικῶν τοῦ Βόλου κέντρων ἀξίζει νὰ μνημονευθῇ ἡ *Ἄναυρος*, εἰς ὃν ἄγει ἀτμοκίνητος τροχιόδρομος καὶ ἔνθα ἐγκαταστάσεις θαλασσίων λουτρῶν, τὰ *Πευκάκια*, εἰς τὸ ἔναντι τῆς πόλεως δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι ἄκρον τοῦ λιμένος. Οὐχ ἧττον ὅμως εἰς τοὺς Βολιώτας προσφέρεται πλοῦτος ἐξοχῶν μὲ τὰ γραφικὰ χωρία τοῦ Πηλίου, ἅτινα χάρις εἰς τὸ αὐτοκίνητον καὶ τὸν σιδηρόδρομον εἶναι εἰς πάντας προσιτά.

Πλουτοπαραγωγικαὶ ὀργανώσεις. Εἰς τὸν Βόλον ὑπάρχουσιν ἀξιόλογοι ὀργανώσεις πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς πλουτοπαραγωγῆς. Ἐν πρώτοις οὗτος κέκτηται ἴδιον ἐμπορικὸν ἐπιμελητήριον ἱδρυθὲν τὸν Μάϊον τοῦ 1919, ἡ δὲ περιφέρεια τούτου ἐκτείνεται εἰς τοὺς νομοὺς Λαρίσης καὶ Τρικκάλων, τὴν ἐπαρχίαν Δομοκοῦ (νομ. Φθιωτιδοφωκίδος), Ἱστιαίας καὶ Σκοπέλου (Εὐβοίας). Ἐκδίδει τακτικῶς μηνιαῖον δελτίον καὶ ἀριθμεῖ δισχίλια περίπου μέλη. Ἐπίσης ὁ Βόλος ἔχει ἀπὸ τοῦ 1897 ἐμπορικὸν σύλλογον (εἰς ὃν καὶ ὀφείλεται ἡ ἵδρυσις τῆς ἐμπορικῆς σχολῆς καὶ τοῦ ἐπί τινα ἔτη, ἀπὸ τοῦ 1899, λειτουργήσαντος *Τμήματος Στατιστικῆς*). Ἔχει ἐπίσης καὶ «Ταμεῖον Προνοίας Παραγωγῆς Πηλίου». Τὸ ἀπὸ τοῦ 1922 ἱδρυμένον «Ταμεῖον Προνοίας Ἐλαιοπαραγωγῆς», τὸ ὁποῖον ἐσκόπει τὴν καταπολέμησιν τοῦ δάκου εἰς τὰς περιφερείας τῶν 12 τέως δήμων Πηλίου, ἐπεξέτεινε τῷ 1925 τοὺς σκοπούς του ἐφ' ὅλων τῶν προϊόντων τῆς περιοχῆς τοῦ Πηλίου ἀπὸ ἀπόψεως γεωργικῆς, φυτοπαθολο-

Digitized by Google

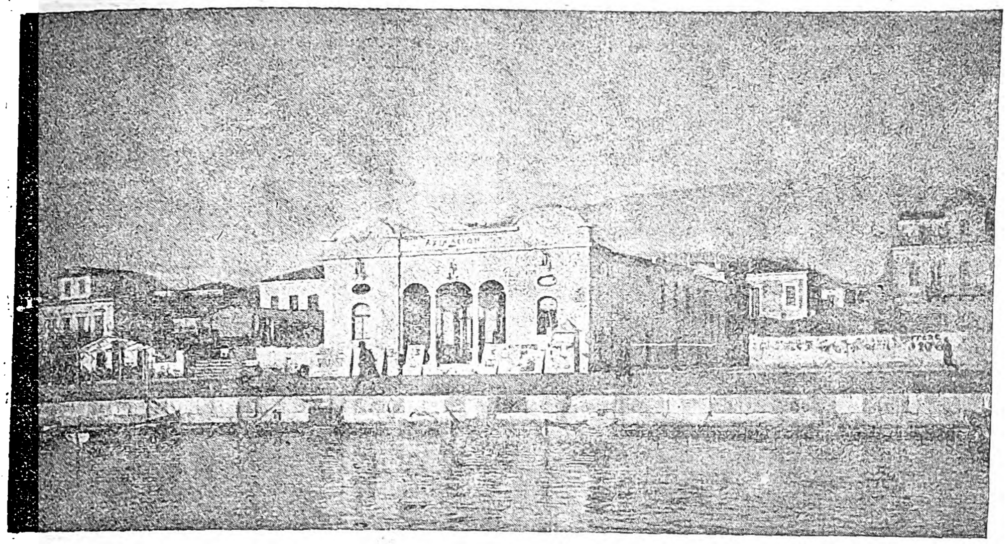

Βόλος: *Τμῆμα τῆς παραλιακῆς ὁδοῦ Ἀργοναυτῶν.*

(Φωτογραφία *Κ. Ζημέρη.*)

γικῆς, οἰκονομικῆς, στατιστικῆς, πιστωτικῆς κλπ.

Τὸ μέχρι τοῦδε ἐπιτελεσθὲν ὑπὸ τοῦ ταμείου τούτου ἔργον εἶναι ἄξιον ἐξάρσεως. Ἀπὸ τοῦ 1923 μέχρι τοῦ 1925 συνεκάλεσεν ἐν Βόλῳ τρία Πηλιορειτικὰ γεωργικὰ συνέδρια, κατ' ἐξοχὴν συντελέσαντα εἰς τὴν λῆψιν μέτρων ὑπὲρ τῆς γεωργικῆς προόδου τῆς περιφερείας. Ἔχει ὀργανώσει καὶ διατηρεῖ φυτοπαθολογικὸν σταθμόν, συνεργεῖα καταπολεμήσεως τοῦ δάκου καὶ ἄλλων ἀσθενειῶν, γεωργικὸν γημεῖον, γεωργικοὺς σταθμοὺς καὶ ἀγροκήπια ἐν Βόλῳ, Λεχωνίοις, Ζαγορᾷ, Ἁγ. Γεωργίῳ, Νεοχωρίῳ, Μηλέαις, κτηνοτροφικὸν σταθμὸν ἐν Νεοχωρίῳ, δέκα πρότυπα ἐλαιοκτήματα, τέσσαρας προτύπους ἀμπελῶνας κ.λ.π. Παρουσιάζει προϋπολογισμὸν ἐξόδων ὑπὲρ τὰ τέσσαρα ἑκατομμύρια δρχ. ἐτησίως, καλυπτομένων ἐξ εἰδικῶν φορολογιῶν, δωρεῶν καὶ ἐκ προσόδων τῶν κτημάτων καὶ ἱδρυμάτων καὶ λοιπῆς περιουσίας του. Ἐκδίδει, τέλος, καὶ διανέμει βιβλιάρια ἐκλαϊκεύοντα γεωργικὰ θέματα καὶ τὸ *Γεωργικὸν Δελτίον*, εἰς ὃ δημοσιεύονται καὶ αἱ ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι τοῦ τεχνικοῦ ἐπιτελείου αὐτοῦ. Ἕτερος ὀργανισμὸς ἑδρεύων ἐν Βόλῳ εἶναι τὸ ἀπὸ τοῦ 1922 λειτουργοῦν «Ταμεῖον ὁδοποιίας Πηλίου», τροφοδοτούμενον ἐκ διαφόρων τοπικῶν φόρων καὶ ἐπιχορηγήσεων δημοσίου, δήμου Παγασῶν καὶ ἄλλων νομικῶν προσώπων. Τοῦτο ἤδη συνεχωνεύθη μετὰ τοῦ «Ταμείου ἐπαρχιακῆς ὁδοποιίας Βόλου». Διὰ τὴν δενδροφύτευσιν καὶ ἐν γένει τὰς ἀναδασώσεις ἱδρύθη τῷ 1925 συνεταιρισμὸς ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ταμεῖον δενδροφυτεύσεως Βόλου». Σημειωτέον ὅτι πρὸ αὐτοῦ ἱδρυθεῖσα λειτουργεῖ ἔτι ἡ «Φιλοδασικὴ Ἕνωσις Βόλου», πρωτοβουλίᾳ τῆς ὁποίας ἐδενδροφυτεύθησαν διάφορα σημεῖα τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων καὶ ἡ ὁποία διατηρεῖ *φυτώριον* καὶ *σπορεῖον*.

Διὰ τὴν προστασίαν τέλος καὶ προαγωγὴν τῆς καπνοπαραγωγῆς τῆς Θεσσαλίας ἱδρύθη ἀπὸ τοῦ 1925 καὶ λειτουργεῖ ἐν Βόλῳ εἰδικὸν γραφεῖον, ὅπερ διατηρεῖ πειραματικοὺς σταθμοὺς ἐκδίδον καὶ μηνιαῖον δελτίον.

Ἐπαγγελματικὴ κίνησις. Ὁ Βόλος ἐμφανίζεται σήμερον ἀπὸ ἀπόψεως ἐπαγγελματικῆς ὀργανώσεως μεταξὺ τῶν ἐξόχως προηγμένων πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Ἡ σχετικὴ κίνησις ἔχει ἀρχίσει ἀπὸ τοῦ 1909, ὁπότε ἱδρύθη ἡ «Ἕνωσις τῶν συντεχνιῶν», ἥτις ἐσημείωσε σημαίνουσαν δρᾶσιν. Τῷ 1918 ὅμως ἱδρύθη καθ' ἑαυτὸ ἐπαγγελματικὴ ὀργάνωσις, κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἐπαγγελματικὸς σύνδεσμος», εἶτα δὲ ὡς «Συνομοσπονδία τῶν ἐπαγγελματιῶν Μαγνησίας», εἰς ἣν ὑπήχθησαν τὰ ἐν τῇ περιφερείᾳ ἐργοδοτικὰ σωματεῖα, ἅτινα σήμερον ἀνέρχονται τὰ 29 καὶ ἀριθμοῦσι 2200 περίπου μέλη. Ἡ ἐν λόγῳ συνομοσπονδία ὑπῆρξεν ἡ πρωτοπορεία τῆς μετέπειτα ἱδρυθείσης ἐν Ἀθήναις «Γενικῆς ἐπαγγελματικῆς συνομοσπονδίας τῆς Ἑλλάδος». Τὴν συνομοσπονδίαν ἀποτελοῦσι τὰ ἑξῆς ἐν Βόλῳ ἱδρυθέντα σωματεῖα: Οἰνοπαντοπωλῶν, γαλακτοπωλῶν, ξυλανθρακεμπόρων, ἀρτοποιῶν, πωλητῶν ἐγχωρίων προϊόντων, κρεοπωλῶν, ξενοδόχων ὕπνου, ξενοδόχων φαγητοῦ, ζαχαροπλαστῶν, καφεπωλῶν, καταστηματαρχῶν ραπτῶν, καταστηματαρχῶν κουρέων, ὑποδηματοποιῶν, ποτοποιῶν, ξυλουργῶν καὶ λεπτουργῶν, ἰχθυοπωλῶν, βιοτεχνῶν, καπνοπωλῶν, ἁλιέων, ὀπωροπωλῶν καὶ λαχανοπωλῶν, κουρέων κομμωτῶν καὶ μυροπωλῶν, μικρεμπόρων καὶ ἐμπόρων εἰδῶν νομῆς, ὡς καὶ ἡ «Ἕνωσις ἐπαγγελματιῶν καὶ βιοτεχνῶν Πορταριᾶς», ὁ «Σύλλογος παντοπωλῶν Ἀργαλαστῆς», ὁ «Ἐμποροεπαγγελματικὸς σύλλογος Ζαγορᾶς», ὁ «Σύνδεσμος ἐπαγγελματιῶν Ἀλμυροῦ» καὶ οἱ: «Σύνδεσμος οἰνοπαντοπωλῶν» καὶ «Ἐπαγγελματιῶν Βελεστίνου».

Πλὴν τῆς συνομοσπονδίας ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου 1925 λειτουργεῖ ἐν Βόλῳ «Ἐπαγγελματικὸν καὶ βιοτεχνικὸν ἐπιμελητήριον», περιλαμβάνον δύο τμήματα, ἐπαγγελματικὸν καὶ βιοτεχνικόν, ἐκδίδον δὲ καὶ δελτίον. Ἔχει περιφέρειαν τὴν τῶν νομῶν Λαρίσης καὶ Τρικκάλων, τῆς ἐπαρχίας Δομοκοῦ τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος καὶ τῶν ἐπαρχιῶν Ἱστιαίας καὶ Σκοπέλου τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἀριθμεῖ δὲ περὶ τὰς 120.000 μέλη. Εἷς τῶν ἐπιδιωκομένων σκοπῶν τοῦ ἐπιμελητηρίου εἶναι καὶ ἡ ἵδρυσις ἐν Βόλῳ μεγάλης ἐπαγγελματικῆς σχολῆς, ὑπαρχόντων ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ σχετικοῦ γηπέδου, ἐκτάσεως 10 στρεμ., δωρηθέντος παρὰ τοῦ *Γ. Κανισκέρη*, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῶν πρὸς κατασκευὴν καὶ ἐπίπλωσιν τοῦ κτιρίου ποσῶν ἐκ τῶν κληροδοτημάτων *Δ. Ζούλια* καὶ *Μαριγοῦς Μελάκη*. Σημειωτέον ὅτι λειτουργοῦν ἤδη ἐν Βόλῳ δύο μικραὶ ἐπαγγελματικαὶ σχολαί, ἀμφότεραι νυκτεριναί, ἡ μὲν μηχανικῶν μὲ 50 μαθητάς, ἡ δὲ ἐμποροϋπαλλήλων μὲ 60.

Βόλος: *Ἡ κεντρικὴ ὁδὸς Δημητριάδος.*

(Φωτογραφία *Κ. Ζημέρη.*)

Ἐργατικὴ κίνησις. Ἡ ὀργάνωσις τῶν πολυπληθῶν ἐργατικῶν στοιχείων τοῦ Βόλου ἔχει ἀρχίσει ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν. Ἐνταῦθα τὰ διάφορα σωματεῖα ἔχουσι συμπηχθῆ εἰς δύο ὁμοσπονδίας: τὸ «*Ἐργατικὸν κέντρον*» καὶ τὴν «*Πανεργατικὴν Ἕνωσιν*». Τὸ μὲν κέντρον ἀποτελεῖται ἐξ 9 σωματείων ἀριθμούντων 2000 περίπου μέλη, ἡ δὲ ἕνωσις ἐπίσης ἐξ 9 σωματείων ἀριθμούντων 1500 περίπου μέλη ἐκ τῶν πλέον ἀριστεριζόντων ἐργατῶν· ἡ δευτέρα διελύθη τελευταίως. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ὑπάρχει ἀνεξάρτητος «*Σύνδεσμος σιδηροδρομικῶν ὑπαλλήλων*» ἀριθμῶν 800 μέλη, καὶ «*Σοσιαλιστικὸν κέντρον*» μὲ 400 μέλη, ἐκτὸς τῶν τῆς «*Σοσιαλιστικῆς νεολαίας*».

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐν Βόλῳ ὀργανώσεις τῶν ἐπιστημονικῶν τάξεων, σημειοῦμεν ἰδιαιτέρως τὸν ἐν αὐτῷ «*Ἰατρικὸν Σύλλογον*», ἱδρυθέντα τῷ 1893, καὶ τὸν «*Δικηγορικὸν Σύλλογον*», ἱδρυθέντα τῷ 1899.

Βιομηχανία. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας εἰς τὸν Βόλον ἐπετελέσθη κυρίως κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν· ραγδαία δ' ἡ πρόοδος αὐτῆς, ὥστε ἡ πόλις αὕτη κατέχει σήμερον ἀξιόλογον θέσιν μεταξὺ τῶν βιομηχανικῶν κέντρων τῆς Ἑλλάδος. Ὡς τὸ πρῶτον βιομηχανικὸν κατάστημα τοῦ Βόλου θεωρεῖται μικρός τις ἀτμόμυλος ἱδρυθεὶς τῷ 1868. Ἐκ τῶν νῦν ἐργοστασίων, πλὴν ἑνὸς χαλβαδοποιείου ἱδρυθέντος ἐπὶ τουρκοκρατίας, τὰ ἀρχαιότερα εἶναι τὰ μηχανολογικὰ (1883), οὐχ ἧττον ὅμως καὶ τὰ ὑφαντουργεῖα ἀριθμοῦν ὑπὲρ εἴκοσιν ἐτῶν βίον, καπνεργοστάσια διεδέχθησαν τὰς ἀπὸ ἐτῶν βιοτεχνίας κατεργασίας καπνῶν λειτουργούσας ἀπὸ τουρκοκρατίας, ὁπότε καὶ ἡ παρασκευὴ στεμφυλοπνεύματος ἦτο μεταξὺ τῶν ὑφισταμένων τότε ἐργασιῶν τῶν κατοίκων.

Ἡ κυρίως βιομηχανία τοῦ Βόλου ἀποτελεῖται σήμερον ἐκ 39 ἐπιχειρήσεων, εἰς ἃς περιλαμβάνονται καί τινες ἔχουσαι ἐργοστάσια εἰς τὰ πέριξ. Αὗται ἀπασχολοῦσιν ἐν συνόλῳ 3600 ἐργάτας, χρησιμοποιοῦσι δὲ κινητῆρας δυνάμεως 3435 ἵππων. Τὸ ἐν γένει κεφάλαιόν των ἀνέρχεται ἐν συνόλῳ περίπου τὰ 500 ἑκατομμύρια δραχμῶν καὶ ἡ ἐτησία ἀξία τῶν προϊόντων των ὑπερβαίνει τὰ 800 τοιαῦτα. Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τὰς ἀνωτέρω δὲν συμπεριλαμβάνονται αἱ πολυπληθεῖς, βιοτεχνικοῦ μᾶλλον χαρακτῆρος, μικραὶ ἐπιχειρήσεις.

Ἐκ τῶν βιομηχανικῶν εἰδῶν διατροφῆς σημειοῦμεν τὴν λειτουργίαν δύο μεγάλων ἀλευρομύλων. Ὑπῆρχε καὶ τρίτος παλαιότερον καεὶς τῷ 1927. Οἱ ἀνωτέρω ἔχουσιν ἐτησίαν ἀπόδοσιν ὑπὲρ τὰ 40 ἑκατομ. ὀκάδ. ἀλεύρων. Μνημονευτέα ἐπίσης τρία ἐργοστάσια ζυμαρικῶν, ἀποδίδοντα ἐτησίως περὶ τὰς 600.000 ὀκ. ζυμαρικῶν καὶ 200.000 ὀκ. ἄρτου. Ἀξία λόγου προσέτι εἶναι ἡ βιομηχανία σακχαρωδῶν προϊόντων, ἧς λειτουργοῦσι 5 ἐργοστάσια, ὧν τὸ ἓν ἀπὸ τοῦ 1858, μὲ ἐτησίαν ἀπόδοσιν 520.000 ὀκ. χαλβάδων, 180.000 ὀκ. λουκουμίων, 75.000 ὀκ. κουφέτων, 25.000 ὀκ. καραμελῶν, 150.000 χγρ. κονσερβῶν ὀπωρῶν Πηλίου, μαρμελάδων καὶ διαφόρων σακχαροπήκτων. Πλὴν τούτων ἓν τῶν ἐργοστασίων ἀποδίδει καὶ κονσέρβας λαχανικῶν (50.000 χγρ. ἐτησίως). Ἐπίσης ἐν Βόλῳ ἀπὸ τοῦ 1919 λειτουργεῖ καὶ ἓν οἰνοπνευματοποιεῖον ἐτησίας παραγωγῆς 340.000 χγρ. Ἐνταῦθα δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὴν λειτουργίαν δύο ἐργοστασίων παγοποιίας, τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τοῦ 1915 καὶ τοῦ ἑτέρου ἀπὸ τοῦ 1924, ἡμερησίας ἀποδόσεως 1000 περίπου πλακῶν πάγου· τούτων τὸ ἓν κείμενον ἐν Ἀγριᾷ κέκτηται καὶ ἀξιόλογον ψυγεῖον μὲ ψυχομένην ἐπιφάνειαν 2,300 κ. μ.

Ἐκ τῶν κλωστοϋφαντουργικῶν βιομηχανιῶν ἀναφέρομεν τὴν λειτουργίαν 7 ἐργοστασίων, ὧν δύο ἐριουργεῖα, τρία νηματουργεῖα καὶ ὑφαντουργεῖα βάμβακος καὶ δύο μεταξουργεῖα. Τὰ νηματουργεῖα διαθέτουσιν ἐν συνόλῳ 1380 ἀτράκτους καὶ τὰ ὑφαντουργεῖα 377 ἱστούς, ἡ ἀπόδοσίς των δὲ εἶναι: εἰς ὑφάσματα ἐξ ἐρίου 1.665.000 πήχ., βάμβακος 300.000 πήχ., νημάτων 250.000 λίτρ., μετάξης 7.800 ὀκ. Σημειωτέον, ὅτι τὰ ἐριοῦχα τῆς παραγωγῆς Βόλου εἶναι ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας.

Αἱ μηχανολογικαὶ βιομηχανίαι ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ 5 ἐργοστασίων, ὧν τὰ 2 σοβαρώτατα, μὴ ἀπασχολούμενα μόνον εἰς τὰς συνήθεις ἐπισκευὰς κλπ. ἀλλὰ καὶ ἐπεκτεινόμενα καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν ἀρότρων (50.000 ἐτησίως), ὑνίων (300.000), καρφοβελονῶν (150 τόν.) καὶ ἄλλων χυτῶν ἢ ἐλατῶν προϊόντων (1100 τόν.) Ἐσχάτως προσετέθη εἰς τὸ ἓν τούτων καὶ ἡ βιδοποιία. Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐκ τῶν ἀρότρων καὶ λοιπῶν γεωργικῶν ἐργαλείων τῶν ἀνωτέρω ἐργοστασίων τοῦ Βόλου δὲν ἐξυπηρετοῦνται μόνον αἱ ἀνάγκαι τῆς χώρας, ἀλλὰ γίνεται καὶ ἐξαγωγὴ εἰς γειτονικὰ κράτη.

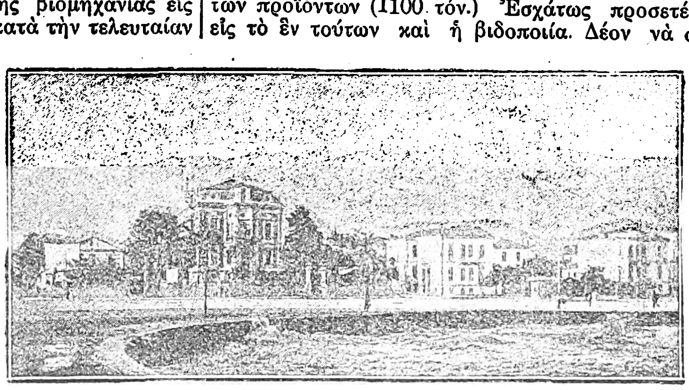

Βόλος: *Ἡ πλατεῖα Γεωργίου τοῦ Α'.*

(Φωτογραφία *Κ. Ζημέρη.*)

Ἐκ τῶν οἰκοδομικῶν βιομηχανιῶν τὰ ἀξιολογώτερα ἐργοστάσια εἶναι δύο, τὸ ἓν παρασκευῆς κεράμων καὶ πλίνθων, ἱδρυθὲν τῷ 1911, μὲ ἐτησίαν

Digitized by Google

ἀπόδοσιν 2 ἑκατομ. κεράμων καὶ 2 ἑκατομ. πλίνθων, τὸ δ' ἕτερον τσιμέντου, ἱδρυθὲν τῷ 1924 ἐτησίας παραγωγικότητος 40.000 τόννων τσιμέντου Portland.

Ἡ βυρσοδεψία ἀσκεῖται διὰ τριῶν ἐργοστασιων, παραγόντων ἐτησίως 50.000 ὀκ. σολοδέρματα καὶ βακέτες καὶ 10.000 ὀκ. λεπτὰ δέρματα. Ἐν τέλει σημειοῦμεν τὴν λειτουργίαν καὶ εὐαρίθμων ἐργοστασίων γραφικῶν τεχνῶν καὶ βιομηχανίας χάρτου. Πλὴν ἀρκετῶν τυπογραφείων ὁ Βόλος ἔχει δύο μεγάλα λιθογραφεῖα, τρία ἐργοστάσια χαρτοσακουλῶν, φακέλων, καταστίχων κλπ. Ὁ Βόλος ἔχει ἐν τῇ περιφερείᾳ του μίαν τῶν μεγαλυτέρων ἁλυκῶν τῆς Ἑλλάδος, κειμένην ἐν θέσει *Μπουρμπουλήθρα* παρὰ τὴν δημοσίαν ὁδὸν Βόλου—Ἁλμυροῦ. Εἶναι ἐκτάσεως 20 χλμ. καὶ λειτουργεῖ κατὰ τὸ σύστημα τῆς συνεχοῦς πήξεως τῇ βάσει μηχανικῶν μεθόδων, χρησιμοποιουμένων 27 ἁλοπηγίων 70×70 μ., μὲ ἐτησίαν ἀπόδοσιν 3.000 τόννων ἅλατος.

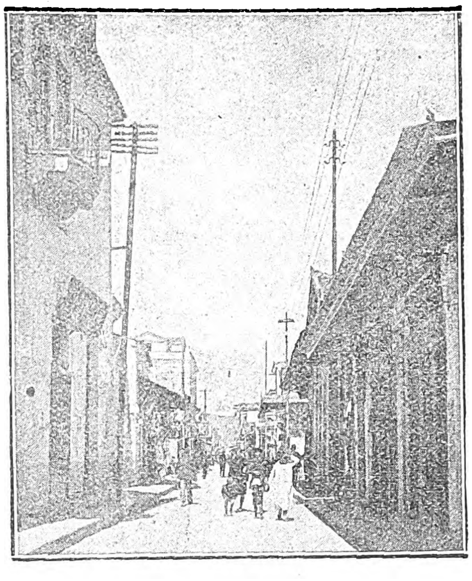

Βόλος: *Ἡ ἐμπορικὴ ὁδὸς Ἑρμοῦ.*
[Φωτογραφία *Κ. Ζημέρη.*]

Εἰς ἀπόστασιν 7—8 χιλιομ. πέραν τοῦ Βόλου ὑπῆρχον ἀπὸ τῆς τουρκοκρατίας δύο ἁλυκαὶ περιοδικῆς πήξεως, γνωσταὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Ἄσπρη* καὶ *Μαύρη*. Τῷ 1882 εἶχον ἀπόδοσιν 1540 τόν. Αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Κραυσίδωνος παρουσιάζουσι σημαίνουσαν συγκέντρωσιν ἰχθύων, διὸ διατίθενται παρὰ τοῦ κράτους ἀντὶ ἐτησίου ἐνοικίου. Ἡ ἀπόδοσίς των ὑπερβαίνει τὰ 8,000,000 ὀκ.

Ἐμπόριον. Ὁ Βόλος ἀποτελεῖ ἓν τῶν ζωτικωτάτων κέντρων τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου, ἀποτελῶν τὸν ἐξαγωγικὸν λιμένα τῆς πλουσίας θεσσαλικῆς γῆς καὶ τὸν εἰσαγωγικὸν τοιοῦτον πολυπληθῶν χρησίμων διὰ τὰς ἀστικὰς καὶ οἰκονομικὰς ἀνάγκας ἐμπορευμάτων. Ἡ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου ἐξαιρετικὴ θέσις τοῦ Βόλου ἦτο καὶ ἡ ἀγαγοῦσα τοὺς πρώτους οἰκιστὰς αὐτῆς, ἐμπόρους, εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐνταῦθα ἐγκαταστάσεώς των. Οὐχ ἧττον ὅμως καὶ πολὺ πρότερον, ἤδη ἀπὸ τοῦ 1741, ἐπὶ τοῦ Τούρκου τοπάρχου τῆς Θεσσαλίας *Ἀμπτουλάχ*, χρονολογεῖται ἡ ἵδρυσις ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ τότε φρουρίου ἑβδομαδιαίας ἀγορᾶς ληψοδοσιῶν τῶν πέριξ χωρικῶν, καταργηθείσης μάλιστα τῆς ἄχρι τότε λειτουργίας τοιαύτης ἐν τῷ Σέσκλῳ, ἔνθα ἐνηργοῦντο ἐμπορικαὶ συναλλαγαὶ τῶν κατοίκων Μαγνησίας, καίτοι ὑπῆρχε τοιαύτη ἀγορὰ καὶ ἐν Πορταριᾷ, ἐπὶ ἀρκετὸν διάστημα ἐμφανίσασα σημαντικὴν κίνησιν. Ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς νέας ἔξωθι τοῦ φρουρίου πόλεως ἤρχισαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ἐμφανίζωνται στοιχεῖα ἐμπορικῆς προόδου.

Κατὰ τὴν εἰκοσαετίαν 1845—1865 ἡ ἐμπορικὴ κίνησις τοῦ Βόλου πλὴν τῆς τῶν ἐν ταῖς ἀγοραῖς περιωρίζετο εἰς μικρὰ καταστήματα «ἀχτάρια» καὶ «μπακάλικα», ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον μετέπειτα ἐδημιουργήθησαν ἀξιόλογοι ἐμπορικοὶ οἶκοι, ὡς οἱ τῶν *Ἀδελφῶν Κουκιάδου, Β. Περδίκη* καὶ *Γ. Νικολαΐδου* διὰ τὸ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον καὶ ὑποκαταστήματα τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ οἴκου *Ἀλλατίνη* καὶ τοῦ ἐν Μασσαλίᾳ οἴκου *Βαλλιάνου* διὰ τὸ ἐξαγωγικὸν τοιοῦτον. Ἐκ παραλλήλου δὲ ἱδρύθησαν καὶ ἀργυραμοιβεῖα ἐκτελοῦντα τὰς συναφεῖς μὲ τὴν διευκόλυνσιν τῶν ἐμπόρων ἐργασίας, ὡς τῶν *Ἀρδίτη Μπεβενίστε, Γ. Τσιμπούκη* καὶ *Χρ. Παπᾶ*. Τῷ 1877 ἱδρύθη ἐμποροδικεῖον, ἐκ τῶν τριῶν μελῶν τοῦ ὁποίου τὰ δύο ἦσαν Ἕλληνες. Μετὰ τὴν προσάρτησιν ἡ ἐμπορικὴ κίνησις τοῦ Βόλου διαρκῶς ἐπηύξανε, σημειωθείσης σημαντικῆς προόδου μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897· ἀνακοπεῖσα πρὸς στιγμὴν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς λειτουργίας τοῦ Λαρισαϊκοῦ σιδηροδρόμου, προσθέσαντος ταχεῖαν ἐπικοινωνίαν τῆς Θεσσαλίας μετὰ τοῦ Πειραιῶς, ἐσυνεχίσθη μετέπειτα μὲ μείζονα ἔντασιν.

Τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον τοῦ *Βόλου* εἶναι σήμερον ἀκμαῖον. Εἰς 661.700.000 δρ. ἀνέρχεται ἡ κατὰ τὸ 1928 (προσωρινὴ στατιστικὴ) ἀξία τῆς εἰσαγωγῆς καὶ εἰς 335.000 000 δρχ. ἡ τῆς ἐξαγωγῆς. Διὰ νὰ κατανοηθῇ δὲ ἡ σημασία αὐτοῦ δίδομεν τοὺς κάτωθι ἀριθμούς, δηλωτικοὺς τῆς ἐξελίξεως τῆς ἀξίας τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη:

Ἔτη	Εἰσαγωγὴ (δρχ.)	Ἐξαγωγὴ (δρχ.)
1922	114. 7 .142	130.321.824
1923	251.145 468	177.703.115
1924	327.460.698	238.357.233
1925	405.630.629	276.746.108
1926	486.602.000	426.070.000
1927	487.798.000	410.141.000
1928	661.700.000	335.000.000

Τὴν ἀξίαν τῶν ἀποτελούντων τὸ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον τοῦ Βόλου ἐμπορευμάτων, ἀντιπροσωπεύουσαν εἴδη ἀξίαν ὑπὲρ τὰ 650 ἑκατομ. δραχμῶν, δεικνύει κατὰ γενικὰς κατηγορίας ὁ κάτωθι πίναξ, περιλαμβάνων ἀριθμοὺς τῆς τελευταίας τριετίας:

Κατηγορίαι Ἐμπορευμάτων	1926	1927	1928 [11 μῆνες]
Ζῳοκομίας καὶ ἁλιευτικῆς προϊόντα	19.374.000	17.500.000	13.011.000
Γεωργικὰ προϊόντα	133.556.000	152.080.000	242.219.000
Κηπουρικῆς » , ἀποικιακὰ	12.772.000	12.314.000	13.034.000
Ἐλαιώδη σπέρματα καὶ ἔλαια	931.000	3.813.000	2.771.000
Πνευματώδη ποτά	58.000	73.000	40.000
Σάκχαρις καὶ προϊόντα σακχαροπλαστικῆς	31.724.000	31.287.000	30.869.000
Δέρματα καὶ εἴδη δερμάτινα	5.892.000	5.700.000	3.745.000
Δασικὰ προϊόντα, εἴδη ξύλινα	23.703.000	24.872.000	23.773.000
Ὀρυκτὰ	30.315.000	33.527.000	30.233.000
Μέταλλα καὶ εἴδη ἐκ μετάλλων	83.397.000	66.988.000	96.715.000
Ἐπιστημονικὰ καὶ μουσικὰ ὄργανα, ὡρολόγια	1.413.000	3.327.000	3.713.000
Κεραμευτικῆς καὶ ὑαλουργίας προϊόντα	8.423.000	4.034.000	3.663.000
Χημικὰ καὶ φαρμακευτικὰ προϊόντα	6.539.000	6.107.000	5.912.000
Ἀποστάγματα, ἀρώματα, σάπωνες	597.000	323.000	378.000
Χρώματα κλπ.	3.328.000	4.026.000	5.035.000
Χάρτης καὶ εἴδη γραφικῶν τεχνῶν	12.775.000	12.411.000	10.307.000
Καουτσούκ, γουταπέρκα, κηρωτὰ	842.000	835.000	871.000
Κλωστικαὶ ἶνες, ὑφάσματα κλπ.	106.767.000	105.467.000	127.270.000
Παίγνια, ἀθύρματα καὶ εἴδη ἀθλητισμοῦ	92.000	143.000	349.000
Πιλοποιίας εἴδη	1.179.000	1.063.000	816.000
Μεταφορικὰ ὄργανα	1.069.000	878.000	6.510.000
Ὅπλα καὶ ἐκρηκτικαὶ ὗλαι	189.000	285.000	342.000
Διάφορα	1.667.000	685.000	986.000
Σύνολον	486.602.000	487.798.000	622.562.000

Τὰ ἀποτελοῦντα τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τοῦ Βόλου ἐμπορεύματα εἶναι τὰ προϊόντα τῆς θεσσαλικῆς γῆς, ὀρυκτά, γεωργικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ καὶ τοιαῦτα τῆς βιομηχανίας τοῦ Βόλου, ὧν τὰ κυριώτερα δεικνύει ὁ κάτωθι πίναξ, εἰς ὃν σημειοῦνται καὶ αἱ κατὰ τὸ 1927 ἐξαχθεῖσαι ποσότητες μετὰ τῆς ἀξίας αὐτῶν:

Προϊόντα	Ποσότητες, ὀκάδες	Ἀξία δρχ.
Χρωμίτης	7.031.338	2.700.300
Καπνὸς εἰς φύλλα	6.293.031	274.673.685
Ἐλαῖαι	6.993.436	95.259.584
Δέρματα ἀκατέργαστα	356.592	23.528.000
Φασίολοι μαυρομάτ.	970.574	6.938.500
Μῆλα	457.086	2.509.345
Ροδάκινα	177.511	1.059.430
Λοιπαὶ ὀπῶραι	157.677	1.298.225

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐκ Βόλου ἐξάγονται εἰς μικροτέρας ποσότητας κουκούλια, σιγαρέττα, σπόγγοι, κονσέρβαι, ἔλαιον, μέταξα, μάρμαρα, ἄροτρα, μέλι, μηχανήματα, τσιμέντο, εἴδη σακχαροπλαστικῆς, ὄσπρια κλπ.

Τῶν εἰς μεγάλας ποσότητας ἐξαγομένων προϊόντων κυριώτεραι ἐπικρατεῖαι προορισμοῦ εἶναι: διὰ τὸν χρωμίτην αἱ Ἡν. Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς ἐξ ὁλοκλήρου σχεδόν, διὰ τὸν καπνὸν εἰς φύλλα αἱ Γερμανία, Αἴγυπτος, Ἰταλία καὶ Τσεχοσλοβακία, διὰ τὰς ἐλαίας αἱ Ἡνωμ. Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἡ Ρουμανία, διὰ τὰ ἀκατέργαστα δέρματα ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἰταλία, διὰ τὰ ὄσπρια δὲ καὶ τὰς ὀπώρας ἡ Αἴγυπτος.

Ἐκ παραλλήλου μὲ τὸ ἐξωτερικόν, καὶ τὸ ἐσωτερικὸν ἐμπόριον τοῦ Βόλου σημειοῖ σημαντικὴν πρόοδον. Ἐκ τῆς ἀγορᾶς τοῦ Βόλου τροφοδοτεῖται ὅλη ἡ περὶ τὸ Πήλιον ἐνδοχώρα, ἂν μὴ ὁλόκληρος ἡ Θεσσαλία, καὶ ἀκόμη τμήματα τῆς νοτιοανατολικῆς Μακεδονίας. Ἐπίσης εἰς τὴν ἰδίαν ἀγορὰν διαπραγματεύονται κυρίως οἱ κάτοικοι τῆς ἐνδοχώρας ταύτης τὰ ἐπιχώρια προϊόντα των. Κατὰ στατιστικὴν τοῦ Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου Βόλου, αἱ κατὰ τὸ 1928 μεταφερθεῖσαι ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἑλλάδος ποσότητες διαφόρων ἐμπορευμάτων ἀνῆλθον τοὺς 65.625 τόννους. Ἐκ τούτων οἱ 28.344 τόννοι εἰσήχθησαν διὰ θαλάσσης καὶ οἱ 37.281 διὰ ξηρᾶς, μέσῳ τῶν σιδηροδρόμων Θεσσαλίας. Ὁ κάτωθι πίναξ δεικνύει τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν προϊόντων τούτων καὶ τὰς ποσότητας:

Διὰ θαλάσσης		Διὰ ξηρᾶς	
Ἐμπορεύματα	Τόν.	Ἐμπορεύματα	Τόν.
Ἔλαια	2.311	Σιτηρὰ	16.939
Σάπωνες	1.496	Καπνὰ	4.771
Δέρματα κατειργασμ.	113	Ὄσπρια	1.590
Χαρτόνια καὶ στρατσ.	478	Βούτυρον, γάλα	500
Οἶνος	2.157	Ξυλάνθρακες	1.445
Βενζίνη	685	Λοιπὰ (ἄχυρον κλπ.)	12.036
Νάφθα	1.336		
Ὀρυκτέλαιον	410		
Πετρέλαιον ἀκάθαρτ.	1.816		
Λοιπὰ (ἅλας κλπ.)	17.542		

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐκ Βόλου εἰς ἄλλα ἐμπορικὰ κέντρα τῆς χώρας μετεφερθέντα εἴδη διὰ τῶν ἰδίων ὁδῶν σημειοῦμεν, ὅτι, κατὰ στατιστικὴν ἐκ τῆς ἰδίας πηγῆς, κατὰ τὸ 1928 ἀνῆλθον εἰς ποσότητα τοὺς 124.695 τόννους. Ἐκ τούτων οἱ 67.985 τόν. μετεφέρθησαν διὰ θαλάσσης καὶ οἱ 56.710 τόννοι σιδηροδρομικῶς. Τὰ κυριώτερα δὲ τούτων, εἶναι τὰ ἑξῆς:

Διὰ θαλάσσης		Διὰ ξηρᾶς	
Ἐμπορεύματα	Τόν.	Ἐμπορεύματα	Τόν.
Ἄλευρα	21.425	Γαιάνθρακες	6.660
Πίτυρα	2.963	Ξυλεία	4.625
Σιγαρέττα	517	Ἅλας	4.185
Ἄροτρα	568	Πετρέλαιον	2.892
Σιτηρὰ	10.716	Ἀποικιακὰ	2.248
Ὄσπρια	1.101	Τσιμέντο	3.778
Ὀπῶραι	1.485	Ἄλευρα	1.697
Τσιμέντο	22.920	Ὀπῶραι	1.318
Λοιπὰ (ἄχυρ. κάστ. κλπ.)	6.250	Σιτηρὰ	4.553
		Ἔλαια	1.854
		Λοιπὰ (σιδηρικὰ κλπ.)	22.000

Εἰς τὸν Βόλον ἐνεργεῖται κατ' ἔτος μεγάλη ἐμπορικὴ πανήγυρις, ἀπὸ 5 μέχρι 12 Αὐγούστου, ἐν τῇ πλατείᾳ Ρήγα Φεραίου.

Ἐν Βόλῳ ἑδρεύουσι τέσσαρες τράπεζαι, ὧν αἱ τρεῖς ἀνώνυμοι ἑταιρεῖαι, αἱ: «Τράπεζα Κοσμαδοπούλου», «Τράπεζα Θεσσαλίας» καὶ «Τράπεζα Ἐμπορίου καὶ Βιομηχανίας Βόλου», ἀντιπροσωπεύουσαι ἐν συνόλῳ κεφάλαια 130 ἑκατομμυρίων. Πλὴν τούτων ἔχουσιν ἐν Βόλῳ ὑποκαταστήματα αἱ τράπεζαι: *Ἐθνική, Ἀθηνῶν, Ἐμπορικὴ* καὶ *Ἰονική*, αἱ λοιπαὶ δὲ πρακτορεῖα καὶ ἀνταποκριτάς. Ἐνταῦθα ἦτο ἡ ἕδρα τῆς μετὰ τὴν προσάρτησιν λειτουργούσης «Ἠπειροθεσσαλικῆς Τραπέζης». Ὅλαι αἱ ἑλληνικαὶ ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρεῖαι καὶ αἱ ἐν Ἑλ-

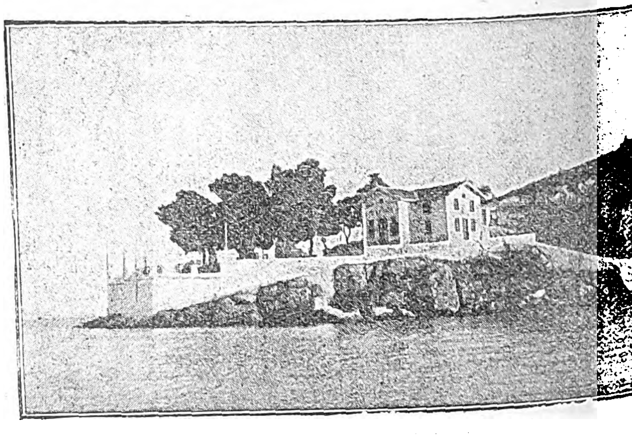

Βόλος: *Ἡ ἐξοχικὴ τοποθεσία* «Πευκάκια».
[Φωτογραφία *Κ. Ζημέρη.*]

Digitized by Google

λάδι ἐργαζόμεναι ξέναι ἔχουσι πρακτορεῖα ἐν Βόλῳ. Ἐπίσης ἐνταῦθα ὑπάρχουσι καὶ εὐρύχωροι ἀποθῆκαι τῆς Προνομιούχου Ἑταιρείας Γενικῶν Ἀποθηκῶν.

Ὁ λιμὴν τοῦ Βόλου. Ὁ Βόλος ἔχει ὡραῖον λιμένα κείμενον εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου, οὗτινος ἡ τακτοποίησις ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1886, ὁπότε ἐλήφθη μέριμνα διευθετήσεως τῆς κοίτης τῶν δύο ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς πόλεως χειμάρρων Κραυσίδωνος καὶ Ἀνάβρου. Οὐχ ἧττον ὅμως τὰ ἀντιπλημμυρικὰ τότε ἔργα δὲν ἐτελείωσαν. Τῷ 1894 ἤρχισεν ἡ κατασκευὴ τῶν πρώτων λιμενικῶν ἔργων, ἀποτελουμένων ἐκ τοῦ παραλιακοῦ κρηπιδώματος τῆς ὁδοῦ Ἀργοναυτῶν καὶ τῆς καθέτως ταύτης προβλῆτος, ἅτινα ἐπερατώθησαν τῷ 1901. Τὸ ἐν λόγῳ κρηπίδωμα ἔχει μῆκος 1000 μέτρων περίπου καὶ πλάτος 40 μ., εἰς ἃ προσθετέα ἕτερα 560 μ. τοῦ κρηπιδώματος τῆς προβλῆτος, ἥτις ἔχει μῆκος 250 μ. καὶ πλάτος 60 μ. Τῷ 1908 ἤρχισε κατασκευαζόμενος ὁ νῦν μὲ διεύθυνσιν ἀπὸ ΒΑ πρὸς ΔΝΔ γωνιώδης κυματοθραύστης, βραχίων ἀρχόμενος ὀλίγον ἀπὸ τοῦ πρὸ τῆς πλατείας Γεωργίου Α΄ παραλιακοῦ κρηπιδώματος, ἔχων μῆκος 600 μ. καὶ πλάτος 60 μ., περατωθείσης τῆς κατασκευῆς του τῷ 1915. Ἡ λεκάνη τοῦ λιμένος εἶχε κατ' ἀρχὰς βάθος 6 μ., τῷ 1925 ἐγένετο ἐκβάθυνσις μέχρις 9 μ., ἥτις μάλιστα μετέπειτα ἐπεξετάθη μέχρι τῶν προβλήτων, ἔνθα τὸ βάθος μόλις ἦτο 4 μ. καὶ καθίστατο ἀδύνατος ἡ προσέγγισις μεγάλων ἀτμοπλοίων. Ἤδη κατασκευάζονται νέα κρηπιδώματα κατὰ τὰς δύο κατὰ μῆκος πλευρὰς τοῦ προβλῆτος, διαπλατυνομένης εἰς τὰ 110 μ., ἐφ' ἧς προβλέπονται ἐγκαταστάσεις πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ ἐμπορίου. Σημειωτέον ὅτι πλὴν τῆς κεντρικῆς ταύτης ἀποβάθρας ἀπὸ ἐτῶν ἔχει κατασκευασθῆ, εἰς τὸ ΝΔ μέρος τῆς λεκάνης τοῦ λιμένος, καὶ ἀποβάθρα μήκους 360 μ. καὶ πλάτους 20 μ. μετὰ σιδηροτροχιῶν, ὀφειλομένη εἰς τὴν Ἑταιρείαν τῶν Σιδηροδρόμων Θεσσαλίας διὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν φορτώσεών της. Μεταξὺ δὲ τῆς ἀποβάθρας ταύτης καὶ τῆς κεντρικῆς προβλῆτος ὑπάρχει κλειστὸς λιμενίσκος διὰ ἱστιοφόρα, ἀκριβῶς πρὸ τῆς πλατείας Ρήγα Φεραίου, 200 μ. μήκους καὶ 100 μ.

Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν καὶ συντήρησιν τῶν ἐν Βόλῳ λιμενικῶν ἔργων λειτουργεῖ ἀπὸ ἐτῶν εἰδικὸν «Λιμενικὸν Ταμεῖον», ὅπερ ἔχει ἐκ διαφόρων φόρων ἐτησίας εἰσπράξεις ὑπὲρ τὰ 6 ἑκατομ. δραχμῶν. Τὰ προϊόντα τῆς ἐγχωρίου βιομηχανίας καὶ τῆς παραγωγῆς τοῦ Πηλίου ἀπαλλάσσονται φόρων.

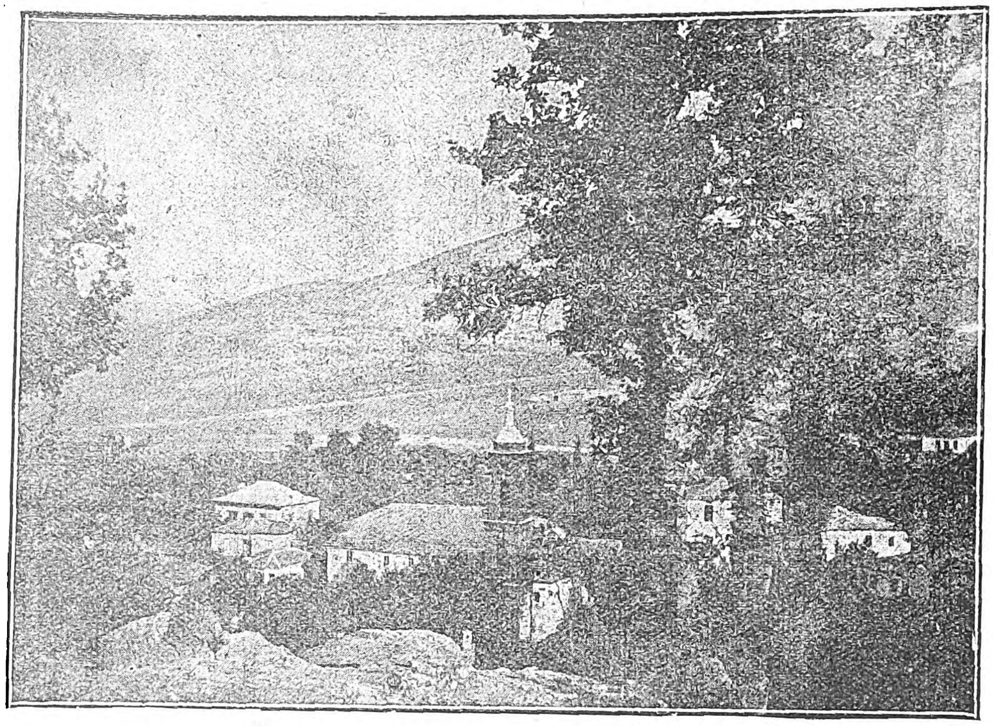

Ἄνω Βόλος: *Εἰς τὸν συνοικισμὸν Μπαξέδες.*

[Φωτογραφία *Κ. Ζημέρη.*]

Βόλος: *Ἡ ἐξοχικὴ τοποθεσία «Ἄναυρος».*

[Φωτογραφία *Κ. Ζημέρη.*]

Ὁ ναυτικὸς φωτισμὸς τοῦ λιμένος τοῦ Βόλου ἀποτελεῖται (1929) ἐξ ἑνὸς διοπτρικοῦ φανοῦ (1885) ἀριστερᾷ τῷ καταπλέοντι σταθεροῦ ἐρυθροῦ φωτὸς 6 μιλ. χρησιμεύοντος καὶ ὡς πυρσοῦ προσγειώσεως, τοποθετημένου δὲ ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου *Σέσκλο*, ὅπερ ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Τούζλα-Μπουρνοῦ* (πλάτ. 39° 20′ 40″ Β, μῆκ. 22° 57′50″, χάρτ. ἑλληνικός: «Βόλος», ἀγγλ. 1196: Port of Volo) ἐκ διπλοῦ κατακορύφου διοπτρικοῦ φανοῦ (1913), δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι, ἐκπέμποντος δύο κατακόρυφα πράσινα σταθερὰ φῶτα 5 μιλ. ἐξ ἑνὸς περιστατικοῦ φανοῦ, ἐρυθροῦ σταθεροῦ φωτός, ἀναπτομένου εἰς τὸ ἀκροχήλιον τοῦ μεγάλου κρηπιδώματος (προβλῆτος)· ἐξ ἑνὸς ὁμοίου, περιστατικῶς ὡσαύτως ἀναπτομένου, εἰς τὸ ἀκροχήλιον τοῦ προβλῆτος τοῦ σιδηροδρόμου Θεσσαλίας. Ἡ ἀποστάθμισις, μεταξὺ ἀνωτάτης πλήμμης καὶ κατωτάτης ρηχίας εἶναι μόλις αἰσθητὴ ἐν τῷ λιμένι τοῦ Βόλου, μὴ ὑπερβαίνουσα τοὺς 8 δακτύλους.

Ναυτιλιακὴ κίνησις. Ἀνάλογος πρὸς τὴν εἰσαγωγικὴν καὶ ἐξαγωγικὴν ἐμπορικὴν κίνησιν τοῦ Βόλου εἶναι καὶ ἡ ναυτιλιακὴ κίνησις τοῦ λιμένος του. Οὗτος δὲν ἔχει μόνον ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν λιμένων τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ προσεγγίζουσιν εἰς αὐτὸν ἀτμόπλοια ἐκτελοῦντα ἀπ' εὐθείας μετὰ λιμένων τοῦ ἐξωτερικοῦ γραμμάς, ἐν αἷς καὶ μετὰ τῆς Νέας Ὑόρκης.

Κατὰ τὰ στοιχεῖα τῆς Διευθύνσεως Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας, τῷ 1928 κατέπλευσαν εἰς τὸν λιμένα Βόλου 2121 ἀτμόπλοια, ὧν 1812 ἐπιβατηγὰ καὶ 309 φορτηγά, ὁλικῆς χωρητικότητος 1.054.645 τόν.

Ἐθνικότης	Ἐπιβατηγὰ		Φορτηγὰ		Σύνολον	
	Ἀριθ.	Τόννοι	Ἀριθ.	Τόννοι	Ἀριθ.	Τόννοι
Ἑλληνική	1747	544003	120	89485	1867	633488
Ἀγγλική	1	163	44	110494	45	110657
Ἰταλική	64	111935	22	46536	86	158471
Γερμανική	—	—	34	52278	34	52278
Γιουγκοσλαυική	—	—	39	32983	39	32983
Ὀλλανδική	—	—	21	26842	21	26842
Νορβηγική	—	—	6	10809	6	10809
Βουλγαρική	—	—	10	10718	10	10718
Σουηδική	—	—	8	10700	8	10700
Ἄλλων ἐθνικοτήτων	—	—	5	7699	5	7699
Σύνολον	1812	656.101	309	398.544	2121	1.054.645

Πλὴν τῶν ἀτμοπλοίων κατέπλευσαν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Βόλου κατὰ τὸ 1928 καὶ 3464 (χωρητ. 51173 τόν.) ἱστιοφόρα, ἐκτὸς τριῶν, ὅλα ἑλληνικά.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐν τῷ λιμένι τούτῳ νηολογημένα πλοῖα, ταῦτα εἶναι 3 μικρὰ ἀτμόπλοια, ὧν τὰ δύο φορτηγὰ καὶ ἓν ἐπιβατηγὸν (ὁλ. χωρητ. 994 τόν.) καὶ 79 ἱστιοφόρα (χωρητ. 5251 τόν.), ὧν τὰ 6 μετὰ βοηθητικοῦ κινητῆρος (τόν. 271). Πλὴν τῶν ἀνωτέρω νηολογημένων πλοίων, ἅτινα εἶναι σηματολογημένα ἐν τῷ νηολογίῳ τοῦ Βόλου, φέρονται καταγεγραμμένα καὶ μικρότερα ἱστιοφόρα φορτηγίδες, ὑδροφόρα, βενζινάκατοι καὶ ἑκατοντάδες λέμβων.

Συγκοινωνίαι. Ὁ Βόλος μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος συγκοινωνοῖ διὰ ξηρᾶς τε καὶ διὰ θαλάσσης. Διὰ ξηρᾶς πλὴν τῶν ἐθνικῶν ἁμαξιτῶν ὁδῶν, αἵτινες συνδέουσιν αὐτὸν μετὰ τῆς Λαρίσης (60 χμτρ.) καὶ τοῦ Ἁλμυροῦ (37 χμτρ.), ὡς καὶ τῶν ἐπαρχιακῶν τοιούτων μὲ διάφορα χωρία τοῦ Πηλίου (βλ. Βόλου *ἐπαρχία*), εἶναι ἀφετηρία τῶν σιδηροδρόμων Θεσσαλίας, ὧν ἡ ἵδρυσις χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1884, οἵτινες ἔχουσι γραμμὰς πρὸς Λάρισαν (χμτρ. 60) καὶ πρὸς Τρίκκαλα—Καλαμπάκαν (χμτρ. 161). Οὗτοι ἐξυπηρετοῦσι καὶ διὰ ἑτέρας γραμμῆς ἐπὶ σιδηροτροχιᾶς 0.60 μ. συγκοινωνίαν μετὰ τῶν μέχρι Μηλεῶν χωρίων τοῦ Πηλίου (χμτρ. 28), ἔτι δὲ καὶ τακτικωτάτην ἐντὸς τῆς πόλεως τοιαύτην ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ μέχρι τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου αὐτῆς Ἀναύρου.

Ἡ διὰ θαλάσσης συγκοινωνία τοῦ Βόλου εἶναι τακτική. Καθ' ἑκάστην προσεγγίζουσιν ἀτμόπλοια τῶν ἐκ Πειραιῶς δι' Εὐβοϊκοῦ πρὸς Θεσσαλονίκην γραμμῶν, ἀφ' ὧν ὁ λιμὴν ἀπέχει τοῦ μὲν 178 ναυτ. μίλλια, τῆς δὲ 132 τοιαῦτα· ἐπίσης τερματίζουσι τὰ δρομολόγιά των τὰ ἐξυπηρετοῦντα τοὺς μικροὺς λιμένας τοῦ Εὐβοϊκοῦ, ὡς καὶ τὰ διὰ τοῦ Καφηρέως μέσῳ Κύμης-Σκύρου εἰς τὰς βορείους Σποράδας προσεγγίζοντα. Πλὴν τούτων ὁ Βόλος εἶναι ἀφετηρία δρομολογίων μικρῶν ἀτμοπλοίων ἐκτελούντων γραμμὰς ἐντὸς τοῦ Παγασιτικοῦ ἢ καὶ τοῦ κόλπου τῶν Ὠρεῶν μέχρι τῶν Βορείων Σποράδων.

Ὁ Βόλος εἶναι ἕδρα τῆς διευθύνσεως Τ. Τ. Τ. Μαγνησίας, ἐν αὐτῷ δὲ λειτουργοῦσι ταχυδρομεῖον ἀνταλλακτήριον, τηλεγραφεῖον καὶ τηλέφωνον ἀστικὸν μὲ ὑπερεκατὸν συνδρομητὰς καὶ ὑπεραστικὸν μεταξὺ τῶν κυριωτέρων πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Ἡ κατὰ τὸ 1927 κίνησις ἀλληλογραφίας ἀνῆλθε τὰ 6.731.450 ἀποσταλέντα καὶ ἀφιχθέντα ἀντικείμενα ἐν γένει ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ, καὶ τὰ 28.814 ταχ. δέματα. Αἱ κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος ἐκδοθεῖσαι καὶ πληρωθεῖσαι ἐν γένει ἐπιταγαὶ ἀνῆλθον τὰς 19.197 διὰ ποσὸν δραχμῶν 10.736.163, τὸ ταχυδρομικὸν δὲ ταμιευτήριον αὐτοῦ εἶχε κίνησιν καταθέσεων 1.538.196 δρχ. καὶ ἀποδόσεων 1.381.305. Ἡ κίνησις τοῦ τηλεγραφείου, ὅπερ λειτουργεῖ ἀπὸ τοῦ 1868, ἀνῆλθεν εἰς 245.579 τηλεγραφήματα (ἀποσταλέντα, ἀφιχθέντα καὶ διαβατικὰ ἐν γένει ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ). Ὅσον ἀφορᾷ τέλος τὰς εἰσπράξεις, σημειοῦμεν ὅτι αἱ ἐκ πωλήσεως ταχυδρομικῶν ἐνσήμων ἐν γένει ἀνῆλθον τὰ 2.417.509 δρχ. καὶ ἐκ τηλεγραφημάτων τὰ 2.231.740 δρχ.

Δ. Ε. ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ

—**Βόλος, *Ἄνω*** — *[Γεωγρ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο καλεῖται σειρὰ μεγάλων συνοικισμῶν ὑπερκειμένων τῆς πόλεως Βόλου, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Πηλίου, διαβρεχομένων δ' ἔνθεν καὶ ἔνθεν ὑπὸ πληθύος παραποταμίων, ἅτινα ἑνούμενα σχηματίζουσι τοὺς εἰς τὸν Παγασιτικὸν ἐκβάλλοντας χειμάρρους ***Ἄναυρον*** καὶ ***Κραυσίδωνα***. Πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ΄ ἀπετέλουν τὸν δῆμον *Ἰωλκοῦ*, ἤδη ὅμως ἕκαστος ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα. Οἱ συνοικισμοὶ οὗτοι εἶναι οἱ: *Ἁγία Παρασκευή*, *Ἅγιος Ὀνούφριος*, *Ἄλλη Μεριά*, *Ἀνακασιά*, *Ἄνω Βόλος* (πρώην *Ἐπάνω Μαχαλᾶς* ἢ *Ἁγία Τριὰς*) καὶ *Μπαξέδες* (ἢ *Περιβόλια* ἢ *Ἅγιος Γεώργιος*), ἀριθμοῦντες ἐν συνόλῳ (1928) 3.821 κατοίκους.

Οἱ ἀνωτέρω συνοικισμοὶ πρὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς παραλίου πόλεως Βόλου ἢ καὶ μετὰ ταύτην, καθ' ἣν ἐκαλεῖτο αὕτη *Κάστρον τοῦ Βόλου*, ἀπετέλουν τὸ ἀπὸ ἑκατονταετηρίδων ἱστορούμενον χωρίον *Βόλος*, ὅπερ καὶ *Γῶλος*, κατ' ἄλλους δὲ καὶ *Γόλος* ἢ *Γῶλος* ἐκαλεῖτο. Διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ ὀνόματος ὑπάρχει διχογνωμία. Ἄλλοι θεωροῦσιν, ὅτι προέρχεται ἐκ συγκοπῆς καὶ παραφθορᾶς τοῦ *Ἰωλκός*, ἄλλοι δ' ἐκ παραφθορᾶς τοῦ ὀνόματος τοῦ μυθολογικοῦ γεωκτήμονος *Φόλου*, ἀναφέροντος μάλιστα τοῦ *Πολυαίνου* (βιβλ. Α΄ κεφ. γ΄): «Ἡρακλῆς ἐξελεῖν βουλόμενος τοῦ Πηλίου τὸ Κενταύρων γένος, οὐ μὴν αὐτὸς ἄρξαι μάχης, ἀλλ' ἐκείνους ἐκκαλέσασθαι, κατήγετο παρὰ Φόλῳ, οἴνου δὲ ἀνθεσμίου πίθον ἀνοίξας, αὐτός τε καὶ ὅσοι ἀμφ' αὐτὸν ἠρύσαντο. Ἤσθοντο οἱ γείτονες Κένταυροι καὶ συνδραμόντες ἐπὶ τὸ ἄντρον τοῦ Φόλου τὸν οἶνον ἥρπαζον. Ἡρακλῆς δ' ὡς ἄδικα δρῶντας ἀμυνόμενος, τοὺς ἐπελθόντας ἀπέκτεινε Κενταύρους». Περὶ τὸ ἄντρον δὲ τοῦτο σὺν τῷ χρόνῳ συνῳκίσθησαν τὰ νῦν χωρία

Digitized by Google

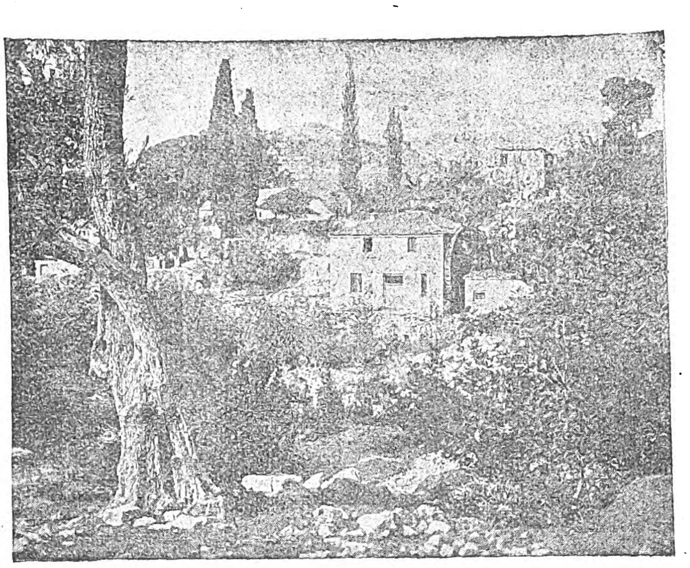

Ἄνω Βόλος: *Ὁ συνοικισμὸς Ἄλλη Μεριά.*
[Φωτογραφία Κ. Ζημέρη.]

τοῦ Ἄνω Βόλου εἰς ἃ κατέφυγον, ὡς ὁ *Ζωσιμᾶς Ἐσφιγμενίτης* ἀναφέρει (Ἡμερολόγιον ἡ «Φήμη» 1887), μετὰ τὸ 1277 πολλαὶ ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, διότι «ἐθεώρουν τὸ ἔδαφος αὐτῆς μεμολυσμένον ὑπὸ τῆς θρησκευτικῆς ἔριδος ὡς ἐκ τῆς ἐπιθυμίας καὶ ἐνασχολήσεως τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου περὶ συγχωνεύσεως τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας μετὰ τῶν λατινικῶν δογμάτων», ἐνῷ ἐνταῦθα «εἰς τὴν ἐπικράτειαν τοῦ Ἰωάννου ἡ ὀρθοδοξία διετηρεῖτο ἀμόλυντος». Ἔκτοτε εἴτε ὡς Γόλος εἴτε ὡς Βόλος τὸ χωρίον τοῦτο ἀναφέρεται ὑπὸ πολλῶν ἱστορικῶν τε καὶ γεωγράφων.

Ἐκ τῶν συνιστώντων τὸν Ἄνω Βόλον συνοικισμῶν ὁ πλησιέστερος πρὸς τὸν Βόλον τοιοῦτος εἶναι οἱ *Μπαξέδες* ἢ *Ἅγιος Γεώργιος*, ὑπό τινων καὶ *Περιβόλια* σημειούμενος. Συνδέονται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ βαινούσης μέχρις Ἀνακασιᾶς, συνολικοῦ μήκους $4^1/_2$ χμτρ., κατασκευασθείσης δαπάνῃ τοῦ *Γ. Ζαφρακοπούλου.* Ὁ συνοικισμὸς οὗτος φαίνεται ὅτι ἦτο ὁ ἀρχαιότερος πάντων, ὁ *Γόλος* τοῦ *Καντακουζηνοῦ* (Β' 28 σελ. 473) ὑποστὰς συχνὰς καταστροφὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἀριθμεῖ ἐν συνόλῳ 492 κατοίκους ἀσχολουμένους κυρίως εἰς τὴν κηπουρικήν. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐνταῦθα παρεθέριζον οἱ πλεῖστοι τῶν ἐκ τῶν Τούρκων κατοίκων τοῦ Βόλου (Κάστρον), διατηροῦντες ἰδίας ἐπαύλεις. Βορείως τῶν Μπαξέδων κεῖται ἡ *Ἀνακασιά*, ὑπερκειμένη τούτων. Ὁ ἐνοριακὸς ναός της, τιμώμενος ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ἐκτίσθη τῷ 1745, ἐκάη δὲ δὶς μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1821 καὶ 1845. Πλὴν τῆς ὑπὸ τὸν νάρθηκα χρονολογικῆς ἐπιγραφῆς εἰσὶν ἐντετοιχισμέναι ἐν αὐτῇ διάφοροι πλάκες, φέρουσαι ἀρχαίας ἐπιγραφάς. Σήμερον εἶναι περικαλλέστατος, ἔχων σημαντικὴν μάλιστα περιουσίαν καὶ δὴ ἀκινήτων ἐν τῇ ὡραίᾳ κεντρικῇ πλατείᾳ τοῦ χωρίου. Τὸ ταμεῖον αὐτοῦ ἦλθεν ἀρωγὸν εἰς τὴν ἀνέγερσιν διδακτηρίου, δημοτ. σχολείου θηλέων, σχολείου ἀρρένων ὑπάρχοντος ἀπὸ ἐτῶν ἐπὶ τοῦ ὑψώματος *Τούμπα*. Ἡ Ἀνακασιὰ ὑδρεύεται ἀπὸ ἴδιον ὑδραγωγεῖον, ἐξ οὗ διοχετεύεται πηγαῖον ὕδωρ εἰς 12 σημεῖα αὐτῆς, τὰ κτήματα δὲ τῆς περιφερείας της ἀρδεύονται ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑδάτων τῆς Πορταριᾶς. Ἡ Ἀνακασιὰ ἀριθμεῖ 786 κατοίκους, ἐργατικοὺς τὸ πλεῖστον. Βορειότερον τῆς Ἀνακασιᾶς εὑρίσκεται ὁ Ἐπάνω Μαχαλᾶς, παρὰ τὸ ἀνωτέρω σημεῖον τοῦ ὁποίου διέρχεται ἡ ἁμαξιτὴ ὁδὸς Βόλου-Πορταριᾶς. Εἶναι ἐκ τῶν γραφικωτέρων συνοικισμῶν τοῦ ὅλου Ἄνω Βόλου, ὡς ἐκ τῆς ὑψηλῆς θέσεώς του καὶ τῆς δαψιλῆς βλαστήσεως. Ἐνταῦθα ἑδρεύει τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον τοῦ ὅλου Ἄνω Βόλου, ἔχει δὲ ἴδια δημοτικὰ ἀρρένων καὶ θηλέων. Ἔχει δύο ναούς, τοὺς τῆς *Ἁγίας Τριάδος* καὶ τῶν *Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου*, μὲ χρονολογίας ἱδρύσεως τοῦ μὲν τῷ 1803, τοῦ δὲ πρὸ τοῦ 1713. Ἐπὶ τῆς προσόψεως καὶ τῶν τοίχων τοῦ τελευταίου ὡς καὶ ἐπὶ διαφόρων οἰκιῶν τυγχάνουσιν ἐντετοιχισμέναι πλάκες μὲ διαφόρους ἀρχαίας ἐπιγραφάς, κυρίως ἐπιτυμβίους. Ὁμοίως καὶ ἡ κρήνη τῆς κάτωθι τοῦ συνοικισμοῦ τούτου πηγῆς *Παραδείσι* ἔχει κατασκευασθῆ ἐξ ὁμοίων πλακῶν. Πλησίον καὶ ἐπὶ λόφου περιβλέπτου σῴζονται τὰ ἐρείπια βυζαντινοῦ κτίσματος, ὅπερ ἄλλοτε ἦτο καθέδρα τοῦ ἐπισκόπου Δημητριάδος, ἔχον ναὸν τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων καλούμενον *Ἁγία Ἐπισκοπή*, ἥτις ἔχει μάλιστα καὶ παρεκκλήσιον τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τῆς *Ἁγίας Παρασκευῆς*. Εἰς τὴν ἀνέγερσιν τούτου ἐχρησιμοποιήθησαν λίθοι ἀρχαίων ἐρειπίων, διὸ καὶ ὁ *Λὴκ* τοποθετεῖ ἐνταῦθα τὴν ἀκρόπολιν τῆς ἀρχαίας Ἰωλκοῦ (βλ. λ.), δεδομένου ὅτι ἐν τῇ πέριξ περιφερείᾳ ἀνευρέθησαν καὶ τύμβοι, ἀγγεῖα καὶ ἄλλα ἀρχαῖα ἀντικείμενα. Ἡ κτίσις του χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1639 μ. Χ., κατὰ σχετικὴν ἐπιγραφήν, τῷ 1821 ὅμως ἐκάη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὁ συνοικισμὸς Ἄνω Βόλος ἀριθμεῖ σήμερον 649 κατοίκους, ὧν οἱ πλεῖστοι ἐργατικοὶ καὶ γεωκτήμονες.

Βορειοδυτικῶς τῆς Ἀνακασιᾶς, ἥτις ἦτο ἡ πρωτεύουσα τοῦ τέως δήμου Ἰωλκοῦ, κεῖται ὁ συνοικισμὸς Ἅγιος Ὀνούφριος, ἀριθμῶν 490 κατοίκους ἐργατικοὺς τὸ πλεῖστον. Τὸ ὄνομα τούτου ὀφείλεται εἰς τὸν αὐτόθι ὡραῖον ὁμώνυμον ἐνοριακὸν ναόν, ἀνεγερθέντα τῷ 1800 ἐπὶ τῶν βάθρων καταστραφέντος παλαιοῦ τοιούτου. Καὶ οὗτος κοσμεῖται μὲ διαφόρους ἀρχαίας ἐνεπιγράφους πλάκας. Ὁ συνοικισμὸς ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον θηλέων. Κάτωθι τούτου ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ τοῦ Κραυσίδωνος παρὰ τὴν Ἀνακασιὰν ὑπῆρχε τουρκικὸν τζαμί, εἰς θέσιν δὲ *Ἀνωμαλιά*, ἔνθα μικρὸς συνοικισμὸς (κάτ. 117), τουρκικὸν νεκροταφεῖον.

Νοτίως τῆς Ἀνακασιᾶς κεῖται ὁ ἀριθμῶν περὶ τοὺς 636 κατοίκους, εἰς τὴν κηπουρικὴν κυρίως ἀσχολουμένους, νεώτερος συνοικισμὸς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, ἔχων δημοτικὸν σχολεῖον θηλέων νο-

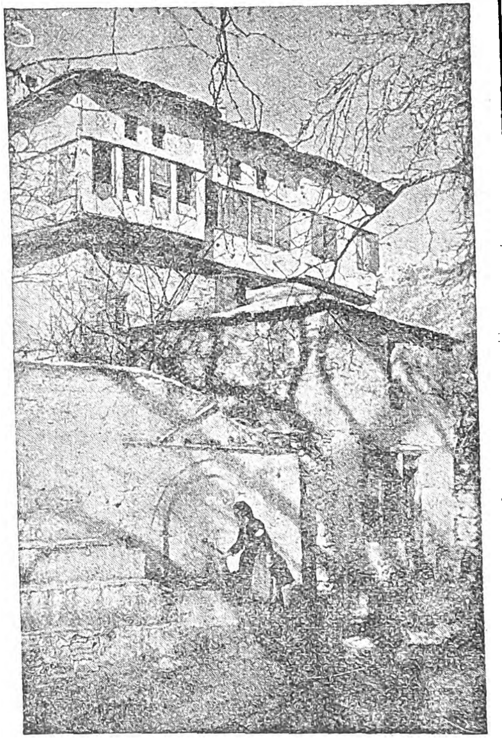

Ἄνω Βόλος: *Πηγὴ εἰς τὸν Ἅγιον Ὀνούφριον.*
[Φωτογραφία Κ. Ζημέρη.]

τιοανατολικῶς δὲ ταύτης ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ χειμάρρου Ἀναύρου κεῖται ὁ συνοικισμὸς Ἄλλη Μεριά, πρότερον καὶ *Βλαχομαχαλᾶς* καλούμενος, ἀριθμῶν περὶ τοὺς 651 κατοίκους, γεωκτήμονας κυρίως καὶ γεωργούς. Ἔχει ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου καὶ δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων. Γενικῶς τὰ ἀνωτέρω χωρία ἔχουσιν ὡραίας οἰκοδομάς, πολλὰς μάλιστα παλαιᾶς ἰδιορρύθμους. Ἔχουσιν ὁδοὺς λιθοστρώτους καὶ ἄφθονα πηγαῖα ὕδατα. Ἡ περιφέρεια τοῦ Ἄνω Βόλου δὲν ἔχει μεγάλας καλλιεργησίμους ἐκτάσεις, ἔχει ὅμως ἀξίας λόγου ἐλαιοφυτείας καὶ ἀμπελοφυτείας. Δημητριακὰ καλλιεργοῦνται εἰς 2.000 στρέμ. περίπου μὲ ἀπόδοσιν 200.000 ὀκ. διαφόρων καρπῶν, ἐν οἷς πλέον τῶν 165.000 κριθῆς καὶ δὴ ἐκ τῆς περιφερείας τῆς Ἀνακασιᾶς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐλαιοδένδρων ἀνέρχεται τὰς 38.000 περίπου μὲ ἀπόδοσιν κατὰ γόνιμον ἔτος 400.000 ὀκ. βρωσίμων ἐλαιῶν καὶ 50.000 ὀκ. ἐλαίου. Ἡ ἀμπελοφυτεία δὲ καταλαμβάνει ἔκτασιν 500 καὶ πλέον στρεμμάτων μὲ παραγωγὴν 60.000 ὀκ. γλεύκους καὶ 10.000 ὀκ. βρωσίμων σταφυλῶν. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν Μπαξέδων καλλιεργοῦνται εἰς ἔκτασιν 250 στρεμ. γεώμηλα (παραγ. 100.000 ὀκ.) καὶ εἰς μικροτέραν κλίμακα εἰς τὴν τῆς Ἀνακασιᾶς (5.000 ὀκ.), εἰς δὲ τὴν περιφέρειαν τοῦ Ἐπάνω Μαχαλᾶ παράγεται καπνὸς (20.000 ὀκ.). Τέλος ὡς πρὸς τὴν φυτείαν ὀπωροφόρων δένδρων καὶ δὴ μηλεῶν, ἀπιδεῶν καὶ κυδωνεῶν αὐτὴ ὑπάρχει εἰς τὰς περιφερείας Ἄλλης Μεριᾶς, Μπαξέδων καὶ Ἐπάνω Μαχαλᾶ, ἀριθμουμένων περίπου 2.000 δένδρων μὲ ἀπόδοσιν 18.000 ὀκ. καρπῶν ἐτησίως.

Δ. Ε. ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ

— **Βόλου** ***ἐπαρχία*** *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν ἀπαρτιζουσῶν τὸν ἐν Θεσσαλίᾳ νομὸν Λαρίσης ἓξ ἐπαρχιῶν. Κατὰ προτέραν, διὰ τοῦ νόμου ΒΧΔ', ἐπιβληθεῖσαν διοικητικὴν διαίρεσιν, ἀνῆκεν εἰς τὸν τότε νομὸν Μαγνησίας. Κατέχει τὴν ΝΑ. γωνίας τῆς Θεσσαλίας καὶ περιλαμβάνει τὴν σχηματίζουσαν τὸ Β καὶ Α. μέρος τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου χώραν, ἔχουσαν ὅρια πρὸς Β τὴν ἐπαρχίαν Ἀγιᾶς (τέως *Ἀγυιᾶς*), πρὸς Δ τὴν ἐπαρχίαν Λαρίσης, πρὸς Ν ἐν τῷ ἠπειρωτικῷ τμήματι τὴν ἐπαρχίαν *Ἁλμυροῦ*, πρὸς Α δὲ καὶ ΝΑ βρέχεται ὑπὸ τοῦ βορείου Αἰγαίου καὶ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου. Πρὸς Α, ὅπου σχηματίζει τὴν ἀγκιστροειδῆ χερσόνησον τῆς Μαγνησίας, εἶναι ὀρεινή, διασχιζομένη ὑπὸ τοῦ ὄρους Πηλίου. Τὸ Δ ὅμως μέρος αὐτῆς ἔχει καὶ πεδινὰς ἐκτάσεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων αἱ πεδιάδες τοῦ Βόλου καὶ τοῦ Βελεστίνου.

Τὸ κλῖμα τῆς ἐπαρχίας, ἐὰν ἐξαιρέσῃ τις μικρὰν περὶ τὴν Βοιβηίδα λίμνην ἀκτῖνα, προσβαλλομένην ὑπὸ ἑλονοσίας, εἶναι ἐκ τῶν ὑγιεινοτέρων τῆς Ἑλλάδος. Ἰδίᾳ μάλιστα τὸ τῆς περιοχῆς τοῦ Πηλίου ἐνδείκνυται οὐχὶ μόνον πρὸς παραθερισμόν, ἀλλά, ἐν τοῖς ὑψηλοτέροις σημείοις αὐτοῦ, καὶ πρὸς θεραπείαν διὰ τοὺς ἐκ στηθικῶν νοσημάτων πάσχοντας, λόγῳ τῆς ξηρότητός του. Πρὸς τοῦτο ἔχουσιν ἱδρυθῆ καὶ δύο σανατόρια, ἓν ΒΑ τῆς *Πορταριᾶς* (ὑψόμ. 1117 μ.) καὶ ἕτερον ἀνατολικῶς ταύτης πρὸς τὴν *Ζαγορὰν* (ὑψόμ. 1152 μ.). Εὐνόητον τυγχάνει ὅτι αἱ λαμπραὶ κλιματικαὶ συνθῆκαι τῆς περιφερείας ἐν συνδυασμῷ μὲ τὰς ἀξιολόγους φυσικὰς καλλονὰς τοῦ Πηλίου συνετέλεσαν τὰ μάλα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας τῶν ξένων ἐν τῇ ἑλληνικῇ ταύτῃ γωνίᾳ.

Διοικητικὴ διαίρεσις. Ἡ ἐπαρχία Βόλου, περιλαμβάνουσα τὴν περιφέρειαν τῶν δύο ἐπὶ τουρκοκρατίας ὑποδιοικήσεων *Βόλου* καὶ *Βελεστίνου*, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' διῃρεῖτο εἰς 15 δήμους, τούς: Παγασῶν, Αἰαντείου, Ἀφετῶν, Βοίβης, Ζαγορᾶς, Ἰωλκοῦ, Κισσοῦ, Μακρυνίτσης, Μηλεῶν, Μυρεσίου, Νηλείας, Ὀρμινίου, Σηπιάδος, Σπαλάθρων καὶ Φερῶν. Ἤδη ὅμως ἀπαρτίζεται ἐξ ἑνὸς δήμου, τῶν *Παγασῶν*, περιλαμβάνοντος τὴν ἰδίαν ὡς καὶ πρότερον περιφέρειαν, καὶ τῶν κάτωθι 52 κοινοτήτων, ὧν ὁ πληθυσμός, κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928, ἀνέρχεται εἰς 102.627 κατοίκους (ἄρρενες 50.663, θήλεις 51.964), τῶν ὁποίων οἱ 13.411 (ἄρρενες 6.192, θήλεις 7.219) πρόσφυγες ἀποικισθέντες μετὰ τὸ 1922.

α') *Περιφέρεια Αἰαντείου*. Κοινότης *Τρίκκερι* (Τρίκκερι, Ἁγία Κυριακή, Παλαιὰ Τρίκκερα). β') *Περιφέρεια Ἀφετῶν*. Κοινότητες: 1) *Νεοχωρίου* (Νεοχώριον, Ἅγιος Δημήτριος, Ἄφυσσος, Γιοῦρτσα, Ζερβοχιά, Πλάκα), 2) *Νιάου* (Νιάου). γ') *Περιφέρεια Βοίβης*. Κοινότητες: 1) *Γλαφυρῶν* (Γλαφυραί, τέως Καποῦρνα), 2) *Καναλίων* (Κανάλια), 3) *Κερασιᾶς* (Κερασιά). δ') *Περιφέρεια Ζαγορᾶς*. Κοινότητες: 1) *Βενέτου* (Βενέτον), 2) *Ζαγορᾶς* (Ζαγορά, Χορευτόν), 3) *Μακρυρράχης* (Μακρυρράχη), 4) *Πουρὶ* (Πουρί, Κοκκινόσια, Παλαιὰ Μιτζέλα, Σχιζόπετρα). ε') *Περιφέρεια Ἰωλκοῦ*. Κοινότητες: 1) *Ἁγίας Παρασκευῆς* (Ἁγ. Παρασκευή), 2) *Ἁγίου Ὀνουφρίου* (Ἅγ. Ὀνούφριος), 3) *Ἀνακασιᾶς* (Ἀνακασιά, Ἀνωμαλιά), 4) *Ἄνω Βόλου* (Ἄνω Βόλος, τέως Ἄνω Μαχαλᾶς), 5) *Ἄλλης Μεριᾶς* (Ἄλλη Μεριά), 6) *Μπαξέδων* (Μπαξέδες ἢ Ἅγιος Γεώργιος). στ') *Περιφέρεια Κισσοῦ*. Κοινότητες: 1) *Ἀνηλίου* (Ἀνήλιον), 2) *Κισσοῦ* (Κισσός, Ἅγ. Ἰωάννης). ζ') *Περιφέρεια Μακρυνίτσης*. Κοινότητες: 1) *Διμηνίου* (Διμήνι, Κάκαβος), 2) *Μακρυνίτσης* (Μακρυνίτσα), 3) *Μελισσατίκων* (Μελισσάτικα, Κουγιάτικα), 4) *Παλιουρίου* (Παλιούρι), 5) *Σταγιατῶν* (Σταγιάτες). η') *Περιφέρεια Μηλεῶν*. Κοινότητες: 1) *Βυζίτσης*

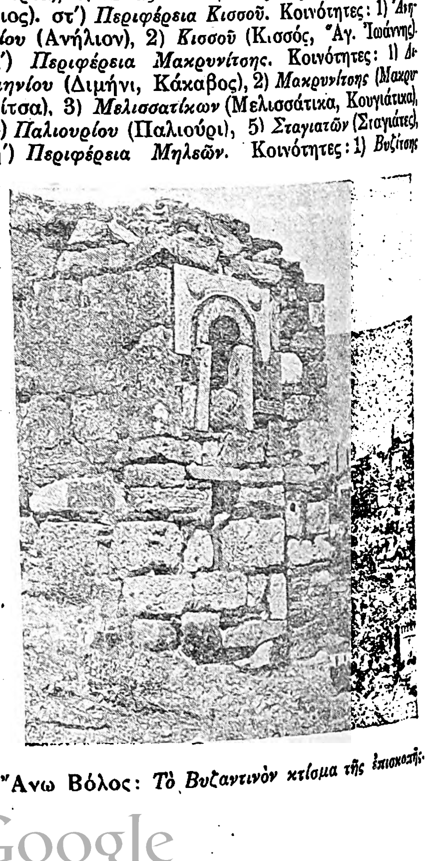

Ἄνω Βόλος: *Τὸ Βυζαντινὸν κτίσμα τῆς Ἐπισκοπῆς*

Digitized by Google

(Βυζίτσα), 2) *Καλῶν Νερῶν* (Καλὰ Νερά), 3) *Μηλεῶν* (Μηλέαι, Κορώπη τέως Μπούφα), 4) *Πινακατῶν* (Πινακάτες), 5) *Πρόπαν* (Πρόπαν). θ') *Περιφέρεια Μυρεσίου*. Κοινότητες; 1) *Λαμπινοῦ* (Λαμπινοῦ), 2) *Μουρεσίου* (Μουρέσι, Ταμούχαρη), 3) *Ξουρίχτι* (Ξουρίχτι), 4) *Τσαγκαράδας* (Τσαγκαράδα). ι') *Περιφέρεια Νηλείας*. Κοινότητες: 1) *Ἁγίου Γεωργίου* (Ἅγ. Γεώργιος, Ἁγία Τριάς, Ἄνω Γατζέα, Κάτω Γατζέα), 2) *Ἁγίου Λαυρεντίου* (Ἅγ. Λαυρέντιος, Βροχιά, τέως Τσιφλίκια), 3) *Ἀγριᾶς* (Ἀγριά, Ὅρμος Καλύβια), 4) *Ἁγίου Βλασίου* (Ἅγιος Βλάσιος, τέως Καραμπάσι, Μαλάκι, Παλαιόκαστρον, Ἄνω καὶ Κάτω Στρόφυλον), 5) *Δρακείας* (Δράκεια, Ἀνεμοῦτσα, Σουβάλα), 6) *Ἄνω Λεχωνίων* (Ἄνω Λεχώνια, Πλατανίδι), 7) *Κάτω Λεχωνίων* (Κάτω Λεχώνια). ια') *Περιφέρεια Ὀρμινίου*. Κοινότητες: 1) *Κατηχωρίου* (Κατηχώρι), 2) *Πορταριᾶς* (Πορταριά). ιβ') *Περιφέρεια Σηπιάδος*. Κοινότητες: 1) *Λαύκου* (Λαῦκος, Μηλίνα, Κυδωνιές), 2) *Προμυρίου* (Προμύρι), Πλατανιά). ιγ') *Περιφέρεια Σπαλάθρων*. Κοινότητες: 1) *Ἀργαλαστῆς* (Ἀργαλαστή, Βαρλαμέϊκα, Ζάσθενα, Κάλαμος, Καμάρι, Κατσιλοχώρι, Λεφόκαστρον, Μπαλτσί, Μπίρ, Χόρτον, Μυριόβρυττη), 2) *Μετοχίου* (Μετόχι), 3) *Ξυνόβρυσης* (Ξυνόβρυση, τέως Μπεστίνικα), 4) *Συκῆς* (Συκῆ). ιδ') *Περιφέρεια Φερῶν* Κοινότητες: 1) *Ἁγίου Γεωργίου* (Ἅγ. Γεώργιος), 2) *Βελεστίνου* (Βελεστῖνον, Ἅγ. Γεδεών, τέως Νταρμπεγλί, Ἀερεινόν, τέως Περσουφλί, Ξερολίθι, τέως Γερμί, Παλαιόν, τέως Ντομουζλάρ, Χλόη, τέως Κονιάρη ἢ Κουγιούγγερη), 3) *Περιβλέπτου* (Περίβλεπτον, τέως Σεραντζῆ, Ἅγιος Δημήτριος, τέως Οὐσλάρ, Κοκκινιά, τέως Μουσαφακλῆ, Κοκκινόβραχος, τέως Ἀρδουάν, Παλιούρι), 4) *Σέσκλου* (Σέσκλον), 5) *Μικροῦ Περιβολακίου* (Μικρὸν Περιβολάκιον, τέως Ταχταλισμάν).

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βόλου ὑπήχθη τῷ 1925 καὶ ἡ πρότερον εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ τέως δήμου Κασθαναίας τῆς ἐπαρχίας Ἁγιᾶς ὑπαγομένη κοινότης *Κεραμιδίου*, συγκειμένη ἐκ τοῦ ὁμωνύμου χωρίου.

Ἐκπαίδευσις. Ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βόλου ἐπιτελεῖται ἐν 93 σχολείοις δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ 21 τοιούτοις μέσης, ὧν 16 ἑλληνικά, 3 γυμνάσια καὶ 2 ἐμπορικαὶ σχολαί. Ἐκ τῶν δημοτικῶν σχολείων τὰ 28 εἶναι ἀρρένων, τὰ 34 θηλέων καὶ τὰ λοιπὰ 30 μεικτά, ἐκ τῶν ἑλληνικῶν τὰ 3 ἀρρένων, ἓν θηλέων καὶ τὰ λοιπὰ 12 μεικτά, ἐκ τῶν γυμνασίων δὲ τὸ ἓν ἀρρένων, τὸ ἓν θηλέων καὶ τὸ ἕτερον πρακτικόν. Φοιτοῦν δ' ἐν συνόλῳ εἰς τὰ μὲν δημοτικὰ περὶ τοὺς 6000 μαθηταὶ καὶ 5000 μαθήτριαι, εἰς τὰ ἑλληνικὰ 1200 μαθηταὶ καὶ 150 μαθήτριαι, εἰς τὰ γυμνάσια 375 μαθηταὶ καὶ 150 μαθήτριαι καὶ εἰς τὰς ἐμπορικὰς σχολὰς 150 μαθηταὶ καὶ 40 μαθήτριαι.

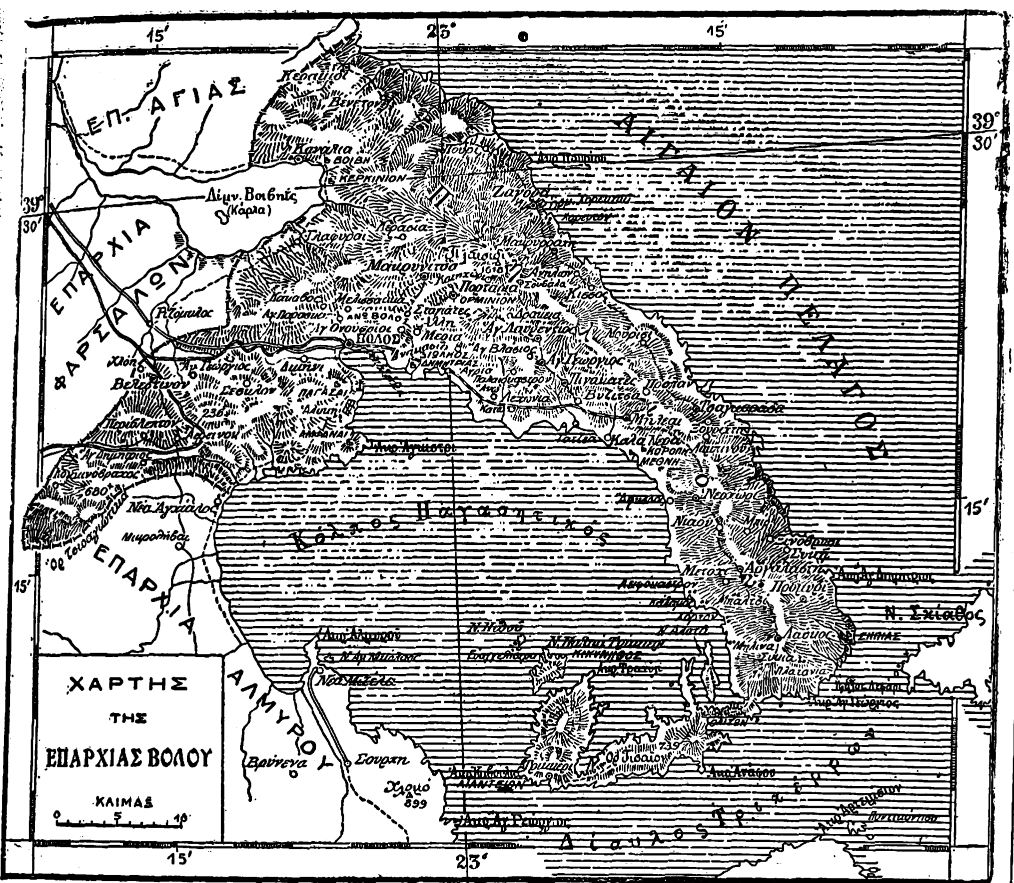

Γεωργία. Ἡ περιφέρεια τῆς ἐπαρχίας Βόλου, περιλαμβάνουσα, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν περιοχὴν τοῦ Πηλίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν περὶ τὸ Βελεστῖνον μέχρι τῆς Βοιβηίδος λίμνης πεδινὴν ἔκτασιν, εἶναι χώρα ἔχουσα ἀξιόλογον ἀπὸ γεωργικῆς ἀπόψεως σημασίαν. Ἡ περιοχὴ τοῦ Πηλίου ὡς ἐκ τῆς ἐδαφολογικῆς συστάσεώς της εἶναι κυρίως ἐπιδεκτικὴ εὐδοκιμήσεως ὀπωροφόρων δένδρων, πρόσφορος δὲ πρὸς καλλιέργειαν καὶ ἑτέρων εἰδῶν καὶ δὴ κηπευτικῶν, ἀμπέλων, δημητριακῶν κλπ. Ἀντιθέτως ἡ λοιπὴ ἔκτασις τῆς ἐπαρχίας καλλιεργεῖται κυρίως ὑπὸ δημητριακῶν καὶ ἀμπέλων, τῆς φυτείας τῶν ὀπωροφόρων δένδρων οὔσης περιωρισμένης εἰς σημεῖά τινα αὐτῆς.

Ἡ σπορὰ τῶν δημητριακῶν γενικῶς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καταλαμβάνει ὑπὲρ τὰ 55.000 στρέμματα, ὧν τὰ 85% ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν τέως δήμων Φερῶν καὶ Βοίβης, μὲ ἐτησίαν ἀπόδοσιν 1.750 000 ὀκ. σίτου, 750.000 ὀκ. κριθῆς, 25.000 ὀκ. σμιγοῦ, 850.000 ὀκ. βρόμης, 6.000 ὀκ. σικάλεως καὶ 50.000 ὀκ. ἀραβοσίτου. Ὄσπρια καὶ δὴ φασίολοι καλλιεργοῦνται εἰς ἔκτασιν 1.500 στρεμ. μὲ παραγωγὴν 40.000 ὀκ. περίπου εἰς τὰς περιφερείας Φερῶν καὶ Βοίβης. Τῶν γεωμήλων ἡ καλλιέργεια καταλαμβάνει ἐν συνόλῳ 5000 στρέμ. μὲ ἀπόδοσιν 1.400.000 ὀκ. περίπου, ἐπιτελεῖται δ' ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Πηλίου, κυρίως δ' ἐν τῇ περιφερείᾳ Ζαγορᾶς. Καπνὸς φύεται εἰς μικρὰν ἔκτασιν (στρέμ. 1300) καὶ δὴ ἐν Φεραῖς καὶ Βοίβῃ, μὲ παραγωγὴν 30000 ὀκ. περίπου. Ἡ ἀμπελοφυτεία ὅμως εἶναι διαδεδομένη καθ' ὅλην τὴν ἐπαρχίαν, οὖσα ὅμως οὐχὶ καὶ εἰς μεγάλην κλίμακα ἀνεπτυγμένη. Αὕτη καταλαμβάνει περὶ τὰ 9.000 στρέμ. καὶ ἔχει ἀπόδοσιν ἐτησίως ὑπὲρ τὰ 4 ἑκατομ. ὀκ. σταφυλῶν, ἅτινα, πλὴν ἐλαχίστων σχετικῶς ποσοτήτων καταναλισκομένων αὐτουσίων πρὸς βρῶσιν, διατίθενται πρὸς οἰνοποιίαν. Εἰς τὴν περὶ τὴν Βοιβηίδα περιφέρειαν τῆς κοινότητος Κεραμιδίου εἰσήχθη ἡ καλλιέργεια σησάμου διαρκῶς ἐπεκτεινομένη. Αἱ σημαίνουσαι ὅμως καλλιέργειαι τῆς περιφερείας εἶναι αἱ τῶν ἐλαιοδένδρων καὶ τῶν ὀπωροφόρων δένδρων. Ὑπὲρ τὰ 2.800.000 ἀριθμοῦνται τὰ ἐν αὐτῇ ἐλαιόδενδρα, ἀπασχολοῦντα ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν παραθαλάσσιον ζώνην τοῦ Πηλίου μέχρις ὕψους 600 περίπου μέτρων, καὶ τὰς 120.000 τὰ μηλεόδενδρα πεφυτευμένα εἰς διεσπαρμένας εἰς τὰ πέριξ τῶν συνοικισμῶν περιοχάς, εἴτε σχηματίζοντα μικροὺς μηλεῶνας, εἴτε συγκαλλιεργούμενα μετ' ἄλλων ὀπωροφόρων δένδρων. Μετὰ τὰς κυρίας ταύτας καλλιεργείας ἔρχεται ἡ τῆς ἡμέρου καστανέας, διαρκῶς διαδιδομένη ὡς ἐκ τοῦ ἐμβολιασμοῦ τῶν αὐτοφυῶν ἀγρίων καστανεῶν τῆς ἀνατολικῆς κυρίως πλευρᾶς τοῦ Πηλίου. Ἐπίσης δένδρα συκῆς φύονται οὐκ ὀλίγα, ἰδίᾳ ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Σπαλάθρων, ἑσπεριδοειδῶν δὲ καὶ ἑτέρων ὀπωροφόρων (ροδακινεῶν, βερικοκεῶν, κερασεῶν, ἀχλαδεῶν κλπ.) φυτεῖαι ὑπάρχουσι κυρίως εἰς τὰς περὶ τὸν Παγασιτικὸν ἐκτάσεις τοῦ Πηλίου. Ἡ παραγωγὴ ἐλαιῶν ἀνέρχεται (1928) εἰς 12.240.000 ὀκάδων καὶ ἐλαίου εἰς 1.155.000 (γόνιμον ἔτος). Ὀπωρῶν δὲ παράγονται 4.237.000 ὀκάδες, ξηρῶν καρπῶν 600.000 ὀκ. καὶ ἑσπεριδοειδῶν 2.100 χιλιάδες τεμαχίων.

Διὰ τὴν ἐνίσχυσιν καὶ προαγωγὴν τῆς γεωργίας τῆς ἐπαρχίας, πλὴν τοῦ κοινωφελεστάτου ὀργανισμοῦ *Ταμείου Προνοίας Παραγωγῆς Πηλίου* (περὶ οὗ βλ. λ. Βόλος, *Πλουτοπαραγωγικαὶ ὀργανώσεις*) ὑπάρχουσιν ὑπὲρ τοὺς δέκα συνεταιρισμοὶ πιστωτικοί, οἵτινες ἀσχολοῦνται οὐχὶ μόνον μὲ τὴν πώλησιν τῶν προϊόντων τοῦ Πηλίου, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν βιομηχάνισίν τινων ἐξ αὐτῶν. Ἐπίσης ἐν τῇ ἰδίᾳ περιφερείᾳ λειτουργοῦσι καὶ 7 συνεταιρισμοὶ ἀποκαταστάσεως ἀκτημόνων καλλιεργητῶν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ ἐν Βόλῳ ἑδρεύοντος Γραφείου Ἐποικισμοῦ, ἔχοντος περιφέρειαν ἔτι τὰς ἐπαρχίας Ἁλμυροῦ καὶ Φαρσάλων, εἰς ἃς ἐν συνόλῳ ὑπάρχουσι 55 τοιοῦτοι συνεταιρισμοί. Ἐπίσης ἀξία μνείας εἶναι καὶ ἡ εἰς τὸ ἐν Μηλέαις ἀγροκήπιον καλλιέργεια τῆς ροδῆς πρὸς παρασκευὴν ροδελαίου.

Δάση. Ἡ ἐπαρχία Βόλου δύναται νὰ θεωρηθῇ μία ἐκ τῶν πλέον δασοσκεπῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος, ἅτε περιλαμβάνουσα τὴν ὀργῶσαν ἐκ βλαστήσεως ὀρεινὴν ἔκτασιν τοῦ Πηλίου. Τὰ δάση τῆς ἐπαρχίας, καταλαμβάνοντα ἐν συνόλῳ ἔκτασιν 370.260 στρεμμάτων, διακρίνονται εἰς τοιαῦτα ἐξ ὀξυᾶς, ἐξ ἀγρίας καστανέας (καστανωτὰ) καὶ ἐκ πρεμνοφυοῦς βλαστήσεως. Τὰ ἐξ ὀξυᾶς δάση ἔχουσιν ἐν συνόλῳ ἔκτασιν 189.500 στρεμ. καὶ ἄρχονται ἀπὸ τοῦ ὑψομέτρου 780—800 μ. μέχρι τοῦ 1480 μ. τοιούτου, περιλαμβανόμενα εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν κοινοτήτων Μακρυνίτσης, Πορταριᾶς, Κερασιᾶς, Κεραμιδίου, Βενέτου, Δράκειας, Ἁγ. Λαυρεντίου, Ἁγ. Γεωργίου, Μηλεῶν, Ξουρίχτι, Τσαγγαράδας, Κισσοῦ, Μουρεσίου, Ἀνηλίου, Μακρυρράχης καὶ Ζαγορᾶς. Τὰ καστανωτὰ δάση ἔχουσιν ἐν συνόλῳ ἔκτασιν 12.000 στρεμ. καὶ ἄρχονται ἐν μὲν τῇ ἀνατολικῇ πλευρᾷ τοῦ Πηλίου ἀπὸ τοῦ ὑψομέτρου 25 μ. καὶ καταλήγουσιν εἰς τὸ ὑψόμετρον 700 μ., ἐν δὲ τῇ δυτικῇ ἀπὸ τοῦ 150 μ. μέχρι τοῦ 800 μ. περίπου, περιλαμβανόμενα εἰς τὰς περιφερείας τῶν τέως δήμων Ζαγορᾶς, Κισσοῦ καὶ Μυρεσίου. Τὰ πρεμνοφυῆ δὲ δάση, καταλαμβάνοντα ἔκτασιν 133500 στρεμ., σύγκεινται ἐξ ἀριῶν, δρυῶν, φιλύκης καὶ κουμαριῶν καὶ ἐκτείνονται εἰς τὰς περιφερείας τῶν κοινοτήτων Μακρυνίτσης, Πορταριᾶς, Κερασιᾶς, Κεραμιδίου, Βενέτου, Δράκειας, Πουρίου καὶ Ἀργαλαστῆς. Παρὰ τὸ Προμύριον καὶ τὸν Λαῦκον συναντῶνται δασοτεμάχια κουκουναριᾶς καὶ παρὰ τὸ Νεοχώριον 250 στρ. πεύκης χαλεπίου. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω δασικῶν ἐκτάσεων σημειοῦμεν καὶ ἑτέρας 35.000 στρεμ., ἐκ βραχυκόρμων καὶ ἄλλων δένδρων, ὧν ἔκτασις 20.000 στρεμ. βαίνει ἀπὸ Μηλεῶν μέχρις Ἀργαλαστῆς, Λαύκου καὶ Προμυρίου, ἡ δέ, 15 000 στρεμ., ἀπὸ Ξουριχτίου μέχρι Πουρίου. Ἡ τελευταία μάλιστα εἶναι ἐκ διακατεχομένων δασοτεμαχίων κάτωθεν τῆς ζώνης τῶν καστανεῶν. Ἐπίσης δασικὴ ἔκτασις ὑπάρχει καὶ παρὰ τὸ Βελεστῖνον. Ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν ἀνωτέρω δασῶν ἀποδίδει οἰκοδομήσιμον ξυλείαν (ὀξυᾶς, καστανέας), ξυλάνθρακας καὶ καυσόξυλα εἰς ἀρκετὰ μεγάλας ποσότητας. Ἐπίσης ἐν διαφόροις περιοχαῖς αὐτῶν ἐνεργεῖται καὶ ἀσβεστοποιία.

Κτηνοτροφία. Ὁ πλουτοπαραγωγικὸς οὗτος κλάδος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βόλου δὲν ἔχει μεγάλην ἀνάπτυξιν. Κυρίως ἐν αὐτῇ ἐκτρέφονται αἶγες καὶ πρόβατα καὶ δὴ νομαδικῶς ἐν ταῖς περιφερείαις τῶν τέως δήμων Φερῶν καὶ Βοίβης, ἔνθα τὸν χειμῶνα μεταναστεύουσιν ἐκ Μακεδονίας Σαρακατσαναῖοι ποιμένες. Εἰς τὰς κοινότητας τοῦ Πηλίου ὑπάρχουσι μικρὰ ποίμνια ἀνήκοντα εἰς γεωργούς, ὁ μεγαλύτερος ὅμως ἀριθμὸς ἐκ τῶν ζῴων τούτων εἶναι οἰκόσιτος. Τὰ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐκτρεφόμενα ἐτησίως πρόβατα ἀνέρχονται τὰς 55.474, εἰς ἃ προσθετέοι 27.171 ἀμνοί, αἱ δὲ αἶγες ἀνέρχονται τὰς 67.194, εἰς ἃς προσθετέα 31.648 ἐρίφια. Ἐκ τῶν προβάτων περίπου τὰ 40% ἀνήκουσιν εἰς τὴν περιφερείαν Φερῶν καὶ τὰ 25% εἰς τὴν Βοίβης. Ἡ ἐκτροφὴ βοῶν καὶ ἀγελάδων εἶναι σχετικῶς περιωρισμένη, ἀνερχομένων τῶν μὲν εἰς 1125, ὧν οἱ 668 ἀροτριῶντες, τῶν δὲ εἰς 1424, μὲ ἀπόδοσιν 572 μόσχων. Ὁ κάτωθι πίναξ δεικνύει τὸν ἀριθμὸν ἵππων, ἡμιόνων καὶ ὄνων, κεχωρισμένως δὲ τῶν ὡς ἀροτριώντων χρησιμοποιουμένων τοιούτων:

Ζῷα	Συνολικῶς	Ἀροτριῶντα
Ἵπποι	2405	1054
Φορβάδες	949	428
Πῶλοι	769	—
Ἡμίονοι	2828	791
Ὄνοι	2998	223

Ἡ χοιροτροφία ἐν τῇ περιφερείᾳ δὲν εἶναι ἀξιόλογος (ἀριθμ. χοίρων 779), ἡ ἐκτροφὴ ὅμως κατοικιδίων πτηνῶν καὶ δὴ ὀρνίθων εἶναι ἀρκετὰ διαδεδομένη (74.209), καθ' ἥσσονα δὲ μοῖραν ἔρχεται ἡ κονικλοτροφία (6.220). Εἰς τὰς ὀρεινὰς ἰδίως κοινότητας τοῦ Πηλίου εὐδοκιμεῖ ἡ μελισσοκομία, ἡ σηροτροφία δὲ ἐπιδεικνύει προόδους λόγῳ εὐδοκιμήσεως τῆς μορέας.

Ἐκ τῶν κτηνοτροφικῶν προϊόντων σημειοῦμεν τὸν ἐξ αἰγείου καὶ προβείου γάλακτος (2.040.765 ὀκ.) τυρὸν (μαλακὸς 216.050 ὀκ. καὶ σκληρὸς 12.750 ὀκ.) καὶ τὸ ἐκ τοῦ ἰδίου βούτυρον (27.620 ὀκ.). Ἀγελάδες ἀμέλγονται περὶ τὰς 222, μὲ ἀπόδοσιν 98.020 ὀκ. γάλακτος, πρὸς βρῶσιν κυρίως καταναλισκομένου.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βόλου, ἥτις ἔχει μεγάλην παραθαλάσσιον ἔκτασιν, ἐνεργεῖται εἰς εὐρεῖαν κλίμακα καὶ ἁλιεία, τόσον ἐντὸς τοῦ Παγασιτικοῦ ὅσον καὶ ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει.

Ἐν τῷ Παγασιτικῷ μάλιστα ὑπάρχει ἰχθυοτρόφον πεδίον εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Κραυσίδωνος.

Digitized by Google

ἐνοικιαζόμενον ὑπὸ τοῦ κράτους, ὡς καὶ θυννεῖον ἐν *Μηλίνῃ*, ὅπερ ἔχει ἰδιωνύμους μονίμους ἐγκαταστάσεις. Τοῦ πρώτου ἡ ἐτησία παραγωγὴ ἀνέρχεται τὰς 8000—10000 ὀκ., τοῦ δευτέρου δὲ τὰς 30,000—40 000 ὀκ. Ἐξ ἀμφοτέρων δὲ τὸ κράτος εἰσπράττει ἐνοίκια 52.000 δρχ. ἐτησίως, τῆς μισθώσεως ἰσχυούσης ἐπὶ δεκαετίαν, τοῦ μὲν ἀπὸ τοῦ 1924, τοῦ δὲ ἀπὸ τοῦ 1926. Ἐπίσης ἁλιεία ἐνεργεῖται καὶ εἰς τὴν ΒΔ τῆς ἐπαρχίας, ἐν μέρει περιλαμβανομένης ἐν τῆς ὁρίοις αὐτῆς, λίμνην Βοιβηΐδα (κ. Κάρλαν) ἥτις εἶναι τὰ μάλα ἰχθυοτρόφος.

Συγκοινωνίαι. Τὴν ἐπαρχίαν Βόλου διασχίζουσι σήμερον δύο ἐθνικαὶ ὁδοί, ἡ *Βόλου—Λαρίσης* διὰ Βελεστίνου, μήκους 60 χμτρ. καὶ ἡ *Βόλου—Ἁλμυροῦ* μήκους 37 χμτρ. Ἀμφότεραι ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐπαρχίας ἔχουσι μῆκος 40 χμτρ. Ἐπαρχιακῶν ὁδῶν ὑπάρχει ἐγκεκριμένον πλῆρες δίκτυον ὑπερβαῖνον εἰς μῆκος τὰ 400 χμτρ., εἶναι ὅμως κατεσκευασμέναι σήμερον ἡ *Βόλου—Ζαγορᾶς* μέχρι Καλύβας Μπασδέκη (χμτρ. 27,500) διερχομένη διὰ Πορταριᾶς (χμτρ. 14), ἡ *Βόλου—Λεχωνίων* (χμτρ. 13) καὶ ἡ *Βόλου—Ἀνακασιᾶς* (χμτ. 4 ½). Ἐπίσης τὴν ἐπαρχίαν Βόλου διασχίζουσιν αἱ πρὸς Λάρισαν καὶ Καλαμπάκαν γραμμαὶ τῶν τῷ 1884 ἱδρυθέντων σιδηροδρόμων Θεσσαλίας, διαχωριζόμεναι εἰς τὸν σταθμὸν Βελεστίνου. Ὑπὸ τῆς ἰδίας ἑταιρείας ἐκμεταλλεύεται καὶ ἑτέρα σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἐπὶ τροχιᾶς πλάτους 0,60 μ., κατασκευασθεῖσα τῷ 1896 μέχρι Λεχωνίων καὶ προεκταθεῖσα μεταγενέστερον μέχρι Μηλεῶν. Διὰ ταύτης ἐπικοινωνοῦσι τὰ τῆς περιοχῆς τοῦ Πηλίου χωρία Ἀγριὰ (χμτρ. 8,300), Κάτω Λεχώνια (10,900), Ἄνω Λεχώνια (χμτρ. 12,430), Γατζέα (χμτρ. 18,780), Ἁγίας Τριὰς (χμτρ. 20,330), Καλὰ Νερὰ (χμτρ. 23,430), Ἀργυρεῖκα (χμτρ. 24,200) καὶ Μηλέαι (χμτρ. 28,200). Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι τὰ τυχὸν ἐλλείμματα ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ τμήματος *Λεχωνίων—Μηλεῶν* τῆς γραμμῆς ταύτης καταβάλλονται ὑπὸ τοῦ κράτους. Τὰ λοιπὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας συγκοινωνοῦσι διὰ βατῶν ὁδῶν, ὧν ὑπάρχει πλούσιον δίκτυον, οὐχ ἧττον ὅμως τὰ παράλια τοιαῦτα ἐν τῷ Παγασιτικῷ ἐπικοινωνοῦσι τακτικώτατα καὶ διὰ θαλάσσης, διὰ μικρῶν ἀτμοπλοίων προσεγγιζόντων εἰς Γατζέαν, Καλὰ Νερά, Ἄφησσον, Κάλαμον, Χόρτον, Μηλίναν καὶ Παλαιὰ Τρίκκερα.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς ἐπαρχίας συγκοινωνίας Τ.Τ.Τ. σημειοῦμεν ὅτι πλὴν τῶν ἐν τῇ πόλει τοῦ Βόλου γραφείων ὑπάρχουσι τοιαῦτα ταχυδρομικὰ μὲν καὶ τηλεγραφικὰ γ΄ τάξεως ἐν Ἀγριᾷ, Ἀργαλαστῇ, Βελεστίνῳ, Βενέτῳ, Ζαγορᾷ, Μηλέαις καὶ Τσαγκαράδᾳ, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν ἐν Τρίκκερι καὶ ἁπλῶς τηλεφωνικὰ ἐν Γατζέᾳ, Ἁγ. Λαυρεντίῳ, Ἄνω καὶ Κάτω Λεχωνίοις, Ἀφησσῷ, Βυζίτσῃ, Δρακείᾳ, Καλοῖς Νεροῖς, Καναλίοις, Ἁγίῳ Βλασίῳ, Κισσῷ, Λαύκῳ, Μακρυνίτσῃ, Μακρυρράχῃ, Μηλίνῃ, Μούρεσι, Νεοχωρίῳ, Πλατανιᾷ, Πορταριᾷ, Πουρίῳ, Προμυρίῳ, Πρόπαν, Συκιᾷ καὶ Χορευτῷ, ὡς καὶ εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ Πηλίου σανατόριον.

Δημοσία οἰκονομία. Αἱ 52 κοινότητες τῆς ἐπαρχίας Βόλου μετὰ τοῦ δήμου Παγασῶν παρουσιάζουσιν ἔσοδα (χρῆσις 1927—1928) 15.156.342 δρ. Τὸ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἐξόδων ὑπόλοιπον αὐτῶν, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἀποθεματικοῦ προηγουμένων χρήσεων, ἦτο τὴν 1 Αὐγούστου 1928 δρχ. 2 298 023.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δανιὴλ Φιλιππίδου* καὶ *Γρηγορ. Κωνσταντᾶ*, Γεωγραφία νεωτερικὴ τῶν Δημητριέων (Βιέννη 1791). —*Pomardi Simone*, Viaggio nella Grecia (Roma 1826).—*Ἰω. Α. Λεονάρδου*, Νεωτάτη τῆς Θεσσαλίας χωρογραφία (Πέστη Οὐγγαρίας 1836).—*Νικ. Ι. Μάγνητος*, Περιήγησις ἢ Τοπογραφία τῆς Θεσσαλίας ἢ Θετταλικῆς Μαγνησίας (Ἀθῆναι 1860).—*Δωροθέου Σχολαρίου*, Ἔργα καὶ Ἡμέραι (Ἀθῆναι 1877).—*Ἀντων. Μηλιαράκη*, Ὁδοιπορικὰ Μακεδονίας, Ἠπείρου καὶ Θεσαλίας κατὰ τὸν Emile Isambert (Ἀθῆναι 1878). —*Ἐπιτελικοῦ Γραφείου Ὑπουργείου Στρατιωτικῶν*, Ὁδοιπορικὰ Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας (Ἀθῆναι 1880).—*Θ. Ι. Γάννου*, Στοιχειώδης πατριδογραφία Βόλου (Βόλος 1882).—*Κ. Ν. Παπαμιχαλοπούλου*, Ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Βῶλον, Ἐντυπώσεις (Ἀθῆναι 1882).—*Μιχ. Σ. Γρηγοροπούλου*, Περιήγησις ἐν Ἑλλάδι (Ἀθῆναι 1883).—*Α. Κορδέλλα*, Ἀπὸ Πειραιῶς μέχρις Ὀλύμπου (Ἀθῆναι 1883).—*Νικ. Θ. Σχινᾶ*, Ὁδοιπορικαὶ ἀναμνήσεις, πρώτη ὁδὸς ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Βόλον, Φυλλάδ. Β΄ (Ἀθῆναι 1883).—*Ζωσιμᾶ Ἐσφιγμενίτου*, Σημειώσεις εἰς τὰ ἐκ τῆς Γεωγραφίας τῶν Δημητριέων Μαγνητικὰ (ἐν Ἡμερολογίῳ «ἡ Φήμη», ἔτος Β΄, Βόλος 1887).—*Νικ. Γεωργιάδου*, Θεσσαλία (Ἀθῆναι 1894).—*L. de Launay*, Chez les Grecs de Turquie, Antour de la mer Égée (Paris 1897).—*Ἐμπορικοῦ Συλλόγου Βόλου*, Ὁδηγὸς τῆς πόλεως Βόλου καὶ τοῦ Νομοῦ Μαγνησίας (Βόλος 1901).—*J. Deprat*, Note sur la géologie du massif de Pélion etc. (ἐν Bulletin de la Société Géologique de France 4me Serie, Tome IV, Fasc. 3, Paris 1904).—*Κ. Μητσοπούλου*, Ἡ ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Τέμπη ἐκδρομὴ τῶν τελειοφοίτων πολιτικῶν μηχανικῶν καὶ μηχανουργῶν (Ἀθῆναι 1904).—*Ἀπ. Ἀρβανιτοπούλου*, Θεσσαλικὰ μνημεῖα, Ἀθανασάκειον Μουσεῖον ἐν Βόλῳ, αἱ ζωγραφίαι τῶν Παγασῶν (Ἀθῆναι 1909). *Σ. Δ. Σπυρίδου*, Τὸ ἐμπόριον τοῦ Βόλου (ἐν «Ἐργαζομένη Ἑλλάδι» τοῦ Β. Γαβριηλίδου, τόμος Γ΄, Ἀθῆναι 1919). *Ἐμμ. Λυκούδη*, Τὸ Πήλιον («Σελίδες», Ἀθῆναι 1920). *Ὁμίλου Ἐκδρομέων Βόλου*, Λεύκωμα ἀναμνηστικὸν (Ἀθῆναι 1924).—*Δ. Καββάδα*, Αἱ καλλιέργειαι τοῦ Πηλίου καὶ αἱ ἀσθένειαι αὐτῶν (Βόλος 1924).—*Α. Χριστοδουλοπούλου*, Τὰ ἐκ καστανέας δάση τοῦ Πηλίου (Βόλος 1924).—*Ἰδίου*, Τὰ δάση τοῦ Πηλίου (ἐν Γεωργικῷ Δελτίῳ Βόλου 1924 ἀριθ. 9–10).—*Σ. Παπαϊωάννου*, Τὸ ἐμπόριον τῶν ἐλαιῶν τοῦ Πηλίου (Βόλος 1925).— *Θ. Βινικίου*, Πανθεσσαλικὸ Ἡμερολογιακὸ Λεύκωμα (Βόλος 1927).—*Ἐμπορικοῦ καὶ Βιομηχανικοῦ Ἐπιμελητηρίου Βόλου*, Ἔκθεσις περὶ τῆς ἐμπορικῆς, βιομηχανικῆς, ναυτιλιακῆς καὶ γεωργικῆς κινήσεως τοῦ Βόλου κατὰ τὸ ἔτος 1927 (Βόλος 1928). —*Ν. Γάτσου*, Ἡ ὁδὸς Δημητριάδος, ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις (ἐν «Σημαίᾳ» Βόλου ἀπὸ 4 Ὀκτωβρίου 1928 καὶ ἐφεξῆς).— *Ἰδίου*, Ὁ Βόλος ἀπὸ τῆς δημιουργίας του 1845—1910 (ἐν «Σημαίᾳ» Βόλου ἀπὸ 12 Ὀκτωβρίου 1928 καὶ ἐφεξῆς).—*Κ. Φαλτάϊτς*, Μία μορφὴ προόδου τοῦ Βόλου (ἐν «Βραδυνῇ» 10 Ὀκτωβρίου 1925). - *Ταμείου Προνοίας Παραγωγῆς Πηλίου* Γεωργικὸν Δελτίον 1924, 1925, 1927, Πρακτικὰ Ε΄ Παμπηλιορειτικοῦ Συνεδρίου (1925

Δ. Ε. ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ

— **Βόλου κόλπος** *[Παρ. Γεωγρ.]*. Ἡ κοινὴ παρὰ ναυτικοῖς διεθνὴς ὀνομασία τοῦ *Παγασιτικοῦ κόλπου* (βλ. καὶ λ. **Αἰγαῖον** τ. Β΄ σ. 383γ).

Βόλος *[Παρ. Γεωγρ.]*. Νησίον τῆς ἀκτῆς τῆς Καραμανίας (πλάτ. 36° 01½′ Β, μῆκ. 27° 04′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1886: Karagatch to Makri) εἰς 9 μιλ. ΝΑ τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Ἐτσιὲν Τσάϊ* (*Ξάνθου*). Ἀποτελοῦσα τὸν πρὸς δυσμὰς τερματισμὸν στοιχάδων νήσων, ἀρχομένων ἀπὸ τοῦ Καστελλορίζου, ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων αὐτή τε καὶ ἡ γείτων της νησίς, ἡ τανῦν *Ὄχεντρα*, *Ξεναγόρου νῆσοι* (*Ἀνων.* Σταδ. Μεγάλ. θαλάσσης 245—246). Σ. Ε. Λ.

Βολὸς (Volòsh) *[Παρ. Γεωγρ.]*. Χθαμαλὴ γλῶσσα ἐν τῷ ποταμῷ *Μπούγκ* (*Βορυσθένῃ*) τῆς Ρωσίας (Νικολάϊεφ), φωτισμένη διὰ διπλοῦ φάρου μετὰ κώδωνος ὁμίχλης (πλάτ. 46°44′10″ Β, μῆκ. 31°53′00″, χάρτ. ἀγγλ. 2378: Bug river). Σ. Ε. Λ.

βολόσαυρος (ὁ) (Bolosaurus Cope) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀνομοδοντίων θερομόρφων* ἑρπετῶν. Τὸ σῶμα τῶν ζῴων τούτων ἦτο μικροῦ μεγέθους καὶ τὸ κρανίον ὑψηλόν, αἱ δὲ σιαγόνες ἔφερον ὀδόντας λοξῶς τοποθετημένους μὲ μίαν κυρίαν κορυφὴν καὶ μικροτέραν παρακορυφήν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς περμίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Texas. Γ. Κ. Γ.

Βολόσκα (Volosca) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὡραία καὶ γραφικὴ πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Φιούμε, ἐγγύτατα τῆς Ἀμπάτζια (πλάτ. 45° 20′ Β, μῆκ. 14° 20′, Α., χάρτ. ἀγγλ. 2711 : Adriatic, Gulf of Quarnero : Cape Promontore to Grossa island). Κάτοικοι 5.062. Σ. Ε. Λ.

Βολοτέρι. Ὄνομα μικρᾶς μονῆς κτισθείσης κατὰ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα καὶ τιμωμένης ἐπ' ὀνόματι τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου*. Κεῖται πλησίον τοῦ χωρίου Νίβιτσα τῆς Βορείου Ἠπείρου, πρὸς Δ τοῦ Δελβίνου. Ι. Σ. Σ.

Βολοῦ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (βλ. Μπολοῦ).

Βολουδάκις. Κρητικὴ οἰκογένεια ἐξ Ἴμβρου τῶν Σφακιῶν, προερχομένη δὲ ἐκ τῆς τῶν Παττακῶν, τῶν ὁποίων παλαιὸς ριζάρχης δὲν εἶναι γνωστός. Ἡ οἰκογένεια αὕτη ἔπαιξε σημαντικὸν ρόλον κατὰ τοὺς Κρητικοὺς ἀγῶνας, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ ποιητὴς τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Δασκαλογιάννη ἀποδύεται μετὰ τὴν ματαίωσιν τῆς ἐπαναστάσεως τούτου ὡς ἑξῆς :

Ποῦ εἶστε οἱ Βολουδιανοὶ τῶ Σφακιανῶν ἀζάδες
ποῦ 'κάνετε κ' ἐτρέμασι τσῆ Κρήτης οἱ Πασσάδες;

Οἱ ἓξ αὐτῶν ἱστορικῶς μνημονευόμενοι εἶναι :

1) *Ἀνδρουλιὸς Βολουδάκις* ἢ *Βουλουδαντρουλῆς*. Οὗτος ἐπὶ Δασκαλογιάννη ἐξελέγη μετὰ τοῦ Μανούσακα ὁπλαρχηγὸς τῆς Ἴμβρου, φέρεται δὲ ὑπογεγραμμένος ἐν τῇ συναφθείσῃ πρὸς τὸν βεζύρην τῆς Κρήτης συμφωνίᾳ τοῦ Δασκαλογιάννη. Ὁ Παπαδοπετράκις χαρακτηρίζει τοῦτον ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Σφακίων (σελ. 119) «μέτριον τὸ σῶμα καὶ εὐειδῆ, πλὴν δόλιον, ὑπερόπτην καὶ φθονερόν, δι' ὃ καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Δαιμονάκιδων».

—2) *Νικόλαος Βολουδάκις*. Μνημονεύεται ὡς τριακοσίαρχος ἐν στρατιωτικῇ διαταγῇ τῆς 4 Φεβρουαρίου 1823 ἐξ Ἁγίας Μαρίνης Κυδωνίας ὑπογεγραμμένος μετὰ πολλῶν ἄλλων ὁπλαρχηγῶν.

3) *Πωλιὸς Βολουδάκις*. Οὗτος ἀναφέρεται ὡς ὁπλαρχηγὸς κατὰ τὸ 1821 καὶ μέλος τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς Σφακίων, ὑπογεγραμμένος εἰς πολλὰ ἐπίσημα ἔγγραφα μέχρι τοῦ 1830. Ἐφονεύθη δὲ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Χαιρέτη (1841). Εἰς τὸ τραγοῦδι τοῦ Δασκαλογιάννη παρίσταται ὁ *Βολουδόπωλος* ὑπερηφάνως λέγων :

«Εἰς τὴν κορφὴ τσῆ Σδουριχτῆς καλλιὰ νὰ κατοικοῦμε,
παρὰ νὰ δώσωμ' ἅρματα, Τούρκους νὰ προσκυνοῦμε».

—4) *Κώστας Βολουδάκις* ἢ *Κωσταρός*. Ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐκπρόσωπος τῆς οἰκογενείας. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἔλαβεν ἐνεργότατον μέρος, νεαρὸς ἀκόμη, μέχρι τοῦ 1830. Συνεχίζεται δὲ ἡ πατριωτικὴ δρᾶσις αὐτοῦ ἐν Ἀποκορώνῳ, ὅπου μετῴκησεν εἰς χωρίον Βαφὲ καὶ ἀποκατεστάθη. Ὡς Ἀποκορωνιώτης δὲ ἔδρασε κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866, ὁπλαρχηγὸς καὶ πολιτικὸς ἀντιπρόσωπος τῆς ἐπαρχίας. Καὶ κατὰ τὸ 1896, καίπερ λίαν προβεβηκὼς τὴν ἡλικίαν, ἐδέχθη τὴν προσωρινὴν προεδρίαν τῆς ἐν Τζιτζιφὲ συγκροτηθείσης ἐπαναστατικῆς συνελεύσεως. Υἱὸς τούτου ἦτο ὁ *Χρῖστος Βολουδάκις* βουλευτὴς Ἀποκορώνου πολλάκις καὶ ὁπλαρχηγός. Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

βολουκέλη (ἡ) (Volucella) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *συρφιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου φέρουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Σῶμα παχύ, κεφαλὴ μᾶλλον μικρά, σιαγόνες ἐπιμήκεις καὶ αἰχμηραί, στόμα προβοσκιδοειδές, κεραῖαι βραχεῖαι. Αἱ κάμπαι τῶν ἐντόμων τούτων εἶναι ἐπιμήκεις, λεπταὶ κατὰ τὸ πρόσθιον καὶ εὐρεῖαι κατὰ τὸ ὀπίσθιον μέρος τοῦ σώματος, ὅπερ εἶναι σκληρὸν καὶ κατὰ τὰς πλευράς του φέρει ἀκάνθας. Ἡ κεφαλὴ φέρει κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῆς μέρος δύο μικρά, σαρκώδους συστάσεως, κέρατα, τὸ δὲ στόμα των ἔχει ἰσχυρὰς σιαγόνας. Εἶναι λίαν ἀδηφάγα καὶ ζῶσιν ἀναλώμασι τῶν καμπῶν τῶν βόμβων καὶ ἄλλων ἐντόμων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βολουκέλη ἡ βομβοειδὴς* (Volucella bomboidea). Δ. Ν. Π.

Βολουκέλη ἡ βομβοειδής.

Βολούμνια (Volumnia). Ρωμαία δέσποινα, σύζυγος τοῦ *Κοριολανοῦ*. Τεθεῖσα μετὰ τῆς πενθερᾶς της ἐπὶ κεφαλῆς πρεσβείας γυναικῶν, ὅτε ἐκεῖνος ἐπολιόρκει τὴν Ρώμην, ἦλθον εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ καὶ διὰ τῶν ἱκεσιῶν των ἐπέτυχον τὴν ἄρσιν τῆς πολιορκίας τῆς πατρίδος των. —Κ.

Βολούμνιος (Volumnius), *Πόπλιος*. Ρωμαῖος εὐγενὴς τῆς τάξεως τῶν ἱππέων ἀκμάσας τὸν πρῶτον π. Χ. αἰῶνα. Λόγῳ τοῦ εὐθύμου χαρακτῆρός του ἐπωνομάζετο «Eutrapelus» (εὐτράπελος). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καίσαρος ἤσκησεν ἀγαθὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ Ἀντωνίου, οὗτινος ἦτο στενὸς φίλος, σώσας ἀπὸ τῶν προγραφῶν τὸν Κικέρωνα, τὸν Ἀττικὸν καὶ τὸν ποιητὴν Ἰούλιον Γέλιον. Δύο τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κικέρωνος ἀπευθύνονται πρὸς αὐτόν. — Β.

— **Βουλούμνιος** (Volumnius), *Τίτος*. Ρωμαῖος εὐγενὴς ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἱππέων, φίλος ἐπιστήθιος τοῦ Λουκούλλου, μεθ' οὗ συνεπολέμησεν ἐν Φιλίπποις. Μετὰ τὴν εἰς Ρώμην ἐπιστροφήν των, ὁ Μᾶρκος Ἀντώνιος ἐφόνευσε διὰ τῶν δορυφόρων του τὸν Λούκουλλον. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐπροξένησε τοσαύτην λύπην εἰς τὸν Βολούμνιον, ὥστε προσαχθεὶς οὗτος ἐνώπιον τοῦ Ἀντωνίου ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ νὰ φονευθῇ καὶ αὐτὸς ἐπὶ τοῦ πτώματος τοῦ φίλου του, ὅπερ καὶ ἐγένετο (41 π. Χ.). — Β.

βολουντάλη (ἡ) (Voluntal) *[Φαρμακ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ *οὐρεθάνη* τῆς τριχλωραιθυλικῆς ἀλκοόλης $CCl_3CH_2.O.CO.NH_2$. Λευκὴ κρυσταλλικὴ κόνις, σχεδὸν ἄοσμος, γεύσεως ἀσθενῶς πικρᾶς, προκαλούσης ἐπὶ τῆς γλώσσης παροδικὴν ἀναισθησίαν. Διαλύεται εὐκόλως εἰς τὴν ἀλκοόλην, αἰθέρα, ἀκετόνην, βενζόλιον καὶ ἐν ὕδατι εἰς ἀναλογίαν 1:80. Τήκεται εἰς 64° περίπου καὶ ζέει μεταξὺ 120° καὶ 125° ὑπὸ πίεσιν 8 χστμ. Ἡ βολουντάλη παρουσιάζει ἐνδιαφερούσας σχέσεις ἀπὸ χημικῆς ἀπόψεως τόσον πρὸς τὴν ὑδρίτην τῆς χλωράλης, ὅσον καὶ πρὸς τὴν οὐρεθάνην. Χρησιμεύει ὡς κατασταλτικὸν εἰς καταστάσεις νευρικῆς διεγέρσεως, ὡς καὶ κατὰ τῆς ναυτίας τῆς θαλάσσης. Εἰς μεγαλυτέρας δόσεις δρᾷ ὡς ὑπνωτικὸν ἤπιον καὶ ἀβλαβές. Κ. Γ. Μ.

Βόλουρος ἢ **Βουλωρὸς** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν τῇ Θεσπρωτίᾳ τῆς ἀρχαίας Ἠπείρου, ἀγνώστου ποῦ κειμένη. Χ. Ι. Σ.

Βολοῦς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. Ὁλοῦς.

Βολουσιανὸς (Volusianus), *Γάϊος-Βίβιος*. Ρωμαῖος καῖσαρ, ἀποθανὼν τῷ 254 μ. Χ. Ἦτο υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Γάλλου, μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ ὁποίου ἀνηγορεύθη καῖσαρ καὶ princeps juventutis («πρόκριτος τῆς νεότητος») (251), τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος, ὕπατος καὶ αὔγουστος. Κατὰ τὰ ἐλατώματα καὶ τὰς ἀκολασίας ἦτο ἄξιον τέκνον τοῦ πατρός του. Ἐφονεύθησαν ἀμφότεροι ὑπὸ τῶν ἰδίων των στρατιωτῶν ἐν Ἰντεράμνῃ (254). — Β.

Βολούσιος (Volusius), *Σατουρνῖνος-Λούκιος*. Ρωμαῖος ὕπατος (37 π. Χ—56 μ. Χ.). Εἶναι ἰδίᾳ γνωστὸς διὰ τὴν κολοσσιαίαν περιουσίαν, ἣν διὰ τῆς οἰκονομίας ἀπέκτησεν. — Β.

Βολουστάνα *[Γεωγρ.]* Δίοδος τῶν Καμβουνίων ὀρέων μεταξὺ τῆς Θεσσαλίας (Περραιβίας) καὶ τῆς Ἄνω Μακεδονίας (Ἐλιμιώτιδος), ἡ ὑπὸ τῶν νεωτέρων καλουμένη δίοδος τοῦ *Σαρανταπόρου*. Τὸ νέον τοῦτο ὄνομα προέρχεται ἐκ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, ὁ ὁποῖος διατρέχει τὴν πρὸς τὴν Θεσσαλίαν χαράδραν. Αὕτη ἐκτείνεται μεταξὺ τῶν ὀρέων *Τιτάρου* (1293 μ.) καὶ *Βίγλας* (965 μ.) ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν ὑψωμάτων *Δόμπρας* ἀφ' ἑτέρου καὶ φέρει πλήρη διαπεραστικῶν σχιστολίθων μετὰ πυριτολίθων. Τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τῆς ὁδοῦ, δι' ἧς σήμερον συγκοινωνεῖ ἡ Λάρισα μετὰ τῆς Κοζάνης, φθάνει εἰς ὕψος 918 μ. καὶ καλεῖται *Γκράβα*. Ἡ κάθοδος αὐτῆς πρὸς τὰ Σέρβια ἀκολουθεῖ τὸ στενὸν *Πόρτες* καὶ *Δερμὶρ καπού*, κατέρχεται ὅμως καὶ βραχυτέρα ὁδὸς πρὸς τὸ ἄνωθεν τῶν Σερβίων φρούριον. Ἡ δίοδος αὕτη ἔχει σπουδαίαν σημασίαν

Digitized by Google

Ἤδη κατὰ τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης ὁ Θεσσαλικὸς πολιτισμὸς διεδόθη εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος. Δι' αὐτῆς ὡσαύτως διῆλθεν ἡ στρατιὰ τοῦ Ξέρξου, ὅτε ἐξεστράτευεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ὁδὸς τότε εὑρίσκετο εἰς ἀθλίαν κατάστασιν μέχρι σημείου, ὥστε τὸ τρίτον τοῦ στρατεύματος αὐτοῦ εἰργάζετο ἐπὶ ἡμέρας, ἵνα τὴν καταστήσῃ διαβατήν. Ἡ δίοδος αὕτη ἐχρησιμοποιήθη καὶ ὑπὸ Μακεδόνων στρατηγῶν, ἀλλ' ὀνομαστὴ ὑπὸ τὸ νέον αὐτῆς ὄνομα, τὸ *Σαρανταπόρου* (βλ. λ.), ἔγινε κατὰ τὸν πρῶτον Βαλκανικὸν πόλεμον.

[*Fr. Stählin.* Das Hellenische Thessalien σελ. 16-18.]

Ι. Σ. ΣΑΡΡΗΣ

βολούτα (ἡ) (Voluta) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστεροπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀρκιδῶν*. Τὰ μαλάκια ταῦτα διακρίνονται ἐκ τοῦ ῳοειδοῦς ἢ ἀτρακτοειδοῦς ὀστράκου των, ὅπερ φέρει αἰχμηρὰς συσπειρώσεις. Τὸ ἄνοιγμα τοῦ ὀστράκου εἶναι μᾶλλον εὐρὺ καὶ λεῖον. Αἱ *βολοῦται* εἶναι περιζήτητοι διὰ τὸ θαυμάσιον εἰς στιλπνοὺς χρωματισμοὺς ὄστρακόν των. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ζῶντα προσκεκολλημένα ἐπὶ βράχων ἢ διεσπαρμένα ἐπὶ τῆς ἄμμου. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Τοῦ γένους τούτου (Voluta Lam.) τῶν γαστεροπόδων λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται πολλαχοῦ ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Γ. Κ. Γ.

βολουτιλίτης (ὁ) (Volutilites Swainson *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος γαστεροπόδων ζῴων, οὗτινος λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐν ἀφθονίᾳ πολλαχοῦ, ἰδίᾳ ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ τῆς ἠωκαίνου καὶ ὀλιγοκαίνου περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

βολουτόδερμα (τὸ) (Volutoderma) *[Παλαιοζῳολ.]*. Ὑπογένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὸ γένος τῶν γαστεροπόδων βολουτιλίτης (βλ. λ.). Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βολουτόδερμα elongata. Ἐκ στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος.

βολουτολυρία (ἡ) (Volutolyria Crosse) *[Παλαιοζῳολ.]*. Τοῦ γένους τούτου (τοῦ ὁποίου συνώνυμον εἶναι ἡ *μουσική Humphrey)* λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Γ. Κ. Γ.

βολουτομήτρα (ἡ) (Volutomitra Gray) *[Παλαιοζῳολ.]*. Τοῦ γένους τούτου λείψανα εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα πολλαχοῦ ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Γ. Κ. Γ.

βολουτόμορφα (ἡ) (Volutomorpha Gabb) *[Παλαιοζῳολ.]*. Ὑπογένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὸ γένος βολουτιλίτης (βλ λ.). Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βολουφαίνη (ἡ) (Boluphen) *[Φαρμ. Χημ.]*. Οὕτως ἐκλήθη ἕνωσις *φαινόλης* καὶ *φορμαλδεΰδης* μεμειγμένη μετὰ *βώλου*. Εὗρεν ἐφαρμογὴν ὡς κόνις ἐπιπάσεως ἐπὶ δερματικῶν καὶ ἀφροδισίων παθήσεων. Κ. Γ. Μ.

Βολόφσκι (Wolowski), *Λουδοβῖκος-Ραϋμόνδος*. Ἐπιφανὴς Γάλλος οἰκονομολόγος γεννηθεὶς τῷ 1810 ἐν Βαρσοβίᾳ, υἱὸς τοῦ ἄλλοτε προέδρου τῆς πολωνικῆς βουλῆς *Ἰωάννου Βολόφσκι*. Σπουδάσας ἐν Γαλλίᾳ πολιτικὰς ἐπιστήμας, συμμετέσχε τῆς ἐν ἔτει 1830 ἐκραγείσης πολωνικῆς ἐπαναστάσεως, διορισθεὶς κατ' ἀρχὰς λοχαγὸς ἐν τῷ γενικῷ ἐπιτελείῳ, μετὰ ταῦτα ἀντιπρόεδρος τοῦ συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας καὶ τέλος γραμματεὺς τῆς ἐν Παρισίοις πρεσβείας. Τῷ 1833 ἵδρυσεν ἐν Παρισίοις τὴν «Revue de législation et de jurisprudence», τῷ δὲ 1839 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς νομοθεσίας ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν τεχνῶν· τῷ 1843 ἐπολιτογραφήθη Γάλλος ὑπήκοος, τῷ 1848 ἐξελέγη μέλος τοῦ συμβουλίου τῆς ἐν λόγῳ Ἀκαδημίας, ἀπὸ τοῦ 1848 ἕως τὸ 1851 διετέλεσε μέλος τῆς Συντακτικῆς καὶ βραδύτερον τῆς Νομοθετικῆς Συνελεύσεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ συνειργάσθη μετὰ τοῦ συντηρητικοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος, τῷ 1855 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἠθικῶν καὶ Πολιτικῶν ἐπιστημῶν, τῷ 1871 μέλος τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἠγωνίσθη ὑπὲρ τοῦ συστήματος τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου· ἐκλεγεὶς μετὰ ταῦτα γερουσιαστής, ἀπέθανε (1876). Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἔργων τὰ ὁποῖα συνέγραψεν ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι: «Des sociétés par actions» (1838), «Mobilisation du crédit foncier» (1839), «Des fraudes commerciales» (1843), «De l'organisation du travail» (1845), «Études d' économie politique et de statistique» (1848), «De l' organisation du crédit foncier» (1849), «Introduction de l' industrie de la soie en France» (1855), «Introdustion de l' économie politique en Italie» (1859), «La question des banques» (1864), «Enquête sur les principes et les faits généraux qui régissent la circulation monétaire et difuciaire» (1866), «La banque d' Angleterre et les banques d' Ecosse» (1867, μεταφρασθὲν καὶ εἰς τὴν γερμανικὴν παρὰ τοῦ *Holtzendorff)*, «La liberté commerciale et les résultats du traité de commerce de 1860» (1868), «Le change et la circulation» (1869), «L' or et l' argent» (1870), «La question monétaire» (2 ἐκδ. 1869)· ἐπὶ πλέον μετέφρασε τοῦ Rocher τὸ «Σύστημα τῆς Λαϊκῆς Οἰκονομίας» (2 τόμ. 1856).

[*Levasseur*: «La vie et les travaux de Wolowski» (1877).— *Roulliet*: «L. Wolowski» (1881) — *Rambaud*: «L'oeuvre économique de L. Wolowski» (1882).]

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Βολπάτο (Volpato), *Ἰωάννης*. Ἰταλὸς χαράκτης (1733—1802). Αὐτοδίδακτος κατ' ἀρχάς, ἀπέκτησε φήμην διά τινων ἔργων του δημοσιευθέντων ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Jean Bernard*, μαθητεύσας δὲ μετὰ ταῦτα παρὰ τῷ Bartolozzi κατέλαβεν ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν χαρακτῶν τῆς ἐποχῆς του, ἐξ ἀφορμῆς τῆς πρωτοτύπου καλλιτεχνικῆς του ἀντιλήψεως καὶ τῆς ἀκριβείας τοῦ σχεδίου του. Τῷ 1786 ἐξέδωκεν ἐν Ρώμῃ τὰς «Ἀρχὰς σχεδίου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν καλυτέρων ἀρχαίων ἀγαλμάτων». Εἰς τὸν ἐν Ρώμῃ ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ὑπάρχει μνημεῖον πρὸς τιμὴν τοῦ Βολπάτο, ὀφειλόμενον εἰς τὸν διάσημον γλύπτην Κανόβα. Ι. Μ. Π.

Βόλπε (Volpe), *Ἰωάννης - Βαπτιστής*. Ἰταλὸς τυχοδιώκτης ζήσας κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα. Τῷ 1453 ἐλθὼν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐπεσκέφθη καὶ τὴν αὐλὴν τῆς Μόσχας, ἔνθα κατώρθωσε νὰ προσληφθῇ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ τσάρου *Ἰωάννου* τοῦ *Γ'*. Τῷ 1469 ἀπεστάλη ὑπ' αὐτοῦ εἰς Ρώμην μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ἐνεργήσῃ καὶ ἐπιτύχῃ τὴν συγκατάθεσιν τῆς θυγατρὸς τοῦ Θωμᾶ Παλαιολόγου *Ζωῆς*, ὅπως νυμφευθῇ τὸν τσάρον. Ἐπιτυχὼν τοῦτο καὶ ἀντιπροσωπεύσας τὸν ἀποστείλαντα αὐτὸν τσάρον, κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν γάμων τῆς Ἑλληνίδος ἡγεμονίδος, ἐπανῆλθεν εἰς Μόσχαν φέρων μεθ' ἑαυτοῦ τὴν νύμφην καὶ τὸν γραμματέα της βενετικῆς Βουλῆς *Τρεβιζᾶνον*, σκοποῦντα νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς ἐν Ρωσίᾳ Τατάρους κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀνακαλυφθεισῶν ὅμως ὑπὸ τοῦ τσάρου Ἰωάννου τῶν προθέσεών του ἐφυλακίσθη. —Β.

Βολπὲ *[Παρ. Γεωγρ.]*. —1) Ἀκρωτήριον τῆς Μικρασίας, νότιον κέρας τοῦ κόλπου τῆς Σύμης (πλάτ. 36° 36' Β, μῆκ. 28° 00' Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 1604: The gulfs of Kos, Doris and Symi). Λεγόμενον ὑπὸ τῶν ἐντοπίων καὶ *Κάβο-Νοριά* (=«οὐρά») διὰ τὸ πρόμηκες σχῆμά του, εἶναι τὸ *Πηδάλιον* ἀκρωτήριον (Καρίας) τοῦ «Σταδιασμοῦ τῆς Μεγάλης Θαλάσσης» (χάρτ. xxv ὑπὸ C *Müller* εἰς ἔκδ. «Ἑλασ. Ἑλλ. Γεωγρ.» ὑπὸ Didot). — 2) Ἀκρωτήριον καὶ ὅρμος (Volpe: πλάτ. 41° 02' Β, μῆκ. 9° 32' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 163: Sardegna, cape Ferro to port Brandinchi) τῆς ΒΑ ἀκτῆς τῆς Σαρδοῦς. Σ. Ε. Λ.

Βόλπερτ (Wolpert), *Ἐρρῖκος*. Γερμανὸς ὑγειονολόγος γεννηθεὶς τῷ 1866. Εἶναι ὑφηγητὴς τῆς Ὑγιεινῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου. Ἐδημοσίευσε: «Luftprüfungsmethode auf Kohlensäure» (Λειψία 1892). Ἐπίσης συνέγραψεν «Ὑγρομετρικὴν» (Βερολῖνον 1898), «Προπαίδειαν ὑγιεινῆς κατοικιῶν» (1896) κλ. Ο. Ρ.

Βόλπι (Volpi), *Γαετᾶνος*. Ἰταλὸς λόγιος. Ἐγεννήθη τῷ 1689, ἀγνοεῖται δὲ ὁ χρόνος τοῦ θανάτου του. Κατ' ἀρχὰς περιεβλήθη τὸ ἱερατικὸν ἔνδυμα, ἀλλὰ βραδύτερον ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ τυπογραφείου καὶ τοῦ βιβλιοπωλείου, τὸ ὁποῖον ἵδρυσεν ὁ ἀδελφός του *Ἰωάννης-Ἀντώνιος* καὶ ἠσχολήθη ἰδιαιτέρως μέχρι τοῦ 1756 μὲ τὴν διόρθωσιν καὶ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν ἐκδόσεων. Ἐξέδωσε μεταξὺ ἄλλων τὸν Σαλλούστιον (1722) καὶ ἔργον ἐπιγραφόμενον «Τὸ βιβλιοπωλεῖον τοῦ Βόλπι καὶ τὸ κομμινιανὸν τυπογραφεῖον» (1756), ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκθέτει τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του. —Β.

— **Βόλπι** (Volpi), *Θωμᾶς*. Ἰταλὸς χειρουργὸς (1761—1822). Διετέλεσε πρῶτος χειρουργὸς τοῦ ἐν Παβίᾳ νοσοκομείου καὶ ἀντικαταστάτης τοῦ *Σκάρπα* εἰς τὸ κλινικὸν αὐτοῦ μάθημα (1804), οὗτινος βραδύτερον ἐγένετο καὶ διάδοχος (1817). Κατέστη γνωστὸς ἰδίως ἐκ τοῦ ἔργου του «Saggio di osservazioni e di esperienze medico-chirurgiche fatte nello spedale civico di Pavia» (Μιλᾶνον 1814, εἰς 2 τόμ.). Ο. Ρ.

— **Βόλπι** (Volpi), *Ἰωάννης-Ἀντώνιος*. Ἰταλὸς φιλόλογος καὶ ἐκδότης (1686—1766). Ἐσπούδασε τὴν λατινικὴν καὶ ἑλληνικὴν φιλολογίαν, κατόπιν δὲ ἵδρυσε, τῷ 1717, τυπογραφεῖον στερεοτύπων ἐκδόσεων τῶν κλασσικῶν συγγραφέων. Μεταξὺ τῶν ἐκδόσεων τοῦ τυπογραφείου τούτου, τὸ ὁποῖον εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Volpi-Cominiana», διακρίνονται ἡ τοῦ Τιβούλλου, τοῦ Προπερκίου καὶ τοῦ Κατούλλου (1737), ἥτις εἶναι περιζήτητος ἀπὸ τοὺς φιλολόγους καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἀπὸ τὴν πόλιν τῆς Βερώνας, πατρίδος τοῦ ποιητοῦ, χρυσοῦν μετάλλιον. Ὁ Βόλπι ἐγένετο βραδύτερον καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ῥητορικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Παδούης. Ἐξέδωκεν ἐπίσης «Liber de satyrae latinae natura et ratione» (1744). —Β.

—**Βόλπι** (Volpi), *Ἰωσὴφ-Ρόκκος*. Ἰταλὸς πολυμαθὴς ἐπιστήμων (1692—1746). Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ ἑλληνικοῦ κολλεγίου τῆς Ρώμης καὶ ἐτελείωσε τὸ ἔργον τοῦ καρδιναλίου Κορραντίνι ὑπὸ τὸν τίτλον «Vetus Latium profannm» (1726—1736). Ἔγραψεν ἐπίσης «Tabula antiatina e ruinis veteris Antii nuper effossa» (1726), «Venetia sacra purpurata» (1730—1734), συλλογὴν βίων τῶν καρδιναλίων τῆς Βενετίας, «Βίους» πολλῶν ἁγίων καὶ ἱεραρχῶν κτλ. —Β.

Βολπίνι (Volpini), *Αἰμιλία*. Ἰταλὶς ἀοιδός, ἱσπανικῆς καταγωγῆς, γεννηθεῖσα ἐν Ἀνδαλουσίᾳ τῷ 1841. Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ἐπὶ σκηνῆς εἰς πολὺ νεαρὰν ἡλικίαν ἐν Βαρκελώνῃ. Συζευχθεῖσα Ἰταλὸν ᾠδὸν καὶ ἰμπρεσσάριον περιώδευσεν ἀλληλοδιαδόχως τὴν Στοκχόλμην, Κοπεγχάγην, Λονδῖνον, Πετρούπολιν, Μόσχαν κτλ., πανταχοῦ δ' ὅπου ἐνεφανίσθη ἐσημείωσε μεγάλας ἐπιτυχίας καὶ δὴ εἰς τὴν «Μάρθαν», τὴν «Νόρμαν», τὴν «Μινιόν», τοὺς «Πουριτανούς», τὸν «Δὸν Πασκουάλε» κτλ. —Ξ.

Βολπιτσέλλα (Volpicella), *Βικέντιος*. Ἰταλὸς νομομαθὴς (1748—1833). Σπουδάσας νομικὰ ἐξήσκησε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα ἐν Νεαπόλει, διακριθεὶς ταχέως διὰ τὴν φυσικήν του εὐγλωττίαν. Βραδύτερον ἐγένετο μέλος τοῦ προσωρινοῦ συμβουλίου καὶ δικαστὴς εἰς τὸ ἀνώτατον δικαστήριον τῆς Νεαπόλεως. Συνέγραψεν: «Ὑπόμνημα περὶ τοῦ ἐθίμου τῆς Νεαπόλεως» (1780), «Λόγοι περὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀνάγκης νὰ καθορισθοῦν αἱ εἰς μεταλλικὸν νόμισμα πληρωμαί» (1799) κτλ. —Β.

Βόλσας *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς «Ἀλουίωνος τῆς βρεττανικῆς ἀρκτικῆς πλευρᾶς, ἢ ὑπέρκειται ὠκεανῷ ὑπερβορείῳ χαλουμένῳ καληδονίῳ» (*Πτολ.* Β, γ, 1). Εἶναι τὸ σύγχρονον λὸχ (=βαθὺς μέγας αὐλὼν) *Μπρουμ* (Loch Broom) τοῦ *Κρομάρτε* (Cromarty, ἀρχ. *Καληδονίας*) τῆς Σκωτίας, τὸ ἀντικρύζον τὰς Ἑβρίδας νήσους (βλ. χάρτ. Vidal Lablache 108a: b, C). Φέρεται καὶ ὑπὸ τὴν γραφὴν *Οὐόλσας κόλπος*. Σ. Ε. Λ.

Βόλσκ (Volsk ἢ Voljsk ἢ Volgsk) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας, ἐν τῷ κυβερνείῳ τοῦ Σαράτωφ, μεταξὺ τῶν πόλεων Σαμάρα καὶ Σαράτωφ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βόλγα. Κάτ. 27.000. Διεξάγει σημαντικὸν ἐμπόριον σιτηρῶν, ἰχθύων καὶ ξυλείας. Συνδέεται διὰ σιδηροδρόμου μετὰ τοῦ Ἀτκάρσκ καὶ εἶναι σημαντικὸς ποτάμιος λιμήν. —Μ.

Βόλσκι (Volski) *[Παρ. Γεωγρ.]*. Ἐπικίνδυνος ὕφαλος (3 ὀργ.) πρὸ τοῦ νοτίου στομίου τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου (πλατ. 45°05' Β, μῆκ. 36°42' ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2205: Kertch strait and adjacent coasts) εἰς 11 μίλ. ἀν. τοῦ ἀκρωτηρίου Ταχίλ. Σ. Ε. Λ.

Βόλσκιος (Volscius), *Φίκτωρ-Μᾶρκος*. Ρωμαῖος δήμαρχος (461 π. Χ.). Κατηγορήσας τὸν υἱὸν τοῦ Κιγκιννάτου *Καῖσον*, ὅτι εἶχεν ἐπιτεθῆ κατ' αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του, ἀσθενοῦς γέροντος, ἐν ὥρᾳ νυκτός, προὐκάλεσε τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ πλήθους, ὅπερ ἠξίωσεν, ὅπως ὁ Καῖσος τιμωρηθῇ δι' ὑπερορίας. Βραδύτερον ὁ Κιγκιννᾶτος, ἐκδικούμενος τὸν υἱὸν αὐτοῦ, κατήγγειλε τὸν Βόλσκιον ἐπὶ ψευδομαρτυρίᾳ καὶ κατώρθωσεν, ὥστε νὰ ἐπιβληθῇ εἰς αὐτὸν ἡ ποινὴ τῆς ἐξορίας. —Β.

Βολσουγκὰρ (Volsungar). Ὄνομα οἰκογενείας τῶν γερμανικῶν θρύλων, ἐξ οὗ φέρεται καταγόμενος ὁ *Σιγκφρίντ*. *Βολσουγκὰρ* σημαίνει ἀπογόνους τοῦ *Βολσούγκ*, ἤτοι τοῦ ἐκλεκτοῦ, πεφιλημένου τέκνου τῶν θεῶν. Ὁ πάππος αὐτοῦ Σέγκι ἦτο υἱὸς τοῦ Ὀδίνου, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Βολσοὺγκ ἐγεννήθη ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ θεοῦ τούτου, ὅστις ἐδώρησεν εἰς τὴν μητέρα του μῆλον, ἔχον τὴν ἰδιότητα νὰ καθιστᾷ τὰς γυναῖκας γονίμους. Ὁ υἱὸς τοῦ Βολσοὺγκ *Σιγμοῦνδος* εἶναι ὁ ἥρως, ὅστις κατώρθωσε νὰ σωθῇ ἐκ τῶν πολυποικίλων ἐνεδρῶν κακοποιοῦ θείου του, διὰ τῆς προστασίας τοῦ Ὀδίνου καὶ τῆς βοηθείας τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ *Σίγκνυ* ταύτην συζευχθεὶς ἀπέκτησε τὸν Σιγκφρίντ, τὸν περιφανέστερον βλαστὸν τῶν Βολσουγκάρ, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ὁποίου ὁ οἶκος οὗτος ἐξήχθη εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς δόξης καὶ τῆς ἀκμῆς του. —Δ.

Βολσούγκα-σάγκα (Volsunga saga). Θρῦλος ἀναφερόμενος εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ μυθικοῦ οἴκου τῶν *Βολσουγκὰρ* (βλ. κατωτ.). —Δ.

Βολστάϊν (Wolstain), *Ἰωάννης-Θεόφιλος*. Διάσημος Γερμανὸς κτηνίατρος (1738—1820). Ἐσπού-

Digitized by Google

δασεν ἐν Γκέρλιτς καὶ Βιέννῃ χειρουργικήν, μαιευτικὴν καὶ παθολογίαν, τῷ δὲ 1769 ἐστάλη ὑπότροφος εἰς τὴν κτηνιατρικὴν σχολὴν τῶν Παρισίων ὅπως ἀκροασθῇ τοῦ διασήμου ἱππιάτρου De la Fosse. Ἐπιστρέψας μετὰ ἑξαετίαν εἰς Βιέννην ἐπέτυχε νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ σχέδιον τοῦ αὐτοκράτορος, τῆς ἱδρύσεως κτηνιατρικῆς κλινικῆς, ἧς διετέλεσε διευθυντὴς καὶ καθηγητὴς (1777—1794). Θεωρεῖται ὁ εἰσηγητὴς τῆς κτηνιατρικῆς ἐν Γερμανίᾳ. Ἐκ τῶν διαφόρων αὐτοῦ ἔργων κυριώτερον εἶναι: «Ueber das Paaren und Verpaaren der Menschen und Thiere nebst einer Abhandlg. über die Krankhh. die aus der Verpaarung enstehen, Altona 1815». О. Р.

βὸλτ (τὸ) (Volt) *[Φυσ.]*. Μονὰς μετρήσεως *δυναμικοῦ, διαφορᾶς δυναμικοῦ* καὶ *ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως*, ἀνήκουσα εἰς τὸ πρακτικὸν σύστημα τῶν μονάδων. Ὁρίζεται δ' ἡ μονὰς βὸλτ ὡς ἑξῆς: *Βὸλτ* εἶναι ἡ διαφορὰ δυναμικοῦ ἡ ὑφισταμένη εἰς τ' ἄκρα ἀγωγοῦ ἀντιστάσεως ἑνὸς *ὤμ*, ὅταν ἡ ἔντασις τοῦ ρεύματος ἐν αὐτῷ εἶναι ἑνὸς *ἀμπέρ*.

Ἐκτὸς τῆς μονάδος βὸλτ χρησιμοποιοῦνται καὶ τὰ ὑποπολλαπλάσια ταύτης: *μιλι-βόλτ*, ὅπερ ἰσοῦται πρὸς 10^{-3} βόλτ καὶ *μικρο-βόλτ*, ὅπερ ἰσοῦται πρὸς 10^{-6} βόλτ, ἐπίσης δὲ καὶ τὸ πολλαπλάσιον αὐτῆς *κιλο-βὸλτ* ἢ *χιλιο-βόλτ*, ὅπερ ἰσοῦται πρὸς 10^{3} βόλτ. Ἐν τῷ ἀπολύτῳ συστήματι τῶν μονάδων C.G.S. χρησιμοποιεῖται ἰδία μονὰς μετρήσεως διαφορᾶς δυναμικοῦ, εἶναι δὲ 1 βὸλτ$=10^{8}$ C.G.S. ἠλεκτρομαγνητικοῦ συστήματος. Ἐπίσης ἡ μονὰς δυναμικοῦ τοῦ ἠλεκτροστατικοῦ συστήματος C.G.S. ἰσοῦται πρὸς 300 βόλτ.

Ἡ μονὰς βὸλτ πραγματοποιεῖται κατὰ προσέγγισιν πρακτικῶς δι' ἠλεκτρικοῦ στοιχείου Daniell, οὗτινος ἡ ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις εἶναι 1.08 Βόλτ. Κ. Π.

— **βὸλτ-ἀμπὲρ** *[Φυσ.]*. Μονὰς πρὸς μέτρησιν τῆς φαινομένης ἰσχύος τῶν ἐναλλασσομένων ρευμάτων. Ἡ πραγματικὴ ἰσχὺς ἡ ἀναλισκομένη ἐν καταναλώσει ἐναλλασσομένου ρεύματος παρέχεται ὑπὸ τῆς σχέσεως Ε. Ι. συν φ, ἔνθα Ε ἡ ἐνεργὸς διαφορὰ δυναμικοῦ, Ι ἡ ἐνεργὸς ἔντασις τοῦ ρεύματος ἐν τῇ καταναλώσει καὶ φ ἡ διαφορὰ φάσεως μεταξὺ ἐντάσεως καὶ διαφορᾶς δυναμικοῦ. Ἐκφράζεται δ' ἡ ἀνωτέρω ποσότης εἰς *βάτ*. Ἡ φαινομένη ἰσχὺς παρέχεται ὑπὸ τοῦ τύπου Ε. Ι. καὶ ἐκφράζεται εἰς *βόλτ-ἀμπέρ*. Ὡς καὶ ἐν τῇ περιπτώσει τῆς μονάδος βὰτ διακρίνομεν καὶ τὴν πολλαπλασίαν ταύτης, τὸ *χιλιοβὰτ* ἢ *κιλοβὰτ* (K.W), οὕτω καὶ ἐν τῇ περιπτώσει τῆς μονάδος *βόλτ-ἀμπὲρ* μεταχειριζόμεθα τὴν πολλαπλασίαν αὐτῆς *χιλιο-βολτ-αμπὲρ* (K. V. A.), ἥτις ἰσοδυναμεῖ πρὸς χίλια *βολτ-αμπέρ*. Ἐν τῇ ἠλεκτροτεχνίᾳ πάντοτε ἡ ἰσχὺς τῶν ἐναλλακτήρων ὡς καὶ τῶν κινητήρων ἐναλλασσομένου ρεύματος χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῶν χιλιο-βολτ-αμπέρ. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

βόλτα (ἡ)· λεξ. ἰταλ. (volta)· στροφή, γῦρος: «ἡ ρόδα ἔκαμε τρεῖς βόλτες», τρεῖς πλήρεις στροφάς· «φέρνω βόλτα τὸ σχοινί, τὸ σύρμα κττ.», ἑλίσσω αὐτὸ περί τι, οἷον περὶ κορμόν, στέλεχος κ.τ.τ.· ‖ μεταφ. «φέρνω—, κάμνω—, κόβω βόλτες», περιπατῶ, κάμνω περίπατον εἴτε βαδίζων εἴτε ὀχούμενος εἴτε ἐπιβαίνων λέμβου ἢ πλοιαρίου· ‖ «παίρνω τὴν κάτω βόλτα», χειροτερεύω· ‖ «τὰ φέρνει βόλτα», ὑπεκφεύγει, διστάζει, ἀποφεύγει νὰ ὁμολογήσῃ ἢ νὰ πράξῃ τι: «μοῦ τὰ φέρνει βόλτα, θέλει νὰ μοῦ ξεφύγῃ». Β. Φ.

— *[Ναυτ.]* Ἐν τῇ κοινῇ τῶν ναυτικῶν μας διαλέκτῳ ἡ λέξις *βόλτα* χρησιμοποιεῖται εἰς τοὺς ἀκολούθους εἰδικοὺς ὅρους: 1) *βόλτα*=«στροφὴ» γενικῶς, ἐπὶ διαδρομῆς· 2) *βόλτα, ὄρτσα λὰ μπάντα* =«ἀναστροφή»· 3) *βόλτα, βέντο ἂ πόππα*=«ὑποστροφή». 4) *βόλτα ἀργάτη*=«ἀπόδοσις» σχοινίου εἰς τὸν ἐργάτην· 5) *βόλτα μπαμπᾶ*=«κιονοδέτησις» κάλω. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— *[Μουσ.]* —1) Μουσικὸς ὅρος σημαίνων ἐπανάληψιν: «ντούε βόλτε», δύο φοράς· «λὰ πρίμα βόλτα», τὴν πρώτην φοράν. —2) Χορὸς γοργός, λίαν ἐν χρήσει κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, σήμερον ἐντελῶς ἐκλιπών. Ἡ *βόλτα* ἐχορεύετο μὲ πολλὴν γοργότητα καὶ ζωηρότητα, πλησιάζουσα πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς γαλλικῆς *γκαγιάρντ*· ὁ ρυθμός της ἦτο τριμερής. Γ. Σ.

Βόλτα (Volta) *[Γεωγρ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τῆς μεταξὺ τῆς Λομβαρδικῆς παραλίας πόλεως Κιότζια (Chiozzia) καὶ τοῦ Ἑνετικοῦ λιμένος *Μαλαμόκο* νήσου Πελεστρίνα (βλ. λ.).

— **Βόλτα** (Volta) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς, ἐν τῇ Χρυσῇ Ἀκτῇ, χυνόμενος εἰς τὸν κόλπον τῆς Γουινέας παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Ἁγίου Παύλου. Σχηματίζεται ὑπὸ τοῦ *Μέλανος* ἢ *Δυτικοῦ Βόλτα*, ὑπὸ τοῦ *Ἐρυθροῦ* ἢ *Κεντρικοῦ Βόλτα* καὶ ὑπὸ τοῦ *Λευκοῦ* ἢ *Ἀνατολικοῦ Βόλτα* καὶ πηγάζει ἐκ τοῦ γαλλικοῦ Σουδάν. Διαρρέει τὸ γαλλικὸν Σουδάν, τὴν ἀγγλικὴν ἀποικίαν τῆς Χρυσῆς Ἀκτῆς καὶ τὴν γαλλικὴν ἀποικίαν τοῦ Τόγκο καὶ ἔχει παραποτάμους τὸν *Ντάκα* καὶ τὸν *Ὄτι*. Κατὰ μέγα μέρος εἶναι πλωτός, ἀλλ' εἰς μικρὰ μόνον πλοῖα, λόγῳ τοῦ ἀκανονίστου τῆς κοίτης του. —Μ.

— **Βόλτα**, *Ἄνω* — (Haute Volta) *[Γεωγρ.]*. Γαλλικὴ ἀποικία ἐν τῇ Δυτικῇ Ἀφρικῇ. Ὁρίζεται πρὸς Β καὶ Δ ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ Σουδάν, πρὸς Ν ὑπὸ τῶν ἀποικιῶν τῆς Ἐλεφαντίνης Ἀκτῆς, τῆς Χρυσῆς Ἀκτῆς καὶ τῆς Δαχομέης καὶ πρὸς Α ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Νίγηρος. Ἔχει ἔκτασιν 370.000 τετραγ. χιλιομ. καὶ 3.240.147 κατοίκους. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶνε ἡ *Οὐαγκαντούγκα*. Διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Βόλτα (Λευκοῦ καὶ Μέλανος) καὶ τῶν παραποτάμων τοῦ Νίγηρος καὶ διαιρεῖται εἰς ἓξ διαμερίσματα. Ἀνήκουσα ἄλλοτε εἰς τὴν Ἐλεφαντίνην ἀποικίαν, ἀπετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1919 ἰδιαιτέραν ἀποικίαν κυβερνωμένην ὑπὸ Γάλλου ὑποδιοικητοῦ. Τὰ κυριώτερα προϊόντα αὐτῆς εἶναι φοινικέλαιον, ἀραχίδες, κακάον, κόμμι, δέρματα, βάμβαξ κτλ. —Μ.

Βόλτα (Volta), ***Ἀλέξανδρος**, κόμις τοῦ* —. Διάσημος Ἰταλὸς φυσικός, γεννηθεὶς ἐν Κόμο (1745—1827). Γόνος παλαιοτάτης οἰκογενείας τοῦ Μιλάνου, ἐσπούδασε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα εἰς Κόμο, ἐπιδείξας ἐξ ἴσου μεγάλην ἐπίδοσιν εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ κλίσιν πρὸς τὴν ποίησιν. Ἤδη δεκαεπταετὴς ἤρχισεν ἐπιστημονικὴν ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ ἀββᾶ Νολλὲ καὶ τοῦ περιφήμου Βεκκαρία καὶ ἐδημοσίευσε τῷ 1769 καὶ 1771 δύο διατριβάς, εἰς τὴν πρώτην τῶν ὁποίων ἀνέπτυσσε θεωρίαν περὶ τῆς λουγδουνικῆς λαγήνου, εἰς τὴν δευτέραν δὲ περιέγραφε νέαν ἠλεκτρικὴν συσκευὴν ἐπινοηθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ. Αἱ δύο αὗται διατριβαί του ἦσαν τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν ἀπόκτησιν τῆς φήμης τοῦ μεγάλου φυσικοῦ.

Ἀπὸ τοῦ 1774 ὠνομάσθη διευθυντὴς καὶ καθηγητὴς τῆς φυσικῆς τοῦ γυμνασίου τοῦ Κόμο. Ἀνε-

Ἀλέξανδρος Βόλτα.

κάλυψε τῷ 1777 τὸ *ἠλεκτροφόρον*, τὸ *ἠλεκτροσκόπιον*, ἐν συνεχείᾳ δὲ πρὸς τὰς ἐρεύνας του ἐπὶ τοῦ ἀερίου τῶν ἑλῶν (μεθανίου) τὸ *εὐδιόμετρον*, τὸ *ἠλεκτρικὸν πιστόλιον* καὶ τὴν ἄσβεστον *λυχνίαν ὑδρογόνου*. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐταξίδευσεν εἰς Ἑλβετίαν, ὅπου ἐπεσκέφθη τὸν Χάλλερ, τὸν Σωσσὺρ καὶ τὸν Βολταῖρον, κληθεὶς κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του νὰ διδάξῃ φυσικὴν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Παβίας. Κατὰ τὰ ἔτη 1780—1782 ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Γαλλίαν, Γερμανίαν, Ὁλλανδίαν καὶ Ἀγγλίαν. Ἐν Παρισίοις, ὅπου συνεδέθη μετὰ τοῦ Λαβουαζιὲ καὶ τοῦ Λαπλάς, ἔλαβε μέρος εἰς τὰ πειράματα, διὰ τῶν ὁποίων ἐζήτησαν νὰ ἀποδείξουν τὸ αἴτιον τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἠλεκτρισμοῦ. Ἀνεκάλυψε τῷ 1783 τὸ φέρον τὸ ὄνομά του *ἠλεκτροσκόπιον*, ἀπασχοληθεὶς καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ὑπολοίπου ζωῆς του μὲ ἐρεύνας ἐπὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ. Τῷ 1800 κατέπληξε τὸν τότε ἐπιστημονικὸν κόσμον διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἐκ δύο μετάλλων στήλης, τῆς κληθείσης ὑπ' αὐτοῦ βολταϊκῆς *στήλης* (βλ. λ.), ἥτις καὶ ἦτο ἡ πρώτη ἀνακαλυφθεῖσα. Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς μεγάλην πολεμικὴν κατ' αὐτοῦ καὶ μάλιστα ὑπὸ τοῦ Γαλβάνι καὶ τοῦ μαθητοῦ του Ἀλντίνι. Ἀλλὰ τῷ 1801 τὸν ἐκάλεσεν ὁ Ναπολέων εἰς Παρισίους, ἵνα ἐπαναλάβῃ πρὸ τοῦ ἰνστιτούτου καὶ παρουσίᾳ του τὰ πειράματά του. Ὀλίγον δὲ βραδύτερον τὸν ὠνόμασε κόμιτα καὶ γερουσιαστὴν τοῦ βασιλείου τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ ἀπένειμε σύνταξιν ἐπισκόπου. Τὸ ἰνστιτοῦτον περιέλαβεν εἰς τὸν πρῶτον κατάλογον τῶν ἀλλοδαπῶν ἑταίρων τὸν Βόλτα, ὅστις ἦτο ἤδη ἀπὸ τοῦ 1791 μέλος τῆς *Βασιλικῆς Ἑταιρείας* τοῦ Λονδίνου. Τὸ παράδειγμα τοῦ ἰνστιτούτου ἠκολούθησαν καὶ αἱ πλεῖσται τῶν ἄλλων ἐπιστημονικῶν Ἀκαδημιῶν τῆς ἐποχῆς.

Ἕνεκα τῆς μεγάλης του ὑπερκοπώσεως παρῃτήθη τῷ 1814 ἐκ τῆς θέσεώς του ὡς καθηγητοῦ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Παβίας. Τὰ δημοσιεύματά του ἐγένοντο σὺν τῇ προόδῳ τοῦ χρόνου μᾶλλον σπάνια καὶ ἡ ὀνομασία του τῷ 1815 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας ὡς διευθυντοῦ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Παδούης εἶχε μόνον τιμητικὸν χαρακτῆρα. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐκ τοῦ πρώτου εἰς τὴν Εὐρώπην ταξιδίου του εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἰταλίαν τὰ γεώμηλα, ὑποδείξας τὴν καλλιέργειάν των εἰς τὴν Λομβαρδίαν. Ὁ Βόλτα ἐδημοσίευσε δώδεκα μελέτας ἐπὶ διαφόρων θεμάτων τῆς φυσικῆς καὶ μέγαν ἀριθμὸν ἄρθρων εἰς τὰ ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς, εἰς τὸ «Philosophical Transactions», εἰς τὸ «Memoria della Società Italiana» καὶ εἰς τὸ «Annali di chimica». Τὸ σπουδαιότερον ἔργον του, ἡ ὀνομαζομένη ἐπιστημονική του διαθήκη, ἦτο «Ἡ ταυτότης τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρευστοῦ πρὸς τὸ ἐπιλεγόμενον γαλβανικὸν ρευστὸν» (1805). Τὸ τελευταῖόν του ἔργον ἀφορᾷ τὴν «ἀπὸ τῆς χαλάζης προστασίαν» τῆς ὑπαίθρου (1823). Τὰ ἅπαντά του ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ *V. Antonori* ὑπὸ τὸν τίτλον «Collezione dell' opera del Cav. Conte A. Volta» (*Φλωρεντία*, 1816, 2 τόμοι). Κατὰ τὸ ἔτος 1927 ἐπερατώθη ἡ νέα κρατικὴ ἔκδοσις τῶν ἁπάντων του, ἥτις εἶχεν ἀποφασισθῇ κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς ἑκατονταετηρίδος του τῷ 1899.

Ἡ Ἰταλία τιμῶσα τὴν μνήμην του ἵδρυσεν εἰς τὸν Βόλτα τῷ 1838 μνημεῖον εἰς Κόμο, ὀφειλόμενον εἰς τὸν γλύπτην *Πομπέο Μαρκέζι* μὲ τὴν ἐπιγραφήν: A VOLTA LA PATRIA. Ἐκτὸς τούτων ἀνηγέρθη εἰς τὸν Βόλτα ἀνδριὰς ἐν Κόμο καὶ Παβίᾳ (1878), ἐφιλοτεχνήθη δὲ μεταξὺ ἄλλων καὶ ὡραία προτομὴ ὑπὸ τοῦ γλύπτου Berra.

Πρὸς τιμὴν τοῦ Βόλτα ἑωρτάσθη εἰς Κόμο τῷ 1899 ἡ ἑκατονταετηρὶς τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἠλεκτρικῆς στήλης. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ ταύτης ἐγένετο καὶ ἔκθεσις τῆς ἀρχῆς καὶ ἐξελίξεως ἠλεκτρικῶν μηχανημάτων. Πυρκαϊὰ ἐκραγεῖσα κατὰ τὴν ὥραν τῶν ἐγκαινίων ἀπετέφρωσε τὴν ἔκθεσιν, καταστρέψασα πλεῖστα ἱστορικὰ κειμήλια, ἐκτὸς τῶν χειρογράφων τοῦ Βόλτα, τὰ ὁποῖα ἐσώθησαν. Κατὰ τὸ ἔτος 1927 ἑωρτάσθη καὶ πάλιν εἰς Κόμο ἡ ἑκατονταετηρὶς τοῦ θανάτου του Εἰς τὴν ἐπίτηδες ἀγορασθεῖσαν ἱστορικὴν Villa del Olmo ἐγκατεστάθη τὸ μουσεῖον τοῦ Βόλτα. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἔγιναν καὶ διάφορα διεθνῆ ἐπιστημονικὰ συνέδρια, ὡς τὸ τῆς Ἠλεκτροτεχνικῆς, τῆς Φυσικῆς καὶ Ἠλεκτρολογίας. Συγχρόνως ἐτέθησαν καὶ τὰ θεμέλια τοῦ Museo Voltiano, τὸ ὁποῖον θὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ κατὰ τὸ 1899 ἀποτεφρωθέν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Bianchi e Mochetti*, Vita di Volta (Κόμο, 1829—1832, 2 τόμοι).—*Zanino Volta*, Alessandro Volta (Μιλᾶνον, 1875).—*Z. Volta*, Alessandro Volta a Parigi (Μιλᾶνον, 1879).—*M. Monti*, Storia di Como, τόμος 6'.

ΑΝ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

— **Βόλτα** (Volta), ***Λεοπόλδος-Κάμιλλος***. Ἰταλὸς λογοτέχνης ἐκ Μαντούης (1751-1823). Σπουδάσας νομικὰ ἐν τῇ γενετείρᾳ του πόλει μετέβη εἰς Βιέννην πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του. Συνάψας ὑψηλὰς σχέσεις ἐκεῖ διωρίσθη ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Μαρίας Τερέζας διευθυντὴς βιβλιοθήκης. Ἐπιστρέψας βραδύτερον εἰς Μάντουαν ἐπεδόθη τοῦ λοιποῦ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων. Συνέγραψε: «Πανηγυρικὸν εἰς στίχους τῆς Μαρίας Τερέζας» (Μάντουα 1774), «Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς μαντουανῆς τυπογραφίας κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα» (Βενετία 1786), «Ἐφημερίδα τῆς ξένης λογοτεχνίας» (Μάντουα 1793, τόμ. 2), «Ἐπιτομὴν χρονολογικὴν καὶ κριτικὴν τῆς ἱστορίας τῆς Μαντούης» (Μάντουα 1807) κτλ. —Β.

— **Βόλτα** («Volta»). Μέγα ἀτμόπλοιον τῆς «Eastern Telegraph C° Ltd», ὅπερ ἰδὸν τὴν αὐγὴν τῆς 6/18 Ἀπριλίου 1887 τὴν Μύκονον, φαινομενικῶς λόγῳ ἀντικατοπτρισμοῦ, ὡς δύο νήσους καὶ ὑπολαβὸν τὸ δολερὸν αὐτὸ ἄνοιγμα ὡς τὸν διέκπλουν τοῦ Τσικνιᾶ ἐναυάγησε παρὰ τὸ στόμιον τοῦ βορείου τῆς νήσου λιμένος Πάνορμος καὶ δὴ εἰς τὴν θέσιν *Μαῦρος Βράχος*, πλησίον τῆς ἄκρας τῆς φερομένης ὑπὸ τὸ ὄνομα Gormato ἐπὶ τοῦ ἀγγλ. χάρτου 1815: Tinos, Mykoni κτλ. Τὸ τραγικὸν αὐτὸ ναυάγιον ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ τοποθέτησις τοῦ φάρου *Ἀρμενιοτῆ* Μυκόνου, ἥτις καίτοι ἀποφασισμένη ὁλονὲν ἀνεβάλλετο. Σ.Ε.Λ.

βολτὰζ (τό)· λέξις γαλλικὴ (voltage) σημαίνουσα τὸν ἀριθμὸν τῶν *βόλτ* ἑνὸς ἠλεκτρικοῦ κυκλώματος: «ὑψηλόν, ἢ χαμηλὸν βολτάζ», ἄλλως «ὑψηλή, ἢ χαμηλὴ τάσις».

βολταϊκός, —*ή*, —*όν*· λέξις πλασθεῖσα πρὸς τιμὴν τοῦ Βόλτα (βλ. λ.). Εἶναι ταυτόσημος πρὸς τὴν λέξιν *ἠλεκτρικὸς* ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ διὰ στηλῶν παραγομένου ἠλεκτρισμοῦ.

— **βολταϊκὴ** *στήλη [Φυσ.]*. Συσκευὴ ἐπινοηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀλ. Βόλτα (βλ. λ.) καὶ χρησιμεύουσα πρὸς παραγωγὴν ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Ἡ ἐπινόησις τῆς βολταϊκῆς στήλης ὑπὸ τοῦ Βόλτα ἀποτελεῖ σπουδαιότατον σταθμὸν ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, καθ' ὅσον τὸ πρῶτον διὰ τῆς ἐπινοήσεως ταύτης κατεδείχθη, ὅτι δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἠλεκτρισμὸν οὐ μόνον διὰ τριβῆς, ὡς ἦτο μέχρι τῆς τότε ἐποχῆς παραδεδεγμένον, ἀλλὰ καὶ διὰ χημικῆς ἐπιδράσεως δύο ἀγωγῶν σωμάτων. Ἡ ἐπινόησις αὕτη τοῦ Βόλτα ὀφείλεται εἰς ὅλως τυχαίαν παρατήρησιν, γενομένην ὑπὸ τοῦ ἐν Bologna

Digitized by Google

Ἰταλοῦ καθηγητοῦ τῆς ἰατρικῆς *Γαλβάνι* ἐν ἔτει 1789. Οὗτος ἐπειραματίζετο διὰ συνήθους ἠλεκτροστατικῆς μηχανῆς, ἐνῷ ἐπὶ τῆς τραπέζης πειραμάτων αὐτοῦ εὑρίσκοντο σκέλη βατράχου, ὃν εἶχεν οὗτος ἀνατάμει. Ὁ Γαλβάνι τότε παρετήρησεν, ὅτι ὁσάκις διὰ τῆς μηχανῆς παρῆγε σπινθῆρα τὰ σκέλη τοῦ βατράχου συνεσπῶντο. Ὁ Γαλβάνι τότε ἐξήγησε τὸ φαινόμενον τοῦτο διὰ τῆς παραδοχῆς τοῦ *ζωϊκοῦ ἠλεκτρισμοῦ*, ἐνῷ ὡς γνωστὸν σήμερον ἐξηγεῖται διὰ τῆς παραδοχῆς ὅτι κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς μηχανῆς τὰ σκέλη τοῦ βατράχου ἠλεκτρίζονται ἐξ ἐπιδράσεως, ἀποχωριζομένων ἐν αὐτοῖς τῶν δύο ἀντιθέτων ρευστῶν, ἅτινα μετὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ σπινθῆρος, ἤτοι μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τοῦ ἀγωγοῦ τῆς μηχανῆς, συνενοῦνται ἐκ νέου, οὕτω δὲ προκαλεῖται ὁ σπασμὸς τῶν σκελῶν τοῦ βατράχου. Ἀκολούθως ὁ Γαλβάνι παρετήρησεν ὅτι δι' ἐξαρτήσεως σκελῶν βατράχου, μέσῳ χαλκίνου σύρματος ἀπὸ σιδηροῦ ὑποστηρίγματος τὰ σκέλη τοῦ βατράχου συσπῶνται ὁσάκις ταῦτα ἔρχονται εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸ σιδηροῦν ὑποστήριγμα.

Τ' ἀνωτέρω πειράματα ὡς καὶ ἄλλα συναφῆ γενόμενα βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Γαλβάνι ἐγένοντο ταχύτατα γνωστά, μέχρι δὲ τῆς ἐποχῆς τοῦ Βόλτα ἐξηγοῦντο συμφώνως πρὸς τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Γαλβάνι διὰ τῆς παραδοχῆς τοῦ ζωϊκοῦ ἠλεκτρισμοῦ. Ὁ Βόλτα ὅμως διὰ συστηματικῆς σπουδῆς τῶν ἀνωτέρω φαινομένων κατέδειξεν, ὅτι οὐσιώδης συνθήκη πρὸς παραγωγὴν τῶν ἀνωτέρω φαινομένων εἶναι «ἡ ἐπαφὴ δύο ἑτερογενῶν μετάλλων», ὡς ἐν τῷ πειράματι τοῦ βατράχου, ἐπὶ παραδείγματι, ἡ ὕπαρξις τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ σιδήρου. Ἐκ τῆς ἐπαφῆς τῶν δύο τούτων μετάλλων ἀναπτύσσεται διαφορὰ δυναμικοῦ καὶ οὕτω τὸ ἓν τῶν μετάλλων φορτίζεται θετικῶς, τὸ δ' ἕτερον ἀρνητικῶς· τὸ σῶμα δὲ τοῦ βατράχου χρησιμεύει ἐν τοῖς πειράμασι τοῦ Γαλβάνι ἁπλῶς ὡς ἀγωγὸς διὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν τῶν δύο ἠλεκτρισμῶν, ἐνῷ ὁ σπασμὸς τῶν σκελῶν τοῦ βατράχου ἀποτελεῖ δείκτην τῆς ἐξουδετερώσεως τῶν δύο ἠλεκτρισμῶν ἢ ἄλλως τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος.

Αἱ ἀνωτέρω ἀντιλήψεις τοῦ Βόλτα ἐγένοντο ἀφορμὴ σφοδρᾶς πολεμικῆς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Γαλβάνι, πιστεύοντος εἰς τὴν ὕπαρξιν τοῦ ζωϊκοῦ ἠλεκτρισμοῦ. Μεταγενέστεραι ὅπως ἔρευναι ἐδικαίωσαν πλήρως τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Βόλτα, ὅστις δικαίως σήμερον θεωρεῖται εἷς ὡς τῶν σπουδαιοτέρων θεμελιωτῶν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ.

Ἤδη γνωρίζομεν ὅτι, ὁσάκις δύο διάφορα μέταλλα τεθῶσιν εἰς ἐπαφήν, ταῦτα φορτίζονται ἠλεκτρικῶς καὶ μεταξὺ τούτων ὑφίσταται ὡρισμένη διαφορὰ δυναμικοῦ, ἥτις καλεῖται *ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις* τοῦ ζεύγους ἔχουσα, τὴν αὐτὴν τιμήν, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν τὰ ἐν ἐπαφῇ εὑρισκόμενα σώματα ἦσαν προγενεστέρως ἠλεκτρισμένα ἢ ἐν οὐδετέρᾳ καταστάσει. Τὴν ὕπαρξιν τοῦ φορτίου κατὰ τὴν ἐπαφὴν τῶν μετάλλων δυνάμεθα ν' ἀποδείξωμεν, ἐὰν εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπαφὴν ἀποχωρίσωμεν τὰ μέταλλα καὶ ἐξετάσωμεν ταῦτα τῇ βοηθείᾳ εὐπαθοῦς ἠλεκτρομέτρου.

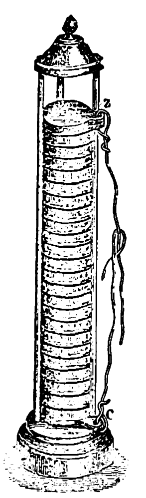

Βολταϊκὴ στήλη.

Ἐκ τῶν ἐρευνῶν τοῦ Βόλτα κατεδείχθη ὅτι δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν τὰ μέταλλα εἰς σειράν, εἰς τρόπον ὥστε ἕκαστον μέταλλον τῆς σειρᾶς νὰ ἠλεκτρίζηται θετικῶς μέν, ἐὰν τίθηται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν ἑπομένων του, ἀρνητικῶς δὲ ἐὰν τίθεται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν προηγουμένων του.

Ἡ οὕτως ὑπὸ τοῦ Βόλτα ἐπινοηθεῖσα σειρὰ καλεῖται *σειρὰ τοῦ Βόλτα* ἢ *σειρὰ ἠλεκτρεγερτικῶν δυνάμεων* ἢ *σειρὰ τάσεων*.

Οὕτω διακρίνομεν τὴν ἀκόλουθον σειράν: *ψευδάργυρος, μόλυβδος, κασσίτερος, σίδηρος, χαλκός, ἄργυρος, χρυσός, ἄνθραξ, λευκόχρυσος, πυρολουσίτης*. Συμβολικῶς ἡ διαφορὰ δυναμικοῦ, ἡ ἀναπτυσσομένη μεταξὺ δύο ἐν ἐπαφῇ σωμάτων, π. χ. σιδήρου καὶ χαλκοῦ, παρίσταται διὰ τοῦ συμβόλου *σίδηρος/χαλκὸς* ἤ, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν χημικῶν συμβόλων, *Fe/Cu*, ὅπερ παριστᾷ τὴν διαφορὰν δυναμικοῦ κατὰ τὴν ἐπαφὴν σιδήρου μετὰ χαλκοῦ. Εἶναι δὲ πρόδηλον ὅτι Fe/Cu=−Cu/Fe. Ἐκ μετρήσεων τοῦ Βόλτα τῶν τιμῶν τῶν διαφορῶν δυναμικοῦ διαφόρων ζευγῶν ὑπὸ αὐθαίρετον μονάδα προκύπτουσιν οἱ ἀκόλουθοι ἀριθμοί:

Zn/Pb=5	Cu/Ag=1
Pb/Sn=1	Zn/Fe=9
Sn/Fe=3	Sn/cu=5
Fe/Cu=2	Zn/Ag=12

Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν ἀνωτέρω ἀριθμῶν προκύπτει ἀμέσως ὁ ὑπὸ τοῦ Βόλτα διατυπωθεὶς νόμος τῆς σειρᾶς τάσεων: Ἐὰν σχηματίσωμεν ἅλυσιν ἐκ σειρᾶς μετάλλων ἐν ἐπαφῇ, ἡ διαφορὰ δυναμικοῦ μεταξὺ τῶν τελευταίων μελῶν τῆς ἁλύσεως ἰσοῦται πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν διαφορῶν δυναμικοῦ τῶν διαφόρων ζευγῶν τῶν συνιστώντων τὴν ἅλυσιν ἢ πρὸς τὴν διαφορὰν δυναμικοῦ τῶν τελικῶν μελῶν τῆς ἁλύσεως εὑρισκομένων εἰς ἄμεσον ἐπαφήν.

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω νόμου προκύπτουσι τ' ἀκόλουθα συμπεράσματα:

1) Ἡ μεγίστη διαφορὰ δυναμικοῦ ἐπιτυγχάνεται δι' ἀμέσου ἐπαφῆς τῶν ἄκρων μελῶν τῆς σειρᾶς τάσεων, ἤτοι ψευδάργυρος/πυρολουσίτης.

2) Δι' ἐπαναλήψεως τοῦ αὐτοῦ ζεύγους, π. χ. Zn-Pt-Zn-Pt, ἡ ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις δὲν αὐξάνει ἀλλ' ἰσοῦται πρὸς Zn-Pt.

3) Ἐν κλειστῷ μεταλλικῷ κυκλώματι δὲν παράγεται ρεῦμα. Διότι, ἐὰν θεωρήσωμεν τὴν ἅλυσιν Ag-Zn-Pt-Cu-Fe, ἡ ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις ἰσοῦται πρὸς Ag/Fe, ἐὰν δὲ φέρωμεν τ' ἄκρα τῆς ἁλύσεως εἰς ἐπαφήν, τότε ἡ κατὰ τὴν ἐπαφὴν ἀντιστοιχοῦσα διαφορὰ δυναμικοῦ καὶ ὁ ἠλεκτρισμὸς μένει ἐν ἠρεμίᾳ. Τὰ μέταλλα, ἅτινα ἀκολουθοῦσι τὸν νόμον τῆς σειρᾶς τάσεων, καλοῦνται *ἀγωγοὶ πρώτου εἴδους* ἢ *πρώτης τάξεως*.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐπαφὴν μετάλλων καὶ ὑγρῶν ἀναπτύσσεται ἱκανὴ διαφορὰ δυναμικοῦ, ἐνῷ αἱ κατὰ τὴν ἐπαφὴν διαφόρων ὑγρῶν ἀναπτυσσόμεναι διαφοραὶ δυναμικοῦ δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀμελητέαι. Ἐν τούτοις ὅμως τὰ ὑγρὰ δὲν δύνανται νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὴν σειρὰν τάσεων, καθ' ὅσον κατὰ τὴν ἐπαφὴν αὐτῶν πρὸς μέταλλα, ἄλλοτε μὲν ἠλεκτρίζονται θετικῶς, ἄλλοτε ἄλλοτε δὲ ἀρνητικῶς χωρὶς ν' ἀκολουθῶσιν ὡρισμένον νόμον. Ὡς ἐκ τούτου τὰ ὑγρὰ καλοῦνται *ἀγωγοὶ δευτέρου εἴδους* ἢ *δευτέρας τάξεως*.

Τῇ βοηθείᾳ τῶν ὑγρῶν δυνάμεθα, ἐπειδὴ ταῦτα δὲν ὑπακούουσιν εἰς τὸν νόμον τῆς σειρᾶς τάσεων, δι' ἐπαναλήψεως τοῦ αὐτοῦ ζεύγους νὰ αὐξήσωσωμεν ὅσον θέλομεν τὴν διαφορὰν δυναμικοῦ ἢ τὴν ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν. Οὕτω θεωρήσωμεν συνδυασμὸν ἐκ ζεύγους χαλκοῦ—ψευδαργύρου καὶ ὑγροῦ, ἔστω δὲ ὅτι χρησιμοποιοῦμεν καὶ ἑτέραν πλάκα χαλκοῦ, ἥτις χρησιμεύει πρὸς ἀναγωγὴν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ. Ἔστω δ' ὅτι ἡ ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις τοῦ ζεύγους εἶναι e, ἤτοι συμβολικῶς

$$Cu/Zn + Zn/\text{ὑγρὸν} + \text{ὑγρὸν}/Cu = e.$$

Ἔστω δὲ ὅτι ἡ πρώτη χαλκίνη πλὰξ τίθεται εἰς συγκοινωνίαν πρὸς τὴν γῆν, ὅτε τὸ δυναμικὸν αὐτῆς εἶναι μηδέν, ἐνῷ τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς σειρᾶς θὰ παρουσιάζῃ δυναμικὸν e. Φαντασθῶμεν ὅτι χρησιμοποιοῦμεν καὶ ἕτερον συνδυασμὸν Cu/Zn καὶ ὑγροῦ, τότε τὸ σύστημα τοῦτο, ἐπειδὴ ἄγει τὸν ἠλεκτρισμόν, φορτίζεται εἰς δυναμικὸν e, ἀλλὰ προστίθεται ἐπὶ τούτοις καὶ ἡ ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις τοῦ δευτέρου συνδυασμοῦ εἰς τρόπον, ὥστε μεταξὺ τῆς δευτέρας πλακὸς ψευδαργύρου καὶ τῆς τρίτης πλακὸς χαλκοῦ ἀναπτύσσεται ἡ διαφορὰ δυναμικοῦ e καὶ ἑπομένως ἡ τρίτη πλὰξ χαλκοῦ θὰ παρουσιάζῃ δυναμικὸν 2e. Ἐὰν προστεθῇ καὶ τρίτος συνδυασμὸς προκύπτει δυναμικὸν τῆς τελικῆς πλακὸς 3e κ.ο.κ. Ἐὰν φαντασθῶμεν ὅτι μεταχειριζόμεθα ὡς ἀνωτέρω n συνδυασμοὺς ἀγωγῶν πρώτης καὶ δευτέρας τάξεως, ἡ ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις τοῦ συστήματος ἰσοῦται πρὸς n φορὰς τὴν ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν ἑνὸς συνδυασμοῦ. Ἐὰν δ' ὑποτεθῇ ὅτι προσγειοῦμεν μόνον τὸ μέσον τοῦ συστήματος, τότε τ' ἄκρα παρουσιάζουσι διαφορὰν δυναμικοῦ $+\frac{1}{2}$ ne καὶ $-\frac{1}{2}$ ne, εἰς τρόπον ὥστε ἡ διαφορὰ δυναμικοῦ μεταξὺ τῶν ἄκρων εἶναι πάλιν ne.

Σύστημα ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ ἀγωγῶν πρώτης καὶ δευτέρας τάξεως καλοῦμεν ἐν τῇ φυσικῇ *ἠλεκτρικὴν στήλην* ἢ *γαλβανικὴν στήλην*. Ἡ πρώτη ἠλεκτρικὴ στήλη ἐπενοήθη ὑπὸ τοῦ Βόλτα ἐν ἔτει 1800 καὶ ὡς ἐκ τούτου καλεῖται ἡ ἠλεκτρικὴ στήλη πρὸς τιμὴν τοῦ Βόλτα *βολταϊκὴ στήλη*.

Ἡ βολταϊκὴ στήλη, ὡς ἐπραγματοποίησε ταύτην τὸ πρῶτον ὁ Βόλτα, ἀπετελεῖτο ἐξ ἐπαλλήλων δίσκων χαλκοῦ καὶ ψευδαργύρου, ὡς ἀγωγὸς δὲ δευτέρας τάξεως ἐχρησιμοποιεῖτο ὕφασμα ἐμπεποτισμένον εἰς διάλυμα θειικοῦ ὀξέος. Ἡ βολταϊκὴ στήλη συνεκροτεῖτο ὡς ἑξῆς. Ὡς βάσις ἐχρησίμευε δίσκος χαλκοῦ καὶ ἄνωθεν τούτου ἐτίθετο δίσκος ψευδαργύρου καὶ ἐπὶ τοῦ ψευδαργύρου τεμάχιον ὑφάσματος κυκλικῶς τετμημένον καὶ ἐμπεποτισμένον διὰ θειικοῦ ὀξέος. Ἀκολούθως ἐπιτίθεται δίσκος χαλκοῦ, ἐπὶ τούτου δίσκος ψευδαργύρου καὶ ἐπὶ τούτου ὕφασμα ἐμπεποτισμένον διὰ θειικοῦ ὀξέος, εἶτα δίσκος χαλκοῦ, δίσκος ψευδαργύρου κ.ο.κ.. Ἐὰν συνενώσωμεν τ' ἄκρα τῆς στήλης δι' ἀγωγοῦ σύρματος, τοῦτο διαρρέεται ὑπὸ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Σύστημα ἀποτελούμενον ἐκ δοχείου περιέχοντος ἀραιὸν διάλυμα θειικοῦ ὀξέος καὶ ἐν ᾧ ἐμβαπτίζονται μεμονωμένως δύο ἠλεκτρόδια, τὸ μὲν ἐκ χαλκοῦ, τὸ δ' ἐκ ψευδαργύρου, ἀποτελεῖ *ἠλεκτρικὸν στοιχεῖον τοῦ Βόλτα*. Ἡ βολταϊκὴ στήλη, ὡς καὶ τὸ στοιχεῖον Βόλτα, ἔχει σήμερον μόνον ἱστορικὴν σημασίαν, δὲν χρησιμοποιεῖται δὲ πρακτικῶς ἕνεκα τῶν πολλαπλῶν της μειονεκτημάτων ἀντ' αὐτῆς χρησιμοποιοῦνται ἕτεραι στῆλαι ἀποτελούμεναι ἐκ συνδυασμοῦ ἠλεκτρικῶν στοιχείων νεωτέρου τύπου, ἀπηλλαγμένων τῶν μειονεκτημάτων τοῦ στοιχείου Βόλτα (βλ. λ. *ἠλεκτρικὰ στοιχεῖα*).

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

— **βολταϊκὸν** *τόξον [Φυσ.]*. Ἐὰν φέρωμεν εἰς ἐπαφὴν τὰ δύο ἄκρα δύο ράβδων ἄνθρακος, ἀγωγῶν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, καὶ συνδέσωμεν τὸ σύστημα τῶν δύο ἀνθράκων πρὸς τοὺς πόλους πηγῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ρεῦμα διέρχεται καί, ἐὰν ἡ ἔντασις αὐτοῦ εἶναι ἀρκούντως μεγάλη, διαπυροῖ τοὺς ἄνθρακας. Ἐὰν ὅμως ἀπομακρύνωμεν τοὺς ἐν ἐπαφῇ ἄνθρακας καὶ ἀποχωρίσωμεν τούτους, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ δίοδος τοῦ ρεύματος δὲν διακόπτεται ἀλλὰ τὸ μεταξὺ τῶν δύο ἀνθράκων διάστημα γεφυροῦται ὑπὸ *τόξου φωτεινοῦ*, ὅπερ ὁ Davy, ὅστις πρῶτος παρετήρησε τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐν ἔτει 1812, ἐκάλεσε *βολταϊκὸν τόξον*. Ἀντὶ τοῦ ὅρου τούτου ἐντούτοις χρησιμοποιεῖται πολλάκις ὁ ὅρος *ἠλεκτρικὸν τόξον*. Ταυτοχρόνως πρὸς τὸ φωτεινὸν τόξον παρατηροῦμεν ὅτι οἱ ἄνθρακες παρουσιάζουσι λάμψιν ἐκπυρωτικήν.

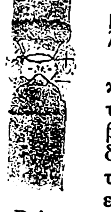
Βολταϊκὸν τόξον.

Ἐάν, τῇ βοηθείᾳ συγκλίνοντος φακοῦ, σχηματίσωμεν ἐπὶ διαφράγματος τὸ πραγματικὸν εἴδωλον τοῦ τόξου, λαμβάνομεν τὴν ἐν τῇ παρατιθεμένῃ εἰκόνι δεικνυομένην μορφήν. Ἐκ τοῦ σχηματισθέντος εἰδώλου τοῦ τόξου δεικνύεται ὅτι ὁ θετικὸς ἄνθραξ φθείρεται καὶ παρουσιάζει κοῖλον χαρακτῆρα, οὗτινος τόσον τὸ βάθος ὅσον καὶ τὰ χείλη ἐκπέμπουσιν ἐντατικὸν λευκὸν φῶς ἀποτελοῦντα τὴν κυρίως φωτεινὴν πηγήν, ἐνῷ τὸ τόξον παρουσιάζει χρῶμα κυανοῦν πρὸς τὸ ἰῶδες ἀσθενοῦς ἐντάσεως. Τὸ βολταϊκὸν τόξον εἶναι πρὸς τούτοις πλουσιώτατον εἰς ὑπεριώδεις ἀκτῖνας.

Ἡ θερμοκρασία τοῦ τόξου καὶ τοῦ θετικοῦ κρατῆρος εἶναι ἐξόχως ὑψηλή. Ἐκ μετρήσεων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νόμων ἀκτινοβολίας, ἡ θερμοκρασία τοῦ τόξου ἐξετιμήθη εἰς 4200° C, ἐξ οὗ δεικνύεται ὅτι τὸ βολταϊκὸν τόξον παρέχει τὴν ὑψηλοτέραν θερμοκρασίαν, ἣν διὰ τῆς τέχνης δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν. Ὁ Lummer κατώρθωσε, διὰ παραγωγῆς τοῦ τόξου ἐντὸς ἀέρος ὑπὸ πίεσιν πολλῶν ἀτμοσφαιρῶν, νὰ ἐπιτύχῃ θερμοκρασίαν ἀνωτέραν τῆς ἡλιακῆς θερμοκρασίας 6000° C).

Ἐν τῷ κενῷ ὁ θετικὸς ἄνθραξ φθείρεται βραδέως, ἀναφαινομένου ἐν αὐτῷ κρατῆρος, ἐνῷ ὁ ἀρνητικὸς ἄνθραξ αὐξάνει. Ἐν τῷ ἀέρι ἀμφότεροι οἱ ἄνθρακες φθείρονται, ἀλλ' ὁ θετικὸς ἄνθραξ φθείρεται δύο φορὰς ταχύτερον ἢ ὁ ἀρνητικὸς ἄνθραξ. Ἐκ τῆς σπουδῆς τοῦ τόξου κατεδείχθη ὅτι λαμβάνει χώραν μεταφορὰ μορίων ἄνθρακος μεταξὺ τῶν δύο ἀνθράκων καὶ ὅτι ἡ μεταφορὰ αὕτη εἶναι ἀθροωτέρα ἐκ τοῦ θετικοῦ πόλου πρὸς τὸν ἀρνητικόν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι τὸ βολταϊκὸν τόξον ὀφείλεται εἰς μόρια ἄνθρακος, ἅτινα μεταφέρονται ἐκ τοῦ ἑνὸς πόλου πρὸς τὸν ἕτερον, ἀποτελοῦντα, οὕτως εἰπεῖν, ἅλυσιν συνεχῆ καὶ ἀγωγόν, ἥτις κλείει τὸ κύκλωμα.

Ἐν τοῖς ἀνωτέρω ὑποθέτομεν ὅτι τὸ τόξον παράγεται διὰ συνεχοῦς ρεύματος. Ἐν τούτοις τοῦτο δύναται νὰ παραχθῇ καὶ δι' ἐναλλασσομένου ρεύματος· ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει ἀμφότεροι οἱ ἄνθρακες φθείρονται συμμετρικῶς. Κατὰ τὴν δι' ἐναλλασσομένου ρεύματος τροφοδότησιν τοῦ βολταϊκοῦ τόξου λαμβάνει χώραν ἀφὴ καὶ σβέσις τοῦ τόξου καθ' ἑκάστην ἐναλλαγὴν τοῦ ρεύματος, κατεδείχθη δὲ τοῦτο διὰ τοῦ πειράματος ὑπὸ τῶν Jamin καὶ Rogar, οἵτινες παρετήρουν τὸ εἴδωλον τοῦ τόξου διὰ προβολῆς αὐτοῦ τῇ βοηθείᾳ περιστρέπτου κατόπτρου.

Βολταϊκὸν τόξον δύναται νὰ παρατηρηθῇ οὐ μόνον μεταξὺ ἀνθράκων ἀλλὰ καὶ μεταξὺ ράβδων μεταλλικῶν. Οὕτως ἐὰν ἐκτελέσωμεν τὸ αὐτὸ πείραμα, ὡς ἀνωτέρω περιεγράφη, διὰ χρησιμοποιήσεως ράβδων χαλκοῦ, παρατηροῦμεν ἐπίσης τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τόξου, ὅπερ ὅμως κατὰ τὴν προκειμένην περίπτωσιν παρουσιάζει χρῶμα πρασινωπόν. Διὰ παρατηρήσεως δὲ τοῦ ἐκπεμπομένου φωτὸς διὰ φασματοσκοπίου, ἀνευρίσκομεν τὰς ραβδώσεις τῶν ἀτμῶν χαλκοῦ, ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι τὸ τόξον ἀποτελεῖται ἐξ ἀτμῶν χαλκοῦ ἐν διαπύρῳ καταστάσει. Ἐὰν τὸ αὐτὸ πείραμα ἐκτελέσωμεν διὰ ράβδων σιδήρου ἢ ψευδαργύρου, τότε πάλιν δεικνύεται διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου ὅτι τὸ τόξον ἀποτελεῖται ἐκ διαπύρων ἀτμῶν τοῦ ἀνωτέρω μετάλλου.

Πλὴν τούτου παρατηρεῖται ὅτι τὰ ἄκρα τῶν μεταλλικῶν ραβδίων λευκοπυροῦνται καὶ μάλιστα τήκονται, ὅταν τὸ τόξον διαρρέῃ ἐπί τινα λεπτά, ἐνῷ τὰ ραβδία ὀλίγον μόνον θερμαίνονται. Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι ἐν τῷ τόξῳ λαμβάνει χώραν μετατροπὴ μεγάλου μέρους ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας εἰς θερμότητα, καὶ ὅτι ἡ διαφορὰ δυναμικοῦ εἰς τ' ἄκρα τοῦ τόξου εἶναι οὐσιωδῶς ἀνωτέρα ἢ μεταξὺ τῶν ἄκρων ἴσου μήκους ἐπὶ τῶν ραβδίων· ἡ διαφορὰ δυναμικοῦ τοῦ τόξου ἀνέρχεται εἰς 30—40 βόλτ. Καὶ ἐν τῇ περιπτώσει μεταλλικῶν ἠλεκτροδίων παρατηρεῖται ὅτι τὰ ἠλεκτρόδια δὲν εἶναι ἐξ ἴσου θερμά, ἀλλὰ τοὐναντίον ἡ θερμοκρασία τοῦ θετικοῦ ἠλεκτροδίου εἶναι κατὰ πολὺ ἀνωτέρα τῆς τοῦ ἀρνητικοῦ, ὡς

Digitized by Google

ἐκ τούτου δὲ τὸ θετικὸν ῥαβδίον φθείρεται πολὺ ταχύτερον. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἡ πτῶσις δυναμικοῦ ἐν τῷ τόξῳ κατὰ τὴν περιοχὴν τοῦ θετικοῦ πόλου εἶναι ἀνωτέρα ἢ κατὰ τὴν περιοχὴν τοῦ ἀρνητικοῦ.

Ἰδιάζουσαν ὅλως σημασίαν παρουσιάζει τὸ τόξον, ὅπερ παράγεται ἐν τῷ κενῷ μεταξὺ ἠλεκτροδίων ὑδραργύρου, λόγῳ τῶν πολλαπλῶν ἐφαρμογῶν ὧν ἔτυχε τοῦτο ἐν τῇ πράξει.

Σπουδὴ τοῦ τόξου: Τὸ φαινόμενον τοῦ βολταϊκοῦ τόξου ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *αὐτομάτων ἠλεκτρικῶν ἐκκενώσεων*. Χαρακτηριστικὴ ἰδιότης τοῦ τόξου, ἐφ ἧς στηρίζονται καὶ πλεῖσται ἐφαρμογαὶ αὐτοῦ, εἶναι ὅτι ἀποτελεῖ ἀγωγόν, ἐφ' οὗ δὲν ἐφαρμόζεται ὁ νόμος τοῦ Ohm, ἤτοι «ἡ ἔντασις τοῦ ρεύματος ἐν τῷ τόξῳ δὲν εἶναι ἀνάλογος τῆς μεταξὺ τῶν ἠλεκτροδίων ἐφαρμοζομένης διαφορᾶς δυναμικοῦ». Οὕτως ἐὰν σπουδάσωμεν τὴν μεταβολὴν τῆς ἐντάσεως τοῦ ῥεύματος συναρτήσει τῆς ἐφαρμοζομένης διαφορᾶς δυναμικοῦ καὶ φέρωμεν ἐπὶ συστήματος ὀρθογωνίων ἀξόνων ἐν ἐπιπέδῳ τὰς τιμὰς τῆς ἐντάσεως τοῦ ῥεύματος εἰς τετμημένας, τὰς δὲ τιμὰς τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ εἰς τεταγμένας, λαμβάνομεν τὴν ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι εἰκονιζομένην καμπύλην, ἥτις καλεῖται εἰδικώτερον *στατικὴ χαρακτηριστικὴ τοῦ τόξου* καὶ ἐξ ἧς παρατηροῦμεν ὅτι ἡ συνάρτησις V=f(i) ἡ καθαρίζουσα τὴν μεταβολὴν τῆς ἐντάσεως τοῦ ῥεύματος (οὐχὶ διὰ λίαν μεγάλας τιμὰς ἐντάσεως) συναρτήσει τῆς ἐφαρμοζομένης διαφορᾶς δυναμικοῦ παρίσταται ὑπὸ καμπύλης ἥτις εἶναι *ἰσοσκελὴς ὑπερβολή*, ἔχουσα ὡς ἀσυμπτώτους, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸν ἄξονα τῶν τεταγμένων, ἤτοι τῶν ἄξονα τῶν V, ἀφ' ἑτέρου δὲ παράλληλον πρὸς τὸν ἄξονα τῶν τετμημένων, ἢ τὸν ἄξονα τῶν i.

Στατικὴ χαρακτηριστικὴ τοῦ τόξου.

Ἕνεκα τῆς ἀνωτέρω ἰδιότητος ἡ ὠμικὴ ἀντίστασις R τοῦ τόξου, ἥτις ἐν ἑκάστῳ σημείῳ τῆς χαρακτηριστικῆς καθορίζεται ὑπὸ τῆς σχέσεως R=V : i, ἔνθα V καὶ i αἱ ἀντίστοιχοι τιμαὶ τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ καὶ ἐντάσεως ῥεύματος κατὰ τὸ θεωρούμενον σημεῖον, ἐλαττοῦται ταχέως, αὐξανομένης τῆς ἐντάσεως τοῦ ῥεύματος, ὀφειλομένου τούτου εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ τόξον ἄγει τόσον καλύτερον τὸ ῥεῦμα, ὅσον θερμότερον εἶναι, ἐνῷ ἐξ ἄλλου ἡ θερμοκρασία τοῦ τόξου εἶναι τόσον ἀνωτέρα, ὅσον ἡ ἔντασις τοῦ ῥεύματος ἐν αὐτῷ εἶναι ἀνωτέρα.

Ἐὰν ἀπό τινος σημείου τοῦ χαρακτηριστικοῦ τόξου, ὁριζομένου ὑπὸ τῶν τιμῶν V καὶ i, ὑποθέσωμεν ὅτι αὐξάνομεν τὴν ἔντασιν κατὰ Di, ἡ διαφορὰ δυναμικοῦ θέλει ἐλαττωθῇ κατὰ Dv καὶ ἑπομένως ὁ λόγος Dv/Di, ὁ καθορίζων τὴν ἀντίστασιν τοῦ τόξου κατὰ τὸ θεωρούμενον σημεῖον, εἶναι ἀρνητικὸς λόγῳ τοῦ ὅτι αἱ τιμαὶ Dv καὶ Di εἶναι ἑτερόσημοι. Ὡς ἐκ τούτου λέγομεν, ὅτι τὸ τόξον παρουσιάζει *ἀρνητικὴν ἀντίστασιν*. Ἐπὶ τῆς ἰδιότητος, ἣν ἔχει τὸ τόξον νὰ παρουσιάζῃ ἀρνητικὴν ἀντίστασιν, ἐρείδεται ἡ σπουδαιοτάτη χρησιμοποίησις αὐτοῦ πρὸς παραγωγὴν ἐναλλασσομένων ῥευμάτων ὑψηλῆς συχνότητος (βλ. τόξον Dudell, τόξον *ὁμιλοῦν*) ὡς καὶ ἡ χρησιμοποίησις τοῦ τόξου ἐν τῇ ἀσυρμάτῳ τηλεγραφίᾳ πρὸς πραγματοποίησιν πομπῶν διὰ διατηρουμένων κυμάτων (βλ. τόξον Poulsen).

Πολυπλοκωτέρα εἶναι ἡ σπουδὴ τοῦ τόξου ὅταν τοῦτο διαρρέηται ὑπὸ ἐναλλασσομένου ῥεύματος, ἡ δὲ καμπύλη ἡ ἐκφράζουσα τὴν μεταβολὴν τῆς ἐντάσεως τοῦ ῥεύματος συναρτήσει τῆς ἐφαρμοζομένης διαφορᾶς δυναμικοῦ καλεῖται *δυναμικὴ χαρακτηριστική*, ἧς λίαν συνήθης μορφὴ εἶναι ἡ ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι εἰκονιζομένη. (βλ. τόξον Dudell).

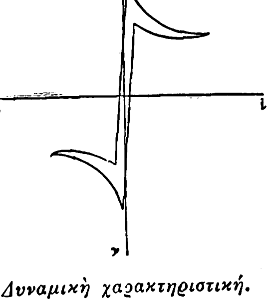

Δυναμικὴ χαρακτηριστική.

Ἀνορθωτικὴ ἰδιότης τοῦ τόξου: Τόξον ὑδραργύρου παραγόμενον ἐν τῷ κενῷ μεταξὺ ἠλεκτροδίων ὑδραργύρου καὶ σιδήρου ἢ γραφίτου παρουσιάζει ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας ἀνορθωτικὴν ἰδιότητα, ἤτοι, ἐὰν τὸ σύστημα τροφοδοτῆται διὰ ἐναλλασσομένου ῥεύματος, τὸ ῥεῦμα διέρχεται διὰ τοῦ κυκλώματος μόνον κατὰ τὴν ἐναλλαγὴν ἐκείνην καθ' ἣν ὁ ὑδράργυρος καθίσταται κάθοδος. Τὴν ἰδιότητα ταύτην τοῦ τόξου ὑδραργύρου χρησιμοποιοῦσι τὰ μέγιστα ἐν τῇ ἠλεκτροτεχνίᾳ πρὸς πραγματοποίησιν ἀνορθωτοῦ ἐναλλασσομένου ῥεύματος.

Ἀναλυτικὴ ἔκφρασις τῆς μεταβολῆς τοῦ ῥεύματος: Ἀναλυτικῶς ἡ μεταβολὴ τῆς ἐντάσεως τοῦ ῥεύματος συναρτήσει τῆς ἐφαρμοζομένης διαφορᾶς δυναμικοῦ V τόξου μεταξὺ ἀνθράκων ἐκφράζεται διὰ τῆς σχέσεως (Ayrton):

$$V = a + bl + \frac{c + dl}{i}$$

ἔνθα l παριστᾷ τὸ μῆκος τοῦ τόξου, a, b, c, d σταθερὰς ἐξαρτωμένας ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ χρησιμοποιουμένου ἄνθρακος, τῆς διαμέτρου αὐτῶν καὶ τῆς ἀτμοσφαίρας ἐν ᾗ παράγεται τὸ τόξον. Δι' ἄνθρακας διαμ. 10 mm καὶ ἐν τῷ ἀέρι εἶναι

$$V = 38{,}98 + 2{,}07l + \frac{11{,}66 + 10{,}54l}{i}$$

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξισώσεων προκύπτει, ὅτι ἡ χαρακτηριστικὴ τοῦ τόξου εἶναι ὑπερβολὴ ἔχουσα ὡς ἀσυμπτώτους τὰς εὐθείας V=a+bl καὶ i=0.

Διὰ μεταλλικὰ ἠλεκτρόδια ἐπίσης ἐφαρμόζεται ὁ ἀνωτέρω τύπος· αἱ σταθεραὶ ὅμως a, b, c, d ἔχουσι τιμὰς ἐξαρτωμένας ἐκ τῆς φύσεως τῶν ἠλεκτροδίων.

Διὰ τὰ συνηθέστερα τῶν μετάλλων τὰς τιμὰς τῶν σταθερῶν παρέχει ὁ ἑπόμενος πίναξ:

Μέταλλα	a	b	c	d
Χρυσὸς	20,8	4,6	12,2	21,0
Λευκόχρυσος	24,3	4,8	—	20,3
Ἄργυρος	14,2	3,6	11,4	19,0
Παλλλάδιον	21,6	3,7	—	21.8
Χαλκὸς	21,4	3,0	10,7	15,2
Κοβάλτιον	20,8	2,1	2,1	10,1
Νικέλιον	17,1	3,9	—	17,5
Σίδηρος	15,5	2,5	9,4	15,0

Ἀκτινοβολία τοῦ τόξου: Μεγίστης σπουδαιότητος τυγχάνει ἡ σπουδὴ τῆς ἀκτινοβολίας τόξου παραγομένου μεταξὺ ἀνθράκων,λόγῳ τῆς χρησιμοποιήσεως ταύτης ὡς φωτεινῆς πηγῆς (βλ. λεπτομερείας ἐν λ. ἠλεκτρικαὶ *λυχνίαι*).

Θεωρία τῆς λειτουργίας τοῦ τόξου: Ἐνταῦθα ἀναφέρομεν τὴν ὑπὸ τοῦ J. J. Thomson διατυπωθεῖσαν θεωρίαν ἐπὶ τοῦ τρόπου τῆς λειτουργίας τοῦ τόξου. Κατὰ τὴν ὡς ἄνω θεωρίαν, σῶμα θερμὸν ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ ἐκπέμπῃ ἠλεκτρόνια, ἡ δὲ ἠλεκτρονικὴ ἐκπομπὴ αὐξάνει λίαν ταχέως μετὰ τῆς θερμοκρασίας. Ἐν τῷ τόξῳ ἡ ἀπαιτουμένη θερμότης, ὅπως ἀχθῇ ἡ κάθοδος τοῦ τόξου εἰς τὴν θερμοκρασίαν ἐκείνην πρὸς ἀθρόαν ἐκπομπὴν ἠλεκτρονίων, παρέχεται ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ ῥεύματος τοῦ τόξου. Ὄντως τὰ ἐκ τῆς καθόδου τοῦ τόξου ἐκπεμπόμενα ἠλεκτρόνια λαμβάνουσιν ἐν τῷ πεδίῳ τοιαύτην ταχύτητα, ὥστε δύνανται νὰ προκαλέσωσι τὸν ἰονισμὸν (ἐκ κρούσεως) τοῦ ἀερίου μεταξὺ τῶν ἠλεκτροδίων τοῦ τόξου. Οὕτω γεννῶνται θετικὰ ἰόντα, ἅτινα φέρονται μεθ' ὁρμῆς πρὸς τὴν κάθοδον, ἤτοι βομβαρδίζουσι τὴν κάθοδον, ἀποτέλεσμα δὲ τούτου εἶναι ἡ θέρμανσις τῆς καθόδου. Τὰ ἐκ τῆς καθόδου ἐκπορευόμενα ἠλεκτρόνια ὡς καὶ τὰ ἐκ τοῦ ἰονισμοῦ δευτερογενῶς προκύπτοντα ἀπορροφῶνται ὑπὸ τῆς ἀνόδου, ἥτις, ὡς ἐκ τούτου, θερμαίνεται ἰσχυρῶς. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι οὐσιώδης συνθήκη πρὸς παραγωγὴν τοῦ ἄνω φαινομένου εἶναι ἡ ἐκπομπὴ ἠλεκτρονίων ὑπὸ τῆς καθόδου. Τὰ ἠλεκτρόνια ταῦτα ἀκολούθως προκαλοῦσι τὴν γένεσιν θετικῶν ἰόντων, ἅτινα διατηροῦσι τὴν κάθοδον εἰς τὴν ἀπαιτουμένην θερμοκρασίαν καὶ συντελοῦσιν εἰς τὴν σταθεροποίησιν τοῦ φαινομένου.

Ἐφαρμογαὶ τοῦ βολταϊκοῦ τόξου: Τὸ βολταϊκὸν τόξον ἔτυχεν εὐρυτάτων ἐφαρμογῶν ἐν τῇ πράξει, μεταξὺ τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι εἶναι ἡ χρησιμοποίησις αὐτοῦ ὡς φωτιστικῆς πηγῆς (βλ. λ. ἠλεκτρικαὶ *λυχνίαι*),ὡς πηγῆς παραγωγῆς θερμότητος (βλ.λ. ἠλεκτρικὴ *κάμινος*). Λίαν ἐνδιαφέρουσαι ἐπίσης εἶναι αἱ ἐφαρμογαὶ τοῦ τόξου ὑδραργύρου, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τὴν χρησιμοποίησιν αὐτοῦ ἐν τῇ ἰατρικῇ πρὸς παραγωγὴν ὑπεριώδους ἀκτινοβολίας (βλ. λ. λυχνίαι *ὑδραργύρου*) καὶ ἐν τῇ ἠλεκτροτεχνίᾳ πρὸς πραγματοποίησιν ἀνορθωτῶν ἐναλλασσομένου ῥεύματος (βλ. λ. ὑδραργυρικοὶ *ἀνορθωταί*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Berliner Schell* Physikalisches Handwörterbuch (1927).— *Bouasse*, Cours de Magnétisme et d' Electricité (1920).— *Grimsehl*, Lehrbuch der Physik (1923).

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

Βολταῖρος (Voltaire), ***Φραγκῖσκος-Μαρία-Ἀρουὲ ντέ***—. Διάσημος Γάλλος φιλόσοφος, ποιητής, δραματικὸς καὶ πεζογράφος, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῇ 21 Νοεμβρίου 1694 καὶ ἀποθανὼν αὐτόθι τῇ 30 Μαΐου 1778.

Βίος. Ὁ πατήρ του maitre Arouet ἦτο συμβολαιογράφος εἰς τὸ Σατλὲ καὶ βραδύτερον ταμίας εἰς τὴν Chambre des Comptes. Ὁ Φραγκῖσκος -Μαρία ἦτο τὸ πέμπτον τέκνον τῆς οἰκογενείας, πολὺ ἀδυνάτου κράσεως.Τὴν φιλάσθενον φύσιν του δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ βελτιώσῃ. Διαρκῶς ἀσθενὴς καὶ διαρκῶς θνήσκων (ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ φαντασίαν) θὰ μεταχειρίζεται διάφορα ἰατρικά, λουτρά, γάλα ὄνου, διαμονὴν εἰς ἐξοχάς. Ἐν τούτοις ἡ ψυχικὴ εὐρωστία καὶ ἡ ὄρεξις τοῦ ζῆν ἦσαν παρ' αὐτῷ μέγισται, ὥστε κατώρθωσε νὰ φθάσῃ μετὰ πυρετώδη κοσμικὴν καὶ πνευματικὴν δραστηριότητα, διαρκῶς μαχόμενος, μελετῶν καὶ γράφων καὶ ἐπὶ μακρὰ ἔτη διασκεδάζων, πάντοτε εἴρων, εὐδιάθετος, ἐριστικός, εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν 84 ἐτῶν καὶ νὰ καταστῇ οὐ μόνον ὁ «πατριάρχης τοῦ Φερνέ», ἀλλὰ καὶ ὁ πνευματικὸς δικτάτωρ ἁπάσης τῆς Εὐρώπης ἐπὶ ἥμισυ καὶ πλέον αἰῶνα. Ἐκ πατρὸς καὶ μητρὸς ἦτο ἀστός· ἀνῆκε δηλαδὴ εἰς τὴν κοινωνικὴν ἐκείνην τάξιν, ἐξ ἧς προήρχοντο ἤδη ὀνομαστοὶ ἄνδρες τῶν γραμμάτων καὶ τῆς πολιτείας καὶ ἥτις, τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἠμφεσβήτει καὶ τὰ δικαιώματα γεννήσεως τῶν εὐγενῶν ὄχι διὰ νὰ τὰ καταργήσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ τὰ κατακτήσῃ. Ὁ πατήρ του ἔχων σχέσεις μὲ διακεκριμένους ἄνδρας, ὡς τὸν Σαὶν Σιμὸν καὶ τὸν Ρισελιέ, ἤθελε νὰ μορφώσῃ καταλλήλως τὸν υἱόν του, ὅπως γίνῃ δικηγόρος. Εἰς ἡλικίαν δέκα ἐτῶν (1704) εἰσήγαγεν αὐτὸν παρὰ τοῖς Ἰησουίταις τοῦ λυκείου Λουὶ-Λὲ-Γκράν. Ἀλλ' οἱ Ἰησουῖται δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐμπνεύσουν εἰς τὸν νεαρὸν Βολταῖρον οὔτε βαθεῖαν πίστιν οὔτε σταθερὰν ἠθικήν· ὅμως, ὄντες οἱ κυριώτεροι φορεῖς τῆς ἀρχαίας καὶ μεσαιωνικῆς σοφίας, ἄνθρωποι ἐξόχως καλαίσθητοι, ἐκαλλιέργησαν ἐν αὐτῷ τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὸν κλασσικισμόν. Ἀπειθάρχητος, ἀλλὰ πνευματώδης καὶ φιλομαθής, συνεδέθη μὲ τοὺς ἀριστοκρατικοῦ γένους συμμαθητάς του, οἵτινες βραδύτερον θὰ προστατεύσουν αὐτὸν εἰς πολλὰς περιστάσεις.

Ἀπὸ δεκατριῶν ἐτῶν ἔγραφε στίχους. Ὅτε δὲ παρουσιάσθη εἰς τὰς φιλολογικὰς συγκεντρώσεις τῆς περιφήμου διὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ὡραιότητα Κας Νινὸν ντὲ Λαγκλὸς (ἤδη ἡλικιωμένης), τοσαύτην ἐνεποίησεν εἰς αὐτὴν ἐντύπωσιν, ὥστε ἀφῆκεν αὐτῷ διὰ τῆς διαθήκης της 2000 φρ. πρὸς ἀγορὰν βιβλίων. Ἀποφοιτήσας τοῦ λυκείου ἐπεδόθη εἰς διασκεδάσεις, δαπανῶν ἀφρόνως ὅ,τι ἐλάμβανε παρὰ τοῦ πατρός του, καὶ ἐπιζητῶν νὰ λάμπῃ εἰς τὰς κοσμικὰς αἰθούσας κατὰ τὸ πνεῦμα, τὴν δηκτικότητα, τὰς γνώσεις, τὴν ποίησιν καὶ τοὺς καλοὺς τρόπους. Ἀλλ' ὁ γέρων Ἀρουὲ ἤθελε σοβαρωτέρας ἀσχολίας τοῦ νεαροῦ υἱοῦ του, ἐφ' ᾧ παρέδωκεν αὐτὸν ὡς ἀκόλουθον εἰς τὸν φίλον του μαρκήσιον ντὲ Σατωναὶ ἀπερχόμενον εἰς Χάγην, ὅπως ἀντιπροσωπεύσῃ τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας εἰς τὰς Ἡνωμένας Ἐπαρχίας. Ἐκεῖ ἐγνωρίσθη μετὰ τῆς ζωηρᾶς καὶ ἐρωτύλου Ὀλυμπίας, ἐπονομαζομένης θωπευτικῶς Πεμπέτ, θυγατρὸς τῆς πρόσφυγος προτεστάντιδος Κας Ντυνουαγιὲ (Dunoyer). Ὁ Φραγκῖσκος ἠράσθη αὐτῆς μὲ τὸ πάθος τῆς νεαρᾶς του ἡλικίας καὶ τῆς φλογερᾶς φύσεώς του, ἀλλ' ἐνῷ ἡτοιμάζετο νὰ τὴν ἀπαγάγῃ, ὁ πρεσβευτὴς ἀπέπεμψεν αὐτὸν εἰς Παρισίους. Ὁ πατήρ του ἐσκέφθη πρὸς στιγμὴν νὰ τὸν ἀποστείλῃ εἰς Ἰνδίας, ἀλλὰ κατέληξε νὰ τοποθετήσῃ αὐτὸν γραφέα παρὰ τῷ εἰσαγγελεῖ Αἰμώ. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Φραγκῖσκος ἐξηκολούθει νὰ στιχουργῇ καὶ νὰ συχνάζῃ εἰς τὴν ὑψηλὴν κοινωνίαν. Ἐπειδὴ ἡ Ἀκαδημία δὲν ἐβράβευσε μίαν ᾠδήν του πρὸς τιμὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ', ἔγραψε καυστικὴν σάτιραν κατὰ τοῦ Ντὲ Λὰ Μότ, μέλους τῆς ἑλλανοδίκου ἐπιτροπῆς, τὸ δ' ἐξ αὐτῆς προκληθὲν σκάνδαλον τὸν ἠνάγκασε νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν πύργον τοῦ Σαὶντ-Ἄνζ, παρὰ τῷ φίλῳ τοῦ πατρός του Κωμαρτέν, ὅστις, ὢν ἀνὴρ σοφὸς καὶ πεπειραμένος, διηγεῖτο εἰς αὐτὸν ἱστορίας τῶν παλαιῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας. Ἐνταῦθα ἀρχίζει ν' ἀποκτᾷ σοβαρωτέρας σκέψεις καὶ νὰ σχεδιάζῃ τὸ ἔπος τῆς «Ἐρριάδος» (Henriade) καὶ τὸν «Αἰῶνα τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'». Κατανοεῖ πλέον, ὅτι διὰ τὴν δόξαν καὶ τὴν εὐτυχίαν δὲν ἀρκεῖ τὸ πνεῦμα μόνον, ἀλλὰ χρειάζονται πολλὰ χρήματα. Ἐπιδίδεται ὅθεν μετὰ τῆς διακρινούσης αὐτὸν ζέσεως καὶ πεισμονῆς εἰς διαφόρους ἐμπορικὰς καὶ χρηματιστηριακὰς ἐπιχειρήσεις. Χαρακτηριστικὸν τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶναι ἡ ἐπακολουθήσασα τὸν θάνατον τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', μετὰ τοῦ αἰσθήματος τῆς χαρᾶς ἐκ τῆς ἀπολυτρώσεως, μεγάλη ἐπιθυμία κέρδους, ἀγάπη τῆς πολυτελείας, σκεπτικισμὸς καὶ ἐπικουρισμός. Ὅλος ὁ κόσμος παίζει εἰς τὸ χρηματιστήριον. Ὁ Φραγκῖσκος Ἀρουὲ εἰς ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν ἐσχημάτισε περιουσίαν. Ἀνεμείχθη εἰς τὴν ἑταιρείαν τῶν Ἰνδιῶν, εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν Γαδείρων μετὰ τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν σίτων τῆς Β. Ἀφρικῆς. Κερδίζει πολλὰ ὡς προμηθευτὴς τοῦ στρατοῦ· ἀγοράζει καὶ μεταπωλεῖ ἀξίας πολλάκις εἰς τὸ τριπλοῦν τῆς ἀγορᾶς, ἐμπορεύεται ζωγραφικοὺς πίνακας, δανείζει εἰς μεγάλους κυρίους καὶ ἀγοράζει ἰσοβίας προσόδους, βραδύτερον λαμβάνει σύνταξιν 1200 φρ. ἀπὸ τὸν δοῦκα τῆς Ὀρλεάνης (1718), 2000 ἀπὸ τὸν βασιλέα (1722), 1500 ἀπὸ τὴν βασίλισσαν (1725) καὶ ἔχει ἐπὶ πλέον εἰσόδημα 4500 φρ. ἀπὸ τὸν ἀποθανόντα πατέρα του. Αἱ σχέσεις του ἐν τῷ μεταξὺ γίνονται ὑψηλότεραι. Ἡ Κα ντὲ Πρί, ἐρωμένη τοῦ δουκὸς τῶν Βουρβώνων, τὸν προσκαλεῖ εἰς Φοντενεμπλῶ καὶ τὸν παρουσιάζει εἰς τὴν βασίλισσαν Μαρίαν Λεσχίνσκα, ἡ ὁποία τὸν ἀπεκάλει οἰκείως «mon pauvre Voltaire». Σχετίζεται μὲ τοὺς Σουλλύ, τοὺς

Digitized by Google

Βιλλάρ, τὴν δούκισσαν ντὲ Μαίν. Εἰσάγεται ἐπίσης εἰς τὸ Temple, ὅπου ἐσύχναζον οἱ φιλελεύθεροι. Διὰ μερικὰς στροφάς του ἐναντίον τοῦ ἀντιβασιλέως ἐξορίζεται ἠπίως εἰς Σουλλύ-σὺρ-Λουάρ, ὅπου εὑρίσκει εὔθυμον, ὡραίαν καὶ ἀριστοκρατικὴν συντροφιάν. Ἐπιστρέψας ἐκεῖθεν γράφει τὸ «J' ai vu». Διὰ τὸ ἔργον τοῦτο καὶ διὰ τὸ ἀποδοθὲν εἰς αὐτὸν «Puero regnante» φυλακίζεται ἐπὶ ἑνδεκάμηνον ἐν Βαστίλλῃ (Μάϊος 1717—Ἀπρίλιος 1718). Ὅτε ἀνεκαλύφθη ὁ πραγματικὸς συγγραφεὺς τοῦ «Puero regnante», ὁ Βολταῖρος ἀπελύθη. Ἐπωφελήθη ὅμως τῆς ἀναγκαστικῆς αὐτῆς ἀπομονώσεώς του ἐν τῇ φυλακῇ, διότι συνεκεντρώθη περισσότερον καὶ συνέγραψε τὴν τραγῳδίαν του «Οἰδίπους» καὶ ἤρχισε νὰ συνθέτῃ τὴν «Ἑρριάδα», εἰς ἣν ἔδωκε κατ' ἀρχὰς τὸν τίτλον «La Ligue». Ὁ «Οἰδίπους» ἐπαίχθη κατὰ Νοέμβριον του 1718 σημειώσας μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἔκτοτε ἐγκαταλείπει τὸ ἐπώνυμον Ἀρουὲ καὶ λαμβάνει τὸ de Voltaire, δανεισθεὶς αὐτὸ ἐκ μικρᾶς οἰκογενειακῆς του ἰδιοκτησίας. Τὴν «Ἑρριάδα» ἐτύπωσεν ἐν Ρουένν῅ τῷ 1723 καὶ τὴν εἰσήγαγε κρυφίως εἰς Παρισίους μέσα εἰς τὴν φορτηγὸν ἅμαξαν τῆς Κας ντὲ Μπερνιέρ.

Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1725 ὁ ἱππότης ντὲ Ροάν, ἀνὴρ διεφθαρμένος, παρέσυρεν αὐτὸν εἰς ἐνέδραν, καθ' ἣν οἱ ὑπηρέται του ἐξυλοκόπησαν τὸν ποιητήν, ἐνῷ ἐκεῖνος ἀπὸ τῆς ἁμάξης του παρηκολούθει τὸ θέαμα. Ὁ καλὸς κόσμος τῶν Παρισίων ἐγέλασε μετὰ χαιρεκακίας διὰ τὸ πάθημα τοῦ Βολταίρου. Ἐκάλεσε μὲν εἰς μονομαχίαν τὸν Ροάν, ἀλλ' οὗτος, λόγῳ τῆς πολιτικῆς του ἰσχύος, τὸν ἐνέκλεισεν ἐκ νέου εἰς τὴν Βαστίλλην ἐπὶ 5—6 ἑβδομάδας. Ὅτε ἐξῆλθεν ἔλαβε τὴν ἐντολὴν νὰ φύγῃ εἰς Ἀγγλίαν. Ἡ χρονολογία αὐτὴ (1726) εἶναι ἡ πλέον ἀποφασιστικὴ τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ Βολταίρου. Ἕως τώρα ἐγνώρισε πλοῦτον, εὐτυχίαν, ὑψηλὰς σχέσεις, δόξαν. Δὲν εἶχεν ἀκόμη σκεφθῆ βαθύτερον περὶ τῆς κοινωνικῆς τάξεως. Καὶ ἄν, λόγῳ τοῦ συρμοῦ καὶ ἀπὸ χαρακτῆρος, ἦτο ἄθεος, ἐδίσταζεν ὅμως καὶ νὰ τὸ ὁμολογήσῃ κατηγορηματικῶς ἢ νὰ προβάλῃ πολέμιος τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἀγγλία γίνεται τὸ σχολεῖόν του. Ἐκεῖ ἔμεινεν ἐπὶ τριετίαν. Διὰ τοῦ Μπολιγκρόκε, τὸν ὁποῖον εἶχε γνωρίσει ὡς πολιτικὸν φυγάδα ἐν Γαλλίᾳ, εἰσάγεται εἰς τὴν ἀνωτέραν πνευματικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀριστοκρατίαν τοῦ Λονδίνου. Σχετίζεται μὲ τοὺς συγγραφεῖς Γιούγκ, Γκαιϋ, Κάγγριυβ, Μπέρκελεϋ, Πόπε, Σουίφτ καὶ παρίσταται εἰς τὴν κηδείαν τοῦ Νεύτωνος. Ἐντὸς δεκαοκτὼ μηνῶν ἔγραφεν ἄριστα τὴν ἀγγλικήν. Παρατηρεῖ, ἐρωτᾷ, μανθάνει τὰ πάντα. Νέος κόσμος τοῦ ἀποκαλύπτεται. Ἡ κοινωνική, πολιτική, θρησκευτική, ἐπιστημονικὴ καὶ λογοτεχνικὴ ἀντίθεσις μετὰ τῆς Γαλλίας εἶναι τεραστία. Ἐκεῖ συγγράφει τὸ «Essai sur la poésie épique» (1726) καὶ ἀνατυπώνει δι' ἐγγραφῆς συνδρομητῶν τὴν «Ἑρριάδα» (1728) μετ' ἀγγλικοῦ προλόγου. Ὅτε τῷ 1720 ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Γαλλίαν, φέρει ἐντός του τὰ σπέρματα ὅλων ἐκείνων τῶν ἐπαναστατικῶν ἀνέμων, τοὺς ὁποίους θὰ ἐξαπολύσῃ ἐν καιρῷ ἐναντίον τῆς καθεστώσης τάξεως. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπαναλαμβάνει τὴν παλαιάν του ταραχώδη κοινωνικὴν ζωὴν καὶ συγγράφει τὰ δράματα: «Βροῦτον» (1730), «Θάνατον τοῦ Καίσαρος» (1735), «Ἐριφύλην» (1732), «Ζαΐραν» (1732), ἥτις ἔσχε θριαμβευτικὴν ἐπιτυχίαν, τὴν «Ἀδελαΐδα καὶ Ντυγκεκλὲν» (1734), ἔργα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸν Σαίξπηρ, περατώνει δὲ τὴν «Ἱστορίαν τοῦ Καρόλου ΙΒ'» (1731), τὴν ὁποίαν παρεσκεύαζεν ἤδη ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ τὸν «Ναὸν τῆς καλαισθησίας» («Le Temple du goût»), ἔνθα πραγματεύεται καὶ κρίνει εἰς κομψὸν καὶ πνευματῶδες ὕφος τὴν γαλλικὴν ποίησιν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐργάζεται εἰς τὸ κορυφαῖον ἀπὸ ἱστορικῆς σημασίας ἔργον του, τὰς «Lettres philosophiques sur les Anglais». Μὴ κατορθώσας νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἄδειαν τῆς ἐκδόσεώς των, ἀποφασίζει νὰ τὰς δημοσιεύσῃ κρυφίως. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ φήμη τῆς συγγραφῆς των διαδίδεται κινοῦσα τὸ ἐνδιαφέρον. Ὁ Βολταῖρος διστάζει. Ἀλλὰ ἡ ἀγγλικὴ μετάφρασίς των δημοσιεύεται ἤδη ἐν Λονδίνῳ τῷ 1733. Μερικὰ ἀντίτυπα ἐκ παραποιήσεως τῆς γαλλικῆς ἐκδόσεως τοῦ Ζὸρ εἰσέρχονται εἰς Παρισίους. Ὁ Βολταῖρος εὑρίσκετο τότε ἐν Καμπανίᾳ, εἰς τοὺς γάμους τοῦ δουκὸς ντὲ Ρισελιὲ μετὰ τῆς Δος ντὲ Γκυίζ. Τὸ Παρλαμέντον καίει τὸ βιβλίον καὶ φυλακίζει τὸν ἐκδότην Ζόρ· ὁ Βολταῖρος δὲν ἐπανέρχεται εἰς Παρισίους. Ἡ καταδίκη ὅμως αὕτη ἔκαμε τὸ βιβλίον περιζήτητον. Πέντε ἐκδόσεις αὐτοῦ γίνονται τῷ 1734 καὶ ἄλλαι πέντε μέχρι τοῦ 1739. Ὁ Βολταῖρος ἐγκαθίσταται τοῦ λοιποῦ εἰς Σιρὲ (Cirey-sur-Blaise) παρὰ τὰ σύνορα τῆς Λωρραίνης (ὅπως εἰς πρῶτον συναγερμὸν καταφεύγῃ εἰς τὰ ἐδάφη τοῦ δουκὸς) παρὰ τῇ Κᾳ ντὺ Σατλὲ «τῇ ὡραίᾳ Αἰμιλίᾳ», πρῴην ἐρωμένῃ τοῦ δουκὸς Ρισελιὲ καὶ ἄλλων τινῶν. Αὕτη ἦτο μόλις 27 ἐτῶν, εὐφυής, φιλάρεσκος, πεπειραμένη, εὐσταλής, θερμή, «θαρραλέως καὶ ἀριστοκρατικῶς ἀναιδής», ὥστε νὰ λούηται πρὸ τοῦ θαλαμηπόλου της, πραγματικῶς σοφή, γνωρίζουσα τὴν λατινικήν, τὴν ἰταλικὴν καὶ τὴν ἀγγλικήν, ἀγαπῶσα μετὰ πάθους τὰ μαθηματικά, τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν μεταφυσικήν, θαυμάστρια καὶ θιασῶτις τοῦ Λεϊβνιτίου, «θέλουσα ἐκτὸς τῆς κλίνης νὰ τὴν μεταχειρίζωνται ὡς ἄνδρα» (*Λανσόν*). Ἐνταῦθα ὁ Βολταῖρος διάγει πολυτελῆ ζωὴν μεγάλου κυρίου καὶ ἀκαταπονήτου διανοητικῆς ἐργασίας. Ὁ θαλαμηπόλος ἵσταται ὄπισθέν του κατὰ τὰ δεῖπνα, τὰ ὁποῖα ἐνίοτε διαρκοῦν ἀπὸ τῆς 9ης μέχρι τοῦ μεσονυκτίου. Πίνει πολλοὺς καφέδες καὶ προτιμᾷ τοὺς οἴνους τοῦ Ρήνου, ἀλλ' ἡ «ὡραία Αἰμιλία» κανονίζει τὴν δίαιταν αὐτοῦ καὶ δὲν τοῦ ἐπιτρέπει κατάχρησιν· ἐπὶ πλέον τὸν λογοκρίνει, ἐμποδίζουσα αὐτὸν νὰ γράφῃ ἔργα θίγοντα τὸ πολιτικὸν καὶ τὸ θρησκευτικὸν καθεστώς, ὅταν δὲ παρὰ ταῦτα ἐκεῖνος ἔγραφε, τὰ ἐκλείδωνε διὰ νὰ δημοσιευθοῦν ὑπὸ καλυτέρους οἰωνούς. Ἱδρύουν μικρὸν μέν, ἀλλὰ κομψὸν θέατρον, διὰ τὸ ὁποῖον ὁ Βολταῖρος, ὡς ὅλη ἡ ἐποχή του, εἶχε μέγα πάθος. Ὁ ἴδιος ὑπεδύετο ῥόλους τῶν ἔργων του μετὰ πολλῆς λεπτότητος, ἐπέβλεπε τὰς λεπτομερείας τῆς σκηνοθεσίας καὶ ἐδίδασκε τοὺς ἄλλους πῶς νὰ ὑποκρίνωνται καλύτερον. Ἡ κυρία ντὲ Σατλὲ στρέφει τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ φίλου της πρὸς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας. Ἀγοράζουν ὄργανα καὶ ἐγκαθιστοῦν πλῆρες φυσικὸν ἐργαστήριον. Ἀποτέλεσμα τῶν μελετῶν αὐτῶν ὑπῆρξε τὸ ἔργον «Essai sur la nature du feu» (1738), τὸ ὁποῖον ὑπέβαλεν ὁ Βολταῖρος εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν. Τῷ 1738 ἔγραψε τὸ «Traité de Métaphysique», τῷ 1738 τὰ «Éléments de la philosophie de Newton mis à la portée de tous» καὶ τῷ 1740 ἐκδίδει ἐν

Φραγκῖσκος Βολταῖρος.

['Εκ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Houdon τοῦ ἐστημένου εἰς τὸ θέατρον τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας.]

Ἀμστελοδάμῳ τὴν «Métaphysique de Newton». Τῷ 1742 ἀναβιβάζει ἐπὶ σκηνῆς τὸν «Mahomet ou le fanatisme», τὸν ὁποῖον μετὰ τὴν τρίτην παράστασιν ἀναγκάζεται ν' ἀποσύρῃ, καὶ ἑτοιμάζει τὸν «Siècle de Louis XIV», τοῦ ὁποίου δύο κεφάλαια δημοσιευθέντα κατεσχέθησαν.

Τὴν ἐν Συρὲ διαμονήν του διακόπτει ἐνίοτε μὲ βραχυχρόνια ταξίδια. Ἔρχεται τῷ 1739 εἰς Χάγην ὅπου ἐκδίδει τὸν «Ἀντιμακιαβέλην» τοῦ πρίγκιπος Φρειδερίκου τῆς Πρωσσίας, τοῦ κατόπιν μεγάλου Φρειδερίκου Β', τὸν ὁποῖον συναντᾷ ἐν Κλέβῃ καὶ βραδύτερον ἐν Βερολίνῳ. Τῷ 1743 ἐπέμφθη ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως εἰς διπλωματικὴν ἀποστολὴν παρὰ τῷ Πρώσσῳ μονάρχῃ. Ἂν καὶ ἀπέτυχεν, ὅμως εἶναι εὐτυχής, διότι ἔτυχε τιμῶν καὶ περιποιήσεων. Γίνεται οἰκειότατος μὲ τὰς ἀδελφὰς τοῦ βασιλέως. Διέρχεται δύο ἑβδομάδας παρὰ τῇ μαργράβῃ Βιλελμίνῃ τῆς Βαϊμάρης εἰς τὰς «μικράς της Βερσαλλίας», τὸ «Ermitage», ἐρωτοτροπεῖ πρὸς τὴν μέλλουσαν βασίλισσαν τῆς Σουηδίας πριγκίπισσαν Οὐλρίκην, εἰς ἣν ἀπευθύνει τολμηρὸν μαδριγάλιον, ἔνθα λέγει: «Ὀνειρευόμουν, πὼς ἤμουν βασιλιᾶς καὶ σᾶς ἀγαποῦσα, πριγκίπισσα, καὶ τολμοῦσα νὰ σᾶς τὸ λέγω. Μὰ οἱ θεοὶ στὸν ξύπνο μου, μοῦ πήρανε τὰ πάντα. Δὲν ἔχασα ὅμως ἄλλο ἀπὸ τὴ βασιλεία μου». Τὴν 20ὴν Φεβρουαρίου 1743 παρακολουθεῖ ἐν Παρισίοις τὴν πρώτην ἐκτέλεσιν τῆς «Μερόπης» του, ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ θεωρείου μετὰ τῶν κυριῶν ντὲ Μπουφλὲρ καὶ ντὲ Λούξεμπουρ. Οὐδέποτε ὁ Βολταῖρος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς «Ζαΐρας» ἐδοκίμασεν ὅμοιον θρίαμβον.

Ἀπὸ τοῦ 1744—1783 ἐπαναλαμβάνει τὴν αὐλικὴν ζωήν. Ἀποθανόντος τοῦ ἐχθροῦ του καρδιναλίου ντὲ Φλερύ, οἱ φίλοι του, δοὺξ ντὲ Ρισελιὲ καὶ δοὺξ ντὲ Λὰ Βαγγιέρ, οἰκεῖοι τοῦ βασιλέως, ὡς καὶ αἱ εὐνοούμεναι τούτου Και ντὲ Σατωρού, ντ' Ἐτιόλ, καὶ ἡ μαρκησία Πομπαδοὺρ (τὴν ὁποίαν γνωρίζει ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας καὶ τῆς ὁποίας θὰ γίνῃ περισσότερον ἀπὸ ἔμπιστος), ἐνεργοῦν καὶ ἐπιτυγχάνουν τὴν ἐπάνοδόν του εἰς Βερσαλλίας. Συμφιλιοῦται μὲ τὸν πάπαν, λαμβάνει τὸν τίτλον εὐγενοῦς τοῦ βασιλικοῦ οἴκου μετὰ συντάξεως καὶ τὴν 8 Μαΐου 1746 γίνεται ἐπὶ τέλους καὶ ἀκαδημαϊκός. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς κορυφῆς ταύτης τῶν τιμῶν ἀρχίζει ἡ βαθμιαία πτῶσις. Ὁ βασιλεὺς εἶναι ἄμουσος, ἡ βασίλισσα ἀδιάφορος, ἡ Πομπαδοὺρ ὑποστηρίζει ἤδη τὸν ἀντίπαλόν του Κρεμπιγιόν, οἱ αὐλικοὶ τὸν ἐχθρεύονται διὰ τὴν γλῶσσάν του. Μίαν ἑσπέραν ἡ Κα ντὺ Σατλὲ χάνει εἰς τὰ χαρτιὰ 80.000 φράγκα. Ὁ Βολταῖρος τῆς λέγει ἀγγλιστί: «Δὲν ἐννοεῖς ὅτι παίζεις μὲ λωποδύτας;» Ἡ φράσις ἠννοήθη, προεκλήθη σκάνδαλον καὶ ὁ Βολταῖρος ἀναγκάζεται ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς αὐλῆς. Ἐπανέρχεται βραδύτερον, ἀλλὰ διὰ νὰ φύγῃ διὰ παντός. Ἤδη περιφέρεται μὲ τὴν Αἰμιλίαν ἀνὰ τὰς διαφόρους αὐλάς. Τῷ 1749 ἡ Κα ντὺ Σατλὲ ἀποθνῄσκει κατόπιν ἐπικινδύνου εἰς προβεβηκυῖαν ἡλικίαν ἐγκυμοσύνης, ὀφειλομένης εἰς τὸν νεαρὸν ἀξιωματικὸν Λαμπέρ. Ὁ Βολταῖρος τὴν ἔκλαυσεν εἰλικρινῶς. Ἀναλαβὼν τὰ ἐν Σιρὲ ἔπιπλά του ἐγκαθίσταται ἐν Παρισίοις παρὰ τῇ ἀνεψιᾷ του Κα Ντενίς. Ὑπείκων δὲ ἤδη εἰς τὰς ἐπανειλημμένας προσκλήσεις τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας, τὸν ὁποῖον ἐθεώρει φίλον τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνθρωπιστήν, ἀπέρχεται, μετὰ 6—8 μηνῶν διαμονὴν ἐν Παρισίοις, εἰς Βερολῖνον, μὲ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐπιδείξῃ εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας πόσον τιμῶνται εἰς τὰς ξένας αὐλὰς οἱ ἄνθρωποι τοῦ πνεύματος. Τὴν 10 Ἰουλίου 1750 ἔφθασεν εἰς Πότσδαμ. Ἤρχετο μὲ τὰς ἀρίστας τῶν ἐλπίδων, ἀλλ' ἐντὸς ὀλίγου ἀπογοητεύεται. Ὁ βασιλεὺς εἶναι δεσποτικός, τραχύς, ἐγωϊστής, συντρίβων τοὺς περὶ αὐτὸν διὰ τῶν τρόπων του. Ὁ Βολταῖρος εἶναι ματαιόδοξος, ἀπαιτητικός, ζηλότυπος καὶ φίλερις. Γράφει μίαν διατριβὴν κατὰ τοῦ Μωπερτυΐ, προέδρου τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου. Ὁ βασιλεὺς γελᾷ, ὅμως καίει τὸ ἔντυπον, διότι ἀμφότεροι οἱ ἀντίπαλοι εἶναι ὑπάλληλοί του. Ἐν τούτοις τὴν 1 Φεβρουαρίου 1753 παραιτηθεὶς τῶν τίτλων καὶ τῆς συντάξεώς του ἀπῆλθε. Ἡ Γερμανία, ἡ Γαλλία, καὶ δὴ οἱ Παρίσιοι, εἶναι τόποι ἐπισφαλοῦς διαμονῆς. Καταφεύγει λοιπὸν εἰς Γενεύην. Οὕτω τῷ 1754, 12 Δεκεμβρίου, θέτει τέρμα εἰς τὰς περιπλανήσεις του καὶ εἰς τὴν κοσμικὴν ζωήν. Εἶναι ἤδη ἑξηκοντούτης. Τὸ Βερολῖνον ὑπῆρξε τὸ τελευταῖόν του σχολεῖον. Θέλει τοῦ λοιποῦ νὰ εἶναι κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἐν συγκρίσει ὅμως μὲ τὴν αὐλὴν τῆς Γαλλίας, ἐν Βερολίνῳ ἀπέλαυε πλείονος ἐλευθερίας. Ἐν μέσῳ τῶν ἑορτῶν εὕρισκε τὸν καιρὸν νὰ συγγράφῃ. Ἐκεῖ ἐπεράτωσε καὶ ἐδημοσίευσε τὸν «Αἰῶνα τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'», τὸν «Μικρομέγαν» καὶ τοὺς πρώτους διαλόγους του κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Λουκιανοῦ.

Ἀγοράζει μίαν ἔπαυλιν παρὰ τὴν Γενεύην ἀντὶ 87.000 φρ., τὴν ὁποίαν ὠνόμασε «Delices». Ἀρχίζει νὰ ἐργάζηται ἐκ νέου πυρετωδῶς. Ἀλλὰ διὰ τὸ ἄρθρον του «Γενεύη» ἐν τῇ ἐγκυκλοπαιδείᾳ τοῦ Ντ' Ἀλαμπὲρ ὀργίζεται τὸ «μεγαλοπρεπὲς» συμβούλιον τῆς φιλοξενούσης αὐτὸν πόλεως καὶ ἀπαγορεύει εἰς αὐτὸν τὴν ἵδρυσιν θεάτρου. Φεύγει λοιπὸν ἐξ Ἑλβετίας καὶ ἐγκαθίσταται τοῦ λοιποῦ ἐπὶ γαλλικοῦ ἐδάφους. Ἀγοράζει τὰς γαίας τοῦ Φερνέ, ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τῆς Γενεύης καὶ ἐνοικιάζει ἰσοβίως τὴν κομιτείαν τοῦ Τουρναί. Ἱδρύει θέατρα καὶ εἰς ἀμφότερα τὰ μέρη ταῦτα. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1760 μένει σταθερῶς ἐν Φερνέ. Ἡ περιουσία του εἶναι μεγάλη. Ἔχει κεφάλαια κατατεθειμένα εἰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ τραπέζας. Εἶναι δανειστὴς τοῦ δουκὸς ντὲ Ρισελιέ, τοῦ ἐκλέκτορος τοῦ Παλατινάτου, τοῦ δουκὸς τῆς Βυρτεμβέργης. Τὰ ἔξοδά του εἶναι μέγιστα. Κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν παραστάσεων προσφέρει μεγαλοπρεπῆ δεῖπνα εἰς 80 πρόσωπα. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Φερνὲ ἀνέρχεται εἰς 40.000 φρ. ἐτησίως. Ἔχει δώδεκα ἵππους, φυτείας, κήπους, κτίρια, ὡρολογοποιεῖα, μεταλλουργεῖα. Οἱ «ὑπήκοοί» του πανηγυρίζουν τὰς ἐπετείους τῶν γενεθλίων του διὰ σημαιοστολισμῶν, ἁψίδων καὶ πυροτεχνημάτων. Εἶναι ἀληθὴς χωροδεσπότης. Ἐπισκέπται παντὸς ἔθνους καὶ τάξεως ἔρχονται νὰ τὸν βλέπουν. Εἶναι τὸ ἀξιοπερίεργον φαινόμενον τῆς Εὐρώπης καὶ τὸ Φερνὲ τόπος προσκυνήματος διὰ τὰς εὐαισθήτους ψυχάς. Γράφει ἀφθόνως. Ἐνδιαφέρει ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ ἔχει ἐπὶ παντὸς θέματος γνώμην. Εἶναι μαζὶ ἐφημερίς, περιοδικόν, ἐγκυκλοπαιδεία, ὁλόκληρος βιβλιοθήκη. Τὴν 7ην Φεβρουαρίου 1778, τέσσαρας μῆνας πρὸ τοῦ θανάτου του, ἐγένετο δεκτὸς εἰς τὴν τεκτονικὴν στοὰν τῶν 9 ἀδελφῶν, ἧς μέλη ἦσαν ὁ Φραγκλῖνος, ὁ Λαλάντ, ὁ Ἑλβέτιος καὶ ἄλλοι. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1778, μετὰ 27 ἐτῶν ἀπουσίαν, ἔρχεται εἰς Παρισίους. Ἡ φήμη, ἡ δόξα καὶ τὸ κῦρός του εἶναι ἤδη τεράστια. Ἡ ὑποδοχή του ὑπῆρξε πανηγυρική. Ἡ Ἀκαδημία, τὸ Θέατρον στέλλουν πρὸς αὐτὸν ἀντιπροσωπείας. Οἱ ἐνδοξότεροι ἄνδρες καὶ γυναῖκες τῆς ἐποχῆς σπεύδουν νὰ τῷ ὑποβάλουν τὰ σέβη των. Εἰς ὅλα τὰ θέατρα στεφανώνουν τὴν προτομήν του καὶ ὅθεν διέρχεται ὁ λαὸς τὸν ἐπευφημεῖ. Εἰς τὸ Γαλλικὸν Θέατρον δίδεται τὸ δρᾶμά του «Irène»

Digitized by Google

παρισταμένης τῆς βασιλίσσης καὶ τοῦ κόμιτος ντ' Ἀρτουά. Ἡ Ἀκαδημία τὸν ὑποδέχεται ἐπισήμως. Ὁ φιλόσοφος μεταβαίνει μὲ πολυτελεστάτην στολήν, μακρὰν περρούκαν καὶ βαρύτιμον γούναν, δῶρον τῆς φίλης του αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης. Ἀλλὰ τόσοι κόποι καὶ συγκινήσεις ἐπιφέρουν τὸ μοιραῖον τέλος εἰς τὸν λεπτοφυῆ του ὀργανισμόν. Ἔπασχεν ἀπὸ μακροῦ ἐκ στραγγουρίας. Οἱ πόνοι του τώρα γίνονται δριμύτεροι καὶ τὴν νύκτα τῆς 30ῆς Μαΐου, περὶ τὴν 11ην, ἐξέπνευσεν εἰς ἡλικίαν 84 ἐτῶν. Οἱ ἱερεῖς ἤρχισαν ἀμέσως λυσσώδη πόλεμον κατὰ τοῦ νεκροῦ καὶ τῆς μνήμης του. Ἐκήρυσσον, ὅτι ὁ θάνατος τοῦ ἀθέου Βολταίρου ὑπῆρξε τιμωρία τῆς θείας δικαιοσύνης, διότι ἔτρωγε τὰ περιττώματά του καὶ ἔπινεν ἐκ τῆς ἀμίδος του, ἵνα σβέσῃ τὴν ἐντός του φλόγα τῆς κολάσεως. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ ἀρνεῖται χριστιανικὴν ταφήν. Ὁ βασιλεὺς ἀδιαφορεῖ διὰ τοῦτο· «εἶναι δουλειὰ τῶν παπάδων», εἶπε. Ὁ ἀνεψιός του ἀββᾶς Μινιὸ ἔθεσε τὸν νεκρὸν ἐντὸς ἁμάξης, ἐνδεδυμένον τὸν κοιτωνίτην του καὶ φέροντα τὸν νυκτικὸν του σκοῦφον, καὶ τὸν μετέφερεν εἰς τὴν μονὴν τῶν Σελλιὲρ ἐν Καμπανίᾳ, ὅπου καὶ τὸν ἔθαψεν. Ὁ ἐπιτρέψας τὴν ταφὴν ἡγούμενος ἐπαύθη ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Τρουά. Αἱ ἐφημερίδες δὲν ἐτόλμων ν' ἀναφέρουν τ' ὄνομα τοῦ Βολταίρου, ἐπὶ πολὺν χρόνον δὲν παριστάνοντο τὰ δράματά του καὶ ἡ ἔκδοσις τοῦ Khel δὲν ἐπετρέπετο οὔτε ν' ἀναγγελθῇ οὔτε νὰ ἐκτεθῇ εἰς τὰς προθήκας τῶν βιβλιοπωλείων. Ἀλλ' ἡ ἐπαναστατικὴ ἐθνοσυνέλευσις, ἀναγνωρίσασα ἐπισήμως αὐτὸν μέγαν ἄνδρα, ἀγωνισθέντα ὑπὲρ τῶν λαϊκῶν ἐλευθεριῶν, μετέφερε τὰ λείψανά του εἰς τὸ Πάνθεον τῇ 11ῃ Ἰουνίου 1791. Δημοτικαὶ ἀρχαί, βουλευταί, ἀκαδημαϊκοί, δικασταί, νεαραὶ κόραι, ἐνδεδυμέναι λευκά, καὶ ἡ χορῳδία τῆς Ὄπερας συνώδευσαν τὴν μετακομιδήν του, ἐν μέσῳ γενικοῦ ἐνθουσιασμοῦ εἰς τὰ ὑπόγεια τοῦ ναοῦ τῆς Γενεβιέβης, μεταβληθέντος εἰς Πάνθεον τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς Γαλλίας.

Ἡ ἐποχή του. Ἡ χρονολογία τῆς γεννήσεως τοῦ Βολταίρου συμπίπτει μὲ τὴν τοῦ θανάτου τῆς κλασσικῆς δημιουργίας. Περὶ τὸ 1685 οὐδεὶς σχεδὸν ἐπιζῇ ἐκ τῶν μεγάλων διανοητῶν καὶ ποιητῶν τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος, ὅστις κατ' ἀλήθειαν λήγει τριάκοντα ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Ἡ ἀρξαμένη ἀπὸ μακροῦ πάλη μεταξὺ τοῦ παλαιοῦ καὶ νέου πνεύματος (τῶν «Anciens» καὶ τῶν «Modernes») θὰ συνεχισθῇ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ἕως οὗ, διὰ τοῦ Βολταίρου καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ρουσσώ, τὸ νέον πνεῦμα θὰ ἐξέλθῃ νικηφόρον. Οἱ παλαιοὶ ἐρειδόμενοι ἐπὶ τῶν προτύπων τῆς ἀρχαιότητος ἐπεζήτουν ὅ,τι αἰώνιον, ἀμετάβλητον ὑπάρχει ἐν τῇ φύσει καὶ τῷ λόγῳ, θυσιάζοντες οὕτω, ὡς λέγει ὁ Ἄσκολι, τὴν λεπτομέρειαν εἰς τὸ σύνολον, τὸ χρῶμα εἰς τὴν γραμμήν, τὸ ἄτομον εἰς τὸν καθολικὸν τύπον, τὸ συναίσθημα καὶ τὸ πάθος εἰς τὴν ἰδέαν. Οἱ «νέοι» ἀντιστρέφουν τοὺς ὅρους, θεωροῦντες «φυσικὸν» τὸν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα τῶν πραγμάτων καὶ «ἔλλογον» ὅ,τι εἶναι σύμφωνον μὲ τὴν ἀντίληψιν καὶ τὸ συναίσθημα τοῦ ὑποκειμένου, ἀπηλλαγμένου προλήψεων. Ἡ ἀλήθεια ζητεῖται εἰς τὴν αἰσθητὴν πραγματικότητα καὶ τὴν πεῖραν, ἡ δὲ ἀναγνώρισις τῶν δικαιωμάτων τοῦ συναισθήματος θὰ δώσῃ κίνησιν, χρῶμα καὶ θερμότητα εἰς τὴν ψυχρήν, μονότονον καὶ ἀφῃρημένην φράσιν τῶν κλασσικῶν. Ἀλλ' ἡ νέα αὕτη τάσις δὲν περιορίζεται μόνον ἐντὸς τῆς σφαίρας τῆς λογοτεχνίας καὶ ποιήσεως. Ἐπεκτείνεται εἰς τὴν φιλοσοφίαν, τὴν ἠθικήν, τὴν θρησκείαν, τὴν πολιτικήν. Γίνεται ζήτημα κοινωνικόν, ἀπειλοῦν τὰς καθεστώσας παλαιὰς ἀξίας, ἄρα θὰ προκαλέσῃ τὴν ἀντίδρασιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κράτους. Οἱ νέοι, οἱ «ἐλευθεριάζοντες», οἱ «ἄπιστοι», ἐπανέρχονται εἰς τὰς πρὸ αἰῶνος δυνάμεις τοῦ γαλλικοῦ πνεύματος: τὸν ρεαλιστὴν καὶ αἰσθησιακὸν Ραμπλαί, τὸν σκεπτικιστὴν Μονταίν. Θὰ ἐνισχυθοῦν ἀφ' ἑτέρου ὑπὸ τῆς καρτεσιανῆς μεθόδου, τῆς ἀναθεωρούσης κατὰ βάσιν πάσας τὰς δεδομένας ἰδέας καὶ πίστεις, καὶ ὑπὸ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἀγγλικῆς φιλοσοφίας, ἐπιστήμης καὶ ποιήσεως. Εἶναι σκεπτικισταί, ἀνεξίθρησκοι, ἐπικούρειοι, θαυμασταὶ καὶ ἀναγνῶσται τοῦ Λουκρητίου, σαρκασταί, ἀρνούμενοι ὡς παράλογον πᾶσαν προσπάθειαν ἐναντίον τῆς φύσεως, ἀπολογηταὶ τῆς εὐτυχίας καὶ τῶν συγκινήσεων. Ἤδη ἐμφανίζονται ζωηρότερον ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῆς σκέψεως καὶ τῆς δράσεως αἱ γυναῖκες. Μετὰ τὰ εἰρημένα, ὁ αἰσθησιασμός, ἡ σάτιρα, ἡ κοινωνικὴ ἐπαναστατικότης καὶ ὁ «μοντερνισμὸς» τοῦ Βολταίρου δὲν εἶναι πλέον φαινόμενα οὔτε μονήρη, οὔτε τῆς ἰδίας του πρωτοβουλίας. Παραλλήλως ἡ ἀπαγόρευσις τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ λόγου, ἡ σημειωθεῖσα ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ' διὰ τῆς καταδιώξεως τῶν διαμαρτυρομένων καὶ τῆς καταργήσεως τοῦ Port Royal, συνεχίζεται μὲ τὴν αὐτὴν ἔντασιν. Τὴν 26 Ἀπριλίου 1757 ἡ Grand' Chambre, ἐκτελοῦσα χρέη Παρλαμέντου, ἐξέδωκε τὴν ἀκόλουθον διαταγήν:

«Τὰ πρόσωπα ἅτινα συγγράφουν ἢ συντελοῦν εἰς τὴν συγγραφὴν καὶ ἔκδοσιν ἔργων προσβαλλόντων τὴν θρησκείαν, προκαλούντων τὴν διατάραξιν τῶν πνευμάτων καὶ θιγόντων τὸ βασιλικὸν κῦρος, καταδικάζονται εἰς θάνατον. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ λοιπὰ ἔντυπα, οἱασδήποτε φύσεως, ἡ παράλειψις τῶν προγεγραμμένων διατυπώσεων ἐπιφέρει διά τε τοὺς συγγραφεῖς καὶ τοὺς ἐκδότας τὴν ποινὴν τῶν κατέργων». Ἡ διαταγὴ αὕτη δὲν ἦτο ἁπλῶς ἀπειλή. Πολλοὶ παραβάται ἀπηγχονίσθησαν ἢ ἐκάησαν ἐπὶ τῆς πυρᾶς ὡς βλάσφημοι. Ἡ «ἱερὰ αὕτη ἐξέτασις» ἀπήλειψε διὰ τῶν λογοκριτῶν της ἀπὸ τὴν «Ἐγκυκλοπαιδείαν» τοῦ Ντ' Ἀλαμπὲρ τὰς λέξεις: «πρόληψις», «ἀνεξιθρησκεία», «καταδίωξις». Οἱ συγγραφεῖς ἀναγκάζονται νὰ γράφουν ἀνωνύμως, νὰ τυπώνουν τὰ ἔργα των εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ τὰς ἐπαρχίας ἢ νὰ ἐφαρμόζουν τὴν μέθοδον τῆς δῆθεν ἀμύνης τοῦ καθεστῶτος, ἀλλὰ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ν' ἀποδεικνύηται τὸ παράλογον αὐτοῦ. Ὁ Βολταῖρος ἐδοκίμασε πολλάκις τὴν πίεσιν αὐτὴν τῶν νόμων καὶ τῆς ἐξουσίας. Ἡ «Ἑρριάς», ἡ «Ἱστορία» «Καρόλου ΙΒ'», ὁ «Αἰὼν Λουδοβίκου ΙΔ'», τὸ «Temple du goût», ἡ ἐλεγεία του εἰς Ἀδριανὴν Λεκουβρέρ, αἱ «Lettres philosophiques» κλπ. κατεδιώχθησαν καὶ ἐκάησαν, ὡς καὶ τὸ «Dictionnaire philosophique portatif» ἐν Γενεύῃ καὶ ἡ «Diatribe du docteur Akakia» (ἐναντίον τοῦ Μωπερτυΐ) ἐν Βερολίνῳ. Καὶ ἐν αὐτῷ τῷ καταφυγίῳ τοῦ Φερνὲ διατελεῖ ὑπὸ τὸν διαρκῆ φόβον τῆς συλλήψεώς του. Ἡ τρομοκρατία αὕτη ἀναγγέλλει ἀφ' ἑνὸς τὴν ἐπερχομένην κατάρρευσιν τοῦ ἀπολυταρχισμοῦ καὶ ἐξηγεῖ ἀφ' ἑτέρου διατί ὁ Βολταῖρος ἐπροτίμα τὴν πλευροκόπησιν μᾶλλον τοῦ ἐχθροῦ διὰ τῆς εἰρωνείας ἀπὸ τὴν κατὰ μέτωπον ἐπίθεσιν.

Τὸ ἔργον του. Τὸ συγγραφικὸν ἔργον τοῦ Βολταίρου εἶναι ποικιλόμορφον, ὡς ὁ ἴδιος. Ἠσχολήθη μὲ ὅλα τὰ εἴδη τοῦ λόγου καὶ μὲ φιλοπονίαν μοναδικὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἡρώων τοῦ πνεύματος. Εἰργάζετο μέχρι 18 ὡρῶν τὸ ἡμερονύκτιον. Συνήθως ἠγείρετο ταχέως τῆς τραπέζης, ἵνα κλεισθῇ εἰς τὸ γραφεῖον του. Ἦτο μία ἀκατάβλητος μηχανὴ εἰς ἀδιάκοπον κίνησιν.

1) Ἡ *ποίησίς του*. Ὅσον κατερχόμεθα τὴν κλίμακα τῶν εἰδῶν, ἡ ποίησις τοῦ Βολταίρου εἶναι καλυτέρα. Ἂν ὡς ἐπικὸς ποιητὴς τῆς «Ἑρριάδος» ἐδοξάσθη καὶ ἐκέρδισε, ἂν ἐθεωρήθη τὸ ἔργον τοῦτο ἀποκάλυψις καὶ συμπλήρωσις ἑνὸς σπουδαίου κενοῦ εἰς τὴν γαλλικὴν λογοτεχνίαν, ὅμως διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου κατέπεσεν. Εἰς αὐτό, ὡς καὶ εἰς τ' ἄλλα μακρότερα ποιήματά του, ὑπάρχει ἡ ἐπίδρασις τῆς συμβατικῆς ψυχρότητος τῆς κλασσικῆς παραδόσεως. Αἱ τομαί, αἱ ὁμοιοκαταληξίαι, ἡ λέξις, εἶναι συνήθεις καὶ εὔκολοι. Ὅμως ὁ στίχος ῥέει ἀπροσκόπτως, μουσικῶς, δίχως βάρος, ἔχει κίνησιν καὶ ἀπρόοπτα γυρίσματα τῆς φράσεως. Τὸ μόνον νέον, τὸ ὁποῖον προσφέρει, εἶναι ἡ ἀγάπη τῆς φύσεως, ἡ δραματικότης τῆς πράξεως καὶ αἱ φιλοσοφικαὶ ἀπόψεις, αἵτινες ἀφαιροῦν ἀπὸ τοῦ ποιήματος τὴν ἐντελῆ ἀντικειμενικότητά του. Εἰς τ' ἄλλα εἴδη, ἐπιστολάς, σατίρας, μύθους, εἶναι κατώτερος τοῦ Μπουαλὼ καὶ τοῦ Λαφονταίν. Ἀλλ' εἰς τὰς σατίρας καὶ τὰ ἐπιγράμματά του ἐμφανίζεται ἀληθινὸς ποιητὴς καὶ εὑρέτης.

Διὰ τὰ δραματικά του ἔργα ὁ Βολταῖρος εἶχε μεγάλην ἰδέαν. Ἐνόμιζεν, ὅτι συνεχίζει τὸν Κορνήλιον, ὑπερβάλλει τὸν Ρακίναν καὶ διορθώνει τὸν Σαιξπῆρον, ἀπαλλάσσων αὐτὸν τῆς ἀσυμμετρίας. Πρῶτος εἰσάγει εἰς τὴν γαλλικὴν δραματουργίαν τὰ μεγάλα πάθη, τὰς δραματικὰς θέσεις, τὰς φιλοσοφικὰς ἰδέας· πρῶτος κάμνει τοὺς ἥρωάς του ἀνθρωπίνους καὶ προσπαθεῖ νὰ τοποθετήσῃ αὐτοὺς εἰς τὸ ἱστορικὸν περιβάλλον των· πρῶτος εἰσάγει τὸν κατάλληλον δι' ἕκαστον ἔργον σκηνικὸν διάκοσμον. Πᾶσαι αὗται αἱ καινοτομίαι του ἤρεσαν πολὺ καὶ δι' αὐτῶν ἠνοίχθη ὁ δρόμος εἰς τὸν ρωμαντισμόν. Εἶναι πραγματικὸς κυρίαρχος τῆς γαλλικῆς σκηνῆς. Τὰ ἔργα του παριστάνονται τρὶς καὶ πεντάκις περισσότερον τῶν τοῦ Κορνηλίου καὶ Ρακίνα. Ἀλλὰ ἡ εὐκολία καὶ ὁμορρυθμία τοῦ στίχου, ἡ ἀπουσία βαθυτέρου συναισθηματικοῦ παλμοῦ, ἡ μετατροπὴ τῆς σκηνῆς εἰς βῆμα διδασκαλίας, ἔβλαψε πᾶσαν τὴν δραματικὴν του παραγωγήν, τῆς ὁποίας ἡ σημασία εἶναι περισσότερον ἱστορικὴ παρὰ λογοτεχνική. Ὡς κωμικὸς ποιητής, παρὰ πᾶσαν τὴν σαρκαστικότητα καὶ τὴν ὀξύνοιάν του, ἀπέτυχεν ἀντελῶς.

2) *Πεζὸς λόγος*. Ἡ μεγαλυτέρα καὶ ἀναμφισβήτητος δημιουργικὴ ἀξία τοῦ Βολταίρου εἶναι τὰ διηγήματά του καὶ δὴ ὁ «Candide», ὅστις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἓν τῶν ἀριστουργημάτων τῆς παγκοσμίου λογοτεχνίας. Ἐνταῦθα εἶναι μέγας, δυνατὸς καὶ πρωτότυπος. Διὰ τοῦ ἔργου τούτου κατειρωνεύεται τὴν αἰσιοδοξίαν ὄχι τοῦ Pope ἀλλὰ τὴν μεταφυσικῶς συστηματοποιημένην τοῦ Λεϊβνιτίου. Καὶ μολονότι τὸ ἔργον ἄγεται ὑπὸ φιλοσοφικῆς ἰδέας, οὐδαμοῦ ὁ συγγραφεὺς τὴν ὁρίζει. Ἀφοῦ τὴν διασπᾷ εἰς πλῆθος ἀλλεπαλλήλων καὶ ραγδαίων ἐπεισοδίων, κατορθώνει νὰ τὴν ἀποδείξῃ διὰ τῶν γεγονότων. Δεινὸς παρατηρητής, δύναται να διαγράφῃ συντόμως καὶ ἐπιγραμματικῶς τὴν ψυχολογίαν τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν ἐπαγγελμάτων. Οὔτε ἡ πρᾶξις οὔτε οἱ χαρακτῆρες αὐτοῦ εἶναι γενικοὶ καὶ ἀόριστοι. Ὁ Βολταῖρος ἀγαπᾷ νὰ παραμορφώνῃ τὰ πράγματα, διὰ νὰ δημιουργῇ τὴν ἀντίδρασιν τῆς σκέψεως τοῦ ἀναγνώστου. Ἀποδεικνύει διὰ τοῦ παραλόγου καὶ τοῦ ἀτόπου. Εἰς τὸν Candide μεταχειρίζεται τὸ λογοτεχνικὸν εἶδος τοῦ ταξιδίου, ἔνθα ἀναμειγνύει τὴν σάτιραν, τὴν ἀλληγορίαν, τὸν ἀνατολικὸν παραμυθισμόν. Χαλιμάν, Γιούλλιβερ Χάμιλτον, Μοντεσκιὲ τοὺς συγχωνεύει εἰς μίαν φυσικήν, πηγαίαν, ἀπρόσκοπτον ἑνότητα. Διδάσκει διὰ τοῦ γέλωτος. Ἐπίσης δεινὸς ὑπῆρξεν ὁ Βολταῖρος εἰς ἓν ἄλλο εἶδος λόγου: τὴν λιβελλογραφίαν, τὴν χαριτολογίαν, τὸν διάλογον. «Μὲ μικρὰς ἐκδόσεις τῶν 30 σελίδων θέλει ν' ἀλλάξῃ τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου» (*Λανσόν*). Αἱ φράσεις του εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀναγνώστου γίνονται ἀρχὴ ἐνεργείας. Δι' αὐτῶν κυρίως ἐκλόνισε τὰ πάντα. Ἐπίσης ἡ ἀλληλογραφία του θεωρεῖται σπουδαία ἀπὸ λογοτεχνικῆς ἀπόψεως διὰ τὸ πνεῦμα, τὴν κομψότητα, τὴν φυσικότητα καὶ τὸ αὐθόρμητον, τὰ ὁποῖα ὁ Βολταῖρος εἰς τὰ λοιπά του ἔργα ὑπέτασσεν ὑπὸ κανόνας.

3) Ἡ *φιλοσοφία του*. Εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως ὁ Βολταῖρος δὲν προσφέρει τι νέον, οὐδὲ βαθύνει τὰ γνωστά. Ὁ ΙΗ' αἰὼν ἐνεργῶς ἀντιδρᾷ κατὰ τῆς μεταφυσικῆς «φαντασίας». Ὁ Καρτέσιος καὶ ὁ Μαλεμβράχιος τὸν αὐτὸν ἀγῶνα διεξήγαγον, ἀλλ' ὑπὸ ἄλλην ἔννοιαν. Ὁ Βολταῖρος εἶναι ὁ κυριώτερος ἐκπρόσωπος τῆς «ἀποσπασματικῆς» φιλοσοφίας, τῆς ἀποφευγούσης τὰς ὁλοκληρώσεις ἐπὶ τῇ βάσει ἀρχῶν à priori καὶ ἐπιζητούσης τὴν ἄμεσον κριτικὴν τῶν γεγονότων, τῶν πίστεων καὶ τῶν θεσμῶν, πρὸς ἐξαγωγὴν ἀληθειῶν ἐφαρμοσίμων ἐν τῇ πρακτικῇ ζωῇ. Ἡ τάσις αὕτη καταλήγει μὲ τὴν ἀντικατάστασιν τῆς μεταφυσικῆς διὰ τῆς ἐπιστήμης. Πολὺ πρὸ τοῦ Βολταίρου ἀρχίζει ἡ ἐπιστημονικὴ αὕτη κίνησις. Ὁ Φοντενέλ, ὁ Μοντεσκιέ, ὁ ἀββᾶς Νολλέ, ὁ Ρουὲλλ ἐδίδασκον ἀστρονομίαν, φυσικήν, χημείαν. Ὁ Μπυφφὼν εἶναι ἡ φυσικὴ κατάληξις αὐτῆς τῆς στροφῆς τῆς γνώσεως. Ὁ Βολταῖρος ὅμως μὲ τὰς «Lettres philosophiques» αὐτοῦ θὰ γνωρίσῃ καλύτερον εἰς τὴν Γαλλίαν τὸν Λόκκε καὶ τὸν Νεύτωνα ἀντιτάσσων αὐτοὺς εἰς τὸν Καρτέσιον καὶ τὸν Πασκάλ. Ἐξυμνῶν τὴν αἵρεσιν τῶν Κουακέρων καὶ τὸν ἀγγλικὸν κοινοβουλευτισμόν, θὰ προσβάλῃ ἐμμέσως τὴν μισαλλοδοξίαν τοῦ γαλλικοῦ καθολικισμοῦ καὶ τὴν ἀνελευθερίαν τοῦ ἀπολύτου μοναρχισμοῦ. Ἂν τὸ βιβλίον του τοῦτο δὲν ὑπῆρξε πρωτότυπον, ὅμως ἐσημείωσε σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ (Χόφντιγγ). Δι' αὐτοῦ ἐνεβολιάσθη ἡ εὐρωπαϊκὴ ἤπειρος μὲ τὰς ἀγγλικὰς ἰδέας. Διὰ τῶν ἄλλων του φιλοσοφικῶν ἔργων: «Traité de Métaphysique», «Éléments de Métaphysique de Newton mis à la portée de tous», καὶ ἰδίᾳ διὰ τοῦ «Dictionnaire philosophique portatif» καὶ τῶν «Questions sur l' Encyclopédie» (9 τόμ.) ἐκλαϊκεύει εἰς τὰ οὐσιαστικώτερα στοιχεῖά των τὴν ἀγγλικὴν ἐπιστήμην καὶ σκέψιν. Κάμνει πραγματικῶς τὴν φιλοσοφίαν «φορητήν», «τῆς τσέπης». Ζητεῖ τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ λόγου, κτυπᾷ πάσας τὰς τότε προλήψεις καὶ θέλει τὸν διαφωτισμὸν καὶ τὴν εὐτυχίαν τῆς ἀνθρωπότητος. «Ὁ ἄνθρωπος δὲν γεννᾶται διὰ τὸν ἠλίθιον αὐτοοραματισμόν, ἀλλὰ διὰ τὴν δρᾶσιν. Αὐτὴ εἶναι τὸ ὄργανον τῆς εὐτυχίας του». «Cultiver son jardin sans raisonner» εἶναι ἡ κατακλεὶς τοῦ «Candide». Διότι, ἂν ἡ ζωὴ δὲν εἶναι καλὴ καθ' ἑαυτήν, δύναται ὅμως νὰ βελτιωθῇ μέχρις ἑνὸς βαθμοῦ. Καὶ ἡ ἄποψις αὕτη εἶναι τὸ θετικὸν μέρος τῆς κυρίως ἀρνητικῆς του σκέψεως. Ἀλλὰ καὶ ἡ φιλοσοφία τοῦ Βολταίρου δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένη μεταφυσικῶν ὑπολειμμάτων καὶ ἀντιφάσεων. Ἀποδεικνύει τὴν ὕπαρξιν τοῦ θεοῦ διὰ τοῦ ἐπιχειρήματος τῶν «ἀρχικῶν αἰτίων» τῆς δημιουργίας. Ἀφοῦ ὑπάρχει αἰτία, ὑπάρχει καὶ σκοπός· καὶ ἀφοῦ ὑπάρχουν τὰ δύο ταῦτα, ἀναγκαίως ὑπάρχει καὶ πρόνοια. Δὲν πιστεύει ὅμως εἰς τὸν Θεὸν τῶν θρησκειῶν, οὔτε εἰς τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς ὁμολογεῖ, ὅτι διὰ τὴν παραδοχὴν ἢ ἀπόρριψιν αὐτῆς ὑπάρχουν οἱ αὐτοὶ ἰσχυροὶ λόγοι. Ἡ ἀνάγκη ἀνταμοιβῆς ἐπιβάλλει βέβαια τὴν ἀνάγκην τῆς ἀθανασίας της. Ἀλλ' ἡ ἀθανασία δὲν προϋποθέτει ἀπαραιτήτως καὶ τὴν ἀϋλότητα αὐτῆς. Τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως τὴν δέχεται περιωρισμένην καὶ αἰτιαρχημένην. Τὴν ἠθικὴν τὴν θεωρεῖ μὲ τὰς αὐτὰς πάντοτε κυμάνσεις ὡς ὑπακοὴν εἰς τοὺς νόμους καὶ συμφωνίαν τῶν πράξεών μας μὲ τὸ γενικὸν καλόν. Πάντως ὁμολογεῖ ὅτι περισσοτέρου ἐνδιαφέροντος εἶναι ἡ εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας.

Οὕτως ἡ φιλοσοφία τοῦ Βολταίρου ἐκπροσωπεῖ καὶ συνοψίζει ὅλον τὸ πνεῦμα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Φιλοσοφία ἐπιπόλαια, διαυγής, ἀντικατοπτρίζουσα ὄχι τὸ βάθος, ἀλλὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἐποχῆς (Delbos). Μέγας μαχητὴς καὶ διδάσκαλος τῆς κοινῆς γνώμης, εἶναι συγχρόνως καὶ αἰχμάλωτος αὐτῆς. Ὁ Βολταῖρος βλέπει τ' ἀντικείμενα συγκεκριμένα, λογικά, καθαρά. Ἀγνοεῖ τὰ ἀσυνείδητα ἢ ὑποσυνείδητα τοῦ ψυχικοῦ βίου (Χόφντιγκ). Ἀγνοεῖ ἐπὶ πλέον τὰς ὑλικὰς βάσεις τῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως καὶ τὸν τρόπον τῆς δημιουργίας τῶν θεσμῶν καὶ τῶν πίστεων. Πιστεύει, ὅτι εἶναι

Digitized by Google

ἄνωθεν δυνατὴ ἡ βελτίωσις τῆς κοινωνικῆς ἀνισότητος διὰ τῆς «συνετῆς μοναρχίας». Ἀποκρούει τὴν βιαίαν δρᾶσιν λόγῳ θεωρίας καὶ χαρακτῆρος. Ὁ κοινωνικὸς φιλόσοφος Βολταῖρος εἶναι μακρὰν πάσης κοινωνιολογικῆς ἐπιστήμης. Ἂν παρεσκεύασε τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν, ἡ ἐνέργειά του αὐτὴ εἶναι ἔμμεσος. Εἶναι καὶ ὁ ἴδιος ἀποτέλεσμα τῶν αὐτῶν παραγόντων, οἵτινες καθώρισαν τὴν ἔκρηξίν της. Ὑπῆρξε παρὰ τὴν θέλησίν του τὸ ὄργανον ἀνωτέρας καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ κειμένης πραγματικότητος. Δικαίως ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ἐτίμησεν αὐτὸν διὰ τῆς ταφῆς του εἰς τὸ Πάνθεον, δὲν εἶναι ὅμως ἀπίθανον, ὅτι, ἐὰν ἔζη, θὰ κατεδίκαζε τὴν ἐπανάστασιν διὰ τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐξεδηλώθη, διότι ἦτο ἐναντίος πάσης βίας καὶ πολέμου.

4 *Ὁ Βολταῖρος ὡς ἱστορικός*. Ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ λατινικοῦ πολιτισμοῦ ὁ Βολταῖρος γράφει τὰς πρώτας πραγματικὰς ἱστορίας μὲ ὅσον ἦτο δυνατὸν ἐπιστημονικὸν πνεῦμα. Ἕως τώρα ἡ ἱστοριογραφία ἐν Γαλλίᾳ ἦτο ἀντικείμενον ῥητορικῆς. Ἡ λογοκρισία ἀφ' ἑνός, ὁ φόβος τῆς Βαστίλλης ἀφ' ἑτέρου καὶ ἡ ἐπιδίωξις αὐλικῶν συντάξεων ἠνάγκαζον τοὺς ἱστορικοὺς νὰ ἐπιζητοῦν ὄχι τὴν ἀλήθειαν ἀλλὰ τὴν κολακείαν τῶν δυναστῶν καὶ τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ κοινοῦ. Ἀλλὰ περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἀρχίζουν (Bayle, Fénélon) νὰ ἐννοοῦν τὴν οὐσίαν τῆς ἱστορίας. Ὅμως παραμένουν ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς καθαρᾶς θεωρίας· δὲν τολμοῦν νὰ προβοῦν μέχρι τῆς ἐφαρμογῆς της. «Αὐτὸ μπορεῖ νὰ λέγεται κοντὰ στὸ τζάκι. Δὲν γράφεται». Ὁ Βολταῖρος ἀποφασίζει νὰ ζητήσῃ καὶ νὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν προβλέπων τοὺς κινδύνους τῆς τόλμης του. Ἡ «Ἱστορία τοῦ Καρόλου ΙΒ'» εἶναι μία πραγματικὴ ἱστορία. Στηρίζεται ἐπὶ μαρτυριῶν καὶ ἐγγράφων, ἐλέγχει τὰ ἀνέκδοτα, ἐξακριβώνει τὰς λεπτομερείας καὶ κρίνει τὰ γεγονότα μὲ ἀνεξαρτησίαν πνεύματος. Ἀπομακρύνει τῆς ἱστορίας τὴν θείαν πρόνοιαν, ἀντικαθιστῶν αὐτὴν διὰ τῶν φυσικῶν νόμων καὶ τῆς συμπτώσεως. Ἀποφεύγει τὰς περιγραφάς, τὰς δημηγορίας καὶ τὰ «πορτραῖτα» τῶν ἡρώων. Τὸν «Αἰῶνα τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'» τὸν σχεδιάζει ἀπὸ τοῦ 1732, ἴσως καὶ πρότερον, καὶ τὸν ἀρχίζει τῷ 1734. Μόλις τῷ 1751 τὸν δημοσιεύει ἐν Βερολίνῳ, τὸν διορθώνει πάλιν τῷ 1756 καὶ δίδει εἰς αὐτὸν τὴν ὁριστικὴν μορφὴν τῷ 1768. Ἡ ἱστορία αὕτη εἶναι μέγα καὶ στερεὸν ἔργον. Ἐμελέτησε δι' αὐτὸ πλέον τῶν διακοσίων τόμων, ἐγνώρισε τοὺς ἐπιζῶντας τῆς «μεγάλης βασιλείας» καὶ τοὺς ἥρωας τοῦ ἱσπανικοῦ πολέμου ἐν Λονδίνῳ. Ἐξεμεταλλεύθη τὰς ἀναμνήσεις τοῦ Βιλλάρ, τὰ ἔγγραφα τοῦ Κολμπέρ, τοῦ Ντεμαρὲ καὶ τοῦ Λουβουά, ἔλαβε γνῶσιν τῶν ἀρχείων τοῦ Λούβρου καὶ ἀνεδίφησε τὰ χειρόγραφα τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Διὰ τοῦ ἔργου τούτου δὲν ἐξυμνεῖ τὸν βασιλέα, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ δίδει συγχρόνως ἓν ἔμμεσον μάθημα εἰς τὸν Λουδοβῖκον ΙΕ'. Εἰς τὸ «Essai sur les mœurs et l'esprit des nations» (1769) ἐπιχειρεῖ τὴν πρώτην ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ. Δέχεται, ὅτι ὁ πολιτισμὸς δὲν εἶναι δημιούργημα μόνον τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων, ἀλλ' ὅτι πάντα τὰ ἔθνη ἐργάζονται διὰ τὸ κοινὸν ἀγαθὸν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει «περιούσιος» λαός. Δύναται νὰ διακρίνῃ ἐποχὰς καὶ τόπους, πρᾶγμα, ὅπερ ἠγνόουν οἱ προηγούμενοί του, καὶ εἰσάγει τὴν θρησκείαν εἰς τὰ πλαίσια τῆς γενικῆς ἱστορίας, ἐνῷ μέχρι τοῦδε ἦτο τὸ κέντρον. Ἐὰν αἱ ἱστορίαι του ἔχουν πολλὰς ἐλλείψεις διὰ τὴν σημερινὴν ἱστορικὴν ἐπιστήμην, ὅμως δὲν παύουν νὰ εἶναι ὑποδείγματα κριτικοῦ πνεύματος καὶ λογοτεχνικῶν ἅμα ἀρετῶν, αἱ ὁποῖαι ζωντανεύουν τὰ θέματά του.

Ὁ Βολταῖρος καὶ οἱ Ἕλληνες (ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι). Ἂν πολλάκις ἐπετέθη κατὰ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, δὲν τὸ ἔπραξε διότι τοὺς ἠγνόει, οὔτε διότι δὲν τοὺς ἐθαύμαζεν, ἀλλ' ἐκ πνεύματος ἀντιδράσεως ἐναντίον τῶν στενῶν κλασσικοπαθῶν, οἱ ὁποῖοι περιεφρόνουν πᾶν τὸ νέον καὶ ἔφθανον μέχρι τοῦ σημείου νὰ ὑποστηρίζουν, ὅτι ὁ Ὅμηρος εἶπε τὴν τελευταίαν λέξιν περὶ παντὸς ζητήματος, ἀρκεῖ κανεὶς νὰ γνωρίζῃ νὰ τὸν ἑρμηνεύῃ ὄχι κατὰ γράμμα. Ἐπίστευεν, ὅτι ἡ φύσις ἔχει πάντοτε μέσα της τὰ σπέρματα τοῦ ὑψηλοῦ, ἀλλ' ὅτι μόνον αἱ πρόσφοροι περιστάσεις εὐνοοῦν τὴν βλάστησίν των. Τοσαύτη μάλιστα ἦτο ἡ ἀγάπη του διὰ τοὺς ἀρχαίους, ὥστε ἤθελεν ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα νὰ ἐγίνετο κοινὴ πάντων τῶν λαῶν. Κατὰ προέκτασιν τῆς ἀγάπης του ταύτης ἦτο καὶ θερμὸς φίλος τῶν νεωτέρων. Ὅτε ἡ Αἰκατερίνη ἡ Μεγάλη ἐκίνησε διὰ τοῦ Ὀρλὼφ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770, ὁ Βολταῖρος συνεπάθησε τὸν ἀγῶνά των μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς του καὶ τῆς φαντασίας του. «Ὁ ἀντιπολεμικὸς Βολταῖρος μεταβάλλεται χάριν τῶν Ἑλλήνων εἰς φιλοπόλεμον». «Οἱ ἀγῶνες τοῦ μικροῦ αὐτοῦ, ἀλλὰ γενναίου καὶ ἐλευθέρου λαοῦ, ἐναντίον τῆς δούλης Ἀσίας, εἶναι ἴσως ὅ,τι ἐνδοξότερον ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον», ἔγραφε. Ὀργίζεται διότι ἡ μικρὰ χώρα τοῦ Σοφοκλέους κυβερνᾶται ἀπὸ αὐθέντας ἀγνοοῦντας ἀνάγνωσιν, γραφήν, χορὸν καὶ ᾆσμα. Θέλει τὴν Ἑλλάδα ἐλευθέραν, ἵνα τότε ἀποθάνῃ ἐν Κορίνθῳ. Τὴν 20ὴν Ἰουλίου 1770 γράφει πρὸς τὴν Αἰκατερίνην, διαπραγματευομένην τὴν μετὰ τῆς Τουρκίας εἰρήνην: «Ἐὰν κάμετε εἰρήνην, τί θ' ἀπογίνουν οἱ δυστυχεῖς μου Ἕλληνες;» Τὴν δὲ 20ὴν Αὐγούστου, μετὰ τὰς σφαγὰς τῶν Ἑλλήνων, ἔγραφε πρὸς τὸν Φρειδερῖκον τὸν Μέγαν: «Αὐτὸ τὸ πλῆγμα μοῦ εἶναι θανάσιμον. Γνωρίζετε τίνα μεγάλην ἑορτὴν ἡτοίμαζα εἰς ἐμαυτὸν μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ ἔβλεπον ἐλευθερωμένους τοὺς Ἕλληνας τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους». Ὁ φιλόσοφος, ὁ ἱστορικός, ὁ ῥεαλιστής, ὁ σαρκαστής, ὁ ἄπιστος Βολταῖρος, ὁ γνωρίσας ἐκ τοῦ πλησίον τοὺς ἐγωϊστικωτέρους μονάρχας, δὲν ἤθελεν ἢ δὲν ἠδύνατο νὰ ὁμολογήσῃ οὔτε εἰς τοὺς ἐστεμμένους φίλους του, οὔτε εἰς τὸν ἑαυτόν του τὴν ἀλήθειαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

Χαρακτὴρ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἔργου του. Σπανίως συγγραφεὺς ἐδοξάσθη καὶ ἐτιμήθη, ἀλλὰ καὶ ἐσυκοφαντήθη καὶ ἐμισήθη ὅσον ὁ Βολταῖρος. Ἡ σοφία καὶ ἡ εὐρυμάθειά του καθίστων αὐτὸν σεβαστὸν εἰς πάντας, ὅσον ἡ εἰρωνεία καὶ ἡ ἐπαναστατικότης του ἐπίφοβον εἰς τοὺς θιγομένους ἐξ αὐτῆς. Εἴδομεν πῶς ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ἠρνήθη εἰς αὐτὸν ταφὴν καὶ πῶς διὰ τῶν πρακτόρων της ἐστιγμάτισε τὴν φήμην του. Ὁ μεγαλύτερος καθολικὸς πολεμιστὴς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὁ δημοσιογράφος καὶ συγγραφεὺς Λουδοβῖκος *Βεϊγιό*, εἰς τὰ «Mélanges religieux, historiques et littéraires» (1857—1875) ἐπιτίθεται μετὰ πρωτοφανοῦς δριμύτητος κατὰ τοῦ Βολταίρου. Τὸν ἀποκαλεῖ κόλακα, ψεύστην, ἄπιστον, ματαιόδοξον, ἄνθρωπον ἐπιζητοῦντα διαρκῶς νὰ ῥυπάνῃ κάποιον ἢ κάτι. «Εἶναι παλιοπαλιάνθρωπος» («une franche canaille») «ὁ ὁποῖος, ἂν δὲν ἔγραφε, θὰ ἐδολοφόνει—καλύτερον νὰ ἐδολοφόνει!» Καὶ ὅμως ἡ ἀλήθεια εἶναι τελείως διαφορετική. Ὑπὸ τὴν πικρόχολον ἐπιφάνειάν του, τὴν πολυτελῆ ζωὴν καὶ τὸ μικρολόγον του ἐνδιαφέρον εἰς τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα, εἶχε καρδίαν εὐαίσθητον καὶ ἀγαθήν, μεγάλην ἐλευθεριότητα καὶ συμπάθειαν πρὸς τοὺς πάσχοντας. Ὡς ἄνθρωπος εἶχε συνθετωτάτην ψυχολογίαν, πάντα τὰ πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ δῶρα, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ πάθη καὶ τὰς ἀδυναμίας. Ἠγάπα τοὺς φίλους του μὲ παιδικὴν τρυφερότητα μέχρι τοῦ θανάτου του, ὡς ἐμίσει παραλλήλως τοὺς ἐχθρούς του. Μερικὰ ὀνόματα, ὡς τοῦ Ρουσσώ, δὲν ἠδύνατο νὰ προφέρῃ κανεὶς ἐνώπιόν του. «Ἡ καρδιά μου εἶναι ὅλη νιᾶτα, ὅταν σὲ συλλογίζωμαι», ἔγραφε πρὸς τὸν ντ' Ἀρζαντάλ. Ἐὰν εἰς τὴν αὐλικήν του ζωὴν ἦτο προσηνὴς καὶ ἴσως κατ' ἀνάγκην ὑποκριτής, ὅμως ἡ εἰλικρινὴς φύσις του ἐξέσπα συχνὰ καὶ ἐδημιούργει σκάνδαλα εἰς βάρος του. Διὰ νὰ σώσῃ ἀκριβῶς τὴν πνευματικήν του ἀνεξαρτησίαν καὶ ψυχικὴν γαλήνην ἀπεμονώθη δώδεκα περίπου ἔτη ἐν Συρὲ καὶ εἴκοσιν ἐν Φερνέ. Ἂν καὶ ἔλεγεν ὅτι θὰ ἦτο γελοῖος ἄν ποτε ἠρᾶτο γυναικὸς καὶ θὰ τοῦ ἐφαίνετο γελοία ἐκείνη, ἥτις θὰ τὸν ἠγάπα, ἀφωσιώθη μέχρι τοῦ θανάτου της εἰς τὴν Καν ντὺ Σατλέ. Εἰς τὰς ἐπανειλημμένας προσκλήσεις τοῦ Φρειδερίκου ἀπήντησέ ποτε: «Ἡ φωλιά, ποῦ μὲ κρατεῖ ἐδῶ, δὲν μὲ ἀφίνει νὰ φύγω. Θὰ σκέπτεσθε ἀναμφιβόλως, ὅπως ὁ Ἰουλιανός, ὅτι οἱ φίλοι πρέπει νὰ προτιμῶνται τῶν βασιλέων». Καὶ ὅτε ἐκείνη τὸν ἠπάτησεν, οὐ μόνον δὲν τὴν ἐγκατέλειψεν, ἀλλὰ καὶ τὴν περιεποιήθη μετὰ συμπαθείας καὶ τὴν ἔκλαυσεν ἀποθανοῦσαν. Ὁ Φλωμπὲρ δικαίως θαυμάζει τὴν στιγμὴν ταύτην τῆς ἠθικῆς κρίσεως τοῦ φιλοσόφου. Τὸν ὠνόμασαν φιλάργυρον, καὶ ὅμως τὰ κέρδη τῶν ἔργων του τὰ ἐχάριζεν εἰς τοὺς ἐκδότας. Διὰ τὸ θάρρος ὅμως τῆς γνώμης του δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀληθινὸς ἥρως, κυρίως διότι ἀπὸ χαρακτῆρος δὲν ἠνείχετο τὰς ἐνοχλήσεις. Ἡ ἀδυναμία αὕτη τῆς φύσεώς του δὲν τὸν ἠμπόδισε ποτὲ νὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν ἢ νὰ εἰρωνευθῇ τὸ ψεῦδος. Πολλάκις ἔκαμνεν ὑποχωρήσεις πρὸς τὸ θεαθῆναι. Ἔκτισεν ἐκκλησίαν ἐν Φερνέ, παρίστατο εἰς τὰς λειτουργίας καὶ ἴσως κάποτε καὶ ἐκήρυξεν ἐν αὐτῇ. Ὅτε ὅμως ἀπέθνησκεν, ἀπήντησεν εἰς τὸν ἐφημέριον τοῦ Σαὶν-Σουλπίς, τὸν βιάζοντα αὐτὸν νὰ ὑπογράψῃ κατηγορηματικὴν ὁμολογίαν πίστεως εἰς τὴν θειότητα τοῦ Ἰησοῦ: «Laissez-moi mourir en paix!». Ὁ ντ' Ἀρζανσὸν ἔγραψε περὶ αὐτοῦ: «Φοβεῖται τοὺς παραμικροὺς κινδύνους τοῦ σώματος, ἀλλ' ἡ ψυχή του ἔχει θάρρος ἀντάξιον ἑνὸς Τυρὲνν καὶ ἑνὸς Γουσταύου Ἀδόλφου».

Ἡ ἀξία τοῦ βολταιρικοῦ ἔργου δὲν ἔγκειται τόσον εἰς τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ὅσον εἰς τὸν τρόπον τῆς διατυπώσεώς του. Ἡ μεγαλυτέρα λοιπὸν ἀρετή του εἶναι τὸ ὕφος: ζωηρόν, σύντομον, ἐπιγραμματικόν, ἐλαφρόν, πνευματῶδες. Δὲν συγγράφει οὔτε ἀπὸ ματαιοδοξίαν οὔτε ἀπὸ ἁπλῆν εὐχαρίστησιν ἢ ἐπαγγελματικὴν ὑποχρέωσιν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξωτερικεύσῃ τὴν ὑπερχειλίζουσαν ψυχήν του, τὴν διηγερμένην διάνοιάν του. Δι' αὐτὸν τὸ γράφειν εἶναι ταυτόσημον τοῦ ἐνεργεῖν. Ἡ φράσις του: «νὰ λέγῃ κανεὶς ὅ,τι σκέπτεται», περιέχει πᾶσαν τὴν περὶ λογοτεχνίας καὶ φιλοσοφίας γνώμην τοῦ Βολταίρου. Διὰ τοῦτο ἀποφεύγει τὰς προσποιήσεις καὶ τὰς σκολιὰς ἀναζητήσεις. Ἀποφεύγει τόσον τὰ κοσμητικὰ ἐπίθετα, ὅσον καὶ τὴν κοινονυπίαν. Μισεῖ τὴν ῥητορείαν. Δὲν λέγει τίποτε οὔτε περισσότερον οὔτε ὀλιγώτερον τοῦ δέοντος καὶ σπεύδει ταχέως εἰς τὸν σκοπὸν μὲ τὴν φυσικωτέραν ἁπλότητα. Ἡ ποικιλία τῶν θεμάτων ποικίλλει τὸ ὕφος του ἀναλόγως. Σπανίως συγγραφεὺς ἔχει τόσην εὐχέρειαν μεταπτώσεων ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ εἰς τὸ οἰκεῖον, ἀπὸ τοῦ παθητικοῦ εἰς τὸ παιγνιῶδες, ἀπὸ τοῦ σοβαροῦ εἰς τὸ παράδοξον. Ὁ λόγος του εἶναι πάντοτε εὐγενής, χαρίεις, ἀκριβολόγος, καθαρὸς καὶ δὲν παύει νὰ εἶναι εὐχάριστος ἀκόμη καὶ ὅταν γίνηται ἀναιδής. Αὐτός, ὁ πνευματωδέστερος ἄνθρωπος τοῦ αἰῶνός του, ἐμίσει τὸ πνεῦμα καὶ ἐξωργίζετο ὅταν τὸν ἀπεκάλουν πνευματώδη. «Μὴ ἔχετε πνεῦμα», συνεβούλευε. «τὸ πνεῦμα καταστρέφει τὴν λογοτεχνίαν». Τοῦτο βεβαίως ἐσήμαινεν: «Ἐστὲ φυσικοί!», διότι δι' αὐτὸν τὸ πνεῦμα ἦτο φύσις καὶ ὄχι προσπάθεια. Διὰ τῆς διαρκοῦς αὐτοπειθαρχήσεως καὶ ἐνεργείας, θυσιάζων τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἐκφράσεως εἰς τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἐντυπώσεως, κατορθώνει ν' ἀνανεῶται ἀδιακόπως καὶ νὰ μεταφέρῃ τὸν ἀναγνώστην διὰ πτήσεως ἐλαφρᾶς καὶ εὐαρέστου, ὅπου αὐτὸς θέλει. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν μετεφράσθησαν τὰ ἑξῆς ἔργα τοῦ Βολταίρου: «Ἱστορία Καρόλου ΙΒ'. βασιλέως τῆς Σουηδίας» ὑπὸ *Κ. Τζιλαρᾶ* (Βενετία 1806), «Φανατισμὸς» τραγῳδία, ὑπὸ *Γ. Σερουίου* (Ἑρμούπολις 1848), «Ἀλζίρα» τραγῳδία, ὑπὸ *Ε. Κ. Μ.* (Ἀθῆναι 1863), «Ἡ Βαβυλωνία (ἡγεμονίς)», ὑπὸ *Κ. Δούνη* (Ἀθῆναι 1878), «Ζαΐρα», ὑπὸ *Δ. Ζαλούχου* (Ἀθῆναι 1883), «Σεμίραμις» (παράφρασις ἔμμετρος ὑπὸ *Γ.*.. Ἀθῆναι 1883), «Ὁ Ἀγαθούλης» (Candide), ὑπὸ *Κ. Β.* (Ἀθῆναι 1923).

Ἡ παλαιοτέρα πλήρης ἔκδοσις τῶν ἔργων τοῦ Βολταίρου εἶναι ἡ τοῦ *Khel*: «Oeuvres completes de Voltaire» (1784 καὶ 1785—87, τόμ. 70). Ἐξαίρετος ἔκδοσις εἶναι ἡ τοῦ *Beuchot*: Oeuvres de Voltaire» (1828 κ.τ.λ. τόμ. 70, πίνακες τόμ. 2). Πληρεστέρα δὲ ἀνατύπωσις τῆς τοῦ Beuchot ἐκδόσεως εἶναι ἡ τοῦ *Louis Molant*: «Oeuvres de Voltaire» (Paris, Ganrier frères, 1883, τόμ. 53, πίνακες τόμ. 2). Ἡ ἀλληλογραφία ἰδίως τοῦ συγγραφέως (τόμ. XXXIII—L) εἶναι πολὺ ἐπηυξημένη διὰ νέων ἐπιστολῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Lonchamps et Wagnière*, «Mémoires anecdotiques tres curieux et inconnus jusqu'à ce jour sur Voltaire» (Paris 1838 τόμ. 2).—*G. Lanson*, «Voltaire» (Paris, Hachette).—*E. Faguet*, «XVIIIe siècle» (Paris 1890).—*E. Champion*, «Voltaire, études critiques» (Paris, Armand Colin 1892).—*Lucien Perey et Gaston Maugras*, «La vie intime de Voltaire» (Paris, Calman Levy).—*Georges Pelissier*, «Voltaire philosophe» (Paris, Armand Colin, 1908).—*G. Brandès*, «Voltaire» (1917, τόμ. 2).—*Victor Delbos*, «La philosophie française» (Paris Plon 1921 ἔκδ. 9η).—*Höffding*, «Philosop ie Moderne» (γαλλ. μετάφρ. P. Berdier Paris, Felix Alcan 1924, ἔκδ. 3η).—*Κάρλαϋλ*, «Οἱ ἥρωες» (ἑλλ. μετάφρ. Α. Δαλεζίου 1925).—*Ascoli* (ἐν «Histoire de la Littérature française τῶν *Bédier* καὶ *Hazard* (Paris Larousse) «Le Dixhuitième siècle. Les Lettres de 1680—1750».

Κ. ΒΑΡΝΑΛΗΣ

Βολταῖρρα· *βλ.* Βολττέρα.

βολταΐτης (ὁ) (Voltait) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς σπανίους κρυστάλλους, παρουσιάζοντας ψευδῶς μορφὰς κρυσταλλικὰς τοῦ κυβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος, ἐνῷ ἀνήκουν πιθανῶς εἰς τὸ τετραγωνικόν. Ἔχει σκληρότητα $3^1/_2$ βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 2,6—2,79, χρῶμα σκοτεινοπράσινον μέχρι μέλανος καὶ λάμψιν στεατοειδῆ. Εἶναι διαφώτιστος κατὰ τὰ ἄκρα καὶ συρόμενος ἐπ' ἀλαμποῦς πλακὸς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν φαιοπρασίνην. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι κυρίως ὑδρομειγὲς θειικὸν ἅλας ἀλκαλίων καὶ σιδήρου περιέχει ἐν τούτοις ἐκτὸς αὐτῶν καὶ μικρὰ ποσὰ ἀργιλλίου, μαγνησίου, ψευδαργύρου, ὀξειδίου τοῦ ὑποσιδήρου, χαλκοῦ καὶ νικελίου.

Εὑρίσκεται εἰς τὰς ἀτμίδας τῆς Solfatara, εἰς τὸ Rammelsberg, Kremnita, καὶ τὸ Madeni Zakh τῆς Περσίας.

Γ. Κ. Γ.

βολτάμετρον (τὸ (Voltamètre) *[Φυσ.]*. Ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτυγχάνεται ἡ μέτρησις τῆς ἐντάσεως ῥεύματος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νόμων τῆς ἠλεκτρολύσεως (βλ. λ.) Κατ' αὐτοὺς αἱ ἐπὶ τῶν ἠλεκτροδίων ἀποτιθέμεναι ποσότητες εἶναι ἀνάλογοι τῆς ἐντάσεως τοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος καὶ τοῦ διαρρεύσαντος χρόνου, ἑπομένως καὶ τῆς προκαλεσάσης τὴν ἀπόθεσιν ποσότητος ἠλεκτρισμοῦ, ἀνεξάρτητοι ὅμως τοῦ μεγέθους καὶ τῆς μορφῆς τῶν ἠλεκτροδίων, ὡς καὶ τῆς ποσότητος τοῦ διαλύματος.

Ἡ ἔντασις I ῥεύματος διελθόντος ἐπὶ χρόνου τ (εἰς δευτερόλεπτα) διὰ βολταμέτρου εὑρίσκεται ἐκ τοῦ τύπου:

$$I = \frac{\mu}{\eta . \tau},$$

ὅπου μ παριστᾷ τὸ βάρος τῆς ἀποτεθείσης οὐσίας καὶ η τὸ ἠλεκτροχημικὸν ἰσοδύναμον αὐτῆς.

Τὰ βολτάμετρα συνδέονται ἐν τῷ κυκλώματι κατὰ σειράν. Ὅρος ἀπαραίτητος διὰ τὴν χρησιμοποίησιν βολταμέτρου εἶναι νὰ λιμβάνηται ποσοτικῶς ἡ ἐπὶ τῆς καθόδου ἀποτεθεῖσα οὐσία. Περαιτέρω εἶναι καλὸν νὰ δύναται ἡ μέτρησις νὰ γίνηται ταχέως καὶ εὐχερῶς καὶ νὰ εἶναι μεγάλον τὸ ἰσοδύναμον τοῦ σώματος, ἵνα μὴ ἔχῃ σημαντικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἀποτελέσματος μικρὸν λάθος ζυγίσεως. Τὸ ἀκριβέστερον ὅλων εἶναι τὸ *βολτάμετρον τοῦ ἀργύρου*, εὐχρηστότερον ὅμως εἶναι τὸ τοῦ *χαλκοῦ*, τοῦ *βολταμέτρου τοῦ κροτοῦντος ἀερίου* χρησιμοποιουμένου εἰς εἰδικοὺς μόνον σκοπούς.

Digitized by Google

Τὰ βολτάμετρα εἶναι εὐνόητον, ὅτι δύνανται νὰ μετρήσουν ἐξ ἴσου εὐχερῶς καὶ τὴν διελθοῦσαν ποσότητα ἠλεκτρισμοῦ (εἰς κουλόμ), διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὀνομάζονται κατὰ τὴν εἰδικὴν ταύτην χρῆσιν *κουλόμμετρα*. Βολτάμετρά τινα ἐκ τῆς κατασκευῆς των εἶναι μᾶλλον κατάλληλα διὰ τὴν μέτρησιν ποσοτήτων ἠλεκτρισμοῦ, ὡς ὁ μετρητὴς *Στία*, κατατασσόμενα ὡς ἐκ τούτου εἰς τὰ κουλόμμετρα.

Βολτάμετρον χαλκοῦ. Τοῦτο ἔχει τὸ πλεονέκτημα ἀπέναντι τοῦ βολταμέτρου ἀργύρου, ὅτι εἶναι εὐθηνότερον εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ὅτι ὁ χαλκὸς δὲν ἀποτίθεται ὡς ὁ ἄργυρος εἰς χαλαρὰ κρυσταλλίδια, ἀλλ' εἰς συμπαγὲς σχεδὸν ὁμοιόμορφον στρῶμα, ἀρκεῖ ἡ πυκνότης τοῦ ρεύματος νὰ μὴ εἶναι πολὺ μεγάλη. Τόσον ἡ ἄνοδος ὅσον καὶ ἡ κάθοδος ἀποτελοῦνται ἐκ χαλκοῦ. Διὰ τὴν ἐπιχάλκωσιν τῆς καθόδου καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς χρησιμοποιοῦνται δύο ἄνοδοι, μία ἀπὸ ἑκάστην πλευράν, συνδεδεμέναι ὁμοῦ. Ὡς διάλυμα χρησιμοποιεῖται καλύτερον τὸ τῆς ἀκολούθου συνθέσεως: 12,5% κρυσταλλικὸς θειικὸς χαλκός, 5% θειικὸν ὀξὺ καὶ 5% αἰθυλικὴ ἀλκοόλη, τιθέμενον ἐντὸς δοχείου σχήματος ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου. Τὸ μέγεθος τῶν ἠλεκτροδίων πρέπει νὰ μὴ ὑπολείπηται πολὺ τοῦ μεγέθους τῶν ἀντιστοίχων ἑδρῶν τοῦ δοχείου, ἵνα γίνηται ὁμοιόμορφος κατὰ τὸ δυνατὸν ἡ διανομὴ τῶν δυναμικῶν γραμμῶν ἐντὸς τοῦ ἠλεκτρολύτου. Ἡ καθοδικὴ πυκνότης ρεύματος πρέπει νὰ εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ ἀντιστοιχῇ ἔντασις 0,02—0,005 ἀμπὲρ κατὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστόμετρον. Κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῆς πυκνότητος ἐὰν χρησιμοποιῶνται δύο ἄνοδοι πρέπει νὰ ὑπολογίζωνται ἀμφότεραι αἱ ἐπιφάνειαι τῆς καθόδου.

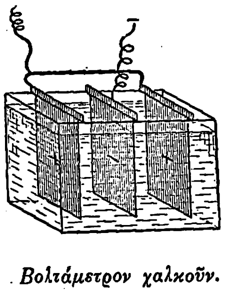

Βολτάμετρον χαλκοῦν.

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ πειράματος ἡ κάθοδος ἐκπλύνεται, ὑγραίνεται δι' οἰνοπνεύματος, ξηραίνεται ἐν ἀερολούτρῳ εἰς 160° καὶ ζυγίζεται. Ἐκ τῆς διαφορᾶς βάρους ὑπολογίζεται ἡ ἔντασις. Κατὰ τὸν Ρίτσαρντς 1 κουλὸμ ἀποθέτει 0,3292 χιλιοστόγραμμα χαλκοῦ (ἠλεκτροχημικὸν ἰσοδύναμον).

Βολτάμετρον ἀργύρου. Δι' ἀκριβεστέρας μετρήσεις ἐνδείκνυται μᾶλλον τὸ βολτάμετρον τοῦ ἀργύρου, λόγῳ τοῦ ὅτι τὸ ἰσοδύναμον τοῦ ἀργύρου εἶναι σχεδὸν τριπλάσιον καὶ διότι ὁ ἄργυρος δὲν ὀξειδοῦται κατὰ τὴν ξήρανσιν. Τὸ μᾶλλον ἐν χρήσει βολτάμετρον ἀποτελεῖται ἐκ χωνευτηρίου λευκοχρύσου ὡς καθόδου καὶ ράβδου ἀργύρου ὡς ἀνόδου. Δοχεῖον ἐξ ὀπτῆς γῆς χωρίζει τὸν χῶρον τῆς ἀνόδου (ἀνολύτην) ἀπὸ τὸν τῆς καθόδου (καθολύτην). Ὡς κοινὸς ἠλεκτρολύτης χρησιμοποιεῖται διάλυμα 10% νιτρικοῦ ἀργύρου. Ἡ ἠλεκτρόλυσις διακόπτεται μετὰ τὴν ἀπόθεσιν 3% περίπου ἀργύρου ἐκ τοῦ διαλύματος. Ἡ καθοδικὴ πυκνότης ρεύματος ὀφείλει νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ τὰ 0,02 καὶ ἡ ἀνοδικὴ τὰ 0,2 ἀμπὲρ κατὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστόμετρον. Τὸ ἵζημα πλύνεται διὰ θερμοῦ ἀπεσταγμένου ὕδατος μέχρις ἐξαλείψεως τῆς ἀντιδράσεως τοῦ ἰόντος ἀργύρου, ξηραίνεται ἐντὸς ἀερολούτρου εἰς 150°, ψύχεται ἐντὸς ξηραντῆρος καὶ ζυγίζεται. Τὸ μέσον λάθος κυμαίνεται μεταξὺ ± 0,03 %. Τὸ ἠλεκτροχημικὸν ἰσοδύναμον τοῦ ἀργύρου εἶναι 1,118 χιλιοστόγραμμα.

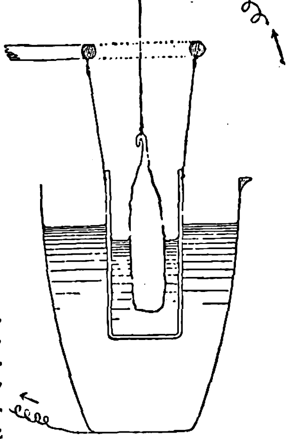

Βολτάμετρον ἀργύρου.

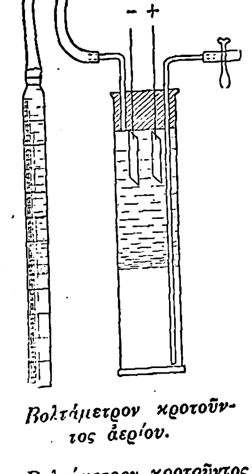

Βολτάμετρον κροτοῦντος ἀερίου.

Βολτάμετρον κροτοῦντος ἀερίου. Ἓν τῶν παλαιοτέρων βολταμέτρων, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται σήμερον εἰς τὰ ἐργαστήρια, κυρίως ἕνεκα τοῦ εὐθηνοῦ τῆς κατασκευῆς του, πρὸς μέτρησιν μεθ' ἱκανῆς ἀκριβείας μικρῶν σχετικῶς ἐντάσεων. Ὡς ἠλεκτρόδια χρησιμοποιοῦνται ἐλάσματα λευκοχρύσου καὶ νικελίου, ὡς ἠλεκτρολύτης δὲ διάλυμα καυστικοῦ ἀλκαλίου, ἐλεύθερον χλωριόντων ἢ διάλυμα θειικοῦ ὀξέος. Μετρεῖται ὁ ὄγκος τοῦ παραγομένου κροτοῦντος ἀερίου ἢ ὁ ἐκτοπιζόμενος ὄγκος ὕδατος εἰς κυβικὰ ἑκατοστά. Οὗτος ἀνάγεται εἰς θερμοκρασίαν 0° καὶ πίεσιν 760 χιλιοστῶν ὑδραργύρου τῇ βοηθείᾳ πινάκων ἀναγωγῆς. Ἓν ἀμπερολεπτὸν (=60 κουλὸμ) παράγει 10,41 κυβικὰ ἑκατοστὰ κροτοῦντος ἀερίου θερμοκρασίας 0° ὑπὸ πίεσιν 760 χιλστμ.

ΑΝ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

βολταμπὲρ (τό)· βλ. βόλτ.

βολταμπερόμετρον· βλ. βαττόμετρον.

βολτάρω· κάμνω βόλτες, περιπατῶ περιφερόμενος εἰς τὸν αὐτὸν τόπον, κάμνω περίπατον χάριν ἀναψυχῆς (ἐκ τοῦ ἰταλ. voltare).

βολτατζάρω· κάμνω βόλτες, περιπατῶ, ἄλλως *βολτάρω* (ἰταλ. volteggiare=περιφέρομαι).

—*[Ναυτ.]* Ὅρος τοῦ κοινοῦ τῶν ναυτικῶν μας ἰδιώματος, σημαίνων, πλαγιοδρομῶ ἐγγύτατα, ἀλλάσσων πρόποδας ἐξ ὑπαμοιβῆς, διαδρομῶ ὅπως ὑψωθῶ πρὸς τὴν κοίτην τοῦ ἀνέμου.

Σ.Ε.Λ.

βολτενία (ἡ) (Boltenia) *[Ζωολ.]* Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀσιδιιδῶν*. Τὰ μαλάκια ταῦτα διακρίνονται ἐκ τῶν βραχειῶν συσπειρώσεων τῆς κόγχης των, ἥτις εἶναι τοξοειδής, κολοβωμένη κατὰ τὴν κορυφήν της, στενὴ καὶ ἐπιμήκης κατὰ τὸ ἄνοιγμά της. Γνωστὰ δύο εἴδη ἀπαντῶνται εἰς τὸν Βόρειον παγωμένον καὶ τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανόν.

Δ. Ν. Π.

Βόλτερ (Wolter), ***Καρλόττα***. Περιώνυμος Γερμανὶς ἠθοποιὸς (1834-1897). Διεκρίθη ὡς πρωταγωνίστρια εἰς τὰ δράματα «Ἰφιγένεια», «Κλεοπάτρα», «Κριμχίλντ», «Λαίντυ Μάκβεθ», «Μεσσαλίνα» καὶ «Σαπφώ».

—Β.

Βολτέρρα (Volterra) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Τοσκάνῃ, ἐν τῷ νομῷ τῆς Πίζης ἐπὶ ὀροπεδίου 531 μέτρων. Εἶναι ἀκραῖος σταθμὸς τοπικοῦ σιδηροδρόμου, διὰ τοῦ ὁποίου συνδέεται μετὰ τῆς μεγάλης σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Ἰταλίας, παρὰ τὴν Τσετσίνα. Κάτ. 8.155. Ἐν τῇ περιοχῇ τῆς πόλεως ὑπάρχουν λατομεῖα ἀλαβάστρου καὶ μεταλλεῖα χαλκοῦ, ἀμιάντου, ἅλατος καὶ στυπτηρίας. Εἶναι ἡ ἀρχαία Velhatri τῶν Ἐτρούσκων καὶ ἡ Volaterra τῶν Ρωμαίων. Ἀπετέλει μέλος δώδεκα ὁμοσπόνδων πόλεων τῆς Ἐτρουρίας καὶ ἔπαιξε σημαντικὸν ρόλον κατὰ τὸν μεσαίωνα.

—Μ.

—*[Ἀρχαιολ.—Τέχνη]*. Ἡ *Βολτέρρα* διατηρεῖ ἕως σήμερον κάλλιον πάσης ἄλλης ἐτρουσκικῆς πόλεως τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ παναρχαίου βίου της. Τὰ τείχη ἅτινα τὴν περιέβαλλον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ ἅτινα ἦσαν τόσον ἰσχυρά, ὥστε ἠδυνήθησαν ν' ἀνθέξουν ἐπὶ διετίαν ὁλόκληρον εἰς τὴν ἀπηνῆ πολιορκίαν τοῦ Σύλλα, διασῴζονται μέχρι σήμερον κατὰ τόπους· εἶναι ὑψηλὰ μέχρι

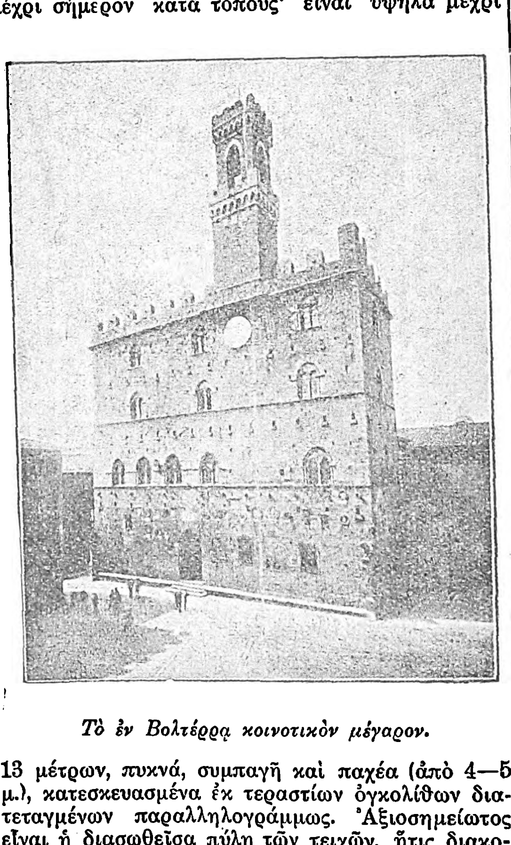

Τὸ ἐν Βολτέρρᾳ κοινοτικὸν μέγαρον.

13 μέτρων, πυκνά, συμπαγῆ καὶ παχέα (ἀπὸ 4—5 μ.), κατεσκευασμένα ἐκ τεραστίων ὀγκολίθων διατεταγμένων παραλληλογράμμως. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ διασωθεῖσα πύλη τῶν τειχῶν, ἥτις διακοσμεῖται διὰ λεοντοκεφαλῶν καὶ ὠνομάζετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα *Πύλη τοῦ Ἡρακλέους*. Σήμερον αὕτη εἶναι γνωστὴ ὡς Porta del Arco, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ τοξοειδοῦς σχήματός της. Ἄξια ὡσαύτως ἐνδιαφέροντος εἶναι καὶ τὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας νεκροπόλεως τῆς Βολτέρρας, ἥτις κεῖται εἰς τὴν κατωφέρειαν τοῦ παρὰ τὴν πόλιν ταύτην λόφου. Ἰδέαν τινὰ τῆς σημασίας τῆς νεκροπόλεως ταύτης παρέχει ἡ ἐν σελ. 511 εἰκὼν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἑνὸς ἐτρουσκικοῦ τάφου, ἀνήκοντος εἰς αὐτήν· εὐρὺ δωμάτιον ὑποστηριζόμενον κατὰ τὸ μέσον διὰ παχέος τετραγώνου στύλου ἀποτελεῖ τὸν τάφον αὐτόν· τόσον οἱ τοῖχοι, ὅσον καὶ αἱ ἐπιφάνειαι τοῦ στύλου καὶ ἡ ὀροφὴ διακοσμοῦνται διὰ χαριτωμένων παραστάσεων, αἵτινες ὑπενθυμίζουν τρόπον τινὰ εἰς τοὺς ἐκεῖσε κειμένους νεκροὺς τὴν ὡραιότητα καὶ τὴν χαρὰν τῆς ἐπιγείου ζωῆς· ἐπὶ ὑψηλῶν ὁπωσδήποτε βάθρων εὑρίσκονται ἀποτεθειμέναι ἀνάγλυφοι σαρκοφάγοι, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀπόκεινται τὰ πλαστικὰ ὁμοιώματα τῶν θανόντων ἐν ἀνακλίσει ἢ ἐν ἄλλαις στάσεσιν· ὑδρίαι δὲ καὶ λήκυθοι καὶ παντοειδῆ ἄλλα ἀγγεῖα, ἀνήκοντα εἰς τὴν μεταθανάτιον λατρείαν, ὑπάρχουν παρὰ ταύτας.

Ἐκ τῶν μεσαιωνικῶν καὶ τῶν νεωτέρων ἱδρυμάτων τῆς πόλεως ἰδιάζουσαν θέσιν κατέχει ὁ καθεδρικός της ναός, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκοδόμησις ἤρξατο τῷ 1220 μ.Χ. Εἰς τὸ ἐσωτερικόν του ὑπάρχουν ἀνάγλυφά τινα καί τινες ζωγραφίαι: «Ὁ Εὐαγγελισμὸς» καὶ «Ἡ Παρθένος μεταξὺ τῶν ἁγίων» ὑπὸ Λεονάρδου τοῦ ἐκ Πιστοΐας, μία «Παρθένος μετὰ τοῦ παιδὸς Ἰησοῦ» ὑπὸ Φρὰ Φίλιππο Λίππε, καὶ μία ἄλλη «Παρθένος» τοῦ ἐκ Βολτέρρας Φραντσεσκίνι. Ἐκ τῶν λοιπῶν μνημείων ἀξιομνημόνευτα εἶναι ὁ ναὸς τοῦ *Ἁγίου Ἰωάννου*, ὅστις ἀνεκαινίσθη τῷ 1283, ὁ ναὸς τοῦ *Ἁγίου Φραγκίσκου*, σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἀνακαινισθεὶς τῷ 1623, ὁ ναὸς τοῦ *Ἁγίου Λίνου*, τοῦ ὁποίου ἡ κατασκευή, ἀρξαμένη κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, ἐπερατώθη τὸν ἑπόμενον, ὁ ναὸς τοῦ *Ἁγίου Μιχαήλ*, ἀνήκων εἰς τὸν ΙΓ' αἰῶνα, ἡ ἀκρόπολις, τῆς ὁποίας ἡ οἰκοδόμησις ἤρξατο τῷ 1343, κατὰ διαταγὴν τοῦ δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἐπερατώθη περὶ τὸ 1474 ὑπὸ τοῦ Λαυρεντίου τῶν Μεδίκων, τὸ δημαρχεῖον, ἱδρυθὲν ἀπὸ τοῦ 1208 μέχρι τοῦ 1567 καὶ περιλαμβάνον ἀξιόλογον βιβλιοθήκην καὶ ὀνομαστὸν μουσεῖον πλῆρες πολυτίμων ἐτρουσκικῶν ἀρχαιοτήτων.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Βολτέρρα (Volterra). Ἐπωνύμιον ὑπὸ τὸ ὁποῖον εἶναι γνωστὸς ὁ *Δανιὴλ Ριτσιαρέλλι* (Daniele Ricciarelli), Ἰταλὸς ζωγράφος καὶ γλύπτης ἐκ Βολτέρρας (1509—1566). Κατ' ἀρχὰς ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Sodoma, μετὰ ταῦτα δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Peruzzi καὶ εἰς νεαρὰν ἡλικίαν, μεταβὰς εἰς Ρώμην, ἐγένετο εὐφήμως γνωστὸς διά τινος πίνακός του, ἀπεικονίζοντος τὸν «Χριστὸν προσδεδεμένον εἰς τὸν στῦλον». Βραδύτερον κατηριθμήθη μεταξὺ τῶν περὶ τὸν Πιερίνο ντὲλ Βάγκα καλλιτεχνῶν καὶ μετέσχεν εἰς τὴν διακόσμησιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Μαρκέλλου καὶ τοῦ μεγάρου Massini. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐπέδρασεν οὐσιωδῶς ἐπὶ τῆς μετέπειτα καλλιτεχνικῆς του ἐξελίξεως, συνετέλεσε δ' ὥστε ἡ φήμη του ν' αὐξηθῇ ἔτι μᾶλλον. Ἀναλαβὼν τὴν διακόσμησιν τοῦ ναοῦ S. Trinità dei Monti ἐξεπόνησεν ἐν αὐτῷ μίαν «Ἀποκαθήλωσιν», ἡ ὁποία θεωρεῖται ὡς τὸ μᾶλλον ἐπιτυχὲς ἐκ πάντων τῶν ζωγραφικῶν του ἔργων, εἰς τὸ ὁποῖον ἀποκαλύπτεται ἐναργέστατα ἡ σοβαρωτάτη ἐπιρροή, ἣν ἤσκησεν ἐπὶ τοῦ Βολτέρρα ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος. Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ὁ καλλιτέχνης εἰργάσθη ἐπὶ ἑπταετίαν ὁλόκληρον, ἐκτελέσας, μεταξὺ ἄλλων ζωγραφικῶν καὶ ἀναγλύφων διακοσμήσεων, ἐξαίρετον σειρὰν τοιχογραφιῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν «Εὕρεσιν τοῦ τιμίου σταυροῦ». Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πιερίνο ντὲλ Βάγκα (1547), ὁ Βολτέρρα ἔλαβεν ἐντολὴν παρὰ τοῦ πάπα Παύλου τοῦ Γ' νὰ συμπληρώσῃ τὴν διακόσμησιν τῆς αἰθούσης τῶν βασιλέων εἰς τὸ Βατικανόν· ἀλλὰ δύο ἔτη ὑστερώτερον ἀπέθανε Παῦλος ὁ Γ', ὁ δὲ διαδεχθεὶς τοῦτον Ἰούλιος ὁ Γ', δυσαρεστηθεὶς ἐκ τῆς βραδύτητος μεθ' ἧς εἰργάζετο ὁ Βολτέρρα, ἀνέθηκεν εἰς ἄλλους καλλιτέχνας τὴν ἐργασίαν ταύτην. Καταλιπὼν ὁ Βολτέρρα τὸ Βατικανόν, ἀνέλαβε, κατὰ παραγγελίαν τῆς Λουκρητίας ντὲλ Ροβέρε, τὴν διακόσμισιν τοῦ παρεκκλησίου τῆς S. Trinità dei Monti, ἐργασθεὶς ἐν αὐτῇ ἐπὶ δεκατέσσαρα συναπτὰ ἔτη ἐπὶ κεφαλῆς πλειάδος δοκίμων ζωγράφων, ἐν οἷς ὁ ἐκ Σιέννης Μάριος, ὁ Πελλεγρῖνος Τιμπόλντι καὶ ὁ Μιχαὴλ Ἀλβέρτι. Ἐκ τῶν ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τούτῳ ἔργων τοῦ Βολτέρρα ἀξιομνημόνευτος εἶναι «Ἡ κοίμησις τῆς Θεοτόκου». Τῷ 1555, ἀνελθόντος εἰς τὸν παπικὸν θρόνον Παύλου τοῦ Δ', ὁ Βολτέρρα ἀνέλαβε τὴν κατασκευὴν ἑνὸς ἀγάλματος τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ διὰ τὴν θριαμβευτικὴν πύλην τοῦ Castello καὶ τὴν γλυπτικὴν διακόσμησιν ἑνὸς παρεκκλησίου τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐν Μοντορίῳ, ἐπιθυμῶν δὲ νὰ ἐκλέξῃ αὐτοπροσώπως ἐν τοῖς λατομείοις τῆς Καρράρας τὸ ἀναγκαιοῦν εἰς αὐτὸν μάρμαρον, ἀνεχώρησεν ἐκ Ρώμης, ἀφοῦ ἔλαβεν ἐγκάρδια συστατικὰ γράμματα ἐκ μέρους τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου. Φθάσας εἰς τὴν Φλωρεντίαν ἔτυχεν ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς καί, κατόπιν ἐπιμόνων παρακλήσεων, ἐξεφ-

Digitized by Google

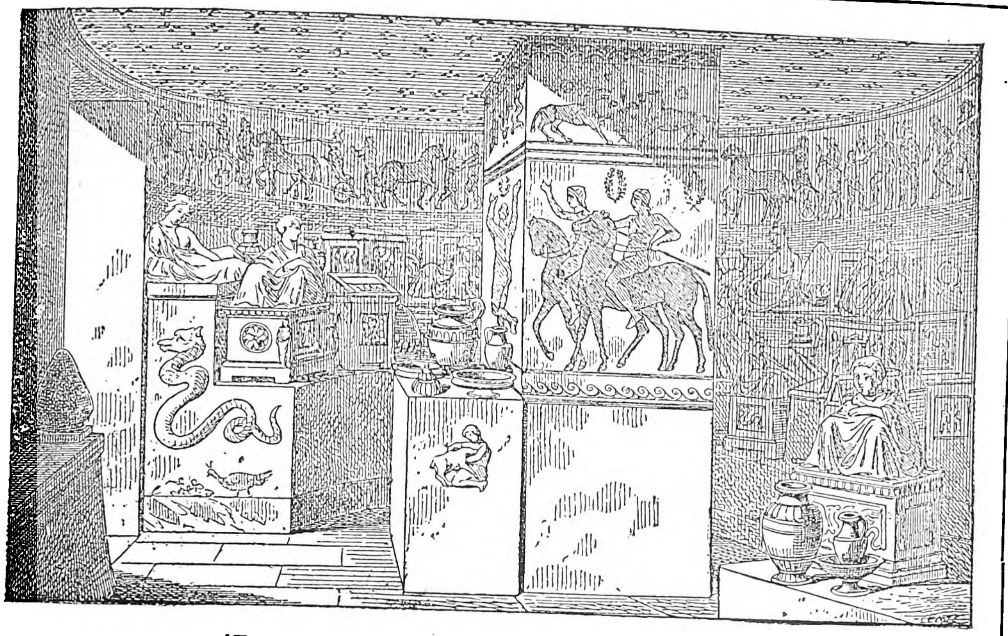

Ἐσωτερικὸν ἀρχαίου ἐτρουσκικοῦ τάφου ἐν Βολτέρρᾳ.

γάσθη σειρὰν ἔργων, ἐν οἷς ἐξέχουσαν θέσιν κατέχουν ἡ προτομὴ τοῦ μαθητοῦ του O. Pianetti, τὸ ἄγαλμα τῆς Λήδας καὶ γλυπτά τινα διὰ τοὺς τάφους τῶν Μεδίκων. Μετὰ τὴν Φλωρεντίαν ἐπεσκέφθη τὴν γενέτειράν του, ἔνθα ἐζωγράφησε διὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Πέτρου τὴν «Σφαγὴν τῶν ἀθῴων», σήμερον ἀποκειμένην εἰς τὴν πινακοθήκην τῶν Οὐφφίτσι. Ἐπιστρέψας εἰς Ρώμην ἐπεφορτίσθη ὑπὸ τοῦ πάπα Παύλου τοῦ Δ´ νὰ καλύψῃ τὰς γυμνότητας τῆς «Τελευταίας κρίσεως» τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου· τὴν ἐξόχως δὲ λεπτὴν ταύτην ἀποστολὴν ἔφερεν ὁπωσδήποτε ἱκανοποιητικῶς εἰς πέρας, ἐργασθεὶς ὑπ᾽ αὐτὰ ταῦτα τὰ ὄμματα τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου· ἀλλὰ δὲν ἐξῆλθεν ἄτρωτος τοῦ δυσχεροῦς τούτου ἐγχειρήματος, γενόμενος ὁ στόχος εἰρωνικῶν ἐπιθέσεων καὶ ἀποκληθεὶς σκωπτικῶς *braghettone*. Βραδύτερον, καθ᾽ ὑπόδειξιν τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, ἀνέλαβε τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἐφίππου ἀνδριάντος τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Ἑρρίκου τοῦ Β´, ὃν ἡ Αἰκατερίνη τῶν Μεδίκων παρήγγειλεν εἰς τὸν Μιχαὴλ Ἄγγελον καὶ οὗ τὴν κατασκευὴν δὲν ἀνεδέχθη οὗτος, προβαλὼν ὡς δικαιολογίαν τὴν ἐκ τοῦ γήρατος ἀδυναμίαν του.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Βολτέρρα δὲν ἠδυνήθη νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν τιμητικὴν ταύτην ἐργασίαν· μόλις κατώρθωσε νὰ χύσῃ εἰς τὸν ὀρείχαλκον τὸν ἵππον τοῦ βασιλέως ἀπεβίωσεν. Ὁ ἄνευ ἀναβάτου ἐναπομείνας οὗτος ἵππος ἐχρησιμοποιήθη τῷ 1639, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ρισελιέ, ὡς ὑπόβαθρον εἰς τὸ ἔφιππον ἄγαλμα Λουδοβίκου τοῦ ΙΓ´ καὶ κατεστράφη μετ᾽ αὐτοῦ κατὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν.

Ὁ Βολτέρρα διέπρεπεν εἰς τὸ σχέδιον, ἀλλ᾽ ὑπελείπετο κατὰ τὸν χρωματισμόν, παρῆγε δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον μορφὰς ξηράς, ἐστερημένας ἐσωτερικῆς ἐκφράσεως καὶ μὴ προερχομένας ἐξ ἀληθοῦς συγκινήσεως. Ἐκ τῶν γλυπτικῶν του ἔργων τὰ πλεῖστα ἀπωλέσθησαν, ἐκ δὲ τῶν διασωθέντων ζωγραφικῶν του τοιούτων ἀξιομνημόνευτα εἶναι: «Ὁ Δαβὶδ φονεύων τὸν Γολιάθ» ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λούβρου, «Ἡ ἀποκεφάλισις Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ» ἐν τῷ Μουσείῳ Τουρίνου, «Ὁ ἐνταφιασμὸς τοῦ Χριστοῦ» ἐν τῷ Μουσείῳ Νεαπόλεως, «Ὁ θρίαμβος τοῦ Μαρίου» ἐν τῷ Καπιτωλίῳ, «Ἡ σταύρωσις» ἐν τῷ Μουσείῳ Ἐρμιτὰζ τοῦ Λένινγκραδ, «Ἡ ἀποκαθήλωσις» ἐν τῷ Μουσείῳ Μαδρίτης, «Ἡ ἔρις μετὰ τῶν διδασκάλων» ἐν τῇ πινακοθήκῃ τοῦ κόμιτος Harrach ἐν Βιέννῃ, «Ἡ ἁγία Οἰκογένεια» ἐν τῇ πινακοθήκῃ τοῦ Λιχτενστάϊν καὶ μία σειρὰ σχεδίων του εὑρισκομένη εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βολτέρρα** (Volterra), ***Βίτο.*** Ἰταλὸς φυσικομαθηματικός, γεννηθεὶς ἐν Ἀγκῶνι τῷ 1860. Ἐσπούδασε φυσικὰς ἐπιστήμας ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ Πίζῃ, καιόπιν δὲ διετέλεσε καθηγητὴς τῆς μηχανικῆς, τῆς φυσικῆς, τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς στατικῆς γραφικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Πίζης (1883—1893) καὶ εἶτα καθηγητὴς τῆς μηχανικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Τουρίνου (1893—1900). Τῷ 1900 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς μαθηματικῆς φυσικῆς καὶ τῆς ἀνωτέρας μηχανικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ρώμης. Ὠνομάσθη διδάκτωρ τιμῆς ἕνεκεν (honoris causa) τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Ὄσλο, τῆς Κανταβριγίας, τῆς Στοκχόλμης, τοῦ Κλὰρκ (Βόρτσεστερ τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς), τοῦ Στρασβούργου, τῶν Παρισίων, τοῦ Ἐδιμβούργου καὶ τῆς Ὀξφόρδης. Ἐχρημάτισε πρόεδρος τῆς «Ἰταλικῆς ἑταιρείας τῶν ἐπιστημῶν» (τῆς ἐπιλεγομένης «τῶν Τεσσαράκοντα»), τῆς «Ἀκαδημίας τῶν Λιντσέϊ», τῆς «Ἰταλικῆς ἑταιρείας ὑπὲρ τῆς προόδου τῶν ἐπιστημῶν», τοῦ «Ἐθνικοῦ συμβουλίου τῶν ἐρευνῶν», ἤδη δὲ (1929) εἶναι μέλος πλείστων ἀκαδημιῶν (Παρισίων, Λονδίνου, Οὐάσιγκτων κτλ.), γερουσιαστής, πρόεδρος τῆς ἐν Παρισίοις «Διεθνοῦς ἐπιτροπῆς τῶν μέτρων καὶ σταθμῶν», πρόεδρος τῆς «Διεθνοῦς ἐπιτροπῆς πρὸς ἐπιστημονικὴν ἐξερεύνησιν τῆς Μεσογείου» ἑδρευούσης ἐπίσης ἐν Παρισίοις, ἀντιπρόεδρος τοῦ «Διεθνοῦς συμβουλίου τῶν ἐρευνῶν» ἑδρευούσης ἐν Βρυξέλλαις καὶ μέλος τῆς συντάξεως τοῦ περιοδικοῦ «Circolo matematico di Palermo», ἑνὸς τῶν ὀνομαστοτέρων μαθηματικῶν περιοδικῶν. Τὰ ἔργα του ἀναφέρονται εἰς τὴν θεωρίαν τῶν συναρτήσεων, εἰς τὰς διαφορικὰς ἐξισώσεις, εἰς τὰς ὁλοκληρωτικὰς ἐξισώσεις, εἰς τὴν ὀπτικήν, εἰς τὴν ἠλεκτροδυναμικήν, εἰς τὰ κληρονομικὰ φαινόμενα, εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν μαγνητικῶν πεδίων ἐπὶ τῶν ἠλεκτρικῶν ρευμάτων, εἰς τὴν μαθηματικὴν θεωρίαν τοῦ ἀγῶνος περὶ ὑπάρξεως κτλ. Ἐδημοσίευσε, πλὴν πολλῶν πραγματειῶν εἰς ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ καὶ εἰς τὰ πρακτικὰ τῶν ἀκαδημιῶν, τὰ ἀκόλουθα ἔργα: «Teoria de las funcionales y de las equaciones integrales e integro-defferenciales» (Madrid 1927), «Leçons sur l' intégration des équations differentielles aux derivées partielles de la physique mathématique» (Upsala 1906 et Paris 1912), «Leçons sur les équations intégrales et intégro-differentielles» (Paris 1913), «Leçons sur les fonctions des lignes» (Paris 1913), «Leçons sur la composition et les fonctions permutables (en collaboration avec M. Perès)», (Paris 1924), «Variazioni e fluttuazioni del numero di individui in specie animali conviventi» (Venezia 1927).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πλήρης κατάλογος τῶν ἔργων τοῦ Βολτέρρα εὑρίσκεται ἐν: *Poggendorff* «Biographisch-literarisches Handworterbush» καὶ ἐν τῇ βιογραφίᾳ αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ *Δ. Φ. Λορέντε ντὲ Νὸ* ἐν τῇ «Revista Matematica Hispano-Americana» No 5 τοῦ 1925.

—Ρ.

Βολτερράγιο (Volterraio) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μέγα μεσαιωνικὸν φρούριον ἐπὶ ὀρθοπάγου τοῦ ΝΑ κέρατος τοῦ ὅρμου *Πόρτο Φερράγιο* τῆς νήσου Ἔλβας (πλάτ. 42°49′ Β., μῆκ. 10°19′ Α., χάρτ. ἀγγλ. 1719: Port Ferrajo), ἐπίσημον γνώρισμα διὰ τοὺς πρὸς τὸν λιμένα κατευθυνομένους.

Σ. Ε. Λ.

Βολτέρρας. Οἰκογένεια ἐγγεγραμμένη ἐν τῇ Χρυσῇ Βίβλῳ καὶ παλαιοτάτη τῶν ἐν Ζακύνθῳ. Ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων γόνων ταύτης: *Λεονάρδος*, γενόμενος ἱππότης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου παρὰ τοῦ δουκὸς τῶν Μεδίκων, διαπρέψας ἐν Ζακύνθῳ ἀρχομένου τοῦ ΙΗ´ αἰῶνος. *Σταμάτιος* καὶ *Εὐστάθιος*, πλοιοκτῆται, διακριθέντες εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. *Ἐμμανουὴλ* (καὶ *Μανουὴλ*-Manoli), ὅστις ἔδρασεν ὡς κυβερνήτης πλοίου κατὰ τῶν πειρατῶν, ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1572, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κοσμᾶ Α´ ἀρχιδουκὸς της Τοσκάνης, ἐκτιμηθεὶς δὲ ὑπὸ τούτου προήχθη εἰς στόλαρχον· τῷ 1597 ἀπεσύρθη τῆς ὑπηρεσίας. *Ναθαναήλ*, συμβολαιογράφος ἐν Ζακύνθῳ κατὰ τὸ Β´ ἥμισυ τοῦ ΙΖ´ αἰῶνος. *Ἀντώνιος*, συμβολαιογράφος ἐπίσης, ζήσας τὴν αὐτὴν περίπου ὡς καὶ ὁ Ναθαναὴλ ἐποχήν. *Νικόλαος*· ἐσπούδασε τὴν ἰταλικὴν ἐν τῷ ἐκπαιδευτηρίῳ τῆς Σιέννας Tolomei, εἶτα δ᾽ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τὰ νομικά. Συζευχθεὶς γόνον ἐκ τοῦ ἐπιφανοῦς οἴκου Laderchi di Faenza καὶ ἀσθενήσας μετέβη εἰς Αἴγυπτον, ὁπόθεν, περιηγηθεὶς καὶ ἄλλα μέρη, ἐπανῆλθεν εἰς Ἰταλίαν. Ἐν τῷ Ἰονίῳ κράτει ἀνῆλθεν εἰς τ᾽ ἀξιώματα τοῦ δημοτικοῦ συμβούλου, δικαστοῦ, νομοθέτου καὶ γερουσιαστοῦ ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας. Ἐδημοσίευσεν: 1) Inno alla libertà di Solomos traduzione, 2) Novella i tre dottori, 3) Il taglio dei miei baffi καὶ ἄλλα, οἷον μετάφρασιν εἰς τὴν ἰταλικὴν τῶν λυρικῶν τοῦ Χριστοπούλου καὶ τοῦ βιβλίου περὶ λαοῦ τοῦ Lamennais.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ν. Κατραμῆ*, Φιλολογικὰ ἀνάλεκτα Ζακύνθου, Ζάκυνθος 1880. - *Π. Χιώτη*, Ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα Ἑπτανήσου, τόμ. 6, ἐν Ζακύνθῳ 1888.—*Λ. Ζώη*, Λεξικὸν Ζακύνθου, ἐν Ζακύνθῳ 1901.

Ε. Π. ΦΩΤΙΑΔΗΣ

— **Βολτέρρας**, ***Γεράσιμος.*** Γλωσσομαθὴς Κεφαλλήν, μεταφράσας διάφορα ποιήματα Εὐρωπαίων ποιητῶν.

Ε. Π. Φ.

Βόλτερς (Wolters), ***Μάξιμος.*** Γερμανὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς τῷ 1861. Τῷ 1897 διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βόννης. Συνέγραψε μεταξὺ ἄλλων περὶ σκληροδερμίας, περὶ βακίλλου τῆς λέπρας, περὶ πολλαπλῶν μυωμάτων, περὶ παθολογοανατομίας τῆς σκληροδακτυλίας, περὶ σπλαγχνικῆς λέπρας κλπ.

Ο. Ρ.

— **Βόλτερς** (Wolters), ***Παῦλος.*** Διάσημος Γερμανὸς ἀρχαιολόγος γεννηθεὶς τῷ 1858. Ἐσπούδασεν ἀρχαιολογίαν ἐν Χάλῃ, Στρασβούργῳ καὶ Βόννῃ. Ὑπηρέτησεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις γερμανικὸν ἀρχαιολογικὸν ἰνστιτοῦτον, τῷ δὲ 1900 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Würzburg. Τῷ 1907 διεδέχθη τὸν Furtwaengler εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου, γενόμενος συνάμα καὶ διευθυντὴς τῆς περιφήμου γλυπτοθήκης τῆς πόλεως. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1928 ἑωρτάσθη ἐν Μονάχῳ ἡ ἑβδομηκονταετηρίς του, κατὰ τὸ αὐτὸ δ᾽ ἔτος ἀπεχώρησε τῆς θέσεώς του ὡς καθηγητοῦ. Συνέγραψε μεταξὺ ἄλλων: «De epigrammatum graecorum anthologiis» (1882), «Die Gipsabgüsse antiker Bildwerke in hist. Folge erkl.» (1885), «Zu griech. Agonen» (1901). Ἐπεμελήθη τῆς ἐπανεκδόσεως τῶν ἔργων· «Bausteine zur Gesch d. griech.-römischen Plastik» τοῦ C. Friedrichs καὶ τοῦ α´ τόμου τῆς «Kunst des Altertums» τοῦ Anton Springer. Ἐδημοσίευσε συνάμα πλείστας διατριβὰς εἰς διάφορα ἀρχαιολογικὰ περιοδικά.

Ι. Π.

Βόλτζεντορφ (Wolzendorff), ***Γουσταῦος.*** Γερμανὸς χειρουργὸς ἐκ Βισβάδεν, γεννηθεὶς τῷ 1839. Ἔγραψε περὶ τυχαίων τραυματισμῶν, περὶ τοπικῆς θεραπείας τραυμάτων, περὶ αἱμοστάσεως, τραυματισμοῦ τοῦ οἰσοφάγου, χειρουργικῆς καὶ ἀντισηψίας πολέμου, μαλάξεως κλπ.

Ο. Ρ.

βολτζία (ἡ) (Voltzia Brogniart) *[Παλαιοφυτολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ταξωδικῶν κωνοφόρων*. Ἔφερε φύλλα τετραγωνικὰ πυραμιδοειδῆ. Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον κατὰ τὴν ἀνωτέραν πέρμιον ὑποπερίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος· ἀναπτυχθεῖσα κυρίως κατὰ τὴν τριάσιον περίοδον τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἐξίχθη μέχρι τῆς κεϋπερίου ὑποπεριόδου.

Γ. Κ. Γ.

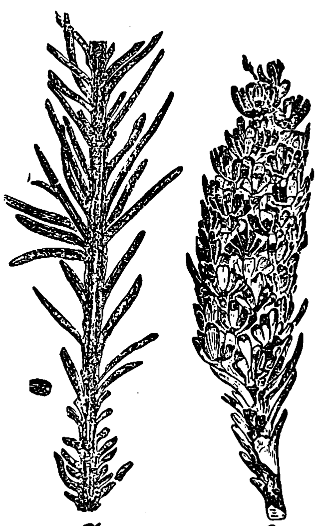

α β

Ἡ βολτζία Liebeana.

[α=κλάδος μὲ φύλλα.—β=κῶνος.]
(Ἐκ τοῦ χαλκομειγοῦς σχιστολίθου τοῦ Trebnitz παρὰ τὴν Gera.)

βολτζίνης (ὁ) (Voltzin) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν ὅπερ παρουσιάζεται εἰς κρυσταλλικὰ συσσωματώματα, ἔχοντα μορφὴν ἡμισφαιροειδῆ, ἢ νεφροειδῶν ἐπικαλυμμάτων μὲ ἱστὸν λεπτοφλοιώδη. Ἔχει σκληρότητα 4 ½ βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 3.66, λάμψιν στεατοειδῆ καὶ χρῶμα κεραμέρυθρον ἢ ἀκάθαρτον ροδέρυθρον ἢ κιτρινωπὸν μὲ καστανοφαίους ταινιώσεις. Εἶναι ἐπίσης πρασινωπὸς καὶ ἀδιαφανής. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἔνθειος ψευδάργυρος μὲ ὀξείδιον ψευδαργύρου. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι $4ZnS + ZnO$. Ἐμπεριέχει 69, 3% ψευδάργυρον, 27, 3% θεῖον καὶ 3, 4 ὀξυγόνον. Εὑρίσκεται εἰς φλέβας μετὰ χαλαζίου εἰς τὸ Rosières παρὰ τὸ Pontgibaud καὶ εἰς τὸ Eliaszeche παρὰ τὸ Joachimsthal.

Γ. Κ. Γ.

βόλτι (ἰταλ. volti) *[Μουσ.]*. Μουσικὸς ὅρος σημαίνων «στρέψε»· πολλάκις ἀπαντᾶται ὡς «*βόλτι σούμπιτο*» ἢ καὶ ἁπλῶς συγκεκομμένως: *V. S.*, ὁπότε σημαίνει: «στρέψε γρήγορα, γύρισε (τὴν σελίδα)». Τὸ V. S. ἐνίοτε σημαίνει καὶ «vide sequens», δηλαδή: «βλέπε κατωτέρω».

Γ. Σ.

βολτιόμετρον (τό)· βλ. ***βολτόμετρον.***

βόλτιον (τό)· ἀποδίδεται οὕτως ὑπό τινων ὁ ἠλεκτρολογικὸς ὅρος **βόλτ** (βλ. λ.).

Digitized by Google

Βόλτμαν (Woltmann), ***Κάρολος-Λουδοβῖκος***. Γερμανὸς ἱστορικὸς καὶ διπλωμάτης (1770—1817). Κατ' ἀρχὰς διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Γοτίγγης, εἶτα δὲ τῆς φιλοσοφίας ἐν Ἰένῃ. Ἀκολουθήσας κατόπιν τὸ διπλωματικὸν στάδιον διωρίσθη πρεσβευτής. Ἐβοήθησε τὸν βαρῶνον Στάϊν πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν Γάλλων ἐκ τῶν πρωσσικῶν ἐδαφῶν. Συνέγραψεν ἀξιόλογον μελέτην περὶ τοῦ Ὄθωνος Γ', τῷ δὲ 1794 ἤρχισε συγγράφων τὴν ἱστορίαν τῶν Γερμανῶν κατὰ τὴν σαξωνικὴν περίοδον, τὴν ὁποίαν δὲν ἀπεπεράτωσεν. Ἐκ τῶν ἄλλων ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Πολιτικὴ ἱστορία» (1805), «Ἱστορία τῆς Μεγάλης Βρεττανίας» (1799), «Ἱστορία τῆς ἐν Βεστφαλίᾳ συνθήκης» (1808), «Ἱστορία τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου», «Ἱστορία τῆς Ἀναγεννήσεως». Τὰ «Ἅπαντά» του ἐξεδόθησαν ὑπὸ τῆς συζύγου του (1821).

— **Βόλτμαν** (Woltmaun), ***Καρολίνα***. Γερμανὶς λογία, σύζυγος τοῦ προηγουμένου (1782—1847) Ἔργα της εἶναι «Ὁ καθρέπτης τοῦ μεγάλου κόσμου» (1814), «Βοηθικὰ ἔλεγεῖα» (1815), «Μαρία καὶ Βαλπούργιος» (1817), «Οἱ γλύπται» (1829) κ. τ. λ. Κ. Ν.

Βολτολίνα (Voltolina), ***Ἰωσήφ***. Ἰταλὸς ποιητὴς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, οὗτινος σῴζονται μερικὰ ἐκ τῶν ποιημάτων του γραφέντα εἰς τὴν λατινικὴν τῷ 1574 καὶ 1575. —Β.

Βολτολίνι (Voltolini), ***Φρειδερῖκος-Ἐδουάρδος-Ροδόλφος***. Γερμανὸς ὠτολαρυγγολόγος (1819—1889). Διετέλεσε νομίατρος ἐν Falkenberg τῆς Σιλεσίας, καὶ ἀπὸ τοῦ 1860 ἐγκατέστη ἐν Breslau ὠτοφηγητὴς τῶν νόσων ὤτων καὶ λάρυγγος, γενόμενος ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς ἄρτι συσταθείσης ἐν Breslau ἕδρας τοῦ κλάδου τούτου. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν εἰσηγητῶν τῆς γαλβανοκαυστικῆς μεθόδου εἰς τὴν θεραπείαν ἐνίων παθήσεων τοῦ λάρυγγος. Ἐπίσης ἄξιαι λόγου εἶναι ἀνατομικαὶ αὐτοῦ ἐργασίαι ἐπὶ τῶν ὤτων ὡς καὶ ἐπὶ τῆς φαρυγγο-ρινοσκοπίας. Ἐκ τῶν συγγραφῶν του ἀναφέρομεν: «Ueber Nasen polypen und deren operation» (Βιέννη, 1880), «Die acute Entzündung des hautigen Labyrinthes des Ohres» (Otitis labyrinthica s. intima), irrthümlich für Meningitis cerebrospinalis epidemica gehalten» (Breslau 1882). Ἐκτὸς τούτου ὑπῆρξεν εἷς τῶν συντακτῶν τοῦ μηνιαίου περιοδικοῦ τῆς «Ὠτο-ρινολαρυγγολογίας» καὶ ἐδημοσίευσε πλείστας αὐτοῦ ἐργασίας εἰς γερμανικὰ καὶ ξένα περιοδικά. Ο. Ρ.

βολτόμετρον ἢ ***βολτιόμετρον*** (Voltmètre) *[Φυσ.]*. Καλεῖται οὕτω γενικῶς τὸ ὄργανον, ὅπερ χρησιμεύει ἐν τῇ ἠλεκτροτεχνίᾳ διὰ τὴν μέτρησιν τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ. Ἡ λειτουργία τῶν βολτομέτρων ἐρείδεται ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, διακρίνομεν δέ, ὡς καὶ ἐν τῇ περιπτώσει τῶν ἀμπερομέτρων, βολτόμετρα *θερμικά, ἠλεκτρομαγνητικά, ἠλεκτροδυναμικά, ἐπαγωγῆς* κ. λ. π.

Σχ. 1. *Βιομηχανικὸν βολτόμετρον.*

Ἡ κατασκευὴ τῶν βολτομέτρων εἶναι ἐντελῶς ὁμοία πρὸς τὴν τῶν ἀμπερομέτρων (βλ.λ.), ἠλεκτρομαγνητικὸν δὲ ἀμπερόμετρον διὰ συνδέσεως ἐν σειρᾷ καταλλήλου ἀντιστάσεως δύναται νὰ μετατραπῇ εἰς βολτόμετρον.

Προκειμένου περὶ ἠλεκτρομαγνητικῶν βολτομέτρων ἡ διαφορά, ἣν ταῦτα παρουσιάζουσιν ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἠλεκτρομαγνητικὰ ἀμπερόμετρα, εἶναι γενικῶς τὸ μέγεθος τῆς ἐσωτερικῆς ἀντιστάσεως αὐτῶν, τῶν βολτομέτρων χαρακτηριζομένων γενικῶς ὑπὸ μεγάλης ἐσωτερικῆς ἀντιστάσεως.

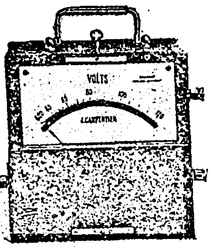

Σχ. 2. *Ἕτερος τύπος βιομηχανικοῦ βολτομέτρου.*

Αἱ παρατιθέμεναι εἰκόνες δεικνύουσι τὴν γενικὴν ὄψιν ὡρισμένων τύπων βιομηχανικῶν βολτομέτρων λίαν διαδεδομένων. Ὡς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀμπερομέτρων, οὕτω καὶ διὰ τὰ βολτόμετρα διακρίνομεν *βολτόμετρα συνεχοῦς* καὶ *βολτόμετρα ἐναλλασσομένου ρεύματος*. Οὕτω τὰ βολτόμετρα διὰ μαλακοῦ σιδήρου, τὰ θερμικὰ καὶ ἠλεκτροδυναμικὰ εἶναι κατάλληλα διὰ μετρήσεις συνεχῶν καὶ ἐναλλασσομένων ρευμάτων. Τὰ ἠλεκτρομαγνητικὰ μετὰ κινητοῦ πηνίου ἢ κινητοῦ μαγνήτου εἶναι κατάλληλα μόνον διὰ μετρήσεις συνεχῶν ρευμάτων, ἐνῷ τὰ βολτόμετρα ἐπαγωγῆς εἶναι κατάλληλα μόνον διὰ μετρήσεις ἐναλλασσομένων ρευμάτων.

Ἠλεκτροστατικὰ βολτόμετρα. Ὅλως ἰδιάζουσαν κατηγορίαν ἀποτελοῦσι τὰ ἠλεκτροστατικὰ βολτόμετρα, χρησιμοποιούμενα τὰ μέγιστα ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις, ἰδίᾳ διὰ τὴν μέτρησιν λίαν ὑψηλῶν διαφορῶν δυναμικοῦ. Ἡ λειτουργία τῶν ἠλεκτροστατικῶν βολτομέτρων ἐρείδεται ἐπὶ τῆς ἠλεκτροστατικῆς ἀρχῆς, καθ' ἣν δύο σώματα ἠλεκτρισμένα ὁμωνύμως μὲν ἀπωθοῦνται, ἑτερωνύμως δ' ἕλκονται. Ἁπλουστάτην περίπτωσιν ἠλεκτροστατικῶν βολτομέτρων ἀποτελεῖ τὸ ἠλεκτροσκόπιον διὰ φύλλων (βλ. λ. ἠλεκτροσκόπιον, ἠλεκτρόμετρον).

Ἀρχὴ τῶν ἠλεκτροστατικῶν βολτομέτρων. Γενικῶς τὰ ἐν τῇ ἠλεκτροτεχνίᾳ χρησιμοποιούμενα ἠλεκτροστατικὰ βολτόμετρα ἀποτελοῦνται ἐξ ἑνὸς κινητοῦ μεταλλικοῦ δίσκου διατιθεμένου ἔναντι ἀκινήτου τοιούτου. Ἐὰν αἱ πλάκες φορτισθῶσιν ἠλεκτρικῶς δι' ἐφαρμογῆς π.χ. ἠλεκτρικῆς τάσεως, τότε ἡ κινητὴ πλὰξ μεταβάλλει θέσιν ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀκίνητον ἐν τῷ ἠλεκτροστατικῷ πεδίῳ. Τὰ ἠλεκτροστατικὰ βολτόμετρα πραγματοποιοῦνται κατὰ διαφόρους τύπους, ἐνταῦθα δὲ θέλομεν περιγράψει τοὺς κυριωτέρους τούτων.

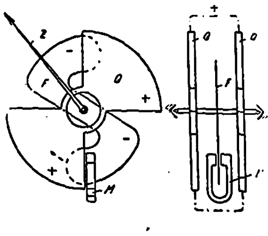

Σχ 3. *Ἠλεκτροστατικὸν βολτόμετρον Thomson διὰ τεταρτοκυκλίων.*

Λίαν συνήθης τύπος εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Τόμσον ὑποδειχθεὶς *διὰ τεταρτοκυκλίων*. Ἀποτελεῖται ἐξ ἐλάσματος ἀργιλλίου F (σχ. 3) κινητοῦ περὶ ἄξονα μεταξὺ τοῦ διακένου δύο σταθερῶν παραλλήλων μεταλλικῶν πλακῶν ἐχουσῶν σχῆμα 8. Ἐὰν φορτίσωμεν τὰς ἀκινήτους πλάκας διὰ θετικοῦ ἠλεκτρισμοῦ τὸ δὲ ἐξ ἀργιλλίου ἔλασμα δι' ἀρνητικοῦ, π. χ. διὰ συνδέσεως τῶν πλακῶν καὶ τοῦ ἐλάσματος πρὸς τοὺς πόλους συστοιχίας συσσωρευτῶν, τότε τὸ ἔλασμα θὰ ὑφίσταται ἠλεκτροστατικὴν ἕλξιν ὑπὸ τῶν ζευγῶν τεταρτοκυκλίων, συνεπείᾳ δὲ τούτου ὑφίσταται στροφὴν περὶ τὸν ἄξονα. Ὡς ἀνταγωνιστικὴ δύναμις χρησιμεύει συνήθως ἡ ἐλαστικὴ δύναμις ἐλατηρίου, εἴτε, ὑπὸ κατάλληλον διάταξιν, ἡ βαρύτης. Διὰ τὴν ἀπόσβεσιν τῆς κινήσεως τοῦ ἐλάσματος ἐφαρμόζεται εἴτε ἠλεκτρομαγνητικὴ διάταξις εἴτε τοιαύτη δι' ἀέρος. Βολτόμετρα τοῦ ἀνωτέρω τύπου κατασκευάζονται μέχρι 1000 βὸλτ περίπου.

Ἕτερος τύπος λίαν ἐν χρήσει ἠλεκτροστατικοῦ βολτομέτρου εἶναι ὁ ἀκόλουθος. Μεταξὺ δύο σταθερῶν πλακῶν a καὶ c (σχ. 4) ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοῦ στελέχους h, στερεωμένου ἐν τῇ βάσει τοῦ ὀργάνου τῇ βοηθείᾳ δύο λεπτῶν ταινιῶν βρούντζου e δίσκος ἀργιλλίου.

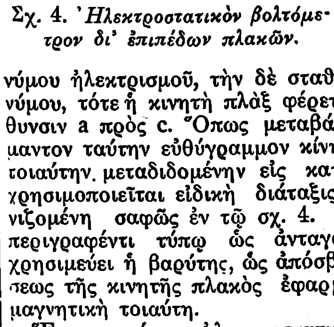

Σχ. 4. *Ἠλεκτροστατικὸν βολτόμετρον δι' ἐπιπέδων πλακῶν.*

Ἐὰν φορτίσωμεν τὴν σταθερὰν πλάκα a καὶ τὴν κινητὴν b δι' ὁμωνύμου ἠλεκτρισμοῦ, τὴν δὲ σταθερὰν c δι' ἑτερωνύμου, τότε ἡ κινητὴ πλὰξ φέρεται κατὰ τὴν διεύθυνσιν a πρὸς c. Ὅπως μεταβάλωμεν τὴν ἀσήμαντον ταύτην εὐθύγραμμον κίνησιν εἰς κυκλικὴν τοιαύτην, μεταδιδομένην εἰς κατάλληλον δέκτην, χρησιμοποιεῖται εἰδικὴ διάταξις μοχλῶν, εἰκονιζομένη σαφῶς ἐν τῷ σχ. 4. Ἐν τῷ ἀνωτέρω περιγραφέντι τύπῳ ὡς ἀνταγωνιστικὴ δύναμις χρησιμεύει ἡ βαρύτης, ὡς ἀπόσβεσις δὲ τῆς κινήσεως τῆς κινητῆς πλακὸς ἐφαρμόζεται ἠλεκτρομαγνητικὴ τοιαύτη.

Ἕτερος τύπος ἠλεκτροστατικοῦ βολτομέτρου εἶναι ὁ *διὰ τεταρτοκυκλίων καὶ διὰ πολλῶν στοιχείων* (Multizellularvoltmeter). Ὁ τύπος οὗτος ἀποτελεῖται ἐξ ἐπαλλήλου σειρᾶς διπλῶν τεταρτοκυκλίων A, εἰς τὰ διάκενα τῶν ὁποίων δύναται νὰ κινῆται ἐλευθέρως ἀριθμὸς ἐλασμάτων ἀργιλλίου B, προσηρμοσμένων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄξονος F, ὅστις ἐξαρτᾶται καταλλήλως διὰ νήματος ἐκ σταθεροῦ σημείου. Οὕτως ἐὰν συνδέσωμεν τὴν συσκευὴν πρὸς πηγὴν ἠλεκτρικῆς τάσεως (ὡς δεικνύεται ἐν τῷ σχήμ. 5) εἰς τρόπον ὥστε τὸ σῶμα τῶν τεταρτοκυκλίων νὰ λάβῃ ἀρνητικὸν φορτίον, ἐνῷ τὸ σύστημα τῶν ἐλασμάτων θετικόν, τότε προκαλεῖται ἕλξις (στροφὴ τοῦ ἄξονος) τῶν ἐλασμάτων ἀργιλλίου, ἥτις ἰσορροπεῖται ὑπὸ ἀνταγωνιστικῆς δυνάμεως προερχομένης ἐκ τῆς ἐλαστικῆς δυνάμεως ἐλατηρίου. Ὁ διακόπτης S χρησιμεύει ὅπως μετὰ τὴν μέτρησιν ἐκκενῶμεν τὸ ὄργανον ἀπὸ τοῦ τυχὸν παραμένοντος φορτίου. Ἡ ἀπόκλισις τοῦ κινητοῦ συστήματος ὀργάνων μετρεῖται τῇ βοηθείᾳ δείκτου προσαρμοζομένου καταλλήλως ἐπὶ τοῦ κοινοῦ ἄξονος τῶν ἐλασμάτων ἀργιλλίου καὶ κινουμένων πρὸ τῶν διαιρέσεων κλίμακος.

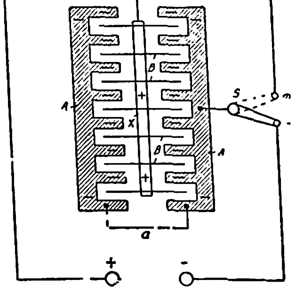

Σχ. 5. *Διάταξις ἠλεκτροστατικοῦ βολτομέτρου διὰ πολλῶν τετρακυκλίων.*

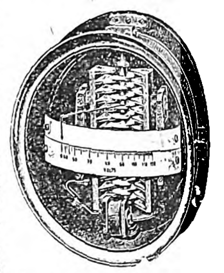

Σχ. 6. *Γενικὴ ὄψις ἠλεκτροστατικοῦ βολτομέτρου διὰ πολλῶν τεταρτοκυκλίων*

Ἐν τῷ σχ. 6 δεικνύεται ἡ γενικὴ ὄψις τοῦ ἠλεκτροστατικοῦ βολτομέτρου διὰ πολλῶν στοιχείων.

Ἐπέκτασις τῆς κλίμακος. Διὰ τάσεις ἀνωτέρας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ἀμέσως οἱ ἀνωτέρω περιγραφέντες τύποι, ἀλλὰ δέον προηγενεστέρως νὰ λάβῃ χώραν κατάλληλος ὑποβιβασμὸς τῆς τάσεως διὰ συμπυκνωτῶν, οἵτινες παρεμβάλλονται μεταξὺ τῆς πηγῆς καὶ τοῦ ὀργάνου.

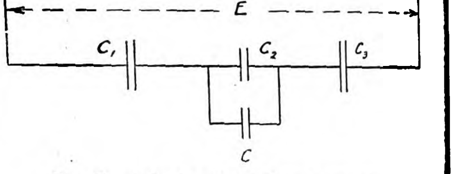

Σχ. 7. *Διάταξις ὑποβιβασμοῦ τῆς τάσεως διὰ συμπυκνωτῶν.*

Τοιαύτη διάταξις εἰκονίζεται ἐν τῷ σχ.7, ἔνθα E παριστᾷ τὴν μετρητέαν τάσιν, π. χ. 125.000 βὸλτ, πρὸς ἣν δέον ν' ἀντιστοιχῇ ἡ μεγίστη ἀπόκλισις τοῦ ὀργάνου· C_1 καὶ C_3 παριστῶσι δύο συμπυκνωτάς, οἵτινες συνδέονται πρὸ τοῦ ὀργάνου, οὗτινος ἡ ἡ χωρητικότης ἔστω C_2, ἐνῷ C παριστᾷ συμπυκνωτὴν συνδεόμενον ἐν παραλλήλῳ πρὸς τὸ ὄργανον. Ἐὰν ἡ διάταξις χρησιμοποιῆται ἄνευ τοῦ συμπυκνωτῶν C, τότε τὸ ὄργανον δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ μετρήσεις μέχρις 80.000 βὸλτ. Ἐὰν ὅμως χρησιμοποιῆται καὶ ὁ ἐν παραλλήλῳ συνδεδεμένος συμπυκνωτής, τὸ ὄργανον εἶναι κατάλληλον διὰ μετρήσεις μέχρις 125.000 βὸλτ.

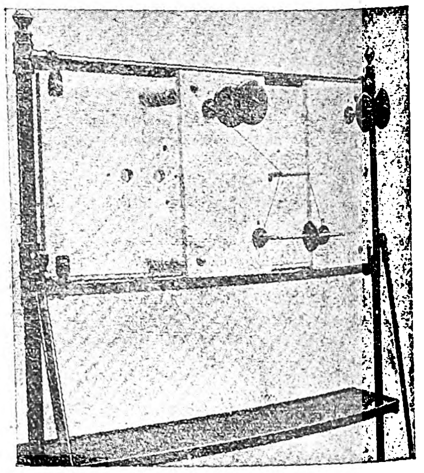

Σχ. 8. *Ἠλεκτροστατικὸν βολτόμετρον φέρον ἐπὶ τῆς ὀπισθίας στήλης συμπυκνωτὰς ὑποβιβασμοῦ τῆς τάσεως, δυνάμενον νὰ μετρήσῃ μέχρι 125000 Volt.*

Ἐν τῷ σχ. 8 δεικνύεται ἡ γενικὴ ὄψις τῆς διατάξεως τῶν συμπυκνωτῶν διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς κλίμακος ἠλεκτροστατικοῦ βολτομέτρου.

Ἠλεκτροστατικὸν βολτόμετρον Abraham Villard. Τοῦτο χρησιμεύει διὰ τὴν μέτρησιν λίαν ὑψηλῶν τάσεων τάξεως μεγέθους 200,000 βὸλτ, καὶ προσομοιάζει πρὸς τὸ ἠλεκτρόμετρον Thomson. Ἀποτελεῖται ἐκ σταθερᾶς πλακὸς A, εὑρισκομένης ἀπέναντι ἑτέρας σταθερᾶς μεταλλικῆς πλακὸς B (σχ. 9). Ἡ πλὰξ A φέρει ἐν τῷ μέσῳ ὀπὴν κυκλικήν, ἐντὸς τῆς ὁποίας διατίθεται συγκεντρικὸς μεταλλικὸς δίσκος a. Ἐὰν ἡ πλὰξ B φορτισθῇ ἀρνητικῶς, ἡ δὲ A θετικῶς, τότε καὶ ὁ δίσκος a, ὢ; συγκ-

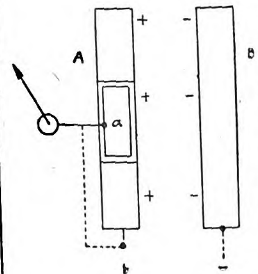

Σχ. 9. *Διάταξις ἠλεκτροστατικοῦ βολτομέτρου* ***Abraham Villard***

Digitized by Google

νωνῶν πρὸς τὴν πλάκα Α, φορτίζεται θετικῶς καὶ ἕλκεται κατὰ τὴν διεύθυνσιν ἐκ τοῦ Α πρὸς Β. Ἡ κίνησις αὕτη τοῦ δίσκου μεταδίδεται διὰ καταλλήλου μηχανισμοῦ πρὸς δείκτην κινούμενον πρὸ τῶν διαιρέσεων κλίμακος ἁρμοδίως βεβαθμολογημένης. Ἐν τῷ σχήμ. 10 δεικνύεται ἡ γενικὴ ὄψις ἠλεκτρομηχανῆς Abraham Villard. Ὁ οἶκος Hartmann - Braun κατασκευάζει κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ Palmà πόλυτον ἠλεκτροστατικὸν βολτόμετρον, ἐν ᾧ ἡ ἠλεκτροστατικὴ ἕλξις ἰσορροπεῖται δι' ἠλεκτροδυναμικῆς ἐπενεργείας δύο πηνίων, ὧν τὸ ἓν κινητόν, τὸ δ' ἕτερον ἀκίνητον, διαρρεομένων ὑπὸ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος. Διὰ τοῦ ὀργάνου τούτου δυνάμεθα νὰ μετρήσωμεν τάσεις μέχρι 250.000 Βόλτ.

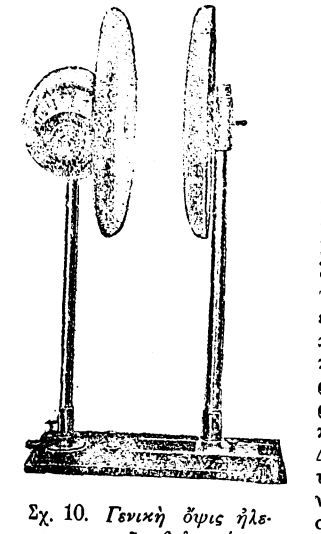

Σχ. 10. *Γενικὴ ὄψις ἠλεκτροστατικοῦ βολτομέτρου Abraham Villard.*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦ. Gruhn Elektrotechnische Messinstrumente (1923). - *Jaeger* Elektrische Mestechnik (1922).

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

Βολτόνι (Voltoni) */Παραλ. Γεωγρ./.* Ὁ φάρος τοῦ τοσκανικοῦ λιμένος *Ριομαρίνα* (πλάτ. 42° 49′00″, μῆκ. 10° 25′ 55″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 158 : Cape Cavallo to Civita Vecchia), ἐκπέμπων φῶς ἐρυθρὸν σκαρδαμῦσσον.
Σ. Ε. Λ.

βολτονία (ἡ) (Boltonia) */Βοτ./.* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*. Εἶναι ἀνεπτυγμέναι πόαι μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, μὲ ἄνθη μετρίου μεγέθους κατὰ τὴν κορυφὴν τῶν κλάδων ἀναφαινόμενα καὶ καρπὸν ἀχαίνην. Γνωστὰ 12 περίπου εἴδη, ἰθαγενῆ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἀσίας.
Δ. Ν. Π.

βολτονίτης (ὁ) (Boltonit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι παραλλαγὴ τοῦ φορστερίτου (βλ. λ.), παρουσιαζομένη ὑπὸ μορφὴν κιτρινωποπρασίνων καὶ κυανωποφαίων κοκκίων ἐντὸς ἀσβεστολίθων καὶ δολομιτῶν τοῦ Bolton τῆς Μασσαχουσέτης.
Γ. Κ. Γ.

βολτοστάτης (ὁ) [*Φυσ.*]. Αὐτόματος ρυθμιστικὴ διάταξις χρησιμοποιουμένη εἰς τὰς δυναμοηλεκτρικὰς μηχανὰς διὰ τὴν διατήρησιν σταθερᾶς τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ μεταξὺ τῶν πόλων ἀνεξαρτήτως τῆς φορτίσεως αὐτῶν (βλ. δυναμοηλεκτρικαὶ μηχαναί).
Κ. Π.

Βολτοῦρνο (Volturno) [*Γεωγρ.*]· βλ. Οὐολτοῦρνος.
Σ. Ε. Λ.

Βόλτρι (Voltri) */Παρ. Γεωγρ./.* Ὅρμος καὶ πόλις, ἡ δυτικωτέρα τῶν πόλεων καὶ κωμοπόλεων τῶν προεκτεινουσῶν πρὸς δυσμὰς τὴν πόλιν τῆς Γενούης (πλάτ. 44° 26′ Β, μῆκ. 8° 44′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 151 : San Remo to cape Cavallo) καὶ ὁ βορειότατος μυχὸς τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους (τοῦ κόλπου τῆς Γενούης), ἀφετηρία δὲ τῆς *Κυανῆς Ἀκτῆς*. Ἡ πόλις, ἀποτελέσασα παλαιότερον τὸ ἐπίνειον τῆς Ἀλεσσάνδρια, ἀποτελεῖται ἐκ δύο τμημάτων, τοῦ πρὸς δυσμὰς *Σὰντ Ἔρασμο*, τοῦ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Τσεροῦζα καὶ Λέϊρο, καὶ τοῦ ἀνατολικῶς τοῦ τελευταίου τούτου *Σὰντ Ἀμβρότζιο*. Ἔχει ἀκμαιοτάτην βιομηχανίαν βαμβακουργίας, ὑφαντουργίας, σιδηρουργίας καὶ ἰδίως χαλυβουργίας, χρησιμοποιοῦσαν ὡς κινητήριον δύναμιν τὸν ροῦν τοῦ Ceruso καὶ τοῦ Leira, μετατετραμμένου εἰς ἠλεκτρικὸν ρεῦμα. Πληθυσμὸς 16000. Μέγα νοσοκομεῖον, ἠλεκτροτροχιοδρομικὴ συγκοινωνία πρὸς Ἀρεντζᾶνο καὶ Γένουαν. Ἀγκυροβόλιον πανταχοῦ τῆς πόλεως μὲ βυθὸν ἐπίβολον. Τὸν χειμῶνα ὅμως ἡ σφοδρότης τῶν βορείων ἀνέμων, καταχυνομένων ἀπὸ τῶν ὀρέων, εἶναι μεγίστη.
Σ. Ε. Λ.

Βολτσάνσκ (Woltschansk) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν Οὐκρανίᾳ, ἐν τῷ κυβερνείῳ καὶ πρὸς τὰ ΒΑ τοῦ Χαρκόβου, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ *Βολτσία*, παραποτάμου τοῦ Ντόνετς. Κάτ. 11.000.
—Μ.

Βολτσέκ (Volchek) */Παραλ. Γεωγρ./.* Μέγας σταθμὸς ἀκτοφυλακῆς ἐν τῷ Δουνάβει καὶ τῷ χωρίῳ Σεμπριγιάνι (Zhebriyani), ἔχων φάρον λευκοῦ σταθεροῦ 17 μιλ. (πλάτ. 45° 32′ Β, μῆκ. 29° 39′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2207 : River's Danube mouths).
Σ. Ε. Λ.

Βόλτσιστα [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. Ὑδραία.

Βολτσόγκεν (Wolzogen), **Καρολίνα**. Γερμανὶς συγγραφεὺς (1763—1847). Ἐκ τῶν ἔργων της σπουδαιότερα εἶναι αἱ «Ἐπιστολαὶ ἐξ Ἑλβετίας» (1784), «Ὁ βράχος τῆς Λευκάδος» (1792), ἅτινα ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ ψευδώνυμον, καὶ τὸ ἀριστούργημά της «Ἡ ζωὴ τοῦ Σίλλερ». Τελευταῖον ἔργον της εἶναι «Τὰ μεταγενέστερα φιλολογικὰ ἔργα», τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη περὶ τὰ τέλη τῆς ζωῆς της.
Κ. Ν.

— **Βολτσόγκεν** (Wolzogen), ***Κάρολος-Αὔγουστος-Ἀλφρέδος, βαρῶνος*** —. Γερμανὸς ποιητὴς καὶ συγγραφεὺς (1823—1883). Σπουδάσας μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐγκυκλίων αὐτοῦ σπουδῶν τὴν νομικὴν ἐν Βερολίνῳ καὶ Ἀϊδελβέργῃ, ἐχρημάτισεν ἐπί τινα χρόνον διοικητικὸς ὑπάλληλος, ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1852—1853 ἐταξίδευσεν εἰς Ἰταλίαν, Ἑλβετίαν, Γαλλίαν, Ἰσπανίαν, Βέλγιον, Ἀγγλίαν καὶ Ὁλλανδίαν. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του, διωρίσθη εἰσηγητὴς εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν, τῷ δὲ 1863 σύμβουλος τοῦ κράτους. Τῷ 1867 ἐγένετο διευθυντὴς τοῦ θεάτρου τοῦ Σβέριν καὶ τῷ 1868 αὐλικός. Ὁ Βολτσόγκεν ἔγραψε σειρὰν ἔργων, ἐν οἷς διακρίνονται: «Αἱ σχέσεις τοῦ Σίλλερ πρὸς τοὺς γονεῖς, τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὰς ἀδελφὰς τοῦ Βολτσόγκεν» (1859), «Τὰ κατάλοιπα τοῦ Σίγκελ» (1864), «Ἡ κρατικὴ διοίκησις τῆς Πρωσσίας ἐν σχέσει πρὸς τὸ πολίτευμα αὐτῆς» (1854), «Ταξίδια εἰς τὴν Ἰσπανίαν» (1857), «Ἡ εὐτυχὴς μνηστή» (κωμῳδία), «Σακούνταλα» (δρᾶμα).
—Β.

— **Βολτσόγκεν** (Wolzogen), ***Λουδοβῖκος***. Ὁλλανδὸς θεολόγος (1632 — 1690). Σπουδαιότεραι τῶν μελετῶν του εἶναι: «Ἡ ἀνάπτυξις τῆς μοναδικῆς δικαιοσύνης» (1664) καὶ τὸ «Περὶ ὀρθοδόξου πίστεως».
—Ω.

— **Βολτσόγκεν** (Wolzogen), ***Λουδοβῖκος - Ἰουστῖνος-Φίλιππος, βαρῶνος***—. Πρῶσσος στρατηγὸς (1774—1845). Τῷ 1802 προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ πρίγκιπος τῆς Βυρτεμβέργης Εὐγενίου ὡς στρατιωτικὸς παιδαγωγὸς αὐτοῦ. Τῷ 1804 κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν τῆς Βυρτεμβέργης ὡς λοχαγός, τῷ 1805 προήχθη εἰς ταγματάρχην. Τῷ 1807, ἐγκαταλιπὼν τὴν Γερμανίαν, μετέβη εἰς τὴν Πετρούπολιν, ὅπου κατώρθωσε διὰ τῶν στρατιωτικῶν πραγματειῶν αὐτοῦ νὰ ἑλκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν τὴν προσοχὴν τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις ὠνόμασεν αὐτὸν ἀξιωματικὸν τῆς φρουρᾶς του. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1812 ἦτο μέλος τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατηγοῦ Μπαρκλαὶ ντὲ Τολλύ, τῷ δὲ 1814 τοῦ ἐπιτελείου τοῦ αὐτοκράτορος. Κατὰ τὴν μάχην τῆς Λειψίας, χάρις εἰς τὴν ἐπιτυχῆ αὐτοῦ ὑπόδειξιν, ὅπως ὁ αὐστριακὸς ἐφεδρικὸς στρατὸς ἀποσταλῇ εἰς Μάρκλεμπεργ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Κλάϊστ, προήχθη εἰς συνταγματάρχην, ὅτε δὲ ὁ δοὺξ Κάρολος-Αὔγουστος τῆς Σαξωνίας ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ τρίτου γερμανικοῦ σώματος στρατοῦ, ὁ Βολτσόγκεν ὠνομάσθη ὑπαρχηγὸς αὐτοῦ. Ὡς τοιοῦτος ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ὁλλανδίας (1814) καὶ συνώδευσε βραδύτερον τὸν δοῦκα εἰς τὸ συνέδριον τῆς Βιέννης. Τῷ 1815 κατετάχθη ἐκ νέου εἰς τὸν πρωσσικὸν στρατόν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας διώρισεν αὐτὸν τῷ 1818 πληρεξούσιον τοῦ παρὰ τῇ Στρατιωτικῇ Ἐπιτροπῇ τῆς Γερμανικῆς Συνομοσπονδίας. Τὴν θέσιν ταύτην διετήρησε μέχρι τοῦ 1836, ὁπότε λαβὼν τὸν βαθμὸν στρατηγοῦ ἀπεστρατεύθη.
— Β.

—**Βολτσόγκεν** (Volzogen), ***Χὰνς-Παῦλος βαρῶνος***—. Μουσικὸς ἱστορικὸς γεννηθεὶς ἐν Πότσδαμ τῷ 1848. Συνδεθεὶς στενῶς μετὰ τοῦ Βάγνερ, παρηκολούθησεν αὐτὸν εἰς Μπάϋρώϋτ, ἔνθα ἀπετέλεσε μέλος τοῦ συμβουλίου τῆς «Γενικῆς Ἑταιρείας Βάγνερ» καὶ ἐξέδωκε τὰ «Φύλλα τοῦ Μπάϋρώϋτ». Σχεδὸν ἅπαντα τὰ συγγράμματά του εἶναι ἀφιερωμένα εἰς τὸν Βάγνερ.
Γ. Σ.

Βολὺβ-*Σαὶν-Λαμπὲρ* (Woluwe-Saint-Lambert) */Γεωγρ./.* Πόλις τοῦ Βελγίου ἀπέχουσα ἓν χιλιόμετρον περίπου πρὸς Α τῶν Βρυξελλῶν, τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ προάστειον. Κάτ. 7110.
—Μ.

Βολύκη [*Ἀρχ. Γεωγρ.*].Ἀρχαία λίμνη τῆς Μακεδονίας ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἡγησάνδρου παρ' Ἀθηναίῳ (Δειπνοσ. VIII)· εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν *Βόλβην* τῶν ἀρχαίων, κοινῶς σήμερον *Μπεσίκια* ἢ *Μπεσὶκ-γκιόλ*.
Α. Θ. ΣΑΜ.

βολύμι (τό), *βολυμώνω κτλ.*· ἰδιωματ., ἀντὶ *μολύβι, μολυβώνω κτλ.*

Βολύμι */Παρ. Γεωγρ./.* Ἀκρωτήριον τῆς ἀκαρνανικῆς ἀκτῆς τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου (πλάτ. 38°56′25″ Β, μῆκ. 20°59′55″ Ἀν. χάρτ.: ἑλλην. *Ἀμβρακικὸς κόλπος*, ἀγγλ. 206 : Santa Maura, Ithaka, Cefallonia) Ν. ΝΔ. τῶν ἀπὸ τῆς ἠπειρωτικῆς ἀκτῆς προεχόντων ἀβαθῶν *Παλματσό*, ἡ πέριξ τῶν ὁποίων ἰσοβαθὴς τῶν 3 μέτρ. ἀπέχει τοῦ ἀκρωτηρίου Βολύμι 2 μίλ. Β. ΒΑ.
Σ. Ε. Λ.

Βολυνία [*Γεωγρ.*] (ρωσιστὶ Volyn, πολων. Wolyn ἢ Wolhyn, γαλ. Volhynie ἢ Volynie, γερμ. Wolhynien). Ἄλλοτε ρωσικὸν κυβερνεῖον, διαμοιρασθέν, μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, μεταξὺ Ρωσίας καὶ Πολωνίας. Περιλαμβάνεται μεταξὺ τῆς Γαλικίας, τῆς Ποδολίας, τοῦ Κιέβου καὶ τῆς περιφερείας τοῦ Μπρέστ-Λιτόφσκ τῆς Πολωνίας. Ἔχει ἔκτασιν 71.852 τετρ. χιλιομ. καὶ πληθυσμὸν 3.846.500 κατοίκων. Ἀπὸ τοῦ 1920 τὸ δυτικὸν τμῆμα αὐτοῦ περιελθὸν εἰς τὴν Πολωνίαν, ἀπετέλεσε τὸ *βοϊβοδᾶτον τῆς Βολυνίας* (πολων. Wolyn), μὲ ἔκτασιν 30.288 τετρ. χιλ., 1.437.907 κατοίκους καὶ πρωτεύουσαν τὸ *Κόβνο*, τὸ δὲ ἀνατολικὸν τμῆμα περιῆλθεν εἰς τὴν Οὐκρανίαν καὶ ἀπετέλεσε τὸ *κυβερνεῖον τῆς Βολυνίας*, μὲ ἔκτασιν 31.136 τετραγ. χιλ., 1.404 769 κατ. καὶ πρωτεύουσαν τὴν παλαιὰν πρωτεύουσαν τοῦ ρωσικοῦ κυβερνείου τῆς Βολυνίας *Σιτομίρ*.

Ἡ Βολυνία εἶναι μία τῶν εὐφορωτέρων χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Τὸ νότιον τμῆμα αὐτῆς εἶναι μᾶλλον ὀρεινόν, φθάνον μέχρι τῶν ὑπωρειῶν τῶν Καρπαθίων. Τὸ βόρειον εἶναι ἑλῶδες, φθάνον μέχρι τῶν ἑλῶν τοῦ Πρίπετ. Τὰ 37 ἑκατοστὰ τῆς χώρας καλύπτονται ὑπὸ δασῶν, ἴσην δὲ ἔκτασιν ἀποτελοῦν οἱ καλλιεργημένοι ἀγροί. Οἱ κυριώτεροι ποταμοὶ οἵτινες διαρρέουν τὴν Βολυνίαν εἶναι ὁ *Μπούγκ*, ὁ *Τετερέφ*, ὁ *Χορύν*, ὁ *Σλούτς*, ὁ *Στὺρ* καὶ ὁ *Πρίπετ*. Οἱ κάτοικοι τῆς χώρας ταύτης εἶναι Ρουθῆνοι, Πολωνοὶ (εἰς τὰς πόλεις καὶ οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ἀριστοκρατίαν), Ἑβραῖοι καὶ Μεγαλορρῶσοι. Τὰ κυριώτερα προϊόντα αὐτῆς εἶναι τὰ σιτηρά. Ἀκμάζει ἐπίσης καὶ ἡ κτηνοτροφία. Ὁ μεταλλικὸς πλοῦτος τῆς χώρας ἀποτελεῖται ἀπὸ σίδηρον, λιγνίτην, πυρίτην λίθον, καολίνην καὶ ἄμμόπετραν. Ἡ βιομηχανία εἶναι ἀρκούντως ἀνεπτυγμένη, ἰδίως ἡ ξυλουργική, ἡ σιδηρουργία, ἡ βιομηχανία τῆς σακχάρεως κτλ.

Ἡ Βολυνία ὠνομάσθη οὕτως ἐκ μιᾶς πόλεως εὑρισκομένης ἄλλοτε ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μπούγκ καὶ καταστραφείσης ἤδη. Κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ἡ Βολυνία ἀπετέλει ρωσικὴν ἡγεμονίαν, ἐγένετο δὲ κατόπιν πολωνικὴ βοϊβοδία καὶ προσηρτήθη εἰς τὴν Ρωσίαν κατὰ τὴν δευτέραν καὶ τὴν τρίτην διανομὴν τῆς Πολωνίας. Κατὰ τὸ 1797 μετεβλήθη εἰς κυβερνεῖον ρωσικόν, εἰς τὸ ὁποῖον προσηρτήθη καὶ ἡ παλαιὰ βοϊβοδία τοῦ Κιέβου.
Μ. Δ. Β.

Βολύνσκι (Volynski). Ρῶσος λογοτέχνης τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ὁπαδὸς τῶν θεωριῶν τοῦ Τολστόϊ, ἐδημοσίευσε πολυσέλιδον ἔργον τῷ 1895, δι' οὗ καταδικάζει πολλοὺς παλαιοτέρους μεγάλους συγγραφεῖς τῆς πατρίδος του.
—Β.

βολύφαντον (τό) (Bolyphantum) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐπειριδῶν*. Αἱ ἀράχναι τοῦ γένους τούτου ἔχουσι σῶμα μετρίου μεγέθους, ἐπίμηκες καὶ στενόν, χρῶμα ἀνοικτῶς ἐρυθρόφαιον καὶ σχεδὸν τὸ αὐτὸ καθ' ὅλον τὸ σῶμα ἄνευ ἀποχρώσεων. Ζῶσιν ἐπὶ τῶν χόρτων καὶ ἰδίως εἰς ὀρεινοὺς τόπους. Τὸ ἀράχνιόν των εἶναι λεπτότατον. Ἐκ τῶν δέκα περίπου εἰδῶν, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι *βολύφαντον τὸ ἄλπειον* (Bolyphantum alpestris).
Δ. Ν. Π.

Βὸλφ (Wolf), ***Ἀβραὰμ-Ἀλέξανδρος***. Μέγας ραββῖνος τῆς Δανίας (1801—1891). Ἐσπούδασεν εἰς τὰ ἑβραϊκὰ σεμινάρια τῆς Μαγεντίας καὶ τοῦ Βιρσμπούργου ὡς καὶ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Giessen, ἔνθα ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας. Τῷ 1829 ἐξελέγη ἀρχιραββῖνος τῶν ἰσραηλιτῶν τῆς Δανίας. Ἐν τῇ ἰουδαϊκῇ φιλολογίᾳ εἶναι γνωστὸς ἐκ τῶν ἑξῆς ἔργων του: «Γερμανικὴ μετάφρασις, μετὰ σχολίων, τῶν προφητειῶν τοῦ Ἀββακούμ» (Darmstadt 1822), «Ὁ Νόμος τοῦ Ἰσραήλ» (γερμ. Μαγεντία 1825), «Δανικὴ μετάφρασις τοῦ συναγωγικοῦ τυπικοῦ» (Copenhag 1856), «Περὶ συναγωγικῆς ποιήσεως» (Leipzig 1857), «Τρία ἄρθρα ἐναντίον τῆς χωριστῆς ὁρκωμοσίας διὰ τοὺς Ἰσραηλίτας (More judaïca) κλπ.
Γ. ΕΛ.

— **Βὸλφ** (Wolff), ***Αἰμίλιος***. Γερμανὸς γλύπτης (1802—1879). Εἰς ἡλικίαν δεκαπέντε ἐτῶν κατεσκεύασεν ὡραῖον ἀνάγλυφον ἀπεικονίζον τὸν «Δαβὶδ καὶ τὸν Σαούλ». Μεταβὰς ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ εἰς Ρώμην ὡς ὑπότροφος τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας, δὲν ἀπεμακρύνθη πλέον τῆς πόλεως ταύτης μέχρι τέλους τοῦ βίου του. πλὴν συντόμων χρονικῶν διαλειμμάτων, καθ' ἃ ἐπεχείρησε δὶς (τῷ 1828 καὶ τῷ 1829) ταξίδιον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ καθ' ἃ ἐπεσκέφθη τὴν πατρίδα του Γερμανίαν. Ὁ Βὸλφ χρησιμοποιεῖ ὡς πηγὴν ἐμπνεύσεως τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα καὶ τοὺς μύθους της· σπουδαιότερα ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ἡ κρίσις τοῦ Μίδου» καὶ «Ἡ εὐσπλαγχνία» (ἀνάγλυφα), «Ὁ πολεμιστής», «Ὁ νεαρὸς ἁλιεύς» (1833), «Ὁ Τήλεφος γαλουχούμενος ὑπὸ ἐλάφου» (ἐπὶ τῇ βάσει πομπηϊανῆς τοιχογραφίας), «Ἥβη καὶ Γανυμήδης» (1834), «Ἡ Θέτις φέρουσα τὰ ὅπλα εἰς τὸν Ἀχιλλέα» (1835), «Ὁ Ἔρως μὲ τὸ ρόπαλον καὶ τὴν λεοντῆν τοῦ Ἡρακλέους», «Ἡ Ἄρτεμις μετὰ τῆς ἀκολουθίας της», «Ἀμαζόνες» (μία τῶν ὁποίων ὑποβαστάζει ἑτέραν τετρωμένην θανασίμως) (1837), «Ὁ Προμηθεὺς φέρων τὸ πῦρ κεκρυμμένον ἐν νάρθηκι», ἔργον ἐκτελεσθὲν χάριν τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας (1844), «Ἡ Νίκη δεικνύουσα εἰς παῖδα τοὺς ἥρωας τῆς Ἱστορίας», τὸ πρῶτον ἐκ τῶν ὀκτὼ συμπλεγμάτων, ἅτινα διακοσμοῦν τὴν ἐν Βερολίνῳ γέφυραν τοῦ Πύργου, «Ὁ Ἀχιλλεὺς εἰς τὸν τάφον τοῦ Πατρόκλου» (1854), ἔργον ἐκτελεσθὲν χάριν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας, «Νεαρὰ Ρωμαία προσφέρουσα

Digitized by Google

τὰ ἐνώτιά της χάριν τῶν δαπανῶν τοῦ Καρχηδονικοῦ πολέμου» (1857), «Ὁ Ἰερφάε καὶ ἡ κόρη του» (1858), «Ἡ Ἰουδὴθ» κλπ. Ἐπὶ πλέον ὁ *Αἰμίλιος Βόλφ* ἐξετέλεσε τὰς προτομὰς διασήμων τινῶν ἀνδρῶν, ἐν αἷς διακρίνονται αἱ τοῦ Τορβάλδσεν, τοῦ Νίμπουρ, τοῦ Μπούνσεν καὶ τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς Ἀγγλίας. Γενόμενος, τιμῆς ἕνεκεν, μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Βερολίνου, ἔλαβε συγχρόνως καὶ τὸν τίτλον καθηγητοῦ ταύτης. Ι. Μ. Π.

— **Βὸλφ** (Wolff), ***Ἀλβέρτος***. Γάλλος δημοσιογράφος, λογοτέχνης καὶ σχεδιαστής, γερμανικῆς καταγωγῆς, γεννηθεὶς ἐν Κολωνίᾳ τῷ 1835. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βόννης καὶ ἐπεδόθη συγχρόνως καὶ εἰς τὴν σχεδιογραφίαν. Τὸ ἔργον του «Ταξίδιον οὑμοριστικὸν ἀνὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ρήνου», μετὰ σχεδιασμάτων τοῦ ἰδίου, ἔσχε πολλὴν ἐπιτυχίαν. Βραδύτερον ἔγραψε διηγήματα παιδικά, βραβευθεὶς δι' αὐτὰ εἰς δύο διαγωνισμούς, τῆς Στουτγάρδης καὶ τοῦ Ἀμβούργου. Ἡ «Ἐφημερὶς τοῦ Λουγκσμπουργ» ἀπέστειλεν αὐτὸν (1857) εἰς Παρισίους, ὅπως γράψῃ σειρὰν ἄρθρων περὶ τῆς ἐκεῖ ἐκθέσεως ζωγραφικῆς, ἀλλ' ὁ Βὸλφ δὲν ἐπέστρεψε πλέον εἰς Γερμανίαν. Ἐχρημάτισεν ἐπί τινας μῆνας γραμματεὺς τοῦ *Ἀλεξάνδρου Δουμᾶ*, πατρός, καὶ κατόπιν συνειργάσθη εἰς τὸν «Gaulois», τὸ «Charivari» καὶ τὸν «Figaro». Κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον κατέφυγεν εἰς Βρυξέλλας, ἔνθα ἐδημοσίευσε τὸ ἔργον «Les deux empereurs», δι' οὗ ἔκρινεν ὀλεθρίους διὰ τὰ ἔθνη των τὸν *Ναπολέοντα Γ'* καὶ τὸν αὐτοκράτορα *Γουλιέλμον Α'*. Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου ἐπανελθὼν εἰς Παρισίους ἔλαβε τὴν γαλλικὴν ἰθαγένειαν. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα, ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτερα εἶναι: «Mémoires d'un Parisien: L'écume de Paris» (1884), «Voyages à travers du monde» (1884), «La Haute Noce» (1885), «La gloire à Paris» (1886), «La gloriole» (1889), «La capitale de l'art» (1886) κλπ. Ἐπίσης ἐξέδωκε «Cent chefs-d'œuvre des collections parisiens» μὲ ἰδικάς του ἐξαισίας χαλκογραφίας (1884) καὶ «Figaro-salons» εἰς 4 τεύχη μὲ ἀναπαραστάσεις τῶν καλυτέρων ἐκτεθέντων ἔργων. Ἔγραψεν ἐπίσης δράματα πολλὰ ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων. Ὁ Βὸλφ διακρίνεται διὰ τὸ πνευματῶδες ὕφος του. —Β.

Ἀλβέρτος Βόλφ.

— **Βὸλφ** (Wolff), ***Ἀλβέρτος***. Γερμανὸς γλύπτης (1814—1892). Μεταβὰς τῷ 1844 εἰς τὴν Καρράραν τῆς Ἰταλίας, ἵνα ἐπιβλέψῃ εἰς τὴν μεταφορὰν τῆς ἀναγκαιούσης ποσότητος μαρμάρου διὰ τὰς ἐργασίας τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ *Ράουχ*, παρ' ᾧ εἰργάζετο, παρέμεινεν ἐπὶ διετίαν ἐν Ἰταλίᾳ, ἀδιακόπως μελετῶν τὰ ἔργα τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν τοῦ παρελθόντος. Ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Γερμανίαν ἠδυνήθη νὰ βοηθήσῃ λίαν ἐπιτυχῶς τὸν Ράουχ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ μνημείου τοῦ Φρειδερίκου. Μετὰ ταῦτα ἤρχισε νὰ ἐργάζηται ἀνεξαρτήτως. Ἐξετέλεσε τὸ ἄγαλμα τῆς κομίσσης Raczynska, ἀπεικονίσας ταύνην ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς θεᾶς «Ὑγιείας», διά τινα κρήνην τοῦ Πόζεν, καὶ ἕνα μαρμάρινον «Ἐσταυρωμένον» μετὰ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου καὶ τῆς Παρθένου Μαρίας, ἱσταμένων ἑκατέρωθεν αὐτοῦ, διά τινα ναὸν τοῦ Κάμεντς. Βραδύτερον ἐξειργάσθη σειρὰν ἀναγλύφων διὰ τὸ ἐθνικὸν μνημεῖον τῶν πολεμιστῶν ἐν τῷ βερολινείῳ πάρκῳ τῶν Ἀπομάχων, τῷ δὲ 1853 κατεσκεύασε τὴν «Ἀναχώρησιν διὰ τὴν μάχην», ἓν ἐκ τῶν ὡραιοτέρων συμπλεγμάτων τῆς γεφύρας τοῦ Πύργου, ἐν Βερολίνῳ. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἔργων του ἀξιομνημόνευτα εἶναι τὰ ἀκόλουθα: εἷς λυχνοστάτης ἀπεικονίζων τὴν «Νύκτα ὁδηγοῦσαν τοὺς ἀστέρας», ἐκτελεσθεὶς ἐπὶ σχεδίων τῆς μεγάλης δουκίσσης τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνης, τὰ ἀγάλματα τῶν τεσσάρων «Εὐαγγελιστῶν» διὰ τὸν νέον ναὸν τοῦ πύργου τοῦ Νοϋστρέλιτς, μία σειρὰ ἀλληγορικῶν εἰδυλλίων διὰ τὸ ὀνομαστὸν ἐργοστάσιον τοῦ Μὰρχ ἐν Σαρλόττενμπουργ, αἱ διακοσμήσεις τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ, ἐν Βερολίνῳ, τὸ ἄγαλμα τοῦ «Γαλιλαίου» διὰ τὸ πανεπιστήμιον τῆς Πέστης, τὸ κολοσσιαῖον ἄγαλμα τοῦ «Φρειδερίκου-Γουλιέλμου Δ'» διὰ τὴν ἐν Καινιξβέργῃ βασιλικὴν πύλην, τὸ ἄγαλμα τοῦ «Μεγάλου δουκὸς Φρειδερίκου-Φραγκίσκου Α' τοῦ Μεκλεμβούργου-Σβέριν» (ἐν Ludwigslust), αἱ προτομαὶ τῶν πριγκίπων τοῦ Μεκλεμβούργου, τοῦ στρατηγοῦ Μπόγεν, τοῦ Ντίστερβεγκ καὶ τοῦ Φάρενχάϊντ. Ἐπὶ πλέον ὁ Ἀλβέρτος Βὸλφ συνεπλήρωσε τὸ μαρμάρινον σύμπλεγμα τοῦ «Μωϋσέως», καταλειφθὲν ἡμιτελὲς ὑπὸ τοῦ Ράουχ καὶ ἐβραβεύθη δὶς ἐν διαγωνισμῷ διὰ τὴν κατασκευὴν χαλκοῦ ἀγάλματος. Τῷ 1866 ὁ Ἀλβέρτος Βὸλφ διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῇ Βερολινείῳ Ἀκαδημίᾳ τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Ι. Μ. Π.

—**Βὸλφ** (Wolff), ***Ἀλφρέδος***. Γερμανὸς δερματολόγος καὶ συφιλιδολόγος γεννηθεὶς ἐν Στρασβούργῳ τῷ 1850. Τῷ 1879 ἐγένετο ἔκτακτος καθηγητὴς καὶ διευθυντὴς τῆς κλινικῆς συφιλιδικῶν καὶ δερματικῶν νόσων. Τῷ 1885 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς γερμανικῆς Δερματολογικῆς Ἑταιρείας. Ἐδημοσίευσε: «Συμβολὴ εἰς τὴν κλινικὴν σπουδὴν τῆς γονορροίας παρὰ ταῖς γυναιξὶ» (1878), «Περὶ λέπρας ἐν Νορβηγίᾳ» (1885), «Περὶ δημοσίων γυναικῶν καὶ ἀφροδισίων νόσων ἐν Στρασβούργῳ» (1885), «Ἐγχειρίδιον νόσων δέρματος καὶ γεννητικῶν ὀργάνων» (1893). Ο. Ρ.

—**Βὸλφ** (Wolff), ***Αὔγουστος-Φερδινάνδος***. Πολωνὸς ἰατρὸς (1768—1846). Ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ ἐν τῇ γενετείρᾳ του καὶ ἐν Οὐκρανίᾳ, ἡ δὲ πολωνικὴ κυβέρνησις ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν τὴν διοργάνωσιν τοῦ μεγάλου στρατιωτικοῦ νοσοκομείου «Ujatow», ἣν καὶ ἐπιτυχῶς διεξήγαγεν. Ἐν ταὐτῷ διετέλεσε νομίατρος, κυβερνητικὸς σύμβουλος, μέλος τῆς Ἰατρικῆς Ἀκαδημίας ἐν Warschau καὶ ἀπὸ τοῦ 1810 πρόεδρος τοῦ Ἰατροσυνεδρίου τῆς Πολωνίας καὶ τῆς Ἰατρικῆς Ἑταιρείας τῆς πόλεως Warschau. Συνέγραψε πλεῖστα ἐν πολωνικῇ, γερμανικῇ καὶ γαλλικῇ γλώσσῃ. Τὸ κύριόν του ἔργον εἶναι: «Ryssztuki leczenia» («Στοιχεῖα Θεραπευτικῆς») (Warschau 1816—1817). Ο. Ρ.

—**Βὸλφ** (Wolff), ***Βερνάρδος***. Γερμανὸς δημοσιογράφος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, διευθυντὴς καὶ ἀρχισυντάκτης τῆς «Nationalzeitung». Εἶναι ὁ ἱδρυτὴς τοῦ περιωνύμου «Τηλεγραφικοῦ Πρακτορείου Βὸλφ» (Wolffs Telegraphisches Bureau καὶ συντετμημένως W. T. B.) Τὸ πρακτορεῖον τοῦτο, ἱδρυθὲν τῷ 1849 ἀποκλειστικῶς πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς μνησθείσης ἐφημερίδος, ἐγένετο βραδύτερον αὐτοτελὴς ἐπιχείρησις ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν: Korrespondenz-Bureau (Τηλεγραφικὸν πρακτορεῖον εἰδήσεων). Ἀπὸ τοῦ 1865 περιῆλθεν εἰς τὴν ἑταιρείαν *Βίμμελ* καὶ *Βέτσελ* (Wimmel & Wetzel), ἥτις κατόπιν ὠνομάσθη «Kontinental-Telegraphen-Kompanie» (Ἠπειρωτικὴ Ἑταιρεία Τηλεγραφικῶν Εἰδήσεων), καὶ ἥτις ἀπὸ τοῦ 1884 εἶναι ἀνώνυμος ἑταιρεία. Τὸ πρακτορεῖον τοῦτο χρησιμεύει καὶ πρὸς μετάδοσιν κυβερνητικῶν ἀνακοινωθέντων ἢ ἡμιεπισήμων εἰδήσεων. —Β.

— **Βὸλφ** (Wolff), ***Γάσπαρ-Φρειδερῖκος***. Γερμανὸς ἐμβρυολόγος καὶ ἀνατόμος, ὁ ἱδρυτὴς τῆς σημερινῆς διδασκαλίας τῆς γενέσεως τῶν ὄντων (1733—1794). Τῷ 1761 διορισθεὶς στρατιωτικὸς ἰατρὸς εἰς τὸ φορητὸν στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον τοῦ Breslau, ἤρξατο τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀνατομικῆς. Κατὰ δὲ τὴν εἰρήνην τῷ 1763, ὅτε διελύθησαν τὰ στρατιωτικὰ νοσοκομεῖα, ἐπανελθὼν εἰς Βερολῖνον κατέγινεν εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς περὶ ὀντογονίας ἐρεύνας αὐτοῦ, ἐξ ὧν ἐπήγασε τὸ ἔργον του «Theorie von der Generation» (Berlin 1764). Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἤρξατο καὶ τῆς διδασκαλίας ἰδιωτικῶν μαθημάτων περὶ Λογικῆς, Φυσιολογίας, Παθολογίας καὶ Θεραπευτικῆς. Μετ' ὀλίγον προσεκλήθη εἰς Πετρούπολιν ὡς τακτικὸν μέλος τῆς αὐτόθι Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν διὰ τὴν Ἀνατομικὴν καὶ Φυσιολογίαν. Αἱ κυριώτεραι τῶν ἐργασιῶν τοῦ Βὸλφ εἶναι αἱ ἑξῆς: «De formatione intestinorum κλπ.» (Nov. Comment. Acad. Petrop. Τόμ XII καὶ XIII. St. Petersburg), «Von der eigenthümlichen und Wesentlichen Kraft der vegetabilischen sowohl als auch der animalischen Substanz κλπ.» (Petersburg 1789). Αἱ ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι τοῦ Βὸλφ θεωροῦνται ὡς βάσις τῶν σημερινῶν γνώσεων ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν ὄντων καὶ ἀπαρχὴ τῆς Ἱστολογίας, ἐνῷ κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην ἐκρίθησαν ὡς πολέμιαι τῶν πρεσβευομένων τότε περὶ προμορφώσεως, ἐπιγενέσεως κλπ. ἐμβρυολογικῶν θεωριῶν, καὶ δὲν ἔτυχον τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν τότε ἐπιστημόνων. Ἡ σπουδαία αὐτοῦ ἐργασία περὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος τῶν νεοσσῶν ὀρνίθων παρέμεινε σχεδὸν ἄγνωστος καὶ πολὺ μετὰ τὸν θάνατόν του διὰ τῶν σχετικῶν ἐργασιῶν τοῦ *Meckel* ἔτυχε τῆς δεούσης προσοχῆς. Πρῶτος ὁ Βὸλφ ἀνεγνώρισε τὴν διπλῆν συμμετρικὴν διάταξιν τοῦ ἐμβρύου καὶ τὴν συγχώνευσιν αὐτῆς κατὰ τὴν μέσην γραμμὴν ἐν τῇ κοιλίᾳ καὶ τῇ νωτιαίᾳ στήλῃ, καὶ περιέγραψε τὴν ἐμφάνισιν τῶν πλείστων ὀργάνων. Ὁ ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ γνωστὸς σήμερον «σωλὴν τοῦ Βὸλφ» εἶναι ὁ κατὰ τὴν ἐμβρυολογικὴν περίοδον ἐκ τῶν δύο πλευροπεριτοναϊκῶν κολπωμάτων σχηματιζόμενος πόρος ἢ σωλὴν *(πρόνεφρον)*. Ἐκ τούτου τοῦ σωλῆνος, ἀτροφοῦντος, σχηματίζεται τὸ ἐπίσης ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ καλούμενον «σῶμα τοῦ Βὸλφ» *(μεσόνεφρον)*, ἀποτελούμενον ἐκ σειρᾶς σωληναρίων ὁμοίων πρὸς ὀδόντας κτενός, ὧν τὸ ἔσω χεῖλος ἐπικάθηται τοῦ σωλῆνος τοῦ Βὸλφ, τὸ δὲ ἔξω ἐπικοινωνεῖ μετὰ τῆς πλευροπεριτοναϊκῆς κοιλότητος. Τὰ λείψανα τοῦ σωλῆνος καὶ τοῦ σώματος τοῦ Βὸλφ σχηματίζουν εἰς μὲν τὸ ἄρρεν τὴν ἐπιδιδυμίδα μετὰ τοῦ ἐκφορητικοῦ αὐτῆς πόρου, εἰς δὲ τὸ θῆλυ τὸ ὄργανον τοῦ Rosen Müller ἢ *ἐπῳοφόρον* (ἐπῳοθήκη), ὅπερ ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν ᾠοθήκην οἵαν καὶ ἡ κεφαλὴ τῆς ἐπιδιδυμίδος πρὸς τὸν ὄρχιν. Ἐπίσης ἕτερον λείψανον τοῦ σώματος τοῦ Βὸλφ εἶναι τὸ «*παρῳοφόρον*». Τὰ λείψανα ταῦτα ἐπικάθηνται τῆς ᾠοθήκης ἐγκεκλεισμένα ἐντὸς τῶν δύο φύλλων τοῦ πλατέος συνδέσμου. Ο. Ρ.

—**Βὸλφ** (Wolff), ***Γουλιέλμος***. Γερμανὸς γλύπτης (1816—1887). Διεκρίθη εἰς τὴν κατασκευὴν ἀγαλμάτων καὶ προτομῶν καὶ εἰς τὴν πλαστικὴν ἀπεικόνισιν ζῴων, κατ' ἐξοχὴν δὲ ἀγρίων θηρίων, τῶν ὁποίων ἀπέδιδε μετὰ καταπληκτικῆς ἐπιτυχίας τὴν σωματικὴν κατασκευὴν καὶ τὴν ψυχικὴν σύνθεσιν. Ἐκ τῶν ἔργων του σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: Προτομὴ τοῦ Χέρντερ (1852), ἄγαλμα τοῦ ἐκλέκτορος Ἰωακεὶμ-Ἕκτορος τοῦ Β' (1853), ὀρειχάλκινον ἄγαλμα τῆς Λουΐζης-Ἐρρικέττης (1858), προτομαὶ τοῦ Σεβαστιανοῦ Μπὰχ καὶ τοῦ Φραγκίσκου Κοῦγκλερ, «Βούβαλος παλαίων πρὸς λυκόσκυλα» (1846), «Λέων μαχόμενος κατ' ὄφεως» (1848), «Κύων τρέχων» εἰς φυσικὸν μέγεθος (1858), «Ἡ ἐγχείρησις τοῦ καταρράκτου», κωμικὸν σύμπλεγμα ζῴων, ἐκτελεσθὲν ἐπὶ ὀρειχάλκου χάριν τοῦ βασιλέως Φρειδερίκου-Γουλιέλμου τοῦ Δ' (1852), «Θήρα ἐρωδιῶν», διὰ μίαν κρήνην τοῦ πύργου τοῦ Σβέριν (1855), «Δύο λέοντες», διὰ τὸν πύργον τοῦ Μουσκάου (1858), «Βακχὶς παίζουσα μετὰ πάνθηρος», «Θήρα ἀγριοχοίρων» (1862), «Νύμφη μὲ ἕνα κύκνον», διὰ κρήνην (1864), «Δορκάδες» (1866) κλπ. Ι. Μ. Π.

—**Βὸλφ** (Wolff), ***Γουλιέλμος***. Γερμανὸς ἐπαναστάτης (1809—1864). Ἔλαβε μέρος ἐνεργὸν εἰς τοὺς ἐργατικοὺς ἀγῶνας τῆς πατρίδος του καὶ ἐξορισθεὶς εἰς Βρυξέλλας συνεδέθη πρὸς τὰ ἐκεῖ εὑρισκόμενα μέλη τῆς «Ἑνώσεως τῶν δικαίων», ὀργανώσεως ἐξορίστων Γερμανῶν ἐργατῶν, ἱδρυθείσης ἐν Λονδίνῳ καὶ κατὰ τὸ 1847 μετονομασθείσης εἰς «Ἕνωσιν τῶν κομμουνιστῶν» κατόπιν συνεννοήσεως μετὰ τοῦ *Καρόλου Μάρξ*. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1847 ἀντεπροσώπευσε τοὺς ἐξορίστους Βρυξελλῶν εἰς τὸ ἐν Λονδίνῳ πρῶτον συνέδριον τῆς ἑνώσεως μετὰ τοῦ *Ἔνγκελς*. Τῷ 1848 βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Μὰρξ ἐπέστρεψεν εἰς Γερμανίαν, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν γερμανικὴν ἐπανάστασιν τοῦ ἰδίου ἔτους καὶ ἐξελέγη βουλευτὴς εἰς τὴν Βουλὴν τῆς Φραγκφούρτης.

Ἦτο ἐκ τῶν κυρίων συντακτῶν τῆς «Ἐφημερίδος τοῦ Ρήνου», ἣν ἐξέδιδεν ὁ Μάρξ. Ἀποθανὼν ἀφῆκε κληρονομίαν 16.000 μάρκων εἰς τὸν Μάρξ, μὲ τὰ ὁποῖα ἐξεδόθη μέγα μέρος τοῦ «Κεφαλαίου», ὁ πρῶτος τόμος τοῦ ὁποίου ἀφιερώθη ὑπὸ τοῦ Μὰρξ εἰς τὴν μνήμην του. —Β.

—**Βὸλφ** (Wolff), ***Ἐρρῖκος***. Γερμανὸς ζωγράφος τοῦ Κ' αἰῶνος. Ἐκ τῶν πινάκων αὐτοῦ ἐξαίρονται πρὸ παντός. «Ἡ συνδιάλεξις». «Εἰς τὸ καφενεῖον», «Ὁ ζωγράφος Χ. Φόλκερλιγκ», «Ὁ ζωγράφος Ἄλμπρεχτ», «Ὁ Μὰξ Μπρόντε εἰς Καινιγσβέργην», «Ἕνας γιατρός», «Οἱ παῖκται ζατρικίου», «Οἱ δύο σύζυγοι» καὶ «Ὀλλαντέζα ποῦ κεντᾷ». —Β.

Ἐρ. Βόλφ: «Ὁ ζωγράφος Ἄλμπρεχτ».

—**Βὸλφ** (Wolff), *Σὶρ Ἐρρῖκος Ντράμμοντ*. Ἐπιφανὴς Ἄγγλος πολιτικὸς καὶ διπλωμάτης (1830-1908). Ἀνατραφεὶς ἐν Μάλτᾳ εἰσῆλθε, μετὰ τὸ πέρας τῶν ἀκαδημαϊκῶν του σπουδῶν (1846), εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, τοποθετηθεὶς τῷ 1852 ὡς ἀκόλουθος εἰς τὴν πρεσβείαν τῆς Φλωρεντίας, τέσσαρα δὲ ἔτη μετὰ ταῦτα (1856) εἰς τὴν πρεσβείαν τῶν Βρυξελλῶν. Τῷ 1858 ἐγένετο ἰδιαίτερος γραμματεὺς τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ κόμητος Μαλμεσβουρύ, τὸν δὲ

Digitized by Google

Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἰδιαίτερος γραμματεὺς τοῦ ἐπὶ τῶν Ἀποικιῶν ὑπουργοῦ Bulwer Lytton. Διατελέσας ἀπὸ τοῦ ἑπομένου ἔτους 1859 μέχρι τοῦ 1864 γραμματεὺς τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ τῶν Ἰονίων Νήσων, ἐξελέγη τῷ 1874 μέλος τῆς (Κάτω) Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀπὸ τοῦ 1880 ἀνῆκεν εἰς τὸ (τέταρτον) μικρὸν κόμμα τῶν ἄκρων συντηρητικῶν, τὸ διευθυνόμενον παρ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Λόρδου Ρ. Σούρσιλ. Ἐν ἔτει 1855 ἀπεστάλη εἰς Αἴγυπτον, ὅπως μελετήσῃ τὴν ἐκεῖ κατάστασιν καὶ συντάξῃ τὸ ἁρμόζον διὰ τὴν χώραν πολίτευμα· τῷ 1856 ἐν Αἰγύπτῳ εὑρισκόμενος προέβη εἰς τὴν συνομολόγησιν μετὰ τῆς Ὑ. Πύλης συνθήκης ἀφορώσης τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν παρὰ τῶν Ἄγγλων ἐκκένωσιν τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν ἐπεκύρωσεν ἡ Τουρκία. Τῷ 1886 διωρίσθη πρεσβευτὴς εἰς τὴν Περσίαν, τῷ 1889 πρεσβευτὴς εἰς τὸ Βουκουρέστιον καὶ τῷ 1892 εἰς Μαδρίτην. Μεταξὺ ἄλλων συνέγραψε: «History of the Suez Canal» (1876), «Residence of Napoleon in Elba». Η. Γ. Κ.

— Βὸλφ (Wolff), *Ἐρρῖκος-Σαμουὴλ* (1791—1852). Ἰατρὸς γεννηθεὶς καὶ ἀσκήσας τὸ ἐπάγγελμά του ἐν Πετρουπόλει. Ὑπῆρξε στρατιωτικὸς ἰατρός, μαιευτὴρ τῆς πόλεως, καὶ ἔγραψε περὶ «Ἐξωμητρίου σαλπιγγικῆς κυήσεως» καὶ περὶ «Ἰάσεως ἀνευρύσματος τῆς ἰγνυϊκῆς ἀρτηρίας διὰ πιέσεως». Ο. Ρ.

— Βὸλφ (Wolff), *Θεόδωρος*. Γερμανὸς δημοσιογράφος, μυθιστοριογράφος καὶ θεατρικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1868 ἐν Βερολίνῳ, ἀπὸ τοῦ 1906 ἀρχισυντάκτης τῆς «Berliner Tageblatt» (Βερολιναίας Ἡμερησίας). Ἐκ τῶν μυθιστοριῶν αὐτοῦ ἀξιολογώτεραι εἶναι: «Ἡ καταστροφὴ» (1892) καὶ «Οἱ Ἁμαρτωλοὶ» (1893), ἐκ δὲ τῶν θεατρικῶν του ἔργων τά: «Δὲν τὸ γνωρίζει κανένας» (1894), «Τὸ σιωπηλὸ νησὶ» (1898) καὶ «Ἡ βασίλισσα» (1898). —Β.

— Βὸλφ (Wolff) *Ἰούλιος*. Γερμανὸς ποιητὴς (1834—1910). Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν καὶ φιλολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Βερολίνου. Τῷ 1869 ἵδρυσε περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Harzzeitung». Μετὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον, εἰς ὃν ἔλαβε μέρος ἐνεργὸν καὶ τὸν ὁποῖον ἐξύμνησε διὰ σειρᾶς θουρίων ᾀσμάτων «Aus dem Felde», ἐγκατέστη ὁριστικῶς εἰς τὴν γερμανικὴν πρωτεύουσαν, ὅπου ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ὁ ποντικοκυνηγὸς Χάμελν», «Ὁ ἄγριος κυνηγός», «Ταγχόϊζερ», «Σίγκουφ», «Ὁ φόρος τοῦ ἀγάμου» καὶ «Ὁ δημόσιος θησαυρός». —Β.

— Βὸλφ (Wolff), *Ἰούλιος*. Γερμανὸς χειρουργὸς ὀρθοπεδιστής, γεννηθεὶς τῷ 1836. Τῷ 1884 ἐγένετο ἔκτακτος καθηγητής, τῷ δὲ 1890 διευθυντὴς τῆς ἐν Βερολίνῳ νεοϊδρυθείσης Πανεπιστημιακῆς Κλινικῆς τῆς ὀρθοπεδικῆς χειρουργίας. Συνέγραψε πληθὺν ἔργων ἐπὶ τοῦ κλάδου τούτου τῆς χειρουργικῆς, ὧν σπουδαιότερα τὰ ἑξῆς: «Περὶ τοῦ νόμου τῆς μεταμορφώσεως τῶν ὀστῶν», «Περὶ ὀστεοπλαστικῆς κλπ.», «Περὶ ἐσωτερικῆς κατασκευῆς τῶν ὀστῶν», «Περὶ ὀρθοπεδικῆς λειτουργίας τῶν παραμορφωτικῶν ραιβοπόδων βλαισοπόδων, βλαισοῦ γόνατος, σκολιώσεως κλ.», «Περὶ εὐθειάσεως τῆς κυφώσεως τῶν σπονδυλιτίδων», «Περὶ τροφικῶν διαταραχῶν τῶν πρωτοπαθῶν ἀρθροπαθειῶν», «Περὶ ἀρθροδέσεως τῆς κατ' ὦμον ἀρθρώσεως καὶ ἀρθρολύσεως τῆς ἀγκυλώσεως τοῦ ἀγκῶνος», «Περὶ ἐξαιρέσεως τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος καὶ λάρυγγος» κλπ. Ο. Ρ.

— Βὸλφ (Wolf), *Ἰούλιος*. Γερμανὸς ἰατρὸς (1858—1887). Ὑπῆρξε μέχρι τοῦ θανάτου του δεύτερος ἰατρὸς τῆς Πανεπιστημιακῆς Πολυκλινικῆς τοῦ Βερολίνου. Ἔγραψε: «Περὶ ἀπορροφητικῆς ἰδιότητος τοῦ βλεννογόνου τοῦ στομάχου τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ φυσιολογικὴν καὶ παθολογικὴν ἄποψιν» (Centralbl. f. Klin. Med. 1882), «Περὶ παθολογίας τῆς πέψεως» (Zeitschr. f. Klin. Med. VI), «Περὶ διπλῆς προϊούσης ἀτροφίας τοῦ προσώπου» (1883), «Περὶ παροξυστικῆς αἱμοσφαιρινουρίας» κλπ. Ο. Ρ.

— Βὸλφ (Wolf), *Ἰούλιος*. Ἑλβετὸς οἰκονομολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1862 ἐν Μπρύν. Κατ' ἀρχὰς καθηγητὴς τῆς Ζυρίχης, ἐκλήθη βραδύτερον νὰ διδάξῃ οἰκονομολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Γκράϊφσβάλντ, κατόπιν δ' ἐν τῷ τῆς Βρεσλαβίας. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν σύγχρονον οἰκονομικὴν κρίσιν, τὴν διεθνῆ σοσιαλιστικὴν πολιτικήν, τὴν κρατοποίησιν τῆς παραγωγῆς ἀργύρου ἐπὶ τῷ τέλει ἀποσοβήσεως τῆς νομισματικῆς κρίσεως, τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ συστήματος τῶν χρηματιστηρίων, τὴν ἀνεργίαν καὶ τὸ ζήτημα τῆς κατοικίας. —Β.

— Βὸλφ (Wolf), *Ἰωάννης-Ροδόλφος*. Γερμανὸς ἀστρονόμος (1816—1893). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς ἀστρονομίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ καὶ τῷ πολυτεχνείῳ τῆς Ζυρίχης καὶ διευθυντὴς τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἀστεροσκοπείου καὶ πρόεδρος τῆς Γεωδαιτικῆς Ἐπιτροπῆς. Συνέγραψε διάφορα μαθηματικὰ καὶ ἀστρονομικὰ συγγράμματα καὶ πλείστας πραγματείας σχετικὰς πρὸς τὰς φυσικομαθηματικὰς ἐπιστήμας. Ἠσχολήθη εἰδικῶς εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ Ἡλίου καὶ συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν μελέτην τῶν ἡλιακῶν κηλίδων καὶ τῆς περιοδικότητος αὐτῶν. Σ. Π.

— Βὸλφ (Wolff), *Κάρολος*. Γερμανὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Βόννῃ τῷ 1834 καὶ ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῷ 1856 μὲ διατριβὴν περὶ «Ὑδραιμίας τῶν ἐγκύων». Ἐπίσης συνέγραψε «Συμβολὴ εἰς τὴν συμπτωματολογίαν καὶ διαγνωστικὴν τῶν λίθων τῆς χοληδόχου κύστεως» (Ἀρχεῖα Βίρχωβ 1861 XX), «Περὶ λέπρας τῶν Ἀράβων» (Ἀρχεῖα Βίρχωβ XXVI 1863). Ο. Ρ.

— Βὸλφ (Wolf), *Κάρολος-Ἰωσὴφ-Στέφανος*. Γάλλος ἀστρονόμος (1827—1890). Τῷ 1856 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων, τῷ δὲ 1862 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἀστρονομίας ἐν Σορβόνῃ. Κατὰ τὸ 1867 ἀνεκάλυψε μετὰ τοῦ ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τῶν Παρισίων συναδέλφου του Rayet τοὺς ἀποτελοῦντας ἰδίαν φασματικὴν τάξιν ἀστέρας τοῦ τύπου Ο, οἵτινες ἐκ τοῦ ὀνόματος τῶν δύο Γάλλων ἀστρονόμων εἶναι ἤδη γνωστοὶ ὡς ἀστέρες Wolf-Rayet. Ὁ Βὸλφ συνέγραψε διάφορα ἀστρονομικὰ συγγράμματα καὶ ἐδημοσίευσε πολλὰς ἐπιστημονικὰς ἐργασίας εἰς διάφορα γαλλικὰ καὶ ἄλλα ξένα ἐπιστημονικὰ περιοδικά, ὡς τὰ Comptes Rendus de l' Académie de Paris, τὸ Bulletin Astronomique, τὰ Annales de l' Observatoire de Paris, Monthly Notices of the R. A. Society κτλ. Σ. Π.

— Βὸλφ (Wolf) *Μαξιμιλιανὸς-Φράντς-Ἰωσὴφ-Κορνήλιος*. Γερμανὸς ἀστρονόμος, εἷς ἐκ τῶν διασημοτέρων συγχρόνων, γεννηθεὶς ἐν Ἁϊδελβέργῃ τῷ 1863. Αἰσθανόμενος κλίσιν πρὸς τὴν ἀστρονομίαν, ἐπεδόθη ἀπὸ τοῦ 1879 εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων ἐν ἰδιωτικῷ ἀστεροσκοπείῳ, τὸ ὁποῖον ἵδρυσε μετὰ τοῦ πατρός του, καὶ ηὐτύχησεν ἐνωρίτατα νὰ ἀπαθανατίσῃ τὸ ὄνομά του διὰ τῆς κατὰ τὸ 1884 ἀνακαλύψεως κομήτου, ὅστις ἐκ τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν στοιχείων τῆς τροχιᾶς του ἀπεδείχθη ὅτι εἶναι περιοδικός, μὲ περίοδον ἓξ ἐτῶν περίπου. Ἀνηγορευθεὶς διδάκτωρ τῶν μαθηματικῶν τῷ 1888, μετέβη κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος εἰς Στοκχόλμην πρὸς παρακολούθησιν τῶν παραδόσεων τοῦ καθηγητοῦ *Gyldèn*. Ἐπανελθὼν τῷ 1890 εἰς Ἁϊδελβέργην, διωρίσθη ἐπιμελητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἔκτοτε ἐπεδόθη εἰς τὴν ἀστρονομικὴν φωτογραφίαν διὰ φακῶν βραχείας ἑστιακῆς ἀποστάσεως. Αἱ κατὰ τὸ 1890—1891 πρῶται φωτογραφικαὶ αὐτοῦ ἔρευναι ἐπὶ τοῦ Γαλαξίου ἔφερον εἰς φῶς ἐνδιαφέροντα πορίσματα. Μεταξὺ ἄλλων ἀνεῦρεν ἀξιοσημείωτον περιοχὴν ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Κύκνου. Ἐκ τῆς ἀνευρέσεως νεφελοειδοῦς ἐκτάσεως πέριξ διαφόρων ἀστέρων μεγάλου μεγέθους συνήγαγε τὸ συμπέρασμα, καθ' ὃ οἱ λαμπροὶ ἀστέρες, οἱ ἀπαντῶντες ἐντὸς νεφελωμάτων, πιθανῶς εὑρίσκονται εἰσέτι ὑπὸ σχηματισμόν.

Τὴν 8ην Δεκεμβρίου 1891 ἐκ φωτογραφίας τῆς περιοχῆς τοῦ ἀστέρος χ Ἡνιόχου κατώρθωσε νὰ διαπιστώσῃ ὅτι αἱ μεταβολαὶ λάμψεως τῶν ἀπλανῶν ἐξελίσσονται ἐντὸς βραχυτάτων πολλάκις χρονικῶν διαστημάτων. Παράδειγμα τοιαύτης ταχυτάτης ἀναλάμψεως ἀνευρέθη ὑπὸ τοῦ Βὸλφ ἐν τῇ προαναφερθείσῃ περιοχῇ, ἔνθα ἀστὴρ μεγέθους κατωτέρου τοῦ 9ου ἐντὸς 48 μόνον ὡρῶν ἔφθασε μέχρι 5ου μεγέθους. Ὁ Βὸλφ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ὅστις ἐφήρμοσε τὴν φωτογραφίαν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῶν ἀστεροειδῶν. Οὕτω τῇ 20ῇ Δεκεμβρίου 1891 ἀνεκάλυψε τὸν πρῶτον ἐκ τῶν φωτογραφικῶς ἀνιχνευθέντων μικρῶν πλανητῶν, ὅστις κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεώς του φέρεται ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν 323 καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Brucia. Διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν ἀπένειμεν αὐτῷ τὸ βραβεῖον τοῦ Lalande. Ἀλλ' ἐνῷ οἱ προγενέστεροί του ἀστρονόμοι *Piazzi, Olbers, Hind, Harding, Peters, Watson, Perrotin, Schiaparelli* κλπ. ἀνεκάλυψαν τοὺς εἰς αὐτοὺς ὀφειλομένους ἀστεροειδεῖς διὰ μεθόδου κοπιώδους καὶ μικρᾶς ἀποδόσεως, ὁ Βὸλφ ἐντὸς διαστήματος βραχυτέρου τῶν δύο ἐτῶν προσέθεσεν εἰς τὸν κατάλογον τῶν μικρῶν πλανητῶν ἑτέρους 17 νέους, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἷς, ὁ ὑπ' ἀριθμὸν 325, ὠνομάσθη ἐκ τῆς γενετείρας του «Heidelberga». Μέχρι τοῦδε οἱ ὑπὸ τοῦ Βὸλφ ἀνακαλυφθέντες νέοι ἀστεροειδεῖς ὑπερβαίνουν τοὺς ἑκατόν. Εἰς τὴν πλουσίαν ταύτην συγκομιδὴν μεγάλως συνετέλεσεν ἡ κατὰ τὸ 1892—1900 χρῆσις διπλῆς φωτογραφικῆς συσκευῆς καὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀστρονόμου ἐπινοηθέντος *στερεοσυγκριτοῦ* (stereocomparator). Τὸ ὄργανον τοῦτο, χρησιμοποιηθὲν ἔκτοτε εἰς τὴν μελέτην τῶν κομητῶν, τῶν νεφελοειδῶν καὶ ἄλλων οὐρανίων σωμάτων, ἀπέδωκε λίαν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα καὶ ἀπεδείχθη πολυτιμότατον διὰ τὰς ἀστρονομικὰς ἐρεύνας. Ὁ Βὸλφ κατὰ τὸ 1893 διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς ἀστρονομίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἁϊδελβέργης, μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ διευθυντὴς τοῦ τότε ἱδρυθέντος ἀστεροσκοπείου Koenigsstuhl. Ἐκεῖ ἀνεκάλυψε διαφόρους πλανητοειδεῖς νεφελοειδεῖς, κατὰ Μάρτιον 1901 τὴν συστροφὴν νεφελοειδῶν (nebelhaufen) περὶ τὸν ἀστέρα 31 Πλοκάμου καὶ ἑτέραν παρὰ τὸν η Παρθένου. Τὴν 22αν Αὐγούστου 1901 διέκρινεν ἐπὶ φωτογραφίας τοῦ ἀστέρος «Νέου Περσέως» νεφελοειδὲς περίβλημα. Μεταξὺ τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερουσῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ καταλέγονται αἱ μελέται αὐτοῦ περὶ τῆς διανομῆς τῶν νεφελοειδῶν, ὁ διὰ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐπινοηθέντος *φωτομέτρου* (Schuittphotometer) προσδιορισμὸς τῆς διευθύνσεως τοῦ ἄξονος τοῦ ζωδιακοῦ φωτός, καὶ ποικίλαι ἐργασίαι αὐτοῦ ἐπὶ τῶν μεταβλητῶν ἀστέρων, πολλῶν ἐκ τῶν ὁποίων ἡ ἀνακάλυψις ὀφείλεται εἰς τὸν ἴδιον.

Ὁ Βὸλφ κατὰ τὸ 1900 ἐκλήθη, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν ἕδραν ἀστρονομίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Γοττίγγης, χηρεύσασαν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ *Wilhelm Schur*, προτιμήσας ὅμως νὰ παραμείνῃ ἐν Ἁϊδελβέργῃ, διωρίσθη ἀπὸ τοῦ 1902 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἀστροφυσικῆς καὶ τῆς γεωφυσικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς πόλεως ταύτης. Πλεῖστοι ἀστρονομικαὶ παρατηρήσεις καὶ διάφοροι ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι τοῦ Βὸλφ ἐδημοσιεύθησαν εἰς εἰδικὰ περιοδικά, ὡς τὰ Astronomische Nachrichten, τὰ Comptes Rendus de l'Académie de Paris, Monthly Notices of the R. A. Society καὶ τὰ Πρακτικὰ τῶν Ἀκαδημιῶν καὶ λοιπῶν ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν, ὧν ἀποτελεῖ μέλος. Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

— Βὸλφ (Wolff), *Μάξιμος*. Γερμανὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Ποτσδάμῃ τῷ 1844. Ἐσπούδασεν ἐν Βερολίνῳ ἰδίως παρὰ τῷ Βίρχωβ καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1866. Τῷ 1890 ἐγένετο ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς σχολῆς καὶ διευθυντὴς τῆς πανεπιστημιακῆς πολυκλινικῆς διὰ τὸ τμῆμα τῶν πνευμονικῶν νόσων. Μεταξὺ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν σπουδαιότεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: «Περὶ τῆς Ἀδδισωνείου νόσου» (1869), «Περὶ χειρουργικῆς ἀγωγῆς τῶν ἐχινοκόκκων τῆς κοιλίας» (1870), «Φλεγμονώδεις ἐπεξεργασίαι ἔσω ὀργάνων κατὰ τὰς διὰ πειραμάτων ἐπὶ ζῴων προκαλουμένας τυρώδεις ἑστίας» (Ἀρχεῖον Βίρχωβ, LXVII), «Νεφροτομὴ μετὰ τῶν ἀποτελεσμάτων της» (Βερολῖνον 1900). Ο. Ρ.

— Βὸλφ (Wolf), *Μάξιμος* ἢ *Μαξιμιλιανός*. Αὐστριακὸς μουσικοσυνθέτης (1840—1886). Μαθητὴς τοῦ *Ντέσσοφ* καὶ τοῦ *Μάρξ*, ἀφιερώθη εἰς τὸ θέατρον, ταχέως δὲ διεκρίθη ὡς συνθέτης ὀπερεττῶν, ἐξ ὧν ἀξιολογώτεραι εἶναι: «Τὸ σχολεῖον τοῦ ἔρωτος», «Ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως», «Ἡ γαλάζια κυρία», «Ὁ προσκυνητής», «Ἡ κυρία τοῦ πορτραίτου», «Ἡ Καισαρίνη». Ἐπίσης συνέθεσεν ᾄσματα (Lieder), θεωρούμενα ἐν Γερμανίᾳ ὡς ἀληθινὰ ἀριστουργήματα. —Β.

— Βὸλφ (Wolf), *Οὖγος*. Διάσημος Αὐστριακὸς μουσικοσυνθέτης (1860-1903). Τῷ 1881 διωρίσθη δι' ὀλίγον χρόνον δεύτερος διευθυντὴς ὀρχήστρας εἰς Σάλτσμπουργ, τῷ δὲ 1883 συνέθεσε τὸ συμφωνικὸν ποίημα «Πενθεσίλεια», ἔχον ὡς βάσιν τὸ ὁμώνυμον δρᾶμα τοῦ *Κλάϊστ*. Τῷ 1888 εἵλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ μὲ σειρὰν 53 μελῳδιῶν (Lieder), ἐπὶ στίχων τοῦ Möricke, αἱ ὁποῖαι καὶ παρέμειναν ἔκτοτε τὸ ἀνώτερον ἔργον αὐτοῦ. Τὰ ἑπόμενα ἔτη συνθέτει νέας μελῳδίας ὑπὸ τὸν τίτλον: «Δώδεκα νεανικαὶ μελῳδίαι», «Ἱσπανικαὶ μελῳδίαι» (44 μελῳδίαι ἐπὶ ἱσπανικῶν στίχων, κοσμικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ περιεχομένου) καὶ «Ἰταλικὰ τραγούδια». Εἰς ἡλικίαν τριάκοντα ἐτῶν εἶχε συνθέσει περὶ τὰ διακόσια τραγούδια. Τῷ 1890 προσεβλήθη ὑπὸ νόσου νευρικῆς, ἡ ὁποία καὶ τὸν ὡδήγησεν εἰς τὸ φρενοκομεῖον. Κατὰ τὰ διαλείμματα τῆς νόσου συνέθεσε τὸ τετράπρακτον κωμικὸν μελόδραμα «*Κορρετζιδόρ*», τὸ ὁποῖον ὅμως, παρ' ὅλην τὴν ὡραιότητα τῆς μουσικῆς του, ἀπέτυχεν, «Ἓξ θρησκευτικὰς χορῳδίας» ἐπὶ στίχων τοῦ Ἄϊχενδορφ (1881), «Πρὸς τὴν Πατρίδα», ὕμνον δι' ἀνδρικὴν χορῳδίαν καὶ ὀρχήστραν, «Ἰταλικὴν σερενάταν», διὰ μικρὰν ὀρχήστραν (1893-1894), «Χορῳδίαν τῆς ἀνοίξεως» καὶ τὸ μελόδραμα «Μανουὴλ Βενέγκας», ὅπερ ὅμως παρέμεινεν ἡμιτελές. Γ. Σ.

— Βὸλφ (Wolf), *Πῖος-Ἀλέξανδρος*. Γερμανὸς ἠθοποιὸς καὶ θεατρικὸς συγγραφεὺς (1782-1828). Ὡς ἠθοποιὸς διεκρίθη εἰς τοὺς ῥόλους τοῦ Ἀμλέτου, Πόζα, Πικκολόμινι, Ὀρέστου καὶ Τάσσου. Ὡς θεατρικὸς δὲ συγγραφεὺς ὀφείλει τὴν φήμην αὐτοῦ εἰς τὴν κωμῳδίαν «Τσαισάριο» καὶ εἰς τὰ δράματα ὑπὸ τὸν τίτλον: «Καθῆκον ἀντὶ καθήκοντος», «Ἡ Νίκη τοῦ πιστοῦ ἐραστοῦ», «Ἡ Πρετσιόζα», ἔργον μελοποιηθὲν βραδύτερον ὑπὸ τοῦ *Βέμπερ*, καὶ «Ἡ Ἀδέλα ντὲ Μποντουᾶ». Ἀπὸ τοῦ 1816 ὁ Βὸλφ ὑπῆρξε μέλος τοῦ βασιλικοῦ θεάτρου τοῦ Βερολίνου. Μετὰ τοῦ *Λεβέτζοβ* ἵδρυσε τὸ περιοδικὸν «Dramaturgisches Bochenblatt», εἰς ὃ ἐδημοσίευσε περισπουδάστους μελέτας, σχετικὰς πρὸς τὴν θεατρικὴν τέχνην. —Β.

— Βὸλφ (Wolf), *Φερδινάνδος*. Περιώνυμος Αὐστριακὸς φιλόλογος, εἷς τῶν βαθυτέρων κατόχων τῶν νεολατινικῶν γλωσσῶν καὶ φιλολογιῶν (1796—1866). Μετὰ τὸ πέρας τῶν φιλολογικῶν καὶ νομικῶν σπουδῶν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Γκράτς, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Βιέννην, ἰδιαιτέραν πατρίδα του, ὅπως παρασκευασθῇ διὰ τὴν πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ δικηγορικοῦ ἐπαγγέλματος δοκιμασίαν του. Ἀλλὰ λίαν πρωΐμως ἐγκαταλιπὼν τὴν νομικήν, ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱστο-

Digitized by Google

ρίας τῆς λογοτεχνίας. Τῷ 1827 διωρίσθη βιβλιοφύλαξ καὶ μετά τινα ἔτη ἔφορος τῆς ἐν Βιέννῃ αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης. Ἅμα τῇ ἱδρύσει τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῆς αὐστριακῆς πρωτευούσης ἐξελέγη μέλος καὶ βραδύτερον ἰσόβιος γραμματεύς. Ὁ Βὸλφ ἔγραψε σειρὰν βαρυσημάντων ἔργων, ἐν οἷς διακρίνονται τὰ ἑξῆς: «Περὶ τῶν νέων προσπαθειῶν τῶν Γάλλων πρὸς ἔκδοσιν τῶν ἐθνικῶν ἡρωϊκῶν αὐτῶν ἐπῶν» (1833), «Ὁ θρῦλος τοῦ Ράους» (1835) «Floresta de rimas modernas castellanas» (2 τόμοι 1837), «Rosa de romances» 1816), «Primavera y flor de romances» (2 τόμοι, 1856), «Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἱσπανικῆς καὶ τῆς πορτογαλικῆς λογοτεχνίας (1859). «Le Brésil littéraire. Histoire de la littérature brésilienne (1863). Πλὴν αὐτῶν συνέταξε μακροσκελεῖς πραγματείας, δημοσιευθείσας ἐν τῷ περιοδικῷ τῆς Βιέννης «Jahrbücher der Litteratur». Ἐκ τῶν πραγματειῶν τούτων ἀξιολογώτεραι εἶναι αἱ: «Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς καστιλιανῆς ἐθνικῆς λογοτεχνίας», «Αἱ ἀρχαῖαι γαλλικαὶ ραψῳδίαι καὶ ἡ αὐλικὴ ποίησις», «Αἱ ραψῳδίαι τῶν Ἱσπανῶν». Ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ *Ἔμπερτ* ὁ Βὸλφ ἵδρυσεν ἐν ἔτει 1858 τὸ περιοδικὸν «Jahrbuch für romanische und englische Litteratur», εἰς τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσε περισπουδάστους μελέτας. Α.Δ.

—**Βὸλφ** (Volff), ***Φίλιππος-Ἐρρῖκος.*** Γερμανὸς ὠτολόγος γεννηθεὶς τῷ 1813. Συνέγραψε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Θεραπεία τῆς δυσηκοΐας διὰ νέας μεθόδου εἰσαγωγῆς ἀτμῶν διὰ τῆς σάλπιγγος» (Βερολῖνον 1841), «Νευρικὴ δυσηκοΐα καὶ θεραπεία αὐτῆς διὰ νέας μεθόδου» (Βερολῖνον 1844). Ἡ νέα αὕτη μέθοδος εἶχεν ἤδη χρησιμοποιηθῆ ὑπὸ τοῦ *Kramer*, ἀλλ' ὁ Βὸλφ τὴν κατέστησε γνωστοτέραν. Ὁ Βὸλφ ὑπῆρξεν ὡσαύτως ποιητὴς καὶ δραματικὸς συγγραφεύς.

Ο. Ρ.

—**Βὸλφ** (Wolf), ***Φρειδερῖκος-Αὔγουστος.*** Περιώνυμος Γερμανὸς φιλόλογος (1759—1824). Ἀποφοιτήσας τοῦ γυμνασίου τοῦ Νορντχάουζεν ἐνεγράφη τῷ 1777 εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Γοτίγγης, μὲ τὴν ἀπόφασιν ν' ἀσχοληθῇ περὶ τὴν φιλολογίαν ἀποκλειστικῶς, καὶ μικρὸν πρὸ τῆς ἀποφοιτήσεώς του συνέταξε πραγματείαν περὶ τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, ἣν ὁ *Χάϊνε* κατεδίκασεν ἀμειλίκτως. Βραδύτερον ἐγκατέστη ἐν Ἴλσελντ, γενόμενος ἔκτακτος καθηγητὴς τοῦ διδασκαλείου τῆς πόλεως ταύτης. Τῷ 1782 ἐκδοὺς ἐν Λειψίᾳ μετ' εἰσαγωγῆς καὶ σχολίων τὸ «Συμπόσιον» τοῦ *Πλάτωνος*, ἐξησφάλισε τὴν φήμην αὐτοῦ ὡς φιλολόγου. Τῷ 1783 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Χάλλης. Ὁ Βόλφ, ἀφορμώμενος ἐκ τῆς ἀρχῆς, ὅτι ἡ κλασσικὴ ἀρχαιότης ἔδει νὰ θεωρηθῇ ὡς πρότυπον δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ βίου ἐπιδιώκοντος τὴν πραγμάτωσιν εὐγενεστάτων καὶ ὑψίστων ἰδανικῶν, ἠθέλησε νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτὴν ἐν τῇ πανεπιστημιακῇ διδασκαλίᾳ του ὡς μορφωτικὸν μέσον.

Φρ. Αὔγ. Βόλφ.

Τῷ 1789 ἐξέδωκεν ἐν Χάλλῃ τὸν λόγον τοῦ *Δημοσθένους* «πρὸς Λεπτίνην», τῷ δὲ 1795 τὰ περίφημα «Προλεγόμενα», τὰ ὁποῖα προὐκάλεσαν τὴν γέννησιν τοῦ πολυθρυλήτου ὁμηρικοῦ ζητήματος (βλ. λ. ὁμηρικὸν *ζήτημα*). Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν Προλεγομένων» προσεπάθησε ν' ἀποδείξῃ τὴν ὑπὸ τοῦ *Μάρκλαντ* ἀμφισβητηθεῖσαν γνησιότητα τῶν λόγων τοῦ *Κικέρωνος*: «Post reditum in senatu», «Ad Quirites post reditum», «Pro domo sua ad pontifices» καὶ «De haruspicum», καὶ τοῦ «Pro Marcello». Ἡ φήμη αὐτοῦ ἦτο ἤδη τόσον μεγάλη, ὥστε ἀπὸ τοῦ 1796 μέχρι τοῦ 1805 ἐκλήθη νὰ διδάξῃ εἰς τρία πανεπιστήμια, εἰς τὸ τοῦ Λάϋντεν, τῆς Κοπεγχάγης καὶ τοῦ Μονάχου. Ἀλλ' ὁ Βὸλφ δὲν ἠθέλησε νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Χάλλην τοσούτῳ μᾶλλον, καθόσον ἐν τῷ μεταξὺ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ μυστικοσυμβούλου καὶ πολὺ μεγαλυτέρας ἀποδοχὰς ὡς καθηγητής. Μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Χάλλης, ἐγκατασταθεὶς ὡς μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν ἐν Βερολίνῳ, προσήνεγκε πολύτιμον εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ πανεπιστημίου τῆς πόλεως ταύτης συμβολήν. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ πόθοι αὐτοῦ δὲν εὕρισκον μεγάλην ἀπήχησιν, ἔμεινε μικρὸν μόνον χρόνον ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ κράτους ὡς διευθυντὴς τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας καὶ ἐκπαιδευτικὸς σύμβουλος. Καὶ αἱ σχέσεις αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Βερολίνου δὲν ὑπῆρξαν τόσον ἐγκάρδιοι. Ὁ Βὸλφ ἀσθενήσας καὶ ἀναγκασθεὶς ν' ἀποδημήσῃ εἰς τόπον θερμὸν πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ὑγείας του, ἐξέλεξε τὴν Μασσαλίαν, ὅπου καὶ ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν τέσσαρας μῆνας μετὰ τὴν ἐκεῖ ἄφιξίν του.

Ἐκ τῶν ἐργασιῶν του δέον προσέτι νὰ μνημονευθῶσιν αἱ ἐκδόσεις: τῆς «Θεογονίας» τοῦ *Ἡσιόδου* (Χάλλη, 1783), ἔργων τινῶν τοῦ *Λουκιανοῦ* ὑπὸ τὸν τίτλον «Luciani libelli quidam» (Χάλλη, 1791), τῶν «Τῆς μετὰ Μᾶρκον βασιλείας ἱστοριῶν» τοῦ *Ἡρωδιανοῦ* μετὰ κριτικοῦ προλόγου καὶ θαυμασίας εἰσαγωγῆς (Χάλλη, 1792), τῶν «Quaestiones Tusculanae» τοῦ *Κικέρωνος* (Λειψία, 1792), τοῦ «Εὐθύφρονος», τῆς «Ἀπολογίας τοῦ Σωκράτους,» καὶ τοῦ «Κρίτωνος» τοῦ *Πλάτωνος*, μετ' ἀρίστης λατινικῆς μεταφράσεως. Ἐπίσης ἐξαίρονται τὰ σχόλιά του εἰς τὸν «Φαίδωνα». Ὡς δεινὸς μεταφραστὴς καὶ βαθύτατος τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς ἀρχαιότητος γνώστης ἀπεδείχθη ἐν τῇ ἐκδόσει καὶ μεταφράσει κωμῳδιῶν τινων τοῦ *Ἀριστοφάνους*, τῶν «Ἀχαρνέων», μετὰ σχολίων (Βερολῖνον 1812), τῶν «Νεφελῶν» (Βερολῖνον, 1812), ὡς καὶ τῆς πρώτης σατίρας τοῦ *Ὁρατίου* (Βερολῖνον, 1813). Ἀλλ' ἡ συγγραφικὴ δρᾶσις τοῦ Βὸλφ ἐπεκτείνεται καὶ εἰς ἄλλας σφαίρας τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος. Ἐνταῦθα ἀνήκουσιν ἰδίᾳ τά: «Ἱστορία τῆς λογοτεχνίας τῶν Ρωμαίων» (Χάλλη 1787), τὸ μὲ τὴν συνεργασίαν τοῦ Μπούτμαν ἐκδοθὲν «Museum der Altertumswissenschaften (2 τόμοι, Βερολῖνον 1910), ἐν ᾧ περιλαμβάνεται καὶ ἡ θεμελιώδης πραγματεία τοῦ Βὸλφ «Darstellung der Altertumswissenschaft» τὸ «Museum antiquitatis studiorum» (Βερολῖνον 1811), τὰ «Φιλολογικὰ ἀνάλεκτα» (4 τόμοι, Βερολῖνον 1820) καὶ «Vermischte Aufsätze in lateinischer und deutsher Sprache»[2] (1802).

Ὁ Βὸλφ ἐξήσκησε μεγάλην ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τὴν γερμανικὴν λογοτεχνίαν. Συνεδέετο στενῶς μετὰ τοῦ *Γκαῖτε*, ὁ φιλικὸς δὲ οὗτος καὶ πνευματικὸς δεσμὸς ὑπῆρξεν οὐ μόνον διὰ τὸν περιφανῆ φιλόλογον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν μέγαν ποιητὴν εὐεργετικός. Ἐνδιαφέρουσαι διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα πνευματικῆς κινήσεως εἶναι αἱ πρὸς τὸν *Χάϊνε* πνευματώδεις ἐπιστολαὶ τοῦ Βὸλφ (Briefe an Heyne, eine Beilage zu den neuesten Untersuchungen über Homer, Βερολῖνον, 1797.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Arnoldt*, «Wolf in seinem Verhältnisse zum Schulwesen und zur Pädagogik» (2 τόμοι, Μπραουνσβάϊγ 1862).—*Bernays*, «Goethes Briefe an Wolf» (Βερολῖνον 1868).—*Gottholdt*, «Friederich August Wolf, die Philologen und die Gymnasien» (Καινιγσβέργη 1813). - *Hanhart*, «Erinnerungen an Friederich August Wolf» (Βασιλεία 1825).—*Körte*, «Leben und Studien Friederich August Wolf's, des Philologen» (2 τόμοι, Ἔσσεν 1833).—*Lotholz*, «Das Verhältnis Wolf's und Wilhelm von Humboldt's zu Goethe und Schiller», (Λειψία 1863).—*Schultz*, «Erinnerungen an Friederich August Wolf», (Βερολῖνον 1836).—*Volkmann*, «Geschichte und Kritik der Wolfschen Prolegomena zu Homer» (Λειψία, 1874).

Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

—**Βὸλφ** (Wolf καὶ Wolff), ***Χριστιανὸς βαρῶνος***—. Περιφανὴς Γερμανὸς φιλόσοφος καὶ μαθηματικὸς (1679—1754). Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν γυμνασιακῶν του σπουδῶν ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ του πατρίδι Βρεσλαυίᾳ, μετέβη εἰς Ἰένην, ἵνα σπουδάσῃ θεολογίαν. Ἀλλὰ λίαν πρωΐμως, ἐγκαταλιπὼν τὴν θεολογικὴν σχολήν, ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν μαθηματικῶν. Πρὸ παντὸς ἐμελέτησε τὰ ἔργα τοῦ *Καρτεσίου* καὶ τοῦ *Τουρνχάουζεν*, τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Medicina mentis» ἔργον τοῦ ὁποίου ἡρμήνευσε δι' ἐμβριθοῦς πραγματείας, ἥτις ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ *Λεϊβνιτίου*. Τῷ 1703 ὠνομάσθη ὑφηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας, γενομένης μετ' ἐπαίνων ἀποδεκτῆς τῆς εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν ὑποβληθείσης πραγματείας του: «De philosophia practica universali, methodo mathematica conscripta». Εἰς τὰς παραδόσεις αὐτοῦ, στρεφομένας περὶ τὰ μαθηματικὰ καὶ τὴν φιλοσοφίαν, παρίστατο μέγας ἀριθμὸς φοιτητῶν. Ὁ Βόλφ, χάρις εἰς τὰς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης γενομένας περισπουδάστους δημοσιεύσεις του, ἦτο ἤδη γνωστὸς καὶ ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς πατρίδος του. Τῷ 1706, θεωρηθεὶς ὡς ὕποπτος ἀθεΐας, ἐξεδιώχθη ὑπὸ *Καρόλου* τοῦ *ΙΒ'* ἐκ τῆς Λειψίας, ἀλλὰ μετὰ πάροδον ἔτους διωρίσθη τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Λεϊβνιτίου καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς φυσικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Χάλλης.

Ἐν τῷ ἀνωτέρῳ τούτῳ ἐκπαιδευτικῷ ἱδρύματι διεκρίθη τόσον διὰ τὴν εὐδόκιμον διδασκαλίαν του, ὅσον καὶ διὰ τὴν συγγραφὴν βαρυσημάντων μαθηματικῶν πραγματειῶν. Ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμα τοῦ *Τομάζιους* παρέδιδεν εἰς τὴν γερμανικήν, σπανίως δ' εἰς τὴν λατινικήν. Ἡ μεγάλη ἐπιτυχία του ὡς ἀκαδημαϊκοῦ διδασκάλου ἐπέσυρε κατ' αὐτοῦ τὸν φθόνον πολλῶν συναδέλφων του. Οἱ καθηγηταὶ τῆς θεολογίας ἐκεῖνοι, οἵτινες ηὐνόουν τὸν εὐσεβισμόν, ἰδίᾳ δὲ ὁ *Γιόαχ*, κατηγόρησαν τὸν Βὸλφ δημοσίᾳ ὡς εἰσάγοντα καινὰ δαιμόνια καὶ κατήγγειλαν αὐτὸν εἰς τὴν κυβέρνησιν. Εἰς τὰς κατηγορίας ταύτας ἔδωσαν ἀφορμὴν τοῦτο μὲν ἡ πραγματεία του «De philosophia Sinensium morali», τοῦτο δὲ αἱ περὶ τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν ἀντιλήψεις του. Κατὰ τὴν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 15 Νοεμβρίου 1723 διαταγὴν *Φρειδερίκου Γουλιέλμου τοῦ Α'* ἀπελύθη τῆς θέσεώς του καὶ διετάχθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν μὲν Χάλλην ἐντὸς εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν, τὸ δὲ πρωσσικὸν ἔδαφος ἐντὸς δύο ἡμερῶν. Ὁ Βόλφ κατέφυγεν εἰς Κάσσελ, ὅπου ἔτυχεν ἐνθέρμου ὑποδοχῆς. Μετά τινα χρόνον διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μαρβούργου. Ὁ περὶ τὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας του συναφθεὶς πεισματώδης ἀγὼν εἶχε γενικευθῆ καθ' ἅπασαν τὴν Γερμανίαν, εἰς ἣν ὁ φιλόσοφος οὗτος εἶχεν ἐνθουσιώδεις ὀπαδοὺς καὶ φίλους, ἀλλὰ καὶ ἀσπόνδους ἐχθρούς. Ἐκ τῆς ξένης προσηνέχθησαν εἰς αὐτὸν πολλοὶ τίτλοι τιμῆς καὶ καθηγητικαὶ θέσεις, ἃς ὅμως ἀπέκρουσε, μὴ θελήσας ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς πατρίδος του. Ἡ ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν πρωσσικὴν πρωτεύουσαν παρ' εἰδικῆς ἐπιτροπείας διεξαχθεῖσα δίκη κατ' αὐτοῦ ὡς ἀθέου καὶ ἀνατροπέως τῆς καθεστηκυίας τάξεως ἀπέληξε πρὸς πλήρη ἱκανοποίησίν του, ὅτε δὲ *Φρειδερῖκος ὁ Β'*, ὅστις μεγάλως ἐξετίμα τὸν ἄνδρα καὶ περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο τὴν διδασκαλίαν του, ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸν θρόνον, ὁ Βὸλφ ὠνομάσθη μυστικοσύμβουλος τῆς αὐλῆς, ἀντιπρύτανις καὶ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Χάλλης. Τῷ 1743 ἐγένετο πρύτανις, τῷ δὲ 1745 ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βαρώνου. Ἐπίσης ὑπῆρξε μέλος τῆς Βασιλικῆς ἑταιρείας τοῦ Λονδίνου, τῆς Ἀκαδημείας τῶν Ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων καὶ τῆς Ἀκαδημείας τῆς Πετρουπόλεως.

Πλὴν τῶν μαθηματικῶν συγγραφῶν, ὁ Βὸλφ κατέλιπε δύο σειρὰς ἔργων, ἐξ ὧν τὰ μὲν συνετάχθησαν εἰς τὴν γερμανικὴν ἐν Χάλλῃ ἀπὸ τοῦ 1712 μέχρι τοῦ 1723, τὰ δὲ λοιπὰ εἰς τὴν λατινικὴν ἀπὸ τοῦ 1724 μέχρι τοῦ 1750. Τὰ συγγράμματα ταῦτα ἀποτελοῦσιν ἀληθινὴν ἐγκυκλοπαιδείαν ἐπιστημῶν εἰς εἴκοσι τρεῖς μεγάλους τόμους. Τὰ πρῶτα, ὑπὸ τὸν τίτλον «Φιλοσοφικαὶ σκέψεις» (Vernünftige Gedanken), ἐξετάζουν τὰς ἰδιότητας τῆς νοήσεως καὶ τὴν ὀρθὴν χρῆσιν αὐτῶν κατὰ τὴν ἔρευναν τῆς ἀληθείας. Εἰς τὰ ἔργα ταῦτα ὀφείλει ἡ φιλοσοφία τῶν Γερμανῶν τὴν συγκρότησιν τῆς ὁρολογίας της, δεδομένου, ὅτι ὁ Βὸλφ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις ἐξέθηκεν εἰς γλῶσσαν γερμανικὴν φιλοσοφικὰς θεωρίας μετ' ἀκριβείας καὶ σαφηνείας. Τὰ εἰς τὴν λατινικὴν συνταχθέντα ἔργα ἀποτελοῦσι φιλοσοφικὸν σύστημα σχεδὸν πλῆρες, συμφώνως πρὸς τὴν ἰδέαν, ἣν εἶχε μορφώσει περὶ τῆς ἐπιστήμης ὁ Βὸλφ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχετικῶν ἀντιλήψεων καὶ θεωριῶν τοῦ *Βάκωνος*, τοῦ *Καρτεσίου* καὶ τοῦ *Λεϊβνιτίου*. Κατὰ τὸν Βὸλφ ὑπάρχουν τρεῖς κατηγορίαι γνώσεων: α) ἡ *ἱστορική*, ἐμπειρικὴ γνῶσις, ἤτοι ἡ γνῶσις τῶν φαινομένων, ἅτινα γίνονται προσιτὰ εἰς ἡμᾶς εἴτε διὰ τῶν αἰσθήσεων εἴτε δι' ἐσωτερικῆς ἐποπτείας· β) ἡ *φιλοσοφικὴ* γνῶσις, τουτέστιν ἡ γνῶσις τοῦ λόγου καὶ τῆς αἰτίας τῶν φαινομένων, καὶ τέλος γ) ἡ *μαθηματικὴ* γνῶσις. Ἡ φιλοσοφία ἐξορμᾶται, ὡς εἰκός, ἐκ τῆς ἐμπειρίας, ἣν ὀφείλει νὰ ἑρμηνεύσῃ· εἶναι ἡ ἐπιστήμη ἡ ἐρευνῶσα τὴν οὐσίαν τῶν ἀντικειμένων, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουσι πραγματικῶς καὶ ὑποπίπτουν εἰς τὰς αἰσθήσεις τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ διαίρεσις τῆς φιλοσοφίας ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ διαφόρῳ φύσει τῶν πρὸς μελέτην ἀντικειμένων: *Θεοῦ, ἀνθρωπίνης ψυχῆς* καὶ *σώματος*. Κατὰ ταῦτα ἡ φιλοσοφία διαιρεῖται εἰς τρία μέρη: εἰς τὴν *θεολογίαν*, τὴν *ψυχολογίαν* καὶ τὴν *φυσικήν*. Αἱ δύο θεμελιώδεις δυνάμεις τῆς ψυχῆς εἶναι κατὰ τὸν Βὸλφ ἡ νόησις καὶ ἡ βούλησις. Ἡ πρώτη δύναται ν' ἀποπλανηθῇ ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῆς ἀληθείας, ἡ δευτέρα ἐν τῇ ἐπιδιώξει τοῦ ἀγαθοῦ. Πρὸς ἀποσόβησιν τῆς πλάνης εἶναι ἀπαραίτητοι δύο φιλοσοφικαὶ ἐπιστῆμαι: ἡ *λογικὴ* καὶ ἡ *πρακτικὴ φιλοσοφία*. Ἡ πρακτικὴ φιλοσοφία περιλαμβάνει τὴν *ἠθικὴν* καὶ τὴν *πολιτικήν*. Ἡ πρώτη ρυθμίζει τὰς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου, ἐφ' ὅσον οὗτος ἐνεργεῖ sui juris, δηλαδὴ ἐλευθέρως, ἀδεσμεύτως. Ἡ δευτέρα κανονίζει τὰς ἐνεργείας τῶν ἀνθρώπων, ὡς μελῶν πολιτειακοῦ τινος συγκροτήματος. Αἱ καθ' ἕκαστον κοινωνικαὶ ὁμάδες, αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὴν μεγάλην κοινωνικὴν ὁμάδα, τὴν πολιτείαν, εἶναι ἀντικείμενον τῆς *οἰκονομολογικῆς* ἐπιστήμης. Ἡ βάσις τῆς ἠθικῆς, τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς οἰκονομολογικῆς ἐπιστήμης εἶναι τὸ jus naturale (τὸ φυσικὸν δίκαιον), τουτέστιν ἡ γνῶσις τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ ἐν τῇ δράσει τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ γνῶσις αὕτη προϋποθέτει τὴν ὕπαρξιν γενικῶν τινων ἀρχῶν, αἵτινες εἶναι ἡ κρηπὶς ὁλοκλήρου τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας καὶ ἀποτελοῦσιν ἐκεῖνο, ὅπερ ὁ Βὸλφ ὀνομάζει philosophiam practicam universalem (γενικὴν πρακτικὴν φιλοσοφίαν). Ἕπονται ἐν τῇ ἀνωτέρῳ κατατάξει τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν ἡ *τεχνολογία*, ἤτοι ἡ ἐπιστήμη τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπαγγελμάτων, καὶ ἡ φιλοσοφία τῶν *ἐλευθερίων* τεχνῶν, ἥτις περιλαμβάνει, κατὰ τὸν Βόλφ, τὴν *Γενικὴν Γραμματικήν*, τὴν *Ρητορικὴν* καὶ τὴν *Ἱστοριογραφίαν*. Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἰδιότητες, ἀνήκουσαι εἰς τὸ ὄντως ὄν, εἰς τὸ πραγματικὸν ἀντικείμενον καὶ αἵτινες ἀποτελοῦν τὸ θέμα τῆς *Ὀντολογίας*, ἤτοι τῆς φιλοσοφίας τῶν πρώτων ἀρχῶν. Ὁ Βὸλφ ὑπάγει ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα τῆς *Μεταφυσικῆς* τὴν Ὀντολογίαν, τὴν ὑπερβατικὴν Κοσμολογίαν, τὴν Ψυχολογίαν καὶ τὴν ὀρθολογικὴν Θεολογίαν, ἐφιστᾷ δ' ἀφ' ἑτέρου τὴν προσοχὴν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς φυσικῆς, ὅπερ ἀσχολεῖται περὶ τὴν μελέτην τῶν πρώτων αἰτιῶν καὶ τὸ ὁποῖον ὀνομάζει *Τελολογίαν*. Τὸν ὅρον τοῦτον υἱοθέτησε κατόπιν ὁ *Κάντιος*.

Περιορίσας οὕτω τὸ πεδίον τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν, ὑποδεικνύει τὴν τάξιν, καθ' ἣν δέον νὰ μελετῶνται καὶ νὰ ἐκτίθενται αὗται, ἰσχυρίζο

Digitized by Google

μενος, ὅτι αἱ φιλοσοφικαὶ ἐπιστῆμαι πρέπει ν' ἀκολουθῶσιν ἀλλήλας διαδοχικῶς κατὰ τρόπον, ὥστε ἐκεῖναι, αἵτινες προηγοῦνται, νὰ καθιστῶσι γνωστὰς τὰς ἀρχὰς τῶν ἑπομένων. Ἐν πρώτοις δέον νὰ μελετᾶται ἡ Λογική, καίτοι αὕτη ἐρείδεται ἐπί τε τῆς Ὀντολογίας καὶ τῆς Ψυχολογίας. Μετὰ τὴν Λογικὴν ἔρχεται ἡ Μεταφυσική, ἐξ ἧς ἀρύονται ἀρχάς τινας ἡ πρακτικὴ Φιλοσοφία καὶ ἡ Φυσική. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Μεταφυσικῆς τίθεται ἡ Ὀντολογία, ἀκολουθουμένη ὑπὸ τῆς Κοσμολογίας, τῆς Ψυχολογίας καὶ τῆς Θεολογίας, αἱ ὑποθέσεις τῆς ὁποίας ἀποδεικνύονται ὑπὸ τῆς Τελολογίας. Τῆς ὀρθολογικῆς ψυχολοχίας δέον νὰ προηγηθῇ ἡ μελέτη τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἡ στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἐποπτείας (ἐμπειρικὴ ψυχολογία). Τέλος τὰ διάφορα μέρη τῆς πρακτικῆς Φιλοσοφίας, ἑδραζόμενα ἐπὶ γενικῶν ἀρχῶν, καὶ τὸ Φυσικὸν Δίκαιον δέον ν' ἀκολουθῶσιν ἄλληλα κατὰ τρόπον, ὥστε ἡ Ἠθικὴ νὰ προηγῆται τῆς πρακτικῆς Φιλοσοφίας, αὕτη δὲ πάλιν τῆς Πολιτικῆς.

Κατὰ τὴν τάξιν ταύτην πραγματεύεται ὁ Βὸλφ τὰς διαφόρους φιλοσοφικὰς ἐπιστήμας. Ἀπὸ τοῦ 1728—1750 ἐδημοσίευσε Λογικὴν («Philosophia rationalis, sive Logica, methodo scientifico pertractata»), Ὀντολογίαν («Philosophia prima, sive Ontologia»), Κοσμολογίαν («Cosmologia generalis»), Ἐμπειρικὴν Ψυχολογίαν («Psychologia empirica»), Ὀρθολογικὴν Ψυχολογίαν («Psychologia rationalis»), Φυσικὴν Θεολογίαν («Theologia naturalis»), Γενικὴν πρακτικὴν Φιλοσοφίαν («Philosophia practica universalis, methodo scientifica»), Φυσικὸν Δίκαιον («Jus naturale»), Διεθνὲς Δίκαιον («Jus Gentium») καὶ Ἠθικὴν Φιλοσοφίαν («Philosophia moralis, sive Ethica»). Πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ συστήματος ὑπελείπετο συγγραφή, πραγματευομένη τὴν πολιτικὴν Φιλοσοφίαν, τὴν ὁποίαν ἔφερεν εἰς πέρας ὁ *Χανόβιους* (Hanovius), εἷς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Τὸ ἔργον τοῦτο τιτλοφορεῖται «Philosophiae civilis, seu politicae partes quatuor» (1746).

Αἱ θεμελιώδεις φιλοσοφικαὶ θεωρίαι τοῦ Βὸλφ δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν ἐν τοῖς ἑξῆς: Ἡ *Λογικὴ* διαιρεῖται εἰς δύο μέρη, τὸ θεωρητικὸν καὶ τὸ πρακτικόν. Τὸ πρῶτον πραγματεύεται τὰς λογικὰς ἀρχάς, τὰς κρίσεις, τοὺς συλλογισμοὺς κτλ. Τὸ δεύτερον ἀσχολεῖται περὶ τὸ ζήτημα τῆς χρήσεως τῆς Λογικῆς κατὰ τὴν ἔρευναν τῆς ἀληθείας, τὴν συγγραφήν, τὴν διδασκαλίαν, τὴν ἐπιστημονικὴν συζήτησιν καὶ τὸν πρακτικὸν βίον. Ἡ *Ὀντολογία*, ὡς ἀντιλαμβάνεται αὐτὴν ὁ Βόλφ, εἶναι συγχρόνως θεωρία τῆς γνώσεως καὶ τοῦ ὄντος. Ἐρευνᾷ τὰς ἀρχάς, αἵτινες εἶναι ἡ κρηπὶς πάσης βεβαιότητος καὶ πάσης φιλοσοφίας. Ὁ Βὸλφ ἄρχεται ἐν προκειμένῳ ἀπὸ τῆς ἐξετάσεως τοῦ νόμου τῆς ἀντιφάσεως καὶ τοῦ νόμου τοῦ ἀποχρῶντος λόγου. Ὁ δεύτερος δεικνύει πασιφανῶς, ὅτι τὰ πάντα εἶναι λογικὰ ἐν τῷ κόσμῳ, τὰ πάντα διέπονται ὑπὸ τῆς νοήσεως. Κατ' ἀκολουθίαν ὁ νόμος τοῦ ἀποχρῶντος λόγου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζεται ὁλόκληρος ἡ *Θεοδικία* τοῦ *Λεϊβνιτίου* καὶ τοῦ Βόλφ, ἔχει μεγαλυτέραν σπουδαιότητα παρὰ ὁ νόμος τῆς αἰτιότητος. Τὰ πάντα ἔχουσι τὴν αἰτίαν των, ἀλλ' ὅπως ἐντεῦθεν συναγάγωμεν τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὰ πάντα εἶναι καλῶς κείμενα, δέον ν' ἀποδώσωμεν τὴν πρώτην ἀρχὴν τοῦ κόσμου εἰς ὄν τι ἀπείρως τέλειον, τὸ ὁποῖον εἶναι ὁ Θεός. Ἐν συνεχείᾳ καθορίζει ὁ Βὸλφ τὰς γενικὰς ὀντολογικὰς ἰδέας: τὴν οὐσίαν (substantia), τὴν ὕπαρξιν (existentia), τὴν ἀναγκαιότητα καὶ τὸ συμβεβηκός, τὴν τάξιν, τὴν ἀλήθειαν, τὴν τελειότητα. Εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς Ὀντολογίας του, ὁμιλῶν περὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν ὄντων καὶ τῶν πρὸς ἄλληλα σχέσεων αὐτῶν, περὶ τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου, τῆς ἐντελεχείας, τῆς κινήσεως, ἐκθέτει τὴν *μοναδολογίαν* τοῦ Λεϊβνιτίου. Ἡ *Ὑπερβατικὴ Κοσμολογία*, ἣν ὁ Βὸλφ ἰσχυρίζεται ὅτι ἐπραγματεύθη ὡς αὐτοτελῆ φιλοσοφικὸν κλάδον πρῶτος αὐτός, ἔχει ὡς σκοπὸν αὐτῆς τὴν διὰ προσεκτικῆς θεωρίας τοῦ κόσμου καθοδήγησιν τοῦ πνεύματος εἰς ἀσφαλῆ γνῶσιν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς φύσεως. Ὁ Βόλφ, καθορίσας τὴν ἰδέαν τοῦ σύμπαντος, τὰς σχέσεις, τὰς συνδεούσας πρὸς ἄλληλα πάντα τὰ ὄντα, ὡς καὶ τοὺς νόμους τῆς κινήσεως, ἐκθέτει ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τῆς Κοσμολογίας του τὴν θεωρίαν τοῦ Λεϊβνιτίου περὶ τῆς ἀπολύτου τελειότητος τοῦ κόσμου. Ἡ μεγαλειώδης ἁρμονία τοῦ σύμπαντος, ἡ ὑπέροχος ὀργάνωσις ἐν τῇ φύσει, μὴ δυναμένη νὰ ἑρμηνευθῇ ὡς τυχαῖον γεγονός, ἄγει ἀναγκαίως εἰς τὴν πεποίθησιν περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ. Ἡ *Ἐμπειρικὴ Ψυχολογία*, ἥτις, κατὰ τὸν Βόλφ, δέον νὰ χρησιμεύῃ ὡς ἀφετηρία τῆς ὑπερβατικῆς Ψυχολογίας, ὡς προπαρασκευὴ διὰ τὴν Θεολογίαν καὶ ὡς βάσις τῆς ἠθικῆς Φιλοσοφίας, διαιρεῖται εἰς δύο μέρη. Τὸ πρῶτον πραγματεύεται καθόλου περὶ τῆς ψυχῆς καὶ ἐν μέρει περὶ τοῦ γνωστικοῦ αὐτῆς στοιχείου (περὶ τῶν παραστάσεων, τῶν ἐννοιῶν κ. τ. λ.). Ἀποδεικνύει τὸ θεμελιῶδες γεγονός, ὅτι πᾶσα σκέψις προϋποθέτει αἰσθησιακὴν ἀντίληψιν (Perception) καὶ κατάληψιν (Apperception), ἤτοι ὅτι πᾶσα σκέψις εἶναι ἐνέργεια τῆς νοήσεως, δι' ἧς ἡ ψυχὴ λαμβάνει συνείδησιν ἑαυτῆς καὶ ἀντικειμένου τινός. Ὁ Βόλφ διακρίνει ἀνωτέρας (κρίσις, νόησις, καθαρὸς λόγος) καὶ κατωτέρας (αἴσθησις, φαντασία, μνήμη) γνωστικὰς καὶ ἀνωτέρας (ἔλλογοι ὀρέξεις, πάθη, ἐλατήρια) καὶ κατωτέρας (ὁρμαί, ἔνστικτα, πάθη) συναισθηματικὰς δυνάμεις. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν βούλησιν, δέχεται μὲν ὅτι αὕτη καθορίζεται ὑπ' ἐλατηρίων, ἀλλ' ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ ψυχὴ δύναται νὰ ἐκλέγῃ μεταξὺ αὐτῶν. Ὁ Βὸλφ δέχεται μὲν ὡς γεγονὸς τὴν ἀμοιβαίαν ἐξάρτησιν σώματος καὶ ψυχῆς, ἀλλὰ προσπαθεῖ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ δρᾶσις τῆς ψυχῆς δὲν εἶναι διὰ τοῦτο ὀλιγώτερον ἐλευθέρα καὶ ἀδέσμευτος. Τὴν μεταξὺ δὲ ψυχῆς καὶ σώματος ἀλληλεπίδρασιν ἑρμηνεύει διὰ τῆς «προδιατεταγμένης ἁρμονίας» τοῦ Λεϊβνιτίου.

Ἐν τῇ *Ὀρθολογικῇ Ψυχολογίᾳ* (Psychologia rationalis) ἑρμηνεύει τὰ φαινόμενα τῆς συνειδήσεως ἐκ τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς, ἀφορμώμενος μὲν ἐκ τῶν ἀρχῶν τῆς Ὀντολογίας καὶ τῆς Κοσμολογίας, ἀλλὰ στηριζόμενος πάντοτε ἐπὶ τῆς Ἐμπειρικῆς Ψυχολογίας. Ὁ Βὸλφ πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ τὴν ἁπλότητα, τὸ ἄϋλον καὶ τὴν αὐτοτέλειαν τῆς ψυχῆς. Ὡς ἁπλῆ οὐσία ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει εἰμὴ μίαν καὶ μόνην δύναμιν, ἥτις εἶναι ἡ πηγὴ ὁλοκλήρου τῆς δράσεώς της, ἡ μοναδικὴ δ' αὕτη δύναμις παράγει διάφορα ἀποτελέσματα καὶ ἐμφανίζεται ὑπὸ διαφόρους μορφάς. Ἡ ψυχὴ μορφώνει ἰδέαν τοῦ σύμπαντος ἀπὸ τῆς ἀπόψεώς της, ἤτοι ἀναλόγως τῆς θέσεως, ἣν κατέχει ἐν αὐτῷ, καὶ συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν τῶν ὀργάνων της. Ἐν συνεχείᾳ ἐκθέτει τὴν θεωρίαν τῆς «προδιατεταγμένης ἁρμονίας» κατά τι παρηλλαγμένην. Προσπαθεῖ μετὰ μεγάλης ὀξυνοίας καὶ εὐστροφίας νὰ τὴν συνδέσῃ πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ αὐτεξουσίου καὶ τῆς ἠθικῆς εὐθύνης, ἰσχυριζόμενος, ὅτι προκαθωρισμένη εἶναι μόνον ἡ συμφωνία τῶν ἐρεθισμῶν τῶν ὀργάνων πρὸς τὴν αἰσθησιακὴν ἀντίληψιν (Perception), καὶ ἡ συμφωνία μεταξὺ τῶν ὀρέξεων καὶ τῶν κινήσεων τοῦ σώματος, καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι οὐδὲν ἧττον ἱκανὴ νὰ δρᾷ ἐλευθέρως καὶ νὰ εἶναι ἀδέσμευτος τῶν πράξεών της διαιτητὴς καὶ κριτής. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ψυχὴν τῶν ζῴων, ὁ Βὸλφ παραδέχεται, ὅτι αὕτη ἔχει ἰδιότητας ὁμοίας πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων. Αἱ ψυχαὶ τῶν ζῴων, λέγει, εἶναι μονάδες ἀδιάφθοροι, ἀλλ' οὐχὶ ἀθάνατοι.

Ἡ *Φυσικὴ Θεολογία* διαιρεῖται εἰς δύο μέρη. Εἰς τὸ πρῶτον ὁ Βὸλφ πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ ἀφορμώμενος ἐκ τῆς ἐμπειρίας. Ἰσχυρίζεται, ὅτι τὰ ὄντα, τὰ ὁποῖα προσπίπτουν εἰς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν, προϋποθέτουσιν ἀναγκαίως τὴν ὕπαρξιν ἀνωτέρου ὄντος, τοῦ ὁποίου καθορίζει τὰ κατηγορήματα. Τὰ κατηγορήματα ταῦτα εἶναι: ἡ νόησις, ἡ βούλησις, ἡ ἐλευθερία, ἡ σοφία, ἡ ἀγαθότης. Ὁ Θεὸς εἶναι ὁ πλάστης τοῦ κόσμου, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου προνοεῖ, δεδομένου ὅτι ἡ δημιουργία συνεπάγεται τὴν πρόνοιαν. Ἡ φύσις εἶναι ἀμετάβλητος, ὡς καὶ ἡ βούλησις τοῦ Θεοῦ, ἡ δὲ συντήρησις τοῦ σύμπαντος εἶναι συνεχὴς δημιουργία. Ὁ Θεός, ἀπόλυτος κυρίαρχος τῆς πλάσεως, ἀσκεῖ ἀπόλυτον ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν πλασμάτων αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ ἐξουσία αὕτη ἀσκεῖται μόνον ἐπ' ἀγαθῷ. Εἰς τὸ δεύτερον μέρος προσπαθεῖ ν' ἀποδείξῃ τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν κατηγορημάτων αὐτοῦ ἐκ τῶν προτέρων, ἐρειδόμενος ἐπὶ τῆς ἰδέας, ἣν μορφώνει ἀφ' ἑαυτῆς ἡ νόησις περὶ ὄντος τινὸς πραγματικοῦ καὶ τελείου (ens perfectissimum et realissimum). Εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐπιχείρημα τοῦ *Καρτεσίου* καὶ τοῦ *Ἀνσέλμου*, ὅπερ ὁ Κάντιος ἀνεσκεύασεν ἐν τῇ κριτικῇ αὐτοῦ, τῇ ἀναφερομένῃ εἰς τὴν παλαιὰν Θεολογίαν.

Ἡ *ἠθικὴ* διδασκαλία τοῦ Βὸλφ στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἰδέας τῆς τελειότητος, συνισταμένης ἐν τῷ συναρμονισμῷ τῆς δράσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν πραγματικὴν φύσιν αὐτοῦ, ὡς ἀντιλαμβάνεται ταύτην ἡ πεφωτισμένη νόησις, ἐρειδομένη ἐπὶ τῆς ψυχολογικῆς παρατηρήσεως. Perfice te ipsum, κρείττων σεαυτοῦ γενοῦ! Αὕτη εἶναι ἡ ὑψίστη ἠθικὴ ἐπιταγή, ἡ ἐμπεριέχουσα πάντα τὰ λοιπὰ ἠθικὰ καθήκοντα. «Πράττε ὅ,τι δύναται νὰ βελτιώσῃ σεαυτὸν καὶ τὸν πλησίον». Ἡ τελειότης δὲ αὕτη εἶναι τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν, τὸ ἐξασφαλίζον τὴν εὐδαιμονίαν. Ὁ ἠθικὸς νόμος δὲν ἐπιβάλλεται ἔξωθεν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἀπορρέει ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεώς του. Εἶναι νόμος τῆς φύσεως, ἐφ' ὅσον ἡ φύσις εἶναι δημιουργία τοῦ Θεοῦ. Κατὰ ταῦτα ὁ φυσικὸς νόμος εἶναι ἡ ἔκφρασις τῆς θείας βουλήσεως, ὁ δὲ Θεὸς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον εἰμὴ τὴν ἐκτέλεσιν πράξεων ἀγαθῶν. Ἐν τῇ Πολιτειολογίᾳ διαβλέπει ὁ Βὸλφ ὡς μόνον σκοπὸν τοῦ κράτους τὴν εὐτυχίαν τῶν πολιτῶν, καὶ μεταβιβάζει τὰ δικαιώματα τοῦ ἀτόμου τὰ ὁποῖα ἀναγνωρίζει, εἰς τὴν πολιτείαν πρὸς προστασίαν τῆς ὑποστάσεώς της. Τὴν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν ἐξετάζει ὡς μεσάζοντα κλάδον μεταξὺ Ἠθικῆς καὶ Πολιτικῆς, καὶ ἔχει ἀρχὰς ἐμποροκρατικάς. Ὁ Βὸλφ διεκρίθη καὶ ὡς μαθηματικός. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐν Χάλλῃ διαμονῆς αὐτοῦ συνέγραψεν εἰς τέσσαρας τόμους ἔργον βαρυσήμαντον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀρχαὶ πασῶν τῶν μαθηματικῶν ἐπιστημῶν» (Aufangsgründe aller mathematischen Wissenschaften, ὅπερ ἔσχεν ἐπανειλημμένας ἐκδόσεις. Τοῦ αὐτοῦ ἔργου ἐπιτομή, κατὰ τὸ διάστημα ἀπὸ τοῦ 1717 μέχρι τοῦ 1772 εἰς 10 ἐκδόσεις. Τῷ 1716 ἐξέδωκε τὸ «Μαθηματικὸν λεξικὸν» (Mathematisches Lexikon), τὸ ὁποῖον περιέχει ἑρμηνείαν τῶν κυριωτέρων μαθηματικῶν ὅρων, ὡς καὶ διεξοδικὴν βιβλιογραφίαν, ἀναφερομένην εἰς τὰ διάφορα μαθηματικὰ ζητήματα. Ἀφ' ἑτέρου, κατὰ τὸ 1741 εἰς πρώτην ἔκδοσιν καὶ τὸ 1752 εἰς δευτέραν, ἔχομεν τὰ «Elementa matheseos universae». Εἰς τὸ δεύτερον, τὸ κα μεγαλύτερον, κεφάλαιον τοῦ βιβλίου τούτου, εὑρίσκομεν περίληψιν ὅλων τῶν μερῶν τῆς καθαρᾶς μαθηματικῆς ἐπιστήμης. Ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως τὸ βιβλίον τοῦτο ἔχει ἀρκετὴν καὶ σήμερον σημασίαν, λόγῳ τοῦ πλουσίου εἰς βιβλιογραφίας περιεχομένου του. Περὶ τοῦ Βὸλφ γνωρίζομεν ἐπίσης, ὅτι εὑρίσκετο εἰς στενὰς σχέσεις μετὰ τοῦ *Λεϊβνιτίου*, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου καὶ ἐτάχθη κατὰ τὸν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ *Νεύτωνος* δεινὸν ἀγῶνα, ὑποστηρίζων ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ πρῶτος ἐπινοητὴς τοῦ διαφορικοῦ καὶ τοῦ ὁλοκληρωτικοῦ λογισμοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Arnsperger*, «Christian Wolffs Verhältnis zu Leibniz (1897). *Deschamps*, Cours abrégé de la philosophie wolfienne (1743). *Ludovici*, Ausführlicher Entwurf einer vollständigen Historie der Wolfschen Philosophie (3 τόμοι 1737). *Τοῦ αὐτοῦ* Sammlung und Auszüge sämtlicher Streitschriften wegen der Wolfschen Philosophie (2 τόμοι 1733). *Kluge*, Christian von Wolf, der Philosoph (1831). *Schrader*, Allgemeine deutsche Bibliographie, XLIV.

Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

—**Βὸλφ-Φερράρι** (Wolf-Ferrari) ***Ἑρμάννος***. Σύγχρονος Ἰταλὸς μουσικοσυνθέτης γεννηθεὶς ἐν Βενετίᾳ τῷ 1876. Ὁ Βὸλφ-Φερράρι παρουσιάζει εἰς τὴν τέχνην του τὸν εὐτυχῆ συνδυασμὸν τοῦ σοβαροῦ γερμανικοῦ πνεύματος (ἐσπούδασεν ὑπὸ τὸν Ράϊνμπεγκερ ἐν Μονάχῳ· ὁ πατήρ του ἐπίσης ἦτο ἐκ τῶν διακεκριμένων ζωγράφων τοῦ Μονάχου) καὶ τῆς ἰταλικῆς χάριτος καὶ μελῳδικότητος. Τὰ ἔργα του, καθ' ὃν χρόνον ἐν Γερμανίᾳ ἐτύγχανον τιμητικῆς ὑποδοχῆς, ἠγνοοῦντο ἐν τῇ πατρίδι του Ἰταλίᾳ· σήμερον ὅμως θεωρεῖται ἐκεῖ εἷς τῶν ἱδρυτῶν τῆς νεοϊταλικῆς σχολῆς.

Ὁ Βὸλφ-Φερράρι εἶναι κυρίως συνθέτης μελοδραμάτων· ἐμελοποίησε δέ: τὴν «Σουλαμίτιδα», (Βενετία 1889), τὴν «Σταχτοποῦταν» (Βενετία 1900), τὰς «Περιέργους γυναῖκας» (Μόναχον 1903), τὰ «Στολίδια τῆς Παναγίας» (1908), «Τὸ Μυστικὸν τῆς Σονάτας», κ. τ. λ. Τὸ μεγάλον του ἔργον διὰ χορῳδίαν καὶ ὀρχήστραν «La vita nuova» («Ἡ νέα ζωή»), ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὸν Δάντην, περιέχει σελίδας ἀνταξίας μεγάλου καλλιτέχνου τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς, τῆς ὁποίας ὑπῆρξε πάντοτε λάτρις καὶ μελετητής. Ἐκ τῶν ἔργων μουσικῆς δωματίου τοῦ Βὸλφ ἄξια λόγου εἶναι μία «Kammersymphonie» εἰς σι ὕφ., μία σονάτα διὰ βιολίον εἰς σολ ἔλ., ἕνα κουιντέττο ἐγχόρδων, τρίο διὰ πιάνο καὶ ἔγχορδα, κτλ. Γ. Σ.

Βόλφ, ***ἐκδοτικὸς οἶκος*** (Wolffs Verlag). Γνωστὸς ἐκδοτικὸς οἶκος τῆς Λειψίας, ἱδρυθεὶς τῷ 1910 ὑπὸ τοῦ *Ἐρνέστου Νοβόλτ*. Τῷ 1912 ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ *Κουρτίου Βόλφ*, τῷ δὲ 1921 μετεφέρθη εἰς Μόναχον, μετατραπεὶς εἰς ἀνώνυμον Ἑταιρείαν. —Β.

— **Βόλφ**, ***Τηλεγραφικὸν Πρακτορεῖον*** (βλ. λ. Βὸλφ ***Βερνάρδος***.

Βὸλφ ***Ρεγέ, ἀστέρες*** — *[Ἀστρον.]*. Ἀστέρες ἀποτελοῦντες ἰδίαν φασματικὴν τάξιν, χαρακτηριζομένην κυρίως ἐκ τῆς ἀπουσίας γραμμῶν τῶν μετάλλων ἐν τῷ φάσματι αὐτῶν (βλ. ***φασματοσκοπία ἀστρική***). Σ. Π.

βολφαχίτης (ὁ) (Wolfachit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι κορυνίτης (βλ. λ.), κρυσταλλούμενος ὅμως εἰς κρυστάλλους τοῦ ῥομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Περιέχει ἐκτὸς τοῦ ἀρσενικοῦ, ἀντιμονίου, θείου καὶ νικελίου καὶ ὀλίγον σίδηρον. Ἔχει εἰδικὸν βάρος 6,37. χρῶμα κασσιτερόλευκον λάμπον, καὶ συρόμενος ἐπὶ ἀλαμποῦς πλακὸς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν μέλαιναν. Εὑρίσκεται εἰς τὸ Wolfach τῆς Βάδης. Γ. Κ. Γ.

Βόλφγκαγκ (Wolfgang). Οἰκογένεια Γερμανῶν καλλιτεχνῶν, ἐξ ὧν σημαντικώτεροι εἶναι:

—1) *Γεώργιος-Ἀνδρέας*. Χαράκτης γεννηθεὶς ἐν Σέμνιτζ τῆς Σαξωνίας τῷ 1631 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1716. Ἐκ τοῦ βίου του γνωρίζομεν, ὅτι ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς ἐν Ἄουγκσμπουργ καὶ ὅτι ἐξεπόνησε μακρὰν σειρὰν ἔργων.

—2) *Ἰωάννης-Γεώργιος*. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ταξιδεύσας εἰς Ἀγγλίαν, συνελήφθη κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του ὑπὸ Ἀλγερίνων πειρατῶν, ἐλευθερωθεὶς δὲ μετέβη εἰς Βερολῖνον (κατὰ πρόσκλησιν τοῦ ἐκλέκτορος τοῦ Βραδεμβούργου) ἔνθα ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς. Διεκρίθη ὡς χαράκτης. Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων του ἔργων τάσσεται εἰς «Χριστός», ἐκπονηθεὶς ἐπὶ τῇ βάσει πίνακος τοῦ Le Brun.

—3) *Γεώργιος-Ἀνδρέας*. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1703. Ἐπεδόθη εἰς τὴν προσωπογραφίαν καὶ διέμεινεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς

Digitized by Google

τὴν Ἀγγλίαν. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Γερμανίαν κατέστη ἐπίσημος ζωγράφος τῆς αὐλῆς τοῦ Γκότα.

—4) *Γουσταῦος-Ἀνδρέας*. Ἐγεννήθη τῷ 1692 καὶ ἀπέθανε τῷ 1775. Ἔζησεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν Βερολίνῳ καὶ διεκρίθη ὡς ἱκανὸς χαράκτης. Ι.Μ.Π.

— **Βόλφγκαγκ** (Wolfgang). Γερμανὸς κληρικὸς γεννηθεὶς εἰς Σουάβ καὶ ἀποθανὼν τῷ 994. Τῷ 956 ἠκολούθησεν εἰς Τρὲβ τὸν κόμιτα Ἑρρῖκον καὶ ἐχειροτονήθη ἀρχιεπίσκοπος τῆς πόλεως ταύτης. Μετὰ τὸ ἐν Κολωνίᾳ ταξίδιόν του διέρχεται ἀφανῆ βίον, τῷ δὲ 972 ἤρχισε μετερχόμενος τὸν ἱεροδιδάσκαλον· δύο δ' ἔτη βραδύτερον ἐξελέγη ἐπίσκοπος τῆς Ρατισβὸν μέχρι τοῦ θανάτου του. Κατελέχθη μετὰ τῶν ἁγίων, ἡ δὲ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 30 Ὀκτωβρίου. —Ω.

— **Βόλφγκανκ** (Wolfgang). Γερμανὸς πρίγκιψ τοῦ Ἀνὰλ (1492—1566). Διεκρίνετο διὰ τὴν ῥώμην καὶ τὸν ἱπποτικὸν χαρακτῆρά του, ἰδίᾳ ὅμως διὰ τὴν ὑποστήριξιν καὶ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν Λούθηρον καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν διωγμῶν του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λουθήρου μετέσχε τοῦ τριακονταετοῦς πολέμου. Ὁ Κάρολος Κουῖντος τὸν ἀπεκήρυξε τὴν 12 Ἰανουαρίου 1547 καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἀπέστειλεν εἰς τὸ πριγκιπᾶτόν του τὸν Λαιτρόν, ἕνα εὐνοούμενόν του Ἱσπανόν. Ὁ Βόλφγκαγκ πληροφορηθεὶς τοῦτο ἐπέβη τοῦ ἵππου του ψάλλων τὸ ᾆσμα τοῦ Λουθήρου «Ὁ Θεός μας, ὁ ἀπροσμάχητος Θεός» καὶ ἐχάθη εἰς τὰ ὄρη τοῦ Χάρτς, ὅπόθεν δὲν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν χώραν του εἰμὴ τῷ 1552 διὰ νὰ παραδώσῃ τὴν ἀρχὴν εἰς τοὺς ἐξαδέλφους του. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐτάφη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου εἰς Ζέρμπεστ, ἀνεγνωρίσθη δὲ ὡς εἷς τῶν στυλοβατῶν τοῦ δόγματος τῶν διαμαρτυρομένων. —Ω.

-- **Βόλφγκαγκ** (Wolfganck), *Ἀβραάμ*. Ὁλλανδὸς ἐκδότης ζήσας τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Μεταξὺ πλείστων ἐκδόσεών του, αἵτινες φέρουσι τὸ ὄνομά του καὶ τὸ σῆμά του ἢ μόνον τὸ σῆμά του (παριστῶν ἀλώπεκα ζητοῦσαν νὰ εὕρῃ μέλι εἰς κορμὸν δένδρου), διακρίνονται: «Τὸ θέατρον τοῦ Κορνηλίου», «Τὸ θέατρον τοῦ Ρακίνα», «Αἱ σκέψεις τοῦ Πασκάλ», «Χρονολογικὸν ἐγχειρίδιον τῆς ἱστορίας τῆς Γαλλίας» κλπ. Κ. Ι. Ν.

— **Βόλφγκαγκ** (Wolfgang), *Γουλιέλμος*. Γερμανὸς πρίγκιψ (1578—1653. Νυμφευθεὶς Βαυαρίδα πριγκίπισσαν κατέστη ἐξωμότης τοῦ προτεσταντισμοῦ καὶ ἠσπάσθη τὸν καθολικισμόν. Κατὰ τὸν Τριακονταετῆ θρησκευτικὸν πόλεμον ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς Αὐστρίας καὶ ἐπαγίωσε τὸν καθολικισμὸν εἰς τὰ κρατίδιά του. —Ω.

Βόλφειον *ὄρος* (Wolf Mount) *[Ἀστρονομ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ νοτιοανατολικὴ ἄκρα τῶν ἐπὶ τοῦ σεληνιακοῦ δίσκου καὶ ἐν τῷ βορειοανατολικῷ τεταρτημορίῳ αὐτοῦ κειμένων Ἀπεννίνων ὀρέων. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τοῦ ὄρους τούτου φθάνει μέχρι 3000 μ. περίπου, αἱ δὲ σεληνογραφικαὶ αὐτῆς συντεταγμέναι εἶναι: μῆκος 9° Α καὶ πλάτος +17°. Σ. Π.

Βόλφειος *ἀριθμὸς* *[Ἀστρονομ.]*. Ἀριθμὸς ὀνομασθεὶς οὕτως ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον χρησιμοποιήσαντος αὐτὸν *Ἰω. Ροδόλφου Βόλφ* πρὸς ἐπίτευξιν ὁμοιογενείας μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λίαν ἑτερογενῶν παρατηρήσεων τῶν ἡλιακῶν κηλίδων, τῶν ἐκτελεσθεισῶν ὑπὸ διαφόρων παρατηρητῶν ἀπὸ τοῦ 1610 καὶ ἑξῆς.

Ὁ ἀριθμὸς οὗτος, ὃν ὁ Wolf ὠνόμασε *σχετικὸν ἀριθμὸν* (Relativzahl), παρέχεται ὑπὸ τοῦ τύπου: $r = k\,(f + 10\,g)$, ἔνθα k παριστᾷ σταθερὸν παράγοντα, ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς ποιότητος τοῦ παρατηρητοῦ καὶ τοῦ τηλεσκοπίου, ὅπερ μεταχειρίζεται, f τὸν ὁλικὸν ἀριθμὸν τῶν κηλίδων, αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνονται εἰς τὴν αὐτὴν ὁμάδα, ηὐξημένον κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἁπλῶν κηλίδων, καὶ g τὸν ἀριθμὸν τῶν ἁπλῶν κηλίδων καὶ τῶν ὁμάδων αὐτῶν (βλ. Ἥλιος). Σ. Π.

Βολφενμπύττελ (Wolfenbüttel) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Βρουνσβίκῃ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ὄκερ. Κάτ. 18.435. Ἔχει ἐκκλησίαν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ ἀρχαῖον ἡγεμονικὸν πύργον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου λειτουργοῦν σήμερον θέατρον καὶ βιομηχανικὴ σχολή. Ἔναντι αὐτοῦ ἐγείρεται ὀνομαστὴ βιβλιοθήκη ἐντὸς ὡραίου κτιρίου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, κατ' ἀπομίμησιν τοῦ Πανθέου τῆς Ρώμης, περιέχουσα 330 000 τόμους βιβλίων. Ἔχει ἐπίσης ὑφαντουργεῖα, σιδηρουργεῖα καὶ ἐργοστάσια κονσερβῶν. Πρὸ τῆς πόλεως ὑπέστησαν ἧτταν (1641) οἱ αὐτοκρατορικοὶ ὑπὸ τῶν Σουηδῶν, οὓς ὡδήγει ὁ Βράγγελ. Τῷ 1757 καὶ 1761 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων. —Μ.

Βόλφερ (Wolfer), *Ἐρρῖκος-Ἀλφρέδος*. Γερμανὸς ἀστρονόμος, γεννηθεὶς τῷ 1854. Φοιτήσας ἐν τῷ πολυτεχνείῳ τῆς Ζυρίχης κατὰ τὰ ἔτη 1871—1875, προσελήφθη ὡς βοηθὸς ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τῆς Ζυρίχης (1876—1891). Ἀπὸ τοῦ 1883 μέχρι τοῦ 1891 ἐχρημάτισεν ἐπιμελητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, μεθ' ὃ διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἀστρονομίας καὶ ἀπὸ τοῦ 1894 διευθυντὴς τοῦ ἀστεροσκοπείου τῆς Ζυρίχης. Συνεχίζων τὸ ἔργον τοῦ προκατόχου του Rudolf Wolf ἐπὶ τῶν παρατηρήσεων τῶν ἡλιακῶν κηλίδων, ἀνεθεώρησε καὶ ἐπεξέτεινε τὸ ἔργον αὐτοῦ (βλ. Ἥλιος). Ἐδημοσίευσε μέχρι τοῦδε πλείστας ἐπιστημονικὰς ἐργασίας καὶ παρατηρήσεις εἰς διάφορα περιοδικά, ὡς τὰ «Astronomische Mitteilungen», «Astronomische Nachrichten», «Monthly Weather Review» κλπ. Σ. Π.

Βόλφερσντορφ (Wolfersdorf), *Κάρολος-Φρειδερῖκος*. Πρώσσος στρατηγὸς (1717—1781). Κατετάγη τὸ πρῶτον εἰς τὸν σαξωνικὸν στρατόν, ὅπόθεν ηὐτομόλησε πρὸς τοὺς Πρώσσους εὐθὺς ὡς ἀντελήφθη ὅτι ἡ νίκη θὰ ἔκλινε μὲ τὸ μέρος των. Ὁ Φρειδερῖκος Β' τὸν προήγαγεν εἰς συνταγματάρχην καὶ τοῦ ἀνέθεσε τὴν διοίκησιν τοῦ συντάγματος τοῦ Ὥσσεν, ἀποτελουμένου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ λιποτακτῶν τοῦ σαξωνικοῦ στρατοῦ, οἵτινες ἀκουσίως των ὑπηρετοῦν εἰς τὸ στράτευμα καὶ οἱ ὁποῖοι εἰς πρώτην δοθεῖσαν αὐτοῖς εὐκαιρίαν διελύθησαν καὶ ἀφῆκαν μόνον τὸν διοικητήν των. Διαταχθεὶς νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἄμυναν τοῦ Τοργκάου καὶ πάλιν ἐπὶ κεφαλῆς συντάγματος ἐκ Σαξώνων ἐπολέμησε γενναιότατα, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς τὸν πρίγκιπα τοῦ Στόλμπερ, διότι ὁλόκληρος ἡ πρωσσικὴ στρατιὰ εἶχεν ἡττηθῆ καὶ εἶχεν ἀποκοπῆ οἱοσδήποτε μετ' αὐτῆς σύνδεσμος. Διὰ τὴν γενναιότητά του ὅμως τῷ ἐπέτρεψεν ὁ στρατηγὸς Στόλμπερ ἀρχηγὸς τῶν Αὐστριακῶν νὰ ἐξέλθῃ τῆς πόλεως μεθ' ὅλων τῶν στρατιωτικῶν τιμῶν ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῆς φρουρᾶς μετὰ τῶν ὅπλων καὶ τηλεβόλων της. Κ. Ι. Ν.

Βολφιάνα (Wolfiana) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 827. Ἀνεκαλύφθη τῇ 29ῃ Αὐγούστου 1916, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: $\alpha = 2270$, $T = 1249$ ἡμ., $e = 0.1571$, $i = 3^\circ\,23'$, $L = 343^\circ\,55'$, $\Omega = 172^\circ\,35'$ καὶ $\pi = 6^\circ\,20'$. Σ. Π.

Βολφιανὸν *σῶμα* *[Ὀντογον.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ μεσόνεφρος ἢ δευτερογενὴς νεφρός. Οἱ νεφροὶ καὶ ἡ ἐκφορητικὴ μοῖρα αὐτῶν, οἱ λειτουργοῦντες παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τοῖς ἀνωτέροις ζώοις, εἶναι ὄργανα ἐκ τῶν νεοπλάστων ἐν τῇ ἐμβρυϊκῇ διαπλάσει. Πρὸ αὐτῶν ὑπῆρξαν δύο ἕτεροι νεφροί, οἵτινες κατὰ τὴν διάπλασιν ἀναφαινόμενοι ἀλληλοδιαδόχως ἐπὶ χρόνον τινὰ ἐξαφανίζονται ὑστερώτερον ἢ μεταπλάσσονται εἰς ἄλλα ὄργανα· οἱ νεφροὶ οὗτοι εἶναι ὁ *πρόνεφρος* (= πρωτογενὴς νεφρὸς) καὶ ὁ τοῦτον εἶτα διαδεχόμενος *μεσόνεφρος* (= δευτερογενὴς νεφρός). Ὁ μεσόνεφρος δ' οὗτος λέγεται καὶ *Βολφιανὸν σῶμα*. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Βόλφιος (Volfius), *Ἰωάννης-Βαπτιστής*. Γάλλος θεολόγος (1734—1822). Εἰσῆλθε τὸ πρῶτον εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἰησουιτῶν καὶ ἐγένετο ἐντολῇ των καθηγητὴς τῆς Ρητορικῆς εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του Ντιζόν. Ἐνεκολπώθη μετὰ ζέσεως τὰς ἰδέας τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὡρκίσθη εἰς τὸ σύνταγμα. Τῷ 1791 ἐξελέγη ἐπίσκοπος τοῦ Κὸτ ντ' Ὄρ, παρῃτήθη δὲ τῷ 1801. Ἔκτοτε ἔζησεν ἐν ἀφανείᾳ. Ἔργα του εἶναι: «Λόγος ἀπαγγελθεὶς τῇ 18 Μαΐου 1790 κατὰ τὴν τελετὴν τῆς ὁρκωμοσίας εἰς τὸ καθεστώς» καὶ «Ἡ γαλλικὴ ῥητορική». —Ω.

Βόλφμπεργκ (Wolffberg), *Σιγεφρεῖδος*. Γερμανὸς ὑγιεινολόγος γεννηθεὶς ἐν Βόννῃ τῷ 1853. Διετέλεσεν ἐπὶ 10ετίαν ἐν Βόννῃ ὑφηγητὴς τῆς Ὑγιεινῆς, νομίατρος ἐν Τιλσὶτ καὶ ὑγειονομικὸς σύμβουλος. Συνέγραψε: «Ueber die Ursache der Kolhensäure-Abscheidung aus dem Lungenblut», «Ueber die Ursprung des Glycogens in thier. Organen» «Kindersterblichkeit und ärztliche Hilfe, sonie zur Statistik der Todesursachen», ὡς καὶ διαφόρους ἄλλας ἐργασίας ἐπὶ τῆς θεωρίας καὶ ἐφαρμογῆς τοῦ ἐμβολιασμοῦ, περὶ χολέρας ἐν Τιλσὶτ κλπ. Ο. Ρ.

Βόλφραμ (Volfram), *φὸν Ἔσενμπαχ*. Περίφημος Γερμανὸς τραγουδιστὴς τοῦ μεσαίωνος (1170—1220). Λαβὼν τὸν τίτλον τοῦ ἱππότου, διετέλεσεν ἐπί τινα καιρὸν γραμματεὺς τοῦ Ὄθωνος, δουκὸς τῆς Αὐστρίας, εἶτα δὲ κατέφυγεν εἰς τὸν χωροδεσπότην τῆς Θουριγγίας Ἕρμαν, προστάτην τῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων, εἰς τὸν πύργον τοῦ ὁποίου ἐφιλοξενήθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Μετέσχε παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ προστάτου του εἰς πλείστας μεταξὺ χωροδεσποτῶν μάχας, καθ' ἃς ἐπέδειξεν ἀνδρείαν ἀκατάβλητον. Εἶχε συνάψει γνωριμίας μετὰ τῶν ὀνομαστοτέρων τῆς ἐποχῆς ποιητῶν, ἐγνώριζε δὲ τὴν γαλλικήν, τὴν λατινικήν, ὡς καὶ πολλὰ ἰδιώματα. Τὸν πλεῖστον χρόνον ἀφιερώσεν εἰς τὴν μελέτην τῆς Βίβλου, ἐξ οὗ καὶ ἡ θρησκευτική πως καὶ μελαγχολική, ἀλλὰ πλήρης θελγήτρου διάθεσις, ἥτις διακρίνει τὰ ἔργα του. Ἐτραγούδησε τὸν ἔρωτα εἰς ἁπλοῦν καὶ εὐγενικὸν στίχους, ἀποπνέοντας τὴν εὐγένειαν τῶν αἰσθημάτων του. Γνωστὰ ἔργα του εἶναι τρία ἐπικὰ καὶ ὀκτὼ λυρικὰ τραγούδια (Lieders). Τὰ τελευταῖα, ἀριστουργήματα χάριτος καὶ ἁρμονίας, ἀναβιβάζουν τὸν Βόλφραμ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν συγχρόνων του λυρικῶν ποιητῶν, τὰ δὲ ποιήματά του τὸν θέτουν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν συγχρόνων του εἰς τὸ ἐπικὸν εἶδος. Ἐξέχον τούτων εἶναι τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Πάρσιφαλ», τὸ ὁποῖον ἔγραψε μεταξὺ τοῦ 1205 καὶ 1215. Ἐν αὐτῷ εἰκονίζεται πλήρως ἡ ἱπποτικὴ ζωὴ κατὰ τὰς θρησκευτικὰς καὶ κοσμικὰς ἐκδηλώσεις της, πιστὴ εἰκὼν τῆς τότε ἐποχῆς. Τὸ ποίημα τοῦτο θεωρεῖται ὡς τὸ σημαντικώτερον ἐξ ὅσων παρήγαγεν ἡ γερμανικὴ φιλολογία τὸν ΙΓ' αἰῶνα, ἔσχε δὲ πλείστους θαυμαστὰς καὶ μιμητάς. Πρώτη ἔκδοσίς του χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1477, εἶτα δὲ συμπεριελήφθη εἰς τὴν ἐν Βερολίνῳ δημοσιευθεῖσαν, τῷ 1784, «Συλλογὴν ἔργων τῶν παλαιῶν Γερμανῶν ποιητῶν» ὑπὸ *Muller*, ἀπαρτίζον τὸν πρῶτον τόμον. Πλήρης ἔκδοσις τῶν ἔργων τοῦ Βόλφραμ ἐγένετο ὑπὸ *Λάχμαν*, ἐν Βερολίνῳ, τῷ 1854. —Β.

βολφραμιακός, *—ή, —όν*· ἐκεῖνος εἰς τὰ συστατικὰ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει βολφράμιον (βλ. λ.).

— **βολφραμιακὴ** *ὤχρα* (Wolframocker) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον ἐνεσπαρμένον ὡς ἐπάνθημα γεηρόν, χρώματος πρασινωποκιτρίνου ἢ κιτρινωποπρασίνου. Χημικῶς ἐξεταζόμενον εἶναι τριοξείδιον βολφραμίου (WO_3) μὲ 79.3% βολφράμιον. Εὑρίσκεται εἰς τὴν Κορνουαλλίαν, Κοννεκτικούτην (Huntington). Ὀνομάζεται καὶ *τουγκστίτης*. Γ. Κ. Γ.

βολφραμίτης (ὁ) (Wolframit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς κρυστάλλους τοῦ μονοκλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεγάλοι, παχυτραπεζοειδεῖς ἢ πρισματικῶς ἐπιμεμηκυσμένοι ἢ καὶ λεπτοβελονοειδεῖς ἀκτινωτοί, φέρουν δ' ἐπίσης ἐνίοτε καὶ κατακορύφους ῥαβδώσεις. Ὁ βολφραμίτης παρουσιάζεται ἐπίσης καὶ εἰς διδύμους κρυστάλλους ἢ καὶ χειροπληθὴς εἰς ἀκτινωτὰ καὶ φλοιο-φυλλώδη συσσωματώματα ὡς καὶ εἰς ψευδοκρυστάλλους. Ὁ βολφραμίτης ἔχει σχισμὸν τέλειον, θραῦσιν ἀνώμαλον, σκληρότητα 5—5½ βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 7,14—7.54, λάμψιν παχεῖαν καὶ χρῶμα πισσομέλαν, σιδηρομέλαν πρὸς τὸ καστανόφαιον καὶ ἐρυθροκαστανόφαιον. Εἶναι ἀδιαφανής, σπανίως δὲ εἰς λεπτὰ στρώματα διαφανὴς (π. χ. ὁ ἐκ τοῦ μεταλλείου Bajewka παρὰ τὴν Katharinenburg). Συρόμενος ἐπὶ πλακὸς ἀλαμποῦς ἐκ πορσελλανης δίδει γραμμὴν σκοτεινὴν ἐρυθροκαστανόφαιον (ἂν εἶναι πλούσιος εἰς μαγγάνιον) μέχρι μελαινης (ἂν εἶναι πλούσιος εἰς σίδηρον).

Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἰσόμορφον παράμειγμα βολφραμικοῦ σιδήρου (φερβερίτου) καὶ βολφραμικοῦ μαγγανίου (χουβνερίτου) κατ' ἀναλογίας ποικίλας. Ὁ χημικός του μοριακὸς τύπος εἶναι $(FeMn)\,WO_4$. Εἰς περιεκτικότητα 75% τριοξειδίου τοῦ βολφραμιου (WO_3) ὑπάρχουν καὶ 2—19% περίπου υποξειδίου τοῦ σιδήρου (FeO) καὶ 6—22% ὑποξειδίου τοῦ μαγγανίου (MnO). Βολφραμιτης ἐκ τοῦ Schlaggenwald ἰδιαιτέρως πλούσιος εἰς μαγγάνιον (20—23% ὑποξείδιον τοῦ μαγγανίου) ὀνομάζεται *μεγαβασίτης*. Ὁ βολφραμίτης περιέχει πρὸς τούτοις ἐνίοτε ἄσβεστον, νιοβικὸν καὶ ταντᾰλικὸν ὀξύ, ἴνδιον καὶ ἄλλας τινὰς σπανίας γαίας.

Ὁ βολφραμίτης εἶναι σπουδαῖον μετάλλευμα βολφραμίου. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἐντὸς γρανιτῶν μεταλλοφόρους φλέβας, εἰς τὰς πηγματιτικὰς δηλαδή, χαλαζιακὰς καὶ ἀστριακὰς φλέβας ὡς καὶ εἰς τὰς πνευματολυτικῶς σχηματισθείσας, ἰδιαιτέρως τοῦ κασσιτερίτου. Σπανίως παρουσιάζεται καὶ εἰς νέα ἐκρηξιγενῆ πετρώματα, ὡς π. χ. εἰς τὸν τραχείτην τῆς Felsöbanya ὑπὸ μορφὴν λεπτῶν βελονῶν καὶ φυλλιδίων. Εὑρίσκεται εἰς ὅλους τοὺς τόπους, ὅπου ἀπαντᾷ ὁ κασσιτερίτης, ὡς καὶ εἰς τὰς κασσιτεροφόρους προσχώσεις. Ἐπίσης εἰς τὰς φλέβας γαληνίτου τοῦ Neudorf εἰς τὸ ἀνατολικὸν Χάρτς, εἰς χαλαζιακὰς φλέβας μὲ βήρυλλον ἐντὸς τοῦ γρανίτου τοῦ Aduntschilon παρὰ τὸ Nertschinsk, παρὰ τὴν Limoges. Εἰς σημαντικὰ ἐπίσης ποσὰ εἰς τὴν περιοχὴν Boulder εἰς τὸ Κολοράδον, Πορτογαλίαν, Κβηνσλανδίαν, Ἀργεντινήν, Βραζιλίαν, Περού. Ἡ μεγαλυτέρα ὅμως ἐξαγωγὴ τοῦ κόσμου προέρχεται ἐκ τῶν κασσιτεροφόρων προσχωμάτων τῆς Μπίρμας (Birma).

Χρήσεις βολφραμίτου γίνονται εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ βολφραμιούχου χάλυβος, συρμάτων ἠλεκτρικῶν λαμπῶν, χρωμάτων καὶ πρὸς κατασκευὴν βολφραμικοῦ νατρίου (χρησίμου ὡς ἀκαύστου ὑφαντικῆς ὕλης). Γ. Κ. Γ.

βολφράμιον (W) *[Χημ.]*· ἢ καὶ ἄλλως *τουγκστένιον* (tungstène) (Tu). Εἶναι μέταλλον ἀτομικοῦ βάρους 184, λευκὸν καὶ στιλπνὸν ὅταν ἔχῃ τακῆ, καὶ τεφρόχρουν ἐν καταστάσει κόνεως. Ἀπεμονώθη τῷ 1783 ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Juan José καὶ Fausto d'Elhuyar. Ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος οἱ Ἄγγλοι μεταλλουργοὶ εἶχον παρατηρήσει, ὅτι, κατὰ τὴν μεταλλουργίαν τοῦ κασσιτέρου ἐκ τοῦ κασσιτερίου, ὀρυκτόν τι συνευρισκόμενον μετ' αὐτοῦ οὐ μόνον παρέμενεν ἄτηκτον, ἀλλὰ καὶ ὑπεβοήθει τὸν σχηματισμὸν σκωρίας, συγκρατούσης

Digitized by Google

σημαντικὸν ποσὸν κασσιτέρου· ἐπειδὴ τὸ ὀρυκτὸν τοῦτο «κατέτρωγε» τὸν κασσίτερον, παρομοιάζοντες αὐτὸ πρὸς λύκον (Wolf), τὸ ὠνόμασαν *Wolfert* ἢ *Wolfart*. Ἐντεῦθεν προῆλθε τὸ ὄνομα *βολφράμιον*, ἀποδιδόμενον κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ ὀρυκτὸν τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἤδη χαρακτηρίζεται ὡς *βολφραμίτης*. Τὸ ὄνομα *τουγκστένιον*, ὑπὸ τὸ ὁποῖον φέρεται εἴς τινας ξένας γλώσσας (γαλ. tungstène, ἀγγλ. tungsten), προέρχεται ἐκ τοῦ σουηδικοῦ tungstein (βαρὺς λίθος).

Τὸ βολφράμιον ἀπέκτησε μεγίστην σημασίαν εὑρὸν σπουδαιοτάτας ἐφαρμογάς. Διὰ τῆς προσθήκης αὐτοῦ εἰς τὸν χάλυβα καθιστᾷ αὐτὸν λίαν ἀνθεκτικώτερον καὶ ἐλαστικώτερον (βλ. λ. χάλυψ). Ἀφ' ἑτέρου, λόγῳ τοῦ λίαν δυστήκτου τοῦ μετάλλου (3000°) καὶ τῆς μικρᾶς θερμοχωρητικότητος αὐτοῦ, εὗρεν ἐντεταμένην ἐφαρμογὴν εἰς τὴν κατασκευὴν συρμάτων ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων. Οἱ διὰ σύρματος βολφραμίου λαμπτῆρες, πρὸ εἰκοσιπενταετίας πρῶτον προταθέντες, ἀντικατέστησαν ἤδη ἐξ ὁλοκλήρου τοὺς διὰ νήματος ἄνθρακος τοιούτους, καθόσον ἡ κατανάλωσις ρεύματος εἶναι πολὺ μικροτέρα, ἡ διάρκεια τῆς χρήσεώς των ὑπερδιπλασία τῶν τοῦ ἄνθρακος καὶ τὸ παραγόμενον φῶς κατὰ πολὺ ὡραιότερον καὶ λευκότερον.

Προέλευσις, ἐξαγωγὴ καὶ ἰδιότητες. Ἀπαντᾷ πάντοτε ἡνωμένον μεθ' ἑτέρων μεταλλοξειδίων εἰς πλεῖστα μέρη τῆς γῆς. Τὰ σπουδαιότερα τῶν μεταλλευμάτων του εἶναι ὁ *βολφραμίτης*, βολφραμικὸν ἅλας σιδήρου καὶ μαγγανίου, περιέχον περίπου 61 % βολφραμίου, ὁ *σχεελίτης*, βολφραμικὸν ἀσβέστιον, καὶ ὁ *σύμπνερίτης*, βολφραμικὸν μαγγάνιον.

Τὸ μέταλλον ἐξάγεται ἐκ τῶν ὀρυκτῶν του, ἀφοῦ ταῦτα συντακῶσι μετ' ἀλκαλίων καὶ σχηματίσουν βολφραμικὸν νάτριον, ἐξ οὗ λαμβάνεται τὸ βολφραμικὸν ὀξύ, τὸ ὁποῖον καὶ ἀνάγεται. Προηγουμένως ὅμως τὰ μεταλλεύματα ὑποβάλλονται εἰς μηχανικὴν καὶ ἠλεκτρομαγνητικὴν ἐπεξεργασίαν, ἵνα ἐμπλουτισθῶσιν εἰς βολφράμιον, καὶ ἵνα ἀφ' ἑτέρου ἀπομονωθῶσι πρὸς χωριστὴν ἐπεξεργασίαν αἱ ὑπάρχουσαι ἐκμεταλλεύσιμοι προσμείξεις. Πρὸς τοῦτο τὰ μεταλλεύματα τεμαχίζονται καὶ πλύνονται ἐπανειλημμένως ὑπὸ σύγχρονον ἀνάδευσιν, ὅτε ἀπομακρύνονται αἱ μικροτέρου εἰδικοῦ βάρους προσμείξεις, ὡς ὁ χαλαζίας, ὁ ἀστριος κλπ. Εἶτα δι' ἠλεκτρομαγνητικῶν μηχανῶν χωρίζονται αἱ ἐκμεταλλεύσιμοι προσμείξεις κασσιτερίτου καὶ μολυβδαινίτου, λαμβανομένου τελικῶς μεταλλεύματος ἐνέχοντος 50—75% WO_3. Ἡ ἀπόδοσις τῆς κατεργασίας ταύτης ἀνέρχεται εἰς τὸ $^1/_{10}$ ἕως $^1/_{15}$ τοῦ ἀρχικοῦ μεταλλεύματος.

Τὸ ἐμπλουτισθὲν μετάλλευμα κονιοποιεῖται λεπτῶς καὶ μείγνυται καλῶς μετ' ἀνύδρου σόδας ἐν περισσείᾳ καὶ τὸ μεῖγμα συντήκεται ἐντὸς φλογοβόλων καμίνων εἰς θερμοκρασίαν περίπου 800°. Τὸ λαμβανόμενον οὕτω τῆγμα τεμαχίζεται καὶ ἐκχυλίζεται διὰ θερμοῦ ὕδατος, ὅτε διαλύεται ἡ ἐν περισσείᾳ σόδα καὶ τὸ σχηματισθὲν βολφραμικὸν νάτριον· εἰς τὸ ἐκχύλισμα τοῦτο προστίθεται ὑδροχλωρικὸν ὀξύ, ὅτε καταπίπτει τὸ βολφραμικὸν ὀξύ.

Τὸ μέταλλον λαμβάνεται ἐκ τοῦ ὡς ἄνω σχηματιζομένου βολφραμικοῦ ὀξέος δι' ἀναγωγῆς μετὰ κόνεως ξυλάνθρακος, ὅταν πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐν τῇ μεταλλουργίᾳ πρὸς παρασκευὴν κραμάτων (βλ. βολφραμίου *κράματα*).

Ὅταν πρόκειται νὰ παρασκευασθῇ μεταλλικὸν βολφράμιον πρὸς κατασκευὴν σύρματος ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων, ἡ ἀναγωγὴ γίνεται διὰ πυρώσεως τοῦ ὅσον οἷόν τε καθαρωτέρου βολφραμικοῦ ὀξέος ἐν ρεύματι ὑδρογόνου· λαμβάνεται τότε μικροκρυσταλλικὴ κόνις τοῦ μετάλλου, ἥτις ἀφίεται πρὸς ψῦξιν ἐν ρεύματι ὑδρογόνου, καὶ εἶτα δι' ἰσχυρᾶς πιέσεως (μέχρι 5000 ἀτμοσφαιρῶν) χωρὶς τὴν προσθήκην συνδετικοῦ τινος μέσου μεταβάλλεται εἰς ραβδία, ἅτινα πυροῦνται ἐκ νέου ἰσχυρῶς ἐν ρεύματι ὑδρογόνου, καθιστάμενα οὕτω στερεώτατα, δυνάμενα νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς σφυρηλασίαν καὶ ἕλκυσμὸν ἐν ἐρυθροπυρώσει. Ἐξ αὐτῶν κατασκευάζονται τὰ λεπτότατα σύρματα τῶν ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων. Ἐκτὸς τῆς ὡς ἄνω κυριωτέρας μεθόδου ὑπάρχει καὶ μέγας ἀριθμὸς ἄλλων μεθόδων παρασκευῆς τοῦ βολφραμίου τῶν ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων.

Εἶναι μέταλλον λίαν δύστηκτον, σημ. τήξ. 3000°, ἡ σκληρότης του εἶναι 7,5 βαθμῶν. Δύναται νὰ μετατραπῇ εἰς λεπτότατα σύρματα μέχρι 0,005 χστμ., ἅτινα παρουσιάζουσιν ἐξαιρετικῶς μεγάλην ἀντοχὴν εἰς ἐφελκυσμόν. Ὑπὸ τοῦ ὀξυγόνου τῆς ἀτμοσφαίρας δὲν προσβάλλεται ἐν τῇ συνήθει θερμοκρασίᾳ· ἐρυθροπυρούμενον εἰς τὸν ἀέρα ὀξειδοῦται ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Πυκνὸν θειικὸν ἢ καὶ ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ προσβάλλουσι τὸ μέταλλον ἐν βρασμῷ· τὸ νιτρικὸν ὀξὺ καὶ τὸ ὑδροφθόριον οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἔχουν ἐπ' αὐτοῦ. Διαλύεται εἰς μεῖγμα νιτρικοῦ καὶ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος. Προσβάλλεται ἐπίσης ὑπὸ τῶν ἐν τήξει ἀνθρακικῶν καὶ καυστικῶν ἀλκαλίων, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν ὑπεροξειδίων αὐτῶν, ἐνῷ τὰ διαλύματά των δὲν τὸ προσβάλλουσι.

Ἀντιδράσεις βολφραμίου. Διάλυμα βολφραμικοῦ νατρίου προσθήκῃ ἀνοργάνων ὀξέων σχηματίζει κίτρινον ἄμορφον ἵζημα ἐκ βολφραμικοῦ ὀξέος ἐνύδρου ($H_2WO_4 + H_2O$). Διὰ προσθήκης θειούχου ἀμμωνίου εἰς διάλυμα Na_2WO_4 καὶ ὀξυνίσεως εἶτα δι' HCl σχηματίζεται καστανόχρουν ἵζημα ἐκ τριθειούχου βολφραμίου WS_3, διαλυτὸν ἐν θειούχῳ ἀμμωνίῳ. Διχλωριοῦχος κασσίτερος χρωματίζει τὸ διάλυμα κατ' ἀρχὰς κίτρινον, διὰ προσθήκης ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος· καὶ θερμάνσεως σχηματίζεται κυανῆ χροιά· ἡ ἀντίδρασις αὕτη εἶναι λίαν εὐαίσθητος. Ψευδάργυρος καὶ ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ (ὑδρογόνον ἐν τῷ γεννᾶσθαι) παρέχουσι κυανοῦν ἵζημα λόγῳ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ἐνδιαμέσου ὀξειδίου W_2O_5. Νιτρικὸς ὑφυδράργυρος καταβυθίζει κίτρινον βολφραμικὸν ὑφυδράργυρον.

Ποσοτικὸς προσδιορισμός. Σταθμικῶς προσδιορίζεται τὸ βολφράμιον καταβυθιζόμενον ἐκ τοῦ διαλύματος τοῦ βολφραμικοῦ νατρίου (προερχομένου διὰ συντήξεως τῶν ὀρυκτῶν μετ' ἀνθρακικοῦ νατρίου) τῇ προσθήκῃ νιτρικοῦ ὑφυδραργύρου. Τὸ ἵζημα διηθεῖται μετὰ τὴν τελείαν ἀπόθεσιν, πλύνεται δι' ὕδατος ἐνέχοντος νιτρικὸν ὑφυδράργυρον, ξηραίνεται καὶ πυροῦται ἰσχυρῶς μετατρεπόμενον εἰς ὀξείδιον βολφραμίου WO_3.

Ἑνώσεις βολφραμίου. Εἰς τὰς ἑνώσεις του τὸ μέταλλον φέρεται ὡς διδύναμον, τρι-τετρα-πεντα— καὶ ἑξαδύναμον. Σημαντικώτεραι τεχνικῶς εἶναι αἱ ἑνώσεις τοῦ ἑξαδυνάμου καὶ δὴ αἱ ἀκόλουθοι:

Ἑξαχλωριοῦχον βολφράμιον WCl_6. Παρασκευάζεται διὰ πυρώσεως τοῦ μετάλλου ἐν ρεύματι χλωρίου καὶ ἀποτελεῖ σκοτεινῶς ἰόχρουν μᾶζαν τηκομένην εἰς 275° καὶ τῇ ἐπιδράσει ὕδατος διασπωμένην εἰς ὑδροχλώριον καὶ βολφραμικὸν ὀξύ. Διὰ πυρώσεως ἐν ρεύματι ὑδρογόνου σχηματίζει πενταχλωριοῦχον βολφράμιον κρυσταλλούμενον εἰς στιλπνὰς μελανὰς βελόνας, περαιτέρω δὲ πυρούμενον παρουσίᾳ ὑδρογόνου ἀνάγεται πρὸς τετραχλωριοῦχον καὶ εἶτα διχλωριοῦχον.

Βολφραμικὸν ὀξὺ H_2WO_4. Παρασκευάζεται ἐκ τῶν ὀρυκτῶν τοῦ βολφραμίου διὰ συντήξεως του μετ' ἀνθρακικοῦ νατρίου, ἐκχυλίσεως τοῦ τήγματος καὶ ὀξυνίσεως τοῦ προκύπτοντος διαλύματος δι' ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος (βλ. ἀνωτ. *ἐξαγωγή*). Εἶναι σῶμα κίτρινον, ἀδιάλυτον εἰς τὰ ἀραιὰ ὀξέα, διαλυτὸν εἰς καυστικὰ ἀλκάλια καὶ εἰς ἀμμωνίαν. Ἵνα ληφθῇ τελείως καθαρὸν ἐκ τοῦ τεχνικοῦ προϊόντος, διαλύεται τοῦτο εἰς ἀμμωνίαν, ὅτε ἀπομένουσιν ἀδιάλυτοι αἱ προσμείξεις τοῦ σιδήρου, μαγγανίου, κασσιτέρου, πυριτικοῦ ὀξέος καὶ ἀλκαλικῶν γαιῶν· ἐκ τοῦ διαυγοῦς διαλύματος καταβυθίζεται τελείως καθαρὸν τὸ βολφραμικὸν ὀξὺ προσθήκῃ ὑδροχλωρίου.

Βολφραμικὸν νάτριον $Na_2WO_4 + 2H_2O$. Λαμβάνεται ὡς ἀνωτέρω περιγράφεται κατὰ τὴν σύντηξιν τῶν ὀρυκτῶν μετὰ σόδας. Πρὸς καθαρισμὸν τοῦ τεχνικοῦ προϊόντος ὑποβάλλεται τοῦτο εἰς ἀνακρυστάλλωσιν. Κρυσταλλοῦται εἰς λεπτὰ στιλπνὰ λευκὰ φυλλίδια, εἶναι εὐδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ διασπᾶται ὑπὸ τῶν ὀξέων. Χρησιμεύει ὡς πρώτη ὕλη πρὸς παρασκευὴν τῶν ἄλλων ἑνώσεων τοῦ βολφραμίου.

Βολφραμικὸν βάριον $BaWO_4$. Παρασκευάζεται ἐκ βολφραμικοῦ νατρίου τῇ προσθήκῃ χλωριούχου βαρίου· εἶναι λευκότατον σῶμα καὶ λόγῳ τῆς ἰσχυρᾶς καλυπτικῆς του δυνάμεως χρησιμοποιεῖται ὡς χρῶμα ἀντὶ τοῦ λευκοῦ τοῦ μολύβδου, μὴ ἀλλοιούμενον τῇ ἐπιδράσει ὑδροθείου.

Βολφραμικὸν ἀσβέστιον $CaWO_4$. Ἐν τῇ φύσει ἀπαντᾶται ὡς σχεελίτης. Παρασκευάζεται ἐκ τοῦ βολφραμικοῦ νατρίου τῇ προσθήκῃ χλωριούχου ἀσβεστίου, καὶ ἐφαρμόζεται πρὸς κατασκευὴν φθοριζόντων πετασμάτων ἐν τῇ ἀκτινοσκοπήσει ἀντὶ τοῦ πλατινοκυανιούχου βαρίου, οὗ εἶναι πολὺ εὐωνότερον.

Φωσφοροβολφραμικὸν ὀξὺ καὶ *πυριτιοβολφραμικὸν ὀξύ*. Ταῦτα χρησιμεύουσιν ἐν τῇ ἀναλύσει ὡς ἀντιδραστήρια τῶν ἀλκαλοειδῶν καὶ πρὸς ἀνίχνευσιν τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος.

Κράματα βολφραμίου. Ἐκ τούτων σημασίαν ἔχουσι τὰ μετὰ σιδήρου κράματα. Ταῦτα εἶναι: —1) *Σιδηροβολφράμιον*. Πρὸς παρασκευὴν τούτου κατεργάζονται πεφρυγμένον βολφραμίτην μεθ' ὑδροχλωρίου πρὸς ἀπομάκρυνσιν τοῦ θείου καὶ τοῦ ἀρσενικοῦ· τὸ οὕτω καθαρισθὲν ὀρυκτὸν μείγνυται μετ' ἄνθρακος καὶ μεταλλεύματος σιδήρου καὶ πυροῦται ἐντὸς κλειστῶν χωνευτηρίων, ἢ καὶ ἄλλως συντήκεται ἀπ' εὐθείας μετὰ χυτοσιδήρου. Τὸ σιδηροβολφράμιον χρησιμεύει πρὸς παρασκευὴν τοῦ βολφραμιοχάλυβος καὶ περιέχει 80—83% βολφράμιον. —2) *Βολφραμιοχάλυψ*. Πρὸς παρασκευὴν τούτου προστίθεται εἰς τὸν ἐντὸς χωνευτηρίων τετηγμένον χάλυβα σιδηροβολφράμιον ἢ τελευταίως καὶ καθαρὸν μεταλλικὸν βολφράμιον, εἰς ἀναλογίαν τοιαύτην, ὥστε τὸ λαμβανόμενον προϊὸν νὰ περιέχῃ 5—8% W. Ἡ προσθήκη τοῦ W καθιστᾷ τὸν χάλυβα λίαν ἀνθεκτικώτερον καὶ σκληρότερον, χωρὶς νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν ἐλατότητα καὶ ἐν γένει τὸ εὐκατέργαστον αὐτοῦ. Ἡ εἰς ἄνθρακα περιεκτικότης ἀνέρχεται τὸ μέγιστον εἰς 1,5 %, καὶ εἶναι τοσούτῳ μικροτέρα ὅσῳ μείζων εἶναι ἡ εἰς W περιεκτικότης. Χάλυψ πολὺ πλούσιος εἰς βολφράμιον δὲν ἔχει ἀνάγκην σκληρύνσεως (βλ. σίδηρος / *Μεταλλουργ.*). Σ. ΧΟΡΣ

Βολφσβεργίτης (ὁ) (Wolfsbergit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ ρομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του εἶναι συνήθως τραπεζοειδεῖς ἢ πρισματικοί, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ τεθραυσμένα πέρατα. Παρουσιάζεται ἐπίσης καὶ χειροπληθὴς εἰς λεπτοκοκκώδη συσσωματώματα ἐνσπαρμένος. Ἔχει σκληρότητα 3 1/2 βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 4,8—5,7, θραῦσιν ὀστρεώδη μέχρις ἐπιπέδου, λάμψιν μεταλλικὴν καὶ χρῶμα μολυβδόφαιον μέχρι σιδηρομέλανος, ἐνίοτε ποικιλόστικτον κατ' ἐπιπολήν.

Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι θειο-αντιμονιοῦχος χαλκὸς μὲ 25, 6 o/o χαλκὸν (Cu). Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι $CuSbS_2$. Εὑρίσκεται εἰς τὰς φλέβας τοῦ ἀντιμονίτου καὶ τοῦ χαλαζίου εἰς τὸ Wolfsberg τοῦ Χάρτζ. Ὀνομάζεται καὶ *χαλκοστιβίτης*. Γ. Κ. Γ.

Βολφστάϊνερ (Wolfsteiner), *Ἰωσήφ*. Γερμανὸς ἐκ Μονάχου ἰατρὸς γεννηθεὶς τῷ 1821. Διετέλεσεν ἰατρὸς τοῦ βασιλέως Μαξίμου τοῦ Β' (1859—64) καὶ συνέγραψε: «Περὶ ψυχικῶν διαταραχῶν κατὰ τὴν διαδρομὴν τοῦ κοιλιακοῦ τύφου» (1857), «Περὶ κοιλιακοῦ τύφου καὶ χολέρας καὶ τῆς σχέσεως αὐτῶν μετὰ τῶν ὑπογείων καὶ πηγαίων ὑδάτων» (Μόναχον 1886) κλπ. Ο. Ρ.

Ἔριχ Βόλφσφελντ: *Παῖκται ζατρικίου.*

Βόλφσφελντ (Wolfsfeld), *Ἔριχ*. Περιφανὴς Γερμανὸς ζωγράφος τοῦ Κ' αἰῶνος. Ἐκ τῶν πινάκων του θεωροῦνται ὡς ἔργα πρώτης γραμμῆς «Οἱ ἐπαῖται τῆς Ρώμης», «Ὁ ἀθλητής», «Ἰταλὸς ἀγρότης», «Κεφαλὴ χωρικοῦ», «Ἀρμένισσα», «Οἱ τοξόται» καὶ «Οἱ παῖκται ζατρικίου». —Β.

Βόλφτερ (Wolfter), *Πέτρος*. Γερμανὸς ἱστορικὸς (1758—1805), καθηγητὴς τῆς ἱστορίας καὶ διευθυντὴς τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ἀϊδελβέργης. Ἔργα του εἶναι: «Ἱστορία τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τοὺς συγγραφεῖς καὶ τὰ σῳζόμενα μνημεῖα» (1785), «Ἱστορία τῶν γερμανικῶν ἐπαναστάσεων» (1789), «Ἱστορία τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως» (1796), «Ἱστορία τοῦ Λουθήρου καὶ τῶν ἐπενεχθεισῶν παρ' αὐτοῦ μεταρρυθμίσεων» (1805), «Κριτικὴ ἱστορία τοῦ δουκάτου τῆς Ρώμης» (1792), «Τὸ δίκαιον τῶν καισάρων καὶ οἱ Γερμανορρωμαῖοι αὐτοκράτορες» (1789). Κ. Ι. Ν.

Βόλφφμπεργκ (Wolffberg), *Λουδοβῖκος*. Γερμανὸς ὀφθαλμολόγος γεννηθεὶς ἐν Στεττίνῳ τῷ 1856. Διετέλεσε βοηθὸς διαφόρων ὀφθαλμολογικῶν κλινικῶν τῆς Γερμανίας, ὡς καὶ τοῦ Meyer ἐν Παρισίοις. Συνέγραψε περὶ διαγνωστικῆς καὶ στατιστικῆς διαφόρων νόσων τῶν ὀφθαλμῶν, περὶ ἐξετάσεως τῆς λειτουργίας τῶν ὀφθαλμῶν, περὶ ἀντικειμενικῶν συμπτωμάτων τῶν ὀφθαλμῶν ἐπὶ νευρασθενείας, καὶ ὑπῆρξεν ἱδρυτὴς τοῦ ὀφθαλμολογικοῦ περιοδικοῦ «Wochenschr. f. Ther. und Hyg. des Auges», ἐν ᾧ ἐδημοσίευσε τὰς περισσοτέρας αὐτοῦ ἐργασίας. Ο. Ρ.

Digitized by Google

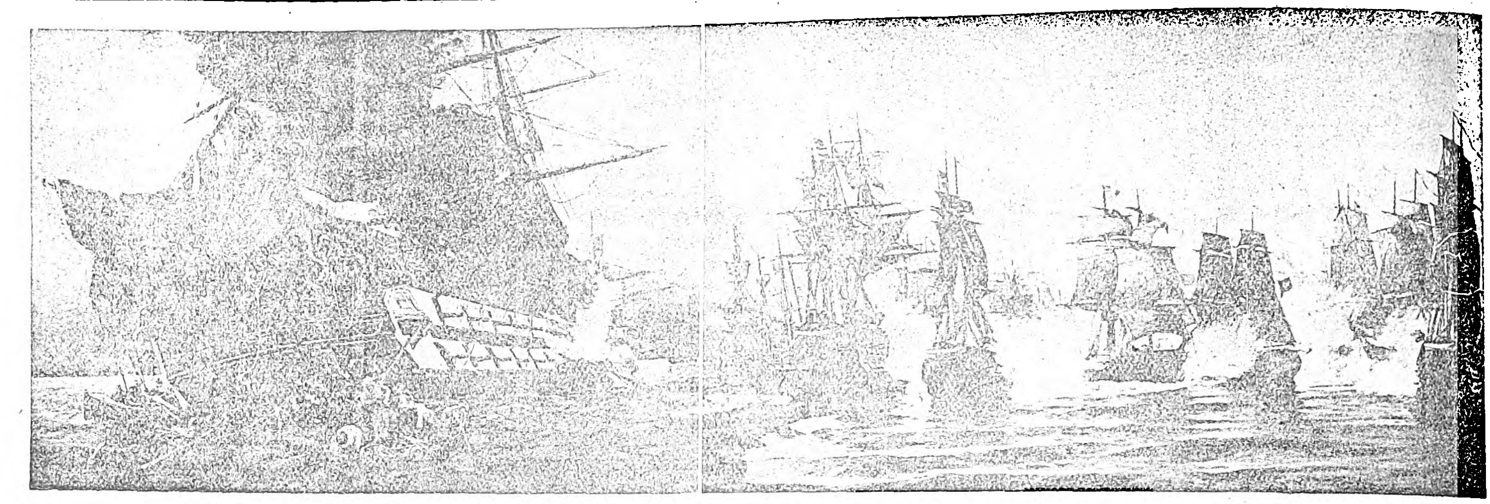

Κ. Βολωνάκη : *Ἡ πυρπόλησις τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος ὑπὸ τοῦ Κανάρη ἐν Χίῳ.*

Βόλφφσον (Wolffson), ***Δαυίδ.*** Ἐπιφανὴς σιωνιστὴς ἡγέτης, ρωσικῆς καταγωγῆς (1856—1916). Ὁ πατὴρ αὐτοῦ, σοφὸς ταλμουδιστής, ἔδωκεν αὐτῷ ἑβραιοπρεπῆ μόρφωσιν. Ἐγκατασταθεὶς δι᾽ ἐμπορικοὺς λόγους εἰς τὴν γερμανικὴν Κολωνίαν, ἵδρυσε (1894) τὴν πρώτην ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὀργάνωσιν πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῆς Παλαιστινιακῆς μεταναστεύσεως, προήγαγε δὲ μετ᾽ ἄλλων ἐπιφανῶν σιωνιστῶν τὴν ἑβραϊκὴν ἰδέαν καὶ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἐν Βασιλείᾳ συγκληθέντος πρώτου κογκρέσου (1897). Τῷ 1907 ἐξελέγη πρόεδρος τοῦ ὀγδόου κογκρέσου, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἐκλιπόντος μεγάλου ἡγέτου Χέρτσλ. Αἱ παντοῖαι προσπάθειαι τῶν σιωνιστῶν καὶ ἡ πολύτιμος συμβολὴ τοῦ Βόλφφσον κατέληξαν τέλος εἰς τὴν *δήλωσιν Μπάλφουρ* τοῦ 1917 (βλ. Σιωνισμός). Γ. ΕΛΙΓΙΑ

Βολφφχουέγκελ (Wolffhuegel), ***Γουσταῦος.*** Γερμανὸς διαπρεπὴς ὑγιεινολόγος ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Landau (1845—1899). Διετέλεσε βοηθὸς τῆς ἐσωτερικῆς κλινικῆς παρὰ τῷ N. Friedriech, στρατιωτικὸς ἰατρός, εἰργάσθη εἰς τὸ φυσιολογικὸν ἰνστιτοῦτον τῆς Ἀϊδελβέργης παρὰ τῷ W. Kuehne, καὶ ὡς βοηθὸς τοῦ ὑγειονολογικοῦ ἰνστιτούτου τοῦ Pettenkofer ἐν Μονάχῳ, ἐγένετο ὑφηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς πόλεως ταύτης καὶ βραδύτερον τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου καὶ τῷ 1887 τακτικὸς καθηγητὴς καὶ διευθυντὴς τῶν ἰνστιτούτων τῆς ἰατρικῆς, χημείας καὶ ὑγιεινῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Γοτίγγης, μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἐκ τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ ἀναφέρομεν: «Zur Lehre vom Luftwechsel» (1893, ἐπὶ τῇ 50ετηρίδι τοῦ Pettenkofer), «Die Methoden zur quantitativen Bestimmung der Teuchfigkeit in Neubauten». Ο. Ρ.

βόλχικο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κολχικὸν τὸ παρνάσσειον* (Colchicum parnassicum).

βολχονσκοΐτης (ὁ) (Wolchonskoit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ὑδροπήκτωμα (Hydrogel), ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα ὀρυκτῶν τοῦ ἀλλοφανοῦς (βλ. λ.). Εἶναι κυρίως ἔνυδρον πυριτικὸν χρώμιον μὲ προσμείξεις ἀργίλλου, ὑδροξειδίων τοῦ σιδήρου καὶ μαγνησίας. Εὑρίσκεται ὑπὸ μορφὴν νεφροειδῆ καὶ θραυσμάτων. Ἔχει θραῦσιν ὀστρεώδη, σκληρότητα 1—2 βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 2,2—2,3 καὶ χρῶμα χλοηπράσινον μέχρι μελανοπρασίνου. Εἶναι ἀλαμπὴς ἢ σελαγίζει ὀλίγον καὶ συρόμενος ἐπὶ πλακὸς ἀλαμποῦς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν ἀνοικτοπρασίνην λάμπουσαν. Εὑρίσκεται ἐντὸς ἄμμων εἰς τὸ ὄρος Efimyatskaja τοῦ κυβερνείου Πὲρμ καὶ εἰς τὸ Uchtym τοῦ κυβερνείου Wjatka. Γ. Κ. Γ.

Βόλχωφ *[Γεωγρ.]*.—1) Ποταμὸς τῆς Ρωσίας (βλ. Βολκώφ).—2) Πόλις ἐν τῷ κυβερνείῳ Ὀρέλ, ΝΔ. τῆς Μόσχας. Κάτ. 22.000.

Βολωνάκης, ***Κωνσταντῖνος.*** Νεώτερος Ἕλλην ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης τῷ 1837 καὶ ἀποθανὼν ἐν Πειραιεῖ τῷ 1907. Ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ μεταβὰς εἰς Τεργέστην ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον· ἔχων ὅμως κλίσιν πρὸς τὴν τέχνην μετέβη εἰς Μόναχον, ὅπου ἐσπούδασε ζωγραφικὴν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Μετὰ τὰς ἐν Μονάχῳ σπουδάς του, ἐπιστρέψας εἰς Τεργέστην (1884) ἠσχολεῖτο εἰδικῶς εἰς τὴν θαλασσογραφίαν. Ἐνταῦθα μελετῶν τοὺς παλαιοὺς τύπους τῶν πλοίων, ἅτινα ἐσῴζοντο ἀκόμη, ἐδημιούργησε τὸν πρῶτον μέγαν ἱστορικὸν πίνακά του «Ἡ ναυμαχία τῆς Λίσσης», τὸν ὁποῖον ἠγόρασε τὸ αὐστριακὸν κράτος πρὸς διακόσμησιν τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας. Κατελθὼν βραδύτερον εἰς τὴν Ἑλλάδα διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ Σχολείου τῶν καλῶν τεχνῶν.

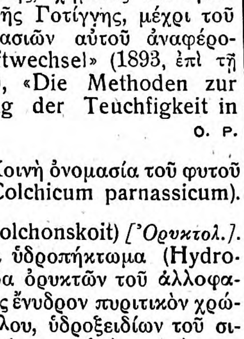

Κωνστ. Βολωνάκης.

Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Βολωνάκη τὰ μᾶλλον ἀξιοσημείωτα εἶναι: «Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία», μέγας πίναξ κοσμῶν τὸ γραφεῖον τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν, «Ἡ πυρπόλησις τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος» ἐν τῷ διοικητηρίῳ τοῦ ναυστάθμου, «Ἡ ἐπάνοδος τῶν Ἀργοναυτῶν», «Ἡ ἔξοδος τοῦ Ἄρεως, «Ἡ ναυμαχία τοῦ Τραφαλγκάρ», ἡ «Παλίρροια» καί τινα ἄλλα ἥσσονος ἀξίας. Ν. Δ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βολωνάκης**, ***Μιχαήλ·*** βλ. **Βολονάκης.**

Βολωνία (Bologna), ἀρχ. ***Βονωνία*** (Bononia) *[Γεωγρ.]*. Ὀχυρὰ πόλις τῆς βορείου Ἰταλίας, κειμένη εἰς τοὺς πρόποδας τῶν Ἀπεννίνων, ἐπὶ εὐφόρου πεδιάδος μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ρένα καὶ Σαβένα καὶ ἐπὶ τῆς ἑνούσης τούτους διώρυγος, ἥτις, ἐκ τῆς Βολωνίας λαμβάνουσα τὸ ὄνομα, διασχίζει τὸ βόρειον τμῆμα τῆς, πόλεως. Ἔχει πληθυσμὸν 229,500 κατοίκων, εἶναι πρωτεύουσα τοῦ φερωνύμου νομοῦ, κέκτηται δὲ πανεπιστήμιον, ἀκαδημίας, κολλέγια καὶ ἔχει λίαν ἀνεπτυγμένην βιομηχανίαν ἐριουργίας, μεταξουργίας καὶ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, σημαντικὴν δὲ κίνησιν ἐμπορίου.

Ἡ Βολωνία, κειμένη παρὰ τὴν ἀρχαίαν μεγάλην *Αἰμιλίαν* ὁδὸν τῶν Ρωμαίων, ὑπῆρξεν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἓν τῶν σπουδαιοτέρων στρατηγικῶν καὶ ἐμπορικῶν κέντρων τῆς Ἰταλικῆς Χερσονήσου. Χωριζομένη ἄλλοτε τῶν Ἄλπεων διὰ τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ Πὸ καὶ διὰ τῶν σχηματιζομένων τελμάτων, εἶχε δυσχερῆ ὁπωσδήποτε συγκοινωνίαν μετὰ τῶν λοιπῶν διαμερισμάτων τῆς χώρας. Ἀπὸ τοῦ 1850 ὅμως ἤρξατο συνενουμένη διὰ σιδηροδρομικῶν γραμμῶν πρὸς ὅλας τὰς λεωφόρους τοῦ ὀρεινοῦ ἡμικυκλίου τοῦ περιζώνοντος τὴν πεδιάδα τοῦ Πό. Τὸ κλῖμα τῆς ὅλης περιοχῆς εἶναι μᾶλλον ὑγιεινόν.

Κτίρια καὶ μνημεῖα. Ἡ Βολωνία διετήρησε, παρ᾽ ὅλας τὰς ἐπελθούσας μεταβολάς, τὸν παλαιὸν αὐτῆς χαρακτῆρα καὶ εἶναι μία ἀπὸ τὰς ἰδιορρυθμοτέρας πόλεις τῆς Ἰταλίας. Κυκλοῦται ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου της τείχους, ἔχοντος ἔκτασιν 6 χιλιομέτρων καὶ δώδεκα πύλας, ἀποτελεῖται δ᾽ ἐκ τριῶν μεγάλων διαμερισμάτων, τῶν ὁποίων κέντρον ἀποτελεῖ ἡ πλατεῖα τοῦ *Βίκτορος Ἐμμανουήλ*, ἄλλοτε πλατεῖα *Ματζιόρε*, ἥτις κατὰ τὸν μεσαίωνα ὑπῆρξε τὸ forum τῆς Βολωνίας. Εἶναι αὕτη μία ἐκ τῶν ὡραιοτέρων πλατειῶν τῶν ἰταλικῶν πόλεων καὶ κοσμεῖται ὑπὸ θαυμασίας κρήνης, ἐφ᾽ ἧς ὑπάρχει χάλκινον ἄγαλμα τοῦ Ποσειδῶνος, ποιηθὲν ὑπὸ τοῦ διασήμου γλύπτου Ἰωάννου ντὲ Μπολόνια τῷ 1564. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἔχει βάρος 10,000 χιλιογράμμων καὶ ἐστοίχισεν 70,000 χρυσῶν δουκάτων. Τὸ πρὸς βορρᾶν διαμέρισμα τῆς πλατείας ταύτης, ἀπὸ τοῦ ἀγάλματος τούτου καλεῖται *πλατεῖα τοῦ Ποσειδῶνος*. Ἐπὶ τῆς πλατείας ταύτης καταλήγουσιν αἱ κυριώτεραι τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως, πολλαὶ τῶν ὁποίων εἶναι ἀρκετὰ ὡραῖαι, ἄλλαι δὲ κατὰ τὸ μεσαιωνικὸν σύστημα στεναί, ἐπὶ πασῶν δὲ εἶναι ἐκτισμέναι τριόροφοι οἰκίαι, αἵτινες σχηματίζουσι στοὰς ἀνεπαρκῶς μὲν φωτιζομένας, ἀλλὰ λίαν χρησίμους διὰ τοὺς πεζοὺς κατὰ τὰς θερμὰς τοῦ θέρους ἡμέρας. Τὸ σύστημα τοῦτο τῶν στοῶν παρουσιάζει τὰς ὁδοὺς ἐστερημένας ζωῆς καὶ κινήσεως, εἴς τινα δὲ διαμερίσματα, ὅπου σπανίζει ἡ κίνησις τῶν ἁμαξῶν καὶ τῶν αὐτοκινήτων, δίδουν αὗται εἰς τὴν Βολωνίαν τὴν ὄψιν πόλεως κενῆς, παρ᾽ ὅλας τὰς μεγάλας προσπαθείας τὰς καταβληθείσας πρὸς συγχρονισμὸν αὐτῆς μετὰ τῆς νέας ζωῆς. Ὁλόκληρος ἡ κίνησις αὐτῆς συγκεντροῦται εἰς τὴν μεγάλην ὁδὸν *Ριτζόλι*, τὴν ἀρχομένην ἀπὸ τῶν δύο πύργων καὶ καταλήγουσαν εἰς τὴν πλατεῖαν *Μαλμπίγγι*, τὴν ὁδὸν *Οὖγο Μπάσσι*, εἰς τὴν πλατεῖαν Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ καὶ τὰς πέριξ τοῦ Ἁγίου Πετρωνίου ὁδοὺς *Ἀτζιλιὸν* καὶ *Ἀρχιγυμνασίου*, (Archigimnasio). Αἱ ὁδοὶ αὗται, ὅπως καὶ ἡ πλατεῖα *Γαλβάνι*, διατηροῦσι τὰς παλαιάς στοάς των, ὑπὸ τὰς ὁποίας εὑρίσκονται τὰ ὡραιότερα τῶν ἐμπορικῶν καταστημάτων. Αἱ στοαὶ αὗται ἀποτελοῦσι τὸ Corso, τὸν περίπατον τοῦ ἐκλεκτοῦ κόσμου τῆς πόλεως. Ἡ μεγαλυτέρα ὅμως κίνησις αὐτῆς παρατηρεῖται εἰς τὴν πλατεῖαν Βίκτωρος Ἐμμανουήλ, ὅπου καταλήγουν πᾶσαι αἱ γραμμαὶ τῶν τροχιοδρόμων πρὸ τοῦ Palazzo Podesta, ὑπὸ τὰς στοὰς τοῦ ὁποίου εὑρίσκουν καταφύγιον οἱ ἐφημεριδοπῶλαι καὶ οἱ πλανόδιοι ἔμποροι, οἱ πληροῦντες διὰ κραυγῶν τὴν πλατεῖαν ταύτην καὶ δεικνύοντες ζωηρὰν κίνησιν τῆς πόλεως.

Ἡ πληθὺς τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῆς, ἀνερχομένων εἰς ἑκατὸν τριάκοντα, τῶν ἀνακτόρων, τῶν δημοσίων ἱδρυμάτων, τοῦ πανεπιστημίου καὶ τῆς ἀκαδημίας της, πιστοποιοῦν τὴν πληροφορίαν, καθ᾽ ἣν ἡ Βολωνία κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν περίοδον εἶχε μεγάλην ἐμπορικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν κίνησιν, τοσούτῳ μᾶλλον, καθ᾽ ὅσον ἀναφέρεται ὅτι οἱ πανταχόθεν τῆς Ἰταλίας μεταβαίνοντες ἄλλοτε φοιτηταὶ τοῦ πανεπιστημίου της ἦσαν πολυάριθμοι, ὑπῆρξε δ᾽ ἐποχή, καθ᾽ ἣν ἔφθασαν οὗτοι εἰς τὰς δώδεκα χιλιάδας. Ἐν γένει τὰ δημόσια ἱδρύματα αὐτῆς διακρίνονται διὰ τὴν ὡραίαν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ διὰ τὴν λαμπρὰν διακόσμησιν αὐτῶν, ὑπερέχει δὲ πάντων τὸ περίφημον *Palazzo Publico*, ἄλλοτε ἀποστολικὸν ἀνάκτορον, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκοδόμησις ἤρξατο ἀπὸ τοῦ 1290, ἡ δὲ πρόσοψις αὐτοῦ κοσμεῖται διὰ τοιχογραφίας τοῦ Νικολάου ντὲλ᾽ Ἄρκα καὶ ἀνδριάντος τοῦ πάπα Γρηγορίου ΙΓ΄, γλυφέντος ὑπὸ τοῦ Μεγγάντι, μεταβληθέντος δὲ τῷ 1796 εἰς ἅγιον Πετρώνιον. Εἰς τὸν ἄνω ὄροφον αὐτοῦ ἄγει κλῖμαξ μαρμαρίνη, ἔργον τοῦ Μπραμάντε, εἰς αὐτὸν δ᾽ εὑρίσκεται τὸ παρεκκλήσιον τῆς «*Madonna del terremoto*» καὶ αἱ θαυμάσιαι στοαὶ καὶ αἴθουσαι διακεκοσμημέναι ὑπὸ τοιχογραφιῶν. Μεταξὺ αὐτῶν καταριθμοῦνται ἡ αἴθουσα τοῦ *Ἡρακλέους*, μετὰ τοῦ ἀγάλματος τοῦ ἡμιθέου γλυφέντος ὑπὸ τοῦ Ἀλφόνσου Λομπάρντι, ἡ τοῦ *Φαρνέζε* περικλείουσα τὸ ἄγαλμα τοῦ πάπα Παύλου Γ΄ καὶ πλεῖσται ἄλλαι περιέχουσαι ἀντικείμενα μαρτυροῦντα τὸ πάλαι κλέος τῆς πόλεως ταύτης.

Ἀπέναντι τοῦ ἀνακτόρου τούτου εὑρίσκεται τὸ *Palazzo Podesta*, ἵδρυμα τοῦ 1201, τοῦ ὁποίου ἡ πρόσοψις ἀνεκαινίσθη τῷ 1485. Ἐκεῖ ἐνεκλείσθη ὁ προσφιλὴς υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου Β΄, βασιλεὺς καὶ ποιητὴς *Ἔντζιο*, καὶ παρέμεινε δεσμώτης ἐπὶ εἴκοσι δύο ἔτη μέχρι τοῦ θανάτου του, παρηγορούμενος ἀπὸ τὸν ἔρωτα τῆς ὡραίας Λουκίας Βενταγκόλι. Ἡ μεγάλη αἴθουσα τοῦ ἀνακτόρου τούτου, περικόσμητος ἐκ τοιχογραφιῶν, φέρει ἀκόμη τὸ ὄνομα Sala del re Enzio. Ἤδη τὸ Palazzo Podesta περικλείει τὸ πλουσιώτατον εἰς ἱστορικὰ ἔγγραφα ἀρχεῖον τῆς πόλεως.

Ἄλλα ὡραῖα ἐπίσης κτίρια εἶναι τὸ τοῦ *Εὐγενίου Λέϊχτεμπεργ*, ἄλλοτε ἀνάκτορον *Καπράρα*, περιλάλητον διὰ τὰς τοιχογραφίας του, τὸ τοῦ *Ρανοῦτζι* διὰ τὴν μαρμαρίνην κλίμακά του, οἱ δύο πύργοι τῶν *Ἀζινέλλι* καὶ τοῦ *Γκαριζάντε*, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος ἔχει ὕψος 102 μέτρων καὶ ὁ δεύτερος 40. Ἀλλὰ τὰ ἱδρύματα, ἅτινα ἑλκύουν πλειότερον τὸ ἐνδιαφέρον εἶναι αἱ ἐκκλησίαι τῆς Βολωνίας. Ἐκ τούτων ἡ μητρόπολις *Ἅγιος Πετρώνιος* εἶναι ἡ μεγίστη πασῶν. Ἤρξατο οἰκοδομουμένη ἀπὸ τοῦ 1390 ἐπὶ εὐρέος σχεδίου τοῦ Ἀντωνίου Βιτζέντζι, ρυθμοῦ γοτθικοῦ, ὅπερ προέβλεπεν ἔκτασιν τοῦ ἱδρύματος μήκους 208 μέτρων, τὸ δὲ μέγα αὐτοῦ διασταύρωμα ἀπετελεῖτο ἐξ 142 μέτρων, εἰς τὸ μέσον τοῦ ὁποίου θὰ ὑψοῦτο ὀκτάγωνος θόλος. Ἡ οἰκοδόμησις αὕτη διεκόπη τῷ 1659, τὸ δὲ μόνον ἐκτελεσθὲν τμῆμα εἶναι ὁ ἐσωτερικὸς νάρθηξ, ἐξικνούμενος μέχρι τοῦ διασταυρώματος, περικλεισθεὶς δὲ ὑπὸ τοίχου καὶ μιᾶς ἀψῖδος. Οὕτω τὸ ὅλον μῆκος τοῦ ναοῦ περιωρίσθη

Digitized by Google

εἰς ἔκτασιν 147 μέτρων ἐπὶ πλάτους 48, ἐντὸς τῆς ὁποίας περιλαμβάνονται καὶ τὰ παρεκκλήσια αὐτοῦ. Τὰ γλυπτικὰ ἔργα τῆς προσόψεώς του, παριστάνοντα διαφόρους ἁγίους, ἐξετελέσθησαν κατὰ τὸ 1394, τὰ δὲ τῆς κεντρικῆς εἰσόδου εἶναι ἔργα τοῦ Ἰακώβου ντελλὰ Κουέρτσια καὶ τὰ τῆς ἐξωτερικῆς πύλης τοῦ Νικολάου Τριμπόλο. Εἰς τὴν κεντρικὴν εἴσοδον ἠγείρετο ὁ χάλκινος ἀνδριὰς τοῦ πάπα *Ἰουλίου Β′*, ἐκτελεσθεὶς ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου. Ὁ πάπας Ἰούλιος παρίστατο κρατῶν κλεῖδας καὶ ξίφος εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα. Ἀλλὰ τῷ 1511 ὁ λαὸς ἐξεγερθεὶς συνέτριψε τὸ ἔργον τοῦτο, ἐπώλησε δὲ τὰ συντρίμματα αὐτοῦ εἰς τὸν δοῦκα τῆς Φερράρας, ὅστις δι᾽ αὐτῶν κατεσκεύασε τὸ περίφημον τηλεβόλον, ὅπερ ὠνόμασε *Τζουλιάνο*. Παρὰ τὰς καταστροφὰς τὰς ὁποίας ὑπέστη ὁ ναὸς οὗτος, διετήρησε πολυάριθμα ἀριστουργήματα γραφικῆς καὶ γλυπτικῆς τοῦ ΙΔ′, ΙΕ′ καὶ ΙΣΤ′ αἰῶνος, μεταξὺ τῶν ὁποίων καταλέγεται ὁ μέγας πίναξ τοῦ Ἰακώβου Φράντσια καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ *ἁγίου Ἀντωνίου*, γλυφὲν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Σανσοβῖνο. Εἰς ἓν τῶν παρεκκλησίων τοῦ ναοῦ τούτου εὑρίσκεται τὸ μνημεῖον τῆς ἀδελφῆς τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, *Ἐλίζας Μπατσιόκι*, μεγάλης δουκίσσης τῆς Τοσκάνης, καὶ ἀπέναντι αὐτοῦ τὸ μνημεῖον τῶν δύο της τέκνων. Ἀμφότερα τὰ μνημεῖα ταῦτα ἔχουν ἐκτελεσθῆ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Φραντζόνι. Ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ ναοῦ ὑφίσταται ἀκόμη τὸ ἡλιακὸν ὡρολόγιον, χαραχθὲν τῷ 1653 ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Κασσίνι.

Ἑτέρα ἀρχαία ἐκκλησία τοῦ ΙΒ′ αἰῶνος εἶναι ἡ τοῦ *Ἁγίου Δομενίκου*, ἥτις ἐπερατώθη κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας, τιμωμένη ἄλλοτε ἐπ᾽ ὀνόματι τοῦ *Ἁγίου Βαρθολομαίου*, καὶ μεταβαλοῦσα ὄνομα πρὸς τιμὴν τοῦ ἁγίου Δομενίκου, ἀποθανόντος τῷ 1221 ἐν Βολωνίᾳ. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἐκκλησίας ταύτης, περιλαμβανούσης ἱκανὰ παρεκκλήσια, περικλείει πλεῖστα ἀξιοσημείωτα ἔργα τέχνης, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν Παναγίαν τοῦ Σκαρσελλῖνο ντὰ Φερράρα καὶ τὴν σαρκοφάγον τοῦ ἁγίου Δομενίκου, τῆς ὁποίας τὰ ἀνάγλυφα παριστάνουσιν ἐπεισόδια τοῦ βίου τοῦ ἁγίου, εἶναι δὲ ἔργα τοῦ Νικολάου ντὰ Πίζα Εἰς ἕτερον παρεκκλήσιον ὑπάρχει ὁ τάφος τῆς *Ἐλισάβετ Σιράνι*, ζωγράφου ἥτις εἰς ἡλικίαν 26 ἐτῶν εἶχε κατακτήσει φήμην διασήμου καλλιτέχνιδος καὶ τὴν ὁποίαν ἐκ φθόνου οἱ συνάδελφοί της ἐδηλητηρίασαν. Εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ ναοῦ τούτου ἐγείρονται αἱ δύο στῆλαι τοῦ ΙΓ′ αἰῶνος, φέρουσαι τὰ ἀγάλματα τοῦ ἁγίου Δομενίκου καὶ τῆς Παναγίας, πρὸς δὲ ἕτερα δύο μαυσωλεῖα τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ σπουδαιότερον, ἀποτελούμενον ἐξ ἐννέα κιόνων, ἠγέρθη εἰς μνήμην τοῦ *Ρολαντῖνο Πασσατζιέρι*, ἥρωος τοῦ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου Β′ πολέμου. Πλησίον τοῦ ναοῦ τούτου εὑρίσκεται τὸ παλάτιον *Ρανοῦτσι*, τοῦ ὁποίου ἡ πρόσοψις ἐξετελέσθη ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέα Παλάντιο καὶ τὸ περιστύλιον ὑπὸ τοῦ Μπιμπιάνα. Τὸ ἀνάκτορον τοῦτο κατῴκησεν ἡ ἀδελφὴ τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος, μεγάλη δούκισσα Ἐλίζα, περιλαμβάνει δὲ ἱκανὸν ἀριθμὸν προσωπογραφιῶν, ἀγαλμάτων καὶ ἀντικειμένων τῆς οἰκογενείας Βοναπάρτη. Ἑτέρα ὡραία ἐκκλησία εἶναι ἡ τοῦ *Ἁγίου Πέτρου*, περιέχουσα τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ Καράτσε.

Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκκλησία τῆς Βολωνίας εἶναι ἡ τοῦ *Ἁγίου Στεφάνου*, οἰκοδομηθεῖσα ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τῆς Ἴσιδος κατὰ τὸν Ε′ αἰῶνα καὶ κοσμηθεῖσα διὰ κιόνων τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ναοῦ. Ὁ ναὸς οὗτος εἶναι τοσούτῳ μᾶλλον περίεργος καθ᾽ ὅσον ἀποτελεῖται ἐξ ἀθροίσματος ἑπτὰ ἐκκλησιῶν ἑνουμένων ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο. Εἶναι τὸ σύνολον τοῦτο τῶν ἐκκλησιῶν ἀληθὴς δαίδαλος στοῶν, προδόμων, κλιμάκων ὁδηγουσῶν εἰς κρύπτας, καὶ ἄλλων εἰς τὴν μονὴν τῶν Σελεστίνων, περὶ τὴν ὁποίαν ἑνοῦνται αἱ ἐκκλησίαι, καὶ εἶναι τὸ μᾶλλον ἀξιοσημείωτον τμῆμα τοῦ οἰκοδομικοῦ τούτου συμπλέγματος. Εἰς τὴν πρώτην ἐκκλησίαν εἰσέρχεταί τις διὰ παρεκκλησίου εὑρισκομένου παρατλεύρως τῆς δευτέρας, ὅπου εὑρίσκεται βαπτιστήριον τοῦ Θ′ αἰῶνος, ἀξιοσημείωτον διότι παριστᾷ τὴν πρωτόγονον κατάστασιν τῆς τέχνης. Τὸν ΙΒ′ αἰῶνα ἠγέρθη ἐν αὐτῇ ὁ τάφος τοῦ ἁγίου Πετρωνίου, προστάτου τῆς πόλεως. Ἡ τρίτη ἐκκλησία, τοῦ *Ἁγίου Πέτρου καὶ Παύλου*, περικλείει τὸ λείψανον τοῦ Ἁγίου Βιτάλε καὶ τὸ τοῦ ἱερομάρτυρος ἁγίου Ἀγκρικόλα. Εἰς τὴν τετάρτην, τὴν καλουμένην *Atrio di Pilato*, διασῴζεται τὸ βαπτιστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον, ἐὰν πιστεύσῃ τις τὴν παράδοσιν, ἐβαπτίσθη ὁ Λουιτπράνδος, ὁ βασιλεὺς τῶν Λομβαρδῶν. Ἡ πέμπτη εἶναι ἡ τῆς *Παρηγορίας*, ἡ ἕκτη ἀποτελεῖ κρύπτην καὶ ἡ ἑβδόμη εἶναι ἡ τῆς *Ἁγίας Τριάδος*, στηριζομένη εἰς τὸ κέντρον ἀπὸ σειρὰς στηλῶν φερουσῶν βυζαντινὰ κιονόκρανα καὶ διατηροῦσα πλεῖστα λείψανα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν πρώτων τοῦ Χριστιανισμοῦ χρόνων.

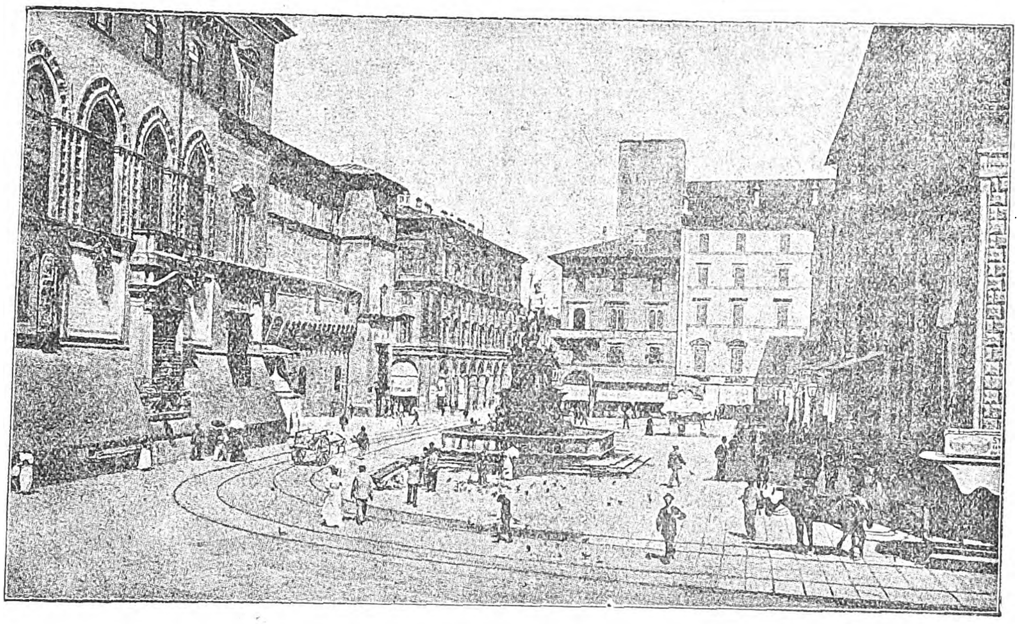

Βολωνία: *Ἡ πλατεῖα τοῦ Ποσειδῶνος.*

Ἡ ἐκκλησία τοῦ *Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ ὄρους* εἶναι καὶ αὕτη ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων τῆς Ἰταλίας. Θεμελιωθεῖσα τῷ 433, ἀνῳκοδομήθη τῷ 1221 καὶ ἀνεκαινίσθη τῷ 1824. Εἰς τὸ πρῶτον παρεκκλήσιον αὐτῆς ὑπάρχει πίναξ τοῦ Ἰακώβου Φράντσια, παριστάνων τὸν «Ἰησοῦν ἐμφανιζόμενον εἰς τὴν Μαγδαληνήν», καὶ εἰς τὸ διασταύρωμα αὐτοῦ διατηρεῖται ἄριστα ἡ «Παναγία» τοῦ Λαυρεντίου Κόστα, πίναξ ἐκ τῶν ὡραιοτέρων τοῦ καλλιτέχνου. Τοῦ ἰδίου ζωγράφου ὑπάρχει εἰς τὸν χορὸν τοῦ ναοῦ τούτου ἕτερος πίναξ, εἰκονίζων τὴν «στέψιν τῆς Παναγίας». Μέχρι τοῦ 1796 εὑρίσκετο ἐκεῖ καὶ ὁ περιώνυμος πίναξ τοῦ Ραφαήλ, ἡ «Ἁγία Καικιλία», ἀφαιρεθεὶς ὑπὸ τῶν εἰσβαλόντων εἰς τὴν πόλιν Γάλλων καὶ μεταφερθεὶς εἰς Παρισίους, ὅπου μέχρι τοῦ 1815 ἀπετέλει ἓν τῶν ὡραιοτέρων κοσμημάτων τῆς πινακοθήκης τοῦ Λούβρου. Μετὰ τὴν πτῶσιν ὅμως τοῦ Ναπολέοντος, ἐνεργείᾳ τοῦ πάπα, ἀπεδόθη οὗτος εἰς τὴν πόλιν τῆς Βολωνίας καὶ ἐτοποθετήθη οὐχὶ εἰς τὸν ναόν, ἀλλ᾽ εἰς τὴν Πινακοθήκην τῶν καλῶν τεχνῶν, ὅπως καὶ πλεῖσται ἄλλαι εἰκόνες περιληφθεῖσαι μεταξὺ τῶν λαφύρων τοῦ Βοναπάρτου.

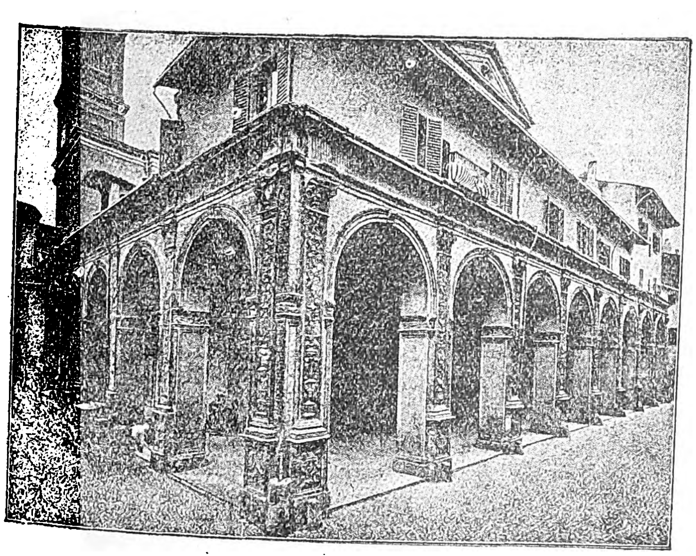

Βολωνία: *Αἱ ἀψῖδες τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου.*

Ἕτερος περίφημος ναὸς διὰ τὰ ἀριστουργήματα, τὰ ὁποῖα περικλείει, εἶναι ὁ τοῦ *Ἁγίου Βαρθολομαίου* τῆς Πύλης τῆς Ραβένας. Εἰς αὐτὸν ὑπάρχουν πολυάριθμα ἔργα τῶν ζωγράφων τῆς σχολῆς τῆς Βολωνίας, τῶν τριῶν Καράτσι, του Ἀλμένα, τὸν Γουίδο Ρένι, τοῦ Τιαρίνι καὶ πλείστων ἄλλων καλλιτεχνῶν ἀκμασάντων κατὰ τὸν ΙΕ′ καὶ ΙΣΤ′ αἰῶνα. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἄλλων ἐκκλησιῶν τῆς Βολωνίας ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ τοῦ *Ἁγίου Βιτάλε*, τοῦ *Ἁγίου Ἀγκρικόλα*, τῆς *Santa-Maria dei Servi*, τῆς *Ἁγίας Χριστίνας* καὶ τοῦ *Ἁγίου Ρόκκου*. Ἑκάστη ἐξ αὐτῶν ἔχει ἰδιαίτερον ἀρχιτεκτονικὸν χαρακτῆρα καὶ περιλαμβάνει ἀριστουργήματα γλυπτικῆς καὶ γραφικῆς.

Ἐκ παραλλήλου ἡ Βολωνία, καθ᾽ ὅλους τοὺς αἰῶνας, διαφημίζεται εἰς τὰ χρονικὰ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν ἐλευθερίων τεχνῶν. Τὸ πανεπιστήμιον αὐτῆς εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων τοῦ κόσμου, λέγεται δ᾽ ὅτι ἱδρύθη τῷ 425 ὑπὸ Θεοδοσίου, καὶ ὅτι εἶναι ἀρχαιότερον καὶ τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Σαλέρνου. Οἱ νεώτεροι ὅμως ἱστοριοδίφαι ἀναφέρουσιν, ὅτι τοῦτο ἱδρύθη τῷ 1119, ὥστε κατατάσσουσι τοῦτο ὡς τὸ δεύτερον ἱδρυθὲν ἐν Ἰταλίᾳ πανεπιστήμιον. Ἀπὸ τοῦ 1803 ἐγκατεστάθη τοῦτο εἰς τὸ ἀρχαῖον παλάτιον *Τσελλέζι*, ἡ αὐλὴ τοῦ ὁποίου εἶναι ἔργον τοῦ ἀρχιτέκτονος Τριακίνι. Τῷ 1562 κατεῖχε τοῦτο τὸ ὡραῖον οἰκοδόμημα τοῦ *Ἀρχιγυμνασίου*, εὑρισκομένου πρὸ τῆς πλατείας, ὅπου ἐγείρεται ὁ ἀνδριὰς τοῦ Γαλβάνι. Περιλαμβάνει δὲ τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βολωνίας μέγαν ἀριθμὸν ἱδρυμάτων ἐξαρτωμένων ἀπ᾽ αὐτοῦ, ἐν οἷς τὸ ἀνατομικὸν ἀμφιθέατρον, ὅπου τῷ 1449 ἐγένετο τὸ πρῶτον εἰς τὸν κόσμον ὑπὸ τοῦ χειρουργοῦ Μοντίνι ἀνατομία ἐπὶ ἀνθρωπίνου σώματος, τὰς πλουσιωτάτας συλλογὰς τῆς φυσικῆς ἱστορίας καὶ τὸ μουσεῖον τῶν ἀρχαιοτήτων. Τὸ πανεπιστήμιον τοῦτο ἀρχικῶς εἶχε μίαν σχολήν, τὴν Νομικήν, βραδύτερον ἥνωσαν εἰς αὐτὸ τὰς τῆς Ἰατρικῆς, τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς Θεολογίας. Ἡ Νομική του σχολὴ ἐλαμπρύνθη κατὰ τὸν ΙΒ′ αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Ἰρνερίου· ἐπὶ αἰῶνας διετήρησε τὴν ὑπεροχὴν αὐτῆς εἰς τὴν ἐπιστήμην τοῦ δικαίου, ἐδιδάσκετο δὲ εἰς αὐτὴν κυρίως τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον καὶ οἱ κώδικες καὶ οἱ πανδέκται τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βολωνίας ἐπαναφέρει εἰς τὴν μνήμην τὰ ὀνόματα τῶν καθηγητῶν τῶν δοξασάντων τὰς ἕδρας του, καὶ τῶν σπουδαστῶν του, οἵτινες ἀπέκτησαν παγκόσμιον φήμην. Εἰς αὐτὸ ἐδίδαξαν καὶ πλεῖσται γυναῖκες: Ἡ *Νοβέλλα ντ᾽ Ἀντρέα*, τὸν ΙΔ′ αἰῶνα, ἥτις, κατὰ τὰς παραδόσεις της, ἔκρυπτε τὴν καλλονήν της ὄπισθεν παραπετάσματος, ὅπως μὴ ἀποσπᾷ τὴν προσοχὴν τῶν μαθητῶν της. Ἡ *Δωροθέα Μπάκι*, ἡ *Λάουρα Μπάσσι*, διδάξασα μαθηματικὰ καὶ φυσικήν, ἡ *Μαντζολίνα*, ἀνατομίαν, ἡ *Γαετάνα Ἀνιέζι*, ἥτις ἀνηγορεύθη διδάκτωρ ὑποβαλοῦσα ἐναίσιμον διατριβὴν περὶ ὅλων τῶν γλωσσῶν καὶ ἥτις εἰς ἡλικίαν ἐννέα ἐτῶν ὑπεστήριξε λατινιστὶ τὰ δικαιώματα τῶν γυναικῶν εἰς τὰς ἀνωτέρας σπουδάς. Εἰς μεταγενεστέρους χρόνους, τῷ 1798, ἡ *Κλοτίλδη Ἀμπρόνι* κατέλαβε τὴν ἕδραν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας. Εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦτο, τὸ μόνον τότε εἰς τὸν κόσμον, εἰς ὃ ἐδίδασκον γυναῖκες, ὑπῆρχον πολυάριθμοι φοιτήτριαι ἀκολουθοῦσαι σπουδὰς ἰατρικῆς, φιλοσοφίας καὶ θετικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ τελευταία αὐτοῦ μεγάλη δόξα ὑπῆρξεν ὁ *Ἀλοΐσιος Γαλβάνι*, ὁ ἀναπτύξας τὰς περὶ ἠλεκτρισμοῦ θεωρίας, αἵτινες ἔδωκαν εἰς τὸν κλάδον τοῦτον τῆς ἐπιστήμης τὸ ὄνομα τοῦ *γαλβανισμοῦ*. Καὶ σήμερον ἀκόμη, καίτοι ἀπώλεσε πολὺ ἐκ τῆς παλαιᾶς του λαμπρότητος, παραμένει τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βολωνίας ἓν ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς Ἰταλίας.

Ἡ *βιβλιοθήκη* τῆς πόλεως, ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ πανεπιστημίου, εἶναι ἐκ τῶν πλουσιωτέρων· ἀριθμεῖ πλείονας τῶν 250.000 τόμων καὶ πλειότερα τῶν 1000 χειρογράφων, μεταξὺ τῶν ὁποίων αὐτόγραφα τοῦ Μαρσίλι, τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ ἰνστιτούτου τῶν ἐπιστημῶν, καὶ ἐπιστολὰς τοῦ Βολταίρου πρὸς τὸν Φρειδερῖκον Β′ τῆς Πρωσσίας. Τὴν βιβλιοθήκην ταύτην ἐταξινόμησεν ὁ διάσημος σοφὸς Ἰωσὴφ Μετζοφάντι, καθηγητὴς τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν, ὅστις εἰς ἡλικίαν 36 ἐτῶν ἐγνώριζε δέκα ὀκτὼ γλώσσας καὶ 42 κατὰ τὸν χρόνον τοῦ θανάτου του. Τὰ ἀρχεῖα τῆς Βολωνίας, ἐξαρτώμενα

Digitized by Google

καὶ αὐτὰ ἀπὸ τοῦ πανεπιστημίου, περιέχουσι πολυάριθμα ἱστορικὰ ἔγγραφα ἐπὶ παπύρου καὶ τὸν διπλωματικὸν κώδικα τῆς Βολωνίας εἰς τεσσαράκοντα δύο τόμους. Τὸ ἰνστιτοῦτον τῶν ἐπιστημῶν, ἱδρυθὲν τῷ 1714, ὑπέστη τελείαν παρακμὴν κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἀλλ' ὁ πάπας Πίος Η' ἀνασυνέστησε τοῦτο τῷ 1829, ἀπὸ δὲ τοῦ 1834 ἐδημοσιεύθησαν παρ' αὐτοῦ ποικίλα ἱστορικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ ἔργα. Ὁ Μαρσίλι συνέστησεν ἀστεροσκοπεῖον καὶ κατήρτισε πλείστας ἐπισ ημονικὰς συλλογάς. Ἐκτὸς τοῦ πανεπιστημίου, εἰς Βολωνίαν ὑπάρχουσι πλεῖστα ἄλλα ἐπιστημονικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ἱδρύματα, ἀκαδημίαι, ὡς τὸ *Ἱσπανικὸν Κολλέγιον*, λαμπρὰ φιλαρμονικὴ ἑταιρεία, ἀπὸ δὲ τοῦ 1816 ὑφίστατο ἡ «*Σωκρατικὴ ἑταιρεία*», σκοποῦσα τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας. Ἡ ἑταιρεία αὕτη καταστᾶσα ὕποπτος ἐπὶ καρβοναρισμῷ κατεπολεμήθη καὶ μετά τινα ἔτη διελύθη.

Ἡ Ἀκαδημία τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῆς Βολωνίας εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς Ἰταλίας, ἐκαλεῖτο δὲ ἄλλοτε *Ἀκαδημία Κλημεντίνα*, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πάπα Κλήμεντος ΙΓ', ὅστις ὑπῆρξεν ὁ ἱδρυτὴς αὐτῆς, εὑρίσκεται δὲ ἐγκατεστημένη εἰς τὸ παλαιὸν κολλέγιον τῶν Ἰησουιτῶν. Εἰς τὸν πρῶτον ὄροφον αὐτῆς ἐκτίθεται συλλογὴ παλαιῶν γλυπτικῶν ἔργων καὶ νεωτέρων τοιούτων. Εἰς τὸν ἕτερον ὑπάρχει ἡ ὁπλοθήκη, περιλαμβάνουσα ὅπλα Τούρκων, Βενετῶν κτλ., δεξιᾷ δὲ ταύτης ἡ θαυμασία πινακοθήκη, περιέχουσα ἔργα ὅλων τῶν ζωγράφων τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ κυρίως εἶνοι ὀνομαστὴ ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ ἔργων τῆς βολωνιακῆς σχολῆς, τῆς δημιουργηθείσης ὑπὸ τῶν Καράτσι, Γουΐδο Ρένι, Δομενικῖνο καὶ Ἀλμπάνα· ἐν αὐτῇ ὑπάρχουν καὶ πλεῖστα ἔργα τῶν ζωγράφων τῆς παλαιᾶς βυζαντινῆς σχολῆς. Ἡ δόξα τῆς πινακοθήκης ταύτης εἶναι ὁ πίναξ τοῦ Ραφαήλ, ἡ «Ἁγία Καικιλία», περὶ ἧς ἀνεφέρομεν ἀνωτέρω, ἀλλ' ἐκτὸς τούτου περιλαμβάνει πολυάριθμα ἀριστουργήματα, τοῦ Προσπέρου Φοντάνα, τοῦ Φραγκίσκου Φρέντσια, τοῦ Καράτσι, τοῦ Δομενικίνου, τοῦ Τιαρίνι, τοῦ Γουΐδο Ρένι, τοῦ Τιντορέτο, τοῦ Νικολάου ντὰ Κρεμόνα, τοῦ Βιβαρίνι, τοῦ Μπανιακαβάλλο, τοῦ Ἰμόλα, τοῦ Λαυρεντίου Κόστα καὶ πλείστων ἄλλων. Τὴν πινακοθ κην ταύτην ἐπλούτισαν κυρίως τὰ διαρπαγέντα ὑπὸ τῶν Γάλλων ἔργα τῷ 1796 ἀπὸ ναοὺς καὶ μοναστήρια τῆς Βολωνίας, πρὸς πλουτισμὸν τῶν μουσείων τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Μιλάνου. Ἐπιστραφέντα ταῦτα μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς αὐτοκρατορίας ἐγένοντο κτῆμα τῆς Ἀκαδημίας.

Εἰς τὴν Βολωνίαν ἐκτὸς τῆς πινακοθήκης ὑπάρχουσι καὶ πλεῖσται τοιαῦται ἰδιωτικαὶ καὶ ἄλλαι δημόσιαι, ὡς ἡ «*Galleria dell' opera Pia Davia-Bargellini*», εὑρισκομένη εἰς τὸ παλάτιον τοῦ *μαρκησίου Ἰωσὴφ Ντάβια* καὶ περιέχουσα πλείστους πίνακας καὶ σχέδια διασήμων ζωγράφων, μεταξὺ ἄλλων τὸν «Δαβὶδ» τοῦ Σαμακίνι, τέσσαρας ἀπόψεις τῆς Ρώμης τοῦ Φραντσεσκίνι, σχέδια τοῦ Πέζαρο, τοῦ Κρέτι, τοῦ Πεντρίνι, πίνακας τοῦ Φοντάνα, τοῦ Τεσσερόττι, τοῦ Μπερζελλίνι, τοῦ Ἰμόλα, τοῦ Βιβαρίνι, τὸν «Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Εὐαγγελιστὴν» καὶ τὸν «Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν», τοῦ Λαυρεντίου Κόστα, τοῦ Γουΐδο Ρένι, τοῦ Καμίλλου Προκατσίνι καὶ πλείστων ἄλλων ζωγράφων τῆς σχολῆς τῆς Βολωνίας. Ἕτερον μουσεῖον εἶναι τὸ τοῦ Ἁγίου Πετρωνίου, εὑρισκόμενον εἰς τὴν ἀρχαίαν οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας ταύτης, ὅπερ κατέχει τὰ πρωτότυπα σχέδια τῶν τοιχογραφιῶν αὐτῆς, ἔργων τοῦ Περούτσι, τοῦ Βινιόλα, τοῦ Παλλάντιο, τοῦ Ἰουλίου Ρωμάνο καὶ ἄλλων.

Μεγάλης ἐπίσης ἀξίας εἶναι τὸ ἀρχαιολογικὸν Δημοτικὸν μουσεῖον, τὸ περιλαμβάνον πλουσιωτάτην αἰγυπτιακὴν συλλογήν, μετ' ἀναγλύφων παριστανόντων σκηνὰς τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν Αἰγυπτίων, ἀγάλματα ἐκ μαρμάρου, χαλκοῦ, ἀλαβάστρου, ξύλου, ἐν οἷς καὶ τὸ περίφημον ὁμοίωμα τοῦ Νόφερ-Χοτὲπ τῆς ΙΖ' δυναστείας, σαρκοφάγους, μουμίας, σκαραβαίους κτλ. Ἐπίσης περίφημος εἶναι ἡ συλλογὴ τοῦ χαλκίνων ἀντικειμένων, ἀνερχομένων εἰς 14.800, καὶ τὰ ἑλληνικὰ ἀγγεῖα, ὁ ἀμφορεὺς ὁ φέρων τὴν παράστασιν τῆς Ἑλένης καὶ τοῦ Μενελάου, ὁ δίσκος τοῦ Κόδρου καὶ μεγάλη λάγυνος μὲ τὴν παράστασιν ταύρου θυσιαζομένου κτλ. Ἀπειράριθμα δὲ εἶναι καὶ τὰ γλυπτικὰ ἔργα τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων.

Οἱ κάτοικοι τῆς Βολωνίας διακρίνονται διὰ τὴν παίδευσίν των, τὸν ἤρεμον χαρακτῆρά των καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν ἀγάπην των πρὸς τὴν μουσικὴν καὶ τὰ θεάματα. Διατηρεῖ ἡ πόλις πέντε θέατρα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἄριστον εἶναι τὸ δημοτικόν, ἄλλοτε θέατρον Ζαρμόνι, ἱδρυθὲν ἐπὶ σχεδίου τοῦ ἀρχιτέκτονος Μπιμπιένα καὶ τοῦ ὁποίου ἡ αἴθουσα εἶναι ἐκ τῶν πλουσιωτέρων τῆς Ἰταλίας.

Πλησίον τῆς πόλεως ὑψοῦται ὁ λόφος *Monte della Guardia*, ὅπου ἐγείρεται ἡ ἐκκλησία τῆς «Παναγίας τοῦ ἀποστόλου Λουκᾶ», ὀνομασθεῖσα οὕτω λόγῳ παλαιᾶς εἰκόνος μεταφερθείσης τῷ 1160 ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἀντικείμενον σεβασμοῦ τῶν πιστῶν, ὅπερ προσελκύει πανταχόθεν τῆς Ἰταλίας μυριάδας προσκυνητῶν κατ' ἔτος. Ἡ ὄψις τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ θείου παιδὸς ἔχουσιν ἀμαυρωθῆ ἐκ τῶν χρόνων καὶ τῶν καιομένων ἀδιακόπως λαμπάδων, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ βάθους τῆς εἰκόνος ἐμφανίζονται ἀκόμη ζωηρῶς αἱ δύο μορφαί, αἱ φέρουσαι ἀναλλοίωτον τὸν χαρακτῆρα τῆς βυζαντινῆς γραφικῆς τῶν χρόνων ἐκείνων. Τὸ ὅλον οἰκοδόμημα τοῦ ναοῦ ἀποτελεῖται σχεδὸν ἐξ ἑνὸς θόλου, στηριζομένου ὑπὸ στύλων, οἵτινες ἔχουν βαφῆ δι' ἐρυθροῦ χρώματος, ὅπερ ἐκ τοῦ ἀφθόνου φωτός, τοῦ εἰσδύοντος ἄνωθεν, προκαλεῖ ζωηρὰν ἐντύπωσιν. Τὸ περιεργότερον τῆς ἐκκλησίας ταύτης εἶναι ἡ στοά της, ἀριθμοῦσα ἑξακόσια τριάκοντα πέντε τόξα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουσι πλεῖστα παρεκκλήσια μετ' ἐπιγραφῶν καὶ τοιχογραφημάτων. Ἡ οἰκοδόμησις τῆς στοᾶς ταύτης ἐξηκολούθησεν ἐπὶ ἕνα καὶ πλέον αἰῶνα. Ὁδηγεῖ αὕτη εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου, ὁπόθεν διαπλοῦται μαγευτικὸν πανόραμα ὅλης τῆς ἁλύσεως τῶν Ἀπεννίνων καὶ τῆς καταφύτου πεδιάδος μέχρι τῶν ἀδριατικῶν ἀκτῶν. Ἀπὸ τοῦ ἄκρου τῆς στοᾶς ταύτης ἐγείρεται ἡ παλαιὰ μονὴ τῆς *Τσερτόζας*, ἥτις ἱδρυθεῖσα τῷ 1335 μετεβλήθη τῷ 1801 εἰς κοιμητήριον, τὸ περίφημον *Campo-Santo* τῆς Βολωνίας, τοῦ ὁποίου αἱ λαμπρῶς φωτιζόμεναι στοαὶ μετὰ τῶν πρὸ αὐτῶν ἀνθοφύτων κηπαρίων καὶ τῶν πολυαρίθμων μνημείων σχηματίζουσι τὸ ὡραιότερον νεκροταφεῖον τῆς Ἰταλίας. Διαιρεῖται τοῦτο εἰς δύο στοάς, ἐξ ὧν ἡ παλαιὰ περιλαμβάνει τοὺς τάφους τῶν πατέρων τῆς παλαιᾶς μονῆς, ἡ δὲ νεωτέρα τὰ νέα μαυσωλεῖα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τοιαῦτα διασήμων προσωπικοτήτων, ὡς τὸ τῆς Λαιτισίας Μυρᾶ Πέπολι, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, τοῦ ὁποίου φέρει καὶ τὸ ἄγαλμα, ἔργον τοῦ Βικεντίου Βέλα, τῆς Σοφῆς Ταμπρόνι καὶ τοῦ περιφήμου Γαλβάνι. Ἡ δὲ πόλις εἰς τὴν κυκλοτερῆ στοὰν τοῦ κοιμητηρίου ἐτοποθέτησε τὰς προτομὰς τῶν ἐνδόξων τέκνων της, μεταξὺ τῶν ὁποίων τοῦ διασήμου σοφοῦ Μετζοφάντι, τοῦ ζωγράφου Κόστα, τοῦ μουσικοῦ Ματεΐ, διδασκάλου τοῦ Ροσσίνι, τοῦ Γουΐδο Ρένι καὶ πλείστων ἄλλων.

— [ΙΣΤΟΡ.] Ἡ Βολωνία ὑπῆρχε πολὺ πρὸ τῆς Ρώμης, ἱδρυθεῖσα παρὰ τῶν Ἐτρούσκων, οἵτινες ἐκάλουν αὐτὴν *Φελσίνα*, ὠνομάσθη δὲ *Bononia* ὑπὸ γαλατικοῦ τινος λαοῦ, ὅστις κατέλαβεν αὐτήν. Τῷ 189 π.Χ. εἰς τὴν πόλιν ἐγκατεστάθη παροικία ρωμαϊκή, ἥτις τὴν διεκόσμησε δι' ὡραιοτάτων μνημείων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐλάχιστα λείψανα διετηρήθησαν. Κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους ἀπετέλεσεν αὕτη ἐξαρχίαν τῶν Ἑλλήνων τῆς Ραβέννας καὶ τὸν Η' αἰῶνα παρεδόθη εἰς τὸν βασιλέα τῶν Λομβαρδῶν Λιουτπράνδον. Ὁ Καρλομάγνος κατέστησεν αὐτὴν ἐλευθέραν πόλιν, ἔκτοτε δὲ ἔθεσεν εἰς τὸ ἔμβλημά της τὴν λέξιν libertas. Κατὰ τοὺς πολυκυμάντους χρόνους τῶν θρησκευτικῶν ἐρίδων ἡ Βολωνία ἠκολούθησε πιστῶς τὴν Ἁγίαν Ἕδραν καὶ ἐπολέμησε μετὰ φανατισμοῦ τοὺς Γιβελίνους. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σαρδηνίας Ἔντζιο, νόθος υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου Β', μετέσχε τοῦ κατὰ τοῦ πάπα πολέμου τοῦ πατρός του καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Γιβελίνων κατέλαβε μέρος τῆς ἡγεμονίας τοῦ Μιλάνου, ἀλλὰ κατὰ τὴν μάχην τοῦ Φοσσάλντο αἰχμαλωτισθεὶς (1249) καὶ ἀχθεὶς εἰς Βολωνίαν παρέμεινεν ἐν αὐτῇ δεσμώτης μέχρι τοῦ θανάτου του (1279). Ἡ Βολωνία, πόλις δημοκρατικῶν ἀρχῶν, ἀπέβαλε τῶν δημοσίων ἀξιωμάτων τοὺς εὐπατρίδας. Ἀποτελέσασα εἶτα ἀνεξάρτητον ἐπαρχίαν τοῦ παπικοῦ κράτους ἐδέχθη πλείστους μεταρρυθμιστὰς καρδιναλίους, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸν Ἕλληνα καρδινάλιον Βησσαρίωνα, ὅστις διερρύθμισε τὸ πολίτευμά της μᾶλλον ἀνεξάρτητον. Ἀλλὰ τῷ 1512 ὁ πάπας Ἰούλιος Β' προσήρτησε ταύτην εἰς τὸ κράτος του. Εἰς τὴν Βολωνίαν συνηντήθησαν τῷ 1515 ὁ πάπας Λέων Ι' καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Φραγκῖσκος Α', τῷ δὲ 1530 ἐστέφθη ἐπισήμως ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος Ε', ἀφοῦ προηγουμένως διένειμε πρὸς τοὺς συμμάχους του τὰ διάφορα κράτη τῆς Ἰταλίας. Ἡ Βολωνία ἐν τούτοις διετήρησε πλεῖστα ἐκ τῶν προνομίων αὐτῆς μέχρι τοῦ 1796. Τὴν 19 Ἰουνίου τοῦ ἔτους τούτου οἱ δημοκρατικοὶ Γάλλοι εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν καὶ προσήρτησαν αὐτὴν εἰς τὴν ἀλπιανὴν δημοκρατίαν. Τῷ 1799 οἱ Αὐστριακοὶ κατέλαβον αὐτήν, ἀλλὰ τῷ 1800, μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μαρέγκο, περιῆλθε πάλιν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Γαλλίας καὶ ἐγένετο πρωτεύουσα τοῦ διαμερίσματος τοῦ Ρένο. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος περιῆλθεν αὖθις εἰς τὸ παπικὸν κράτος. Τῷ 1821, ὡς κέντρον τῆς ὁμοσπόνδου Ἰταλίας, μετεβλήθη εἰς τὴν κυριωτέραν ἑστίαν τοῦ δημοκρατικοῦ κινήματος τῆς 4 Φεβρουαρίου, τοῦ ἐκταθέντος μέχρι τῆς Ἀγκῶνος. Ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ πάπα ἐφυγαδεύθη καὶ ἐσχηματίσθη ἀμέσως προσωρινὴ κυβέρνησις. Ἡ αὐστριακὴ ὅμως ἐπέμβασις κατέπνιξεν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν τὴν ἐπανάστασιν ταύτην καὶ ἡ Βολωνία ὑπήχθη ἐκ νέου ὑπὸ τὸν πάπαν. Τὴν 21 Δεκεμβρίου 1831 νέαι ταραχαὶ ἐξερράγησαν, ἀνετράπη δὲ ἀκόμη ἅπαξ ἡ ποντιφικὴ κυβέρνησις. Καὶ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὁ αὐστριακὸς στρατὸς ἐπανήγαγε τὴν Βολωνίαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ πάπα. Τῷ 1843 ἐκυκλοφόρησαν καθ' ὅλην τὴν Ἰταλίαν φῆμαι, ὅτι εἰς τὴν πόλιν ταύτην ὑπῆρχεν ὠργανωμένη συνωμοσία πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ καθεστῶτος, ἀπεστάλη δ' ἔκτακτος στρατιωτικὴ ἐπιτροπή, ἐνεργήσασα ἀνακρίσεις καὶ προβᾶσα εἰς εὐρείας καταδιώξεις. Πολυάριθμοι πολῖται ἐρρίφθησαν εἰς τὰς φυλακάς, ἄλλοι κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη, ἡ κατάστασις δὲ αὕτη παρετάθη μέχρι τῆς ἀνόδου εἰς τὸν θρόνον τοῦ πάπα Πίου Θ'. Καίτοι ἡ Ρώμη προΐστατο τῆς πολιτικῆς κινήσεως, ἡ Βολωνία μετέσχε σπουδαίως τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848. Οὐδεμία ἰταλικὴ πόλις προσέφερε πλειοτέρους ἐθελοντὰς εἰς τὸν στρατὸν τῆς ἰταλικῆς ἀνεξαρτησίας, τὴν δὲ 8 Αὐγούστου σῶμα αὐστριακοῦ στρατοῦ θελῆσαν νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ μετὰ πολλῶν ἀπωλειῶν πρὸ τῆς γενικῆς ἐξεγέρσεως τῶν κατοίκων. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Σαρδηνίας, οἱ Αὐστριακοί, πιστοὶ πάντοτε εἰς τὸν πάπαν, ἐνεφανίσθησαν ἐκ νέου τὴν 8 Μαΐου 1849 πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Οἱ κάτοικοι τῆς Βολωνίας, καίπερ ἀπαράσκευοι, ἀντέστησαν ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῶν Αὐστριακῶν, οἵτινες ἤρξαντο τότε δεινοῦ βομβαρδισμοῦ. Στερηθέντες οἱ πολιορκούμενοι πολεμεφοδίων ἠναγκάσθησαν νὰ ἀνοίξωσι τὰς πύλας τῆς πόλεώς των εἰς τοὺς στρατοὺς τοῦ ἀρχιστρατήγου Γκορτσκόφσκη, οὕτω δὲ ὑπετάχθη αὖθις ἡ πόλις εἰς τὸ παπικὸν κράτος. Ἀπὸ τοῦ 1860 ἡ Βολωνία ἀποτελεῖ πόλιν τοῦ ἰταλικοῦ κράτους, εἶναι δὲ ἓν τῶν σπουδαιοτέρων ἐμπορικῶν, βιομηχανικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν κέντρων αὐτοῦ.

Κατὰ τὸν μακρὸν βίον τῆς πόλεως ταύτης ἀνεδείχθησαν ἐν αὐτῇ διάσημοι ἄνδρες εἰς τὰς ἐπιστήμας, τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰς τέχνας. Τινὲς τούτων ἀνήκουσιν εἰς τὴν πινακοθήκην τῶν μεγάλων μορφῶν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ νομικὴ ἐπιστήμη οὐδαμοῦ ἐκαλλιεργήθη πλειότερον ἢ ἐν Βολωνίᾳ, ἡ χειρουργικὴ ἐκεῖ ἐτέλεσε καταπληκτικὰς προόδους καὶ αἱ τέχναι ἐλαμπρύνθησαν διὰ τῆς σχολῆς της, ἥτις ἀνέδειξε πλείστους ἐνδόξους καλλιτέχνας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Guidicini*, Cose notabili della cita di Bologna (Bologna 1874). — *Mazzi*, Compendio della gloria di Bologna (Bologna 1896). — *I. E. Coulson*, Bologna, its history antiquities and art (London 1909). — *G. Gatti*, Descrizione delle più rere cose di Bologna. — *G. de Leris*, L'Italie du nord (Paris 1889). — *Francesco Pellati* (Ministero dell'Istruzione, direzione generale delle antichita e belle Arti), I Musei e le Gallerie d'Italia (Roma 1922). Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Βολωνίας νομὸς** (Provinzia di Bologna, κοινῶς il Bolognese) [*Γεωγρ.*]. Νομὸς τῆς βορείου Ἰταλίας ἐν τῇ Αἰμιλίᾳ. Ὁρίζεται πρὸς Β ὑπὸ τῶν νομῶν τῆς Φερράρας καὶ τῆς Μοδένης, πρὸς Ν ὑπὸ τοῦ νομοῦ τῆς Φλωρεντίας, πρὸς Α ὑπὸ τῶν νομῶν τῆς Φερράρας καὶ τῆς Ραβέννης καὶ πρὸς Δ ὑπὸ τοῦ νομοῦ τῆς Μοδένης. Ἔχει ἔκτασιν 3.795.50 τετραγ. χιλμ. καὶ 642.674 κατοίκους. Πρωτεύουσα ἡ *Βολωνία*.

Ὁ νομὸς οὗτος διαιρεῖται εἰς τρεῖς ἐπαρχίας, φερωνύμους τῶν πρωτευουσῶν αὐτῶν, *Βολωνίας*, *Ἴμολα* καὶ *Βεργκάτο*. Διὰ τῆς μεγάλης Αἰμιλίας ὁδοῦ, ἀπὸ Ραβέννης εἰς Πάρμαν, ὁ νομὸς τῆς Βολωνίας διαιρεῖται εἰς δύο περιφερείας: 1) εἰς τὴν *βόρειον*, ἥτις περιλαμβάνεται εἰς τὸ νότιον τμῆμα τῆς πεδιάδος τοῦ Πάδου καὶ εἶναι πλουσιωτάτη εἰς σιτηρὰ καὶ βοσκήν· καὶ 2) εἰς τὴν *νότιον*, ἥτις εἶναι ὀρεινὴ καὶ φθάνει μέχρι τῶν Ἀπεννίνων, εἶναι δὲ ὀλιγώτερον πλουσία καὶ ἀραιοκατῳκημένη. Διαρρέεται ὑπὸ χειμάρρων, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι ὁ Ρένο, ὁ Σαβένα καὶ ὁ Σιλλοῦρο. Ἐπὶ τῶν χειμάρρων τούτων ἔχουν γίνει μεγάλα ἀρδευτικὰ καὶ ἀντιπλημμυρικὰ ἔργα.

Ἡ γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία εἶναι εἰς μέγιστον βαθμὸν ἀνεπτυγμέναι, ἄφθονα δὲ εἶναι ἐν αὐτῷ τὰ ἐργοστάσια οἰκιακῶν σκευῶν, χημικῶν προϊόντων, κονσερβῶν καὶ ὑφασμάτων, τὰ χυτήρια, τὰ μεταξουργεῖα κτλ. Σημαντικὴ εἶναι ἡ παραγωγὴ ὀρύζης, φρούτων, καννάβεως, σίτου, κτλ. Ἐν τῷ νομῷ τούτῳ κατασκευάζεται ἐπίσης εἰδικὸς ὀνομαστὸς φερώνυμος τύπος μορταντέλλας καὶ σαλαμίου. Ὁ νομὸς ἔχει πυκνοτάτην σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν, ὡς εὑρισκόμενος ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν γραμμῶν Βρινδησίου—Ἀγκῶνος—Ρίμινι—Βολωνίας—Μιλάνου ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν γραμμῶν Ρώμης—Φλωρεντίας—Βολωνίας—Παδούης. Ἕνεκα δὲ τούτου τὸ ἐμπόριον αὐτοῦ εἶναι ἀκμαιότατον. Μ. Δ. Β.

— **Βολωνίας, τῆς** — (da Bologna), *Δομένικος* κ.λ.π. Βλ. **Μπολόνια**.

βολωνίτης (ὁ) ἢ *Βολωνίας κρύσταλλος* (bologneser Spat) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι *βαρίτης* (βλ. λ.) εὑρισκόμενος ὑπὸ μορφὴν συγκριματωδῶν ἐκκριμάτων μὲ ἀκτινωτὸν ἱστὸν εἰς πολλὰς μάργας καὶ ἀσβεστολίθους. Εὑρίσκεται εἰς τὸ ὄρος Πατέρνο παρὰ τὴν Βολωνίαν. Γ. Κ. Γ.

Βολῶτσος, *Τσῶρτζος*. Ὑδραῖος ναυτικὸς διατελέσας κατὰ τὸν Ἀγῶνα ναύκληρος καὶ ὑποπλοίαρχος τῆς «Ἀθηνᾶς» καὶ τοῦ «Θεμιστοκλέους». Συμμετέσχεν εἰς πολλὰς ναυμαχίας, διακριθεὶς πάντοτε διὰ τὴν ἀνδρείαν του, ἰδίως δὲ ἐν Σφακτηρίᾳ. Ἡ ἐπιτροπὴ τῷ ἀπένειμε βαθμὸν ὑποπλοιάρχου. — Β.

Digitized by Google

Βόμανο (Vomano) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἰταλίας πηγάζων ἐκ τῆς κορυφῆς *Γκρὰν Σάσσο ντ' Ἰτάλια* (ἢ *Κόρνο*, ὑψόμ. 9503 πόδ.) καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸ Ἀδριατικὸν ΝΑ. τῆς Ἀγκῶνος καὶ 24 μίλ. ΒΔ. τῆς Ὄρτονα (ἐκβολαὶ 42°42′ Β., μῆκ. 14°03′ Ἀ., χάρτ. ἀγγλ. 200: Ortona to river Po). Εἶναι ὁ Vomanus τῶν Ρωμαίων (*Sil.* 8,439, *Plin.* 3,110), ὁ διαρρέων τὴν χώραν τῶν Πικηνῶν.

Σ. Ε. Λ.

βομαρία (ἡ) (Bomaria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμαρυλλιδῶν*. Εἶναι πόαι ἐτήσιαι ἢ πολυετεῖς μὲ ρίζας βολβώδεις, μὲ κλάδους λεπτούς, ἄλλοτε βραχεῖς καὶ ἄλλοτε ἐπιμήκεις, πρὸς τὰ ἄνω διευθυνομένους ἢ ἕρποντας, μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ κατὰ κῦμα διατεταγμένα εἰς τὴν κορυφὴν τῶν κλάδων. Ἕκαστον ἄνθος φέρει περιάνθιον ἀπὸ ἓξ σέπαλα ἀποτελούμενον, ὧν τὰ ἐσωτερικὰ εἶναι στενότερα τῶν ἐξωτερικῶν· στήμονες ἕξ, ᾠοθήκη ὑποφυής, τρίλοβος καὶ ἐπὶ ἐπιμήκους στύλου τοποθετημένη· καρπὸς κάψα περικλείουσα ἀρκετὰ σπέρματα. Γνωστὰ πεντήκοντα περίπου εἴδη, πάντα ἰθαγενῆ τῶν εὐκράτων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, ὧν πλεῖστα καλλιεργοῦνται ἐν Εὐρώπῃ ὡς καλλωπιστικά. Κοινότερα εἴδη εἶναι: *Βομαρία ἡ ἀλλοδαπὴ* (Bomaria peregrina), καλλιεργουμένη συνήθως ἐν Εὐρώπῃ πρὸς κόσμον διὰ τὰ ὡραῖά της λευκὰ μετὰ ἰωδῶν ραβδώσεων ἄνθη. Τὸ εἶδος τοῦτο πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς ἢ διὰ διαχωρισμοῦ τῶν ριζῶν καὶ μετεμφυτεύσεως τούτων. *Βομαρία ἡ χλωρὰ* (Bomaria pallida), ἥτις φύεται παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ρυάκων καὶ εἶναι ἰθαγενὴς τοῦ Περοὺ καὶ τῆς Χιλῆς. *Βομαρία ἡ ἐδώδιμος* (Bomaria edulis), ἐδώδιμον εἶδος, ἰθαγενὲς τῆς Χιλῆς.

Δ. Ν. Π.

Βόμαρσουντ (Bomarsund). Ἀρχαῖον ρωσικὸν φρούριον· βλ. Μπόμαρσουντ.

βόμβα (ἡ), κοιν. *μπόμπα*. Ἐκρηκτικὴ συσκευὴ πλήρης ἰσχυροτάτης διαρρηκτικῆς οὐσίας, ἧς ἡ ἔκρηξις ἐπέρχεται εἴτε κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πρόσκρουσιν, εἴτε διὰ θρυαλλίδος, εἴτε διὰ μηχανήματος ρυθμιζομένου πρὸς μετάδοσιν τοῦ πυρὸς καθ' ὡρισμένην στιγμήν· || βαρέλιον μεγάλης χωρητικότητος· || μετφ., ἀπροσδόκητον συμβὰν ἢ ἐκπληκτικὴ εἴδησις: «τί μπόμπα ἦτον αὐτή!», «ἔσκασε ἡ μπόμπα»· || ἄνθρωπος παχύσαρκος (γυνὴ ἰδίως).

—[ΣΤΡ. ΠΥΡΟΒ.] Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἐμπροσθογεμῶν πυροβόλων βραχύτατα τοιαῦτα, ὅλμοι καλούμενα, ἔβαλλον ἐκ μᾶλλον μικρᾶς ἀποστάσεως, ὑπὸ μεγάλας γωνίας βολῆς, σφαιρικὰ βλήματα κοῖλα, πεπληρωμένα δι' ἐκρηκτικῶν καὶ ἐμπρηστικῶν συνήθως οὐσιῶν· τὰ βλήματα ταῦτα ἐκαλοῦντο *βόμβαι*. Ἡ ἔκρηξις αὐτῶν ἐπήρχετο ἅμα τῇ προσκρούσει διὰ καταλλήλου πυροσωλῆνος τοποθετουμένου εἰς ἐπὶ τούτῳ ἄνοιγμα καὶ ἡ καταστρεπτικὴ αὐτῶν ἐνέργεια προήρχετο ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ἐκρήξεως, ἐκ τῶν ἐκτινασσομένων θραυσμάτων καὶ ἐκ τῆς προκαλουμένης πυρκαϊᾶς. Τὸ ἀντίθετον πρὸς τὴν θέσιν τοῦ πυροσωλῆνος τοίχωμα κατεσκευάζετο παχύτερον, ὅπως καὶ κατὰ τὴν βολὴν κάλλιον ἂν τέχῃ, καὶ νὰ πίπτῃ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κατὰ τρόπον ἀσφαλίζοντα πληρέστερον τὴν ἔκρηξιν. Ἡ διάμετρος αὐτῶν ἐποίκιλλεν ἀπὸ 22 ἕως 32 ἑκατοστόμετρα. Ἡ χρῆσις τῶν ἐπιμήκων βλημάτων ἀπὸ τῶν μέσων περίπου τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἠχρήστευσεν ἐπὶ μακρὸν τὰ τοιούτου εἴδους βλήματα, ὁπότε κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐπανετέθησαν εἰς χρῆσιν ἐν τοῖς στρατοῖς ὑπὸ διαφόρους τύπους καὶ σχήματα καλούμενα: 1) *βόμβαι πυροβόλων χαρακωμάτων*· 2) *βόμβαι ἀεροπλάνων*.

1) ***Βόμβαι χαρακωμάτων.*** Ὀλιγίστους μῆνας ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου τοῦ 1914 ἐδημιουργήθη ὁ ἀγὼν τῶν χαρακωμάτων· οἱ ἀντίπαλοι εὑρίσκοντο εἰς μικρὰς σχετικῶς ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεις, προκεκαλυμμένοι ἐντὸς τῶν ποικίλων χαρακωμάτων. Ἡ εὐθύφορος βολὴ δὲν παρεῖχεν ἀποτελέσματα καὶ ἐπετείνετο ἡ ἀνάγκη τῆς χρήσεως βολῆς ἐπισκηπτικῆς. Ὁ ὅλμος καὶ ἡ βόμβα, ὡς βλῆμα αὐτοῦ, ἐπανεφέροντο ἐν χρήσει καὶ αἱ διαδοχικαὶ τελειοποιήσεις καὶ κατασκευαὶ ἐμόρφωσαν τὸ πυροβολικὸν τῶν χαρακωμάτων, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ ὅλμους λείους διαφόρων διαμετρημάτων, ἁπάντων σχεδὸν μεγάλων, βαλλόντων δι' ἐλαφρῶν γεμισμάτων βλήματα, βόμβας καλούμενα, μεγάλης ἐκρηκτικῆς ἀποδόσεως καὶ κατασκευῆς εὐκόλου καὶ οὐχὶ δαπανηρᾶς.

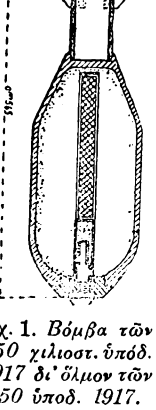

Σχ. 1. *Βόμβα τῶν 150 χιλιοστ. ὑπόδ. 1917 δι' ὅλμον τῶν 150 ὑποδ. 1917.*

Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ ἐχρησιμοποιήθησαν διάφοροι ὅλμοι μέχρι τέλους τοῦ πολέμου, ἐξ ὧν παρέμειναν ἐν ὑπηρεσίᾳ ὁ ὅλμος τῶν 150 T (Tranchée) ὑποδ. 1917 καὶ ὁ ὅλμος τῶν 240 LT (Long des Tranchées) ὑποδ. 1916. Ἡ βόμβα τῶν 150 T ὑποδ. 1917 (σχ. 1) σχηματίζεται ἐξ ὁλομελοῦς χαλυβδικοῦ κυλινδρικοῦ τμήματος, φέροντος ἔμπροσθεν μὲν *ᾠοειδὲς* ἐν εἴδει σφαιρικοῦ καλύμματος, ὄπισθεν δὲ τμῆμα κολουροκωνικόν. Εἰς τὴν οὐρὰν προσαρμόζονται ἓξ πτερύγια περὶ ὧν κατωτέρω. Ἔχει ὁλικὸν ὕψος 0 μ., 545, ὁλικὸν βάρος 17 χιλιογρ. καὶ βάρος διαρρηκτικοῦ γεμίσματος (P.), μὲ βάσιν τὸ ὑπερχλωρικὸν ἀμμώνιον (Perchlorate d' Ammoniaque), 3,400 χγρ. Κατάλληλος συνδυασμὸς κρουσιφλόγου πυροσωλῆνος καὶ εἰδικῶν ἐμπυρείων καὶ ἐναυσμάτων ἀσφαλίζει τὴν ἔκρηξιν κατὰ τὴν πρόσκρουσιν. Βάλλεται διὰ τεσσάρων διαφόρων κατὰ ποσότητα γεμισμάτων ἐκ μείγματος πυρίτιδος F3 καὶ βαλιστίτιδος εἰς βεληνεκῆ κυμαινόμενα ἀπὸ 600-2.000 μέτρων. Ὁ ὅλμος τῶν 240 χρησιμοποιεῖ δύο τύπους βομβῶν AB (σχ. 2) καὶ G.h. Ἡ μεταξὺ αὐτῶν διαφορὰ ἔγκειται εἰς τὰς διαστάσεις καὶ τὰ βάρη. Ἡ πρώτη ἔχει ὁλικὸν ὕψος 1 μ., 005, ἡ δευτέρα 0μ.,730· ὁλικὸν βάρος ἡ πρώτη 83 χγρ., 200, ἡ δευτέρα 50 χγρ. διαρρηκτικὸν γέμισμα (O No7) μὲ βάσιν τὴν χλωρικὴν πότασσαν, ἡ πρώτη 42,400 χγρ., ἡ δευτέρα 22 χγρ. Ὁ κορμὸς κυλινδρικὸς ἀπὸ χάλυβος φέρει ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν *ᾠοειδῆ*· καὶ διὰ μὲν την D.h. εἶναι μονομερὴς δι' ἐκκοιλάνσεως, διὰ δὲ τὴν AB τὰ ᾠοειδῆ προσαρμόζονται εἰς τὸν κυλινδρικὸν κορμὸν δι' αὐτοσυγκολλήσεως. Κρουσίφλογος πυροσωλὴν μετ' ἐπιβραδύνσεως, εἰδικὰ ἐμπυρεῖα καὶ ἐναύσματα ἀσφαλίζουσι τὴν κατὰ τὴν κροῦσιν ἔκρηξιν. Ἀμφότεραι βάλλονται διὰ γεμισμάτων ἐκ μείγματος βαλιστίτιδος καὶ πυρίτιδος F3, τοῦ βεληνεκοῦς διὰ μὲν τὴν πρώτην κυμαινομένου ἀπὸ 740 μέχρι 2150 μέτρων, διὰ δὲ τὴν δευτέραν ἀνερχομένου εἰς 3.000 μέτρων.

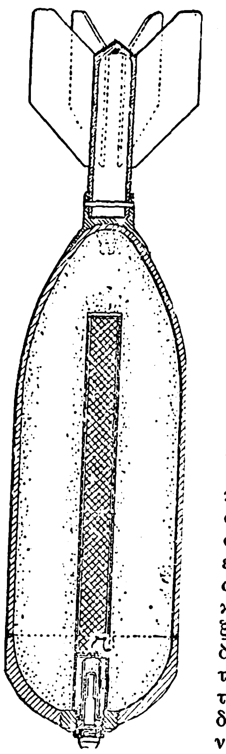

Σχ. 2. *Βόμβα AB* (83 χιλιογράμμων).

Ἅπασαι αἱ ἀνωτέρω βόμβαι χρωματίζονται, πλὴν τοῦ κυλινδρικοῦ κορμοῦ, λιπαινομένου μόνον, φέρουσι διακριτικὰ ἐπὶ τούτων στοιχεῖα καὶ ἐγκιβωτίζονται ἀνὰ μία ἢ ἀνὰ δύο, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους.

Κατεσκευάσθησαν ἐπίσης βόμβαι φέρουσαι πλὴν τοῦ διὰ τὴν διάρρηξιν ἀπαιτουμένου διαρρηκτικοῦ γεμίσματος καὶ μεγάλην ποσότητα τοξικῆς τινος χημικῆς οὐσίας ἐξαερουμένης κατὰ τὴν ἔκρηξιν. Αἱ βόμβαι αὗται λεπτῶν τοιχωμάτων βάλλονται δι' εἰδικῶν συσκευῶν, *ἀεριοβόλων* καλουμένων· διὰ ταυτοχρόνου βολῆς μεγάλου ἀριθμοῦ τοιούτων βομβῶν ἐπὶ περιωρισμένης ἐκτάσεως δύναται νὰ παραχθῇ ὄγκος ἀερίων μεγίστης τοξικῆς πυκνότητος.

Αἱ κατὰ τὴν βολὴν ἀναπτυσσόμεναι πιέσεις δὲν ὑπερβαίνουσι τὰ 200 χιλιόγρ. κατὰ τετρ. ἑκατοστ. τοῦτο ἐπιτρέπει τὴν χρῆσιν τοιχωμάτων μικροῦ πάχους, αὐξανομένου οὕτω τῶν ἐσωτερικοῦ χώρου καὶ συνεπῶς τοῦ διαρρηκτικοῦ γεμίσματος τῆς ἀποδόσεως (σχέσις βάρους διαρ. γεμίσματος πρὸς ὁλικὸν βάρος βόμβας) ἀνερχομένης εἰς 40%. Αἱ δὲ παθητικαὶ ἀντιστάσεις κατὰ τὴν ἐν τῷ κοίλῳ ἐκκίνησιν τῆς βόμβας, μικραὶ οὖσαι, ἐπιτρέπουσι τὴν χρῆσιν χλωρικῶν καὶ ὑπερχλωρικῶν ἁλάτων ὡς διαρρηκτικοῦ αὐτῶν γεμίσματος. Ἀνάλογοι μέθοδοι ἐφηρμόσθησαν καὶ ἐν τῷ γερμανικῷ στρατῷ.

Εἰς τὰς βόμβας, βλήματα μορφῆς ἐπιμήκους, μὴ κεκτημένας περιστροφικὴν ταχύτητα, ἅτε βαλλομένας ἀπὸ λείων σωλήνων, καθίσταται ἐπιτακτικὴ ἡ λῆψις μέτρου πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς πτώσεως αὐτῶν διὰ τῆς κορυφῆς, ἄνευ τοῦ ὁποίου θ' ἀπέμενε πάντῃ ἀμφίβολος ἡ λειτουργία τοῦ πυροσωλῆνος καὶ συνεπῶς τῆς βόμβας. Ἡ προσθήκη πτερυγίων, συνήθως ἓξ τὸν ἀριθμόν, κατὰ τὴν οὐρὰν τῆς βόμβας, διὰ κοχλιώσεως ἀσφαλιζομένης ἢ καὶ συγκολλήσεως, ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νὰ φέρῃ τὸ κέντρον τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος ὀπίσω τοῦ κέντρου τοῦ βάρους τῆς βόμβας, ὡς εἰς τὰ βέλη (βλ. **βλῆμα**) καὶ νὰ γεννήσῃ ζεῦγος δυνάμεων τεινουσῶν νὰ διατηρήσωσι τὴν κινουμένην βόμβαν μὲ τὸν ἄξονα αὐτῆς κατὰ τὴν κίνησιν. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν διατηρεῖ σχετικὴν ταχύτητα ἡ βόμβα, ἐπιτυγχάνεται τοῦτο· ὅταν ὅμως φθάσῃ εἰς τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τῆς τροχιᾶς αὐτῆς, ἡ ταχύτης ἐλαττοῦται τείνουσα πρὸς τὸ μηδὲν καὶ περὶ τὸ σημεῖον τοῦτο ὑπόκειται εἰς ταλαντώσεις, ἴσως καὶ ἀνατροπάς, μέχρις οὗ, εἰσερχομένη εἰς τὸν κατιόντα κλάδον τῆς τροχιᾶς, ἀναλαμβάνει ταχύτητα καὶ οὕτως ἡ κορυφὴ ἐπανέρχεται πάλιν πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεως (πρὸς τὰ κάτω ἤδη), ἀσφαλιζομένης οὕτω τῆς δι' αὐτῆς προσκρούσεως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Αἱ μεσολαβοῦσαι ἐν τούτοις κατὰ τὸ ὑψηλότερον μέρος τῆς τροχιᾶς ταλαντώσεις καὶ ἀνατροπαὶ ἔχουσιν ὡς ἀποτέλεσμα ἀνωμάλους παρεκκλίσεις καὶ αὔξησιν τῆς διασπορᾶς.

Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν βομβῶν δύναται νὰ ὑπαχθῇ καὶ τὸ παρὰ τοῦ ὅλμου Stokes τῶν 81 χ.μ. βαλλόμενον βλῆμα ὡς ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ καὶ τῆς κατὰ τὴν οὐρὰν πτερυγώσεως. Τοῦτο κατασκευάζεται εἴτε ἀπὸ χυτοσιδήρου, ὁπότε φέρει ἐσωτερικῶς προειργασμένας γραμμὰς τεμαχισμοῦ (σχ. 3) ἢ ἀπὸ χυτοχάλυβος τοῦ αὐτοῦ μεγέθους καὶ σχήματος, ἀλλ' ἄνευ τῶν γραμμῶν τούτων ἐσωτερικῶς. Τὸ βάρος ἀμφοτέρων ἀνέρχεται εἰς 3 χιλιόγραμμα, τὸ δὲ ἐσωτερικὸν γέμισμα ἀποτελεῖται ἐξ οὐσίας ἢ ἐκρηκτικῆς ἢ καπνογόνου. Τὸ βλῆμα τοῦτο φέρει οὐρὰν ἐφ' ἧς συγκολλῶνται τέσσαρα πτερύγια μεταλλικά. Ὁ ὅλμος βάλλει διὰ πέντε διαφορετικῶν γεμισμάτων, ἀπαρτιζομένων ἐκ σακκιδίων ἐκ χονδρομετάξης· τὰ σακκίδια ἀγκιστροῦνται ἐπὶ τῶν πτερυγίων καὶ τὸ βλῆμα εἰσάγεται ἐκ τοῦ στόματος.

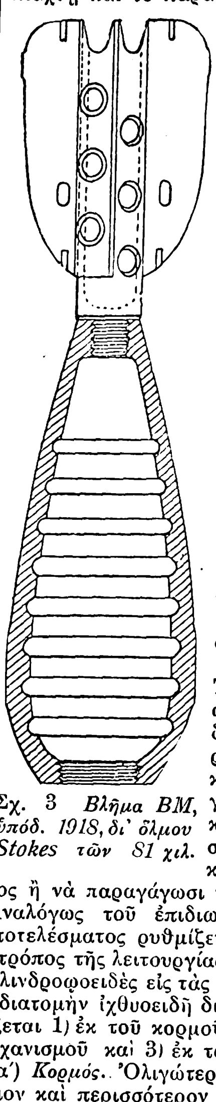

Σχ. 3 *Βλῆμα BM, ὑπόδ. 1918, δι' ὅλμου Stokes τῶν 81 χιλ.*

Τὸ μέγιστον βεληνεκὲς φθάνει τὰ 1900 μέτρα.

2) ***Βόμβαι ἀεροπλοΐας.*** Τὰ βλήματα ταῦτα βάλλονται ἀπὸ ἀεροπλοίων μέσῳ εἰδικῶν διατάξεων, ἐγκλείουσιν ἰσχυρὰ διαρρηκτικὰ γεμίσματα καὶ προορίζονται νὰ ἐνεργήσωσιν ἐναντίον προσωπικοῦ, ὑλικοῦ ἢ ἐγκαταστάσεων, νὰ προκαλέσωσι πυρκαϊάς, νὰ φωτίσωσι τὸ ἔδαφος ἢ νὰ παραγάγωσι καπνὸν πρὸς ἐπισήμανσιν. Ἀναλόγως τοῦ ἐπιδιωκομένου διὰ τῆς βόμβας ἀποτελέσματος ρυθμίζεται ἡ σύνθεσις αὐτῆς καὶ ὁ τρόπος τῆς λειτουργίας. Ἡ βόμβα, ἔχουσα σχῆμα κυλινδροῳοειδὲς εἰς τὰς παλαιοτέρας καὶ ἀπιοειδὲς ἢ διατομὴν ἰχθυοειδῆ διὰ τὰς τῆς σήμερον, ἀπαρτίζεται 1) ἐκ τοῦ κορμοῦ, 2) ἐκ τοῦ πυροδοτικοῦ μηχανισμοῦ καὶ 3) ἐκ τῶν πτερυγίων.

α′) *Κορμός.* Ὀλιγώτερον ᾠοειδὴς κατὰ τὸ πρόσθιον καὶ περισσότερον κατὰ τὸ ὀπίσθιον, ὅπως ἀνετώτερον ὑφίσταται τὴν ἀντίστασιν τοῦ ἀέρος, κατασκευάζεται ἐκ χαλυβικῶν ἐλασμάτων μονομερῶν ἢ πολυμερῶν, συγκεκολλημένων ἢ ἐφηλωμένων ἀναλόγως τοῦ τύπου καὶ τοῦ μεγέθους τῆς βόμβας. Τὰ τοιχώματα αὐτῆς γενικῶς κατασκευάζονται λεπτά, καθ' ὅσον ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν ὑπόκειται εἰς πιέσεις ἢ τριβὰς κατὰ τὴν ἐκκίνησιν, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐπιζητεῖται αὔξησις τοῦ διαρρηκτικοῦ γεμίσματος· οὕτως εἴς τινας τῶν βομβῶν τούτων τὸ βάρος τοῦ διαρρηκτικοῦ γεμίσματος φθάνει τὰ 60% τοῦ ὅλου βάρους. Καὶ προκειμένου μὲν περὶ βομβῶν προοριζομένων νὰ ἐνεργήσωσιν ἐναντίον ἐμψύχων στόχων, τὰ τοιχώματα τοῦ κορμοῦ κατασκευάζονται παχύτερα, ὅπως παρέχωνται διὰ τῆς ἐκρήξεως θραύσματα ἱκανὰ νὰ δράσωσιν ἀποτελεσματικῶς κατὰ στόχων ἐμψύχων. Προκειμένου δὲ περὶ βομβῶν πρὸς καταστροφὴν ὑλικῶν στόχων ἐν γένει, τὰ τοιχώματα κατασκευάζονται λεπτότερα, ὅπως μείζων ἀπομένῃ χῶρος διὰ τὸ διαρρηκτικὸν γέμισμα, τὸ ὁποῖον ἐπιδιώκεται νὰ ᾖ ὅσον οἷόν τε ἰσχυρότερον. Εἰς τὰς τοιαύτας βόμβας ἡ φθοροποιὸς ἐνέργεια ἐπέρχεται ἐκ τῆς κρούσεως τῶν ἐκ τῆς ἐκρήξεως τοῦ διαρρηκτικοῦ γεμίσματος προερχομένων καὶ ἀποτόμως καὶ βιαίως ἐκτονουμένων ἀερίων. Αὗται δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς δύο κατηγορίας: τὰς ἐκρηκτικὰς ἐναντίον ὑλικῶν στόχων γενικῶς καὶ τὰς ρηκτικὰς ἐναντίον ἰσχυροτέρων ὑλικῶν κατασκευῶν καὶ ἐγκαταστάσεων ὡς καὶ πλοίων. Ὅπως ἡ ἐνέργεια τῶν τελευταίων τούτων ἀποβῇ ἀποτελεσματικωτέρα, ἐπιδιώκεται, ἵνα ἡ διάρρηξις τῆς βόμβας λάβῃ χώραν ἀφοῦ αὕτη εἰσδύσῃ ἐπαρκῶς ἐν τῷ πρὸς καταστροφὴν στόχῳ· ἐκ τούτου καὶ τὸ πάχος τῶν τοιχωμάτων τοῦ κορμοῦ κανονίζεται ἀναλόγως. Ἡ τελευταία αὕτη εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα τῶν βοβμῶν ἀεροπλοΐας, κατασκευάζονται δὲ τοιαῦται εἰς βάρος ἀπὸ 50—1000 χιλιογράμμων. Ὡς διαρρηκτικὸν γέμισμα τῶν βομβῶν τούτων χρησιμοποιοῦνται διάφοροι ἐκρηκτικαὶ οὐσίαι, μεταξὺ τῶν ὁποίων προέχει ἡ τροτύλη. Ὁ κορμὸς τῶν ἐμπρηστικῶν, φωτιστικῶν καὶ καπνογόνων βομβῶν κατασκευάζεται μὲ τοιχώματα λεπτά. Καὶ αἱ μὲν πρῶται καὶ τρίται προορισμὸν ἔχουσι νὰ προκαλέσωσι πυρκαϊὰς ἢ καπνοὺς καὶ συνεπῶς περιλαμβάνουσιν ὅσον οἷόν τε πλειότερον γέμισμα κατάλληλον πρὸς τὸν σκοπόν, αἱ δὲ δεύτεραι προορί-

Digitized by Google

ζονται νὰ φωτίσωσιν ἐπὶ ὅσον οἷόν τε πλεῖον χρονικὸν διάστημα καὶ περιλαμβάνουσιν ἑπομένως ἀνάλογον πρὸς τὸν σκοπὸν καὶ τὴν ἐπιθυμητὴν διάρκειαν γέμισμα, ὁπλίζονται δι' εἰδικοῦ πυροσωλῆνος, ὡς κατωτέρω, καὶ φέρουσιν εἰδικὸν ἀλεξίπτωτον, ὅπως παραμένωσιν εἰς τὸν ἀέρα ἐπὶ μακρότερον.

β') *Πυροδοτικὸς μηχανισμός*. Τὴν βάσιν αὐτοῦ ἀποτελεῖ ὁ πυροσωλὴν συμπληρούμενος δι' ἐμπυρείων, ἐναυσμάτων καὶ πυροκροτητῶν ἀναλόγως τῆς ἐπιζητουμένης ἐκ τῆς βόμβας ἐνεργείας. Οἱ πυροσωλῆνες (βλ. λ.) οὗτοι ἀνήκουσι κατὰ γενικὸν κανόνα εἰς τοὺς κρουσιφλεγεῖς, πλὴν τῶν τῶν φωτιστικῶν βομβῶν, αἵτινες εἰσὶν ἐγκαιροφλεγεῖς. Οἱ κρουσιφλεγεῖς πυροσωλῆνες παρουσιάζουσι μείζονα ἢ ἐλάσσονα εὐαισθησίαν εἰς τὴν κροῦσιν καὶ προκαλοῦσιν ἄμεσον ἢ μετὰ στιγμάς τινας τὴν ἔκρηξιν, ἀναλόγως τοῦ τύπου τῆς βόμβας καὶ τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. Οὕτω προκειμένου περὶ ὑλικῶν στόχων λίαν ἀνθεκτικῶν, ὁπότε ἐπιζητεῖται νὰ λάβῃ χώραν ἡ ἔκρηξις μετὰ τὴν ἐν αὐτοῖς εἴσδυσιν ἔστω καὶ κατὰ μέρος τῆς βόμβας, ὁ πυροσωλὴν αὐτῆς δέον νὰ μὴ λειτουργήσῃ ἅμα τῇ κρούσει, ὁπότε καὶ φέρει ἐπιβραδυντικὴν διάταξιν ἐν βαθμῷ ἀναλόγῳ πρὸς τὸν σκοπόν. Κατὰ τὰ πειράματα ἀφ' ἑτέρου, τὰ ἐν Ἀμερικῇ τελευταίως ἐκτελεσθέντα, ἐκσφενδονίσεως βομβῶν τῶν 1000 χιλιογράμμων ἀπὸ ἀεροπλάνων ἐναντίον τεθωρακισμένων πολεμικῶν πλοίων, ἀπεδείχθη ὅτι, ἂν ἡ βόμβα φέρῃ πυροσωλῆνα τοιαύτης εὐαισθησίας ὥστε νὰ λειτουργήσῃ καὶ μόνον διὰ τῆς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης προσκρούσεως αὐτῆς, τότε καὶ ἂν αὕτη ἐκτραπῇ τοῦ στόχου καὶ ἐκραγῇ εἰς ἀπόστασιν οὐχὶ μεγαλυτέραν τῶν 50 μέτρων ἀπ' αὐτοῦ, ἡ περιεχομένη μεγάλη ποσότης ἐκρηκτικῆς οὐσίας παράγει βιαιότατον ἐκρηκτικὸν κῦμα, ἱκανὸν νὰ ἐπιφέρῃ χαλάρωσιν τοῦ πλοίου καὶ τὸν καταποντισμὸν αὐτοῦ. Οἱ πυροσωλῆνες τῶν νεωτέρων βομβῶν καταρτίζονται μὲν δι' ἀκαριαίαν ἐνέργειαν, παρέχουσιν ὅμως τὸ μέσον νὰ προσδοθῇ αὐτοῖς κατὰ βούλησιν ἐπιβράδυνσις ἀναλόγως τοῦ καθ' οὗ προορίζονται στόχου.

γ') *Πτερύγια*. Ἀφιεμένη ἀπὸ τοῦ ἀεροπλοίου ἡ βόμβα κατέχει μὲν τὴν ταχύτητα τούτου κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, λαμβάνει δὲ καὶ ἑτέραν κατὰ τὴν κατακόρυφον δυνάμει τῆς βαρύτητος. Ἀπαραίτητος ὅρος τίθεται, ὅπως ἡ βόμβα ἀχθῇ πρὸς τὸν στόχον μὲ τὴν κορυφὴν πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεως, ἵνα ἀσφαλισθῇ ἡ λειτουργία τοῦ πυροσωλῆνος. Ὁπλίζεται ὅθεν κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτῆς τμῆμα διὰ τεσσάρων μεταλλικῶν πτερυγίων συγκεκολλημένων ἐπὶ τῆς βόμβας, διατεταγμένων κατὰ δύο κάθετα πρὸς ἄλληλα διαμετρικὰ ἐπίπεδα, πλάτους μὲν ἴσου ἢ κατά τι ἀνωτέρου τοῦ διαμετρήματος τῆς βόμβας

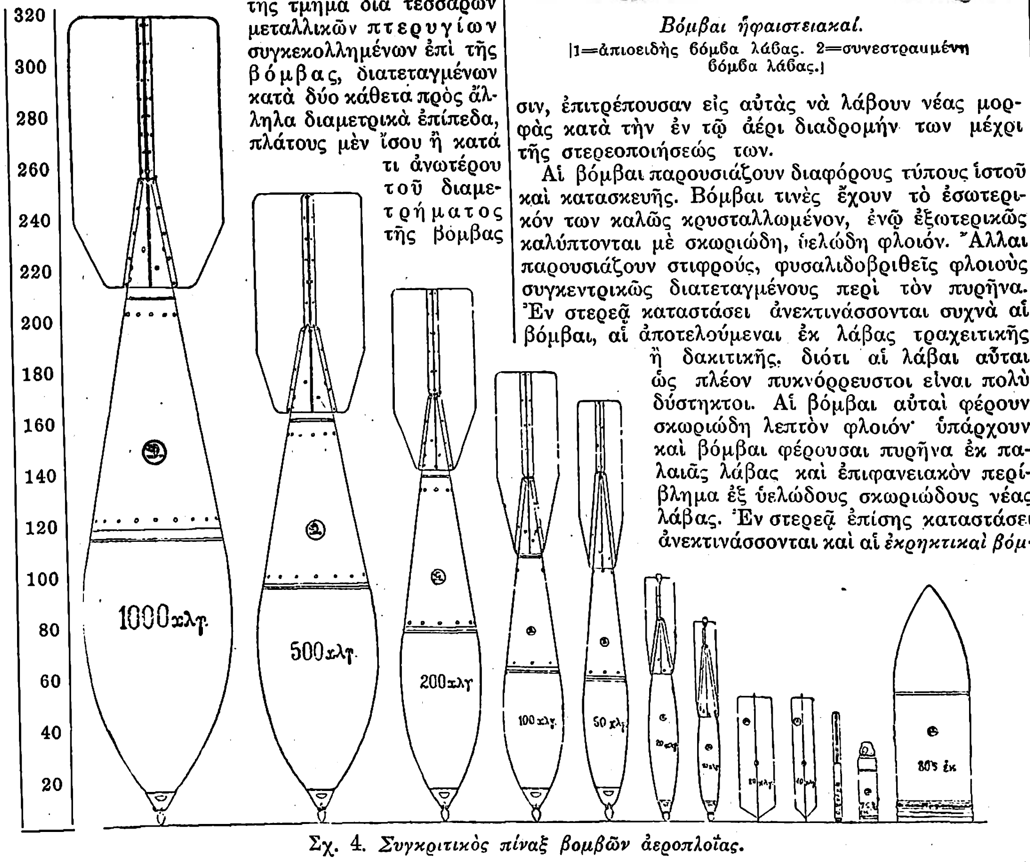

Σχ. 4. *Συγκριτικὸς πίναξ βομβῶν ἀεροπλοΐας.*
[Ἡ στήλη τῶν ἀριθμῶν δεικνύει τὰ μήκη των εἰς ἑκατοστόμετρα.]

καὶ μήκους τοὐλάχιστον ἴσου πρὸς τὰ $^2/_5$ τοῦ ὅλου μήκους αὐτῆς. Διὰ τούτων ἐξασφαλίζεται ἡ κανονικότης τῆς κινήσεως κατὰ βαθμὸν πλήρη.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω βομβῶν κατεσκευάσθησαν καὶ ἄλλαι ἀσφυξιογόνοι, τοξικαὶ κλπ., ὧν ἡ ἐνέργεια ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν ἀναπτυσσομένων δηλητηριωδῶν ἀερίων, τῆς χρήσεως ἀπαγορευθείσης ἤδη δι' εἰδικοῦ ἄρθρου τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν.

Ὑπάρχουσιν ἐπίσης, ἀφ' ἑνὸς μὲν βόμβαι ἑρματισμέναι καλούμεναι, αἵτινες ἀποτελοῦνται ἐκ σώματος ἀδρανοῦς, ἐξωτερικοῦ σχήματος καὶ βάρους τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὰς πραγματικάς, χρησιμεύουσαι πρὸς διαφόρους βλητικὰς δοκιμάς, ἀφ' ἑτέρου δὲ βόμβαι ἀσκήσεων, αἵτινες, κατὰ βάρος καὶ διαστάσεις ὅμοιαι πρὸς τὰς πραγματικάς, κατασκευάζονται ἐκ γύψου καὶ παράγουσι πυκνοὺς καπνοὺς κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πρόσκρουσιν, καθισταμένου οὕτω ἐμφανοῦς τοῦ σημείου πτώσεως τῆς βόμβας κατὰ τὴν ἄσκησιν.

Αἱ διάφοροι βόμβαι τῆς ἀεροπλοΐας, βάρους ἀπὸ 10 μέχρι 1000 χιλιογράμμων, φέρονται ἐπὶ τῶν ἀεροπλοίων ὁριζοντίως ἢ ἀνηρτημέναι ἀπὸ φερομένου πρὸς τοῦτο δακτυλίου ἐν ἀριθμῷ καὶ τύπῳ ἀναλόγως τοῦ σκάφους καὶ ἀφίενται ἐκεῖθεν ἐν δεδομένῃ στιγμῇ δι' εἰδικῶν ἀφετήρων ἢ σωλήνων.

Ὁ ἐν σχ. 4 πίναξ περιλαμβάνει ἐν σχετικῷ μεγέθει διαφόρους βόμβας καὶ ποιεῖται σύγκρισιν ἀφ' ἑνὸς μὲν μετ' ἀνδρὸς ὀρθίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ μετὰ ὀβίδος τῶν 75 χιλιοστῶν καὶ τῶν 305 χιλιοστῶν.

Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

— [ΗΦΑΙΣΤΕΙΟΛ.] Ὀνομάζονται *βόμβαι* στρογγύλαι, ᾠοειδεῖς, ἀπιοειδεῖς κορυνοειδεῖς ἢ ἀτρακτοειδεῖς μᾶζαι λάβας, μεγέθους πυγμῆς μέχρι κεφαλῆς ἀνθρώπου, ἀνεκτινασσόμεναι ὑπὸ τῶν ἡφαιστείων κατὰ τὰς ἐκρήξεις. Αἱ βόμβαι ἔχουν τὴν μορφὴν σώματος περιστραφέντος, τοῦτο δὲ προϋποθέτει, ὅτι αἱ βόμβαι ἔλαβον τὴν μορφήν των διὰ ταχείας κινήσεως κατὰ τὴν ἐν τῷ ἀέρι διαδρομήν των. Τούτου ἕνεκα αἱ βόμβαι ἀνεξεβλήθησαν τοὐλάχιστον εἰς πλαστικὴν ἐν μέρει κατάστα-

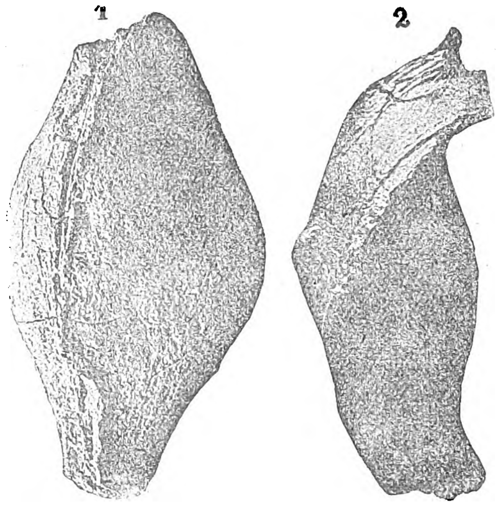

Βόμβαι ἡφαιστειακαί.
[1=ἀπιοειδὴς βόμβα λάβας. 2=συνεστραμμένη βόμβα λάβας.]

σιν, ἐπιτρέπουσαν εἰς αὐτὰς νὰ λάβουν νέας μορφὰς κατὰ τὴν ἐν τῷ ἀέρι διαδρομήν των μέχρι τῆς στερεοποιήσεώς των.

Αἱ βόμβαι παρουσιάζουν διαφόρους τύπους ἱστοῦ καὶ κατασκευῆς. Βόμβαι τινὲς ἔχουν τὸ ἐσωτερικόν των καλῶς κρυσταλλωμένον, ἐνῷ ἐξωτερικῶς καλύπτονται μὲ σκωριώδη, ὑελώδη φλοιόν. Ἄλλαι παρουσιάζουν στιφρούς, φυσαλιδοβριθεῖς φλοιοὺς συγκεντρικῶς διατεταγμένους περὶ τὸν πυρῆνα. Ἐν στερεᾷ καταστάσει ἀνεκτινάσσονται συχνὰ αἱ βόμβαι, αἱ ἀποτελούμεναι ἐκ λάβας τραχειτικῆς ἢ δακιτικῆς, διότι αἱ λάβαι αὗται ὡς πλέον πυκνόρρευστοι εἶναι πολὺ δύστηκτοι. Αἱ βόμβαι αὗται φέρουν σκωριώδη λεπτὸν φλοιόν· ὑπάρχουν καὶ βόμβαι φέρουσαι πυρῆνα ἐκ παλαιᾶς λάβας καὶ ἐπιφανειακὸν περίβλημα ἐξ ὑελώδους σκωριώδους νέας λάβας. Ἐν στερεᾷ ἐπίσης καταστάσει ἀνεκτινάσσονται καὶ αἱ *ἐκρηκτικαὶ βόμβαι* (explodierende Bomben). Αὗται φέρουν μεγάλην ποσότητα ἀερίων, τὰ ὁποῖα, ὁρμητικῶς ἐκλυόμενα κατὰ τὴν ἐν τῷ ἀέρι διαδρομὴν τῶν βομβῶν, προκαλοῦν κατακερματισμὸν τούτων εἰς τεμάχια, ὅπως εἰς τὰς ἐκρηκτικὰς ὀβίδας τοῦ πυροβολικοῦ. Ἄλλη ὁμὰς βομβῶν περιλαμβάνει ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἡφαίστεια ἀναβλήματα, τὰ ὁποῖα ἀνεκτινάσσονται εἰς πλαστικὴν μαλακὴν κατάστασιν καὶ ἀποκτῶσι τὴν μορφήν των διὰ τῆς κινήσεως εἰς τὸν ἀέρα ἢ κατὰ τὴν κροῦσίν των ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν γεννῶνται τὰ ὀγκώδη (φουσκωτὰ) ὑλικά, ὡς καὶ αἱ συνεστραμμέναι, αἱ ἐλλειψοειδεῖς καὶ αἱ κεκαμμέναι ὀζώδεις βόμβαι. Τὰ ὀγκώδη ὑλικὰ δεικνύουν περιεστραμμένας μορφάς, ἐπὶ δὲ τῶν ἐπιφανειῶν των φέρουν προεξοχὰς παραλλήλως διατρεχούσας καὶ ὀγκώματα. Συχνὰ πολλαὶ

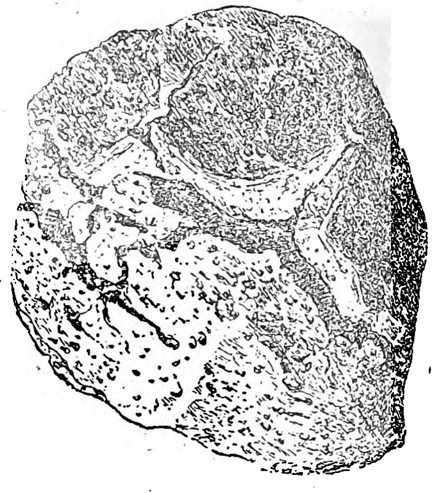

Βόμβα ἀρτόμορφος.
[Ἐκ τοῦ ἡφαιστείου τῆς Σαντορίνης, ἀνεκβληθεῖσα τῷ 1866 κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Γεωργίου Α'.]

τοιαῦται ἀτρακτοειδεῖς βόμβαι παρουσιάζουν μορφὴν περιτετυλιγμένου σώματος. Κατὰ τὴν δευτέραν περίπτωσιν γεννῶνται δισκοειδεῖς σκωριώδεις μᾶζαι.

Ἰδιαίτερος τύπος βομβῶν εἶναι αἱ *ἀρτόμορφοι βόμβαι* (Brot Krustenbomben). Αὗται εἶναι περικεκαλυμμέναι μὲ παχύν, πολλαχοῦ διερρηγμένον, ὑελώδη φλοιόν, ὁ ὁποῖος ὁμοιάζει πρὸς τὸν φλοιὸν ἄρτου. Αἱ βόμβαι αὗται ἐκτινάσσονται ἐν ἡμιστερεᾷ καταστάσει καὶ καλύπτονται ἐξωτερικῶς μὲ τὸν ὑελώδη φλοιὸν συνεπείᾳ τῆς ταχείας ψύξεώς των. Τὰ ἐντὸς τῶν βομβῶν τότε ἐνυπάρχοντα ἀέρια, τείνοντα νὰ ἐξέλθουν, φουσκώνουν τὴν ὅλην μᾶζαν καὶ εἰς πολλὰ μέρη διαρρηγνύουν τὸν ὑελώδη φλοιόν. Τοιαῦται βόμβαι παρετηρήθησαν ἄφθονοι κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Γεωργίου Α' (1866—1870) τῆς Σαντορίνης. Γ. Κ. Γ.

— **«Βόμβα»**. Ἑβδομαδιαία σατιρικὴ καὶ πολιτικὴ ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τῆς 29 Μαΐου 1849 μέχρι τῆς 2 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

Δ. Π. Κ.

— **βόμβα βυθοῦ** *[Ναυτ.]*. Ἐπιθετικὸν ὅπλον τοῦ ναυτικοῦ, ἐνδιάμεσον μεταξὺ νάρκης καὶ τορπίλλης, ἐμφανισθὲν τὸ πρῶτον κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον διὰ τὸν ἀνθυποβρυχιακὸν ἀγῶνα. Αἱ βόμβαι αὗται βάλλονται εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ βλητέου στόχου ἀπόστασιν, τῆς διαρρήξεώς των κανονιζομένης νὰ ἐπέλθῃ εἰς τὸ προσδιωρισμένον βάθος, δι' ἐγκαιροφλέκτου πυροδοτικοῦ μηχανισμοῦ, ὑδροστατικοῦ ἢ πυροτεχνικοῦ. Κατὰ τὴν πρώτην των ἐφαρμογὴν αἱ βόμβαι ἔφερον γέμισμα τρινιτρολουόλης 50 λιτρῶν· δεδομένου ὅμως ὅτι αὗται ἔδει κατ' ἀνάγκην νὰ ἐκρήγνυνται οὐχὶ ἐπὶ τοῦ ὑποβρυχίου ἀλλ' εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπ' αὐτοῦ, ταχέως ἡ γόμωσίς των ηὐξήθη διαδοχικῶς εἰς 400 λίτρας καὶ κατόπιν μέχρις 600. Ὁ Moisson πρῶτος εἶχεν ὑπολογίσει ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν τὴν ἀκτῖνα δραστικότητος τοιούτων βομβῶν, διὰ τύπων μαθηματικῶν, συναρτήσει τοῦ γεμίσματος. Πολλαὶ ἀπόπειραι χρησιμοποιήσεως βομβῶν βυθοῦ δὲν παρέσχον ἐν ἀρχῇ ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα, τοῦτο μὲν διὰ τὸ μικρὸν τοῦ ἐκτοπίσματος τῶν βαλλόντων τοιαύτας καὶ ὡς ἀνθυποβρυχίων χρησιμοποιουμένων ἀντιτορπιλλικῶν καὶ τορπιλλαλιευτικῶν, τοῦτο δὲ διὰ τὰ ἐπισυμβάντα εἰς τὰ βάλλοντα πλοῖα ἀτυχήματα κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν δοκιμῶν. Ἡ τελειοποίησις ὅμως τοῦ καταστρεπτικοῦ τούτου μέσου, καὶ δὴ ἐν Ἡνωμέναις Πολιτείαις καὶ Ἀγγλίᾳ, κατέστησαν τὴν βόμβαν βυθοῦ λυσιτελὲς ὅπλον ἐν τῷ ἀνθυποβρυχιακῷ ἀγῶνι. Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν ἐβάλλοντο διὰ τῶν χειρῶν, κατόπιν δὲ διὰ πυροβόλων εἰδικῶν, τῶν *βομβοβόλων*, ὧν τὰ ἄριστα συστήματα εἶναι τά: «*Θόρνικοφτ*» καὶ «*Βὰν Ντερὲν*» καὶ τὰ ἀμερικανικὰ τύπου «*V*». Βάλλουσι δὲ τὰ τοιαῦτα βομβοβόλα μικροτέρου μὲν βάρους γεμίσματος βόμβας πλὴν δραστικωτέρας εἰς ἀποτέλεσμα καταστροφῆς. Γ. Ν. Π.

Βόμβα *[Παρ. Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς ἀφρικανικῆς Τριπολίτιδος (Κυρηναϊκῆς), βρέχων τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀουλὰδ Σὲδδ (Aulad Sedd) καὶ τὰς ἀνατολικὰς τῆς χερσονησιζούσης ἀποφύσεως τῆς Δέρνας (Derna). Ἁπλούμενος ΝΑ τοῦ ἀκρωτηρίου Ρὰς Ἐτ-Τὶν (πλάτ. 32°37' $^1/_8$ Β, μῆκ. 23°07' $^3/_4$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 244: Derna to Ras Bulau) καὶ ΒΔ τοῦ ἀκρωτηρίου Ρὰς Ἀλλὲμ Νταούχρ, ἀναπεπταμένος πρὸς Α., ἔχει ἄνοιγμα 28 μιλ. μεταξὺ τῶν κεράτων του καὶ εἴσδυσιν 10 μιλ. Γνωστὸς εἰς τοὺς Αἰγινήτας καὶ τοὺς Ὑδραίους σπογγαλιεῖς διὰ τοὺς πολυτίμους σπόγγους τοῦ βυθοῦ του («ψιλὰ Βόμβας»), οὓς πρὸ τῆς ἰταλικῆς καταλήψεως ἐλευθέρως ἡλίευον οὗτοι, ὑπῆρξε γνωριμώτατος καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους ναυτικοὺς ὁ κόλπος οὗτος. Τόσον ὁ Σιγά-

Digitized by Google

βων (711,30), ὅσον καὶ ὁ Πτολεμαῖος (Δ,ε,2), μάλιστα δὲ ὁ Ἀνώνυμος τοῦ «Σταδιασμοῦ» (40—46), διαφέρουσι τὰς λεπτομερείας τοῦ κόλπου τούτου τῆς Μαρμαρικῆς: Τὴν «ἄκραν σκοπὰς ἔχουσαν», τὸ σύγχρονον *Ρὰς Ἀλλὲμ Νταούχρ*· τὴν νησῖδα *Πλιιεῖα* ἢ *Πλάταια* ἢ *Πλαταιαὶ* ἢ *Πλάτεα* ἀναφερομένην καὶ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου καὶ τοῦ Σκύλακος καὶ τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου, τὴν ταυτιζομένην πρὸς τὴν σύγχρονον *Ἐμμαχαὲ* τῶν Ἀράβων, Seal island τῶν Ἄγγλων καὶ *Φωκονήσι* τῶν δυτῶν μας· τὴν «πρὸς τῷ πελάγει κειμένην» νῆσον *Σιδωνίαν* ἢ *Ἀηδονίδα*, ἢ *Ἀειδονίδα* ἢ *Ἀνδονίδα* ἢ *Διδωνίαν*, ἔχουσαν «ὕφορμον θερινὸν φορτηγοῖς» καὶ «ὕδωρ πρὸς τῇ γῇ ἐν τῷ πύργῳ», ταυτιζομένην δὲ πρὸς τὴν σύγχρονον *Ἐλ Μπουρδὰ* ἢ *Βόμβα*· τὸν λιμένα Βάτραχον (βλ. λ.)· τὸν λιμένα καὶ τὸ πόλισμα *Παλίουρον*, οὗ τὰ ἐρείπια σῴζονται εἰς τὸν ἔρημον τοῦ κόλπου μυχὸν μεταξὺ τῶν ποταμίων Οὐάδ-Ἀλ-Χασσὰν καὶ Μαρρὰ Οὐαδί· τὴν *Φαίαν* εἰς τὸν ἔρημον μυχὸν τῆς λιμνοθαλάσσης τῆς βορείως τοῦ ἀγκυροβολίου Ἀδβέντσια (Adventure anchorage)· τὸν *Διόνυσον*, πόλιν ὑπάρξασαν παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ συγχρόνου βουνοῦ Ζεμπὲλ Ραμλά· καὶ τὸ ἀκρωτήριον *Χερρόνησος*, τὸ σύγχρονον *Ρὰς-ἐτ-Τίν*. Τὸ παρ' ἀρχαίοις ὄνομα τοῦ κόλπου δὲν διεσώθη ἐν τῷ συνόλῳ του. Νομίζεται μὲν γενικῶς ὅτι ὠνομάζετο τὸ πάλαι *Παλιούρου* ἢ *Μενελάου κόλπος*. ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον. Ἡ δευτέρα ὀνομασία ὀφείλεται εἰς ἐπικρατήσασαν πλάνην τῶν πλοιάρχων Smyth καὶ Davy, Βρετανῶν ὑδρογράφων χαρτογραφησάντων τὸν κόλπον τῷ 1826 (χάρτ. ἀγγλ. 245: Gulf of Bomba), δεδομένου ὅτι ὁ Μενελάου ὅρμος εὑρίσκεται 90 μίλ. ἀνατολικώτερον, πρὸς τὸν κόλπον *Ἀκάμπας Ἐς Σολούμ*.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βόμβα (Bomba). Προσωνυμία τοῦ βασιλέως τῶν δύο Σικελιῶν **Φερδινάνδου** τοῦ Β' (βλ. λ.).

Βομβάη (ἡ) (Bombay). Ἡ δευτέρα, μετὰ τὴν Καλκούταν, πόλις τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν καὶ ὁ μέγιστος τῶν ἐν ταῖς δυτικαῖς ἀκταῖς αὐτῶν ἐμπορικὸς λιμήν, πρωτεύουσα δὲ τῆς φερωνύμου γενικῆς διοικήσεως (βλ. κατ. **Βομβάης Γενικὴ Διοίκησις**). Πληθυσμὸς 1.200.000 κατοίκων.

Ἡ Βομβάη εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ φερωνύμου νησῖδος, ἀνηκούσης εἰς μικρὸν ἀρχιπέλαγος, ἐγγύτατα τῇ ἀκτῇ κείμενον, ἐν τῇ θαλάσσῃ τοῦ Ὀμάν. Σχήματος ἐπιμήκους ἡ νησὶς αὕτη, σχηματίζει κατὰ τὸ νότιον ἄκρον αὐτῆς δύο χερσονήσους, τὴν δυτικήν, ἐφ' ἧς λόφος, *Μαλαμπὰρ* ὀνομαζόμενος, καὶ τὴν ἀνατολικήν, μεγαλυτέραν τῆς πρώτης καὶ τοξοειδοῦς σχήματος, χωρίζεται δὲ ἀπὸ τῆς Β. αὐτῆς μεγαλυτέρας νησῖδος Σαλσὲττ διὰ στενοῦ πορθμοῦ, ἐφ' οὗ εἶναι κατεσκευασμένη τεχνητὴ γέφυρα. Αἱ δύο αὗται χερσόνησοι, ἐφ' ὧν εἶναι ἐκτισμένη ἡ ἰδιόρρυθμος πόλις τῆς Βομβάης, ἀποτελοῦν τὰ κέρατα μικροῦ κολπίσκου, τοῦ *Μπὰκ-Μαΐϋ*, ἀποτελοῦντος τὸν λιμένα τῆς πόλεως. Ἀνατολικῶς τῆς νήσου, πρὸς τὴν ἤπειρον, εὑρίσκεται ἑτέρα λεκάνη, ἧς τὸ βάθος ποικίλλει ἀπὸ 15—25 μέτρων καὶ ἥτις ἀποτελεῖ ἐπίσης ἄριστον καταφύγιον διὰ τοὺς ναυτιλλομένους.

Κατὰ τὴν πιθανωτέραν ἔκδοσιν οἱ πρῶτοι ἀποικισταὶ τῆς νήσου ἦσαν οἱ *Κόλις*, ἰνδικὴ φυλὴ ἀγροτῶν καὶ ἁλιέων, οἵτινες ἐγκατεστάθησαν ἐν τῇ νήσῳ κατὰ τοὺς πρώτους μ. Χ. χρόνους, τὸ δὲ ὄνομά της (Mumbaya ἢ Mambaya καὶ μέχρι τοῦ νῦν Mumbaï) ὀφείλει εἰς τὴν θεὰν τῶν Κόλις Μοῦμπα, ἥτις λατρεύεται καὶ σήμερον ἀκόμη ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν ἐν Βομβάῃ. Τὸ ἐξ ἑπτὰ νησίδων (*Ἑπτανησία* τοῦ Πτολεμαίου) μικρὸν ἀρχιπέλαγος τῆς Βομβάης ἀπετέλεσε διαδοχικῶς κτῆσιν πλείστων δυναστειῶν: τῶν Σαταβαχάνας, Μαούρυας, Τσαλούκυας καὶ Ραστρακούτας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Μαούρυας (450—750 μ. Χ.) κυριωτέρα πόλις τοῦ ἀρχιπελάγους ἦτο ἡ ἐν τῇ ἀνατολικῶς τῆς Βομβάης νησῖδι τῆς Ἐλεφαντίδος πολίχνη *Ποῦρι*.

Ἐν Βομβάῃ ἡ πρώτη πόλις ἐκτίσθη ἐπὶ τοῦ βασιλέως Μπίμπα, ὀνομασθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ *Μαχικαβάτη* (*Μαχίμ*), παρέμεινε δὲ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἰνδῶν ἡγεμόνων μέχρι τοῦ 1348. ὁπότε κατελήφθη ὑπὸ Ἀράβων ἐπιδρομέων, ὧν ἡγεῖτο ὁ Γκουζαράτ. Ἔκτοτε ἡ Βομβάη καὶ αἱ παρ' αὐτὴν νησῖδες παρέμειναν ὑπὸ τοὺς Ἄραβας κυριάρχους, μέχρις οὗ ὁ ἡγεμὼν τῆς Τάννα ἐξεχώρησεν αὐτήν, τῷ 1534, εἰς τοὺς Πορτογάλους.

Ἡ περίοδος τῆς πορτογαλικῆς κατοχῆς δὲν ὑπῆρξεν εὐνοϊκὴ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Βομβάης. Οἱ Πορτογάλοι, ἔχοντες συγκεντρώσει ὁλόκληρον τὴν προσοχήν των εἰς τὴν *Γκόαν*, ἔκτισαν μὲν ἐπὶ τῆς νήσου ὀχυρὸν φρούριον, ἀλλ' ἀπέφυγον νὰ δημιουργήσωσιν ἀλλαχοῦ ἀντίπαλον αὐτῆς. Ἐξ ἄλλου διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἰσχύοντος τότε συστήματος τὰ ἐδάφη κατετμήθησαν, ἀποτελέσαντα πολλὰ μικρὰ τιμάρια, ὑπαγόμενα εἰς τὸ στέμμα τῆς Πορτογαλίας, καὶ παρεχωρήθησαν εἰς διάφορα ἄτομα καί, ἰδίως, θρησκευτικὰ τάγματα. Οὕτω καὶ τὸ πρὸς βορρᾶν τῆς Βομβάης τμῆμα παρεχωρήθη εἰς τοὺς Ἰησουΐτας καὶ τοὺς Φραγκισκανούς, ἡ θρησκευτικὴ ἀδιαλλαξία τῶν ὁποίων ὑπῆρξε καταστρεπτικὴ διὰ τὴν πρόοδον τῆς νήσου, ἥτις, ὅταν περιῆλθεν εἰς τοὺς Ἄγγλους, ἠρίθμει μόλις 10.000 κατοίκων.

Τῷ 1661 ἡ νῆσος, ἀποτελοῦσα μέρος τῆς προικὸς ἣν ἡ ἰνφάντη Αἰκατερίνη τῆς Πορτογαλίας ἀπέφερεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Κάρολον Β', περιῆλθεν εἰς τοὺς Ἄγγλους, κατελήφθη ὅμως ὑπ' αὐτῶν τῷ 1665. Οἱ Ἄγγλοι, οἵτινες εἶχον διίδει τὴν σημασίαν τῆς νήσου ὡς ναυτικῆς βάσεως, συνέτεινον μεγάλως εἰς τὴν τεραστίαν ἀνάπτυξιν, ἣν ἔχει ἡ Βομβάη σήμερον. Τῷ 1668 ὁ βασιλεὺς Κάρολος παρεχώρησε τὴν νῆσον εἰς τὴν Ἑταιρείαν τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, τὸ πρῶτον δὲ βῆμα πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον τῆς πόλεως χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου καὶ εἶναι ἔργον τοῦ *Τζέραλντ Ἀούντζιερ* ἢ *Ἄντζιερ*, ἀδελφοῦ τοῦ *Φράντσις Ἀούντζιερ*, τρίτου λόρδου τοῦ Λόγκφορντ καὶ πρώτου κόμιτος τῆς Ἰρλανδίας, ἀποθανόντος τῷ 1700. Κατὰ τὸ ἔτος 1670 ἡ Βομβάη ἐμαστίζετο ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ τῶν Μαράττας, οἰκούντων ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς νήσου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ τῶν πειρατῶν Μαλαμπὰρ καὶ τῶν Ὀλλανδῶν. Συγχρόνως οἱ Πορτογάλοι, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ὁποίων εὑρίσκετο εἰσέτι ἡ νῆσος Σαλσέττ, εἶχον διαχωρίσει ὡρισμένον τμῆμα ὡς ναυτικὴν ζώνην μεταξὺ τῆς Βομβάης καὶ τῆς ἀκτῆς. Παρὰ τὴν ἀντίδρασιν τῶν ἁρμοδίων ἀρχῶν, αἵτινες, ἵνα μὴ ὑποβάλωσι τὸ κράτος εἰς δαπάνας, ἠρνήθησαν ν' ἀποστείλωσιν εἰς τὴν Βομβάην μηχανικοὺς καὶ ἀρχιτέκτονας, ὁ Ἀούντζιερ κατώρθωσε νὰ ὀχυρώσῃ τὴν πόλιν καὶ τὰς παρ' αὐτὴν ἀκτάς. Ἐκ παραλλήλου συνεκρότησεν ἰσχυρὰν φρουρὰν πρὸς ἄμυναν τῆς πόλεως. Τῷ 1671 ὁ Ἀούντζιερ μετέφερε τὸ στρατηγεῖον αὐτοῦ εἰς Βομβάην, ἀφοῦ δὲ κατεναυμάχησε μοῖραν ὀλλανδικήν, ἥτις ἐσκόπει νὰ καταλάβῃ αἰφνιδιαστικῶς τὴν Βομβάην, ἐσυνέχισε τὸ ἀναδιοργανωτικὸν ἔργον του. Ὁ περιώνυμος οὗτος Βρεττανὸς ἀποικιστής, ὅστις διεκρίνετο διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν διοικητικὴν ἱκανότητά του, ἐκήρυξε τὴν ἀνεξιθρησκείαν, παρεχώρησεν εἰς τοὺς μπάνυας, ἤτοι μεγιστᾶνας Ἰνδούς, τμῆμα τῆς πόλεως, ἐπέτρεψε δὲ εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς, τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς Ἀρμενίους ν' ἀσκῶσι τὴν ἐμπορίαν ἀνενόχλητοι, ἐνῷ συγχρόνως ἐξησφάλισε τὴν θρησκευτικήν των ἐλευθερίαν. Ἀποτέλεσμα τῆς συνετῆς ταύτης πολιτικῆς ὑπῆρξεν ἡ ταχυτάτη αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ. Ἐντὸς ὀκτὼ ἐτῶν ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων τῆς Βομβάης ἀνῆλθεν ἀπὸ δέκα χιλιάδων εἰς ἑξήκοντα. Ἀλλ' ἡ μεγάλη συγκέντρωσις ὑπῆρξεν ἀφορμὴ γενέσεως νόσων, δεδομένου ὅτι παρὰ τὴν Βομβάην ὑπῆρχον πολλὰ τέλματα. Ὁ Ἀούντζιερ, πρὸς ἀποσόβησιν τῆς ἐξαπλώσεως ἐπικινδύνων ἀσθενειῶν, προέβη εἰς τὴν ἀποξήρανσιν τῶν ἑλῶν καὶ τὴν ἵδρυσιν νοσοκομείου. Ἀφ' ἑτέρου κατήρτισε πρωτοδικεῖον, μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ ὁποίου συγκατελέγοντο καὶ Ἰνδοί, ἐφετεῖον καὶ στρατιωτικὸν δικαστήριον, ἐνῷ ἐκ παραλλήλου διωργάνωσε τὴν ἀστυνομίαν κατ' ἀγγλικὸν ὑπόδειγμα καὶ ἔκτισε φυλακάς.

Ἀλλὰ παρ' ὅλα ταῦτα ἡ κατάστασις ἐν Βομβάῃ δὲν ἦτο εὐχάριστος. Οἱ πειραταὶ Μαλαμπὰρ ἠπείλουν διαρκῶς τὴν πόλιν, ὁ δὲ Ἀούντζιερ ἠναγκάσθη νὰ καταβάλῃ ὑπεράνθρωπον προσπάθειαν, ὅπως διασώσῃ τὴν ἀποικίαν, μεμονωμένην μεταξὺ ἀντιζήλων δυνάμεων, ἤτοι τοῦ κράτους τῶν Μογγόλων καὶ τῶν Μαράττας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀούντζιερ, ἐπισυμβάντα τὸν Ἰούνιον τοῦ 1677, ἡ ἐν Βομβάῃ κατάστασις ἐχειροτέρευσεν. Ἤδη ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ἀούντζιερ οἱ Μογγόλοι διεξεδίκησαν τὰ δικαιώματά των, ἐπὶ τοῦ λιμένος τῆς Βομβάης, τὸν ὁποῖον ἤθελον νὰ χρησιμοποιήσουν ὡς χειμερινὸν ὁρμητήριον καὶ ναυτικὴν βάσιν κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν Μαράττας. Τὸν Ἀούντζιερ διεδέχθη ὁ *Ρόλτ* (1677—1682), ἐπὶ τῆς διοικήσεως δ' αὐτοῦ τὰ ἐκεῖ ἀγγλικὰ ὕδατα ἐγένοντο σκηνὴ διαρκῶν ναυμαχιῶν μεταξὺ τῶν στόλων τῶν ἀντιζήλων ἐθνῶν, ἡ δὲ Βομβάη εὑρίσκετο εἰς τὸ ἔλεος ἀμφοτέρων. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξερράγησαν εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἐπαναστάσεις κατὰ τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς, ὧν σπουδαιοτέρα ὑπῆρξεν ἡ γενομένη ἐπὶ τῆς διοικήσεως τοῦ *Ριχάρδου Κήγγουϊν*, Ἄγγλου ἀξιωματικοῦ τοῦ ναυτικοῦ, ὅστις ἄλλοτε εἶχε χρηματίσει διοικητὴς τῆς Ἁγίας Ἑλένης. Ὁ Κήγγουϊν, ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν τῆς Βομβάης, κατηγόρησεν ὡς ἐκβιαστικὴν καὶ ὡς καταθλιπτικὴν τὴν Ἰνδικὴν Ἑταιρείαν καὶ ἐδήλωσεν εἰς τὸν λαόν, ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ μόνος πραγματικὸς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀγγλικοῦ στέμματος. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ἰνδικὴ Ἑταιρεία ἀπεφάσισε νὰ θεωρήσῃ τὴν Βομβάην ὡς ἀποικίαν αὐτόνομον, ὡς ἕδραν διοικήσεως καὶ ὡς κέντρον τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπορίου τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν. Ἀλλὰ νέαι ἀντίξοοι περιστάσεις καὶ ἐνδημικαὶ νόσοι ἀνέκοψαν ἐκ νέου τὴν πρόοδον τῆς ἐν λόγῳ πόλεως. Κατὰ τὸ 1718 σειρὰ νέων συνετῶν διοικητικῶν μεταρρυθμίσεων συνέβαλον εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Βομβάης καὶ εἰς τὴν ὑλικὴν αὐτοῦ εὐμάρειαν. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ὑπὸ τῶν Μαράττας κατάληψις τοῦ Μπασσεῒν καὶ τῆς Σαλσὲττ (1737—1739) ἔθεσε τέρμα εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Πορτογάλων, ἡ δὲ μετὰ τῶν Μογγόλων συναφθεῖσα συνθήκη (1733) ἐξησφάλισε τὴν Βομβάην ὡς ναυτικὴν βάσιν.

Οἱ μετὰ τῶν Γάλλων πόλεμοι (1744—1748 καὶ 1756—1763) ἐπέβαλον τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐν τῇ νήσῳ ὀχυρωματικῶν ἔργων, ἡ δ' ἐν Βομβάῃ ἐγκατάστασις πολλῶν ἀποίκων κατέστησεν ἐπιτακτικωτέραν τὴν ἀνάγκην λήψεως ἀποτελεσματικῶν μέτρων ἐναντίον τῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν. Ἡ κατὰ τῶν Μαράττας νίκη τῶν Βρεττανῶν καὶ ἡ προσάρτησις τοῦ Ντεκὰν σημειοῦσι νέαν περίοδον ἐξελίξεως τῆς Βομβάης. Κατὰ τὸ 1819 ὁ πληθυσμὸς ηὐξήθη εἰς 175.000, τὸ 1838 εἰς 236.000, τὸ 1849 εἰς 566.000 καὶ τὸ 1881 εἰς 773.196. Ἡ ἁλματικὴ αὕτη ἀνάπτυξις τῆς πόλεως ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν κατασκευὴν μεγάλων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Ἰνδοστὰν καὶ τὴν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας σύνδεσιν τῆς Βομβάης καὶ ἰδίως εἰς τὴν διάνοιξιν τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ, ἥτις κατέστησε τὴν Βομβάην τὸν πλησιέστερον πρὸς τὰς μεγάλας ἐξ Εὐρώπης θαλασσίας ὁδοὺς ἰνδικὸν λιμένα.

Ἡ σημερινὴ πόλις. Ἡ Βομβάη, κυρίως εἰπεῖν, δὲν εἶναι ὁμοιογενὴς πόλις, ἀλλὰ μᾶλλον ὁμὰς μικρῶν πόλεων καὶ συνοικισμῶν, συγκεντρωμένων περὶ τὸ ἀρχαῖον πορτογαλλικὸν φρούριον, ὅπερ καλεῖται σήμερον ἀκόμη «Φρούριον» ἢ «Παλαιόπολις». Αἱ ὀχυρώσεις δὲν ὑφίστανται σήμερον, κατεδαφισθεῖσαι τῷ 1863· μόνον ὁ «Πύργος» καὶ τὸ ὀχυρὸν «Ἅγιος Γεώργιος» ὑπενθυμίζουν τὸ ἐκλιπὸν ἀμυντικὸν μεσαιωνικὸν σύστημα. Εἰς τὸ «Φρούριον» τοῦτο εἶναι συγκεντρωμένα σήμερον τὰ δημόσια κτίρια, αἱ τράπεζαι καὶ αἱ μεγάλαι ἑταιρεῖαι. Κέντρον τῆς περιοχῆς ταύτης εἶναι ἡ πλατεῖα *Ἀπόλλο-Μπαντάρ*, κυρία δὲ ἀρτηρία αὐτῆς εἶναι ἡ Ράμπαρ Ρόου, τῆς ὁποίας ἡ θέα τὴν νύκτα μὲ τὸν ἐκτυφλωτικὸν ἠλεκτροφωτισμόν της ἐμφανίζει ἓν τῶν μεγαλοπρεπεστέρων θεαμάτων. Ἐν τῷ «Φρουρίῳ» μεταξὺ τῶν ἄλλων εὑρίσκεται καὶ τὸ μέγαρον τῆς γενικῆς διοικήσεως τῆς Βομβάης, τεράστιον ἄκομψον κτίριον βενετογοτθικοῦ ρυθμοῦ, ἐγγὺς δὲ αὐτοῦ ὁ πύργος τοῦ ὡρολογίου τοῦ πανεπιστημίου. Πρὸς Ν. τῆς περιοχῆς ταύτης εὑρίσκεται ἡ *Κολάμπα*, τὸ ὑγιέστερον τμῆμα τῆς πόλεως, ἐν ᾧ οἱ στρατῶνες, τὰ νοσοκομεῖα, καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ εὑρίσκονται αἱ πολυτελέσταται, κατὰ μίμησιν τῆς ἀνατολικῆς χλιδῆς καὶ εὐμαρείας, οἰκίαι τῶν πλουσίων Εὐρωπαίων κατοίκων τῆς πόλεως. Βορείως τοῦ «Φρουρίου» ἐκτείνεται ἡ «Μαύρη Πόλις» (Black Tower), ἥτις ἀποτελεῖ καὶ τὸ σπουδαιότερον τμῆμα τῆς πόλεως. Ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ, μὲ τὰς στενὰς ὁδούς, εὑρίσκονται αἱ κατοικίαι τῶν ἰθαγενῶν, ἐκ τοῦ ἀπεριποιήτου καὶ ὑπόπτου καθαριότητος ἐξωτερικοῦ τῶν ὁποίων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μαντεύσῃ τις τὴν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἄφθαστον πολυτέλειαν καὶ χλιδήν. Αἱ οἰκίαι τῶν ἰθαγενῶν, ὑψηλαί, μὲ τὰ παράθυρα φέροντα, σχεδὸν γενικῶς, κατὰ τὸ μωαμεθανικὸν ἔθιμον, «καφάσια», καὶ τὸ εἰς τὰς στενὰς ὁδοὺς συνωστιζόμενον ἄπειρον πλῆθος Ἰνδῶν, Περσῶν, Νέγρων, ἀποτελοῦν θέαμα ἐντελῶς ἰδιόρρυθμον καὶ σχεδὸν μοναδικὸν ἐν ταῖς Ἰνδίαις. Οἱ Εὐρωπαῖοι, ἐκτὸς τῆς Κολάμπα, κατοικοῦν τὰς περιοχὰς τοῦ *Μαλαμπὰρ-Χὶλλ*, τοῦ *Μπούκουλλαχ*, τοῦ *Πόρελλ*, ὅπου εὑρίσκονται καὶ αἱ πλεῖσται τῶν λεσχῶν καὶ ξενοδοχείων. Οἱ Πορτογάλοι διαμένουν ἐν ἰδίᾳ συνοικίᾳ, ἣν ὀνομάζουν Μαζαγκαόν.

Ὀλίγαι, καὶ ἐν αὐτῇ ἀκόμη τῇ Ἀνατολῇ, πόλεις ἔχουσι τοσοῦτον πολύμορφον πληθυσμόν, ὡς ἡ Βομβάη, περὶ τῆς ὁποίας θὰ ἠδύνατο νὰ εἴπῃ τις ὅτι ἀποτελεῖ τὸ κέντρον συναντήσεως ὅλων τῶν φυλῶν τῆς Ἀσίας. Τὴν μεγίστην πλειοψηφίαν ἀποτελοῦν οἱ *Ἰνδοὶ σούντρας*, μετ' αὐτοὺς οἱ ἄνευ κάστεως Ἰνδοί, εἶτα οἱ Μωαμεθανοὶ Ἰνδοὶ καὶ οἱ Βραχμᾶνες καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ Πέρσαι, οἱ διαφόρου ἐθνικότητος Εὐρωπαῖοι, οἱ Ἑβραῖοι, οἱ Αἰθίοπες καὶ τέλος μέγας ἀριθμὸς φυλῶν ἐξ ὅλης τῆς Ἀσίας.

Ἡ Βομβάη εἶναι ἐμπορικὴ κυρίως πόλις, κατὰ δεύτερον δὲ βαθμὸν βιομηχανική. Ὁ λιμήν της κατέχει μίαν τῶν πρώτων θέσεων ὡς πρὸς τὴν ἐμπορικὴν καὶ ναυτιλιακὴν κίνησιν, ἀποτελεῖ δὲ τὸν κύριον εἰσαγωγικὸν καὶ ἐξαγωγικὸν σταθμὸν τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν τῶν Ἰνδιῶν. Ἡ πόλις ἔχει πανεπιστήμιον, πλουσίας βιβλιοθήκας, πλείστας ἀρχαιολογικὰς ἑταιρείας, ὧν ἡ «Ἀσιατικὴ Ἑταιρεία» ἱδρύθη τῷ 1829, γεωργικάς, ἐπιστημονικὰς καὶ γεωγραφικὰς ἑταιρείας κλπ.

Γ. Δ. Κ.

— **Βομβάης** ***Γενικὴ Διοίκησις*** (*Γεωγρ.*). Μία τῶν γενικῶν διοικήσεων τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν παρὰ τὰ δυτικὰ παράλια τῆς χερσονήσου, ὁριζομένη πρὸς Β ὑπὸ τοῦ Βελουτχιστάν, τοῦ Πάντζαπ καὶ τῆς Ρατζπουτάνα, πρὸς Α ὑπὸ τοῦ Ἰντόρ, τῶν Κεντρικῶν ἐπαρχιῶν καὶ τοῦ Χαϊντεραμπάντ, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Μαντρὰς καὶ τοῦ Μυζὸρ καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς θαλάσσης τοῦ Ὀμάν. Ἔκτασις 483.903 τετρ. χιλμ. (συμπεριλαμβανομένων τῶν ἰθαγενῶν κρατῶν) καὶ πληθυσμὸς 27.038.152 κατοίκων, ὧν 80 % Ἰνδοὶ διαφόρων θρησκευμάτων καὶ αἱρέσεων, 17 % Μωαμεθανοὶ καὶ οἱ λοιποὶ Πυρολάτραι, ἰθαγενεῖς Χριστιανοὶ καὶ Εὐρωπαῖοι.

Ἡ γενικὴ διοίκησις τῆς Βομβάης, πεδινὴ κατὰ

Digitized by Google

τὸ πλεῖστον, διασχίζεται ὑπὸ ὀρέων πρὸς Β (*Χάλα)*, πρὸς ΝΑ (ὀροσειρὰ *Ἀραβάλλι*) καὶ παραλλήλως τῆς ἀκτῆς ὑπὸ τῶν *Δυτικῶν Γάτς* ἢ *Σαγιάντρε*. Ἐκ τῶν πεδιάδων σημαντικώτεραι εἶναι ἡ τοῦ *Σίντ, Μπρόχ, Γοντζράτ, Ντεκκάν, Κόνκαν, Κανταλ* καὶ *Καρνάτικ*. Τὴν πεδιάδα τοῦ Μπρὸχ περιβρέχει ὁ *Ἰνδός*, ὅστις πηγάζων ἐκ τῶν κεντρικῶν ἐπαρχιῶν ἐκβάλλει εἰς τὸν κόλπον τοῦ Κάμπαι, εἶναι δὲ πλωτὸς εἰς μῆκος 160 χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του. Εἰς τὸν αὐτὸν κόλπον ἐκβάλλουν καὶ οἱ ποταμοὶ *Τάπτι, Σαμπαρμάτε*, καὶ *Μάχι*. Ἄλλοι ποταμοὶ ἀρδεύοντες τὴν χώραν εἶναι οἱ *Γοντάβερι* καὶ *Κίσνα*, πηγάζοντες ἐκ τοῦ δυτικοῦ Γάτς καὶ εἰσερχόμενοι εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Μαντράς. Αἱ πεδιάδες Ντεκκὰν καὶ Κόνκαν ἀρδεύονται ὑπὸ πυκνοῦ δικτύου μικρῶν ποταμῶν καὶ χειμάρρων. Αἱ σχηματιζόμεναι λίμναι τῆς *Β. Μάντσα* καὶ *Ρὸυν* ἢ *Κάτς* ἔχουσιν ἔκτασιν καὶ βάθος ποικίλλοντα ἀναλόγως τῆς ποσότητος τῆς πιπτούσης βροχῆς. Τὸ κλῖμα τῆς χώρας εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον ἀνθυγιεινῶν τῶν Ἰνδιῶν. Ἡ θερμοκρασία ἀνέρχεται τοὺς 54°,44 ἐν τῷ Κάτω Σίντ καὶ τοὺς 36°,66 ἐν τῷ Ἄνω, ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου δὲ μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου πίπτουσιν, ἰδίως ἐγγὺς τῆς ἀκτῆς, ἄφθοναι βροχαί.

Κυρία ἐνασχόλησις τῶν κατοίκων εἶναι ἡ γεωργία, καλλιεργουμένων κυρίως ὀρύζης, δημητριακῶν, καφέ, σακχάρεως, καννάβεως, γεωμήλων καὶ ἰδίως βάμβακος, ὧν γίνεται μεγάλη ἐξαγωγὴ διὰ τῶν λιμένων τῆς Βομβάης καὶ τοῦ Καράτσε. Μεγάλην ἀνάπτυξιν ἔχει ὁμοίως ἡ βιομηχανία, βάμβακος ἰδίως καὶ μετάξης, διὰ τὴν κατεργασίαν τῶν ὁποίων ἔχουσιν ἱδρυθῆ πλεῖστα ἐργοστάσια.

Ἡ περιοχή, ἥτις ἀποτελεῖ σήμερον τὴν γενικὴν διοίκησιν τῆς Βομβάης, ἀνήκει εἰς τὸ μᾶλλον γνωσθὲν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐξερευνητῶν τμῆμα τῶν Ἰνδιῶν. Αἱ περὶ ταύτης ὅμως περιγραφαὶ εἶναι τελείως ἀνεπαρκεῖς, μέχρι σήμερον δὲ τὰς γενικὰς μόνον γραμμὰς τῆς ἱστορίας τῆς χώρας ταύτης γνωρίζομεν ἐκ τῶν διασωθέντων μνημείων κυρίως καὶ τῶν ἐπιγραφῶν. Οἱ διασῳζόμενοι ἀρχαῖοι ναοί, ἀνωρυγμένοι ἐντὸς βράχων, ἀποτελοῦν ἀπόδειξιν τοῦ ἄλλοτε ἀκμάσαντος μεγάλου Βουδδικοῦ πολιτισμοῦ. Ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν καταφαίνεται, ὅτι ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Βομβάης ᾤκησαν πλεῖστα ἰθαγενῆ κράτη, ὧν τινων διεσώθησαν τὰ ὀνόματα: *Μαχαράστρα (Μαχράττας* καὶ *Μαράττας)*, *Γκουντζαράστρα* καὶ *Σωράστρα* (Καττιβάρ). Εἰς τὰ κράτη ταῦτα ἐβασίλευσαν πλεῖσται δυναστεῖαι, ὧν μόνον ξηρὸς καὶ ἀτελὴς κατάλογος εἶναι γνωστός· ἐκ τῶν δυναστειῶν τούτων πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν τὴν τοῦ Κσατράπαι, τοῦ Γκουντζεράτ καὶ τοῦ Καττιβάρ, τοὺς βασιλεῖς τοῦ Βαλάμπι καὶ τοὺς Τσαλούκυας τοῦ Ντεκκάν. Ἡ ἱστορία τῆς περιοχῆς γίνεται μᾶλλον γνωστὴ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς μουσουλμανικῆς κατακτήσεως. Τὸ πρῶτον ὁ Μαχμοὺτ λὲ Γκατζνεβὶντ ἐλεηλάτησε τὸ Γκουτζεράτ τῷ 1204, ἀποκομίσας πλουσιωτάτην λείαν, ἐκ τοῦ ναοῦ ἰδίως τοῦ Σομμάθ. Ἐν τούτοις οἱ κάτοικοι προέβαλον ἰσχυρὰν ἀντίστασιν καὶ μόλις τῷ 1297 ὑπετάγησαν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ἀλὰτ Χάν, ἡγουμένου τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἀλὰ-ουδδὶν Χιλντζί, τοῦ Τούρκου αὐτοκράτορος τοῦ Ντελχί. Τὸ Γκουτζεράτ διῳκήθη ὑπὸ Τούρκων διοικητῶν μέχρι τοῦ 1403, ὁπότε ὁ διοικητὴς Ντζαφὰρ-Χάν, ἐπαναστατήσας ἵδρυσεν ἀνεξάρτητον δυναστείαν ἐν Ἀχμενταμπάδ. Τῷ 1573 τὸ Γκουτζεράτ κατεκτήθη ἐκ νέου ὑπὸ μεγάλου Μογγόλου Ἀκμπὰρ καὶ ὑπετάγη ἐκ νέου εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ντελχί, δὲν ἠδυνήθη δὲ νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του καθ' ὅλον τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Τῷ 1707 ὅμως, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀουρενγκτζέμπ, ἀποτινάξαν τὸν ζυγὸν τοῦ Ντελχὶ ἡνώθη μετὰ τοῦ βασιλείου τῶν Μαραττῶν (Μαχραττῶν), οἵτινες ὑποταγέντες ὁμοίως τῷ 1295 ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων, εἶχον ἀνακτήσει τὴν ἐλευθερίαν των τῷ 1355 κατόπιν ἐπαναστάσεως ὑπὸ τὸν Ἀχμὰντ Σὰχ Μπαχμανί, ὅστις καὶ ἐγένετο ἱδρυτὴς βασιλείου ἐν Γκουλμπάργκα, χωρισθέντος τῷ 1490 εἰς δύο ἄλλα βασίλεια, τοῦ Μπιτζαποὺρ καὶ τοῦ Ἀχμενταγκάρ. Ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ ἑπομένου αἰῶνος ἤρχισαν ἐκ νέου οἱ πρὸς τοὺς Μογγόλους πόλεμοι. Οἱ περίφημοι Μαχράται ἱππεῖς ὀργανωθέντες προέβαλλον ἰσχυροτάτην ἀντίστασιν, ἀλλὰ παρὰ τοῦτο τὸ Ἀχμενταγκὰρ ὑπέκυψε τῷ 1637, τὸ δὲ Μπιτζαποὺρ τῷ 1684, πρὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἀουρενγκτζέμπ. Ὁ Σιβάτζι, ἀρχηγὸς τῶν Μαχραττῶν ἱππέων, συνέχισεν ἐν ἐν τούτοις τὸν ἀγῶνα, οἱ διάδοχοί του δὲ ἠδυνήθησαν νὰ βασιλεύσωσιν ἐν Πούνα ἐπὶ μικρὰν περίοδον, μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ θρόνος ταύτης κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Πεϊσβά, ἀσκοῦντος καθήκοντα ἀνακτορικοῦ, οὕτως εἰπεῖν, δημάρχου. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον περιῆλθεν ἡ ἐξουσία καὶ ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Μπαρόντα εἰς τὸν Γκαϊκοβάρ. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀγώνων τοῦ Ντεκκὰν καὶ τοῦ Γκουντζεράτ κατὰ τῶν Μογγόλων, ἤρχισεν ἡ εἰς Ἰνδίας διείσδυσις τῶν Εὐρωπαίων, τῶν Πορτογάλων πρῶτον καὶ κατόπιν τῶν Ἄγγλων (βλ. λ. Ἰνδίαι *[Ἱστορ.]*).

Ἡ γενικὴ διοίκησις τῆς Βομβάης διοικεῖται σήμερον ὑπὸ κυβερνήτου, ἔχοντος παρ' αὐτῷ νομοθετικὸν καὶ ἐκτελεστικὸν συμβούλιον. Πλὴν τῆς ἐπαρχίας τοῦ Σίντ, περιλαμβάνει διοικητικῶς καὶ τὸ Ἄδεν, διαιρεῖται δὲ εἰς 29 ὑποδιοικήσεις καὶ 350 ἰθαγενῆ κρατίδια. —Μ.

Βόμβαια *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Βουνὸς τῆς Κυρηναϊκῆς, ἐγγὺς τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ *Μενελάου* ἢ *Παλιούρου κόλπου* τῶν ἀρχαίων (βλ. λ. Βόμβα καὶ Βάτραχος *[Παραλ. Γεωγρ.]*). Σ. Ε. Λ.

βόμβαξ (Bombax) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βομβοειδῶν*. Εἶναι ὡραῖα καὶ πανύψηλα δένδρα ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς

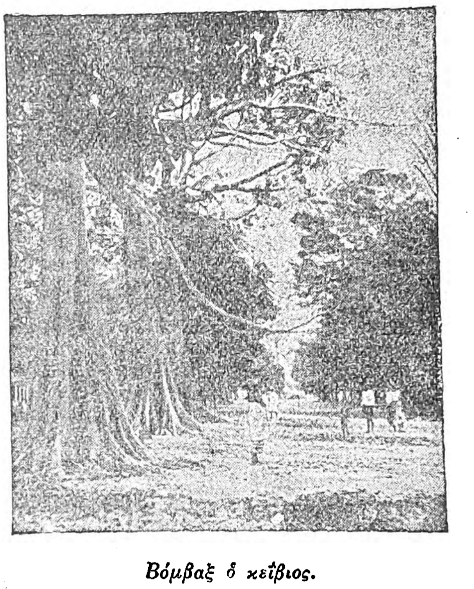

Βόμβαξ ὁ κεΐβιος.

Ἀσίας, Ἀφρικῆς καὶ Ἀμερικῆς καὶ ἔχουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Κορμὸς ὑπὸ σκληρῶν ἀκανθῶν περιβαλλόμενος, φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ φέροντα παράφυλλα, ὧν ὁ ἀριθμὸς κυμαίνεται ἀπὸ 3—8· ἄνθη μεμονωμένα ἢ κατὰ κῦμα διατεταγμένα εἰς τὰς μασχάλας τῶν κλάδων, ἑρμαφρόδιτα, κανονικά, μὲ κάλυκα γαμοσέπαλον, πολυαρίθμους στήμονας, ἐλευθέραν φοθήκην διῃρημένην εἰς πέντε θαλάμους καὶ μεταβαλλομένην κατὰ τὴν ὡρίμανσίν της εἰς καρπὸν κάψαν, ἥτις περιέχει πλεῖστα σπέρματα καλυπτόμενα ὑπὸ βαμβακοειδοῦς μεμβράνης. Τὰ δένδρα τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔχουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ξύλον μαλακὸν καὶ ἐριοφόρα σπέρματα, ἐξ ὧν λαμβάνεται τὸ καλούμενον *φυτικὸν ἔριον*, ὅπερ εἶναι μακρόν, λεπτόν, μεταξῶδες, ἀκατάλληλον πρὸς ὕφανσιν, ἀλλὰ χρησιμοποιούμενον πρὸς πλήρωσιν στρωμάτων, προσκεφαλαίων κτλ. Τὸ φυτικὸν τοῦτο ἔριον εἶναι γνωστὸν εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα *μεταξώδης βόμβαξ*. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 10 εἴδη ὧν γνωστότερα εἶναι: *Βόμβαξ ὁ κεΐβιος* (Bombax Ceiba), ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, ἔχον ὕψος 400 περίπου μέτρων καὶ περιφέρειαν κορμοῦ 4—5· χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν πρὸς κατασκευὴν μονοξύλων. *Βόμβαξ τῆς Μαλαβάρας* (Bombax malabarensis), ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Ἀσίας, οὗ τὰ φύλλα ἐκκρίνουσιν εἶδος νέκταρος, ὅπερ λαμβάνεται ὡς καθαρτικὸν καὶ διουρητικόν. *Βόμβαξ ὁ πυραμιδοειδής* (Bombax pyramidalis), διακρινόμενος διὰ τὸ ἐλαφρὸν αὐτοῦ ξύλον, ἐκ τοῦ ὁποίου κατασκευάζονται διάφορα λεπτοξυλουργήματα. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοφυτολ.]* Τοῦ γένους τούτου τῶν φυτῶν λείψανα (ἄνθη καὶ φύλλα) εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωικοῦ αἰῶνος τῆς νοτίου Γαλλίας καὶ μέσης Εὐρώπης, ὡς καὶ ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ Νοτίῳ Ἀμερικῇ. Γ. Κ. Γ.

βομβάρδα (ἡ) *[Ναυτ.]*. Τύπος ἱστιοφόρου μετὰ δύο ἱστῶν «ἐπιβόλων» ἄνευ θωρακίου καὶ προβόλου, ἔχοντος δὲ «ἐξαρτίαν» (=ἀρματωσιάν) ἡμιολίας, μετὰ προθόου, ἀρτέμονος, ἀρτεμονίδος, ἀκατίου, δολωνίου ἁπλοῦ, φωσωνίου, παρισταίων ἐνίοτε, μεγάλης προτονίδος, προϊστίου, ἐπιδρόμου καὶ λαίφους. Οὕτως ἐξηρτίζοντο παλαιότερον τὰ μικροῦ βυθίσματος διὰ βομβοβόλων ἐξωπλισμένα πολεμικὰ (γαλλ. bombarde ἢ galiote à bombe, ἀγγλ. bomb-

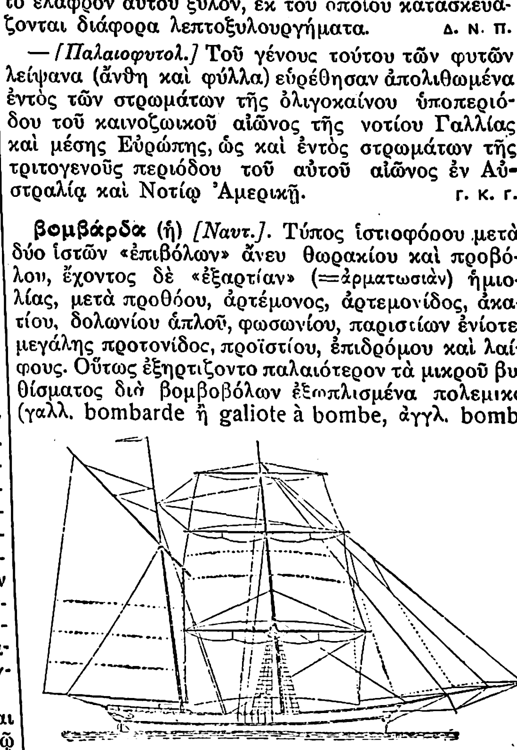

Σχηματογράφημα βομβάρδας.

vessel), ὧν ἱκανὸς ἀριθμὸς ὑπῆρχεν εἰς τὸν στόλον τοῦ Χάϋδ-Πὰρκ καὶ τοῦ Νέλσωνος κατὰ τὸν βομβαρδισμὸν τῆς Κοπεγχάγης· ἐξ αὐτοῦ δὲ ἕλκει τὴν ὀνομασίαν ὁ τοιοῦτος τύπος. Τὸ σχῆμα τοῦ σκάφους δύναται νὰ ᾖ ἢ τὸ σύνηθες τοῦ ἱστιοφόρου (=«καραβόσκαρο») ἢ τοῦ «τσερνικίου». Κατὰ τὴν δευτέραν δὲ περίπτωσιν, καὶ δὴ ἐὰν ἀντὶ τοῦ κανονικοῦ ἐπιδρόμου ὑφίσταται ψαθωτὸν ἱστίον βρατσέρας, ὁπότε καὶ ἐλλείπουσιν ἡ προτονὶς καὶ τὸ προΐστιον, ὁ τύπος τοῦ πλοίου χαρακτηρίζεται ὡς *βομβάρδα-σαμπατιέρα*, χαρακτηριζόμενος εἰς τὴν πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ἐπισήμου ναυτικοῦ ὀνοματολογίου ἐπίσημον ναυτικὴν γλῶσσαν διὰ τῶν ὅρων γαυλολιβυρνὶς ἢ ἑρμαφρόδιτον (*Γ. Ι. Κοτσοβίλλη* «Περὶ ἐξαρτισμοῦ τῶν πλοίων», Ἑρμούπολις 1894, ὅπου παραπέμπομεν δι' ἀναλογίας ἱστῶν καὶ ἱστίων). Σ. Ε. Λ.

— *[Πυροβολ.]* Εἶδος ἀρχεγόνου πυροβόλου τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὅπερ κατεσκευάζετο διὰ σιδηρῶν ἐλασμάτων συγκρατουμένων ὑπὸ στεφανῶν, διαμετρήματος 40—50 ἑκατοστῶν. Ἔβαλλε σιδηρᾶν σφαῖραν βάρους 200—250 χιλιογράμμων. Ν. Θ. Κ.

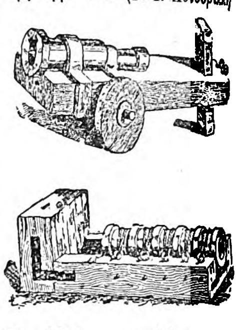

Βομβάρδαι τοῦ ΙΕ' αἰῶνος.

Μικρὰ φορητὴ βομβάρδα.

— *[Μουσ.]* Ὠνομάσθη *βομβάρδα* (γαλλ. Bombarde, γερμ. Bomhart, Bommer ἢ Pommer) ξύλινον πνευστὸν ὄργανον κατασκευαζόμενον εἰς διάφορα σχήματα καὶ γνωστὸν ὑπὸ πλείστας προσωνυμίας: *βομβαρδίνο*, τὸ μικρότερον πάντων, *βομβάρδο πίκολο*, ἀντιστοιχοῦν μὲ μεσόφωνον ὄργανον, *βομβάρδο Νίκολο* ἢ *μπασέτο* ἀντιστοιχοῦν μὲ τὴν ὀξύτητα τοῦ τενόρου καὶ *βομβάρδον* ἢ *μέγα βομβάρδον*, τὸ βαθύτερον τῆς οἰκογενείας. Ἐκ τῆς βομβάρδας παρήχθη περὶ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ὁ *βαρύαυλος*. Κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα οἱ Γερμανοὶ ἀπεκάλουν βομβάρδαν τὰς βαθείας χορδὰς τοῦ λαούτου, ἐνίοτε δὲ καὶ τὴν βαρυτέραν φωνὴν πολυφωνικῆς συνθέσεως. Γ. Σ.

Βομβάρδα *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Μήλου (βλ. λ. Αἰγαῖον τ. Β', σ. 404 γ').

βομβαρδία (ἡ) (Bombardia) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *σφαιριδῶν*. Οἱ μύκητες τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τῶν ἐπιμήκων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀποθηκίων των, τῶν κυλινδρικῶν, σκωληκοειδῶν καὶ μεμονωμένων σπορίων των καὶ τοῦ φαιοπρασίνου χρωματισμοῦ των. Δ. Ν. Π.

βομβαρδίζω· ῥίπτω βόμβας κατά τινος πρὸς ἅλωσιν, προσβάλλω διὰ βλημάτων τηλεβόλου: «ὁ στόλος βομβαρδίζει τὸ φρούριον» || μεταφ. βάλλω κατά τινος ἐπανειλημμένως καὶ συνεχῶς κατηγορίας ἢ μομφὰς (κατὰ μετάφρ. τοῦ γαλλ. bombarder).

βομβαρδισμὸς (ὁ)· ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *βομβαρδίζω*, προσβολὴ διὰ βλημάτων τηλεβόλου συνεχής: «βομβαρδισμὸς τοῦ φρουρίου, — τοῦ στρατοπέδου» κττ.

— [ΣΤΡ. ΤΑΚΤ.] Καλεῖται *βομβαρδισμὸς* ἡ ἐναντίον ἀντιπάλων χώρων μεγάλης σχετικῶς ἐκτάσεως, ὡς π. χ. ὠχυρωμένων τοποθεσιῶν, πόλεων, σιδηροδρομικῶν σταθμῶν, ἀεροδρομίων, κτλ., βολὴ ὑπὸ μὲν τοῦ πυροβολικοῦ ἐπὶ πολλὰς συνεχεῖς ὥρας, ὑπὸ δὲ τῆς ἀεροπλοΐας ἐπ' ἐλάχιστον χρόνον, ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς δυνάμεώς της (διαδοχικὴ προσπέρασις τῶν ἀεροπλοϊκῶν μονάδων ἄνωθεν τοῦ βαλλομένου χώρου).

Κατὰ τὰς παλαιὰς ἐποχάς, βομβαρδισμὸς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκτελῆται, καθ' ὅσον ἀεροπλοΐα δὲν ὑπῆρχε, τὰ δὲ στρατεύματα τοῦ πεδίου δὲν παρηκολουθοῦντο ὑπὸ βαρέος πυροβολικοῦ, κατὰ δὲ τὰς τελευταίας πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐποχὰς εἶχε μὲν ἀρχίσει ὑπάρχον βαρὺ πυροβολικὸν τοῦ πεδίου (ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1900 ἐν Γερμανίᾳ) ἀλλ' ἐν πολὺ μικρᾷ ἀναλογίᾳ καὶ μὲ πολὺ περιωρισμένον ἀριθμὸν πυρομαχικῶν. Δι' ὅ, κατὰ τὰς παλαιὰς ἐποχάς, βομβαρδισμὸς ἐξετελεῖτο μόνον ὑπὸ τῶν πυροβόλων τοῦ στόλου, ἐπὶ τῷ μοναδικῷ σκοπῷ βλάβης σημαινουσῶν παρακτίων πόλεων, ὡς π. χ. ὑπὸ τοῦ Μοροζίνη ἐναντίον τῶν Ἀθηνῶν τῷ 1687. ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ στόλου τὸν Αὔγουστον τοῦ 1870, ἀσχέτως πρὸς τὸ ὅτι δὲν ἐξετελέσθη, ὁ κατὰ τῶν γερμανικῶν πόλεων Dantzig καὶ Colberg βομβαρδισμὸς ἕνεκα τῆς ἀδρανείας τοῦ Γάλλου ναυάρχου Bouez de Willaumez. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως τοῦ τελευταίου Παγ-

Digitized by Google

κοσμίου πολέμου, ὁπότε τὸ βαρὺ πυροβολικὸν τοῦ πεδίου ἤρξατο τιθέμενον ἐν χρήσει ἐν μεγάλῃ ἀναλογίᾳ, ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1916, καὶ μὲ ἀνεφοδιασμὸν πυρομαχικῶν ἀπεριόριστον, ἡ ἐκτέλεσις τοῦ βομβαρδισμοῦ ἐπεξεταθη πολύ.

Ὁ βομβαρδισμὸς ἐκτελεῖται σήμερον ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ (τοῦ βαρέος) καὶ τῆς ἀεροπλοΐας διὰ τοὺς ἑξῆς σκοπούς: 1) διὰ τὴν καταστροφὴν σημαινουσῶν σιδηροδρομικῶν σταθμῶν, ὄρχων, ἀεροδρομίων κ.τ.λ., δηλαδὴ διὰ γενικοὺς στρατηγικοὺς λόγους, ὡς συνέβη εἰς ἀπειρίαν περιπτώσεων κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον· 2) διὰ τὴν πρὸ τῆς ἐκπομπῆς τῆς ἐπιθέσεως καταστροφὴν τῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἀμυντικῶν ἔργων τοῦ ἀμυνομένου, δηλαδὴ διὰ τὴν *προπαρασκευήν*, ὁπότε ὁ βομβαρδισμὸς χρησιμοποιεῖται διὰ τακτικοὺς λόγους, ὡς ἐξετέλεσαν ἅπαντες οἱ ἀντίπαλοι καθ' ἁπάσας τὰς ἀπὸ 1915 μέχρις ἀνοίξεως 1918 μάχας· 3) διὰ τὴν κατάρριψιν τοῦ ἠθικοῦ τοῦ ἀντιπάλου, δηλαδὴ διὰ στρατηγικοὺς λόγους, ὡς ἐγένετο κατὰ τοῦ Βελιγραδίου τὸν Ὀκτώβριον 1915, κατὰ τῶν Παρισίων τὸν Μάρτιον 1918 διὰ τοῦ γερμανικοῦ μακροῦ πυροβόλου, τοῦ κοινῶς γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα **βέρθα** (βλ. λ.) κ.τ.λ.· 4) διὰ παραπλάνησιν τοῦ ἀντιπάλου, ὁπότε ἐκτελεῖται βομβαρδισμὸς ἐναντίον χώρου διαφόρου τοῦ ἐφ' οὗ θὰ ἐκπεμφθῇ ἡ ἐπίθεσις, ὡς ἐξετελέσθη ἐν Ἰωαννίνοις τὴν 18ην Φεβρουαρίου 1913· 5) διὰ τὴν ἐκ μέρους τοῦ ἀμυνομένου διαταραχὴν τῆς ἑτοίμου πρὸς ἐκπομπὴν ἐπιθέσεως, δηλαδὴ διὰ τὴν *ἀντιπροπαρασκευὴν* (βλ. λ. **ἄμυνα, μάχη** *ἀμυντική*), ὁπότε χρησιμοποιεῖται διὰ τακτικοὺς λόγους.

Ὁ διὰ τοῦ πυροβολικοῦ βομβαρδισμὸς διαρκεῖ ἐπὶ πολλὰς συνεχεῖς ὥρας, συνήθως 5—8, ἐνίοτε δ' ἐπὶ πολλὰς συνεχεῖς ἡμέρας, ὡς π. χ. δύο ἡμέρας τὸν Φεβρουάριον 1916, ἑπτὰ τὸν Αὔγουστον 1917 εἰς Βερντέν, ἕνεκα τούτου δὲ ἀπαιτεῖ κατανάλωσιν πυρομαχικῶν κολοσσιαίαν (πρβλ. «Tactique Générale» *Culmann*, 1924 σελ. 581). Συχνάκις ἐκτελεῖται βομβαρδισμὸς καὶ δι' *ἀερίων*, ἐκπεμπομένων εἴτε ἀπὸ βλήματος πυροβολικοῦ εἴτε ἀπὸ βόμβας ἀεροπλοίου (βλ. λ. **ἀέρια**).

Ἐφ' ὅσον ὁ βομβαρδισμὸς ἐκτελεῖται διὰ καταστροφὴν πόλεων, σιδηροδρομικῶν σταθμῶν, ἀεροδρομίων κ.τ.λ., ἔχει τὸ μόνον μειονέκτημα ὅτι συνεπιφέρει **ἀντίποινα** (βλ. λ.). Ὅταν ὅμως ἐκτελῆται διὰ *προπαρασκευήν*, ἔχει τὸ μέγα μειονέκτημα, ὅτι προδίδει τὰς προθέσεις τοῦ ἐκτελοῦντος τοῦτον, καθ' ὅσον καταδεικνύει συνήθως τὸν χῶρον ἐφ' οὗ θὰ ἐκτελεσθῇ ἡ ἐπίθεσις καὶ τὸν περίπου χρόνον ἐκτελέσεως αὐτῆς· δι' αὐτὸν δ' ἀκριβῶς τὸν λόγον, ἐνῷ μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς γερμανικῆς ἐπιθέσεως τῆς ἀνοίξεως 1918 ἐγίνετο εὐρυτάτη χρῆσις βομβαρδισμοῦ παρ' ἁπάντων τῶν ἀντιπάλων διὰ τὴν πρὸ τῆς ἐνάρξεως πάσης μάχης προπαρασκευήν, τοὐναντίον κατὰ τὰς ἀνταντικὰς ἐπιθέσεις τοῦ θέρους 1918 (18η Ἰουλίου καὶ 8η Αὐγούστου) τοιοῦτος βομβαρδισμὸς δὲν ἐξετελέσθη, διότι ὁ Foch εἶχε δώσει ρητὰς διαταγὰς περὶ ἀποφυγῆς τοιούτου εἴδους δράσεως· παρὰ πολλῶν δὲ συγγραφέων θεωρεῖται ὅτι ἡ μὴ ἐκτέλεσις βομβαρδισμοῦ ὑπῆρξεν εἷς τῶν λόγων τῆς ἀνταντικῆς ἐπιτυχίας (βλ. καὶ λ. **ἀεροπλοΐα** *στρατιωτική*, **βολή, πυροβολικόν**). Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— [ΝΑΥΤ.] Ὁ ἀπὸ πλοίου ἢ πλοίων (ὁρμούντων, ἢ πλαγιοδετημένων) *βομβαρδισμός*, ἤτοι προσβολὴ διὰ βολῆς πυροβολικοῦ (εἴτε ἀμέσου ἂν ὁ στόχος εἶναι ἀπροκάλυπτος, εἴτε ἐμμέσου ἂν εἶναι κεκαλυμμένος), ἐκτελεῖται ἐπὶ τῷ σκοπῷ σιγήσεως τῶν πυροβολείων τοῦ ἐχθροῦ ἢ καταστροφῆς ὀχυρωτικῶν ἔργων του ἢ προσβολῆς μαζῶν τοῦ στρατοῦ. Ἐκτελεῖται δὲ ὁ βομβαρδισμὸς διὰ βολῆς μεγάλης καμπυλότητος τροχιᾶς, ἐπιτυγχανομένης δι' ἐλαττώσεως τῶν γομώσεων καὶ ἐκτελουμένης ἀπὸ πλοίων μικροῦ βυθίσματος καὶ δὴ μονιτόρων, ἅτε δυναμένων νὰ πλησιάζωσι τὴν ἀκτήν, λόγος δι' ὃν ἐγένετο περιώνυμον τὸ ἀγγλικὸν «Κόνδωρ» διακυβερνώμενον ὑπὸ τοῦ Μπύρκσφορδ κατὰ τὸν βομβαρδισμὸν τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἡ ἀπαραίτητος, διὰ τὸν κανονισμὸν τῆς βολῆς βομβαρδισμοῦ, παρατήρησις τῶν σημείων πτώσεως τῶν, πρὸς τοιοῦτον χρησιμοποιουμένων, ἐκρηκτικῶν βλημάτων ἢ βολιδοφόρων, γίνεται ἀφ' ὑψηλοῦ καὶ δὴ ἀπὸ ἀεροπλάνων, τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν παρατηρήσεων μεταβιβαζομένων εἰς τὸν βομβαρδίζοντα στόλον διὰ παντοίων μέσων καὶ δὴ ραδιοτηλεγραφικῶς.

Παρὰ πάντα ταῦτα ἐν τούτοις, ὁ βομβαρδισμός, ὡς κυρίως ναυτικὸν πολεμικὸν ἐγχείρημα, τάσσεται εἰς δευτέραν ὅλως μοῖραν, διότι, ἐνῷ πάντως προϋποθέτει τὴν ἐξασφάλισιν τῆς κυριαρχίας τῆς θαλάσσης ὑπὲρ τοῦ βομβαρδίζοντος, τὰ πλοῖα αὐτοῦ ἐκτίθενται εἰς ἀσυγκρίτως σοβαρωτέρους κινδύνους ἢ τὰ κατ' αὐτῶν βάλλοντα ἐπάκτια πυροβολεῖα. Εἰς τοὺς κινδύνους αὐτοὺς προστίθενται οἱ ἀπὸ ἐνδεχομένης αἰφνιδιαστικῆς προσβολῆς, διαρκοῦντος τοῦ βομβαρδισμοῦ, ἀπὸ τορπιλλικῶν καὶ ὑποβρυχίων. Μόνον διὰ τῆς τρομοκρατήσεως τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ βομβαρδιζομένης πόλεως δύναται ὁ βομβαρδισμὸς νὰ παράσχῃ ὠφελήματα. Ὁ βομβαρδισμὸς τῆς 9/21 Φεβρουαρίου 1897 τοῦ διεθνοῦς στόλου κατὰ τοῦ *Ἀκρωτηρίου* (Κρήτης), ἀσήμαντα ἀποτελέσματα ἔσχε. Ἀντιθέτως ὀλίγαι βολαὶ τῶν «Ψαρῶν» κατὰ τοῦ ἀμυντικοῦ στρατῶνος τοῦ Ἁλμυροῦ, τὴν νύκτα τῆς 5 Μαΐου 1897, ἤρκεσαν νὰ τρομοκρατήσωσι τοὺς καταλαβόντας τὴν κωμόπολιν Τούρκους καὶ νὰ δώσωσι καιρὸν εἰς τὴν ταξιαρχίαν τοῦ Σμολένσκη ὅπως ὑποχωρήσῃ. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως μεγάλης καταναλώσεως πυρομαχικῶν, εἶναι ἐπικίνδυνοι οἱ βομβαρδισμοὶ διὰ τὸν βομβαρδίζοντα. Τὸ ὅτι δὲ οἱ ναυτικοὶ βομβαρδισμοὶ δέον νὰ ἀποφεύγωνται, ἀντικαθιστάμενοι δι' ἐνεργείας κατὰ ξηράν, εἶναι ἐξ ἴσου μεγάλη ἀλήθεια, ἣν προσεπεκύρωσε κατ' Ἰούλιον τοῦ 1830 γενομένη κατάληψις τοῦ Ἀλγερίου δι' ἀποβάσεως, ἐνῷ αἱ ἄλλοτε ἀπόπειραι διὰ βομβαρδισμοῦ ἐναυάγησαν τραγικῶς. —Ω.

— [ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] Ὁ βομβαρδισμὸς πολεμικῶν θέσεων ἢ ἄλλων ὠχυρωμένων τοποθεσιῶν ἀποτελεῖ κατ' ἄλλους μὲν διεθνολόγους (Calvo, Fauchille) μέτρον ἐσχάτης ἀνάγκης, κατ' ἄλλους δὲ θεωρεῖται ὡς νόμιμον μέσον ἐπιθέσεως. Ὁπωσδήποτε, ἀπὸ ἀπόψεως διεθνοῦς δικαίου, ὁ βομβαρδισμὸς ἐνδιαφέρει ἰδιαιτέρως ἂν ἐνεργεῖται εἴτε ἀπὸ ξηρᾶς, εἴτε ἀπὸ θαλάσσης, εἴτε ἀπὸ τοῦ ἀέρος, ἰδιαιτέρων, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἰσχυόντων ἐν ἑκάστῃ περιπτώσει διεθνῶν κανόνων.

Ὁ ἀπὸ ξηρᾶς βομβαρδισμός. Ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἀπὸ ξηρᾶς ἐνεργούμενον βομβαρδισμὸν κρατεῖ ὁ κανών, ὅτι τούτου ἐξαιρεῖται πᾶσα πόλις ἀνοχύρωτος ἢ ὠχυρωμένη μέν, πλὴν ὅμως στρατιωτικῶς ἀνυπεράσπιστος διατελοῦσα καὶ ἀνοίγουσα τὰς πύλας αὐτῆς εἰς τὸν ἐχθρόν. Ὁ κανὼν οὗτος διετυπώθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν *Δήλωσιν τῶν Βρυξελλῶν* τοῦ 1874 (ἄρθρ. 15). Βραδύτερον διὰ τῶν συμβάσεων τῆς Χάγης τοῦ 1899 καὶ τοῦ 1907 ἐζητήθη νὰ γίνῃ διάκρισις μεταξὺ θέσεων γενικῶς ὠχυρωμένων καὶ θέσεων ἀνοχυρώτων. Τὸ ἄρθρ. 25 τοῦ εἰς τὴν Δ' σύμβασιν τῆς Χάγης τοῦ 1899 προσηρτημένου κανονισμοῦ ὥριζεν, ὅτι «ἀπαγορεύεται ἡ προσβολὴ ἢ ὁ βομβαρδισμὸς πόλεων, χωρίων, συνοικισμῶν ἢ οἰκημάτων ἀνυπερασπίστων». Τὸ δὲ ἄρθρ. 25 τοῦ εἰς τὴν Δ' σύμβασιν τῆς Χάγης τοῦ 1907 προσηρτημένου παραρτήματος («Κανονισμὸς ἀφορῶν τοὺς νόμους καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ κατὰ ξηρὰν πολέμου») ὁρίζει σαφέστερον, ὅτι «ἀπαγορεύεται ἡ προσβολὴ ἢ ὁ βομβαρδισμὸς δι' οἱουδήποτε μέσου πόλεων, χωρίων, συνοικισμῶν ἢ οἰκημάτων ἀνυπερασπίστων». Ποία τυγχάνει ἡ ἔννοια τῆς λέξεως «*ἀνυπεράσπιστος*» πόλις κλπ., ὥστε ἐξ ἀντιδιαστολῆς τοὐλάχιστον νὰ συνάγηται ποῖαι τοποθεσίαι γενικῶς δέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς μὴ ἀνυπεράσπιστοι, οὐδεμία σύμβασις τῆς Χάγης καθορίζει. Τούτου ἕνεκα μόνον θεωρητικὰ συμπεράσματα ἐπιδέχεται τὸ ζήτημα τοῦτο, ἐφ' οὗ διὰ μακρῶν ἐνδιατρίβουσιν οἱ διεθνολόγοι.

Γενικῶς ἐν προκειμένῳ δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς κρατοῦσαι αἱ ἑξῆς ἀρχαί: οἱαδήποτε πόλις κλπ. ὑπερασπιζομένη παρ' ἐχθρικῶν στρατευμάτων ἢ τῶν κατοίκων της, εἴτε τυγχάνει ἀνοχύρωτος, εἴτε ὠχυρωμένη, δύναται νὰ προσβληθῇ ὡ καὶ πᾶν ἄλλο ὀχυρόν, ἐφόσον προβάλλεται πραγματικὴ ἀντίστασις καὶ ἐκ τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν λοιπῶν οἰκοδομημάτων· ἀραιοὶ πυροβολισμοί, τυχαίως ριπτόμενοι, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ δώσωσιν ἀφορμὴν πρὸς βομβαρδισμὸν τῆς πόλεως ἢ τοῦ χωρίου κλπ. Ἐὰν ἤδη πόλις καθ' ἑαυτὴν ἀνοχύρωτος δύναται νὰ βομβαρδισθῇ, εἶναι ζήτημα διαφόρους λύσεις ἐπιδεχόμενον καὶ τελικῶς ἄλυτον παραμεῖναν. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἠσχολήθη καὶ ἡ συνδιάσκεψις τῶν Βρυξελλῶν τῷ 1874, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν Κάτω Χωρῶν ὑπεστήριξεν, ὅτι πόλις τις κλπ. ἔδει νὰ θεωρῆται ὡς μὴ ὑπεραμυνομένη αὐτῆς, ἐφόσον ἐντὸς ταύτης δὲν εὑρίσκεται ἐχθρικὸς στρατὸς καὶ δὲν προεβάλλετο ἐκ μέρους αὐτῆς ἀντίστασις· ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη ἀπεκρούσθη, διότι ἥ τε πόλις καὶ τὰ φρούρια ἔξωθεν ταύτης εὑρισκόμενα ἤθελον ἀμοιβαίως ὑποστηρίζεσθαι, διότι ἐκ μὲν τῆς πόλεως θ' ἀπεστέλλοντο τροφαὶ καὶ ἐφόδια παντοίας φύσεως, εἰς αὐτὴν δὲ θὰ κατέφευγον οἱ ἀσθενεῖς καὶ τραυματίαι, ἡ δ' ἐκ μέρους τῶν φρουρίων ἄμυνα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ θὰ διέσωζε καὶ τὴν ἐν λόγῳ πόλιν, ὥστε αὕτη μοιραίως θὰ συγκατελέγετο εἰς τὸ καθόλου ἀμυντικὸν σύστημα. Πρὸ τοῦ βομβαρδισμοῦ ὅμως πόλεως ἀνοχυρώτου ἢ ὀχυρᾶς τοποθεσίας κ.λ.π. παρὰ τοῦ ἐχθροῦ, δέον οὗτος νὰ εἰδοποιήσῃ σχετικῶς τὰς ἀρχὰς ταύτης, ὅπως ληφθῇ φροντὶς περὶ ἐξόδου τοῦ ἀόπλου πληθυσμοῦ, καὶ ἰδίως τῶν γυναικῶν καὶ παιδίων, ἀπομακρυνομένου τῆς ζώνης καθ' ἧς θέλει ἐνεργηθῇ ὁ βομβαρδισμός. Ἡ ἀρχὴ αὕτη ρητῶς ἀναγράφεται εἰς τὴν Δήλωσιν τῶν Βρυξελλῶν (ἄρθρ. 16), ἐπίσης δὲ εἰς τὸν κανονισμὸν τὸν προσηρτημένον εἰς τὴν Δ' σύμβασιν τῆς Χάγης τοῦ 1899 (ἄρθρ. 26), ὡς καὶ εἰς τὸ προσηρτημένον παράρτημα εἰς τὴν Δ' σύμβασιν τοῦ 1907 («Κανονισμὸς ἀφορῶν τοὺς νόμους καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ κατὰ ξηρὰν πολέμου» 26 ἄρθρον) καθ' ὃ «ὁ ἀρχηγὸς τῶν τὴν πολιορκίαν ἐνεργούντων στρατευμάτων, πρὶν κατάρξηται τοῦ βομβαρδισμοῦ, ἐξαιρέσει περιπτώσεως σφοδρᾶς ἐπιθέσεως, δέον νὰ πράξῃ πᾶν ὅ,τι ἐξαρτᾶται παρ' αὐτοῦ, ὅπως γνωρίσῃ τοῦτο εἰς τὰς ἀρχάς».

Ἀπὸ παλαιοτάτης ἐποχῆς μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐκράτει γενικῶς ἡ ἀρχή, καθ' ἣν ὁ βομβαρδισμὸς ἔδει νὰ στρέφηται κατὰ τῶν ὀχυρῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν οἰκημάτων μόνον καὶ οὐχὶ κατὰ τοῦ πληθυσμοῦ, ἤτοι κατὰ τῶν τμημάτων ἐκείνων τῆς πόλεως, ἐν οἷς οὐδ' ἀποθήκη πολεμικοῦ ὑλικοῦ εὑρίσκεται, οὐδ' ἄλλο στρατιωτικῆς φύσεως οἴκημα κλπ., ἀλλ' ἅτινα κατοικοῦνται παρ' ἀόπλων κατοίκων. Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐκράτει γενικῶς τόσον μεταξὺ τῶν διεθνολόγων ὅσον καὶ τῶν στρατιωτικῶν· ἐν ἔτει ὅμως 1870 ὑπεστηρίχθη παρὰ τοῦ Γερμανοῦ στρατηγοῦ von Werder ἡ ἀντίθετος ἐκδοχή, καθ' ἣν ἔδει ὁ βομβαρδισμὸς νὰ κατευθύνηται κατὰ τοῦ ἀόπλου πληθυσμοῦ, ὅπως ἐνσπείρῃ παρ' αὐτῷ πανικόν, ὅστις ἐπιδρῶν ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ τοῦ στρατεύματος θὰ καθίστα μᾶλλον εὐάλωτον τὴν πόλιν ἢ τὸ φρούριον κλπ. Κατὰ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἀντεπεξῆλθον δριμέως πάντες οἱ διεθνολόγοι καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ Γερμανοί, ἐν οἷς ὁ πολὺς Bluntschli, ὅστις τὴν «τοιαύτην ψυχολογικὴν ἐπίδρασιν» τοῦ πανικοῦ ἀποκαλεῖ «ἐντελῶς ἀνήθικον... προκαλοῦσαν τὸ μῖσος καὶ τὴν ἐκδίκησιν».

Προκειμένου περὶ τοῦ βομβαρδισμοῦ τοῦ ἐσωτερικοῦ θέσεώς τινος γενικῶς, ὑφίστανται ὡρισμένοι περιορισμοί. Παρὰ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἐτέθη (ἄρθρ. 34) ἐν τῷ παρ' αὐτῇ συνταχθέντι «Σχεδιάσματι» διεθνῶν κανόνων ἰσχυόντων ἐν καιρῷ πολέμου κατὰ τὴν ἐν Ὀξφόρδῃ τῷ 1880 σύνοδον αὐτῆς, ἡ ἑξῆς ἀρχή: «Ἐν περιπτώσει βομβαρδισμοῦ δέον νὰ λαμβάνωνται πάντα τὰ κατάλληλα μέτρα, ἐφόσον εἶναι δυνατόν, ὅπως περισωθῶσι τοῦ βομβαρδισμοῦ τὰ οἰκήματα τὰ προωρισμένα διὰ τὴν θρησκείαν, τὰς τέχνας, τὰς ἐπιστήμας, τὰ εὐεργετικὰ ἱδρύματα, τὰ νοσοκομεῖα καὶ οἱ τόποι ἔνθα ἔχουσι τοποθετηθῆ ἀσθενεῖς καὶ τραυματίαι, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι δὲν χρησιμοποιοῦνται ταυτοχρόνως, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, ὑπὲρ τῆς ἀμύνης. Τὸ καθῆκον τοῦ πολιορκουμένου ἔγκειται εἰς τὸ νὰ καθορίζῃ τὴν ὕπαρξιν τοιούτων οἰκημάτων διὰ σημείων ἀντιληπτῶν, ὁρατῶν ἐξ ἀποστάσεως παρὰ τοῦ πολιορκητοῦ». Ἡ αὐτὴ ἀρχὴ περιελήφθη καὶ εἰς τὴν *Δήλωσιν τῶν Βρυξελλῶν* τοῦ 1874 (ἄρθρ. 34) καὶ εἰς τὸν κανονισμὸν τῆς Δ' συμβάσεως τῆς Χάγης (ἄρθρ. 27). Τὸ ἄρθρον τοῦτο ἀποτελεῖ πιστὴν ἀντιγραφὴν τοῦ παρὰ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου τὸ πρῶτον διατυπωθέντος κανόνος, σὺν τῇ προσθήκῃ ἐν τῇ 1 παραγράφῳ τούτου καὶ τῶν λέξεων «ἱστορικῶν μνημείων», καὶ ἀντικατασταθείσης ἐπὶ πλέον τῆς τελευταίας φράσεως «ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ὑπὲρ τῆς ἀμύνης» διὰ τῶν λέξεων: «πρὸς στρατιωτικόν τινα σκοπόν»· ἐν τῇ 2 παραγράφῳ προσετέθη μετὰ τὴν λέξιν «σημείων» ἡ λέξις «εἰδικῶν». Ὡς τοιαῦτα εἰδικὰ σημεῖα, διὰ μὲν τὰ νοσοκομεῖα γενικῶς ὡρίσθη ἡ λευκὴ σημαία μετ' ἐρυθροῦ σταυροῦ, διὰ δὲ τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ σχολεῖα ἁπλῶς ἡ λευκὴ σημαία. Ἂν καὶ κατὰ τὸ ἄρθρ. 25 τοῦ «Κανονισμοῦ τῆς Δ' συμβάσεως τῆς Χάγης» ὁ βομβαρδισμὸς γενικῶς ἀνυπερασπίστων πόλεων ἀπαγορεύεται, ὑφίστανται ἐν τούτοις διεθνολόγοι, οἵτινες ὑποστηρίζουσι ὅτι θὰ ἦτο ἐπιτετραμμένος ὁ βομβαρδισμὸς σημείων τινῶν τοιαύτης πόλεως, στρατιωτικῆς φύσεως (: ἀποθῆκαι ὑλικοῦ κλπ.), ἐφόσον ὁ ἀκριβὴς ὑπολογισμὸς καὶ σκόπευσις δὲν θὰ ἦτο ἀδύνατος διὰ τὸν πολιορκοῦντα (Fauchille).

Οἱ ὡς ἄνω διεθνεῖς κανόνες περὶ βομβαρδισμοῦ ἀπὸ ξηρᾶς δὲν ἐτηρήθησαν πάντοτε ἐν τῇ πρακτικῇ. Τῷ 1855, κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, οἱ Ἀγγλογάλλοι πολιορκοῦντες τὰ πέριξ ὀχυρὰ τῆς Σεβαστουπόλεως ἐφείσθησαν τῆς πόλεως ταύτης κατ' ἀρχὰς μόνον. Διαρκοῦντος τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου τῷ 1870-1871 οἱ Γερμανοὶ ἐβομβάρδιζον ἐκτὸς τῶν φρουρίων καὶ τὰς πόλεις, κατέστρεψαν δὲ διὰ βροχῆς ὀβίδων τὴν μικρὰν πόλιν Fère, ἄνευ προηγουμένης εἰδοποιήσεως. Ἐπίσης ἐβομβάρδισαν τοὺς Παρισίους ἄνευ προηγουμένης εἰδοποιήσεως τῶν ἀρχῶν, τοῦτο δὲ προεκάλεσε τὰς διαμαρτυρίας τῶν ξένων πρεσβευτῶν, ὁ πρύτανις τῶν ὁποίων Kern, πρεσβευτὴς τῆς Ἑλβετίας, ἀπηύθυνεν ἐπιστολὴν ὑπὸ τύπον διαμαρτυρίας πρὸς τὸν Βίσμαρκ τὴν 13 Ἰανουαρίου 1871. Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877 ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐβομβάρδισε κατ' ἐπανάληψιν ἀνυπερασπίστους ρωσικὰς πόλεις, πολλαὶ δὲ καταστροφαὶ ἐπροξενήθησαν ἐπὶ οἰκοδομημάτων φερόντων τὴν σημαίαν τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ· ἐπίσης τῷ 1863 οἱ Τοῦρκοι ἐβομβάρδισαν τὸ Βελιγράδιον ἄνευ προηγουμένης εἰδοποιήσεως. Τῷ 1894 οἱ Γάλλοι ἐβομβάρδισαν τὴν Μαδαγασκάρην καὶ τῷ 1896 οἱ Ἄγγλοι τὴν Ζανζιβάρην, μετὰ προηγουμένην εἰδοποίησιν. Κατὰ τὸν ἀτυχῆ Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897, οἱ Τοῦρκοι ἐβομβάρδισαν τὸ στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον τῆς Ἄρτης, ἂν καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἦτο ἀνηρτημένη ἡ σημαία τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Τῷ 1904, κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Πὸρτ Ἀρθούρ, οἱ Ἰάπωνες ἐβομβάρδισαν τὰ νοσοκομεῖα, τὰς ἐκκλησίας κλπ. τῆς πόλεως· ἐναντίον τῆς τοιαύτης πράξεως διεμαρτυρήθη ἐντόνως ἡ Ρωσία, ἀλλ' ἡ Ἰαπωνία ἀπήντησεν, ὅτι ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων δὲν ἐπέτρεπεν εὔστοχον σκόπευσιν. Διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου οὐδεμία τῶν περὶ βομβαρδισμοῦ ἀπὸ ξηρᾶς διεθνῶν ἀρχῶν ἐτηρήθη· τόσον ἐκ μέρους τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν συμμάχων των, ὅσον καὶ ἐκ μέ-

Digitized by Google

ρους τῶν νικητῶν ἐβομβαρδίσθησαν πλεῖσται ἀνυπεράσπιστοι πόλεις καὶ μνημεῖα ἱστορικὰ καὶ τέχνης, νοσοκομεῖα καὶ ἐκκλησίαι, ἄοπλοι πληθυσμοὶ κλπ.

Ὁ ἀπὸ θαλάσσης βομβαρδισμός. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀπὸ θαλάσσης βομβαρδισμὸν διὰ τῶν πολεμικῶν πλοίων, στρατιωτικῶν λιμένων, ναυστάθμων, φρουρίων, ὀχυρῶν οὐδεὶς ὑφίσταται περιορισμὸς ἀπὸ ἀπόψεως διεθνοῦς δικαίου. Ἀλλ' ἐπιτρέπεται ἄραγε ὁ βομβαρδισμὸς λιμένων καθαρῶς ναυτικῶν καὶ παραθαλασσίων πόλεων; Γενικὴ ἐπικρατεῖ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ σήμερον καὶ παλαιότερον ἀκόμη ὁμοφωνία περὶ τοῦ ὅτι οἱ τοιοῦτοι λιμένες καὶ αἱ παραθαλάσσιαι πόλεις ἔδει νὰ ἐξομοιωθῶσι πρὸς τὰς ἀνυπερασπίστους πόλεις, αἵτινες προστατεύονται τοῦ ἀπὸ ξηρᾶς βομβαρδισμοῦ. Ἡ Ἀκαδημία τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἐν τῇ συνόδῳ αὐτῆς τῆς Βενετίας τοῦ 1896 ἐψήφισε κανονισμὸν σχετικὸν πρὸς τὸν βομβαρδισμὸν τῶν ἀνυπεραστων πόλεων ἀπὸ θαλάσσης, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου ὁ ἀποκλεισμὸς ἀπηγορεύετο κατὰ κανόνα. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀνεφύη κατὰ τὴν πρώτην περὶ εἰρήνης Συνδιάσκεψιν τῆς Χάγης ἐν ἔτει 1899, ἀλλὰ παρέμεινεν ἄλυτον, διατυπωθείσης ἁπλῶς τῆς εὐχῆς ὅπως ἐξετασθῇ παρὰ μεταγενεστέρας συνδιασκέψεως. Κατὰ τὸν ἐν ἔτει 1900 ἐκδοθέντα «Ναυτικὸν Κώδικα» τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἀπηγορεύετο ἀπολύτως ὁ βομβαρδισμὸς ἀνυπερασπίστων καὶ ἀνοχυρώτων θέσεων, «ἐξαιρέσει τῆς περιπτώσεως καθ' ἣν ὁ τοιοῦτος βομβαρδισμὸς ἀποσκοπεῖ τὴν καταστροφὴν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν οἰκοδομημάτων, δημοσίων ἀποθηκῶν πολεμεφοδίων ἢ πολεμικῶν πλοίων εὑρισκομένων ἐν τῷ λιμένι, ἢ ὁσάκις ἐζητήθη ἡ προμήθεια ζωοτροφιῶν καὶ λοιπῶν ἐφοδίων, καθ' ἣν δὲ στιγμὴν διετυποῦτο ἡ αἴτησις παρημποδίσθη αὕτη διὰ τῆς βίας, ὁπότε δέον νὰ προηγηθῇ ἡ ἀναγγελία τοῦ διενεργηθησομένου βομβαρδισμοῦ».

Παρὰ τῆς δευτέρας περὶ εἰρήνης Διασκέψεως τῆς Χάγης τοῦ 1907 κατηρτίσθη τὴν 18 Ὀκτωβρίου 1907 εἰδικὴ σύμβασις (ὑπ' ἀριθ. 9), ἀφορῶσα «τὸν βομβαρδισμὸν παρὰ ναυτικῶν δυνάμεων ἐν καιρῷ πολέμου». Κατὰ τὴν ἐν λόγῳ σύμβασιν ἀπαγορεύεται ὁ ὑπὸ ναυτικῶν δυνάμεων βομβαρδισμὸς ἀνυπερασπίστων λιμένων, πόλεων, χωρίων, οἰκημάτων ἢ κτιρίων (ἄρθρ.1). Χωρὶς δὲ νὰ καθορίζηται ἡ ἔννοια τῆς ἀνυπερασπίστου θέσεως, προστίθεται ὡς 2 παράγραφος τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου, ὅτι «θέσις τις δὲν δύναται νὰ βομβαρδισθῇ ἐπὶ τῇ μόνῃ αἰτίᾳ, ὅτι πρὸ τοῦ λιμένος ἔχουσι τοποθετηθῇ νάρκαι, αὐτομάτως διὰ κρούσεως ἀναφλεγόμεναι». Ἀλλ' ἡ ἐν λόγῳ διάταξις δὲν ἐγένετο ἀποδεκτὴ παρά τινων κρατῶν, ἐπὶ τῷ εὐλόγῳ ἰσχυρισμῷ, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ λιμήν τις ὡς ἀνυπεράπιστος ὅταν ἐν αὐτῷ γίνεται χρῆσις μέσων παρακωλυόντων τὴν παρὰ τοῦ ἐχθροῦ κατάληψιν αὐτοῦ. Εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον ἀντιτάσσουν πολλοὶ διεθνολόγοι ὅτι, ἂν ἡ ἁπλῆ τοποθέτησις ναρκῶν ἐν τῷ λιμένι ἀφαιρῇ ἀπ' αὐτοῦ τὴν ἰδιότητα «τῆς ἀνυπερασπίστου θέσεως», θὰ ἠδύνατο ὁ ἐχθρός, ἐπὶ τῇ ὑπονοίᾳ μόνον ὅτι ἐντὸς τοῦ λιμένος εὑρίσκονται νάρκαι, νὰ προβῇ εἰς τὸν βομβαρδισμὸν τούτου. Τῆς ἐν τῷ 1ῳ ἄρθρῳ διατυπουμένης ἀρχῆς διατυποῖ ἐξαιρέσεις τὸ 2ον ἄρθρ. τῆς Συμβάσεως τῆς Χάγης, κατὰ τὸ ὁποῖον «δὲν συμπεριλαμβάνονται ἐν τῇ περὶ βομβαρδισμοῦ ἀπαγορεύσει στρατιωτικὰ ἔργα, στρατιωτικὰ ἢ ναυτικὰ ἱδρύματα, ἀποθῆκαι ὅπλων ἢ ὑλικοῦ πολέμου, ἐργαστήρια ἢ ἐγκαταστάσεις κατάλληλοι ὅπως χρησιμοποιηθῶσι διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου ἢ στρατοῦ, ὡς καὶ τὰ πολεμικὰ πλοῖα τὰ εὑρισκόμενα ἐντὸς τοῦ λιμένος». Ἀλλὰ διὰ τὸν ἐνδεχομένως ἐνεργηθησόμενον βομβαρδισμὸν ἀπαιτεῖται προηγουμένως «ἡ λῆψις ὡρισμένων μέτρων». Ὁ ἀρχηγὸς ναυτικῆς δυνάμεως δύναται νὰ καταστρέψῃ ταῦτα διὰ τηλεβόλου, κατόπιν προηγουμένης προσκλήσεως μετ' εὐλόγου προθεσμίας, ἐὰν πᾶν ἄλλο μέσον εἶναι ἀδύνατον καὶ ἐὰν αἱ ἀρχαὶ τοῦ τόπου δὲν ἐνήργησαν τὴν καταστροφὴν ταύτην ἐντὸς τῆς ταχθείσης προθεσμίας. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οὐδεμία εὐθύνη βαρύνει αὐτὸν διὰ τὰς ἀκουσίας ζημίας, αἵτινες τυχὸν ἤθελον προκληθῇ διὰ τοῦ βομβαρδισμοῦ. Ἐὰν στρατιωτικαὶ ἀνάγκαι, ἀπαιτοῦσαι ἄμεσον ἐνέργειαν, δὲν ἤθελον ἐπιτρέψει τὴν παροχὴν προθεσμίας, ἐννοεῖται οἴκοθεν ὅτι παραμένει ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ βομβαρδισμοῦ τῆς ἀνυπερασπίστου πόλεως, ὡς ἐν τῇ περιπτώσει τῆς παραγράφου 1, καὶ ὅτι ὁ ἀρχηγὸς «θὰ λάβῃ πάντα τ' ἀναγκαῖα μέτρα, ὅπως προξενηθῶσιν εἰς τὴν πόλιν ταύτην ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτεραι ζημίαι». Διὰ τοῦ ἄρθρ. 3 καθορίζεται ἑτέρα ἐξαίρεσις τῆς περὶ βομβαρδισμοῦ ἀπαγορεύσεως: «Μετὰ ῥητὴν γνωστοποίησιν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνεργηθῇ βομβαρδισμὸς τῶν ἀνυπερασπίστων λιμένων, πόλεων, χωρίων, οἰκημάτων ἢ κτιρίων, ἐὰν ἡ τοπικὴ ἀρχή, μετὰ ῥητὴν πρόσκλησιν, ἀρνῆται νὰ χορηγήσῃ τὰς αἰτηθείσας ζωοτροφίας ἢ προμηθείας, αἵτινες εἶναι ἀναγκαῖαι εἰς τὰς παρούσας ἀνάγκας τῆς ναυτικῆς δυνάμεως τῆς εὑρισκομένης πρὸ τῆς ἐν λόγῳ θέσεως. Αἱ αἰτήσεις αὗται πρέπει νὰ εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὰ μέσα τῆς ἐν λόγῳ θέσεως, θ' ἀπαιτῶνται δὲ μόνον τῇ ἀδείᾳ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως, ἡ δὲ πληρωμὴ αὐτῶν θὰ γίνεται, ἐφ' ὅσον τοῦτο εἶναι δυνατόν, τοῖς μετρητοῖς, ἄλλως θὰ βεβαιοῦται ἡ λῆψις αὐτῶν δι' ἀποδείξεων». Ἀλλ' ἡ ὡς ἄνω ἐξαίρεσις δὲν ἐπεκτείνεται καὶ ἐν περιπτώσει μὴ καταβολῆς ἐκ μέρους «τῆς ἐν λόγῳ θέσεως» χρηματικῶν εἰσφορῶν, ἀπαγορευομένου ῥητῶς κατὰ τὸν ἄρθρ. 4 τῆς αὐτῆς συμβάσεως τοῦ βομβαρδισμοῦ ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου «ἀνυπερασπίστων λιμένων, πόλεων, χωρίων, οἰκημάτων ἢ κτιρίων».

Ἡ αὐτὴ ὅμως σύμβασις τῆς Χάγης ὑποβάλλει ὑπὸ ὡρισμένους κανόνας τὸν βομβαρδισμὸν ἀπὸ θαλάσσης, ὁσάκις οὗτος ἐπιτρέπεται. Οὕτω κατὰ τὸ ἄρθρ. 5 κατὰ τὸν ἐνεργούμενον βομβαρδισμὸν παρὰ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων «πρέπει ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τούτων νὰ λαμβάνωνται πάντα τ' ἀναγκαῖα μέτρα ὅπως, κατὰ τὸ δυνατόν, μὴ βλαβῶσι τὰ εἰς τὴν θρησκείαν, τὰς τέχνας, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν ἀγαθοεργίαν ἀφιερωμένα κτίρια, ὡς ἐπίσης τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα, τὰ νοσοκομεῖα καὶ τὰ μέρη ἔνθα εὑρίσκονται τοποθετημένοι ἀσθενεῖς ἢ τραυματίαι, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι δὲν θὰ χρησιμοποιῶνται συγχρόνως πρὸς πολεμικὸν σκοπόν. Τὸ καθῆκον τῶν κατοίκων συνίσταται εἰς τὸ νὰ καθιστῶσι δῆλα τὰ μνημεῖα ταῦτα, τὰ κτίρια ἢ τὰ μέρη τοποθετήσεως ἀσθενῶν κλπ. δι' ἐμφανῶν σημείων, συνισταμένων ἐκ μεγάλων ἀκάμπτων τετραγώνων πινάκων, διῃρημένων κατὰ τὴν διαγώνιον εἰς δύο τρίγωνα, ὧν τὸ πρὸς τὸ ἄνω θὰ εἶναι χρώματος μέλανος, τὸ δὲ πρὸς τὰ κάτω χρώματος λευκοῦ». Ἐπὶ πλέον διὰ τοῦ ἄρθρ. 6 τῆς συμβάσεως ἐπιβάλλεται «εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐπιτιθεμένης στρατιωτικῆς δυνάμεως», ἐξαιρέσει τῶν περιπτώσεων ἐκείνων καθ' ἃς αἱ στρατιωτικαὶ ἀνάγκαι δὲν ἐπιτρέπουσι τοῦτο, «πρὶν ἢ ἄρξηται τοῦ βομβαρδισμοῦ, νὰ ἐνεργήσῃ πᾶν τὸ ἀπ' αὐτοῦ ἐξαρτώμενον, ὅπως εἰδοποιήσῃ τὰς ἀρχάς».

Ἡ Ἑλλὰς παρεδέχθη τὰς περὶ βομβαρδισμοῦ διατάξεις τῆς διασκέψεως τῆς Χάγης, αἵτινες περιελήφθησαν εἰς τὸ Δ' κεφάλαιον τῶν ἐπισήμων (ἄρθρ. 36—42) διατάξεων τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ ναυτικοῦ περὶ «τοῦ ἐν πολέμῳ Ναυτικοῦ Δικαίου».

Ἐν τῇ πρακτικῇ ἐσημειώθησαν πολλαὶ περιπτώσεις, καθ' ἃς αἱ ὡς ἄνω ἀρχαὶ πιστῶς ἐτηρήθησαν, ἀλλὰ καὶ περιπτώσεις, ἐξ ἴσου πολλαί, καθ' ἃς οἱ ὡς ἄνω κανόνες ἐντελῶς παρεβιάσθησαν. Οὕτω τῷ 1801 ὁ Νέλσων, ὅπως καταστρέψῃ τὸν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Sund εὑρισκόμενον δανικὸν στόλον, ἐβομβάρδισε τὴν Κοπεγχάγην. Τῷ 1834 ἡ κορβέττα «Cyane», τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐβομβάρδισε τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τῆς Νικαραγουάης. Τῷ 1866 ὁ ἱσπανικὸς στόλος ἐβομβάρδισε τὸ Valparaiso. Κατὰ τὸν Ρωσσοϊαπωνικὸν πόλεμον, ὁ ἰαπωνικὸς στόλος ἐβομβάρδισε τμῆμά τι τῆς νήσου San-Shau-Tao κατὰ τῆς πράξεως ταύτης διεμαρτυρήθη ἐντόνως ἡ Ρωσία. Κατὰ τὸν ἰταλοτουρκικὸν πόλεμον 1911 — 1912 ὁ ἰταλικὸς στόλος ἐβομβάρδισε πλείστας τουρκικὰς ἀνυπερασπίστους πόλεις· τὴν 22 Ὀκτωβρίου 1912 τουρκικὰ καταδρομικὰ ἐβομβάρδισαν τὴν καθαρῶς ἐμπορικὴν καὶ ἀνυπεράσπιστον ἐντελῶς πόλιν τῆς Καβάρνας. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον τὰ πολεμικὰ «Γκαῖμπεν» καὶ «Μπρεσλάου» ἐβομβάρδισαν τὰς πόλεις Done καὶ Philippeville ἐν Ἀλγερίᾳ.

Ὁ δι' ἀεροπλάνου βομβαρδισμός. Προκειμένου περὶ τοῦ ἐκ τοῦ ἀέρος βομβαρδισμοῦ δι' ἀεροπλάνων κ.λ.π., πολλοὶ διεθνολόγοι ὀχυρούμενοι ὄπισθεν τῆς φράσεως «δι' οἱουδήποτε μέσου», ἥτις ἀναφέρεται εἰς τὸ ἄρθρ. 25 τοῦ προσηρτημένου «Κανονισμοῦ» εἰς τὴν Δ' σύμβασιν τῆς Χάγης, ἰσχυρίζονται ὅτι τὸ ἐν λόγῳ ἄρθρον εὑρίσκει ἐφαρμογὴν καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ ἀέρος δι' ἀεροπλάνων ἐνεργουμένου βομβαρδισμοῦ. Κατὰ τῆς ἀπόψεως ταύτης πολλοὶ ἐγείρονται ἐνδοιασμοί, κατὰ τὴν κρατοῦσαν δ' ἐν τῇ ἐπιστήμῃ γνώμην ὁ βομβαρδισμὸς ἀπὸ τοῦ ἀέρος διέπεται ὑπὸ τῶν ἀκολούθων ἀρχῶν: Ἐπειδὴ ὁ ἀπὸ τοῦ ἀέρος ἐνεργούμενος βομβαρδισμὸς δὲν δύναται νὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν κατάληψιν τῆς «ἐν λόγῳ θέσεως», περιττὴ τυγχάνει ἡ διάκρισις μεταξὺ θέσεων *δυναμένων* καὶ *μὴ δυναμένων* ν' ἀντιτάξωσιν ἄμυναν κατὰ τῆς ἐπιθέσεως τοῦ ἐχθροῦ, ὥστε πᾶσα θέσις εἶναι δυνατὸν νὰ βομβαρδισθῇ ἀπὸ τοῦ ἀέρος. Ἂν καὶ ἐπιτρέπεται ὁ βομβαρδισμὸς πάσης πόλεως καὶ παντὸς λιμένος κλπ. τοῦ ἐχθροῦ, ἐν τούτοις δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐνεργῆται βομβαρδισμὸς ἢ μόνον ἐν ᾗ περιπτώσει ἐξυπηρετεῖται στρατιωτικὴ ἀνάγκη. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς ἀρχῆς ὅτι ὁ πόλεμος διεξάγεται μεταξὺ τῶν κρατῶν καὶ ἐχθρὸς θεωρεῖται ἡ ἀντίπαλος πολιτεία καὶ οὐχὶ τὰ ἄτομα, δέον νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἀπαγορεύεται ὁ βομβαρδισμὸς ἀνακτόρων, προεδρικῶν μεγάρων, ὑπουργείων κλπ., ἐφ' ὅσον ταῦτα δὲν χρησιμοποιοῦνται διὰ στρατιωτικὰς ἀνάγκας, ἐπίσης ὅτι ἀπαγορεύεται ὁ βομβαρδισμὸς ἐκκλησιῶν, ἔργων τέχνης, νοσοκομείων κλπ., ἐπίσης δὲ τῶν ἰδιωτικῶν ἀκινήτων περιουσιῶν. Ἐν τῇ ἐξαιρέσει ταύτῃ ὅμως δὲν συμπεριλαμβάνονται οἱ σιδηρόδρομοι, αἱ σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ καὶ οἱ σταθμοί· ἐπίσης ἐπιτρέπεται ὁ βομβαρδισμὸς θέσεων γενικῶς, αἵτινες ἀνῆκον τέως εἰς τὸ ἀντίπαλον κράτος, ἤτοι εἰς ὃ καὶ τὸ ἀερόπλοιον κατ' ἰθαγένειαν ἀνήκει, περιελθουσῶν εἰς τὸν ἀντίπαλον. Ὁ βομβαρδισμὸς ἀπὸ τοῦ ἀέρος δύναται νὰ ἐνεργηθῇ εἴτε ἐν καιρῷ ἡμέρας εἴτε ἐν καιρῷ νυκτός. «Ἀνταπόδοσις» ἐνεργηθέντος βομβαρδισμοῦ παρὰ τοῦ ἀντιπάλου δὲν παρακωλύεται κατ' ἄλλους, κατ' ἄλλους δὲ ἐπιβάλλεται. Ἡ γενικὴ ἀρχὴ περὶ προειδοποιήσεως, ἥτις ἰσχύει ἐπὶ τοῦ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης ἐνεργουμένου βομβαρδισμοῦ, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τύχῃ ἐφαρμογῆς καὶ ἐπὶ τοῦ ἀπὸ ἀέρος, καθόσον «ὁ αἰφνιδιασμὸς ἀποτελεῖ ἐν τῷ ἀπὸ ἀέρος βομβαρδισμῷ ὅρον τῆς ἐπιτυχίας», ὡς παρατηρεῖ ὁ Fauchille.

Διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, τοῦ ἀπὸ ἀέρος βομβαρδισμοῦ ὄχι μόνον δὲν κατωρθώθη νὰ διαφύγωσιν αὐτοῦ πόλεις ἀνυπεράσπιστοι, λιμένες ἐμπορικοὶ καὶ θέσεις γενικῶς στερούμεναι στρατιωτικοῦ ἢ ναυτικοῦ χαρακτῆρος, ἀλλὰ καὶ ἐκκλησίαι, ἱστορικὰ μνημεῖα, ἔργα τέχνης, νοσοκομεῖα κ. λ. π. ὑπέστησαν τὴν ἀπὸ τοῦ ἀέρος καταστρεπτικὴν ἐπίθεσιν. Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

βομβαρδιστὴς (ὁ)· ὁ βομβαρδίζων, ὁ διὰ βολῆς βομβῶν προσβάλλων τι.

βομβάρδον (τὸ) (Bombardon) *[Μουσ.]*. Χάλκινον ὄργανον ἐφευρεθὲν περὶ τὸ 1848, ἔχον τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν μηχανισμὸν τοῦ βαθέος σάξχορν καὶ τῆς *τούμπα*, λίαν ἐν χρήσει εἰς τὰς στρατιωτικὰς μουσικὰς καὶ τὰς φιλαρμονικάς. Γ. Σ.

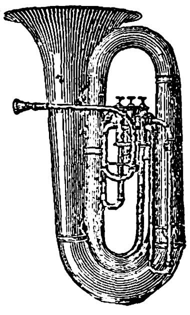

Βομβάρδον

βομβητὴς (ὁ) *[Φυσ.]*. Συσκευὴ χρησιμοποιουμένη ἐν τῇ ἀσυρμάτῳ τηλεγραφίᾳ ἰδίᾳ κατὰ τὰς μετρήσεις διὰ τὴν διέγερσιν κυκλωμάτων ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων.

Ἐν τῇ πράξει χρησιμοποιοῦνται πολυάριθμοι τύποι βομβητῶν, ὧν ἡ λειτουργία ἐρείδεται ἐπὶ ἠλεκτρομαγνητικῆς ἐπενεργείας. Μεταξὺ τούτων λίαν συνήθης εἶναι ὁ ἐν τοῖς κατωτέρω ἀναγραφόμενος τύπος. Ὁ βομβητὴς οὗτος ἀποτελεῖται ἐξ ἠλεκτρομαγνήτου H φέροντος εἰς μικρὰν ἀπόστασιν σιδηροῦν ὁπλισμὸν O, ὅστις δύναται νὰ ταλαντεύηται ἐλευθέρως, ὡς δεικνύεται ἐν τῇ παρατιθεμένῃ εἰκόνι. Ἡ συσκευὴ συμπληροῦται διὰ μικρᾶς μεταλλικῆς ἐπαφῆς E, προσηρμοσμένης ἐπὶ τοῦ κινητοῦ ὁπλισμοῦ, ἥτις ὅταν ἡ συσκευὴ εὑρίσκεται ἐν ἠρεμίᾳ πιέζεται τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἐλατηρίου σ ἐπὶ τοῦ κοχλίου κ.

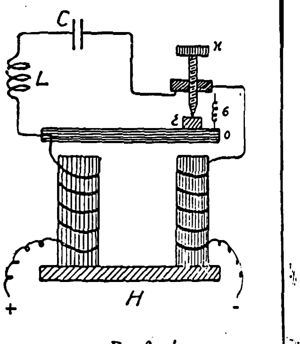

Βομβητής.

Ἐκ τῆς εἰκόνος δεικνύεται εὐκρινῶς ἡ συνδεσμολογία τοῦ βομβητοῦ πρὸς τὸ κύκλωμα ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων LC καὶ πρὸς τὴν πηγὴν ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος, ἥτις εἶναι ἢ ξηρὸν στοιχεῖον ἠλεκτρικὸν ἢ συσσωρευτής.

Ὁ βομβητὴς λειτουργεῖ ὡς ἑξῆς: Ἐὰν ἀποκαταστήσωμεν τὸ ῥεῦμα ἐν τῇ περιελίξει τοῦ ἠλεκτρομαγνήτου τοῦ βομβητοῦ, τότε ὁ ἠλεκτρομαγνήτης διεγείρεται, τοῦ ῥεύματος ὁδεύοντος ἐκ τοῦ πόλου +, μέσῳ τῆς περιελίξεως τοῦ ἑνὸς σκέλους τοῦ ἠλεκτρομαγνήτου, τοῦ κινητοῦ ὁπλισμοῦ, τοῦ κοχλίου κ καὶ τῆς μεταλλικῆς ἐπαφῆς ε, τῆς περιελίξεως τοῦ ἑτέρου σκέλους τοῦ ἠλεκτρομαγνήτου πρὸς τὸν ἀρνητικὸν πόλον. Ἅμα ὡς ὁ ἠλεκτρομαγνήτης διεγερθῇ, ἕλκει τὸν κινητὸν ὁπλισμὸν ο καὶ διακόπτει τὸ ῥεῦμα εἰς ε. Ὡς ἐκ τῆς διακοπῆς τοῦ ῥεύματος ἀναπτύσσεται ἐπὶ τῆς περιελίξεως τοῦ ἠλεκτρομαγνήτου, ἕνεκα τῆς μεγάλης αὐτεπαγωγῆς τῆς περιελίξεως αὐτοῦ, ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις λίαν μεγάλης τιμῆς, ἥτις φορτίζει τὸν συμπυκνωτήν. Εὐθὺς ὅμως ὡς τὸ ῥεῦμα διακοπῇ, ὁ ἠλεκτρομαγνήτης παύει νὰ ἕλκῃ τὸν ὁπλισμόν, ὅστις ἕνεκα τοῦ ἐλατηρίου σ τείνει νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἀρχικήν του θέσιν.

Ὅταν ὅμως ἡ ἀκὶς τοῦ κοχλίου κ πλησιάσῃ εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς μεταλλικῆς ἐπαφῆς ε, τότε λόγῳ τῆς ἐκ τῆς φορτίσεως τοῦ συμπυκνωτοῦ ὑφισταμένης διαφορᾶς δυναμικοῦ μεταξὺ τῶν ὁπλισμῶν αὐτοῦ προκαλεῖται ἐν τῷ μικρῷ διακένῳ μεταξὺ τῶν ὡς ἄνω ἐπαφῶν σπινθήρ, μέσῳ δὲ τοῦ σπινθῆρος ἐκκενοῦται ὁ συμπυκνωτὴς C τοῦ κυκλώματος LC, ἀναπτυσσομένων ἐν αὐτῷ ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων. Εὐθὺς ὡς ἐκ νέου ἀποκατασταθῇ τὸ κύκλωμα διεγέρσεως τοῦ ἠλεκτρομαγνήτου, ὁ ἠλεκτρομαγνήτης διεγείρεται ἐκ νέου καὶ τὸ φαινόμενον ἐπαναλαμβάνεται τὸ αὐτὸ ὡς ἀνωτέρω περιεγράφη.

Εἰς παραλλαγὴν τοῦ ἀνωτέρω τύπου βομβητοῦ κατὰ διακλάδωσιν πρὸς τὴν περίπλεξιν τοῦ ἠλεκτρομαγνήτου συνδέεται ἀντίστασις ἄνευ αὐτεπαγωγῆς, μεγέθους 5—10 ohm. Κ. Π.

Digitized by Google

βομβιδοβόλον (τό) *[Πυροβ.]*. Καλοῦνται οὕτω μηχανήματα προελθόντα ἐκ προσπαθείας πρὸς αὔξησιν τοῦ βεληνεκοῦς τῶν βομβίδων, ὑποκαθισταμένης οὕτω τῆς μυϊκῆς δυνάμεως τοῦ βομβιστοῦ. Τὰ μηχανήματα ταῦτα δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τρεῖς κατηγορίας, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς ἐκσφενδονιστικῆς δυνάμεως, α') εἰς *πυροβόλα*, β') εἰς *πνευματικὰ* καὶ γ') εἰς *ἐλατηριωτά*. Τὸν πλη-

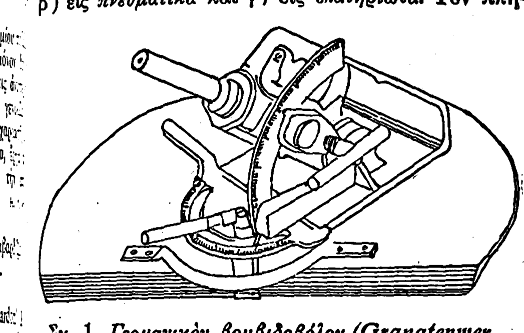

Σχ. 1. *Γερμανικὸν βομβιδοβόλον (Granatenwerfer) ὑποδ. 1916.*

ρέστερον τύπον εἰδικοῦ βομβιδοβόλου, ἀνήκοντος εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πυροβόλων, ἔδωκε τὸ γερμανικὸν Granatenwerfer ὑποδ. 1916 (σχ. 1). Ὁλικοῦ βάρους 40 χιλιογράμμων καὶ μικροῦ ὄγκου, ἀποσυντίθεται εἰς δύο τμήματα βάρους 24 καὶ 16 χγρ., καθιστάμενον οὕτω λίαν εὐμετακόμιστον εἰς πᾶσαν ἀλλαγὴν θέσεως. Βάλλει εἰδικὴν βομβίδα (βλ. λ.) βάρους 1850 γραμμαρίων εἰς βεληνεκὲς κυμαινόμενον μεταξὺ 50 καὶ 300 μέτρων. Δι' εὐθυφόρου βολῆς τὸ βεληνεκὲς ηὐξήθη εἰς 700 μέτρα.

Ἀντιστοίχως ἐν τῷ γαλλικῷ στρατῷ ἐχρησιμοποιήθησαν διάφοροι πνευματικοὶ ὅλμοι ὑπὸ τὸ ὄνομα Brandt 1916 (σχ. 2). Ὁ τῶν 60 χγρ. τοιοῦτος, βάρους 17 χγρ. καὶ συνοδευόμενος πάντοτε ὑπὸ φιάλης ἀνθρακικοῦ ὀξέος βάρους 15 χγρ., κα-

Σχ. 2. *Πνευματικὸν γαλλικὸν βομβιδοβόλον τύπου Β, ὑποδ. 1916.*

θίσταται δύσχρηστος. Ὁ χειρισμὸς αὐτοῦ τυγχάνει λίαν λεπτός, ἡ δὲ βολὴ ἀκριβής.

Ἐν τῷ γερμανικῷ στρατῷ ἐχρησιμοποιήθη ἐλατηριωτὸν βομβιδοβόλον λίαν ἐλαφρὸν 4.5 χγρ., βάλλον τὴν αὐτὴν μετὰ τοῦ Granatenwerfer βομβίδα. Φέρεται οὕτως ὑπὸ ἑνὸς ἀνδρὸς δυναμένου νὰ φέρῃ καὶ ἀριθμόν τινα βομβίδων. Ἡ διὰ τούτων βολὴ παρουσιάζει ἥσσονα ἀκρίβειαν.

Τὰ τοιούτου εἴδους μηχανικὰ βομβιδοβόλα, σχετικῶς βαρέα καὶ δύσχρηστα, βάλλοντα βομβίδας μᾶλλον βαρείας, ἐτέθησαν κατὰ μέρος καὶ κατέληξεν ὡς κύριον βομβιδοβόλον αὐτὸ τοῦτο τὸ ὅπλον. Ἡ πρώτη χρῆσις ἐγένετο διὰ προσαρμογῆς χαλυβικοῦ στελέχους εἰς κοινὴν βομβίδα· τὸ στέλεχος, διαμέτρου κατά τι κατωτέρας τοῦ τῆς κάννης τοῦ ὅπλου, εἰσάγεται ἐν αὐτῇ, τῆς βομβίδος στηριζομένης ἐπὶ τοῦ ἐλευθέρου ἄκρου· βολὴ δι' ἀβολιδώτου φυσιγγίου ἐξεσφενδόνιζε τὴν βομβίδα μετὰ τοῦ στελέχους αὐτῆς. Οὕτω τὸ μὲν ὅπλον μετεβάλλετο εἰς βομβιδοβόλον, ἡ δὲ βομβὶς ἐλάμβανε τὸ ὄνομα τῆς *ὁπλοβομβίδος*.

Ὁ διὰ στελέχους ἐφοδιασμὸς τῆς βομβίδος, ὅπως βληθῇ αὕτη δι' ὅπλου, ἐγκατελείφθη ταχέως λόγῳ τῶν πολλῶν μειονεκτημάτων (μεγαλύτερος ὄγκος, μικρὰ ἀσφάλεια, χρῆσις εἰδικοῦ φυσιγγίου) καὶ ἐγένετο παραδεκτὸς ὁ διὰ χοάνης ἐκσφενδονισμὸς τῆς βομβίδος ἀπὸ τοῦ ὅπλου. Ἡ χοάνη αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ βραχέος σωλῆνος καταλλήλου διαμετρήματος καὶ στερεοῦται κατὰ τὸ ἄκρον τῆς κάννης τοῦ ὅπλου πρὸς ὑποδοχὴν τῆς βομβίδος. Ὁ τρόπος οὗτος, ἐφαρμοσθεὶς ἀπὸ τοῦ 1915 ἐν Γαλλίᾳ τὸ πρῶτον, ὅπου ἡ χοάνη ἐκλήθη *tromblon*, ἐγενικεύθη καὶ ὑπέστη καὶ ὑφίσταται τὴν ἐπὶ τὰ βελτίω ἐξέλιξιν αὐτοῦ. Αἱ οὕτω βαλλόμεναι βομβίδες, ὁπλοβομβίδες πλέον καλούμεναι, ὀργανοῦνται κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὴν χρῆσιν. Οἱ Γερμανοὶ εἰσήγαγον ἀμέσως ἀναλόγους διατάξεις. Ἡ χοάνη καὶ ἡ γαλλικὴ ὁπλοβομβὶς *V. B.* (Viven-Bessières) εὑρίσκεται καὶ παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει ἀπὸ τοῦ 1917, βαλλομένη δι' ὅπλου Lebel καὶ κανονικοῦ φυσιγγίου. Ὁ παρ' ἡμῖν κανονισμὸς ὀνομάζει τὴν χοάνην *ὁπλοβομβοβόλον*. Ἐν τούτοις τὸ βλητικὸν μηχάνημα ἢ ὄργανον δὲν εἶναι ἡ χοάνη, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο τὸ ὅπλον. Περὶ τῶν διαφόρων συστημάτων χοανῶν βλ. λ. **ὁπλοβομβίς**. Κ. Γ.

βομβικκίτης (ὁ) (Bombiccit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὴ ῥητίνη τοῦ Castelnuovo τῆς κοιλάδος τοῦ Arno. Γ. Κ. Γ.

βομβινατορίδαι (οἱ) (Bombinatoridae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια βατράχων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δισκογλωσσιδῶν*. Κυριώτερα γνωρίσματα τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι: Σῶμα μετρίου μεγέθους, κεφαλὴ λίαν πεπλατυσμένη κατὰ τὴν ἀνωτέραν αὐτῆς ἐπιφάνειαν, ὀφθαλμοὶ μεγάλοι, ἀκουστικὸν τύμπανον καλυπτόμενον ὑπὸ λεπτῆς μεμβράνης, γλῶσσα λεπτή, προσκεκολλημένη κατὰ τὰ πλάγια μετὰ τῶν ἐσωτερικῶν τοιχωμάτων τῶν παρειῶν, δάκτυλοι ποδῶν πέντε ἀσύνδετοι μεταξύ των καὶ ὀδοντωτὴ ἄνω σιαγών. Δ. Ν. Π.

βομβινάτωρ (ὁ) (Bombinator) *[Ζῳολ.]*. Γένος βατράχων τῆς οἰκογενείας τῶν *βομβινατοριδῶν*. Οἱ βάτραχοι τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τοῦ μετρίου σώματός των, τοῦ φαιοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον χρωματισμοῦ τῶν ἄνω μερῶν τοῦ σώματος καὶ τῆς πορτοκαλλοχρόου μετὰ κυανῶν στιγμάτων κοιλίας. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος. *Βομβινάτωρ ὁ πυρρόχρους* (Bombinator igneus), ὅστις ἀπαντᾷ ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἰδίως εἰς τὰς βορείους χώρας αὐτῆς καὶ διακρίνεται διὰ τὸ πυρρέρυθρον χρῶμά του. Τὸ θέρος ζῇ εἰς τέλματα. Δ. Ν. Π.

Βομβινάτωρ ὁ πυρρόχρους.

βομβὶς (ἡ) *[Στρατ. Πυροβ.]*. Μικρὸν βλῆμα ἐκσφενδονιζόμενον δι' εἰδικοῦ μηχανήματος, δι' ὅπλου φέροντος εἰδικὸν συμπλήρωμα, διὰ σφενδόνης καὶ τέλος διὰ τῆς χειρός. Ἡ χρῆσις τοιούτων βλημάτων βαλλομένων οὐχὶ μηχανικῶς ἀνέρχεται πιθανῶς εἰς τὸ τέλος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς Arles, πολιορκουμένης κατὰ τὸ 1536 ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Καρόλου Ε', ἐχρησιμοποίησαν τοιαῦτα. Εἰς γενικωτέραν χρῆσιν εἰσῆλθον αἱ βομβίδες αὗται κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, ὁπότε ἐν Γαλλίᾳ ὠργάνωσαν ἐν ἑκάστῳ λόχῳ ὁμάδα βομβιστῶν (grenadiers ἐκ τῆς λέξεως grenade=βομβίς), ἐκλεγομένων μεταξὺ τῶν δεξιωτέρων καὶ θαρραλεωτέρων. Ἡ κατὰ τὸν ΙΘ' ὅμως αἰῶνα ἐμφάνισις τῶν ὅπλων μεγάλου βεληνεκοῦς ἐξετόπισε τὰς βομβίδας καὶ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870 δὲν ἐγένετο σχεδὸν διόλου χρῆσις αὐτῶν.

Αἱ βομβίδες αὗται ἀπετελοῦντο ἀπὸ περιβλήματος ἐκ χωνεύματος πεπληρωμένου διὰ μελανῆς πυρίτιδος. Ἡ ἀνάφλεξις τοῦ γεμίσματος ἐπετυγχάνετο διὰ θρυαλλίδος ἀναπτομένης κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκσφενδονίσεως, ἐνεργουμένης διὰ τῆς χειρὸς ἢ μέσῳ σφενδόνης.

Ἐκτοπισθεῖσαι αἱ βομβίδες παρὰ τῶν μακροβόλων ὅπλων, ἐπανῆλθον ἐν χρήσει ὅταν κατὰ τὸν Ρωσοϊαπωνικὸν πόλεμον διενηργεῖτο ἀγὼν ἐκ μικρῶν ἀποστάσεων, λόγῳ τῶν χρησιμοποιηθέντων τότε χαρακωμάτων καὶ συρματοπλεγμάτων ὡς ἀμυντηρίων μέσων, τὸ δὲ γέμισμα αὐτῶν, ἀποτελούμενον ἐξ οὐσιῶν πολὺ ἰσχυροτέρων τῆς μελαίνης πυρίτιδος, ἔδιδεν εἰς τὰ θραύσματα αὐτῶν ταχύτητα μέχρι 1000 μέτρων, διπλασίαν δηλαδὴ τῆς ὑπὸ τῆς μελαίνης πυρίτιδος διδομένης. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Port Arthur καὶ τὴν μάχην τοῦ Mukden ἐγένετο μεγάλη χρῆσις βομβίδων. Χρησιμοποιηθεῖσαι ἔκτοτε καὶ κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κυρίως ἐν εὐρείᾳ κλίμακι, δὲν ἀπέλιπον καὶ κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Μεγάλου πολέμου τοῦ 1914, χρησιμοποιηθεισῶν ὅλων τῶν ἐν ἀποθήκαις παλαιῶν ὑποδειγμάτων μετὰ πάντων τῶν συμφυῶν κινδύνων.

Τοῦ ἀγῶνος τῶν χαρακωμάτων γενικευθέντος, ὀλίγον μετὰ τὴν ἔναρξιν, ἤρξατο ἡ ἀναζήτησις προσφορωτέρων διὰ τὸν σκοπὸν ὑποδειγμάτων παρ' ἅπασι τοῖς ἐμπολέμοις, πλεῖστα δὲ ὅσα τοιαῦτα ἐνεφανίσθησαν ἀπὸ τοῦ 1914, ἐγκαταλειπόμενα ἀμέσως, μετ' ὀλίγον ἢ καὶ μετά τινα χρόνον, δημιουργουμένων νέων τύπων. Αἱ βομβίδες, ἔχουσαι μικρὸν βεληνεκές, βαλλόμεναι διὰ λίαν ἀσθενοῦς ἀρχικῆς ταχύτητος καὶ μὴ ὑποκείμεναι συνεπῶς κατὰ τὴν ἐκκίνησιν ἢ εἰς λίαν ἀσθενῆ ῥοπὴν ἀδρανείας, καθιστῶσι δυνατὴν τὴν διὰ τὴν γέμισιν αὐτῶν χρησιμοποίησιν ἐκρηκτικῶν οὐσιῶν τῶν ὁποίων ἡ εὐαισθησία εἰς κροῦσιν καὶ τριβὴν θὰ ἠμπόδιζε τὴν χρῆσιν αὐτῶν διὰ τὴν γέμισιν ἄλλων βλημάτων. Ἐχρησιμοποιήθησαν ὅθεν πρὸς τοῦτο ἐκρηκτικαὶ οὐσίαι ἐκ χλωρικῶν καὶ νιτρικῶν ἁλάτων. Τὸ σχῆμα 1 παριστᾷ βομβίδα βαλλομένην διὰ τοῦ γερμανικοῦ **βομβιδοβόλου** (βλ. λ.) ὑποδ. 1916 (Granatenwerfer) βάρους 1850 γραμμαρίων, ἐξ ὧν τὰ 225 ἀνήκουσιν εἰς τὸ διαρρηκτικὸν γέμισμα.

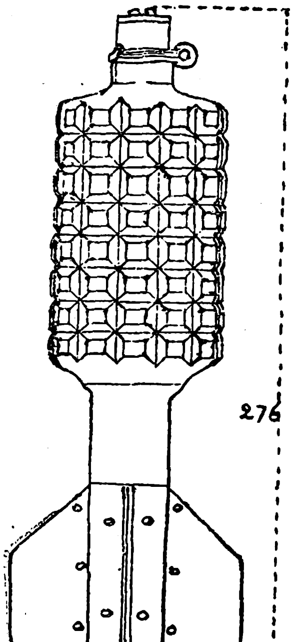

Σχ. 1.—*Βομβὶς τοῦ γερμανικοῦ βομβιδοβόλου, ὑποδ. 1916.*

Τὸ σχῆμα 2 παριστᾷ βομβίδα Brandt 1916 βαλλομένην διὰ τοῦ ὁμωνύμου γαλλικοῦ πνευματικοῦ ὅλμου τῶν 60 χ. μ. Ἡ βομβὶς αὕτη, μετὰ πτερυγίων ἐκ λεπτοῦ χαλυβικοῦ ἐλάσματος, ἔχει κορμὸν ἐκ χυτοσιδήρου κεχαραγμένου ἐσωτερικῶς διὰ τὸν κανονικώτερον τεμαχισμὸν καὶ παρουσιάζει δύο μεγέθη, τὸ μικρότερον τύπου Β ὑποδ. 1916, βάρους 650 γραμμαρίων, καὶ τὸ τοῦ 1917, βάρους 1200 γραμμ. Ἀμφότερα βάλλονται εἰς ἀπόστασιν 150 μέτρων, χρησιμοποιουμένης ἰσχυροτέρας πιέσεως διὰ τὸ βαρύτερον.

Ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ Μεγάλου πολέμου δὲν ἔπαυσεν ἡ προσπάθεια πρὸς βελτίωσιν τῶν μικρῶν τούτων βλημάτων τῶν βομβίδων, ἀπό τε ἀπόψεως ἀποδόσεως, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἀσφαλείας. Πράγματι τὰ πυρομαχικὰ ταῦτα δὲν δύναταί τις, τό γε νῦν ἔχον, νὰ ἀνομολογήσῃ ὅτι παρουσιάζουσιν ἐν πᾶσιν ἐπαρκῆ ἀσφάλειαν.

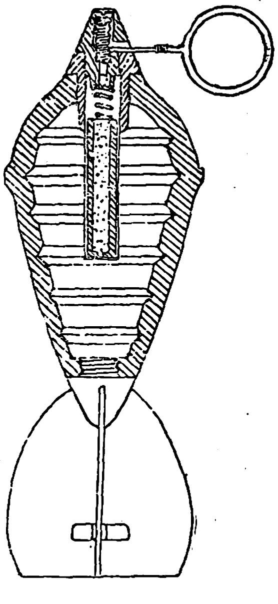

Σχ. 2—*Βομβὶς γαλλικὴ Brandt ὑποδ. 1916 πνευματικοῦ ὅλμου 60 χιλιοστ.*

Αἱ σήμερον ἐν χρήσει βομβίδες δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς δύο κυρίας κατηγορίας: 1) Τὰς διὰ χειρὸς βαλλομένας, αἵτινες καλοῦνται *χειροβομβίδες*. 2) Τὰς δι' ὅπλου ἐφοδιαζομένου διὰ προσθέτου ὀργάνου βαλλομένας, αἵτινες καλοῦνται *ὁπλοβομβίδες*. Αἱ δι' ἄλλων εἰδικῶν μηχανημάτων βαλλόμεναι ἐγκατελείφθησαν.

Λεπτομερείας ὀργανισμοῦ καὶ κατασκευῆς χειροβομβίδων καὶ ὁπλοβομβίδων βλέπε εἰς τὰς σχετικὰς λέξεις. Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

βομβοβόλον (τό) *[Στρατ. Πυροβ.]*. Πᾶν μηχανικὸν μέσον ἐκσφενδονίζον βόμβας δύναται νὰ ὀνομασθῇ *βομβοβόλον*. Τοιαῦτα ἐδημιουργήθησαν διαρκοῦντος τοῦ πολέμου 1914—1918 διὰ τὰς νεωτέρας ἐπιμήκεις μετὰ πτερυγίων βόμβας (βλ. λ.), διαιροῦνται δὲ εἰς δύο κατηγορίας: *πυροβόλα* καὶ *ἐλατηριωτά*, ἀναλόγως τῆς χρησιμοποιουμένης προβλητικῆς δυνάμεως. Τὰ μηχανήματα ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὸ πυροβολικὸν τῶν χαρακωμάτων καὶ βάλλουσι τὰς βόμβας χαρακωμάτων. Οἱ ἐν Γαλλίᾳ χρησιμοποιούμενοι πρὸς τοῦτο λεῖοι ὅλμοι τῶν 150 χμ., τῶν 240 χμ., καὶ αὐτὸς ὁ Stokes τῶν 81 χμ., ἀνήκουσιν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πυροβόλων βομβοβόλων. Οἱ Γερμανοὶ κατεσκεύασαν τοιαῦτα φερόμενα ὑπὸ τὸ ὄνομα Minenwerfer. Πλὴν ὅμως τῶν διὰ πυρίτιδος βαλλόντων βόμβας μηχανημάτων κατεσκευάσθησαν καὶ τοιαῦτα χρησιμοποιοῦντα τὴν τάσιν ἐλατηρίων ὡς προβλητικὴν δύναμιν καὶ μεταφερόμενα εἴτε ἀπ' εὐθείας, εἴτε ἐπὶ τροχῶν, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τούτων ἐξαρτωμένου ἐκ τῆς βαλλομένης βόμβας. Τὸ βεληνεκὲς τῶν βομβοβόλων τούτων μένει σχετικῶς μικρόν. Κ. ΓΚ.

—*[Ναυτ.]*· βλ. βόμβα *βυθοῦ*.

βομβοβολῶ· ῥίπτω βόμβας, βομβίδας.

βομβοειδῆ (τὰ) (Bombaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Εἶναι δένδρα ὑψηλὰ καὶ σπανιώτερον δενδρύλλια, διαδεδομένα εἰς τὰς εὐκράτους χώρας ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων. Τὰ φυτὰ τῆς οἰκογενείας ταύτης διακρίνονται ἐκ τῶν ἑρμαφροδίτων ἀνθέων των, ἅτινα ἔχουσι γαμοσέπαλον κάλυκα καὶ πολυαρίθμους στήμονας, συνήθως μονοδελφεῖς, ἕκαστος τῶν ὁποίων φέρει ἀπὸ 2—8 ἀνθῆρας διαφόρου σχήματος. Ὁ καρπὸς εἶναι ξηρὸς καὶ συνήθως διαιρεῖται εἰς 5 θαλάμους, ἕκαστος τῶν ὁποίων περικλείει πολυάριθμα σπέρματα ἅπανα περικαλύπτονται ὑπὸ λεπτῶν τριχῶν ἢ νηματίων. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει 18 περίπου εἴδη, ὧν κυριώτερα εἶναι: *ἀδανσονία* (Adansonia), *βόμβαξ* (Bombax), *ἐριόδενδρον* (Eriodendron) κτλ. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

Βομβοκοὶ ἢ *Βομβοκοῦ [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ναυπακτίδος* τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 318. Μετὰ τῆς Ναυπάκτου συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ. Δ. Ε. Μ.

βομβόναξα (ἡ) (Bombonaxa) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πανδανοειδῶν*. Τὰ φυτὰ ταῦτα διακρίνονται ἐκ τῶν εὐθέων λεπτῶν, κλάδων των, τῶν ἐναλλασσομένων παλαμοειδῶν φύλλων των καὶ τῶν μονοοίκων ἀνθέων των. Γνωστὰ περὶ τὰ 12 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, ὧν κοινότερον εἶναι *βομβόναξα ἡ παλαμοειδὴς* (Bombonaxa palmata), φυομένη εἰς τὸ ἄνω Περού, τὴν Ἐκουατόρην καὶ τὴν Νέαν Γρενάδην. Ἐκ τῶν φύλλων της κατασκευάζονται γυναικεῖοι πῖλοι πολυτελείας. Πρὸς τοῦτο, τὰ φύλλα ταῦτα, εὐθὺς ὡς ἀποσπασθῶσιν ἀπὸ τῶν κλάδων, καθαρίζονται καλῶς ἐκ τῶν ξένων οὐσιῶν καὶ ἐμβαπτίζονται εἰς ζέον ὕδωρ, εἶτα μεταφέρονται εἰς δοχεῖον περιέχον χλιαρὸν ὕδωρ καὶ ποσότητα χυμοῦ λεμονίων (5% περίπου)· κατόπιν ἐμβαπτίζονται εἰς ψυχρότατον ὕδωρ καὶ εἶτα ξηραίνονται, προσδιδομένων εἰς αὐτὰ διαφόρων σχημάτων. Δ. Ν. Π.

βόμβος (ὁ) (λέξις πεποιημένη)· ἦχος βαρὺς καὶ βαθὺς οἷος τῶν μελισσῶν ἐν τῇ κυψέλῃ, τῆς κυμαινομένης θαλάσσης καὶ τῶν πιπτόντων ὑδάτων, ὡς ἀκούεται μακρόθεν· || καθόλου, βοή· κοιν. *βούισμα* ἢ *βουητός*.

—**βόμβος** *ὠτικὸς (ἐμβοαὶ ὤτων) [Ἰατρ.]*. Ὑποκειμενικὴ ἀντίληψις θορύβου ἢ τόνων εἰς ἓν ἢ ἀμφότερα τὰ ὦτα. Εἶναι σημεῖον ἐρεθισμοῦ τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου εἰς οἱονδήποτε σημεῖον τῆς διαδρομῆς αὐτοῦ ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τοῦ ἐγκεφάλου. Ὁ πάσχων ἐκ βόμβων τῶν ὤτων ἀντιλαμβάνεται εἴτε ἁπλοῦ θορύβου (λ.χ. ἤχου ῥέοντος ὕδατος, καταρράκτου, κινουμένου μύλου, μηχανῶν κλπ.), εἴτε τόνων διαφόρου ὕψους μέχρι συριγμοῦ καὶ βόμβων ἱπταμένων ἐντόμων. Ἡ πάθησις αὕτη ποικίλλει κατὰ τὴν ἔντασιν ἀναλόγως τῶν καιρικῶν μεταβολῶν. Ὁσάκις ὁ καιρὸς εἶναι ὑγρός, αἱ *ἐμβοαὶ* καθίστανται ἐντονώτεραι. Ἡ ἔντασις τῶν ἐμβοῶν δυνατὸν ἐνίοτε νὰ φθάσῃ εἰς σημεῖον τὰ μέγιστα ἐνοχλητικὸν διὰ τὸν πάσχοντα, καθιστῶσα τοῦτον νευρασθενικόν. Αἱ ἐμβοαὶ συνήθως δὲν ἀκούονται ὁσάκις πέριξ εἶναι θόρυβος, πλὴν ἀναφέρονται καὶ περιπτώσεις ἐμβοῶν ἀκουστῶν καὶ ἐν μέσῳ τοῦ μεγαλυτέρου θορύβου. Ὁ πάσχων ἐντοπίζει τὰς ἐμβοὰς εἴτε ἐντὸς τῶν ὤτων, ὅπερ καὶ συχνότερον, εἴτε διαχύτως ἐντὸς τῆς κεφαλῆς, εἴτε εἰς ὡρισμένον σημεῖον ταύτης, σπανιώτατα δ' ἐκτὸς τῆς κεφαλῆς. Ὁσάκις συμβαίνει τοῦτο, ἀκούει δὲ μάλιστα οὐχὶ πλέον τόνους, ἀλλὰ λέξεις ἢ φράσεις, τότε πρόκειται περὶ ἀκουσταπάτης, ἤτοι περὶ προδρόμων ψυχώσεως. Ὁ ἐρεθισμὸς τῶν ἀκουστικῶν νεύρων, ὁ προκαλῶν τὸν βόμβον, δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ ὠτός. Οὕτω διακρίνομεν βόμβους ὀφειλομένους εἰς παθήσεις τοῦ ἔξω, τοῦ μέσου, τοῦ ἔσω ὠτὸς ἢ *λαβυρίνθου* καὶ τῆς ὀπισθολαβυρινθικῆς διαδρομῆς τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου (ἐγκεφάλου). Ὑπάρχουσι καὶ ἀντικειμενικοὶ βόμβοι ἢ ἐμβοαί, δηλαδὴ βόμβοι τῶν ὤτων ἀντιληπτοὶ οὐχὶ μόνον ὑπὸ τοῦ πάσχοντος ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τρίτου ἀκροαστικῶς ἀπὸ τοῦ ὠτὸς δι' ἀκουστικῶν ἐργαλείων. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας πρόκειται συνήθως περὶ σφυζόντων βόμβων (καρδιακαὶ παθήσεις, ἀνευρύσματα, ἰδίως τῆς ἔσω μηνιγγικῆς ἀρτηρίας ἢ γενικῶν κλάδων). Ὁ βόμβος τῶν ὤτων συμβαδίζει συνήθως μετὰ βαρυκοΐας τοῦ συστοίχου ἢ ἀμφοτέρων τῶν ὤτων. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ὠτικοὶ βόμβοι ἄνευ βαρηκοΐας (*νευρασθενικαὶ ἐμβοαί*, tinnitus nervosus). Εἴς τινας περιπτώσεις ἀποτελοῦσιν αἱ ἐμβοαὶ πρόδρομον σύμπτωμα ἐπακολουθούσης βαρηκοΐας, ὡς λ.χ. κατὰ τὴν ὠτοσκλήρωσιν, τὴν κληρονομικὴν συφίλιδα, τὴν ἀρτηριοσκλήρωσιν. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Stein (Zft. f Klin. Medizin Bd. 90. H. 1 καὶ 2), ὡρισμένον εἶδος ἐμβοῶν ἀποτελεῖ πρόδρομον σύμπτωμα ἀρχομένης ἀρτιοσκληρώσεως τῶν ἐγκεφαλικῶν ἀγγείων. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἐπιβάλλεται λεπτομερὴς ἐξέτασις τοῦ *κοχλιακοῦ νεύρου* ὡς καὶ τοῦ *αἰθουσαίου* (λαβυρινθικοῦ), τοῦ τελευταίου τούτου μάλιστα διὰ τοῦ μικροδιακλυσμοῦ (*Th. Démétriadis* ἐν Wiener Kl. Wochenschrift 1927 No 47, 48). Θ. Δ. Δ.

βόμβος (ὁ) (Bombus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀπιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τοῦ παχέος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σώματος ὅπερ καλύπτεται ὑπὸ μακρῶν ἡνωθωμένων καὶ σκληρῶν τριχῶν καὶ γενικῶς ἔχει χρῶμα μελανὸν μετὰ κιτρίνων, ἐρυθρῶν ἢ λευκῶν λωρίδων. Οἱ ὀπίσθιοι πόδες των φέρουσι κατὰ τὸ ἄκρον δύο αἰχμηρὰ κέντρα. Ἐξ ἄλλου τὰ *ὀφθαλμίδιά* των ἢ οἱ *ἀνταλλακτικοὶ ὀφθαλμοὶ* εὑρίσκονται ἐπὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὁριζοντίας γραμμῆς. Αἱ κεραῖαι ἔχουσι τὴν δευτέραν ἄρθρωσιν τῶν βραχυτέραν τῆς τρίτης, ἥτις ἐξ ἄλλου εἶναι κωνική. Τὸ κάτω χεῖλος εἶναι σχεδὸν κυλινδρικὸν καὶ κατὰ πολὺ ἐπιμηκέστερον τοῦ μήκους τῆς κεφαλῆς. Οἱ βόμβοι ζῶσι συνήθως κατὰ κοινωνίας ὅπως καὶ αἱ μέλισσαι, ἀλλ' ὀλιγαριθμοτέρας αὐτῶν, ἀποτελουμένας συνήθως ἐκ 50—60 ἐντόμων καὶ σπανιώτερον ἐκ 300 περίπου. Ἑκάστη κοινωνία ἔχει τὴν βασίλισσάν της, τοὺς ἐργάτας καὶ τοὺς κηφῆνάς της. Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἀνοίξεως ἡ θήλεια ἐξέρχεται ἐκ τῆς κοινῆς φωλεᾶς καὶ ἀπέρχεται μακρὰν πρὸς σύμπηξιν νέας. Μετὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς φωλεᾶς, ἡ πρώτη ἐργασία της εἶναι νὰ καθαρίσῃ ταύτην ἐκ παντὸς περιττοῦ πράγματος καὶ κατόπιν τὴν ἐπιστρώνει διὰ πηλοῦ. Μετὰ ταῦτα ἡ θήλεια ἐναποθέτει εἰς τὸ μέσον τῆς φωλεᾶς ἀρκετὴν ποσότητα μέλιτος καὶ νέκταρος τῶν ἀνθέων καὶ εἶτα γεννᾷ εἰς διάφορα μέρη αὐτῆς. Τὰ ᾠά της εἶναι πάντοτε μεμονωμένα. Μετὰ βραχὺ χρονικὸν διάστημα ἐξέρχονται ἐξ αὐτῶν κάμπαι λευκοῦ χρώματος, ἄποδες, αἵτινες καὶ τρέφονται ἐκ τοῦ ἀποταμιευθέντος μέλιτος. Ὅταν αἱ κάμπαι ἀναπτυχθῶσι τελείως, ἐκκρίνουσιν ἐκ τοῦ στόματός των νηματώδη, μεταξοειδῆ καὶ γλοιώδους συστάσεως οὐσίαν, δι' ἧς περιβάλλουσι τὸ σῶμά των καὶ ἐντὸς τούτου μεταμορφοῦνται εἰς νύμφας καὶ μετ' ὀλίγον εἰς τέλεια ἔντομα, ὧν τὰ $^{9}/_{10}$ εἶναι ἐργάτιδες καὶ θήλεα ἔντομα καὶ τὸ $^{1}/_{10}$ ἄρρενα. Αἱ ἐργάτιδες ὑποβοηθοῦσιν ἀμέσως τὴν μητέρα των εἰς τὴν κατασκευὴν ὑπογείων φωλεῶν, ὅπου θὰ ἐναποθέσωσιν αἱ κατὰ πρῶτον τίκτουσαι τὰ ᾠά των. Αὗται κατὰ τὸν πρῶτον τοκετὸν γεννῶσιν ἄρρενα ἔντομα καὶ ἐλάχιστα θήλεα, ἐν ἀναλογίᾳ ἑνὸς θήλεος ἐπὶ 10 ἀρρένων. Αἱ θήλειαι καὶ αἱ ἐργάτιδες τῶν βόμβων φέρουσι κέντρα παρόμοια πρὸς τὰ τῶν μελισσῶν, αἱ δὲ νύξεις των εἶναι λίαν ἐπικίνδυνοι. Οἱ ἄρρενες γενικῶς διακρίνονται ἐκ τοῦ μικροτέρου των μεγέθους, τῶν μακροτέρων πτερύγων καὶ τῆς ἀπουσίας κέντρου.

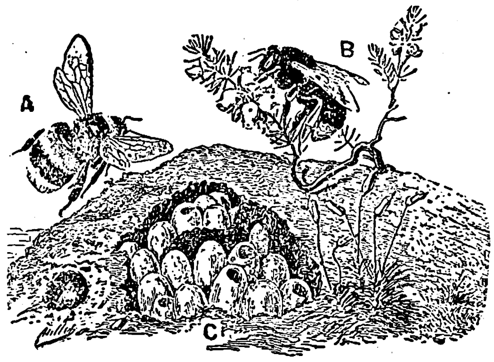

Βόμβος ὁ τῶν κήπων.

[A=ἄρρην, B=θήλεια, C=φωλεαὶ ἐκ πηλοῦ ἐντὸς δρύων.]

Τὸ γένος περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ, Ἀσίᾳ, Ἀφρικῇ καὶ Ἀμερικῇ. Γνωστότερον εἶναι ὁ *βόμβυξ τῶν κήπων* (Bombyx hortorum), ὅστις διακρίνεται ἐκ τοῦ στιλπνῶς μελανοῦ χρώματος τοῦ σώματός του, μὲ τὰς τρεῖς τελευταίας ἀρθρώσεις καὶ τὴν κοιλίαν ἐρυθρά. Οἱ ἄρρενες διακρίνονται τῶν θηλέων ἐκ τῆς παρουσίας εἰς τὸ μεταξὺ τῶν ὀφθαλμῶν διάστημα θυσάνου ἐκ λεπτῶν κιτρίνων τριχῶν καὶ ἐκ τῆς κιτρίνης λωρίδος ἣν φέρουσιν ἐπὶ τοῦ προσθίου τμήματος τοῦ θώρακος. Δ. Ν. Π.

Βόμβος. Ὄνομα ἀναφερόμενον ἐν ἐπιγραφῇ («Βόμβος ἀνέθηκε») ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως «Μοσχοφόρου» (βλ. λ. **Ἀκρόπολις** τ. Γ', σ. 226).

βομβύκη (ἡ) (Bomcyca) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν βομβυκιδῶν (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

βομβυκίδαι (οἱ) (Bombycidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτοβίων*. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει τὰ μεγαλύτερα ὡς καὶ τὰ μικρότερα γνωστὰ λεπιδόπτερα ἔντομα, διακρινόμενα κυρίως ἐκ τῶν στεατοειδῶν ἢ κτενοειδῶν κεραιῶν των, τῆς ὑποτυπώδους προβοσκίδος των καὶ τῆς βαρείας πτήσεώς των. Αἱ κάμπαι των ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες κυλινδρικόν, λεῖον ἢ πολυτριχωτόν. Τὰ ἔντομα ταῦτα ζῶσι κατὰ κανόνα μεμονωμένα, ὑφίστανται δὲ πάσας σχεδὸν τὰς μεταμορφώσεις των ἐντὸς τοῦ ὑπ' αὐτῶν ὑφαινομένου βομβυκίου. Δ. Ν. Π

βομβυκίλλα (ἡ) (Bombycilla) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμπελιδῶν*. Τὰ πτηνὰ τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τοῦ εὐρώστου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σώματός των, τοῦ βραχέος ῥάμφους, τῶν πεπλατυσμένων καὶ λεπτῶν σιαγόνων καὶ τοῦ ἐξ ἀραιῶν πτερῶν λοφίου τῆς κεφαλῆς των. Οἱ ῥώθωνες διανοίγονται κατὰ τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ μετώπου καὶ αἱ ὀπαὶ των εἶναι ἀπεστρογγυλωμέναι. Οἱ πόδες εἶναι μᾶλλον ὑψηλοὶ καὶ ἀρκετὰ ἰσχυροί, αἱ πτέρυγες εὐρεῖαι καὶ αἰχμηραί, ἡ οὐρὰ βραχεῖα καὶ μᾶλλον τετράγωνος κατὰ τὸ ἄκρον της, ὁ χρωματισμὸς ποικίλος, ἐνῷ κυριαρχεῖ τὸ φαιόν, τὸ φαιοκαστανόν, τὸ πυρρὸν καὶ τὸ μέλαν χρῶμα. Αἱ πτέρυγες εἶναι συνήθως κατὰ τὸ ἥμισυ φαιαὶ καὶ κατὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ μελαναὶ μὲ λευκὰς ῥαβδώσεις κατὰ τὸ ἄκρον των. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον εἶναι *βομβυκίλλα ἡ ἰαπωνικὴ* (Bombycilla japonica), ἰθαγενὴς τῆς Ἰαπωνίας καὶ ἀπαντῶσα ἐν Κίνᾳ, Σιβηρίᾳ καὶ Μαντζουρίᾳ. Διακρίνεται ἐκ τοῦ λαμπροῦ χρωματισμοῦ της καὶ τοῦ κυανερύθρου ἐκ λεπτοτάτων πτίλων ἀποτελουμένου λοφίου. Δ. Ν. Π.

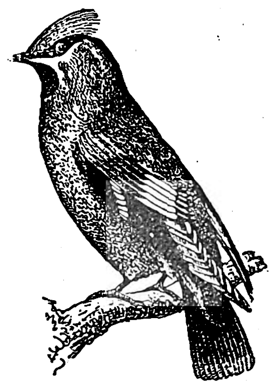

Βομβυκίλλα ἡ ἰαπωνική.

βομβύκιον (τό)· κύστις, τὴν ὁποίαν κατασκευάζουσιν ὡρισμένοι σκώληκες, διὰ νηματοειδοῦς οὐσίας ἐκκρινομένης ἀπὸ τοῦ στόματός των, καὶ ἐντὸς τῆς ὁποίας παραμένοντες μεταμορφοῦνται εἰς χρυσαλλίδας καὶ κατόπιν εἰς ψυχὰς (βλ. λ. βόμβυξ καὶ μεταξοσκώληξ) || εἰδικώτερον, αἱ ὑπὸ τῶν μεταξοσκωλήκων κατασκευαζόμεναι τοιαῦται κύστεις, κοιν. κουκούλια· || μικρὸς *βόμβυξ* (εἶδος σταμνίου παρ' ἀρχαίοις).

βομβυκοτροφεῖον (τό)· ἐγκατάστασις ἐν τῇ ὁποίᾳ διατρέφονται μεταξοσκώληκες πρὸς τὸν σκοπὸν συγκομιδῆς τῶν *βομβυκίων* των (βλ. λ. σηροτροφία).

βομβυκοτροφία (ἡ)· ἡ συστηματικὴ διατροφὴ μεταξοσκωλήκων.

βομβύλη *[Ἀρχ.]*· βλ. βομβυλιός.

Βομβυλία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πηγὴ καὶ τοποθεσία ἐν Βοιωτίᾳ, ἐκ τῆς ὁποίας ὠνομάσθη καὶ ἡ Ἀθηνᾶ *Βομβυλία*. Εἶναι ἄγνωστον ποῦ ἔκειτο.

βομβυλίδαι (οἱ) (Bombylidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τανυσαμιδῶν*. Τὰ ἔντομα τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔχουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Σῶμα εὔρωστον καὶ μᾶλλον βραχύ, πτέρυγας μᾶλλον ἀνεπτυγμένας, κεραίας λεπτὰς καὶ μακράς, προβοσκίδα νηματοειδῆ. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον εἶναι ὁ βομβυλιὸς (βλ. λ). Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζ.]* Τῆς οἰκογενείας ταύτης τῶν ἐντόμων εὑρέθησαν ἀρκετὰ ἀπολιθωμένα λείψανα. Γ. Κ. Γ.

βομβύλιος (ὁ) *[Ἀρχ.]*· βλ. βόμβυξ.

βομβυλιὸς ἢ *βομβύλη [Ἀρχ.]*. Ἀγγεῖον μικρὸν καὶ κομψόν, πρὸς φύλαξιν ἰδίως ἀρωμάτων. Ἐκ τοῦ ὀνόματός του φαίνεται ὅτι κατὰ τὸ σχῆμα ὡμοίαζε πρὸς τὸ βομβύκιον (κουκούλι) τοῦ μεταξοσκώληκος. Συγχρόνως ὅμως τὸ ἀγγεῖον τοῦτο, ἔχον στενὸν λαιμὸν διὰ τοῦ ὁποίου ῥέον τὸ ὑγρὸν παρῆγεν ἦχον παρόμοιον πρὸς τὸν παραγόμενον ἀπὸ τὸ ἔντομον *βομβυλιός*, πιθανὸν ἐντεῦθεν νὰ ἔλαβε τὸ ὄνομα. Λόγῳ τῆς ἰδιότητος τὴν ὁποίαν εἶχε νὰ ἀφίνῃ κατὰ σταγόνα σχεδὸν ἐκροὴν τοῦ ὑγροῦ, ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῆς ἰατρικῆς. —a

βομβυλιὸς (ὁ) (Bombylius, κοιν. *μπούμπουρας*) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βομβυλιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου ἔχουσι σῶμα εὐρύ, ἀπεστρογγυλωμένον, ᾠοειδὲς καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ μακρῶν φαιῶν ἢ ὑποκιτρίνων τριχῶν, αἵτινες πίπτουσιν ἐπὶ τῇ ἁπλῇ ἐπαφῇ τοῦ ἐντόμου. Ὁ προθώραξ εἶναι ἱκανῶς ἀνεπτυγμένος καὶ αἱ πτέρυγες μακραί, στεναὶ καὶ φαιοῦ χρώματος. Ἡ πτῆσις τῶν βομβυλιῶν εἶναι ταχυτάτη καὶ παράγει ἰδιάζοντα κρότον. Πλανῶνται συνήθως ὑπεράνω τῶν ἀνθέων καὶ ἀπορροφῶσι τὸ νέκταρ τούτων διὰ τῆς ἐπιμήκους κερατώδους προβοσκίδος των. Γνωστὰ πεντήκοντα περίπου εἴδη, ὧν γνωστότερον εἶναι *βομβυλιὸς ὁ μέγας* (Bombylius major), ὅστις ἔχει μῆκος 8–10 χιλιοστομέτρων, πόδας λεπτοτάτους, κιτρίνους καὶ πλήρεις τριχῶν καὶ σῶμα καθ' ὁλοκληρίαν κεκαλυμμένον ὑπὸ τριχῶν. Δ. Ν. Π.

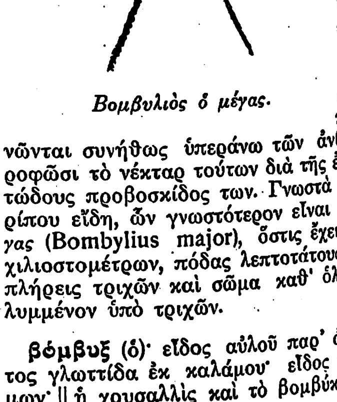

Βομβυλιὸς ὁ μέγας.

βόμβυξ (ὁ)· εἶδος αὐλοῦ παρ' ἀρχαίοις, φέροντος γλωττίδα ἐκ καλάμου· εἶδος νυκτοβίων ἐντόμων· || ἡ χρυσαλλὶς καὶ τὸ βομβύκιον τοῦ μεταξοσκώληκος.

Digitized by Google

— *[Ζῳολ.]* Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν ***νυκτοβίων***, ἅτινα φέρουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Σῶμα μᾶλλον εὔρωστον, ἐπίμηκες καὶ ᾠοειδές, πτέρυγες ἀνεπτυγμέναι καὶ πολυτριχωταὶ ὡς καὶ τὸ σῶμα. Αἱ ἀνώτεραι πτέρυγες φέρουσι κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῶν τμῆμα ἀνὰ μίαν λευκὴν ᾠοειδῆ κηλῖδα. Σιαγονικαὶ προσακτρίδες τριχωταὶ καὶ βραχεῖαι, στόμα καταλῆγον εἰς σπειροειδῆ προβοσκίδα, κεραῖαι κτενοειδεῖς εἰς τοὺς ἄρρενας, ὀδοντωταὶ εἰς τὰς θηλείας. Προθώραξ ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν καλυπτόμενος, κοιλία εὐρεῖα, κυλινδρικὴ καὶ λίαν ἀνεπτυγμένη καὶ φέρουσα κατὰ τὸ ἄκρον της παχὺν θύσανον βαμβακοειδῶν, μεταξοειδῶν τριχῶν. Κάμπαι ἀμοιροῦσαι ποδῶν καὶ ἔχουσαι κεκαλυμμένον τὸ σῶμά των ὑπὸ πυκνοτάτων τριχῶν· ἐκ τῶν καμπῶν τινὲς ζῶσι μεμονωμέναι, ἕτεραι (μόνον κατὰ τὴν νεαράν των ἡλικίαν) κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας καὶ κατόπιν διαχωρίζονται. Τὰς μεταμορφώσεις των ὑφίστανται ἐντὸς τοῦ ᾠοειδοῦς βομβυκίου, ὅπερ εἶναι προστατευτικὸν περίβλημα, περιβάλλον τὰ νεογνὰ διαφόρων ἐντόμων διὰ νὰ ὑποστῶσι τὰς μεταμορφώσεις των εἰς νύμφας καὶ χρυσαλλίδας. Γενικῶς τὸ βομβύκιον ἀποτελεῖται ἐκ μεταξοειδοῦς οὐσίας ἐκκρινομένης ἐξ εἰδικῶν τινων ἀδένων καὶ εἰδικῶς κατεργαζομένης ὑπὸ τῶν χειλογναθικῶν ὀργάνων τῶν ἐντόμων τούτων (βλ. μεταξοσκώληξ). Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) *Βόμβυξ ὁ εὔπρωκτος* (Bombyx euproctus). Εἶναι ὡραία ψυχή, τῆς ὁποίας τὸ ἄνοιγμα τῶν πτερύγων ἔχει μῆκος 32 περίπου χιλιοστομέτρων. Τὸ σῶμά της ὡς καὶ αἱ πτέρυγες εἶναι λευκαί, τὸ ὀπίσθιον ἄκρον τῆς κοιλίας της φαιόν. Κατὰ τὸν Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον αἱ ψυχαὶ αὗται ἀναφαίνονται κατὰ πλήθη, ἰδίως δὲ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Περὶ τὰ μέσα Ἰουλίου αἱ θήλειαι ἐναποθέτουσι τὰ ᾠά των, 300 περίπου, ἐπὶ τῶν μασχαλῶν τῶν φύλλων ἢ τῶν κλάδων· τὰ ᾠὰ περιβάλλονται ὑπὸ γλοιωδῶν λεπτῶν τριχῶν καὶ ἢ συγκρατοῦνται ἀπὸ τῆς κοιλίας τῆς θηλείας ἢ συγκολλῶνται ὑπὸ τῶν ἐν λόγῳ τριχῶν ἐπὶ τοῦ μίσχου τῶν φύλλων, παρέχοντα τὴν ἐντύπωσιν πλήθους μικροσκοπικῶν συνηνωμένων σπόγγων. Τὰ ᾠὰ ἐκκολάπτονται μετὰ πάροδον ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος καὶ περὶ τὸ τέλος τοῦ θέρους. Αἱ νεαραὶ κάμπαι κατατρώγουσι τὴν ἐπιφάνειαν τῶν φύλλων καὶ εἶτα συσπειροῦνται καὶ ὑφαίνουσι διὰ τῆς ἐκκρινομένης μεταξοειδοῦς οὐσίας των τὸ βομβύκιόν των, ὅπερ ἔχει ὑπόφαιον χρῶμα. Αἱ οὕτω σχηματιζόμεναι φωλεαὶ ἔχουσι περίπου μῆκος 20 ἑκατοστομέτρων καὶ εἶναι ἠμικρεμάμεναι ἐκ τῶν κλάδων. Ἐντὸς τῶν βομβυκίων τούτων διαχειμάζουσιν αἱ κάμπαι, αἵτινες κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος ἐξέρχονται τῶν πρωτοτύπων φωλεῶν των, ὁπότε καὶ ἐπιφέρουσι τὰς μεγάλας καταστροφὰς ἐπὶ τῶν ὀπωροφόρων συνήθως δένδρων, κατατρώγουσαι ἰδίως τὰ φύλλα καὶ τοὺς νεαροὺς βλαστούς των, ὑφαίνουσαι δὲ συγχρόνως νέα ἀράχνια. Κατὰ τὰ μέσα Ἰουνίου αἱ κάμπαι συμπληροῦσι τὴν ἀνάπτυξίν των, ὁπότε τὸ μῆκός των εἶναι 3-4 ἑκατοστομέτρων, τὸ χρῶμα φαιὸν μὲ δύο ἐπιμήκεις ἐρυθρὰς ῥαβδώσεις ἑκατέρωθεν τῆς ῥάχεως, λευκὰς κηλῖδας ἐπὶ τῶν πλευρῶν καὶ πυκνὰς τρίχας κατὰ τὰ ὑποκάτω μέρη τοῦ σώματος. Εἶτα ἀποχωρίζονται, περιβάλλονται ὑπὸ διαφανοῦς λεπτοτάτου βομβυκίου καὶ μεταμορφοῦνται εἰς χρυσαλλίδας.

2) *Βόμβυξ ὁ νεύστης* (Bombyx neustria). Ἡ ψυχὴ αὕτη ἔχει μῆκος ἀνοίγματος 3 περίπου ἑκατοστομέτρων, χρῶμα σώματος ὑπέρυθρον, ἀνωτέρας πτέρυγας σκοτεινῶς ἐρυθροφαίους μὲ δύο ὑπολεύκους ῥαβδώσεις κατὰ τὸ ἄκρον των. Ἀναφαίνεται κατὰ Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον. Ἡ θήλεια γεννᾷ 400-500 ᾠὰ ἐπὶ τῶν κλάδων τῶν δένδρων καὶ τοποθετεῖ ταῦτα καλλιτεχνικῶς τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου, σχηματίζουσα οὕτω πέριξ τοῦ κλάδου εἶδος ἀλλεπαλλήλων δακτυλίων. Τὰ ᾠὰ ἔχουσι χρῶμα ὑπόφαιον καὶ ἐκκολάπτονται κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοίξεως, ὁπότε ἐξέρχονται κάμπαι ζῶσαι καθ' ὁμάδας μέχρι τῆς τελείας ἀναπτύξεώς των, περιβεβλημέναι διὰ τοῦ βομβυκίου των κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ ἐξερχόμεναι τούτου κατὰ τὴν νύκτα ὅπως καταφάγωσι τὰ φύλλα. Κατὰ τὸν Ἰούνιον λαμβάνουσι τὴν τελείαν των ἀνάπτυξιν, ὁπότε ἔχουσι μῆκος 4—5 ἑκατοστομέτρων, χρῶμα γενικῶς ὑπόφαιον μὲ ἐνδιάμεσον ῥάβδωσιν κυανέρυθρον. Μετὰ ταῦτα ἀποχωρίζονται καὶ ἑκάστη κάμπη ὑφαίνει ἴδιον βομβύκιον μεταξὺ τῶν φύλλων ἢ τῶν κλάδων, ὅπου καὶ μεταμορφοῦνται εἰς χρυσαλλίδας.

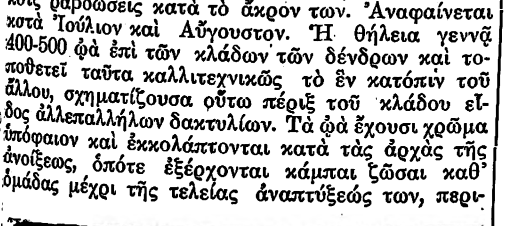

Βόμβυξ ὁ εὔπρωκτος.
[Ἄρρην καὶ θήλεια ἐναποθέτουσα τὰ ᾠὰ της ἐπὶ τῶν φύλλων.]

3) *Βόμβυξ ὁ ἀρχαῖος* (Bombyx anticus). Εἶναι γνωστοτάτη ψυχή, τῆς ὁποίας τὸ ἄνοιγμα τῶν πτερύγων ἔχει μῆκος 3 περίπου ἑκατοστομέτρων. Αἱ κατώτεραι πτέρυγες εἶναι κιτρινέρυθροι καὶ αἱ ἀνώτεραι ἐρυθρόφαιοι, φέρουσι δὲ δύο πλαγίας ῥαβδώσεις κυματοειδεῖς σκοτεινοτέρου χρώματος καὶ κατὰ τὸ ἄκρον των μικρὰν ἀστεροειδῆ κηλῖδα λευκήν. Ἵπτανται κατὰ τὴν ἡμέραν· ἡ θήλεια, οὖσα ἄπτερος, δὲν ἵπταται καὶ ἔχει ὑπόφαιον χρῶμα. Αἱ θήλειαι μένουσιν ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον ὑπεράνω τοῦ βομβυκίου ἐξ οὗ ἐξῆλθον καὶ ἀκριβῶς μέχρις ἐναποθέσεως τῶν ᾠῶν των, ἐξ ὧν

Βόμβυξ ὁ νεύστης.
[Κάμπη, βομβύκιον καὶ ᾠά.]

ἐξέρχονται ὑπόφαιοι κάμπαι μετὰ ὑπερύθρων πυκνῶν τριχῶν κατὰ τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος. Αἱ κάμπαι τοῦ εἴδους τούτου κατατρώγουσιν ἰδίως τὰ φύλλα τῶν μηλεῶν, καὶ τέλος ἀποχωρίζονται. Ἑκάστη ὑφαίνει λεπτότατον βομβύκιον, ὅπερ περιβάλλει τὸ σῶμά των καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου μεταμορφοῦνται εἰς χρυσαλλίδας.

4) *Βόμβυξ ὁ δίμορφος* (Bombyx dispar). Ἡ

Εόμβυξ ὁ ἀρχαῖος.
[1=Ἄρρην. 2=θήλεια ἄπτερος. 3=κάμπη.]

ψυχὴ αὕτη ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τῆς μεγάλης διαφορᾶς, ἣν παρουσιάζουσι τὰ δύο γένη (ἄρρεν καὶ θῆλυ). Ὁ ἄρρην εἶναι κατὰ πολὺ μικρότερος τῆς θηλείας, τὸ σῶμά του εἶναι λεπτόν, αἱ κεραῖαι κτενοειδεῖς, αἱ ἀνώτεραι πτέρυγες φαιοκάστανοι μὲ τέσσαρας ἐπιμήκεις, ὑπομελαίνας καὶ κυματοειδεῖς ῥαβδώσεις, αἱ κατώτεραι πτέρυγες σκοτεινῶς φαιαί. Αἱ θήλειαι, πλὴν τοῦ μεγαλυτέρου μεγέθους των, διακρίνονται ἐκ τῆς παχείας κοιλίας, ἥτις καλύπτεται ὑπὸ μακρῶν φαιῶν τριχῶν, τῶν φαιοῦ χρώματος πτερύγων καὶ τῶν λευκοκιτρίνων κυματοειδῶν ῥαβδώσεων ἃς φέρουσιν. Οἱ ἄρρενες, ἵπτανται ταχύτατα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς θηλείας, αἵτινες οὐδόλως ἵπτανται καὶ μένουσιν ἀκίνητοι ἐπὶ τῶν κορμῶν τῶν δένδρων. Ἡ θήλεια γεννᾷ 400—500 ᾠὰ ἐπὶ τῶν μασχαλῶν τῶν κλάδων καὶ περιβάλλει ταῦτα δι' ἐπιμήκων γλοιωδῶν τριχῶν, ἃς ἐκκρίνει ἐκ τῆς κοιλίας της. Τὸ σύνολον τῶν ᾠῶν ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες καὶ διάμετρον 2 περίπου ἑκατοστομέτρων. Τὰ ᾠά, ἅτινα γεννῶνται

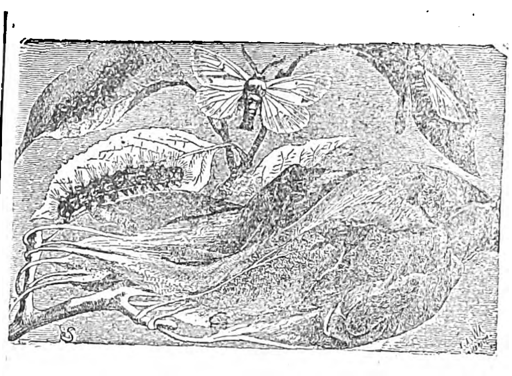

Βόμβυξ ὁ δίμορφος.
[Ἄρρην καὶ θήλεια κάμπαι, εἰς διάφορα στάδια τῆς ἀναπτύξεώς των, καὶ βομβύκιον.]

κατὰ τὰ μέσα τοῦ χειμῶνος, δὲν ἐκκολάπτονται εἰμὴ κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ δὴ κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαΐου. Αἱ κάμπαι ἔχουσι χρῶμα κυανέρυθρον, μέχρι δὲ τῆς τελείας ἀναπτύξεώς των εἶναι συνηνωμέναι κατὰ πυκνὰς ὁμάδας. Αἱ κάμπαι τοῦ βόμβυκος τοῦ διμόρφου ἐπιφέρουσι μεγίστας καταστροφὰς ἰδίως εἰς τὰ δασικὰ δένδρα. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἀπαντῶσι κατὰ πλήθη εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς.

5) *Βόμβυξ ὁ μοναχὸς* (Bombyx monachus). Οὗτος διακρίνεται ἐκ τοῦ ὑπολεύκου γενικῶς χρωματισμοῦ τοῦ σώματος, τῆς πυρρᾶς κοιλίας, τῶν ἀνωτέρων πτερύγων του, αἵτινες ποικίλλονται ὑπὸ τεσσάρων μελανῶν, κυματοειδῶν ῥαβδώσεων, μὲ πολλὰς μελανὰς ἀκανονίστους κηλῖδας, καὶ τῶν κατωτέρων πτερύγων φαιοῦ χρώματος. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἀναφαίνονται κατὰ τὸ τέλος Ἰουλίου καὶ ἵπτανται κατὰ τὴν νύκτα. Ἡ θήλεια ἐναποθέτει τὰ ᾠά της ἐπὶ τῶν πρίνων. Αἱ κάμπαι ἔχουσι μῆκος 4 περίπου ἑκατοστομέτρων καὶ κατατρώγουσι τὰ φύλλα καὶ τοὺς νεαροὺς βλαστοὺς τῶν πρίνων ἰδίως. Δ. Ν. Π.

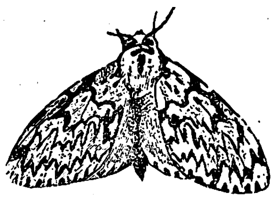

Βόμβυξ ὁ μοναχός.

βομβῶ (—*έω*)· κάμνω βόμβον, ἠχῶ βαρέως, βοΐζω: «βομβεῖ ἡ κυψέλη», «βομβοῦσι τὰ ὦτα, — αἱ μέλισσαι».

βομβώδη (τὰ) (Bombinae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ὑμενοπτέρων ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεντροφόρων*. Τὰ ἔντομα τῆς οἰκογενείας ταύτης διακρίνονται ἐκ τοῦ πολυτριχωτοῦ σώματος καὶ τῶν δηλητηριωδῶν κέντρων των. Τὰ ἄρρενα εἶναι πάντοτε μικρότερα τῶν θηλέων. Τὰ βομβώδη ζῶσι κατ' ἀποικίας. Γνωστότερον γένος τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ βόμβος (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

βομβωνάρια (τά). Λέξις τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνισμοῦ *(Μαλάλας)*, παραγομένη ἐκ τοῦ *βομβὼν* (=βουβὼν) καὶ σημαίνουσα εἶδος ἀναξυρίδος, τὴν ὁποίαν ἔφερον αἱ διαγωνιζόμεναι παρθένοι κατὰ τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας τῆς Ἀντιοχείας, τοὺς ἐγκαινισθέντας τὸ πρῶτον τῷ 181 μ. Χ. —Β.

Βομπερμὶν (Wobbermin), ***Γεώργιος***. Γερμανὸς διαμαρτυρόμενος θεολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1869. Τῷ 1898 διωρίσθη ὑφηγητὴς ἐν Βερολίνῳ, τῷ 1906 ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν Μαρβούργῳ, τῷ 1907 τακτικὸς ἐν Βρεσλάου καὶ εἶτα ἐν Βερολίνῳ, ἔνθα διδάσκει μέχρι σήμερον (1929).

Ἡ μεγάλη σημασία αὐτοῦ συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι ἐχρησιμοποίησε τὰ πορίσματα τῆς ἱστορίας τῶν θρησκευμάτων καὶ τῆς ψυχολογίας τῆς θρησκείας ἐν τῇ συστηματικῇ θεολογίᾳ. Ἵνα κατανοηθῇ ἡ σημασία τοῦ ἐγχειρήματος τοῦ Βομπερμίν, εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίζῃ τις τὰς διαφόρους μεθόδους, καθ' ἃς ἐργάζεται ἡ θρησκειολογία, καὶ τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν αὐτῆς. Ὁ Βομπερμὶν ἀπαιτεῖ, ὅπως διὰ καταλλήλου μεθόδου διακρίνηται ἐκ τοῦ συγκεχυμένου χάους τοῦ θρησκειολογικοῦ ὑλικοῦ τὸ γνησίως καὶ ἀκραιφνῶς θρησκευτικὸν ἀπὸ τοῦ μὴ τοιούτου. Τοῦτο ἦτο ἀναγκαῖον κατόπιν τῆς μεγάλης ῥοπῆς, τὴν ὁποίαν ἤσκησεν ἐπὶ τῶν θρησκευτικῶν ἐρευνῶν ἡ μονομερὴς ψυχολογιοκρατικὴ μέθοδος. Πρὸς τὴν καὶ ὑπὸ τοῦ Wundt ἀκολουθηθεῖσαν συνήθειαν, νὰ ἐρευνᾶται δηλαδὴ ἡ θρησκεία κατὰ τὰς ἀρχὰς καὶ τὴν καταγωγὴν αὐτῆς, ἀντιπαρέβαλεν ὁ Βομπερμὶν τὴν ἀπαίτησιν, ὅπως συνεξετάζωνται καὶ αἱ ἀνώταται μορφαὶ τῆς θρησκείας, καὶ δὴ ὁ Χριστιανισμός, τουτέστιν ὅπως ἡ θρησκευτικὴ συνείδησις τοῦ παρόντος χρησιμεύῃ ὡς ἀφορμὴ πρὸς τὴν ψυχολογικὴν καθόλου ἔρευναν τῆς θρησκείας. Ἡ συνεξέτασις αὕτη ἀποτελεῖ ἀναγκαῖον καὶ ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τῆς ψυχολογικῆς ἐρεύνης τῆς θρησκείας. Ἡ δευτέρα ἀπαίτησις τοῦ Βομπερμὶν ἀποβλέπει εἰς τὸν καθαρμὸν τοῦ ὑπ' ὄψιν θρη-

Digitized by Google

σκευτικοῦ ὑλικοῦ καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ ἀπὸ παντὸς ξένου πρὸς αὐτὸ κατὰ τὴν φύσιν. Τοῦτο εἶναι δυνατὸν ἐφ' ὅσον ἡ ἀναζήτησις τῶν ἐλατηρίων τοῦ θρησκευτικοῦ φαινομένου καὶ αἱ ἐν ταῖς θρησκείαις ῥοπαὶ σχετίζονται πρὸς τὸ περὶ ἀληθείας ἑαυτῆς αἴτημα τῆς θρησκείας. Ἐλατήρια καὶ ῥοπαὶ μὴ ἔχουσαι σαφῆ σχέσιν πρὸς τὴν θρησκευτικὴν ἀλήθειαν δέον νὰ ἀπορρίπτωνται ὡς μὴ θρησκευτικαί, ἀλλὰ καὶ ἀντιστρόφως, δόγμα ἢ ἀξίωμα, ὅπερ δὲν ἤθελεν ἀποδειχθῆ στενὴν ἔχον σχέσιν πρὸς τὰ ἀκραιφνῶς θρησκευτικὰ ἐλατήρια καὶ θρησκευτικὰς ῥοπάς. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ περὶ ἀληθείας ἑαυτῆς ἀπαίτησις τῆς θρησκείας χρησιμεύει μόνον πρὸς ἐξεύρεσιν τοῦ πραγματικῶς θρησκευτικοῦ στοιχείου ἐν τῷ ὑλικῷ, ὅπερ παρέχουν αἱ διάφοροι θρησκεῖαι. Τὸ δίκαιον ἢ μὴ τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης δὲν ἀποτελεῖ ὑποκείμενον τῆς ψυχολογικῆς ἐρεύνης τῆς θρησκείας, ἡ ὁποία ἐνδιαφέρει τὸν Βομπερμίν, ἀλλ' ἀνήκει εἰς τὰ προβλήματα τῆς φιλοσοφίας τῆς θρησκείας.

Μετὰ τὴν κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον διασαφήνισιν τοῦ θρησκευτικοῦ ὑλικοῦ παραβάλλει ὁ Βομπερμὶν τὰ πορίσματα τῆς ἱστορικῆς καὶ ψυχολογικῆς ἐρεύνης τοῦ θρησκευτικοῦ φαινομένου πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ χρησιμοποιεῖ αὐτὰ πρὸς δημιουργίαν εὐρυτάτης βάσεως διὰ τὴν συστηματικὴν θεολογίαν, τὴν δογματικὴν τουτέστι τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Τὸ κυριώτατον ἔργον τοῦ Βομπερμίν, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπιχειρεῖ τὴν σύνθεσιν ἐκείνης, εἶναι: «Die systematische Theologie» (τόμ. 3) ἐπὶ θρησκειολογικῆς βάσεως. Ν. Ι. Λ.

Βομπλὸς (ὁ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Τεριαχίου τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Κάτ. (1928) 174. Χ. Ι. Σ.

Βόνα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος κολπίζων τῆς Μικρασίας τῆς ἐπὶ τοῦ *Πόντου τοῦ Πολεμωνιακοῦ*, διανοιγόμενος ΒΔ τοῦ ὅρμου τῆς *Ὀρδοῦ*, μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου *Μπουζοὺκ Καλὲ* καὶ *Βόνα Μπουρούν* (πλάτ. 47° 07′ Β, μῆκ. 37° 48′ Α, χάρτ. ἀγγλ. 2220: Vona bay καὶ 2236: Cape Yasun to Fort Anakria). Τὸ τελευταῖον τοῦτο, ἡ *Βοῶν ἄκρα* ἢ *Γενηταία ἄκρα* τῶν ἀρχαίων, ἀποτελοῦν τὸ ΒΔ κέρας τοῦ κολπίζοντος ὅρμου, ἔχει φάρον λευκοῦ σταθεροῦ φωτὸς 16 μιλ., ὑπ' αὐτὸ δέ, τὸ ἀγκυροβόλιον *Βόνα*, ὁ τοῦ *Βοῶνος* ὅρμος τῶν ἀρχαίων, ἀνεμοσκεπὲς ἀγκυροβόλιον· «ἐνταῦθα λιμὴν πάντων ἀνέμων καὶ ὅρμος ναυσίν», ὡς περιγράφουσι καὶ οἱ «Περίπλοι τοῦ Εὐξείνου» τοῦ τε Ἀνωνύμου (§ 32) καὶ τοῦ Ἀρριανοῦ (§ 23), παρὰ τὸ ὅτι ὁ ὅρμος εἶναι ἀναπεπταμένος εἰς τὴν ἀγρίαν ἐκεῖ τῶν ἀπὸ βορρᾶ ἀνέμων ἐπιφοράν. Ὁ ὄγκος τῆς χερσονησιζούσης προβολῆς Μπόζω Τεπεσί, σκεπούσης ἐκ δυσμῶν τὸν ὅρμον, βοηθεῖ πολὺ εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ σωστικοῦ τούτου ἀγκυροβολίου. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βοναβεντούρας· βλ. Μποναβεντούρα.

βοναβερία (ἡ) (Bonaveria) *[Βοτ.]*· βλ. *πελεκοφόρος*.

Βονακούρσιος (Vonacursius). Δομινικανὸς μοναχὸς ἐκ Βολωνίας, ἀκμάσας κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Διατρίψας ὡς ἱεραπόστολος ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐξέμαθε τὴν ἑλληνικὴν καὶ συνέγραψε «Θησαυρὸν τῆς ἀληθείας τῆς πίστεως». Τὸ ἔργον τοῦτο μετέφρασεν εἰς τὴν λατινικὴν τῷ 1320 ἕτερος δομινικανός, ὁ Ἀνδρέας Doto. Τὸ χειρόγραφον τοῦ Βονακουρσίου εὑρηται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων (ἀριθ. 1251—1252). —Κ.

βονannία (ἡ) (Bonannia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδανθῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *βοναννία ἡ ἑλληνικὴ* (Bonannia graeca), ἀπαντῶσα εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην καὶ παρ' ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

βονασία (ἡ) (Bonasa) *[Ζωολ.]*. Ἕτερον ὄνομα τοῦ πτηνοῦ *ἀτταγὴν* (βλ. ἀλεκτοροειδῆ).

βόνασος (ὁ) (Bonasus) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν βοϊδῶν (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

βοναπαρτία (ἡ) (Bonapartea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βρομελιδῶν*. Εἶναι πόαι ἐνιαύσιαι μὲ φύλλα ῥιζικὰ καὶ κωνοειδῆ, ἄνθη ἐφωδιασμένα διὰ πλείστων βρακτείων, κατὰ στάχυς διατεταγμένα, ἔχοντα περιάνθιον μὲ ἓξ διαιρέσεις (τρεῖς ἐξωτερικὰς καλυκοειδεῖς καὶ τρεῖς ἐσωτερικὰς πεταλοειδεῖς), ἓξ στήμονας καὶ ὠοθήκην ἐλευθέραν, τρίλοβον, ἥτις κατὰ τὴν ὡρίμανσιν γίνεται κάψα διανοιγομένη διὰ τριῶν βαλβίδων. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Βοναπάρται. Διάσημος γαλλικὴ οἰκογένεια, ἰταλικῆς καταγωγῆς, ἐξ ἧς προῆλθεν ἡ δυναστεία τῶν *Βοναπαρτῶν*. Τὸ ἀρχικὸν ὄνομα τῆς οἰκογενείας ἦτο *Μπουοναπάρτε* (Buonaparte), ἀλλ' ὁ *Ναπολέων Α' Βοναπάρτης* (βλ. λ. Ναπολέων Α'), ὅτε ἐγένετο ἀρχιστράτηγος τοῦ στρατοῦ τῆς Ἰταλίας, καθιέρωσε τὸν γαλλικὸν τύπον τοῦ ὀνόματος *Μποναπάρτ* (Bonaparte). Οὕτως ἐπωνομάζοντο κατὰ τὸν μεσαίωνα πολλαὶ καὶ ξέναι πρὸς ἀλλήλας οἰκογένειαι τῆς Ἰταλίας, ἀνήκουσαι κατὰ τοὺς συχνοὺς τότε ἐμφυλίους πόλεμους εἰς τὴν «ἀγαθὴν πολιτικὴν μερίδα», δηλαδὴ τῆς ἐκκλησίας (bona parte) ἐναντίον τῆς Γερμανίας. Ὅτε ὁ Ναπολέων ἐγένετο αὐτοκράτωρ, διάφοροι συγγραφεῖς θέλοντες νὰ κολακεύσουν αὐτὸν ἀνῆγον τὴν καταγωγήν του εἰς τοὺς Κομνηνοὺς καὶ Παλαιολόγους τοῦ Βυζαντίου, εἰς τὸ Οὔλπιον ἢ Σίλβιον ἢ Ἰούλιον γένος τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων, καὶ ἄλλοι εἰς τὴν δυναστείαν τῶν Βουρβώνων, ἀποδεικνύοντες αὐτὸν καταγόμενον ἐκ τοῦ «ἀνθρώπου μὲ τὸ σιδηροῦν προσωπεῖον», ὅστις κατὰ τὴν παράδοσιν ἦτο δίδυμος ἀδελφὸς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων δὲν ἀπέδιδε σοβαρότητα εἰς τὰς τοιαύτας μυθοπλαστίας, κάποτε μάλιστα ἀπήντησεν ὅτι «ὁ οἶκος τῶν Βοναπαρτῶν ἄρχεται ἀπὸ τῆς 18 Βρυμαὶρ» (ἡμέρας δηλαδὴ καθ' ἣν ἐπανελθὼν ἐξ Αἰγύπτου ἀνέτρεψε τὸ Διευθυντήριον). Κατὰ τοὺς Ἰταλοὺς βιογράφους του οἱ Ναπολεόντειοι Βοναπάρται κατάγονται ἐκ Λομβαρδίας, ἐκ τοῦ οἴκου τῶν *Καντολιγγίων*, τοῦ ὁποίου ὁ ἀρχηγὸς ἐγεννήθη κατὰ τὸ 922. Ἐκ τούτου προῆλθον δύο διακλαδώσεις, ἡ τῶν *Βοναπαρτῶν τοῦ Τρεβίζο*, ἥτις ἐσβέσθη ἄνευ ἀπογόνων τῷ 1447, καὶ ἡ *τῶν Βοναπαρτῶν τῆς Φλωρεντίας*. Ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης οἰκογενείας ἀποσχίζονται δύο νέαι διακλαδώσεις, ἡ τοῦ *Σὰν Μινιάτο* καὶ ἡ τοῦ *Σαρζάνο*. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος (1490) ἓν μέλος τῆς διακλαδώσεως τοῦ Σαρζάνο, ὁ *Φραγκῖσκος*, μετηνάστευσεν εἰς Κορσικὴν καὶ ἐγένετο ἀρχηγὸς τῶν *Βοναπαρτῶν τοῦ Αἰακείου* (Ajaccio). Μεταξὺ τῶν προγόνων τοῦ Ναπολέοντος ἀναφέρονται, ἄνευ ἀποδείξεων, α) ὁ ἱστορικὸς *Ἰάκωβος* (Jacopo) *Βοναπάρτης* (ΙΣΤ' αἰών), ὅστις παραστὰς εἰς τὴν ἅλωσιν καὶ λεηλασίαν τῆς Ῥώμης ὑπὸ τοῦ πρωτοστράτωρος (connétable) ντὲ Μπουρμπὸν τῷ 1527 ἔγραψε τὰς ἀναμνήσεις του ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ragguaglio storico di tutto l'accorso, giorno per giorno, nel sacco di Roma dell'anno 1527», βιβλίον ἀξιοσημείωτον διὰ τὰς πληροφορίας του, μεταφρασθὲν δὶς εἰς τὴν γαλλικήν. Τῷ 1797, κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης τοῦ Τολεντῖνο, ὁ στρατηγὸς Βοναπάρτης ἔρριψεν ἐπὶ τῆς τραπέζης τῶν συνεδριάσεων τὸ βιβλίον τοῦτο εἰπών: «Βλέπετε αὐτὸ τὸ βιβλίον; Εἶναι ἡ λεηλασία τῆς Ῥώμης τοῦ 1527, διηγημένη ἀπὸ ἕνα προγονόν μου, τὸν Ἰάκωβον ντὲ Μποναπάρτ. Μή με ἀναγκάζητε νὰ ἐπαναλάβω ὅ,τι ἕνας ἀπὸ τοὺς δικούς μου σᾶς ἐξιστόρησε». β) Ὁ *Νικόλαος* (Niccolò) *Βοναπάρτης*, γεννηθεὶς ἐν Σὰν Μινιάτο καὶ ἀποθανὼν τῷ 1598, χρηματίσας καθηγητὴς ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ ἐκδοὺς τῷ 1568 μίαν ἀπὸ τὰς παλαιοτέρας κωμῳδίας τοῦ ἰταλικοῦ θεάτρου εἰς ὕφος ἁρμονικόν, κομψὸν καὶ ταχύ, ὑπὸ τὸν τίτλον «Vedova» («=Χήρα»). Τὴν κωμῳδίαν ταύτην ἀνέθηκεν ὁ Ναπολέων εἰς τὸν Νταγιὰντ νὰ τὴν μεταφράσῃ, ἀλλ' ὁ αὐτοκρατορικὸς λογοκριτὴς ἀπηγόρευσε τὴν παράστασίν της, φοβούμενος μὴ θιγῇ τὸ γόητρον τοῦ αὐθέντου του. γ) *Ἰωάννης Γκένσιους* (φρὰ Μποναβεντούρα), καπουκῖνος ἀποθανὼν ἐν ἁγιότητι τῷ 1593. Ὁ οἶκος τοῦ Αἰακείου ἐπί τινα χρόνον ἔμεινεν ἄσημος· ἀλλὰ βραδύτερον τὰ περισσότερα αὐτοῦ μέλη, ἂν δὲν ἀπέκτησαν μεγάλην περιουσίαν, διεκρίθησαν ὅμως ἔν τε τῇ πολιτικῇ καὶ τῇ κοινωνίᾳ. Σχεδὸν πάντες ὑπῆρξαν ἢ δικαστικοὶ ἢ δικηγόροι· καὶ ἐπειδὴ ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν κατέχουσαν τότε τὴν νῆσον δημοκρατίαν τῆς Γενούης, ἐπέτυχον παρ' αὐτῆς κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα τὴν ἀναγνώρισιν τῶν τίτλων εὐγενείας των, τοὺς ὁποίους ἐπεκύρωσε βραδύτερον καὶ ὁ μέγας δοὺξ τῆς Τοσκάνης. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος οἱ Βοναπάρται τοῦ Αἰακείου ἀντεπροσωπεύοντο ὑπὸ τριῶν ἀδελφῶν, τοῦ ἀρχιδιακόνου *Λουκιανοῦ*, τοῦ *Ναπολέοντος*, ἀποθανόντος ἄνευ ἀπογόνων καὶ τοῦ πάππου τοῦ μέλλοντος αὐτοκράτορος. Ἡ εὐγενὴς καταγωγὴ τοῦ Ναπολέοντος Α' δὲν δύναται νὰ διαμφισβητηθῇ, ἐνισχυομένη καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος τῆς εἰσαγωγῆς του εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῆς Βριέννης, ἐν ᾗ ἐγίνοντο δεκτοὶ μόνον οἱ υἱοὶ τῶν εὐγενῶν.

ΓΟΝΕΙΣ ΤΟΥ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ Α'. Ὁ πατὴρ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος *Κάρολος-Μαρία Βοναπάρτης* (1746—1785) ἐγεννήθη ἐν Αἰακείῳ καὶ ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὰ πανεπιστήμια Ῥώμης καὶ Πίζης. Ὅτε τῷ 1768 οἱ Γάλλοι κατέλαβον τὴν Κορσικήν, ἀγοράσαντες αὐτὴν ἀπὸ τοὺς Γενουάτας (ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΕ'), ὁ Κάρολος ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ ἐν Αἰακείῳ οἴκου τῶν Βοναπαρτῶν. Τῷ 1764 ἐνυμφεύθη τὴν Λαιτικίαν Ῥαμολῖνο, ἐξ ἧς ἀπέκτησε δεκατρία τέκνα. Ἐξ αὐτῶν ἐπέζησαν ὀκτὼ (πέντε υἱοὶ καὶ τρεῖς θυγατέρες), ὧν τὰ ὀνόματα, κατὰ σειρὰν γεννήσεως, εἶναι τὰ ἑξῆς: α) *Ἰωσήφ*, β) *Ναπολέων*, γ) *Μαρία-Ἄννα-Ἐλίζα*, δ) *Λουκιανός*, ε) *Λουδοβῖκος*, στ) *Μαρία-Παυλῖνα*, ζ) *Μαρία-Ἀννουντσιάτα-Καρολῖνα* καὶ η) *Ἱερώνυμος*. Πάντες οἱ ἄρρενες ἐγένοντο βραδύτερον βασιλεῖς. Ὁ Κάρολος-Μαρία Βοναπάρτης ἀνῆκεν εἰς τὴν μερίδα τῶν πατριωτῶν ἐβοήθησε τοὺς δύο ἐπαναστάτας Πάολι, οἵτινες ἐπολέμησαν ἐνόπλως τὴν γαλλικὴν κατοχήν, ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς νήσου των. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται ἡ δημοσιευθεῖσα τῷ 1768 καὶ πρὸς τὴν κορσικανὴν νεότητα ἀπευθυνομένη προκήρυξις, ὡς καὶ πολλὰ πατριωτικὰ ᾄσματα. Ὅτε ὁ Πάολι κατέφυγεν εἰς Ἀγγλίαν καὶ τὸ ἐπαναστατικόν του κίνημα κατεστάλη, ὁ Κάρολος Βοναπάρτης, ἀνὴρ ἐλαστικὸς καὶ ἐπιτήδειος, ὑπακούων εἰς τὰς συμβουλὰς τοῦ θείου του Λουκιανοῦ, τοῦ ἀρχιδιακόνου, ὑπετάγη εἰς τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν τῇ 23 Μαΐου 1769, δι' ὃ καὶ ποικιλοτρόπως ἠμείφθη ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ' ἐν τῇ νήσῳ, τοῦ Μαρμπέφ. Διωρίσθη δικαστικὸς πάρεδρος καὶ τῷ 1772 μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῶν δώδεκα εὐγενῶν, τῆς ἐντεταλμένης τὴν κατανομὴν τῶν φόρων ἐν Κορσικῇ, τῷ δὲ 1778 ἀπεστάλη εἰς τὴν αὐλὴν τῶν Βερσαλλιῶν, ὅπως μετ' ἄλλων εὐγενῶν ὑποστηρίξῃ τὰ συμφέροντα τῆς νήσου. Ἐν Παρισίοις κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ ὑποτροφίας διὰ τὰ τρία τέκνα του. Ἐπίσης ἔλαβε μεγάλην ἀποζημίωσιν διὰ τὴν συμμετοχήν του εἰς τὴν ἀποστολὴν καὶ ἐπέτυχεν ἐπὶ πλέον τὴν παραχώρησιν μεγάλου διαμφισβητουμένου φυτωρίου μορεῶν ἐν Αἰακείῳ. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν γενέτειραν, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἀμέσως εἰς Μομπελλιέ, πρὸς θεραπείαν τοῦ καρκίνου του, ἐκεῖ δὲ καὶ ἀπέθανεν.

Ἡ μήτηρ τοῦ Ναπολέοντος *Μαρία-Λαιτικία Ῥαμολῖνο Βοναπάρτου* ἐγεννήθη ἐν Αἰακείῳ τῷ 1750 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ῥώμῃ τῷ 1830. Ἀνήκουσα εἰς εὔπορον καὶ παλαιὰν οἰκογένειαν τοῦ τόπου, δὲν ἔλαβε, κατὰ τὴν τότε συνήθειαν, σπουδαίαν μόρφωσιν. Ἦτο ὅμως ὡραιοτάτη, σοβαρά, ἐπιβλητικὴ καὶ αὐστηρά, ὡς Ῥωμαία δέσποινα, ἰσχυρᾶς δὲ θελήσεως καὶ κρίσεως. Ἦτο μόλις δεκατεσσάρων ἐτῶν ὅτε ὑπανδρεύθη τὸν Κάρολον, ἀλλὰ ταχέως ἐδέσποσεν αὐτοῦ. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐπαναστατικῆς δράσεως τοῦ συζύγου της τὸν ἠκολούθει ἀνὰ τὰ ὄρη, μετὰ πρωτοφανοῦς θάρρους καὶ καρτερίας, ἔφιππος καὶ φέρουσα ἐν μὲν ταῖς ἀγκάλαις τὸν Ἰωσὴφ βρέφος, ἐν δὲ τῇ κοιλίᾳ τὸν μέλλοντα κοσμοκράτορα Ναπολέοντα. Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τοῦ Καρόλου ἐπεδόθη μετὰ μοναδικῆς μερίμνης εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς εὐτυχίας τῶν τέκνων της, κερδίζουσα τὴν εὔνοιαν τῶν ἑκάστοτε ἀντιπροσώπων τῆς Γαλλίας καὶ δὴ τοῦ στρατηγοῦ Μαρμπέφ, περὶ τοῦ ὁποίου ἐλέγετο, ὅτι ὑπῆρξεν ἐραστής της. Ὅτε τῷ 1793 ἡ Κορσικὴ κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ἡ Λαιτικία, ἤδη χήρα ἀπὸ πενταετίας, ἔφυγεν ἐκ τῆς νήσου ἐν μέσῳ πολλῶν κινδύνων καὶ ἐγκατεστάθη μετὰ τοῦ Λουκιανοῦ καὶ τῶν τριῶν θυγατέρων της ἐν Μασσαλίᾳ, ὅπου ἔτυχε τοῦ διδομένου ὑπὸ τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως εἰς τοὺς πρόσφυγας πατριώτας βοηθήματος. Ἔζησεν οὕτως ἐν ἄκρᾳ πενίᾳ μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ὁ δευτερότοκος υἱός της Ναπολέων διωρίσθη ἀρχιστράτηγος τοῦ κατὰ τῆς Ἰταλίας πολέμου. Ὅτε ὁ Ναπολέων ἐγένετο αὐτοκράτωρ, ἔδωκεν εἰς τὴν μητέρα του μεγάλην ἐπιχορήγησιν, ἴδιον ἀνάκτορον, ἰδίαν ἀκολουθίαν μετ' αὐστηροῦ πρωτοκόλλου ἐθιμοτυπίας καὶ τὸν τίτλον τῆς «Madame mère» («βασιλομήτορος»). Ἀλλ' ἐκείνη ἀπέφευγε τὰς δημοσίας ἐμφανίσεις, λόγῳ δὲ τῆς ὑπερβολικῆς φιλαργυρίας της καὶ τῆς ἀγνοίας τῆς γαλλικῆς δὲν ἦτο συμπαθὴς παρὰ τῷ λαῷ. Ὁ Ναπολέων ὡς ἐκ τούτου καὶ κυρίως διότι ἐκείνη συνεπάθει τὸν Λουκιανόν, πρὸς ὃν ὁ αὐτοκράτωρ εὑρίσκετο ἐν διαστάσει, δὲν τὴν ἠγάπα. Ὅταν τὰ τέκνα της ἐνείδιζον αὐτὴν διὰ τὴν φιλαργυρίαν της ἔλεγε: «Ποιὸς ξέρει ἂν δὲν βρεθῶ στὴν ἀνάγκη μιὰν ἡμέρα νὰ δίνω ψωμὶ σ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς βασιλιάδες». Καὶ πράγματι ἡ Λαιτικία ὀρθῶς διέβλεπε τὸ μοιραῖον τέλος τῆς βοναπαρτικῆς δυναστείας. Γυνὴ φιλόδοξος ἐδίδασκεν εἰς τὰ τέκνα της, ὡς ὡμολόγησεν ὁ αἰχμάλωτος τῆς Ἁγίας Ἑλένης αὐτοκράτωρ, τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα καὶ τὴν φρίκην τοῦ ψεύδους: «Ἦτο γυνὴ μεγάλης ψυχικῆς δυνάμεως, πολὺ ὑψηλόφρων καὶ ὑπερήφανος». Μετὰ τὴν πρώτην πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος τὸν ἠκολούθησεν εἰς τὴν νῆσον Ἔλβαν καὶ ἐνέκρινε τὰ σχέδιά του περὶ δραπετεύσεως, τὰ ὁποῖα τῆς ἐξεμυστηρεύθη. Μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Βατερλὼ ἐγκατεστάθη ἐν Ῥώμῃ, προστατευθεῖσα ὑπὸ τοῦ πάπα Πίου Ζ', ἐναντίον τῶν ὑπονοιῶν τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας. Πολλάκις ἐζήτησε παρὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ υἱοῦ της βασιλέων τὴν μεταφοράν του ἀλλαχοῦ ἢ τὴν ἄδειαν νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ, ἀλλ' οἱ βασιλεῖς ἐκώφευσαν. Πλουσιωτάτη, ἔζησε τοῦ λοιποῦ μὲ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ υἱοῦ της, ἀπαγορεύουσα πᾶσαν εὔθυμον περὶ αὐτὴν ἐκδήλωσιν: «Δὲν γελοῦν στὸ σπίτι τῆς μητέρας τοῦ αὐτοκράτορος!» ἔλεγεν. Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 85 ἐτῶν καὶ σχεδὸν τυφλή.

[Περὶ τῶν δύο συζύγων τοῦ Ναπολέοντος Α', βλ. λ. Ἰωσηφίνη-Μπωαρναὶ καὶ Μαρία-Λουίζα.]

ΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ ΤΟΥ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ. 1) *Ἰωσὴφ Βοναπάρτης*, πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Ναπολέοντος, βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως καὶ κατόπιν τῆς Ἱσπανίας, γεννηθεὶς ἐν Κόρτε τῆς Κορσικῆς τῇ 7 Ἰανουαρίου 1768 καὶ ἀποθανὼν ἐν Φλωρεντίᾳ τῇ 28 Ἰουλίου 1844. Χαρακτῆρος ἠπίου, αἰσθηματικοῦ, φιλανθρώπου καὶ φιλελευθέρου, καὶ ὡς ἐκ τούτου ῥέπων πρὸς τὰς ἀπολαύσεις καὶ

Digitized by Google

τὸν ἥσυχον βίον, μὴ εὐνοηθεὶς δὲ καὶ ὑπὸ τῶν περιστάσεων, ὑπῆρξε παντοῦ, ἔνθα ἐκλήθη νὰ ὑπηρετήση τὰ φιλόδοξα σχέδια τοῦ ἀδελφοῦ του Ναπολέοντος, ἀτυχής. Σπουδάσας, ὡς ὑπότροφος, εἰς τὸ κολλέγιον τοῦ Ὠτέν, προωρίζετο διὰ τὸ στρατιωτικὸν στάδιον, περιμένων νὰ διαδεχθῇ τὸν Ναπολέοντα εἰς τὴν σχολὴν τῆς Βριέννης. Ἀλλ' ὁ πρόωρος θάνατος τοῦ πατρός του ἠνάγκασε τὸν Ἰωσὴφ νὰ ἔλθη εἰς Αἰάκειον, ὅπως ἀναλάβη τὴν ἀρχηγίαν καὶ τὴν προστασίαν τῆς οἰκογενείας.

Ἰωσὴφ Βοναπάρτης.

Μετὰ βραχείας σπουδὰς εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τῆς Πίζης, ἐγένετο δικηγόρος ἐν Μπάστια τῆς Κορσικῆς καὶ κατόπιν, ἀσπασθεὶς τὰ δόγματα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, δημοτικὸς σύμβουλος, πρόεδρος τοῦ διαμερίσματος τοῦ Αἰακείου (1791) καὶ δικαστὴς (1792). Ἐδημοσίευσεν ἐνταῦθα στοιχειῶδες βιβλίον περὶ συντάγματος, πρὸς διαφωτισμὸν τῶν συμπολιτῶν του, καὶ ἀπεστάλη πρὸς τὸν Πάολι, ὅπως πείση αὐτὸν νὰ ἀποβιβασθῇ εἰς Αἰάκειον. Ὅτε ὅμως τῷ 1793 ὁ Πάολι ἐκηρύχθη ἐναντίον τῆς γαλλικῆς κατοχῆς, ὁ Ἰωσὴφ ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψη τὴν νῆσον καὶ νὰ καταφύγη μεθ' ὅλης τῆς οἰκογενε ας εἰς Προβηγκίαν, ἔνθα ἔζησεν ἐν πτωχείᾳ. Καθ' ὃν χρόνον ὅμως ὁ δευτερότοκος ἀδελφός του Ναπολέων, προστατευόμενος τῶν Σαλισσέτι, Γασπαρὲν καὶ Ροβεσπιέρρου, ἐλάμβανε τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τουλῶνος, ὁ Ἰωσὴφ χάρις εἰς τὴν προστασίαν τῶν αὐτῶν ἰσχυρῶν προσώπων διωρίσθη προσωρινὸς πολεμικὸς ἐπίτροπος τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Μασσαλίᾳ, ἔνθα καὶ ἐνυμφεύθη τῷ 1794 τὴν Μαρίαν-Ἰουλίαν Κλαρύ, θυγατέρα ἑνὸς μεγαλεμπόρου, τῆς ὁποίας ἡ ἀδελφὴ Εὐγενία-Βερναρδίνη Ντεζιρέ, νυμφευθεῖσα τὸν στρατηγὸν Βερναρδόττην, ἐγένετο βραδύτερον βασίλισσα τῆς Σουηδίας. Ἠκολούθησε τὸν ἀδελφόν του εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἰταλίας ἐκστρατείαν, διεπραγματεύθη τὴν εἰρήνην μετὰ τοῦ Πεδεμοντίου, καὶ μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κορσικῆς ὑπὸ τῶν Γάλλων ἐστάλη, ὅπως ἀναδιοργανώση τὴν νῆσον (1796—1797). Κατόπιν ἐστάλη ἀντιπρόσωπος τῆς Δημοκρατίας εἰς Πάρμαν (1797) καὶ μετά τινας μῆνας πρεσβευτὴς εἰς Ρώμην. Ἀλλ' ἔχων ν' ἀντιπαλαίση πρός τε τὴν ἐχθρότητα τοῦ πάπα καὶ τὰς ἀταξίας τῶν «πατριωτῶν» (ἐπαναστατῶν), τοὺς ὁποίους ὑπερήσπιζε κρυφίως κατὰ τὰς ὁδηγίας τοῦ ἀδελφοῦ του, καὶ ἰδὼν τὴν δολοφονίαν τοῦ στρατηγοῦ Δυφώ, μνηστῆρος τῆς ἀδελφῆς του Παυλίνας, ὑπὸ τῶν παπικῶν στρατιωτῶν, ἐζήτησε τὰ διαβατήριά του καὶ ἀπῆλθεν εἰς Γαλλίαν· ἀλλ' ὀλίγον μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἀνεκηρύχθη ἡ ρωμαϊκὴ δημοκρατία, διὸ ἔτυχε τῶν συγχαρητηρίων τοῦ Διευθυντηρίου. Ἐξελέγη κατόπιν ὑπὸ τοῦ διαμερίσματος τοῦ Λιαμόνε (Κορσικῆς) μέλος τοῦ συμβουλίου τῶν πεντακοσίων καὶ συνετέλεσε πολύ, κρατήσας τὸν Ναπολέοντα κατὰ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ ἐκστρατείαν του ἐνήμερον τῆς πολιτικῆς ἐν Γαλλίᾳ καταστάσεως, εἰς τὴν αἰφνιδίαν ἔλευσιν τούτου καὶ ἀνατροπὴν τοῦ Διευθυντηρίου. Ἐπιτήδειος εἰς τὸ νὰ ἐκτελῇ τὰς ἐντολὰς καὶ θελήσεις τοῦ Ναπολέοντος, ἔκλεισε τὴν μετὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν συνθήκην (1800), τὴν μετὰ τῆς Αὐστρίας εἰς Λουνεβὶλλ (9 Φεβρουαρίου 1801) καὶ τὸ μετὰ τοῦ πάπα κονκορδᾶτον (15 Ἰουλίου 1801), ὡς καὶ τὴν μετὰ τῆς Ἀγγλίας εἰρήνην τῆς Ἀμιένης (25 Μαρτίου 1802). Ὅτε ὁ Ναπολέων ἐγένετο αὐτοκράτωρ, ὠνόμασε τὸν Ἰωσὴφ μέγαν ἐκλέκτορα καὶ προσωρινὸν διάδοχον τοῦ θρόνου. Ἀλλ' ὅπως καταστῇ ἱκανὸς διὰ τὰ νέα του καθήκοντα τὸν ἔστειλε νὰ ὑπηρετήση μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου εἰς τὸ στράτευμα τῆς γραμμῆς.

Τῷ 1806 τὸν διώρισε βασιλέα τῆς Νεαπόλεως. Ἀλλὰ μὴ ἔχων διοικητικὰς ἀρετὰς καὶ ἐνεργητικότητα, ἀφῆκε τοὺς Ἄγγλους νὰ καταλάβουν τὴν ἀπέναντι τῆς Νεαπόλεως νῆσον Κάπρι, ν' ἀποβιβασθοῦν δὲ εἰς Καλαβρίαν καὶ Σικελίαν. Οὕτω κατέχων μόνον τὸ ἠπειρωτικὸν τμῆμα τοῦ βασιλείου τῶν Δύο Σικελιῶν ἠθέλησε νὰ τὸ κυβερνήση πατρικῶς, ἀλλ' ἡ χαλαρότης τῆς διοικήσεως ἐβοήθησε τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν ὀπαδῶν τῆς ἐκπτώτου βασιλίσσης Καρολίνας, θυγατρὸς τῆς Μαρίας-Θηρεσίας καὶ συζύγου τοῦ Φερδινάνδου Α' τῶν Βουρβώνων, οἵτινες καὶ ἀνετίναξαν τὸ μέγαρον τῆς ἐν Νεαπόλει διευθύνσεως τῆς ἀστυνομίας. Τῷ 1808 ἔλαβε τὴν διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος ἀδελφοῦ του ν' ἀνταλλάξη τὸ στέμμα τῆς Νεαπόλεως μὲ τὸ τῆς Ἰσπανίας. Ὑπακούσας, παρὰ τὴν θέλησίν του, εἰσῆλθε μὲ τὴν βοήθειαν τῶν γαλλικῶν λογχῶν εἰς τὸ νέον του βασίλειον, ὅπου τὸν ὑπεδέχθη μεγίστη ἐχθρότης τοῦ λαοῦ καὶ τρομακτικὴ καὶ πείσμων ἐπανάστασις, ἐκδηλουμένη διὰ κλεφτοπολέμου καὶ βοηθουμένη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Μετὰ πολλῆς δυσχερείας κατώρθωσε νὰ φθάση εἰς Μαδρίτην, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἧτταν τῆς Μπαϊλὲν ἐγκατέλιπε τὴν πρωτεύουσαν καὶ κατέφυγε πρὸς τὰ Πυρηναῖα. Ἐδέησε νὰ ἐκστρατεύση αὐτοπροσώπως ὁ αὐτοκράτωρ, μὲ 200 χιλ. ἄνδρας, ἵνα κατορθώση νὰ τὸν ἐπαναφέρη εἰς τὴν πρωτεύουσάν του. Οἱ στρατηγοί του ἦσαν ἀπειθάρχητοι καὶ ἡ κατάστασις ἐπικίνδυνος· διὸ τετράκις ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του εἰς τὸν Ναπολέοντα. Ἐλθὼν ὁ ἴδιος εἰς Παρισίους, ἀνέπτυξεν εἰς τὸν δικτάτορα τῆς Εὐρώπης, ὅτι ἡ Ἰσπανία θὰ εἶναι ὁ τάφος αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῆς Ρωσίας (1812), ὁ Ναπολέων ἀντὶ νὰ ἐνισχύση τὸν Ἰωσὴφ στρατιωτικῶς, ὡς ἀνέμενεν, ἀπέσυρεν ἐξ Ἰσπανίας τὰς περισσοτέρας γαλλικὰς δυνάμεις καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς μεγάλης στρατιᾶς τὸν διέταξε νὰ μεταφέρη τὴν ἕδραν του εἰς Βαλλαδόλιδον. Ἀλλ' ὁ Βέλλιγκτον ἀνέκοψε τὴν ὀπισθοχώρησιν τοῦ Ἰωσὴφ καὶ τοῦ Ζουρντὰν καὶ παρὰ τὴν Βιττώριαν συνέτριψε τελείως τὰς στρατιωτικάς των δυνάμεις, ἀναγκάσας τὸν βασιλέα τῆς Ἰσπανίας νὰ φύγη ὁριστικῶς ἐκ τῆς ξένης δι' αὐτὸν χώρας. Μετὰ τὴν ἧτταν τὴν Λειψίας, ὁ Ναπολέων ἀνεγνώρισε τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἰσπανίας. Κατὰ τὸν συνασπισμὸν τῆς Εὐρώπης ἐναντίον τοῦ Ναπολέοντος (1814), εἰς τὸν Ἰωσὴφ ἀνετέθη ἡ ἄμυνα τῆς πρωτευούσης. Μὴ διαθέτων ἀρκετὰς δυνάμεις καὶ ὑφιστάμενος συχνὰς λιποταξίας καὶ στάσεις, ἐπέτρεψε τὴν εἰς Μπλουὰ καταφυγὴν τῆς αὐτοκρατείρας καὶ τοῦ διαδόχου καὶ ἐσυνθηκολόγησε μὲ τοὺς συμμάχους, ἵνα σώση τοὺς Παρισίους ἀπὸ τῆς καταστροφῆς. Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Ναπολέοντος κατέφυγεν εἰς Ἑλβετίαν, ὅθεν ἐπανελθὼν κατὰ τὴν αὐτοκρατορίαν τῶν Ἑκατὸν Ἡμερῶν ἐβοήθησε τὸν ἀδελφόν του μέχρι τῆς καταστροφῆς τοῦ Βατερλώ, ὁπότε ἀπῆλθεν εἰς Νέαν Ὑόρκην. Τῷ 1832 ἐγκατεστάθη εἰς Ἀγγλίαν, πάντοτε ὑπερασπίζων τὰ δίκαια τοῦ Ναπολέοντος Β', ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἰουλίου (1830). Ἀπὸ τοῦ 1837 — 1838 κατῴκησεν ἐκ νέου ἐν Ἀμερικῇ, ὁπότε τῷ 1841 ὁ δοὺξ τῆς Τοσκάνης ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ διαμείνη ἐν Φλωρεντίᾳ, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Ἐκ τοῦ γάμου του ὁ Ἰωσὴφ δὲν ἔσχεν ἄρρενας γόνους, ἀλλὰ δύο θυγατέρας 1) τὴν *Ζηναΐδα-Καρλότταν* (1801—1854), συζευχθεῖσαν τὸν ἐξάδελφόν της Κάρολον Βοναπάρτην καὶ μεταφράστριαν τῶν ἔργων τοῦ Σίλλερ, καὶ 2) τὴν *Καρλότταν* (1802—1831), συζευχθεῖσαν καὶ αὐτὴ τὸν ἐξάδελφόν της Ναπολέοντα Λουδοβῖκον, υἱὸν τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου, καὶ ἀποθανοῦσαν ἄτεκνον.

2) ***Λουκιανὸς Βοναπάρτης**, δοὺξ τοῦ Κανῖνο.* Ἐγεννήθη ἐν Αἰακείῳ τῇ 21 Μαρτίου 1775 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ρώμῃ τῇ 29 Ἰουνίου 1840. Ἑπταετὴς ὡδηγήθη ὑπὸ τοῦ πατρός του εἰς Παρισίους καὶ εἰσήχθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ κολλέγιον τοῦ Ὠτέν, ὅπου συνεμαθήτευσε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωσήφ. Κατόπιν συνηντήθη μετὰ τοῦ Ναπολέοντος ἐν Βριέννῃ, ἀλλ' ἐχωρίσθησαν ταχέως, διότι ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς εἰσήχθη εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῶν Παρισίων. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του (1785) ἐγκατέλιπε τὸ στρατιωτικὸν στάδιον, ἵνα ἀκολουθήση τὸ ἐκκλησιαστικὸν καὶ

Λουκιανὸς Βοναπάρτης.

πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐσπούδασεν εἰς τὸ σεμινάριον τοῦ Αἲξ τῆς Προβηγκίας. Ἡ ἔκρηξις ὅμως τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἔφερεν αὐτὸν εἰς Αἰάκειον, ὅπου, ἂν καὶ νεώτατος, ἐπέδειξε φλογερὰν καὶ δραστηρίαν ἀφοσίωσιν εἰς τὰ δόγματα τὰ δημοκρατικά. Χαρακτῆρος ἀποφασιστικοῦ καὶ ὁρμητικώτατος ὅσον καὶ εὐφραδέστατος ῥήτωρ, προσεφώνησε τὸν ἐπανελθόντα εἰς Κορσικὴν γηραιὸν «πατριώτην» Πάολι, ὅστις τοσοῦτον ἐνεθουσιάσθη, ὥστε κατεφίλησε τὸν ῥήτορα καὶ τὸν ὠνόμασε «μικρὸν Τάκιτον», «μικρὸν φιλόσοφον» καὶ τὸν προσέλαβε γραμματέα του εἰς Ροστῖνο. Ἀλλ' ὅτε ὁ Παόλι ἐκηρύχθη κατὰ τῆς γαλλικῆς κατοχῆς, ὁ Λουκιανός, ὡς καὶ πᾶσα ἡ φιλογαλλίζουσα οἰκογένειά του, ὑπεχρεώθησαν νὰ φύγουν ἐκ τῆς νήσου καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐν Προβηγκίᾳ. Ἐν Τουλῶνι ἐπεσκέπτετο τὰς συνελεύσεις τῶν ἐπαναστατῶν καὶ διεκρίνετο παντοῦ διὰ τὸν ὑπερβολικὸν «ὀρεινὸν» ζῆλόν του. Παρουσιάσας ψευδῆ πιστοποιητικὰ γεννήσεως διά τε τὸν Ἰωσὴφ καὶ τὸν ἑαυτόν του, τὰ ὁποῖα τὸν παρίστων κατὰ ἑπτὰ ἔτη πρεσβύτερον, διωρίσθη ἐν Ἁγίῳ Μαξιμίνῳ, μικρῷ χωρίῳ τοῦ Βάρ, μετονομασθέντι Μαραθών, ἀποθηκάριος τῶν στρατιωτικῶν προμηθειῶν. Ὁ ἴδιος δὲ ἐκ ρωμαντικῆς ὑπερβολῆς ἐπαναστατισμοῦ μετωνομάσθη *Βροῦτος*. Ἐνταῦθα ἐνυμφεύθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ ξενοδόχου Μπουαγιὲ Χριστίναν. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ροβεσπιέρρου ἐγκατέλιπε τὸ Βάρ, ὅπου εἶχε διαπράξει πολλὰς αὐθαιρεσίας, καὶ διωρίσθη ἐπιθεωρητὴς τῶν στρατιωτικῶν σκευαγωγῶν ἐν Σαὶν Σαμὰν (1795). Ἀλλ' ἡ βασιλόφρων ἀντίδρασις, ἥτις ἐξερράγη βιαία εἰς τὴν νότιον Γαλλίαν, τὸν συνέλαβε καὶ τὸν ἐφυλάκισεν ἐν Αἲξ, ὅπου ἐπὶ ἓξ ἑβδομάδας παρέμεινεν ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῆς θανατώσεως, ἀλλ' ὁ ἀδελφός του Ναπολέων κατώρθωσε νὰ τὸν ἐλευθερώση διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Μπαρράς. Προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του, ἤδη ἀρχιστρατήγου, εἰς Παρισίους, διωρίσθη δι' αὐτοῦ, ἂν καὶ μόλις εἰκοσαετής, κυβερνητικὸς ἐπίτροπος εἰς τὴν στρατιὰν τοῦ Ρήνου. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, ἐγκαταλιπὼν τὴν θέσιν του καὶ διελθὼν διὰ Γερμανίας, μετέβη εἰς Ἰταλίαν πρὸς συνάντησιν τοῦ ἀδελφοῦ του, ὅστις τὸν ὑπεδέχθη κακῶς καὶ τὸν ἀπέστειλεν εἰς Μασσαλίαν. Τῆς Κορσικῆς ἀνακτηθείσης ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἐζήτησε νὰ σταλῇ εἰς τὴν νῆσον ὡς πολεμικὸς ἐπίτροπος, ἔνθα μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ἐπεδόθη εἰς τὴν αὔξησιν τῆς περιουσίας του δι' ὠργανωμένης πειρατείας· κατηγορηθεὶς διὰ τοῦτο κατώρθωσε ν' ἀπαλλαγῇ χάρις εἰς τὸ γόητρον τοῦ Ναπολέοντος. Ὅτε ἀπεφασίσθη ἡ κατὰ τῆς Αἰγύπτου ἐκστρατεία, δὲν ἠθέλησε ν' ἀκολουθήση τὸν ἀδελφόν του, ἀλλ' ἐκλεγεὶς μέλος τοῦ συμβουλίου τῶν 500 παρανόμως, ὡς ὑπεράριθμος καὶ ἀνήλικος, ἐπεδίωκε νὰ καταλάβη ἐν τῇ πολιτικῇ τὴν θέσιν, ἣν εἶχεν ἐν τῷ στρατῷ ὁ Ναπολέων, τοῦ ὁποίου ἀληθῶς ὑπερεῖχεν ὁ Λουκιανὸς κατὰ τὸ θάρρος καὶ τὴν ἀποφασιστικότητα. Εἰς τὰς ῥᾳδιουργίας κυρίως αὐτοῦ ὀφείλεται ἡ κατόπιν ἀνατροπὴ τοῦ Διευθυντηρίου. Συνεννοήθη μετὰ τοῦ Ταλλεϋράνδου, τοῦ Σιεγιὲς καὶ ἄλλων καὶ εἰδοποίησε μετὰ τοῦ Ἰωσὴφ τὸν Ναπολέοντα περὶ τῆς κρισίμου πολιτικῆς καταστάσεως, ὅτε δὲ ὁ Ναπολέων εὑρέθη ἐν ἀμηχανίᾳ καὶ δισταγμῷ περὶ τοῦ πρακτέου, ἐπειδὴ τὸ συμβούλιον τῶν 500 ἤθελε νὰ τὸν θέση ἐκτὸς νόμου, ὁ Λουκιανός, πρόεδρος ὢν τοῦ συμβουλίου τούτου, ἔσπευσεν ἔφιππος εἰς τὸν στρατὸν καὶ ἐξεγείρας αὐτὸν εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ συμβουλίου καὶ ἐνόπλως διέλυσεν αὐτό, κατήργησε δὲ τὸ Διευθυντήριον καὶ ἐγκατέστησε τὴν προσωρινὴν Ὑπατείαν (19 Βρυμαὶρ —10 Νοεμβρίου 1799). Ἀλλ' ὁ Ναπολέων, ἐπιτηδειότερος τοῦ Λουκιανοῦ, ὑποκατέστησεν αὐτὸν εἰς τὴν δικτατορίαν, ἣν ἐκεῖνος ἐπεδίωκε, καὶ τὸν διώρισε μόνον ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἀλλ' ἐνῷ ὁ Ναπολέων εὑρίσκετο ἐν Ἰταλίᾳ, ὁ Λουκιανὸς εἰργάζετο κατ' αὐτοῦ. Διὸ ὁ νικητὴς τοῦ Μαρέγκο ἐπανελθὼν ἀπεμάκρυνε τὸν ἀδελφόν του τῆς ἀρχῆς, διορίσας αὐτὸν πρεσβευτὴν ἐν Μαδρίτῃ (1800). Ἐκεῖ ἔκλεισε συμμαχίαν μεταξὺ Ἰσπανίας καὶ Γαλλίας ἐναντίον τῆς Πορτογαλίας, λαβὼν διὰ τοῦτο πλουσιώτατα δῶρα παρὰ τοῦ βασιλέως Καρόλου Δ'. Ἀλλ' ὅτε ὁ εὐνοούμενος τῆς ἰσπανικῆς αὐλῆς Μανουὴλ Γκοντουὰ ἔκλεισε τὴν εἰρήνην τοῦ Μπαγιαντὸζ μὲ τὴν Πορτογαλίαν (1801), ὁ Ναπολέων ἐξωργίσθη κατὰ τοῦ Λουκιανοῦ, ὅστις διὰ τοῦτο ἐζήτησε νὰ ἀνακληθῇ. Ἦτο ἤδη πλουσιώτατος, καὶ εἰς Παρισίους ἐπανελθὼν διῆγε βίον πολυτελῆ, δεχόμενος καὶ περιποιούμενος διὰ πολιτικοὺς σκοποὺς τοὺς δημοσιογράφους καὶ λογίους. Εἰς τὴν ῥητορικὴν δεινότητα τοῦ Λουκιανοῦ ἐνεπιστεύθη ὁ ὕπατος τὴν σύναψιν τοῦ κονκορδάτου μετὰ τοῦ πάπα καὶ τὴν ἵδρυσιν τῆς λεγεῶνος τῆς τιμῆς, αἵτινες ἦσαν ἐνέργειαι ἀντίθετοι πρὸς τὰ δόγματα τῆς ἐπαναστάσεως. Τῷ 1803 διώρισεν αὐτὸν γερουσιαστήν. Ἀποθανούσης τῆς Χριστίνας Μπουαγιέ, ὁ Ναπολέων ἤθελε νὰ νυμφεύση τὸν Λουκιανὸν μὲ τὴν προγονήν του Ὁρτενσίαν ντὲ Μπωαρναί. Ἀλλ' ἤδη ὁ Λουκιανὸς ἠγάπα τὴν χήραν Ἀλεξανδρίνην ντὲ Μπλεσσάν, ἣν βραδύτερον καὶ ἐνυμφεύθη, εἰς πάσας δὲ τὰς πιέσεις καὶ τὰς ἀπειλὰς τοῦ ἰσοβίου ὑπάτου ἀπήντησεν ἀρνητικῶς. Ἀλλ' ὅτε ἡ τρομοκρατία τοῦ Ναπολέοντος ἐξεδηλώθη διὰ τῆς θανατικῆς ἐκτελέσεως τοῦ δουκὸς Ντ' Ἀγκιέν, ἔκρινε φρόνιμον ν' ἀπέλθη τῶν Παρισίων (Ἀπρίλιος 1804) καὶ νὰ καταφύγη εἰς Ρώμην, ὅπου ὁ πάπας Πῖος Ζ' ὑπεδέχθη αὐτὸν μετὰ συμπαθείας. Ἐκεῖ ἔζησεν ὡς ἁπλοῦς ἰδιώτης, ἀσχολούμενος εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἀναμένων πάντοτε τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν νὰ διαδεχθῇ τὸν ἤδη αὐτοκράτορα ἀδελφόν του. Συνηντήθη τελευταίαν φορὰν μετ' αὐτοῦ ἐν Μαντούῃ (1870)· ἀλλ' ἐπειδὴ πάλιν ὁ Λουκιανὸς ἠρνήθη νὰ διαζευχθῇ, ὁ Ναπολέων ἀπηγόρευσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐν Ρώμῃ διαμονήν. Ἔμεινεν ἐπί τι διάστημα ἐν Τουσκούλῳ καὶ κατόπιν (1810) ἀνεχώρησε μεθ' ὅλης τῆς οἰκογενείας του εἰς Ἀμερικήν, ἀλλ' ὁ ἀγγλικὸς στόλος ᾐχμαλώτισεν αὐτὸν καὶ τὸν ὡδήγησεν εἰς Μάλταν καὶ κατόπιν εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου ἡ ἀριστοκρατικὴ κοινωνία προσηνέχθη εὐμενῶς πρὸς αὐτόν. Μετὰ τὴν γενικὴν εἰρήνην τοῦ 1814 ἐπανῆλθεν εἰς Ρώμην. Διὰ τῆς ἀλληλογραφίας του πρὸς τὸν αἰχμάλωτον τῆς Ἔλβας συνεβούλευσεν αὐτῷ τὴν ἀπόδρασιν καὶ κατὰ τὴν αὐτοκρατορίαν τῶν Ἑκατὸν Ἡμερῶν ἔσπευσεν εἰς Παρισίους, ὅπως βοηθήση τὸν ἀδελφόν του. Μετὰ τὸ Βατερλὼ μάχην προσεπάθησε νὰ ἀφυπνίση ἐν τῷ ἀποτεθαρρυμένῳ Ναπολέοντι τὸν ἄνθρωπον τῆς 18ης Βρυμαὶρ ἢ τοὐλάχιστον νὰ ἐπιτύχη τὴν ὑπὸ τῶν συμμάχων ἀναγνώρισιν ὡς αὐτοκράτορος τοῦ Ναπολέοντος Β', μὲ τὴν ἐλπίδα ἴσως νὰ γίνη ἀντιβασιλεύς. Κατόπιν ἐπανῆλθεν εἰς Ρώμην καὶ ἐσκέπτετο ἵνα μετὰ τοῦ

Digitized by Google

Ναπολέοντος μεταβοῦν εἰς Ἀμερικὴν καὶ κυριαρχήσουν τοῦ Μεξικοῦ. Αλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ναπολέοντος Α΄ (1821) καὶ τοῦ Ναπολέοντος Β΄ (1832) μετέβη εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου μετὰ τοῦ Ἰωσὴφ εἰργάσθη διὰ τὸν προπαγανδισμὸν τῆς βοναπαρτιστικῆς ἰδέας καὶ τὴν κατάργησιν τοῦ νόμου περὶ ἐξορίας τῆς οἰκογενείας τῶν Βοναπαρτῶν ἐκ Γαλλίας.

Ὁ Λουκιανὸς ἐξ ὅλων τῶν Βοναπαρτῶν εἶχε τὸ περισσότερον σθένος, ὄχι ὅμως καὶ τὸν νοῦν τοῦ Ναπολέοντος. Συνέγραψε ποιήματα ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀξίας καὶ «Ἀπομνημονεύματα», τῶν ὁποίων μόνον ὁ πρῶτος τόμος ἐδημοσιεύθη (1836), διότι μετὰ τετραετίαν ἀπέθανεν ἐκ καρκίνου τοῦ στομάχου. Τὰ ποιητικά του ἔργα εἶναι: «Charlemagne ou l'Eglise sauvée», ἔπος εἰς 24 ᾄσματα (1814), «La Cynéïde ou la Corse sauvée», ἔπος (1810) καὶ τὸ μυθιστόρημα: «La Tribu indienne ou Edouard et Stellina» (1799, τόμ. 2).

Ὁ Λουκιανὸς ἔσχεν ἕνδεκα τέκνα, δύο ἐκ τῆς Χριστίνης Μπουαγιὲ (1794—1800): α) τὴν *Καρλότταν* (1796—1865) καὶ β) τὴν *Χριστίναν Αἰγύπταν* (1798—1847) καὶ ἐννέα ἐκ τῆς Ἀλεξανδρίνης ντὲ Μπλεσὰν (1778—1835): α) τὸν *Κάρολον-Λουκιανὸν-Ἰούλιον-Λαυρέντιον* (βλ. κατωτ.), β) τὴν *Λαιτικίαν* (1804—1871) συζευχθεῖσαν τὸν ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὴν τῆς Ἀγγλίας Thomas Weyse, γ) τὸν *Παῦλον-Μαρία* (1806—1826) ἀποθανόντα ἐν Ναυπλίῳ, δ') τὴν *Ἰωάνναν* (1807—1828), ε') τὸν *Λουδοβῖκον-Λουκιανὸν* (βλ. κατωτ.), στ') τὸν *Πέτρον Ναπολέοντα* (βλ. κατωτ.), ζ') τὸν *Ἀντώνιον* (βλ. κατωτ.). η') τὴν *Ἀλεξανδρίνην-Μαρίαν* (1818—1874) καὶ θ') τὴν *Κωνσταντίαν* (1823—1876), ἀσπασθεῖσαν τὸ μοναχικὸν σχῆμα.

3) ***Λουδοβῖκος Βοναπάρτης,*** βασιλεὺς τῆς Ὁλλανδίας, γεννηθεὶς ἐν Αἰακείῳ τῇ 2ᾳ Σεπτεμβρίου 1778 καὶ ἀποθανὼν ἐν Λιβόρνῳ τῇ 25ῃ Ἰουλίου 1846. Καταφυγὼν μεθ' ἁπάσης τῆς οἰκογενείας τῶν Βοναπαρτῶν εἰς Ν. Γαλλίαν μετὰ τὴν ἐκδίωξίν των ἐκ Κορσικῆς ὑπὸ τοῦ Πάολι (1793), προσελήφθη ταῖς ἐνεργείαις τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ πυροβολικοῦ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τουλῶνος. Ὅτε ὁ Ναπολέων ἐγένετο στρατηγός, παρέλαβεν αὐτὸν εἰς τὴν κατὰ τοῦ Πεδεμοντίου ἐκστρατείαν. Κατόπιν εἰσήγαγεν αὐτὸν ἐπὶ βραχὺ εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῆς Σαλόν, ὅθεν, ὅτε ἀνέλαβε τὴν κατὰ τῆς Ἰταλίας ἀρχιστρατηγίαν, προσέλαβεν αὐτὸν ὡς ὑπασπιστήν του. Ὁ Λουδοβῖκος ἐπέδειξε γενναιότητα, διακριθεὶς κατὰ τὰς μάχας τοῦ Λόντι, τοῦ Ἀρκόλε καὶ τοῦ Ρίβολι. Αὐτὸς ἔφερε πρῶτος εἰς Παρισίους τὴν ἀγγελίαν τῆς ἐν Κάμπο-Φόρμιο εἰρήνης· ὅμως δὲν εἶχε κλίσιν εἰς τὸ στρατιωτικὸν στάδιον. Ἀδυνάτου καὶ μελαγχολικῆς κράσεως, κατελήφθη ἐν Ἰταλίᾳ ὑπὸ σφοδροῦ ἔρωτος πρὸς τὴν θυγατέρα Γάλλου μετανάστου, ἣν ἤθελε νὰ συζευχθῇ. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων, ὅπως ἀποσπάσῃ αὐτὸν τῆς αἰσθηματικῆς ταύτης περιπετείας, διότι ἐσκέπτετο νὰ τὸν νυμφεύσῃ μὲ τὴν προγονήν του Ὁρτενσίαν ντὲ Μπωαρναὶ (βλ. λ.), τὸν παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅθεν βραδύτερον τὸν ἀπέστειλεν εἰς Παρισίους, ὅπως ζητήσῃ ἐπικουρίας, ἀλλ' ἤδη ὁ Ναπολέων εἶχεν ἀποβιβασθῇ εἰς Προβηγκίαν καὶ μετὰ ἕνα μῆνα ἀνελάμβανε τὴν ὑπατείαν. Ὁ Λουκιανὸς προήχθη εἰς συνταγματάρχην εἰς ἡλικίαν 21 ἔτους, ἀλλ' ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἤθελε νὰ νυμφευθῇ τὴν Ὁρτενσίαν, ὡραίαν, ζωηράν, ἀλλ' ἐλαφρῶν ἠθῶν, περὶ τῆς ὁποίας διέτρεχε φήμη, ὅτι ἦτο ἐρωμένη τοῦ πατρυιοῦ της. Θέλων ν' ἀποφύγῃ τὸν δεσμὸν τοῦτον, ἐζήτησε καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Πρωσσίαν (1800) καὶ κατόπιν εἰς Πορτογαλίαν (1801) ἐπὶ τῇ προφάσει νὰ συμπληρώσῃ τὴν στρατιωτικήν του μόρφωσιν. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του (1802) ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἐπίμονον θέλησιν τοῦ Ναπολέοντος και ἐνυμφεύθη τὴν Ὁρτενσίαν, ἀλλὰ ὁ μετ' αὐτῆς βίος του ὑπῆρξε διαρκὴς ζηλοτυπία καὶ δυστυχία. Τῆς ἀπηγόρευε νὰ διανυκτερεύῃ εἰς τὸ Σαὶν-Κλοὺ καὶ ὁμολογεῖ εἰς τὰ Ἀπομνημονεύματά του, ὅτι καθ' ὅλην τὴν περίοδον τοῦ ἐγγάμου βίου του δὲν ἔμεινε μετ' αὐτῆς οὐδὲ τέσσαρας μῆνας. Ὁ Ναπολέων τὸν προήγαγε μετὰ διετίαν εἰς ἀντιστράτηγον καὶ τὸν ὠνόμασεν αὐτοκρατορικὸν πρίγκιπα καὶ πιθανὸν διάδοχόν του. Τῷ 1802 ἡ Ὁρτενσία ἔτεκεν υἱόν, τοῦ ὁποίου ἡ δημοσία γνώμη ἐθεώρει πατέρα τὸν Ναπολέοντα. Ὅτε δὲ οὗτος ἠθέλησε νὰ τὸν υἱοθετήσῃ καὶ τὸν καταστήσῃ διάδοχόν του, ὁ Λουδοβῖκος ἠρνήθη τοῦτο, θεωρῶν τοῦτο ὡς ἀτιμίαν του. Ἡ Ἰωσηφίνη εὐχαρίστως ὑπεβοήθει τὴν υἱοθέτησιν ταύτην, διότι οὕτω θὰ ἐστερεοῦτο ὁ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος γάμος της. Ἀλλ' ὁ Λουδοβῖκος εἶχε καὶ ἀτομικὸν συμφέρον νὰ ἐμποδίσῃ τὴν υἱοθέτησιν, ἵνα μὴ ἀπολέσῃ αὐτὸς τὰ ἐπὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου τῆς Γαλλίας δικαιώματά του. Τῷ 1806, μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Πρεσβούργου, ὁ Ναπολέων μετέβαλε τὴν Βαταβικὴν δημοκρατίαν εἰς βασίλειον τῆς Ὁλλανδίας, εἰς ἣν ἐπέβαλεν ὡς βασιλέα τὸν Λουδοβῖκον. Ἀλλ' οὗτος δὲν ἤθελεν ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ γίνῃ ἐπίτροπος τῶν συμφερόντων τοῦ αὐτοκράτορος ἐν τῇ χώρᾳ του. Ὅτε ὁ Ναπολέων ἐξέδωκε τὸ περὶ ἠπειρωτικοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς Ἀγγλίας διάταγμά του τῆς 21 Νοεμβρίου 1806, τὸ ὁλλανδικὸν ἐμπόριον ἐβλήθη εἰς τὰ καίρια. Ἀναγκασθεὶς νὰ τὸ δεχθῇ ἐπισήμως ὁ Λουδοβῖκος, ἐπέτρεπε κρυφίως τὸ λαθρεμπόριον. Ἀποθανόντος τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ του *Ναπολέοντος-Καρόλου* ἐκ διφθεριτικῆς λαρυγγίτιδος (1807), ἀπῆλθεν εἰς Πυρηναῖα μετὰ τῆς βασιλίσσης. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἶδε Γάλλους τελωνοφύλακας καὶ ἀστυνομικοὺς νὰ κατέχουν τοὺς λιμένας καὶ τὰ παράλια τῆς Ὁλλανδίας, ὅπως ἐμποδίζουν τὸ λαθρεμπόριον. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ ἀδελφός του ἐζήτησε τὴν παραχώρησιν εἰς τὴν Γαλλίαν τῶν ὁλλανδικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ζηλανδίας τῆς νήσου Σοῦβεν, τῆς Βραβάντης καὶ μέρους τῆς Γκουέλδρης. Ἀλλ' ὁ Λουδοβῖκος ἀπέκρουσε τὴν ἀπαίτησιν ταύτην. Ὅτε δὲ οἱ Ἄγγλοι, τῷ 1809, κατέλαβον τὴν νῆσον Βαλχέρεν καὶ ἐπλημμύρισαν τὴν Ὁλλανδίαν ἐξ ἐμπορευμάτων, ὁ Λουδοβῖκος προσεποιεῖτο, ὅτι ἐξεστράτευσεν ἐναντίον των, ἀλλ' ὁ Ναπολέων ἔστειλε τὸν Βερναδόττην ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀρχιστρατηγίαν. Τῷ 1809 ἦλθεν εἰς Παρισίους, ἔνθα ὁ Ναπολέων ἔθηκεν αὐτὸν πρὸ τοῦ διλήμματος ἢ νὰ παραχωρήσῃ τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας τῆς Ὁλλανδίας καὶ νὰ δεχθῇ γαλλικὰς φρουρὰς εἰς τὰς ἄλλας ἢ νὰ παραιτηθῇ. Ὁ Λουδοβῖκος ὑπεχώρησεν, ἀλλ' ὅτε γαλλικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Οὐντινὸ ἠθέλησε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ βασιλείου Ἀμστελόδαμον, ὁ Λουδοβῖκος προέτεινε ν' ἀνοίξουν τὰ προχώματα καὶ νὰ πλημμυρίσουν τὴν χώραν· οἱ ὑπουργοί του ὅμως ἠρνήθησαν. Τότε παρῃτήθη τοῦ θρόνου ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του Ναπολέοντος-Λουδοβίκου, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ προσήρτησε τὴν Ὁλλανδίαν εἰς τὸ γαλλικὸν κράτος (11 Ἰουλίου 1810). Ἀποσυρθεὶς ὁ Λουκιανὸς εἰς Γκρὰτς τῆς Στειρίας συνέθεσε συλλογὴν «Ὠδῶν», τὴν ὁποίαν ἐτύπωσεν ἐν Βιέννῃ τῷ 1813. Μετὰ τὴν ἐν Ρωσίᾳ καταστροφὴν προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸν ἀδελφόν του ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἐπανόδου του εἰς τὸν θρόνον τῆς Ὁλλανδίας, ἀλλ' οὐδὲ ἀπαντήσεως ἠξιώθη. Ὅτε δὲ ἡ Ὁλλανδία ἐπαναστατήσασα κατὰ Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐκάλεσεν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐθνικῆς κυβερνήσεως τὸν Γουλιέλμον τῆς Ὀράγγης, ὁ Λουδοβῖκος, ἀπολέσας καὶ τὴν τελευταίαν του ἐλπίδα παλινορθώσεως, ἦλθεν εἰς Γαλλίαν, ἵνα ζήσῃ τοῦ λοιποῦ ὡς ὑπήκοος τοῦ ἀδελφοῦ του. Μετὰ τὴν πρώτην ἐκθρόνισιν τοῦ Ναπολέοντος (1814) κατέφυγεν εἰς Ρώμην, ἔνθα ἐγένετο εὐμενῶς δεκτὸς ὡς καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του ὑπὸ τοῦ πάπα Πίου Ζ' καὶ ἐπέτυχε νὰ τῷ παραδοθῇ δικαστικῶς ὑπὸ τῆς παλινορθώσεως ὁ υἱός του Ναπολέων-Λουδοβῖκος, τὸν ὁποῖον κατεκράτει ἡ σύζυγός του Ὁρτενσία. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Ἑκατὸν Ἡμερῶν ἡ ἀπόφασις αὕτη ἀνεστάλη. Ἐπὶ τῆς δευτέρας ὅμως παλινορθώσεως ἐπέτυχε τοῦ ποθουμένου. Τοῦ λοιποῦ ἐγκαθίσταται ἐν Φλωρεντίᾳ, ἔνθα ἐπιδίδεται εἰς φιλολογικὰς ἀσχολίας. Συνέγραψεν: «Essai sur la versification», δι' οὗ κατεπολέμησε τὴν ὁμοιοκαταληξίαν καὶ ὡς ἀπόδειξιν τῶν ἰδεῶν του συνέθεσε μίαν ὄπεραν, μίαν τραγῳδίαν καὶ μίαν κωμῳδίαν εἰς στίχους «λευκούς». Τῷ 1820 ἐδημοσίευσε μίαν «Histoire du Parlement anglais jusqu'en l'an VII», τῷ αὐτῷ ἔτει τὰ «Documents historiques et reflexions sur le gouvernement de la Hollande» (τόμ. 3), τῷ 1828 τὸ «Nouveau recueil de poésies», τῷ 1828—1829 μίαν «Reponse à sir Walter Scott sur son histoire de Napoléon» καὶ τῷ 1834 τὰς «Observations sur l' histoire de Napoléon de Mr de Norvin». Ἀπέθανεν ἐξ ἀποπληξίας. Ἐκ τοῦ μετὰ τῆς Ὁρτενσίας γάμου του ἔσχε τρία τέκνα: 1) τὸν *Ναπολέοντα-Κάρολον*, (1802—1807), 2) τὸν *Ναπολέοντα-Λουδοβῖκον* (1804—1831)· οὗτος μετάφρασε τὴν «Ἱστορίαν τῆς λεηλασίας τῆς Ρώμης» τοῦ Ἰακώβου Βοναπάρτου (Φλωρεντία 1829) καὶ συνέγραψε μίαν «Histoire de Florence» δημοσιευθεῖσαν μετὰ τὸν θάνατόν του (1833), 3) τὸν *Κάρολον - Λουδοβῖκον - Βοναπάρτην*, τὸν μετέπειτα αὐτοκράτορα Ναπολέοντα Γ' (βλ. λ.), συζευχθέντα τὴν *Μαρίαν - Εὐγενίαν ντὲ Μοντίγιο* (βλ.λ. Εὐγενία *αὐτοκράτειρα)*.

Λουδοβῖκος Βοναπάρτης.

4) ***Ἱερώνυμος Βοναπάρτης,*** βασιλεὺς τῆς Βεστφαλίας, γεννηθεὶς ἐν Αἰακείῳ τῇ 15 Νοεμβρίου 1784 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βιλζενὶξ (τοῦ νομοῦ Σηκουάνα-Οὐὰζ) τῇ 24 Ἰουνίου 1860. Μόλις ὀκτὼ μηνῶν ἀπολέσας τὸν πατέρα του (1785), ἤχθη ὑπὸ τῆς οἰκογενείας του κατόπιν τοῦ ἀντιγαλλικοῦ κινήματος τοῦ Πάολι εἰς Ν. Γαλλίαν καὶ παρέμεινεν ἐπὶ τετραετίαν ἐν Μασσαλίᾳ. Εἰσήχθη εἰς τὸ κολλέγιον Juilly τῷ 1797, ἀλλὰ μετὰ τὴν 18ην Βρυμαὶρ ἦλθεν εἰς Παρισίους καὶ κατετάχθη, μόλις δεκαπεντaετής, εἰς τὴν ἔφιππον φρουρὰν τοῦ ὑπάτου. Μετὰ ἓν ἔτος (29 Νοεμβρίου 1800) εἰσῆλθεν εἰς τὸ ναυτικὸν ὡς σημαιοφόρος. Προαχθεὶς ταχέως εἰς ὑποπλοίαρχον, ἐπεσκέφθη ἐπὶ τοῦ βρικίου «Ἱέρακος» τὰς γαλλικὰς Ἀντίλλας. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐπιστροφή του εἶχεν ἀποκλεισθῇ ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, κατέφυγεν εἰς Οὐάσιγκτων τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, ἔνθα ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τοῦ προέδρου Τζέφερσων. Ἐν Βαλτιμόρῃ ἠράσθη τῆς θυγατρὸς πλουσίου ἐμπόρου, τῆς μὶς Ἐλίζης Πάτερσον, τὴν ὁποίαν καὶ ένυμφεύθη παρὰ τὴν ἀντίδρασιν τοῦ ἀδελφοῦ του ὑπάτου, ὅστις γενόμενος μετ' ὀλίγον αὐτοκράτωρ ἐκήρυξεν ἄκυρον τὸν γάμον καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ τέκνα οὐχὶ νόμιμα, μὲ τὴν πρόφασιν, ὅτι ὁ Ἱερώνυμος ἦτο ἀνήλικος, μὴ δυνάμενος νὰ νυμφευθῇ ἄνευ τῆς γνώμης τῆς μητρός του.

Ἱερώνυμ. Βοναπάρτης.

Ἐλθὼν εἰς Εὐρώπην ὅπως μεταπείσῃ τὸν αὐτοκράτορα, τὸν συνήντησεν ἐν Ἰταλίᾳ, ἀλλ' ἐνώπιον τῆς ἐπιμονῆς του ὑπεχώρησεν. Εἰς τὴν σύζυγόν του, ἀκολουθήσασαν αὐτόν, ἀπηγορεύθη ἡ ἀποβίβασις εἰς Ἀμστελόδαμον· ἀναχωρήσασα ὅθεν εἰς Ἀγγλίαν ἔτεκεν ἐκεῖ τὸν Ἱερώνυμον Βοναπάρτην, μέλλοντα (1861) νὰ διεκδικήσῃ τὴν ἀναγνώρισίν του ὡς μέλους τῆς οἰκογενείας ἐνώπιον τῶν γαλλικῶν δικαστηρίων, ἀλλ' ἄνευ ἐπιτυχίας. Τῷ 1805 ὁ Ἱερώνυμος, ἐπὶ κεφαλῆς ἑνὸς στόλου, ἔπλευσεν εἰς Βόρειον Ἀφρικὴν καὶ ἐξηνάγκασε τὸν βέην τοῦ Ἀλγερίου ν' ἀπελευθερώσῃ πλείονας τῶν 200 αἰχμαλώτων Γάλλων καὶ Γενουατῶν. Κατὰ τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ ναυάρχου Βιγιωμὲ (βλ. λ.) πρὸς ἀνεφοδιασμὸν τῶν Ἀντιλλῶν, ἀπομείνας μόνος μετὰ σφοδρὰν τρικυμίαν, διασκορπίσασαν τὸν λοιπὸν στόλον, κατώρθωσε νὰ αἰχμαλωτίσῃ πλουσίαν ἀγγλικὴν νηοπομπήν, βυθίσας τὰς δύο συνοδευούσας αὐτὴν φρεγάτας. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Γαλλίαν, διελθὼν διὰ μέσου τῶν μυδραλίων τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, κατώρθωσε διαφυγὼν νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν λιμένα τοῦ Κονκαρνὲ (26 Αὐγούστου 1808). Ὁ αὐτοκράτωρ τὸν ὑπεδέχθη μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας διὰ τὸ κατόρθωμα τοῦτο καὶ τὸν προήγαγεν εἰς ὑποναύαρχον. Τὴν 24 Σεπτεμβρίου ἰδίου ἔτους ἀνεγνώρισεν αὐτὸν αὐτοκρατορικὸν πρίγκιπα μὲ δικαιώματα διαδοχῆς τοῦ θρόνου, ὡς ἔπραξεν ἄλλωστε διὰ πάντας τοὺς ἀδελφούς του. Σχεδὸν ἀμέσως μετέθεσεν αὐτὸν εἰς τὸ πεζικὸν μὲ βαθμὸν ὑποστρατήγου, ὄντα μόλις εἴκοσι δύο ἐτῶν, καὶ ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν τὴν διοίκησιν τῶν συμμάχων στρατευμάτων τῆς Βαυαρίας καὶ Βυρτεμβέργης κατὰ τὴν ἐναντίον τῆς Πρωσσίας καὶ Ρωσίας ἐκστρατείαν τοῦ 1806—1807, καθ' ἣν ὁ Ἱερώνυμος κατέλαβε τὴν Σιλεσίαν. Μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Τίλσιτ (7—9 Ἰουλίου 1807) ὁ θριαμβευτὴς Ναπολέων Α' ἔδωκεν εἰς τὸν Ἱερώνυμον τὸ στέμμα τοῦ ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντος βασιλείου τῆς Βεστφαλίας ἐκ τοῦ ἐκλεκτοράτου τῆς Ἔσσης-Κάσσελ, τοῦ δουκάτου τῆς Βρουνσβίκης, τῶν πριγκιπάτων τοῦ Χάλμπερστατ, Μαγδεμβούργου, Βέρντεν, Πάτερμπον, Μίντεν, Ὄσναμπρουκ καὶ μέρους τοῦ Ἀννοβέρου, ἅτινα παρεχώρησεν ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας εἰς τὴν Γαλλίαν. Τὴν 22 Αὐγούστου 1808 ἐνυμφεύθη ἐν Παρισίοις τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Βυρτεμβέργης Αἰκατερίνην, ἥτις, διὰ τῆς ὡραιότητος τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἀφοσιώσεώς της εἰς τὸν βασιλέα σύζυγόν της, ἐλάμπρυνεν ἐπὶ ἑξαετίαν τὴν αὐλὴν τοῦ Κάσσελ. Μολονότι προσεπάθησε νὰ δώσῃ εἰς τὸ βασίλειόν του τὸ πολιτικὸν σύστημα τῆς γαλλικῆς αὐτοκρατορίας, εἰσαγαγὼν τὸν ναπολεόντειον ἀστικὸν κώδικα καὶ στοιχεῖα κοινοβουλευτισμοῦ, ὅμως δὲν ἦτο παρὰ ὁ τοποτηρητὴς τοῦ ἀδελφοῦ του, ὅστις διέθετε τὸν στρατόν, τὰ οἰκονομικὰ καὶ τὴν πολιτικὴν τοῦ βασιλείου κατὰ τὰς ἰδίας του θελήσεις. Ὁ Ναπολέων ἔπαυε καὶ διώριζε τοὺς ὑπουργούς, κατεσκόπευε δὲ τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν τοῦ Ἱερωνύμου, τὸν ὁποῖον ἐνίοτε ἠπείλει οὐ μόνον νὰ καθαιρέσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ φυλακίσῃ. Ὁ παράδοξος οὗτος βασιλεὺς δὲν κατώρθωσε νὰ ἐκμάθῃ τὴν γλῶσσαν τῶν ὑπηκόων του, διήρχετο δὲ βίον διασκεδάσεων, ἐκνόμων ἐρώτων καὶ σπατάλης, διαρπάζων τὸν δημόσιον θησαυρόν, λαμβάνων λουτρὰ ἐξ οἴνου τοῦ Ρήνου καὶ ποιούμενος δῶρα ἑκατοντάδων χιλιάδων φράγκων εἰς τὰς ἐρωμένας του. Κατὰ τὴν ἐναντίον τῆς Ρωσίας ἐκστρατείαν ὁ Ναπολέων ἀνέθηκεν εἰς τὸν Ἱερώνυμον τὴν διοίκησιν τῆς δεξιᾶς πτέρυγος, ἐξ 90.000, ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Μποροντῖνο δὲν κατώρθωσε νὰ ἐμποδίσῃ ἐγκαίρως τὴν συνένωσιν τοῦ Ρώσου στρατηγοῦ Μπαγκράτιον μὲ τὸ κέντρον αὐτοῦ, ὁ αὐτοκράτωρ ἀφῄρεσεν ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του τὴν διοίκησιν, ἀναθέσας αὐτὴν εἰς τὸν Νταβού. Κατὰ τὴν εἰς τὸ γαλλικὸν ἔδαφος εἰσβολὴν τῶν συμμάχων ἐγκατέλιπε τὸ βασίλειόν του καταφυγὼν εἰς Παρισίους. Μετὰ τὴν πρώτην ἐκθρόνισιν τοῦ Ναπολέοντος κατέφυγε μετὰ τῆς συζύγου του, ἥτις δὲν ἐδέχθη νὰ χωρισθῇ ἀπ' αὐτοῦ, εἰς Τεργέστην, κατὰ δὲ τὴν αὐτοκρατορίαν τῶν Ἑκατὸν Ἡμερῶν ἔδειξεν ἀνδρείαν καὶ ἱκανότητα κατὰ τὴν μάχην τοῦ Βατερλώ, καταλαβὼν τὸ Σαρλερουὰ καὶ τὸ

Digitized by Google

Κάτρ-Μπρά. Μετὰ τὴν δευτέραν ἐκθρόνισιν τοῦ αὐτοκράτορος ἀδελφοῦ του διέμεινεν ἐν Αὐστρίᾳ, παρὰ τὴν Βιέννην, τῷ δὲ 1819 ἐν Τεργέστῃ. Μετὰ τετραετίαν ἐγκατεστάθη ἐν Ρώμῃ μετὰ τῶν ἄλλων μελῶν τῆς οἰκογενείας καὶ τῷ 1831 ἐν Φλωρεντίᾳ, ὅπου, θανούσης τῆς συζύγου του, ἐνυμφεύθη τὴν μαρκησίαν Μπαρτολίνι. Τῷ 1847 τῷ ἐπετράπη ἡ ἐν Γαλλίᾳ διαμονή, ἐπὶ δὲ τῆς προεδρείας τοῦ ἀνεψιοῦ του Ναπολέοντος Γ΄ διωρίσθη διοικητὴς τοῦ Μεγάρου τῶν Ἀπομάχων (1848) καὶ ἀρχιστράτηγος (1850). Μετὰ τὸ πραξικόπημα τῆς 2ας Δεκεμβρίου 1852 διωρίσθη πρόεδρος τῆς Γερουσίας, διάδοχος τοῦ θρόνου, ἐν περιπτώσει ἀτεκνίας τοῦ Ναπολέοντος Γ΄, καὶ τῷ 1860 ἀπέθανεν ἐκ πνευμονικῆς φλεγμονῆς, «ἁπλοῦν μηδενικὸν ἀπολεσθὲν ἐν τῷ πλήθει».

Ὁ Ἱερώνυμος ἔσχε τὰ ἑξῆς τέκνα: Ἐκ τῆς Ἐλίζης Πάτερσον τὸν *Ἱερώνυμον Βοναπάρτην* (1805—1870), μὴ ἀναγνωρισθέντα νόμιμον· ἐκ τῆς Αἰκατερίνης τῆς Βυρτεμβέργης τρία τέκνα: α΄) *Ἱερώνυμον-Ναπολέοντα-Κάρολον*, πρίγκιπα τοῦ Μονφὸρ (1814—1847), β΄) τὴν *Ματθίλδην-Λαιτικίαν-Βιλλελμίνην* (βλ. κατωτ.) καὶ γ΄) τὸν *Ναπολέοντα-Ἰωσὴφ-Κάρολον-Παῦλον* (βλ. κατωτ.).

ΑΙ ΑΔΕΛΦΑΙ ΤΟΥ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ. 1) ***Μαρία-Ἄννα Ἐλίζα***, πριγκίπισσα τῆς Λούκκας καὶ τοῦ Πιομπῖνο, μεγάλη δούκισσα τῆς Τοσκάνης γεννηθεῖσα ἐν Αἰακείῳ τῇ 3ῃ Ἰανουαρίου 1777 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Σάντο-Ἀντρέα, παρὰ τὴν Τεργέστην, τῇ 7ῃ Αὐγούστου 1820. Ἑπταετὴς εἰσήχθη χάρις εἰς τὴν προστασίαν τοῦ Μαρμπὲφ εἰς τὸ βασιλικὸν οἰκοτροφεῖον τοῦ Σαὶν-Σύρ, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη. Τῷ 1792 ὁ ἀδελφός της Ναπολέων, λοχαγὸς τότε τοῦ πυροβολικοῦ, συνώδευσεν αὐτὴν εἰς Κορσικήν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀντιγαλλικὴν ἐπανάστασιν τοῦ Πάολι κατέφυγε μετὰ τῆς λοιπῆς οἰκογενείας της εἰς Προβηγκίαν. Ἐνταῦθα συνεζεύχθη τὸν Φήλικα Μπατσιόκι, λοχαγὸν Κορσικανόν, πτωχὸν καὶ μετρίου πνεύματος (1797). Ἐπὶ ὑπατείας ἡ Ἐλίζα, λίαν μορφωμένη καὶ εὐφυής, χαρακτῆρος δὲ ἀρρενωποῦ, ὁμοιάζουσα κατὰ τοῦτο μὲ τὸν ἰσχυρὸν ἀδελφόν της, ἦλθεν εἰς Παρισίους, ἔνθα διῆγε βίον κοσμικὸν συγκεντρώνουσα εἰς τὰς αἰθούσας της τοὺς διασημοτέρους καλλιτέχνας τῆς ἐποχῆς, Φοντάν, Λεγγουβέ, Σατωμπριάν, Λαάρπ, Τισσό. Ὅτε ὁ Ναπολέων ἐγένετο αὐτοκράτωρ, παρεχώρησεν εἰς τὸν σύζυγόν της τὰ πριγκιπᾶτα τῆς Λούκκας καὶ τοῦ Πιομπῖνο (1805). Ἀλλ᾽ ἐκείνου ἀνικάνου ὄντος, ἐκυβέρνησεν ἡ ἰδία μετὰ μεγάλης διοικητικῆς ἐπιτηδειότητος. Τὴν ὠνόμασαν «Σεμίραμιν τῆς Λούκκας» διά τε τὴν ἀνδρικήν της διοίκησιν, τὴν ἀγάπην της πρὸς τὰς τέχνας καὶ τὴν ποίησιν, καὶ διὰ τὰ ἐλαφρὰ ἤθη της. Τῷ 1809 ἔλαβε τὸ μέγα δουκᾶτον τῆς Τοσκάνης, ἔνθα ἐτέλεσε σπουδαῖα δημόσια ἔργα καὶ κατεδίωξεν ἐνεργῶς τὴν ληστείαν. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς αὐτοκρατορίας (1814) ἀπεσύρθη κατ᾽ ἀρχὰς εἰς Βολωνίαν καὶ κατόπιν εἰς Βιέννην καὶ Τεργέστην. Ἀφῆκε δύο τέκνα: α΄) τὸν *Κάρολον-Ἱερώνυμον* (1810—1830) καὶ β΄) τὴν *Ναπολεόνην-Ἐλίζαν* (1806—1869).

Ἐλίζα Βοναπάρτου.

2) ***Μαρία-Παυλῖνα***, πριγκίπισσα Μποργκέζε, δούκισσα τῆς Γκουαστάλλας, γεννηθεῖσα ἐν Αἰακείῳ τῇ 20ῇ Ὀκτωβρίου 1780 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Φλωρεντίᾳ τῇ 9ῃ Ἰουνίου 1825. Ἐγκαταλιποῦσα τὴν Κορσικὴν τῷ 1793 ἔζησε καὶ ἐμεγάλωσε πτωχὴ ἐν Μασσαλίᾳ. Αἱ ἐπιτυχίαι τοῦ ἀδελφοῦ της Ναπολέοντος καὶ ἡ βελτίωσις τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς οἰκογενείας ὡς καὶ ἡ ἐξαιρικὴ ὡραιότης της κατέστησαν αὐτὴν περιζήτητον νύμφην. Ἠγάπησε θερμῶς τὸν Φρερόν, μέλος παλαιὸν τῆς Συμβατικῆς Συνελεύσεως, ἀλλ᾽ ὁ Ναπολέων δὲν ἐπέτρεψε τὸν γάμον τοῦτον. Παρὰ τοὺς ὅρκους τῆς αἰωνίας πίστεως, οὖσα γυνὴ εὐμετάβολος, ἐδέχθη ὡς μνηστῆρα τὸν στρατηγὸν Ντυφό, ἐπιβληθέντα εἰς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ νικητοῦ τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ τοῦ μνηστῆρός της δολοφονηθέντος ἐν Ρώμῃ (25 Δεκεμβρίου 1797) συνεζεύχθη τὸν στρατηγὸν Λεκλέρ, τὸν ὁποῖον καὶ συνώδευσε μετὰ τοῦ τέκνου των, ἀποσταλέντα εἰς Ἅγιον Δομίγγον. Κατὰ τύχην ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πλοίου εὑρίσκετο καὶ ὁ Φρερόν. Ἀλλ᾽ ὅ τε σύζυγος καὶ πρώην φίλος ἀπέθανον ἐκ κιτρίνου πυρετοῦ ἐν τῇ ἀποικίᾳ καὶ ἡ Παυλῖνα ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους (1802), ὡραία καὶ ζωηροτάτη χήρα. Τῷ 1804 ἀπέθανεν ὁ υἱός της *Ντερμίντ*. Τῷ 1803 ὁ Ναπολέων συνέζευξε τὴν Παυλῖναν μετὰ τοῦ πλουσιωτάτου καὶ ἐξ ἀρχαιοτάτης οἰκογενείας καταγομένου Καμίλλου Μποργκέζε, ὅστις ὅμως, χαρακτῆρος ἀσθενοῦς καὶ πνεύματος μετρίου, μὴ δυνηθεὶς νὰ τῆς ἐπιβληθῇ ἀπεχωρίσθη αὐτῆς. Τοῦ λοιποῦ διῆγαγε μόνη καὶ ἐλευθέρα ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ αὐλῇ τοῦ Κεραμεικοῦ βίον σκανδαλώδη καὶ εὔκολον εἰς ἐρωτικὰς εὐνοίας. Οἱ αὐλικοὶ ἐπίστευον καὶ ἡ Ἰωσηφίνα κατηγορηματικῶς ἐβεβαίου, ὅτι αἱ μετὰ τοῦ Ναπολέοντος σχέσεις της ἦσαν ἔνοχοι. Ἐν τῇ πρὸς τὸν Ναπολέοντα ἀλληλογραφίᾳ της ὑπάρχουν σημεῖα ἐνισχύοντα τὴν φήμην ταύτην. Τῷ 1806 ὁ Ναπολέων ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τὸ δουκᾶτον τῆς Γκουαστάλλας καὶ ἡ Παυλῖνα διένεμε τὸν καιρὸν αὐτῆς μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἰταλίας. Ἐν Ρώμῃ, ὅπου μετέβαινε συχνά, ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ διασήμου γλύπτου Κανόβα, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἐπόζαρε γυμνὴ διὰ τὸ ἔργον του: «Vénus victorieuse». Ἐπὶ μικρὸν διάστημα ὁ Ναπολέων ἀπεμάκρυνεν αὐτὴν ἀπὸ τῆς αὐλῆς δι᾽ ἀνάρμοστον συμπεριφοράν της πρὸς τὴν αὐτοκράτειραν Μαρίαν-Λουίζαν, ἀλλ᾽ ἐπανελθοῦσα ἐντὸς ὀλίγου ἐπανέλαβε τὴν προτέραν ζωήν της. Ὅτε ὁ ἀδελφός της ἐξωρίσθη εἰς Ἔλβαν, μετέβη πρὸς συνάντησίν του, κατὰ τὴν περίοδον δὲ τῶν Ἑκατὸν Ἡμερῶν ἀπέστειλε τὰ κοσμήματά της εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἀδελφόν της, ἅτινα μετὰ τὴν μάχην τοῦ Βατερλὼ εὑρέθησαν ἀνέπαφα ἐντὸς τῶν ἀποσκευῶν του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ναπολέοντος συνεφιλιώθη μετὰ τοῦ συζύγου της. Ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Σάντα-Μαρία-Ματζόρε. Ἡ Παυλῖνα παρὰ τὸν ἀτάσθαλον βίον της ἦτο πολὺ φιλάνθρωπος, ἐλευθερία καὶ καλῶν αἰσθημάτων. Ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου της δὲν ἀπέκτησε τέκνα.

Παυλῖνα Βοναπάρτου.

3) ***Μαρία-Ἀννουντσιάτα-Καρολῖνα***. Βασίλισσα τῆς Νεαπόλεως, γεννηθεῖσα ἐν Αἰακείῳ τῇ 25 Μαρτίου 1782 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Φλωρεντίᾳ τῇ 18ῃ Μαΐου 1839. Ἦτο μόλις 12 ἐτῶν, ὅτε ἡ οἰκογένειά της τῷ 1793 κατέφυγεν εἰς Μασσαλίαν. Σπουδάσασα ἐνταῦθα ἐπὶ τριετίαν καὶ κατόπιν ἐν Παρισίοις καὶ Σαὶν-Ζερμαίν, ἐνυμφεύθη τῷ 1800 τὸν στρατηγὸν Μυράτ. Ὡραία, εὐφυής, χαρίεσσα, φιλόδοξος καὶ πολλῆς θελήσεως γυνή, ἐφάμιλλος τῆς Παυλίνας, κατηγορήθη καὶ αὐτὴ ὡς ἐρωμένη τοῦ ἀδελφοῦ της. Συνετέλεσε δὲ πολὺ εἰς τὸ διαζύγιον τοῦ Ναπολέοντος μετὰ τῆς Ἰωσηφίνης (1809). Τῷ 1806 ὁ σύζυγός της ἀνηγορεύθη μέγας δοὺξ τοῦ Μπὲργ καὶ τῆς Κλέβης, μετὰ διετίαν δὲ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως. Ὁ Μυράτ, γενναῖος στρατηγὸς κατὰ τὰς μάχας, ἦτο χαρακτῆρος ἐλαστικοῦ καὶ ἐστερημένος διοικητικῆς ἱκανότητος, ὥστε ταχέως ἡ Καρολῖνα ἀνέλαβε τὰ ἡνία τοῦ τε κράτους καὶ τοῦ συζύγου της. Ἡ κυβέρνησις αὐτῆς ὑπῆρξε συνετὴ καὶ εὐεργετική. Μετὰ τὴν ἐν Ρωσίᾳ καταστροφὴν τοῦ Ναπολέοντος, ὁ Μυρὰτ ἤρξατο διαπραγματεύσεων συμμαχίας μετὰ τῆς Αὐστρίας ἐναντίον τοῦ εὐεργέτου του, μετὰ δὲ τὴν ἧτταν τῆς Λειψίας ἡ συμμαχία ἐκλείσθη ἐπὶ τῷ ὅρῳ τῆς παραμονῆς του ἐπὶ τοῦ θρόνου. Κατὰ τὸ ἐν Βιέννῃ συνέδριον τῆς εἰρήνης (1814—1815) ἡ Καρολῖνα, τὴν ὁποίαν ἠγάπα ὁ Μετερνῖχος ἀφ᾽ ἧς ἐποχῆς ἦτο πρεσβευτὴς τῆς Αὐστρίας ἐν Παρισίοις (1806—1809), ἐξεμεταλεύθη τὸ πάθος τοῦτο τοῦ ἰσχυροῦ διπλωμάτου, ὅστις ματαίως ἠγωνίσθη νὰ σώσῃ τὴν δυναστείαν τοῦ Μυράτ, μολονότι τὰ αἴτια τῆς θερμῆς του ὑποστηρίξεως ἦσαν γνωστὰ εἰς τοὺς βασιλεῖς. Ὁ Ταλλεϋράνδος ἔλεγε περὶ αὐτῆς, ὅτι «εἶχε τὴν κεφαλὴν τοῦ Κρόμβελ ἐπὶ γυναικείου σώματος». Ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτοκρατορίαν τῶν Ἑκατὸν Ἡμερῶν ὁ Μυρὰτ συνεφιλιώθη μετὰ τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἀνέλαβε τὰ ὅπλα, ὅπως δῆθεν ἐλευθερώσῃ τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τῆς προστασίας τῶν ξένων, ἀλλ᾽ ἡττηθεὶς ὁλοσχερῶς κατέφυγεν εἰς Γαλλίαν. Ἡ Καρολῖνα ἔμεινεν ἐπὶ τοῦ θρόνου της καὶ παρὰ τὴν μετὰ τοῦ Ἄγγλου πλοιάρχου Κάμπελλ σύμβασίν της, δι᾽ ἧς ἐξησφαλίζοντο αἱ περιουσίαι τῶν ὑπηκόων της, ἐπιβιβασθεῖσα ἀγγλικοῦ πλοίου ἐθεωρήθη αἰχμάλωτος μετὰ τῶν τέκνων της καὶ ἤχθη εἰς Τεργέστην. Κατόπιν ἐπετράπη εἰς αὐτὴν νὰ μένῃ παρὰ τὴν Βιέννην. Ἐκεῖ ἔμαθε διὰ τῶν ἐφημερίδων ὅτι ὁ σύζυγός της ἐτυφεκίσθη ἐν Πίτζο (Ὀκτώβριος 1815). Ὁ ἐπανελθὼν εἰς Νεάπολιν πρώην βασιλεὺς Φερδινάνδος κατέσχε τὴν προσωπικήν της περιουσίαν. Ἐγκατεστάθη βραδύτερον ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *κόμισσα ντὲ Λιπόνα* (ἀναγραμματισμὸς τοῦ Νάπολι) παρὰ τὴν Τέργέστην μετὰ τῆς Ἐλίζας. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἰουλίου (1830) αἱ Βουλαὶ τῆς Γαλλίας ἐχορήγησαν αὐτῇ ἐτήσιον ἐπίδομα 100.000 φρ. Ἡ Καρολῖνα ἔσχε τέσσαρα τέκνα: 1) τὸν *Ναπολέοντα-Ἀχιλλέα* (1801—1847), 2) τὸν *Ναπολέοντα-Λουκιανὸν-Κάρολον* (1803—1878), 3) τὴν *Λαιτικίαν-Ἰωσηφίναν* (1802—1859) καὶ 4) τὴν *Λουίζαν-Ἰουλίαν-Καρολίναν* (1805—1889).

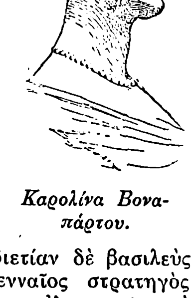

Καρολῖνα Βοναπάρτου.

ΟΙ ΝΕΩΤΕΡΟΙ ΓΟΝΟΙ. Ἐκ τῶν νεωτέρων γόνων τῆς οἰκογενείας τῶν Βοναπαρτῶν ἀξιολογώτεροι εἶναι:

1) ***Φραγκῖσκος-Κάρολος-Ἰωσήφ***, βασιλεὺς τῆς Ρώμης καὶ δοὺξ τοῦ Ράϊχστατ, ὁ ἐπιλεγόμενος Ἀετιδεύς, υἱὸς τοῦ *Ναπολέοντος Α΄* (βλ. Ναπολέων Β΄).

2) ***Εὐγένιος-Λουδοβῖκος-Ἰωάννης-Ἰωσήφ***, υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ *Ναπολέοντος Γ΄* (βλ. Ναπολέων Γ΄).

3) ***Κάρολος-Λουκιανὸς-Ἰούλιος-Λαυρέντιος***, πρίγκιψ τοῦ Κανῖνο, υἱὸς τοῦ *Λουκιανοῦ* (1803—1857). Λαβὼν εὐρεῖαν μόρφωσιν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Ἰταλίας, ἐνυμφεύθη τῷ 1822 ἐν Βρυξέλλαις τὴν ἐξαδέλφην του Ζηναΐδα, θυγατέρα τοῦ Ἰωσὴφ Βοναπάρτου. Ἀναχωρήσας κατόπιν εἰς Ἡνωμένας Πολιτείας παρέμεινε πλησίον τοῦ ἐκεῖ καταφυγόντος πενθεροῦ του. Ἐπιδοθεὶς εἰς ζῳολογικὰς καὶ εἰδικώτερον ὀρνιθολογικὰς μελέτας ἐδημοσίευσεν: «American ornithology, or History of the Birds of the United-States» (Φιλαδέλφεια 1825—1828—1833 τόμ. 4). Ἐπιστρέψας εἰς Εὐρώπην παρέμεινε πλησίον τοῦ πατρός του ἐν Ρώμῃ, ἔνθα μακρὰν πάσης ἀναμείξεώς του εἰς τὴν πολιτικὴν ἐδημοσίευσε νέα σημαντικὰ ἔργα: «Specchio comparativo delle ornithologie di Roma e di Filadelfia» (Πίζα 1827), «Iconografia della fauna italica» (Ρώμη 1832—1841 τόμ. 3), τὸ ἀξιολογώτερον ἔργον του, «Catalogo metodico degli ucceli europei» (Βολωνία 1842), «Geographical and comparative list of the Birds of Europa and North America» (Λονδῖνον 1845), «Selachorum tabula analytica» (Νιουκάστελ 1838), «Catalogo metodico dei pesci europei» (Νεάπολις 1845), «Catalogo metodico dei mammiferi europei» (Μιλᾶνον 1845). Χάρις εἰς τὰ ἔργα του ταῦτα ἐξελέγη ἐπίτιμον μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς Οὐψάλης (1833), τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου (1843) καὶ ἀντεπιστέλλον μέλος τοῦ γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου (1844). Ἀρχῶν φιλελευθέρων ἀνεμείχθη εἰς τὴν ἐν Ἰταλίᾳ πολιτικὴν κίνησιν, ταχθεὶς παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ πάπα Πίου Θ΄ ἐχθροῦ τῆς Αὐστρίας. Ἀλλ᾽ ἀπεσπάσθη αὐτοῦ, ὅτε ἐκεῖνος παρέβη τὰς ὑποσχέσεις του. Μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ πάπα (1848) ἐγένετο μέλος τῆς προσωρινῆς ἐν Ρώμῃ κυβερνήσεως καὶ τῷ 1849 βουλευτὴς τοῦ Βιτέρμπο. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς ἰταλικῆς δημοκρατίας κατέφυγεν εἰς Γαλλίαν. Ἐκεῖ ἀφωσιώθη ἐκ νέου εἰς τὰς ἐπιστημονικάς του ἐργασίας δημοσιεύσας πολλὰ νέα ἔργα. Ἔσχεν ἐκ τοῦ γάμου του δώδεκα τέκνα, ὧν ἐπέζησαν ὀκτώ. Ἐξ αὐτῶν ὁ *Λουκιανὸς-Λουδοβῖκος-Ἰωσὴφ-Ναπολέων* (1828—1895) ἐγένετο καρδινάλιος.

4) ***Λουδοβῖκος-Λουκιανός***. Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ *Λουκιανοῦ*, πρίγκιψ τοῦ Κανῖνο (1813-1891). Ἔλαβεν ὡς ὁ ἀδελφός του εὐρεῖαν μόρφωσιν. Δὲν μετέσχε τῆς ἐν Ἰταλίᾳ πολιτικῆς. Τῷ 1848 ἐξελέγη μέλος τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως, ἀλλ᾽ ἡ ἐκλογή του ἠκυρώθη. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὅμως παρεκάθησεν ἐν τῇ Νομοθετικῇ Συνελεύσει εἰς τὴν δεξιὰν πτέρυγα. Ὁ Ναπολέων Γ΄ τὸν διώρισε γερουσιαστὴν (1852) καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον τοῦ βασιλικοῦ πρίγκιπος. Μετὰ τὸ 1870 ἀπεσύρθη εἰς Ἀγγλίαν. Ἐδημοσίευσε: «Specimen lexici comparativi omnium linguarum europearum» (Φλωρεντία 1847), «Langues basques et langue française» (Λονδῖνον 1862), «Catalogue des ouvrages destinés à faciliter l'étude comparative des langues européens» (Λονδῖνον 1862, τόμ. 2), «Grammaire basque» κτλ. Ἀπέθανεν ἄτεκνος.

5) ***Πέτρος-Ναπολέων***. Τρίτος υἱὸς τοῦ Λουκιανοῦ, πρίγκιψ τοῦ Κανῖνο (1815-1881). Χαρακτῆρος βιαίου, ἀγαπῶν τὰς περιπετείας, μετέσχε δεκαπενταετὴς εἰς τὸ στασιαστικὸν κίνημα τῆς ἐν Ἰταλίᾳ Ρωμανίας (περιφέρεια Ραβένης), μεθ᾽ ὃ ἀπῆλθεν εἰς Ἀμερικὴν παρὰ τῷ θείῳ του Ἰωσήφ, ὅπου ἐπολέμησεν ἐν Κολομβίᾳ ὑπὸ τὸν δημοκρατικὸν στρατηγὸν Σανταντὲρ (1832). Ἐπιστρέψας εἰς Ρώμην συνώμοσε κατὰ τοῦ πάπα, ὅτε δὲ οἱ στρατιῶταί του ἠθέλησαν νὰ τὸν συλλάβουν, ἐφόνευσεν ἰδιοχείρως τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἀποσπάσματος καὶ ἐπληγώθη καὶ ὁ ἴδιος. Μετὰ μακρὰν φυλάκισιν ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Ἁγίου Ἀγγέλου ἀπολυθεὶς μετέβη εἰς Ἀμερικήν, Ἀγγλίαν, Κέρκυραν, ὅθεν συχνάκις ἐποιεῖτο ἐκδρομὰς εἰς Ἀλβανίαν. Εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν ἐφόνευσε δύο «παλληκάρια». Ἀφοῦ κατόπιν ὑπηρέτησεν εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν καὶ εἶτα τοῦ Μεχμὲτ-Ἀλῆ, ἐγκατεστάθη ἐν Λονδίνῳ μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848. Ἐπανελθὼν τότε εἰς Γαλλίαν ἐξελέγη βουλευτὴς τῆς Κορσικῆς εἰς τὴν Συντακτικὴν Συνέλευσιν, ὅπου ἐπέδειξε δημοκρατικώτατα φρονήματα. Ἀποδοκιμάσας τὸ πραξικόπημα τῆς 2ας Δεκεμβρίου 1851, τοῦ Λουδοβίκου-Ναπολέοντος, ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ζωήν. Ὁ νέος αὐτοκράτωρ ὠνόμα-

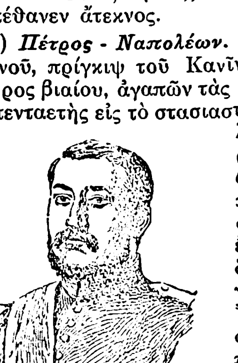

Πέτρος Βοναπάρτης.

Digitized by Google

σεν αὐτὸν βασιλικὸν πρίγκιπα, ἀλλὰ φοβούμενος τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἐξαδέλφου του ἐκράτησεν αὐτὸν μακρὰν πάσης ἀρχῆς. Φονεύσας κατόπιν ζωηρᾶς συζητήσεως τὸν δημοσιογράφον Βίκτορα Νουάρ, ἀποσταλέντα εἰς αὐτὸν ὡς μάρτυρα μονομαχίας, ἐφυλακίσθη, ἀλλὰ δικασθεὶς ἠθῳώθη. Μετὰ νέας περιπλανήσεις ἐγκατεστάθη ἐν Βερσαλλίαις, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Τῷ 1867 εἶχε νυμφευθῆ παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ αὐτοκράτορος τὴν θυγατέρα ἑνὸς ἐργάτου, Ἰουστίνην Ρουφέν. Ἐδημοσίευσε μίαν συλλογὴν ποιημάτων γαλλικῶν καὶ ἰταλικῶν: «Loisirs» (1865), καὶ τὸν πρῶτον τόμον τῶν «Ἀπομνημονευμάτων» του («Souvenirs, traditions et révélations» (Βρυξέλλαι 1876). Ἔσχε δύο τέκνα: τὸν *Ρολάνδον-Ναπολέοντα* (βλ. κατ.) καὶ τὴν *Ἰωάνναν* (1881—1910).

6) ***Ρολάνδος - Ναπολέων***, υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω (1858—1924). Ἐσπούδασεν εἰς Σαὶν-Σύρ, μεθ' ὃ κατετάχθη εἰς τὸ πεζικὸν ὡς ἀξιωματικός, ἀλλ' ὁ νόμος τοῦ 1886, ὁ ἀπαγορεύων εἰς τὰ μέλη τῶν βασιλικῶν οἴκων τῆς Γαλλίας τὴν ἐν τῷ στρατῷ, πεζῷ καὶ ναυτικῷ, ὑπηρεσίαν, ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ παραιτηθῇ. Ἐπεδόθη τοῦ λοιποῦ εἰς ἐπιστημονικὰς μελέτας καὶ ταξίδια, ἀποκτήσας ταχέως φήμην σοφοῦ ἐν τῇ Ἀνθρωπογεωγραφίᾳ. Τῷ 1907 ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν. Συνέγραψε: «Περὶ τοῦ πρίγκιπος Λουκιανοῦ Βοναπάρτου καὶ τῆς οἰκογενείας του» (1889), «Ἐκδρομὴν εἰς Κορσικὴν» (1891), τοὺς «Κατοίκους τοῦ Σουρινάμ» (1894), «Συλλογὴν ἐγγράφων τῆς Μογγολικῆς ἐποχῆς τοῦ ΙΓ' καὶ ΙΔ' αἰῶνος» (1895). Ἐκ τοῦ μετὰ τῆς Μαρίας-Φελὶξ-Μπλὰν γάμου του ἔσχε μονογενῆ θυγατέρα (1882), τὴν πριγκίπισσαν *Μαρίαν Βοναπάρτου*, συζευχθεῖσαν τὸν πρίγκιπα Γεώργιον τῆς Ἑλλάδος.

7) ***Ἀντώνιος.*** Υἱὸς τοῦ *Λουκιανοῦ* (1816—1877). Τῷ 1832 ἐπεσκέφθη τὰς Ἡν. Πολιτείας. Ἐπιστρέψας εἰς Ἰταλίαν καὶ μετασχὼν τῆς κατὰ τοῦ πάπα συνωμοσίας ἐξωρίσθη ἐκ τοῦ ποντιφικοῦ κράτους. Τῷ 1848 ἐπανῆλθεν εἰς Ρώμην, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἐπανάστασιν. Τὸ ἑπόμενον ἔτος παρεκάθησεν εἰς τὴν δεξιὰν τῆς Νομοθετικῆς Συνελεύσεως ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ὑόννης. Μετὰ τὸ πραξικόπημα τῆς 2ας Δεκεμβρίου ἀπεσύρθη τῆς πολιτικῆς. Ἀπέθανεν ἄτεκνος.

8) ***Ματθίλδη - Λαιτικία - Βιλελμίνη***, θυγάτηρ τοῦ *Ἱερωνύμου Βοναπάρτου*, βασιλέως τῆς Βεστφαλίας (1820—1904). Ἔζησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν Φλωρεντίᾳ, ἐπιδοθεῖσα μετ' ἐπιτυχίας εἰς τὴν ζωγραφικήν. Ἀποκρούσασα τὸν μετὰ τοῦ Λουδοβίκου-Ναπολέοντος (τοῦ κατόπιν αὐτοκράτορος) γάμον, συνεζεύχθη τὸν Ρῶσον πρίγκιπα Ἀνατόλιον Δεμίδωφ (1841), ἀλλὰ μετ' ὀλίγα ἔτη ἔλαβε διαζύγιον. Ἐπιστρέψασα εἰς Γαλλίαν ἀφωσιώθη εἰς τὴν προστασίαν τῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων.

9) ***Ναπολέων-Ἰωσὴφ-Κάρολος-Παῦλος***, ἀδελφὸς τῆς προηγουμένης (1822—1891) Μετασχὼν τῆς ἐν Ρωμανίᾳ τῆς Ἰταλίας στάσεως ἐξωρίσθη ἐκ Ρώμης τῷ 1831. Ἐσπούδασεν ἐν Γενεύῃ καὶ Βυρτεμβέργῃ, μεθ' ὃ περιώδευσε τὴν Γερμανίαν, Ἀγγλίαν καὶ ἰδίως τὴν Ἱσπανίαν. Φιλελευθέρων ἀρχῶν ἐξεδιώχθη ἐκ Γαλλίας ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου - Φιλίππου. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848 ἐξελέγη βουλευτὴς τῆς Κορσικῆς. Ὅτε δὲ ὁ ἐξάδελφος του Λουδοβῖκος-Ναπολέων ἐγένετο πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, τὸν διώρισε πρεσβευτὴν ἐν Μαδρίτῃ. Τῷ 1852 ὁ Ναπολέων Γ' τὸν ὠνόμασε πιθανὸν διάδοχον τοῦ θρόνου. Μετασχὼν ὡς στρατηγὸς τοῦ πολέμου τῆς Κριμαίας (1854) κατηγορήθη ὡς δειλός, ἐφ' ᾧ καὶ ἐπωνομάσθη Plomb-Plomb ἢ Craint-Plomb (δηλ. ὁ φοβούμενος τὸ μολύβι). Τῷ 1858 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν καὶ τοῦ Ἀλγερίου, τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος ἐνυμφεύθη τὴν Μαρίαν - Κλοτίλδην τῆς Σαβοΐας, θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ. Κατὰ τὸν Γαλλο-πρωσσικὸν πόλεμον τοῦ 1870, μάτην προσεπάθησε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν συμμαχίαν τοῦ πενθεροῦ του μετὰ τῆς Γαλλίας. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς αὐτοκρατορίας ἰδιώτευσεν. Ἀλλ' ὅτε ἀπέθανεν ὁ υἱὸς τοῦ Ναπολέοντος Γ' Εὐγένιος (1879), ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ κόμματος τῶν βοναπαρτιστῶν, ἀλλὰ λόγῳ τῶν δημοκρατικῶν του φρονημάτων ἀπήρεσεν εἰς τὸ κόμμα, τοῦ ὁποίου μέγα μέρος ἀνεγνώρισεν ὡς ἀρχηγὸν τὸν υἱόν του *Ναπολέοντα-Βίκτωρα-Ἱερώνυμον-Φρειδερῖκον*.

Ναπολέων-Ἰωσὴφ Βοναπάρτης

Ὁ Ναπολέων - Ἰωσὴφ - Κάρολος - Παῦλος συνέγραψε δύο ἀξιόλογα ἔργα: «Visites et études au palais de l'Industrie» (Παρίσιοι 1855—1856, τόμ. 2) καὶ «Rapport sur l'Expositon universelle» (Παρίσιοι 1857) ἐπ' ἀφορμῇ τῆς παγκοσμίου ἐν Παρισίοις ἐκθέσεως τοῦ 1855, τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ὀργανωτής. Ἐπίσης ἐξέδωκε τῷ 1857 «Voyage dans les mers du Nord à bord de la corvette la Reine-Hortense», κατόπιν περιηγήσεών του εἰς Ἰσλανδίαν, Γροιλανδίαν, Νορβηγίαν καὶ Σουηδίαν. Ἀπέθανεν ἐν Ρώμῃ ἀφήσας δύο υἱούς, α) τὸν ἀνωτέρω σημειωθέντα *Ναπολέοντα-Βίκτωρα*, (βλ. κατωτ.) καὶ β) τὸν *Ναπολέοντα-Λουδοβῖκον-Ἰωσὴφ-Ἱερώνυμον*, γεννηθέντα τῷ 1864, ὡς καὶ μίαν θυγατέρα, τὴν *Μαρίαν-Λαιτικίαν-Εὐγενίαν-Αἰκατερίνην-Ἀδελαΐδα*, γεννηθεῖσαν τῷ 1888.

10) ***Ναπολέων - Βίκτωρ - Ἱερώνυμος - Φρειδερῖκος***, υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω (1862—1926). Τῷ 1884 ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βοναπαρτιστικοῦ κόμματος. Ἐξορισθεὶς ἐκ Γαλλίας τῷ 1886 μετὰ τῶν ἄλλων πριγκίπων κατέφυγεν εἰς Βρυξέλλας, ἔνθα τῷ 1910 συνεζεύχθη τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως Λεοπόλδου, Κλημεντίνην. Ἀπέθανε τῷ 1926 ἐκ συγκοπῆς, ἀφήσας δύο τέκνα, τὴν *Μαρίαν - Κλοτίλδην* καὶ τὸν *Λουδοβῖκον - Ναπολέοντα*, γεννηθέντα τῇ 23 Ἰανουαρίου 1914 καὶ ἤδη ἀρχηγὸν τοῦ βοναπαρτικοῦ κόμματος καὶ ἀπαιτητὴν τοῦ θρόνου τῆς Γαλλίας.

Κ. Ι. ΒΑΡΝΑΛΗΣ

βοναπαρτικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀνήκων εἰς τοὺς Βοναπάρτας, ἢ εἰδικώτερον εἰς τὸν Ναπολέοντα Βοναπάρτην· ὁ φιλικῶς πρὸς αὐτοὺς διακείμενος: «βοναπαρτικὴ δυναστεία», «βοναπαρτικὸν κόμμα».

βοναπαρτισμός (ὁ). Οὕτως ὀνομάζεται ἡ πολιτικὴ ἰδεολογία τοῦ κόμματος τῶν Βοναπαρτῶν, οὗ σκοπὸς μὲν εἶναι ἡ παλινόρθωσις τῆς δυναστείας αὐτῶν ἐν Γαλλίᾳ, προγραμματικὴ δὲ ἀρχὴ ἡ συγκέντρωσις πασῶν τῶν ἐξουσιῶν εἰς ἓν πρόσωπον ὑπὸ μορφὴν δικτατορίας ἢ αὐτοκρατορίας. Ἡ αὐτὴ πολιτικὴ ἰδεολογία ὀνομάζεται καὶ «*καισαρισμός*», ἐκ τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων, οἵτινες ἦσαν ἀπόλυτοι ἄρχοντες ἐν τυπικῶς δημοκρατικῇ πολιτείᾳ.

—Β.

βοναπαρτισταί (οἱ). Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ κόμμα τῶν *Βοναπαρτῶν* καὶ ἀκολουθοῦντες τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ (βλ. λ. βοναπαρτισμός). Τὸ κόμμα τοῦτο ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, ὅτε ἡ δεσποτικὴ διοίκησις τῶν παλινορθωθέντων Βουρβώνων (φυλακίσεις, δολοφονίαι, δικαστικαὶ αὐθαιρεσίαι) προὐκάλεσαν μεγάλην δυσαρέσκειαν εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ λαοῦ. Ἡ πρώτη δημοσία ἐκδήλωσις τοῦ *βοναπαρτισμοῦ* ὑπῆρξεν ἡ ἐνθουσιώδης ὑποδοχὴ τοῦ Ναπολέοντος δραπετεύσαντος ἐξ Ἔλβας. Φιλελεύθεροι καὶ βοναπαρτισταὶ ἡνωμένοι ὑπεδέχθησαν τὸν ἐπανελθόντα ἐκ λόγων φιλοπατρίας, ἅτε θεωροῦντες τοὺς Βουρβώνους ὡς ἐπιβληθέντας ὑπὸ τῶν ξένων. Τὰ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ᾄσματα τοῦ Βεράνζέρου ἐψάλλοντο καθ' ὅλην τὴν Γαλλίαν, συντελοῦντα εἰς τὴν διάδοσιν τῆς βοναπαρτιστικῆς ἰδέας. Μετὰ τὸ Βατερλὼ ἡ δρᾶσις τοῦ κόμματος ὑπῆρξεν μεγάλη πρὸς ἐπαναφορὰν τοῦ Ναπολέοντος ἢ τοῦ υἱοῦ του, δουκὸς τοῦ Ράϊσχτατ. Εἰς πάσας τὰς ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας τὸ κόμμα ἔπαιξε πρωτεύοντα ρόλον καὶ εἰς αὐτὸ ὀφείλονται πολλαὶ συνωμοσίαι καὶ πραξικοπήματα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ *δουκὸς τοῦ Ράϊσχτατ* (1832), ἀρχηγὸς τῆς δυναστείας καὶ τοῦ κόμματος ἐγένετο ὁ *Λουδοβῖκος Ναπολέων Βοναπάρτης*, τρίτος υἱὸς τοῦ Λουδοβίκου-Βοναπάρτου, ἀδελφοῦ Ναπολέοντος τοῦ Α'. Παρὰ πάσας τὰς ἀποτυχίας τῶν ἐν Στρασβούργῳ καὶ Βουλώνῃ πραξικοπημάτων του, τὸ κόμμα ἦτο λίαν ἰσχυρόν, δημιουργῆσαν εὐρυτάτην δημοσίαν γνώμην ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ ἐπιτυχὸν τὴν θριαμβευτικὴν μετακομιδὴν τοῦ νεκροῦ τοῦ Ναπολέοντος Α' ἐξ Ἁγίας Ἑλένης, τῇ 2 Δεκεμβρίου 1840, κατατεθέντος ἐν τῷ μεγάρῳ τῶν Ἀπομάχων. Ἡ ἀντιπαραβολὴ τῆς ἐπονειδίστου ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ Λουδοβίκου-Φιλίππου πρὸς τὴν αἴγλην τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος ἐνίσχυσεν ἔτι μᾶλλον τὰ βοναπαρτιστικὰ αἰσθήματα παρὰ τῷ λαῷ καὶ ὅτε ὁ Λουδοβῖκος-Βοναπάρτης ἐξέθηκεν ὑποψηφιότητα προέδρου τῆς δημοκρατίας ἔσχε τεραστίαν πλειοψηφίαν. Τὸ αὐτὸ κόμμα συνετέλεσεν ἐπίσης εἰς τὸ πραξικόπημα τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ Λουδοβίκου εἰς αὐτοκράτορα *Ναπολέοντα Γ'*. Ἀλλὰ μετὰ τὴν πτῶσιν αὐτοῦ (1871) ἡ πολιτικὴ μερίς του ὑπέστη πανωλεθρίαν. Βαθμηδὸν ὅμως ἐκέρδιζεν ἐκ νέου θέσεις ἐν τῇ Βουλῇ καὶ τῇ Γερουσίᾳ. Ὅτε δὲ ἀπέθανεν ἐν τῇ ἐξορίᾳ ὁ Ναπολέων Γ' (1873) καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Λουδοβῖκος ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Ζουλοὺ (1879), τὴν ἀρχηγίαν τῆς δυναστείας καὶ τοῦ κόμματος ἀνέλαβεν ὁ *Ναπολέων-Ἰωσὴφ Βοναπάρτης* (1822—1891), υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἱερωνύμου. Κατόπιν ἔριδος ὅμως μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ υἱοῦ του *Βίκτωρος* (1862—1926) τὸ κόμμα διεσπάσθη (1884) ὑπὸ δύο ἀρχηγοὺς ἐξορισθέντας ἀμφοτέρους ἐκ Γαλλίας τῷ 1886. Τὸ κύριον αἴτημα τοῦ βοναπαρτισμοῦ κατὰ πᾶσαν τὴν μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος Γ' πολιτικήν του, ἦτο νὰ ἐρωτηθῇ ὁ λαὸς διὰ δημοψηφίσματος περὶ τῆς πολιτικῆς μορφῆς τοῦ κράτους καὶ τοῦ προσώπου, ὃ ἔδει νὰ βασιλεύσῃ, διότι ἐθεώρουν τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ναπολέοντος Γ' ὡς ἄκυρον, ἅτε τούτου ἐκλεγέντος αὐτοκράτορος ὑπὸ τοῦ λαοῦ (διὰ δημοψηφίσματος).

—Β.

—«**Βοναπαρτιστής**» (Bonapartiste). Ἐφημερὶς ἐκδιδομένη τῷ 1848 ἐν Παρισίοις. Τῆς ἐφημερίδος αὐτῆς ὁ πρῶτος ἀριθμὸς ἐξεδόθη τὴν 14 Ἰουνίου ὑπὸ τὸν τίτλον «Organe des départements algériens», ὁ δὲ δεύτερος τὴν 17 Ἰουνίου ὑπὸ τὸν τίτλον «Le Bonapartiste républicain».

Δ. Π. Κ.

Βονασέρας, *Εὐτύχιος*. Ἕλλην ἠθοποιὸς καὶ θιασάρχης, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1865 καὶ ἀποθανὼν ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς τῷ 1928. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐγκυκλίων αὐτοῦ μαθημάτων ἐνεγράφη εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου, ἀλλὰ ταχέως κατέλιπε τὴν σπουδὴν τῆς ἐπιστήμης, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῆς μητρός του, τῆς ἠθοποιοῦ *Πιπίνας Βονασέρα*, διὰ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὴν σκηνήν. Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον τὸν Αὔγουστον τοῦ 1883 ἀπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις παρὰ τὸν Ἰλισὸν θεάτρου «Ἀπολλων» εἰς τοὺς «Μνηστῆρας τῆς Πηνελόπης» τοῦ Π. Ζάνου ὡς βωβὸν πρόσωπον.

Εὐτύχιος Βονασέρας.

Ἔκτοτε διὰ συνεχοῦς μελέτης καὶ σπουδῆς ἐξειλίχθη ταχέως εἰς πρωταγωνιστήν, ὡς τοιοῦτος δὲ συνειργάσθη μετὰ τῆς Εὐαγγελίας Παρασκευοπούλου εἰς τὴν «Κυρίαν μὲ τὰς καμελίας», μετὰ τῆς Μ. Κοτοπούλη καὶ τῆς Κυβέλης εἰς τὴν «Τιμὴν» τοῦ Σούνδερμαν, τοὺς «Βρυκόλακας» τοῦ Ἴψεν, τὸν «Μαρκήσιον Πριολά», τὸν «Ἠθοποιὸν Κὴν» κλπ. Παρὰ τὰς ἐπιτυχίας του ὅμως, φύσει εὐσυνείδητος, ἀπῆλθεν εἰς Ρώμην καὶ Παρισίους, ἵνα τελειοποιηθῇ εἰς τὴν δραματικὴν τέχνην. Μετὰ τριετῆ ἀπουσίαν ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας καλῶς κατηρτισμένος, καταρτίσας δὲ ἴδιον θίασον ἐδίδαξε τὸν «Πολιτικὸν θάνατον» τοῦ Γιακομέττη, τοὺς «Ἀτίμους» τοῦ Ροβέττα, τὴν «Φλωρεντινὴν τραγῳδίαν» τοῦ Ὀσκὰρ Οὐάϊλδ, τὴν «Ζουμπιρὶ» τοῦ Πορτορὶς καὶ ἄλλα τινά. Ἕνεκα ὅμως διαφόρων λόγων ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Νέαν Ὑόρκην, ὅπου ἵδρυσε δραματικὴν σχολήν, εἰς ἣν ἐπὶ πενταετίαν ὁλόκληρον ἐδίδαξε τοὺς ἐκεῖ Ἕλληνας δραματικὴν τέχνην. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐξέδωκεν ὁ Βονασέρας καὶ τὰ ἀπομνημονεύματά του εἰς μέγαν τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον «Σαράντα χρόνια θεάτρου».

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

— **Βονασέρα**, *Ἰωσηφίνα*. Ἑλληνὶς ἠθοποιός, μήτηρ τοῦ προηγουμένου, γνωστὴ μόνον ὑπὸ τὸ θωπευτικόν της ὄνομα *Πιπίνα*, γεννηθεῖσα ἐν Σικελίᾳ τῷ 1842 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1927. Νεαρωτάτην τὴν ἡλικίαν κατῆλθεν εἰς Ἑλλάδα μετὰ τοῦ πατρός της, *Λιτόλφ* τὸ ὄνομα καὶ μουσικοῦ τὸ ἐπάγγελμα, ἐνταῦθα δὲ συνεζεύχθη τὸν *Φραγκῖσκον Βονασέραν*. Ἀνῆλθε τὸ πρῶτον τὴν σκηνὴν τῷ 1862 ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις τότε θεάτρῳ Μπούκουρα ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πιπίνα Φραγκίσκου*, διδάξασα τὴν «*Λουκρητίαν Βοργίαν*» τοῦ Οὐγκώ. Ἡ ἐπιτυχία τῆς νεαρᾶς ἠθοποιοῦ ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1865—1866 διο-

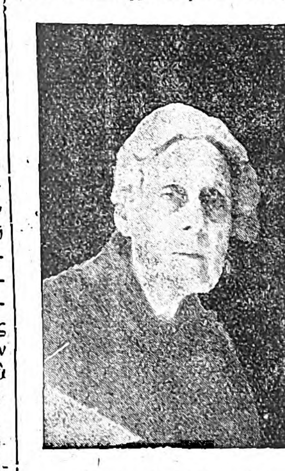

Ἰωσηφίνα Βονασέρα.

ρισθεῖσα ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως «*συστηματικὴ*» ἐπιτροπὴ τοῦ θεάτρου, προσέλαβεν αὐτὴν ὡς ἀπόλυτον (ὡς ἐλέγετο τότε) πρωταγωνίστριαν, ὡς τοιαύτη δὲ διέπλασε μετ' ἐξαιρετικῆς ἐπιτυχίας τὰ κύρια πρόσωπα ἐν τῇ «Μαρίᾳ Δοξαπατρῆ» καὶ τῇ «Μερόπῃ» τοῦ Βερναρδάκη. Τῷ 1867, ὅτε ἐδόθη ὡς πανηγυρικὴ παράστασις διὰ τοὺς γάμους τοῦ βασιλέως Γεωργίου ἡ «Ἀντιγόνη» τοῦ Σοφοκλέους, ἡ ἐπὶ τούτῳ συσταθεῖσα τότε ἐπιτροπὴ τὴν ἐξέλεξε νὰ διερμηνεύσῃ τὸ κύριον πρόσωπον αὐτῆς, ὅπερ καὶ ὑπεκρίθη μετ' ἐπιτυχίας. Ἔκτοτε, ἐπὶ πεντήκοντα συναπτὰ ἔτη, συνεργαζομένη πάντοτε μετὰ τοῦ *Δημοσθένους Ἀλεξιάδου*, περιώδευσε πάσας σχεδὸν τὰς χώρας ὅπου ὡμιλεῖτο ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα. Τῷ 1869 εν Ταϊγανίῳ, ὅτε τὸ πρῶτον μετέβη ἐκεῖ ἑλληνικὸς θίασος, ἡ Βονασέρα συνεκρίθη μὲ τὴν τότε διάσημον Ἰταλίδα ἠθοποιὸν Μπετζάνα. Καθ' ὅλην δὲ τὴν ὑπερπεντηκονταετῆ δρᾶσίν της, ἐκτὸς τῶν προαναφερθέντων ρόλων, ἡ Βονασέρα διέπλασε καὶ διηρμήνευσε πρώτη ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς καὶ τοὺς ἑξῆς: Τὴν «Νόρμαν», τὴν «Νιόβην», τὴν «Νύμφην τῆς Μεσ-

Digitized by Google

σήνης», τὴν «Κυρὰ - Φροσύνην» τοῦ Βερναρδάκη, τὴν «Πηνελόπην καὶ τοὺς Μνηστῆρας αὐτῆς», τοῦ Ζάνου, τὴν «Αἰμιλίαν Γαλόττη», τὴν «Λουΐζαν Μύλλερ», τὴν «Φαντίναν» εἰς τοὺς «Ἀθλίους» τοῦ Οὐγκώ, κλπ.

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Βοναφεύς, *Ἰωάννης*. Ἕλλην λόγιος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐκ Κύπρου. Τούτου σῴζονται δύο ἐπιστολαί, ἡ μὲν πρὸς Γαβριὴλ Σεβῆρον, ἡ δὲ πρὸς Θεοδόσιον Ζυγομαλᾶν. —Β.

Βονδελμόντιος· βλ. Μπουοντελμόντ.

Βονδία (Bondia) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 767. Ἀνεκαλύφθη τῇ 23ῃ Σεπτεμβρίου 1913, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: $a=3118$, $T=2011$ ἡμ., $e=0.1812$, $i=2^{\circ}26'$, $L=49^{\circ}.6'$, $\Omega=80^{\circ}.33'$ καὶ $\pi=339^{\circ}.5'$. Σ. Π.

βονελλία (ἡ) (Bonellia) *[Ζῳολ.]*. Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ζωνοσκωλήκων*. Οἱ σκώληκες τοῦ γένους τούτου ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, κυλινδρικὸν καὶ τὸ πρόσθιον ἄκρον ἀπεστρογγυλωμένον. Τὰ ἄρρενα διαφέρουσιν οὐσιωδῶς τῶν θηλέων καὶ ζῶσι παρασιτικῶς ἐντὸς τοῦ σώματος τῶν τελευταίων, εἰσερχόμενα διὰ τοῦ στόματος τοῦ θήλεος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς γονιμοποιήσεως τὸ ἄρρεν διολισθαίνει καὶ φθάνον μέχρι τοῦ γεννητικοῦ τμήματος τοῦ θήλεος ἐξαπολύει τὸ σπερματικὸν ὑγρόν του καὶ γονιμοποιεῖ τὰ ἐξερχόμενα ᾠά. Γνωστὰ εἴδη τινά, ὧν κυριώτερον ἡ *βονελλία ἡ τεφρόχρους* (Bonellia cinerea) ἀπαντῶσα καὶ παρ' ἡμῖν εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Παλαιοῦ Φαλήρου. Δ. Ν. Π.

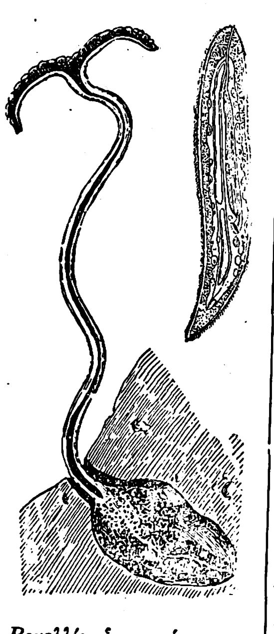

Βονελλία ἡ τεφρόχρους.
[Ἀριστερά: θήλεια. Δεξιὰ ἄνω: ἄρρην (ὑπὸ μεγέθυνσιν).]

βονελλιτία (ἡ) (Bonellitia) *[Παλαιοζ.]*· βλ. καγκελαρία.

βόνζος (ὁ) (Bonze). Ὄνομα διὰ τοῦ ὁποίου οἱ Εὐρωπαῖοι ἀποκαλοῦσι συνήθως τοὺς βουδιστὰς ἱερεῖς τῆς Κίνας, τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Κορέας. Ἡ λέξις *βόνζος κατ'* ἄλλους μὲν εἶναι παραφθορὰ τῆς βιρμανικῆς λέξεως *punghi* (=ἱερεὺς τοῦ βουδισμοῦ), κατ' ἄλλους δὲ τῆς ἰαπωνικῆς λέξεως bôsi, ἥτις πάλιν εἶναι παραφθορὰ τῆς σινικῆς λέξεως à-ssi (=διδάσκαλος τοῦ νόμου). —Δ.

βονινίτης (ὁ) (Boninit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀνδεσιτῶν*, συνώνυμον τοῦ ...ανουκίτου (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

Βονιόλι (Vognoli) *[Παρ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Σικελίας μεταξὺ τῶν λιμένων Συρακουσῶν καὶ Ἀουγκούστα (πλάτ. 37°09′ Β, μ. κ. 15°14′ Αν., χάρτ. ἀγγλ. 187: Palma to Catania, 181: Port Augusta). ΝΑ αὐτοῦ φερώνυμος ὕφαλος ἐπικίνδυνος Σ. Ε. Λ.

βονιτάριος (=ὁ κατέχων in bonis) *[Ρωμ. Δίκ.]*. ...αρὰ τὴν κυριότητα ex jure quiritium, ἀποκτωμένην κατὰ τοὺς ἀρχαίους ρωμαϊκοὺς χρόνους, ...ατὰ τὰς διατάξεις καὶ διατυπώσεις τοῦ αὐστηροῦ ...στικοῦ δικαίου (δωδεκάδελτος), ἐπλάσθη, σὺν τῇ ...αρόδῳ τοῦ χρόνου, καὶ ἑτέρα, ex jure praetoris ...ύτη, ἣν οἱ Ρωμαῖοι νομοδιδάσκαλοι κατεδήλουν ...εριφραστικῶς διὰ τῶν: rem in bonis habere καὶ ...s in bonis alicujus est, καὶ ἣν οἱ νεώτεροι σχο...ασταί, δραττόμενοι σχετικῆς ἐκφράσεως τοῦ Θεο...ίλου, πλάσαντος: «δεσπότης βονιτάριος», ὠνόμασαν, ...ς καὶ τὸν φορέα τοῦ δικαιώματος τῆς κυριότη...ος, *βονιτάριον*, ὅρον δηλοῦντα τὸν κατέχοντα in ...onis, ἀντιτιθέμενον δὲ πρὸς τὸν dominus ex ...ure quiritium. Ἡ διάκρισις αὕτη ὑπηγορεύθη ἐκ ...ῆς ἀνάγκης ἀποφυγῆς τῶν τύπων τῶν ἐπισήμων ...ρόπων μεταβιβάσεως πράγματός τινος, ἀντικατα...αθέντων ἐν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ δι' ἁπλῆς πα...δόσεως, ἴσως δὲ καὶ διὰ τὰς συχνὰς συναλλακτι...ς σχέσεις πολιτῶν Ρωμαίων μετὰ ξένων (pere...inus), οἵτινες δὲν ἀπήλαυον τοῦ jus commercii. ...ὁ βονιτάριος εἶχε τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ πράγματος ...ς καὶ ὅλας τὰς ὠφελίμους ἀγωγάς, δὲν ἠδύνατο ...ως νὰ ἐνεργήσῃ ἐπὶ τοῦ πράγματος ὡς ὁ κύριος ... jure quiritium, πρὸ τῆς συμπληρώσεως τῆς χρησικτησίας, ὁπότε εἶχεν ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν usucapio. Ἡ διάκρισις *βονιταρίου* καὶ *κουιριτίου* κυρίου ἠτόνει βαθμηδὸν ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας, ἐξέλιπε δὲ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ (βλ. κυριότης). Α. Ν. Φ.

βονίτης (ὁ) (Bonites) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκομβριδῶν*. Οἱ ἰχθύες τοῦ γένους τούτου ἔχουσι σῶμα ἀτρακτοειδές, στῆθος ἀνεπτυγμένον καὶ ρύγχος ὀξύ. Τὸ πρῶτον ραχιαῖον πτερύγιον εἶναι ὑψηλὸν μὲ πέντε ἀκάνθας· τὸ δεύτερον ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς ἀκάνθης καὶ πέντε μαλακῶν ἀκτίνων. Τὰ στηθιαῖα πτερύγια εἶναι ἀρκετὰ βραχέα, τὸ οὐραῖον εἶναι δισχιδές, λεπτὸν καὶ ἐπίμηκες. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βονίτης ὁ κοινὸς* (Bonites vulgaris), τοῦ ὁποίου τὸ μέγεθος κυμαίνεται μεταξὺ 50 καὶ 90 ἑκατοστομέτρων καὶ ὁ χρωματισμὸς εἶναι κυανοῦς μὲ ὑπερύθρους ἀνταυγείας ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ των πλευρῶν καὶ ἀργυρόλευκος ἐπὶ τῆς κοιλίας. Ἀπαντᾷ εἰς τοὺς ὠκεανοὺς καὶ τὴν Μεσόγειον. Τὸ κρέας του εἶναι νοστιμώτατον. Δ. Ν. Π.

Βόνιτσα *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀκαρνανίας, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου καὶ τοῦ τέως δήμου Ἀνακτορίων, κειμένη εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου πρὸς Ν. τοῦ ἀνατολικῶς τοῦ Ἀκτίου ἐκτεινομένου ἀκρωτηρίου τῆς Παναγιᾶς. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς μετὰ τῶν παραχειμαζόντων καὶ τῶν συνοικισμῶν (προσφυγικοῦ *Ἀγ. Νικολάου* καὶ χωρίου *Μυρταρίου* ἢ *Νέας Καμαρίνας*) ἀνέρχονται κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν (Μάϊος 1928) εἰς 2418, οἱ ἐντὸς δὲ τῆς πόλεως εἰς 1850. Ἐκκλησιαστικῶς καὶ διοικητικῶς ὑπάγεται εἰς Μεσολόγγιον, δικαστικῶς δὲ μετὰ τῶν τέως δήμων Ἀνακτορίων καὶ Σολλίου εἰς τὸ πρωτοδικεῖον Λευκάδος, τῶν λοιπῶν τριῶν δήμων τῆς ἐπαρχίας (Ἐχίνου, Ἀστακοῦ καὶ Οἰνιάδος) ὑπαγομένων καὶ δικαστικῶς εἰς Μεσολόγγιον. Ἔχει εἰρηνοδικεῖον, ἑλληνικὸν σχολεῖον, δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, ταμεῖον, ἐφορείαν, δασονομεῖον, τελωνοσταθμαρχεῖον καὶ εἶναι ἕδρα ὑποδιοικήσεως χωροφυλακῆς.

Ἡ Βόνιτσα εἶναι ἐκτισμένη εἰς τοὺς πρόποδας λόφου, ἐφ' οὗ ὑπάρχει ἐνετικὸν φρούριον ἐν σχετικῶς καλῇ καταστάσει διατηρούμενον. Τὸ φρούριον τοῦτο φαίνεται κτισθὲν ἐπὶ παλαιοῦ βυζαντινοῦ τοιούτου, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐν τοῖς τοίχοις αὐτοῦ ὑπαρχόντων χονδρῶν ἐρυθρῶν πλίνθων. Ἐντὸς τοῦ φρουρίου ὑπάρχει ἐκκλησία κατὰ τὸ ΒΔ. μέρος αὐτοῦ ἐπ' ὀνόματι τῆς *Ἁγίας τοῦ Θεοῦ Σοφίας* καὶ οἰκήματα διάφορα χρησιμοποιούμενα μέχρι τοῦ 1906 ὡς ἀποθῆκαι πυρομαχικῶν, ἐν αἷς, μεταφερθέντων ἀλλοῦ τῶν πυρομαχικῶν, ἐστεγάσθησαν πρόσφυγες. Ὁ ἐν τῷ φρουρίῳ χῶρος ἔχει ἤδη δενδροφυτευθῆ ὑπὸ τῆς Φιλοδασικῆς Ἑνώσεως. Ἡ τοποθεσία τῆς Βονίτσης εἶναι γραφικωτάτη. Κειμένη ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ὁρμίσκου τοῦ Ἀμβρακικοῦ, ἀνοιγομένου πρὸς Δ. ἐλλειψοειδῶς καὶ σχηματίζοντος τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ *Μυρταρίου*, ἔχει ἀπέναντί της, πρὸς Βορρᾶν, τὸ ἀκρωτήριον *Κεφάλι Παναγιᾶς*, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν εἴσοδον τοῦ ὁρμίσκου. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς εὐθείας καὶ εἰς ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων κεῖνται αἱ νησῖδες *Κέφαλος* καὶ *Κορονησία*, πλησίον δὲ ταύτης κατεσπαρμέναι πέντε ἕως ἓξ ἀκατοίκητοι νησῖδες. Ἐκτὸς δὲ τῆς Κορονησίας (κοιν. *Καρακονησιᾶς*), ἐφ' ἧς ὑπάρχουν οἰκίαι τινὲς χωρίου, αἱ λοιπαὶ εἶναι ξηραὶ καὶ ἀκατοίκητοι. Πρὸς Α. ὁ ὁρμίσκος ἐκτείνεται μέχρι τοῦ ὄρους Ἀμαδερός, ἀνοιγόμενος ὀλίγον πρὸς Ν. καὶ ἀποτελῶν ἐκεῖ λιμενίσκον ὀνομαζόμενον τὸ πάλαι λιμένα *Ἡρακλέους*, νῦν δὲ *Ἀναγύρα*. Ὁ λιμὴν οὗτος κλείεται πρὸς Δ. διὰ νησῖδος ὀνομαζομένης *Κουκουβίτσας*, συνδεομένης διὰ στενοτάτης λωρίδος μετὰ τῆς ξηρᾶς. Ὄπισθεν τοῦ λιμενίσκου τούτου ὑπάρχει ἕτερον ἄνοιγμα, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου ἡ θέσις *Ἅγιος Σωτήρ*, ἕνεκα τῆς ὑπαρχούσης ἐκεῖ ἐκκλησίας τῆς Μεταμορφώσεως. Καὶ οὕτω προχωρῶν ὁ ὁρμίσκος φθάνει εἰς τὸ ἕτερον ΒΑ τῆς Βονίτσης κείμενον ἀκρωτήριον, τὸ ὀνομαζόμενον *Γελάδα*, ὅπερ κλείει πρὸς Α. τὸν ὅρμον. Ἡ Βόνιτσα ἔχει ἀρκετὴν πεδινὴν εὔφορον ἔκτασιν, περιβαλλομένην ὑπὸ ὀρέων γύρωθεν ἐν σχήματι ἱππείου πετάλου. Τὰ βουνὰ ταῦτα, ἀποτελοῦντα μέρος τῶν *Ἀκαρνανικῶν ὀρέων*, εἶναι ἀνατολικῶς ὁ *Ἀμαδερός*, πρὸς Ν. τὸ *Περγαντί*, ΝΔ. ἡ *Ὀρνίτσα* καὶ πρὸς Δ. ὁ *Ἀχείμαστος*.

Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως δὲν ἔχει καλὴν ρυμοτομίαν· αἱ οἰκίαι δὲν ἔχουσιν οἰκοδομηθῆ ἐπὶ σχεδίου, αἱ πλεῖσται δὲ τούτων εἶναι παλαιαί. Αἱ καλύτεραι καὶ καινουργεῖς, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, εὑρίσκονται εἰς τὴν παραλίαν. Ἡ πόλις εἶναι διῃρημένη εἰς τρεῖς συνοικίας, τὴν πρὸς Δ. ὀνομαζομένην *Κόκκινος*, τὴν ἐν τῷ κέντρῳ *συνοικίαν ἀγορᾶς* καὶ τὴν πρὸς ἀνατολὰς *Μπούχαλη*. Μητροπολιτικὸς ναὸς εἶναι ὁ ἐν τῇ κεντρικῇ συνοικίᾳ καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ ναὸς τοῦ *Ἁγίου Σπυρίδωνος*, ΒΔ. τοῦ ὁποίου καὶ εἰς ἀπόστασιν 15 μέτρων ὑπάρχει ἡ πλατεῖα τῆς πόλεως, ἡμιτελὴς εἰσέτι. Τὸ ἄκρον τῆς συνοικίας Μπούχαλη ὀνομάζεται *Βέτικα*. Εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς τετάρτου ἀπὸ τῆς συνοικίας ταύτης ΝΑ. εἶναι ἡ τοποθεσία *Μαγοῦλες*, ἐφ' ἧς σῴζονται λείψανα κυκλωπείων τειχῶν ρυθμοῦ ἰσοδομικοῦ. Εἰς ἀπόστασιν εἰσέτι $^{8}/_{4}$ ἐπὶ ὄρους ΝΑ τῆς Βονίτσης ὑπάρχει ἐκκλησία ὀνομαζομένη *Παναγούλα* εἰς μνήμην τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου μὲ τροῦλλον, μίμησις βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, κτισθεῖσα ἴσως πρὸ 200 ἐτῶν. Ὁμοίως τοιούτου ρυθμοῦ ἐκκλησία εἶναι καὶ ἡ εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς βορείας κλιτύος τοῦ λόφου τοῦ φρουρίου κειμένη ἐκκλησία *Παναγίας τὸ ἐννιάμερο*, ἑορταζομένη τὴν 24ην Αὐγούστου. Ἀπέναντι δὲ ταύτης καὶ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου σκέλους τοῦ κλείοντος πρὸς Β τὴν λιμνοθάλασσαν ὑπάρχει ἑτέρα ἐκκλησία *Ἁγία Παρασκευή*, ἐπὶ τοῦ ἄλλοτε μοναστηρίου, ὡς δηλοῦσι τὰ σῳζόμενα ἐρείπια, ἀκμάσαντος πρὸ καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

Τὸ κλῖμα τῆς Βονίτσης εἶναι ὑγρὸν καὶ σχετικῶς νοσηρόν, λόγῳ τῶν ἑλῶν τὰ ὁποῖα ὑπάρχουσι περὶ αὐτήν. Μικρὸν τοιοῦτον κεῖται πρὸς Α τῆς πόλεως, ἔνθα πρίν, ὡς λέγεται, ὑπῆρχον ἁλυκαί, τὸ δὲ μεγαλύτερον εὑρίσκεται εἰς τὸ ὄπισθεν τοῦ φρουρίου μέρος, πρὸς Δ τῆς πόλεως, ὀφείλεται δὲ εἰς τὴν ἐκ τοῦ χρόνου ἀλλαγὴν τῆς πρὸς τὰς ἐκβολὰς κοίτης τοῦ χειμάρρου (κοιν. *ξηροποτάμου*), ὅστις πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Περγαντὶ καὶ διαρρέων τὴν ἄνω πεδιάδα τῆς Βονίτσης κατεκάλυψε τὴν ἐν λόγῳ ἔκτασιν. Φαίνεται δὲ ὅτι δὲν ὑπῆρχε τὸ ἕλος τοῦτο πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, καθόσον τότε ἡ πόλις ἦτο κατὰ τοῦτο τὸ μέρος, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν σῳζομένων ἐρειπίων οἰκιῶν καὶ βάσεων ἄλλων καὶ τῶν πολλῶν λίθων ἐκ τοίχων, ὁ δὲ χείμαρρος εἶχεν ὡρισμένην καὶ ἐπαρκῆ κοίτην μὴ ὑπερεκχειλίζων. Ἡ ἔκτασις ἣν κατέχει ἤδη τὸ ἕλος ἦτο ξηρά, οὕτω δὲ ἐξηγεῖται καὶ ἡ ἀκμὴ τῆς πόλεως ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων καὶ ἐπὶ ἐνετοκρατίας. Ἡ ἑλονοσία ἦτο πρὶν βαρυτάτη· ἀπὸ τοῦ ἔτους 1836, ὅτε ἅπαντες οἱ κάτοικοι ἐκ τῶν διαφόρων μερῶν τῆς Ἑπτανήσου κατῆλθον εἰς τὰς προτέρας αὐτῶν ἑστίας καὶ ἤρχισαν διὰ καλυβῶν καὶ διὰ μικρῶν ἐκ χώματος οἰκίσκων νὰ σχηματίσωσι τὴν πόλιν, οἱ διαλείποντες πυρετοί, ὡς ἐκ τοῦ ἑλώδους μιάσματος, ἦσαν εἰς μεγάλην ἔκτασιν καὶ ἰδίως κατὰ τὸ θέρος· ὅταν μάλιστα τοῦτο ἦτο βροχερόν, ἐκτὸς τῶν τριταίων ἢ τεταρταίων λεγομένων πυρετῶν, ἐπήρχοντο οἱ κακοήθεις καὶ οἱ χείριστοι πάντων οἱ αἱματουρικοὶ πυρετοί. Ἡ θνησιμότης ἐκ τῆς ἑλονοσίας ἔφθανε κατ' ἔτος εἰς τοὺς 100 ἐπὶ 2.000 περίπου κατοίκων. Κατὰ τὸ 1846 μάλιστα ἐπῆλθεν ἐπιδημικὴ τυφώδης πνευμονία, ἥτις εἰς διάστημα τριῶν μηνῶν ἐπέφερε τὸν θάνατον 300 κατοίκων. Ὁ πρωθυπουργὸς Κουμουνδοῦρος, περιοδεύων καὶ ἐπισκεφθεὶς τὴν Βόνιτσαν τῷ 1878, κατήργησε τὸ ἰχθυοτροφεῖον Μυρταρίου κατόπιν γενομένων αὐτῷ παραστάσεων τῶν κατοίκων, φρονούντων, ὅτι ἐπεδείνωνε τὴν ἑλονοσίαν, διότι ἐφράσσετο τὸ στόμιον τῆς λίμνης καὶ ἠμποδίζετο ἡ μετὰ τῆς λοιπῆς θαλάσσης ἐπικοινωνία αὐτῆς. Ὁμοίως ἐχορήγησεν ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου περὶ τὰς 15.000 δρ. καὶ ἐγένοντο χάνδακες πρὸς ἀποξήρανσιν τοῦ πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς πόλεως ἕλους, μέγας δὲ χάνδαξ διὰ τὴν κοίτην τοῦ χειμάρρου πρὸς Δ τῆς πόλεως. Μετὰ τὴν ἀνόρυξιν τῶν χανδάκων τούτων οἱ κακοήθεις πυρετοὶ σχεδὸν ἐξέλιπον καὶ ἡ πόλις ἐθεωρεῖτο σχετικῶς ὑγιεινή, διότι ἁπλοῖ πυρετοὶ ἐνέσκηπτον καὶ δὴ κατὰ μῆνα Αὔγουστον. Μετὰ πάροδον ὅμως ἐτῶν οἱ χάνδακες ἐπανεχώσθησαν, ἀνεπτύχθησαν δ' ἐκ νέου ἕλη καὶ συνεπῶς καὶ οἱ διαλείποντες ἑλώδεις πυρετοί. Ἤδη, λόγῳ τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1911 γενομένου ὑδραγωγείου, δι' οὗ διωχετεύθησαν τὰ ἐξαίρετα καὶ ἰαματικὰ ὕδατα τῆς πηγῆς *Κορωπή*, ἐπὶ τοῦ ὄρους Περγαντί, καὶ ἠδρεύθη διὰ τούτων ἡ πόλις, ἠλαττώθη σημαντικῶς ἡ ἑλονοσία.

Ἡ Βόνιτσα συγκοινωνεῖ μετὰ τῶν πόλεων Πρεβέζης καὶ Ἀμφιλοχίας καθημερινῶς διὰ βενζινοπλοίων ἐκτελούντων τακτικὴν συγκοινωνίαν. Μετὰ τῆς Λευκάδος δὲ καὶ Παλαίρου (τέως Ζαβέρδης) καὶ τοῦ χωρίου Μοναστηρακίου δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ. Εἰς τὸν λιμένα τῆς Βονίτσης καθ' ἑκάστην σχεδὸν προσεγγίζουσι τὰ ἐκτελοῦντα τὴν γραμμὴν Πατρῶν, Ἰονίου, Ἀμβρακικοῦ ἀκτοπλοϊκὰ ἀτμόπλοια.

Χ. ΜΑΛΛΙΑΡΟΣ

—[ΙΣΤΟΡ.] Ἡ Βόνιτσα ἀναφαίνεται ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ καὶ πολιτικῇ ἱστορίᾳ ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ Βυζαντίου. Ἐκκλησιαστικῶς, ἦτο ἀνέκαθεν ἕδρα ἰδίας ἐπισκοπῆς, ἀνήκουσα, μετὰ τῶν ἐπισκοπῶν Ἀγγελοκάστρου, Ἀετοῦ, Ρωγῶν, Ἰωαννίνων, Φωτικῆς, Δρυϊνουπόλεως, Βουθρωτοῦ καὶ Χιμάρας, εἰς τὴν μητρόπολιν Ναυπάκτου, ἐκ τῶν πρώτων ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἠκολούθησε τὴν τύχην τῆς ἐκκλησίας Ναυπάκτου, καί, ἀφ' ὅτου ὁ Ναυπάκτου Ἰωάννης ὁ Ἀπόκαυκος ἔχρισεν ὡς βασιλέα (1223) τὸν Δεσπότην Ἠπείρου Θεόδ. Ἄγγελον Κομνηνὸν Δούκαν καὶ μετέφερε τὴν ἕδραν τῆς μητροπόλεως εἰς Ἄρταν, ἡ ἐπισκοπὴ Βονίτσης ὑπήχθη εἰς αὐτὴν μέχρις ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος,

Digitized by Google

ὁπότε συνεχωνεύθη μετὰ τῆς μητροπόλεως Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας.

Πλησίον καὶ ΒΔ. τῆς Βονίτσης, ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ Ἁγ. Πέτρου, εὑρηνται τὰ ἐρείπια τοῦ Ἀνακτορίου (βλ. λ.), ἀποικίας τῶν Κορινθίων καταστραφείσης ὑπὸ τοῦ Ὀκταβιανοῦ τῷ 31 π. Χ., ὅστις ἀντικρὺ ἔκτισε τὴν Νικόπολιν. Πρὸ δὲ τῆς ἐντελοῦς κατστροφῆς ταύτης ἀναφαίνεται ἡ Βόνιτσα, ἥ ις ἐδῃώθη, τὸ πρῶτον, μετὰ τῆς Νικοπόλεως ὑπὸ τοῦ Ἀλαρίχου. Οἱ ἐξ Ἰταλίας ἐπιδραμόντες κατὰ τῶν χωρῶν τοῦ Βυζαντίου Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας Νορμανδοί, ἐκδιωχθέντες ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν στρατευμάτων καὶ φεύγοντες ὑπὸ τὸν Βοημοῦνδον, κατέλαβον τὴν Βόνιτσαν (1084). Ἀλλὰ παθόντες λοιμόν, ἀπώλεσαν ἐν αὐτῇ 10 χιλιάδας ἄνδρας, ἐν οἷς καὶ τὸν Ροβέρτον Γουϊσκάρδον.

Μετὰ τὴν κατάλυσιν καὶ διανομὴν ὑπὸ τῶν Λατίνων τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας (1204), ἡ Ἤπειρος, Αἰτωλία καὶ Ἀκαρνανία ἔλαχον εἰς τοὺς Ἐνετούς. Ὁ Μιχαὴλ Ἄγγ. Δούκας, νόθος υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου, ἔσπευσε καὶ κατέλαβε τὴν Νικόπολιν μετὰ τῆς Ἠπείρου, Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἐν αἷς καὶ τὴν Βόνιτσαν. Αἱ ἀρξάμεναι ὅμως ἀπὸ τῆς στέψεως τοῦ Θεοδώρου ἔριδες μεταξὺ τῶν Δεσποτῶν τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν ἐν Νικαίᾳ καὶ Κωνσταντινουπόλει Ἑλλήνων κυριάρχων ἐσυνεχίσθησαν. Πρὸς ἀπόκρουσιν δὲ τοῦ ἐκ Κων)πόλεως σταλέντος στρατοῦ ὁ Δεσπότης τῆς Ἠπείρου Νικηφόρος ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ ἀνεψιοῦ του, κόμιτος Ἀχαΐας Φλωρεντίου, καὶ τοῦ κόμιτος Ριχάρδου. Τότε ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς φεύγων ἀπεβιβάσθη εἰς Βόνιτσαν καὶ ἐλεηλάτησεν αὐτήν. Ὁ Νικηφόρος πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποσχέσεών του ἔδωκε τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Θάμαρ ὡς σύζυγον εἰς τὸν Φίλιππον Ταραντῖνον, υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Καρόλου Β', καὶ ὡς προῖκα παρεχώρησε τὴν Βόνιτσαν, Βλοχόν, Ἀγγελόκαστρον καὶ Ναύπακτον (1294). Λόγῳ τῶν ἐπιγαμιῶν καὶ τῆς καταπτώσεως τοῦ φρονήματος, ἡ Βόνιτσα μετὰ τῶν ἀνωτέρω πόλεων τῆς Αἰτωλίας διδομένη ὡς προὶξ περιῆλθεν εἰς τὸν δοῦκα τῶν Ἀθηνῶν Βαλταῖρον. Ἡ Βόνιτσα περιῆλθεν ἐπίσης ἐπί τινα χρόνον καὶ εἰς τοὺς Σέρβους καὶ Ἀλβανοὺς μεθ' ὅλου τοῦ δεσποτάτου τῆς Δυτ. Ἑλλάδος. Μετὰ τῆς εὐκολίας, μεθ' ἧς κατελαμβάνοντο αἱ χῶραι τότε, κατέλαβε καὶ ὁ Φλωρεντῖνος Ἰσαῦ Βοελντεμόντες τὰ Ἰωάννινα· λαβὼν δὲ σύζυγον τὴν Μαρίαν-Ἀγγελικὴν Παλαιολογίναν, ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως δεσπότης τῶν Ρωμαίων. Ἄτεκνος ἀποθανών, κατέλιπε κληρονόμον του τὸν ἐν Κεφαλληνίᾳ ἡγεμονεύοντα Νεαπολίτην Κάρολον Α' Τόκον. Οὗτος, τῇ βοηθείᾳ τοῦ δουκὸς Ἀθηνῶν Ἀτζαγιώλη, ἐξεδίωξε τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ ἡδραίωσε τὸ δεσποτᾶτον αὐτοῦ ἐν τῇ Δυτ. Ἑλλάδι (1400). Ὁ Κάρολος ἀποθανὼν τῷ 1430 κατέλιπε τὴν Ἀκαρνανίαν εἰς τοὺς νόθους υἱοὺς του Μέμνωνα, Τύρνον καὶ Ἡρακλέα. Οὗτοι, ἐρίζοντες πρὸς τὸν ἐξάδελφόν των Κάρολον Β', ἐκάλεσαν τοὺς Τούρκους εἰς βοήθειαν, οἵτινες τότε εἶχον καταλάβει τὰ Ἰωάννινα. Οἱ Τοῦρκοι προελάσαντες κατέλαβον τότε τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ Αἰτωλίαν, πλὴν τῆς ὀχυρᾶς Βονίτσης ἁλωθείσης τῷ 1479 καὶ τῆς Ναυπάκτου τῷ 1499.

Ἡ Βόνιτσα ὑπὸ τὸ τουρκικὸν καθεστὼς ἐθεωρεῖτο ὀχυρὰ πόλις, καὶ ἠγωνίζοντο πρὸς κατάληψιν αὐτῆς οἱ Ἐνετοί. Ὅτε δὲ ὁ ναύαρχος Φραγκῖσκος Μοροζίνης (1684), τῇ συνδρομῇ καὶ τῶν Ἑλλήνων, ἥλωσε τὴν Λευκάδα, κατέλαβε καὶ τὴν Βόνιτσαν. Ἔκτοτε μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς ἐνετικῆς δημοκρατίας ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Καμποφορμίου (1796), ἡ Βόνιτσα ἔμενεν ὑπὸ τοὺς Ἐνετούς. Εἶχεν ἴδιον *προβλεπτήν*, ὑπῆρξε δὲ ἕδρα στρατολογίας τῶν Leventi (εὐζώνων). Ἡ κατὰ ἑκατοντάδας στρατολογία καὶ ἐκγύμνασις τούτων, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, συνετέλεσεν εἰς τὴν φρονημάτισιν τῶν Ἑλλήνων τῶν πέριξ μερῶν, ὥστε ἐντὸς ὀλίγου ὁλόκληροι λόχοι κλεφτῶν καὶ ἁρματολῶν ν' ἀναφανῶσιν ἐν Ἀκαρνανίᾳ. Ἡ Βόνιτσα ἔμεινεν ὑπὸ τοὺς Γάλλους μετὰ τῶν Ἰονίων νήσων ἀπὸ τῆς συνθήκης τοῦ Καμποφορμίου μέχρι τῆς 21 Μαρτίου 1800, ὅτε περιῆλθεν εἰς τοὺς Τούρκους. Ὁ δὲ τύραννος Ἀλῆ-Βελῆς Τεπελενλῆς συνεπλήρωσε τὴν ὀχύρωσιν αὐτῆς, ἀνεγείρας φρούρια ἐν *Ἀκτίῳ*, *Περατιᾷ* καὶ *Παλιοχαλιᾷ*.

Κατὰ τὴν μεγάλην Ἐπανάστασιν κατὰ τῶν Τούρκων, καθ' ἣν ἡμέραν ἥλωθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ Βραχώρι κατελήφθη καὶ ἡ Βόνιτσα ὑπὸ τοῦ ὁπλαρχηγοῦ *Γ. Τσόγκα*. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Τοῦρκοι, ὀχυρωθέντες, ἔβαλλον ἐκ τοῦ φρουρίου, ἠναγκάσθη ὁ Τσόγκας νὰ καταλίπῃ τὴν πόλιν, τῶν κατοίκων διασκορπισθέντων εἰς τὰς νήσους. Κατὰ τὸ τέρμα τοῦ Ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων, ἵνα εὑρεθῇ καὶ ἡ Δυτικὴ Ἑλλὰς ἀπηλευθερωμένη, ἥτις εἶχε περιέλθει καὶ πάλιν ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου εἰς τοὺς Τούρκους, ἀπεφασίσθη ἰδία ἐκστρατεία πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ναυπάκτου, Μεσολογγίου καὶ Βονίτσης. Ὁ ἀρχιστράτηγος Τσοὺρτς μετὰ τοῦ ἐν τῷ Ἀμβρακικῷ ἑλληνικοῦ στολίσκου κατέλαβε τὴν Βόνιτσαν (15ην Δεκεμβρίου 1828), ἀλλ' ἡ φρουρὰ παρεδόθη αὐτῷ μετὰ συνθηκολόγησιν, τὴν 5 Μαρτίου 1829. Ἡ Βόνιτσα ὅμως ἀπεδόθη εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος μετὰ τῆς ἄλλης Ἀκαρνανίας μόλις τὴν 27 Ἀπριλίου 1832.

Ὑπὸ τὸ ἑλληνικὸν καθεστὼς ἡ Βόνιτσα ὡρίσθη πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου, ἕδρα τῶν συνήθων διοικ. ἀρχῶν καὶ οἰκονομικῶν καὶ μικρᾶς μονάδος στρατοῦ. Ἐν Βονίτσῃ ἤκμασε μεγάλην ἐπιρροὴν ὁ πολυτάραχος στρατηγὸς Θ. Γρίβας. Ἐκ τοῦ λόγου τούτου καὶ ἡ ἐπανάστασις κατὰ τοῦ Ὄθωνος ἐξερράγη τὸ πρῶτον ἐν Βονίτσῃ (4 Ὀκτωβρίου 1862), μετὰ τῶν κατοίκων ἐξεγερθείσης καὶ τῆς ἐκεῖ ἑδρευούσης διλοχίας. Σήμερον ἡ Βόνιτσα ἔχει πληθυσμὸν 2.500 κατ., ὀλιγώτερον ἀπὸ ἄλλοτε. Οἱ κάτοικοι τῆς Βονίτσης, ὡς πάντες οἱ παράλιοι Ἕλληνες καὶ διότι διετέλει ἀπὸ αἰώνων ἕδρα στρατιωτικὴ καὶ διοικητική, συνήθισαν εἰς τὴν ἐκ μεταπρασίας διαβίωσιν. Μετὰ τὴν ἔκλειψιν ὅμως τοῦ τεχνητοῦ πληθυσμοῦ ἐπῆλθεν ἡ πενία καὶ ἡ ἀραίωσις τῶν μονίμων κατοίκων, εἰς ὃ συνετέλεσε καὶ ἡ ἐκ τῶν πολλῶν ἑλῶν καὶ ὑδάτων ἐπιπολάζουσα ἑλονοσία. Οἱ Ἐνετοὶ ἔλεγον εἰρωνικῶς περὶ τῆς Βονίτσης: «Vonizza Venecia—pocco differentia».

Ξ. Γ. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ

— **Βόνιτσα, ὅρμος** *[Παρ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ἀκαρνανικῆς ἀκτῆς τοῦ Ἀμβρακικοῦ, διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Κεφάλι Παναγιᾶς* (δυτ. κέρας) καὶ *Γελάδα* (ἀνατ. κέρας), ἔχων εἴσδυσιν 2 μιλ. καὶ εὖρος μεταξὺ τῶν κεράτων 2½ μιλ., σχῆμα δὲ προσεγγίζον τὸ τοῦ ὀδοντωτοῦ ἡμικυκλίου. Ἐν τῷ ὅρμῳ, δεξιᾷ μὲν τῷ εἰσπλεύσαντι ὁ αὐλὼν τοῦ *Ἁγίου Μάρκου*, πρὸς δὲ τὸν Ν. ΝΑ μυχὸν τοῦ τὸ νησίον *Κουκουβίτσα* (πλατ. 38°57' 40'', μῆκ. 20° 54' 10'', χάρτ. ἀγγλ. 206: Santa Maura, Ithaka, Cefallonia. Ἑλλ.: Ἀμβρακικὸς κόλπος), χωριζομένη ἀπὸ τῆς κυρίως ἀκτῆς διὰ στενοτάτου πόρου πλωΐμου εἰς λέμβους καὶ σχηματίζουσα ἀμφιπλεύρως δύο ὅρμους ἀμφιδύμους· καὶ ὁ μὲν ἀνατολικὸς βρέχων τοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ *Ἀμαδερὸς* (480 μέτρ.) ὀνομάζεται ὡσαύτως τῆς «*Κουκουβίτσας*», ὁ δὲ δυτικός, ὁ καὶ μείζων, τοῦ «*Ἀνακτορίου*». Εἰς τὸν νοτιώτατον μυχὸν τοῦ δευτέρου τούτων εἶναι ἐκτισμένη ἡ Βόνιτσα ἡ πόλις, ἐνῷ παρὰ τὸν ΝΔ τοιοῦτον ὑφίστανται τὰ ἐρείπια τοῦ *Ἀνακτορίου*. Λιμνοθάλασσα, *Λιμάνι* ὀνομαζομένη, ἐπικοινωνοῦσα πρὸς τὸν Ν.ΝΔ μυχὸν διὰ στομίου, ἐκτεινομένη εἰς 2000×600 μέτρα βορείως τῶν προπόδων τοῦ βουνοῦ Ἀχειμάστου (185 μέτρ. ὕψ.) καὶ ἔχουσα ἤδη βάθος 60 ἑκατοστομ. βυθοῦ ἀπαλοῦ, θὰ ἠδύνατο ἐκσκαπτομένη νὰ μεταβληθῇ εἰς ἕνα τῶν ὡραιοτέρων τοῦ κράτους λιμένων. Πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ ἐν νυκτὶ κατάπλου εἰς Βόνιτσαν θέλει τοποθετηθῇ, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν φωτισμὸν τοῦ εἴσπλου καὶ τοῦ διάπλου τοῦ Ἀμβρακικοῦ, φάρος «Ἄγκα» (λευκῶν παρατεινομένων ἀναλαμπῶν 10 μιλλίων) ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Κεφάλι Παναγιᾶς καὶ εἷς διοπτρικὸς φανὸς πρασίνου σταθεροῦ φωτὸς εἰς τὸ ἀγκυροβόλιον Βονίτσης.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου ἐπαρχία.** Μία τῶν ἀπαρτιζουσῶν τὸν ἐν Στερεᾷ Ἑλλάδι νομὸν Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας 6 ἐπαρχιῶν, καταλαμβάνουσα τὸ Δ μέρος αὐτοῦ. Ἔχει ὅρια πρὸς Β τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον, πρὸς Α τὰς ἐπαρχίας Βάλτου καὶ Τριχωνίδος τοῦ ἰδίου νομοῦ, ΝΑ καὶ Ν τὴν ἐπαρχίαν Μεσολογγίου μὲ φυσικὸν ὅριον ἀπὸ τὰς δύο τελευταίας τὸν ποταμὸν Ἀχελῷον, πρὸς Δ δὲ τὸ Ἰόνιον πέλαγος. Ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς ἀρχαίας *Ἀκαρνανίας*, ἔχουσα ἐκτάσεις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὀρεινάς, εἰς ἃ: δεσπόζουσι τὸ δικόρυφον *Περγαντὶ* (1425 καὶ 1435 μ.), ὁ *Μπούμιστος* (1581 μ.), ἡ *Ὑψηλὴ Κορυφὴ* (1589 μ.) καὶ τὸ *Ἀγριαπιδάκι* (1397 μ.), οὐχ ἧττον ὅμως παρὰ τὰς ὑπωρείας τούτων ἀναπτύσσονται δύο πεδιάδες, ἡ μὲν παρὰ τὴν Βόνιτσαν, ἡ δὲ παρὰ καὶ νοτίως τοῦ Ἀστακοῦ, καὶ αὗται ὅμως διατεμνόμεναι ὑπὸ λόφων καὶ ἄλλων ὑψωμάτων. Ῥέοντα ὕδατα ἡ περιφέρεια τῆς ἐπαρχίας ἔχει ὀλίγα. Εἰς τὰ μεταξὺ τῶν πρὸς Α. καὶ Ν. ἐπαρχιων ὅρια αὐτῆς σημειῶμεν ἀξίας λόγου λίμνας, τὴν *Ἀμβρακίαν* (*Λιμναίαν*) συνεχομένην μετὰ τῆς *Λιβίου*, συνολικῆς ἐκτάσεως 14500 στρεμ., καὶ *Ὀζερὸν* (*Γαλίτσα*), ἐκτάσεως 10.000 στρεμ., καὶ νοτίως αὐτῶν τὸν ποταμὸν

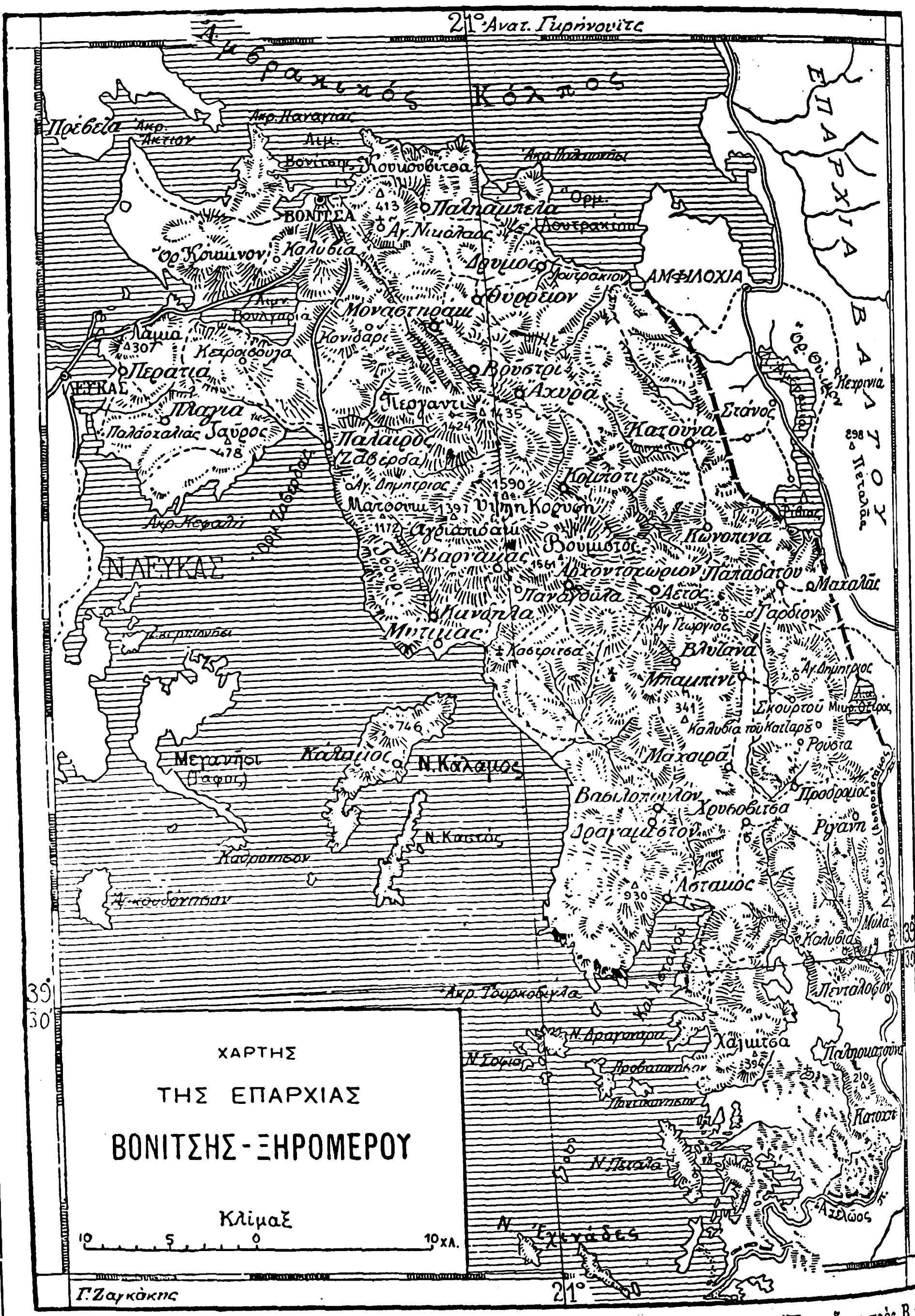

ΧΑΡΤΗΣ

ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ

ΒΟΝΙΤΣΗΣ-ΞΗΡΟΜΕΡΟΥ

Κλίμαξ

10 5 0 10 χλ.

Ἀχελῴου (κοιν. *Ἀσπροπόταμον*). Ἐπίσης ἔχει τὴν νοτίως τῆς Βονίτσης *Βουκλαριὰν* (20.000 στρεμ.) καὶ τὴν *Κινέταν* (120 στρεμ.) παρὰ τὸν Ἀστακόν.

Διοικητικὴ διαίρεσις. Ἡ ἐπαρχία Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ΄ διῃρεῖτο εἰς 5 δήμους, τούς: *Ἀνακτορίων*, *Ἀστακοῦ*, *Ἐχίνου*, *Οἰνιάδος* καὶ *Σολλίου*, ἤδη ὅμως ἀπαρτίζεται ἐκ τῶν κατωτέρω 38 κοινοτήτων, ἐχουσῶν ἐν συνόλῳ πληθυσμὸν (ἀπογραφὴ 1928) 36.419 κατοίκων, ὧν 18.848 ἄνδρες καὶ 17.571 θήλεις.

α΄) *Περιφέρεια Ἀνακτορίων.* Κοινότητες : 1) *Βονίτσης* (Βόνιτσα, Ἅγιος Νικόλαος, Νέα Καμαρίνα), 2) *Δρυμοῦ* (Δρυμὸς τέως Παλίμπεη), 3) *Θυρρείου* (Θύρρειον τέως Ἅγιος Βασίλειος, Σπαρτοχώρι τέως Δερσοβά, Παλιονησί), 4) *Μοναστηρακίου* (Μοναστηράκι), 5) *Παλαίρου* (Πάλαιρος τέως Ζαβέρδα, Καρυά, Πωγωνιά, Σκλάβαινα, Στενό), 6) *Παλιαμπέλων* (Παλιάμπελα), 7) Περατιᾶς (Περατιά, Χειμαδιὸ) καὶ 8) *Πλαγιᾶς* (Πλαγιά).

β΄) *Περιφέρεια Ἀστακοῦ.* Κοινότητες : 1) *Ἀγραμπέλων* (Ἀγράμπελα), 2) *Ἀστακοῦ* (Ἀστακός, Στρογγυλοβούνι τέως Καλέντζι), 3) *Βασιλοπούλου* (Βασιλόπουλον, Ἅγιος Ταξιάρχης, Κεφαλόβρυσον, Παναγία), 4) *Βλυζανῶν* (Βλυζανά), 5) *Γουργιωτίσσης* (Γουργιώτισσα), 6) *Δραγαμέστου* (Δραγαμέστον), 7) *Μαχαιρᾶ* (Μαχαιρᾶ), 8) *Προδρόμου* (Πρόδρομος), 9) *Σκουρτοῦ* (Σκουρτοῦ) καὶ 10) *Χρυσοβίτσης* (Χρυσοβίτσα, Στουρνάρι).

γ΄) *Περιφέρεια Ἐχίνου.* Κοινότητες : 1) *Ἀετοῦ* (Ἀετός, Ἅγ. Νικόλαος), 2) *Ἀχύρων* (Ἄχυρα), 3) *Βουστρίου* (Βούστρι τέως Μπούστρι), 4) *Κατούνας* (Κατοῦνα, Λουτράκι), 5) *Κομποτίου* (Κομπότι), 6) *Κωνοπίνας* (Κωνοπίνα), 7) *Μαχαλᾶ* (Μαχαλᾶς), 8) *Μπαμπινίου* (Μπαμπίνι), 9) *Παπαδάτου* (Παπαδάτου) καὶ 10) *Τρύφου* (Τρύφου).

δ΄) *Περιφέρεια Οἰνιάδος.* Κοινότητες : 1) *Κατοχῆς* (Κατοχή), 2) *Παλιοκατούνας* (Παλιοκατοῦνα), 3) *Παλιομάνινας* (Παλιομάνινα), 4) *Πενταλόφου* (Πεντάλοφον τέως Ποδολοβίτσα) καὶ 5) *Ρίγανης* (Ριγανη).

ε΄) *Περιφέρεια Σολλίου.* Κοινότητες : 1) *Ἀρχοντοχωρίου* (Ἀρχοντοχώριον τέως Ζάβιτσα), 2) *Βάρνακα* (Βάρνακας, Βάτον, Γεωργουλέϊκα), 3) *Κανδήλας* (Κανδήλα, Κραβαρέϊκα), 4) *Μύτικα* (Μύτικα) καὶ 5) *Παναγούλας* (Παναγοῦλα τέως Μπερδενῖκος).

Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔχει 4 εἰρηνοδικεῖα, ὧν τὰ δύο ἔχοντα περιφέρειαν τὴν τῶν τέως δήμων Ἀνακτορίων καὶ Σολλίου ὑπάγονται εἰς τὸ πρωτοδικεῖον Λευκάδος καὶ τὰ ἕτερα εἰς τὸ Μεσολογγίου. Ἡ ἐκπαίδευσις ἀσκεῖται εἰς δύο ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἑνὸς ἐν Βονίτσῃ καὶ ἑτέρου ἐν Ἀστακῷ, καὶ εἰς 24 δημοτικὰ σχολεῖα, ὧν 3 ἀρρένων, 4 θηλέων, καὶ 17 μεικτὰ εἰς ἃ ἐν συνόλῳ φοιτῶσι περὶ τοὺς 1600 μαθηταί, ὧν 1000 ἄρρενες καὶ 600 θήλεις.

Γεωργία. Ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς ἐπαρχίας καλλιεργοῦνται κυρίως τὰ δημητριακὰ ἐν ἐκτάσεσιν ἐν συνόλῳ 140.000 στρεμ. περίπου μὲ ἀπόδοσιν 6.500.000 ὀκ. σίτου, 350.000 ὀκ. κριθῆς, 1.500 000 ὀκ. βρόμης καὶ 2.250.000 ὀκ. ἀραβοσίτου. Σῖτον παράγει κυρίως ἡ περιφέρεια τοῦ τέως δήμου Ἐχίνου (τὸ ἥμισυ τῆς ὅλης ποσότητος), κριθὴν ἡ ἰδία καὶ ἡ Ἀστακοῦ (ἄνω τῶν $^{2}/_{5}$), βρόμην δὲ καὶ ἀραβόσιτον ἡ Ἀνακτορίων (περὶ τὸ ἥμισυ τῆς ὅλης παραγωγῆς ἀμφοτέρων). Ὄσπρια καλλιεργοῦνται ἐν περιωρισμένῃ ἐκτάσει (2250 στρέμ.), ἰδίᾳ ἐν τῇ περιοχῇ Ἐχίνου, μὲ ἀπόδοσιν 120.000 ὀκ. περίπου. Ἐπίσης μικρὰ εἶναι καὶ ἡ καλλιέργεια τῶν γεωμήλων (2650 στρέμ., παραγωγὴ 100.000 ὀκ.) καὶ κρομμύων (παραγ. 76.500 ὀκ.). Ὁ καπνὸς ὅμως εἶναι ἐκ τῶν εὐδοκιμούντων εἰς ὅλας τάς, πλὴν τῶν Ἀνακτορίων, περιφερείας, καλλιεργούμενος ἐν ἐκτάσεσι 13.700 στρεμ. μὲ ἀπόδοσιν ὑπερβαίνουσαν τὰς 1.200.000 ὀκ. Ἡ ἀμπελοφυτεία καταλαμβάνει ἔκτασιν 4500 στρεμ. μὲ ἀπόδοσιν 500.000 ὀκ. σταφυλῶν καὶ 350.000 ὀκ. σταφίδων. Εἴς τινας κοινότητας τῶν περιφερειῶν Ἀνακτορίων (Βονίτσης, Παλαίρου, Πλαγιᾶς, Περατιᾶς) καὶ Σολλίου (Βάρνακα, Ἀρχοντοχωρίου, Κανδήλας, Μύτικα) εὐδοκιμεῖ πως ἡ ἐλαία, ἐξ ἧς ἀπολαμβάνουσι περὶ τὰς 400.000 ὀκ. ἐλαίου καὶ ὀλίγας χιλιάδας ὀκ. ἐλαιῶν. Ἐκ τῶν ὀπωροφόρων δένδρων σημειοῦμεν τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀπιδέας (17.500 δένδρα), τῆς ἀμυγδαλῆς (70.000 δένδρα) καὶ τῶν ἑσπεριδοειδῶν, εἰς μεμονωμένας περιφερείας διαφόρων κοινοτήτων καὶ δὴ τῶν περιοχῶν Σολλίου καὶ Οἰνιάδος. Εἰς ὑπὲρ τὰ 150.000 τεμάχια ὑπολογίζεται ἡ εἰς καρποὺς ἀπόδοσις τῶν τελευταίων.

Δάση. Ἡ ἔκτασις τῶν πραγματικῶν δασῶν τῆς περιφερείας τῆς ἐπαρχίας ἀνέρχεται εἰς 393.840 στρέμματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 224.130 στρέμ. εἶναι δάση κοινῆς δρυός, πρὸ παντὸς ὅμως βαλανιδεῶν, τὰ 3000 στρέμ. ἐξ ἐλάτης, τὰ 8030 στρέμ. ἐξ ὑδροχαρῶν φυτῶν καὶ ἡ ὑπόλοιπος ἔκτασις ἀποτελεῖ δάση ἀειθαλῶν πλατυφύλλων. Ἅπαντα σχεδὸν τὰ δάση ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὸ δημόσιον, πλὴν ὀλίγων σχετικῶς στρεμμάτων ἅτινα εἶναι ἰδιωτικά. Ἐπίσης εἰς τὸ δημόσιον ἀνήκουσι καὶ 18.400 στρέμ. δασικῆς ἐκτάσεως ἐκ θαμνώδους βλαστήσεως ἐκμεταλλευομένης ὡς βοσκῆς.

Ἡ δασικὴ παραγωγὴ εἶναι σχετικῶς μικρά, διότι ἐλάχιστα ἐκ τῶν ἀνωτέρω δασῶν εἶναι δυνατὸν νὰ τεθῶσιν ὑπὸ τεχνικὴν διαχείρισιν ἕνεκα καθαρῶς δασικῶν λόγων ἀλλὰ καὶ τοπικοκοινωνικῶν τοιούτων. Ἔχοντες ὑπ' ὄψιν στατιστικὴν τῆς πενταετίας 1923—1927, σημειοῦμεν τὴν κατὰ μέσον ὅρον ἀπόδοσιν τῶν ἐν λόγῳ ἐκτάσεων ὡς κάτωθι :

Ξυλάνθρακες	ὀκ.	130.000
Ἄσβεστος	στατ.	38.000
Ξυλεία	κ.μ.	195
Καυσόξυλα	ζύγ.	10.500
Λυγόβεργες	χιλιάδες	300
Βαλανίδια	ὀκ.	1.500 000

Δασικῶς ἡ ἐπαρχία ὑπάγεται, πλὴν τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Οἰνιάδος, εἰς τὸ δασονομεῖον Βονίτσης, ὅπερ ἔχει δικαιοδοσίαν ἀπὸ τοῦ 1927 καὶ ἐπὶ τῆς ἔναντι νήσου Λευκάδος. Ὁ τέως δῆμος Οἰνιάδος ὑπάγεται εἰς τὸ δασαρχεῖον Μεσολογγίου.

Κτηνοτροφία. Ἡ κτηνοτροφία τῆς ἐπαρχίας Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου συνίσταται ἐκ τῆς ἐκτροφῆς μεγάλων καὶ μικρῶν ζῴων καὶ πουλερικῶν. Οἱ βόες κατὰ τὰ $^{3}/_{5}$ χρησιμοποιοῦνται ὡς ἀροτῆρες, εἰς μικροτέραν δὲ κλίμακα οἱ ἵπποι καὶ οἱ ἡμίονοι, τῶν ὁποίων χρησιμοποίησις γίνεται κυρίως ὡς συγκοινωνιακῶν μέσων. Ἐπίσης ὡς μέσα συγκοινωνίας χρησιμοποιοῦνται καὶ οἱ ὄνοι, ὡς ἀροτῆρες δὲ οἱ βούβαλοι. Κατωτέρω δίδομεν ἀριθμοὺς κατ' ἀπαρίθμησιν τοῦ ἐν τῷ νομῷ Γεωργικοῦ Γραφείου Ἐποικισμοῦ :

Κτήνη	Ἀροτριῶντα	Λοιπὰ	Σύνολον
Βόες	3277	1728	5005
Ἀγελάδες	—	7370	7370
Βούβαλοι	391	—	391
Ἵπποι	861	2604	3465
Φορβάδες	17	2043	2060
Ἡμίονοι	484	464	948
Ὄνοι	—	2098	2098

Ἐκτροφὴ προβάτων ἐνεργεῖται εἰς μεγάλην κλίμακα, ἰδίᾳ ἐν ταῖς περιφερείαις τοῦ τέως δήμου Ἀνακτορίων καὶ Ἐχίνου, ἀνερχομένου τοῦ ἀριθμοῦ τούτων εἰς 120.000. Αἶγες ἐκτρέφονται κατὰ μείζονα λόγον εἰς τὴν περιοχὴν Ἀνακτορίων (κατὰ τὸ $^{1}/_{8}$) καὶ κατ' ἐλάσσονα εἰς τὴν Οἰνιάδος (κατὰ τὸ $^{1}/_{12}$), μὲ σύνολον ἀριθμοῦ 85.000. Ἡ ἐκτροφὴ χοίρων εἶναι διαδεδομένη καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὴν περιοχὴν Ἐχίνου, ἀνερχομένων τούτων τὰς 14.000. Ὁ ἀριθμὸς τῶν τρεφομένων πουλερικῶν ἀνέρχεται τὰς 45.000, εὐδοκιμούντων κυρίως εἰς τὰς περιφερείας Ἀνακτορίων καὶ Ἀστακοῦ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα, σημειοῦμεν τὴν παραγωγὴν τυροῦ (400.000 ὀκ.) καὶ τὴν βουτύρου (πλέον τῶν 40.000 ὀκ.), χρησιμοποιουμένης πρὸς τοῦτο τῆς μείζονος ποσότητος τῆς εἰς 2.600.000 ὀκ. ἀνερχομένης παραγωγῆς γάλακτος ἀγελάδων (100.000 ὀκ.), προβάτων (1.500.000 ὀκ.) καὶ αἰγῶν (1.000.000 ὀκ.).

Συγκοινωνίαι. Ἡ ἐπαρχία Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος διὰ θαλάσσης καὶ διὰ ξηρᾶς. Εἰς τοὺς τέσσαρας λιμένας αὐτῆς : Βονίτσης, Παλαίρου (τέως Ζαβέρδας), Μύτικα καὶ Ἀστακοῦ προσεγγίζουν πολλάκις τῆς ἑβδομάδος, πότε κατὰ τὴν ἄνοδον καὶ πότε κατὰ τὴν κάθοδον, τὰ ἐκτελοῦντα τὴν γραμμὴν Ἀκαρνανίας-Ἀμβρακικοῦ διὰ Πατρῶν ἀτμόπλοια. Διὰ ξηρᾶς ὑπάρχει πενιχρὸν μὲν δίκτυον ἁμαξιτῶν ὁδῶν, ἐξυπηρετοῦν ὅμως μεταξύ των τὰς Πάλαιρον καὶ Βόνιτσαν μὲ προέκτασιν μέχρι Λευκάδος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸν Ἀστακὸν μὲ τὴν Κατοῦναν μετὰ διακλαδώσεως πρὸς τὴν ἐξ Ἀμφιλοχίας πρὸς Ἀγρίνιον ὁδόν. Βατῶν ἡμιονικῶν ὁδῶν ὑπάρχει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀρκετὸν δίκτυον, ἀνεπαρκῶς ὅμως ἐξυπηρετοῦν τὰς τοπικὰς ἀνάγκας. Δ. Ε. ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ

Βονιφάτιος *ἅγιος*, ὁ «ἀπόστολος τῆς Γερμανίας» ἐπικληθείς. Ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος ἱεραπόστολος κατὰ τὸν Η΄ αἰῶνα. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 680 ἐν Devonshire καὶ ἀπέθανε τῷ 755. Τὸ πραγματικόν του ὄνομα ἦτο *Βίνφριντ* (Winfrid). Χειροτονηθεὶς ἱερεὺς εἰς ἡλικίαν τριάκοντα ἐτῶν, ἀφωσιώθη εἰς τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῆς Γερμανίας. Τῷ 716 ἤρχισε τὴν διδασκαλίαν του ἐν Φρίζῃ, εἶτα μετέβη εἰς Σαξωνίαν, Θουριγγίαν, Ἔσσην, Βαυαρίαν κλπ., ἵδρυσεν ἐκκλησίας, ἔκτισε μοναστήρια ἐν οἷς καὶ τὸ περιώνυμον τῆς Φούλδης, καὶ καθώρισε τὰς διαφόρους ἐπισκοπὰς εἰς τὰς ὁποίας διῃρέθη ἡ Γερμανία. Ὁ πάπας *Γρηγόριος Γ΄* τὸν ὠνόμασεν ἀρχιεπίσκοπον καὶ λεγᾶτον τῆς ἁγίας ἕδρας. Κατὰ τὴν διάρκειαν δευτέρας του περιοδείας εἰς Φρίζην κατεσφάγη ὑπὸ τῶν βαρβάρων μετὰ πεντήκοντα τριῶν συντρόφων του. Σῴζονται αὐτοῦ «Ἐπιστολαὶ καὶ λόγοι» δημοσιευθέντα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ *Serrarius*, τῷ 1605. —Ω.

— **Βονιφάτιος**, τοποτηρητὴς τῆς ***Ἀφρικῆς***. Τὸ 413 ὑπερήσπισε τὴν Μασσαλίαν κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Γότθων ***Ἀταούλφου*** καὶ ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ *Ὀνωρίου* τοποτηρητὴς τῆς Ἀφρικῆς. Ἐπὶ μακρὸν ἐπροφύλαξε τὴν ἐπαρχίαν του ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων. Δυσαρεστηθεὶς ὅμως κατὰ τοῦ Ὀνωρίου ἐκάλεσε τοὺς Βανδάλους καὶ τοὺς παρέδωκε τὴν Ἀφρικὴν πρὸς ἐκδίκησιν, κατὰ τὰς μαρτυρίας τοὐλάχιστον τοῦ *Προκοπίου* αἱ ὁποῖαι δυνατὸν καὶ νὰ μὴ ἔχωνται ἀληθείας. —Ω.

— **Βονιφάτιος** *(ζωγράφοι)*· βλ. Μπονιφάτσιο.

— **Βονιφάτιος** ***Μομφερρατικός.*** Ἀρχηγὸς τῆς Δ΄ Σταυροφορίας, εἷς ἐκ τῶν πέντε υἱῶν τοῦ *Γουλιέλμου Β΄ Γέροντος*, μαρκίωνος τῆς ἐν Ἄνω Ἰταλίᾳ τοπαρχίας τοῦ *Μομφερράτου*, τῆς κειμένης κυρίως κατὰ τὰ νότια τοῦ Πάδου καὶ μεταξὺ Πεδεμοντίου, Μεδιολάνων καὶ Γενούης. Γεννηθεὶς τῷ 1154, διεδέχθη ἐν τῇ Μομφερρατικῇ ἀρχῇ τὸν ἀδελφόν του *Κορράδον* τῷ 1192. Ἐν τῇ βυζαντινῇ ἱστορίᾳ, ἰδιαίτατα δὲ κατὰ τὴν περίοδον τῶν Σταυροφοριῶν, συναντῶμεν συχνότατα τοὺς υἱοὺς τοῦ Μομφερράτου, *Γουλιέλμον Μακροσπάθην*, *Ραϊνέριον* καὶ *Κορράδον*, διαδραματίζοντας σπουδαιότατον ρόλον εἰς τὰς τύχας τοῦ ἤδη καταρρέοντος βυζαντιακοῦ κράτους. Ἂν δὲ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι δὲν ἐπέτυχον καθ' ὁλοκληρίαν τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ κατακτητικῶν σκοπῶν των, παρεσκεύασαν τοὐλάχιστον τὸ ἔδαφος εἰς τὸν μικρότερόν των ἀδελφόν, *Βονιφάτιον*. Ὁ Βονιφάτιος Β΄ ὁ μαρκίων Μομφερρατικός, πολὺ πρὶν κατέλθῃ εἰς τὴν Ἀνατολήν, εἶχε κατορθώσει διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπιτυχῶν ἀγώνων, τοὺς ὁποίους χάριν τοῦ αὐτοκράτορος *Ἐρρίκου ΣΤ΄* ἠγωνίσθη ἐν Σικελίᾳ (1194), νὰ ἀποκτήσῃ μεγάλην φήμην τόσον ἐν Ἰταλίᾳ, ὅσον καὶ ἐν Γαλλίᾳ. Ἦτο, κατὰ τοὺς βιογράφους του, ὁ ἱπποτικώτερος ἀνὴρ τῶν χρόνων του, ἐπιβλητικοῦ ἐξωτερικοῦ, δραστηριώτατος, ἄριστα μορφωμένος, κυρίως διακρινόμενος διὰ τὴν πρὸς τὰς καλὰς τέχνας ἀγάπην καὶ κλίσιν του, τὴν ἐλευθεριότητα τῶν σκέψεών του, τὴν εὐπροσηγορίαν του καὶ τὰ πολλὰ στρατηγικὰ καὶ πολιτικὰ προτερήματα δι' ὧν ἦτο πεπροικισμένος. Ἡ ἐν Ἀνατολῇ δρᾶσίς του ἄρχεται κυρίως ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 1201, ὁπότε ἀπεφασίζετο ἐν τῇ Δύσει ἡ ἐκτέλεσις τῆς Δ΄ Σταυροφορίας (τῆς Λατινικῆς), καὶ αὐτὸς ἀνεκηρύσσετο, καθ' ὑπόδειξιν τοῦ θνήσκοντος ἀρχηγοῦ τῆς Σταυροφορίας ταύτης *Θεοβάλδου Γ΄*, ἀρχηγὸς τῆς Σταυροφορίας διὰ τὰς στρατηγικὰς καὶ πολιτικὰς ἀρετάς του καὶ τὴν πρὸς τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Ἱεροσολύμοις αὐλὰς φιλικὴν σύνδεσιν αὐτοῦ καὶ τῶν ἀδελφῶν του, ἥτις ἀπετέλει διὰ τοὺς διοργανωτὰς τῆς Σταυροφορίας μέγα πολιτικὸν πλεονέκτημα. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, αὐτοκράτωρ αὐτῆς, τῇ ἐπεμβάσει τοῦ *Δανδόλου*, ἐξελέγη ὁ Φλαμανδὸς *Βαλδουῖνος*· τὸ γεγονὸς ὅμως τοῦτο πολὺ δυσηρέστησε τὸν *Βονιφάτιον*, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου, διότι καὶ πολιτικώτερος τοῦ Βαλδουίνου ἦτο, καὶ ἀγαπητὸς εἰς τοὺς Ἕλληνας, λόγῳ τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν τῶν ἀδελφῶν του, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τοῦ προσφάτου γάμου του, ὃν εἶχε συνάψει μετὰ τῆς χήρας τοῦ Ἰσαακίου Κομνηνοῦ *Μαργαρίτας* τῆς Οὐγγαρικῆς, τῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Μαρίας* καλουμένης γάμου διὰ τοῦ ὁποίου ἠδύνατο νὰ θεωρῆται διάδοχος τῶν Κομνηνῶν. Ὡς ἐκ τούτου λοιπὸν κατὰ τὴν διανομὴν τῶν ἄλλων χωρῶν ἀνεφύησαν μεταξύ των μεγάλαι διαφοραί, αἱ ὁποῖαι τέλος, διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ ἰσχυροῦ Δανδόλου, ἐλύθησαν, ἐπελθούσης συμφωνίας, ἣν ὁ Βονιφάτιος μετὰ πολλῶν ἐπιφυλάξεων ἀπεδέχετο. Κατὰ τὴν συμφωνίαν ταύτην παρεχωροῦντο εἰς τὸν Βονιφάτιον, ὡς ἀντιπροσωπεύοντα τὴν κληθεῖσαν «Στρατιὰν τῶν προσκυνητῶν», ἡ Κρήτη καὶ αἱ ἐκεῖθεν τοῦ Βοσπόρου χῶραι, αἱ χῶραι δηλαδὴ ἐκεῖναι αἵτινες κατείχοντο ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ ἐχρησίμευον ὡς κτήματα τῶν Σελτσούκων.

Ὁ Βονιφάτιος βασιλεὺς τῆς Θεσσαλονίκης Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Σταυροφόρων ἤρχισαν τὰς κατακτητικάς των ἐπιχειρήσεις πρὸς κατάληψιν τῶν εἰς ἕκαστον διὰ τῆς συμφωνίας ἐπιδικασθεισῶν χωρῶν. Κατ' Αὔγουστον τοῦ 1204, ὁ Βονιφάτιος παρεχώρει ἀντὶ χρηματικοῦ ἀνταλλάγματος τὴν Κρήτην εἰς τοὺς Ἐνετούς, αὐτὸς δὲ αὐτοβούλως καὶ οὕτως εἰπεῖν παρασπονδῶν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως Βαλδουῖνον, ἐστρέφετο πρὸς κατάκτησιν τῆς *Θεσσαλονίκης* καὶ τῶν παρ' αὐτὴν χωρῶν. Καθ' ὃν ὅμως χρόνον ὁ Βονιφάτιος παρεσκεύαζε τὰ τῆς πολιορκίας τῆς πόλεως, ἐπληροφορεῖτο ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Βαλδουῖνος ἐξήρχετο πρὸς κατάκτησιν τῆς Θρᾴκης· τοῦτο ὁ Βονιφάτιος ἐξέλαβεν ὡς διάθεσιν τοῦ αὐτοκράτορος ὅπως καταλάβῃ τὴν Θεσσαλονίκην, δι' ὃ, πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου τούτου, ἐπροχώρησε μετὰ τῶν στρατευμάτων του πρὸς τὸν Νέστον, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν ἱπποτῶν *Γουλιέλμου Σαμπλίτη*, *Ὄθωνος Δελαρὸς* καὶ τοῦ *Βερθόλδου Χατιμελιβόκου* (Katoemellenbogen). Παρὰ τὰς ἀμέσους ὅμως προσπαθείας τοῦ Βονιφατίου, ὁ Βαλδουῖνος κατελάμβανε τὴν Θεσσαλονίκην (τέλη Ἰουλίου 1204)· πρὸ τοῦ τετελεσμένου τούτου γεγονότος εὑρεθεὶς ὁ Βονιφάτιος ἠναγκάσθη ν' ἀπειλήσῃ τὸν Βαλδουῖνον, ὅτι, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν δὲν ἐγκατέλειπε τὴν Θεσσαλονίκην, θὰ ἐκήρυσσε κατ

Digitized by Google

αὐτοῦ τὸν πόλεμον, ἑνούμενος μετὰ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες, σημειωτέον, ἡμέραν καθ' ἡμέραν προσεχώρουν εἰς αὐτόν, θεωροῦντες τοῦτον ὡς τὸν θετὸν πατέρα τοῦ *Μανουὴλ Ἀγγέλου*, υἱοῦ τοῦ *Ἰσαακίου Ἀγγέλου*, ἕνεκα τοῦ μετὰ τῆς χήρας αὐτοκρατείρας γάμου του. Πρὸ τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς τοῦ Βονιφατίου τῆς ἀπειλούσης ρῆξιν μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Σταυροφόρων, ἐπεμβάντες οἱ ἄλλοι τῶν ἀρχηγῶν, ὁ *Δάνδολος* καὶ ὁ *Μᾶρκος Σανοῦδος*, ἔπεισαν τὸν Βαλδουῖνον, ὅπως, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Βονιφατίου παραχώρησιν τῆς Κρήτης εἰς τοὺς Ἐνετούς, παραδώσῃ τὴν Θεσσαλονίκην εἰς αὐτὸν (τέλη Σεπτεμβρίου 1204). Διὰ τῆς λύσεως ταύτης ἐδημιουργήθη νέον βασίλειον, τὸ *βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης*, οὗ βασιλεὺς ἀνεκηρύχθη ὁ Βονιφάτιος καὶ τὸ ὁποῖον ἔμελλε σὺν τῷ χρόνῳ νὰ περιλάβῃ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν του ὁλόκληρον σχεδὸν την Ἑλλάδα.

Ὁ Βονιφάτιος εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Στερεάν. Καθ' ὃν χρόνον ὁ αὐτοκράτωρ Βαλδουῖνος ἐπεχείρει διὰ σκληρῶν ἀγώνων τὴν κατάκτησιν τῶν ἐν Θράκῃ χωρῶν του, ὁ Βονιφάτιος ἐπελαμβάνετο τῆς ἐγκαταστάσεώς του ἐν ταῖς εἰς αὐτὸν λαχούσαις χώραις, μετὰ τὴν δευτέραν ἐν Θεσσαλονίκῃ γενομένην συμφωνίαν, καὶ ἐστρέφετο πρὸς νότον, ἀκολουθούμενος ὑπὸ πολλῶν Γάλλων, Ἰταλῶν καὶ Γερμανῶν ἱπποτῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον διακριθῇ εἰς τοὺς πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀγῶνάς των καὶ ἠξίουν ἀξιόλογα τιμάρια. Μεταξὺ αὐτῶν σπουδαιότεροι ἦσαν: ὁ *Γουλιέλμος Σαμπλίτης*, *Ὄθων Δελαρός*, ὁ μαρκίων *Γουίδων Παλαβιτσίνης* καὶ οἱ ἐξ Οὐηρῶνος *Δαλλεκάρτσερι*. Πολιτικώτατα πράττων ὁ Βονιφάτιος συμπαρέλαβεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν του καὶ τὸν υἱὸν τῆς συζύγου του Μαργαρίτας, *Μανουὴλ Ἄγγελον*, χάριν τοῦ ὁποίου προθύμως προσεχώρουν οἱ Μακεδόνες, οἱ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες κατὰ τὴν κάθοδον τῆς στρατιᾶς τοῦ Βονιφατίου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Περὶ τὰ τέλη τοῦ Σεπτεμβρίου ὁ Βονιφάτιος διέβη τὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν καὶ ἄνευ πολλῶν δυσχερειῶν κατέλαβε τὴν *Λάρισαν*, ἣν ἐν σπουδῇ ἐγκατέλιπον οἱ ἐν αὐτῇ πρὸς ἄμυναν ὀχυρωθέντες, *Λέων ὁ Σγουρὸς* καὶ *Ἀλέξιος ὁ Γ'*. Καὶ ὁ μὲν Ἀλέξιος, πειραθεὶς νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν Βονιφάτιον εἰς τὰ νότια μέρη τῆς Θεσσαλίας, συνελήφθη αἰχμάλωτος (Νοέμβριος 1204) καὶ ἐφυλάσσετο ἐν Ἁλμυρῷ, ὁ δὲ Σγουρὸς προσεπάθησε νὰ ὑπερασπισθῇ τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν, ἀλλὰ ταχέως ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν ὀχυρὸν Ἀκροκόρινθον. Ἡ φυγὴ τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων φαίνεται ὅτι ἦτο τόσον ἄτακτος, ὥστε Γάλλος τροβαδοῦρος, ὁ *Rambaud de Vaqueiras* ἐξ Ὀράγγης, ἀκολουθῶν τὰ στρατεύματα τοῦ Βονιφατίου, ἔψαλε σκωπτικῶς τὴν φυγὴν τῶν Ἑλλήνων, λέγων ὅτι εἶχον καρδίαν εἰς τὰς πτέρνας των, ὅπως ταχύτερον ἐλαύνωσι τοὺς ἵππους των πρὸς φυγὴν (Πρβλ. *Buchon*, Hist. de conquêtes de l'établissement des Français τόμ. Α'. σ. 32). Οὕτω λοιπὸν ὁ Βονιφάτιος ἄνευ πολλῶν δυσχερειῶν ἐπροχώρησε πρὸς τὰ νότια μέρη τῶν Θερμοπυλῶν, παραχωρῶν εἰς τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτὸν κόμιτας πολλὰ ἐκ τῶν ἤδη κατακτηθέντων μερῶν: εἰς τὸν Γερμανὸν Βαρθόλδον τοῦ Χαττιμελιβόκου παρεχώρησε τὸ ἐν Θεσσαλίᾳ *Βελεστῖνον*, εἰς δὲ τὸν μαρκίωνα Γουίδωνα Παλαβιτσίνην παρεχώρησε τὴν *Βοδονίτζαν*, δημιουργῶν οὕτω τὴν μετέπειτα ὀνομαστὴν καταστᾶσαν μαρκιωνείαν τῆς Βοδονίτζης, ἥτις περιελάμβανε τὰς χώρας Ἐπικνημιδίων καὶ Ὀπουντίων Λοκρῶν. Ἄλλαι δὲ πολλαὶ πόλεις, ὅπως ἡ *Πλαταμών*, ἡ *Λάρισα* ἡ *Πύδνα* κ. λ. π. παρεχωρήθησαν ὡς τιμάρια εἰς ἄλλους ἱππότας ἀκολούθους του. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῶν πρὸς νότον τῶν Θερμοπυλῶν πόλεων, ὁ Βονιφάτιος ἐστράφη πρὸς τὴν Ἀττικήν, σκοπῶν τὴν κατάληψιν τῶν *Ἀθηνῶν*. Περὶ ἀντιστάσεως ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ἐξηκολούθει ὢν μητροπολίτης ὁ *Μιχαὴλ Ἀκομινᾶτος*, δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ λόγος. Καὶ ὑπῆρχε μὲν ἡ ἀκρόπολις, ἥτις ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀμυντικὸν φρούριον κατὰ τῶν κατακτητῶν, ἀλλ' οἱ ἐν αὐτῇ ἄνθρωποι εὑρίσκοντο ἐν οἰκτρᾷ καταστάσει ὡς ἐκ τῶν κακουχιῶν, ἃς ὑπέστησαν κατὰ τὴν πρὸ ὀλίγου γενομένην δῄωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Λέοντος τοῦ Σγουροῦ, καὶ ὁ Ἀκομινᾶτος ἀφ' ἑτέρου ἐθεώρει ὅλως διόλου ἄσκοπον τὴν ἄμυναν εἰς στιγμάς, κατὰ τὰς ὁποίας σύμπασα ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ἤδη ἀποβῇ ἄοπλος λεία τῶν Φράγκων. Καὶ δὲν μαρτυρεῖται μέν, πιθανολογεῖται ὅμως ὑπὸ τοῦ *Γρηγοροβίου* («Ἱστ. πόλεως Ἀθηνῶν», τ. Α', σ. 375), ὅτι ὁ Μιχαὴλ Ἀκομινᾶτος «πρὸ τῆς εἰσορμήσεως τῶν Φράγκων ἐπειράθη νὰ ἐξασφαλίσῃ διὰ συνθήκης μετὰ τοῦ Βονιφατίου τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν, τοὺς νόμους, τὰ δίκαια καὶ τὴν πίστιν τῶν Ἀθηναίων». Ἀποχωρήσαντος τοῦ Ἀκομινάτου ἐξ Ἀθηνῶν, ὁ Βονιφάτιος κατέλαβε τὴν ἀκρόπολιν (ἀρχαὶ τοῦ 1205). Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὅριον τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τῆς περιοχῆς τῶν Μεγάρων εἶχε διὰ τοῦ ἐγγράφου τῶν σταυροφόρων περὶ τοῦ καταμελισμοῦ τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους περιπέσει εἰς τὴν μερίδα τῆς «Στρατιᾶς τῶν προσκυνητῶν», ὁ Βονιφάτιος παρεχώρησεν ἀμφοτέρας τὰς χώρας εἰς τὸν Ὄθωνα Δελαρός, εἰς ὃν εἶχεν ἤδη παραδώσει τὰς Θήβας καὶ τὴν Βοιωτίαν. Ὅτε δέ, μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Θηβῶν καὶ τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Βονιφάτιος ἐπείσθη ὅτι ἦτο εὔκολος ἡ κατάληψις τῆς Εὐβοίας, διότι οἱ Εὐβοεῖς διεμήνυον εἰς αὐτὸν ἀγγέλματα εἰρήνης, ἀπέστειλεν εἰς τὴν νῆσον τὸν Φλαμανδὸν ἱππότην *Ἰάκωβον d'Avesnes*, ὅστις κατέλαβε τὴν Χαλκίδα, κτίσας παρὰ τὸν πορθμὸν τοῦ Εὐρίπου ὀχυρὸν φρούριον.

Ὁ Βονιφάτιος εἰς τὴν Πελοπόννησον. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῶν κατὰ τὴν βορείαν Ἑλλάδα χωρῶν, ὁ Βονιφάτιος διῆλθε τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου ἡγούμενος τῶν στρατευμάτων του καὶ τῶν συστρατευόντων χάριν κατακτήσεως νέων χωρῶν καὶ ἀπολαβῆς νέων τιμαρίων ἱπποτῶν καὶ εὐγενῶν τῆς Δύσεως. Ὡς πρῶτόν του ἔργον ἐθεώρησε τὴν καταπάλαισιν τοῦ Σγουροῦ, ὅστις, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, φυγὼν ἐκ Θερμοπυλῶν κατέφυγεν εἰς Ἀκροκόρινθον. Ἐπὶ τούτῳ λοιπὸν ἡ στρατιὰ τοῦ Βονιφατίου διῃρέθη εἰς δύο μοίρας, ἐξ ὧν, ἡ μὲν μία, ἧς ἡγεῖτο ὁ Ἰάκωβος d'Avesnes, ἔστη πρὸ τῆς *Κορίνθου*, ἡ δὲ ἄλλη ὑπ' αὐτὸν τὸν Βονιφάτον καὶ τὸν Γουλιέλμον Σαμπλίτην ἐστρατοπέδευσε πρὸ τοῦ *Ναυπλίου*, τὸ ὁποῖον, ἂν καὶ δὲν ἦτο ἀπρόσμαχον, ἐθεωρεῖτο μολαταῦτα ἀρκετὰ ὀχυρόν. Πολὺ ὅμως ὀχυρώτερος τοῦ Ναυπλίου ἦτο ὁ Ἀκροκόρινθος, τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀναλάβει ὁ Σγουρός, παρουσιαζόμενος νῦν ὡς ὑπέρμαχος τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ἐναντίον τῆς ὑπὸ τῶν Φράγκων κατακτήσεως. Καὶ ὁ Ἰάκωβος d'Avesnes ἠδυνήθη μὲν νὰ καταλάβῃ τὴν Κόρινθον, ἀλλ' ὁ Ἀκροκόρινθος δὲν παρεδίδετο καὶ πρὸς στιγμὴν ἐφαίνετο ὅτι ὁ Βονιφάτιος ἐματαιοπόνει, ὅτε τῷ ἠγγέλθη ὅτι στίφη βουλγαρικῶν στρατευμάτων ἠπείλουν αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ βασιλείου του, τὴν Θεσσαλονίκην. Τὸ γεγονὸς τοῦτο τὸν ἠνάγκασε νὰ σπεύσῃ πρὸς διάσωσιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἕδρας. Ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐκ τῆς Πελοποννήσου ἀποχωρήσεως τοῦ Βονιφατίου δὲν ἀπηλλάσσοντο οἱ Ἕλληνες τῶν φραγκικῶν κατακτητικῶν σκοπῶν. Καὶ τῷ ὄντι, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ βασιλεὺς τῆς Θεσσαλονίκης, ὡς ἐκ τῶν περιστάσεων, δὲν κατώρθωσεν, ἐπετεύχθη ὑπὸ δύο Γάλλων ἐκ Καμπανίας ἱπποτῶν, τοῦ *Γοδοφρείδου* Βιλλαρδουίνου καὶ τοῦ *Γουλιέλμου* Σαμπλίτη (βλ. λ.). Ὁ Βονιφάτιος ἔφθασεν εἰς Μακεδονίαν ὅταν ἤδη τὰ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ *Ἰωαννίτζη* βουλγαρικὰ στρατεύματα εἶχον κυριεύσει τὰς Σέρρας καὶ ἐπολιόρκουν τὴν ἀκρόπολιν τῆς Θεσσαλονίκης, ἐν ᾗ διέμενεν ἡ σύζυγός του Μαργαρίτα. Καὶ κατώρθωσε μὲν νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ν' ἀπελευθερώσῃ τὴν σύζυγόν του, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε τὴν ἀνάκτησιν τῶν Σερρῶν, οὔτε καὶ τὴν ἐκμηδένισιν τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις ἀκωλύτως προέβαινε μέχρι τῆς Βερροίας καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς Θεσσαλίας τὰ πάντα καταστρέφων.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Βονιφάτιος προσεπάθει μὲ κάθε μέσον τὴν ἐκ τοῦ βασιλείου του ἐκδίωξιν τῶν Βουλγάρων, ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Βαλδουῖνος συνελαμβάνετο αἰχμάλωτος ὑπὸ ἄλλων στρατευμάτων τοῦ Ἰωαννίτζη, μετὰ τὴν ἧτταν ἣν ὑπέστη τὴν 15ην Ἀπριλίου 1205 παρὰ τὴν *Ἀδριανούπολιν*, ἐρρίπτετο εἰς τὴν ἐν Τερνόβῳ εἱρκτὴν καὶ ἐθανατώνετο οἰκτρῶς, ὁ δὲ ἰσχυρὸς δόγης Δάνδολος, ὁ κατὰ τὸν Γρηγορόβιον «....διασπάσας πρόρριζον τὸ βυζαντιακὸν κράτος», ἀπέθνησκεν ἐν αὐτῇ τῇ κονίστρᾳ τῶν ἀνδραγαθιῶν του τὴν 1ην Ἰουνίου 1205. Ὅλαι λοιπὸν αἱ ἐλπίδες τῶν Λατίνων, μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν δύο ἰσχυρῶν ἀρχηγῶν των, ἐστρέφοντο πρὸς τὸν ἡρωϊκὸν καὶ δυνατὸν Βονιφάτιον. Ἐγκρίσει αὐτοῦ ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ κόμης *Ἐρρῖκος* (20 Αὐγούστου 1206), ὁ ὁποῖος μετ' ὀλίγον ἐνυμφεύθη τὴν ἐκ τῆς πρώτης συζύγου *Ἐλεονώρας* τῆς Σαβαυδικῆς θυγατέρα τοῦ Βονιφατίου *Ἀγνὴν* τὴν Μομφερρατικήν. Ὁ γάμος οὗτος ἦτο ἐπινόησις τοῦ *Ὄθωνος Δελαρός*, σκοποῦντος δι' αὐτοῦ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς λατινικῆς κυριαρχίας διὰ συνδέσεως τοῦ αὐτοκράτορος μετὰ τοῦ ἰσχυροτάτου τῶν Φράγκων ὑποτελῶν κληρούχων ὡς πενθεροῦ. Καὶ πράγματι οἱ Βούλγαροι, βλέποντες τὴν ἕνωσιν ταύτην τῶν Λατίνων, ἡσύχαζον, ἐνῷ ὁ μὲν Ἐρρῖκος, μετὰ τὴν παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν νίκην, προὐχώρησε μέχρι τῆς *Ἀγχιάλου*, ἐξασφαλίζων οὕτω τὰ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν σύνορά του, ὁ δὲ Βονιφάτιος ἐπανέκτα τὰς *Σέρρας* καὶ τὴν *Δράμαν*. Τελευτῶντος ὅμως τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1207, ἐνῷ ὁ Βονιφάτιος ἐπέστρεφεν εἰς Θεσσαλονίκην ἔκ τινος συνεντεύξεως ἣν εἶχε μὲ τὸν Ἐρρῖκον ἐν Κυψέλοις τῆς Θράκης, προσεβλήθη ὑπὸ βουλγαρικῶν στιφῶν, κατὰ τὴν γενομένην δὲ συμπλοκὴν ἐφονεύθη εἰς ἡλικίαν 50 ἐτῶν. Ἡ καθῃμαγμένη κεφαλή του ἤχθη εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἰωαννίτζη, ὅστις τὴν ἐδέχθη μετὰ πολλῆς χαρᾶς. Τὴν βασιλείαν τῆς Θεσσαλονίκης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βονιφατίου ἀνέλαβεν ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ *Δημητρίου* (1207—1222) ἡ χήρα τοῦ Βονιφατίου Μαργαρίτα ἡ *Οὐγγαρική* (βλ. λ.).

Κ. Μ. ΚΑΡΑΜΑΝΟΣ

— **Βονιφάτιος *Οὐηρωναῖος Δαλλεκάρτσερι*·** βλ. Δαλλεκάρτσερι.

— **Βονιφάτιος** ***(πάπαι Ρώμης).*** Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρονται ἐννέα πάπαι, δύο τῶν ὁποίων (τὸν Α' καὶ τὸν Δ') ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία κατέταξε μεταξὺ τῶν ἁγίων.

—***Βονιφάτιος ὁ Α'*** (44ος ἐπίσκοπος Ρώμης, 418—425). Ἐγεννήθη ἐν Ρώμῃ καὶ ἦτο υἱὸς ἱερέως. Ἡ ἐκλογή του ὡς πάπα ὑπῆρξεν ἀρκετὰ περιπετειώδης καὶ προεκάλεσε τὴν ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ρύθμισιν καὶ διακανονισμὸν τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἔπρεπε νὰ ἐκλέγωνται ἐφεξῆς οἱ ἐπίσκοποι. Ἀφοῦ ἀπέθανεν ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης *Ζώσιμος* (418), μικρὰ μερὶς κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, συνελθοῦσα ἀμέσως μετὰ τὴν ταφὴν τούτου, ἐξέλεξεν ὡς διάδοχόν του τὸν ἀρχιδιάκονον *Εὐλάλιον*. Μετὰ δύο ὅμως ἡμέρας ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ζωσίμου ἡ μεγάλη πλειονότης τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ τῆς Ρώμης συνελθοῦσα ἐξέλεξεν ὡς ἐπίσκοπον τὸν *Βονιφάτιον τὸν Α'*. Ἐπειδὴ ἤδη ὁ Εὐλάλιος καὶ ὁ Βονιφάτιος ἠμφεσβήτουν τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς, προβάλλοντες ὁ μὲν τὴν προτεραιότητα τῆς ἐκλογῆς του, ὁ δὲ τὸ πλῆθος τῶν ἐκλεξάντων αὐτόν, ἐζητήθη ἡ ἐπέμβασις τοῦ ἐπάρχου τῆς Ρώμης. Οὗτος δέ, ὀνόματι *Σύμμαχος*, ἐτάχθη μὲν ὑπὲρ τοῦ ἔχοντος τὴν προτεραιότητα ἐκλογῆς Εὐλαλίου, μὴ ἔχων ὅμως τὸ δικαίωμα νὰ ἀποφασίσῃ ἐπὶ τόσον σπουδαίου ζητήματος, ἀνέφερε τὰ γενόμενα εἰς τὸν αὐτοκράτορα *Ὁνώριον*, εἰσηγηθεὶς εἰς αὐτὸν νὰ ἐγκρίνῃ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Εὐλαλίου.

Πράγματι ὁ Ὁνώριος ἠκολούθησε τὴν γνώμην τοῦ Συμμάχου, ἐνέκρινε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Εὐλαλίου, διέταξε δὲ τὸν Βονιφάτιον νὰ ἀπέλθῃ ἐκ Ρώμης, ὡς κακῶς ἐκλεγεὶς ἐπίσκοπος, ἀφοῦ εἶχεν ἐκλεγῇ ἄλλος πρὸ αὐτοῦ. Καὶ ὁ μὲν Βονιφάτιος δὲν ἔφερεν οὐδεμίαν ἀντίρρησιν εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Οἱ κληρικοὶ ὅμως οἱ ὑποστηρίζοντες αὐτὸν ἐζήτησαν δι' ἀναφορᾶς των τὴν ἀνάκλησιν τῆς ὑπὲρ τοῦ Εὐλαλίου ἀποφάσεως, ἰσχυριζόμενοι, ὅτι ὁ Βονιφάτιος, ἐκλεγεὶς ὑπὸ συνελεύσεως τῆς πλειονότητος τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ τῆς Ρώμης, ἦτο ὁ μόνος νόμιμος ἐπίσκοπος, ἐνῷ τὸν Εὐλάλιον εἶχεν ἐκλέξει μία ἐλαχίστη μειονότης, λάθρᾳ καὶ ἐν σπουδῇ συνελθοῦσα, πρὶν τοῦ ὁ κλῆρος καὶ ὁ λαὸς λάβωσι γνῶσιν περὶ τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐκλογῆς. Ὁ Ὁνώριος λαβὼν σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν τὴν ἀναφορὰν ταύτην, συνεκάλεσε πρὸς λύσιν τοῦ ἀναφυέντος ζητήματος σύνοδον ἐπισκόπων εἰς Ραβένναν, πρὸ ταύτης δ' ἐκάλεσε τὸν Εὐλάλιον καὶ τὸν Βονιφάτιον νὰ ἐμφανισθῶσι καὶ ἐκθέσωσι τοὺς λόγους, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἰσχυρίζετο ἑκάτερος, ὅτι ἦτο νόμιμος ἐπίσκοπος. Συνῆλθε λοιπὸν μετ' ὀλίγον ἡ συγκληθεῖσα σύνοδος, δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ λάβῃ οὐδεμίαν ἀπόφασιν περὶ τοῦ ζητήματος ἐκείνου, ἀσχοληθεῖσα καὶ περὶ ἄλλα, μέχρι τῶν παραμονῶν τοῦ Πάσχα, ὅτε οἱ ἀποτελοῦντες ταύτην ἐπίσκοποι ἀνεχώρησαν χάριν τῶν ἑορτῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας των. Ἐπειδὴ ἐν τούτοις ἦτο ἀνάγκη νὰ εὑρίσκηται ἐν Ρώμῃ ἐπίσκοπος κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, καὶ ἕνεκα τῆς ἀμφισβητήσεως τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου μεταξὺ Εὐλαλίου καὶ Βονιφατίου ἐκινδύνευε νὰ τελέσῃ ἡ Ρώμη τὸ Πάσχα ἄνευ ἐπισκόπου, διέταξεν ὁ αὐτοκράτωρ τὸν ἐπίσκοπον ἄλλης ἐπαρχίας νὰ μεταβῇ εἰς Ρώμην καὶ νὰ προεδρεύσῃ τῶν τελετῶν τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος καὶ τοῦ Πάσχα, ἀπηγόρευσε δὲ εἰς τοὺς δύο ἀντιπάλους Βονιφάτιον καὶ Εὐλάλιον νὰ ἀναμειχθῶσιν εἰς τὰς ἐν Ρώμῃ τελετάς, ἕως ὅτου ληφθῇ ὁριστικὴ ἀπόφασις. Καὶ ὁ μὲν Βονιφάτιος ὑπήκουσεν εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν διαταγὴν καὶ ἀνέμενε μεθ' ὑπομονῆς τὴν κρίσιν περὶ τῆς νομιμότητος ἢ μὴ τῆς ἐκλογῆς του. Ὁ Εὐλάλιος ὅμως, ἀνυπομονῶν ἢ καὶ φρονῶν ὅτι οὕτω θὰ ἐξεβίαζεν ἀπόφασιν εὐνοϊκὴν περὶ ἑαυτοῦ, ἔσπευσεν εἰς Ρώμην καὶ ἐπεχείρησε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰς τελετὰς τοῦ Πάσχα, ὡς ἐπίσκοπος νομίμως ἐκλεγείς. Ὁ ἔπαρχος τῆς Ρώμης Σύμμαχος δυσηρεστήθη, διότι παρὰ τὴν θέλησίν του καὶ τὴν αὐτοκρατορικὴν διαταγὴν μετέβη ὁ Εὐλάλιος εἰς Ρώμην, ἀνήγγειλε τοῦτο εἰς τὸν Ὁνώριον καὶ εἰσηγήθη εἰς αὐτὸν τὴν τιμωρίαν τοῦ Εὐλαλίου. Ὁ Ὁνώριος τότε ἐξέδωκε διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνεγνωρίζετο ὡς ἐπίσκοπος Ρώμης ὁ Βονιφάτιος, διότι ὁ ἀντίπαλός του Εὐλάλιος, παραβὰς τὴν αὐτοκρατορικὴν διαταγήν, ἀπώλεσε τὰ ἐπὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου τῆς Ρώμης δικαιώματά του. Οὕτως ἐνομιμοποιήθη ἡ ἐκλογὴ τοῦ Βονιφατίου τοῦ Α', ὁ ὁποῖος, θέλων νὰ προλάβῃ παρομοίας ἀμφισβητήσεις εἰς τὸ μέλλον, προεκάλεσεν αὐτοκρατορικὸν διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου καθωρίζετο, ὅτι ἐν περιπτώσει ἐκλογῆς δύο ἐπισκόπων διὰ τὴν αὐτὴν ἐπισκοπὴν οὐδέτερος τῶν οὕτως ἐκλεγομένων ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς νομίμως ἐκλεγεὶς καὶ νὰ ἀναγνωρισθῇ ὡς ἐπίσκοπος, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ γίνῃ νέα ἐκλογή, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ κλῆρος καὶ ὁ λαὸς ἐδικαιοῦτο νὰ ἐκλέξῃ ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον ἤθελεν, ἄνευ οὐδενὸς περιορισμοῦ. Ὁ Βονιφάτιος ὁ Α' εἶναι ὁ πρῶτος πάπας, ὁ ὁποῖος ἐξέφρασε τὴν ἀξίωσιν νὰ θεωρῆται ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης ὡς πρῶτος μεταξὺ πάντων τῶν ἐπισκόπων, ἐπέμεινε δ' ἰδιαζόντως εἰς τὴν ἀξίωσιν τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας νὰ ὑπάγηται ἐκκλησιαστικῶς ἡ ἀνατολικὴ Ἰλλυρία ὑπ' αὐτήν

—*Βονιφάτιος ὁ Β'* (57ος πάπας, 530—532). Γότθος τὴν καταγωγὴν γεννηθεὶς ἐν Ρώμῃ καὶ ἐκλεγεὶς πάπας (530) ὑπὸ μιᾶς μερίδος τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν Γότθων, ἐνῷ ἡ ἀντίθετος μερίς, ἡ ἀντιπροσωπεύουσα τὸν ἰθαγενῆ πληθυσμόν, ἐξέλεξεν ἕτερον πάπαν, τὸν *Διόσκορον*. Ἡ διπλῆ ὅμως αὐτὴ ἐκλογὴ ἐπὶ βραχὺν μόνον χρόνον ἐπέφερεν ἀνωμαλίαν εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, διότι, ἀποθανόντος ἐντὸς τοῦ ἔτους τοῦ Διοσκόρου, ἔμεινεν ἀδιαφιλονίκητος πάπας ὁ *Βονιφάτιος ὁ Β'*. Ἀπέναντι τοῦ ἀποθανόντος Διοσκόρου ἔδειξεν ἤδη ὁ Βονιφάτιος ὁ Β' ὁλόκληρον τὴν κακίαν τῆς ψυχῆς του, πατήσας ἐπὶ τοῦ τάφου του καὶ ἀναθεματίσας αὐτὸν ὡς διὰ σιμωνίας ἐπιτυχόντα νὰ ἐκλεγῇ. Μετὰ ταῦτα ὁ Βονιφάτιος, θέλων νὰ καταστήσῃ τὸν παπικὸν θρόνον κληρονομίαν τῶν Γότθων, συνεκάλεσε σύνοδον ἐν τῷ Ἁγίῳ Πέτρῳ, παρὰ τῆς ὁποίας ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ ἐκλέξῃ τὸν διάδοχόν του ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι τοῦτο θὰ προελάμβανε τὸ ἔκτροπον διπλῆς ἐκλογῆς εἰς τὸ μέλλον. Τὸ δικαίωμα τοῦτο ἰσοδυνάμει πράγματι μὲ ὁριστικὴν καὶ διαρκῆ κατοχὴν τοῦ παπικοῦ θρόνου ὑπὸ τῶν Γότθων. Διὰ τοῦτο ἡ ἀντιγοτθικὴ μερὶς τοῦ ρωμαϊκοῦ κλήρου ἐξανέστη καὶ ἠνάγκασε τὸν Βονιφάτιον τὸν Β', ὁ ὁποῖος εἶχεν ἤδη ὑποδείξει ὡς διάδοχόν του τὸν διάκονόν του *Βιγίλιον*, νὰ συγκαλέσῃ νέαν σύνοδον, διότι ἡ ἀπόφασις τῆς πρώτης, κατὰ τοὺς ἀντιδρῶντας, ἦτο ἀντίθετος πρὸς τοὺς ἱεροὺς κανόνας. Ἡ σύνοδος δ' αὐτή, λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν ὅτι τοὺς ἐπισκόπους οὐδεὶς εἶχε δικαίωμα νὰ διορίζῃ, ἀλλὰ τοὺς ἐξέλεγεν ὁ κλῆρος καὶ ὁ λαός, ἠκύρωσε τὴν ἀπόφασιν τῆς προηγουμένης καὶ ὑπεχρέωσε τὸν Βονιφάτιον τὸν Β' νὰ καύσῃ ἰδιοχείρως τὸ ἔγγραφον, διὰ τοῦ ὁποίου εἶχεν ὁρίσει τὸν Βιγίλιον ὡς διάδοχόν του.

— *Βονιφάτιος ὁ Γ'* (68ος πάπας, ἐκλεγεὶς τῷ 607 καὶ ἀποθανὼν μετὰ ὀκτὼ μῆνας). Οὗτος ἐγεννήθη μὲν ἐν Ρώμῃ, ἦτο ὅμως, κατά τινας, ἑλληνικῆς καταγωγῆς, διάκονος δ' ὢν εἶχε διαμείνει ἐπὶ μακρὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς ἀντιπρόσωπος (ἀποκρισιάρης) τοῦ πάπα *Γρηγορίου τοῦ Μεγάλου* πλησίον τοῦ αὐτοκράτορος καὶ εἶχε συνδεθῆ διὰ φιλίας μὲ τὸν αὐτοκράτορα *Φωκᾶν*. Τὴν φιλίαν του ταύτην μὲ τὸν Φωκᾶν καὶ τὴν ἔχθραν τούτου πρὸς τὸν πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως *Κυριακὸν* τὸν Β' ἐξεμεταλλεύθη καταλλήλως ὁ Βονιφάτιος ὁ Γ' καὶ προεκάλεσε δόγμα τοῦ Φωκᾶ, κατὰ τὸ ὁποῖον μόνον ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ρώμης εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ φέρῃ τὸν τίτλον «οἰκουμενικός» (episcopus universalis), τὸν ὁποῖον εἶχον προσλάβει πρὸ καιροῦ οἱ πατριάρχαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν τούτοις καὶ παρὰ τὸ διάταγμα ἐκεῖνο (ἂν πράγματι ἐξεδόθη τοῦτο ὑπὸ τοῦ Φωκᾶ καὶ δὲν ἐπλαστογραφήθη ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων) οἱ Πατριάρχαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξηκολούθησαν καὶ ἐφεξῆς νὰ καλῶνται οἰκουμενικοί, διότι ταχέως τὴν τυραννίδα τοῦ Φωκᾶ κατέλυσεν ὁ *Ἡράκλειος* καὶ τὸ διάταγμα ἐκεῖνο δὲν ἐφηρμόσθη.

Ὁ Βονιφάτιος ὁ Γ' θέλων νὰ προλάβῃ τὴν ἐπανάληψιν τῶν ἐκτρόπων, τὰ ὁποῖα εἶχον συμβῆ κατὰ τὰς προηγηθείσας ἐκλογὰς παπῶν (καὶ ἰδίως τῶν παπῶν *Βονιφατίου τοῦ Α'* καὶ *Βονιφατίου* τοῦ Β'), ἀπηγόρευσε μὲν ἐπὶ ποινῇ ἀναθεματισμοῦ νὰ γίνωνται ἐνέργειαι ἢ καὶ ἁπλῶς λόγος περὶ ἐκλογῆς τοῦ διαδόχου ἐπισκόπου τινός, ἐφ' ὅσον ὁ ἐπίσκοπος ἐκεῖνος ἔζῃ, ὥρισε δέ, ὅτι μετὰ παρέλευσιν τριῶν ἡμερῶν ἀπὸ τοῦ ἐνταφιασμοῦ τοῦ ἀποθανόντος ἐπισκόπου, ἐν κοινῇ συνελεύσει τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ τοῦ ὑπαγομένου εἰς τὴν ἐπισκοπήν, ἐπετρέπετο νὰ γίνῃ ἐκλογὴ νέου ἐπισκόπου.

—*Βονιφάτιος ὁ Δ'* (69ος πάπας, 608—615). Ἐγεννήθη ἐν Βαλερίᾳ καὶ ἐξελέγη πάπας ὡς διάδοχος τοῦ *Βονιφατίου* τοῦ Γ' ἕνδεκα μῆνας μετὰ τὸν θάνατον τούτου (608). Ὁ *Βονιφάτιος ὁ Δ'* ἔλαβε τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος *Φωκᾶ* νὰ μεταβάλῃ τὸ ἐν Ρώμῃ Πάνθεον εἰς χριστιανικὴν ἐκκλησίαν. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην, ἀφιερωθεῖσαν εἰς τὴν Θεοτόκον (Sancta Maria ad Martyres), θέλων ὁ Βονιφάτιος ὁ Δ' νὰ δώσῃ χαρακτῆρα παρεμφερῆ πρὸς τὸν τοῦ παλαιοῦ Πανθέου, διέταξε νὰ μεταφερθοῦν ἐκ τῶν κατακομβῶν καὶ κατατεθοῦν ἐν αὐτῇ τὰ ὀστᾶ πολυαρίθμων ἁγίων. Κατὰ τὴν παράδοσιν τὰ ὀστᾶ ἐκεῖνα ἦσαν τοσαῦτα, ὥστε 18 ἅμαξαι ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς μεταφορὰν αὐτῶν. Ἡ δ' ἐπὶ τοῖς ἐγκαινίοις τῆς ἐκκλησίας ἐκείνης τελεσθεῖσα μεγαλοπρεπὴς ἑορτή, καθιερωθεῖσα ὡς ἐτησία, ὡς λέγεται, ἐξελήφθη ἑορτὴ τῶν Ἁγίων Πάντων.

— *Βονιφάτιος ὁ Ε'* (71ος πάπας). Κατήγετο ἐκ Νεαπόλεως, ἀνῆλθεν εἰς τὸν παπικὸν θρόνον τῷ 619 καὶ ἀπέθανε τῷ 625.

—*Βονιφάτιος ὁ ΣΤ'* (115ος πάπας). Ἐπάπευσεν ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας τοῦ ἔτους 896.

—*Βονιφάτιος ὁ Ζ'* (141ος πάπας, 974—985). Ἐκαλεῖτο *Φράγκων*, μετωνομάσθη δὲ *Βονιφάτιος Ζ'* ὅταν ἐξελέγη πάπας εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἐκθρονισθέντος καὶ στραγγαλισθέντος μετ' ὀλίγον ὑπὸ τοῦ *Κρεσκεντίου*, πάπα *Βενεδίκτου ΣΤ'*.

Νόμισμα Βονιφατίου Ζ'.

Ἅμα τῇ ἀνόδῳ του εἰς τὸν παπικὸν θρόνον κατηγορήθη ὅτι συνήργησεν εἰς τὸν στραγγαλισμὸν τοῦ προκατόχου του, ἵνα ἐξασφαλισθῇ ἐπὶ τοῦ παπικοῦ θρόνου, διότι ὁ Βενέδικτος ὁ ΣΤ' ἐστραγγαλίσθη ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Βονιφατίου τοῦ Ζ'. Τούτου ἕνεκα ἠγέρθη κατακραυγὴ τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ πάπα ὡς δολοφόνου καὶ ὁ Βονιφάτιος ὁ Ζ', ἕνα μόλις μῆνα μετὰ τὴν ἐκλογήν του εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ φύγῃ ἐκ Ρώμης, ἵνα σώσῃ τὴν ζωήν του, ἡ ὁποία διέτρεχε μέγιστον κίνδυνον, καὶ συναποκομίζων τὰ χρήματα τοῦ παπικοῦ ταμείου νὰ ἔλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ πανισχύρου *Ἰωάννου τοῦ Τσιμισκῆ* καὶ τῶν διαδόχων του, οὐδόλως ἐφοβεῖτο τὸν *Ὄθωνα* τὸν *Β'*, αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, ταχθέντα ἐναντίον του. Μετὰ ἐννέα ἐτῶν διαμονὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Βονιφάτιος ὁ Ζ' μαθὼν ὅτι ἀπέθανεν ὁ μετὰ τὴν φυγήν του διαδεχθεὶς καὶ ἀφορίσας αὐτὸν *Βενέδικτος ὁ Ζ'*, ὁ ὁποῖος εἶχε καταλάβει τὸν παπικὸν θρόνον τῇ ὑποστηρίξει Ὄθωνος τοῦ Β', ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ (τῷ 983) εἰς τὴν Ρώμην, ἵνα διεκδικήσῃ τὰ δικαιώματά του. Ἕως ὅτου ὅμως φθάσῃ ὁ Βονιφάτιος ὁ Ζ' εἰς τὴν Ρώμην, ὁ Ὄθων ὁ Β' εἶχεν ἐπιβάλει ὡς πάπαν τὸν πρῶτον γραμματέα του Πέτρον, τὸν ἐπίσκοπον τῆς Παυΐας, ὁ ὁποῖος μετωνομάσθη *Ἰωάννης ὁ ΙΔ'*. Ἠναγκάσθη ὅθεν ὁ Βονιφάτιος ὁ Ζ' νὰ ἀναμείνῃ εὐθετώτερον χρόνον πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ πόθου του. Μῆνας τινὰς μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἰωάννου τοῦ ΙΔ' ὡς πάπα ὁ προστάτης αὐτοῦ Ὄθων ὁ Β' ἀπέθανε (983), ἐξερράγη δ' ἐν Ρώμῃ στασιαστικὸν κίνημα κατὰ τοῦ πάπα Ἰωάννου τοῦ ΙΔ', κατὰ τὸ ὁποῖον οὗτος συλληφθεὶς καθῃρέθη καὶ ἐφυλακίσθη εἰς τὸν πύργον τοῦ Ἀγγέλου, ὅπου ἀπέθανεν εἴτε δηλητηριασθεὶς εἴτε ἐκ τῆς πείνης καὶ τῶν κακουχιῶν (984). Τὸ κίνημα τοῦτο προεκλήθη ὑπὸ τοῦ *Κρεσκεντίου*, ὁ ὁποῖος ηὐνοεῖτο ὑπὸ τῆς χήρας τοῦ ἀποθανόντος αὐτοκράτορος Ὄθωνος τοῦ Β' *Θεοφανοῦς*, τῆς ἐπιτροπευούσης τὸν μόλις τριετῆ τότε υἱόν της *Ὄθωνα* τὸν *Γ'*. Ὁ Κρεσκέντιος ἤδη, μετὰ τὴν καθαίρεσιν καὶ φυλάκισιν τοῦ Ἰωάννου τοῦ ΙΔ', πανίσχυρος ὤν, ἀνεβίβασεν εἰς τὸν παπικὸν θρόνον τὸν φίλον του Βονιφάτιον τὸν Ζ'. Οἱ ἐχθροὶ ἐν τούτοις τοῦ Βονιφατίου τοῦ Ζ' ἀπέδοσαν τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἰωάννου τοῦ ΙΔ' ὄχι εἰς τὸν Κρεσκέντιον, τὸν ὁποῖον ἐφοβοῦντο, ἀλλ' εἰς τὸν Βονιφάτιον τὸν Ζ', οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ὁποίου καὶ ὀλίγοι ἦσαν ἤδη καὶ ὁσημέραι ἠλαττοῦντο ἕνεκα τῆς γενικῆς κατακραυγῆς κατ' αὐτοῦ. Μέχρι τοιούτου σημείου εἶχε φθάσει ἡ καταφορὰ τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ πάπα, ὥστε δὲν ἐτόλμα νὰ ἐμφανισθῇ πρὸ τοῦ κοινοῦ, ὑπὸ τοῦ ὁποίου κατὰ πρόσωπον ἀπεκαλεῖτο «κακοῦργος» (maleficus). Τέλος ὁ λαὸς ἐξέσπασεν εἰς στάσιν ἐναντίον του (985), τὸν συνέλαβε, καὶ ἀφοῦ τὸν ἐφόνευσε τὸν ἐξέθηκε γυμνὸν εἰς κοινὴν θέαν. Μετ' ἀρκετὰς ἡμέρας κληρικοί τινες εἴτε ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν Βονιφάτιον τὸν Ζ' εἴτε βαρέως φέροντες τὴν τοιαύτην μετὰ θάνατον διαπόμπευσιν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος εἶχεν ὑπάρξει πάπας, περισυνέλεξαν καὶ ἔθαψαν κρυφίως τὸ πτῶμα αὐτοῦ.

—*Βονιφάτιος ὁ Η'* (198ος πάπας, 1294—1303). Ἐγεννήθη ἐν Ἀνάννῃ (Anagni) τοῦ Λατίου, κατήγετο ὅμως ἐκ Καταλωνίας καὶ ἔφερεν ὡς λαϊκὸς τὸ ὄνομα *Βενέδικτος Γαετάνι* (Benedetto Gaetani). Ἡ οἰκογένειά του, μ' ὅλον ὅτι ἦτο ξενικῆς καταγωγῆς, εἶχεν ἐν τούτοις καταλάβει ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῆς ἰταλικῆς ἀριστοκρατίας. Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ὁ Βενέδικτος Γαετάνι ἔδειξε μεγάλην εὐφυΐαν καὶ ἐπίδοσιν εἰς τὰ μαθήματα, ἰδίως δὲ κατὰ τὰς ἐν Παρισίοις σπουδάς του εἰς τὴν νομικήν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων ἐγένετο καὶ κληρικὸς (canonicus). Ἐπανελθὼν εἰς Ἰταλίαν, μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἔγινε δικηγόρος καὶ νοτάριος τοῦ πάπα, ἐν ἔτει δὲ 1281 ὑπὸ τοῦ πάπα *Μαρτίνου τοῦ Δ'* ὠνομάσθη καρδινάλιος διάκονος. Μετά τινα ἔτη (1290) ὑπὸ τοῦ πάπα *Νικολάου* τοῦ *Δ'* προήχθη εἰς καρδινάλιον ἱερέα καὶ ἀπεστάλη εἰς Γαλλίαν καὶ Ἱσπανίαν ὡς ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ. Ὡς τοιοῦτος ὁ Βενέδικτος Γαετάνι διεξήγαγε σπουδαίας διπλωματικὰς διαπραγματεύσεις πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῶν χωρῶν ἐκείνων, ἐπανελθὼν δ' ἀνῆλθε καὶ εἰς τὸν παπικὸν θρόνον (τῷ 1294) ὑπὸ τὸ ὄνομα *Βονιφάτιος ὁ Η'*, διαδεχθεὶς τὸν ἐπ' ὀλίγους μόνον μῆνας διατελέσαντα πάπαν ἐνάρετον ἐρημίτην *Καιλεστῖνον* τὸν *Ε'*, τὸν ὁποῖον τὰ πάντα ἐμηχανεύθη ὅπως ἐξαναγκάσῃ εἰς παραίτησιν.

Βονιφάτιος Η'.

Καὶ μετὰ τὴν παραίτησιν ὅμως τοῦ Καιλεστίνου τοῦ Ε', φοβούμενος ὁ Βονιφάτιος ὁ Η' τὴν ἐπ' ἀρετῇ φήμην τοῦ ἀνδρός, καίτοι ἐξελέγη πάπας διὰ παμψηφίας τῶν μετασχόντων τῆς ἐκλογῆς του καρδιναλίων, ἤθελεν ἐν τούτοις νὰ ἔχῃ τὸν προκάτοχόν του ἐν Ρώμῃ ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐξουσίαν του καὶ τὴν διαρκῆ ἐπίβλεψίν του, ἵνα μὴ χρησιμοποιηθῇ οὗτος ὑπό τινος τῶν ἐνδιαφερομένων ὡς ὄργανον ἀντιδράσεως ἐναντίον του. Ἐπειδὴ δ' ὁ Καιλεστῖνος ἤθελε νὰ διαμείνῃ εἰς τὸ ἐν Σουλμῶνι παλαιὸν ἐρημητήριόν του, ὁ Βονιφάτιος ὁ Η', ὑποπτεύων, ὅτι ὁ ἐρημίτης ἐκεῖνος εἶχεν ἤδη ἔλθει εἰς συνεννόησιν μὲ τοὺς ἐπιθυμοῦντας ν' ἀφαιρέσωσιν ἀπ' αὐτοῦ τὸ παπικὸν ἀξίωμα, διέταξε τὴν σύλληψιν καὶ μεταφορὰν του εἰς Ρώμην. Καὶ ἐπεχείρησε μὲν ὁ Καιλεστῖνος καθ' ὁδὸν νὰ δραπετεύσῃ, συνελήφθη ὅμως ἐνῷ προσεπάθει νὰ ἐπιβιβασθῇ πλοίου, ἵνα μεταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐκλείσθη ἐντὸς πύργου, ὅπου ἔμεινεν ἔγκλειστος μέχρι τοῦ θανάτου του (1296).

Ὁ θάνατος τοῦ Καιλεστίνου ἐξήγειρε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν θαυμαστῶν αὐτοῦ κατὰ τοῦ Βονιφατίου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπεδίδετο ἡ κατηγορία, ὅτι εἶχε δηλητηριάσει τὸν Καιλεστῖνον ἐν τῇ φυλακῇ.

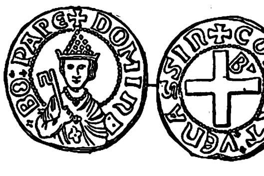

Νόμισμα Βονιφατίου Η'.

Οἱ καρδινάλιοι ἰδίως ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι διέκειντο εὐμενῶς πρὸς τὴν ἰσχυρὰν οἰκογένειαν τῶν *Κολόννα*, τὴν ἔχθραν τοῦ Βονιφατίου τοῦ Η', ἤλεγχον ὁλόκληρον τὴν ἀπέναντι τοῦ Καιλεστίνου συμπεριφορὰν αὐτοῦ, ἰσχυριζόμενοι, ὅτι οὗτος εἶχεν ἐκβιάσει αὐτὸν εἰς παραίτησιν δι' ἀθεμίτων μέσων καὶ ὅτι εἶχεν ἐκλεγῇ πάπας δι' ἐπεμβάσεως τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας, ὅτι δηλαδὴ οἱ καρδινάλιοι, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐξέλεξαν, ἐξεβιάσθησαν πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ *Καρόλου τοῦ Ἀνδεγαυικοῦ*, τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, ὅπου, παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας, ἔγινε καὶ ἡ ἐκλογὴ αὐτοῦ, ἀντὶ νὰ γίνῃ ἐν Ρώμῃ. Ταῦτα πάντα ὄχι μόνον προφορικῶς διεδίδοντο κατὰ τοῦ Βονιφατίου τοῦ Η', ἀλλὰ καὶ λίβελλος περιλαμβάνων αὐτὰ ἐκυκλοφόρησεν. Ὁ Βονιφάτιος ὁ Η', ἀντὶ νὰ ἀφήσῃ εἰς τὸν χρόνον τὸν κατευνασμὸν τῶν παθῶν, ἀπεφάσισε νὰ ἐκτραχύνῃ τὰ πράγματα καὶ νὰ δώσῃ ταχεῖαν καὶ βιαίαν λύσιν εἰς τὸ ζήτημα. Ἐκάλεσε λοιπὸν τοὺς θεωρουμένους πρωταιτίους τῆς ἐναντίον του διαφορᾶς νὰ δηλώσωσιν ἀπεριφράστως, ἂν ἐθεώρουν αὐτὸν νόμιμον πάπαν ἢ ὄχι. Ἐπειδὴ δ' οὗτοι ἀπέφυγον νὰ συμμορφωθῶσιν εἰς τὴν πρόκλησίν του, ἦλθεν εἰς προσωπικὴν ρῆξιν πρὸς αὐτούς. Ἦσαν δ' οὗτοι δύο καρδινάλιοι ἀδελφοὶ Κολόννα, πέριξ τῶν ὁποίων εἶχον συγκεντρωθῆ πάντες οἱ δυσηρεστημένοι κατὰ τοῦ Βονιφατίου τοῦ Η' καὶ βυσσοδομοῦντες τὴν ἀνατροπὴν αὐτοῦ. Τοὺς δύο τούτους καρδιναλίους προσεκάλεσεν ὁ Βονιφάτιος ὁ Η' νὰ παρουσιασθῶσιν ἐνώπιόν του, ἵνα ἀποκρούσωσι τὴν ἀποδιδομένην εἰς αὐτοὺς κατηγορίαν, ὅτι εὑρίσκοντο ἐπὶ κεφαλῆς τῶν κατ' αὐτοῦ παρανόμως ἐνεργούντων, ἔπραξε δὲ τοῦτο μὲ τὸν σκοπὸν νὰ συλλάβῃ καὶ φυλακίσῃ αὐτούς. Οὗτοι ὅμως, γνωρίζοντες ποία τύχη ἀνέμενεν αὐτούς, δὲν ὑπήκουσαν εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ Βονιφατίου τοῦ Η', ὁ ὁποῖος ἔλαβε διὰ τοῦτο ἄλλα μέτρα πρὸς καταπολέμησιν αὐτῶν. Τοὺς ἀφώρισε καὶ τοὺς καθῄρεσε, κηρύξας αὐτοὺς ἀνικάνους νὰ κατέχωσιν οἱονδήποτε ἐκκλησιαστικὸν ἢ πολιτικὸν ἀξίωμα, ἀνικάνους νὰ προβαίνωσιν εἰς οἱανδήποτε πρᾶξιν δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ δικαίου καὶ ἀνικάνους νὰ ἔχωσι νομίμως κινητὴν ἢ ἀκίνητον περιουσίαν, τοὺς κατεδίκασε δηλαδὴ εἰς ἐκκλησιαστικόν, πολιτικὸν καί, οὕτως εἰπεῖν, προσωπικὸν θάνατον. Καὶ δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τοὺς δύο ἐκείνους καρδιναλίους ὁ Βονιφάτιος ὁ Η' τὸν ἀφορισμὸν καὶ τὰς λοιπὰς ἀπαγορεύσεις ἐπεξέτεινε καὶ ἐπὶ πάντα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας Κολόννα καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἐρχομένους ὁπωσδήποτε εἰς συνάφειαν πρός τινα ἐξ αὐτῶν. Ἡ πρᾶξις αὐτὴ τοῦ Βονιφατίου τοῦ Η' ἐξηνάγκασεν ἤδη τὴν οἰκογένειαν Κολόννα νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ πάπα. Οἱ μισθοφόροι ὅμως τῶν Κολόννα δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταβάλωσι τὰ πολυάριθμα στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ὁ Βονιφάτιος ὁ Η' συνήθροισε, κηρύξας σταυροφορίαν κατὰ τῶν ἀποστατῶν καὶ διαθέσας τοὺς παπικοὺς θησαυροὺς πρὸς τροφοδοσίαν καὶ ἁδρὰν μισθοδοσίαν αὐτῶν. Ἡττηθέντες ὅθεν οἱ Κολόννα ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν Ρώμην καὶ νὰ καταφύγωσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν ἡγεμόνων ἰσχυρῶν μὲν ἀλλ' ἐχθρῶν τοῦ Βονιφατίου τοῦ Η', ὁ ὁποῖος, διὰ τῆς ἐπεμβάσεώς του εἰς τὴν πολιτικὴν κυβέρνησιν τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, εἶχε μὲν ἀποκτήσει πολλοὺς καὶ ἰσχυροὺς φίλους, εἶχεν ὅμως δημιουργήσει καὶ πολλοὺς ἀσπόνδους ἐχθρούς. Ἤδη ὁ Βονιφάτιος ὁ Η', ὑπερισχύσας τῶν ἐν Ρώμῃ ἐχθρῶν του καὶ στερεωθεὶς ἐπὶ τοῦ παπικοῦ θρό-

Digitized by Google

νου, ἐπενέβη ἐνεργῶς εἰς τὴν ῥύθμισιν τοῦ πολιτικοῦ καθεστῶτος τῶν ὑπὸ τὴν πνευματικὴν διακαιοδοσίαν του ὑπαγομένων λαῶν. Ἀνηγόρευσε βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας τὸν πρίγκιπα τῆς Νεαπόλεως *Ροβέρτον*, ἔδωκε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως εἰς τὸν δοῦκα τῆς μεγάλης Πολωνίας, ἔδωκε τὴν Σαρδηνίαν καὶ Κορσικὴν ὡς φέουδον εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἀραγωνίας *Ἰάκωβον*, ἐπέβαλεν εἰρήνην εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ἐκήρυξεν ὡς παπικὸν φέουδον τὸ γερμανικὸν στέμμα, μὴ ἀναγνωρίσαντος δὲ τοῦτο τοῦ τότε αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, περιῆλθεν εἰς ῥῆξιν πρὸς αὐτὸν καὶ ἐπεχείρησε νὰ ἐπιβάλῃ τὴν παπικὴν κυριαρχίαν ὡς ἀρχὴν πολιτικὴν ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Τοῦτο ὅμως ἔφερεν εἰς ῥῆξιν τὸν Βονιφάτιον τὸν Η' καὶ πρὸς ἄλλους ἡγεμόνας, ὡς λ. χ. πρὸς τὸν *Φρειδερῖκον τὸν Β'* τῆς Ἀραγωνίας, ὁ ὁποῖος ἐστέφθη βασιλεὺς τῆς Σικελίας παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ Βονιφατίου καὶ χωρὶς νὰ φοβηθῇ τὸν ἀφορισμὸν αὐτοῦ. Ἐκεῖνος ὅμως, ὁ ὁποῖος ἔδωκε καίριον πλῆγμα εἰς τὸν Βονιφάτιον τὸν Η', ὑπῆρξεν ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας *Φίλιππος ὁ Δ'*. Τοῦτον ἀφώρισεν ὁ Βονιφάτιος ὁ Η', περιελθὼν εἰς ἔριδα πρὸς αὐτόν, καὶ ἀπηγόρευσε τὴν ἐν τῷ κράτει του τέλεσιν ἱεροπραξιῶν (1303). Ὁ Φίλιππος ὁ Δ' ὅμως, ἀψηφήσας τὸν ἀφορισμὸν τοῦ Βονιφατίου τοῦ Η', διέταξε τὸν γραμματέα του *Νογκαρὲ* (Nogaret) νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἐχθρῶν τοῦ πάπα (καὶ πρὸ πάντων τῶν καταδιωχθέντων ὑπ' αὐτοῦ Κολόννα) καὶ ἀπὸ κοινοῦ μετ' αὐτῶν νὰ ἐνεργήσῃ κατὰ τοῦ Βονιφατίου τοῦ Η' κατὰ τρόπον, ὁ ὁποῖος νὰ ἐπιφέρῃ τὴν πραγματικὴν ταπείνωσιν τοῦ πάπα ἐκείνου. Πράγματι δ' ὁ Νογκαρέ, βοηθούμενος ἀπὸ τὸν *Σιάρρα Κολόννα*, κατώρθωσε νὰ συλλάβῃ τὸν Βονιφάτιον τὸν Η', καθ' ὃν χρόνον οὗτος διέτριβεν ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ του πατρίδι (1303), σκοπῶν νὰ ἀποστείλῃ τοῦτον δέσμιον πρὸς τὸν βασιλέα Φίλιππον τὸν Δ'. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ Φίλιππος ὁ Δ' δὲν κατώρθωσε νὰ λάβῃ τὴν ὑπερτάτην ἐκείνην εὐχαρίστησιν, νὰ ἴδῃ δηλαδὴ τὸν ἀλαζόνα ἐχθρόν του δέσμιον ἐνώπιόν του, διότι ὁ λαὸς τῆς Ἀνάννης, ὁρμήσας κατὰ τῶν συλλαβόντων τὸν Βονιφάτιον τὸν Η', ἀπηλευθέρωσε βιαίως τοῦτον. Ὁ Βονιφάτιος ὅμως ὁ Η' μετὰ τὸ πάθημά του ἐκεῖνο τοσοῦτον ἐταράχθη, βλέπων ὅτι οὐδ' ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ πατρίδι του δὲν ἦτο ἀσφαλής, καὶ τοσοῦτον ἀπεγοητεύθη συναισθανόμενος, ὅτι οἱ ἀφορισμοί του δὲν εἶχον τὴν δύναμιν νὰ φοβίσωσι τοὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης, οὐδὲ νὰ ἐξεγείρωσι τοὺς λαοὺς κατὰ τῶν ἐχθρῶν του, ὥστε ὀλίγον μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς Ρώμην ἀπέθανεν ἐκ λύπης, φόβου καὶ ὀργῆς.

— **Βονιφάτιος ὁ Θ'** (208ος πάπας, 1389—1404). Ἐγεννήθη ἐν Νεαπόλει καὶ ὡς λαϊκὸς ἔφερε τὸ ὄνομα *Πέτρος Τομακέλλι*. Κατ' ἀρχὰς ἐχρημάτισε πρωτονοτάριος τοῦ πάπα, βραδύτερον ἔγινε καρδινάλιος διάκονος καὶ τέλος ἐπὶ τοῦ πάπα *Οὐρβανοῦ τοῦ ΣΤ'* καρδινάλιος ἱερεὺς (1381). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Οὐρβανοῦ ὁ Πέτρος

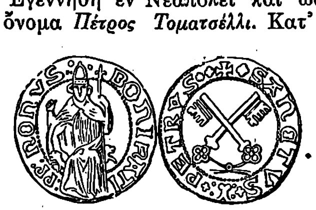

Νόμισμα Βονιφατίου Θ'.

Τομακέλλι, ἐκλεγεὶς πάπας ὑπὸ τῆς ρωμαϊκῆς μερίδος, ἔλαβε τὸ ὄνομα *Βονιφάτιος ὁ Θ'*, καθ' ὃν χρόνον ὡς ἀντίπαλος αὐτοῦ ἐν Ἀβινιὼν εἶχεν ἐκλεγῇ πάπας ὑπὸ τῆς ἀντιθέτου μερίδος ὁ *Κλήμης ὁ Ζ'*. Ὁ Βονιφάτιος ὁ Θ', ἀδιαφορῶν ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἑνώσεως τοῦ εἰς δύο ἀντίθετα στρατόπεδα διῃρημένου καθολικισμοῦ, κατέστη διαβόητος διὰ τὴν φιλοχρηματίαν του, ἀναισχύντως πωλῶν τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα εἰς τοὺς ἑκάστοτε πλειοδοτοῦντας, παραχωρῶν ἀτελείας καὶ ἀφέσεις ἁμαρτιῶν ἐπὶ πληρωμῇ καὶ ἐν γένει αἰσχροκερδῶν παντοιοτρόπως, ἵνα συλλέξῃ χρήματα πρὸς πλουτισμὸν τῶν συγγενῶν του καὶ τῶν ὑποστηριζόντων αὐτόν, ἀλλὰ καὶ πρὸς κορεσμὸν τῶν παθῶν καὶ ἐπιθυμιῶν του. Καὶ εἰς τὴν διεθνῆ δὲ πολιτικὴν ἠθέλησε νὰ ἀναμειχθῇ ὁ Βονιφάτιος ὁ Θ', ὑποστηρίξας τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας *Λαδίσλαον* ἐναντίον τοῦ *Λουδοβίκου* τοῦ Ἀνδεγαυικοῦ, πρὸς τὸν ὁποῖον οὗτος διεξεδίκει τὸν θρόνον τῆς Νεαπόλεως, καὶ ἀντιδράσας κατὰ τῆς ἰσχυρᾶς οἰκογενείας τῶν *Βισκόντι* τοῦ Μιλάνου, ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς. Δὶς ἐξεδιώχθη ἐκ Ρώμης ὁ Βονιφάτιος ὁ Θ' ὑπὸ τῶν πολλῶν καὶ ἰσχυρῶν ἐχθρῶν του, τῷ 1391 καὶ τῷ 1394, χωρὶς ὅμως νὰ ἀπολέσῃ καὶ τὸν παπικὸν θρόνον. Ἠδυνήθη ὅμως καὶ τὴν πρώτην καὶ τὴν δευτέραν φορὰν νὰ ἐπανέλθῃ ἐν θριάμβῳ, ἰδίως προσεγγίζοντος τοῦ ἔτους 1400, κατὰ τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ τελεσθῇ ἡ μεγάλη κατὰ ἑκατὸν ἔτη τελουμένη ἑορτὴ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Τότε, ἐπειδὴ ἡ ἀπουσία τοῦ πάπα ἐκ Ρώμης καθίστα ἀδύνατον τὴν τέλεσιν τῆς ἑορτῆς ἐκείνης, ἠναγκάσθησαν οἱ ἐχθροὶ τοῦ Βονιφατίου τοῦ Θ', ὑποκύπτοντες εἰς τὴν ἀξίωσιν τοῦ λαοῦ, νὰ παρακαλέσωσι ταπεινῶς τὸν πάπαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ρώμην, ἐπέτυχον δὲ τὴν ἐπάνοδον τούτου μόνον ἀφοῦ ὑπέκυψαν εἰς πάσας τὰς ἀξιώσεις του. Ἔκτοτε (1399) ὁ Βονιφάτιος ὁ Θ' ἦγε καὶ ἔφερε τὰ πάντα ἐν Ρώμῃ, οὐδένα μὲν ἐντὸς αὐτῆς ἔχων ἀντίπαλον, διαρκῶς ὅμως διασυρόμενος ὑπὸ τῶν παπῶν τῆς ἀντιρρωμαϊκῆς μερίδος τῶν διαμενόντων ἐν Ἀβινιών. Ὅτε μάλιστα εἷς τούτων, ὁ *Βενέδικτος ὁ ΙΓ'*, ἔφερεν εἰς φῶς τὰς πολυπληθεῖς σιμωνιακὰς πράξεις τοῦ Βονιφατίου τοῦ Θ', καὶ μάλιστα μετ' ἀποδείξεων ἀδιαφιλονικήτων, οὗτος ἀδυνατῶν μὲν νὰ διαψεύσῃ ταύτας, ἀδυνατῶν δὲ καὶ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν ἀντίπαλόν του, κατελήφθη ὑπὸ ὀργῆς καὶ αἰσχύνης, αἱ ὁποῖαι ταχέως ὡδήγησαν αὐτὸν εἰς τὸν τάφον. Γ. Ι. ΚΑΡΒΕΛΑΣ

— **Βονιφάτιος, *Φαβρῖγος*·** βλ. Φαβρῖγος.

Βονιφάτιος *[Γεωγρ.]*· βλ. Μπονιφάτσιο.

Βόννη (Bonn) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πρωσσίας ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ρήνου καὶ εἰς ἀπόστασιν 26 χιλ. ΝΑ τῆς Κολωνίας Κάτ. 91.400. Ἕδρα καθολικῆς ἐπισκοπῆς. Ἔχει: ἀστεροσκοπεῖον, βοτανικὸν κῆπον, νηματουργεῖα, μεταξουργεῖα, καπνεργοστάσια καὶ ἐργοστάσια σάπωνος καὶ θειικοῦ ὀξέος. Διεξάγει ἐμπόριον δημητριακῶν καρπῶν, ἐλαιοπυρήνων καὶ οἴνων.

Θυρεὸς τῆς Βόννης.

Ἡ Βόννη, ἡ «Castra Bonnensia» τῶν Ρωμαίων, ἦτο ἓν τῶν πρώτων ὀχυρῶν, ὅπερ ὁ Δροῦσος ἔκτισεν ἐν Γαλατίᾳ ἐπὶ τοῦ Ρήνου, ὡς δ' ἀναφέρει ὁ Τάκιτος, ἐχρησίμευεν ὡς στρατιωτικὴ ἕδρα τῶν Ρωμαίων. Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Δ' αἰῶνος ὑπέστη ἐπανειλημμένας ἐπιδρομὰς Οὕννων, Σαξώνων καὶ Νορμανδῶν, ἐξ ὧν δεινῶς ἐδοκιμάσθη. Κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἡ πόλις συμμετέσχεν εἰς τὴν «*Ἀνσεατικὴν Ἕνωσιν*» (βλ. λ. *Ἀνσεατικαὶ πόλεις*). Τῷ 1717 ἡ Βόννη ἀπεγυμνώθη τῶν τειχῶν της, κατεδαφισθέντων συμφώνως πρὸς εἰδικὸν ἄρθρον τῆς συνθήκης τῆς Βάδης, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης καὶ ὑπὸ τοὺς ἐκλέκτορας τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἄρχεται ὁλονὲν ἀναπτυσσομένη καὶ εὐημεροῦσα.

Ἡ Βόννη κέκτηται λαμπρὰ ἱδρύματα, ἀξιολογώτατον δὲ καὶ ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων εἶναι τὸ παλαιὸν ἀνάκτορον τῶν ἐκλεκτόρων τῆς Κολωνίας, οἰκοδομηθὲν ἀπὸ τοῦ 1723—1761, μήκους 426 μέτρων, τὸ πανεπιστήμιόν της, εἰς ὃ ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἡ ἄνθησίς της. Περιλαμβάνει βιβλιοθήκην ἐκ 200.000 περίπου τόμων, μουσεῖον

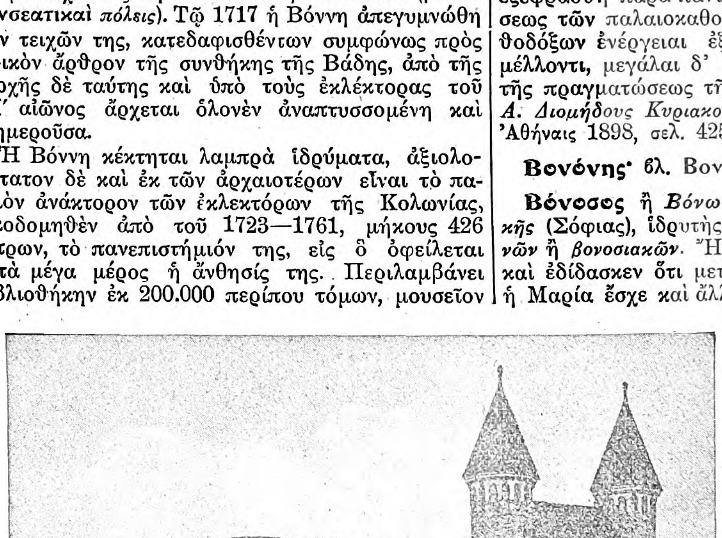

Βόννη: *Ἡ ἐπὶ τοῦ Ρήνου μεγάλη γέφυρα.*

τῶν τεχνῶν, φυσικῆς ἱστορίας, ἀρχαίων νομισμάτων ὡς καὶ τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Ρενανίας καὶ Βεστφαλίας, ὅπου μεταξὺ τῶν ἄλλων περιεργοτήτων καὶ ρωμαϊκὸς βωμός, ἀφιερωμένος εἰς τὴν Νίκην. Ἕτερον, ὡραῖον μνημεῖον γοτθικοῦ ρυθμοῦ, εἶναι ὁ καθεδρικὸς ναὸς μετὰ πέντε πύργων. Τὸ ἐσωτερικόν του εἶναι πολλῆς ἁπλότητος, περικλείει δὲ πολλὰ μαυσωλεῖα καὶ ὀρειχάλκινον, μετρίας ἀξίας, ἄγαλμα τῆς αὐτοκρατείρας Ἑλένης, φερομένης ὡς κτιτορίσσης. Ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Ναοῦ ἔχει ἱδρυθῇ ἄγαλμα τοῦ ἐν Βόννῃ γεννηθέντος Μπετόβεν, ὀρθίου, εἰς στάσιν σκεπτομένου. Τὸ βάθρον κοσμοῦν τέσσαρα ἀλληγορικὰ ἀνάγλυφα: τῆς θρησκευτικῆς καὶ δραματικῆς Μουσικῆς, τῆς Φαντασίας καὶ τῆς Συμφωνίας. Ἡ πλατεῖα τῆς ἀγορᾶς κοσμεῖται μὲ ὀβελίσκον ἐγερθέντα τῷ 1777 πρὸς τιμὴν τοῦ ἐκλέκτορος Μαξιμιλιανοῦ-Φρειδερίκου. Ἄλλα ἱδρύματα εἶναι ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ρεμύ, κάτοχος ὡραίου «*ὀργάνου*», (orgue) καὶ πίνακος τοῦ Σπίλβεργ, ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Πέτρου, νεωτέρας ἀρχιτεκτονικῆς, ὁ προτεσταντικὸς ναός, γοτθικοῦ ρυθμοῦ, τὸ δημαρχεῖον κ. τ. λ. —Θ.

— **Βόννης, *ἔκδοσις Βυζαντινῶν συγγραφέων*·** βλ. λ. Βυζαντίς.

— **Βόννης, *Συνέδρια Θεολογικά*.** Ἐν Βόννῃ συνεκροτήθησαν δύο θεολογικὰ συνέδρια ὑπὸ τῶν *παλαιοκαθολικῶν* πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτῶν κατὰ τοῦ παπισμοῦ διὰ τῆς ἑνώσεως αὐτῶν μετὰ τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιῶν. (Παλαιοκαθολικούς, δηλαδὴ γνησίους καθολικούς, ἐκάλεσαν ἑαυτοὺς οἱ ἐξ ἀφορμῆς τῶν τῷ 1870 καθιερωθέντων νέων δογμάτων, περὶ ἀλαθήτου τοῦ πάπα, ἀσπίλου συλλήψεως τῆς Θεοτόκου κλπ., ὑπὸ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἀποσχισθέντες ἀπ' αὐτῆς Καθολικοί.)

Τὸ πρῶτον τῶν συνεδρίων τούτων συνῆλθε κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1874, παρέστησαν δ' ἐν αὐτῷ καὶ θεολόγοι τῆς ἀνατολικῆς καὶ ἀγγλικῆς Ἐκκλησίας, ὡς καὶ Ρῶσοι θεολόγοι. Ἡ ἕνωσις τῶν ἐκκλησιῶν ὑπεστηρίζετο ἐκθύμως ὑπό τε τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως καὶ ὑπὸ πολλῶν μεγάλων Ἄγγλων πολιτικῶν, ὡς τοῦ Γλάδστωνος καὶ ἄλλων. Κατὰ τὸ συνέδριον τοῦτο, προεδρευθὲν ὑπὸ τοῦ Δέλλιγγερ, οἱ παλαιοκαθολικοὶ παρεδέχθησαν ὡς παράνομον τὴν ἐν τῷ Συμβόλῳ τῆς πίστεως προσθήκην τοῦ Filioque καὶ ἀπέρριψαν τὴν ἄσπιλον σύλληψιν τῆς Θεοτόκου, τὰς ἐγγράφους ἀφέσεις καὶ τὸ Καθαρτήριον πῦρ. Οἱ ὀρθόδοξοι παρεδέχθησαν μεταξὺ ἄλλων τινῶν καὶ τὸ ὅτι ὁ ὁρισμὸς τῶν ἑπτὰ μυστηρίων ἐγένετο μόλις ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, εἶναι προϊὸν ἁπλῆς θεολογικῆς ἐρεύνης καὶ ὅτι τὰ κυριώτερα μυστήρια εἶναι τὸ Βάπτισμα καὶ ἡ θεία Εὐχαριστία.

Τὸ δεύτερον συνέδριον ἐγένετο τῷ 1875. Ἐν τούτῳ, προεδρευθέντι πάλιν ὑπὸ τοῦ Δέλλιγγερ, παρέστησαν 18 Γερμανοὶ παλαιοκαθολικοὶ θεολόγοι, 7 Γερμανοὶ διαμαρτυρόμενοι, 22 ἀνατολικοί, 46 ἐξ Ἀγγλίας, 2 ἐκ Σκωτίας, 2 ἐξ Ἰρλανδίας καὶ 15 ἐξ Ἀμερικῆς. Ἐν τῷ συνεδρίῳ τούτῳ ἐξεφράσθη παρὰ πάντων ἡ εὐχή, ἵνα αἱ περὶ ἑνώσεως τῶν παλαιοκαθολικῶν, ἀγγλικανῶν καὶ ὀρθοδόξων ἐνέργειαι ἐξακολουθήσωσι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, μεγάλαι δ' ἐλπίδες ἐγεννήθησαν περὶ τῆς πραγματώσεως τῆς ποθουμένης ἑνώσεως (βλ. *Α. Διομήδους Κυριακοῦ* Ἐκκλ. Ἱστορ., ἐκδ. Β', ἐν Ἀθήναις 1898, σελ. 425 κ. ἑξ.). Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

Βονόνης· βλ. Βονώνης.

Βόνοσος ἢ *Βόνωσος*. Ἐπίσκοπος ἐκ *Σαρδικῆς* (Σόφιας), ἱδρυτὴς τῆς αἱρέσεως τῶν *βονοσιανῶν* ἢ *βονοσιακῶν*. Ἤκμασε κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα καὶ ἐδίδασκεν ὅτι μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Ἰησοῦ ἡ Μαρία ἔσχε καὶ ἄλλους μετὰ τοῦ Ἰωσὴφ υἱούς. Ἐκρίθη ἐν τῇ συνόδῳ τῆς *Καπύης*, τὴν ὁποίαν συνεκάλεσεν ὁ *Οὐαλεντινιανὸς* πρὸς λύσιν τοῦ σχίσματος τῆς Ἀντιοχείας. Μετὰ πολλὰς συζητήσεις ἡ σύνοδος κατεδίκασε τὸν Βόνοσον ὡς αἱρετικὸν καὶ τὸν ἀπέκλεισε τῆς ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος δὲν ὑπετάγη εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς συνόδου, ἐδημιουργήθη αἵρεσις ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν του, διατηρηθεῖσα μέχρι τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος.

Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ οἱ ὀπαδοί του ὑπερέβησαν τὸν διδάσκαλόν των, ἐγκαταμείξαντες εἰς τὰς θεωρίας των καὶ θεωρίας τοῦ *Πλωτίνου* καὶ τοῦ *Ἰωβιανοῦ*. Ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐκηρύχθη ἄκυρον τὸ ὑπ' αὐτῶν τελούμενον βάπτισμα, ὡς μὴ ἐν ὀνόματι τῆς ἁγίας Τριάδος γινόμενον, ἡ δὲ σύνοδος τῆς *Ὀρλεάνης* (538) ἔθεσεν αὐτοὺς καὶ ἐκτὸς πολιτικοῦ νόμου. —Α.

Βονοῦ *[Αἰγυπτ. Μυθολ.]*. Ἓν τῶν περιφημοτέρων ἱερῶν ζῴων παρ' Αἰγυπτίοις, ὁ *φοῖνιξ* τῆς Ἡλιουπόλεως. Κατὰ παράδοσιν συλλεγεῖσαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, οὗτος ἐπήρχετο ἐξ Ἀνατολῶν κάθε πεντακόσια ἔτη καὶ καθίπτατο ἐπὶ τὸν ναὸν τοῦ *Ρᾶ* (ἡλίου). Κατά τινας ἐκόμιζε τὸ πτῶμα τοῦ πατρός του περιτυλιγμένον εἰς μυρρίνην. Ἄλλοι διετείνοντο ὅτι ἤρχετο νὰ πέσῃ ἐπὶ πυρᾶς ἐκ κλάδων μυρρίνης καὶ ἀρωματικῶν ξύλων, ὅτι ἀνεγεννᾶτο ἐκ τῆς τέφρας του καὶ ἀφίπτατο κατόπιν πρὸς τὴν Ἀνατολήν. Φαίνεται ὅτι ἦτο εἶδος σχοινίκλου φέροντος δύο μακρὰ πτερὰ εἰς τὴν κεφαλήν. Ἐθεωρεῖτο ἐνσάρκωσις τοῦ *Ὀσίριδος*. Βονοῦ ἐκαλεῖτο καὶ ὁ πλανήτης *Ἀφροδίτη* κατὰ τὴν ἑσπερινήν του ἐμφάνισιν, ὁ *Ἕσπερος* τῶν Ἑλλήνων (κοινῶς *ἀποσπερίτης*). Γ. Λ. Λ.

Βόνταν ἢ ***Βουόταν*** *[Σκανδιν. Μυθολ.]*· βλ. Βόταν.

Digitized by Google

Βοντὲλ (Vontel), ***Ἰουστῖνος.*** Διάσημος Ὁλλανδὸς ποιητὴς (1587—1679). Ἐσπούδασε τὴν ἀρχαίαν φιλολογίαν, συνέγραψε δὲ περὶ τὰς τριάκοντα δύο τραγῳδίας, σπουδαιότεραι τῶν ὁποίων εἶναι: «Ὁ Παλαμήδης», «Μαρία Στούαρτ», «Αἱ ἡρωΐδες τῆς θρησκείας». Ἐκτὸς τούτων συνέθεσε ποιήματα καὶ σατίρας. Εἰς τὸν Βοντὲλ ἡ πόλις τοῦ Ἄμστερνταμ ἀνήγειρεν ἀνδριάντα τῷ 1850. Κ. Ι. Ν.

Βοντζαλίδης, ***Κωνσταντῖνος.*** Μητροπολίτης Σάμου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1903 μέχρι τοῦ 1926. Ἐγεννήθη ἐν Καρλοβασίῳ τῷ 1857, ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα ἐν τῇ γενετείρᾳ του, τῷ δὲ 1876 μετέβη εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τῆς Χάλκης, ἐξ ἧς ἀπεφοίτησεν. Ἀμέσως κατόπιν διωρίσθη καθηγητὴς τῶν θρησκευτικῶν ἐν τῷ Πυθαγορείῳ Γυμνασίῳ Σάμου, ἔνθα ἐδίδαξε μέχρι τοῦ 1889, ὅτε μετέβη εἰς Γενεύην καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ ἐκεῖ πανεπιστημίου. Ἐπιστρέψας εἰς Κωνσταντινούπολιν διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ δικαίου ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ Χάλκης καὶ εἶτα νομικὸς σύμβουλος τῶν Πατριαρχείων, εἰς τὴν θέσιν δὲ ταύτην διετέλει ὅτε, ἀποθανόντος τοῦ μητροπολίτου Σάμου Ἀθανασίου Καντεράλη, ἐχειροτονήθη ἀρχιερεὺς (14 Φεβρουαρίου 1903) καὶ ἀνεδείχθη μητροπολίτης Σάμου καὶ Ἰκαρίας. Ὡς τοιοῦτος ἐκλήθη καὶ ὑπηρέτησεν ὡς Συνοδικὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπὸ τοῦ 1909 μέχρι τοῦ 1912, διεξαγαγὼν ὡσαύτως τρεῖς ἀνατεθείσας αὐτῷ ἐξαρχικὰς ἀποστολὰς εἰς τὰς πατριαρχικὰς μονὰς τοῦ Πόντου, τὴν Νέαν Μονὴν Χίου καὶ τὴν Σμύρνην διὰ κοινοτικὰ ζητήματα. Ἀπεβίωσε καὶ ἐτάφη ἐν Καρλοβασίῳ Σάμου τῇ 31ῃ Μαρτίου τοῦ 1926. Ι. Δ. Β.

Βοντίβιστα *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Κοσμηρᾶ τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ τῆς Ἠπείρου. Κάτ. (1928) 100. Ἤδη μετωνομάσθη εἰς *Ἀμπέλια.*

Βόντιτσε (Vodice) *[Παραλ. Γεωγρ.]* Ἐπίσημον ἀγκυροβόλιον τῆς Δαλματίας (πλάτ. 43°45′ Β, μῆκ. 15°47′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1581: Sebenico and approaches) ἐν τῷ διέκπλῳ *Παζμάν,* διὰ τὰ πλοῖα τὰ καραδοκοῦντα εὔνουν καιρὸν πρὸς εἴσπλουν ἐν τῷ στενῷ τοῦ *Σεμπενῖκο.* Σ. Ε. Λ.

Βοντνγιὰκ (Vodnjak) *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἡ δυτικωτέρα νῆσος (πλάτ. 43°10′ Β, μῆκ. 16°19′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1612*: Spalmatori channel) ἐν τῇ συστάδι *Σπαλματόρι,* τῶν δυτικῶς τοῦ λιμένος Λεσσίνα τῆς φερωνύμου νήσου (Lessina, ἀρχ. *Φάρος*) τοῦ Ἀδριατικοῦ. Σ. Ε. Λ.

Βονώνης. Ὄνομα δύο βασιλέων τῶν Πάρθων: —1) ***Βονώνης ὁ Α′.*** Ἦτο ὁ πρεσβύτερος τῶν υἱῶν τοῦ τυράννου Φραάτου Δ′, ὅστις πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ θρόνου του εἶχεν ἀπομακρύνει ἐκ τῆς χώρας του τοὺς υἱούς του καὶ εἶχεν ἀποστείλει αὐτοὺς εἰς Ῥώμην. Ἐκ τῆς Ῥώμης ἐκλήθη ὑπὸ τῶν Πάρθων ὁ Βονώνης διὰ νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον μετὰ τὴν δολοφονίαν Ὀρόντου τοῦ Β′, διότι ἐπεθύμουν οὗτοι ὁ βασιλεύς των νὰ εἶναι ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἀρσακιδῶν. Ἐπειδὴ ὅμως εἶχε ἀνατραφῆ καὶ διαμείνει ἐπὶ πολλὰ ἔτη μακρὰν τῆς χώρας του, εἶχεν ἀπομάθει τὰ ἤθη καὶ τοὺς τρόπους τοὺς παρθικούς, καὶ διὰ τοῦτο δὲν κατώρθωσε νὰ ἐφελκύσῃ τὴν εὔνοιαν καὶ τὴν ἀγάπην τῶν ὑπηκόων του, οἵτινες βαρέως ἔφερον νὰ βλέπωσιν αὐτὸν ἀκολουθούμενον ὑφ᾽ Ἑλλήνων, ὡς λέγει ὁ Τάκιτος (Annal. II, 2). Ἐκ τῆς δυσαρεσκείας ταύτης τῶν Πάρθων ἐπεφωληθεὶς ὁ Ἀρτάβανος, Ἀρσακίδης ἐκ μητρός, κατέλαβε τὸν θρόνον μετὰ αἱματηρὰν μάχην. Φυγὼν ἐκ τῆς Παρθικῆς μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ θρόνου του, ὁ Βονώνης μετέβη εἰς τὴν Ἀρμενίαν, τῆς ὁποίας ἔγινε καὶ βασιλεὺς κατὰ τὸ 16 μ. Χ. Ἠναγκάσθη ὅμως νὰ παραιτηθῇ τοῦ θρόνου τῆς Ἀρμενίας ὑπὸ τοῦ Τιβερίου, φίλου τοῦ ἐκδιώξαντος αὐτὸν Ἀρταβάνου τοῦ Γ′, καὶ νὰ φύγῃ εἰς Συρίαν καὶ ἐκεῖθεν βραδύτερον εἰς Κιλικίαν, ἔνθα καὶ ἐφυλακίσθη. Ἀπέθανε φονευθεὶς κατὰ τὸ 19 μ. Χ. ὅταν ἀπεπειράθη νὰ δραπετεύσῃ ἐκ τῆς φυλακῆς του.

—2) ***Βονώνης ὁ Β′.*** Ἔγινε βασιλεὺς τῶν Πάρθων κατὰ τὸ 51 μ. Χ., ὢν πρότερον βασιλεὺς τῆς Ἀτροπατηνῆς, καὶ ἀπέθανε μετὰ βασιλείαν τριῶν ἐτῶν. Τοῦ πρώτου Βονώνου ὑπάρχουσι καὶ νομίσματα φέροντα ἐπὶ τῆς προσθίας ὄψεως κεφαλὴν ἀνδρὸς γενειοφόρου. ΚΑΨ.

Βονωνία (Bononia). Παλαιὰ ὀνομασία τῆς Ἰταλικῆς πόλεως Βολωνίας (βλ. λ.).

—**Βονωνία** *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πρῶτον, ρωμαϊκόν, ὄνομα τῆς πόλεως Βιδυνίου (βλ. λ.).

—**Βονωνία** (Bononia) *[Ἀστρονομ.].* Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ᾽ αὔξοντα ἀριθμὸν 361. Ἀνεκαλύφθη τῇ 11ῃ Μαρτίου 1893, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: a=3.955, T=2.873 ἡμ., e=0.200, i=12°.37′, L=196° 48′. Ω=19°.36′ καὶ π=95°.21′. Σ. Π.

βονωνιάτης (ὁ) *[Ὀρυκτολ.].* Συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ βολωνίτου (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βονωνικός, *—ή, —όν·* ὁ τῆς Βονωνίας, ὁ ἐκ Βονωνίας προερχόμενος.

— **βονωνικὰ** *φιαλίδια.* Ὑάλινα κυστίδια παρασκευασθέντα κατ᾽ ἀνάλογον τρόπον ὡς καὶ τὰ *βαταβικὰ δάκρυα.* Κατασυντρίβονται εἰς μικρότατα τεμάχια, σχεδὸν πρὸς κόνιν, μόλις προκληθῇ καὶ ἡ ἐλαχίστη ἀμυχὴ ἐπ᾽ αὐτῶν, ὡς π. χ. διὰ λίμας (βλ. καὶ βαταβικὰ *δάκρυα*). ΑΝ. Δ.

— **βονωνικὸς** *βαρίτης* (ὁ) *[Ὀρυκτολ.].* Συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ βολωνίτου (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

Βονώρτα *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Πρυσχίου τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 296. Κατά τινα ἐπιτόπιον παράδοσιν, οἱ κάτοικοι τῆς Βονώρτας κατῴκουν ἄλλοτε εἰς ἕτερον χωρίον, ἐκλιπὸν ἤδη, καλούμενον *Μηλιά,* ὅπερ ἐγκατέλιπον, κατόπιν αἱματηροτάτης μεταξὺ τῶν χωρικῶν, συνεπείᾳ μέθης, συμπλοκῆς ἐν θέσει *Ποταμάκι,* διὰ νὰ λησμονηθῇ ὁ ἐμφύλιος σπαραγμός. Δ. Ν. Λ.

Βόνωσος· βλ. Βόνοσος.

βὸξ (λατ. vox=φωνή) *[Μουσ.].* Μουσικὸς ὅρος συνήθως ἀπαντώμενος ὡς *βὸξ οὐμάνα*=(ἀνθρωπόγλωσσα), *βὸξ βιργκίνεα*(=φωνὴ παρθενική) καὶ *βὸξ ἀγγέλικα* (=φωνὴ ἀγγελική). Ἡ βὸξ οὐμάνα εἶναι ἴδιον χρῶμα τοῦ ὀργάνου (βλ. λ.), ἀποτελούμενον ἐξ *ἀκουστικῶν* σωλήνων (ὧν τὸ μέγεθος δὲν παρακολουθεῖ τὴν βαρύτητα τοῦ ἤχου τῶν 8 ποδῶν), παραγόντων περίεργον ἦχον μὲ πολλὰς παλμικὰς δονήσεις. Ὄργανα ἔχοντα καλὴν βὸξ οὐμάνα εἶναι σπάνια· τὰ καλύτερα ἐξ αὐτῶν εἶναι τὰ τῆς Μαντλὲν τῶν Παρισίων, τῆς Ἁγίας Ἐλισάβετ τῆς Βρεσλαυΐας καὶ τῶν καθεδρικῶν ναῶν τοῦ Φράϊμπεργ, Λουκέρνης κτλ. Ὅταν ἡ βαρύτης τοῦ ἤχου εἶναι 4 ποδῶν, ἡ βὸξ οὐμάνα ἐπονομάζεται βὸξ βιργκίνεα ἢ βὸξ ἀγγέλικα. Γ. Σ.

βοο—. Πρῶτον συνθετικὸν πολλῶν λέξεων τῆς νεωτέρας γλώσσης, ἐχουσῶν τὴν ἔννοιαν ὅτι τὸ διὰ τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ σημαινόμενον ἀνήκει ἢ ἀναφέρεται εἰς τὸν βοῦν. ἢ προέρχεται ἐκ βοός: «βοόδερμα», «βοοτρόφος», «βοοκλόπος» κ.λ.π.

βοοδόντια (τὰ) (Boodontia) *[Παλαιοζῳολ.].* Ὑποοικογένεια θηλαστικῶν ζῴων ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *κοιλοκέρων* μηρυκαστικῶν. Ἡ ὑποοικογένεια αὕτη φαίνεται ὅτι ἀπεσχίσθη κατὰ τὴν κατωτέραν μειόκαινον ὑποπερίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἀπὸ τὰς ἀκέρως ἐλάφους. Κατὰ τὴν ἀνωτέραν μειόκαινον ἔζησαν πολλοὶ ἀντιπρόσωποι αὐτῆς, ὅπως αἱ *ἀντιλόπαι* cristata, clavata καὶ martiniana. Γ. Κ. Γ.

Βοὸζ (ἑβρ.=*ἐν αὐτῷ ἡ ἰσχύς*). Οὕτως ἐκαλεῖτο: α′) ἡ νοτία στήλη πρὸ τοῦ Σολομωντείου ναοῦ (Γ′ Βασιλ. ζ′ 21) καὶ β′) ὁ πλούσιος Βηθλεεμίτης, ὅστις λαβὼν ὡς σύζυγον τὴν Μωαβῖτιν *Ῥοὺθ* ἀπέβη ὁ προπάτωρ τοῦ Δαυείδ (Α′ Παραλειπ. β′ 11, *Ματθ.* α 5′, *Λουκ.* γ′ 32). Π. Ι. Μ.

βοόραμον (τὸ) (Booramum) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν ἐρικινιδῶν (βλ. λ.). Δ.Ν.Π.

Βοὸς (Voos) *[Παραλ. Γεωγρ.].* Λιμὴν τοῦ Ἀδριατικοῦ (πλάτ. 45° 15′ Β, μῆκ. 14° 34′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2711: Gulf of Quarnero, cape Promontore to Grossa island) ἐπὶ τῆς νήσου *Βέλια,* ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Κουαρνέρο καὶ τῷ διέκπλῳ Μαλτέμπο-Μορλάκκα. Σ. Ε. Λ.

Βοὸς ***Αὐλὴ*** *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.].* Ἄντρον, ἀγνώστου ταυτότητος, τῆς ἀνατολικῆς εὐβοϊκῆς παραλίας, οὗτινος ὁ Στράβων (382,26) ποιεῖται μνείαν, ἀναφέρων σχετικὴν παράδοσιν περὶ αὐτοῦ ὡς ἀναδόχου τῆς ὀνομασίας τῆς Εὐβοίας. «Οἱ δὲ (δηλ. οἱ Ἄβαντες) ἀπὸ ἥρωός φασιν καθάπερ καὶ Εὔβοιαν ἀπὸ ἡρωΐνης· τάχα δ᾽ ὥσπερ Βοὸς Αὐλὴ λέγεταί τι ἄντρον ἐν τῇ πρὸς Αἰγαῖον τετραμμένῃ παραλίᾳ, ὅπου τὴν Ἰώ φασι τεκεῖν Ἔπαφον, καὶ ἡ νῆσος ἀπὸ τῆς αὐτῆς αἰτίας ἔσχε τοῦτο τοὔνομα», Εὔβοια, ὡς ἀλληγορικὸν συμβολισμὸν τῆς εἰς βοῦν μεταμορφωθείσης βασιλόπαιδος (βλ. λ. Βοΐδιον). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Βοὸς** ***κοιλὰς*** (Val del Bove) *[Γεωγρ.].* Κοιλὰς τῆς Ἰταλίας, ἐν Σικελίᾳ, κάτωθεν τοῦ κρατῆρος καὶ πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Αἴτνης (βλ. λ. τ. Β′ 891 β′). —Μ.

— **Βοὸς** ***οὐρά,*** ἢ ***Κλεῖδες*** *[Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον τῆς Κύπρου εἰς ὃ τερματίζεται ἡ πρὸς Α.ΒΑ τῆς νήσου προβολὴ αὐτῆς (βλ. λ. Ἀφροδίσιον *Κύπρου*).

Βοόσουρα *[Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον τῆς ΝΔ ἀκτῆς τῆς Κύπρου, καὶ ἴσως παρ᾽ αὐτὸ κωμόπολις, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (583,3) ὡς κείμενον μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου *Τρήτων* ἢ *Τρητοῦ* (τανῦν ***Ἀσπρόκαβος*** κατὰ *Πτολεμαῖον* δὲ ***Φρούριον ἄκρον***) καὶ τῆς ***Παλαιπάφου*** (τανῦν *Κουκλιά*). Καίτοι δὲ κατὰ τὸν ἀγγλικὸν ὑδρογραφικὸν χάρτην τῆς νήσου 2074: Cyprus, μορφὴ ἀκρωτηρίου δὲν προκύπτει ἐκεῖ που, ὁ Müller (ἔκδ. *Στράβ.* 755) τοποθετεῖ τὸ πόλισμα ὅπου τὸ σύγχρονον *Πισσούρι* (πλάτ. 34° 39′ 3/8 Β, μῆκ. 32° 42′ 3/4 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. ἔ. ἀ.). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

βοουδιχία (ἡ) (Bowdichia) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν,* περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

βοουραλίτης (ὁ) (Bowralit) *[Πετρογρ.].* Πέτρωμα, πηγματιτικῶς κατεσκευασμένον καὶ συνιστάμενον ἐκ καλιούχου ἀστρίου, ἀρφεδσονίτου καὶ αἰγειρίνου. Εὑρίσκεται εἰς τὸ Bowral τῆς N. S. Wales. Γ. Κ. Γ.

βοουμανίτης (ὁ) (Bowmanit) *[Ὀρυκτολ.].* Ὀρυκτὸν συνώνυμον τοῦ ἀμλινίτου (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βοόφιλος (ὁ) (Boophilus) *[Ζῳολ.].* Γένος ἀκάρεων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰξιδιδῶν,* περιλαμβάνον ἀκάρεα παράσιτα τῶν βοῶν (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Βοπίσκος (Vopiscus), ***Φλαβίνιος.*** Λατῖνος ἱστορικὸς γεννηθεὶς ἐν Σμύρνῃ καὶ ἀκμάσας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ. Ἐλθὼν νέος εἰς Ῥώμην ἐπεδόθη εἰς τὰ γράμματα καὶ συνέγραψε τοὺς βίους τοῦ Αὐρηλίου, τοῦ Τακίτου, τοῦ Φλωριανοῦ, τοῦ Πρόβου, τοῦ Κάρου, τοῦ Νουμεριανοῦ καὶ τοῦ Καρίνου. Ἔχει ἀξιόλογον παίδευσιν, ἀκρίβειαν καὶ μέθοδον, στερεῖται ὅμως κριτικῆς ἱκανότητος. Αἱ ἱστορίαι αὐτοῦ περιελήφθησαν εἰς τὴν συλλογὴν τῆς «Historia Augusta», τὴν συνταχθεῖσαν πιθανῶς ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου. —Β.

βοπυρίδαι (οἱ) (Bopyridae) *[Ζῳολ.].* Οἰκογένεια μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἰσοπόδων.* Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν μαλακοστράκων τούτων εἶναι ἡ τελεία διαφορὰ ὡς πρὸς τὴν σωματικὴν διάπλασιν τῶν δύο γενῶν (ἄρρενος καὶ θήλεος). Γνωστότερον γένος τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ βόπυρος (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

βόπυρος (ὁ) (Bopyrus) *[Ζῳολ.].* Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *βοπυριδῶν.* Τὰ μαλακόστρακα ταῦτα εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παράσιτα τῶν *δεκαπόδων μαλακοστράκων* καὶ κυρίως τῶν *ἱππολύτων.* Τὰ θήλεα εἶναι κατὰ πολὺ μεγαλύτερα τῶν ἀρρένων καὶ σὺν τῇ αὐξήσει των ἀλλάσσουσι τὸ σχῆμα τοῦ σώματός των. Γενικῶς οἱ βόπυροι ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, πεπιεσμένον καὶ ἐλαφρῶς τοξοειδές. Τὸ στόμα φέρει λεπιδωτοὺς σιαγονικοὺς πόδας καὶ σιαγόνας ἄνευ προσακτρίδων. Οἱ θωρακικοὶ πόδες εἶναι βραχεῖς καὶ καταλήγουσιν εἰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις. Ἡ τελευταία ἄρθρωσις τῆς κοιλίας εἶναι μικροτάτη. Ὁ ἄρρην εἶναι κατὰ πολὺ μικρότερος τῆς θηλείας καὶ διαμένει συνήθως ἐν τῇ κοιλίᾳ ταύτης, τὸ σῶμά του εἶναι βραχύ, λεπτότατον καὶ ἀποτελεῖται ἐκ 13 ἢ 14 ἀρθρώσεων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βόπυρος ὁ κοινὸς* (Bopyrus vulgaris). κοινότατον μαλακόστρακον εἰς πάσας τὰς εὐρωπαϊκὰς ἀκτάς. Δ. Ν. Π.

Α

Βόπυρος ὁ κοινός.
[Θήλεια φέρουσα τὸν ἄρρενα (Α) μεταξὺ τῶν κοιλιακῶν προσακτρίδων της.]

βορὰ (ἡ)· ἐκ τοῦ ῥήμ. *βιβρώσκω·* ἡ τροφή, ἐπὶ τῶν σαρκοβόρων ζῴων: «ποντίοις δάκεσι δὸς βορὰν» (*Αἰσχ.* «Προμ.» 583), «θηρσὶν ἄθλιον βοράν»· ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ: «ἔγινε βορὰ τῶν λύκων,—τῶν ὀρνέων»· || καὶ μετφ. «ἡ τιμὴ καὶ ἡ ὑπόληψίς του ἐρρίφθη βορὰ εἰς τοὺς μοχθηροὺς καὶ τοὺς συκοφάντας». —Α.

βοραγινοειδῆ, ***βοραγινίτης, βοράγινον*** *[Βοτ.]·* βλ. βορραγινοειδῆ, βορραγινίτης, βορράγινον.

βοραζάνης ἢ *μποραζάνης* (ὁ)· ἐκ τοῦ τουρκ. *μποροῦ*=σωλήν, σάλπιγξ· ὁ σαλπιγκτὴς ἐν τῷ τουρκικῷ στρατῷ. Ν. Μ.

βορακίτης (ὁ) (Boracit) *[Ὀρυκτολ.].* Ὀρυκτὸν δίμορφον, παρουσιαζόμενον δηλαδὴ εἰς κρυστάλλους τοῦ κυβικοῦ καὶ τοῦ ρομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του εἶναι ἰδεωδῶς διαπεπλασμένοι, γενικῶς μικροί, σχεδὸν πάντοτε ἐμπεφυκότες μὲ μορφὰς κυβικήν, δωδεκαεδρικὴν ἢ τετραεδρικήν, ἐνίοτε καὶ ὀκταεδρικήν. Παρουσιάζεται ἐπίσης εἰς διδύμους κρυστάλλους, ἢ καὶ χειροπληθὴς εἰς στιφρὰ κονδυλώδη καὶ ταινιώδη συσσωματώματα. Ὁ βορακίτης ἔχει θραῦσιν ὀστρεώδη,

Digitized by Google

σκληρότητα 7ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 2,9—3 καὶ λάμψιν ὑελώδη. Εἶναι διαφανὴς μέχρι διαφωτίστου. Συνήθως κατ' ἐπιφάνειαν παρουσιάζεται ἐξηλλοιωμένος εἰς θολὴν ἰνώδη οὐσίαν, ἡ ὁποία καλεῖται *παράσιτος*. Εἶναι ἄχρους ἢ ἐλαφρῶς κυανωπὸς ἢ πρασινωπός, ἐνίοτε φαιὸς ἢ καὶ κιτρινωπός. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι βορικὸν μαγνήσιον μετὰ χλωριούχου μαγνησίου. Ὁ χημικὸς μοριακὸς του τύπος εἶναι $Mg_7B_{16}O_{30}Cl_2$ ἢ $2(3MgO,4B_2O_3).MgCl_2$. Ἐμπεριέχει 26,9% ὀξειδίου τοῦ μαγνησίου (MgO), 10,6% χλωριούχου μαγνησίου ($MgCl_2$) καὶ 62,5% τριοξειδίου τοῦ βορίου (B_2O_3). Ἐν τούτοις εἶναι πιθανὸν ὅτι καὶ τὸ Cl εἶναι ἡνωμένον μετὰ τοῦ βορίου καὶ οὐχὶ μετὰ τοῦ μαγνησίου. Ἐκτὸς αὐτῶν ὁ βορακίτης ἐμπεριέχει ἀκόμη ὀλίγον ἄσβεστον, ὀξείδιον τοῦ ὑποσιδήρου (FeO), ὁπότε καλεῖται *σιδηροβορακίτης*, καὶ ὕδωρ. Ὁ βορακίτης εὑρίσκεται ἐν τῇ γύψῳ τοῦ Lüneburg καὶ τοῦ Segeberg, ἐν τῷ καρναλίτῃ τῆς Στασσφούρτης. Συχνότερον εὑρίσκεται χειροπληθὴς μὲ λεπτοϊνώδη ἱστὸν εἰς κονδύλους καὶ φακοὺς κρητιδοειδεῖς ἔχοντας μέγεθος πυγμῆς (ὁπότε καλεῖται *στασσφουρτίτης*) παρὰ τὴν Στασσφούρτην καὶ εἰς τὰ ὑπόλοιπα ὑποερκύνια κοιτάσματα καλιούχων ἁλάτων. Γ. Κ. Γ.

βορακοῦχος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· ὁ περιέχων βόρακα.

— **βορακοῦχοι** *λίμναι* (Boraxseen) *[Γεωλογ.]*. Κατηγορία ἁλατούχων λιμνῶν, αἱ ὁποῖαι, ἐκτὸς τοῦ μαγειρικοῦ ἅλατος καὶ ἄλλων ἁλάτων, περιέχουν καὶ *βόρακα* ($Na_2B_4O_7$). Τοιαῦται εὑρίσκονται ἐν Τοσκάνῃ, Θιβέτ, Περσίᾳ, Αὐστραλίᾳ, Νοτίῳ Ἀμερικῇ, Καλιφορνίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ βορακοῦχος λίμνη Boraxsee τῆς Καλιφορνίας περιέχει εἰς 1000 κυβικὰ ἑκατοστόμετρα ὕδατος 7,5 γραμ. περίπου βόρακος. Ἐπίσης παρόμοια βορακοῦχα ἁλμυρὰ ἕλη παρουσιάζονται καὶ εἰς τὴν Νεβάδαν. Αἱ δύο τελευταῖαι πολιτεῖαι παράγουν μέγα μέρος τοῦ εἰς τὸ ἐμπόριον χρησιμοποιουμένου βόρακος. Γ. Κ. Γ.

βοράλη (ἡ) *[Φαρμ. Χημ.]* βλ. λ. ἀργίλιον *[Φαρμ. Χημ.]* (τ. Ε', σ. 368 α').

βοράνια (τὰ) *[Χημ.]*. Ἑνώσεις *βορίου* μεθ' ὑδρογόνου, παραγόμεναι δι' ἐπιδράσεως ἀραιῶν ὀξέων ἐπὶ βοριούχου μαγνησίου (λαμβανομένου διὰ θερμάνσεως τριοξειδίου τοῦ βορίου μετὰ περισσείας μαγνησίου).

α') *Διβοράνιον* B_2H_6. Ἀέριον ἄχρουν, δύσοσμον, σημεῖον ζέσεως —88°. Τῇ ἐπιδράσει ὕδατος διασπᾶται ἀμέσως πρὸς βορικὸν ὀξὺ καὶ ὑδρογόνον:

$$B_2H_6+6H_2O=2H_3BO_3+6H_2$$

β') *Τετραβοράνιον* B_4H_{10}. Ἄχρουν ὑγρόν, ἀποκρουστικῆς ὀσμῆς, ζέον εἰς +16° καὶ λίαν ἀσταθές. Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχουσιν ἀκόμη καὶ ἄλλα, ἐν μέρει ὑγρά, ἐν μέρει στερεά, βοράνια συστάσεως B_6H_{12} καὶ $B_{10}H_{14}$.

Ἐκ τῆς συστάσεως τῶν δύο πρώτων ἑνώσεων B_2H_6 καὶ B_4H_{10}, ἀναλόγων πρὸς τὸ *αἰθάνιον* (C_2H_6) καὶ τὸ *βουτάνιον* (C_4H_{10}) κατὰ τὴν σύστασιν, καταφαίνεται ὅτι τὸ βόριον εὕρηται ἐν αὐταῖς ὡς τετραδύναμον, φερόμενον ὅπως ὁ ἄνθραξ καὶ τὸ πυρίτιον. Σ. Χ.

βοράντζιον (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Ἑπτανήσῳ τοῦ φυτοῦ *βορράγιον τὸ φαρμακευτικὸν* (Borrago officinalis). Δ. Ν. Π.

βόραξ *[Χημ.]*. Τετραβορικὸν *νάτριον*

$$Na_2B_4O_7+10H_2O.$$

Εὑρίσκεται ἐν τῇ φύσει ὡς ὀρυκτὸς *βόραξ* (Tinkal), ἀποβαλλόμενον ἔκ τινων λιμνῶν εἰς τὸ Θιβέτ, τὰς Ἰνδίας, τὴν Καλιφορνίαν. Πρὸς καθαρισμὸν τούτου κατεργάζονται αὐτὸν μετὰ γάλακτος ἀσβεστίου, ἀναμιγνύουσι καλῶς καὶ εἶτα διαλύουσιν εἰς ζέον ὕδωρ. Αἱ συνυπάρχουσαι λιπαραὶ οὐσίαι ἀδιαλυτοποιοῦνται ὑπὸ μορφὴν σάπωνος δι' ἀσβεστίου, εἰς τὸ διαυγὲς διάλυμα προστίθεται διάλυμα 2% χλωριούχου ἀσβεστίου πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν τελευταίων ἰχνῶν τοῦ σάπωνος, καὶ μετὰ διήθησιν συμπυκνοῦται τὸ κεκαθαρμένον διάλυμα τοῦ βόρακος καὶ ἀφίεται νὰ ψυχθῇ βραδέως, ὅτε ἀποβάλλεται τὸ προϊὸν εἰς κρυστάλλους.

Τὸ μέγιστον μέρος τοῦ χρησιμοποιουμένου ἐν τῇ βιομηχανίᾳ βόρακος παράγεται τεχνητῶς. Λαμβάνονται δὲ δύο εἴδη αὐτοῦ: ὁ συνήθης *πρισματικὸς βόραξ*, κρυσταλλούμενος μετὰ 10 μορίων ὕδατος, καὶ ὁ *ὀκταεδρικός*, ἐνέχων 5 μόρια κρυσταλλικοῦ ὕδατος καὶ κρυσταλλούμενος ἐκ διαλυμάτων τοῦ συνήθους βόρακος πυκνότητος 30 Bé διὰ θερμάνσεών των εἰς 55°—80°. Ὁ συνήθης πρισματικὸς βόραξ παρασκευάζεται ἐν μέρει ἐκ τοῦ *βορικοῦ ὀξέος*, τῇ ἐπιδράσει διαλύματος σόδας ἐπ' αὐτοῦ, κατὰ μέγα δὲ μέρος ἐκ τοῦ ὀρυκτοῦ *κολεμανίτου (βορικοῦ ἀσβεστίου)* διὰ βρασμοῦ αὐτοῦ μετὰ διαλύματος σόδας. Κατ' ἄλλην μέθοδον μείγνυται ὁ κολεμανίτης μετὰ τοῦ ἀντιστοιχοῦντος ποσοῦ στερεοῦ θειικοῦ νατρίου καὶ θερμαίνεται τὸ μεῖγμα μέχρι ζωηρᾶς ἐρυθροπυρώσεως, ἀποφευγομένης ὅμως τῆς τήξεως αὐτοῦ:

$$2Ca_2B_6O_{11}+3Na_2SO_4=3Na_2B_4O_7+CaO+3CaSO_4.$$

Τὸ τῆγμα παραλαμβάνεται διὰ ζέοντος ὕδατος καὶ τὸ ἀποχωριζόμενον διαυγὲς διάλυμα τοῦ βόρακος φέρεται πρὸς κρυστάλλωσιν. Ὁ συνήθης βόραξ κρυσταλλοῦται εἰς μεγάλα διαφανῆ μονοκλινῆ πρίσματα, ἀποσαθρούμενα κατ' ἐπιφάνειαν εἰς τὸν ἀέρα. Τὰ ἐν ὕδατι διαλύματά του ἔχουσιν ἰσχυρὰν ἀλκαλικὴν ἀντίδρασιν λόγῳ ὑδρολύσεως. Ὁ ὀκταεδρικὸς βόραξ, λαμβανόμενος, ὡς ἐλέχθη, ἐκ διαλύματος τοῦ συνήθους βόρακος 30 Bé εἰς θερμοκρασίαν 59—76°, σχηματίζει μεγάλους κρυστάλλους, πολὺ σκληροτέρους τῶν τοῦ συνήθους καὶ σταθεροὺς εἰς τὸν ἀέρα, οἱ ὁποῖοι εἶναι δυσδιαλυτώτεροι εἰς τὸ ὕδωρ.

Αἱ ἐφαρμογαὶ τοῦ βόρακος εἶναι πολλαί. Μεγάλα ποσὰ αὐτοῦ καταναλίσκονται ἐν τῇ βιομηχανίᾳ πρὸς παρασκευὴν ἐφυαλωμένων εἰδῶν, ὡς σκευῶν μαγειρικῆς, ὑαλογανωμάτων πηλίνων σκευῶν, ἐν τῇ βιομηχανίᾳ τῆς πορσελλάνης καὶ τῇ ὑαλουργίᾳ. Προστίθεται ἰδίᾳ εἰς τὰ εἴδη τῆς ὑάλου, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ παρουσιάζουν ἀντοχὴν εἰς τὰς μεταβολὰς τῆς θερμοκρασίας, ὡς εἶναι αἱ ὕαλοι τῶν λαμπτήρων καὶ τὰ ὑάλινα σκεύη τῶν χημικῶν ἐργαστηρίων. Ἐν τῇ μεταλλουργίᾳ ἐφαρμόζεται κατὰ τὴν συγκόλλησιν τῶν μετάλλων· ὡς συγκολλητικὴ κόνις φέρεται εἰδικὴ σκευασία ἀποτελουμένη ἀπὸ 60—80 % βόρακος μετὰ σιδηροκυανιούχου καλίου καὶ χλωριούχου ἀμμωνίου. Ἐν τῇ βυρσοδεψίᾳ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῶν δερμάτων, ὡς μέσον συντηρήσεως καὶ πρὸ πάντων ὡς μέσον ἐξουδετερώσεως κατὰ τὴν διὰ χρωμίου δέψιν. Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς λευκαντικόν, δρῶν λόγῳ τῆς ἀλκαλικότητος τῶν διαλυμάτων του ὡς ὁ σάπων, ἀλλὰ μὴ προσβάλλων τὰς καθαριζομένας οὐσίας οὔτε τὸ δέρμα. Ὡς ἀντισηπτικὸν μέσον συντηρήσεως ἐφαρμόζεται πολλάκις, ὡς καὶ ἐν τῇ θεραπευτικῇ (βλ. βόραξ *[Φαρμ. Χημ.]*). Ἐν τῇ ἀναλυτικῇ χημείᾳ χρησιμοποιεῖται ὁ βόραξ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πυροχημικῶν ἀντιδράσεων (βλ. λ. **ἀντίδρασις** *[Χημ.]*). Σ. ΧΟΡΣ

—*[Φαρμ. Χημ.]* Ὁ βόραξ σπανίως δίδεται ἐσωτερικῶς. Ἐξωτερικῶς χρησιμεύει ὡς ἀσθενὲς ἀντισηπτικὸν εἰς πλύματα καὶ γαργαρίσματα ἐπὶ ἀφθῶν, πρὸς πλύσεις τῶν ὀφθαλμῶν (1-4 %) καὶ ὡς κοσμητικὸν κατὰ τῶν φακίδων τοῦ προσώπου. Λόγῳ τῆς ἀλκαλικῆς ἀντιδράσεως αὐτοῦ εἶναι ἀσύμβατον πρὸς τὰς γλοιώδεις οὐσίας, τὰ μεταλλικὰ ἅλατα, τὰ ἀλκαλοειδῆ καὶ τὸ σαλικυλικὸν νάτριον. Κ. Γ. Μ.

—**βόραξ** *αὐτοφυής* (ὁ) (Borax) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς κρυστάλλους τοῦ μονοκλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του εἶναι βραχυστηλοειδεῖς καὶ παχυστηλοειδεῖς, οἱ δὲ δίδυμοι σπάνιοι. Ὁ βόραξ ἔχει θραῦσιν ὀστρεώδη, σκληρότητα 2—2 ½ βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 1,7—1,8, λάμψιν παχεῖαν καὶ γεῦσιν γλυκάζουσαν ἁλμυράν. Εἶναι ἄχρους πρὸς τὸ θολόν, φαιόλευκος ἢ κιτρινωπόλευκος, ἐπίσης πρασινωπὸς καὶ καστανόφαιος, ἐπικαλύπτεται δὲ μὲ θολὸν ἐπιφλοίωμα. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ὑδρομειγὲς *βορικὸν νάτριον*. Ὁ χημικὸς μοριακὸς του τύπος εἶναι $Na_2B_4O_7.10H_2O$. Ἐμπεριέχει 36,7% τριοξειδίου βορίου (B_2O_3) καὶ 16,2% ὀξειδίου νατρίου (Na_2O). Ὁ βόραξ ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἀκτὰς καὶ εἰς τὴν ἰλὺν τοῦ πυθμένος τῶν *βορακούχων λιμνῶν*, συνήθως μαζὶ μὲ ὀρυκτὸν ἅλας καὶ σόδαν. Ἐπίσης εὑρίσκεται εἰς τὸ δυτικὸν Θιβέτ, Καλιφορνίαν, Νεβάδαν (Columbus Marsh) καὶ ἀλλαχοῦ. Ὀνομάζεται καὶ *τιγκάλης*. Γ. Κ. Γ.

— **βόρακος** *μαργαρίτης* *[Χημ.]*. Τετηγμένος *βόραξ*, ὁ ὁποῖος χάνων τὸ κρυσταλλικόν του ὕδωρ σχηματίζει ὑαλώδη μᾶζαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ πυρούμενα διάφορα μεταλλοξείδια παρέχουσι χαρακτηριστικοὺς χρωματισμοὺς (βλ. λ. ἀντίδρασις *[Χημ.]*). Σ. Χ.

Βόραξ. Εἷς τῶν κυνῶν τοῦ Ἀκταίωνος, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀρισταίου καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Κάδμου Αὐτονόης, τοῦ ἀνατραφέντος ὑπὸ τοῦ Κενταύρου Χείρωνος ἐπὶ τοῦ Πηλίου, ἀόκνου κυνηγοῦ ὡς καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ (C. I. Gr. 8185). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βόρας *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, βορεία συνέχεια τοῦ *Βερμίου* ὄρους (*Λίβ.* XLV, 29). Ἡ βορειοτέρα αὐτοῦ ὑψηλὴ κορυφογραμμὴ φέρει σήμερον τὸ ὄνομα *Καϊμακτσαλὰν* (ὑψ. 2525 μ.) καὶ *Νίτσε*, ἐφ' ἧς τὰ σημερινὰ ὅρια τῆς ἑλληνικῆς καὶ σερβικῆς Μακεδονίας. Τὸ ὄρος τοῦτο ἔγινε θέατρον αἱματηρῶν μαχῶν κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον μεταξὺ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων καὶ τῶν Γερμανοβουλγάρων. Ι. Σ. Τ.

βορασβεστίτης (ὁ) (Borocalcit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται ὡς ἐπιφλοίωμα εἰς τὰς ὀξυβοριούχους λίμνας τῆς Τοσκάνης. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ὑδρομειγὲς βορικὸν ἀσβέστιον μὲ χημικὸν μοριακὸν τύπον $CaB_4O_7+4H_2O$. Ὀνομάζεται καὶ *βεχίλιθος*. Γ. Κ. Γ.

βόρασσος (ὁ) (Borassus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μονοκοτυληδόνων* τῆς οἰκογενείας τῶν *φοινικοειδῶν*. Εἶναι φοίνικες ὑψηλοί, δίοικοι, μὲ κορμὸν κυλινδρικόν, πρὸς τὰ ἄνω διευθυνόμενον καὶ φθάνοντα εἰς ὕψος 30 περίπου μέτρων. Τὰ φύλλα εὑρίσκονται καθ' ὁμάδας συνηνωμένα εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ κορμοῦ. Οἱ σπάδικες, περιβαλλόμενοι ὑπὸ ἀτελῶν *σπαθίδων*, ἐξέρχονται κατὰ τὸ μέσον τοῦ ἀθροίσματος τῶν φύλλων. Ὁ βόρασσος φέρει ἄνθη πολυάριθμα μὲ κάλυκα ἐκ τριῶν φυλλαρίων ἀποτελούμενον, μὲ ἓξ στήμονας ἡνωμένους κατὰ τὴν βάσιν των καὶ μὲ πολυπληθεῖς ἀνθῆρας. Ὁ καρπὸς εἶναι δρύπη σαρκώδης καὶ ἰνώδης, φέρουσα συνήθως 3 σπέρματα. Εἶναι φυτὰ ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι: *βόρασσος ὁ αἰθιοπικὸς* (Borassus aethiopicus) καὶ *βόρασσος ὁ ῥιπιδόφυλλος* (Borassus flabellifer).

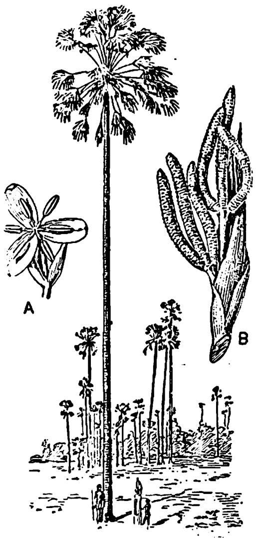

Βόρασσος ὁ αἰθιοπικός.
[Α=Τομὴ ἄνθους. Β=Ἀνθισμένος κλάδος].

Τὸ πρῶτον εἶδος διακρίνεται ἐκ τοῦ μεγάλου κορμοῦ του, ὅστις εἶναι παχύτερος περὶ τὸ μέσον τοῦ μήκους του. Τὰ φύλλα του εἶναι ἐπιμήκη καὶ πλατέα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν κατασκευὴν πίλων καὶ διαφόρων πλεκτῶν εἰδῶν. Ὁ καρπός του εἶναι μέγας καὶ περικλείει τρία σπέρματα ἐδώδιμα. Ὁ χυμός του χρησιμοποιεῖται παρὰ μὲν τῶν ἰθαγενῶν τῆς Ἀφρικῆς πρὸς παρασκευὴν οἰνοπνευματώδους ποτοῦ, παρὰ δὲ τῶν ἰθαγενῶν τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν πρὸς παρασκευὴν μελάσσης καὶ σακχάρου. Τὸ δεύτερον εἶδος εἶναι ἰθαγενὲς τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν. Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων *βόρασσος* ὠνομάζετο ὁ νέος καὶ μὴ ὥριμος καρπὸς τοῦ φυτοῦ *φοίνιξ ὁ δακτυλοφόρος* (Foenix dactylifera). Δ. Ν. Π.

Βοράτζινε ἢ ***Βαράτζινε*** (Voragine ἢ Varagine), ***Ἰάκωβος***. Ἰταλὸς ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεύς (1230—1298). Διετέλεσεν ἀρχιεπίσκοπος τῆς Γενούης, ὀφείλει δὲ τὴν μεγάλην φήμην του εἰς τοὺς «Βίους» τῶν ἁγίων, τοὺς ὁποίους συνέγραψε καὶ οἵτινες ἀπεκλήθησαν ὑπὸ τῶν συγχρόνων του «Legenda aurea». Τὸ ἔργον τοῦτο ἔτυχε πεντήκοντα ἐκδόσεων κατὰ τὸν ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνα, ἀλλὰ κατόπιν ἐλησμονήθη, διότι οἱ νεώτεροι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ἀπέδειξαν ὅτι οἱ περισσότεροι βίοι ἦσαν καθαρὰ μυθεύματα. Ἔγραψεν ἐπίσης «Ἱστορίαν τῆς Γενούης μέχρι τοῦ 1297». —Β.

βορβονία (ἡ) (Borbonia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γενιστιδῶν*. Εἶναι δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῆς κεντρικῆς Ἀφρικῆς, διακρινόμενα ἐκ τῶν ἁπλῶν φύλλων των, ἅτινα φέρουσι μέγαν ἀριθμὸν ἐπιμήκων ῥαβδώσεων, ἐκ τῶν μεμονωμένων ἢ κατὰ καταληκτικοὺς βότρυς διατεταγμένων ἀνθέων των καὶ ἐκ τῶν μικρῶν καρπῶν των, ὧν ἕκαστος περικλείει ἀρκετὰ σπέρματα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βορβονία ἡ εὔψυχος* (Borbonia cardata), κοινῶς ὑπὸ τῶν ξένων λεγομένη *τσάϊ τοῦ Ἀκρωτηρίου*, ἧς τὰ φύλλα χρησιμεύουσιν εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς τῶν μερῶν ἐκείνων ἀντὶ τεΐου. Δ. Ν. Π.

Βορβάκης, ***Παναγιώτης***. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Λακεδαίμονος καταταχθεὶς ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Ἀγῶνος 1821 εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς Ζ' τάξεως. Φέρεται καὶ *Βορβῖς*. Τ. Χ. Κ.

Βορβοριανοὶ ἢ ***Βορβορῖται***. Χλευαστικὴ ὀνομασία ἀποδοθεῖσα εἰς τοὺς αἱρετικοὺς Βαρβηλιώτας (βλ. λ.).

βόρβορος (ὁ)· ἡ εἰς τὸν πυθμένα λιμένος, λίμνης, δεξαμενῆς κ.τ.τ. ἰλύς· || συνήθως δυσώδης ἢ ἀκάθαρτος ἰλύς, κοιν. *βοῦρκος*· || μεταφ., ἀκολασία, διαφθορά, ἠθικὴ ἔκπτωσις: «κυλίεται εἰς τὸν βόρβορον».

βόρβορος (ὁ) (Borborus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 30 εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ. Οἱ *βόρβοροι* διακρίνονται ἐκ τοῦ λεπτοῦ σώματός των, ὅπερ καλύπτεται ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν, τῶν μετρίως ἀνεπτυγμένων κεραιῶν των καὶ τοῦ βραχέος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ῥύγχους των. Αἱ κάμπαι τῶν ἐντόμων τούτων ζῶσιν ἐπὶ τῆς κόπρου, τῆς ἰλύος καὶ τῶν λειχήνων. Δ. Ν. Π.

Βόρβορος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς ἐν Μακεδονίᾳ παρὰ τὴν ἀρχαίαν Πέλλαν, ἀνατολικῶς τῶν σημερινῶν Γιαννιτσῶν, ἐκβάλλων εἰς τὴν ὁμώνυμον τούτων λίμνην. Ὁ Κεῖπερτ ὅμως ἐν τῷ χάρτῃ XVI «Graecia cum Macedonia et Epiro» (ἀριθ.

Digitized by Google

τοῦ Formae Orbis Antiqui) ὀνομάζει *Βόρβορον* αὐτὴν τὴν *λίμνην* τῶν *Γιαννιτσῶν*.
Ι. Σ. Σ.

βορβορότοπος (ὁ)· τόπος κεκαλυμμένος ὑπὸ βορβόρου· ‖ καθόλου, τόπος ἀκάθαρτος.

βορβοροφάγος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ τρώγων, ὁ συλλέγων τὸν βόρβορον.

—βορβοροφάγος (ἡ) *['Εγκυκλ.]*· βλ. λ. βυθοκόρος.

βορβορυγμοί (οἱ) (Tormina intestinorum) *['Ιατρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἀνωμαλία, περιγραφεῖσα κυρίως ὑπὸ τοῦ Kussmaul, συνισταμένη εἰς τὴν ἐμφάνισιν παθολογικῶν ἤχων εἰς τὴν κοιλίαν, οἵτινες συνοδεύονται ὑπὸ ὀχληροῦ αἰσθήματος κινήσεως τῶν ἐντερικῶν ἑλίκων, διαρκείας βραχείας ἢ μακρᾶς, χωρὶς ὅμως ἐκ τούτου νὰ ἐπιταχύνηται ἡ δίοδος τοῦ ἐντερικοῦ περιεχομένου. Οἱ ἀνώμαλοι οὗτοι ἦχοι ἐμφανίζονται λόγῳ αὐξήσεως τῶν *ἐκκρεμοειδῶν* καλουμένων κινήσεων τοῦ ἐντέρου, αἵτινες προκαλοῦσιν, ὡς γνωστόν, τὴν ἀνάμειξιν τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ (Pendelbewegungen, Mischbewegungen), οὐχὶ δὲ καὶ τὴν πρὸς τὰ πρόσω ὤθησιν αὐτοῦ, λειτουργίαν ἐκτελουμένην ὑπὸ τῶν *περισταλτικῶν* κινήσεων.

Ἡ ἀνωμαλία αὕτη, συνήθως ἀκίνδυνος καὶ συνήθης ἐπὶ νευροπαθῶν ἀτόμων (ψυχογενὴς ἐντερικὴ δυσπεψία), προκαλεῖται κατόπιν λήψεως τροφῆς εὐκόλως ζυμουμένης (γλυκισμάτων) ἢ χόρτων, ὀπωρῶν, ἀεριούχων ἢ ψυχρῶν ποτῶν, προκαλούντων τοπικὸν ἐρεθισμὸν τοῦ ἐντέρου. Ἐνίοτε εἶναι σύμπτωμα ἐντερικῆς στενώσεως, λόγῳ φυματιώσεως, καρκίνου, σαρκωμάτων τοῦ περιτοναίου ἢ τέλος κινητικῆς νευρώσεως τοῦ ἐντέρου (Tormina intestinorum nervosa), τελείως ἀνεξάρτητον τῆς ἐπιδράσεως τῆς ψυχῆς, δυνάμενον νὰ ἐπέλθῃ καὶ κατὰ τὸν ὕπνον (ἄτομά τινα ἀφυπνίζονται ὑπὸ τούτου). Αἱ κινήσεις αὗται συνηθέστατα ἐντοπίζονται εἰς ἕλικας τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου, δύνανται ὅμως νὰ καταλάβωσι καὶ τὸ ἀνιὸν κόλον.

Ἡ θεραπεία τῆς ἀνωμαλίας ταύτης συνίσταται εἰς τὴν θεραπείαν τῆς γενικῆς νευρώσεως (νευρασθενείας, ὑστερίας, Vagotonie) καὶ χορήγησιν τροφῆς μὴ παραγούσης ἀέρια, εἰς χορήγησιν καυστικῆς μαγνησίας μετ' ἀτροπίνης, φυτικοῦ ἄνθρακος καὶ ἐπίθεσιν θερμῶν σπληνίων ἐπὶ τῆς κοιλίας.
Ι. Λ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

βορβορώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ πλήρης βορβόρου, κυριολ. καὶ μεταφορ.

— **βορβορώδεις** *πίδακες* (Schlammsprudel) *[Γεωλογ.]*· βλ. βορβορώδη *ἡφαίστεια*.

— **βορβορώδη** *ἡφαίστεια* (τὰ) (Schlammvulkane) *[Γεωλογ.]*· λέγονται συνάμα καὶ *βορβορώδεις πίδακες* (Schlammsprudel), *ἁλατοπηγαὶ* (Salsen), *μακαλοῦβαι* (Macaluba) ἢ καὶ *βολλιτόροι*. Λόφοι χθαμαλοί, κωνοειδεῖς, ἐκ συσσωρεύσεως ἀργιλλώδους ἰλύος ἀποτελούμενοι καὶ κρατηροειδῆ κοιλότητα φέροντες ἐπὶ τῆς κορυφῆς των, ἢ καὶ λεκανοειδῆ κοιλώματα τοῦ ἐδάφους, ἐκ τῶν ὁποίων ἀνεκπέμπονται διάφορα ἀέρια καὶ ἀνεκτινάσσονται ἰλὺς καὶ λίθοι. Τὰ *βορβορώδη ἡφαίστεια* παρουσιάζουν τὴν αὐτήν, πανταχοῦ γῆς, εἰκόνα. Ἢ εἶναι λεκανοειδῆ κοιλώματα, καλούμενα *βορβορώδεις λεκάναι* (Schlammbecken), ἢ κωνοειδῆ ὑψώματα, ὁπότε ὀνομάζονται *βορβορώδεις κῶνοι* (Schlammkegel). Μεταξὺ τῶν δύο καθαρῶν τούτων διαφορετικῶν μορφῶν ὑπάρχουν καὶ μεταβατικαὶ συνδετικαὶ μορφαί.

Αἱ βορβορώδεις λεκάναι εἶναι κοιλώματα τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κυκλικῆς ἢ ἐλλειπτικῆς περιφερείας. Ἂν εἶναι ξηραί, τὰ τοιχώματά των εἶναι συχνὰ πολὺ ἀπόκρημνα. Ἂν εὑρίσκωνται ἐν ἐνεργείᾳ, εἶναι πληρωμέναι μὲ βορβορῶδες ὕδωρ. Ἐκ τοῦ πυθμένος των ἀνεξέρχονται ἀκαταπαύστως φυσαλίδες, προκαλοῦσαι θόρυβον ὁμοιάζοντα πρὸς τὸν θόρυβον ὕδατος βράζοντος. Αἱ φυσαλίδες αὗται ἀποτελοῦνται κυρίως ἐξ ὑδρογονανθράκων (συνήθως μεθανίου) καὶ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑδροθείου. Συχνὰ συνανεκβάλλεται μετὰ τῶν ἀερίων καὶ πετρέλαιον, τὸ ὁποῖον τότε ἐπικαλύπτει τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος ὡς συνεχὲς ὑμένιον. Αἱ βορβορώδεις λεκάναι διακρίνονται βασικῶς ἀπὸ τοὺς βορβορώδεις κώνους μόνον κατὰ τὸ ὅτι δὲν ἀνεκβάλλουν ἀρκετὴν ποσότητα ἰλύος, ὥστε νὰ δώσουν γένεσιν εἰς ρεύματα ἰλύος, καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν δύνανται νὰ κατασκευάσουν καὶ κώνους.

Οἱ βορβορώδεις κῶνοι εἶναι κατεσκευασμένοι ἐξ ὑπερκειμένων στρωμάτων ἰλύος. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔχουν παραχθῆ ἐξ ἀρχικῶν βορβορωδῶν λεκανῶν. Ὅπου δηλαδὴ ἡ πίεσις τῶν ἀερίων ἔχει ἔντασιν ἀρκοῦσαν, ἡ πυκνόρρευστος ἰλὺς ἀνεκσφενδονίζεται εἰς τὸν ἀέρα εἰς τεμάχια καὶ ἐπαναπίπτει κατόπιν περ τὸ στόμιον τῆς ἐκρήξεως. Ἂν τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐπαναληφθῇ ἀρκετὰ συχνά, τότε γεννᾶται κῶνος φέρων κατὰ τὴν κορυφήν του κρατηροειδῆ κοιλότητα, φέρουσαν πυκνόρρευστον ἰλύν, ἐκ τῆς ὁποίας ἀναθρώσκουν ἀέρια. Ὅπου ἡ πίεσις τῶν ἀερίων δὲν εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη, ἵνα ἐκτινάξῃ πηλὸν εἰς τὸν ἀέρα, ἐκρέει οὗτος ἐκ τῆς λεκάνης βραδέως, σχηματίζων ρεύματα μόνον ἰλύος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἄλλοτε μὲν γεννῶνται ὀξυκόρυφοι κῶνοι, μὲ ἕνα ἢ πολλοὺς κρατῆρας, συχνὰ πλήρεις ἀπὸ ἁλμυρὸν ὕδωρ καὶ εὑρισκομένους εἰς τὴν κορυφὴν ἢ τὰς πλευρὰς τῶν κώνων, ἄλλοτε δὲ γεννῶνται ἐξαιρετικῶς χθαμαλοὶ κῶνοι ἢ πλακοῦντες μὲ μίαν ἢ περισσοτέρας κρατηροειδεῖς λεκάνας, πεπληρωμένας μὲ ἰλυοῦχον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἁλμυρόν, ὕδωρ. Τοῦτο εὑρίσκεται κατὰ τὰς περιόδους τῆς ἠρεμίας εἰς ἀσθενῆ ἢ ζωηρὰν κίνησιν, συνεπείᾳ τῶν ἀναθρωσκουσῶν διὰ μέσου αὐτοῦ φυσαλίδων. Μέγας ἀριθμὸς κώνων ἐγγὺς ἀλλήλων κειμένων ἀποτελεῖ *ὁμάδα* ἢ *πεδίον* βορβορωδῶν κώνων ἢ καὶ *τοπίον ἁλατοπηγῶν* ἢ *βορβορωδῶν ἡφαιστείων*. Ἡ ἀκανόνιστος, λοφώδης ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους, αἱ χαριτωμέναι μορφαὶ τῶν κώνων καὶ ἀκόμη οὐχὶ ὀλιγώτερον ἡ συχνὰ παρατηρουμένη τελεία ἔλλειψις φυτικῆς βλαστήσεως, καθιστῶσιν ἓν τοπίον βορβορωδῶν ἡφαιστείων ἐξαιρετικῶς καταπλῆσσον φαινόμενον. Εἰς περιοχάς, ὅπου ὑπάρχουν ἐνεργὰ ἀκόμη βορβορώδη ἡφαίστεια, αἱ νέαι ἐκρήξεις ὡς καὶ ἡ περιεκτικότης εἰς ἅλατα τῆς ἰλύος παρακωλύουν τὴν ἀνάπτυξιν χλωρίδος. Εἰς περιοχὰς πτωχὰς εἰς βροχάς, ὁ πηλὸς ἐπικαλύπτεται συχνὰ μὲ παχὺν λευκὸν ἐπίπαγον ἐξ ἁλάτων. Εἰς τὴν ἐξωτερικήν του ἐμφάνισιν ἓν τοπίον βορβορωδῶν ἡφαιστείων μὲ τοὺς ἐν μέρει ἐνεργοὺς καὶ ἐν μέρει ἀδρανεῖς (ἐσβεσμένους) κρατῆράς του ὁμοιάζει πολὺ πρὸς περιοχὴν ἡφαιστείων. Ὅπου δὲ τὰ ἀναθρώσκοντα ἐκ τῶν βορβορωδῶν ἡφαιστείων ἀέρια ἀναφλέγονται, ὑπενθυμίζουν τὰ πραγματικὰ πυριφλεγῆ ἡφαιστειακὰ βουνά. Ἀκριβῶς ὅπως εἰς τὰ ἡφαίστεια, οὕτω καὶ εἰς βορβορώδης κῶνος, ἂν φθάσῃ ὡρισμένον ὕψος, φρασσομένου τοῦ στομίου του καθίσταται ἀδρανὴς (ἐσβεσμένος). Τότε ἀνοίγεται ἐπὶ τῶν πλευρῶν του ἢ ἐντὸς εὐρυτέρας περὶ αὐτὸν περιοχῆς νέον ρῆγμα καὶ νέος βορβορώδης κῶνος σχηματίζεται. Οὕτω πως γεννῶνται καὶ σειραὶ ἢ καὶ ὁμάδες βορβορωδῶν ἡφαιστείων, ὅπως καὶ εἰς τὰ πραγματικὰ ἡφαίστεια. Ἀλλ' ἡ ὁμοιότης των πρὸς τὰ ἡφαιστειακὰ φαινόμενα εἶναι καθαρῶς ἐξωτερική. Στηρίζεται αὕτη εἰς τὸ γεγονός, ὅτι καὶ εἰς τὰ δύο φαινόμενα ἐργάζονται ἀέρια ὑπὸ ὑψηλὴν τάσιν εἰς τὸ νὰ σχηματισθοῦν μορφαὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Τοὐναντίον εἰς τὰ τοπία τῶν βορβορωδῶν ἡφαιστείων ἐλλείπει κάθε πραγματικὸν ἡφαιστειακὸν φαινόμενον. Οὐδέποτε εὑρίσκομεν ἴχνη προσφάτων ἡφαιστειογενῶν πετρωμάτων ἢ τετηκυιῶν μαζῶν λάβας ἢ ὑψηλὰς θερμοκρασίας ἢ κἂν τῆξιν ἢ καὶ μεταμόρφωσιν ἐξ ἐπαφῆς τοῦ γειτονικοῦ πετρώματος. Οἱ βορβορώδεις κῶνοι οὐδένα σύνδεσμον ἔχουν μὲ τὰ θερμὰ ἔγκατα τῆς γῆς. Εἰς τὰ βορβορώδη ἡφαίστεια δὲν γίνονται ἐκχύσεις τετηκότος καὶ διαπύρου μάγματος, ἀλλὰ ταῦτα εἶναι ἁπλῶς μόνον γεννήματα ἀερίων εὑρισκομένων ὑπὸ ὑψηλὰς τάσεις, τὰ ὁποῖα ἐγκλείονται ἐντὸς τῶν ἐξωτάτων στρωμάτων τῆς λιθοσφαίρας, ὡς λείψανα ἀποσυνθέσεως ὀργανικῶν ὄντων. Τούτων ἕνεκα ὀρθοτέρα εἶναι ἡ ὀνομασία *βορβορώδεις πίδακες*. Ἡ ἀνεκτινασσομένη ἢ ἀνεκρέουσα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖ-

Εἰς τὰ πρῶτα ἡ τάσις τῶν ἀερίων οὐδέποτε φθάνει εἰς μεγάλην ἔντασιν. Τὰ περιοδικῶς ἐνεργὰ παρουσιάζουν ὡραῖα ἔντονα φαινόμενα ἐκρήξεων, διότι συχνὰ καὶ εὔκολα ὁ πόρος αὐτῶν φράσσεται ὑπὸ πηλοῦ ἀποξηραινομένου. Τότε τὰ ἀέρια συναθροίζονται ὑπογείως, μέχρις ὅτου ἡ τάσις των καταστῇ ἀρκούντως ἱκανὴ νὰ ἐκφράξῃ ἐκ νέου τὸν πόρον ἢ νὰ διανοίξῃ ἄλλην διέξοδον. Ὅταν τοῦτο γίνῃ, λαμβάνει χώραν ἔκρηξις, ἐνίοτε ἐκτάκτως ἰσχυρά, προκαλοῦσα ἔστιν ὅτε καὶ σεισμικὰς δονήσεις, αἰσθητὰς εἰς τὰ πέριξ. Ἡ ἰλὺς μετὰ τῶν ἐγκλεισμάτων της ἀνεκσφενδονίζεται ὑψηλὰ εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἐπαναπίπτει ὡς βροχὴ ἰλύος· γύρω, περὶ τὴν θέσιν τῆς ἀνεξόδου της, προκαλεῖ αὔξησιν τοῦ ὕψους τοῦ κώνου καὶ ρέει ἐξ αὐτοῦ ὑπὸ μορφὴν ρευμάτων ἰλύος ἐπὶ τῶν πλευρῶν πρὸς τὰ κάτω. Ὅσῳ μακροτέρα εἶναι ἡ περίοδος ἠρεμίας, τόσῳ καθίσταται μεγαλυτέρα ἡ σφοδρότης τῆς ἐκρήξεως, ἡ ὁποία ἐπακολουθεῖ. Εἰς πολὺ ἰσχυρὰς ἐκρήξεις δύναται νὰ συμβῇ ἀνάφλεξις τῶν ἀνεκλυομένων ἀερίων, ὁπότε παράγεται μεγαλοπρεπὲς φαινόμενον. Ἡ πυρίνη στήλη τοῦ βορβορώδους ἡφαιστείου τοῦ Lok Botan εἰς τὸ Βακοῦ ἔφθασε τὴν 5 Ἰανουαρίου 1887 μέχρις 600 μέτρων ὕψους εἰς τὸν ἀέρα. Τοιαύτας ἰδιαι-

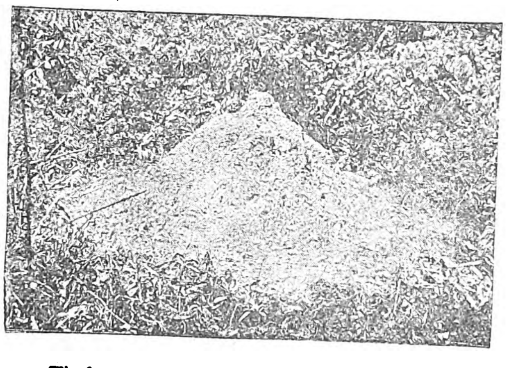

Τὸ βορβορῶδες ἡφαίστειον τοῦ Paja Bili εἰς τὴν βόρειον Σουμάτραν.

[Τὸ ἡφαίστειον τοῦτο ἀπενεκρώθη καὶ ἀπελιθώθη, ἀφ' ὅτου διὰ διατρήσεων ἐξεμεταλλεύθησαν τὰ ὑπόγεια κοιτάσματα τῶν πετρελαίων καὶ τῶν γηΐνων ἀερίων.]

τέρως σημαντικὰς ἐκρήξεις παρέσχον τὸ βορβορῶδες ἡφαίστειον ἐπὶ τῆς χερσονήσου Cedros εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν ἄκραν τῆς νήσου Trinidad (ἐξεσφενδονίσαν κατὰ μίαν ἔκρηξιν μᾶζαν ἰλύος 25.000 κυβ. μ.), τὰ ἐπὶ τῆς αὐτῆς νήσου βορβορώδη ἡφαίστεια τοῦ Devil's Woodyard καὶ ἓν ἄλλο εἰς τὴν νοτίαν ἀκτὴν τῆς νήσου, ἐξ οὗ ἔρρευσε πρὸς τὴν θάλασσαν ρεῦμα ἰλύος 250 μ. μήκους, τὸ ὁποῖον οἱ ἰθαγενεῖς ὠνόμασαν «*ὁδὸν τοῦ Διαβόλου*»· ὡσαύτως τὸ Paja Bili εἰς τὴν βόρειον Σουμάτραν κλπ.

Αἱ διαστάσεις τῶν βορβορωδῶν κώνων εἶναι ποικίλαι, κυμαινόμεναι ἀπὸ κλάσματα τοῦ μέτρου μέχρι τῶν συνήθων τιμῶν ἑνὸς ἢ καί τινων μέτρων. Εἰς σπανίας περιπτώσεις αὐξάνονται οὗτοι εἰς βουνὰ ὕψους ἑκατοντάδων τινῶν μέτρων. Ὁ κάτωθι πίναξ δίδει τὰς διαστάσεις βορβορωδῶν τινων ἡφαιστείων:

Βορβορώδη ἡφαίστεια *(κῶνοι)*	Τοποθεσίαι αὐτῶν	Ὕψος *εἰς μέτρ.*	Εὖρος	Περίμετρος	Διάμετρος κρατῆρος	Ἐπιφάνεια κρατῆρος
Boos-Dagh	Apscheron χερσόνησος (παρὰ τὴν Κασπίαν)	300	—	—	—	1/2 τετρ. χμ.
Ilan-Dagh	Ἀκτὴ Κασπίας	150	—	2 χμ.	—	—
Kamping	Νῆσος παρὰ τὴν Timor	36	—	—	175 μ.	—
Batu Berketak	Rotti, Ἰνδικὸν Ἀρχιπέλαγος	15	1 χμ.	—	—	—
Ὁ μεγαλύτερος κῶνος τοῦ Minbu	Birma	12—14	—	—	2 μ.	—
Ὁ παρὰ τὸ Rio Volcan	Κολομβία	10	—	—	15 μ.	—
Gasmounds τῆς ἀκτῆς τοῦ Γκόλφ	Union	1—2	5—10 μ.	—	—	—
Κῶνος τοῦ Paja Bili	Βόρειος Σουμάτρα	1—3	3 μ.	—	—	—

στον φαιὰ ἢ φαιοκυανῆ, συχνὰ ἀμμοῦχος, ἰλὺς εἶναι ἄργιλλος τοῦ ὑπεδάφους, μαλακυνθεῖσα διὰ τοῦ ὕδατος καὶ τῶν ἀερίων καὶ μεταβληθεῖσα εἰς πυκνόρρευστον πολτόν. Ἐντὸς αὐτῆς ἐγκλείονται, ἐντελῶς ἀκανονίστως ἐνσπαρμένα, ὀξυγωνιώδη, μικρὰ ἢ μεγάλα θραύσματα στερεωτέρων πετρωμάτων. Συχνὰ μάλιστα εὑρίσκονται ἐντὸς τῆς ἰλύος καὶ μεγάλοι ὄγκοι πετρωμάτων μὲ ἀπολιθώματα ἢ κόνδυλοι σιδηροπυρίτου ἢ καὶ μικρὰ πλακίδια ἰνώδους ἀσβεστίτου. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐγκλείσματα εἶναι κατατεμαχισθέντα λείψανα στρωμάτων πετρωμάτων ἢ καὶ θρύμματα συγκριμάτων καὶ φλεβῶν, εὑρισκόμενα ἐντὸς τοῦ ἀργιλλώδους πετρώματος τοῦ ὑπεδάφους καὶ τὰ ὁποῖα, κατὰ τὴν μαλάκυνσιν καὶ τὴν ἀνεκτίναξιν τούτου, συνανεξεβλήθησαν καὶ ἐνεκλείσθησαν ὡς γωνιώδη θραύσματα ἀκανονίστως ἐντὸς τῆς μάζης τῆς ἰλύος. Συχνὰ ἡ κυανόφαιος ἰλὺς τῶν βορβορωδῶν ἡφαιστείων εἶναι διαπεποτισμένη μὲ πετρέλαιον ἢ καὶ ἄσφαλτον. Πολλοὶ ὡς ἐκ τούτου βορβορώδεις κῶνοι εἶναι συγχρόνως τόποι εὑρέσεως πετρελαίου.

Τὰ βορβορώδη ἡφαίστεια διακρίνομεν εἰς *μονίμως καὶ συνεχῶς ἐνεργὰ* καὶ εἰς *περιοδικῶς ἐνεργά*.

Τὸ ὕψος καὶ ἡ μορφὴ τῶν βορβορωδῶν ἡφαιστείων δύνανται νὰ μεταβάλλωνται κατὰ πολὺ ἐν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου. Τὰ ἡφαίστεια ταῦτα εὑρίσκονται εἰς πολλὰ μέρη τῆς ὅλης ἐπιφανείας τῆς γῆς, πολλάκις εἰς θέσεις ὑπάρξεως παραφινελαίων ἢ καὶ ἀσφαλτελαίων. Ἐνίοντε παρουσιάζονται εἴς τινας τόπους ἀσυνήθως ἄφθονα. Οὕτως ἀπαντῶνται εἰς ἰδιαιτέρως ἔντονον ἀνάπτυξιν κατὰ τὰ δύο ἄκρα τοῦ Καυκάσου, εἰς μὲν τὸ δυτικὸν ἐπὶ τῶν χερσονήσων Taman καὶ Kertsch καὶ μέχρι τῆς Κριμαίας, εἰς δὲ τὸ ἀνατολικὸν ἐπὶ τῆς χερσονήσου τοῦ Apscheron ὡς καὶ ἐπὶ τῆς γειτονικῆς «*ἱερᾶς νήσου*» Swjätoi. Πολυάριθμα βορβορώδη ἡφαίστεια κεῖνται ἐπίσης εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς Κασπίας θαλάσσης εἰς τὴν βόρειον Περσίαν. Ἰδιαιτέρως γνωστὰ εἶναι περαιτέρω: αἱ ἁλατοπηγαὶ τοῦ Berca καὶ Beciu τῆς Ρουμανίας, αἱ τοῦ Minbu ἐν Βίρμᾳ, αἱ τῶν νήσων Araca (Ramri καὶ Cheduba) κατὰ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Βίρμας, μερικὰ εἰς τὸ Ἰνδικὸν ἀρχιπέλαγος, ἄλλα εἰς τὴν ἀκτὴν τοῦ Τεξὰς καὶ τῆς Louisiana, ὡς καὶ εἰς τὰ νότια τῆς νήσου Trinidad καὶ εἰς τὰς νοτιοαμερικανικὰς Ἄνδεις. Ἐπίσης εἰς τὴν περιοχὴν

Digitized by Google

τῶν Ἀπεννίνων παρὰ τὴν Πάρμαν καὶ Μοδέναν, εἰς τὴν Σικελίαν παρὰ τὸ Girgenti (ὅπου ἀποκαλοῦνται *Macaluba*), κ.λ.π.

Ἐκτὸς τῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς παρουσιαζομένων βορβορωδῶν ἡφαιστείων ὑπάρχουν τοιαῦτα καὶ *ὑποθαλάσσια*. Ἂν ἡ κορυφή τινων ἐκ τούτων, διαρκῶς αὐξανομένη, φθάσῃ εἰς ἀρκετὸν ὕψος, δύναται νὰ ἐκπροβάλῃ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, δίδουσα γένεσιν εἰς *«νέαν νῆσον»*. Αἱ τοιαῦται νέαι νῆσοι εἶναι βραχείας διαρκείας, διότι ἡ κυματωγὴ τὰς καταστρέφει. Οὕτω π. χ. τὴν 20 Σεπτεμβρίου 1887 ἐγεννήθη εἰς τὴν νότιον ἄκραν τῆς χερσονήσου Klias τῆς νήσου Βορνέου νέα νῆσος μήκους 250 μ., πλάτους 140 καὶ ὕψους 20, ἡ ὁποία ἦτο βορβορῶδες ἡφαίστειον καὶ κατεστράφη κατόπιν κατά τινα μεγάλον σεισμόν.

Εἰς τὰ βορβορώδη ἡφαίστεια κατατάσσονται καὶ τὰ *Mud-lumps* τοῦ δέλτα τοῦ Μισσισιπῆ, τὰ ὁποῖα εἶναι νέαι νῆσοι ἢ βορβορώδη ἡφαίστεια, ἀναδυόμενα ἐκ τῆς θαλάσσης. Ταῦτα εἶναι κόλουροι κῶνοι, φέροντες κατὰ τὴν κορυφήν των κρατηροειδῆ κοιλότητα καὶ ἔχοντες συνήθως ὕψος 2—3 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν (σπανιώτερον μεγαλύτερον). Ἀνεκβάλλουν ἁλατοῦχα ὕδατα καὶ ἰλὺν ὡς καὶ ἀέρια, τὰ ὁποῖα εἶναι κυρίως μεθάνιον καὶ δευτερευόντως ὀλίγον ὀξυγόνον, διοξείδιον ἄνθρακος καὶ ἄζωτον. Τὰ ἀέρια ταῦτα φαίνεται ὅτι εἶναι προϊόντα ἀποσυνθέσεως φυτικῶν οὐσιῶν, ἐγκλειομένων ἐντὸς τῶν προσχωμάτων τοῦ δέλτα. Ἡ γένεσις τῶν Mud-lumps συντελεῖται συχνὰ ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν, ἄλλοτε πάλιν διαρκεῖ ὁλόκληρα ἔτη.

Ἀνάλογα φαινόμενα ὑπάρξεως καὶ λειτουργίας βορβορωδῶν ἡφαιστείων φαίνεται, ὅτι ἔλαβον χώραν καὶ κατὰ παλαιοτέρας γεωλογικὰς ἐποχάς. Οὕτως αἱ πολυάριθμοι *«φλέβες ἐξ ἰλύος»*, π χους φύλλου χάρτου μέχρις 25 ἑκατοστομέτρων, αἱ διασχίζουσαι στρώματα τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου τῆς πετρελαιοφόρου περιοχῆς Yenangyoung τῆς Βίρμας, ἐξηγοῦνται ὅτι εἶναι πιθανῶς οἱ ἀπολιθωθέντες πόροι παλαιῶν βορβορωδῶν ἡφαιστείων. Ἀνάλογα φαινόμενα εἶναι αἱ περίεργοι *«φλέβες ἐκ ψαμμίτου»*, αἱ διασχίζουσαι ἐν Καλιφορνίᾳ πετρελαιομειγεῖς σχιστολίθους τῆς περιοχῆς τοῦ Mckittrik-Sunset ἢ καὶ τὸν ἠωκαινικὸν σχιστόλιθον τοῦ Tejon τῆς βορείου περιοχῆς τῆς Coalinga. Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

βορβὸς (ὁ) *[Βοτ.]*· βλ. **βολβός**.

Βορβύζης *[Γεωγρ.]* καὶ *Βαρβύσης, Βάρβυσσος, Βαράβυσσος, Βαρβύσιος*. Ποτάμιον παρὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, πηγάζον ἐκ τῶν ὑψωμάτων τοῦ χωρίου Βελιγραδίου. Ῥέει κατὰ νοτίαν διεύθυνσιν εἰς μῆκος 12—15 χιλιομ. δεχόμενος ἐξ ἀνατολῶν δύο μεγαλυτέρους παραποτάμους, ἐξ ὧν ὁ εἷς καλεῖται *Ὕδραλις*. Πρὸ τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Κερατίου κόλπου ἑνοῦται μετὰ τοῦ *Κυδάρεως*. Αἱ κοιναὶ ἐκβολαὶ τῶν ποταμίων τούτων ἔχουν ἤρεμον ῥοῦν καὶ ὕδωρ ἄφθονον καὶ κατ' αὐτὸ τὸ θέρος, δι' ὃ ἐνταῦθα ἐπί τι διάστημα εἶναι πλωταὶ εἰς μικρὰ πλοιάρια. Τουρκιστὶ καλοῦνται *Κιὸκ σοῦ*, εἰς δὲ τοὺς Ἕλληνας εἶναι γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Γλυκὰ νερὰ τῆς Εὐρώπης» ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ «Γλυκὰ νερὰ τῆς Ἀσίας», ἀποτελοῦσαι προσφιλῆ τόπον ἀναψυχῆς κατὰ τὸ θέρος. Ἡ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ διαρρεομένη κοιλὰς εἶναι εὔφορος μετὰ πλουσίων λειμώνων. Πάλαι ἐπ' αὐτοῦ, οὐ μακρὰν τῶν Βλαχερνῶν, ὑπῆρχε γέφυρα οἰκοδομηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ι. Σ. Σ.

Βοργήσιοι. Ἀπεδόθη οὕτως εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ πολλῶν τὸ ὄνομα τῆς ἰταλικῆς οἰκογενείας τῶν Borghese (βλ. Μποργκέζε) ‖ καὶ ὡς ἐπίθετον, *Βοργήσιος*—α,—ον, ὁ ἀνήκων εἰς τὸν οἶκον τοῦτον.

—**Βοργησία** *ἔπαυλις* (Villa Borghese)· βλ. Μποργκέζε, *ἔπαυλις*.

—**Βοργήσιον** *μέγαρον* (Palazzo Borghese)· βλ. Μποργκέζε, *μέγαρον*.

—**Βοργήσιος** *ἀθλητής*. Ἄγαλμα τοῦ γλύπτου Ἀγασίου (βλ. λ.), καλούμενον ἄλλως καὶ «Μαχόμενος μονομάχος», τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται σήμερον εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου.

Βοργίαι (Borgia). Ἰταλικὴ οἰκογένεια τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὀνομαστὴ ἰδίως διὰ τὸν ρόλον τὸν ὁποῖον διεδραμάτισαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ οἱ ἐκ τῶν μελῶν της Πάπας Ἀλέξανδρος ὁ ΣΤ', Καῖσαρ Βοργίας καὶ Λουκρητία Βοργία. Ἡ οἰκογένεια αὕτη ἦτο ἱσπανικῆς καταγωγῆς, προερχομένη ἐκ Βόρχα (Borjia) τῆς Βαλεντίας καὶ ὀνομαζομένη ἀρχαιότερον *Λάνκολ* (Lancol). Ὁ πρῶτος ἀντιπρόσωπος αὐτῆς, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ, εἶναι ὁ *Ἀλφόνσος Βοργίας*, ὁ ὁποῖος κατ' ἀρχὰς ἦτο ἐπίσκοπος τῆς Μαγιόρκας καὶ κατόπιν τῆς Βαλεντίας καὶ ὁ ὁποῖος, τῷ 1455, εἶχεν ἐκλεγῆ, περὶ τὸ

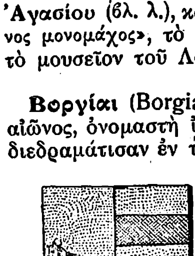

Θυρεὸς τῶν Βοργία.

ὀγδοηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, πάπας ὑπὸ τὸ ὄνομα Κάλιξτος ὁ Γ' (βλ. λ.). Κατά τινας ἱστορικοὺς ἡ ἀδελφὴ τοῦ Καλίξτου, *Ἰσαβέλλα*, ἐνυμφεύθη τὸν συγγενῆ της *Γοδεφρεῖδον Βοργίαν*. Κατ' ἄλλους, ὁ Βοργίας οὗτος ἀνῆκεν εἰς τὴν οἰκογένειαν Λαντζούλη τῆς Ἀραγῶνος, λαβὼν τὸ ὄνομα Βοργίας, διὰ νὰ μὴ σβεσθῇ ὁ οἶκος, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πάπα Καλίξτου, ἐλλείψει ἀρρένων ἀπογόνων. Ἐκ τοῦ γάμου τούτου ἐγεννήθησαν δύο τέκνα: *ὁ Πέτρος-Λουδοβῖκος Βοργίας*, ὁ ὁποῖος ἐχρημάτισε διοικητὴς ἐν Ῥώμῃ καὶ διαχειριστὴς τῆς περιουσίας τοῦ ἁγίου Πέτρου, καὶ ὁ *Ροδερῖγος Βοργίας*, ὁ ὁποῖος ἐγένετο καρδινάλιος τῷ 1455 καὶ πάπας τῷ 1492, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀλέξανδρος ὁ ΣΤ' (βλ. λ.). Ὁ τελευταῖος οὗτος ἀφῆκε πολλὰ νόθα τέκνα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸν *Καίσαρα Βοργίαν* (βλ. κατ.), τὸν *Ἰωάννην Βοργίαν*, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ ἱδρυτὴς τοῦ οἴκου τῶν δουκῶν τῆς Γκαντίας καὶ τῶν διαφόρων κλάδων του, τὸν *Γοδεφρεῖδον Βοργίαν* καὶ τὴν *Λουκρητίαν Βοργία* (βλ. κατωτ.).

Περὶ τῆς οἰκογενείας ταύτης καὶ τῶν κυριωτέρων μελῶν της ἐγράφησαν πολλὰ ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς ἱστορικῶν καὶ ὑπάρχει ὁλόκληρος φιλολογία στηριζομένη ἐπὶ ἱστορικῶν μαρτυριῶν καὶ ἐπὶ θρύλων. Πάντες ὅμως οἱ ἱστορικοὶ δὲν συμφωνοῦν ἐν τῇ ἐξιστορήσει των, κατὰ τὸν ΙΘ' δὲ ἰδίως αἰῶνα οἱ περισσότεροι γράψαντες περὶ τῶν Βοργία παρέστησαν αὐτοὺς διὰ τῶν μελανωτέρων χρωμάτων. Βραδύτερον ὅμως οἱ νεώτεροι ἱστορικοί, ἀπηλλαγμένοι τῶν προκαταλήψεων τῶν ἐχθρικῶς πρὸς τὴν οἰκογένειαν ταύτην διακειμένων χρονικογράφων τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ τῶν ρωμαντικῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἀποκατέστησαν τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, ἡ ὁποία, πόρρω ἀπέχουσα ἀπὸ τοῦ νὰ ἀπαλλάσσῃ ἀπὸ τὰς κατηγορίας τῆς ἀνηθικότητος καὶ τῶν ἐγκλημάτων, αἵτινες βαρύνουν τὴν οἰκογένειαν ταύτην, κατανέμει εἰς τοὺς κυριωτέρους πρωταγωνιστὰς τὴν μερίδα τῆς εὐθύνης των.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ferd. Gregorovius* «Λουκρητία Βοργία» (Στουτγάρδη,1873).—*Abbé Clement*, «Les Borgia» (Paris,1882). —*Ch. Yriarte* «César Borgia» (Paris, 1889).—*Schubert - Soldern*, «Die Borgia und ihre Zeit» (Δρέσδη, 1902).—*Giuseppe Portigliotti*, «I Borgia» (1928) κτλ. Μ. Δ. Β.

— **Βοργία**, *Λουκρητία*. Περιβόητος διὰ τὴν καλλονήν, τοὺς σκανδαλώδεις ἔρωτας καὶ τὰ ἐγκλήματα, εἰς ἃ ἀνεμείχθη, Ἰταλίς, φυσικὴ θυγάτηρ τοῦ Ροδερίγου Βοργία, τοῦ κατόπιν πάπα

Παγκρίτσιο: *Ἡ Λουκρητία Βοργία.*

Ῥώμης Ἀλεξάνδρου ΣΤ', καὶ τῆς περιφήμου Ρόζας - Βανότζα ντὲ Κατανέϊ, καὶ ἀδελφή, συνεπῶς, τοῦ *Καίσαρος Βοργία* (βλ. κατωτ.), ἐγεννήθη ἐν Ῥώμῃ τῷ 1480 καὶ ἀπέθανεν ἐν Φερράρᾳ τῷ 1519. Τὴν πρώτην νεότητά της διῆλθεν ἐν μέσῳ τῆς διαβοήτου διὰ τὰς συνεχεῖς ῥαδιουργίας καὶ τὰ ἀκατάπαυστα ἐγκλήματα αὐλῆς τῶν Βοργιῶν. Καίτοι ἐν τούτοις, πλεῖσται κατηγορίαι, ἐκ μέρους τῶν συγχρόνων της ἰδίως χρονικογράφων, βαρύνουσι τὴν Λουκρητίαν, δὲν πρέπει αἱ περὶ αὐτῆς κρίσεις νὰ ἐπηρεάζωνται ἐκ τῆς ἀποτροπαίου ἀναμνήσεως, ἣν ἐκληρονόμησεν εἰς τὴν ἱστορίαν ἡ πλήρης σκευωριῶν καὶ φρικτῶν ἐγκλημάτων ἐποχή, εἰς ἣν αὕτη ἔζησεν. Ἐξαιρετικῆς καλλονῆς, πλήρης χαρίτων, νωχελοῦς ἰδιοσυγκρασίας καὶ ἐκτάκτου εὐφυΐας ἡ Λουκρητία, ἦτο πλασμένη διὰ τὸν ρόλον, ὅστις τῆς ἐπεβλήθη καὶ ὃν σχεδὸν ἀσυναισθήτως διεδραμάτισεν. Οἱ ἀλλεπάλληλοι γάμοι της δὲν εἶχον ἄλλον σκοπόν, εἰμὴ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς φιλοδοξίας τοῦ πατρός της καὶ τὴν ἐπαύξησιν τῆς δυνάμεως τοῦ ἀδελφοῦ της Καίσαρος. Νεαρωτάτη ἀκόμη εἶχε μνηστευθῆ διαδοχικῶς δύο Ἱσπανοὺς εὐγενεῖς, τὸν δὸν Χερουβὶν ντὲ Σεντέλλος καὶ τὸν Γκασπάρντο ντὲ Προσίντα. Ἀλλ' ὁ πατήρ της, γενόμενος πάπας, διέλυσε τὸν ἀρραβῶνά της καὶ ἐνύμφευσεν αὐτὴν (1493) μετὰ τοῦ Ἰωάννου Σφόρτζα ντὲ Πεζάρο, νόθου υἱοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου Σφόρτζα, κόμιτος τοῦ Μιλάνου, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν πολιτικῶν σχεδίων του. Ὅταν ὅμως ὁ Καῖσαρ ἀντελήφθη, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ προσπορισθῇ κέρδη ἐκ τοῦ γάμου τούτου, ἀπεπειράθη νὰ δολοφονήσῃ τὸν γαμβρόν του ἐν αὐτῷ τῷ συζυγικῷ θαλάμῳ. Οἱ χρονικογράφοι τοῦ Πεζάρο ἀφηγοῦνται ὡς ἀκολούθως τὰ τῆς ἀποπείρας, ἣν ὁ Ἰωάννης Σφόρτζα τυχαίως διέφυγε: «Μίαν ἑσπέραν, ὁ Τζιακομίνο, θαλαμηπόλος τοῦ ἄρχοντος Ἰωάννου, εὑρίσκετο εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς κυρίας Λουκρητίας, ὅταν εἰσῆλθεν ὁ ἀδελφός της Καῖσαρ. Ὁ Τζιάκομο, κατὰ διαταγὴν τῆς κυρίας του, ἐκρύβη ὄπισθεν ἑνὸς ἀνακλίντρου. Ὁ Καῖσαρ ὡμίλησεν ἀνεπιφυλάκτως εἰς τὴν ἀδελφήν του, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνεκοίνωσεν ὅτι ἐδόθη ἐντολὴ τοῦ φόνου τοῦ συζύγου της. Ὅταν ὁ ἀδελφός της ἀνεχώρησεν, ἡ Λουκρητία ἀπέστειλε τὸν Τζιακομίνο ὅπως εἰδοποιήσῃ τὸν Σφόρτζα, ὅστις ἱππεύσας ἀμέσως ἐπὶ τοῦ ἵππου του, ἔφυγεν ἐν καλπασμῷ καὶ ἔφθασε μετὰ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας εἰς Πεζάρο, ὅπου ὁ ἵππος του κατέπεσε νεκρός. Ὁ ποντίφηξ ἠκύρωσε τὸν πρῶτον γάμον τῆς θυγατρός του, ἡ δὲ Λουκρητία, ἡ ὁποία ἠγάπησεν εἰλικρινῶς ὅλους τοὺς συζύγους της, ἔκλεισεν ἡμέρας τινὰς τὸν πρῶτον μεταξὺ τῶν καλογραιῶν τοῦ Ἁγίου Σίξτου» *(M. Gebhart)*.

Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1498 ἡ Λουκρητία συνεζεύχθη, διὰ πολιτικοὺς καὶ πάλιν σκοπούς, τὸν Ἀλφόνσον ντὶ Μπισέλια, νόθον ἐπίσης υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Ἀλφόνσου Β' τῆς Ἀραγωνίας. Ἀλλὰ καὶ ὁ γάμος οὗτος δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχής. Ὅτε οἱ Βοργίαι συνέλαβον τὴν ἰδέαν τῆς κατακτήσεως τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως καὶ συνεμάχησαν μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΒ', ἐστράφησαν κατὰ τοῦ οἴκου τῶν Ἀραγωνικῶν τῆς Νεαπόλεως, χωρὶς νὰ φεισθῶσιν οὐδὲ τοῦ γαμβροῦ των δουκὸς τοῦ Μπισέλια. Τὴν ἐπομένην τοῦ ἰωβιλαίου τοῦ 1500, ὅπερ ἑώρτασε μετὰ τῆς συζύγου του καὶ ὁλοκλήρου τῆς οἰκογενείας τοῦ ποντίφηκος, ὁ ἀτυχὴς Ἀλφόνσος ἐτραυματίσθη θανασίμως ὑπὸ τεσσάρων προσωπιδοφόρων ἐγγὺς τοῦ Ἁγίου Πέτρου. Ἡ Λουκρητία περιεποιήθη τὸν ἡμιθανῆ σύζυγόν της ἐπὶ τριάκοντα τέσσαρας ἡμέρας, ἐνῷ ὁ πάπας ἀπέστειλε πρὸς φρούρησίν του δεκαὲξ ἄνδρας τῆς φρουρᾶς του. Ἐν τούτοις ὁ Καῖσαρ, ἐπισκεπτόμενος τὸν τραυματίαν, συνέλαβεν ἀπαίσιον σχέδιον: «Ὅ,τι δὲν ἐγένετο κατὰ τὸ γεῦμα δύναται νὰ γίνῃ κατὰ τὸ δεῖπνον». Πράγματι τὴν 18ην Αὐγούστου 1500 εἰσῆλθεν εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ γαμβροῦ του καὶ ἀφοῦ ἀπεδίωξε τὴν Λουκρητίαν, τὸν ἐστραγγάλισε διὰ τοῦ σωματοφύλακός του Μικελόττο.

Ἡ Λουκρητία, μετὰ τὸν φόνον τοῦ δευτέρου συζύγου της, μετέβη εἰς τὸν πύργον τοῦ Νέπι. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἔλαβε χώραν τὸ μυστηριῶδες γεγονός, ὅπερ ἐδημιούργησε τὴν παράδοσιν περὶ τῶν αἱμομεικτικῶν σχέσεων αὐτῆς πρὸς τὸν πατέρα καὶ τὸν ἀδελφόν της. Τῷ 1498 ἡ Λουκρητία εἶχε γεννήσει, μετὰ τὸν δεύτερον γάμον της, ἄρρεν τέκνον. Τῷ 1501 ἐπανευρίσκεται παρ' αὐτῇ ἕτερος παῖς, ὀνομαζόμενος Τζιοβάννι, ὃν ἡ Λουκρητία ἀνέτρεφεν ὡς ἀδελφόν της καὶ διὰ τὸν ὁποῖον ἐξεδόθησαν δύο ἀναγνωριστικαὶ «βοῦλλαι» τοῦ πάπα, φυλασσόμεναι εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Μοδένας. Διὰ τῆς πρώτης τούτων ὁ Ἀλέξανδρος ἐδήλου ὅτι ὁ παῖς οὗτος ἦτο υἱὸς τοῦ Καίσαρος Βοργία τῆς Γαλλίας· διὰ τῆς ἑτέρας ἀνεγνώριζεν αὐτὸν ὡς ἴδιον υἱόν. Ἡ διπλῆ αὕτη περὶ τῆς πατρότητος τοῦ παιδὸς ὁμολογία συσκοτίζει ἔτι πλειότερον τὰς σοβαρὰς ἄλλωστε κατηγορίας τῶν συγχρόνων χρονογράφων περὶ τῶν ἀθεμίτων σχέσεων μεταξὺ θυγατρός, πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ. Εἰς τὰς κατηγορίας ταύτας ἔδωκε λαβὴν καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Λουκρητία μετ' εὐχαριστήσεως καὶ προθυμίας παρευρίσκετο εἰς τὰς ὀργιώδεις ἑορτάς, ἃς ὁ πάπας παρέθετεν εἰς τὰ Ποντιφικὰ ἀνάκτορα καὶ μιᾶς ἐκ τῶν ὁποίων (τῆς 31 Ὀκτωβρίου 1501) ἡ ἀφήγησις παρέμεινε περίφημος.

Ἓν ἔτος μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ δευτέρου συζύγου της, ἡ Λουκρητία ἐνυμφεύθη (1501) τὸν Ἀλφόνσον τῆς Ἔστης, δοῦκα τῆς Φερράρας, ὃν ἠκολούθησεν εἰς Φερράραν. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐσημείωσε νέον σταθμὸν ἐν τῇ ζωῇ τῆς Λουκρητίας. Παρεσκευασμένη ἐν τῇ παπικῇ αὐλῇ διεδραμάτισε σπουδαῖον πολιτικὸν πρόσωπον εἰς τὴν νέαν πατρίδα της, ἐσχημάτισε δὲ περὶ αὐτὴν λαμπρὸν κύκλον ἐξ ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων καὶ καλλιτεχνῶν, ἐν τῷ ὁποίῳ διεκρίνοντο ὁ Μπέμπο, ὁ κατόπιν καρδινάλιος, ὅστις οὐδενὸς φείδεται ἐπαίνου ὅπως ἀνυψώσῃ τὴν Λουκρητίαν εἰς τὴν κοινὴν συνείδησιν, καὶ ὁ Ἀριόστος, ὅστις ἐξύμνησε τὰς ἀρετάς της εἰς ἓν ὀκτάστιχον τοῦ «Μαινομένου Ρολλάνδου» του.

Ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, οἱ σύγχρονοι χρονικογράφοι παραθέτουν πλῆθος κατηγοριῶν κατὰ τῆς Λουκρητίας Βοργία. Μεταγενέστεροι ὅμως συγγρα-

Digitized by Google

φεῖς, ἐν οἷς ὁ Γρηγορόβιος, καίτοι ἀναγνωρίζουσι τὸ φιλήδονον αὐτῆς, δὲν δέχονται τὴν ἐγκληματικὴν αὐτῆς φύσιν, τὰς δὲ κατ' αὐτῆς κατηγορίας ἀποδίδουν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῶν Βοργιῶν· κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη ὑπῆρξαν συγγραφεῖς ἐπιζητήσαντες νὰ ἐξαγνίσωσι τελείως τὴν Λουκρητίαν. Κατὰ τὴν ἀσφαλεστέραν κρίσιν ἡ Λουκρητία δὲν ἦτο, κυρίως εἰπεῖν, φύσει «ἀνήθικος» (immorale) ἀλλὰ μᾶλλον «ἐξωηθική» (amorale), ἤτοι δὲν ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ τὰ ὅρια μεταξὺ ἠθικοῦ καὶ ἀνηθίκου. «Ὅλα της, γράφει ὁ Gebhart, ἦσαν φευγαλέα, ἀκαθόριστα, ἀμφίρροπα, ἄτολμα, τόσον τὸ πνεῦμά της, ὅσον καὶ ἡ ἔκφρασις, πρὸ πάντων δὲ ὁ χαρακτήρ της. Εἶναι εὔκολον νὰ δικαιολογήσωμεν τὴν διαγωγήν της. Ὑπῆρξεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ της εὐμάλακτος κηρός, χαρίεσσα σκλάβα, τῆς ὁποίας ἡ ἐκπαίδευσις δὲν ἐμόρφωσε τὴν αἰδῶ, οὔτε τὸν λεπτοφυῆ γυναικεῖον αὐτοσεβασμόν· γυνὴ γλυκυτάτη, προητοιμάσθη νὰ δεχθῇ ἄνευ ἀντιστάσεως τὰς σκανδαλωδεστέρας περιπετείας, τὰς ὁποίας κάποια ψυχικὴ ἀναισθησία καθίστα ὀλιγώτερον ὀδυνηράς. Συνήθισεν εἰς τὸν πόνον, ὡς συνήθισεν εἰς τὰ παράξενα θεάματα τῆς παπικῆς αὐλῆς. Εἰς τὴν ἐπιστολήν, ἣν διὰ θνῃσκούσης χειρὸς ἔγραψε πρὸς τὸν πάπαν Λέοντα Ι', διακρίνεται μᾶλλον τὸ ἤρεμον παράπονον μιᾶς δυστυχοῦς ὑπάρξεως, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ παρελθὸν ἀφῆκε μελαγχολικὴν μᾶλλον ἢ φρικιαστικὴν ἐντύπωσιν». Ὁ Βίκτωρ Οὑγγὼ κατέστησε τὴν Λουκρητίαν ἡρωΐδα ἑνὸς τῶν ὡραιοτέρων δραμάτων του, εἰς τὸ ὁποῖον ὅμως τὴν ζωγραφίζει συμφώνως πρὸς τὴν παράδοσιν μᾶλλον ἢ τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν. Τὸ δρᾶμα τοῦτο ἐχρησιμοποίησεν ὡς λιμπρέττον ὁ Ντονιζέττι εἰς τὸ μελόδραμά του «Λουκρητία Βοργία». —Ω.

— **Βοργίας**, ***Καῖσαρ***. Ἰταλὸς πρίγκιψ γεννηθεὶς ἐν Ρώμῃ τῷ 1476 καὶ ἀποθανὼν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Παμπελούνας τῷ 1507. Ἦτο οὗτος φυσικὸς υἱὸς τοῦ *Ροδερίγου Λαντζούλη Βοργία* (*πάπα Ἀλεξάνδρου ΣΤ'*) καὶ τῆς *Ρόζας Βανότζα ντὲ Κατανέϊ*, νομιμοποιηθεὶς διὰ βούλλας τοῦ πάπα Σίξτου Δ' τῷ 1486. Προοριζόμενος διὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον, ἐξεπαιδεύθη μετὰ μεγάλης φροντίδος ἐν Σαπιέντζᾳ τῆς Περουγίας καὶ ἐπεράτωσε τὰς σπουδάς του ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πίζης. Τῷ 1491, εἰς ἡλικίαν δέκα πέντε ἐτῶν, προεχειρίσθη εἰς ἀρχιεπίσκοπον τῆς Παμπελούνας, τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος, ὅτε ὁ πατήρ του ἐγένετο πάπας, προεχειρίσθη εἰς καρδινάλιον τῆς Βαλεντίας. Ὁ πατήρ του ἐδείκνυε μεγίστην πρὸς αὐτὸν αὐστηρότητα, ἀλλά, ὡς λέγει ὁ Γκυσαρντῖνο, οὗτος ἠγάπα ὑπερβαλλόντως τὰ τέκνα του καὶ ἐζήτει ν' ἀνυψώσῃ αὐτὰ εἰς τὸ ὕπατα ἀξιώματα· τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ φιλοστοργία αὐτοῦ, ὥστε μεθ' ὑπερηφανείας τὰ ὠνόμαζεν, ὄχι ἀνεψιούς, ὡς ἐσυνηθίζετο νὰ λέγωνται τότε τὰ νόθα τέκνα τῶν παπῶν, ἀλλ' ἴδια αὐτοῦ τέκνα.

Καῖσαρ Βοργίας.

Ἡ θέσις τοῦ καρδιναλίου δὲν ἐπλήρου τὰ φιλόδοξα ὄνειρα τοῦ νεαροῦ Καίσαρος ὅστις, φθονῶν τὸν πρεσβύτερον ἀδελφόν του *Ἰωάννην*, ὅστις ὡς λαϊκὸς εἶχε προσφέρει σημαντικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸν πατέρα του καὶ ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τῆς Γκαντίας, ἐπαρχίας τῆς Βαλεντίας, ἀπεφάσισε τὸν φόνον αὐτοῦ. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Κάρολος Η', παρακινούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Παλαιολόγου, υἱοῦ τοῦ Θωμᾶ Παλαιολόγου ἄλλοτε δεσπότου τῆς Πελοποννήσου, ἐδέχθη νὰ τῷ μεταβιβασθῶσι τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως δικαιώματα τοῦ Ἀνδρέου ἐπὶ τῇ ὅρῳ ἐκστρατείας αὐτοῦ κατὰ τῶν Τούρκων. Ὁ Κάρολος Η' ἐθεώρησεν ὅτι βάσις τῆς ἐναντίον τῶν Ὀθωμανῶν ἐκστρατείας του ὤφειλε νὰ ἦτο ἡ ἀνάκτησις τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως, ὅπερ θὰ ἐχρησίμευεν ὡς ὁρμητήριον τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ πολέμων. Καὶ ὁ μὲν Ἀλέξανδρος ΣΤ' συνεμάχησε μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Ἀλφόνσου Β', ὅπως ἀποκρούσῃ τὸν Κάρολον, οὗτος ὅμως ἐνεφανίσθη πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Ρώμης καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ΣΤ' περίτρομος ἔσπευσε νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην μετ' αὐτοῦ, παραδώσας ὡς ὅμηρον τὸν υἱόν του Καίσαρα, ὅστις ὅμως ἔσπευσε νὰ δραπετεύσῃ. Αἱ ἐπιτυχίαι τοῦ βασιλέως Καρόλου Η' ἐξῆψαν τὴν φιλοδοξίαν αὐτοῦ καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα τῷ ἐφαίνοντο κώλυμα εἰς τὴν πραγματοποίησιν αὐτῆς. Ἐπίσης κώλυμα παρίστατο εἰς τὰ ὄμματά του ἡ θέσις ἣν κατεῖχεν ὁ ἀδελφός του, δοὺξ τῆς Γαντίας, ἐνῷ δὲ ἐδεικνύετο ὑποστηρίζων αὐτόν, ὅπως ἀπολαμβάνῃ πλειοτέρας τιμάς, ἐδολοφόνησε τοῦτον καὶ ἀπεξεδύθη τὴν πορφύραν τοῦ καρδιναλίου. Ἡ κοινὴ φήμη ἀπέδωκε τὸ ἀποτρόπαιον τοῦτο ἔγκλημα εἰς τὸν Καίσαρα Βοργίαν. Ὁ πατήρ του, ἔχων ἀνάγκην υἱοῦ μᾶλλον ὡς πολεμιστοῦ ἢ ὡς κληρικοῦ, ἀπεδέχθη τὴν παραίτησιν αὐτοῦ. Ὁ Καῖσαρ ἐκληρονόμησε πάντας τοὺς τίτλους καὶ τὴν περιουσίαν τοῦ δολοφονηθέντος ἀδελφοῦ του καὶ ἐγένετο δοὺξ τῆς Γκαντίας καὶ τοῦ Μπενεβέντο, κόμις δὲ τῆς Τερρακίνι καὶ τοῦ Πόντε-Γκόρβο. Ἀλλ' οὔτε ταῦτα ἤρκουν εἰς αὐτόν. Ὠνειροπόλει βασιλικὸν διάδημα καὶ ἐπεδίωξε νὰ νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Καρολίναν. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς οὗτος, προβλέπων τοὺς ἁρπακτικοὺς σκοποὺς τοῦ Καίσαρος, ἀπεποιήθη τὴν πρότασιν, ὁ δὲ πάπας καὶ ὁ υἱός του ἔστρεψαν τότε ἀλλαχοῦ τὰ βλέμματά των. Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας εἶχεν ἀνέλθει ὁ Λουδοβῖκος ΙΒ', ὅστις, ἐπιθυμῶν νὰ διαζευχθῇ τὴν Ἰωάνναν τῆς Γαλλίας, ἀδελφὴν Καρόλου τοῦ Η', ὅπως νυμφευθῇ τὴν Ἄνναν τῆς Βρεττάνης, ἐζήτησε διαζύγιον παρὰ τοῦ πάπα, ὅστις ἀπέστειλε τὸν Καίσαρα κομιστὴν τῆς ποντιφικῆς βούλλας. Οὗτος ἔλαβε πρὸς ἀνταμοιβὴν τὸ δουκᾶτον τῆς Βαλεντίας μετὰ ἐτησίου εἰσοδήματος 20.000 χρυσῶν δουκάτων. Ὁ Λουδοβῖκος, γοητευθεὶς ὑπὸ τοῦ ὡραίου νεανίου, διεπραγματεύθη τὸν γάμον αὐτοῦ μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ναβάρρας, Ἰωάννου ντ' Ἀμπέρ, Σαρλόττας. Οἱ γάμοι οὗτοι ἐτελέσθησαν τῷ 1498, ὁ δὲ Καῖσαρ ἔλαβεν ἔκτοτε τὸ ὄνομα *Καῖσαρ Βοργίας τῆς Γαλλίας*.

Τὸ ἑπόμενον ἔτος διορισθεὶς παρὰ τοῦ πατρός του στρατηγὸς καὶ κυβερνήτης τῶν παπικῶν χωρῶν, εἰσῆλθεν εἰς Ἰταλίαν μετὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΒ' καὶ ἤρξατο τῆς προσβολῆς κατὰ τῆς Ρωμανίας, τὴν ὁποίαν ἐπεδίωξε νὰ μετατρέψῃ εἰς βασίλειον καὶ νὰ ἄρξῃ αὐτῆς. Βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, διαθέσαντος εἰς αὐτὸν στρατὸν ὀκτακισχιλίων ἀνδρῶν, ἐκυρίευσε τὰς πόλεις Ἰμόλαν, Πέζαρον, Ἀρμίνιον, καὶ ἄλλας, ἐφόνευσε τοὺς πλείστους τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν, κατέλαβε τὴν Ρωμανίαν καὶ προσήρτησε ταύτην εἰς τὰς κτήσεις τῆς παπικῆς ἕδρας. Ὁ Καῖσαρ Βοργίας ἦγε κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἡλικίαν 26 ἐτῶν, ἐπεδείκνυε δὲ ἔξοχα στρατιωτικὰ καὶ πολιτικὰ προτερήματα. Τῷ 1501 ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τῆς Ρωμανίας. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν του ταύτην ἐπέδειξεν ὄχι μόνον ἀφάνταστον ἐπιορκίαν ἀλλὰ καὶ σπανίαν ὠμότητα. Καταλαμβάνων τὰς διαφόρους πόλεις διὰ συνθηκολογήσεως, παρεβίαζεν ὅρκους καὶ συνθήκας, ἐλεηλάτει αὐτὰς καὶ ἐφόνευε τοὺς ἄρχοντάς των. Ὅπως κυριεύσῃ τὸ Καμερῖνο ἐπεκαλέσθη τὴν ἀρωγὴν τῆς πόλεως τοῦ Ὀρβίνου, ἀλλ' ἀφοῦ κατέλαβε τὴν πρώτην ἐστράφη καὶ κατὰ τῆς δευτέρας, ἥτις ὑπέστη τὴν αὐτὴν πρὸς ἐκείνην τύχην. Ἡ παρὰ πᾶσαν τιμὴν πρᾶξις αὕτη ἐξήγειρεν εἰς ἀγανάκτησιν τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας, ὅστις ἔσπευσε ν' ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματά του, μὴ θέλων νὰ συμμετέχῃ τῶν ἀχρειοτήτων τούτων τοῦ Βοργία. Ἐπεμβὰς ὁ πάπας ἔπεισε τὸν Λουδοβῖκον ΙΒ' νὰ ἐνισχύσῃ διὰ τοῦ στρατοῦ του τὸν υἱόν του, οὗτος δ' ὑπήκουσεν εἰς τὰς παρακλήσεις τοῦ πάπα καὶ ὁ Καῖσαρ ἐξηκολούθησε τὰς αὐθαιρεσίας καὶ τὰς ἐπιορκίας, καταρτίσας σῶμα ἐκ 4.000 Ἑλβετῶν μισθοφόρων. Τότε ἐξυφάνθη κατ' αὐτοῦ συνωμοσία καὶ συνήφθη ἐναντίον του ὁμοσπονδία. Οὗτος ὅμως διὰ ποικίλων δολοπλοκιῶν, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ πατρός του, προσείλκυσε τοὺς ἀποστατήσαντας, οἵτινες ἐπανῆλθον εἰς τὰς τάξεις καὶ συνέδραμον αὐτὸν ὅπως φέρῃ εἰς πέρας τὴν ἐκστρατείαν του. Ὡς ἐπερατώθη ὅμως αὕτη, ὁ Καῖσαρ φονεύσας τοὺς ἀντιπάλους του ἀφήρπασε καὶ τὰς κτήσεις αὐτῶν, δὲν ἀπέμεινε δὲ εἰς τοῦτον, εἰμὴ νὰ ἀνακηρυχθῇ βασιλεὺς τῆς καταληφθείσης χώρας. Ἀλλὰ ἡ παπικὴ ἀρχὴ δὲν ἠδύνατο ν' ἀνεχθῇ κράτος ἐν κράτει, τοῦτο δὲ παρεκώλυε τὴν πραγματοποίησιν τῶν σχεδίων αὐτοῦ.

Ἐνῷ ὁ Καῖσαρ εὑρίσκετο εἰς ὅλην τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ, τῷ 1503 ἀπέθανεν ὁ πατήρ του, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δηλητηριασθείς, οὕτω δὲ κατέρρευσεν ἡ ἰσχὺς αὕτη παραχρῆμα. Καταληφθεὶς ἐκ νόσου ὁ Καῖσαρ, μόλις ἠδυνήθη ν' ἁρπάσῃ τοὺς θησαυροὺς τοῦ Βατικανοῦ, ἀλλ' οὐδὲν ὅμως ἀπέμεινεν ἐκ τῆς προτέρας δυνάμεώς του. Ὁ νέος πάπας Ἰούλιος Β' διέταξε τὴν σύλληψιν αὐτοῦ· ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας τὸν ἐγκατέλιπε καὶ τὰ πλεῖστα τῶν στρατευμάτων του τὸν ἀπηρνήθησαν, αἱ δὲ φρουραὶ τῶν ἰσχυρῶν πόλεων ὑποταγεῖσαι ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Γονζάλβου τοῦ Κορδουβίου παρεδόθησαν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἱσπανίας. Προδοθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Ἱσπανοῦ στρατηγοῦ παρεδόθη εἰς Φίλιππον τὸν Καθολικόν. Τῷ 1504 μετεφέρθη εἰς Βαλεντίαν καὶ ἐκλείσθη εἰς τὸν πύργον Κινκινίλλα καὶ εἶτα εἰς τὴν Μεντίνα ντὲλ Κάμπο. Δραπετεύσας ἐκεῖθεν εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ γυναικαδέλφου του βασιλέως τῆς Ναβάρρας, γενόμενος δὲ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ κατεπολέμησε τοὺς Καστιλιανούς, ὅτε ἐφονεύθη πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Παμπελούνας. Ὁ Καῖσαρ Βοργίας ὅστις εἶχε λάβει ὡς ἔμβλημα «Aut Caesar aut nihil» στιγματίζεται ὑπὸ τῆς ἱστορίας ὡς διαπράξας ἀπειράριθμα ἐγκλήματα. Ἐκτὸς τοῦ φόνου τοῦ ἀδελφοῦ του, μεταξὺ τῶν ἄλλων δολοφονιῶν θεωρεῖται καὶ ὡς αὐτουργὸς τῆς δολοφονίας τοῦ γαμβροῦ του Ἀλφόνσου ντὶ Μπισέλια. Ὁ Γρηγορόβιος εἰκόνισεν αὐτὸν θαυμασίως, ὁ δὲ Μακκιαβέλης εὗρεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τὸν τύπον τοῦ τυράννου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Tomasi*, Vita del duce di Valentino.— *Ch. Yriarte*, César Borgia, 2 vol. Paris 1889. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Βοργίας (Borgia), ***Στέφανος***. Ἰταλὸς καρδινάλιος καὶ ἀρχαιολόγος (1731—1804). Λάτρης τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, κατήρτισεν εἰς Μπελλέτρι, ἰδιαιτέραν πατρίδα του, μουσεῖον, ὅπερ μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐπλούτισε δι' ὑπερόχων συλλογῶν. Ὁ πάπας Βενέδικτος ΙΔ' ὠνόμασεν αὐτὸν τῷ 1759 τοποτηρητὴν τοῦ Μπενεβέντο, ὅπου διὰ τῆς λήψεως σοφωτάτων μέτρων κατώρθωσε νὰ σώσῃ τὴν πόλιν ἐκ τοῦ λιμοῦ, ὅστις ἐμάστιζε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως. Ἀπὸ τοῦ 1770—1788 ὑπῆρξε διευθυντὴς τῆς προπαγάνδας, τὸ ἀξίωμα δὲ τοῦτο τὸν συνέδεσε μεθ' ἁπάντων τῶν ἀνὰ τὴν ὑφήλιον καθολικῶν ἱεραποστόλων, οἵτινες παρέσχον εἰς τὰς ἐκ παλαιῶν χειρογράφων καὶ ἀρχαίων καλλιτεχνημάτων συλλογάς του πολυτιμοτάτας συμβολάς. Ὅτε ἐν ἔτει 1797 ἤρχισε ν' ἀπειλεῖται εἰς τὸ παπικὸν κράτος ἐπανάστασις, Πῖος ὁ ΣΤ' ἐνεπιστεύθη τὴν δικτατορίαν τῆς Ρώμης εἰς τὸν Βοργίαν. Κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Γάλλων καὶ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς δημοκρατίας φυλακισθείς, εἶτα δ' ἐξορισθείς, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Βενετίαν καὶ κατόπιν εἰς Πάδουαν. Ἐπανελθὼν εἰς Ρώμην μετὰ τοῦ πάπα Πίου τοῦ Ζ', ἀφιερώθη ψυχῇ καὶ σώματι εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς διοικήσεως. Ὁ Βοργίας ἀπέθανεν εἰς τὴν Λυὼν κατὰ τὸ ταξίδιον αὐτοῦ διὰ τὴν στέψιν τοῦ Ναπολέοντος. Τὰς θαυμασίας συλλογάς του περιέγραψαν ὁ Ἄντλερ, ὁ Τζοέγκα, ὁ Τζόρτζι, ὁ Φρὰ Παολῖνο καὶ ἄλλοι. Διὰ τοῦ ἐν ἔτει 1769 ἐν Ρώμῃ δημοσιευθέντος ἔργου του «Memorie istoriche della città di Benevento» ἐξησφάλισε τὴν φήμην αὐτοῦ ὡς ἱστορικοῦ καὶ ἀρχαιολόγου. Πλὴν αὐτοῦ συνέγραψε καὶ τὰς ἑξῆς βαρυσημάντους συγγραφάς: Monumento di Papa Giovanni XVI» (Ρώμη, 1750), «Breve istoria dell' antica città Tadino nell' Umbria» (Ρώμη 1751), «Vaticana Confessio B. Petri illustrata» (Ρώμη 1776). Ἀξιόλογος εἶναι ἐπίσης ἡ ἱστορικὴ πραγματεία του ὑπὸ τὸν τίτλον: «Breve istoria del dominio temporale della sede apostolica nelle due Sicilie» (Ρώμη 1788). Ὁ Βοργίας ὑπῆρξεν ἐνθουσιωδέστατος προστάτης τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Ἡ βιογραφία αὐτοῦ ἐγράφη εἰς τὴν λατινικὴν ὑπὸ τοῦ πατρὸς Παολῖνο ντὶ Σὰν-Μπαρτολομέο (Ρώμη 1805). —Β.

Βοργίας (Borgia), ***Φραγκῖσκος (ἅγιος), δοὺξ τῆς Γκαντίας***. Ἱσπανὸς μεγιστὰν καὶ τρίτος ἀρχηγὸς τῶν Ἰησουιτῶν, γεννηθεὶς ἐν Γκαντίᾳ τῆς Βαλεντίας (1510—1572). Ἔζησε κατ' ἀρχὰς κοσμικὸν βίον, ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου του κατετάχθη εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἰησουιτῶν. Συνδεόμενος διὰ στενῆς φιλίας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κάρολον-Κουῖντον, παρέσχε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἱερατικὸν τάγμα εἰς ὃ ἀνῆκε, ἰδίως δὲ ὑπεστήριξε μεγάλως τὰ ἰησουιτικὰ κολλέγια τῆς Ἱσπανίας, γενόμενος διὰ τὰς ὑπηρεσίας του ταύτας ἀρχηγὸς τοῦ τάγματος. Ἀνεκηρύχθη ἅγιος ὑπὸ τοῦ πάπα Κλήμεντος Θ' καὶ ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 10 Ὀκτωβρίου. Θ. Β.

— **Βοργίας**, ***Φραγκῖσκος***. Ἱσπανὸς πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1574 καὶ ἀποθανὼν ἐν Μαδρίτῃ τῷ 1658. Ὑπῆρξε πρίγκιψ τῆς Squillace, κατήγετο δὲ ἀπὸ τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου ΣΤ'. Τῷ 1614 διωρίσθη ἀντιβασιλεὺς τοῦ Περού. Ὑπῆρξε προστάτης τῶν γραμμάτων καὶ διεκρίθη ὡς συγγραφεύς. Ὡς ἄριστα τῶν ἔργων του θεωροῦνται: «Obras in verso» (Μαδρίτη, 1636) καὶ «Napole recuperada» (Saragossa 1651). Θ. Β.

Βόργιανη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ δήμου *Φαρκαδῶνος* τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 148. Δ. Ε. Μ.

Βόρδας (Borda), ***Ἰωάννης-Κάρολος***· βλ. λ. Μπορντά.

Βορδίγαλα ἢ ***Βορδίγαλλα*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. Μπορντώ.

βορδιγάλιος, *— ία, — ιον*· ὁ τῶν Βορδιγάλων, τουτέστι τῆς γαλλικῆς πόλεως Μπορντώ: «βορδιγάλιος οἶνος».

— **βορδιγάλιος** ***πολτὸς*** (ὁ) *[Φυτοπαθολ.]*. Καλεῖται τὸ μεῖγμα ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ διαλύσεως θειικοῦ χαλκοῦ, ἀσβεστίου καὶ ὕδατος, ὅπερ χρησιμοποιεῖται ὡς ἓν ἐκ τῶν ἀποτελεσματικωτέρων φαρμάκων διὰ τὴν καταπολέμησιν τοῦ περονοσπόρου. Δ. Ν. Π.

Βορδιὲ (Bordier). Ἑλβετὸς φιλέλλην πολεμήσας μετὰ τοῦ Ἱεροῦ λόχου εἰς τὸ Δραγατσάνι καὶ πεσὼν ἐκεῖ μετὰ τοῦ ἄνθους τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας (*Σπηλιάδου* τόμ. Α' σ. 189). Κατὰ τὸν Φιλήμονα διεκρίθη ἐν τῇ μάχῃ ἐκείνῃ ἐπ' ἀνδρείᾳ. Τ. Χ. Κ.

Βορδόνης. ***Ἰωάννης***. Ἕλλην ἐγκατεστημένος ἐν Τεργέστῃ καὶ διαπρέψας ἐπὶ Τουρκοκρατίας διὰ τὰς ὑπηρεσίας του πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμ-

Digitized by Google

ματα. Τῷ 1819 ἦτο κατὰ τὸν Λόγιον Ἑρμῆν «πρόεδρος τοῦ Γένους», παριστάμενος εἰς τὰς ἐξετάσεις τῶν ἐκεῖ σχολείων· (ἔγγραφον 7041 τῆς Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας.) τ. χ. κ.

— **Βορδόνης** *Λεονάρδος*. Ἰατροχειροῦργος τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος (1746—1813). Συνέγραψεν ἔργον «Περὶ μεθόδων ἰατρικῆς διαγνώσεως».

Βόρδονος *μονή*. Μονὴ ἐν τῷ θέματι Ἀρμενιακῶν (Πόντου) τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ βασιλεὺς Λέων ΣΤ΄ (886—912), ἅμ' ὡς ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, θέλων ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς μεγάλης ἐπιβολῆς τοῦ σοφοῦ ἀλλὰ πείσμονος πατριάρχου Φωτίου, τοῦ χρηματίσαντος διδασκάλου του, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ τερματίσῃ τὰς μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης μακρὰς ἔριδας, ἐξώρισεν αὐτὸν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Βόρδονος καὶ ἀνήγαγεν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν μόλις δεκαεξαετῆ ἀδελφὸν αὐτοῦ Στέφανον, διατελοῦντα τότε σύγγελον τοῦ πατριαρχείου. Ν. ΚΛΣ

Βορδὼ (Bordeaux) *[Γεωγρ.]*· βλ. Μπορντώ.

— **Βορδὼ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Πρεβέζης· βλ. λ. Μονολίθι.

βόρδων καὶ *βούρδων* (ὁ)· ἐκ τοῦ λατινικοῦ *burdo*. Παρὰ Βυζαντινοῖς ὁ ἡμίονος, ἰδίως ὁ ἐξ ἵππου καὶ θηλείας ὄνου.

βορδωναρεῖον (τὸ) καὶ *βουρδουναρεῖον*. Βυζαντινὴ λέξις (ἐκ τοῦ βόρδων βλ. λ.) συχνὰ εἰς τὰ τυπικὰ ἀπαντῶσα καὶ δηλοῦσα κυρίως τὸ ἡμιονοστάσιον, γενικῶς δὲ τὸ ἐν ταῖς μοναῖς ἰδίως, πρὸς στέγασιν τῶν φορτηγῶν καὶ ἄλλων ζῴων, συνεχόμενον ἢ διακεκριμένον τῶν ἄλλων ἱδρυμάτων διαμέρισμα. Τὸ βορδωναρεῖον ἐκαλεῖτο καὶ στάβλος (βλ. λ.).

βορδωνάρης καὶ *βορδωνάριος* καὶ *βουρδουνάρης*· ὁ σταβλίτης καλόγηρος, ὅστις διακονεῖ ἐπιβλέπων τὰ *βορδωναρεῖα*· ὁ τῶν στάβλων προβλεπτής.

βορδῶνι (τό)· ἐκ τοῦ βόρδων (βλ. λ.). Παρὰ Βυζαντινοῖς *βορδώνιον* ἢ *βουρδόνιον*. Ὁ μικρὸς ἡμίονος, τὸ μουλάρι. Ἐπίσης: δοκὸς μικρά, καὶ τὸ ξύλον τὸ διαπερώμενον εἰς τὸ ὄρθιον στυράκιον τοῦ ἐλαιοτριβείου καὶ χρησιμεῦον πρὸς περιστροφὴν τούτου. Τὸ ξύλον τοῦτο καλεῖται καὶ *βορδωνάρι*.

Βορδῶνι *[Παραλ. Γεωγρ.]* Ὁ μικρὸς ἀλλ' ὡραῖος λιμὴν τῆς νήσου *Μονῆς* (πλάτ. 37°41'30'' Β, μήκ. 23°26'30'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1514: Aegina and Methana). Σ. Ε. Λ.

Βορδώνια (τὰ καὶ ἡ) (ἡ *Βορδόνια*) *[Γεωγρ.]* Ἕδρα τῆς ὁμωνύμου κοινότητος τῆς τέως ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κεῖται εἰς τὰς ἀνατολικὰς ὑπωρείας τοῦ Ταϋγέτου, ΒΔ. τῆς Σπάρτης, καὶ εἰς ἀπόστασιν 3 ὡρῶν ἀπ' αὐτῆς. Ἀποτελεῖται ἐκ πέντε συνοικισμῶν (*Ἐπάνω Χώρας, Ὀράχον, Σωλῆνας, Παππαδιανίκων* καὶ *Λιόπεσι*) καὶ κατοικεῖται ὑπὸ 864 κατοίκων. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον, ὑπάγεται δὲ εἰς τὸ εἰρηνοδικεῖον Καστανιᾶς, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπέχει μίαν ὥραν. Συγκοινωνεῖ πρός τε τὴν Σπάρτην καὶ τὴν Καστανιὰν δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἀποκομίζουσιν ὡς κυρίας προσόδους περὶ τὰς 50 χιλ. ὀκ. ἐλαίου, 40 χιλ. ὀκ. ἀραβοσίτου, 30 χιλ. ὀκ. σίτου, 50 χιλ. ὀκ. γλεύκους καὶ ἱκανὴν ποσότητα τυροῦ ἀπὸ τῶν ποιμνίων των.

Πρὸς Δ. αὐτοῦ καὶ παρὰ τὸν συνοικισμὸν Ἐπάνω Χώρα σῴζονται καὶ σήμερον ἀκόμη τὰ ἐρείπια κάστρου τῶν χρόνων τῆς Φραγκοκρατίας. Μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Φράγκων καὶ τὴν ἵδρυσιν τοῦ δεσποτάτου τοῦ Μυστρᾶ, ἡ ὀχυρὰ Βορδώνια καὶ τὸ ἔτι ὀχυρώτερον αὐτῆς *Καστρίτσι* (σήμερον *Καστρὶ*) παρὰ τὴν Καστανιάν, περιῆλθον εἰς τὸ εἰρημένον δεσποτᾶτον. Κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (1453) ἡ Βορδώνια ἀνῆκεν εἰς τὸ κράτος τοῦ Δημητρίου Παλαιολόγου, κατελήφθη δὲ τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸ 1460, ὅτε εἶχεν ἐκραγῇ ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν, *Θωμᾶ* καὶ *Δημητρίου Παλαιολόγου*, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος εἶχεν ἀποστατήσει καὶ ἀπὸ τοῦ ὡς ἐπικυριάρχου ὑπ' ἀμφοτέρων ἀναγνωρισθέντος Μωάμεθ. Τὴν Βορδώνιαν τότε, μόλις προσήγγισεν εἰς αὐτὴν ὁ Μωάμεθ, ἐγκατέλιπον οἱ ἄρχοντές της.

Εἰς τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ κάστρου τοποθεσία τις καλεῖται «Γέροντες». Ἐκεῖ πιστεύεται ὅτι ἦτο τὸ κριτήριον (δικαστήριον) τῶν Βορδωνίων.

Εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας Α. τῶν Βορδωνίων παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Εὐρώτα τοποθεσία τις καλεῖται «Ἑλληνικό», ὅπου ἦτο ἴσως τὸ Χαράκωμα (βλ. λ.) Κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἱερὸν Ἀγῶνα ἡ Βορδώνια ἐδοξάσθη μὲ τὸν ἡρωϊκὸν γόνον της *Παπακαλομοίρην*, γενναίως ἀγωνισθέντα καὶ πεσόντα κατὰ τὴν μάχην τῶν Βασιλικῶν (1821). Ἐκ Βορδωνίας κατήγετο ὁ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν προεστὼς τοῦ Μυστρᾶ *Ἀναγνώστης Κοπανίτσας*, πρόγονος τῆς πολιτευομένης ἐν Λακεδαίμονι οἰκογενείας, οὗτινος ὁ πύργος, ἠρειπωμένος ὅμως, σῴζεται καὶ σήμερον μὲ τὰς ἐπάλξεις του καὶ τὶς πολεμότρυπές του εἰς τὸ χωρίον. Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Βορδῶνοι καὶ *Βορθῶνοι* *[Παραλ. Γεωγρ.]* Τρεῖς βραχονησῖδες τῆς Προποντίδος, ἐν τῷ διέκπλῳ τῶν *Πριγκηπονήσων*. Ἡ βορειοανατολικωτέρα ὀνομάζεται *Σιχλὶ Βορδῶνος* (φάρος «Ἄγκα» λευκῶν ἐκλάμψεων)· ἡ μεσαία *Μπατμὲζ Βορδώνας* καὶ ἡ νοτιοανατολικωτέρα *Μπουγιοὺκ Βορδώνας* (φάρος «Ἄγκα» ζεύγους ἐκλάμψεων) προεκτεινομένη δι' ἐπικινδύνου ὑφαλεμβόλου ἐπὶ 2 μίλ. πρὸς Μέσην. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βορεάδαι *[Μυθολ.]*. Κατὰ τὰς βεβαιοτέρας παραδόσεις ἡ *Ὠρείθυια*, ὅτε ὑπὸ τοῦ *Βορέα* ἀνηρπάγη εἰς τὴν θρᾳκικὴν αὐτοῦ πατρίδα, ἔτεκε δύο υἱούς, τὸν *Ζήτην* καὶ τὸν ***Κάλαϊν***. Γεννηθέντες ἐκ τῆς περιπτύξεως δύο θεοτήτων τοῦ ἀνέμου ἐν τῷ σκοτεινῷ τῶν νεφελῶν περικαλύμματι εἶναι καὶ αὐτοὶ θεοὶ τῶν ἀνέμων, φέροντες τὸ ὄνομα *Βορεάδαι*. Πατρὶς τούτων κατὰ ταῦτα εἶναι ἡ Θρᾴκη. Κατέχουσι τὰς ἰδιότητας τοῦ πατρὸς αὐτῶν, ἰδίως τὴν ταχύτητα («ὠκύτερος παίδων Βορέως» *Θέογ*. 716), ὁρμῶντες ἀπὸ τοῦ αἰθέρος («κατ' αἰθέρος ἀΐξαντε» *Ἀπ. Ρ.* Ἀργ. 2, 426). Ἀπὸ τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ τραχήλου αὐτῶν κυματίζουσιν οἱ σκοτεινοὶ βόστρυχοι εἰς τὸν ἄνεμον· ἐπὶ ἄλλων παραστάσεων φέρουσι μακρὰν κόμην εἰς κρωβύλον ἀναδεδεμένην καὶ ἀκριβῶς ἐπ' αὐτῶν φέρουσι γενειάδα (*Ov.* Met. 6,715). Ἰδιαιτέρως ἔχουσιν ὡς καὶ ὁ πατὴρ πτέρυγας («πτερωτοὶ» καὶ «πτεροῖσιν νῶτα πεφρίκοντας ἄμφω πορφυρέοις», *Πιν.* Πυ. 4,181). Ἀλλαχοῦ φέρονται μετὰ πτερῶν εἰς τοὺς πόδας, ὅπως ὁ Περσεύς, ἢ εἰς τοὺς κροτάφους, ἢ καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ ἐπὶ τῶν ποδῶν. Καὶ ἡ ἐνδυμασία αὐτῶν συμφωνεῖ πρὸς τὴν τοῦ Βορέου· βραχὺς χιτὼν καὶ ὑψηλὰ ὑποδήματα, ἔτι δὲ ξίφη καὶ δόρατα. Ἀμφότεροι ἔλαβον μέρος εἰς τὸν πλοῦν τῶν Ἀργοναυτῶν, καθ' ὃν ἠλευθέρωσαν τὸν Φινέα ἀπὸ τὰς Ἁρπυίας. Ἤδη ἐπὶ τῆς λάρνακος τοῦ Κυψέλου καὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Ἀμυκλαίου Ἀπόλλωνος εἰκονίζοντο οἱ Βορεάδαι καταδιώκοντες τὰς Ἁρπυίας (*Παυ.* 5,17,11.3,18,15). Εἶναι γνωστὸν ἔτι, ὅτι ἔλαβον μέρος εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Πελίου καὶ ἐνίκησαν κατ' αὐτοὺς ἐν τῇ ἱπποδρομίᾳ, ἐνῷ κατ' ἄλλην παράδοσιν τοῦτο συνέβη κατὰ τοὺς ἀγῶνας ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Θόαντος. Ὁ θάνατος αὐτῶν συνήθως ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἡρακλέα, φονεύσαντα αὐτοὺς ἐν Τήνῳ (*Ἀπόλ.* 3,15,2 - *Ἀπόλλ Ρ.* Ἀργον. 1, 1298). Λέγεται δηλαδὴ ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ἐγκατέμεινεν ἐν Μυσίᾳ κατὰ τὸν πλοῦν τῶν Ἀργοναυτῶν (*Διόδ. Σικ.* 4.44). Οἱ λοιποὶ ἤθελον νὰ ἐπιστρέψωσιν, ἵνα πάλιν παραλάβωσι τοῦτον, ἀλλ' οἱ Βορεάδαι ἀντέστησαν. Διὰ τοῦτο ἔπρεπε νὰ καταλάβῃ αὐτοὺς ἡ τιμωρία τοῦ Ἡρακλέους. Ὅτε λοιπὸν ἐκ τῶν περὶ τὸν Πελίαν ἀγώνων ἐπέστρεφον, ἐφόνευσεν αὐτοὺς ἐπὶ τῆς νήσου Τήνου καὶ ἵδρυσε μνημεῖον μετὰ δύο στηλῶν, ἐξ ὧν ἡ ἑτέρα κατὰ τὴν πνοὴν τοῦ Βορέα ἐκινεῖτο. Τοῦτο ἵνα δειχθῇ ἡ δύναμις τοῦ Βορρᾶ ἐν Τήνῳ καὶ ἡ καταγωγὴ αὐτῆς.

Ἐκτὸς τοῦ Ζήτου καὶ τοῦ Καλάϊδος ὀνομάζονται ἔτι καὶ ἄλλοι ἀπόγονοι τοῦ Βορέα. Οὕτως ἐκ τῆς Ὠρειθυίας αἱ θυγατέρες ***Κλεοπάτρα*** καὶ ***Χιόνη***. Ἡ Κλεοπάτρα, ἡ σύζυγος τοῦ Φινέως, ἠλευθερώθη τῆς αἰχμαλωσίας ὑπὸ τῶν Βορεαδῶν. Παρὰ Σοφοκλεῖ (Ἀντ. 983) ἐμφανίζεται ὡς γνησία θυγάτηρ τοῦ Βορέα· αὐξάνει ἐν μεμακρυσμένῳ σπηλαίῳ ὑπὸ τὰς καταιγίδας τοῦ πατρὸς αὐτῆς καὶ ὁμοιάζει πρὸς αὐτὸν ὡς «*Βορεὰς ἅμιππος*» εἰς ταχύτητα. Ἡ Χιόνη δηλοῖ διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς τὴν σχέσιν πρὸς τὸν Βορέαν. Καὶ τρίτη θυγάτηρ ἀναφέρεται *Χθονία*, ταυτιζομένη πρὸς ὁμώνυμον θυγατέρα τοῦ Ἐρεχθέως. Καὶ τὸν *Αἷμον* ὀνομάζουσιν υἱὸν Βορέα καὶ Ὠρειθυίας διὰ τὴν γειτνίασιν αὐτοῦ πρὸς τὸ θρᾳκικὸν ὄρος. Καὶ τὰς *Αὔρας* λέγουσι θυγατέρας τοῦ Βορέα («θοαὶ Βορέα θύγατρες», *Κό. Σμυ.* 1,684).

Τοὺς Βορεάδας παρουσιάζουσι καὶ ἐν τῇ λατρείᾳ τοῦ Ἀπόλλωνος παρὰ τοῖς Ὑπερβορείοις. Τούτους λέγουσιν υἱοὺς τοῦ Βορέα καὶ τῆς Χιόνης, τρεῖς τὸν ἀριθμὸν καὶ ἑξαπηχυαίους. Ἡ παράδοσις αὐτὴ σχετίζεται πρὸς τὴν σχέσιν τοῦ Βορέα καὶ τῆς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὸν Ἀπόλλωνα. Οὕτω τρεῖς θυγατέρες τοῦ Βορέα ἦλθον ἐκ τῆς χώρας τῶν Ἀριμασπῶν εἰς Δῆλον, τιμῶσαι τὸν Ἀπόλλωνα. Ἐν τέλει ἀναφέρονται ἀκόμη δύο υἱοὶ τοῦ Βορέα ἐκ διαφόρων γυναικῶν, ὁ *Βούτης* καὶ ὁ *Λυκοῦργος*. Ὁ Βούτης ἐξωρίσθη ἕνεκα ἐνέδρας κατὰ τοῦ Λυκούργου καὶ ἐγκατέστη ἐν Νάξῳ διάγων βίον πειρατικὸν καὶ ἥρπασε τὴν Κορωνίδα. Ὁ Βούτης οὗτος εἰκονίζεται ἐπὶ ἀρχαίων ἀγγείων μετὰ μακρῶν πτερύγων, χλαμύδος, ὑψηλῶν ὑποδημάτων καὶ φρυγίου πίλου. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Βορεάδης, *Ἀντώνιος*. Νεώτερος Ἕλλην φιλόλογος γεννηθεὶς ἐν Λασιθίῳ Κρήτης τῷ 1855. Ἐσπούδασε φιλολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν δ' ἐξ αὐτοῦ μετέβη εἰς Ἰέναν πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του. Ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ διὰ διατριβῆς περιεχούσης διορθώσεις τῶν παλαιῶν σχολίων τοῦ Θουκυδίδου, ἐπανῆλθεν εἰς Ἑλλάδα. Εἰργάσθη ὡς καθηγητὴς καὶ γυμνασιάρχης ἐν Σμύρνῃ, Νεαπόλει καὶ Χανίοις, ἐχρημάτισε δὲ καὶ διευθυντὴς τοῦ ἐν Ἡρακλείῳ διδασκαλείου. Ἐπεδόθη κυρίως εἰς τὴν γραμματικήν, ἀκολουθῶν τὸ σύστημα τοῦ Κόντου. Μετέφρασε τὴν «Ἰλιάδα» τοῦ Ὁμήρου, ἔγραψε τὰ σχόλια τοῦ γ΄ τόμου τῆς «Χρηστομαθείας» Ἀντωνιάδου, συνέθεσεν ὀλυμπιακὴν ᾠδὴν εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις διεθνεῖς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας τοῦ 1896 καὶ ἐποίησε τὸ δρᾶμα «Ἡ Κρήτη παλαίουσα». Ἐπὶ τοῦ αὐτονομικοῦ καθεστῶτος τῆς Κρήτης διωρίσθη νομάρχης, ἐξελέγη δὲ καὶ βουλευτὴς Λασιθίου ἐν τῇ κρητικῇ βουλῇ. Ἀποσυρθεὶς εἶτα τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας ἐξέδωκε τὴν ἐφημερίδα «Ἡράκλειον», ἣν διηύθυνε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

—**Βορεάδης**, *Γεώργιος*. Σύγχρονος Ἕλλην γεωλόγος, γεννηθεὶς ἐν Σινώπῃ τῆς Μ. Ἀσίας τῷ 1890. Ἐσπούδασε φυσικὰς ἐπιστήμας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, ἀναγορευθεὶς δὲ διδάκτωρ διωρίσθη ὑπάλληλος παρὰ τῇ Γεωλογικῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἑλλάδος. Ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν του ἐργασιῶν μνημονευτέαι αἱ ἑξῆς: «Ὀρυκτὸς ἄνθραξ τῆς Καντρέβας (Πελοποννήσου)» (ἐν τῷ περιοδ. «Ἀρχιμήδης» ἔτ. 1918), «Αἱ βασικαὶ καὶ ὑπερβασικαὶ ἐκρήξεις τῶν διαπλάσεων τοῦ Ὑμηττοῦ» (ἐναίσιμος διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ, δημοσιευθεῖσα εἰς τὸ Α΄ τεῦχ. τῶν ὑπομν. τῆς Γεωλογικῆς ὑπηρεσίας 1920), «Ἡ γεωλογία τῆς Σαλαμῖνος. Α΄. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ Παλαιοκρητιδικοῦ» («Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν» 2ᵒ, 1927 μετὰ γεωλογικοῦ χάρτου). Συνεργάτης τῆς «Μ. Ἑλ. Ἐγκυκλοπαιδείας». Γ. Κ. Γ.

βορέας, *—έου* καὶ *—έα* (ὁ)· ὁ ἀσυνάλειπτος τύπος τοῦ βορρᾶς (βλ. λ.)· κοιν. *βοριᾶς*.

Βορέας *[Μυθολ.]*. Ἡ προσωποποίησις τοῦ ἀνέμου *βορρᾶ*. Παρ' Ὁμήρῳ εἶναι εἷς τῶν κυριωτέρων τεσσάρων ἀνέμων, οὓς ὁ βασιλεὺς *Αἴολος*, κατ' εὔνοιαν τῶν θεῶν, κατευνάζει ἢ ἐξεγείρει κατὰ βούλησιν. Κατὰ τὴν «Θεογονίαν» τοῦ Ἡσιόδου ὁ Βορέας καὶ οἱ τρεῖς ἀδελφοί του, *Νότος*, *Εὖρος* καὶ *Ζέφυρος*, εἶναι υἱοὶ τῆς Ἠοῦς καὶ τοῦ Ἀστραίου, δηλαδὴ τῆς αὐγῆς καὶ τοῦ ἐνάστρου οὐρανοῦ (Θεογ. 378), ἢ τοῦ Τυφῶνος, ὅτε λέγεται ὅτι κατοικοῦσιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς γῆς. Εἶναι ὁ ἰσχυρότερος τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν. Πνέει μετὰ μανίας ἀπὸ τῶν ὀρέων τοῦ βορρᾶ (*Fορέας* κατὰ τὸν *Γ. Κούρτιον*, δηλ. παράγεται ἐκ τοῦ *ὄρους*) ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Διαμονὴ τοῦ Βορέου εἶναι ἡ Θρᾴκη (διὰ τοῦτο δὲ καὶ *Θρῄκιος* καὶ *Θρῄϊξ* καλεῖται), καὶ ἰδίως τὰ Ριπαῖα ὄρη, ὅπερ ὑποδηλοῖ τὴν σφοδρότητα τῆς πνοῆς του (ριπαὶ ἀνέμων). Ἐπὶ τῶν ὀρέων τούτων ἢ τοῦ Αἵμου ἢ Σαρπηδόνος, κατά τινα μῦθον, ἐπιστεύετο ὅτι κατῴκει, ἐντὸς σπηλαίων, εἰς τὰ ὁποῖα ὡδήγησε τὴν παρθένον *Ὠρείθυιαν*, θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν Ἐρεχθέως, ὅτε ἀπήγαγεν αὐτὴν ἀπὸ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰλισοῦ. Κατά τινα παράδοσιν ὁ Βορέας ἔλαβε τὴν μορφὴν ἵππου. Ἐκτὸς τῶν ἐρωτικῶν δεσμῶν του μὲ τὴν Ὠρείθυιαν, ὁ Βορέας ἔχει δεσμοὺς ἐρωτικοὺς καὶ μὲ τὴν ὡραίαν νύμφην *Πίτυν*, ἥτις ὅμως ἠγαπᾶτο καὶ ὑπὸ τοῦ Πανός, ὅστις καὶ κατίσχυσε τοῦ Βορέου. Διὰ τὴν προτίμησιν ταύτην ἐλέγετο ὅτι τόσον ἠγανάκτησεν ὁ Βορέας, ὥστε ὁρμήσας μὲ τὴν ζηλότυπον μανίαν του ἐκρήμνισε τὴν Πίτυν ἀπὸ τὸ ὕψος ἑνὸς βράχου. Ηὐσπλαγχνίσθη ὅμως τὴν δύσμοιρον νύμφην ἡ Γαῖα καὶ μετεμόρφωσε τὸ σῶμά της εἰς τὸ ὁμώνυμόν της δένδρον, τὸ ὁποῖον, μὴ λησμονοῦν τὸν τρόμον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον κατελήφθη κρημνιζόμενον, στενάζει ὅταν πνέῃ ὁ βορρᾶς. Ἐκ τῆς Ὠρειθυίας ὁ Βορέας εἶχεν ἀποκτήσει δύο υἱούς, τὸν *Ζήτην* καὶ τὸν *Κάλαϊν*, οἵτινες ἀπ' αὐτοῦ καὶ *Βορεάδαι* ἐλέγοντο, καὶ δύο θυγατέρας, κατὰ τοὺς θρᾳκικοὺς μύθους, τὴν *Κλεοπάτραν* καὶ τὴν *Χιόνην*, τῆς ὁποίας υἱὸς ἐλέγετο ὁ *Εὔμολπος*. Ἐκτὸς ὅμως τῶν τεσσάρων αὐτῶν τέκνων του ἐλέγετο ὁ Βορέας πατὴρ καὶ τοῦ *Βούτου* καὶ τοῦ *Λυκούργου* καὶ τοῦ *Αἵμου*. Οὕτως ὁ Βορέας εὑρίσκεται στενότατα πάντοτε συνδεδεμένος μὲ τὴν Θρᾴκην, τὰ ὄρη της, τοὺς ποταμούς της (ἐλέγετο καὶ *Στρυμόνιος*, ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ *Στρυμόνος*, ὅπως ἐν Θεσσαλονίκῃ σήμερον *Βαρδάρης* ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ *Ἀξιοῦ-Βαρδάρη*), καὶ τοὺς μυθικοὺς βασιλεῖς της.

Ὁ Βορέας ἐν τῇ ποιήσει καὶ καλλιτεχνίᾳ. Οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ καλλιτέχναι περιέγραψαν καὶ ἀπεικόνισαν τὸν Βορέαν καὶ τοὺς ἀδελφούς του κατὰ τοὺς περὶ *ἀνέμων* ἀρχαίους μύθους, οἵτινες διὰ τῶν αἰώνων ὑπέστησαν μεγάλην ἐξέλιξιν, διότι ἐκ φυσικῶν δυνάμεων, θεοποιηθέντες αὐτοί, ἔγιναν οἱ δαίμονες τοὺς ὁποίους ἐπικαλοῦνται θεοὶ καὶ ἥρωες (ὁ *Ἀπόλλων*, ὅστις διὰ τοῦτο ἐκαλεῖτο *Ἀνε*... ἐκαλεῖτο καὶ *Ἐκβάσιος*, ἡ *Ἀθηνᾶ*, ἥτις ἐκαλεῖτο..., ἡ *Ἶρις*, ὁ *Ἑρμῆς*..., *μῶτις*, ὁ *Ποσειδῶν*, ἡ *Ἄρτεμις*, ... αἱ μάγισσαι *Κίρκη* καὶ *Καλυψώ*, ὁ *Ἀχιλλεὺς* κ. ἄ.) ἰδίως πρὸς ζωογόνησιν τοῦ σβύ·οντος πυρὸς (Ὑμ

Digitized by Google

Ἰλ. Ψ. 194—230), καὶ ἔλαβον μορφὴν πτηνῶν (ἀετοῦ, ἁρπυιῶν), ἑρπετῶν (ὄφεων), ζῴων (ἵππων), καὶ τέλος ἀνθρώπων· διετήρησαν ὅμως πάντοτε τὴν ἀρχικὴν φύσιν των, ὡς δυνάμεις γονιμοποιοί. Τοῦτο ὑποδηλοῦσιν οἱ ἔρωτες τοῦ Βορέου πρὸς τὴν Ὠρείθυιαν, Πίτυν, Ὑάκινθον, ἡ λατρεία αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἐρωτευμένων καὶ μεῖξις αὐτοῦ μετὰ τῶν φορβάδων Ἐριχθονίου καὶ τῆς Ἐρινύος, ἐκ τῆς ὁποίας ἐγεννήθησαν πῦρ πνέοντες ἵπποι. Ὀρφικὴ παράδοσις καὶ ὀρφικοὶ ὕμνοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἐγίνετο ἐπίκλησις πρὸς τὸν Βορέαν, εἶναι τεκμήρια τοῦ ἀρχικοῦ χαρακτῆρος τοῦ Βορέου, καὶ τῶν ἀνέμων ἐν γένει, ὡς δυνάμεως γονιμοποιοῦ, ὡς ἀρχῆς ζωτικῆς. Διὰ τοῦτο οἱ ἄνεμοι καὶ ὡς ὀρχηγέται ἐλατρεύοντο καὶ ὁ Βορέας ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ πνοὴ αὐτοῦ τοῦ Διός, ὅστις καὶ ὡς *Εὐάνεμος* ἐλατρεύετο (*Παυσ.* III. 13, 8). Ἐκ τῶν ποιητῶν ἐνεπνεύσθησαν ἀπὸ τοὺς μύθους τοῦ Βορέου οἱ τραγικοὶ Αἰσχύλος καὶ Σοφοκλῆς (Ὠρείθυια), ἐκ δὲ τῶν καλλιτεχνῶν καὶ γλύπται καὶ ζωγράφοι καὶ ἀγγειογράφοι. Οὕτως ἀπεικονίζετο ὁ Βορέας ἁρπάζων τὴν Ὠρείθυιαν εἰς τὴν λάρνακα τοῦ Κυψέλου (*Παυσ.* Υ. 19, 1) μὲ μορφὴν μὲν ἀνδρός, μὲ οὐρὰς ὅμως ὄφεων ἀντὶ ποδῶν. Ἀρχαιότατον μνημεῖον (475—460 π. Χ.) ἀπεικονίσεως τοῦ Βορέου καὶ μὲ θέμα τὸ αὐτό, τὴν ἁρπαγὴν τῆς Ὠρειθυίας, εἶναι ὁ εἰς τὸ Vulci εὑρεθεὶς ἀμφορεύς. Πολλὰ ἰδίως εἶναι τὰ ἀττικὰ ἀγγεῖα τοῦ Ε΄ π.Χ. αἰῶνος, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιφάνεια διακοσμεῖται μὲ παραστάσεις ἐχούσας σχέσεις μὲ τοὺς μύθους τοῦ Βορέου. Εἰς ταῦτα παρίσταται μὲ ἀνδρικὴν ἤρεμον καὶ εὔρωστον μορφήν, φέρει πτέρυγας εἰς τοὺς ὤμους καὶ πτερύγια εἰς τοὺς πόδας, σύμβολον τῆς ταχύτητος καὶ ὁρμῆς του καὶ ἔχει τὴν κεφαλὴν ἐνίοτε ἐστεμμένην μὲ ἀκτῖνας. Εἶναι τότε ὁ αἰθρηγενὴς Βορέας, ὁ σαρώνων τὰ νέφη. Ἐνίοτε παρίσταται μὲ δύο πρόσωπα (εὐμενὴς καὶ δυσμενὴς ἄνεμος), ὡς ὁ Ρωμαῖος Ἰανός, τὸ ἓν ἤρεμον καὶ γλυκὺ καὶ τὸ ἄλλο ἄγριον καὶ μὲ τρίχας τῆς κεφαλῆς ἀνωρθωμένας. Ὁ Βορέας φορεῖ, συνήθως, βραχὺν χιτῶνα καὶ ἐνδρομίδας. Εἰς τὸ ὡρολόγιον τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Κυρρήστου παρίσταται ὡς γενειοφόρος ἀνὴρ φορῶν καὶ χλαῖναν κυματίζουσαν καὶ φυσῶν εἰς κόγχην. Εἰς γλυπτὰ ἔργα διακοσμοῦντα ἀρχιτεκτονικὰ μνημεῖα σπανίως παρίσταται ὁ Βορέας· οὕτως ἐκτὸς τοῦ εἰρημένου ὡρολογίου, ἡ μορφή του ἐχρησίμευσε μόνον εἰς ἓν τῶν ἀκρωτηρίων τοῦ ἐν Δήλῳ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. Εἰς ἔργα ζωγραφικῆς ὁ Βορέας καὶ οἱ ἄλλοι ἄνεμοι παρίστανται ὡς νεαροὶ πτερωτοὶ ἄνθρωποι, πετῶντες ὑπὲρ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης, ὡς εἶναι ὁ πλοῦς τοῦ Ὀδυσσέως ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βατικανοῦ. Οἱ μῦθοι τοῦ Βορέου ἐχρησίμευον ἀκόμη πρὸς διακόσμησιν καὶ διαφόρων ἄλλων ἀντικειμένων, κατόπτρων κλπ.

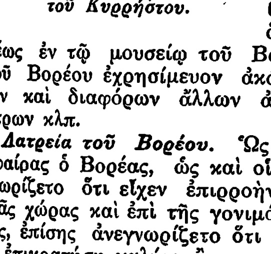

Ἀνάγλυφος ἀπεικόνισις τοῦ Βορέου ἐπὶ τοῦ ἀνεμολογίου τοῦ Ὡρολογίου Ἀνδρονίκου τοῦ Κυρρήστου.

Λατρεία τοῦ Βορέου. Ὡς θεότης τῆς ἀτμοσφαίρας ὁ Βορέας, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι ἄνεμοι, ἀνεγνωρίζετο ὅτι εἶχεν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ κλίματος μιᾶς χώρας καὶ ἐπὶ τῆς γονιμότητος τοῦ ἐδάφους της, ἐπίσης ἀνεγνωρίζετο ὅτι ἐξ αὐτοῦ ἐξηρτᾶτο νὰ ἐπικρατήσῃ γαλήνη ἢ τρικυμία ἐν τῇ θαλάσσῃ. Γεωργοὶ καὶ ναυτικοὶ λοιπὸν ὤφειλον νὰ ἐξιλεώνωσι τὴν θεότητα ταύτην διὰ νὰ εἶναι εὐμενὴς πρὸς αὐτούς. Εἰς κυρηναϊκὸν κύπελλον τοῦ ΣΤ΄ π.Χ. αἰῶνος, εὑρεθὲν εἰς Ναύκρατιν τῆς Αἰγύπτου, εἶναι σαφὴς ἡ ἀντίληψις αὐτή. Παρίσταται εἰς αὐτὸ ἡ Κυρήνη, ὡς νύμφη, κρατοῦσα κλάδον σιλφίου καὶ περιβαλλομένη ὑπὸ πτερωτῶν δαιμόνων (Βορεαδῶν). Ἰδίως ὅμως ἡ λατρεία τοῦ Βορέου ἐπεκράτει ἐν Θράκῃ, ὅθεν μετεδόθη καὶ εἰς τὴν Ἀττικην. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε΄ αἰῶνος, καὶ ἰδίως μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ περσικοῦ στόλου παρὰ τὸν Ἄθων καὶ τὴν Σηπιάδα ἄκραν, ὁ γαμβρὸς τῶν Ἀθηναίων Βορέας ἐτιμᾶτο πολὺ διὰ θυσιῶν εἰς τὸν ἐν Ἰλισῷ βωμόν του καὶ ἀπήλαυεν ἐξαιρετικῶν τιμῶν.

Ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν ἐτιμᾶτο ὁ Βορέας ἐν Μεγαλοπόλει, «οὐδενὸς τῶν θεῶν ὕστερον» καὶ μὲ ἐτησίας θυσίας, διότι ἔσωσε τὴν πόλιν ταύτην ἀπὸ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τοῦ Ἄγιδος, καταστρέψας τὸ πολιορκητικὸν μηχάνημα (πύργον), διὰ τοῦ ὁποίου ἐπεχείρει ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος τὴν ἅλωσιν τῶν τειχῶν της. Ὡσαύτως ἐτιμᾶτο ὁ Βορέας εἰς τὴν ἀποικίαν τῶν Ἀθηναίων Θουρίους, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἐτέλουν θυσίαν κατ᾽ ἔτος εἰς αὐτόν, εἶχον ἀναγνωρίσει αὐτὸν διὰ ψηφίσματός των συμπολίτην καὶ τῷ εἶχον ὁρίσει ἰδίαν οἰκίαν καὶ γαίας, διότι κατέστρεψε τὸν ἐπελθόντα κατὰ τῶν Θουρίων μέγαν στόλον τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Διονυσίου. Ἀλλὰ καὶ ἐν Κορίνθῳ ἐτιμᾶτο μετὰ τῶν ἄλλων ἀνέμων, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὕπαρξις ἱερατικοῦ γένους, **ὅπερ ἐκαλεῖτο *«ἀνεμοκοῖται»*** (=οἱ τοὺς ἀνέμους καταπαύοντες, κοιμίζοντες), ὡς ὑπῆρχε καὶ ἐν Ἀθήναις τὸ τῶν *«εὐδανέμων»* καὶ ἐν Κλεωναῖς τὸ τῶν *«χαλαζοφυλάκων»*, τῶν ἀποτρεπόντων δηλαδὴ τὴν χάλαζαν διὰ τελετῶν. Τὰ γένη ταῦτα εἶχον προορισμὸν τὴν ἐξιλέωσιν τοῦ Βορέου ὡς βασιλέως τῶν ἀνέμων, πρὸς ἀποφυγὴν πάσης ἀπὸ τῶν ἀνέμων βλάβης. Αἱ εἰς τὸν Βορέαν καὶ τοὺς ἀνέμους ἐν γένει θυσίαι, ἀφοῦ ἡ θεότης αὕτη εἰσήχθη ἀπὸ χώρας (Θράκης), εἰς τὴν ὁποίαν ἐκράτουν βάρβαρα ἔθιμα, ἦσαν ἐν ἀρχῇ θυσίαι ἀνθρώπων, καὶ τὸ ἔθος αὐτὸ φαίνεται ὅτι δὲν ἐξέλιπεν οὐδὲ εἰς τοὺς χρόνους τῶν κλασσικῶν χρόνων, διότι ἐκτὸς τῆς γνωστῆς τῶν μυθικῶν χρόνων θυσίας τῆς Ἰφιγενείας ἐν Αὐλίδι, ἥτις ἔγινε διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ εὔπλοια τοῦ κατὰ τῆς Τροίας πλέοντος ἑλληνικοῦ στόλου, καὶ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (ΙΙ. 119) μνημονευομένης ἀνθρωποθυσίας τοῦ Μενελάου, γενομένης διὰ τὸν αὐτὸν σκοπόν, καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς ἐθυσίασεν αἰχμαλώτους μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι νίκην καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας ὑπεσχέθη τὴν θυσίαν παρθένου εἰς τὸν Τυφῶνα (πατέρα τῶν ἀνέμων) πρὸ τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης. Εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Βοσπόρου ἔνθα ἐπεκράτει, ὡς προελέχθη, ἡ λατρεία τοῦ Βορέου πάσης ἄλλης λατρείας, ἀντικατέστησεν αὐτὸν τὸ εἰδωλολατρικὸν πνεῦμα τοῦ *Σωσισθένους* καὶ τοῦτον μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ὁ *Ἅγιος Μιχαήλ*. Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἐλατρεύετο ὁ Βορέας. Ἐν Σκυθίᾳ ὑπῆρχε *Βορέου ἄντρον*, εἰς τὸ ὁποῖον ἐτελεῖτο ἑορτή, καὶ ἐν Καυκάσῳ *Βορέου κοίτη*, ἐν Ρώμῃ δὲ ἡ λατρεία τοῦ Βορέου ἦτο λίαν διαδεδομένη (βλ. καὶ λ. ἄνεμος *[Μυθολ.]*).

Ἀγγεῖον ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Μονάχου ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἰκονίζεται ἡ ἁρπαγὴ τῆς Ὠρειθυίας ὑπὸ τοῦ Βορέου.

Ὁ Βορέας ἐν τῇ Λαογραφίᾳ. Ὅπως κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἐτέλουν θυσίαν εἰς τὸν Βορέαν διὰ νὰ εὐφορήσωσιν οἱ ἀγροί των οἱ γεωργοί, διὰ ν᾽ ἀποβῇ αἴσιος ὁ πλοῦς των οἱ ναυτιλλόμενοι, οὕτω κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους διὰ τῶν ἐξορκισμῶν καὶ καταδέσμων ἐπεδίωκον τὴν σωτηρίαν των οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τοῦ κακοῦ δαίμονος τοῦ βορρᾶ, ὡς καὶ ἀπὸ ἄλλων κακῶν δαιμόνων. Οἱ ἐξορκισμοὶ καὶ οἱ κατάδεσμοι ἐκεῖνοι προεκλήθησαν ἐκ τῶν ἐξῆς δοξασιῶν τῶν ἀνθρώπων τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων, αἵτινες ἦσαν κληρονομία τῶν δοξασιῶν τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων. Ὅπως οἱ ἀρχαῖοι ἐπίστευον ὅτι τὸ ἐν τῷ ναῷ θεοῦ τινος ἄγαλμά του ἦτο ἕδρα τοῦ θεοῦ τούτου, οὕτω καὶ οἱ τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων ἐπίστευον ὅτι ἕκαστον ἄγαλμα ἦτο ἡ ἕδρα καὶ ἑνὸς δαίμονος, ἀφοῦ ἐπίστευον ὅτι ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι θεοὶ ἔγιναν δαίμονες. Διὰ νὰ προφυλάσσωνται λοιπὸν ἀπὸ τοὺς κακοὺς αὐτοὺς δαίμονας, ἢ ἐξώρκιζον αὐτούς, ὅτε ἐγκατέλιπον τὴν εἰκόνα των, ἢ ἔσκαπτον λάκκον καὶ ἐπ᾽ αὐτοῦ ἔρριπτον τὸ ἄγαλμα (κατ᾽ ἀκολουθίαν καὶ τὸν ἐν αὐτῷ οἰκοῦντα δαίμονα), ἐκάλυπτον ἔπειτα τὸν λάκκον μὲ χῶμα καὶ ἐπέθετον κίονα ἢ στήλην. Ἡ ἐνέργεια αὕτη ἐλέγετο *κατάδεσμος* καὶ ἐξησφάλιζε τοὺς ἀνθρώπους, ὡς ἐπίστευον, ἀπὸ τοῦ κατορυχθέντος δαίμονος. Τοιοῦτοι κατάδεσμοι μνημονεύονται τοῦ δαίμονος τοῦ βορρᾶ, τοῦ δαίμονος τῶν σεισμῶν, τοῦ δαίμονος τῶν κωνώπων *(Κωνωπίωνος)* ἐν Κωνσταντινουπόλει κ.ἄ. *(Ν. Πολίτου,* «Λαογραφ. σύμμεικτα» Α΄ 50 κ.ἑξ.). Ἐξιλέωσιν τοῦ δαίμονος τοῦ βορρᾶ ἔχει ὡς σκοπὸν καὶ ὁ ἐν Σίφνῳ (ἐν τῇ αὐλῇ ναοῦ τινος) γινόμενος μετὰ τὸν ἑσπερινὸν τῆς Κυριακῆς τῆς Τυροφάγου «Χορὸς τοῦ κὺρ Βοριᾶ». Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Βορέας, *Θεόφιλος*. Καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας, ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, γεννηθεὶς ἐν Ἀμαρουσίῳ τῷ 1876 Περατώσας τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς του ἐν τῇ Ριζαρείῳ Σχολῇ ἐνεγράφη εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον, ὅπου ἐσπούδασε Θεολογίαν καὶ Φιλολογίαν. Τῷ 1895, ὅτε ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς Θεολογίας, ἀπεστάλη εἰς Γερμανίαν, ἔνθα παρέμεινεν ἐπὶ πενταετίαν, ἐνδιατρίψας εἰς φιλοσοφικὰς σπουδὰς καὶ ἐργασθεὶς ἐν τῷ ψυχολογικῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ Βούντ. Τῷ 1898 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας τοῦ πανεπιστημίου τῆς Λιψίας, τὸ δ᾽ ἑπόμενον ἔτος διωρίσθη ὑφηγητὴς ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. Τῷ 1907 προὐτάθη καθηγητὴς τῆς αὐτῆς σχολῆς, τῷ δὲ 1912 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ, ἔνθα διδάσκει μέχρι σήμερον συστηματικὴν φιλοσοφίαν καὶ πειραματικὴν ψυχολογίαν. Πρωτοβουλίᾳ του ἱδρύθη τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι Ἐργαστήριον Πειραματικῆς Ψυχολογίας, ἐν τῷ πανεπιστημίῳ. Ἱδρυθείσης τῷ 1926 τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν διωρίσθη τακτικὸν αὐτῆς μέλος. Τῷ 1928 ἐξελέγη ἀντιπρύτανις καὶ πρύτανις διὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1929—1930. Εἶναι συνάμα ἑταῖρος πολλῶν ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν ἡμετέρων καὶ ξένων. Ἐδημοσίευσε πολλὰς μελέτας, εἴτε εἰς αὐτοτελῆ τεύχη εἴτε εἰς ἑλληνικὰ καὶ ξένα περιοδικά, ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: «Das Weltbildende Prinzip in der platonischen Philosophie» (διδακτορικὴ διατριβή, Λιψία 1899), «Περὶ τῆς ἑβραϊκῆς ποιήσεως» (Ἀθῆναι 1900), «Ἀνδρῶν ἐπιφανῶν μίμησις» (1903), «Ἡ ψυχικὴ κληρονομικότης καὶ τὸ περιβάλλον ὡς παράγοντες τῆς διανοίας καὶ τοῦ χαρακτῆρος» (1906), «Ἡ δόξα περὶ τῶν σπλάγχνων ὡς ἕδρας τῆς ψυχῆς» (1909), «Φιλοσοφικὰ μελετήματα» (τεύχ. 3, 1908—1910), «Ἡ μετεμψύχωσις» (1911), «Ἡ πειραματικὴ παιδαγωγικὴ τῶν καθ᾽ ἡμᾶς χρόνων» (1911), «Λογικά» (1912), «Τῆς φιλοσοφίας ἡ ὑπόθεσις» (1913), «Πειραματικὴ ψυχολογία καὶ ψυχολογικὰ ἐργαστήρια» (1913), «Ἡ περὶ μετεμψυχώσεως δόξα τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων» (1913), «Ἡ φιλοσοφία ἐν τῷ πανεπιστημίῳ» (1915), «Φιλοσοφικαὶ ἐπιστάσεις» (1916—1920, τεύχ. 3), «Ἡ αὐτοχειρία» (1918), «Ἡ αἰωνία Ἑλλάς» (1919), «Ἀκαδημαϊκά» (1920), «Neugriechische Philosophie» (ἐν Ueberweg «Grundriss d. Gesch. d. Philosophie», τόμ. V 1927) κ. ἄ. Ἐν δὲ τοῖς «Πρακτικοῖς» τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἐδημοσιεύθησαν αἱ ἑξῆς μελέται του: «Ζητήματα ὁμηρικῆς ψυχολογίας. Τρίζουσαι ψυχαί» (1927), «Πυθαγόρεια σύμβολα· ἡ ῥήτρα «κυάμων ἀπέχεσθαι» (1927), «Ἐγκέφαλος καὶ ψυχὴ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ φιλοσοφίᾳ» (1928). —Ω.

Βορεασμοὶ *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ πρὸς τιμὴν τοῦ *Βορέου* ἐν Ἀθήναις ἑορτή, ἱδρυθεῖσα, ὡς ἐπιστεύετο, εὐθὺς μετὰ τὸ πέρας τῶν Περσικῶν πολέμων ἐξ εὐγνωμοσύνης τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὸν γαμβρόν των (βλ. λ. Βορέας), ὅστις, σφοδρὸς πνεύσας, μετὰ τὴν πρὸς αὐτὸν δέησιν, καθ᾽ ὑπόδειξιν τοῦ μαντείου, τῶν Ἀθηναίων, συνέτριψε τὰ πλοῖα τῶν Περσῶν κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Σηπιάδα. Ἡ ἑορτὴ ἐτελεῖτο ἐν τῷ παρὰ τὸν Ἰλισὸν ἱερῷ τοῦ Βορέου, ἱδρυθέντι κατὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους (*Ἡροδ.* Ζ΄ 189), δὲν εἶναι ὅμως ἀπίθανος ἡ γνώμη ὅτι ἡ ἀρχή της ἀνάγεται εἰς πολὺ παλαιοτέρους χρόνους. ΚΑΨ.

βορειᾶς (ὁ)· βλ. **βορρᾶς** καὶ **βοριᾶς**.

Βόρειες *Πλευρὲς* *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Μυκόνου* τῆς ἐπαρχίας Σύρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 213.

Βορεινὸ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἀλμωπίας (τέως Ἐνωτίας) τοῦ νομοῦ Πέλλης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 693. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σέβρενη*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Νιχῶρι* (τέως *Νεοχῶρι*, κάτ. 420) καὶ *Πευκωτὸν* (τέως *Σμπέρτσκον*, κάτ. 189). Κεῖται ἐπὶ παραποτάμου τοῦ *Μογλένιτσα* καὶ ἔχει ἀρκετὰς καλλιεργησίμους ἐκτάσεις, παραγούσας κυρίως σιτηρὰ (250.000 ὀκ.) καὶ βάμβακα (300.000 ὀκ.). Δ. Ε. Μ.

βορεινός, *—ή, —όν* καὶ ***βορινός*** ὁ πρὸς βορρᾶν ἐστραμμένος, ὁ ὑπὸ τοῦ βορρᾶ προσβαλλόμενος: «ἡ βορεινὴ πλευρὰ τοῦ σπιτιοῦ», «βορεινὸν δωμάτιον,—παράθυρον»· || φρ. ἐπιρρηματ., «βορεινὴ μεριά», βορείως.—Ἐπίρρ. ***βορεινά***.

βορειοανατολικός, *—ή, —ὸν* καὶ ***βορειανατολικός*** ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ μεταξὺ βορρᾶ καὶ ἀνατολῆς σημεῖον τοῦ ὁρίζοντος (συντετμ. ἑλλ. ΒΑ καὶ διεθνῶς NE=Nord-Est): «βορειοανατολικὸς ἄνεμος» (βλ. λ. ἀνεμολόγιον).—Ἐπίρρ. ***βορειοανατολικῶς*** καὶ ***βορειοανατολικά***.

—**Βορειοανατολικὸς *διέκπλους*** *[Ναυτ. Γεωγρ.]*· καὶ «*ΒΑ. πόρος*» καὶ «*ΒΑ. δίοδος*». Ἡ μεταξὺ τῆς ΒΔ. Εὐρώπης καὶ τῆς ΝΑ. Γροιλανδίας θάλασσα, ἣν τὸ πρῶτον ἐχρησιμοποίησεν ὁ Οὐίλλαφμπε (Willoughby, 1553), ἀνεπιτυχῶς ὅμως, πρὸς ἀπόπειραν πλοῦ πρὸς τὰς ἀνατολικὰς τῆς Ἀσίας ἀκτάς, διὰ τῶν βορείως τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Σιβηρίας θαλασσῶν καὶ εἴσπλου εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανὸν διὰ τοῦ Βεριγγείου πορθμοῦ, τοῦθ᾽ ὅπερ πρῶτος ἐπέτυχε πλήρως ὁ Νορδενσκιὸλδ (1878—1879) διὰ τῆς «Βέγκα» (βλ. πολικαὶ *ἐξερευνήσεις*). Σ. Ε. Λ.

Digitized by Google

βορειοβορειοανατολικός, *—ή, —όν*, ἢ *ὑποβορειοανατολικός*· ὁ ἔχων διεύθυνσιν μεταξὺ βορείας καὶ βορειοανατολικῆς (συντετμ. ἑλλ. ΒΒΑ καὶ διεθν. NNE=Nord-Nord-Est)· βλ. λ. **ἀνεμολόγιον.**

βορειοβορειοδυτικός, *—ή, —όν*, ἢ *ὑποβορειοδυτικός*· ὁ ἔχων διεύθυνσιν μεταξὺ βορείας καὶ βορειοδυτικῆς (συντετμ. ἑλλ. ΒΒΔ καὶ διεθν. NNW ἢ NNO).

βορειοδυτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ μεταξὺ βορρᾶ καὶ δύσεως σημεῖον τοῦ ὁρίζοντος (συντετμ. ἑλλ. ΒΔ καὶ διεθν. NW ἢ NO): «βορειοδυτικὸς ἄνεμος» (βλ. λ. **ἀνεμολόγιον**).—Ἐπίρρ. *βορειοδυτικῶς* καὶ *βορειοδυτικά*.

— **Βορειοδυτικὸς** *διέκπλους [Ναυτ. Γεωγρ.]*· καὶ «*ΒΔ. πόρος*» καὶ «*ΒΔ. δίοδος*». Ἡ μεταξὺ τῆς δυτικῆς Γροιλανδίας καὶ ΒΑ. ἀκτῶν τῆς Γῆς τοῦ Βαφφίνου θάλασσα, πρὸς ἣν ἐτράπησαν διὰ τὸν πρὸς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τῆς Ἀσίας πλοῦν (*Φρόμπισα* 1576—1578, *Ντέϊβις* 1585—1587, *Οὔδσων* 1611, *Βάφφιν* 1616) μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἀποπείρας τοῦ Οὐίλλαφμπε πρὸς χρησιμοποίησιν τοῦ βορειοανατολικοῦ *διέκπλου* (βλ. λ.). Πρῶτος ἀνεκάλυψε τελειωτικῶς τὴν ὕπαρξιν τοῦ διέκπλου ὁ *Μὰκ Κλιούαρ* (Mac Clure, 1851—1853), τοῦ Ἀμοῦνδσεν ἐπιτυχόντος (1909) τὸν πραγματικὸν διάπλουν τοῦ διέκπλου (βλ. **πολικαὶ** *ἐξερευνήσεις*).
Σ. Ε. Λ.

Βορειοηπειρώτης, θηλ. *—ῶτις* καὶ *—ώτισσα*· ὁ κάτοικος τῆς Βορείου Ἠπείρου, ὁ ἐξ αὐτῆς καταγόμενος.

Βόρειον *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Πελοποννήσου, ἐν τῇ νοτίᾳ Ἀρκαδίᾳ, νοτία προέκτασις τοῦ Μαινάλου. Ὁρίζει τὴν ἀρχαίαν Τεγεάτιδα ἀπὸ τῆς Μαιναλίας, σχηματίζει δὲ τὸν ὑδροκρίτην μεταξὺ τῆς περιοχῆς τῶν πηγῶν τοῦ Ἀλφειοῦ ποταμοῦ (περιφέρεια τῆς Ἀσέας, κοιν. Φραγκοβρύσεως) καὶ τῶν ὑδάτων τοῦ Τεγεατικοῦ πεδίου, ἅτινα, μὴ εὑρίσκοντα διέξοδον, συσσωρεύονται πρὸ τοῦ ὄρους καὶ σχηματίζουν τὴν λίμνην *Τάκαν*. Ὁ Παυσανίας ἀναφέρει ὅτι διὰ τοῦ ὄρους τούτου ὁδὸς ἔφερεν ἐκ τῆς Ἀσέας εἰς Τεγέαν, ἐπὶ δὲ τοῦ ὕψους αὐτοῦ εὑρίσκοντο ἐπὶ Παυσανίου τὰ λείψανα τοῦ ναοῦ τῆς *Ἀθηνᾶς Σωτείρας* καὶ τοῦ *Ποσειδῶνος*, ἱδρυθέντος, κατά τινα μῦθον, ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως, ἅτινα καὶ σήμερον διακρίνονται (*Curtius* Pelop. I, 264, 274). Τὸ Βόρειον ὄρος σήμερον λέγεται *Κραβάτα* (κατὰ τὸν γαλλικὸν χάρτην *Κράβαρι*), ἔχει δ' ὕψος 1023 μ. (κατὰ τὸν γαλλ. χάρτην 1088 μ.) καὶ συνίσταται ἐξ ἀσβεστολίθου τῆς Τριπόλεως καὶ φλύσχου· εἶναι γυμνὸν βλαστήσεως (*Bursian*, Geogr. von Griechenland II, 207, 223—*Philippson* Peloponnes 84, 187). Σήμερον διὰ τοῦ ὄρους τούτου διέρχεται ἡ μεταξὺ Μεγαλοπόλεως καὶ Τριπόλεως σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ὡς καὶ ἡ δημοσία ὁδὸς (βλ. καὶ λ. **Τάκα**).
Ι. Σ. Σ.

—Βόρειον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Κέντρου* (τέως *Μπήλισβας*) τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 242. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπρίντα*.

βόρειος (ὁ, ἡ) καὶ *—εία, —ον* (τό)· ὁ πρὸς βορρᾶν ἐστραμμένος ἢ κείμενος· ὁ τοῦ βορρᾶ ἢ ἀπὸ βορρᾶ προερχόμενος (συντετμ. ἑλλ. Β καὶ διεθν. N =Nord): «βόρειος ἄνεμος» (βλ. λ. **ἀνεμολόγιον**).—Ἐπιρρ. *βορείως*.

—βορεία *εὔκρατος ζώνη*· βλ. **εὔκρατος** *ζώνη*.

—βορεία *πολικὴ ἀπόστασις*· βλ. **συντεταγμέναι.**

—βορεία *πολικὴ ἢ κατεψυγμένη ζώνη*· βλ. **πολικὴ** *ζώνη*.

—Βόρειον *ἄκρον [Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία διαφόρων ἀκρωτηρίων παρ' ἀρχαίοις, ὧν τὰ ἐπισημότερα: —1) Ἡ ΒΔ τῆς Ἰρλανδίας (ἀρχ. *Ἰουερνίας*) ἐσχατιὰ (βλ. χάρτ. *Müller* ἀρ. 24: Marciani Heracleensis periplus Oceani Occidentalis Septentrionalisque εἰς Γ' τομ. «Ἐλασσ. Ἑλλ. Γεωγρ.» ἐκδ. *Didot*, *Μαρκιανοῦ Ἡρακλεώτου* II, 42 «Ἰουερνίας νήσου Πρεττανικῆς περίπλους»). Εἶναι τὸ σύγχρονον cape Bloody Foreland (ὑψόμ. 1029 ποδ., πλάτ. 55°09'½ Β, μῆκ. 8°17' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 2752 καὶ 1295: Horn head to Rathlin O'Birn.). —2) Ἡ βορεία τῆς Κεϋλάνης ἐσχατιὰ «τὸ βόρειον τῆς Ταπροβάνης ἀκρωτήριον, ἀντικείμενον τῷ Κώρυ» (*Πτολ.* Ζ, δ, 2). Εἶναι τὸ σύγχρονον Kankesanturai (πλάτ. 9°49' ½ Β, μῆκ. 80°01' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 68a: Palk Strait and Manara gulf). —3 Τὸ ΒΑ κέρας τοῦ κόλπου τῆς Μεγάλης Σύρτεως τῆς Κυρηναϊκῆς, «τὸ ἀκρωτήριον ὃ ποιεῖ τὸ στόμα τῆς Σύρτεως πρὸς τὰς Κεφαλὰς» (*Στράβ.* 710,11) ἢ «τὸ τέλος τῆς Σύρτεως» (*Πτολεμ.* Δ, δ, 3) «ὕφορμον ἔχον» (*Ἀνων.* Σταδ. Μεγ. θαλ. § 62). Εἶναι τὸ σύγχρονον *Ρὰς Τεϊγιονὰς* (πλάτ. 31°57'½ Β, μῆκ. 19°56' Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 241: Benghazi to Derna), τὸ εἰς 11 μιλ. ΝΑ τῆς Βεγγάζης.
Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Βόρειον** *ἀκρωτήριον [Παραλ. Γεωγρ.]* (σκανδιν. Nord Kap, ἀγγλ. North cape, γαλλ. Cap Nord). Ἡ βορειοτάτη τῆς Νορβηγίας ἐσχατιὰ πλάτ. 71° 10' Β, μῆκ. 25° 46' Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 2315: Sörö to the Nordkap, 2316: Nordkap to Fana Fjorden). Ὅπως ὅλαι αἱ παρ' αὐτὸ ἀκταί, εἶναι ὑψηλὸν (1004 ποδ.), ἀπορρὼξ καὶ σκοτεινόχρουν, ἀπολήγει δὲ εἰς ὑψίπεδον. Ἐπὶ μιᾶς ἀποφύσεώς του ὀνομαζομένης *Χόρνετ* (*Hornet*) καὶ προσομοιαζούσης πρὸς κέρας ρινόκερω, ἐγείρεται ὑψηλὸς ἐκ γρανίτου ὀβελίσκος, ἀναμνηστικὸς τῆς ἐπισκέψεως τοῦ μέρους ὑπὸ Ὀσκὰρ τοῦ Β' τῷ 1873. Τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο ἐπισκέπτονται ἀθρόοι οἱ περιηγηταὶ διὰ ν' ἀποθαυμάσωσι τὸν ἥλιον τοῦ μεσονυκτίου (βλ. *Norway Pilot* ἐκδ. 1914 τόμ. III σελ. 217).
Σ. Ε. Λ.

— **βόρειον** *ἡμισφαίριον*· βλ. **ἀστερισμοὶ** καὶ **ἡμισφαίριον.**

— **βόρειον** *σέλας*· βλ. **σέλας.**

— **Βόρειος** *διέκπλους* (North Channel) *[Γεωγρ.]*. Ὁ ΒΑ τῆς Ἰρλανδίας καὶ δυτικῶς τῆς Σκωτίας διέκπλους, ὁ ἑνῶν τὴν Ἰρλανδικὴν θάλασσαν (Irish sea) πρὸς τὴν ἐν τῷ Β. Ἀτλαντικῷ θάλασσαν τῶν Ἑβρίδων νήσων. Ἐν αὐτῷ, ὁ κόλπος Firth of Clyde, ἐν ᾧ ἡ ἐκβολὴ τοῦ *Κλάϊντ* (*Κλύδης* τῶν σχολικῶν μας γεωγραφιῶν).
Σ. Ε. Λ.

— **Βόρειος** *Ἤπειρος*· βλ. **Ἤπειρος.**

—**Βόρειος** *θάλασσα* (North sea, Mer du nord) *[Γεωγρ.]*. Ἡ *Βόρειος θάλασσα*, ὀνομαζομένη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν *Γερμανικὴ θάλασσα* (Deutches Meer), ὁ *Γερμανικὸς ὠκεανὸς* τῶν ἀρχαίων, περιλαμβά-

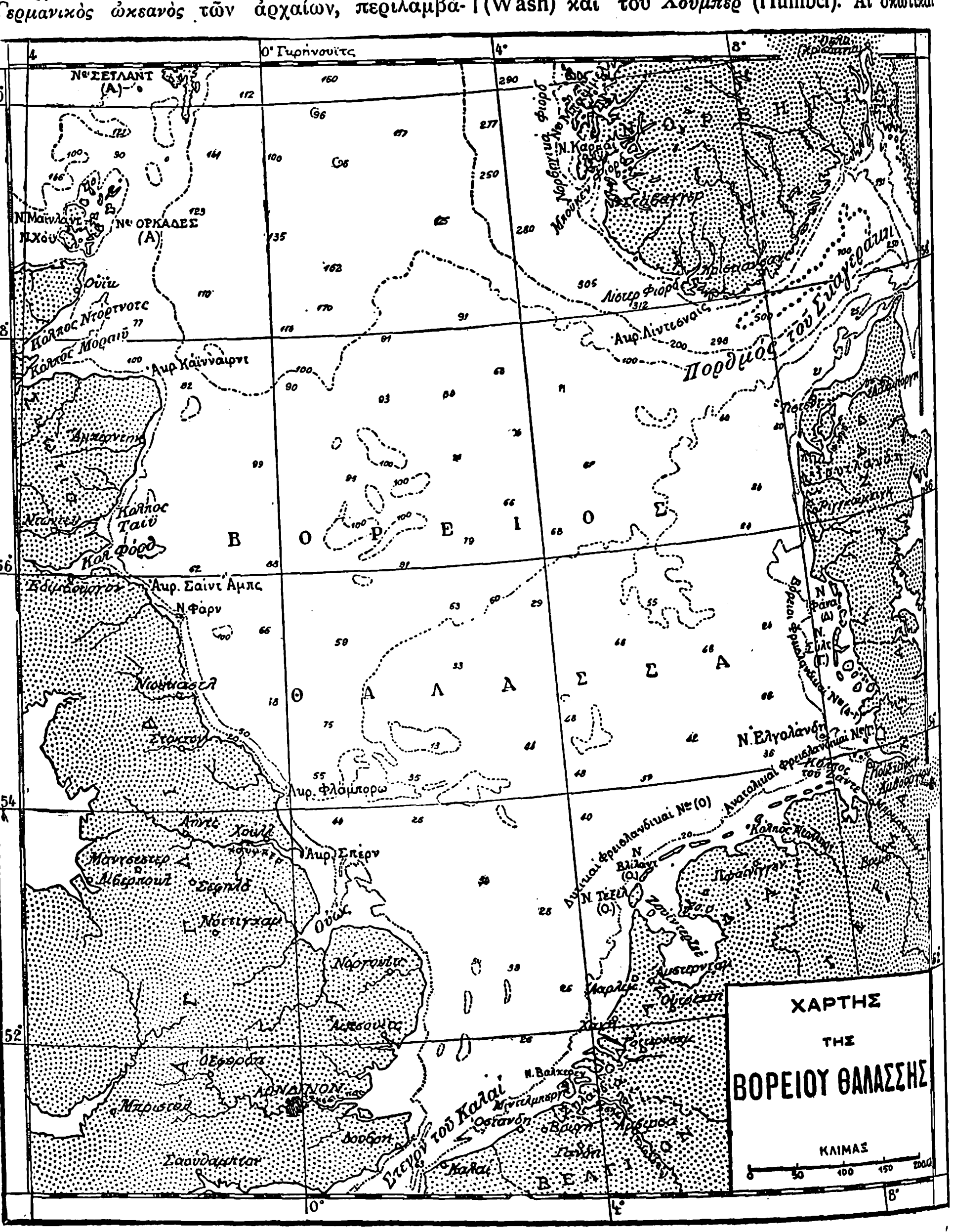

νεται μεταξὺ τῶν παραλλήλων 51° καὶ 62° 10' καὶ τῶν μεσημβρινῶν 4° 50' Δ καὶ 6° 16' Α, περιοριζομένη πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τῶν Βρεττανικῶν νήσων, ἀνατολικῶς ὑπὸ τῆς Νορβηγίας καὶ τῆς Δανίας, πρὸς νότον ὑπὸ τῆς Γερμανίας, τῆς Ὀλλανδίας, τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Γαλλίας καὶ πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τῶν Σετλανδικῶν νήσων καὶ τοῦ Ἀρκτικοῦ ὠκεανοῦ. Τὸ μέγιστον εὖρός της ἀνέρχεται εἰς 360 μιλ., τὸ μῆκός της εἰς 670, ἡ δὲ ἔκτασίς της, τῶν ἐν αὐτῇ νήσων μὴ συμπεριλαμβανομένων, εἰς 530 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα. Ἐπικοινωνεῖ δὲ ἡ θάλασσα αὕτη πρὸς μὲν τὴν Βαλτικὴν διὰ τῶν, μεταξὺ τῆς Σκανδιναυίας καὶ Δανιμαρκίας, διέκπλων *Σκαγεράκη* καὶ *Καττεγάτη*, πρὸς δὲ τὸν Ἀτλαντικὸν διὰ τῆς *Μάγχης* τῆς καὶ *English channel* καὶ *Pas-de-Calais* λεγομένης.

Ὁ τύπος τῶν *ἀκτῶν* της εἶναι ἀνώμαλος. Καὶ πρὸς Β μὲν ἐμφανίζει ἀκτὰς ἀποκρήμνους καὶ ἐλευθέρας κινδύνων, ὁμοιόμορφα δὲ σχετικῶς βάθη· Πλεῖστα δὲ φιόρδ, ὅρμοι, στομαλίμναι καὶ αὐλῶνες διακόπτουσι τὴν ὁμοιομορφίαν τῆς ἀκτογραμμῆς. Αἱ ὀλλανδικαί, βελγικαι καὶ γαλλικαὶ ἀκταί της εἶναι χθαμαλαὶ μετὰ θινῶν ἢ καὶ ἀμμωδῶν στηθῶν καὶ διακόπτονται ὑπὸ ποταμῶν σχηματιζόντων προκεχωρημένας ἀβαθεῖς ἐκτάσεις, ἰδίως τὰς πρὸς δυσμάς, τὰς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ζουιδερζέε* (Zuidersee) γνωστάς. Πρὸς δὲ τὴν Γερμανίαν σχηματίζει εὐρεῖαν κόλπωσιν, γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Γερμανικὸς κόλπος* (Deutche Bucht), ἧς αἱ ἀκταὶ χθαμαλαὶ καὶ ἀμμώδεις καλύπτονται ὑπὸ τῶν κυμάτων, καταλειπόντων ἅμα τῇ γαλήνῃ ἑλοθαλάσσας. Πλαισιοῦνται δὲ αἱ ἐκεῖ ἀκταὶ ὑπὸ μεγάλων ἀμμωδῶν ἑρμάτων καὶ στηθῶν, χωρούντων πλαγίως πολύ, ὀνομαζομένων *βάττεν* (Watten) καὶ ἀποκαλυπτομένων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατὰ τὰς ῥηχίας. Ἔνδον δὲ τῶν τοιούτων «βάττεν» εὑρίσκονται αἱ Φρεισλανδικαὶ νῆσοι, αἱ μὲν τῆς «ἀνατολικῆς συστάδος» μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Ἐμς* (Ems) καὶ τοῦ *Βέσσερ* (Wesser), αἱ δὲ τῆς «νοτίας», βορείως τοῦ *Ἔλβα*, ἐνῷ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Γερμανικοῦ κόλπου ἀναδύει ἡ ἡμιδιαβεβρωμένη περίεργος βραχονησὶς *Ἑλγολάνδη*. Αἱ ἀγγλικαὶ ἀκταὶ τῆς Βορείου θαλάσσης εἶναι γενικῶς ἐπίπεδοι καὶ σχηματίζουσι μεγάλας κολπώσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐκβάλλουσιν οἱ ἀπὸ τῶν ὀρέων τῆς ἐνδοχώρας πηγάζοντες ποταμοί· αἱ κυριώτεραι δὲ αὐτῶν εἶναι ἡ ἀχανὴς στομαλίμνη τοῦ *Ταμέσεως* (Thames), τοῦ *Οὐὼς* (Wash) καὶ τοῦ *Χοῦμπερ* (Humber). Αἱ σκωτικαὶ ἀκταί, ἀπορρῶγες καὶ λίαν ὁμοιόμορφοι, παρουσιάζουσιν ὀλίγας σχετικῶς κολπώσεις, ὧν μεγαλύτεραι εἶναι: *Κόλπος τοῦ Φὸρθ* (Firth of Forth) καὶ ὁ κόλπος *Μώρυ* (Moray Forth). Ὁ διέκπλους *Πέντλανδ* χωρίζει τὴν Σκωτίαν ἀπὸ τὰς Ὀρκάδας νήσους καὶ τὰς Σέτλανδ, αἵτινες ἀποτελοῦν ἀρχιπέλαγος 23 κατῳκημένων καὶ πολλῶν ἐρήμων, πασῶν δὲ σχεδὸν διατεμνομένων ὑπὸ αὐλώνων ἢ φιόρδ, νήσων. Μεγίστην ἰδιοτυπίαν ἐμφανίζουν αἱ νορβηγικαὶ ἀκταὶ τῆς Β. θαλάσσης μὲ τὰ βαθύτατα εἰσχωροῦντα φιόρδ, ἔχοντα ὑψηλὰς καὶ κρημνώδεις κλιτῦς καὶ προσκαλυπτόμενα ὑπὸ τῶν κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν των βραχονησίδων καὶ νήσων καὶ σκοπέλων, διαχωριζομένων διὰ πόρων ὀνομαζομένων «Indre-led», ἀφ' ἧς ἀπεσπάσθησαν τῆς ἠπείρου πρὸς ἣν ποτε συνείχοντο. Ὅλως διάφορα τῶν νορβηγικῶν εἶναι τὰ δανιμαρκικὰ φιόρδ, ἡ χθαμηλότης τῶν κλιτύων τῶν ὁποίων ἐπιτρέπει, ὅπως

Digitized by Google

ἡ Βόρειος θάλασσα κατακλύζῃ ταύτας κατὰ τὰς μεγάλας τρικυμίας της.

Αἱ ἀκται τῆς Βορείου θαλάσσης ποῦ μὲν διαβιβρώσκονται (εἶναι γνωσταὶ ὀνομασίαι 144 τόπων κατεβυθισθέντων οὕτως ἀπὸ τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν), ποῦ δὲ προσεπιχοῦνται, οὕτως ἐκτιμᾶται εἰς 5000 τετρ. χλμ. ἡ αὔξησις τῆς ὑδατίνης ἐπιφανείας της, λόγῳ διαβρώσεων, ἀλλὰ καὶ εἰς 2500 τετρ. χλμ. ἡ μείωσίς της, λόγῳ προσεπιχώσεων, ταῦτα δὲ ἀπὸ τοῦ μεσαίωνος καὶ ἐντεῦθεν.

Τὰ βάθη τῆς Βορείου θαλάσσης εἶναι γενικῶς μέτρια, ἐξαιρέσει τῶν παρὰ τὰς νορβηγικὰς ἀκτάς, αὐξάνουσι δὲ ἀπὸ Β πρὸς Ν. Παρατηρεῖται δὲ μεῖζον τὸ βάθος πρὸς τὰς ἀνατολικὰς καὶ τὰς δυτικὰς ἀκτὰς ἢ εἰς τὸ μέσον καὶ δὴ μεῖζον πρὸς τὰς βρεττανικὰς ἢ πρὸς τὰς ἠπειρωτικάς, οὐδαμοῦ τῶν ὁποίων ἀπαντᾷ βάθος μεῖζον τῶν 30 ὀργυιῶν· παρὰ ταῦτα ὅμως ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς νορβηγικοῖς φιόρδς βάθη καὶ 270 ὀργυιῶν, εἰς δὲ τὸ Sogne fiord 410. Ἀπαντᾷ δὲ ἐν τῇ Βορείῳ θαλάσσῃ ἀριθμός τις μεγάλων ὑφαλονήσων ἀρκετὰ πελαγίως τῶν ἀκτῶν. Σημαντικωτέρα δὲ αὐτῶν εἶναι ὁ Dogger Bank (*Ντότζερ μπὰγκ*) ἔχων βάθη 10—20 ὀργυιῶν. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς ἀγγλικὰς ἀκτὰς καὶ δὴ ἐν τῷ διέκπλῳ τοῦ *Ντόβερ* (Dover strait) ἐμφανίζονται ὕφαλοι, ὧν ἔνιαι εἶναι κινδυνώδεις, διευθυνόμεναι ἁλυσοειδῶς κατὰ παράλληλον σχεδὸν πρὸς τὴν ἀκτογραμμὴν καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν παλιρροιακῶν ρευμάτων.

Αἱ *παλίρροιαι* διαδίδονται εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν κατὰ δύο πρωτεύοντα κύματα: τὸ μὲν ἀπὸ τῆς Μάγχης, τὸ δὲ παραθέον τὴν Σκωτίαν, ἀπὸ τοῦ διέκπλου τῶν Ὀρκάδων καὶ τῶν Σέτλανδ. Καὶ τὸ μὲν ἀπὸ τῆς Μάγχης κῦμα, παραθέον τὰς νοτίους ἀκτάς, κατευθύνεται κατόπιν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς μετ᾽ αἰσθητῶν διαφορῶν, ἀποσβεννύμενον ἐν τέλει εἰς τὸν Σκαγεράκην. Τὸ δὲ ἀπὸ τῶν Ὀρκάδων, ρέον πρὸς Ν., προκαλεῖ διαδοχικῶς τὰς παλιρροίας τῶν διαφόρων σημείων τῶν ἀγγλικῶν ἀκτῶν. Τὸ ὕψος τῆς πλήμμης εἰς τὸ νότιον τμῆμα τῆς Βορείου θαλάσσης, ἔνθα συμμείγνυνται τὰ δύο ρεύματα, φθάνει τοὺς 16 πόδας, τοῦ φαινομένου τῆς πλημμυρίδος ἐκδηλουμένου καθ᾽ ἅπαντα τὰ σημεῖα τοῦ τμήματος σχεδὸν συγχρόνως. Ἔξω αὐτοῦ ὅμως ἡ παλιρροιακὴ τάσις μειοῦται αἰσθητῶς καὶ βαθμηδόν, ὥστε περὶ τὸ στίγμα 55°33′ Β καὶ 5°38′ Ἀν. νὰ περιορίζηται ἡ ἀποστάθμισις εἰς 1 μόνον πόδα· ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς Ὀστάνδης ὁ χρόνος τῆς πλήμμης αὐξάνει βαθμηδόν. Ἐμφανίζεται ὅμως καὶ ἰδιότυπον παλιρροιακὸν φαινόμενον, γνωστὸν ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Ἄτζερ (Agger), καθ᾽ ὃ δύο διαδοχικαὶ ρηχίαι παρουσιάζουσι διάφορον ὕψος, καὶ ὅπερ φαινόμενον, ἐν ἀδυναμίᾳ ἐξηγήσεως ἄλλως, ἀποδίδουσιν εἰς ἐκτρεπτικὴν ἐπενέργειαν ἀπὸ τοῦ στομίου τοῦ Ταμέσεως.

Τὰ ρεύματα τῆς Βορείου θαλάσσης διευθύνονται γενικῶς ἀπὸ Λιβὸς πρὸς Μέσην, ἐπηρεαζόμενα ἀπὸ τὸ ποσὸν τῆς ἐκχύσεως τῆς Βαλτικῆς διὰ τοῦ Σκαγεράκη ἢ τῆς ἐγχύσεως τοῦ Ἀτλαντικοῦ διὰ τῆς Μάγχης. Τὰ παλιρροιακὰ ρεύματα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὰ δύο προμνησθέντα παλιρροιακὰ κύματα· καὶ ναὶ μὲν τὸ ἀπὸ τῆς Μάγχης κῦμα κατευθύνεται πρὸς Μ., πλὴν ἡ κατεύθυνσις αὕτη ὑφίσταται ἐκτροπὰς κατὰ τόπους, ἀναλόγως τοῦ σχήματος τῆς ἐγγὺς τῷ ρεύματι ἀκτογραμμῆς· πάντως ἡ ταχύτης τοῦ παλιρροιακοῦ ρεύματος παρὰ τὸ Ντόβερ φθάνει τὰ 3 μίλ. ὡριαίως. Τὰ ἐπιφανειακὰ ὅμως τῆς Βορείου θαλάσσης ρεύματα, ἀπότοκα τῶν πνεόντων ἀνέμων, δύνανται νὰ τροποποιήσωσι κατά τε τὴν ἔντασιν καὶ τὴν φορὰν τὰ παλιρροιακὰ τοιαῦτα, ἐνίοτε δὲ καὶ νὰ τὰ ἐκμηδενίσωσιν, ἐὰν ἄνεμοι σταθεροὶ τήν τε διεύθυνσιν καὶ τὴν ἔντασιν πνέωσιν ἀπὸ ἡμερῶν. Ἐξαιρετικῶς δὲ κινδυνώδη εἶναι τὰ τῶν νορβηγικῶν φιὸρδ ρεύματα, ἰδίᾳ λόγῳ τῶν καμπυλώσεων τῶν τοιούτων αὐλώνων, ἐπαυξανουσῶν τὰς ἀνωμαλίας τοῦ ροῦ, ἐπηρεαζομένου ὡσαύτως καὶ ἀπὸ τὴν σφοδρότητα τοῦ ἀπὸ τῶν ἀποκρήμνων κλιτύων καταχεομένου ἀνέμου.

Οἱ *ἄνεμοι*, κυκλωνικοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τύπου, ἐπικρατοῦσιν εἰς τὸ νότιον τμῆμα τῆς Βορείου θαλάσσης. Τοιοῦτοι καταιγίζοντες, ἄνεμοι ἀπὸ Λιβός, Ζεφύρου καὶ Σκίρωνος, ἐκδηλοῦνται ἰδίως τὸν χειμῶνα καὶ φέρονται σηνήθως πρὸς Ἀπηλιώτην, διεγείροντες θάλασαν μαινομένην, ἥτις θεωρεῖται ἐπικινδυνωδεστέρα πάσης ἄλλης ὑπὸ ὁμοίας συνθήκας ἐγερθείσης τρικυμίας. Παρὰ δὲ τὸ ὅτι τὸ βαρόμετρον προαγγέλλει ἀφ᾽ ἱκανῶν ὡρῶν τὴν τοιαύτην καταιγίδα, παρουσιάζονται ἐν τούτοις καὶ θύελλαι ἐκδηλούμεναι ἐξαπίνης. Οἱ ἀπὸ Βορρᾶ καὶ Μέση ἄνεμοι γίνονται αἰσθητοὶ ἐν τῇ Μάγχῃ ὡς «σφοδροί». Αἱ δὲ γαλῆναι εἶναί τι τῶν σπανιωτάτων ἐν τῇ Βορείῳ θαλάσσῃ καὶ δὴ εἰς τὰς μεσημβρινάς της ἀκτάς, ἀκόμη καὶ κατὰ τὸ θέρος.

Αἱ *ὁμίχλαι* εἶναι συχναὶ εἰς ὅλα τῆς Β. θαλάσσης τὰ τμήματα καὶ καθ᾽ ὅλας τὰς ἐποχάς· πυκνότεραι ὅμως καὶ κινδυνωδέστεραι εἶναι εἰς τὴν νοτίαν αὐτῆς ζώνης καὶ δὴ κατὰ τὰ παράλια τῆς Ἀγγλίας, ὅταν μάλιστα πνέουν ἄνεμοι ἀπὸ δυσμῶν συνωθοῦντες πρὸς τὴν Βόρειον θάλασσαν τοὺς καπνοὺς τῶν ἐργοστασίων, τῶν βιομηχανικῶν τῆς χώρας ἐκτάσεων. Εἰς δὲ τὴν Νορβηγίαν ἐμφανίζεται, τὸν χειμῶνα ἰδίως, ἰδιότυπος ὁμίχλη *Φρὸστ Ριὸγκ* (Frost Rög=«καπνὸς τοῦ ψύχους») ὀνομαζομένη, ἅτε τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης φαινομένης ὡς καπνιζούσης, οὖσα δὲ ἀπότοκος παγετώδους ὁμίχλης ἀναπτυσσομένης ἄνωθεν τῶν παγετώνων τῆς Νορβηγίας καὶ διωκομένης πρὸς τὴν θάλασσαν διὰ μέσου τῶν φιόρδ, ὑπὸ τῶν ἀπογείων αὐρῶν. Ἀλλὰ καί, ἀντιθέτως, τὰ φαινόμενα ἀντικατοπτρισμοῦ εἶναι συνηθέστατα πρὸς τὰς νορβηγικὰς ἀκτὰς τῆς Βορείου θαλάσσης, τὸ θέρος ἰδίᾳ.

Ἡ *ἅλμη* τοῦ ὕδατός της εἶναι κατωτέρα τῆς τοῦ Ἀτλαντικοῦ, λόγῳ τῶν ἐν αὐτῇ ἐκχύσεων τῶν μεγάλων ποταμῶν τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης, φθάνουσα μόλις τὸν βαθμὸν 3,4$^0/_0$· πρὸς τοὺς μυχοὺς μάλιστα τῶν φιὸρδς τὸ ὕδωρ καταντᾷ σχεδὸν γλυκύ.

Οἱ *πάγοι* ἀποκλείουσι γενικῶς τοὺς νοτίους λιμένας τῆς νορβηγικῆς ἀκτῆς κατὰ τὸν χειμῶνα, τὴν δὲ ἄνοιξιν δύναταί τις νὰ ἀπαντήσῃ παγοθραύσματα προελθόντα ἐκ τῆς διασπάσεως τοῦ ἐπιπάγου ἐν τοῖς φιὸρδ τῆς Χριστιανίας (Oslo) καὶ τοῦ Καττεγάτη, ἐνίοτε δὲ καὶ τοῦ Λίνδεσνες· τὰ τοιαῦτα ὅμως ταχέως ἐξαφανίζονται τηκόμενα. Ἐπίσης ἀποκλείουσι τὰ στόμια τῶν γερμανικῶν ποταμῶν καὶ διωρύγων ἀπὸ τῶν μέσων Νοεμβρίου ἕως τῶν μέσων Μαρτίου, εἴτε ὁλοκληρωτικῶς εἴτε μερικῶς.

Αἱ καμπύλαι ἴσης ἀποκλίσεως (*ἰσογωνικαὶ*) ἔχουσιν ἐν τῇ Βορείῳ θαλάσσῃ διεύθυνσιν σταθερὰν πρὸς Β 12° Α, τῆς ἀποκλίσεως μεταβαλλομένης κατὰ 12 ἕως 14 πρῶτα λεπτὰ ἐτησίως.

Ἡ Βόρειος θάλασσα βρέχει τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τῆς Ἀγγλίας, Σκωτίας, τῶν Ὀρκάδων καὶ Σετλανδικῶν νήσων, τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῶν ἀκτῶν τῆς Β. Γαλλίας, τὰς ἀκτὰς τοῦ Βελγίου, ἀρχομένας 15 μιλ. ΝΔ τῆς Ὀστάνδης, τῆς Ὁλλανδίας, τὰς Δ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Δανιμαρκίας καὶ τὰς Ν τῆς Νορβηγίας. Οἱ μεγάλοι ποταμοὶ *Ἐσκὼ* (*Σκάλδης*), *Μόζας* (la Meuse) καὶ *Ρῆνος* (Rhin), ὡς καὶ τὸ σημαντικὸν δίκτυον τῶν ὁλλανδικῶν διωρύγων, διατέμνουσι τὰς ὁλλανδικὰς ἀκτάς, ἀποτελουμένας ἐπὶ τὸ πολὺ ἐξ ἀπεξηραμένων γαιῶν ὀνομαζομένων *πῶλδερς*, οἱ κυριώτεροι δὲ τῶν ὁλλανδικῶν λιμένων σχηματίζονται οὕτω εἰς Ζουιδερζέε καὶ ἐν ταῖς στομαλίμναις τοῦ *Μόζα* καὶ τοῦ *Ἐσκώ*. Ἡ γερμανικὴ ἀκτὴ ἄρχεται δυτικῶς τῆς ἐκβολῆς τοῦ Ἔμς, τῆς πρὸ αὐτῆς νησῖδος *Μπόρκουμ* (Borcum) ἀποτελούσης χαρακτηριστικὸν «γνώρισμα» τῶν πρὸς τὴν Ὁλλανδίαν συνόρων· ἅπασα δὲ ἡ, ἀπὸ τῆς νήσου ταύτης ἕως τῆς *Σὺλτ* (Sylt), ἀκτὴ εἶναι γερμανικὴ ὡς καὶ ἡ περίεργος νησὶς τῆς Ἐλγολάνδης, ἣν τῷ 1893 ἡ Ἀγγλία ἐξεχώρησε τῇ Γερμανίᾳ. Οἱ ποταμοὶ Ems, Jade, Wesser καὶ Elbe παρέσχον, χάρις εἰς τὰς μεγάλας των στομαλίμνας, θαλασσίους κόλπους πρὸς ἵδρυσιν λιμένων. Εἰς 10 μιλ. ἀνατολικῶς τοῦ Κουξχάφεν (Couxhaven), εἰς Μπρουνσμπούττελκουγκ (Brunsbuttelkoog) ἐπὶ τοῦ Ἔλβα ἀνοίγεται τὸ στόμιον τῆς διώρυγος τοῦ *Κιέλου* (πρώην τοῦ «*Κάϊζερ Γουλιέλμου*») τῆς ἑνούσης, ἀπὸ τοῦ 1895, τὴν *Βαλτικὴν* πρὸς τὴν *Βόρειον θάλασσαν*. Ἡ ἀκτὴ τῆς *Ἰουτλάνδης*, ἀνήκουσα κατὰ τὸ πλεῖστον τῇ Δανίᾳ, κατοικεῖται κατὰ τὸ μέγιστον ὑπὸ ἁλιέων ἐχόντων ὡς ἐπίσημον κέντρον τοῦ ἐμπορίου των τὴν πόλιν *Ἐζμπιέργκ*. Τῆς δὲ Νορβηγίας ὁ ἐπισημότερος τῶν ἐν τῷ Βορείῳ θαλάσσῃ λιμένων της, τὸ *Ὄσλο*, εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ἐπωνύμου φιὸρδ εἶναι ἐν διαρκεῖ ἐμπορικῷ συναγωνισμῷ πρὸς τὸν σουηδικὸν λιμένα τοῦ *Γκοττεμπούργκ*.

Τὴν πρώτην ἀπὸ ἐμπορικῆς ἀπόψεως θέσιν, ὡς καὶ ἐν τῷ κόσμῳ ἄλλωστε, κατέχει ἐν Βορείῳ θαλάσσῃ ἡ Μεγάλη Βρεττανία, τοῦ *Λονδίνου* ἀποτελοῦντος οὕτω τὸν ἐπισημότερον τῆς θαλάσσης ταύτης ἐμπορικὸν λιμένα. Ἐπακολουθεῖ τὸ *Ἀμβοῦργον* καὶ δὴ χάρις εἰς τὸ σύστημα τῶν ἀπ᾽ αὐτοῦ διωρύγων τὸ ἐξυπηρετοῦν τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν πλείστων τῆς μεσογείου Γερμανίας πόλεων· ἕπεται ὁ βελγικὸς λιμὴν τῆς *Ἀμβέρσης*, ἰδίως ὡς ἀφετηρία μεταναστεύσεων, καὶ μετ᾽ αὐτὸν οἱ ὁλλανδικοὶ λιμένες τοῦ *Ρόττερνταμ* καὶ τοῦ *Ἄμστερνταμ*. Πάντα ὅμως τὰ ἐπὶ τῆς θαλάσσης ταύτης κράτη ἐνδιαφέρονται πρωτίστως διὰ τὰς ἀπὸ τῆς ἁλιείας βιομηχανίας των· ἐν τούτοις ἀφῆκαν ταύτην ἐλευθέραν εἰς πάντα τὰ κράτη, ἐφ᾽ ὅσον τὰ ἐκτὸς τῆς Βορείου θαλάσσης τοιαῦτα ἐκμεταλλεύονται αὐτὴν ἐκεῖθεν τῆς αἰγιαλίτιδος (3 μίλ.)· εἰδικαὶ διεθνεῖς συμβάσεις διέπουσι τὰ τῆς ἁλιείας ταύτης, ἀλλὰ καὶ εἰδικὰ πλοῖα (gardes-peches) ἐπιβάλλουν τὴν τήρησίν των.

Τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν τῶν ἐπὶ τῆς Β. θαλάσσης λιμένων (Lloyd's reg. 1924) ἐκπροσωπεῖ 32.216.092 τόννους, τουτέστι τὸ ἥμισυ τοῦ παγκοσμίου ἐκτοπίσματος. Τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας, πρὸς ὃ δὲν δύναται, ὡς εἰκός, νὰ συναγωνισθῇ τὸ ναυτικὸν τῶν ἄλλων ἐπὶ τῆς θαλάσσης μικροτέρων ναυτικῶν κρατῶν, ἔχει ἤδη, κατόπιν τῆς συμβάσεως τῆς Βασιγκτῶνος, μειωθῆ, διατηρουμένης τό γε νῦν ἔχον σχέσεως, ἥτις δύναται νὰ διατυπωθῇ ὑπὸ ἀναλογίας: Ἀγγλικὸν ναυτικὸν: Γαλλικὸν: : 5: 1,75.

Τέλος, αἱ νάρκαι αἱ ὁποῖαι ἁδρᾷ τῇ χειρὶ εἶχον διασκορπισθῆ καθ᾽ ὅλην τὴν Βόρειον θάλασσαν διαρκοῦντος τοῦ Μεγάλου πολέμου, δὲν ἔχουσιν ἀγρευθῆ πᾶσαι· ὑφίσταται ὅθεν, λόγῳ τοιούτων ὑπαρχουσῶν ἐνδεχομένως εἰσέτι, ἀνάγκη ἐπαγρυπνήσεως τῶν διαπλεόντων τὴν Βόρειον θάλασσαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν εἰσέτι ὕπαρξιν ναυαγίων ἐπικινδύνων διὰ τὴν ναυτιλίαν, ἀπὸ τῶν βυθισθέντων διὰ τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Γερμανίας κατὰ τὸν Μέγαν πόλεμον πλοίων.

Χάρται «γενικοί», ἀφορῶντες εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν, εἶναι οἱ τοῦ Βρεττανικοῦ ναυαρχείου 2339 The North Sea—2182a: The North Sea, Southern portion—2182b: Ὁμοίως, Central portion καὶ 2182c: Ὁμοίως, Northern portion.

Ι. ΝΙΕΛΕΒΙΤΣΚΥ

— **Βόρειος** *παγωμένος ὠκεανός*· βλ. ὠκεανός.

— **βόρειος** *πολικὸς κύκλος*· βλ. πολικὸς *κύκλος*·

— **βόρειος** *πόλος*· βλ. πόλος καὶ πλάτος *γεωγραφικόν*.

— **Βόρειος** *Σταυρός*· βλ. Κύκνος.

— **βόρειος** *τροπικὸς κύκλος*· βλ. τροπικὸς *κύκλος*.

βόρειος (ὁ) (Boreus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων νευροπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πανορπιδῶν*. Μοναδικὸν γνωστὸν εἶδος εἶναι *βόρειος ὁ χειμερινὸς* (Boreus hyemalis), ὅστις φέρει τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Σῶμα ἐπίμηκες, στενὸν κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ ὀπίσθιον τμῆμά του καὶ εὐρύτερον κατὰ τὸ μέσον. Αἱ κεραῖαι εἶναι νηματοειδεῖς καὶ περίπου ἴσαι πρὸς τὸ μῆκος τοῦ σώματος, οἱ πόδες μακρότατοι, ἰδίως οἱ ὀπίσθιοι, καὶ κατὰ τὰ ἄκρα των φέρουσιν αἰχμηρὰ ἄγκιστρα. Τὰ ἄρρενα διακρίνονται ἐκ τῶν λεπτοτάτων καὶ ἱκανῶς ἀνεπτυγμένων πτερύγων των, τὰ δὲ θήλεα ἐκ τῶν ἀτροφικῶν τοιούτων· κατὰ τὸ ἄκρον τῆς κοιλίας ἡ θήλεια φέρει αἰχμηρὸν τρύπανον. Ὁ χρωματισμός των γενικῶς εἶναι στιλπνῶς μελανός. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς τὴν βόρειον Εὐρώπην καὶ ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν εἰς ὑγρὰς ἐκτάσεις καὶ ἐπὶ τῶν βρύων. Δ. Ν. Π.

Βόρειος ὁ χειμερινός.
[Ἄρρεν καὶ θῆλυ].

βορελὶς (ἡ) (Borelis Montf.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων τρηματοκόγχων πρωτοζῴων, συνώνυμον τοῦ γένους **ἀλβεολίνα** (βλ. λ.). Γ.Κ.Γ.

Βορένος *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Νικομηδηνόν.

βορεόσωμος (ὁ) (Boreosomus Stensiö) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *παλαιονισκιδῶν ἑτεροκέρων γανοειδῶν* ἰχθύων. Τὸ σῶμά των ἦτο μικρὸν ἀτρακτοειδές. Τὰ ὀστᾶ τῆς κεφαλῆς καὶ τὰ λέπια φέρουν ταινιώδεις γλυφάς. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Σπιτζβέργην. Γ. Κ. Γ.

βορεόφιλος (ὁ) (Boreophilus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *σταφυλινιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου χαρακτηρίζονται ὑπὸ ᾠοειδοῦς, ἐπιμήκους σώματος καὶ κεφαλῆς παχείας, εὐρυτέρας τοῦ προθώρακος, ὅστις εἶναι ἐπιμήκης καὶ ἀκανθωτός. Αἱ κεραῖαι εἶναι νηματοειδεῖς καὶ αἱ σιαγονικαὶ προσακτρίδες ἔχουσι τὴν τρίτην ἄρθρωσίν των ἐξωγκωμένην. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βορεόφιλος ὁ ταχὺς* (Boreophilus velox), ἀπαντῶν ἐν Γαλλίᾳ, Ἰταλίᾳ, Ἱσπανίᾳ καὶ Ἑλβετίᾳ καὶ ἐνδιαιτώμενος κυρίως ἐπὶ τῶν λειχήνων. Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 4 περίπου χιλιοστόμετρα, τὸ χρῶμά του εἶναι στιλπνῶς πυρρὸν καὶ τὸ σῶμά του καλύπτεται ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν. Δ. Ν. Π.

Βόρη ἢ *Βόρι* *[Γεωγρ.]*. Ὁρμίσκος τῆς νήσου Ἄνδρου ἐν τῷ πρὸς Β. νεύοντι τμήματι αὐτῆς, ταυτωνύμου τυγχάνοντος καὶ τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν τοπογραφούντων αὐτὴν ἀκρωτηρίου, εἰς ὃ καταλήγει ὁμώνυμον ἐπίσης ὄρος. Παρὰ τὸν ὁρμίσκον ἀνευρέθησαν (*Δ. Πασχάλη*, Ἱστορία τῆς Ἄνδρου Ι σελ. 597) ἀρχαῖοι τάφοι μετὰ διαφόρων κτερισμάτων ὡς καὶ λαξευτοὶ βράχοι ἐν τῇ πλησίον θέσει *Ἅγιος Γεώργιος*. Δ. Ε. Μ.

Βορῆς *[Μυθολ.]*. Εἷς τῶν κυνῶν τοῦ Ἀκταίωνος (*Βορέας* ἢ ἀπὸ τοῦ *βορὰ-βιβρώσκω*, ὡς καὶ τὸ ὄνομα *Βόραξ*, φαγᾶς) (*Ἀπδ.* 3,4,4). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βορὶ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Λιθήνων* τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασιθίου. Κάτοικοι (1928) 87. Ε. Γ.

βοριάζωτον (τὸ) ἢ *ἀζωτοβόριον* *[Χημ.]*. Ἀνόργανος ἕνωσις τοῦ τύπου BN. Παρεσκευάσθη τὸ πρῶτον διὰ πυρώσεως βορικοῦ ὀξέος μετὰ κυανιούχων ἑνώσεων. Λαμβάνεται ἐπίσης διὰ πυρώσεως ἀμόρφου βορίου ἐν ρεύματι ἀζώτου, ἐν ἀερίῳ ἀμμωνίᾳ καὶ ὀξειδίῳ τοῦ ἀζώτου, ὡς ἐπίσης καὶ κατὰ πολλοὺς ἄλλους τρόπους. Εἶναι λευκή, ἐλαφρὰ ἄμορφος κόνις, παρουσιάζουσα ἁφὴν ἀνάλογον πρὸς τὸν τάλκην. Ἐν ἐπαφῇ μετὰ φλογὸς

Digitized by Google

φωσφορίζει μὲ χρῶμα πρασινόλευκον ἕως κυανοῦν, ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν. σ. γ.

βοριάλη ἢ *βιριάλη* [Χημ.]. Τρυγικὸν βοριοαργίλλιον λαμβανόμενον διὰ διαλύσεως 1 μ. βορικοῦ ἀργιλλίου (λαμβανομένου ἐκ θειικοῦ ἀργιλλίου καὶ βόρακος) εἰς 10 μ. διαλύματος 10% τρυγικοῦ ὀξέος καὶ ἐξατμίσεως εἰς χαμηλὴν θερμοκρασίαν. Χρησιμοποιεῖται ὀλίγον ἐν τῇ θεραπευτικῇ. σ. γ.

Βορίας (Borias). Τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπάρχει ἐν ἐπιγραφῇ ἀνευρεθείσῃ ἐν Πόλᾳ τῆς Ἰστρίας: Evangelus colonorum Polensium Boriae v. s. l. m. (C. I. L. 5, 7) καὶ σημαίνει τὴν προσωποποίησιν τοῦ σφοδροῦ βορείου ἀνέμου, ὁ ὁποῖος καὶ σήμερον εἰς τὰς χώρας ἐκείνας *Bora* λέγεται (βλ. Βορέας). ιακ. χ. δ.

βοριᾶς (ὁ)· ὁ κατὰ συναλοιφὴν δημοτ. τύπος τοῦ *βορέας*· ὁ βόρειος ἄνεμος: «φυσάει βοριᾶς»· γράφεται ὑπό τινων καὶ *βορειᾶς* || ὁ βορρᾶς ὡς σημεῖον τοῦ ὁρίζοντος (βλ. βορρᾶς).

Βοριάς [Γεωγρ.]. Συνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος Κακοῦ-Χωριοῦ τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1928) 40. Πρὸ τῆς αὐτονομίας κατῴκουν αὐτὸ μόνον Τοῦρκοι. ε. γ.

—Βοριᾶ *Κάστρο* [Παραλ. Γεωγρ.]. Ἀκρωτήριον τῆς ΒΔ ἀκτῆς τῆς Λήμνου (πλάτ. 40° 00′ 1/4 Β, μήκ. 25° 26′ 1/2 Ἀν., ἀγγλ. χάρτ. 1659: Lemnos island) εἰς 1 μίλ. νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου *Πλάκα*, μεθ' οὗ σχηματίζει τὸν ὅρμον Βοριᾶ Κάστρο. Ἐπὶ τῆς ἄκρας μέγα ἐνετικὸν φρούριον. σ. ε. λ.

Βοριᾶς, *παπᾶς*. Κρὴς ἱερεὺς ζῶν ἐν Ρεθύμνῃ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἁλώσεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (4 Νοεμβρίου 1645). Τούτου αἱ τρεῖς κορασίδες ἀπήχθησαν ὑπὸ τοῦ Χουσεῒν πασᾶ καὶ ἀπεστάλησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅπου:

«Τὴν μιὰν ἐπῆρεν ὁ πασᾶς, τὴν ἄλλην ὁ βεζύρης καὶ τὴν ὁλοκαλύτερη ὁ βασιλιᾶς τὴν πῆρε»

δηλαδὴ ὁ σουλτᾶνος Μεχμὲτ Δ'. Αὕτη διὰ τὴν ἔξοχον καλλονήν της ἐγένετο πρώτη σύζυγος τοῦ σουλτάνου καὶ βασιλομήτωρ (βαλιδέ)· ὡς σουλτάνα ὠνομάζετο *Χουγκιάρ-Ἀζακή* καὶ πρὸς τιμήν της ἐκλήθη οὕτω καὶ τὸ ἐν Χάνδακι τέμενος, τὸ ὁποῖον ἦτο πρότερον ναὸς τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου κτισθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐκ Μεραμβέλλου τῆς Κρήτης καταγομένου πάπα Ρώμης Ἀλεξάνδρου Ε' (βλ. «Ἱστορικὰς μελέτας *Μ. Ρενιέρη*» Ἀθῆναι 1881 σελ. 3 κ. ἑξ.). Ἐπίσης ὁ ἱστορικὸς τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας Hammer ἀναφέρει ὅτι ὠνομάζετο Εὐγενία, μετὰ δὲ τὴν ἅλωσιν τῆς Ρεθύμνης ἐδωρήθη εἰς τὸν σουλτᾶνον καὶ μετωνομάσθη *Ρεβιὰ Χασεκή*, ὅτι δ' ὁ Μεχμὲτ ἐλάτρευεν αὐτὴν παραφόρως καὶ ἐγέννησε μετ' αὐτῆς τὸν υἱόν του Μουσταφᾶν, ἐξ οὗ ὁ σουλτᾶνος ὑπερχαρεὶς διέταξεν ἑπταήμερον φωταψίαν καὶ τὸν διὰ στραγγαλίσεως θάνατον τῶν δύο ἄλλων υἱῶν του Ἀχμὲτ καὶ Σουλεϊμάν. Τὴν πληροφορίαν αὐτὴν ἀναφέρει καὶ ὁ περιηγητὴς Guilletière ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «Athènes anciennes et nouvelles» (p. 385, Paris, 1675).

[Πρβλ. *Β. Ψιλάκι*, «Αἱ τρεῖς θυγατέρες τοῦ παπᾶ Βοριᾶ». («Ποικίλη Στοά» Β' 130 κ. ἑξ.)]. μ. γ. δ.

Βορίζα (ἡ) ἢ *Βορρίζα* [Γεωγρ.]. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Καινουρίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 450. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Λαλουμᾶς* (κάτ. 27). Εἶναι πατρὶς ἐπιφανῶν ἐπ' ἀνδρείᾳ καὶ φιλοπατρίᾳ ἀνδρῶν, τοῦ ἁρματολοῦ Κ. Λεράτου καὶ τῶν ἐπαναστατικῶν ἀρχηγῶν Μαλικούτη, Ρωμάνου καὶ Ἀστρινοῦ. Κεῖται δὲ ἐπὶ τῶν λίαν ἀποτόμων καὶ βραχωδῶν κλιτύων τοῦ Ψηλορείτου. Παρὰ τὴν Βορίζαν εἰς θέσιν *Κουτσουνάρες* συνεκροτήθη κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1866 νικηφόρος κατὰ τῶν Τούρκων μάχη ὑπὸ Κόρακα καὶ Ρωμάνου. Τῷ δὲ 1868 μετὰ νέαν παρὰ τὴν Βορίζαν μάχην οἱ Χριστιανοὶ ὑπεχώρησαν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς Ἴδης θέσιν *Ρούβα*, ὀνομαστὴν κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις ὡς καταφύγιον τῶν ἐπαναστατῶν. ε. γ.

βορίζει καὶ *βορρίζει*· τριτοπρ. ἀμετβ. ῥῆμα: «ὁ καιρὸς βορίζει», τείνει νὰ γίνῃ βόρειος.

βορικο-μυρμηκικὸν *ἀργίλλιον* [Φαρμ. Χημ.]· βλ. λ. ἀργίλλιον *βορικο-μυρμηκικόν*.

βορικός, —ή, —όν [Χημ.]· ὁ παραγόμενος ἀπὸ βόριον (βλ. λ.), ἢ περιέχων βόριον.

—βορικὰ *ὀρυκτὰ* ἅλατα (Borate) [Ὀρυκτολ.]. Τάξις ὀρυκτῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι κυρίως ἐν μέρει μὲν ἄνυδρα, ἐν μέρει δ' ὑδρομιγῆ ἅλατα τοῦ μονοβασικοῦ μεταβορικοῦ ὀξέος HBO_2 ($=B_2O_3 . H_2O$). Ἐν τούτοις κατατάσσονται εἰς τὴν τάξιν ταύτην καὶ ὑδρομιγῆ τινα βορικὰ ὀρυκτὰ ἅλατα (π. χ. ὁ σουσσεξίτης, ὁ βορομαγνησίτης κ.λ.π.), τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ὡς βασικὰ ἅλατα τοῦ κανονικοῦ τριβασικοῦ βορικοῦ ὀξέος H_3BO_3.

Τὰ ὀρυκτὰ τῆς τάξεως ταύτης εἶναι γενικῶς ἄχροα μέχρι λευκά, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ παρουσιάζονται ὀλίγον ἐξηπλωμένα ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐμφανίζονται κατὰ μικρὸν μέρος ἐντὸς ἐκρηξιγενῶν καὶ μεταμορφωσιγενῶν πετρωμάτων, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ κοιτασμάτων γύψου καὶ ἅλατος ὀρυκτοῦ ἢ ἀκόμη ὡς νέοι σχηματισμοὶ ἐντὸς βορακούχων λιμνῶν τῆς Τοσκάνης. γ. κ. γ.

— *βορικὴ κοκαΐνη* (Cocainum boricum) [Φαρμ. Χημ.]. Σῶμα ἀνταποκρινόμενον εἰς τὸν τύπον $C_{17}H_{21}NO_4+2H_3BO_3$, λαμβανόμενον δὲ δι' ἐξατμίσεως διαλυμάτων 10 μ. βορικοῦ ὀξέος καὶ 24,5 μ. κοκαΐνης. Λευκὴ κρυσταλλικὴ κόνις, εὐδιάλυτος εἰς ὕδωρ καὶ ἀλκοόλην, χρησιμεύουσα εἰς τὴν ὀφθαλμιατρικὴν καὶ πρὸς ὑποδορίους ἐνέσεις. κ. μ.

— βορικὸν *ἀργίλλιον* [Φαρμ. Χημ.]· βλ. λ. ἀργίλλιον *βορικόν*.

— βορικὸν *ἀσβέστιον* [Χημ.]· βλ. ἀσβεστίου *ἅλατα*.

— βορικὸν *ὀξὺ* (Acidum boricum) H_3BO_3 [Χημ.]. Εὑρίσκεται ἐν τῇ φύσει εἰς ἡφαιστειογενῆ μέρη, καὶ ἰδίως ἐν Τοσκάνῃ, ἐν μέρει κρυσταλλικὸν ὡς *σασσολίνης*, ἐν μέρει διαλελυμένον ἐντὸς θερμῶν πηγῶν, ἐν μέρει δ' ἐπίσης παρασυρόμενον ὑπὸ τῶν ἐκλυομένων αὐτόθι θερμῶν ἀτμῶν (Suffionen). Διὰ διοχετεύσεως τῶν τελευταίων ἐν ὕδατι λαμβάνεται διάλυμα 2 % βορικοῦ ὀξέος, ἐξ οὗ δι' ἐξατμίσεως λαμβάνουσι τοὺς κρυστάλλους τοῦ H_3BO_3.

Τεχνικῶς λαμβάνεται τὸ βορικὸν ὀξὺ ἐκ τῶν διαφόρων ὀρυκτῶν του (βλ. λ. βόριον [Προέλευσις]). Ἐκ τοῦ στασσφουρτίτου, ὁ ὁποῖος εἶναι διπλοῦν ἅλας βορικοῦ μαγνησίου καὶ χλωριούχου μαγνησίου, λαμβάνεται διὰ διαλύσεως αὐτοῦ ἐν ἀραιῷ ὑδροχλωρικῷ ὀξεῖ καὶ κατεργασίας τοῦ σχηματιζομένου πόλτου διὰ ζέοντος ὕδατος. Τὸ εἰς 100° διαυγασθὲν διάλυμα φέρεται πρὸς κρυστάλλωσιν, τὸ δὲ ἀποβαλλόμενον ἀκάθαρτον βορικὸν ὀξὺ καθαρίζεται δι' ἀνακρυσταλλώσεως. Ἐκ τῶν ἁλμολοίπων λαμβάνεται καθαρὸν βορικὸν ὀξὺ διὰ κατεργασίας τούτων μετ' αἰθέρος, ὀξικοῦ ὀξέος ἢ χλωροφορμίου, ἅτινα διαλύουσι τὸ H_3BO_3 χωρὶς νὰ μείγνυνται μετὰ τοῦ ἁλμολοίπου. Ἐπίσης ἐκ τῶν ἑτέρων ὀρυκτῶν καὶ δὴ ἐκ τοῦ κολεμανίτου, τοῦ πανδερμίτου καὶ τοῦ νατροβοριασβεστίτου ἐξάγεται τὸ βορικὸν ὀξὺ δι' ὁμοίας κατεργασίας δι' ὑδροχλωρίου, ἢ ἐνίοτε καὶ διὰ θειικοῦ ὀξέος, ὅτε τὸ ἐνυπάρχον ἀσβέστιον ἀποβάλλεται ὡς γύψος.

Τὸ βορικὸν ὀξὺ κρυσταλλοῦται εἰς στιλπνὰ φυλλίδια μαργαριτώδους λάμψεως καὶ προκαλεῖ αἴσθησιν ἀφῆς λιπώδους οὐσίας. Διαλύεται εἰς 15° περίπου εἰς 30 μέρη ὕδατος, εἰς 100° δὲ εἰς 3 περίπου μέρη ὕδατος. Παρασύρεται ὑπὸ τῶν ὑδρατμῶν καὶ διαλύεται εὐκόλως εἰς αἰθυλικὸν καὶ εἰς μεθυλικὸν πνεῦμα, εἰς γλυκερίνην, αἰθέρα, αἰθέρια ἔλαια, ἀραιὰν ὀξόνην (ἀκετόνην). Εἶναι ὀξὺ ἀσθενέστατον, τοῦ ὁποίου τὸ διάλυμα ἐλάχιστα ἐρυθραίνει τὸ βάμμα τοῦ ἡλιοτροπίου. Θερμαινόμενον εἰς 100° μετατρέπεται εἰς *μεταβορικὸν ὀξὺ* (HBO_2), τοῦτο δὲ εἰς 140° μετατρέπεται εἰς *πυροβορικὸν ὀξὺ* ($H_2B_4O_7$). Δι' ἰσχυρᾶς πυρώσεως χάνει τελείως τὸ ὕδωρ του καὶ σχηματίζει τὸ *τριοξείδιον τοῦ βορίου* (B_2O_3). Σχηματίζει προϊόντα συμπυκνώσεως, τῶν ὁποίων σημαντικὰ εἶναι τὰ ἅλατα, ὡς τοῦ *τετραβορικοῦ ὀξέος* $H_2B_4O_7$ (προκύπτοντος ἐκ τοῦ βορικοῦ ὀξέος δι' ἀποσπάσεως ὕδατος: $4 H_3BO_3 - 5 H_2O = H_2B_4O_7$) τὸ διὰ νατρίου ἅλας, ὁ βόραξ.

Τὸ βορικὸν ὀξὺ ἔχει ἀσθενεῖς ἀντισηπτικὰς ἰδιότητας, χωρὶς νὰ εἶναι διαβρωτικόν. Ὑπὸ τοῦ ζωικοῦ ὀργανισμοῦ δὲν ἀφομοιοῦται. Ἐφαρμόζεται ἐν μεγάλῳ πρὸς παρασκευὴν βόρακος καὶ ἄλλων βορικῶν ἁλάτων. Ἐν τῇ βιομηχανίᾳ χρησιμοποιεῖται κυρίως κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ὑαλογανωμάτων, κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν κηρίων ἐμποτιζομένων τῶν θρυαλλίδων δι' αὐτοῦ, ὡς ἀντισηπτικὸν ἐν τῇ θεραπευτικῇ (βλ. κατωτ. [Φαρμ. Χημ.]) καὶ κατὰ μεγάλα ποσὰ ὡς μέσον συντηρήσεως τροφίμων καὶ ἐν τῇ ὀργανικῇ χημείᾳ ὡς μέσον συμπυκνώσεως.

Ἅλατα βορικοῦ ὀξέος (ἢ *βορικὰ ἅλατα*). Ἐκ τῶν ἁλάτων τοῦ κανονικοῦ βορικοῦ ὀξέος ὀλίγα μόνον, ὡς τὸ διὰ μαγνησίου, εἶναι γνωστά: $Mg_3B_2O_6$. Ἅλατα τοῦ μεταβορικοῦ ὀξέος, τοῦ πυροβορικοῦ ὡς καὶ τῶν πολυβορικῶν πλεῖστα εἶναι γνωστά, ὧν τὰ σπουδαιότερα εἶναι:

1) Ἀσβεστίου: Τὸ *μεταβορικὸν ἀσβέστιον* $Ca(BO_2)_2$ παρασκευάζεται ἐκ χλωριούχου ἀσβεστίου καὶ διαλύματος μεταβορικοῦ νατρίου. Κρυσταλλοῦται εἰς μακρὰς λεπτὰς βελόνας, εἶναι δυσδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ, εὐδιάλυτον δὲ εἰς διαλύματα ἀμμωνιακῶν ἁλάτων καὶ εἰς θερμὰ ἀνόργανα ὀξέα. Διὰ προσθήκης διαλύματος νιτρικοῦ ἀσβεστίου εἰς διάλυμα βόρακος σχηματίζεται τὸ *τετραβορικὸν ἀσβέστιον* $CaB_4O_7+H_2O$. Διὰ συντήξεως δὲ τριοξειδίου τοῦ βορίου μετ' ἀσβεστίου σχηματίζονται τὰ ἅλατα CaB_4O_7, CaB_2O_4 καὶ $Ca_2B_2O_5$, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ληφθῶσιν ἐν καθαρᾷ καταστάσει ἀνακρυσταλλούμενα ἐκ τετηκότων χλωριούχων ἀλκαλίων.

2) Βαρίου: Ἐκ τούτων τὸ *μεταβορικὸν βάριον* $Ba(BO_2)_2+2H_2O$ παρασκευάζεται τῇ ἐπιδράσει ὑδροξειδίου τοῦ βαρίου ἐπὶ θερμοῦ διαλύματος βορικοῦ ὀξέος, κρυσταλλούμενον εἰς πρίσματα. Διὰ καταβυθίσεως ἁλάτων βαρίου ὑπὸ διαλύματος βόρακος σχηματίζονται ἰζήματα δυσδιάλυτα εἰς τὸ ὕδωρ, ποικίλης συστάσεως. Διὰ συντήξεως δὲ βορικοῦ ὀξέος καὶ ὀξειδίου τοῦ βαρίου σχηματίζονται κρύσταλλοι τοῦ τύπου $Ba_2B_8O_{11}$.

3) Καλίου: Τὸ *τετραβορικὸν κάλιον* $K_2B_4O_7$ κρυσταλλοῦται μετὰ 4 καὶ μετὰ 5 μορίων ὕδατος. Παρασκευάζεται διὰ προσθήκης βορικοῦ ὀξέος εἰς διάλυμα θερμὸν ἀνθρακικοῦ καλίου μέχρις ὀξίνης ἀντιδράσεως, καὶ εἶτα διαλύματος καυστικοῦ κάλεως ἐπὶ ἀλκαλικῆς ἀντιδράσεως. Διὰ θερμάνσεως οἱ κρύσταλλοι διογκοῦνται χάνοντες τὸ κρυσταλλικόν των ὕδωρ καὶ τέλος τήκονται πρὸς διαφανῆ ὑαλώδη μᾶζαν.

4) Νατρίου: Τὸ σπουδαιότερον ἅλας εἶναι τὸ *τετραβορικὸν νάτριον*, ἤτοι ὁ βόραξ (βλ. λ.). Ἐκτὸς αὐτοῦ εἶναι τὸ *μεταβορικὸν νάτριον* $NaBO_2$, παραγόμενον δι' ἐξατμίσεως διαλύματος βόρακος ἢ βορικοῦ ὀξέος μετὰ τῆς ἀντιστοίχου ποσότητος καυστικοῦ νάτρου, καὶ σχηματίζον τρικλινεῖς κρυστάλλους διαλυτοὺς ἐν ὕδατι πρὸς ἀλκαλικῆς ἀντιδράσεως διάλυμα· τὸ *διβορικὸν νάτριον* $Na_2B_2O_4$ λαμβανόμενον διὰ συντήξεως 191 μερῶν βόρακος μετὰ 53 μερῶν σόδας καὶ κρυσταλλούμενον μετὰ 4 ἢ μετὰ 8 μορίων ὕδατος πρὸς μακροὺς βελονοειδεῖς κρυστάλλους.

5) Μαγγανίου: Τὸ *μεταβορικὸν μαγγάνιον* $Mn(BO_2)_2$, παρασκευαζόμενον διὰ συντήξεως τῶν ἀντιστοιχούντων ποσῶν τῶν συστατικῶν του, ἀποτελεῖ μακρὰς ἐρυθρὰς βελόνας σημ. τήξεως 920°. Τὸ *τετραβορικὸν μαγγάνιον* MnB_4O_7 παρασκευάζεται διὰ διαλύσεως ἀνθρακικοῦ μαγγανίου ἐν τετηγμένῳ τριοξειδίῳ τοῦ βορίου, ὁπότε σχηματίζονται δύο στιβάδες· ἡ κατωτέρα τούτων, καστανόχρους, διὰ πυρώσεως καθίσταται ὑαλώδης καὶ ἐρυθρωπὴ καὶ κατεργαζομένη μεθ' ὕδατος διασπᾶται, ἀπομενόντων ἀδιαλύτων τῶν κρυστάλλων τοῦ τετραβορικοῦ μαγγανίου. Τὸ ὡς ξηραντικὸν (Sikkativ) χρησιμοποιούμενον βορικὸν μαγγάνιον ἔχει λίαν ποικίλλουσαν σύστασιν.

6) Μαγνησίου: Τὸ *ὀρθοβορικὸν μαγνήσιον* $Mg_3B_2O_6$ καὶ τὸ *πυροβορικὸν μαγνήσιον* $Mg_2B_2O_5$ λαμβάνονται πυροχημικῶς. Τὸ *μεταβορικὸν μαγνήσιον* $Mg(BO_2)_2+8H_2O$ σχηματίζεται ὡς λευκὸν ἄμορφον ἴζημα διὰ προσθήκης εἰς διάλυμα ἅλατος μαγνησίου τῆς ἀντιστοιχούσης ποσότητος διαλύματος βόρακος. *Τετραβορικὸν μαγνήσιον* $MgB_4O_7+7H_2O$ σχηματίζεται διὰ κορεσμοῦ θερμοῦ διαλύματος βορικοῦ ὀξέος ὑπὸ μαγνησίας καὶ ἐξατμίσεως τοῦ διαλύματος εἰς 60°—70°.

7) Νικελίου: *Ὀρθοβορικὸν νικέλιον* λαμβάνεται διὰ θερμάνσεως χλωριούχου νικελίου μεθ' ὑδροφθοριοπυριτικοῦ ὀξέος καὶ ἀνυδρίτου τοῦ βορικοῦ ὀξέος κατ' ἀρχὰς ἠπίως, εἶτα μέχρι τήξεως. Τὸ τῆγμα μετὰ τὴν ψῦξιν κατεργαζόμεθα μεθ' ὕδατος, ὁπότε ἀπομένουσι βραχέα πρίσματα ἀνοικτῶς πρασίνου χρώματος, ἀδιάλυτα εἰς τὸ ὕδωρ, συστάσεως $Ni_3(BO_3)_2$.

8) Χαλκοῦ: Μεταβορικὸν ἅλας παράγεται διὰ συντήξεως ὀξειδίου τοῦ χαλκοῦ μετὰ τῆς δεκαπλασίας ποσότητος ἀπὸ τὴν θεωρητικῶς ἀπαιτουμένην τριοξειδίου τοῦ βορίου, ὁπότε παράγονται δύο στιβάδες· ἡ κατωτέρα τούτων διὰ βραδείας ψύξεως κρυσταλλοῦται, καὶ παραλαμβανομένη δι' ὕδατος ἀφίνει ἀδιαλύτους κρυστάλλους $Cu(BO_2)_2$. Οὗτοι εἶναι κυανοῖ, βελονοειδεῖς καὶ διπλοθλαστικοί, μεγάλης σκληρότητος. Διὰ πυρώσεως σχηματίζει σκοτεινῶς πρασίνην διαφανῆ ὕαλον, καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς χρῶμα ἐν τῇ κεραμευτικῇ.

Ἀντιδράσεις βορικῶν ἀνιόντων. Τὰ βορικὰ ἅλατα ἐν διαλύματι εἰς ὕδωρ παρέχουσιν ἀνιόντα ὀρθοβορικοῦ ὀξέος ($H_3{}^{\cdots}BO_3{}'''$) καὶ μεταβορικοῦ ὀξέος ($H^{\cdot}BO_2{}'$). Οὕτως ὁ βόραξ σχηματίζει:

$$Na_2B_4O_7+3H_2O=2Na^{\cdot}BO_2{}'+2H_3{}^{\cdots}BO_3{}'''$$

Διαλύματα τοιαῦτα παρέχουσι τὰς ἀκολούθους ἀντιδράσεις:

α) ὀξικὸς μόλυβδος σχηματίζει λευκὸν ἴζημα διαλυτὸν εἰς νιτρικὸν καὶ εἰς ὀξικὸν ὀξύ.

β) νιτρικὸς ἄργυρος σχηματίζει λευκὸν ἴζημα ἐκ $AgBO_2$, ὅπερ διὰ βρασμοῦ μεταβάλλεται εἰς καστανόχρουν ὀξείδιον ἀργύρου:

$$2AgBO_2+3H\cdot OH'=Ag_2O+2H_3BO_3$$

γ) ὁ χάρτης τῆς κροκκορίζης (Curcuma) διαβρεχόμενος δι' ὀξινισθέντος διαλύματος ἐνέχοντος βορικὰ ἀνιόντα καὶ ξηραινόμενος μεταβάλλεται ἀπὸ κίτρινος εἰς καστανέρυθρον. Διαβρεχόμενος δὲ κατόπιν διὰ καυστικοῦ κάλεως χρώννυται μελανοπράσινος.

δ) βορικὰ ἅλατα ἢ βορικὸν ὀξύ, θερμαινόμενα ἠπίως ἐντὸς κάψης μετὰ 5—10 ἐκ. μεθυλικοῦ πνεύματος καὶ 5—10 σταγόνων πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος, σχηματίζουσι *βορικὸν μεθυλεστέρα* $B(OCH_3)_3$, ὅστις ἀναφλεγόμενος καίεται διὰ πρασίνης φλογός.

Ποσοτικὸς προσδιορισμός. Τὸ βορικὸν ὀξὺ προσδιορίζεται:

1) *Σταθμικῶς*· α') Ὡς B_2O_3. Πρὸς τοῦτο θερμαίνεται τὸ βορικὸν ἅλας μετὰ μεθυλικοῦ πνεύ-

Digitized by Google

ματος καὶ ὀξικοῦ ὀξέος ἐπὶ ἐλαιολούτρου ἐντὸς εἰδικῆς ἀποστακτικῆς συσκευῆς ἐξ ὁλοκλήρου ὑαλίνης ἄνευ συνδέσμων ἐκ φελλοῦ ἢ ἐλαστικοῦ, ὅτε ἀποστάζεται ὅλον τὸ βόριον ὡς βορικὸς μεθυλεστήρ. Τὸ ἀπόσταγμα συλλέγεται ἐντὸς ὑποδοχέως περιέχοντος προζυγισθὲν ὀξείδιον ἀσβεστίου διαμεμερισμένον ἐν ὀλίγῳ ὕδατι. Τὸ μεῖγμα τοῦτο ἀφίεται ἐπὶ δίωρον, ὁπότε ὁ βορικὸς μεθυλεστὴρ σαπωνοποιεῖται, παρέχων βορικὸν ὀξὺ ὅπερ ἑνοῦται μετὰ τῆς ἀσβέστου πρὸς βορικὸν ἀσβέστιον. Δι' ἐξατμίσεως τοῦ ὑγροῦ, πυρώσεως τοῦ ὑπολείμματος καὶ ζυγίσεως εὑρίσκομεν τὴν αὔξησιν τοῦ βάρους τοῦ CaO ὀφειλομένην εἰς τὸ B_2O_3 β') Ὡς KBF_4. Πρὸς τοῦτο θερμαίνεται τὸ βορικὸν ἅλας μετὰ μεθυλικοῦ πνεύματος καὶ θειικοῦ ὀξέος, ὁ ἀποσταζόμενος βορικὸς μεθυλεστὴρ συλλέγεται ἐν κάψῃ ἐκ πλατίνης περιεχούσῃ ἀρκετὸν διάλυμα καυστικοῦ κάλεως, κορέννυται, εἶτα τὸ ἐν τῇ κάψῃ ὑγρὸν δι' ὑδροφθορίου, ἐξατμίζεται μέχρι ξηροῦ καὶ προστίθεται διάλυμα ὀξικοῦ καλίου, ὅτε σχηματίζεται λευκὸν ἵζημα ἐκ KBF_4· τοῦτο παραλαμβάνεται δι' οἰνοπνεύματος, διηθεῖται μετὰ 12 ὥρας διὰ προεζυγισμένου ἠθμοῦ, ξηραίνεται εἰς 100° καὶ ζυγίζεται. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι ἀκριβεστάτη.

2) *Ὀγκομετρικῶς* προσδιορίζεται τὸ ἐλεύθερον βορικὸν ὀξύ: α') διὰ τιτλοδοτημένου διαλύματος ὑδροξειδίου τοῦ βορίου παρουσίᾳ περισσείας γλυκερίνης ἢ μαννίτου, μὲ δείκτην φαινολοφθαλεΐνην· καὶ β') ἰωδιομετρικῶς, τῇ προσθήκῃ ἰωδιούχου καλίου καὶ ἰωδικοῦ καλίου παρουσίᾳ περισσείας μαννίτου, ὁπότε ἐλευθεροῦται ἰώδιον μετρούμενον διὰ διαλύματος $K/_{10}$ ὑποθειώδους νατρίου. Ἡ χωροῦσα ἀντίδρασις εἶναι:

$$5KJ + KJO_3 + 6HBO_2 = 3J_2 + 6KBO_2 + 3H_2O.$$

Σ. ΧΟΡΣ

Ἐστέρες βορικοῦ ὀξέος. Τὸ βορικὸν ὀξὺ σχηματίζει μετ' ἀλκοολῶν οὐδετέρους ἐστέρας τοῦ γενικοῦ τύπου $B(O.C_vH_{2v+1})_3$ καὶ δὴ διὰ θερμάνσεως τῶν ἀντιστοίχων ἀλκοολῶν καὶ θειικοῦ ὀξέος μετὰ βορικοῦ ὀξέος ἢ τῶν ἁλάτων αὐτοῦ. Οἱ ἐστέρες οὗτοι εἶναι σταθεροὶ καὶ ἀποστάζουσιν ἄνευ ἀποσυνθέσεως. Οἱ σπουδαιότεροι ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ *τριμεθυλεστήρ*, ὅστις βράζει εἰς 65° καὶ ὁ *τριαιθυλεστὴρ* βράζων εἰς 120°. Ἀμφότεροι καίουν μετὰ πρασίνης φλογὸς καὶ ὡς ἐκ τούτου χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἀνίχνευσιν τοῦ βορικοῦ ὀξέος.

Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

—*[Φαρμ. Χημ.]*. Τὸ βορικὸν ὀξὺ χορηγεῖται σπανίως ἐσωτερικῶς ἐπὶ κυστιτίδων, προτιμωμένης ἀντ' αὐτοῦ τῆς βοροβερτίνης. Παλαιότερον ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς συντήρησιν τροφίμων, ἡ χρῆσις ὅμως αὕτη δέον νὰ ἀποφεύγηται, καθότι δρᾷ δυσμενῶς ἐπὶ τὴν ἐναλλαγὴν τῆς ὕλης, ἐπιφέρον ἀπίσχνανσιν, ὡς ἐκ τούτου δὲ δίδεται τὸ βορικὸν ὀξὺ ὡς ἀπισχναντικόν. Ἐπὶ ἀποφράξεως τοῦ ἐντέρου ἐμφυσῶνται 2—4 γρμ. αὐτοῦ εἰς τὸ ἀπευθυσμένον, ὅτε δρᾷ μετὰ πάροδον 5' ἕως 2 ὡρῶν καθαρτικῶς. Ἐξωτερικῶς χρησιμοποιεῖται τὸ βορικὸν ὀξὺ ὡς ἀσθενὲς καὶ ἤπιον. ἀντισηπτικὸν εἰς διαλύματα 3—4% εἰς πλύσεις τῶν ὤτων, τῆς ῥινὸς καὶ τῶν ὀφθαλμῶν. Ἐπὶ ἐγκαυμάτων χρησιμεύει τὸ βορικὸν ὀξὺ ὡς κόνις ἐπιπάσεως ἢ καὶ ὡς ἀλοιφὴ (Unguentum acidi borici)· τέλος χρησιμεύει ὡς μέσον συντηρήσεως διαλυμάτων τινῶν φαρμάκων.

Κ. Γ. Μ.

— **βορικὸς** *ἄργυρος [Φαρμ. Χημ.]*· βλ.λ. ἄργυρος *βορικός*.

Βορίλα, *λόγγος*. Τοποθεσία τῆς ΒΔ. Μακεδονίας ἐν τῇ περιφερείᾳ Μοναστηρίου, ἔνθα τὸν Ὀκτώβριον 1259 ὁ στρατηγὸς Ἰωάννης Παλαιολόγος, ἀδελφὸς τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου (ἐπιτροπεύοντος τὸν ὀκταετῆ βασιλέα τῆς Νικαίας Ἰωάννην Λάσκαριν), ἐνίκησε κατὰ κράτος τὸν δεσπότην τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Β' Ἄγγελον Κομνηνὸν καὶ τοὺς Φράγκους συμμάχους του.

Ὁ Ἰωάννης εἰσέβαλεν εἰς τὴν δυτικὴν Μακεδονίαν κατὰ τὸ θέρος 1259 ἔχων περὶ αὐτὸν πεπειραμένους στρατηγούς, οἷοι οἱ Κωνσταντῖνος Τορνίκιος, Ἀλέξιος Στρατηγόπουλος κλ. καὶ στρατεύματα ἐκλεκτὰ ἐξ Ἑλλήνων καὶ ἐκ μισθοφόρων ξένων ἀποτελούμενα. Ἅμ' ὡς ἔφθασεν εἰς Ἔδεσσαν (ἥτις ἔκτοτε ἐκαλεῖτο Βοδενὰ) ὁ δεσπότης Μιχαήλ, ὅστις ἔμενε μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς Καστορίαν, ἀπεχώρησε πρὸς τὰ ὄρη «ἃ διορίζει τὴν παλαιάν τε καὶ νέαν Ἤπειρον τῆς Ἑλληνίδος ἡμετέρας γῆς», τουτέστιν εἰς τὰ σημερινὰ Κορέστια, ὅθεν ὁ Ἰωάννης ἠδυνήθη ἐντὸς ὀλίγου νὰ καταλάβῃ, μικρὰν συναντῶν ἀντίστασιν, τὴν Πρέσπαν, τὴν Ἀχρίδα, τὴν Δεάβολιν, τὴν Σωσκὸν κλ. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος ἐνισχυθεὶς σοβαρῶς ὑπὸ τῶν Φράγκων ἐβάδισε κατὰ τοῦ Ἰωάννου. Ὁ εἷς τῶν γαμβρῶν του, ὁ ῥὴξ τῆς Σικελίας Μαμφρέδος, τῷ ἀπέστειλε 400 ἱππότας «ὅπλοις ἰσχυροῖς καταφρά·τους καὶ ὑψαύχεσιν ἵπποις ἀγερώχοις ἐποχουμένους», ὁ δ' ἕτερος, ὁ πρίγκιψ τῆς Ἀχαΐας Γουλιέλμος Βιλλαρδουῖνος προσῆλθε προσωπικῶς, ἄγων πολυάριθμα στρατεύματα ἐξ Ἑλλήνων καὶ Φράγκων, ἐν οἷς ὁ κόμις τῆς Κεφαλληνίας καὶ Ἰθάκης Ριχάρδος Οὐρσίνης, ὁ Ὄθων Δελαρός, ἐπίτροπος τοῦ Μεγάλου κύρη τῶν Ἀθηνῶν καὶ Θηβῶν Γουίδωνος Α', ὁ αὐθέντης τῶν Σαλώνων Θωμᾶς Β' κλπ.

Ὁ Ἰωάννης Παλαιολόγος, συμφώνως πρὸς τὰς διαταγὰς τοῦ ἀδελφοῦ του, ἀπέφυγε νὰ συναντηθῇ μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἐφαρμόσας ἐπιτυχῶς μίαν εὐφυεστάτην τακτικὴν καταπονήσεως τῶν ἀντιπάλων του. Καταλαβὼν ὀχυράν τινα θέσιν μετὰ τῶν βαρέως ὡπλισμένων στρατευμάτων του, ἀπέστειλεν εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ἐχθροῦ τοὺς ψιλοὺς μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ἐνοχλῶσιν ἀδιαλείπτως αὐτὸν δι' αἰφνιδιαστικῶν ἐπιθέσεων κατὰ τῶν μεταγωγικῶν του καὶ τῶν μικρῶν αὐτοῦ ἀποσπασμάτων, ἐν πορείᾳ ἢ ἐν στάσει, οὕτως ὥστε διὰ τῆς δυσχερείας τοῦ ἐπισιτισμοῦ του καὶ διὰ τῶν συνεχῶν ἀπωλειῶν νὰ καταρρίψωσι τὸ ἠθικόν του. Συγχρόνως διὰ καταλλήλων διαδόσεων ἐνέσπειρε τὴν δυσπιστίαν μεταξὺ τοῦ δεσπότου Μιχαὴλ καὶ τῶν Φράγκων συμμάχων. Ἐν τέλει ἐβάδισε κατὰ τῶν ἐχθρῶν οὓς συνήντησεν εἰς τὴν θέσιν *Βορίλα λόγγον*. Ἡ μάχη ὑπῆρξε πεισματώδης καὶ ἐν τέλει οἱ περὶ τὸν Μιχαὴλ ἡττήθησαν κατὰ κράτος, αὐτοῦ πρώτου δόντος τὸ παράδειγμα τῆς φυγῆς. Πλεῖστοι ἐκ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Μιχαὴλ καὶ τῶν συμμάχων του ἔπεσαν κατὰ τὴν μάχην, ἄλλοι, ἐν οἷς καὶ ὁ νόθος υἱὸς τοῦ Μιχαὴλ Ἰωάννης μετὰ τῶν περὶ αὐτόν, ηὐτομόλησαν πρὸς τὸν βασιλικὸν στρατὸν καὶ ὡρκίσθησαν πίστιν εἰς τὸν βασιλέα, οἱ δὲ λοιποὶ διεσκορπίσθησαν πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις, ἄλλοι πρὸς Β. εἰς Περλεπέ, ἄλλοι πρὸς Ν. εἰς Καστορίαν καὶ ἄλλοι πρὸς Α. εἰς Πλαταμῶνα, ἔνθα συνελήφθησαν καὶ ὡδηγήθησαν δέσμιοι εἰς τὸν Παλαιολόγον. Μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων ἦσαν ὁ Ἀσὲλ Δετουσί, ὁ κόμις τῆς Καριταίνης Ἰοφρέ, ὁ Γοδεφρεῖδος δὲ Βρυγιὲρ καὶ αὐτὸς ὁ πρίγκιψ τῆς Ἀχαΐας Γουλιέλμος Βιλλαρδουῖνος κλπ. Ὁ τελευταῖος οὗτος φεύγων ἔφθασεν εἰς Καστορίαν καὶ ἐκρύβη εἴς τινα ἀχυρῶνα, ἔνθα συνελήφθη ἀναγνωρισθεὶς ἐκ τῶν ὀδόντων του, «εἶχε γὰρ τοὺς ἐμπροσθίους εὐμεγέθεις καὶ προβεβλημένους τῶν φατνωμάτων». Ὁ καταλαβὼν τοὺς Φράγκους ἰδίως ἐπικούρους πανικὸς ἦν τοιοῦτος, ὥστε οἱ 400 Γερμανοὶ κατάφρακτοι ἱππεῖς, οὓς ἔπεμψεν ὁ ῥὴξ τῆς Σικελίας, συνελήφθησαν ὑπὸ τεσσάρων μόνον ἀνδρῶν: τοῦ Ἀλεξίου Στρατηγοπούλου, τοῦ Νικηφόρου Ῥίμψα καὶ 2 στρατιωτῶν. Ὁ σύγχρονος ἱστορικὸς Γ. Ἀκροπολίτης ἱστορῶν τὰ ἀνωτέρω προσθέτει: «τοιαύτην γοῦν νίκην οἱ τῶν ἡμετέρων κατωρθώσατο, ὥστε τὴν αὐτῆς φήμην εἰς πάντα τῆς γῆς περιιέναι τὰ πέρατα».

Τὰ ἀποτελέσματα, πράγματι, τῆς νίκης ἐκείνης τῶν ἑλληνικῶν ὅπλων ἦσαν μεγάλα· ὁλόκληρος ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ δυτικὴ Μακεδονία, ὡς καὶ μέγα μέρος τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἀλβανίας περιῆλθον εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας, ὅπερ δὲ σπουδαιότερον, ἐθραύσθη ἡ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις, Πελοποννήσῳ κλπ., ἰσχὺς τῶν Φράγκων κατακτητῶν, οἵτινες μετ' οὐ πολὺ ἐσαρώθησαν τελειωτικῶς ὑπὸ τῶν Παλαιολόγων, οὐ μόνον ἐν Πελοποννήσῳ, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βορίλλιος, *ὁ πρόεδρος*. Σλαβικῆς καταγωγῆς, διαμένων ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατώρθωσε διὰ τῆς ἐπιτηδειότητος αὐτοῦ νὰ ἑλκύσῃ τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ γηραιοῦ βασιλέως Νικηφόρου Γ' Βοτανειάτου (1078—1081), παρ' οὗ διωρίσθη πρόεδρος τῆς συγκλήτου, καταστὰς οὕτω πανίσχυρος. Ὁ Βορίλλιος μετὰ τοῦ ἑτέρου αὐλικοῦ Γερμανοῦ, ὑποβλέποντες τὸν νεαρὸν Ἀλέξιον Κομνηνόν, ὃν ἐξαιρετικῶς ἐτίμα ὁ βασιλεύς, προσεπάθουν διὰ παντὸς τρόπου νὰ ἐξοντώσωσιν αὐτόν, καὶ πρὸς τοῦτο ὁσάκις παρουσιάζετο δύσκολός τις καὶ ἐπικίνδυνος ἀποστολή, εἰς ἐκεῖνον ἀνέθετον ταύτην ἐλπίζοντες, ὅτι ἢ θὰ ἐφονεύετο κατ' αὐτὴν ἢ θὰ ἔσφαλλε ἢ καὶ θὰ ἀπεποιεῖτο νὰ τὴν ἀναλάβῃ, καὶ οὕτω θὰ ἀπέβαλλε τὴν εὔνοιαν τοῦ βασιλέως. Ὑπὸ τοιούτων ἐλατηρίων ἐκινοῦντο, ὅταν ἀνέθετον εἰς τὸν Ἀλέξιον (νέον 21 μόλις ἐτῶν) τὴν καταστολὴν τῆς στάσεως τοῦ ἱκανωτάτου στρατηγοῦ Βρυεννίου καὶ εἶτα τὴν τοῦ Νικηφόρου Βασιλακίου.

Μετὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐνέργειαν τοῦ Ἀλεξίου καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ σύλληψιν ἀμφοτέρων τούτων, ὁ Βορίλλιος, βλέπων ὅτι ἔτι μᾶλλον ἐνισχύθη ἡ παρὰ τῷ βασιλεῖ θέσις τοῦ Ἀλεξίου, ἀπεφάσισε νὰ συλλάβῃ καὶ ἐκτυφλώσῃ αὐτὸν ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ βασιλέως. Εἰδοποιηθεὶς περὶ τούτου ὁ Ἀλέξιος παρά τινος ὑπηρέτου τῶν παλατίων ἔσπευσε νὰ ἐξέλθῃ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰσαακίου καί τινων φίλων του τὴν νύκτα τοῦ Σαββάτου τῆς Τυρινῆς 1081, ἐκήρυξεν ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ μετ' ὀλίγον (Ἀπρίλιος 1081) εἰσήρχετο νικητὴς εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Ἐξ ὅλων τῶν περὶ τὸν βασιλέα μόνον ὁ Βορίλλιος ἐτήρησε μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς τὴν ψυχραιμίαν του καὶ συγκεντρώσας τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουρὰν παρέταξεν αὐτὴν πρὸ τῶν ἀνακτόρων, ἀπὸ τῆς *ἀγορᾶς Κωνσταντίνου* μέχρι τοῦ *Μιλίου*, ἕτοιμος νὰ ἀντισταθῇ κατὰ τοῦ θανασίμου ἐχθροῦ του Ἀλεξίου, ἀλλ' ἡ ἔγκαιρος ἐπέμβασις τοῦ πατριάρχου ἔπεισε τὸν βασιλέα Νικηφόρον νὰ παραιτηθῇ τοῦ θρόνου καὶ οὕτω προελήφθη ἡ περαιτέρω αἱματοχυσία. Ἡ Ἄννα Κομνηνὴ διηγεῖται ἐν τῇ «Ἀλεξιάδι» αὐτῆς, ὅτι ὁ Βοτανειάτης κατερχόμενος τῶν ἀνακτόρων εἶχε λησμονήσει ἐν τῇ ταραχῇ του νὰ ἀποβάλῃ τὰ βασιλικὰ ἐνδύματα «ὁ δὲ Βορίλλιος ἐπιστραφεὶς καὶ ἀψάμενος τῶν περὶ τὸν βραχίονα κεκολλημένων διὰ μαργάρων πέπλων παραλύει τὴν·καῦτα τῆς ἐσθῆτος, φάμενος μετά τινος μυκτῆρος καὶ σεσηρότος ἤθους, ὡς: τοιοῦτο ἡμῖν ἐπ' ἀληθείας προσήκει νῦν». Ὁ Νικηφόρος κατελθὼν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐκάρη μοναχός, ὁ δὲ Βορίλλιος ἀπῆλθεν ἀβλαβὴς καὶ ἔκτοτε οὐδεὶς πλέον λόγος γίνεται περὶ αὐτοῦ.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βορίλος. Τὸν αἱμοβόρον τύραννον *Καλογιάννην*, ὅτις ἡγεῖτο τῶν Βουλγάρων καὶ Κουμάνων ἐναντίον τῶν τε Λατίνων τῆς Βαλκανικῆς καὶ τῶν Ἑλλήνων, ἐδολοφόνησαν τὴν νύκτα τῆς 8 Ὀκτωβρίου 1207 ἡ σύζυγός του, Κουμάνα, καὶ ὁ ὁμόφυλός της βοϊβόδας Μανάστρας. Ἐπολιόρκει τότε τὴν Θεσσαλονίκην, ἀφοῦ ἐφόνευσε τὸν βασιλέα της Βονιφάτιον τὸν Μομφερρατικόν. Εἷς τῶν βοϊβοδῶν συνωμοτῶν ἦτο καὶ ὁ *Βορίλος*, ὅστις νυμφευθεὶς τὴν χήραν τοῦ Καλογιάννη ἀνῆλθε τὸν θρόνον. Ἐπεχείρησεν ἀμέσως νὰ δολοφονήσῃ τοὺς υἱοὺς τοῦ θύματος Ἰωάννην Ἄσσεν Β' καὶ Ἀλέξανδρον, ἀλλ' οὗτοι προλαβόντες διέφυγον καὶ εὗρον ἄσυλον παρὰ τῷ βασιλεῖ τῶν Ῥώσων ἐν Κιέβῳ. Πρὸς ἐνίσχυσίν του ὁ Βορίλος συνεμάχησε μετὰ τοῦ Ἑρρίκου τῆς Φλάνδρας, εἰς ὃν ἔδωκε τὴν θυγατέρα του εἰς γάμον (1217). Ἐφάνη ὅμως ἀνίκανος καὶ τὸ κράτος τοῦ Καλογιάννη κατέρρεε. Δραστηριότητα ἔδειξε μόνον εἰς τὸν διωγμὸν τῶν *Βογομίλων* (βλ. λ.). Τῇ ὑποδείξει τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου Γ' συνεκάλεσε σύνοδον εἰς Τύρνοβον (11 Φεβρ. 1211), ἥτις ἀφώρισε πολλοὺς τῶν ἀρχηγῶν τοῦ βογομιλισμοῦ, ἀλλ' ἀπεχθὴς ὢν εἰς τὸν λαὸν δὲν εὗρε τὴν ἀναγκαίαν λαϊκὴν ὑποστήριξιν πρὸς συντέλεσιν τοῦ ἔργου τῆς πατριωτικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀποκαθάρσεως. Τῷ 1218 ὁ Ἰωάννης Ἄσσεν ἐπῆλθε μετὰ ἰσχυρῶν δυνάμεων καὶ ἐπολιόρκησεν αὐτὸν εἰς τὴν πρωτεύουσάν του. Ὁ Βορίλος ἐζήτησε νὰ φύγῃ κρυφίως ἀλλ' ἐμπεσὼν εἰς χεῖρας τοῦ πολιορκητοῦ ἐτυφλώθη.

Γ. Λ. Α.

βορινός, —ή, —όν· βλ. βορεινός.

Βορινός, *Δημήτριος*. Κρὴς ἐπαναστάτης ἐκ Κεφαλάδων τοῦ Ἀποκορώνου. Ἡνώθη μετὰ τῶν Ἀγωνιστῶν ἅμα τῇ κηρύξει τῆς ἐπαναστάσεως 1821 καὶ ἄοπλος, ῥάβδον μόνον φέρων καὶ μικρὰν μάχαιραν, συμμετέσχεν εἰς τὴν πρώτην παρὰ τὸ Λοῦλον (Κεραμειῶν Κυδωνίας) μάχην τῆς 14 Ἰουνίου 1821, καθ' ἣν οἱ Τοῦρκοι ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ διαβοήτου ἐπὶ ὠμότητι Χασὰν Ταπουρατζῆ κατεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων μέχρι τῶν προαστείων τοῦ φρουρίου τῶν Χανίων. Κατὰ τὴν δίωξιν ὁ Βορινὸς ἀναγνωρίσας τὸν Ταπουρατζῆν, ὑπὸ τοῦ ὁποίου εἶχε κακοποιηθῆ ἐν Χανίοις πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως, κατεδίωξεν αὐτὸν πεισμόνως καὶ καταφθάσας κατέβαλεν αὐτὸν διὰ τῆς ῥάβδου του καὶ εἶτα ἀποκόψας τὴν κεφαλήν του καὶ συλήσας τὴν πλουσίαν πανοπλίαν του ἐπανῆλθεν ἐν θριάμβῳ καὶ πάνοπλος εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν στρατόπεδον. Ἀνακηρυχθεὶς διὰ τὴν ἀνδρείαν του ὁπλαρχηγὸς τῶν ὁμοχωρίων του, διεκρίθη εἰς πλείστας μάχας μέχρι τέλους τοῦ ἐν Κρήτῃ Ἀγῶνος (1830). Συμμετέσχεν ὡσαύτως εἰς τὰς ἐπαναστάσεις 1841 καὶ 1858 καὶ ἀπέθανε πλήρης ἡμερῶν εἰς τὸ χωρίον του, τῷ 1892.

Ν. ΚΛΣ

βόριον (Β) *[Χημ.]*. Στοιχεῖον ἀτομικοῦ βάρους 10,82. Ἐκ τῶν ἑνώσεών του κατὰ πρῶτον ἦτο γνωστὴ ὁ *βόραξ*, ἀναφερομένη ἤδη ὑπὸ τοῦ Geber. Κατὰ τὸ 1702 παρεσκευάσθη ἐξ αὐτοῦ τὸ βορικὸν ὀξὺ ὑπὸ τοῦ Homberg, καὶ κατὰ τὸ 1747 ὁ Barou ἀνεγνώρισεν ὅτι ὁ βόραξ ἀποτελεῖται ἀπὸ βορικὸν ὀξὺ καὶ νάτριον. Βραδύτερον, τῷ 1808, οἱ Gay-Lussac καὶ Thénard ἀπεμόνωσαν τὸ στοιχεῖον βόριον εἰς ἄμορφον κατάστασιν ἐκ τοῦ ἀνύδρου βορικοῦ ὀξέος δι' ἀναγωγῆς του ὑπὸ καλίου, καὶ ὀλίγον κατόπιν ὁ Davy τὸ παρεσκεύασε δι' ἠλεκτρολύσεως τοῦ βορικοῦ ὀξέος, ὁ δὲ Berzelius ἐκ βοροφθοριούχου καλίου καὶ μεταλλικοῦ καλίου. Ὑπὸ κρυσταλλικὴν μορφὴν ἐλήφθη τῷ 1856 ὑπὸ τοῦ Wöhler καὶ τοῦ Saint-Claive Deville διὰ πυρώσεως τοῦ ἀμόρφου βορίου μετ' ἀργιλλίου ἐν χωνευτηρίῳ πεπληρωμένῳ δι' ἄνθρακος. Τέλος ἐν καθαρᾷ καταστάσει ἐλήφθη ὑπὸ τοῦ Moissan τῷ 1895.

Προέλευσις. Ἐν τῇ φύσει ἀπαντᾶται πάντοτε ἡνωμένον ὑπὸ μορφὴν ὀξυγονούχων ἑνώσεων. Ὡς βορικὸν ὀξὺ ἐκλύεται εἰς ἡφαιστειογενεῖς περιοχὰς παρασυρόμενον ὑπὸ ἐκλυομένων ὑδρατμῶν καὶ κρυσταλλούμενον εἶτα, ὡς παρὰ τὸ Sasso πλησίον τῆς Σιένας, ὅθεν τὸ ἀποβαλλόμενον ὀρυκτὸν βορικὸν ὀξὺ ἔλαβε τὸ ὄνομα *σασσολίνης*. Ὑπὸ μορφὴν ὀρυκτῶν βορικῶν ἁλάτων ἀπαντᾶται ὡς *βοριασβεστίτης* $CaB_4O_7 . 4H_2O$, *νατροβοριασβεστίτης* $B_5O_9CaNa.6H_2O$, *πανδερμίτης* $Ca_2B_6O_{11}.3H_2O$, *κολεμανίτης* $Ca_2B_6O_{11}.5H_2O$, *βόραξ* $Na_2B_4O_7\ 10H_2O$ καὶ *στασσφουρτίτης* ἢ *βορακίτης* $2Mg_3B_8O_{15}+MgCl_2$.

Παρασκευή. Τὸ ἄμορφον βόριον λαμβάνεται

Digitized by Google

διʼ ἀναγωγῆς τοῦ βορικοῦ ὀξέος ἢ τοῦ βόρακος διὰ νατρίου ἢ διὰ μαγνησίου. Ἐπίσης διʼ ἀναγωγῆς ἐπιδράσει νατρίου ἐπὶ τήγματος ἀνυδρίτου βορικοῦ ὀξέος καὶ χλωριούχου νατριομαγνησίου. Κατʼ ἄλλην δὲ μέθοδον διʼ ἠλεκτρολύσεως τετηγμένων βορικῶν ἀλάτων μὲ ἄνοδον ἐξ ἄνθρακος, ὁπότε ἡ ἀναπτυσσομένη θερμότης εἶναι τόση, ὥστε τὸ ἀποβαλλόμενον βόριον τήκεται.

Τὸ ἄμορφον βόριον ἀποτελεῖ μελανὴν ἢ καστανομέλαιναν κόνιν, ἄοσμον, εἶναι λίαν σκληρόν, χαράσσον ὅλα τὰ σώματα ἐκτὸς τοῦ ἀδάμαντος· τήκεται περὶ τοὺς 2500° καὶ ἐν ψυχρῷ εἶναι κακὸς ἀγωγὸς τοῦ ἠλεκτρισμοῦ. Εἰς τὸν ἀέρα θερμαινόμενον εἰς 700° ἀναφλέγεται καιόμενον μὲ ἐρυθρίζουσαν φλόγα, εἰς δὲ ἀτμόσφαιραν ὀξυγόνου παράγει λαμπρὰν πρασίνην φλόγα. Ἑνοῦται διὰ θερμάνσεως μετὰ τοῦ χλωρίου, τοῦ βρωμίου καὶ τοῦ θείου. Μετὰ τοῦ ἀζώτου ἑνοῦται εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῶν 900° ἤδη βαθμῶν βραδέως, ταχύτερον δὲ εἰς 1230° πρὸς ἀζωτοῦχον βόριον. Ὀξειδοῦται ὑπὸ τοῦ νιτρικοῦ ὀξέος καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλικοῦ ὕδατος.

Τὸ κρυσταλλικὸν βόριον σχηματίζεται ἐκ τοῦ ἀμόρφου, ἂν θερμανθῇ εἰς 1500° μεῖγμα τούτου, μετʼ ἀργιλλίου συμπεπιεσμένον. Τὸ προϊὸν τῆς θερμάνσεως κατεργάζεται μὲ ὑδροχλωρικὸν ὀξύ, ὅτε διαλύεται τὸ ἀργίλλιον καὶ ἀπομένουσιν ὡραῖοι κρύσταλλοι βορίου. Δύναται νὰ ληφθῇ ὑπὸ δύο μορφάς: ὡς μελανοὶ κρύσταλλοι ἀδιαφανεῖς, μεταλλικὴν λάμψιν ἔχοντες, λίαν δυσοξείδωτοι, καὶ ὡς ἄχροοι διαφανεῖς κρύσταλλοι λίαν φωτοθλαστικοὶ καὶ λαμπροί, προσομοιάζοντες κατὰ τοῦτο πρὸς ἀδάμαντας. Ἡ σκληρότης των εἶναι τόση, ὥστε χαράσσουσιν εὐκόλως τὸ κορούνδιον.

Ἑνώσεις βορίου. Τὸ βόριον σχηματίζει ἑνώσεις ἐν αἷς φέρεται ὡς τριδύναμον στοιχεῖον· εἴς τινας τῶν ὀργανικῶν αὐτοῦ ἑνώσεων δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πενταδύναμον, εἰς δὲ τὰς μεθʼ ὑδρογόνου ἑνώσεις του φέρεται ὡς τετραδύναμον (βλ. λ. βοράνια):

1) *Ἀζωτοῦχον βόριον* ἢ *ἀζωτοβόριον* (BN). Παρασκευάζεται τεχνικῶς διὰ διοχετεύσεως ἀζώτου ὑπὸ ἰσχυρὰν πίεσιν ἐπὶ μείγματος ἀνυδρίτου τοῦ βορικοῦ ὀξέος καὶ ἄνθρακος, θερμαινομένων εἰς 1500°—1700°, ὅτε ἐπέρχεται ἡ ἀναγωγὴ κατὰ τὴν ἐξίσωσιν:

$$B_2O_3+N_2+3C=2BN+3CO$$

Κατʼ ἄλλην μέθοδον παράγεται ἐκ τοῦ βοριοασβεστίτου μετʼ ἄνθρακος μεμειγμένου τῇ διοχετεύσει ἀζώτου εἰς θερμοκρασίαν 1400°—1800°, ὅτε λαμβάνεται σχεδὸν ἡ θεωρητικὴ ἀπόδοσις τοῦ προϊόντος κατὰ τὴν ἐξίσωσιν:

$$CaB_4O_7+3N_2+8C=4.BN+CaCN_2+7CO$$

Εἶναι λευκὴ ἐλαφρὰ κόνις, ἥτις θερμαινομένη εἰς ἀτμόσφαιραν ὀξυγόνου ἢ ὑδρογόνου παραμένει ἀναλλοίωτος. Τῇ ἐπιδράσει φλογὸς παρέχει πρασινόλευκον φωσφορισμόν. Θερμαινόμενον εἰς 200° μεθʼ ὑδρατμῶν σχηματίζει ἀμμωνίαν καὶ βορικὸν ὀξύ, ἐπίσης δὲ τὰ αὐτὰ προϊόντα παρέχει συντηκόμενον μεθʼ ὑδροξειδίου τοῦ καλίου.

2) *Ἀνθρακοῦχον βόριον* ἢ *ἀνθρακοβόριον* (B_2C_2 καὶ B_6C). Μικροὶ μέλανες κρύσταλλοι μεταλλικῆς λάμψεως καὶ ἐξόχως σκληροί, παρουσιάζοντες σκληρότητα σχεδὸν ἴσην τῇ τοῦ ἀδάμαντος, εἰδικοῦ βάρους 2,7. Παρασκευάζεται ἐν τῇ ἠλεκτρικῇ καμίνῳ διὰ πυρώσεως ἑνώσεων βορίου μετʼ ἄνθρακος, κατὰ προτίμησιν ἐκ βορίου καὶ ἄνθρακος παρουσίᾳ χαλκοῦ. Τὸ προκύπτον τῆγμα καθαρίζεται διὰ νιτρικοῦ ὀξέος, ὅπου διαλύεται ὁ χαλκός. Λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς σκληρότητός του χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν κοπὴν τῆς ὑάλου, λιθων, πρὸς κατεργασίαν τοῦ ἀνθρακοπυριτίου καὶ τῆς σμύριδος, καὶ πρὸς κατασκευὴν γεωτρυπάνων. Εἶναι καλὸς ἀγωγὸς τοῦ ἠλεκτρισμοῦ καὶ ἐφαρμόζεται καὶ διʼ ἠλεκτροχημικοὺς σκοπούς.

3) *Βόραξ* (βλ. λ.).

4) *Βορικὸν ὀξὺ* (βλ. λ.).

5) *Βορικὰ ἅλατα* (βλ. βορικὸν ὀξύ).

6) *Ὀξείδιον βορίου* (B_2O_3). Ἀνυδρίτης τοῦ βορικοῦ ὀξέος παραγόμενος διὰ πυρώσεως αὐτοῦ. Σκληρά, ὑαλώδης, ὑγροσκοπικὴ μᾶζα τηκομένη εἰς 1300° καὶ ἐξατμιζομένη εἰς 1500°. Εἶναι κακὸς ἀγωγὸς τοῦ ἠλεκρισμοῦ καὶ διαλύεται εἰς τὸ ὕδωρ ὑπὸ ἰσχυρὰν ἀνάπτυξιν θερμότητος· οὕτω 100 μέρη B_2O_3 μειγνύμενα μετὰ 150 μερῶν ὕδατος θερμαίνουσιν αὐτὸ μέχρι βρασμοῦ. Λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι λίαν πυρομόνιμον ἀντικαθιστᾷ τὰ πτητικὰ ὀξέα ἐκ τῶν ἀλάτων των συνθερμαινόμενον μετʼ αὐτῶν. Ὑπὸ τοῦ ἄνθρακος δὲν ἀνάγεται οὔτε ἐν τῇ θερμοκρασίᾳ τῆς λευκοπυρώσεως. Τῇ ἐπιδράσει ἀζώτου, ὑδρογόνου, χλωρίου ἢ βρωμίου σχηματίζονται αἱ ἀντίστοιχοι ἑνώσεις τοῦ βορίου. Τὸ κάλιον, τὸ νάτριον, τὸ μαγνήσιον καὶ τὸ ἀργίλλιον ἀνάγουσι τὸ ὀξείδιον ἐν θερμῷ.

7) *Ὑδροφθοριοβορικὸν ὀξὺ* (HBF_4). Ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Berzelius καὶ παράγεται διὰ διοχετεύσεως φθοριούχου βορίου ἐν ὕδατι, ἕως οὗ τοῦτο ἀποκτήσῃ ὄξινον ἀντίδρασιν, ὁπότε μέρος τοῦ βορίου ἀποβάλλεται ὡς βορικὸν ὀξύ. Ἐν καθαρᾷ καταστάσει βράζει εἰς 130° ἀποσυντιθέμενον καὶ ἀποσυντίθεται ὑπὸ τῆς ὑγρασίας τοῦ ἀέρος εἰς ὑδροφθόριον καὶ εἰς βορικὸν ὀξύ. Ἐν τῇ συνήθει θερμοκρασίᾳ δὲν προσβάλλει τὴν ὕαλον, θερμαινόμενον ὅμως διασπᾶται καὶ διὰ τοῦ ἐλευθερουμένου ὑδροφθορίου διαβιβρώσκει αὐτήν. Εἶναι σῶμα δηλητηριῶδες καὶ ἐμποδίζει τὴν ζύμωσιν. Ἐπιδρῶν ἐπὶ μεταλλοξειδίων ἢ ἐπὶ ἀνθρακικῶν ἀλάτων σχηματίζει ἅλατα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κρυσταλλικά, ὑδρολυόμενα ὑπὸ τοῦ ὕδατος καὶ διασπώμενα διὰ πυρώσεως. Εἶναι ὅλα λίαν εὐδιάλυτα ἐκτὸς τοῦ ἅλατος διὰ καλίου KBF_4.

8) *Ὑπερβορικὰ ἅλατα.* Ἅλατα τοῦ ὑπερβορικοῦ ὀξέος HBO_3 λαμβανόμενα διʼ ἐπιδράσεως ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου ἐπὶ ἀλάτων τῶν ἀλκαλίων ἢ διʼ ἐπιδράσεως ὑπεροξειδίων τῶν ἀλκαλίων ἐπὶ βορικοῦ ὀξέος ἢ καὶ ἐπὶ βορικῶν ἀλάτων. Ἐπίσης παράγονται κατὰ τὴν ἠλεκτρόλυσιν διαλυμάτων βορικῶν ἀλάτων. Περιέχουσι πάντα ὀξυγόνον ἐνεργὸν καὶ ἀποτελοῦσιν ἔντονα ὀξειδωτικὰ μέσα. Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι: —α') *Ὑπερβορικὸν ἀμμώνιον* ($NH_4BO_3 . 3H_2O$). Καταβυθίζεται ἐκ τοῦ διαλύματός του τῇ προσθήκῃ οἰνοπνεύματος. Τῇ ἐπιδράσει θειικοῦ ὀξέος ἐλευθεροῦται ὑπεροξείδιον ὑδρογόνου· τὰ πυκνὰ ὀξέα διασπῶσι τὸ ἅλας ὑπὸ ἔκλυσιν ὄζοντος. Ὑδαρὲς διάλυμα αὐτοῦ θερμαινόμενον διασπᾶται, ἐκλύον ἀμμωνίαν καὶ ὀξυγόνον. —β') *Ὑπερβορικὸν νάτριον* ($NaBO_3 . 4H_2O$). Λαμβάνεται διʼ ἐπιδράσεως ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου ἐπὶ διαλύματος βόρακος ἐν καυστικῷ νάτρῳ, ἢ διʼ ἠλεκτρολύσεως πυκνοῦ διαλύματος βόρακος. Εἶναι ἅλας λευκὸν κρυσταλλικόν, διατηρούμενον καλῶς, περιέχει 10,4 % ἐνεργοῦ ὀξυγόνου καὶ διαλύεται ἐν τῇ συνήθει θερμοκρασίᾳ εἰς 40 μέρη ὕδατος. Χρησιμοποιεῖται ὡς λευκαντικόν. Διὰ διαλύσεως ξηροῦ μείγματος ὑπεροξειδίου τοῦ νατρίου καὶ βορικοῦ ὀξέος ἐν ὕδατι, ἀποβάλλεται λευκὸν κρυσταλλικὸν ἅλας τοῦ τύπου

$$Na_2B_4O_8, 10H_2O$$

ὀνομαζόμενον *ὑπερβόραξ*, τὸ ὁποῖον δὲν εὑρίσκει τεχνικὴν ἐφαρμογὴν λόγῳ τοῦ μικροῦ σχετικῶς ποσοῦ (4,1 %) ἐνεργοῦ ὀξυγόνου τὸ ὁποῖον παρέχει.— γ') *Ὑπερβορικὸν κάλιον* ($2KBO_3,H_2O$ καὶ $2KBO_3, KBO_4, 5H_2O$). Ἀνάλογα πρὸς τὰ διὰ νατρίου ἅλατα, λίαν εὐδιαλυτώτερα τούτων ἐν ὕδατι καὶ ἀποβαλλόμενα ἐκ τῶν διαλυμάτων των μόνον τῇ προσθήκῃ οἰνοπνεύματος. Οὐδεμίαν τεχνικὴν ἐφαρμογὴν εὑρίσκουσιν, ὡς ἀκριβώτερα τῶν ἀναλόγων διὰ νατρίου ἀλάτων καὶ πτωχότερα εἰς ἐνεργὸν ὀξυγόνον.—δ') *Ὑπερβορικὰ ἅλατα ἀλκαλικῶν γαιῶν, ψευδαργύρου καὶ μαγνησίου.* Λαμβάνονται ὡς λευκὰ ἄμορφα ἰζήματα ποικιλλούσης συστάσεως διʼ ἐπιδράσεως διαλύματος ὑπερβορικοῦ ἅλατος ἐπὶ τοῦ πυκνοῦ διαλύματος τοῦ ἅλατος τοῦ ἀντιστοίχου μετάλλου. Ξηραινόμενα ἐφαρμόζονται ἐν τῇ δερματολογίᾳ, καὶ μεμειγμένα μετʼ ὀξέων ἢ ὀξίνων ἀλάτων ὡς στιλβωτικὰ μέσα παρέχοντα ὀξυγόνον, καθὼς καὶ πρὸς κατασκευὴν εἰδικῶν ὀδοντοτριμμάτων.

9) *Ὑδρογονοενώσεις* (βλ. λ. βοράνια).

10) *Φθοριοῦχον βόριον* (BF_3). Ἀέριον ἄχρουν δηκτικῆς ὀσμῆς, ὑγροποιούμενον εἰς —110° ὑπὸ ἰσχυρὰν πίεσιν πρὸς ἄχρουν ὑγρόν. Παρασκευάζεται διʼ ἐπιδράσεως ὑδροφθορίου ἐπὶ τριοξειδίου τοῦ βορίου κατὰ τὴν ἐξίσωσιν:

$$B_2O_3 + 6HF = 3H_2O + 2BF_3$$

Διαλύεται ἀφθόνως εἰς τὸ ψυχρὸν ὕδωρ, τὸ δὲ διάλυμα μετά τινα χρόνον ἀποσυντίθεται σχηματιζομένου ὑδροφθοριοβορικοῦ ὀξέος καὶ βορικοῦ ὀξέος

$$4BF_3 + 3H_2O = 3HBF_4 + H_3BO_3$$

ὡς ἐκ τούτου τὸ ἀέριον ἐρυθραίνει τὸν διάβροχον χάρτην τοῦ ἡλιοτροπίου καὶ καπνίζει τῇ ἐπιδράσει τῆς ὑγρασίας τοῦ ἀέρος.

11) *Χλωριοῦχον βόριον* (BCl_3). Ἄχρουν, εὐκίνητον ὑγρόν, ζέον εἰς 18,23°. Παρεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Berzelius διὰ θερμάνσεως βορίου ἐν ρεύματι χλωρίου. Καπνίζει εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἀποσυντίθεται ὑπὸ τοῦ ὕδατος πρὸς ὑδροχλώριον καὶ βορικὸν ὀξύ. Σ. ΧΟΡΣ

Ἑνώσεις ὀργανικαί. Τὸ βόριον σχηματίζει μετʼ ἀλκυλίων ὀργανικὰς ἑνώσεις τοῦ γενικοῦ τύπου $B(C_vH_{2v+1})_3$. Αἱ σπουδαιότεραι τούτων εἶναι ἡ *τριμεθυλοβορίνη* $B(CH_3)_3$, ἥτις εἶναι δριμείας ὀσμῆς ἀέριον, ὅπερ αὐταναφλέγεται ἐν τῷ ἀέρι καιόμενον μετὰ πρασίνης φλογὸς καὶ ἡ *τριαιθυλοβορίνη*, $B(C_2H_5)_3$, ὁμοίως αὐταναφλέξιμος, εἶναι ὅμως ὑγρὸν βράζον εἰς 95°. Σ. Γ.

βοριονατρασβεστίτης (ὁ) (Boronatrocalcit) [*Ὀρυκτολ.*] Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς λευκὰ κονδυλώδη συσσωματώματα, ἔχοντα λεπτοϊνώδη, πιλματώδη ἱστόν. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἔνυδρον βορικὸν ἀσβέστιον καὶ νάτριον. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι $CaNaB_5O_9.8H_2O$. Εὑρίσκεται εἰς τὸ Iquique (ὅπου ὀνομάζεται *Τίτσα*), Νότιον Ἀφρικὴν καὶ Νέαν Σκωττίαν. Γ. Κ. Γ.

βοριοπυριτικὰ *ὀρυκτὰ ἅλατα* (Borosilikate) [*Ὀρυκτολ.*] Τάξις πυριτικῶν ὀρυκτῶν περιεχόντων καὶ βόριον. Τὰ ὀρυκτὰ ταῦτα ἔχουν παραχθῇ πνευματολυτικῶς καὶ ὡς ἐκ τούτου παρουσιάζονται χαρακτηριστικῶς ἐντὸς ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων καὶ ἐντὸς ἄλλων πετρωμάτων εὑρισκομένων εἰς περιοχὰς μεταμορφώσεως ἐξ ἐπαφῆς. Τὰ κυριώτερα ὀρυκτὰ τῆς τάξεως ταύτης εἶναι οἱ τουρμαλῖναι, ὁ δατόλιθος, ὁ ἀξινίτης κ.λ.π. Γ. Κ. Γ.

Βόριος [*Μυθολ.*]. Ὄνομα θαλασσίου ἴσως θεοῦ ἀναγεγραμμένον ἐπὶ μωσαϊκοῦ ἀνευρεθέντος παρὰ τὴν Τουλῶνα (C. I. Cr. 6784). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βόρις. Ρῶσος ἅγιος τοῦ ΙΑ' αἰῶνος καὶ ἡγεμὼν τοῦ *Ροστόβ.* Ἦτο υἱὸς τοῦ *Βλαδιμίρου Α'*, μεγάλου ἡγεμόνος τῆς Ρωσίας, καὶ ἐγεννήθη περὶ τὸ 988. Κατὰ τὴν διανομὴν τῆς Ρωσίας ὑπὸ τοῦ Βλαδιμίρου πρὸς τοὺς δώδεκα υἱούς του, ὁ Βόρις ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς ἡγεμονίας τοῦ Ροστόβ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βλαδιμίρου Α', μὴ προλαβόντος νὰ ὁρίσῃ διάδοχόν του, μέγας ἡγεμὼν αὐτοανεκηρύχθη ὁ ἀνεψιός του *Σβιατοπόλκ*, ὁ δὲ Βόρις δὲν ἠθέλησε νὰ διεκδικήσῃ τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιώματα. Ὁ Σβιατοπόλκ πληροφορηθεὶς τοῦτο, ἀπέστειλεν ἐμπίστους του πρὸς τὸν Βόριδα, διαβεβαιῶν αὐτὸν περὶ τῆς ἀναλλοιώτου φιλίας του καὶ ὑποσχόμενος εὔρυνσιν τῆς ἡγεμονίας του. Ἀλλὰ θέλων νʼ ἀπαλλαγῇ μελλουσῶν ὀχλήσεων, ἐνῷ διεβεβαίου περὶ τῆς φιλίας αὐτοῦ τὸν Βόριδα, ἐσχεδίαζε νὰ τὸν δολοφονήσῃ. Μισθώσας δολοφόνους τοὺς ἐξαπέστειλεν ἐναντίον του. Οὗτοι εἰσῆλθον εἰς τὴν σκηνὴν καὶ τὸν διεπέρασαν διὰ τῶν λογχῶν των, φονεύσαντες ταυτοχρόνως καὶ τὸν πιστόν του ἀκόλουθον *Γεώργιον* (1015). Εἶτα περιτυλίξαντες τὸ πτῶμα τοῦ Βόριδος μετέφερον αὐτὸ εἰς τὸν Σβιατοπόλκ. Οὗτος ἰδὼν αὐτὸν ἀναπνέοντα εἰσέτι, διέταξε δύο Βαράγγους, ὅπως συμπληρώσωσι τὸ κακούργημα, εἰς δὲ τοῦτον ἐνέπηξε τὸ ξίφος του εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ψυχορραγοῦντος. Ἡ ἐκκλησία περιέλαβε βραδύτερον τὸν Βόριδα μεταξὺ τῶν ἁγίων αὐτῆς, τιμῶσα τὸν ἐνάρετον καὶ χριστιανικὸν βίον του. Θ. Β.

— **Βόρις.** Ρῶσος ἡγεμὼν τὸν Βόλοκ-Λάμσκ, υἱὸς τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος τῆς Μόσχας *Βασιλείου* τοῦ Τυφλοῦ καὶ ἀδελφὸς τοῦ *Ἰωάννου Γ'*, γεννηθεὶς τῷ 1450 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1503. Τῷ 1480 περιῆλθεν εἰς ἔριδα πρὸς τὸν ἀδελφὸν του Ἰωάννην τὸν Γ' καὶ μετὰ τοῦ ἑτέρου ἀδελφοῦ του Ἀνδρέου ἀφῆκε τὴν ἡγεμονίαν καὶ ἐτράπη πρὸς τὴν Λιθουανίαν, καταστρέφων πάσας τὰς καθʼ ὁδὸν κώμας ὡς νὰ ἐπρόκειτο περὶ ἐχθρικῆς χώρας, καὶ ἐζήτησε τὴν προστασίαν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λιθουανίας, ἐχθροῦ τοῦ Ἰωάννου, *Καζιμίρ*, ὅστις μετʼ εὐχαριστήσεως παρέσχεν εἰς τοὺς δύο φυγάδας πᾶσαν συνδρομὴν ὅπως προκαλέσῃ ἐμφύλιον πόλεμον ἐν Ρωσίᾳ. Ὁ Ἰωάννης ἐπεδίωξε συμφιλίωσιν, ἀλλʼ οἱ ἀδελφοί του ἀπέρριψαν ἐπανειλημμένως τὰς προτάσεις του. Τῷ 1491 ὅμως συλληφθέντες ἀμφότεροι ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, ἐνεκλείσθησαν εἰς τὰς φυλακάς, ὅπου καὶ ἀπέθανον, τῷ 1503. Ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ὁ Βόρις μετανοήσας ἐκληροδότησεν εἰς τὸν μεγάλον ἡγεμόνα Ἰωάννην Γ', νυμφευθέντα τὴν ἡγεμονίδα *Σοφίαν Παλαιολόγου*, τὰς κτήσεις του, οὕτω δὲ αἱ διάφοροι ἡγεμονίαι ἐξηφανίσθησαν συγχωνευθεῖσαι εἰς τὸ ρωσικὸν κράτος, τοῦ ὁποίου τὰς βάσεις ὡς μεγάλης εὐρωπαϊκῆς ἐπικρατείας ἔθεσεν ὁ *Ἰωάννης Γ'*. Θ. Β.

— **Βόρις.** Υἱὸς τῆς θυγατρὸς τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος τῆς Ρωσίας *Βλαδιμίρου* τοῦ Μονομάχου καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας *Κολόμαν.* Ἡ μήτηρ του κατηγορηθεῖσα ὑπὸ τοῦ συζύγου της εἶχεν ἐκδιωχθῆ ἐξ Οὐγγαρίας, φέρουσα ἐν τῇ γαστρί της τὸν Βόριδα, ὅστις ἐγεννήθη ἐν Ρωσίᾳ τῷ 1114, καὶ ἀνδρωθεὶς ἐπεδίωξε τῷ 1139 νὰ διεκδικήσῃ τὰ κληρονομικὰ δικαιώματά του ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Οὐγγαρίας. Συμμαχήσας μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Γαλικίας *Βλαδιμίρκου* καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας, ἐπεχείρησε πόλεμον κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων. Καὶ κατʼ ἀρχὰς μὲν ἐνίκησεν, ἀλλὰ τέλος ἐτράπη εἰς φυγήν, μὴ δυνηθεὶς νὰ ἐπωφεληθῇ ἐκ τῆς ἐπικρατούσης εὐμενεστάτης πρὸς αὐτὸν διαθέσεως πολλῶν Οὔγγρων μεγιστάνων, οἵτινες ἐθεώρουν αὐτὸν νόμιμον υἱὸν τοῦ ἡγεμόνος των. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν του ὁ Βόρις ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ εἰς Γαλλίαν καὶ κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν τοῦ βασιλέως *Λουδοβίκου Ζ'*, ὅτε ὁ ἡγεμὼν οὗτος μέσῳ τῆς Παννονίας μετέβαινεν εἰς Παλαιστίνην. Πληροφορηθεὶς τοῦτο ὁ ἄρτι ἀνελθὼν εἰς τὸν οὐγγρικὸν θρόνον *Ἐΐζα* ἀπῄτησε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Ὁ Λουδοβῖκος συμπαθῶν τὸν Βόριδα δὲν τὸν παρέδωσε μὲν εἰς τὸν Ἐΐζα, τοῦ ὑπέδειξεν ὅμως τὴν ἀνάγκην τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐκ Γαλλίας. Ἀναχωρήσας ὁ Βόρις κατέφυγεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου εὗρε περίθαλψιν, καθʼ ὅσον εἶχε συζευχθῆ τὴν ἀνεψιὰν τοῦ Ἕλληνος αὐτοκράτορος *Μανουὴλ Α'*. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὸ Βυζάντιον εὑρίσκετο εἰς πόλεμον μετὰ τῆς Οὐγγαρίας καὶ ὁ Βόρις ἔσπευσε νὰ μετάσχῃ αὐτοῦ διακριθεὶς εἰς πλείστας μάχας. Ἀλλʼ ὁ Ἐΐζα, ὅστις ἐζήτει διὰ παντὸς τρόπου νʼ ἀπαλλαγῇ τοῦ ἐπιφόβου διεκδικητοῦ τοῦ θρόνου του, ἐξεμίσθωσε καὶ ἀπέστειλε κατʼ αὐτοῦ δολοφόνους, οἵτινες τὸν ἐφόνευσαν τῷ 1156. Θ. Β.

Digitized by Google

—Βόρις Α' ἢ *Μιχαήλ*. Βασιλεὺς τῆς Βουλγαρίας (852—888). Μόλις ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, διαδεχθεὶς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸν *Πρεσσιάμ*, ἔδειξεν ὅτι εἶχε συνείδησιν τῶν σκοπῶν του καὶ τῶν μέσων τῆς ἐπιτεύξεώς των. Κατ' ἀρχὰς ἐπεχείρησεν ἀνεπιτυχεῖς ἐκστρατείας κατὰ τῶν Κροατῶν καὶ τῶν Σέρβων. Κατόπιν ὅμως ὁτὲ μὲν διὰ πολιτικῶν ἐνεργειῶν, ὁτὲ δὲ διὰ πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ἐπέτυχε μερικὰς ἐδαφικὰς ἐπεκτάσεις ἀφ' ἑνὸς πρὸς τὰ ΒΔ, ὅτε κατέλαβε καὶ τὴν *'Αχρίδα*, ἀφ' ἑτέρου πρὸς τὰ ΝΑ. Τὸ κράτος του περιελάμβανεν ὁλόκληρον τὴν σημερινὴν *Ρουμανίαν*. Ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν ὅμως τῆς βυζαντινῆς λάμψεως ἐφιλοδόξησε νὰ καταλάβῃ τὸ *Βυζάντιον*. Τῷ 853 ὁ Βόρις νομίζων ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐπωφεληθῇ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου ἐκυβέρνα ἡ *Θεοδώρα*, ἐκήρυξεν ἀποτόμως τὸν πόλεμον. Λέγουν ὅτι ἡ ἀντιβασιλεύουσα ἡγεμονὶς ἀπήντησεν εἰς αὐτόν: «Ἂν ἐπιτεθῇς κατὰ τῆς χώρας μου, θὰ σὲ ἀντιμετωπίσω ἐλπίζουσα ἐπὶ τὴν νίκην. Ἂν ὅμως νικηθῶ, δὲν θὰ εἶναι μεγάλη δόξα διὰ σὲ ὅτι ἐνίκησες γυναῖκα». Ἡ θαρραλέα αὕτη ἀπάντησις ἤρεσεν εἰς τὸν Βούλγαρον μονάρχην καὶ ἐδέχθη νὰ διαπραγματευθῇ. Κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις ἡ Θεοδώρα προσέφερε σημαντικὸν ποσὸν ὡς λύτρα αἰχμαλώτου τινὸς μοναχοῦ ὀνομαζομένου *Κουφαρᾶ* καὶ θεωρουμένου ἁγίου. Ὁ Βόρις ἐδέχθη ν' ἀνταλλάξῃ τοῦτον πρὸς τὴν ἀδελφήν του, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ λίκνου της ἁρπαγεῖσα ἐπὶ *Λέοντος* τοῦ *'Αρμενίου* ἐκρατεῖτο ἀπὸ 38 ἐτῶν εἰς τὸ παλάτιον, ὅπου καὶ ἔγινε Χριστιανή. Ἐπιστρέψασα πλησίον τοῦ Βόριδος ἡ εὐσεβὴς ἀδελφὴ κατήχησεν αὐτόν, δεικνύουσα τὴν οἰκτρότητα τῶν πατρῴων εἰδώλων καὶ τὸ ὕψος τῆς διδασκαλίας τοῦ Θεανθρώπου. Ὁ Βόρις εἶχεν ἤδη ἀκούσει καὶ τὸν Κουφαρᾶν καὶ τῷ ὁμιλῇ περὶ τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἄλλως τε καὶ ὑπῆρχεν ἀρκετὰ πολυάριθμος μερὶς Χριστιανῶν ἐν Βουλγαρίᾳ. Ὁ Βόρις ἐπὶ μακρὸν ἐδίσταζεν, ἀλλ' ἡ σύγκρισις τὴν ὁποίαν ἔκαμνε τῆς ἐμφανεστάτης ὑπεροχῆς τῶν πέριξ χριστιανικῶν λαῶν, Ἑλλήνων, Σλαύων, Γερμανῶν, πρὸς τὴν βαρβαρότητα τῆς διαίτης τῶν περὶ αὐτὸν εἰδωλολατρῶν, ὤθει αὐτὸν πρὸς τὴν γενναίαν ἀπόφασιν. Ἐφοβεῖτο ὅμως τοὺς βογιάρους του, φανατικοὺς εἰδωλολάτρας καὶ ἐχθροὺς τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ. Συνέβη ἐν τῷ μεταξὺ νὰ ἀναθέσῃ ὁ Βόρις εἰς ἕνα ζωγράφον *Μεθόδιον*, ὀνομαστὸν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, νὰ κοσμήσῃ διὰ μεγάλων τοιχογραφιῶν τὸ ἀνάκτορόν του. Ὁ Μεθόδιος, Χριστιανός, ἐζωγράφησε τὴν δευτέραν παρουσίαν καὶ τὴν τύχην τῶν κακῶν. Ἡ ἐξήγησις τῆς εἰκόνος ἐτάραξε τὸν ἡγεμόνα, ὅστις ἔκτοτε σοβαρῶς ἐσκέφθη νὰ ἀποφύγῃ τὴν κόλασιν. Ἀναμετρῶν τὰ καθ' ἑαυτόν, ἔκρινεν ὅτι ἡ ὀργάνωσις τοῦ κράτους του, ἡ διοικητικὴ καὶ ἡ στρατιωτικὴ καὶ ἡ οἰκονομική, τοῦ παρεῖχον τεράστια μέσα ἐπιβολῆς, ὥστε νὰ περιφρονήσῃ τὴν ἀντίπραξιν τῶν βογιάρων. Ἔπειτα οὖσα ἡ Βουλγαρία μεμονωμένη ἐν τῇ εἰδωλολατρείᾳ της ἐν μέσῳ ὠκεανοῦ χριστιανικῶν λαῶν, πολὺ μᾶλλον προηγμένων, ἐκινδύνευε νὰ καταποντισθῇ, ἂν μὴ ἐπρολάμβανε νὰ καταταχθῇ διὰ τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς τὴν χορείαν τῶν πολιτισμένων λαῶν. Τελευτῶντος τοῦ 864 ἢ ἀρχομένου τοῦ 865 ἐβαπτίσθη ὑπό τινος ἐπισκόπου *'Ιωσὴφ* καὶ μετωνομάσθη Μιχαήλ.

Ἀμέσως κατηχηταὶ διεσπάρησαν πανταχοῦ τοῦ κράτους πρὸς φωτισμὸν καὶ βάπτισμα τοῦ λαοῦ. Ἀλλ' ἡ ἀντίστασις τῶν βογιάρων καὶ πολλῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ ἐξηγρίωσε τὸν μονάρχην, ὅστις ἐξετράπη εἰς ὁμαδικὰς σφαγάς, ἀκόμη καὶ γυναικοπαίδων. Κατ' αἴτησίν του ὁ τότε ἀναρρηθεὶς οἰκουμενικὸς πατριάρχης *Φώτιος* ἔστειλεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν πολλοὺς κατηχητάς. Ἐζήτησεν ἀκόμη ὄχι μόνον ἀρχιεπισκόπους καὶ ἐπισκόπους, ἀλλὰ καὶ τὴν ἵδρυσιν πατριαρχείου. Ἐφιλοδόξει νὰ περιβληθῇ ὁ θρόνος του μὲ τὴν ἰδίαν πολιτικήν, στρατιωτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν λαμπρότητα μὲ τὴν ὁποίαν ἐπεδεικνύετο ὁ βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου. Ὁ Φώτιος ἀπέφυγε τοῦτο καὶ ὁ Βόρις ἐστράφη πρὸς τὴν Ρώμην. Ὁ πάπας *Νικόλαος* ἀπέφυγε καὶ αὐτὸς νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἵδρυσιν αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας, διότι ἐφοβεῖτο τὴν ἀφομοίωσίν της μὲ τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, καὶ διότι ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν αὐτοκεφάλων ἐκκλησιῶν ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὴν καισαρικὴν ἀντίληψιν περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἑνότητος τοῦ Βατικανοῦ. Ἔστειλε μόνον δύο ἐπισκόπους, τὸν *Φορμόζον* δὲ *Πόρτο* καὶ τὸν *Παῦλον* τῆς *Ποπουλανίας*, καὶ ἀπήντησεν εἰς 106 δογματικὰ καὶ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ ἐρωτήματά του, εἰς ἃ καὶ ὁ Φώτιος ἐρωτηθεὶς ἀπήντησε. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα, (*Migne* Πατρολ. XIX) εἶναι ἀξιανάγνωστα, διότι ἐκ τῶν ἐρωτημάτων μανθάνομεν πολλὰς λεπτομερείας τοῦ βίου τῶν τότε Βουλγάρων. Οἱ δύο Λατῖνοι ἐπίσκοποι θὰ ἐκυβέρνων τὴν Ἐκκλησίαν ἕως οὗ προχειρισθῇ Βούλγαρος ἀρχιεπίσκοπος. Ὁ Φορμόζος εἰργάσθη δραστηριώτατα, ἐκέρδισε δὲ τόσον τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Βόριδος, ὥστε ἐπέτυχε τὴν ἄδειαν νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς κατηχητὰς καὶ ἱερεῖς τοῦ Φωτίου. Ὅταν ὅμως ὁ Βόρις ἐζήτησε παρὰ τοῦ πάπα νὰ ὀνομάσῃ τὸν Φορμόζον πατριάρχην τῆς Βουλγαρίας, ὁ πάπας διὰ ν' ἀποφύγῃ ἀνεκάλεσεν αὐτὸν (867). Τότε ὁ Βόρις ἐζήτησεν ὡς πατριάρχην τὸν καρδινάλιον *Μαρῖνον*, ὅστις διῆλθεν ἐκ Βουλγαρίας ἀποστελλόμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ διάδοχος τοῦ Νικολάου Α' νέος πάπας *'Αδριανὸς Β'* ἠρνήθη διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους (869). Ἀλλ' ἤδη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐβασίλευε *Βασίλειος ὁ Μακεδὼν* καὶ ἐπατριάρχευε τὸ δεύτερον ὁ *'Ιγνάτιος*. Εἰς τὴν συγκροτηθεῖσαν σύνοδον διὰ τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ Ἰγνατίου παρέστησαν καὶ οἱ λεγᾶτοι τοῦ πάπα, προσῆλθον δὲ καὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ Βόριδος, ἀξιώσαντες νὰ ὁρισθῇ τελεσιδίκως ἂν ἡ Βουλγαρία ἔπρεπε νὰ ἐξαρτᾶται ἐκκλησιαστικῶς ἀπὸ τῆς Ρώμης ἢ ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου. Ἡ σύνοδος (870) ἀπεφάνθη, ὅτι ὁ πάπας δὲν ἠδύνατο ν' ἀσκῇ διοικητικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ ἐκκλησίας βυζαντινοῦ ἐδάφους. Οἱ λεγᾶτοι ἐπέστρεψαν εἰς Ἰταλίαν καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἰωσὴφ μετὰ δεκάδος ἐπισκόπων Ἑλλήνων ἐγκατέστη εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Τότε ὁ πάπας *'Ιωάννης Η'* (872) ἐκάλεσεν εἰς ἀπολογίαν ἐν Ρώμῃ τὸν πατριάρχην Ἰγνάτιον, ἐπειδὴ ὅμως οὗτος ἠρνήθη, ἀπεστάλησαν δύο λεγᾶτοι εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐντεταλμένοι ν' ἀφορίσουν αὐτὸν ἂν δὲν ἀνεκάλει ἐκ Βουλγαρίας τὸν ἑλληνικὸν κλῆρον. Ἀποθανόντος τοῦ Ἰγνατίου (877) ἐπανῆλθεν ὁ Φώτιος, ὅστις εἶχε συμφιλιωθῆ μὲ τὸν αὐτοκράτορα καὶ ὑπεσχέθη ν' ἀνακαλέσῃ τὸν Ἰωσήφ. Πράγματι τὸν ἀνεκάλεσεν, ἀλλ' ὁ Βόρις δὲν ἐπέτρεψε νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ διαταγή, διότι ἐμνησικάκει κατὰ τοῦ πάπα διὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Φορμόζου καὶ εἶχε πεισθῆ περὶ τῆς παπικῆς ἐμμονῆς εἰς τὴν μὴ ἵδρυσιν αὐτοκεφάλου ἐκκλησίας, ἐνῷ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἤλπιζεν εὐνοϊκὴν μεταβολήν. Τῷ 886 ἔφθασαν πρόσφυγες ἐκ Μοραβίας εἰς Βελιγράδιον 200 Σλαῦοι μαθηταὶ τοῦ *Μεθοδίου* ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ *Γοράζδ*, οἱ ὁποῖοι διεσκορπίσθησαν εἰς τὸ κράτος τοῦ Βόριδος. Ὁ διαδεχθεὶς ὅμως τὸν Φώτιον, ἐξορισθέντα ὑπὸ *Λέοντος τοῦ Σοφοῦ*, πατριάρχης *Στέφανος* ἐπετίμησε τὸν Βόριδα διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ σλαβικοῦ τούτου κλήρου, προσκειμένου στενῶς πρὸς τὸν πάπαν. Ὁ Βόρις ἐν τούτοις ἀδιαφορῶν προήγαγε τὸν Γοράζδ εἰς μητροπολίτην. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ μητροπολίτης ἐγένετο ὁ Κλήμης, ὅστις ἀνέπτυξε πυρετώδη συγγραφικὴν καὶ διδασκαλικὴν δραστηριότητα, ὑποστηριζόμενος ἐκθύμως ὑπὸ τοῦ Βόριδος. Μετὰ τριάκοντα ἓξ ἐτῶν βασιλείαν ὁ Βόρις παρῃτήθη τοῦ θρόνου καὶ ἀπεσύρθη ἁπλοῦς μοναχὸς εἰς μοναστήριον (888). Ἐπειδὴ ὅμως ὁ υἱὸς καὶ διάδοχός του *Βλαδίμιρος* ἦτο διεφθαρμένος καὶ φανατικὸς εἰδωλολάτρης καὶ εἰργάσθη μετὰ τῶν βογιάρων πρὸς ἐκρίζωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ Βόρις ἐπανῆλθε, συνέλαβε τὸν υἱόν του, ἐξώρυξε τοὺς ὀφθαλμοὺς του καὶ ἀναγορεύσας τὸν νεώτερον υἱόν του *Συμεὼν* ἐπέστρεψεν εἰς τὸ κελλίον του, ὅπου ἀπέθανε τῷ 907. Γ. Λ. Α.

— Βόρις Β'. Ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας (967—976), υἱὸς τοῦ *Πέτρου*. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἄνοδόν του εἰς τὸν θρόνον ἀντιμετώπισε σοβαρωτάτας δυσχερείας. Ὁ *Δαβίδ*, υἱὸς τοῦ *Σισμάν*, ὅστις εἶχεν ἐπονομάσει ἑαυτὸν τσάρον τῆς δυτικῆς Βουλγαρίας, ἐπωφεληθεὶς τῆς ἀπουσίας τοῦ Βόριδος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἦτο ὅμηρος τοῦ *Νικηφόρου Β'*, προσέβαλε τὸ ἀνατολικὸν ἥμισυ τῆς χώρας. Ὁ Βόρις ἐπέστρεψεν ἀμέσως καὶ ἀπέκρουσε τὸν σφετεριστήν. Ὀλίγον ὅμως κατόπιν ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Ρώσων οἵτινες ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν *Σβιατοσλάβον*, ἡγεμόνα τοῦ Κιέβου, προήλασαν καὶ κατέλαβον τὴν Βουλγαρίαν, προσκληθέντες ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου τοῦ Β'. Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Νικηφόρον *'Ιωάννης ὁ Τσιμισκῆς* ἀνησυχήσας ἐκ τῆς προελάσεως τῶν Ρώσων, οἵτινες ἤρχισαν νὰ δεικνύουν διαθέσεις καταλήψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐξεστράτευσεν ἐναντίον των καὶ νικήσας αὐτοὺς ἀπηλευθέρωσε τὸν Βόριδα, ὃν καὶ μετέφερεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, κατόπιν δὲ τῆς καταλύσεως τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους κατέταξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν μαγίστρων τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου καὶ τὴν στάσιν τοῦ Σκληροῦ, κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 976, ὁ Βόρις πληροφορηθεὶς ὅτι οἱ Βούλγαροι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν τεσσάρων υἱῶν τοῦ ἐκ Τυρνόβου βοϊβόδα *Σισμὰν* ἐπαναστάτησαν, ἐδραπέτευσεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Ρωμανοῦ*. Καθ' ὁδὸν ὅμως ἐφονεύθη ὑπὸ προφήν ὑπηκόου του, ὅστις ἐκ τοῦ ἐνδύματος ἐξέλαβεν αὐτὸν ὡς Ἕλληνα. Π. Γ.

—Βόρις Γ', *Κλήμης - Μαρία - Πῖος - Λουδοβῖκος - Στανίσλαος - Ξαβιέρος*. Βασιλεὺς τῆς Βουλγαρίας γεννηθεὶς ἐν Σόφιᾳ τῷ 1894. Εἶναι υἱὸς τοῦ *Φερδινάνδου* τοῦ *Α'* καὶ τῆς *Μαρίας - Λουΐζας* τοῦ οἴκου τῶν Βουρβώνων-Πάρμα, ἀμφοτέρων καθολικῶν, καὶ ἐβαπτίσθη κατ' ἀρχὰς μὲν συμφώνως πρὸς τὸ καθολικὸν δόγμα, τῷ δὲ 1894 συμφώνως πρὸς τὸ ὀρθόδοξον, πρὸς τήρησιν τοῦ βουλγαρικοῦ συντάγματος, τὸ ὁποῖον ὁρίζει ὅτι τὰ τέκνα τοῦ πρώτου πρίγκιπος πρέπει νὰ εἶναι ὀρθόδοξα. Διεδέχθη τῷ 1918 τὸν πατέρα του Φερδινάνδον, παραιτηθέντα τοῦ θρόνου. Τὴν ἐγκυκλοπαιδικὴν καὶ στρατιωτικήν του παίδευσιν ἔλαβεν ἐν Βουλγαρίᾳ, καὶ διεκρίθη διὰ τὴν ἐπιμέλειάν του, τὴν γλωσσομάθειαν καὶ τὴν ἐπίδοσιν εἰς τὰς φυσικὰς ἰδίως ἐπιστήμας. Μετέσχε τῶν Βαλκανικῶν πολέμων ὡς ταγματάρχης τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, διαρκοῦντος δὲ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου προσελήφθη εἰς τὸ στρατιωτικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ πατρός του Φερδινάνδου, πρὸς τὴν πολιτικὴν τοῦ ὁποίου δὲν συνεφώνει, συμπαθῶν τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Γαλλίαν. Μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάρρησίν του ἐφρόντισε δι' ὅλων του τῶν δυνάμεων νὰ ἐπουλώσῃ τὰς ἐκ τοῦ πολέμου πληγὰς τῆς πατρίδος του καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας του ἐπέδειξε σύνεσιν, πνεῦμα πρακτικὸν καὶ ἀρετάς, αἵτινες ἐπετάχυναν τὴν ἀνάκτησιν τῶν εὐρωπαϊκῶν συμπαθειῶν. —Ω.

Βόρις Γ', βασιλεὺς τῆς Βουλγαρίας.

—Βόρις Γκοντούνωφ· *βλ.* Γκοντούνωφ.

Βόρις— *[Γεωγρ.]*. Τὰ ἐκ τῆς λέξεως ταύτης παράγωγα γεωγραφικὰ ὀνόματα· βλ. Μπόρισ—.

Βορλοβοῦ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Λοκρίδος, 8 μίλ. Δ.ΒΔ τοῦ φάρου Ἀρχίτσης (πλάτ. 38° 48' Β., μῆκ. 22° 53' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with the Oreos and Talanta channels), διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Βρῶμο καὶ Λογγός, ἀναπεπταμένος πρὸς Β. καὶ ἀντικρύζων τὴν εὐβοϊκὴν χερσόνησον τῶν Γιάλτρων. Σ. Ε. Λ.

Βὸρμ (Worm), *Γουλιέλμος*. Δανὸς σοφός, υἱὸς τοῦ *Ὅλε Βὸρμ* (βλ. κατωτ.) (1633—1704). Ἔλαβε τὰ πρῶτα μαθήματα παρὰ τοῦ πατρός του, μεθ' ὃ ἐσπούδασεν εἰς διάφορα εὐρωπαϊκὰ πανεπιστήμια. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του Κοπεγχάγην ἐπέτυχε τὴν ἕδραν τῆς Φυσικῆς καὶ τῆς Ἰατρικῆς. Ἔργον του εἶναι ἡ: «Περὶ τῆς φύσεως τῶν ὑγρῶν καὶ στερεῶν» («de fluidi et firmi naturae») πραγματεία.

—Βὸρμ (Worm), *'Ιωάννης*. Δανὸς βιογράφος, ἀνεψιὸς τοῦ Χριστιανοῦ Βὸρμ (1716—1790). Ἔργα του εἶναι: «Ἀναλογία μεταξὺ τῶν θυσιῶν τῶν λευιτῶν καὶ τῶν Ρωμαίων» («De analogia inter sacrificia levitica et Romanorum»), «Πρόδρομος φιλολογικῶν λεξικῶν δανονορβηγικῶν» («Prodromus lexici litterarii danonorvegici») καὶ «Περὶ τῶν Δανῶν, Νορβηγῶν καὶ Ἰσλανδῶν σοφῶν». Κ. Ι. Ν.

— Βὸρμ (Worm), *Ὅλε*. Διάσημος Δανὸς φιλόσοφος καὶ ἰατρὸς (1588—1654). Ἐσπούδασε θεολογίαν, εἶτα δὲ ἰατρικὴν ὑπὸ τοὺς Fabricius Aquapendende καὶ Casserius. Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς ὑπὸ τοῦ Bauhin, ἐπανακάμψας δὲ εἰς Κοπεγχάγην ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, τῆς παιδαγωγικῆς καὶ τῷ 1624 τῆς ἰατρικῆς, ὡς διάδοχος τοῦ Caspar Bartholin. Ἀπήλαυε φήμης σοφοῦ τόσον ἐν Δανίᾳ ὅσον καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ καὶ διετέλει εἰς ἀλληλογραφίαν μετὰ πλείστων σοφῶν τῆς ἐποχῆς του. Ἐκέκτητο πλουσίαν ἐκ θαυμαστῶν ἀντικειμένων φυσιοδιφικὴν συλλογήν, περὶ τῆς ἱστορίας τῶν ὁποίων ἐξεδόθη καὶ σύγγραμμα ἐν Λουγδούνῳ ὑπὸ τὸν τίτλον «Historia rariorum musei Wormiani».

Ἐκ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἀρχαίαν φιλολογίαν καὶ τὴν σκανδιναυικὴν ἀρχαιολογίαν καὶ ἱστορίαν ἔργων του σημειωτέα καὶ τά «Quaestionum hesiodicarum heptades duæ» («Περὶ τῶν ἡσιοδείων ζητημάτων ἑπτάδες δύο» Κοπεγχάγη 1616), «Commentaria in libros Aristotelis de mundo» («Σχόλια εἰς τὰ περὶ τοῦ κόσμου βιβλία τοῦ Ἀριστοτέλους» Ρόστοκ 1625), «Historia Norvegica» («Ἱστορία τῆς Νορβηγίας» Κοπεγχάγη 1622), «Runica seu danica litteratura antiquissima, gothica dicta» («Ρουνικὴ ἢ δανικὴ γραμματεία ἀρχαιοτάτη, γοτθικὴ καλουμένη» Κοπεγχάγη 1652) κ.τ.λ. Ὁ Βὸρμ ἔσχεν σύζυγον τὴν κόρην τοῦ καθηγητοῦ Thomas Finkec,

Digitized by Google

ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ *Γουλιέλμος* διετέλεσε καθηγητὴς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, καὶ εἶτα τῆς ἰατρικῆς ἐν Κοπεγχάγῃ. Ο. Ρ.

— **Βὸρμ** (Worm), *Χριστιανός*. Δανὸς θεολόγος (1672—1737). Ὑπῆρξε καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν Κοπεγχάγῃ καὶ συνέγραψε πλεῖστα θεολογικὰ ἔργα ἀναγόμενα ἰδίως εἰς τὰς μεταξὺ ἐθνικιστῶν καὶ Χριστιανῶν ἔριδας. —Ω.

— **Βὸρμ - Μοῦλλερ** (Worm - Mueller), *Ἰάκωβος*. Ἰατρὸς ἐκ Χριστιανίας (1834—1889). Μετὰ τὴν σπουδὴν τῆς ὀφθαλμολογίας καὶ ὠτολογίας ἀφιερώθη εἰς τὴν ἱστολογίαν καὶ φυσιολογίαν ἧς ἐγινεν ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν Χριστιανίᾳ (1873) καὶ προϊστάμενος τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθέντος φυσιολογικοῦ ἰνστιτούτου, τῷ δὲ 1877 τακτικὸς καθηγητής. Διετέλεσεν ὡσαύτως μέλος τῆς διαρκοῦς διεθνοῦς ἐπιτροπῆς τῶν «Διεθνῶν Συνεδρίων πρὸς μελέτην τοῦ ἀλκοολισμοῦ», ἐν Κοπεγχάγῃ, καὶ πρόεδρος καὶ ἀντιπρόεδρος ἐπὶ μακρὸν τῶν ἰατρικῶν ἑταιρειῶν τῆς Χριστιανίας. Συνέγραψε πλεῖστα σχετικὰ τοῦ κλάδου του. Ο. Ρ.

Βορμανικὸς (Bormanicus) *[Μυθολ.]*. Κελτικὴ θεότης ἰαματικῆς πηγῆς ἐν Caldas de Vicella, ἐγγὺς τοῦ Ὀπόρτου, ἔνθα ἀνευρέθησαν δύο ἐπιγραφαὶ ἀφιερωμέναι εἰς αὐτήν. Ὡς τόποι λατρείας ὁμοίων θεοτήτων ὑπολαμβάνονται αἱ πόλεις Borma παρὰ τὸν Ρῆνον, Bormanni ἐν τῇ Ναρβωνικῇ Γαλλίᾳ, Bormio μετὰ τῶν λουτρῶν, Aquae Bormonis (νῦν Bourbon d' Achambault), Bourbon Lancy, Bormiae aquae ἐν Βορμίᾳ (νῦν Bormida ἐν Montferrat). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βορμίσκος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. Βρομίσκος.

Βορμονία (Bormonia) *[Μυθολ.]*. Κελτικὴ θεότης (βλ Βορμανικός).

Βὸρμς (Worms) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ Ρενανικῇ Ἔσσῃ, τοῦ ἄλλοτε δουκάτου τῆς Ἔσσης - Δαρμστάτης, ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ρήνου εἰς ἀπόστασιν 45 χιλιομέτρων νοτίως τῆς Μαγεντίας. Κάτ. 40.013. Ἔχει ἐργοστάσια καπνῶν, χημικῶν προϊόντων, βυρσοδεψεῖα κλπ., εἶναι δὲ σημαντικὸν κέντρον ἐμπορίου οἴνων, ἰδίως δὲ τῶν γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα «γάλα τῆς Παναγίας» (Liebfrauenmilch).

Τὸ Βὸρμς εἶναι μία τῶν ἀρχαιοτέρων γερμανικῶν πόλεων, κτιθεῖσα ὑπὸ τῶν Κελτῶν. Καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν λεγεώνων τοῦ Καίσαρος, ὡρίσθη ὡς πρωτεύουσα τῆς χώρας τῶν Βαγγιόνων (Vermatia ἢ Borbetomagus). Καταληφθεῖσα κατὰ τὸν Ε' μ. Χ αἰῶνα ὑπὸ τῶν Βουργουνδῶν κατέστη τὸ κέντρον τοῦ βασιλείου των, τὸ δὲ ὄνομά της συνεδέθη πρὸς τὰ ἔπη τῶν «*Νιμπελοῦνγκεν*» (βλ. λ. Βουργουνδία καὶ Νιμπελοῦνγκεν). Καταστραφεῖσα περὶ τὸ 496 ὑπὸ τῶν Οὔννων τοῦ Ἀττίλα, ἀνῳκοδομήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Κλόβιος. Οἱ Φράγκοι βασιλεῖς καὶ ὁ Καρλομάγνος ἐξέλεξαν πολλάκις αὐτὴν ὡς τόπον τῶν γενικῶν συνελεύσεων τοῦ κράτους των, ὅπως ἀργότερον καὶ οἱ Γερμανοὶ αὐτοκράτορες. Οἱ ἐπίσκοποι τῆς πόλεως πολλάκις ἀπεπειράθησαν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην νὰ γίνωσι κύριοι τῆς πόλεως,

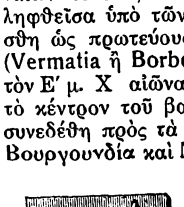

Θυρεὸς τοῦ Βόρμς.

ἀλλ' οἱ ἀστοὶ προέβαλλον ἰσχυρὰ ἐμπόδια, ταχθέντες ὑπὲρ τοῦ Ἑρρίκου Δ' καὶ τῶν διαδόχων του καὶ κατὰ τῶν παπῶν, ἀπέκτησαν δὲ πλεῖστα προνόμια. Τὸν ΙΑ' αἰῶνα τὸ Βὸρμς ἀνεκηρύχθη ἐλευθέρα αὐτοκρατορικὴ πόλις. Τῷ 1495 συνῆλθεν ἐν Βὸρμς ἡ γερμανικὴ δίαιτα, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ αὐτοκράτωρ Μαξιμιλιανὸς προεκήρυξε τὴν «διαρκῆ εἰρήνην» καὶ ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν μεταξὺ τῶν διαφόρων γερμανικῶν κρατῶν ἐμφύλιον πόλεμον. Ἐπίσης τῷ 1521 τὸ Βὸρμς ὑπῆρξεν ἡ ἕδρα τῆς διαίτης, πρὸ τῆς ὁποίας ἐκλήθη εἰς ἀπολογίαν ὁ Λούθηρος (βλ. λ.). Κατὰ τὸν Τριακονταετῆ πόλεμον τὸ Βὸρμς ὑπέστη μεγάλας καταστροφὰς ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν καὶ τῶν Σουηδῶν, τῷ 1689 δὲ ὑπὸ τῶν Γάλλων. Ἀπὸ τοῦ 1802—1815 ὑπήχθη εἰς τὴν γαλλικὴν αὐτοκρατορίαν, μετὰ δὲ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος περιῆλθεν εἰς τὸ δουκᾶτον τῆς Ἔσσης - Δαρμστάτης.

Ἡ σημερινὴ πόλις. Ἡ ἄλλοτε ἰσχυρὰ καὶ πλήρης σφρίγους πόλις, σήμερον ἔχει σχεδὸν ἀπονεκρωθῆ. Παρὰ τὰς πολυαρίθμους ὅμως ἀτυχίας της, διατηρεῖ εἰσέτι μερικὰ ἄξια προσοχῆς οἰκοδομήματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων σπουδαιότερον εἶναι ὁ *καθεδρικὸς ναός της*. Τὸ ἐσωτερικὸν τούτου ἔχει μῆκος 158 μέτρων, ἡ δὲ κατασκευή του ἤρχισε τῷ 996 ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Burchard. Εἶναι ῥωμανικοῦ ρυθμοῦ, ἔχει τέσσαρα κωδωνοστάσια, προκαλεῖ δὲ ζωηροτάτην ἐντύπωσιν εἰς τὸν ἐπισκέπτην. Αἱ βυζαντιναὶ τοιχογραφίαι, αἱ φλαμανδικαὶ εἰκόνες, τὰ ὡραῖα ἀνάγλυφα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, τὸ θαυμαστὰ παρεκκλήσια, γοτθικοῦ ρυθμοῦ, τὰ μνημεῖα τῆς Ἀναγεννήσεως ἀπαρτίζουν ἐξαιρετικὸν σύνολον. Εἰς ἓν τῶν παρεκκλησίων του ὑπάρχει ὡραῖον ἀνάγλυφον, παριστῶν τὸν «Δανιὴλ εἰς τὸν λάκκον τῶν λεόντων», εἰς τὸ νότιον δὲ τμῆμα τῆς μητροπόλεως ὑφίστανται ἔτι λείψανα τοῦ ἀρχαίου ἀνακτόρου τῶν ἐπισκόπων, εἰς ὃ συνεδρίαζεν ἡ δίαιτα. Μετὰ τὴν μητρόπολιν, τὸ περιεργότερον κτίριον εἶναι ἡ *συναγωγή*, βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, οἰκοδομηθεῖσα κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα. Ἡ ἑβραϊκὴ συνοικία τοῦ Βὸρμς εἶναι ἡ ἀρχαιοτέρα τῆς Γερμανίας (558 μ. Χ.) Ἐπίσης ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ ἑβραϊκὸν νεκροταφεῖον, διὰ τοὺς παλαιοὺς ἐνεπιγράφους τάφους του. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Παναγίας (Liebfrauen Kirche), γοτθικοῦ ρυθμοῦ, κτισθείσῃ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, περιέχεται, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ πίναξ ἀξιόλογος τῶν «Μωρῶν παρθένων». Τὴν 25 Ἰουνίου τοῦ 1868 ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια τοῦ μνημείου τοῦ Λουθήρου, ἐπὶ τῆς ἀπ' αὐτοῦ ὀνομασθείσης πλατείας, τελευταίου ἔργου τοῦ γλύπτου Rietschel. Εἰς τὸ μέσον ἀνδήρου, ἐμβαδοῦ 16 μέτρων, ἵσταται ὀρειχάλκινος ἀνδριὰς τοῦ Λουθήρου, περὶ τοὺς πόδας δὲ τούτου μικρότεροι ἀνδριάντες τῶν Huss, Savonarole, Wiclef καὶ τοῦ Pierre Valdo, προδρόμων του, καὶ ἐπὶ τῶν γωνιῶν τοῦ ἀνδήρου τὰ ἀγάλματα τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Σοφοῦ, τοῦ Pierre le Magnanime, τοῦ Μελάγχθονος καὶ τοῦ Reuchlin, ἐν δὲ τοῖς μεταξὺ τὰ ἀγάλματα τῶν πόλεων Ἄουγκσμπουργ, Μαγδεμβούργου καὶ τῆς Spire.

Αἱ σύνοδοι τοῦ Βόρμς. Ἐν Βὸρμς συνεκλήθησαν ἐννέα ἐν ὅλῳ ἐκκλησιαστικαὶ σύνοδοι: 1) Ἡ τοῦ 700 μ. Χ., ἐν ᾗ ἀνεκοινώθησαν δώδεκα κανόνες περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πειθαρχίας. 2) Ἡ τοῦ 764. 3) Ἡ τοῦ 770 καὶ 772, μεταξὺ τῶν πράξεων τῆς ὁποίας ἀναφέρεται καὶ θέσπισμα περὶ τοῦ τρόπου ἀπολογίας κληρικοῦ, ὃν βαρύνει κατηγορία. 4) Ἡ τοῦ 786, συγκληθεῖσα ὡς καὶ ἡ προηγουμένη ὑπὸ τοῦ Καρλομάγνου. 5) Ἡ τοῦ 787. 6) Ἡ τοῦ 829. Ταύτην συνεκάλεσεν ὁ Λουδοβῖκος ὁ Ἀγαθός, μετὰ τὴν ἀποδοχὴν ἐκ μέρους του τῶν κανόνων τῶν συνόδων Παρισίων, Μαγεντίας, Λυῶν καὶ Τουλούζης, εἰς ἣν παρευρίσκετο καὶ ὁ τοποτηρητὴς τοῦ πάπα Γρηγορίου Δ' καὶ μέγας ἀριθμὸς ἐπισκόπων τῆς Γαλλίας. Κατὰ τὴν σύνοδον ταύτην ἀπεφασίσθη, ὅτι ὁ ἐγκαταλείπων τὴν σύζυγόν του διὰ νὰ νυμφευθῇ ἄλλην, θὰ ἐπετιμᾶτο δημοσίᾳ, ἐν ἐπιμονῇ του δὲ θὰ ἐφυλακίζετο, μέχρις οὗ ὁ αὐτοκράτωρ θὰ ἐλάμβανε γνῶσιν τοῦ πράγματος. Ἕτερος, λίαν ἀξιοσημείωτος, κανὼν εἶναι ὁ ἀπαγορεύσας τὴν βάσανον διὰ ψυχροῦ ὕδατος, ἐφαρμοζομένην μέχρι τότε τῇ συγκαταθέσει τοῦ κλήρου. 7) Ἡ ἐθνικὴ σύνοδος τοῦ 868, ἡ συγκληθεῖσα ὑπὸ Λουδοβίκου τοῦ Γερμανικοῦ, ἥτις ἐθέσπισεν 80 κανόνας, ὧν μόνον 44 διεσώθησαν, πραγματευόμενοι: περὶ ἐκκλησιαστικῆς πειθαρχίας, περὶ τῶν ἀπολαυῶν τοῦ κλήρου, περὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ ἀφορισμοῦ ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων, περὶ τῆς ὑποχρεώσεως τῶν ἐν μοναστηρίοις ἀνατραφέντων νὰ ἐξακολουθῶσι διαβιοῦντες ἐν αὐτοῖς καὶ μετὰ τὴν ἐνηλικίωσίν των, περὶ γάμων μεταξὺ συγγενῶν, περὶ ποινῶν κατὰ τῶν πατροκτόνων, ἐναντίον τῆς μοιχείας κλπ. 8) Ἡ τοῦ 1076. Αἰτία τῆς συγκλήσεως ταύτης εἶναι ἡ ἑξῆς: Ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ Ἑρρῖκος ὁ Δ' προσεκλήθη νὰ ἔλθῃ εἰς Ρώμην καὶ ἀπολογηθῇ ἐνώπιον τοῦ πάπα διὰ τὰς ὑπ' αὐτοῦ γενομένας παρανόμους χρίσεις ἐπισκόπων καὶ ἀφορισθέντων ἀββάδων, συνάμα δέ, διότι περιεφρόνησε τὰ θεσπίσματα τῶν συνόδων, οὗτος ὄχι μόνον δὲν συνεμορφώθη, ἀλλὰ καὶ συνεκάλεσεν ἰδίαν σύνοδον. Εἰς τὴν πρόσκλησίν του ἔσπευσε νὰ προσέλθῃ πλῆθος ἀββάδων καὶ ἐπισκόπων, ἐν οἷς καὶ ὁ καρδινάλιος Οὖγος ὁ Λευκός, ὃν ὁ πάπας Γρηγόριος Ζ' εἶχε θέσει εἰς ἀργίαν διὰ τὰ ἔκριθμα ἤθη του καὶ διὰ σιμωνίαν, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ μακροσκελὲς κατηγορητήριον κατὰ τοῦ πάπα, πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ὁποίου εἶχεν ἐπισυνάψει καὶ ὄγκον ἐπιστολῶν καρδιναλίων, ἐπισκόπων, συγκλητικῶν καὶ ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ. Τὰ κύρια κεφάλαια τῆς κατηγορίας ἦσαν: ὅτι μετήρχετο μαγείαν, ὅτι ἔδωκε ψευδεῖς ἑρμηνείας εἰς τὰς ἁγίας Γραφάς, ὅτι ἀφώρισε τὸν αὐτοκράτορα χωρὶς νὰ προηγηθῇ ἡ κατὰ νόμον καὶ κατὰ τοὺς κανόνας ἐξέτασις, τέλος δὲ ὅτι ἐπανειλημμένως προσεπάθησε νὰ ὁπλίσῃ δολοφόνον χεῖρα κατὰ τοῦ βασιλέως. Ἐκτὸς τοῦ ἐγγράφου τούτου κατηγορητηρίου του, ὡμίλησε πρὸς τὴν σύνοδον καὶ περὶ τῆς ταπεινῆς καταγωγῆς τοῦ πάπα ὡς καὶ περὶ τῆς ἰδιωτικῆς του ζωῆς. Πάντες, ἀκούσαντες, ἐδήλωσαν ὅτι, οὕτως ἐχόντων, ὁ Γρηγόριος Ζ' δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ διατηρῇ τὸ ἀξίωμα τοῦ πάπα, συνετάχθη δὲ καὶ σχετικὴ πρᾶξις, ἣν πάντες οἱ συνελθόντες ὑπέγραψαν. καὶ 9) Ἡ τοῦ 1122, καθ' ἣν ἐρρυθμίσθη συμβιβαστικῶς ἡ μεταξὺ αὐτοκράτορος καὶ πάπα διαφορά. Διὰ τῆς ληφθείσης ἀποφάσεως ὁ αὐτοκράτωρ παρῃτεῖτο τοῦ δικαιώματος του νὰ ἐπεμβαίνῃ καθ' οἱονδήποτε τρόπον εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας, ὁ δὲ πάπας παρεχώρει εἰς αὐτὸν διάφορα ἐκκλησιαστικὰ προνόμια (régales), μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ δικαίωμα νὰ κόπτῃ νομίσματα. Ἀπὸ τῆς χρονολογίας ταύτης ἀποκατέστη πλέον ὁριστικῶς ἡ εἰρήνη μεταξὺ τοῦ Ἁγίου Ρωμαϊκοῦ Κράτους καὶ Ἁγίας Ἕδρας. —Μ.

Βὸρμς (Worms), *Γουσταῦος*. Γάλλος ἠθοποιὸς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐξ Ἰσραηλιτῶν γονέων. Ἡ φήμη του ὡς μεγάλου ἠθοποιοῦ τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας ἔφθασε μέχρι Πετρουπόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκλήθη διὰ νὰ παίξῃ τὸ ἔργον τοῦ Σαρντοῦ «Φερεὸλ» («Ferréol»).

— **Βὸρμς** (Worms), *Ἐρρῖκος*. Ἄγγλος πολιτευτὴς (1840—1896). Διεκρίθη περισσότερον ὡς συγγραφεὺς ἢ ὡς πολιτικός. Συνέγραψεν: «Ἡ Γῆ καὶ ὁ μηχανισμός της» («The earth and its mechanism»), «Ἡ Ἀγγλία καὶ ὁ πολιτισμός της» («England and its policy»), «Ἡ Αὐστρο-ουγγρικὴ αὐτοκρατορία» («The Austro-Ungarian Empire»). Ὡσαύτως ἐδημοσίευσε τὰ «Ἀπομνημονεύματα τοῦ κόμιτος ντὲ Βώστ». Κ.Ι.Ν.

— **Βὸρμς** (Worms), *Ἰούλιος*. Γάλλος ἰατρὸς γεννηθεὶς τῷ 1830. Ὡς ἐσωτερικὸς ἰατρὸς τῶν νοσοκομείων Στρασβούργου ἔγραψε: «Περὶ ἀνακαλύψεως τοῦ ἀρσενικοῦ ἀκάρεως ἐπὶ τῆς ψωριάσεως τοῦ ἀνθρώπου» (1852), ὡς καὶ τὴν ἐπὶ διδακτορίᾳ ἐναισιμον «Περὶ ψωριάσεως» (1852) διατριβήν του. Ὡς στρατιωτικὸς ἰατρὸς συνέγραψε: «Περὶ γαγγραίνης τῶν ἄκρων ἐξ ὀξείας ἐνδοκαρδίτιδος» (1859), «περὶ φλεγμονῆς τοῦ θωρακικοῦ πόρου» (1859), «περὶ ᾠοθηκεκτομῆς σακχαρώδους διαβήτου, βαρέος ἰκτέρου» κτλ. καὶ ἔτυχε τοῦ βραβείου Bréant (1867) διὰ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ «περὶ ἐξαπλώσεως τῆς χολέρας». Διετέλεσεν ἐπὶ 10ετίαν ἰατρὸς τῶν νοσοκομείων Ρότσχιλδ (1870—1880), ἀρχίατρος τῶν βορείων σιδηροδρόμων, ἀντεπροσώπευσε τὴν Γαλλίαν εἰς τὸ συνέδριον τῆς ὑγιεινῆς ἐν Βρυξέλλαις, ἀνακοινώσας τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ «De la continence de l'homme», εἰς δὲ τὸ διεθνὲς συνέδριον τῆς ὑγιεινῆς ἐν Παρισίοις ἐποιήσατο ἀνακοίνωσιν ὑπὸ τὸν τίτλον «Sur l'extension de la diphtérie». Συνέγραψε πλεῖστα ἄλλα. Ο. Ρ.

— **Βὸρμς** (Worms), *Ρενέ*. Γάλλος κοινωνιολόγος γεννηθεὶς ἐν Ρένναις τῷ 1869. Ὑφηγητὴς τῆς φιλοσοφίας, διδάκτωρ τῆς φιλολογίας τοῦ δικαίου καὶ τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, ἐδίδαξε νομικὰ ἐν Καὲν (1897—1902) καὶ ἐν τῷ Ἐμπορικῷ Ἰνστιτούτῳ τῶν Παρισίων. Τῷ 1902 ἵδρυσε τὸ Διεθνὲς Ἰνστιτοῦτον τῆς Κοινωνιολογίας. Ἐδημοσίευσε: «Précis de philosophie et des éléments de philosophie scientifique» (1891), τὴν μελέτην «La Moralee de Spinoza» (1892) καὶ «Philosophie des sciences sociales» εἰς 3 τόμους (Παρίσιοι 1903—1904). Ἵδρυσε καὶ διηύθυνεν ἐπίσης τὴν «Revue internationale de Sociologie» καὶ τὴν «Bibliothèque internationale de Sociologie». Ὡς κοινωνιολόγος ὁ Βὸρμς ἀνήκει εἰς τὴν σχολὴν τῶν λεγομένων «ὀργανικιστῶν», ὅπως ἐμφαίνεται καὶ ἀπὸ τῆς διδακτορικῆς του διατριβῆς «Organisme et Société» (1896). —Β.

Βορμσὲρ (Wormser), *Ἀνδρέας-Ἀλφόνσος-Τουσαίν*. Γάλλος μουσικοσυνθέτης γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1851. Παρακολουθήσας τὰς τάξεις Μπαζὲν καὶ Μαρμοντὲλ ἐν τῷ Ὠδείῳ τῶν Παρισίων, ἔτυχε τῷ 1875 τοῦ βραβείου τῆς Ρώμης. Τὰ σκηνικά του ἔργα περιλαμβάνουν μπαλλέττα ὀπερέττας, βωντβίλ, καὶ δύο μελοδράματα: «Adèle de Ponthieu» καὶ «Ριβολί»· ἐκ τῶν λοιπῶν συνθέσεων του ἔγιναν γνωσταί, ἡ «σουίτα» δι' ὀρχήστραν καὶ πολλὰ τεμάχια διὰ πιάνο. Γ. Σ.

βορνεΐνη (ἡ) *[Χημ.]*. Αἰθέριον ἔλαιον ἀνευρεθὲν εἰς τὰ φυτὰ τοῦ γένους δρυοβαλάνοπος. Σ. Γ.

βορνέλλα (ἡ) (Bornella) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *γυμνοβραγχιδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει ζῷα μὲ σῶμα ἐπίμηκες, κατά τι πεπιεσμένον, ὅπερ ἀπολήγει κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ μέρος εἰς αἰχμήν. Ἡ ραχιαικὴ χώρα κοσμεῖται διὰ διπλῆς

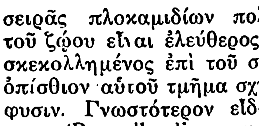

Βορνέλλα ἡ ἀνόμοιος.

σειρᾶς πλοκαμιδίων πολυαρίθμων. Ὁ μανδύας τοῦ ζῴου εἶναι ἐλεύθερος, δηλαδὴ δὲν εἶναι προσκεκολλημένος ἐπὶ τοῦ σώματός του, κατὰ δὲ τὸ ὀπίσθιον αὐτοῦ τμῆμα σχηματίζει ἀστεροειδῆ ἀπόφυσιν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βορνέλλα ἡ ἀνόμοιος* (Bornella disgregus), ἀπαντῶσα εἰς τὰς Ἀντίλλας, τὰ ἀσιατικὰ παράλια καὶ τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν. Δ. Ν. Π.

Βόρνεο. Μεγάλη νῆσος τῆς Ὠκεανίας, (*Καλεματὰν* ὀνομαζομένη ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν), μεταξὺ τῶν νοτίων παραλίων τῆς Κίνας καὶ τῶν βορειοδυτικῶν ἀκτῶν τῆς Αὐστραλιανῆς ἠπείρου. Ἀνήκει εἰς τὸ ἀρχιπέλαγο τῆς *Μαλαισίας* ἢ *Ἰνδονησίας* καὶ εἶναι δευτέρα (μετὰ τὴν Νέαν Γουϊνέαν) εἰς τὴν σειρὰν τῶν μεγαλυτέρων νήσων τοῦ κόσμου. Τὸ ἐμβαδὸν αὐτῆς ἀνέρχεται εἰς 740—760 χιλιάδας τετρ. χιλιομέτρων, εἰς τὸ ἑξαπλάσιον δηλαδὴ περίπου τῆς ἐκτάσεως τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Βόρνεο ἀνεκαλύφθη τῷ 1518 ὑπὸ τῶν Πορτογάλων συντρόφων τοῦ Μαγελάνου, μόλις ὅμως τῷ 1690 μετέβησαν ἐκεῖ οἱ πρῶτοι ἐκ Πορτογαλίας ἄποικοι, δὲν παρέμειναν δ' ἐπὶ πολύ, ἐκδιωχθέν-

Digitized by Google

τες ὑπὸ τῶν Ὀλλανδῶν, οἵτινες εἶχον ἐπιτύχει ἐν τῷ μεταξύ, ἀπὸ τοῦ 1643, νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς Μπαντζερμασσίν, ἐπὶ τῆς νοτίας τῆς νήσου ἀκτῆς καὶ νὰ ἐπεκταθῶσι βαθμηδὸν βορειότερον (βλ. κατωτ. [*Πολιτ. Διαίρεσις*]).

Μολονότι παρῆλθον ἤδη τέσσαρες ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεώς της αἰῶνες, ἡ Βόρνεο δὲν ἔχει ἀκόμη τελείως ἐξερευνηθῆ. Ἐξαιρουμένων τῶν παραλίων καὶ τῶν κατὰ μῆκος τῶν ποταμῶν περιοχῶν, ἡ διείσδυσις εἰς τὰ ἐσωτερικώτερα τμήματα τῆς νήσου δὲν εἶναι εὐχερής. Ἡ φύσις ἐν πρώτοις καὶ ἡ ἀγριότης ἐξ ἄλλου τῶν ἐγκατεσπαρμένων τῇδε κἀκεῖσε ἰθαγενῶν φύλων παρακωλύουν τὰς μεγάλας κατὰ ξηρὰν διαδρομάς, χωρὶς ἐφόδια, εἰς τόπον καλυπτόμενον ἀπὸ ἀδιαπέραστον βλάστησιν. Ὁ Γερμανὸς Carl Bock ἔφερεν εἰς πέρας τῷ 1879 μίαν ἐξερεύνησιν μεταξὺ Μαχακὰμ καὶ Μπαντζερμασσίν, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἐπὶ τῆς ὁποίας ὁ Ὀλλανδὸς Muller εἶχε σφαγῆ τῷ 1825 ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν. Ὁ Ἄγγλος ταγματάρχης Mackdonald διέσχισε τὴν ἰδίαν περιοχὴν τῷ 1892, ὁ δὲ Γάλλος Chaper βραδύτερον ἐξηρεύνησεν ἔκτασιν 800 χιλιομέτρων ἐν τῷ λεκανοπεδίῳ τοῦ *Μεγάλου Καπούα*· τὰ ταξίδια τέλος τοῦ Posewitz τῷ 1889, τοῦ Molengraff καὶ τοῦ Büttikofer τῷ 1893 προσέθηκαν τὰς θετικωτέρας ὑπαρχούσας πληροφορίας περὶ τῆς γεωλογίας, ὀρεογραφίας καὶ ὑδρογραφίας τῆς νήσου.

—[ΓΕΩΓΡΑΦ.] Ἡ Βόρνεο διατέμνεται ὑπὸ τοῦ Ἰσημερινοῦ, κειμένη μεταξὺ τῶν παραλλήλων 7° βορείου καὶ 4° 10′ νοτίου πλάτους καὶ ἀπὸ 109°25′ ἕως 119°45′ ἀνατολικοῦ μήκους. Ἀποτελοῦσα μετὰ τῆς Σουμάτρας, τῆς Τσελεμπὲς (Κελέβης), τῆς Ἰάβας κλπ. τὰς λεγομένας *νήσους τῆς Σόνδης*, περιβρέχεται ἀπὸ Β καὶ ΒΔ ὑπὸ τῆς Σινικῆς θαλάσσης καὶ ἀπὸ Ν. ὑπὸ τῆς θαλάσσης τῆς Ἰάβας, χωρίζεται δὲ πρὸς Α ἀπὸ τῆς νήσου Τσελεμπὲς διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Μακάσσαρ. Τὸ μέγιστον μῆκός της, ἀπὸ Β πρὸς Ν, ἀνέρχεται εἰς 1250 χιλιόμετρα, τὸ δὲ μέγιστον πλάτος της ἀπὸ Α πρὸς Δ εἰς 1100 χμ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων της δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένος, ὑπολογίζεται ὅμως οὐχὶ ἐλάσσων τῶν 2 ἑκατομμυρίων, κατ' ἄλλους δὲ εἰς 2.200.000, καὶ κατὰ τὰ πλέον πρόσφατα δεδομένα εἰς 2½ ἑκατομμύρια, ἀποτελῶν πάντως ἐλαχίστην ἀναλογίαν πυκνότητος ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν μεγάλην ἔκτασιν τῆς νήσου. Ἡ περίμετρος τῶν ἀκτῶν αὐτῆς ἀνέρχεται εἰς 6480 χιλιόμετρα περίπου.

Ὄρη, ὕδατα, κλῖμα. Τὸ κεντρικὸν τμῆμα τῆς νήσου ἀποτελεῖται ἐκ δικτύου ὀροσειρῶν κατευθυνομένων ἀκτινοειδῶς πρὸς τὰ παράλια. Ὑψηλοτέρα κορυφὴ εἶναι ἡ τοῦ ὄρους *Κινὰ-Μπαλοῦ*, φθάνουσα τὰ 4170 μ. Τὰ λοιπὰ ὄρη δὲν ὑπερβαίνουσιν εἰς ὕψος τὰς 3000 μ., εἶναι δὲ ταῦτα τά: *Ἰράν*, *Σχβάνερ* (τοῦ ὁποίου ἡ κορυφὴ *Μπούκιτ-Ρατζὰ* φθάνει εἰς 2278 μ.), *Μοῦλλερ*, ὁ ἡφαιστειογενὴς ὄγκος τοῦ *Μπούκιτ-Τσράτα* (1450 μ.), τὰ ὄρη τοῦ *Καπούα* (1900 μ.) καὶ τέλος ἡ ὀλιγώτερον γνωστὴ *Ἀνατολικὴ ὀροσειρὰ* (1600 μ.), ἡ καταλήγουσα εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Μαγκαλιχάτ*. Ἡφαιστειακὴ δρᾶσις φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ἄλλοτε ἐν Βόρνεο, ὡς συνάγεται ἐκ πολλῶν ἰχνῶν, σήμερον ὅμως δὲν ἀναφέρονται ἡφαίστεια, πλὴν ἑνὸς ἐσβεσμένου μικροῦ κώνου, τοῦ *Μελαμπός*, κειμένου ἐν τῇ δυτικῇ τῆς νήσου περιοχῇ.

Ἡ Βόρνεο διαχωρίζεται εἰς δύο ἐπικλινῆ τμήματα, τὸ βορειοδυτικὸν ἀφ' ἑνὸς καὶ τὸ νότιον καὶ ἀνατολικὸν ἀφ' ἑτέρου, ἀντιστοιχοῦντα περίπου εἰς τὸν πολιτικὸν διαχωρισμὸν τῆς νήσου μεταξὺ Μ. Βρεττανίας καὶ Κάτω Χωρῶν. Ποταμοὶ εὐρεῖς καὶ ἐλαφρᾶς κλίσεως ἑλίσσονται ἐντὸς ἐκτεταμένων ἀμμωδῶν καὶ ἀργιλλωδῶν πεδιάδων, περιεχουσῶν ἀποθέματα χρυσοῦ, πλατίνης, ἀδαμάντων καὶ καλυπτομένων ἀπὸ δάση, ζούγκλας καὶ ἕλη παμμέγιστα. Ἐκ τῶν ποταμῶν τοῦ Ν. καὶ Α. τμήματος ὁ *Μπαρίτο*, μήκους 1.000 χιλιομ., ἔχει κατὰ τὰς ἐκβολάς του πλάτος 5.600 μ. καὶ εἶναι πλωτὸς ἐπὶ μήκους 700 χιλιομ. διὰ τῶν λέμβων τῶν ἰθαγενῶν. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν σχηματίζει ἓν δέλτα ἐπιφανείας 32.000 τετρ. χιλιομέτρων καὶ ἑνοῦται μὲ τὸν *Νότιον Καπούαν*, τὸν *Μούραγκ* ἢ *Μικρὸν Νταγιὰκ* καὶ τὸν *Καχαγιάν*· εἰς ἀπόστασιν 100 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς θαλάσσης διαχωρίζεται εἰς δύο μεγάλους βραχίονας, ἐξ ὧν ὁ εἷς εἶναι ὁ ποταμὸς τῆς *Μανταπούρα* καὶ τοῦ *Μπαντζερμασίν*. Ὁ *Κατιγκάν*, ὁ *Σερογιὰν* καὶ ὁ *Κοταβαρίγκι* ἀνήκουν ἐπίσης εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο, καθὼς καὶ ὁ *Μαχακὰμ* ἢ *Κουτεΐ* ὁ τελευταῖος, διαρρέων τὰ ἀνατολικὰ τῆς νήσου, ὀλίγον διαφέρει εἰς μέγεθος ἀπὸ τὸν *Μπαρίτο*. Εἰς τὰ μικρὰ δευτερεύοντα λεκανοπέδια τῶν ΒΑ περιοχῶν οἱ ποταμοὶ *Καγιάν*, *Μπουλουγκὰν* καὶ *Σεσαγιὰπ* ἐλάχιστα ἔχουν ἐξερευνηθῆ. Τὸ δυτικὸν λεκανοπέδιον διασχίζει ὁ *Μέγας Καπούας*, εἰς τὸν ὁποῖον εἰσρέει ὁ *Μελαβί*. Εἰς τὸ σημεῖον τῆς συμβολῆς των κεῖται τὸ *Σιντάγκ*, ἡ κεντρικωτέρα ἐγκατάστασις Εὐρωπαίων ἐν Βόρνεο. Τὸ βορειοδυτικὸν (*Βρεττανικὸν*) λεκανοπέδιον διαρρέεται ὑπὸ τοῦ *Μπαρὰν* ἢ *Ποταμοῦ τοῦ Μπρουνέϊ*, ὑπὸ τοῦ *Ρεγιάνγκ* (500 χιλιομ.), πλωτῶν ἀμφοτέρων ἐπὶ μήκους 320 χιλιομέτρων διὰ μικρὰ ἀτμόπλοια, καὶ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ τοῦ *Σαραγουάκ*. Πολλαὶ λίμναι συμπληροῦσιν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τὸ ὑδρογραφικὸν δίκτυον τῆς νήσου, κυριώτεραι δ' ἐκ τούτων εἶναι ἡ *Κινιμπαλοῦ* καὶ ἡ *Νταδό-Μαλαγιοῦ*, ἐξ ὧν ἡ πρώτη εἶναι ἡ μεγαλυτέρα τῶν γνωστῶν λιμνῶν τῆς Ὠκεανίας.

Ἡ ὀλλανδικὴ ἀκτὴ τῆς Βόρνεο δὲν ἔχει καταλλήλους λιμένας (καθ' ὅλην τὴν μεγάλην ἔκτασίν της ἀριθμοῦνται 7 μόνον ἀγκυροβόλια), ἐνῷ εἰς τὰς ἀκτὰς τῶν Βρεττανικῶν ἀποικιῶν ἀφθονοῦν οἱ εὐπρόσιτοι ὅρμοι καὶ φυσικοὶ λιμένες.

Μολονότι ἡ Βόρνεο κεῖται ἐπὶ τοῦ Ἰσημερινοῦ, ἡ θερμοκρασία ἐν τῇ νήσῳ εἶναι ἀρκούντως ἀνεκτή, διότι ἡ ἀτμοσφαῖρα δροσίζεται διαρκῶς ἀπὸ τὰς θαλασσίας καὶ τὰς ἀπογείους ἐκ τῶν ὀρέων αὔρας καὶ ἐκ τῶν βροχῶν, αἵτινες εἶναι συχνόταται ἀπὸ Μαΐου μέχρι Νοεμβρίου. Δὲν παρουσιάζει δὲ ἡ θερμοκρασία μεγάλας διακυμάνσεις, τηρουμένη ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν 28 μέχρι 35 βαθμῶν Κελσίου. Τὸ ἔδαφος ὅμως εἰς τὰ παράλια μέρη εἶναι ὑγρότατον καὶ τελματῶδες, ἐξ οὗ καὶ αἱ περιοχαὶ αὗται εἶναι ἀνθυγιειναί, ἰδίως διὰ τοὺς Εὐρωπαίους, οἵτινες σπανίως διαφεύγουν τὴν δυσεντερίαν, τοὺς πυρετοὺς καὶ τὴν χολέραν.

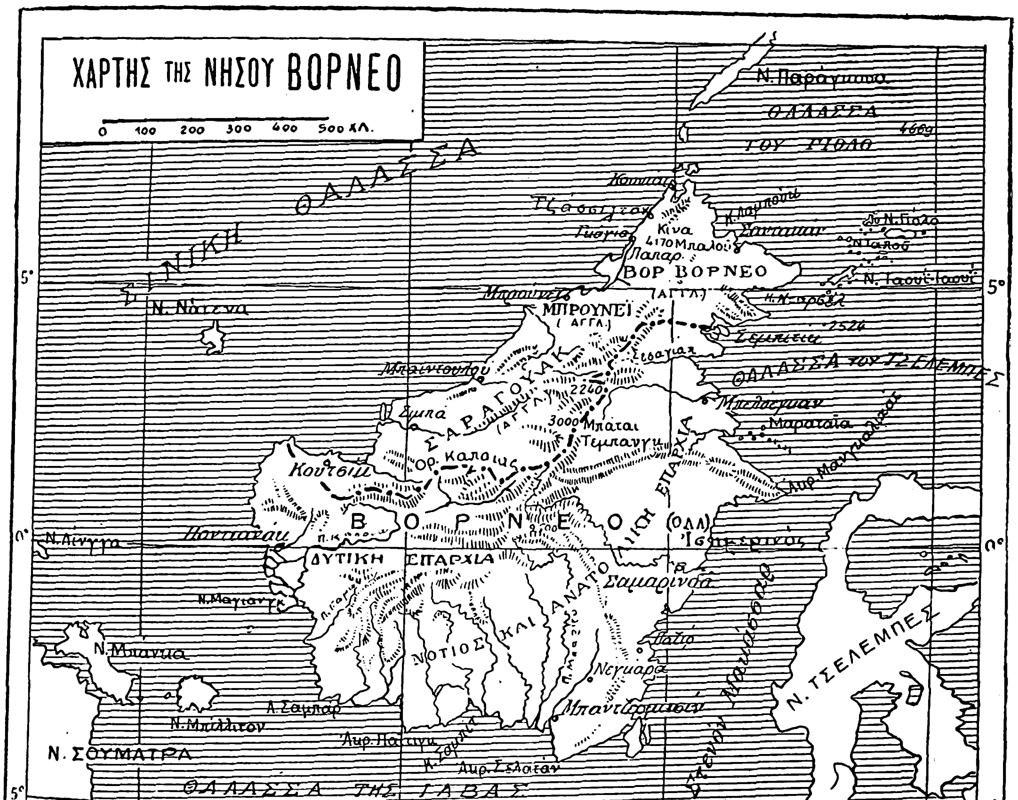

Φυτὰ καὶ ζῷα, ὀρυκτὸς πλοῦτος. Χάρις εἰς τὰς ἀφθόνους βροχὰς καὶ τὸ δίκτυον τῶν μεγάλων ποταμῶν, ἡ βλάστησις εἶναι πλουσία ἐν τῇ νήσῳ, τῆς ὁποίας τὸ ἔδαφος ἐμφανίζει ἐξαιρετικὴν γονιμότητα. Πυκνότατα δάση καλύπτουν τεραστίας ἐκτάσεις, πλούσια εἰς ξύλα ἐπιπλοποιίας, σιδηρόξυλα, ἔβενον καὶ τίκ· λεμονέαι ἐπίσης, κομμιόδενδρα, κοκκοφοίνικες, ῥητινώδη, μπαμποῦ καὶ σακχαροκάλαμον φύονται πολλαχοῦ ἐν ἀφθονίᾳ. Σημαντικὴ δ' ἐξ ἄλλου εἶναι ἡ παραγωγὴ σιτηρῶν, καπνοῦ, ὀρύζης, γεωμήλων καὶ βάμβακος. Ἀλλὰ καὶ τὸ ζωϊκὸν βασίλειον ἀντιπροσωπεύεται ἀρκούντως ἐν τῇ νήσῳ, ἰδίως εἰς τὰ βόρεια αὐτῆς τμήματα· ὑπάρχουν ἐκεῖ ἐλέφαντες, ῥινόκεροι καὶ λεοπαρδάλεις, ἄγριοι βόες καὶ ἀγριόχοιροι εἰς τὰ δάση, πολλὰ δὲ εἴδη πιθήκων, ἐν οἷς καὶ οὐραγκουτάγκοι συναντῶνται μέχρι καὶ τῶν παραλίων ἀκόμη περιοχῶν. Ὑπάρχουν ἀκόμη ἔλαφοι πολυάριθμοι, ἄρκτοι ἑνὸς μικροσώμου γένους, τάπιροι, μέλισσαι καὶ μεταξοσκώληκες. Εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς νήσου ἁλιεύονται φάλαιναι καὶ φῶκαι, πλεῖστα εἴδη ἐδωδίμων ἰχθύων καὶ ὀστρακοδέρμων, ἔτι δὲ καὶ μαργαριτοφόρα ὄστρεα.

Ἡ Βόρνεο εἶναι ἰδιαιτέρως πλουσία εἰς πολύτιμα μεταλλεύματα καὶ ἀδάμαντας. Εἰς τὸ Λαντὰκ ἔχει εὑρεθῆ εἷς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ἀδαμάντων τοῦ κόσμου, βάρους 367 καρατίων, ἀνήκων ἤδη εἰς τὸν ῥατζᾶ τοῦ Μάζαν. Τὰ χρυσωρυχεῖά της εἶναι πολυάριθμα καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς νήσου, ἰδίως ὅμως εἰς τὰ νότια· αἱ φλέβες εὑρίσκονται σχεδὸν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Πολλαχοῦ ὑπάρχουν κοιτάσματα χαλκοῦ, κασσιτέρου καὶ σιδήρου, συναντᾶται δ' ἐν τῇ νήσῳ καὶ φυσικὸς μαγνήτης καὶ ἀντιμόνιον. Ἐπίσης ὑπάρχουν γαιανθρακωρυχεῖα καὶ πετρελαιοπηγαὶ σημαντικῆς ἀποδόσεως.

Λόγῳ δὲ τούτων τῶν δυσμενῶν ὑγιεινῶν συνθηκῶν ἐλαχίστη γίνεται ἐκμετάλλευσις τοῦ τεραστίου φυσικοῦ πλούτου τῆς νήσου. Τὸ σύνολον τῆς ἐξαγωγῆς δὲν παρουσιάζει ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον· ὡς ἐξαίρεσις ὅμως δύναται νὰ λογισθῇ ἡ αὔξουσα ἄντλησις πετρελαίου, ἀνελθοῦσα τῷ 1926 εἰς 1.978.000 καὶ τῷ 928 εἰς 12.170.000 τόννους. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ηὐξήθη ἐπίσης ἡ ἐξαγωγὴ καουτσούκ, ὠργανώθησαν δὲ ἐπὶ τὰ βελτίω τὰ ἀδαμαντωρυχεῖα τοῦ Μανταπούρα, ὅπου γίνεται προσθέτως καὶ κατεργασία τῶν ἀδαμάντων, τόσον τῶν ἐπιτοπίως ἐξαγομένων, ὅσον καὶ τῶν τοῦ Ἀκρωτηρίου, ἀποστελλομένων πρὸς τοῦτο εἰς Βόρνεο.

—[ΕΘΝΟΓΡΑΦ.] —1) Οἱ *Νταγιάκ*. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Βόρνεο κατοικεῖται ἀπὸ φῦλα, ἀγρίων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἰθαγενῶν, ἀνηκόντων εἰς τὴν Ἰνδονησιακὴν φυλήν, καὶ γνωστῶν ἐν Εὐρώπῃ ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα τῶν *Νταγιάκ*. Ἐκ τῶν 2 ἢ 2½ ἑκατομμυρίων κατοίκων τὰ τέσσαρα πέμπτα ἀνήκουν εἰς τὴν φυλὴν ταύτην. Οἱ ἐν τῇ νήσῳ Μαλαῖοι, συμποσούμενοι εἰς 350.000 περίπου, ἔχουν μεταναστεύσει ἐκεῖ κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας· κατοικοῦν μίαν στενὴν λωρίδα τῶν ἀκτῶν ἢ τὰς χαμηλὰς πεδιάδας ποταμῶν τινων, ἀποφεύγοντες νὰ εἰσχωρήσουν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, παρεκτὸς μόνον πρὸς τὸ δυτικὸν τῆς νήσου τμῆμα. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐν Βόρνεο μεταναστῶν, μόνον οἱ Κινέζοι ἀποτελοῦν ἄξιον λόγου τμῆμα τοῦ πληθυσμοῦ, ἀνερχόμενοι εἰς 40.000 περίπου. Ὑπάρχουν ἀκόμη Ἄραβες, περὶ τὰς 3.000, διαμένοντες εἰς τοὺς λιμένας τῆς νήσου, οἱ δὲ Εὐρωπαῖοι οἵτινες δὲν ὑπερέβαινον μέχρι πρὸ τινων δεκαετηρίδων τοὺς 1.000, ἔχουν αὐξηθῆ ἤδη εἰς 5.000.

Τὸ ὄνομα *Νταγιὰκ* εἶναι ἄγνωστον σχεδὸν μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Βόρνεο. Ἡ λέξις ἀπαντᾶται μόνον εἰς τὰς διαλέκτους φυλῶν τινων τοῦ Σαβαρὰκ καὶ σημαίνει «ἄνθρωπος». Τὰ πολυάριθμα φῦλα τῆς νήσου φέρουσι διάφορα ἄλλα ὀνόματα, ἀλλ' ὁ γενικὸς χαρακτηρισμὸς ὅλων ὡς *Νταγιὰκ* δὲν εἶναι ἀδικαιολόγητος, διότι ἐμφανίζουν ὅλα μεταξύ των ἰδιάζουσαν ἀναλογίαν, τόσον ἀπὸ ἀπόψεως φυσικῆς κατασκευῆς, ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐθίμων καὶ γλώσσης. Ἐλαχίστας διαφορὰς χαρακτηριστικῶν παρουσιάζουν οἱ *Μανκετάν*, οἱ *Πουνάν*, οἱ *Ὀλό-Ὀτ* ἢ *Ὀράγκ-Ὀτ* καὶ οἱ *Ὀτ-Ντανὸμ* τῶν κεντρικῶν ὀρεινῶν περιοχῶν τῆς νήσου καὶ τῶν ὑψιπέδων τοῦ Ρεγιάνγκ, τοῦ Μαχακκάμ, τοῦ Μπαρίτο καὶ τοῦ Καπούας, ἀπὸ τοὺς *Καντυάνς* ἢ *Καγιάνς* τῶν δυτικῶν, ἢ τοὺς *Μπαντζοῦ* ἢ *Νγκαντζοῦ* καὶ τοὺς *Παρὲ* ἢ *Παρὶ* τῶν νοτιοανατολικῶν, ἢ τοὺς *Σεγκαΐ*, τοὺς *Τεριγκ* καὶ τοὺς *Τιντούγκ* τῶν ἀνατολικῶν περιοχῶν. Μόνον πλησίον τῶν ἀκτῶν ὁ τύπος τῆς φυλῆς εἶναι ἠλλοιωμένος πως λόγῳ ἐπιμειξίας πρὸς τοὺς Μαλαίους, ἰδίως πρὸς τὰ Δ. καὶ ΝΔ. τῆς νήσου.

Κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτῶν κατασκευὴν οἱ Νταγιὰκ εἶναι μετρίου ἀναστήματος, κανονικῶν ἀναλογιῶν, ἀρκούντως ῥωμαλέοι, τὰ δὲ χαρακτηριστικά των ἐνθυμίζουν τὴν καυκασίαν φυλήν. Ἡ χροιὰ τοῦ δέρματός των ποικίλλει ἀπὸ τοῦ κιτρινωποῦ λευκοῦ πρὸς τὸ μελαψὸν κίτρινον, χωρὶς φθάνη τὴν βαθεῖαν ἀπόχρωσιν τῶν Μαλαίων. Ἡ κόμη των εἶναι λεία, βοστρυχώδης ἢ κυματοειδής, πάντοτε δὲ μελανή· ἡ τριχοφυΐα τοῦ γε-

Digitized by Google

νείου καὶ τοῦ μύστακος ἐλαχίστη. Ἡ κεφαλή των εἶναι ἐπιμήκης (δολιχοκεφαλία), τὸ δὲ κρανίον ἐξαιρετικῶς ὑψηλόν· ἡ ἐκ πλαγίας ὄψεως γραμμὴ τοῦ κρανίου ἀνέρχεται κατακορύφως κατὰ τὸ μέτωπον, κατόπιν καμπυλοῦται ἀποτόμως καὶ συνεχίζεται καθ' ὁριζοντίαν σχεδὸν διεύθυνσιν ἐπὶ τῆς κορυφῆς, διὰ νὰ καμπυλωθῇ ἐκ νέου πρὸς τὰ κάτω καὶ ἐμπρὸς κατὰ τὸ ἰνίον. Τὸ πρόσωπον εἶναι ἐπίμηκες καὶ ᾠοειδές, οἱ ὀφθαλμοὶ ἀμυγδαλωτοί, εὐρεῖς καὶ οὐχὶ καμμύοντες ὅπως οἱ τῶν Μαλαίων. Ἡ ῥὶς εἶναι εὐθεῖα προεξέχουσα καὶ πολλάκις ἀρκετὰ λεπτή. Ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα προσεγγίζουσι τοὺς Νταγιὰκ πρὸς τοὺς ἄλλους Ἰνδονησιακοὺς καὶ τοὺς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τοῦ τύπου τῶν Μαλαίων, οἵτινες εἶναι βραχυκέφαλοι, χροιᾶς μελαψῆς, μὲ πρόσωπον στρογγύλον, ὀφθαλμοὺς μογγολικούς, καὶ ῥῖνα πλατεῖαν.

Ἀπὸ ἀπόψεως διανοητικῆς, οἱ Νταγιὰκ τῶν ἐκπολιτισμένων περιοχῶν εἶναι γενικῶς νοημονέστεροι τῶν Μαλαίων, τίμιοι δὲ καὶ φιλόξενοι. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες εἶναι εὐεπίφοροι εἰς τὸν πότον ἐξ οὗ, καὶ λόγῳ ἀφ' ἑτέρου τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συμβιώσεως πολλῶν ὁμοῦ οἰκογενειῶν, ἐλευθεριάζουν πως εἰς τὰς μεταξὺ τῶν δύο φύλων σχέσεις. Μαχητικοὶ ἐκ φύσεως, εὑρίσκοντο εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς εἰς διαρκῆ καὶ ἄγριον μεταξύ των πόλεμον· ἀλλὰ καὶ σήμερον ἔτι τὸ «ἀνθρωποκυνήγιον», αἱ ἐνέδραι, αἱ ἐξοντώσεις χωρίων ὁλοκλήρων, αἱ αἰχμαλωσίαι εἶναι συνήθεις εἰς τὰς ἐσωτερικὰς περιοχὰς τῆς νήσου. Ἀνθρωποφαγία δὲν ἐσημειώθη παρὰ μόνον εἰς δύο φῦλα, τοὺς *Τέριγκ* τοῦ Κουτσὶ καὶ τοὺς *Ντζὰνγκ-κὰνγκ* τοῦ Σανγκοοῦ.

Ὡς μόνον ἔνδυμα οἱ ἄνδρες φέρουν πλατεῖαν ζώνην ἀπὸ φλοιοὺς δένδρων ἢ ἀπὸ ὕφασμα, προσδενομένην περὶ τὴν ὀσφὺν καὶ μεταξὺ τῶν μηρῶν, αἱ δὲ γυναῖκες βραχεῖαν φοῦσταν. Τὰ κύρια ὅπλα των εἶναι τὸ *παράνγκ* ἢ *μαουντὸν* (εἶδος σπάθης ἐνθυμιζούσης τὸ *κρὶςς* τῶν Μαλαίων), τὸ *σιπὲτ* ἢ *σουμπιτὰν* (κοῖλος κλάδος μπαμποῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐκτοξεύουν δι' ἐμφυσήσεως δηλητηριασμένα βέλη) καὶ μία ἰδιότυπος ἀσπὶς ἐκ ξύλου.

Ὁ στιγματισμὸς (tatouage) εἶναι διαδεδομένος μεταξὺ ὅλων τῶν ἰθαγενῶν φύλων, ἐξαιρουμένων μόνον τῶν ἀγριωτέρων, τῶν *Ὀλο-Ὀτ* καὶ τῶν *Πουνάν*. Αἱ οἰκίαι των εἶναι παμμέγισται, στεγάζουσαι πολλάκις μέχρι διακοσίων προσώπων· τὰς κτίζουν ἐπὶ πασσάλων, εἰς ὕψος 2—5 μέτρων ὑπὲρ τὸ ἔδαφος, καὶ τὰς διαχωρίζουν διὰ μακροῦ διαδρόμου εἰς δύο τμήματα: τὸ ἓν ἀποτελεῖ εὐρύτατον διαμέρισμα, χρησιμοποιούμενον ὡς μαγειρεῖον καὶ αἴθουσα δι' ὅλους τοὺς συνοικοῦντας, τὸ δὲ ἕτερον σειρὰν δωματίων διὰ τὴν ἰδιαιτέραν χρῆσιν ἑκάστης οἰκογενείας. Αἱ κατοικίαι αὗται εἶναι ἐφωδιασμέναι μὲ ψάθας, μὲ οἰκιακά τινα σκεύη καὶ ἀγγεῖα καὶ μὲ μουσικὰ ὄργανα· μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων ἀξιολογώτερον εἶναι ἓν εἶδος πρωτογόνου πνευστοῦ ὀργάνου κατεσκευασμένου ἐκ μεγάλου φλασκίου καὶ σωλήνων ἐκ μπαμποῦ, διαφόρων διαμέτρων, φερόντων ὀπάς.

Τὰ πλεῖστα φῦλα τῶν Νταγιὰκ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ τὸ κυνήγιον· τὰ γειτνιάζοντα δὲ πρὸς τὴν θάλασσαν ἐπιδίδονται ἐπίσης εἰς τὴν ἁλιείαν καὶ τὴν περισυλλογὴν χελιδονοφωλεῶν. Γενικῶς οἱ ἰθαγενεῖς οὗτοι ἐμφανίζουν ἀξιόλογον ἐπίδοσιν εἰς τὴν σιδηρουργικήν, τὴν μεταλλοτεχνίαν καὶ τὴν πλεκτικήν. Οἱ τῶν ὀρεινῶν περιοχῶν, ὅπως οἱ Πουνὰν καὶ οἱ Ὀλο-Ὀτ ἀγνοοῦσι τελείως τὴν καλλιέργειαν καὶ διάγουν ζωὴν νομάδων συλλέγοντες καρποὺς καὶ ῥίζας ἢ θηρεύοντες τὰ ζῷα τῶν δασῶν.

Αἱ θρησκευτικαὶ ἀντιλήψεις τῶν Νταγιὰκ δὲν εἶναι ἐπαρκῶς γνωσταί. Οἱ ἴδιοι διατείνονται ὅτι πιστεύουν εἰς ἓν ὑπέρτατον ὄν, δημιουργὸν τοῦ κόσμου· ἀλλ' ἐκ τῶν ὀνομασιῶν τὰς ὁπ· ίας δίδουν εἰς τὴν θεότητα ταύτην,—*Μαχατάρα* (σανσκριτ. *μάχα* =μέγας), *Νατάλλα* (ἀραβ. *Ἀλλάχ*), *Ντζεμπάτα* (σανσκρ. *Ντεβάτα*=θεότης)—καταδεικνύεται ὅτι πρόκειται περὶ δοξασιῶν, τὰς ὁποίας ἐδανείσθησαν ἀπὸ τοὺς Ἰνδοὺς καὶ τοὺς Ἄραβας τὰ ἰθαγενῆ φῦλα τὰ ἐλθόντα εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν λαῶν τούτων. Οἱ γνήσιοι Νταγιὰκ πιστεύουν μόνον εἰς τὰ πνεύματα *(σαγγκιάνγκ)*, ἀγαθὰ ἢ πονηρά, πρὸς τιμὴν τῶν ὁποίων ἀνεγείρουν ξύλινα ἢ λίθινα εἴδωλα, παριστῶντα κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνθρωπάριον προβάλλον πελωρίαν γλῶσσαν. Ἱέρειαι ἑνὸς εἴδους μοναχικοῦ τάγματος, *Μπαλιὰν* λεγόμεναι, χρησιμεύουν ὡς μεσάζουσαι μεταξὺ τῶν πνευμάτων καὶ τῶν κοινῶν θνητῶν· εἶναι δὲ αἱ Μπαλιὰν συγχρόνως καὶ χορεύτριαι, ἀοιδοί, κοιναὶ γυναῖκες καὶ μαγικοθεραπεύτριαι. Εἴς τινα φῦλα ὑπάρχουν καὶ ἄνδρες μάγοι, καλούμενοι *Μπαζίρ*. Ἡ συνήθεια τοῦ *ταμποῦ* εἶναι κοινὴ εἰς τοὺς Νταγιάκ· διάφορα ἀντικείμενα γίνονται ἱερὰ διὰ διαφόρους λόγους καὶ κανεὶς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὰ θίξῃ εἰμὴ μόνον ἀφ' ἧς τὸ ταμποῦ ἀρθῇ διὰ θυσιῶν ἐκτελουμένων μέσῳ τῶν Μπαλιάν. Πολλοὶ τέλος ἐκ τῶν Νταγιάκ, ἰδίως τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου, ἔχουν ἀσπασθῆ τὸν Ἰσλαμισμόν, τοῦ ὁποίου ὅμως μόνον τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους γνωρίζουν οἱ περισσότεροι. Ἀναφορικῶς μὲ τὴν θρησκευτικὴν ἄποψιν ἂς σημειωθῇ ἀκόμη, ὅτι αἱ προσηλυτιστικαὶ προσπάθειαι τῶν Χριστιανῶν ἱεραποστόλων δὲν ἀπέδωκαν μέχρι τοῦδε ἀξιολόγα ἀποτελέσματα.

Αἱ ἱεροτελεστίαι τῶν Νταγιὰκ κατὰ τὰς γεννήσεις, τοὺς γάμους καὶ τοὺς θανάτους εἶναι ἁπλούσταται, συνιστάμεναι κυρίως εἰς πανηγυρισμούς, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων χορεύουν καὶ τρώγουν κατὰ κόρον. Ἄλλοτε προέβαινον καὶ εἰς ἀν-

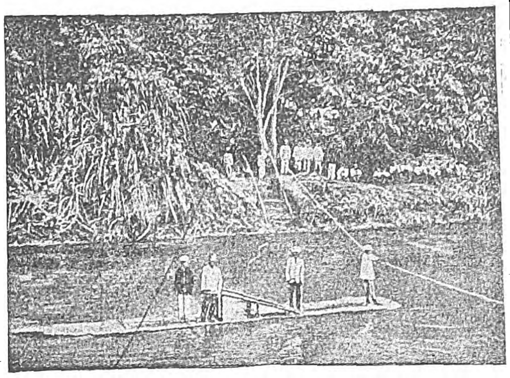

Βόρνεο: *Διάβασις ποταμοῦ.*

θρωποθυσίας, σφάζοντες ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ τοὺς ἐχθροὺς αἰχμαλώτους· μεταξὺ δὲ τῶν φύλων ἅτινα διετήρησαν περισσότερον τὸν ἀρχικόν των χαρακτῆρα, ὁ μνηστὴρ εἶναι καὶ τώρα ὑποχρεωμένος νὰ παρουσιάσῃ πρὸ τοῦ γάμου εἰς τοὺς γονεῖς τῆς νύμφης ἀριθμόν τινα ἐχθρικῶν κεφαλῶν ἢ κρανίων πρὸς διαπίστωσιν τῆς ἀνδρείας του.

Ἡ γλῶσσα τῶν Νταγιὰκ ἀνήκει εἰς τὴν γλωσσικὴν *μαλαιο-πολυνησιακὴν* οἰκογένειαν καὶ ὑποδιαιρεῖται εἰς πολλὰς διαλέκτους διαφερούσας αἰσθητῶς ἀπ' ἀλλήλων. Εἰς μόνον τὸ ΝΑ τμῆμα τῆς νήσου ὁμιλοῦνται τέσσαρες διακεκριμέναι διάλεκτοι. Εἰς τὰ ΒΔ ἡ γλῶσσα τῶν Νταγιὰκ ἔχει δανεισθῆ πολλὰς λέξεις ἀπὸ τοὺς Μαλαίους καὶ τοὺς Ἰαβαίους. Οἱ ἱερεῖς δὲ καὶ αἱ ἱέρειαι χρησιμοποιοῦσιν εἰδικὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα, τὸ *Μπόζα Σανγκιάνγκ*, τοῦ ὁποίου ἡ σπουδὴ ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς βεβήλους.

2) Οἱ *Μαλαῖοι*. Οἱ πρῶτοι μετανάσται τῆς μαλαϊκῆς φυλῆς ἦλθον εἰς τὴν νῆσον περὶ τὸν ΙΓ' μ. Χ. αἰῶνα. Ἦσαν Μαλαῖοι τῆς Σιγγαπούρης καὶ κατέλαβον τὴν ἀκτὴν τοῦ Μπρούνεϊ. Ὀλίγον βραδύτερον, κατὰ τὸν ΙΔ' καὶ ΙΕ' αἰῶνα, μετηνάστευσαν εἰς Βόρνεο πολυάριθμοι Ἰνδοὶ τῆς Ἰάβας μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἐν τῇ νήσῳ των βασιλείου τῶν Μαντζαπαχίτ, καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου, εἰς Σουκαντάνα, εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦ Ματάν, καὶ ἀλλαχοῦ. Μετ' αὐτοὺς ἄλλοι Μπουγκιναῖοι μετανάσται ἀπῴκησαν τὸ Μαμπάβα καὶ Ποντιανὰκ τῆς ἰδίας ἀκτῆς κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Καθ' ὅλας τὰς παραλίους περιοχὰς οἱ Ἰαβαῖοι, οἱ Μαλαῖοι καὶ οἱ Μπουγ-

Βόρνεο: *Τύπος ἰθαγενοῦς Νταγιάκ.*

κιναῖοι εἶναι τόσον ἀναμεμειγμένοι, ὥστε δὲν δύνανται νὰ θεωρηθοῦν παρὰ ὡς εἷς μόνος μαλαϊκὸς πληθυσμός. Εἴς τινα σημεῖα ἦλθον εἰς ἐπιμειξίαν καὶ μὲ τοὺς Νταγιὰκ καὶ ἐσχημάτισαν μικτοὺς πληθυσμούς, ὡς οἱ *Μπισσαγιάν*, τοῦ Μπρούνεϊ καὶ οἱ *Μπουλὲντ-Οὐπὶ* τῶν ἀγγλικῶν κτήσεων τῆς βορείου Βόρνεο· εἰς τοὺς τελευταίους τούτους εἶναι εὐδιάκριτος ἡ ἀνάμειξις τῶν μαλαϊκῶν χαρακτηριστικῶν (βραχυκεφαλία, μικρὸν ἀνάστημα) μετὰ τῶν χαρακτήρων τῆς φυλῆς τῶν Νταγιὰκ (εὐθεῖα ῥίς, ἀνοικτόχρουν δέρμα κτλ).

3) Οἱ *Κινέζοι*. Οἱ Σῖναι ναυτικοὶ ἐπεσκέπτοντο τὴν Βόρνεο ἤδη ἀπὸ τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, ἀλλὰ μόλις κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἤρχισε κανονικὴ πρὸς τὴν νῆσον μετανάστευσις ἐκ Κίνας. Οἱ ἄποικοι οὗτοι ἐστράφησαν κατ' ἀρχὰς πρὸς τὰ ἀγροτικὰ διαμερίσματα τῶν ΒΔ καὶ Δ περιοχῶν, κατόπιν δέ, κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, πρὸς τὰς μεταλλευτικὰς ἐκτάσεις (Μανπάβα, Σαμπὰς καὶ Ποντιανάκ). Ἡ μετανάστευσις Κινέζων εἰς Βόρνεο συνεχίζεται ἀκόμη καὶ σήμερον.

Οἱ Κινέζοι μένουν κεχωρισμένοι ἀπὸ τοῦ ὑπολοίπου πληθυσμοῦ τῆς νήσου καὶ ἀποτελοῦν μεταξύ των μυστικὰς ἑταιρείας (Κίνγκ-Σὶ), εἶδος κράτους ἐν κράτει. Μόνον εἰς τὴν ΒΑ Βόρνεο ἀνεμείχθησαν μετὰ τῶν Νταγιὰκ καὶ τῶν Μαλαίων σχηματίσαντες τὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν *Ντούσουν* γνωστὸν πληθυσμόν.

4) *Ἄλλοι ξένοι*. Οἱ Ἄραβες ἦλθον εἰς Βόρνεο κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δ' αὐτῆς χρονολογεῖται καὶ ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ εἰς τὴν νῆσον. Ἀνεμείχθησαν ὅμως κατὰ τὸ πλεῖστον μὲ τοὺς Μαλαίους καὶ τὰς ἄλλας φυλάς, δι' ὃ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τῇ νήσῳ γνησίων Ἀράβων εἶναι ἐλάχιστος. Οἱ *Σουλουάνοι* (κάτοικοι τῶν νήσων Σουλοὺ) ἔχουσιν ἐπίσης ἀραβικὸν αἷμα εἰς τὰς φλέβας των.

Οἱ κυρίαρχοι τέλος τῆς Βόρνεο Ἄγγλοι καὶ Ὀλλανδοὶ εἶναι τόσον ὀλίγοι, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ ἐπηρεάσῃ τὸ παράπαν ἡ παρουσία των τὸν ἐθνολογικὸν χαρακτῆρα τῶν κατοίκων.

—[ΠΟΛΙΤ. ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ] Ὡς προανεφέραμεν, ἡ Βόρνεο ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τῶν Πορτογάλων, ἀπῳκίσθη ὅμως τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Ὀλλανδῶν, οἵτινες, συνομολογήσαντες τῷ 1643 ἐμπορικὴν συνθήκην μετὰ τοῦ φυλάρχου τῆς περιοχῆς Μπαντζιρμασίν, ἔκτισαν ἐκεῖ φρούριον καὶ κατόπιν ἵδρυσαν πρακτορεῖον εἰς Τάτες. Δημιουργήσαντες βαθμηδὸν σοβαρὰς ἐμπορικὰς σχέσεις μὲ τοὺς ἰθαγενεῖς τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν, ἐπέτυχον νὰ παραχωρηθῇ εἰς αὐτοὺς τμῆμα τῆς νήσου ὑπὸ τοῦ φυλάρχου τοῦ Μπαντάν. Τέλος τῷ 1823 ἵδρυσαν τὴν πόλιν Ποντιανὰκ ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς καὶ ἐπεξέτειναν τὴν κατοχήν των εἰς σημαντικὰ ἐδάφη πρὸς τὰ ΝΔ τῆς νήσου. Οἱ Ἄγγλοι ἐπεχείρησαν νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς Βόρνεο τῷ 1702 καὶ τῷ 1774, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν. Τῷ 1842 ὅμως εἷς Ἄγγλος ἀξιωματικὸς τοῦ ἰνδικοῦ στρατοῦ, ὁ σὲρ *Ἰάκωβος Μπρούκ*, ἐπέτυχε νὰ παραχωρηθῇ εἰς αὐτόν, ὡς ῥατζά, ὑπὸ τοῦ σουλτάνου τοῦ Μπρούνεϊ ἡ περιοχὴ τοῦ Σαραγουάκ. Τῷ 1881 οἱ Ἄγγλοι ἐπέτυχον ἀπὸ τὸν ἴδιον σουλτᾶνον τοῦ Μπρούνεϊ νὰ τεθῇ τὸ βόρειον τμῆμα τῆς νήσου (ἡ σημερινὴ *Βορεία* ἢ *Βρεττανικὴ Βόρνεο*) ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν, κατὰ τύπους μὲν μιᾶς ἀγγλικῆς ἑταιρείας, κατ' οὐσίαν δὲ τῆς βρεττανικῆς κυβερνήσεως. Τῷ 1888 ἡ περιοχὴ αὕτη μετετράπη εἰς βρεττανικὸν προτεκτορᾶτον ὑπὸ Ἄγγλον διοικητήν. Τέλος ἡ μεταξὺ βορείου Βόρνεο καὶ Σαραβὰκ ἀπομένουσα περιοχὴ τοῦ σουλτανάτου τοῦ Μπρούνεϊ, γενομένη καὶ αὕτη ἀπὸ τοῦ 1888 ἀγγλικὸν προτεκτορᾶτον, παρεχωρήθη καὶ διοικητικῶς ἀπὸ τοῦ 1906 εἰς τοὺς Ἄγγλους, τοῦ σουλτάνου λαβόντος εἰς ἀντιστάθμισμα ἐτησίαν σύνταξιν 35.000 χρυσᾶ φράγκα. Οὕτως οἱ Ἄγγλοι ἐγένοντο κατ' οὐσίαν κύριοι ὁλοκλήρου τοῦ βορείου καὶ τοῦ βορειοδυτικοῦ τμήματος τῆς νήσου. Τὰ σύνορα μεταξὺ τῶν ἀγγλικῶν καὶ ὀλλανδικῶν κτήσεων καθωρίσθησαν τῷ 1892.

Ἡ Βόρνεο οὕτω χωρίζεται εἰς τὰς ἑξῆς ἐπαρχίας:

1) ***Δυτικὴ Βόρνεο*** καὶ 2) ***Νοτιοανατολικὴ Βόρνεο***, ἀμφότεραι ὑπὸ τοὺς ὀλλανδούς, διοικοῦντας ἀπευθείας μόνον τὰ παράκτια τμήματα· εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὑπάρχουσι σουλτᾶνοι καὶ ῥατζᾶ ὑποτεταγμένοι εἰς τὰς ὀλλανδικὰς ἀρχάς. Ὁ συνολικὸς πληθυσμὸς τῶν δύο ἐπαρχιῶν ἀνέρχεται εἰς 1.626.000 κατοίκων. Ἐξ αὐτῶν ἡ δυτικὴ Βόρνεο ἔχει ἔκτασιν 154.500 τετρ. χιλιομ. καὶ πληθυσμὸν 400.000 περίπου κατοίκων, ἐξ ὧν 260.000 ἰθαγενεῖς Νταγιάκ, οἱ δὲ λοιποὶ Μαλαῖοι κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ Κινέζοι. Ἀποτελεῖται κυρίως ἐκ τῶν λεκανοπεδίων τοῦ Καπούα καὶ τοῦ Σαμπάς, ἔχει δὲ κυριωτέρας πόλεις: α') τὸ *Ποντιανὰκ* (8.000 κατ.) ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ βορείου βραχίονος τοῦ ποταμοῦ Καπούα· αἱ οἰκίαι του εἶναι ἐκτισμέναι ἐπὶ πασσάλων· στερεῖται ποσίμου ὕδατος, θεωρεῖται ἐντούτοις ὑγιεινόν· β') τὸ *Σαμπάς*, κέντρον τῆς χρυσοφόρου περιοχῆς τῆς νήσου (πληθ. 9—10 χιλ. κατ.). Ἡ νοτιανατολικὴ Βόρνεο περιλαμβάνει τὰ λεκανοπέδια τοῦ Μπαρίτο εἰς τὰ Ν., τοῦ Μπουλαγκὰν καὶ τοῦ Κούτεϊ, εἰς τὰ Α. Ἔχει ἔκτασιν 400.000 τετρ. χιλιομ. καὶ 800.000 κατοίκων. Πρωτεύουσα ἡ *Μαντζερμασσὶν* ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Μπαρίτο καὶ Μαρταπούρα (κάτ. 25.000)· ἄλλη πόλις ἡ *Σαμαρίνδα* (κάτ. 5.000), εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ὁποίας ἐξάγονται ἀδάμαντες ἐκ τῶν στρωμάτων τῆς παραποταμίας ἄμμου.

Digitized by Google

3) ***Βόρειος***, ἢ ***Βρεττανική, Βόρνεο.*** Ἀγγλικὴ ἀποικία ἔχουσα ἔκτασιν 80.575 τετρ. χιλιομ. καὶ 257.000 περίπου κατοίκων (ἐξ ὧν Κινέζοι 34.000 καὶ Εὐρωπαῖοι 533 μόνον). Διαιρεῖται εἰς 9 ἐπαρχίας καὶ ἀποτελεῖ τὸ πλειότερον γνωστὸν τμῆμα τῆς νήσου, μολονότι ὀρεινότατον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ καλυπτόμενον ἀπὸ ζούγκλας καὶ δάση. Κυριώτεραι πόλεις τὸ *Σαντακὰν* (κάτ. 6 000) πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἡ *Τζάσσελτον* (κάτ. 5.950) ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς. Ἀπὸ τοῦ 1907 ὑπήχθη ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῆς βορείου Βόρνεο καὶ ἡ μικρὰ νῆσος *Λαμπουάν*, ἔχουσα ἔκτασιν 48 τετρ. χιλ. μόνον, ἀλλ' ἐνδιαφέρουσα ἀπὸ πλουτοπαραγωγικῆς ἀπόψεως· κάτ. αὐτῆς 6.546· πρωτεύουσα *Βικτωρία* (κάτ. 1500).

4) ***Σουλτανᾶτον τοῦ Μπρουνεΐ*** ὑπὸ ἐντόπιον σουλτᾶνον (ἀπὸ τοῦ 1905 τὸν Μωάμεθ - Τζεμὰλ - οὐλ-Ἀλὰμ), πράγματι ὅμως διοικούμενον, ὡς προαναφέραμεν, ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου παρέδρου διοικητοῦ. Κατέχει τὸ μέσον τοῦ δυτικοῦ παραλίου τμήματος τῆς νήσου, μεταξὺ βορείου Βόρνεο καὶ Σαραγουάκ, καὶ ἔχει σήμερον ἔκτασιν 9.000 τετρ. χιλιομέτρων μόνον. Πληθυσμὸς 25.451, ἐξ ὧν 12.000 Μαλαῖοι, 1000 Κινέζοι, οἱ δὲ ὑπόλοιποι ἰθαγενεῖς Νταγιὰκ ἐξισλαμισμένοι. Πρωτεύουσα *Μπρουνεΐ* (κάτ. 10.000).

5) ***Σουλτανᾶτον τοῦ Σαραγουάκ***, ἐκτάσεως 108.000 τετρ. χιλιομέτρων καὶ πληθυσμοῦ 600.000 περίπου κατοίκων, Μαλαίων καὶ Νταγιάκ. Κυβερνᾶται ὑπὸ ρατζά, τοῦ Bertram Brooke, ἀπογόνου τοῦ πρώτου ρατζὰ James Brooke, ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ Ἄγγλου κυβερνήτου τῆς Σιγγαπούρης. Πρωτεύουσα *Κουτσίγκ* μὲ 25.000 κατοίκους ἐξ ὧν εὐρωπαῖοι ὀλιγώτεροι τῶν 100. —Μ.

— [ΦΙΛΟΤΕΛ.] Εἰς μὲν τὸ τμῆμα τῆς μεγαλονήσου ταύτης τὸ κατεχόμενον ὑπὸ τῶν Ὀλλανδῶν κυκλοφοροῦσι τὰ τοῦ ὀλλανδικοῦ τύπου γραμματόσημα μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Ὀλλανδικαὶ Ἰνδίαι». Διὰ τὸ βόρειον ὅμως τμῆμα τῆς νήσου, τὸ κατεχόμενον ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ἐξεδόθησαν γραμματόσημα τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1883 μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Βόρειος Βόρνεο Ταχυδρομεῖον», εἰς τὴν ἀγγλικήν, ἀραβικὴν καὶ κινεζικὴν γλῶσσαν. Τὰ γραμματόσημα ταῦτα παριστῶσι λέοντα καὶ ἀκάτιον, εἰς δὲ τὰς μεγάλας ἀξίας τὰ ἐθνόσημα. Κατὰ τὰ ἔτη 1894, 1897 καὶ 1909 ἐξεδόθησαν αἱ γνωσταὶ εἰς τοὺς φιλοτελιστὰς ἐξωτικαὶ σειραί, ἀπεικονίζουσαι διάφορα τοπία τῆς νήσου, αἵτινες κατόπιν ἔλαβον διάφορα ἐπισημάσματα.

Κατὰ τὸν τελευταῖον Παγκόσμιον πόλεμον, ὅταν ὅλα τὰ ἐμπόλεμα κράτη ἐξέδωκαν γραμματόσημα ὑπὲρ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, δὲν καθυστέρησε καὶ τὸ ἀγγλικὸν αὐτὸ προτεκτορᾶτον. Οὕτω τῷ 1916 ἐπεσήμανεν ὁλόκληρον τὴν τελευταίαν σειρὰν τῶν γραμματοσήμων τοῦ 1909 μὲ ἕνα σταυρὸν (τύπου Μάλτας) εἰς ἐρυθρὸν χρῶμα, τῷ 1918 μὲ ὁλόκληρον τὸ «Red Cross» («Ἐρυθρὸς Σταυρὸς») καὶ τὴν ἀξίαν 2 cents ἐπὶ τῶν γραμματοσήμων τῆς τελευταίας σειρᾶς, καὶ μετὰ ἓν ἔτος μὲ τὸν σταυρὸν καὶ τὴν νέαν ἀξίαν four (=4) cents. Τὰ γραμματόσημα τῶν τριῶν αὐτῶν ἐκδόσεων εἶναι σπανιώτατα καὶ δυσεύρετα λόγῳ τῆς περιωρισμένης κυκλοφορίας των. Ἐπίσης ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ μιᾶς ἐκθέσεως, ἥτις ἔλαβε χώραν κατὰ τὸ 1922 εἰς τὴν Βόρνεο, ἐπεσημάνθη ἡ ἰδία σειρὰ μὲ τὸ σχετικὸν ἐπισήμασμα.

Τὰ γραμματόσημα τῆς Βόρνεο, πλὴν τῶν ἐκδόσεων ἀπὸ τοῦ 1894, ἔχουν λάβει καὶ τὸ ἐπισήμασμα «Postage Due» (=ὀφειλόμενον τέλος) καὶ χρησιμεύουσι διὰ τὰ εἰσπρακτέα τέλη. Ἐν γένει τὰ γραμματόσημα τῆς Βόρνεο (αἱ τακτικαὶ σειραὶ) ἐπειδή, μετὰ τὴν ἄρσιν των ἐκ τῆς κυκλοφορίας, ἐπωλήθησαν κατὰ ποσότητας, δὲν ἔχουν μεγάλην ἐμπορικὴν ἀξίαν, ζητοῦνται δὲ συνήθως μᾶλλον ἀπὸ τοὺς νέους συλλέκτας λόγῳ τῶν ἐξωτικῶν καὶ περιέργων παραστάσεων αὐτῶν, αἵτινες σημειωτέον ὅτι εἶναι καὶ καλλιτεχνικώτατα ἐκτυπωμέναι. Ε. Φ. Γ.

βορνεοκαμφορὰ (ἡ) *[Χημ.]* βλ. βορνεόλη.

βορνεόλη (ἡ) *[Χημ.]*. Εἶναι κυκλικὴ ἀλκοόλη ἀνήκουσα εἰς τὰ πολυκυκλικὰ τερπενικὰ σώματα,

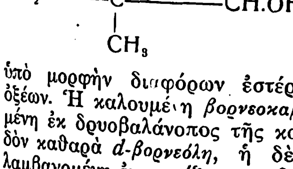

ἔχει τὸν παραπλεύρως τύπον καὶ εὕρηται ἐν τῇ φύσει καὶ ὑπὸ τὰς δύο αὐτῆς ὀπτικῶς ἐνεργοὺς μορφάς, τόσον ὡς ἐλευθέρα ὅσον καὶ ὑπὸ μορφὴν διαφόρων ἐστέρων μετὰ λιπαρῶν ὀξέων. Ἡ καλουμένη *βορνεοκαμφορά*, ἡ λαμβανομένη ἐκ δρυοβαλάνοπος τῆς καμφορᾶς, εἶναι σχεδὸν καθαρὰ *d-βορνεόλη*, ἡ δὲ *Ngai-καμφορά*, ἡ λαμβανομένη ἐκ κανύζης τῆς βαλσαμοφόρου, εἶναι σχεδὸν καθαρὰ *l-βορνεόλη*. Ἐλευθέρα βορνεόλη ἀνευρέθη εἰς τὰ κάτωθι αἰθέρια ἔλαια: ἔλαιον λαβαντίδος, ροσμαρινέλαιον, κιτρονελλέλαιον, κοριανδρέλαιον, βαλεριανέλαιον, ἔλαιον Spik, Thuja κ. λ. π., ὑπὸ μορφὴν δὲ ἐστέρος, καὶ κυρίως ὀξικοῦ, ἀπαντᾷ ἡ βορνεόλη εἰς τὰ ἔλαια διαφόρων κωνοφόρων, εἰς τὸ κοριανδρέλαιον, βαλεριανέλαιον (ὡς βουτυρικὸς καὶ ἰσοβαλεριανικὸς ἐστὴρ ἐπίσης), κ. λ. π. Ἐπίσης ἀνευρέθη εἰς τὸ ρητινέλαιον κέδρου τοῦ Λιβάνου.

Παρασκευάζεται ὑπὸ τὴν μορφὴν ἐστέρος αὐτῆς διὰ θερμάνσεως τερεβινθελαίου (ἐκ τοῦ ἐν αὐτῷ πινενίου) μετ' ὀξαλικοῦ, σαλικυλικοῦ βενζοϊκοῦ ἢ χλωρο— καὶ νιτροβενζοϊκοῦ ὀξέος εἰς 150° περίπου, τοιουτοτρόπως δὲ λαμβάνεται ὡς ἐνδιάμεσον προϊὸν τῆς συνθετικῆς παρασκευῆς τῆς καμφορᾶς, διότι ἡ βορνεόλη δι' ὀξειδώσεως μετατρέπεται εἰς ἀνενεργὸν καμφοράν.

Ἡ βορνεόλη κρυσταλλοῦται ἐκ λιγροΐνης εἰς ἑξαγωνικοὺς πίνακας ἢ φυλλίδια ὀσμῆς ὡς ἀπὸ καμφορᾶς καὶ μίνθης. Ἐξαχνοῦται εὐκόλως, εἶναι ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ εὐδιάλυτος εἰς τὰ πλεῖστα ὀργανικὰ διαλυτικὰ ὑγρά. Ἀμφότεροι αἱ ἐνεργοὶ μορφαί, ἤτοι ἡ d καὶ ἡ l, τήκονται εἰς 203°, βράζουν εἰς 213° καὶ ἔχουσιν εἰδικὴν στροφὴν $[\alpha]_D = \pm 37{,}^{\circ}44$ εἰς ἀλκολικὸν διάλυμα 20%. (Τὸ + ναι διὰ τὴν *d* μορφὴν καὶ τὸ — διὰ τὴν *l*.) Ἡ ἀνενεργὸς μορφὴ τήκεται εἰς 210°,5.

Χαρακτηριστικὸν παράγωγον εἶναι τὸ *χλωρίδιον τῆς βορνεόλης*, περὶ τῆς συντάξεως τοῦ ὁποίου ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὑφίσταντο ἀμφιβολίαι. Ἐκ τῶν ἐστέρων τῆς βορνεόλης ὁ *ἰσοβαλεριανικός*, ἢ ἐπίσης *ἰσοβαλεριανικὴ βορνεόλη* καλούμενος, ἀπαντᾷ εἰς τὸ βαλεριανέλαιον, βράζει εἰς 255—260° καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο ἄλλοτε ὑπὸ τὸ ὄνομα *βορνοβάλη* ἢ *βορνυβάλη* ὡς φάρμακον καταπραϋντικόν. Περαιτέρω ὁ σαλικυλικὸς ἐστήρ, ἤτοι ἡ *σαλικυλικὴ βορνεόλη*, χρησιμοποιεῖται ὡς ἀντινευραλγικὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *σαλίτη*. Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

βορνεσίτης (ὁ) *['Οργ. Χημ.]*. Καλεῖται ὁ μονομεθυλαιθὴρ τοῦ i-ἰνοσίτου (βλ.λ.). Ἀνευρίσκεται εἰς τὸ καουτσοὺκ τοῦ Borneo. Σ. Γ.

Βορνὴ ***Σπαθιοῦ*** *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν τῇ κυκλαδικῇ νήσῳ Κέᾳ ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου *Καλυδονύχι*, ἔνθα ἐρείπια ἀρχαίας μεγάλης οἰκοδομῆς καὶ ὀρυχεῖον. Δ. Ε. Μ.

βορνίτης (ὁ) (Bornit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς κρυστάλλους τοῦ κυβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Ἔχει θραῦσιν ὀστρεώδη, σκληρότητα 3ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 4,9—5,2, λάμψιν μεταλλικήν. Εἶναι ἐρυθρωπὸς τομβακιόχρους, συνήθως κατ' ἐπιφάνειαν ποικιλόχρωμος, συρόμενος δ' ἐπὶ πλακὸς ἀλαμποῦς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν φαιοϋπομέλαιναν. Χημικῶς ἐξεταζόμενος θεωρεῖται ὡς ἅλας ἑνὸς ὀξέος ἔχοντος τὸν χημικὸν τύπον $(HS)_3 Fe$ μὲ χαλκόν. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος παρίσταται $Cu_3 Fe S_3$ ἢ $3 Cu_2 S, Fe_2 S_3$. Περιέχει 55, 5% χαλκόν, 16, 4% σίδηρον καὶ 28, 1% θεῖον. Ἐν τούτοις ἡ περιεκτικότης τοῦ βορνίτου εἰς χαλκὸν συχνὰ εἶναι μεγαλυτέρα (66 % καὶ πλέον), ὁπότε δέον νὰ θεωρῆται ὡς μέλος τῆς σειρᾶς «η θειοῦχος ὑποχαλκὸς $(Cu_2 S)+(Fe_2 S_3)$ τριθειοῦχος σίδηρος», ὅπου τὸ η=3—6 καὶ πλέον.

Ὁ βορνίτης εἶναι σπουδαῖον μετάλλευμα χαλκοῦ, παρουσιαζόμενον κυρίως εἰς φλέβας χαλκούχων μεταλλευμάτων. Συχνὰ παρουσιάζεται συνανεπτυγμένος μὲ χαλκολαμπρίτην ὡς καὶ μὲ ἄλλα θειοῦχα ὀρυκτὰ τοῦ χαλκοῦ. Εἰς μεγάλα ποσὰ εὑρίσκεται εἰς τὸ δυτικὸν τμῆμα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἰδιαιτέρως παρὰ τὴν Butte (εἰς τὴν Μοντάναν), περαιτέρω εἰς τὸ Μεξικὸν καὶ εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικὴν(Tamaya τῆς Χιλῆς). Ἐν Εὐρώπῃ δὲν παρουσιάζονται τόσῳ συχναὶ παρόμοιαι φλέβες χαλκούχων μεταλλευμάτων. Ἐν Ἑλλάδι εὑρίσκεται εἰς τὸ Λιμογάρδιον πλησίον τῆς Λαμίας. Ὁ βορνίτης ὀνομάζεται καὶ *στικτὸς χαλκοπυρίτης* ἢ καὶ *ἐρουβεσκίτης*. Γ. Κ. Γ.

βορνοβάλη καὶ ***βορνυβάλη*** (ἡ) *[Χημ.]*· βλ. βορνεόλη.

βορνυλένιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Πολυκυκλικὸν τερπενικὸν σῶμα τοῦ τύπου $C_{10} H_{16}$. Εἶναι λίαν πτητικὸν σῶμα, τηκόμενον εἰς 113° καὶ βράζον εἰς 146°. Σ. Γ.

βοροβερτίνη (ἡ) (Borovertin) *[Φαρμ. Χημ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ *τριβορικὴ ἑξαμεθυλενοτετραμίνη*. Κρύσταλλοι λευκοὶ διαλυτοὶ εἰς ὕδωρ, περιέχοντες ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν σχεδὸν ἴσον ποσὸν βορικοῦ ὀξέος καὶ οὐροτροπίνης. Ἡ βοροβερτίνη χορηγεῖται ὡς ἀντισηπτικὸν τῶν οὔρων εἰς κόνιν ἢ δισκία. Κ. Γ. Μ.

Βοροβόγια ἢ ***Μποροβόγια*** (Borovoïa) *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ἐκαλοῦντο ἄλλοτε ἓξ ἁλμυραὶ λίμναι κείμεναι ἐν τῇ νοτιοδυτικῇ Σιβηρίᾳ, παρὰ τὰ ὅρια τῶν κυβερνείων τοῦ Ἀλτάϊ καὶ τοῦ Νόβο Νικολάϊεβ, μεταξὺ τῶν πόλεων Μπορὸφσκ καὶ Μποροβόϊ. Ἡ μεγαλιτέρα τούτων ὀνομάζεται σήμερον *Γκοργκόϊε*. —Μ.

βορόκερως (ὁ) (Borocerus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἑτεροκέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βομβυκιδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βορόκερως ὁ μαδαγασκάρειος* (Borocerus madagascariensis), ἰθαγενὴς τῆς Μαδαγασκάρης. Ὁ ἄρρην ἔχει χρῶμα πυρρόν, ἡ θήλεια ὑπόλευκον ἢ ὑπόφαιον μὲ μελανὰς ραβδώσεις ἐπὶ τῶν πτερύγων. Αἱ κάμπαι αὐτῶν καλύπτονται ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν χρώματος κυανοϊώδους καὶ ζῶσι κατὰ προτίμησιν ἐπὶ τῶν ἀγρωστοειδῶν. Ἐκ τοῦ βομβυκίου τῶν ἐντόμων τούτων παράγεται κατωτάτης ποιότητος μέταξα χρησιμοποιουμένη ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῆς νήσου πρὸς κατασκευὴν λεπτοτάτων ὑφασμάτων. Δ. Ν. Π.

βορολανίτης (ὁ) (Borolanit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἐκρηξιγενές, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *λευκιτικῶν συηνιτῶν*. Ἔχει χρῶμα σκοτεινόφαιον μὲ ἐρυθρὰς ἢ λευκάς, στρογγύλας ἢ ἐπιμήκεις κηλῖδας ψευδολευκίτου. Τὰ ἄλλα ὀρυκτὰ συστατικά του εἶναι τὸ ὀρθόκλαστον καὶ ὁ ἐλαιόλιθος (ἢ τὰ προϊόντα μετασωματώσεώς του), ὁ μελανίτης, ὁ πράσινος αὐγίτης, ὁ βιοτίτης, ὀρυκτόν τι τῆς ὁμάδος τοῦ σοδαλίθου καὶ σιδηρομεταλλεύματα. Οἱ βορολανῖται εὑρέθησαν εἰς τὴν λίμνην Borolan, Assyut εἰς τὸ Rosschire τῆς Σκωτίας. Πολλοὶ βορολανῖται ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης τοποθεσίας εἶναι ἐλαιολιθικοὶ συηνῖται πορφυροειδεῖς καὶ μελανιτοβριθεῖς καὶ αἱ κηλῖδές των δὲν εἶναι ψευδολευκῖται, ἀλλὰ μηχανικῶς παραμορφωμένα νατρομειγῆ ὀρθόκλαστα. Οἱ βορολανῖται δύνανται νὰ χαρακτηρισθῶσι καὶ ὡς *μελανιτοβριθεῖς λευκιτικοὶ συηνῖται*. Κατὰ τὸν Niggli ἀνήκουν εἰς τὰ *βορολανιτικὰ συηνιτικὰ* μάγματα τῆς *καλι-σειρᾶς*. Γ. Κ. Γ.

— **βορολανιτικὰ** *μάγματα* (τὰ) (borolanitische Magmen) *[Πετρογρ.]*. Μάγματα ἀνήκοντα εἰς τὴν ὁμάδα τῶν *συηνιτικῶν* μαγμάτων τῆς *καλι-σειρᾶς*. Εἶναι βασικὰ μάγματα. Πετρώματα σχηματισθέντα ἐκ τοιούτων μαγμάτων εἶναι ὁ *βεσβίτης*, ὁ *βορολανίτης*, ὁ *μισσουρίτης* κλπ. Γ. Κ. Γ.

— **βορολανιτικὸς** *πορφυρίτης* (ὁ) (Borolanitporphyr) *[Πετρογρ.]*. Πετρώματα μὲ πορφυριτικὸν ἱστόν, τὰ ὁποῖα εἶναι *λευκιτικοὶ πορφυρῖται*, φέροντες ἰσχυρῶς ἀνεπτυγμένους πορφυριτικοὺς κρυστάλλους τοῦ ὀρυκτοῦ *μελανίτου*. Γ. Κ. Γ.

Βόρολλος *[Γεωγρ.]*. Μεγάλη λίμνη μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τῶν δύο βραχιόνων τοῦ Νείλου κατὰ τὸ μέσον τῆς μεσογειακῆς παραλίας τοῦ Δέλτα, συγκοινωνοῦσα μὲ τὴν θάλασσαν δι' ἀνοίγματος τῆς βορείας της ὄχθης. Ὅταν ὁ Νεῖλος πλημμυρῇ, ἡ ἔκτασίς της γίνεται πολὺ μεγαλυτέρα. Κατέχει τὸ μέγιστον μέρος τῆς ἀπὸ Ροζέττης εἰς Δαμιέττην μεσογειακῆς ἀκτῆς. Τὸ ἄνοιγμά της ἦτο ἄλλοτε τὸ στόμιον τοῦ Σεβεννυτικοῦ βραχίονος τοῦ Νείλου. Ἐπὶ τῶν ΝΑ. ὄχθῶν της εἶναι τὸ χωρίον *Μπελτύμ*, ταυτιζόμενον πρὸς τὴν ἀρχαίαν πολίχνην *Πάραλον*, ἡ δὲ ὅλη ἔκτασις τῶν νοτίων ὄχθῶν της ταυτίζεται πρὸς τὴν ἀρχαίαν *Ἐλεαρχίαν* ἢ τὰ *Βουκόλια*, ὅπου ποιμένες βουβάλων καὶ ἁλιεῖς ἐνέμοντο τὰ μέρη ἀσκοῦντες τὴν πειρατείαν. Ὡραιότατα περιγράφει τὰ κρησφύγετά των εἰς τὰ ἕλη καὶ τοὺς καλαμῶνας, ὅπως καὶ τὴν ζωήν των, ὁ Ἡλιόδωρος εἰς τὰ «Αἰθιοπικά» του. Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι ὠνόμαζον τὸ μέρος *Μπαχμούρ*, ὅπως καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν βαρβάρων τούτων κατοίκων, ἥτις ἦτο ἡ τρίτη καὶ κατωτάτη διάλεκτος τῆς φαραωνικῆς ἐποχῆς. Γ. Λ. Α.

βορομαγνησίτης (ὁ) (Boromagnesit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς πολὺ μικρὰς λευκὰς σφαίρας καὶ κηλῖδας ἐντὸς κοκκώδους ἀσβεστολίθου (ὑποστάντος μεταμόρφωσιν ἐξ ἐπαφῆς) εἰς τὴν Rézbanya. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ὑδρομειγὲς βορικὸν μαγνήσιον μὲ χημικὸν μοριακὸν τύπον $2Mg_5 B_4 O_{11} \cdot 3H_2 O$. Ὀνομάζεται καὶ *στζαζβελυΐτης*. Γ. Κ. Γ.

Βορόμπκιεβιτς (Worobkiewicz), ***Ἰσίδωρος***. Μουσικοσυνθέτης γεννηθεὶς εἰς Τσέρνοβιτς τῆς Βουκοβίνας τῷ 1836 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1903. Ἱερεὺς ὢν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐπωφελήθη τῶν μουσικῶν σπουδῶν ἃς ἔκαμεν ἐν Βιέννῃ, ὅπως πλουτίσῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τέχνην τῆς πατρίδος του διὰ πολυφωνικῶν συνθέσεων, ἃς πρῶτος εἰσήγαγεν εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἵδρυσε τὴν «Ὀρθόδοξον Ἀκαδημίαν», εἰς ἣν ἐδιδάχθησαν πλεῖστοι μουσικοσυνθέται τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος. Αἱ συνθέσεις τοῦ Βορόμπκιεβιτς, γεγραμμέναι εἰς ρουμανικὴν καὶ ρουθηνικὴν γλῶσσαν, περιλαμβάνουν: «Ὕμνους τῆς Λειτουργίας», «Ὕμνους Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου», πολλὰς ἄλλας «Ὠδὰς» τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, 8 ρουμανικὰς μελῳδίας, ὀπερρέτας κ.τ.λ. Ὡς θεωρητικὸς συνέγραψε: «Γενικὴν μουσικὴν μέθοδον» (γερμ.) καὶ «Ἐγχειρίδιον μουσικῆς ἁρμονίας» (ρουμ.). Γ. Σ.

Βορονὲζ (Voronège ἢ Voronèje ἢ Woronesh) *[Γεωγρ.]*. Κυβερνεῖον τῆς εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας. Ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῶν κυβερνείων Ταμπὼφ καὶ Ὀρέλ, πρὸς Α. ὑπὸ τῶν κυβερνείων τοῦ Σαράτωφ καὶ τοῦ Στάλινγκραντ, πρὸς Ν. ὑπὸ τῶν διαμερισμάτων τοῦ Βορείου Καυκάσου καὶ τῆς Οὐκρανίας καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Οὐκρανίας τοῦ κυβερνείου τοῦ Κούρσκ. Ἔχει ἔκτασιν 67.400 τετρ.χιλ. καὶ 3.283.900 κατοίκους. Τὸ ἔδαφος αὐτοῦ εἶναι βουνῶδες μετ' εὐ-

Digitized by Google

φόρων κοιλάδων, διαρρεομένων ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Δὸν καὶ τῶν παραποτάμων αὐτοῦ. Εἶναι χώρα κυρίως γεωργικὴ καὶ παράγει ἄφθονα σιτηρά. Ἀκμάζει ἐπίσης ἐν αὐτῷ καὶ ἡ κτηνοτροφία. Ἡ βιομηχανία περιλαμβάνει ἐργοστάσια οἰνοπνευμάτων, βυρσοδεψεῖα, σαπωνοποιεῖα, χυτήρια κλπ.

— **Βορονὲζ** (Voronège ἢ Voronèje ἢ Woronesh) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου κυβερνείου, κειμένη ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, εἰς ἀπόστασιν 8 χιλ. ἀπὸ τῆς συμβολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν Δόν. Κάτ. 94.890. Ἔχει ἐργοστάσια γεωργικῶν ἐργαλείων. Ἐκτίσθη τῷ 1586 καὶ ἐχρησίμευεν ὡς φρούριον κατὰ τῶν Ταττάρων.

— **Βορονὲζ** (Voronège ἢ Voronèje ἢ Woronesh) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς διαρρέων τὰ κυβερνεῖα τῆς Τάμπωφ καὶ τοῦ Βορονέζ. Διέρχεται διὰ τῶν πόλεων Κόσλουβ, Λίπετσκ καὶ Βορονὲζ καὶ χύνεται εἰς τὸν Δόν. Τὸ μῆκος αὐτοῦ εἶναι 491 χιλιόμετρα. Μ. Δ. Β.

βορονία (ἡ) (Boronia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ῥυτοειδῶν*. Εἶναι μικρὰ δενδρύλλια, ἰθαγενῆ τῆς ἀνατολικῆς Αὐστραλίας, διακρινόμενα ἐκ τῶν ἀντιθέτων φύλλων των, ἅτινα εἶναι ἁπλᾶ, εὐώδη καὶ ἐπιμήκη. Τὰ ἄνθη των κεῖνται ὑπὸ τὰς μασχάλας ἢ τὰς κορυφὰς τῶν κλάδων καὶ εἶναι μεμονωμένα ἢ κατὰ κῦμα διατεταγμένα. Πρὸς τούτοις τὰ ἄνθη εἶναι ἑρμαφρόδιτα, κανονικὰ καὶ ἔχουσι κάλυκα ἐκ τεσσάρων σεπάλων ἀποτελούμενον καὶ 8 στήμονας, ὧν οἱ τέσσαρες εἶναι γονιμοποιοί. Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα διανοιγομένη εἰς τέσσαρας βαλβῖδας, ἕκαστος δὲ περικλείει ἓν ἢ δύο σπέρματα σαρκώδους συστάσεως. Γνωστὰ πλεῖστα εἴδη καλλιεργούμενα ἐν Εὐρώπῃ πρὸς κόσμον. Κοινότερα εἶναι: *βορονία ἡ πτερυγοειδὴς* (Boronia pinnata), ὡραῖον δενδρύλλιον μὲ κορμὸν 70—80 ἑκατοστομέτρων ὕψους, ἄνθη ἐρυθρὰ καὶ εὐώδη. *Βορονία ἡ μεγάστιγμος* (Boronia megastigma), διακρινομένη διὰ τὰ πολλὰ εὔοσμα ἄνθη της, ἅτινα ἔχουσι χρῶμα βαθὺ καστανόν. Ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

Βορονὶκζ (Woronicz), *Ἰωάννης-Παῦλος*. Πολωνὸς ποιητὴς (1757—1829). Τὸ κυριώτερον τῶν ἔργων αὐτοῦ εἶναι ἡ «*Σίβυλλα*», ἡρωϊκὸν ἔπος ἐκ τεσσάρων ᾠδῶν, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ποιητὴς ἀφηγεῖται τὴν ἱστορίαν τῆς Πολωνίας. Ἐπίσης ἄξια λόγου εἶναι τὸ ποίημα «Assarmot» καὶ ἡ «Lechiada», ἣν ὅμως δὲν ἐτερμάτισε. Τὰ «*Ἅπαντα*» τοῦ Βορονὶκζ ἐξεδόθησαν εἰς ἓξ τόμους ἐν Κρακοβίᾳ τῷ 1832. Τὸ πολιτικὸν ἰδανικὸν τοῦ λογοτέχνου τούτου ἦτο ἡ συνένωσις πάντων τῶν Σλαύων ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς Πολωνίας. —Β.

Βορονίκιν (Voronikin ἢ Voronikhin), ***Ἀνδρέας Νικοφόροβιτς***. Ρῶσος ἀρχιτέκτων (1760—1814). Εἶναι γνωστὸς ἰδίᾳ διὰ τὸν ἐν Πετρουπόλει παρ' αὐτοῦ οἰκοδομηθέντα ναὸν τῆς Παναγίας τοῦ Καζάν, ὅστις θεωρεῖται ὡς ἓν τῶν θαυμασιωτέρων μνημείων τῆς πόλεως ταύτης. Ὁ Βορονίκιν διηύθυνεν ἐπίσης τὴν οἰκοδόμησιν πολλῶν δημοσίων κτιρίων καὶ ἰδιωτικῶν μεγάρων. Τῷ 1800 διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ὡραίων Τεχνῶν τῆς Πετρουπόλεως. —Β.

Βοροντζὸφ (Vorontzof). Οἰκογένεια ῥωσικὴ καταγομένη ἐκ τοῦ ***Γαβριὴλ Βοροντζόφ***, φονευθέντος τῷ 1678 κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Σιγουρίν. Τῆς οἰκογενείας ταύτης κυριώτερα μέλη ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς:

— 1) ***Μιχαὴλ Ἰλαριόνοβιτς*** (1714—1767), ὅστις εὐνοηθεὶς ὑπὸ τῆς τσαρίνας Ἐλισάβετ ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀργότερον δὲ καὶ καγκελάριος (1744). Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βεστουγέβου (1758) προσελήφθη ὑπὸ τῆς Αἰκατερίνης Β' ὡς καγκελάριος, ὑπέπεσεν ὅμως εἰς τὴν δυσμένειάν της, διότι ἠκολούθησε τὴν μερίδα τοῦ μεγάλου δουκὸς Πέτρου.

— 2) ***Ἀλέξανδρος Ρωμάνοβιτς*** (1741—1805), ὅστις διετέλεσε καγκελάριος (1802) καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν.

— 3) ***Σέμεν Ρωμάνοβιτς*** (1744—1832), ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, διατελέσας πρεσβευτὴς ἐν Λονδίνῳ (1785—1806).

— 4) ***Σέμεν Σεμένοβιτς*** (1772—1856), υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Διῴκησε τὸ ἐν Γαλλίᾳ ῥωσικὸν σῶμα κατοχῆς (1815—1818), ἀργότερον δὲ διωρίσθη γενικὸς διοικητὴς τῆς Νέας Ρωσίας καὶ τῆς Βεσσαραβίας. Διηύθυνεν ὡσαύτως τὰς διαπραγματεύσεις τοῦ Ἄκκερμαν (1826) καὶ τὴν πολιορκίαν τῆς Βάρνας (1828). Μετέσχε κατόπιν διαφόρων ἐπιχειρήσεων ἐν Καυκάσῳ (1844—1854), εἰς ἃς διεκρίθη, διὰ τὰ κατορθώματά του δὲ ταῦτα ὠνομάσθη πρίγκιψ καὶ ἀρχιστράτηγος. Κ. Ι. Ν.

Βορονὼφ (Voronoff), ***Σέργιος***. Ρῶσος χειρουργός, γαλλικῆς ὑπηκοότητος ἀπὸ τοῦ 1895. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν ἐν τῇ σχολῇ τῶν Παρισίων, ὅπου ἐχρημάτισε μαθητὴς τοῦ μεγάλου χειρουργοῦ Péan. Ἤσκησε τὸ ἐπάγγελμά του κατ' ἀρχὰς ἐν Αἰγύπτῳ, ὅπου προσελήφθη ὡς χειρουργὸς τοῦ χεδίβου καὶ ἐμελέτησε τὴν ἐπίδρασιν τοῦ εὐνουχισμοῦ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου. Τῷ 1910 μετέβη εἰς Ἀμερικὴν διὰ νὰ παρακολουθήσῃ παρὰ τῷ Γάλλῳ χειρουργῷ Carrel τὰ ἐπὶ τῆς μεταμοσχεύσεως τῶν ἀδένων πειράματα. Ἐπιστρέψας εἰς Γαλλίαν ἐξετέλεσε πλεῖστα ὅσα πειράματα μεταμοσχεύσεως ἀδένων ἐπὶ ζῴων ἐν τῷ φυσιολογικῷ τμήματι τοῦ Collège de France, καὶ ἐτελειοποίησε τὴν μέθοδον ταύτην, ἐπινοήσας νέον τρόπον ἐκτελέσεως καὶ ἐφαρμόσας τοῦτον ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἐκ τούτου δὲ καὶ κατέστη ὀνομαστός.

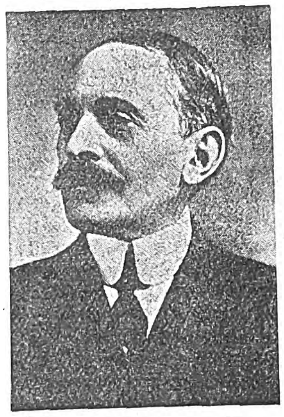

Σέργιος Βορονώφ.

Ἡ μέθοδός του συνίσταται εἰς τὴν μεταμόσχευσιν μικρῶν τεμαχίων ὄρχεος πιθήκου ἐντὸς τοῦ ὀσχέου ἀνδρός, καὶ στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, ὅτι κέντρα καὶ πηγαὶ τῆς ζωῆς εἶναι οἱ διάφοροι ἀδένες τῆς ἔσω ἐκκρίσεως, οἱ ὁποῖοι ἐκχύνουν εἰς τὸν ὀργανισμὸν ζωηφόρον τι ὑγρόν, ἕκαστος δι' εἰδικὸν σκοπὸν ἐν τῇ ζωῇ. Ἡ βλάβη ἢ ἡ ἀτροφία ἀδένος τινὸς τῆς ἔσω ἐκκρίσεως προκαλεῖ ἀνάλογον ἐν τῷ ὀργανισμῷ ἔλλειψιν καὶ βαθμηδὸν ἐπιφέρει τὸν θάνατον. Ἡ ἀτροφία λ.χ. καὶ ἡ κακὴ λειτουργία τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος (ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται εἰς τὸν λαιμὸν) ἐπιφέρει διανοητικὴν διατάραξιν καὶ βλακίαν. Εἰδικῶς δ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν μεταμόσχευσιν ὄρχεως πιθήκου εἰς ἄνδρα (ἐγχείρησις τοῦ Βορονώφ), αὕτη στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἔσω ἐκκρίσεως τοῦ γεννητικοῦ ἀδένος. Πράγματι διὰ πειραμάτων ἐπὶ ζῴων καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων ἀποδεικνύεται, ὅτι ὁ ὄρχις ἐκκρίνει πλὴν τοῦ σπερματικοῦ ὑγροῦ καὶ ἕτερον τοιοῦτον περιέχον τὴν *ὁρμόνην*, ἡ ὁποία ἐπιδρᾷ ὄχι μόνον ἐπὶ τοῦ ἀνδρικοῦ χαρακτῆρος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς διανοητικῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀξίας, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς γενικῆς σωματικῆς αὐτοῦ καταστάσεως. Ὁ εὐνουχισμὸς τοῦ πετεινοῦ, ἐπὶ παραδείγματι, προκαλεῖ ὄχι μόνον μαρασμὸν τοῦ λοφίσκου του, ἀλλὰ καὶ παῦσιν τοῦ ᾄσματος, προσέτι δὲ καὶ ἀπώλειαν τῆς πολεμικῆς του ὁρμῆς καὶ τοῦ ἐνστίκτου κυριαρχίας καὶ προστατεύσεως ὡς πρὸς τὰς ὄρνιθας. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Βορονὼφ ἐν Αἰγύπτῳ, ὁ ἀνὴρ ὁ ὁποῖος ἔχει εὐνουχισθῇ εἰς ἡλικίαν 6—7 ἐτῶν ἔχει τὸ κρανίον μικρότερον καὶ διανοητικὴν ἀξίαν ἐπίσης μικροτέραν τοῦ φυσιολογικοῦ ἀνδρός· ἡ μνήμη του εἶναι μικρὰ καὶ ἡ διάνοιά του ἀμελής.

Οἱ δύο πρῶτοι ἄρρωστοι, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐφηρμόσαμεν ἐν Ἑλλάδι τὴν μέθοδον τοῦ Βορονώφ, παρουσίαζον ἀτροφίαν ἢ ἔλλειψιν τῶν ὄρχεων. Ἀμφότεροι δὲ οὗτοι εἶχον μνήμην λίαν ἐλαττωματικὴν καὶ διανοητικὴν ἀνάπτυξιν μικράν. Παρεκάλεσα ἕνα τούτων νὰ γράψῃ εἰς τὴν μητέρα του τὰ κατὰ τὴν ἐγχείρησιν διὰ νὰ ἴδω τὰς σκέψεις του καὶ παρετήρησα ὅτι ἔγραψεν ὅ,τι δὲν θὰ ἔγραφε οὔτε ὀκταετὴς παῖς. Ἀφ' ἑτέρου οἱ ἄρρωστοι οὗτοι ἦσαν ὑψηλότεροι τοῦ συνήθους (διότι ἡ ὀστεοποίησις τῶν χόνδρων γίνεται βραδύτερον) καὶ παχύτεροι. Τὸ δέρμα των ἦτο στιλπνὸν καὶ ἄτριχον. Πάντα ταῦτα δεικνύουν τὴν ὑπὸ τοῦ ὄρχεως ἔκκρισιν ὑγροῦ ἀπαραιτήτου ὄχι μόνον διὰ τὴν γεννητικὴν ἱκανότητα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν διανοητικὴν καὶ σωματικὴν ἐν γένει τοιαύτην.

Ὁ *Brown-Séquard* τῷ 1889 ἀνεκάλυψεν ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ καταπολεμηθοῦν αἱ διαταραχαί, αἱ ὁποῖαι ὀφείλονται εἰς ἀτροφίαν ἢ κακὴν λειτουργίαν ἀδένος τινὸς ἐσωτερικῆς ἐκκρίσεως, διὰ τῆς παροχῆς ὀροῦ ἢ ὀποῦ τῶν ὑγιῶν ἀδένων, δημιουργήσας οὕτω τὴν *ὀποθεραπείαν*, ἡ ὁποία τόσας ἐφαρμογὰς ἔχει εἰς τὴν ἐπιστήμην. Τὸ μειονέκτημα τῆς μεθόδου τοῦ Brown-Séquard ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι πρέπει διαρκῶς καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν ὁ πάσχων νὰ λαμβάνῃ ἐλαχίστας δόσεις ὀποῦ ὑγιοῦς ἀδένος, διότι, ἐὰν διακόψῃ τὴν πρόσληψιν τοῦ ὀποῦ τούτου, ἐπανέρχονται ἀμέσως αἱ παθολογικαὶ ἐκδηλώσεις. Διὰ τῆς ἐγχειρήσεως τοῦ Βορονώφ, ἀντὶ νὰ δίδωμεν τὸν ὀπὸν τοῦ γεννητικοῦ ὀργάνου, προσράπτομεν μέρος τοῦ ὀργάνου τούτου τοῦ πιθήκου εἰς τὸν ἀτροφικὸν γεννητικὸν ἀδένα τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος οὕτω ζωογονεῖται καὶ παράγει τοὺς τόσον ἀναγκαίους εἰς τὸν ὀργανισμὸν χυμούς. Διὰ τῆς ἐγχειρήσεως ταύτης δὲν βελτιοῦται μόνον ἡ γενετήσιος ὁρμή, ἀλλὰ καὶ ὅλη ἡ σωματικὴ καὶ διανοητικὴ κατάστασις τοῦ ἐγχειρηθέντος. Τὸ λεχθὲν δέ, ὅτι ὁ ὑφιστάμενος τὴν ἐγχείρησιν προσλαμβάνει ἔνστικτα καὶ συνηθείας τοῦ πιθήκου, εἶναι ὅλως ἀνακριβές. Διὰ τῆς ἐγχειρήσεως τοῦ Βορονὼφ ἐνισχύεται τὸ ὄργανον πρὸς ἔκκρισιν χυμῶν, οἱ ὁποῖοι ὅμως εἶναι χυμοὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ καὶ δὲν ἔχουν τίποτε τὸ κοινὸν μὲ τοὺς τοῦ πιθήκου.

Ἡ μεταμόσχευσις γεννητικῶν ἀδένων ἀπὸ πιθήκου εἰς ἄνθρωπον ἐνδείκνυται εἰς πλείστας περιπτώσεις, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ διαιρεθοῦν εἰς τρεῖς κατηγορίας: α') εἰς τὰς νόσους ἐν γένει, β') εἰς τὴν βαθμιαίαν καὶ φυσιολογικὴν ἐλάττωσιν τῆς λειτουργίας τοῦ ὄρχεως (γῆρας) καὶ γ') εἰς τὴν ἀνατομικὴν ἢ φυσιολογικὴν ἐλαττωματικότητα τῶν γεννητικῶν ἀδένων.

1) *Μεταμόσχευσις πρὸς καταπολέμησιν τῶν νόσων.* Ἡ ἐγχείρησις αὕτη δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς καταπολέμησιν νόσων τοπικῶν (τῶν γεννητικῶν ἀδένων) ἢ καὶ γενικῶν ἢ ψυχικῶν. Αἱ νόσοι τοῦ ὄρχεως (ὄγκοι, φυματίασις, διάφοροι ὀρχίτιδες) ἐπιφέρουν πολλάκις ἐλάττωσιν ἢ παῦσιν τῆς ἀξίας τοῦ ὄρχεως, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πρὸς παθολογικόν, πολλάκις δὲ καὶ χειρουργικὸν εὐνουχισμόν. Μεταμόσχευσις τοιαύτη ἐφηρμόσθη ὑπὸ πλείστων χειρουργῶν. Γενικαί τινες τοξικαὶ ἢ μολυσματικαὶ νόσοι ἐλαττώνουν ἐνίοτε τὴν ἀξίαν τοῦ ὄρχεως διὰ τῆς ἐπιδράσεώς των ἐπ' αὐτοῦ. Τὸ τοιοῦτον συμβαίνει ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὴν *ἐπιδημικὴν παρωτίτιδα*. Εἰς τοὺς νευρασθενικοὺς ἐκείνους, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ νευρασθένεια ὀφείλεται εἰς τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς λειτουργίας τοῦ ὄρχεως, ἡ μεταμόσχευσις δύναται νὰ εἶναι ὠφέλιμος, ὅπως ἀποδεικνύουν αἱ παρατηρήσεις τοῦ Βορονώφ, τοῦ *Max Thoreck* κλ.

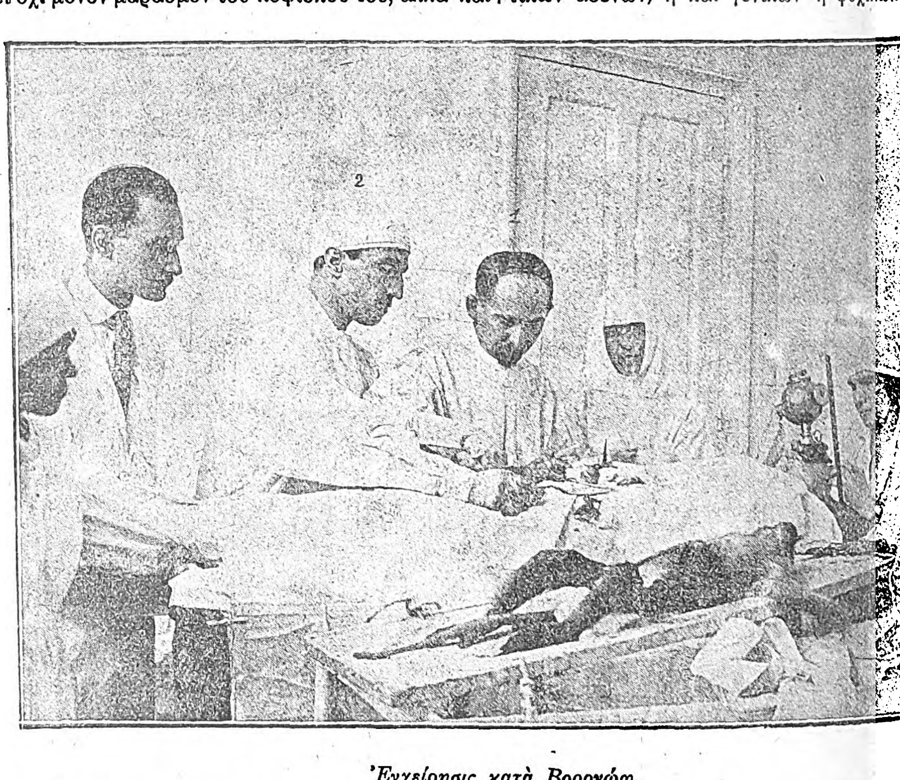

Ἐγχείρησις κατὰ Βορονώφ.

[1 Ὁ καθηγητὴς Σ. *Οἰκονόμος* ἐκτελεῖ τὴν ῥαφὴν τοῦ ὀσχέου. 2 Ὁ ἐπιμελητὴς Ν. *Βρυώνης*. Ὁ ἄρρωστος ναρκωμένος δι' αἰθέρος. Παραπλεύρως αὐτοῦ ὁ ναρκωμένος ἐπίσης πίθηκος, τοῦ ὁποίου ἔχουν ἀφαιρεθῆ οἱ ἀδένες.]

Digitized by Google

2) *Μεταμόσχευσις πρὸς καταπολέμησιν τοῦ γήρατος.* Τὸ *γενικὸν γῆρας*, ἤτοι ἡ ἁπλῆ κατάπτωσις τῶν γερόντων, καὶ τὸ *μερικὸν γῆρας*, ἤτοι τὸ πρόωρον γῆρας, τὸ ὁποῖον προσβάλλει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰς σωματικὰς καὶ διανοητικὰς αὐτοῦ ἰδιότητας, ὀφείλονται εἰς ἐλαττωματικὴν λειτουργίαν τῶν ἔσω ἐκκρίσεων. Εὐνόητον λοιπὸν εἶναι ὅτι δυνάμεθα εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας διὰ τῆς μεταμοσχεύσεως νὰ ἀντικαταστήσωμεν τὴν ἐλλείπουσαν λειτουργίαν, ἐφ' ὅσον βεβαίως ἡ ἀτροφία δὲν εἶναι τελεία ἱστολογικῶς, καὶ ἐὰν παραμένουν εἰσέτι ἀρκετὰ κύτταρα διὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὸν ἐρεθισμὸν τῆς ἐκκρίσεως ὁρμόνης, τὸν ὁποῖον προκαλεῖ ἡ μεταμόσχευσις. Πράγματι δὲ εἶναι ἀποδεδειγμένον, ὅτι οἱ εὐνοῦχοι γηράσκουν προώρως καὶ ἀποθνήσκουν κατὰ τὸν Βορονὼφ μεταξὺ 50—60 ἐτῶν. Ἐκ τούτων ἐξάγεται ὅτι ἡ ἔλλειψις τῆς ἐσωτερικῆς ἐκκρίσεως τοῦ ὄρχεως βραχύνει τὸν βίον καὶ προκαλεῖ πρόωρον γῆρας.

3) *Μεταμόσχευσις πρὸς καταπολέμησιν συγγενοῦς ἐλαττωματικότητος τῶν γεννητικῶν ἀδένων.* Ἡ *κρυπτορχιδία*, ὁ *εὐνουχοϊδισμός*, ἡ *ἀτροφία τῶν ὄρχεων* κλπ. ἀποτελοῦν ἴσης ἐνδείξεις τῆς μεταμοσχεύσεως. Αἱ δύο πρῶται ἡμῶν περιπτώσεις ἐγχειρήσεως Βορονὼφ ἐφηρμόσθησαν εἰς νέους 27—28 ἐτῶν μετὰ τελείας ἀτροφίας ἢ ἐλλείψεως ὄρχεων καὶ ἔδωκαν ἀποτελέσματα ἀρκετὰ ἱκανοποιητικά τοὐλάχιστον μέχρι σήμερον. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ συγκρατήσωμεν, ἐξ ὅλων τούτων τῶν ἐνδείξεων τῆς μεταμοσχεύσεως ὄρχεως ἀπὸ πιθήκου εἰς ἄνθρωπον, εἶναι, ὅτι ἡ ἐγχείρησις αὕτη ἐπιφέρει ἐγκεφαλικὴν γενικὴν καὶ γεννητικὴν ἀνανέωσιν. Ἡ διανοητικὴ ἀνικανότης συνοδεύει συνήθως τὴν γεννητικὴν τοιαύτην. Μετὰ τὴν μεταμόσχευσιν, πλὴν τῆς γεννητικῆς ἱκανότητος, παρατηρεῖται καὶ πνευματικὴ τοιαύτη.

Κατὰ τὴν μεταμόσχευσιν ὄρχεως πιθήκου εἰς ἄνθρωπον, ἡ κυριωτέρα φροντὶς πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἐξασφάλισις τῆς τροφοδοτήσεως τοῦ ἀδένος. Τὸ τοιοῦτον θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς ἀναστομώσεως τῶν ἀγγείων τοῦ ὄρχεως πιθήκου πρὸς τὰ ἀγγεῖα τοῦ ὄρχεως ἀνθρώπου. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ ἀγγεῖα ταῦτα εἶναι λεπτά, διὰ τοῦτο ἡ ἀναστόμωσις αὕτη εἶναι ἀδύνατος, ἐκτὸς ἐὰν ἐγίνετο ἐκτομὴ μοίρας τῆς κοιλιακῆς ἀορτῆς καὶ τῆς κάτω κοίλης φλεβὸς δεξιόθεν ἢ τῆς νεφρικῆς φλεβὸς ἀριστερόθεν. Θὰ ἐγίνετο τότε ῥαφὴ πρὸς τὰ ἀντίστοιχα ἀγγεῖα τοῦ δότου. Ἡ ἐγχείρησις αὕτη εἶναι βεβαίως ἀνεφάρμοστος. Τούτου ἕνεκα οἱ χειρουργοὶ τοῦ *Chicago Lydston et Lespinass* ἐπεχείρησαν τὴν ἔγκλεισιν τοῦ ὄρχεως, ἄλλοτε μὲν ὑπὸ τὸ δέρμα, ἄλλοτε δὲ ὑπὸ τὸ περιτόναιον. Ἀλλὰ καὶ τὸ τοιοῦτον ἀπέτυχε, διότι ἡ νέκρωσις τοῦ ὄρχεως ἢ ἡ ταχεῖα ἀπορρόφησίς του ἐπήρχετο πάντοτε. Τότε ὁ Βορονὼφ ἐπειραματίσθη ἐπὶ ζῴων κατὰ ὅλως ἀντίθετον τρόπον. Ἀντὶ νὰ μεταμοσχεύσῃ ὁλόκληρον ὄρχιν, μετεμόσχευσε κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Oustini ἐκ Γενεύης ἐλάχιστα τεμαχίδια ὄρχεως. Παρετήρησεν ὅμως ὅτι μετὰ 2—3 τὸ πολὺ μῆνας οὐδὲν τῶν τεμαχιδίων τούτων ἀνευρέθη, ἑπομένως εἶχον ἀπορροφηθῆ καὶ ταῦτα. Τέλος ὁ Βορονὼφ ἐσκέφθη ὅτι, ἀφοῦ ὁλόκληρος ὁ ὄρχις ἀποτελεῖ τεμάχιον λίαν μέγα, ὥστε νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ διατήρησίς του ἐν τῇ ζωῇ ὑπὸ τῶν νεοσχηματισθέντων ἀγγείων, λογικὸν εἶναι νὰ χρησιμοποιηθοῦν πολλὰ τεμάχια μικροτέρων διαστάσεων καὶ ὡς τοιαῦτα μετὰ πολλοὺς πειραματισμοὺς εὗρεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ἔχουν μῆκος 2 ἑκμ., πλάτος $^1/_2$ ἑκμ. καὶ πάχος ὀλίγων χιλιοστομέτρων.

Μετὰ τὴν ἐγχείρησιν ὁ ἄρρωστος αἰσθάνεται βελτίωσιν καταπληκτικήν, τόσον ἀπὸ γεννητικῆς ὅσον καὶ ἀπὸ διανοητικῆς καὶ γενικῆς ἀπόψεως. Οἱ γέροντες, οἱ ὁποῖοι ὑπέστησαν τὴν ἐγχείρησιν τοῦ Βορονὼφ παρουσιάζουν ἀπὸ τῶν πρώτων μετεγχειρητικῶν ὡρῶν στύσεις καὶ βραδύτερον ἱκανότητα πρὸς ἐκσπερματώσεις. Δὲν εἶναι πλέον μελαγχολικοί, ἀλλ' εὔθυμοι καὶ πλήρεις ἐπιθυμίας πρὸς διανοητικὴν καὶ σωματικὴν ἐργασίαν. Χάνουν συνήθως τὸ γεροντικὸν πάχος καὶ ἀποκτοῦν νεανικὴν οὕτως εἰπεῖν εὐκινησίαν.

Ἡ μεταμόσχευσις ᾠοθήκης παρὰ γυναικὶ ἐφηρμόσθη ἀπὸ πολλοῦ χρόνου, εἴτε πρὸς καταπολέμησιν τῆς στειρώσεως, εἴτε πρὸς καταπολέμησιν τῶν διαταραχῶν, αἱ ὁποῖαι ὀφείλονται εἰς τὴν αἰφνιδίαν ἐξάλειψιν τῆς ἐμμήνου ῥύσεως εἰς νεαρὰν γυναῖκα κατόπιν διπλῆς ᾠοθηκεκτομῆς. Πρὸς τὸν τελευταῖον τοῦτον σκοπὸν ὁ καθηγητὴς *Tuffier* ἐξετέλεσε μέγαν ἀριθμὸν μεταμοσχεύσεων ᾠοθήκης καὶ ἔσχεν ἐξαίρετα ἀποτελέσματα. Ἀπὸ τοῦ 1923 ὁ Βορονώφ, ὁ *Dartigues* καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ἐξετέλεσαν μεταμόσχευσιν ᾠοθήκης πιθήκου εἰς γυναῖκα κατὰ τὴν μέθοδον Βορονὼφ πρὸς καταπολέμησιν τοῦ γήρατος καὶ ἔσχον ἐπίσης καλὰ ἀποτελέσματα, ἀνάλογα πρὸς τὰ τῶν ἀνδρῶν: ἐλάττωσιν τοῦ πάχους (10—16 χιλιόγραμμα ἐντὸς 3 μηνῶν εἰς μίαν περίπτωσιν τοῦ Βορονώφ), αὔξησιν τῆς δυνάμεως, ἐξάλειψιν τῆς μελαγχολίας κλπ.

Σ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Βορὸς *[Γεωγρ.]* βλ. λ. Βορρός.

Βοροσίλωφ, *Κλήμης*. Ρῶσος κομμουνιστής, στρατιωτικὸς καὶ πολιτικός. Γεννηθεὶς τῷ 1881 ἐκ γονέων ἐργατῶν ἀνεμείχθη ἀπὸ ἡλικίας 22 ἐτῶν εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν τῆς πατρίδος του καὶ ἐξωρίσθη ἐπανειλημμένως ὑπὸ τῆς τσαρικῆς κυβερνήσεως. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς γερμανικῆς κατοχῆς τῆς Οὐκρανίας, ὁ Βοροσίλωφ ὠργάνωσε στρατιωτικῶς τοὺς ἐργατικοὺς πληθυσμοὺς αὐτῆς καὶ ὅταν ἀπεχώρησαν οἱ Γερμανοὶ ἔγινε μέλος τῆς οὐκρανικῆς σοβιετικῆς κυβερνήσεως. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1921 ἐπέδειξε μεγάλην δραστηριότητα διὰ τὴν κατάπνιξιν τῆς κατὰ τῆς σοβιετικῆς κυβερνήσεως στάσεως τῆς Κροστάνδης. Σήμερον εἶναι λαϊκὸς ἐπίτροπος ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν καὶ Στρατιωτικῶν, πρόεδρος τοῦ Ἐπαναστατικοῦ Στρατιωτικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑνώσεως Σοσιαλιστικῶν Σοβιετικῶν Δημοκρατιῶν καὶ μέλος τοῦ Πολιτικοῦ Γραφείου τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ῥωσικοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος. —Β.

Βοροσμάρτυ (Vorosmarty), ***Μιχαήλ*.** Οὔγγρος λογοτέχνης (1800—1855). Τὰ πρῶτα ἔργα του: «Ὁ *βασιλεὺς Σολομὼν*» (1821), «*Ἡ νίκη τῆς πίστεως*» καὶ ὁ «Βασιλεὺς Σιγισμοῦνδος», τὸν κατέστησαν ἕνα τῶν στυλοβατῶν τῆς οὐγγρικῆς λογοτεχνίας. Ἕτερα ἔργα του εἶναι: «Ἡ φυγὴ τοῦ Ζάλαμ», «Σερχαλώμ», «Ἡ γοητευτικὴ κοιλάς», «Κόντ» καὶ «Ἔγκερ», ἅτινα τὸν ἀνέδειξαν ἀκαδημαϊκόν. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848 ἐξελέγη μέλος τοῦ κομιτάτου «Μπάσκα», ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν Αὐστριακῶν κατεδικάσθη ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως εἰς πολυετῆ φυλάκισιν. Ἀποφυλακισθεὶς μετ' ὀλίγον ἤρχισε μεταφράζων τὰ ἔργα τοῦ Σαίξπηρ, ἀλλ' ὁ θάνατος δὲν τὸν ἀφῆκε νὰ ἀποπερατώσῃ τὴν ἐργασίαν του ταύτην. Κ. Ι. Ν

βοροφάγος (ὁ) (Borophagus Cope) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀμφικυονινῶν κυνιδῶν σαρκοφάγων* θηλαστικῶν. Τὸ κρανίον τῶν ζῴων τούτων ἦτο βραχὺ καὶ χονδροειδές. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Μοντάναν, τὸ Τεξάς, Νεμπράσκαν. Γ. Κ. Γ.

Βορόφσκι (Vorovski), ***Βακλάβ*.** Ρῶσος κομμουνιστὴς πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1871 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1923. Ἀναμειχθεὶς ἐνωρίτατα, ἐνῷ ἦτο ἀκόμη σπουδαστὴς τοῦ πολυτεχνείου τῆς Πετρουπόλεως, εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν τῆς πατρίδος του, ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν δραστηριωτέρων προπαγανδιστῶν καὶ ὀργανωτῶν ταύτης κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετηρίδα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Πολλάκις φυλακισθεὶς ὑπὸ τῆς τσαρικῆς κυβερνήσεως καὶ δεινοπαθήσας, παρέμεινε πιστὸς εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν περίοδον τοῦ 1905, ὁπότε πολλοὶ διανοούμενοι ἀπεσύρθησαν τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος. Μετὰ τοῦ Λένιν ὑπῆρξε συντάκτης τοῦ μπολσεβικικοῦ ὀργάνου «Προλετάριος». Κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ἤσκει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ μηχανικοῦ ἐν Σουηδίᾳ καὶ εἰργάζετο διὰ τὴν συνένωσιν τῶν ἐπαναστατικῶν δυνάμεων τῆς Ρωσίας. Μετὰ τὴν ὀκτωβριανὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1917 ὁ Βορόφσκι ἐγένετο πρεσβευτὴς τῆς σοβιετικῆς κυβερνήσεως ἐν Ρώμῃ καὶ ἔφερεν εἰς πέρας δυσκολωτάτας διπλωματικὰς ἀποστολάς. Κατὰ τὴν συνδιάσκεψιν τῆς Γενεύης προσέφερε σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τὴν σοβιετικὴν Ρωσίαν καὶ διὰ τοῦτο ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος τῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν Λωζάννην. Ἐνταῦθα ἐδολοφονήθη ὑπό τινος φασιστοῦ τὴν 10ην Μαΐου 1923 —Β.

βορραγινίδαι (οἱ) (Borraginaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Εἶναι πόαι ἢ θάμνοι ἐτήσιαι ἢ πολυετεῖς, μὲ κεκαλυμμένον ὑπὸ σκληρῶν τριχῶν βλαστόν. Φύλλα συνήθως ἐναλλασσόμενα, ἁπλᾶ καὶ ἄνευ μίσχου. Ἄνθη ἑρμαφρόδιτα καὶ κανονικά, μὲ διπλοῦν, πενταμερὲς περιάνθιον, κάλυξ γαμοσέπαλος καὶ εὔπτωτος, ἓξ στήμονες κατ' ἐναλλαγὴν εὑρισκόμενοι μὲ τὰ πέταλα. Ὠοθήκη ἐλευθέρα μὲ δύο λοβούς, ὧν ἕκαστος διαιρεῖται συνήθως εἰς δύο, περιέχουσα ἀνάτροπα ἢ ἡμιανάτροπα σπέρματα. Ὁ καρπὸς εἶναι ἀχαίνη καὶ περικλείει μικρὸν ἀριθμὸν σπερμάτων. Οἱ βορραγινίδαι εἶναι φυτὰ ἰθαγενῆ τῶν εὐκράτων χωρῶν. Γνωστὰ περὶ τὰ 1000 γένη, ὧν κοινότερα τὰ ἑξῆς: *ἀλκάννα* (Alkanna), *βορράγινον* (Borrago), *βούγλωσσον* (Anchusa), *ἔχιον* (Echium), *ἡλιοτρόπιον* (Heliotropium), *κήρινθος* (Cerinthus), *κορδία* (Cordia), *κυνόγλωσσον* (Cynoglossum), *λιθόσπερμον* (Lithospermum), *μυοσωτίς* (Myosotis), *ὄνοσμα* (Onosma), *πνευμονικὴ* (Pulmonaria), *σύμφυτον* (Symphytum), *τραχύσπερμον* (Trachyspermum) κ. τ. λ. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοφυτολ.]* Τῆς οἰκογενείας ταύτης λείψανα (ἄνθη καὶ καρποὶ) εἶναι γνωστὰ ἐκ στρωμάτων τῆς ὀλιγοκαίνου καὶ μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ Βοημίᾳ, ὡς καὶ ἐκ μειοκαινικῶν στρωμάτων τοῦ Κάτω Ρήνου. Γ. Κ. Γ.

βορραγινίτης (ὁ) (Borraginites) *[Παλαιοφυτολ.]* Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βορραγινιδῶν σωληνανθῶν συμπετάλων δικοτύλων*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς τῆς ὀλιγοκαίνου καὶ μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Ἑλβετίαν καὶ Βοημίαν. Γ. Κ. Γ.

βορράγινον (τὸ) (Borrago) *[Βοτ.]* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βορραγινιδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι πόαι ἐτήσιαι ἢ πολυετεῖς, ὧν πάντα τὰ μέρη καὶ ἰδίως ὁ βλαστὸς καὶ τὰ φύλλα καλύπτονται διὰ μακρῶν σκληρῶν τριχῶν. Γνωστὰ 3 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης, ὧν κοινότερον εἶναι *βορράγινον τὸ φαρμακευτικὸν* (Borrago officinalis), ἀπαντῶν καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὰ ὀνόματα *ἀρμπέτα* ἢ *μπουράντζα*. Εἶναι πόα ἐτησία μὲ πολυκλαδωτὸν βλαστόν, ὕψους 30—60 ἑκατοστομέτρων, μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα ᾠοειδῆ, αἰχμηρά, καλυπτόμενα ὡς καὶ ὁ βλαστὸς ὑπὸ σκληρῶν καὶ μακρῶν τριχῶν. Τὰ ἄνθη της εἶναι πολυπληθῆ, κυανᾶ καὶ σπανιώτερον ἐρυθρὰ ἢ λευκὰ μὲ μελανοὺς ἐπιμήκεις ἀνθῆρας. Πάντα τὰ μέρη τοῦ φυτοῦ τούτου περικλείουσιν ἰξώδη χυμόν. Δ. Ν. Π.

— **βορραγίνου** ***πόα*** (Herba borragini) *[Φαρμ. Χημ.]* Εἶναι ἡ πόα τοῦ φυτοῦ *βορράγινον τὸ φαρμακευτικὸν* (Borrago officinalis L.). Τὸ φυτὸν τοῦτο εἶναι ἰθαγενὲς τῆς Ἀνατολῆς, φύεται ὅμως ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, συχνάκις δὲ καὶ καλλιεργεῖται. Τὸ φυτὸν συλλέγεται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνθήσεως, χρησιμοποιοῦνται δ' ἐξ αὐτοῦ τὰ ἐναέρια μέρη, ἀφοῦ ξηρανθῶσιν ὑπὸ σκιάν. Ἡ δρόγη ἔχει ὀσμὴν ποώδη καὶ γεῦσιν πικράν. Σπανίως νοθεύεται, ἀλλ' ἐνίοτε συγχέεται πρὸς ἄλλα φυτά. Τὰ φύλλα, τὰ ἄνθη καὶ οἱ βλαστοὶ τοῦ φυτοῦ ἐνέχουσι γλοιώδη οὐσίαν, ῥητινικὰς οὐσίας, δραστικόν τι συστατικὸν καὶ νιτρικὸν κάλιον. Τὴν καλλιέργειαν τοῦ φυτοῦ εἰσήγαγεν ἐν Εὐρώπῃ ὁ Καρλομάγνος. Κ. Γ. Μ.

Βόρραμα *[Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Τοποθεσία ὀχυρὰ τῆς παραλίας τῆς Συρίας παρὰ τὴν *Βότρυν*, τὰ *Γίγαρτα* καὶ τὸ *Θεοῦ Πρόσωπον* καὶ εἰς τὰ κράσπεδα τοῦ Λιβάνου (*Στραβ.* 613, 18). Σ. Ε. Λ.

βορρᾶς (ὁ)· ὁ κατὰ συναλοιφὴν ἀρχ. τύπος τοῦ *βορέας*, κλινόμενος πάντοτε ἰδιοκλίτως: τοῦ *ῥορρᾶ*, τὸν *βορρᾶν* κτλ.· ἓν τῶν τεσσάρων θεμελιωδῶν σημείων τοῦ ὁρίζοντος, κοιν. *βοριᾶς* ἢ *τραμουντάνα*.

—*[Μετεωρολ.]* Βορρᾶς ἢ βόρειος ἄνεμος λέγεται γενικῶς ὁ ἐρχόμενος ἀπὸ τοῦ βορείου τμήματος τοῦ ὁρίζοντος· διεθνὲς σύμβολον N ἐκ τῆς λέξεως Nord (βλ. λ. ἀνεμολόγιον καὶ ἀνεμόρρομβοι). Θ. Θ. Φ.

— *[Ἀστρον.]*. Ἓν ἐκ τῶν τεσσάρων κυρίων σημείων τοῦ ὁρίζοντος, τὸ ἀποτελοῦν τὴν ἐγγυτέραν πρὸς τὸν βόρειον πόλον τομὴν τοῦ κύκλου τούτου μετὰ τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ τόπου. Ὁ βορρᾶς καλεῖται ἐνίοτε καὶ *ἄρκτος*, ἐκ τοῦ ὀνόματος τῶν παρὰ τὸν βόρειον πόλον ἀστερισμῶν τῆς Μεγάλης καὶ τῆς Μικρᾶς Ἄρκτου. (Περὶ τῶν τρόπων προσδιορισμοῦ τοῦ σημείου τούτου βλ. **προσανατολισμό.**) Σ. Π

— *[Ἀποκρυφ.]*· βλ. λ. Ἀζὼθ (τ. Α', σ. 877 α').

— *[Ἑραλδ.]* Ὁ *Βορρᾶς* (Aguilon) εἰκονίζεται ὡς κεφαλὴ παιδός, προβάλλουσα ἐκ μιᾶς τῶν ἄνω πλευρῶν τοῦ θυρεοῦ, μὲ τὰς παρειὰς ἐξωγκωμένας, φυσῶντος πρὸς τὰ κάτω. Αἱ γραμμαὶ αἱ ἐκ τῶν χειλέων τοῦ παιδὸς ἐξερχόμεναι συμβολίζουσι τὸν ἄνεμον. Γ. Ε. Τ.

Ἑραλδικὴ παράστασις τοῦ Βορρᾶ.

— **Βορρᾶ,** ***στρατιὰ τοῦ***— *[Στρατ. Ἱστορ.]*. Μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ εἰς τὸ Σεδὰν τὴν 1ην Σεπτεμβρίου 1870, συνεκροτήθησαν ἐν Γαλλίᾳ διάφοροι νέαι αὐτοσχέδιοι στρατιαί, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοπικῆς ἀμύνης τῶν διαφόρων γαλλικῶν ἐπαρχιῶν· μία τούτων φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *στρατιὰ τοῦ βορρᾶ*, ἥτις ἔδρασεν εἰς τὰς ἐπαρχίας Νορμανδίας καὶ Πικαρδίας. [Περὶ τῶν ἐπιχειρήσεων τῆς στρατιᾶς ταύτης βλ. λ. Γαλλογερμανικὸς *πόλεμος* 1870.]

— **βορρᾶς** ἢ *μπόρας* *[Κλιματολογ.]*. Ὀνομασία τοπικοῦ σφοδροῦ, ψυχροῦ καὶ ξηροῦ ἀπογείου ἀνέμου, παρατηρουμένου ἐνίοτε ἐπὶ τῶν ΒΑ ἀκτῶν τῆς Ἀδριατικῆς (ἀπὸ Τεργέστης μέχρι Φιοῦμε), ὡς ἐπίσης καὶ ἐπὶ τῆς Μαύρης θαλάσσης, εἰς τὰ παράλια τῆς Νοβορωσίσκης, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ὁποίων ὑπάρχουσιν ὑψηλὰ ὀροπέδια, λίαν ψυχρὰ κατὰ τὸν χειμῶνα. Ὁ ἀὴρ οὗτος ῥέων παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰστρίας καὶ Δαλματίας πνέει ὡς ξηρὸς καὶ παγερὸς βορειοανατολικὸς ἄνεμος ἐκ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ συνοδεύεται συχνάκις ὑπὸ νεφελώδους οὐρανοῦ. Ἡ ἐγκατάστασις ἑνὸς ἀντικυκλῶνος ἐπὶ τῶν ὀροπεδίων καὶ μιᾶς τοπικῆς ὑφέσεως ἐπὶ τῆς θαλάσσης συντελεῖ εἰς τὴν συντήρησιν τοῦ ἀνέμου τούτου ἐπὶ ὁλοκλήρους ἡμέρας ἢ καὶ ἑβδομάδας. Ὁ *βορρᾶς* ἢ *μπόρας* (bora), ὅστις γίνεται αἰσθητὸς

Digitized by Google

μόνον εἰς τάς ἀκτὰς καὶ ὑπὸ τῶν οἰκούντων παρὰ τὴν Ἀδριατικὴν καλεῖται καὶ Refoli, δύναται νὰ φθάσῃ τὴν ταχύτητα τῶν 50—60 μέτρων κατὰ δευτερόλεπτον, ἀνυψοῖ δὲ πολλάκις καὶ διασκορπίζει τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης, σχηματίζων ὁμίχλην, γνωστὴν εἰς τὰ μέρη ταῦτα ὑπὸ τὸ ὄνομα Fumerea. Εἰς τὴν Νοβορωσίσκην ὁ ἄνεμος οὗτος προκαλεῖ τὴν πτῶσιν τῆς θερμοκρασίας πολὺ κάτω τοῦ μηδενός, ἡ ὁμίχλη δὲ αὕτη καλύπτει ὁλόκληρον τὴν ἀκτὴν διὰ παχέος στρώματος πάγου, ὅπερ λόγῳ τοῦ βάρους του δύναται νὰ θέσῃ ἐν κινδύνῳ καὶ αὐτὰ τὰ πλοῖα. Ἂν καὶ ὁ ἄνεμος οὗτος εἶναι τῆς κατηγορίας τῶν *καταβατικῶν* ἀνέμων, ἐν τούτοις εἶναι ψυχρὸς λόγῳ τῆς μεγάλης διαφορᾶς τῆς θερμοκρασίας τῶν ἀκτῶν καὶ τῆς ἐσωτερικῆς ξηρᾶς.

Ὡς ἄνεμος ἀντικυκλωνικὸς ὁ βορρᾶς (bora) εἶναι ξηρός, οὐχ ἧττον ὅταν ἡ προσέγγισις μιᾶς ὑφέσεως φέρῃ τὸν θερμὸν καὶ ὑγρὸν σιρόκκον ἐπὶ τοῦ νοτίου τμήματος τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν τῆς Ἀδριατικῆς, τότε προκαλεῖ βροχὰς καὶ χιόνας. Ἡ ἡμερησία μεταβολὴ αὐτοῦ εἶναι λίαν σαφής· παρατηρεῖται ἓν μέγιστον κατὰ τὴν πρωίαν, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τῆς θαλάσσης εἶναι μεγαλυτέρα καὶ ἓν ἐλάχιστον περὶ τὸ μεσονύκτιον, ἀλλ' ἡ διαφορὰ αὕτη εἶναι μικροτέρα. Κατὰ τὸ θέρος, ὅταν ἡ ἀποχὴ μεταξὺ τῶν θερμοκρασιῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τῆς θαλάσσης ἐλαττοῦται πολύ, ὁ βορρᾶς ἐξασθενίζεται ἐπίσης καὶ καλεῖται Borino.

Κατὰ τὸν Kesslitz ὁ βορρᾶς (bora) διακρίνεται εἰς *ἀντικυκλωνικὸν* καὶ *κυκλωνικόν*. Ὁ πρῶτος εἶναι ἡ συνήθης μορφὴ καταβατικοῦ ἀνέμου, ὅταν ἡ διανομὴ τῶν πιέσεων παρουσιάζῃ πεδίον ὑψηλῶν πιέσεων ἐπὶ τῆς κεντρικῆς ἢ ἀνατολικῆς Εὐρώπης μὲ χαρακτηριστικὸν κλάδον αὐτῶν ἄνωθεν τῆς Δαλματίας, ἄνευ τοῦ ὁποίου δὲν δύναται νὰ σχηματισθῇ ἀντικυκλωνικὸς βορρᾶς· κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ ἐπικρατεῖ καλὸς καιρός. Κατὰ τὸν κυκλωνικὸν βορρᾶν ὁ οὐρανὸς εἶναι κεκαλυμμένος ὑπὸ παχέων νεφῶν καὶ συνήθως πίπτει βροχὴ καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα συχνάκις χιών. Διὰ τὴν συντήρησιν τούτου εἶναι ἀναγκαία ἡ ὕπαρξις μιᾶς ὑφέσεως εἰς τὰ πέριξ τῆς Ἀδριατικῆς. Ὁ κυκλωνικὸς βορρᾶς πνέει κανονικώτερον καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, λόγῳ τῶν ἰσχυρῶν βαροβαθμίδων, μετὰ πολὺ μεγαλυτέρας ἐντάσεως, καὶ οὐδέποτε εἶναι μεγάλης διαρκείας. Ὁ βορρᾶς ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὸν ἄλλον γνωστὸν καταβατικὸν ἄνεμον τὸν Föhn, ὅστις πνέει εἰς τὴν περιοχὴν τῶν βορείων Ἄλπεων μεταξὺ Γενεύης καὶ Salzburg, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ Föhn προκαλεῖ θέρμανσιν εἰς τὰς περιοχὰς ἔνθα πνέει, ἐνῷ ὁ βορρᾶς ψῦξιν.

Κατὰ τὸν Δ. Αἰγινήτην τοιοῦτοι σφοδροὶ τοπικοὶ ὀρεινοὶ ἄνεμοι πνέουσι πολλαχοῦ τῶν ἀκτῶν τῶν Ἑλλάδος ἐκ Β. συνήθως εἰς θερμοὺς κόλπους καὶ εἶναι λίαν ἐπικίνδυνοι εἰς τὴν ναυτιλίαν. Οὕτω πολλάκις ἐκ τῆς κλιτύος ὑψηλοῦ ὄρους τῶν ἑλληνικῶν νήσων κατέρχεται ὁρμητικὸς ἄνεμος λίαν ἐπικίνδυνος διὰ τὰ πλησίον διερχόμενα σκάφη. Ἡ δυτικὴ ἀκτὴ τῆς Εὐβοίας, ἡ δυτικὴ ἀκτὴ τῆς Ἄνδρου καὶ τῆς Τήνου, ὁ μυχὸς τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, τὸ ἀκρωτήριον Μαλέας (διά τε τὸν χειμερινὸν καὶ τὸν θερινὸν ἄνεμον) εἶναι περιβόητα διὰ τοὺς τοιούτους σφοδροὺς καὶ ἐπικινδύνους τοπικοὺς ἀνέμους αὐτῶν· Εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτῶν ἀνήκουσιν ὁ *Σκείρων*, ὁ *Τσικνίας* (Τήνου) ὁ *Εὐρυκλύδων*, ὁ *Ὀλυμπίας κ. ἄ.*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δ. Αἰγινήτου*, Τὸ κλῖμα τῆς Ἑλλάδος.— *Gen. Delcabre*, Lexique Météorologique. —*J. Hann*, Handbuch der Klimatology.— *A. Defant*, Wetter und Wettervorhersage.

Θ. Θ. Φ.

βορρερία (ἡ) (Borrerie) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κρυπτογάμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυθροδανοειδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς.

Δ. Ν. Π.

Βορρές, ***Δαμιανός***. Νομομαθὴς καὶ δικηγόρος, χρηματίσας καὶ ὑφηγητὴς ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1880. Ἔγραψε: περὶ συρροῆς ἀδικημάτων (Ἀθῆναι 1880), περὶ ἐλευθερίας τῆς θελήσεως (Ἀθῆναι 1880), περὶ τοῦ προσφορωτέρου διὰ τὴν Ἑλλάδα σωφρονιστικοῦ συστήματος («Παρνασσὸς» τόμ. 7), περὶ προγαμιαίας δωρεᾶς (Ἀθῆναι 1884), περὶ τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς εἰς τὴν περιουσίαν τῶν κληρικῶν καὶ μοναχῶν (Ἀθῆναι 1887), ἑρμηνείαν τοῦ ποινικοῦ νόμου τῆς Ἑλλάδος (Ἀθῆναι 1889). Ἐφιλοπόνησεν ἐπίσης μετάφρασιν τοῦ ἔργου τοῦ *Holtzendorf* «Die Prinzipien der Politik», ἐκδοθεῖσαν ἐν Ἀθήναις 1885.

Ε. Π. Φ.

Βόρριγγερ (Worringer), ***Γουλιέλμος***. Ἐπιφανὴς Γερμανὸς αἰσθητικός, γεννηθεὶς τῷ 1881. Εἶναι καθηγητὴς τῆς Αἰσθητικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βόννης. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐξαίρονται πρὸ παντὸς τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Formprobleme der Gothik» καὶ «Abstraktion und Einfühlung».

—Β.

Βορρίζα *[Γεωγρ.]*· βλ. Βορίζα.

βορριχία (ἡ) (Borrichia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*. Εἶναι ἰθαγενῆ τῶν εὐκράτων χωρῶν τοῦ νέου κόσμου.

Δ. Ν. Π.

Βόρροι *[Γεωγρ.]* (καὶ κατὰ τὴν ὀρθὴν καὶ ἐπισημοποιηθεῖσαν ἤδη γραφὴν *Βῶροι*). Χωρίον ἐκ τῶν ὡραιοτέρων καὶ εὐφορωτέρων τῆς Μεσσαρᾶς Κρήτης, τῆς ἐπαρχίας Πυργιωτίσσης, τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Ἔχει θαυμασίαν θέαν πρὸς τὸ Λιβυκὸν πέλαγος καὶ προσφέρει ἐξαισίαν ἄποψιν τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ψηλορείτη μὲ τὸ χαῖνον εἰς τὴν «*Σέλλαν τοῦ Διγενῆ*» στόμιον τοῦ ἀχανοῦς σπηλαίου τῶν Καμαρῶν, ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων τοῦ ὁποίου ὠνομάσθη καὶ ἡ πρωτομινωϊκὴ ἐποχὴ τοῦ κρητικοῦ πολιτισμοῦ «*καμαραϊκή*». Εἶναι εὐφορώτατον εἰς δημητριακά, ἔλαιον, οἶνον ὀνομαστόν, σουλτανίναν, καὶ πλούσιον εἰς ὀρυχεῖα λευκοτάτου οἰκοδομικοῦ λίθου (*πελέκια*).

Τὸ χωρίον, κείμενον παρὰ τὴν ἀρχαίαν Φαιστὸν καὶ διακρινόμενον διὰ τὸ φιλόξενον τῶν κατοίκων καὶ τὴν εὐμάρειαν τῶν οἰκιῶν, συγκοινωνοῦν δὲ αὐτοκινητικῶς μὲ τὸ Ἡράκλειον, ἀποτελεῖ τὸ ὁρμητήριον τῶν περιηγητῶν καὶ ἀρχαιολόγων τῶν ἐπισκεπτομένων τὸ μέγα μινωϊκὸν ἀνάκτορον αὐτῆς καὶ τὸ τῆς πλησιοχώρου «*Ἁγίας Τριάδος*». Ἔχει νεόδμητον δημοτικὸν σχολεῖον ἀνεγερθὲν ὑπὸ τῆς κοινότητος, ὡραῖον ναὸν καὶ μνημεῖον τῶν πεσόντων κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους, ἔργον τοῦ Λουκᾶ Δούκα.

Τὸ χωρίον ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα. Ἡ σφραγίς της παριστᾷ τὸν ἰδιότυπον μυθολογικὸν ἥρωα τῆς Κρήτης *Τάλων* τρέχοντα καὶ βάλλοντα λίθον.

Οἱ Βῶροι ἀποτελοῦνται ἐκ τῶν συνοικιῶν *Μπαγιαρθιανά*, *Μπαρμπεργιανά*, *Τζωρτζανά*, *Ψαρουλιανά*, *Ἀργυρακιανά*, *Χατζηδιανὰ* καὶ τοῦ νέου συνοικισμοῦ *Ἐπανωχώρι*, ὅπου ἐξετείνετο καὶ πάλαι τὸ χωρίον, ὡς ἀποδεικνύεται ἐξ ἀνακαλυφθέντων ἐκεῖ ἀρχαιοελληνικῶν ἀγγείων, καὶ ἐξ ἧς θέσεως (καλουμένης σήμερον *Βίγλες*=σκοπιαὶ) ἐπαληθεύεται καὶ ἡ γραφὴ τῆς ἀρχαιοτάτης ὀνομασίας τοῦ χωρίου *Βῶροι* (=ὀφθαλμοί). Οἱ κάτοικοι *(Βωριανοὶ)* ἀνέρχονται (1928) εἰς 607. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἐγεννήθη ὁ ἐκ τῶν γενναιοτέρων ὁπλαρχηγῶν τῶν ἐπαναστάσεων τοῦ 1866 καὶ 1878 Πολυχρονοκωνσταντῆς.

Ε. Γ. — Δ. Α. Σ.

Βορρὸς ἢ *Μπορρὸς [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πλωμαρίου τοῦ νομοῦ Λέσβου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 558. Ἡ περιφέρεια αὐτοῦ εἶναι δασώδης ἐκ πεύκης καὶ πρίνων, ἔχει ὅμως καὶ ἐλαιῶνας. Μετὰ τοῦ Πλωμαρίου συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 15), μετὰ τῆς Ἁγιάσσου δὲ διὰ βατῆς τοιαύτης (ὥρ. $2^1/_2$). Δ.Ε.Μ

Βορροῦ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Μεγάλης Βρύσης* τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1928) 12.

— **Βορροῦ** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Καλοῦ Χωριοῦ* τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος, τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1928) 95.

Βορρωμαῖαι ***νῆσοι*** (Isole Borromee) *[Γεωγρ.]*. Νησῖδες τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ Λάγκο-Ματζιόρε· βλ. Μπορρομέ.

—Μ.

Βορρωμαῖος (Borromeo), ***Κάρολος***. Ἐπιφανὴς Λατῖνος κληρικὸς (1538—1584). Ἐν ἡλικίᾳ 23 ἐτῶν ἔλαβεν, ὑπὸ τοῦ θείου αὐτοῦ πάπα Πίου Δ', τὸ ἀρχιεπισκοπικὸν ἀξίωμα, ἔκτοτε δὲ ἐπληρώθη ἀξιωμάτων καὶ πλούτου καὶ ἔσχε μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ὑπῆρξεν ἡ ψυχὴ τῆς ἐν Τριδέντῳ συνόδου, εἰς αὐτὸν δ' ὀφείλεται ἡ σύνταξις τῆς Κατηχήσεως τῆς γνωστῆς ὡς «Κατηχήσεως τοῦ Τριδέντου» (1566). Γενόμενος ἀρχιεπίσκοπος Μιλάνου, παρῃτήθη πάντων τῶν ἄλλων ἀξιωμάτων, ἐγκατασταθεὶς δ' ἐν τῇ νέᾳ του θέσει ἐπέβαλε πανταχοῦ τὴν πειθαρχίαν.

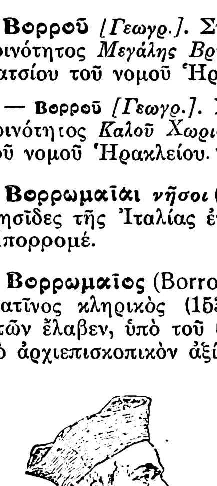

Κάρολος Βορρωμαῖος.

Ἡ τῶν «*Τεταπεινωμένων*» τάξις, ἣν ἠθέλησε νὰ μεταρρυθμίσῃ, ἀπεπειράθη νὰ τὸν δολοφονήσῃ. Κατὰ τὴν ἐπισυμβᾶσαν τῷ 1575 ἐν Μιλάνῳ πανώλην, ἀψηφῶν τὴν μόλυνσιν, παρέσχεν εἰς πάντας ἀρωγὴν καὶ παρηγορίαν. Ἀπέθανεν ἐξηντλημένος ἐκ τῶν καμάτων καὶ τοῦ αὐστηροῦ ἀσκητικοῦ βίου. Ὁ πάπας Παῦλος Ε' κατέταξεν αὐτὸν ἐν τοῖς ἁγίοις, ἡ δὲ μνήμη του ἑορτάζεται τῇ 4ῃ Νοεμβρίου.

Τὰ ἔργα τοῦ Καρόλου Βορρωμαίου ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1747 εἰς 5 τόμους. Ἐν τῇ γενετείρᾳ του δὲ Ἀρώνᾳ ἱδρύθη ἀνδριὰς αὐτοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Godeau*, La vie de Charles Borromée, Paris 1747.— *Sailer*, Der heilige Karl, 1823.—*Ant. Sala*, Biogr. di San Carlo Bor., Milano 1858.

Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

Βόρσαε (Worsaae), ***Ἰωάννης-Ἰάκωβος Ἀσμοῦσσεν***. Δανὸς ἀρχαιολόγος (1821—1870). Γενόμενος γενικὸς ἐπόπτης καὶ διευθυντὴς τῶν ἐν Δανίᾳ ἀρχαιοτήτων ὡς καὶ καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Κοπεγχάγης, ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων σπουδαιότερα εἶναι: «Αἱ ἀρχαιότητες τοῦ Σλέσβικ» (1865), «Ὁ πρωτόγονος πολιτισμὸς τῆς Ρωσίας καὶ τῶν Σκανδιναυικῶν κρατῶν» (1872), «Ὁ πολιτισμὸς τῶν Δανῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Βίκυν» (1873), «Λείψανα τῆς λιθίνης καὶ τῆς σιδηρᾶς ἐποχῆς» (1879), «Ἡ προϊστορικὴ ἐποχὴ τῶν βορείων λαῶν» (1881) καὶ ἄλλα. Κ.Ι.Ν.

Βόρσας, ***Δημήτριος***. Ὁπλαρχηγὸς ἐξ Ἀθηνῶν ὑπηρετήσας καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 καὶ φονευθεὶς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν, δι' ὃ ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἀξιωματικὸς ΣΤ' τάξεως. Τ.Χ.Κ.

Βορσίππα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. Μπορσίππα.

βορσονία (ἡ) (Borsonia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγαρικιδῶν*. Διακρίνονται διὰ τὸν ἰδιόρρυθμον πέτασον, ὃν φέρουσιν ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω μέρους τοῦ θαλλοῦ των, ὅστις εἶναι σαρκώδους συστάσεως καὶ ἔχει χρῶμα κιτρινοϋποπράσινον.

Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Τοῦ γένους τούτου λείψανα εὑρίσκονται ἀπολιθωμένα τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Γ. Κ. Γ.

Βὸρστ (Worst), ***Γουλιέλμος - Ἐρρῖκος***. Γερμανὸς θεολόγος, υἱὸς τοῦ *Κονράδου Βὸρστ* (βλ. κατωτ.), ἀποθανὼν τῷ 1660. Ἀκολουθήσας τὸν πατέρα του εἰς τὴν ἐξορίαν, ἐπανῆλθε μετά τινα ἔτη εἰς Ὀλλανδίαν, ὅπου ἐξελέγη πάστωρ τῆς κοινότητος τῶν Ἀρμινιανῶν τῆς Λεϋντε. Ἔγραψε: «Constitutiones de fundamentis legis R. Mosis F. Maimon latine redditae» (Ἄμστερδαμ 1638), «Disceptatio de verbo vel sermone Dei, cujus creberrima fit mentio apud paraphrastas Chaldæos etc.» (Ἄμστερδαμ 1643), «Cronologia sacra profana a mundi conditu ad annum 5362, vel Christi 1592» (Λεϋντε 1644), «Capitula R Eliezer etc.» (Λεϋντε 1644).

— **Βὸρστ** (Worst, λατ. Vorstius), *Κονράδος*. Ὀνομαστὸς Γερμανὸς θεολόγος (1569—1622). Ἐν Χερβόρνῃ (Herborn) ἐπεδόθη μετὰ θέρμης εἰς τὴν μελέτην τῆς θεολογίας ὑπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ περιφήμου Πισκάτωρος (Piscator), τῷ δὲ 1594 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς θεολογίας ἐν Ἀϊδελβέργῃ. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐπεσκέφθη πλεῖστα πανεπιστήμια τῆς Ἑλβετίας, ὅπου ἔλαβε μέρος εἰς τὰς συνταρασσούσας τότε τὴν χώραν θρησκευτικὰς διαμάχας. Ἐν Γενεύῃ εὑρισκόμενος ἔδωκε σειρὰν μαθημάτων, ἡ ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία τῶν ὁποίων τοῦ ἐξησφάλισε τὴν ἕδραν τῆς θεολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς πόλεως ταύτης· ἀπεποιήθη ὅμως ταύτην, προτιμήσας τὴν θέσιν τοῦ καθηγητοῦ εἰς τὸ προτεσταντικὸν ἱεροσπουδαστήριον τῆς Σταϊνφουρτ, ὅπου καὶ ἀπέκτησε ταχέως μεγάλην φήμην. Τὸ 1610 κατέλαβε τὴν κενωθεῖσαν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀρμινίου ἕδραν τῆς θεολογίας τῆς Λεϋντε, πρᾶγμα ὅπερ ἀνησύχησε τοὺς καλβινιστὰς τῆς πόλεως καὶ τοὺς μεταρρυθμιστὰς τῆς Ὀλλανδίας, οἵτινες, μὴ ἀρκεσθέντες εἰς τὰς σφοδροτάτας διαμαρτυρίας των, προεκάλεσαν καὶ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Ἰακώβου Α', βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, ὡς καὶ τῶν ξένων πανεπιστημίων. Ἡ ἐξέγερσις αὕτη ἐνισχύθη καὶ ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ δημοσιεύσεως συλλογῆς πραγματειῶν του ὑπὸ τὸν τίτλον: «De Deo, seu disputationes decem de natura et attributis Dei», αἵτινες ἐθεωρήθησαν εἰς ἄκρον αἱρετικαί. Ὁ βασιλεὺς Ἰάκωβος Α' ἀναγνώσας αὐτὰς διέταξε νὰ καῶσι δημοσίᾳ, ὑπεχρέωσε δὲ τὰ κράτη τῆς Ὀλλανδίας νὰ μὴ ἐπιτρέψωσι τὴν εἰς τὰ ἐδάφη των παραμονὴν τοιούτου αἱρετικοῦ, ὡς ὁ Βόρστ. Συγχρόνως ἔγραψε καὶ πραγματείαν, ἐν ᾗ ἐκφράζει τὴν γνώμην, ὅτι ὁ διὰ τοῦ πυρὸς θάνατος θὰ ἦτο ἡ γλυκυτέρα βάσανος διὰ τὸν αἱρετικὸν τοῦτον καὶ προσεκάλει τοὺς ὀρθοδόξους προτεστάντας νὰ συνασπισθοῦν ἐναντίον τοῦ ἀρμινιανισμοῦ. Ἡ σύνοδος τῆς Ντορτρὲχτ (1619) κατηύνασε τὰ πνεύματα διὰ τῆς ἐκδοθείσης ἀποφάσεώς της, καθ' ἣν ὁ Βόρστ ἐκηρύσσετο ἀνάξιος νὰ κατέχῃ τὴν ἕδραν τῆς θεολογίας καὶ κατεδικάζετο εἰς ἀειφυγίαν ἐξ Ὀλλανδίας. Ἐπὶ δύο ἔτη περιήρχετο μετὰ τῆς οἰκογενείας του λάθρᾳ διαφόρους πόλεις, μέχρις ὅτου ὁ δοὺξ τοῦ Χολστάϊν προσέφερε καὶ εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὰ λείψανα τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἀρμινίου ἄσυλον εἰς τὸ κράτος του, παραχωρήσας εἰς αὐτοὺς ὡρισμένην ἔκτασιν γῆς, ἐφ' ἧς ᾠκοδόμησαν τὴν πόλιν Φριντριχστάντ. Ὀλίγον μετὰ τὴν ἐγκατάστασίν του, νοσήσας, ἀπέθανεν.

Εὐρυτάτης μαθήσεως ἀνήρ, συνέγραψε μέγαν ἀριθμὸν ἔργων θρησκευτικοῦ περιεχομένου, ἐν οἷς καταφέρεται κατὰ τοῦ καθολικισμοῦ· τῶν ἔργων τούτων πλήρης κατάλογος εὕρηται ἐν τῷ «Ἱστορικῷ Λεξικῷ» τοῦ Bayle καὶ εἰς τὸ «Allgemeines Gelehrten-Lexicon» τοῦ Jœcher. —Ο.

Βόρστερμαν (Vorsterman), ***Λουκᾶς***. Φλαμανδὸς ζωγράφος καὶ χαράκτης (1578—1640). Κατ' ἀρχὰς ἐσπούδασε τὴν ζωγραφικὴν ὑπὸ τὸν Ρούμπενς, μετὰ ταῦτα δ' ἐπεδόθη εἰς τὴν χαρακτικήν,

Digitized by Google

ἔνθα λίαν συντόμως ἀπέκτησεν ἱκανὴν φήμην. Τῷ 1624 μετέβη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἔνθα ἐπὶ δεκαετίαν ἐξετέλεσε πολυάριθμα ἔργα χάριν τοῦ βασιλέως Καρόλου τοῦ Β′ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν εὐγενῶν. Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων ἔργων τοῦ Βόρστερμαν τάσσονται: «Ἡ ἀποκαθήλωσις» (κατὰ τὸν *Βὰν Ντάϊκ*), «Τὰ ἑπτὰ θανάσιμα ἁμαρτήματα» (κατὰ τὸν *Μπράουερ*), «Ἡ προσκύνησις τῶν μάγων» (κατὰ τὸν *Ροῦμπενς*), καί τινες προσωπογραφίαι (κατὰ τὸν *Βὰν Ντάϊκ*). Ι. Μ. Π.

βὸρτ (Bort) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι μία ποικιλία τοῦ *ἀδάμαντος*, παρουσιαζομένη εἰς στιφράς, διαφωτίστους σφαίρας, ἐχούσας ἱστὸν ἀκτινωτὸν-ἰνώδη (Ballas), ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον βραζιλιανῆς καταγωγῆς. Γ. Κ. Γ.

βόρταμον (τὸ) (Bortamum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐφορβιιδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι ὑδρόβια καὶ διακρίνονται ἐκ τῶν ἐπιμήκων φύλλων των, ἅτινα εὑρίσκονται ἡμιεμβαπτισμένα ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Δ. Ν. Π.

Βορτιγέρνης (ἀγγλ. Vortigern, ἢ Wyrtgeorn). Κατ' ἀρχὰς ἀρχηγὸς τῶν *Δυμνωνίων*, λαοῦ τῆς Μ. Βρεττανίας, ἐξελέγη βασιλεὺς ταύτης μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων ἐκ τῆς μεγαλυνήσου. Μετὰ τὴν ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιδρομέων Πίκτων καὶ Σκώτων διὰ τῆς βοηθείας τοῦ Ὄρσα καὶ τοῦ Ἕγγεστ, ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ τελευταίου. Ἐκ τῆς ἀπαιτήσεως τούτου νὰ γίνῃ κύριος ὁλοκλήρου τῆς ἐπαρχίας Κὲντ ἐπῆλθεν ἑπταετὴς πόλεμος, ὅστις, μετὰ τὸν κατ' αὐτὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ τοῦ Βορτιγέρνου Βορτεμήρ, κατέληξεν εἰς συνθηκολόγησιν τῶν ἀντιπάλων. Δολίως ὅμως ὁ Ἕγγεστ παρεσκεύασεν ἐν συμποσίῳ τὴν σφαγὴν πάντων τῶν Βρεττανῶν ἀρχηγῶν πλὴν τοῦ Βορτιγέρνου. Ἡ ἐξαίρεσις αὕτη ἐξήγειρε δικαίως τὰς ὑποψίας τῶν Βρεττανῶν, μὴ διακειμένων φιλικῶς πρὸς τοὺς ἐπήλυδας Σάξωνας, δι' ὃ καὶ ὁ διάδοχός του Ἀμβρόσιος Αὐρηλιανὸς ἐπολιόρκησεν αὐτὸν εἰς τὸν πύργον Καμβρῆ, ὅπου καὶ τὸν ἐφόνευσε τῷ 485 π. Χ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Historia Brittonum ἐκδ. *Th. Mommsen* ἐν Mon. Hist. Germ. XIII.—Anglo-Saxon Chronicle, ἐκδ. *Earle and Plummer*, Oxford 1899.—*Bede* Hist. Eccles. ἐκδ. Plummer, Oxford 1896. Γ. Λ. Α.

Βορτόπια (τὰ) *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς ὑπαγόμενος εἰς τὴν κοινότητα *Γαρδικίου* τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων τῆς Ἠπείρου, ἔχων (1928) 167 κατοίκους. Χ. Ι. Σ.

βορύαινα (ἡ) (borhyaena Ameghino) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *δασυουριδῶν ποπρωτοδοντίων μαρσυποφόρων* θηλαστικῶν. Τὸ κρανίον των ζῴων τούτων ἦτο βραχύ, αἱ δὲ σιαγόνες ἔφερον ὀδόντας χονδροειδεῖς καὶ πυκνῶς διατεταγμένους. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Santa Cruz. Γ. Κ. Γ.

Βορυσθένης *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. — 1) Οὕτως ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὁ ποταμὸς τῆς Σαρματίας (ΝΔ Ρωσίας) Δνείπερος (βλ. λ.) ἢ *Νεῖπρος*, ἐκβάλλων εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον. —2) Παλαιοτέρα ὀνομασία, κατὰ Ἡσύχιον καὶ Στέφανον Βυζάντιον, τοῦ Ἑλλησπόντου. —Β.

Βορυσθενὶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ὑπάνιος, μεγάλου παραποτάμου τοῦ Βορυσθένους ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Σαρματίᾳ, ὁ ὁποῖος συγχέεται συχνὰ πρὸς τὸν Βορυσθένην, ὀνομαζομένη λόγῳ τοῦ πλούτου της καὶ *Ὀλβία* (νῦν ἐρείπια παρα τὸ Ilinsky). Ἐνταῦθα ὑπῆρχε καὶ ἱερὸν τῆς Δήμητρος. ΙΑΚ. Χ. Δ.

— **Βορυσθενὶς** ***νῆσος*** *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Νῆσος ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γ,ι,17) ὡς κειμένη πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βορυσθένους (*Μπούγκ*, τανῦν Bug). Εἶναι ἡ σύγχρονος ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Χερσῶνος νῆσος *Μπερεζὰν* (Berezan: πλάτ. 46° 36′ Β, μῆκ. 31° 25′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2379: Kherson bay), ἥτις, κυρίως εἰπεῖν, δὲν πρόκειται τῶν ἐκβολῶν τοῦ Βορυσθένους, ἀλλὰ τοῦ στομίου τῆς στομαλίμνης του. Σ. Ε. Λ.

βορχαουσερίτης (ὁ) (Vorhauserit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι κοινὸς ὀφείτης (βλ. λ.), εὑρισκόμενος εἰς τὸ Monzoni. Γ. Κ. Γ.

Βὸς (Vos), ***Κορνήλιος ντὲ—***. Φλαμανδὸς ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Hulst (1585—1651). Ἠκολούθησε τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Van Dyck καὶ τοῦ Rubens καὶ διεκρίθη ὡς προσωπογράφος καὶ ὡς ζωγράφος θρησκευτικῶν πινάκων. Ἐκ τῶν ἔργων του σημαντικώτερα θεωροῦνται τὰ ἑξῆς: «Ὁ ἅγιος Νορβέρτος συλλέγων τὰ ἱερὰ σκεύη» (1630), «Ἡ προσκύνησις τῶν Μάγων» (ἀμφότεροι εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀμβέρσης), «Ἡ ἀποκαθήλωσις τοῦ Χριστοῦ» (εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῆς Ἀμβέρσης). Πίνακές τινες τοῦ Κορνηλίου ντὲ Βὸς ἀπόκεινται καὶ εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Βιέννης, τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς Μαδρίτης.

— **Βὸς** (Vos), ***Μαρτῖνος ντὲ—***. Φλαμανδὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Αμβέρσῃ (1519—1604). Ταξιδεύσας χάριν τελειοποιήσεως τοῦ ταλάντου του εἰς Ἰταλίαν, συνεδέθη διὰ φιλίας μὲ τὸν Τιντορέτον, ὅστις πολλάκις τὸν ἐχρησιμοποίησεν ὡς συνεργάτην του. Ἐκτελέσας σειρὰν προσωπογραφιῶν χάριν τῶν Μεδίκων, ἀπέκτησε μεγάλην φήμην. Τῷ 1559 ἐπανῆλθεν εἰς Ἀμβέρσαν καὶ ἐγένετο μέλος τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὀνομαστῆς Ἀκαδημίας τῆς ζωγραφικῆς. Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ὁ ἐν Κανᾷ γάμος», «Ἅγιος Θωμᾶς ὁ ἄπιστος» καὶ «Ὁ ἅγιος Παῦλος δηχθεὶς ὑπὸ ἐχίδνης ἐν Μυτιλήνῃ». Ὁ τελευταῖος οὗτος πίναξ του εὑρίσκεται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου.

— **Βὸς** (Vos), ***Παῦλος ντὲ—***. Φλαμανδὸς ζωγράφος, ἀδελφὸς τοῦ Κορνηλίου ντὲ Βός, γεννηθεὶς ἐν Hulst (περίπου 1590—1654). Διέπρεψεν εἰς τὴν ἀπεικόνισιν κυνηγετικῶν ἐπεισοδίων. Τιμηθεὶς διὰ τῆς εὐνοίας τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας, ἐδέχθη

Κορνηλίου ντὲ Βός: *Πορτραῖτο τοῦ ζωγράφου καὶ τῆς οἰκογενείας του.*

ἐκ μέρους αὐτοῦ τὰς παραγγελίας τῶν περισσοτέρων πινάκων του. Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων ἔργων του τάσσονται: «Ταῦρος διωκόμενος ὑπὸ κυνῶν», «Λευκὸς θηρευτικὸς κύων», «Συμπλοκὴ γαλῶν», «Ἵππος κατασπαρασσόμενος ὑπὸ λύκων». Τὰ ἔργα του ταῦτα ἀπόκεινται εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Μαδρίτης καὶ τῆς Καέν.

— **Βὸς** (Vos), ***Σίμων ντὲ—***. Φλαμανδὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Ἀμβέρσῃ (1605—1676). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Κορνηλίου ντὲ Βός, πίνακάς τινας τοῦ ὁποίου οἱ κριτικοὶ τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος ἀπέδοσαν εἰς αὐτόν. Οὐδὲν σχεδὸν περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου του εἶναι ἀσφαλῶς γνωστόν. Θεωρεῖται μόνον ὅτι εἶναι ἰδική του μία «Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ», ἀποκειμένη εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Λίλλης.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Βοσάβα (ὁ) *[Γεωγρ.]*. Δεξιὸς παραπόταμος τοῦ ποταμοῦ Ἀξιοῦ (βλ. λ.) ἐν τῇ σερβικῇ Μακεδονίᾳ. Διευθύνεται ἐκ Ν. πρὸς Β., ἀποτελεῖται δὲ κατ' ἀρχὰς ἐκ δύο βραχιόνων, τοῦ κυρίως *Βοσάβα* καὶ τοῦ *Βογουλίσκα*, ἐκ τοῦ ὄρους Βόρα κατερχομένων. Χύνεται εἰς τὸν Ἀξιὸν ἀμέσως πρὸ τοῦ στενοῦ τῶν Σιδηρῶν Πυλῶν (Ντεμὶρ-καποῦ), δεχόμενος πρὸ τῆς συμβολῆς κατὰ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ ὄχθην καὶ τὸν *Δρένσκαν*. Ι. Σ. Σ.

—*[Στρατ. Γεωγρ.]* βλ. Ἀξιός.

Βόσακος. Ἱερὰ μονὴ τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης Κρήτης, ἔχουσα πέντε μοναχούς, ὑπαγομένη εἰς τὴν κοινότητα *Σεισῶν*. Πολιοῦχος αὐτῆς εἶναι ὁ Τίμιος Σταυρός, ἄγεται δὲ πανήγυρις τῇ 14 Σεπτεμβρίου. Ἡ ἵδρυσις τῆς μονῆς συμπίπτει πρὸς τὸν ΙΔ′ αἰῶνα. Τῷ 1821 ἡ μονὴ ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, φονευθέντων καὶ τῶν 18 μοναχῶν αὐτῆς εἰς τοποθεσίαν *Φειδαλώνια*, ἀπολεσθέντων δὲ καὶ τῶν ἀρχείων της.

Ἡ ὀρεινὴ θέσις τῆς μονῆς μεταξὺ τριῶν κορυφοβουνῶν *Κουτσοτρούλλι, Σοφιανῆς Κορφῆς* καὶ *Κουφωτοῦ*, ὕψους 500-750 μ.), συντελεῖ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν κτηνοτροφίας, ἣν καὶ ἀσκεῖ ἡ μονή, καλλιεργεῖ δὲ καὶ δημητριακοὺς καρποὺς καὶ ἔχει εἰσοδήματα ἱκανὰ εἰς ἔλαιον καὶ χαρούπια. Οἱ μοναχοὶ ἀσχολοῦνται ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ἀσβεστοποιίαν καὶ ἀνθρακοποιίαν. Ε. Γ.

βοσβελλία (ἡ) (Boswellia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τερεβινθοειδῶν*. Εἶναι δένδρα μὲ ρητινώδη ἀρωματικὸν χυμόν, μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, ἄνθη ἑρμαφρόδιτα κατὰ κῦμα διατεταγμένα καὶ κατὰ τὰς μασχάλας τῶν κλάδων ἢ τὴν κορυφὴν τούτων ἀναφυόμενα. Ὁ κάλυξ εἶναι γαμοσέπαλος καὶ οἱ στήμονες ἕξ, ὑπόγυνοι, ὧν εἷς βραχύτερος τῶν λοιπῶν. Ἡ φοθήκη εἶναι δίλοβος ἢ τρίλοβος καὶ κατὰ τὴν ὡρίμανσίν της γίνεται δρύπη περιέχουσα δύο ἢ τρία σπέρματα. Γνωστὰ 5 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς δυτικῆς καὶ ἀνατολικῆς Ἀσίας, τῆς χερσονήσου τῆς Μαλάκας καὶ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *βοσβελλία ἡ παπυροφόρος* (Boswellia papirifera), ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Ἀβησσυνίας, γνωστὸν διὰ τὸν φλοιὸν τοῦ κορμοῦ του, ὅστις διαχωρίζεται εἰς πλατείας λεπτὰς πλάκας, καὶ τὸ ξύλον του χρήσιμον εἰς τὴν λεπτοξυλουργικήν. *Βοσβελλία ἡ πριονοειδὴς* (Boswellia serrata), ἰθαγενὲς δένδρον τῶν Ἰνδιῶν, ὁ χυμὸς τοῦ ὁποίου χρησιμοποιεῖται ὡς θυμίαμα, ἀντὶ λιβάνου. *Βοσβελλία ἡ καρτέρειος* (Boswellia Carterii), δενδρύλλιον τῆς Σομαλίας, φυόμενον εἰς πετρώδεις καὶ ἀγόνους ὀρεινὰς ἐκτάσεις, ὡς καὶ εἰς βραχώδεις παραθαλασσίους τόπους. Δ. Ν. Π.

Βοσβοροῦ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος καὶ ὡραῖον ἀγκυροβόλιον τοῦ Σιγγιτικοῦ κόλπου («Ἁγ. Ὄρους»), σχηματιζόμενον ἐπὶ τῆς ΒΑ ἀκτῆς τοῦ ἰσθμοῦ τῆς χερσονήσου τῆς Σιθωνίας (πλάτ. 40° 13′ Β, μῆκ. 23° 47′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thassos and Lemnos islands) καὶ δὴ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς νήσου Ἅγιος Δημήτρης. Σ. Ε. Λ.

βοσγεμανίτης (ὁ) (Bosjemanit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν συνώνυμον τῆς ὀρυκτῆς *στυπτηρίας διὰ μαγνησίου* (βλ. στυπτηρίαι *ὀρυκταί*). Γ. Κ. Γ.

Βόσγια *ὄρη* (γαλ. Vosges, γερμ. Wasgau ἢ Vogesen, λατιν. Vosagus ἢ Vogesus). *[Γεωγρ.]* Ὀροσειρὰ ἐν Γαλλίᾳ, ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἀλσατίας καὶ Λορραίνης. Ὁρίζεται πρὸς Α ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Ρήνου, ὁ ὁποῖος χωρίζει ταύτην ἀπὸ τὸν Μέλανα Δρυμόν, καὶ πρὸς Δ ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Μοζέλλα. Πρὸς Ν διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Μπελφὸρ χωρίζεται ἀπὸ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ἰούρα καὶ πρὸς Β φθάνει μέχρι τοῦ ὄρους Χάρντ, τὸ ὁποῖόν τινες θεωροῦν ὡς προέκτασιν τῶν Βοσγίων. Διαιρεῖται, ἐκ νότου πρὸς βορρᾶν, εἰς τρεῖς συστάδας: εἰς τὰ *Ἄνω Βόσγια*, τὰ *Μεσαῖα Βόσγια* καὶ τὰ *Κάτω Βόσγια*. Ἀπὸ ἀπόψεως γεωλογικῆς συστάσεως τὰ Βόσγια διακρίνονται εἰς τὰ *κρυσταλλικὰ Βόσγια*, ἀποτελούμενα ἀπὸ γρανιτώδη καὶ σχιστολιθικὰ στρώματα, οἷα εἶναι τὰ Ἄνω καὶ τὰ Μεσαῖα Βόσγια, καὶ εἰς τὰ *ἀργιλλώδη Βόσγια*, ὅπου κυριαρχοῦν τὰ στρώματα τῆς ἐρυθρᾶς ἀργίλλου, ἐπιλεγομένης «βοσγιακῆς ἀργίλλου», καὶ τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν πρὸς βορρᾶν συνέχειαν τῶν κρυσταλλικῶν Βοσγίων. Αἱ ἀνατολικαὶ κλιτύες τῶν Βοσγίων εἶναι μᾶλλον ἀπότομοι, μετὰ στενῶν κοιλάδων καὶ ἀποτόμων χαραδρῶν, τὰς ὁποίας σχηματίζουν οἱ πολυάριθμοι παραπόταμοι τοῦ Ρήνου, οἵτινες πηγάζουν ἐκ τῆς ὀροσειρᾶς ταύτης. Αἱ κυριώτεραι τῶν κοιλάδων τούτων εἶναι ἡ τοῦ Τούρ, τοῦ Φέχτ, τοῦ Λιεπβρέτ, τῆς Μπρούς, τῆς Μόσσιγκ, κ.τ.λ. Αἱ δυτικαὶ πλευραὶ πρὸς τὴν Γαλλίαν ἀπολήγουν εἰς βουνώδη ὑψώματα, διακοπτόμενα ἀπὸ ποταμοὺς ὀλιγώτερον χειμαρρώδεις, ὅπως εἶναι ὁ Μοζέλλας, ὁ Βολόν, ὁ Μέρτ, κ. τ. λ. Αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Βοσγίων εὑρίσκονται πρὸς τὸ νοτιοανατολικὸν τμῆμα αὐτοῦ καὶ εἶναι ἡ *Γκεμπβιλλὲ* ὕψους 1426 μέτρων, ἡ *Σφαῖρα τῆς Ἀλσατίας* ὕψους 1250 μ., τὸ *Μπαίχρενκοπφ* ὕψους 1077 μ., ὁ *Μέγας Βαντρὸν* ὕψους 1209 μ., τὸ *Ὄνεκ* (Hohneck) ὕψους 1366 μ. Βορειότερον τὰ ὕψη κατέρχονται: ἡ κορυφὴ τοῦ *Κλιμὸν* ἔχει ὕψος 974 μ., ἡ τοῦ *Ντονὸν* 1013 μ., ἡ τοῦ *Σχνέεμπεργ* 896 μ. Τὸ ὕψος τῶν κορυφῶν τῶν Κάτω Βοσγίων κυμαίνεται πέριξ τῶν 400 μ., αἱ δὲ ὑψηλότεραι κορυφαὶ αὐτῶν εἶναι τὸ *Γκρὸς Βίντερμπεργ* (527 μ.) καὶ τὸ *Χόσφαλντ* (548 μ.). Διὰ τῶν Βοσγίων διέρχονται ἀρκεταὶ δίοδοι, ἡ κυριωτέρα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ μεταξὺ τῶν Μεσαίων καὶ τῶν Κάτω Βοσγίων, διὰ τοῦ αὐχένος τῆς *Σαβέρν*, ὁπόθεν διέρχεται ἡ διῶρυξ ἡ ἑνώνουσα τὸν Μάρνην πρὸς τὸν Ρῆνον καὶ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἀπὸ Νανσὺ εἰς Στρασβοῦργον. Ἀπὸ ἀπόψεως ὀρυκτολογικῆς ἡ ἀξία τῶν Βοσγίων εἶναι μικρά, διότι περιέχουν μόνον ἐλάχιστα κοιτάσματα γαιανθράκων, ἀργίλλου καὶ γρανίτου. Ἡ κυριωτέρα σημασία των καὶ ὁ πλοῦτός των ἔγκειται εἰς τὰ ἄφθονα καὶ θαυμάσια δάση, καθὼς καὶ εἰς τὰ ἄφθονα ὕδατα, τὰ ὁποῖα ρέουν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν καὶ παρέχουν κινητήριον δύναμιν εἰς πλεῖστα ἐργοστάσια.

— [ΓΕΩΛΟΓ.] Τὰ *Βόσγια* ὄρη ἀποτελοῦν τμῆμα τοῦ βαρισκίου (βλ. λ.) *τόξου ὀρέων*, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν παλαιοζωϊκὸν αἰῶνα ἐξετείνετο ὡς μεγάλη καὶ συνεχὴς ὀροσειρά.

Μόλις ἤρχισεν ὁ μεσοζωϊκὸς αἰών, συνεπείᾳ ταπεινώσεων τοῦ ἐδάφους, τὰ Βόσγια ὄρη ἀπετέλεσαν βυθὸν θαλάσσης καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς τριασίου περιόδου. Ἐντὸς τῆς θαλάσσης ταύτης ἀπετέθησαν καὶ ἐσχηματίσθησαν τὰ τριάσια στρώματα. Συνεπείᾳ νέας ἀνυψώσεως τοῦ ἐδάφους τὰ Βόσγια καθίστανται πάλιν ξηρά, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἄρχεται ἡ διάβρωσις τῶν τριασίων στρωμάτων. Ἐπακολουθοῦν κατόπιν σχηματισμοὶ πολλῶν ρη-

Digitized by Google

γμάτων τεκτονικῶν, ἐχόντων διεύθυνσιν ἀπὸ Β πρὸς Ν, καὶ μεταπτώσεις. Συνεπείᾳ τούτων γεννᾶται ἡ ἐγκατακρημνισιγενὴς κοιλὰς τοῦ Ρήνου καὶ τὰ Βόσγια χωρίζονται ἀπὸ τοῦ πρὸς Α αὐτῶν ὑψουμένου *Μέλανος Δρυμοῦ*. Αἱ τεκτονικαὶ διαρρήξεις καὶ μεταπτώσεις πρὸς Δ ἐπέφερον τὴν γένεσιν τεκτονικῶν βαθμίδων πρὸς τὴν λεκάνην τῶν Παρισίων. Ἡ διεύθυνσις τῶν ρηγμάτων δὲν συμπίπτει πρὸς τὸν ἄξονα πτυχώσεως τοῦ ὄρους, ἀλλὰ συναντᾷ τοῦτον ὑπὸ γωνίαν ὀξεῖαν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται, ὅτι τὰ Βόσγια ὄρη εἶναι τυπικὰ ρηξιγενῆ ὄρη, ταπεινούμενα διαρκῶς ἀπὸ Ν πρὸς Β. Συνεπείᾳ τῆς τοιαύτης μορφολογικῆς διατάξεως προκύπτει καὶ τὸ γεγονός, ὅτι διακρίνονται ἀπὸ Ν πρὸς Β τὰ ἀρχαιότερα γρανιτικὰ πετρώματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ὑψηλότερα, ἀπὸ τὰ χαμηλότερα νεώτερα ψαμμιτικὰ στρώματα. Εἰς τὰ Βόσγια ὁ συμπαγὴς γρανιτικὸς ὄγκος ἐκτείνεται πρὸς Β μὲν μέχρι τοῦ παραλλήλου τοῦ Στρασοβούργου, πρὸς Δ δὲ μέχρι γραμμῆς διηκούσης ἀπὸ τοῦ Ρεμιρεμὸν μέχρι τοῦ Σαὶν Διέ.

Κατὰ τὴν πλειστόκαινον ὑποπερίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ δὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν παγετώνων, τὰ Βόσγια ὄρη ἐκαλύφθησαν ὑπὸ παγετώνων, οἱ ὁποῖοι διὰ τῆς διαβρωτικῆς των ἐνεργείας ἐσχημάτισαν τὰς τρεῖς κοιλάδας τῶν σημερινῶν ποταμῶν *Μοσέλλα*, *Μοσελόττου* καὶ *Βολόνη*. Γ. Κ. Γ.

—[ΣΤΡΑΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ ὀρεινὴ γραμμὴ τῶν *Βοσγίων* ὀρέων διὰ τοῦ νοτιωτέρου τμήματος τῶν *Ἄνω Βοσγίων* συνδέεται μετὰ τοῦ Ἰούρα (Jura) δι' ὀρεινῆς περιοχῆς, ἥτις ἔχει κατεύθυνσιν ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ μεταξὺ Ζιρομαγνὶ (Giromagny) πρὸς τὸ Πορεντρουὶ (Porentruy), ἤτοι τῆς γραμμῆς διαχωρίσεως ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ Σαβουρὲζ (Savoureuse), παραποτάμου τοῦ Ροδανοῦ, καὶ τῶν τοῦ Ἴλλ (Ill), παραποτάμου τοῦ Ρήνου. Ἐν τῇ ὡς ἄνω περιοχῇ εὑρίσκεται ἡ διάβασις τοῦ *Μπελφὸρ* (Trouée de Belfort), φέρουσα εἰς συγκοινωνίαν τὴν πεδιάδα τοῦ Ρήνου μετὰ τῆς τοῦ Σαὸν (Saône). Ἐν τῷ διασέλῳ *Βαλδλὲ* (col de Valdleu, ὑψ. 348 μ.) ἀνευρίσκομεν χαρακτηριστικὸν τμῆμα τῆς διαχωρίσεως τῶν ὑδάτων τοῦ Ρήνου ἀπὸ τῶν τοῦ Ροδανοῦ. Ἡ ὁδὸς ἀπὸ *Βασιλείας* (Bâle) εἰς *Μπελφόρ*, διερχομένη διὰ τῆς διαβάσεως τοῦ Μπελφόρ, ἐπιτρέπει τὴν εὐχερεστέραν διείσδυσιν πρὸς τὴν Γαλλίαν ἐν τῷ τμήματι τούτῳ.

Πρὸς βορρᾶν τῆς διαβάσεως τοῦ Μπελφὸρ ἄρχεται ἡ γραμμὴ τῶν Βοσγίων διὰ τοῦ ὄρους *Σφαίρας τῆς Ἀλσατίας* (Ballon d'Alsace), ἀπὸ τῆς ὁποίας ἡ ὀροσειρὰ τῶν Βοσγίων σχηματίζει κορυφογραμμὴν συνεχῆ καὶ διακεκριμένην, ἥτις κατευθυνομένη παραλλήλως τοῦ Ρήνου καὶ ἔχουσα κατεύθυνσιν ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν χωρίζει τὰ ὕδατα τούτου ἀπὸ τῶν τοῦ Μοζὲλ (Moselle ἢ Mosel). Ἡ κυρία ὀρεινὴ μᾶζα ἀποτελουμένη ἐξ ὑψηλῶν ὀρέων, εἰς τὸ μεταξὺ τῆς Σφαίρας τῆς Ἀλσατίας (1257 μ.) καὶ Ντονὸν (Donon, 1010 μ.) τμῆμα, σχηματίζει σπουδαῖον στρατηγικὸν καὶ τακτικὸν φραγμόν. Τὴν ὀρεινὴν ταύτην μᾶζαν σχηματίζουσι τὰ *Ἄνω* καὶ *Μεσαῖα* Βόσγια, περικλείοντα εἰς μεγάλα ὕψη ἀπὸ τῆς θαλάσσης τέλματα καὶ λίμνας. Πρὸς βορρᾶν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς *Σαρεμπούργ* (Sarrebourg)—*Σαβὲρν* (Saverne) ἄρχονται τὰ *Κάτω* Βόσγια (Basses Vosges), ἅτινα καταλήγουσιν εἰς τὴν νῦν ὁροθετικὴν γραμμὴν μεταξὺ Γερμανίας καὶ Γαλλίας, ἤτοι τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Λάουτερ (Lauter).

Τὰ *Κάτω Βόσγια*, καίτοι ταπεινότερα εἰς ὕψος, σχηματίζουσι περιοχὴν δυσχεροῦς διαβάσεως. Ἡ ἀνατολικὴ κλιτὺς τῶν Βοσγίων ὀρέων πρὸς τὴν Ἀλσατίαν εἶναι ἀποτομωτέρα τῆς δυτικῆς πρὸς τὴν Λωρραίνην. Ἡ γραμμὴ τῶν Βοσγίων ἀποτελοῦσα μέχρι τοῦ 1918 τὴν ὁροθετικὴν γραμμὴν τῆς Γερμανίας καὶ Γαλλίας ἦτο ἀρίστη γραμμὴ ἀμύνης δι' ἀμφοτέρους, νῦν ὅμως διὰ τῆς ποταμίου γραμμῆς τοῦ Ρήνου, χρησιμευούσης ὡς ὁροθετικῆς γραμμῆς, ἀπὸ Βασιλείας μέχρι τῆς συμβολῆς τοῦ Λάουτερ (Lauter) (ἀριστερὰ ὄχθη τοῦ Ρήνου), ἡ σημασία ταύτης εἶναι δευτερεύουσα. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον (1914—1918) ἡ γαλλικὴ στρατιὰ (Dubail) ἔχουσα μέτωπον ἀπὸ τοῦ Μπελφὸρ μέχρι Λουνεβὶλ (Luneville) εἰσῆλθεν εἰς Ἀλσατίαν καταλαβοῦσα τὴν πόλιν *Μυλχάουζεν* (Mülhausen) (8 Αὐγ. 1914) μὴ δυνηθεῖσα νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὸ Στρασβοῦργον. Οἱ Γάλλοι ὑποχωρήσαντες ἀργότερον πρὸς τὰ Βόσγια ἐσχημάτισαν μέτωπον συνεχὲς ἀπὸ τῶν ἑλβετικῶν συνόρων, δυτικῶς τοῦ *Πφίρτ* (Pfirt) μέχρι τοῦ *Μαρκίρχ* (Markirch), ἐπὶ τῶν Ἄνω Βοσγίων, ὁπόθεν τὸ μέτωπον εἰσήρχετο εἰς τὸ γαλλικὸν ἔδαφος στρεφόμενον πρὸς τὸ *Νανσὺ* (Nancy). Τὸ μέτωπον τοῦτο διετηρήθη μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πολέμου. Ν. Ι. Κ.

— [ΣΤΡΑΤ. ΙΣΤΟΡ.] Ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀγῶνες τῶν Βοσγίων*, κατὰ τὸν τελευταῖον Παγκόσμιον πόλεμον, φέρονται οἱ διεξαχθέντες ἐπὶ τῶν διαφόρων κοιλάδων τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Βοσγίων κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ Αὐγούστου - Ὀκτωβρίου 1914, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῶν μὲν Γάλλων τοῦ νὰ ἐξορμήσωσι πρὸς τὴν πεδιάδα τῆς Ἀλσατίας, τῶν δὲ Γερμανῶν τοῦ ν' ἀποκόψωσι τὸν γαλλικὸν στρατὸν τῶν Βοσγίων-Λωρραίνης ἀπὸ τοῦ τῆς Ἀργκόν. Ὁ γαλλικὸς στρατὸς τῶν Βοσγίων (1η στρατιὰ τοῦ στρατηγοῦ Dubail ἐκ 4 σωμ. στρατ.) κατώρθωσε διὰ διαφόρων ἀγώνων εἰς Saales, Blamont, St Blaise κτλ. νὰ προελάσῃ κατὰ τὸ μέχρι τῆς 19ης Αὐγούστου χρονικὸν διάστημα, νὰ καταλάβῃ τὸ Sarrebourg καὶ ν' ἀπωθήσῃ τοὺς Γερμανοὺς (7ην στρατιὰν τοῦ στρατηγοῦ Heeringen) πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Στρασβούργου, χωρὶς ὅμως νὰ δυνηθῇ νὰ καταλάβῃ τοῦτο.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ στρατιὰ τῶν Βοσγίων εὑρίσκετο ἐν ἀμέσῳ ἐπαφῇ μετὰ τῆς γαλλικῆς στρατιᾶς τῆς Λωρραίνης τοῦ στρατηγοῦ Castelnau, δι' αὐτό, ἅμα ὡς ἡ τελευταία αὕτη ἀπωθήθη ἐκ τῆς Mohrange (βλ. λ. Μορὰνζ) πρὸς τὸ Νανσύ, ἠναγκάσθη καὶ ἡ στρατιὰ τῶν Βοσγίων ν' ἀποσυρθῇ τὴν 20ὴν Αὐγούστου πρὸς τὰ ὀπίσω, καθ' ὅσον ἠπειλεῖτο τὸ ἀριστερόν πλευρόν της.

Ἡ ἐπίλοιπος δρᾶσις τῶν στρατευμάτων τῶν Βοσγίων εἶναι ἀλληλένδετος μετὰ τῆς τῶν στρατευμάτων τῆς Λωρραίνης (βλ. λ.). Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— **Βοσγίων νομός** (Departement de Vosges) *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν 89 νομῶν τῆς Γαλλίας, δημιουργηθεὶς τῷ 1790 ἐκ τοῦ νοτίου τμήματος τῆς Λωρραίνης καὶ μικρῶν τμημάτων τῆς Φρανσκοντὲ καὶ τῆς Καμπανίας. Ἀποτελῶν πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου τὰ πρὸς τὴν Γερμανίαν σύνορα, περικλείεται σήμερον ὑπὸ τῶν νομῶν τοῦ Μόζα (Μεύση) ΒΔ. Μὲρτ καὶ Μοζέλλα Β., τῆς Λωρραίνης καὶ Ἀλσατίας Α., τοῦ Ἄνω Σαὸν Ν. καὶ τοῦ Ἄνω Μάρνη Δ. Ἔχει ἔκτασιν 5903 τετρ. χλμ., πληθυσμὸν 383.684 κατοίκων, πρωτεύουσαν δὲ τὸ *Ἐπινάλ*.

Ὁ νομὸς οὗτος, οὕτω ὀνομαζόμενος ἐκ τῶν *Βοσγίων* ὀρέων, αἱ δυτικαὶ κλιτύες τῶν ὁποίων ἀνήκουσιν εἰς αὐτὸν (ὑπὲρ τὰ 2000 τετρ. χλμ.), εἶναι ἐκ τῶν ὀρεινῶν χωρῶν τῆς Γαλλίας, οἱ κάτοικοί του δὲ ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν μεταλλευμάτων, ὧν ὑπάρχουσι κοιτάσματα ἐν τῇ περιοχῇ (βλ. λ. Βόσγια). Διαιρεῖται εἰς πέντε ἐπαρχίας, *Ἐπινάλ, Μιρεκούρ, Νεφσατώ, Ρεμιρεμὸν* καὶ *Σαὶν-Ντιέ*, ἔχει δὲ ἀξίας λόγου πόλεις πλὴν τοῦ *Ἐπινὰλ* τάς: *Σαὶν-Ντιέ, Ζεραρντμέρ, Λὲ-Βὰλ-ντ' Ἀγιόλ, Ρεμιρεμόν, Ραμπερβιλλέρ, Μιρεκοὺρ* κλπ. —Μ.

βοσκαριά (ἡ)· δημοτ., περιοχὴ χρησιμοποιουμένη πρὸς βόσκησιν ζῴων.

βοσκάω· ἰδιωματ. τύπος τοῦ βόσκω (βλ. λ.).

βοσκὴ (ἡ)· ὁ φυόμενος χόρτος τῶν ἀκαλλιεργήτων τόπων, ἀρχ. *νομή*: «νὰ βρέξῃ νὰ γίνῃ βοσκή»· «δὲν ἔβγαλε ὁ τόπος βοσκή»· || συνεκδ. ὁ τόπος ὅπου βόσκουν τὰ ποίμνια κ.τ.τ.: «πάν' τὰ πουλάκια 's τὴ βοσκὴ κι' οἱ ἔμορφες 's τὴ βρύσι».

— [ΕΓΚΥΚΛ.] Ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν σημασίαν τῆς λέξεως *βοσκὴ* νοοῦμεν πᾶσαν γῆν μέσης ἢ μετρίας ποιότητος, παράγουσαν εἴτε φυσικῶς εἴτε τεχνητῶς (διὰ σπορᾶς) φυτὰ κατάλληλα πρὸς νομὴν τῶν κτηνῶν καὶ ἰδίως τῶν ἀγελάδων, τῶν αἰγῶν καὶ τῶν προβάτων. Κατὰ γενικὸν κανόνα εἰς ἕκαστον ἐκτάριον βοσκησίμου γαίας δύναται νὰ τρέφηται ἀρκούντως ἓν μεγαλόσωμον ζῷον βοῦς, ἢ ἀγελάς. Πλούσιαι βοσκαὶ θεωροῦνται ἐκεῖναι, εἰς τὰς ὁποίας εἰς ἓν ἐκτάριον τρέφονται δύο τὸ πολὺ μεγαλόσωμα ζῷα.

Αἱ βοσκαὶ διαιροῦνται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, εἰς *ὀρεινὰς* (θερινὰς) καὶ εἰς *πεδινὰς* (χειμαδιά).

Κατάλληλοι γαῖαι διὰ βοσκήν. Κατὰ τὸν Α. Boitel αἱ κάτωθι γεωλογικαὶ διαμορφώσεις τοῦ ἐδάφους θεωροῦνται ὡς καταλληλότεραι βοσκαί:

1) *Γρανιτικὰ στρώματα.* Ταῦτα ἔχουσι γῆν ἐλαφρὰν (πυριτικὴν ἢ ἀργιλλοπυριτικήν), μετρίως βαθεῖαν, συνήθως ἀρκετὰ πλουσίαν εἰς κάλιον (πότασσαν), ἀλλὰ πτωχὴν εἰς ἄσβεστον ἢ φωσφορικὰ ὀξέα.

2) *Ἐκρηκτικὰ στρώματα.* Τὰ στρώματα ταῦτα ἔχουσι γῆν βαθεῖαν καὶ ἐλαφράν, ἀλλὰ γενικῶς περιέχουσαν μεταλλικὰ στοιχεῖα.

3) *Σχιστώδη στρώματα.* Περιέχουσι γῆν ἀργιλλοπυριτώδη, πτωχοτάτην εἰς ἄσβεστον καὶ εἰς φωσφορικὰ ὀξέα.

4) *Τριασικὰ στρώματα.* Ἀποτελοῦνται συνήθως ἀπὸ ἀμμολίθους καὶ μάργην, ἀλλ' εἶναι πτωχὰ εἰς ἄσβεστον, φωσφορικὰ ὀξέα καὶ ἐνίοτε καὶ κάλιον.

5) *Ἰουρασικὰ στρώματα.* Ἀποτελοῦνται ἀπὸ μάργην καὶ ᾠολίθους κυρίως καὶ ἔχουσιν ἔδαφος ἀργιλλῶδες, πλούσιον εἰς ἄσβεστον, φωσφορικὰ ἅλατα καὶ κάλιον, ἅτινα συντελοῦσιν εἰς τὴν πλουσίαν ἀπόδοσιν τῆς βοσκῆς.

6) *Κρητιδικὰ στρώματα.* Ταῦτα, ἐφ' ὅσον εἶναι πλούσια εἰς κρητίδα, παρέχουσιν ἔδαφος ἀκατάλληλον πρὸς βοσκήν.

Χλωρὶς τῶν βοσκῶν. Καλῆς ποιότητος καὶ χλωρὰ φυτὰ ἀπαιτοῦσι καταλλήλους γαίας πρὸς εὐδοκίμησίν των, τοιαῦται δὲ εἶναι:

1) Πυριτώδη ἐδάφη. Κατὰ προτίμησιν φύονται: *ἰασιώνη ἡ ὀρεινή, ἔλυμος ὁ κοινός, βρόμη ἀνθυλλὶς* κτλ.

2) Ἀργιλλώδη ἐδάφη. Ἀφθονοῦσι τά: *ἱππουρίς, σχοῖνος, ἄγρωστις*, κτλ.

3) Ἀσβεστώδη ἐδάφη. Εὐδοκιμοῦσι τὰ εἴδη: *βούγρανον, βουσέλινον, ὀνάκανθον, οἰνάνθη, τριφύλλιον, μηδική, ἀνθυλλίς, ὀνοβρυχίς*, κτλ.

4) Ἀργιλλοασβεστώδη ἐδάφη. Εἰς τὰ ἐδάφη ταῦτα ἀπαντῶσι τὰ φυτά: *ἀκτέα, χαμαιάκτη, ποτεντίλλη, χηνοπόδιον* καὶ γενικῶς πάντα σχεδὸν τὰ εἴδη τῶν *ἀγρωστοειδῶν*.

5) Ποανθρακώδη ἐδάφη. Κυριαρχοῦσι τὰ ἑξῆς εἴδη: *σχοῖνος, βούτομον, ἀγροσταφὶς* (ψωροβότανο), *ἐρείκη, σπάρτον*, κτλ.

6) Κατάκλυστα ἐδάφη. Εὐδοκιμοῦσιν, οἱ: *σχοῖνοι, κάλαμοι, ἀρνόγλωσσον, μίνθη ὑδρόβιος* (νερόγιοσμος) κτλ.

Γενικῶς ἡ βοτανικὴ σύστασις τῶν βοσκῶν δὲν εἶναι ἀναλλοίωτος, ἀλλ' ὑφίσταται διαρκεῖς μεταβολάς. Τὰ περισσότερα τῶν φυτῶν τὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς βοσκὰς ἀνήκουσι κυρίως εἰς τὰς δύο μεγάλας οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν* καὶ τῶν *ὀσπριωδῶν*. Μεταξὺ τῶν πρώτων περιλαμβάνονται τὸ *βοσκόχορτον*, ὁ *δάκτυλος ὁ τολυπώδης*, ἡ *βρόμη ἡ κοινή*, ἡ *βρόμη ἡ κιτρίνη*, ὁ *ἀλωπέκουρος*, κτλ. Εἰς τὴν δευτέραν οἰκογένειαν ὑπάγονται τὸ *τριφύλλιον τὸ κοινόν*, ἡ *ἀνθυλλίς*, ἡ *μηδικὴ* κτλ. Πλὴν τούτων φύονται καὶ ἕτερα φυτὰ ἀνήκοντα εἰς διαφόρους οἰκογενείας.

Δημιουργία βοσκῶν. Πρὸς δημιουργίαν βοσκησίμων γαιῶν δὲν εἶναι ἐπάναγκες νὰ ἐκλεγῇ τὸ προσφορώτερον καὶ πλουσιώτερον εἰς ἀποθησαυριστικὰς οὐσίας ἔδαφος, ἀρκεῖ τὸ κλῖμα νὰ εἶναι εὔκρατον, ἡ γῆ νὰ περιέχῃ ἀρκετὴν ποσότητα ἀργίλλου καὶ νὰ συγκρατῇ ἀρκοῦσαν ποσότητα ὕδατος ἢ ἐν ἀνάγκῃ νὰ δύνανται αἱ γαῖαι νὰ ἀρδεύωνται συχνάκις ἢ καὶ νὰ εὑρίσκωνται πλησίον ροῶν ὑδάτων. Γενικῶς ἡ δημιουργία καταλλήλων διὰ βοσκὴν γαιῶν προαπαιτεῖ τὰ ἑξῆς:

1) *Βελτίωσιν γενικῶς τῶν βοσκησίμων γαιῶν.* Ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ γαιῶν, αἵτινες ἐκαλλιεργοῦντο πρότερον, καὶ νῦν, ἢ διατελοῦσιν ἐν ἀγρανάπαυ-

ΠΙΝΑΞ ΕΜΦΑΙΝΩΝ ΤΑ ΦΥΤΑ ΑΤΙΝΑ ΔΕΟΝ ΝΑ ΚΑΛΛΙΕΡΓΩΝΤΑΙ ΕΙΣ ΤΑΣ ΤΕΧΝΗΤΑΣ ΒΟΣΚΑΣ

Προσδιορισμὸς εἴδους	Παραγωγικότης	Διάρκεια (εἰς ἔτη)	Παρατηρήσεις
I. — Γαῖαι πλούσιαι.			
Τριφύλλιον τὸ λειμώνιον	Ἀρίστη	1—2	Ἀπαιτεῖται γόνιμον ἔδαφος καὶ μᾶλλον ὑγρὸν ἢ ξηρόν.
» τὸ νόθον	»	2—4	Ἐπιτυγχάνει εἰς ὑγρὰ ἐδάφη.
» τὸ λευκόν	Καλὴ	Πολυετὲς	Εὐδοκιμεῖ σχεδὸν εἰς πάντα τὰ ἐδάφη.
» τὸ κίτρινον	Ἀρκετὰ καλὴ	1	» » » » »
Λωτὸς ὁ κερατιοφόρος	Καλὴ	Πολυετὲς	» » » » »
» ὁ τριχωτὸς	Ἀρίστη	»	Εὐδοκιμεῖ εἰς ὑγρὰ ἐδάφη.
Ἥρα ἡ μεθυστική	Καλὴ	2—4	» » » »
» ἡ Ἰταλική	»	1—2	Συμφύεται συνήθως μετὰ τοῦ κιτρ. τριφυλλίου.
Φλέος ἡ λειμώνιος	Ἀρίστη	3 - 5	Αὐξάνεται βραδέως. Ἐπιτυγχάνει ἰδίως εἰς ὑγρὰ ἐδάφη.
Βρόμη ἡ ὑψηλὴ	»	3—5	Εὐδοκιμεῖ εἰς ξηρὰ ἐδάφη.
» ἡ κιτρίνη	»	Πολυετὲς	Αὐτοφυής, ἀλλ' εἰς ἐλαχίστην ποσότητα.
Δακτυλὶς ἡ τραχεῖα	»	»	Πρώϊμος βλάστησις.
Καρφοειδὲς τὸ κτηνοτροφικὸν	Καλὴ	»	Αὐξάνεται εἰς δροσερὰ ἐδάφη.
Ἀλωπέκουρος ὁ λειμώνιος	»	»	Λίαν πρώϊμος βλάστησις, ἐδάφη δροσερά.
Πόα ἡ λειμώνιος	Ἀρκετὰ καλὴ	»	Πρώϊμος βλάστησις » »
» ἡ κοινὴ	» »	»	» »
II. — Μέτριαι ἢ ξηραὶ γαῖαι.			
Τριφύλλιον τὸ λευκόν	Μετριωτάτη	Πολυετὲς	Εὐκόλως εὐδοκιμεῖ εἰς πτωχὰ εἰς ἄσβεστον ἐδάφη.
Ἀνθυλλὶς ἡ τραυματική	Καλὴ	1	Ἐκ τῶν καλυτέρων εἰδῶν τῶν ξηρῶν ἐδαφῶν.
Βρόμη ἡ ὑψηλὴ	Ἀρίστη	3—5	Εὐδοκιμεῖ εἰς ξηρὰ ἐδάφη.
Βρόμος ὁ ποώδης	»	Πολυετὲς	» » » »
Βρόμη ἡ κιτρίνη	»	»	» » » »
Καρφοειδὲς τὸ πρόβειον	Μετριωτάτη	»	» » » »
Ὁλκὸς ὁ μαλλωτὸς	Ἀρκετὰ καλὴ	»	Εὐδοκιμεῖ κυρίως εἰς ὑγρὰ ἐδάφη.
Κυνόσουρα ἡ λοφωτὴ	» »	»	» » » »
Ἄγρωστις ἡ ἀμερικανικὴ	Καλὴ	»	» » » »
Κενταύριον τὸ κοινὸν	Ἀρκετὰ καλὴ	»	Κατάλληλον εἰς βοσκὰς χρησιμοποιουμένας διὰ πρόβατα.
Ἀχίλλειος ἡ κοινὴ	» »	3—4	» » » »
Τράγειον τὸ λειμώνιον	» »	3—4	» » » »

Digitized by Google

σει ἢ ἔπαυσαν καλλιεργούμεναι, ἡ βελτίωσις τούτων δὲν ἀπαιτεῖ ἐξαιρετικὴν προπαρασκευήν· ἀλλ' ἐφ' ὅσον αἱ γαῖαι εἶναι σκληραί, πτωχαὶ εἰς ἀργιλλώδη συστατικὰ καὶ ὑπὲρ τὸ δέον ὑγραί, ἡ πρώτη καὶ κυριωτέρα ἐργασία πρὸς βελτίωσιν ιούτων εἶναι ἡ *δραίνωσις*, ἤτοι ἡ ἀποστράγγισις δι' ὀχετῶν ἢ σωλήνων τῶν ὑδροβριθῶν τμημάτων, οὕτως ὥστε νὰ ἀφαιρεθῇ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλύτερον ποσὸν ὑγρασίας. Μικροὶ ῥύακες ἢ ἕτεραι ῥοαὶ ὑδάτων ἐπιτρέπεται νὰ ὑπάρχωσιν ἐντὸς τῶν βοσκησίμων γαιῶν, ἀλλὰ τὰ στάσιμα ὕδατα ἢ τὰ τέλματα εἶνε ὀλεθριώτατα διὰ τὴν καθόλου βλάστησιν. Εἰς τὰ τμήματα τῶν βοσκησίμων γαιῶν, ὅπου παρατηρεῖται διαρκὴς διαμονὴ ὑδάτων, ἡ βλάστησις εἶναι βραδυτάτη, ἡ παραγωγὴ ἐλαχίστη καὶ τὸ χόρτον ἀνανάπτυκτον καὶ πτωχὸν εἰς θρεπτικὰς οὐσίας.

Ἡ δραίνωσις πρέπει ἐπίσης νὰ γίνηται καὶ εἰς πτωχὰς εἰς ἀσβέστιον γαίας. Κατὰ τὸν Joulie τὸ ἔδαφος διὰ νὰ εἶναι γόνιμον δέον νὰ περικλείῃ 20.000 χιλιόγραμμα ἀσβεστίου εἰς πάχος 20 ἑκατοστομέτρων. Τοῦτο σπανίως παρατηρεῖται, διότι πολλαὶ πρὸς βοσκὴν χρησιμοποιούμεναι γαῖαι δὲν ἔχουσιν οὔτε τὸ ἥμισυ τῆς ἀνωτέρω ποσότητος. Ὑπελογίσθη ὅτι ἐτησίως χάνονται 500 χιλιόγραμμα ἀσβεστίου, ὡς ἑξῆς: ἡ καλὴ ἐσοδεία ξηροῦ χόρτου ἀπορροφᾷ περίπου 100 χιλιόγραμμα ἀσβεστίου, περὶ τὰ 200 χιλιόγραμμα παρασύρονται ὑπὸ τῶν βροχῶν, ἐκ τῆς ἀρόσεως κτλ. ἕτερα 100 χιλιόγραμμα, καὶ τὸ ὑπόλοιπον ἐκ τῆς ἀνακαλεύσεως τῶν διαφόρων στρωμάτων ὑπὸ τῶν σκωλήκων, τῶν ἀρουραίων καὶ ἄλλων ζῴων.

2) *Προπαρασκευὴ τοῦ ἐδάφους.* Αἱ πρὸς χρησιμοποίησιν διὰ βοσκὴν γαῖαι δέον νὰ ἀροτριώνωνται ὅσον τὸ δυνατὸν βαθύτερον καὶ ἐπὶ δύο συνεχῆ ἔτη. Ἐφ' ὅσον αἱ γαῖαι εἶναι πλήρεις ζιζανίων καὶ αὐτοφυῶν ποῶν, δέον νὰ βοτανίζωνται καταλλήλως καὶ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος δέον νὰ σπείρωνται μὲ βρόμην ἢ κριθήν.

3) *Ἐκλογὴ τῶν σπερμάτων.* Συνήθως οἱ καλλιεργηταὶ φειδωλευόμενοι σπείρουσι τὰς βοσκάς των ... ἀσημάντων φυτῶν, ὡς ὀνοβρυχίδων καὶ ἄλλων, ἀλλὰ ταῦτα οὐδόλως ἀποδίδουσιν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ φυτὰ τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν* καὶ τῶν *χεδροπῶν*. Ἡ τυχὸν οἰκονομία ἐκ τῆς εὐτελεστέρας ἀγορᾶς τοιούτων σπερμάτων εἶναι μηδαμινὴ ἀπέναντι τῆς μεγάλης ἀπωλείας ἣν ἔχει ἐκ τῆς ἀποδόσεως τῶν κτηνοτροφικῶν προϊόντων ...ου. Διὰ τὴν σπορὰν τῶν βοσκησίμων γαιῶν χρειάζονται σπέρματα ἀρίστης ποιότητος, καθαρὰ ξένων οὐσιῶν καὶ βελτιωμένων εἰδῶν.

Πίναξ ἐμφαίνων τὴν ἁγνότητα τῶν σπόρων, τὴν βλαστικήν των ἱκανότητα, τὴν ποσότητα κατὰ ἑκτάριον σπορᾶς καὶ τὸ βάρος κατὰ ἑκατόλιτρον.

Ὄνομα εἴδους	*Ἁγνότης σπόρου* (ἐπὶ τοῖς ἑκατόν)	*Βλαστικὴ ἱκανότης* (ἐπὶ τοῖς ἑκατόν)	*Ποσότης κατὰ ἑκτάριον* (χιλιόγραμμα)	*Βάρος* (ἑκατόλιτρα)
...όα ἡ λειμώνιος	85	70	20	16
» ἡ κοινὴ	85	70	22	14
...λωπέκουρος ὁ λειμώνιος	89	60	25	6,5
...λέος ἡ λειμώνιος	97	90	18	55
...ρα ἡ μεθυστικὴ	95	85	55	33
» ἡ ἰταλικὴ	95	85	60	30
...ρόμη ἡ ὑψηλὴ	75	75	80	12
» ἡ κιτρίνη	50	40	33	6
...κτυλὶς ἡ τραχεῖα	80	80	40	17
...αρφοειδὲς τὸ κτηνοτροφικὸν	82	70	60	16
...ριφύλλιον τὸ λευκὸν	95	85	12	79
» τὸ κίτρινον	98	90	20	80
» τὸ νόθον	96	90	13	80

Δι' ἕκαστον ἑκτάριον ἀργιλλώδους ἢ ἀργιλλοπυριτικοῦ ἢ ἀργιλλοασβεστώδους ἐδάφους, ὅπως ἡ ἀπόδοσις εἶναι ἀρίστη χρειάζονται αἱ κάτωθι ποσότητες τῶν διαφόρων σπερμάτων:

...εγάλα σπέρματα: (...σπορὰ καὶ ἐλα...ρὰ βωλοκοπία ...σβάρνισμα).	*Ἥρας τῆς μεθυστικῆς*	10	χλγρ.
	Καρφοειδοῦς τοῦ κτηνοτροφικοῦ	8	»
	Βρόμης τῆς ὑψηλῆς	5	»
	Δακτυλίδος τῆς τραχείας	5	»
	Τριφυλλίου τοῦ κιτρίνου	2	»
	Ἐν ὅλῳ	30	»
...ικρὰ σπέρματα: (...α σπορὰ δι' ἀ...λῆς ἀνασκαλεύ...εως τοῦ ἐδά...ους).	*Πόας τῆς λειμωνίου*	5	χιλιόγραμμα
	Φλέου τῆς λειμωνίου	2	»
	Τριφυλλίου τοῦ λευκοῦ	3	»
	Τριφυλλίου τοῦ νόθου	1	»
	Λωτοῦ τοῦ κερατοφόρου	1	»
	Ἐν ὅλῳ	12	»

4) *Σπορά.* Ἡ σπορὰ τῶν πρὸς βοσκὴν γαιῶν ...νεται ἐπὶ καθαροῦ ἐδάφους κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ ἐπὶ ἐδάφους ὅπερ χρῄζει ἀρόσεως κατὰ ...ν ἄνοιξιν. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἡ ...ορὰ δέον νὰ γίνηται ἐγκαίρως· καὶ κατὰ τὸ ...θινόπωρον μὲν διὰ νὰ ἐνδυναμῶνται τὰ φυτὰ ...ὶ ἀντέχωσιν εἰς τὸν ἐπερχόμενον χειμῶνα, κατὰ ... τὴν ἄνοιξιν διὰ νὰ μὴ ὑποστῶσι τὰ βλαστή...ατα ἀποτόμως τὴν ὑψηλὴν θερμοκρασίαν. Ὡς ...ροστατευτικὰ φυτὰ τῆς σπορᾶς θεωροῦνται: ὁ ...τος, ἡ *βρίζα*, ἡ *κριθὴ* κτλ.· ἰδίως προτιμῶνται ἡ ...ριθὴ καὶ ἡ βρόμη, διότι δίδουσι περισσοτέραν ...ιάν.

Ἡ σπορὰ δέον ἀπαραιτήτως νὰ γίνηται δὶς ἐν...ς τῆς περιόδου· εἰς τὴν πρώτην χρησιμοποιοῦνται μεγάλα σπέρματα ἀγρωστοειδῶν καὶ χεδροπῶν καὶ κατὰ τὴν δευτέραν μικρὰ σπέρματα τῶν ἰδίων οἰκογενειῶν.

Γονιμότης τῶν βοσκῶν. Ἱκανῶς γόνιμοι θεωροῦνται αἱ γαῖαι αἱ περιέχουσαι κατὰ ἑκτάριον 1 ἐπὶ τοῖς χιλίοις ἄζωτον, 1 ἐπὶ τοῖς χιλίοις φωσφορικὸν ὀξύ, 1,5 ἐπὶ τοῖς χιλίοις κάλιον καὶ 25 ἐπὶ τοῖς χιλίοις ἀσβέστιον. Εἴς τινας γαίας παρατηροῦνται μικρότεραι ἀναλογίαι συνολικῶς ἢ μερικῶς τῶν ἀνωτέρω οὐσιῶν καὶ ἀντιθέτως εἰς ἄλλας πλεονασμὸς τούτων. Γενικῶς διὰ τὴν γνῶσιν τῆς γονιμότητος τῶν βοσκησίμων γαιῶν δέον πρὸ τῆς ἐκλογῆς τούτων καὶ τῆς σπορᾶς νὰ ἐξετάζηται χημικῶς τὸ ἔδαφος (βλ. σχετ. πίν. εἰς τὴν βάσιν τῆς παρούσης στήλης).

Περιποίησις τῶν βοσκησίμων γαιῶν. Αἱ κυριώτεραι ἐργασίαι διὰ τὴν περιποίησιν τῶν γαιῶν εἶναι: ἡ *ἄρδευσις*, ἡ *καταστροφὴ τῶν ἐπιβλαβῶν φυτῶν καὶ ζιζανίων*, ἡ *βωλοκοπία* καὶ ἡ *ἰσοπέδωσις τοῦ ἐδάφους*.

Τεχνητῶς προπαρασκευαζόμεναι βοσκαί. Αἱ τεχνηταὶ βοσκαὶ ἀπαντῶσιν εἰς μέρη, ὅπου τὸ κλῖμα καὶ τὸ ἔδαφος δὲν προσφέρουν τὰς ἀναγκαιούσας συνθήκας πρὸς εὐδοκίμησιν τῶν φυσικῶν βοσκῶν. Ἀπαραίτητος εἰς τὰς τεχνητὰς βοσκὰς εἶναι ἡ παρουσία τῶν ἀγρωστοειδῶν. Αὗται παρουσιάζουσι τὰ ἑξῆς πλεονεκτήματα:

1) Παρέχουσιν ἱκανοποιητικὴν ποσότητα καὶ ἀρίστην ποιότητα χόρτων βοσκησίμων.

2) Ἀπαιτοῦσιν ἁπλουστέρας περιποιήσεις καὶ παράγουσι χόρτον ἐνωρίτερον ἢ αἱ φυσικαὶ βοσκαί.

3) Τὰ διὰ σπορᾶς φυτά, καὶ κυρίως τοιαῦτα εἶναι τὰ ἀγρωστοειδῆ, ὡς ἔχοντα μεγαλυτέρας ῥίζας, ἀντέχουσι περισσότερον εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ προσλαμβάνουσι περισσότερον ἄζωτον ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας, δι' ὃ καὶ καλοῦνται *βελτιωμένα* φυτά.

Αἱ βοσκαὶ ἐν Ἑλλάδι. Αἱ ἐν Ἑλλάδι βοσκαί, ἀναλόγως τοῦ μέρους εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκονται καὶ τῶν συνθηκῶν τοῦ περιβάλλοντος, διαιροῦνται εἰς τέσσαρας διακεκριμένας κατηγορίας:

1) Βοσκὰς ἀποτελουμένας ἐκ δασικῶν περιοχῶν, αἵτινες δύνανται νὰ καλλιεργηθῶσιν ὡς βοσκήσιμοι γαῖαι μόνον κατὰ τὰ 10—20 % τῆς ἐκτάσεώς των.

2) Βοσκὰς ἀποτελουμένας κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ καλλιεργησίμων γαιῶν, μερικῶς μόνον καταλλήλων πρὸς βοσκήν.

3) Βοσκὰς ἀποτελουμένας ἐκ γαιῶν ἐν ἀγραναπαύσει διατελουσῶν καὶ καλλιεργουμένων ἀνὰ διετίαν ἢ τριετίαν.

4) Βοσκὰς ἐκ καθαρῶν βοσκησίμων γαιῶν ἀποτελουμένας.

Αἱ βοσκαὶ αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν εἶναι σχετικῶς ὀλίγαι. Τοιαύτας βοσκὰς ἀπαντῶμεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν ὑπορειῶν τῆς ὀροσειρᾶς Ὄθρυος, ἀπὸ τοῦ Ἁλμυροῦ μέχρι Καλαμπάκας, καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν τῶν παλαιῶν Ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων ἀπὸ Καλαμπάκας μέχρι Τεμπῶν καὶ κατὰ τὴν περιφέρειαν τῆς Ἐλασσῶνος. Εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα τοιαύτας βοσκὰς ἀπαντῶμεν καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν νοτίων ὑπωρειῶν τῆς ὀροσειρᾶς Ὄθρυος ὡς καὶ εἰς λοφοσειρὰς τῶν περιφερειῶν Λοκρίδος, Ἀττικοβοιωτίας, Αἰτωλοακαρνανίας, Ἀστακοῦ, Ζαβέρδας, Βονίτσης καὶ Ἀμφιλοχίας. Εἰς τὴν Πελοπόννησον αἱ τοιαῦται βοσκαὶ ἀπαντῶσι κυρίως εἰς τὴν Ἀργολικὴν χερσόνησον. Εἰς τὴν Μακεδονίαν, κυρίως ἀπὸ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Βερμίου καὶ εἰδικώτερον ἀπὸ Βερροίας μέχρις Ἐδέσσης.

Εἰς τὰς βοσκὰς τῆς δευτέρας κατηγορίας, αἵτινες καὶ πλεονάζουσι, ὑπάγονται αἱ περισσότεραι βοσκαὶ τῆς Μακεδονίας, πλὴν τῶν προαναφερθεισῶν ἐν τῇ πρώτῃ κατηγορίᾳ. Ἐπίσης αἱ βοσκαὶ τῆς δυτικῆς Θρᾴκης, αἱ τῆς Ἠπείρου καὶ ἐλάχισται βοσκαὶ τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος.

Εἰς τὰς βοσκὰς τῆς τρίτης κατηγορίας ὑπάγονται αἱ ἐν ἀγραναπαύσει διατελοῦσαι βοσκαὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος.

Βοσκὰς τῆς τετάρτης κατηγορίας ἀνευρίσκομεν εἰς πάσας τὰς καλλιεργημένας ἐκτάσεις τῆς Ἑλλάδος καὶ κυρίως τῆς Θεσσαλίας.

Πίναξ ἐμφαίνων τὰ σπέρματα τῆς 1ης καὶ τῆς 2ας σπορᾶς

1η σπορὰ		2α σπορὰ	
Ἀγρωστοειδῆ	*Χεδροπὰ*	*Ἀγρωστοειδῆ*	*Χεδροπὰ*
Ἥρα ἡ μεθυστικὴ Καρφοειδὲς τὸ κτηνοτροφικὸν Βρόμος ὁ ῥιζοειδὴς Ὁλκὸς ὁ μαλλωτὸς Δακτυλὶς ἡ τραχεῖα Βρόμη ἡ ὑψηλὴ Ἀλωπέκουρος ὁ λειμώνιος Βρόμη κιτρίνη	Τριφύλλιον τὸ κίτρινον Μηδικὴ ἡ ἥμερος Ἀνθυλλὶς ἡ τραυματικὴ	Ἀνθόξανθον τὸ εὔοσμον Πόα ἡ λειμώνιος Κυνόσουρα ἡ λοφωτὴ Φλέος ἡ λειμώνιος	Τριφύλλιον τὸ λευκὸν Τριφύλλιον τὸ νόθον Λωτὸς ὁ κερατοειδὴς Λωτὸς ὁ μαλλωτός

Πίναξ ἐμφαίνων τὴν εἰς θρεπτικὰς οὐσίας σύστασιν τῶν κυριωτέρων ἀγρωστοειδῶν καὶ χεδροπῶν (κατὰ ἑκτάριον).

Εἶδος	*Ἄζωτον* (χιλιογρ.)	*Φωσφορικὰ ὀξέα* (χιλιογρ.)	*Κάλιον*	*Ἄσβεστος* (χλγρ.)
Χόρτον τὸ ξηρὸν (σανὸς)	15,5	4,3	16,0	9,5
Πόα ἡ κοινὴ	9,8	12,7	26,3	7,2
Πόα ἡ λειμώνιος	15,4	4,4	18,8	2,1
Ἀλωπέκουρος ὁ λειμώνιος	13,7	4,2	28,9	2,6
Φλέος ἡ λειμώνιος	15,5	6,9	20,4	4,7
Ἥρα ἡ μεθυστικὴ	18,9	10,0	39,3	10,6
Βρόμη ἡ ὑψηλὴ	18,4	5,0	39,3	3,8
Δακτυλὶς ἡ τραχεῖα	18,3	3,7	16,8	3,1
Καρφοειδὲς τὸ κτηνιατρικὸν	14,7	7,4	22,6	9,2
Τριφύλλιον τὸ λευκὸν	22,5	8,0	13,5	19,0
» τὸ κιτρινον	24,6	4,1	11,3	13,8
» τὸ νόθον	19,7	5,7	19,0	20,6
Ἀνθυλλὶς ἡ τραυματικὴ	22,8	4,8	14,9	28,5

Μέση σύνθεσις περιεχομένων οὐσιῶν εἰς 1.000 χιλιόγραμμα ξηροῦ χόρτου ἀγρωστοειδῶν καὶ χεδροπῶν.

Οὐσίαι	*Ἀγρωστοειδῆ* (εἰς χιλιόγραμ.)	*Χεδροπὰ* (εἰς χιλιόγραμ.)
Ἄζωτον	12,39	27,36
Φωσφορικὸν ὀξὺ	4,68	6,48
Θειικὸν ὀξὺ	3,66	3,55
Κάλιον (πότασσα)	18,14	23,07
Ἀσβέστιον	4,95	23,45
Μαγνησία	1,39	3,92

Αἱ ἀνωτέρω ἀναφερόμεναι κατηγορίαι τῶν βοσκῶν ἀναφέρονται εἰς τὰς πεδινὰς βοσκὰς (χειμαδιὰ) καὶ οὐχὶ εἰς τὰς ὀρεινὰς τοιαύτας (θέρετρα), αἵτινες, λόγῳ τῆς φυσικῆς διαπλάσεως τοῦ ἐδάφους, κατὰ κανόνα ἀποτελοῦσι βοσκοτόπους, τινὲς δὲ εἶναι κατάλληλοι καὶ πρὸς δασικὴν ἐκμετάλλευσιν. Ἡ ἐδαφικὴ βοσκήσιμος ἔκτασις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους, τῶν φυσικῶν συνθηκῶν, τῶν κλιματολογικῶν ὅρων καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν αἰγοπροβάτων ἢ ἀγελάδων ἢ βοῶν, ἅτινα πρόκειται νὰ βοσκήσωσιν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω παρατηροῦμεν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸς ἐκ τῶν προ-

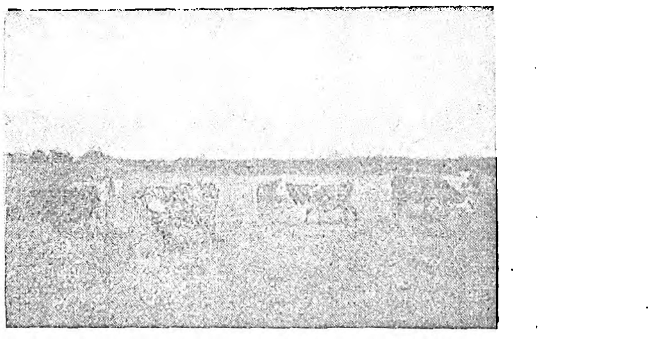

Πεδινὴ βοσκή.

τέρων ὁ γενικὸς καθορισμὸς τῆς πρὸς βοσκὴν ἐκτάσεως, οὔτε ὁ ὡρισμένος ἀριθμὸς τῶν κτηνῶν ἅτινα δέον νὰ βοσκήσωσιν εἰς τὴν α ἢ β βοσκήν, διότι αἱ διάφοροι βοσκαὶ παρουσιάζουσιν, ἀναλόγως τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων ὅρων, διάφορον ἀπόδοσιν εἰς νομὴν καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ εἰς διάφορον ἀριθμὸν κτηνῶν δύνανται νὰ ὦσιν αὐτάρκεις. Καὶ ἀναλυτικώτερον· ἐν τῇ Θεσσαλίᾳ ἀπαντῶμεν βοσκάς, εἰς ἃς εἶναι ἀρκετὸν ἓν στρέμμα διὰ νὰ διαθρέψῃ καθ' ὅλην τὴν χειμερινὴν περίοδον ἓν πρόβατον, ἐν Ἐλασσῶνι, ὅπου τὸ ἔδαφος εἶναι πετρῶδες καὶ περισσότερον ὀρεινόν, δι' ἕκαστον πρόβατον ἀπαιτοῦνται 3 περίπου στρέμματα. Εἰς βοσκὰς εὑρισκομένας μεταξὺ ἐν ἀγραναπαύσει διατελουσῶν γαιῶν, ἀπαιτοῦνται δι' ἕκαστον πρόβατον κατὰ μέσον ὅρον 8 στρέμματα. Ὅταν τὸ ποίμνιον ἀποτελῆται ἐκ πολλῶν χιλιάδων αἰγοπροβάτων, τότε ἐκλέγονται βοσκαὶ παρουσιάζουσαι διάφορον σύστασιν γαιῶν. Εἰς τὰς θερινὰς βοσκὰς ἀπαιτοῦνται 5—10 στρέμματα δι' ἕκαστον πρόβατον. Διὰ τὴν καταλληλοτέραν καὶ προσφορωτέραν ἐκμετάλλευσιν τῶν βοσκῶν, ὡς καὶ διὰ τὴν μὴ ἄνευ λόγου σπατάλην τῆς νομῆς, διαιροῦσι συνήθως τοὺς βοσκοτόπους εἰς τέσσαρας κατηγορίας, τὰς ἑξῆς: *γαλαροτόπια, ζυγουροτόπια, στρεφοτόπια,* καὶ *βοσκὰς διὰ τὰ ὑποζύγια*. Ἡ τοιαύτη διαίρεσις ἐκρίθη ἀναγκαιοτάτη, καθ' ὅσον εἰς ἕκαστον βοσκότοπον φύεται ἀνὰ τὰς διαφόρους αὐτοῦ ἐκτάσεις χόρτος διαφόρου ποιότητος, ποσότητος καὶ διαρκείας. Τὸ τοιοῦτον, ὡς γνωστόν, ὀφείλεται εἰς τὴν ποιότητα τοῦ ἐδάφους, τὴν παρουσίαν ἢ μὴ ὑγρασίας, τὴν ὀρεινὴν ἢ πεδινὴν θέσιν του, τὴν παρουσίαν ἢ τῆξιν τῆς χιόνος, ὁπότε καὶ παρατηρεῖται τὸ λεγόμενον, ὅτι τὸ *χόρτο στρίβει*, ἤτοι χάνει τὰς θρεπτικὰς αὐτοῦ ἰδιότητας. Πρὸς ἀποφυγὴν πρωΐμου ἐλλείψεως χόρτου, τυχὸν σπατάλης καὶ ἐγκαίρου χρησιμοποιήσεως τούτου εἰς ὡρισμένο

Digitized by Google

μέρη, ὁ ποιμὴν ἢ οἱ ποιμένες χωρίζουσι τὸ ποίμνιόν των εἰς τέσσαρας κατηγορίας, τὰς ἑξῆς: *ἐπίτοκα πρόβατα, γαλάρια, ζυγούρια, στέρφα,* καὶ

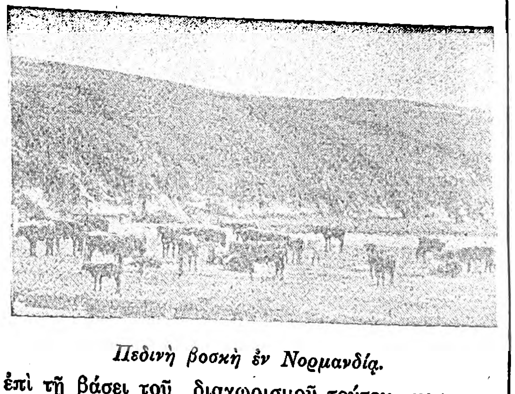

Πεδινὴ βοσκὴ ἐν Νορμανδίᾳ.

ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ διαχωρισμοῦ τούτου χρησιμοποιοῦσιν, ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε παρουσιαζομένων ἀναγκῶν, τὸν βοσκότοπον, καὶ εἰδικῶς: τὰ γαλάρια ὁδηγοῦνται εἰς τὸ εὐφορώτερον μέρος τοῦ βοσκοτόπου, ὅπου τὸ χόρτον εἶναι ἀφθονώτερον· πτωχότερον εἰς χόρτον τμῆμα τοῦ βοσκοτόπου προορίζεται διὰ τὰς μετὰ τὸν τοκετὸν γαλακτοπαραγωγοὺς προβατίνας, εἶτα δ' ἔρχεται ὁ προωρισμένος διὰ τὰ ζυγούρια· τὸ πτωχότερον πάντων τῶν μερῶν τῆς βοσκῆς προορίζεται διὰ τὰ στέρφα (στεῖρα) καὶ τὸ χειρότερον πάντων διὰ τὰ ὑποζύγια. Πρὸς σαφεστέραν παράστασιν, ἔστω ποίμνιον ἐκ 4.000 προβάτων, ἐξ ὧν 2.000 θὰ γεννήσωσι πρωϊμώτερον. Μετὰ τὸν τοκετὸν ταῦτα διαιροῦνται εἰς ὀκτὼ ποίμνια, ἐκ 250 προβάτων ἕκαστον. Ἐκ τῶν ὑπολοίπων 2.000, τὰ 1000 ἀποτελοῦνται, συνήθως ἐκ 200 περίπου κριῶν, 400 στέρφων καὶ 400 ἀμνάδων, αἱ ὁποῖαι θὰ γεννήσωσι βραδύτερον. Ἐκ δὲ τῶν ἑτέρων 1000, τὰ 920 γενικῶς εἶναι ἀμνάδες ἑνὸς καὶ δύο ἐτῶν, ἤτοι *ζυγούρια* καὶ *μιλιόρια*, καὶ τὰ ὑπόλοιπα 80 νεαροὶ κριοί, οἱ ὁποῖοι θὰ χρησιμοποιηθῶσιν ὡς *σπορίδι*, ἤτοι ὡς ἀντικατασταταὶ τῶν γηραιῶν τοιούτων. Κατὰ ταῦτα ὁ βοσκότοπος διαχωρίζεται ὡς ἑξῆς: τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τούτου, περίπου τὰ $^2/_3$, καὶ τὸ καλύτερον, προορίζεται διὰ τὰ γαλάρια *(γαλαρότοπι)*, εἶτα ἐκ τοῦ ἐναπομένοντος $^1/_3$ τὸ μεγαλύτερον μέρος προορίζεται διὰ τὰ νεαρὰ πρόβατα *(ζυγουροτόπι)*, τὰ προοριζόμενα διὰ τὴν μέλλουσαν ἀναπαραγωγήν· τὸ δὲ ἀπομένον μετὰ τὸν χωρισμὸν τοῦ ζυγουροτοπίου προορίζεται διὰ τὰ στεῖρα *(στερφοτόπι)*. Μετὰ πάροδον βραχέος σχετικῶς διαστήματος, τὰ γαλαροτόπια διαιροῦνται ἀναλόγως εἰς πολλὰ ἢ ὀλίγα τμήματα, εἴς τινα τῶν ὁποίων ὁδηγοῦνται αἱ ἐπίτοκοι ἀμνάδες *(γκαστροτόπι ἢ γεννολίβαδα)*, αἱ ὁποῖαι ἅμα τῷ τοκετῷ των μεταφέρονται εἰς ἕτερον τμῆμα τοῦ γαλαροτοπίου καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἅμα συντελεσθῇ ὁ τοκετός, εἰς τὸ γκαστροτόπι ὁδηγεῖται μέρος τῶν στέρφων, ἤτοι τὸ γκαστροτόπι μεταβάλλεται εἰς στερφοτόπι κ.τ.λ. Τὰ ὑποζύγια εἰς μὲν τὰς θερινὰς βοσκὰς ὁδηγοῦνται εἰς μέρος παράγον κατωτέρας ποιότητος καὶ ποσότητος χόρτον, εἰς δὲ τὰς χειμερινὰς εἰς τὸ ὑγρότερον μέρος. Ἀνάλογος γίνεται καὶ ἡ διανομὴ τῶν θερινῶν βοσκοτοπίων.

Πρὸς παραγωγὴν καλυτέρου καὶ τρυφερωτέρου χόρτου δέον αἱ βοσκαὶ κατὰ τὸ θέρος καὶ μετὰ τὴν ἀποξήρανσιν τοῦ χόρτου νὰ καψαλίζωνται.

Λεπτομερὴς καὶ εἰδικὴ στατιστικὴ περὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν ἐν Ἑλλάδι βοσκῶν δὲν ὑπάρχει, ἀλλ' ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὁ γενικὸς ἀριθμὸς τῶν νομαδικῶν ποιμνίων (ἐκτὸς τῶν ἀγελάδων καὶ βοῶν, οἵτινες βόσκουσιν εἰς ἄλλας βοσκάς) εἶναι 2.500.000 κεφαλαί, καὶ ὅτι ἕκαστον αἰγοπρόβατον χρειάζεται πρὸς διατροφήν του εἰς τὰς χειμερινὰς βοσκὰς 2—5 στρέμματα, ἡ ὁλικὴ ἔκτασις τῶν βοσκῶν τῶν χρησιμοποιουμένων ὑπὸ τῆς νομαδικῆς κτηνοτροφίας ἀνέρχεται (κατὰ τὸν χειμῶνα) εἰς 6.250.000 στρέμματα περίπου. Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου τὰ 2.000.000 περίπου στέμματα χρησιμοποιοῦνται μόνον διὰ τὴν κτηνοτροφίαν, ὡς μὴ

Ὀρεινὴ βοσκή.

δυνάμενα νὰ καλλιεργηθῶσι, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἐκ 4.250.000 στρεμμάτων ἀποτελεῖται ἐκ φυσικῶν λιβαδίων ἢ ἐξ ἀγρῶν ἐν ἀγραναπαύσει διατε-

λούντων, ὧν ὅμως τὸ $^1/_3$ εἶναι ἐπιδεκτικὸν καλλιεργείας. Αἱ θεριναὶ βοσκαί, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, ὑπολογιζομένου, ὅτι εἰς ταύτας ἕκαστον πρόβατον χρειάζεται πρὸς διατροφὴν 6 στρέμματα κατὰ μέσον ὅρον, ἔπρεπε νὰ ἔχωσιν ἔκτασιν 15.000.000 περίπου στρεμμάτων, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν Μακεδονίᾳ παρατηρεῖται ἔλλειψις θερινῶν βοσκῶν καὶ ἕκαστον πρόβατον, ἀντὶ νὰ χρησιμοποιῇ κατὰ μέσον ὅρον 6 περίπου στρέμματα, χρησιμοποιεῖ μόνον 3,75 περίπου, φθάνομεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ὁλικὴ ἔκτασις τῶν θερινῶν βοσκῶν δὲν ὑπερβαίνει τὰ 13.300.000 στρέμματα περίπου.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΦΟΡ.-ΔΙΟΙΚ.] Ἡ βοσκή, ὡς ἀποτελοῦσα τὴν κυρίαν προϋπόθεσιν διὰ τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν προαγωγὴν τῆς κτηνοτροφίας, ἐνέχει ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὰ καθόλου συμφέροντα τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας. Ἕνεκα δὲ τοῦ λόγου τούτου ἀποκτᾷ καὶ μείζονα κτηματικὴν ἀξίαν, ἰδίως εἰς τὰς περιφερείας ἐκείνας ἔνθα ἀκμάζει ἡ κτηνοτροφία. Ἐκ τῶν παρατηρήσεων τούτων ἐγεννήθησαν σχετικαὶ νομοθετικαὶ διατάξεις, αἱ ὁποῖαι λίαν ἐνωρὶς εἰσήχθησαν παρ' ἡμῖν. Τὸ διάταγμα τῆς 3)15 Δεκεμβρίου 1833 «περὶ διορισμοῦ τοῦ φόρου βοσκῆς κλπ. διὰ τὰ ἔτη 1833 καὶ 1834» ἀπέβλεψεν εἰς ἐξαιρετικὴν προστασίαν τῶν βοσκῶν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἵνα τὸ κράτος δυνηθῇ νὰ διατηρήσῃ εἰς χεῖρας αὐτοῦ περιουσίαν κεκτημένην ἰδιαιτέραν ἀξίαν. Ὥρισε δὲ ὅτι θεωροῦνται δημόσια ὅλα τὰ λιβάδια, πλὴν ἐκείνων, διὰ τὴν ἐπικαρπίαν τῶν ὁποίων εἶχέ τις νὰ παρουσιάσῃ ἔγγραφον (ταπί) ἐκδοθὲν ἐπὶ τουρκικῆς ἐξουσίας. Διὰ τοῦ περιορισμοῦ τούτου τῶν μέσων ἀποδείξεως τῆς ἐπὶ τῶν βοσκῶν κυριότητος ἐπῆλθε μεγάλη στενότης βοσκῆς καὶ ἡ διάταξις ἐπεκρίθη ὡς δημευτικὴ καὶ παραγνωρίζουσα τὰ συμφέροντα τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας εἰς ὄφελος τοῦ δημοσίου ταμείου, κατηργήθη δὲ κοινῇ βοῇ διὰ τοῦ ψηφίσματος ΚΘ' τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τοῦ 1863, γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα «νόμος ΚΘ'». Διὰ τοῦ νόμου τούτου δὲν ἤρθη μόνον ἡ πιεστικὴ διάταξις τοῦ Δ. τοῦ 1833, ἀλλὰ καὶ θετικὴ ἐλήφθη μέριμνα ὑπὲρ τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων, εἰς τὰς ὁποίας λόγῳ τῆς ἐκεῖ ἀκμαζούσης κτηνοτροφίας αἱ βοσκαὶ ἀποτελοῦσιν ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν σχετικῆς εὐημερίας. Ὥρισε δηλαδὴ ὁ νόμος (ἄρθρον 2) ὅτι «οἱ κατὰ τοὺς νομοὺς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας, Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος καὶ τὰς ἐπαρχίας Λεβαδείας καὶ Θηβῶν ἐθνικοὶ βοσκήσιμοι τόποι παραχωροῦνται εἰς τὴν κατὰ παράκλησιν κατοχὴν τῶν δήμων ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν ὁποίων κεῖνται, ἐπετράπη δ' εἰς τοὺς δήμους νὰ ἐνοικιάζωσι πρὸς ὄφελος μὲν αὐτῶν καὶ τῶν οἰκείων ἐπαρχιῶν, ἀλλ' ἐπ' ὀνόματι πάντοτε τοῦ δημοσίου (ΑΠ 703.93) εἰσπράττοντος καὶ δικαίωμα ἐπικαρπίας 20 % ἐκ τῶν περισσευμάτων τῶν βοσκῶν, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν νομὴν τῶν ζῴων ἑκάστης κοινότητος, ἥτις νομὴ ἐπιτρέπεται δωρεὰν κατὰ τὸν νόμον μέχρις 100 μικρῶν ζῴων καὶ 10 μεγάλων δι' ἕκαστον κάτοικον. Εἰς τὴν ἰσχὺν τοῦ νόμου τούτου περιελήφθησαν διὰ τοῦ νόμου ΒΥΠΔ' τοῦ 1903 καὶ αἱ ἐπαρχίαι Ναυπλίας καὶ Τροιζηνίας. Περισσότερον ὅμως εὔνους πρὸς τὰς κοινότητας ἐφάνη ὁ νόμος ΔΝΖ' τοῦ 1912 «περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων», ὅστις διὰ τοῦ ἄρθρου 12, παράγρ. 4, τὸ κατὰ τὸν νόμον ΚΘ' precarium μετέτρεψεν εἰς πλήρη κυριότητα, συμπεριέλαβε δ' εἰς τὸ εὐεργέτημα καὶ τοὺς νομοὺς Λαρίσης καὶ Ἄρτης καὶ τὰς ἐπαρχίας Καλαμπάκας καὶ Ξηροχωρίου, ὡς

Τὰ κυριώτερα φυτὰ τῶν βοσκῶν.

[1=Ἦρα ἡ μεθυστική. 2=Καρφοειδὲς τὸ κτηνοτροφικόν. 3=Βρόμη ἡ ὑψηλή. 4=Φλέος ἡ λειμόνιος. 5=Δακτυλὶς ἡ τραχεῖα. 6=Βρόμη ἡ ἄστατος. 7=Κυνόσουρα ἡ λοφωτή. 8=Ἀλωπέκουρος ὁ λειμώνιος. 9=Πόα ἡ λειμώνιος. 10=Ὁλκὸς ὁ μαλλωτός. 11=Ἀνθόξανθον τὸ εὔοσμον. 12=Βρόμος ὁ ριζοειδής. 13=Τριφύλλιον τὸ λευκόν. 14=Λωτὸς ὁ κερατοφόρος. 15=Μηδικὴ ἡ ἥμερος. 16=Ἀνθυλλὶς ἡ τραυματική. 17=Τριφύλλιον τὸ νόθον.]

Digitized by Google

προκύπτει ἐκ τῆς ρητῆς παραπομπῆς εἰς τὸν διέποντα τὰς ἐπαρχίας ταύτας νόμον ,ΑΡΠ' τοῦ 1884. Τὴν ἀνωτέρω διάταξιν ἡρμήνευσεν αὐθεντικῶς ὁ νόμος 2798 τοῦ 1922, ὁρίσας, ὅτι ἡ εἰς τὰς κοινότητας παραχωρηθεῖσα κυριότης περιλαμβάνει οὐ μόνον τὸς ἤδη τελούσας εἰς τὴν κατὰ παράκλησιν νομὴν αὐτῆς βοσκάς, ἀλλὰ πάντας τοὺς ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς περιφερείας της περιλαμβανομένους ἐθνικοὺς βοσκησίμους τόπους καὶ γαίας, ἔτι καὶ τὰς ἐξῃρημένας τῆς διανομῆς. Αἱ διατάξεις αὗται περιελήφθησαν εἰς τὸ ἄρθρον 12 παράγρ. 1 τῆς κωδικοποιηθείσης τὴν 17 Σεπτεμβρίου 1926 νομοθεσίας περι δήμων καὶ κοινοτήτων. Παραλλήλως ἐλήφθη μέριμνα περὶ τῶν κτηνοτροφικῶν ἀναγκῶν τῶν ἐν ταῖς Ν Χώραις κοινοτήτων, ὡρίσθη δὲ διὰ τοῦ νόμου 2074 (ἤδη ἄρθρον 13, παράγρ. 7, τοῦ κώδικος τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων) ὅτι «αἱ πλατεῖαι κλπ. καὶ αἱ βοσκήσιμοι γαῖαι, αἱ εἰς κοινὴν ἀφειμέναι χρῆσιν, κατὰ τὰ ἄρθρα 94—102 τοῦ τουρκικοῦ νόμου τῆς 2 Ραμαζὰν 1274 (1856) περὶ γαιῶν, καθίστανται περιουσία τῶν συνοικισμῶν». Τέλος ἐδόθη εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἡ εὐχέρεια ὅπως διὰ Δ., μετὰ γνώμην τοῦ συμβουλίου κτημάτων, παραχωρῇ εἰς κοινότητας τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος βοσκὰς ἐκμισθουμένας ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς Γεωργίας κατὰ τὴν ἰσχὺν τοῦ νόμου 2074 (ἄρθρον 13, παράγρ. 4, κώδικος δήμων καὶ κοινοτήτων). Εἰς τ' ἀνωτέρω μέτρα ἐξαντλεῖται ἡ ἀφορῶσα τὰς ἐθνικὰς βοσκὰς προστατευτικὴ τῶν κτηνοτροφικῶν περιφερειῶν νομοθεσία.

Εὐρυτέρα ὑπῆρξεν ἡ φροντὶς τοῦ νομοθέτου διὰ τὴν γενικὴν προστασίαν τῶν κτηνοτρόφων μισθωτῶν βοσκησίμων ἐκτάσεων, διὰ τοῦ καθιερωθέντος ἀπὸ τοῦ 1922 θεσμοῦ ἐνοικιοστασίου βοσκῶν, οὕτινος προηγήθησαν ποινικαὶ διατάξεις περὶ πλεονεξίας καὶ αἰσχροκερδείας ἐπὶ μισθώσεων βοσκῶν. Διὰ τῶν σχετικῶν διατάξεων, ἀλληλοδιαδόχως μεταρρυθμισθεισῶν, ἐπεβλήθησαν περιορισμοὶ (ἔχοντες τὸν χαρακτῆρα περιορισμῶν δημοσίας ὠφελείας) εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν βοσκῶν καὶ ἐπροστατεύθησαν ὁπωσδήποτε ἀποτελεσματικῶς οἱ μισθωταὶ κτηνοτρόφοι ὡς καὶ οἱ ὑπομισθωταὶ τοιοῦτοι ὑποκατασταθέντες εἰς τὰ δικαιώματα τῶν μὴ κτηνοτρόφων μισθωτῶν. Ἡ συστηματικὴ αὕτη προστασία, καθιερωθεῖσα ἰδίως διὰ τοῦ Ν. Δ. τῆς 17 Αὐγούστου 1923, μετεβλήθη ἐσχάτως διὰ τοῦ Ν. Δ. τῆς 10 Ἀπριλίου 1926, ὁρίσαντος ἀνώτατον ὅριον θεμιτοῦ μισθώματος καὶ ἀπαγορεύσαντος ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος τὰς πρὸς μὴ κτηνοτρόφους ἐκμισθώσεις τῶν βοσκῶν. Προστατευτικὴ τῶν βοσκῶν εἶναι ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ κωδικοποιηθέντος τὴν 22 Ὀκτωβρίου 1926 ἀγροτικοῦ νόμου, καθ' ἣν ἐξαιροῦνται τῆς ἀπαλλοτριώσεως πρὸς ἀποκατάστασιν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν «αἱ διὰ τὴν κτηνοτροφίαν χρησιμοποιούμεναι ἀνεπίδεκτοι οἱασδήποτε καλλιεργείας ἐκτάσεις καὶ τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἐκτάσεων τούτων παρακολουθήματα, σποριές, γεννολίβαδα». Πλήν, ἡ διάταξις αὕτη δέον νὰ θεωρηθῇ ἀτονοῦσα ἐκεῖ ὅπου ἔχει ἐφαρμογὴν ἡ μεταβατικὴ διάταξις τοῦ ἄρθρου 119 τοῦ συντάγματος, ὑπὸ τοὺς ἐκεῖ ἀναφερομένους ὅρους καὶ προϋποθέσεις. Τέλος αἱ βοσκαὶ δὲν περιελήφθησαν εἰς τὰς ρυθμιζούσας τὴν διανομὴν ἐθνικῶν γαιῶν καὶ φυτειῶν διατάξεις, ὡρίσθη δὲ διὰ τοῦ νόμου ΥΠΓ' τοῦ 1873 ὅτι ἐξαιροῦνται τῆς διανομῆς οὐ μόνον αἱ ἐντός, ἀλλὰ καὶ αἱ πέριξ τῶν λιβαδίων κείμεναι γαῖαι, αἱ χρησιμεύουσαι ὡς ποιμνιοστάσια ἢ ἐνδιαιτήματα τῶν ποιμένων. Ἀντιθέτως ἡ προστασία ἄλλων κλάδων τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου ἐπέβαλε διατάξεις περιοριστικὰς τῶν ἐπιβλαβῶν ἐπεκτάσεων τῆς βοσκῆς. Τοιαῦται εἶναι αἱ διατάξεις τοῦ δασικοῦ κώδικος (νόμου 3077 τοῦ 1924), δι' ὧν ρυθμίζονται λεπτομερῶς αἱ περιπτώσεις καὶ τὰ δικαιώματα τῆς δασικῆς ἀρχῆς, πρὸς ἀπαγόρευσιν τῆς βοσκῆς ἐπὶ ἐκτάσεων χρησίμων διὰ τὴν προαγωγὴν τῶν δασῶν, ὧν ἡ τήρησις ἀσφαλίζεται δι' αὐστηρῶν ποινικῶν κυρώσεων (ἄρθρα 173 καὶ ἑπ., 182 καὶ 183 νόμου 3077).

Μ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΠΟΙΝ. ΔΙΚ.] Τὰ ἀδικήματα τῆς βοσκῆς ρυθμίζονται νῦν δι' ἅπαν τὸ κράτος, πλὴν τῆς νήσου Κρήτης, ὑπὸ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 20/27 Μαΐου 1926 «περὶ ἀγροτικῆς ἀσφαλείας καὶ ἀγροφυλακῆς», καταργήσαντος τὸν νόμον ΑΦΚΣΤ' «περι ποιμνιοβοσκῆς», ὡς εἶχε τροποποιηθῇ, τὸν νόμον ΓΣΙΗ' «περὶ ἀγροφυλακῆς» καὶ τὸ ἀπὸ 2 Φεβρουαρίου 1923 νομοθετικὸν διάταγμα «περὶ ἀγροτικῆς ἀσφαλείας». Πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ εἰρημένου πρώτου νομοθετικοῦ διατάγματος ἐξεδόθη τὸ ἀπὸ 10/15 Σεπτεμβρίου 1926 διάταγμα. Σχετικὸν πρὸς τὰ ἀδικήματα τῆς βοσκῆς εἶναι καὶ τὸ ἄρθρον 14 τοῦ νόμου 3542 τοῦ 1928 «περὶ ἐξημερώσεως ἀγρίων δένδρων». Διὰ τὴν νῆσον Κρήτην ἰσχύει ὁ νόμος 3394 τῆς 13/27 Ἰουλίου 1927, τροποποιηθεὶς διὰ τοῦ νόμου 3622 τοῦ 1928.

Κατὰ τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 20/27 Μαΐου 1926 τὰ σπαρτά, αἱ φυτεῖαι, αἱ δενδροφυτεῖαι, τὰ δένδρα, γαῖαι καλλιεργημέναι ἢ ἐν ἀγραναπαύσει ἢ χέρσοι, εἶναι ἀντικείμενα φυλάξεως ὑπὸ τῆς ἀγροφυλακῆς. Ὁ ἀγροφύλαξ, εὐθὺς ὡς ἀντιληφθῇ ἢ πληροφορηθῇ τὴν ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτοῦ τέλεσιν ἀγροτικοῦ ἀδικήματος, προβαίνει εἰς τὴν ἄμεσον ἐξακρίβωσιν τῆς πράξεως καὶ τοῦ ποσοῦ τῆς προξενηθείσης τυχὸν ζημίας. Μεταξὺ τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου θεσπιζομένων ἀγροτικῶν ἀδικημάτων εἶναι καὶ τὰ ἐν τοῖς ἄρθροις 29 καὶ 30 μνημονευόμενα. Ἄρθρον 29. Παράνομος εἰσαγωγὴ ζώων εἰς ξένα κτήματα ἢ ἀπηγορευμένην ζώνην.—1. α') Μὲ πρόστιμον μέχρι τριακοσίων δραχμῶν ἢ μὲ κράτησιν μέχρις, ὀκτὼ ἡμερῶν τιμωρεῖται, ὅστις, χωρὶς νὰ προξενήσῃ ζημίαν, εἰσάγει οἱαδήποτε ζῷα ἢ πτηνὰ ἐκ τῶν συνήθως προξενούντων ζημίαν εἰς ξένας γαίας, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἐπὶ τούτῳ δικαίωμα ἢ ἄνευ συγκαταθέσεως τοῦ ἰδιοκτήτου ἢ τοῦ ἔχοντος δικαίωμα συγκαταθέσεως. β') Ἐὰν ἡ εἴσοδος τῶν ζῴων ἢ πτηνῶν ἐγένετο ἐξ ἀμελείας, ἐπιβάλλεται μέχρι τοῦ ἡμίσεος τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου τῆς ἑτέρας τῶν ἀνωτέρω ποινῶν. γ') Ἡ ἀνωτέρω συγκατάθεσις ἀποδεικνύεται δι' ἐκθέσεως συντασσομένης προηγουμένως ἐνώπιον τοῦ ἀγροφύλακος ἢ τοῦ προέδρου τῆς κοινότητος ἢ τῆς οἰκείας ἀστυνομικῆς ἀρχῆς ἢ δι' ἄλλου ἐγγράφου φέροντος βεβαίαν χρονολογίαν, γνωστοποιουμένην εἰς τὸν οἰκεῖον ἀγροφύλακα. Ἐὰν δὲν συμπίπτῃ εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἡ ἰδιοκτησία τοῦ ἐδάφους καὶ τὸ δικαίωμα τῆς διαθέσεως τοῦ ἐν αὐτῷ χόρτου ἢ φυτειῶν, ἀπαιτεῖται ἡ προηγουμένη συγκατάθεσις πάντων, εἰς οὓς θὰ ἠδύνατο νὰ προξενηθῇ ζημία ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ζῴων.—2. α') Μὲ πρόστιμον μέχρι τριακοσίων δραχμῶν ἢ μὲ κράτησιν μέχρις ὀκτὼ ἡμερῶν τιμωρεῖται ὅστις, κατὰ παράβασιν τεθειμένων ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ἀρχῶν, ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ παρόντος, ἀπαγορευτικῶν διατάξεων εἰσάγει ἢ διατηρεῖ χωρὶς νὰ προξενήσῃ ζημίαν ζῷα ἢ πτηνὰ ἐκ τῶν ἀναφερομένων ἐν τῷ στοιχείῳ α' τῆς προηγουμένης παραγράφου εἰς ἀπηγορευμένην ζώνην, ἔστω καὶ ἐπὶ ἰδίου κτήματος, κειμένου ὅμως ἐντὸς ἀπηγορευμένης ζώνης. β') Ἐὰν ἡ εἴσοδος τῶν ζῴων ἢ πτηνῶν ἐγένετο ἐξ ἀμελείας, ἐπιβάλλεται μέχρι τοῦ ἡμίσεος τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου τῆς ἑτέρας τῶν ἄνω ποινῶν.—3. Τὸ ἀδίκημα τῶν παραγράφων 1 καὶ 2 τοῦ πρώτου ἄρθρου θεωρεῖται τετελεσμένον εὐθὺς ὡς τὰ ζῷα ἢ τὰ πτηνὰ διέλθουν τὰ σύνορα τοῦ ξένου ἢ τοῦ ἐφ' οὗ ἰσχύει ἡ ἀπαγόρευσις κτήματος ἢ ζώνης, ἐκτὸς ἂν ἀποδειχθῇ ὅτι ὁ ἐπιτετραμμένος τὴν ἐπιτήρησιν τῶν ζῴων ἢ πτηνῶν, χωρὶς νὰ συντρέχῃ ἀμέλειά του, δὲν ἠδυνήθη ἐκ λόγων ἀνεξαρτήτων τῆς θελήσεώς του καὶ παρὰ τὰς προσπαθείας του νὰ ἐμποδίσῃ τὴν εἰς ἀπαγορευμένον κτῆμα ἢ ζώνην εἴσοδον αὐτῶν καὶ ὅτι ἔσπευσε πάραυτα ν' ἀπομακρύνῃ αὐτὰ ἐκεῖθεν. Ἄρθρον 30.-1. α') Μὲ πρόστιμον ἢ μὲ κράτησιν ἢ μὲ ἀμφοτέρας τὰς ποινὰς ταύτας τιμωρεῖται ὅστις, διὰ βοσκήσεως ἢ εἰσαγωγῆς ζῴων ἢ πτηνῶν ἐπὶ ξένων γαιῶν, ἐφ' ὧν δὲν εἶχε δικαίωμα βοσκήσεως ἢ ἄνευ τῆς πρὸς τοῦτο συγκαταθέσεως τοῦ ἰδιοκτήτου ἢ τοῦ ἔχοντος τὸ δικαίωμα, ἐπροξένησε ζημίαν εἰς ταύτας ἢ τὸ ἐν αὐταῖς χόρτον ἢ σπαρτὰ ἢ φυτείας. β') Ἐὰν ἡ παράνομος βόσκησις ἐγένετο ἐξ ἀμελείας, ἐπιβάλλεται μέχρι τοῦ ἡμίσεος τῆς ἑτέρας ἢ ἀμφοτέρων τῶν ἄνω ποινῶν. γ') Ἡ ἀνωτέρω ποινὴ ἐπιτείνεται κατὰ λόγον τῆς προξενηθείσης ζημίας. δ') Ἡ συγκατάθεσις ἀποδεικνύεται κατὰ τὸ προηγούμενον ἄρθρον.—2. Ἡ καταβολὴ ἀποζημιώσεως ἢ ὁ συμβιβασμὸς διὰ ζημίαν προξενηθεῖσαν κατὰ τὸ παρὸν ἄρθρον αἴρει τὸ ἀξιόποινον μόνον ἐὰν ἡ παράνομος βοσκὴ ἢ εἴσοδος ἐγένετο ἐξ ἀμελείας τοῦ κατόχου ἢ ὁδηγοῦ τῶν ζῴων καὶ ἂν συντρέχωσιν εἰδικαὶ περιπτώσεις καὶ συνθῆκαι διὰ διατάγματος καθορισθησόμεναι. Κατὰ τὸ ἄρθρον 32.—1. Εἰς πρόσωπον καταδικασθὲν ἤδη δὶς ἐπί τινι παραβάσει τῶν ἐν ἄρθροις 29,30 ἢ 31 δύναται ἡ δικαστικὴ ἀπόφασις ἡ κηρύττουσα αὐτὸ ἐκ τρίτου ἔνοχον διὰ παράβασίν τινος τῶν ἄρθρων τούτων, πραχθεῖσαν ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῶν δύο προηγουμένων, νὰ ἀπαγορεύσῃ τὴν ἐπιτήρησιν ἢ ὁδηγίαν ζῴων ἐπὶ χρονικὸν διάστημα τριῶν μηνῶν μέχρις ἑνὸς ἔτους —2. Ὁμοίως δύναται νὰ διαταχθῇ καὶ ἡ ἐπὶ ὡρισμένον χρόνον μὴ ὑπερβαίνοντα τοὺς ἓξ μῆνας ἀπομάκρυνσις τοῦ ποιμνίου ἐκ τῆς ἀγροτικῆς περιοχῆς ἐν ᾗ ἐπράχθη τὸ ἀδίκημα. Διὰ τῆς αὐτῆς ἀποφάσεως ὁρίζεται καὶ ἡ ἔναρξις τῆς ἐκτελέσεως τῆς περὶ ἀπομακρύνσεως διατάξεως.—3. Ὁ παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς παραγράφου 1 ἀναλαμβάνων τὴν ἐπιτήρησιν ἢ τὴν ὁδηγίαν ζῴων καὶ ὁ ἐν γνώσει τῆς ἀπαγορεύσεως ἀναθέτων εἰς αὐτὸν ταύτην, ὡς καὶ ὁ εἰσάγων ποίμνια εἰς τὴν περιφέρειαν ἐξ ἧς ἀπεμακρύνθησαν κατὰ τὴν § 2 πρὸ τῆς παρελεύσεως τοῦ ὁρισθέντος διὰ τῆς ἀποφάσεως χρόνου, τιμωρεῖται μὲ πρόστιμον ἢ κράτησιν, ἢ μὲ ἀμφοτέρας τὰς ποινὰς ταύτας.

Ἡ ἐπὶ τῶν ἀγροτικῶν ἀδικημάτων προδικασία, ἐν οἷς καὶ ἡ παράνομος βοσκή, εἶναι ἡ αὐτὴ ὡς ἐπὶ τῶν κοινῶν πταισμάτων. Τὰ ἀδικήματα ταῦτα διώκονται ἐξ ἐπαγγέλματος, εἰσάγονται δι' ἀπ' εὐθείας κλήσεως καὶ ἄνευ ἄλλης προανακρίσεως πρὸς ἐκδίκασιν τὴν πρώτην δικάσιμον τοῦ ἁρμοδίου πταισματοδικείου μεθ' ἡμέρας τὸ πολὺ 20 ἀφ' ἧς περιῆλθεν εἰς τὸν ἁρμόδιον δημόσιον κατήγορον ἡ μήνυσις ἢ ἡ συνταχθεῖσα περὶ τοῦ ἀγροτικοῦ ἀδικήματος ἔκθεσις. Ἁρμόδιον πρὸς ἐκδίκασιν τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἀδικημάτων εἶναι τὸ πταισματοδικεῖον εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ ὁποίου ἐπράχθησαν. Κατὰ τὴν ἐκδιδομένην ἀπόφασιν ἐπιτρέπονται τὰ κατὰ τὴν ποινικὴν δικονομίαν τακτικὰ καὶ ἔκτακτα μέσα. Ἀγροφύλακες ἢ ἄλλο τι πρόσωπον τῆς δημοσίας δυνάμεως, ἢ ὁ ἰδιοκτήτης κτήματος ἢ ὁ ἐπιστάτης αὐτοῦ, συλλαμβάνοντες ἐκ προθέσεως ἢ ἀσυγγνώστου ἀμελείας ζῷα ἢ πτηνὰ ἐπὶ τῇ ψευδῇ προφάσει ὅτι ἔβοσκον παρανόμως ἢ περιεπλανῶντο ἀδέσποτα, τιμωροῦνται μὲ τὴν ποινὴν τοῦ ἐδαφίου 3 τοῦ ἄρθρου 334 ποινικοῦ νόμου, ἤτοι μὲ φυλάκισιν δύο ἑβδομάδων μέχρι τριῶν μηνῶν. Τὸ ἄρθρον 10 τοῦ ἀπὸ 10/15 Σεπτεμβρίου 1926 ἐκτελεστικοῦ διατάγματος ρυθμίζει λεπτομερέστερον τὰ περὶ ἀποσβέσεως τοῦ ἀξιοποίνου διὰ τῆς καταβολῆς τῆς ἀποζημιώσεως. Κατὰ τὸ ἄρθρον 14 τοῦ νόμου 3542, ὁ βόσκων ζῷα ἐντὸς τῆς ὑπὸ τοῦ εἰρημένου νόμου ἀπαγορευομένης ἐκτάσεως «εἰσάγεται ἐντὸς πέντε ἡμερῶν εἰς τὸ ἁρμόδιον πταισματοδικεῖον καὶ τιμωρεῖται τελεσιδίκως μὲ πρόστιμον 100 μέχρι 1000 δραχμῶν ἢ μὲ κράτησιν μιᾶς μέχρι πέντε ἑβδομάδων, ἢ καὶ μὲ ἀμφοτέρας τὰς ποινὰς ταύτας . . . Τὰ ζῷα τὰ βόσκοντα ἐντὸς ἀπαγορευομένης ἐκτάσεως κατάσχονται ἢ φονεύονται καὶ πωλοῦνται διὰ δημοπρασίας».

Διὰ τὴν νῆσον Κρήτην ἰσχύει, ὡς ἐλέχθη, ὁ νόμος 3394 τοῦ 1927, τροποποιηθεὶς διὰ τοῦ νόμου 3622 τοῦ 1928. Κατὰ τὸ ἄρθρον 42 τοῦ νόμου 3394, ὡς τοῦτο ἐτροποποιήθη ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 20 τοῦ νόμου 3622 : 1. Ἀνεξαρτήτως τοῦ ποσοῦ τῆς εἰς τὸ ἀγροτικὸν κτῆμα προξενηθείσης ζημίας, τιμωρεῖται μὲ πρόστιμον μέχρι 500 δραχμῶν ὅστις κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ ἄρθρου 421 ποινικοῦ νόμου [ἐκ προθέσεως φθορὰ ἢ βλάβη ξένης ἰδιοκτησίας], διὰ βοσκήσεως ἢ ἐπὶ οἱῳδήποτε λόγῳ εἰσαγωγῆς ζῴων ἢ πτηνῶν εἰς ξένας γαίας ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ κυρίου αὐτῶν ἢ τοῦ δικαιουμένου νὰ ἐπιτρέπῃ τοῦτο, προξενεῖ ζημίαν εἰς ταύτας ἢ εἰς τὸ ἐν αὐταῖς χόρτον, σπαρτά, φυτείας, δένδρα ἢ καρποὺς ἠρτημένους ἢ συγκεκομισμένους ἢ εἰς κατασκευάσματα προστατεύοντα ἢ ἀσφαλίζοντα ταῦτα, ἢ εἰς ἄλλα ἀγροτικὰ κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ παρόντος κτήματα. Εἰς ἐπιβαρυντικὰς κατὰ τὸν ποινικὸν νόμον περιπτώσεις τὸ ἀνώτατον ὅριον τῆς ποινῆς αὐξάνει κατὰ τὸ ἥμισυ. 2. Μὲ πρόστιμον τὸ πολὺ 200 δραχμῶν τιμωρεῖται ὁ ἔχων τὴν ὁδηγίαν, ἐπιτήρησιν ἢ φύλαξιν ζῴων ἢ πτηνῶν, ἐὰν ταῦτα ἐξ ἀμελείας, ἀπροσεξίας ἢ ἀνεπιτηδειότητος αὐτοῦ ἐπροξένησαν ζημίαν εἰς πρᾶγμά τι τῆς προηγουμένης παραγράφου. 3. Μὲ τὴν κατὰ τὴν προηγουμένην παράγραφον ποινὴν τῆς ἀμελείας τιμωρεῖται: α') Ὁ κύριος ἢ ὁ ἐξ οἱασδήποτε δικαιοπραξίας ἔχων τὴν ἐκμετάλλευσιν ζῴων, ἐὰν ταῦτα ἀφεθέντα ὑπ' αὐτοῦ ἄνευ ποιμένος ἢ ὁδηγοῦ ἐπροξένησαν ζημίαν εἰς πρᾶγμα ἐκ τῶν τῆς παραγράφου 1. β') Ὁ κύριος ἢ ὁ ἔχων τὴν ἐκμετάλλευσιν ζῴων προξενησάντων ὁμοίως ζημίαν λόγῳ ἀνικανότητος ἢ ἀνεπιτηδειότητος τοῦ ὑπ' αὐτοῦ δοθέντος αὐτοῖς ὁδηγοῦ, ὀφειλομένης εἰς νεαρὰν ἢ λίαν προβεβηκυῖαν ἡλικίαν ἢ μὴ ἀρτίαν σωματικὴν διάπλασιν ἢ διανοητικὴν κατάστασιν τοῦ ὁδηγοῦ, ἡ δὲ ζημία προῆλθε κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ ἐκ τῆς ἕνεκα τῶν ἄνω λόγων ἀνικανότητος ἢ ἀνεπιτηδειότητος αὐτοῦ. 4. Ἡ ὑπὸ ὅρους καθορισθησομένους διὰ διατάγματος ἀποζημίωσις δι' ἀγροζημίαν προξενηθεῖσαν διὰ ζῴων αἴρει τὸ ἀξιόποινον τῆς πράξεως. Τὸ ἄρθρον 43 τοῦ νόμου 3394 εἶναι σχεδὸν ὅμοιον πρὸς τὸ ἄρθρον 32 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τοῦ 1926, ὅπερ παρετέθη ἀνωτέρω. Τὸ ἄρθρον 44 τοῦ νόμου 3394 τροποποιεῖται ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 21 τοῦ νόμου 3622 καὶ θεσπίζει ποινὰς κατὰ τοῦ ἐκ προθέσεως ἢ ἀσυγγνώστου ἀμελείας συλλαβόντος ζῷα ἢ πτηνὰ ἐπὶ τῇ ψευδεῖ προφάσει ὅτι ἔβοσκον ἐν τῷ κτήματί του παρανόμως. Τὸ ἄρθρον 45 τοῦ νόμου 3394, τροποποιούμενον ἐπουσιωδῶς διὰ τοῦ ἄρθρου 21 τοῦ νόμου 3622, θεσπίζει ὅ,τι καὶ τὸ ἀνωτέρω παρατεθὲν ἄρθρον 29 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τοῦ 1927. Τὰς δικονομικὰς διατάξεως καὶ τὰ ἔνδικα μέσα ὡς καὶ ἑτέρας τινὰς παραβάσεις σχετικὰς πρὸς τὴν βόσκησιν τῶν ζῴων ρυθμίζουν τὰ ἄρθρα 23 ἑπόμ. τοῦ νόμου 3622.

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

βόσκημα (τό)· ἀφῃρημ., τὸ βόσκειν, ἡ βόσκησις· || συγκεκρ. τὸ βόσκον ζῷον· *βοσκήματα* καθόλου λέγονται τὰ πρόβατα, αἱ αἶγες, οἱ βόες κ.τ.τ.

βοσκηματώδης (ὁ, ἡ),—*ες* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς βόσκημα, πρὸς κτῆνος, κτηνώδης: «ἀναισθησία βοσκηματώδης».—Ἐπίρρ. ***βοσκηματωδῶς***.

βοσκήσιμος (ὁ, ἡ) —*ον* (τό)· ὁ πρὸς βοσκὴν προωρισμένος ἢ κατάλληλος.

—**βοσκήσιμοι** *γαῖαι* (αἱ)· βλ. βοσκή.

βόσκησις (ἡ)· τὸ βόσκειν, βόσκημα.

βοσκία (ἡ) (Boscia) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων δεκαπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυούρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τελφουσιδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *βοσκία ἡ ποτάμιος* (Boscia fluviatilis), ἰθαγενὲς μαλακόστρακον τῶν Ἀντιλλῶν καὶ τῆς νοτίου Ἀμερικῆς, ζῶσα εἰς τοὺς ποτα-

Digitized by Google

μοὺς καὶ τὰς λίμνας. Τὸ εἶδος τοῦτο διακρίνεται κυρίως ἐκ τῶν σιαγονικῶν ποδῶν του, ὧν ἡ τρίτη ἄρθρωσις εἶναι σχεδὸν τετραγωνική. Δ. Ν. Π.

—**βοσκία** (ἡ) (Boscia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *καπαριδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον ἡ *βοσκία ἡ σενεγάλειος* (Boscia senegalensis), ἥτις διακρίνεται ἐκ τῶν ἁπλῶν, ἄνευ μίσχων φύλλων της καὶ τῶν ἀπετάλων, μὲ τετραμερῆ κάλυκα καὶ ἓξ στήμονας ἡνωμένους κατὰ τὴν βάσιν των, ἀνθέων της, ἅτινα εἶναι κατὰ βότρυς ἢ κορύμβους διατεταγμένα. Ἡ ᾠοθήκη της εἶναι μονόχωρος καὶ κατὰ τὴν ὡρίμανσιν γίνεται καρπὸς σαρκώδης. Ἡ ῥίζα της ἔχει ἀντιπυρετικὰς ἰδιότητας καὶ τὰ φύλλα της χρησιμοποιοῦνται βραζόμενα κατὰ τῶν κεφαλαλγιῶν. Δ. Ν. Π.

βοσκίζω· ἰδιωματ. τύπος τοῦ **βόσκω** (βλ. λ.).

Βοσκίτσα (Voschizza) [*Γεωγρ.*].—1) Λιμὴν τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἰστρίας (πλάτ. 44° 57′ Β, μῆκ. 14° 09′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2711: Gulf of Quarnero). —2) Ἀκρωτήριον τῆς κροατικῆς μεγαλονήσου *Βέλια* (πλάτ. 45° 15′ Β, μῆκ. 14° 34′ Ἀν., χάρτ. ὁ αὐτός) ἔχον φάρον. Σ. Ε. Λ.

Βοσκόπολις· βλ. Μοσχόπολις.

βοσκοπούλα (ἡ) ἢ ***βοσκοπούλλα***· ἡ ποιμενίς· || ἡ θυγάτηρ τοῦ βοσκοῦ.

—[*Λαογρ.*]· βλ. βοσκός.

—«**Βοσκοπούλα**». Κρητικὸν ποιμενικὸν εἰδύλλιον τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος, ἔργον τοῦ *Νικολάου* Δριμυτινοῦ (βλ. λ.).

«—**βοσκοπούλας**» (*«ὁ Ἀγαπητικὸς τῆς—»*)· θεατρικὸν ἔργον τοῦ Δ. Κορομηλᾶ (βλ. λ.).

βοσκόπουλο (τὸ) ἢ ***βοσκόπουλλο***· ὁ μικρὸς τὴν ἡλικίαν ποιμήν, κοιν. ***τσοπανόπουλο***.

βοσκὸς (ὁ)· ὁ ποιμήν.

— [*Λαογρ.*] Ὑπὸ τὸν γενικὸν ὅρον *βοσκὸς* ἢ *τσοπάνης* (*καὶ τσοπάνος* ἢ *τσομπάνος*) νοεῖται καὶ σήμερον ὁ βόσκων παντὸς εἴδους θρέμματα, ὁ ποιμὴν (τὸ θηλυκὸν *βοσκοπούλα* καὶ τὸ οὐδέτερον *βοσκόπουλο* ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῶν μικρῶν βοσκῶν). Εἰδικώτερον, ἐκ τῶν ποιμένων: οἱ βόσκοντες μόνον πρόβατα ὀνομάζονται κατὰ τόπους καὶ *προβατάρηδες* ἢ *πρατάρηδες* (ἐκ τῆς λέξ. πρόβατον ἢ τοῦ ταυτοσήμου *πράτο*)· οἱ βόσκοντες αἶγας, *γιδοβοσκοὶ* ἢ *αἰγοβοσκοὶ* ἢ *γιδάρηδες* ἢ *γιδάδες* ἢ *κατσικάδες* (*αἰπόλοι* τῶν ἀρχαίων), οἱ βόσκοντες χοίρους, *χοιροβοσκοί*, *γουρουνάδες* ἢ *γουρουνάρηδες* (ἀρχ. *συβόται*)· οἱ βόσκοντες ἢ φυλάσσοντες βόδια, *βοδοβοσκοὶ* ἢ *ἀγελαδάρηδες* καὶ *γελαδάρηδες* ἢ *βοδάδες*. Χαρακτηριστικὸς εἶναι ὁ ὅρος «*μπογιάρος*» μὲ τὸν ὁποῖον πολλαὶ βλαχόφωνοι κοινότητες τῆς Ἑλλάδος ὀνομάζουν τοὺς βοδοβοσκοὺς καί, κατ' ἐπέκτασιν, καὶ τοὺς γεωργούς. Ὁ ὅρος οὗτος ἴσως ἔχει σχέσιν μὲ τὸν *βογιάρον*, τίτλον εὐγενείας τῶν Σλαύων, Οὔγγρων καὶ Ρουμάνων. Ἄλλη τέλος τάξις βοσκῶν εἶναι τῶν *βαλμάδων* ἢ *ἀλογάρηδων* ἢ *ἀλογαραίων*, οἱ ὁποῖοι φυλάσσουν τὰ ἐκτὸς ἐργασίας εὑρισκόμενα ὑποζύγια: ἵππους, ἡμιόνους καὶ ὄνους.

Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ βοσκοῦ ἐφ' ὅσον ἐξασκεῖται ἐπὶ μισθῷ δὲν θεωρεῖται εἰς τὴν σύγχρονον ἀντίληψιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ οὔτε εὐγενές, οὔτε τιμητικόν. Εἰς τὰς γεωργικὰς κοινότητας ὑπάρχουν κοιναὶ βοσκαί, *λιβάδια*, εἰς τὰς ὁποίας βόσκουν τὰ λεγόμενα «χονδρὰ ζῷα» τῶν κατοίκων, φυλασσόμενα ἀπὸ γέροντας ἢ παιδιά, ἢ ἀνικάνους σχεδὸν δι' ἄλλην ἐργασίαν χωρικούς. Ἡ πληρωμὴ ἡ ὁποία δίδεται εἰς τὸν βοσκὸν εἶναι εὐτελεστάτη καὶ κανονίζεται κατὰ κεφαλὴν ζῴου. Τὰ ζῷα παραλαμβάνονται τὴν πρωΐαν ὑπὸ τοῦ βοσκοῦ καὶ ὁδηγοῦνται εἰς τὴν βοσκήν, τὴν δὲ ἑσπέραν διανέμονται εἰς τοὺς κατόχους των. Εἰς τὴν γεωργικὴν Θρᾴκην τὸ ἐπάγγελμα τοῦ βοσκοῦ αἰγοπροβάτων θεωρεῖται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων γεωργῶν ταπεινωτικὸν καὶ διὰ τοῦτο ἀσκεῖται ὑπὸ Βουλγάρων. Κ.Φ.

—**βοσκοὶ** (οἱ)· Τάξις μοναχῶν ἐν Συρίᾳ (βλ. λ. Ἀντιόχεια).

βοσκοτόπι καὶ *βοσκότοπος* (τό)· τόπος κατάλληλος πρὸς νομὴν ποιμνίων, βοσκότοπος, ἐνιαχοῦ *μάντρα*.

Βοσκοτόπι [*Γεωγρ.*]. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Σιδηρονέρου* (τέως *Ὀσονίτσης*) τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δρατζένιστα*. Δ. Ε. Μ.

Βοσκούλα (ἡ) ἢ ***βοσκούλλα***· ποιμενὶς (βλ. βοσκοπούλα).

Βοσκοχώρι [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κοζάνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 283. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσομπανλῆ*. Δ. Ε. Μ.

βόσκω, ἰδιωματ. ***βοσκάω*** καὶ ***βοσκίζω***· ἀόρ. *ἐβόσκησα*, παθ. μετχ. *βοσκημένος*· ἐπὶ τῶν βοσκημάτων· τρώγω χόρτον ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὅπου φύεται: «βόσκουν τὰ πρόβατα,—αἱ αἶγες,—οἱ λαγοὶ κ.τ.τ.». «μοῦ βόσκησαν τὸ χωράφι,—τὸ ἀμπέλι, κ.τ.τ.»· || ἐνεργ. ἄγω τὰ ζῷα πρὸς βοσκὴν || μετφ. «βόσκει ἡ φωτιά», ἐπεκτείνεται ὑπούλως, ὑποβόσκει· φρ. «ποῦ βόσκεις;» ποῦ πλανᾶσαι;

Βόσνα [*Γεωγρ.*] Παραπόταμος ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ τοῦ ποταμοῦ Σαύου ἐν Βοσνίᾳ, εἰς ἣν ἔδωκε τὸ ὄνομά του. Ὁ Βόσνα (μῆκ. 223 χιλιομ.) πηγάζων ἀπὸ τοῦ Ἰγγμὰν Πλανίνα, νοτιοδυτικῶς κειμένου τῆς πόλεως Σαραγέβου (Sarajevo), λαμβάνει τὰ ὕδατα διαφόρων πηγῶν τῆς πεδιάδος Σαραγέβου καὶ διασχίζει τὴν Βοσνίαν κατὰ τὸ μέσον αὐτῆς. Ὁ Βόσνα διέρχεται διὰ δασωδῶν ἐδαφῶν προσφόρων εἰς ἄμυναν. Ἡ κοιλὰς αὐτοῦ εἶναι στενή, διατρέχεται δὲ παρὰ τοῦ σιδηροδρόμου Βρὸδ-Σαραγέβου μέχρι σημείου κειμένου 18 χιλ. περίπου πρὸς τὸν κατάρρουν τῆς πόλεως Δομπὸζ (Doboj), μεθ' ὃ ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ τῆς κοιλάδος τοῦ Βόσνα ἀκολουθεῖ τὴν κοιλάδα τοῦ Οὐκρίνα (Ukrina), καταλήγων εἰς τὸ Βρὸδ (Brod). Ὁ ποταμὸς καθίσταται πλωτὸς εἰς μικρὰ πλοιάρια εἰς τὸν κατάρρουν τοῦ Μαγγλὰζ (Maglaj) διατρέχων πεδινὴν περιοχὴν κάτωθι τῆς πόλεως Μοτρὶκ (Modric). Οἱ κυριώτεροι παραπόταμοι αὐτοῦ εἶναι ὁ *Κριβάϊα*, ὁ *Οὐζόβα* καὶ ὁ *Γιάλα*.

Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Βόσνα κατὰ τὸ 1878 διεξήχθη ὁ κύριος ἀγὼν μεταξὺ τῶν Βοσνίων ἐπαναστατῶν καὶ τῶν αὐστροουγγρικῶν στρατευμάτων εἰς Ντομπὸζ (Doboj), Μαγγλάζ, Τσαμὰκ (Samac) καὶ Σαράγεβον. Μετὰ τὴν προέλασιν τῆς 6ης αὐστροουγγρικῆς μεραρχίας εἰς Σαράγεβον, ἠναγκάσθη ὁ ἀποσταλεὶς πρὸς ἐνίσχυσιν στρατὸς νὰ καθαρίσῃ τὴν κοιλάδα ἀπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, οἵτινες ἠπείλουν τὰς συγκοινωνίας μετὰ τῆς τέως δυαδικῆς μοναρχίας. Ν. ΚΟΚΙΔΗΣ

— **Βόσνα** [*Γεωγρ.*]. Τουρκικὸν τσιφλίκιον ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Σηλυβρίας τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης. Ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς ἐγκατεστάθησαν Ἕλληνες πρόσφυγες προερχόμενοι ἐκ Στράντζας. Κατὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἠρίθμει 165 κατοίκους. Α. Θ. ΣΑΜ.

Βόσνα-σεράϊ [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. Σεράγεβον.

Βοσνεσσένσκ (Wosnessensk) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ρωσίας, ἐν Οὐκρανίᾳ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μπούγκ. Κάτ. 15.000. Διεξάγει ἐμπόριον σιτηρῶν. —Μ.

Βοσνία (*Μπόσνα*) [*Γεωγρ.*]. Χώρα τοῦ σημερινοῦ βασιλείου τῶν *Σέρβων*, *Κροατῶν* καὶ *Σλοβένων* (*Νοτιοσλαυΐας*), κειμένη εἰς τὰ ΒΔ τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, ἔχουσα σχῆμα ἀνεστραμμένου τριγώνου, ὁριζομένη δὲ πρὸς Β μὲν καὶ ΒΔ ὑπὸ τῆς *Σλαβονίας* καὶ *Κροατίας*, πρὸς Α ὑπὸ τῆς κυρίως *Σερβίας*, πρὸς Ν ὑπὸ τῆς *Ἐρζεγοβίνης* καὶ τοῦ τέως βασιλείου τοῦ *Μαυροβουνίου*, ὡς καὶ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς *παλαιᾶς* λεγομένης *Σερβίας* (Στάρα Σρμπία) καὶ πρὸς Δ ὑπὸ τῆς *Δαλματίας*. Ἦτο ἄλλοτε μετὰ τῆς Ἐρζεγοβίνης μεγάλη ἐπαρχία (βιλαέτιον) τῆς Τουρκίας, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1878 κατείχετο δυνάμει τῆς *Βερολινείου συνθήκης* ὑπὸ τῆς Αὐστροουγγαρίας, ἥτις προσήρτησεν αὐτὴν τῷ 1908, μετὰ δὲ τὴν κατάρρευσιν τῆς αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας περιῆλθεν εἰς τὴν Σερβίαν. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς ὁμοῦ μετὰ τῆς Ἐρζεγοβίνης, ἀλλ' ἄνευ τοῦ σαντζακίου τοῦ *Νόβι-παζάρ*, εἶναι 51.100 τετραγ. χιλιόμετρα, ἐκ τῶν ὁποίων ὑπὲρ τὸ ἥμισυ (28 900 τετρ. χιλιόμετρα) εἶναι δάση. Ὁλόκληρος ἡ χώρα εἶναι κατὰ μέγα μέρος ὀρεινή. Ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῶν ἀκρωρειῶν τῶν *Διναρικῶν Ἄλπεων* εἶναι ἡ *Τρεσκαβίτσα* (2.128 μ.) καὶ ἡ *Μπιελασνίτσα* (2.027 μ.), ὑψούμεναι νοτιοδυτικῶς τοῦ *Σεραγέβου*, πρωτευούσης τῆς Βοσνίας, ἄλλαι δὲ κορυφαὶ ἡ *Λέλγια-Πλάνινα* (2070 μ.), τὸ *Μάγλιτς* (2390 μ.), ἡ *Βράνιτσα-Πλάνινα* κ. ἄ. Αἱ κυριώτεραι ὀροσειραὶ διατέμνουσι τὰ βόρεια τῆς χώρας ἀπὸ τῶν ΝΑ πρὸς τὰ ΒΔ, εἶναι δασώδεις καὶ διασχίζονται ὑπὸ εὐφόρων κοιλάδων. Εἰς τὰ νότια ὅμως τὰ ὄρη εἶναι βραχώδη μὲ κοιλάδας (πόλιε), ὁμοιαζούσας πρὸς κρατῆρας τῶν ὁποίων τὰ τοιχώματα εἶναι γυμνοὶ βράχοι ἐκ τιτανολίθου. Δάση, δένδρα, καὶ φυτεῖα ἐν γένει εὑρίσκονται ἀραιότατα, ὑπάρχουσι δὲ μόνον λιβάδια κατάλληλα εἰς νομὴν κτηνῶν.

Τὰ πυκνὰ δάση τῶν βορείων μερῶν περιλαμβάνουσι κυρίως λεύκην, σημύδαν, πίτυν καὶ φηγόν, χαρακτῆρος μεσευρωπαϊκοῦ, τὰ δὲ τῶν νοτίων ποντικοῦ. Ἄνω τῶν 1600 μ. παύουσι τὰ δένδρα καὶ ἀρχίζει φυτεία τῶν Ἄλπεων, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας, ὅταν ἐκλείπωσιν αἱ χιόνες (Ἰούνιος-Σεπτέμβριος), εὐνοεῖ τὴν κτηνοτροφίαν. Λίαν εὔφορος εἶναι ἡ πρὸς Ν κάτω κοιλὰς τοῦ ποταμοῦ *Ναρέντε*, πρὸς Β δὲ ἡ πεδιὰς τῆς *Ποζαβίνας*.

Κυριώτερος ποταμὸς εἶναι ὁ *Σαῦος*, ὅστις, ῥέων ἐκ Δ πρὸς Α εἰς μῆκος 380 χλμ., ἀποτελεῖ τὸ πρὸς Β σύνορον μετὰ τῆς *Σλαβονίας*, εἶναι πλωτὸς καὶ δι' ἀτμόπλοια, καὶ χρησιμεύει ἑπομένως ὡς μία τῶν κυριωτέρων ἀρτηριῶν τῆς συγκοινωνίας. Ὁ Σαῦος εἰσδέχεται ὡς παραποτάμους τὸν *Βόσναν* (Βασάνιον τῶν ἀρχαίων), τὸν *Οὔναν*, τὸν *Οὔκριναν*, τὸν *Δρίναν* καὶ τὸν *Βίρμπος*. Οὗτοι εἶναι πλωτοὶ διὰ μικρὰ σκάφη εἰς τὸν κάτω ῥοῦν.

Τὸ κλῖμα κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι γενικῶς ψυχρόν. Ἡ θερμοκρασία τότε ποικίλλει ἀπὸ −1° μέχρι —18° (εἰς Σεράγεβον), τὸ δὲ θέρος ἀπὸ +19° μέχρι +41° (ἐν Μοστάρῃ τῆς Ἐρζεγοβίνης) Τὰ γεωργικὰ προϊόντα τῆς Βοσνίας εἶναι κυρίως ἀραβόσιτος καὶ σῖτος, ὡσαύτως δὲ κριθή, σίκκαλις, κέγχρος, κάνναβις, καπνὰ καὶ λαχανικά. Ὁ *Βόσνας* εἶναι πλούσιος εἰς ἰχθῦς. Τὸ ἄλλοτε εὐρὺ ἐμπόριον γουναρικῶν ἠλαττώθη, διότι τὰ θηράματα ἐκλείπουσι. Ἐκ τῶν ἀγρίων ζῴων ἀπαντῶσι κυρίως ὁ λύκος καὶ ἡ ἄρκτος, ἀλλὰ καὶ ὁ κάπρος, ἡ δορκάς, ὁ αἴγαγρος ὁ ἐλειός, ὁ σκίουρος καὶ αἱ ἐνυδρίδες. Σκολόπακες καὶ ἄγριαι νῆσσαι εὑρίσκονται εἰς τὰς ὄχθας τοῦ *Δρίνου* καὶ τοῦ *Σαύου*. Ζῶσιν ὡσαύτως καὶ διάφορα εἴδη ἀετῶν.

Ἡ χλωρὶς τῆς χώρας εἶναι πλουσιωτάτη. Τὸ μουσεῖον τοῦ Σεραγέβου ἔχει συλλογὴν 3000 εἰδῶν τοῦ τόπου. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουσι καί τινα σπάνια ὡς πίτυς ἡ λευκόδερμος (pinus leucodermis), καὶ δάφνη ἡ βλαγοϊάνα. Τὰ δάση δίδουσιν ἄφθονον ξυλείαν. Ἐκ τῶν κυριωτέρων γεωργικῶν προϊόντων εἶναι αἱ ὀπῶραι, ἰδίᾳ ἄφθονα κορόμηλα, τὰ ὁποῖα ξηραινόμενα ἐξάγονται εἰς μεγάλας ποσότητας ἢ χρησιμεύουσιν εἰς τὴν παραγωγὴν τῆς «*σλιβοβίτσας*», ἡ ὁποία εἶναι εἶδος οὔζου. Εἰς τὰ νότια ὑπάρχουσι δάση δρυῶν εὐνοοῦντα τὴν ἐκτροφὴν χοίρων. Ἐκτὸς τούτων οἱ κτηνοτρόφοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἐκτροφὴν προβάτων, αἰγῶν, ὀλιγωτέρων βοῶν καὶ ἵππων, ὡσαύτως δὲ καὶ εἰς τὴν ὀρνιθοτροφίαν καὶ μελισσοκομίαν. Τὰ ὀρεινὰ μέρη εἶναι πλούσια εἰς μεταλλεῖα σιδήρου καὶ ἀντιμονίου, τῶν ὁποίων ἡ ἐκμετάλλευσις ἀρξαμένη ἀπὸ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων ἐτελειοποιήθη ἐπὶ αὐστριακῆς κατοχῆς. Ἅλας παράγεται εἰς *Δόλνια-Τοῦζλα* καὶ *Σιμὶν-Χάν*. Ἀνθρακωρυχεῖα ἀπαντῶσι παρὰ τὴν *Κρέκα* καὶ τὴν *Σένιτσα*. Θερμοπηγαὶ ὑπάρχουσι παρὰ τὴν *Ἴλιτζε* Δ. τοῦ Σεραγέβου, εἰς *Μπάνια-Λούκα*, *Μπάνια* καὶ *Νόβι-παζάρ*.

Τὸ σύνηθες ἀγροτικὸν σύστημα εἶναι τὸ τῆς μορτῆς, ὑφιστάμενον πρὸ τῆς αὐστριακῆς κατοχῆς δυνάμει εἰδικοῦ τουρκικοῦ νόμου τῆς 12ης Σεπτεμβρίου 1859. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον, ἅπασα ἡ ἔγγειος ἰδιοκτησία, ἐκτὸς τῶν κατοικιῶν καὶ τῶν κήπων, ἀνῆκεν εἰς τὸ κράτος, ἀλλὰ νομεῖς ἦσαν οἱ Μουσουλμᾶνοι βέηδες (εὐγενοῦς καταγωγῆς) καὶ ἀγάδες, οἵτινες ἐξεμίσθουν αὐτὰς εἰς τοὺς χωρικούς, τοὺς καλουμένους *κμέτας* (κμὲτ) ἔναντι τοῦ ἑνὸς τρίτου (τρέτινα) τῆς ἐτησίας παραγωγῆς. Ἐκ τοῦ ὑπολοίπου τὸ δέκατον (ντεσέτινα) ἐδίδετο εἰς τὸ δημόσιον, θεωρητικῶς μὲν εἰς μετρητά, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει εἰς εἶδος. Ἐν περιπτώσει πωλήσεως ὁ καλλιεργητὴς ἢ ἐν ἀδυναμίᾳ τούτου οἱ γείτονες αὐτοῦ εἶχον δικαίωμα προτιμήσεως. Τὸ σύστημα τοῦτο παρέμεινεν ἐν ἰσχύϊ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς αὐστριακῆς κατοχῆς (1878—1908), ἀποδίδον καλὰ σχετικῶς ἀποτελέσματα. Ἀπὸ τοῦ 1885 μέχρι τοῦ 1895 ὁ ἀριθμὸς τῶν καλλιεργούντων ἰδιοκτήτους γαίας χωρικῶν εἶχεν ἀνέλθει ἀπὸ 117.000 εἰς 200.000. Ἐν Βοσνίᾳ ὑπῆρχον καὶ βακουφικὰ κτήματα, τῶν ὁποίων τὰ εἰσοδήματα ἦσαν ἀφιερωμένα εἰς εὐαγεῖς σκοποὺς (συντήρησιν τζαμίων, σχολείων, νοσοκομείων, νεκροταφείων καὶ λουτρώνων), διοικούμενα ὑπὸ κεντρικοῦ μουσουλμανικοῦ συμβουλίου ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ κράτους.

Αἱ συγκοινωνίαι, τελείως παρημελημέναι ἐπὶ τουρκοκρατίας, εἶχον λάβει μεγάλην ἀνάπτυξιν ἐπὶ αὐστριακῆς κατοχῆς. Κατεσκευάσθησαν τότε καὶ σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ συνδεόμεναι πρὸς τὸ δίκτυον τῶν οὐγγρικῶν σιδηροδρόμων. Μία τῶν γραμμῶν τούτων (στενὴ) κατέληγεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ *Κατζάρου*. Τρίτη γραμμὴ ἔφερεν εἰς τὰ σύνορα τῆς Σερβίας. Τὸ σχέδιον γραμμῆς διὰ τοῦ *Σαντζακίου*, ἡ λεγομένη «γραμμὴ τοῦ Σαντζὰκ» (Sandjakbahn), διὰ τοῦ ὁποίου οἱ αὐστριακοὶ σιδηρόδρομοι θὰ συνεδέοντο ἐν *Μητροβίτσῃ* πρὸς τὸν σιδηρόδρομον *Θεσσαλονίκης*, προὐκάλεσε διπλωματικὴν ἐκστρατείαν τῶν Ρώσων, Σέρβων καὶ ἄλλων, ἀντιταξάντων τὸ σχέδιον τῆς γραμμῆς *Δουνάβεως-Ἀδριατικῆς* διὰ Σερβίας καὶ Ἀλβανίας εἰς Ἅγιον Ἰωάννην τῆς Μεδούης. Ἀμφότερα τὰ σχέδια ἀνετράπησαν ὑπὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Μικρὰ ἀτμόπλοια ἐκυκλοφόρουν εἰς τοὺς ποταμοὺς *Δρίναν*, *Σαῦον* καὶ *Οὔναν*.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Βοσνίας ἀνέρχεται εἰς 1.200.000 κατοίκων περίπου (μετὰ τῆς *Ἐρζεγοβίνης* εἰς 1.400.000, μετὰ δὲ τοῦ σαντζακίου τοῦ *Νόβι-παζάρ*, τοῦ καὶ ἁπλῶς *Σαντζὰκ* καλουμένου, εἰς 1.460 000), ἤτοι ἀναλογοῦσι 30 κάτοικοι περίπου κατὰ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον. Τὴν πλειοψηφίαν ἀποτελοῦσι Χριστιανοί, ἐξ ὧν Ὀρθόδοξοι 43%, Καθολικοὶ δὲ 20%, ἐνῷ οἱ Μουσουλμᾶνοι εἶναι 37%. Ἀλλ' ἡ αὐστριακὴ διοίκησις ηὐνόει περισσότερον τοὺς Μουσουλμάνους καὶ τοὺς Καθολικούς, ἀπέναντι τῶν ὁποίων ἡνωμένοι οἱ Σέρβοι (Ὀρθόδοξοι) ἔμενον ἐν μειοψηφίᾳ. Ἐκτὸς τῶν τριῶν τούτων θρησκευμάτων ὑπάρχουσι καὶ ὀλίγοι ἱσπανόφωνοι

Digitized by Google

Ἑβραῖοι. Κυριώτεραι πόλεις εἶναι τὸ *Σεράγεβον* (Sarajevo), μὲ 4.5000 περίπου, ἡ *Μπάνια-Λούκα* μὲ 15.000, ἡ *Δόλνια-Τοῦζλα* μὲ 12.000, ἡ *Τράβνια* μὲ 7.000, ἡ *Φοτσα* μὲ 5.000 περίπου.

Ἐθνογραφικῶς οἱ ἰθαγενεῖς πληθυσμοί, τόσον οἱ Χριστιανοὶ ὅσον καὶ οἱ Μουσουλμᾶνοι, ἀνήκουσιν εἰς τοὺς *Νοτιοσλαύους* (Γιουγκοσλαύους), οἵτινες εἰσέδυσαν εἰς τὴν χώραν κατὰ τὸν Ζ' μ.Χ. αἰῶνα ἐκτοπίσαντες τοὺς παλαιοὺς αὐτῆς κατοίκους, ἀνήκοντας εἰς τὴν *ἰλλυρικὴν* φυλήν. Μόνον εἰς τὰ ΝΑ ὑπάρχουσι περὶ τοὺς 30 000 *Ἀλβανοί*. Γενικῶς ὅλοι οἱ Βόσνιοι ὠνομάζοντο ἐπὶ αὐστριακῆς κατοχῆς *Βοσνιᾶνοι*, ἀλλ' οἱ μὲν Καθολικοὶ ἐπροτίμων νὰ χαρακτηρίζωνται *Κροᾶται* (Χαρβᾶται) ἢ *Λατῖνοι*, ἐνῷ οἱ Ὀρθόδοξοι ὠνόμαζον ἑαυτοὺς *Σέρβους*, οἱ δὲ Μουσουλμᾶνοι, ὄντες γενικῶς ἀπόγονοι τῶν κατὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν ἐξωμοσάντων ἐντοπίων ἀστικῶν καὶ ἀγροτικῶν πληθυσμῶν, ὠνόμαζον ἑαυτοὺς *Τοῦρτσιν* (Τούρκους), ἂν καὶ οἱ καθαυτὸ Τοῦρκοι ἐκάλουν αὐτοὺς *Μποσνάκ*. Οἱ Μουσουλμᾶνοι ζῶσι κυρίως εἰς τὰ ΒΔ (ἐπαρχίαι Μπίχατς καὶ Τσάτσιν) εἰς τὸ κέντρον (ἐπαρχίαι Μπουγκόϊνο, Σένιτσα, Βάρες, Κλάδανι, Δόλνια-Τοῦζλα, Γρατσανίτσα) καὶ εἰς τὸ Σεράγεβον, εἰς δὲ τὰ ΝΑ εἰς Κόνιτσα, Φότσα, Τσαϊνίτσα, Ρογατίτσα, Βιζεγρὰδ καὶ Σρεμπρενίτσα). Σήμερον ὀνομάζονται ὅλοι Σέρβοι, ἀφοῦ ἄλλως τε ἀνήκουσιν εἰς τὴν σερβικὴν οἰκογένειαν τῶν Νοτιοσλαύων, ὁμιλοῦντες ὅλοι τὴν σερβικὴν γλῶσσαν.

Θρησκευτικῶς οἱ μὲν Μουλσουμᾶνοι διοικοῦνται ὑπὸ πενταμελοῦς συμβουλίου οὐλεμάδων (μετζλὶς-ελ-οὐλεμᾶ) καὶ ὑπὸ ἑπτὰ μουφτήδων, ἑδρευόντων εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις. Οἱ ὀρθόδοξοι ὑπάγονται εἰς τὸν μητροπολίτην *Βόσνης*, ἔχοντα ὑφ' ἑαυτὸν διαφόρους ἐπισκόπους, ἐξαρτώμενον δὲ μέχρι τῆς μετὰ τῆς Σερβίας ἑνώσεως ἐκ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, σήμερον δὲ ἐκ τοῦ πατριάρχου Σερβίας. Οἱ δὲ Καθολικοί, ζῶντες κυρίως εἰς τὰς κεντρικὰς ἐπαρχίας, ὑπάγονται εἰς τὸν Λατῖνον ἀρχιεπίσκοπον *Σεραγέβου*, ἔχοντα ὑφ' ἑαυτὸν τὸν ἐπίσκοπον *Μπαντα-Λούκας*.

Σωματικῶς οἱ Βόσνιοι εἶναι ἰσχυροὶ καὶ εὔσωμοι, μὲ χαρακτηριστικὰ ὡραῖα, ἐπὶ πᾶσι δὲ ὀλιγαρκεῖς, ὁμοιάζοντες τοὺς Σέρβους ὁμαίμονάς των. Ἀγαπῶσι τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ποίησιν, ἔχουσι δὲ τὰ αὐτὰ ἤθη καὶ τὰς αὐτὰς δεισιδαιμονίας μετὰ τῶν Σέρβων. Οἱ Χριστιανοὶ φέρουσι τὴν σερβικὴν ἐνδυμασίαν. Οἱ Μουσουλμᾶνοι φεσοφοροῦσι καὶ σήμερον ἀκόμη, αἱ γυναῖκες ὅμως ἤρχισαν νὰ ῥίπτουν τὴν καλύπτραν. Ἡ πολυγαμία ἦτο ἀνέκαθεν ἄγνωστος εἰς τοὺς Μουσουλμάνους, γενικῶς μὲν ἕνεκα οἰκονομικῶν λόγων, ἴσως ὅμως καὶ διότι κατάγονται ἐκ τῶν αὐστηρῶν τὰ ἤθη *Βογομίλων*, τῶν ὁποίων οἱ περισσότεροι ἐξισλαμίσθησαν. Ἀπὸ ἀπόψεως μορφωτικῆς ἡ αὐστριακὴ διοίκησις εἶχεν ἐργασθῆ κάπως πρὸς ἵδρυσιν σχολείων τῆς πρωτοβαθμίου ἐκπαιδεύσεως. Ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγραμμάτων ἦτο πάντοτε μέγας. Ἐκ τῶν Καθολικῶν, τῶν μᾶλλον σχετικῶς προηγμένων, μόνον 4% ἐγνώριζον ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν. Εἰς ὅλην τὴν Βοσνίαν ὑπῆρχον 3 πλήρη δημόσια γυμνάσια καὶ 4 ἐμπορικαὶ σχολαί, μία μέση ἐπαγγελματικὴ σχολή, διδασκαλεῖον, ὀρθόδοξος ἱερατικὴ σχολή, ὡς καὶ μία μουσουλμανικὴ ἱερονομικὴ σχολή. Ἐν *Σεραγέβῳ* λειτουργεῖ καὶ ἀγγλικὸν ὀρφανοτροφεῖον ἱδρυθὲν τῷ 1869. Ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς διοικήσεως κατεβάλλετο μεγάλη φροντὶς καὶ διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν Μουσουλμάνων. Ὑπῆρχον 855 σχολαὶ πρωτοβαθμίου παιδεύσεως (ἀπέναντι 352 διὰ τοὺς Σέρβους) καὶ 41 μεδρεσέδες, ἤτοι κάπως ἀνώτεραι σχολαί. Σήμερον ὅλα τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως διευθύνει τὸ ἐν Βελιγραδίῳ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας.

Ἀρχαιολογικαὶ ἐργασίαι ἔγιναν ἀρκεταί, διότι ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις πρὸς ὑποστήριξιν τῶν συντηρητικῶν ἰδεῶν ἐνεθάρρυνε τὰς ἱστορικὰς μελέτας. Ἐν *Σεραγέβῳ* ὑπάρχει πολυτελὲς μουσεῖον ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ *Κάλλαϋ*, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάρχουσι καὶ προϊστορικὰ εὑρήματα. Παλαιολιθικὰ εὑρήματα δὲν ὑπάρχουσι. Ἐν *Μποῦτμιρ*, παρὰ τὴν Ἴλιτζα, ἀνεκαλύφθη νεολιθικὸς συνοικισμός, ὅστις ἦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα λιμναῖος. Τὰ κυριώτερα ὅμως ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα εἶναι τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, ἐνῷ πτωχὴ εἰς μνημεῖα εἶναι ἡ περίοδος καθ' ἣν ἡ Βοσνία ἦτο κράτος ἀνεξάρτητον (ΙΑ' μ.Χ. αἰών). Ἐκ τῆς τελευταίας περιόδου τοῦ μεσαίωνος σῴζονται αἱ μοναὶ *Δερβέντ*, *Δομποΐ*, *Μάγλαΐ*, *Τσέπτσε*, *Βράνδουκ*, *Στόλατς κ. ἄ.* Τὸ ἐν Σεραγέβῳ τουρκικὸν τέμενος *Μπέγκοβα-Δζαμία* καί τινα ἄλλα δεικνύουσιν ἐπίδρασιν τῆς ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΣΤΡΑΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Βοσνία ἀποτελεῖται ἐξ ὀρεινῶν γραμμῶν παραλλήλων, χωριζουσῶν τοὺς διαφόρους παραποτάμους τοῦ *Σαύου* καὶ σχηματιζουσῶν ὀροπέδια κατὰ δώματα διατεθειμένα. Τὰ ὕδατα κυρίως τῶν ὀρεινῶν περιοχῶν, ἄλλοτε μὲν ἔχουσι ῥοὴν παράλληλον πρὸς τὰς ὀρεινὰς γραμμὰς ἐξ ὧν παρήχθησαν, ἄλλοτε δὲ σχηματίζουσι καταρράκτας καὶ τρέπονται εἰς ἄλλας χαμηλοτέρας κοιλάδας. Ἐὰν ἐξετάσῃ τις τὴν ὀρογραφίαν τῆς Βοσνίας, πρῶτον θὰ παρατηρήσῃ τὸν χωρίζοντα τοὺς ποταμοὺς *Ναρεντα* (ἐν Ἑρζεγοβίνῃ) καὶ *Βόσνα* (ἐν Βοσνίᾳ) ὀρεινὸν ὄγκον, δεύτερον τὰς ὀρεινὰς γραμμὰς τὰς χωριζούσας τοὺς παραποτάμους τοῦ Σαύου ἀπ' ἀλλήλων καὶ τέλος τρίτον θὰ ἀνεύρῃ ἐν τῷ πρὸς νότον τῆς Βοσνίας ὑψιπέδῳ τοῦ *Νόβι-παζὰρ* τὴν ἀρχὴν πλείστων κοιλάδων ἀκτινοειδῶς ἐκπεμπομένων. Ὁ κάτοχος τοῦ ὑψιπέδου τοῦ Νόβι-παζὰρ δύναται νὰ ἐνεργήσῃ πρὸς τὴν Σερβίαν, Μακεδονίαν, Ἀλβανίαν, Μαυροβούνιον καὶ Βοσνίαν, ἐξ οὗ ἡ μεγίστη στρατιωτικὴ σημασία τῆς κατοχῆς τοῦ κόμβου τούτου. Τὰ μεταξὺ Σαύου-Δρίνα καὶ Βόσνα παμμέγιστα δάση αὐξάνουσι σπουδαίως τὴν ἀμυντικὴν δύναμιν τῆς Βοσνίας. Τοῦτο κατεδείχθη ἐκ τῆς ἀντιστάσεως ἣν εὗρον τὰ αὐστροουγγρικὰ στρατεύματα εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Βοσνίας κατὰ τὸ 1878 καὶ κυρίως εἰς τὰ ὄρη *Μαζεβίκα Πλανίνα* (Majevica Planina) τὰ κείμενα μεταξὺ τοῦ Κάτω Βόσνα καὶ Κάτω Δρίνα. Ἡ Βοσνία ἔχει μεγίστην στρατιωτικὴν ἀξίαν, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς της, ἥτις τὴν καθιστᾷ σύνδεσμον τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου μετὰ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης. Δι' αὐτῆς δύναταί τις νὰ βαδίσῃ διὰ τῶν κοιλάδων τοῦ *Σαύου* καὶ *Δράβα* πρὸς τὴν Ἰταλίαν καὶ διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ *Λίμ*, τῆς κυρίας αὐτῆς πηγῆς τοῦ βοσνιακοῦ Δρίνα ἐν τῷ Νόβι-παζάρ, νὰ ἐπιχειρήσῃ πρὸς τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἀλβανίαν καὶ κυρίως νῦν, ὁπότε διὰ τῆς χαράξεως τῆς πρὸς τὴν Ἀλβανίαν ὁροθετικῆς γραμμῆς τοῦ γιουγκοσλαβικοῦ κράτους αἱ πηγαὶ τοῦ Λευκοῦ ἀλβανικοῦ Δρίνα ἀποτελοῦσι μέρος τοῦ ἄνω βασιλείου. Κατά τε τὸ 1878 καὶ κατὰ τὰ 1914, 1915 καὶ 1918 τὸ βοσνιακὸν ἔδαφος ἐγένετο θέατρον στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων ἀξίων μελέτης. [Περὶ τῆς στρατιωτικῆς σημασίας τῶν ποταμῶν τῆς Βοσνίας 6λ. λ. Βόσνα, Βρμπάς, Δρίνα Οὔνα καὶ Σάνα.]

Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

— [ΙΣΤΟΡ.] Ἱστορία τῆς Βοσνίας πρὸ τῆς ρωμαϊκῆς περιόδου δὲν ὑπάρχει. Ἡ χώρα αὕτη ἀποτελοῦσα τὴν συνέχειαν τῆς *Ἰλλυρίας* δὲν ἔχει γραπτὰ μνημεῖα, ἔμεινε δὲ ἔξω τῆς ἐκπολιτιστικῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ρωμαϊκὴν κατάκτησιν δὲν ἐκίνησε μέγα ἐνδιαφέρον. Οἱ Ρωμαῖοι περιέλαβον αὐτὴν εἰς τὴν *Δαλματίαν*, ἔκτισαν δὲ δύο ὁδοὺς διασχιζούσας τὴν χώραν, τὴν μὲν πρώτην ἀπὸ τῆς δαλματικῆς *Σάλονα* (σερβιστὶ *Σόλιν*) εἰς Πανονίαν, τὴν δὲ δευτέραν διὰ *Πλέβλιε* ἢ *Τάσλιτζα* καὶ *Νόβι-παζὰρ* εἰς *Μοισίαν*.

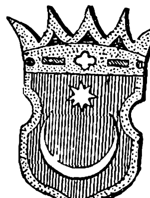

Θυρεὸς τῆς Βοσνίας.

Διάσημα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦσαν τὰ μεταλλεῖα, ἰδίᾳ τὰ χρυσωρυχεῖα καὶ ἀργυρωρυχεῖα τῆς χώρας. Καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν περίοδον οἱ ἰθαγενεῖς Ἰλλυριοὶ ἐξελατινίζοντο, τότε δὲ ἤρχισε διαδιδόμενος ἐκ Δαλματίας καὶ ὁ Χριστιανισμός. Ἡ ἐμφάνισις τῶν *Νοτιοσλαύων*, ὅτε ἄρχεται κυρίως καὶ ἡ ἱστορία τῆς Βοσνίας, χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ζ' μ. Χ. αἰῶνος, ἀπὸ τότε δὲ ἐδόθη καὶ τὸ ὄνομα *Βοσνία* εἰς τὴν ἄνω κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ *Βασανίου* (Βόσνα). Οἱ Σλαῦοι ἐκτοπίσαντες τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ ἀνατρέψαντες τοὺς ρωμαϊκοὺς αὐτῶν θεσμούς, διένειμαν τὴν χώραν μεταξὺ πλείστων ὅσων αὐτονόμων πατριῶν (τσουπανᾶτα) ὑπὸ φυλάρχους, τοὺς λεγομένους *τσουπάνους*. Βαθμιαίως ὅμως ἡ ἐκ Βυζαντίου καὶ Οὐγγαρίας πίεσις ἠνάγκασε τοὺς μικροὺς τούτους ἀρχηγοὺς νὰ συνενωθῶσιν εἰς ἓν ἔθνος (ΙΒ' καὶ ΙΓ' αἰὼν) ὑπὸ ἕνα κοινὸν ἄρχοντα, λαβόντα τὸν τίτλον τοῦ βάνου (βλ. λ.). Ἀλλ' οἱ βάνοι οὗτοι, μὴ ἔχοντες συγκεντρωμένην ὁλόκληρον τὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖρας, περιέπεσαν εἰς τὴν ἐξάρτησιν τῶν βασιλείων τῆς *Κροατίας* κατ' ἀρχάς, τῆς *Οὐγγαρίας* κατόπιν, ὄντες, οὕτως εἰπεῖν, ἀντιβασιλεῖς ἢ τοποτηρηταὶ αὐτῶν. Πρῶτοι τοιοῦτοι γνωστοὶ βάνοι εἶναι ὁ *Κούλιν* (1180—1204), συνδεθεὶς δι' ἐπιγαμίας μετὰ τῆς σερβικῆς βασιλικῆς δυναστείας τῶν *Νεμάνια*, διὰ συνθήκης δὲ μετὰ τῆς δημοκρατίας τῆς *Ραγούζης*, καὶ ὁ *Νινοσλὰβ* (1232—1250). Ἐν τῷ μεταξὺ ἤρχισαν καὶ θρησκευτικαὶ διαμάχαι. Ἐν πρώτοις μετὰ τὸ σχίσμα, τὸ ὁποῖον ἐχώρισε τὴν ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τῆς Ρώμης, ἡ Βοσνία διῃρέθη ἐκκλησιαστικῶς εἰς ὀρθοδόξους ἀνατολικοὺς καὶ ρωμαιοκαθολικούς. Βραδύτερον, κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ἀνεφάνη ἡ αἵρεσις τῶν *Παταρηνῶν* ἢ Βογομίλων (6λ. λ.). Ἐναντίον τούτων ἐξεστράτευσαν οἱ Οὔγγροι κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν νὰ τοὺς ὑποτάξωσιν. Ἡ αἵρεσις ἐξηπλοῦτο, εἰς αὐτὴν δὲ ἀνῆκε καὶ ὁ βάνος *Νινοσλάβ*, ἀντιτάξας πείσμονα ἀντίστασιν τόσον κατὰ τῶν ἀπειλῶν τοῦ πάπα *Γρηγορίου τοῦ Θ'*, ὅσον καὶ κατὰ τῶν σταυροφοριῶν τῶν Οὔγγρων ὑπὸ τὸν *Καλομάν*, δοῦκα τῆς Κροατίας. Ἡ εἰσβολὴ τῶν Τατάρων εἰς Οὐγγαρίαν ἀφῆκε τὴν Βοσνίαν ἥσυχον ἐφ' ἱκανόν. Οἱ βάνοι αὐτῆς ἐξέτειναν τὴν ἐξουσίαν των πρὸς τὰ παράλια, ἐπωφελούμενοι δὲ καὶ τῶν ἐν Σερβίᾳ ταραχῶν ἐξηπλώθησαν μέχρι *Σπαλάτου* καὶ *Καττάρου*. Τῷ 1376 ὁ βάνος *Στέφανος Τβέρκο*, ὅστις βοηθήσας τὸν δεσπότην *Λάζαρον* τῆς Σερβίας ἔλαβε παρὰ τούτου ὡς ἀμοιβὴν ἔδαφος μεγάλης ἐκτάσεως, ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς τῆς Σερβίας, Βοσνίας καὶ παραλίων. Μετὰ μικρὸν ἐπωφελούμενος τῆς ἀδυναμίας τῆς Οὐγγαρίας καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τῆς *Βενετίας* κατέκτησεν ὁλόκληρον τὴν παραλίαν τῆς Ἀδριατικῆς ἀπὸ *Φιούμης* μέχρι *Καττάρου*, ἐξαιρέσει τῆς Ζάρας, προσαρτήσας οὕτως ὁλόκληρον τὴν *Δαλματιαν*, ἄχρι ὡς καθ' ἣν στιγμὴν τὸ σερβικὸν κράτος κατέρρεε μετὰ τὴν ἐν *Κοσσυφοπεδίῳ* νίκην τῶν Τούρκων (1389). Κατὰ τὴν στέψιν αὐτοῦ ὁ Στέφανος Τβέρκο διεκήρυξεν ὅτι θ' ἀποκαταστήσῃ τὸ παλαιὸν σερβικὸν βασίλειον, ἴσως δὲ καὶ νὰ ὠνειρεύθη νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ Εὐξείνου, διότι ἀπὸ τοῦ 1378 εἶχε νυμφευθῆ τὴν θυγατέρα τοῦ τελευταίου τσάρου τῶν Βουλγάρων. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τβέρκο (1391), ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας *Σιγισμόνδος*, ἐπωφελούμενος τῆς ἐπακολουθησάσης ἀκαταστασίας, ἀνέκτησε τὴν Κροατίαν καὶ τὴν Δαλματίαν, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου οἱ Τοῦρκοι, βοηθούμενοι ὑπὸ ἐξωμοτῶν Σλαύων, εἰσέβαλλον εἰς Βοσνίαν, ἀμφισβητοῦντες πλέον αὐτὴν ἐναντίον τῶν Οὔγγρων. Ἀλλ' αἱ νῖκαι τοῦ *Ἰωάννου Οὐννάδου* κατὰ τῶν ἐξ Ἀσίας ἐπιδρομέων συνεκράτησαν ἐφ' ἱκανὸν τὴν Βοσνίαν. Ὁ βασιλεὺς *Θωμᾶς Ὄστογιτς* ἢ *Στέφανος ὁ ΣΤ'* (1444—1461) ἐσκέφθη μάλιστα νὰ προσεγγίσῃ καὶ πρὸς τὴν Ρώμην, ὅπως ἀποφύγῃ τὸν τουρκικὸν κίνδυνον καὶ διὰ τοῦτο ἀπηρνήθη τὸν βογομιλισμόν. Ἀλλ' ὁ πενθερὸς αὐτοῦ *Στέφανος Βοῦτσιτς*, ὁ ἐπιλεγόμενος *Κοζάτσια* (ἐκ τῆς πόλεως Κόζατις, ὅπου ἐγεννήθη), εἰς τὸν ὁποῖον ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας *Φρειδερῖκος ὁ Γ'* εἶχε δώσει τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς (γερμανιστὶ Herzog, ἐξ οὗ καὶ ἡ χώρα αὐτοῦ ὠνομάσθη *Ἑρζεγοβίνη*, ἤτοι *δουκᾶτον*) ἐπολέμει αὐτὸν ἀνηλεῶς. Ὁ Ὄστογιτς ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους νὰ συμφιλιωθῇ μετὰ τοῦ δουκὸς τούτου, ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ Οὐννάδου (1453) καὶ ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀφῆκαν τὴν Βοσνία μόνην ἐναντίον τοῦ φοβεροῦ τούτου ἐχθροῦ, μὴ ἔχοντος πλέον ἀπέναντι αὐτοῦ εἰς τὰ Βαλκάνια ἄλλο κράτος εἰμὴ τὸ τελευταῖον τοῦτο λείψανον τοῦ χριστιανικοῦ καὶ τοῦ σλαβικοῦ κόσμου. Οἱ Ἑνετοὶ καὶ ὁ Πάπας δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ βοηθήσωσι τὸν Ὄστογιτς, ἡ Οὐγγαρία δὲν ἤθελε καὶ οἱ Κροᾶται διέκειντο ἐχθρικῶς. Ὁ Ὄστογιτς ἀπέθανε τῷ 1461. Ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ *Στεφάνου τοῦ Ζ' τοῦ Τομάσεβιτς* (1461—1463) ἐπῆλθεν ὁ σουλτᾶνος *Μωάμεθ ὁ Β'* μὲ πολὺν στρατόν, ἐκυρίευσεν ὅλα τὰ φρούρια τῆς χώρας καὶ συλλαβὼν τὸν βασιλέα, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ, ἀπεκεφάλισεν αὐτὸν (1463), ἐνῷ ἡ Ἑρζεγοβίνη ἀντέστη μέχρι τοῦ 1483. Μετὰ τὴν ὑποταγὴν καὶ τῆς Ἑρζεγοβίνης αἱ βοσνιακαὶ ἐπαρχίαι *Ιτάϊτσε* καὶ *Σρμπρενίτσα*, κατεχόμεναι ἀκόμη ὑπὸ οὐγγρικοῦ στρατοῦ, ὠργανώθησαν εἰς ἰδιαίτερον «βανᾶτον» ἢ «*βασίλειον τῆς Βοσνίας*» καὶ ἠδυνήθησαν νὰ διατηρηθῶσι μέχρι τοῦ 1526, ὅτε, συντριβείσης ὁριστικῶς τῆς οὐγγρικῆς δυνάμεως ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν διάσημον μάχην τοῦ *Μοχὰτς* (Mohacs), ὑπετάγη τέλος καὶ τὸ μικρὸν τοῦτο κράτος εἰς τοὺς Τούρκους, ἀφοῦ κατώρθωσε ν' ἀντιστῇ ἐπὶ 65 ἔτη.

Τὴν ἐπικράτησιν τῶν Τούρκων ἠκολούθησε φυγὴ τῶν κατοίκων. Πολλοὶ τῶν ρωμαιοκαθολικῶν κατέφυγον εἰς τὴν Κροατίαν, Σλοβενίαν καὶ νότιον Οὐγγαρίαν, ὅπου ὅμως καὶ πάλιν εὗρεν αὐτοὺς ὁ τουρκικὸς ζυγός. Ἄλλοι μετηνάστευσαν εἰς Βενετίαν καὶ Ρώμην καὶ ἄλλοι εἰς Ραγοῦζαν, ἄλλοι τέλος ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ παράλια, ἐν Κλίσᾳ καὶ Ζένγκ, ὅπου ἐσχημάτισαν τὴν πειρατικὴν κοινότητα τῶν *Οὔσκοκ*. Ἐν Βοσνίᾳ ἔμειναν μόνον οἱ ὀρθόδοξοι, μὴ δυνάμενοι νὰ ζητήσωσι καταφύγιον εἰς τὰς γειτονικὰς καθολικάς, ἀκόμη δὲ ὀλιγώτερον εἰς τὰς ἄλλας τουρκοκρατουμένας πλέον χώρας. Οἱ Τοῦρκοι ἐπέτρεψαν εἰς αὐτοὺς νὰ ὀργανωθῶσιν εἰς κοινότητας, χάρις δὲ εἰς τὴν προστασίαν τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξηρτῶντο, κατώρθωσαν ν' ἀναπτυχθῶσιν. Ἡ ἀριστοκρατικὴ ὅμως τάξις ἔχασε τὰ προνόμια αὐτῆς καὶ τυπικῶς μόνον διετηροῦντο οἱ παλαιοὶ τίτλοι τῶν «βοϊβόδα» (δουκῶν) καὶ «κνὲζ» (κομίτων), ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν πρῶτος διετηρήθη εἰς τοὺς πολεμικοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ Μαυροβουνίου, ὁ δὲ δεύτερος μετεβιβάσθη εἰς τοὺς προεστῶτας τῶν κοινοτήτων τῆς Σερβίας καὶ Βοσνίας. Ἀλλ' ἡ τουρκικὴ κυριαρχία ἀφῆκεν ἀνενοχλήτους καὶ τοὺς *βογομίλους*, οἱ ὁποῖοι ἐπεκράτησαν οὕτως ἐν Βοσνίᾳ ἐπὶ τρεῖς καὶ πλέον αἰῶνας. Θέλοντες δὲ νὰ ἐκδικηθῶσι τοὺς θρησκευτικοὺς αὐτῶν ἐχθροὺς ἐδέχθησαν τὴν μουσουλμανικὴν θρησκείαν, ἡ ὁποία ὡμοίαζε κάπως πρὸς τὴν ἰδικήν των. Οἱ ἐξομόσαντες βογόμιλοι ἀριστοκράται διετήρησαν τὴν γλῶσσαν (σερβικὴν) καὶ κατὰ μέγα μέρος τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου, ἐδέχθησαν δὲ μόνον τὴν ἐνδυμασίαν, τοὺς τίτλους καὶ τὴν ἐθιμοτυπίαν τῶν Τούρκων. Κατῴκουν εἰς ὀχυροὺς πύργους, ὅπου ὁ βαλῆς ἐγίνετο δεκτὸς κατ' ἀνοχὴν ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας κατ' ἔτος, ἀπετέλουν δὲ χωριστὴν στρατιωτικὴν τάξιν μὲ 45 «καπετάνους», ἐξασκοῦντας τὴν πραγματικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν χωρικῶν, ἀλλ' ὄντας ὑποχρέους νὰ θέτωσιν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ σουλτάνου ὡρισμένον ἀριθμὸν ἐφίππων πολεμιστῶν. Οἱ «καπετάνοι» (βέηδες) διήρχοντο τὸν καιρόν των

Digitized by Google

μαχόμενοι ἐναντίον κοινοῦ ἐξωτερικοῦ ἐχθροῦ ἢ μεταξύ των καὶ ἀκούοντες τοὺς ἐντοπίους τραγουδιστὰς ψάλλοντας τοὺς ἄθλους των. Συνεκεντροῦντο ἅπαξ κατ' ἔτος εἰς Σεράγεβον πρὸς σύσκεψιν διὰ τὰς κοινὰς ὑποθέσεις, ὅπου ἐσχηματίσθη εἶδος βουλῆς, οὕτω δὲ τὰ δικαιώματά των ἐξετείνοντο, λαμβάνοντα πλέον κληρονομικὸν χαρακτῆρα. Συμμετέχοντες εἰς τὰς ἐκστρατείας τῶν Τούρκων συνήθροισαν ἐκ τῆς λεηλασίας πολὺν πλοῦτον, χάρις εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήρχονιο καὶ εἰς ὑψηλὰς θέσεις ἐν τῇ τουρκικῇ διοικήσει. Οὕτω τῷ 1570 ὁ ἐξ Ἑρζεγοβίνης *Ἀλῆ πασᾶς*, ὁ ὡς ἐκ τῆς καταγωγῆς του ὀνομασθεὶς *Ἐρσὲκ-ζαδέ*, ἐγένετο μέγας βεζύρης. Βόσνιος ἦτο ὁ ὡς στρατηγὸς διακριθεὶς διάσημος μέγας βυζύρης *Μεχμὲτ Σοκόλοβιτς*. Τοιαύτην ἀποκτήσαντες ἰσχὺν οἱ βέηδες οὗτοι ἔγιναν ἀληθεῖς τύραννοι τῆς χώρας, καταδυναστεύοντες τοὺς Χριστιανοὺς δουλοπαροίκους χωρικούς, οἱ ὁποῖοι ἐστρατολογοῦντο ὡς γενίσαροι διὰ τοῦ παιδομαζώματος καὶ ἐπλήρωνον βαρεῖς φόρους. Πολλοὶ τούτων, μὴ ἀντέχοντες εἰς τὴν τυραννίαν τῶν Μουσουλμάνων χωροδεσποτῶν, ἐτρέποντο εἰς τὸν λῃστρικὸν βίον ἢ ἐκινοῦντο εἰς φανερὰς ἐπαναστάσεις. Ἡ κατάστασις αὕτη διήρκεσε μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο ἡ Βοσνία ἐχρησίμευσεν ὡς ὁδὸς διαβάσεως τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ ὡς θέατρον μαχῶν κατὰ τὰς ἐναντίον τῆς Οὑγγαρίας καὶ Αὐστρίας ἐκστρατείας. Ἀλλ' ἤδη ἀπὸ τοῦ 1683 ἡ κατάστασις ἐχειροτέρευσε, διότι, μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς καταρρεύσεως τῆς τουρκικῆς ἐν Εὐρώπῃ δυνάμεως, οἱ Βόσνιοι εἶχον νὰ ἀμύνωνται καὶ κατὰ τῶν Αὐστριακῶν καὶ Οὕγγρων. Τῷ 1688 οὗτοι κατέλαβον τὸ *Σβόρνικ* (τὸ ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως Σδορνίκιον), ὁ δὲ Τοῦρκος βαλῆς, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο «βαλῆς Οὐγγαρίας», μετέφερε τὴν ἕδραν του νοτιώτερον εἰς *Τράβνικ*. Τῷ 1697 ὁ πρίγκιψ *Εὐγένιος* τῆς Σαβαυδίας (Σαβοΐας), νικήσας ἐπανειλημμένως τοὺς Τούρκους, ἔκαυσε τὸ Σεράγεβον καὶ ἐξετόπισε 40.000 Χριστιανούς. Διὰ τῶν συνθηκῶν τοῦ *Κάρλοβιτς* (1699) καὶ τοῦ *Πασσάροβιτς* (1718), οἱ Τοῦρκοι ἔχασαν τὴν *Πριμόριε* (παραθαλάσσιον ἐπαρχίαν τῆς Ἑρζεγοβίνης) ὡς καὶ μέρος τῆς Β. Βοσνίας, τὸ ὁποῖον ὅμως ἀπέδωθη εἰς αὐτοὺς διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ *Βελιγραδίου* (1739), ἀλλὰ τῷ 1790 κατελήφθη πάλιν ὑπὸ τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ. Τέλος ἡ συνθήκη τοῦ *Σιστοβίου* (1791) ὥρισε πάλιν τὸν Σαῦον καὶ τὸν Οὖνα ὡς σύνορον τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Τουρκίας.

Ὀλίγον βραδύτερον ἡ ἐν Βοσνίᾳ κατάστασις ὑπέστη νέους κλονισμοὺς ὡς ἐκ τῶν μεταρρυθμιστικῶν ἀποπειρῶν τοῦ σουλτάνου *Μαχμοὺτ τοῦ Β'*, ὅστις, καταργήσας τὸ σῶμα τῶν γενιτσάρων καὶ εἰσαγωγὼν τὸ συγκεντρωτικὸν σύστημα εἰς τὴν τουρκικὴν διοίκησιν, περιώριζε τὰ δικαιώματα καὶ προνόμια τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις σατραπῶν καὶ τιμαριούχων. Ἐν Βοσνίᾳ οἱ χωροδεσπόται οὗτοι εὕρισκον ὡς συμμάχους καὶ ἄλλα στοιχεῖα τοῦ μουσουλμανικοῦ πληθυσμοῦ, κυρίως δὲ τοὺς τέως γενιτσάρους, οἵτινες, νυμφευθέντες ἐν τῷ τόπῳ, εἶχον σχηματίσει οἰκογενείας. Ἐπειδὴ δὲ ὡς ἐκ τῆς ἐν τῷ μεταξὺ ἐπελθούσης ἀνακηρύξεως τῆς *Σερβίας* εἰς αὐτόνομον ἡγεμονίαν ἡ ἐξουσία τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ἀντὶ νὰ ἐνισχυθῇ, ὡς ἤθελεν ὁ σουλτᾶνος, ἐξησθένιζεν ὁσημέραι, τὰ ἀτίθασα ταῦτα μουσουλμανικὰ στοιχεῖα ἐθεώρησαν εὔθετον τὴν περίστασιν πρὸς ἐξέγερσιν κατὰ τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας. Πρώτη τοιαύτη ἀνταρσία ἐξερράγη τῷ 1821, ὅτε ἡ Πύλη ἦτο ἀπησχολημένη μὲ τὴν καταστολὴν τοῦ κινήματος τοῦ *Ἀλῆ πασᾶ* καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἐν *Μολδαυΐᾳ* καὶ ἐν *Ἑλλάδι*. Ἀλλ' ἡ πρώτη αὕτη ἐπαναστατικὴ ἀπόπειρα τῶν Μουσουλμάνων τῆς Βοσνίας κατεστάλη ταχέως. Δευτέρα τοιαύτη ἐπανάστασις ἔγινε τῷ 1827 συνεπείᾳ τῆς σφαγῆς τῶν γενιτσάρων ἐν Κωνσταντινουπόλει. Καὶ ἡ ἐξέγερσις αὕτη κατεπνίγη κατόπιν πολλῆς αἱματοχυσίας. Μετὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1828—1829, ὅτε ὁ σουλτᾶνος *Μαχμοὺτ* ἤρχισε τὸ ὑπὸ τοῦ μεγάλου βεζύρου *Ρεσὶτ* πασᾶ ἐμπνευσθὲν μεταρρυθμιστικὸν ἔργον του, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἐξηγείροντο ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον οἱ διάφοροι δερὲ-βέηδες, ὕψωσαν πάλιν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ οἱ Μουσουλμᾶνοι τῆς Βοσνίας, κινηθέντες ὑπὸ τὸν *Χουσεῒν ἀγᾶ Μπερμπερλῆ*, ὅστις ἔλαβε τὸ παρωνύμιον *Ζμάϊ-Μπόσνασκι* (Δράκων τῆς Βοσνίας) καὶ ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ὁμοθρήσκων του ἅγιος, ἐκήρυξαν τὸν ἱερὸν μωαμεθανικὸν πόλεμον κατὰ τῆς κυβερνήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1831). Μετὰ τοῦ Χουσεῒν ἡνώθησαν καὶ 20.000 Ἀλβανοὶ τοῦ Κοσσοφοπεδίου ὑπὸ τὸν *Σκόδραλη* (ἐκ Σκόδρας) *Μουσταφᾶ πασᾶν*, ἐνισχυθέντα ὑπὸ πλέον ἄλλων Ἀλβανῶν δερὲ-βέηδων, τοὺς ὁποίους ὁ σουλτᾶνος εἶχε τιμήσει διὰ τοῦ ἐπιτίμου στρατιωτικοῦ βαθμοῦ *μίρι-μιράν*. Τὸ κίνημα ἔλαβεν οὕτω γενικώτερον χαρακτῆρα. Οἱ ἐπαναστάται κατέλαβον ἐντὸς ὀλίγου μέγα μέρος τῆς Μακεδονίας καὶ ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Βουλγαρίαν. Ἐδέησε τότε ν' ἀποσταλῇ στρατὸς τουρκικὸς 32.000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν μέγαν βεζύρην, ὅστις κατορθώσας νὰ διαιρέσῃ τοὺς Βοσνίους καὶ τοὺς Ἀλβανοὺς συνῆψε μετὰ τῶν τελευταίων μάχην παρὰ τὸν *Πέρλεπε*, ὅπου ἐνίκησεν αὐτοὺς κατὰ κράτος, συλλαβὼν κατόπιν καὶ τὸν Μουσταφᾶ ἐν Σκόδρᾳ, μεθ' ὃ εἰσέβαλεν εἰς Βοσνίαν. Μετὰ πείσμονα ἀντίστασιν ὁ «δράκων τῆς Βοσνίας» ἔφυγεν εἰς τὸ Ἔσεγγ τῆς Κροατίας, ὁπόθεν ἐζήτησεν ἀμνηστείαν. Παραδοθεὶς δὲ εἰς τοὺς Τούρκους ἐξωρίσθη εἰς Τραπεζοῦντα (1832). Ἐν τούτοις οἱ βέηδες τῆς Βοσνίας ἐξηκολούθουν ἔχοντες εἰς χεῖρας τὴν πραγματικὴν ἐξουσίαν, μέχρις ὅτου κατηργήθησαν ἐπισήμως τὰ καπετανᾶτά των (1837) καὶ εἰσήχθη ἡ μετὰ τῶν Χριστιανῶν ἰσότης διὰ τοῦ *Χὰττ-ι-σερὶφ* τοῦ *Γκιουλχανὲ* (1839), ἐνῷ ἐν Ἑρζεγοβίνῃ ὁ *Ἀλῆ πασᾶς Ριδβανβέγοβιτς*, ὅστις εἶχε μείνει καθ' ὅλην τὴν βοσνιακὴν ἐπανάστασιν πιστὸς εἰς τὸν σουλτᾶνον, ἐξηκολούθει καταδυναστεύων τοὺς Χριστιανούς, μέχρις οὗ τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν Κροάτην τὴν καταγωγὴν ἐξωμότην *Ὀμὲρ-πασᾶν* κατετρόπωσαν καὶ τοῦτον, δολοφονηθέντα κατόπιν ἐν τῇ φυλακῇ (1851).

Συντριβείσης οὕτω τῆς δυνάμεως τῆς ἀριστοκρατίας, ἐγκατεστάθη ὁ Τοῦρκος βαλῆς εἰς Σεράγεβον, ὁπόθεν ἡ τουρκικὴ διοίκησις ἐπεχείρει νὰ εἰσαγάγῃ μεταρρυθμίσεις. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅμως τῶν μεταρρυθμίσεων ἐπεβάλλοντο διηνεκῶς νέοι φόροι, βαρύνοντες κυρίως τοὺς Χριστιανοὺς χωρικούς. Οὗτοι ἐλπίζοντες εἰς αὐστριακὴν ἐπέμβασιν, βλέποντες τὴν Τουρκίαν οἰκονομικῶς καταρρέουσαν, ἔχοντες δὲ ἐνώπιον αὐτῶν καὶ τὸ παράδειγμα τῆς αὐτονόμου Σερβίας, ἐκινοῦντο εἰς ἐπανάστασιν. Μετὰ σποραδικά τινα ἀνταρτικὰ κινήματα ἐξερράγη τὴν 1ην Ἰουλίου 1875 γενικωτέρα ἐπανάστασις τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἑρζεγοβίνης, ἐκταθεῖσα καὶ εἰς Βοσνίαν. Πρὸς εἰρήνευσιν τῆς χώρας ἐδημοσιεύθη τὴν 18 Ὀκτωβρίου 1875, συνεπείᾳ διαβημάτων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐν Κωνσταντινουπόλει, *ἰραδές*, περὶ εἰσαγωγῆς μεταρρυθμίσεων, διὰ τοῦ ὁποίου ἀντικαθίσταντο οἱ διοικηταὶ καὶ ὑποδιοικηταί, οἱ φόροι ἐμειοῦντο, ἐξησφαλίζετο ἡ ἐλευθερία τῆς ἐξασκήσεως τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἡ σερβικὴ γλῶσσα ἐγίνετο δεκτὴ ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων καὶ αἱ ἐπιτάξεις κατηργοῦντο.

Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τὰ πράγματα περιεπλάκησαν συνεπείᾳ τοῦ Σερβοτουρκικοῦ πολέμου καὶ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ γεγονότων, ἐπὶ τέλους δὲ ἐξερράγη ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος (1877—1878). Οὗτος, διεξαχθεὶς μακρὰν τῆς Βοσνίας, δὲν ἐπηρέασε πολὺ τὴν χώραν ταύτην, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐκρήξεως ἤδη τοῦ πολέμου εἶχεν ἐπέλθει μυστικὴ συμφωνία μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Ρωσίας, διὰ τῆς ὁποίας ἡ τελευταία ὑπέσχετο εἰς τὴν Ἀψβουργικὴν μοναρχίαν τὴν Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην ἔναντι τῆς οὐδετερότητος αὐτῆς. Συνέπεια τῆς συμφωνίας ταύτης, ἥτις παρέμεινε μυστικὴ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Βερολινίου συνεδρίου καὶ κατόπιν ἀποκαλυφθεῖσα μόλις μετὰ τριακονταετίαν (1908), ἦτο τὸ 25 ἄρθρον τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου (13 Ἰουλίου 1878), διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Βοσνία καὶ Ἑρζεγοβίνη προσηρτῶντο εἰς τὴν Αὐστροουγγαρίαν. Διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης, ὑποστηριχθείσης καὶ ὑπὸ τοῦ *Βίσμαρκ* ἐν τῷ Βερολινίῳ συνεδρίῳ, ἐπραγματοποιεῖτο ἓν σημαντικὸν βῆμα ἐν τῇ προωθήσει τοῦ Παγγερμανισμοῦ πρὸς τὴν Ἀνατολήν. Ἀλλ' ἡ κατάληψις αὕτη δὲν συνετελέσθη ἀναιμάκτως. Ἡ Αὐστροουγγαρία, ἥτις ἀνέμενε εἰς αὐτὴν ἀνάθεσιν τῆς κατοχῆς τῶν δύο ἐπαρχιῶν, εἶχεν ἤδη συγκεντρώσει εἰς Δαλματίαν καὶ Σλαβονίαν στρατεύματα, ἅτινα, ἀνερχόμενα εἰς ἓν σῶμα στρατοῦ, προήλασαν τὴν 17/29 Ἰουλίου διὰ τριῶν φαλάγγων ὑπὸ τὸν στρατηγὸν *Φιλίπποβιτς* εἰς Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην. Οἱ ἰθαγενεῖς ὅμως πληθυσμοὶ λαβόντες τὰ ὅπλα ἠθέλησαν νὰ ἀντισταθῶσι κατὰ τῆς κατοχῆς. Καὶ ἡ μὲν Ἑρζεγοβίνη κατελήφθη σχετικῶς εὐκόλως. Ἐν Βοσνίᾳ ὅμως ἡ ἀντίστασις τῶν Μουσουλμάνων ἦτο σοβαρωτέρα, διότι καὶ ὁ τουρκικὸς τακτικὸς στρατὸς (27 τάγματα καὶ 8 πυροβολαρχίαι), ἀφεθεὶς ἄνευ ὁδηγῶν, ἡνώθη μὲ τοὺς ἐπαναστάτας. Μετὰ μικρὸν ἐνισχυθῆσαν καὶ δι' Ἀλβανῶν ἐλθόντων διὰ Νόβι-παζὰρ ὑπὸ τὸν *Μουκτεζὰ ἐφέντην*, ὅστις ἀνέλαβε καὶ τὴν ὅλην ἀρχηγίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐν τούτοις τὴν 19ην Αὐγούστου μέρος τῶν αὐστριακῶν στρατευμάτων εἰσῆλθεν εἰς τὸ *Σεράγεβον*, κατόπιν πεισματώδους ἀντιστάσεως, ἡ ὁποία ἐξηκολούθησε καὶ εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως. Ὁ ἀνταρκτικὸς ὅμως πόλεμος ἐξηκολούθησεν ἐφ' ἱκανόν, περιαγαγὼν τοὺς Αὐστριακοὺς εἰς δύσκολον θέσιν. Τὴν 10/22 Αὐγούστου ὁ αὐτοκράτωρ *Φραγκῖσκος Ἰωσὴφ* ἠναγκάσθη νὰ διατάξῃ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ στρατοῦ ἐκστρατείας διὰ τριῶν σωμάτων στρατοῦ. Αἱ σημαντικαὶ αὗται δυνάμεις κατώρθωσαν νὰ ἐκκαθαρίσωσι τὴν χώραν ἀπὸ τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων μέχρι τέλους Ὀκτωβρίου. Καὶ οἱ μὲν ὑπολειφθέντες ἐκ τοῦ τακτικοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ παρεδόθησαν, οἱ δὲ σωθέντες ἐκ τῶν Ἀλβανῶν διέφυγον εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος. Μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως συνῆλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1879, αὐστροτουρκικὴ συνδιάσκεψις (κόμης *Ζίτσυ*, *Καραθεοδωρῆ πασᾶς* κλ.) πρὸς διακανόνισιν τῶν τῆς διοικήσεως. Μετὰ τέσσαρας συνεδρίας ὑπεγράφη ἡ περὶ Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης σύμβασις μεταξὺ Αὐστροουγγαρίας καὶ Τουρκίας (9/21 Ἀπριλίου 1879) εἰς 10 ἄρθρα.

Σχεδὸν συγχρόνως ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις, ὅπως ἐμποδίσῃ τοὺς Σέρβους ν' ἀποβλέπωσιν ἐκκλησιαστικῶς πρὸς τὴν Σερβίαν, συνῆψεν ἐπὶ πατριάρχου *Ἰωακεὶμ τοῦ Γ'* σύμβασιν μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, δυνάμει τῆς ὁποίας ἡ Βοσνία ἐξηκολούθει ὑπαγομένη ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὸ πατριαρχεῖον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐξέλεγε τὸν μητροπολίτην Βόσνης ἐκ τριῶν ὑποψηφίων ὑποδεικνυομένων ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως. Διὰ τῆς συμβάσεως ταύτης ἡ Αὐστρία ἀνεγνώριζεν εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τὸ δικαίωμα τοῦ συμβάλλεσθαι πρὸς ξένα κράτη. Ἡ αὐστροουγγρικὴ διοίκησις ὑπῆρξε καλή, συντελέσασα εἰς τὴν πρόοδον τῶν χωρῶν τούτων, αἱ ὁποῖαι καθυστέρουν εἰς τὸν πολιτισμὸν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κακοδιοίκησιν. Ἡ χώρα ὑπήχθη εἰς τὸ αὐστροουγγρικὸν ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν. Τὴν 12/24 Ὀκτωβρίου 1881 διάταγμα τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Ἰωσὴφ εἰσῆγε τὴν ὑποχρεωτικὴν θητείαν δι' ὅλους, Χριστιανοὺς καὶ Μουσουλμάνους.

Τῷ 1832 ἐξερράγη ἐν Βοσνίᾳ καὶ Δαλματίᾳ νέα ἐπανάστασις, ἡ τελευταία, ἔκτοτε ὅμως ἡ ἡσυχία δὲν διεταράχθη μέχρι τῶν παραμονῶν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Τὴν διοίκησιν ἀνέλαβεν ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν *Κάλλαϋ*, Οὗγγρος τὴν καταγωγήν, ἀνὴρ συνετός, βαθὺς γνώστης τῶν νοτιοσλαυικῶν πραγμάτων. Οὗτος παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του (1903), ὅτε εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ διωρίσθη ὁ ἄλλοτε ἐν Ἀθήναις πρέσβυς τῆς Αὐστροουγγαρίας βαρῶνος *Βούριαν* (Οὗγγρος). Ὑπ' ἀμφοτέρους τούτους τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας ἡ χώρα ἐσημείωσε σημαντικὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν καὶ εὐημερίαν, ὑπὸ καθεστὼς εὐνομίας, ἰσότητος καὶ τάξεως. Τὴν κατάστασιν ταύτην ἦλθε ν' ἀνατρέψῃ ἡ νεοτουρκικὴ ἐπανάστασις τῆς 10/23 Ἰουλίου 1908, προκαλέσασα διὰ τῆς ἀταθάλου καὶ ἀσυνέτου αὐτῆς πολιτικῆς κρίσιν εὐρωπαϊκὴν σοβαρωτάτην. Εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ νεοτουρκικοῦ κινήματος, οἱ ὑπαίθριοι ῥήτορες δὲν ἔπαυον διακηρύττοντες, ὅτι ἡ Τουρκία ἐπρόκειτο νὰ κατακτήσῃ ἐκ νέου ὅλας τὰς παλαιὰς αὐτῆς ἐπαρχίας μέχρι Βιέννης. Εὑρεθεῖσα οὕτως ἀπέναντι καταστάσεως, ἡ ὁποία ἠπείλει ν' ἀνατρέψῃ τριακονταετῆ ἐκπολιτιστικὴν ἐργασίαν καὶ νὰ παραδώσῃ ἐκ νέου εἰς τὴν ἀναρχίαν τὰς δύο ἐπαρχίας, ἡ αὐστροουγγρικὴ κυβέρνησις ὀπεφάσισε νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὸ ἀκαθόριστον ἐκεῖνο καθεστώς. Κατόπιν μελέτης τῆς εὐρωπαϊκῆς καταστάσεως ἡ Αὐστροουγγαρία, βλέπουσα τὴν Ρωσίαν ἐξασθενήσασαν ἀπὸ τῆς ἥττης τοῦ Ρωσοϊαπωνικοῦ πολέμου, ἑπομένως μὴ οὖσαν εἰς θέσιν νὰ ἐπιχειρήσῃ σοβαράν τινα ἐνέργειαν, καὶ τὴν Τουρκίαν ἀπησχολημένην μὲ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ συνταγματικοῦ καθεστῶτος, γνωρίζουσα δέ, ὅτι αὕτη ἐπρόκειτο νὰ εὑρεθῇ ἀπέναντι νέου περισπασμοῦ ὡς ἐκ τῆς ἐπικειμένης ἀνακηρύξεως τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς *Βουλγαρίας*, ἀπεφάσισε νὰ προσαρτήσῃ τὴν Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην, ἐπικυροῦσα οὕτω νόμῳ κατάστασιν ὑφισταμένην ἀπὸ πολλοῦ ἔργῳ. Τὴν 13ην Ὀκτωβρίου 1908 αὐτόγραφοι ἐπιστολαὶ τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Ἰωσὴφ ἐπεδίδοντο εἰς τὸν πρόεδρον τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας κατ' ἀρχάς, εἰς τοὺς ἄλλους δὲ βασιλεῖς καὶ ἀρχηγοὺς κρατῶν κατόπιν, ἀναγγέλλουσαι τὴν ἀπόφασιν τῆς αὐστροουγγρικῆς κυβερνήσεως νὰ προσαρτήσῃ τὴν Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην. Εὐθὺς κατόπιν ἡ ἀπόφασις αὕτη ἀνηγγέλλετο εἰς τὰς κυβερνήσεις τὰς ὑπογραψάσας τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου καὶ εἰς τὴν Τουρκίαν διὰ διακοινώσεως τοῦ κόμητος *Αἴρενταλ* (Aehrenthal), ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς δυαδικῆς μοναρχίας. Τῇ 23/6 Ὀκτωβρίου ὁ μαρκήσιος *Παλλαβιτσίνη* ἀπέστειλε διακοίνωσιν πρὸς τὴν Τουρκίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ μεταξὺ ἄλλων ἔλεγεν ὅτι μόνη ἡ ἐπὶ τριακονταετίαν κατοχὴ τῆς Βοσνίας ὑπὸ τῆς Αὐστροουγγαρίας ἐπέτρεψεν εἰς τὴν Τουρκίαν νὰ συγκεντρώσῃ τὰς δυνάμεις τῆς πρὸς περιφρούρησιν τῆς ἐδαφικῆς αὐτῆς ἀκεραιότητος, ὅτι χάρις εἰς τὴν σύντονον ἐργασίαν τῆς αὐστριακῆς διοικήσεως ἡ Βοσνία καὶ ἡ Ἑρζεγοβίνη ἐξίχθησαν εἰς ὑψηλὴν βαθμίδα ὑλικῆς καὶ διανοητικῆς ἀναπτύξεως καὶ ὅτι ἦλθε πλέον ἡ στιγμὴ πρὸς ἐπίστεψιν τοῦ ἀναληφθέντος ἔργου διὰ τῆς χορηγήσεως εἰς τὴν χώραν τῶν εὐεργετημάτων αὐτονόμου καὶ συνταγματικοῦ καθεστῶτος. Διὰ τῆς διακοινώσεως ταύτης ἀνήγγελλεν ἡ αὐστροουγγρικὴ κυβέρνησις εἰς τὴν Τουρκίαν τὴν προσάρτησιν τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης.

Καὶ πρὸ τῆς ἀποφάσεως ταύτης, ὅτε ἐφαίνετο ἐπικειμένη ἡ προσάρτησις, οἱ ἐπιτόπιοι χριστιανικοὶ καὶ μουσουλμανικοὶ πληθυσμοί, ἐνθαρρυνόμενοι δι' ἐξωτερικῶν ἐνεργειῶν, ἐσκέπτοντο νὰ ζητήσωσι παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὴν παραχώρησιν συντάγματος ὁμοίου πρὸ τὸ τῶν ἄλλων αὐστριακῶν χωρῶν. Ἀλλ' ἐνῷ ἀντιπροσωπεία τῶν πληθυσμῶν τούτων εὑρίσκετο καθ' ὁδὸν πρὸς Βουδαπέστην, ὅπως ἐπιδώσῃ τὴν σχετικὴν ἀναφορὰν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ἐν Σεραγέβῳ ἐδημοσιεύθη τὴν 7ην Ὀκτωβρίου 1908 τὸ διάγγελμα

Digitized by Google

τῆς προσαρτήσεως, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξηγγέλλετο ὅτι «θὰ ἐχορηγεῖτο εἰς τὸν λαὸν συμμετοχὴ εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν καὶ εἰς τὴν διοίκησιν μετ' ἴσης προστασίας ὅλων τῶν θρησκευμάτων καὶ γλωσσῶν».

Ἡ ἐνέργεια αὕτη τῆς Αὐστροουγγαρίας, ἐπελθοῦσα ἐν μέσῳ τῶν πανηγύρεων καὶ λαϊκῶν ἐκδηλώσεων χαρᾶς, διὰ τῶν ὁποίων οἱ Νεότουρκοι ἑώρταζον τὴν κατάλυσιν τῆς ἀπολυταρχίας τοῦ *Ἀβδοὺλ Χαμίτ*, ἐπέφερε μεγάλην ἀναστάτωσιν εἰς τὰ σχέδιά των, ἐπιταθεῖσαν ἄλλως τε καὶ διὰ τῆς ἀναγγελίας τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Βουλγαρίας (5 Ὀκτωβρίου 1908) καὶ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς ἑνώσεως τῆς *Κρήτης* μετὰ τῆς *Ἑλλάδος* (7 Ὀκτωβρίου 1908). Οἱ Νεότουρκοι ἐφοβοῦντο, ὅτι τῶν γεγονότων τούτων θὰ ἐπωφελοῦντο οἱ ἀντιδραστικοὶ καὶ ὁ Χαμίτ, ὅπως ἀνατρέψωσι τὸ μόλις παλινορθωθὲν σύνταγμα, ὡς ἀποβὰν ὀλέθριον εἰς τὴν Τουρκίαν. Μὴ δυνάμενοι ὅμως νὰ δράσωσιν ἄλλως, ἤρχισαν φοβερὰν δημοσιογραφικὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἀποκλεισμὸν (μποϋκοτάζ) κατὰ τοῦ αὐστριακοῦ ἐμπορίου. Συγχρόνως ἡ σερβικὴ καὶ ἡ ρωσικὴ διπλωματία ἐτέθησαν εἰς κίνησιν, ὅπως ἢ ματαιώσωσι τὸ τετελεσμένον γεγονὸς τῆς προσαρτήσεως ἢ ἐπιτύχωσιν ἐπαρκῆ ἀντισταθμίσματα. Ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Σερβίας *Πάσιτς* ἐπεσκέφθη τὰς εὐρωπαϊκὰς πρωτευούσας καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐνῷ ὁ Ρῶσος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν *Ἰσβόλσκυ* ἐζήτει νὰ συγκληθῇ εὐρωπαϊκὴ συνδιάσκεψις, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ὑπεβάλλοντο τὰ ζητήματα τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης, τῆς Βουλγαρίας, τῶν Στενῶν, τῆς Κρήτης καὶ τῶν εἰς τὴν Σερβίαν ὀφειλομένων ἀντισταθμισμάτων. Ἐν μέσῳ τοῦ ρωσοσερβικοῦ τούτου διπλωματικοῦ θορύβου κατάπληξιν ἐπροξένησαν αἱ ὑπὸ τοῦ Αὐστριακοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν κόμιτος *Αἴρενταλ* εἰς ἀγγλικὸν περιοδικὸν ὑπὸ ψευδώνυμον γενόμεναι ἀποκαλύψεις, καθ' ἃς τὴν παραχώρησιν τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης εἰς τὴν Αὐστρίαν ἀνεγνώριζεν αὐτὴ ἡ Ρωσία διὰ τῆς πρὸ τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1877—1878 ἐν *Ραϊχστὰτ* (Reichstadt) τῆς Βοημίας συναφθείσης μυστικῆς αὐστρορρωσικῆς συμφωνίας, κατόπιν δὲ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰσβόλσκυ ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς προσαρτήσεως κατὰ τὴν ἐν *Βουχλάου* (Buchlau) τῆς Βοημίας συναντησίν του μετὰ τὸν Αἴρενταλ, μηδὲν ἀντιτείνας εἰς σχετικὴν προειδοποίησιν τοῦ τελευταίου τούτου.

Ἔτι μεγαλυτέραν κατάπληξιν προὐκάλεσε μετ' ὀλίγον εἰς τὸν σλαβικὸν κόσμον ἡ εἴδησις, καθ' ἣν ἡ Τουρκία ἐδέχθη νὰ συγκατατεθῇ εἰς τὴν προσάρτησιν ἔναντι πληρωμῆς ὑπὸ τῆς Αὐστροουγγαρίας χρηματικοῦ ποσοῦ $2\,^{1}/_{2}$ ἑκατομμυρίων χρυσῶν τουρκικῶν λιρῶν ὡς τιμήματος τῆς ἐξαγορᾶς τῶν ἐν τῇ χώρᾳ κτημάτων τοῦ τουρκικοῦ δημοσίου. Αἱ διαπραγματεύσεις εἶχον ἀρχίσει καὶ περατωθῆ ἤδη ἐπὶ μεγάλου βεζύρου *Κιαμὴλ πασᾶ*, ἀλλ' ἡ ὑπογραφὴ τῆς σχετικῆς συνθήκης, καθυστερήσασα ἕνεκα τῆς ἐπελθούσης ἀνατροπῆς τοῦ Κιαμήλ, συνετελέσθη τὴν 20 Φεβρουαρίου 1909, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὑπὸ τύπον πρωτοκόλλου, φέροντος τὰς ὑπογραφὰς τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Αὐστροουγγαρίας μαρκησίου *Παλλαβιτσίνη*, τοῦ μεγάλου βεζύρου *Χουσεῒν Χιλμῆ* πασᾶ καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας *Γαβριὴλ Νοραδουγκιὰν* (Ἀρμενίου). Διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ὁποῖον ψηφισθὲν καὶ ὑπὸ τῆς τουρκικῆς βουλῆς καὶ γερουσίας ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν συλλογὴν τῶν τουρκικῶν νόμων (τουρκικὴ ἔκδοσις *Δουστούρ*, τομ. Ι σελ. 150—158), ἡ μὲν Αὐστροουγγαρία παρῃτεῖτο παντὸς δικαιώματος, ὅπερ εἶχεν ἐκ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς συμβάσεως Κωνσταντινουπόλεως τῆς 21 Ἀπριλίου 1879 ἐπὶ τοῦ σαντζακίου τοῦ *Νόβι-παζὰρ* (ἄρθρον, 1) ἡ δὲ Τουρκία, καταργουμένων ἁπασῶν τῶν διατάξεων τῶν προηγουμένων συμβάσεων, ἀνεγνώριζε ρητῶς «τὴν νέαν κατάστασιν τὴν δημιουργηθεῖσαν διὰ τῆς ἀποφάσεως τῆς αὐστροουγγρικῆς κυβερνήσεως», ἐναντίον τῆς ὁποίας ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις εἶχε διαμαρτυρηθῆ προηγουμένως (ἄρθρ. 2). Τὸ 3ον ἄρθρον κανονίζει τὸ ζήτημα τῆς ἰθαγενείας τῶν Βοσνίων καὶ Ἑρζεγοβινίων. Τὸ 4ον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας καὶ ἐξασφαλίζει τὰ ἀστικὰ καὶ πολιτικὰ δικαιώματα τῶν Μουσουλμάνων. Ἡ Αὐστροουγγαρία ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συνάψῃ μετὰ τῆς Τουρκίας ἐντὸς δύο ἐτῶν ἐμπορικὴν συνθήκην ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ δημοσίου εὐρωπαϊκοῦ δικαίου, ἥτις συνθήκη θέλει τεθῆ ἐν ἰσχύϊ ἐφ' ὅσον θέλουσι συνομολογηθῆ ἐμπορικαὶ συνθῆκαι καὶ μετὰ τῶν ἄλλων δυνάμεων. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν αἵρεσιν ἡ Αὐστροουγγαρία, ἀναγνωρίζουσα τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα (droits régaliens) τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως δι' ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ταχυδρομείων, ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ καταργήσῃ τὰ ἐν Τουρκίᾳ αὐστροουγγρικὰ ταχυδρομεῖα (ἄρθρ. 7ον). Διὰ δὲ τοῦ 8ου τέλος ἄρθρου ἡ Αὐστροουγγαρία ὑπέσχετο τὴν ὑποστήριξιν αὐτῆς εἰς τὴν Τουρκίαν ἐν τῇ συνδιασκέψει, τὴν ὁποίαν προὐτίθετο νὰ προκαλέσῃ ἡ Τουρκία πρὸς κατάργησιν τῶν διομολογήσεων καὶ ἀντικατάστασιν αὐτῶν διὰ τοῦ καθεστῶτος τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Ἡ Αὐστροουγγαρία ἀνεγνώριζε τὸ βάσιμον τῆς προθέσεως ταύτης τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Εἰς τὸ πρωτόκολλον εἶναι προσηρτημένη καὶ διακοίνωσις κανονίζουσα λεπτομερείας τινὰς τοῦ ζητήματος τῆς ἰθαγενείας καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ σεϊχουλισλάμη.

Διὰ τοιούτων ἰδανικῶν παραχωρήσεων καὶ διὰ χρηματικοῦ ποσοῦ 2 1)2 ἑκατομμυρίων λιρῶν τουρκικῶν ἐξησφάλισεν ἡ Αὐστρία τὴν ἀναγνώρισιν τῆς προσαρτήσεως ὑπὸ τοῦ κυριωτέρου ἐνδιαφερομένου καὶ δικαιούχου. Ὁ θόρυβος ὅμως τοῦ *Ἰσβόλσκυ* καὶ τῶν Σέρβων ἐξηκολούθησεν ἐφ' ἱκανόν, μέχρις ὅτου, συνεπείᾳ διαβήματος τοῦ ἐν Πετρουπόλει πρέσβεως τῆς Γερμανίας κόμιτος *Πουρταλές*, ὅπερ τότε μὲν ἐτηρήθη μυστικόν, μετά τινα ὅμως ἔτη ἐγνώσθη ὅτι ἦτο ἀληθὴς ἀπειλὴ κηρύξεως πολέμου τῆς Γερμανίας κατὰ τῆς Ρωσίας, καὶ ἡ τελευταία αὕτη, ὡς καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι μεγάλαι εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις, ἀνεγνώρισε τὴν αὐστριακὴν προσάρτησιν.

Τὴν οἰκτρὰν ταύτην διπλωματικὴν ἀποτυχίαν βαρέως ἔφερεν ὁ Ἰσβόλσκυ, ὅστις, παραιτηθεὶς καὶ διορισθεὶς πρεσβευτὴς τῆς Ρωσίας ἐν Παρισίοις, εἰργάσθη μέχρι τοῦ 1914 ὅπως ἐκδικηθῇ κατὰ τοῦ αὐστρογερμανικοῦ συγκροτήματος.

Ἐν Βοσνίᾳ ὅμως καὶ Ἑρζεγοβίνῃ τὸ σερβικὸν στοιχεῖον, ἢ μᾶλλον οἱ Ὀρθόδοξοι ἰθαγενεῖς, ὑποκινούμενοι καὶ ὑπὸ τῆς σερβικῆς προπαγάνδας, παρέμενον δυσηρεστημένοι, παρὰ τὴν ὑπὸ τῆς αὐστροουγγρικῆς κυβερνήσεως παραχωρηθεῖσαν ἐκκλησιαστικὴν αὐτονομίαν, ἐνῷ οἱ Μουσουλμᾶνοι, βλέποντες ὅτι ἐν Εὐρώπῃ ὑπῆρχον κύκλοι ὑποστηρίζοντες τοὺς Νεοτούρκους, ᾐσθάνοντο ὅτι θὰ ἔμενον πλέον μεμονωμένοι καὶ θὰ ἔπαυον ἴσως νὰ εἶναι οἱ προστατευόμενοι τῆς αὐστριακῆς διοικήσεως. Αὕτη δὲν παρεχώρησεν εἰς τὴν χώραν πλῆρες σύνταγμα, ὡς ὑπηνίχθη διὰ τοῦ πρώτου μετὰ τὴν προσάρτησιν αὐτοκρατορικοῦ διαγγέλματος, διότι ἐδόθη μὲν εἰς τὴν Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην τὸ δικαίωμα νὰ ἔχῃ ἰδιαιτέραν τοπικὴν βουλὴν (δίαιταν), οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἀντιπροσωπεύσεως αὐτῆς εἰς τὸ Κοινοβούλιον τῆς Αὐστρίας ἢ τῆς Οὐγγαρίας καὶ τὸ κοινὸν τῆς Αὐστροουγγαρίας, ὡς αἱ ἄλλαι αὐστριακαὶ καὶ οὐγγρικαὶ χῶραι. Οὕτως αἱ δύο προσαρτηθεῖσαι χῶραι δὲν ἠδύναντο νὰ ἔχωσι γνώμην ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς (διότι ἐπ' αὐτῆς μόνον τὸ κοινὸν κοινοβούλιον ἐλάμβανεν ἀποφάσεις), διετέλουν ἄρα εἰσέτι ὑπὸ μεταβατικὸν καθεστώς. Ἀλλὰ καὶ τὸ σύνταγμα αὐτὸ τῆς χώρας, δημοσιευθὲν τῇ 17 Φεβρουαρίου 1910, διῄρει τοὺς ἐκλογεῖς εἰς χωριστοὺς συλλόγους διὰ τοὺς Ὀρθοδόξους, τοὺς Μουσουλμάνους καὶ τοὺς Καθολικούς, καθορίζον ὡρισμένον ἀριθμὸν βουλευτῶν δι' ἕκαστον τούτων (32 διὰ τοὺς πρώτους, 24 διὰ τοὺς δευτέρους καὶ 16 διὰ τοὺς τρίτους). Ἐκτὸς τούτου ἡ δίαιτα οὐδένα ἠδύνατο νὰ ἐξασκῇ ἔλεγχον ἐπὶ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἥτις ἐξηκολούθει νὰ ἐξασκῆται ὑπὸ τὸν γενικὸν διοικητὴν συμπαραστατούμενον ὑπὸ πολιτικοῦ βοηθοῦ (adlatus), ἐξαρτώμενον δέ, ὡς καὶ πρότερον, ἀπὸ τοῦ ἐν Βιέννῃ κοινοῦ διὰ τὴν Αὐστρίαν καὶ Οὐγγαρίαν ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν.

Τὸ σύνταγμα τοῦτο δὲν ἔγινε δεκτὸν εὐνοϊκῶς ὑπὸ τῶν ἐντοπίων. Ἐδημιουργήθη οὕτω κατάστασις, τῆς ὁποίας ἐζήτουν νὰ ἐπωφεληθῶσι καὶ οἱ Κροᾶται ἐν τῷ κατὰ τῆς Βουδαπέστης ἀγῶνι αὐτῶν. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐχειροτέρευσεν ἀφότου ἡ οὐγγρικὴ κυβέρνησις ἤρχισεν ἐφαρμόζουσα δικτατορικὴν πολιτικὴν ἐν Κροατίᾳ (Ἀπρίλιος 1912), ἰδίᾳ δὲ ἀπὸ τῶν σερβικῶν νικῶν κατὰ τοὺς δύο Βαλκανικοὺς πολέμους, αἱ ὁποῖαι ἀνεπτέρωσαν τὰς περὶ ἐθνικῆς ἑνώσεως ἐλπίδας ὅλων τῶν νοτιοσλαυικῶν πληθυσμῶν τῆς Αὐστροουγγαρίας. Κίνησις ἀλυτρωτικὴ ἤρχισε τότε νὰ διενεργῆται ἐν Βοσνίᾳ, Κροατίᾳ καὶ Σλοβενίᾳ. Οἱ Νοτιοσλαῦοι φοιτηταὶ ἵδρυον ἐν Σεραγέβῳ, ἐν Ἄγραμ (Ζάγρεπ) ἐν Πράγᾳ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Βιέννῃ σωματεῖα, διὰ τῶν ὁποίων διεδίδοντο ἰδέαι τοὖτ' αὐτὸ ἐπαναστατικαί. Ἔτι δὲ μᾶλλον περιεπλέκετο ἡ κατάστασις ὡς ἐκ τῆς ἀντιζηλίας τῶν ἀνωτέρων αὐστροουγγρικῶν ὀργάνων τῆς διοικήσεως, ἰδίᾳ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν πολιτικῶν κατὰ τῶν στρατιωτικῶν. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐπέμενον νὰ ἐφαρμόζωσι πολιτικὴν τῆς πυγμῆς. Παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν *Μπιλίνσκη*, ὁ στρατιωτικὸς διοικητής, στρατηγὸς *Ποτιόρεκ*, ἔκλεισε τὴν βοσνιακὴν δίαιταν καὶ διέλυσε διάφορα σερβικὰ σωματεῖα ὡς καὶ τὰς λέσχας τοῦ κόμματος τῶν ριζοσπαστικῶν Σέρβων. Μία ἐκδήλωσις τῆς βιαίας ταύτης πολιτικῆς ἐθεωρήθη καὶ ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Ποτιόρεκ, ὅπως ὁ ἀρχιδοὺξ διάδοχος *Φραγκῖσκος-Φερδινάνδος* παραστῇ εἰς τὰ στρατιωτικὰ γυμνάσια τὸν Ἰούνιον 1914. Ὁ Μπιλίνσκη οὐδὲ κἂν εἰδοποιήθη περὶ τῆς ἐν Βοσνίᾳ ἐπισκέψεως τοῦ διαδοχικοῦ ζεύγους. Τὰς ἐπὶ τῇ ἐπισκέψει ταύτῃ τελετὰς ἦλθε νὰ διαταράξῃ ἡ τὴν 28ην Ἰουνίου ἐν μιᾷ τῶν κυριωτέρων ὁδῶν τοῦ *Σεραγέβου* ὑπὸ δύο νεαρῶν φοιτητῶν, τοῦ *Πρίντσιπ* καὶ τοῦ *Καπρίνοβιτς*, διαπραχθεῖσα δολοφονία τοῦ ἀρχιδουκὸς Φραγκίσκου-Φερδινάνδου καὶ τῆς συζύγου του. Τέσσαρας ἡμέρας πρὸ τοῦ γεγονότος τούτου, τοῦ ὁποίου αἱ συνέπειαι ὑπῆρξαν τραγικαὶ δι' ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, εἶχε συντελεσθῆ ἐν τῇ γειτονικῇ Σερβίᾳ σπουδαία μεταβολή. Ὁ γηραιὸς βασιλεὺς *Πέτρος Καραγεώργεβιτς*, πάσχων τὴν ὑγείαν, ἀνέθεσε τὴν ἀντιβασιλείαν εἰς τὸν δευτερότοκον υἱόν του *Ἀλέξανδρον* καὶ διέλυσε τὴν Σκουπτσίναν, ὅπως διεξαχθῶσιν ἐκλογαὶ Συντακτικῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Πάσιτς. Τὴν δολοφονίαν τοῦ ἀρχιδουκικοῦ ζεύγους ἀπέδωκεν ἡ αὐστροουγγρικὴ κυβέρνησις εἰς ἀμέσους ὑποκινήσεις τῆς ἐν Σερβίᾳ μυστικῆς ὀργανώσεως «Ναρόδνα Ὀσμπράνα». Μετὰ ἕνα σχεδὸν μῆνα, τὴν 23ην Ἰουλίου 1914, ἐπεδόθη εἰς τὴν σερβικὴν κυβέρνησιν αὐστηροτάτη αὐστριακὴ τελεσιγραφικὴ διακοίνωσις, ὁρίζουσα προθεσμίαν 48 ὡρῶν πρὸς παραδοχὴν σειρᾶς ἀπαιτήσεων, ὧν αἱ κυριώτεραι ἦσαν ἡ διάλυσις τῆς «Ναρόδνα Ὀδμπράνα» καὶ πάσης ἄλλης ὁμοίας ὀργανώσεως διεξαγούσης ἀντιαυστριακὴν προπαγάνδαν, ἡ ἀπάλειψις ἀπὸ τῶν σερβικῶν διδακτικῶν βιβλίων πάσης ὑπόπτου φράσεως, ἡ παῦσις διαφόρων ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαλλήλων οἵτινες θὰ ἦσαν ἔνοχοι τοιαύτης προπαγάνδας, ἡ σύλληψις ὡρισμένων προσώπων θεωρουμένων ὡς συνενόχων τῆς ἐν Σεραγέβῳ δολοφονίας, ἡ συμμετοχὴ ἀντιπροσώπων τῆς Αὐστρίας κατὰ τὴν ἀνάκρισιν καὶ κατὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἀντιαυστριακῆς κινήσεως. Ἡ ἐπίδοσις τῆς διακοινώσεως ταύτης προὐκάλεσε φοβερὰν ἐντύπωσιν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, θεωρηθεῖσα ὡς προάγγελος σοβαρωτάτων γεγονότων. Ἡ κρίσις ἐπετάθη ἔτι μᾶλλον, ὅτε, παρὰ τὴν ὑπὸ τῆς Σερβίας παραδοχὴν ὅλων τῶν ὅρων τῆς αὐστριακῆς διακοινώσεως πλὴν ἑνὸς σημείου, ὁ πρέσβυς τῆς Αὐστρίας στρατηγὸς *Γκίησλ φὸν Γκίσλεγκεν* ἀνεχώρησεν ἀμέσως ἐκ Βελιγραδίου, μεθ' ὃ ἐπῆλθεν ὁ πόλεμος ὑπὸ τῆς Αὐστροουγγαρίας ἐναντίον τῆς Σερβίας, γενικευθεὶς ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν μεταξὺ τῶν κυριωτέρων εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων (βλ. λ. **Παγκόσμιος πόλεμος** 1914—1918).

Ἐν Βοσνίᾳ τὸν στρατηγὸν Ποτιόρεκ, διορισθέντα ἀρχηγὸν τοῦ εἰς Σερβίαν εἰσβαλόντος αὐστροουγγρικοῦ στρατοῦ, διεδέχθη ὁ στρατηγὸς *Σάρκοτιτς*. Οὗτος διετήρησεν ὅλα τὰ ἐναντίον τῶν ἐντοπίων Σέρβων κατασταλτικὰ μέτρα καὶ σειρὰ ὅλη δικῶν καὶ καταδικῶν διαφόρων ὑπόπτων, κυρίως φοιτητῶν, ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ ἠκολούθησε τὸν διορισμόν του. Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς θάνατον καταδικασθέντων ἀνῆλθεν εἰς 98. Ἄλλοι ὕποπτοι μετὰ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν ἐξωρίζοντο εἰς ἀπομεμακρυσμένα μέρη. Ὅλαι σχεδὸν αἱ σερβικαὶ σχολαὶ ἐκλείσθησαν. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου 1918, ὅτε, καταρρεύσαντος τοῦ αὐστριακοῦ μετώπου μετὰ τὰς ἐν Μακεδονίᾳ νίκας τῶν συμμάχων καὶ τῆς Ἑλλάδος, ἐσχηματίσθη καὶ ἐν *Σεραγέβῳ* ἐθνικὴ νοτιοσλαυικὴ ἐπιτροπή, συνεργαζομένη μετὰ τοῦ ἐν *Ζάγρεπ* ἐθνικοῦ νοτιοσλαυικοῦ συμβουλίου καὶ ἀνακηρύξασα τὴν μετὰ τῆς Σερβίας ἕνωσιν.

Ἔκτοτε ἐπῆλθε γενικὴ βελτίωσις ἐν Βοσνίᾳ. Ἀλλὰ τὰ μεγάλα τοπικὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα παρέμειναν ἄλυτα κατὰ τὰ τεσσαράκοντα ἔτη τῆς αὐστριακῆς διοικήσεως, δὲν ἐλύθησαν καθ' ὁλοκληρίαν. Εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀπαλλοτριώσεως τῶν γαιῶν τῶν μεγαλοκτηματιῶν ἐδόθη λύσις λίαν ριζική. Αἱ γαῖαι διενεμήθησαν εἰς τοὺς χωρικοὺς καὶ τὸ κράτος ὑπεσχέθη ἀποζημίωσιν εἰς τοὺς Μουσουλμάνους μεγαλοκτηματίας, ἀλλ' ἡ ἀναληφθεῖσα αὕτη ὑποχρέωσις δὲν ἐτηρήθη καθ' ὁλοκληρίαν. Ἀφ' ἑτέρου ἡ κίνησις τῆς ἀστυφιλίας συγκεντρώνει τοὺς ἀγροτικοὺς πληθυσμοὺς πρὸς τὰς πόλεις, δημιουργοῦσα τάξιν προλεταρίων, ἐνῷ αἱ συγκεντρωτικαὶ τάσεις τῶν ἐν Βελιγραδίῳ δὲν διευκολύνουν τὴν δέουσαν ἀνάπτυξιν τῶν ἐπαρχιακῶν κέντρων, ὡς τὸ Σεράγεβον. Ἐν τούτοις ἡ κεντρικὴ κυβέρνησις τοῦ Βελιγραδίου ἐχορήγησε πλήρη πολιτικὰ δικαιώματα εἰς τοὺς Μουσουλμάνους, τῶν ὁποίων οἱ πολιτικοὶ ἡγέται εἰσέρχονται εἰς τὰ διάφορα κόμματα, ἀντιπροσωπευόμενοι εἰς τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον δι' ἑνὸς ἢ καὶ πλειόνων ὑπουργῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *G. Capus*, `A travers la Bosnie et l'Herzégovine (Paris 1896).— *G. Asboth*, An official tour through Bosnia and Herzegovina (London 1890).— *B. Nikosinovich*, Bosnien und die Herzegovina unter der Verwaltung der österreichischen Monarchie (Berlin 1901).— *J. Cvijic*, Morphologische und glaciale Studien aus Bosnien (Wien 1900). — *M. Simek*. Politische Geschichte des Königreiches Bosnien und Rama (Wien 1787).— *P. Coquelle*, Histoire du Monténégro et de la Bosnie (Paris 1895).— *Y. Chafaryk*, Acta archivi veneti spectantia ad historiam Serborum (Wien 1858).— *Pertusier*. La Bosnie considérée dans ses rapports avec l'Empire Ottoman (Paris 1822).— Der Aufstand in der Herzegovina, Südbosnien und Süd-Dalmatien 1881—1882 (δημοσίευμα τοῦ αὐστριακοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν) (Wien 1883).

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΣΤΡΑΤ. ΙΣΤΟΡ.] Ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἐπιχειρήσεις τῆς Βοσνίας* φέρονται αἱ κατὰ τὸν τελευταῖον Παγκόσμιον πόλεμον διεξαχθεῖσαι ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ τὸν Σεπτέμβριον—Ὀκτώβριον 1914.

Μετὰ τὰς πρώτας μεταξὺ Αὐστριακῶν καὶ Σέρβων μάχας τῷ 1914 (βλ. λ. Σερβία καὶ Παγκόσμιος πόλεμος), εὐθὺς ὡς περὶ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου ἐπῆλθε σχετικὴ ἠρεμία εἰς τὸ κύριον μέτωπον *(Σαμπὺτς - Κρούπαγνε - Λιουμποβία)*, ἐπεζήτησαν οἱ Σέρβοι ν' ἀπειλήσωσι τὸ δεξιὸν αὐστριακὸν πλευ-

Digitized by Google

ρὸν (16ον Σ. Σ. τῆς 6ης στρατιᾶς) διὰ τῆς προελάσεως τῆς στρατιᾶς τῆς *Οὔζιτσε* τοῦ στρατηγοῦ *Μπογιάνοβιτς* ἐκ 2 περίπου μεραρχιῶν, τῆς ὑπερκεράσεως ταύτης θεωρηθείσης τότε εὐκόλου, λόγῳ τῆς συμπλησιάσεως τῆς 6ης αὐστριακῆς στρατιᾶς πρὸς τὴν παράπλευρόν της βορειοτέραν 5ην τοιαύτην, ἧς συμπλησιάσεως ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ ἀραίωσις τῶν αὐστριακῶν στρατευμάτων ἐν τῇ περιοχῇ τῶν κοιλάδων *ἄνω Δρίνα* καὶ *ἄνω Πράτσα* (μία αὐστριακὴ ταξιαρχία ἐπὶ μετώπου 60 περίπου χιλιομέτρων) καὶ συνεπῶς ἡ ἀποκάλυψις τῆς πρὸς Σεράγεβον ὁδοῦ. Διαβᾶσα δὲ ἡ ἐν λόγῳ σερβικὴ στρατιὰ τὸν Δρίνα παρὰ τὸ *Βισεγράδ* τὴν 15ην Σεπτεμβρίου, προήλασεν εἶτα πρὸς βορειοδυσμάς, ἐπειδὴ ὅμως δὲν συνήντησεν ἀντίστασιν ἐκ μέρους τῶν Αὐστριακῶν, λόγῳ ἀνυπαρξίας αὐστριακῶν δυνάμεων εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην, κατέλαβε ταχέως τὰ ὑψώματα *Χάνι Πιεζάκ*, τὰ ἐπικρατοῦντα τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῆς χρησιμοποιουμένης ὡς γραμμῆς ἀνεφοδιασμοῦ τῆς 6ης αὐστριακῆς στρατιᾶς, τὴν δὲ 28ην Σεπτεμβρίου τὴν *Βλασενίτσα* μεθ' ὃ ἐτέθη ἐν ἐπαφῇ μετὰ τοῦ κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον προελαύνοντος πρὸς *Σεράγεβον* μαυροβουνιωτικοῦ ἀποσπάσματος τοῦ στρατηγοῦ *Βούκοβιτς*. Ἅμα ὡς ὁ Αὐστριακὸς ἀρ-

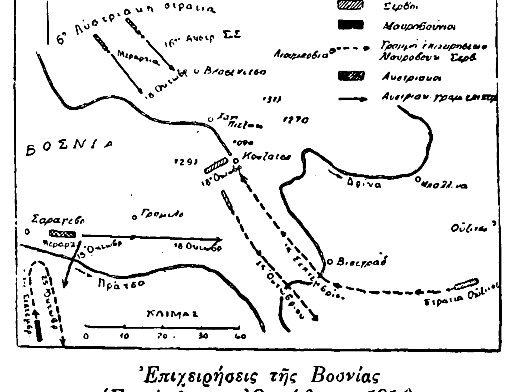

Ἐπιχειρήσεις τῆς Βοσνίας
(Σεπτέμβριος—Ὀκτώβριος 1914).

χηγὸς τῶν κατὰ τῆς Σερβίας ἐπιχειρήσεων, στρατηγὸς *Potiorek*, εἶδεν ὅτι ἠπειλεῖτο τὸ δεξιὸν πλευρόν του, διέταξεν ἀμέσως, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν συγκρότησιν μιᾶς μεραρχίας ἐκ τριῶν ὀρεινῶν ταξιαρχιῶν, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ἐπιτεθῇ τὴν 18ην Ὀκτωβρίου ἐναντίον τῆς σερβικῆς στρατιᾶς κατὰ μέτωπον, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἐκ *Σεραγέβου* προχώρησιν, τὴν 15ην Ὀκτωβρίου, μιᾶς ἑτέρας μεραρχίας, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ τῆς σερβικῆς ταύτης στρατιᾶς καὶ συγχρόνως ν' ἀπωθήσῃ τὸ μαυροβουνιωτικὸν στράτευμα. Ἡ σερβικὴ στρατιὰ τοῦ *Οὔζιτσε* ἠδυνήθη τότε ν' ἀνθέξῃ ἐπὶ τετραήμερον, ἀλλ' ἅμα ὡς ἡ κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ της ἐπίθεσις ἤρξατο καθισταμένη ἀπειλητικὴ κατὰ τῶν γραμμῶν συγκοινωνιῶν της, ἐξηναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ τὴν 25ην Ὀκτωβρίου νὰ εὑρεθῇ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ *Δρίνα*.

Κατὰ τοὺς ἐν λόγῳ ἀγῶνας τῆς Βοσνίας οἱ Σέρβοι εἶχον φοβερὰν ἔλλειψιν πυρομαχικῶν, μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε ἠναγκάσθησαν ν' ἀποσύρουν πολλὰς πυροβολαρχίας των, ἅτε μὴ δυνάμενοι ν' ἀνεφοδιάσωσι ταύτας· συγγραφεῖς δέ τινες εἰς τὴν αἰτίαν ταύτην ἀποδίδουσι τὴν σερβικὴν ὑποχώρησιν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν φαίνεται πιθανόν, καθ' ὅσον εἶναι γνωστόν, ὅτι κατὰ τὴν χρονικὴν ἐκείνην περίοδον ὁ αὐστριακὸς στρατὸς ὑφίστατο τὴν αὐτὴν ἔλλειψιν πυρομαχικῶν.

[Βλέπε: Revue militaire française. Φεβρουάριος 1928 σ. 189.]

Ν. Θ. ΚΑΔΑΣ

—[ΦΙΛΟΤΕΛ.] Ἡ Αὐστρία, ἀναλαβοῦσα τὴν διοίκησιν τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης συμφώνως μὲ τὴν συνθήκην Βερολίνου τοῦ 1878, ἐξέδωκε κατὰ τὸ 1879 εἰδικὴν σειρὰν γραμματοσήμων πρὸς χρῆσιν τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, ἐκτυπωθεῖσαν ἐν Βιέννῃ. Τὰ γραμματόσημα τῆς σειρᾶς ταύτης, ἅπαντα ἑνὸς τύπου, παριστῶσι τὰ ἐθνικὰ ἐμβλήματα ἐπὶ τοῦ στήθους δικεφάλου ἀετοῦ φέροντος στέμμα. Ἰδιαίτερον δὲ χαρακτηριστικόν των εἶναι, ὅτι οὐδεμίαν ἀπολύτως φέρουσιν ἐπιγραφήν, ἀλλ' ἁπλῶς μόνον εἰς τὰς δύο ἄνω γωνίας ἀριθμοὺς παριστῶντας τὴν ἀξίαν ἑκάστου γραμματοσήμου, ἐντὸς μικρῶν ᾠοειδῶν πλαισίων, χωρὶς νὰ μνημονεύηται οὐδ' αὐτὴ κἂν ἡ νομισματικὴ μονὰς τοῦ τόπου, ἡ ὁποία ἦτο τότε τὸ «νόβδαικ», ἰσοδύναμον πρὸς τὸ αὐστριακὸν kreuzer. Ὁ αὐτὸς τύπος, μέ τινας παραλλαγάς, διετηρήθη καὶ εἰς τὰς μεταγενεστέρας ἐκδόσεις τῶν ἐτῶν 1900 καὶ 1901, μέχρι τοῦ 1906, ὁπότε ἐξέδόθη ἡ περίφημος σειρὰ τῶν τοπίων τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης, ἐκτυπωθεῖσα ἐν Βιέννῃ καλλιτεχνικώτατα καὶ ἀποτελέσασα ἔκτοτε ὑποδειγματικὴν σειρὰν τοιαύτης φύσεως, ἣν ἐμιμήθησαν βραδύτερον πολλὰ ἄλλα κράτη. Κατὰ τὸ 1910 ἐξεδόθη ἑτέρα ἀναμνηστικὴ σειρὰ τοπίων, τῶν αὐτῶν τύπων τῆς προηγουμένης, φέρουσα ἐπὶ πλέον τὴν χρονολογίαν 1830—1910, εἰς ἀνάμνησιν τῆς συμπληρώσεως 80ετίας ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας *Φραγκίσκου-Ἰωσὴφ Α'*. Ἀπὸ τοῦ 1912 μέχρι τοῦ 1918 ἐξεδόθησαν διάφοροι σειραί, ἅπασαι καλλιτεχνικώταται, παρὰ τοῦ «Στρατιωτικοῦ Ταχυδρομείου», μέχρι μὲν τοῦ 1917 μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Φραγκίσκου-Ἰωσὴφ Α', ἀπὸ δὲ τοῦ 1917 μέχρι τοῦ 1918 τοῦ *Καρόλου τοῦ Α'* καὶ τῆς αὐτοκρατείρας *Ζίτας*. Κατὰ τὸ 1917, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει τριετίας ἀπὸ τοῦ δράματος τοῦ Σεραγέβου, τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσε τὸν σπινθῆρα τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἐξεδόθη εἰδικὴ σειρὰ ἐκ τριῶν ἀξιῶν φερουσῶν τὴν μοιραίαν ἡμερομηνίαν 28 Ἰουνίου 1914, καὶ παριστωσῶν τὰς εἰκόνας τοῦ δολοφονηθέντος ἀρχιδουκὸς *Φερδινάνδου* τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς συζύγου του, ὡς καὶ τῆς μητροπόλεως τοῦ Σεραγέβου, ἔξωθεν τῆς ὁποίας διεπράχθη ἡ δολοφονία. Κατὰ τὸ 1919, μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης εἰς τὴν Γιουγκοσλαυίαν, αἱ σειραὶ τῶν τοπίων ἐπεσημάνθησαν μὲ τὴν ἐπιγραφὴν DRZAVA S. H. S. Bosna i Hereogouvina, εἰς δύο τύπους, μὲ λατινικοὺς καὶ κυριλλικοὺς χαρακτῆρας. Τὰ γραμματόσημα τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης διακρίνονται διὰ τὴν καλλιτεχνικότητά των, τόσον ἀπὸ ἀπόψεως παραστάσεων ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐκτυπώσεως, λόγῳ δὲ τῶν προσόντων τούτων, καὶ τοῦ γεγονότος ὅτι ἀπὸ τοῦ 1918, μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης εἰς τὴν Γιουγκοσλαυίαν, ἔπαυσαν νὰ ἐκδίδωνται τοπικὰ γραμματόσημα, ταῦτα ἐκτιμῶνται καὶ ἀναζητοῦνται παρὰ μεγάλου ἀριθμοῦ συλλεκτῶν, τυγχάνοντα ἐκ τῶν μᾶλλον εὐνοουμένων ἀπὸ τοὺς φιλοτελιστὰς γραμματοσήμων τοῦ κόσμου.

«Ε. Φ. Ε.»

Βοσνιάκος ἢ **Βόσνιος**. Ὁ κάτοικος τῆς Βοσνίας, ἐκ τοῦ τουρκικοῦ τύπου *Βοσνιάκ* (Μποσνιάκ), ὅστις ἐκ τοῦ σερβικοῦ *μποσνιάτσι*.

Βοσνιάκοι ἐλέγοντο καὶ *Πολωνοὶ* ἱππεῖς, ἰδιαιτέρου σώματος κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ὡσαύτως δὲ καὶ λογχοφόροι ἱππεῖς σλαυικῆς ἢ ἀνατολικῆς ἐν γένει καταγωγῆς, ἀποτελέσαντες ἰδιαίτερον τμῆμα τῶν Πρώσσων οὐσάρων ἀπὸ τοῦ 1745. Τὸ σῶμα τοῦτο τῶν Βοσνιάκων διεκρίθη εἰς τὸν Ἑπταετῆ πόλεμον καὶ ἄλλους πολέμους, κατηργήθη δὲ τῷ 1800.

Ν. Μ.

βοσνίτης (ὁ) (Bosnites Hauer) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἀμμωνοειδῶν ζῴων, συνώνυμον τοῦ *κερατίτου* (βλ. λ.).

Γ. Κ. Γ.

Βοσὸρ *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ, ὄνομα τριῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἔκειντο ἀνατολικῶς τοῦ Ἰορδάνου, χρησιμοποιηθὲν πολλάκις καὶ διὰ τὴν «μητρόπολιν τῆς Ἀραβίας» *Βοσορὰ* (ἑβρ. Μπὲ-ἐστεράχ)· ἕνεκα τούτου ἡ διάκρισις τῶν πόλεων τούτων ἔχει καταστῇ προβληματική.

—1) **Βοσὸρ** (ἑβρ. Μπετσέρ). Πόλις τῆς φυλῆς τοῦ Ρουβείμ. Ἔκειτο πέραν τοῦ Ἰορδάνου «ἐν τῇ ἐρήμῳ», ἀνατολικῶς τῆς Ἱεριχοῦς. Πιθανῶς εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν πόλιν τοῦ Μωάβ, περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ ὁ *Ἱερεμίας* (μη', 24) καὶ τὴν ὁποίαν ὀνομάζουν *Μποσρὰχ* (*Βοσὸρ* κατὰ τοὺς Ο'). Τινὲς τὴν ταυτίζουν μὲ τὴν «μητρόπολιν τῆς Ἀραβίας» *Βοσορά*.

—2) **Βοσὸρ**. Ὀχυρὰ πόλις, ἀνατολικῶς τοῦ Ἰορδάνου, ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Γαλαάδ. Εἰς ταύτην εἶχον ἐγκλεισθῇ Ἰουδαῖοι οἱ ὁποῖοι ἀνέμενον τὴν βοήθειαν τοῦ *Ἰούδα Μακκαβαίου* (*Μακ.* Β'. ε', 26). Κατά τινας ἡ πόλις αὕτη εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν προηγουμένην.

—3) **Βοσὸρ**. Πόλις τοῦ Γαλαάδ, καταληφθεῖσα καὶ καταστραφεῖσα ὑπὸ τοῦ *Ἰούδα Μακκαβαίου* (*Μακ.* Β'. ε', 28). Ὑπό τινων ταυτίζεται πρὸς τὴν *Βοσὸρ* τῆς φυλῆς τοῦ Ρουβείμ, ὑπ' ἄλλων δὲ πρὸς τὴν *Βοσορά*.

Π. Ι. Μ.

Βοσορὰ (ἑβρ. Μπὲ-ἐστεράχ) ἢ *Βόσρα* *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Χαουράν, ἡ αὐτὴ πιθανῶς μὲ τὴν *Βόστραν* τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων, τὴν ὁποίαν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὀνομάζουν «μητρόπολιν Ἀραβίας». Κατὰ τὸν Εὐσέβιον ἀπεῖχε 40 ρωμ. μίλλ. ἀπὸ τῆς Ἀδράας, τοῦτο δὲ συμφωνεῖ πρὸς τὴν θέσιν τῶν σημερινῶν ἐρειπίων. Εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς τὰς ὁποίας ἀντέγραψεν ἐκεῖ ὁ *Burckhardt* ἀπαντᾷ δὶς τὸ ὄνομα *Βόστρα*. Τὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν ἐλθόντα εἰς φῶς εὑρήματα δὲν εἶναι παλαιότερα τῆς χριστιανικῆς ἐποχῆς. Ἀπὸ τοῦ *Τραϊανοῦ* ἡ πόλις αὕτη ἐχρησιμοποίησεν ἰδίαν ἐποχήν, ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ 105 π.Χ., ἥτις μεγάλως ἐπεκράτησεν ἐν Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ. Εἰς πολλὰς ἐπιγραφὰς ἡ χρονολόγησις ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην καὶ συγγραφεῖς τὴν υἱοθέτησαν. Ἐκ τῶν πολεμικῶν της περιπετειῶν ἀξία ἀναγραφῆς εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ περιωνύμου *Χαλὴδ* πολιορκία αὐτῆς καὶ ἅλωσις τῷ 633 μ. Χ. Ὑπερασπιστὴς αὐτῆς ἦτο ὁ στρατηγὸς *Ρωμανὸς* μετὰ μυρίων ἱππέων, ὁ ὁποῖος ὅμως δειλιάσας ηὐτομόλησε νύκτωρ πρὸς τὸν πολιορκητὴν καὶ διηυκόλυνε τὴν ἅλωσίν της. Τὴν πόλιν κατέστρεψαν κυρίως οἱ Σταυροφόροι τῷ 1180 καὶ ἔκτοτε κατάκειται εἰς ἐρείπια. Ταῦτα καταλαμβάνουν χῶρον ᾠοειδῆ, οὗτινος ὁ μέγας ἄξων διευθύνεται ἀπὸ Δ πρὸς Α. Τὰ κυριώτερα ἱδρύματα, πάντα ρωμαϊκά, θέατρον, ναοί, ἀνάκτορα, κεῖνται πρὸς Ἀν. Μέσῳ τούτων ἵσταται ἀκόμη ὄρθιον μέγα τζαμίον, ἀναγόμενον εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ στρατηγοῦ Χαλήδ. Ἡ Βόσρα ἐνωρὶς ἐγένετο ἐπισκοπὴ καὶ κατόπιν ἀρχιεπισκοπή. Ἐκ τῶν χριστιανικῶν της μνημείων σῴζεται μόνον εἰς ἐρείπια ἡ ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Σεργίου, Βάκχου καὶ Λεοντίου, κτισθεῖσα τῷ 407, ἐποχῆς Βότρας, ἤτοι 512 μ.Χ.

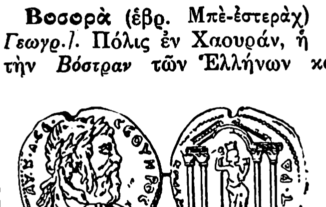

Νόμισμα Σεπτιμίου Σεβήρου κοπὲν ἐν Βόσρᾳ.

Γ. Λ. ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ

Βοσόρρα (ἑβρ. Μποσράχ) *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰδουμαίας, πατρὶς τοῦ Ἰωβάβ, υἱοῦ τοῦ Ζαρά, ἑνὸς ἐκ τῶν πρώτων βασιλέων τῆς Ἐδὼμ (*Γεν.* λστ', 33). Ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ο' καλεῖται καὶ *Βοσόρ*. Περὶ αὐτῆς ὁ *Ἡσαΐας* (λδ', 6) λέγει ὅτι εἶναι «θυσία τῷ κυρίῳ». Ἡ θέσις της ἀμφισβητεῖται σφόδρα.

Ν. ΚΑΦΗΣ

Βοσπόριον (τὸ) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ περατοῦσα τὴν χερσονησίζουσαν προβολὴν τοῦ Βυζαντίου (Σταμπούλ) ἐσχατιά, τὸ τανῦν ἀκρωτήριον *Σεράϊ-Μπουρνοῦ* (Seraglio) (πλάτ. 41° 00' Β., μήκ. 28° 29' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1198: The Bosporus), τὸ ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν *Βόσπορον* ἀλλὰ καὶ τὸν *Κεράτιον*. Ἐπ' αὐτοῦ ἐντατικώτατος φάρος λευκῶν ἐκλάμψεων 35 μιλ.

Σ. Ε. Λ.

—*[Ἐγκυκλοπ.]* Τὸ Βοσπόριον—τὸ ἄλλως *Δυγὸς* καὶ *Χρυσόκερας* (ἀφ' οὗ τὸ γαλλικὸν Corne d'or, ἐπεκταθὲν εἰς ὅλον τὸν *Κεράτιον*)—, κορυφὴ τοῦ τριγώνου, ἐφ' οὗ τὸ Βυζάντιον, εἶχεν ἀρχικῶς λιμένα πρὸς τὸ μέρος τοῦ κόλπου, τὸν ὁποῖον συνέχωσε μὲν ὁ αὐτοκράτωρ Κωνστάντιος, ἱδρύσας ἐκεῖ ἀγοράν, ἀνεκάθηρε δὲ πάλιν ὁ Λεόντιος. Ἀρχικῶς ὁ λιμὴν αὐτὸς διῃρεῖτο εἰς τρεῖς δεξαμενάς ἢ κόλπους, τῶν ὁποίων τὸν ἕνα συνέχωσεν ὁ Σεβῆρος. Μετὰ τὸ 1453, ὅτε ἐκτίσθη ἐκεῖ τὸ *Σαράϊ* (=ἀνάκτορον), ὁ λιμὴν συνεχώσθη ὁλόκληρος διὰ να περιληφθῇ ὡς γήπεδον εἰς τὸν περίβολον τοῦ ἀνακτόρου.

Ὁ σκώπτης κιθαρῳδὸς Στρατονῖκος ὠνόμασε τὸ Βοσπόριον «μασχάλην τῆς Ἑλλάδος», διότι, κατὰ Στ. Βυζάντιον, ἀπέπνεε δυσοσμίαν μεγάλην ὄχι μόνον ἐκ τῆς στασιμότητος τῶν ὑδάτων τοῦ λιμένος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ταριχείας τῶν ἰχθύων. Ἰωάννης ὁ Ἀντιοχεὺς λέγει ὅτι ἐκλήθη *Βοσπόριον*, διότι εἰς τὸν μεσαῖον προβλῆτα τοῦ λιμένος ἐπωλοῦντο οἱ βόες μέχρι τοῦ Κοπρωνύμου. Ἵστατο μάλιστα καὶ ἄγαλμα βοὸς ἐκεῖ. Μυθολογεῖται ἀκόμη ὅτι μία βοῦς, οἰστρηλατηθεῖσα, ἐκολύμβησε καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν κατέναντι *Χρυσόπολιν* (*Σκούταρι*). Οἱ πλάσαντες ὅμως τὸν μῦθον ἠγνόουν τὴν ὁρμὴν τῶν μεταξὺ ρευμάτων. Ὁ ἐπὶ Ἀδριανοῦ ἀκμάσας φιλόσοφος Φαβωρῖνος, ὁ κληροδοτήσας τὴν βιβλιοθήκην του εἰς Ἡρώδην τὸν Ἀττικόν, τὸ ὀνομάζει «*Βοὸς πόρον*» ὁ δὲ Τουρνεφὸρ «*Βοὸς φόρος*», ἤτοι ἀγορὰ τῶν βοῶν. Κατὰ τὴν πιθανωτέραν ἐκδοχὴν ἐκλήθη Βοσπόριον, διότι προβάλλει κατανατικοῦ τοῦ Βοσπόρου ὡς πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ Βυζαντίου. Ἀπαντᾷ ἐπίσης καὶ τύπος *Φωσφόριον* διὰ τὸ ἐπ' αὐτοῦ που ἄγαλμα τῆς *Ἑκάτης-Σελήνης*, ἱδρυθὲν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν εἰς ἀνάμνησιν τῆς διασώσεως τοῦ Βυζαντίου ἀπὸ τοῦ πολιορκήσαντος τοῦτο Φιλίππου, ὅταν ἡ ἀνατείλασα Σελήνη ἀπεκάλυψεν εἰς τοὺς πολιορκουμένους τὰ ἔργα τῆς ὑπονόμου του. Ἀλλὰ νομίσματα βυζαντινὰ ἀρχαιότερα τῆς πολιορκίας τεκμηριώνουν, ὅτι ἤδη ἐλατρεύετο ἡ Σελήνη ἐν Βυζαντίῳ. Λέγεται μάλιστα, ὅτι ἀπὸ τοῦ ἀγάλματος τούτου, φέροντος ἡμισέληνον εἰς τὸ μέτωπον, παρέλαβον οἱ Τοῦρκοι ἐθνικόν των σύμβολον τὴν ἡμισέληνον. Ὁ Μαρκελλῖνος ἀναφέρει ὅτι ὑψοῦτο ἐκεῖ πύργος φωσφόρος, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ φάρου τοῦ παλατίου, κειμένου ἐγγύτατα ἐκεῖ καὶ καταστραφέντος ὑπὸ Μιχαὴλ τοῦ Θεοφίλου, ὅστις ἤγειρεν εἰς τὴν θέσιν του ἐκκλησίαν τῆς Θεομήτορος. Οὗτος ὁ πύργος ἐχρησίμευεν ὄχι μόνον εἰς τοὺς ναυτιλλομένους, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ σύστημα τοῦ ὀπτικοῦ τηλεγράφου, τοῦ ἀπὸ Βυζαντίου μέχρι Βαγδάτης καὶ Ἀραβίας διήκοντος, δι' οὗ ἐλαμβάνοντο αἱ εἰδήσεις καὶ ἐξεπέμποντο αἱ αὐτοκρατορικαὶ ὁδηγίαι. Ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ οἱ τύποι *Προφωσφόριον*, διότι διὰ τῆς τριγωνικῆς αὐτῆς ἐπιπέδου ἀκρας διήρχετο ἡ ὁδὸς ἡ φέρουσα εἰς τὸν φάρον καὶ τὸν φόρον (ἀγοράν) καὶ *Προβοσπόριον* (βλ. καὶ λ. *Κεράτιος κόλπος* καὶ *Βυζάντιον*).

Γ. Λ. ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ

Βοσπόριος, *—ία, —ιον* (μόνον διὰ ι): ὁ τοῦ Βοσπόρου, ὁ κάτοικος τοῦ Βοσπόρου, ἄλλως *Βοσπορίτης*, κοιν. *Βοσπορινός* (διὰ ι).

—**Βοσπόριον πέλαγος** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ *Βοσπόρου*, ἰδίως παρ' ἐπιγράμμασιν.

Σ. Ε. Λ.

«Βοσπορίς» (ἡ). Οἰκογενειακὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαήμερον ὑπὸ Κορνηλίας Πρεβεζιώτου καὶ Ἐμμανουὴλ Τ. Ταβανιώτου ἀπὸ 1899 μέχρι τοῦ 1906.

Digitized by Google

Βοσπορίτης, θηλ. —ῖτις· καὶ κοιν.—ισσα· ὁ τοῦ Βοσπόρου, ὁ ἐκ τοῦ Βοσπόρου προερχόμενος· ἄλλως Βοσπόριος (βλ. λ.)

Βοσπορίτης, *Κωνσταντῖνος.* Ψευδώνυμον τοῦ Κωνσταντίνου Χ. Μεταξᾶ, λογίου γεννηθέντος τῷ 1860 ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐλθὼν νεαρὸς εἰς Ἀθήνας ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ «Ἑβδομάδι» διηγήματα «Τὸ δικαίωμα τοῦ ἀδελφοῦ» (1884), «Τὰ λεοντάρια τοῦ Γέρο Χάμζα» (1885), «Ἡ Μόχρα» (1885) κ. ἄ. Βραδύτερον ἐξέδωκε δύο συλλογὰς διηγημάτων: «Σκηναὶ τῆς ἐρήμου» (1889) μετὰ προλόγου τοῦ Ἐμμ. Ροΐδου καὶ «Ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν Φοινίκων» (1904) μετὰ προλόγου τοῦ Μπ. Ἀννίνου. Δ. Π. Κ.

«**Βοσπορομαχία**» (ἡ). Ποίημα, ὑπόθεσιν ἔχον τὴν φιλονικίαν Εὐρώπης καὶ Ἀσίας εἰς τὸ κατάστενον τῆς Κωνσταντινουπόλεως περὶ ὑπεροχῆς, ἀποδιδόμενον εἰς τὸν «ποτὲ ἐνδοξότατον καὶ ἀξιοπρεπέστατον κύριον Σενὸρ Μονμάρς, πρῶτον δραγουμᾶνον τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως τοῦ αὐστριακοῦ κράτους» Τὸ ποίημα τοῦτο μετὰ δύο ἄλλων ποιηματίων ἠθικῶν καὶ μετὰ πλείονος ἐπιμελείας διορθωθὲν ἀνετυπώθη τῷ 1792 ἐν Βενετίᾳ *παρὰ Δημητρίῳ Θεοδοσίῳ* εἰς 8ον. Κατὰ μαρτυρίαν ὅμως τοῦ *Ν. Ρίζου Νερουλοῦ* (ἐν «Cours de littérature grecque moderne»)συγγραφεὺς τοῦ ποιήματος εἶναι ὁ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως λόγιος *Ἰωάννης Τζαννέτης*, μέγας «κλωτζάρης» τοῦ ἀτυχοῦς ἡγεμόνος τῆς Οὐγγροβλαχίας Μαυρογένη. «Τοῦτο τὸ ἔργον, λέγει, εἶναι πλῆρες ποιητικῶν ὡραιοτήτων· τὸ ὕφος ῥέον, εὐγενὲς καὶ κανονικόν, τὸ θέμα εὐφυὲς καὶ εὐάρεστον κτλ». —Β.

βόσπορος (ὁ)· κατὰ τὸν *Ἀππιανὸν* (Ἀλ. Ι, 617) ἐκ τοῦ «*βοὸς-πόρος*»· ὄνομα διδόμενον εἰς τινας πορθμούς, ὧν γνωστότερος ὁ *Θρακικὸς* καὶ ὁ *Κιμμέριος*, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ εἰς τὸν *Ἑλλήσποντον* (*Αἰσχ.* Πέρσ. 723, 756—*Σοφ.* Αἴ. 886). Ὑπὸ πολλῶν γραμματικῶν ἡ ὡς ἄνω ἐτυμολογία τῆς λέξεως κρίνεται οὐχὶ ὀρθή, καθόσον ἀποτελεῖ μοναδικὸν συνθέσεως παράδειγμα τὸ «*βὸς*» ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ «*βοῦς*». —Α.

Βόσπορος (ὁ). Πορθμὸς συνδέων τὸν Εὔξεινον μὲ τὴν Προποντίδα καὶ χωρίζων τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, εἰς τὴν Ν. ἄκραν καὶ ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ ὁποίου ἐκτίσθη τὸ Βυζάντιον (βλ. λ.). Ὁ πορθμὸς οὗτος ὁμοιάζει πρὸς μέγαν ποταμὸν ἐκπηγάζοντα ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου, διὰ δὲ τῆς Προποντίδος, ὡς δι' ἁλμυρᾶς λίμνης, ἐπαναλαμβάνοντα τὸν ροῦν του διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ἐκβάλλοντα τέλος εἰς τὸ Αἰγαῖον. Ὁ Βόσπορος, τόσον κατὰ τοὺς ἀρχαίους, ὅσον καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἀναφέρεται ὑπὸ πλείστας ὀνομασίας, ὡς: *Ἐκβολαὶ* παρὰ τῷ Φιλοστράτῳ, *Θύραι* παρὰ τῷ Ἀριστείδῃ, *Κλεῖδες Πόντου* παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ, *Αὐχὴν* παρ' Ἡροδότῳ, *Στενὸν* παρὰ Βυζαντινοῖς, *Κατάστενον* παρὰ τοῖς σημερινοῖς Κωνσταντινουπολίταις, *Μπογὰζ* (ρεῦμα) παρὰ Τούρκοις, *Βόσφορος* παρ' Εὐρωπαίοις. Διὰ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματος *Βόσπορος* οὐδὲν θετικὸν γνωρίζομεν. Οἱ μὲν ὑπενθυμίζουν τὸν μῦθον, καθ' ὃν ἡ Ἰὼ φεύγουσα τῆς μῆνιν τῆς ζηλοτύπου Ἥρας διεπέρασε νηχομένη τὸ στενόν, οἱ δὲ τὸν ἄλλον μῦθον, καθ' ὃν βοῦς ἐκ τῶν πωλουμένων εἰς τὸ **Βοσπόριον** (βλ. λ.) οἰστρηλατηθεῖσα ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν καὶ νηχομένη ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν κατέναντι *Χρυσόπολιν*. Ἄλλοι ὑπενθυμίζουν, ὅτι οἱ Θρᾷκες διέπλεον αὐτὸν ἐπιβαίνοντες ἀσκῶν βοείων. Ἀλλ' ἡ λέξις *βοῦς* ὡς πρῶτον συνθετικὸν οὐδέποτε γίνεται *βός*. Κατ' ἄλλους τὸ πρῶτον συνθετικὸν εἶ-

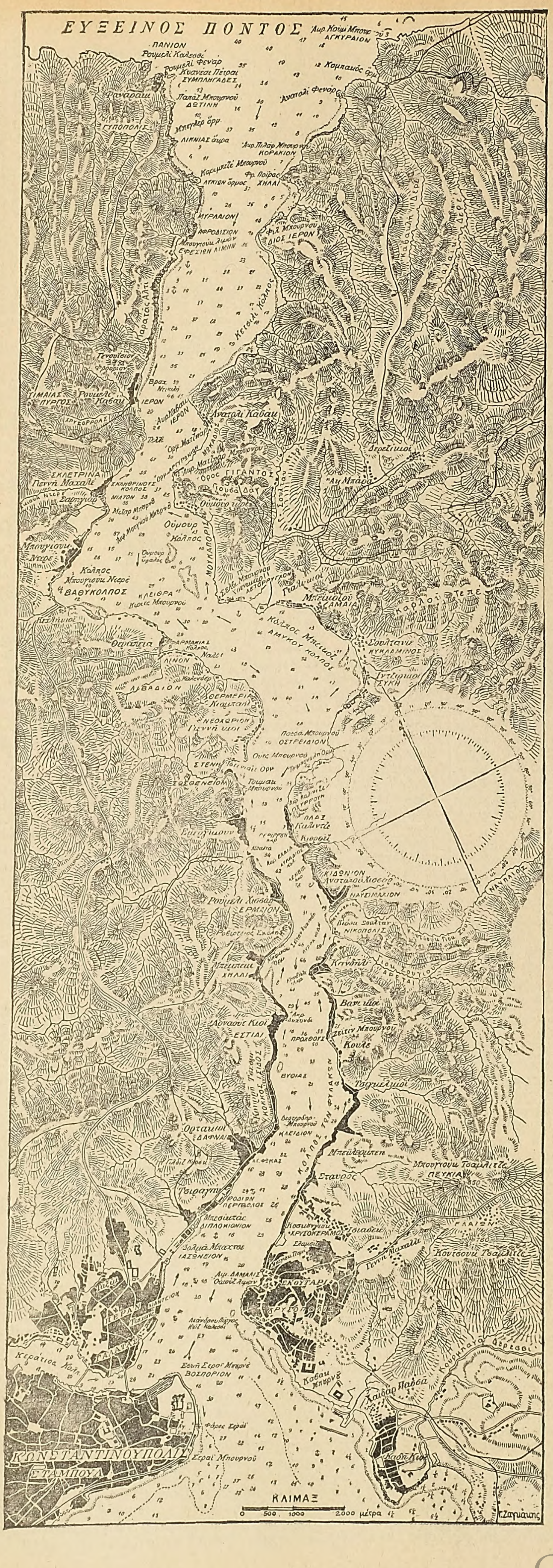

ναι τὸ προθετικὸν μόριον τῆς ἀρίας γλώσσης, ταυτόσημον τῇ *παρά*, καὶ συνεπῶς τὸ ὄνομα σημαίνει «παρὰ τὸν πόρον», δι' οὗ πᾶσαι αἱ ἀπ' Ἀσίας εἰς Εὐρώπην μεταναστεύσεις ἔγιναν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐτυμολογία αὕτη εἶναι βεβιασμένη, καὶ μόνη ἡ φίλη τοῦ Χάρητος, ἡ **Βοίδιον** (βλ. λ.), κηρύσσει ἑαυτήν, διὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ τάφου της ἐπιγράμματος, ἄσχετον πρὸς τὴν αἰτίαν τῆς ὀνομασίας.

Διαστάσεις. Τὸ εὐθύγραμμον μῆκος τοῦ Βοσπόρου ἀπὸ τῶν δύο φάρων (*φενὲρ*) ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου μέχρι τῆς ἄκρας τοῦ Σαράϊ-Μπουρνοῦ εἶναι 26 χλμ., τὸ μέγιστον πλάτος του κατὰ τὸ *Βουγιοὺκ-Δερὲ* (=Μέγα ρεῦμα) ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ ὅρμου του μέχρι τῆς κατέναντι ἀκτῆς εἶναι 3 χλμ., τὸ δὲ ἐλάχιστον μεταξὺ τῶν δύο φρουρίων, *Ἀνατολοῦ* ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς καὶ *Ρούμελη* ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς, εἶναι μόλις 500 μ. Κατὰ τὸ μεσημβρινὸν τμῆμα τοῦ πορθμοῦ καὶ ἰδίως μεταξὺ Κάνλυτζα καὶ Βεϋλέρβεϋ διατηρεῖται τὸ αὐτὸ πλάτος ἐπὶ 1 περίπου χλμ. Ὡς πρὸς τὸ βάθος, πρέπει νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς ζώνας κατὰ μῆκος: τὴν μέσην καὶ τὰς ἑκατέρωθεν παρακτίους. Τὸ βάθος τῆς μέσης ποικίλλει μεταξὺ 45 καὶ 118 μ., ἐνῷ τὸ τῶν παρακτίων ζωνῶν μεταξὺ 2 καὶ 70 μ. Λαμβάνοντες τὴν μέσην ἀπόδοσιν 832 βυθομετρήσεων, εἰς τὰς ὁποίας συμπεριλαμβάνεται καὶ ὁ μέγιστος τῶν κόλπων τοῦ Βοσπόρου, ὁ *Κεράτιος*, ἔχομεν μέσον βάθος τῆς ὅλης κοίτης 27 μ. Σπανιώτατα παρατηρεῖται ἐπαισθητὴ μεταβολὴ τοῦ ὕψους τῆς στάθμης τοῦ Βοσπόρου, ὡς συνέβη τὸν Ἰούλιον τοῦ 1814.

Ρεύματα. Καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν ρευμάτων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν χαρακτηριστικὸν τοῦ Βοσπόρου, οὗτος πρέπει νὰ διαιρεθῇ εἰς μεσαίαν ζώνην (*ρεύματα*) καὶ εἰς δύο παρακτίους (*ἀντιρρεύματα*). Κατὰ τὴν μέσην τὸ ρεῦμα φέρεται ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου πρὸς τὴν Προποντίδα, ἐνῷ κατὰ τὰς παρακτίους τὰ ἀντιρρεύματα φέρονται ἀντιθέτως. Τὸ μεσαῖον ρεῦμα εἰσρέον διὰ τοῦ Β. στομίου παρέρχεται ἐνώπιον τοῦ Βουγιοὺκ-Δερέ, χωρὶς νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ὅρμον τούτου, ἀλλ' ἐφόσον πλησιάζει πρὸς τὸ Γενίκιοϊ, ἐκτρέπεται ἐπὶ μᾶλλον τοῦ κεντρικοῦ του ροῦ, ἐπιφερόμενον ὁτὲ πρὸς τὴν εὐρωπαϊκήν, ὁτὲ πρὸς τὴν ἀσιατικὴν ἀκτήν. Κατὰ τὸ στένωμα τῶν δύο φρουρίων ὁ ἀπότομος στραγγαλισμὸς τοῦ στενοῦ συσφίγγει τόσον τὸ μεσαῖον ρεῦμα πρὸς τὰ ἑκατέρωθέν του παράκτια ἀντιρρεύματα, ὥστε ἐπέρχεται σφοδρὰ πάλη τούτων, εἰς βαθμὸν νὰ φαίνεται ἡ θάλασσα ἐκεῖ κοχλάζουσα («ροθιάδες δῖναι») καὶ νὰ καθίσταται δυσχερέστατος ὁ διάπλους. Οἱ Τοῦρκοι ὀνομάζουν αὐτὸ *σεϊτὰν ἀκχυνδεσσὶ* (= διαβολικὸν ρεῦμα). Τὰ κωπήλατα σκάφη καὶ τὰ μικρὰ ἱστιοφόρα τὸ διέρχονται παρελκόμενα ἀπὸ τῆς ξηρᾶς διὰ σχοινίων. Νοτιώτερον τοῦ προαστείου τούτου τὸ μεσαῖον ρεῦμα ἀκολουθεῖ τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀκτὴν πολὺ πλησίον της, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ τὴν φθάνῃ. ἔπειτα δὲ ἀναδιπλοῦται πρὸς τὴν ἀσιατικήν, διὰ νὰ ἐπανέλθῃ πάλιν πρὸς τὴν εὐρωπαϊκήν, ὅπου, πλησίον τοῦ Κερατίου κόλπου, διχάζεται· καὶ ὁ μὲν τῶν βραχιόνων του εἰσδύει καὶ περιέρχεται τὸν Κεράτιον, ὁ δὲ διέρχεται μεταξὺ Σκουτάρεως καὶ Σαράϊ Μπουρνοῦ, διὰ νὰ συγχωνευθῶσι πάλιν εἰς τὴν Προποντίδα. Τὸ φαινόμενον τοῦ διαρκοῦς κοχλασμοῦ τῶν ὑδάτων ἐκ τῆς συγκρούσεως δύο μονίμων καὶ ἀντιθέτων ρευμάτων παρατηρεῖται εἰς τὸ Σαράϊ-Μπουρνοῦ. Ὁ Πολύβιος διὰ μακρῶν περι-

Digitized by Google

γράφει τὰ τῶν ρευμάτων καὶ τοῦ διάπλου τοῦ Βοσπόρου μετ' ἀξιολόγου παρατηρητικότητος (Δ' 39—44). Τὰ ἀντίρροπα αὐτά, ὡς πρὸς τὸ μεσαῖον, προσάκτια ἀντιρρεύματα ὀνομάζουν οἱ Κωνσταντινουπολῖται *ἀναφόρια*.

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις. Ἐκ τῶν πολευτῶν παρατηρήσεων τοῦ Ritter συνάγονται τὰ ἑξῆς: 1) Ἡ μέση ἐτησία θερμοκρασία τῶν ὑδάτων τῆς ἐπιπολῆς τοῦ Βοσπόρου δὲν διαφέρει οὐσιωδῶς τῆς μέσης ἐτησίας θερμοκρασίας τοῦ ὑπὲρ αὐτὴν ἀέρος, διότι αὕτη ἅπαξ ἐπὶ μίαν πενταετίαν εὑρέθη διάφορος κατὰ ἕνα βαθμόν. Κατὰ κανόνα, ἡ τοῦ ἀέρος ὑπερτερεῖ κατὰ δέκατά τινα τοῦ βαθμοῦ, ἐξαιρετικῶς δὲ μόνον ἠμπορεῖ νὰ σημειωθῇ τὸ ἀντίθετον. 2) Παρὰ ταῦτα αἱ διαφοραὶ τῶν μεγίστων καὶ ἐλαχίστων, καθὼς καὶ αἱ τῶν μέσων τιμῶν τῶν τεσσάρων ὡρῶν τοῦ ἔτους εἶναι μεγάλαι. Οὕτως ἐνῷ τὸ ἐλάχιστον τοῦ ἀέρος κατῆλθε πολλάκις μέχρις 8^{0},8 ὑπὸ τὸ μηδέν, τὸ τῶν ὑδάτων παρέμεινε πάντοτε ὑπὲρ τὸ μηδέν. Καὶ πάλιν ἐνῷ τὸ μέγιστον τῆς ἀτμοσφαίρας ἀνῆλθεν εἰς 30^{0}, τὸ τῶν ὑδάτων δὲν ἔφθασε τοὺς 24^{0}. Ἐπίσης τὸν χειμῶνα ἡ μέση τιμὴ τῆς θερμοκρασίας τῶν ὑδάτων ὑπερβαίνει τὴν τῆς μέσης τοῦ ἀέρος κατὰ 2^{0}, 2, ἐνῷ κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας ὑπολείπεται κατὰ τὸ αὐτὸ ποσόν. Ἡ μέση βαρομετρικὴ πίεσις εἶναι 761 χστμ. Ἡ μεγίστη σημειωθεῖσα ἀνῆλθεν εἰς 778, ἡ δ' ἐλαχίστη εἰς 742. Ἡ μέση τιμὴ τῆς πιέσεως κατὰ τοὺς χειμῶνας μιᾶς δεκαετίας ὑπῆρξεν 762,8, ἡ τοῦ ἔαρος 758,1, ἡ τοῦ θέρους 757 καὶ ἡ τοῦ φθινοπώρου 761,4. Ἡ μέση τιμὴ τῆς τάσεως τοῦ ἀτμοῦ εἶναι 8,03, ἡ δὲ τῆς σχετικῆς ὑγρασίας 0,72. Τὸ μέσον ὕψος τοῦ πεσόντος ὀμβρίου ὕδατος ἐπὶ μίαν 12ετίαν ἀνῆλθεν εἰς 677,6, ἡ δὲ μέση τιμὴ τῶν θυελλωδῶν ἡμερῶν ἐτησίως εἶναι 94,6, κυμαινομένη μεταξὺ 125 καὶ 27. Ἐκ τῶν ἀνέμων ὁ βόρειος πνέει ἐντὸς τοῦ ἔτους κατὰ μέσον ὅρον 181 ἡμέρας, ὁ νότιος 90, ὁ ἀνατολικὸς 37 καὶ ὁ δυτικὸς 16.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι, ὡς πρὸς τὴν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν, ὁ Βόσπορος ἐμφανίζει κατάστασιν πολὺ βορειοτέραν τοῦ γεωγραφικοῦ του πλάτους (ὁμοίαν πρὸς τὴν τῆς Δανίας). Ἡ μελέτη τῶν ψυχρομετρικῶν δεδομένων παρουσιάζει μεγάλας κυμάνσεις μεταξὺ τῶν ἐλαχίστων καὶ τῶν μεγίστων τῆς τάσεως τοῦ ἀτμοῦ καὶ τῆς σχετικῆς ὑγρασίας. Ἡ μεγίστη σχετικὴ ὑγρασία σημειοῦται ἀπὸ Νοεμβρίου μέχρι Μαρτίου, ὅτε πνέουν Β, ΒΑ καὶ ΒΔ ἄνεμοι, τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι ὁ Εὔξεινος συντελεῖ εἰς τὴν ἰσχυρὰν ὑγρασίαν τῆς περιοχῆς ταύτης. Ἡ σχετικὴ ὑγρασία δὲν ποικίλλει ἀποτόμως, ἂν καὶ τὸν χειμῶνα φθάνει εἰς βαθμὸν κορεσμοῦ. Ἡ πτῶσις τῆς βροχῆς παρουσιάζει μεγάλας διαφορὰς κατὰ ἔτη. Γενικῶς ὅμως ὁ χειμὼν εἶναι βροχερώτατος, τὸ δὲ θέρος ξηρόν.

Αἱ μέσαι τιμαὶ τῶν ἐτησίων θερμοκρασιῶν παρουσιάζουν ἔτη ψυχρὰ καὶ ἔτη θερμά. Εἶναι ὡς ἐκ τούτου ἄτακτον τὸ κλῖμα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν τούτοις τὸ κλῖμα τοῦ Βοσπόρου εἶναι κατὰ τὸ θέρος ἰδεωδῶς γλυκὺ καὶ δροσερόν. Ἡ κύμανσις τῆς θερμομετρικῆς στήλης ἐτησίως φθάνει τοὺς 36^{0} ἕως 50^{0}, φαινόμενον μοναδικὸν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ὀφειλόμενον ὄχι εἰς τὰ μέγιστα τὰ ὁποῖα κυμαίνονται μεταξὺ 29^{0} καὶ 36^{0}, ἀλλὰ εἰς τὰ ἐλάχιστα, τῶν ὁποίων αἱ κυμάνσεις εἶναι ὑπερβολικαὶ διὰ τὸ γεωγραφικὸν πλάτος τοῦ Βοσπόρου.

Ὁμίχλη καὶ πάγοι. Σύνηθες φαινόμενον εἰς τὸν Βόσπορον εἶναι ἡ ὁμίχλη, ἡ ὁποία σχηματίζεται τόσον πυκνή, κατὰ τὸ Β. στόμιον ἰδίως, ὥστε πολὺ κακουχεῖται ἡ ἐκ τούτου ναυσιπλοΐα καὶ συμβαίνουν πολλὰ ἀτυχήματα. Οἱ ποταμοὶ οἱ χυνόμενοι ἀπὸ Βορρᾶ εἰς τὸν Εὔξεινον, συχνάκις δὲ καὶ αὐτὰ τὰ βόρεια παράλια τοῦ Πόντου πήγνυνται κατὰ τὸν χειμῶνα. Συνέπεια τούτου εἶναι πολλάκις ἡ πῆξις τοῦ Βοσπόρου.

Ἡ πρώτη ἱστορικῶς μνημονευομένη πῆξις τοῦ Βοσπόρου συνέβη τῷ 739 κατὰ τὸν Χάμμερ. Τὸ φαινόμενον ἐπανελήφθη ἐπὶ Κοπρωνύμου τῷ 753, ὁ χρονογράφος δὲ Γλυκᾶς περιγράφει ζωηρῶς τοῦτο. Μετὰ διετίαν καὶ πάλιν ἐπῆλθε πῆξις τοῦ στενοῦ, ἣν περιέγραψεν ὁ Θεοφάνης, αὐτόπτης μάρτυς τοῦ γεγονότος. Μετὰ ἑπτὰ ἔτη τὸ φαινόμενον τῆς πήξεως ὑπῆρξεν ἐντονώτατον, ὁ δὲ τότε πατριάρχης Νικηφόρος περιγράφει αὐτὸ μὲ πιστὴν παραστατικότητα (762). Νέα πῆξις τοῦ Εὐξείνου ἐσημειώθη τῷ 800 καὶ δὴ εἰς μέγα βάθος, φαίνεται δ' ὅτι ὁλόκληρος ἡ Εὐρώπη ὑπέφερεν ἀπὸ τὸν παγετὸν τοῦ ἔτους τούτου· Γενικῶς ὁ Θ' αἰὼν ἐμφανίζεται εἷς τῶν ψυχροτέρων εἰς τὰ μετεωρολογικὰ χρονικά. Οἱ χρονογράφοι Γλυκᾶς καὶ Σίμων Λογοθέτης ἀναφέρουν τέσσαρας πήξεις τοῦ Εὐξείνου, ἐπὶ Ρωμανοῦ τῷ 928 καὶ 934, ἐπὶ Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ ἐπὶ Βασιλείου Β'. Κατόπιν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Δούκα οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς (*Hammer* τόμ. Δ' σελ. 485) μνημονεύουν νέαν πῆξιν τοῦ Βοσπόρου, τῷ 1232 Τῷ 1620 ἐπίσης, ἐπὶ σουλτάνου Ὀσμὰν Β', ἐπάγωνεν ὁ Βόσπορος καὶ συνεκοινώνησαν διὰ τῆς παγοπλακὸς αἱ δύο ὄχθαι του· τῷ 1669 ἐσημειώθησαν θραύσματα πάγων. Ἄλλαι πήξεις ἐσημειώθησαν τῷ 1755 καὶ τῷ 1823. Τὴν 6 Φεβρουαρίου 1841 μετεβλήθη εἰς πλάκα στερεὰν καὶ λευκὴν τὸ τμῆμα τοῦ Κερατίου τὸ κατὰ τὸν Τερσανᾶν μέχρι τοῦ μυχοῦ, ὅπου τὰ Γλυκὰ Νερὰ καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸν ἐργοστάσιον τοῦ Φὲζ-Χανὲ τοῦ στρατῶνος Κουμπὰρ Χανὲ (Journal de Constantinople 14 Φεβρουαρ. 1849). Ἡ τελευταία μνημονευομένη πῆξις, περὶ ἧς ὁμιλεῖ ὁ Ritter, συνέβη τὴν 9 καὶ 10 Ἰανουαρίου 1862, ὁπότε ὁ Κεράτιος ἐπάγωσεν. Ἡ πτῶσις τῆς θερμοκρασίας εἰς τὸν Εὔξεινον καὶ ἰδίως εἰς τὸ Β. αὐτοῦ ἐσημειώθη μεγάλη, καὶ ὅμως ἡ Εὐρώπη δὲν διῆλθεν ἐξαιρετικὸν ψῦχος. Τὴν 9 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους ἐκείνου εἰς τὴν Μόσχαν ἐσημειώθη θερμοκρασία 30^{0} ὑπὸ τὸ μηδέν. Κατὰ γενικὸν κανόνα αἱ μεγάλαι πτώσεις τῆς θερμοκρασίας τοῦ Εὐξείνου ἢ τοὐναντίον οἱ μαλακοί του χειμῶνες εἶναι —οὕτως εἰπεῖν— ἐνδοθιγενῆ φαινόμενα, ἐντελῶς ἀνεξάρτητα τῆς θερμομετρικῆς καταστάσεως τῆς Εὐρώπης καὶ αὐτῆς τῆς Βαλκανικῆς.

Ἔνυδρος πανίσκη. Τὰ ἔνυδρα ζῷα τοῦ Βοσπόρου, ὅπως καὶ τοῦ Εὐξείνου, δὲν ὑπερβαίνουν τὰ 61 κατὰ τὴν ποικιλίαν, τὰ ὑπάρχοντα ὅμως εἴδη ἀπαντῶνται ἐν μεγίστῃ ἀφθονίᾳ. Ἰδίως ὁ Βόσπορος ἀφθονεῖ εἰς *παλαμύδας δελφῖνας, σκόμβρους, θωρακιτας, μυραίνην (μουρούνα), ὀξυρύγχους (ξυρύχι), ξιφίας, ὀνίσκους, γλώσσας, σπάρους, λάβρακας, μύλλους, ἐρυθρίνους (μπαρμπούνια) κ.λ.π.*

Ὅπως διὰ τοὺς ἰχθῦς οὕτω καὶ διὰ τὰ ὄστρακα καὶ τὰ μαλάκια ὁ Βόσπορος ὑπολείπεται τῆς Μεσογείου. Ἀφθονοῦν ὅμως τὰ ἐδώδιμα εἴδη. Αἱ *καραβίδες (γαρίδες)* δὲν εἶναι ἄφθονοι οὔτε μεγάλαι, ἀντιθέτως πρὸς τὰ *μύδια (μύτιλος, μύαξ)* τῶν ὁποίων ὑπάρχουν πολλὰ εἴδη ἐδώδιμα. Ἕτερα εἴδη εἶναι αἱ *λοπάδες (πεταλίδες)*, τὸ *κάρδιον*, ὑπὲρ πάντα ὅμως τὰ θαυμάσια *στρείδια* καὶ *κτένια*, τὰ ὁποῖα ἀφθονοῦν ἀπὸ τῶν Κυανέων πετρῶν μέχρι Δαρδανελλίων, καίτοι ἀκαλλιέργητα, καὶ μεταξὺ τῶν ὁποίων ὀνομαστὰ εἶναι τὰ τῆς νησῖδος Ὀξειᾶς.

Νησίδες καὶ σκόπελοι. Ἐντὸς τοῦ στενοῦ τοῦ Βοσπόρου, λόγῳ τοῦ μεγάλου βάθους, δὲν ἀπαντῶσι σκόπελοι, ἐκτὸς μερικῶν διεσπαρμένων ἐγγύτατα τῶν ἀκτῶν, ὅπως ὁ κατέναντι τοῦ Σκουτάρεως, τὸν ὁποῖον ἀσύστατος λαϊκὴ παράδοσις ὀνομάζει *Πύργον τοῦ Λεάνδρου*, μερικοὶ βράχοι παρατεταγμένοι ἐμπρὸς εἰς τὸ βασαλτικὸν τείχωμα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν ἀπότομον ἀκτὴν μεταξὺ Βουγιοὺκ-λιμὰν καὶ Ρούμελη-Καβακλί, καθὼς καὶ σμῆνος δώδεκα νησίδων, τὸ ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι ὀνομάζουν *Ὀρατζὶ-τασσὶ* εἰς τὸ στόμιον τοῦ Βοσπόρου καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς, κατέναντι τοῦ *Ρούμελη-Φενέρ*. Οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον ταύτας *Συμπληγάδας* ἢ *Κυανέας πέτρας*. Οἱ ἀρχαῖοι ἀπέδιδον εἰς αὐτὰς τὴν ἰδιότητα νὰ κινοῦνται πρὸς μέγιστον κίνδυνον τῶν διαπλεόντων τὸ στόμιον πλοίων, εἶναι γνωστὴ δὲ ἡ περὶ τῶν Ἀργοναυτῶν σχετικὴ παράδοσις. Τὴν παράδοσιν ταύτην ἐζήτησαν νὰ ἐξηγήσουν δεχόμενοι ὅτι πρόκειται περὶ ὀπτικῆς ἀπάτης, ὅτι δηλαδή, ὅταν ἡ θάλασσα εἶναι ταραγμένη, καλύπτει καὶ ἀποκαλύπτει τὰς νησῖδας, τοῦτο δὲ δέχεται καὶ ὁ Χάμμερ. Ἀλλ' ἡ ἐξήγησις δὲν φαίνεται ὀρθή. Αἱ δύο κυριώταται νησῖδες ἔχουν ὕψος ἔξαλον 50 μ. (καὶ μάλιστα ἐκείνη ἐφ' ἧς στέκεται ὁ κορμὸς ὡραίας κορινθιακῆς στήλης), καὶ συνεπῶς ἐὰν ὑψοῦντο τόσον τὰ ὕδατα, θὰ ἐκαλύπτετο ὑπὸ τῶν ὑδάτων μέγα μέρος τοῦ στομίου τοῦ Στενοῦ. Εἶναι λογικώτερον λοιπὸν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι οἱ ἡφαιστειακοὶ παράγοντες, τῶν ὁποίων τὰ ἴχνη φαίνονται τόσον νωπὰ ὅσον αἱ τελευταῖαι ἐν Εὐρώπῃ ἐκρήξεις, ἦσαν τότε ἐν πλήρει ἐνεργείᾳ. Αἱ βασαλτικαὶ μᾶζαι αἱ ὁποῖαι, πολὺ πρὸ τῶν Ἀργοναυτῶν, προὐκάλεσαν τὸ ἄνοιγμα τοῦ Βοσπόρου, διετήρουν ἐπὶ τούτων βαθμόν τινα τῆς ἐνεργείας των ἱκανῆς νὰ προκαλῇ δονήσεις εἰς τὸν ἀτελῶς ἀκόμη ἐψηγμένον πυθμένα τοῦ πορθμοῦ, ἀναδίδουσα καὶ βυθίζουσα διαδοχικῶς ἡφαιστειογενεῖς νησῖδας, τῶν ὁποίων λείψανα εἶναι αἱ σήμερον σῳζόμεναι. Αἱ πρόσκαιραι αὗται καὶ τοπικαὶ καταστροφαὶ συνοδευόμεναι βέβαια ἀπὸ ἐκλύσεις, καπνοῦ καὶ ἰσχυρὰν τῆς θαλάσσης συντάραξιν, ἦσαν προσφυέσταται νὰ προκαλέσουν τὴν παράδοσιν, εἰς χρόνους μυθολογικῶν ἑρμηνειῶν. Ἡ ἐκστρατεία τῶν Ἀργοναυτῶν μετέδωκε τὰς ἀναμνήσεις της ὑπὸ τὸν πέπλον τῆς ποιήσεως, ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη διαβλέπει τὴν ἐγκειμένην πραγματικότητα.

Ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου πάντες οἱ συγγραφεῖς ὁμιλοῦν περὶ δύο κινουμένων ἐνύδρων βράχων. Ὁ Στράβων λέγει ὅτι ἀπέχουν ἀλλήλων 2 στάδια, ὅσον σήμερον εἶναι τὸ πλάτος τοῦ στομίου μεταξὺ τῶν δύο φάρων, ὅπου αἱ Κυανέαι, αἱ ὑπὸ τοῦ Λυκόφρονος τρεῖς αἰῶνας π. Χ. λεγόμεναι *Συμπληγάδες*, ἔπειτα δὲ μνημονευόμεναι ἀπὸ τὸν Πλίνιον καὶ τὸν Πομπώνιον Μέλαν καὶ ὀνομαζόμεναι ὑπὸ τοῦ Ἀμμιανοῦ Μαρκελλίνου gemini scopuli. Ὁ Ἡρόδοτος μάλιστα λέγει ὅτι, ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς παρὰ τὴν ἑτέραν τῶν Συμπληγάδων ἦτο τὸ ἱερὸν τοῦ *Οὐρίου Διός*, τὸ ὁποῖον ἐπεσκέφθη ὁ Δαρεῖος. Θὰ ἦτο λοιπὸν ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἀνατολοῦ-Καβάκη*, ὅπου τὸ σημερινὸν ὀχυρόν, τὸ ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν λεγόμενον *Φρούριον τῶν Γενουηνσίων*, ὑπὸ δὲ τῶν Τούρκων *Γιοροῦ-Καλεσσί*, ὅπου ἡ λέξις *Γιοροῦ* εἶναι τὸ ἀρχαῖον *οὔριος*, ἢ *ἱερόν*. Σήμερον ἡ ἀσιατικὴ πέτρα ἐξηφανίσθη ἐκ καθιζήσεως. Μόνον τὰ κύματα ἀφίνουν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν νὰ διακρίνῃ κανεὶς τὴν κορυφήν της θίγουσαν τὴν ἐπιπολήν, εἰς τὸν κόλπον μεταξὺ Ἀνατολοῦ Φενὲρ καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Γιουμβουροῦν, ἐκεῖ ὅπου ὁ Γύλλιος ἀναφέρει σμῆνος βράχων ἐχόντων ἴδιον ἕκαστος ὄνομα. Τοῦτο ἀκριβῶς μαρτυρεῖ ὅτι ἦσαν αἱ κορυφαὶ τῆς ἀσιατικῆς Συμπληγάδος ἥτις βαθμιαίως καθίζανε. Ἀντιθέτως ἐκεῖ ὅπου ἦτο ἡ εὐρωπαϊκὴ Συμπληγάς, ἀντὶ ἑνὸς μνημονευομένου βράχου εὑρίσκονται δύο βράχοι, κυκλούμενοι ἀπὸ σμῆνος ἄλλων σκοπέλων. Ταῦτα δὲν ἐξηγοῦνται διὰ μόνης τῆς ἐνεργείας τοῦ ὕδατος. Πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐξ ἡφαιστειακῶν λόγων ὁ μὲν ἀσιατικὸς βράχος καθίζησεν, ὁ δὲ εὐρωπαϊκὸς ἐξήρθη, ὅτε καὶ ἀνέδυσαν αἱ ἀφανεῖς πρὶν περὶ αὐτὸν ὕφαλοι.

Διαβάσεις ἱστορικαί. Τὸν Βόσπορον ἔζευξεν ὁ Δαρεῖος τῷ 531 π. Χ. διὰ τοῦ Σαμίου ἀρχιτέκτονος Μανδροκλέους. Ἡ γέφυρα εἰς τὸ μέσον τοῦ Στενοῦ εἶχε μῆκος 120 σταδίων. Εἰς μνημόσυνον τοῦ μηχανικοῦ τούτου μεγαλουργήματος ἔστησε δύο στήλας ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, χαράξας ἐπιγραφάς, ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ἀσσυριακήν, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας ἑλληνικήν, ὅπου ἀνέγραφεν ὅλα τὰ ἔθνη τὰ ὑπ' αὐτόν. Ὁ δὲ Μανδροκλῆς ἀμειφθεὶς γενναίως ἔστησεν εἰς τὸ Ἡραῖον στήλην παριστῶσαν τὴν διάβασιν καὶ ἐπέγραψε:

> Βόσπορον ἰχθυόεντα γεφυρώσας ἀνέθηκε
> Μανδροκλῆς Ἥρῃ μνημόσυνον σχεδίης,
> αὑτῷ μὲν στέφανον περιθείς, Σαμίοισι δὲ κῦδος,
> Δαρείου βασιλέως ἐκτελέσας κατὰ νοῦν.

Κατὰ τὸν Γύλλιον ἡ ζεῦξις ἐγένετο ὀλίγον βορειότερον τοῦ Ρούμελη-Ἰσσάρ, ὅπου τὸ ἀρχαῖον ἀσιατικὸν φρούριον *Κόρμον* ἢ *Κικώνειον*. Τῷ 628 μ. Χ. ὁ ἔπαρχος τοῦ Βυζαντίου ἔζευξε τὸν Βόσπορον, ἵνα διαβῇ θριαμβευτικῶς νικητὴς τῶν Περσῶν ὁ Ἡράκλειος. Διέβησαν ἐπίσης αὐτὸν καὶ Γότθοι, σταυροφόροι Φράγκοι καὶ οἱ Πατσινάκαι ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου τῷ 1049. Ὁ Κεδρηνὸς ἀναφέρει ὅτι ὁ Μονομάχος ἀπέστειλεν εἰς Ἀσίαν κατὰ τῶν Τούρκων 15 χιλ. αἰχμαλώτων Πατσινάκων. Οἱ Σκῦθαι ὅμως οὗτοι μετανοήσαντες ἐπέστρεψαν, ὅταν δὲ ἔφθασαν εἰς τὴν ἀσιατικὴν ὄχθην τοῦ Βοσπόρου ὁ ἀρχηγός των Καταλείμ, συγκεντρώσας ὅλους, ἐσκέπασε τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἵππου του καὶ ἀνέκραξε: «ἑπέσθω ὁ βουλόμενος». Ἐρρίφθη οὕτως εἰς τὸ ρεῦμα, ἀκολουθούμενος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸν Ἅγ. Ταράσιον, ἄλλοι διασώσαντες τὰ ὅπλα των, ἄλλοι ἀπολέσαντες ταῦτα.

Ὁ Βόσπορος φημίζεται διὰ τὴν καλλονὴν τῶν ἑκατέρωθεν αὐτοῦ ἀκτῶν, ἰδίως κατὰ τὴν ἀνατολὴν καὶ δύσιν τοῦ ἡλίου· ἡ θέα δὲ αὐτῶν διὰ τοὺς διὰ τοῦ στενοῦ διαπλέοντας εἶναι μία ἀπὸ τὰς μοναδικὰς ἐν τῷ κόσμῳ. Τὴν καλλονὴν τοῦ ἱστορικοῦ στενοῦ ὕμνησε διὰ στίχων ὁ Ἠλίας Ταντάλίδης:

> Σιγή! Σιγή! Παράμερα ἂς μένῃ πᾶσα καλλονή.
> Καὶ τἄστρα σβύνουν τοὐρανοῦ ὅταν ὁ ἥλιος φανῇ.
> Εἰς τἄπειρά του θέλγητρα γελῶν καὶ ἀγαλλόμενος
> Κι' ὑπὸ χαρίτων Ἄδωνις ἐπέραστος στεφόμενος,
> ὁ Βόσπορος, τῆς φύσεως παρορμηθείσης ὁ υἱός,
> Ἰδοὺ ἐκεῖ, ἐντρύφημα τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τοῦ νοός...

Ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς ἐπίσης δίδει εἰς τὸν «*Δωδεκάλογον τοῦ Γύφτου*» του τὴν ἑξῆς εἰκόνα τοῦ Βοσπόρου:

> Κι' ἀπὸ μέσα ἀπὸ τοὺς ὄχτους τῶν Κατάστενων
> εἶταν ὅλο σὰ νὰ φύτρωναν
> πολιτεῖες ἀπὸ πράσινο.
> κι' ἀναβρύζαν συντριβάνια ἀπὸ βλαστάρια'
> καὶ εἴτανε οἱ ἄνθοὶ σὰν ξωτικά,
> καὶ εἶταν ὡς νὰ χύνονταν ἀπὸ ψηλὰ
> σὲ μαλαματένιες μέσα στέρνες
> μιὰ βροχὴ ἀπὸ λυχνιτάρια.

Γ. Λ. ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ

—[ΓΕΩΛΟΓΙΑ]. ***Γεωλογικὴ κατασκευή.*** Εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ Βοσπόρου συμμετέχουν ἀφ' ἑνὸς μὲν πετρώματα ἰζηματογενῆ, σχηματισθέντα κατὰ τὴν δεβόνιον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος, ἀφ' ἑτέρου δὲ παλαιότερα ἐκρηξιγενῆ πετρώματα. Τὰ δεβόνια πετρώματα καταλαμβάνουν εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην μεγάλην ἔκτασιν, τὴν ὁποίαν ὁ Βόσπορος χωρίζει εἰς δύο τμήματα. Ἐκ τούτων τὸ ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τμῆμα εἶναι τὸ μικρότερον.

Τὰ δεβόνια πετρώματα ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς συναντῶνται καὶ παρακολουθοῦνται ἀπὸ τοῦ Σαριζαρί, βορείως τοῦ Μπουγιοὺκ-Ντερέ, κατὰ μῆκος τοῦ Βοσπόρου μέχρι τοῦ Κερατίου κόλπου καὶ ἐμφανίζονται καὶ εἰς τὸν ἐκβραχισμὸν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς παρὰ τὴν γωνίαν τοῦ παλαιοῦ σεραγίου. Ἐκτείνονται πρὸς Δ ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς πλευρᾶς, μέχρι 25 χιλιομέτρων περίπου βάθους, σχηματίζοντα τριγωνικὴν ἐπιφάνειαν. Εἶναι ἀφ' ἑνὸς σκοτεινόχρωμοι ἀργιλλικοί—, μαργαϊκοί—, ἢ πυριτικοὶ σχιστόλιθοι, σπανιώτερον δὲ μαρμαρυγιακοὶ σχιστόλιθοι, μεταπίπτοντες εἰς ἀργιλλικοὺς σχιστολίθους, καὶ ἀφ' ἑτέρου σκοτεινόχρωμοι, ὑποκύανοι μέχρι μελανῶν, συχνὰ στιφροί, ἀσβεστόλιθοι. Περαιτέρω παρουσιάζονται καὶ ψαμμῖται λεπτοκοκκώδεις μέχρι χονδροκροκαλοπαγοειδῶν, μεταπίπτοντες εἰς γραουβάκας χρώματος σκοτεινοφαίου ἢ ἀνοικτοφαίου ἢ χρωματισμένοι δι' ὀξειδίων τοῦ σιδήρου. Τέλος ὑπάρ-

Digitized by Google

χουν καὶ ὑποκίτρινοι, φαιαὶ ἢ ὑποκύανοι μάργαι καὶ μεμονωμένοι ὄγκοι χαλαζίου.

Τὰ δεβόνια στρώματα παρουσιάζονται ἐπιφανειακῶς χρωματισμένα καὶ ἐμποτισμένα μὲ ὀξείδια σιδήρου, εἰς πολλὰς δὲ θέσεις καὶ βαθέως ἀποσαθρωμένα. Εἶναι ἐπίσης ἰσχυρῶς διατεταραγμένα, ἐπτυχωμένα, ἐπωθημένα καὶ συντεθλιμμένα. Ἐντὸς αὐτῶν εὑρίσκονται ἀπολιθώματα σπάνια καὶ κακῶς διατετηρημένα. Ἐκ τούτων τὰ κυριώτερα εἶναι τὰ γένη τῶν βραγχιοπόδων *ρυγχονέλλα, ὀρθίς, ὀρθισίνα, λεπταίνα, στροφονέμα, σπιριφέρα, χωνέτης*, τὰ γένη τῶν τριλοβιτῶν *φάκωελ* καὶ *χείρουρος*, τὸ γένος τῶν ὀστρακωδῶν ἀρθροπόδων *βεϋρυχία*, τὸ γένος τῶν τετρακοραλλίων *κυαθόφυλλον*, κτλ. Ἐκ τῶν ἀπολιθωμάτων τούτων συνάγεται, ὅτι τὰ δεβόνια στρώματα τοῦ Βοσπόρου ἐσχηματίσθησαν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τῆς κατωτέρας δεβονίου ὑποπεριόδου ἐπὶ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης, ἡ ὁποία ὑπῆρχεν ἐκεῖ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, καὶ ὅτι αἱ συνθῆκαι σχηματισμοῦ τούτων καθὼς καὶ ὁ ἐν τῇ θαλάσσῃ ταύτῃ διαβιῶν τότε ζωϊκὸς κόσμος ἦσαν ἀρκετὰ ἀνάλογοι πρὸς τὰς συνθήκας σχηματισμοῦ πετρωμάτων καὶ πρὸς τὸν ζωϊκὸν κόσμον τῆς κατωτέρας δεβονίου θαλάσσης τῆς δυτικῆς Εὐρώπης (ἰδίᾳ τῆς βορειοδυτικῆς Γαλλίας καὶ Ἱσπανίας).

Τὰ ἀρχαιότερα ἐκρηξιγενῆ πετρώματα εἶναι δύο μᾶζαι ἐξ ἡφαιστειογενοῦς ὑλικοῦ, παρουσιαζόμεναι ὡς δύο γωνιαῖοι στῦλοι εἰς τὰς δύο πλευρὰς κατὰ τὴν βορείαν εἴσοδον τοῦ Βοσπόρου. Εἶναι κυρίως πράσινοι ἀνδεσῖται μετὰ τῶν τόφφων των καὶ μὲ φλέβας δακίτου, ἢ ἀρχαιότεροι μέλανες ἀνδεσῖται καὶ ἡφαιστειακὰ κροκαλοπαγῆ. Παρὰ τὸ Μπαλτὰ-Λιμὰν παρουσιάζεται καὶ σπιλίτης (οὐραλιτικὸς διαβάσης) καὶ εἰς τὴν κοιλάδα μεταξὺ τοῦ Μπαλτὰ-Λιμὰν καὶ τοῦ Ρούμελη-Χισσὰρ ἐκρηξιγενές τι πέτρωμα, διασχίζον τὸν ἀσβεστόλιθον καὶ μεταβεβλημένον κατὰ μέγα μέρος εἰς ὀφείτην.

Ἐπειδὴ τινὰ τῶν ἐκρηξιγενῶν τούτων πετρωμάτων ἔχουν προκαλέσει ἀλλοιώσεις ἐπαφῆς ἐπὶ στρωμάτων, σχηματισθέντων κατὰ τὴν ἀνωτέραν κρητιδικὴν περίοδον τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος, καὶ ἀφ' ἑτέρου στρώματα ἄλλα τοῦ Καρὰ-Μπουρούν, σχηματισθέντα κατὰ τὴν ἠώκαινον ὑποπερίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος, ἐγκλείουν κροκάλας ἐκ τῶν ἡφαιστειογενῶν τούτων πετρωμάτων, συνάγεται, ὅτι τὸ κύριον μέρος τῶν ἐκρήξεων τούτων εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Βοσπόρου ἐγένετο κατὰ τὴν ἐποχὴν μεταξὺ τῆς κρητιδικῆς καὶ τῆς ἠωκαίνου περιόδου.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων δεβονίων καὶ ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων παρουσιάζονται εἴς τινας θέσεις καὶ εἰς μικρὰς ἐκτάσεις ἄμμοι καὶ προσχώματα, σχηματισθέντα κατὰ τὴν πλειόκαινον ὑποπερίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Ἱστορία τῆς γεωλογικῆς ἐξελίξεως καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ Βοσπόρου. Κατὰ τὴν δεβόνιον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἡ περιοχὴ τοῦ Βοσπόρου ἐθαλάσσευε καὶ ἐπὶ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης ταύτης ἐσχηματίσθησαν τὰ διάφορα δεβόνια στρώματα. Ἐπηκολούθησαν αἱ πτυχώσεις τῆς γῆς, αἱ καλούμενοι *ἑρκύνιοι*, αἱ ὁποῖαι συνέβησαν μετὰ τὴν λιθανθρακοφόρον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Συνεπείᾳ τῶν πτυχώσεων τούτων ὅλη ἡ Θρακικὴ χερσόνησος ἀπετέλεσε πλέον τελείαν χέρσον, καὶ παρέμεινε τοιαύτη μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς παλαιογενοῦς ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἐν τῷ μεταξύ, μετὰ τὸ τέλος τῆς κρητιδικῆς περιόδου καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἠωκαίνου, ἔλαβον χώραν ἐκρήξεις ἡφαιστειογενῶν ὑλικῶν. Κατὰ τὴν παλαιογενῆ περίοδον, ἡ παλαιογενὴς θάλασσα ἀρχίζει νὰ εἰσδύῃ πρὸς τὴν χέρσον καὶ νὰ καλύπτῃ μέρη τινὰ αὐτῆς. Οὕτω πως παρήρχοντο οἱ γεωλογικοὶ χρόνοι καὶ κατὰ τὴν πλειόκαινον ὑποπερίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἡ Θρακικὴ χερσόνησος καὶ ὅλη ἡ περιοχὴ τοῦ Βοσπόρου καὶ τῶν Δαρδανελλίων ἐξηκολούθουν ἀποτελοῦσαι χέρσον, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὅμως εὑρίσκετο εἰς τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς Προποντίδος μία λίμνη ὑφαλμύρων ὑδάτων. Ὁ σημερινὸς Εὔξεινος πόντος καὶ ἡ Κασπία θάλασσα ἀπετέλουν μίαν, πολὺ μικροτέραν, ἑνιαίαν *Ποντιοκασπίαν θάλασσαν*. Αἱ αὐταὶ συνθῆκαι διήρκεσαν καθ' ὅλην τὴν πλειόκαινον ὑποπερίοδον καὶ μέχρι τέλους αὐτῆς. Ἐπὶ τῆς χέρσου αὐτῆς ἐπενήργει ἡ διάβρωσις ὑπὸ τῶν διαφόρων γεωλογικῶν δυνάμεων καὶ ἰδίᾳ ὑπὸ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνισμάτων καὶ κοιλάδες ἐσχηματίζοντο. Ὡς τοιαῦται κοιλάδες ἤρχισαν νὰ σχηματίζωνται καὶ διεμορφώθησαν ἀρκετὰ κατὰ τὴν πλειόκαινον ὑποπερίοδον ὁ Βόσπορος καὶ ὁ Ἑλλήσποντος. Αἱ δύο αὐταὶ κοιλάδες ἐχρησίμευον ὡς ἀπορροαὶ τῶν ὑδάτων τῆς Ποντιοκασπικῆς θαλάσσης ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς τότε Προποντίδος λίμνης ἀφ' ἑτέρου. Ἡ μορφὴ τῆς διαδρομῆς καὶ τῶν δύο αὐτῶν κοιλάδων οὐδεμίαν ἀπολύτως γενετικὴν σχέσιν ἔχουν μὲ ἐκρήξεις ἢ μὲ τεκτονικὰς μεταπτώσεις. Ὁ Βόσπορος καὶ ὁ Ἑλλήσποντος τόσον κατὰ τὴν πλειόκαινον ὑποπερίοδον ὅσον καὶ τὴν σημερινὴν εἶναι καθαραὶ *διαβρωσιγενεῖς* κοιλάδες.

Διὰ τῶν κοιλάδων αὐτῶν τὰ ὕδατα τῆς Ποντιοκασπίας θαλάσσης καὶ τῆς Προποντίδος ἐχύνοντο εἰς μεγάλον τινά, τότε ὑπάρχοντα, ποταμόν, ὅστις διήρχετο διὰ τῆς τότε Αἰγηΐδος, πλήρους λιμνῶν, χώρας. Ὁ ποταμὸς οὗτος ὠνομάσθη πλειόκαινος *Αἰγαῖος ποταμὸς* (βλ. λ.). Οὗτος δεχόμενος τὰ ὕδατα τῶν τότε ποταμῶν Ἕβρου, Στρυμόνος, Πηνειοῦ κτλ. ἐξέβαλλεν εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν παρὰ τὴν Ρόδον ἢ εἰς τὴν περιοχὴν τῶν νοτίων Κυκλάδων νήσων. Περὶ τὸ τέλος τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς πλειστοκαίνου ἡ Μεσόγειος θάλασσα ἤρχισε νὰ προχωρῇ πρὸς βορράν, κατακλύζουσα τὴν πρῴην Αἰγηΐδα χώραν (βλ. Αἰγηΐς). Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ περιοχὴ τῆς Θρᾴκης καὶ τῆς Βιθυνίας ἔπαθεν ἔξαρσιν καὶ ἀνύψωσιν ἐν εἴδει ἀναθολώσεως. Ἐντὸς τῆς οὕτως ἀναθολωθείσης περιοχῆς ἡ διάβρωσις ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον της ἐντατικῶς καὶ κατέστησε τὰς κοιλάδας τοῦ Βοσπόρου καὶ τῶν Δαρδανελλίων βαθυτέρας καὶ μὲ ἀποκρήμνους ὄχθας. Βραδύτερον τέλος, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πλειστοκαίνου ὑποπεριόδου, ἡ Μεσόγειος θάλασσα, προελαύνουσα διαρκῶς, κατέκλυσε τελείας αὐτάς, καὶ αἱ δύο μέχρι τοῦδε κοιλάδες κατέστησαν ἔκτοτε πορθμοί. Ὁ πυθμὴν τῆς κοιλάδος τοῦ Βοσπόρου ἀπέκτησε μεγάλην κλίσιν καὶ ὡς τούτου τὰ ρεύματα τοῦ ὕδατος, ἰδιαιτέρως παρὰ τὴν ἐπιφάνειαν, ἔχουν μεγάλην ταχύτητα. Συνεπείᾳ δὲ τῶν ρευμάτων τούτων ὁ πυθμὴν τοῦ Βοσπόρου διεβρώθη περισσότερον καὶ κατέστη βαθύτερος.

Οὕτω πως, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ διάβρωσις, ἐνεργοῦσα ἀδιαλείπτως ἀπ' αἰώνων, ἀφ' ἑτέρου δ' αἱ ἠπειρογενετικαὶ βραδεῖαι κινήσεις τμημάτων τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, ἐπεξειργάσθησαν τὸν σχηματισμὸν τῶν δύο σημερινῶν πορθμῶν τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου, οἱ ὁποῖοι σήμερον ἀποκαθιστῶσι μετὰ τῆς Προποντίδος τὴν θαλασσίαν συγκοινωνίαν μεταξὺ Μεσογείου, Εὐξείνου Πόντου καὶ Ρωσίας. (Βλ. καὶ λ. Θρᾴκη *[Γεωλογ.]*.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Cvijic J.*: Grundlinien der Geographie und Geologie von Mazedonien und Alt-Serbien (Petermanns Ergänzungshefte Nr. 162.1908).—*F. X. Schaffer*: Landeskunde von Thrakien (Sarajevo 1918). Γ. Κ. Γ.

— [ΠΑΡΑΛ. ΓΕΩΓΡ.] Κέρατα τοῦ πορθμοῦ τοῦ Βοσπόρου εἶναι τὰ ἀκρωτήρια *Σεράϊ* ΝΔ., *Ρουμελὶ-Φενὰρ* ΒΔ., *Κοὺμ-Μπουρνοῦ* ΒΑ. καὶ *Καβὰκ-Μπουρνοῦ* ΝΑ. Ἡ περιγραφὴ τῶν ἑκατέρωθεν ἀκτῶν, ἀπὸ Νότου πρὸς Βορρᾶν, ἔχει ὡς ἑξῆς:

Εὐρωπαϊκὴ ἀκτή: Ἀκρωτ. *Σεράϊ-Μπουρνοῦ*: ἡ ΒΑ., ἡ μέση καὶ ἡ Ν.ΝΔ ἄκρα τῆς χερσονησιζούσης προβολῆς τοῦ *Βυζαντίου (Σταμπούλ)*, τῆς ἀποτελούσης τὴν ΝΔ ἀκτὴν τοῦ Κερατίου. Ἀκτὴ *Τὸπ-Χανὲ* (ἀρχ. *Μέτωπον*)· ἡ δεξιᾷ τῷ εἰσπλεύσοντι τὸν Κεράτιον ἀκτή, οὕτω κληθεῖσα ἀπὸ τῶν ἐκεῖ στρατώνων τῶν πυροβολητῶν· ἀποτελεῖ συνοικίαν τῆς Κων)λεως. Ἀκτὴ *Σαλῆ Μπαζὰρ* (Ἀρχ. *Αἰάντειον*· τοπωνυμία παρὰ Βυζαντινοῖς, παραλαβοῦσιν αὐτὴν παρὰ τῶν Μεγαρέων, ἀπὸ σεβασμοῦ πρὸς Αἴαντα τὸν Τελαμώνιον δοθεῖσα). Προάστειον τῆς Κων)λεως φερώνυμον, συνδέον δὲ τὸν *Τὸπ-Χανὲ* πρὸς τὸ χωρίον: *Φυντυκλῆ*, τῆς Ἀργυρουπόλεως τῶν Βυζαντινῶν, τῆς δευτέρας ταύτης ὀνομασίας ὀφειλομένης εἰς τὸν ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Νέου πατριάρχην Ἀττικόν. *Δολμᾶ Μπαχτσὲ* (=«χωστὸς κῆπος»· τὸ *Ἰασώνειον* τῶν ἀρχαίων) εἰς $1^1/_2$ μίλ. ΒΔ. τοῦ στομίου τοῦ Κερατίου, ἀκτὴ ἐφ' ἧς τῷ 1854 ὁ Σουλτᾶνος Ἀβδοὺλ Μετζὴτ ἀνήγειρε, διὰ τοῦ Ἀρμενίου ἀρχιτέκτονος Βαλλιάν, τὸ περίλαμπρον ἐν τῷ κόσμῳ φερώνυμον ἀνάκτορον. Πάντα τὰ ἕως ἐδῶ, συνοικίαι, οὕτως εἰπεῖν, τῆς Κων)λεως. Μεθ' ἃ ἀμέσως τὸ προάστειον *Μπεσὶκ Τὰς* (τὸ *Διπλοκιόνιον* τῶν Βυζαντινῶν, ἀπὸ τῶν ποτὲ ἐκεῖ δύο κιόνων, πιθανῶς λειψάνων ἀρχαίου τινὸς ἡρῴου, ἴσως τοῦ Πτολεμαείου), ἐν ᾧ ὁ τάφος *Χαῖρ ἐδ Δὶν* τοῦ Βαρβαρόσσα (βλ. λ.).

...et Bechictasse où dort sous la pierre et la [mousse
la terreur des Chretiens, Chaïreddin Barberousse
(G. Noguès fils)

εἰς οὗ τάφου τὸ ἐν εἴδει κοιτίδος (*μπεσὶκ*) σχῆμα, ὀφείλει πιθανῶς τὸ προάστειον τὴν τουρκικὴν τοπωνυμίαν. Ἀμέσως κατόπιν ἡ ἀκτὴ ἐφ' ἧς τὸ σουλτανικὸν περίπτερον *Τσιραγάν*, τὰ λείρια τῶν ἀνθώνων τοῦ ὁποίου ἐφώτιζε διὰ κρυσταλλίνων χρωματιστῶν λαμπτήρων («*Λαλὲ Τσιραγανὶ*» =φωτοχυσία λαλέδων) πρὸς τέρψιν τοῦ πενθεροῦ του σουλτάνου Ἀχμὲτ τοῦ Γ' ὁ βεζύρης Δαμὰτ Ἰβραήμ, εἰς ὃν ἡ περιοχὴ ἀνῆκε. Ἐκεῖ ὁ *Ροδίων Περίβολος* τῶν Βυζαντίων καὶ ὁ *Ἀρχίας* ἢ τὸ *Ἀρχεῖον* «χῶρος πεδινὸς λόφοις ἐστεφανωμένος». Συνέχεται δέ, πρὸς τὸ Τσιραγάν, τὸ ὡραῖον χωρίον *Ὀρτάκιοϊ*, τὸ ἐν τῷ στομίῳ τῆς τρίτης μετὰ τὸν Δολμᾶ Μπαχτσὲ κοιλάδος· εἶναι δὲ τοῦτο ὁ *Ἅγιος Φωκᾶς* τῶν Βυζαντινῶν, τῆς ὀνομασίας ὀφειλομένης εἰς μονὴν φερώνυμον, οἰκοδομηθεῖσαν καὶ προικισθεῖσαν ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος. Μεθ' ὃ ἡ πρὸς ΒΑ ἕως τοῦδε κατεύθυνσις τοῦ Βοσπόρου θλᾶταί πως πρὸς Β κατὰ τὸ ἀκρωτήριον *Δεφτερδὰρ μπουρνοῦ* (πλάτ. 41° 02' $^1/_2$ Β, μῆκ. 29° 02' Ἀν.) οὕτω κληθὲν ἀπὸ τοῦ κτίτορος φερωνύμου ἐπ' αὐτοῦ χωρίου, *Δεφτερδὰρ Ἰμπραήμ*. Εἰς τὸν ὄπισθεν δὲ τοῦ χωρίου λόφον *Δάφναι* τοποθετεῖ ἡ παράδοσις τὸν δαφνῶνα τὸν γενόμενον ἀπὸ τῆς μυθολογουμένης δάφνης ἣν ἐφύτευσεν ἡ Μήδεια κατὰ τὴν ἐκ Κολχίδος μετὰ τοῦ Ἰάσονος ἐπιστροφήν της. Μεταξὺ δὲ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου καὶ τοῦ χωρίου Ἀρναοὺτ-κιοϊ, δύο ὕφορμοι, ὁ *Παράβολος* καὶ ὁ *Βυθίας* τῶν Βυζαντινῶν, πρὸ τῶν ὁποίων μὲν νησὶς *Ντουῖμι* καὶ ὕφαλος *Κουροῦ* τανῦν ὀνομαζόμεναι, ὄπισθεν δὲ ἡ βραχώδης ὀφρὺς ὁ *Κόκκος Ἴσιδος* τῶν Βυζαντινῶν, ἢ ὁ σύγχρονος *Κουροῦ-τσεσμὲ* (=«Ξηρὸς Βράχος», ἢ κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν «Ξηρὰ Κρήνη»), καὶ χωρίον φερώνυμον. Ἐπὶ δὲ ἄκρας τῆς πρὸς τὴν θάλασσαν ἀπολήξεως τῆς ὀφρύος ταύτης, καλουμένης δὲ *Σαρὰφ μπουρνοῦ*, ναὸς τοῦ Προδρόμου καὶ θερινὸν ἐνδιαίτημα, ἀπὸ τοῦ 1814 τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Εἰς μίλλιον περίπου βορείως τοῦ Δεφτερδὰρ-μπουρνοῦ τὸ χωρίον *Ἀρναοὺτ-κιοϊ*. *Ἑστίαι* ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὀνομαζομένη ἡ θέσις του, *Μιχαήλιον* ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἀπὸ ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν κτισθέντος ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, *Ἀσωμάτων* ἐπὶ Pierre Gilles διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, *Ἀρβανιτοχώριον* κατόπιν λόγῳ ἐγκαταστάσεως Λαζῶν Ἀλβανῶν καὶ Ἰουδαίων, εἰς ἣν ὀφείλει τὸ σύγχρονον τουρκικὸν ὄνομά του, καλεῖται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ *Μέγα ρεῦμα* κατ' ἐπέκτασιν ὀνομασίας ἄλλου χωρίου σχεδὸν συνεχομένου πρὸς τὸ Ἀρναοὺτ-κιοϊ.

Κεῖται δὲ τὸ δεύτερον τοῦτο χωρίον ἐπὶ λόφου ἀπολήγοντος εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Ἀκχυνδὶ Μπουρνού*, τὸ χωρίζον ἀμφιπλεύρως αὐτοῦ δύο κολπώσεις ἀμφιδύμους, ὧν τὴν μὲν Β ὠνόμαζον οἱ Βυζαντινοὶ *Χηλάς*, τὴν δὲ πρὸς Ν, ἐν ᾗ γίνεται κατὰ τὰ Θεοφάνια τελετὴ καταδύσεως τοῦ Σταυροῦ, *Μιχαήλιον*. Ἐν τῷ Δ μυχῷ δὲ τῆς βορείας τῶν κολπώσεων, τῆς τῶν *Χηλῶν*, καὶ δὴ ἐν τῷ ΝΔ μυχῷ λιμένος ὃν σχηματίζει μετὰ τῆς ἀκτῆς ὑφαλόγλωσσα, ἧς τὸ ἄκρον φωτίζεται, τὸ γραφικώτατον μεγαλοχώριον *Μπεμπέκι* (πλάτ. 41°04' $^1/_2$ Β, μῆκ. 29° 03' Α, ἀρχ. *Χηλαί*), ἐν ᾧ σουλτανικὸν κιόσκιον τοῦ Σελὴμ τοῦ Α' (1725), γνωστὸν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Kiosque de Conferances, διότι ἐκεῖ συνήθως συνήρχετο ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῆς Αὐτοκρατορίας μετὰ τῶν Εὐρωπαίων πρεσβευτῶν πρὸς διασκόπησιν σπουδαίων ὑποθέσεων. Β τοῦ Μπεμπέκι, ἐπὶ τῆς ΝΑ κλιτύος λόφου τερματιζομένου εἰς τὸ Ρούμελη Χισσάρ, τὸ περιώνυμον λύκειον ἡ *Ροβέρτειος Σχολή*. Τὸ προμνησθὲν δὲ ἀκρωτήριον *Ρούμελη Χισσάρ*, ἀπὸ φερωνύμου ἀπαισίων ἀναμνήσεων φρουρίου κτισθέντος ἐπὶ Μεχμὲτ τοῦ Β', δι' ὑλικοῦ προελθόντος ἐκ τῆς κατεδαφίσεως τῶν ἱδρυμάτων τοῦ ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν (τοῦ ἐν Ἀρναοὺτ Κιοϊ) ὀνομασθέν, εἶναι τὸ *Ἑρμαῖον* τῶν ἀρχαίων, τὸ *Νέον Κάστρον* καὶ ἡ *Λαιμοκοπία* (κατὰ μετάφρασιν τοῦ *Μπογὰζ Κεσσέν*, ὀνομασίας τῆς ἐκεῖ στενώσεως) τῶν Ἑλλήνων τοῦ ὑποδούλου Βυζαντίου, ἀποτελοῦν τὸ Β κέρας τοῦ ὅρμου τῶν Χηλῶν (Μπεμπέκι). Ἐκεῖ ὁ Βόσπορος, θλώμενος εἰς κόλπωσιν, εἰς ἣν θὰ ἠδύνατο νὰ προσαρμόσῃ πλήρως ὁμοίας τὸ σχῆμα τῆς περιμέτρου κύρτωσις τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς (*Ἀναντολοῦ-Χισσάρ*), στενοχωρεῖ τὸν ἀπὸ βορρᾶν ροῦν ὃν οἱονεὶ στραγγαλίζει· παράγεται δὲ οὕτω, ἐν τῷ τριγώνῳ τῷ σχηματιζομένῳ ὑπὸ τοῦ εὐρωπ. Ρούμελη Χισσὰρ καὶ τῶν ἀσιατ. ἀκρωτηρ. Ἀναντολοῦ Χισσὰρ καὶ Καντήλι, ρεῦμα σφοδρὸν εἰς ἔντασιν (5 μιλ.) καὶ ἀνώμαλον μετὰ δινῶν ροθιάδων, καλούμενον δὲ οὕτω «*Σεϊτὰν Ἀκχουδί*» ὑπὸ τῶν Τούρκων, Devil's current ὑπὸ τῶν ξένων ναυτικῶν καὶ «*Διαλόρεμμα*» ὑπὸ τῶν ναυτικῶν μας κατὰ πιστὴν τῶν δύο τούτων ὀνομασιῶν μετάφρασιν· εἶναι δὲ τοῦτο ἡ *Πυρρὰ Κύων* ἢ *Φονέας* τῶν Βυζαντινῶν. Μεταξὺ δὲ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου τῶν ἀκρωτηρίων τούτων ἐγένετο ἡ, πρὸς διέλευσιν τοῦ Δαρείου στρατεύοντος ἐπὶ Σκύθαις (513 π. Χ.), ζεῦξις τοῦ Βοσπόρου, γεφυρώσαντος αὐτὸν ἐκεῖ Μανδροκλέους τοῦ Σαμίου (*Ἡροδ.* Δ 87 καὶ *Διονυσ.* Βοσπ. Ἀνάπλ. 35), ἣν διέλευσιν ἐμιμήθη καὶ ὁ Ἡράκλειος (628) κατὰ τὴν ἐκ Περσίας νικηφόρον ἐπάνοδόν του· ἐπίσης ὁμοίαν διέλευσιν, ἀλλ' ἀπὸ Εὐρώπης πρὸς Ἀσίαν, ἐξετέλεσαν οἱ Γότθοι σταυροφόροι (1049). «Κάμψαντι δὲ πρὸς βορρᾶν τὸν Ἑρμαῖον, ἀπαντᾷ Πέτρα αὐτοφυὴς ἀετῷ ἐοικυῖα, ἔχοντι ἀναπεπταμένας τὰς πτέρυγας, καὶ καλουμένη *Φιδάλεια* ἢ *Φαιδάλια*» (*Διον.* Βοσπ. Ἀνάπλους μετάφρασις fragm. 37)· ἴσως τὸ σύγχρονον *Κχιζλὰρ μπουρνοῦ*. Ἀμέσως μετὰ τὸ Κχιζλὰρ μπουρνοῦ κόλπωσις, ἐλαχίστης εἰσδύσεως, ἐξικνουμένη μέχρι τῆς ἄκρας Τοκμὰκ μπουρνοῦ, νοτίας ἄκρας τοῦ λιμενίου *Ἰστενιὲς* (*Στενιαίς*)· ἐν τῇ κολπώσει δὲ ταύτῃ ὁ *Μπαλτᾶ Λιμάν*, ὁ *Γυναικῶν Λιμὴν* τῶν ἀρχαίων, ὁ *Σαραντακόπανος* τῶν Βυζαντινῶν ἀπὸ φερωνύμου χειμάρρου, τὸ *Ἐμιργκιοῦν* (ἡ *Κυπαρώδης κοιλὰς* τῶν Βυζαντινῶν, ἴσως δὲ καὶ τὸ *Ἑκατειον* τῶν ἀρχαίων), χαριτωμένον χωρίον, καὶ τὸ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος συνοικισθὲν ὑπεράνω τοῦ Ἐμιργκιοῦν χωρίον *Μπογιατζῆ-κιοϊ* διὰ τὸ μεταξὺ τῶν ἱδρυτῶν του ἐπικρατοῦν ἐπάγγελμα τοῦ βαφέως. Μετὰ τοῦτο τὸ ἀκρωτήριον *Τοκμὰκ-μπουρνοῦ* διαμφισβητοῦν καὶ αὐτὸ τὴν ἀρχαίαν ὀνομασίαν τοῦ *Ἑκατείου*, ὅπερ κάμπτοντες ἀριστερᾷ εὑρίσκομεν τὸν κολπίσκον *Στένη* (ἢ *Ἰστενιὲς* τῶν Τούρκων) τὸ ἀρχαῖον *Σωσθένιον* ἢ *Λεωσθένιον* ἢ καὶ *Λασθένιον* ἀπὸ Λασθένους ἢ Λεωσθένους Μεγαρέως. Κάμψαντι δὲ τὸ ἀκρωτήριον *Οὺτς-Μπουρνοῦ*, βόρειον κέρας τοῦ κολ-

Digitized by Google

πίσκου Στένη, ἄρχεται ὁ *Κομαρώδης αἰγιαλὸς* τῶν Βυζαντινῶν, ἐφ' οὗ τὸ ὑπὸ Σουλεϊμὰν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς κτισθὲν *Γεννῆ-κιοϊ*, τὸ ὡραῖον *Νεοχώριον* τῶν Ἑλλήνων, ἡ μείζων τῶν Βοσπορίδων κωμοπόλεων. Τὸ ἀκρωτήριόν της *Κιουμπασῆ* εἶναι ἡ *Θερμημερία* τῶν ἀρχαίων καὶ ὕφορμός της ὁ *Πιθήκου λιμήν*, ἀπό τινος ἀρχηγοῦ τῶν τῆδε βαρβάρων, ὃν λέγουσιν ἀρχηγὸν γενέσθαι αὐτῆς «τῆς εἰς τὴν Ἀσίαν διαβάσεως». Μετὰ τοῦτον ἡ ἀκτὴ *Καλενδέρ*, ἴσως τὸ *Εὔδιον Καλὸν* (Hammer) τῶν Βυζαντινῶν, ἡ κοιλὰς *Λιβάδιον* καὶ μετ' αὐτήν, μεσολαβοῦντος τμήματος ἀπορρῶγος ἀκτῆς, ἡ κοιλὰς *Λῖνον*, ἀπολήγουσα εἰς τὸν λιμένα τῶν *Θεραπειῶν* (πλάτ. 41° 08′ Β, μῆκ. 29°03′½ Ἀν.), τὸν *Φαρμακίου κόλπον* πρότερον ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καλούμενον, ἐν ᾧ ὑπῆρχε χερσονησίζουσα ἄκρα *Κάτεργον* ὀνομαζομένη καὶ μὴ ὑπάρχουσα πλέον, ἅτε συγχωνευθεῖσα πρὸς τὴν κατασκευασθεῖσαν προκυμαίαν. Μετωνομάσθη δὲ ὁ λιμὴν καὶ τὸ γραφικόν του προάστειον *Θεραπειά*, ὑπὸ τοῦ προμνησθέντος πατριάρχου Ἀττικοῦ, «ἵνα μὴ τὰς συνάξεις ἐκεῖ ποιούμενος δυσφήμῳ ὀνόματι ὀνομάζῃ τὸν κόλπον»· διότι τὸ παλαιότερον ὄνομα Φαρμακίας, ὠφείλετο, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἰς τὸ δηλητήριον τὸ μυθολογούμενον ὡς ριφθὲν ὑπὸ τῆς Μηδείας. Εἰς τὸ ὡραῖον αὐτὸ προάστειον, προσφιλὴς τόπος παραθερισμοῦ τῶν πλουσίων Ἑνετῶν, τὸ θερινὸν μέγαρον τῆς γαλλικῆς πρεσβείας καὶ ὀλίγον βορειότερον, ἐπέχουν τὴν θέσιν τῶν πυρποληθέντων μεγάρων τῆς οἰκογενείας Μουρούζη, ὅμοιον τοιοῦτον τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας. Ἥμισυ μίλιον βορείως τῆς «Σκάλας» τῶν Θεραπειῶν, μεσολαβούσης ἀκτῆς πετρώδους ἥτις τερματίζει τὴν κοιλάδα *Διαλύθρα*, τὸ ἀκρωτήριον *Κιρὶτς Μπουρνοῦ*, τὰ *Κλεῖθρα* ἢ αἱ *Κλεῖδες Πόντου* τῶν Βυζαντινῶν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὸ πρῶτον διακρίνει ὁ ἀναπλέων τὸ πρὸς τὸν Εὔξεινον ἄνοιγμα τοῦ Βοσπόρου.

Μετὰ τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο ἐπακολουθεῖ βραχὺ τμῆμα ἀκτῆς μετὰ βρυούλλων, ἡ *Βρουλογένης* κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Pierre Giles ὀνομαζομένη, καὶ ἀμέσως κατόπιν ὁ γραφικὸς κόλπος *Μπουγιοὺκ Δερέ*, ὁ *Βαθὺς κόλπος* τῶν Βυζαντινῶν, ἀντικρύζων τὸν κόλπον Οὐμοὺρ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς. Ἐν αὐτῷ ἐκβάλλει τὸ ποτάμιον *Βαθὺς Ρύαξ* (*Μπουγιοὺκ Δερὲ*) διαρρέον θαυμασίαν κοιλάδα, *Καλὸν Ἀγρὸν* ὀνομαζομένην ποτέ, τανῦν δὲ *Λιβάδιον*· εἰς τὸν πρὸς τὴν θάλασσαν δὲ ἐπίπεδον αὐτῆς τερματισμόν, συστὰς αἰωνοβίων πλατάνων *Κχὶρκ Ἀγὰτς* (=«40 δένδρα»), ἢ *Γεδῆ Καρινδὰς* (=«7 ἀδελφοί»). Κατὰ τὴν παράδοσιν ἐστρατοπέδευσαν ἐκεῖ οἱ σταυροφόροι τῷ 1096, δι' ὃ καὶ ὁ μέγιστος τῶν προμνησθέντων πλατάνων εἶναι γνωστὸς τοῖς ξένοις ὡς πλάτανος τοῦ Godefroi de Bouillon. Τανῦν τόπος προσεπιγειώσεως τῶν ἐκτελούντων τὴν ἀεροπορικὴν συγκοινωνίαν ἀεροσκαφῶν. Εἰς τὴν βορείαν τοῦ κόλπου ἀκτὴν τὸ χωρίον Μπουγιοὺκ Δερέ, πρὸς δὲ τὴν ἐνδοχώραν τοῦ κόλπου τὰ *Μπένδια*, τὸ σύστημα τῶν ὑδραυλικῶν ἔργων, καὶ τὰ θεσπέσια χωρία *Μαχτσὲ κιοῦ*, *Μπελγκράδ*, καὶ *Πύργος*. Κατόπιν τὸ βόρειον τοῦ κόλπου κέρας *Μεζὰρ μπουρούν* (=ἀκρωτ. τῶν μνημάτων), ὁ *Σίμας* τῶν ἀρχαίων, ἐφ' οὗ ὑπῆρχεν ἄγαλμα τῆς Πανδήμου Ἀφροδίτης, ἱδρυθὲν ὑπό τινος ἑταίρας, πιθανῶς (Hammer) τῆς ἐκ Μεγάρων Σιμαίθας, βορείως δὲ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου μικρὰ κόλπωσις, ὁ *Σκληθρινοῦς κόλπος* (τοῦ Διονυσίου), περατούμενος εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Σαρῆ-γιὰρ* (=Κιτρίνη ὄχθη), τὸ τῶν ἀρχαίων *Μίλτον*. Ἐν τῷ μυχῷ δὲ τὸ χωρίον *Γενῆ-Μαχαλὲ* (=Νέα συνοικία), ἡ *Σκλέτρινα* τοῦ Διονυσίου, καὶ ἀμέσως μετ' αὐτὸ τὸ ἀκρωτήριον *Τελλὶ-Ντάσκα* ἢ *Ντελῆ-Ταλιάν*, ἐφ' οὗ ἀνηγέρθη φρούριον ὑπὸ τοῦ Γάλλου ὀχυρωματικοῦ Toussaint (1783). Ἀμέσως δὲ ΒΑ. αὐτοῦ ἀνοίγεται κόλπωσις, ἐν ᾗ ἡ ἄκρα *Ρούμελη-Καβὰκ* (*Ἱερὸν τῶν Βυζαντίων* τῶν ἀρχαίων) καὶ χωρίον φερώνυμον, ἐπὶ τοῦ πρὸς Β τοῦ ὁποίου λόφου τὰ ἐρείπια φρουρίου ἀνεγερθέντος (1628), ἐπὶ Μουρὰτ τοῦ Δ′ πιθανῶς, ἐπὶ τῆς θέσεως ἣν κατελάμβανε τὸ βυζαντινὸν *Πολίχνιον*. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἐκεῖ ἀγκυροβολίου *Καρατὰς* τῶν Τούρκων, *Μαῦρος Μῶλος* τῶν Ἑλλήνων, ἐξετείνετο, πρὸς τὸ κατέναντι ἐπὶ τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς φρούριον *Ἀναντολοῦ Χισσὰρ* (ἀρχ. *Ἱερὸν Χαλκηδονίων*), ἅλυσις κλείουσα τὴν μεταξὺ αὐτῶν στένωσιν τοῦ Βοσπόρου, ἧς ἁλύσεως λείψανα ἐσῴζοντο πρὸ ἐτῶν, ἴσως ἕως σήμερον, ἐν τῷ ἀσιατικῷ φρουρίῳ. Παράκεινται δὲ τῷ χωρίῳ ὁ ἐπὶ λόφου περιόπτου τῆς *Τιμαίας ὁ πύργος* (περὶ οὗ κατωτ.: *Ἀρχαῖος φωτισμὸς τοῦ Βοσπόρου*), ὃν κακῶς ὀνομάζουσι πύργον τοῦ Ὀβιδίου, καὶ αἱ ἐκβολαὶ *Χάλκεια* τοῦ χειμάρρου *Χρυσορρόας*, πηγάζοντος ἀπὸ τὸν *Καστανὲ Σουγιοῦ*, ὅπου ποτὲ τὸ τῆς Ρέας ἱερόν. Ἐπίσης τὸ *Σεράπιον* τῶν ἀρχαίων καὶ ὀχυρωματικὰ ἔργα Γενουηνσίων, ὧν λείψανα σῴζονται (χάρτ. ἀγγλ. Bosporus). Πρὸ τῆς «σκάλας» ἐπικίνδυνος ὕφαλος *Ντεκιλὶ* ἐπισημασμένη διὰ τὴν ἡμέραν. Ἀπὸ τοῦ Ρούμελη Καβὰκ καὶ ἐπὶ 1 μίλ. ΒΑ ἡ ἀκτή, *Καρατὰς Ἀλτί*, ἐμφανίζεται ἀπορρὼξ καὶ δυσανάβατος, ἀλλὰ καὶ πλαισιουμένη ὑπὸ ἐπικινδύνου ὑφαλοπλαισίου, μέχρι τοῦ *Ἐφεσίου λιμένος* τῶν Βυζαντινῶν, τοῦ τανῦν *Μπουγιοὺκ Λιμάν*, παρ' ὃν θέσις ἥτις ὠνομάζετο *Φωσφόρος* (βλ. κατωτ. *Ἀρχ. Φωτισμὸς Βοσπ.*), καὶ οὗ τὸ Β ἀκρωτήριον (κέρας) ὠνομάζετο *Ἀφροδίσιον*, τανῦν δὲ *Τασαλαντζὶκ Μπουρνοῦ*, τῆς τουρκικῆς ὀνομασίας σημαινούσης βραχώδη καὶ ἀπορρῶγα κεφαλήν, οἷον τὸ ἀκρωτήριον πράγματι. Ἀμέσως δὲ Β τοῦ ἀκρωτηρίου ὕφορμος, τὸ *Μύρλειον* τῶν ἀρχαίων καὶ μετὰ ⅛ μιλ. τὸ ἀκρωτήριον *Καριμπτζὲ Μπουρνοῦ*, ἔχον νοτίως φερώνυμον ὕφορμον, τὸν *Λυκίων λιμένα* τῶν ἀρχαίων. Εἰς ⅛ μιλ. ΒΑ ἡ ἀκτὴ πληττομένη ὑπὸ τῶν ἐπιφορῶν τῶν ἀπὸ Α. ΒΑ τρικυμιῶν τοῦ Εὐξείνου ἀποβαίνει λόγῳ συνεχῶν διαβρώσεων μηνοειδής, ἀντεχούσης εἰς τὴν φθορὰν ἄκρας προεχούσης πως, τῆς *Λικνιάδος* τῶν ἀρχαίων, τανῦν δὲ *Μπεγλὲρ Μπουρνοῦ*. Μεθ' ὃ τὸ ἀκρωτήριον *Παπὰζ Μπουρνοῦ*, τὸ τῶν ἀρχαίων *Δωτίνη Πέτρα* κατ' εὐφημισμὸν οὕτω κληθέν, ἅτε τῆς μὲν ὀνομασίας σημαινούσης «δωρεὰν» ἢ «προῖκα», τοῦ δὲ ἀκρωτηρίου προξενοῦντος ναυάγια. Ὀλίγον ἔνδον τῆς ἀκτῆς λόφος πετρώδης, ἡ *Γυπόπολις* τῶν Βυζαντινῶν, εἴτε διὰ τοὺς περὶ αὐτὸν βαρβάρους ἅρπαγας ὡς γῦπας οὕτω κληθεῖσα, εἴτε διὰ τὰς ἐν αὐτῷ γυπὰς (=σπήλαια μικρά), εἴτε διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν καταφυγὴν τῶν γυπῶν κατὰ τὰς ἀγρίας ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου θυέλλας· πιθανωτέρα τις τῶν δύο τελευταίων ἐκδοχῶν καὶ ἴσως ἀμφότεραι ἐν συνδυασμῷ· δύναται δὲ νὰ θεωρηθῇ ὡς σχετικὸς καὶ ὁ μῦθος τῆς ἐκεῖ διαμονῆς τοῦ βασιλέως Φινέως μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἀργοναυτῶν ἀπαλλαγήν του ἀπὸ τὰς Ἁρπυίας. Τέλος, ἅτε τοῦ χωρίου *Κίλια* ὄντος ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου, τὸ *Πάνιον* ἀκρωτήριον τῶν ἀρχαίων, τὰ δύο ἐγγὺς ἀλλήλων σύγχρονα ἀκρωτήρια *Ρούμελη-Καλεσσὶ* καὶ *Ρούμελη-Φενὰρ* (πλάτ. 41°14′ Β, μῆκ. 29°06′½ Ἀν.), σχηματίζοντα μεταξὺ αὐτῶν τὸν ὁρμίσκον *Φαναράκι* καὶ ἔχοντα πρὸ αὐτῶν τὰς *Κυανέας* ἢ *Συμπληγάδας Πέτρας* τῶν ἀρχαίων, βραχονησῖδα περιφερείας 500 μέτρων, ὕψους 20 καὶ περιβαλλομένην ὑπὸ «μυρμήκων». Ἐπ' αὐτῆς στήλη, λείψανον βωμοῦ ὃν ἀνήγειρεν ὁ Αὔγουστος Καῖσαρ, ὡς δηλοῖ ἐπιγραφή τις ἀναγνωσθεῖσα ὑπὸ τοῦ Chevallier, ὀνομαζομένη δὲ τουρκιστὶ μὲν *Οὐρεκὲ-Τασὶ* (=ἠλακάτη), κοινῶς δέ, ἀλλὰ καὶ κακῶς, *Στήλη τοῦ Πομπηΐου*. Τὸ μεταξὺ Πανίου καὶ Κυανίων στενόν, πλωτὸν εἰς λέμβους, ηὐρύνθη ἐντὸς 250 ἐτῶν (Andreossy) 14 μέτρα, λόγῳ τῶν ἀπὸ τῶν τρικυμιῶν διαβρώσεων. Καὶ ἡ μὲν περιγραφὴ τῆς εὐρωπαϊκῆς τοῦ Βοσπόρου ἀκτῆς, οὕτως ἐν συνόψει ἔχει.

Ἀσιατικὴ ἀκτὴ (ἀπὸ Ν. πρὸς Β): *Καβὰκ-μπουρνοῦ*· τὸ βορείως τοῦ λιμένος τοῦ *Χαϊδὰρ-πασᾶ* καὶ νοτίως τῆς *Χρυσοπόλεως*, ἀντικρύζον δὲ τὸ *Σεράϊ-Μπουρνοῦ* τῆς Σταμποὺλ ἀκρωτήριον, ἡ *Λεύκα* τοῦ Πλινίου. Μεθ' ὃ τὸ *Σκούταρι* (*Χρυσόπολις*). Πρὸ τῆς Χρυσοπόλεως νησὶς καὶ ἐπ' αὐτῆς φρούριον, παραλόγως ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων ὀνομαζομένη «Πύργος τοῦ Λεάνδρου»· εἶναι ἡ *Ἄρκλα* τῶν Βυζαντινῶν, ἡ *Κχὶζ-Κουλὲ* τῶν Τούρκων, τῆς τουρκικῆς ταύτης ὀνομασίας σημαινούσης «Κόρης πῦργος» καὶ ὑπομιμνησκούσης τὴν Βοίδιον (βλ. λ.). Ἐπὶ ταύτης ἐλειτούργει κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὅπως καὶ τανῦν, φάρος. Μεθ' ἥν, κατὰ τὸ ΒΑ τῆς Χρυσοπόλεως τμῆμα, λιμὴν *Ὀκιοὺζ-Λιμὰν*, τῆς ὀνομασίας προελθούσης ἀπὸ τῆς ἀρχαίας τοιαύτης *Δάμαλις* ἢ *Βοὸς Πόρος*· εἰς τὴν παραλίαν δὲ τοῦ τμήματος τούτου τοῦ Σκούταρι, ἠγείρετό ποτε τῆς Βοιδίου ὁ τάφος μὲ τὴν ἐπ' αὐτοῦ δάμαλιν. Ἥμισυ δὲ χιλιόμετρον ΒΑ, τὸ προάστειον οἱονεὶ τοῦ Σκούταρι *Κουζγιουντζούκ*, τῆς ὀνομασίας του σημαινούσης ὀρνέων φωλεὰ (γιατί 'ναι κορακοφωλιὰ τὸ λέγουν Κουζουντζούκι («Βοσπορομαχία» 29)· εἶναι ἡ *Χρυσοκέραμος* τῶν Βυζαντίων, διὰ τὰς ἀποστιλβούσας καὶ βερνικωμένας κεράμους τοῦ ἐν αὐτῇ ναοῦ τῆς Θεοτόκου, κτίσματος Ἰουστίνου καὶ Σοφίας. Ἐχόμενον δὲ τοῦ χωρίου ὁ *Ἰσταυρὸς* τῶν Τούρκων, ὁ *Σταυρὸς* τῶν Βυζαντινῶν. Πρὸς τὴν ἐνδόχωραν δὲ τῆς ἀκτῆς τοῦ δευτέρου τούτου χωρίου, εἰς 2½ χιλιόμετρα καλδεριμίου ἄγοντος πρὸς τὸ Σουλτὰν-Τσιφλίκ, ὁ βουνὸς *Μπουργκουρλοῦ*, ὁ *Ἐλαιών*, μὲ τοὺς ἑκατέρωθέν του πευκοφύτους λόφους, τὸν *Μπουγιοὺκ-Τσαμλιτζᾶ* πρὸς Β καὶ τὸν *Κουτσοὺκ-Τσαμλιτζὰ* πρὸς νότον, τὰ *Πευκία* τῶν Βυζαντινῶν. Συνέχεται δὲ τὸ χωρίον Σταυρὸς πρὸς τὸ *Μπεηλέρμπεη*, χωρίον ἀντικρύζον τὸ Ὀρτάκιοϊ· μεταγενεστέρως κτισθέν, ἐκαλλωπίσθη ὑπὸ τοῦ βεζύρου Δαμὰτ Ἰμβραὴμ μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Πασσάροβιτς. Ἡ ἀσιατικὴ τοῦ Βοσπόρου ἀκτὴ χωροῦσα εὐθὺ καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα, ἐπὶ 2 1)2 μίλ. ΒΑ τοῦ Οὐκιοὺζ λιμάν, θλᾶται κατὰ τὸ συνεχόμενον πρὸς τὸ Μπεηλέρμπεη χωρίον *Τσεγκέλ-κιοϊ*, τόπον τῶν φρικαλεοτήτων Μουρὰτ τοῦ Δ′, ἀκολουθοῦσα ἐφεξῆς διεύθυνσιν πρὸς Β. καὶ σχηματιζομένης οὕτω τῆς κολπώσεως τῶν *Φυλακῶν*, τοῦ μείζονος τῶν *Δίσκων* (=λιμνοειδοῦς ἐπιφανείας· διὰ τοῦ ρεύματος τὸ πρᾶον) τοῦ Διονυσίου τοῦ Βυζαντίου. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀκτῆς τοῦ κόλπου, τὸ γραφικὸν *Κουλὲ-μπαχτσεσὶ* (αἱ *Φυλακαὶ*) ἀντικρύζον τὸν Κουροῦ Τσεσμὲ καὶ ἔχον πύργον παλαιόν, τοῦ ὁποίου μέρος ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς κυνοκομεῖον (σαμσὸν χανέ), τὸ ἀκρωτήριον *Ζεϊτοὺν-μπουρνοῦ* ὁ *Πρόχθοος* τῶν Βυζαντινῶν, καὶ τὸ χωρίον *Βανλῆ-κιοϊ*, τὸ πρότερον *Παπὰζ-Μπαχτσῆ* ὀνομαζόμενον καὶ οὐδὲν τὸ ἀξιοσημείωτον παρουσιάζον. Μεθ' ἃ τὸ Β τῆς κολπώσεως κέρας, τὸ ἀκρωτήριον *Κανδιλὶ* (πλάτ. 44° 04′ Β, μῆκ. 29° 03′ ½ Α) καὶ γραφικώτατον ἐπ' αὐτοῦ χωρίον, ἡ ἀπὸ τοῦ ὁποίου θέα εἶναι κυρία δύο θαλασσῶν, τῆς τε Προποντίδος καὶ τοῦ Εὐξείνου· ἡ ἐτυμολογία τῆς τοπωνυμίας μᾶλλον ἐκ τοῦ Κὰν-διλλί, σημαίνοντος «αἵματος γλῶσσα» διὰ τὰς ἀποτόκους ζηλοτυπιῶν φρικαλεότητας τῆς Κρήσσης σουλτάνας Ριμπιὲ Γκιολνούς. Μετὰ τὸ Κανδυλὶ ἄλλη κόλπωσις, ἣν παραρρέει ἡ μανία τοῦ ρεύματος *Σεϊτὰν Ἀκχυνδί*, ἐν τῷ μυχῷ τῆς ὁποίας τὸ σουλτανικὸν κιόσκι, ἐπέχον τὴν θέσιν τῆς *Νικοπόλεως*, ἡ ἐκβολὴ τοῦ *Γιοὺκ Σουγιοῦ*, τοῦ *Ἀρεταὶ* τῶν Βυζαντινῶν, καὶ ἡ τοῦ *Κουτσοὺκ Γιοὺκ Σουγιοῦ*, τοῦ *Ναυπλίου* τῶν Βυζαντινῶν, ἐν οἷς ὁ Διονύσιος φαίνεται τοποθετῶν τὸ *Ναυσιμάχιον* καὶ τὸ *Ποταμώνιον*. Μεθ' ὃ τὸ συζυγὲς τοῦ *Ρούμελη Χισσὰρ* ἢ καὶ *Γκιουζελτζὶ Χισσάρ*, πιθανῶς τὸ *Κικώνιον* ἢ τὸ *Κόρμιον* τῶν Βυζαντινῶν, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου ὁ ἀπαίσιος πύργος *Καρὰ-Κουλέ*, φρικαλέον δεσμωτήριον. Μεθ' ὃ ὁ λιμὴν *Κιόρφεξ*, τὸ *Μανώλιον* ἢ *Λυκάδιον* τῶν Βυζαντινῶν, οὗ τὸ βόρειον ἀκρωτήριον ἡ *Ἔχαια* τῶν Ἑλλήνων ἢ ὁ *Μικρὸς Γλάρος* τῆς ἐποχῆς τοῦ Γυλλίου καὶ ἡ παρ' αὐτὸ ἀκτὴ *Λέμβος*. Μεθ' ὃ τὸ ἀκρωτήριον *Κάλιντζε* (*Ὀξύρρους* τῶν Βυζαντινῶν), ἐφ' οὗ χωρίον φερώνυμον, ἡ *Πλά*[...] τῶν Βυζαντινῶν, τῆς ὀνομασίας του ὀφειλομένης εἰς τὸ αἱματόχρουν τῶν βράχων του καὶ ὁμοίαν χρῶσιν τῶν παλατίων του· παρ' αὐτὸ ὁ *Φρίξου ὅρμου* καὶ ὁ λόφος *Φιέλη*. Ἐπακολουθεῖ δὲ ἡ μείζων τῶν ἀσιατικῶν Βοσπορίδων ἀκτῶν κόλπωσις, ὁ κόλπος τοῦ *Μπεϊκὸς* ἢ *Μπέϋ Κοζοῦ*, ὁ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων *Ἀμύκου κόλπος*, ἀντικρύζων τὴν χερσονησίζουσαν προβολὴν τοῦ Γεννῆ-κιοϊ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς, καὶ διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Κάλιντζε Μπουρνοῦ καὶ Σέλβι Μπουρνοῦ. Σχηματίζονται δὲ ἐν αὐτῷ ὅρμοι ἐλάσσονες, ὁ τοῦ *Τσιμπουκλῆ* (ὁ *Κατάγγειος* τῶν Βυζαντινῶν, ἔχων βορείως του τὸ ἄκρον *Ὀστρείδιον*) εἰς οὗ τὴν παραλίαν ἦτο ἡ μονὴ τῶν *Ἀκοιμήτων*· ὁ τοῦ *Σουλτανὺ* (ὁ τῶν Βυζαντινῶν *Κυκλάμινος* ἢ *Ἑλώδης*) μετὰ τῶν χωρίων *Πασᾶ Μπαχτσὲ* καὶ *Ἰντζίρ-κιοϊ* (ἀρχ. *Συκῆ*)· ὁ τοῦ *Μπέη Κοζοῦ* (ἀρχ. *Ἀμαία* ἢ *Νυμφαῖον*, διὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ ὁποίου μυθολογοῦνται ὁ φόνος τοῦ Ἀμύκου, καὶ ἡ βλάστησις τῆς Μαινομένης Δάφνης) μετὰ τοῦ ἀκρωτηρίου του *Καρατζᾶ μπουρνοῦ* καὶ τοῦ ὡραίου χωρίου *Γιαλὶ Κιοΐ*, πρὸ τοῦ ὁποίου συνεκεντρώθη ὁ ἀγγλογαλλικὸς στόλος κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον (1854) πρὸς σύγχρονον ἔκπλουν πρὸς τὸν Εὔξεινον· καὶ τέλος, ὁ τοῦ Χουγκιὰρ (ὁ κυρίως *Ἀμύκου κόλπος*) ὑπὸ τὸ Σέλβι Μπουρνοῦ, μετὰ χωρίου *Χουγκιὰρ Ἰσκαλεσσί*, ἐν ᾧ ὑπεγράφη (1835) καὶ ἐξ οὗ τοπολογεῖται ἡ συνθήκη μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας, ἡ κλείσασα εἰς τοὺς ξένους στόλους τὰ Στενά. Μεθ' ὃν τὸ Β αὐτοῦ κέρας *Σέλβι Μπουρνοῦ*, τὸ *Ἀστόρυγχον* τῶν Βυζαντίων, τὸ τερματίζον τὴν πεδιάδα τοῦ Χουγκιάρ. Ἐπ' αὐτοῦ (Black Sea Pilot σελ. 154 ἔκδ. 1920· οὐχὶ δὲ εἰς τὸ *Χουγκιὰρ Ἰσκαλεσσὶ* ὡς ἐκ παραδρομῆς ἀναφέρει Σκαρλάτος ὁ Βυζάντιος, II, 209) πυραμὶς ἐκ γρανίτου ἐφ' ἧς τετράστιχος τουρκικὴ ἐπιγραφή, συνταχθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ τότε ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ Περτὲφ πασᾶ, ἀναμνηστικὴ δὲ τῆς κατασκηνώσεως τῶν ὑπὸ τὸν Μουράβιεφ 10000 Ρώσων, ἡ περιώνυμος διὰ τὴν διπλωματικότητά της «Μουσαφὶρ γκελντὶ γκιττὶ ἀσκέρι Ρουσί» κτλ., ἔχουσα δὲ ἐν ἐλευθέρᾳ μεταφράσει: «Ἡ πεδιὰς αὕτη παρέσχε βραχεῖαν τῷ Ρωσικῷ στρατῷ φιλοξενίαν. Εἴθε ὁ ἀναμνηστικὸς αὐτὸς λίθος νὰ διαιωνίσῃ τὴν ἀνάμνησίν της! Εἴθε ἡ συμμαχία τῶν δύο αὐλῶν νὰ παραμείνῃ ἀκλόνητος καὶ στερεὰ ὅπως αὐτός! Εἴθε τὸ γεγονὸς τοῦτο νὰ μείνῃ περιώνυμον πέραν τῶν αἰώνων εἰς τὰ χρονικὰ τῆς Φιλίας». Ἀπὸ δὲ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου, ἡ κόλπωσις *Οὐμούρ*, ἀπὸ τοῦ χωρίου *Οὐμοὺρ-Γιαρῆ* ὀνομαζομένη, ὁ *Μουκάπορος κόλπος* τοῦ Διονυσίου. Ἀντικρύζων δὲ τὸν κόλπον Μπουγιοὺκ Δερὲ καὶ ἔχων πρὸ αὐτοῦ δύο ὑφάλους ἀμμώδεις, *Οὐμοὺρ* ἢ *Ἰγγλέζος* καλουμένας, ἀπολήγει εἰς χερσονησίζουσαν προβολήν, τὴν *Ἀργυρώνιον* τῶν Βυζαντίων, ἧς τὸ μὲν Ν.ΝΔ ἄκρον ὀνομάζεται τανῦν *Μουγκὲ-Μπουρνοῦ*, τὸ δὲ Β.ΒΑ (πλάτ. 41° 10′ Β, μῆκ. 29° 03′ Ἀν) *Ματζὰρ-Μπουρνοῦ* (=*μάϊτ-ζὰρ*=ἀέναος ροῦς). Εἰς τὴν ρίζαν τῆς χερσονησιζούσης προβολῆς ὁ βουνὸς *Ἰούσα-Δαγὶ* (= ὄρος τοῦ Ἰωσία), οὗ ἡ κορυφὴ ὠνομάζετο τὸ πάλαι *Νῶτα τοῦ Ἡρακλέους*, ἔχων τεκὲν Τουρκοκαλογήρων, ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ ὁποίου τὸ λεγόμενον «*μνῆμα τοῦ Γίγαντος*» ἢ «τοῦ Ἕλληνος», ὅπερ ἔνιοι ὑπολαμβάνουσιν ὡς τοῦ Ἀμύκου τὸν τάφον. Ἀπὸ δὲ τοῦ Ματζὰρ Μπουρνοῦ, νέα κόλπωσις ἀντικρύζουσα τὸ ἀκρωτήριον Τελλὶ Ντάπια καὶ τερματιζομένη εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Ἀναντολοῦ-Καβάκ*, τὸ *Χαλκηδονίων Ἱερὸν* τοῦ Στράβωνος· εἶναι δὲ πιθανῶς αὕτη ἡ *Μωκάδιος ἀκτὴ* τῶν Βυζαντίων. Βορείως δ' ἀμέσως τοῦ ἀκρωτηρίου ὁ ὅρμος *Ἰορὸζ Καλεσί*, οὗ ἡ ὀνομασία καταδηλοῖ τὴν ἀπὸ τῆς *Ἱερὸν* παραφθοράν, ἔνθα ὑπῆρχον ἱερὰ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τοῦ Οὐρίου Διός. Μεθ' ὃ ἡ κόλπωσις *Κετσελῆ*, ἐν ᾗ ὁ ὅρμος *Κετσελῆ-Λιμάν*, αἱ Χηλαὶ τοῦ Διονυσίου, ἀπολήγουσα εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Χὶλ-Μπουρνοῦ*, τὸ *Κοράκειον* τῶν Βυζαντίων, ἀντικρύζον δὲ τὸν *Ἐφεσίων Λιμένα* (*Μπουγιοὺκ-Λιμάν*)

Digitized by Google

τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς. Μεθ' ὃ ἡ κόλπωσις *Ποϊράζ* καὶ φερώνυμον ἀκρωτήριον, τὸ *Παντείχιον* τῶν Βυζαντίων, καίτοι παρά τινων θεωρεῖται τοῦτο ταυτιζόμενον πρὸς τὸ ἀμέσως βορειότερον ἀκρωτήριον *'Ανατολοῦ-Φενάρ*, νοτίως τοῦ ὁποίου καὶ μέχρι τοῦ συγχρόνου ἀκρωτηρίου *Πιλὰφ-Μπουρνοῦ* ἐκτείνεται ὅρμος ὅστις *'Αμπελώδης* ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἐκαλεῖτο. Τέλος, βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου 'Ανατολοῦ Φενὰρ ἡ κόλπωσις *Καμπακὸς* τῶν Τούρκων, *"Αγιος 'Ισίδωρος* τῶν Ἑλλήνων, ἡ ἀπολήγουσα εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Κοὺμ-Μπουρνοῦ*, τὸ *'Αγκύραιον* τῶν ἀρχαίων, ἔχον παρ' αὐτὸ σκοπέλους τινάς, *Κυάνεαι τῆς 'Ασίας* ὀνομαζομένους, καὶ ἀποτελοῦν τὸ ΒΑ. τοῦ Βοσπόρου κέρας. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ὁ ναυτικὸς φωτισμός: α) Παρ' 'Αρχαίοις: Τὸ ἐπίσημον τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τοῦ Βοσπόρου εἶχεν, ὡς εἰκός, ἐφελκύσει τῶν ἀρχαίων τὴν προσοχήν, ὅπως καὶ τῶν Βυζαντινῶν, ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ αὐτοῦ φωτισμοῦ. Δυστυχῶς ὅμως ἐλάχισται εἰδήσεις διεσώθησαν σχετικῶς.

Διονύσιος ὁ Βυζάντιος (Β' αἰὼν μ. Χ.) ἐν τῷ «Βοσπόρου 'Ανάπλους» αὐτοῦ (τῶν λατιν. ἀποσπ. 75—78) ρητῶς ἀναφέρει τὴν ὕπαρξιν πυρσοῦ ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς τοῦ Βοσπόρου ἀκτῆς, γράφων περίπου: Μετὰ τὴν *Σκλήτριναν*, πρὸς Β αὐτῆς εὑρίσκει τις τὴν ἄκραν *Μίλτον*, οὕτω κληθεῖσαν διὰ τὸ χρῶμά της. Φαίνεται ἐκεῖ ναὸς ἐκτισμένος ἀπέναντι ἄλλου ναοῦ εὑρισκομένου ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς. Σχηματίζονται οὕτω δύο φρούρια, κείμενα οὐχὶ μακρὰν τοῦ πρὸς τὸν Εὔξεινον στομίου (δηλ. τὰ σύγχρονα *Ρούμελη Καβὰκ* καὶ *'Ανατολοῦ Καβάκ*). Ὑπάρχει ἐπίσης ἐκεῖ ναὸς ἀφιερωμένος εἰς φρυγικὴν θεότητα, περιώνυμος καὶ τυγχάνων κοινῆς λατρείας. Κατόπιν ἔρχεται ὁ *Χρυσορρόας*, ἠρέμα ῥέων· κυλινδεῖ οὗτος ἄμμον προσομοίαν χρυσῷ. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου ῥέει οὗτος, εὕρηται ἡ *Τιμαία*, πύργος πανύψηλος, πανταχόθεν ὁρατός, διαχέων τὸ φῶς του εἰς μεγάλην ἔκτασιν θαλάσσης· ἐκτίσθη διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ναυτιλλομένων (ad salutem navigantium), διότι ἀμφότεραι αἱ ἀκταὶ τοῦ Εὐξείνου στεροῦνται ἀγκυροβολίων πρὸς καταφυγὴν πλοίων. Ζωηραὶ πυραὶ ἀναπτόμεναι εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ πύργου ἐκπέμπουσι τὸ φῶς αὐτῶν, ὅπως δείξωσι τὴν ἀληθῆ πλεῦσιν τὴν ὁδηγοῦσαν εἰς τὸ στόμιον τοῦ Εὐξείνου. Οἱ βάρβαροι ὅμως ἀφαιροῦσι πᾶσαν ἐμπιστοσύνην τῶν ναυτικῶν πρὸς τὴν δεικνύουσαν τὴν ἀλήθειαν πυρὰν ταύτην (Verarum facium), διότι ἀνάπτοντες δολερὰς πυρὰς ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς *Σαλμυδησσοῦ*, παρασύρουσι τοὺς ναυτικοὺς εἰς σφαλερὰν πλεῦσιν. Ναυάγιον ὅθεν ἀνέμενε πάντοτε ἐκείνους, οἵτινες, συγχέοντες τὰ δολερὰ ταῦτα σήματα πρὸς τὰ ἀληθῆ, θὰ ἀπεπλανῶντο τῆς πορείας των. Τώρα πλέον (προσθέτει ὁ Διονύσιος) ἐσβέσθη ὑπὸ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου ὁ πυρσὸς καὶ ὁ πύργος κατὰ τὸ πλεῖστον κατέρρευσε. Πλησίον δὲ τῆς θέσεως τὴν ὁποίαν περιεγράψαμεν ὑπάρχει θέσις ὀνομαζομένη *Φωσφόρος*, εἴτε ἀπὸ τοῦ ἐκεῖ ναοῦ τῆς 'Αρτέμιδος, εἴτε ἐκ τοῦ «ἀρχαίου» φάρου (antiqua phare), ὅστις εὑρίσκεται πλησιέστατα ἐκεῖ. Κατόπιν ὁ 'Εφεσίων λιμήν. Τὴν ἀνωτέρω δὲ τοῦ Διονυσίου περιγραφὴν προσεπικυροῖ ὁ ἐκ Λήμνου Φλάβιος Φιλόστρατος, ἀναφέρων καὶ τὸν ναὸν «καὶ τὸν ἐπὶ τῷ στόματι πυρσόν, ὃς ἤρτηται εἰς φρυκτωρίαν νεῶν αἳ πλέουσιν ἐκ τοῦ Βοσπόρου».

Ἕτερον πυρσὸν ἐν Χρυσοπόλει ἀποκαλύπτει ὁ *Πευτιγγεριανὸς Χάρτης*, σημειῶν διὰ τὴν πόλιν ταύτην κτίριον διώροφον καὶ ἐπ' αὐτοῦ κύκλον ἐπὶ κοντοῦ, ὅπερ σύμβολον γενικῶς μεταχειρίζεται ὁ χάρτης οὗτος πρὸς ὑποδήλωσιν πόλεων ἐχουσῶν φάρον. Παρατηρεῖται ἐπὶ πλέον καὶ ἄλλη τις σπουδαία λεπτομέρεια εἰς τὸν χάρτην τοῦ Peutinger ὡς πρὸς τὴν Χρυσόπολιν: Τὸ ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς ἀκτῆς ἀποκρύπτει τὴν βάσιν τοῦ συμβόλου, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ συντάξας τὸν χάρτην ὑποδηλοῖ τὸν πυρσόν· καὶ τοῦτο ἵνα τονίσῃ ὅτι ὁ πυρσὸς δὲν ἦτο ἐπ' αὐτῆς ταύτης τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς, ἀλλ' ἐπὶ βραχονησῖδος ἐγγὺς ταύτῃ κειμένης. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει εἰ μὴ μία μόνον ἐκεῖ βραχονησίς, ἄγεταί τις εἰς τὸ ἀσφαλὲς συμπέρασμα, ὅτι ὁ πυρσὸς τῆς Χρυσοπόλεως ἔκειτο ἐπὶ τῆς αὐτῆς βραχονησῖδος, ἐφ' ἧς ἵδρυται ὁ σύγχρονος αὐτόματος φάρος τοῦ Σκούταρι, τῆς γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κὶζ Κουλέ*, ἢ *Λεάνδρου Πύργος*.

Ἄλλον μέγαν φάρον, βυζαντινὸν αὐτόν, ἀναφέρει ὁ Pierre Gilles (*Γύλλιος*) ὡς ὑπάρξαντα ἐπὶ τοῦ *Πανίου* ἀκρωτηρίου, εἰς τὴν θέσιν δηλαδὴ τοῦ συγχρόνου φάρου τοῦ *Ρούμελη-Φενὰρ* (*Gronovius* τόμ. VI Thesaur. antiq. Graec: de Bosporo Tracico I, 11, 21 ἐν 'Εθν. Βιβλιοθ.) εἰς τὸν σύγχρονον ὅρμον *Φαναράκι*: Τὸ ἀκρωτήριον Πάνιον, γράφει, εἶναι εἶδος χερσονήσου μετ' ἰσθμοῦ, περιβρεχομένης κατὰ τὰς τρεῖς αὐτῆς ἀκτάς. Ἐπί τινος τῶν ἄκρων τῆς γλώσσης ταύτης ἐγείρεται φάρος ἢ φανός, λόγῳ τοῦ ὁποίου οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι συνηθίζουσι νὰ προσδίδωσι τὴν κατάληξιν *-άριον*, ὠνόμασαν τὴν θέσιν *Φανάριον*. Ὁ πύργος εἶναι ὀκτάγωνος φέρων ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ἀνὰ πᾶσαν νύκτα ἀναπτομένην χάριν τῶν ναυτιλλομένων, λυχνίαν. Περὶ δὲ τὴν λυχνίαν ὑπάρχει ὑελοστάσιον, συνδεδεμένον διὰ μολύβδου καὶ οὐχὶ διὰ γύψου, τοῦθ' ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι πρόκειται περὶ ἔργου οὐχὶ τουρκικοῦ ἀλλὰ χριστιανικοῦ. Τὸν φάρον τοῦτον ἀναφέρει καὶ ὁ χρονικογράφος *Συμεὼν Μαγίστρος* (Ἑλλην. Πατρολογία ἐκδ. *Migne* τ. 109, σ. 807 § 146).

'Αντιθέτως, τὸν ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου *'Ανατολοῦ-Φενὰρ* φάρον «ἀντίφωτον τῷ ἐν τῇ Εὐρώπῃ» λέγει ὁ *Δοσίθεος* (Δωδεκαβίβλου ΙΒ, θ, 2) «μὴ ὄντα πρότερον ἔκτισεν ὁ Κιουπρουλόγλης Βεζύρης τῷ 1675 ἔτει». Ἕτερος μέγας βυζαντινὸς φάρος γνωστὸς ἠγείρετο ἐν αὐτῇ τῇ βασιλευούσῃ παρὰ τὸ *Χρυσοτρίκλινον* καὶ τὸν ναὸν τῆς *Παναγίας τοῦ Φάρου*, διῆκε δὲ μέχρις αὐτοῦ μαρμαρόκτιστος περίπατος (*Θεοφάνους Συνέχεια* Βίος Βασιλείου, λόγ. Ε § η καὶ Στ. § ιϐ Ἑλλ. Πατρολ. *Migne* τόμ. 109 σ. 411 § 394 καὶ σ. 351 § 336 —*'Ιωσὴφ Γενεσίου* Βασιλ. Α § 19, Ἑλλην. Πατρ. *Migne* τ. 109 σ. 996 § 7). Ἄγνωστος εἶναι ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ὁ φάρος οὗτος ἀνηγέρθη· τὰ ἐρείπια ὅμως αὐτοῦ ἐγγὺς καὶ ΒΑ τῶν *Νουμέρων*, ἔτι καὶ νῦν σῳζόμενα, προδίδουσι τὴν καθαρῶς βυζαντινὴν τοῦ ἔργου καταγωγὴν (*Πασπάτη* Βυζ. ἀνακτ. 149). Πιθανῶς δὲ τὸν φάρον τοῦτον—παρὰ τὸ σύγχρονον *Σεράϊ Μπουρνοῦ*—ὑπαινίσσεται ἡ Tabula Peutingeriana διὰ τοῦ συμβόλου της ἐν τῷ χάρτῃ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπερ ὁ *Thiersch* (Pharos antike islam und occident σελ. 25, σχ. 35) δικαίως ὑπολαμβάνει ὡς ὑπαινισσόμενον ἀρχαῖον πυρσόν. Ἡ δὲ *Θεοφάνους Συνέχεια* («Περὶ τῆς Λέοντος Βασιλείας» λογ. Α § ε. *Ἑλλ. Πατρολ. Migne* τόμ. 109, σ. 34 § 19) ἀναφέρει τὸν φάρον «ἀντίμιμον τοῦ κατὰ τὴν 'Αλεξάνδρειαν ὄντα».

ϐ) Ὁ σύγχρονος φωτισμός: Ὁ σύγχρονος τοῦ Βοσπόρου φωτισμός, γενόμενος ἐν μέρει μὲν ὑπὸ τῆς 'Οθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας (1857—1861), κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ ὑπὸ τῆς γαλλικῆς ἑταιρείας «Administration des Phares de l'Empire Ottoman» (ἀπὸ τοῦ 1861 καὶ ἐφεξῆς), ἀποτελεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ αὐτομάτων φάρων *Ἄγκα* (ἀντικαταστησάντων ἀπὸ τοῦ 1912 τοὺς διὰ πετρελαίου παλαιούς), ἐξαιρουμένων δηλαδὴ μόνον τῶν ἐπὶ τῶν κεράτων τοῦ στομίου φάρων. Οὕτω πάντες οἱ «Ἄγκα» τοῦ Βοσπόρου (πλὴν δύο φωτοβόλων σημαντήρων), ἔχουσι διάρκειαν ἐκλάμψεως 0,3, ἐκλείψεως 2,7 καὶ περιόδου 3,0 δ. λ, ὅπως δὲ ὁ διαπλέων, ἔχων πρὸ αὐτοῦ τοὺς διαφόρους πυρσούς, μὴ διατρέχῃ κίνδυνον ὑπολαμβάνων τὸν μὲν διὰ τὸν δέ, ἡ ἑταιρεία τῶν ὀθωμανικῶν φάρων ἔλαβε τὸ μέτρον, ὅπως πάντες οἱ ἐντὸς τοῦ Βοσπόρου πυρσοὶ ἐκπέμπωσι πρασίνας ἐκλάμψεις 5 μίλ. ἐφ' ὅσον ἵδρυνται ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς καὶ ἐρυθρὰς ἐκλάμψεις διὰ τοὺς ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς.

Εἶναι δὲ οἱ πυρσοὶ οὗτοι συμμείγδην κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνάπλου: *'Ακρωτ. Σεράϊ Μπουρνοῦ* (εὐρωπ. ἀκτή: πλάτ. 41°00'10" Β, μῆκ. 28° 59'25" 'Αν.) λευκὸν σκαρδαμῦσσον 18 μιλλ. Νησὶς *Κχὶζ-Καλὲ* ἢ *Πύργος τοῦ Λεάνδρου* (ἀσιατ. ἀκτὴ Χρυσοπόλεως: πλάτ. 41°01'00" Β, μῆκ. 29°00'30" 'Αν.) ἐρ. ἐκλ. *Κουροῦ Τσεσμὲ* (εὐρωπ. ἀκτή: ἐπὶ τῆς ὑφάλου *Ντουϊμί*, πλάτ. 41°03'20" Β, μῆκ. 29°02'45" 'Αν.) πρ. ἐκλ. *Μπεμπέκι* (εὐρωπ ἀκτή: πλάτ. 41° 04'30" Β, μῆκ. 29°03'55" 'Αν.) πρ. ἐκλ. *Κανδυλλὺ-Μπουρνοῦ* (ἀσιατ. ἀκτή: πλάτ. 41°04'15" Β, μῆκ. 29°03'30" 'Αν.) ἐρ. ἐκλ. *Ρούμελη-Χισσὰρ* (εὐρωπ. ἀκτή: πλάτ. 41° 04' 50" Β, μῆκ. 29° 02' 00" 'Αν.) πρ. ἐκλ. *Καλινδζὲ* (ἀσιατ. ἀκτή: πλατ. 41° 05' 55" Β, μῆκ. 29° 04' 05" 'Αν.) ἐρ. ἐκλ. *Γιεννῆ-Κιοϊ* (εὐρωπ. ἀκτή. Εἰς τὴν ἀποχὴν τῆς ὑφάλου) ἐκλ. πρ. *Κιρὶτς-Μπουρνοῦ* (εὐρωπ. ἀκτὴ Θεραπειῶν: πλάτ. 41° 08' 36" Β, μῆκ. 29° 03 03" 'Αν.) ἐκλ. πρ. *Οὐμοὺρ-Γιαρὶ* (ἀσιατ. ἀκτὴ) φωτοβόλος σημαντήρ, σκαρδαμῦσσον ἐρυθρόν. *'Ανατολοῦ-Καβὰκ* (ἀσιατ. ἀκτή: πλάτ. 41° 10' 30" Β, μῆκ. 29° 05' 10" 'Αν.) ἐκλ. ἐρ. *Ρούμελη Φενὰρ* (εὐρωπ. ἀκτή: πλάτ. 41° 14' 10" Β, μῆκ. 29° 06' 46" 'Αν.) διὰ πετρελαίου λευκὸν σταθερὸν 18 μιλλίων καὶ *'Ανατολοῦ-Φενὰρ* (ἀσιατ. ἀκτή: πλάτ. 41° 13' 50" Β, μῆκ. 29° 09' 06" 'Αν.) λευκὸν σταθερὸν ποικιλλόμενον ὑπὸ ἀναλαμπῶν ἐναλλὰξ λευκῶν καὶ ἐρυθρῶν 23 μιλλίων.

Σηματοφόρος ὑπάρχει εἰς τὸν *'Εφεσίων λιμένα* (*Μπουγιοὺκ-λιμὰν* (πλάτ. 41° 12' 30" Β, μῆκ. 29° 05' 30" 'Αν.). Σήματα ἠχηρὰ δὲ ἐκπέμπονται ἐν ὁμίχλῃ ἀπὸ μὲν τοῦ φάρου *'Ανατολοῦ-Καβὰκ* διὰ σειρῆνος (ἦχος 9 δ. λ.· σιγὴ 111 δ. λ.) ἀνὰ δύο λεπτά, ἀπὸ δὲ τοῦ ἀκρωτηρίου *Κοὺμ-Μπουρνοῦ* (πλάτ. 41° 13 10" Β, μῆκ. 29° 09' 50" 'Αν.) διὰ βολῶν πυροβόλου (1 βολὴ ἀνὰ 5 λεπτά).

Παρὰ τὸ ἄριστον τῆς λειτουργίας τῶν ὑφισταμένων πυρσῶν, ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις ἐν τῷ Βοσπόρῳ σημεῖα, τῶν ὁποίων ἡ ἔλλειψις φωτισμοῦ ἐφελκύει τὴν προσοχήν. Λόγῳ τούτου ἡ Κοινωνία τῶν 'Εθνῶν ἀνέθεσεν εἰς τὴν «'Επιτροπὴν ἐπὶ τῶν Στενῶν» τὴν μελέτην τῆς συμπληρώσεως τοῦ φωτισμοῦ ἐν 'Ελλησπόντῳ, Προποντίδι καὶ Βοσπόρῳ, τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης ἀναθεσάσης εἰς τά, ἐκ τῶν ναυτικῶν ἀκολούθων τῶν διαφόρων κρατῶν, μέλη της τὴν σύνταξιν τῆς τοιαύτης μελέτης. Ἐκ πασῶν δὲ τῶν μελετῶν τούτων προεκρίθη ἡ τῆς διευθύνσεως τῶν φάρων τῆς Ἑλλάδος, ἥτις, ὑποβληθεῖσα διὰ τοῦ ἐν 'Αγκύρᾳ-Κωνσταντινουπόλει ναυτικοῦ ἀκολούθου, ἐδημοσιεύθη κατὰ πιστὴν μετάφρασιν ἐν τῇ «Rapport de la Commission des Détroits à la Société des Nations» τοῦ ἔτους 1925 (σελ. 30—36, Κων)πολις, τύποις γαλλικῆς τυπογραφ. *Λ. Μουρκίδου*, 1926). Σ. Ε. Λ.

—**Βόσπορος** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ταυρικῆς χερσονήσου, πρωτεύουσα αὐτῆς, εἰς τὸ στόμιον τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου, ἡ ἐπικρατέστερον καλουμένη *Παντικάπαιον*. —Κ.

—**Βόσπορος *Κιμμέριος*** ἢ ***Κιμμερικὸς*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο: 1) Ὁ στενὸς πορθμὸς ὁ ἑνῶν τὴν *Μαιῶτιδα λίμνην* (σημ. *'Αζοφικὴν θάλασσαν)* μετὰ τοῦ Εὐξείνου πόντου, δηλαδὴ ὁ σημερινὸς πορθμὸς τοῦ *Κέρτς*. 2) Τὸ περὶ αὐτὸν βασίλειον τὸ ἐκτεινόμενον ἐπὶ ὁλοκλήρου τῆς Ταυρικῆς μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τανάϊδος (*Δὸν*) πρὸς Δ., ἐνῷ τὰ πρὸς Α. σύνορα αὐτοῦ ἦσαν ἀκαθόριστα.

Ὁ πορθμὸς εἶναι μόνον κατὰ τὸ θέρος πλωτός, διότι τὸν χειμῶνα πήγνυται. Μιθριδάτης ὁ ΣΤ' διέβη αὐτὸν πεπηγότα μετὰ τοῦ ἱππικοῦ του. Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης του ἔκειτο ἡ πρωτεύουσα *Παντικάπαιον* ἢ *Βόσπορος*, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ Ἑλλήνων ἀποίκων, καὶ ἀπέναντι αὐτῆς ἡ ἐμπορικωτάτη καὶ πλουσία *Φαναγορία* (ἢ *Φαναγόριον* ἢ *Φαναγόρη*), ἀποικία τῶν Μιλησίων. Τὸν Κιμμέριον Βόσπορον διέπλεον τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα, φθάνοντα μέχρι τοῦ στομίου τοῦ Τανάϊδος, ὅπως προμηθεύωνται σῖτον ἀπὸ τῆς εὐφορωτάτης ταύτης χώρας καὶ ταρίχους ἰχθῦς.

Ἡ ἱστορία τοῦ ὁμωνύμου βασιλείου δὲν εἶναι ἱκανῶς γνωστὴ πρὸ τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. 'Αρχαιότατοι κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν οἱ *Κιμμέριοι Σκύθαι*. Πρῶτος γνωστὸς βασιλεὺς ἀναφέρεται ὁ *Σπάρτοκος* καὶ τελευταῖος ὁ *Παραισάδης Ε'*, ὅστις τῷ 115 π. Χ., μὴ δυνάμενος νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ βασίλειόν του ἐναντίον τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων, παρεχώρησεν αὐτὸ εἰς τὸν Μιθριδάτην τὸν ΣΤ'. Οἱ Ρωμαῖοι (Πομπήϊος) ἀνεγνώρισαν τὴν ἀρχὴν τοῦ υἱοῦ του Φαρνάκου ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου, ἀλλ' ὁ 'Ιούλιος Καῖσαρ προσήρτησε τὴν χώραν εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος. Τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα οἱ Οὖννοι καὶ εἶτα οἱ Γότθοι καὶ οἱ Χάζαροι κατέλαβον τὸν Βόσπορον, τῷ δὲ 640 μ. Χ. ὁ Ἡράκλειος ὑπήγαγεν αὐτὸν ὑπὸ τὸ βυζαντινὸν κράτος, ἀποτελέσαντα τὸ θέμα τῆς *Χερσῶνος*. Τῷ 988 κατέλαβον αὐτὸν οἱ Ρῶσοι καὶ εἶτα οἱ Τάταροι καὶ οἱ Τοῦρκοι (περὶ τῆς νεωτέρας ἱστορίας τοῦ *Κιμμερίου Βοσπόρου* βλ. λ. **'Αζοφική**).

—**«Βοσπόρου *ἀνάπλους*»**. Ἔργον γεωγραφικὸν *Διονυσίου τοῦ Βυζαντίου*, συγγραφὲν περὶ τὰ τέλη τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος, ὅπερ καὶ σήμερον ἔτι (ἡ ἀρίστη τῶν ἐκδόσεών του, μετὰ σχολίων, ὑπὸ Didot 1874 καὶ ὑπὸ τίτλον «De Bosporo Navigazione) θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς τέλειον ὑπόδειγμα «ναυτιλιακῶν ὁδηγιῶν», ὡς προκύπτει ἐκ τῶν σῳζομένων αὐτοῦ μερῶν (διότι ἀτυχῶς δὲν διεσώθη ὁλόκληρον ἐν πρωτοτύπῳ) καὶ ἐκ περισωθείσης μεταφράσεως εἰς τὴν λατινικήν. Διότι ὁ Pierre Gilles (ὁ εἰς *Γύλλιον* μεταβληθεὶς παρ' ἐνίων), ὃν Φραγκῖσκος ὁ Α' ἐπεφόρτισε νὰ περιηγηθῇ τὴν 'Οθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν, ἐπέτυχε νὰ ἀνεύρῃ λατινικὰς μεταφράσεις τῶν πλείστων τῶν ἐλλειπόντων χωρίων, οὕτω δὲ τὸ πολύτιμον αὐτὸ σύγγραμμα ἀποκατέστη σχεδὸν ἀκέραιον. Ὁ *'Αλλὰρ* γράφων ἱστορίαν τῶν φάρων (Phares I, 15) συγχέει τὸν Διονύσιον τὸν Βυζάντιον πρὸς τὸν *Διονύσιον τὸν Χαρακηνόν*, καὶ κατ' ἐπακολούθημα, τὴν ἔμμετρον «Οἰκουμένης περιήγησιν» τοῦ δευτέρου πρὸς τὸν «Βοσπόρου ἀνάπλουν» τοῦ πρώτου. Σ. Ε. Λ.

Βόσρα *[Γεωγρ.]*· βλ. Βοσορά.

Βοσσὲρ (Vosseur), ***Βίκτωρ***. Γάλλος ἀξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ (1831—1911), προερχόμενος ἐκ τῆς πολυτεχνικῆς σχολῆς τῶν Παρισίων, ὑπηρετήσας ἀπὸ τοῦ 1855 ὡς κατώτερος ἀξιωματικὸς εἰς σύνταγμα τῆς γραμμῆς καὶ εἰς σύνταγμα κυνηγῶν τῆς 'Αφρικῆς συμμετασχὼν μετὰ τούτου ὡς λοχαγὸς κατὰ τὴν 1ην περίοδον τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου τοῦ 1870, μεθ' ὅ, ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1870, φέρων τοὺς βαθμοὺς ταγματάρχου καὶ ἀντισυνταγματάρχου, εἰς τὸ γενικὸν στρατηγεῖον τῆς στρατιᾶς τοῦ Ρήνου ἀρχικῶς, εἰς τὸ τῆς 2ας στρατιᾶς κατόπιν. 'Αφοῦ βραδύτερον, ὡς συνταγματάρχης καὶ ὡς ὑποστράτηγος ὑπηρέτησεν ὡς ἐπιτελάρχης σώματος στρατοῦ καὶ ὡς διοικητὴς ταξιαρχίας ἱππικοῦ, μετεκλήθη τῷ 1884 εἰς Ἑλλάδα ὡς ἀρχηγὸς τῆς πρώτης γαλλικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς πρὸς ὀργάνωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, παρακολουθηθεὶς ὑπὸ τῶν λοχαγῶν Chevalier τοῦ πεζικοῦ καὶ Perruchon τοῦ πυροβολικοῦ.

Ὁ Βοσσὲρ παρέμεινεν ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην ἀπὸ τοῦ 1884—1887, εἰργάσθη δὲ εἰλικρινῶς ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ δι' ὃν μετεκλήθη, ἄνευ ὅμως σημαντικῶν ἀποτελεσμάτων, διότι εἶχεν ἁπλῶς συμβουλευτικὴν γνώμην. Αἱ περὶ «ὀργανώσεως τοῦ στρατοῦ, ὀχυρώσεως τῆς χώρας καὶ πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Ἑλλάδος», μελέται του ἀπετέθησαν εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ὑπουργείου. Ὁπωσδήποτε ὁ πόλεμος τοῦ 1897 ἐγένετο μὲ τὸν ὀργανισμὸν στρατοῦ τοῦ Βοσσέρ, αἱ δὲ γνῶμαί του ἐλήφθησαν ἐν μέρει ὑπ' ὄψει ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐπιτελείου (Ἔκθεσις τοῦ Διαδόχου σελ. 8—12). Αἱ σχε-

Digitized by Google

τικαὶ πρὸς τὸ *προγεφύρωμα* τῆς Λαρίσης γνῶμαί του, καίπερ ὀρθαί, ἅτε καθορίζουσαι «ὅτι ἡ ἄμυνα τῆς Λαρίσσης δέον πρωτίστως νὰ στηρίζηται ἐπὶ τῶν κινήσεων τοῦ κατέχοντος τὴν ἔκτασιν ταύτην στρατεύματος, εἰς ὃ τὰ διάφορα ἀμυντικὰ ἔργα θὰ χρησιμεύσωσι μόνον ὡς σημεῖα στηρίγματος ἐν ταῖς κινήσεσιν», δὲν ἦσαν ἀρκετὰ κατηγορηματικαί, ὥστε νὰ μεταστρέψουν τὰς πεπλανημένας ἀντιλήψεις μερίδος ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν τῆς ἐποχῆς, οἵτινες ἀπέδιδον εἰς τὸ ἐν λόγῳ προγεφύρωμα ἀξίαν διὰ τὴν ἄμυναν τῆς Λαρίσης, ἣν δὲν εἶχε. Ὁ Βοσσέρ, ἐπανελθὼν εἰς Γαλλίαν, προήχθη εἰς ἀντιστράτηγον, διῴκησε μεραρχίαν ἀρχικῶς, σῶμα στρατοῦ κατόπιν, ἕως οὗ ἀπεστρατεύθη τῷ 1896. Ν. Θ. Κ.

Βοσσίλας. Βούλγαρος ἄρχων, ὅστις ἐγκαταλιπὼν τὴν πατρίδα του μετέβη εἰς Βυζάντιον, ἔνθα ἐτιμήθη μεγάλως ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου (1295—1320), καὶ διορισθεὶς στρατηγὸς ἀπεστάλη κατὰ τῶν εἰς Σωζόπολιν ἐπιδραμόντων Βουλγάρων. Συναντήσας τοὺς ἐπιδρομεῖς ἐνίκησεν αὐτοὺς καὶ κατεδίωξεν ἐπὶ πολύ, ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον διήρχετο τὸν ποταμὸν Σκαφ δᾶν διὰ τῆς ἐπ' αὐτοῦ γεφύρας, ἣν οἱ Βούλγαροι εἶχον προηγουμένως ὑποσκάψει, αὕτη κατέπεσε καὶ οἱ ἐπ' αὐτῆς ἐκρημνίσθησαν εἰς τὸν ποταμόν. Οἱ Βούλγαροι ἐπιστρέψαντες ἐπέπεσαν κατὰ τῶν ἐν ἀταξίᾳ διατελούντων Βυζαντινῶν, οἵτινες μεγάλας ὑποστάντες ἀπωλείας κατέφυγον μετὰ τοῦ Βοσσίλα εἰς Ἀδριανούπολιν. Τῷ 1305 ἐστράτευσε μετὰ τῶν στρατηγῶν Δούκα καὶ Οὐμβερτοπούλου κατὰ τῶν Καταλάνων μισθοφόρων, οἵτινες στασιάσαντες εἶχον καταλάβει τὴν Καλλίπολιν καὶ ἐδῄουν τὴν Θρᾴκην. Καὶ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ὑπέστη ἀτυχήματα, διότι ὁ Βυζαντινὸς στρατὸς ἐμπεσὼν εἰς ἐπιτηδείως στηθεῖσαν ἐνέδραν ὑπὸ τῶν Καταλάνων ὑπέστη δεινὴν ἧτταν, πλείστων φονευθέντων καὶ ἔτι πλειοτέρων τραυματισθέντων, ἐν οἷς καὶ ὁ Βοσσίλας. Μετὰ τὴν ἴασιν τῆς πληγῆς του ἐστράτευσε πάλιν κατὰ τῶν Καταλάνων, ὡς διοικητὴς τοῦ σώματος τῶν Τουρκοπούλων, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μιχαὴλ Θ΄ Παλαιολόγου (συμβασιλέως τοῦ Ἀνδρονίκου Β΄), ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡττήθη καὶ ὑπεχώρησεν εἰς Πάμφυλον. Ἔκτοτε δὲν ὑπάρχουν πληροφορίαι περὶ αὐτοῦ.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βόσσιος (Vossius)· βλ. Φός.

Βοσσκρέσσενσκαΐα (Vosskréssenskaïa). Τίτλος ρωσικοῦ χρονικοῦ, ἀναφερομένου εἰς τὴν περίοδον, ἥτις ἐπηκολούθησε τὴν συνένωσιν τῶν ρωσικῶν πριγκιπάτων ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Μοσχοβιτῶν. —Α.

Βόσσοβα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Σφηκιά.

Βόσσος, *Πέτρος.* Κληρικὸς καὶ ἁγιογράφος ἐν Ἑπτανήσῳ (1750—1802). Ἔργα αὐτοῦ πολλὰ σῴζονται ἐν Ζακύνθῳ καὶ Κεφαλληνίᾳ. Ἐδημιούργησε τὸ πλεῖστον μεγάλας εἰκόνας δεσποτικὰς παριστώσας τὴν Θεοτόκον, τὸν Ἰησοῦν, τὸν ἅγιον Σπυρίδωνα, τὸν ἅγιον Διονύσιον κ. λ. π. Ἡ τέχνη τοῦ εἰκονογράφου τούτου, ἀντιπροσωπευτικὴ τῆς ἐποχῆς, χαρακτηρίζεται ὡς προϊοῦσα κατάπτωσις τοῦ βυζαντινοῦ ρυθμοῦ. Πάντως ὁ Βόσσος παραμένει ὡς εἷς τῶν τελευταίων καλῶν εἰκονογράφων τοῦ βυζαντινοῦ ρυθμοῦ τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος. Ν. Δ. Κ.

Βοσσουέτος (Bossuet), *Ἰάκωβος* (Jacques Benigne). Ἐγεννήθη ἐν Ντιζὸν τῆς Γαλλίας τῇ 27 Σεπτεμβρίου 1627 ἐκ πατρὸς τοῦ Benigne Bossuet καὶ μητρὸς τῆς Μαγδαληνῆς τὸ γένος Mouchette. Μαθητεύσας τὸ πρῶτον παρὰ τοῖς Ἰησουίταις, ἐζητήθη παρ' αὐτῶν νὰ καταριθμηθῇ εἰς τὸ τάγμα των, ἀλλ' ἡ οἰκογένειά του ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Παρισίους, ὅπου τῷ 1642 εἰσήχθη εἰς τὸ κολλέγιον τῆς Ναβάρρας, ἔνθα συνεδέθη πολὺ καὶ διὰ φιλίας ἰσοβίου πρὸς τὸν πρῶτον χρηματίσαντα διδάσκαλον αὐτοῦ Νικόλαον Cornet. Ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῶν ἐν Παρισίοις σπουδῶν του τὸ ρητορικὸν τάλαντον αὐτοῦ προσείλκυσε τὸν θαυμασμὸν πάντων τῶν γνωρίμων του.

Τῷ 1648, ἀποπερατώσας τὰς ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ σπουδάς του, ἐπεδόθη μετὰ ζήλου εἰς τὴν μελέτην τῆς Γραφῆς, τὴν ὁποίαν, ἑλκυσθεὶς ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας ἐκ τῆς ποιητικῆς ἐμπνεύσεως τοῦ Ἡσαΐου, εἶχε καταστήσει προσφιλὲς ἀνάγνωσμά του, μέχρι σημείου, ὥστε νὰ ἐκμάθῃ αὐτὴν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ στήθους. Τῷ 1649 ἐχειροτονήθη διάκονος καὶ τῇ 16 Μαΐου 1652 ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τῆς θεολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Σορβόνης, μεθ' ὃ ὠνομάσθη ἀρχιδιάκονος τοῦ Sarrebourg ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τοῦ Metz. Μετὰ μῆνάς τινας ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ Saint Vincent de Paul, χάρις δ' εἰς τὰς συστάσεις τούτου καὶ τοῦ Cornet ἐγνωρίσθη μετὰ πλείστων προσωπικοτήτων τῆς Γαλλίας.

Ἀποχωρήσας ἐν τῷ μεταξὺ εἰς Metz ἐπεδόθη ἐπὶ ἑξαετίαν ὁλόκληρον εἰς τὴν σπουδὴν τῶν Πατέρων, τότε δὲ συνέγραψε καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ «Réfutation du Catechisme de Paul Ferry». Τῷ 1662 ἡ φήμη του ὡς ἱεροκήρυκος εἶχε φθάσει εἰς τὸ κατακόρυφον. Ἐν τούτοις ὁ Βοσσουέτος ἐξηκολούθει παραμένων εἰς Metz, ἐπεσκέπτετο δ' ὅμως καὶ τοὺς Παρισίους διὰ νὰ ἐκφωνῇ τοὺς πανηγυρικοὺς αὐτοῦ, τινὰς τῶν ὁποίων ἀπήγγειλεν ἐν τῇ αὐλῇ ἐνώπιον τῆς βασιλίσσης καὶ ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς ἐπιδοκιμασίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του (1667), ὁ Βοσσουέτος ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς εἰς Παρισίους, ὅπου ἐξηκολούθησε τὸ ὁμιλητικὸν ἔργον του. Ἡ προπαρασκευή του συνίστατο εἰς τὸν καταρτισμὸν κυρίως τοῦ σχεδίου τοῦ λόγου του καὶ εἰς τὴν συγγραφὴν μόνον τεμαχίων τινῶν. Ἐκήρυττε λοιπὸν αὐτοσχεδίως, ἐκ τοῦ προχείρου ἐξευρίσκων τὸ λεξιλόγιον καὶ καταρτίζων τὰς φράσεις τοῦ κηρύγματος αὐτοῦ. Οἱ λόγοι του, κατὰ τὸν Lachet, κατατάσσονται εἰς τρεῖς περιόδους: Εἰς τὴν τοῦ Metz, εἰς τὴν ὁποίαν διακρίνεται ἀκόμη ἡ ἀτέλεια τῆς σκέψεως καὶ ἐκφράσεως· εἰς τὴν τῶν Παρισίων, τῆς ὁποίας οἱ λόγοι διακρίνονται διὰ τὴν δύναμιν καὶ λαμπρότητα· καὶ τὴν τοῦ Meaux, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ ἄψογος χάρις τῆς συνθέσεως ἐπιτυγχάνεται δαπάναις τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Bourdaloue ἤρχισε νὰ ἐπισκιάζῃ τὸν Βοσσουέτον, ἀλλ αἱ oraisons funèbres, (ἐπικήδειοι λόγοι), τῶν ὁποίων ἡ ἐκφώνησις συμπίπτει κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν, κατέστησαν αὐτὸν ἀπαράμιλλον καὶ ἐπανέδωκαν εἰς αὐτὸν τὴν ἁρμόζουσαν αὐτῷ θέσιν. Εἰς τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ λόγου εἶχον προηγηθῆ οἱ Mascaron καὶ Fléchier, ἀλλ' ὁ Βοσσουέτος ὑπῆρξεν ἀληθὴς δημιουργὸς καὶ οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ τὸ πνεῦμά του προσέλαβε τοιαύτας πτέρυγας, ὅσον ἐγγὺς τοῦ τάφου, ὅταν, ἀπαριθμῶν τὰς ἀρετὰς τῶν ἐξυμνουμένων ὑπ' αὐτοῦ, ζωγραφίζει μετὰ θαυμασίας πτήσεως τῆς φαντασίας καὶ μεθ' ὑπερόχου τέχνης τὰ ἱστορικὰ γεγονότα καὶ τὰς προσωπικότητας τῆς ἐποχῆς.

Λαβὼν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ Προτεσταντισμοῦ ἐπιστροφὴν τοῦ στρατάρχου Turenne, συνέγραψε διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸ ἔργον του «L' exposition de la foi et de la doctrine catholique», ἓν ἐκ τῶν περιφημοτέρων αὐτοῦ ἔργων, ὅπερ μεταφρασθὲν εἰς διαφόρους γλώσσας ἐξεδόθη πολλάκις. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1669 ἐξελέγη ἐπίσκοπος τοῦ Condom χειροτονηθεὶς κατ' Αὔγουστον τοῦ 1670, ὀλίγας δ' ἡμέρας βραδύτερον ὠνομάσθη παιδαγωγὸς τοῦ διαδόχου· θεωρήσας δὲ ὅτι ἡ διαπαιδαγώγησις τοῦ διαδόχου θ' ἀπέβαινεν ὠφελιμωτέρα εἰς τὴν πατρίδα του παρῃτήθη τῆς ἐπισκοπῆς τῇ 31 Ὀκτωβρίου 1671. Πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διαπαιδαγωγήσεως τοῦ διαδόχου συνέγραψε τὰ ἀκόλουθα συγγράμματα: «L'histoire abrégée de la France», «La politique sacrée», καὶ «Traité de la connaissance de Dieu et de soi même» καὶ τὸ περιφημότερον πάντων: «Les discours sur l'histoire universelle».

Τῷ 1671 ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, κατὰ τὸ αὐτὸ δ' ἔτος ἐδημοσιεύθη καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ «L'exposition de la doctrine catholique». Τέλος τῷ 1681 ἐξελέγη ἐπίσκοπος τοῦ Meaux, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1682. Λόγῳ τῆς προσωπικότητος αὐτοῦ ἤσκησεν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῆς Γαλλίας, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος τῶν ἐν Γαλλίᾳ ἀρχιερέων. Κατὰ τὴν μεταξὺ Λουδοβίκου ΙΔ΄ καὶ Ἰννοκεντίου ΙΑ΄ ἔριδα περὶ τῶν δικαιωμάτων τῆς παπικῆς ἕδρας, ὁ Βοσσουέτος εὑρέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Γάλλων ἐπισκόπων, ἀγωνιζόμενος πρὸς περιστολὴν τοῦ ἀπεριορίστου δεσποτισμοῦ τοῦ Πάπα· ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν δ' αὐτοῦ συνεκλήθη τῷ 1682 ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα ἐν Παρισίοις σύνοδος, ὑπὲρ τῶν διακηρύξεων τῆς ὁποίας ὁ Βοσσουέτος συνέγραψε τὸ ἔργον αὐτοῦ «Défense de la doctrine du clergé de France».

Ἀλλ' ὁ Βοσσουέτος διεκρίθη καὶ ὡς ἀντιρρητικός. Οὕτω κατὰ τῶν Προτεσταντῶν συνέγραψε τῷ 1688 τὸ ἔργον «L'histoire des variations des Églises Protestantes», ἐν τῷ ὁποίῳ εἰς 15 βιβλία ἐπιδιώκει ν' ἀποδείξῃ τὰς ἀντιφάσεις τῶν προτεσταντικῶν ἐκκλησιῶν. Τῷ 1689 ἀνεμείχθη εἰς τὸ ζήτημα τῶν ὀπαδῶν τῆς Ἰωάννης Κουυὼν (Quietisme), πρὸς τὸ μέρος τῶν ὁποίων εἶχε ταχθῆ ὁ Φενελών. Ὁλόκληρος ἡ Γαλλία μετ' ἐνδιαφέροντος ἀδιαπτώτου παρηκολούθει ἐπὶ μακρὰ ἔτη τὴν ἔριδα τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν, εἰς τὴν ὁποίαν διετίθεντο πραγματικοὶ θησαυροὶ εὐγλωττίας, διαλεκτικῆς καὶ πολυμαθείας. Ὁ Βοσσουέτος ἐξῆλθε νικητής, συνέδραμον ὅμως αὐτὸν εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ αἱ σκευωρίαι τοῦ ἡγουμένου ἀνεψιοῦ του. Διὸ καὶ ὁ πάπας, ὅταν ἐξήνεγκε τὴν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀπόφασίν του, προσέθεσεν: «Ἐὰν ὁ Φενελὼν ἀγαπᾷ ὑπερβαλλόντως τὸν Θεόν, ὁ Βοσσουέτος δὲν ἀγαπᾷ ἐπαρκῶς τὸν πλησίον του». Ὁ Βοσσουέτος ἀνεμείχθη ζωηρῶς καὶ εἰς ἔριδα τοῦ Ἰανσενισμοῦ (βλ. λ.). Ἀποτέλεσμα τῶν τόσων κόπων τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Meaux ἦτο νὰ κλονισθῇ σοβαρῶς ἡ ὑγεία του. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1703 κατελήφθη ὑπὸ πυρετοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν ἠδυνήθη ν' ἀπαλλαγῇ. Ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις τῇ 12 Ἀπριλίου 1704.

Ὁ Βοσσουέτος ὠνομάσθη διὰ τὴν ρητορικὴν δεινότητα αὐτοῦ «*ἀετὸς τοῦ Meaux*», ὑπὸ τοῦ Van Oosterzee δὲ παραβάλλεται πρὸς δαψιλὲς ὀρεινὸν ρεῦμα, τὸ ὁποῖον μετὰ βροντῶν μυκώμενον κατέρχεται ὁρμητικῶς ἀπὸ τὰ ὕψη, συμπαρασῦρον πᾶν τὸ ἀνθιστάμενον. Ἡ εὐγλωττία του, κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Hering, θαμβώνει μᾶλλον παρὰ θερμαίνει· κατὰ τὴν κρίσιν δὲ τοῦ Garvie, ὁ Βοσσουέτος ἀναμφιβόλως ὑπῆρξε πολυμαθὴς ὡς θεολόγος, σφοδρὸς ἀντιρρητικὸς καὶ πολεμικὸς συζητητής, τέλειος εἰς τὴν συμπεριφορὰν αὐτοῦ ὡς αὐλικός, ὑπέροχος ὡς ρήτωρ, πλὴν ὅμως ἐστερεῖτο τῆς ζωηφόρου ἐκείνης εὐγλωττίας, ἥτις ἀναγεννᾷ ψυχὰς εἰς σωτηρίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰ πολυπληθῆ ἔργα τοῦ Βοσσουέτου ἐξεδόθησαν ἐπανειλημμένως ἀπὸ τοῦ 1815 καὶ ἐντεῦθεν. Αἱ κυριώτεραι ἐκδόσεις τυγχάνουσιν ἡ τοῦ Lachat (Paris 1862—1866) εἰς τόμους 31 καὶ ἡ τοῦ ἀββᾶ Guillaume (Bar-le-Duc 1877) εἰς τόμους 10. Ἐκ τῶν ἄλλων μερικῶν ἐκδόσεων ἀξιομνημόνευτος τυγχάνει ἡ πεντάτομος λαϊκὴ ἔκδοσις «Oeuvres choisies de Bossuet» ὑπὸ τοῦ Hachette γενομένη (Paris 1903). Συγγράμματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν βιογραφίαν τοῦ Βοσσουέτου ἐκ τῶν μᾶλλον ἀξιομνημονεύτων τυγχάνουσι 1) Vie de Bossuet ὑπὸ τοῦ *Lévesque de Burigny* (1761), 2) Histoire de Bossuet ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου *Bausset* (1814) εἰς τόμους τέσσαρας, 3) Études sur la vie de Bossuet ὑπὸ τοῦ *M. A. Floquet* (1855—1864) τόμ. τέσσαρες, 4) Histoire de Bossuet ὑπὸ τοῦ *Réaume* (1869) τρίτομος.—*Rébelliau*, Bossuet (Paris 1900).—*Verlague*, Bibliographie raisonnée des ouvrages de Bossuet (1907).

Τὰ βοηθήματα, ἅτινα εἴχομεν ὑπ' ὄψει, ἐκτὸς τῶν ἐκκλ. ἱστοριῶν καὶ θεολογικῶν ἐγκυκλοπαιδειῶν, κυρίως εἶναι τὰ ἑξῆς: *A. Largent*, Βιογραφία τοῦ Bossuet παρὰ Vacant et Mangenot, Diction. de Théol. Cathol. τόμ. II σελ. 1049—1089. Τὴν βιογραφίαν τοῦ Βοσσουέτου ἥτις προτάσσεται τῆς μνημονευθείσης ἐκδόσεως τοῦ Hachette.—*Garvie*, The Christian preacher, Edinburgh 1920 σελ. 176.—*Hering*, Lehrbuch der Homiletik σελ. 143.—*Van Oosterzee*, Practical Theology 131.

Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

Βοστάρ. —1) Στρατηγὸς Καρχηδόνιος ἐνταλεὶς ὅπως μετὰ τοῦ Ἀμίλκα καὶ τοῦ Ἀσδρούβα ἀποκρούσῃ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Μ. Ἀτιλίου Ρηγούλου. Καὶ οἱ τρεῖς ὅμως, ἀδέξιοι ὄντες, προυτίμησαν νὰ πολεμήσωσι πρὸς τὰ ὀρεινὰ μέρη, ἐνῷ διέθετον λαμπρὸν ἱππικὸν καὶ ἰσχυρὸν σῶμα ἐλεφάντων. Ἡττήθησαν ὅμως, ὁ δὲ Βοστὰρ αἰχμαλωτισθεὶς (256 π. Χ.). ἐστάλη εἰς Ἰταλίαν. —2) Ἀρχηγὸς τῶν μισθοφόρων Καρχηδονίων οἵτινες ἐπανεστάτησαν ἐν Σαρδηνίᾳ τῷ 256 π. Χ. κατὰ τῶν Ρωμαίων.—3) Πρέσβυς Καρχηδόνιος τοῦ Ἀννίβα παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς Μακεδονίας Φιλίππῳ Γ΄ (215 π. Χ.). Γ. Λ. Λ.

Βοσταράνη *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Μελίτη.

Βοστίδι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Φαρκαδῶνος* τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928)· 758. Δ. Ε. Μ.

βοστιλίδι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κεφαλληνίᾳ ποικιλίας τινὸς *ἀμπέλου.*

Βοστίνα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Πωγωνιανή.

Βοστινίτσα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Δάφνος.

Βοστίτσα *[Γεωγρ.]*. Μεσαιωνικὴ ὀνομασία τῆς πόλεως *Αἰγίου* καὶ τῆς περὶ αὐτὴν περιοχῆς (βλ. λ. Αἴγιον).

— **Βοστίτσης,** *Συνέλευσις*— *[Ἱστορ. Ἀγῶνος]*. Ὁ Παπαφλέσας ἐλθὼν περὶ τὰ τέλη Δεκεμβρίου 1820 εἰς Σπέτσας καὶ Ὕδραν καὶ συναντήσας ἀντιρρήσεις ὡς πρὸς τὴν ἔναρξιν τοῦ Ἀγῶνος, ἂν μὴ ἐφηρμόζετο πρῶτον τὸ σχέδιον τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς περὶ καταστροφῆς τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον, ἔκρινε καλὸν ν' ἀποταθῇ πρὸς τοὺς ἐν Ἀχαΐᾳ ἀρχηγοὺς τῆς Ἑταιρείας, ἵνα γινομένης γενικῆς συνελεύσεως κανονισθῶσι τὰ τῆς ἡμέρας τῆς ἐπαναστάσεως. Μόλις δ' ἔφυγε διὰ τὰ Ἰωάννινα ὁ Χουρσίτ, ἡ συγκέντρωσις ἀπεφασίσθη νὰ συνέλθῃ ἐν Βοστίτσῃ μὲ τὴν πρόφασιν ἐξετάσεως ὑποθέσεων τῆς μονῆς Ταξιαρχῶν, δι' ἃς ἦλθε δῆθεν ὁ Δικαῖος ὡς ἔξαρχος τῶν Πατριαρχείων. Λόγῳ τῶν ἐπικρεμαμένων κινδύνων ὀλίγοι προσῆλθον καὶ δὴ ἐπίσκοποι μὲν ὁ Γερμανὸς Π. Πατρῶν, ὁ Κερνίτσης Προκόπιος, ὁ Χριστιανουπόλεως (Τριφυλίας) Γερμανὸς μετὰ τοῦ πρωτοσυγγέλου του Ἀμβρ. Φρατζῆ, λαϊκοὶ δὲ ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, Σωτήριος Χαραλάμπης καὶ Ἰ. Παπαδόπουλος ἐκ Καλαβρύτων καὶ ἐκ Πατρῶν ὁ Νικ. Λόντος. Αἱ συνεδριάσεις διήρκεσαν ἀπὸ τῆς 26—30 Ἰανουαρίου 1821, διεξαχθεῖσαι ἐν ταῖς οἰκίαις τοῦ Ἀνδρέου Λόντου καὶ τῶν Δεσποτοπούλων. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ Γερμανὸς Π. Πατρῶν προέβαλεν ἕνδεκα ἐρωτήματα πρὸς τὸν Δικαῖον, ὑποχρεώσας αὐτὸν νὰ ἀπαντήσῃ ἀπεριφράστως: δηλαδὴ ἂν εἶναι σύμφωνον ὅλον τὸ ἔθνος, πόθεν οἱ πόροι τοῦ πολέμου, ποῖος ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁπλοφόρων, ποῦ καὶ πότε θὰ γίνῃ ἡ ἔναρξις τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἂν πρέπῃ νὰ ἀρχίσῃ πανταχοῦ συγχρόνως ὁ Ἀγὼν ἢ κατὰ τόπους, ἂν θὰ ἔχωμεν βοηθὸν ξένην δύναμιν καὶ διὰ ποίου τρόπου, ἂν θὰ μᾶς πολεμήσῃ ἡ Αὐστρία ἢ ἡ Ἀγγλία καὶ τότε τί ποιητέον, καὶ ἄλλα δευτερεύοντα ἐρωτήματα.

Ὁ Δικαῖος, εὑρεθεὶς ἀπαράσκευος εἰς τοιαύτην πρόκλησιν, ὡμίλει ἀορίστως ὅτι θὰ καῇ ὁ στόλος τοῦ σουλτάνου, ὅτι θὰ φονευθῇ καὶ οὗτος ὁ ἴδιος, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης κατέρχεται εἰς Μάνην διὰ Τεργέστης, ὅτι ἀπειρία πολεμεφοδίων καὶ χρημάτων συγκεντροῦται. Τοιαῦται ὅμως ἀοριστίαι δὲν ἔπειθον τοὺς προύχοντας καὶ ὁ Δικαῖος ἠναγκάσθη, ἵνα μὴ χαθῇ τὸ πᾶν, νὰ το-

Digitized by Google

νίση διὰ πρώτην φορὰν ὅτι ἡ Ρωσία ἵσταται πάνοπλος παρὰ τὸν Προῦθον καὶ ὅτι μόλις ἐγερθῶσιν οἱ Ἕλληνες θὰ εἰσβάλῃ εἰς τὰς ἡγεμονίας, αἵτινες συγχρόνως θὰ ἐπαναστατήσωσι. Ὁ Γερμανὸς κατανοήσας ὅτι εἰς τὸ βάθος ἐλάχισται ὑπῆρχον ἀλήθειαι, ὕβρισε τὸν Δικαῖον ἅρπαγα, ἀπατεῶνα καὶ ἐξωλέστατον, οἱ λοιποὶ ὅμως ἐκράτουν αὐτόν, διότι ὁ Δικαῖος ἠπείλησεν ὅτι βαδίζων εὐθὺς πρὸς τὴν Μάνην θὰ συνηντᾶτο μὲ τὸν Κολοκοτρώνην, ἵνα ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἁπανταχοῦ ἑταίρων ἐγείρουν τὴν Πελοπόννησον. Ἡ ἀπειλὴ ἔσχε σπουδαίαν ἀπήχησιν, οἱ δὲ προὔχοντες ἐδέχθησαν ν' ἀναβληθῇ τὸ κίνημα μέχρι τῆς 25 Μαρτίου, ἢ 23 Ἀπριλίου ἢ τὸ πολὺ μέχρι τῆς 21 Μαΐου, μέχρις οὗ δηλαδὴ συγκεντρώσουν πληροφορίας ἐκ τῆς Ἰταλίας καὶ Κωνσταντινουπόλεως δι' εἰδικῶν ἀπεσταλμένων. Πάντες ὡς βάσιν τῆς κινήσεως ἔθετον τὴν ἄφιξιν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου εἰς Μάνην, περὶ οὗ καὶ ὁ Δικαῖος ἦτο βέβαιος, διότι εἶχεν ἤδη στείλει εἰδικὸν πλοῖον εἰς Τεργέστην, ἵνα τὸν μεταφέρῃ. Ἡ Συνέλευσις τῆς Βοστίτσης δὲν προήγαγε τὸ ζήτημα, διότι ἡ διστακτικότης τῶν ἐντοπίων ἀρχόντων τὴν Πελοπόννησον δὲν ἐμετριάσθη. Ὠφέλησαν ὅμως κατὰ τοῦτο, ὅτι οἱ Ἀχαιοὶ παρήγγειλαν εἰς τοὺς προὔχοντας τῶν ἐπαρχιῶν νὰ εἶναι ἐφεκτικοὶ καὶ νὰ μὴ προσέλθωσιν καλούμενοι εἰς τὴν Τρίπολιν, διότι ἐκινδύνευον. Ὁ Δικαῖος ὅμως κατελθὼν ὡς θύελλα διέσχισε τὴν Πελοπόννησον καὶ συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη ἐκανόνισε τὴν 25 Μαρτίου ὡς ἡμέραν ῥητὴν τῆς ἐξεγέρσεως, ἐξ οὗ παρασυρθέντες καὶ οἱ Ἀχαιοὶ δὲν προσῆλθον κληθέντες εἰς Τρίπολιν, ἀλλὰ καὶ ἐπέσπευσαν ἐν Καλαβρύτοις τὸ κίνημα, ἀφοῦ τῇ 13 Μαρτίου ἐψάλη εἰς τὴν Ἁγίαν Λαύραν ὁ καθαγιασμὸς τοῦ κινήματος. Τ. Χ. Κ.

βοστίτσα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κερκύρᾳ ποικιλίας *ἀμπέλου*, ὡς καὶ τοῦ ἐξ αὐτῆς παραγομένου οἴνου. Δ. Ν. Π.

βοστονίτης (ὁ) (Bostonit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα, ἀνοικτοκιτρίνου ἢ ἀνοικτοφαίου ἢ ἀνοικτοφαιοπρασίνου μέχρι σχεδὸν λευκοῦ χρώματος, πολὺ λεπτοκοκκῶδες ἢ καὶ στιφρὸν συμπαγές, συνιστάμενον κυρίως ἐξ ἀλκαλιούχων ἀστρίων (μικροκλινοῦς ἄνευ κιγκλιδωτοῦ ἱστοῦ, μικροκλινομικροπερθίτου, ἀνορθοκλάστου καὶ σπανιώτερον ὀρθοκλάστου). Ἔγχρωμα συστατικὰ (π. χ. βιοτίτης, πλούσιοι εἰς σίδηρον ἀμφίβολοι) ὡς καὶ ἄλλα πρόσθετα συστατικὰ (ἀπατίτης, ζιρκόνιον, σιδηρομεταλλεύματα) παρουσιάζονται μόνον εἰς πολὺ μικρὰ ποσὰ ἢ ἐλλείπουν ἐντελῶς. Πολὺ συχνὰ περιέχει μικρὰν ποσότητα χαλαζίου (*χαλαζιακοὶ βοστονῖται*), ἢ καὶ ὀρυκτόν τι τῆς οἰκογενείας τοῦ σοδαλίθου (*σοδαλιθικὸς βοστονίτης*).

Οἱ βοστονῖται ἀποσαθρούμενοι παρουσιάζουν σοκολατοκαστανοφαίους, λίαν σιδηρούχους καὶ ἀργιλλούχους φλοιοὺς ἀποσαθρώσεως. Ἐπίσης βοστονῖται ὀλίγον ἀποσαθρωμένοι περιέχουν σιδηροβριθῆ ἀνθρακικὰ ὀρυκτά, ὁτὲ μὲν ὡς γεμίσματα ἀδένων, ὁτὲ δ' ὡς ἰδιόμορφα κρυσταλλίδια. Συχνὰ ἐπίσης παρουσιάζεται ὡς προϊὸν ἀποσαθρώσεως ὁ δαβσονίτης. Οἱ βοστονῖται εἶναι ὄξινα πετρώματα, περιέχοντες 60—73,5 % διοξείδιον πυριτίου (SiO_2). Εὑρίσκονται μαζὶ μὲ καμπτονίτας καὶ μογχικίτας εἰς τὸ Kirchspiel Gran, μὲ ἀλκαλικοὺς καὶ ἐλαιολιθικοὺς συηνίτας εἰς τὸ Marblehead Neck παρὰ τὴν Βοστώνην (ἐκ τῆς ὁποίας ἔλαβον καὶ τὴν ὀνομασίαν των). Ἐπίσης εἶναι πολὺ διαδεδομένοι περὶ τὴν λίμνην Champlain, εἰς τὸ Adirondacks Montreal, New Hampshire, Montana, δυτικὸν Τεξάς, Βραζιλίαν, Μαδαγασκάρην, νῆσον Celebes, κλπ. Ἐν Εὐρώπῃ εὑρίσκονται μεταξὺ Χριστιανίας καὶ Langesund εἰς τὴν Σκωτίαν, Lock of Stennis τοῦ Orkney, νότιον Γαλλίαν καὶ εἰς τὸ Serra de Mochique τῆς νοτίου Πορτογαλίας. Χαλαζιακοὶ βοστονῖται περιεγράφησαν ὑπὸ τοῦ Lacroix ἐκ τοῦ Ankaramy καὶ τῆς νήσου Nosy Komba καὶ Lokobé (Μαδαγασκάρη), σοδαλιθικοὶ δὲ ὑπὸ τοῦ Hibsch εἰς τὸ Grosspriesen βορείως τοῦ Pömmerle εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἔλβα, καὶ τὰ βοημικὰ μεσαῖα ὄρη. Χαλαζιακοὶ βοστονῖται εὑρίσκονται ἐπίσης κατὰ τὸν Braun μεταξὺ τῶν ἡφαιστείων ἀναβλημάτων τῆς περιοχῆς τῆς Laacher See. Κατὰ τὸν Niggli οἱ συνήθεις βοστονῖται κατατάσσονται εἰς νορντμαρκιτικὰ-πουλασκιτικὰ μάγματα, οἱ δὲ χαλαζιακοὶ τοιοῦτοι εἰς τὰ ἀλκαλιγρανιτικὰ τῆς νατρο-σειρᾶς. Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

— **βοστονιτικὸς** *πορφυρίτης* (Bostonit porhyr) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα *πορφυρίτου* ἔχοντος ἀνεπτυγμένον πορφυριτικὸν ἱστόν.

Βόστρα *[Γεωγρ.]*· βλ. Βοσορά.

Βοστρηνὸς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Φοινίκης μεταξὺ Βηρυττοῦ καὶ Σιδῶνος ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ γεωγράφου Διονυσίου, γράψαντος εἰς ἡρωϊκοὺς ἑξαμέτρους «Περιήγησιν τῆς Οἰκουμένης». — Κ.

βοστρυχηδόν· ἐπίρρ., κατὰ βοστρύχους, ἐν εἴδει βοστρύχων.

βοστρυχίδαι (οἱ) (Bostrychidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ξυλοφάγων*. Περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν κυριώτερον ὁ βόστρυχος (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

βοστρυχίζω καὶ *βοστρυχῶ* (—όω)· πλέκω βοστρύχους, εὐτρεπίζω τὴν κόμην εἰς βοστρύχους.— Οὐσ. *βοστρύχισις* (ἡ), ἢ *βοστρύχωσις*, καὶ *βοστρύχισμα* (τό).

βοστρυχοειδὴς (ὁ, ἡ), — *ές* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ βόστρυχον, ὁ δίκην βοστρύχου ηὐτρεπισμένος.

βόστρυχος (ὁ)· πλόκαμος τριχῶν τῆς κεφαλῆς, κοιν. *πλεξίδα*· || τρίχες τῆς κεφαλῆς πολλαὶ ὁμοῦ ἑλικοειδῶς ηὐτρεπισμέναι, κοιν. *μπούκλα*. Ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐλέγετο καὶ *βόστρυξ* (ὁ).—Ὑποκορ. *βοστρύχιον* (τό).

—*[Ἀρχ.]* Κατὰ τοὺς ἀρχαϊκοὺς χρόνους, τοὺς πρὸ τῶν μηδικῶν, ἡ βοστρύχωσις τῆς κόμης ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐγίνετο μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ τέχνης διὰ θερμοῦ σιδηροῦ ἐργαλείου, ὡς καὶ σήμερον. Ἐκ τῶν συγγραφέων (ἰδίᾳ τῶν ποιητῶν) θὰ ἦτο δύσκολον νὰ γνωρίσωμεν ἀκριβῶς τὸν τρόπον τῆς βοστρυχώσεως καὶ γενικώτερον τῆς κομμώσεως τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους τῆς ἱστορίας των ἄνευ τῆς βοηθείας τῶν γλυπτῶν καὶ τῶν ἀγγείων, ἅτινα μᾶς δίδουν μεγάλην ποικιλίαν τύπων κομμώσεως.

Βοστρύχωσις τεχνητή.
[Ἐξ ἐγχρώμου ἀγγείου τοῦ Ε΄ αἰῶνος π. Χ.].

Οἱ βόστρυχοι (ἢ *βόστρυχες*, ἄλλως *κίκκινοι* ἢ *ἕλικες*) συνήθως διετίθεντο συμμετρικῶς ἐπὶ τοῦ μετώπου, κάτωθεν τῆς περιθεούσης τὴν κεφαλὴν ταινίας, ἥτις συνεκράτει τὴν κόμην καὶ τὴν ὁποίαν ἐνίοτε ἐκάλυπτον ἐπιτηδείως εἰς τὸ μεταξὺ τῶν ὤτων πρόσθιον διάστημα. Ἡ λοιπὴ κόμη ἢ ἔπιπτεν ἐλευθέρως ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ καὶ τῶν ὤμων εἰς *βοστρύχους* (*μποῦκλες*) ἢ *πλοκάμους* (*πλεξίδες*) ἢ ἐστερεοῦτο διὰ περόνης ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς ὡς κρωβύλος ἢ κόρυμβος (κοινῶς *κότσος*). Κατὰ τοὺς μετὰ τὰ μηδικὰ χρόνους, μόνον αἱ γυναῖκες καὶ οἱ παῖδες μέχρι τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας ἔφερον μακρὰν κόμην, οἱ δὲ ἄνδρες ἔκειρον αὐτὴν καὶ ἀπέφευγον τὴν τεχνητὴν βοστρύχωσιν (Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους, ἔφηβος τῶν Ἀντικυθήρων κλπ.). Εἰς τὰ ἀγάλματα ὅμως τῶν θεῶν συνεχίζεται ἐπὶ πολὺ ἡ ἀρχαϊκὴ συμμετρικὴ βοστρύχωσις (βλ. κόμμωσις). Κ. Ι. Β.

Κόμμωσις τῆς Κνιδίας Ἀφροδίτης.

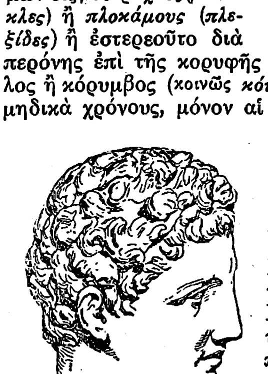

Φυσικοὶ βόστρυχοι.
τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ Πραξιτέλους.
[Δ΄ αἰὼν π. Χ.]

— **Βόστρυχος** *Βερενίκης [Ἀστρονομ.]*· βλ. Βερενίκη.

βόστρυχος (ὁ) (Bostrychus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *βοστρυχιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἔχουσι σῶμα κυλινδρικόν, συνήθως ὑπὸ τριχῶν κεκαλυμμένον, κεφαλὴν βραχεῖαν, ἥτις, ὅταν τὸ ἔντομον εὑρίσκηται ἐν ἀναπαύσει, καλύπτεται ὑπὸ τοῦ θώρακος. Αἱ κεραῖαι ἔχουσι πέντε ἀρθρώσεις. Τὰ ἔλυτρα εἶναι ὀδοντωτὰ κατὰ τὸ ἄκρον των. Τὸ γένος περιέχει ἀρκετὰ εἴδη ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν γεωργίαν. Γνωστότερα εἶναι, οἱ: *βόστρυχος ὁ τυπογραφικὸς* (Bostrychus typographus), ὅστις ἔχει μῆκος 6—7 χιλιοστομέτρων, χρῶμα φαιόν, ἔλυτρα μὲ πλῆθος ὀδοντώσεων κατὰ τὸ ἄκρον των. Ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων κωνοφόρων δένδρων καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη τῆς Εὐρώπης. Αἱ θήλειαι τῶν ἐντόμων τούτων διατρυπῶσι τὸν φλοιὸν τῶν διαφόρων δένδρων ἐκ τριῶν διαφόρων μερῶν καὶ εἶτα συνενοῦσι τὰς ὀπὰς διὰ συστήματος στοῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐναποθέτουσι τὰ ᾠά των. Αἱ κάμπαι ἅμα τῇ ἐκκολάψει των σχηματίζουσι νέας τοιαύτας στοὰς πλαγίως τῶν πρώτων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὑφίστανται τὴν εἰς νύμφας μεταμόρφωσίν των. Ἕτερα ὀλιγώτερον διαδεδομένα εἴδη εἶναι οἱ *βόστρυχος ὁ στενογράφος* (Bostrychus stenographus) καὶ *βόστρυχος ὁ δίχρους* (Bostrychus bicolor). Δ. Ν. Π.

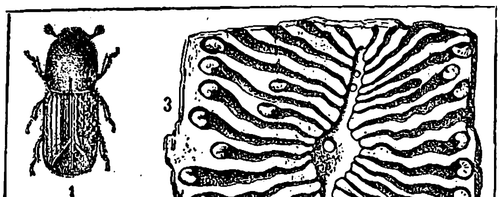

Βόστρυχος ὁ τυπογραφικός.
[1=Τέλειον ἔντομον. 2=Γαλαρία βοστρύχου ἐντὸς τοῦ φλοιοῦ κορμοῦ δένδρου. 3=Κάμπαι βοστρύχου κατὰ τὰ ἄκρα τῶν ὑπογείων στοῶν. Εἰς τὸ κέντρον ὁ νυμφικὸς θάλαμος.]

—**βόστρυχος** (ὁ) (Bostrychus) *[Βοτ.]*· βλ. ἄνθος.

βοστρυχῶ· βλ. βοστρυχίζω.

βοστρυχωτός, *—ή, —όν*· ὁ ἔχων βοστρύχους· || ὁ δίκην βοστρύχου συνεστραμμένος.

Βοστώνη (Boston) *[Γεωγρ.]*· βλ. Μπόστον.

Βοσχιμᾶνοι ἢ *Βοῦσγοι* καὶ *Βουσμανοὶ* (Bosjenans, Buschmanner). Λαὸς τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς. Ὅπως οἱ Ὀττεντότοι, οὕτω καὶ οἱ Βοσχιμᾶνοι, εἶναι ὁ ἀρχαιότερος τῶν λαῶν τῆς ἀφρικανικῆς ἠπείρου, κατά τινας δ' ἐθνολόγους συνδέεται φυλετικῶς πρὸς τοὺς Πυγμαίους καὶ τοὺς Νάνους τῆς κεντρικῆς Ἀφρικῆς καὶ τῶν δυτικῶν ἀκτῶν της. Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν Βοσχιμάνων εἶναι ἡ θαμνοειδὴς διάθεσις τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς, ἡ κιτρίνη ἀπόχρωσις τοῦ δέρματος, τὸ μικρὸν ἀνάστημα, ἡ στεατοπυγία καὶ τὸ προσπεφυκὸς τοῦ λοβοῦ τοῦ ὠτός. Εἶναι νομάδες, ζῶντες ἐκ τοῦ κυνηγίου. Λίαν ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ τέχνη τῶν Βοσχιμάνων, ἣν ἀπεκάλυψαν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους ὁ Σοῦλτς καὶ ὁ Χάμμαρ διὰ τῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Νέα Ἀφρική» (The new Africa) συγγραφῆς αὐτῶν, δημοσιευθείσης ἐν Λονδίνῳ τῷ 1897. Ἐπὶ τῶν βράχων τοῦ ὄρους Ντράκεμπεργ καὶ ἄλλων ὀρέων ὑπάρχουσι τοιχογραφίαι, ἀπεικονίζουσαι σκηνὰς τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Μία τῶν τοιχογραφιῶν παριστᾷ σκηνὴν κυνηγίου, σχετιζομένην πρὸς τὴν μνηστείαν. Ὅταν Βοσχιμᾶνός τις θελήσῃ νὰ ἔλθῃ εἰς κοινωνίαν γάμου, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν συναίνεσιν τοῦ πατρὸς τῆς κόρης, τὴν ὁποίαν ἐπιθυμεῖ νὰ συζευχθῇ, προσφέρει πρὸς αὐτὸν δῶρα, ἅτινα καταθέτει πρὸ τῶν ποδῶν του. Μετὰ τὴν προσφορὰν μένει σιωπηλὸς καὶ ἀκίνη-

Βοσχιμανὶς γυνή.

Διακοσμητικὴ ζωγραφικὴ τῶν Βοσχιμάνων.

Digitized by Google

τος, ἐὰν δὲ καὶ ὁ μέλλων πενθερὸς τηρήσῃ τὴν αὐτὴν στάσιν, σημαίνει ὅτι ἀπεδέχθη τὴν δωρεὰν καὶ ὅτι παρέχει τὴν συγκατάθεσιν αὐτοῦ εἰς τὸν γάμον. (Περὶ τῆς βοσχιμανικῆς γλώσσης **βλ. λ. Ἀφρικὴ** τ. ΣΤ' σ. 335α.) —Δ.

Βόσων (Boson). Γάλλος βασιλεὺς τῆς Προβηγκίας ἀποθανὼν ἐν Βιέννῃ (ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἰζέρ, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ροδανοῦ) τῷ 887. Παρὰ τοῦ πατρός του, κόμιτος τῶν Ἀρδεννῶν, Buvin, ἔλαβε τὴν κυβέρνησιν τῆς κοιλάδος τοῦ Ρήνου καὶ κατόπιν τῆς Ἰταλίας ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ δουκός. Τὴν 15 Ὀκτωβρίου 879 ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς τῆς Προβηγκίας ἢ τῆς ἐντεῦθεν τοῦ Ἰούρα Βουργουνδίας, τοῦ κράτους αὐτοῦ ἐκτεινομένου ἀπὸ τῆς λίμνης τῆς Γενεύης μέχρι τῆς Μεσογείου καὶ ἀπὸ τῶν Ἄλπεων μέχρι τοῦ ποταμοῦ Σών, περιλαμβανομένης καὶ τῆς Λυών. Ἀλλ' οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκος καὶ Καρλομάγνος, συμμαχήσαντες μὲ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Κάρολον τὸν Χονδρόν, συνεξεστράτευσαν μετ' αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ Βόσωνος καὶ τῷ 882 κατέλαβον, μετὰ διετῆ πολιορκίαν, τὴν Βιέννην, ἣν ὑπερήσπιζεν ἡ σύζυγός του, συλληφθεῖσα αἰχμάλωτος. Ἀλλ' ὁ Βόσων μετ' ἐπανειλημμένους ἀγῶνας κατώρθωσε ν' ἀνακαταλάβῃ τὴν Βιέννην, ἔνθα καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέθανε, ταφεὶς ἐν τῇ ἐνταῦθα ἐκκλησίᾳ τοῦ Σαὶν-Μωρίς. —Β.

βοτάλειος *πόρος, — σύνδεσμος [Ἀνατομ.]*· βλ. **ἀρτηριακὸς** *πόρος*.

Βόταν, ἄλλως ***Ὀδίν***. Θεὸς τοῦ γερμανικοῦ πανθέου, ὃν ὁ Τάκιτος ἀποδίδει διὰ τοῦ Mercurius καὶ ὅστις, κατ' αὐτὸν («Germania» 9), τιμᾶται ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους θεούς, ὡς τιμᾶται καὶ ἐν Βρεττανίᾳ καὶ Σκανδιναυίᾳ. Ὁ Βόταν, ὕψιστος τῶν θεῶν, θεὸς τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἰατρικῆς, ψυχοπομπὸς ὡς ὁ Ἑρμῆς, ἀποτελεῖ μετ' ἄλλων τινῶν θεοτήτων, κοινῶν εἰς πάντα τὰ γερμανικὰ φῦλα, τὴν οἰκογένειαν τῶν *Αἰπιρίων* ἢ *Ἀζῶτα*, ἐπὶ μακρὸν πολεμοῦσαν κατὰ τῆς θείας ἐπίσης οἰκογενείας τῶν *Βάνων*, μέχρι ὅτου ἐπῆλθεν εἰρήνη μεταξὺ αὐτῶν, ἀνταλλαγέντων ὁμήρων. Ὄπισθεν τοῦ μύθου τούτου ὑποκρύπτονται βεβαίως ἱστορικὰ γεγονότα· ἡ εἰρηνικὴ οἰκογένεια τῶν Βάνων ὑπενθυμίζει τὸν ὑψηλὸν πολιτισμὸν τοῦ μεσημβρινοῦ τμήματος τῆς σκανδιναυικῆς χερσονήσου κατὰ τὸν χαλκοῦν αἰῶνα. Ν. Ι. Λ.

βότανα (τά), ἢ ***βοτάναι*** (αἱ), κοιν. ***βοτάνια*** (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται τὰ ποώδη φυτὰ ὧν ὁ καυλὸς ἢ οἱ ὑπέργειοι κλάδοι δὲν ἔχουσι διεύθυνσιν εὐθέως πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἀποθνήσκουσι μετὰ πάροδον μηνῶν τινων ἀπὸ τῆς βλαστήσεώς των. Τὰ βότανα ἢ ποώδη φυτά, δυνατὸν νὰ εἶναι ἐτήσια, διετῆ ἢ πολυετῆ, ἐφ' ὅσον αἱ ῥίζαι των ἢ ὁ καυλός των διατηρεῖται ἕν, δύο ἢ πλείονα ἔτη. Παλαιότερον ὠνόμαζον *κακὰ χόρτα* τὰ ποώδη φυτά, ἅτινα ἐθεώρουν ὡς ἀνωφελῆ ἢ ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν γεωργίαν, ἢ ἁπλῶς *χόρτα*, τῆς ὀνομασίας ταύτης συνοδευομένης ὑπὸ ἐπιθέτου δηλοῦντος τὰς χαρακτηριστικὰς αὐτῶν ἰδιότητας, ὡς *χόρτον φαρμακευτικόν, χόρτον βαφικόν, χόρτον τονωτικόν, χόρτον ἐδώδιμον* κτλ. Σήμερον ὁ λαὸς ὀνομάζει *βότανα* ἢ *βοτάνια* τὰ αὐτοφυῆ κυρίως ποώδη φυτὰ καὶ δὴ τὰ φυόμενα εἰς καλλιεργησίμους ἀγρούς, ἤτοι τὰ ζιζάνια (βλ. λ.), ἐντεῦθεν δὲ προῆλθε καὶ τὸ ῥῆμα *βοτανίζω* (=χορτολογῶ, ξεχορταριάζω). Παραπλησίαν σημασίαν εἶχεν ἡ λέξις *βοτάνη* ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ὡς καὶ τὸ ῥῆμα *βοτανίζω*. Παρὰ τῶν ἀρχαίων ἐκαλοῦντο *βοτάναι* καὶ τὰ φαρμακευτικῆς χρήσεως φυτά, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ προοιμίου τοῦ ἔργου τοῦ Διοσκορίδου «Περὶ ὕλης ἰατρικῆς». Καὶ σήμερον ὁ λαὸς τὴν ἰδίαν περίπου σημασίαν δίδει εἰς τὴν λέξιν *βοτάνη* (πρβλ. τὸ γνωστόν: «Γιὰ τὶς πληγές σου δὲν βρίσκεται βοτάνι νὰ τὶς γιάνῃ». Εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος καλοῦνται *βότανα* καὶ διάφορα λαχανευόμενα φυτά. [Βλ. καὶ λ. **βοτάνι.**] Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βοτανειᾶται καὶ ***Βωτωνειᾶται***. Ἀρχοντικὴ βυζαντινὴ οἰκογένεια, ἧς πολλὰ μέλη ἀνεδείχθησαν ἱκανοὶ στρατηγοὶ κατὰ διαφόρους πολέμους τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης κατήγετο καὶ ὁ αὐτοκράτωρ *Νικηφόρος Γ' Βοτανειάτης*. Ὡς γενάρχης φέρεται *Θεοφύλακτος* ὁ *Βοτανειάτης*, στρατηγὸς τοῦ Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου. Τῷ 1014 ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Σαμουήλ, ἑτοιμαζόμενος νὰ βαδίσῃ ἐπὶ κεφαλῆς μεγάλου στρατοῦ κατὰ τοῦ Βυζαντίου, ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος ἔσπευδε νὰ εἰσβάλῃ διὰ τῶν στενῶν Κίμβα λόγγου καὶ Κλειδίου εἰς τὸ κράτος του· διὰ νὰ ἐπιφέρῃ ὅθεν ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα, ἔστειλε τὸν στρατηγόν του Νεστορίτζην ἐναντίον τῆς Θεσσαλονίκης. Ταύτην ὑπερήσπιζεν ὁ Θεοφύλακτος Βοτανειάτης, ὅστις ἐπιτεθεὶς μετὰ τοῦ υἱοῦ του *Μιχαὴλ* κατὰ τῶν ἐπιδρομέων ἐνίκησεν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἔτρεψεν εἰς φυγήν, ἀποκομίσας πολλὰ λάφυρα καὶ αἰχμαλώτους. Μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν δ' ἧτταν τῶν Βουλγάρων παρὰ τὰ στενὰ τοῦ Κλειδίου, ὁ Βασίλειος ἀπέστειλε τὸν Βοτανειάτην μὲ ἰσχυρὰν στρατιωτικὴν δύναμιν παρὰ τὴν Στρώμνιτσαν, ἵνα παρεμποδίσῃ τὴν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην κάθοδον αὐτῶν. Καὶ ἄφησαν μὲν οἱ Βούλγαροι τὸν Βοτανειάτην νὰ διέλθῃ ἐλευθέρως τὰς ὀρεινὰς διαβάσεις, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν, καθ' ἣν ἐφονεύθη μετὰ μεγάλου μέρους ἐκ τῶν στρατιωτῶν του. Κ. Μ. Κ.

— **Βοτανειάτης** ***Ἰωάννης***. Κρὴς λογογράφος (ταβουλάριος), ἀκμάσας πιθανῶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Τούτου διεσώθη ἐν πολλοῖς χειρογράφοις ἰαμβικὸν ποίημα ἐξ ἑκατὸν στίχων, ἐν ᾧ ἐξηγεῖ εἰς διάκονόν τινα Ἰσίδωρον τὸ ἰαμβικὸν μέτρον. Τὸ ποίημα τοῦτο ἐξέδωκε ὁ W. Studemund (ἐν «Anecdota varia graeca» I 201 κ. ἑ.). Κ. Μ. Κ.

—**Βοτανειάτης, *Νικηφόρος Γ'***. Αὐτοκράτωρ Κωνσταντινουπόλεως· βλ. Νικηφόρος Γ' *Βοτανειάτης*.

βοτάνη (ἡ) *[Βοτ.]*· βλ. **βότανα** καὶ **βοτάνι**.

—**βοτάνη** (ἡ). Ἐκαλεῖτο οὕτω (ἡ *ἐσκευασμένη βοτάνη*) ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἡ μαύρη *πυρῖτις*, ὅτε ἐδιδάχθησαν ἐκ τῆς Δύσεως τὰς βλητικὰς αὐτῆς ἰδιότητας καὶ τὴν χρῆσιν τῶν πυροβόλων ὅπλων, καθόσον πολὺ πρότερον ἐγνώριζον μὲν τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν χρῆσιν αὐτῆς ὡς ἐμπρηστικῆς ὕλης, ἀλλὰ δὲν εἶχον ἰδιαίτερον ὄνομα, καταλέγοντες ταύτην μετὰ τῶν ἄλλων γνωστῶν αὐτοῖς ἐμπρηστικῶν ὑλῶν ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα «*ὑγρὸν πῦρ*». Ἡ λέξις *βοτάνη* ὑπὸ τὴν σημασίαν τῆς πυρίτιδος, ὅσον περίεργος καὶ ἂν εἶναι, δὲν ἀπαντᾷ μόνον παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς. Ἡ γερμανικὴ λέξις Kraut σημαίνει χόρτον, ἄλλοτε δὲ διὰ τῆς αὐτῆς λέξεως ἐδηλοῦτο καὶ ἡ πυρῖτις· καὶ ἡ τουρκικὴ λέξις ὂτ σημαίνει χόρτον, ἡ δὲ λέξις *ἀγὶζ-ὂτ* (=στομίου ἢ σωλῆνος χόρτον) πυρίτιδα, ἐξ ἧς καὶ τὸ κοινῶς παρ' ἡμῖν *ἀγιζότι*. Ἀλλὰ καὶ οἱ Φαρασιῶται (ἑλληνόφωνοι κάτοικοι τοῦ Ἀντιταύρου) τὴν πυρίτιδα καλοῦσι «*χορτάρι*». Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

βοτάνι (τό)· δημοτ., κατ' ἀλλαγὴν γένους ἐκ τοῦ *βοτάνη*· πᾶν φυτὸν ποῶδες· ἄλλως *βότανο* (βλ. **βότανα**).

—*[Λαογρ.]* Ἡ λέξις λέγεται κυρίως ἐπὶ τῶν ὑποτιθεμένην ἢ πραγματικὴν φαρμακευτικὴν καὶ πιστευομένην μαγικὴν ἰδιότητα ἐχόντων φυτῶν. Ἡ χρῆσις *βοτανιῶν* ὡς φαρμάκων καὶ ἡ πίστις πρὸς μυστηριώδεις αὐτῶν δυνάμεις εἶναι κοινὴ παρ' ἅπασι τοῖς λαοῖς καὶ ἀρχαία. Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἐχρησιμοποίουν τὰς βοτάνας ὡς προσφορὰς εἰς τοὺς θεούς, ὡς κοσμήματα θυμάτων, ἀνθρώπων καὶ ναῶν, ὡς μαγικὰ μέσα, ὡς φάρμακα κτλ. Οἱ πρέσβεις τῶν Ρωμαίων ἀντὶ κηρυκείου ἔφερον ὡς σύμβολον ἀσυλίας βοτάνας συλλεγείσας ἐν τῷ Καπιτωλίῳ (verbena, sagmina). Ἡ ἐλαία, ἡ κυπάρισσος, ἡ μύρτος, ὁ σχῖνος, ἡ μυρίκη, ἡ κρανέα, τὸ ῥόδον, ἡ βάτος, ἡ δάφνη, ὁ κισσὸς κτλ. ἐχρησιμοποιοῦντο συνηθέστατα ὡς φάρμακα διὰ ποικίλας ἀσθενείας (*Celsus* II, 33).

Ἐπιστεύετο ὅτι βοτάναι τινὲς εἶχον τὴν δύναμιν ἀκόμη καὶ θανόντας ν' ἀναστήσωσιν. Οὕτω, κατά τινα παλαιὰν παράδοσιν, τὸν θανόντα Μινωΐδην Γλαῦκον ἀνέστησεν ὁ μάντις Πολύϊδος, τὸν ὁποῖον ὁ Μίνως ἐνέκλεισε μετὰ τοῦ νεκροῦ, ἐπιθέσας ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ βοτάνην, δι' ἧς εἶδεν ὅτι ὄφις ἀνέστησεν ἄλλον ὄφιν νεκρὸν (*Ν. Γ. Πολίτου* Λαογρ. Συμ. τ. Β. σ. 53). Ἰδιαιτέρως τὴν τύχην καὶ τὸ μυστικὸν τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν ζωὴν διὰ χρησιμοποιήσεως εἰδικῶν βοτανῶν κατέχουν οἱ ὄφεις καὶ κατόπιν τὰ ἄλλα ζῷα (*Αἰλιαν*. Ζ. Ἱστ. 6,4). Ὁ ἄνθρωπος μόνον ἂν ὑποκλέψῃ τυχαίως τὸ μυστικόν των εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίσῃ τὰς βοτάνας ταύτας. Ἡ ἀρχαία αὕτη ἀντίληψις εἶναι εὐρύτατα διαδεδομένη καὶ παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ (πρβλ. *Ν. Γ. Πολίτου* ἐνθ. ἀν. σ. 53 σημ. 1).

Κατά τινα παράδοσιν τοῦ Παλαιοχωρίου Κυνουρίας, βασιλόπαις τῆς ὁποίας ὁ σύζυγος εἶχεν ἀποθάνει, παραφυλάττουσα εἰς τὸ μνῆμά του ἐφόνευσεν ἕνα ὄφιν ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ φάγῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ συζύγου της. «Τότε μονοκοπανιὰ συνάχτηκαν οὖλα τἄλλα φίδια καὶ ἀρχίνησαν νὰ τὸ κλαῖνε λυπητερά, λυπητερά. Ἕνα τότε εἶπε: «Τί κάθεστε καὶ

ΒΟΤΑΝΑ: ΠΙΝΑΞ ΕΜΦΑΙΝΩΝ ΤΑΣ ΓΝΩΣΤΟΤΕΡΑΣ ΠΑΡΑ ΤΩι ΛΑΩι ΒΟΤΑΝΑΣ

Ὄνομα	Εἶδος	Οἰκογένεια	Ἄλλη κοινὴ ὀνομασία
Ἁγιοβότανο	Γευστὸν τὸ ἀστικὸν (Geum urbanum)	Ροδοειδῶν	Γκέο
Αἱμορραϊδοβότανο	Συκόρριζα ἡ μεγανθὴς (Ficaria grandiflora)	Βατραχιοειδῶν	Ζωχαδόχορτο
Ἀνεμοβότανο	Ἀνεμώνη ἡ πρωΐκαρπος (Anemone pulsatilla)	»	Ἀγριολαλὲς
Ἀσθματικὸ βοτάνι	Λοβελία ἡ φυσώδης (Lobelia inflata)	Κωδωνανθῶν	—
Βαμβακοβότανο	Γναφάλιον τὸ ἄγριον (Gnaphalium sylvaticum)	Προσωπανθῶν	Ἀμάραντο
»	» τὸ γερμανικὸν (» germanicum)	»	»
Βοτάνι τῆς ἀγάπης	Ψευδόβριζα ἡ μείζων (Briza maxima)	Ἀγρωστοειδῶν	Μελισσόχορτο
Βοτάνι τοῦ καψίματος	Βακόπη ἡ ὑδρόβιος (Bacopa aquatica)	Γρομφαδιοειδῶν	—
Βοτάνι τοῦ Κενταύρου	Ἐρυθραία τὸ Κενταύριον (Erythraea Centaurium)	Γεντιανιδῶν	Θερμόχορτο
Γαϊδουροβότανο	Οἰνόθηρα ἡ διετὴς (Oenothera biennis)	Ὀναγροειδῶν	Γαϊδουρόχορτο
»	Ὀνόπορδον τὸ ἀκάνθιον (Onopordon acanthium)	Προσωπανθῶν	»
»	Κίρσιον τὸ λογχοειδὲς (Cirsium lanceolatum)	»	Γαϊδουράγκαθο
Γαλατοβότανο	Πολύγαλον τὸ κοινὸν (Polygala vulgaris)	Πολυγαλοειδῶν	—
Γατοβότανο	Γλήχωμα τὸ γαλεόφιλον (Glechoma gataria)	Χειλανθῶν	—
Γουρουνοβότανο	Πολύγονον τὸ ἄρρεν (Polygonum aviculare)	Πολυγονιδῶν	Πολυγόνατο
Διαβολοβότανο	Ἀστεροκέφαλος ὁ περιστερεὼν (Scabiosa columbaria)	Λιψακοειδῶν	Ψωρόχορτο
Καρκινοβότανο	Μολύβδαινα ἡ εὐρωπαϊκὴ (Plumbago europea)	Μολυβδαινιδῶν	Λεπιδόχορτο
Κατσικοβότανο	Γαλάγουσα ἡ φαρμακευτικὴ (Galega officinalis)	Προσωπανθῶν	Ἥμερο τριφύλλι
Κοκκοροβότανο	Ρίνανθος ὁ ἐλάσσων (Rinanthus minor)	Γρομφαδιδῶν	—
Λυκοβότανο	Ἀκόνιτον τὸ λυκοκτόνον (Acconitum lycoctonum)	Βατραχιοειδῶν	Ἀκόνιτο
Μαγιοβότανο	Κιρκαία ἡ λουκετιανὴ (Circea luketiana)	Ὀναγροειδῶν	Μαγιόχορτο
Μαστοβότανο	Λαμψάνη ἡ κοινὴ (Lampsana vulgaris)	Προσωπανθῶν	—
Μελισσοβότανο	Σπειραία ἡ πτελεοειδὴς (Spiraea ulmaria)	Ροδοειδῶν	—
Μυγοβότανο	Κόνυζα ἡ βαρύοσμος (Inula graveolens)	Προσωπανθῶν	Ψυλλήθρα
Ὀχεντροβότανο	Ἔχιον τὸ κοινὸν (Echium vulgare)	Τραχυφυλλοειδῶν	Φιδόχορτο
Πικροβότανο	Ἀθανασία ἡ κοινὴ (Tanacetum vulgare)	Προσωπανθῶν	Βάλσαμο, βάρσαμο
Σκουποβότανο	Ἐρείκη τὰ σάρωθρον (Erica scoparia)	Ἐρεικοειδῶν	Σκουπόχορτο
Τραγοβότανο	Χηνοπόδιον τὸ αἰδοιοειδὲς (Chenopodium vulvaria)	Χηνοποδιδῶν	Βρωμοῦσα
Φονικὸ βοτάνι	Βαλεριάνα ἡ φαρμακευτικὴ (Valeriana officinalis)	Βαλεριανοειδῶν	—
Χελιδονοβότανο	Κοτυληδὼν ἡ κονδυλόρριζος (Cotyledon umbilicus)	Σαρκοφυλλοειδῶν	Τοῦ παπᾶ τ' αὐτί
Ψωροβότανο	Δελφίνιον ἡ σταφὶς (Delphinium staphisagria)	Βατραχιοειδῶν	Ψειροχόρταρο
Ψυλλοβότανο	Ἀρνόγλωσσον ὁ κορωνόπους (Plantago coronopus)	Ἀρνογλωσσοειδῶν	Ψυλλοχόρταρο

[Πλὴν τῶν ἀνωτέρω χρησιμοποιοῦνται παρὰ τῷ λαῷ καὶ ἄλλαι ὀνομασίαι βοτανῶν, δηλωτικαὶ ἀποδιδομένων εἰς αὐτὰς ὑπερφυσικῶν ἰδιοτήτων, ὡς π.χ. *σερνικοβότανο* (διὰ νὰ γεννῶνται ἄρρενα τέκνα), *στειροβότανο* ἢ *στεροβότανο* (ἐπιφέρον στείρωσιν τῶν γυναικῶν), *σιδεροβότανο* (δίδον εἰς τὸν φέροντα αὐτὸ τὴν δύναμιν ν' ἀνοίγῃ τὰς σιδηρᾶς θύρας τῶν κρυμμένων θησαυρῶν) κ.λ.π.]

Digitized by Google

κλαῖτε· πηγαίνετε νὰ φέρετε τὸ δεῖνα χορτάρι, νὰ βάλετε ἀπάνου ν' ἀναστηθῇ». Ἔτσι καὶ γίνηκε. Τ' ἄκουσε κι' ἡ βασιλοπούλα, ἔβαλε ἀπὸ τὸ ἴδιο χορτάρι στὸν ἀγαπημένο της καὶ τὸν ἀνάστησε».

Ἐκτὸς τῆς κεφαλαιώδους ταύτης ἰδιότητος, αἱ βοτάναι χρησιμοποιούμεναι καταλλήλως ἔχουν καὶ ἄλλας. Αἱ ἀρχαῖαι Ἑλληνίδες ἔκαμνον χρῆσιν βοτανῶν τινων, ὡς ὠκυτοκίων, εἴτε φέρουσαι αὐτὰς ὡς περίαπτα, εἴτε ὡς φάρμακα συσκευασμένα. Οὕτω λ.χ. ἡ ῥίζα τοῦ κυκλαμίνου ἐθεωρεῖτο ὡς δραστικὸν ὠκυτόκιον περίαπτον (*Θεοφρ.* Φ. Ἱστ. θ', 9,3). Σήμερον μεταχειρίζονται ὡς ὠκυτόκιον τὸ φυτὸν τὸ καλούμενον «Χέρι τῆς Παναγίας» ἢ «τῆς Παναγίας τὸ χορτάρι» ἢ «Παναγιόχορτο» ἢ «τῆς Κυρᾶς τὸ χόρτο», ἤτοι τὸ τεύκριον τὸ πολιόν. Τοῦτο κρατοῦσιν αἱ ὠδίνουσαι εἰς τὴν χεῖρα πρὸς καταπράϋνσιν τῶν πόνων ἢ τὸ ἐμβάλλουν εἰς ὕδωρ, δι' οὗ ῥαντίζεται ὁ κοιτὼν τῆς ἐπιτόκου ἢ δίδουσιν εἰς ταύτην νὰ πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου πρὸς εὐτοκίαν (*Ν. Γ. Πολίτου* ἔνθ. ἀν. σ. 279).

Συνήθως, αἱ βοτάναι, εἰς τὰς ὁποίας ἀποδίδονται αἱ θαυμασιώτεραι τῶν ἰδιοτήτων, εἶναι θρυλικαὶ καὶ ἄγνωστοι. Οὕτω, κατά τινα παροιμίαν τῆς Μάνης, «μανδραγοῦδα κι' ἀνανίδα κι' ἄλλο ἕνα χορταράκι, ἂν τὸ ξέραν οἱ μαννάδες, δὲν ἐχάναν τὰ παιδιά τους». Ἡ τρίτη βοτάνη δὲν κατονομάζεται καὶ ἡ ἀνακάλυψίς της ἀποτελεῖ ἀνέφικτον πόθον τοῦ λαοῦ, ὅπως καὶ ἡ ἀνακάλυψις τοῦ ἐπίσης θρυλικοῦ καὶ περιλαλήτου «βοτανιοῦ τῆς ἀγάπης», τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν μαγικὴν ἰδιότητα νὰ δίδῃ εἰς τὸν ἔχοντα αὐτὸ γοητευτικὴν δύναμιν. Τὸ «βοτάνι τῆς ἀγάπης» ὑπάρχει εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὁσάκις κατονομάζεται, ἢ συγχέεται πρὸς ἄλλων ἰδιοτήτων βοτάνας (*τεύκριον τὸ πολιὸν*) ἢ δυσεύρετον καὶ σχεδὸν ἀνύπαρκτον ἀποδεικνύεται (*τετράφυλλο τριφύλλι*). Διὰ νὰ μάθῃ καὶ νὰ ἀποκτήσῃ τις τὸ «βοτάνι τῆς ἀγάπης» πρέπει νὰ ποτίσῃ εἰς γλάστραν φωλεὰν χελιδόνος. Τὸ ἐκ ταύτης ἀναφυησόμενον ἄνθος θὰ εἶναι τὸ «βοτάνι τῆς ἀγάπης». Ἢ νὰ κλέψῃ νεογνὰ ἀκανθοχοίρου καὶ νὰ τὰ θάψῃ, καιροφυλακτῶν νὰ ἴδῃ ποῖον χόρτον θὰ χρησιμοποιήσῃ ἡ μήτηρ διὰ ν' ἀνεύρῃ τ' ἀπολεσθέντα ᾠά. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἀνακαλύψεως μυστηριωδῶν βοτανῶν ὁμοιάζει μὲ τὴν παρ' ὄφεως τυχαίαν ἀπόσπασιν παρομοίου μυστικοῦ.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλας ἰδιότητας ἔχουν αἱ βοτάναι, ἐξ ἴσου μαγικάς· ἡ *τσικνίδα* ἀποδιώκει τὸν φόβον τῶν φαντασμάτων, τὸ *χελιδόνιον* καθιστᾷ ἀνίκητον τὸν κατέχοντα, ἡ *κληματσίδα* θεραπεύει τὴν ἀνικανότητα, τὸ *μελισσόχορτο* γαληνεύει τὸν ἄνθρωπον, τὸ *ἡλιοτρόπιον* ὁπλίζει μὲ θέλγητρα κλπ. Τὸ *κυνόγλωσσον*, ὁ *κρίνος*, ἡ *φασκομηλιά*, ἡ *βερβένα*, τὸ *ῥόδον*, ὁ *ὑοσκύαμος* κ. ἄ., καταλλήλως παρασκευαζόμενα, προκαλοῦν διάφορα καλὰ ἢ κακά. Πασῶν τούτων τῶν βοτανῶν ἡ συλλογὴ πρέπει νὰ γίνηται ὑπὸ ὡρισμένους τύπους καὶ εἰς ὡρισμένον χρόνον καὶ νὰ συνοδεύηται ὑπὸ ἀπαγγελίας ἰδιαιτέρων ἐπῳδῶν. Ὁ καταλληλότερος χρόνος εἶναι ἡ παραμονὴ τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, κατὰ τὰς θερινὰς τροπὰς τοῦ ἡλίου.

θ. π.

Βοτάνι [*Γεωγρ.*]. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ἀμμουδάρας* (τέως *Πισακίου*) τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης. Κάτ. (1928) 107. Πρότερον ἐκαλεῖτο ***Βίτανι*** ἢ ***Βιτάνιον***. Δ. Ε. Μ.

βοτανίζω· συλλέγω τὴν βοτάνην, ἐκριζώνω τὰ ἄγρια χόρτα, τὰ ζιζάνια ἐκ τοῦ ἐσπαρμένου ἀγροῦ: «βοτανίζω τὸ χωράφι,—τὸ σιτάρι,—τὸ ἀραποσίτι κττ.».

Βοτανικὴ (ἡ). Ἐπιστημονικὸς κλάδος τῆς *Βιολογίας*, κύριον μέλημα ἔχων τὴν σπουδὴν γενικῶς τῶν φυτῶν, τόσον τῶν νῦν ζώντων ὅσον καὶ τῶν ἀπολιθωμένων τοιούτων. Ἡ βοτανικὴ δὲν ἔχει μόνον ὡς σκοπὸν τὴν ὀνομασίαν τῶν φυτῶν καὶ τὴν κατάταξιν τούτων, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐξετάζει τὴν ἐξωτερικήν των μορφήν, τὴν ἐσωτερικὴν ὑφὴν αὐτῶν ἐν πάσῃ στιγμῇ τῆς ὑπάρξεώς των, τὰς ζωϊκὰς λειτουργίας των, τὴν γεωγραφικήν των ἐξάπλωσιν, τὴν σχέσιν τοῦ φυτικοῦ πρὸς τὸν ζωϊκὸν κόσμον καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Ἡ βοτανικὴ ἐξετάζει πάντα ἀνεξαιρέτως τὰ φυτὰ τοῦ πλανήτου μας, τόσον τὰ ἐμφανῆ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ, ὅσον καὶ τὰ μικρότατα, τὰ διὰ μικροσκοπίου μόνον ὁρώμενα. Ὡς ἀπὸ διαφόρων δὲ ἀπόψεων ἐξετάζουσα τὸ φυτόν, διαιρεῖται εἰς δύο μεγάλους κλάδους, τὴν ***θεωρητικὴν βοτανικὴν*** καὶ τὴν ***πρακτικὴν*** ἢ ***ἐφηρμοσμένην βοτανικήν***. Ἡ θεωρητικὴ βοτανικὴ ὑποδιαιρεῖται εἰς ***γενικὴν βοτανικὴν*** καὶ εἰς ***εἰδικὴν βοτανικήν***.

Γενικὴ βοτανική. Τμήματα αὐτῆς εἶναι ἡ ***ἐξωτερικὴ μορφολογία***, ἡ ***ἐσωτερικὴ μορφολογία*** καὶ ἡ ***φυσιολογία***· ὑποδιαίρεσις τῆς ἐσωτερικῆς μορφολογίας εἶναι ἡ ***κυτταρολογία***, ἥτις θεωρεῖται ὡς βάσις τῆς ***ἀνατομίας*** ἢ ***ἱστολογίας***.

Ἐξωτερικὴ μορφολογία: Ἐξετάζει τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν, τὴν σύστασιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν διαφόρων μορίων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται τὸ φυτόν, ὡς καὶ τοὺς νόμους τοὺς διέποντας τὴν ἐκ μορίων συγκρότησιν τοῦ φυτικοῦ σώματος. Εἰς τὰ πλεῖστα τῶν φυτῶν διακρίνομεν διάφορα κοινὰ μόρια ὡς καὶ ἀνόμοια τοιαῦτα, ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν μορφήν, δηλαδὴ τὰς *ῥίζας* τὸν *βλαστόν*, τὰ *φύλλα*, τοὺς *ὀφθαλμούς*, τὰ *ἄνθη* καὶ τοὺς *καρπούς*. Καὶ *ὄργανα* μὲν ὀνομάζει ταῦτα ὅταν ἐξετάζῃ τὴν λειτουργίαν αὐτῶν, *μόρια* δὲ ἐφ' ὅσον ἐξετάζει τὴν μορφήν των. Κατὰ ταῦτα τὴν ἐξωτερικὴν μορφολογίαν δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν καὶ *ὀργανογραφίαν*. Ἕκαστον φυτὸν παρουσιάζει τρία διακεκριμένα στάδια, *γένεσιν*, *ζωὴν* καὶ *πολλαπλασιασμόν*, εἰς τὴν ἐπίτευξιν δὲ τούτων συμβάλλουσι πάντα τὰ προαναφερθέντα ὄργανα τοῦ φυτοῦ, ἕκαστον κατ' ἴδιον τρόπον καὶ κατὰ διάφορον ποσοστὸν ἐνεργείας· πάντα ὅμως ὁμοῦ πρὸς τὸν ἴδιον σκοπὸν ὑφίστανται καὶ ἐργάζονται. Συγκρίνοντες τὰς ἀπείρους τῶν φυτῶν μορφὰς πρὸς ἀλλήλας παρατηροῦμεν δύο θεμελιώδεις διαφοράς, ὅτι τινὰ μὲν τούτων ἀποτελοῦνται ἐκ σώματος συνισταμένου εὐδιακρίτως ἐξ ἀνομοίων μορίων, ἕτερα δ' οὐχί. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ὑπάγονται τὰ καλούμενα *βλαστόφυτα*, εἰς δὲ τὴν δευτέραν τὰ *θαλλόφυτα*. Καὶ εἰς μὲν τὰ βλαστόφυτα διακρίνομεν τὰ δύο κυριώτερα ἐκ τῶν ὑπεργείων ὀργάνων, ἤτοι βλαστὸν καὶ φύλλα, εἰς δὲ τὰ θαλλόφυτα δὲν διακρίνομεν οὔτε βλαστὸν οὔτε φύλλα. Τοιαῦτα εἶναι οἱ *μύκητες*, οἱ *λειχῆνες*, τὰ *φύκη* καὶ ἄλλα πολλά. Τὰ ὄργανα ἢ μόρια τοῦ φυτικοῦ σώματος τῶν βλαστοφύτων διαμορφοῦνται ἀναλόγως τῆς λειτουργίας καὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐκ μικροτάτων μορίων συγκροτήσεως αὐτῶν· τοῦτο παρατηροῦμεν π. χ. εἴς τινα φύλλα φέροντα πολλαπλασιαστικὰ ὄργανα, ἤτοι *στήμονας* καὶ *ὕπερον*, ἅτινα ἔχουσιν οὐχὶ μόνον ἰδιάζουσαν ἐξωτερικὴν μορφὴν διάφορον τῶν λοιπῶν φύλλων, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικὴν τοιαύτην. Τὰ θαλλόφυτα, ἤτοι τὰ ἀτελέστατα τῶν φυτῶν, καίτοι ἀποτελοῦσιν ἰδίαν ὑποδιαίρεσιν τῶν φυτῶν, ἐν τούτοις σπανίως ἀνευρίσκονται καὶ εἴς τινα φυτὰ συγγενῆ πρὸς τελειοτέρας φυτικὰς ὑποδιαιρέσεις. Λόγῳ ἀκριβῶς τοῦ φαινομένου τούτου, εἰς πλείστας περιπτώσεις ἀδυνατοῦμεν νὰ διακρίνωμεν σαφῆ ὅρια μεταξὺ τούτων καὶ τῶν βλαστοφύτων, ἐφ' ὅσον πολλάκις πολλὰ βλαστόφυτα ἐξαλλοιοῦνται οὕτως, ὥστε λαμβάνουσι μορφὴν κατὰ πολὺ τελειοτέραν τῶν συγγενῶν των φυτῶν.

Ἐσωτερικὴ μορφολογία: Σκοπὸν ἔχει τὴν ἔρευναν τῶν συστατικῶν τῶν ἐσωτερικῶν μορίων, ὡς καὶ τὴν σχέσιν αὐτῶν πρὸς τὸ στοιχειῶδες φυτικὸν ὄργανον, τὸ *κύτταρον*, τοῦ ὁποίου καὶ ἐξετάζει τὴν μορφήν, τὰ συστατικά, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται, τὰς ἀλλοιώσεις ἃς ὑφίσταται κ.τ.λ. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κύτταρον ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον συστατικὸν τοῦ ὅλου φυτικοῦ σώματος, αἱ μορφαὶ αὐτοῦ εἶναι ποικιλώταται εἰς τὰ διάφορα φυτὰ καὶ αἱ ἐξαλλοιώσεις αὐτοῦ διαφορώταται εἰς τὰς διαφόρους ποικιλίας τῶν φυτῶν· διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ περὶ τὴν ἐξέτασιν τοῦ φυτικοῦ τούτου μορίου ἔρευνα ἀπετέλεσεν ἰδίαν ὑποδιαίρεσιν ἢ κλάδον τῆς γενικῆς ἐσωτερικῆς μορφολογίας, τὴν *κυτταρολογίαν*. Πᾶν φυτὸν καὶ ὄργανον φυτικὸν ἀποτελεῖται ἐξ ἀπείρων ὁμοειδῶν συνθέτων στοιχειωδῶν μονάδων, αἵτινες καλοῦνται, κύτταρα, ταῦτα δὲ πάλιν ἀποτελοῦνται ἐκ διαφόρων μορίων καὶ ἀτόμων. Τὸ κύτταρον δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ καὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ὡς ὀργάνωσις, ἐφ' ὅσον πλεῖστα φυτὰ ἀποτελοῦνται, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς των, ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου κυττάρου, ἀλλ' ἐπίσης εὑρίσκεται καὶ εἰς συμπλέγματα, ὅπως παρατηρεῖται εἰς τὰ περισσότερα καὶ τὰ τελειότερα τῶν φυτῶν, ὁπότε ταῦτα ἀποτελοῦσι τοὺς ἱστοὺς τοὺς ἐπιτελοῦντας ἁπάσας τὰς ζωϊκὰς λειτουργίας. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ περιπτώσει τὰ κύτταρα καλοῦνται *στοιχειώδεις ὀργανώσεις*, ὧν ἡ πλήρης γνῶσις ἀποτελεῖ τὸ θέμα πάσης μελέτης σχετιζομένης μὲ τὴν ἐξωτερικὴν διάπλασιν τῶν φυτῶν, τὴν ἐσωτερικὴν διάπλασιν τούτων καὶ γενικῶς μὲ τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς τοῦ φυτικοῦ βασιλείου. Πρῶτος ὁ Ἄγγλος φυσιοδίφης Hooke (1667) παρετήρησε διὰ τοῦ μικροσκοπίου τὸ φυτικὸν κύτταρον καὶ παρωμοίασε τοὺς ἱστοὺς τῶν φυτῶν, ἐκ κυττάρων ἀποτελουμένους, πλήρεις ἀέρος, πρὸς κηρήθρας μελισσῶν. Κατὰ τὸ 1671 ὁ ἱδρυτὴς τῆς φυτικῆς ἀνατομίας ἐθεώρησε τὰ κύτταρα ὡς χώρους κοίλους, πανταχόθεν κεκλεισμένους καὶ πλήρεις ἀγροῦ καὶ ὠνόμασε τούτους *κύστεις*. Κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον ὁ Malpighi, ἐν τῷ ἔργῳ του «Φυτικὴ ἀνατομία», ὠνόμασε τὰ κύτταρα *κυστίδια*. Ἐπὶ σειρὰν δεκαετηρίδων παρέμεινεν, ὅσον ἀφορᾷ τὸ κύτταρον, ἡ ὑπὸ τοῦ Malpighi δοθεῖσα ὀνομασία κυστίδιον, διότι ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα οὐδεμία πρόοδος παρετηρήθη εἰς τὴν φυτικὴν ἀνατομικήν. Τὴν ὀνομασίαν κύτταρον μετεχειρίσθησαν οἱ Γερμανοὶ βοτανικοὶ Ludwig κατὰ τὸ 1742 καὶ Boehmer κατὰ τὸ 1785. Τέλος ἡ χρῆσις τοῦ ὅρου τούτου ἐγενικεύθη ὑπὸ τοῦ ἰατροφιλοσόφου Gaspar Friedrich Wolff καὶ ἐγένετο παραδεκτὴ ὑφ' ὅλων τῶν ἀνατόμων βοτανικῶν, οἵτινες ἐνέκυψαν εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ κυττάρου ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, βοηθούμενοι πρὸς τοῦτο διὰ τῆς τελειοποιήσεως τοῦ μικροσκοπίου. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος, οἱ εἰδικῶς ἀσχοληθέντες περὶ τὸ φυτικὸν κύτταρον Schleiden καὶ Schwann, ἐξέλαβον τοῦτο ὡς σῶμα κυστοειδὲς ἐκ μεμβράνης ἀποτελούμενον, ἥτις ἐν τῷ ἐσωτερικῷ της περικλείει ὑγρὸν μετὰ *πυρῆνος* καὶ *πυρηνίσκου*. Εἰς τοὺς μεγάλους τούτους φυσιοδίφας ὀφείλεται καὶ ἡ ἵδρυσις ἰδίου κλάδου τῆς βοτανικῆς, τῆς *κυτταρολογίας*, διότι, ὡς παρετήρησαν, πάντα τὰ ὑπάρχοντα ἢ ἐκλιπόντα ἐνόργανα ἐπὶ τῆς γῆς ὄντα οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἁπλᾶ κύτταρα ἢ ἄθροισμα πολλῶν κυττάρων. Ὁ Hugo von Mohl ἔδωσε κατὰ τὸ 1846 εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ κυττάρου τὴν ὀνομασίαν *πρωτόπλασμα* καὶ ἐθεώρησεν ὅτι τοῦτο συνίσταται ἐκ *λευκωματωδῶν οὐσιῶν*, ἀνεγνώρισε δὲ καὶ τὴν μεγίστην σημασίαν ἣν τὸ κύτταρον ἔχει διὰ τὴν ὕπαρξιν τοῦ φυτοῦ. Ὁ Max Chulze (1861) ἀπέδειξεν, ὅτι τὸ περιεχόμενον τοῦ κυττάρου οὐδόλως εἶναι ὑγρόν, ἀλλὰ πυκνῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συστάσεως, δηλαδὴ ἀποτελεῖται ἐκ πυκνορρεύστου οὐσίας παρομοίας πρὸς τὴν μᾶζαν τοῦ σώματος τῶν πρωτοζῴων. Ὁ Brücke ἔδωκε τὸν τελειότερον ὁρισμόν, καθ' ὃν «κύτταρον εἶναι στοιχειώδης ὀργάνωσις μὲ τελείως αὐθύπαρκτον ζωήν· κύριον σῶμα τούτου εἶναι τὸ πρωτόπλασμα καὶ ὁ πυρήν, πᾶς δὲ φυτικὸς ἢ ζωϊκὸς ὀργανισμὸς ἀποτελεῖται ἐξ ἀπείρου ἀριθμοῦ κυττάρων». Κατὰ ταῦτα κύρια συστατικὰ καὶ ἀπαραίτητα πρὸς ὕπαρξιν τοῦ κυττάρου ἐθεωρήθησαν τὸ *πρωτόπλασμα* καὶ ὁ *πυρήν*, ἡ δὲ *μεμβρᾶνα* ὡς δευτερεῦον καὶ μὴ τελείως ἀπαραίτητον.

Ἡ ἀνωτέρω θεωρία, ἡ ἐφεύρεσις τοῦ *μικροτόμου*, δι' οὗ κατορθοῦται ἡ λεπτοτάτη τομὴ τῶν ἱστῶν τῶν κυττάρων, ἡ χρῶσις τῶν κυττάρων καὶ ἡ τελειοποίησις τῶν μικροσκοπίων, ὑπεβοήθησαν τοὺς βοτανικούς, τοὺς βιολόγους, τοὺς ἀνατόμους καὶ γενικῶς τοὺς φυσιοδίφας εἰς τὸ νὰ θέσωσιν ἑδραίας τὰς βάσεις τῆς *ἀνατομίας* ἢ *ἱστολογίας* τῶν φυτῶν· αὕτη ἐρευνᾷ τὸν τρόπον καθ' ὃν τὰ κύτταρα συναρμολογοῦνται πρὸς ἄλληλα, ἵνα ἀποτελέσωσι τοὺς φυτικοὺς ἱστούς, ὡς καὶ τὸν τρόπον καθ' ὃν οἱ ἱστοὶ οὗτοι συγκροτοῦσι τὴν ἐσωτερικὴν τῶν φυτικῶν μορίων ὑφήν. Εἰς τὰ διάφορα ὄργανα τοῦ φυτοῦ, τὰς ῥίζας, τὸν βλαστόν, τὰ φύλλα κ. τ. λ., δὲν ἀνευρίσκομεν πάντοτε τὴν αὐτὴν σύστασιν, ὡσαύτως δὲ καὶ εἰς διάφορα τμήματα τοῦ αὐτοῦ φυτικοῦ ὀργάνου ἡ σύστασις εἶναι διάφορος· οὕτω τὸ παρέγχυμα τῶν φύλλων διαχωρίζεται εὐκολώτερον ἀπὸ τὰς νευρώσεις τούτου κτλ. Πᾶσα τοιαύτη διαφορὰ μεταξὺ τῶν μερῶν ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ φυτικοῦ μορίου παρατηρουμένη προϋποθέτει διαφορὰν καὶ τῆς ἀνατομικῆς ὑφῆς τοῦ μορίου τούτου, δηλαδὴ τῶν ἱστῶν, οἵτινες δὲν εἶναι ἄλλο τι, εἰμὴ ἄπειρον πλῆθος κυττάρων συνδεδεμένων στενῶς πρὸς ἄλληλα, διαφόρων κατὰ τὰς διαφόρους τοῦ φυτοῦ χώρας, διαφόρων ὡς πρὸς τὸ σχῆμα, τὸ μέγεθος, τὴν μεμβρᾶναν, τὸ περιεχόμενον κ. τ. λ., ἀλλὰ διεπομένων ὑπὸ κοινῆς αὐξήσεως.

Φυσιολογία: Αὕτη ἐξετάζει τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς τοῦ φυτοῦ καὶ τὰς διαφόρους ἀντιδράσεις τῶν συστατικῶν του πρὸς τοὺς ἐντὸς αὐτοῦ ἀναπτυσσομένους ἐρεθισμοὺς ἢ τοὺς προερχομένους ἐκ τῆς περὶ αὐτὸ φύσεως. Τὴν γνῶσιν τῶν φαινομένων τούτων καὶ τὴν ἐξήγησιν, ὡς καὶ τὴν ἔρευναν τῶν ἐγγὺς ἢ ἀπωτέρων αἰτίων τῶν προκαλούντων τὰ ἀνωτέρω φαινόμενα, ζητεῖ νὰ ἐξιχνιάσῃ ἡ φυσιολογία. Τὸ φυτὸν ἄρχεται ἀναπτυσσόμενον ἐκ μικροτάτων μορίων, ἅτινα καλοῦνται *σπέρματα* ἢ *σπόρια*. Τὰ μικρότατα ταῦτα μόρια σύγκεινται ἐξ ἔτι μικροτέρων τοιούτων, τῶν κυττάρων, ἅτινα δυνατὸν νὰ εἶναι ἓν ἢ πλείονα. Ἡ αὔξησις τοῦ φυτοῦ τελεῖται διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν κυττάρων τούτων, ὅστις κατορθοῦται διὰ τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου προσλαμβανομένων θρεπτικῶν οὐσιῶν· αὗται εὐθὺς ὡς εἰσέλθωσιν ἐντὸς τοῦ φυτικοῦ σώματος ἀφομοιοῦνται πρὸς τὰ συστατικὰ (χημικὰ) ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ κύτταρον. Μετὰ ταῦτα τὸ ἀρχικὸν κύτταρον πολλαπλασιάζεται, ἤτοι ἄρχεται ἡ κυτταρογονία, ἐνῷ ταυτοχρόνως αἱ νεωστὶ διαπλασσόμεναι κυτταρικαὶ ὁμάδες, ἂν καὶ ἐξ ὁμοειδῶν τοιούτων κυττάρων προερχόμεναι, διαμορφοῦνται εἰς ἀνομοιοειδῆ κύτταρα· ἐκ τούτων σχηματίζονται οἱ ἱστοί, ἐκ τῶν ὁποίων πάλιν σχηματίζονται τὰ διάφορα φυτικὰ ὄργανα, ἕκαστον τῶν ὁποίων κέκτηται ἰδίους νόμους λειτουργίας. Μετὰ τὴν τελείαν αὔξησιν αὐτοῦ, ἥτις εἶναι διαφόρου μορφῆς, ἀναλόγως τῶν διαφόρων φυτικῶν γενῶν καὶ εἰδῶν, παράγονται, εἴτε ἀμέσως εἴτε ἠρέμα καὶ κατὰ μικρόν, τὰ *πολυκύτταρα σπέρματα* ἢ *μονοκύτταρα σπόρια*, διὰ τῶν ὁποίων πολλαπλασιάζεται τὸ φυτόν. Ἄρα τὸ φυτὸν ἐκ μικροτάτων μορίων ἀρχόμενον προβαίνει ἀναπτυσσόμενον κατ' ὄγκον μέχρις ὡρισμένου ὁρίου καὶ διαμορφώνει ποικίλως τὰ ὄργανα αὐτοῦ, ἀναλόγως τῶν ποικίλων λειτουργιῶν ἃς ταῦτα πρόκειται νὰ ἐκτελέσωσιν. Ἡ παραγωγὴ ἰδίων ὀργάνων πολλαπλασιασμοῦ θεωρεῖται ὡς τελείωσις τῆς ὅλης αὐτοῦ ἀναπτύξεως, κατόπιν, μετὰ βραχὺν ἢ μακρὸν χρόνον, ἄρχεται φθῖνον καὶ τέλος ἀποθνήσκει ἐγκαταλεῖπον, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὰ ζῷα, ὀλίγους ἢ πολλοὺς ἀπογόνους.

Ἐκ τῶν διαφόρων τούτων διεργασιῶν τοῦ φυτοῦ, ἤτοι αὐξήσεως, αὐτουργοῦ διαπλάσεως, διαμορφώσεως καὶ γενέσεως, ὡς καὶ τῆς κατὰ τὴν

Digitized by Google

ἀνάπτυξιν παρατηρουμένης κινητικότητος τῶν μορίων, παραλληλίζομεν τὰ φυτὰ πρὸς τὰ ζῷα, ἀμφότερα δὲ ταῦτα, ἤτοι τὰς ἐνοργάνους ὁμάδας, διακρίνομεν ἐκ τῶν ἀνοργάνων ὁμάδων, ἤτοι τῶν ὀρυκτῶν. Ἀπὸ χημικῆς ἀπόψεως ὁ *ἄνθραξ* καὶ αἱ *τριαδικαὶ ἑνώσεις* δεσπόζουσι τῶν φυτῶν, ἐνῷ τὸ *ἄζωτον* καὶ αἱ *τετραδικαὶ ἑνώσεις* κυριαρχοῦσι τῶν ζῴων. Ἀπὸ ἱστολογικῆς ἀπόψεως τὰ ἀνατομικὰ στοιχεῖα, ἤτοι ἱστοί, ἶνες κ.τ.λ., γεννῶνται ἐν δεδομένῃ στιγμῇ ἐν τῷ φυτῷ καὶ διαμορφοῦνται εἰς ἐξαλλοιωμένα κύτταρα, ἐνῷ ἀντιθέτως εἰς τὸ ζῷον γεννῶνται μεταξὺ τῶν κυττάρων ἀλλὰ δὲν προέρχονται ἀπὸ ἐξαλλοιώσεις τούτων. Ἡ μορφὴ τῶν φυτῶν γενικῶς εἶναι κυκλικὴ ἢ ἀκτινωτή, ἐνῷ ἡ μορφὴ τῶν ζῴων, τῶν ἀνωτέρων ζῳολογικῶν τάξεων, εἶναι *συμμετρικῶς δίπλευρος*, δηλαδὴ τὸ σῶμά των ἀποτελεῖται ἐκ δύο πλαγίων ἡμίσεων, ἅτινα συνενοῦνται διὰ τῆς μεσαίας λεγομένης γραμμῆς τῆς *σπονδυλικῆς στήλης* ἢ *νωτοχορδῆς*.

Εἰς τὰ φυτά, ὁ μὲν ἑρμαφροδιτισμὸς εἶναι γενικὸς κανών, ἡ δὲ διάκρισις τῶν γενῶν ἐξαίρεσις, ἐνῷ εἰς τὰ ζῷα ἡ διάκρισις τῶν γενῶν γενικὸς κανὼν καὶ ὁ ἑρμαφροδιτισμὸς (εἰς τὰς κατωτάτας ζῳολογικὰς κλίμακας) ἐξαίρεσις.

Εἰς τὰ φυτὰ τὰ γεννητικὰ ὄργανα δὲν χρησιμοποιοῦνται ἢ ἅπαξ μόνον, εἶτα ἀποπίπτουσιν εὐθὺς μετὰ τὴν γονιμοποίησιν καὶ κατ' ἔτος νέα ἄνθησις παρατηρεῖται καὶ νέοι στήμονες καὶ ἀνθῆρες ἀναφαίνονται. Εἰς τὰ ζῷα τὰ αὐτὰ γεννητικὰ ὄργανα καὶ μετὰ τὴν γονιμοποίησιν ἐξακολουθοῦσι νὰ ὑπάρχωσι καὶ ἐνεργῶσι μακροχρονίως. Ἡ ἀπορρόφησις εἰς τὰ φυτὰ λαμβάνει χώραν ἐκ τῶν ἔξω, ἐνῷ εἰς πάντα σχεδὸν τὰ ζῷα ἡ ἀπορρόφησις διενεργεῖται ἐσωτερικῶς καὶ ἐν ὡρισμένῃ κοιλότητι τοῦ σώματος. Ἐν τῇ ἀναπνοῇ παρατηρεῖται οὐσιώδης καὶ σπουδαιοτάτη διαφορὰ καὶ δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι, ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, παρατηρεῖται ἀληθὴς ἀνταγωνισμός. Τὸ ζῷον ἀπογυμνοῖ τὸν ἀέρα ἐκ τοῦ ὀξυγόνου του καὶ ἐκπνέει ἀνθρακικὸν ὀξύ, ἐνῷ τὸ φυτόν, ἀντιθέτως, διὰ τῶν φύλλων του καὶ γενικῶς διὰ τῶν πρασίνων ὀργάνων του ἀπορροφᾷ ἀνθρακικὸν ὀξύ, ὅπερ ἀποσυνθέτει, κρατεῖ τὸν ἄνθρακα καὶ ἀπελευθερώνει τὸ ὀξυγόνον. Ἡ κυκλοφορία εἰς τὰ φυτὰ φαίνεται ὅτι εἶναι καθαρῶς φυσικὸν φαινόμενον, διενεργουμένη διὰ τῆς *ἐνδοσμώσεως*, τῶν *τριχοειδῶν* καὶ τῆς ἐξατμίσεως τῆς τελουμένης ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν φύλλων, ἐνῷ εἰς τὰ ζῷα ἡ κυκλοφορία ἐξαρτᾶται ἐξ ἰδίου κυκλοφορικοῦ συστήματος καὶ ἐκ ζωϊκῆς ἐνεργείας, τῆς *συσταλτικότητος*, ἥτις μόνον εἰς τὰ ζῷα ἀπαντᾷ. Τὰ φυτὰ τρέφονται ἐκ δυαδικῶν ἀνοργάνων οὐσιῶν ἃς διαμορφοῦσιν εἰς τριαδικὰς ἢ τετραδικὰς ὀργανικὰς τοιαύτας. Ἐπίσης τὰ φυτὰ ἀμοιροῦσιν αἰσθήσεως καὶ ἑκουσίας κινήσεως· ἂν δὲ εἴς τινα τούτων παρατηροῦνται φαινόμενα προσιδιάζοντα εἰς αἰσθήσεις, ταῦτα δέον νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς ἄλλας αἰτίας καὶ δὴ εἰς τοὺς διαφόρους *τροπισμοὺς* αὐτῶν· τὰ ζῷα αἰσθάνονται καὶ διὰ τοῦτο κινοῦνται. Τὸ φυτὸν δέον νὰ εἶναι προσηλωμένον ἐπὶ τῆς γῆς διὰ ν' ἀντλῇ ἀκαταπαύστως θρεπτικὰς οὐσίας καὶ νὰ ἀπορροφᾷ ταύτας, οὕτω δὲ ἀκίνητον διαμένον οὔτε αἰσθάνεται οὔτε ὑποφέρει, ἐνῷ ἀντιθέτως τὸ ζῷον καταβάλλει προσπάθειαν πρὸς κίνησιν καὶ κόπον πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν τροφῶν του, ἃς πρέπει νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὸν πεπτικόν του σωλῆνα. Αἱ ἀναγκαῖαι διὰ τὴν θρέψιν του κινήσεις ἔχουσιν ἀνάγκην ἀναλόγου αἰσθήσεως, ὅπως ἐκτελέσῃ καὶ διευθύνῃ ταύτας.

Βάσις τῆς φυσιολογίας σήμερον θεωρεῖται ἡ γνῶσις τοῦ φυτικοῦ κυττάρου καὶ τῆς συστάσεως τῶν ὀργάνων τοῦ φυτοῦ, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἐξ ἀθροισμάτων κυττάρων, τὰ ὁποῖα ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς κυκλοφορίας ἣν τελοῦσιν ἐξαλλάσσονται κατὰ τὰ διάφορα τμήματα τοῦ φυτικοῦ σώματος. Ἐκ τούτου παρατηροῦμεν, ὅτι ὑφὴ καὶ λειτουργία τῶν ὀργάνων στενῶς συνδέονται πρὸς ἄλληλα, συνεπῶς πρὸς πλήρη κατανόησιν τῶν φαινομένων τοῦ φυτοῦ ἀπαραίτητος εἶναι ἡ γνῶσις καὶ τῶν στοιχειωδεστάτων ἔτι φυτικῶν μορίων.

Εἰδικὴ βοτανική. Τμήματα ταύτης εἶναι ἡ *συστηματική*, ἡ *βοτανικὴ γεωγραφία* καὶ ἡ *βοτανικὴ παλαιοντολογία*.

Συστηματική: Αὕτη ἐξετάζει τὰς ποικίλας μορφὰς τῶν φυτῶν καὶ κατατάσσει ταῦτα εἰς διάφορα ἀθροίσματα, ἐκ τούτων δὲ πάλιν σχηματίζει μικροτέρας ὑποδιαιρέσεις. Ἐὰν θεωρήσωμεν τὰς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς διεσπαρμένας διαφόρους τῶν φυτῶν μορφάς, διακρίνομεν ὅτι μέρος μὲν τούτων ἔχει μικρὰν ἢ μεγάλην ὁμοιότητα, μέρος δὲ οὐσιωδῶς διαφέρει. Ἐν τῇ προσπαθείᾳ ὅπως κατατάξωμεν τὰ διάφορα φυτά, ἀναλόγως τῶν ὁμοίων αὐτῶν χαρακτηριστικῶν, σχηματίζομεν διάφορα ἀθροίσματα ἀνόμοια πρὸς ἄλληλα, ἕκαστον τῶν ὁποίων περιλαμβάνει φυτικὰς μορφὰς προσομοίας ἢ πρὸς πάντα τὰ χαρακτηριστικά των ἢ τοὐλάχιστον πρὸς τὰ πλεῖστα τούτων. Εἰς τὴν ποικιλίαν ταύτην τῶν διαφόρων ἀθροισμάτων ἀπαντῶσι καὶ μορφαὶ φυτῶν ἐνδιάμεσοι, οὕτως εἰπεῖν· ταύτας πολλάκις δυνάμεθα νὰ προσαρτήσωμεν πρὸς ἓν ἐκ τῶν διαφόρων ἀθροισμάτων, πολλάκις ὅμως ἀπαντῶσι μορφαὶ αἵτινες δὲν εἶναι μεταβατικαὶ καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀδυνατοῦμεν νὰ συμπεριλάβωμεν ἢ νὰ συνδέσωμεν ταύτας πρὸς τὰ ὑπάρχοντα καὶ γνωστὰ ἤδη ἀθροίσματα· π. χ. τὸ ἄθροισμα τῶν *γυμνοσπέρμων* φυτῶν μετά τινων ἑτεροσπόρων *πτεριδοειδῶν* φυτῶν συνδέεται πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν *πτεριδοφύτων*, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἀτελεστάτας τινὰς φυτικὰς μορφάς, ὡς εἶναι τὰ *φαιοφύκη*, τὰ *ἐρυθροφύκη* καὶ ἄλλα, ἅτινα εἶναι μεμονωμένα. Τὰ κύρια καὶ μεγάλα ἀθροίσματα τῶν φυτικῶν μορφῶν ὑποδιαιροῦνται, ἀναλόγως τῶν ὁμοίων αὐτῶν χαρακτήρων οὓς παρουσιάζουσιν, εἰς μικροτέρας καὶ δευτερευούσας ὁμάδας, αὗται εἰς ἔτι μικροτέρας καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἡ τοιαύτη διαίρεσις τῶν φυτικῶν μορφῶν, ἥτις γίνεται κατ' ὡρισμένους κανόνας, καλεῖται *συστηματικὴ* ἢ *σύστημα τάξεως* τῶν φυτῶν. Κατὰ τὴν κατάταξιν αὐτῶν εἰς σύστημα καθίσταται φανερὰ καὶ ἡ ὑπάρχουσα διαφορὰ τελειότητος τῶν συνιστώντων τὰ διάφορα φυτικὰ ἀθροίσματα φυτικῶν μορίων, ὥστε πρέπει κατὰ τὴν ταξινόμησιν τῶν ἀθροισμάτων καὶ τῶν ὑποδιαιρέσεων τούτων νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει καὶ ὁ βαθμὸς τῆς τελειότητος αὐτῶν. Γενικῶς ἡ κατάταξις τῶν φυτῶν βαίνει ἀπὸ τῶν ἀτελεστάτων τοιούτων πρὸς τὰ τελειότερα, δηλαδὴ κατὰ τὴν φυσικὴν τάξιν τῆς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἐμφανίσεως καὶ ἀναπτύξεώς των.

Τὰ φυτὰ ὡς καὶ τὰ ζῷα ἐνεφανίσθησαν ἀπὸ προϊστορικῶν χρόνων ἐπὶ τῆς γῆς ὑπὸ μορφὴν ἁπλουστάτην. Σὺν τῷ χρόνῳ, ἐν τῇ παρόδῳ μακροτάτων αἰώνων, μετεβλήθησαν καὶ ἐξηλλοιώθησαν πολλαχῶς καὶ πολυτρόπως, οὕτως ὥστε αἱ σήμερον ἐπὶ τῆς γῆς ἀπαντῶσαι μορφαὶ τούτων νὰ θεωρῶνται τὸ τελειότερον σημεῖον τῆς ἀναπτύξεώς των ταύτης, ὡς δεικνύει τοὐλάχιστον ἡ *βοτανικὴ παλαιοντολογία*, ἥτις μέχρι σήμερον δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνακαλύψῃ εἰς τὰ ἀπολιθωμένα φυτὰ μορφὰς τελειοτέρας τῶν νῦν ζώντων. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συμπεραίνομεν ὅτι τὰ νῦν ὑπάρχοντα φυτὰ προῆλθον ἐκ τῶν παλαιοτάτων, ἐκλιπόντων ἤδη τοιούτων, ἐξελιχθέντα βαθμιαίως. Κατ' ἀκολουθίαν αἱ τελειότεραι αὐτῶν μορφαὶ εἶναι καὶ χρονολογικῶς νεώτεραι, αἱ δὲ παρατηρούμεναι εἰς πολλὰς φυτικὰς μορφὰς ὁμοιότητες πλείστων ὀργάνων δὲν δηλοῦν ἄλλο τι εἰμὴ τὴν μεταξὺ τούτων ὑπάρχουσαν συγγένειαν.

Εἰς τὴν κατάταξιν τῶν φυτῶν δυνάμεθα νὰ ἀκολουθήσωμεν δύο διαφόρους ἀφετηρίας· πρῶτον τὸ καλούμενον *φυσικὸν σύστημα* καὶ δεύτερον τὸ *τεχνητὸν* τοιοῦτον. Τὸ φυσικὸν σύστημα εἶναι τελειότερον τοῦ δευτέρου, διότι διὰ τὴν κατάταξιν τῶν φυτῶν ἀνατρέχει εἰς τὰς ἀρχαιοτάτας, προϋπαρξάσας αὐτῶν μορφάς, καίτοι τοῦτο δὲν εἶναι εὐχερές, καθ' ὅσον τὰ περιέχοντα τὰ φυτικὰ ἀπολιθώματα γεωλογικὰ στρώματα δὲν παρέμειναν ἀδιατάρακτα ἐν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου καὶ δὲν διετηρήθη ἡ ἀλληλουχία αὐτῶν· τὸ τοιοῦτο παρουσιάζει τὸ μειονέκτημα, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ κατὰ σειρὰν προτεραιότητος διάταξις τῶν φυτικῶν μορφῶν, καθ' ὅσον τὰ διάφορα τεκτονικὰ ρήγματα μετέβαλον τὴν κανονικὴν διάστρωσιν τῶν διαφόρων γεωλογικῶν στρωμάτων. Τὸ τεχνητὸν σύστημα παρουσιάζει τὸ μειονέκτημα, ὅτι ὡς βάσις κατατάξεως λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν μόνον χαρακτηριστικαί τινες ἰδιότητες τοῦ φυτικοῦ σώματος. Ἐκ τῶν πολλῶν μέχρι σήμερον ὑποδειχθέντων συστημάτων, τελειότερον θεωρεῖται τὸ σύστημα τοῦ Engler.

Μετὰ τὴν διάκρισιν τῶν διαφόρων ἀθροισμάτων, ἕκαστον τούτων διαιρεῖται εἰς μικροτέρας ὑποδιαιρέσεις, αὗται πάλιν εἰς ἔτι μικροτέρας καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς μέχρι τῆς κατωτάτης ὑποδιαιρέσεως, ἥτις καλεῖται *εἶδος*· τοῦτο εἶναι τὸ ἄθροισμα πάντων τῶν κατὰ τοὺς βασικοὺς χαρακτῆρας ὁμοίων φυτῶν, τῶν ἐξ ὁμοίων γεννητόρων καταγομένων, ὡς λ. χ. τὸ εἶδος τῆς ροδῆς, τοῦ φοίνικος, τοῦ σίτου, τῆς κριθῆς, τοῦ φύκους κτλ. Ἐκ τῆς συνενώσεως ὁμοίων εἰδῶν, ἅτινα φέρουσι τὴν αὐτὴν σύστασιν ἀνθέων, καρποῦ καὶ σπέρματος, διάφορον δὲ σύστασιν τῶν χαρακτήρων δευτερευούσης σημασίας, ἤτοι διάφορα ὄργανα βλαστοῦ, διαφορὰν ταξιανθίας καὶ ἐπουσιώδεις παραλλαγὰς ἀνθέων, καρπῶν ἢ σπερμάτων, παράγεται τὸ *γένος*. Ἕκαστον φυτὸν φέρει διπλῆν ὀνομασίαν ἐν τῇ κατατάξει· ἡ πρώτη φανερώνει τὸ γένος καὶ ἡ δευτέρα τὸ εἶδος. Ἀμφότεραι αἱ ὀνομασίαι λαμβάνονται κατὰ πρῶτον λόγον ἐκ τῆς λατινικῆς καὶ κατὰ δεύτερον ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Οὕτω π. χ. ἡ *πορτοκαλλέα* καλεῖται citrus aurantium, ἡ *λεμονέα* citrus limonium, ἡ *μανδαρινέα* citrus deliciosa, ἡ *φράπα* citrus decumana κτλ. Ἡ ὀνομασία citrus ἀποδίδεται εἰς τὸ γένος τῆς *κιτρέας* (Citrus), ἡ δὲ ἑπομένη ὀνομασία ἀποδίδεται εἰς τὰ διάφορα εἴδη τοῦ γένους. Οἱ βοτανικοὶ τῶν διαφόρων ἐποχῶν διαφόρως κατέταξαν καὶ ὠνόμασαν τὰ φυτά. Συνέπεσε πολλάκις ἓν καὶ τὸ αὐτὸ φυτὸν νὰ φέρηται ὑπὸ διάφορα ὀνόματα γένους καὶ εἴδους, διὰ τοῦτο δὲ τίθεται συνήθως παρὰ τὸ ὄνομα τοῦ φυτοῦ τὸ ὄνομα τοῦ πρώτου ὀνομάσαντος ἢ ἐπιτυχέστερον περιγράψαντος καὶ ὁρίσαντος τὸ φυτὸν βοτανικοῦ, ὡς λ. χ. εἰς τὴν *ἐλαίαν τὴν εὐρωπαϊκὴν* προστίθεται εἰς τὴν λατινικὴν αὐτῆς ὀνομασίαν παραλλήλως καὶ τὸ ὄνομα τοῦ καθορίσαντος ταύτην βοτανικοῦ Λινναίου (Olea europea Lin.).

Ἐκ τῆς ἑνώσεως πολλῶν, συγγένειαν ἐχόντων, γενῶν ἀποτελεῖται ἡ *οἰκογένεια*. Ἕνωσις πολλῶν συγγενῶν οἰκογενειῶν ἀποτελεῖ τὸ *ἄθροισμα*. Αἱ οἰκογένειαι ἀποτελοῦσι τὴν πρώτην καὶ ἀμεσωτέραν συνένωσιν τῶν συγγενῶν πρὸς ἄλληλα γενῶν. Καὶ ἐὰν μὲν ὑπάρχῃ ἑλληνικὴ ὀνομασία προελθοῦσα ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ γένους, τότε εἰς τὸ τέλος προσλαμβάνουσι τὴν κατάληξιν *ίδαι*, *οειδῆ*, *ώδη*, ὡς π. χ. ἐκ τοῦ γένους *ροδῆς*, ὠνομάσθη ἡ οἰκογένεια *ροδίδαι* (Rosaceae), *ροδοειδῆ* ἢ *ροδώδη*, ἐκ τοῦ γένος *γεράνιον* ὠνομάσθη ὁλόκληρος ἡ οἰκογένεια *γερανίδαι* (Geraniaceae), ἢ *γερανοειδῆ* ἢ *γερανιώδη*, ἐκ τοῦ γένους *βιγονία*, ἡ οἰκογένεια *βιγονιδαι* (Bigoniaceae), *βιγονοειδῆ* ἢ *βιγονιώδη*, κ.τ.λ. Αἱ οἰκογένειαι αἵτινες δὲν φέρουσιν ὀνόματα γενῶν ὀνομάζονται διαφόρως, ὡς π. χ οἰκογένεια τῶν *χεδροπῶν* (Leguminosae), οἰκογένεια τῶν *χειλανθῶν* (Labiateae), οἰκογένεια τῶν *προσωπανθῶν* (Personatae). Αἱ καταλήξεις *ηρὰ* καὶ *ικὰ* δίδονται συνήθως εἰς τυχὸν ὑποδιαιρέσεις τῶν οἰκογενειῶν, ὡς π. χ. *κυναρηρὰ* (Cynareae), *εὐπατοριηρὰ* (Eupatorieae), *ἀστεριηρὰ* (Astereae), *ἡπατικὰ* (Hepaticae) κ.τ.λ.

Βοτανικὴ γεωγραφία: Ἡ ἐμφάνισις καὶ διάδοσις τῶν φυτῶν εἶναι ποικίλη ἐπὶ τῶν διαφόρων μερῶν τῆς γηΐνης σφαίρας. Οὕτως ὑπάρχουσι φυτικαὶ μορφαί, αἵτινες δὲν δύνανται νὰ βλαστήσωσι καὶ νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰμὴ μόνον εἰς τροπικὰς χώρας, ἕτεραι, ἀντιθέτως, εὐδοκιμοῦσιν εἰς εὐκράτους χώρας καὶ τέλος ἄλλαι εἰς ψυχρὰς τοιαύτας. Ὑπάρχουσι φυτὰ ἐκβλαστάνοντα ἀποκλειστικῶς εἰς ἀμμώδεις ἐκτάσεις, ἕτερα μόνον παρὰ τὴν θάλασσαν, ἄλλα ἐπὶ πεδινῶν μερῶν, ἕτερα ἐπὶ ὀρεινῶν, τινὰ ἀρέσκονται νὰ ζῶσι πάντοτε ἐντὸς τοῦ ὕδατος (*ὑδρόβια*), ἐντὸς τελμάτων (*τελματόβια*), τέλος ἄλλα εἰς ἀγόνους καὶ ξηρὰς ἐκτάσεις.

Ἀναλόγως τῆς διαφόρου κατανομῆς τῶν φυτῶν διακρίνομεν πέντε ζώνας· 1) Ἀρκτική: εἰς ταύτην ἀναφαίνονται *πόαι πολυετεῖς* καὶ *θάμνοι* μὲ ἕρποντας συνήθως βλαστούς· 2) Εὔκρατος: δάση *κωνοφόρων* καὶ *πόαι ἐτήσιαι* ἢ *πολυετεῖς*· 3) Θερμή: διαφόρων εἰδῶν *δένδρα*, *θάμνοι*, καὶ *πόαι ἐτήσιαι* ἢ *πολυετεῖς*· 4) Τροπική: ἡ βλάστησις πλουσιωτάτη καὶ διαρκής, μεγάλα *δάση* καὶ παντοειδεῖς *θάμνοι* καὶ *πόαι*· 5) Ἀνταρκτική: ἰδίως *ποώδη δενδρύλλια* ἢ *θάμνοι*, *μύκητες* καὶ *λειχῆνες*. Τὴν διάφορον ταύτην κατανομὴν τῶν φυτῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἐξετάζει ἡ *βοτανικὴ γεωγραφία*. Ἱδρυταὶ αὐτῆς θεωροῦνται οἱ Humboldt καὶ Bonpland, οἵτινες συνέγραψαν καὶ εἰδικὸν σύγγραμμα: «Essai sur la géographie des plantes» (Paris 1805). Ἐπιπροσθέτως ὁ Humboldt εἰς πλῆθος σχετικῶν ἐργασιῶν ἀναφέρει τοὺς θεμελιώδεις νόμους τῆς διασπορᾶς τῶν φυτῶν εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς γῆς, δεικνύει ἐπίσης τὴν ἐπίδρασιν, ἣν ὑπέστησαν αἱ διάφοροι φυτικαὶ μορφαί, ὡς καὶ τὴν ἐπίδρασιν ἣν ἐπήνεγκον εἰς τὰς διαφόρους χώρας τῆς γῆς καὶ γενικῶς παραθέτει σχετικὴν στατιστικὴν τῆς διανομῆς τούτων, τοὺς τρόπους τῆς ἐγκλιματίσεώς των, τὰ ὠφέλιμα πρὸς χρῆσιν τῶν ἀνθρώπων κτλ. Καὶ μετὰ τὴν ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαν ἐργασίαν τοῦ Humboldt ἡ βοτανικὴ γεωγραφία ἔκαμε μεγάλας προόδους. Σχετικὰς μελέτας ἐδημοσίευσαν οἱ Chouw, Candolle, Ehrenberg, Mirbel, Waston, Hoffmann, Thurmann, Lecoq, Rudolph, Grisebach καὶ πλεῖστοι ἄλλοι, οἵτινες ἐμελέτησαν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς διανομὴν τῶν φυτῶν.

Βοτανικὴ παλαιοντολογία: Ἡ μεγίστη ἐξάπλωσις, ἣν ἔλαβε κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη ἡ βοτανικὴ γεωγραφία, ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τῆς βοτανικῆς παλαιοντολογίας, ἤτοι τὴν ἐξέτασιν τῶν ἀπολιθωμένων φυτῶν, ἅτινα ἔζησαν εἰς παρελθούσας γεωλογικὰς ἐποχὰς καὶ νῦν τελείως ἐξέλιπον ἀπὸ τῆς γῆς. Αἱ πρῶται σχετικαὶ πρὸς τὴν βοτανικὴν παλαιοντολογίαν ἐργασίαι ὀφείλονται εἰς τὸν Chlotheim (1805) καὶ τὸν Sternberg (1820), ἀλλὰ κυρίως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι αἱ βάσεις αὐτῆς ἐτέθησαν ὑπὸ τοῦ Brogniart, ὅστις εἰς τὸ ἔργον του «Histoire de végétaux fossiles» ἐξήτασε τὰ ἀπολιθωμένα φυτὰ εἰς πάσας σχεδὸν τὰς λεπτομερείας των. Ἔκτοτε δὲν ἔπαυσεν ἡ ἔρευνα εἰς πάντα τὰ στρώματα τῆς γῆς, ἡ ἐνδελεχὴς ἐξέτασις τῶν συντριμμάτων τῆς παλαιοτάτης βλαστήσεως, ἡ περιγραφὴ καὶ κατάταξις τούτων, ὡς καὶ ἡ μελέτη τῆς ἐν τῇ παρόδῳ τῶν αἰώνων ἀναπτύξεως τῶν φυτικῶν μορφῶν, τῆς διασπορᾶς τούτων καὶ τῶν διαδοχικῶν μεταμορφώσεων τῆς ἐπὶ τῆς γῆς βλαστήσεως. Τὰ οὕτως, ἐν βραχυτάτῳ σχετικῶς χρονικῷ διαστήματι, ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα ὑπεβοήθησαν σπουδαίως καὶ τὴν βοτανικὴν γεωγραφίαν, ὡς ἐπίσης καὶ τὴν βοτανικὴν καθόλου, διότι παρετηρήθησαν πολλὰ γενικὰ γνωρίσματα μεταξὺ προϋπαρξάντων καὶ νῦν ζώντων φυτῶν. Ἀξίας λόγου ἐργασίας μὲ τὴν βοτανικὴν παλαιοντολογίαν ἔκαμον οἱ: Unger, Lindley καὶ Hutton, Goeppert, Massalongo, Geinitz, Ettingshausen, Heer, Stur, Schimper, Lesquereux, Benault, Saporta, Wil-

Digitized by Google

liamson, Zeiller, Bureau, Dawson, Carruthers, Zittel καὶ ἄλλοι πολλοί.

Πρακτικὴ βοτανική. Ἡ *πρακτικὴ* ἢ *ἐφηρμοσμένη βοτανικὴ* ὑποδιαιρεῖται εἰς *φαρμακευτικὴν* ἢ *ἰατρικὴν βοτανικήν*, εἰς *γεωργικὴν* ἢ *οἰκονομικὴν βοτανικήν*, εἰς *δασονομικὴν* ἢ *τεχνικὴν βοτανικὴν* καὶ εἰς *αἰσθητικὴν* ἢ *βοτανικὴν τῶν φυτῶν τοῦ καλλωπισμοῦ*.

Φαρμακευτικὴ ἢ ἰατρικὴ βοτανική: Τὰ περισσότερα τῶν φυτῶν κέκτηνται ὡρισμένας ἰδιότητας, αἵτινες εἶναι χρήσιμοι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐνδείκνυνται πολλάκις ὡς ἰαματικὰ πολλῶν παθήσεων τούτου. Τὰ τοιαῦτα φυτὰ καλοῦνται *φαρμακευτικὰ* ἢ *ἰατρικά*, ἡ δ' ἐξέτασις τούτων εἶναι ἔργον τῆς φαρμακευτικῆς ἢ ἰατρικῆς βοτανικῆς.

Γεωργικὴ ἢ οἰκονομικὴ βοτανική: Ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἐξέτασιν τῶν φυτῶν ἐκείνων, ἅτινα εἶναι χρήσιμα πρὸς τροφὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων, ὡς καὶ διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν τοιούτων φυτῶν.

Δασονομικὴ ἢ τεχνικὴ βοτανική: Ὡς κύριον σκοπὸν ἔχει τὴν ἐξέτασιν τῶν δασικῶν καλουμένων φυτῶν καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τούτων εἰς τὴν ἐν γένει βιομηχανίαν.

Αἰσθητικὴ βοτανική: Εἶναι τὸ τμῆμα τῆς πρακτικῆς βοτανικῆς τὸ ἀσχολούμενον μὲ τὴν κατάλληλον διαμόρφωσιν τῶν διαφόρων φυτῶν καὶ δὴ τῶν τοῦ καλλωπισμοῦ καὶ διὰ πλείστων μεθόδων ἀποβλέπον νὰ βελτιώσῃ τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν αὐτῶν, ἵνα ἀποβῶσι τελειότερα ἀπὸ αἰσθητικῆς ἀπόψεως.

Τμῆμα τῆς ἐφηρμοσμένης ἢ πρακτικῆς βοτανικῆς θεωρεῖται καὶ ἡ *φυτοπαθολογία* ἢ *φυτονοσολογία*, ἥτις ἐξετάζει τὰς διαφόρους ἀνωμαλίας τὰς ἀναφαινομένας εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν καθ' ἕκαστα φυτικῶν ὀργάνων, αἵτινες ὡς ἀποτέλεσμα ἔχουσι τὴν κακὴν γενικῶς λειτουργίαν τοῦ ὅλου φυτοῦ, ὡς καὶ τὴν προσβολὴν τούτου ὑπὸ διαφόρων παθήσεων Ταύτας προσπαθεῖ νὰ θεραπεύσῃ δι' εἰδικῶν μέσων. Τέλος, ἴδιον τμῆμα τῆς βοτανικῆς, ἐξαρτώμενον κυρίως ἐκ τῆς φυσιολογίας, θεωρητέον καὶ ἡ *τερατολογία*, ἥτις ἀσχολεῖται εἰς τὴν μελέτην τῶν ἐν τοῖς φυτοῖς ἀπαντωσῶν δυσμορφιῶν. Ἡ ὀνομασία *τερατογένεσις*, προκειμένου περὶ τῶν φυτῶν, πρέπει νὰ ἐκλαμβάνηται ὑπὸ τὴν πλέον περιωρισμένην αὐτῆς σημασίαν, διότι αὕτη εἰς τὰ φυτὰ δηλοῖ τὰς μερικῶς παρατηρουμένας ἀνωμαλίας, εἴτε εἰς τὸν ἀριθμόν, εἴτε εἰς τὴν ἐξωτερικὴν διαμόρφωσιν τῶν διαφόρων φυτικῶν ὀργάνων. Οὕτω π. χ. τὰ διπλᾶ ἄνθη θεωροῦνται ὑπό τινων βοτανικῶν ὡς εἰδικὴ περίπτωσις τερατογενέσεως κτλ.

Ἱστορία τῆς βοτανικῆς. Ἡ ἱστορία τῆς βοτανικῆς διαιρεῖται εἰς πέντε περιόδους: α') ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι καὶ τοῦ μεσαίωνος, β') ΙΣΤ' αἰών, γ') ΙΖ' αἰών, δ') ΙΗ' αἰὼν καὶ ε') ΙΘ' αἰών.

Α' περίοδος: Ἡ γνῶσις τῶν φυτῶν, ἡ φύσις των καὶ γενικῶς ἡ ὕπαρξίς των ἐκίνησαν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τὴν περιέργειαν πολλῶν παρατηρητῶν. Ὁ Sprenge καταλέγει 70 εἴδη φυτῶν ἅτινα ἀναφέρονται εἰς τὰ βιβλία τῶν Ἑβραίων. Ἐπίσης ἐκ διαφόρων ἀρχαίων βιβλίων μανθάνομεν, ὅτι ἡ γνῶσις ἀρκετῶν φυτικῶν εἰδῶν, ὡς καὶ αἱ θεραπευτικαὶ αὐτῶν ἰδιότητες ἦσαν γνωσταὶ εἰς τοὺς Σίνας, Ἰνδούς, Αἰγυπτίους καὶ ἄλλους ἀρχαιοτάτους λαούς. Εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου ἀναφέρονται πλεῖστα εἴδη φυτῶν. Τὰ ἀποδιδόμενα εἰς τὸν Ἱπποκράτην ἔργα ἀναφέρουσι περὶ τὰ ἑκατὸν πεντήκοντα εἴδη φυτῶν, τῶν περισσοτέρων δ' ἐξ αὐτῶν ἡ χρῆσις εἶναι φαρμακευτική. Ἡ ὀνομασία ὅμως *βοτανικός*, ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ τῆς λέξεως σημασίᾳ, ὀφείλεται εἰς τὸν Ἀριστοτέλην (384) ὅστις ἔγραψεν, ὡς λέγεται, δύο βιβλία ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ φυτῶν». Ἐκ τῶν περισωθέντων ἀποσπασμάτων (βλ. *Wimmer* «Phytologiae aristotelicae fragmenta» Breslau 1838), ὡς καὶ ἐκ τοῦ διασωθέντος ἔργου του «Περὶ τὰ ζῷα ἱστορίαι», συνάγεται ὅτι οὗτος ἀπέδιδεν εἰς τὰ φυτὰ εἶδος ζωῆς, ἥτις τὸν ἠνάγκασε νὰ τὰ κατατάξῃ εἰς τὰ ἐνόργανα ὄντα καὶ νὰ τὰ τοποθετήσῃ εἰς τὴν μεταξὺ ζῴων καὶ ὀρυκτῶν κλίμακα. Παρὰ τὰς πολλὰς πλάνας εἰς ἃς περιέπεσεν ἐν τῇ παρατηρήσει τῶν φυτῶν καὶ παρὰ τὰς ὑποθέσεις, ἃς περὶ τούτων ἐδημιούργησεν, ἐν τούτοις εὗρε τὰς ὑπαρχούσας ἀναλογίας μεταξὺ ζωϊκοῦ καὶ φυτικοῦ ἐμβρύου, ἀνεγνώρισε τὰ διάφορα γένη (ἄρρεν καὶ θῆλυ) πλείστων φυτῶν, ἐσήμανε τὴν διάρκειαν τοῦ βίου των κ.τ.λ. Ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, ὁ Φανίας, Δισήαρχος καὶ Θεόφραστος ἠσχολήθησαν περὶ τὴν βοτανικήν. Ἐκ τούτων ὁ Θεόφραστος (370) ἀφῆκε δύο ἀξιολόγους συγγραφάς: «Περὶ φυτῶν ἱστορίας» καὶ «Περὶ φυτῶν αἰτίων». Ὁ Θεόφραστος δύναται νὰ ὀνομασθῇ πατὴρ τῆς ἐπιστημονικῆς βοτανικῆς. Ἡ ἐξέτασις εἶναι τελείως ἀντικειμενική, ἀπηλλαγμένη τῶν προλήψεων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, σαφὴς καὶ λεπτομερής. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀναφερομένων φυτῶν ἀνέρχεται περίπου εἰς 500, διὰ τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων ἔχει καὶ λεπτομερῆ περιγραφήν. Οὗτος διέκρινεν ὑπὸ τὸν φλοιὸν τοῦ κορμοῦ τῶν δένδρων τὴν βίβλον (βλ. λ.) καὶ ἀπεκάλυψεν, ὅτι τὰ περισσότερα φυτὰ ἀποθνήσκουσιν ὅταν ἀφαιρεθῇ ἀπ' αὐτῶν ἡ ἐπιδερμίς. Ἀνεγνώρισεν ὅτι τὰ φύλλα συντελοῦσιν εἰς τὴν θρέψιν τοῦ φυτοῦ, ἀλλὰ δὲν ἐγνώριζε πῶς ἡ ἔξωθεν λαμβανομένη ὑπὸ τῶν φυτῶν τροφὴ εἰσήρχετο ἐν αὐτοῖς. Τὰ φυτὰ διῄρεσεν εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, *δένδρα* καὶ *πόας*· τὰς δευτέρας ὑποδιῄρεσεν εἰς *λαχανευομένας*, *κοσμητικὰς* καὶ *φαρμακευτικάς*. Ὁ Θεόφραστος περιέγραψεν ἰδίως τὰ φυτὰ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου. Μετ' αὐτόν, ἐπὶ τέσσαρας περίπου αἰῶνας, ἡ βοτανικὴ οὐδεμίαν πρόοδον ἐσημείωσε, διότι οἱ μὲν Ἕλληνες παρημέλησαν τὴν μελέτην τῶν φυσικῶν φαινομένων καὶ ἐτράπησαν πρὸς τὰς φιλοσοφικὰς ζητήσεις, οἱ δὲ Ρωμαῖοι, ἀντιθέτως δὲν ἔδιδον προσοχὴν εἰμὴ εἰς πράγματα ἀμέσου ὠφελείας καὶ εἰς ὅ,τι ἠδύνατο νὰ προσελκύσῃ τὴν κοινὴν περιέργειαν. Σχετικῶς πρὸς τοῦτο γράφει ὁ Candolle: «Ἡ τοιαύτη κατεύθυνσις τοῦ πνεύματος εἶναι ἐξαίρετος διὰ τὴν δημιουργίαν ἡρώων καὶ τὴν οἰκοδόμησιν τεραστίων μνημείων, ἀλλ' οὐδόλως εἶναι εὐνοϊκὴ εἰς τὰς ἐπιστήμας». Οἱ Ρωμαῖοι ἐθεράπευον τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κηπουρικήν, ἀλλὰ τελείως εἶχον παραμελήσει τὴν βοτανικήν, ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν σημασίαν τῆς λέξεως. Ὁ Κάτων, συγγραφεὺς τοῦ περιφήμου συγγράμματος «De re rustica», ἀποδεικνύεται ἄριστος γεωργός. Ὁ Βιργίλιος ὕμνησεν εἰς τὰ «Γεωργικά» του τὴν γεωργικὴν τέχνην καὶ ἀποδεικνύεται ἐν αὐτοῖς ἔχων πλείστας θετικὰς γνώσεις κατὰ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν διαφόρων φυτικῶν εἰδῶν.

Πλεῖστα ὅσα ἔγραψαν καὶ ὁ Νίκανδρος ἐκ Κολοφῶνος, ὁ Βάρρων, ὁ Κολουμέλλας καὶ ἄλλοι, ἀλλὰ πάντες οὗτοι μᾶλλον ἀντέγραψαν τοὺς ἀρχαιοτέρους των, οὐδεὶς δὲ ἀναφέρει προσωπικὰς ἐπὶ τῶν φυτῶν παρατηρήσεις. Ἐπιφανέστερος πάντων ὑπῆρξεν ὁ Διοσκορίδης, ἀκμάσας κατὰ τὸν Α' μ.Χ. αἰῶνα, ὅστις ἐπανέλαβε τὰς ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Θεοφράστου παραμεληθείσας βοτανικὰς παρατηρήσεις. Οὗτος εἰς τὸ «Περὶ ὕλης ἰατρικῆς» σύγγραμμά του περιγράφει περὶ τὰ 600 εἴδη φυτῶν καὶ κατατάσσει ταῦτα εἰς τέσσαρα ἀθροίσματα: *ἀρωματικά*, *ἐδώδιμα*, *φαρμακευτικὰ* καὶ *οἰνοφόρα*. Ὁ Διοσκορίδης εἶναι κατὰ πολὺ κατώτερος τοῦ Θεοφράστου καὶ ὡς πρὸς τὴν περιγραφὴν καὶ ὡς πρὸς τὴν παρατήρησιν, ἐν τούτοις ὁ Ἄγγλος φυσιοδίφης Sibthorp, ὅστις ἐπεσκέφθη τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα, γράφει, ὅτι παρὰ τὴν ἐν πολλοῖς ἀδόκιμον περιγραφὴν τοῦ συγγραφέως, εὗρεν ὅτι τὰ περισσότερα φυτὰ εἶναι τὰ ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου ἀναφερόμενα. Ὁ Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος εἰς τὸ ἔργον του «*Naturae historiarum*», ἀφιερώνει περὶ τὰ 8 βιβλία διὰ τὰ φυτά. Ἀναφέρει περίπου 800 εἴδη φυτῶν, ἀλλὰ περιπίπτει εἰς πλείστας πλάνας καὶ ἀντιφάσεις καὶ ὡς ἐκ τούτου οὐδεμίαν ἐπιστημονικὴν ἀξίαν ἔχει τὸ ἔργον του, ἐκτὸς τῶν πομπωδῶν φράσεων καὶ τῆς εὐχαρίστου περιγραφῆς. Μετὰ ταῦτα, ἐπὶ ἀρκετοὺς αἰῶνας καὶ καθ' ὅλον σχεδὸν τὸν μεσαίωνα, ἡ βοτανικὴ οὐδεμίαν πρόοδον ἐπετέλεσεν, οὔτε ὅσον ἀφορᾷ τὴν γνῶσιν νέων φυτικῶν εἰδῶν, οὔτε ὡς πρὸς τὴν μελέτην τῶν φυτικῶν ὀργάνων, οὔτε ὡς πρὸς τὸν καθόλου βίον τῶν φυτῶν. Αἱ περὶ φυτῶν γνώσεις τῶν Ἀράβων ἰατρῶν περιωρίζοντο εἰς τὴν γνῶσιν μόνον ὡρισμένου ἀριθμοῦ φυτικῶν εἰδῶν, χρησίμων κυρίως εἰς τὴν ἰατρικήν. Οἱ Βυζαντινοὶ ἀφ' ἑτέρου συγγραφεῖς οὐδὲν ἔγραψαν ἄξιον λόγου καὶ οὐδόλως προήγαγον τὴν βοτανικὴν ἐπιστήμην.

Μόλις κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἤρχισε πάλιν ἡ βοτανικὴ νὰ προκαλῇ τὸ ἐνδιαφέρον. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐδημοσιεύθησαν βοτανικαί τινες περιγραφαί, αἵτινες ἐκοσμοῦντο καὶ ὑπὸ χονδροειδῶν εἰκόνων (ξυλογραφημάτων). Πρῶτος ὁ Emilius Macer ἐκόσμησε δι' εἰκόνων τὸ μικρὸν περὶ βοτανικῆς βιβλίον του, ἐκδοθὲν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τῷ 1480. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἤρχισαν πολλοὶ φυσιοδίφαι ν' ἀσχολῶνται μὲ τὴν βοτανικήν, καὶ πολλὰ φυτά, εἴτε διὰ φύτρων εἴτε διὰ σπορᾶς, νὰ μεταφέρωνται ἐκ τῶν πλησίον ἢ απομεμακρυσμένων μερῶν καὶ νὰ ἐγκλιματίζωνται, παρακολουθούμενα καθ' ὅλα τὰ στάδια τῆς ἀναπτύξεως καὶ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ των ὑπὸ τῶν εἰδικῶν. Αἱ ὑπὸ τολμηρῶν ἐξερευνητῶν ἀνακαλύψεις νέων κόσμων ἔδωσαν μεγάλην ὤθησιν εἰς τὴν βοτανικήν. Ὁ Oviedo de Valdès ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ὅστις περιέγραψε τὰς θαυμασίας ποικιλίας τῶν φυτῶν τοῦ νέου κόσμου, εἶτα δὲ οἱ Cabeca de Vaca, Lopez de Gomara, Thevet, Leri, Monardes καὶ Acosta, ὅστις συνήθροισεν ἀρκετὸν ἀριθμὸν εἰδῶν φυτῶν ἐκ τῆς Φλωρίδος, τοῦ Μεξικοῦ, τῆς Βραζιλίας καὶ τῆς Χιλῆς. Ἐκτὸς τούτων περιῆλθον τὴν Ἀνατολὴν οἱ Belon, Rauwolf καὶ ἄλλοι, τὴν Αἴγυπτον ὁ Prosper Albin κτλ. Οὕτως ἐκομίσθη εἰς τὴν Εὐρώπην πλῆθος ἀγνώστων φυτῶν καὶ ἤρχισεν ἡ περιγραφή, ἡ κατάταξις καὶ ἡ μελέτη τούτων. Πρὸς καλυτέραν μελέτην καὶ ἐπιμελεστέραν παρακολούθησιν τῶν φυτικῶν λειτουργιῶν καὶ γενικῶς τῆς ζωῆς τῶν φυτῶν ἱδρύθησαν οἱ βοτανικοὶ *κῆποι* (βλ. λ.).

Β' περίοδος: Κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἄρχεται ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς βοτανικῆς. Τὴν ὤθησιν ἔδωσεν ὁ Γερμανὸς Brunfels (1470—1534), ὅστις ἐμελέτησεν ἐπὶ τόπου διάφορα ἰθαγενῆ φυτὰ διαφόρων χωρῶν καὶ περιέγραψε ταῦτα μετὰ πλήθους παρατηρήσεων εἰς τὸ ἔργον του «Herbarum vivae icones ad naturœ imitationem summa cum diligentia et artificio effigiatae» (Strasbourg, 1530—1536). Μετά τινα ἔτη ὁ Jérôme Bock, γνωστότερος ὑπὸ τὸ ὄνομα *Τράγος* (1499—1554), ἐδημοσίευσε βοτανικὴν εἰκονογραφημένην, ὅπου περιγράφονται 105 νέα φυτά, ὑπὸ τὸν τίτλον: «New Krœuterbuch». Κατὰ τὸ 1539 διῄρεσεν ὡρισμένον ἀριθμὸν φυτῶν εἰς τρία διακεκριμένα ἀθροίσματα: 1) *ἄγριαι πόαι*, 2) *ὀσπριοειδῆ* καὶ *ἕρπουσαι πόαι* καὶ 3) *δένδρα καὶ θάμνοι*. Τὸ βιβλίον του ἐπέσυρε τὴν γενικὴν προσοχὴν καὶ ἐντὸς βραχέος χρονικοῦ διαστήματος ἐξεδόθη δεκάκις. Ὁ Léonard Fuch (1501—1566), καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Τυβίγγης, ἐδημοσίευσε βοτανικήν, εἰς ἣν περιέλαβε καὶ εἰκονογράφησε 400 περίπου εἴδη φυτῶν. Τὸ βιβλίον του «De historia stirpium commentarii insignes» ἐδημοσιεύθη κατὰ τὸ 1542 ἐν Bâle. Μετὰ ταῦτα ὁ σοφὸς καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν Μαγδεμβούργῳ Benoît Aretius (1505—1578) περιέγραψε τὰ φυτὰ τῆς πατρίδος του εἰς τὸ βιβλίον του: «Descriptio Stochhorni et Nessi, montium in Bernatium Helveticorum ditione, et nascentium in eis stirpium». Ὁ Ἄγγλος William Turner ἐδημοσίευσεν ἀξιόλογον περὶ βοτανικῆς πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον: «A New Herbal wherein are contayned the names of herbes in greek, latin, english, dutch, french, ant in the potecaries and herbories latin with their properties...» (Λονδῖνον 1568).

Ἡ δευτέρα προσπάθεια πρὸς κατάταξιν τῶν φυτῶν ὀφείλεται εἰς τὸν Adam Lonicer, ὅστις διῄρεσε ταῦτα εἰς δύο κατηγορίας: *Δένδρα καὶ θάμνους* καὶ *φαρμακευτικὰ φυτὰ* (1551). Μετὰ τοῦτον ἐγένετο καὶ ἑτέρα κατάταξις ὑπὸ τῶν Lobel, Ecluse, Dodoens καὶ ἄλλων. Ἀλλὰ καὶ αἱ προσπάθειαι αὗται ταχέως ὑπερηκοντίσθησαν ὑπὸ ἄλλων. Οὕτως ὁ Valerius Cordus (1515—1544), περιηγηθεὶς κατὰ τὰ ἔτη 1540—1544 τὴν Εὐρώπην, συνέλεξεν ἄφθονον ὑλικὸν καὶ ἀνεκάλυψε τὰ πολλαπλασιαστικὰ ὄργανα τῶν *πτερίδων*. Ὁ Conrard Gesner (1516—1565), καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ζυρίχης, ἐδίδασκεν εἰς τὰ πανεπιστημιακά του μαθήματα δύο νέας θεωρίας: πρῶτον, ὅτι ἡ ἀμοιβαία συγγένεια τῶν φυτῶν δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ σχήματος καὶ τῆς συστάσεως τῶν φύλλων, τοῦ βλαστοῦ καὶ τῶν ριζῶν, ἀλλ' ἐκ τῆς συστάσεως τοῦ ἄνθους, τοῦ καρποῦ καὶ τοῦ σπέρματος, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὰ οὐσιωδέστερα ὄργανα τοῦ φυτοῦ· δεύτερον, ὅτι ἐν τῷ φυτικῷ βασιλείῳ ὑπάρχουσι γένη, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἐκ πλειόνων εἰδῶν, συνδεόμενα πρὸς ἄλληλα ἐκ τῶν χαρακτήρων τῶν οὐσιωδεστέρων ὀργάνων τοῦ φυτοῦ, ἤτοι τοῦ ἄνθους, τοῦ καρποῦ καὶ τῶν σπερμάτων. Ὁ Mathias Lobel (1538—1616) εἰς τὸ ἔργον του «Stirpium adversaria nova» (Λονδῖνον 1570), διῄρει τὰ φυτὰ εἰς 7 διακεκριμένα ἀθροίσματα: *ἀγρωστοειδῆ*, *ὀρχεοειδῆ*, *λαχανευόμενα*, *ὀσπριώδη*, *δένδρα* καὶ *δενδρύλλια*, *φοινικοειδῆ* καὶ *λειχῆνας*. Ἀλλ' ἐκεῖνο ὅπερ ἔκαμε πασίγνωστον τὸν Lobel ἦτο τὸ ἔργον του «Observationes sive stirpium historiae» (Anvers 1570), ἐν τῷ ὁποίῳ περιέγραφε 2.191 εἴδη φυτῶν μὲ πίνακα γεγραμμένον εἰς 7 γλώσσας. Ὁ Clusius (1525—1609) ἔδωσεν ἀρίστην περιγραφὴν πλείστων ἰθαγενῶν τῆς Εὐρώπης καὶ ἐξωτικῶν φυτῶν, ἅτινα περιέλαβεν εἰς τὸ ἔργον του «Rariorum aliquot stirpium per Hispanias observatarum historiae» (Anvers 1576). Ἐκ πάντων ὅμως τῶν βοτανικῶν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ὁ Andrea Cesalpinus (1519—1603) χρῄζει ἰδίας ὅλως μνείας, διότι ἐν τῷ ἔργῳ του «De plantis libri XVI» (Φλωρεντία 1583), διαιρεῖ τὰ ἐν αὐτῷ περιγραφόμενα 840 εἴδη εἰς 15 ἀθροίσματα, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν καθαρῶς βοτανικῶν χαρακτήρων των. Μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν ὀργάνων τῶν φανερογάμων φυτῶν, διαιρεῖ ταῦτα, ἀναλόγως τῶν ἰδιοτήτων ἃς παρουσιάζει ὁ βλαστὸς (εὐθύς, διακεκλαδισμένος, ἕρπων κ. τ. λ.), τῆς διευθύνσεως ἣν ἔχει τὸ ἔμβρυον ἐντὸς τοῦ σπέρματος, τῆς παρουσίας ἢ ἀπουσίας τῶν σπερμάτων (λειχῆνες κτλ.), τοῦ σχήματος τοῦ καρποῦ, τῆς ἐπιφυοῦς ἢ ὑποφυοῦς ᾠοθήκης, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σπερμάτων κτλ. Ὀλίγα ἔτη βραδύτερον ὁ Jacques Dalechamps (1513—1588) ἐδημοσίευσεν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Historia generalis plantarum in libros XVIII per certas classes artificiose digesta..» (Lyon 1587) μὲ 2.751 εἰκόνας, ἐν τῷ ὁποίῳ προτείνει τὴν κατάταξιν τῶν φυτῶν εἰς ἀθροίσματα ἀναλόγως τῆς χρησιμοποιήσεως ἑκάστου, τῶν ἰδιοτήτων του, τῆς μορφῆς του καὶ τοῦ τόπου τῆς προελεύσεώς του. Ἡ διαίρεσις αὕτη ἐπεκράτησεν ἐπί τινα ἔτη, ὁπότε ὁ Porta, κατὰ τὸ 1583, ἐδημοσίευσε περιεργότατον βιβλίον, ἐν τῷ ὁποίῳ διῄρει τὰ φυτὰ εἰς ὡρισμένον ἀριθμὸν τάξεων, καὶ συνέκρινε ταῦτα πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ λοιπὰ ζῷα, τὰ ἤθη των, τὰ ἔθιμά των κ. τ. λ. Ἐπίσης περιέγραψε πλήρως τὰ φαρμακευτικὰ φυτά. Αἱ ἰδέαι του ἐπεκράτησαν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν.

Παραλλήλως πρὸς τὴν κίνησιν ταύτην ἐπανήρχισαν οἱ διάφοροι φυσιοδίφαι τὰ ταξίδιά των πρὸς συλλογὴν νέων εἰδῶν φυτῶν. Οὕτως ὁ Cadamosto

Digitized by Google

ἐπισκέπτεται τὰς Καναρίους νήσους, ὁ Garcia Oria, ὁ Acosta, ὁ Linschooten ἐπισκέπτονται τὴν Ἑλλάδα, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Περσίαν, τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς παρατηρήσεις πάντων τούτων ὡς καὶ τὰς ἰδικάς του δημοσιεύει κατὰ τὸ 1553 ὁ Pierre Belin εἰς τὸ ἔργον του: «Observations de plusieurs singularités et choses mémorables, trouvées en Grèce, Asie, Judée, Egypte, Arabie et autres pays estranges, rédigées en trois livres».

Γ' περίοδος: Ἡ βοτανικὴ κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα λαμβάνει νέαν μορφήν. Ὁ Jean Bauhin (1541—1616) ἐμελέτησε πάντα τὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἔργα περὶ τῆς βοτανικῆς, κατ' ἀρχὰς μετὰ τοῦ L. Fuchs, κατόπιν μετὰ τοῦ Gessner καὶ τέλος μὲ τὸν Rondelet. Πάσας τὰς παρατηρήσεις του περιέγραψεν ἐν τῷ μεγάλῳ ἔργῳ του «Historia universalis plantarum nova et absolutissima cum consensu et dissensu circa eas» (Yverdun 1661), ὅπερ ἐδημοσιεύθη μετὰ τὸν θάνατόν του ὑπὸ τοῦ Grafenried καὶ τοῦ Chabrée· ἐν αὐτῷ οἱ τελευταῖοι περιέλαβον καὶ πᾶν ὅ,τι ἦτο γνωστὸν περὶ τῆς βοτανικῆς, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐν τῷ βιβλίῳ περιεγράφοντο ἄνω τῶν 5.000 φυτῶν, ἅτινα ἦσαν διῃρημένα εἰς 40 ἀθροίσματα. Ὁ Gaspard Bauhin (1560—1624) ἀδελφὸς τοῦ Jean Bauhin, προσεπάθησε νὰ ἐπιφέρῃ τάξιν τινὰ εἰς τὸ παρατηρούμενον χάος τῆς ὀνοματολογίας τῶν φυτῶν, ὧν τὰ πλεῖστα ἦσαν συνώνυμα. Ἡ ἐργασία αὐτὴ τὸν ἀπησχόλησεν ἐπὶ 40 ὁλόκληρα ἔτη, ὑπῆρξε δὲ ἀξιόλογος, διότι κατέταξε τὰ διάφορα εἴδη τῶν φυτῶν κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτῶν σειράν, ἤλλαξε τὴν ὀνομασίαν πλείστων φυτῶν δόσας εἰς ταῦτα συντομωτέραν ὀνομασίαν κ. τ. λ. Ταῦτα πάντα περιέλαβεν εἰς τὸ ἔργον του «Pinax theatri botanici, sive index Theophrasti, Dioscorides, Plinii et botanorum qui a soecilo scripserunt opera plantarum circiter sex millium ab ipsis exhibitarum nomica...» (Bâle 1594). Ἐν αὐτῷ διῄρεσε πάντα τὰ φυτὰ εἰς 12 μεγάλας τάξεις, ἑκάστην δὲ τάξιν εἰς ἱκανὸν ἀριθμὸν ὑποτάξεων, περιλαμβανουσῶν πλεῖστα γένη. Τὸ σύστημα τοῦ G. Bauhin διακρίνεται διὰ τὴν σαφήνειαν καὶ παρατηρητικότητα καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις εἰς τοὺς μετέπειτα βοτανικοὺς διὰ τὴν κατάταξιν τοῦ φυτικοῦ βασιλείου. Κατόπιν πλεῖστοι ἠσχολήθησαν μὲ τὴν κατάταξιν τῶν φυτῶν· ὁ John Parkinson (1567—1645) διῄρεσε ταῦτα εἰς 17 τάξεις, ὁ Robert Morison (1620—1683) εἰς 18 τάξεις καὶ 108 ὑποταξίας. Ὁ John Ray (1628—1704) εἰς τὸ ἔργον του «Methodus Plantarum» (Λονδῖνον 1682) διὰ πρώτην φορὰν διαιρεῖ τὰ φυτά, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κοτυληδόνων των, εἰς δύο μεγάλα ἀθροίσματα, τὰ *μονοκοτυλήδονα* καὶ *δικοτυλήδονα*, διὰ τὰς ὑποδιαιρέσεις δὲ ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὸν ἀριθμὸν τῶν πετάλων των ὡς καὶ τὴν ὕπαρξιν τοιούτων ἢ μή, ὡς π. χ. *ἀπέταλα, μονοπέταλα, διπέταλα, πολυπέταλα κλπ.*

Εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ Joachim Jung (1587—1657) ὑπερέβαλε πάντας τοὺς μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης βοτανικούς, διότι διὰ τὴν κατάταξιν τῶν φυτῶν μετεχειρίσθη τὴν *φυτοσκοπίαν*. Ὁ Augustus Rivinus (1652—1723) διῄρεσε τὰ φυτὰ εἰς δύο κύρια ἀθροίσματα, τὰς *πόας* καὶ τὰ *δένδρα*, καὶ εἶτα διὰ τὰς μικροτέρας ὑποδιαιρέσεις ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν του τὸ σχῆμα τοῦ κάλυκος, τῶν ἀνθέων κτλ. Οὗτος δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ὑπῆρξεν ὁ πρόδρομος τῶν Τουρνεφὸρ καὶ τοῦ Λινναίου. Εἰς τὴν Ὁλλανδίαν ὁ Jean Commelyn (1629—1692) καὶ ὁ ἀνεψιός του Gaspard Commelyn (1667—1731) περιέγραψαν πλεῖστα ὅσα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν βοτανικῶν κήπων. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Fabius Columna (1567—1650) ἔγραψε πλεῖστα συγγράμματα βοτανικὰ καὶ ἐσχολίασε τὸν Θεόφραστον, τὸν Διοσκορίδην καὶ τὸν Πλίνιον. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἠσχολήθησαν μὲ τὴν βοτανικὴν καὶ τὴν ταξινόμησιν τῶν φυτῶν ὁ Paul Reneaulme (1560—1642) καὶ ὁ Ph. Cornut (1606—1651), ὅστις εἰς τὸ ἔργον του «Canadensium plantarum aliarumque nodum editarum Historia» (Paris 1635) περιγράφει πλεῖστα ἰθαγενῆ τοῦ Καναδᾶ, ἅτινα ἐπιτυχῶς ἐκαλλιέργησεν εἰς τοὺς κήπους τῶν Jean καὶ Vespasien Robin, οἵτινες κατόπιν ἐχρησίμευσαν ὡς βοτανικὸς κῆπος τοῦ Λούβρου. Μετὰ τούτους σχετικὰς πρὸς τὴν βοτανικὴν ἐργασίας ἐδημοσίευσαν ὁ Pierre Maynol (1638—1715) ὁ Jacques Barrelier (1606—1673) καὶ ἄλλοι πολλοί. Τέλος ὁ Joseph Tournefort (1656—1708), προσελκυσθεὶς ἐξ ἀγάπης πρὸς τὰ φυτά, ἐπεσκέφθη τὰς Ἄλπεις, τὰ Πυρηναῖα, τὴν Ἱσπανίαν καὶ τὴν Πορτογαλίαν καὶ εἶτα ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ' εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τὴν Ἀρμενίαν, τὴν Γεωργίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἐκόμισε πλεῖστα εἴδη ἀγνώστων μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης φυτῶν καὶ κατὰ τὸ 1694 ἐδημοσίευσε τὸ ἔργον του «Eléments de botanique ou Méthode pour connaître les plantes» (Paris 1694). Συγχρόνως ἐταξινόμησε κατ' ἴδιον τρόπον τὰ φυτά· τὴν ταξινόμησιν ταύτην παρεδέχθησαν πάντες οἱ βοτανικοὶ μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ *συστήματος* τοῦ *Λινναίου*.

Τὸ σύστημα τοῦ Tournefort. Οὗτος διῄρεσε τὰ φυτὰ εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, τὰ *βότανα* καὶ τὰ *δένδρα*. Τὰ βότανα διέκρινεν εἰς βότανα φέροντα *ἄνθη μετὰ πετάλων* καὶ τοιαῦτα μετὰ *ἀνθέων ἀπετάλων*. Τὰ ἄνθη μετὰ πετάλων διῄρεσεν εἰς *ἁπλᾶ* καὶ εἰς *σύνθετα*. Τὰ ἁπλᾶ διέκρινεν εἰς *μονοπέταλα* καὶ *πολυπέταλα*· τὰ μονοπέταλα εἰς *κανονικὰ* καὶ *ἀκανόνιστα*. Εἰς τὰ κανονικὰ περιέλαβε τὰ ἀθροίσματα *κωδωνανθῆ* καὶ *χοανοειδῆ*· εἰς τὰ ἀκανόνιστα τὰ ἀθροίσματα *προσωπανθῆ* καὶ *χειλανθῆ*. Τὰ πολυπέταλα ἐπίσης διῄρεσεν εἰς κανονικὰ καὶ ἀκανόνιστα. Εἰς τὰ πρῶτα περιέλαβε τὰ ἀθροίσματα *ροδανθῆ, σταυρανθῆ, σκιαδανθῆ, καρυοφυλλοειδῆ, λειριανθῆ*· εἰς τὰ δεύτερα περιέλαβε τὰ ἀθροίσματα *μηκωνοειδῆ* καὶ *ἀνώμαλα*. Τὰ σύνθετα διῄρεσεν εἰς τὰ ἀθροίσματα *ἀνθυλλιώδη, ἡμιανθυλλιώδη* καὶ *ραμνοειδῆ*. Εἰς τὰ φυτὰ μετὰ ἀπετάλων ἀνθέων περιέλαβε τὰ ἀθροίσματα *μετὰ στημόνων, ἄνευ ἀνθέων καὶ ἄνευ ἀνθέων καὶ στημόνων*. Τὰ δένδρα διῄρεσεν εἰς δένδρα μετὰ *ἀπετάλων ἀνθέων* καὶ δένδρα μετὰ *ἀνθέων μετὰ πετάλων*. Εἰς τὰ ἀπέταλα ἄνθη κατέταξε τὰ *ἀπέταλα* καὶ τὰ *ἰουλοφόρα*. Τὰ μετὰ πετάλων ἄνθη διέκρινεν εἰς τὰ φέροντα *ἓν πέταλον* καὶ τὰ φέροντα *πλείονα πέταλα*· εἰς τὰ πρῶτα κατέταξε τὰ *μονοπέταλα*. Τὰ πολυπέταλα διέκρινεν εἰς *κανονικὰ* καὶ *ἀκανόνιστα*· εἰς τὰ πρῶτα περιέλαβε τὰ *ροδοειδῆ* καὶ εἰς τὰ δεύτερα τὰ *ουρτικώδη*.

Βοτανικοὶ περιηγηταί. Ἀπὸ τῶν μέσων περίπου τοῦ ΙΖ' αἰῶνος πολυάριθμοι βοτανικοὶ περιηγήθησαν τὰς διαφόρους χώρας ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων καὶ ἐκόμισαν εἰς τὴν Εὐρώπην πλῆθος νέων εἰδῶν φυτῶν, ἅτινα συνετέλεσαν κατὰ πολὺ εἰς τὴν πρόοδον τῆς βοτανικῆς. Τὸ Μεξικόν, τὸ Περοὺ καὶ ἡ Βραζιλία ἐξητάσθησαν ἀπὸ βοτανικῆς ἀπόψεως ὑπὸ τῶν F. Hernandez, Pison καὶ Marcgraff, ἡ Βιργινία (ἔντομα καὶ φυτὰ) ὑπὸ τοῦ J. Ray, ἡ Ζαμάϊκα, αἱ Ἀντίλλαι, ἡ Μαδέρα ὑπὸ τοῦ Hans Sloane, αἱ ἀκταὶ τοῦ Μεξικοῦ ὑπὸ τοῦ Charles Plumier, αἱ Κανάριοι νῆσοι, τὸ Περοὺ καὶ ἡ Χιλὴ ὑπὸ τοῦ Louis Feuillet. Ὡσαύτως αἱ ἀνατολικαὶ Ἰνδίαι καὶ ἡ Ἄπω Ἀνατολὴ ὑπὸ τοῦ Nicolas Grimm (1641—1711), τοῦ G. Edward Rumphius (1637—1707) καὶ πλείστων ἄλλων. Ἡ Κίνα καὶ ἡ Ἰαπωνία ὑπὸ τοῦ Michel Boym, ὅστις καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν Βιέννην κατὰ τὸ 1655 τὰς παρατηρήσεις του ὑπὸ τὸν τίτλον «Flora sinensis», ἡ Μαδαγασκάρη ὑπὸ τοῦ Etienne de Flacourt (1607—1660) κτλ.

Δ' περίοδος: 1) *Φυσιολόγοι βοτανικοί.* Μόνον περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἤτοι μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ μικροσκοπίου, ἤρχισεν ἡ μελέτη τῶν διαφόρων ὀργάνων τῶν φυτῶν καὶ αἱ παρατηρήσεις τῶν νόμων τῆς λειτουργίας των. Μέχρι τοῦ Grew καὶ τοῦ Malpighi αἱ γνώσεις σχετικῶς μὲ τὴν ὀργανογραφίαν τῶν φυτῶν περιωρίζοντο μόνον εἰς τὴν ἁπλῆν περιγραφὴν τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς αὐτῶν, οἱ Cesalpin, Jung, Ray, Morison καὶ ἄλλοι ἔκαμον στοιχειώδεις τινὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ὑφῆς τοῦ ἄνθους, τοῦ καρποῦ καὶ τῶν σπερμάτων, οἱ Cordus, Reneaulme, Digby, Boyle, Spiegel καὶ λοιποὶ ἐξήνεγκον ὑποθετικὰς ἐν πολλοῖς γνώμας περὶ τῆς λειτουργίας τῶν φύλλων, τῆς ἀναπνοῆς καὶ τῆς θρέψεως τῶν φυτῶν. Πρῶτος ὁ Néhémie Grew (1628—1711) ἐμελέτησε διὰ τοῦ μικροσκοπίου τὴν ὑφὴν τῶν φυτῶν. Αἱ δύο αὐτοῦ ἐργασίαι: «Idea ou philosophical History of Plant» (Λονδῖνον 1673) καὶ «The Anatomy of Plant» (Λονδῖνον 1682), παρουσιάζουσι μεγίστην πρωτοτυπίαν γενικῶς ὡς πρὸς τὰ φυτὰ καὶ εἰδικώτερον περὶ τὴν μελέτην τῆς φωθήκης καὶ τοῦ σπέρματος. Ἐπίσης ὁ Malpighi (1628—1694) ἔκαμε σπουδαίας παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἀνατομικῆς ὑφῆς τῶν φυτῶν. Αἱ πρῶται διὰ μικροσκοπίου ἐργασίαι, μολονότι περιέχουσι πολλὰς πλάνας, ἐν τούτοις θεωροῦνται πολυτιμόταται εἰς τὴν ἐν γένει ἀνάπτυξιν τῆς βοτανικῆς ἐπιστήμης. Σπουδαίας κατόπιν ἐργασίας διὰ τὴν ἀνατομίαν γενικῶς καὶ τὴν φυσιολογίαν τῶν φυτῶν ἔκαμον οἱ Bazin, Hales, Guettard, Bonnet, Ingenhouz, Senebier καὶ ἄλλοι. Ὁ Samuel Morland καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Cl. Geoffrey ἐμελέτησαν ἰδίᾳ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν φυτῶν καὶ κατέληξαν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι διὰ νὰ καταστῇ φυτόν τι γόνιμον πρέπει ἡ γῦρις νὰ εἰσχωρήσῃ μέχρι τῶν φαρίων τῆς φωθήκης. Μετὰ τούτους οἱ Siegesbeck καὶ Heister ἐπολέμησαν τὴν θεωρίαν τῆς διακρίσεως τοῦ γένους καὶ τῆς γονιμοποιήσεως τῶν φυτῶν, ἣν ὁ Morland καὶ ὁ Geoffrey ὑπεστήριξαν, ἀλλὰ κατόπιν ὁ Λινναῖος ἀπέδειξεν, ὅτι αἱ γνῶμαι τούτων ἦσαν σφαλεραὶ καὶ ἐν πολλοῖς ἐδικαίωσε τοὺς Morland καὶ Geoffrey. Ὁ J. Jung, ἐν τῷ συγγράμματί του «Isagoge phytoscopica» (Hambourg 1678), προσεπάθησε νὰ παραλληλίσῃ τὰς λειτουργίας τῶν φυτικῶν ὀργάνων μὲ τὰς ἀναλογίας των, ἀλλ' ἡ προσπάθειά του αὕτη οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἔσχεν. Ὁ Gaspard-Frederic Wolff θεωρεῖται πατὴρ τῆς συγκριτικῆς μορφολογίας, περὶ τῆς ὁποίας τὰς παρατηρήσεις του ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ βιβλίον του «Theoria generationis» (1759)· πληρέστερον ὅμως ὁ Γερμανὸς ποιητὴς Γκαῖτε κατέδειξε τὴν σημασίαν τῆς μορφολογίας εἰς τὸ βιβλίον του «Versuch die Metamorph. Pflanzen zuerklären» (Gotha 1790). Ἡ περὶ μεταμορφώσεων τῶν φυτικῶν ὀργάνων θεωρία του αὕτη ἐγένετο ἀπαρχὴ τῶν σπουδαιοτάτων ἐργασιῶν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου τοῦ Geoffroy Saint-Hilaire καὶ τοῦ Darwin.

2) *Ταξινόμοι βοτανικοί.* Πολλοὶ βοτανικοὶ κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα κατέγιναν εἰς τὴν ταξινόμησιν τῶν φυτῶν ἔχοντες εἰς βάσιν τὸ σύστημα τοῦ Tournefort, ὡς ὁ H. Burkhard (1676—1738), ὁ H. Boerhaane (1688—1738), ὁ J. Pontédara (1688—1757), ὁ J. Monti (1682—1760) καὶ ἄλλοι, ἀλλ' οὐδεὶς κατώρθωσε νὰ τελειοποιήσῃ τὸ σύστημα τοῦ Tournefort καὶ νὰ δώσῃ ἀρτιωτέραν ταξινόμησιν. Πρῶτος ὁ Σουηδὸς *Κάρολος Λινναῖος* (1707—1778) ἀποσταλεὶς πρὸς μελέτην κατὰ τὸ 1732 τῆς Λαπωνίας ἐταξινόμησε πλήρως καὶ κατ' ἀπαραβάτους ἀρχὰς τὸ φυτικὸν βασίλειον, ὅπερ περιέλαβεν εἰς τὸ ἐν ἔτει 1735 ἐν Leyde δημοσιευθὲν σύγγραμμά του «Systema natura». Ἡ ταξινόμησις τῶν φυτῶν εἶναι μᾶλλον τεχνητή, διότι λαμβάνει ὡς ἀρχὴν τάξεως ἐλαχίστους μόνον χαρακτῆρας, ὡς τὰ γεννητικὰ τῶν φυτῶν ὄργανα κτλ. Τὸ σύστημα τοῦ Λινναίου ἐπεκράτησε μέχρι τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ὁ Λινναῖος εἶναι ὁ πρῶτος ὅστις ἔδωσε διπλῆν ὀνομασίαν εἰς τὰ φυτὰ καὶ κατέταξε ταῦτα εἰς εἴδη, γένη, οἰκογενείας, ἀθροίσματα. Γενικῶς ὁ Λινναῖος διακρίνει 24 ἀθροίσματα φυτῶν, ὧν τὰ γεννητικὰ ὄργανα δὲν ἦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην γνωστὰ ἐν ὅλαις αὐτῶν ταῖς λεπτομερείαις. Ἀναλυτικώτερον τὰ *κρυψίγονα* φυτὰ ἀποτελοῦν ἰδίαν καὶ μοναδικὴν τάξιν, τὰ δὲ *φανερόγαμα* ὑποδιῄρεσεν εἰς 23 διάφορα ἀθροίσματα. Τὰ ἀθροίσματα τῶν φανερογάμων διακρίνει ὁ Λινναῖος ἐκ τῆς διανομῆς τῶν γενῶν ἐπὶ τῶν ἀνθέων, εἰς *ἀρρενοθήλεα* καὶ *μονογενῆ*. Τὰ ἀρρενοθήλεα διακρίνει εἰς φυτὰ μετὰ *συναπτῶν στημόνων, συναφῶν πρὸς ἀλλήλους* καὶ *συμφυῶν μετὰ τῆς φωθήκης*. Εἶτα τὸ ἄθροισμα τῶν φανερογάμων διαιρεῖ εἰς μικροτέρας ὑποδιαιρέσεις ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ, τῆς συμφύσεως καὶ τοῦ μήκους τῶν στημόνων.

Μετὰ τὸν Λινναῖον πολλοὶ βοτανικοὶ προέτειναν ἕτερα συστήματα ταξινομήσεως τῶν φυτῶν, ἀλλὰ κατὰ πολὺ ὑποδεέστερα τοῦ συστήματος τοῦ Λινναίου. Ἐκ πάντων τούτων μόνον ὁ Α. Λ. ντὲ Ζυσσιέ ἐταξινόμησε κατὰ τὴν φυσικὴν τάξιν τὰ φυτά, ἡ ταξινόμησις δ' αὕτη παραλλήλως πρὸς τὸ σύστημα τοῦ Λινναίου ἦτο παραδεκτὴ ὑπὸ πλείστων βοτανικῶν. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἡ Ἀσία ἐξητάσθη ὑπὸ τὸ πλείστων ἀπὸ βοτανικῆς ἀπόψεως, ὡς τοῦ Forskal, τοῦ Burmann, τοῦ Sonnerat, τοῦ Roxburgh, τοῦ Louereiro, τοῦ Gmelin καὶ ἄλλων. Εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἐμελέτησαν τὰ φυτὰ καὶ συνέλεξαν τοιαῦτα ὁ Bergius, Adanson, Desfontaines, Gronovius. Walter, Michaix. Πάντες οἱ ἀνωτέρω ἐδημοσίευσαν ἀξιολόγους πραγματείας αἵτινες συνέβαλον τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βοτανικῆς.

Ε' περίοδος: Αἱ προηγούμεναι μελέται τῶν βοτανικῶν, αἱ πολυπληθεῖς βοτανικαὶ συλλογαὶ τῶν κατὰ καιροὺς βοτανολόγων περιηγητῶν, ἡ ἵδρυσις βοτανικῶν κήπων καὶ ἡ τελειοποίησις τοῦ μικροσκοπίου, τοῦ μικροτόμου καὶ ἄλλων ἀνατομικῶν ὀργάνων παρέσχον ἄφθονα τὰ μέσα πρὸς εὐρυτέραν καὶ ἐπιστημονικωτέραν μελέτην τοῦ φυτικοῦ βασιλείου. Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἡ βοτανικὴ ἐσημείωσε μεγαλυτέρας προόδους· εἰς τὴν περίοδον ταύτην γνωστότεροι ἐγένοντο οἱ βοτανικοί: Augustin de Candolle (1778—1841), ὅστις ἐν τῷ ἔργῳ του «Théorie élementaire de la Botanique» (Paris 1813) περιγράφει πλεῖστα νέα φυτὰ καὶ γενικῶς ταξινομεῖ κατ' ἴδιον τρόπον τὰ φυτά. Ὁ Ach. Richard (1794—1852) ἐπιφέρει νέας τροποποιήσεις εἰς τὴν ταξινόμησιν τῶν φυτῶν. Ὁ Et. Endlicher (1804—1849) εἰς τὸ ἔργον του «Genera Plantarum secundum ordines naturales disposita» (Βιέννη 1836—1840) περιγράφει 277 οἰκογενείας καὶ 6.895 γένη καὶ διαιρεῖ τὰ φυτὰ εἰς 52 ἀθροίσματα. Ὁ Ad. Brongniard διαιρεῖ τὰ φυτὰ εἰς 296 οἰκογενείας καὶ 68 ἀθροίσματα. Ἐμβριθεστέρας μελέτας περὶ τὴν βοτανικὴν ἔκαμον οἱ Lamarck, Geoffroy Saint-Hilaire, ὁ Darwin καὶ ἄλλοι, οἵτινες πάσας τὰς φυσιολογικὰς λειτουργίας τῶν φυτῶν λεπτομερῶς ἐμελέτησαν καὶ προέβησαν εἰς ἐπιτυχῆ παραλληλισμὸν τούτων πρὸς τὰς ἀντιστοίχους τῶν ζωικῶν ὄντων. Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἀξιολόγους μελέτας ἐπὶ τῶν φυτῶν ἔκαμον: ἐπὶ τῶν *κρυπτογάμων* ὁ Bulliard, Léveillé, Cordier, Montagne, Saccardo, Persoon καὶ ἄλλοι. Ἐπὶ τῶν *μυκήτων* ὁ Ardissone, Noegli, Pringsheim, Thuret, Forbes, Bornet, Cohn· ἐπὶ τῶν *ἀλγῶν* ὁ Fries, Nylander, Bornet, Pfeffer· ἐπὶ τῶν *λειχήνων* ὁ Presl, Swartz, Spring, Pfeffer καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Τέλος εἰς τὴν *φυσιολογίαν* κρίνεται ὁ Sachs, εἰς τὴν ταξινόμησιν πλεῖστοι καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὁ Engler, οὗτινος τὸ σύστημα εἶναι μέχρι σήμερον παραδεκτὸν ὑπὸ πολλῶν βοτανικῶν.

Τὸ σύστημα τοῦ Engler. Τὸ φυτικὸν βασίλειον ᾑρέθη ὑπὸ τοῦ Engler εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, τὰ κρυψίγονα καὶ τὰ φανερόγαμα. Τὰ κρυψίγονα διῄρεσεν εἰς *θαλλόφυτα, βρυόφυτα* καὶ *πτεριδόφυτα*. Τὰ θαλλόφυτα διέκρινεν εἰς *μυξόφυτα, σχιστόφυτα, διατομώδη, περιδίνητα, συζυγῆ, χλωροφύκη, φαιοφύκη, ὀρφνοφύκη, ροδοφύκη, φλωριδοφύκη, ἐρυθρο-*

Digitized by Google

φύκη, μύκητας καὶ *λειχῆνας*. Τὰ σχιστόφυτα ὑποδιῄρεσεν εἰς *σχιστοφύκη* καὶ *σχιστομύκητας*. Τὰ χλωροφύκη ὑποδιῄρεσεν εἰς *πρωτοκοκκώδη, κομφερώδη, σωληνανθῆ*, καὶ *χαρώδη*. Τέλος τοὺς μύκητας ὑποδιῄρεσεν εἰς *φυκομύκητας, ἀσκομύκητας, βασιδιομύκητας, ἡμιβασιδίους, ὑμενομύκητας* καὶ *γαστερομύκητας*. Τὰ βρυόφυτα διέκρινεν εἰς *ἠπατικὰ* καὶ ταῦτα εἰς *μαρχαντώδη, ἀνθοκερατώδη, ἰουγγερμανιώδη, φυλλόβρυα, σφαγνώδη, σχιζόκαρπα, κλειστόκαρπα, στεγόκαρπα*. Τέλος τὰ πτεριδόφυτα διῄρεσεν εἰς *πτεριτώδη, ὑδροπτερίδας, ἐκουϊζιτώδη* καὶ *λυκοποδιώδη*. Τὰ φανερόγαμα διῄρεσεν εἰς *γυμνόσπερμα* καὶ *ἀγγειόσπερμα*. Τὰ γυμνόσπερμα ὑποδιῄρεσεν εἰς *κυκαδώδη, κωνοφόρα* καὶ *γνητώδη*. Τὰ ἀγγειόσπερμα διέκρινεν εἰς *μονοκότυλα* καὶ *δικότυλα*. Εἰς τὰ μονοκότυλα περιέλαβε τὰ ἀθροίσματα *λειλιανθῆ, ἐναντιόβλαστα, σπαδικανθῆ, λεπυρανθῆ, ἑλλόβια, σκιταμινώδη* καὶ *γύνανδρα*. Τὰ δικότυλα διέκρινεν εἰς *χωριστοπέταλα* καὶ *συμπέταλα*. Εἰς τὰ πρῶτα κατέταξε τὰ ἀθροίσματα: *ἰουλοφόρα, οὐρτικώδη, πολυγωνώδη κεντρόσπερμα, πολυκάρπια, ῥοιαδώδη, κτισανθῆ, πασιφλορώδη, ὀπουντίδαι, στυλοφόρα, γερανιώδη, τερεβινθώδη, σαπινδώδη, φραγκουλώδη, θυμελαιώδη, τρίκοκκα, σκιαδανθῆ, σαξιφραγώδη, ῥοδανθῆ, χεδροπά, μυρτανθῆ* καὶ *ὑστερόφυτα*. Εἰς τὰ συμπέταλα κατέταξε τὰ ἀθροίσματα: *ἐρεικώδη, διοσπυρώδη, πριμουλώδη, στρεψιανθῆ, σωληνανθῆ, προσωπανθῆ, χειλανθῆ, ῥουβιδώδη, καμπανουλώδη* καὶ *σωρανθῆ*.

Τέλος οἱ νόμοι τῆς κληρονομικότητος τῶν φυτῶν ἐξητάσθησαν ἐπισταμένως ὑπὸ τοῦ Mendel, Weissmann, Würst καὶ λοιπῶν. Σήμερον οἱ βοτανικοὶ ἀσχολοῦνται κυρίως μὲ τὴν ἀνατομίαν τοῦ φυτοῦ καὶ ἰδίως τοῦ κυττάρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ch. Linné*, Anatomia philosophica botanica (Stockholm 1751).— *Ch. Linné*, Genera plantarum (Leyde 1735).— *Ch. Linné*, Species plantarum (Stockholm 1753).— *A. L. de Jussieu*, Genera plantarum ordines naturales disposita (Paris 1789).— *Mustel*, Traité de la végétation (Paris 1781).— *Lamarck*, Botanique de l'Encyclopédie (Paris 1791—1813).— *Labillardiere*, Novae Hollandiae plantarum specimen (Paris 1804—1806).— *Juan Lindley*, An introduction of the natural system of botany (Londres 1830).— *Fr. Linck*, Anatomie der pflanzen (Berlin 1807).— *Engler*, Die natürlichen pflanzenfamilien (Leipzig 1894).— *Frank*, Lehrbuch der Botanik (Leipzig 1892—1893). — *Giessenhagen*, Lehrbuch der Botanik (Stuttgard 1899).— *E. Gilg*, Schule der pharmazie. Botanischer Theil (Berlin 1909).—*Costa*, Programa y Resumen ò Compendio de unas lecciones de Botanica general (Barcelona 1879).— *Blas Lázaro*, Botanica descriptiva (Madrid 1896).

ΒΟΤΑΝΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ. Annales de la Sociedad Espanûola de Historia Natural (Madrid ἀπὸ τοῦ 1871).—The botanical Gazette (Chicago 1875).— Annals of Botany (Londres 1864). — The Journal of Botany british and foreign (Londres 1842). — The London Journal of Botany (Londres 1842).— Bulletin de la société botanique de France (Paris 1854).— Annales des sciences naturelles (Paris 1824).— Berichte de deutschen botanischen Gessellschaft (Berlin 1883).

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

βοτανικός, —ή, —όν· ὁ ἐκ βοτανῶν ἀποτελούμενος: «βοτανικὴ συλλογή»· ‖ ὁ τῶν βοτανῶν, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰς βοτάνας: «βοτανικὸς κῆπος», «βοτανικαὶ μελέται».—Τὸ ἀρσ. **βοτανικὸς** ὡς οὐσιαστ., ὁ περὶ τὰ φυτὰ ἐν γένει ἀσχολούμενος ἐπιστήμων, ὁ βοτανολόγος· ἐπίσης τὸ θηλ. **Βοτανική** (δλ. λ.) ὡς οὐσιαστ., ἡ ἐπιστήμη τῶν βοτανῶν, τῶν φυτῶν ἐν γένει. —Α.

—**βοτανικὸς κῆπος**. Καλεῖται οὕτω πᾶς χῶρος, ἐν τῷ ὁποίῳ καλλιεργοῦνται καὶ συντηροῦνται παντοῖα φυτὰ μὲ τὸν σκοπὸν τῆς βοτανικῆς καὶ γεωργικῆς μελέτης καὶ ἐξαγωγῆς αὐτῶν καὶ διαδόσεως βοτανολογικῶν γνώσεων. Ἡ καλλιέργεια καὶ διατήρησις φυτῶν—ἰθαγενῶν ἢ ἐξωτικῶν—ἐν τοῖς βοτανικοῖς κήποις γίνεται ὑπὸ *φυσικὰς* (ἐν ὑπαίθρῳ) ἢ ὑπὸ *τεχνητὰς (θερμοκήπια)* συνθήκας. Ἡ συνήθεια τῆς δημιουργίας τοιούτων κήπων δύναται ἴσως ν' ἀναχθῇ μέχρι τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, μολονότι εἰς τὰς ἀπομεμακρυσμένας ταύτας ἐποχὰς εἶναι πολὺ δύσκολος ἡ διάκρισις τῶν ἀπὸ τοὺς κοινοὺς δενδροκήπους καὶ ὀπωροκήπους. Παρ' Ἑβραίοις, οἱ βασιλεῖς διετήρουν ἴδιους κήπους ὡς κοσμήματα τῶν ἀνακτόρων, ὡς τόπους ἐνίων θρησκευτικῶν πράξεων, ἀλλὰ καὶ ὡς μέσα συναγωγῆς γνώσεων φυτολογικῶν. Ἐν Αἰγύπτῳ περίφημος ἦτο ὁ βοτανικὸς κῆπος τοῦ *Καρνάκ*, σχεδιασθεὶς ἐπὶ Θουθμώσεως τοῦ Γ', ἤτοι περὶ τὸ 1500 π. Χ. Οἱ αἰγυπτιακοὶ κῆποι ἦσαν τετράγωνοι καὶ μονότονοι· περιεβάλλοντο ὑπὸ ξυλίνου περιφράγματος καὶ ἠρδεύοντο διὰ τῶν ὑδάτων τοῦ Νείλου. Οἱ Ἕλληνες ἐπίσης κατεσκεύασαν κατὰ καιροὺς κήπους διὰ καλλωπιστικοὺς μᾶλλον σκοπούς. Ἄξιος ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ὁ παρὰ τὸν Ἰλισὸν κῆπος τοῦ *Ἀριστοτέλους*, τοῦ ὁποίου ἐπεμελεῖτο ὁ μαθητής του *Θεόφραστος*. Εἰς τὸν κῆπον τοῦτον, ὁ ὁποῖος εἶχε καὶ στοὰν κεκοσμημένην διὰ διαφόρων ὀργάνων σπουδῆς, ἐγίνοντο φυτολογικαὶ παρατηρήσεις καὶ ἐποπτικὰ μαθήματα βοτανικῆς. Οἱ Ρωμαῖοι ὑπερέβησαν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν καλλιέργειαν καὶ διατήρησιν κήπων, ἂν καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν γνωστῶν εἰς αὐτούς, ὅπως καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας, φυτῶν δὲν ἦτο σημαντικός. Ὁ *Λούκουλλος*, ὁ *Πομπήϊος*, ὁ *Καῖσαρ* καὶ ἄλλοι πλούσιοι Ρωμαῖοι κατεῖχον κήπους, οἱ ὁποῖοι ἱκανοποιοῦν τόσον τὰς αἰσθητικάς, ὅσον καὶ τὰς πρακτικὰς ἀνάγκας αὐτῶν. *Πλίνιος ὁ νεώτερος* εἶχεν ὡραῖον κῆπον μετὰ θαυμασίας διατάξεως τῶν δένδρων καὶ τῶν ἀνθέων, ὁ δὲ κατὰ τὸν Α' μ. Χ. αἰῶνα ζήσας *Ἀντώνιος Κάστωρ* εἶχε κηπεύσει διάφορα φαρμακευτικὰ φυτά.

Παρὰ ταῦτα ὅμως, οἱ κυρίως βοτανικοὶ κῆποι, ὅπως τοὺς ἐννοοῦμεν σήμερον, δὲν εἶναι ἀρχαιότεροι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Αἱ πρότερον μικραὶ συλλογαὶ φυτῶν ηὐξήθησαν ἀφ' ὅτου ἤρχισαν τὰ διάφορα ὑπερπόντια ταξίδια τῶν θαλασσοπόρων τοῦ τέλους τοῦ μεσαίωνος. Τότε οἱ βοτανικοὶ κῆποι ἀπέβησαν μέσον ἐπιδείξεως διὰ τοὺς πλουσίους ἀλλὰ καὶ εὐρύνσεως τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων. Κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ Gessner ὑπῆρχον ἤδη κατὰ τὸ 1560 ἐν Ἰταλίᾳ βοτανικοὶ κῆποι ἄνω τῶν πεντήκοντα, τούς ὁποίους ἐπεσκέπτοντο διάφοροι καὶ ἤκουον ἐξηγήσεις περὶ τῶν ἰδιοτήτων τῶν φυτῶν κατὰ τὸν *Διοσκορίδην*. Οἱ Ὁλλανδοὶ ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον ἐπιδοθῆ εἰς συλλογὴν τῶν θαυμασιωτέρων καὶ σπανιωτέρων φυτῶν, καὶ προσεπάθουν νὰ ἐγκλιματίσουν τὰ ἐξωτικὰ φυτά. Διὰ νὰ τὰ προμηθευθοῦν καὶ τὰ προφυλάξουν ἀπὸ τὰ ψύχη τοῦ χειμῶνος δὲν ἐφείδοντο οὔτε ὑπερόγκων δαπανῶν, οὔτε ἐπικινδύνων ταξιδίων. Οἱ Ὁλλανδοὶ κατεῖχον τότε ὅλους τοὺς φυτολογικοὺς θησαυροὺς τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς.

Τὰ ἐπίσημα κράτη μόλις κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐσκέφθησαν νὰ ἱδρύσουν δημοσίους βοτανικοὺς κήπους. Πρῶτος βοτανικὸς κῆπος καταρτισθεὶς κρατικῇ δαπάνῃ ἱδρύθη ἐν Πίζῃ τῆς Τοσκάνης τῷ 1545, τῇ φροντίδι τοῦ *Λουκᾶ Γκίνι*. Οὗτος περισυνέλεξεν οὐ μόνον τὰ ὡραιότερα καὶ τὰ σπανιώτερα εἴδη, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ ἰθαγενῆ φυτὰ τῆς Ἰταλίας. Δεύτερος βοτανικὸς κῆπος ἱδρύθη τῷ 1546 ἐν Παδούῃ. Μετὰ εἰκοσιοκτὼ ἔτη ἐτέθησαν αἱ βάσεις νέου βοτανικοῦ κήπου ἐν Βολωνίᾳ, καὶ ὀλίγον κατόπιν ἐν Ρώμῃ καὶ Φλωρεντίᾳ. Τῷ 1575 ἡ πόλις καὶ τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Λουγδούνου τῆς Ὁλλανδίας ἀνέθεσεν εἰς τὸν Cluyt τὴν φροντίδα νὰ ἱδρύσῃ βοτανικὸν κῆπον. Ὁ σοφὸς οὗτος ἀπέστειλε τὸν υἱόν του νὰ συλλέξῃ σπόρους φυτῶν ἐξ Ἰταλίας, Ἀφρικῆς καὶ Ἱσπανίας. Ἕνδεκα ἔτη μετὰ τὴν ἵδρυσίν του ὁ βοτανικὸς οὗτος κῆπος κατεῖχεν ἐν θερμοκηπίοις καὶ ἐν ὑπαίθρῳ 1330 εἴδη φυτῶν. Οἱ διαδεχθέντες τὸν Cluyt ἀνεβίβασαν αὐτὰ εἰς 6000. Ὁ βοτανικὸς κῆπος τῆς Λειψίας χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1581, ὁ τοῦ Μπρεσλάου ἀπὸ τοῦ 1587, ὁ τῆς Αἰδελβέργης ἀπὸ τοῦ 1595. Ἐν Γαλλίᾳ ὁ πρῶτος βοτανικὸς κῆπος ἱδρύθη ἐν Μομπελλιὲ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, μετ' αὐτὸν δὲ ὁ τῶν Παρισίων, περιώνυμος διὰ τὴν ποικιλίαν τῶν φυτῶν, τὰ ὁποῖα περιέχει καὶ φέρων τὸ ὄνομα «κῆπος τῶν φυτῶν» (Jardin des plantes de Paris, 1626). Ἐφεξῆς οἱ βοτανικοὶ κῆποι πληθύνονται εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστον καὶ ἀπαραίτητον μέρος τῶν ἀνωτέρων ἐκπαιδευτικῶν ἱδρυμάτων. Περίφημοι σήμερον εἶναι οἱ βοτανικοὶ κῆποι τῶν πανεπιστημίων Aberdeen, Dimdee καὶ St Andrews ἐν Σκωτίᾳ, τῶν Πανεπιστημίων Birmingham, Cambridge καὶ Oxford, τῆς Βασιλικῆς Γεωπονικῆς Σχολῆς ἐν Cirencester ἐν Ἀγγλίᾳ, τοῦ Trinity College ἐν Ἰρλανδίᾳ, τῶν πανεπιστημίων Βουδαπέστης, Czernowitz, Krakau, Lemberg, Πράγας καὶ Βιέννης ἐν Αὐστρίᾳ καὶ Οὐγγαρίᾳ, τοῦ Ghent καὶ τῆς Λιέγης ἐν Βελγίῳ, τῆς Κοπεγχάγης ἐν Δανίᾳ, τοῦ πανεπιστημίου τῆς Λίλλης, τῆς ἰατρικῆς καὶ τῆς κτηνιατρικῆς σχολῆς ἐν Λυὼν τῆς Γαλλίας κλπ. Ἡ ὀργάνωσις τῶν βοτανικῶν τούτων κήπων δὲν παραλλάσσει. Διευθύνονται ὑφ' ἑνὸς διευθυντοῦ βοηθουμένου ὑπὸ ἐπιστημονικοῦ ἐπιτελείου, ἑνὸς ἀρχικηπουροῦ καὶ κηπουρῶν.

Ἐν Ἑλλάδι ὁ μόνος βοτανικὸς κῆπος εἶναι ὁ τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ τῆς Ἱερᾶς Ὁδοῦ, κατέχων ἐμβαδὸν 120 περίπου στρεμμάτων. Ὁ κῆπος οὗτος κατηρτίσθη τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ τότε καθηγητοῦ τῆς βοτανικῆς *Γ. Φράας*, ἐπὶ τοῦ ἄλλοτε κτήματος τοῦ *Χασεκῆ-πασᾶ*, τὸ ὁποῖον πρότερον ἐχρησίμευεν ὡς δενδροκομεῖον, δυνάμει τῆς ἀπὸ 22ας Νοεμβρίου 1835 Β. διαταγῆς «περὶ συστάσεως νεοφυτειῶν». Ἡ αὐτὴ διαταγὴ προέβλεπε περὶ συστάσεως καὶ βοτανικοῦ κήπου ἐν Ἀθήναις πρὸς χρῆσιν «τῆς φυσικοϊστορικῆς ἑταιρείας, τῶν ἰατρικῶν σχολείων καὶ τῶν ἀνωτέρων ἐκπαιδευτηρίων». Ἐν τῷ κτήματι τούτῳ τῷ 1888 ἱδρύθη τὸ *Τριανταφυλλίδειον Γεωργικὸν σχολεῖον* Ἀθηνῶν διὰ Β. διατάγματος ἀπὸ 19ης Μαρτίου 1888. Τὸ γεωργικὸν τοῦτο σχολεῖον τῷ 1897 μετετράπη εἰς *Γεωργικὸν σταθμὸν* διὰ τοῦ ἄρθρου 5 τοῦ ΒΥΞΕ' νόμου καὶ τοῦ διατάγματος τῆς 31ης Αὐγούστου 1897, τῷ 1914 εἰς *Δενδροκομικὸν καὶ Κηπουρικὸν σταθμὸν* διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 22ας Ἰουλίου 1914 καὶ τῷ 1925 εἰς *Δενδροκομεῖον τῆς Ἀνωτάτης Γεωπονικῆς Σχολῆς*. Σήμερον τὸ ὅλον κτῆμα ὑπάγεται εἰς δύο δικαιοδοσίας. Τὰ μὲν 95 στρέμματα αὐτοῦ χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῆς Ἀνωτάτης Γεωπονικῆς Σχολῆς ὡς *δενδροκομεῖον*, τὰ δὲ λοιπὰ ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις πανεπιστημίου ὡς *βοτανικὸς κῆπος*. Ὁ πλοῦτος τοῦ ἐν Ἀθήναις βοτανικοῦ κήπου δὲν εἶναι σημαντικός. Αἱ ἐν αὐτῷ ἀντιπροσωπευόμεναι οἰκογένειαι φυτῶν δὲν εἶναι ἀρκεταί, ἐλάχιστα δὲ καὶ πτωχὰ εἶναι τὰ θερμοκήπιά του. Οἱ σπουδασταὶ συμπληρώνουν τὰς γνώσεις των δι' ἐκδρομῶν ἀνὰ τὴν πλησίον χλωρίδα τῆς Ἀττικῆς καὶ διὰ παρατηρήσεων εἰς τὸ Βοτανικὸν Μουσεῖον καὶ τὸ Φυτολογικὸν ἐργαστήριον τοῦ πανεπιστημίου.

Π. Θ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

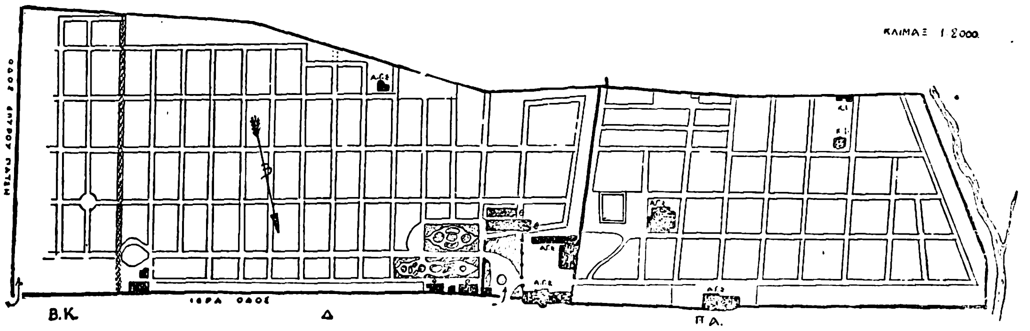

Σχεδιάγραμμα τοῦ Βοτανικοῦ Κήπου Ἀθηνῶν.

(ΑΓΣ=Κτίρια Ἀνωτάτης Γεωπονικῆς Σχολῆς. ΒΚ=Βοτανικὸς κῆπος Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Δ=Δενδροκομεῖον Ἀνωτάτης Γεωπονικῆς Σχολῆς. Θ=Θερμοκήπια Δενδροκομείου Α.Γ.Σ. ΠΑ= Πειραματικοὶ καὶ ἄλλοι ἀγροὶ Α.Γ.Σ. ΚΙ=Κτηνιατρικὸν Ἰνστιτοῦτον.)

βοτάνισμα (τό)· ἡ συλλογή, ἡ ἐκρίζωσις τῶν ἀγρίων φυτῶν ἀπὸ τοῦ ἐσπαρμένου ἀγροῦ ἢ ἄλλου καλλιεργημένου τόπου.

βοτανογραφία (ἡ)· περιγραφὴ τῶν γνωρισμάτων τῶν διαφόρων φυτῶν. Ὡς κλάδος τῆς βοτανικῆς ἐπιστήμης ἡ βοτανογραφία ἀσχολεῖται μὲ τὴν περιγραφὴν τῆς χλωρίδος ὡρισμένης περιοχῆς ἢ χώρας, δίδουσα τ' ἀκριβῆ χαρακτηριστικὰ τῶν ἐν αὐτῇ ἀπαντωμένων φυτῶν καὶ τῶν τμημάτων αὐτῶν (φύλλων, ῥίζης, ἀνθέων, καρπῶν κλπ.) καθὼς καὶ τὴν ἀκριβῆ τούτων ὀνοματολογίαν. — Ἐπίθ. ***βοτανογραφικός***, **—ή, —όν**, ὁ τῆς βοτανογραφίας, ὁ εἰς αὐτὴν ἀναφερόμενος— Ρῆμ. ***βοτανογραφῶ*** **(—έω)**. —Ρ.

βοτανολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ συλλέγων βότανα· ‖ ὁ περὶ τὴν βοτανικὴν ἀσχολούμενος, φυτολόγος· ‖ ὁ βοτανίζων, ὁ συλλέγων τὰ ἄγρια χόρτα ἀπὸ τῶν γεωργημένων τόπων.

βοτανολογῶ **(—έω)**· συλλέγω βότανα εἴτε πρὸς ἰαματικὴν χρῆσιν, εἴτε πρὸς ἐξέτασιν.

βοτανομαντεία (ἡ) *[Λαογρ.]*. Ἡ τέχνη τοῦ προλέγειν τὰ μέλλοντα καὶ μαντεύεσθαι διὰ φύλλων, κλάδων ἢ καρπῶν διαφόρων φυτῶν. Παρ' ἀρχαίοις ἡ βοτανομαντεία ἐτελεῖτο ὡς ἑξῆς: Ὅταν εἶχε πνεύσει κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς δυνατὸς ἄνεμος, οἱ οἰωνοσκόποι μετέβαινον τὴν πρωΐαν εἰς καθωρισμένον τι δένδρον καὶ προσεπάθουν νὰ μαντεύσουν τὸ μέλλον ἐκ τῆς θέσεως εἰς ἣν ἐναπέκειντο τὰ λόγῳ τοῦ ἀνέμου πεσόντα φύλλα. Καὶ παρὰ τοῖς Νεοέλλησιν ἡ βοτανομαντεία συνηθίζεται ἐξ ἴσου. Ἐμβαπτίζουσιν ἀπεξηραμένον ἄνθος τοῦ φυτοῦ *«χέρι τῆς Παναγίας»* *(τεύκριον τὸ πολιόν)* εἰς ποτήριον ὕδατος, μαντευόμενοι περὶ εὐχεροῦς ἢ δυσκόλου τοκετοῦ τῆς ὠδινούσης ἐκ τοῦ βραχέος ἢ μακροτέρου χρόνου ὅστις θ' ἀπαιτηθῇ ὅπως τὸ ἄνθος ὑπανοίξῃ τὰ πέταλα. (Δελτ. Ἱστ. καὶ Ἐθν. Ἑτ. 1902 τ. 6 σ. 64). Τοῦ αὐτοῦ φυτοῦ παρομοίαν πρὸς μαντείαν χρῆσιν ποιοῦνται καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ. Τὴν χειρόμορφον ῥίζαν τοῦ φυτοῦ τούτου θέτουσιν ἐντὸς ἀγγείου μεθ' ὕδατος, ἐξ οὗ πίνουσιν ἐνίοτε· ἂν ἡ ῥίζα βλαστήσῃ, εἶναι σημεῖον ὅτι ἐγγίζει ἡ ὥρα τοῦ τοκετοῦ (Ν. Γ. Πολίτου: Λαογρ. Σύμ. τόμ. Β. σ. 297). Ἀλλαχοῦ κόπτουσι κατὰ τὸ φθινόπωρον πολύφυλλον κλάδον βαλανιδιᾶς καὶ τὸν τοποθετοῦσιν ἐντὸς δοχείου ἄνευ ὕδατος. Ὑποβάλλουν κατόπιν μίαν ἐρώτησιν καὶ τοποθετοῦσι τὸ δοχεῖον εἰς μέρος ξηρόν. Τὴν ἄνοιξιν, ἂν τὰ φύλλα ἐμαράνθησαν χωρὶς νὰ πέσουν, ἡ ἀπάντησις εἰς τὴν οἱανδήποτε ἐρώτησιν εἶναι καταφατική, ἂν δὲ ἔπεσαν ἀρνητική. Ἡ κάθηνται ὑπὸ καστανέαν τῆς ὁποίας οἱ καρποὶ ἔχουν ὡριμάσει, ὑποβάλλουν ἐρώτησιν καὶ ἀναμένουν

Digitized by Google

πτῶσιν καστάνου ἐκ τοῦ ἀνέμου. Ἂν πέσουν κάστανα, ἡ ἀπάντησις εἶναι καταφατική, ἂν δὲν πέσουν, ἀρνητική. θ. π.

βότανον (τό)· βλ. βότανα καὶ βοτάνη.

βοτανοφάγος (ὁ, ἡ), *— ον* (τό)· ὁ τρώγων, ὁ τρεφόμενος μὲ βοτάνας, χορτοφάγος.

Βοτανοχώρι *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ἀργυροπουλίου* (τέως *Καρατσολιου*) τῆς ἐπαρχίας Τυρνάβου τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 34. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γκριτζόβαλι*.

βοτανώδης (ὁ, ἡ), *— ες* (τό)· ὁ πλήρης βοτάνης· || ὁ ὅμοιος μὲ βοτάνας.

Βοτείρας. Ἡγεμὼν τῶν Βιθυνῶν (*Μέμν.* 20).

Βοτέμι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Φρούριον τοῦ Ἀλῆπασᾶ, ἐντὸς τοῦ ἕλους τοῦ νοτίως τοῦ ποταμοῦ Βουθρωτοῦ, τοῦ ἐπικοινωνοῦντος τὴν φερώνυμον λίμνην (βλ. Βουθρωτὸν *[Παρ. Γεωγρ.]*) πρὸς τὴν Κερκυραϊκὴν θάλασσαν (πλάτ. 39° 43′ 55″ Β, μῆκ. 20° 01′ 10″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Corfou channels, cape Kiephali to Kastrosykia). Γνώρισμα τοῖς διαπλέουσι. Σ. Ε. Λ.

Βότζας, ***Βαρθολομαῖος***. Ἕλλην λόγιος τοῦ β′ ἡμίσεος τοῦ ΙΣΓ′ αἰῶνος χρηματίσας juristorum rector τοῦ ἐν Παταβίῳ πανεπιστημίου.

βοτία (ἡ) (Botia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γωβιτιδιδῶν*. Οἱ ἰχθύες οὗτοι χαρακτηρίζονται ὑπὸ σώματος ἐπιμήκους, πεπιεσμένου, μὲ ράχιν κυρτὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ὑπὸ ἓξ νηματίων ἐν εἴδει γενείου ἐπὶ τῆς ἄνω σιαγόνος, δισχιδοῦς οὐραίου πτερυγίου καὶ ἀνεπτυγμένης νηκτικῆς κύστεως. Ἐνδιαιτῶνται εἰς τὰς τροπικὰς ζώνας καὶ διακρίνονται διὰ τὸν λαμπρὸν χρωματισμόν των. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βοτία ἡ ραμφοφόρος* (Botia rostrata), ἰθαγενὴς ἰχθὺς τῶν γλυκέων ὑδάτων τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

Βοτιάκοι (οἱ) (Votiaks) καὶ *Οὒντ* (Ouds). Λαὸς Φίννων, κατοικῶν ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ρωσίᾳ, ἰδίᾳ δ᾽ ἐν τῷ κυβερνείῳ Βιάτκα. Ἅπαντες οἱ Βοτιάκοι ἐξερρωσίσθησαν τελείως καὶ προσῆλθον εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Αἱ γυναῖκες αὐτῶν ἀπολαύουν μεγάλης ἐλευθερίας. — Δ.

Βοτίειον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Φρυγίας, παρὰ τὴν ἁλμυρὰν λίμνην Ἄτταιαν, ἐξ ἧς οἱ κάτοικοι ἐπρομηθεύοντο τὸ ἅλας των.

βότκα (ἡ) *[Χημ.]*. Ἀλκοολοῦχον ἀπόσταγμα πλούσιον εἰς ἀλκοόλην παρασκευαζόμενον ἐξ ἀμυλούχων ὑλῶν (κυρίως σικάλεως) καὶ ἐκ τῶν σακχαρούχων ὀπῶν τοῦ φυτοῦ Sorbus aucuparia. Ἔχει βλαπτικὰ ἀποτελέσματα εἰς τὴν ὑγείαν λόγῳ τῆς μεγάλης αὐτοῦ περιεκτικότητος εἰς ἀλκοόλην καὶ τῆς σχετικῶς ηὐξημένης ποσότητος ζυμελαίων τὰ ὁποῖα περιέχει. Θεωρεῖται ὡς ἐθνικὸν ποτὸν τῶν Ρώσων. Σ. Γ.

Βοτοκοῦδοι ἢ ***Βοτοκοῦτοι*** (Botocutos, Botokuden). Φυλὴ ἐρυθροδέρμων, κατοικοῦσα ἐν τῇ ἀνατολικῇ Βραζιλίᾳ μεταξὺ τοῦ Ρίο Ντόσε καὶ τοῦ Μούκουρν. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνέρχεται εἰς 5 000. Οἱ Βοτοκοῦδοι εἶναι γνωστοὶ διὰ τὴν παραμόρφωσιν τοῦ λοβοῦ τοῦ ὠτὸς καὶ τοῦ κάτω χείλους, προερχομένην ἐκ τῆς διατρήσεως αὐτῶν διὰ ξύλων, ἅτινα ἐμπηγνύουσι χάριν στολισμοῦ. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ ὄνομα Βοτοκοῦδοι, ἐκ τῆς πορτογαλικῆς λέξεως botoque, σημαινούσης στρόφιγγα βαρελίου. Ὁ πολιτισμὸς αὐτῶν εἶναι ὑποτυπώδης. Οἱ Βοτοκοῦδοι καλοῦνται ἐπίσης *Αἰμοῦροι* καὶ *Μπουρούγκ*. — Δ.

Βοτολφία (Botolphia) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ᾽ αὔξοντα ἀριθμὸν 741. Ἀνεκαλύφθη τῇ 7ῃ Φεβρουαρίου 1913, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: $\alpha=2719$, $T=1637$ ἡμ., $e=0{,}0691$, $i=8^{o}26'$, $L=259^{o}11'$, $\Omega=101^{o}4'$ καὶ $\pi=157^{o}33'$. Σ. Π.

Βότομο *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν τῇ περιφερείᾳ Ζαροῦ τῆς ἐπαρχίας Καινουρίου τῆς Κρήτης. Ἡ ὀρεινὴ αὐτὴ τοποθεσία σχηματίζει λεκάνην κατάφυτον, ὑπὸ ἀφθόνων ὑδάτων καταρδευομένην, ἅτινα κινοῦσι καὶ πολλοὺς μύλους. Ἡ λέξις *βότομο* ἐν Κρήτῃ σημαίνει *ἄφθονον ροὴν ὑδάτων*. Δ. Ε. Μ.

Βοτονόσι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς ὑπὸ (1928) 200 κατοίκων οἰκούμενος καὶ εἰς τὴν κοινότητα *Μετσόβου* τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων τῆς Ἠπείρου ὑπαγόμενος. Οἱ κάτοικοί του εἶναι βλαχόφωνοι. Παρ᾽ αὐτό, εἰς θέσιν καλουμένην «Καταφύ», κεῖνται ἐρείπια πελασγικῶν τειχῶν ἀγνώστου ἀρχαίας ἠπειρωτικῆς πόλεως. Παρ᾽ αὐτὸ ἐπίσης καὶ πλησίον τῆς θέσεως «Τρία χάνια» ἔκειτο ἡ μεσαιωνικὴ πόλις *Λαχανόκαστρον*, ἂν καὶ ὁ Λὴκ διατείνεται, ὅτι δὲν ἦτο πόλις ἀλλὰ ρωμαϊκὸς σταθμός. Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

Βότος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος καὶ ἀγκυροβόλιον τῆς ΝΔ ἀκτῆς τῆς Θάσου (πλάτ. 40° 36′ 3/4, μῆκ. 24° 35′ 1/8 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thassos and Lemnos islands), ἀποτελοῦν τὸν μυχὸν τοῦ κολπίζοντος ὅρμου *Χαμηδιὲ* ἢ *Κάστρο, ἐπίνειον τοῦ Θεολόγου*. Τέρμα σιδηροδρομικῆς γραμμῆς μεταφορᾶς μεταλλευμάτων. Σ. Ε. Λ.

βοτούλα (ἡ) (Botula) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *λιθοδομιδῶν*. Ἡ βοτούλα φέρει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Κόγχην ᾠοειδῆ, ἐπιμήκη, ποικιλλομένην ὑπὸ βαθειῶν διαυλακώσεων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *ἡ βοτούλα ἡ λαμπρά*, ἥτις ζῇ εἰς τὰ παράλια τοῦ Παναμᾶ, τῆς Καλιφορνίας, παρὰ τὰς Φιλιππίνας νήσους καὶ καθ᾽ ὅλον τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν. Δ. Ν. Π.

Βὸτρ (Vostre), ***Σίμων***. Γάλλος βιβλιοπώλης τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος. Διετήρει ἐν τῇ ὁδῷ Νὲβ-Νὸτρ-Ντάμ, ὅπου καὶ ἡ κατοικία του, κατάστημα ὑπὸ τὸ ἔμβλημα «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστής». Ἐνίοτε φέρει ἐπὶ τῶν ἐκδόσεών του τὸν τίτλον τοῦ βιβλιοπώλου τοῦ παρισινοῦ πανεπιστημίου. Εἶναι ὀνομαστὸς διὰ τὰς ἐξαισίας διακοσμήσεις, ἀραβουργήματα καὶ μικρὰς χαριτωμένας μορφάς, αἵτινες φέρονται ἐπὶ τῶν ἐκδοθεισῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ «Ὡρῶν», ὧν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκδόσεων ὑπερβαίνει τὰς ἐνενήκοντα. Ὁ θάνατός του πιθανολογεῖται μετὰ τὸ 1522, διότι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης διαδέχεται αὐτὸν εἰς τὸν ἐκδοτικὸν οἶκον ἡ σύζυγος καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Nicole Vostre. — Β.

Βότρης. Υἱὸς τοῦ Εὐμήλου ἐκ Θηβῶν. Ὅτε ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ἄοκνος θεράπων τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐθυσίαζέ ποτε, κατέφαγεν ὁ Βότρης τὸν μυελὸν τοῦ θύματος, πρὶν ἢ ἀποτεθῇ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, διὰ τοῦτο δὲ ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς διὰ δαυλοῦ. Ὁ Ἀπόλλων εὐσπλαγχνισθεὶς τὸν θρηνοῦντα πατέρα μετεμόρφωσε τὸν υἱὸν εἰς πτηνόν, τὸν *Ἀέροπα*, ὁ ὁποῖος ἐπφάζει ἐν ὑπογείῳ φωλεᾷ καὶ πάντοτε πτερυγίζει. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βοτρυανθής (ὁ, ἡ), *— ές* (τό)· ὁ ἔχων διάταξιν ἀνθέων εἰς σχῆμα βότρυος (βλ. λ. ἄνθος *[Βοτρυώδεις ταξιανθίαι]* τ. Δ′, σ. 728).

βοτρύανθος (ὁ) (Botryanthus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 40 εἴδη, διακρινόμενα ἐκ τῆς βολβώδους ρίζης των· εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης, τῆς βορείου Ἀφρικῆς καὶ τῆς δυτικῆς Ἀσίας. Τινὰ τούτων εἶναι λίαν κοσμητικά. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βοτρύανθος ὁ βοτρυώδης* (Botryanthus racemosum), κοιν. *βορβός, καλογριά*. Δ. Ν. Π.

βοτρυδιίδαι (οἱ) (Botrydiaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σωληνοθάλλων*. Ὁ θαλλὸς τῶν φυτῶν τούτων εἶναι μονοκύτταρος, ἀπιοειδής, πλουσίως διακεκλαδισμένος, κατὰ τὴν ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν πράσινος καὶ κατὰ τὴν κάτω ἄχρους. Πάντα τὰ φυτὰ τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι ὑδρόβια. Δ. Ν. Π.

βοτρύδιον (τὸ) (Botrydium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βοτρυδιιδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τοῦ μονοκυττάρου θαλλοῦ των, ὅστις εἶναι ὁμογενής, ἁπλοῦς, κλαδωτὸς καὶ διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα τὸ ὑπόγειον καὶ τὸ ὑπέργειον. Τὸ ὑπόγειον ἀποτελεῖται ἐκ συστήματος πολλῶν λεπτῶν καὶ ἀχρόων σωληνίσκων καὶ συνδέεται μετὰ τοῦ ὑπεργείου τμήματος, ὅπερ ἔχει σχῆμα εὐρείας πρασίνης σφαίρας, διὰ μικροῦ μίσχου. Ἐκ τοῦ πρώτου κυριώδους θαλλοῦ, δύνανται νὰ παραχθῶσι νέοι τοιοῦτοι καὶ κατὰ διαφόρους τρόπους, ἢ διὰ βραχέων κλαδίσκων, οἵτινες ἀναφαίνονται κατὰ τὰ διάφορα τμήματα, καὶ διαχωρίζονται εἶτα διὰ διαφράγματος, ἢ διὰ μικρῶν σφαιρικῶν ὄγκων, οἵτινες ἀναφαίνονται ἐπὶ τοῦ ὑπογείου συστήματος τῶν σωληνίσκων καὶ ἀναπτύσσουσι θαλλὸν ἀποχωριζόμενοι τελείως τοῦ μητρικοῦ σώματος. Τὰ βοτρύδια δὲν παράγουσι μόνον σπόρια ἀκίνητα, ἀλλὰ καὶ ζῳοσπόρια, ἅτινα φέρουσι βλεφαρίδας κινητικὰς καὶ διευθύνονται πρὸς τὰ ἔξω καὶ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ φωτός· φθάνοντα εἰς τὴν περιφέρειαν ἑνοῦνται μετὰ τῆς μεμβράνης, ἐξ ἧς μετὰ πάροδον χρονικοῦ τινος διαστήματος ἀναπτύσσονται εἰς ἰσαρίθμους θαλλούς. Τὸ γένος περιλαμβάνει 4 εἴδη, ὧν γνωστότερον, τὸ *βοτρύδιον τὸ κοκκῶδες* (Botrydium granulatum), ἀναπτυσσόμενον ἐπὶ τῆς ἰλύος τῶν τελμάτων καὶ ἐπὶ ὑγροῦ ἐδάφους. Παρ᾽ ἡμῖν ἀπαντᾷ εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν. Δ. Ν. Π.

βοτρυδόν· ἐπίρρ. δίκην βότρυος, εἰς σχῆμα σταφυλῆς, σὰν σταφύλι.

βοτρύκερας (ὁ) (Botryceras) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀνακαρδιδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βοτρύκερας ὁ δαφνόφυλλος* (Botryceras laurophyllus), δενδρύλλιον τῆς νοτίου Ἀφρικῆς μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα ἁπλᾶ καὶ ἄνθη δίοικα, κατὰ καταληκτικοὺς βότρυς διατεταγμένα. Ὁ καρπὸς εἶναι δρύπη ᾠοειδής, πεπιεσμένη καὶ περικλείει ἓν μόνον σπέρμα. Δ. Ν. Π.

βοτρυλιίδαι (οἱ) (Botrylloidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια *χιτωνοφόρων*. Τὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες κυλινδρικόν, περιβαλλόμενον ὑπὸ μανδύου, ὅστις φέρει δύο ἀντικειμένας ὀπάς, ὧν ἡ πρώτη χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν λῆψιν τῆς τροφῆς καὶ τὴν εἴσοδον τοῦ ὕδατος ἐντὸς τῆς βραγχιακῆς κοιλότητος, ἡ δὲ δευτέρα διὰ τὴν ἔξοδον τοῦ ὕδατος καὶ τῶν περιττωμάτων. Τὸ στόμα εὑρίσκεται κατὰ τὴν βάσιν τῆς βραγχιακῆς κοιλότητος· ἀκολουθεῖ ὁ φάρυγξ, περιεστραμμένος ἐντερικὸς σωλήν, ὁ στόμαχος καὶ ἡ ἕδρα. Ἡ καρδία εἶναι ὑποτυπώδης καὶ ἀσκοειδὴς καὶ διὰ διαφόρων συσταλτικῶν κινήσεων ὠθεῖ τὸ αἷμα εἰς τοὺς κατὰ τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τοῦ σώματος εὑρισκομένους σωλῆνας. Ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος γίνεται κατὰ δύο διευθύνσεις. Ἡ ἀναπνοὴ τελεῖται διὰ βραγχίων, ὧν ἡ μορφὴ εἶναι διαφορωτάτη. Συνήθως φέρουσι περὶ τὸ μέσον νευρικόν τινα κόμβον καὶ ὀφθαλμούς. Γενικῶς τὰ ζῷα ταῦτα προσφύονται ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης· τὰ νεογνά των εἶναι παραπλήσια πρὸς κάμπας καὶ νήχονται. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τελεῖται δι᾽ ᾠῶν ἢ ἀποβλαστήσεως. Πολλάκις τὰ ἀποβλαστάνοντα ζῷα δὲν ἀποχωρίζονται καὶ μένουσι συνηνωμένα μετὰ τοῦ μητρικοῦ σώματος, ὁπότε καὶ ἀποτελοῦσι τὰς καλουμένας *ἀποικίας* ἢ *κοινόβια*. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

βοτρύλλος (ὁ) (Botryllus) *[Ζῳολ.]*. Γένος χιτωνοφόρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βοτρυλλιιδῶν*. Τὰ ζῷα τοῦ γένους τούτου χαρακτηρίζονται ὑπὸ σώματος ἐπιμήκους, ᾠοειδοῦς, πηκτωματώδους ἢ χονδρώδους συστάσεως. Οἱ βοτρύλλοι ζῶσι συνηνωμένοι κατ᾽ ἀποικίας, αἵτινες ἔχουσι σχῆμα ἁπλοῦν, ἐλλειπτικὸν ἢ κυκλικὸν καὶ περιλαμβάνουσιν 8—20 ζῳάρια. Ἡ βραγχιακὴ σχισμή των δὲν φέρει ἀκτῖνα, ἐντὸς δὲ τῶν βραγχίων φέρουσιν ὀκτὼ προσακτρίδας, ὧν αἱ τέσσαρες μεγαλύτεραι τῶν λοιπῶν. Ἔχει ἄνοιγμα ἕδρας τελευτῶν εἰς ἀκανθωτὴν ἀπόφυσιν, ἔντερον πλαγίως τοῦ σώματος κείμενον καὶ στόμαχον δακτυλιοειδῆ ἐπιστρωννύμενον διὰ κινητικοῦ ἐπιθηλίου. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς θαλάσσας Δ. Ν. Π.

βοτρυογενὴς (ὁ) (Botryogen) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν παρουσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ μονοκλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ σπάνιοι μικροὶ κρύσταλλοί του εἶναι βραχυστηλοειδεῖς. Εὑρίσκεται ἐπίσης συνήθως εἰς μικροβοτρυώδη καὶ νεφροειδῆ συσσωματώματα. Ἔχει σκληρότητα 2—2 1/2 βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 2—2,1 καὶ χρῶμα ὑακινθέρυθρον μέχρι πορτοκαλλιοχρόου. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ὑδρομιγὲς θειικὸν ἅλας μαγνησίου καὶ σιδήρου. Ὁ χημικὸς δὲ μοριακός του τύπος $2MgO$, Fe_2O_3, $4SO_3$. $15H_2O$. Ὁ βοτρυογενὴς ἀπαντᾷ μαζὶ μὲ *ἐψομίτην* εἰς τὸ Fabun, Copiapo, καὶ Mademi Zakh τῆς Περσίας. Γ. Κ. Γ.

βοτρυόγλωσσον (τὸ) (Botryoglossum) *[Βοτ.]*. Γένος ἀλγῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *οἰδογονιιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἄλγη μὲ ἁπλοῦν, ἄκλωνον ἢ διακεκλαδισμένον θαλλόν, διφλέφαρα ἢ πολυβλέφαρα ζῳοσπόρια. Ὁ πολλαπλασιασμὸς εἶναι ἐγγενὴς καὶ συντελεῖται δι᾽ ᾠογονίων, ἅτινα περιέχουσιν ἓν ᾠοκύτταρον, τῇ ἐπιδράσει τῶν ἀνθηριδίων, ἅτινα φέρουσιν ἓν ἢ δύο σπερματοζωΐδια. Ἀπαντῶσιν εἰς στάσιμα ὕδατα καὶ ἐντὸς τῶν δεξαμενῶν τῶν κήπων. Δ. Ν. Π.

βοτρυόκαρπα (τὰ) (Botryocarpa) *[Βοτ.]*. Γένος ἀλγῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λαμιναριιδῶν*. Τὰ ἄλγη ταῦτα φέρουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Θαλλὸν δερματοειδῆ, προσαρμοζόμενον ἐπὶ τῶν βράχων δι᾽ ἰσχυροῦ ριζοειδοῦς ὀργάνου, διαιρουμένου εἰς μισχωτὸν κυλινδρικὸν τμῆμα καὶ εἰς πλατεῖαν φυλλοειδῆ ἀπόφυσιν. Ἡ τελευταία αὐξάνεται παρενθέτως ἀπὸ τῆς βάσεως, καὶ οὕτω κατ᾽ ἔτος ἀναπτύσσεται νέον φύλλον φέρον ἀπὸ τοῦ ἄνω αὐτοῦ χείλους παλαιὸν τοιοῦτον, ὅπερ μετὰ βραχὺ χρονικὸν διάστημα ἀποξηραίνεται. Τὰ ζῳοσποριάγγεια ἐκφύονται ἐπὶ ἰδίων νηματοειδῶν ἀποφύσεων εὑρισκομένων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ θαλλοῦ. Γνωστὰ εἶναι δύο εἴδη, ἐξ ὧν τὸ ἓν ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος καὶ τὸ ἕτερον εἰς τὰς ἰνδικὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

βοτρυόκοκκος (ὁ) (Botryococcus) *[Βοτ.]*. Γένος ἀλγῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πλευροκοκκιδῶν*. Τὰ ἄλγη ταῦτα ἀποτελοῦνται ἐκ μεμονωμένων κυττάρων ἢ ἐξ ἀθροίσματος πολλῶν τοιούτων, ὁπότε σχηματίζουσι τὰς καλουμένας *συστάδας* ἢ *κοινόβια*, ὧν ἡ κίνησις τελεῖται διὰ βλεφαρίδων. Τὸ κυτταρικὸν πρωτόπλασμα περιέχει ἓν ἢ περισσότερα χρωματοφόρα κοκκία, ἕνα πυρῆνα καὶ ἐνίοτε καὶ ἐρυθρὸν στίγμα. Ὁ πολλαπλασιασμὸς γίνεται διὰ μερισμοῦ. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βοτρυόκοκκος ὁ βραώνιος* (Botryococcus Braunii), ἀπαντῶν εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς Ἑλβετίας καὶ Γερμανίας. Δ. Ν. Π.

βοτρυόκυστις (ἡ) (Botryocystis) *[Βοτ.]*. Γένος ἀλγῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *οὐλοτριχιδῶν*. Αἱ βο-

Digitized by Google

τρυοκύστεις διακρίνονται ἐκ τοῦ νηματοειδοῦς ἀχλωνος θαλλοῦ των καὶ τοῦ τρόπου τοῦ πολλαπλασιασμοῦ των, ὅστις συντελεῖται διὰ διβλεφάρων ἢ τετραβλεφάρων ζῳοσποριῶν. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰ γλυκέα στάσιμα ὕδατα. Δ. Ν. Π.

βοτρυοειδὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τὸ) καὶ *βοτρυώδης*· ὁ ὅμοιος μὲ βότρυν, μὲ σταφυλὴν (βλ. καὶ *βοτρυανθής*).

βοτρυόλιθος (ὁ) (Botryolith) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι δατόλιθος (βλ. λ.) παρουσιαζόμενος εἰς στιφρά, πολὺ λεπτοϊνώδη συσσωματώματα, ἀποτελοῦντα βοτρυώδη καὶ νεφροειδῆ ἐπικαλύμματα ἐπὶ ἀσβεστίτου τοῦ Ἄρενταλ. Γ. Κ. Γ.

βοτρυομυκητίασις (ἡ) *['Ιατρ.]*. Καλεῖται οὕτω κατὰ τοὺς Poncet καὶ Dor, ἡ *κοκκίωμα πυογενὲς* κατὰ τὸν Hartrell, τὸ βοτρυομύκωμα (βλ. λ.).

βοτρυομύκωμα (τὸ) *['Ιατρ.]*. Ὄγκοι μικροὶ ὑποστρόγγυλοι, λεῖοι ἢ ἀνώμαλοι, οἵτινες ἀναπτύσσονται εἰς τὸ δέρμα καὶ ἰδίως τῆς ῥαχιαίας ἐπιφανείας τῶν δακτύλων, τῶν χειλέων καὶ σπανιώτερον ἐπὶ τοῦ μετώπου. Οἱ ὄγκοι οὗτοι ἀποτελοῦνται ἐξ ἀφθόνου ἀγγειακοῦ πλέγματος μετὰ κυττάρων, σχηματίζοντες οὕτω κοκκίωμα τελαγγειεκτατικόν, καθ' ὃ ὁ μὲν συνδετικὸς ἱστὸς ἐμφανίζει μικρὰς ἑστίας ἐκφυλιζομένας πυωδῶς, ὁ δὲ κοκκοειδὴς ἀφθονεῖ ἀγγείων μετὰ λεπτῶν τοιχωμάτων. Ὑπῆρχεν ἄλλοτε ἡ δοξασία ὅτι τὸ νόσημα ὀφείλεται εἰς παράσιτον ἀνάλογον πρὸς τὸν *βοτρυομύκητα τὸν ἀσκοειδῆ* (Botryomyces Ascoformes), ὅστις ἐπὶ τῶν ἄρτι εὐνουχιζομένων ζῴων (ἰδίως ἐπὶ ὀρχεκτομίας τῶν ἵππων καὶ χοίρων) προκαλεῖ ὄγκους μικροὺς κοκκώδεις οὓς καλοῦσι βοτρυομυκώματα.

Ἡ θεραπεία τῶν βοτρυομυκωμάτων συνίσταται εἰς τὴν ἀφαίρεσιν τούτων χειρουργικῶς. Ι. Κ. Κ.

βοτρυοπτεριδώδη (τὰ) (Botryopterideae) *[Παλαιοφυτολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων φυτῶν, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *πτεριδοειδῶν πτεριδοφύτων κρυπτογάμων*. Ἡ οἰκογένεια αὕτη ἔζησε κατὰ τὴν λιθανθρακοφόρον καὶ τὴν πέρμιον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Τοῦ γένους *βοτρυόπτερις Renault*, τῆς οἰκογενείας ταύτης, λείψανα εὑρέθησαν πολλαχοῦ. Γ.Κ.Γ.

βοτρυοσπόριον (τὸ) (Botryosporium) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑμενομυκήτων*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους εἶναι: νημάτια εὐθέως πρὸς τὰ ἄνω διευθυνόμενα, ἐπιμήκη καὶ διαφανῆ καὶ διακλαδώσεις θαλλοῦ βραχύτεραι καὶ κυλινδρικαί. Οἱ μύκητες οὗτοι, ἰδίως κατὰ τὸ φθινόπωρον, ἀναφαίνονται ἐπὶ μεγάλης ἐκτάσεως ὑγρῶν ἐδαφῶν καὶ προσομοιάζουσι πρὸς μεγάλην ὑπόλευκον κηλῖδα καλύπτουσαν τὰ ποώδη φυτά. Δ. Ν. Π.

βοτρυοσφαιρία (ἡ) (Botryosphaeria) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *σφαιριδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἴδη, ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν καυλῶν τῶν ποωδῶν φυτῶν καὶ τοῦ φλοιοῦ τοῦ κορμοῦ τῶν δένδρων. Δ. Ν. Π.

βοτρυοτρίχιον (τὸ) (Botryotrichium) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *μονοβλεφαριδῶν*. Οἱ μύκητες τοῦ γένους τούτου παρουσιάζουσι κατ' ἀρχὰς μονοκύτταρον καὶ βραδύτερον πολυκύτταρον μυκήλιον. Τὰ ζῳοσποράγγεια ἀναφαίνονται κατὰ τὸ ἄκρον τοῦ μυκηλίου καὶ φέρουσι μονοβλέφαρα ζῳοσπόρια. Τὸ φογόνιον φέρει ἐν φοκύτταρον καὶ τὰ ἀνθηρίδια παράγουσι σπερματοζῳΐδια. Δ. Ν. Π.

βοτρυοφόρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ φέρων βότρυς, σταφυλάς.

βότρυς (ὁ)· σύνολον ῥαγῶν σταφυλῆς μετὰ τοῦ συγκρατοῦντος αὐτὰς μίσχου, κοιν. *τσαμπί*.

—*[Βοτ.]* Ταξιανθία καθ' ἣν οἱ ἰσομήκεις δευτερεύοντες ἄξονες βραχέως ἐκτεινόμενοι καὶ ἐξ ἴσου ἀπέχοντες ἀπολήγουν εἰς ἓν ἄνθος ἕκαστος (βλ. λ. ἄνθος, τ. Δ', σ. 728). Ὁ βότρυς εἶναι *ἁπλοῦς* ἢ *σύνθετος*. Σύνθετος βότρυς εἶναι ἡ ταξιανθία τῆς ἀμπέλου (βλ. σταφυλή). Π. Γ. Κ.

— βότρυς (ὁ) *[Βοτ.]*· ἀρχαία ὀνομασία τοῦ φυτοῦ χηνοποδίου (βλ. λ.).

Βότρυς (ὁ) *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Σταφύλου, ζηλωτὴς καὶ ὀπαδὸς τοῦ Διονύσου. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βότρυς *['Αρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ ἀκρωτήριον τῆς *Κοίλης Συρίας* (*Φοινίκης, Πτολεμ.* Ε, ιε, 4) 3½ μιλ. νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου *Θεοῦ Πρόσωπον* (τανῦν Ρὰς Ἔς Σιοῦκα), κτισθεῖσα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ναβουχοδονόσορος εἰς 8½ μίλλια Β τῆς *Βύβλου* (ταν. Γιεμπέλ). Μία τῶν ὀχυρῶν θέσεων ἃς ἐχρῶντο ὡς ὁρμητήρια «Ἰτουραῖοί τε καὶ Ἄραβες, κακοῦργοι πάντες», ἃς κατέλαβεν ὁ Ἀντίοχος (*Πολυβ.* Συριακὰ Ε, 68) κατὰ τὴν—μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῆς μεταξὺ τῶν κατοίκων Μαράθου καὶ Ἀράδου διαφορᾶς (βλ.λ. Ἄραδος)—προέλασίν του ἀπὸ Θεοῦ Πρόσωπον πρὸς Βηρυττόν, καὶ ἃς κατέστρεψεν ὁ Πομπήϊος, ὅταν διήλαυνε καὶ ὑπέτασσε τὴν ἀπὸ Βύβλου ἕως Βηρυττοῦ χώραν (*Στράβ.* Didot 643, 14). Διετηρήθη μέχρι τῶν Βυζαντινῶν χρόνων, καθ' οὓς, ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, σεισμὸς μέγας ἔβλαψεν αὐτήν, ἀλλὰ καὶ διεμόρφωσεν ὕφορμόν τινα ἐν τῇ ἀκτῇ της, μικρᾶς ἀξίας ἀγκυροβόλιον, νοτίως ἀμέσως τοῦ ἐφ' οὗ αὕτη ἀκρωτηρίου καὶ βορείως τοῦ συγχρόνου ἀκρωτηρίου Ρὰς Φεδάουσε. Ὁ κάτοικος *Βοτρυηνὸς* (ἐπὶ νομισμάτων τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων *Βοτρηνός*) ὡς καὶ αἱ ἐπὶ τῶν νομισμάτων της ἐπιγραφαί. Ἀναφέρεται δὲ καὶ ἐν τῷ Πεουτιγγεριανῷ χάρτῃ καὶ ἐν τῷ Συνεκδήμῳ Ἱεροκλέους καὶ ἐν τῷ Γεωγράφῳ Ραβέννης· ἀλλὰ καὶ ὡς *Βοστρινοῦς* καὶ ὡς *Βόστρυς*. Πάντως τὸ σύγχρονον τοπωνύμιον τῆς θέσεως *Μπατροὺν* (πλάτ. 34° 16' 00" Β, μῆκ. 35° 39' 20", χάρτ. ἀγγλ. 2633: Markhab to Ras En Nakura) ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς συριακῆς Τριπόλεως (Ταραμπουλοὺς) ὑπομιμνήσκει τὴν ἀρχαίαν ὀνομασίαν. Σ.Ε.ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βότρυς *['Αστρον.]*. Ὀνομασία τῶν Πλειάδων, ἀπαντῶσα παρὰ Θέωνι, ὅθεν ἡ λατινικὴ ὀνομασία Butrum παρ' Ἰσιδώρῳ, ἢ Brutum, ὡς ἐσφαλμένως φέρεται παρὰ Καισίῳ (βλ. Πλειάδες). Σ. Π.

βοτρῦτις (ἡ) (Botrytis) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *οὐρεδινιδῶν*. Οἱ μύκητες τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τῆς βοτρυώδους διατάξεως τῶν σποριῶν των καὶ τῶν λεπτοτάτων νηματίων, ἅτινα φέρουσι κατὰ τὰ ἄκρα των καὶ τὰ ὁποῖα ταχέως ἀποσπῶνται καὶ ἀποτελοῦσιν αὐθύπαρκτα φυτά. Γενικῶς αἱ βοτρύτιδες εἶναι μικροσκοπικώτατοι μύκητες, πολύμορφοι καὶ ἐπιβλαβεῖς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν γεωργίαν. Τινὰ εἴδη εἶναι ὠφέλιμα, διότι τὰ ἐπικαθήμενα ἐπ' αὐτῶν ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν γεωργίαν ἔντομα θανατοῦνται ἀμέσως. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν ἀναφέρομεν τὰ γνωστότερα, ἅτινα εἶναι, αἱ: *βοτρῦτις ἡ τεφρώδης* (Botrytis cinerea). Ὁ μύκης οὗτος προσβάλλει ἰδίως τὰς ὡρίμους σταφυλὰς καὶ ἐπιφέρει τὴν σῆψιν τῶν ῥαγῶν, ἀσθένειαν κοινῶς ὀνομαζομένην παρ' ἡμῖν *λύσιμο*. *Βοτρῦτις ἡ βασσιανὴ* (Botrytis bassiana). Προσβάλλει τὸν μεταξοσκώληκα καὶ ὀνομάζεται κοιν. *μοῦχλα, μούχλιασμα, ἀγιδόκληκο, ζαχαρωτὴ* καὶ *ἅγιασμα* (ἐν Κύπρῳ). Τὸ εἶδος τοῦτο, παρὰ τὴν βλάβην ἣν ἐπιφέρει εἰς τοὺς μεταξοσκώληκας, εἶναι καὶ ὠφέλιμον εἰς τὴν γεωργίαν, διότι θανατώνει πλεῖστα ἐπιβλαβῆ εἰς αὐτὴν ἔντομα. *Βοτρῦτις ἡ ῥαγόβιος* (Botrytis acinora). Ὁ μύκης οὗτος εἶναι ὠφέλιμος εἰς τὴν οἰνοποιΐαν, διότι προκαλεῖ τὴν λεγομένην *εὐγενῆ σῆψιν* καὶ παρατηρεῖται εἰς τοὺς ἀμπελῶνας τῆς Σωτέρνης καὶ τοῦ Βεζεράκ ἐν Γαλλίᾳ, ὅπου κατασκευάζονται οἱ ἐξαίρετοι τῶν διαμερισμάτων τούτων οἶνοι, ἐκ σταφυλῶν προσβεβλημένων ὑπὸ τοῦ μύκητος τούτου. Δ. Ν. Π.

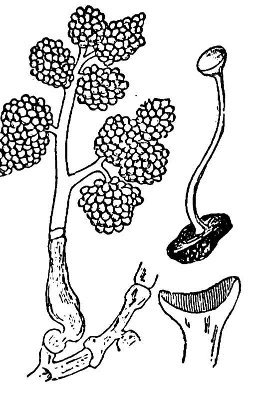

Βοτρῦτις ἡ τεφρώδης (ἐν μεγεθύνσει).

[Ἀριστερά: διακλάδωσις βοτρύτιδος τελευτῶσα εἰς ἀσκίδια. Δεξιά: ἄνω=σποριδίον μετὰ νηματίου ἀποσπασθὲν τοῦ μητρικοῦ σώματος· κάτω = τομὴ τούτου.]

βοτρύχιον (τὸ) (Botrychium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀφιογλωσσιδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τῶν σποραγγείων των, ἅτινα εἶναι κατ' ἐναλλαγὴν διατεταγμένα· τὰ σπόριά των εἶναι λεπτότατα καὶ ὁμοιάζουσι πρὸς λεπτοτάτους κόκκους ἄμμου. Τὸ προθάλλιον εἶναι μονοίκον καὶ φέρει κατὰ τὸ ἀνώτατον αὐτοῦ τμῆμα τὰ ἀνθηρίδια καὶ κατὰ τὸ κατώτερον τὰ ἀρχεγόνια. Γνωστὰ εἶναι περὶ τὰ εἴκοσιν εἴδη, ἅτινα ἀπαντῶσιν εἰς εὐκράτους, ψυχρὰς καὶ ὀρεινὰς ζώνας τῶν τροπικῶν χωρῶν. Κυριώτερον εἶδος εἶναι τὸ *βοτρύχιον τὸ ὀφιόγλωσσον* (Botrychium ophioglossum), ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς εὐκράτους ἢ ψυχρὰς ζώνας τῶν τροπικῶν χωρῶν. Δ.Ν.Π.

—*[Παλαιοφυτολ.]* Τοῦ γένους τούτου εὑρέθησαν καὶ λείψανα ἀπολιθωμένα. Γ. Κ. Γ.

βοτρυώδης (ὁ, ἡ),—*ες* (τό)· βλ. **βοτρυοειδής**.

—*βοτρυώδης ταξιανθία [Βοτ.]*· βλ. **ἄνθος** (τ. Δ', σ. 728 α', πίναξ).

Βοτσᾶ *μονή*, ἢ *μονὴ Παναγίας Πωγωνιώτισσας*. Ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου, ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, κεῖται δὲ εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Ζαγορίου. Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐγκατελείφθη καὶ ἠρειπώθη, μόλις δὲ κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἀνέκτησε τὴν παλαιάν της ἀκμήν, ἀνακαινισθεῖσα. Μετὰ τὴν ἀνακαίνισιν της περιελάμβανε περὶ τοὺς 80 μοναχούς, ὧν τινες ἀνῆλθον καὶ εἰς τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα, ὡς ὁ Ἰωακεὶμ Δρυϊνουπόλεως (1745), κ. ἄ. Ὁ ναὸς τῆς μονῆς, ὡς ἔχει σήμερον, διατηρεῖ τὴν ἀρχαιότητα τοῦ ῥυθμοῦ του (σταυροειδὴς καὶ τρουλλωτὸς μόνον ἔσωθεν), ἐνῷ αἱ τοιχογραφίαι του εἶναι τῶν χρόνων τῆς ἀνακαινίσεως. Πλησίον τῆς μονῆς διατηροῦνται λείψανα ἀρχαίων τειχῶν καὶ ἐρείπια βυζαντινοῦ ναοῦ. Ἡ μονὴ εἶχε καὶ χρονικὸν ἀπὸ τῆς κτίσεως αὐτῆς, τὸ ὁποῖον ἐχλάπη κατὰ τὸ 1868. Ε. Δ. Σ.

Βοτσακώφ, *Ἰωάννης*. Ὑδραῖος πλοίαρχος μετασχὼν (μητρ. ἀρχ. Ἀγων. ἀρ. 40) ὡς πλοίαρχος πολεμικῶν πλοίων, ἀπὸ τοῦ 1821—1827, εἰς 13 ἐκστρατείας. Τ. Χ. Κ.

βότσαλο (τό)· δημοτ. μικρὰ χειροπληθῆ λιθάρια, ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς θαλάσσης, ἢ εἰς τὰς ὄχθας καὶ τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν καὶ χειμάρρων· ἀρχ. *κροκάλη*.

Βότσαρης. Λεπτόφθογγος μεταγραφὴ τοῦ ὀνόματος Μπότσαρης (βλ. λ.).

βότσε *[Μουσ.]*· λέξις ἰταλικὴ (voce=φωνή) χρησιμοποιουμένη εἰς τοὺς μουσικοὺς ὅρους: *μέτζα-βότσε*=μὲ μισὴν φωνήν, *σόττο-βότσε*=μὲ φωνὴν ὑπόκωφον, πνιγμένην, *βότσι-πάρι*=ὅμοιαι φωναί. Γ. Σ.

Βότσης, *Ἀναστάσιος Νικ.* Ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ γεννηθεὶς τῷ 1827 καὶ ἀποβιώσας ὡς ἀπόστρατος ἀντιπλοίαρχος τῷ 1908. Μαχητὴς τῶν ἀγώνων τῆς Κρήτης (1866). Λεπτὸν πνεῦμα καὶ δεινὸς ἑλληνιστής, ὑπῆρξε πολύτιμος τοῦ Παλάσκα συναρωγός, ἐν ταῖς προσπαθείαις τῆς ἐξοικειώσεως τῶν πληρωμάτων εἰς τοὺς ὅρους τοῦ νεωστὶ εἰσαχθέντος τότε ἐπισήμου ναυτικοῦ ὀνοματολογίου· σχετικὴ δὲ εἶναι ἡ περιώνυμος ἐν τοῖς ναυτικοῖς χρονικοῖς ἀναφώνησίς του, ἀπὸ τοῦ θωρακίου τοῦ «Λουδοβίκου», πρὸς τὸν ἀπὸ τοῦ καταστρώματος παρακολουθοῦντα γυμνάσιον ἱστίων διὰ τῶν νέων παραγγελμάτων Παλάσκαν: «σύγχυσις γλωσσῶν καὶ ἰδεῶν πλήρης· ἐπιτρέψατε λαλήσω ἀλβανιστί». Ἀποστρατευθεὶς κατεγίνετο εἰς τὴν σατιρικὴν ποίησιν. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Βότσης**, *Γκίκας*. Ἰδιοκτήτης πλοίου πολεμικοῦ, ἐξ Ὕδρας, πολεμήσας κατὰ τὸν Ἀγῶνα ἐκ διαλειμμάτων ἀπὸ τοῦ 1821—1827 εἰς πολλὰς ναυμαχίας ὡς πλοίαρχος, ἔχων παρ' ἑαυτῷ καὶ τὸν υἱὸν *Νικόλαον* ὡς ὑποπλοίαρχον (Ἀριθ. ναυτ. μητρ. 847 καὶ 848). Τ. Χ. Κ.

— **Βότσης**, *Θεόδωρος*. Ὑδραῖος ναυτικὸς ἰδιοκτήτης, κατὰ Φωτάκον (Βίοι σελ. 267), πολεμικοῦ βρικίου, τὸ ὁποῖον μετέσχε τῷ 1821 τῆς πολιορκίας τῆς Μονεμβασίας. Τ. Χ. Κ.

— **Βότσης**, *Νικόλαος Κυρ.* Ὑδραῖος πολεμιστὴς ὑπηρετήσας (τῷ 1822—1825) ὡς κατώτερος ἀξιωματικός, κατόπιν δὲ ὑποπλοίαρχος εἰς τὸ βρίκιον «Ἐπαμεινώνδας» (1825—1826) πλοιαρχοῦντος τοῦ Ἰ. Γκέλλη (ἀριθ. 44 ναυτ. μητρ. φάκελ. ἀρ. 2389). Τ. Χ. Κ.

— **Βότσης**, *Νικόλαος Ἰωάν.* Ὑποναύαρχος, γεννηθεὶς ἐν Ὕδρᾳ τῷ 1877. Εἰσήχθη εἰς τὴν Σχολὴν Ναυτικῶν Δοκίμων (1892). Σημαιοφόρος ἀπὸ τοῦ 1896, μετέσχεν, ἐπὶ τοῦ θωρηκτοῦ «Ὕδρα», τῆς ἐν Κρήτῃ προπολεμικῆς δράσεως (Δεκ. 1896—Φεβρ. 1897) καὶ τοῦ ἐπακολουθήσαντος Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου. Ὑπηρέτησεν ἐκπαιδευόμενος ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ στόλου τοῦ Ἀτλαντικοῦ (1904—1905). Ὑποπλοίαρχος κατὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον, ἐκυβέρνα τὸ τορπιλικὸν «11». Ἐπιβλέπων δὲ ἐν Ἐλευθεροχωρίῳ τὴν ἀποβίβασιν ἐφοδίων διὰ τὸν ἀπὸ Σαρανταπόρου πρὸς Γιαννιτσὰ προελαύνοντα στρατόν μας, ἀπέπλευσε τὴν νύκτα τῆς 18 Ὀκτωβρίου 1912 πρὸς τορπιλλισμὸν τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁρμοῦντος τουρκικοῦ θωρηκτοῦ «Φέτχη Μπουλέν» καὶ διελθὼν ὑπὲρ τὰ ἄβαθῆ τοῦ Βαρδάρ, ἐπέτυχε τοῦτο τὴν 11.30' μ.μ., ἄνευ ἀντιστάσεως, τῶν Τούρκων μὴ προϊδόντων τὸ τόλμημα· μεθ' ὃ ἐξέπλευσεν ὁλοταχῶς διελθὼν ἄνωθεν τῶν πρὸ τοῦ Καραμπουρνοῦ ναρκῶν, βασισθεὶς, μετ' ὀρθότητος καὶ ψυχραιμίας, εἰς τὸ μικρὸν τοῦ καχεκτικοῦ σκάφους του βύθισμα. Ἡ ἐπιτυχία αὕτη ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν καὶ ἔσχε μεγάλην ἠθικὴν ἐπίδρασιν. Ὡς πλοίαρχος κυβερνήτης τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ναυλοχοῦντος θωρηκτοῦ «Κιλκίς» (1920), παρέμεινεν ἀρχηγῶν τῆς ἐν τῇ βασιλευούσῃ ὁρμούσης ἑλληνικῆς ναυτικῆς δυνάμεως, διορισθεὶς κατόπιν (Ἰαν. 1921) Ὕπατος Ἁρμοστὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει, οὗ ὑπουργήματος παραιτηθεὶς διὰ λόγους ὑγείας (Ἰούλ. 1922) ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν τοῦ θωρηκτοῦ «Λῆμνος», μετέχων τοῦ συνεχιζομένου ἀγῶνος πρὸς ἐκκένωσιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἀπεστρατεύθη τῇ αἰτήσει του (Ὀκτ. 1922) προαχθεὶς εἰς ὑποναύαρχον. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βότт. Ἀξιωματικὸς τοῦ ἱππικοῦ διατελῶν ἐν Γερμανίᾳ, κατῆλθεν εἰς τὸν ἑλληνικὸν Ἀγῶνα τῷ 1821 μετ' ἀπείρου ἐνθουσιασμοῦ. Χρησιμοποιῶν καὶ μηχανικὰ μέσα κατὰ τὰς πολιορκίας ἐδαπάνα

Digitized by Google

καὶ ἐξ ἰδίων, ἀνεγνωρίσθη δὲ ἀπαίτησίς του τῷ 1825 γρ. 1500, τῷ 1826 δὲ 1745 διὰ τὰς θυσίας του. Μετέσχε τῷ 1825 τῆς πολιορκίας τοῦ Νεοκάστρου ἐπὶ Ἰμβραήμ, ἀπὸ δὲ τῆς 18 Ἰουλίου 1826 μέχρι τῆς 8 Ἰανουαρίου 1827 ὑπηρέτησεν εἰς τὸ πυροβολικὸν τοῦ φρουρίου τοῦ Ἀκροκορίνθου κατὰ τὰς ἐν τῷ ἀρχείῳ τῶν Ἀγωνιστῶν ἐκθέσεις. Τ. Χ. Κ.

Βόττα, ***Κάρολος***. Ἰταλὸς ἀξιωματικὸς κατελθὼν τῷ 1797 μετὰ τῶν Γάλλων τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὴν Ἑπτάνησον, πρὸς κατάλυσιν τῆς ἑνετικῆς κυριαρχίας (*Χιώτη* τόμ. ΣΤ'). Τ. Χ. Κ.

Βόττας, ***Χρῖστος***. Κατήγετο ἐκ Χιμάρας καὶ κατῆλθεν ἀπὸ τοῦ 1821 εἰς τὴν μαχομένην πατρίδα, μετασχὼν πλείστων μαχῶν ὑπὸ τὸν Κίτσον Τζαβέλαν, εἰς Ἄμπλιανην, Δερβὶς πασᾶ, Πέντε Ὄρνια κλ. Τῷ 1825 ἀνεδείχθη ὑποχιλίαρχος καὶ ἐπολέμησεν εἰς Νεόκαστρον, ὅπου ἔλαβε καιρίαν πληγήν. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς τὴν Στερεὰν καὶ ἐκλείσθη εἰς τὸ Μεσολόγγι, μετασχὼν τῆς ἡρωϊκῆς ἐξόδου. Κατὰ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Καραϊσκάκη ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Σπυρομήλιον εἰς ὅλας τὰς μάχας, ἐξακολουθήσας νὰ μάχηται καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καραϊσκάκη μέχρι τῆς τελευταίας μάχης τῆς Πέτρας τῷ 1829. Ἀνεδείχθη ἀξιωματικὸς ΣΤ' τάξεως. Τ. Χ. Κ.

Βοττὲμ (Vottem), ***Φερδινάνδος - Κάρολος - Ἐδουάρδος***. Βέλγος ἰατρὸς (1797—1843). Τῷ 1830 ἐγένετο ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς Χειρουργικῆς, Παθολογίας καὶ Ἐγχειρητικῆς καὶ τῷ 1837, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Fohmann, ἐγένετο τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Περιγραφικῆς Ἀνατομικῆς, διακριθεὶς τόσον εἰς τὴν καθηγεσίαν του ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός του. Διετέλεσε συνεργάτης τοῦ ἐν Λιέγῃ ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ «Observateur médical». Συνέγραψε: «Περὶ διπλῶν ἐμβρύων συνηνωμένων διὰ τῆς κεφαλῆς», «Περὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος» κλπ. Ἐπνίγη εἰς ποταμόν, παρασυρθεὶς ὑπὸ τῶν ἵππων τῆς ἁμάξης του ἣν ὁ ἴδιος διηύθυνε. Ο. Ρ.

Βοττιαία, ἢ ***Βοττιαῖς*** καὶ ***Βοττία*** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ μακεδονικὴ χώρα, ἥτις ἔκειτο μεταξὺ τῶν ποταμῶν Λουδίου καὶ Ἀξιοῦ, καὶ τῆς μεταξὺ αὐτῶν παραλίας τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου καὶ τοῦ ὄρους Παΐκου (Ἡροδ. Ζ' 123 καὶ 127). Εἶχε δὲ ὁμόρους τὰς μακεδονικὰς χώρας Ἀλμωπίαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐχωρίζετο διὰ τοῦ ὄρους Παΐκου, καὶ Ἀμφαξίτιδα Παιονίαν πρὸς Β, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐχωρίζετο διὰ τοῦ Λουδίου ποταμοῦ, Ἠμαθίαν πρὸς Δ καὶ Ἀμφαξίτιδα πρὸς Α. Κατεῖχε δηλαδὴ τὸ κεντρικὸν τμῆμα τῆς μεγάλης πεδιάδος Ἐδέσσης — Θεσσαλονίκης καὶ ἦτο ἑλώδης μὲν κατὰ τὰ παράλια καὶ ἐν τῷ μέσῳ, εὐφορωτάτη δὲ κατὰ τὸ βόρειον τμῆμά της. Εἰς τὴν χώραν ταύτην κατῴκουν ἐν ἀρχῇ Παίονες καὶ Βοττιαῖοι, πελασγικὰ ἢ μᾶλλον θρακικὰ φῦλα (Θρᾶκες ἦσαν καὶ οἱ νοτιώτερον αὐτῶν κατοικοῦντες Πίερες), ἂν καὶ ἡ παράδοσις ἔλεγε τοὺς Βοττιαίους Κρῆτας, μετὰ τῶν ὁποίων συνανεμείγησαν βραδύτερον καὶ Ἀθηναῖοι, ὁδηγηθέντες εἰς τὴν χώραν ταύτην ὑπὸ Βόττωνός τινος. Ἀμφότεροι ὅμως οἱ εἰρημένοι λαοὶ ἐξεδιώχθησαν τῆς χώρας ταύτης, οἱ μὲν Παίονες πρὸς Β., οἱ δὲ Βοττιαῖοι εἰς Χαλκιδικήν, ἔνθα εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν περὶ τὴν Ὄλυνθον χώραν, ἥτις ἀπ' αὐτῶν καὶ Βοττικὴ εἶχε κληθῆ, ὑπὸ τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας, ἀπὸ Ἐδέσσης ὁρμηθέντων. Ἂν καὶ κατελήφθη ὅμως ὑπὸ τῶν Μακεδόνων βασιλέων ἡ χώρα, διετήρησεν ἐν τούτοις τὸ ὄνομά της καὶ ηὔξησε, προστεθέντος εἰς αὐτὴν τοῦ νοτίου τμήματος τῆς Ἀμφαξίτιδος. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Ε' καὶ κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα ἡ μακεδονικὴ αὕτη χώρα ἦτο ἡ καρδία τῆς Μακεδονίας, διότι ἐν αὐτῇ ἦτο ἡ πρωτεύουσα τοῦ μεγάλου μακεδονικοῦ βασιλείου Πέλλα (βλ. λ.), ἡ πρότερον *Βούνομος* καὶ *Βουνόμεια* καλουμένη, παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Ἁγίους Ἀποστόλους, καὶ πλῆθος ἄλλο πόλεων, ὡς ἦσαν ἡ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἁλιάκμονος *Ἄλωρος*, αἱ *Ἴχναι*, ἡ *Γέφυρα*, παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Ἀξιοῦ, ἥτις συνέδεε Βοττιαίαν καὶ Μυγδονίαν (ἔνθα καὶ σήμενον ὑπάρχει γέφυρα), καὶ παρὰ τὴν ὁποίαν ἐγίνετο ἡ ἀλλαγὴ τῶν ταχυδρομικῶν ἵππων τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ, ἡ ὀχυρὰ *Εὔρωπος*, τὴν ὁποίαν πρώτην ἐκ τῶν πόλεων τῆς χώρας ταύτης ἐπολιόρκησεν ὁ βασιλεὺς τῶν Ὀδρυσῶν Θρακῶν Σιτάλκης, ἡ μακεδονικὴ *Ἀταλάντη*, ἡ *Γορτυνία* (παρὰ τὴν σημερινὴν *Γουμένιτσαν*, ἐσχάτως *Παιονίαν* κληθεῖσαν), ἡ ἐπὶ τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ καὶ εἰς ἴσην ἀπόστασιν κειμένη ἀπό τε τῆς Ἐδέσσης καὶ τῆς Πέλλης *Κύρρος* καὶ ἄλλαι. Ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Ε', δηλαδὴ πρὸ τῶν μέσων τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Βοττιαίαν ἱκανοὶ ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Βοττιαίων, ἀσμένως ἐπιδοθέντες εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς τῶν πατέρων των. Κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους ἡ Βοττιαία ἀπήρτιζε μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν μακεδονικῶν χωρῶν τὴν τρίτην χώραν τῆς Μακεδονίας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Πέλλαν. Τῆς χώρας ταύτης διεσώθησαν ἱκανὰ νομίσματα κατανεμόμενα εἰς τρεῖς ἐποχάς: α') 424—392. Ταῦτα φέρουσιν ἐπὶ μὲν τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως κεφαλὴν Δήμητρος μετὰ στεφάνου σταχύων, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας προτομὴν ταύρου ἐν ἐγκοίλῳ τετραγώνῳ. β') 392—379 π. Χ. Εἶναι οἱ χρόνοι τῆς Χαλκιδικῆς συμμαχίας. Ταῦτα φέρουσιν ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως κεφαλὴν Ἀπόλλωνος δαφνοστεφῆ, ἢ κεφαλὴν Ἀρτέμιδος, ἢ γυναικείαν κεφαλήν, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΒΟΤΤΙΑΙΩΝ καὶ λύραν ἢ ταῦρον κυρίσσοντα (κερατίζοντα)· γ') τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων, ἰδίως μετὰ τὸ 168 π. Χ. Ταῦτα φέρουσιν ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως μακεδονικὴν ἀσπίδα, ἢ κεφαλὴν Ἀθηνᾶς, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΒΟΤΤΕΑΤΩΝ καὶ πρῷραν ἢ ταῦρον βοσκόμενον, ὅστις ἦτο τύπος συνήθης ἰδίως εἰς τὰ κοπέντα ἐν Πέλλῃ νομίσματα, διότι ἐνεθύμιζε τὸ ἀρχαιότερόν της ὄνομα: *Βούνομος*. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Βοττίειον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]· βλ. λ. **Ἀντιγόνεια**.

βόττνιος (Bottnien), ἢ ***βόθνιος***, ἢ ***μπόττνιος***, ***διάπλασις*** (ἢ ***περίοδος***) [*Γεωλογ.*]. Μία ἐκ τῶν τεσσάρων διαπλάσεων (περιόδων), εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται τὸ ἀρχαϊκὸν ἢ ἀζωϊκὸν ἄθροισμα στρωμάτων [ἀρχαϊκὸς ἢ ἀζωϊκὸς *αἰὼν* (βλ. λ. τόμ. Α' σ. 883 γ' καὶ 884)].

Εἰδικώτερον ἡ βόττνιος διάπλασις παρουσιάζεται εἰς τὴν Φεννοσκανδίαν (Σκανδιναυίαν μετὰ τῆς Φινλανδίας κλπ.), ἀποτελοῦσα τὴν μέσην ἐκ τῶν τριῶν διαπλάσεων, εἰς τὰς ὁποίας ὁ Sederholm διῄρεσε τὸ ἀρχαϊκὸν ἢ ἀζωϊκὸν ἄθροισμα στρωμάτων τῆς χώρας ταύτης.

Ἡ βόττνιος διάπλασις στρωμάτων ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ σχιστολίθους, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζονται κυρίως ἐντὸς μιᾶς ζώνης, ἐκτεινομένης ἀπὸ τὴν περιοχὴν τοῦ Sammerfors ἐν Φινλανδίᾳ πρὸς Β καὶ ἐγκαρσίως ὑπὲρ τὸν Βοθνικὸν κόλπον πρὸς τὴν Skelleftea εἰς τὸν βόρειον Σουηδίαν. Εἰς τὴν ζώνην ταύτην παρουσιάζονται ἐκτάκτως ὡραῖα διατηρούμενα στρώματα κροκαλοπαγῶν συχνὰ παχέων, φυλλιτῶν (δεικνυόντων συχνὰ παράλληλον ἢ διαγώνιον θαυμασίαν στρῶσιν) ὡς καὶ μεταμορφωμένα ἡφαιστειακὰ πετρώματα καὶ τόφφοι ποικίλης συστάσεως. Ἡ κανονικὴ στρῶσις τῶν φυλλιτῶν ὁμοιάζει μὲ τὴν στρῶσιν τῆς ἀργίλλου τῶν παγετώνων καὶ ἐξηγήθη ὡς στρῶσις ἐτησία (Jahresschichtung). Ἐντὸς τῶν φυλλιτῶν τούτων ὁ Sederholm ἀνεῦρε σακκοειδεῖς συσσωρεύσεις ἐξ ἀνθρακικῆς οὐσίας, φερούσας σαφῆ ὅρια, τὰ ὁποῖα θεωρεῖ ὡς πιθανῶς φυτικά, ἂν καὶ ἀκόμη κάπως προβληματικά, ἀπολιθώματα καὶ τὰ ὠνόμασε *κορύκιον τὸ αἰνιγματικὸν* (Corycium enigmaticum Sederholm). Ἡ διάπλασις τῶν φυλλιτῶν μόνον ἔχει πάχος τοὐλάχιστον 2000 μέτρων καὶ τὸ ἀνώτερον τμῆμα τῆς βοττνίου διαπλάσεως στρωμάτων εἶναι τοὐλάχιστον ἐξ ἴσου παχύ. Χαλαζῖται φαίνεται ὅτι ἐλλείπουν ἐντελῶς εἰς τὴν βόττνιον διάπλασιν καὶ οἱ ἀσβεστόλιθοι παρουσιάζονται ἐπίσης ὡς πολὺ σπάνιοι. Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

βοττόσαυρος (ὁ) (Bottosaurus Agass.) [*Παλαιοζωολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κροκοδειλιδῶν ὑδροσαυροειδῶν δολιχοτρηματων* ἑρπετῶν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικήν. Γ. Κ. Γ.

Βόττων. Ἐπιφανὴς Κρής, ὅστις μετ' ἄλλων Κρητῶν περιπλεύσας τὸν Ἀδριατικὸν κόλπον ἔφθασε διὰ ξηρᾶς εἰς Μακεδονίαν, ἔνθα ἵδρυσεν ἀποικίαν ἐν Βοττιαίᾳ (βλ. λ.). Οὗτοι ἦσαν οἱ ἀπόγονοι τῶν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καθ' ἕκαστον ἔνατον ἔτος στελλομένων εἰς τὸν Μίνωα ἑπτὰ νέων καὶ ἰσαρίθμων νεανίδων ὡς φόρου διὰ τὸν φόνον τοῦ υἱοῦ του Ἀνδρόγεω, οἵτινες, κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, δὲν ἐρρίπτοντο ἐν τῷ Λαβυρίνθῳ, ὡς κοινῶς ἐπιστεύετο, ἀλλ' ἐκρατοῦντο ὡς δοῦλοι (*Στράβ.* β. 6, σ. 282 καὶ β. 10 σ. 479, *Ἡροδότ.* σ. 7 κ. 175). Μ. Γ. Δ.

βοτυλίασις (ἡ) ἢ ***βοτυλισμὸς*** [*Ἰατρ.*]. Δηλητηρίασις ἐξ ἐσκευασμένων κρεάτων, ἧς ἡ κλινικὴ εἰκὼν ὀφείλεται εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ ἀπορρόφησιν τῆς τοξίνης τοῦ βακτηριδίου botulinus, ὅστις ἀναπτύσσεται εἰς τὰς μὴ καλῶς συσκευασθείσας διατετηρημένας τροφὰς καὶ εἰς τὰ ἐλλιπῶς ἁλατισθέντα ἀλλαντοειδῆ. Ἡ λέξις ταυτόσημος πρὸς τὴν **ἀλλαντίασιν** (βλ. λ.). Ὁ διαχωρισμὸς τῆς κλινικῆς εἰκόνος τῆς δηλητηριάσεως ταύτης ἐγένετο τῷ 1895 ὑπὸ τοῦ Van Ermengen. Σ. Γ. Σ.

βοτὺς (ἡ) (Botys) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πυραλιδῶν*. Αἱ κάμπαι τῶν ἐντόμων τούτων διακρίνονται ἐκ τοῦ πολυτριχωτοῦ σώματος, τῆς μικρᾶς κεφαλῆς καὶ τῶν στιλπνῶν κερατοειδῶν ἀποφύσεων, ἃς φέρουσιν ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω τμήματος τῆς κεφαλῆς. Ζῶσιν ἐντὸς τῶν ἀπεξηραμένων φύλλων. Αἱ χρυσαλλίδες ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, στιλπνόν, μαλακὸν καὶ ἐνδιαιτῶνται μεταξὺ τῶν φύλλων. Αἱ ψυχαὶ ἔχουσι μικρὸν μέγεθος, κεραίας κυλινδρικάς, νηματοειδεῖς, στόμα καταλῆγον εἰς προβοσκίδα, προθώρακα κεκαλυμμένον ὑπὸ τριχῶν, πόδας μακρούς, ἰσχυρούς, κοιλίαν κωνικήν, εὐρεῖαν, πτέρυγας ποικιλοχρόους, μεταξοειδεῖς καὶ στιλπνάς. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς πάντα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἰδιαιτέρως ἀφθονοῦσιν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ. Τὸ γένος περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη, ὧν γνωστότερα τά: *βοτὺς ἡ κνιδώδης* (Botys urticata). Αἱ κάμπαι ταύτης ζῶσιν ἐπὶ τῶν κνιδῶν. Ἡ ψυχὴ ἔχει ἄνοιγμα πτερύγων 3 περίπου ἑκατοστομέτρων καὶ ἀναφαίνεται κατὰ Μάϊον, Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ εἰς τοὺς κήπους. Ἡ κεφαλὴ καὶ ὁ θώραξ ἔχουσι κιτρινοπορτοκαλλιῶδες χρῶμα, ἡ κοιλία ὑπομέλαν καὶ αἱ πτέρυγες σαρκόλευκον μὲ μελανὰ στίγματα. *Βοτὺς ἡ ἀλώνιος* (Botys nubilalis). Εἶναι ἐπιβλαβέστατον ἔντομον εἰς τὴν γεωργίαν καὶ ἰδίως εἰς τὰς ἀραβοσιτοφυτείας. Αἱ κάμπαι της ζῶσιν ἐντὸς τοῦ βλαστοῦ τοῦ ἀραβοσίτου, τὸν ὁποῖον διατρυπῶσι καὶ σχηματίζουσιν ἐσωτερικὰς στοάς, ἐντὸς τῶν ὁποίων μεταμορφοῦνται εἰς χρυσαλλίδας. Διὰ τὴν καταστροφὴν τούτων συναθροίζονται τὰ προσβληθέντα φυτὰ καὶ καίονται, ἰδίως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ φθινοπώρου ἢ καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ χειμῶνος, ἀλλὰ πάντως πρὸ τῆς ἀνοίξεως. *Βοτὺς ἡ κεντροφόρος* (Botys extimalis). Εἶναι κοινότατον εἶδος ἐν Εὐρώπῃ. Αἱ κάμπαι της συνηνωμέναι κατ' ἀποικίας καὶ περιβεβλημέναι ὑπὸ λεπτοῦ μεταξοειδοῦς ἀραχνίου κρέμανται μεταξὺ τῶν μασχαλῶν τῶν κλάδων τῶν κωνοφόρων δένδρων. Δ. Ν. Π.

βου [*Μουσ.*]. Φθόγγος, ἤτοι ὡρισμένη ὀξύτης, εἰς τὰς κλίμακας τῆς ἐκκλησιαστικῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸν σι τῆς εὐρωπαϊκῆς κλίμακος. (Βλ. λ. **κλῖμαξ** [*Μουσ.*]).

Βοῦ. Περίφημος σινικὴ δυναστεία τοῦ Γ' αἰῶνος μ. Χ., βασιλεύσασα εἰς τὴν νότιον Κίναν, ἣν διῄρεσεν εἰς πέντε ἐπαρχίας. Ὡς πρωτεύουσάν της εἶχε, κατ' ἀρχὰς μὲν τὸ *Βοῦ-Τσὰγκ* (*Χοῦ-Κουάγκ*), μετὰ ταῦτα δὲ τὸ *Κιὲν-Κὰγκ* (*Νὰν-Κίν*). Ἔδωσεν εἰς τὴν χώραν τέσσαρας αὐτοκράτορας, ἀναλαβοῦσα δὲ τὴν ἀρχὴν τῷ 222 μ.Χ. ἐξεβλήθη ταύτης ὑπὸ τῆς βασιλικῆς οἰκογενίας τῶν *Τσὶν* τῷ 280 μ. Χ. Ι. Μ. Π.

βοῦα (ἡ) [*Ἀρχ.*]. Ὁμὰς παίδων ἐν Σπάρτῃ. Οἱ εἰς βούας κατατεταγμένοι, κατὰ τὴν Λυκούργειον νομοθεσίαν, ὑποδιῃροῦντο εἰς τρεῖς τάξεις, τοὺς *παῖδας*, οἵτινες ἦγον ἡλικίαν ἀπὸ 7—18 ἐτῶν, τοὺς *μελλίρανας* (*μελλείρενας*), οἵτινες ἦγον ἡλικίαν ἀπὸ 18—20 ἐτῶν καὶ τοὺς *ἴρανας* (*εἴρενας*), οἵτινες ἦγον ἡλικίαν ἀπὸ 20—30 ἐτῶν καὶ ὑποδιῃροῦντο εἰς τοὺς *πρωτίρανας* (*τοὺς νεωτέρους*) καὶ τοὺς *σφαιρεῖς* (*τοὺς πρεσβυτέρους*). ΚΑΨ.

Βουαγιὲ ***ντ Ἀρζανσόν***· βλ. **Ἀρζανσόν**.

Βουαγὸς (ὁ) ἢ ***βουαγὸρ*** [*Ἀρχ.*]· βλ. βοαγός.

Βουαζὲν (Voisin), ***Αὔγουστος***. Βέλγος συγγραφεὺς (1800—1843). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς εἰς τὸ κολλέγιον τῆς Κουτραί, βραδύτερον εἰς τὸ «Ἀθήναιον» τῆς Γάνδης καὶ τέλος διευθυντὴς τῆς αὐτόθι πανεπιστημιακῆς βιβλιοθήκης καὶ ἰσόβιος γραμματεὺς τῆς βελγικῆς Ἀκαδημίας τῶν Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν. Τὰ κυριώτερα τῶν συγγραμμάτων του εἶναι: «Χρονικὰ τῆς νεωτέρας φλαμανδικῆς σχολῆς» (Γάνδη 1831), «Ἔγγραφα χρησιμεύοντα εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν βιβλιοθηκῶν τοῦ Βελγίου» (1840), «Κριτικὸς ἔλεγχος τῶν ἱστορικῶν τοῦ Ἰακώβου βὰν Ἀρτεβέλντε» (1841) κτλ. —Β.

— **Βουαζὲν** (Voisin), ***Αὔγουστος-Φῆλιξ***. Γάλλος ψυχίατρος γεννηθεὶς τῷ 1829. Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1858 μὲ τὴν ἐναίσιμον διατριβὴν «Ὀπισθομήτριος αἱματοκήλη». Τῷ 1862 ἐγένετο ὑφηγητής, τῷ 1866 ἰατρὸς τῆς Βισέτρης καὶ τῷ 1867 τῆς Σαλπετριέρης. Ἐδημοσίευσεν εἰς περιοδικὰ ἰδίως: «Περὶ τῶν διακριτικῶν σημείων τῆς παρεγκεφαλιδικῆς αἱμορραγίας ἀπὸ τῆς ἐγκεφαλικῆς» (1859), «Περὶ ἐγκεφαλικῆς καταστάσεως ἐπὶ ὀξέος καὶ χρονίου ἀλκοολισμοῦ, ὡς καὶ ἀψινθισμοῦ» (1864), «Περὶ τῆς ἐκψύξεως μηνιγγο-μυελίτιδος» (1865) κλπ. Τῷ 1867 ἤρξατο ἐν τῇ Σαλπετριέρῃ ἐλευθέρων κλινικῶν μαθημάτων τῶν νευρικῶν καὶ ἐγκεφαλικῶν νόσων, καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἠμείβετο διὰ τοῦ βραβείου Monthyon, παρὰ τοῦ ἰνστιτούτου, τῷ 1871 διὰ τοῦ βραβείου Civrieux παρὰ τῆς Ἰατρικῆς Ἀκαδημίας, καὶ τέλος τῷ 1873 ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Burlureaux ἔλαβε τὸ βραβεῖον Lafèvre. Ο. Ρ.

— **Βουαζὲν** (Voysin), ***Δανιὴλ-Φραγκῖσκος***. Γάλλος πολιτικὸς ἐπὶ Λουδοβίκου Δ' (1654—1717). Ὑπηρετήσας εἰς ἀνωτέρας διοικητικὰς θέσεις, ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν τῷ 1707 καὶ καγκελάριος τῷ 1714. Δημιούργημα τῆς κυρίας ντὲ Μεντενόν, συνέβαλεν ἵνα ἐν τῇ διαθήκῃ του ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' συμπεριλάβῃ εὐνοϊκοὺς ὅρους ὑπὲρ τῶν νομιμοποιηθέντων ἐξωγάμων πριγκίπων. Ὁ Βουαζὲν, ὁ καὶ συντάξας τὴν διαθήκην, ἐπώλησε μετὰ τοῦ Βιλλερουὰ τὸ μυστικὸν ταύτης εἰς τὸν δοῦκα τῆς Ὀρλεάνης καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως ἀνέλαβεν, ἀντὶ 400.000 λιβρῶν καὶ τῆς διατηρήσεώς του ἐν τῇ θέσει τοῦ καγκελαρίου, τὴν ἀκύρωσιν τῆς διαθήκης ἐνώπιον τοῦ Παρλαμέντου. Γενόμενος μέλος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀντιβασι-

Digitized by Google

λείας δὲν ἠδυνήθη νὰ διαδραματίσῃ σημαῖνον πρόσωπον, λόγῳ τοῦ εὐτελοῦς χαρακτῆρός του. Κ.Ι.Β.

— **Βουαζὲν** (Voisin), *Ἰωσήφ*. Γάλλος ἑβραϊστὴς (1610—1685). Ἐχρημάτισε δικαστικὸς σύμβουλος ἐν τῇ γενετείρᾳ του Βορδώ, ἀλλὰ παραιτηθεὶς ἠσπάσθη τὸ ἐκκλησιαστικὸν σχῆμα. Μετέφρασεν εἰς τὴν γαλλικὴν τὸ «Missel romain» (1660), καταδικασθὲν ὅμως ὑπό τε τῶν Γάλλων ἐπισκόπων καὶ τοῦ πάπα. Ἕτεραι συγγραφαὶ αὐτοῦ εἶναι: «Theologia Judaeorum» (1647), «Liber de lige divina» (1650), «Commentarius in novum Testamentum» (1659 τόμ. 2), «La semaine sainte traduite en français» (1662) κτλ. —Β.

— **Βουαζὲν** (Voisin), ***Κάρολος***. Γάλλος μηχανικὸς ἀεροπόρος (1882—1912). Κατεσκεύασε, μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Γαβριήλ*, τὸ πρῶτον γαλλικὸν διπλάνον, διὰ τοῦ ὁποίου, τὴν 15 Μαρτίου 1907, κατώρθωσε νὰ πετάξῃ εἰς ἀπόστασιν 80 μέτρων καὶ νὰ προσγειωθῇ κανονικῶς. Ἡ μηχανικὴ αὕτη πτῆσις ὑπῆρξεν ἡ πρώτη τὴν ὁποίαν ἐπέτυχε Γάλλος διὰ θερμοκινητῆρος. Ὁ Βουαζὲν συνειργάσθη ἐπίσης μετὰ τοῦ *Μπλεριὼ* εἰς τὴν κατασκευὴν ἀεροπλάνου, τὸ δὲ ἰνστιτοῦτον τῆς Γαλλίας, τῷ 1907, ἀπένειμεν εἰς αὐτόν, τὸν ἀδελφόν του καὶ τὸν Μπλεριὼ τὸ βραβεῖον Ὄσιρις, εἰς ἀναγνώρισιν τῶν ὑπηρεσιῶν των ἐν τῇ γενέσει τῆς ἀεροπλοΐας. Ὁ Βουαζὲν ἀπέθανε συνεπείᾳ δυστυχήματος αὐτοκινήτου, ἐπὶ τοῦ τόπου δὲ τοῦ θανάτου του, ἐν Κορσὲλλ παρὰ τὸ Μπελλβὶλλ-σὺρ-Σών, ἀνηγέρθη ἀναθηματικὴ στήλη. Μ. Δ. Β.

— **Βουαζὲν** (Voisin), ***Φῆλιξ***. Γάλλος φρενολόγος (1794—1872). Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1831 ἰατρὸς διαμερίσματος τῆς Βισέτρης καὶ τῷ 1866 ἐγένετο μέλος τῆς Ἰατρικῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων. Ἡ ἐπὶ διδακτορίᾳ ἐναίσιμος διατριβή του τιτλοφορεῖται «Περὶ τῆς ἀνάγκης θάρρους καὶ ἠθικῆς ἀντιδράσεως κατὰ τὰς νόσους». Ἔγραψε: «Du bégaiement, ses causes, ses differents degrés», (1821 Λειψία), «Des causes morales et physiques des maladies mentales et de quelques autres affections nerveuses, telles que l'hysterie, la nymphomanie et le satyriasis» (1826), «De l' homme animal» (1839), «Du droit d' exercise et d' application de touts les facultés de la tête humaine, instincts conservateurs, sentiments moraux etc.» (1870), καὶ πλεῖστα ἄλλα τοῦ κλάδου του. Ο. Ρ.

— **Βουαζὲν** (Voisin), ***Φῆλιξ***. Γάλλος δικαστικὸς καὶ πολιτικός, ἀδελφὸς τοῦ ἰατροῦ Αὐγούστου-Φήλικος Βουαζέν, γεννηθεὶς τῷ 1832. Ἀκολουθήσας τὸ δικαστικὸν ἐπάγγελμα ἐγένετο μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς 4ης Σεπτεμβρίου 1870, τὴν ἐκθρονίσασαν Ναπολέοντα τὸν Γ', εἰσαγγελεὺς ἐν Μελὲν (Melun). Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Πρώσσων εἰς Γαλλίαν, ἀρνηθεὶς ν' ἀπονέμῃ τὴν δικαιοσύνην ἐπ' ὀνόματι τοῦ βασιλέως Γουλιέλμου, συνελήφθη καὶ ἐστάλη αἰχμάλωτος εἰς Γερμανίαν. Ἐκλεγεὶς βουλευτὴς τῷ 1871 ὑπεστήριξε τὴν πολιτικὴν τοῦ Θιέρσου, ἀλλὰ μετὰ τὴν πτῶσιν τούτου προσεχώρησεν εἰς τὸ μοναρχικὸν κόμμα, ἐν τούτοις ἐψήφισε τὸ σύνταγμα τοῦ 1875. Ἀπὸ τοῦ 1876 διωρίσθη προσωρινὸς καὶ μετά τινας μῆνας τακτικὸς διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας. —Β.

— **Βουαζὲν** (Voisin), ***Αἰκατερίνη***. Σύζυγος τοῦ *Μονβουαζέν*· γνωστὴ ὅμως ὡς *Βουαζέν*. Ἄγνωστον πότε γεννηθεῖσα, ἀπέθανε τῷ 1680. Κατ' ἀρχὰς μετήρχετο ἐν Παρισίοις τὴν μαίαν, ἀλλὰ μὴ κερδίζουσα ἀρκετά, ὅπως διάγῃ πολυτελῆ βίον, μετεβλήθη εἰς μάντιδα, ἐπεδίδετο δὲ καὶ εἰς ἄλλας, ἥκιστα μὲν ἐντίμους, ἀλλὰ προσοδοφόρους ἐπιχειρήσεις. Ἡ Βουαζὲν κατέστη περιβόητος λόγῳ τῆς ἀναμείξεώς της εἰς τὴν συνταράξασαν τότε τὴν γαλλικὴν κοινωνίαν ὑπόθεσιν τῆς δηλητηριάσεως τῆς μαρκησίας Μαρίας Μπρανβιλλιέ, ἥτις τῇ συμπράξει τῆς Βουαζὲν εἶχε δηλητηριάσει τὸν πατέρα της καὶ τοὺς δύο ἀδελφούς της, ὅπως τοὺς κληρονομήσῃ, καὶ πλεῖστα ἄλλα ἄτομα. Ἐν Παρισίοις εἶχε σχηματισθῆ σπεῖρα δηλητηριαστῶν, ἧς μετεῖχον μεγιστᾶνες καὶ κυρίαι τῆς αὐλῆς τῶν Βερσαλλιῶν. Ἡ σπεῖρα αὕτη ἀνεκαλύφθη ὅλως τυχαίως ἐξ ἐγγράφων τοῦ ἱππότου Σαὶντ-Κρουᾶ, ἑνὸς ἐκ τῶν πρωτουργῶν τῶν ἐγκλημάτων. Ἐξ αὐτῶν ἀπεδεικνύοντο, ὅτι μετεῖχον τῶν ὑποθέσεων τούτων διάσημα πρόσωπα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ στρατάρχης δοὺξ τοῦ Λουξεμβούργου, αἱ δύο ἀνεψιαὶ τοῦ καρδιναλίου Μαζαρίνου, Ὀλυμπία καὶ Μαρία-Ἄννα Ματσίνι, ἡ δούκισσα ντὲ Μπουγιὸν καὶ ἡ κόμισσα ντὲ Σουασσόν.

Ἡ ἀνάκρισις ἐπιληφθεῖσα τῆς ὑποθέσεως ἀπεκάλυψε καὶ ἄλλα τερατώδη ἐγκλήματα. Οὕτως ἀπεδεικνύετο ὅτι ὁ ἀββᾶς Λὲ-Σὰζ ἦτο ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐνόχων καὶ ὁ μαρκήσιος ντὲ Φακιέρ, συνταγματάρχης τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς, εἶχε προσφέρει εἰς τὴν Βουαζὲν 2000 λίβρας, ὅπως δηλητηριάσῃ στενὸν συγγενῆ νεαρᾶς κόρης, ἀνθισταμένον εἰς τὸν γάμον του μετ' αὐτῆς. Ἐπίσης ὅτι ὁ πρόεδρος Λὲ Φερὸν ἀπέθανε δηλητηριασθεὶς ὑπὸ τῆς ντὲ Ντρέ, βοηθουμένη ὑπὸ τῆς Βουαζέν, ἥτις ἐπρομήθευσεν εἰς αὐτὴν τὸ δηλητήριον, λαβοῦσα ὡς ἀμοιβὴν περιδέραιον ἐξ ἀδαμάντων. Ὁ ἀββᾶς Λὲ-Σὰζ ἀνακρινόμενος κατέθεσεν ὅτι ἡ δούκισσα Βιβὸν μετὰ τῶν δουκισσῶν τῆς Ἀμπουλεμπί, τοῦ Βετρὺ καὶ τῆς πριγκιπίσσης ντὲ Τεγκρὺ τὸν συνεβουλεύθησαν καὶ τὸν παρεκάλεσαν ὅπως ταῖς ὑποδείξῃ τρόπον ν' ἀποσπάσωσιν ἀπὸ τῶν χειρῶν τῆς φαρμακευτρίας ἐπιστολὴν φέρουσαν τὰς ὑπογραφάς των, εἰς ἣν ἀνεμειγνύετο τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας κατὰ τρόπον σκανδαλωδέστατον. Ἡ δούκισσα Βιβὸν ἔγραψε πρὸς αὐτὸν σημείωμα περὶ τῆς σημασίας τῆς ἐπιστολῆς ταύτης. Τὸν τρόπον τοῦτον μετεχειρίζοντο οἱ δηλητηριασταί, ὅπως ἐκβιάζουν τὴν προστασίαν τῶν μεγάλων τούτων δεσποινῶν. Ὁ Λὲ-Σὰζ κατέθεσεν ἐπίσης, ὅτι ἐχρησιμοποίησεν αὐτὸν εἰς παρομοίας περιστάσεις ὁ στρατάρχης δοὺξ τοῦ Λουξεμβούργου καὶ ἡ δούκισσα ντὲ Μπουγιόν.

Ἡ Βουαζὲν ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη μεσίτρια τῶν ἐγκληματικῶν τούτων διαπραγματεύσεων. Πρὸς αὐτὴν ἀπηυθύνοντο πάντες οἱ μεγιστᾶνες καὶ αἱ μεγάλαι δέσποιναι, ὁσάκις ἐζήτουν ν' ἀπαλλαγῶσιν ἀπὸ ὀχληροῦ τινος προσώπου. Αὐτὴ ἐπίσης ἔφερεν εἰς συνάφειαν τὸν δοῦκα τοῦ Λουξεμβούργου καὶ τὴν δούκισσαν ντὲ Μπουγιὸν μετὰ τοῦ πνευματικοῦ Λὲ-Σάζ, παρ' οὗ ἐζήτει ἡ δούκισσα νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸν σύζυγόν της, ὅπως ὑπανδρευθῇ τὸν ἐραστήν της πρίγκιπα Βαντόμ. Οἱ δηλητηριασταὶ οὗτοι, πρὸ τῆς διαπράξεως οἱουδήποτε ἐγκλήματος, περιέβαλλον τοῦτο δι' ἐκτελέσεων μαγειῶν, μαγευμάτων, ἐκκλησιαστικῶν λειτουργιῶν, γινομένων ὑπὸ τῶν ἱερέων Λὲ-Σάζ, Γενμποὺργ καὶ Νταβό, ὅπως προσδίδωσιν εἰς αὐτὸ κάποιο μυστήριον. Διὰ ταῦτα ἐπληρώνοντο οὗτοι ἁδρότατα. Αἱ ἀποκαλύψεις αὗται τῶν ἐγκληματικῶν σκανδάλων συνετάραξαν τοὺς Παρισίους καὶ ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' ἠναγκάσθη νὰ συστήσῃ εἰδικὸν δικαστήριον, ὅπερ ἤρξατο τὰς συνεδριάσεις του εἴς τινα αἴθουσαν τοῦ ὁπλοστασίου. Παρὰ τὰς συστάσεις ὅμως τοῦ βασιλέως, ὅπως ἡ δικαιοσύνη, μὴ ἀποβλέπουσα εἰς τὴν κοινωνικὴν τάξιν τῶν προσώπων, προβῇ ἄτεγκτος κατ' αὐτῶν, διηυκολύνθη ἡ φυγάδευσις πλείστων ἐπιφανῶν προσώπων ἐν γνώσει τοῦ βασιλέως, ὅπως περισωθῇ ἡ ὑπόληψις τῆς γαλλικῆς ἀριστοκρατίας.

Ἡ κόμισσα Πολινιὰκ κατηγορεῖτο ἐπίσης, ὅτι λαβοῦσα δηλητήριον παρὰ τῆς Βουαζὲν ἐφόνευσε τὸν θαλαμηπόλον της, τὸν προστάτην τῶν ἐρώτων της. Αἱ κυρίαι αὗται ἐδραπέτευσαν εἰς τὴν ἀλλοδαπήν. Ἡ δούκισσα ντὲ Μπουγιόν, κατηγορηθεῖσα ὅτι ἐζήτησε νὰ δηλητηριάσῃ τὸν σύζυγόν της διὰ νὰ ὑπανδρευθῇ τὸν ἐραστήν της πρίγκιπα Βαντόμ, ἐτόλμησε νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, ἀπήντα δὲ διὰ σαρκασμῶν πρὸς τοὺς δικαστάς, καὶ ἐδραπέτευσε τὴν ἰδίαν ἑσπέραν εἰς Ἰταλίαν, ἀπειλοῦσα ἐκεῖθεν τὸν βασιλέα δι' ἀποκαλύψεων, εἰς ἃς θὰ προέβαινε καὶ εἰς τὰς ὁποίας ἐξετίθετο οὗτος. Ἐν τούτοις πλεῖστοι παρεδόθησαν εἰς τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον, ἄλλοι δὲ ἐκ τῶν ἐνόχων ηὐτοκτόνησαν ἐν τῇ φυλακῇ. Τέλος τὴν 22 Ἰουλίου 1680, καταδικασθεῖσα εἰς θάνατον, μετεφέρθη εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Γρέβης ἡ ψυχὴ τῶν ἐγκλημάτων τούτων Αἰκατερίνη Βουαζέν. Οἱ Παρισινοὶ εἶχον καταλάβει τὰς ὁδοὺς ὁπόθεν θὰ διήρχετο ἡ συνοδεία. Τὰ παράθυρα, οἱ ἐξῶσται, αἱ στέγαι τῶν οἰκιῶν καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ δένδρα κατείχοντο ὑπὸ τοῦ πλήθους, ἐνῷ δὲ ἐν μέσῳ αὐτοῦ ἐκυκλοφόρουν εἰκόνες της παριστάνουσαι τὰς δηλητηριάσεις της, αὕτη ἐκαίετο ζῶσα εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Γρέβης ὡς φαρμακεύτρια, μεταχειριζομένη δηλητήριον, ὅπερ ἔκτοτε ὠνομάσθη «Poudre de succession».

Περὶ τῆς Βουαζὲν καὶ τῆς πολυκρότου ὑποθέσεως τῶν δηλητηριάσεων ἐγράφησαν ἄπειροι τόμοι ἱστοριῶν, ἀπομνημονευμάτων, μυθιστοριῶν καὶ σκηνικῶν ἔργων, τῷ δὲ 1900 ὁ Φὺνκ-Μπρετανὸ ἐδημοσίευσε λεπτομερεστάτην ἱστορίαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Le drame des poisons». Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Βουκζὲν (Voisin) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Κουζέν.

Βουαζενὸν (Voisenon), ***Κλαύδιος-Ἑρρῖκος ντὲ Φυζέ, ἀββᾶς τοῦ—***. Γάλλος κληρικὸς καὶ ποιητὴς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐγεννήθη τῷ 1708 εἰς τὸν πύργον τοῦ Βουαζενόν, παρὰ τὴν Μελούν. Ὑποχρεωθεὶς ὑπὸ τῆς οἰκογενείας του νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν κλῆρον, διέπρεψε καὶ διῆλθε ταχέως τοὺς βαθμοὺς τῆς ἱερωσύνης. Ἔγραψε μύθους, παιγνιώδη ποιήματα, κωμῳδίας, μελοδράματα, ὀρατόρια κλπ. Τῷ 1763 ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας μᾶλλον ἕνεκα τῶν κοσμικῶν του χαρισμάτων παρὰ διὰ τὴν λογοτεχνικήν του παραγωγήν. Τῷ 1775 ἀπεσύρθη εἰς Βουαζενόν, ἔνθα ἀπέθανε τὸ αὐτὸ ἔτος. Πλήρης σειρὰ τῶν ἔργων του ἐξεδόθη ὑπὸ τῆς κυρίας Turpin εἰς πέντε τόμους τῷ 1785, ἐπιλογὴ δ' αὐτῶν μὲ σημείωμα τοῦ J. Renneval, ὑπὸ τοῦ οἴκου Γκαρνιέ, εἰς ἕνα τόμον. Ι. Μ. Π.

βοῦαι (αἱ) *['Αρχ.]*· ἀγέλαι βοῶν (βλ. λ. βοαγός).

Βουὰλ ***Νουὰρ*** (Voile Noire) *[Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Ἀλγερίας, ἐν τῷ νομῷ ***Κωνσταντίνης***, βερβερικόν ποτε ὁρμητήριον (πλάτ. 36°58' Β, μῆκ. 7°40' ½ Ἀν., χαρτ. ἀγγλ. 252: Cape Bugaroni to Fratelli rocks) εἰς 6½ μίλ. Δ. τοῦ ἀκρωτηρίου *Ντὲ Γκάρντ*. Ἡ ὀνομασία (=μέλαν ἱστίον) ἀπὸ μελαίνης νησῖδος προσομοιαζούσης *λατίνιον*. Σ. Ε. Λ.

Βουαλλὲζ (Woillez), ***Εὐγένιος-Ἰωσήφ***. Γάλλος ἰατρὸς (1811—1882) γεννηθεὶς ἐν Montreuil-sur-mer ἐκ μητρὸς γνωστῆς συγγραφέως, εἰς τὸ βιβλίον τῆς ὁποίας «Les médecins moralistes» συνειργάσθη καὶ αὐτός. Διετέλεσεν ἰατρὸς τοῦ φρενοκομείου τῆς Κλερμόν, ἀσχοληθεὶς ἅμα καὶ εἰς ἀρχαιολογικὰς σπουδάς, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ «Περὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀρχαιοτήτων τῆς ἀγροτικῆς περιοχῆς Beauvoisis» ὡς καὶ εἰς ἰατρικὰς ἐργασίας: «Ἐξέτασις καὶ καταμέτρησις τοῦ θώρακος» (1838), «Βελτίωσις τῆς τύχης τῶν φρενοπαθῶν» (1849), κτλ. Κατὰ τὴν ἐν Παρισίοις ἐπιστροφήν του ἐγένετο τῷ 1873 μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἰατρικῆς. Ο. Ρ

Βουαλλμιὲ (Voillemier), ***Λεὼν-Κλήμης*** Γάλλος χειρουργὸς (1809—1878), γεννηθεὶς ἐν Vignory τοῦ ἄνω Μάρνη. Κατὰ τὰς σπουδάς του ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἰουλίου. Τῷ 1833 ἐκέρδησε τὸ βραβεῖον Monthyon διὰ τὴν πραγματείαν αὐτοῦ «Περὶ τῆς ἐπιλοχείου μολύνσεως ἐν τῇ Κλινικῇ». Τῷ 1842 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ μὲ τὴν διάσημον καταστᾶσαν ἐναίσιμον διατριβὴν «Mémoires sur les fractures de l'extremité inferieure du radius» (Arch. Gener. 1842). Τῷ 1843 μετὰ δύο λαμπροὺς διαγωνισμοὺς ἐγένετο ὑφηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου καὶ χειρουργὸς τοῦ νοσοκομείου τῆς δημοσίας περιθάλψεως. Ἀπὸ τοῦ 1854 διηύθυνεν ἓν χειρουργικὸν τμῆμα τοῦ νεοϊδρυθέντος νοσοκομείου Lariboisière, ἀφιερωθεὶς ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν κλάδον τῶν οὐροφόρων ὁδῶν, ἐκδώσας τὴν «Κλινικὴν Χειρουργικὴν» (1861) καὶ ἀπαρτίσας λίαν ἐνδιαφέρουσαν συλλογὴν παθολογικῶν παρασκευασμάτων, εὑρισκομένων ἤδη εἰς τὸ μουσεῖον Dupuytren. Ἀργότερον ἤρξατο τῆς ἐκδόσεως τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ «Traité des maladies des voies urinaires», οὗ τὴν συνέχειαν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἀνέλαβεν ὁ Le Dentu. Ὡς μέλος τῆς Χειρουργικῆς Ἑταιρείας τῶν Παρισίων ἔλαβε λίαν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰ ζητήματα τῆς ἐσωτερικῆς οὐρηθροτομίας, ἧς δὲν ἦτο θιασώτης, τῆς ὑγιεινῆς τῶν νοσοκομείων καὶ τῆς κληρονομικῆς συφίλιδος. Καίπερ λίαν πνευματώδης καὶ δεξιὸς χειρουργὸς καὶ συγγραφεὺς ἐνδιαφερουσῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν ἀφορωσῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰ διάφορα ἐξαρθρήματα καὶ κατάγματα τῶν ὀστῶν, οὐχ ἧττον ὡς ἐκ τῆς δηκτικῆς αὐτοῦ εἰρωνείας, δι' ἧς ἐψύχρανε τοὺς πλείστους τῶν συναδέλφων του, ἐγένετο ἀργά, κατὰ τὸ 1873, μέλος τῆς Ἰατρικῆς Ἀκαδημίας. Ο. Ρ.

Βουαλλμὸ (Boillemot), ***Ἀνδρέας-Κάρολος***. Γάλλος ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις περὶ τὸ 1820. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Drolling καὶ ἐνεφανίσθη διὰ πρώτην φορὰν ὡς προσωπογράφος εἰς τὴν Παγκόσμιον Ἔκθεσιν τοῦ 1855. Μετὰ ταῦτα ἐξέθηκε τοὺς ἀκολούθους πίνακάς του: «Ζέφυρος», «Ἐρωτιδεύς», «Τὸ ὄνειρον» (1859), «Μία χαριτωμένη ἑορτή», «Ἐρωτιδεύς», «Τὸ συμπόσιον τοῦ Πέτρου» (1853), «Νεότης, ἔαρ τοῦ βίου», «Προσωπογραφία» (1864), «Ἡ φωλεὰ» (1868), «Ὁ τέττιξ καὶ ὁ μύρμηξ» (1870), «Ἡ ἀνανέωσις» (1873), «Ἡ γυναίκα μὲ τὰ ρόδα» (1874), «Λυκόφως» (1876), «Ἡ ἀθῳότης ἐν κινδύνῳ» (1878) κλπ. Τὰ ἔργα τοῦ Βουαλλμὸ διακρίνονται διὰ τὴν χάριν των, τὴν εὐγένειάν των καὶ τὴν θέλγουσαν ἁρμονίαν των. Τῷ 1870 ἐτιμήθη ὁ καλλιτέχνης οὗτος δι' ἑνὸς μεταλλίου καὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ Λεγεῶνος τῆς τιμῆς. Ι. Μ. Π.

Βουαρὸλ (Voirol), ***Θεόφιλος***, *βαρῶνος—*. Γάλλος στρατηγὸς (1781—1853). Μετέσχε τῆς μάχης τῆς Ἄουστερλιτς μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ. Κατὰ τὸν ἐν Ἱσπανίᾳ πόλεμον προήχθη εἰς ταγματάρχην, τῷ δὲ 1813, μετὰ τὴν κατὰ τῆς Ρωσίας ἐκστρατείαν, εἰς συνταγματάρχην, διακριθεὶς κατὰ τὸν ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους ἀγῶνα τοῦ 1814 καὶ ἰδίᾳ ἐν Νοζὰν-σὺρ-Σὲν καὶ ἐν Μπὰρ-σὺρ-Ὤμπ. Ὁ Ναπολέων ἀμείβων τὴν γενναιότητά του τὸν προήγαγεν εἰς ὑποστράτηγον. Κατὰ τὴν αὐτοκρατορίαν τῶν Ἑκατὸν Ἡμερῶν ὑπερήσπισε τὸ Στρασβοῦργον. Ἐπὶ τῆς πρώτης παλινορθώσεως τῶν Βουρβώνων καθῃρέθη τοῦ βαθμοῦ του, ἀλλὰ τῷ 1823 ἐπανήχθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν καὶ τὸν βαθμόν του καὶ διωρίσθη στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς 5ης μεραρχίας τοῦ Στρασβούργου. Κατὰ τὸ πρῶτον πραξικόπημά του ὁ Λουδοβῖκος Ναπολέων Γ' ἐφυλάκισεν αὐτόν, ἀργότερον δὲ ὁ Λουδοβῖκος Φίλιππος διώρισεν αὐτὸν μέλος τῆς Βουλῆς τῶν εὐγενῶν. —Β.

Βουαρὸν (Les Voirons) *[Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ τῶν Ἄλπεων, ἐν Γαλλίᾳ, ἐν τῇ Ἄνω Σαβοΐᾳ, πρὸς ἀνατολὰς τῆς Γενεύης. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ αὐτῆς εἶναι τὸ *Γκρὰν-Σινιὰλ* ἢ *Καλβαὶς* (1486 μ.). Παρὰ τὴν κορυφὴν ταύτην ὑπάρχουν ξενοδοχεῖα μετὰ μαγευτικῆς θέας πρὸς τὸ Λευκὸν Ὄρος, τὸ ὄρος Ἰούρα καὶ τὴν λίμνην τῆς Γενεύης. Μ. Δ. Β.

Digitized by Google

— Βουαρὸν (Voiron) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἰζέρ, πρὸς τὰ ΒΔ. τῆς Γρενόβλης ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μόρζ, παραποτάμου τοῦ Ἰζέρ. Κάτ. 12503. Ἔχει ἀκμαιοτάτην βιομηχανίαν, ἐπαγγελματικὴν σχολὴν καὶ ἐργοστάσια ὀνομαστῶν ὑφασμάτων, γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Βουαρόν*». Ἔχει ἐπίσης χαρτοποιεῖα, οἰνοπνευματοποιεῖα, ξυλουργεῖα, σιδηρουργεῖα, ἐργοστάσια ψαθίνων πίλων κ.τ.λ. —Μ.

Βούας: Ὀνομασία διακεκριμένης ἀλβανοελληνικῆς οἰκογενείας· βλ. Μπούας.

Βουασσὰρ (Woissard), ***Ἰωάννης-Λουδοβῖκος.*** Γάλλος μαθηματικὸς (1798 — 1828) χρηματίσας καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν εἰς τὸ κολλέγιον τοῦ Μέτς. Ὁ ἕνεκα ὑπερκοπώσεως πρόωρος θάνατός του τὸν ἠμπόδισε νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ἐλπίδας τῆς μεγάλης σταδιοδρομίας, ἕνεκα τῆς ἐπιστημονικῆς του ἐμβριθείας, τὰς ὁποίας εἶχον στηρίξει ἐπ' αὐτοῦ. Ἐκτὸς δύο πρωτοτύπων του ἀνακοινώσεων εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Μέτς συνέγραψεν «Ἀριθμητικὴν ἐφηρμοσμένην εἰς τὰς ἐμπορικὰς καὶ βιομηχανικὰς συναλλαγὰς» (Μέτς, 1829), ἥτις ἔσχεν ἐπανειλημμένας ἐκδόσεις. ΑΝ. Δ.

Βουατὺρ (Voiture). Γάλλος λογογράφος, γεννηθεὶς ἐν Ἀμιένῃ (1598—1648). Ἀνατραφεὶς μετ' ἐξόχου ἐπιμελείας ἐγένετο λίαν ἐνωρὶς γνωστὸς διά τινων λατινικῶν ποιημάτων, ἅτινα συνέθεσε μετ' ἐπιτυχίας, καί τινων στροφῶν, τὰς ὁποίας ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Γάστωνα τῆς Ὀρλεάνης, ὅστις τὸν ἀντήμειψε διὰ δαψιλεστάτων εὐεργεσιῶν. Εἰσελθὼν εἰς τὸ μέγαρον Ραμπουγιὲ διεκρίθη συντόμως διὰ τῆς πνευματώδους κολακείας του, ὠνομάσθη δ' ὑπὸ τοῦ Γάστωνος τῆς Ὀρλεάνης «introducteur des ambassadeurs». Βραδύτερον ἠκολούθησε τὸν πρίγκιπα τοῦτον εἰς Λωρραίνην, Βρυξέλλας καὶ Λαγκεντόκ, μετὰ δὲ τὴν ἐπάνοδόν των εἰς Γαλλίαν ἐστάλη παρ' αὐτοῦ ὡς πρέσβυς εἰς τὴν ἱσπανικὴν αὐλήν. Πλὴν τούτου ὑπῆρξεν ἀλληλοδιαδόχως πιστὸς θεράπων καὶ ἀκόλουθος τοῦ Ρισελιέ, ἀπεσταλμένος εἰς Φλωρεντίαν, ἵνα ἀναγγείλῃ εἰς τὸν μέγαν δοῦκα ταύτης τὴν γέννησιν τοῦ υἱοῦ τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ', κρεοδαίτης τῆς δουκίσσης τῆς Ὀρλεάνης καὶ κατόπιν τοῦ βασιλέως, εἰσηγητὴς τῶν πρέσβεων παρὰ τῇ βασιλίσσῃ καὶ πρῶτος ἐπιμελητὴς τοῦ κόμιτος Ντ' Ἀβώ, ὅτε οὗτος ἦτο ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν. Ἡ στωμυλία, τὸ λεπτὸν πνεῦμα καὶ ἡ περίτεχνος κολακεία του τὸν κατέστησαν προσφιλῆ καὶ περιζήτητον τόσον εἰς τοὺς αὐλικοὺς κύκλους, ὅσον καὶ εἰς τὰς αἰθούσας τῆς γαλλικῆς ἀριστοκρατίας. Οὐδεὶς ἐπίσημος ἢ μεγιστὰν διέφυγε τὴν γοητείαν του, ἀπὸ τοῦ ἀκάμπτου συνήθως καὶ σκυθρωποῦ Ρισελιὲ μέχρι τῆς Ἄννης τῆς Αὐστριακῆς. Οἱ στίχοι του ἐγίνοντο τάχιστα κοινὸν κτῆμα πάντων, τὰ δὲ ἐπιγράμματά του ἐδημιούργουν ζητήματα καὶ ἔδιδον ἀφορμὴν εἰς ἀνεξαντλήτους συζητήσεις. Περίφημος κατέστη ἡ ἔρις μεταξὺ *οὐρανιστῶν* καὶ *ἰωβελίνων*, τῶν μὲν ὑποστηριζόντων τὴν ὑπεροχὴν τοῦ σονέττου «Οὐρανία», ὀφειλομένου εἰς τὸν Βουατύρ, τῶν δὲ προτιμώντων τὸ σονέττον «Ἰώβ», ποιηθὲν ὑπὸ τοῦ Μπενσεράντ.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τόσον ὁ Μπενσερὰντ ὅσον καὶ ὁ Βουατύρ, ὑπῆρξαν ποιηταὶ μετριώτατοι, σήμερον δὲ φαίνεται ἐντελῶς ἀνεξήγητος ὁ ἐνθουσιασμός, τὸν ὁποῖον προὐκάλεσαν μεταξὺ τῶν συγχρόνων των, συμπεριλαμβανομένων καὶ ἐξόχων πνευμάτων, ὡς ὁ Μπουαλώ. Ἡ ποίησις τοῦ Βουατὺρ εἶναι πλήρης λεκτικῶν ἀκροβασιῶν, λογοπαιγνίων, ἐπιτηδεύσεως· τῆς λείπουν αἱ βαθεῖαι ἔννοιαι, αἱ πρωτότυποι ἰδέαι, ἀντιθέτως ὅμως διακρίνεται εἰς αὐτὴν ἡ καταπληκτικὴ εὐχέρεια συνθέσεως, ἡ ὁποία ὑπῆρξε τὸ σπουδαιότερον πλεονέκτημα καὶ ἡ ἀφορμὴ τῶν σπουδαιοτέρων μειονεκτημάτων τοῦ Βουατύρ. Κατά τινα κρίσιν, τὸ ἔργον τοῦ ποιητοῦ τούτου ἔχει ἐνίοτε χάριν, παρουσιάζει συχνάκις πνεῦμα, ἀλλὰ σπανίως κέκτηται φυσικότητα.

Τὰ ἅπαντα τοῦ Βουατύρ, ἀποτελούμενα κυρίως ἐκ στιχουργημάτων καὶ ἐπιστολῶν, ἐδημοσιεύθησαν διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1650, δύο ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του, ἐπανεξεδόθησαν δὲ τῷ 1855 (éd. *Ubicini*, Paris, 2 τόμοι, 18ον). Διαφωτιστικαὶ διὰ τὴν μελέτην τοῦ ἔργου του εἶναι «αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ κόμητος Ντ' Ἀβώ» πρὸς αὐτόν, ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ *Am. Roux*, ἐν Παρισίοις, τῷ 1858. Ι. Μ. Π.

βούβα (ἡ) ἡ ***βουβαμάρα***· σιωπή, ἀφωνία, ἀλαλία, ἀφασία: «ἔπαθε βουβαμάρα», ἔμεινε κατάπληκτος, ἢ περὶ ἀνθρώπου σκοπίμως σιωπῶντος· || ὑβριστ. ἐπιφ. βούβα! =σιώπα! σιωπή!

Βούβα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. —1) Πόλις τῆς Κυρρηστικῆς τῆς Κοίλης Συρίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτεμαίου (Ε, ιε' 13). Ἀγνώστου ταυτότητος. —2) Πόλις ἰταλικὴ ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς, ἄλλως καλουμένη Κού-α (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Βοῦ-Βάγκ. Υἱὸς τοῦ Σὶ-Πέ, τοῦ ἡγεμόνος τῆς δυτικῆς Κίνας κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα π. Χ. Ὑπῆρξεν εἷς ἀπὸ τοὺς «*Τρεῖς Δοῦκας τοῦ Παλατίου*» καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν κλῆρον, λαβὼν τὸ ὄνομα *Βὲν-Βάγκ*. Ἀναλαβὼν τὴν βασιλείαν ἐγένετο ἀρχηγὸς τῆς δυναστείας τῶν *Τσέου*, εὐθὺς δ' ἐξ ἀρχῆς ἐξησθένησε τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν δ' ἀλλεπαλλήλων καὶ γενναιοδώρων διανομῶν, φιλοδωρημάτων καὶ κληροδοσιῶν. Γεννηθεὶς τῷ 1169, ἀπέθανε τῷ 1116 π. Χ., καταλιπὼν τὸν θρόνον εἰς τὸν υἱόν του Τσὲγκ-Βάγκ, ὅστις, ἀνήλικος ὤν, ἐπετροπεύθη ὑπὸ τοῦ θείου του Τσέου-Κούγκ. Ι. Π. Μ.

βουβαίνω· δημοτ. ἀόρ. *ἐβούβανα*, παθ. *βουβάθηκα*· κάμνω τινὰ βωβόν, ἄφωνον: «βουβάθηκε ἀπὸ ἀρρώστια»· || μετ., ἀποστομώνω.

βουβάλα (ἡ) θηλ. τοῦ *βούβαλος*· λέγεται ἐμπαικτικῶς ἐπὶ γυναικὸς παχείας.

Βουβάλα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσῶνος τοῦ νομοῦ Λαρίσης ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 484. Κεῖται ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Ἀμάρμπεη, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Τιταρησίου (Εὐρώπου). Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ἡ ἀρχαία μονὴ *Ἁγίας Τριάδος*. Παρὰ τὸ χωρίον τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία πόλις *Κύφος*, κατ' ἄλλους δ' ἡ *Δολίχη*, σωζομένων ἐρειπίων τινῶν, ὑπὲρ δὲ τὴν Βουβάλαν τοποθετοῦν τὴν ἀρχαίαν θεσσαλικὴν *Δωδώνην*. Δ. Ε. Μ.

—Βουβάλα *[Γεωγρ.]*. Παράλιον ὄρος τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης Κρήτης (967 μ.), ΝΑ τοῦ Κεδρίου ὄρους, ἀπὸ τοῦ ὁποίου χωρίζεται διὰ τοῦ αὐχένος *Κρυᾶς Βρύσης* (357 μ.), καὶ ΝΔ τῆς Ἴδης παρὰ τὰ χωρία *Μέλαμπες* καὶ *Σαχτούρια*. Ε. Γ.

βουβαλάκι (τό)· δημοτ., μικρὸς βούβαλος.

βουβάλειος,—α,—ον, κοιν. ***βουβαλήσιος***· ὁ ἐκ βουβάλου: «βουβαλήσιο κρέας, τομάρι».

βουβάλι (τό)· κοιν. ὁ βούβαλος (βλ. λ.).

βουβαλιὰ (ἡ)· δημοτ., τὸ δέρμα τοῦ βουβάλου, *βουβαλοτόμαρο*.

βουβαλίδαι *[Ζῳολ.]*· βλ. λ. ἀντιλόπη.

βουβαλιδῖναι (οἱ) (Buvalidinae) *[Παλαιοζ.]* Ὁμὰς *βουδοντίων κοιλοκέρων μηρυκαστικῶν θηλαστικῶν* ζῴων. Τῆς ὁμάδος ταύτης ἀπολιθωμένα ἀντιπροσωπευτικὰ γένη (*προδαμαλίσκος, κριοθήριον*) εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας πλειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Εὐρώπῃ, Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Ἀνατολικαῖς Ἰνδίαις. Γ. Κ. Γ.

βουβαλὶς (ἡ) ἡ ***ἀλκέλαφος*** (Bubalis) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλαφιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓν μόνον εἶδος, τὴν *βουβαλίδα τὴν μαυριτανικὴν* (Bubalis mauretanica). Εἶναι τὸ μεγαλύτερον εἶδος τῆς οἰκογενείας. Τὸ μῆκός της εἶναι 170 περίπου ἑκατοστομέτρων, οἱ πόδες της ὑψηλοὶ καὶ ἰσχυροί, ὁ λαιμὸς ἀρκετὰ βραχύς, ἡ κεφαλὴ μακρά. Τὸ κρανίον καὶ οἱ ὀδόντες εἶναι τελείως διάφοροι τῶν ἄλλων ἐλαφιδῶν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὰς Ἄλπεις, εἰς τὸν Καύκασον, ἐπίσης εἰς τὸν Καναδᾶν καὶ τὰ βόρεια τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Τοῦ γένους τούτου (τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται καὶ *ἀλκέλαφος*) λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειστοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Ἀλγερίῳ. Γ. Κ. Γ.

Βουβαλόγουρνα *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν Φθιώτιδι παρὰ τὴν Λαμίαν, ἔνθα μικρὸν ἕλος.

βουβαλόδερμα (τό), καὶ ***βουβαλοτόμαρο***· τὸ δέρμα τοῦ βουβάλου εἴτε ὡς φυσικῶς ἔχει εἴτε ὡς δοχεῖον ὑγρῶν: ᾆσμ. «νὰ φέρω ἁμάξι τὸ κερί, ἁμάξι τὸ λιβάνι, | μὲ τὰ βουβαλοτόμαρα νὰ κουβαλῶ τὸ λάδι».

βούβαλος (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βοϊδῶν*· βλ. βοῦς.

Βούβαλος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου (πλάτ. 38° 59' 10'' Β, μῆκ. 20° 55' 10'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Santa Maura, Ithaka, Cefallonia, ἑλλην. *Ἀμβρακικὸς κόλπος*), ἡ νοτιωτάτη τῆς συστάδος τῆς προεκτεινούσης τήν, ποτὲ νῆσον, ἄκραν Κορακονήσι, καθ' ἣν ἑνοῦνται τὰ προσχωματικὰ βέλη τὰ σχηματίζοντα τὴν λιμνοθάλασσαν τῆς Λογαροῦς. Προσκειμένη μᾶλλον τῇ ἠπειρωτικῇ ἀκτῇ, εὑρίσκεται ἀκριβῶς πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἀκαρνανικοῦ ἀκρωτηρίου Γελάδα, ἀπέχουσα αὐτοῦ 2 μιλ. Ἡ μεταξύ των στενότης τοῦ Ἀμβρακικοῦ εἶναι καθαρὰ κινδύνων. Σ. Ε. Λ.

βουβαμάρα (ἡ)· ἡ κατάστασις τοῦ βωβοῦ, ἀφωνία, ἀφασία (βλ. βούβα).

βουβαρδία (ἡ) (Bouvardia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυθροδανοειδῶν*. Εἶναι πόαι ἢ θάμνοι ἀειθαλεῖς. Τὸ γένος περιλαμβάνει περίπου 25 εἴδη, ὧν πλεῖστα κοσμητικὰ καὶ ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστότερα εἴδη, εἶναι, αἱ: *βουρβαδία ἡ τρίφυλλος* (Bouvardia triphylla) καὶ *βουβαρδία ἡ ἀλλοιόχρους* (Bouvardia versicolor). Αἱ βουβαρδίαι πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς ἢ μεταμοσχεύσεως. Δ. Ν. Π.

βούβας (ὁ) (Bubas) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κανθαριδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου φέρουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Κεφαλὴν μᾶλλον μικρὰν καὶ ἐφωδιασμένην, εἰς τὰ ἄρρενα, ὑπὸ δύο βραχειῶν κερατοειδῶν ἀποφύσεων. Σῶμα παχύτατον, μετρίως κυρτὸν κατὰ τὴν ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν καὶ αἰχμηρὸν κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα. Προθώραξ φέρων περὶ τὸ μέσον του δύο μικρὰς εὐδιακρίτους κοιλότητας. Τὸ γένος περιλαμβάνει δύο εἴδη, τά: *βούβας ὁ βίσων* καὶ *βούβας ὁ βούβαλος*. Ὁ πρῶτος ἔχει μῆκος 20 περίπου χιλιοστομέτρων καὶ χρῶμα στιλπνῶς μελανόν, ὁ δεύτερος εἶναι μικρότερος, ἔχων μῆκος 15 περίπου χιλιοστομέτρων καὶ χρῶμα φαιοκαστανόν. Ἀμφότεροι ἀπαντῶσιν εἰς τὰς παρὰ τὴν Μεσόγειον χώρας. Δ. Ν. Π.

Βουβᾶς *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Ἀσφένδου* τῆς ἐπαρχίας Σφακίων τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 168.

Βούβαστις *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου ἀνήκουσα εἰς τὸν Βουβαστίτην νομὸν τοῦ Δέλτα, κειμένη δὲ νοτιοανατολικῶς τοῦ σημερινοῦ Ζαγαζίκ. Ἡ ἀκμή της καταλαμβάνει τὴν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Ι' μέχρι τῶν μέσων τοῦ Η' αἰῶνος π. Χ. χρονικὴν περίοδον, ὅτε ἦρξεν ἐν αὐτῇ ἡ λυβικῆς καταγωγῆς 22α δυναστεία τῶν Αἰγυπτίων φαραώ. Ἡ δυναστεία αὕτη προερχομένη ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Μασαούας, οἵτινες διακριθέντες ἐν ἀγῶσιν ἀνῆλθον σὺν τῷ χρόνῳ μέχρι τῶν ἀνωτάτων στρωμάτων τῆς αἰγυπτιακῆς ἀριστοκρατίας καὶ ἡνώθησαν καὶ μετ' αὐτῆς τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας δι' ἐπιγαμιῶν, ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Σεσώγχ, ὅστις ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν βασιλέα τῆς Ἄνω καὶ Κάτω Αἰγύπτου, καὶ καταλέγει ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἐκπροσώπων της ἐξαιρέτους τινὰς φυσιογνωμίας, ὡς ὁ προμνημονευθεὶς Σεσώγχ, ὁ Ὀσορκόν, ὁ Τακελὸτ καὶ ὁ Νεμρώδ. Ἀξιομνημόνευτοι εἶναι οἱ ἀγῶνες ἐνίων τῶν ἡγεμόνων τούτων, μάλιστα δὲ τοῦ Σεσώγχ Α' καὶ τοῦ Ὀσορκὸν Α' ἐναντίον τῶν Ἰουδαίων. Κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ Μανέθωνος, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς δυναστείας ταύτης ἤνοιξε περὶ τὴν Βούβαστιν τεράστιον βάραθρον, ὅπερ κατέπιε χιλιάδας ἀτόμων. Πρὸς τούτοις διάσημος ὑπῆρξεν ἡ Βούβαστις κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους καὶ διὰ τὴν ἐν αὐτῇ λατρείαν τῆς γαλοκεφάλου ὁμωνύμου θεᾶς (*Βαστὶτ ἢ Βούβαστις*, βλ. εἰκ. ἐν λ. Αἴγυπτος τ. Β', σ. 543), τὴν ὁποίαν διὰ μακρῶν περιγράφει ὁ Ἡρόδοτος (ΙΙ, 60—65). Χάριν τῆς θεᾶς Βαστὶτ συνηθροίζοντο εἰς Βούβαστιν περὶ τὰς 700.000 προσκυνητῶν, οἵτινες παρεδίδοντο εἰς πᾶν εἶδος ἀκολασίας. Μεταξὺ τῶν εὑρεθέντων εἰς Βούβαστιν ἀπειραρίθμων ἀγαλμάτων (μάλιστα δὲ εἰδωλίων, ἐκ ποικίλων ὑλῶν, ἀπεικονιζόντων γαλᾶς) ἐξέχουσαν θέσιν κατέχει τὸ ἀποκείμενον εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου ἄγαλμα τοῦ φαραὼ Σοβχοτποῦ Κανοφερρῆ. Ἡ Βούβαστις ἤκμασε καὶ ὡς ἐμπορεῖον τῶν Φοινίκων, ἀπὸ ταύτης δὲ ὁ φαραὼ Νεχὼ ἤρχισε τὴν κατασκευὴν τῆς πρὸς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν διώρυγός του. Περιπεσοῦσα εἰς χεῖρας τῶν Περσῶν ἀπώλεσε τὴν ἱστορικήν της σπουδαιότητα.

Τὰ ἐρείπια τῆς Βουβάστεως, κείμενα παρὰ τὸν σημερινὸν λόφον *Τὲλ - Βάστα*, ἀνέσκαψεν ὁ διάσημος αἰγυπτιολόγος Ed. Naville. [Βλ. καὶ λ. Βαστὶτ καὶ Αἴγυπτος.] Ι. Μ. Π.

Βούβερμαν (Wouwerman), ***Ἰωάννης***. Ὀλλανδὸς ζωγράφος, ἀδελφὸς τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Πέτρου Βούβερμαν, γεννηθεὶς ἐν Ἄαρλεμ τῷ 1629 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1666. Οὐδὲν εἶναι γνωστὸν ἐκ τοῦ βίου του. Κατὰ τὸν Villat ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ ἀδελφῷ του Φιλίππῳ. Καθὼς ὅμως παρετήρησεν ὁ W. Bürger, τὸ τάλαντόν του διεμορφώθη ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τεχνοτροπίας τοῦ J. Wynauts, τοῦ ὁποίου τὸ ὕφος ὁμοιάζει καταπληκτικῶς πρὸς τὸ ὕφος τοῦ Ἰ. Βούβερμαν. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πολυαρίθμους συγχύσεις καὶ κατέστησε λίαν ἀμφίβολον καὶ ἀβεβαίαν τὴν ταυτότητα τῆς παραγωγῆς των, ἐφ' ὅσον ἀμφότεροι ὑπέγραφον διὰ τοῦ αὐτοῦ μονογράμματος *J. W.* Ὁ μόνος πίναξ, ὅστις φέρει ὁλόκληρον τὴν ὑπογραφὴν τοῦ *Ἰ. Βούβερμαν*, εἶναι ὁ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἄποψις ἀμμώδους παραλίας» εὑρισκόμενος εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Ρόττερνταμ. Κατὰ τὴν πιθανωτέραν ἐκδοχὴν ὁ Ἰ. Βούβερμαν ἠρέσκετο εἰς τὴν ἀπεικόνισιν διωρύγων, κοιλάδων καὶ χειμερινῶν τοπίων, πλήρων προσώπων καὶ ζῴων, ἰδίως ἵππων. Ι. Μ. Π.

—Βούβερμαν (Wouwerman), ***Πέτρος***. Ὀλλανδὸς ζωγράφος, ἀδελφὸς τοῦ Φιλίππου Βούβερμαν, γεννηθεὶς ἐν Ἄαρλεμ (1625 ἢ 1626—1683). Ἡ ἐπιτυχία μεθ' ἧς ἐμιμήθη τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ ἀδελφοῦ του ὑπῆρξε τόσον πλήρης, ὥστε πολλὰ ἔργα τοῦ ἑνὸς ἀπεδόθησαν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον εἰς τὸν

Digitized by Google

ἕτερον· μεταξὺ τούτων καταλέγεται ὁ «Λουδοβῖκος 13ος ἐπιθεωρῶν τὰ στρατεύματά του εἰς τὸν Κεραμεικόν», ὅστις ἐπωλήθη τῷ 1816 ἀντὶ 8.000 φρ. ὡς ἔργον τοῦ Φιλίππου Βούβερμαν, ἐνῷ ὀφείλεται εἰς τὸν Πέτρον. Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων γνησίων πινάκων τοῦ τελευταίου τούτου τάσσονται: «Πολιορκία φλαμανδικῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν» (Μουσεῖον Βερολίνου) «Μάθημα ἱππασίας» (Μουσεῖον Βρυξελλῶν), «Ἡ ἅλωσις τῆς πλατείας τοῦ Coeverdon κατὰ τὸ 1672» (Μουσεῖον Ἄμστερνταμ), «Τοπίον ἐν ᾧ δύο παιδία παίζουν μὲ μίαν αἶγα καὶ ἕνα κύνα» (Μουσεῖον Ρόττερνταμ), «Μάχαι», «Στρατόπεδον» καὶ «Ὀψοπῶλιδες» (Μουσεῖον Ἑρμιτὰζ) καὶ «Στάσις κυνηγῶν» (Μουσεῖον Οὐφφίτσι). Ι.Μ.Π.

— **Βούβερμαν** (Wouwerman), ***Φίλιππος.*** Διάσημος Ὀλλανδὸς ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Ἅαρλεμ (1620—1668). Ὁ Waagen κατατάσσει τὰ ἔργα τοῦ Βούβερμαν εἰς τρεῖς μεγάλας ὁμάδας: εἰς τὴν πρώτην περιλαμβάνονται τὰ ἔργα του, ἐν οἷς κυριαρχοῦν οἱ μελαγχολικοὶ καὶ θερμοὶ τόνοι, καὶ τὸ γωνιῶδες σχέδιον τοῦ Λάαρ. Ἀντιπροσωπευτικὰ τῆς ὁμάδος ταύτης ἔργα εἶναι: «Ἡ ἀναγγελία εἰς τοὺς ποιμένας», «Ἡ διδαχὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ» καὶ «Ἡ ἐπὶ γεφύρας μάχη» (Πινακοθήκη τῆς Δρέσδης), «Ἡ θήρα ἐλάφων» (τοῦ Ἑρμιτὰζ τῆς Πετρουπόλεως) καὶ ἡ «Πώλησις ἰχθύων εἰς τὴν προκυμαίαν τοῦ Σχεβενίγκε» (τῆς Πινακοθήκης τοῦ Dulwich College). Ἡ δευτέρα ὁμὰς τῶν ἔργων του διακρίνεται διὰ τὸν φωτεινότερον καὶ λαμπρότερον χρωματισμόν της. Εἰς ταῦτα καταλέγονται: «Μάχη» καὶ «Τὸ κάρρο μὲ τὰ ἄχυρα» (μουσεῖον τῆς Χάγης), «Ἱππομαχία», «Ἡ ἔφιππος κυρία μὲ τὸ γεράκι» καὶ «Ὁ καβαλλάρης ἐπάνω εἰς τὸ ἄσπρο ἄλογο» (τοῦ Ἑρμιτὰζ) «Ὁ στάβλος ἑνὸς ξενῶνος» καὶ «Ἡ πυρκαϊὰ τοῦ μύλου» (μουσεῖον τῆς Δρέσδης), ἡ «Σύγκρουσις ἱππικοῦ» καὶ «Ἡ ἀναχώρησις διὰ τὸ κυνήγι» (μουσεῖον Λούβρου). Ἡ τρίτη, τέλος, ὁμὰς παρουσιάζει ὡς ἰδιαίτερον χαρακτηριστικόν της γνώρισμα τὰς ἀργυροχρόους ἐκείνας λάμψεις, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν μίαν ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ἐκδηλώσεις τῆς ἰδιοτύπου χρωματιστικῆς ἱκανότητος τοῦ Βούβερμαν, εἰς ταύτην δὲ κατατάσσονται: «Τὸ κυνήγι τοῦ ἐρωδιοῦ» (μουσεῖον Ἄμστερνταμ), «Τὸ κυνήγι τῶν ἐλάφων» καὶ τὸ «Χονδρὸ βόδι» (μουσεῖον τοῦ Λούβρου), δύο ἕτερα «Κυνήγι τῶν ἐλάφων» (μουσεῖον τῆς Δρέσδης), ἡ «Μάχη τοῦ Νορντλίγκεν» καὶ «Ἡ λεηλασία ἑνὸς χωριοῦ ὑπὸ στρατιωτῶν» (Πινακοθήκη τοῦ Μονάχου), δύο «Ἀπόψεις ἀμμωδῶν παραλιῶν» (Ἑρμιτὰζ), καὶ «Ἡ γυναῖκα μὲ τὸν περιστερεῶνα» (Πινακοθήκη τοῦ λόρδου Ashburton). Ἐκτὸς τῶν ἔργων τούτων τοῦ Βούβερμαν ἐναπόκειται καὶ ἕτερα τοῦ ἰδίου εἰς διάφορα μουσεῖα τῆς Εὐρώπης, ἐξ ὧν τὸ τῆς Δρέσδης κατέχει ἑξήκοντα τέσσαρα, τὸ δὲ τῆς Πετρουπόλεως ὑπερπεντήκοντα. Τὸ πρῶτον, πλὴν τῶν ἄλλων, κατέχει και τὰ ἀκόλουθα: «Τὸ δοχεῖον τοῦ γάλακτος», «Ἐλεημοσύνη καπουτσίνων», «Καταρράκτης», πολλαὶ «Ἀναχωρήσεις διὰ τὸ κυνήγι», «Μονομαχία ἱππέων μὲ πιστόλι» καὶ «Σταμάτημα ἱππέων». Ὁμοίως τὸ Ἑρμιτὰζ τῆς Πετρουπόλεως κατέχει: «Ἔφοδος ἐλαφρῶς ὡπλισμένων στρατιωτῶν», «Γαλοδρομία», «Ἀναχώρησις διὰ κυνήγι πουλιῶν». Εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου ἀπόκεινται: «Ξυλίνη γεφύρα ἐπὶ χειμάρρου», «Χωρικοὶ σύροντες καρροτσάκι», «Ἀνάπαυσις στρατιωτῶν» καὶ «Ἐσωτερικὸν στάβλου». Εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Ἄμστερνταμ ὑπάρχει μία «Θήρα ἐλάφων», μία «Λεηλασία χωρίου», μία «Φιλονικία χωρικῶν» κ.τ.λ. Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Χάγης: «Ἄφιξις εἰς ξενῶνα», «Ἔξοδος ἐκ ξενῶνος» κτλ. Εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Ρόττερνταμ «Λεηλασία», «Ἀνάπαυσις ἱππέων» καὶ «Στρατόπεδον». Ἕτεροι δὲ πίνακες εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Νάντης, τῶν Ρεννῶν, τοῦ Μομπελλιέ, τῆς Λυών, τοῦ Ντιζόν, τῆς Ἀμβέρσης, τῶν Βρυξελλῶν, τῆς Μαδρίτης, εἰς τὴν πινακοθήκην τοῦ Μονάχου, εἰς τὸ Μπελβεντέρε τῆς Βιέννης, εἰς τὰ ἐν Λονδίνῳ ἀνάκτορα τοῦ Μπούκιγχαμ καὶ εἰς ἰδιωτικὰς πινακοθήκας καὶ συλλογάς. Τὰ ἔργα τοῦ Βούβερμαν ἔτυχον πάντοτε ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς, ἡ δὲ τιμή, εἰς ἣν ἐπωλήθησαν, ἦτο λίαν ὑψηλή, παρὰ τὴν ἀβεβαιότητα περὶ τῆς γνησιότητός των, καθόσον τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Φιλίππου Βούβερμαν ἐμιμήθησαν ἐντελῶς οἱ δύο ἀδελφοί του, Πέτρος καὶ Ἰωάννης. Πάντως εἶναι ἀξιοσημείωτον, ὅτι «Τὸ ἀλογοπάζαρο» ἐπωλήθη τῷ 1768 ἀντὶ 14.560 φράγκων, τῷ 1801 ἀντὶ 16.150 φράγκων, τῷ 1837 ἀντὶ 35.000 φράγκων καὶ τῷ 1856 ἀντὶ 80.000 φράγκων, Ἡ δὲ «Ἀποβίβασις ἐμπορευμάτων» ἐπωλήθη ἀντὶ 40.700 φρ. τῷ 1863 εἰς τὴν ἀγορὰν Meffre.

Τὰ ἔργα τοῦ Βούβερμαν ἀντεγράφησαν πολλάκις ὑπὸ ἀνεξαντλήτου λεγεῶνος χαρακτῶν, καὶ ὑπὸ αὐτοῦ τούτου ἔτι· τούτων μνημονεύομεν τούς: Jean Moyreau, ὅστις κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐξέδωκε σειρὰν 89 πινάκων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν καλυτέρων ἔργων τοῦ Βούβερμαν· J.-Ph. le Bas, Jean Matthieu, J. Danckerts, André Laurent, P. Aveline, J.-B. Allen καὶ P.-F. de Beaumont.

Ὑπὸ τῶν χρονογράφων ἀναφέρεται καὶ υἱός τις τοῦ Φιλίππου Βούβερμαν, ὀνόματι *Παῦλος*. Τὸ ἔργον τοῦ Βούβερμαν τάσσεται μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων ἐκδηλώσεων τῆς ὀλλανδικῆς σχολῆς, δὲν θεωρεῖται ὅμως, ὅτι ἀντιπροσωπεύει μετ' ἰδιαζούσης ἐπιτυχίας τὰς γενικὰς τάσεις ταύτης. Εἶναι θελκτικὸς εἰς τὴν σύνθεσιν, ἐνδιαφέρων εἰς τὸν χρωματισμόν, γραφικώτατος εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς φύσεως· γνωρίζει δὲ ν' ἀποδώσῃ ἐξόχως τὴν δραματικότητα ἑνὸς ἐπεισοδίου. Οἱ ἵπποι του καὶ οἱ ἱππεῖς του εἶναι μεταξὺ τῶν ὡραιοτέρων, οὓς παρήγαγεν ἡ παγκόσμιος τέχνη. Θὰ ἦτο δὲ ἐμφανεστέρα, καθὼς παρετήρησεν ὁ Reinach, ἡ γονιμότης καὶ ἡ εὐρύτης τοῦ ταλάντου του, ἂν ἤσκει τοῦτο εἰς εὐρυτέραν ποικιλίαν θεμάτων. Ἐζωγράφησε πλέον τῶν ὀκτακοσίων πινάκων.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Φίλιππος Βούβερμαν.

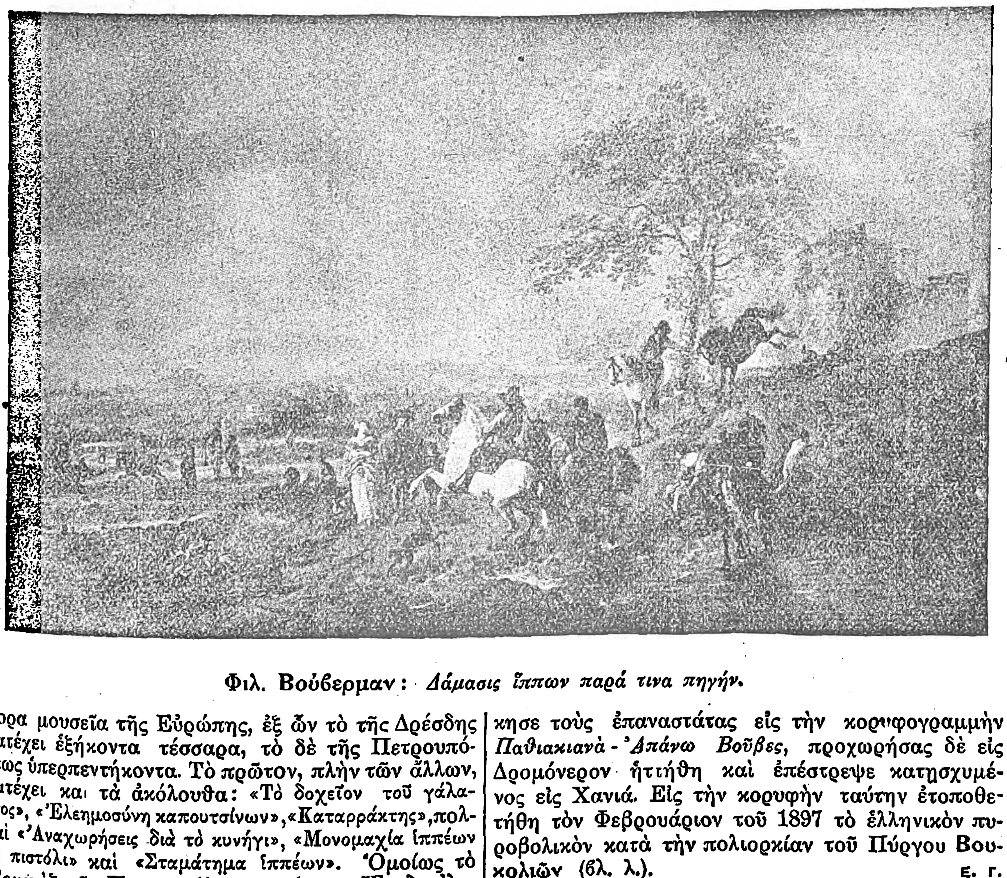
Φιλ. Βούβερμαν: *Δάμασις ἵππων παρά τινα πηγήν.*

Βοῦβες, *Ἄνω — [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Βουβῶν* τῆς ἐπαρχίας Κισσάμου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτοικοι (1928) 73.

Αἱ Βοῦβες ἀνῆκον ἐπὶ τουρκοκρατίας εἰς τὸν δῆμον *Βουκολιῶν*, μετονομασθέντα ἐπὶ τῆς αὐτονομίας εἰς δῆμον *Δρομονέρου*, εἰς ἀνάμνησιν νίκης τῶν ἐπαναστατῶν κατὰ τοῦ Ἀβδουλλὰχ πασᾶ τῇ 14 Ἰουνίου 1896. Οὗτος προσπαθῶν νὰ προχωρήσῃ εἰς Σέλινον, ἀρχομένου τοῦ Ἰουνίου, ἐνίκησε τοὺς ἐπαναστάτας εἰς τὴν κορυφογραμμὴν *Παθιακιανὰ - Ἀπάνω Βοῦβες*, προχωρήσας δὲ εἰς Δρομόνερον ἡττήθη καὶ ἐπέστρεψε κατῃσχυμένος εἰς Χανιά. Εἰς τὴν κορυφὴν ταύτην ἐτοποθετήθη τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1897 τὸ ἑλληνικὸν πυροβολικὸν κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Πύργου Βουκολιῶν (βλ. λ.). Ε. Γ.

— **Βοῦβες**, ***Κάτω*** — *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Κισσάμου τοῦ νομοῦ Χανίων, ἕδρα τῆς κοινότητος *Βουβῶν*. Κάτ. (1928) 197. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Ἐπάνω Βοῦβες* (κάτ. 73), *Γαρουδιανὰ* (κάτ. 23), *Κελλὶ* (κάτ. 34), *Λουκομιχελιανὰ* (κάτ. 43), *Ποντικιανὰ* (κάτ. 94) καὶ *Χαρβάτα* (κάτ. 32). Δ. Ε. Μ.

Βουβὴ *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν νησίδων τῶν ἀποτελουσῶν τὴν ὁμάδα τῶν *Γαυρειονησίων*, κειμένων νοτίως τοῦ λιμένος Γαυρείου τῆς νήσου Ἄνδρου. Δ. Ε. Μ.

— **Βουβὴ** *Ξέρα [Γεωγρ.]*. Ὕφαλος πρὸ τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἀκαμάτης* τῆς νήσου Ἄνδρου. Δ.Ε.Μ.

Βουβλίτσιον *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Πύργοι.

Βουβοπόταμος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μαργαριτίου τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 288, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν καλλιέργειαν δημητριακῶν καὶ ἰδίως τῆς ὀρύζης καὶ τῆς ἐλαίας. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Νεμίτσα*. Παρ' αὐτὸ ἐκτείνεται ἡ ἑλώδης ἔκτασις τῆς Ἀχερουσίας λίμνης. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Τσεκούρι* (τέως *Τσεκουράτι*). —Ω.

βουβός, *—ή, —ό*· δημοτ. τύπος τοῦ **βωβὸς** (βλ. λ.), ἄλλως *μουγγός*· ‖ τὸ οὐδέτ. ***βουβὸ*** ὡς οὐσιαστ., χονδρὸν ξύλον, ὀγκώδης καὶ μακρὰ δοκός.

Βουβός, ἢ ***Κωκυτὸς*** *[Γεωγρ.]*· παραπόταμος τοῦ *Ἀχέροντος* (βλ. λ. καὶ λ. Κωκυτός).

βουβόσκυλο (τὸ)· σκύλος ὁ ὁποῖος δάκνει χωρὶς νὰ γαυγίζῃ· ‖ μετφ., ἄνθρωπος κακὸς καὶ κρυψίνους.

Βουβουδάκης, ***Νικόλαος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Κρήτης. Ἦτο ἱερεὺς κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως, μετασχὼν δ' εὐθὺς αὐτῆς ᾐχμαλωτίσθη. Κατορθώσας τῷ 1825 νὰ ἐλευθερωθῇ ἔλαβε πάλιν μέρος εἰς τὸν Ἀγῶνα ὡς ναυτικός, ἐπιβὰς τῶν πλοίων τῶν Χατζῆ Ἀντώνη Γιαλεράκη καὶ Χατζῆ Τσούρη Μαλανδράκη. Κατόπιν μετέσχε καὶ τῆς ὑπὸ τὸν Χατζημιχάλην ἀναβιώσεως τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως, ἀναδειχθεὶς ἀξιωματικὸς Ζ' τάξεως. Τ. Χ. Κ.

Βουβούλιος, ***Νικόλαος***. Κρὴς λόγιος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος· ἐσπούδασεν ἐν Παταβίῳ τὴν ἰατρικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν, καὶ ἐγένετο διδάσκαλος ἐν τῇ ἑλληνικῇ σχολῇ τῆς Βενετίας. Ἔγραψε διάφορα ἐπιγράμματα εἰς τὰ συγγράμματα Βλάχου, Παπαδοπούλου, καὶ ἐξέδωκε τὸν ὑπὸ τοῦ πάπα Ζαχαρίου ἐξελληνισθέντα «Βίον τοῦ μεγάλου Βενεδίκτου» («Vita Latino-Graeca S. P. Benedicti» Venetiis 1723), προτάξας τούτου ἐπίγραμμα καὶ προλεγόμενα ἑλληνιστί. Ὁ Βουβούλιος ἐχορήγησεν εἰς τὸν Ἰάκωβον Γράνδην τὸ ὑπὲρ τῆς οἰκογενείας Ὀρσίνη Τζάφα χρυσόβουλλον Συμεὼν τοῦ Σέρβου, δημοσιευθὲν μετὰ ἰταλικῆς μεταφράσεως αὐτοῦ εἰς τὸ περὶ Λευκάδος καὶ Πρεβέζης πονημάτιον τοῦ Γράνδη. Κ. Μ. Κ.

βούβουλκος (ὁ) (Bubulcus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀρδεϊδῶν*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῶν πτηνῶν τοῦ γένους τούτου εἶναι κυρίως ὅτι ὁ μεσαῖος δάκτυλος εἶναι κατὰ πολὺ μικρότερος τῶν λοιπῶν. Τὸ μῆκός του εἶναι 45 περίπου ἑκατοστομέτρων καὶ τὰ ἐνήλικα πτηνὰ ἔχουσι πτέρωμα λευκὸν καὶ ὑπόπυρρον κοιλίαν. Οἱ βούβουλκοι τρέφονται ἐκ μικρῶν ἰχθύων, βατράχων, σκωλήκων, ἐντόμων καὶ μαλακίων. Τὴν φωλεάν των κατασκευάζουσιν εἰς ὑγρὰ μέρη καὶ παρὰ τὰ τέλματα, καὶ ἡ θήλεια γεννᾷ 3—4 ᾠὰ λευκοπρασίνου χρώματος. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βούβουλκος ὁ στεμματοφόρος* (Bubulcus coronatus) ἀπαντῶν εἰς τὴν Σικελίαν, Ἑλλάδα καὶ Ἱσπανίαν. Δ. Ν. Π.

Βουβουτσέλια *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Κουλεντίων* τῆς ἐπαρχίας Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς, τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 52.

βουβὼν (ὁ)· ἡ μεταξὺ τῶν μηρῶν καὶ τοῦ ὑπογαστρίου μοῖρα τοῦ σώματος, ἄλλως βουβωνικὴ *χώρα* (βλ. λ.)· ‖ οἴδημα ἀναφαινόμενον ἐν τῇ θέσει ταύτῃ.

— *['Ιατρ.]* Καλεῖται *βουβὼν* ἡ μετὰ ἢ ἄνευ διαπυήσεως φλεγμονὴ τῶν γαγγλίων τῆς *βουβωνικῆς χώρας*. Νοσολογικῶς οἱ *βουβῶνες* διαιροῦνται εἰς *ἀφροδισίους* καὶ μὴ *ἀφροδισίους*. Εἰς τοὺς πρώτους ἀνήκουν: 1) ὁ ἐκ βλεννορροίας, ὅστις εἶναι ἐπώδυνος καὶ δὲν ἀπολήγει εἰς διαπύησιν· 2) ὁ ἐκ μαλακοῦ ἕλκους, ἐπώδυνος καὶ διαπυούμενος, ἐὰν δὲν ἐφαρμοσθῇ ἔγκαιρος ἐπιπαστικὴ θεραπεία, καὶ 3) ὁ *συφιλιδικὸς* βουβών, ὅστις εἶναι χαρακτηριστικός, ἀνώδυνος καὶ μὴ διαπυούμενος, παρέρχεται δὲ διὰ τῆς ἀντισυφιλιδικῆς θεραπείας. Εἰς τοὺς μὴ ἀφροδισίους βουβῶνας, ἀνήκουν: 1) ὁ ἐκ τραύματος, ἀμυχῆς ἢ κοπώσεως ἐκ γαγγλιακῆς ἀντιδράσεως *συμπαθητικὸς* βουβών· 2) ὁ *κλιματικὸς* βουβών, παρατηρούμενος ἐνίοτε ἐπιδημικῶς ἰδίως εἰς τὰς θερμὰς χώρας, αἰτιολογίας ἀγνώστου· 3) ὁ *πανωλικὸς* βουβών· 4) ὁ *φυματικὸς* βου-

Digitized by Google

βών· 5) ὁ βουβὼν τῆς *μάλιος*· 6) ὁ βουβὼν τῆς *νόσου τοῦ Hodykin* καὶ 7) ὁ βουβὼν τῆς *νόσου τοῦ Νικολὰ-Φάβρ* ἢ *λεμφικὸν παραδένωμα* ἢ *ὑποξεῖα βουβωνικὴ λυμφοκοκκιωμάτωσις*. Ἡ ἐξέλιξις τοῦ βουβῶνος εἶναι διάφορος ἀναλόγως τῆς αἰτιολογίας του, βαδίζουσα ὁτὲ μὲν εἰς ἀπορρόφησιν, ὁτὲ δὲ εἰς διαπύησιν ἢ συριγγοποίησιν. Ἡ θεραπεία ἐπίσης εἶναι ἀνάλογος τῆς ἑκάστοτε παρουσιαζομένης αἰτιολογίας. Συμπτωματικῶς ὁ βουβὼν ὑπόκειται εἰς τὴν ἀνάλογον πάσης ὀξείας ἢ χρονίας ἀδενίτιδος θεραπευτικὴν ἀγωγήν. Ἡ χειρουργικὴ ἐπέμβασις, ἡ ἀκτινοθεραπεία, ἡ φαρμακοθεραπεία, τὰ ἐπιπαστικά, ἡ νηματοειδὴς διασωλήνωσις, ἡ παρακέντησις, ἡ πρωτεϊνοθεραπεία, ἡ αὐθαιμοθεραπεία καὶ ἡ εἰδικὴ ἐμβολιοθεραπεία, εἶναι μέθοδοι ἔχουσαι ἐν καιρῷ τὰς ἐνδείξεις των ἐπὶ τῶν ποικίλων βουβώνων.

Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

βουβὼν (ἡ) (Bubon) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδανθῶν* περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς.

Δ. Ν. Π.

Βουβὼν *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις μεσόγειος εἰς τὴν ΝΔ ἐσχατιὰν τῆς Φρυγίας καὶ ΒΑ τοῦ παρὰ τὴν «Ροδίων Περαίαν» Γλαύκου κόλπου. Μετὰ τῶν ὁμόρων αὐτῇ πόλεων *Κιβύρας, Βαλβούρων καὶ Οἰνοάνδων*, ἀπετέλει συνομοσπονδίαν καὶ «τετράπολις τὸ σύστημα ἐκλήθη, μίαν ἑκάστης ψῆφον ἐχούσης, δύο δὲ τῆς Κιβύρας· ἔστελλε γὰρ αὕτη πεζῶν μὲν τρεῖς μυριάδας, ἱππέας δὲ δισχιλίους· ἐτυρρανεῖτο δ' ἀεί, σωφρόνως δ' ὅμως· ἐπὶ Μοαγέτο δ' ἡ τυρρανὶς τέλος ἔσχε, καταλύσαντος αὐτὴν Μουρηνᾶ καὶ Λυκίοις προορίσαντος τὰ Βάλβουρα καὶ τὴν Βουβῶνα... τέταρσι δὲ γλώτταις ἐχρῶντο, τῇ Πισιδικῇ, τῇ Σολύμων, τῇ Ἑλληνίδι, τῇ Λυδῶν». Ὁ κάτοικος *Βουβωνεύς*.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

βουβωναλγία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ἄλγος ἐκ φλεγμονῆς τῶν βουβωνικῶν γαγγλίων (βλ.λ. **βουβών, βουβωνικὴ** *χώρα*).

βουβωνιὰς (ἡ) (Bubonias) *[Ζωολ.]*. Γένος βατραχίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνούρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κυστιγναθιδῶν*. Γνωστὰ τρία εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς νοτίου Ἀμερικῆς.

Δ. Ν. Π.

βουβωνικός, *—ή, —όν*· ὁ τῶν βουβώνων, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰς βουβῶνας.

— **βουβωνικὴ** *καμπὴ* ἢ *πτυχὴ* *[Ἀνατομ.]*. Ἡ κατὰ τὴν ῥίζαν τοῦ μηροῦ λοξὴ ἐκ τῶν ἄνω καὶ ἔξω πρὸς τὰ κάτω καὶ ἔσω πτυχὴ ἢ καμπή, ἥτις ἄρχεται ἀπὸ τῆς προσθίας ἄνω λαγονίου ἀκάνθης καὶ τελευτᾷ εἰς τὸ ἡβικὸν φῦμα, συστοιχοῦσα τῷ *βουβωνικῷ* ἢ *πουπαρτείῳ* ἢ *φαλλοπείῳ συνδέσμῳ* ἢ *μηριαίῳ τόξῳ* καὶ σχηματιζομένη ἐκ προσφύσεων τῆς ἔσω ἐπιφανείας τοῦ δέρματος πρὸς τὸν σύνδεσμον τοῦτον, παριστῶσα δὲ τὸ ὅριον μεταξὺ τῆς κοιλίας καὶ τοῦ μηροῦ. Ἀνάγκη δὲ νὰ διαστέλληται αὕτη ἑτέρας πτυχῆς, ἧττον λοξῆς, σχεδὸν ἐγκαρσίας, ἥτις παράγεται μικρὸν κατωτέρω τῆς βουβωνικῆς καὶ καλεῖται *ἀρθρικὴ* ἢ *καμπτικὴ πτυχή*, ἅτε πηγάζουσα ἐκ τῆς κάμψεως τοῦ μηροῦ πρὸς τὴν κοιλίαν.

Ι. Π.

— **βουβωνική,** ἢ *λαγονοβουβωνική, χώρα* *[Ἀνατομ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐν τοῖς πλαγίοις ἑκατέρωθεν τοῦ ὑπογαστρίου τρίγωνος χώρα, ἀφοριζομένη κάτωθεν μὲν ὑπὸ τοῦ *βουβωνικοῦ συνδέσμου* (ἢ *μηριαίου τόξου*), ἐπὶ τὰ ἐντὸς δὲ ὑπὸ τοῦ ἔξω χείλους τοῦ ὀρθοῦ κοιλιακοῦ μυὸς καὶ ἄνωθεν ὑπὸ γραμμῆς ἀγομένης ὁριζοντίως ἀπὸ τῆς προσθίας ἄνω λαγονίου ἀκάνθης ἐπὶ τὸν ὀρθὸν μῦν (ἔξω χεῖλος) καὶ ἀπαρτιζομένης ὑπὸ διαφόρων στιβάδων, ὧν μεταξὺ κεῖται ὁ *βουβωνικὸς πόρος*.

Ι. Π.

— **βουβωνικὸν** *λεμφοκοκκίωμα* ἢ *λεμφικὸν παραδένωμα* *[Ἰατρ.]*· βλ. **ἀφροδίσια** *νοσήματα* (τ. ΣΤ' σ. 348 α').

— **βουβωνικὸς** *δακτύλιος* *[Ἀνατομ.]*. Τὸ ὑποδερμάτιον στόμιον τοῦ *βουβωνικοῦ πόρου*, καλούμενον καὶ *ἔξω* καὶ *πρόσθιον* καὶ *ἐπιπολῆς στόμιον*, (βλ. βουβωνικὸς *πόρος*).

Ι. Π.

— **βουβωνικὸς** *θύλακος* *[Ἀνατομ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ κόλπωμα, ὅπερ σχηματίζει ἡ ἔνδον ἐπιφάνεια τοῦ προσθίου κοιλιακοῦ τοιχώματος, ὅταν, ὁ ὄρχις μεταξὺ τοῦ 4ου καὶ 6ου μηνὸς τῆς κυήσεως, μετατοπιζόμενος ἀπὸ τῆς μείζονος πυέλου, ἔνθα ἔχει κατέλθει, προσπελάσῃ εἰς τὴν ῥηθεῖσαν ἐπιφάνειαν. Μεταξὺ δὲ τοῦ 6ου καὶ 7ου ἐνδομητρίου μηνὸς ὁ ὄρχις εἰσολισθαίνει εἰς τὸν *βουβωνικὸν* τοῦτον *θύλακον* καὶ μετὰ τούτου κατέρχεται εἰς τὸ *ὄσχεον*.

Ι. Π.

— **βουβωνικὸς** *λοιμὸς* *[Ἰατρ.]*· βλ. λ. πανώλης.

— **βουβωνικὸς** *πόρος* *[Ἀνατομ.]*. Ὁ πόρος οὗτος εἶναι σχισμὴ λοξὴ τοῦ κοιλιακοῦ τοιχώματος, κειμένη ἐν τῇ βουβωνικῇ *χώρᾳ* (βλ. λ.), ἀμέσως ἄνωθεν τοῦ *βουβωνικοῦ συνδέσμου*, δι' ἧς σχισμῆς διέρχεται ἐπὶ μὲν τοῦ ἀνδρὸς ὁ *σπερματικὸς τόνος* (ἐκφορητικὸς πόρος τοῦ ὄρχεως καὶ τῶν ἀγγείων αὐτοῦ), ἐπὶ δὲ τῆς γυναικὸς ὁ *στρογγύλος σύνδεσμος* τῆς μήτρας. Ὧν δὲ τὸ μῆκος 4—5 ἑκμ., διοδεύει λοξῶς πρὸς τὰ κάτω, ἔσω καὶ πρόσω διὰ μέσου τῶν στοιβάδων τοῦ κοιλιακοῦ τοιχώματος κατὰ διεύθυνσιν παράλληλον σχεδὸν πρὸς τὴν τοῦ βουβωνικοῦ συνδέσμου καὶ ἔχει δύο στόμια, τὸ *ὑποδερμάτιον* (=ἔξω ἢ πρόσθιον ἢ ἐπιπολῆς) καὶ τὸ *κοιλιακὸν* (=ἔνδον ἢ ὀπίσθιον ἢ ἐν τῷ βάθει) καὶ τρία τοιχώματα. Καὶ τὸ μὲν ὑποδερμάτιον στόμιον, καλούμενον καὶ *βουβωνικὸς δακτύλιος*, σχῆμα ἔχον ᾠοειδὲς καὶ εὖρος ὅσον μόλις ἀρκεῖ νὰ περιλάβῃ τὴν ῥάγα δακτύλου, ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ *ἡβικὸν φῦμα* καὶ ἀφορίζεται ὑπὸ τῶν τενοντίων δεσμίδων, εἰς ἃς ἀποσχίζεται ἡ ἀπονεύρωσις τοῦ ἔξω λοξοῦ κοιλιακοῦ μυός, ἤτοι πρὸς μὲν τὰ ἐκτὸς ὑπὸ τοῦ *ἔξω βουβωνικοῦ στύλου* (=κάτω), προσφυομένου εἰς τὸ ἡβικὸν φῦμα, πρὸς δὲ τὰ ἐντὸς ὑπὸ τοῦ *ἔσω βουβωνικοῦ στύλου* (=ἄνω), προσφυομένου εἰς τὴν ἡβικὴν σύμφυσιν, πρὸς δὲ τὰ ἄνω ὑπὸ τῶν μεσοστυλίων ἰνῶν τῆς ἀπονευρώσεως τοῦ μυὸς τούτου καὶ πρὸς τὰ ὀπίσω ὑπὸ τοῦ ὑποκοίλου κολλεσίου συνδέσμου. Τὸ στόμιον τοῦτο ἐπικαλύπτεται πρὸς τὰ ὀπίσω ὑπὸ τῆς ἐγκαρσίας (ἐνδοκοιλιακῆς) περιτονίας καὶ τοῦ περιτοναίου, ἐφ' οὗ ἐνταῦθα ὑποτυποῦται τὸ «*ἔσω βουβωνικὸν βοθρίον*». Τὸ δὲ *κοιλιακὸν στόμιον* (καλούμενον καὶ *κοιλιακὸς δακτύλιος*) κεῖται 1 ½ ἑκμ. περίπου ὑπεράνω τοῦ μέσου τοῦ μήκους τοῦ βουβωνικοῦ συνδέσμου, μικρόν τι ἐπὶ τὰ ἔσω τούτου, ἐμφανίζον λοξὴν εἰσοχήν, ἀντιστοιχοῦσαν εἰς τὸ «*ἔξω βουβωνικὸν βοθρίον*», τὸ ὑποσημαινόμενον ἐπὶ τοῦ καλύπτοντος ὄπισθεν τὸ στόμιον τοῦτο περιτοναίου.

Ἐκ δὲ τῶν τοιχωμάτων τοῦ βουβωνικοῦ πόρου, τὸ μὲν πρόσθιον ἀφορίζεται ὑπὸ τῆς ἀπονευρώσεως τοῦ ἔξω λοξοῦ κοιλιακοῦ μυός, τὸ δὲ ὀπίσθιον ὑπὸ τῆς ἐγκαρσίας περιτονίας, αἵτινες (ἀπονεύρωσις καὶ περιτονία) προσφυόμεναι κάτωθεν ἐπὶ τοῦ βουβωνικοῦ συνδέσμου σχηματίζουσι μετ' αὐτοῦ αὔλακα, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ κατώτερον τοίχωμα τοῦ πόρου καὶ τὸ ἔδαφος τοῦ σπερματικοῦ τόνου· οὗτος δὲ διαπορεύεται τὸν βουβωνικὸν πόρον, περιβεβλημένος κύκλῳ καθ' ὅλην τὴν διαδρομὴν αὐτοῦ μέχρι τοῦ ὄρχεως ὑπὸ τῆς ἐγκαρσίας περιτονίας *(κοινὸς ἐλυτροειδὴς χιτὼν)* καὶ ὁδεύων διὰ μέσου τῶν ἰνῶν τοῦ ἔσω λοξοῦ μυὸς *(κρεμαστὴρ σύνδεσμος)* καὶ τοῦ ἐγκαρσίου κοιλιακοῦ. Διὰ τῶν στομίων τοῦ βουβωνικοῦ πόρου κατολισθαίνουσιν ἐντόσθια καὶ ἀποτελοῦνται αἱ βουβωνοκῆλαι (βλ. λ.).

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— **βουβωνικὸς** *σύνδεσμος* *[Ἀνατομ.]*· καλεῖται καὶ *πουπάρτειος* καὶ *φαλλόπειος σύνδεσμος* καὶ *μηριαῖον τόξον*. Ὁ σύνδεσμος οὗτος ἀποτελεῖ τὸ κάτω πεπαχυσμένον χεῖλος τῆς ἀπονευρώσεως τοῦ ἔξω λοξοῦ κοιλιακοῦ μυός· ἔχων δὲ σχῆμα αὔλακος ἀνοικτῆς πρὸς τ' ἄνω ἐκτείνεται δίκην γεφύρας ἀπὸ τῆς προσθίας ἄνω λαγονίου ἀκάνθης μέχρι τοῦ ἡβικοῦ φύματος, καταλείπων κάτωθεν αὐτοῦ χῶρον, δι' οὗ διαβαίνουσιν ἀγγεῖα καὶ μύες ἀπὸ τῆς κοιλίας εἰς τὸν μηρόν. Ψηλαφητὸς δ' ὢν ἔξωθεν ἀντιστοιχεῖ εἰς πτυχὴν τοῦ δέρματος, τὴν βουβωνικὴν *καμπὴν* ἢ *πτυχὴν* (βλ. λ.). Ὁ μεταξὺ τοῦ βουβωνικοῦ συνδέσμου καὶ τοῦ χείλους τῆς πυέλου χῶρος διὰ λοξοῦ ἰνώδους πετάλου, τοῦ *λαγονοκτενικοῦ συνδέσμου*, διήκοντος ἀπὸ τοῦ κάτω χείλους αὐτοῦ ἐπὶ τὸ λαγονοκτενικὸν ὄγκωμα, διῄρηται εἰς δύο μοίρας, τὸν *μυϊκὸν βόθρον*, κείμενον ἐπὶ τὰ ἔξω, δι' οὗ διέρχονται ὁ λαγονοψοΐτης μῦς καὶ τὸ μηριαῖον νεῦρον, καὶ τὸν *ἀγγειακὸν βόθρον*, κείμενον ἐπὶ τὰ ἐντός, δι' οὗ διέρχονται κυρίως τὰ μεγάλα μηριαῖα ἀγγεῖα (ἀρτηρία καὶ φλέψ). Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ ἡβικοῦ φύματος καταφύσεως αὐτοῦ, ὁ βουβωνικὸς ἢ πουπάρτειος σύνδεσμος ἐκπέμπει ἐκ τοῦ ἄνω καὶ κάτω χείλους δύο πεταλοειδεῖς προσεκβολάς, ὧν ἡ μὲν κάτω καλεῖται *γιμβερνάτειος* ἢ *βοθριαῖος σύνδεσμος*, ἡ δὲ ἄνω *κολλέσειος σύνδεσμος*. Καὶ ὁ μὲν γιμβερνάτειος σύνδεσμος παριστᾷ τρίγωνον ἰνῶδες πέταλον, ὁριζόντιον σχεδὸν (ἐπὶ ὀρθοστασίας), οὗ ἡ μὲν κορυφὴ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ ἡβικὸν φῦμα, ἡ δὲ ὑπόκοιλος βάσις βλέπει πρὸς τὰ ἔξω, ἀφορίζουσα ἐπὶ τὰ ἐντὸς τὸ μεταξὺ τῆς μηριαίας φλεβὸς καὶ τοῦ προκειμένου συνδέσμου ὑπολειπόμενον διάστημα, τὸ πλῆρες λιπώδους ἱστοῦ, δι' οὗ διέρχονται λεμφοφόρα ἀγγεῖα καὶ ἐν ᾧ ὑπάρχει καὶ ἓν λεμφικὸν γάγγλιον (ἐνίοτε καὶ δύο), τὸ γάγγλιον τοῦ Rosenmüller ἢ τοῦ Cloquet, καὶ ὅπερ διάστημα καλεῖται *μηριαῖος δακτύλιος*, οὗ ὕπερθεν (πρὸς τὴν κοιλίαν) ἁπλοῦται λεπτὸς ὑμήν, τὸ *μηριαῖον διάφραγμα* (συνέχεια τῆς ἐνδοκοιλιακῆς περιτονίας)· ὁ δὲ *κολλέσειος* ἢ *ἀνεστραμμένος βουβωνικὸς σύνδεσμος*, ὑπόκοιλος ὤν, παριστᾷ λοξὴν ἰνώδη αὔλακα, κειμένην ἀμέσως ὕπερθεν καὶ ὄπισθεν τοῦ ἔσω πέρατος τοῦ βουβωνικοῦ συνδέσμου καὶ φερομένην οἵαν καὶ οὗτος πορείαν· ἀποτελεῖ δὲ τὸ ὀπίσθιον ὑπόστρωμα τοῦ ὑποδερματίου στομίου τοῦ βουβωνικοῦ πόρου, διὸ καὶ *ὀπίσθιος βουβωνικὸς στῦλος* ἐπικαλεῖται. Κατὰ ταῦτα ὁ κάτωθεν τοῦ βουβωνικοῦ συνδέσμου χῶρος διαιρεῖται κυρίως εἰς τρεῖς *ὀπὰς* ἢ *δακτυλίους*, τὸν *μυϊκόν*, τὸν *ἀγγειακὸν* καὶ τὸν *μηριαῖον δακτύλιον* (ἢ *λεμφικὸν* ἢ *μηριαῖον διάφραγμα*)· ὁ μηριαῖος δακτύλιος εἶναι σημειώδης διὰ τὴν κατ' αὐτὸν γένεσιν *μηροκήλης*.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

βουβωνοκήλη (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Καλεῖται ἡ πρόπτωσις σπλάγχνων ἐν τῷ *βουβωνικῷ πόρῳ*, ἄλλοτε εἰς ἄλλον βαθμόν. Πρὸς γένεσιν τῆς βουβωνοκήλης, παθήσεως λίαν συχνῆς, συντελοῦσι τὸ μὲν ἡ αὔξησις τῆς ἐνδοκοιλιακῆς πιέσεως δι' οἱονδήποτε λόγον (π. χ. ἄρσις βάρους, ἔμμονος ἰσχυρὰ βήξ, δυσκοιλιότης κ.τ.τ.), τὸ δὲ χαλάρωσις τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων. Ὑπαρχόντων ὅθεν τῶν ἀνωτέρω ὅρων, τὸ κοιλιακὸν περιτόναιον, κατὰ τὰ ἔσω καὶ ἔξω στόμια τοῦ βουβωνικοῦ πόρου, ἐκκολποῦται, σχηματίζον οὕτω τὸν *κηλικὸν σάκκον* ἢ *θύλακον*. Ὅταν ἡ προώθησις αὕτη λάβῃ χώραν κατὰ τὸ ἔξω στόμιον τοῦ βουβωνικοῦ πόρου, ἀκολουθεῖ τότε τὴν πορείαν τοῦ βουβωνικοῦ πόρου. Ἡ τοιαύτη βουβωνοκήλη καλεῖται *λοξὴ βουβωνοκήλη* (ἢ *ἔξω*), εἶναι δὲ ἡ πλέον συχνή. Ἡ βουβωνοκήλη καλεῖται *κατ' εὐθεῖαν* (ἢ *ἔσω*), ὅταν ἡ πίεσις ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ ἔσω βουβωνικοῦ στομίου, ὁπότε προβάλλει πρὸς τὰ ἐκτὸς διὰ τοῦ ὑποδερματίου βουβωνικοῦ στομίου. Ἡ κατ' εὐθεῖαν βουβωνοκήλη εἶναι σπανιωτέρα τῆς λοξῆς, ἀναφαίνεται συνήθως ἐπὶ ἐνηλίκων ἀνδρῶν, σπανιώτατα δὲ παρὰ γυναιξί. Ὁ κηλικὸς σάκκος ἔχει σχῆμα κωνοειδὲς μὲ βάσιν πρὸς τὰ κάτω, αὐχένα δὲ μεταξὺ ταύτης καὶ τοῦ κοιλιακοῦ περιτοναίου ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὴν ὀπὴν τοῦ τοιχώματος, δι' ἧς προπίπτουν τὰ σπλάγχνα. Ἐπὶ τῆς λοξῆς βουβωνοκήλης ὁ κηλικὸς σάκκος συνάπτεται στερεῶς πρὸς τὸν σπερματικὸν τόνον, ἐνῷ ἐπὶ τῆς κατ' εὐθεῖαν λίαν χαλαρῶς.

Περιεχόμενον τοῦ κηλικοῦ σάκκου εἶναι συνήθως λεπτὸν ἔντερον, ἐπίπλουν, παχὺ ἔντερον, σκωληκοειδὴς ἀπόφυσις, ᾠοθήκη κ.τ.τ. Ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς προπτώσεως τοῦ σάκκου, αἱ βουβωνοκῆλαι διαιροῦνται εἰς *ἀρχομένας*, ὅταν ὁ κηλικὸς σάκκος μόλις ἐξέρχηται τοῦ βουβωνικοῦ στομίου, εἰς *ἀτελεῖς* ὅταν ὑπερβαίνῃ τὸ ἔξω στόμιον τοῦ βουβωνικοῦ πόρου, εἰς *τελείας* ὅταν ἐπεκτείνεται καὶ πέραν τούτου καὶ τέλος εἰς *ὀσχεοκήλας* ὁσάκις ὁ σάκκος κατέρχηται ἐν τῷ ὀσχέῳ. Ἡ ὀσχεοκήλη ἀναλόγως τοῦ προπίπτοντος σπλάγχνου δύναται νὰ λάβῃ διάφορον μέγεθος.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐπικτήτων βουβωνοκηλῶν, ὑπάρχουσι καὶ αἱ *συγγενεῖς* τοιαῦται. Τούτων κύριον καὶ οὐσιῶδες γνώρισμα εἶναι, ὅτι ὁ κηλικὸς σάκκος δὲν παρήχθη ἐπιγενῶς, ἤτοι δὲν ἀποτελεῖ προώθησιν τοῦ περιτοναίου ὀφειλομένην εἰς πίεσιν τῶν σπλάγχνων, ἀλλὰ τὴν ἐλυτροειδῆ προσεκβολὴν τοῦ περιτοναίου, ἥτις παρέμεινεν ἐκ τῆς ἐμβρυϊκῆς καταστάσεως. Ὑφίσταται κατὰ ταῦτα συγκοινωνία τῆς περιτοναϊκῆς κοιλότητος πρὸς τὸν ἐλυτροειδῆ τοῦ ὄρχεως διὰ τῆς ἐλυτροειδοῦς προσεκβολῆς, ἥτις ἔχει εὖρος τοιοῦτον, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ πρόπτωσις τῶν σπλάγχνων μέχρι τοῦ ὄρχεως. Αἱ τοιαῦται συγγενεῖς βουβωνοκῆλαι ἀπαντῶσι κυρίως ἐπὶ τῶν μικρῶν παιδίων. Λίαν ἐπικίνδυνον ἐπιπλοκὴν τῆς βουβωνοκήλης ἀποτελεῖ ἡ περίσφιγξις, καθ' ἣν πρὸ τοῦ κινδύνου τῆς γαγγραίνης τοῦ προπεσόντος σπλάγχνου ἐπιβάλλεται ἡ ἄμεσος δι' ἐγχειρήσεως ἀνάταξις.

Θεραπεία τῆς βουβωνοκήλης. Ἡ διὰ κηλεπιδέσμου θεραπεία, μὴ οὖσα ῥιζική, συνίσταται εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τούτου καταλλήλως, ὥστε νὰ συγκρατῇ τὴν πρόπτωσιν τῶν σπλάγχνων συνεχῶς ἐν ἀνατάξει. Ἡ χρῆσις τῶν κηλεπιδέσμων ἐνδείκνυται ἰδίως κατὰ τὴν μικρὰν ἡλικίαν ἐπὶ συγγενῶν

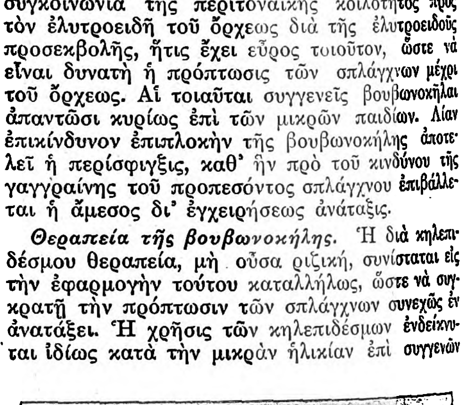

Ἐγχείρησις βουβωνοκήλης κατὰ Bassini.
[Ἡ ἐν τῷ βάθει ῥαφή.]

κηλῶν, ἔνθα διὰ τῆς ἐπιφερομένης συνεχοῦς καὶ ἠπίας πιέσεως ἐπὶ τοῦ αὐχένος τοῦ σάκκου ἐπέρχεται ἐλαφρὰ φλεγμονή, συρρίκνωσις καὶ σύμφυσις τῶν τοιχωμάτων τούτου. Ἡ ῥιζικὴ θεραπεία, ἤτοι ἡ δι' ἐγχειρήσεως θεραπευτικὴ ἀγωγὴ τῆς κήλης, ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Κέλσου (Α' μ. Χ. αἰών).

Digitized by Google

Πολλαὶ καὶ ποικίλαι μέθοδοι πρὸς τοῦτο ἐπενοήθησαν, ὡς ὁ ἐγκολεασμὸς τοῦ θυλάκου καὶ τοῦ δέρματος (Gerdy), συνιστάμενος εἰς τὴν ἐμβύθισιν τοῦ δέρματος ἐντὸς τοῦ βουβωνικοῦ σωλῆνος και εἰς τὴν προσήλωσιν αὐτοῦ εἴτε διὰ ῥαφῶν εἴτε διὰ μικροῦ κυλίνδρου ἐκ πηξοῦ ἢ ὀστοῦ (*Wützer*),

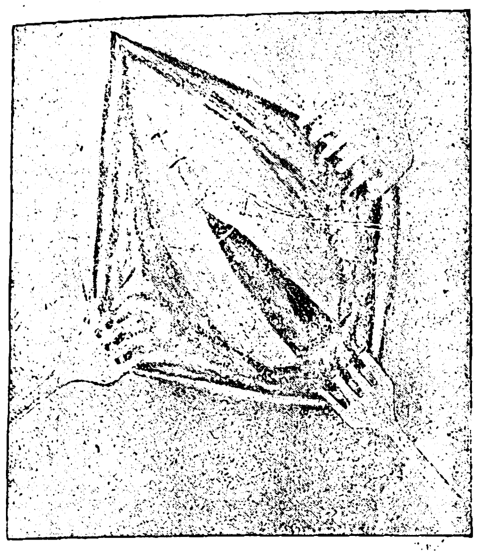

Ραφὴ τῆς ἀπονευρώσεως ἄνωθεν τοῦ σπερματικοῦ τόνου.

ἡ ἔγχυσις ἐρεθιστικῶν οὐσιῶν, ἡ ἐκτομὴ τμήματος ἢ ὁλοκλήρου τοῦ σάκκου, ἐνίοτε μετὰ ἀφαιρέσεως καὶ τοῦ ὄρχεως.

Ἀφ' ὅτου ὅμως ἐν τῇ χειρουργικῇ ἤρξατο ἐφαρμοζομένη ἡ μέθοδος τῆς ἀντισηψίας καὶ ἀσηψίας, ἐπετεύχθη ἡ ῥιζικὴ δι' ἐγχειρήσεως θεραπεία, συνισταμένη τὸ μὲν εἰς τὴν ἐξάλειψιν τοῦ σάκκου, τὸ δὲ εἰς τὴν στερεοποίησιν τῶν τοιχωμάτων διὰ πλαστικῆς πρὸς ἀποφυγὴν ὑποτροπῆς. Πολλαὶ μέθοδοι ἐπεμβάσεων ἐπενοήθησαν πρὸς τοῦτο, ὡς αἱ τῶν Kocher, Wölfer, Girard, Bassini, Brenner, Hachenbruch καὶ ἄλλων, ὧν ἡ μᾶλλον ἐν χρήσει εἶναι ἡ τοῦ Bassini. Αὕτη συνίσταται ἰδίως εἰς τὴν πλαστικὴν τῶν τοιχωμάτων, ἔχει δὲ ὡς ἑξῆς: Τομὴ τοῦ δέρματος λοξὴ κατὰ τὴν πορείαν τοῦ βουβωνικοῦ πόρου μέχρι τοῦ κάτω στομίου τούτου, ἀπελευθέρωσις τῆς περιτονίας τοῦ ἔξω λοξοῦ μυὸς καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ βουβωνικοῦ πόρου. Διανοιγομένης κατόπιν τῆς ἀπονευρώσεως, τῆς τομῆς ἀγομένης παραλλήλως πρὸς τὰς ἶνας, σχηματίζονται δύο τμήματα δίκην κρημνῶν, ἅτινα δι' αἱμοστατικῶν λαβίδων Kocher κρατοῦνται εἰς ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων. Κατόπιν ὁ σπερματικὸς τόνος ὁμοῦ μετὰ τοῦ σάκκου ἀπὸ τῆς ἐκφύσεως αὐτοῦ ἀποχωρίζονται τῶν πέριξ ἐν συνόλῳ, μεθ' ὃ ἀκολουθεῖ ἡ ἀποψίλωσις τοῦ σάκκου, οὗ ἡ ἀναζήτησις ἄρχεται συνήθως ἀπὸ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τοῦ σπερματικοῦ τόνου. Διάνοιξις τοῦ σάκκου, ἐξέτασις τοῦ περιεχομένου, ἀποκόλλησις τῶν ἐνδεχομένων συμφύσεων, προκειμένου περὶ ἐπιπλόου ἐκτομὴ τοῦ συμπεφυκότος πρὸς τὸν σάκκον τμήματος, εἶτα ἀπωθουμένων τῶν προβαλλόντων σπλάγχνων ἀποψιλοῦται ὁ σάκκος ὅσον τὸ δυνατὸν ὑψηλότερον, τέλος ἀπολίνωσις καὶ ἀποκοπὴ τοῦ σάκκου. Τὸ κολόβωμα τοῦ σάκκου ὑπεκφεύγει πρὸς τὰ ἄνω. Ἤδη ἀγομένου πρὸς τὰ πλάγια τοῦ σπερματικοῦ τόνου γίνεται ἡ παρασκευὴ τοῦ *πουπαρτείου συνδέσμου*, ὅστις ἀποτελεῖ τὴν συνέχειαν τῆς ἀπονευρώσεως τοῦ ἔξω λοξοῦ, ὡς καὶ τῶν μυϊκῶν στρωμάτων (*ἔσω λοξοῦ, ἐγκαρσίου κοιλιακοῦ καὶ ἐγκαρσίας περιτονίας*), χωριζομένων ἄνευ δυσκολίας τῶν πέριξ, οὕτως ὥστε τὸ ἐλεύθερον τούτων χεῖλος νὰ δύναται νὰ προσεγγίσῃ καὶ νὰ ῥαφῇ πρὸς τὸν πουπάρτειον σύνδεσμον. Αἱ ῥαφαὶ γίνονται διὰ μετάξης διακεκομμέναι, 5—6. Ἀποτελεσθέντος οὕτω τοῦ κάτω τοιχώματος τοῦ βουβωνικοῦ πόρου ἐπαναφέρεται εἰς τὴν θέσιν του ὁ σπερματικὸς τόνος καὶ ἄνωθεν τούτου ῥάπτεται ἡ ἀπονεύρωσις τοῦ ἔξω λοξοῦ, πλὴν τοῦ κατωτέρου ἄκρου, χρησιμεύοντος πρὸς δίοδον τοῦ σπερματικοῦ τόνου. Ἡ ῥαφὴ τῶν λοιπῶν τοιχωμάτων κατὰ στρώματα. Ἰδίαν ὅλως μέθοδον ἐπενόησεν ὁ Κ. Μέρμηγκας (βλ. «Ἐγχειρητικήν» σελ. 373). Αἱ βουβωνοκῆλαι ἐγχειρίζονται συνήθως διὰ τοπικῆς ἀναισθησίας νοβοκαΐνης, κατὰ κανόνα δὲ πᾶσα βουβωνοκήλη δέον νὰ θεραπεύηται χειρουργικῶς πλὴν τῶν ὑπερμεγέθων ὀσχεοκηλῶν, αἵτινες δέον νὰ συγκρατῶνται δι' εἰδικῶν κηλεπιδέσμων. Ι. Κ. ΚΑΛΑΪΤΖΗΣ

βουγαινβιλλαία (ἡ) (Bougainvillaea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *νυκταγινοειδῶν*. Εἶναι θάμνοι κληματώδεις, ἀναρριχητικοὶ καὶ πλεῖστοι τούτων κοσμητικοί, λόγῳ τῶν ἀνθέων των, ἅτινα εἶναι μικρὰ καὶ περιβάλλονται ὑπὸ μεγάλων καὶ ποικιλοχρώμων παρανθίων. Τὸ γένος περιλαμβάνει 8 περίπου εἴδη φυόμενα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *βουγαινβιλλαία ἡ εὐειδὴς* (Bougainvillaea speciosa), ἥτις διακρίνεται ἐκ τῶν ἐρυθρῶν παρανθίων φύλλων της· τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἡμῖν εἰς θερμὰ μέρη. Δ. Ν. Π.

βουγᾶς (ὁ). Μὲ τὸ ὄνομα *βουγᾶς* ἢ *μπουγᾶς* ἢ *μπγᾶς* (ὑποκ. *μπγαδί, μπουγαδάκι, βουγαδί*), λέγεται εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος ὁ ταῦρος, ὁ μὴ ἐκτομίας βοῦς. Ἡ λέξις ὅμως εἶναι γνωστὴ καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων λαῶν τῆς Βαλκανικῆς, τῆς Μ. Ἀσίας καὶ εἰς τὴν Ρωσίαν. Εἰς τοὺς λαοὺς τούτους πάντοτε τὸ ἀρχικὸν τῆς λέξεως βουγᾶς προφέρεται ὡς b. Εἰς πλείστας περιφερείας τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ εἰς ὁλόκληρον τὴν Θρᾴκην, εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐπίσης καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν, ὁ ἐπιβήτωρ βοῦς ἀπελάμβανε καὶ ἐξακολουθεῖ ἀπολαμβάνων μεταξὺ τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν, ἐξαιρετικῶν τιμῶν καὶ προνομίων. Θεωρεῖται ὡς ἱερὸς βοῦς, ὡς ζῷον τὸ ὁποῖον οὐδεὶς δύναται νὰ θίξῃ, περιβάλλεται δὲ μὲ σεβασμὸν καὶ τιμὰς αἱ ὁποῖαι ἐκφεύγουν τῶν ὁρίων τοῦ σεβασμοῦ, τὸν ὁποῖον δύναται ὁ σύγχρονος πεπολιτισμένος ἄνθρωπος νὰ τρέφῃ εἰς ἓν ζῷον. Ἔχει πᾶσαν ἐλευθερίαν κινήσεως· οἱαδήποτε ἀγροζημία προξενουμένη ἀπὸ τὸν ταῦρον θεωρεῖται μὴ γενομένη, ἐπ' οὐδεμιᾷ δὲ αἰτίᾳ θανατοῦται. Εἰς τὰς χριστιανικὰς ἀγροτικὰς κοινότητας, ἔνθα ἐπικρατεῖ ἡ λατρεία τοῦ βουγᾶ, τὸ ζῷον ἀνήκει εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἢ τὴν κοινότητα, καὶ ὁ χωρικὸς ὁ ὁποῖος θὰ προσφέρῃ εἰς ταύτας ὡς δῶρον βουγᾶν φροντίζει ἵνα τὸ ζῷον εἶναι ἐκ τῶν ῥωμαλεωτέρων, ἀπὸ ἐκλεκτὸν γένος, καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν λευκότερον εἰς χρῶμα. Ἡ δωρεὰ ἀναγγέλλεται ἀπ' ἐκκλησίας. Ἐπὶ ἑκάστης ἀγέλης βοῶν τοῦ χωρίου ἀντιστοιχεῖ ἕνας βουγᾶς. Ὅταν ἡ ἀγέλη ἔχῃ περισσότερας τῶν 200—300 ἀγελάδων, τότε ἀπαραίτητον νὰ ὑπάρχῃ καὶ δεύτερος βουγᾶς. Τὴν λατρείαν τοῦ βουγᾶ τηροῦν οἱ Τοῦρκοι ἀγρόται μετὰ μεγάλου σεβασμοῦ, οὐδέποτε δὲ σφάζουν τὸν βουγᾶν, ἔστω καὶ ἂν διὰ τῶν κεράτων του φονεύσῃ ἄνθρωπον. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ κατ' ἔτος (9 Μαρτίου) τελουμένη εἰς τὴν Μαγνησίαν τῆς Μ. Ἀσίας, ἥτις θεωρεῖται ἱερὰ πόλις τῶν Τούρκων, ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τοῦ ἱεροῦ ταύρου, ἥτις καλεῖται παρὰ τοῖς Τούρκοις «Μισὶρ γιορτοῦ» (=Αἰγυπτιακὴ ἑορτή). Ἡ ἑορτὴ γίνεται ἐναλλὰξ εἰς τὰ τζαμιὰ *Ὀσμανιὲ* καὶ *Μουρατιέ*, τὰ ὁποῖα εἶναι παλαιαὶ ἑλληνικαὶ ἐκκλησίαι. Κατ' αὐτὴν συγκεντροῦνται οἱ Τοῦρκοι χωρικοὶ τῆς περιφερείας Μαγνησίας καὶ προσφέρουν ἕνα λευκὸν ἄρρενα μόσχον, ὡς βουγᾶν, εἰς τὸ τζαμί. Ἀκολουθεῖ εἶδος διασκεδάσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι ἱερεῖς προσφέρουν εἰς τὰ συγκεντρωθέντα πλήθη γλυκίσματά τινα θεωρούμενα ἐξαιρετικῶς τονωτικὰ τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἡ ὅλη λατρεία τοῦ βουγᾶ, ἡ τηρουμένη μετὰ τοσαύτης πίστεως μεταξὺ τῶν ἀγροτικῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς καὶ τῆς Μ. Ἀσίας, ἴσως ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ ἱεροῦ λευκοῦ βοὸς τῶν Αἰγυπτίων, τοῦ *Ἄπιος*.

Ἡ ὑπόθεσις ἐνισχύεται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι κατὰ τὰς γενομένας ἐσχάτως ἀνασκαφὰς εἰς Ἄρμαντ τῆς Αἰγύπτου ἀνεκαλύφθησαν τὰ ἐρείπια ἀρχαίου ναοῦ, ὅστις, κατὰ τοὺς αἰγυπτιολόγους, ἀπετέλει κέντρον τῆς λατρείας τοῦ ἱεροῦ ταύρου *βοῦχις* (ἑτέρα ὀνομασία τοῦ Ἄπιος). Αἱ ἀναγνωσθεῖσαι ἱερογλυφικαὶ ἐπιγραφαὶ ἀναφέρουν ὅτι ὁ ἐν λόγῳ ναὸς ἐκτίσθη περὶ τὸν ΙΕ΄ π. Χ. αἰῶνα, καὶ ὅτι ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος καὶ ἄλλοι βασιλεῖς προσέφερον θυσίας εἰς τὸν ἱερὸν βοῦχιν. Κ. ΦΑΛΤΑΪΤΣ

βουγάστωρ (ὁ)· ὁ ἔχων ὀγκώδη κοιλίαν ἵππος.

βούγγα (ἡ). Παιδιά, καθ' ἣν ὁ παίζων περιστρέφει ταχέως ὀρθογώνιον τεμάχιον σανίδος, ἐξηρτημένον ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου λεπτοῦ σχοινίου, οὗτινος τὸ ἕτερον ἄκρον κρατεῖ διὰ τῆς δεξιᾶς χειρός. Ἐπιτυγχάνεται οὕτω βόμβος ἀρκετὰ ἠχηρὸς καὶ παραπλήσιος πρὸς τὸν τοῦ ἱπταμένου ἀεροπλάνου, ἐκ τοῦ βόμβου δὲ τούτου ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα ἡ παιδιά. Ἐν Ἠπείρῳ λέγεται *βούβα*, ἐν Πόντῳ *βρονταλίδια*, ἐν Κεφαλληνίᾳ *βροντάρα* καὶ ἀλλαχοῦ *βρούζα*. Δ. Ν. Λ.

βούγγαρος (ὁ) (Bungarus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πρωτερογλυφιδῶν*. Τὰ ἑρπετὰ τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τοῦ μακροῦ κυλινδρικοῦ σώματός των, τῆς πεπιεσμένης ῥάχεώς των, δι' ἐξαγωνικῶν κερατίνων πλακῶν κεκαλυμμένης, τῆς ᾠοειδοῦς, πεπιεσμένης κεφαλῆς των, τοῦ ἀμβλέος ῥύγχους των καὶ τῶν εὐρέων ῥωθωνικῶν τρημάτων των. Τὸ γένος περιλαμβάνει τρία εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἰάβας καὶ τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν. Τὴν ἡμέραν κρύπτονται ὑπὸ τὰς πέτρας καὶ κατὰ τὴν νύκτα ἐξέρχονται τῆς κρύπτης των. Γενικῶς τρέπονται εἰς φυγὴν ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἐὰν ὑποστῶσιν ἐπίθεσιν, ἐπιπίπτουσιν ἐπ' αὐτῶν καὶ ἐπιφέρουσιν ἐπικίνδυνα δήγματα. Κοινότερον εἶδος εἶναι ὁ *βούγγαρος ὁ ζωνοφόρος* (Bungarus fasciatus), ὅστις διακρίνεται ἐκ τῶν μεγάλων, πλατειῶν, μελανῶν καὶ κιτρίνων ἐναλλάξ, λωρίδων, ἃς φέρει κατὰ τὰ πλάγια τοῦ σώματος. Τρέφεται ἐκ μικρῶν θηλαστικῶν καὶ βατραχίων. Ἀπαντᾷ ἐν Ἰάβᾳ καὶ Σουμάτρᾳ. Τὰ δήγματα τοῦ βουγγάρου προξενοῦσι πόνους καὶ ἐξοίδησιν εἰς πλείστας δὲ περιπτώσεις καὶ γενικωτέραν παράλυσιν τοῦ δηχθέντος μέρους. Δ. Ν. Π.

βουγδομμάτης (ὁ) *[Βοτ.]* Μία τῶν κοινῶν ὀνομασιῶν τοῦ φυτοῦ *ἄμπελος ἡ οἰνοφόρος* (Vitis vinifera). Δ. Ν. Π.

βουγενὴς (ὁ, ἡ), —*ὲς* (τό)· ὁ ἐκ βοὸς γεννηθείς.

Βουγιανός. Στρατηγὸς Βυζαντινὸς τοῦ Ι΄ καὶ ΙΑ΄ αἰῶνος. Διατελῶν «*κατεπάνω*», ἤτοι στρατηγὸς διοικητής, τῆς Κάτω Ἰταλίας ἐπὶ Βασιλείου Β΄ τοῦ Βουλγαροκτόνου, κατεπολέμησε τοὺς εἰς Ἀπουλίαν (νῦν Puglie) εἰσβαλόντας τῷ 1018 Νορμανδοὺς κτλ. τυχοδιώκτας, τοὺς προσκληθέντας ὑπὸ τοῦ ἐκ Βάρης (Bari) ἐπαναστάτου Μέλ, εἶτα δὲ καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ ἰδίου Μὲλ προσκληθέντα αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Ἐρρῖκον Β΄, συμπράττοντα καὶ τοῦτον μετὰ τῶν Νορμανδῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου Β΄ (1025) ὁ Βουγιανὸς ἀνεκλήθη εἰς Βυζάντιον ὑπὸ τοῦ ἀναλαβόντος τὴν ἀρχὴν Κωνσταντίνου Η΄ (1025—1028). Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βουγιὲ (Vouillé) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τῆς Βιέννης, πρὸς τὰ ΒΔ τῆς Πουατιέ, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπέχει περὶ τὰ 28 χιλ. Κάτ. 1570. Κατὰ τοὺς νεωτέρους ἱστορικοὺς τὸ χωρίον τοῦτο κατέχει τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως Vocladis, ὅπου ὁ βασιλεὺς τῶν Φράγκων Κλόβις ὁ Α΄ κατενίκησε τὸν βασιλέα τῶν Βισιγότθων Ἀλάριχον τὸν Β΄, τῷ 507 μ. Χ.

Ὁ Κλόβις ἀποφασίσας νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν νότιον Γαλατίαν ἀπὸ τῆς κατοχῆς τῶν Βησιγότθων ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Ἀλαρίχου καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ δεχθῇ τὴν μάχην, πρὶν καταφθάσουν αἱ ἐξ Ἱσπανίας ἐνισχύσεις καὶ ὁ πενθερός του Θεοδώριχος. Τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀλαρίχου ἦσαν ὑπέρτερα, ἀλλ' οἱ Φράγκοι, φανατισθέντες καὶ ὑπὸ τῶν θρησκευτικῶν ἀρχηγῶν, οἵτινες ἐξῆψαν τὸ μῖσος αὐτῶν κατὰ τῶν αἱρετικῶν ἀρείων, ἐκ τῶν ὁποίων ἔβριθον αἱ τάξεις τῶν Βησιγότθων, ἐπέπεσαν μεθ' ὁρμῆς κατ' αὐτοῦ καὶ κατήγαγον περιφανῆ νίκην. Ὁ Ἀλάριχος προσπαθῶν νὰ συγκρατήσῃ τοὺς φεύγοντας πολεμιστάς του, προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου Κλόβιος καὶ ἐφονεύθη. Κατὰ τοὺς χρονικογράφους τῆς ἐποχῆς, ἐκ τῆς ἐπακολουθησάσης σφαγῆς ἐδημιουργήθησαν βουνὰ ὁλόκληρα πτωμάτων. Ἡ νίκη αὕτη ἐξησφάλισε τὴν κυριαρχίαν τῶν Μεροβιγγιανῶν ἐπὶ τῆς Ἀκουιτανίας. —Μ.

Βούγιος (Bugius) *[Μυθολ.]*. Κελτικὸς θεὸς γνωστὸς ἐξ ἐπιγραφῆς ἐκ τῶν ἐρειπίων παλαιοῦ φρουρίου ἐν Tarquinpole τῆς Λοθαριγκίας. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βουγιούκας, *Γεώργιος Π.* Ἕλλην μηχανικός, υἱὸς τοῦ *Παναγιώτου Βουγιούκα* (βλ. κατ.). Ἐγεννήθη τῷ 1878. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ πολυτεχνείῳ Ἀθηνῶν, εἰργάσθη δὲ μετὰ ταῦτα ὡς μηχανικὸς εἰς τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρείου καὶ εἰς τὰ ὑδραυλικὰ ἔργα τοῦ δήμου Ἀθηναίων.

Ἀπὸ τοῦ 1901 εἰσῆλθεν εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1911 διηύθυνε τὰ ἔργα ἐπισκευῆς τῶν ἀνακτόρων μετὰ τὴν πυρκαϊὰν τοῦ 1909. Κατὰ τὰ ἔτη 1913 καὶ 1914 προσελήφθη καὶ ὑπηρέτησεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ σιδηροδρόμων καὶ τῷ 1915 εἰς τὸ τμῆμα τῶν μακεδονικῶν σιδηροδρόμων τοῦ ὑπουργείου τῆς Συγκοινωνίας, εἰς ὃ παρέμεινε μέχρι τοῦ 1923. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἐτοποθετήθη γενικὸς διευθυντὴς τῶν σιδηροδρόμων τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους μέχρι τοῦ 1925, ὁπότε ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὑπουργείου τῆς Συγκοινωνίας ὡς διευθυντὴς τῆς ὑπηρεσίας τῶν σιδηροδρόμων.

Ἀντεπροσώπευσε τὴν Ἑλλάδα εἰς πολλὰ σιδηροδρομικὰ συνέδρια καὶ διαιτησίας. Ἐδημοσίευσε μελέτας, ἰδίᾳ ἐπὶ σιδηροδρομικῶν θεμάτων, ὧν ἄξιαι ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι: «Δευτερεύουσαι τάσεις σιδηρῶν δικτυωμάτων» (1911) καὶ «Ἐπὶ τῆς χρήσεως 1923—1924 τῶν σιδηροδρόμων τοῦ κράτους» (1924). Ἐφιλοπόνησεν ἐπίσης καὶ ἐξέδωκε διὰ τῆς βιβλιοθήκης Μαρασλῆ (1906) μετάφρασιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν τοῦ ἔργου τοῦ Γερμανοῦ γεωλόγου καθηγητοῦ δρος Ριχ. Λεψίου «Γεωλογία τῆς Ἀττικῆς», περιέχουσαν καὶ ἑλληνικὴν ὀνοματολογίαν μετ' ἐπεξηγήσεων πολλῶν γεωλογικῶν, ὀρυκτολογικῶν καὶ παλαιοντολογικῶν ὅρων. Γ. Κ. Γ.

— **Βουγιούκας**, *Παναγιώτης*. Ἕλλην στρατιωτικὸς καὶ μεταλλειολόγος - ὀρυκτολόγος. Ἐγεννήθη τῷ 1818 εἰς Σμύρνην. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Καποδίστρια ἱδρυθεῖσαν στρατιωτικὴν σχολὴν γενόμενος ἀξιωματικός. Ἀπεστάλη κατόπιν εἰς Γερμανίαν, ὅπου ἐπεδόθη εἰς μελέτας ἐπὶ τῆς γεωλογίας, ὀρυκτολογίας καὶ μεταλλευματολογίας. Ἐπανελθὼν ἐκεῖθεν τῷ 1846 διωρίσθη διευθυντὴς τῶν ὀρυχείων Μήλου καὶ Νάξου, μελετήσας τότε πρῶτος καὶ ἐφαρμόσας μέτρα πρὸς ἐπιστημονικὴν ἐξόρυξιν καὶ ἐκμετάλλευσιν τῆς σμύριδος. Τῷ 1859 διωρίσθη ὀρυκτολόγος τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν καὶ μετὰ ταῦτα διευθυντὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου καὶ Σφραγιστηρίου, ἀπὸ δὲ τοῦ 1874 ἐπιθεωρητὴς τῶν μεταλλείων. Ὡς

Digitized by Google

τοιοῦτος ἐφρόντισε διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρείου, κατήρτισε τοὺς πρώτους νόμους περὶ μεταλλείων, συλλογὰς ὀρυκτῶν καὶ μαρμάρων τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔγραψεν ἐπιστημονικάς τινας μελέτας περὶ τῶν ὀρυκτῶν τῆς χώρας. Ἐπισυμβάσης κατὰ τὸ ἔτος 1866 τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἡφαιστείου τῆς Θήρας, ἀπετέλεσε μέλος τῆς ἐπιστημονικῆς ἀποστολῆς, ἡ ὁποία ἀπεστάλη ἐπιτοπίως πρὸς μελέτην τῶν ἡφαιστειακῶν φαινομένων. Ἀντεπροσώπευσε τέλος τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν ἐν Βιέννῃ παγκόσμιον ἔκθεσιν τοῦ 1873. Ἀπέθανεν ἐν Φαλήρῳ τῷ 1899 φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου τοῦ μηχανικοῦ, εἰς ἡλικίαν 81 ἐτῶν. Γ. Κ. Γ.

Βουγιοὺκ-δερὲ *[Γεωγρ.]*· βλ. Βαθυρρύαξ.

Βουγιουκλῆς, ***Τριαντάφυλλος***. Πολεμιστὴς ἀνδρεῖος, κατὰ Φιλήμονα (τόμ. Γ' σ. 83), ἐκ Λεβαδείας, μετασχὼν τῷ 1821 μετὰ τοῦ Διάκου τῆς ἐφόδου κατὰ τοῦ φρουρίου τῆς Λεβαδείας. Γνώστης τῶν ἀτραπῶν ὡδήγησε τοὺς Ἕλληνας διὰ νυκτὸς μέχρι τοῦ ὑψηλοτέρου σημείου, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἔγιναν ἀντιληπτοὶ ὑπὸ τῶν πολιορκουμένων καὶ πληγωθέντος τοῦ Βουβιουκλῆ ὑπεχώρησαν. Τὴν ἐπομένην ὅμως οἱ Ἀλβανοὶ συνεννοηθέντες μετὰ τοῦ Διάκου παρέδωκαν τὸ φρούριον. Τ. Χ. Κ.

βούγλωσσον (τὸ) (Anchusa) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βουγλωσσωδῶν*, ὅπερ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων *ἄγχουσα*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι πόαι διετεῖς, κεκαλυμμέναι ὑπὸ σκληρῶν τριχῶν, μὲ βλαστὸν ὕψους 40 - 50 ἑκατοστομέτρων, μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, λογχοειδῆ ἢ ἐπιμήκη, καὶ κατὰ τὴν περιφέρειάν των τριχωτά. Τὰ ἄνθη εἶναι ἀρκετὰ μεγάλα, χρώματος κυανοῦ ἢ ὑπερύθρου καὶ κατὰ καταληκτικοὺς βότρυς διατεταγμένα. Ὁ καρπὸς εἶναι ἀχαίνη. Τὸ εἶδος περιλαμβάνει περὶ τὰ 30 εἴδη, πάντα ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν. Γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *βούγλωσσον τὸ ἰταλικὸν* (Anchusa italica), τὸ ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου ὑπὸ τὸ ὄνομα *βούγλωσσον* καὶ παρ' ἡμῖν κοινὸν ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, ὡς *βοϊδόγλωσσα, βούγλωσσο, μουδόγλωσσο, μουχλοῦτσι* κτλ. *Βούγλωσσον τὸ φαρμακευτικὸν* (Anchusa officinalis), *βούγλωσσον τὸ ἀγάρδειον* (Anchusa Agardi) καὶ *βούγλωσσον τὸ ἀκρωτηριανὸν* (Anchusa capensis). Πάντα ἀπαντῶσι καὶ παρ' ἡμῖν· τὸ τελευταῖον καλλιεργεῖται ὡς καλλωπιστικόν. Δ. Ν. Π.

Βούγλωσσον τὸ φαρμακευτικόν.
[Α=ἄνθος. Β=καρπός.]

βουγλωσσώδη (τὰ) (Buglosidae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Εἶναι πόαι ἢ θάμνοι ἰθαγενεῖς τῶν εὐκράτων χωρῶν ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων. Τινὰ τούτων εἶναι φαρμακευτικὰ καὶ ἕτερα καλλωπιστικά. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη, ὧν γνωστότερα τά: *ἀλκάνα* (Alkanna), *βούγλωσσον* (Anchusa), *ἔχιον* (Echion), *ἡλιοτρόπιον* (Heliotropium), *καρδιαγωγὸν* (Borago), *κορδία* (Cordia), *κυνόγλωσσον* (Cynoglossum), *λιθόσπερμον* (Lithospermun), *μυοσοτὶς* (Myosotis), *ὄνοσμα* (Onosma), *πνευμονικὴ* (Pulmonaria), *σύμφυτον* (Symphitum), *ταχύσπερμον* (Asperugo), κ.τ.λ. Δ. Ν. Π.

Βουγόμυλος *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Μπουγομήλα.

βουγόνατος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων χονδρά, οἱονεὶ βοός, γόνατα.

βουγοῦλος (ὁ) (Bugulus) *[Ζῳολ.]*. Γένος βρυοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *χηλοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βικελλαριδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο διακρίνεται ἐκ τῶν ἑξῆς χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων: Ζῳάριον εὐθύ, πολυκλαδωτόν, ἐπίμηκες καὶ στοματικὸν ἄνοιγμα περιεστραμμένον κατὰ τὸ ἄκρον του. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

βούγρανον (τὸ) (Bugranum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν*. Εἶναι πόαι ἢ θάμνοι μὲ φύλλα μετὰ παραφύλλων καὶ ἄνθη μασχαλιαῖα. Στήμονες 10 μονοδελφεῖς. Καρπὸς κάψα περιλαμβάνουσα μικρὸν ἀριθμὸν σπερμάτων. Τὸ γένος περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη, ὧν γνωστότερα τά: *βούγρανον τὸ ἀκανθῶδες* (Bugranum spinosum). Ἔχει ὕψος ἀπὸ 30—90 ἑκατοστομέτρων μὲ κλάδους ἀκανθωτοὺς καὶ ἄνθη ὑπέρυθρα ἢ λευκά. Ἀπαντᾷ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. *Βούγρανον τὸ ἀρχαϊκὸν* (Bugranum antiquorum). Διακρίνεται ἐκ τῆς ῥίζης του, ἥτις ἔχει πικρὰν γεῦσιν καὶ εἶναι χρήσιμος εἰς τὴν φαρμακευτικήν. Τὸ ἀφέψημα ταύτης ἐνδείκνυται ὡς διουρητικόν. *Βούγρανον τὸ τῶν ἀγρῶν* (Bugranum arvensis). Ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην. Δ. Ν. Π.

Βούγρανον τὸ ἀκανθῶδες.

βοὺδ (Wood, ὀρθ. πρόφ. *γοὺντ*) *[Μεταλλ.]*. Κρᾶμα βισμουθίου λίαν εὔτηκτον, ἀποτελούμενον ἐκ 4 μερῶν βισμουθίου, 2 μολύβδου, 1 κασσιτέρου καὶ 1 καδμίου. Ἐνῷ δὲ τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὸ μέταλλα τήκονται πάντα εἰς θερμοκρασίας μεταξὺ 231°,8 (κασσίτερος) μέχρι 327° (μόλυβδος), τὸ κρᾶμα βοὺδ τήκεται εἰς θερμοκρασίαν μόνον 60°.5. Ἐκτὸς τῆς χρήσεως εἰς διδακτικὰ πειράματα (βλ. λ. *εὐτηξία*) τὰ εὔτηκτα κράματα βισμουθίου χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν κατασκευὴν νομισμάτων, εἰς τὴν στερεοτυπίαν, ὡς συντηκτικαὶ ἀσφάλειαι δι' αὐτόματον ἄνοιγμα κρουνῶν πυρκαϊᾶς κ. τ. λ.

Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

Βούδα (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Τὸ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως κείμενον τμῆμα τῆς **Βουδαπέστης** (βλ. λ.).

— **Βούδα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον σχηματίζον τὸ ἀνατολικὸν καὶ δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι κέρας (πλάτ. 39°50'½ Β, μῆκ. 25°14' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1659: Lemnos island καὶ 1661: Port Mudros) τοῦ λιμένος *Μούδρου* τῆς Λήμνου. Σ. Ε. Λ.

Βούδα-*Γκαγυὰ* (Bouddha Gayâ) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις ἐν τῇ ἰνδικῇ ἐπαρχίᾳ τῆς *Βεγγάλης*, κειμένη δέκα χιλιόμετρα ἀπὸ τῆς πόλεως *Γκαγυᾶ*. Εἶναι τὸ ἱερώτερον προσκύνημα τῶν Βουδιστῶν, διότι εἰς τὸν τόπον τοῦτον ὁ *Σάκυα-Μούνι* ἐγένετο Βούδας (βλ. λ.), ἔτυχε δηλαδὴ τῆς ὑψίστης ἠθικῆς ἀπολυτρώσεως. Ἐνταῦθα πιθανῶς, ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ Βούδα, ἠγέρθη *στούπα*, ἤτοι βωμός, ἐπισκευασθεὶς κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα π. Χ. ὑπὸ τοῦ βασιλέως *Ἀσόκα* καὶ ἀνοικοδομηθεὶς κατὰ τὸν Β' αἰῶνα π. Χ. Ὁ βωμὸς οὗτος εἶναι ἓν τῶν ὑπεροχωτέρων μνημείων τῆς ἰνδικῆς τέχνης, θεωρούμενος ὡς ἀριστούργημα γλυπτικῆς. Τῷ 1884 ἀνῳκοδομήθη ἐπὶ τῇ βάσει σχετικῆς περιγραφῆς, γενομένης τῷ 644 μ. Χ., ὑπὸ τοῦ Κινέζου βουδιστοῦ *Χιουὲν-Τσάγγ*. Παρὰ τὸ ἐν λόγῳ μνημεῖον ὑπάρχουν ἐρείπια, ἅτινα κατὰ τὴν λαϊκὴν παράδοσιν ἀνήκουν εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ βασιλέως Ἀσόκα, καὶ λίμνη ἱερά.

— **Βούδα *Καπάλα*** (Buddha Kapâla). Δαιμονιώδης μορφὴ ἀποδιδομένη εἰς τὸν Βούδαν (βλ. λ.) παρὰ τὴν σχετικὴν θρησκευτικὴν παράδοσιν, ὑπὸ τῶν βουδιστῶν τῆς Θιβετίας καὶ τοῦ Νεπάλ. Ὁ *Βούδα-Καπάλα* ἀπεικονίζεται μὲ τέσσαρας χεῖρας ἐνόπλους, ὀρχούμενος καὶ λακτίζων διὰ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς αὐτοῦ παρακειμένην σορόν, ἐνῷ ἡ *Σάκτι*, θεὰ προσωποποιοῦσα τὴν ζωήν, τὸν ἐναγκαλίζεται διὰ τῶν τεσσάρων βραχιόνων της.

— **Βούδα-*Λᾶ*** (Bouddha-La = *ὄρος τοῦ Βούδα*) *[Γεωγρ.]*. Οὕτω καλεῖται μεμονωμένον σύμπλεγμα τριῶν λόφων, καλουμένων *Μάρπο-Ρί*, *Διὰγκ-Ρὶ* καὶ *Πάγκμο-Ρὶ* καὶ κειμένων ἐν μέσῳ τῆς κοιλάδος τῆς *Λάσσας*, εἰς ἀπόστασιν 1500 μέτρων ἀπὸ τῆς πόλεως, ἀπὸ τῆς ὁποίας χωρίζεται διὰ τοῦ *Κὶτσοῦ*, παραποτάμου τοῦ Τσὰγκ-Πό. Ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου λόφου τοῦ Μάρπο-Ρὶ ὑψοῦται μεγαλοπρεπῶς τὸ περίφημον ἀνάκτορον τῶν *Δαλάϊ-Λάμας*, ὅπερ συνήθως καλεῖται ἀνάκτορον *Ποτάλα*. Τὸ κτίριον τοῦτο, ὅπερ εἶναι συγχρόνως φρούριον, ἀνάκτορον, μονὴ καὶ ναός, ᾠκοδομήθη τῷ 1643 ὑπὸ τοῦ πέμπτου Δαλάϊ-Λάμα *Γκαβὰγκ-Μπλοτζὰμ* ἐπὶ τῶν ἐρειπίων παλαιοῦ ἀνακτόρου, κτισθέντος τῷ 630 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ *Σρὸγκ-τσὰν-γκὰμ-πὸ* ἢ πιθανώτερον τῷ 758 ὑπὸ τοῦ *Χρὶ-σρὸγκ-ντὲ-τσάν*.

Συνίσταται δὲ ἐκ τοῦ κυρίου τετραορόφου κτιρίου ἔχοντος ὕψος 100 μέτρων καὶ ἀποληγοντος εἰς δόμον, ἐπικαλυπτόμενον ὑπὸ ἀπεύθου χρυσοῦ, καὶ ἐξ ἄλλων οἰκοδομημάτων, ἐπὶ τῶν στεγῶν τῶν ὁποίων εὑρίσκονται μικρὰ ἐπίχρυσα κωδωνοστάσια, μνημεῖα ἐγερθέντα πρὸς τιμὴν τῶν θανόντων Δαλάϊ-Λάμας. Τὸ ἐν λόγῳ ἀνάκτορον ἐμπεριέχει, ὡς λέγεται, ἀμυθήτους θησαυρούς, πλησίον δ' αὐτοῦ ὑπάρχουσι 10,000 κελλία, κατοικούμενα ὑπὸ τῶν *Λάμας*. Α. Δ.

Βούδαια *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἰνδικὴ πόλις ἐπὶ τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ (*Πτολ.* 7. 1. 61).

Βουδαῖος (Budaeus). Γάλλος φιλόλογος· βλ. Μπουντέ.

Βουδαπέστη (Budapest). Πρωτεύουσα τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς κομιτείας Πὲστ-Πίλις-Σόλι-Κὶσ-Κούν.

— *[Γεωγρ.]* Ἡ *Βουδαπέστη* κεῖται ἑκατέρωθεν τοῦ Δουνάβεως (βόρ. πλάτ. 47° 25', ἀνατ. μῆκ. 19° 5') εἰς ὕψος 100 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Τὸ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ τμῆμα τῆς πόλεως καλεῖται *Βούδα* καὶ κεῖται εἰς τὰς ὑπωρείας τῶν Καρπαθίων, τὸ δ' ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὀνομάζεται *Πέστη* καὶ ἐκτείνεται εἰς τὴν πεδινὴν χώραν. Τὸ κλῖμα τῆς Βουδαπέστης εἶναι εὔκρατον. Ἡ μέση θερμοκρασία κυμαίνεται κατὰ τὸν χειμῶνα μεταξὺ +10° καὶ —3°, 9, ἡ ὑψίστη δὲ κατὰ τὸ θέρος (Ἰούλιον) θερμοκρασία δὲν ὑπερβαίνει τοὺς 22°. Οἱ κάτοικοι ἀνέρχονται εἰς 928.996, ἐξ ὧν 837.858 εἶνε Μαγυάροι, 60.428 Γερμανοὶ καὶ 14.011 Σλοβάκοι. Ἀπὸ ἀπόψεως θρησκεύματος κατανέμονται ὡς ἑξῆς: 548.721 καθολικοί, 101.124 διαμαρτυρόμενοι, 10.065 ὀρθόδοξοι καὶ 215.512 Ἰουδαῖοι. Οἱ λοιποὶ ἀνήκουσιν εἰς διαφόρους χριστιανικὰς αἱρέσεις. Ἡ πόλις διαιρεῖται εἰς τὰ ἑξῆς δέκα μεγάλα διαμερίσματα: *Μπάρ, Βιζιβάρος, Οὔιλακ, Ὂ-Βούδα* (ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως) *Μπολβάρος, Λιποτβάρος, Τερεζβάρος, Ἐρτσεμπετβάρος, Φερεντσβάρος* καὶ *Καϋμπάνα* (ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς). Τὰ διαμερίσματα ταῦτα καταλαμβάνουσιν ἔδαφος 194 τετρ. χλμ. Ὁ Δούναβις διασχίζει τὴν πόλιν ἐπὶ ἐκτάσεως 15 χιλιομέτρων.

Ἡ Βουδαπέστη παρουσιάζει διπλῆν ὄψιν. Ἡ Βούδα, ἕδρα τῶν μεγιστάνων καὶ τῶν εὐγενῶν, εἶναι ἤρεμος, εὑρίσκονται δ' ἐν αὐτῇ πολλὰ δημόσια κτίρια, ἐν οἷς τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον καὶ τὰ διάφορα ὑπουργεῖα. Τοὐναντίον ἡ Πέστη, εἰς τὴν ὁποίαν συγκεντροῦται καὶ διεξάγεται τὸ ἐμπόριον, εἶναι θορυβωδεστάτη. Ἡ πόλις ἔχει θαυμασίας λεωφόρους καὶ ὁδούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται ἡ *«Προκυμαία τῆς Πέστης»*, κατὰ μῆκος τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, ἔχουσα μῆκος 8.602 μέτρων. Εἰς τὴν λεωφόρον ταύτην καὶ τὰς παρόδους της εὑρίσκονται τὰ μεγαλύτερα καὶ ἀριστοκρατικώτερα ξενοδοχεῖα καὶ ἑστιατόρια τῆς Βουδαπέστης. Τὸ δίκτυον τῶν ὁδῶν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς πόλεως ἀρχίζει ἀπὸ τῆς πλατείας *Ἀντουάνα*, ἐκτείνεται πρὸς τὸ μουσεῖον, τὴν συνοικίαν *Καρόλου* καὶ *Βάϊτσεν* καὶ τερματίζεται παρὰ τὸν πρὸς δυσμὰς τῆς πόλεως σιδηροδρομικὸν σταθμὸν εἰς τὴν *Μεγάλην Λεωφόρον* (Νάγκυ-Κόρουτ). Ἡ λεωφόρος αὕτη διασταυροῦται ὑπὸ ὡραίων καὶ νέων ὁδῶν, ὡς *Λεοπόλδου* (Lipot Korut), *Θηρεσίας* (Terez Korut), *Ἰσαβέλης* (Erzsebet Korut) καὶ *Ἰωσὴφ* (Jozsef Korut). Ἐκ τῶν ὁδῶν τούτων ἐξορμῶνται αἱ μεγάλαι πάροδοι *Οὐλλόερ, Κερεπεσὲρ* καὶ *Ἀντράσσυ*. Ἡ τελευταία, χάρις εἰς τὰ ἐπ' αὐτῆς εὑρισκόμενα μνημειώδη οἰκοδομήματα, εἶναι μία τῶν ὡραιοτέρων πανοραματικῶν ἀπόψεων τῆς Πέστης. Ὁδηγεῖ εἰς τὴν *Ὀκτάγωνον πλατεῖαν* καὶ τὴν *Κορόντ*, ἤτοι *Στρογγύλην πλατεῖαν*, περιβαλλομένην ὑπὸ μεγαλοπρεπῶν κτιρίων. Ἐν Βούδᾳ ἀξιομνημόνευτοι εἶναι αἱ πλατεῖαι τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου* καὶ τῆς *Ἁγίας Τριάδος*, ἐν δὲ τῇ Πέστῃ ἡ τοῦ *Πετόφι* καὶ τῆς *Ὁρκωμοσίας* (Esküter), ὀνομασθεῖσα οὕτως ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐν ἔτει 1867 γενομένης στέψεως τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Ἰωσήφ. Τὰ διάφορα διαμερίσματα τῆς πόλεως συνδέονται πρὸς ἄλληλα διὰ γεφυρῶν. Ἐξ αὐτῶν ἡ καλουμένη *Γέφυρα τῶν Ἀλύσεων*, κατασκευασθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἄγγλων μηχανικῶν Τιερναίϋ καὶ Κλὰρκ ἐν ἔτει 1849, εἶναι μία τῶν ἀξιολογωτέρων γεφυρῶν τοῦ κόσμου. Ἔχει μῆκος 390 μ. καὶ πλάτος 12 μ. Ἡ γέφυρα αὕτη ἀπολήγει εἰς σήραγγα μήκους 350 μέτρων, ἥτις διασχίζει τὴν συνοικίαν Φέστουγκσμπεργ. Ἡ γέφυρα τῆς *Μαργαρίτας* ἔχει μῆκος 566 μέτρων, πλάτος 17 καὶ ὕψος 18. Κατασκευασθεῖσα ἐν ἔτει 1876 ἐπεξετάθη μέχρι τῆς ὁμωνύμου νησῖδος (1900). Ἀξία μνείας εἶναι ἐπίσης ἡ γέφυρα τοῦ *αὐτοκράτορος Ἰωσὴφ* (1896), συνδέουσα τὴν Βούδαν μετὰ τῆς Πέστης. Ἡ τῆς *Ὁρκωμοσίας*, ἐγκαινιασθεῖσα τῷ 1901, ἔχει τόξον 290 μέτρων. Ἐκ τῶν πάρκων τῆς πόλεως ἀξιόλογον εἶναι τὸ ΒΑ αὐτῆς κείμενον *Βαροσλίγκετ* (=ἄλσος τῆς πόλεως), ἐν ᾧ ὑπάρχει ὁ ζῳολογικὸς κῆπος καὶ τὸ μέγαρον τῆς ἐκθέσεως βιομηχανικῶν προϊόντων. Ἡ νησὶς τῆς *Ἁγίας Μαργαρίτας*, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἐκ τῆς ἁγίας Μαργαρίτας, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως Μπέλα τοῦ Δ', ἥτις κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἵδρυσεν ἐκεῖ μοναστήριον, οὗτινος σῴζονται τὰ ἐρείπια, καλύπτεται ὑπὸ θαυμασίων πάρκων. Ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως ὑψοῦται τὸ ὄρος *Μπλόκσμπεργ* (235 μ.), ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται φρούριον καὶ ἀνάκτορον, ὑπολείμματα ὀχυρᾶς πόλεως καταστραφείσης τῷ 1398, πρὸς νότον δὲ τοῦ ὄρους τούτου τὸ προάστειον *Κέλενφολντ*. Εἰς τὸ βάθος διακρίνονται ὑψηλὰ ὄρη μὲ τὸ πανόραμα τοῦ *Ἀουβίγκελ* καὶ μὲ κοιλάδας γραφικάς. Ἀπὸ τοῦ *Σβάμπεμπεργ*, ὀνομασθέντος οὕτως ἐκ τοῦ συντάγματος τῶν Σουαβῶν, ὅπερ ἐν ἔτει 1686 προέβη εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Βούδας, ἡ θέα εἶναι αὐτόχρημα φαντασμαγορική. Εἰς τὰς ὑπωρείας τῶν παρὰ τὴν Βουδαπέστην ὀρέων καὶ πέριξ τῶν ὀχθῶν τοῦ Δουνάβεως ὑπάρχουν θερμαὶ πηγαί.

Λόγῳ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν θρησκειῶν, εἰς ἃς εἶναι κατανεμημένοι οἱ κάτοικοι, ὑπάρχουσιν εἰς τὴν οὐγγρικὴν πρωτεύουσαν πολλαὶ ἐκκλησίαι. Τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ὁ ἐφημεριακὸς ναὸς τοῦ *Ἁγίου Ματθίου*, ἡ οἰκοδόμησις τοῦ ὁποίου, ἀρξαμένη ἐπὶ τῆς βασιλείας Μπέλα τοῦ Δ' κατὰ

Digitized by Google

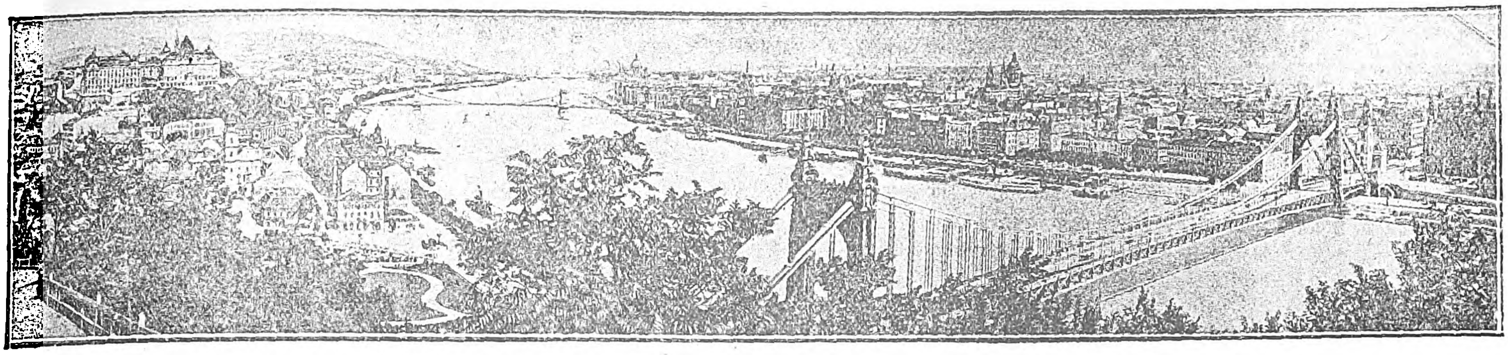

Πανοραματικὴ ἄποψις τῆς Βουδαπέστης.

τὸν ΙΓ' αἰῶνα, ἐπερατώθη τὸν ἑπόμενον. Κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατοχὴν τῆς πόλεως μετεβλήθη εἰς τζαμίον, ἀνεκαινίσθη δὲ τῷ 1896 ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Σουλέκ. Τὸ κωδωνοστάσιον αὐτοῦ ἔχει ὕψος ὀγδοήκοντα μέτρων, οἱ δ' ἐσωτερικοὶ τοῖχοί του κοσμοῦνται ὑπὸ θαυμασίων εἰκόνων. Ὅλως ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον παρέχουν τὸ παρεκκλήσιον τοῦ *Λορέτο* μὲ τὸν μαρμάρινον ἀνδριάντα καὶ τὴν πανοπλίαν τοῦ βασιλέως Ματθία Κορβίνο (1515) καὶ ἕτερον παρ' αὐτό, ἐν ᾧ ὑπάρχει μνημεῖον μαρμάρινον τοῦ βασιλέως Μπέλα τοῦ Γ' (1169) καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Ἄννης τῆς ἐξ Ἀντιοχείας. Ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τούτῳ ἐγένετο ἐν ἔτει 1867 ἡ στέψις τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Ἰωσὴφ ὡς βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας. Ἄλλη μεγαλοπρεπὴς ἐκκλησία τῆς Βουδαπέστης εἶναι ἡ βασιλικὴ τοῦ διαμερίσματος Λιποτβάρος, ὁ θόλος τῆς ὁποίας ἔχει ὕψος 96 μέτρων. Ἐκ τῶν παλαιοτέρων ἐκκλησιῶν εἶναι ἡ τῆς Πέστης, ἡ οἰκοδόμησις τῆς ὁποίας, ἀρξαμένη τῷ 1580, ἐτερματίσθη μόλις τῷ 1726· παρουσιάζει σύμμεικτον ρυθμόν, ἤτοι γοτθικὸν καὶ ἐκδεδηλωμένον μπαρρόκ. Ἡ ἐκκλησία τῆς *Φρουρᾶς* εἶναι γοτθικοῦ ρυθμοῦ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος καὶ περιέχει τὸ μνημεῖον Ἀνδρέου τοῦ Γ'. Ἄξιοι μνείας εἶναι ἐπίσης ὁ ναὸς τῆς *Ἁγίας Ἰσαβέλλης* μὲ τὸ ἄγαλμα τῆς Ἰσαβέλλης, βασιλίσσης τῆς Οὐγγαρίας, καὶ ὁ τῆς *Καρδίας τοῦ Ἰησοῦ*. Ἐκ τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν διακρίνονται ἡ τῶν Ἑλλήνων ὀρθοδόξων, ἡ τῶν διαμαρτυρομένων, τῶν πρεσβυτεριανῶν καὶ τῶν οὐνιτῶν. Ὑπάρχει ὡσαύτως ἐν Βουδαπέστῃ ἑβραϊκὴ συναγωγὴ ὡς καὶ τουρκικὸν τζαμίον, ἡ διατήρησις τοῦ ὁποίου ἐπεβλήθη διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Κάρλοβιτς (1669).

Ἐκ τῶν δημοσίων κτιρίων ἀξιοθέατον εἶναι τὸ ἐν Βούδᾳ βασιλικὸν ἀνάκτορον (Kiralyi-Palota), οἰκοδομηθὲν ὑπὸ τῆς Μαρίας Θηρεσίας τῷ 1771 καὶ ἀνακαινισθὲν μεγαλοπρεπέστατα τῷ 1894. Ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλου ἀριθμοῦ δωματίων καὶ αἰθουσῶν, ἐν αἷς διακρίνεται ἡ αἴθουσα τοῦ θρόνου, ὅπου ἐγίνετο ἄλλοτε ἡ τελετὴ ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν βουλευτικῶν περιόδων· ἐν αὐτῇ ἀπόκεινται τὰ ἐθνόσημα τοῦ κράτους, μεταξὺ δ' αὐτῶν καὶ τὸ στέμμα τοῦ ἁγίου Στεφάνου. Τὸ μέγαρον τῆς Οὐγγρικῆς βουλῆς εἶναι κολοσσιαῖον κτίριον γοτθικοῦ ρυθμοῦ παρακμῆς, οἰκοδομηθὲν ἀπὸ τοῦ 1883—1902 κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ γνωστοῦ ἀρχιτέκτονος Στάϊντλ. Κοσμεῖται ὑπὸ ἐνενήκοντα ἀνδριάντων τῶν βασιλέων τῆς Οὐγγαρίας ἀπὸ τοῦ Ἄρπαντ μέχρι Φερνάνδου τοῦ Γ' καὶ ὑπὸ ἄλλων μνημείων, ἐγερθέντων πρὸς τιμὴν διαφόρων Οὔγγρων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν. Τὸ δικαστικὸν μέγαρον (Igazsàgügyi Palota) εἶναι κτίριον οἰκοδομηθὲν κατὰ τὸν ἀρχιτεκτονικὸν ρυθμὸν τῆς Ἀναγεννήσεως ἐπὶ τῇ βάσει σχετικοῦ σχεδίου τοῦ Χάουσμαν. Ὁ πυλών, στηριζόμενος ἐπὶ ἓξ θαυμασίως λελαξευμένων κιόνων, φέρει ἅρμα συρόμενον ὑπὸ τριῶν ἵππων, καὶ ἄγαλμα ἐκ χαλκοῦ, ἔργον τοῦ Σέννυε, ἀπεικονίζον τὴν Δικαιοσύνην. Ἡ μεγάλη κλῖμαξ κοσμεῖται ὑπὸ ἄλλου ἀγάλματος τῆς Δικαιοσύνης καὶ ὑπὸ πολλῶν πινάκων τοῦ Λότζ. Ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Πέστης διακρίνεται διὰ τοὺς ὡραίους μαρμαρίνους κίονας τῆς εἰσόδου της. Ἡ αἴθουσα τῶν συνεδριάσεων κοσμεῖται ὑπὸ τῶν περιωνύμων πινάκων τοῦ Λιγκέτι, ἀπεικονιζόντων οὐγγρικὰ τοπία. Εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν ὑποδοχῶν ὑπάρχουν θαυμάσιαι τοιχογραφίαι τοῦ Λότζ, παριστῶσαι σκηνὰς ἐκ τῆς οὐγγρικῆς ἱστορίας. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἐπίσης ἡ αἴθουσα τοῦ Γκαῖτε μὲ θαυμασίαν προσωπογραφίαν τοῦ ποιητοῦ. Ἐν αὐτῇ εὑρίσκονται πολλὰ χειρόγραφα καὶ ἄλλα ἀντικείμενα σχετικὰ πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσίν του. Ἡ «Redoute Municipal» (=αἴθουσα χορῶν τοῦ Δήμου), οἰκοδομηθεῖσα τῷ 1865, εἶναι κτίριον ρωμανομαυριτανικοῦ ρυθμοῦ. Τὴν εἴσοδον δ' αὐτῆς κοσμοῦν τοιχογραφίαι τοῦ Τὰν καὶ τοῦ Λότζ, παριστῶσαι οὐγγρικοὺς θρύλους. Ἐπίσης ὡραῖα κτίρια εἶναι τὸ μέγαρον τῶν Ἀντιπροσωπειῶν, ἡ Βασιλικὴ Αὐλή, τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον, τὸ Τελωνεῖον, τὸ μέγαρον τῶν Ἀπομάχων, τὸ Ταχυδρομεῖον καὶ Τηλεγραφεῖον, τὸ παλαιὸν μέγαρον τῶν ἀπομάχων, τὸ παλαιὸν μέγαρον τῆς Βουλῆς, τὸ πανεπιστήμιον, τὰ ὑπουργεῖα Ἐθνικῆς Ἀμύνης, Γεωργίας καὶ Δικαιοσύνης, τὸ Θησαυροφυλάκιον τοῦ Κράτους, τὸ Νοσοκομεῖον τῆς Φρουρᾶς, ὁ σταθμὸς τῶν Οὐγγρικῶν σιδηροδρόμων, τὸ Μουσεῖον Βιομηχανίας, τὸ Ἰνστιτοῦτον τοῦ πρίγκιπος Ἐστεράζυ, τὸ Διδασκαλεῖον. Τὰ θέατρα τῆς Βουδαπέστης ἔχουν ἔκδηλον ἐθνικὸν χαρακτῆρα· αἱ ἐν αὐτοῖς παραστάσεις δίδονται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν οὐγγρικήν. Ἀξιολογώτερον εἶναι τὸ Βασιλικὸν Μελοδραματικὸν Θέατρον (Magyar Kiralyi Operahaz), τὸ Ἐθνικὸν (Nemzeti Szinhaz), τὸ Δημοτικὸν (Nepsinhaz) καὶ τὸ τῶν Κωμῳδιῶν (Vigsinhaz).

Ἐκ τῶν μνημείων τῆς πόλεως τὴν πρώτην θέσιν κατέχει τὸ ἐγερθὲν ἐπὶ τῇ χιλιετηρίδι τῆς ἱδρύσεως τοῦ οὐγγρικοῦ βασιλείου. Συνίσταται ἐκ μιᾶς στήλης, ὕψους 39 μέτρων, φερούσης ἄγαλμα τοῦ ἀρχαγγέλου *Γαβριήλ*. Ἡ βάσις τῆς στήλης ἀποτελεῖ ἡμικυκλικὸν πυλῶνα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται δέκα τέσσαρες ἀνδριάντες Οὔγγρων βασιλέων. Ἐξ ἴσου ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ μνημεῖον τοῦ *Ἁγίου Γεράρδου*, σμιλευθὲν τῷ 1902 ὑπὸ τοῦ Γιάγκοβιτς. Εἰς τὸ πεδίον τοῦ Ἄρεως ὑπάρχει ἀναμνηστικὸν μνημεῖον τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος τῶν ἐτῶν 1848 καὶ 1849. Ἔναντι τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου ὑψοῦται ὁ ἀνδριὰς τοῦ ποιητοῦ *Ἀράνυϊ*, ἔργον τοῦ Στόμπλ, εἰς τὸν παρακείμενον δὲ δημόσιον κῆπον εὑρίσκονται αἱ προτομαὶ τῶν ποιητῶν *Μπερσένυϊ*, *Κιφαλούντι* καὶ *Κατσίνσκυ*: Τὸ περιώνυμον κοιμητήριον *Κερεπὲς* κοσμεῖται ὑπὸ τῶν μεγαλειωδῶν μνημείων τοῦ κόμιτος Μπεττυάνυϊ, τοῦ Κοσσοὺθ καὶ τοῦ γλύπτου Ἴσο. Ἔμπροσθεν τοῦ βουλευτηρίου εὑρίσκεται ὁ ἀνδριὰς τοῦ κόμιτος *Ἰουλίου Ἀντράσσυ*, ἐφίππου, ἔργον τοῦ γνωστοῦ γλύπτου Τζάλα. Δόκιμα ἔργα τέχνης εἶναι ἐπίσης οἱ ἐξ ὀρειχάλκου ἀνδριάντες τοῦ Μπέτλεν Γκαμπόρ, πρίγκιπος τῆς Τρανσυλβανίας, τοῦ Στεφάνου Μποκσκάϋ καὶ τοῦ Νικολάου Τζρίνυϊ, ὑπερασπιστοῦ τῆς Σιγκετβάρ.

Ἐν Βουδαπέστῃ ὑπάρχουσι τὰ ἑξῆς μουσεῖα: τὸ *Μουσεῖον τῆς Ἀκαδημίας* ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσήφ, οἰκοδομηθὲν τῷ 1864 ὑπὸ τοῦ Στύλερ. Περιέχει πινακοθήκην, βοτανικὰς συλλογὰς καὶ βιβλιοθήκην ἐξ 150.000 τόμων. Τὸ *Μουσεῖον Βιομηχανίας*, πλησίον τῶν κλινικῶν τοῦ πανεπιστημίου, περιέχει πλουσιωτάτην συλλογὴν ἐξ ἐπίπλων, ἀγαλμάτων, ἔργων τέχνης ἐξ ὀπτῆς γῆς, ἐλεφαντόδοντος κ.τ.λ. Τὸ *Ἐθνικὸν Μουσεῖον* (Nemzeti Muzeun) εἶναι περιώνυμον διὰ τὰς ἐν αὐτῷ θαυμασίας συλλογὰς οὐγγρικῶν ὅπλων καὶ λαβάρων, ἀντικειμένων τῆς λιθίνης καὶ ὀρειχαλκίνης ἐποχῆς, ὅπλων καὶ ἐργαλείων, ἀνηκόντων εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἐπιδρομῆς τῶν βαρβάρων, ὅπλων ἐνδόξων ἀνδρῶν (Πέτρου τοῦ Μεγάλου, τοῦ Οὐνυάδη κ.τ.λ.). Εἰς τὸ μουσεῖον τοῦτο εὑρίσκεται τὸ στέμμα Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, πλεῖστα κειμήλια σχετιζόμενα πρός τε τὴν παλαιὰν καὶ τὴν νέαν ἱστορίαν τῆς Οὐγγαρίας, βιβλιοθήκη ἐκ 400.000 τόμων καὶ συλλογαὶ Φυσικῆς Ἱστορίας. Τὸ *Μουσεῖον Γεωργίας* (Maguar Kirelyi Mezögazdasagi Muzeum), οἰκοδομηθὲν τῷ 1904 ἐντὸς τοῦ Βαροσλίγκεϊ, περιέχει περιφήμους ἀγρονομικάς, ζῳοτεχνικάς, ὑδραυλικὰς καὶ οἰνολογικὰς συλλογάς. Τὸ *Μουσεῖον Ὡραίων Τεχνῶν* (Szepmüvészeti Muzeum), οἰκοδομηθὲν τῷ 1905 ὑπὸ τοῦ Σικεντζὲκ καὶ τοῦ Χέρτζογ, ἐμπεριέχει 900 πίνακας, περὶ τὰς 70.000 χαλκογραφίας καὶ 3.000 ἰχνογραφήματα. Τὸ μουσεῖον τοῦτο παρέχει ὅλως ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον, χάρις εἰς τὰς ἐν αὐτῷ συλλογὰς φιλοτεχνημάτων Οὔγγρων πριμιτίφ, ὡς καὶ πολλῶν ἔργων μεγάλων Φλαμανδῶν, Ἰταλῶν καὶ Ἱσπανῶν καλλιτεχνῶν.

Ἐκ τῶν βιβλιοθηκῶν, τινὲς τῶν ὁποίων συγχρόνως χρησιμεύουσι καὶ ὡς ἀρχεῖα τοῦ κράτους, κυριώτεραι εἶναι: Ἡ *Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη*, συνισταμένη ἐκ 400.000 τόμων καὶ 500.000 χειρογράφων, ἡ τοῦ *Βασιλικοῦ Πανεπιστημίου* (272.689 τόμ. καὶ 2,049 χειρόγραφα), ἡ τῆς *Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν* (15,000 τόμοι, 2.417 χειρόγραφα), ἡ *Δημοτικὴ* (75.000 τόμοι), ἡ τοῦ *Πολυτεχνείου* (85.932 τόμ.) καὶ ἡ τῆς *Θεολογικῆς Ἀκαδημίας* τῶν Διαμαρτυρομένων (35.000). Ἐν Βουδαπέστῃ ὑπάρχουσιν ὡσαύτως αἱ ἑξῆς σχολαί: Πανεπιστήμιον ἱδρυθὲν τῷ 1635 ἐν Τιρνάου καὶ μεταφερθὲν τῷ 1784 ἐν Πέστῃ, χημεῖον, πολυτεχνεῖον μὲ πλουσίας συλλογὰς καὶ μὲ πολλὰ ἐργαστήρια, ἀνωτάτη ἐμπορικὴ σχολή, ἐν ᾗ διδάσκονται καὶ ἀνατολικαὶ γλῶσσαι, πολλαὶ κατώτεραι ἐμπορικαὶ σχολαί, ἀνώτερον διδασκαλεῖον, τρία κατώτερα, ἀνώτερον παρθεναγωγεῖον κτλ. Ἐν τῇ πόλει ἐκδίδονται 25 ἡμερήσιαι ἐφημερίδες, ἐξ ὧν δύο γερμανιστί, καὶ 400 περιοδικά. Λειτουργοῦν ἀφ' ἑτέρου ἐν αὐτῇ δύο φρενοκομεῖα, θαυμασίως ὠργανωμέναι ἰδιωτικαὶ κλινικαὶ καὶ σανατόρια, δύο οἶκοι τυφλῶν, δέκα ὀρφανοτροφεῖα, δύο γηροκομεῖα, βρεφοκομεῖα κτλ. Ἡ Βουδαπέστη εἶναι σπουδαιοτάτη ἀγορὰ σι-

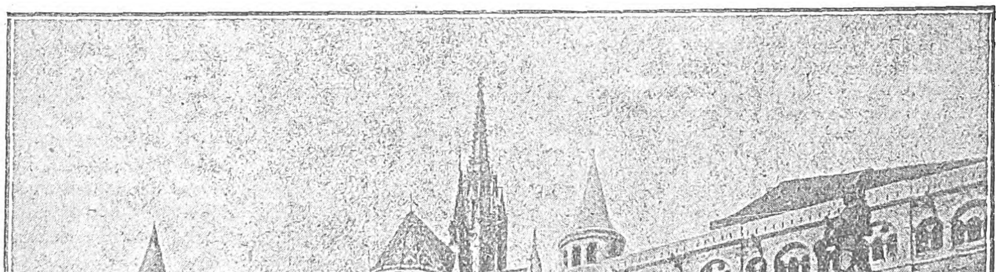

Βουδαπέστη: *Τὸ φρούριον τῶν Ἁλιέων.*

Digitized by Google

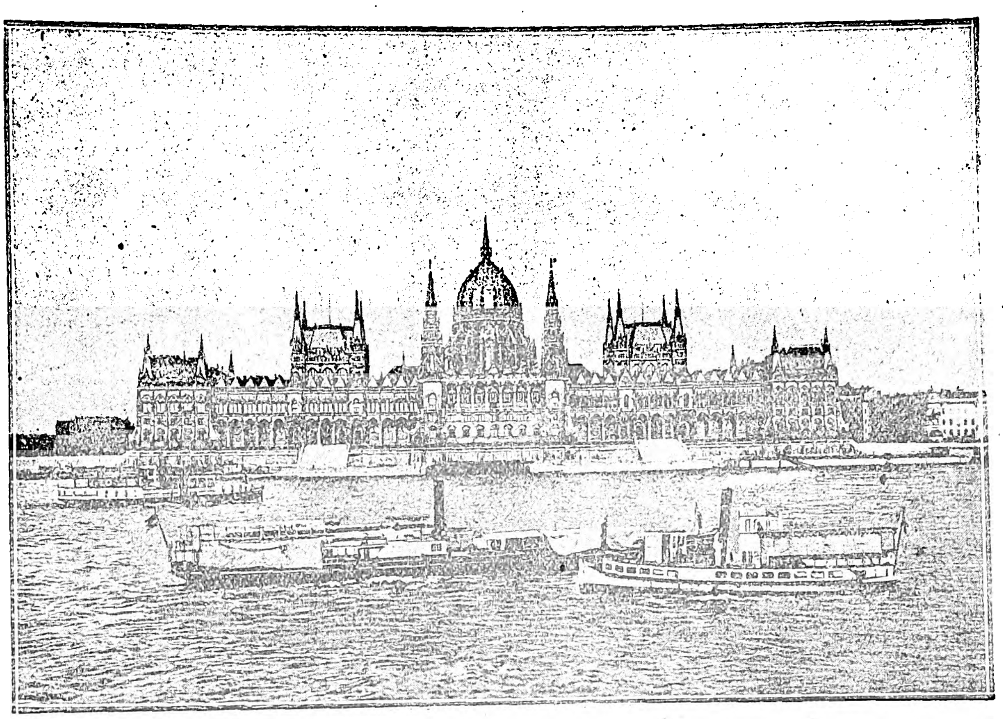

Βουδαπέστη: *Τὸ κοινοβούλιον.*

τηρῶν καὶ ἀλεύρων. Ἀκμαία εἶναι ἐπίσης ἐν αὐτῇ ἡ βιομηχανία ζύθου καὶ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ἡ ὑφαντουργία, ἡ μεταλλουργία καὶ ἡ βιομηχανία εἰδῶν ναυπηγίας. Ἄρτιον δίκτυον σιδηροδρόμων, κέντρον τοῦ ὁποίου τυγχάνει ἡ πόλις αὕτη, βοηθεῖ μεγάλως τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἐμπορίου. Ἀφ' ἑτέρου ἡ Βουδαπέστη εἶναι ἓν τῶν σπουδαιοτέρων ναυτιλιακῶν κέντρων τοῦ Δουνάβεως. Ἔχει δύο λιμένας, οἵτινες οὐδέποτε πήγνυνται, μὲ πολυαρίθμους ἀποθήκας. Ἡ πόλις ἔχει πολλὰς μεταλλικὰς πηγάς, ἐξ ὧν κυριώτεραι εἶναι: αἱ νοτίως τοῦ Μπλόκομπεργ, τὸ ὕδωρ τῶν ὁποίων, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Χουνιάντυ Γιάνος*, χρησιμεύει ὡς καθαρτικὸν φάρμακον· αἱ ἑκατέρωθεν τοῦ Δουνάβεως θερμαὶ πηγαὶ (ὑψίστη θερμοκρασία 61°,2, τοῦ δ' ἐν Μπαροσλίγκετ ἀρτεσιανοῦ φρέατος βάθους 970 μέτρων 73°,8) καὶ αἱ σιδηροῦχοι ψυχραὶ παρὰ τὴν ἀριστερὰν τοῦ ποταμοῦ ὄχθην. Τὸ πόσιμον ὕδωρ παρέχει δεξαμενὴν περιεκτικότ. 240.000 κ. μ.

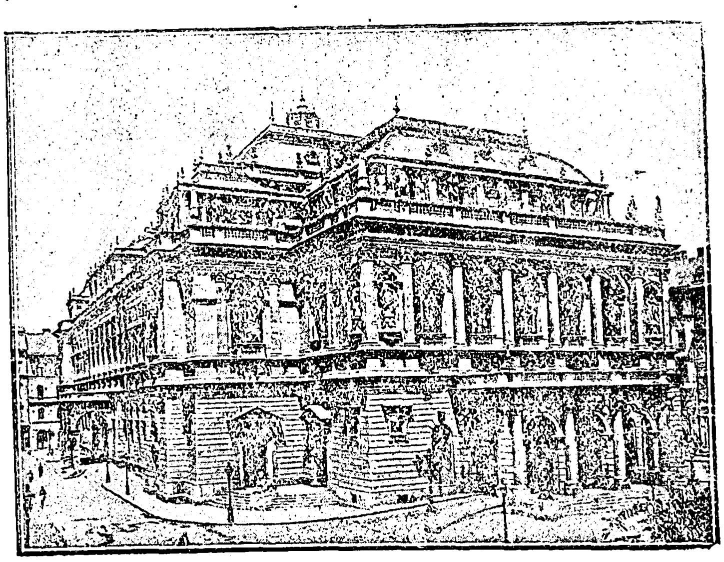

Βουδαπέστη: *Ἡ ὄπερα.*

Ἡ Βουδαπέστη, ἐκτὸς τῶν ἀνωτάτων δημοσίων ἀρχῶν εἶναι ἕδρα γενικοῦ καθολικοῦ βικαριάτου, ὀρθοδόξου σερβικῆς ἐπισκοπῆς καὶ ἀνωτέρας ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς διαμαρτυρομένων. Αἱ δημοτικαὶ τῆς πόλεως ἀρχαὶ ἀπαρτίζονται ἐξ ἑνὸς δημάρχου, ἑνὸς ἀντιδημάρχου, ὀκτὼ δημοτικῶν συμβούλων καὶ ἑνὸς πρωτονοταρίου.

Ὁ θυρεὸς τῆς Βουδαπέστης παριστᾷ εἰς βάθος ἐρυθροῦ χρώματος, διασχιζόμενον ὑπὸ κύματος ἀργυρόχρου, ἀπεικονίζοντος τὸν Δούναβιν, δύο πύργους, ἐξ ὧν ὁ μὲν πρὸς τὰ ἄνω ἔχει ἕνα θόλον καὶ μίαν πύλην, ὁ δὲ πρὸς τὰ κάτω τρεῖς θόλους καὶ δύο πύλας.

— [ΙΣΤΟΡ.] Κατὰ τὸ ἔτος 150 μ. Χ. οἱ Ρωμαῖοι ἵδρυσαν ἐν τῇ περιφερείᾳ Ὄ-Βούδα στρατιωτικὴν ἀποικίαν, τὸ *Ἀκουῖγκον* (Aquincum), ὅπερ ὑπῆρξε πρωτεύουσα τῆς παλαιᾶς Πονωνίας καὶ ἕδρα τοῦ βασιλέως τῶν Οὕννων Ἀττίλα, κατὰ τὴν παράδοσιν. Ἀρπὰντ ὁ κατακτητής, καταλαβὼν τὴν πόλιν, κατῴκησεν ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ Ἀττίλα καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του ἐτάφη πλησίον αὐτοῦ. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀρπὰντ ἡ Βούδα ἐξειλίχθη εἰς γερμανικὴν πόλιν καὶ κατέστη ἕδρα Γερμανοῦ διοικητοῦ (1156). Ἡ *Πέστη* ἱδρύθη ὑπὸ Ἰσμαηλιτῶν καὶ ἐμπόρων γερμανικῆς καὶ βουλγαρικῆς καταγωγῆς. Ἐν ἔτει 1241 κατεστράφη ὑπὸ τῶν Ταρτάρων καὶ τῶν Μογγόλων. Ὁ Μπέλα Δ' ἔκτισεν αὐτὴν ἐκ νέου, τῆς ἐχορήγησε δικαιώματα ἐλευθέρας πόλεως καὶ ἐγκατεστάθη ἐν αὐτῇ, συγχρόνως δ' ὠχύρωσε τὴν *Βούδαν*. Οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον τὴν Πέστην τῷ 1351, ἀλλὰ διετήρησαν ἐπὶ μικρὸν χρόνον τὴν ἐπ' αὐτῆς κυριαρχίαν των. Λουδοβῖκος ὁ Μέγας παρεχώρησεν εἰς αὐτὴν χάρτην ἐλευθεριῶν, ὁ δὲ Σιγισμοῦνδος ἀνῳκοδόμησε τὸ φρούριον τῆς Βούδας καὶ ἵδρυσεν ἐν αὐτῇ ἀνωτέραν σχολήν. Κατὰ τὸ 1413 συνεκροτήθη ὁ περίφημος «Κῶδιξ Ὄφεν» (Ofener Rechtsbuch· *Ὄφεν* εἶναι τὸ γερμανικὸν ὄνομα τῆς Βούδας), ὅστις ὑπῆρξεν ἡ πηγὴ τῆς νομοθεσίας τῶν σημαντικωτέρων γερμανικῶν πόλεων τῆς Οὐγγαρίας.

Ὁ βασιλεὺς αὐτῆς Ματθίας Κορβίνο κατέστησε τὴν πόλιν προπύργιον τῆς χώρας, συγχρόνως δὲ ὠχύρωσε καὶ τὴν Πέστην, ἥτις μέχρι τῆς ἐποχῆς του εἶχε δευτερεύουσαν στρατιωτικὴν σημασίαν.

Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μοὰτς (1526), ἡ Βούδα περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Σουλεϊμὰν ὁ Α' μετέβαλε κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς ἐρείπια καὶ τέφραν μέρος τῆς πόλεως, παρέδωσε δὲ τὸ φρούριον αὐτῆς εἰς τὸν Σαπόλυα, βοϊβόδαν τῶν Σιμπενμπούργκεν καὶ πολέμιον Φερδινάνδου τοῦ Α'. Ἐν ἔτει 1541 ὁ Σουλεϊμὰν κατέλαβεν ἐκ νέου τὴν πόλιν διὰ προδοσίας καὶ αἰφνιδιαστικῶς. Ἡ Βούδα ὑπῆρξε θέατρον ἐπιδρομῶν καὶ καταστροφῶν κατὰ τὰ ἔτη 1541, 1542, 1551, 1598—1599, 1602 καὶ 1684, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἡ Πέστη περιῆλθεν εἰς κατάστασιν κωμοπόλεως ἀσημάντου. Ὁ Κάρολος τῆς Λωρραίνης κατέκτησεν ἐν ἔτει 1686 ἀμφοτέρας τὰς πόλεις, αἵτινες, χάρις εἰς τὸν γερμανικὸν καὶ σερβοβουλγαρικὸν ἀποικισμόν, ἤρξαντο ἀναθάλλουσαι. Τῷ 1703 Λεοπόλδος ὁ Α' ἀπένειμεν εἰς τὴν Βούδαν ἐκ νέου τὸ προνόμιον ἐλευθέρας πόλεως. Ἐπὶ τῆς βασιλείας Καρόλου τοῦ ΣΤ' ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτὴν ἀνώτεραι δικαστικαὶ ἀρχαί. Ἰωσὴφ ὁ Β' ἐκόσμησε τὴν Πέστην δι' ὡραίων οἰκοδομημάτων καὶ μετέφερεν εἰς αὐτὴν τὸ ἐν Βούδᾳ πανεπιστήμιον. Ἡ Πέστη ἤκμασεν ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ἀρχιδουκὸς Ἰωσήφ, ὅστις ᾠκοδόμησε τὸ μουσεῖον, τὸ ἐθνικὸν θέατρον καὶ τὴν πολυτεχνικὴν σχολήν. Τῷ 1838 ὁ Δούναβις πλημμυρήσας ἐπήνεγκεν εἰς τὴν πόλιν μεγάλας καταστροφάς. Τῷ 1847 ἡ Δίαιτα τοῦ Πρεσβούργου μετέφερεν εἰς τὴν Πέστην τὴν ἕδραν τῆς Βουλῆς καὶ τὰ ὑπουργεῖα, κατὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848 ἐγκατεστάθη ἐκεῖ ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις. Τὸν Μαΐον τοῦ 1849 ἡ Βούδα κατελήφθη ὑπὸ τῶν *Χονβέντς* (Οὔγγρων ὑπερασπιστῶν τῆς χώρας). Τὸν Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους τὸ φρούριον αὐτῆς ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ρώσων, οἵτινες παρέδωσαν αὐτὸ εἰς τοὺς συμμάχους των Αὐστριακούς, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἤδη καταλάβει καὶ τὴν Πέστην. Μετὰ τὴν στέψιν τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσὴφ (1867), ἡ Πέστη ἐγένετο πρωτεύουσα τῆς Οὐγγαρίας καὶ ἕδρα τῆς κυβερνήσεως. Τῷ 1872 ἡ Βουλὴ ἐκήρυξε τὴν ἕνωσιν τῶν δύο πόλεων, Βούδας καὶ Πέστης. Τῷ 1896 ἐτελέσθη ἐν Βουδαπέστῃ ὁ ἑορτασμὸς τῆς χιλιετηρίδος τοῦ οὐγγρικοῦ βασιλείου. (Περὶ τῶν ἐν τῇ οὐγγρικῇ πρωτευούσῃ λαβόντων χώραν γεγονότων μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον βλ. Οὐγγαρία.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Gerloczy-Dulacska*, «Ἡ Βουδαπέστη καὶ τὰ περίχωρα» (Οὐγγρ. 3 τόμ. 1879). — *Havas*, «Die Altertümer von Budapest und Umgebung» (9 τόμ. 1925). — *Krücken*, «Budapest in Wort und Bild». - *Peisner*, «Ἡ Βουδαπέστη κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα» (1900, οὐγγρ.). — *Romer*, «Dasalte Pest» (1873). — *Rupp*, «Τοπογραφία καὶ ἱστορία τῆς Βουδαπέστης καὶ τῶν περιχώρων της (1868, οὐγγρ.) —*Salomon*, «Ἱστορία τῆς Βουδαπέστης» 1878 —1885, οὐγγρ.) —*Thirring* «Illustrierter Führer von Budapest».

Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

Βουδάρια */Παραλ. Γεωγρ./.* Νησίον τῆς Πάρου ἐν τῷ «Στενῷ τῶν 14 ποδῶν» («Fourteen-feetpass»: πλάτ. 37°02' Β., μῆκ. 25°06' Α., χάρτ. ἀγγλ. 1837*: Paros and Naxos'. Ἐπίσημον γνώρισμα εἰς τοὺς διαπλέοντας τὸ δύσπλουν τοῦτο στενόν.

Σ. Ε. Λ.

Βούδας ἢ ***Βούδδας*** (Buddha). Ἐκ τῆς ἰνδικῆς ρίζης *budh*, σημαινούσης ἐπίστασθαι, γνωρίζειν· ὁ πεφωτισμένος, ὁ ἀφυπνισθείς. Τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἀπεδόθη ὡς κυριώτερον ἐπωνύμιον εἰς τὸν ἱδρυτὴν τῆς βουδικῆς θρησκείας *Γοτάμα*.

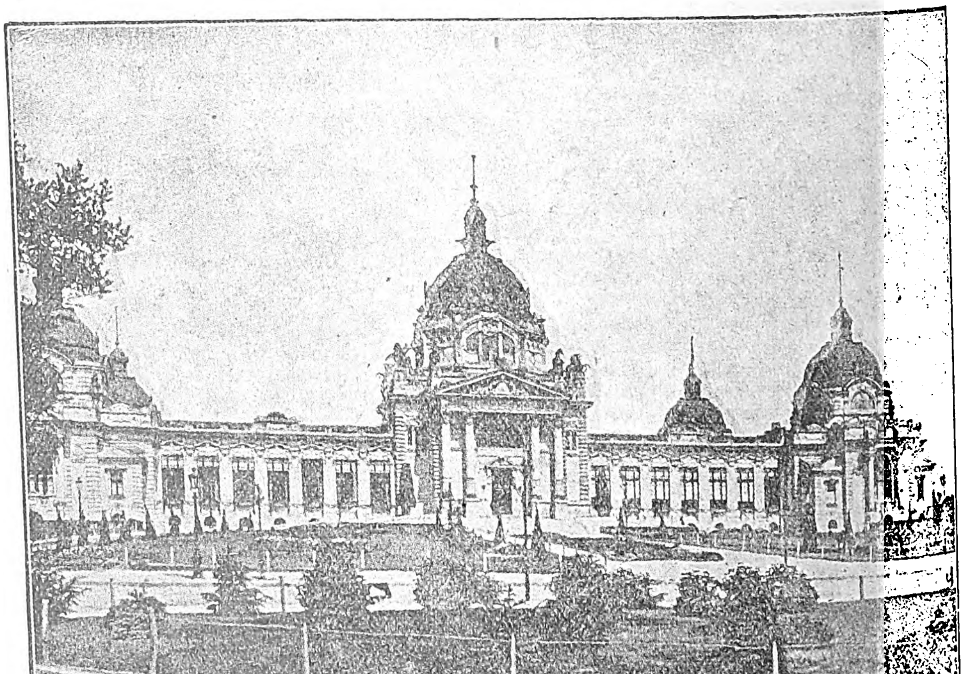

Βουδαπέστη: *Τὰ λουτρὰ Σετσένυ.*

Digitized by Google

—[ΘΡΗΣΚΕΙΟΛ.] Ὁ *Γοτάμα* ἢ *Βούδας*, καταγόμενος ἐκ τῆς φυλῆς τῶν *Σακύα*, καλεῖται συχνὰ καὶ *Σακυαμούνι*, τουτέστιν «ὁ ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Σακύα σοφός», *Γινά*, δηλαδὴ «νικητής», *Μπαγιβὰτ* «ἀξιοσέβαστος» ἢ «ὑπέροχος», *Ταθαγάτα*, «ὁ εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ φωτισμοῦ ἐξικόμενος». Τὴν τελευταίαν ταύτην προσωνυμίαν ἀπονέμει αὐτὸς εἰς ἑαυτόν, ὡς καὶ τὸν τίτλον *Σουγάτα*, ὅστις ἴσα δύναται πρὸς τὸ ἑλληνικὸν «μακάριος».

Ὁ Βούδας ἐγεννήθη περὶ τὰ μέσα τῆς ΣΤ' π.Χ. ἑκατονταετηρίδος ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Νεπάλης καὶ ἐν τῇ πόλει *Καπιλαβάσιου* ἐκ πατρὸς εὐγενοῦς, καλουμένου *Σουδοντάνα*, ἡγεμόνος ἐν τῇ φυλῇ τῶν Σακύας. Ὁ θρῦλος ὁμιλεῖ περὶ γεννήσεως αὐτοῦ ἐν τῷ ἄλσει *Λουμπίνι* (τῷ σημερινῷ Ρουμὶκ-ντεῖ). Ἐνταῦθα εὑρέθη τῷ 1897 ἐν μέσῳ μεγάλου σωροῦ ἐρειπίων ἡμικατεστραμμένη στήλη μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: «Ἐδῶ ἐγεννήθη ὁ ἀξιοσέβαστος». Ἐν ἡλικίᾳ 29 ἐτῶν ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸν κόσμον καὶ τὰς ἀπολαύσεις του καὶ νὰ γίνῃ μέλος μιᾶς τῶν πολυαρίθμων θρησκευτικῶν κοινοτήτων ἢ ἀσκητικῶν ταγμάτων, τὰ ὁποῖα ἦσαν διεσπαρμένα καθ' ὅλας τὰς Ινδίας. Τὸ πρᾶγμα οὔτε πρωτοφανὲς ἦτο, οὔτε μοναδικόν. Πολλοὶ ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ εἰς εὐγενεῖς οἰκογενείας ἀνήκοντες νέοι εἶχον πράξει τὸ αὐτό, ἀκολουθοῦντες περιφήμους ἐπὶ ἁγιότητι διδασκάλους καὶ γινόμενοι ἀσκηταί, ἵνα καταστῶσι μέτοχοι ὑψηλοτέρας γνώσεως καὶ ἀποκτήσωσι δι' αὐτῆς τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν μακαριότητα. Καταλιπὼν κρυφίως τὸν πατρικὸν οἶκον, τὴν σύζυγον καὶ τὸ τέκνον του προσεκολλήθη εἰς γνωστὸν διὰ τὸν ἀσκητικόν του βίον γέροντα, ἵνα ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν αὐτοῦ καταστῇ ἄξιος τῆς ἐν τῇ ἀπαρνήσει τοῦ κόσμου συνισταμένης μακαριότητος. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀφηγεῖται ὁ ἴδιος ὡς ἑξῆς: «Καὶ ἐγώ, ὦ μοναχοί, ὑπεβλήθην μίαν φορὰν εἰς τὴν γέννησιν, ὡς μὴ ἀφυπνισμένος ἔτι, ἀλλὰ ἀγωνιζόμενος ἵνα ἀφυπνισθῶ, καὶ ἐζήτουν ὅ,τι ὑπόκειται εἰς γέννησιν... Τότε μοῦ ἦλθεν ἡ σκέψις: Τί ζητῶ λοιπὸν ὅσα ὑπόκεινται εἰς γέννησιν, εἰς γῆρας, εἰς ἀσθένειαν, εἰς φθοράν, εἰς θλῖψιν, εἰς ρύπον;... Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγου χρόνου, ἐν πλήρει νεανικῇ ἀκμῇ, εὐτυχὴς ἐν ταῖς ἀπολαύσεσι νεανίας, ἀνεχώρησα ἐκ τῆς πατρικῆς οἰκίας μὲ κεκαρμένον τὸν πώγωνα καὶ τὴν κόμην, ρακένδυτος, ἐναντίον τῆς θελήσεως τῶν γονέων μου, ἐν μέσῳ τῶν θρήνων τῶν οἰκείων μου, διὰ νὰ πορευθῶ εἰς τὴν ἔρημον. Περιπλανώμενος ἵνα εὕρω τὰ ἀληθινὰ ἀγαθά, τὴν πρὸς τὴν ὑψίστην εἰρήνην ἄγουσαν ὁδόν, συνήντησα τὸν *Ἄλαρο Κάλαμο* καὶ εἶπον πρὸς αὐτόν: Ἐπιθυμῶ νὰ ζήσω ὡς ἀσκητής, κατὰ τὴν διδασκαλίαν σου καὶ τὰ προστάγματά σου» (πρβλ. *Neumann*, Die Reden G. Buddha). Μὴ ἱκανοποιηθεὶς ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ ἀσκητοῦ τούτου ἐπορεύθη καὶ πρὸς πολλοὺς ἄλλους, ζητῶν τὴν ἀλήθειαν καὶ ὑποβάλλων ἑαυτὸν εἰς αὐστηρὰς στερήσεις καὶ σωματικὰς ποινάς.

«Αἱ χεῖρές μου καὶ οἱ πόδες μου ὡμοίαζον πρὸς ξηρὸν καὶ λεπτὸν κάλαμον συνεπείᾳ τῆς ἐγκρατείας. Ἡ σπονδυλική μου στήλη ἔγινεν ὡς πλεξὶς μὲ τοὺς σπονδύλους ἐξέχοντας, αἱ δὲ πλευραί μου κατέστησαν ὅμοιαι πρὸς τὰς ἐξεχούσας δοκοὺς τῆς στέγης. Οἱ ὀφθαλμοί μου μόλις ἐφαίνοντο εἰς τὸ βάθος τῶν κογχῶν, ὡς μικρὰ καὶ μόλις διακρινομένη φαίνεται ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ὕδατος εἰς τὸ βάθος τοῦ φρέατος... Ἀλλὰ οὔτε ἡ ἄσκησις αὕτη μὲ ὡδήγησε πλησίον τῆς σωτηρίας, τὴν ὁποίαν χαρίζει ἡ ἀληθὴς καὶ σαφὴς γνῶσις. Καὶ διατί; Διότι δὲν εἶχον φθάσει ἀκόμη εἰς τὴν ἁγίαν ἐκείνην σοφίαν, τῆς ὁποίας ἡ κτῆσις ἀποκαλύπτεται ὡς θεία καθαγίασις καὶ ἐπιφέρει τὸν ἀφανισμὸν τοῦ πάθους καὶ τῆς θλίψεως ἐν τῇ φιλοσοφούσῃ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου» (Αὐτόθι). Τέλος ἀπελπίσας καὶ πεισθεὶς ὅτι παρ' οὐδενὸς εἶναι δυνατὸν νὰ μάθῃ τὴν ἀπολυτροῦσαν ἀλήθειαν, ἀπεσύρθη μόνος εἰς τὴν ἔρημον καὶ ἐβυθίσθη εἰς τὰς ἰδίας αὐτοῦ σκέψεις. Μετὰ πολλοὺς ἐσωτερικοὺς ἀγῶνας ἀπεφάσισε νὰ κηρύξῃ εἰς τὸν κόσμον τὴν νέαν γνῶσιν, εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἔφθασεν. «Τὴν ηὗρα τὴν ἀλήθειαν αὐτήν, τὴν ἥσυχον, τὴν πολύτιμον καὶ ἔνδομυχον. Ἡ γενεὰ αὕτη ζητεῖ τὴν ἀπόλαυσιν, ἀγαπᾷ τὴν ἀπόλαυσιν, ἐκτιμᾷ τὴν ἀπόλαυσιν. Ἀλλ' εἰς τοὺς ζητοῦντας τὴν ἀπόλαυσιν εἶναι ἀκατανόητος ἡ σχέσις λόγου καὶ ἀκολουθίας, αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ, ἡ ἐξ αἰτίων γέννησις. Δὲν δύνανται νὰ ἐννοήσουν τὴν κατάπαυσιν τῆς ὑπάρξεως, τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ παντὸς πεπερασμένου, τὴν ἀποξήρανσιν τοῦ πόθου πρὸς τὴν ζωήν, τὸν τερματισμὸν τῆς βουλήσεως, τὴν διάλυσιν, τὴν ἀπόσβεσιν τῆς πλάνης» (Αὐτ.). Ἐπὶ μακρὰ ἔτη κηρύττει εἰς τὰς βορειοανατολικὰς Ἰνδίας τὴν νέαν ἀλήθειαν, περιπλανώμενος πανταχοῦ καὶ ἀποζῶν ἀπὸ τῶν ψιχίων, τὰ ὁποῖα ἡ φιλανθρωπία τῶν κατοίκων ἔρριπτεν εἰς τὸν ἐπαιτικόν του δίσκον. Μεταβαίνων ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἔφθασεν εἰς *Βενάρες*. Οἱ ἐκεῖ μοναχοί, παρὰ τοῖς ὁποίοις εἶχεν ἄλλοτε μαθητεύσει, ὑπεδέχθησαν αὐτὸν διὰ τῶν ἑξῆς λόγων: «Πλησιάζει ὁ ἀσκητὴς *Γοτάμα*, ὁ ἐκπεσὼν τοῦ ἀσκητικοῦ βίου καὶ πλουσίως διάγων. Δὲν θὰ χαιρετήσωμεν αὐτὸν οὔτε θὰ ἐγερθῶμεν, ἵνα ἀποκομίσωμεν τὸν μανδύαν καὶ τὸν δίσκον του. Κάθισμα μόνον θὰ δώσωμεν εἰς αὐτόν· καὶ ἂν θέλῃ, δύναται νὰ καθίσῃ». Ἐν τούτοις ὁ Βούδας κατώρθωσε μετ' ὀλίγον νὰ κερδήσῃ τοὺς μοναχοὺς τούτους ὑπὲρ τῆς διδασκαλίας του καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ὀπαδούς του. Διότι ἐπείσθησαν παρ' αὐτοῦ, ὅτι ἡ σωτηρία ἐπιτυγχάνεται μόνον διὰ τῆς πλήρους ἀρνήσεως τῆς ζωῆς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀπαδῶν του ηὔξανε σὺν τῷ χρόνῳ, βαθμηδὸν δὲ ἀπετελέσθη μοναχικὴ κοινότης, συνισταμένη ἐκ διδασκάλων καὶ μαθητῶν (βλ. λ. **Βουδισμός**), οἵτινες ἔφερον ἴδιον ἔνδυμα καὶ ἐτέλουν ὑπὸ ἰδιαιτέρους κανονισμοὺς καὶ διατάξεις, συντηρούμενοι τῇ φροντίδι τῶν λαϊκῶν μελῶν τῆς νέας αἱρέσεως. Μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων συγκατελέγοντο πολυάριθμοι γυναῖκες, χάριν τῶν ὁποίων ἐπέτρεψεν ὁ Βούδας, μετὰ πολλοὺς ἐνδοιασμούς, τὴν ἵδρυσιν γυναικείου τάγματος. Ἡ ταχεῖα καὶ εὐρυτάτη διάδοσις τῆς διδασκαλίας τοῦ Βούδα καταφαίνεται ἐκ παλαιᾶς τινος εἰδήσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν κατηγόρουν αὐτὸν ὅτι παραπείθει τοὺς γονεῖς ἵνα μὴ γεννῶσι τέκνα. Ἡ δρᾶσις αὐτοῦ ἐξετείνετο εἰς ἀκτῖνα 500 καὶ πλέον χιλιομέτρων, πανταχοῦ δὲ ἱδρύοντο δημόσια ἡσυχαστήρια, ἐν τοῖς ὁποίοις ἐκήρυττε τὴν ὑπ' αὐτοῦ εὑρεθεῖσαν ἀλήθειαν πρὸς τὸν συνωστιζόμενον κόσμον. Ὁ θρῦλος συνδέει πρὸς τοὺς τόπους τούτους τὰ πλεῖστα τῶν θαυμάτων τοῦ διδασκάλου, ὁμιλῶν συγχρόνως περὶ μαθητῶν ἐξ ἡγεμονικοῦ γένους, περὶ πλουσίων ἐμπόρων, οἵτινες ἔγιναν ὀπαδοί του, καὶ περὶ μεγάλου ἀριθμοῦ ἀνθρώπων διψώντων πρὸς γνῶσιν, οἵτινες συνώδευον αὐτὸν κατὰ τὰς ἐπιμόχθους ὁδοιπορίας του. Ὅπως καθ' οὓς χρόνους διήλαυνε τὴν οἰκουμένην ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἔδρων ἐν πάσαις ταῖς πόλεσιν ἐθνικοὶ ἱεροκήρυκες, κυνικοὶ ἠθικοδιδάσκαλοι καὶ ἱερεῖς τῶν διαφόρων θρησκειῶν τῆς Ἀνατολῆς, οὕτω καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Βούδα αἱ Ἰνδίαι ἦσαν πλήρεις περιπλανωμένων καὶ περιοδευόντων κηρύκων θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν δογμάτων. Ὁ Βούδας ἐχρησιμοποίησε τὸ ἔθιμον τοῦτο, ἵνα προσκτήσηται ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρους μαθητάς. Συμφώνως δὲ πρὸς τοὺς κλιματολογικοὺς ὅρους τῆς χώρας, ὁ βίος τοῦ διδασκάλου καὶ τῶν μαθητῶν του ἦτο διαρκὴς καὶ κατ' ἴσα χρονικὰ διαστήματα ἐπαναλαμβανομένη ἐναλλαγὴ δράσεως καὶ ἡσυχίας ἢ μᾶλλον περιοδείας καὶ ἀναπαύσεως. Κατὰ τοὺς μῆνας τουτέστι τῶν ραγδαίων βροχῶν, αἵτινες ἄρχονται ἐκεῖ ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου, ὁ Βούδας ἀπεχώρει εἰς ἡσυχαστήρια μετὰ τῶν μαθητῶν του, ὅπου, κατὰ τὴν παράδοσιν, προσήρχοντο ἡγεμόνες καὶ φιλομαθεῖς ἄνθρωποι, ἵνα ἀκροῶνται τῆς διδασκαλίας του. Μετὰ τὴν πάροδον τῆς περιόδου τῶν βροχῶν ἀνελάμβανε πάλιν ὁ Βούδας τὰς περιοδείας του. Τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν καὶ ὁ γενικὸς θαυμασμὸς τῶν κατοίκων ηὔξανον ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος. Χαρακτηριστικὸς εἶναι ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐχαιρέτων καὶ προσηγόρευον αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι. «Τὸν σεβαστὸν Γοτάμα χαιρετοῦν πανταχοῦ οὕτω πως: Αὐτὸς εἶναι ὁ Ὑπέροχος, ὁ ἅγιος, ὁ παντελῶς ἀφυπνισθείς, ὁ κάτοχος τῆς γνώσεως, ὁ γνώστης τοῦ κόσμου, ὁ ἀπαράμιλλος ὁδηγὸς τῶν ἀνθρώπων, ὁ διδάσκαλος τῶν θεῶν καὶ τῶν θνητῶν. Μᾶς δεικνύει τὸν κόσμον τοῦτον μετὰ τῶν θεῶν του, τῶν Βράχμα, τῶν ἀσκητῶν καὶ τῶν Βραχμάνων, ἀφοῦ πρότερον κατενόησεν ἑαυτὸν καὶ εἰσέδυσεν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύσιν. Κηρύσσει τὴν διδασκαλίαν, τῆς ὁποίας ἡ ἀρχὴ ὁδηγεῖ εἰς τὴν μακαριότητα, τῆς ὁποίας τὸ μέσον φέρει τὴν εὐτυχίαν, τῆς ὁποίας τὸ τέλος χαρίζει τὴν εὐδαιμονίαν... Εὐτυχὴς ὅστις δύναται νὰ ἴδῃ τοιούτους ἁγίους» (*Neumann*, Die Reden G Buddha, τόμ. Α' σ. 451). Ὅπως τὰ ἔτη διαδέχονται ἄλληλα καθ' ὅμοιον τρόπον, οὕτω διήνυε καὶ τὰς ἡμέρας ὁ Βούδας ἐπαναλαμβάνων τὰ αὐτά. Ἐγειρόμενος ὄρθρου βαθέος διελέγετο χρόνον τινὰ μετὰ τῶν μαθητῶν του, ἐξήρχετο ἔπειτα πρὸς ἐπαιτείαν ἀνὰ τὴν πόλιν ἢ τὸ χωρίον, ἀναμένων ταπεινῶς πρὸ ἑκάστης θύρας, ἕως ὅτου δώσουν εἰς αὐτὸν τεμάχιον ἄρτου. Ἐπιστρέφων εἰς τὸ ἡσυχαστήριόν του διήρχετο τὸ ὑπόλοιπον τῆς ἡμέρας ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων μέχρι τοῦ δειλινοῦ, ὅτε ἤρχετο πάλιν τῆς διδασκαλίας πρὸς τοὺς μαθητάς. Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ βίου δὲν ἔχει ἀναντιρρήτως οὐδὲν τὸ ὑψηλόν, ἐν τούτοις ἤσκει μεγίστην δύναμιν ἐπὶ τῶν κατοίκων τῶν Ἰνδιῶν. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων εἰδήσεων, ἃς κατέχομεν, καταφαίνεται ὅτι μέγας ἀριθμὸς οἰκογενειῶν διελύθη, ἄνδρες δὲ καὶ γυναῖκες ἐγκαταλείποντες τὰς οἰκίας των ἠκολούθουν τὸ παράδειγμα τοῦ Βούδα. Διανέμοντες τὰ ὑπάρχοντά των καθίσταντο ἐπαῖται, περιπλανώμενοι ὡς ἐκεῖνος ἢ βιοῦντες ἀσκητικῶς ἐντὸς τῶν δασῶν. Δὲν εἶναι πιθανὸν ὅτι πάντες οὗτοι ὠθοῦντο ὑπὸ βαθυτέρας τινὸς ἀνάγκης πρὸς ἀπολύτρωσιν ἀπὸ τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς. Ἡ μίμησις εἶναι μεγάλη δύναμις, ἀσκοῦσα ἀκαταγώνιστον ἐπίδρασιν. Ἀλλ' ὅμως πολὺ μέρος τῶν ἀνθρώπων τούτων ὡδηγεῖτο ὑπὸ τοῦ πόθου τῆς ἀπὸ παντὸς ἐπιγείου ἀπαλλαγῆς καὶ ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τῆς ἀδιαταράκτου ἀφοσιώσεως εἰς τὴν μελέτην τοῦ προβλήματος τοῦ θανάτου καὶ τῆς ζωῆς. Τὰ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Βούδα περιέχουν πολὺ τὸ μυθικόν. Κατὰ τὴν παράδοσιν, προαισθανόμενος τὸν θάνατόν του, εἶπε πρὸς τοὺς μαθητάς του: «Δὲν ἁρμόζει νὰ πορευθῶ εἰς τὸ Νιρβάνα χωρὶς νὰ ὁμιλήσω πρὸς ὅσους ἐφρόντισαν δι' ἐμὲ καὶ πρὸς τὴν κοινότητα τῶν μαθητῶν. Θὰ καταβάλω τὴν νόσον μου διὰ τῆς δυνάμεώς μου καὶ θὰ διατηρήσω ἐμαυτὸν ἐν τῇ ζωῇ». Κατὰ τὸν θρῦλον κατέβαλε πράγματι τὴν νόσον ἐπί τινα χρόνον. Κατ' ἀρχὰς ἐπεσκέφθη τὴν πόλιν Βεσάλι, ἔνθα κατὰ τὴν ἑσπέραν ὡμίλησε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς πρὸς τοὺς μαθητάς του καὶ τοὺς συγκεντρωθέντας μοναχούς: «Ἡ ὕπαρξίς μου τείνει πρὸς τὸ τέλος της, ἐγγὺς εἶναι τοῦ βίου μου ὁ σκοπός. Φεύγω καὶ σεῖς μένετε. Τοῦ καταφυγίου μου ὁ τόπος ἔχει ἑτοιμασθῇ. Γρηγορῆτε ἄνευ διακοπῆς, διάγετε ἐν ἁγιότητι, ἀποφασιστικοὶ πάντοτε καὶ πάντοτε ἕτοιμοι, ὦ μαθηταί μου. Ὅστις πορεύεται χωρὶς ἐνδοιασμοὺς καὶ μένει πιστὸς εἰς τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὴν γέννησιν καὶ τὸν θάνατον καὶ φθάνει εἰς τὸ τέρμα τοῦ πόνου καὶ τῆς θλίψεως» (*Oldenberg*, Buddha, β' ἔκδ. σ. 203). Αἱ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Βούδα εἰδήσεις διηγοῦνται ὅτι κατὰ τὴν εἴς τι χωρίον μετάβασίν του ἐφιλοξενήθη παρά τινι σιδηρουργῷ καὶ ὅτι αἰτία τοῦ οὐ πολὺ μετὰ ταῦτα ἐπισυμβάντος θανάτου του ἦτο χοίρειον κρέας, ὅπερ ἐκεῖνος παρέθεσεν αὐτῷ. Πορευθεὶς εἰς τὸ γειτονικὸν δάσος, ὅπου συνεκεντρώθη περὶ αὐτὸν μέγα πλῆθος μαθητῶν καὶ θαυμαστῶν, ἔδωκε τὰς τελευταίας του ὁδηγίας καὶ ἠρώτησεν ἂν ὑπάρχουν ἀπορίαι ὡς πρὸς τὴν διδασκαλίαν του, ἵνα διαφωτίσῃ αὐτοὺς ἐφ' ὅσον εὑρίσκεται ἀκόμη ἐν τῇ ζωῇ. Αἱ τελευταῖαί του λέξεις ἦσαν: «Ἀκούσατε λοιπόν, μοναχοί, τὴν νουθεσίαν μου. Πᾶν ὅ,τι γίνεται παρέρχεται. Κατεργασθῆτε μετὰ ζήλου τὴν σωτηρίαν σας». Βροχὴ ἀνθέων, λέγει ὁ θρῦλος, εὔοσμοι πνοαὶ καὶ μουσικοὶ τόνοι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ συνώδευον τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ διδασκάλου, αἱ δὲ τελευταῖαί του λέξεις ἐλέχθησαν ἐν μέσῳ σεισμῶν καὶ βροντῶν. Τὸ ἔτος τοῦ θανάτου του δὲν εἶναι εἰς ἡμᾶς γνωστόν· καθ' ἃ ἡ παράδοσις ἱστορεῖ, ἀπέθανεν ὀγδοηκοντούτης τὴν ἡλικίαν, πιθανώτατα κατὰ τὸ 480 π. Χ.

Ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται, περὶ τοῦ βίου τοῦ Βούδα ἐλάχιστα εἶναι γνωστὰ εἰς ἡμᾶς. Ἡ ποίησις ὅμως καὶ ἡ πίστις ἐκόσμησαν αὐτὸν πλουσίως διὰ θαυμάτων καὶ θρύλων. Ἰδιαιτέρως ἰσχύει τοῦτο διὰ τὴν σύλληψιν καὶ τὴν γέννησιν, τὸν φωτισμὸν καὶ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου Ἰνδοῦ. Ὁ Βούδας ἦτο θεὸς μεταξὺ τῶν ἄλλων θεῶν πρὸ τῆς ἐπὶ τῆς γῆς ἐπιφανείας του. Κατὰ παράκλησιν αὐτῶν κατῆλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα ἀπολυτρώσῃ τοὺς ἀνθρώπους. Ἀποδεχθεὶς τὴν παράκλησιν ταύτην ἀπεφάσισε νὰ ἐνσαρκωθῇ διὰ τῆς φυλῆς τῶν Σακύα, καὶ δὴ διὰ τῆς οἰκογενείας τοῦ Σουδοντάνα, τὸν ὁποῖον ὁ θρῦλος παριστᾷ ὡς ἰσχυρὸν βασιλέα. Ἡ σύλληψις τοῦ μέλλοντος Λυτρωτοῦ τελεῖται κατὰ θαυμαστὸν τρόπον. Καθ' ἣν στιγμὴν εἰσέρχεται εἰς τοὺς κόλπους τῆς βασιλίσσης *Μαγιὰ* ἐν σχήματι λευκοῦ ἐλέφαντος, σείεται ἡ γῆ καὶ σημεῖα φαίνονται ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐπὶ βουδιστικῶν ἀναγλύφων τοῦ Γ' καὶ Β' αἰῶνος π. Χ. ἀπαντῶμεν ἀναπαραστάσεις τοῦ μύθου τούτου, ὅστις εἶναι πιθανὸν ὅτι ὡμίλει τὸ κατ' ἀρχὰς μόνον περὶ ἐμφανίσεως λευκοῦ ἐλέφαντος εἰς τὴν βασίλισσαν καθ' ὕπνους. Ὅτε ἐπλησίαζον αἱ ἡμέραι τοῦ τοκετοῦ, ἠθέλησεν ἡ Μαγιὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τοὺς εἰς γειτονικὴν πόλιν διαμένοντας συγγενεῖς της. Διερχομένη διὰ τοῦ ἄλσους Λουμπίνι ᾐσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ ἀναπαυθῇ. Τότε ὅμως συνέβη τι τὸ θαυμαστόν. Τὰ δένδρα ἤρχισαν νὰ καλύπτωνται διὰ καρπῶν καὶ ἀνθέων· καὶ καθ' ἣν στιγμὴν ἐπεχείρει νὰ δράξηται κλάδου τινός, ἐγέννησεν ὀρθία καὶ ἄνευ ὠδίνων τὸ βρέφος, τὸ ὁποῖον ἔσπευσαν νὰ λάβουν ἀπὸ τῶν κόλπων αὐτῆς θεῖα ὄντα, ὑμνοῦντα συγχρόνως τὸν μέλλοντα Λυτρωτήν. Ὁ προφήτης Ἀσίτα πορεύεται εἰς τὰ ἀνάκτορα, ὅπως ἴδῃ τὸ θαυμαστὸν νήπιον καὶ ὅπως προείπῃ τὴν μέλλουσαν δόξαν του. Οἱ Βραχμᾶνες, ἐξετάσαντες τὰ ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ παιδὸς σημεῖα, βεβαιοῦσιν ὅτι, ἐὰν μὲν παραμείνῃ ἐν τῷ κόσμῳ, θὰ ἀποβῇ κοσμοκράτωρ ἡγεμών, ἐὰν δὲ τοὐναντίον ἀρνηθῇ τὸν κόσμον, θὰ θὰ γίνῃ Βούδας, πεφωτισμένος, ἀφυπνισμένος καὶ ἀφυπνιστὴς εἰς νέαν ζωήν. Τοῦ πατρὸς ἐρωτήσαντος ποῖά τινα θὰ ἦσαν τὰ ἐλατήρια, ἅπερ ἠδύναντο νὰ ὠθήσουν τὸν υἱόν του εἰς τὴν ἀπάρνησιν τοῦ κόσμου, οἱ μάγοι ἀπήντησαν ὅτι εἰς ταύτην θὰ κινηθῇ διὰ τεσσάρων φαινομένων, τουτέστι τῆς θέας ἑνὸς γέροντος, ἑνὸς ἀσθενοῦς, ἑνὸς νεκροῦ καὶ ἑνὸς ἀσκητοῦ. Παρὰ τὰς φροντίδας τοῦ βασιλέως, λαβόντος πάντα τὰ κατάλληλα μέτρα ὅπως ὁ υἱός του μηδέποτε ἀντικρύσῃ τοιαῦτα θεάματα, οἱ θεοὶ ἐνήργησαν ὥστε κατὰ τὰς ἐκδρομὰς τοῦ πρίγκιπος νὰ ἐμφανισθῶσιν ἀλληλοδιαδόχως ὅσα οἱ Βραχμᾶνες προεῖπον. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ὅτι ὁ Βούδας κατελήφθη ὑπὸ βαθείας συμπαθείας πρὸς τὰ ὄντα τοῦ κόσμου τούτου καὶ ἀποφασίζει νὰ φύγῃ εἰς τὴν ἔρημον, ἐνθυμούμενος μάλιστα τὴν ψυχικὴν ἠρεμίαν, τὴν ὁποίαν ἐξέφραζεν ἡ μορφὴ τοῦ ἀσκητοῦ, ὃν ὡς τέταρτον ἐκ θεῶν θέαμα εἶχε γνωρίσει. Ἐναντίον τῆς θελήσεως τοῦ πατρὸς ἐγκαταλείπει κατὰ θαυμαστὸν τρόπον τὰ ἀνάκτορα, ἵνα ἀνταλλάξῃ τὴν χλιδὴν διὰ τῆς ἀσκήσεως. Ἐπὶ ἑπτὰ συναπτὰ ἔτη ἀκολουθεῖ αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὅπου ἔχει βυθισθῇ εἰς σκέψεις περὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, ὁ *Μαρά*, προσωποποίησις τῆς ἡδονῆς τοῦ κόσμου, μορφὴ ἀλληγορική, ὁ πειρασμός, προσπαθῶν νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτὸν εἰς τὸν κόσμον καὶ εἰς τὰς τέρψεις αὐτοῦ. Ἀλλ' αἱ προσπάθειαί του

Digitized by Google

εἶναι μάταιαι. Μίαν νύκτα ὁ βασιλόπαις δέχεται τέλος τὸν φωτισμὸν *(Μπουτί)*, τουτέστι κατανοεῖ τὴν μεταξὺ αἰτίων καὶ αἰτιατῶν ἀδιάσπαστον συνοχὴν καὶ γίνεται οὕτω *Βούδας*, πεφωτισμένος, λαμβάνει τρόπον τινὰ τὴν κλῆσιν. Τὴν στιγμὴν ταύτην δονεῖται δωδεκάκις ὑπὸ ἰσχυροῦ σεισμοῦ ἡ γῆ μέχρι τῶν

Ὁ Βούδας ἐν τῇ τέχνῃ: *1) Κορμὸς ἀγάλματος τοῦ Βούδα ἐκ βρούνζου, ἐν Βίρμα. 2) Κεφαλὴ τοῦ Βούδα ἐκ βρούνζου ἐν τῷ ναῷ Μπεγχαμαμποφίτ, Μπαγκὸκ (1200 μ. Χ.). 3) Κεφαλὴ τοῦ Βούδα ἐκ βρούνζου ἐν Σαβαγκαλόκ, Σιὰμ (1300 μ. Χ.).*

περάτων αὐτῆς, ἐπαναλαμβάνονται δὲ τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα, ἅπερ συνώδευσαν τὴν σύλληψιν καὶ τὴν γέννησιν αὐτοῦ. Ὁ φωτισμὸς οὗτος εἶναι ἡ γενέθλιος στιγμὴ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς νέας θρησκείας καὶ τοῦ κήρυκος τῆς ἀπολυτρώσεως καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν οἰκειοῦται αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος. Δὲν εἶναι διὰ τοῦτο παράδοξον ὅτι οὐδὲν γεγονὸς ἐν τῷ βίῳ τοῦ Βούδα ἐκόσμησε τόσον πολὺ ἡ ποίησις καὶ ὁ θρῦλος, ὅσον τὸν φωτισμὸν τοῦτον καὶ τὴν πρὸς πρόσκτησιν αὐτοῦ πάλην. Τὸ μέγα γεγονὸς ἔλαβε χώραν ὑποκάτω δένδρου τινός, ὅπερ ἐκλήθη «δένδρον τοῦ φωτισμοῦ». Ἔκτοτε κατέστη τὸ δένδρον ἱερὸν σύμβολον δι' ὅλους τοὺς βουδιστάς, χιλιάδες δὲ πιστῶν ἐπισκέπτονται κατ' ἔτος, πανταχόθεν συρρέοντες, τὸν τόπον, ὅπου κατὰ τὴν παράδοσιν ἔλαβε τὴν κλῆσιν ὁ Βούδας καὶ ὅπου ἐντὸς περιτετειχισμένου τετραγώνου δεικνύεται δένδρον, καταγόμενον, ὡς ἰσχυρίζονται, ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου δένδρου, ὑφ' ὃ ἔλαβε τὴν νέαν γνῶσιν ὁ Βούδας. Κατὰ τὸν θρῦλον ὁ Μαρὰ δὲν ἀπήλπισε καὶ μετὰ τὸν φωτισμὸν τοῦ Γοτάμα. Ἐπιχειρεῖ νὰ παραπείσῃ αὐτόν, ὅπως μὴ κηρύξῃ τοὐλάχιστον τὴν σώζουσαν ἀλήθειαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμὴν ἐπεμβαίνει ὁ θεὸς *Βράχμα*, κατερχόμενος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ὅστις παρακαλεῖ τὸν Βούδαν νὰ γένηται ἵλεως πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ μὴ ἐγκαταλίπῃ τὸν κόσμον εἰς τὴν βεβαίαν καταστροφήν. Ἐκεῖνος δέ, ἐλεήσας τὴν ἀνθρωπότητα, ἀποφασίζει νὰ κηρύξῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀναφωνεῖ: «Ἂς ἀνοιχθῇ εἰς ὅ χους ἡ πύλη τῆς αἰωνιότητος. Ὁ ἔλων ὦτα ἀκουέτω τὸν λόγον καὶ πιστευέτω». Πορευθεὶς δὲ ἀμέσως εἰς Βενάρες κηρύττει τὰς «τέσσαρας εὐγενεῖς ἀληθείας» (βλ. λ. Βουδισμὸς) καὶ θέτει εἰς κίνησιν «τὸν τροχὸν τῆς διδασκαλίας», ὅστις ἀποβαίνει διὰ τοῦτο, ὅπως τὸ δένδρον, ἱερὸν σύμβολον. Οἱ θεοὶ ἐκδηλοῦν καὶ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην τὴν εὐδοκίαν των, σείοντες τὴν γῆν καὶ σκορπίζοντες ὑφ' ὁλοκλήρου τοῦ σύμπαντος τὰς μαρμαρυγὰς οὐρανίου φωτός. Ὑπὸ θρύλων περιβάλλεται καὶ ὁ θάνατος τοῦ Βούδα. Διὰ τῆς δυνάμεως τῆς θελήσεώς του καταστέλλει τὴν νόσον, ἥτις προσέβαλεν αὐτόν· συγκρατεῖ τὴν ζωήν, ἵνα παράσχῃ εἰς τοὺς μαθητάς του τὰς ὑπολειπομένας συμβουλὰς καὶ γνώσεις. Καὶ ἐνῷ ὁ Μαρὰ πιέζει αὐτὸν νὰ εἰσέλθῃ τέλος εἰς τὸ Νιρβάνα, αὐτὸς ἀποφασίζει νὰ παραμείνῃ τρεῖς μῆνας ἀκόμη ἐν τῇ ζωῇ. Κατὰ τὰς τελευταίας του στιγμὰς προσέρχονται πρὸ τῆς κλίνης του, ὑπὸ τὰ δένδρα τοῦ δάσους, παρὰ τὴν πόλιν Κουσινάρα, οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἄνθρωποι, ἵνα διὰ τελευταίαν φορὰν προσβλέψουν τὸν ἀπαράμιλλον διδάσκαλον καὶ κήρυκα τῆς μοναδικῆς ἀληθείας. Κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου του σείεται πάλιν ἡ Γῆ, βρονταὶ δονοῦσι τὸν ἀέρα καὶ οἱ θεοὶ *Βράχμα* καὶ *Ἴνδρα* τιμῶσι δ' ἐπισήμων λόγων τὴν μνήμην καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ εἰς τὸ Νιρβάνα εἰσελθόντος συναδέλφου.

Ἡ εἰς τὴν τάξιν τῶν θεῶν ἀνύψωσις τοῦ Βούδα ἤρχισε πολὺ ἐνωρίς, ὡς ἔστιν ἰδεῖν ἐκ τῶν ἀρχαίων γραπτῶν μνημείων τῶν εἰς αὐτὸν ἀναφερομένων. Ἐν αὐτοῖς ὑμνεῖται ὡς θεῖον ὄν, ἀνώτερον τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὡς «θεὸς ὑπέρτερος πάντων τῶν θεῶν». Συγχρόνως ἄρχεται καὶ ἡ λατρεία τῶν λειψάνων αὐτοῦ. Ταῦτα διαφυλάσσονται ἐντὸς μικρῶν κιβωτίων, πέριξ τῶν ὁποίων ἱδρύονται μεγαλοπρεπῆ μνημεῖα (*Στοῦπας*) πρὸς τιμὴν τοῦ νέου θεοῦ. Τοιαῦται στοῦπαι ἱδρύονται καὶ εἰς τόπους, καθαγιασθέντας διὰ γεγονότων τοῦ βίου τοῦ Βούδα, ἐκ τῶν ὁποίων γνωρίζει πάμπολλα ἡ παράδοσις. Σημειωτέον ὅμως ὅτι ὡς πρὸς τὴν θεοποίησιν ταύτην δὲν ἦσαν ὅλοι σύμφωνοι. Οἱ παλαιοὶ βουδισταὶ ἐδέχοντο τὸν διδάσκαλον ὡς ἅγιον μέν, ἀλλὰ πάντως ἄνθρωπον. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς αὐτοὺς ἐδίδασκον αἱ ἐκ τῆς διδασκαλίας του ἐκπηγάσασαι διάφοροι αἱρέσεις ἢ σχολαὶ ὅτι ἦτο θεός, τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον οἱ Βοῦδαι καθόλου εἶναι θεῖα ὄντα, κατερχόμενα κατὰ περιόδους ἐπὶ τῆς γῆς πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Εἷς δὲ ἐκ τούτων ἦτο ἀναντιρρήτως καὶ ὁ *Γοτάμα*. Αὕτη ἦτο ἡ διδασκαλία τῶν *Λοκοτταραβαδίνων*. Διάφορα πρὸς αὐτοὺς ἐφρόνουν οἱ *Μαχασαγκῖκαι*, καθ' οὓς δὲν ὑπάρχουν πολλοὶ Βοῦδαι, ἀλλὰ εἷς μόνον, κατερχόμενος κατὰ περιόδους ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὅτι ἑπομένως ὁ Γοτάμα εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τοὺς πρὸ αὐτοῦ ἐνανθρωπήσαντας Βούδας. Ὑπῆρχον δὲ καὶ δοκηταί, ὡς οἱ *Βετουλυάκαι*, διδάσκοντες ὅτι ἐπὶ τῆς γῆς ἐνεφανίσθη ἀποτύπωμα, φάντασμα τοῦ Βούδα, ὅστις οὐδέποτε κατέλιπε τὸν οὐρανόν. Ἐν τέλει ταυτίζεται πρὸς τὸν ὕψιστον τῶν θεῶν, τὸν *Βράχμα*, τοῦ ὁποίου τὰς ἰδιότητας προσλαμβάνει καὶ οἰκειοποιεῖται τοὺς εἰς αὐτὸν ἀναφερομένους μύθους. Κατὰ τὸν Δ′ μ. Χ. αἰῶνα ἀπαντῶμεν καὶ θεϊστικὸν βουδισμόν, ἐν τῷ ὁποίῳ λατρεύεται ὁ Βούδας ὡς θεός, σῴζεται δὲ καὶ ἴδιος εἰς αὐτὸν ναὸς μέχρι σήμερον ἐν Νεπάλῃ. Συνελόντι εἰπεῖν, ὁλόκληρος ἡ μυθολογία τῆς ἰνδικῆς θρησκείας, αἱ περὶ περιοδικῶν ἐνσαρκώσεων τῶν Βουδῶν δοξασίαι, ἡ περὶ προϋπάρξεως αὐτῶν πίστις, οἱ περὶ ἐνσαρκώσεων τοῦ θεοῦ Βισνοῦ (βλ. λ.) μῦθοι, χρησιμοποιοῦνται πρὸς διακόσμησιν τοῦ Γοτάμα Βούδα καὶ πρὸς ἔξαρσιν αὐτοῦ, παρὰ τὴν θέλησίν του καὶ ἐναντίον τοῦ πνεύματος τῆς διδασκαλίας του.

Ἡ πενιχρότης τῶν ἱστορικῶν εἰδήσεων περὶ τοῦ βίου του, τὸ μέγα πλῆθος τῶν θρύλων καὶ μύθων, διὰ τῶν ὁποίων ἠμαυρώθη ἡ πραγματικὴ φυσιογνωμία του, αἱ ἀντιφάσεις τῶν περὶ αὐτοῦ ἱστορουμένων κτλ., συνετέλεσαν ὥστε νὰ πιστευθῇ, ὅτι ὁ Βούδας οὐδέποτε ἔζησε πραγματικῶς, ὅτι εἶναι ἱστορικῶς ἀνύπαρκτον πρόσωπον καὶ ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν χορείαν τῶν μυθικῶν θεῶν, ἀνθρωποποιηθεὶς διὰ τῆς φαντασίας τῶν ἀνθρώπων. Οὕτω λ.χ. ὁ *Wilson* ἀρνεῖται τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ, κηρύσσων αὐτὸν προσωποποίησιν μιᾶς ἰδέας, ὡς ἔπραξε τοῦτο περὶ τὸν ἱδρυτὴν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ὁ *Bruno Bauer* καὶ ὁ *Kalthoff*, ἀπὸ ἄλλης δὲ ἀπόψεως ὁ *Smith*, ὁ *Ribertson*, ὁ *Jensen*, ὁ *Drews*. Τὸ ὄνομα, λέγει, «Βούδας», ὡς καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρός του ἐκφράζουν ὡρισμένας ἰδέας, τὸ δὲ τῆς μητρός του σημαίνει αὐτὸ τοῦτο χίμαιραν, πλάνην. Μετριοπαθέστερος ὁ *Senart* ἰσχυρίζεται, ὅτι ὑπῆρξε μὲν ὁ Βούδας, ἀλλ' ὁ μῦθος κατέστησεν αὐτὸν ἐπὶ τοσοῦτον ἀγνώριστον, ὥστε εἶναι ἀδύνατον εἰς ἡμᾶς νὰ γνωρίσωμέν ποτε τὴν πραγματικὴν φυσιογνωμίαν του. Ἡ ἐκθαμβωτικὴ φωτοστέφανη τοῦ θρύλου θὰ ἀποκρύπτῃ ἐσαεὶ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας τὸν ἄνθρωπον, ὅστις ἐν τούτοις ἐγένετο ὁ ἱδρυτὴς θρησκείας μεγίστην ἀσκησάσης καὶ ἀσκούσης ῥοπὴν ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου τῆς ἀνθρωπότητος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Α′ *Πηγαὶ κατὰ μετάφρασιν*: *Dutoit*, Das Leben des Buddha (1906).—*Franke*, Das Mahaparinibbanasutta (1913). — *Neumann*, Die Reden G. Buddha. Β′ *Μονογραφίαι*: *Becky*, Der Hingang des Vollendeten (1925).—*Neumann*, Die letzten Tagen G. Buddhas (1911).—*Davids*, Buddist Birth Stories, (1880) (γαλλ. μετάφρ. ὑπὸ *Foucaux*, γερμαν. ὑπὸ *Lefmann*). *Τῆς αὐτῆς*, Der Buddismus (γερμ. μετάφρ. ὑπὸ *Pfanget*): *Reiner*, Der Buddismus (δημῶδες).

Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

—[ΤΕΧΝΗ] Ἡ ἀρχαιοτάτη βουδικὴ λατρεία διείπετο κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ πνεύματος ἐξόχως ἰδεαλιστικοῦ, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον δὲν ἐθεώρει ἀπαραιτήτους τὰς πρὸς αὐτὴν ὑπηρεσίας τῆς τέχνης. Βραδύτερον ὅμως, σὺν τῇ ἀναπτύξει τοῦ θρησκευτικοῦ πνεύματος τῶν μαζῶν καὶ σὺν τῇ αὐξήσει τοῦ κύκλου τῶν περὶ τὰ ὕπατα λατρευόμενα ὄντα μυθοπλαστιῶν, κατέστη ἀναγκαία καὶ ἡ ἐπικουρία τῆς τέχνης ὡς μέσου ἐξόχως συντελεστικοῦ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως. Ἐκ τοῦ ὅλου βίου τοῦ *Βούδα* τέσσαρα εἶναι τὰ ἐπεισόδια ἐκεῖνα, ἅτινα πλουσιώτερον καὶ ἀφθονώτερον παντὸς ἄλλου ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τῆς τέχνης: α) ἡ Σύλληψις, Γέννησις ἢ Μεγάλη Ἀπάρνησις, β) ἡ Μεγάλη ἔλλαμψις, γ) Ὁ πρῶτος ὅρκος καὶ δ) ἡ Νιρβάνα. Εἰς τοὺς τόπους, οἵτινες συνεδέθησαν πρὸς τὰ γεγονότα ταῦτα, ἱδρύθησαν ἀναμνηστικὰ μνημεῖα, ἅτινα λίαν ἐνωρὶς κατέστησαν ἀντικείμενον πανδήμων προσκυνημάτων.

Ἡ προσωπικὴ ἀπεικόνισις τοῦ Βούδα παρουσιάζει κατὰ τόπους σαφῶς διακεκριμένας ποικιλίας, ἀπαρτιζούσας ἰδιαιτέρας τάξεις. Τοιουτοτρόπως δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν ἕνα εἰκονογραφικὸν κύκλον ἀναφερόμενον εἰς τὸν *Γοτάμα Βούδαν* καὶ τὸν *βοδισάτβαν Μαιτρέγια*, ἕτερον περιλαμβάνοντα τοὺς *ἀνθρωποειδεῖς βούδας* (τοὺς mânusi-buddhas καλουμένους) καὶ τρίτον ἀναπτυσσόμενον περὶ τοὺς *ἐξ ἐνοράσεως βούδας* (τοὺς dhyâni-buddhas ὀνομαζομένους). Συχνάκις ἑνοῦνται εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ σύμπλεγμα ἑπτὰ κατ' ἄνθρωπον βοῦδαι (μετὰ τοῦ *Σάκια μοῦνι*) καὶ εἷς βοδισάτβας, ὁ Μαιτρέγια. Εἰς δὲ τὴν Νεπάλην, τὸ Θιβὲτ καὶ τὰς βουδιστικὰς χώρας τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς

Βούδας ὀκλάζων.
[Μαρμάρινον ἄγαλμα ἐν Κανταρᾳ.]
(Πρῶτος αἰὼν μ. Χ.)

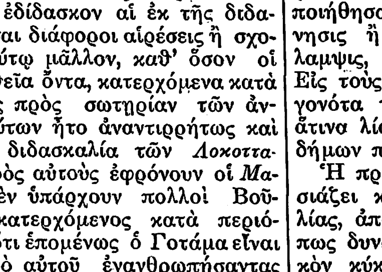

Ὁ Βούδας ἐν τῇ τέχνῃ:
Ἡ Νιρβάνα τοῦ Βούδα.
[Μνημεῖον μαρμάρινον ἐν Κανταρᾳ.]

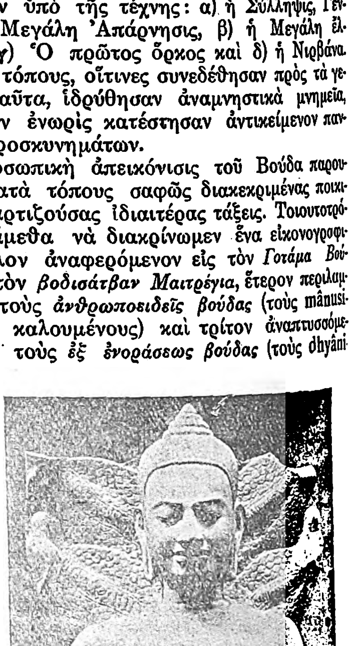

Κορμὸς ἀγάλματος τοῦ Βούδα ἐπὶ θρόνου ἀποτελουμένου ἐξ ὄφεων.
[Ἐν Καμπόντσᾳ.]

εἶναι κοινότατον τὸ σύμπλεγμα τὸ περιλαμβάνον πέντε κατ' ἄνθρωπον καὶ πέντε ἐξ ἐνοράσεως Βούδας.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς στάσεις, ἐν αἷς ἀπεικονίζεται ὑπὸ τῆς πλαστικῆς ὁ Βούδας, δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν ἐκ πλήθους τοιούτων τὰς ἀκολούθους: α) τὴν *padmâsana*, καθ' ἣν αἱ κνῆμαι διασταυροῦνται, ἕκαστος δὲ ποὺς ἀναπαύεται ἐπὶ τοῦ ἑτέρου μηροῦ, β) τὴν *virâsana*, διαφέρουσαν τῆς προηγουμένης κατὰ τὸ ὅτι ὁ δεξιὸς ποὺς τίθεται οὐχὶ ἐπί, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ἀριστερὸν μηρόν, γ) τὴν *yogâsana*, καθ' ἣν αἱ κνῆμαι εἶναι ὁμοίως διεσταυρωμέναι, ἀλλὰ τὰ γόνατα ἔχουσιν ἐλαφρῶς ἀνυψωθῆ καὶ συγκρατοῦνται ὑπὸ ταινίας καλουμένης yogapatta καὶ δ) τὴν *sukhâsana*, στάσιν ἀνέσεως, καθ' ἣν ἡ μία τῶν κνημῶν εἶναι οἱονεὶ ἀμερίμνως ἡπλωμένη. Τὰ ἀγάλματα ταῦτα τοποθετοῦνται ἐπὶ θρόνων ἢ βάθρων ποικιλωτάτων σχημάτων, ἐξ ὧν κοινότερον εἶναι τὸ σχῆμα τὸ ὁμοιάζον πρὸς ἀνοικτὸν ἄνθος ἐρυθροῦ λωτοῦ, ὅπερ ἔχει τὰ πέταλα ἀνεστραμμένα καὶ παρουσιάζει εἰς τὸ ἐπάνω μέρος ἐπίπεδον ἐπιφάνειαν. Ἕτερον εἶδος ὑποστηρίγματος εἶναι ὁ καλούμενος «θρόνος τῶν λεόντων», καθ' ὃ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ λεόντων· συναφὴς δὲ πρὸς τοῦτον ὁ «θρόνος τῆς χελώνης».

Συχνάκις περὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Βούδα, εἴτε ὀρθίου εἴτε καθημένου ἀπεικονιζομένου, τοποθετεῖται κυκλικὸς φωτοστέφανος ἢ καὶ ᾠοειδὴς τοιοῦτος· ἐνίοτε δὲ ὁμοιόσχημος φωτοστέφανος περιβάλλει ὁλόκληρον τὸ σῶμα αὐτοῦ. Ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ του γνωρίσματα εἶναι ἡ *usnîsa*, διόγκωσις εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ κρανίου, καὶ ἡ *ûrnâ*, ἀκροχορδὼν μεταξὺ τῶν ὀφρύων. Κοσμήματα εἰς τὰς τυπικάς του ἀπεικονίσεις οὐδόλως φέρει· τὰ ὦτά του ὅμως φέρουν τὴν ἐπιμήκυνσιν, ἣν ἀπέκτησαν καθ' ἣν ἐποχὴν ὡς βοδισάτβας ἔφερε βαρέα ἐνώτια.

Καὶ ταῦτα ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ Βούδα ἐν τῇ καθαρῶς βουδικῇ τέχνῃ. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἕτεραι ποικιλίαι, ἐξόχως δ' ἐνδιαφέρουσαι, τῆς ἀπεικονίσεως ταύτης, ἀναφερόμεναι εἰς τοὺς μετασχηματισμούς, οὓς ὑπέστη ἡ φυσιογνωμία τούτου ἐν τῇ ἑλληνοβουδικῇ τέχνῃ τῆς *Γκαντάρας* (βλ. λ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *A. R. Coomaraswamy*, Pour comprendre l'art hindou, μετάφρ. Jean Buhot, ἐκδ. Bossard (Paris 1926).—*B. Bhattacharya*, Buddhist iconography (Oxford, 1924.—*E. Havell*, Indian Sculpture and Painting (London, 1906).—*Τοῦ ἰδίου*, Ideals of Indian art (1920).—*W. Cohn* Indische plastik (Berlin, 1921).—*I. B. Roorda*, Choix de sculptures de l'Inde (Société des Amis de l'Art Asiatique (La Haye, 1913).—*H. Oldenberg*, Buddha, sein Leben, seine Lehre, seine Gemeinde (Berlin, 1906). Ι. Μ. Π.

— **«Βούδας ζῶν»**. Τίτλος ἀπονεμόμενος ἐν Θιβετίᾳ καὶ Μογγολίᾳ εἰς ἀνωτέρους λειτουργοὺς τοῦ Βουδισμοῦ, οἵτινες θεωροῦνται ὡς ἀλλεπάλληλοι ἐνσαρκώσεις τῶν βουδῶν ἢ ἄλλων βουδικῶν θεοτήτων. Καλοῦνται ἐπίσης *«ἐνσαρκωμένοι Λάμαι»*. Ὁ Δαλάϊ-Λάμας καὶ ὁ Πάντσεν-Ρινποτσὲ κατέχουσι τὴν πρώτην μεταξὺ τῶν ζώντων βουδῶν θέσιν. Ἕπονται ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ οἱ κουτουκτούς, δευτερεύουσαι, ὀλιγώτερον σημαντικαὶ ἐνσαρκώσεις τοῦ Βούδα, οἱ μποντισάτβας, οἱ ἅγιοι τῶν Ἰνδῶν, καὶ οἱ κουμπιτγκάνς, ἤτοι ἐνσαρκώσεις τῶν κατὰ τόπους ἁγίων. Τὸ δόγμα τοῦτο συνδέεται προφανῶς πρὸς τὸ ἰνδικὸν δόγμα τῆς μετενσαρκώσεως (Samsara), εἶναι δὲ διαδεδομένον ἐν Κίνᾳ καὶ ἐν μέρει ἐν Ἰαπωνίᾳ. —Δ.

βουδβαρδίτης (ὁ) (Woodwardit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς μικρὰ κυανᾶ βοτρυώδη συγκρίματα εἰς Κορνουαλλίαν. Χημικῶς εξεταζόμενος εἶναι θειικὸς χαλκὸς καὶ θειικὸν ἀργίλλιον ὑδρομειγές. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι $4CuO,Al_2,O_3,SO_3 8H_2O$. Γ. Κ. Γ.

Βουδδαῖος (Budde, λατιν. Buddeus), ***Ἰωάννης-Φραγκῖσκος***. Διαμαρτυρόμενος Γερμανὸς θεολόγος. Γεννηθεὶς τῷ 1667, ὠνομάσθη τῷ 1693 καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας τοῦ ἐν Χάλλῃ πανεπιστημίου καὶ τῷ 1705 καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν Ἰένῃ. Ὡς φιλόσοφος ἦτο μᾶλλον ἐκλεκτικός, καὶ ὡς θεολόγος ἔκλινε πρὸς τὸν Εὐσεβισμὸν (Pietismus). Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Elementa philosophiae» (2 τ. 1703), «Institutiones Theologiae moralis» (1711), «Theses theologicae de atheismo et superstitione» (1716), «Institutiones Theologiae dogmaticae» (1723), «Isagoge historico-theologica» (1727). —Ω.

Βούδδας, ***βουδδικός, βουδδισμός, βουδιστής***· βλ. *Βούδας, βουδικός*, κτλ.

βουδδλεία (ἡ) (Buddleia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βουδδλειιδῶν* (βλ. λ.). Εἶναι δένδρα ἢ δενδρύλλια καὶ σπανιώτερον πόαι, μὲ φύλλα ἀντίθετα, ἄνθη κατὰ κῦμα διατεταγμένα, μασχαλιαῖα ἢ κατὰ τὴν κορυφὴν τῶν κλάδων. Τὰ ἄνθη εἶναι γαμοσέπαλα καὶ ἡ φοθηκὴ ἐπιφυής, δίχωρος, μεταβαλλομένη κατὰ τὴν ὡρίμανσίν της εἰς κάψαν περικλείουσαν μέγαν ἀριθμὸν σπερμάτων. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει 70 περίπου εἴδη διεσπαρμένα εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς γῆς. Ἐν Εὐρώπῃ ἀπαντῶσι 30 περίπου εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι αἱ: *βουδδλεία ἡ σφαιρικὴ* (Buddleia globosa).

Βουδδλεία ἡ ἀμερικανική.
[A=ἄνθος.]

Εἶναι ἰθαγενὲς φυτὸν τῆς Χιλῆς καὶ τοῦ Περού, ἔχον ὕψος 1—3 μέτρα καὶ διακρίνεται διὰ τὰ μικρά, χρυσοκίτρινα καὶ ἄρωματικὰ ἄνθη του. *Βουδδλεία ἡ ἀμερικανικὴ* (Buddleia americana), μικρὸν δενδρύλλιον μὲ ἰώδη ἄνθη. *Βουδδλεία ἡ οὔλη* (Buddicia crispa) διακρινομένη διὰ τὰ ὑπέρυθρα ἄνθη της. Δ. Ν. Π.

βουδδλειιδαι (οἱ) (Buddleidae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει δένδρα, δενδρύλλια ἢ θάμνους, μὲ φύλλα ἀντίθετα καὶ ἄνθη κατὰ κῦμα διατεταγμένα. *Οἱ βουδδλειιδαι*· ἔχουσιν ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον ἡ *βουδδλεία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Βουδεία *[Μυθολ.]*.—1) Ἐπίθετον τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς ἐν Θεσσαλίᾳ ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῇ πόλεως *Βουδείου (Στέφ. Βυζ.)*, σημαῖνον ὅ,τι καὶ τὸ *Βουζυγία*. Κατ' ἄλλους ἡ ὀνομασία αὕτη ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ Ἀθηνᾶ πρώτη ἐδίδαξεν ἐν ταῖς ἀγροτικαῖς χώραις τῆς Θεσσαλίας καὶ Βοιωτίας τὴν ζεῦξιν τῶν βοῶν εἰς τὸ ἄροτρον καὶ εἰς ἁμάξας, διὸ ἐπεκαλεῖτο καὶ *Βοαρμία*. —2) *Βουδεία*· ἡ ἐκ Βοιωτίας σύζυγος τοῦ Κλιμένου (κατ' ἄλλον μῦθον ἐκαλεῖτο Βουζύγη) καὶ μήτηρ τοῦ Ἐργίνου. —Β.

Βούδειον, καὶ *Βουδεία ['Αρχ. Γεωγρ.]*. —1) Πόλις κατὰ Στέφ. τὸν Βυζάντιον ἐν Μαγνησίᾳ κατὰ τὸ Μ. Ἐτυμολ. ἐν Ἠπείρῳ καὶ κατ' ἄλλους ἐν Ἀχαΐᾳ τῇ Φθιώτιδι. —2) Πόλις ἐν Φρυγίᾳ. ΚΑΨ.

βούδι (τό)· ἰδιωματ. ἀντὶ *βόϊδι* (βλ. λ.)· ἐνιαχοῦ λέγεται καὶ *βούγδι* καὶ *βόγδι*.

Βούδια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτηριάζουσα προβολὴ ἀποτελοῦσα τὴν ΝΑ. ἐσχατιὰν τῆς Καρπάθου (πλάτ. 35°29' Β., μῆκ. 27°15' 1/2 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2824: Scarpanto and Kasso islands). Ἀπολήγει δὲ αὕτη, ΝΑ., εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Βόλακας*. Ἥμισυ μίλλιον πελαγίως αὐτῆς ἄρχεται ἡ ὑφαλόταφρος τῆς Καρπάθου, μὴ εὑρεθέντος βυθοῦ διὰ βολιδοσχοίνου 200 ὀργυιῶν. Σ. Ε. Λ.

βουδία (ἡ) (Woodia Desh) *[Παλαιοζωολ.]*. Λείψανα τοῦ γένους τούτου τῶν *διθύρων ἐλασματοβραγχίων* εὑρίσκονται ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Γ. Κ. Γ.

βουδιὰ (ἡ), καὶ *βουγδιὰ*· ἡ κόπρος τῶν βοῶν.

Βουδίκκα· βλ. λ. *Βοαδίκεια*.

βουδικός, *—ή, —όν*· ὅ,τι ἀνήκει εἰς τὸν *βουδισμὸν* ἢ συνδέεται πρὸς αὐτόν: βουδικὴ πίστις, βουδικὴ θρησκεία, βουδικὴ τέχνη κτλ.

—**βουδικὴ** *θρησκεία*· βλ. *βουδισμός*.

—**βουδικὴ** *τέχνη*. Ἡ βουδικὴ τέχνη ταυτίζεται κατὰ τὸ πλεῖστον πρὸς τὴν *ἰνδικὴν τέχνην* (βλ. λ.), διότι ἐν *Ἰνδίαις* ἐκαλλιεργήθη κατ' ἐξοχήν, εἶναι δὲ αὐστηρῶς θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος, ἐφ' ὅσον συνδέεται στενότατα πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ Βούδα.

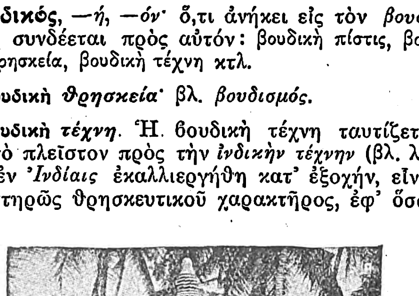
Βουδικὴ νταγκόμπα τοῦ Ἱεροῦ Ὀδόντος ἐν Κάντυ τῆς Κεϋλάνης.
[Ἔργον τοῦ ΙΑ' αἰῶνος.]

Πλὴν τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῶν παρακειμένων εἰς ταύτας νήσων, ἰδίᾳ δὲ τῆς *Σουμάτρας*, τῆς *Ἰάβας* καὶ τῆς *Κεϋλάνης*, δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν ἀξιολογωτάτην ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης ταύτης καὶ ἐν *Κίνᾳ*, ἔτι δὲ καὶ ἐν *Ἰαπωνίᾳ*, ἔνθα παρὰ τοὺς Σίνας ἢ Κορεάτας ἱερεῖς, τοὺς μετενεγκόντας ἐκεῖ τὸν βουδισμόν, καὶ οἱ Σῖναι ἢ Κορεᾶται καλλιτέχναι μετήνεγκον τὴν ἐξυπηρετικὴν τούτου τέχνην.

Ἡ πρωτόγονος βουδικὴ τέχνη ἐμφανίζεται κατὰ τὸ 322 π. Χ., διανύει δὲ ἀνιοῦσαν πορείαν μέχρι τοῦ 64 π. Χ., ὁπότε ἐμφανίζεται ἡ καλουμένη ἰνδοελληνικὴ ἢ ἑλληνοβουδικὴ τέχνη τῆς *Γκαντάρας* (βλ. λ.), παρὰ ταύτην δὲ αἱ σχολαὶ τοῦ *Mathurâ*, τοῦ *Amarâvati* καὶ τῆς *Κεϋλάνης*, τῶν ὁποίων ἡ παραγωγὴ κατέχει μερικὰς ἀπὸ τὰς μᾶλλον λαμπρὰς σελίδας τῆς ἱστορίας τῆς βουδικῆς τέχνης. Ἡ μεσαιωνικὴ ἐποχὴ τῆς τέχνης ταύτης ἄρχεται περὶ τὸ 650 μ. Χ., ἐκτείνεται δὲ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὁπότε ἀναφαίνονται αἱ νεώτεραι κατευθύνσεις. Λαμπρὰν ἐξαίρεσιν εἰς τὸν προμνημονευθέντα μεσαίωνα ἀποτελεῖ ἡ τέχνη τῆς Βιρμανίας, τῆς ὁποίας ἡ ὑψίστη ἀκμὴ πραγματοποιεῖται κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα. Εἰς τὸ *Σιὰμ* αἱ πρῶται ἐξ Ἰνδιῶν ἐπιδράσεις ἀναφαίνονται κατὰ τὸ 250 π. Χ., ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης μέχρι τοῦ 350 μ. Χ. λαμβάνει χώραν ἀξιολογωτάτη καλλιέργεια τῆς βουδικῆς τέχνης· εἰς τὸ *Καμπὸντζ* ἡ τέχνη αὕτη λαμβάνει τὴν πρώτην της καλλιέργειαν ἀπὸ τοῦ Β' μέχρι τοῦ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος, εἰς δὲ τὴν Ἰάβαν καὶ τὴν Σουμάτραν ἀπὸ τοῦ Γ' μ. Χ. καὶ ἐντεῦθεν. Ἡ κλασσικὴ τέχνη τοῦ Καμπὸντζ ἀνεπτύχθη ἀπὸ τοῦ Θ' μέχρι τοῦ ΙΓ' αἰῶνος μ. Χ., ἡ δὲ κλασσικὴ τέχνη τῆς Ἰάβας ἀπὸ τοῦ Η' μέχρι τοῦ Γ' αἰῶνος μ. Χ.

Ἡ Μάγια μετὰ τοῦ υἱοῦ της Βούδα.
[Ἔργον νεωτέρας τέχνης.]

Διὰ νὰ ἐννοηθῇ καλῶς ἡ σημασία τῆς βουδικῆς τέχνης πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Ἰνδὸς καλλιτέχνης εἶναι πρόσωπον εὑρισκόμενον εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν πρὸς τὴν λατρείαν καὶ πρὸς τὴν θρησκευτικὴν ἱεραρχίαν, εἰς ἣν πολλάκις ἀνήκει καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος, περιβαλλόμενος ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει μὲ ἰδιαίτερα προνόμια. Ἐπὶ πλέον εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τηρῇ αὐστηρῶς ὡρισμένους κανόνας, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων καὶ μόνον δύναται νὰ κατασκευάσῃ οἱονδήποτε ἔργον τέχνης· οἱ κανόνες οὗτοι οὐδόλως ὑποχρεοῦν τὸν καλλιτέχνην νὰ προσαρμόζεται εἰς τὴν πραγματικότητα καὶ τὴν φύσιν, τοῦ ἐπιτρέπουν δὲ ν' ἀφίεται εἰς τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς φαντασίας του καὶ ν' ἀποδίδῃ τὰς ποικίλας ἰδιότητας καὶ τὰς διαφόρους μυθολογικὰς μορφὰς τῶν ἀπεικονιζομένων θεοτήτων δι' ἀπιθάνων ὁμοιωμάτων.

Τὸ πλεῖστον μέρος τῶν προσπαθειῶν τῆς βουδικῆς τέχνης συγκεντρώνεται εἰς τὸν ναόν, ὅστις δὲν ἀπασχολεῖ μόνον τὸν ἀρχιτέκτονα, ἀλλὰ καὶ τὸν γλύπτην καὶ τὸν ζωγράφον. Ὁ ναὸς εἶναι ἡ εἰκὼν τοῦ σύμπαντος· ἔχει σχῆμα κλιμακωτῆς πυραμίδος διακεκοσμημένης διὰ τῶν ἀπεικονίσεων πάντων τῶν ζῴων, ἀπὸ τῶν ἀτελεστάτων τοιούτων μέχρι τοῦ *Βούδα*, ὅστις ἀπεικονίζεται γαληνιαῖος καὶ μεγαλοπρεπὴς ἐπάνω εἰς τὴν πεπλατυσμένην κορυφὴν τῆς πυραμίδος. Ὑψηλὰ τείχη, τεράστιοι πύργοι καὶ εὐρεῖς πυλῶνες, ἀνήκοντες εἰς τὸ οἰκοδομικὸν συγκρότημα τοῦ ναοῦ, προσδίδουν κατὰ κανόνα εἰς τοῦτον ἐπιβλητικὴν ἐμφάνισιν. Συχνὸς εἶναι καὶ ὁ τύπος τῶν ἐσκαμμένων εἰς τὰ στέρνα παμμεγίστων βράχων, ναῶν, οἵτινες ἀποτελοῦνται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ ὑπερμεγέθων ὑποστύλων αἰθουσῶν. Ὄχι δὲ σπάνιος εἶναι καὶ ὁ τύπος τῆς *παγόδας*, ὁ τόσον ἀφθονῶν εἰς τὴν Κίναν καὶ τὴν Ἰαπωνίαν· αἱ παγόδαι εὑρίσκονται ἐντὸς εὐρυτάτων αἰθουσῶν, ἐν τῷ μέσῳ αὐλῶν καὶ καταφύτων λεωφόρων, καὶ περιλαμβάνουν πολυπληθῆ θυσιαστήρια. Ἐκ τῶν εἰς βράχους ἐσκαμμένων βουδικῶν ναῶν παλαιότατοι εἶναι οἱ τοῦ Lomas Rsi

Digitized by Google

καὶ Bhâjâ, ἀνήκοντες εἰς τὴν Γ′ π. Χ. ἑκατονταετηρίδα, ἐνῷ τὰ βουδικὰ σπήλαια τοῦ Bedsâ, τοῦ Karle, τοῦ Nâsik κτλ. ἀνήκουν εἰς τὴν Β′ π. Χ. ἑκατονταετηρίδα.

Πάντα ταῦτα τὰ οἰκοδομήματα ἢ ἀρχιτεκτονήματα διακρίνονται διὰ τὰς κολοσσιαίας διαστάσεις των. Εἶναι δὲ τὸ *κολοσσικὸν* εἷς ἀπὸ τοὺς μᾶλλον ἐμφανεῖς καὶ μᾶλλον σταθεροὺς χαρακτῆρας τῆς βουδικῆς τέχνης. Ἄλλοι χαρακτῆρες ταύτης, ἐξ ἴσου ἀξιοσημείωτοι, εἶναι ἡ μεγίστη συσσώρευσις λεπτομερειῶν, ἡ μανία δηλονότι τῆς καλύψεως

Ὁ θεὸς Βράχμα ἐποχούμενος.
[Ξυλογλυπτική. Μουσεῖον Λάϋντεν.]

πάσης γυμνῆς ἐπιφανείας δι' ἀπειροπληθῶν πάσης φύσεως ἀπεικονίσεων, ἐν αἷς θεοί, ἄνθρωποι καὶ ζῷα συναναφύρονται κατὰ τὰς ἐξάλλους ὑπαγορεύσεις καλπαζούσης καλλιτεχνικῆς φαντασίας, καὶ ἡ ἀποθέωσις, οὕτως εἰπεῖν, τῶν ἐνστίκτων διὰ τῆς ἀναπαραστάσεως ἀπειραρίθμων συνεζευγμένων πρὸς ἀλλήλους θεῶν, ἀνθρώπων καὶ ζῴων. Ἡ σύζευξις τῶν δύο φύλων εἶναι θέμα, ὅπερ συχνότατα κεντρίζει τὴν ἔμπνευσιν τῶν ἀντιπροσώπων τῆς βουδικῆς τέχνης καὶ ὅπερ συχνότατα παρέχει εἰς αὐτοὺς τὴν εὐκαιρίαν τῆς δημιουργίας ἀκολάστων καὶ ὀργιαστικῶν συμπλεγμάτων. Παρὰ τὰ ἐξέχοντα ταῦτα διακριτικὰ γνωρίσματα, ὀρθὸν εἶναι νὰ σημειωθῇ, ὅτι λίαν ἐμφανὴς εἶναι καὶ ἡ σταθερὰ τάσις τῆς βουδικῆς τέχνης, ὅπως ἐξεργάζηται τερατώδεις ἀπεικονίσεις, τὰς ὁποίας δικαιολογεῖ ἡ τερατόμορφος πληθὺς τῶν συλλήψεων τῆς ἰνδικῆς μυθολογίας.

Ἡ βουδικὴ γλυπτικὴ ἐκδηλώνεται ὡς ἀγαλματοποιία καὶ ὡς ἀναγλυφοποιία. Ἐργάζεται ἐπὶ λίθου, ξύλου, σιδήρου, ὀρειχάλκου, χαλκοῦ, χρυσοῦ, ἀργύρου, παντὸς εἴδους πολυτίμων λίθων. Ἐνίοτε δὲ ἐκδηλώνεται καὶ ὡς πηλοπλαστική. Τὰ ἀγάλματα, τὰ ὁποῖα κατασκευάζει, προορίζονται διὰ τοὺς ναοὺς τῶν θεῶν (εἶναι δὲ ταῦτα ἐκ λίθου συνήθως καὶ τοποθετοῦνται μονίμως εἰς τὸ ἄδυτον τῶν ναῶν), διὰ τὰς λιτανείας (ἐκ μετάλλου) καὶ δι' ἰδιωτικὴν χρῆσιν (εὐτελέστατα συνήθως καὶ ἀκαλαισθητότατα). Οἱ θεοί, αἱ κατώτεραι θεότητες, τὰ ποικίλα πνεύματα τῆς βουδικῆς μυθολογίας, ἀποτελοῦν τὸ σύνηθες θέμα τῆς πλαστικῆς ταύτης. Τὴν πρώτην θέσιν, φυσικά, μεταξὺ τούτων κατέχει ὁ Βούδας (βλ. λ. —*[Τέχνη]*). Παρ' αὐτὸν οἱ *βοδισάτβαι*, ἐξ ὧν ὁ *Maitreya* εἶναι ὁ μᾶλλον προσφιλὴς εἰς τὴν βουδικὴν τέχνην (ἕτεροι βοδισάτβαι συναντώμενοι εἰς μέγαν ἀριθμὸν ἀπεικονίσεων εἶναι οἱ: Samantabhadra, Vajrapâni ἢ Vajrasattva, Ratnapâni, Padmapâni ἢ Avalokiteçvara καὶ Viçvapâni). Μετὰ τοὺς βοδισάτβας ἀξιόλογον ποικιλίαν θεμάτων εἰς τὴν βουδικὴν τέχνην προσφέρουν αἱ *Târâs*, τῶν ὁποίων ἡ λατρεία ἤρχισε νὰ ἐπεκτείνηται ἀπὸ τοῦ ΣΤ′ μ. Χ. αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν, οἱ *Dharmapâlas*, «προστάται τῆς πίστεως», ἀπεικονιζόμενοι ὑπὸ τραχείας μορφάς, ἐμπνεούσας ἐνίοτε τρόμον, καὶ ὁπλοφοροῦντες, οἱ *Lokapâlas*, «φύλακες τοῦ κόσμου», καὶ οἱ *Bhairavas*, θεότητες εὐεργετικαί, τῶν ὁποίων ἐκκεντρικὰς καὶ εὐρύτατα συνθέτους ἀπεικονίσεις συναντῶμεν εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Νεπάλης καὶ τοῦ Θιβέτ. Τέλος, δέον νὰ μνημονευθῇ καὶ ἡ *Hariti*, ἡ «madonna» τῆς βουδικῆς θρησκείας, εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῆς ὁποίας ἡ βουδικὴ τέχνη κατηνάλωσε μέγιστον πλοῦτον προσπαθειῶν.

Ἡ βουδικὴ ζωγραφικὴ δὲν παρουσιάζει τόσον εὐρεῖαν καλλιέργειαν, ὅσον ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἡ γλυπτική. Ἐξειργάσθη, ἐν τούτοις, σειρὰς τινας τοιχογραφιῶν καὶ μικρογραφίας χειρογράφων ἐπὶ φύλλων φοίνικος (ὡς τὰ ἀξιολογώτατα ἐκεῖνα ἐκ Νεπάλης προερχόμενα, ἅτινα περιλαμβάνονται εἰς τὴν ἰνδικὴν συλλογὴν τοῦ μουσείου τῆς Βοστώνης) λίαν ἀξιοσημειώτους. Εἰς τὰς ζωγραφικὰς ταύτας ἐκδηλώσεις ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἐν ἀκολουθίᾳ πρὸς ὅ,τι συμβαίνει καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην καλλιτεχνικὴν ἐκδήλωσιν τῶν Ἰνδῶν, αἱ ἀναλογίαι τῶν ἀντικειμένων εἶναι ἐκ τῶν προτέρων δεδομέναι καὶ ὑπαγορεύονται ἀπὸ τὴν θρησκευτικὴν παράδοσιν, ἡ ὁποία, κατὰ φυσικὸν λόγον, δὲν εὑρίσκεται εἰς πλήρη συμφωνίαν πρὸς τὴν ἀνατομικὴν ἀλήθειαν, τὴν φύσιν καὶ τὴν πραγματικότητα. Ἔχουν, ἐν τούτοις, ἓν σπουδαῖον πλεονέκτημα: τὸν λαμπρὸν των χρωματισμόν. Ἡ ἄφθονος χρῆσις τοῦ βαθέος κυανοῦ, τοῦ ἐρυθροῦ, τοῦ κιτρίνου, τοῦ πρασίνου, τῶν χρωμάτων τὰ ὁποῖα παρουσιάζει ἐν ἀφθονίᾳ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ ὀργῶσα φύσις τῶν Ἰνδιῶν, συντελοῦν εἰς τὴν δημιουργίαν ἐξόχως διακοσμητικῶν συνόλων.

Ἡ βουδικὴ τέχνη δὲν ἀνεπτύχθη ἄνευ ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων. Σημαντικώτεραι εἶναι: ἡ διὰ τῆς κατακτήσεως τῶν Ἰνδιῶν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἑλληνική, ἐξ ἧς παρήχθη μεταγενεστέρως ἡ τέχνη τῆς *Γκανταρας*, καὶ ἡ περσική, ἐμφανιζομένη εἰς κιονόκρανα διακεκοσμημένα διὰ

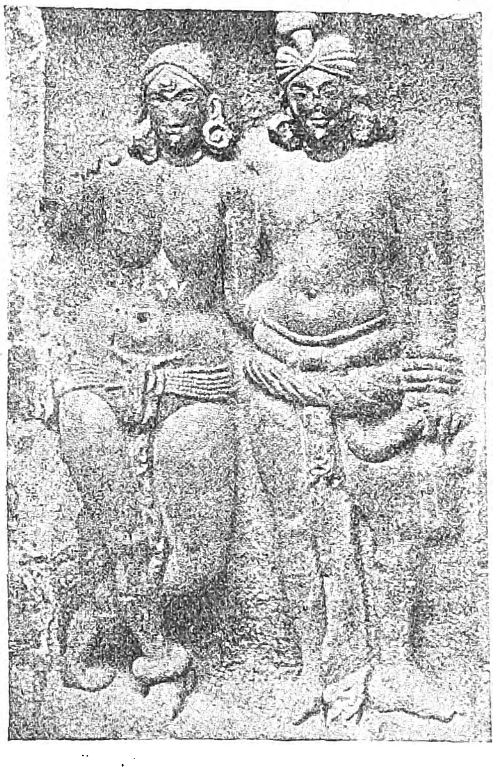

Ἀνάγλυφον εἰς τὸν τοῖχον τῆς εἰσόδου τοῦ ἐν σπηλαίῳ ναοῦ ἐν Κάρλε.

κεφαλῶν ταύρων, εἰς ἀπεικονίσεις πτερωτῶν τεράτων καὶ εἰς καταφανῶς περσιζούσας μικρογραφίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Grünwedll*: Buddhistische Kunst (6′ ἔκδοσις, 1900).— *A. Foucher*: L' Iconographie bouddhique de l' Inde, 2 τόμοι (Paris, 1900—1905). — *Ananda K. Coomaraswamy* (μετάφρ. Jean Bubot), Pour comprendre l' Art Hindou (μὲ πλουσιωτάτην διβλιογραφίαν) (Paris. 1926). — *Τοῦ ἰδίου*: Les Arts et les Métiers de l' Inde et de Keylan, (Bruxelles et Paris). — *B. Bhattacharya*: Buddhist Iconography (Oxford, 1924). — *I. Fergusson*: A History of Indian and Eastern Architecture (London, 1920). — *Havell*: Handbook of Indian Art (London, 1910). — *A.-Vincent Smith*: History of Fine Arts in India and Keylon (Oxford, 1911).

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Βουδῖνοι. Ἀρχαῖος σκυθικὸς ἢ σαρματικὸς λαὸς κατοικῶν πέραν τοῦ Tαναΐδος κατὰ τὰς στέππας τοῦ Ἀστραχάν, ἐν μέσῳ πυκνῶν δασῶν. Ἐχρειάζετο πορεία 15 ἡμερῶν διὰ νὰ φθάση τις ἀπὸ τῆς Μαιώτιδος εἰς τὴν χώραν των. Ὁ Ἡρόδοτος (Δ, 108) ἀναφέρει, ὅτι οἱ Βουδῖνοι ἀπετέλουν ἔθνος μέγα καὶ πολυάριθμον, ἦσαν δὲ ὅλοι γλαυκώπιδες καὶ πυρρότριχες. Ὁ Στέφανος Βυζάντιος, σχολιάζων τὰ τοῦ Ἡροδότου, ἐπάγεται: «Βουδῖνοι, ἔθνος σκυθικὸν παρὰ τὸ δινεύειν ἐπάνω ἁμαξῶν ὑπὸ βοῶν ἑλκομένων, ἁμαξόβιοι γὰρ οἱ Σκύθαι», παρέχων οὕτω καὶ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματος.

Ἐν τῇ χώρᾳ των ὑπῆρχε καὶ πόλις ἐκτισμένη μὲ ξύλα, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα ἦτο Γελωνός· τὰ τείχη ταύτης ἐσχημάτιζον τετράγωνον, τοῦ ὁποίου ἑκάστη πλευρὰ ἦτο τριάκοντα σταδίων. Ἦσαν δὲ ταῦτα ὑψηλὰ καὶ ξύλινα, αἱ οἰκίαι ξύλιναι καὶ οἱ ναοὶ ἐπίσης, εἰς τὴν πόλιν δὲ ταύτην ὑπῆρχον ἱερὰ ἑλληνικῶν θεῶν ἐστολισμένα κατὰ τὸν ἑλληνικὸν τρόπον μετ' ἀγαλμάτων, βωμῶν καὶ ναῶν ξυλίνων. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἐτέλουν ἀνὰ πᾶσαν τριετίαν τὴν ἑορτὴν τοῦ Διονύσου καὶ ἐβακχεύοντο. Οὗτοι φαίνεται ὅτι ἦσαν Ἕλληνες, διότι, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς Βουδίνους, ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν, ἦσαν σιτοφάγοι, διετήρουν κήπους, διέφερον δὲ κατά τε τὴν μορφὴν καὶ τὸ χρῶμα ἀπὸ τοὺς Βουδίνους. Καὶ κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ἦσαν Ἕλληνες μετοικήσαντες, δι' ἄγνωστον αἰτίαν, εἰς τὴν χώραν ταύτην ἐκ τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Μαιώτιδος. Ἡ γλῶσσά των ἦτο κρᾶμα σκυθικῆς καὶ ἑλληνικῆς. Τὸ ἔθνος τοῦτο καὶ πόλιν αὐτοῦ *Καρίσκον* μνημονεύει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ὅστις γράφει καὶ ὅτι εἰς τὴν χώραν ταύτην ἐτρέφοντο μέλανα πρόβατα μὲ πυκνότατα ἔρια. Ἀπόγονοι τῶν Βουδίνων πιστεύουσι σήμερον πολλοὶ ὅτι εἶναι οἱ *Φίνναι* (Φινλανδοί). Ἀντιθέτως πρὸς τοὺς ἀστυδιαίτους οἰκιστὰς τοῦ Γελωνοῦ, οἱ Βουδῖνοι ἦσαν νομάδες καὶ οἱ μόνοι ἐκ τῶν κατοικούντων τὰ μέρη ἐκεῖνα οἵτινες ἔτρωγον βλαστοὺς δένδρων. Ἡ χώρα των ἦτο ὅλη κατάφυτος ἀπὸ διάφορα δάση, εἰς τὸ πυκνότερον δὲ αὐτῶν ὑπῆρχε λίμνη κυκλουμένη ὑπὸ ἑλῶν καὶ καλάμων. Εἰς αὐτὴν ἠγρεύοντο ἐνύδριες, κάστορες καὶ ἄλλα ζῷα τετραγωνοπρόσωπα, τῶν ὁποίων τὰ δέρματα «παρερράπτοντο περὶ τὰς σισύρας», τὰ δὲ γεννητικὰ αὐτῶν μόρια μετεχειρίζοντο οἱ Βουδῖνοι πρὸς θεραπείαν τῆς ὑστερίας.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Βούδιοι. Ἀρχαῖος λαὸς τῆς Μηδίας κατοικῶν πρὸς δυσμὰς τῶν πηγῶν τοῦ Χοάσπου ποταμοῦ (*Ἡρ.* Ι, 101). Ὁ λαὸς οὗτος ἦτο ἓν ἐκ τῶν γενῶν τῶν Μήδων, ἅτινα ἦσαν οἱ Βουσαί, οἱ Παρητακηνοί, οἱ Στρούχατες, οἱ Ἀριζαντοί, οἱ *Βούδειοι* καὶ οἱ Μάγοι.

ΚΑΨ.

Βουδισμὸς (ὁ) *[Θρησκειολ.]*. Ἡ ὑπὸ τοῦ *Γοτάμα* **Βούδα** (βλ. λ.) κατὰ τὸν ΣΤ′ π. Χ. αἰῶνα κηρυχθεῖσα περὶ ἀπολυτρώσεως διδασκαλία καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθεῖσα καὶ ἐκ μοναχῶν καὶ λαϊκῶν συνισταμένη θρησκευτικὴ κοινότης. Ὁ Βουδισμὸς προϋποθέτει τὴν βραχμανικὴν *θρησκείαν* (βλ. λ.) ὡς καὶ τὴν βεδικὴν (βλ. λ.), ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῶν ὁποίων ἀνεπτύχθη, καθὼς καὶ τὰς ἰδέας τῶν *Οὐπανισαδῶν* καὶ τὴν φιλοσοφίαν τῆς αἱρέσεως *Σαμκύα*. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἀπορρίπτει τὴν βραχμανικὴν λατρείαν, ἀλλ' ἔχει κοινὴν πρὸς αὐτὴν τὴν εἰς τὴν μετενσάρκωσιν καὶ τὸ Καρμὰν (βλ. λ.) πίστιν, ὡς καὶ τὴν πρὸς τὴν περιφρόνησιν τοῦ κόσμου καὶ τὴν ἄρνησιν αὐτοῦ

Βοδισάτβας ἐκ βρούνζου ἐν Κεϋλάνῃ.

ροπήν. Ὁ Βούδας αὐτός, αὐστηρῶς ἐξεταζομένου τοῦ πράγματος, ὡρμᾶτο μᾶλλον ἀπὸ τῆς φιλοσοφικῆς θεωρίας. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ αὐτὴ πηγάζει ἐκ τῶν αὐτῶν ἐξ ὧν καὶ ἡ θρησκευτικότης πηγῶν, ἐγκλείουσα ἐν ἑαυτῇ καὶ πίστιν καὶ ποίησιν, καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἰνδὸς μεταρρυθμιστὴς ἐμφανίζεται ὡς προφήτης, κάτοχος καὶ κῆρυξ θείας ἀποκαλύψεως, οἵα ἡ περὶ ὁριστικῆς καὶ βεβαίας ἀπολυτρώσεως διδασκαλία αὐτοῦ, πρὸς τούτοις δὲ ἐπειδὴ περικλείει τὰς ἰδέας αὐτοῦ ἐν ἱεροῖς θεσμοῖς, ἵνα δι' αὐτῶν ἀσφαλίζωνται καὶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν παραδίδωνται, ἡ διδασκαλία αὐτοῦ δὲν στερεῖται θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο

Digitized by Google

ἐξαίρεται ὑπὸ τῶν ἐπιγόνων καὶ οὕτως ἐπικρατεῖ σὺν τῇ ἐξελίξει παντελῶς ὁ θρησκευτικὸς χαρακτήρ, αὐτὸς δὲ ὁ Βούδας μετατίθεται εἰς τὸ μυθικὸν πάνθεον τῆς ἰνδικῆς φυλῆς.

Αἱ πηγαὶ τῆς θεωρητικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας τῆς βουδιστικῆς θρησκείας καλοῦνται *Τριπιτάκα*, ὅπερ σημαίνει «τρεῖς κάλαθοι», ἐπειδὴ πρὸς διατήρησιν τῶν περιεχόντων αὐτοὺς κυλίνδρων ἢ φύλλων μετεχειρίζοντο καλάθους, ἕνα δι' ἕκαστον τῶν ἀνεξαρτήτων ἀλλήλων βιβλίων. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἐν ταῖς περιγραφαῖς τοῦ βίου τῶν ἁγίων τοῦ Βουδισμοῦ συχνὰ ἀπαντῶσα φράσις: «ἐδίδασκε τοὺς τρεῖς καλάθους» ἴσα δύναται πρὸς τό: ἐγίνωσκε καλῶς σύμπασαν τὴν βουδιστικὴν διδασκαλίαν· Ὁ πρῶτος κάλαθος περιέχει πάντα τὰ εἰς τὴν Ἠθικὴν ἀναφερόμενα· ὁ δεύτερος περιλαμβάνει τὰς *Σούτρας* ἢ τοὺς λόγους τοῦ Βούδα· καὶ ὁ τρίτος τέλος τὰ εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν μεταφυσικὴν ἀφορῶντα ἔργα. Τὰ τρία ταῦτα βιβλία ἀποτελοῦσι τὸν κανόνα τῆς βουδιστικῆς θρησκείας καὶ ἦσαν ἀρχικῶς συντεταγμένα ἐν τῇ *παλικῇ* διαλέκτῳ. Μικρὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βούδα συνεκροτήθη, κατὰ τὴν παράδοσιν, σύνοδος τῶν μαθητῶν του ἐν Μαγαδά, κατὰ τὴν ὁποίαν καθωρίσθησαν τὰ κανονικὰ βιβλία τῆς νέας θρησκείας. Ἕνα περίπου αἰῶνα βραδύτερον ἔλαβε χώραν δευτέρα σύνοδος, ἵνα καθάρῃ τὰ ἱερὰ βιβλία ἐκ τῶν σφαλμάτων, τὰ ὁποῖα εἶχον ἐν τῷ μεταξὺ παρεισφρήσει εἰς αὐτά. Λέγεται ὅτι συνεκλήθη καὶ τρίτη τις σύνοδος, κατ' ἄλλους μὲν τῷ 326, κατ' ἄλλους δὲ τῷ 246 π.Χ., ἥτις ἀποκατέστησε τὸ κείμενον καὶ ἀπεφάσισεν ὅπως τὰ δόγματα τοῦ διδασκάλου κηρυχθῶσι πανταχοῦ δι' εἰδικῶν ἱεραποστόλων. Τὰ ὑπὸ τῆς συνόδου ταύτης καθορισθέντα ἱερὰ βιβλία εἶναι πιθανὸν ὅτι εἶναι τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ κατὰ τὸ 1822 ἐν Νεπάλῃ εὑρεθέντα ἐν σανσκριτικῇ διαλέκτῳ, ὡς καὶ πρὸς θιβετικὴν μετάφρασιν ἐξ ἑκατὸν τόμων ἀποτελουμένην. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς περιπετείας ταύτας τοῦ Κανόνος ἐν ταῖς ἠπειρωτικαῖς Ἰνδίαις, παρέμεινεν ἡ ἐν Κεϋλάνῃ κοινότης τοῦ Βούδα «πιστὴ εἰς τοὺς παλαιοὺς λόγους». Ἐνταῦθα ἡ διδασκαλία αὐτοῦ παρεδίδετο ἐπὶ μακρὸν διὰ στόματος, μόλις δὲ περὶ τὰ τέλη τοῦ Ε' αἰῶνος π.Χ. κατεγράφη ἐν βιβλίοις, ἅπερ μετεφράσθησαν ἐκ τῆς παλικῆς εἰς διάφορα ἰδιώματα τῆς μεσημβρινῆς Ἰνδίας. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἱερὰ βιβλία τοῦ Βουδισμοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ ἀκριβῶς ἡ χρονολογία τῆς συγγραφῆς αὐτῶν. Πιθανὸν εἶναι ὅτι λίαν ἐνωρὶς ἤρχισαν νὰ συλλέγωσι καὶ καταγράφωσι τοὺς λόγους τοῦ διδασκάλου ἢ νὰ παραδίδωσιν αὐτοὺς κατὰ τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐκήρυσσεν ἐκεῖνος. Αἱ πλεῖσται τῶν διηγήσεων ἄρχονται διὰ φράσεων οἷαι αἱ «τῷ καιρῷ ἐκείνῳ» ἢ «ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις». Δυνατὸν εἶναι ἐν πάσῃ περιπτώσει ὅτι οἱ λόγοι τοῦ Βούδα δὲν παρεδόθησαν ἐν τῇ μορφῇ, ὑφ' ἣν εἶπεν αὐτοὺς ὁ προφήτης· φαίνεται ὅμως βέβαιον ὅτι ἀποδίδουσι κατὰ τὸ πλεῖστον τὰς ἰδέας αὐτοῦ καὶ τὰ κύρια διανοήματα. Τὸ ὕφος αὐτῶν, μετὰ τῶν ξηρῶν περιόδων, τῶν συχνῶν ἐπαναλήψεων καὶ τῆς ἀφορήτου ἀκαμψίας, εἶναι πιστὴ εἰκὼν τοῦ κόσμου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐγεννήθησαν. Ἀείποτε αἱ αὐταὶ εἰκόνες, ἀνὰ πέντε ἢ δέκα γραμμὰς ἡ αὐτὴ φράσις, ἡ αὐτὴ ἐναλλαγὴ ἐρωτημάτων καὶ ἀπαντήσεων, ἡ συχνὴ ἐπάνοδος τῆς αὐτῆς ἰδέας καὶ μετὰ τοῦ αὐτοῦ στόμφου. Ἐνιαχοῦ αἱ διδασκαλίαι καὶ αἱ νουθεσίαι διακόπτονται ὑπὸ παραβολῆς τινος, πόρρω ἀπεχούσης τῆς λεπτότητος καὶ τοῦ κάλλους τῶν παραβολῶν τῆς Καινῆς Διαθήκης. «Θὰ σοῦ εἴπω μίαν παραβολήν», λέγει ὁ Βούδας, «διὰ τῆς παραβολῆς διαγινώσκει ὁ σοφὸς τὸ νόημα τῶν λεγομένων». Παρὰ τὰς παραβολὰς ἀπαντῶμεν ἐνίοτε καὶ τὸν μῦθον, εἰλημμένον συνήθως ἐκ τοῦ βασιλείου τῶν ζῴων, ὡς καὶ παράδοξα διηγήματα.

Ὁ ὀπαδὸς τῆς θρησκείας τοῦ Βούδα ὁμολογεῖ τὴν πίστιν αὐτοῦ διὰ τοῦ ἑξῆς συντόμου συμβόλου: «Τὸ καταφύγιόν μου εὑρίσκω παρὰ τῷ *Βούδᾳ*, τὸ καταφύγιόν μου εὑρίσκω εἰς τὸ *Ντα(ρ)μά*, τὸ καταφύγιόν μου εὑρίσκω παρὰ τῇ *Σαγκά*». Καὶ Νταρμὰ μὲν σημαίνει «νόμον», «θρησκείαν» καὶ εἰδικώτερον τὴν διδασκαλίαν τοῦ Βούδα, Σαγκὰ δὲ εἶναι ἡ θρησκευτικὴ κοινότης τῶν μοναχῶν. Βούδας, βουδικὴ διδασκαλία καὶ θρησκευτικὴ κοινότης εἶναι τὰ τρία ἱερά, εἰς ἃ ἁρμόζει τιμὴ καὶ σεβασμός.

Τὸν πυρῆνα τῆς διδασκαλίας τοῦ Βούδα (βλ. λ.) εὑρίσκομεν εἰς τὰς «τέσσαρας εὐγενεῖς ἀληθείας» τὰς ὁποίας συνέλαβε κατὰ τὴν νύκτα τοῦ φωτισμοῦ καὶ ἐκήρυξεν ἀμέσως ἔπειτα ἐν τῇ πόλει Βενάρες. Αἱ ἀλήθειαι αὗται ἀναφέρονται: α) εἰς τὸ πάθος, τὴν δυστυχίαν, τὴν θλῖψιν, ἄλλαις λέξεσιν, εἰς τὴν γέννησιν, τὸ γῆρας, τὴν νόσον καὶ τὸν θάνατον καὶ πάντα ὅσα πηγάζουν ἐκ τῆς προσκολλήσεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς αἰσθήσεις· β) εἰς τὴν γένεσιν καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ πάθους, τουτέστι τὴν ἐπιθυμίαν, ἥτις ὁδηγεῖ εἰς τὴν μετενσάρκωσιν· γ) εἰς τὴν ἄρσιν τοῦ πάθους, ἐνεργουμένην διὰ τῆς νεκρώσεως τῆς ἐπιθυμίας, καὶ δ) εἰς τὸν τρόπον (τὴν ὁδόν), δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται ἡ νέκρωσις ἐκείνη τῶν αἰσθήσεων.

Ἡ περὶ *πάθους* διδασκαλία περιλαμβάνει δύο σπουδαίας φιλοσοφικὰς ἰδέας. Ἡ πρώτη τούτων συνίσταται εἰς τὸ δόγμα, ὅτι οὐδὲν σταθερὸν ὑπάρχει, οὐδὲν πραγματικὸν *Εἶναι*, ἀλλὰ μόνον *Γίγνεσθαι*, διαρκὴς μόνον γένεσις καὶ φθορά, διηνεκὴς ῥοή, ἥτις εἶναι ἡ αἰτία τῆς δυστυχίας καὶ τῆς ὀδύνης τῶν ὄντων. Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν, ψυχὴ ἐν τῇ ἐννοίᾳ ἀτομικοῦ καὶ αὐτοτελοῦς ὄντος οὐδαμῶς ὑφίσταται. Τὸ λεγόμενον *Ἐγὼ* εἶναι ἀδιάκοπος σειρὰ σωματικῶν καὶ πνευματικῶν καταστάσεων ἐναλλασσομένων καὶ μεταβαλλομένων ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν. Αἱ καταστάσεις αὗται διαιροῦνται εἰς πέντε *Κανδὰς* ἢ ὁμάδας στοιχείων τῆς ὑπάρξεως καὶ εἶναι αἱ ἑξῆς: μορφὴ ἢ σωματικὸν στοιχεῖον, αἴσθημα, παράστασις, βουλητικαὶ δυνάμεις καὶ ἐπενέργεια δυνάμεων ἐκ προτέρων γεννήσεων ὑφισταμένων, τέλος συνείδησις. Αἱ πέντε αὗται ὁμάδες τῶν στοιχείων τῆς ὑπάρξεως ἀνανεοῦνται, συνδυάζονται ἐκ νέου εἰς νέαν γέννησιν. Κατὰ ταῦτα δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ Βουδισμῷ μετεμψύχωσις, ἀλλὰ μετενσάρκωσις ἢ καλύτερον ἀναγέννησις διὰ τῆς ἀνανεώσεως τῶν πέντε ἐκείνων ὁμάδων.

Ἡ δευτέρα τῶν τεσσάρων εὐγενῶν ἀληθειῶν διδάσκει ὅτι ἡ ἐπιθυμία, ὁ πόθος πρὸς τὰ αἰσθητά, πρὸς τὸ Γίγνεσθαι καὶ πρὸς τὴν ἄρσιν τοῦ Γίγνεσθαι, τοῦ παροδικοῦ καὶ ἐφημέρου, εἶναι ἡ αἰτία τῆς δυστυχίας καὶ τοῦ πάθους τῶν ὄντων. Τοῦτο ἀναπτύσσει ὁ Βούδας διὰ τῆς περὶ ἀλληλοσυνδέσεως καὶ ἀδιακόπου συνοχῆς τῶν αἰτίων διδασκαλίας. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν ταύτην, ἡ ἐπιθυμία εἶναι ἀποτέλεσμα τὸ μὲν τῆς ἀγνοίας, τὸ δὲ τῶν πράξεων ἐν προηγουμένῳ βίῳ, ὅπως ἐξ αὐτῆς πάλιν ἐξηγεῖται ἡ νέα γέννησις, τουτέστιν ἡ ἀνανέωσις τῶν πέντε στοιχείων τῆς ὑπάρξεως. Οὕτως ἑκάστη νέα ἐμφάνισις ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι συνέπεια τοῦ *Καρμάν*, δηλαδὴ καθορίζεται ὑπὸ τῶν πράξεων, ὧν ἐγένετό τις ἔνοχος ἐν τῷ ἑκάστοτε προηγουμένῳ βίῳ αὐτοῦ. Ὁ οὕτως ἐπαναγεννώμενος ἄνθρωπος εἶναι ὁ κληρονόμος τῶν πράξεων ὄντος προϋπάρξαντος αὐτοῦ. Δὲν εἶναι λοιπὸν ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν προϋπάρξαντα, ἐν τῇ κυρίᾳ σημασίᾳ τῆς λέξεως, ἀλλὰ τιμωρεῖται ἐπειδὴ ἡ παροῦσα αὐτοῦ κατάστασις εἶναι συνέπεια προηγηθείσης καταστάσεως. Ὁ νόμος αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ, ἡ στενὴ συνύφανσις αἰτίου καὶ ἀποτελέσματος, λόγου καὶ ἀκολουθίας, δὲν γνωρίζει ἐξαιρέσεις, οὔτε δύναται νὰ διασπασθῇ.

Ἡ ἄρσις τῆς δυστυχίας εἶναι δυνατὴ μόνον διὰ τῆς ἄρσεως τῆς ἐπιθυμίας, ὡς διδάσκει ἡ τρίτη ἀλήθεια. Αἰτία πάντων τῶν κακῶν εἶναι ἡ αἰτιώδης σύνδεσις ἐπιθυμίας, ἔργων καὶ ἐπαναγεννήσεως. Κατ' ἀκολουθίαν ἡ ἄρσις τῆς ἀνακυκλώσεως ταύτης τῆς ζωῆς, τῆς δυστυχίας τῆς ἐπαναγεννήσεως (*Σαμσάρα*) εἶναι δυνατὴ διὰ τῆς ἄρσεως τῆς ἐπιθυμίας. Ἡ ἐπιθυμία γεννᾶται διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων ἡμῶν. Ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ θέματος τούτου εἰσέρχεται ὁ Βούδας εἰς βαθείας μεταφυσικὰς πραγματείας, μεταξὺ τῶν ὁποίων προέχουσαν καταλαμβάνει θέσιν τὸ ζήτημα τῆς πραγματικῆς καὶ τῆς ἰδεατῆς ὑπάρξεως τοῦ κόσμου. Ἡ ἄρσις τῆς ἐπιθυμίας σκοπὸν ἔχει τὸν τερματισμὸν τῆς ἀνακυκλώσεως τῆς ὑπάρξεως, τὴν ἀπολύτρωσιν, τὸ *Νιρβάνα*. Τοῦτο εἶναι τὸ ὕψιστον ἀγαθὸν τοῦ Βουδισμοῦ, πρὸς ὃ δέον νὰ τείνῃ πᾶς ἀληθὴς βουδιστής. «Ὅπως ὁ μέγας ὠκεανὸς ἔχει μίαν μόνον γεῦσιν, τὴν γεῦσιν τοῦ ἅλατος, οὕτω καὶ ἡ διδασκαλία μου αὕτη μίαν μόνον ἔχει γεῦσιν, τὴν γεῦσιν τῆς ἀπολυτρώσεως». Νιρβάνα εἶναι ἡ ἄρσις τῆς ἐπιθυμίας, τὸ τέλος τῆς ἐπαναγεννήσεως, κατάστασις ὑψίστης μακαριότητος, ἡ ὁποία δὲν ἀρχίζει μετὰ θάνατον (ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει ἀτομικὴ ψυχή), ἀλλ' ἀφ' ἧς στιγμῆς νεκρωθῇ ἡ ἐπιθυμία, ἀπὸ τῆς ὥρας, καθ' ἣν ὁ μοναχὸς καταστῇ ἅγιος. Οὕτως αἱ ἔννοιαι «ἁγιότης» καὶ «Νιρβάνα» συμπίπτουσι καὶ ἀποτελοῦσιν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ διὰ τὴν βουδιστικὴν συνείδησιν.

Ἡ πρὸς τὴν ἄρσιν τοῦ κακοῦ, τῆς δυστυχίας καὶ τοῦ πάθους ὁδὸς εἶναι ὀκταπλῆ, περιλαμβάνουσα τὰ ἑξῆς στάδια: ὀρθὸν βλέμμα, δι' οὗ διακρίνομεν τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τοῦ ψεύδους· ὀρθὴν ἀντίληψιν τῆς ἀληθείας· ὀρθὸν λόγον· ὀρθὴν πρᾶξιν· ὀρθὸν τρόπον τοῦ ζῆν· ὁρμὴν πρὸς πλήρη ἀπολύτρωσιν· ὀρθὸν βυθισμὸν τῆς συνειδήσεως εἰς τὰς αἰωνίας ἀληθείας. Οὕτω διάγων ὁ ἄνθρωπος καταντᾷ εἰς τὴν ἀληθῆ γνῶσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ κόσμος εἶναι ἁπλῆ παράστασις, ὄνειρον καὶ σκιὰ ἄνευ πραγματικότητος, ἐναλλασσόμενον φαινόμενον, ἀπάτη, πλάνη καὶ χίμαιρα. Ἡ γνῶσις δὲ αὕτη πείθει αὐτὸν ὅτι χαρά, ἡδονή, ἐπιθυμία δὲν εἶναι κατ' οὐσίαν παρὰ ψευδαίσθησις καὶ αὐταπάτη. Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ μὴ ἔχωμεν ἐπιθυμίας· ὁ κατορθώσας τοῦτο εὗρε τὴν ἀπολύτρωσιν, διότι ὁ κόσμος παύει νὰ ὑπάρχῃ πραγματικῶς δι' αὐτόν, τὸ κακὸν καὶ ἡ θλῖψις δὲν ἔχει πλέον δύναμιν ἐπ' αὐτοῦ. Ἡ τετάρτη αὕτη ἀλήθεια περιέχει ὅλην τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν τοῦ Βούδα, τὸν Δεκάλογον τῆς βουδιστικῆς θρησκείας. Ἡ ἠθικὴ διαγωγὴ καὶ ἡ ἠθικὴ πρᾶξις δὲν εἶναι, κατὰ τὸν ἱδρυτὴν τῆς βουδιστικῆς θρησκείας, σκοπὸς ἑαυτῆς, ἀλλὰ μέσον πρὸς τὸν σκοπόν, τουτέστιν ἡ ὁδός, δι' ἧς φθάνει ὁ πιστὸς εἰς τὴν ἀπολύτρωσιν. Ἡ ἠθικὴ αὕτη διδασκαλία συνοψίζεται εἰς πέντε ἐντολὰς τὰς ἑξῆς: Μὴ φονεύσῃς ἔμψυχον ὄν, μὴ οἰκειωθῇς ξένην ἰδιοκτησίαν, μὴ ἐπιθυμήσῃς τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου, μὴ ψεύδου, μὴ πίνε μεθυστικὰ ποτά. Αἱ ἐντολαὶ αὗται ἰσχύουν διὰ τὰ λαϊκὰ μέλη· οἱ μοναχοὶ ὅμως ὑποχρεοῦνται εἰς πλήρη ἐγκράτειαν καὶ ἀποχὴν ἀπὸ τῆς γυναικὸς καὶ ὀφείλουσι νὰ τηρῶσι πέντε ἀκόμη ἐντολὰς ἀναφερομένας εἰς τὴν ἐγκράτειαν καθόλου. Ἐξαιρετικὴν σπουδαιότητα κέκτηται ἡ πρώτη ἐντολή, δι' ἧς ἀπαγορεύεται ὁ φόνος οὐ μόνον τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τῶν ζῴων καὶ ἥτις ἐγκλείει ἐν ἑαυτῇ τὴν ἀπαγόρευσιν τῶν αἱματηρῶν θυσιῶν, τὴν ἀπόρριψιν τῆς θήρας καὶ τὴν καταδίκην τοῦ πολέμου. Ἐκ ταύτης ἀνεπτύχθη ἡ θετικὴ ἐντολὴ τῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, πρὸς τὰ ζῷα, πρὸς τὰ ὄντα ἐν γένει τοῦ κόσμου. Εἶναι ἔργον δικαιοσύνης νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Βούδα ἤσκησαν κατ' ἐξοχὴν καὶ εἰς ὑπέρτατον βαθμὸν τὴν ἐντολὴν ταύτην μέχρι συγκινούσης γενναιοδωρίας καὶ αὐτοθυσίας.

Ἀλλ' ἡ βουδιστικὴ ἠθικὴ δὲν περιορίζεται εἰς ταῦτα μόνον· ἀπαιτεῖ πρὸς τούτοις παρὰ τῶν ὀπαδῶν τοῦ διδασκάλου καθήκοντα πρὸς ἑαυτούς, ἀναγκάζουσα εἰς συγκέντρωσιν καὶ ἐπιστροφὴν εἰς τὴν ἰδίαν ἑκάστου ψυχήν. Πρὸς ταύτην κατάλληλον μέσον εἶναι ἡ θεωρία, ὁ εἰς τὴν σκέψιν βυθισμός, τὸ *Νοῦά*. Μόνον διὰ τοῦ τρόπου τούτου καταντᾷ ὁ μοναχὸς εἰς τὴν ὑψίστην βαθμῖδα τῆς τελειοποιήσεως, εἰς τὴν σοφίαν, ἥτις εἶναι ἡ προϋπόθεσις τῆς εἰς τὸ Νιρβάνα εἰσόδου. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι διὰ τὸ πολὺ πλῆθος τῶν πιστῶν ἐπίδρασιν πρὸς ἠθικὸν βίον δὲν ἀσκεῖ ἡ ἐλπὶς τοῦ Νιρβάνα, ἀλλὰ ὁ φόβος τοῦ Καρμάν, ἡ ἰδέα δηλαδὴ ὅτι πᾶσα πρᾶξις, ἀγαθὴ ἢ κακή, συνεπιφέρει μεθ' ἑαυτῆς ἀναποφεύκτους συνεπείας.

Ζῶντος ἔτι τοῦ Βούδα φαίνεται, ὅτι συνέστησαν πολλαχοῦ μικρότεραι ἢ μεγαλύτεραι κοινότητες μοναχῶν, διὰ τὰς ὁποίας συνέταξεν ἐκεῖνος καὶ οἱ ἄμεσοι αὐτοῦ μαθηταὶ διατάξεις καὶ θεσμούς. Αἱ κοινότητες αὗται ἦσαν κατ' ἀρχὰς ἀνεξάρτητοι ἀλλήλων, ἄνευ ἱεραρχικῆς τάξεως καὶ ἄνευ ἑνιαίας διοικήσεως. Κατὰ δημοκρατικὸν τρόπον ἡ συνέλευσις τῶν μοναχῶν διηύθυνε τὰς ὑποθέσεις ἑκάστης τῶν κοινοτήτων ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ πρεσβυτέρου μέλους τοῦ ἑκασταχοῦ τάγματος. Πᾶς τις ἠδύνατο νὰ γίνῃ μέλος τῆς κοινότητος, ἀνεξαρτήτως τάξεως, φυλῆς ἢ ἀξιώματος. Ἀπεκλείοντο μόνον οἱ ἐγκληματίαι, οἱ λῃσταί, οἱ στρατιῶται. Ἡ εἰσδοχὴ συνετελεῖτο εἰς δύο στάδια. Τὸ πρῶτον τούτων ἦτο ἡ ἐκ τῆς πατρίδος ἔξοδος, τ. ἔ. ἐκ τῆς τάξεως τοῦ λαϊκοῦ ἢ ἐκ τῆς αἱρέσεως, εἰς ἣν ἀνῆκε τέως ὁ ὑποψήφιος. Κατὰ τὸ πρῶτον τοῦτο στάδιον τῆς μυήσεως περιβάλλετο ὁ δόκιμος κιτρίνην ἐνδυμασίαν, ἐκείρετο τὴν κόμην καὶ τὸν πώγωνα καὶ ἀπήγγελλε τὸ σύντομον ἐκεῖνον σύμβολον, περὶ οὗ ὡμιλήσαμεν ἀνωτέρω. Τὸ δεύτερον στάδιον, ἀκολουθοῦν μετὰ μακρὰν διδασκαλίαν ὑπὸ δύο διδασκάλων ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ μύστου ἐκ τοῦ τάγματος, ἀπετέλει τὴν κυρίως εἴσοδον εἰς τὴν μοναχικὴν κοινότητα. Κατὰ τὴν ἐπίσημον αὐτοῦ εἰσδοχὴν ἐκοινοποιοῦντο εἰς αὐτὸν αἱ ἐντολαί, ὧν ἡ παράβασις συνεπέφερε τὸν ἐκ τῆς κοινότητος ἀποκλεισμόν. Οἱ μοναχοὶ ὀφείλουσι νὰ φροντίζωσι περὶ τῆς διατροφῆς αὐτῶν διὰ τῆς ἐπαιτείας, νὰ παραιτῶνται δὲ πάσης ἰδιοκτησίας, ἀκόμη δὲ νὰ διαλύουν πάντα δεσμὸν πρὸς τὴν οἰκογένειάν των. Δὶς τοῦ μηνὸς συνήρχοντο τὰ μέλη τῶν μοναχικῶν κοινοτήτων ἑκάστης περιφερείας, ἵνα τηρήσωσιν ὁμοῦ τὴν λεγομένην ἡμέραν τῆς νηστείας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐτελεῖτο καὶ εἶδός τι ἐξομολογήσεως. Παραλλήλως πρὸς τὰς κοινότητας ταύτας τῶν ἀνδρῶν ὑπῆρχον καὶ μοναχικαὶ κοινότητες γυναικῶν, αἵτινες ἦσαν παντελῶς ὑποτεταγμέναι εἰς ἐκείνας. Οὐδεμία σπουδαία ὁπωσδήποτε ἀπόφασις αὐτῶν ἐπετρέπετο νὰ ἐκτελεσθῇ ἄνευ τῆς προηγουμένης ἐγκρίσεως τῆς συνάξεως τῶν μοναχῶν.

Ὁ σπουδαιότατος σταθμὸς ἐν τῇ μακρᾷ καὶ πολυσχιδεῖ ἱστορίᾳ τοῦ βουδισμοῦ εἶναι οἱ χρόνοι τῆς βασιλείας τοῦ ἰσχυροῦ μονάρχου *Ἀσόκα*, περὶ τὰ μέσα τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος. Ἀπὸ τῶν χρόνων ἤδη αὐτοῦ κατάγονται τὰ μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα, αἱ Στούπας ἐν Βαρχοὺτ καὶ Σαγχί, τῶν ὁποίων αἱ ὀρθομαρμαρώσεις καλύπτονται ὑπὸ διαφόρων γλυπτῶν παραστάσεων ἐκ τοῦ βίου τοῦ Βούδα. Αἱ παραστάσεις αὗται ἀποφεύγουν ἐπιμελῶς τὴν εἰκόνα τοῦ Βούδα, τοῦ ὁποίου τὸ πρόσωπον ἐκφράζουν συμβολικῶς διὰ τοῦ τροχοῦ, τῆς ἱερᾶς συκῆς, τοῦ ἐλέφαντος, διαφέρουσαι κατὰ τοῦτο τῶν παραστάσεων τῆς ἔπειτα ἑλληνοβουδιστικῆς τέχνης. Τὸ μάλιστα σημαντικὸν γεγονὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Βουδισμοῦ ἀποτελεῖ τὸ μεταξὺ παλαιοτέρων καὶ νεωτέρων βουδιστῶν σχίσμα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀσόκα. Τινὲς τῶν σχολῶν, εἰς ἃς ἤδη ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βούδα διεκλαδώθησαν οἱ ὀπαδοί του, ἀπετέλεσαν νέαν ῥοπήν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς πιστῶς ἐμμένοντας εἰς τὸ ἀμετάβλητον τοῦ παλαιοῦ δόγματος. Ἡ ῥοπὴ αὕτη ὠνομάσθη *Μαχαγυάνα*, τὸ μέγα πλοῖον, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν συντηρητικὴν ἐκείνην ῥοπήν, ἥτις ἔλαβε τὸ ὄνομα *Χιναγυάνα*, τὸ μικρὸν πλοῖον. Αἱ ἀρχαιότεραι βουδιστικαὶ σχολαὶ ἐπίστευον, ὅτι ὕψιστον ἰδανικὸν εἶναι ἡ ἰδία ἑκά-

Digitized by Google

στου ἀπολύτρωσις. Τὸ ἰδανικὸν ὅμως τοῦτο μόνον εἰς ὀλίγους ἦτο προσιτόν, καὶ δὴ εἰς τοὺς μοναχούς, ὅσοι ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ὑψωθοῦν μέχρι τῆς πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένης γνώσεως. Πρὸς τούτοις τὸν Βούδαν ἐθεώρουν αἱ ἀρχαιότεραι αὗται σχολαὶ ἁπλοῦν ἄνθρωπον καὶ διδάσκαλον, τὴν δὲ ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατόν του λατρείαν αὐτοῦ ἡρμήνευον ὄχι ὡς λατρείαν ἀναφερομένην εἰς θεόν, ἀλλ' ὡς τιμὴν ἁρμόζουσαν δικαίως εἰς ἅγιον καὶ πρότυπον τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ ἀσκητικοῦ ἰδανικοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ δόγματα ταῦτα δὲν ἦσαν ἐπαρκῆ, οὐδὲ ἱκανοποίουν τὸ πολὺ πλῆθος μετὰ τὴν εὐρεῖαν διάδοσιν τοῦ Βουδισμοῦ, ἐγεννήθη τὸ σχίσμα τῆς Μαχαγυάνα, οὗ σκοπὸς ἦτο ἡ ὅσον τὸ δυνατὸν εὐρυτέρα πρόσκτησις τῆς βουδιστικῆς ἀπολυτρώσεως ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς αἱρέσεως ταύτης, ὄχι μόνον ὁ μοναχὸς εἶναι δυνατὸν νὰ σωθῇ, ἀλλὰ καὶ ὁ οἰκογενειάρχης, ὁ ἔμπορος, ὁ χειροτέχνης, ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ παρίας, τὸ μὲν διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῶν ἔργων αὐτῆς, τὸ δὲ διὰ τῆς λατρείας τοῦ Βούδα.

Κατ' ἀνάγκην, ἐφ' ὅσον ἡ αἵρεσις ἐστρέφετο πρὸς πάντας, ἔδει νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὴν νοοτροπίαν καὶ τὰς ἀδυναμίας τοῦ λαοῦ. Οὕτω συνεκρότησε νέαν περὶ τοῦ Βούδα ἀντίληψιν, νέαν ἠθικήν, νέαν μυθολογίαν, νέαν λατρείαν καὶ νέας φιλοσοφικὰς βάσεις. Πάντα ταῦτα ἀποτελοῦν μὲν κατ' οὐσίαν περαιτέρω ἐξέλιξιν τῶν ἐν τῷ ἀρχαιοτέρῳ Βουδισμῷ ἰδεῶν καὶ ῥοπῶν, πάντως δ' ὅμως οὐχὶ ἄνευ διαφθορᾶς τῆς καθαρότητος τῆς ἀρχικῆς διδασκαλίας, ἡ ὁποία ἔδει νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὴν πραγματικότητα τῆς καταστάσεως καὶ τῆς ἱκανότητος τοῦ πολλοῦ ὄχλου. Οὕτως ἡ μὲν ἠθικὴ ἀποβαίνει χαλαρωτέρα, ἵνα δύνανται πλείονες ν' ἀσκήσωσιν αὐτὴν πρὸς σωτηρίαν· ἔπειτα εἰσελαύνουν εἰς τὸν Βουδισμὸν αἱ μυθολογικαὶ παραστάσεις, ἵνα φανῇ ἡ ὑψηλὴ περὶ ἀπολυτρώσεως διδασκαλία συγκαταβαίνουσα πρὸς τὴν ἀσθένειαν καὶ τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς λαϊκῆς ψυχῆς· διὰ τῆς διδασκαλίας ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Βούδα εἶναι ἀρκετὴ πρὸς σωτηρίαν, μετατίθεται οὗτος ὁριστικῶς εἰς τὸ μυθολογικὸν πάνθεον· τέλος ἡ νέα φιλοσοφία ὁδηγεῖ εἰς τὴν μαγείαν. Ὁ πρωταρχικὸς λοιπὸν Βουδισμὸς διεκρίθη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς δύο ῥοπάς, ἐντὸς ἑκατέρας τῶν ὁποίων ἀνεφάνησαν πάλιν διάφοροι μικρότεραι αἱρέσεις. Ἐκ τῶν δύο ἐκείνων ῥοπῶν ἡ μὲν Χιναγυάνα ἐπικρατεῖ ἐν Κεϋλάνῃ, Βίρμα καὶ Σιάμ, ἡ δὲ Μαχαγυάνα ἐν Νεπάλῃ, Θιβέτ, Κίνᾳ, Ἰαπωνίᾳ καὶ Μογγολίᾳ.

Τὰ τελευταῖα ταῦτα ὀνόματα δεικνύουν ἤδη, ὅτι ὁ Βουδισμὸς δὲν περιωρίσθη εἰς τὰς Ἰνδίας, ἀλλ' ὅτι ἐπεξετάθη καὶ πρὸς τὰς γειτονικὰς χώρας πρὸς ἀνατολάς, ὡς καὶ εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀσίαν. Διάφορα μνημεῖα δεικνύουν τὴν βαθμιαίαν ἐξάπλωσιν τοῦ Βουδισμοῦ εἰς τὰς χώρας ταύτας, τινῶν ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εὐαγγελισμὸς συνδέεται πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως Ἀσόκα, πέμψαντος ἱεραποστόλους πρὸς διάδοσιν τῆς νέας θρησκείας, τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἔνθερμος ὑποστηρικτής. Μετὰ τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ Βουδισμοῦ εἰς τὰς χώρας ταύτας, εἰς τὰς ὁποίας δέον νὰ προστεθῇ ἡ Κορέα καὶ αἱ νῆσοι, μετεφράζοντο καὶ τὰ ἱερὰ βιβλία, ὡς καὶ ἄλλως προσηρμόζετο κατ' ἀνάγκην ἡ νέα θρησκεία εἰς τὴν πίστιν, τὰ ἔθιμα καὶ τὴν μυθολογίαν τῶν λαῶν, τοὺς ὁποίους κατέκτα.

Ἡ ἐξωτερικὴ ἀναλογία διδασκαλιῶν τινων, διηγήσεων καὶ γνωμικῶν τοῦ Βουδισμοῦ πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, ἰδίᾳ δὲ αἱ μεταξὺ σημείων τινῶν τοῦ βίου τοῦ Βούδα καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας, ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὴν περὶ ἀλληλεξαρτήσεως ὑπόθεσιν, διακρινομένην εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Βουδισμοῦ ἐπὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπὶ τοῦ Βουδισμοῦ. Ἡμᾶς ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα τὸ πρῶτον μέρος τῆς ὑποθέσεως καὶ δὴ ἐφ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Κατ' ἀρχὴν ἡ ἐπίδρασις αὕτη τοῦ Βουδισμοῦ ἐπὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν θὰ ἦτο ἀδύνατος. Ὁ Βουδισμὸς εἶναι ἐν πρώτοις ἀρχαιότερος τοῦ Χριστιανισμοῦ· ἔπειτα λίαν ἐνωρὶς ἤρξατο ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία μεταξὺ Ἰνδιῶν καὶ Ἐγγὺς Ἀνατολῆς· τρίτον αἱ Ἰνδίαι κατεκτήθησαν πολλάκις ὑπὸ ἡγεμόνων τῆς Ἐγγὺς Ἀνατολῆς, πολλοὶ δὲ Ἰνδοὶ ἔφθασαν ἐπὶ Αὐγούστου καὶ Κλαυδίου μέχρι τῆς Ῥώμης. Ἐν παπύρῳ τῶν ἀρχῶν τοῦ Β΄ μ. Χ. αἰῶνος μνημονεύεται ἡ μήτηρ τοῦ Βούδα *Μαγιά*, *Κλήμης* δὲ ὁ *Ἀλεξανδρεὺς* γνωρίζει τὸ ὄνομα αὐτοῦ τούτου. Τέλος πολλὰ θέματα ἐν μύθοις καὶ διηγήμασι φέρουσι χαρακτῆρα ἰνδικόν. Ἀλλ' ὅμως οὔτε ἀναλογίαι καὶ ὁμοιότητες οὔτε τὸ δυνατὸν τῶν σχέσεων μεταξὺ Ἰνδιῶν καὶ Ἐγγὺς Ἀνατολῆς εἶναι ἀρκετά, ὅπως ἀποτελέσουν ἐπιστημονικὴν ἀπόδειξιν, οἵαν τοὐλάχιστον ἀπαιτεῖ ἡ ἀμερόληπτος ἐπιστημονικὴ ἔρευνα. Τὰ ἐλατήρια τῶν διηγήσεων ἐν ἀμφοτέραις ταῖς θρησκείαις εἶναι διάφορα, ὅπως δὲ ὁ πολὺς *Βουντ* λέγει, ὅμοιαι συνθῆκαι δύνανται νὰ παράγουν ὅμοια ἀποτελέσματα ἐν τῇ ψυχῇ τῶν διαφόρων λαῶν, ἥτις ἔχει τι τὸ ἑνιαῖον πανταχοῦ καὶ πάντοτε. Ἡ ἀκριβὴς ἄλλως τε σύγκρισις τῶν παρατηρουμένων ἀναλογιῶν ἀποδεικνύει ὅτι, παρ' ὅλην τὴν ἐξωτερικὴν ὁμοιότητα, ἡ διαφορὰ παραμένει πάντοτε μεγάλη. Διὰ τοὺς λόγους τούτους, ἡ κατ' ἀρχὰς θριαμβευτικῶς προβληθεῖσα ὑπόθεσις τῆς ἐκ τοῦ Βουδισμοῦ ἐξαρτήσεως τῆς χριστιανικῆς θρησκείας περιώρισε σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὸ ἐλάχιστον τοὺς ἰσχυρισμοὺς αὐτῆς, ἐλάχιστοι δὲ μόνον, καὶ οὗτοι ἀσθενῶς καὶ ἀτόλμως, ὑποστηρίζουσιν αὐτὴν ἐν τῷ παρόντι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Α΄) *Κείμενα*. *Winternitz*, Geschichte der buddhistischen Literatur, τόμ. β΄ (1913). Sakred Books of the Buddists *(Davids)*.— *Warren*, Buddism in translations (1896). — *Oldenberg*, Reden des Buddha (1922). — *Burnouf*, Lotus de la bonne Loi (1926). Β΄) *Μονογραφίαι*. *Kern*, Manual of Indian Buddism (1896).— *De la Vallée Doussin*, Bouddisme (1909) — *Lehmann*, Der Buddismus als weltreligion (1911). — *Oldenberg*, Buddha, 12η ἔκδ. (1923).— *Dischel*, Leben und Lehre des Buddha, 4η ἔκδ. (1926).— *Hillebrandt*, Buddhas Leben und Lehre (1925).— *Stcherbatsky*, The Conception of Bouddist Nirvana (1927). — *Heiler*, Die buddhistische Versennung, 2α ἔκδ. (1921).—Γ΄) *Βουδισμὸς καὶ Χριστιανισμός*. *Haas*, Bibliographie zur Frage nach den Wechselberiehungen zwischen Buddismus und Christentum, (1922). — *Aufhauser*, Buddha und Jesus in ihren Paralleltexten (1926).— *Van Eysinga*, Indische Einflüsse auf evangelische Errählungen (1909).— *Faber*, Buddhistische und neutestamentliche Errählungen (1913).— *Goetz*, Indische Einflüsse auf evangelische Errählungen ἐν περιοδ. Katholik (1922). — *Haas*, Das Scherflein der Witwe und seine Entsprechung in Tripitana (1922). — *Günter*, Buddha in der abendländischen Legende.

Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

βουδιστὴς (ὁ), θηλ. —*ίστρια*· ὁ ἀνήκων εἰς τὴν βουδικὴν θρησκείαν, τὸν *Βουδισμόν*.

Βουδίων *[Μυθολ.]*. Πατὴρ τῆς Οἰνώνης ἐκ τῆς Αἰγίνης καὶ ἱδρυτὴς τῆς πόλεως *Βουδείου*. ΚΑΨ.

βουδόγλωσσο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ βούγλωσσον *τὸ φαρμακευτικὸν* (Anchusa officinalis) (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

βουδόκρινος (ὁ) (Woodocrinus de Kon.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ποτηριοκρινιδῶν φιστουλάτων κρινοειδῶν πελματοζῴων ἐχινοδέρμων*. Ὁ κάλυξ τοῦ σώματος τῶν ζῴων τούτων ἦτο χαμηλὸς καὶ ἔφερε 5 μικρὰ σφηνοειδῆ ὑποβασικὰ πινακίδια καὶ μεγάλα ἑξαπλευρικὰ βασικά. Τὸ κάλυμμα τοῦ κάλυκος φέρει ῥοπαλοειδῆ κοιλιακὸν σάκκον. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔφερον καὶ 20 βραχίονας (ἢ καὶ περισσοτέρους), παχεῖς, ἀποτελουμένους ἀπὸ χθαμαλὰ μονόστοιχα μέλη, μετὰ μακρῶν πτερυγίων. Ὁ μίσχος στρογγύλος, ἔφερε μεμονωμένας πλευρικὰς ἀποφυάδας καὶ πρὸς τὰ κάτω κατέληγεν εἰς ὀξύ. Λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ βορείῳ Ἀμερικῇ καὶ ἀποτελοῦν χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα τῆς διαπλάσεως ταύτης. Γ. Κ. Γ.

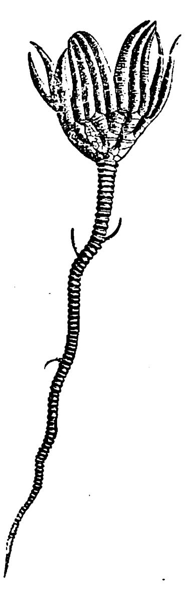

Βουδόκρινος ὁ μακροδάκτυλος (Woodocrinus macrodactylus de Kon.)

[Ἐκ στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου τοῦ Yorkshire.]

βουδόματο (τὸ) *[Ἀμπελ.]*· βλ. λ. αὐγουλᾶτο.

Βούδορον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· καὶ *Βουδόριον* καὶ *Βούδαρον*, ἢ *Βούδορος* καὶ *Βούδωρος*. Ἀκρωτήριον καὶ φρούριον ἐπὶ τῆς Σαλαμῖνος, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου (2,94) ἀντικρὺ τῶν Μεγάρων («ἐγγὺς δὲ Βούδορος ποταμὸς (ἐν Εὐβοίᾳ) ὁμώνυμος τῷ κατὰ τὴν Σαλαμῖνα ὄρει τῷ πρὸς τῇ Ἀττικῇ» *Στρ*. 10,446). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βούδορος ἢ ***Βούδωρος*** *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς κατὰ τὴν βορειοανατολικὴν πλευρὰν τῆς νήσου Εὐβοίας. Εἶναι ὁ πολυυδρότερος τῆς νήσου, σχηματιζόμενος ἐκ δύο βραχιόνων φερόντων τὸ ὄνομα *Κηρεὺς* καὶ *Νηλεύς*, ἐκβάλλει δὲ παρὰ τὴν ἀρχαίαν πόλιν Κήρινθον κατὰ τὸν σημερινὸν ὅρμον Πελέκι. Σήμερον οὗτος, ὅστις θεωρεῖται ὡς προέκτασις τοῦ Κηρέως, λέγεται *ποτάμι τοῦ Μαντουδιοῦ*. ἐκ τοῦ χωρίου ὅπερ διαβρέχει ὁ Κηρεύς. Ὁ Müller ὅμως ὡς *Βούδορον* θεωρεῖ τὸν ἀνατολικώτερον ῥύακα, *Στρυγκόλακκον* σήμερον καλούμενον, ὅστις ἐκβάλλει εἰς τὸν ὅρμον Κυμάσι. Ι. Σ. Σ.

Βουδουκάκις, *Νικόλαος*. Ναυτικὸς ἐκ Κρήτης ὑπηρετήσας κατὰ τὸ μητρῷον τῶν Ἀγωνιστῶν εἴς τινας ναυμαχίας τοῦ 1821—1827 (ἀρ. 1648). Τ. Χ. Κ.

Βουδουλάρης, *Ἰωάννης Π*. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Μάνης (Οἰτύλου), μετασχὼν διαφόρων μαχῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ κριθεὶς ἀξιωματικὸς Ζ΄ τάξεως. Τ. Χ. Κ.

Βουδουνίτσα *[Γεωγρ.]*· βλ. Βοδονίτσα.

Βουδούρη *[Γεωγρ.]*. Ἑλώδης περιοχὴ ἐκτάσεως 5.000 στρεμμάτων ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου *Λαρύμνης* τῆς ἐπαρχίας Λοκρίδος. Δ. Ε. Μ.

βουδούρης (ὁ) ἢ *μπουντούρης*· (λέξ. τουρκ. *μπουντούρ*), ἄνθρωπος λίαν βραχέος ἀναστήματος καὶ παχύς, κοντούλης. Ν. Μ.

Βουδούρης, ἢ ***Μπουντούρης***. Οἰκογένεια καταγομένη ἐκ Γαράτζας τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης, ἀντιτάξασα ἀντίστασιν κατὰ τῶν Βενετῶν, ὅταν ἐπὶ Μοροζίνη κατέλαβον τὴν Πελοπόννησον. Ὅταν οἱ Τοῦρκοι τῷ 1815 ἐδίωξαν τοὺς Βενετούς, οἱ Βουδουραῖοι καὶ πάλιν ἀντέστησαν ἐνόπλως κατὰ τῶν νέων δυναστῶν, εἷς δὲ αὐτῶν ἐφονεύθη ἐν μάχῃ. Ἐπὶ τουρκοκρατίας τὰ ὑπολειφθέντα μέλη τῆς οἰκογενείας κατέφυγον τὰ μὲν εἰς Ζούρτσαν τῆς Ὀλυμπίας, τὰ δὲ εἰς Χαλκίδα, τὰ δὲ εἰς Ὕδραν, ἔχοντα μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως συνείδησιν τῆς παλαιᾶς συγγενείας. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὀρλὼφ ἀρχηγὸς εἰς τὸ χωρίον Αὐλῶνος (Καραμουσταφᾶ) τῆς Τριφυλίας ἦτο ὁ *Γεώργιος Βουδούρης*, ὅστις ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Τούρκων τῆς Κυπαρισσίας καὶ Νεοκάστρου καὶ Μεθώνης, ἔνθα ᾐχμαλωτίσθη μετὰ τὴν φυγὴν τῶν Ῥώσων. Ἀπόγονοι αὐτοῦ ἐπολέμησαν καὶ τῷ 1821 κατὰ τῶν Τούρκων (Δελτ. Ἐθν. Ἑτ. τόμ. Α΄ σ. 262).

— **Βουδούρης, *Ἀθανάσιος Γ***. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Ζευγολατιοῦ Κορινθίας, παρευρεθεὶς εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀκροκορίνθου καὶ εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη ἐπὶ κεφαλῆς 50—70 στρατιωτῶν ὑπὸ τὸν Ι. Γιουροῦκον. Κατὰ τὴν βεβαίωσιν τοῦ Τσώκρη ἔπεσε τῷ 1826 μαχόμενος εἰς τὸ Πασᾶ λιμάνι τοῦ Πειραιῶς ἐπὶ τῆς ἀρχιστρατηγίας τοῦ Καραϊσκάκη.

— **Βουδούρης, *Βασίλειος*** καὶ ***Σταμάτιος***. Τέκνα τοῦ προὔχοντος *Νικολάου Βουδούρη*, καταλαβόντες θέσιν ἐπιφανεστάτην εἰς τὰ τῆς κοινότητος Ὕδρας καὶ εἰς τὰ γενικὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος. Ἀμφότεροι ἦσαν συνιδιοκτῆται πολεμικῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα ἔδρασαν καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα, δαπανήσαντες μέγιστα ποσὰ διὰ τὴν κίνησιν αὐτῶν. Οὕτως εἰς τοὺς πίνακας τῶν ναυτικῶν χορηγημάτων εἶναι ἀναγεγραμμένοι ὡς διαθέσαντες ἐξ ἰδίων διὰ μὲν τὸν «Ἀλέξανδρον» δραχ. 207.164, διὰ τὸν «Ἰάσωνα» δραχ. 288.148, διὰ τὸν «Τηλέμαχον» δραχ. 164.029 καὶ διὰ τὸ $^1/_2$ τοῦ «Λυκομήδους» δραχ. 51.816. Ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὁ μὲν Βασίλειος διετέλεσε δημογέρων Ὕδρας τῷ 1821 (*Φιλήμ*. Γ΄ σ. 109), μέλος τῶν ἐθνικῶν Συνελεύσεων Ἐπιδαύρου, Ἄστρους, Τροιζῆνος καὶ Ἄργους, μέλος καὶ ἀντιπρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ (*Τρικούπη* Β΄ σελ. 185), πρόεδρος τούτου τῆς τρίτης περιόδου. Ἐτάχθη εἰς τὴν Α΄ τάξιν τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν. Ὁ δὲ ἀδελφός του Σταμάτιος, ταχθεὶς ὡσαύτως εἰς τὴν Α΄ τάξιν (ἀριθ. μητρ. 57), ὑπῆρξεν ὡσαύτως εἷς τῶν προκρίτων Ὕδρας, χρηματίσας πληρεξούσιος εἰς τὴν Συνέλευσιν τοῦ 1823 καὶ βουλευτής. Τὸ Βουλευτικὸν διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 18021 τῆς 20 Ἰανουαρίου 1823 ψηφίσματος ἐκφράζει πρὸς αὐτόν, τὸν Δ. Τσαμαδὸν καὶ Νικ. Νέγγαν τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ Ἔθνους διὰ τὸν ὀργανισμὸν τῶν ὑδραϊκῶν δυνάμεων καὶ τὴν ἄμυναν κατὰ τοῦ Δράμαλη. Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 2405 φακέλῳ ὑπάρχει ἔγγραφον, δι' οὗ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης βεβαιοῖ, ὅτι κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως τῷ 1821 ἦτο ὑπὸ τὰς διαταγάς του ὁ Βασίλειος Χατζηδημητρίου Βουδούρης, ὅστις ἀγωνιζόμενος καὶ προσωπικῶς συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἅλωσιν, ἔχων καὶ ἴδιον σῶμα ἐκ 500 ἀνδρῶν, οὓς ἐξ Ὕδρας κομίσας συνετήρει ἐξ ἰδίων, ἐκ τούτων δὲ πεντήκοντα ἔπεσαν νεκροὶ καὶ πλεῖστοι πληγωμένοι. Ὁ τοῦ Βασιλείου Νικ. Βουδούρη υἱὸς *Ἰωάννης* ἐτάχθη εἰς τοὺς πολιτικοὺς τρίτης τάξεως (ἀριθ. μητρ. 152), ἐκλεχθεὶς δὲ παραστάτης παμψηφεὶ τῆς νήσου Ὕδρας τῇ 5 Μαΐου 1823 προσήνεγκε σημαντικὰ ποσά. Ὑπάρχει δὲ ἀλληλογραφία αὐτοῦ (Αὔγουστος 1823) πρὸς τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην περὶ κινήσεως τοῦ στόλου (Ἀρχ. Ἀγων. ἀριθ. 18004). Οὗτος εἶχεν υἱὸν *Ἀναστάσιον*, οὗ τὰς ὑπηρεσίας ἐξετίμησεν ὡσαύτως ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐκδουλεύσεων. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

— **Βουδούρης, *Βασίλειος***. Πολιτευτὴς γεννηθεὶς ἐν Χαλκίδι τῷ 1840 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1910. Ἀνῆκεν εἰς τὴν οἰκογένειαν *Βουδούρη* τῆς Ὕδρας, ἐγκατασταθεῖσαν μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους εἰς Εὔβοιαν. Ἐξελέγη κατὰ πρῶτον βουλευτὴς τῷ 1875 καὶ ἐτάχθη εἰς τὸ κόμμα τοῦ Ἐπαμεινώνδα Δεληγεώργη, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου (1878) ἠκολούθησε τὸν Χαρίλαον Τρικούπην, ἐκλεγόμενος πάντοτε βουλευτὴς μέχρι τοῦ θανάτου του. Τῷ 1892 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς Βουλῆς καὶ παρέμεινε τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1895, ὅτε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χαριλάου Τρικούπη ὑπῆρξεν εἷς τῶν κυριωτέρων ὀπαδῶν τοῦ κόμματός του, τῶν ἀναδειξάντων ὡς διάδοχον τοῦ Τρικούπη τὸν ἐκ Κερκύρας πολιτικὸν Γεώργιον Θεοτόκην, εἰς τὴν πρώτην τοῦ ὁποίου κυβέρνησιν (1899) ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν, εἰσαγαγὼν πλεῖστα μεταρρυθμιστικὰ νομοσχέδια εἰς τὴν Βουλὴν καὶ ἱδρύσας τὸ *Ταμεῖον τοῦ Στόλου*. Κατὰ τὴν δευτέραν κυβέρνησιν Θεοτόκη (1905), μὴ μετασχὼν αὐτῆς, ἀπεσυ-

Digitized by Google

σθη τοῦ κόμματός του, ἐγένετο δὲ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν ἐπὶ κυβερνήσεως Ράλλη. ε. β.

—**Βουδούρης**, *Ἐμμανουήλ*. Πολεμιστὴς ἐκ Σμύρνης, ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ πολεμήσας καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα ὡς ἀξιωματικὸς ἐπὶ κεφαλῆς στρατιωτῶν. Προικοδοτηθεὶς ὡς λοχαγὸς τῆς φάλαγγος ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐκδουλεύσεων ἀξιωματικὸς Ε' τάξεως (ἀριθ. μητρῴου 803). Ἀπέθανε τῷ 1854.

—**Βουδούρης**, *Ἰωάννης Σ.* Ναυτικὸς ἐξ Ὕδρας ὑπηρετήσας ὡς ἀξιωματικὸς κατὰ τὸν Ἀγῶνα εἰς τὸ πλοῖον «Ἰάσων» πλοιαρχοῦντος τοῦ Δ. Α. Μιαούλη, εἰς τὰς ναυμαχίας Σπετσῶν καὶ Ἀργολικοῦ κόλπου τῷ 1822, εἰς Βόλον μὲ τὸ πολεμικὸν «Θεμιστοκλῆς» τοῦ Τομπάζη πλοιαρχοῦντος τοῦ Ἀντωνίου Ραφαήλ, κατόπιν μὲ τὸ πλοῖον «Ἀθηνᾶ» τοῦ Φόνου, πλοιαρχοῦντος τοῦ Λαζάρου Παπαμανώλη καὶ τέλος τῷ 1825 μὲ τὸ πλοῖον «Κίμων». Μετὰ τὸν Ἀγῶνα τῷ ἀπενεμήθη ὁ ἀργυροῦς σταυρὸς καὶ ὁ βαθμὸς πλοιάρχου Γ' τάξεως.

— **Βουδούρης**, *Μιχαλάκης*. Ὑδραῖος πυρπολητὴς διαπρέψας τῷ 1821 διὰ τὴν τόλμην του. Τῷ 1825 διευθύνων τὸ πυρπολικὸν ἡ «Μέδουσα» προσήγγισεν αὐτό, παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Ματαπᾶς, εἰς ἓν τουρκικὸν βρίκιον καὶ ἔθεσε πῦρ. «Ἐφονεύσαμεν, διηγεῖτο, ὀγδοήκοντα ἐχθροὺς Ἀρβανίτες, ἐπληγώθησαν δὲ καὶ 24 ἐκ τῶν ἰδικῶν μου ναυτῶν, καὶ μὲ μεγάλον κίνδυνον ἐσώθημεν παρὰ τοῦ πλοιάρχου Ἀντωνίου Κριεζῆ». Κατὰ τὸν Τρικούπην (τόμ. Γ' σελ. 218), ὅταν τὴν 13 Ἰουνίου τοῦ 1825 ὁ ἐξ 80 πλοίων στόλος τοῦ Ἰμπραὴμ ἀπεβίβασεν ἐκ Κρήτης 4 χιλ. Αἰγυπτίους εἰς Νεόκαστρον, ἀνήχθησαν εἰς τὸ πέλαγος καὶ 18 πολεμικὰ ἑλληνικὰ καὶ ἐναυμάχησαν, βλαφθέντα· τότε ὥρμησεν ὁ πυρπολητὴς Μπουντούρης εἰς μίαν ἐχθρικὴν κορβέταν, ἀλλ' ἥναψεν αἴφνης ἡ ἐν τῷ ἐφολκίῳ πυρῖτις καὶ ἐκάησαν ὅλοι οἱ ναῦται.

—**Βουδούρης**, *Νικόλαος*. Ναυτικὸς ἐξ Ὕδρας μετασχὼν τοῦ Ἀγῶνος ὡς πυρπολητὴς ἀπὸ τοῦ 1821· τῷ 1824 μέχρι τοῦ 1827 διετέλεσε πλοίαρχος πυρπολικοῦ (ἀριθ. 27 ναυτ. μητρ.).

—**Βουδούρης**, *Φραγκῖσκος Γ.* Ναυτικὸς ἐξ Ὕδρας ὑπηρετήσας ἀπὸ τοῦ 1821—1826 ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὰ πολεμικὰ τῆς νήσου του μὲ βαθμὸν πάντοτε ἀξιωματικοῦ, κριθεὶς ὑποπλοίαρχος (ἀρ. 1911 ναυτ. μητρ.). τ. χ. κ.

Βοῦδραι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τῆς νησῖδος *Ἅι-Θόδωρος ἢ Θοδωροῦ* (βλ. λ. Αἰγαῖον τ. Β' σ. 393 α').

Βούδριστα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Μυλότοπος.

Βουδρόζα (Budrosa) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 338. Ἀνεκαλύφθη τῇ 25 Σεπτεμβρίου 1892, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: α=2.913, Τ=1816 ἡμ., e=0,021, i=6° 3', L=181° 57', Ω=288° 40' καὶ π=35° 11'. σ. π.

Βουδωρίνα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Σπάρτη, *Νέα*.

Βούδωρος *[Γεωγρ.]*· βλ. **Βούδορος**·

Βουὲ (Vouet), *Σίμων*. Γάλλος ζωγράφος καὶ χαράκτης, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1590—1649). Δεκατετραετὴς μόλις διεκρίθη ὡς δεξιὸς προσωπογράφος, μεταβὰς δὲ εἰς τὸ Λονδῖνον ἀπέκτησεν ἱκανὴν φήμην καὶ ἐγένετο δεκτὸς εὐμενῶς ὑπὸ τῶν αὐλικῶν καὶ τῶν ὑπουργῶν Καρόλου τοῦ Α'. Τῷ 1611 μετέβη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἐκεῖ Γάλλου πρεσβευτοῦ, ἐξετέλεσε δὲ λίαν ἐπιτυχῆ προσωπογραφίαν τοῦ σουλτάνου Ἀχμὲτ τοῦ Α'. Μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἔνθα ἐμελέτησε τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Βερονέζε καὶ τοῦ Καραβάτζιο καὶ ἐξετέλεσε πολυαρίθμους πίνακας, κατὰ μίμησιν τοῦ τελευταίου τούτου.

Σίμων Βουέ.

Ἐφελκύσας τὴν προσοχὴν τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ τοῦ Η', ἔλαβεν ἐκ μέρους τούτου ἐντολὴν νὰ διακοσμήσῃ τοὺς ναοὺς τοῦ Ἁγίου Πέτρου καὶ τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου καὶ ὠνομάσθη τιμητικῶς μέλος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ. Βραδύτερον, προσκληθεὶς ὑπὸ Λουδοβίκου τοῦ ΙΓ' εἰς Γαλλίαν, ὠνομάσθη ὑπ' αὐτοῦ ἰδιαίτερος ζωγράφος του καὶ ἠμείφθη διὰ σημαντικωτάτης ἐπιχορηγήσεως.

Ὁ Βουὲ εἰργάσθη μὲ ζῆλον εἰς τὴν διακόσμησιν πλείστων ἱδρυμάτων τῶν Παρισίων καὶ τῶν περιχώρων, κατ' ἐντολὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ', τοῦ Ρισελιὲ καὶ πλήθους προυχόντων καὶ χωροδεσποτῶν. Μεταξὺ τῶν διακοσμηθέντων ὑπ' αὐτοῦ οἰκοδομημάτων ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τὸ Λοῦβρον, τὸ Λουξεμβοῦργον, τὸν Saint-Germain-en-Laye, τὸ Palais-Royal, τὸν πύργον de Rueil, τὴν στοὰν τοῦ μεγάρου Bullion, τὸ παρεκκλήσιον Séguier, τὸ μέγαρον Bretonvilliers κτλ. Ἐπὶ πλέον ὁ Σίμων Βουὲ ἵδρυσε τὴν πρώτην μεγάλην γαλλικὴν σχολὴν ζωγραφικῆς καὶ συνετέλεσε διὰ τῆς ἀενάου δημιουργικότητός του καὶ τῆς ἐπιμελοῦς διδασκαλίας του εἰς τὴν διαμόρφωσιν πλήθους καλλιτεχνῶν, ἐν οἷς καταλέγονται εὐπειθεῖς τινες ὀπαδοὶ τῆς τεχνοτροπίας του, ὡς ὁ Penier, ὁ Chaperon, ὁ Poerson, ὁ Dorigny καὶ οἱ L. καὶ H. Testelin καὶ μερικοὶ ὀνομαστοὶ καλλιτέχναι, ἀνυψωθέντες εἰς ἀνεξαρτήτους προσωπικότητας, ὅπως ὁ Le Brun, ὁ Dufresnoy, ὁ Lesueur καὶ ὁ Mignard.

Σίμ. Βουέ: *Ὁ πλοῦτος.*

Εἰς τὸ Λοῦβρον ἀπόκεινται οἱ ἀκόλουθοι πίνακες τοῦ Σ. Βουέ: «Ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὸν ναόν», «Ἡ Θεοτόκος», «Ὁ παῖς Ἰησοῦς καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης», «Ἡ Σταύρωσις», «Ὁ ἐνταφιασμὸς τοῦ Χριστοῦ», «Προσωπογραφία τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ'», «Ὁ πλοῦτος», «Ἡ πίστις», «Ἡ εὐγλωττία», «Ἡ ἁγνὴ Σουζάνα» καὶ τινες ἄλλοι.

Καὶ ναοὶ δὲ τῶν Παρισίων κατέχουν πίνακάς τού τινας καὶ ἰδιωτικαὶ συλλογαὶ καὶ ἐπαρχιακὰ μουσεῖα τῆς Γαλλίας. Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων τούτων τάσσονται: «Ὁ ἅγιος Λουδοβῖκος», ἐν τῷ ναῷ τοῦ Saint-Louis-en-l'Isle, ἐν Παρισίοις, ὁ «Ἅγιος Μερρὺ» ἐν τῷ ναῷ τοῦ Saint-Merry, ἐν Παρισίοις, «Ἡ κοίμησις τῆς Θεοτόκου» ἐν τῷ ναῷ τοῦ Saint-Nicolas-des-Champs, ἐν Παρισίοις, «Ἡ Σταύρωσις» (μουσεῖον Λυών), «Ἡ Παρθένος καὶ ὁ παῖς Ἰησοῦς» (μουσεῖον Ρεννῶν) καὶ «Ὁ Ἅγιος Στέφανος προσευχόμενος» (μουσεῖον Βαλανσιέν).

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

—**Βουὲ** (Vouet), *Ὠμπέν*. Γάλλος ζωγράφος, ἀδελφὸς τοῦ Σ. Βουέ, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1595 καὶ θανὼν ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει ἄγνωστον πότε. Κατέλιπεν ἔργα τινά, ἐν οἷς τάσσονται: «Ὁ ἅγιος Παῦλος ἐλεῶν» (μουσεῖον Λυών), «Ἅγιος ἀνιστῶν νεκρὸν» (μουσεῖον Νάντης), «Ὁ Χριστὸς περικυκλούμενος ὑπ' ἀγγέλων» (μουσεῖον Στρασβούργου), «Ἡ εὕρεσις τοῦ τιμίου σταυροῦ» καὶ «Ὁ χαλκοῦς ὄφις» (μουσεῖον Τουλούζης). Ι. Μ. Π.

βουεῖνα (ἡ) (Bouëina) *[Παλαιοφυτολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κωδιδῶν σωληνοθάλλων χλωροφυκῶν*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς νεοκωμίου ἐποχῆς τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Εἶναι σφαιροειδῆ-ᾠοειδῆ, 1-2 ἑκατοστ. μήκους, μὲ ἀσβεστόλιθον ἐμποτισμένα σώματα, τὰ ὁποῖα εἰς τὸ κέντρον φέρουν σωλῆνας μεγάλους ἀκανονίστους, λεπτυνομένους πρὸς τὴν περιφέρειαν, ὅπου καὶ διακλαδίζονται καὶ διήκουν πλέον ἀκτινοειδῶς. Γ. Κ. Γ.

Βουέλτα-Ἀμπάχο (Vuelta Abajo) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς νήσου Κούβας παρὰ τὴν Ἁβάναν. Εἶναι γνωστὸς διὰ τὰς καπνοφυτείας του. —Μ.

Βουένος-Ἄϊρες (Buenos-Aires) *[Γεωγρ.]*· βλ. Μπουένος-Ἄϊρες.

Βουέρντεν (Vuoerden), *Μιχαὴλ-Ἄγγελος, βαρῶνος*—. Βέλγος ἱστορικὸς (1629—1699). Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ντουαί, ἀπεδήμησεν ἐπὶ μακρὸν εἰς Ἱσπανίαν, ὅπου εἶχεν ὑπηρετήσει ὡς ἀνώτερος ἀξιωματικός. Ἐπανελθὼν εἰς Βέλγιον ἐξελέγη μέλος τοῦ Παρλαμέντου τῆς Φλάνδρας. Συνέγραψεν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐφημερὶς τῶν σπουδαιοτέρων γεγονότων τῆς ἱερᾶς καὶ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας», ἐν ᾗ ἐξιστοροῦνται πάντα τὰ ἀξιομνημόνευτα γεγονότα τῆς ἐποχῆς Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'. Τὰ λοιπὰ ἔργα του, εἰς 10 τόμους συμποσούμενα καὶ ἀδημοσίευτα, εὑρίσκονται ἐν χειρογράφοις ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Καμπραί. —Β.

Βοῦζα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τερματίζον τὴν χερσονησίζουσαν προβολήν, τὴν ἀποτελοῦσαν τὴν ΒΔ. τῆς Κρήτης ἐσχατιὰν (πλάτ. 35° 37'1/2 Β, μήκ. 23° 35'1/4 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2836 a: Western part of Kandia) καὶ σχηματίζουσαν τὸ δυτικὸν τοῦ κόλπου τοῦ *Κισσάμου* κέρας. Πρὸ τοῦ ἀκρωτηρίου κεῖται ἡ παρεκτείνουσα τὸν σχηματισμὸν τῆς χερσονήσου καὶ ἀπ' αὐτῆς πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἀποσπασθεῖσα ἐρημόνησος *Ἄγρια Γραβοῦζα*, ἐφ' ἧς φάρος Ἄγκα. Αἱ ἀρχαῖαι τοῦ ἀκρωτηρίου ὀνομασίαι εἶναι *Κώρυκος* ἢ *Κύμαρος*. Σ. Ε. Λ.

βουζά (ἡ)· ἰδιωματ., τὸ ἀποπάτημα τῶν βοῶν· ἄλλος τύπος τοῦ *βουδιά*.

Βουζαρέα (Bouzaréah) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 859. Ἀνεκαλύφθη τῇ 20 Σεπτεμβρίου 1916, τὰ δὲ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του διὰ τὴν 1 Ἰανουαρίου 1910 εἶναι τὰ ἑξῆς: a=3.202, T=2.092 ἡμ., e=0.1456, i=13°.45', L=229°.58', Ω=37°.4' καὶ π=42°.51'. Σ. Π.

Βούζης. Στρατηγὸς Βυζαντινὸς ἐκ Θρᾴκης. Συμμετέσχεν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Βελισσάριον τῆς εἰς Μεσοποταμίαν ἐκστρατείας κατὰ τῶν Περσῶν τῷ 528, διοικῶν τὰ ἐκ Λιβάνου στρατεύματα. Τῷ 560 ἀπεστάλη εἰς Λαζικήν, ἵνα ματαιώσῃ τὴν κατάληψιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Περσῶν. Ὁ Βούζης διεκρίθη κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις ἐκείνας, κατά τινα δὲ ἄτακτον ὑποχώρησιν τῶν πολιορκούντων τὸ φρούριον Ὀνόγουριν Βυζαντινῶν, προελθοῦσαν ἐκ τυχαίου πανικοῦ, κατώρθωσε διὰ τῆς γενναίας στάσεώς του νὰ συγκεντρώσῃ ἀριθμόν τινα ἱππέων, δι' ὧν ἐκάλυψε τὴν διάβασιν τῆς γεφύρας τοῦ ποταμοῦ Καθαροῦ καὶ ἔσωσεν οὕτως ἐκ τῆς σφαγῆς καὶ τῆς αἰχμαλωσίας τὰ ἐν ἀποσυνθέσει φεύγοντα στρατεύματα. Ν. ΚΛΣ

Βούζι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Θαυμακῶν* τῆς ἐπαρχίας Δομοκοῦ τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 479. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Γερακλί* (κάτ. 237). Μετὰ τοῦ Δομοκοῦ τὸ Βούζι συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. 1.30'). Δ. Ε. Μ.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Περὶ τῆς παρὰ τὸ Βούζι μάχης κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897 βλ. λ. Δομοκός.

—**Βούζι** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Αὐλωναρίου* τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. 225.

βουζιά (ἡ) *[Βοτ.]*. Μία τῶν κοινῶν ὀνομασιῶν τοῦ φυτοῦ *ἀκτὴ ἡ χαμαιακτή* (Sambucus ebulus).

Βουζιάνικα *[Γεωγρ.]*· βλ. Βυζιάνικα.

Βουζιὲ (Vouziers) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα ἐπαρχίας ἐν τῷ νομῷ Ἀρντὲν παρὰ τὸν ποταμὸν Αἴν. Κάτ. 3591. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον τὸ τρίτον γερμανικὸν σῶμα στρατοῦ ἀπέκρουσε τῇ 18 καὶ 23 Ὀκτωβρίου 1918 τὴν ἐπίθεσιν τῶν Γάλλων κατὰ τὴν παρὰ τὴν κωμόπολιν ταύτην γενομένην μάχην. —Μ.

Βουζίκης, *Μιχαήλ*. Ἀθηναῖος πρόκριτος χρηματίσας ἀπὸ τοῦ 1821 εἰς τὰς πολιορκίας καὶ τὰς ἐφόδους φροντιστὴς τῶν στρατοπέδων. Τῷ 1821 ὁ ἀδελφός του *Σωτήριος*, ὢν ἐπὶ κεφαλῆς 25 ἀνδρῶν, ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν τοῦ φρουρίου τῆς Ἀκροπόλεως. Τῷ 1827, δημογέρων διατελῶν καὶ γενικὸς φροντιστὴς τοῦ στρατοπέδου Πειραιῶς, παρέσχε πολεμεφόδια διὰ τὴν μάχην τοῦ Ἀναλάτου, κατόπιν δὲ μέχρι τοῦ 1829 ἐξηκολούθει ὑπηρετῶν ὑπὸ τὸν ἀρχιστράτηγον ὡς γενικὸς τροφοδότης (ἀριθ. μητρ. πολιτ. 433). Τ. Χ. Κ.

Βουζούκης, *Μᾶρκος*. Κρὴς ὁπλαρχηγὸς ἐκ Σφακίων, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ἀσκυφιωτῶν τῶν Σφακίων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Ἐφονεύθη τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1823 ἐντὸς τοῦ φρουρίου τῆς Γραμβούσης, εἰς τὸ ὁποῖον μετ' ἄλλων ἐπαναστατῶν εἰσεπήδησε ξιφήρης. —Β.

Βουζουναρᾶς, *Ἀντώνιος*. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Μάνης, ὑπηρετήσας, κατὰ τὰ ἀρχεῖα τῆς ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας, τῷ 1824 ὡς ἑκατόνταρχος καὶ κατόπιν ὡς ἀξιωματικὸς κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν (ἀριθ. μητρ. 2368).

— **Βουζουναρᾶς**, *Παναγιώτης*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Γυθείου καταγόμενος. Ἰδιοκτήτης ὢν δύο πλοίων, διέθεσε ταῦτα διὰ τὸν Ἀγῶνα ὡς πολεμικά. Πλοιαρχῶν τῷ 1821 τοῦ ἑνὸς μετέσχε τῆς πολιορκίας

Digitized by Google

τῆς Μονεμβασίας (*Φιλήμ.* Γ' σ. 156, *Φρατζῆ* Α 420)· ὅταν δὲ τὰ πλοῖά του ἀπωλέσθησαν εἰς τὰς ναυμαχίας, μετέσχε καὶ τοῦ κατὰ ξηρὰν Ἀγῶνος ἐπὶ κεφαλῆς στρατιωτῶν, ἀναγνωρισθεὶς ἀξιωματικός. Τ. Χ. Κ.

βούζουνας (ὁ) ἢ ***βούσουνας*** καὶ ***βουζούνι*** καὶ ***βίζουνας***· δημοτ., εἶδος δοθιῆνος, ἄλλως *καλόγερος*.

Βουζύγαι. Ἓν τῶν ἀρχαιοτάτων καὶ ἐπιφανεστάτων τῶν ἐν Ἀθήναις γενῶν τῶν εὐπατριδῶν. Ἦτο ἰδίως γένος ἱερατικόν, εἰς τὸ ὁποῖον ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ φύλαξις τοῦ ἱεροῦ ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς, τοῦ *Παλλαδίου*, καὶ τοῦ ἱεροῦ αὐτῆς ἀρότρου· ὡσαύτως εἶχε τὴν ἐποπτείαν τῶν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς γεωργίας ἀναφερομένων νομίμων, τῶν *ἱερῶν* Ἀρότων (βλ. λ.). Ἐκτὸς τῶν ὑψηλῶν αὐτῶν καθηκόντων, τὸ ἱερατικὸν τοῦτο γένος εἶχε καὶ τὴν ἱερατείαν τοῦ ἐν Παλλαδίῳ Διὸς καὶ τοῦ Διὸς Τελείου. Τὸ γένος τῶν Βουζυγῶν ἀνεγνώριζεν ὡς γενάρχην τὸν **Βουζύγην** (βλ. λ.). Ἐκ τοῦ γένους τούτου ἐκαυχᾶτο ὅτι κατήγετο ὁ Ἀθηναῖος Ξάνθιππος, ὁ πατὴρ τοῦ Περικλέους. Τὸ γένος τῶν Βουζυγῶν δὲν ἔπαυσε μνημονευόμενον μέχρι τῶν μέσων τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. ΚΑΨ.

Βουζύγης. —1) Ὁ μυθικὸς γενάρχης τοῦ ἱερατικοῦ γένους τῶν *Βουζυγῶν* (βλ. ἀνωτ.). Τὸ ὄνομά του ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ ἔργου του, διότι πρῶτος αὐτός, ὡς ἐπίστευον, ἔζευξε βοῦς εἰς τὸ ἄροτρον, ἐκαλλιέργησεν ἀγροὺς καὶ ἔσπειρε σῖτον. Τὸ ἱερὸν ἄροτρον τῆς Ἀθηνᾶς ἦτο δῶρον αὐτῆς πρὸς αὐτὸν καὶ ἀφιέρωμα αὐτοῦ ἔπειτα εἰς τὸν ναόν της. Εἰς αὐτὸν ἀπεδίδοντο αἱ πρῶται δοθεῖσαι ὁδηγίαι διὰ τὴν σπορὰν τῶν δημητριακῶν καρπῶν καὶ αἱ κατ' αὐτὴν τελεταὶ «*Βουζύγειοι ἀραί*». —2) Ἐπίθετον τοῦ Τριπτολέμου ἢ Ἐπιμενίδου τοῦ Κρητός, ὡς πρώτου ζεύξαντος βοῦς. —3) Ἐπίθετον τοῦ Ἡρακλέους. —4) Ὁ ἐπιμελούμενος τῶν ἱερῶν ἐν Ἐλευσῖνι βοῶν. —5) Κύριον ὄνομα Ἀθηναίων πολιτῶν τῶν μετακλασσικῶν χρόνων. ΚΑΨ.

Βουζυγία [*Μυθολ.*]. Ἐπίθετον τῆς Ἀθηνᾶς· βλ. *Ἄροτοι ἱεροί*.

Βουζύγιον [*Ἀρχ.*]. Ἡ ἐν Ἀθήναις καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως περιοχή, μία ἐκ τῶν τριῶν εἰς τὰς ὁποίας ἐγίνετο ἡ τελετὴ τῶν *ἱερῶν* Ἀρότων (βλ. λ.). Ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ, παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς Δήμητρος Χλόης καὶ τῆς Γῆς Κουροτρόφου, ἐπιστεύετο ὅτι ἐκαλλιεργήθη τὸ πρῶτον ἡ γῆ δι' ἀρότρου καὶ ἐσπάρη τὸ πρῶτον σῖτος. Ἐν Βουζυγίῳ ἐφύετο καὶ ὁ σῖτος ὁ προωρισμένος διὰ τὴν λατρείαν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ (ἴσως) τοῦ Πολιέως Διός. ΚΑΨ.

βουὴ (ἡ)· ἰδιωμ., ἡ βοὴ (βλ. λ.).

βουητὸ (τὸ) καὶ ***βουητὸς*** (ὁ)· βλ. **βοητό**.

Βουθερῖκος· βλ. Βοθέριχος.

Βούθηρος. Κυζικηνὸς πυθαγόρειος φιλόσοφος (*Ἰαμβλ.* Π. βίου Πυθ. κεφ. 36). Εἶχε συγγράψει ἔργον «Περὶ ἀριθμῶν» (*Στοβ.* Φυσ. Ι, 1,5). Ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Στοβαίου διασωθέντων ἀποσπασμάτων τοῦ ἔργου τούτου καταφαίνεται ὅτι ὁ Βούθηρος ἐπανελάμβανε τὰς γνωστὰς πυθαγορικὰς περὶ ἀρτίων, περιττῶν κλπ. ἀριθμῶν θεωρίας (βλ. καὶ *Mullach* Frag. Phil. Gr. II σ. 50). —Δ.

Βουθὶ [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς ΒΑ ἀκτῆς τῆς Ρόδου (πλάτ. 36° 23' Β, μῆκ. 28° 17'1/2 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1667: Rhodes island), εἰς 3¼ μίλ. νοτίως τῆς πόλεως. Λέγεται καὶ *Βοήθεια*. Χθαμαλὸν καὶ βραχῶδες, ἀλλ' ἐλεύθερον κινδύνων ἀπὸ 400 μέτρων καὶ πελαγίως, σχηματίζει μετὰ τοῦ ἀκρωτηρίου *Λαδικὸ* τὸν ὡραῖον ὅρμον τῆς *Καλλιθέας*, ὃν τὸ βόρειον τοῦ ὅρμου κέρας. Εἰς τὴν ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριον ἀμμωδίαν τοῦ ὅρμου ἀπεβιβάσθη τὴν 22 Ἀπριλίου 1912 ὁ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἀμέλιο ἰταλικὸς στρατὸς τῆς κατοχῆς. Σ. Ε. Λ.

Βουθόη ἢ ***Βουθοίη*** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἰλλυρίας (σημερινῆς Δαλματίας), ἀποικία ἑλληνική, κτισθεῖσα κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ τοῦ Κάδμου καὶ κειμένη μεταξὺ Καττάρου καὶ Σκόδρας. Εἶναι ἡ σημερινὴ *Μπούντουα*, ἀνήκουσα εἰς τὴν Γιουγκοσλαυίαν. — Β.

Βουθοίνας (=ὁ ἀδηφάγος) [*Μυθολ.*]. Ἐπωνυμία τοῦ Ἡρακλέους, ὁ ὁποῖος πεινῶν ποτε ἥρπασεν ἕνα τῶν βοῶν τοῦ Θεοδάμαντος, τὴν γῆν ἀροτριῶντος, καὶ φονεύσας κατέφαγεν. Ἐκ τούτου καὶ οἱ ἀδηφάγοι ἐκαλοῦντο Βουθοῖναι. ΙΑΚ.Χ.Δ.

Βούθολος, ***Βουθοῦλοι*** καὶ ***Βούθυλος***· βλ. λ. Βόθυνος.

βοῦθος (ὁ) (Buthus) [*Ζῳολ.*]. Γένος σκορπίων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀνδροκτονιδῶν*. Οἱ σκορπίοι τοῦ γένους τούτου ἔχουσι τὸ στέρνον στενόν, τριγωνικὸν πρὸς τὸ πρόσθιον μέρος, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ κεῖνται πλαγίως τῆς κεφαλῆς καὶ συνήθως εἶναι τρεῖς. Ἐνίοτε τὸ γένος τοῦτο παρουσιάζει καὶ συνθέτους μικροτέρους ὀφθαλμούς. Αἱ σιαγόνες στεναί, ἐπιμήκεις καὶ πολυοδοντωταί. Ἡ οὐρὰ εἶναι μακροτάτη καὶ τροπιδώδης. Οἱ *βοῦθοι* εἶναι διαδεδομένοι εἰς τὴν μεσημβρινὴν Εὐρώπην, Ἀφρικὴν καὶ Ἀσίαν. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον ὁ *βοῦθος ὁ αὐστραλιακὸς* (Buthus australis) ἀπαντῶν εἰς τὴν Αὐστραλίαν, Ἀσίαν καὶ Εὐρώπην. Δ. Ν. Π.

Εὑρήματα τῶν ὑπὸ τῆς Ἰταλικῆς Ἀρχαιολογικῆς ἀποστολῆς γενομένων ἐν Βουθρωτῷ ἀνασκαφῶν.
[Ἀριστερᾷ ὁ πυλὼν τοῦ λέοντος, μέρος τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Ἐν τῷ μέσῳ ἄγαλμα ἑλληνορρωμαϊκῆς τέχνης. Δεξιᾷ Βυζαντινὸν βαπτιστήριον τοῦ Ε' αἰῶνος.]

Βουθρωτὸν [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ὅρμος, ποταμὸς καὶ λίμνη τοῦ εἰς τὴν Ἀλβανίαν ἐκχωρηθέντος τμήματος τῆς Βορείας Ἠπείρου. Καὶ ὁ μὲν ὅρμος, ὁ *Πηλώδης λιμὴν* τοῦ *Στράβωνος* (Didot 269,38), ὃν ἐν τούτοις διαστέλλει ὁ *Πτολεμαῖος* (Γ, ιδ, 4) ἀπὸ τὸ *Βουθρωτόν*, «κόλπον Θεσπρωτῶν Ἠπείρου», σχηματιζόμενος ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριον *Σκάλα* τοῦ βορείου στομίου τῆς Κερκυραϊκῆς θαλάσσης καὶ εἰς 2 2/8 μιλ. βορ. τοῦ ἀκρωτηρίου *Στῦλος*, ἀντικρύζει τὴν νοτίαν ἀκτὴν τῆς Κερκυραϊκῆς Κασσώπης· ἔχει ἐγγύς του δύο μικρὰς λιμνοθαλάσσας καὶ πρὸς νότον τὰ ἐρείπια τοῦ φρουρίου Βοτέμι (βλ. λ.). Ἡ δὲ λίμνη, βαθεῖα λιμνοθάλασσα μᾶλλον, ὁριζομένη ἀπὸ μὲν Δ. καὶ Α. ὑπὸ ὑψηλῶν, κατὰ μῆκος τῶν ὀχθῶν της, βραχωδῶν ὀφρύων, ἀπὸ δὲ Β. καὶ Ν. ὑπὸ πεδινῶν γαιῶν, ἔχει μῆκος 3 3/4 μιλ. ἀπὸ Β. πρὸς Ν., πλάτος 2 μιλ., βάθος ὁμοιόμορφον σχεδὸν 12 καί τι ποδ. (4 μέτρ.) καὶ βυθὸν ἐξ ἁπαλῆς ἰλύος. Εἰς τὸν ΒΔ. μυχόν της, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ὀφρύος (354 ποδ.), μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, εἰς δὲ τὸν ΝΔ. τὸ πρὸς αὐτὴν στόμα τοῦ, διώρυγος μᾶλλον, φερωνύμου ποταμοῦ, δι' οὗ αὕτη ἐπικοινωνεῖ πρὸς τὸν ὅρμον (πλάτ. 39°44' Β, μῆκ. 20°00' 1/2 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Corfu channels)· δύο ποτάμια, ἐκβάλλοντα τὸ μὲν εἰς τὴν Β., τὸ δὲ εἰς Ν. ὄχθην, καὶ τὰ ἀπὸ τῶν κλιτύων τῶν ὀφρύων καταχεόμενα ὕδατα τῶν συχνοτάτων ἐκεῖ ὄμβρων διαρκῶς τὴν τροφοδοτοῦσι. Σ. Ε. Λ.

— **Βουθρωτὸν** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαία πόλις κατὰ τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς *Ἠπείρου*, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Χαονίᾳ καὶ πλησίον τῆς ἠπειρωτικῆς *Κεστρίνης*, ἀκριβῶς ἀπέναντι τῆς βορειοανατολικῆς παραλίας τῆς Κερκύρας. Ἔκειτο δὲ «ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ Πηλώδους καλουμένου λιμένος...: ἐν τόπῳ χερρονησίζοντι» (*Στράβων* VII. 324), ὅπου κεῖται σήμερον ἡ λίμνη *Βιβάρι*. Τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ βοῦς καὶ θρώσκω ἢ θόρνυμι ἐκ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ πλουσίων *βουκολίων*. Ἐκ ταύτης ἐπορίζοντο τὸ πάλαι οἱ Κερκυραῖοι τοὺς περιφήμους «Κεστρινικοὺς βόας» καὶ ἐκ τῶν λιμνῶν τοὺς ἀφθόνους καὶ παχεῖς ἰχθῦς. Κατ' ἄλλους ἐκλήθη οὕτως ἀπὸ τοῦ οἰκιστοῦ (*Στέφ. Βυζάντ.*), κατὰ δὲ τὴν ὑπὸ *Τεύκρου* τοῦ Κυζικηνοῦ παράδοσιν, ὁ *Ἕλενος*, ὁ υἱὸς τοῦ Πριάμου, πλεύσας εἰς Ἤπειρον, ἔθεσεν αὐτόθι ἀποβατήρια ἱερά, ἀλλ' ἡ θυομένη βοῦς ἐξέφυγεν ἡμιτετρωμένη καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὴν ξηράν, ὅπου καταπεσοῦσα ἀπέθανεν. Ὁ Ἕλενος ἐκλαμβάνων τοῦτο ὡς θεῖον σύμβολον ἔκτισε πόλιν ἐκεῖ, ὅπου ἔπεσεν ἡ βοῦς καὶ *Βουθρωτὸν* (βοῦς-τιτρώσκω) αὐτὴν ὠνόμασε. Κατὰ τὸν *Βιργίλιον* (Aen. III 291 κ. ἑξ.), ὁ Αἰνείας, μετὰ τὴν προσόρμησίν του εἰς τὸν λιμένα *Χαόνιον* τῆς Ἠπείρου, πορεύεται εἰς Βουθρωτόν, ἔνθα νέαν Τροίαν εὑρίσκει κτισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Πριαμίδου Ἑλένου.

Οὗτος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ *Νεοπτολέμου*, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀχιλλέως, ἔγινε κύριος τῆς χώρας τούτου καὶ ἔλαβεν ὡς σύζυγόν του τὴν *Ἀνδρομάχην*, τὴν χήραν τοῦ Ἕκτορος, ἣν μεθ' ἑαυτοῦ αἰχμάλωτον εἶχε φέρει ὁ Νεοπτόλεμος ἐκ τῆς Τροίας. Ὁ Ἕλενος ἐπωνόμασε τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀρχομένην χώραν *Χαονίαν*, ἀπὸ τοῦ Τρωὸς *Χάονος*, ἔκτισε νέα Πέργαμα καὶ Ἴλιον καὶ ἔδωκεν εἰς τὰ φρούρια, τὰς πύλας καὶ τοὺς χειμάρρους τρωϊκὰ ὀνόματα. Εἰς πολὺ δὲ ὑστερωτέρους χρόνους, ὁ *Οὐάρρων*, ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἤπειρον, ἀναφέρει ὅτι ἐδεικνύετο ἀκόμη ἐκεῖ λόφος μὲ τὸ ὄνομα τῆς Τροίας.

Ἱστορικῶς ἀναφέρεται ἡ πόλις κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ρωμαϊκῶν ἐμφυλίων πολέμων. Τῷ 49 π. Χ. ὁ *Καῖσαρ* περαιωθεὶς εἰς Ἤπειρον, ἵνα καταπολεμήσῃ τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ *Πομπήϊον*, ὑπέταξε καὶ τὸ Βουθρωτόν, μαζὺ μὲ τὰς ἄλλας ἠπειρωτικὰς πόλεις. Ἐπὶ τοῦ Καίσαρος ἀποικιακὸς ἄρχων τοῦ Βουθρωτοῦ ἀναφέρεται ὁ γνωστὸς *Τ. Πομπώνιος ὁ Ἀττικός*, ὅστις διὰ τοῦ ἀξιώματός του καὶ τοῦ κύρους του, ἕνεκα τῆς πρὸς τοὺς διασημοτέρους τότε ἄνδρας τῆς Ρώμης φιλίας του, πολλαχῶς ὠφέλησε τοὺς Βουθρωτίους. Μάλιστα δὲ ὅταν ὁ Καῖσαρ ἐδήμευσε τοὺς ἀγρούς των, διότι δὲν ἠδύναντο οὗτοι νὰ ἀποτίσωσιν ἐπιβληθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ πληρωμήν, ὁ Ἀττικὸς ἐπλήρωσεν ἐξ ἰδίων τὰ ὀφειλόμενα καὶ ἔτυχεν ἐλευθεριωτάτου ψηφίσματος ὑπὲρ τῶν Βουθρωτίων παρὰ τοῦ Καίσαρος (*Cic.* ad. Att.). Μετὰ τὴν παρὰ τὸ Ἄκτιον ναυμαχίαν ἱδρύθη ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου ρωμαϊκὴ ἀποικία καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἔχομεν νομίσματα μὲ τὴν ἐπιγραφὴν C. I. B. V. T. ἢ C. A. B. V. T., ἤτοι Colonia Iulia Buthrotum ἢ Colonia Augusta Buthrotum. Ὁ *Πλούταρχος* (π. ἐκλ. χρηστ. 27) ἀναφέρει μυθῶδές τι διήγημα περὶ τοῦ *Πηλώδους*, λιμένος τοῦ Βουθρωτοῦ, καὶ τοῦ *Πανός*. Ἀργότερον ἀναφέρεται τὸ Βουθρωτὸν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος *Δεκίου*, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐμαρτύρησεν ἐν Βουθρωτῷ ὁ Ἅγιος *Θερῖνος*. Ὡς ἕδρα ἐπισκόπου μνημονεύεται τὸ Βουθρωτὸν κατὰ τὸ 458 μ. Χ., καὶ κατὰ τὸ 535 μ. Χ. (*Ἱεροκλ. Συνέκδ.*). Τὸ Βουθρωτὸν ἦτο μία τῶν δώδεκα πόλεων, αἵτινες ἀπετέλουν τὴν ἐπαρχίαν τῆς παλαιᾶς Ἠπείρου. Ἡ ἐπισκοπὴ τοῦ Βουθρωτοῦ ὑπέκειτο τῷ μητροπολίτῃ *Νικοπόλεως*, βραδύτερον δὲ τῷ μητροπολίτῃ τῆς *Ναυπάκτου*. Ὡς σημαντικὸν ἐπαρχιακὸν φρούριον διεδραμάτισε σπουδαῖον ρόλον μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων, κοινῶς Vutzindeo καλούμενον, καὶ πολυειδῶς ἀναφέρεται εἰς τοὺς καταλόγους καὶ τὰ σχεδιάσματα τῶν ὁδῶν καὶ τῶν ἐπαρχιῶν (Butharoro, Βουτρυτός, Βουθρωτοῦ, Βο

Digitized by Google

θρεντοῦ, Βοθρουτοῦ, Βοθρωτόν). Ὅτε ὁ ἡγεμὼν τῶν Νορμανδῶν *Ροβέρτος Γυσκάρδος* διενοήθη νὰ καταλάβη τὸ βυζαντιακὸν κράτος, παρέπλευσε τὰ παράλια τῆς Ἠπείρου μέχρι *Βοθρεντοῦ (Ἄννα Κομν)*. καὶ ἐνταῦθα ἑνωθεὶς μετὰ τοῦ υἱοῦ του Βοϋμόνδου κατέλαβε τὴν Κέρκυραν καὶ τὸ Βουθρωτὸν τῷ 1081. Μετὰ πολλοὺς ἀμφιρρόπους ἀγῶνας, ἐν οἷς οἱ Βυζαντινοὶ εἶχον συμμάχους τοὺς Βενετούς, ὥρμησαν κατὰ τὸ 1085 κατὰ τοῦ Ροβέρτου καὶ εὑρόντες αὐτὸν παρὰ τὸ Βοθρεντὸν αὐλιζόμενον τὸν ἐνίκησαν καὶ ἀνέκτησαν τὰς ἐν Ἠπείρῳ πόλεις. Κατὰ τὸ 1153 ἀναφέρεται τὸ Βουθρωτὸν ὑπὸ τοῦ Ἄραβος γεωγράφου Edrissi ὡς πολυάνθρωπος ἐμπορικὴ πόλις.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων, τὸ Βουθρωτὸν ὑπέκειτο τῷ Δεσπότῃ τῆς Ἠπείρου. Ὁ δεσπότης τῆς Ἠπείρου *Μιχαὴλ Β'* παρεχώρησε τὸ Βουθρωτὸν μετ' ἄλλων πόλεων τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Κερκύρας, τῷ 1259, ὡς προῖκα τῆς θυγατρός του *Ἑλένης* εἰς τὸν βασιλέα τῆς Σικελίας *Μαμφρεῖδον* καὶ μετὰ τὴν κατανίκησιν τούτου ὁ *Κάρολος ὁ Ἀνδεγαυικὸς* ἤγειρεν ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ Βουθρωτοῦ, ὅπερ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ *Μιχαὴλ Β'* κατέλαβεν ὁ αὐτοκράτωρ *Μιχαὴλ Παλαιολόγος*, ἐκδιώξας τὸν ἀνάξιον υἱὸν τοῦ Μιχαὴλ Β' *Νικηφόρον*. Τῷ 1279 ὁ Κάρολος κατέλαβε τὸ Βουθρωτὸν καὶ πάσας τὰς ὑπὸ τοῦ Μαμφρείδου πρώην κατεχομένας ἐν Ἠπείρῳ πόλεις, ἀναδείξας τὸν ἀνδρεῖον ἱππότην *Οὔγωνα, de Sully* καπετάνον καὶ γενικὸν τοποτηρητὴν Ἀλβανίας, Δυρραχίου, Αὐλῶνος, Βουθρωτοῦ, Σοποτοῦ καὶ Κερκύρας.

Τὸ Βουθρωτὸν περιῆλθε καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου, ἀλλ' ἐν ἔτει 1306 ὁ δεσπότης *Θωμᾶς* ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ τὸ *Βοθροντὸν* (*Καντακουζ.*) μὲ δύο ἄλλας πόλεις τῷ ἡγεμόνι τοῦ Τάραντος *Φιλίππῳ*. Οἱ δεσπόται τῆς Ἠπείρου ἀνέκτησαν τὸ Βουθρωτόν, οὐχὶ ὅμως ἐπὶ πολύ, περιελθὸν καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν ἀνδεγαυικὴν κυριαρχίαν. Ἐν ἔτει 1380 κατελήφθη τὸ Βουθρωτὸν ὑπὸ τῆς περιφήμου «Ἑταιρείας τῶν Ναβαρραίων», ἧς ἡγεῖτο ὁ *Ἰάκωβος de Baux* καὶ ἀκολούθως περιῆλθε τῷ βασιλεῖ τῆς Νεαπόλεως *Καρόλῳ τῷ Γ'*, τῷ δὲ 1386 ὑπετάγη εἰς τοὺς Βενετούς, οἵτινες ἀναγκαιοτάτην ἐθεώρουν τὴν κτῆσιν τοῦ Βουθρωτοῦ πρὸς ἀσφαλῆ διατήρησιν τῆς Κερκύρας. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐφρόντισαν διὰ τὴν ὀχύρωσιν τοῦ φρουρίου, ὅπερ διετηρήθη μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς ἑνετικῆς πολιτείας. Τὰ πλούσια ἰχθυοτροφεῖα τοῦ Βουθρωτοῦ ἀπέφερον ἀρκετὰ σεβαστὸν ποσὸν εἰς τὸ ταμεῖον τῆς δημοκρατίας. Κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα φαίνεται ὅτι ἡ πόλις ἠρημώθη τελείως, ἕνεκα τῆς νοσηρότητος τῆς χώρας, καὶ ἡ ἕδρα τῆς ἐπισκοπῆς μετεφέρθη εἰς *Παραμυθίαν*, ἔμεινε δὲ μόνον τὸ φρούριον πρὸς προστασίαν τῶν ἰχθυοτροφείων, ἅτινα συχνὰ προσεβάλλοντο ὑπὸ τῶν Τούρκων. Κατὰ τὸ 1716 περιῆλθεν εἰς τὸν κόμιτα *Schulenburg* καὶ τῷ 1797 εἰς τοὺς Γάλλους, οἵτινες πιεζόμενοι ὑπὸ τοῦ *Ἀλῆ-πασᾶ* ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκκενώσωσι τὸ φρούριον καὶ νὰ καταστρέψωσι τὰ ὀχυρώματα δι' ὑπονόμου (1798).

Τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως ἐπεσκέφθη κατὰ τὸ 1418 ὁ *Κυριᾶκος ἐξ Ἀγκῶνος* καὶ ἀπὸ τοῦ 1925 ἰταλικὴ ἀρχαιολογικὴ ἀποστολὴ ὑπὸ τὸν *Ugolini* ἐξετέλεσεν ἐπιτυχεστάτας ἀνασκαφάς, αἵτινες ἔφεραν εἰς φῶς σπουδαιότατα λείψανα προϊστορικῶν, ἑλληνικῶν, ρωμαϊκῶν καὶ βυζαντινῶν χρόνων. Οὕτως ἀνεκαλύφθησαν δύο ὀστεϊναι μάχαιραι, πόρπαι καὶ διάφορα ἄλλα ἀντικείμενα τῶν νεολιθικῶν χρόνων. Ἀνεκαλύφθησαν ἐπίσης λείψανα ἑλληνικῶν τειχῶν τῆς πόλεως τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, δύο μνημιώδεις πύλαι, κτίριον ρωμαϊκόν, πιθανῶς λουτρῶν, καὶ ἐντὸς τάφρου 5 ὡραῖα μὲ μαρμαρίνην κεφαλὴν ἀγάλματα καλῆς διατηρήσεως. Τὸ ἐν παριστᾷ πολεμιστὴν καὶ ἐπὶ τοῦ ὑποβάθρου ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ ποιήσαντος γλύπτου *Σωσικλέους*. Τῆς βυζαντινῆς περιόδου ἀνεκαλύφθη μέγα βαπτιστήριον τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος. Ὁ θόλος του ἐστηρίζετο ἐπὶ 16 ἐκ γρανίτου κιόνων καὶ τὸ δάπεδον ἦτο ἐστρωμένον διὰ μωσαϊκῶν ἄριστα διατηρουμένων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ρωμανοῦ, Ι.* «Περὶ Βουθρωτοῦ» (Δελτ. Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. ἑταιρείας τ. 3ος 1889). Περὶ τῶν ἀνασκαφῶν ἴδε ἐν τῷ συγγράμματι τῆς Ἰταλ. Ἀρχαιολ. ἀποστολῆς μὲ τὸν τίτλον «*Ἡ ἀρχαία Ἀλβανία*». Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

βουθυσία (ἡ) [*Ἀρχ.*]. Θυσία βοός, ἀλλὰ καὶ πᾶσα θυσία ἐκαλεῖτο οὕτως ἐν τῇ ἀρχαιότητι, διότι ἡ λέξις *βουθυσία* σὺν τῷ χρόνῳ εἶχε χάσει τὴν κυριολεκτικὴν σημασίαν της καὶ ἐδήλωνε παντὸς εἴδους θυσίαν. Ἰδίως ὅμως εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο θυσία τις ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Τήνῳ, περὶ τῆς ὁποίας λείπουσι περισσότεραι πληροφορίαι. Κατὰ τὰς αἱματηρὰς θυσίας τῆς ἀρχαιότητος, σπανίως ἐγίνετο θυσία βοός, διότι ὁ βοῦς εἶχε μεγαλυτέραν χρηματικὴν ἀξίαν παντὸς ἄλλου ζῴου (αἰγός, προβάτου, χοίρου κ.λ.π.). Μόνον εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις καὶ κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτὰς ἐθυσίαζον βοῦς, ὡς κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων, κατὰ τὴν πομπὴν τῶν ὁποίων, ἀπεικονισθεῖσαν ἐπὶ τῆς ζωφόρου τοῦ Παρθενῶνος, βλέπει τις ἐφήβους ὁδηγοῦντας ταύρους πρὸς θυσίαν. Παραστάσεις βοῶν ὁδηγουμένων πρὸς θυσίαν ἢ κοσμουμένων διὰ ταινιῶν καὶ ἑτοιμαζομένων διὰ τὴν θυσίαν, ἔχομεν ἐπὶ ἀναγλύφων, ἐκ τῶν ὁποίων ἄριστα εἶναι τὰ ἐκ τοῦ θωρακίου τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης προερχόμενα, εἰς τὰ ὁποῖα παρίστανται δύο Νῖκαι ὁδηγοῦσαι ταῦρον πρὸς θυσίαν, καὶ ἐπὶ ἀγγείων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀρίστη εἶναι ἡ παράστασις Νίκης ποτιζούσης βοῦν ἔχοντα κεκοσμημένην τὴν κεφαλὴν διὰ ταινίας, ἕτοιμον δηλαδὴ πρὸς θυσίαν. Διὰ τὴν εὔκολον ἀνάβασιν τῶν πρὸς θυσίαν βοῶν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων εἶχεν ἀφεθῆ ἐπικλινὲς τὸ ἔδαφος κατὰ τὰ Προπύλαια, μεταξὺ τῶν δύο πρὸ αὐτῶν κλιμάκων. Εἰς δήλωσιν πάσης πολυτελοῦς θυσίας οἱ ἀρχαῖοι μετεχειρίζοντο τὴν λέξιν *Ἑκατόμβη*. ΚΑΨ.

βουθυτῶ (—*έω*)· θυσιάζω βοῦν, καθόλου θυσιάζω: «βουθυτῶ ὗν καὶ τράγον καὶ κριόν».

Βουΐδαι. Περσικὴ δυναστεία βλ. Δαϊλαμῖται.

Βουιδαρόλιθος καὶ ***Βουιδαρολίθαρος*** ἢ ***Καμπιά*** [*Γεωγρ.*] Μικρὸν βραχῶδες ὀροπέδιον ἐπὶ τῶν ἀρκτικῶν κλιτύων τῶν Λευκῶν Ὀρέων καὶ παρὰ τὸ ὀρεινὸν χωρίον Θέρισον τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας (Κρήτης).

Μετὰ τὸν ἐμπρησμὸν τοῦ χωρίου Λάκκων, Μεσηλῶν καὶ Θερίσσου (Σεπτεμ. 1866) ὁ Μουσταφᾶ πασᾶς ἀποκρουσθεὶς εἰς θέσιν Ἀλιάκες (30 Σεπτεμβρίου) ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν ὁδηγουμένων ὑπὸ τῶν Χατζῆ-Μιχάλη Γιάνναρη, Κωτσαροῦ, Χριστοδουλάκη, Ἀριστοτέλη Μπογιατζόγλου, Ἀντ. Πετρίτση, Λιβιοπέτρου κτλ. ὑπεχώρησε καταδιωκόμενος εἰς Κεραμειά, ὅτε τουρκικὸς λόχος ἐξ 150 ἀνδρῶν συνοδεύων ἐφόδια διὰ τοὺς Τούρκους καὶ ἀγνοῶν τὴν ὑποχώρησιν αὐτῶν ἀνῆλθε διὰ Χοιροσπήλου εἰς Θέρισον τὴν 1 Ὀκτωβρίου. Προσβληθέντες οὗτοι ὑπὸ εὐαρίθμων ἐπαναστατῶν κατέφυγον εἰς τὴν ὀχυρὰν θέσιν *Βουιδαρολίθαρον* ἢ *Καμπιὰ* καὶ μετὰ πεισματώδη ἀγῶνα ἐφονεύθησαν ἅπαντες, πλὴν 17 κατορθωσάντων νὰ σωθῶσι διὰ μέσου τῶν χαραδρῶν εἰς Χανιά. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐφονεύθησαν δύο μόνον ἄνδρες καί τινες ἐτραυματίσθησαν. Ν. ΚΛΣ

βουίζω· ἰδιωμ., ἀντὶ βοΐζω (βλ.λ.).

Βουιλλὼν (Bouillon). Παλαιὸν δουκᾶτον ἐν κάτω Λωρραίνῃ (βλ. λ. Μπουγιόν).

Βουιλλῶνος, ***Γοδεφρεῖδος***. Βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλὴμ· βλ. Γοδεφρεῖδος.

Βουίσαβος. Πρόκριτος Ἰωαννίτης, ὅστις μετὰ τῶν Στρατηγοπούλου καὶ Στανίτσα διεξήγαγε τὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ πρὸς παράδοσιν τῶν Ἰωαννίνων, πολιορκουμένων (1431) ὑπὸ τῶν Τούρκων. Χ. Ι. Σ.

Βοῦ Ἰ-Σιέν. Κινέζος ζωγράφος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Τὸ μόνον γνωστὸν ἔργον του εἶναι μία «Ραγδαία βροχή», ἐκτελεσθεῖσα δι' ἐλαφρῶν χρωμάτων ἐπὶ μετάξης καὶ ἀποκειμένη εἰς Βερολῖνον. Ι.Μ.Π.

Βούκα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις παράλιος τῆς ἀδριατικῆς ἀκτῆς τῆς Ἰταλίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Φρεντανῶν (*Στράβ.* Didot 201,44 καὶ 237,21), ἀναφερομένη καὶ ὡς *Βοῦβα* ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γ, α, 18), κειμένη δὲ πρὸς Β τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Φιτέρνου ποταμοῦ*, τοῦ Tifernus τῶν Λατίνων (*Pomp. Mel.* II, 55. *Plin.* III, 106). Εἶνσι ὁ σύγχρονος ὅρμος καὶ κωμόπολις *Τέρμολι* (Termoli: πλάτ. 42°01' Β, μῆκ. 14°59' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 199: Brindisi to Ortona), ἐν τῇ δυτικῶς τῶν νήσων Τρεμίτι (Tremiti) κολπώσει. Σ.Ε.Λ.

Βούκαια [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαία πόλις τῆς Φωκίδος παρὰ τὸν Παρνασσόν, κατὰ τὸν Θεόκριτον ἐκ τοῦ *βουκαῖος* (=βουκόλος, γεωργός). —Β.

Βουκάλοβιτς, ***Λουκᾶς***. Γενναῖος Μαυροβούνιος ὁπλαρχηγός, δράσας ἐνεργῶς κατὰ τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνας τῆς πατρίδος του. Μετασχὼν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Ἑρζεγοβίνης, συνῆψε τῷ 1861 νικηφόρον μάχην πρὸς τοὺς Τούρκους διοικουμένους ὑπὸ τοῦ Ὀμὰρ πασᾶ. Ὅτε τῷ 1862 τὰ τουρκικὰ στρατεύματα εἰσέβαλον εἰς Μαυροβούνιον, ἀνεκηρύχθη γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν ἐντοπίων δυνάμεων, δὲν ἠδυνήθη ὅμως, ἐλλείψει μέσων καὶ χρόνου, νὰ ὀργανώσῃ ἀποτελεσματικὴν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἀντίστασιν. —Β.

Βουκανιέραι ἢ ***Βουκανιέροι***· βλ. Μπουκάνιερς.

βουκάπρα (ἡ) (Bucapra Rütimeyer) [*Παλαιοζωολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *αἰγοδοντίων κοιλοκέρων μηρυκαστικῶν θηλαστικῶν*. Λείψανα (μέγα κρανίον) εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Siwalik τῶν Ἰνδιῶν. Γ. Κ. Γ.

Βουκασίν. Εἷς τῶν ἀρχόντων τῆς παλαιᾶς Σερβίας· βλ. Βεληκασίν.

Βουκάσοβιτς (Vukassovitsh), *βαρῶνος Φίλιππος φὸν*—. Ρῶσος στρατηγὸς (1755—1809). Ἦτο διοικητὴς τῆς ρωσικῆς στρατιᾶς τοῦ Σουβάρωφ, κατὰ τὴν ἐκστρατείαν αὐτοῦ κατὰ τῶν Γάλλων ἐν Ἰταλίᾳ, διοικουμένων ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Μορώ. Ὁ Βουκάσοβιτς ἐπιτεθεὶς παρὰ τὸ Τουρῖνον, ἐξεδίωξε τὸν γαλλικὸν στρατὸν ἐκ τῆς πόλεως, καταγαγὼν περιφανῆ νίκην (1798), κυριεύσας τριακόσια τηλεβόλα, 60 χιλιάδας ὅπλων καὶ μεγάλας ποσότητας παντοειδῶν πολεμεφοδίων. —Β.

Βουκάτια (τὰ) [*Ἀρχ.*]. Ἑορτὴ τελουμένη εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ καθ' ἣν ἐκαίετο βοῦς ἱερός.

Βουκάτιον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Αἰτωλίας ἀνήκουσα εἰς τοὺς Θεστιεῖς. Ἡ θέσις αὐτῆς ὁρίζεται, ἐξ ἐπιγραφῶν, παρὰ τὴν βόρειον ὄχθην τῆς λίμνης Τριχωνίδος καὶ κατὰ τὸ σημερινὸν χωρίον *Παραβόλα*, ὅπου ἀκρόπολις μετὰ πύργων στρογγύλων καὶ περίβολος τῆς κάτω πόλεως (βλ. εἰκόνα ἐν τόμ. Β' σ. 898 β'-γ'. Ἐπιγραφὰς βλ. παρὰ *Bazin*, Mémoire sur l'Étolie ἐν Archives des missions scientifiques, II série, τόμ. I, σελ. 369 ἀριθ. 11). Ι. Σ. Σ.

Βουκάτιος. Ὄνομα μηνὸς ἐν Βοιωτίᾳ, τοῦ πρώτου τοῦ ἔτους, ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸν ἀττικὸν Γαμηλιῶνα (15 Ἰαν.—15 Φεβρ.), ἐν Δελφοῖς δὲ πρὸς τὸν Βοηδρομιῶνα (15 Σεπτ.—15 Ὀκτωβρ.). ΙΑΚ. Χ. Δ.

βουκελλάριοι (οἱ). Ἐκαλοῦντο οὕτως ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, ἐκ τῶν Ρωμαίων παραλαβόντων (bucellarii, ἐκ τοῦ bucella=ἄρτος), τὰ ἔνοπλα σώματα, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἔφιππα, ἅτινα ἐστρατολόγουν καὶ διετήρουν οἱ μεγάλοι ἄρχοντες, τῶν ὁποίων ἀπετέλουν τὴν «οἰκίαν», ἤτοι τὴν ἰδιαιτέραν σωματοφυλακήν, ἐλέγοντο δὲ *βουκελλάριοι* ὡς τρώγοντες τὸν ἄρτον ἐκείνου παρ' οὗ ἐστρατολογοῦντο.

Μόνον οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ μεγάλοι πολιτικοὶ ἄρχοντες εἶχον τὸ δικαίωμα τοῦ διατηρεῖν βουκελλαρίους· ἐν τούτοις, καταχρηστικῶς, διετήρουν πολλάκις τοιούτους καὶ πλούσιοι ἰδιῶται, τὸ μὲν πρὸς φύλαξιν τῶν κτημάτων αὐτῶν, τὸ δὲ χάριν ἐπιδείξεως, κυρίως δὲ χάριν τῶν πολιτικῶν σκοπῶν των. Οἱ βουκελλάριοι τῶν στρατηγῶν ἀπετέλουν τὴν ἰδιαιτέραν αὐτῶν συνοδείαν ἐν ἐκστρατείᾳ ὡς «δορυφόροι» καὶ «ὑπασπισταί», ἦσαν δὲ γενικῶς ἄνδρες μαχιμώτατοι, στρατολογούμενοι μεταξὺ τῶν παλαιμάχων ἀνδρῶν τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ, ξένων ἢ Βυζαντινῶν.

Ὁ στρατηγὸς Βελισσάριος (ΣΤ' αἰών), ὅστις ἦτο κάτοχος κολοσσιαίας περιουσίας καὶ ἀπεράντων κτημάτων, διετήρει ἰδίαις δαπάναις ἑπτακισχιλίους τοιούτους βουκελλαρίους, ἅπαντας ἐφίππους, ἐκλεκτοὺς δὲ καὶ πεπειραμένους πολεμιστάς. Οὗτοι ἀπετέλουν τὴν ἰδιαιτέραν σωματοφυλακήν του, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκλεκτότερα τῶν στρατευμάτων του εἰς τὰς διαφόρους αὐτοῦ ἐκστρατείας. Εἰς αὐτοὺς συχνότατα ἀνέθετε τὴν ἀρχηγίαν ἰσχυρῶν ἀποσπασμάτων πρὸς ἐκτέλεσιν δυσκόλων τινῶν ἐπιχειρήσεων, ἀπαιτουσῶν διεύθυνσιν δεξιὰν καὶ γενναίαν. Ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος, παρακολουθήσας καὶ εἶτα ἐξιστορήσας τὰς ἐκστρατείας τοῦ Βελισσαρίου, λέγει περὶ τῶν βουκελλαρίων αὐτοῦ, ὅτι «ἀπόβλεπτος μὲν οὐδεὶς ἐγεγόνει, αὐτῶν δὲ ἕκαστος πρῶτός τε ἐν τῇ παρατάξει ἑστᾶναι καὶ προκαλεῖσθαι τοὺς τῶν πολεμίων ἀρίστους ἠξίου».

Ἐπίσης ὁ στρατηγὸς Βαλεριανός, σύγχρονος τοῦ Βελισσαρίου, ἀποβιβαζόμενος εἰς Ἰταλίαν, ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ χιλίους τοιούτους. Ὁμοίως ὁ Ναρσῆς κλπ. Ἡ συνήθεια δ' αὕτη διετηρήθη ἐπὶ μακροτάτους αἰῶνας. Οἱ ἱστορικοὶ Μιχαὴλ Ἀτταλειάτης καὶ Ἰωάννης Σκυλίτσης (γράψαντες πεντακόσια ἔτη μετὰ τὸν Προκόπιον) πληροφοροῦσιν ἡμᾶς, ὅτι, ὅταν ὁ σύγχρονος αὐτῶν στρατηγὸς Νικηφόρος Βοτανειάτης ἀπεστάλη κατὰ τῶν Τούρκων, τὸ κυριώτερον μέρος τοῦ στρατοῦ του ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν βουκελλαρίων του. Ἀλλὰ καὶ μετὰ 300 ἄλλα ἔτη ὁ στρατηγὸς Ἰωάννης Καντακουζηνὸς διὰ τῶν πολυαρίθμων καὶ ἐκλεκτῶν βουκελλαρίων του ἐξησφάλισε τὴν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου Γ' Παλαιολόγου (1341) διασαλευθεῖσαν τάξιν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ περιεφρούρησε τὸν θετῆ βασιλέα Ἰωάννην. Ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἰδίων βουκελλαρίων στηριζόμενος ὁ Καντακουζηνὸς ἐστασίασε μετ' ὀλίγον διεκδικῶν τὴν κατάληψιν τοῦ θρόνου.

Οἱ βουκελλάριοι διεδραμάτισαν σημαντικὸν μέρος εἰς τὰς διαφόρους ἐκστρατείας ὡς συνοδοὶ τῶν στρατηγῶν των, ἀλλὰ καὶ ἄνευ αὐτῶν, ἐκμισθούμενοι πολλάκις εἰς τὸ κράτος ὑπὸ τῶν διατηρούντων αὐτοὺς ἀρχόντων ἐν περιπτώσει ἐπειγούσης τινὸς ἐκστρατείας· ἀλλὰ κυρίως ἡ δρᾶσις αὐτῶν ὑπῆρξε μεγάλη, ὅσον καὶ ὀλεθρία, κατὰ τοὺς διαφόρους ἐμφυλίους σπαραγμοὺς τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν τούτων στρατευμάτων ἐρειδόμενοι οἱ στρατηγοὶ καὶ λοιποὶ ἄρχοντες ἐπεδίωκον τοὺς φιλοδόξους αὐτῶν σκοποὺς καὶ ἐν τέλει διὰ τῶν συνεχῶν αὐτῶν στάσεων ὑπέσκαψαν τὰ θεμέλια τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἐπετάχυναν τὴν τελικὴν καταστροφήν της.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Digitized by Google

—**Βουκελλαρίων**, *θέμα [Βυζαντ.]*. Θέμα ἐκτεινόμενον ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ Ἀφιὸν Καραχισὰρ καὶ τῆς Ἁλμυρᾶς λίμνης μέχρι τῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου. Ἦτο ἓν τῶν μεγαλυτέρων μικρασιατικῶν θεμάτων, κατὰ τὸν Θ' ὅμως αἰῶνα ἀπεσπάσθησαν ἐκ τούτου 4 μικραὶ περιφέρειαι ἢ «τοποτηρησίαι» (αἱ τῆς Βόρετας, τῆς Βαλβαδῶνος, τῆς Ἄσπουας καὶ τῆς Ἀκαρκοῦς), αἵτινες προσεκολλήθησαν εἰς τὸ θέμα Καππαδοκίας, καθὼς καὶ 3 ἕτεραι (αἱ τοῦ Μυριοκεφάλου, τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ τῆς Βερινουπόλεως), αἵτινες προσεκολλήθησαν εἰς τὸ θέμα τοῦ Χαρσιανοῦ. Ν. ΚΛΣ

Βούκενας, *Ἠλίας*. Ναυτικὸς ἐκ Κάσσου, ἐπιλεγόμενος καὶ *Καμπούρης*. Ἦτο ἰδιοκτήτης πλοίου, ὅπερ ἐχρησιμοποίησε κατὰ τὸν Ἀγῶνα ὡς καταδρομικὸν μίστικον, σώσας πολλοὺς ἐκ τῶν διωκομένων εἰς τὰ παράλιά των Κρητῶν. Ἀρχομένου τοῦ 1824 συνέλαβε παρὰ τὸ Ἡράκλειον βρίκιον μὲ αὐστριακὴν σημαίαν, μεταφέρον Τούρκους καὶ 18 Ἕλληνας αἰχμαλώτους εἰς Ἀλεξάνδρειαν· καὶ τοὺς μὲν Τούρκους ἔσφαξε, τοὺς δὲ Χριστιανοὺς ἠλευθέρωσε καὶ περιέθαλψεν εἰς Κάσσον μέχρι τῆς καταστροφῆς αὐτῆς. Ὅτε ἐπέδραμεν ὁ τουρκικὸς στόλος, ἀνεμείχθη εὐεργετικῶς διασώσας πολλὰ γυναικόπαιδα, μετακομίσας αὐτὰ διὰ λέμβου εἰς Κάρπαθον. Βεβαιοῦνται ταῦτα ἐν τῷ εἰδικῷ φακέλῳ τῶν Κασσίων ἐν τῷ ἀρχείῳ τῶν Ἀγωνιστῶν ὑπὸ τῆς κοινότητος Κάσσου. Τ. Χ. Κ.

«**Βουκένταυρος**» (Bucintoro, ἐκ τοῦ *βοῦς* καὶ *Κένταυρος*). —1) Ὄνομα ἑνὸς τῶν πλοίων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ Αἰνείας καὶ οἱ περὶ αὐτὸν κατέφυγον εἰς Ἰταλίαν.

—2) Ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πλοίου τοῦ Αἰνείου, ἢ διότι ἔφερεν εἰς τὴν πρῷραν ἐζωγραφισμένον Κένταυρον. ὠνομάσθη «*Βουκένταυρος*» ἐν Βενετίᾳ τὸ σκάφος οὗ ἐπιβαίνων ὁ δόγης ἐτέλει τὴν συμβολικὴν μνηστείαν του μετὰ τῆς Ἀδριατικῆς, ἐν ἐπισημοτάτῃ τελετῇ (βλ. λ. Ἀδριατικῆς *θαλάσσης γάμος* καὶ εἰκόνα ἐν λ. Βενετία).

—3) Γαλλικὸν τρίκροτον (Bucentaure) ἐφ' οὗ ὁ Βιλλνὲβ (βλ. λ.) ὕψωσε τὴν 26 Ὀκτωβρίου 1804 ἐν Τουλῶνι τὸ ναυαρχικὸν σῆμά του. «Τὸ πλοῖον τοῦτο κυβερνώμενον ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Magendie εἶναι κατάλληλον διὰ πᾶσαν ἀποστολήν, τὸ δὲ πλήρωμά του, ἂν καὶ αἰσθητῶς ἐλαττωθὲν ἕνεκα ἀπωλειῶν, ἐκ τῶν ἀρίστων ἐν τῷ στόλῳ» (ἀπόσπ. ἐκθ. τοῦ *Βιλλνὲβ* πρὸς τὸν Ντεκρὲ) (*Jur. de la Gravière* Les guer. marit. sous la républ. et l'emp. II, 171). Ἐν τῇ ναυμαχίᾳ τοῦ Τραφαλγκάρ, προπλέον τοῦ «Ρεντουτάμπλ» καὶ ἐπιπλέον τῇ «Σαντίσσιμα Τρινιτάδ», ὑπέστη μετὰ τοῦ τελευταίου τούτων ὅλην τὴν πίεσιν τῶν ἀγγλικῶν «Νέπτσιουν», «Λεβιάθαν», «Κόνκερορ», «Μὰρς» καὶ «Ἄφρικα». Ἀφιστώθη τελείως, καὶ ὁ Βιλλνὲβ λέγων εἰς τοὺς συμμαχητάς του «ὁ Βουκένταυρος ἐξεπλήρωσε τὸν προορισμόν του· ὁ ἐμὸς δὲν ἔληξεν εἰσέτι», εἰς μάτην ἀνεζήτει εἰς τὴν ναυαρχίδα του λέμβον μὴ καταστραφεῖσαν ὑπὸ βλημάτων ἢ τῆς πτώσεως τῶν ἱστῶν, ὅπως μεταβῇ καὶ ὑψώσῃ εἰς ἄλλο πλοῖον τὸ σῆμά του. Μετὰ ὁμηρικὴν πάλην τριῶν ὡρῶν καὶ ἑνὸς τετάρτου, παρεδόθη εἰς τὸ ἀγγλικὸν «Μὰρς» ἀκριβῶς καθ' ἣν στιγμὴν ἐξέπνεεν ὁ Νέλσων, ὅστις ὅμως ἐπρόφθασε νὰ ἀκούσῃ τὰς ἐπὶ τῇ ἁλώσει τοῦ «Βουκενταύρου» ζητωκραυγάς. Ἐκ τοῦ πληρώματός του 209 ἐφονεύθησαν, 65 δὲ πληγωμένοι, οἵτινες εἶχον μετενεχθῆ ἐπὶ τοῦ «Ἐντομπτάμπλ» συναπώλοντο μετ' αὐτοῦ, βυθισθέντος ὀλίγον βραδύτερον. Ὁ ἐπίσημος ἱστορικὸς τοῦ ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ James ἐκφράζεται μετ' εὐλαβοῦς θαυμασμοῦ διὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἄμυναν τοῦ «Βουκενταύρου». Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

βουκέντρα (ἡ), ***βούκεντρον*** καὶ ***βουκέντρι*** (τό). Ράβδος μακρὰ φέρουσα εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον αὐτῆς μικρὰν σιδηρᾶν αἰχμὴν (συνήθως καρφίον), δι' ἧς ἐλαύνουσι, κεντῶντες, τοὺς ἐζευγμένους ἢ μὴ βοῦς, ἢ ἀγελάδας. —Β.

βούκερως (ὁ) (Buceros) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βουκερωτιδῶν*. Τὰ πτηνὰ τοῦ γένους τούτου ἔχουσι κεφαλὴν φέρουσαν μόλις διακρινόμενον λοφίον, ῥάμφος ἰσχυρόν, παχύ, μέγα καὶ κυρτὸν κατὰ τὸ ἄκρον του. Οἱ ὀφθαλμοὶ περιβάλλονται ὑπὸ κύκλου γυμνοῦ πτερῶν. Αἱ σιαγόνες τελευτῶσιν εἰς ἄκρον αἰχμηρὸν καὶ αἱ ῥωθωνικαὶ ὀπαὶ εἶναι μικρόταται. Αἱ πτέρυγες εἶναι ἀρκετὰ βραχεῖαι, ἡ οὐρὰ ἀποτελεῖται ἐξ ἐπιμήκων πτερῶν καὶ τελευτᾷ εἰς ἀπεστρογγυλωμένον ἄκρον. Οἱ πόδες εἶναι μᾶλλον βραχεῖς καὶ καλύπτονται ὑπὸ μεγάλων σκληρῶν λεπίων. Οἱ δάκτυλοι ἑνοῦνται διὰ λεπτῆς μεμβράνης καὶ φέρουσιν ἰσχυροὺς ὄνυχας. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἔχουσι πτῆσιν βαρεῖαν καὶ μικρᾶς διαρκείας. Ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν ἐπὶ τῶν δένδρων. Τρέφονται ἐκ διαφόρων καρπῶν. Τὸ γένος περιλαμβάνει δύο εἴδη, τά: *βούκερως ὁ ῥινόκερως* (Buceros rhinocerus), ὅστις ὠνομάσθη οὕτως ἐκ τοῦ μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ ῥάμφους του, ὁμοιάζοντος πρὸς τὴν κερατοειδῆ ἀπόφυσιν τοῦ ῥινόκερω. *Βούκερως ὁ τῶν δασῶν* (Buceros sylvestris). Εἶναι ἰθαγενὴς τῆς νήσου Ἰάβας, διακρινόμενος ἐκ τοῦ μελανολεύκου χρωματισμοῦ τῆς ῥάχεώς του, τοῦ κιτρίνου ῥάμφους του καὶ τοῦ ὑποπύρρου, κατὰ τὴν κάτω ἐπιφάνειαν, λαιμοῦ του. Δ. Ν. Π.

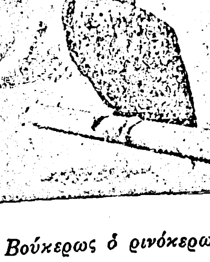

Βούκερως ὁ ῥινόκερως.

—**βούκερως** ἢ ***βούκερας*** (ὁ) (Buceros) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλλοβοκάρπων* (βλ. τριγωνίσκος). Δ. Ν. Π.

βουκερωτίδαι (οἱ) (Bucerotidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πλατυρράμφων*. Εἶναι πτηνὰ μεγάλου μεγέθους, διακρινόμενα κυρίως ἐκ τοῦ μεγάλου κερατοειδοῦς καὶ κυρτοῦ ῥάμφους των καὶ τῶν ἰσχυρῶν μετ' ἰσχυρῶν ὀνύχων ποδῶν των. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ὀλίγα εἴδη, ὧν γνωστότερον ὁ *βούκερως*. Δ. Ν. Π.

Βουκέφαλα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰνδικῆς, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου πρὸς τιμὴν τοῦ ἐκ γήρατος ἀποθανόντος κατὰ τὸ 326 π. Χ. ἵππου του *Βουκεφάλα*. Ἡ πόλις εἶχε κτισθῆ ἐπὶ τοῦ Ὑδάσπους ποταμοῦ καὶ εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς ὄχθης του, ἐκ τοῦ ὁποίου ὁρμηθεὶς ὁ Μ. Ἀλέξανδρος μετὰ τοῦ στρατοῦ του ἐπέρασε τὸν ποταμόν, ὅτε ἐπετέθη κατὰ τοῦ βασιλέως Πώρου (*Ἀρρ.* V. 13.14 καὶ 29.5). Ἡ πόλις αὕτη μνημονεύεται καὶ μὲ τὰ ὀνόματα *Βουκεφάλεια* καὶ *Βουκέφαλος Ἀλεξάνδρεια*. ΚΑΨ.

—**Βουκέφαλα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Ἀργολίδος ἀναφερόμενον ὑπὸ Παυσανίου (Κορινθ. Β'. λδ, 8) ἐμβάλλοντος, καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, τοὺς ἐρευνητὰς τῆς ταυτότητος τῆς ἄκρας εἰς στενοχωρίαν: «Ἀπὸ δὲ Σκυλλαίου πλέοντι ὡς ἐπὶ τὴν πόλιν ἄκρα τέ ἐστιν ἑτέρα Βουκέφαλα, καὶ μετὰ τὴν ἄκραν νῆσοι, πρῶτον μὲν Ἁλιοῦσσα· παρέχεται δὲ αὕτη λιμένα ἐνορμίσασθαι. Μετὰ δὲ Πιτυοῦσσα, τρίτη δὲ ἣν Ἀριστερὰς ὀνομάζουσι· ταύτας δὲ παραπλεύσαντί ἐστιν αὖθις ἄκρα Κωλυεργία, μετὰ δὲ νῆσος Τρίκρανα... Βουπορθμος». Ἀκολουθοῦντες τὴν ἀντίστροφον φορὰν ἐν τῇ ἀποδόσει τῶν ταυτοτήτων, καθ' ἣν *Βούπορθμος* τὸ σύγχρονον Μουζάκι καὶ *Τρίκρανα* τὸ Τρίκκερι, ἀγόμεθα εἰς τὸ ὅτι *Κωλυεργία* εἶναι ὁ κάβο Μιλιανός, *Πιτυούσσης* δὲ καὶ *Ἀριστερᾶς* οὐσῶν τῶν Σπετσῶν καὶ τῆς Σπετσοπούλας, τοῦ δὲ Παυσανίου συγχέοντος προφανῶς τὴν νῆσον Χηνίτσαν καὶ τὸ κατέναντι Πόρτο Χέλι (δηλαδὴ τὴν *Ἁλιοῦσσαν* καὶ τοὺς *Ἁλιεῖς*), ἀπομένει διὰ τὴν ταυτότητα τῶν *Βουκεφάλων* ἡ ἐκλογὴ μεταξὺ τῶν ἀκρῶν *Κάβο Κόρακας* (πλάτ. 37°21' ½ Β, μῆκ. 23°04' ⅛ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1525: Hydra, Spezzia and Dhokos) καὶ τοῦ *Κάβο Βεβαρῶνδα*, ἀπεχουσῶν ἄλλως τε 2 ½ μόνον μίλλια ἀλλήλων, οὐσῶν δὲ ἀμφοτέρων ἀκρῶν τῆς πρὸς νότον τερματιζούσης τὴν Ἀργολίδα χερσονησιζούσης προβολῆς. Πιθανώτερον δὲ ἡ πρώτη τῶν δύο, προκαλοῦσα διὰ τὸ κρημνῶδές της τοῦ παραπλέοντος τὴν προσοχήν. Τὴν σύγχυσιν ὅμως ἐπιφέρει ἡ τοῦ Σκυλλαίου μνεία, τὰ πάντα ἀνατρέπουσα, ἐφ' ὅσον δὲν δεχθῇ τις τὴν δόξαν, ἣν πρῶτος πάντων ὁ Ἀντ. Μηλιαράκης διετύπωσε (*Ἀργολὶς-Κορινθία* σελ. 255) καὶ καθ' ἣν ὁ Παυσανίας ἐννοεῖ ἐνταῦθα ἄλλο Σκύλλαιον ἢ τὸ παγκοίνως ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο γνωστὸν ἀκρωτήριον (βλ. Σκύλλαιον καὶ Ἁλιεῖς). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βουκεφάλας καὶ ***Βουκέφαλος***. Ὁ ἄγριος θεσσαλικὸς ἵππος (ἐλέγετο ὅτι ὁ Φίλιππος ἠγόρασεν αὐτὸν ἀπὸ τὸν Θεσσαλὸν Φιλόνεικον ἀντὶ 13 ταλάντων), τὸν ὁποῖον, παῖς ἔτι ὤν, ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἐδάμασεν, ἐνῷ οὐδεὶς ἄλλος ἐτόλμα ν' ἀναβῇ ἐπ' αὐτοῦ. Ὁ ἵππος οὗτος ἐχρησίμευσεν ὡς μάχιμος ἵππος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καθ' ὅλας τὰς μάχας μέχρι τοῦ 326 π. Χ., ὅτε ἀπέθανεν ἐκ γήρατος, εἰς ἡλικίαν 30 ἐτῶν, εὐθὺς μετὰ τὴν παρὰ τὸν Ὑδάσπην ποταμὸν νίκην του κατὰ τοῦ βασιλέως Πώρου. Πρὸς τιμήν του ἔκτισεν ὁ Μ. Ἀλέξανδρος τὴν Βουκέφαλα (βλ. λ.). Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ ἵππος εἶχε μεγάλην κεφαλὴν καὶ ἦτο ἀτίθασος ἐφ' ὅσον ἔβλεπε τὴν σκιάν του. Κατ' ἄλλην παράδοσιν, ὁ ἵππος δὲν ἦτο θεσσαλικός, ἀλλ' ἐκ Κορίνθου, δωρηθεὶς εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ὑπὸ τοῦ Κορινθίου Δημαράτου. Ἐλέγετο περὶ τοῦ Βουκεφάλα ὅτι «γυμνὸς μὲν ὢν παρεῖχεν ἀναβῆναι τῷ ἱπποκόμῳ, κοσμηθεὶς δὲ τοῖς βασιλικοῖς περιδεραίοις οὐδένα προσίετο πλὴν αὐτὸν Ἀλέξανδρον» (*Πλουτ.* Πότερα τῶν ζῴων φρονιμώτερα 14). ΚΑΨ.

Βουκέφαλος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν τῆς πελοποννησιακῆς ἐπὶ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου ἀκτῆς, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γ, ιστ 12) τοποθετοῦντος αὐτὸ ἐν τῇ ἀκολούθῳ σειρᾷ γεωγραφικῆς διαδοχῆς τῇ μεταξὺ Τροιζῆνος καὶ Ἰσθμοῦ: «Σπείραιον—Ἀθηναίων λιμὴν—*Βουκέφαλος*—Κεγχρεαὶ Κορινθίας. Δεδομένου ὅτι Σπείραιον εἶναι τὸ βορείως τοῦ λιμένος τοῦ Σοφικοῦ ἀκρωτήριον Σπειρί, Ἀθηναίων λιμὴν ὁ τοῦ Θουκυδίδου (Η, 14 καὶ 15) Πειραιὸς λιμήν, τὸ κατέναντι τῆς νησῖδος *Ὄβριος* σύγχρονον *Φραγκολιμάνι*, καὶ Κεγχρεαὶ ὁ σύγχρονος ὅρμος *Κεχριαίς*, δὲν ἀπομένει διὰ τὴν σύγχρονον ταυτότητα τοῦ *Βουκεφάλου* ἢ ὁ ὅρμος *Ἁρμυριὰ* (πλάτ. 37° 50' ½ Β, μῆκ. 23° 00' ½ Ἀν. χάρτ. ἀγγλ. 1513: Athens to the Isthmus of Corinth), δύο ἄλλων ἐνδιαμέσων ὁρμίσκων, τῶν τανῦν Σιδερώνα καὶ Λινάρι, ἀποκλειομένων τῆς ταυτότητος, ὡς μὴ δυναμένων διὰ τὴν σμικρότητά των νὰ εἶχον κριθῇ ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου ἄξιοι μνείας καὶ δὴ ἐπὶ βλάβῃ μνείας τῆς τανῦν Ἁρμυριᾶς. Σ. Ε. Λ.

βουκέφαλος (ὁ) (Bucephalus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δενδροφιδιδῶν*. Οἱ ὄφεις τῆς οἰκογενείας ταύτης διακρίνονται ἐκ τῆς ἐπιμήκους κεφαλῆς, τοῦ ἀπεστρογγυλωμένου ῥύγχους, τῶν αἰχμηρῶν ὀδόντων, τῶν βραχέων ὀστῶν τῆς ἄνω σιαγόνος καὶ τοῦ ἐπιμήκους σώματός των, ὅπερ φέρει ἀπεστρογγυλωμένην οὐρὰν καὶ καλύπτεται ὁλόκληρον ὑπὸ λεπτῶν κερατώδους συστάσεως πλακῶν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βουκέφαλος ὁ μεγαλοκέφαλος* (Bucephalus capensis), ὅστις διακρίνεται ἐκ τοῦ μελανοϋποφαίου, κατὰ τὰ ἄνω μέρη, σώματός του καὶ τῆς μελανοελαιώδους κοιλίας του. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ ὄφεως τούτου ἀλλάσσει ἀναλόγως τοῦ τόπου τῆς διαμονῆς καὶ τῆς ἡλικίας του. Συνήθως ἀπαντᾷ εἰς τὰς περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος ἐκτάσεις καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ τῶν δένδρων, ἔνθα ἐνεδρεύει τὴν λείαν του.

—**βουκέφαλος** *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *νησσιδῶν*. Τὰ πτηνὰ τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τῆς ὀγκώδους κεφαλῆς, τοῦ χονδροῦ καὶ βραχέος ῥάμφους, τῶν μετρίου μεγέθους πτερύγων, αἵτινες τελευτῶσιν εἰς ὀξέα ἄκρα, τῆς βραχείας οὐρᾶς, τῶν βραχέων ποδῶν καὶ τῶν μακρῶν δακτύλων των, οἵτινες εἶναι ὡπλισμένοι δι' ἰσχυρῶν ὀνύχων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βουκέφαλος ὁ ἰσλανδικὸς* (Bucephalus islandicus), ὅστις ἔχει σῶμα μήκους 50 περίπου ἑκατοστομέτρων καὶ θαυμαστὸν στιλπνὸν μελανοπράσινον χρῶμα μὲ ἀργυρώδεις ἀνταυγείας, τὴν δὲ κεφαλὴν κεκαλυμμένην ὑπὸ μελανοῦ λοφίου ἐκ πυκνῶν μικρῶν πτερῶν. Ἡ θήλεια εἶναι κατά τι μικροτέρα τοῦ ἄρρενος, ἔχει λοφίον φαιὸν καὶ δὲν φέρει τόσον λαμπρὰ χρώματα. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἐνδιαιτῶνται εἰς ὑγρὰ μέρη παρὰ τὰς ὄχθας τῶν λιμνῶν καὶ ἐντὸς τῶν καλαμώνων καὶ τρέφονται ἐκ μαλακοστράκων καὶ μικρῶν ἰχθύων. Βαδίζουσι καὶ νήχονται εὐχερέστατα. Ἐξημεροῦνται εὐκόλως καὶ κοσμοῦσι πλείστους ζωολογικοὺς κήπους. Δ. Ν. Π.

Βούκιγχαμ· βλ. Μπάκκιγχαμ.

βούκιθο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κίστος ὁ μομπελιανὸς* (Cistus monspeliensis).

βουκινάτωρ (ὁ) ἢ ***βυκινάτωρ*** καὶ *τουβάτωρ*. Ἐκαλεῖτο οὕτω ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὁ σαλπιγκτής. Ἕκαστον τάγμα πεζικοῦ ἢ ἱππικοῦ εἶχε δύο βουκινάτορας ἢ τουβάτορας (βλ. λ. βούκινον). Ν. ΚΛΣ

βουκινίζω· παίζω τὸ βούκινο, σαλπίζω.

βούκινον (τὸ) (λατ. buccina, ἀρχ. *βυκάνη*)· σάλπιγξ, τρουμπέτα: παροιμ. «ὁ κόσμος τό 'χει βούκινο καὶ μεῖς κρυφὸ καμάρι», ὅτι τὸ ὑφ' ἡμῶν τηρούμενον ὡς μυστικὸν εἶναι παγκοίνως γνωστόν· ‖ κόγχη μεγάλου μαλακοστράκου, εἰς τὸ αἰχμηρὸν ἄκρον τῆς ὁποίας ἀνοίγουσιν ὀπήν· δι' ἐμφυσήσεως ἀέρος εἰς τὴν ὀπὴν ταύτην παράγεται ἰσχυρὸς βροντώδης ἦχος.

—*[Ἐγκυκλ.]* Οἱ Βυζαντινοὶ δι' ἑκάστου τῶν ὀνομάτων *βούκινον*. *βύκινον*, *τούβα*, *τουβάκιον*, *τουβάριον* καὶ *ταυραία* ἐδήλουν καὶ ἰδιαίτερον εἶδος σάλπιγγος· πάντως ὅμως ἡ διαφορὰ μεταξὺ *βουκίνου* καὶ *τούβας* ἦτο πολὺ μικρά. Αὗται ἦσαν χάλκιναι καὶ ὁ ἦχος αὐτῶν ὀξύς, ἐνῷ ὁ τῆς *ταυραίας* ἦτο βαθύτερος ὅμοιος τῇ φωνῇ ταύρου. Εἰς τὸ «Στρατηγικὸν» τοῦ Μαυρικίου (γραφὲν κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα), ἡ τούβα ἀναφέρεται ὡς μικρὸν βούκινον, ὡς φαίνεται δὲ ἡ διαφορὰ αὕτη ἐξέλιπε βραδύτερον, διότι ἐν τῇ «Τακτικῇ» τοῦ Λέοντος ΣΤ' (γραφείσῃ κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα) ἀναγράφεται: «τοῦβα ἣν λέγουσιν οἱ νῦν βούκινον».

Ἐν τῇ «Τακτικῇ» ἀνωνύμου συγγραφέως τοῦ Ι' αἰῶνος, ἀναγράφονται καὶ σάλπιγγες: «Τοῦ στρατοπέδου ἀπᾶραι μέλλοντος τοῦ ἀπλήκτου, μικρόν τι πρὸ τῆς αὐγῆς ἠχείτωσαν αἱ σάλπιγγες, ἵνα πρὸς τὸ ὁδοιπορεῖν ἅπαντες εὐτρεπίζωνται». Ἐν δὲ τῇ «Τακτικῇ» τοῦ Κωνσταντίνου Η', γραφείσῃ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ἀναφέρονται ἀδιακρίτως «βύκινα μικρὰ καὶ μεγάλα». Ἡ διαφορὰ τοὐναντίον μεταξὺ βουκίνου καὶ ταυραίας διετηρήθη πάντοτε. Ὁ Λέων ΣΤ' (Κεφ. Ζ' § 68 τῆς «Τακτικῆς»), γράφων περὶ τῶν διαφόρων κινήσεων, λέγει ὅτι ὁ διοικῶν «σημαίνει ἢ βουκίνῳ ἢ ταυραίᾳ». *Βούκινον*, *τούβαν*, *τουβάρια* ἢ τουβάκια καὶ *ταυραῖαι* κατεσκευάζοντο ἐκ χαλκοῦ. Ἐν τούτοις ὁ Προκόπιος (ΣΤ' αἰῶνος) ἀναφέρει ὅτι αἱ μὲν σάλπιγγες τοῦ πεζικοῦ κατεσκευάζοντο «ἐκ παχέος

Digitized by Google

τινὸς χαλκοῦ», αἱ δὲ τοῦ ἱππικοῦ «ἐκ βύρσης τε καὶ ξύλου ὑπεράγαν λεπτοῦ». Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ἰδιαιτέρου μουσικοῦ ὀργάνου ἐγκαταλειφθέντος βραδύτερον, καθότι οὐδαμοῦ ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς συγγράμμασι τῶν Βυζαντινῶν ἀναγράφεται πλέον τὸ τοιοῦτον.

Ἡ χρῆσις τῆς σάλπιγγος ἐν γένει εἰς τὸν βυζαντινὸν στρατὸν ἦτο εὐρυτάτη ἐν τοῖς στρατοπέδοις, κατὰ τὰς πορείας, κατὰ τὰς ἀσκήσεις καὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου. Ἐν τούτοις κατὰ τὴν μάχην, μολονότι ἕκαστον τάγμα εἶχε δύο σαλπιγκτάς, ἐγίνετο χρῆσις, πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεων, μιᾶς μόνον σάλπιγγος, ὑπὸ τοῦ σαλπιγκτοῦ τοῦ βαδίζοντος παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ στρατηγοῦ, οὗτινος ἡ θέσις ἦτο εἰς τὸ κέντρον τῆς παρατάξεως, καὶ μόνον εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις (ἔδαφος ἀνώμαλον, ἰσχυρὸς ἄνεμος, βροχὴ ῥαγδαία, θόρυβος ῥεόντων ὑδάτων κ.τ.λ.) ἐπετρέπετο ἡ χρῆσις τριῶν σαλπίγγων, τῆς τοῦ κέντρου καὶ τῶν εἰς τὰς δύο πτέρυγας. Ἡ ἔφοδος ἐγίνετο πάντοτε ὑπὸ τὸν ἦχον τῶν σαλπίγγων, τῶν τυμπάνων καὶ τῶν κυμβάλων. Ὁ ἱστορικὸς Λέων ὁ Διάκονος, σύγχρονος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Τζιμισκῆ, λέγει, ὅτι, ὅταν οὗτος συνήντησεν ἐπὶ τοῦ Αἵμου τοὺς Ρώσους καὶ ἐπετέθη ἀμέσως ἐναντίον των, διέταξε «τὰς σάλπιγγας τὸ ἐνυάλιον ἐπηχεῖν, ἀλαλάζειν τε τὰ κύμβαλα καὶ τὰ τύμπανα παταγεῖν κλ.».

Κατὰ τὸν μεσαίωνα τὸ βούκινον παριστᾷ εἶδος σάλπιγγος εὐθείας ἢ κεκαμμένης, διὰ τῆς ὁποίας οἱ *βυκανισταὶ* ἢ *βυκανηταὶ* ἐσήμαινον, ἰδίως εἰς τὰ στρατόπεδα. Τὸ βούκινον ἦτο κατεσκευασμένον ἐκ μετάλλου ἢ ἐκ κέρατος βοός. *Βούκινον* ἐπίσης ἐπωνομάσθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος εἷς ἰδιόρρυθμος τύπος τρομπονίου, ὅπερ κατέληγεν εἰς τεραστίαν κεφαλὴν ὄφεως. Λόγῳ τῆς κακῆς του ἠχητικότητος τὸ ὄργανον τοῦτο δὲν ἤργησε νὰ ἐγκαταλειφθῇ. Ν. ΚΛΣ

Βούκινος, Μ. Ἀνδρεῖος Ψαριανὸς πεσὼν τῷ 1824 κατὰ τὴν περίφημον καταστροφὴν τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων (*Νικόδημος*). Τ. Χ. Κ.

Βούκιρις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις παρὰ τὴν Κάνωβον (Ἀλεξάνδρεια), τὴν ὁποίαν τινὲς ταυτίζουν πρὸς τὸ σημερινὸν Ἀβουκὺρ (βλ. λ.), ἐνῷ ἄλλοι παράγουν τὸ ὄνομα τούτου ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ ἐκκλησίας τοῦ *Ἁγίου Κύρου* (*Ἀββᾶ Κύρου*). Γ. Λ. Α.

βούκισα ἢ *βούκισο* (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κεφαλληνίᾳ τοῦ φυτοῦ *κίστος ὁ ἐλελιφασκόφυλλος* (Cistus salvifolius). Δ. Ν. Π.

βούκκα (ἡ) ἢ **βουκκιά**· δημοτ., τεμάχιον ἄρτου, τροφῆς ἐν γένει, ὅσον χωρεῖ εἰς τὸ στόμα, *βλωμὸς*· ἄλλως *μπούκα* καὶ *μπουκιά*.

βουκκινάνωψ (ὁ) (Buccinanops) *[Ζωολ.]*. Γένος *γαστεροπόδων* μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τριτωνιδῶν*. Ἡ κόγχη τῶν μαλακίων τούτων εἶναι ᾠοειδής, ἐπιμήκης, μὲ κορυφὴν περιεστραμμένην καὶ λοξὸν καὶ εὐρὺ ἄνοιγμα. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς κόγχης σχεδὸν εἶναι λεία καὶ στιλπνή, πλὴν τοῦ ἀνωτέρου μέρους της, ὅπερ φέρει βαθείας διαυλακώσεις. Γνωστὰ ὀλίγα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν. Δ. Ν. Π.

βουκκινίδαι (οἱ) (Buccinidae Latreille) *[Παλαιοζωολ.]*. Τῆς οἰκογενείας ταύτης τῶν γαστεροπόδων μαλακίων λείψανα εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βούκκινον (τὸ) (Buccinum) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων *γαστεροπόδων* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τριτωνιδῶν*. Τὰ μαλάκια τοῦ γένους τούτου φέρουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Κόγχην ἐπιμήκη μὲ λεπτὰς συσπειρώσεις, ἄνοιγμα κόγχης μέγα, ᾠοειδὲς καὶ ζῷον ἐντὸς τῆς κόγχης λεπτόν, μαλακὸν καὶ μελανοφαίου χρώματος. Ἀπαντῶσι σχεδὸν εἰς πάντα τὰ εὐρωπαϊκὰ παράλια καὶ ἁλιεύονται διὰ τὸ νόστιμον κρέας των. Τὸ γένος περιλαμβάνει πολλὰ εἴδη, τὸ γνωστότερον *βούκκινον τὸ κυματῶδες* (Buccinum ondulatum) ἀπαντῶν εἰς τὰ ἀγγλικὰ παράλια. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζωολ.]* Τοῦ γένους τούτου λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται πολλαχοῦ ἀπὸ τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ εἰς τὰ ἀποθέματα τῶν παγετώνων.

Ἐν Ἑλλάδι εὑρέθησαν λείψανα τοῦ εἴδους *βούκκινον* costulatum Brocc.: 1) ὑπὸ τοῦ γεωλόγου *Νικολέσκου* ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἑλβετίου (Πας μεσοπαικῆς τοῦ Suess) βαθμίδος τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου ἐν Ἠπείρῳ, εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Μολίτσα καὶ εἰς τὴν περιοχὴν Τίρια-Λακκαβίλι· 2) ἐντὸς τῶν διαστρώσεων ὑφαλμύρων ὑδάτων εἰς τὰ πλειοκαινικῆς ἡλικίας στρώματα τῆς λεκάνης τῶν Μεγάρων καὶ 3) ἐντὸς τῶν θαλασσίων ἄμμων καὶ κροκαλοπαγῶν τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου. Γ. Κ. Γ.

βουκκωνίδαι (οἱ) (Bucconidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν πτηνῶν τούτων εἶναι: μέγεθος μᾶλλον μικρόν, παρόμοιον πρὸς τὸ τῶν στρουθίων, ῥάμφος ἰσχυρὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μὲ κυρτὴν τὴν ἄνω σιαγόνα, ῥωθωνικαὶ ὀπαὶ εὐρεῖαι, πτέρυγες μᾶλλον ἀπεστρογγυλωμέναι καὶ οὐρὰ ἀνανάπτυκτος, πόδες λεπτοὶ καὶ ὑψηλοί. Εἶναι πάντα πτηνὰ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἀπαντῶσιν ἰδίως εἰς τὰ δάση τοῦ Ἀμαζονίου ποταμοῦ. Γνωστὰ πλεῖστα εἴδη, ὧν γνωστότερα τά: *βούκκων, μαλακόπτιλον, μοναχή, χελιδόπτερον* κλπ. Δ. Ν. Π.

βούκκων (ὁ) (Bucco) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βουκκωνιδῶν*. Τὸ μέγεθός των εἶναι μικρόν, τὸ ῥάμφος ἰσχυρὸν καὶ ὁ χρωματισμὸς ὑπόφαιος μὲ εὐρεῖαν μελανὴν λωρίδα κυκλικῶς τοῦ λαιμοῦ, ὁμοιάζουσαν πρὸς περιλαίμιον. Τὰ πτηνὰ ταῦτα εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας, τῆς Κολομβίας, τῆς Βολιβίας καὶ τοῦ Περοῦ. Τὰ ἤθη των δὲν ἔχουσιν ἔτι μελετηθῆ· εἶναι μόνον γνωστὸν ὅτι ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ ζῶσι κατὰ μικρὰς ὁμάδας. Γνωστὰ πολλὰ εἴδη, ὧν κοινότερον ὁ *βούκκων ὁ μακρόρρυγχος* (Bucco macrorrynchus), ὅστις ἀπαντᾷ ἐν Γουϊάνᾳ καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ μελανοῦ λοφίου, καὶ τῆς ὑποφαίου μετὰ ἀργυροχρόων στιγμάτων κοιλίας του. Δ. Ν. Π.

βουκλάνδιον (τὸ) (Bucklandium) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *σιλουριδῶν φυσοστόμων τελεοστέων ἰχθύων*, ὧν λείψανα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Ἀγγλίαν, Γαλλίαν καὶ Βέλγιον. Γ. Κ. Γ.

βουκλανδίτης (ὁ) (Bucklandit) *[Ὀρυκτολ.]*. —1) Ὀρυκτόν, ποικιλία τοῦ ἐπιδότου (βλ. λ.) εὑρισκόμενον εἰς τὸ Achmatowsk. —2) Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐν μέρει ὀρθίτης (βλ. λ.), εὑρισκόμενον εἰς τὴν Laacher See καὶ εἰς τὸ Ἄρενταλ. Γ. Κ. Γ.

Βούκλεϋ *[Γεωγραφ.]*. Προάστειον τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπὶ τῆς γραμμῆς Ραμλίου. Ἔλαβε τὸ ὄνομα ἔκ τινος τῶν μετόχων τῆς πρώτης ἀτμοκινήτου σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἥτις ἥνωσε τὴν Ἀλεξάνδρειαν πρὸς τὸ Ράμλεχ. Ἡ σημερινὴ γραμμὴ εἶναι ἠλεκτρικὴ καὶ διχάζεται ἀκριβῶς εἰς Βούκλεϋ (Bulkeley προφέρ. *Μπάλκλι*). Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ τῷ 1801 ὁ sir Ralf Abercomby ἐνίκησε τὸν ἔξωμότην στρατηγὸν τοῦ Βοναπάρτου Menou καὶ ἔθηκε πέρας εἰς τὴν γαλλικὴν τῆς Αἰγύπτου κατοχήν. Γ. Λ. Α.

Βουκοβὰρ (Vukovar) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Νοτιοσλαυίας ἐν Σλαβονίᾳ, πρωτεύουσα τῆς κομητείας τῆς Συρμίας, ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως, παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Βούκα. Κάτ. 10.205. Ἔχει ἐργοστάσια κατασκευῆς μετάξης. —Μ.

Βουκοβίνα (Bukowina) *[Γεωγρ.]*· βλ. Μπουκοβίνα.

Βούκοβιτς, *Ἰωάννης*. Μαυροβούνιος στρατηγός, διατελέσας κατὰ μὲν τὸν πρῶτον Βαλκανικὸν πόλεμον, 1912, διοικητὴς τῆς βορείας μαυροβουνιωτικῆς ὁμάδος, κατὰ τὸν δεύτερον, τοῦ 1913, διοικητὴς τῆς μαυροβουνιωτικῆς μεραρχίας τῆς συνδρασάσης μετὰ τῶν Σέρβων, κατὰ δὲ τὸν τελευταῖον Παγκόσμιον πόλεμον 1914—1918 διοικητὴς τοῦ μαυροβουνιωτικοῦ στρατοῦ. Ν. Θ. Κ.

— **Βούκοβιτς, *Πέτρος***. Μαυροβούνιος στρατηγός, πατὴρ τοῦ προηγουμένου καὶ τῆς βασιλίσσης τοῦ Μαυροβουνίου Μιλένας. Διεκρίθη ὁμοῦ μετὰ τοῦ Μίρκου (πατρὸς τοῦ βασιλέως Νικολάου Α') κατὰ τὸν ἀγῶνα τῶν Μαυροβουνιωτῶν ἐναντίον τῶν ὑπὸ τὸν Ὁμὰρ πασὰν τουρκικῶν στρατευμάτων, ἅτινα ἀπεστάλησαν τῷ 1862 πρὸς καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως. Ὑπὸ τοὺς δύο τούτους ἀρχηγοὺς οἱ Μαυροβούνιοι κατώρθωσαν ν' ἀνακόψουν ἐπὶ διμηνον τὴν πρόελασιν τῶν Τούρκων μαχόμενοι ἡρωϊκῶς εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Ζέτας. —Β.

βουκολεῖον (τὸ) ἢ *βουκόλιον* *[Ἀρχ.]*. Ἡ ἀρχαιοτάτη ἕδρα τοῦ ἀρχείου τοῦ ἐν Ἀθήναις *ἄρχοντος βασιλέως*, πλησίον τοῦ πρυτανείου (*Ἀριστ.* Ἀθ. Πολιτ. 3,5). Ἐνταῦθα ἐτελεῖτο κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν *ἀνθεστηρίων* ὁ συμβολικὸς γάμος τῆς βασιλίσσης ἢ βασιλίννης (συζύγου τοῦ βασιλέως) μετὰ τοῦ *Διονύσου*. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἀρχεῖον τοῦ βασιλέως ἦτο ἡ «βασίλειος στοά» ἐν τῇ Ἀγορᾷ. — Β.

Βουκολέων *[Βυζαντ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτως ἐν τῶν βασιλικῶν μεγάρων τοῦ Βυζαντίου, τῶν εὑρισκομένων ἐντὸς τοῦ μεγάλου τῶν παλατίων περιβόλου, ὅστις ἐξετείνετο μεταξὺ τοῦ *Ἱπποδρόμου* (νῦν Ἀτ-Μεϊντὰν ὑπὸ τῶν Τούρκων καλουμένου) καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Προποντίδος. Τὸ παλάτιον τοῦ *Βουκολέοντος* ἐκτίσθη, ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν θάλασσαν ἀποτόμου κατωφερείας, ὑπὸ τοῦ βασιλέως *Θεοδοσίου Β'* (408—450), ὠνομάσθη δὲ οὕτως ἐκ τῶν κοσμούντων τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν κυρίαν αὐτοῦ ὄψιν μαρμαρίνων λεόντων καὶ ἄλλων θηρίων καὶ κυρίως ἐκ τοῦ μαρμαρίνου συμπλέγματος τοῦ παριστῶντος λέοντα σπαράσσοντα βοῦν· ἦτο δὲ παμμέγεθες καὶ πολυτελέστατον καὶ περιεῖχε, πλὴν τῶν ἄλλων, ἐκκλησίαν πολυτελεστάτην, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐφυλάσσετο ὁ «θησαυρὸς τοῦ πάθους», ἤτοι ὁ ἀκάνθινος στέφανος, ἡ ἁγία λόγχη, ὁ σπόγγος κτλ. καθὼς καὶ μέρος τῶν σπαργάνων τοῦ Ἰησοῦ (ἅπαντα ταῦτα ἀπήχθησαν ὑπὸ τῶν Γάλλων εἰς Παρισίους τῷ 1234). Ὁ *Μαρκιανὸς* (450—457) ἐπεξέτεινεν αὐτὸ κτίσας ἕνα «χρυσοῦν τρίκλινον» (αἴθουσαν) καὶ ὑψηλὴν στοὰν δι' ἧς συνεκοινώνει τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων παλατίων, καὶ ὁ *Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος* (913—919) τὸ ἐκαλλώπισεν. Ἐν τῷ παλατίῳ τούτῳ κατῴκει καὶ ὁ *Νικηφόρος Φωκᾶς* (963—969), ὅστις, ἐπειδὴ κατείχετο ὑπὸ τῆς ἐμμόνου προαισθήσεως ὅτι θὰ ἐδολοφονεῖτο ἐντὸς τοῦ παλατίου του, κατεδάφισε τὰς περὶ αὐτὸ οἰκοδομὰς καὶ ἀνήγειρε, πρὸς ἀσφάλειάν του, νέον ὀχυρὸν περίβολον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου περιέλαβε σιτοβολῶνας, κλιβάνους κλπ. Ἐν τῷ αὐτῷ παλατίῳ κατῴκει καὶ ὁ *Νικηφόρος Βοτανειάτης* (1078—1081) καὶ ἐν τῷ ἰδίῳ ἐγκατεστάθη ὁ *Ἀλέξιος Α' Κομνηνὸς* (1081—1118), ὅταν εἰσῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ κατέλαβε τὸν θρόνον (Ἀπρίλιον 1081). Εἰς τὸ ἰσχυρὸν τοῦτο παλάτιον κατέφυγε μετὰ πλείστων γυναικῶν τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ Βυζαντίου ὁ *Ἀλέξιος Ε' Δούκας* ἢ *Μούρτζουφλος* (5 Φεβρ.—12 Ἀπρ. 1204), ὅταν εἰσέβαλον διὰ τοῦ πύργου τοῦ Πετρίου ἐντὸς τῆς Πόλεως οἱ Σταυροφόροι τὴν 12 Ἀπριλίου 1204. Τότε ἐγκατεστάθη ἐν αὐτῷ ὁ πρῶτος Λατῖνος αὐτοκράτωρ Κωνσταντινουπόλεως *Βαλδουῖνος τῆς Φλάνδρας* (1204—1205).

Μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ *Μιχαὴλ Παλαιολόγου* (τῷ 1261) τὸ παλάτιον τοῦ Βουκολέοντος καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ περὶ αὐτὸ ἐγκατελείφθησαν καὶ ἤρχισαν νὰ καταρρέωσι, μετὰ δὲ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453) κατηδαφίσθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἵτινες ἐκόσμησαν ἐκ τῶν κιόνων καὶ λοιπῶν μαρμάρων αὐτοῦ τὰ τεμένη των.

Ὑπὸ τὸ παλάτιον τοῦτο εὑρίσκετο καὶ τὸ *δεσμωτήριον τοῦ Βουκολέοντος*. Ἐνταῦθα (εἰς τὰς ὑπὸ τὸ παλάτιον στοὰς) ἐφυλάσσοντο πολιτικοί τινες κατάδικοι, οὓς οἱ βασιλεῖς ἤθελον νὰ κρατῶσιν ὑπὸ τὴν ἰδιαιτέραν φύλαξιν τῆς ἰδίας αὐτῶν πιστῆς σωματοφυλακῆς. Τὸ δεσμωτήριον τοῦτο ἐκαλεῖτο «καμάραι τοῦ Βουκολέοντος». Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

— **Βουκολέοντος, *λιμήν***. Κάτωθεν τοῦ παλατίου τοῦ Βουκολέοντος (βλ. ἀνωτ.) κατεσκευάσθη μικρὸς τεχνητὸς λιμήν, ὅστις ἀπετέλει τὴν μόνην ἀπὸ τῆς θαλάσσης εἴσοδον τῶν βασιλικῶν παλατίων. Ὁ λιμὴν οὗτος περιεκλείετο ἐντὸς τοῦ μεγάλου περιβόλου τῶν παλατίων καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως μόνον καὶ τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, δι' ὃ καὶ ἐν αὐτῷ ἐστάθμευε πάντοτε τὸ «*βασιλικὸν δρομώνιον*», ὡς ἐκαλεῖτο τότε ἡ βασιλικὴ θαλαμηγός, ἐνίοτε δὲ καὶ ἄλλα πολεμικὰ βασιλικὰ πλοῖα, καθόσον ὁ πολὺς πολεμικὸς στόλος, καθὼς καὶ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ἠγκυροβόλουν ἐν τοῖς λοιποῖς ἐπὶ τῆς Προποντίδος λιμενίσκοις καὶ κυρίως ἐν τῷ Κερατίῳ κόλπῳ. Εἰς τὸν λιμένα τοῦ Βουκολέοντος ἀπεβιβάσθη ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλὴμ *Ἀμαλάριχος* (Amaury A'. 1162—1173), ὅταν ἦλθε τῷ 1170 εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα ἐπικαλεσθῇ τὴν βοήθειαν τοῦ *Μανουὴλ Κομνηνοῦ* κατὰ τοῦ σουλτάνου *Σαλαδδίν*.

Ἡ ἀποβάθρα τοῦ λιμένος τούτου ἦτο μαρμαρίνη καὶ πολυτελεστάτη, κεκοσμημένη διὰ στηλῶν, λεόντων καὶ λοιπῶν ἀγαλμάτων. Κλῖμαξ μαρμαρίνη ὡδήγει εἰς τὰ ὑπερκείμενα παλάτια καὶ ὡραία στοὰ ἥνωνε τὴν ἀποβάθραν αὐτοῦ μετὰ τῆς πλατείας τοῦ *Φάρου*, ἔνθα ὁ ὁμώνυμος ναὸς καὶ ὁ φάρος. Οἱ Τοῦρκοι μετὰ τὴν ἅλωσιν (1453) κατέχωσαν αὐτόν.

Ἡ θέσις τοῦ τε λιμένος καὶ τοῦ παλατίου τοῦ Βουκολέοντος ἠμφεσβητεῖτο μέχρις ἐσχάτων ὑπὸ τῶν εἰδικῶν, ἐξηκριβώθη δὲ τῷ 1871, ὅτε ἀνασκαπτομένου τοῦ ἐδάφους διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ σιδηροδρόμου ἤχθησαν εἰς φῶς θεμέλια καὶ τοῖχοι ὁλόκληροι καὶ στοαὶ καὶ ἐπιγραφαὶ καὶ ἀνάγλυφα. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βουκόλια *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς κάτω Αἰγύπτου, παρὰ τὸν *Βουκολικὸν* λεγόμενον βραχίονα τοῦ Νείλου (*Ἡλιοδ.* 1,5). Κατῳκεῖτο ὑπὸ τῆς λῃστρικῆς φυλῆς τῶν *Βουκόλων*.

βουκολιάζω· ᾄδω, τραγουδῶ ᾆσμα βουκολικόν.

βουκολιασμὸς (ὁ) ἢ *βουκολισμός*. Εἶδος ποιμενικῆς ᾠδῆς, τοῦ ὁποίου ἐξευρέτης κατὰ τὸν *Ἀθήναιον* «Δίομος ἦν ὁ βουκόλος Σικελιώτης». —Β.

βουκολιαστὴς (ὁ)· ἀοιδός, τραγουδιστὴς βουκολικῶν ᾀσμάτων.

Βουκολιὲς *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας *Κισσάμου* τοῦ νομοῦ *Χανίων*, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 252. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Γαβαλομούρι* (κάτ. 245), *Κάτω Κεφάλα* (κάτ. 55), *Κουλουκουθιανὰ* (κάτ. 66), *Μέσες Βουκολιὲς* (κάτ. 88),

Digitized by Google

Νέμπρος (κάτ. 94) καὶ *Φωτακάδω* (κάτ. 173). Πρότερον ἦτο ἕδρα δήμου, ὅστις ἐπὶ τῆς αὐτονομίας εἶχε μετονομασθῆ Δρομονέρου (βλ. λ.), εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης τῶν ἐπαναστατῶν κατὰ τοῦ *Ἀμπουλλὰχ-πασᾶ* τὸν Ἰούνιον τοῦ 1896. Εἰς ἀπόστασιν 600 μ. ΝΔ. τῶν Βουκολιῶν ἦτο ἐκτισμένος ἀπὸ τοῦ 1866 ὀχυρὸς πύργος κατεχόμενος ὑπὸ στρατοῦ πάντοτε πρὸς καταδίωξιν τῶν ἐπαναστατῶν καὶ προστασίαν τοῦ κατοικοῦντος τὰ πέριξ τουρκικοῦ πληθυσμοῦ. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1897 ἐπολιορκήθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τῆς κατοχῆς. Μετὰ διήμερον πολιορκίαν, οἱ πολιορκούμενοι κατώρθωσαν νὰ ἐξέλθουν ἀπαρατήρητοι καὶ ἐτράπησαν πρὸς τὰ Χανιά. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας συνεκροτεῖτο ἐν Βουκολιαῖς λαϊκὴ ἀγορὰ (παζάρι) ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος, ἡ ὁποία γίνεται καὶ σήμερον κατὰ Σάββατον, ἀλλ' ὀλιγώτερον ζωηρά. Τὸ χωρίον ἔχει ὡραίαν καὶ εὐρύχωρον πλατεῖαν.

Ε. Γ.

— **Βουκολιὲς** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου *Κῶ* (βλ. λ. Αἰγαῖον τ. Β' σ. 411 γ').

— **Βουκολιῶν** *τέως δῆμος*—. Εἷς ἐκ τῶν ἀπαρτιζόντων πρὸ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τοῦ 1912 τὴν ἐπαρχίαν *Κισσάμου* τῆς διοικήσεως *Χανίων* τῆς *Κρήτης* δήμων. Εἰς τὴν περιφέρειάν του ὑπήγοντο αἱ νῦν κοινότητες *Ἀνώσκελης, Βουκολιῶν, Βουβῶν, Ζυμπραγοῦ, Κεφαλίου, Μούλετε, Παλιῶν Ρουμάτων* καὶ *Σκαφιώτου*.

Δ. Ε. Μ.

Βουκολικὸν *[Γεωγρ.]*. Στόμιον τοῦ Νείλου ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ *Ἡροδότου* καὶ πιθανῶς κείμενον εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τοῦ δέλτα αὐτοῦ.

—Β.

βουκολικός, —ή, —όν· ὁ τοῦ βουκόλου, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς βουκόλους καὶ καθόλου τοὺς ποιμένας: «βουκολικὸς ποιητής», «βουκολικὸν ᾆσμα,—εἰδύλλιον», «βουκολικὴ ποίησις».—Ἐπίρρ. *βουκολικῶς*.

— «**Βουκολικά**». Τίτλος παράλληλος πρὸς τὸν τίτλον «*Ἐκλογαί*», ὃν φέρει σειρὰ ποιημάτων τοῦ Βιργιλίου (βλ. λ.).

— **βουκολικὰ** *ᾄσματα [Μουσ.]* βλ. ποιμενικά.

— **βουκολικὴ** *ποίησις*. Εἶδος ποιήσεως, τῆς ὁποίας ὑπόθεσις εἶναι ὁ ποιμενικὸς βίος μετὰ τοῦ συναισθηματικοῦ αὐτοῦ περιεχομένου. Ἡ ποίησις αὕτη δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τοὺς βουκόλους, ἀλλ' ἐπεκτείνεται ἐπὶ παντὸς βοσκοῦ (καὶ αἰγῶν καὶ προβάτων), κατ' ἀκολουθίαν τὸ ὑπὸ τοῦ ὅρου *βουκολικὴ ποίησις* σημαινόμενον εἶναι εὐρύτερον τῆς κατὰ λέξιν ἐννοίας αὐτοῦ. Ἡ αὐτὴ ποίησις καλεῖται καὶ «*εἰδυλλιακή*» ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ *Θεοκρίτου*, ὀνομασθέντων «εἰδυλλίων» ὑπὸ τῶν γραμματικῶν. «Εἰδύλλιον» ὅμως δὲν σημαίνει κυρίως ποιμενικὸν ἢ ἀγροτικὸν ποίημα, ἀλλὰ μικρὸν ποίημα πρὸς ᾠδήν, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὰ «εἴδη», ἤτοι μεγάλα ποιήματα, τοῦ Πινδάρου, ὑπεράνω τῶν ὁποίων ἦτο ἀναγεγραμμένον τὸ «εἶδος ἁρμονίας» αὐτῶν. Ἄλλως τε ἐκ τῶν τριάκοντα περίπου εἰς τὸν Θεόκριτον ἀποδιδομένων εἰδυλλίων καὶ ἐπιγραμμάτων πολὺ ὀλίγα εἶναι πραγματικῶς ποιμενικά.

Τὴν καταγωγὴν τῆς βουκολικῆς ποιήσεως ἀνεζήτησαν οἵ τε παλαιοὶ καὶ πολλοὶ νεώτεροι γραμματολόγοι ἐν τῷ προσώπῳ ἐντέχνου τινὸς ποιητοῦ. Ἀρχαία παράδοσις εὑρέτην τοῦ εἴδους τὸν νεανίαν *Δάφνιν*, υἱὸν τοῦ Ἑρμοῦ καὶ νύμφης τινός, συγκυνηγὸν δὲ τῆς Ἀρτέμιδος. Ἀναφέρεται ἐπίσης ὅτι *Στησίχορος* ὁ *Ἱμεραῖος* (600 π. Χ.) ἐποίησε βουκολικὸν ποίημα, «Δάφνιν» ἐπονομαζόμενον, κατὰ δὲ τὸν *Ἀθήναιον* (14, 619a) ἐποίησε πρῶτος «βουκολιασμοὺς» ὁ Σικελιώτης ποιμὴν *Διομος*. Ἀλλ' ἡ βουκολικὴ ποίησις δέον νὰ θεωρηθῇ ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῆς μορφῇ ὡς ἀνώνυμος λαϊκὴ ποίησις καὶ νὰ σχετισθῇ πρὸς ποιάν τινα ἀκμὴν τοῦ γεωργικοῦ σταδίου τοῦ πολιτισμοῦ, ὁπότε παρὰ τὴν μόνιμον ἐγκατάστασιν καὶ καλλιέργειαν τῆς γῆς ἀναπτύσσεται καὶ ἡ ἡμέρωσις καὶ ἀνατροφὴ τῶν βοσκημάτων, διότι παρὰ τοῖς πρωτογόνοις κυνηγετικοῖς λαοῖς ἀπουσιάζει πλήρως τὸ τοιοῦτον εἶδος τῆς ποιήσεως.

Ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς τοῦ εἴδους τούτου ὑπῆρξεν ὁ Ἕλλην *Θεόκριτος*, ὁ διδάσκαλος καὶ τὸ πρότυπον τοῦ *Βιργιλίου* καὶ τῶν μεγάλων ποιητῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἀναγεννήσεως καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων. Παλαιότατα τὰ βουκολικὰ ᾄσματα συνήπτοντο πρὸς θρησκευτικὰς τελετάς εἰς τιμὴν τῆς *Ἀρτέμιδος* ἢ τοῦ *Διονύσου* ἢ τοῦ *Ὀρφέως*, διότι οἱ θιασῶται καὶ μύσται τῶν δύο τελευταίων ἔφερον ἐκτὸς ἄλλων προσωνυμιῶν καὶ τὴν τοῦ «βουκόλου». Ἐν *Σπάρτῃ* νεάνιδες καὶ κατόπιν καὶ ἄνδρες ᾖδον ἑορταστικὰ ᾄσματα πρὸς τιμὴν τῆς Καρυάτιδος Ἀρτέμιδος. Ἐν δὲ *Σικελίᾳ*, κυρίως ἐν *Συρακούσαις*, οἱ ποιμένες περιβεβλημένοι ἀσκοὺς ᾖδον ἁμιλλώμενοι «ἀμοιβαίας ἀοιδάς», οἱ δὲ ἐξ αὐτῶν νικῶντες ἐλάμβανον παρὰ τῶν ἡττημένων πλακοῦντα ὡς ἔπαθλον. Πάντως πρὸ τοῦ θρησκευτικοῦ αὐτῶν χρωματισμοῦ τὰ βουκολικὰ ᾄσματα δέον νὰ ἦσαν συνοδευτικὰ τοῦ ποιμενικοῦ ἐπαγγέλματος καὶ χορευτικά. Ἡ μεταγενεστέρα δὲ ἔντεχνος βουκολικὴ ποίησις συνεχίζει τὸν πρωτόγονον τοῦτον χαρακτῆρα, πόρρω ἀφισταμένη τοῦ θρησκευτικοῦ περιεχομένου.

Κυρίως ἤκμασεν ἡ βουκολικὴ ποίησις ἐν Σικελίᾳ, παραλλήλως πρὸς τὴν γεωργίαν, ἀμπελουργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Ὁ ὑπαίθριος βίος ἐν κλίματι εὐκραεῖ ἀνὰ τὰς εὐφόρους καὶ καλλιρρύτους κοιλάδας, ἀνὰ τὰς δασώδεις κλιτῦς τῶν ὀρέων τῆς νήσου, εὐνοούμενος ὑπὸ εἰρηνικῆς ἱστορικῆς περιόδου, μακρὰν τῶν περιπετειῶν τοῦ ἐμπορικοῦ ἢ ναυτικοῦ βίου, ἀνέπτυξε παρὰ τοῖς ἀγροτικοῖς πληθυσμοῖς τὴν ἀγάπην τῆς φύσεως καὶ τῶν ἀπολαύσεων τοῦ οἴνου καὶ τοῦ ἔρωτος· καὶ τούτων τῶν «πατριαρχικῶν» ἠθῶν καὶ συναισθημάτων ἀντανάκλασις ἦτο ἡ δημώδης βουκολικὴ ποίησις, ἧς μιμητὴς καὶ τελειωτὴς ὑπῆρξε βραδύτερον ὁ Θεόκριτος.

Ἀλλ' ἐὰν πολλαχοῦ καὶ ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων ὑπῆρξεν ἐν Ἑλλάδι βουκολικὴ ποίησις, ἐὰν παρ' *Ὁμήρῳ* (Ἰλ. Σ, 525) ἀναφέρεται, ὅτι «τέρπονται σύριγξι οἱ νομῆες», καὶ ἂν ἡ ποίησις αὕτη ὑπὸ τὸν δημώδη αὐτῆς τύπον ἤκμασε κυρίως ἐν Σικελίᾳ, ὅμως ὑπὸ τὴν ἔντεχνον αὐτῆς μορφὴν ἐγνώσθη καὶ καθιερώθη τὸ πρῶτον ἐν *Ἀλεξανδρείᾳ*, μεταξὺ τοῦ Γ' καὶ Β' αἰῶνος, ὡς ποίησις ἀριστοκρατικὴ καὶ αὐλική, ἀντιθέτως πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ἀντικειμένου της. Τοῦ φαινομενικῶς παραδόξου τούτου γεγονότος αἱ αἰτίαι ὑπῆρξαν πολλαί. Ἡ τότε κοινωνία τῶν πόλεων κεκορεσμένη πλούτου καὶ ἀπολαύσεων, λίαν ἐθιμοτυπικὴ καὶ λεπτεπίλεπτος, ἐνοστάλγει, ἐκ ψυχολογικῆς ἀντιδράσεως, τὸν κατὰ φύσιν ἀφελῆ καὶ ἐλεύθερον βίον τῶν ἀγροτῶν καὶ ποιμένων καὶ ἐτέρπετο ἐκ τῶν περὶ αὐτῶν ἀφηγήσεων. Ἐξ ἄλλου ἡ τότε λογοτεχνία ἦτο τόσον προσποιητή, ἐξεζητημένη καὶ κατάφορτος ἐκ περιττοῦ κόσμου, ὥστε ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν ἁπλότητα καὶ ἀφέλειαν τῆς δημώδους βουκολικῆς ποιήσεως καὶ γλώσσης ἐφαίνετο λυτρωτικὴ καινοτομία. Τέλος ἡ στροφὴ αὕτη ἦτο σύμφωνος πρὸς τὸ γενικὸν πνεῦμα τῆς τότε γραμματείας, ἥτις ἐτρέφετο ἀποκλειστικῶς ἐκ τοῦ παρελθόντος· διότι καὶ ἡ βουκολικὴ αὕτη ποίησις οὐδεμίαν σχέσιν εἶχε πρὸς τὴν τότε πραγματικότητα τοῦ ἐν Σικελίᾳ ποιμενικοῦ βίου. Ἦτο μᾶλλον ἀνάμνησις παλαιοτέρας δημώδους ποιήσεως.

Ἡ ἀρχαία βουκολικὴ ποίησις εἶναι μεῖγμα λυρικῆς, ἐπικῆς καὶ δραματικῆς ποιήσεως. Καὶ λυρικὰ μὲν αὐτῆς στοιχεῖα εἶναι ἡ διάθεσις, αἱ ἐπῳδοὶ καὶ τὰ κατὰ στροφικὰ συστήματα σύνδεσις τῶν στίχων· ἐπικὰ εἶναι τὸ ἀφηγηματικὸν αὐτῆς καὶ τὸ ἐν δακτυλικῷ ἑξαμέτρῳ διατύπωσις· δραματικὰ δὲ ὁ διάλογος, προερχόμενος ἐκ τῶν παλαιῶν ἀμοιβαίων ποιμενικῶν ᾀσμάτων. Χαρακτῆρες δὲ τῆς ποιήσεως ταύτης εἶναι ἡ ἁπλοϊκότης καὶ ἡμερότης τῶν ἠθῶν, ἡ ἀποφυγὴ πάσης ἐπιτηδεύσεως, ἡ καθαρότης καὶ διαύγεια νοημάτων καὶ γλώσσης, ὡς ἁρμόζει εἰς ἀνθρώπους ἀγροδιαίτους. Πλὴν τοῦ *Θεοκρίτου*, οἱ μιμηταὶ αὐτοῦ *Βίων* καὶ *Μόσχος* παρέδωκαν ἡμῖν ὀλίγα μέν, ἀλλ' ἔκλεκτα δείγματα τοῦ εἴδους, ἀποκλίνοντα μᾶλλον πρὸς τὴν ἐρωτικὴν ἐλεγείαν.

Τὰ παλαιότερα δοκίμια βουκολικῆς ποιήσεως παρὰ Ρωμαίοις ἦσαν αἱ Dirae (Ἀραί) καὶ ἡ Lydia τοῦ *Βαλερίου Κάτωνος*, συγχρόνου τοῦ Βιργιλίου, χυμαινομένη μεταξὺ εἰδυλλίων καὶ σατιρῶν. Ἀλλ' ὁ Βιργίλιος (βλ. λ.) διὰ τῶν «ἐκλογῶν» (egloga=ἐκλεκτὸν ποίημα ἢ τεμάχιον πεζοῦ κειμένου) ἢ «βουκολικῶν» αὐτοῦ ἔδωκεν εἰς τὴν ρωμαϊκὴν γραμματείαν τὰ καλύτερα μνημεῖα τοῦ εἴδους εἰ καὶ γεγραμμένα κατὰ τὴν νεανικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν. Ὑπολείπεται ὅμως τοῦ Θεοκρίτου, ὃν ἀπομιμεῖται, καθ' ὅτι ἀναμειγνύει εἰς τὰ βουκολικὰ αὐτοῦ στοιχεῖα ἀλλότρια, ὡς τὴν ἀλληγορίαν, καὶ ὑπερβάλλει τὸ λυρικὸν στοιχεῖον ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ ἐπικοῦ. Μετ' αὐτὸν ἔγραψαν βουκολικὰ ποιήματα πολλοὶ καὶ δὴ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ *Νέρωνος* ὁ *Καλπούρνιος* κατὰ δουλικὴν ἀπομίμησιν τοῦ Βιργιλίου καὶ πρὸς κολακείαν τοῦ ἰσχυροῦ τυράννου, τοῦ ὁποίου τὴν βασιλείαν οἱ τότε ποιηταὶ ὠνόμαζον ἀρχὴν νέου βίου τῆς ἀνθρωπότητος. Κατὰ τοὺς μετὰ τὸν *Μέγαν Κωνσταντῖνον* χρόνους ἡ βουκολικὴ ποίησις παραχωρεῖ τὴν θέσιν αὐτῆς εἰς τὸ ἀγροτικὸν μυθιστόρημα, περιπετειῶδες, περίτεχνον καὶ κατὰ μέγα μέρος ρητορικὸν κατασκεύασμα, ὡς τοῦ *Ἀχιλλέως Τατίου* «Τὰ κατὰ Λευκίππην καὶ Κλειτοφῶντα». Ἀλλὰ περίφημος εἶναι ὁ μάλιστα ἀναγιγνωσκόμενος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως συγγραφεὺς βουκολικοῦ μυθιστορήματος Λόγγος (βλ. λ.), μιμητὴς τοῦ Θεοκρίτου, συγγράψας τὰ «κατὰ Δάφνιν καὶ Χλόην» εἰς 4 βιβλία, πιθανῶς Λέσβιος καὶ ἀκμάσας κατὰ τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα. Τὸ μυθιστόρημα τοῦ Λόγγου εἰς ὕφος ἁπλοῦν, σύντομον, καθαρὸν καὶ μὲ οἰκονομίαν ἔντεχνον, εἶναι τὸ ἄριστον τῆς ἑλληνικῆς γραμματείας καὶ ἐχρησίμευσε μετὰ τοῦ Θεοκρίτου ὡς πρότυπον εἰς τὴν βουκολικὴν ποίησιν τῶν Ἰταλῶν, Ἱσπανῶν, Ἄγγλων κ. τ. λ.

Κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ὁ *Βοκκάκιος* (1313—1375) δίδει εἰς τὴν ἀναγεννωμένην Ἰταλίαν τὰ πρῶτα ἔντεχνα βουκολικὰ ἔργα, τὸν «Ameto», ἔργον πεζόν, ἐν ᾧ αἱ φλωρεντιναὶ νύμφαι διηγοῦνται τοὺς ἔρωτάς των, τελειώνουσαι μὲ ποιήματα, καὶ τὸ «Nimfale Fiesolano», ἀφήγησιν τῶν ἐρώτων ὑπὸ μυθολογικὴν μορφὴν δύο κυρίων τῆς Φλωρεντίας (βλ. λ. **Βοκκάκιος**). Ὁ *Σανναtζάρο* (1458—1531), μιμητὴς τοῦ Βοκκακίου, Θεοκρίτου, Βιργιλίου, Ὀβιδίου καὶ Καλπουρνίου, ἐξέδωκε τῷ 1502 τὴν «Ἀρκαδίαν» αὐτοῦ, ἔργον πεζὸν διακοπτόμενον ὑπὸ ποιημάτων, ἐν ᾧ φαντάζεται, ὅτι ἀπέρχεται εἰς Ἀρκαδίαν καὶ περιγράφει τὸν ἀρχαῖον ποιμενικὸν βίον. Ἡ «Arcadia» ἔσχε 59 ἐκδόσεις κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα καὶ μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς λογοτεχνίας. Οὕτως ηὐρύνθη τὸ ἀρξάμενον εἰδυλλιακὸν ρεῦμα, τὸ ὁποῖον ἔτερπεν ὑπερβαλλόντως μίαν κοινωνίαν ἐκλεπτυσμένην, ἐστραμμένην ἤδη πρὸ πολλοῦ πρὸς τὸν βίον, τὴν τέχνην καὶ τὴν γραμματείαν τῶν ἀρχαίων. Αἱ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Βιργιλίου ἀλληγορίαι καὶ οἱ εἰς πεζὸν ἢ ποιητικὸν λόγον διάλογοι, γινόμενοι δι' ἀπαγγελίαν, μετατρέπουσι τὸ βουκολικὸν εἰδύλλιον καὶ μυθιστόρημα εἰς δρᾶμα. Ὁ τύπος τοῦ τοιούτου δράματος, τραγικοῦ ἅμα καὶ σατιρικοῦ (tragicocomedia pastorale), εἶναι τὸ «Sacrificio» τοῦ *Μπεκκάρι*, ἀναβιβασθὲν ἐπὶ τῆς αὐλικῆς σκηνῆς τῆς Φερράρας τῷ 1554. Ἀκολουθοῦσιν ὁ «Aminta» τοῦ *Τάσσου* (1544—1595) καὶ ὁ «Pastor fido» (1585) τοῦ *Μπαττίστα Γκουαρίνι* (1538—1612), ἀπομίμησις τοῦ «Arminta». Ἂν καὶ τοῦ ἔργου τούτου ἡ ποιητικὴ ἀξία ἦτο πολλῷ κατωτέρα τῆς τοῦ «Aminta», ὅμως ἐπεσκίασε τὸ ἔργον τοῦ Τάσσου. Μετὰ τοὺς «Filli di Sciro» (1607) τοῦ *Ντοναρέλλι*, ἡ ὄπερα ἀπορροφᾷ τὸ βουκολικὸν δρᾶμα. Ἀλλὰ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἡ βασίλισσα *Χριστίνα* τῆς Σουηδίας, θυγάτηρ τοῦ *Γουσταύου Ἀδόλφου*, παραιτηθεῖσα τοῦ θρόνου ἦλθε καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Ρώμῃ (1655). Περὶ αὐτὴν ἐσχηματίσθη κύκλος σοφῶν καὶ καλλιτεχνῶν, οἵτινες μετὰ τὸν θάνατόν της συνεχίζοντες τὸ ἔργον της ἵδρυσαν Ἀκαδημίαν, ἐπονομαζομένην «Ἀρκαδίαν», μὲ σκοπὸν τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸ ἀγροτικὸν πνεῦμα τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ποιητῶν. Ἡ τάσις αὕτη ἦτο ἓν εἶδος χριστιανικοῦ παγανισμοῦ, ἁπλοῦ, φυσικοῦ καὶ ἀφελοῦς πρὸς ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ «μαρινισμοῦ», τῆς κομψῆς καὶ ἐξεζητημένης τέχνης τοῦ *Μαρίνι* ἢ *Μαρῖνο* (1569—1625). Οἱ ἱδρυταὶ καὶ ὀπαδοὶ τῆς Ἀκαδημίας ταύτης ἔφθασαν μέχρι τοῦ νὰ φέρωσιν ἀρχαῖα ὀνόματα, ὁ πρόεδρος αὐτῶν ἐκαλεῖτο custode (φύλαξ) τοῦ ποιμνίου, τὸ δὲ ἔμβλημα ἦτο σῦριγξ πανικὴ περιειλιγμένη ὑπὸ πεύκης καὶ δάφνης. Πρίγκιπες, βασιλεῖς, πάπαι ἐγίνοντο μέλη τῆς «Ἀρκαδίας» ἐν συντροφίᾳ πλήθους ποιμενίδων. Βαθμηδὸν εἰς πάσας τὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας ἱδρύθησαν παρόμοιαι ἀρκαδικαὶ ἀποικίαι, «ἓν ἀπέραντον βέλασμα ἀντήχει ἀπὸ τῶν Ἄλπεων μέχρι τῆς Σικελίας» *(Hauvette)*. Οὕτω καθιερώθη ἐπισήμως μία προϋπάρχουσα ἀπὸ τοῦ Βοκκακίου λογοτεχνικὴ κατάστασις. Ἀλλ' οἱ «ποιμένες» οὗτοι ἦσαν ἐντελῶς ἄνθρωποι τοῦ κλειστοῦ χώρου καὶ τῶν σαλονίων, ἡ ποίησίς των συμβατική, μακρὰν πάσης πραγματικότητος. Ἀποφεύγοντες δῆθεν τὸ περίτεχνον, ἐθεράπευον τὴν ἐκ τοῦ προχείρου στιχουργίαν.

Ἐκ τῆς ἰταλικῆς ἐπιδράσεως κυρίως τῆς «Ἀρκαδίας» τοῦ *Σανναtζάρο* ἀναπτύσσεται περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους τὸ ἴδιον εἰδυλλιακὸν ρεῦμα ἐν Ἱσπανίᾳ. Ὁ δραματικὸς *Βισέντε* (1475—1557) συγγράφει τὴν «Pastorale Castilliane», ὁ *Γκαρθιλάσο ντὲ λὰ Βέγκα* (1535—1568) «Ἐκλογάς», ὁ *Λόπε ντὲ Βέγκα* (1562—1635) τὴν «Ἀκαδίαν», ὁ *Θερβάντες* (1547—1616) τὴν «Γαλάτειαν» καὶ ὁ *Μοντεμαγιὸρ* (1520—1561) τὴν «Ἄρτεμιν» («Diana»), μυθιστόρημα εἰς πεζὸν καὶ στίχους, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιτυχία ὑπῆρξε μεγίστη διὰ τὴν εὐφυεστάτην σύνθεσιν, τὸ πλούσιον χρῶμα καὶ τὴν χάριν τοῦ ὕφους. Τοῦ ἔργου τούτου ἔγραψαν συνεχείας πολλοί. Μεταφρασθὲν γαλλιστὶ ἐπέδρασεν εὐρέως ἐπὶ τῆς «Ἀστρέας» τοῦ *Ὀνορὲ ντ' Ὑρφὲ* (1567—1625) παραλλήλως πρὸς τὰ βουκολικὰ δράματα τοῦ Τάσσου καὶ τοῦ Γκουαρίνι.

Παλαιότατα ἐν Ν. Γαλλίᾳ (ΙΑ'—ΙΓ' αἰών) ὑπῆρχεν εἶδος λαϊκῆς ποιήσεως, αἱ «pastourelles», ᾄσματα χοροῦ, τῶν ὁποίων τὸ θέμα ἦτο κυρίως ἔρως ἱππότου πρὸς βοσκοπούλαν, ἀποκρουόμενος ὑπὸ ταύτης. Ἀλλ' ὁ ντ' Ὑρφέ, διὰ τοῦ μακροτάτου μυθιστορήματός του, ἀντιδρῶν κατὰ τῶν αὐστηρῶν κλασσικῶν κανόνων τοῦ *Μαλέρμπ*, καθιερώνει τὴν εἰδυλλιακὴν καλαισθησίαν κατὰ τρόπον σύμφωνον πρὸς τὸ ὑπερρωμαντικὸν καὶ ἰδεαλιστικὸν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. Ὁ χιμαιρικὸς ἔρως τῆς ἰταλικῆς «pastorale», ἐξελισσόμενος εἰς ἀνυπάρκτους σφαίρας τῆς φαντασίας, κατατοπίζεται ὑπὸ τοῦ Μοντεμαγιὸρ εἰς ἱσπανικὰς χώρας, ὑπὸ δὲ τοῦ ντ' Ὑρφὲ ἀναμιγνύεται καὶ μὲ πραγματικὰ ἱστορικὰ γεγονότα. Ὅμως τὸ ἔργον του δὲν ἔχει τὴν ἀξίαν τῶν προτύπων του, διότι εἶναι πολὺ προσποιητὸν καὶ ἀναλίσκεται εἰς συζητήσεις ἀπεράντους περὶ ἔρωτος. Πρὸ τοῦ ντ' Ὑρφὲ οἱ αὐλικοὶ ποιηταὶ τῆς Πλειάδος ἐθεράπευσαν τὴν βουκολικὴν ποίησιν ἔν τινι μέτρῳ, ὁ δὲ *Belleau* (1527—1577) συνέθεσε τὴν «Bergerie divisée en une première et une seconde journée» (1572). Βραδύτερον ὁ *Φλωριὰν* (1755—1794), συνεχίζων τὸ ρωμαντικὸν πνεῦμα τοῦ *Ρουσσώ*, τοῦ *Φενελὼν* καὶ τοῦ *Γεσσνέρ*, θὰ συνθέσῃ τὸ ἀγαπώμενον εἶδος τῶν «Ἐναρέτων εἰδυλλίων». Ἡ «Galatée» αὐτοῦ, ἀπομίμησις τοῦ ὁμωνύμου ἔργου τοῦ *Θερβάντες*, εἶναι πλήρης συμβατικοῦ ἔρωτος. Ἐνταῦθα καταιαχίζ

καὶ ὁ *Ἀνδρέας Σενιέ*, τοῦ ὁποίου τὰ εἰδύλλια, κυμαινόμενα μεταξὺ ρωμαντισμοῦ καὶ ψευδοκλασσικισμοῦ, δὲν ἀμοιροῦσι χάριτος. Ἐν Ἑλβετίᾳ ὁ *Σολομὼν Γέσσνερ* (Gessner, 1730—1788), μιμητὴς τοῦ *Λόγγου*, συνέγραψε σειρὰν εἰδυλλίων και ἐξετιμήθη πολὺ ἐν πάσῃ τῇ Εὐρώπῃ, θεωρηθεὶς ὡς ἀριστοτέχνης τῆς βουκολικῆς ποιήσεως. Ἀλλὰ οἱ ἥρωες αὐτοῦ εἶναι πολὺ σκιώδεις καὶ μᾶλλον ἀριστοκράται ὑπὸ προσωπεῖον ποιμένων.

Ἐν Ἀγγλίᾳ περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ὁ ποιητὴς *Ἔντμουντ Σπένσερ* δημοσιεύει τῷ 1579 τὸ «Shepherd's Calender» («Ποιμενικὸν Ἡμερολόγιον»), τὸ ὁποῖον σημειοῖ ἐποχὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀγγλικῆς γραμματείας, διότι δι' αὐτοῦ εἰσάγει τὴν φυσικότητα καὶ ἁπλότητα εἰς τὴν ποίησιν, κατ' ἀπομίμησιν τοῦ Θεοκρίτου καὶ Βιργιλίου. Βραδύτερον ὁ *Ροβέρτος Χέρρικ* ἐδημοσίευσε τὰς «Ἑσπερίδας» (1648), ὁ *Ἀλέξανδρος Πὸπ* (1688—1744) τὰς νεανικάς του «Pastorals», ὁ *Γκαίϋ* (1685—1732) τὴν «Sheferd's Week» («Ποιμενικὴν Ἑβδομάδα») κτλ.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἡ ἰταλικὴ tragicocomedia pastorale ἔσχε μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ κρητικοῦ θεάτρου. Ὁ «Γύπαρις», ποιμενικὸν δρᾶμα καὶ κωμῳδία, ἔχει καταφανῆ τὰ ἴχνη τοῦ *Σαννατζάρο, Τάσσου, Γκουαρίνι* καὶ *Ὄγγαρο*, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἑλλήνων *Ἀχιλλέως Τατίου* καὶ *Λόγγου*. Εἰς τὸ σκηνικὸν τοῦτο ἔργον ἡ ὑπόθεσις εἶναι ὡς καὶ τῶν ἰταλικῶν προτύπων: ἔρως βοσκοῦ ἀποκρουόμενος ὑπὸ τῆς ὡραίας ποιμενίδος, προτιμώσης τοῦ γάμου τὴν ἀδούλωτον τῆς Ἀρτέμιδος λατρείαν. Ἀλλ' ἀντιθέτως πρὸς τοὺς Ἰταλούς, οἱ ἥρωες τοῦ «Γύπαρι» εἶναι σύγχρονοι ποιμένες καὶ ποιμενίδες φέροντες τὰ ὀνόματα Πανώρια, Φροσύνη, Γιαννούλης, Ἀλέξης κλπ. Ἕτερον ἀξιόλογον βουκολικὸν ἔργον τῆς κρητικῆς γραμματείας εἶναι τὸ ἐπύλλιον «Ὄμορφη Βοσκοποῦλα» τοῦ *Νικολάου* Δριμυτικοῦ (6λ. λ.), εἰς ἐξαιρέτως μουσικοὺς ἐνδεκασυλλάβους καὶ ὡραιοτάτην δημοτικήν.

Εἰς τὴν νεωτέραν ἡμῶν λογοτεχνίαν ὁ *Σολωμὸς* μὲ τὰ δύο νεανικὰ ποιήματά του «Θάνατος τοῦ βοσκοῦ» καὶ ὁ «Θάνατος τῆς βοσκοῦλας», ὁ *Κρυστάλλης* μὲ τὸ περισσότερον μέρος τοῦ ποιητικοῦ του ἔργου, ὁ *Δ. Κορομηλᾶς* μὲ τὸ δραματικὸν εἰδύλλιόν του «Ἡ Βοσκοποῦλα», ὁ *Χρ. Χρηστοβασίλης* μὲ τὰ διηγήματά του «Τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης» καὶ ὁ *Ν. Χαντζάρας* μὲ τὰ «Εἰδύλλιά» του κ. ἄ. ἀντιπροσωπεύουν τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐντέχνου βουκολικῆς ποιήσεως. Ἡ δημοτικὴ ὅμως μοῦσα, ἀμέσως ἐχομένη τῆς ζωντανῆς πραγματικότητος, ἔχει εἰς τὰ περισσότερα αὐτῆς μνημεῖα ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τῆς ποιήσεως: ἀλήθειαν, εἰλικρίνειαν, γλῶσσαν φυσικὴν καὶ πηγαίαν, στιχουργίαν καλοδεμένην καὶ ἀπηλλαγμένην περιττῶν κόσμων:

«Βλαχούλα νεροβόλαγε ἀπὸ ψηλὴ ραχούλα·
φέρνει τὴ ρόκα φουντωτή, τ' ἀδράχτι της γεμᾶτο·
σύρνουν τὰ πόδια της δροσιὰ καὶ τὰ μαλλιά της μόσκο,
σύρνουν τὰ πασουμάκια της τοῦ Μάη τὰ λουλούδια» κτλ.

Τὰ δημώδη ταῦτα βουκολικὰ ποιήματα, στρεφόμενα κυρίως περὶ τρεῖς ἄξονας: τὴν ζωὴν τῆς στάνης (μέτρημα, κούρεμα, ἀπώλεια προβάτων), τὸν ἔρωτα (τσομπάνη πρὸς τσομπάνισσαν, ἀπαγωγὴ ἢ ἀτίμωσις αὐτῆς κλπ.), τὸν θάνατον τοῦ τσομπάνη καὶ τέλος τὴν ἁρπαγὴν τῶν προβάτων ὑπὸ κλεπτῶν, παρουσιάζουν πολλὴν ποικιλίαν καὶ ἐνίοτε μοναδικὰς εὑρέσεις.

Δύναται, ὡς ἐν συμπεράσματι νὰ λεχθῇ ὅτι πᾶσαι αἱ ἔντεχνοι βουκολικαὶ λογοτεχνίαι ἐξαιρέσει τῆς Θεοκριτείου ποιήσεως, φέρουσι κατὰ γενικὸν κανόνα ἴχνη προελεύσεως ἐκ τοῦ γραφείου. Τοὐναντίον αἱ δημώδεις ποιήσεις, ὁσάκις ἠσχολήθησαν μὲ θέματα ποιμενικά, κατὰ τρόπον αὐθόρμητον καὶ ἐν ἀμέσῳ συναφείᾳ πρὸς τὴν κοινὴν συναισθηματικότητα, ἔδωκαν βραχέα μέν, ἀλλ' ἀληθινοῦ κάλλους ἔργα.

Κ. Ι. ΒΑΡΝΑΛΗΣ

— **βουκολικὴ** ***τομὴ*** ***ἢ διαίρεσις*** *[Μετρικ.]*. Οὕτως ὀνομάζεται ἐν τῇ παλαιᾷ μετρικῇ ἡ κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν τοῦ καλουμένου δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου στίχου βραχυτάτη ἀνάπαυλα τῆς φωνῆς τοῦ ἀπαγγέλλοντος μετὰ τὸν τέταρτον πόδα τοῦ στίχου τούτου. Διὰ τῆς ἀναπαύλας ταύτης ὁ δακτυλικὸς ἑξάμετρος διαιρεῖται ἢ τέμνεται (ὅθεν καὶ *διαίρεσις* ἢ *τομή*) κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν εἰς δύο μέρη, τὸ πρῶτον ἀποτελούμενον ἐκ τεσσάρων καὶ τὸ δεύτερον ἐκ δύο ποδῶν. Συνηθέστατα, κατὰ τὴν τοιαύτην διαίρεσιν τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου, ὁ τέταρτος πούς, μεθ' ὃν γίνεται ἡ τομή, εἶναι δάκτυλος καὶ ὄχι σπονδεῖος, ὡς παρὰ *Θεοκρίτῳ* (Εἰδυλ. Δ', 1)

εἰπέ μοι, ὦ Κορύδων, τίνος αἱ βόες; ἦρα Φιλώνδα;
—́ ◡ ◡ | —́ ◡ ◡ | —́ ◡ ◡ | —́ ◡ ◡ || —́ ◡ ◡ —́ —

Ἡ βουκολικὴ τομὴ σπανιώτατα ἀπαντᾷ ὡς κυρία τοῦ στίχου τομή, συνηθέστατα δὲ ὡς δευτερεύουσα, ὁπότε κυρία εἶναι ἡ *πενθημιμερὴς* ἢ ἡ *κατὰ τρίτον τροχαῖον* (*Ὁμήρ.* Ἰλ. Α, 68. *Ἡσιόδ.* Θεογ. 26, λυρικοὶ καὶ τραγικοί).

Κυρίως ὅμως χρῆσιν τῆς βουκολικῆς τομῆς ἐποιήσαντο οἱ κατὰ τοὺς ἀλεξανδρεωτικοὺς χρόνους ἀκμάσαντες βουκολικοὶ ποιηταί, ἐξ οὗ καὶ ἡ διαίρεσις ἢ τομὴ αὕτη ὠνομάσθη *βουκολική*. Ἐν τοῖς εἰδυλλίοις τοῦ *Θεοκρίτου* λ. χ., ἐκ τῶν ἑκατὸν στίχων περὶ τοὺς ἑβδομήκοντα πέντε τέμνονται κατὰ τὴν τοιαύτην τομήν, κανονικῶς καὶ ἐνταῦθα συνδεδυασμένην μετὰ τῆς ἑτέρας τῶν τομῶν τοῦ τρίτου ποδός. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦ Βίωνος καὶ τοῦ Μόσχου, καθὼς καὶ τῶν ἄλλων Ἀλεξανδρινῶν ποιητῶν, ὁσάκις χρησιμοποιοῦν δακτυλικὸν ἑξάμετρον (*Καλλίμαχος, Ἀπολλώνιος ὁ Ρόδιος* κ. ἄ.). Καὶ ὁ δακτυλικὸς ἑξάμετρος στίχος τῶν ἐπιγραμμάτων τέμνεται πολλάκις κατὰ βουκολικὴν τομὴν (πρβλ. ἐπίγραμμα εἰς *Εὐριπίδη*). Κατὰ τοὺς βυζαντιακοὺς χρόνους ὁ *Νόννος ὁ Πανοπολίτης*, ὁ *Μουσαῖος*, ὁ *Χριστόδωρος*, καὶ ἐκ τῶν Χριστιανῶν ὁ *Ἀπολλινάριος* καὶ *Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός*, χρησιμοποιοῦσι καὶ τὴν βουκολικὴν τοῦ στίχου τομήν, συνεζευγμένην καὶ ἐνταῦθα εἴτε μετὰ τῆς πενθημιμεροῦς, εἴτε μετὰ τῆς κατὰ τρίτον τροχαῖον τομῆς. Ἐκ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων τὴν βουκολικὴν τομὴν ἐχρησιμοποίησαν ὁ *Εὐγένιος Βούλγαρις* (μετ. «Αἰνειάδος» *Βιργιλίου* 1791), ὁ *Ἰάκωβος Ρ. Ραγκαβῆς* (μετ. «Αἰνειάδος» *Βιργιλίου* 1869), ὁ *Ὀρφανίδης* («Χίος δούλη»), ὁ *Ταντalίδης* κ.ἄ.

Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

βουκόλιον (τό)· κοιν. *βουκολιό*· ἀγέλη βοῶν· || ὁ τόπος ὅπου βόσκουν οἱ βόες· || (ἀρχ.), ἡ ἕδρα τοῦ ἀρχείου τοῦ ἐν Ἀθήναις ἄρχοντος βασιλέως (6λ. λ. βουκολεῖον).

βουκολισμὸς (ὁ)· εἶδος ποιήματος παρ' ἀρχαίοις (βλ. βουκολιασμός).

— *[Μουσ.]*· 6λ. ποιμενικά.

Βουκολίων (ὁ). —1) Εἷς τῶν πεντήκοντα υἱῶν τοῦ *Λυκάονος*, τῶν ὑπὸ τοῦ Διὸς φονευθέντων (*Ἀπολλ.* 3, 8, 1). — 2) Υἱὸς τοῦ *Λαομέδοντος* καὶ τῆς νύμφης *Καλύβης*, σύζυγος τῆς νύμφης Ἀβαρβαρέης, Τρῳς, ὁ ὁποῖος ἀπὸ ταύτης ἔσχε πολλοὺς υἱούς (Ἰλ. Ζ, 21). — 3) Ἀρκὰς ἡγεμών, υἱὸς τοῦ *Ὀλαίου*, ἔγγονος τοῦ *Κυψέλου*, πατὴρ τοῦ Φιάλου (*Παυσ.* 8, 5, 7). — 4) Υἱὸς τοῦ *Πανός*, ὁ ὁποῖος πρῶτος τὴν βοσκὴν τῶν ζῴων ἀνεῦρε καὶ ἐτακτοποίησε. — 5) Ἕλλην ἐκ Μυκηνῶν φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ *Εὐρυπύλου* (*Κόϊ. Σμυρ.* 6, 615).

ΙΑΚ. Χ. Δ.

— **Βουκολίων** *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα πόλεως ἐν Ἀρκαδίᾳ (*Θουκ.* 4, 134).

βουκόλος (ὁ). Ὁ ποιμὴν τῶν βοῶν, *γελαδάρης* (ἐκ τοῦ «βοῦς» καὶ «κόλον» = τροφή)· ὁ ἐπιμελούμενος τοὺς βοῦς· ἐν Αἰτωλίᾳ *βούκουλας* ἢ *βρουκόλος*.

— *[Ἀρχ.]* Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι *«βουκόλοι»* ὠνομάζοντο οἱ μύσται καὶ ἱερεῖς τῶν ὀρφικῶν συλλόγων. Ἐν *Περγάμῳ* ἔφερον τὸ ὄνομα τοῦτο τὰ μέλη τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸν σύλλογον τοῦ *Διονύσου Καθηγεμόνος*, ὁ δὲ ἀρχηγὸς αὐτῶν ἐκαλεῖτο «ἀρχιβούκολος». Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ *Λουκιανοῦ* ἡ ὕπαρξις τῶν συλλόγων τούτων εἶχεν ἐπεκταθῆ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἐν λατινικαῖς ἐπιγραφαῖς τοῦ Δ' αἰῶνος φέρονται εἰς οἰωνοσκόπος, εἰς συγκλητικὸς καὶ εἷς ὑπατικὸς ἐκτελοῦντες τὰ καθήκοντα τοῦ «archibuculus dei Liberi».

—Β.

Βουκόλος. —1) Υἱὸς τοῦ *Ἡρακλέους* καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Θεσπίου *Μάρσης*. —2) Υἱὸς τοῦ *Κολωνοῦ* ἐν Τανάγρᾳ, ἀδελφὸς τοῦ Ὀχέμου, τοῦ Λέοντος καὶ τῆς Ὄχνης, ἥτις ἐσυκοφάντησε τὸν περιφρονοῦντα αὐτὴν Εὔνοστον πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῆς διὰ βιαιοπραγίαν, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἐφόνευσαν αὐτόν. Βραδύτερον μεταμεληθεῖσα ὡμολόγησε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀπηγχονίσθη (*Πλουτ.* Ἑλλ. ζητ. 40).—3) Υἱὸς τοῦ *Ἱπποκόοντος* ἐν Λακεδαίμονι, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους μετὰ τῶν ἀδελφῶν καὶ τοῦ πατρὸς (*Ἀπολ.* 3,10,5).—4) Πατὴρ τοῦ *Σφήλου*, πάππος τοῦ πρὸ τῆς Τροίας φονευθέντος *Ἰάσου*, ἑνὸς τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἀθηναίων (Ἰλ. Ο. 338).

ΙΑΚ. Χ. Δ.

—**Βουκόλος** *[Γεωγρ.]*. Ἀπότομον ὕψωμα ἐν ἀρχῇ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ *Χρυσοῦ κέρατος* μεταξὺ *Δρεπάνου* καὶ *Μανδρῶν*, οὗ τὸ ὄνομα ἐσχετίσθη πρὸς τὴν περὶ θεμελιώσεως τοῦ *Βυζαντίου* παράδοσιν.

βουκολῶ (*—έω*)· εἶμαι βουκόλος, βόσκω βοῦς· || καθόλου, ποιμαίνω· || μεταφ., τρέφω τινὰ μὲ ἐλπίδας, παραπλανῶ, ἐξαπατῶ, *διαβοκουλῶ*.

Βουκόλων *πόλις* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν καὶ πόλις τῆς Φοινίκης μεταξὺ τῆς *Συκαμίνων πόλεως* καὶ *Κροκοδείλων πόλεως* (*Στράβ.* Didot 645.53), ἡ Bubulcorum urbs τοῦ *Πλινίου* (5,17), ἡ Dandora τοῦ Πεουτιγγεριανοῦ πίνακος, περιώνυμος εἰς τοὺς Φοίνικας «διὰ τὸ ὑπόπετρον τῶν αἰγιαλῶν καὶ τῆς πορφύρας τὸ γόνιμον» (*Στέφ. Βυζάντιος* ἐν λ. *Δῶρος*). Ὁ *Müller* σχολιάζων τὴν παρὰ Στράβωνι μνείαν διερωτᾶται (Didot σελ. 759 εἰς λέξιν) μήτοι τὸ πραγματικὸν ὄνομα ἦτο *Βουκανῶν πόλις* διὰ τὰς πολλὰς ἐκεῖ *βουκάνας* ἢ *βυκάνας*. Εἶναι ὁ σύγχρονος ὅρμος *Ταντούρα*, διασῴζων πως τὴν ἐν Tabula Peutingeriana ὀνομασίαν, κείμενος δὲ (πλάτ. 32° 36′ ²/₈ Β, μῆκ. 34° 55′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2634: Ras En Nakura to El Arish) παρὰ τὸ χωρίον Κέφρ-Λάμ, οὗ εἶναι ἐπίνειον, εἰς 13 μίλ. νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου *Καρμὲλ* τῆς Χάϊφφας (6λ. λ. Ἀθλίτ).

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

βουκόπια (τὰ) *[Ἀρχ.]*. Θυσία βοὸς πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου καὶ τῶν Νυμφῶν, τελουμένη εἰς πολλὰς πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἐν Ἀθήναις, Κυρήνῃ, Ἄνδρῳ, Λέσβῳ καὶ Λίνδῳ τῆς Ρόδου φαίνεται, ὅτι ἡ θυσία ἐγίνετο πρὸς τιμὴν τοῦ Ἡρακλέους. Ἐπίσης ἐν Ἀνάφῃ καὶ Κρήτῃ ἀναφέρεται ἡ ἑορτὴ αὐτή, ἄγνωστον ὅμως πρὸς τιμὴν τίνος θεοῦ.

—Β.

Βουκουρέστιον (τὸ) (Bucuresti, γαλλ. Bukarest). Ἡ πρωτεύουσα πόλις τῆς Ρουμανίας, κειμένη εἰς τὸ νοτιώτατον ἄκρον τῆς χώρας, ἐπὶ τῆς πεδιάδος τῆς Βλαχίας, εἰς ὕψος 100 περίπου μέτρων ὑπεράνω τῆς θαλάσσης καὶ εἰς ἀπόστασιν 55 χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔχει δύο ἐπίνεια, τὸ *Γιούργεβον* (Giurgiu), καὶ τὴν *Ὀλτένιτσαν*, μικρὰς πόλεις. Διασχίζεται ἀπὸ τὸν μικρὸν ποταμὸν *Ντιμποβίτσα*, ἐκβάλλοντα εἰς τὸν παραπόταμον τοῦ Δουνάβεως *Ἄρτζες*, ἔχει δὲ κλῖμα ἠπειρωτικόν, μὲ 40 βαθμοὺς ὑπὲρ τὸ μηδὲν τὸ θέρος καὶ 10-15 βαθμοὺς ὑπὸ τὸ μηδὲν τὸν χειμῶνα. Ἄλλοτε τὰ πέριξ τῆς πόλεως ἦσαν κεκαλυμμένα ἀπὸ παρθένα δάση, τὰ ὁποῖα ὅμως σήμερον ἔχουν μεταβληθῆ εἰς καλλιεργουμένας σιτοπαραγωγοὺς ἐκτάσεις. Πληθυσμὸς 650.000 περίπου κατοίκων.

Ἐπὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως *Βουκουρέστιον* ἠγέρθησαν πολλαὶ συζητήσεις, αἱ ὁποῖαι κατέληξαν εἰς τὴν κοινῶς παραδεδεγμένην γνώμην, ὅτι τὸ ὄνομα τῆς πόλεως προέρχεται ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς *Μπούκουρ* (Bucur). Τὴν γνώμην ταύτην δικαιολογεῖ τὸ γεγονός, ὅτι ὅλα σχεδὸν τὰ ὀνόματα τῶν ρουμανικῶν πόλεων καὶ χωρίων παράγονται ἀπὸ κύρια ὀνόματα προσώπων. Τίς ὁ Μπούκουρ οὗτος, ὁ ἱδρυτὴς τοῦ Βουκουρεστίου, δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον. Κατ' ἄλλους ἦτο ἁπλῶς ποιμήν, κατ' ἄλλους δοὺξ τῆς νοτίου Δακίας κ. ἄ. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ἦτο κτηματίας, ἰδιοκτήτης τῶν περὶ τὴν πόλιν γαιῶν, ζήσας περὶ τὰ 1300—1350. Ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς πόλεως πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐλάχιστα γνωρίζομεν. Κατὰ τὸν *Schelzer* (1780), ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς ὑπῆρχον αὐτόθι ὀχυρώματα (castella), οὐχὶ δὲ μακρὰν τοῦ σημερινοῦ Βουκουρεστίου εὑρίσκετο ἡ πόλις *Πίνουμ*.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν μεγάλων μεταναστεύσεων (500—1000 μ. Χ.) πάντες οἱ ἐπελθόντες βάρβαροι διέρρευσαν διὰ τοῦ σημείου τούτου. Οἱ Σλαῦοι ἐκ τούτων ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν περιφέρειαν ταύτην, ὡς τοῦτο μαρτυροῦν τὰ ὀνόματα τῶν ποταμῶν, νομῶν κλπ. Περὶ τὸ 1300 μ. Χ., ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας *Ἀλέξανδρος Βασσαράβας* ὠχύρωσε τὴν τοποθεσίαν ταύτην, ἥτις κατέστη φρούριον τῆς οἰκογενείας Βασσαράβα. Περὶ τὸ 1370 ὁ *Βλαδίσλαυος Βασσαράβας* ἔκτισεν ἐκκλησίαν. Τὸ ὄνομα τῆς πόλεως φέρεται διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὰ χρυσόβουλλα τῶν ἡγεμόνων (φεουδαρχῶν) τῆς Βλαχίας τῷ 1401, ὡς «φρούριον Βουκουρεστίου». Τῷ 1462 ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας *Ράδος Βόδας ὁ Ὡραῖος* διὰ χρυσοβούλλου μετέφερε τὴν πρωτεύουσαν τῆς ἡγεμονίας ἀπὸ τῆς *Τιργκοβίτσης* εἰς Βουκουρέστιον καὶ τοῦτο κατ' ἀπαίτησιν τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ Β', καθότι ἡ μέχρι τότε πρωτεύουσα Τιργκοβίτσα ἦτο λίαν ἀπομεμακρυσμένη ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Γιουργέβου, βάσεως τῶν τουρκικῶν ἐπιχειρήσεων πέραν τοῦ ποταμοῦ. Περὶ τὰ 1470 καὶ 1480 ἡ πόλις κατελήφθη ἐπανειλημμένως ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαυίας *Στεφάνου τοῦ Μεγάλου*, κατὰ τοὺς πολέμους τούτου ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ἦτο δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὡς ἀναφέρουν οἱ χρονογράφοι, «castrum fortissimum illius terrae».

Εἰς τὰ χρυσόβουλλα τῶν ἡγεμόνων τῆς Βλαχίας φέρεται διαρκῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Φρούριον Βουκουρεστίου*». Ἔκτοτε, καὶ μέχρι σήμερον, ἡ ἱστορία τῆς πόλεως εἶναι αὐτὴ σχεδὸν ἡ ἱστορία τῆς ἡγεμονίας τῆς Βλαχίας. Ἀπὸ τοῦ 1500—1800 δὲν παρῆλθε δεκαετία, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ Βουκουρέστιον νὰ μὴ λεηλατηθῇ καὶ πυρποληθῇ. Αἱ συχναὶ πυρκαϊαὶ εἶχον ἀλλάξει τὴν ὄψιν του κατ' ἐπανάληψιν, λόγῳ τοῦ ὅτι αἱ οἰκοδομαὶ ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ξύλιναι. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἑξάκις ἔγινε παρανάλωμα τοῦ πυρός. Ἀπὸ τοῦ 1510—1550 ὑπῆρξε τὸ θέατρον πλείστων μαχῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων Βλάχων φεουδαρχῶν, ἐριζόντων πρὸς ἀλλήλους διὰ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Βλαχίας. Μόλις περὶ τὸ 1560 ἡ πόλις διῆλθεν ἐποχὴν εἰρήνης, κατὰ τὴν ὁποίαν εὐημέρησε. Τὰ χρυσόβουλλα τὴν ἀποκαλοῦν «λαμπρὰν καὶ θεοφύλακτον πόλιν». Ἡ περίοδος αὕτη τῆς προόδου διήρκεσε μέχρι τοῦ 1590, ὅτε ὁ φεουδάρχης καὶ ἀργότερον ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας καὶ Τρανσυλβανίας *Μιχαὴλ ὁ Γενναῖος*, ὁ ἐθνικὸς ἥρως τῶν Ρουμάνων, οὗ ἡ μήτηρ Θεοδώρα ἦτο Ἑλληνίς, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας καὶ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Τρανσυλβανίας, ἐστασίασε κατὰ τῶν Τούρκων, κατέλαβε τὸ Βουκουρέστιον καὶ κατέσφαξε τοὺς ἐν αὐτῷ Μουσουλμάνους. Τῷ 1595 ὁ Σινὰν πασᾶς, ἀποσταλεὶς ἐναντίον τοῦ Μιχαήλ, μετὰ τὴν μάχην τοῦ Καλουγκαρένι, κατέλαβε τὴν πόλιν καὶ ἐλεηλάτησεν αὐτήν. Τότε ἡ πρωτεύουσα τῆς Βλαχίας μετεφέρθη ἐκ νέου εἰς Τιργκόβιτσαν, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ 1637. Κατὰ τὸ 1655, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἕλλην χρονογράφος *Παῦλος ὁ ἐκ*

Digitized by Google

Χαλεπίου, ἐπισκεφθεὶς τὸ Βουκουρέστιον μετὰ τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Μακαρίου, ἐγκαινιάσαντος τὸν καὶ μέχρι καὶ σήμερον μητροπολιτικὸν ναόν, ἡ πόλις εἶχεν 6.000 οἰκίας καὶ 40 ἐκκλησίας.

Μετὰ τὸ 1656 ἐπιδρομαὶ τῶν Τούρκων, Τατάρων καὶ Γερμανῶν, ὡς καὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι μεταξὺ τῶν ἰσχυρῶν οἰκογενειῶν τῶν Μπογιάρων, ἐδῄωσαν τὴν πόλιν, συνεπικούρου οὔσης τῆς πανώλους καὶ πείνης. Μόλις περὶ τὰ 1690 συνέρχεται ἡ πόλις, ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος *Σερμπὰν Βόδα Μπραγκοβάνου*, ὅστις τὴν ἀνῳκοδόμησε καὶ ἐξωράϊσε, δώσας ἑορτὰς πρὸς τιμὴν τοῦ συμπεθέρου του Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου τοῦ ἐξ Ἀπορρήτων καὶ τῆς συζύγου του Σουλτάνας, ἐπισκεφθέντων τὸ Βουκουρέστιον. Μέχρι τοῦ 1716 διῆλθεν ἐποχὴν ἡσυχίας, ἀλλὰ μετὰ τὸν ὑπὸ τῆς Πύλης διορισμὸν τοῦ Νικολάου Μαυροκορδάτου ὡς ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, οἱ ἐγχώριοι ἄρχοντες ἐκάλεσαν τοὺς Γερμανούς, οἵτινες κατέλαβον αὐτήν. Τῷ 1738 ἐλεηλατήθη πάλιν δεινῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἠρημώθη ὑπὸ τῆς πανώλους, ἧς τὰ θύματα εἶχον ἀνέλθει εἰς 33.000. Μετὰ 10 ἔτη ἡ πόλις συνῆλθεν ἐκ νέου ἐκ τῆς καταστροφῆς, Ρουμᾶνοι δέ, Ἕλληνες, Ἑβραῖοι καὶ Ἀλβανοὶ ἔμποροι, ἐγκατεστημένοι ἐν αὐτῇ, εἶχον ἀναπτύξει ἐπικερδέστατον ἐμπόριον. Τῷ 1769 ἡ πόλις κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ρώσων, συλλαβόντων τὸν Φαναριώτην ἡγεμόνα *Γρηγόριον Γκίκαν*. Ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1769 καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζὴκ (1774), τῆς ὁποίας αἱ διαπραγματεύσεις εἶχον διεξαχθῆ εἰς Βουκουρέστιον, ἀνοίγουν νέους ὁρίζοντας διὰ τὴν πόλιν.

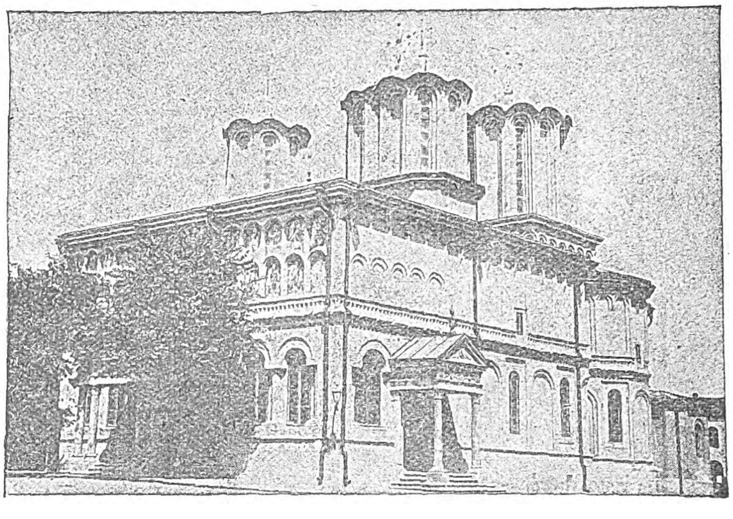

Βουκουρέστιον: *Ὁ Πατριαρχικὸς ναός, κτισθεὶς τῷ 1655 μ. Χ. καὶ ἐγκαινιάσθεὶς ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Μακαρίου.*

Ἐπὶ τοῦ Φαναριώτου *Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου*, τοῦ λαοφιλεστάτου καὶ πατρικοῦ ἡγεμόνος, τὸ Βουκουρέστιον ἐγνώρισε πραγματικὴν εὐημερίαν. Τότε ἔγιναν πολλὰ δημόσια ἔργα, ἤρχισε δὲ τακτικὴ ἐπικοινωνία μὲ τὴν Δύσιν. Περὶ τὸ 1790, ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος *Μαυρογένη*, ἡ πόλις ἠρίθμει περὶ τοὺς 90.000 κατοίκους, 80 μοναστήρια, 80 ἐκκλησίας, νοσοκομεῖον, ὀρφανοτροφεῖον, τρία σχολεῖα καὶ εἶχεν ἀνθοῦν ἐμπόριον. Τῷ 1790 καὶ 1802 κατεστράφη ὑπὸ μεγάλου σεισμοῦ διαρκέσαντος ἐπὶ 15 ὅλα λεπτά. Τῷ 1812, μετὰ τὸν τερματισμὸν τοῦ πέμπτου Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ἡ εἰρήνη ὑπεγράφη ἐν Βουκουρεστίῳ (βλ. κατ. Βουκουρεστίου *συνθῆκαι*). Κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Βλάχου ἐπαναστάτου *Θεοδώρου Βλαδιμιρέσκου*, ἐξεγείραντος τοὺς χωρικοὺς ἐναντίον τῶν Φαναριωτῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν ἐγχωρίων ἀρχόντων, κρατούντων τοὺς χωρικοὺς ὡς εἵλωτας. Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, προελάσας ἀπὸ τῆς Μολδαυίας πρὸς τὴν Βλαχίαν, ἐστρατοπέδευσεν ἔξω τοῦ Βουκουρεστίου, ἐξέδωκε τὴν γνωστὴν ἐγκύκλιόν του πρὸς τὸν λαὸν τῆς πόλεως, ὃν ἐκάλει ὅπως ἀποσείσῃ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, καὶ ἦλθεν εἰς συνεννοήσεις προσωπικῶς πρὸς τὸν Βλαδιμιρέσκου, ὅστις, ἀρνηθεὶς νὰ συνεργασθῇ μετ' αὐτοῦ, συνελήφθη ἀργότερον καὶ ἀπεκεφαλίσθη εἰς Τιργκοβίτσαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστατῶν, κατηγορούμενος ἐπὶ προδοσίᾳ.

Μετὰ τὴν μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας συνθήκην τῆς Ἀδριανουπόλεως, τῶν παριστρίων ἡγεμονιῶν μεταβληθεισῶν εἰς ρωσικὸν προτεκτορᾶτον, τὸ Βουκουρέστιον κατελήφθη ὑπὸ τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Κισελέφ. Ἡ ρωσικὴ διοίκησις διήρκεσε μέχρι τοῦ 1849. Τῷ 1862, μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἑνώσεως τῶν ἡγεμονιῶν Βλαχίας καὶ Μολδαυίας καὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ *Ἀλεξάνδρου Κούζα Βόδα* ὡς κοινοῦ ἡγεμόνος, τὸ Βουκουρέστιον ἔγινε πρωτεύουσα τῆς ἡγεμονίας τῆς Ρουμανίας. Τῷ 1866, παραιτηθέντος τοῦ Ἀλ. Κούζα καὶ γενομένου δημοψηφίσματος, ἐγκατέστη ὡς ἡγεμὼν ἐν Βουκουρεστίῳ ὁ πρίγκιψ *Κάρολος*, ἀρχηγὸς τῆς σημερινῆς ἐν Ρουμανίᾳ δυναστείας τῶν Χοεντζόλλερν ἐκ τοῦ βασιλεύοντος οἴκου τῆς Πρωσσίας. Τῷ 1881, κατόπιν τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1877, εἰς ὃν μετέσχον τὰ ρουμανικὰ στρατεύματα, καὶ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου, τὸ Βουκουρέστιον κατέστη πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῆς Ρουμανίας. Τῷ 1913, μετὰ τὸν δεύτερον Βαλκανικὸν πόλεμον, εἰς Βουκουρέστιον συνῆλθεν ἡ συνδιάσκεψις τῆς εἰρήνης (βλ. κατ. Βουκουρεστίου *συνθῆκαι*).

Τῷ 1916, μετὰ τὴν ἔξοδον τῆς Ρουμανίας εἰς τὸν Μέγαν πόλεμον ἐναντίον τῶν Κεντρικῶν Δυνάμεων, τὸ Βουκουρέστιον κατελήφθη, τὸν Νοέμβριον τοῦ 1916, ὑπὸ τῶν γερμανοαυστριακῶν στρατευμάτων, τῆς στρατιᾶς τοῦ Μάκενζεν (βλ. κατ. *Στρ. Ἱστορ.*), παρέμεινε δὲ ὑπὸ τὴν γερμανικὴν κατοχὴν μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1918. Κατόπιν τῶν συνθηκῶν τῶν Βερσαλλιῶν, Τριανὸν καὶ Νεϊγύ, τῆς Ρουμανίας ἐπιτυχούσης τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς ὁλοκλήρωσιν, τὸ Βουκουρέστιον κατέστη πρωτεύουσα τῆς Μεγάλης πλέον Ρουμανίας. Τῷ 1920 ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐτελέσθησαν οἱ γάμοι τοῦ τότε διαδόχου τῆς Ἑλλάδος Γεωργίου μετὰ τῆς πριγκιπίσσης Ἐλισάβετ τῆς Ρουμανίας, τῷ δὲ 1924, μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς δημοκρατίας ἐν Ἑλλάδι, οἱ ἐκθρονισθέντες βασιλεῖς τῆς Ἑλλάδος κατέφυγον εἰς ταύτην.

Ἡ ὄψις τῆς πόλεως: Ἡ πόλις καθ' ὅλον τὸν ΙΘ' αἰῶνα καὶ μέχρι σήμερον ἐβάδισε γοργῷ τῷ βήματι πρὸς τὸν πολιτισμόν, καταστᾶσα καθ' ὅλα εὐρωπαϊκή. Καὶ ἐνῷ τῷ 1824 ἐστρώθη τὸ πρῶτον λιθόστρωτον, σήμερον διασχίζεται αὕτη ὑπὸ μεγάλων λεωφόρων, πυκνοῦ δικτύου ἠλεκτρικῶν τροχιοδρόμων καὶ πολλῶν χιλιάδων αὐτοκινήτων. Σπουδαιότεραι ἀρτηρίαι εἶναι: *Κάλεα Βικτώρια*, λεωφόρος *Ι. Βρατιάνου*, λεωφόρος *Ἐλισαβέτα-Πάκε*, *Κάλεα Μόσιλορ*, *Κάλεα Σερμπὰν Βόδα*, *Κάλεα Ράχοβεϊ*, *Κάλεα Καλαράσιλορ* κτλ.

Αἱ ἐμπορικαὶ καὶ μορφωτικαὶ σχέσεις μὲ τὴν Δύσιν, ἀρξάμεναι ἐπὶ τῶν Φαναριωτῶν ἡγεμόνων τῆς Βλαχίας, ἐνισχύθησαν τὰ μέγιστα διὰ τῆς κατασκευῆς σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἱδρύθη τὸ Πανεπιστήμιον, τῷ 1881 ἡ Ρουμανικὴ Ἀκαδημία, τὸ Ἐθνικὸν Ρουμανικὸν θέατρον, ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ρουμανίας μὲ ἀρχικὰς καταθέσεις 30 ἑκατομ. χρυσῶν ρουμανικῶν φράγκων (λέϊ). Ἀφ' ὅτου τὸ Βουκουρέστιον κατέστη πρωτεύουσα τοῦ Ρουμανικοῦ Βασιλείου, ἡ εὐημερία, ἡ εὐμάρεια καὶ αἱ ὡραῖαι αὐτοῦ γυναῖκες σαγηνεύουν πράγματι τοὺς ξένους, οὕτως ὥστε νὰ δικαιολογῆται τὸ παλαιὸν λαϊκὸν δίστιχον, τὸ ὁποῖον μὲ κομπορρημοσύνην ἐπαναλαμβάνουν ἀπὸ αἰώνων οἱ Ρουμᾶνοι: «Dimbovitsa apa dulce cine bea nu se mai duce» (Ντιμποβίτσα, γλυκὸ νερό, ὅποιος σὲ πιῇ δὲν φεύγει).

Κατὰ στατιστικὴν τοῦ 1925, οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἀνέρχονται εἰς 650 περίπου χιλιάδας, ὧν τὸ μεγαλύτερον μέρος Ρουμᾶνοι καὶ Ἑβραῖοι (περὶ τὰς 100.000), μετ' αὐτοὺς δὲ οἱ Ἕλληνες (περὶ τὰς 6.000) οἱ Οὖγγροι, Γερμανοί, Ρῶσοι, Ἰταλοὶ κ. ἄ. Ἡ πόλις στερεῖται καθ' ὁλοκληρίαν περιχώρων, οὐδεμίαν δὲ παρουσιάζει ἀπὸ φυσικῆς ἀπόψεως ποικιλίαν διὰ τὸν ἐπισκεπτόμενον αὐτήν. Οὐχ ἧττον οἱ εὐρεῖς δρόμοι της, αἱ μονώροφοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ λευκαὶ οἰκίαι της, ἡ ἀφθονία τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν κήπων τὴν λούουν εἰς τὸ φῶς καὶ τὴν πρασινάδαν.

Ἀξιοθέατα μέρη καὶ κτίρια εἶναι, ἡ *λεωφόρος Κισελέφ*, μὲ ἐκτεταμένους κήπους, ὁ *κῆπος Τσισμιτζίου*, εἰς τὸ κέντρον αὐτῆς, ὁ *κῆπος Καρόλου τοῦ Α'*, ὅπου ὑπάρχει τὸ μνημεῖον τοῦ ἀγνώστου στρατιώτου καὶ στρατιωτικὸν μουσεῖον, τὰ ἀνάκτορα τοῦ *Κοτροτσένιου*, ἄλλοτε μοναστήριον, μετόχιον τοῦ Παναγίου Τάφου (1680), μετατραπὲν εἰς ἀνάκτορον τῷ 1793 ὑπὸ τοῦ Φαναριώτου ἡγεμόνος Μουρούζη, τὸ μοναστήριον *Βακαρέστι*, σήμερον κεντρικαὶ τῆς πόλεως φυλακαί, ἀνεγερθὲν ὑπὸ τοῦ πρώτου Φαναριώτου ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Νικολάου Μαυροκορδάτου, οὗτινος σῴζεται ὁ τάφος εἰς τὸν αὐλόγηρον τοῦ μοναστηρίου, μετὰ τῆς ἑξῆς ἑλληνικῆς ἐπιγραφῆς:

Ὁρῶν σε τάφε, δειλιῶ σου τὴν θέαν·
κεύθεις γὰρ ἔνδον Νικόλαον, ἡγέτην
πρὶν Μολδαβίης, εἶτα Οὐγγροβλαχίης,
τὸν τόνδε ναὸν τοῦ τριηλίου φάους
θείως καθιδρύσαντα ἐξ αὐτῶν βάθρων,
τὸν πάνσοφόν τε καὶ φρονήσεως θρόνον...

Μητροπολιτικὸς ναός, κτισθεὶς τῷ 1654 καὶ ἐγκαινιασθεὶς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Μακαρίου, ἡ *ἐκκλησία Σταυροπόλεως*, μικρὸν κομψοτέχνημα ἀρχιτεκτονικῆς καὶ διακοσμητικῆς τέχνης, κτισθεῖσα περὶ τὰ 1720 ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος Ἰ. Σταυροπόλεως, ἄλλαι ἐκκλησίαι τοῦ ΙΖ καὶ ΙΗ' αἰῶνος, τὰ *ἀνάκτορα τῆς Κάλεα Βικτώρια*, ἀξιόλογα διὰ τὴν περίφημον πινακοθήκην τοῦ βασιλέως Καρόλου, περιλαμβάνουσαν περὶ τὰ 200 ἀριστουργήματα τῶν μεγαλυτέρων ζωγράφων τοῦ κόσμου (Ραφαήλ, Τισιανοῦ, Κορρεγίου, Ρέμπραντ, Ντύρερ, κλπ. κλπ.) ὡς καὶ ὀκτὼ μεγάλους πίνακας τοῦ μεγάλου Ἕλληνος ζωγράφου *Δομινίκου Θεοτοκοπούλου* (El Greco), ὑπ' ἀριθμ. 162—169, ἤτοι: προσωπογραφίαν τοῦ «Ντιέγο Κοβαρρούβιας», «Γέννησιν», μὲ ὁλόγραφον ἑλληνικὴν ὑπογραφὴν τοῦ καλλιτέχνου, ἔργον «ἄνευ ὁμοίου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης», ὡς σύνθεσις, «Οἱ Γάμοι τῆς Θεοτόκου», «Ὁ Χριστὸς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ μαρτυρίου», «Ἡ Ἁγία οἰκογένεια», «Οἱ ἅγιοι Σαράντα Μάρτυρες», «Ὁ Δὸν Κάρολος ἱππεύων», «Ὁ Ἅγιος Σεβαστιανός». Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, νεώτερα κτίρια εἶναι τὸ *Πανεπιστήμιον*, περιλαμβάνον περὶ τὰς 1000 αἰθούσας, ἡ *Ἀνωτάτη Ἐμπορικὴ Ἀκαδημία*, τὸ ρουμανικὸν *Ἀθήναιον*, κτισθὲν τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Ἕλληνος Παν. Χαροκόπου τῷ 1888, δι' ἐράνων, ἡ *Βουλή*, τὸ *ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν*, ἡ *Στρατιωτικὴ Λέσχη*, τὸ *Ἐθνικὸν Θέατρον*, τὸ *Ζῳολογικὸν Μουσεῖον*, περιλαμβάνον τελειοτάτην συλλογὴν ἰχθύων, τὸ μέγαρον τῶν *Ταχυδρομείων*, τὸ μέγαρον τῆς *Δικαιοσύνης* κ. ἄ.

Βουκουρέστιον: *Δύο τῶν χαρακτηριστικῶν εἰκόνων τῆς ρουμανικῆς πρωτευούσης: Ἀριστερὰ ἡ λεωφόρος Ἐλισσάβετ καὶ δεξιὰ ἡ πλατεῖα τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου.*

Digitized by Google

Ἡ πόλις ἔχει περὶ τὰς 120 ἐκκλησίας, 73 ἀνωτέρας σχολάς, πέντε μεγάλας βιβλιοθήκας, ὧν σπουδαιοτέρα ἡ τῆς Ἀκαδημίας, εἰς ἣν εὑρίσκεται θησαυρὸς ἑλληνικῶν χειρογράφων καὶ βιβλίων, 15 μουσεῖα καὶ πινακοθήκας, θέατρα, κινηματογράφους, μελόδραμα καὶ πλῆθος Τραπεζῶν, ὧν αἱ σπουδαιότεραι εἶναι: ἡ *Ἐθνικὴ Τράπεζα* τῆς Ρουμανίας, ἡ *Ρουμανικὴ Τράπεζα* (Banca Romaneasca) ἡ Τράπεζα *Μαρμαρος Μπλάνκ*, ἡ Τράπεζα *Χρυσοβελώνη*, μέγα ἑλληνικὸν καθίδρυμα ἱδρυθὲν ἀπὸ τεσσαρακονταετίας περίπου, ἡ *Γενικὴ Τράπεζα* τῆς Ρουμανίας κ. ἄ. Ἔχει ὡσαύτως 56 νοσοκομεῖα καὶ κλινικάς, 70 μεγάλα καὶ μικρὰ ξενοδοχεῖα, ἄπειρα ἐργοστάσια παντὸς εἴδους, τυπογραφεῖα, μεγάλους ἐκδοτικοὺς οἴκους, ὧν σπουδαιότεροι οἱ «Σότσεκ», «Κάρτεα Ρομανεάσκα», «Κουλτούρα Νατσιονάλα» κ.λ.π. Εἰς τὸ Βουκουρέστιον ἐκδίδονται πλεῖσται ἐφημερίδες καὶ περιοδικά, ὧν σπουδαιότεραι εἶναι αἱ ἑξῆς ἡμερήσιαι: «Universul», «Dimineatsa», «Argus», «Cuvintul», «Curentul» (πρωϊναί), «Adeverul», «Lupta», «Viitorul», «Dreptatea», «Indreptarea» καὶ ἡ γαλλόφωνος «Indépendance Roumaine» (ἀπογευματιναί).

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΝ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΩ. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐν Βουκουρεστίῳ δέον νὰ χρονολογηθῇ ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων τῆς ἱδρύσεώς του. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐξηγεῖται ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ ἐπαφὴ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ μὲ τὰς παριστρίους χώρας ὑπῆρξε διὰ μέσου τῶν αἰώνων συνεχής. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἰδίως καὶ τὴν ὑποταγὴν τῶν ἡγεμονιῶν τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυίας εἰς τὴν Τουρκίαν, ἡ εἰσροὴ τῶν Ἑλλήνων εἰς αὐτὰς αὐξάνεται ἀπὸ δεκαετίας εἰς δεκαετίαν, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ἤτοι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Φαναριωτῶν ἡγεμόνων (1710—1821) καὶ ν' ἀρχίσῃ νὰ ἐκπίπτῃ μετὰ τὴν ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ διακοπῇ οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν μέχρι σήμερον.

Ἡ πρὸς τὰς παριστρίους ἡγεμονίας ὁδὸς ἦτο μακρά, ἀλλὰ πολὺ γνωστὴ εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐμπόρους. Τὴν εἶχον χαράξει τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα διὰ τοῦ Εὐξείνου ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων. Σχέσεις ἐμπορικαὶ καὶ πολιτικαὶ ὑφίσταντο μεταξὺ Βυζαντίου καὶ τῶν διαφόρων ἡγεμόνων, πολλοὶ τῶν ὁποίων μετὰ τὴν ἅλωσιν ἐνυμφεύθησαν Ἑλληνίδας. Αἱ Ἑλληνίδες αὗται ἤρχοντο μὲ πλῆθος συγγενῶν, αὐλικῶν, ὑπηρετῶν κλπ. Οὕτως ἡ χήρα τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Μίρτσεα, ἡ σύζυγος τοῦ Ἀλεξάνδρου Βασσαράβα (1573) Αἰκατερίνη, ἡ σύζυγος τοῦ ἡγεμόνος Ράδου Μίχνεα, σπουδάσαντος ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, Ἑλληνίδες οὖσαι, εἶχον κυρίας ἐπὶ τῆς τιμῆς Ἑλληνίδας, εἰς τὴν ἡγεμονικὴν δὲ αὐλὴν τοῦ Βουκουρεστίου ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα δὲν ἦτο ἄγνωστος. Ἡ αὐλὴ τοῦ μεγαλοπράγμονος ἡγεμόνος Κωνσταντίνου Μπραγκοβάνου, Ἕλληνος ἐκ μητρός, ἦτο τὸ ἐντευκτήριον τῶν σπουδαιοτέρων ἐκκλησιαστικῶν φυσιογνωμιῶν τῆς ἐποχῆς, ἐρχομένων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων τοὺς ὤθει πρὸς τὴν Βλαχίαν. Οὕτω περὶ τὰ 1500, μεταξὺ τῶν 14 γνωστῶν ἐμπόρων τοῦ Βουκουρεστίου μνημονεύονται καὶ Ἕλληνες. Ἄλλοι, μὴ ἐγκατεστημένοι μονίμως αὐτόθι, ἐπεσκέπτοντο τὴν πόλιν διὰ νὰ πωλήσουν ἐμπορεύματα καὶ ἀγοράσουν τὰ προϊόντα τῆς χώρας, ἰδίως δὲ οἴνους καὶ κηρόν. Περὶ τὸ 1660 ὁ σπουδαιότερος ἔμπορος τῆς πόλεως ἦτο ὁ Ἕλλην *Παναγιώτης*. Κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα ἤρχισαν ἐγκαθιστάμενοι οἱ Ἠπειρῶται, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαῖον ρόλον ἔπαιξαν οἱ *Ζῶτος* καὶ *Ἀπόστολος Τσιγαρᾶς*, σπαθάριος, τοῦ ὁποίου ὁ τάφος σῴζεται ἐν τῷ αὐλογήρῳ τῆς ἐκκλησίας Ἅγιος Γεώργιος τῶν Ἑλλήνων, μὲ ἑλληνικὴν ἐπιγραφήν. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ἐποχὴν τῶν Φαναριωτῶν ἡγεμόνων, τὸ ἐμπόριον τῆς πόλεως περιέρχεται καθ' ὁλοκληρίαν σχεδὸν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι διὰ τοῦ συναγωνισμοῦ εἶχον προκαλέσει τὴν τελείαν παρακμὴν τῆς *Βρασοβοῦ*, σπουδαίου ἐμπορικοῦ κέντρου τῆς Τρανσυλβανίας, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Οἱ Ἕλληνες ἔμποροι τοῦ Βουκουρεστίου εὑρίσκοντο εἰς διαρκῆ ἐπαφὴν ὄχι μόνον μὲ τὰ κέντρα τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς Δύσεως καὶ ἰδίως τὴν Λειψίαν, τὴν μεγάλην ἀγορὰν τῆς ὁποίας ἐπεσκέπτοντο κατ' ἔτος. Περὶ τὸ 1780 ἤρχισαν νὰ συναλλάσσωνται μετὰ τῆς Βιέννης. Οἱ Ἕλληνες ἦσαν σπουδαιότατοι ἐμπορικοὶ πράκτορες ἐν Βουκουρεστίῳ.

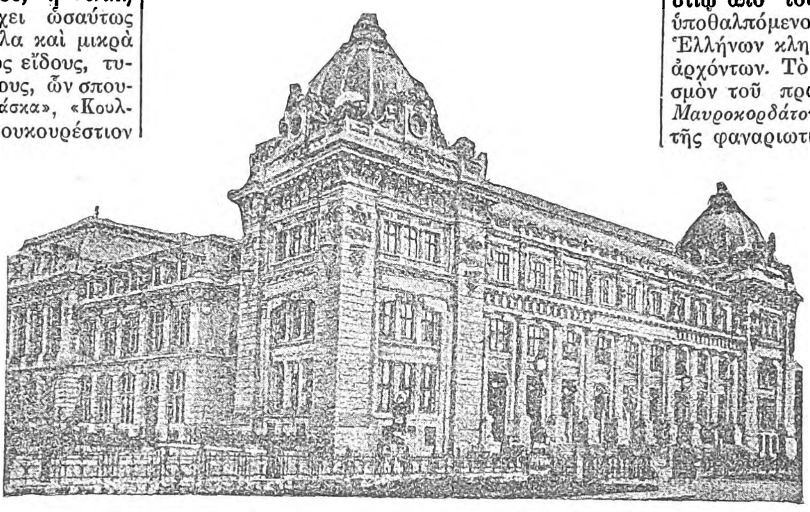

Βουκουρέστιον: *Τὸ μέγαρον τοῦ ταχυδρομείου καὶ τηλεγραφείου, ἓν τῶν ὡραιοτέρων κτιρίων τῆς πόλεως.*

Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἀφ' ἑτέρου ἄρχεται διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡ ἑλληνικὴ ἐπίδρασις. Τῷ 1359 ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας Ἀλέξανδρος Βασσαράβας, ἱδρύσας τὴν μητρόπολιν Οὐγγροβλαχίας, ἀπετάθη εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ζητῶν «οὐ μόνον ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις διὰ γραμμάτων αὐτοῦ...ὡς ἂν ᾖ τὸ ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς οὗτος καὶ ἡ πᾶσα αὐτοῦ ἐπικράτεια ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διεξαγωγὴν» καὶ δικαιοδοσίαν τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Ὁ αὐτὸς ἐξήτησεν ὅπως ἀποσταλῇ καὶ ἀρχιερεύς, ὅστις νὰ διοργανώσῃ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Βλαχίας. Καὶ ἀπεστάλη τότε ὡς πρῶτος μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας ὁ μητροπολίτης Βιτσίνης *Ὑάκινθος Κριτόπουλος*. Ἔκτοτε ἡ Ἐκκλησία τῆς Οὐγγροβλαχίας διετέλει ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, μέχρι τοῦ 1885, ὁπότε αὕτη ἀνεκηρύχθη αὐτοκέφαλος. Τῷ 1925, διὰ πατριαρχικοῦ Τόμου, κομισθέντος ὑπὸ ἀντιπροσώπων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀνεκηρύχθη εἰς πατριαρχεῖον, μὲ πρῶτον πατριάρχην τὸν *Μύρωνα*. Ἀπὸ τοῦ 1359 καὶ ἐντεῦθεν πλεῖστοι μητροπολῖται Οὐγγροβλαχίας εἶναι Ἕλληνες. Σπουδαιότερος τούτων ὑπῆρξεν ὁ *Νίφων* (1504), ὁ ἀναδιοργανωτὴς τῆς ρουμανικῆς Ἐκκλησίας. Ἕλληνας μητροπολίτας εὑρίσκομεν ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ὡς λ.χ. τὸν *Δοσίθεον Φιλίτην*, σπουδαίαν φυσιογνωμίαν τῆς Ἐκκλησίας Οὐγγροβλαχίας καὶ μεταρρυθμιστὴν αὐτῆς. Ὡς ἐκ τῶν σχέσεων τούτων, πλεῖστοι ἀνώτεροι Ἕλληνες κληρικοὶ ἤρχοντο εἰς τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας, εἶναι δὲ μέγας ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπισκεφθέντων τὸ Βουκουρέστιον πατριαρχῶν, τῶν τεσσάρων ὀρθοδόξων πατριαρχείων, οὓς οἱ ἡγεμόνες ὑπεδέχοντο συνήθως μὲ πολὺν φιλοφροσύνην καὶ σεβασμόν, προσφέροντες δῶρα καὶ κάμνοντες πλούσια ἀφιερώματα. Ἐσχάτως ἀκόμη (1925) ἐπεσκέφθη τὸ Βουκουρέστιον ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων *Δαμιανός*.

Διὰ τῶν σχέσεων τούτων μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἤρχισεν ἡ ἑλληνικὴ ἐπίδρασις, ἡ ὁποία μόλις μετὰ τὸ 1600 ἐξετόπισε καθ' ὁλοκληρίαν τὴν σλαυονικὴν τοιαύτην. Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα εὑρίσκομεν ἐν Βουκουρεστίῳ Ρουμάνους ἑλληνομαθεῖς. Τόσον ἐν Βουκουρεστίῳ ὅσον καὶ εἰς τὴν πλησίον μονὴν *Ζνάγκοβ* ἐλειτούργουν τυπογραφεῖα, τὸ τελευταῖον τοῦτο ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ διασήμου τυπογράφου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος *Ἀνθίμου* τοῦ ἐξ Ἰβήρων. Οὐχ ἧττον εὑρίσκομεν ἐν Βουκουρεστίῳ ἀπὸ τοῦ 1650 καὶ πνεῦμα μισελληνισμοῦ, ὑποθαλπόμενον, ὄχι μόνον ἀπὸ σφάλματα τῶν Ἑλλήνων κληρικῶν, ἀλλ' ἰδίως ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ἀρχόντων. Τὸ μῖσος τοῦτο ηὐξήθη μὲ τὸν διορισμὸν τοῦ πρώτου Ἕλληνος ἡγεμόνος *Νικολάου Μαυροκορδάτου* (1716), ὅστις ἀνοίγει τὴν περίοδον τῆς φαναριωτικῆς ἐποχῆς, διαρκεσάσης ἐπὶ ἕνα ὁλόκληρον αἰῶνα (1821). Πολλοὶ ἐκ τῶν Φαναριωτῶν ἡγεμόνων, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἔδειξαν μέγα ἐνδιαφέρον καὶ στοργὴν διὰ τὴν πόλιν, κτίσαντες ἐκκλησίας, ἐκτελέσαντες δημόσια ἔργα καὶ προστατεύσαντες τὰ γράμματα καὶ τὸ ἐμπόριον. Οὐχ ἧττον ἐλάχιστοι ἐξ αὐτῶν ὑπῆρξαν δημοφιλεῖς καὶ λόγῳ τῆς κρατούσης τότε νοοτροπίας καὶ λόγῳ ἰδίως τῆς ἀντιζηλίας τῶν ἐγχωρίων μεγάλων οἰκογενειῶν, μνηστήρων τοῦ θρόνου. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐποχῆς ταύτης ἔγιναν ἐν Βουκουρεστίῳ ἄνω τῶν 100 στάσεων ἐναντίον τῶν Φαναριωτῶν. Ὁ Νικόλαος Μαυροκορδᾶτος, πλὴν ἄλλων ἔργων, ἔκτισε τὸ μοναστήριον *Βακαρέστι*, μνημονευθὲν ἀνωτέρω. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἡ πόλις ἤνθησε. *Κωνσταντῖνος ὁ Μαυροκορδᾶτος* προέβη εἰς πολλὰς μεταρρυθμίσεις, ὧν ἡ σπουδαιοτέρα εἶναι ἡ κατάργησις τῆς δουλοπαροικίας. Ὁ αὐτὸς ἡγεμὼν διὰ νόμου ὥρισεν, ὅπως τὰ τέκνα τῶν ἐγχωρίων προὐχόντων μὴ δύνανται νὰ καθέξουν δημοσίαν θέσιν ἂν δὲν γνωρίζουν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἐπὶ τοῦ δημοφιλοῦς ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου (1774—1788) ἡ πόλις εἶδεν ἡμέρας μεγάλης εὐημερίας. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἵδρυσε τὸ πρῶτον ὀρφανοτροφεῖον, ἔκαμε μεγάλα δημόσια ἔργα καὶ ἐνίσχυσε τὰς σχέσεις μὲ τὴν Δύσιν. Οἱ χρονογράφοι τῆς ἐποχῆς προσονομάζουν τὴν πόλιν «δῶρον καὶ χάριν τοῦ Θεοῦ».

Ὅτε περὶ τὸ 1710 ἱδρύθη τὸ πρῶτον ἐν Βουκουρεστίῳ νοσοκομεῖον (*Κόλτσεϊ*), ὁ διορισθεὶς πρῶτος ἀρχίατρος ἦτο ὁ Ἕλλην *Γιαννάκης*. Ἐν γένει οἱ πρῶτοι ἰατροὶ ἐν Βουκουρεστίῳ ἦσαν Ἕλληνες σπουδάσαντες εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Ἰταλίας. Οὗτοι ἐρχόμενοι εἰς Βλαχίαν προσελαμβάνοντο ἰατροὶ τῶν Ρουμάνων ἡγεμόνων. Διασημότεροι ἐξ αὐτῶν ἦσαν οἱ *Πανταλέων*, *Ἀθ. Γόρδιος*, *Γ. Τραπεζούντιος* ἰδιαίτεροι ἰατροὶ τῶν Μπραγκοβάνων, οἱ *Σ. Καρατζᾶς*, *Ἀθ. Κομνηνός*, *Κ. Καρακάσης*, ἀρχίατρος τοῦ Βουκουρεστίου κατὰ τὸ 1784, *Δ. Καρακάσης*, *Σ. Φιλίτης*, *Δάρβαρης*, *Ἀρσάκης*, *Ράλλης*, *Ἠπίτης*, *Κ. Ἰατρόπουλος* κ.ἄ. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι εἶναι γνωστοὶ διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ φιλολογικὴν δρᾶσίν των κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὁπότε συνειργάζοντο εἰς τὸν «Λόγιον Ἑρμῆν».

Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐκαλλιεργήθησαν ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ ἐγνώρισαν χρυσῆν ἐποχήν, ἡ δὲ ὁμιλουμένη ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐπὶ ἕνα καὶ πλέον αἰῶνα ὑπῆρξεν ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους καὶ τῆς ἀριστοκρατίας, ἀφήσασα πολλὰ ἴχνη ἐπιδράσεως εἰς τὴν νεαρὰν καὶ ἀμόρφωτον τότε ρουμανικήν. Μόλις περὶ τὸ 1814 ἱδρύθη ἐν Βουκουρεστίῳ τὸ πρῶτον ρουμανικὸν σχολεῖον τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ τοῦ Τρανσυλβανοῦ *Γ. Δάζαρ*, τῷ δὲ 1816 ἐξεδόθη ἡ πρώτη ρουμανικὴ ἐφημερὶς («Ὁ Ταχυδρόμος τῶν δύο φυλῶν»), ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος τὴν καταγωγὴν *Ἠλιάδου-Ραδουλέσκου*.

Βουκουρέστιον: *Τὸ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πόλεως κτίριον τῆς Στρατιωτικῆς Λέσχης* (ἀριστερά) *καὶ ἡ κεντρικωτέρα ὁδὸς τοῦ Βουκουρεστίου Κάλεα-Βικτώρια* (δεξιά).

Digitized by Google

Περὶ τὸ 1680 ὁ Ρουμᾶνος ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας *Σερμπὰν Καντακουζηνὸς* ἵδρυσε τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Ἁγίου Σάββα, τὴν ἐπικληθεῖσαν «Ἡγεμονικὴν Ἀκαδημίαν» καὶ «Μεγάλην Σχολήν», ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἕλληνος λογίου *Θεοδώρου Συμεὼν Τραπεζουντίου*. Ὁ *Κωνσταντῖνος Μπραγκοβανος*, ἀναδιωργάνωσε τὴν σχολὴν περὶ τὰ 1692, διορίσας διευθυντὴν τὸν *Σεβαστὸν Κιμενίτην τὸν Τραπεζούντιον*. Ἡ ἑλληνικὴ Ἀκαδημία τοῦ Βουκουρεστίου ἔκειτο ἀπέναντι ἀκριβῶς τοῦ σημερινοῦ πανεπιστημίου καὶ ἐστεγάζετο εἰς τὴν μεγάλην μονὴν τοῦ Ἁγίου Σάββα, τῆς ὁποίας δυστυχῶς οὐδεμία εἰκὼν περιεσώθη. Ἐπὶ ἕνα καὶ ἥμισυ περίπου αἰῶνα ἡ σχολὴ αὕτη ἦτο ἑστία παιδείας ἐν Ἀνατολῇ, συνέτεινε δὲ τὰ μέγιστα μετὰ τῆς ἑτέρας ἑλληνικῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἰασίου εἰς τὴν ψυχικὴν προπαρασκευὴν τῆς ἐθνικῆς μας παλιγγενεσίας. Ἦτο σχολὴ κατωτέρας, μέσης καὶ ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως, εἰς ἣν ἐδιδάσκοντο ἡ ἑλληνικὴ (ἀρχαία καὶ νεωτέρα), ἡ λατινικὴ καὶ ἀργότερον καὶ ἡ γαλλικὴ γλῶσσα, αἱ φιλοσοφικαὶ καὶ θετικαὶ ἐπιστῆμαι, ἤτοι ἱστορία τῆς φιλοσοφίας, λογική, μεταφυσική, ἠθική, ψυχολογία, ρητορική, φυσικὴ χημεία, γεωμετρία, ἄλγεβρα, τριγωνομετρία, ἀστρονομία, γεωλογία καὶ μαθήματα ἀκόμη ἰατρικῆς, μὲ γλῶσσαν διδασκαλίας τὴν νέαν ἑλληνικήν. Ὅλοι σχεδὸν οἱ διασημότεροι Ἕλληνες λόγιοι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐδίδαξαν εἰς τὴν σχολὴν ταύτην. Ἦσαν δὲ οἱ διδάσκαλοι οὗτοι ἐπιστήμονες, διδάκτορες εὐρωπαϊκῶν πανεπιστημίων, παρακολουθοῦντες τὴν ἐπιστημονικὴν κίνησιν καὶ ἔχοντες ἀλληλογραφίαν μὲ Εὐρωπαίους σοφούς. Εἰσήγαγον τὰς νέας παιδαγωγικὰς μεθόδους καὶ ἐδίδασκον μὲ πολλὴν τέχνην. Οἱ ἀξιολογώτεροι ἐξ αὐτῶν ἦσαν, ὁ *Μανασσῆς Ἠλιάδης*, ὁ *Καυσοκαλυβίτης*, ὁ *Λάμπρος Φωτιάδης*, διευθύνας τὴν σχολὴν περὶ τὸ 1795, *Βενιαμὶν ὁ Λέσβιος*, ὁ *Νεόφυτος Δούκας*, ὁ *Κούμας*, ὁ *Βαρδαλᾶς*, ὁ *Γ. Γεννάδιος* κ. ἄ. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἡ σχολὴ εἶχε μεταβληθῆ εἰς ἐθνικὸν ἄμβωνα καὶ ἐντευκτήριον τῶν μεμυημένων εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν. Διὸ καὶ παρενεβάλλοντο μύρια ἐμπόδια εἰς τοὺς ξένους μαθητάς. Ὁ *Ρήγας* εὗρεν εἰς Βουκουρέστιον, χάρις εἰς τὸ γεγονὸς τοῦτο, πρόσφορον ἔδαφος διὰ τὸ ἐθνικὸν κήρυγμα, ὁ δὲ *Ἀλ. Ὑψηλάντης* τὰ πρῶτα στελέχη τοῦ Ἱεροῦ Λόχου, ἀποτελούμενα ἀπὸ τοὺς μαθητὰς τῆς σχολῆς Βουκουρεστίου, πεσόντας ἡρωϊκῶς εἰς Δραγατσάνιον.

Πάντες οἱ Φαναριῶται ἡγεμόνες ὑπεστήριξαν ἐνθέρμως τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Ἁγίου Σάββα καὶ τὴν ἐπροίκισαν μὲ πλουσίαν βιβλιοθήκην καὶ ὄργανα φυσικῆς καὶ χημείας μεταφερθέντα ἐκ Γερμανίας. Τῷ 1760 ὁ *Κωνσταντῖνος Μαυροκορδᾶτος* ἀπεμάκρυνε τοὺς μοναχοὺς ἀπὸ τὸ μοναστήριον, διὰ νὰ ἔχῃ ἡ σχολὴ περισσότερον χῶρον, τότε δὲ ἔγιναν δεκτοὶ καὶ ἐσωτερικοὶ μαθηταί. Ὁ ἡγεμὼν *Ἀλεξ. Ὑψηλάντης*, ὅστις διὰ διατάγματος διωργάνωσε τὴν ἐκπαίδευσιν εἰς τὴν Βλαχίαν, ἐνίσχυσε τὰ μέγιστα τὴν σχολήν, διορίσας ἐφορείαν καὶ ἐπιβαλὼν στολὴν διὰ τοὺς μαθητάς. Ὁ *Μανασσῆς Ἠλιάδης*, διδάσκαλος τότε, γράφει ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀλ. Ὑψηλάντου τὸ Βουκουρέστιον ἦτο «παιδείας ἁπάσης γυμνάσιον καὶ σοφίας ὡς ἀληθῶς δάπεδον», θὰ ἔπρεπε δὲ νὰ ὀνομασθῇ *Ἀλεξάνδρεια* καὶ οὐχὶ Βουκουρέστιον. Ἄλλοι λόγιοι τῆς ἐποχῆς τὸ ἀποκαλοῦν «Ἀθήνας τῆς Ἀνατολῆς». Ἡ διάρκεια τῶν σπουδῶν ἦτο δωδεκαετής, διῃρημένη εἰς τέσσαρας τριετεῖς κύκλους, κατὰ τὸν τελευταῖον τῶν ὁποίων ἐδιδάσκοντο ἡ φιλοσοφία καὶ αἱ ἐπιστῆμαι. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἀνῆλθεν εἰς 500, οἱ δὲ μισθοὶ τῶν διδασκάλων ἐκυμαίνοντο ἀπὸ 4,000 — 1,200 τάλληρα ἐτησίως, κατὰ τὴν ἱκανότητα καὶ τοὺς τίτλους τοῦ προσώπου. Ἡ σχολὴ ἔδυσε μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ὁπότε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐξηκολούθουν νὰ διδάσκωνται εἰς τὰς σχολὰς τῶν λογιωτάτων. Ἡ ἑλληνικὴ ἐπίδρασις ὑπεχώρησε καθ' ὁλοκληρίαν καὶ παρεχώρησε τὴν θέσιν της εἰς τὴν γαλλικήν, εἰσαχθεῖσαν ὑπὸ τῶν Φαναριωτῶν, ἐνῷ ἠνδροῦτο καθημέραν ἡ ρουμανικὴ ἐθνικὴ συνείδησις καὶ γλῶσσα, ἐπιβληθεῖσα ὡς γλῶσσα τοῦ

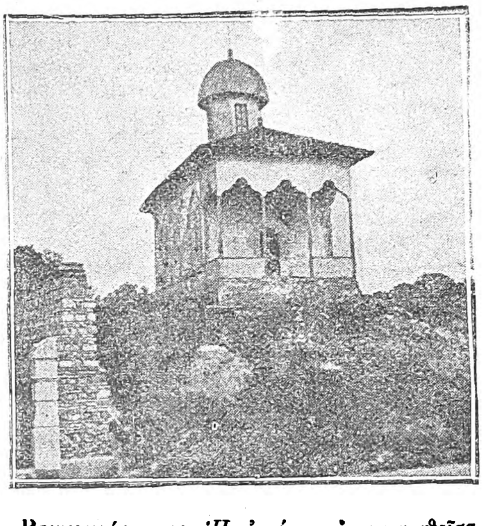

Βουκουρέστιον: *Ἡ ἐσχάτως ἀνακαινισθεῖσα ἐκκλησία Bucar, ἡ κτίσις τῆς ὁποίας ἀποδίδεται εἰς τὸν ἱδρυτὴν τοῦ Βουκουρεστίου.*

σχολείου καὶ τοῦ κράτους, κατὰ ἀναπότρεπτον κοινωνικὸν νόμον. Χάριν τῆς ἐκμαθήσεως τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας, ἀπαραιτήτου διὰ τὴν μελέτην τῆς ρουμανικῆς ἱστορίας, ἱδρύθη τῷ 1916, εἰς τὸ πανεπιστήμιον Βουκουρεστίου, ἕδρα *Βυζαντινολογίας καὶ νέας ἑλληνικῆς φιλολογίας*, τὴν ὁποίαν κατέχει ὁ Ἕλλην καθηγητὴς *Δ. Ροῦσσος*, ὅστις συνεχίζει ἐν τῇ ρουμανικῇ πρωτευούσῃ τὴν παράδοσιν τῶν Ἑλλήνων διδασκάλων.

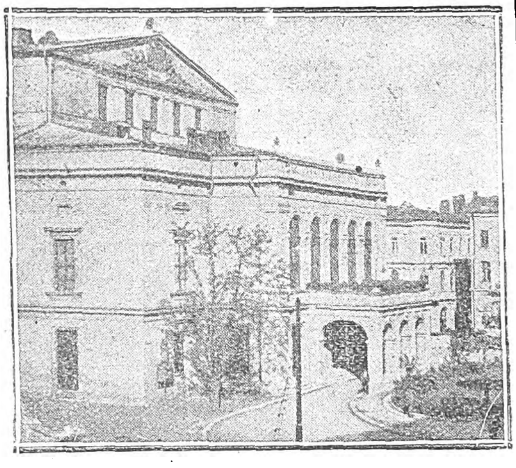

Βουκουρέστιον: *Τὸ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πόλεως Ἐθνικὸν Ρουμανικὸν θέατρον.*

Ἡ σχολὴ τοῦ Βουκουρεστίου ὑπῆρξε πυρὴν σπουδαιοτάτης μορφωτικῆς κινήσεως ἐν Βουκουρεστίῳ, καθ' ὅλον τὸν ΙΗ' αἰῶνα, συντείνασα τὰ μέγιστα εἰς τὴν διανοητικὴν καὶ πολιτικὴν ἀναγέννησιν τῶν Βαλκανίων. Προστατευόμενα ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἔρριψαν ἀπὸ τὴν γηραιὰν ρίζαν των μίαν εὔρωστον παραφυάδα εἰς τὰς παριστρίους ἡγεμονίας, ὅπου μετεφυτεύθη ὁλόκληρος ὁ βυζαντινὸς πολιτισμός. Τὸν συναντῶμεν εἰς τὴν ρουμανικὴν ἐκκλησίαν, τὰ κρατικὰ καθιδρύματα, τὴν νομοθεσίαν, εἰς τὰς αὐλάς, εἰς τὰ ὀφφίκια, εἰς τὴν τέχνην κτλ. Τὸ Βουκουρέστιον ὑπῆρξε τὸ κέντρον τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως κατὰ τὸν χειμῶνα τῆς δουλείας. Τῷ 1811 ὁ μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας ἵδρυσε τὴν «Ἑλληνοδακικὴν ἑταιρείαν», μέλη τῆς ὁποίας ἦσαν οἱ διασημότεροι Ἕλληνες καὶ Ρουμᾶνοι λόγιοι. Περὶ τὰ 1812 γίνεται ἡ πρώτη ἔκφανσις τοῦ νέου ἑλληνικοῦ θεάτρου (περὶ οὗ βλ. κατωτέρω).

Μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἱδρύθη, περὶ τὸ 1840, ἑλληνικὸν Γεν. Προξενεῖον, μετὰ δὲ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς Ρουμανίας εἰς βασίλειον (1881) Ἑλληνικὴ Πρεσβεία. Ἐν Βουκουρεστίῳ οὐδέποτε ἐξηφανίσθη ἡ ἑλληνικὴ παροικία, ἀλλ' αὕτη ἦτο, φαίνεται, τόσον ἀσήμαντος κατὰ τὸ 1901, ὥστε, ὅτε κατόπιν τῆς *συνθήκης τῆς Ἀμπάτζιας* καὶ δυνάμει τοῦ πρωτοκόλλου *Ἀργυροπούλου Μαργκιλομάν*, ἀνεγνωρίσθησαν ὡς νομικὰ πρόσωπα αἱ κοινότητες Γαλαζίου, Βραΐλας, Κωνστάντζης, Γιουργέβου καὶ Καλαφατίου, ἡ παροικία Βουκουρεστίου δὲν ἐθεωρήθη ἀξία οὐδεμιᾶς προσοχῆς. Οὐχ ἧττον οἱ ὀλίγοι Ἕλληνες διὰ τῆς γενναιοδωρίας των ἀνήγειραν μεγαλοπρεπέστατον μέγαρον, ὅπου ἐστεγάσθη ἡ πρεσβεία τῆς πτωχῆς τότε Ἑλλάδος, καὶ ἐκκλησίαν μικρὰν μὲν ἀλλὰ κομψήν, ἧς κτίτωρ εἶναι ὁ *Παναγῆς Χαροκόπος*. Οἱ Ἕλληνες, κατὰ τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν, ἵδρυσαν φιλανθρωπικὰ ἔργα καὶ προέβησαν εἰς δωρεὰς ὑπὲρ τῆς πόλεως, ὡς λ. χ. ὁ *Ξενοκράτης Κυριαζῆς* τὸ ὁμώνυμον νοσοκομεῖον κ.λ.π.

Ἀπὸ τοῦ 1840 ἀρχίζουν νὰ ἐκδίδωνται ἐν Βουκουρεστίῳ διάφοροι ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες, πᾶσαι ὅμως πτωχαὶ καὶ βραχύβιοι. Πρῶται τούτων εἶναι ὁ «Ζέφυρος τοῦ Ἴστρου» (1841—1842), ὁ «Φωσφόρος τοῦ Λαοῦ» (1848), ὁ «Μηνυτὴς τῆς Βλαχίας», ὁ «Ἑλληνικὸς Μηνύτωρ» (1849) ὁ «Θεατὴς» (1860), ἡ «Ἶρις» (1866), ἅπασαι ἑβδομαδιαῖαι ἢ δισεβδομαδιαῖαι. Πρώτη ἡμερησία ἐξεδόθη ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον «Σύλλογος» (1872—1893) καὶ ἀργότερον ἡ «Πατρὶς» (1890—1897), μεταφερθεῖσα εἰς Ἀθήνας, μετὰ τὴν ρῆξιν τῆς Ἑλλάδος-Ρουμανίας. Τῷ 1918 μετεφέρθη ἐκ Βραΐλας καὶ ἐξεδόθη ἡμερησίως τὸ «Ἔθνος», ἱδρυθὲν τῷ 1912. Τοῦτο ἐκδίδεται σήμερον τρὶς τῆς ἑβδομάδος. Ἡ «Μέλισσα», ἑβδομαδιαία, ἐκδίδεται ἀπὸ τοῦ 1907 μέχρι σήμερον. Ὁ «Νέος Ἑλληνισμὸς» ἐξεδόθη ἡμερησίως τῷ 1921 καὶ ἀργότερον ἑβδομαδιαίως. Τῷ 1918—1919 ἐξεδόθη ἡ «Ἐλευθερία».

Μετὰ τὸν πόλεμον ἡ ἑλληνικὴ παροικία Βουκουρεστίου κατέστη ἡ σπουδαιοτέρα σχεδὸν ὅλων τῶν ἐν Ρουμανίᾳ ἑλληνικῶν παροικιῶν, ἀριθμεῖ δὲ σήμερον περὶ τοὺς 6.000 Ἕλληνας, ἅπαντας εὐπορούντας. Ἀπὸ τοῦ 1904 συντηρεῖ σχολήν, ἥτις τετρατάξιος μέχρι τοῦ 1917, ἔγινε βαθμηδὸν ἑπτατάξιος ἀστική, νῦν δὲ πλῆρες γυμνάσιον, στεγασθὲν τῷ 1928 εἰς νέον μεγαλοπρεπέστατον, εὐρύχωρον καὶ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τέλειον μέγαρον, περιλαμβάνον περὶ τὰς 30 αἰθούσας, οἰκοτροφεῖον, μεγάλην αἴθουσαν χορῶν καὶ τελετῶν, λουτρῶνας, κεντρικὴν θέρμανσιν κλπ. Τὸ μέγαρον τοῦτο, κτισθὲν δι' ἐράνων διενεργηθέντων μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων Βουκουρεστίου, εἰς οὓς προσέφεραν τὸν ὀβολόν των καὶ οἱ Ἕλληνες τῶν λοιπῶν παροικιῶν, ἐστοίχισε περὶ τὰ 10 ἑκατομμύρια λέϊ.

Γενικῶς εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Βουκουρεστίου, οἱ Ἕλληνες ὑπῆρξαν σπουδαιότατος παράγων προόδου καὶ ποδηγέτης τοῦ γηγενοῦς πληθυσμοῦ. Ἐκρουμανιζόμενοι ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, λόγῳ τῆς ἐπιμειξίας, τῆς κοινότητος τῆς θρησκείας καὶ τοῦ προσφόρου κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, ἀπετέλεσαν σοβαρὸν συστατικὸν τοῦ πληθυσμοῦ αὐτοῦ,

Βουκουρέστιον: *Τὰ Βασιλικὰ Ἀνάκτορα.*

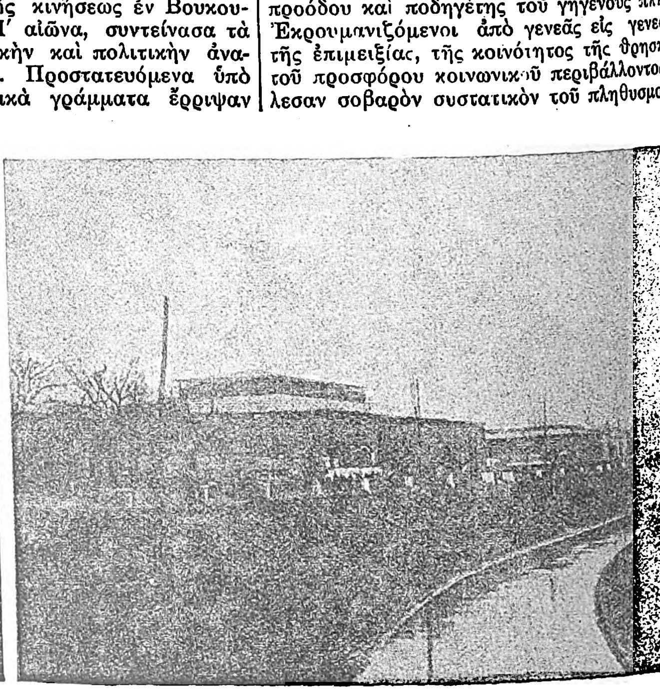

Βουκουρέστιον: *Ὁ Ντιμποβίτσα, παραπόταμος τοῦ Δουνάβεως.*

Digitized by Google

ὡς τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὰ πατρωνυμικὰ ἀπείρων οἰκογενειῶν, αἱ ὁποῖαι ἔδωκαν εἰς τὴν Ρουμανίαν κυβερνήτας, λογίους καὶ ἐμπόρους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *I. Ionnescu-Gion* Istoria Bucurestilor 1500-1800 (Bucuresti 1898). *D. Russo* Elenismul in România (Bucuresti 1912). *G. Ionescu* Influenta Culturii grecesti in Muntenia si Moldova 1359-1873 (Bucuresri 1903). *N. Iorga* Roumains et grecs au cours des siècles (Bucuresti 1921).

ΚΛ. ΤΣΟΥΡΚΑΣ

Τὸ Ἑλληνικὸν θέατρον: Ἐν Βουκουρεστίῳ, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος (1810—1817), ἤρχισαν διδόμεναι σποραδικαί τινες παραστάσεις ἑλληνικῶν θιάσων, αἵτινες καὶ προεκάλεσαν τὴν προσοχὴν τῶν μεμυημένων εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, οἱ ὁποῖοι, πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ παρ' αὐτῶν ἐπιδιωκομένου σκοποῦ, ἀπεφάσισαν νὰ συστηματοποιήσωσι τὰ τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς. Συνεννοηθέντες πρὸς τοῦτο μετὰ τοῦ ποστελνίκου *Ἰακώβου Ρίζου Ραγκαβῆ*, ἀνεψιοῦ τοῦ τότε ἡγεμόνος *Ἀλεξάνδρου Σούτσου*, ὑπέδειξαν εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον τὴν ἀνάγκην ὑπάρξεως ἑλληνικῆς σκηνῆς. Ὁ ἡγεμών, θεωρήσας λυσιτελεστάτην ὑπὸ ἐθνικὴν ἔποψιν τὴν σύστασιν ἑλληνικοῦ θεάτρου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, διέταξεν ἀμέσως νὰ ἐνεργηθῶσι τὰ δέοντα, διορίσας ἅμα καὶ ἐποπτικὸν συμβούλιον ἐκ τῶν ἐγκρίτων τότε ὁμογενῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ ἐπίσκοπος Βουζαίου *Κωνστάντης*.

Πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης (1818) διὰ πρώτην φορὰν ἠκούσθη ἐν Βουκουρεστίῳ ἡ ἑλληνικὴ φωνὴ ἀπὸ σκηνῆς τὴν 7 Ἰανουαρίου 1810, ὅτε ἐδόθη ὑπὸ μαθητῶν τῆς ἐκεῖ ἑλληνικῆς σχολῆς ἐν τῷ κατὰ τὴν θέσιν Ποδοσόϊ καὶ ἐν μέσῳ κήπου εὑρισκομένῳ θεατριδίῳ τὸ δρᾶμα «Φωκίων», ὅπερ ἄγνωστον ἐὰν ἦτο ἑλληνικὸν πρωτότυπον ἢ μετάφρασις. Ἔκτοτε, οὐδεμία ἄλλη ἑλληνικὴ παράστασις ἐδόθη ἐν Βουκουρεστίῳ μέχρι τοῦ 1817, ὅτε ἡ τοῦ τότε ἡγεμόνος *Καρατζᾶ* θυγάτηρ *Ραλλοῦ*, ἐσκέφθη ν' ἀνασυστήσῃ τὴν ἑλληνικὴν σκηνήν. Πρὸς τοῦτο ἀνεκαίνισε τὴν ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ ἡγεμονικοῦ ἀνακτόρου ἀποτεφρωθεῖσαν τῷ 1803 σκηνὴν καὶ ἐπ' αὐτῆς ἀνεβίβασε μετ' ἄλλων εὐπατριδῶν συμπατριωτῶν της κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1817 τὴν «Ἑκάβην» τοῦ Εὐριπίδου, τὸν «Ὀρέστην» τοῦ Ἀλφιέρη, τὸν «Ἰούνιον Βροῦτον» τοῦ Βολταίρου καὶ τὸ εἰδύλλιον τοῦ Λόγγου «Δάφνις καὶ Χλόη», εἰς ἅπαντα δὲ διεκρίθη ὁ *Κωνσταντῖνος* Ἀριστίας (βλ. λ.). Ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα αὕτη τῆς Ραλλοῦς, καίτοι εἶχε στεφθῆ ὑπὸ ποιᾶς τινος ἐπιτυχίας, ἐν τούτοις δὲν ἱκανοποίει οὔτε τὰ καλλιτεχνικὰ αὐτῆς αἰσθήματα, οὔτε καὶ τοὺς πόθους τῶν συμπατριωτῶν της, οἵτινες δυσκόλως ἠδύναντο νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὸ στενὸν ἄλλως θεατρίδιον τοῦ πατρός της. Τούτου ἕνεκα ἡ ἡγεμονόπαις, ἣν διέκαιεν ἡ φλὸξ τοῦ ὡραίου καὶ ὠνειρεύετο νὰ φωτίσῃ τὸν λαόν, ἤρχισε νὰ φροντίζῃ περὶ ἀνεγέρσεως δημοσίου πλέον θεάτρου καὶ ποιᾶς τινος καλλιτεχνικῆς μορφώσεως καὶ ἐκπαιδεύσεως τῶν ἐρασιτεχνῶν ἠθοποιῶν της. Πλὴν διὰ νὰ μὴ δυσαρεστήσῃ καὶ τοὺς Ρουμάνους, τοὺς μὴ ἐνδιαφερομένους διὰ τὸ ἑλληνικὸν θέατρον, ᾠκοδόμησε κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1817 παρὰ τὴν συνοικίαν «Ἐρυθρὰ βρύσις» αἴθουσαν, ἐν ᾗ συναθροιζόμενοι οἱ Βογιάροι καὶ αἱ δέσποιναι διήρχοντο τὰς μακρὰς τοῦ χειμῶνος νύκτας ἀκροώμενοι μονολόγους ἐξ ἀρχαίων δραμάτων ἐν πρωτοτύπῳ ἢ παραφράσει καὶ ὁλοκλήρους σκηνὰς ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ἢ τοῦ συγχρόνου εὐρωπαϊκοῦ δραματολογίου, τὰς ὁποίας αὐτή τε καὶ ἄλλοι νέοι υἱοὶ εὐπατριδῶν, ἠμφιεσμένοι ἱστορικὰς στολὰς κατασκευασθείσας ἐκ πεπαλαιωμένων ἐνδυμάτων, ἐξετέλουν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν αὐτῆς. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἐνθουσιώδης Ραλλοῦ, εὐθὺ πρὸς τὸν τελικὸν σκοπὸν αὐτῆς βαίνουσα, ηὔξησε τὸν μικρὸν ἐξ εὐπατριδῶν θίασόν της διὰ μαθητῶν τῆς ἐν Μαγκουρεάνου περιβλέπτου τότε ἑλληνικῆς σχολῆς, παρεκάλεσε τοὺς ἐξέχοντας τότε ἐν παιδείᾳ Ἕλληνας νὰ μεταφράσωσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν τινὰ ἐκ τῶν τότε παριστανομένων ἐν Εὐρώπῃ ἔργων καὶ ὑπὸ τὴν ἄμεσον αὐτῆς καὶ τινων τῶν τότε καθηγητῶν ἐποπτείαν ἐγύμνασεν ὁλόκληρα δραματικὰ ἔργα, ἅτινα καὶ ἀνεβίβασεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ μικροῦ αὐτῆς θεάτρου, αἱ σημαντικαὶ τοῦ ὁποίου ἐλλείψεις ἦσαν ἀόρατοι εἰς τοὺς σπινθηρίζοντας ἐκ τοῦ πατριωτισμοῦ ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀκροατηρίου. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ *δομνίτσα* Ραλλοῦ ἀπέστελλεν εἰς Γαλλίαν τὸν *Κωνστ. Ἀριστίαν*, ὅπως σπουδάσῃ τὴν ὑποκριτικὴν παρὰ τῷ μεγάλῳ ἠθοποιῷ Ταλμά. Δυστυχῶς ἡ μετ' οὐ πολὺ ἐσπευσμένη καὶ λαθραία, διὰ τὰ γνωστὰ γεγονότα, φυγὴ ἐκ Βλαχίας τοῦ ἡγεμόνος Καρατζᾶ ἀφῆκεν ἀτελὲς τὸ πατριωτικὸν τῆς Ραλλοῦς ἔργον.

Τὸν Καρατζᾶν διεδέχθη εἰς τὸν ἡγεμονικὸν θρόνον τῷ 1818 ὁ *Ἀλέξανδρος Σοῦτσος*, ὅστις ὄχι μόνον ἐξηκολούθησε τὸ ὡς ἐκ τῶν περιστάσεων εἰς ἐμβρυώδη κατάστασιν ἐναπομεῖναν ἔργον τῆς Ραλλοῦς Καρατζᾶ, ἀλλὰ καὶ εὐρέως συνεπλήρωσεν αὐτό, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω. Πρώτη φροντὶς τοῦ παρ' αὐτοῦ διὰ τὸ θέατρον διορισθέντος ἐποπτικοῦ συμβουλίου ὑπῆρξεν ὁ καταρτισμὸς τοῦ θιάσου, τὰ μέλη τοῦ ὁποίου ἐλήφθησαν ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ ἑλληνικοῦ γυμνασίου, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐκ τῶν πρώτων προσελήφθη καὶ ὁ ἐκ Παρισίων ἐπανελθὼν Κ. Ἀριστίας. Τὸν λοιπὸν θίασον ἀπετέλεσαν ὁ *Θεόδωρος Ἀλκαῖος*, ὁ *Ἰωάννης Σωμάκης*, ὁ εἰς τὸ δικαστικὸν ἐπάγγελμα ἐπιδοθεὶς κατόπιν καὶ πρόεδρος τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀρείου Πάγου γενόμενος, ὁ *Μιχ. Ἀργυρόπουλος* ὁ μετέπειτα ἀξιωματικὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ὁ *Θ. Γαζῆς*, ὁ *Στέφανος* ὁ βραδύτερον δόκτωρ *Φορμίων*, ὁ *Γ. Μάνος*, ὁ *Ἀλ. Φουρναρᾶς*, ὁ *Ἰωάν. Βασιλείου*, ὁ *Δ. Κανούτης* καί τινες ἄλλοι. Τὰ γυναικεῖα πρόσωπα ὑπεδύοντο κατ' ἀρχὰς τινὲς ἐκ τῶν ἀνωτέρω νεανιῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων διέπρεπεν ὁ *Κ. Κυριακός*. Ἀλλὰ μετὰ τὰς πρώτας παραστάσεις, Ἑλληνίδες τινές, καταπατήσασαι τὰς τότε ἐπικρατούσας κοινωνικὰς προλήψεις, ἀνῆλθον τὴν σκηνὴν μετ' ἐνθουσιασμοῦ. Πρώτη τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ *Μαριώρα Μπογδανέσκου*, Ἑλληνὶς ἴσως τὴν καταγωγήν, ἢ Ρουμανὶς ἐξελληνισμένη, σύζυγος τοῦ σερδάρη *Δημ. Μπογδανέσκου*. Ταύτην ἠκολούθησεν ἡ σύζυγος τοῦ Ἀλκαίου, ἡ *Κάκη Μαρία Παπαϊωάννου* ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ τρεῖς ἄλλαι, ὧν δυστυχῶς μόνον τὰ κύρια ὀνόματα, *Ἑλένη*, *Ζωΐτσα* καὶ *Εἰρήνη*, διεσώθησαν.

Ἡ μεγαλυτέρα προσοχὴ τῶν διοργανωτῶν τοῦ θεάτρου ἐδόθη, ὡς ἦτο ἑπόμενον, περὶ τὸν καταρτισμὸν τοῦ δραματολογίου, ὅπερ φυσικῶς ἀπετελέσθη ἐξ ἔργων δυναμένων νὰ ἐμπνεύσωσιν εἰς τοὺς ἀκροατὰς ἐνθουσιασμὸν πρὸς τὸν παρασκευαζόμενον ἐν κρυπτῷ ἀπελευθερωτικὸν Ἀγῶνα, αὐταπάρνησιν καὶ μῖσος πρὸς τοὺς τυράννους. Μετὰ τὴν προκαταρκτικὴν ταύτην ἐργασίαν, ὡς πρῶτον ἔργον ὡρίσθη ὁ «Βροῦτος» τοῦ Βολταίρου, αἱ δοκιμαὶ τοῦ ὁποίου ἤρχισαν κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1818 ἔν τινι ὑπογείῳ τῆς οἰκίας τοῦ Ραγκαβῆ. Ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν οἱ αὐτοσχέδιοι ἠθοποιοὶ εἶχον ἐκγυμνασθῆ τελείως, τὸ δὲ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ Δεκεμβρίου, κατόπιν ἀπεριγράπτου ἀνυπομονησίας τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου τοῦ Βουκουρεστίου, ἐδόθη ἡ πρώτη παράστασις ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς «Ἐρυθρᾶς Κρήνης» ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἡγεμόνος, τοῦ πολιτικοῦ αὐτοῦ οἴκου, πασῶν τῶν ἀρχῶν τῆς πόλεως καὶ πλήθους ἄλλου κόσμου «δακρύοντος καὶ χειροκροτοῦντος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς παραστάσεως». Μετὰ τὸν «Βροῦτον», διδάσκοντος πλέον τοὺς ἠθοποιοὺς τοῦ ἐλλογίμου διδασκάλου *Κωνσταντίνου Ἰατροπούλου*, ἐπαίχθη ὁ «Τιμολέων» τοῦ Ζαμπελίου, πολλάκις ἐπαναληφθείς. Μετ' αὐτόν, κατὰ τὰς ἀρχὰς Ιανουαρίου τοῦ 1819, ἡ «Φαίδρα» τοῦ Ρακίνα κατὰ μετάφρασιν τοῦ Ἰακώβου Ραγκαβῆ. Κατὰ τὴν παράστασιν ταύτην ἔλαβον μέρος διὰ πρώτην φορὰν καὶ γυναῖκες.

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐδόθη ὁ «Ἰούλιος Καῖσαρ» τοῦ Βολταίρου, «μεταφρασθεὶς εἰς τὴν ἡμετέραν κατὰ τὸ ἦθος τῶν εὐγενῶν καθομιλουμένην γλαφυρὰν διάλεκτον ὑπὸ τοῦ ἐλλογίμου Γεωργ. Σερουΐου Β. Λογοθέτου». Ἐπηκολούθησαν ἡ «Ἀσπασία» τοῦ Ρίζου Νερουλοῦ καὶ «Ὁ θάνατος τοῦ Πατρόκλου», ὡς μετωνομάσθη ὁ «Ἀχιλλεύς» τοῦ Χριστοπούλου, ὅστις καὶ ἐπανελήφθη πολλάκις. Τὴν 20 Ἀπριλίου 1819 ἐδόθη ὑπὸ τῶν αὐτῶν «φιλοκάλλων νέων» ἡ «Μερόπη» τοῦ Βολταίρου, ἐλευθέροις μεταφρασθεῖσα «εἰς τὸ νέον ἰαμβικὸν» ὑπὸ τοῦ Γ. Σερουΐου, τὸν δ' ἑπόμενον μῆνα ὁ «Θεμιστοκλῆς» τοῦ Μεταστασίου κατὰ μετάφρασιν τοῦ Γεωργ. Ρουσσιάδου «ἐν δεκαπεντασυλλάβῳ μέτρῳ» Κατὰ τὰ τέλη Νοεμβρίου τοῦ 1819 ἐδόθη ὁ «Ὀρέστης» τοῦ Ἀλφιέρη, ὑποδυθέντος τὸν Ὀρέστην τοῦ Ἀριστία, ὅστις καὶ «ἐστερέωσε πλέον τὴν περὶ αὐτοῦ κρατοῦσαν φήμην ὡς λαμπροῦ ἠθοποιοῦ.» Τὸ ἑπόμενον ἔτος 1820 ἐδόθη διὰ πρώτην φορὰν ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς ἡ «Πολυξένη» τοῦ Ἰακώβου Ρίζου Νερουλοῦ καὶ μετ' αὐτὴν ἐπανελήφθησαν ἡ «Μερόπη», ὁ «Θεμιστοκλῆς» καὶ ὁ «Ἰούνιος Βροῦτος», εἰς τὴν παράστασιν τοῦ ὁποίου ἔλαβε μέρος τὸ πρῶτον καὶ ἡ Κάκη Μαρία Παπαϊωάννου Τέλος τὸν Μάϊον τοῦ 1820 ἐδόθη ὁ «Φίλιππος Β΄ τῆς Ἱσπανίας» τοῦ Ἀλφιέρη. Ὡς ἂν δὲ προβλέπετο, ὅτι ἡ παράστασις αὕτη θὰ ἦτο ἡ τελευταία, ἥτις ἐδίδετο ἐν ταῖς παριστρίοις Ἡγεμονίαις, οἱ διευθύνοντες τὰ τοῦ θεάτρου ἐφρόντισαν ὅπως ὑπερβῇ αὕτη τὰς λοιπὰς κατά τε τὸν πλοῦτον τῶν ἐνδυμασιῶν καὶ τὸν λοιπὸν διάκοσμον τῆς σκηνῆς. Ἀπὸ πολλῶν ἡμερῶν φιλοπάτριδες ἄνδρες, συλλέξαντες ἀρκετὸν ποσὸν χρημάτων, κατεσκεύασαν καινουργεῖς ἐνδυμασίας τῆς ἐποχῆς τοῦ ἔργου καὶ νέας σκηνογραφίας πολυτελεῖς, δι' ὧν ἐξέπληξαν τοὺς ὀλιγαρκεῖς τότε πατριώτας. Ἐγγὺς ἦσαν πλέον αἱ παραμοναὶ τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Μετ' ὀλίγους μῆνας (τὴν 19 Ἰανουαρίου 1821) ὁ ἡγεμὼν Σοῦτσος ἀπέθανε, τὸν δὲ Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους οἱ θαμῶνες καὶ ὑποκριταὶ τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου σχηματίσαντες τὸν Ἱερὸν Λόχον ἔπιπτον πάντες εἰς Δραγατσάνιον, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ἐν αἷς καὶ ὁ Κ. Ἀριστίας, ὅστις γενναιότατα τότε ἐπολέμησε.

Ὁ Ρουμᾶνος λογογράφος *Ν. Φιλήμων (Nicolae Filimon*: Ciocoiî vechi si noî) γράφων περὶ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ ἑλληνικοῦ θεάτρου, λέγει: «Ὁ ἐπιθυμῶν νὰ μάθῃ ἐὰν τὸ θέατρον ἐκεῖνο ἐκαρποφόρησεν ἢ ἂν παρήγαγε τὸ ἐπιδιωχθὲν ἀποτέλεσμα, ἂς ἐρωτήσῃ τὰ πεδία τοῦ ἐν Ρουμανίᾳ Δραγατσανίου καὶ τῆς τότε δούλης Ἑλλάδος καὶ ταῦτα ἀντὶ ἀπαντήσεως θὰ δείξωσιν αὐτῷ λαὸν ἐλεύθερον καὶ βασίλειον νεωστὶ ἐγγραφὲν ἐν τῷ χάρτῃ τῆς Εὐρώπης». Λόγον δὲ ποιούμενος ὁ αὐτὸς λογογράφος περὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Βλαδιμιρέσκου λέγει: «Τὴν τοῦ Θεοδώρου Βλαδιμιρέσκου ἐπανάστασιν, ἥτις ἀπέδωκεν εἰς τὸ Ρουμανικὸν ἔθνος τὰ προγονικὰ αὐτοῦ δικαιώματα, ὀφείλομεν κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς περὶ ἐλευθερίας καὶ ἡρωϊσμοῦ ἰδέας, ἃς οἱ νεαροὶ Ρουμᾶνοι ἠρύσθησαν ἐκ τῶν δραμάτων «Ὁ θάνατος τοῦ Καίσαρος» τοῦ Βολταίρου, ὁ «Τιμολέων» τοῦ Ζαμπελίου καὶ ἡ «Ἑκάβη» τοῦ Εὐριπίδου, ἅτινα παρέστησαν ἀπὸ σκηνῆς οἱ ἐν Βουκουρεστίῳ Ἕλληνες σπουδασταί».

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

—[ΣΤΡΑΤ. ΙΣΤΟΡ.] Κατὰ τὸν Ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον 1877 τὸ Βουκουρέστιον κατελήφθη περὶ τὰ μέσα Ἰουνίου 1877 ὑπὸ τοῦ ἐκ τοῦ Σερὲθ διὰ τῆς γεφύρας τοῦ Μπαρμπὸς προελάσαντος πρὸς νότον ρωσικοῦ στρατεύματος (4 μεραρχ. ἱππικοῦ), ἀμαχητὶ δέ, διότι ὁ μὲν τουρκικὸς στρατὸς (ὁμὰς τοῦ στρατηγοῦ *Ἀβδοὺλ Κερὶμ*) παρέμεινεν ἐν ἀδρανείᾳ, ὁ δὲ ρουμανικὸς στρατὸς (2 Σ. Σ.) εἶχε συγκεντρωθῆ εἰς τὴν δυτικὴν περιοχὴν τῆς Ρουμανίας καὶ παρέμεινεν ἐκεῖ ἐν οὐδετερότητι, καθ' ὅσον ἐπέκειτο ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἡ μετὰ τῆς Ρωσίας συμμαχία τῆς Ρουμανίας.

Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον: Διαρκοῦντος τοῦ Μεγάλου πολέμου ἡ ὑπὸ τῶν Κεντρικῶν συμμάχων κατάληψις τοῦ Βουκουρεστίου ἐπετεύχθη τὸν Δεκέμβριον 1916, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ σχεδίου τοῦ Γερμανοῦ στρατηγοῦ *Μάκενσεν* (Mackensen), καθ' ὅσον εἰς αὐτόν, ὀνομασθέντα ἀπὸ τοῦ τέλους Αὐγούστου 1916 γενικὸν ἀρχηγὸν τῶν ἐν Βαλκανίοις συμμαχικῶν στρατῶν, εἶχεν ἀνατεθῆ ἡ ἐκπόνησις τοῦ στρατηγικοῦ τούτου σχεδίου. Ἅμα ὡς ὁ Μάκενσεν εἶδεν, ὅτι ὁ ρουμανικὸς στρατὸς (ἀρχιστράτηγος ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος μὲ ἐπιτελάρχην τὸν στρατηγὸν Ἰλλιέσκο) ἀνέλαβε τὰς πρὸς Τρανσυλβανίαν παρατόλμους ἐπιχειρήσεις (βλ. σχετικῶς ἐν λ. Τρανσυλβανία), διότι ἡ στρατηγικὴ ὑπέκυψεν εἰς τὴν πολιτικὴν ἀνάγκην, συνέπεια τῶν ὁποίων ἦτο ἡ ἀπογύμνωσις τοῦ παραδουναβίου μετώπου (νοτίου), εὐθὺς ἀμέσως συνέλαβε τὸ σχέδιον τῆς προσπεράσεως τοῦ Δουνάβεως καὶ τῆς πρὸς Βουκουρέστιον προελάσεως διὰ τῆς συνενώσεως δύο συμμαχικῶν στρατῶν ἐν τῇ πεδιάδι τῆς ἀνατολικῆς Βλαχίας. Περὶ τὸ Βουκουρέστιον προεβλέποντο σθεναροὶ ἀγῶνες, καθ' ὅσον ἡ πόλις αὕτη δὲν ἐνεῖχε τὴν πολιτικὴν μόνον σημασίαν πρωτευούσης κράτους, ἀλλ' ἀπετέλει συγχρόνως ὀχυρὰν περιοχὴν ὀργανωθεῖσαν ἀπὸ τοῦ 1880 ὑπὸ τοῦ Βέλγου στρατηγοῦ Brialmont, ὁπλισθεῖσαν δὲ κατὰ τὴν τελευταίαν πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐποχὴν δι' ὁπλισμοῦ νεωτάτου συστήματος, καὶ ἀποτελοῦσαν *περιχαρακωμένον στρατόπεδον*, δηλαδὴ *φρούριον* τῆς σημερινῆς ἐννοίας, οὗ ἡ ὀχύρωσις ἀπετέλει πρότυπον κατὰ τὰς ὀλίγον προγενεστέρας ἐποχάς. Οἱ πρὸς συνένωσιν συμμαχικοὶ στρατοὶ ἦσαν ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ τοῦ στρατηγοῦ Φαλκενχάϋν (Falkenhayn), ὁ ἐκ Τρανσυλβανίας προελάσας καὶ καταλαβὼν τὸν Νοέμβριον 1916 τὴν δυτικὴν Βλαχίαν (βλ. λ.), ἀφ' ἑτέρου δ' ὁ τοῦ στρατηγοῦ Μάκενσεν, ὁ ὑπό τινων συγγραφέων φερόμενος ὑπὸ τὸ ὄνομα «στρατὸς τοῦ Δουνάβεως».

Ὁ στρατὸς οὗτος τοῦ Μάκενσεν, ἀποτελούμενος ἐκ τῆς γερμανικῆς (1 Μεραρχ. καὶ 1 ἱππ.), τῆς βουλγαρικῆς (5 Μεραρχ. καὶ 1 ἱππ.), καὶ τῆς τουρκικῆς στρατιᾶς (5 Μεραρχ.), εἶχε συγκεντρωθῆ ἐν Βουλγαρίᾳ, νοτίως τοῦ Δουνάβεως παρὰ τὸν παραπόταμον Λόμ, μὲ τὴν ἀποστολήν, ὅπως, ἀφοῦ προηγουμένως ἀπωθήσῃ τοὺς ἐν Δοβρουτσᾷ Ρωσορρουμάνους, γίνῃ κύριος τῆς περιοχῆς ταύτης καὶ προκαλυφθῇ ἀπὸ τῆς κατευθύνσεως ταύτης, διαβῇ κατόπιν τὸν Δούναβιν καὶ ὑπερκεράσῃ τὸ δεξιὸν (ἀνατολικὸν) ρουμανικὸν πλευρόν, τοιουτοτρόπως δ' ἀποκόψῃ τὰς μετὰ τοῦ Βουκουρεστίου συγκοινωνίας του, τέλος δ' ἀπωθήσῃ τοὺς Ρουμάνους πρὸς βορρᾶν, δηλαδὴ πρὸς τὴν συμμαχικὴν στρατιὰν τοῦ αὐστριακοῦ στρατηγοῦ Arz, τὴν δρῶσαν εἰς τὰ Καρπάθια, καὶ ἀπομακρύνῃ τούτους ἀπὸ τῆς εἰς Μολδαυίαν, ἐν ἐπαφῇ μετὰ τῶν Ρώσων, δρώσης 3ης ρουμανικῆς στρατιᾶς τοῦ στρατηγοῦ Κοστέκου.

Ἅμα ὡς ὁ στρατὸς τοῦ Μάκενσεν κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν Δοβρουτσᾶν καὶ νὰ γίνῃ κύριος περὶ τὴν 23ην Ὀκτωβρίου 1916 τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς *Τσερναβόδα—Κωνστάντζα* (βλ. περὶ τῶν σχετικῶν ἐπιχειρήσεων ἐν λ. Δοβρουτσά), ἀπεχώρησεν ἐκεῖθεν, ἀφοῦ ἀφῆκε προκαλυπτικὸν ἀπόσπασμα, καὶ ἤρξατο ἀμέσως προπαρασκευάζων τὴν προπέρασίν του ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως. Πράγματι, ἀφοῦ ἐξετέλεσε πλείστας ἐπιδεικτικὰς ἀποπείρας διαβάσεως τοῦ ποταμοῦ τούτου ἐπὶ διαφόρων σημείων, ἐπὶ τῷ σκοπῷ παραπλανήσεως τῶν Ρουμάνων, διέβη τέλος τοῦτον τὴν 25ην Νοεμβρίου (κατὰ τὰ γαλλικὰ συγγράμματα· κατὰ τὸ τοῦ Χίνδενμπουργ ὅμως τὴν χαραυγὴν τῆς 23ης), εἰς τὸν περὶ τὴν Σίμνιτσα-Σίστοβα χῶρον, καὶ προὐχώρησε κατόπιν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν Γιούργεβο—Ἀλεξάνδρεια. Ἀπὸ τῆς 26ης ὁ στρατὸς τοῦ Μάκενσεν ἐτέθη διὰ τοῦ ἱππικοῦ του ἐν ἐπαφῇ μετὰ τῆς στρατιᾶς τοῦ στρατηγοῦ Kuehne, τῆς ἀποτελούσης μέρος τοῦ στρατοῦ τοῦ Φαλκενχάϋν· ἀπὸ τῆς στιγμῆς δὲ ταύτης ἤρξατο ἡ κατὰ τοῦ Βουκουρεστίου προέλασις ἀμφοτέρων τῶν στρατῶν

Digitized by Google

Φαλκενχάϋν καὶ Μάκενσεν, ἀποτελεσάντων ἕνα στρατόν, στηρίζοντα τὰ ἑκατέρωθεν πλευρά του ἐπὶ τῶν τρανσυλβανικῶν Ἄλπεων καὶ ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως, ἕτοιμον δ' ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ κυκλώσῃ διὰ τοῦ δεξιοῦ του τὸ Βουκουρέστιον ἀπὸ τῆς κατευθύνσεως τοῦ νότου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ν' ἀποκόψῃ διὰ τοῦ ἀριστεροῦ του τὴν πρὸς Μολδαυίαν ὑποχώρησιν τοῦ ρουμανικοῦ στρατοῦ.

Ἡ ρουμανικὴ κυβέρνησις, εὑρεθεῖσα πρὸ δυσχεροῦς καταστάσεως, μετέφερε τὴν 30ὴν Νοεμβρίου τὴν ἕδραν της εἰς Ἰάσιον καὶ ἐκήρυξε τὸ Βουκουρέστιον *πόλιν ἄοπλον* (ville ouverte), ἵνα δὲ παράσχῃ συγχρόνως τὸν χρόνον διὰ τὴν ἐκκένωσιν αὐτοῦ, διέταξε τὴν στρατιὰν τοῦ στρατηγοῦ Ἀβερέσκο (5 ρουμαν. Μεραρχ. καὶ 2 ρωσικαὶ) νὰ ταχθῇ ἀμυντικῶς ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀρτζές, δηλαδὴ περὶ τὰ 50—70 χιλιόμετρα ἀπὸ τοῦ Βουκουρεστίου, χρησιμοποιοῦσαν τὸν ποταμὸν τοῦτον ὡς κώλυμα. Ὁ συμμαχικὸς στρατὸς ἐπῆλθε τὴν 3ην Δεκεμβρίου κατὰ τῆς ἀμυντικῆς ταύτης τοποθεσίας, ὁπότε διεξήχθη μάχη, φερομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα *μάχη τοῦ Ἀρτζές*. Καὶ ἀρχικῶς μὲν ἀπωθήθησαν κατά τι τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Γιούργεβο· ἀλλ' ἀφ' ἧς στιγμῆς τμῆμά τι τούτων κατώρθωσε νὰ προσπεράσῃ τὸν Ἀρτζὲς παρὰ τὸν κατώτατον αὐτοῦ ροῦν καὶ νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς συμβολῆς αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ντομποβίτσα, ἡ θέσις τοῦ ρουμανικοῦ στρατοῦ κατέστη ἀρκετὰ κρίσιμος, καθόσον ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἐπέκειτο ἡ ἀποκοπὴ τῆς γραμ-

Σχεδιάγραμμα τῶν περὶ τὸ Βουκουρέστιον ἐπιχειρήσεων κατὰ Νοέμβριον καὶ Δεκέμβριον τοῦ 1916.

μῆς ὑποχωρήσεώς του, τὸ δὲ Βουκουρέστιον ὁλονὲν περιεσφίγγετο, λόγῳ τοῦ ὅτι τὴν 5ην Δεκεμβρίου τμήματα τοῦ στρατοῦ τοῦ Φαλκενχάϋν εἶχον φθάσει μέχρι τοῦ Πλοϊέστι, τμήματα δὲ τοῦ στρατοῦ τοῦ Μάκενσεν μέχρι τῆς συμβολῆς τῶν ρηθέντων ποταμῶν. Ἕνεκα τούτου τὴν ἑσπέραν τῆς 5ης Δεκεμβρίου διετάχθη ἡ ὑποχώρησίς του. Ἡ τριήμερος αὕτη μάχη, καίτοι ἀσήμαντος ὡς τακτικὴ μάχη, μολαταῦτα ἐνέχει ὑψίστην στρατηγικὴν σημασίαν, καθόσον ἔκρινε τὴν τύχην τοῦ Βουκουρεστίου, δηλαδὴ τὴν τῆς Ρουμανίας ὁλοκλήρου.

Μετὰ τὴν ἀπώθησιν τοῦ ρουμανικοῦ στρατοῦ ἐκ τῆς ἀμυντικῆς τοποθεσίας τοῦ Ἀρτζές, οὐδεμία πλέον ἄμυνα ἀντετάχθη ἐκ μέρους τῶν Ρουμάνων, ὡς εἶχεν ἄλλως τε προαποφασισθῆ ἀπὸ τῆς 30ῆς Νοεμβρίου, καθόσον ἡ πεῖρα τῶν βελγικῶν καὶ πολωνικῶν φρουρίων τοὺς εἶχε διδάξει ὅτι τὰ φρούρια δὲν ἀντεῖχον εἰς τὸν βομβαρδισμὸν τοῦ βαρέος γερμανικοῦ πυροβολικοῦ. Οὕτως ἡ περαιτέρω πρὸς Βουκουρέστιον προέλασις τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ ἐγένετο ἀκωλύτως, καὶ τὴν 7ην Δεκεμβρίου ἐγένετο ἡ κατάληψις αὐτοῦ ἀμαχητί. Ὁ ρουμανικὸς στρατὸς ὑπεχώρησε πρὸς Βραΐλαν διαιρεθεὶς εἰς δύο στρατούς, τοῦ μὲν ἀγωνισθέντος εἰς Ἀρτζὲς (στρατιὰ τοῦ Ἀβερέσκο) ἀκολουθήσαντος ὁδεύσεις παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμήν, τοῦ δ' ἑτέρου (στρατιὰ τοῦ Κοάντα) ὁδεύσαντος παρὰ τὸν κάτω ροῦν τοῦ Μπουζέου· τὴν δ' 22αν Δεκεμβρίου κατώρθωσε νὰ συγκεντρωθῇ (400.000 περίπου) ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Σερέθ, καθόσον προὐκαλύφθη ὑπὸ ρωσικοῦ στρατεύματος (20.000 ἀνδρῶν τοῦ στρατηγοῦ Sakharoff), ἀντικαταστήσαντος τὸν ρουμανικὸν στρατὸν καὶ καταλαβόντος ἀμυντικὴν τοποθεσίαν δυτικῶς τῆς Βραΐλας, ἔχουσαν ὡς κώλυμα τὸν Μπουζέου (βλ. λ. Βραΐλα). 120.000 ὅμως, μὴ κατορθώσασαι νὰ διεκφύγωσι, συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι. ἕτεραι δὲ 40.000 ἀπωλέσθησαν κατὰ τὴν ἐν λόγῳ ὑποχώρησιν. Ὁ ρουμανικὸς στρατὸς ἐνισχύθη κατόπιν σημαντικῶς ὑπὸ τῶν Ρώσων, ἀναδιωργανώθη δὲ καὶ ἀνασυνετάχθη παρὰ τῆς ὑπὸ τὸν Γάλλον στρατηγὸν Berthelot στρατιωτικῆς ἀποστολῆς.

Πάντες ἐνόμιζον ὅτι τὸ Βουκουρέστιον θὰ παρουσίαζεν ἀντίστασιν ἐρρωμένην, εἰς τρόπον ὥστε νὰ παρέξῃ χρόνον μέχρι τῆς ἀφίξεως τῶν ὑπεσχημένων, ἀλλ' ἄγνωστον διά τινα λόγον βραδυνασῶν, ρωσικῶν ἐνισχύσεων, οὐδεὶς δ' ἐφαντάζετο τὴν ἀμαχητὶ παράδοσιν αὐτοῦ, ὁ δὲ Χίνδενμπουργ γράφει περὶ τούτου ἐν τῷ συγγράμματί του «Aus meinen leben» (1920): «Ἐφανταζόμεθα ὅτι ἡ κατάληψις τοῦ Βουκουρεστίου θὰ ἦτο πλέον πολεμική. Ἐθεωροῦμεν τὸ Βουκουρέστιον ὡς ἰσχυρὸν φρούριον, διὰ τὴν κατάληψιν τοῦ ὁποίου συνεκεντρώσαμεν πυροβολικὸν μεγάλου διαμετρήματος». Ἡ τοιαύτη ὅμως ἀμαχητὶ παράδοσις τοῦ Βουκουρεστίου ἐπῆλθε λόγῳ τῆς πλήρους ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου τοῦ Μάκενσεν, διὰ τὸ ὁποῖον αὐτὰ ταῦτα τὰ γαλλικὰ συγγράμματα γράφουσι: «Πρέπει ν' ἀποκαλυφθῇ τις πρὸς τῆς μεγαλειώδους ἐπιτυχίας σχεδίου, τόσον λογικῶς συλληφθέντος» («Cours d'histoire pour les écoles militaires françaises», τόμ. 3ος 1924, σελ. 210). Ὁπωσδήποτε, τὸ ὅτι δὲν ἐδοκίμασαν οἱ Ρουμᾶνοι τὴν τύχην τῶν ὅπλων ἐντὸς τῆς ὀχυρᾶς περιοχῆς τοῦ Βουκουρεστίου κατακρίνεται παρὰ πάντων τῶν συγγραφέων, τινῶν ἀπορούντων διὰ τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν.

Τὸ Βουκουρέστιον παρέμεινεν ἔκτοτε ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων τοῦ Μάκενσεν· ἐπρόκειτο δὲ ν' ἀπελευθερωθῇ τὸν Νοέμβριον 1918 ὑπὸ τῆς συγκροτηθείσης τότε νοτίως τοῦ Δουνάβεως στρατιᾶς τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Berthelot, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐπελθοῦσα ἀνακωχὴ τῆς 11ης Νοεμβρίου ἀπεστέρησε τὸν Μάκενσεν παντὸς δικαιώματος ἀμύνης, δι' αὐτὸ ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ Βουκουρεστίου ἐγένετο ἀκωλύτως ἀφ' ἑαυτῆς. Ν. Θ. Κ.

—**Βουκουρεστίου, *συνθῆκαι*.** Ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ ρουμανικοῦ κράτους συνωμολογήθησαν, κατὰ διαφόρους καιρούς, τέσσαρες συνθῆκαι.

Συνθήκη 1812. Μετὰ τὸν τερματισμὸν τοῦ πέμπτου *Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου*, ὅστις προεκλήθη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, ἐπηκολούθησε τὴν 28 Μαΐου 1812 ἡ συνομολόγησις τῆς ὁριστικῆς συνθήκης ἐν Βουκουρεστίῳ. Δι' αὐτῆς ἡ Ρωσία ἀπέδιδεν εἰς τὴν Τουρκίαν (ἄρθρ. 4) τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας, διατηροῦσα μόνον τὴν Βεσσαραβίαν καὶ τὴν μεταξὺ τῆς πόλεως Βραΐλας καὶ τοῦ Εὐξείνου χώραν, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ ἓν τῶν στομίων τοῦ Δουνάβεως. Εἰς τὴν Σερβίαν, ἥτις εἶχεν ἐπαναστατήσει κατὰ τῆς Τουρκίας διαρκοῦντος τοῦ πολέμου, παρεχωρήθη (ἄρθρ. 8) αὐτονομία ἀνάλογος ἐκείνης, ἧς ἀπήλαυον οἱ κάτοικοι τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους· συγχρόνως ἀπενεμήθη πλήρης ἀμνηστεία καὶ ἀπεφασίσθη ἡ κατεδάφισις παντὸς φρουρίου ἢ ὀχυροῦ, ἀνεγερθέντος διαρκοῦντος τοῦ πολέμου, τῶν λοιπῶν παραδιδομένων τῇ Τουρκίᾳ. Τὴν τοιαύτην ὅμως συνθήκην δὲν ἀνεγνώρισαν οἱ Σέρβοι, οἵτινες ὑπὸ τὸν Καραγεώργεβιτς ἐσυνέχισαν τὸ ἐπαναστατικόν των κίνημα.

Συνθήκη 1886. Μετὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους ἥττας τῶν Σέρβων κατὰ τὸν Σερβοβουλγαρικὸν πόλεμον τοῦ 1885, συνωμολογήθη ἐν Βουκουρεστίῳ ἡ περὶ εἰρήνης συνθήκη τῆς 19 Φεβρουαρίου / 3 Μαρτίου 1886. Δι' αὐτῆς ἀποσαφηνίζεται ἡ διεθνὴς θέσις τῆς Βουλγαρίας ὡς ἡμικυριάρχου πολιτείας, διὰ τὴν ὁποίαν μόνον ἡ ἐπικυρίαρχος τοιαύτη, δηλαδὴ ἡ Τουρκία, δύναται νὰ συνομολογῇ συνθήκας εἰρήνης, ἀσχέτως ἂν κατ' αὐτὴν φαίνεται συμπράττουσα καὶ ἡ ἡμικυρίαρχος· τοῦτο καταδηλοῦται ἐκ τοῦ κειμένου τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης, ἐν ἀρχῇ τοῦ ὁποίου μνημονεύονται ὡς συμβαλλόμενα μέρη: «Ἡ Α. Μ. ὁ βασιλεὺς τῆς Σερβίας, ἡ Α. Μ. ὁ σουλτᾶνος, αὐτοκράτωρ τῶν Ὀθωμανῶν, ὑπὸ τὴν ἰδιότητα αὐτοῦ ὡς ἐπικυριάρχου τῆς ἡγεμονίας τῆς Βουλγαρίας, καὶ ἡ Α. Υ. ὁ πρίγκιψ τῆς Βουλγαρίας». Ἀφ' ἑτέρου διὰ τῆς ὡς ἄνω συνθήκης ἐπικυροῦται ἡ ἀρχὴ τοῦ status quo ante bellum, οὐδεμιᾶς περὶ ἐδαφικῶν μεταβολῶν διατάξεως ἀπαντωμένης ἐν αὐτῇ, οὐδὲ τοιαύτης ἀφορώσης πολεμικὴν ἀποζημίωσιν. Ἡ συνθήκη αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἀκολούθου ἄρθρου: «Ἀποκαθίσταται ἡ εἰρήνη μεταξὺ τοῦ βασιλείου τῆς Σερβίας καὶ τῆς ἡγεμονίας τῆς Βουλγαρίας ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ὑπογραφῆς τῆς παρούσης συνθήκης».

Συνθήκη 1913. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἐτέθη τέρμα εἰς τὸν δεύτερον Βαλκανικὸν πόλεμον (βλ. λ. Βαλκανικοὶ *πόλεμοι [Διπλ. Ἱστ.]*). Αἱ προηγηθεῖσαι τῆς συνθήκης ταύτης διαπραγματεύσεις διεξήχθησαν ἐπίσης ἐν Βουκουρεστίῳ μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἑλλάδος, Ρουμανίας, Μαυροβουνίου καὶ Σερβίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Βουλγαρίας ἀφ' ἑτέρου, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ πρωθυπουργοῦ καὶ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ τῆς Ρουμανίας *Μαγιορέσκο*, ὅστις καὶ ἐξελέγη πρόεδρος τῆς συνδιασκέψεως τῆς εἰρήνης κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίαν τῆς 17/30 Ἰουλίου. Τῇ προτάσει τοῦ προέδρου ἀπεφασίσθη παρὰ τῆς συνδιασκέψεως πενθήμερος ἐκεχειρία μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων. Αἱ ἑπόμεναι συνεδριάσεις μέχρι καὶ τῆς τετάρτης ὑπῆρξαν τυπικαί, διεξαγομένων ἰδιαιτέρων διαπραγματεύσεων μεταξὺ τῶν διαφόρων πληρεξουσίων ἐπὶ ἐδαφικῶν ἰδίως ζητημάτων, καθόσον, κατὰ ληφθεῖσαν ἀπόφασιν, ἐνώπιον τῆς ὁλομελείας θὰ ἐφέροντο μόνον τὰ ζητήματα ἐκεῖνα, ἐφ' ὧν ἤθελεν ἐπέλθει προηγουμένως συμφωνία. Ἐν τῇ πέμπτῃ συνεδριάσει τῆς 22 Ἰουλίου / 4 Αὐγούστου, ὁ πρόεδρος τῆς συνδιασκέψεως ἀνήγγειλεν ὅτι ἐπῆλθεν ἤδη συμφωνία ἐπὶ τῶν μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Ρουμανίας ζητημάτων, δήλου ὅμως ταυτοχρόνως ὅτι «αὕτη δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἰδιαιτέρα τις συμφωνία μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν, ἀλλ' ὡς μέρος ἁπλῶς τῶν ἐργασιῶν τῆς συνδιασκέψεως», διαδηλῶν οὕτω πως σαφῶς τὴν ἀπόφασιν τῆς Ρουμανίας νὰ μὴ θεωρήσῃ τὴν τοιαύτην συμφωνίαν ἰσχυρὰν ἐν ᾗ περιπτώσει δὲν ἐπήρχετο συμφωνία καὶ μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἐμπολέμων κρατῶν. Ἐπὶ πλέον, ὁ πρόεδρος τῆς συνδιασκέψεως ἐπρότεινε καὶ ἐγένετο ὑπ' αὐτῆς ἀποδεκτόν, ὅπως ἡ ἐκεχειρία παραταθῇ ἐπὶ τρεῖς εἰσέτι ἡμέρας. Κατὰ τὴν ἑβδόμην συνεδρίαν τῆς 24 Ἰουλίου / 6 Αὐγούστου ἀνηγγέλθη ἡ ἐπελθοῦσα συμφωνία μεταξὺ Σερβίας καὶ Βουλγαρίας. Μόνον δὲ ἡ Ἑλλὰς ὑπελείπετο, μὴ δυνηθεῖσα εἰσέτι νὰ διακανονίσῃ τὰς μετὰ τῆς Βουλγαρίας διαφορὰς αὐτῆς· ἐξ ἄλλου οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Μαυροβουνίου ἐδήλωσαν, μεταξὺ ἄλλων, κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίαν ὅτι: «Τὸ Μαυροβούνιον, ὅτε συνῆπτε τὴν μετὰ τῆς Βουλγαρίας σύμβασιν, ἠγνόει ὅτι εἶχον ἤδη θεσπισθῆ διατάξεις περὶ διανομῆς τοῦ κατακτηθησομένου ἐδάφους, εἶχε δὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι τὸ ἔδαφος τοῦτο ἤθελεν ἀποτελέσει συγκυριότητα καὶ ἤθελε διανεμηθῆ μεταξὺ τῶν νικητῶν, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν θυσιῶν ἑκάστου αὐτῶν».

Αἱ ἑλληνοβουλγαρικαὶ διαπραγματεύσεις ἀπέβαινον δυσχερεῖς, τῆς Βουλγαρίας μὴ ἐννοούσης νὰ ὑποχωρήσῃ εὐκόλως εἰς τὰς ἀξιώσεις τῆς Ἑλλάδος, ὡς τοὐλάχιστον καταφαίνεται ἐκ τοῦ ἀπὸ 17 Ἰουλίου τηλεγραφήματος, ὅπερ ἀπέστειλεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας Ἐ. Βενιζέλος πρὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον, ἀνακοινῶν αὐτῷ ὅτι: «ὡς ἔχουσι τὰ πράγματα, ἀδύνατον εἶναι νὰ ὑπερβῶμεν τὴν γραμμὴν τοῦ Νέστου, διὰ τῆς συνθήκης τῆς εἰρήνης. Ἀλλὰ καὶ τὴν γραμμὴν ταύτην μόνον θ' ἀσφαλίσωμεν ἐν Βουκουρεστίῳ, ἐὰν κατορθώσωμεν νὰ ὑποστηρίξῃ ἡμᾶς ἐν τούτῳ ἡ Ρουμανία, ἄλλως πρέπει νὰ θεωρῆται βεβαία ἡ ματαίωσις τῶν διαπραγματεύσεων. Παρακαλῶ τὴν Υ. Μ. νὰ εὐαρεστηθῇ νὰ μοὶ γνωρίσῃ, ἐὰν μ' ἐξουσιοδοτῇ νὰ ἐνεργήσω συμφώνως πρὸς τὴν ἀντίληψιν ταύτην. Θὰ εἶμαι εὐγνώμων ἐὰν ἡ ἀπάντησις μοῦ σταλῇ ἐπειγόντως». Εἰς τὸ τηλεγράφημα τοῦτο ἐδίδετο τηλεγραφικῶς καταφατικὴ ἀπάντησις ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως: «Ἐὰν εἶναι τελείως ἀδύνατον νὰ ἐπεκταθῶμεν περισσότερον, προσπαθήσατε, παρακαλῶ, νὰ ἐπιμείνητε εἰς Πόρτο-Λάγο καὶ Ξάνθην ὅσον δύνασθε, ὑποχωροῦντες ἐν ἀνάγκῃ. Ἐὰν δύνασθε ἐξασφαλίσατε ὑποστήριξιν Ρουμανίας· μοῦ εἶναι λίαν εὐπρόσδεκτον». Μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν νέων τηλεγραφημάτων μεταξὺ τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας καὶ τοῦ βασιλέως, τὴν 23 Ἰουλίου ὁ Ἐ. Βενιζέλος ἐτηλεγράφει εἰς τὸν βασιλέα ὅτι «ἀνεκοίνωσα ἤδη εἰς τὸν Μαγιορέσκο τὴν ἀπόφασίν μας νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ κατώτατον ὅριον τῶν ἀξιώσεών μας (δηλ. τὸν Νέστον). Ἐμόρφωσα τὴν πεποίθησιν ὅτι τοῦτο ἐπεβάλλετο εἰς ἡμᾶς ἐπιτακτικῶς ὡς ἐκ τῆς στάσεως τῶν Μ. Δυνάμεων, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ν' ἀποφύγωμεν οὕτω τὸν κίνδυνον τῆς ἀναθεωρήσεως τῆς συνθήκης εἰρήνης ἐκ μέρους αὐτῶν. Εἰς τὴν πεποίθησιν ταύτην ἐστερεώθην ἐκ συνδιαλέξεώς μου μετὰ τοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας, ὅστις μοὶ παρέστησε τὴν πραγματικότητα τοῦ κινδύνου ἐξ ἐπιμονῆς ἡμῶν εἰς ὑπερόγκους ἀξιώσεις. Θὰ ἴδω αὔριον τοὺς Βουλγάρους πληρεξουσίους, διὰ νὰ προέλθω μετ' αὐτῶν εἰς ἀποφασιστικὴν συνδιάλεξιν».

Πράγματι μετὰ δύο ἡμέρας, ἀπὸ τῆς ἀποστολῆς τοῦ ὡς ἄνω τηλεγραφήματος, ἀνεκοινοῦτο ἐν τῇ ὀγδόῃ συνεδρίᾳ τῆς συνδιασκέψεως τῆς 25 Ἰουλίου / 7 Αὐγούστου ἡ ἐπελθοῦσα μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας συμφωνία, ἀποφασισθείσης ταυτοχρόνως ἀπεριορίστου ἀνακωχῆς. Αἱ δυσχέρειαι ἐπὶ τῶν ἐδαφικῶν ἀξιώσεων προήρχοντο κυρίως ἐκ τοῦ ζητήματος τῆς Καβάλλας, λόγῳ τῆς ἐπεμβάσεως τῶν Μ. Δυνάμεων καὶ ἰδίως τῆς Αὐστροουγγαρίας καὶ τῆς Ρωσίας. Ἡ ἐπέμβασις αὕτη ἐγένετο ὀλίγον πρὸ τῆς ἐπιτεύξεως τῆς συμφωνίας, ἀνεκοινώθη δὲ μόλις κατὰ τὴν δεκάτην συνεδρίαν τῆς συνδιασκέψεως ὑπὸ τοῦ προέδρου αὐτῆς Μαγιορέσκο, ὅστις ἐγνώρισεν εἰς αὐτὴν ὅτι ἔλαβε τὴν 22 Ἰουλίου / 4 Αὐγούστου «παρὰ τῆς Α. Ε. τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ πρεσβευτοῦ τῆς Αὐστροουγγαρίας τι

Digitized by Google

ἀνακοίνωσιν ὅτι ἡ αὐστροουγγρικὴ μοναρχία, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ περὶ Καβάλλας ἀπόφασις τῆς ἡμετέρας συνδιασκέψεως, ἐπιφυλάσσεται ὅπως καὶ τὸ σημεῖον τοῦτο ὑποβάλῃ εἰς ἀναθεώρησιν, δεδομένου ὄντος ὅτι τοῦτο ἀνήκει εἰς τὸ σύνολον τῶν ζητημάτων, ἐφ' ὧν ἡ Αὐστροουγγαρία ἐπεφύλαξεν ἑαυτῇ τὸ τῆς ἀναθεωρήσεως δικαίωμα». Συνεχίζων δὲ προσέθεσεν ὅτι «μετὰ δύο ἡμέρας, ἤτοι τῇ 24 Ἰουλίου / 6 Αὐγούστου, πρὶν ἢ πάντες οἱ πληρεξούσιοι τῶν ἐνταῦθα ἀντιπροσωπευομένων κρατῶν συμφωνήσωσι περὶ τῶν κυριωτέρων σημείων τῆς διαφορᾶς αὐτῶν, ἡ Α. Ἐ. ὁ ἐν Βουκουρεστίῳ πρεσβευτὴς τῆς Ρωσίας μοὶ ἐγνώρισεν ὅτι ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις, μαθοῦσα ὅτι τὸ ζήτημα τῆς Καβάλλας ἀπειλεῖ νὰ θέσῃ ἐν κινδύνῳ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου τῆς συνδιασκέψεως, δηλοῖ ὅτι ἐπιφυλάσσει ἑαυτῇ τὴν ἐλευθερίαν, ὅπως, ἐν συναφείᾳ μετὰ τῶν λοιπῶν δυνάμεων, ἀναθεωρήσῃ τὰς ἀποφάσεις, αἵτινες ἤθελον ληφθῇ παρὰ τῆς συνδιασκέψεως». Ἀξία προσοχῆς τυγχάνει ἡ ἀπάντησις ἣν ἔδωκεν εὐθὺς ἀμέσως ὁ Βούλγαρος ἀντιπρόσωπος Ράδεφ, εἰπὼν ὅτι «οἱ Βούλγαροι πληρεξούσιοι, πληροφορηθέντες προηγουμένως παρὰ τῆς βασιλικῆς κυβερνήσεως τῆς Βουλγαρίας περὶ τῶν δηλώσεων τῶν γενομένων εἰς τὴν Α. Ἐ. τὸν κ. πρόεδρον τῆς συνδιασκέψεως ὑπὸ τῶν κ. πρέσβεων τῆς Αὐστροουγγαρίας καὶ τῆς Ρωσίας, δηλοῦσιν ὅτι αἱ δηλώσεις αὗται συνετέλεσαν, ὅπως παράσχωσιν οὗτοι τὴν συναίνεσιν αὐτῶν εἰς τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης». Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐν Βουκουρεστίῳ πρεσβευτὴς τῆς Μ. Βρεττανίας ἐδήλωσε, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν, εἰς τὸν Ρουμᾶνον πρωθυπουργὸν ὅτι «οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ τῆς συνδιασκέψεως τοῦ Βουκουρεστίου ἀπόφασις, ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐπιφυλάσσει ἑαυτῇ τὸ δικαίωμα τῆς ἀναθεωρήσεως, πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν βρεττανικῶν συμφερόντων». Τὴν δήλωσιν ὅμως ταύτην ἀνεκάλεσεν ὁ Ἄγγλος πρεσβευτής, ἐπειδὴ ἔδει, συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας τῆς κυβερνήσεώς του, νὰ προβῇ εἰς αὐτήν, ἐὰν καὶ πάντες οἱ λοιποὶ ἐν Βουκουρεστίῳ πρεσβευταὶ τῶν ἄλλων Μ. Δυνάμεων ἤθελον προβῇ εἰς ἀναλόγους δηλώσεις, ὅπερ δὲν ἔπραξαν. Αἱ τοιαῦται δηλώσεις ἐσκόπουν κυρίως ὅπως ἀφ' ἑνὸς μὲν παραπείσωσι τὴν Βουλγαρίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅπως ἐκφοβίσωσι τὴν Ἑλλάδα καὶ φανῇ συντηρητικωτέρα εἰς τὰς ἀξιώσεις αὐτῆς, ὡς ἀποκαλύπτεται σαφῶς ἐκ τοῦ ἀπὸ 1 Αὐγούστου (ν. ἡ.) τηλεγραφήματος τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ πρεσβευτοῦ τῆς Αὐστροουγγαρίας Φύρστεμπεργ πρὸς τὸν κόμιτα Μπέρτχολδ, καθ' ὃ ἐνεφανίζετο ὡς κρατοῦσα γενικὴ γνώμη παρὰ τοῖς ἐπισήμοις διπλωματικοῖς κύκλοις τοῦ Βουκουρεστίου «ὅτι σπουδαίως ἤθελε συντελέσει εἰς τὴν ταχυτέραν σύναψιν τῆς εἰρήνης, ἐὰν ὁ κ. Μαγιορέσκο ἠδύνατο νὰ ἐξουσιοδοτηθῇ ὅπως, καθ' ἣν στιγμὴν ἤθελε θεωρήσει τοῦτο χρήσιμον, δηλώσῃ εἰς τὴν συνδιάσκεψιν ἐκ μέρους ἐνίων ἢ πασῶν τῶν Μ. Δυνάμεων ὅτι αὗται, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ περὶ Καβάλλας ἀπόφασις, ἐπιφυλάσσουσιν ἑαυταῖς τὸ δικαίωμα νὰ ὑποβάλωσιν εἰδικῶς τὸ ζήτημα τοῦτο εἰς ἀναθεώρησιν, χωρίς, ἐννοεῖται, νὰ παραιτηθῶσι τοῦ δικαιώματος ὅπως ἐγκρίνωσιν ὁλόκληρον τὴν συνθήκην. Διὰ τούτου θὰ ἠδύνατο ἡ Βουλγαρία νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην, ἐλπίζουσα ὅτι εἰδικῶς ἐν τῷ ζητήματι τῆς Καβάλλας αἱ Δυνάμεις, αἵτινες ἤθελον προβῇ εἰς τὴν ἐν λόγῳ δήλωσιν, θὰ εἶναι ὑπὲρ αὐτῆς κατὰ τὴν ἀναθεώρησιν». Σχετικὸν ἐν προκειμένῳ τυγχάνει καὶ τὸ ἀπὸ 22 Ἰουλίου / 4 Αὐγούστου τηλεγράφημα τοῦ ἐν Πετρουπόλει πρέσβεως τῆς Αὐστροουγγαρίας Θοὺρν πρὸς τὸν κόμιτα Μπέρτχολδ, καθ' ὃ «ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις ἐλπίζει ὅτι ὁμόφωνον, διάβημα πασῶν τῶν Δυνάμεων ἢ μόνον τῆς Αὐστροουγγαρίας καὶ τῆς Ρωσίας, ἤθελεν ἔχει ἀρκοῦσαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, ὅπως παραιτηθῇ τῆς Καβάλλας, τῆς ὁποίας ἡ κατοχὴ εἶναι μία ἀνάγκη διὰ τὴν Βουλγαρίαν».

Κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίαν τῆς συνδιασκέψεως συνεζητήθη καὶ τὸ κείμενον τῆς συνθήκης, τὸ ὁποῖον ἡ ἐπὶ τῆς συντάξεως ὁρισθεῖσα ἐπιτροπὴ ὑπέβαλεν, ἐγκριθὲν μετὰ μικρὰν συζήτησιν. Μετὰ ταῦτα ἀνεκινήθη τὸ ζήτημα τῶν πολεμικῶν ζημιῶν καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς ἐλευθερίας. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ πρώτου ζητήματος, ἐν τῇ ἑπομένῃ συνεδρίᾳ τῆς 27 Ἰουλίου / 8 Αὐγούστου, ἡ Σερβία ἐδήλωσε διὰ τοῦ πληρεξουσίου της Ρίτσιτς, ὅτι ἐπιφυλάσσεται νὰ προσφύγῃ εἰς τὸ Διεθνὲς Δικαστήριον τῆς Χάγης· εἰς τὴν τοιαύτην δήλωσιν προσεχώρησεν, ἐν ὀνόματι τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὁ πρῶτος Ἕλλην ἀντιπρόσωπος Ἐ. Βενιζέλος. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ δεύτερον ζήτημα οὐδὲν ἀπεφασίσθη, καθόσον εἰς τὴν ἀξίωσιν τῆς Ἑλλάδος περὶ καθιερώσεως ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς ἐλευθερίας τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν τῶν οἰκούντων τὰ ἐδάφη ἅτινα προσηρτήθησαν εἰς τὰ βαλκανικὰ κράτη, ὁ πρῶτος Βούλγαρος ἀντιπρόσωπος Ράδεφ ἀπήντησεν, ὅτι ἡ Βουλγαρία ἀποδέχεται προθύμως τήν τε ἐκκλησιαστικὴν καὶ σχολικὴν ἐλευθερίαν, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι θὰ ἐφαρμοσθῇ, οὐχὶ μόνον μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας, ἀλλὰ καὶ ἐν Σερβίᾳ καὶ Μαυροβουνίῳ Εἰς τὸν ὅρον ὅμως τοῦτον δὲν προσεχώρησαν οἱ Σέρβοι, τοῦ Σπαλαΐκοβιτς δηλώσαντος «ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο, καθόσον ἀφορᾷ τοὺς νέους Σέρβους ὑπηκόους, κανονίζεται ὑπὸ τοῦ σερβικοῦ συντάγματος». Κα ὰ τὴν δωδεκάτην συνεδρίαν τῆς συνδιασκέψεως, τῆς 28 Ἰουλίου / 10 Αὐγούστου, ἥτις ὑπῆρξε καὶ ἡ τελευταία, ὑπεγράφη τὸ κείμενον τῆς συνθήκης παρὰ τῶν διαφόρων ἀντιπροσώπων. Διὰ τὴν Ἑλλάδα ὑπέγραψαν οἱ Ἐ. Βενιζέλος, Δ. Πανᾶς, Ν. Πολίτης, λοχαγοὶ Α. Ἑξαδάκτυλος καὶ Κ. Πάλης, διὰ τὴν Ρουμανίαν οἱ Τ. Μαγιορέσκο, Α. Μαργιλομάν, Τάκε Ἰωνέσκο, Κ. Γ. Δ. Δισσέσκο, στρατηγὸς Κοάνδα καὶ συνταγματάρχης Κ. Χριστέσκο, διὰ τὴν Σερβίαν οἱ Ν. Π. Πάσιτς, Μ. Γ. Ρίτσιτς, Μ. Σπαλαΐκοβιτς, συνταγματάρχης Κ. Σμιλιάνιτς καὶ ἀντισυνταγματάρχης Δ. Καλαφάτοβιτς, διὰ τὸ Μαυροβούνιον οἱ στρατηγοὶ Σερδάρης, Ἰ. Βούκοβιτς, Ἰ. Ματάνοβιτς, καὶ διὰ τὴν Βουλγαρίαν, οἱ Δ. Γόντσεφ, στρατηγὸς Φίτσεφ, Σ. Ἰβάντσωφ, Σ. Ράδεφ καὶ ἀντισυνταγματάρχης Στάντσιωφ. Ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς συνθήκης διατυποῦται ἡ ἐπιθυμία τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν, ἵνα «δώσωσι πέρας εἰς τὴν ὑφισταμένην τανῦν ἐμπόλεμον μεταξὺ τῶν οἰκείων χωρῶν κατάστασιν καὶ ἐν τῇ μερίμνῃ των ὑπὲρ τῆς τάξεως τῶν πραγμάτων, ὅπως ἀποκαταστήσωσι τὴν εἰρήνην μεταξὺ τῶν δοκιμασθέντων λαῶν αὐτῶν, ἀπεφάσισαν τὴν συνομολόγησιν ὁριστικῆς συνθήκης εἰρήνης» καὶ πρὸς τούτοις ὥρισαν τοὺς πληρεξουσίους των, «οἵτινες, τῇ προτάσει τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως συνῆλθον εἰς συνδιάσκεψιν ἐν Βουκουρεστίῳ». Τὸ κείμενον τῆς συνθήκης ἀποτελεῖται ἐκ 10 τὸ ὅλον ἄρθρων, προσηρτημένων αὐτῇ καὶ ἐννέα πρωτοκόλλων. Διὰ τοῦ πρώτου ἄρθρου τῆς συνθήκης ὁρίζεται ὅτι ἀπὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἐπικυρώσεων τῆς παρούσης συνθήκης θέλει ὑπάρξει εἰρήνη καὶ φιλία «μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῶν τέως ἐμπολέμων κρατῶν» ὡς καὶ «μεταξὺ τῶν ἑαυτῶν διαδόχων καὶ κληρονόμων, τῶν κρατῶν καὶ τῶν ὑπηκόων αὐτῶν». Αἱ ἐπικυρώσεις τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης ἔδει νὰ λάβουν χώραν (ἄρθρ. 10) ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν ἐν Βουκουρεστίῳ· πράγματι δὲ αἱ ἐπικυρώσεις, ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἑλλάδα, ἀντηλλάγησαν τὴν 6 Αὐγούστου μετὰ τῆς Σερβίας, τὴν 7 μετὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ τὴν 8 μετὰ τῆς Ρουμανίας καὶ τοῦ Μαυροβουνίου.

Διὰ τοῦ ἄρθρου 2 καθορίζονται τὰ νέα μεταξὺ Ρουμανίας καὶ Βουλγαρίας σύνορα, ὡς λεπτομερέστερον διαλαμβάνει τὸ προσηρτημένον τῷ ἄρθρῳ τούτῳ 5ον πρωτόκολλον τῆς 22 Ἰουλίου / 4 Αὐγούστου. Ἐπὶ πλέον διὰ τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου ἡ Βουλγαρία ὑπεχρεώθη νὰ κατεδαφίσῃ, ἐντὸς προθεσμίας δύο ἐτῶν τὸ βραδύτερον, τὰ ὑπάρχοντα ὀχυρωματικὰ ἔργα, μὴ δικαιουμένη νὰ κατασκευάσῃ ἄλλα τοιαῦτα ἐν Ρουχτσουκίῳ, Σούμλᾳ, ἐν τῇ διαμέσῳ χώρᾳ καὶ ἐντὸς ζώνης 20 χιλιομέτρων περὶ τὸ Βαλτσίκιον. Τὸ 3ον ἄρθρον τῆς συνθήκης διελάμβανε περὶ τῶν νέων μεταξὺ Σερβίας καὶ Βουλγαρίας συνόρων, ὡς λεπτομερέστερον διαλαμβάνει τὸ προσηρτημένον εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο 9ον πρωτόκολλον τῆς 25 Ἰουλίου / 7 Αὐγούστου. Σχετικῶς πρὸς τὰ παλαιὰ σερβοβουλγαρικὰ σύνορα, ὁρίζεται διὰ τοῦ ἄρθρου 6 ὅτι ταῦτα θέλουν κανονισθῇ συμφώνως πρὸς τὴν ἐπελθοῦσαν μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν συνεννόησιν «τὴν βεβαιουμένην ἐν τῷ παρηρτημένῳ τῷ παρόντι ἄρθρῳ πρωτοκόλλῳ τῆς 28 Ἰουλίου / 10 Αὐγούστου». Τὸ ἄρθρον 5 καθορίζει τὰ νέα ἑλληνοβουλγαρικὰ σύνορα, τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς ἀναχωρούσης «ἀπὸ τῶν νέων βουλγαροσερβικῶν συνόρων ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς τοῦ ὄρους Μπέλλες καὶ καταληγούσης εἰς τὰς εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Νέστου», ὡς λεπτομερέστερον ταῦτα καθορίζονται ἐν τῷ προσηρτημένῳ τῷ ἄρθρῳ τούτῳ πρωτοκόλλῳ τῆς 28 / 10 Αὐγούστου. Πρὸς χάραξιν τῶν νέων συνόρων ὁρίζεται μεικτὴ ἐπιτροπή, ὡς καὶ διὰ τὴν τῶν ἄλλων κρατῶν. Ὡς ἀκροτελεύτιος διάταξις τοῦ ἄρθρου τούτου ἀπαντᾷ ὁ ἑξῆς ὅρος : «Συνομολογεῖται ρητῶς ὅτι ἡ Βουλγαρία παραιτεῖται πάσης ἐπὶ τῆς νήσου Κρήτης ἀξιώσεως». Κοινὴ τυγχάνει ἡ χρονικὴ διάταξις τῶν δέκα πέντε ἡμερῶν εἰς τὰ ἄρθρα 2, 3 καὶ 4 περὶ τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς διαχάραξιν τῶν νέων συνόρων, τῆς προθεσμίας ταύτης χρονολογουμένης ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης· ἐπίσης κοινὴ τυγχάνει καὶ εἰς τὰ ὡς ἄνω ἄρθρα ἡ διάταξις καθ' ἣν «ἡ ἐπιτροπὴ θέλει διενεργήσει τὴν διανομὴν τῶν ἀκινήτων κτημάτων καὶ κεφαλαίων, ἅτινα τυχὸν ἀνῆκον μέχρι τοῦδε ἀπὸ κοινοῦ εἰς ἐπαρχίας, δήμους ἢ κοινότητας, χωριζομένας διὰ τῶν νέων συνόρων». Διὰ τοῦ ἄρθρου 6 ὑποχρεοῦται ἡ Βουλγαρία «νὰ ἐπαναγάγῃ τὸν ἑαυτῆς στρατὸν ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς γνωστοποιήσεως ταύτης [δηλαδὴ τῆς συνθήκης] εἰς τὴν ἐν ὥρᾳ εἰρήνης κατάστασιν. Θέλει κατευθύνει τὰ στρατεύματα εἰς τὰς ἑαυτῶν ἕδρας, ἔνθα ἐνεργηθήσεται ὡς οἷόν τε τάχιστα ἡ ἀποστολὴ τῶν διαφόρων ἐφεδρειῶν εἰς τὰς ἑστίας των»· ἐπὶ πλέον ὡρίζετο ὅτι τὰ στρατεύματα, τῶν ὁποίων ἡ ἕδρα κεῖται ἐν τῇ ζώνῃ τῆς κατοχῆς τοῦ στρατοῦ ἑνὸς τῶν συμμάχων, «θέλουσιν ἀποσταλῇ εἰς ἕτερον σημεῖον τοῦ παλαιοῦ βουλγαρικοῦ ἐδάφους καὶ δὲν δύνανται νὰ προσέλθωσιν εἰς τὰς οἰκείας ἕδρας των, εἰμὴ μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς ὡς ἄνω προβλεπομένης ζώνης κατοχῆς». Ἡ ἐκκένωσις, κατὰ τὸ ἄρθρον 7, τοῦ παλαιοῦ καὶ νέου βουλγαρικοῦ ἐδάφους παρὰ τῶν συμμαχικῶν στρατῶν, ὡρίσθη ὅτι θέλει ἀρχίσει «ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποστράτευσιν τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ καὶ θέλει περατωθῇ ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν» τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων διατηρούντων, κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιτάξεως «ἔναντι καταβολῆς τῆς ἀξίας εἰς χρῆμα» καὶ ἐχόντων «ἐλευθέραν χρῆσιν τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν στρατευμάτων καὶ τῶν προμηθειῶν πάσης φύσεως, ἄνευ ἀποζημιώσεώς τινος καταβλητέας ὑπὲρ τῆς τοπικῆς ἀρχῆς. Οἱ ἀσθενεῖς καὶ τραυματίαι θέλουσι μείνει εἰς τὰ μέρη ταῦτα ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ρηθέντων στρατῶν». Διὰ τοῦ ἄρθρου 9 προβλέπεται ἡ ταχυτέρα ἀνταλλαγὴ τῶν αἰχμαλώτων μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἐπικυρώσεων τῆς παρούσης συνθήκης, ἑκάστης κυβερνήσεως ὁριζούσης εἰδικοὺς «ἐπιτρόπους» διὰ τὴν παραλαβὴν τῶν αἰχμαλώτων, οἵτινες θέλουσι παραδοθῇ τῷ ἐπιτρόπῳ τῆς πολιτείας εἰς ἣν κατ' ἐθνικότητα ἀνήκουσιν ἢ τῷ ἀντιπροσώπῳ αὐτοῦ «προσηκόντως ἐξουσιοδοτουμένῳ, ἐν τόπῳ ὁρισθησομένῳ ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν». Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀποζημίωσιν τοῦ ἑτέρου κράτους διὰ τὴν συντήρησιν κλπ. τῶν αἰχμαλώτων τοῦ ἄλλου, ὡρίσθη, διὰ τῆς τελευταίας παραγράφου τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου, ὅτι αἱ κυβερνήσεις τῶν συμβαλλομένων κρατῶν «θέλουσιν ὑποβάλει ἀμοιβαίως ἀλλήλαις, τὸ ταχύτερον, μετὰ τὴν παράδοσιν πάντων τῶν αἰχμαλώτων, κατάστασιν τῶν ἀμέσων δαπανῶν ἃς ὑπέστησαν πρὸς περίθαλψιν καὶ συντήρησιν τῶν αἰχμαλώτων ἀπὸ τῆς ἡμερομηνίας τῆς αἰχμαλωτίσεως ἢ τῆς παραδόσεως μέχρι τῆς ἡμερομηνίας τοῦ θανάτου ἢ τῆς ἀποδόσεως αὐτῶν», ἐνεργουμένου, μετὰ ταῦτα, συμψηφισμοῦ μεταξὺ τῶν ποσῶν τῶν ὀφειλομένων ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν συμμάχων κρατῶν καὶ τῶν ποσῶν τῶν ὀφειλομένων ὑπὸ τούτου εἰς τὴν Βουλγαρίαν, «ἡ δὲ διαφορὰ καταβληθήσεται τῇ δικαιούχῳ κυβερνήσει ὡς οἷόν τε τάχιον μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ὡς ἄνω καταστάσεων».

Τὸ κείμενον τῆς ὡς ἄνω συνθήκης κυρωθὲν παρ' ἡμῖν διὰ Β. Διατάγματος τῆς 6 Αὐγούστου ἐδημοσιεύθη γαλλιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως τῆς 28 Ὀκτωβρίου 1913 μετὰ τῶν παρηρτημένων αὐτῇ πρωτοκόλλων· εἰς τὸ κείμενον ἐπακολουθεῖ μεταξὺ ἄλλων καὶ ἡ ἑξῆς περικοπὴ τοῦ διατάγματος: «Ἀποδεχόμεθα, ἐγκρίνομεν καὶ ἐπικυροῦμεν τὴν συνθήκην ταύτην κατὰ πάντας αὐτῆς τοὺς ὁρισμούς, ὑποσχόμενοι νὰ τηρῶμεν αὐτὴν πιστῶς, Ἡμεῖς τε καὶ οἱ Ἡμέτεροι κληρονόμοι καὶ Διάδοχοι, καὶ νὰ μὴ παραβῶμεν αὐτήν, μηδὲ νὰ ἐπιτρέψωμεν τὴν παρ' ἄλλων οἱωνδήποτε παράβασιν αὐτῆς».

Τῷ ὡς ἄνω Β. Διατάγματι ἐπακολουθεῖ ἀμέσως ἡ δημοσίευσις δύο ἐπιστολῶν ἀνταλλαγεισῶν μεταξὺ Μαγιορέσκο καὶ Βενιζέλου, ἀμφοτέρων ὑπὸ ἡμερομηνίαν 23 Ἰουλίου (5 Αὐγούστου 1913), προγενεστέραν δηλαδὴ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου, διὰ τῶν ὁποίων ἡ Ἑλλὰς ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν «νὰ παράσχῃ αὐτονομίαν εἰς τὰς σχολὰς καὶ ἐκκλησίας τῶν Κουτσοβλάχων τὰς εὑρισκομένας εἰς τὰς μελλούσας ἑλληνικὰς κτήσεις καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν σύστασιν ἐπισκοπῆς διὰ τοὺς Κουτσοβλάχους τούτους, τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως δυναμένης νὰ ἐπιχορηγῇ, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, τὰ εἰρημένα ἐνεστῶτα καὶ μέλλοντα θρησκευτικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ καθιδρύματα». Κατὰ τῆς τοιαύτης παρὰ τῆς Ἑλλάδος ἀναληφθείσης ὑποχρεώσεως, καθ' ὑπέρβασιν πληρεξουσιότητος, ἥτις περιωρίζετο εἰς τὴν «σύναψιν καὶ ὑπογραφὴν τῆς μεταξὺ τῶν Συμμάχων καὶ τῆς Βουλγαρίας προκαταρκτικῆς εἰρήνης», προεβλήθησαν νομικοὶ ἰσχυρισμοὶ ἀνατρέποντες τὸ ἔγκυρον αὐτῆς (*Ν. Ν. Σαρίπολος:* «Συντ. Δίκαιον» τ. Β. σ. 276 ὑποσ.).

Συνθήκη 1918. Ἡ τελευταία περὶ εἰρήνης συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου συνωμολογήθη μεταξὺ τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν, Γερμανίας καὶ Αὐστροουγγαρίας, καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν Βουλγαρίας καὶ Τουρκίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Ρουμανίας ἀφ' ἑτέρου τὴν 7 Μαΐου 1918. Δι' αὐτῆς ἐτίθετο τέρμα εἰς τὴν ἐμπόλεμον μεταξὺ αὐτῶν κατάστασιν, τὴν δημιουργηθεῖσαν συνεπείᾳ τῆς εἰσόδου τῆς Ρουμανίας εἰς τὸν Παγκόσμιον πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Δυνάμεων τῆς Ἀντάντ· ἡ ἐμπόλεμος αὕτη κατάστασις ἐτερματίσθη τὸ πρῶτον διὰ τῆς ἀπὸ 5 Μαρτίου 1918 ἐν Brytea συνομολογηθείσης προκαταρκτικῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης. Ἡ ἐν λόγῳ συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου ἀποτελεῖται ἐξ ὀκτὼ κεφαλαίων· ἐν τῷ πρώτῳ (ἄρθρ. 1—2) διατυποῦται ἑκατέρωθεν ἡ ἐπιθυμία, ὅπως τὰ κράτη ταῦτα διαβιώσωσιν ἐν τῷ μέλλοντι ἐν εἰρήνῃ καὶ φιλίᾳ, καὶ ὅτι ἡ διπλωματικὴ καὶ προξενικὴ ἐπικοινωνία μεταξὺ αὐτῶν θέλει ἐπαναληφθῇ εὐθὺς ἅμα τῇ ἐπικυρώσει τῆς συνθήκης. Τὸ β' κεφάλαιον (ἄρθρ. 3—9) ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀποστράτευσιν καὶ τὸν ἀφοπλισμὸν τῆς Ρουμανίας· ἐν τῷ γ' περιλαμβάνονται διατάξεις σχετικαὶ μὲ τὰς ἐδαφικὰς παραχωρήσεις, εἰς ἃς ὑποχρεοῦται νὰ προβῇ ἡ Ρουμανία πρὸς τοὺς ἀντιπάλους αὐτῆς: α') Ἡ Ρουμανία ὑποχρεοῦται ν' ἀποδώσῃ εἰς τὴν Βουλγαρίαν τὰ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου τοῦ 1913 ἀπ' αὐτῆς ἀποσπασθέντα ἐδάφη, ὡς εἰδικώτερον καθορίζονται ταῦτα εἰς τὸ ἄρθρον 10. β') Ἡ Ρουμανία διὰ τοῦ ἄρθρου 11 ἀποδέχεται νὰ ἐπέλθῃ διακανονισμός τις ἐπὶ τῶν μετὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας συνόρων

Digitized by Google

της, ὡς λεπτομερέστερον διαλαμβάνει τὸ αὐτὸ ἄρθρον.

Διὰ τοῦ ἑπομένου ἄρθρου ὁρίζεται ὅτι ἡ περιουσία τοῦ κράτους ἡ κειμένη ἐπὶ τῶν παραχωρουμένων ἐδαφῶν μεταβιβάζεται «ἄνευ ἀποζημιώσεως ἢ οἱουδήποτε βάρους, διατηρουμένων ὅμως ἀκεραίων τῶν ἰδιωτικῶν δικαιωμάτων» εἰς τὰ κράτη εἰς ἃ προσαρτῶνται αἱ ἐν λόγῳ χῶραι, διευθετουμένου δι' εἰδικῶν συμβάσεων μεταξὺ τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν παντὸς ζητήματος σχετικοῦ πρὸς τὰ ζητήματα ἰθαγενείας, περιουσίας τῶν δήμων, ἀρχείων δικαστικῶν καὶ διοικητικῶν κ.τ.τ. Τὸ ἐκ τοῦ ἄρθρου 13 συγκείμενον δ' κεφάλαιον ὁρίζει ὅτι «τὰ συμβαλλόμενα κράτη παραιτοῦνται ἀμοιβαίως τοῦ πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν πολεμικῶν δαπανῶν δικαιώματός των», προβλεπομένης τῆς συνομολογήσεως εἰδικῶν συμβάσεων προκειμένου περὶ τῶν πολεμικῶν ζημιῶν. Ἐν τῷ ε' κεφαλαίῳ (ἄρθρ. 14—23) ὁρίζονται τὰ τῆς ἐκκενώσεως τῶν καταληφθεισῶν χωρῶν. Τὸ ἄρθρον 14 παραπέμπει εἰς μελλοντικὴν εἰδικὴν συμφωνίαν δι' ἧς θέλει ὁρισθῆ ὁ χρόνος τῆς ἐκκενώσεως παρὰ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων τοῦ ρουμανικοῦ ἐδάφους· «ἡ τῆς καταλήψεως διοίκησις» θέλει παραμείνει μέχρι τῆς ἐπικυρώσεως τῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης (ἄρθρ. 15), μετ' αὐτὴν δὲ θέλει καὶ αὖθις ἀνατεθῆ εἰς τὰς ρουμανικὰς ἀρχὰς «ἡ πολιτικὴ διοίκησις» (ἄρθρ. 16 καὶ 17), τῆς δικαιοσύνης ἀσκουμένης ἐπὶ τῶν ὑπὸ κατοχὴν διατελουσῶν χωρῶν παρὰ τῶν ρουμανικῶν δικαστηρίων, ἐξαιρέσει «τῶν ὑπηκόων τοῦ στρατοῦ κατοχῆς», οἵτινες ὑπάγονται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν συμμάχων Δυνάμεων, ὡς καὶ τῶν ποινικῶν πράξεων τῶν τελεσθησομένων ἐναντίον τοῦ στρατοῦ τῆς κατοχῆς, ὑπαγομένων εἰς τὰ στρατιωτικὰ δικαστήρια τῶν συμμάχων (ἄρθρ. 18). Διὰ τοῦ ἄρθρου 19 προβλέπεται ἡ ἀπὸ κοινοῦ συμφωνία τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στρατοῦ κατοχῆς μετὰ τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως ἐπὶ ζητημάτων συγκοινωνίας μεταξὺ τῶν κατεχομένων ἐδαφῶν καὶ τοῦ λοιποῦ ρουμανικοῦ ἐδάφους. Τὸ ἄρθρον 20 ἀναφέρεται εἰς ζητήματα ἐπιτάξεως τροφῶν καὶ λοιπῶν προμηθειῶν παρὰ τοῦ στρατοῦ κατοχῆς διὰ τὸν μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης χρόνον· σχετικὰ τυγχάνουσι καὶ τὰ ἄρθρα 21—24. Τὸ στ' κεφάλαιον (ἄρθρ. 24—26) περιλαμβάνει διατάξεις σχετικὰς μὲ τὴν ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως ναυσιπλοΐαν· τὸ ζ' (ἄρθρ. 27 — 28) καθιερώνει τὴν ἀρχὴν τῆς ἰσότητος μεταξὺ τῶν ἐν Ρουμανίᾳ ἑτεροδόξων, τοῦ θρησκεύματος μὴ ἀποτελοῦντος αἰτίαν διακρίσεως μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς Ρουμανίας ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἄσκησιν τῶν πολιτικῶν καὶ ἀστικῶν δικαιωμάτων. Τὸ η' καὶ τελευταῖον κεφάλαιον (ἄρθρ. 29 — 31), ἐπιγραφόμενον «Τελικαὶ διατάξεις», περιέχει ἐν πρώτοις διάταξιν ὁρίζουσαν ὅτι αἱ οἰκονομικαὶ σχέσεις μεταξὺ τῶν τέως ἀντιπάλων θέλουσι διαρρυθμισθῆ δι' εἰδικῶν μεταξὺ αὐτῶν συμφωνιῶν. Τὸ ἄρθρον 31 ὥρισεν, ὅτι ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ἐπικυρώσεων θέλει λάβει χώραν ἐν Βιέννῃ, ἡ δὲ ἰσχὺς τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης θὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τῆς ἐπικυρώσεως, ἐφόσον δὲν ὁρίζεται ἄλλο τι διὰ τῆς παρούσης συνθήκης. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς ὑπογραφῆς τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης συνωμολογήθη καὶ ἑτέρα μεταξὺ Γερμανίας καὶ Ρουμανίας, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄρθρου 29, πολιτικοοικονομικοῦ χαρακτῆρος, φέρουσα ἐπίσης ἡμερομηνίαν 7 Μαΐου 1918, καὶ ἀφορῶσα «τὸν διακανονισμὸν τῶν δημοσιονομικῶν σχέσεων μεταξὺ Γερμανίας καὶ Ρουμανίας»· ἐπίσης ὑπεγράφη καὶ ἑτέρα συμφωνία «ἀφορῶσα τοὺς σιδηροδρόμους, τὰ ταχυδρομεῖα καὶ τηλεγραφεῖα». Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν συνωμολογήθη καὶ ἑτέρα συμφωνία μεταξὺ Γερμανίας καὶ Αὐστρουγγαρίας καὶ τῆς Ρουμανίας «ἐπὶ οἰκονομικῶν ζητημάτων», ἀποτελουμένη ἐκ 3 μερῶν. Τὸ πρῶτον ἐπιγράφεται «συμφωνία περὶ πετρελαίων», τὸ δεύτερον «δημοσιονομικὴ συμφωνία» καὶ τὸ τρίτον «συμφωνία περὶ ναυσιπλοΐας». Ἑτέρα «συνθήκη ἐπὶ τοῦ ρουμανικοῦ πετρελαίου» συνωμολογήθη ἐπίσης ἐν Βουκουρεστίῳ μεταξὺ Γερμανίας καὶ Αὐστροουγγαρίας· τέλος ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν συνωμολογήθη ἑτέρα συνθήκη μεταξὺ Γερμανίας καὶ Ρουμανίας «νομικοπολιτικοῦ χαρακτῆρος», συγκειμένη ἐκ 12 κεφαλαίων, ὑποδιαιρουμένων εἰς 45 ἄρθρα. Ἡ συνθήκη αὕτη ἀφορᾷ τὴν ἐπανάληψιν τῶν διπλωματικῶν καὶ προξενικῶν σχέσεων, τὰς πολεμικὰς ζημίας, τὴν ἀποκατάστασιν τῶν συνθηκῶν, τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἰδιωτικῶν δικαίων, τὴν ἀποκατάστασιν δι' ἀστικὰς ζημίας, τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων καὶ πολιτικῶν ἐγκληματιῶν, τὴν φροντίδα διὰ τοὺς εἰς τὰς ἑστίας των ἐπανακάμπτοντας, τὴν ἀμνηστείαν, τὰς γερμανικὰς ἐκκλησιαστικὰς κοινότητας καὶ τὰ γερμανικὰ σχολεῖα καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῶν οἰκονομικῶν ὑποχρεώσεων τῆς Ρουμανίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Strupp*: «Documents pour servir à l'histoire du droit de gens» 2 ἔκδ. τ. III (1923) σ.134—190 ἔνθα, πάντα τὰ κείμενα τῶν ὡς ἄνω συνθηκῶν (1918).

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Βούκουρης, *Ἰωάννης*. Τολμηρὸς Σπετσιώτης ναυτικὸς τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἀναφέρονται ὡς ναυτικὰ κατορθώματά του εἷς διάπλους τοῦ Ἀτλαντικοῦ, τὸν ὁποῖον ἐξετέλεσε μόνος διὰ τοῦ ἱστιοφόρου του ἄνευ πληρώματος, καὶ ἓν ταξίδιόν του ἀπὸ Ἱσπανίας εἰς Σπέτσας διὰ μικρᾶς λέμβου. Ἡ συμβολή του κατὰ τὸν Ἀγῶνα ὑπῆρξεν ἐπίσης ἀξιόλογος.

—Β

Βούκρα *[Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Σικελίας τῆς ἐν «Ἀφρικῷ Πελάγει», ἀναφερόμενον ὑπὸ Πτολεμαίου (Γ' δ, 7). Εἶναι (Mediter. Pilot 1913, τόμ. I σελ. 553) τὸ σύγχρονον *Κάπο Σκαλάμπρι* ἢ *Σκαράμια* (Capo Scalambri: πλάτ. 36° 47' Β, μῆκ. 14° 30' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 187: Palma to Catania), ἀφοῦ ἄλλως τε κεῖται μεταξὺ τοῦ ποταμίου Fiume Ipari (ἀρχ. *Ἵππωρος*) καὶ ὅρμου Secca (ἀρχ. *Καυκάνιος λιμήν*), ὡς ἀκριβῶς ὁ Πτολεμαῖος περιγράφει.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

βούκρανον (τὸ) ἢ *βουκράνιον*· κεφαλὴ βοός.

—*[Ἀρχ.]* Διὰ τοιούτων γλυπτῶν ἐζωγραφισμένων κεφαλῶν ἐκοσμοῦντο παρ' ἀρχαίοις τὰ διαζώματα τῶν ναῶν, οἱ βωμοί, οἱ τάφοι, οἱ λυχνοστάται καὶ διάφορα ἄλλα ἀντικείμενα λατρείας. Κατὰ τὸν Θεόφραστον, ἐκρέμων τὰς πραγματικὰς κεφαλὰς τῶν θυσιασθέντων βοῶν ὑπὲρ τὰς εἰσόδους τῶν τόπων, ἔνθα ἐγίνετο ἡ θυσία. Ἐντεῦθεν πιθανώτατα προῆλθεν ἡ σκέψις τῆς γλυπτῆς ἢ ζωγραφικῆς ἀναπαραστάσεώς των. Τὰ κιονόκρανα τῶν ναῶν τῆς Περσεπόλεως φέρουσι τοιαύτας κεφαλάς. Πολλάκις τὰ *βούκρανα* ταῦτα ἐκοσμοῦντο διὰ ταινιῶν ἢ στεφάνων ἢ γιρλανδῶν ἐξ ἀνθέων καὶ καρπῶν, ὡς καὶ τὰ ζῶντα θύματα. Τὰ βούκρανα ἐπίσης ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ ὡς κρουνοὶ εἰς τὰς βρύσεις.

βουκρούθι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ *ἄνθρακος τοῦ σίτου*, ὅστις προκαλεῖται ὑπὸ τῶν μικρομυκήτων *ουστίλαγον* καὶ *τιλλετία*.

Δ. Ν. Π.

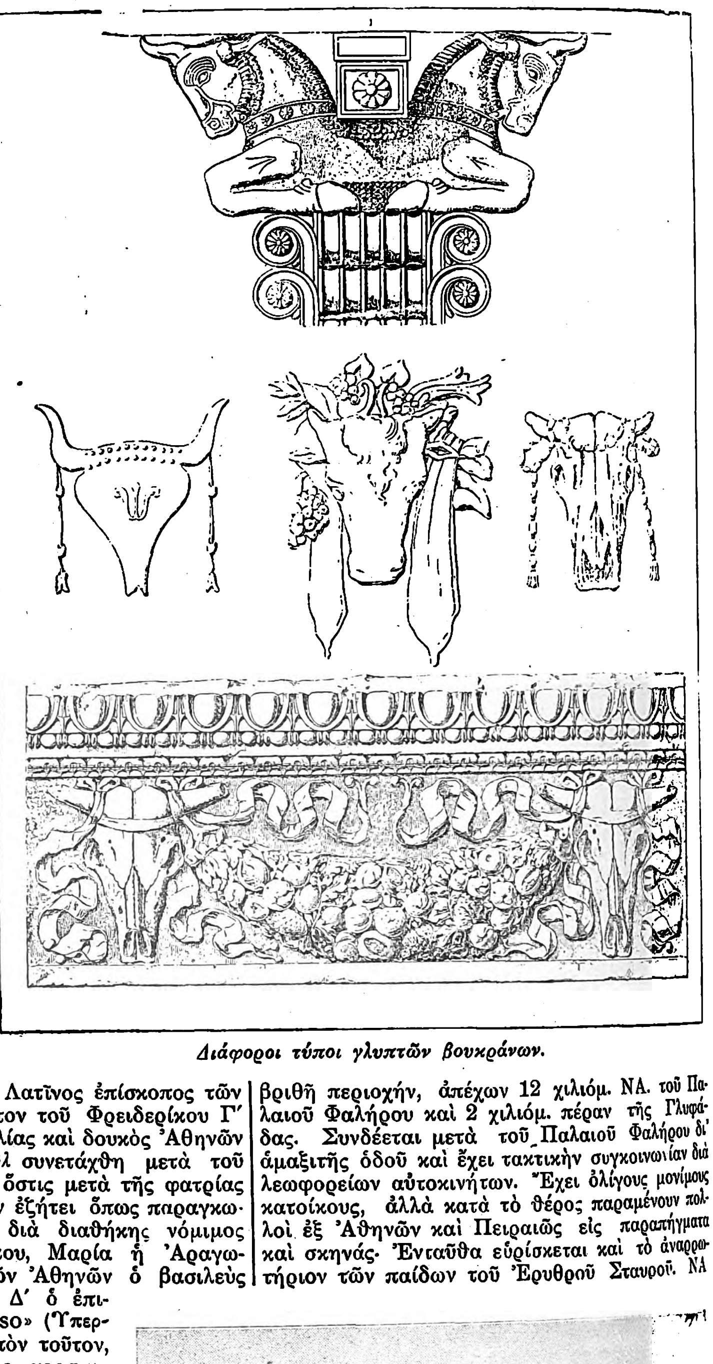

Διάφοροι τύποι γλυπτῶν βουκράνων.

Βόϋλ (Boyl), *Ἰωάννης*. Λατῖνος ἐπίσκοπος τῶν Μεγάρων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φρειδερίκου Γ' (1377), βασιλέως τῆς Σικελίας καὶ δουκὸς Ἀθηνῶν καὶ Νέων Πατρῶν, ὁ *Βόϋλ* συνετάχθη μετὰ τοῦ λοιποῦ ἀνωτέρου κλήρου, ὅστις μετὰ τῆς φατρίας τῶν Καταλωνίων βαρώνων ἐζήτει ὅπως παραγκωνιζομένη ἡ θυγάτηρ καὶ διὰ διαθήκης νόμιμος κληρονόμος τοῦ Φρειδερίκου, Μαρία ἡ Ἀραγωνική, λάβῃ τὴν ἀρχὴν τῶν Ἀθηνῶν ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀραγωνίας Πέτρος Δ' ὁ ἐπιλεγόμενος «el Ceremonioso» (Ὑπερδεξιωτικός). Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὁ Βόϋλ μεγάλας κατέβαλε προσπαθείας καὶ τῷ 1380 ἐξελέγη ὑπὸ τῶν «συνδίκων» καὶ «ἀστικῶν συμβούλων» τῶν Ἀθηνῶν ὡς πληρεξούσιος μὲ ἐντολήν, ὅπως πλεύσῃ εἰς Ἀραγωνίαν καὶ ὑποβάλῃ εἰς τὸν Πέτρον Δ' ὅρους τινάς, μετὰ τὴν ἀποδοχὴν ὑπ' αὐτοῦ τῶν ὁποίων ἐνετάλη νὰ προσκυνήσῃ αὐτὸν ὡς δοῦκα τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Βόϋλ ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας φέρων τὰ ὑπὸ τοῦ Πέτρου Δ' ὑπογραφέντα ἔγγραφα καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ δώδεκα τοξοτῶν, οἵτινες ἔμελλον νὰ ἀποτελέσουν καὶ τὴν φρουρὰν τῆς Ἀκροπόλεως.

Ὁ Πέτρος Δ' ἀνταμείβων τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας τοῦ Βόϋλ, ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν γαίας, παρεχώρησε τὰς ἐν Θήβαις κτήσεις τοῦ ἀντάρτου Ὀλιβερίου Δομίγγου καὶ ἔταξεν αὐτῷ ἐτήσιον εἰσόδημα ἐκ τῶν προσόδων τοῦ εὐκτηρίου τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου. Πρὸς τούτοις ὁ Πέτρος Δ' ὑπέδειξεν εἰς τὸν πάπαν τὸν Βόϋλ ὡς ἀρχιεπίσκοπον τῶν Θηβῶν. Ὑπὸ τοῦ Γρηγοροβίου (Ἱστ. πολ. Ἀθηνῶν, μετ. *Σπ. Λάμπρου*, τόμ. Β', σ. 197) πιθανολογεῖται ὅτι ἐκ παρεμβάσεως τοῦ Βόϋλ προῆλθεν ἡ ὑπὸ τοῦ Πέτρου Δ' ἐπέκτασις καὶ ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου τῶν δικαιωμάτων, ἃ ἀπήλαυον καὶ οἱ Φράγκοι κληρικοί, ὡς καὶ ἡ ἀπόδοσις εἴς τινας ἑλληνικὰς ἐκκλησίας τῶν ἀπ' αὐτῶν παρανόμως ἀφαιρεθέντων κτημάτων.

Κ. Μ. Κ.

βοῦλα (ἡ) **ὀρθ. βοῦλλα**· σῆμα σφραγῖδος καὶ αὐτὴ ἡ σφραγίς || κηλὶς ἢ σημεῖον, κυκλικοῦ ἰδίως ἢ καμπυλογράμμου σχήματος (βλ. **βοῦλλα**).

— **βοῦλες** *[Ἁλιευτ.]*. Κοινὸς ἁλιευτικὸς ὅρος σημαίνων ἐκτάσεις ἀμμώδεις ἐπὶ βυθοῦ ἐκ φυκῶν ἢ τραγάνας, προσομοιαζούσας πρὸς κηλῖδας πελωρίας. Εἰς τοιαύτας τοῦ βυθοῦ ἐκτάσεις ἀπαντῶσι φωλεαὶ τριγλῶν (μπαρμπουνίων), σχεδὸν δὲ κατὰ κανόνα σπάρων καὶ περκῶν.

Σ. Ε. Λ.

Βοῦλα *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς Ἀττικῆς παρὰ τὸν Σαρωνικὸν κόλπον κατὰ πευκοβριθῆ περιοχήν, ἀπέχων 12 χιλιόμ. ΝΑ. τοῦ Παλαιοῦ Φαλήρου καὶ 2 χιλιόμ. πέραν τῆς Γλυφάδας. Συνδέεται μετὰ τοῦ Παλαιοῦ Φαλήρου δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ καὶ ἔχει τακτικὴν συγκοινωνίαν διὰ λεωφορείων αὐτοκινήτων. Ἔχει ὀλίγους μονίμους κατοίκους, ἀλλὰ κατὰ τὸ θέρος παραμένουν πολλοὶ ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς εἰς παραπήγματα καὶ σκηνάς. Ἐνταῦθα εὑρίσκεται καὶ τὸ ἀναρρωτήριον τῶν παίδων τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. ΝΑ

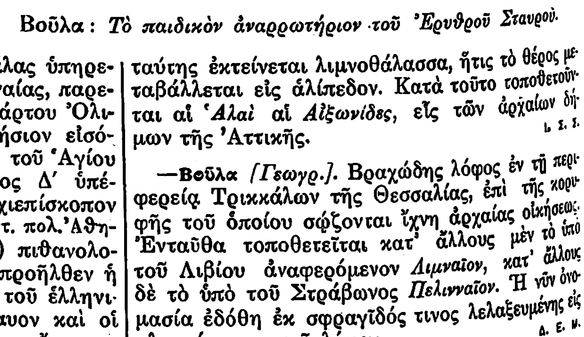

Βοῦλα: *Τὸ παιδικὸν ἀναρρωτήριον τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ.*

ταύτης ἐκτείνεται λιμνοθάλασσα, ἥτις τὸ θέρος μεταβάλλεται εἰς ἀλίπεδον. Κατὰ τοῦτο τοποθετοῦνται αἱ *Ἁλαὶ αἱ Αἰξωνίδες*, εἷς τῶν ἀρχαίων δήμων τῆς Ἀττικῆς.

Λ. Σ. Ι.

—**Βοῦλα** *[Γεωγρ.]*. Βραχώδης λόφος ἐν τῇ περιφερείᾳ Τρικκάλων τῆς Θεσσαλίας, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου σῴζονται ἴχνη ἀρχαίας οἰκήσεως. Ἐνταῦθα τοποθετεῖται κατ' ἄλλους μὲν τὸ ὑπὸ τοῦ Λιβίου ἀναφερόμενον *Λιμναῖον*, κατ' ἄλλους δὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος *Πελινναῖον*. Ἡ νῦν ὀνομασία ἐδόθη ἐκ σφραγῖδός τινος λελαξευμένης εἰς πλευράν τινα τοῦ λόφου.

Δ. Ε. Μ.

— **Βοῦλα** *[Γεωγρ.]*. Ἑλώδης περιοχὴ ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου *Παραληθαίων* τοῦ νομοῦ Τρικκάλων ἔχουσα ἔκτασιν (1923) 8780 στρεμμάτων.

Δ. Ε. Μ.

Βουλαγόρας. —1) Ἐκ Φαναγορίας τῆς Κατ-

Digitized by Google

παδοχίας. Οὗτος λέγεται ὅτι ἐξ ἔρωτος πρὸς τὸν αὐλητὴν Διόδωρον κατέπεσεν ἀπὸ τῶν βράχων τῆς Λευκάδος. — 2) Πυθαγόρειος διάδοχος τοῦ Μνησάρχου. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βουλαῖος, —*αία [Μυθολ.]*. Ἐπώνυμον διαφόρων θεῶν ὡς ἀπονεμόντων καλὴν συμβουλὴν καὶ ὡς προστατῶν τῆς Βουλῆς. Οὕτως ἐλέγετο ὁ Ζεύς, ἰδίως ἐν Ἀθήναις ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ, παρὰ τὴν *Ἀθηνᾶν Βουλαίαν*, ἔνθα ὑπῆρχε καὶ ξόανον *Βουλαίου Διὸς* (*Παυσ.* 1, 3, 5), ἐν Λακεδαίμονι, ἐν Περγάμῳ παρὰ τὴν *Βουλαίαν Ἑστίαν*, ἐν Αἰγαῖς, ἐν τῷ Πανιωνίῳ παρὰ τὴν Μυκάλην, καὶ ἀλλαχοῦ ἐπίσης ἐπὶ νομισμάτων τῆς Μυτιλήνης καὶ Ἀντιοχείας τῆς πρὸς τῷ Μαιάνδρῳ. Ἡ Ἑστία ἐτιμᾶτο ὡς *Βουλαία* ἐν Ἄνδρῳ ἐν τῷ Πρυτανείῳ, ἐν Ἐρυθραῖς, ἐν Κνίδῳ, ἐν Περγάμῳ. Ἡ Ἄρτεμις ὁμοίως ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ἐγίνετο θυσία εἰς αὐτὴν πρὸ τῆς συνόδου τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου. Ὁμοίως ἡ Δήμητρα, ἡ Θέμις κλπ. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

— **Βουλαῖοι** *θεοί*. Ὑπὸ τῶν Χαλδαίων ὠνομάσθησαν οὕτω τριάκοντα ἀπλανεῖς ἀστέρες. Τὸ ἥμισυ τούτων παρατηρεῖ ὅ,τι ὑπὲρ τὴν γῆν γίνεται, τὸ ἕτερον ὅ,τι ὑπὸ ταύτην. Ἐμφανίζονται δ' ὡς σύμβουλοι τῶν πλανητῶν (*Διόδ.* 2,30). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βουλάκον (*Μπουλὰκ*) */Γεωγρ./*. Ἄλλοτε ἰδιαιτέρα πόλις, χωριζομένη τοῦ Καΐρου διὰ τῆς μεγάλης διώρυγος τῆς Ἰσμαηλίας, καταχωσθείσης κατόπιν. Πρὸ τῆς στρώσεως σιδηροδρόμου ἐν Αἰγύπτῳ ἦτο ὁ λιμὴν ὅπου ἀπεβιβάζοντο οἱ διὰ τοῦ Νείλου ἐκ τῶν λιμένων καὶ πόλεων τοῦ Δέλτα ἐρχόμενοι. Ἦτο συνάμα ὠχυρωμένον, ἐπολιορκήθη δὲ ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου καὶ ἐπυρπολήθη. Σήμερον ἀποτελεῖ μεγάλην συνοικίαν τοῦ Καΐρου, ἀφ' οὗ χωρίζεται διὰ τῆς πλατείας λεωφόρου Ἀββᾶς. Εἰς τὸ Βουλάκον ὑπάρχει ὡραία ἑλληνικὴ ἐκκλησία τῶν *Ἁγίων Κωνσταντίνου* καὶ *Ἑλένης*, ἵδρυμα τοῦ Ν. Τσανακλῆ. Αἱ ἑκατέρωθεν τῆς κεντρικῆς λεωφόρου Ἀμποῦ Λέλα στεναὶ πάροδοι δίδουν ἰδέαν τῆς παλαιᾶς ἀραβικῆς ὄψεως καὶ διαίτης. Εἰς τὸ ἄκρον της εἶναι τὸ κομψὸν τζαμίον τοῦ *Ἀμποῦ Λέλα* καὶ ἡ σιδηρᾶ γέφυρα τοῦ Μπουλάκ, ἡ ἑνώνουσα τὴν δεξιὰν ταύτην ὄχθην τοῦ Νείλου μετὰ τοῦ ἄκρου τῆς καταφύτου καὶ ἀριστοκρατικῆς νησῖδος τοῦ ποταμοῦ *Γκεζίρας*. Ἡ γέφυρα, ἐγκαινιασθεῖσα τῷ 1912, ἔχει μῆκος 275 μ., ἀνοίγει δὲ κατὰ τακτὰς ὥρας πρὸς δίοδον τῶν πλοίων. Ὑπάρχει ὡσαύτως νοσοκομεῖον τῶν ζῴων, ναύσταθμος ἱδρυθεὶς τῷ 1835, τὸ τζαμίον *Σινάγιε*, ἱδρυθὲν τῷ 1573 ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ Σινὰν ἐπὶ Σελὶμ Β', ἐπαγγελματικὴ σχολή, γυναικεῖαι φυλακαὶ καὶ τὸ ἐθνικὸν τυπογραφεῖον, ἵδρυμα τοῦ Μωχάμμετ Ἀλῆ, ἓν τῶν τελειοτέρων τοῦ κόσμου. Γ.Λ.Α.

Βουλὰν (Vulan) *[Γεωγρ.]*. Ὅρμος, ἀγκυροβόλιον καὶ μικρὰ πόλις τῆς ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Καυκασίας ἀκτῆς (πλάτ. 44° 22' Β., μήκ. 38° 33' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2235: Fort Anakria to Kertch Strait), προστατευόμενα ὑπὸ τοῦ ὀχυροῦ φρουρίου *Μιχαηλόφσκος*. Πιθανῶς εἶναι αἱ *Ψυχροὶ ἐκβολαὶ* τοῦ Πτολεμαίου (Ε, θ, 8, καὶ χάρτ. Müller ἀριθ. 18: Ponti Euxini ora orientalis secundum periplos Arriani et Anonymi et Menippi). Σ. Ε. Λ.

Βουλανζὲ (Boulanger)· ἴδ. Μπουλανζέ.

βουλανζερίτης (ὁ) (Boulangerit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς κρυστάλλους τοῦ ρομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του εἶναι πολὺ σπάνιοι, λεπτοὶ πρισματικοί. Σχεδὸν πάντοτε εὑρίσκεται εἰς χειροπληθεῖς, λεπτοκοκκώδεις, λεπτοϊνώδεις καὶ στιφρὰς μάζας ἢ εἰς ἰνώδη ἀκτινωτὰ συσσωματώματα, ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ τοῦ *ἀντιμονίτου*. Ἔχει σκληρότητα $2^1/_2$ — 3 βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 5, 8—6,18, λάμψιν μεταλλικὴν μέχρις ἀλαμποῦς καὶ χρῶμα ἀνοικτὸν μέχρι σκοτεινοῦ μολυβδοφαίου (μεταξοειδῶς σελαγίζον εἰς τὰ λεπτοϊνώδη συσσωματώματα). Εἶναι ἀδιαφανής, οὐχὶ σπανίως ἐστιγμένος μὲ κιτρίνας κηλῖδας ἀντιμονιακῆς ὤχρας, συρόμενος δ' ἐπὶ πλακὸς ἀλαμποῦς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν μέλαιναν. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι θειο-αντιμονιοῦχος μόλυβδος. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι $Pb_5Sb_4S_{11}$ ἢ $5\,PbS, 2\,Sb_2S_3$. Ἐμπεριέχει 55,4 % μόλυβδον, 25,7 % ἀντιμόνιον καὶ 18,9 % θεῖον. Εὑρίσκεται εἰς φλέβας μαζὶ μὲ ἀντιμονίτην καὶ χαλαζίαν, καὶ ἀποτελεῖ τοπικῶς μόνον σπουδαῖον μετάλλευμα, ὡς π. χ. πρότερον εἰς Molières τοῦ νομοῦ τοῦ Gard τῆς Γαλλίας, εἰς τὸ Wolfsberg τοῦ Χάρτζ, εἰς Pribram. Ἐπίσης εὑρίσκεται εἰς φλέβας σιδηρίτου, ὡς π. χ. εἰς Oberlahr καὶ Wissen τῆς Γερμανίας. Ἐκτὸς τούτου παρουσιάζεται καὶ εἰς τὸ Schneeberg τοῦ Τυρόλου, Bottino τῆς Τοσκάνης, Sala τῆς Σουηδίας, Nasafjeld τῆς Λαπλανδίας, Nertschinsk τῶν Οὐραλίων καὶ ἀλλαχοῦ. Ὀνομάζεται καὶ *μουλλανίτης*. Γ. Κ. Γ.

βουλανζισμὸς (ὁ) (Boulangisme). Ἀπεκλήθη οὕτω ἡ ὑπὸ τοῦ Boulanger προκληθεῖσα ἐν Γαλλίᾳ πολιτικὴ κίνησις καὶ τὸ ἀκολουθοῦν αὐτὸν κόμμα (ἴδ. Μπουλανζέ, *Γεώργιος*).

βούλαρχος (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτως ὁ πρόεδρος τῆς Βουλῆς ἐν τῇ πόλει Δύμῃ τῆς Ἀχαΐας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Ἴσως δὲ καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς αὐτῆς συμπολιτείας. Ἡ λέξις ἔχει χαραχθῆ καὶ ἐπὶ νομίσματος τῆς ἀρχαίας Σμύρνης. ΚΑΨ.

Βούλαρχος. —1) Ἕλλην ζωγράφος ἀγνώστου καταγωγῆς, ζήσας πιθανώτατα κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Η' π. Χ. αἰῶνος. Ὁ Πλίνιος ἀναφέρει ὅτι ὁ Βούλαρχος ἐζωγράφησε μέγαν πίνακα παριστάνοντα τὴν μάχην τῶν Μαγνήτων, ὅστις ἀμέσως ἐγένετο περίφημος τόσον, ὥστε λέγεται ὅτι ὁ βασιλεὺς τῶν Λυδῶν Κανδαύλης ἐπλήρωσεν αὐτὸν δι' ἴσου βάρους χρυσοῦ. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἡ Ἰωνία ἦτο ἐν μεγάλῃ ἀκμῇ, φαίνεται δὲ ὅτι Ἴων θὰ ἦτο καὶ ὁ Βούλαρχος. Περὶ τῆς τέχνης του λαμβάνομεν ἰδέαν τινὰ ἐκ τῶν ἀναλόγων παραστάσεων, τὰς ὁποίας βλέπομεν εἰς τὰ σύγχρονα ἀγγεῖα τῆς γεωμετρικῆς καὶ πρωτοκορινθιακῆς τεχνοτροπίας πολὺ περισσότερον ἢ εἰς τὰς κλαζομενίας σαρκοφάγους τὰς πολὺ μεταγενεστέρας. Δ. Ε.

—2) Ἀθηναῖος ἐκ τῆς Κεκροπίδος φυλῆς, διακριθεὶς ὡς ταξίαρχος εἰς τὰς δύο αἱματηρὰς συγκρούσεις (τὴν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ καὶ τὴν χειμερινὴν) μεταξὺ Φιλίππου καὶ τῶν συμμάχων (Ἀθηναίων-Θηβαίων καὶ ἄλλων Ἑλλήνων), αἵτινες ἔγιναν ὀλίγον πρὸ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης (338 π.Χ.) εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ. Διὰ τὰς νίκας ταύτας εἶχον ἀνατεθῆ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀναθήματα εἰς τὴν Ἀθηνᾶν καὶ ἡ πόλις εἶχε τελέσει μεγαλοπρεπεῖς θυσίας καὶ πομπὰς (C. I. G. B' α' σ. 336 ἀρ. 562). ΚΑΨ.

βουλβερία (ἡ) (Bulweria) *[Ζῳολ.]* Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *θαλασσοδρομιδῶν*. Εἶναι πάντα ἰθαγενῆ τῶν ἀκτῶν τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς, τῶν Καναρίων νήσων, τῆς Μαδέρας καὶ τῶν Ἀζορῶν· σπανίως ἀναφαίνονται καὶ εἰς τὰ πρὸς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν παράλια τῆς Ἀγγλίας. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν κοινότερον εἶναι *βουλβερία ἡ περιστερὰ* (Bulweria columba), ἥτις ἔχει μῆκος 30 περίπου ἑκατοστομέτρων καὶ χρῶμα μελανοϋπόφαιον κατὰ τὴν ράχιν καὶ τὰς πλευρὰς καὶ πυρροϋπόφαιον κατὰ τὴν κοιλίαν. Ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς τὴν Μαδέραν καὶ τὰς Καναρίους νήσους καὶ κατασκευάζει τὴν φωλεάν της εἰς ρωγμὰς βράχων. Θηρεύεται ἀπλήστως ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν μερῶν τούτων λόγῳ τοῦ νοστιμωτάτου κρέατός της. Δ. Ν. Π.

βουλβοκαπνίνη (ἡ) */Χημ./*. Ἀλκαλοειδὲς περιεχόμενον εἰς τὴν *ρίζαν τῆς ἀριστολοχίας*, ἔχον ἐνέργειαν ἀνάλογον πρὸς τὴν τῆς μορφίνης καὶ κωδεΐνης. Σ. Γ.

— */Φαρμ./* Τὸ ὑδροχλωρικὸν ἅλας τῆς *βουλβοκαπνίνης* χρησιμοποιεῖται πρὸς ἐνδομυϊκὰς καὶ ὑποδορίους ἐνέσεις, ἐπὶ παραλύσεων καὶ ἄλλων παθήσεων ἐπερχομένων μετὰ τρόμου, εἰς ἃς ἡ δρᾶσις αὐτοῦ εἶναι ἔκδηλος. Κ. Γ. Μ.

Βουλγάρα */Γεωγρ./*. Ὄρος ἐν τῇ περιφερείᾳ Καρδίτσης (ὕψος 1654 μ.), ἀποτελοῦν τμῆμα τῆς ὅλης γραμμῆς τῆς διαχωρίσεως ὑδάτων τῶν ἑλληνικῶν Ἄλπεων, ὅπερ χωρίζει τὰ ὕδατα τοῦ παραποτάμου τοῦ Ἀχελῴου *Μέγδοβας* (*Καμπύλου*) ἀπὸ τῶν τοῦ θεσσαλικοῦ *Πηνειοῦ*.

— *[Στρατ. Γεωγρ.]* Τὸ ὄρος *Βουλγάρα* συνέχεται πρὸς τὰ ΒΔ μετὰ τοῦ *Καπροβοῦνι* (1446 μ.) καὶ τοῦ *Ἰτάμου* (1373 μ.), πρὸς δὲ τὰ ΝΑ μετὰ τῶν *Διπούχι* (1420 μ.) καὶ *Ἁγίου Ἠλία* (ἢ *Ζυγοῦ* 1280 μ.). Ἀπὸ τοῦ τελευταίου τούτου ἄρχεται ἡ γραμμὴ τῆς *Ὄρθρυος*. Κατὰ τὸ τμῆμα ἀπὸ Ἰτάμου μέχρις *Ἁγίου Ἠλία* ὑπάρχει μία κυρίως ἡμιονικὴ ὁδός, ἥτις ἀπὸ Καρπενησίου διὰ Φουρνᾶ διέρχεται τὴν γραμμὴν διαχωρίσεως νοτίως τοῦ Διπούχι καὶ διὰ Ρεντίνας καταλήγει εἰς τὰ λουτρὰ Σμοκόβου. Ἡ ὡς ἄνω ἡμιονικὴ ὁδὸς Φουρνᾶ—Ρεντίνας, ὡς διερχομένη τὴν κορυφογραμμὴν εἰς ὕψος 1400 μ. περίπου ἀπὸ θαλάσσης, διακόπτεται ὑπὸ χιόνων κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἡ ὁδὸς αὕτη εἶναι ἱκανὴ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἐλαφρὰ σώματα, ἅτινα, ὁρμώμενα ἀπὸ Καρπενησίου, δύνανται νὰ ἐνεργήσωσιν εἰς τὴν πεδιάδα Καρδίτσης καὶ ἑπομένως εἰς τὰ πλευρὰ ἢ νῶτα τοῦ προελάσαντος ἐν Θεσσαλίᾳ ἀπὸ βορρᾶ ἐχθροῦ. Αἱ βορειότεραι ταύτης ἡμιονικαὶ ὁδοὶ εἶναι λίαν δύσβατοι. Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

Βουλγάρας, *Δημήτριος*. Ὁπλαρχηγὸς καταγόμενος ἐκ Βουλγαρίας καὶ ὑπηρετήσας τὸν ἑλληνικὸν Ἀγῶνα κατὰ τὸ 1826 καὶ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Διὰ τὰς ἐκδουλεύσεις του κατετάχθη εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς Ζ' τάξεως (ἀριθμ. μητρ. 2550). Τ. Χ. Κ.

Βουλγαρέλιον ἢ *Βουργαρέλιον [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Θεοδωρίας* τοῦ νομοῦ Ἄρτης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1592. Κεῖται εἰς τὰς νοτίας ὑπωρείας τῶν Ἀθαμανικῶν ὀρέων (Τζουμέρκων) ἐν τῷ μέσῳ δειράδων, ἔχει κλῖμα ὑγρὸν κατὰ τὸν χειμῶνα, ὑδρεύεται δ' ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Σκεδάδες, Ἀβαρίτσα, Ποταμιά, Σελιό, Παλιοκάτουνον, Μητσορούβα, Παλαιοχῶρι, Κουβέλι, Τσουκλέρα, Ἅγιος Μηνᾶς* καὶ *Καλαμᾶς*, ἀπέχοντες ἀπὸ τῆς ἕδρας ἀπὸ 15 μέχρι δύο ὡρῶν. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος εἶναι δασώδης, ἔχει δὲ συνάμα καὶ ἀρκετὴν κτηνοτροφίαν. Τὸ Βουλγαρέλιον συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς Ν. ΝΔ κειμένης πρωτευούσης τοῦ νομοῦ Ἄρτης διὰ βατῆς ὁδοῦ (42 χμτρ.).

Ἐπὶ τοῦ νοτίως τοῦ χωρίου κειμένου καὶ ὥραν ἀπέχοντος ἀπ' αὐτοῦ κωνοειδοῦς λόφου *Τσιοῦκα* σῴζονται ἐρείπια μεσαιωνικοῦ πιθανῶς φρουρίου. Ὑπεράνω τοῦ Βουλγαρελίου κεῖται ἡ διαλελυμένη μονὴ *Ἁγίου Γεωργίου*, ἤδη μετόχιον τῆς μονῆς *Μελάτων*, φερομένη ὡς ἱδρυθεῖσα τῷ 1650—1670, ἱστορηθεῖσα δὲ ἐν σῳζομένῃ ἐπιγραφῇ τῷ 1714. Νοτίως τοῦ χωρίου ἐν τῷ ἀπέχοντι ἡμίσειαν ὥραν συνοικισμῷ *Παλαιοχῶρι* σῴζεται ἀκεραία ἡ βυζαντινὴ ἐκκλησία *Παναγία Βελλᾶς* ἢ *Κόκκινη Ἐκκλησιά*, ἱδρυθεῖσα τῷ 1281 ὑπὸ τοῦ πρωτοστράτορος τοῦ δεσπότου Ἠπείρου Νικηφόρου Θεοδώρου τοῦ Τσιμισκῆ καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Μαρίας, ὡς ἀναφέρει σῳζομένη ἐπιγραφὴ (ἴδ. *Ἀναστ. Ὀρλάνδον* ἐν «Ἠπειρωτικοῖς Χρονικοῖς» τ. Β'). Δ. Ε. Μ.

— *[Ἱστορ. Ἀγῶνος]* Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1824 ὁ Ὀμὲρ Βρυόνης ἀπεβιβάσθη μετὰ πέντε χιλιάδων Ἀλβανῶν εἰς Καρβασσαρᾶν καὶ ἐκεῖθεν προὐχώρησε πρὸς τὰ ἐνδότερα τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς. Ἑτέρωθεν ὁ Μαυροκορδάτος συνεκέντρωσε τοὺς ὁπλαρχηγοὺς εἰς τὸ Λιγοβίστι καὶ τὰ πέριξ αὐτοῦ. Τὰ δύο στρατόπεδα ἔμειναν ἀντιμέτωπα μέχρι τῇ 26 Αὐγούστου, ὅτε οἱ Τοῦρκοι ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ Βραχωρίου καὶ τὸ ἐλεηλάτησαν. Τὴν 23 Σεπτεμβρίου οἱ Ἕλληνες οἱ ἐκστρατεύσαντες εἰς τὰ Τζουμέρκα ἐπῆλθον ἀκάθεκτοι κατὰ τῶν Ἀλβανοτούρκων καὶ συνάψαντες μάχην πλησίον τοῦ *Βουλγαρελίου* ἔτρεψαν αὐτοὺς εἰς φυγὴν φονεύσαντες εἴκοσι, ἐνῷ ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθησαν μόνον δύο. Ἐκτοτε ὁ Ὀμὲρ Βρυόνης, βλέπων τὴν ἰσχυρὰν ἀντίδρασιν τῶν περιπολούντων Ἑλλήνων καὶ τὰς ἐν τῷ στρατοπέδῳ του ἀλληλομαχίας καὶ λιποταξίας, διέλυσε τὴν 9 Νοεμβρίου τὸ στρατόπεδόν του καὶ ἐπέστρεψε διὰ τοῦ Μακρυνόρους εἰς Ἀλβανίαν. Οὕτω διὰ τῆς μάχης τοῦ Βουλγαρελίου ἐσώθη καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1824 ἡ Δυτικὴ Στερεὰ ἐκ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως (*Τρικούπη* Γ' σελ. 117—118). Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Βουλγαρέτσι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀλβανίας ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Κορυτσᾶς, ἀριθμοῦν 300 κατοίκους, τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι εἶναι Ἕλληνες, οἱ δὲ λοιποὶ Μουσουλμᾶνοι. Ι. Σ. Σ.

Βούλγαρης *[Λαογρ.]*. Ἐπώνυμον εὐρύτατα διαδεδομένον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς καὶ τὰ ἐκ τούτου παράγωγα: *Βουλγαρίδης, Βουλγαρᾶκος, Βουλγαράκης, Βουλγαρόπουλος* κλπ.

Ὁ λόγος τῆς τόσῳ εὐρείας ἐξαπλώσεως τοῦ ἐπιθέτου τούτου δὲν πρέπει νὰ σχετισθῇ μὲ τὰς καθόδους τῶν Σλαύων εἰς τὴν Ἑλλάδα, αἱ ὁποῖαι, ἐνῷ ὀλίγας σλαβικὰς λέξεις τῆς καθημερινῆς ζωῆς μᾶς ἐκληροδότησαν, ἐπέβαλον τοὐναντίον ἀφθονίαν σλαβικῶν τοπωνυμιῶν, διατηρουμένων μέχρι σήμερον. Τὸ ἐπώνυμον Βούλγαρης δὲν φαίνεται νὰ ἔχῃ, διὰ τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων, τόσῳ ἀρχαίαν καταγωγήν. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὠνόμαζε μέχρις ἐσχάτων *βούλγαρην* τὸν Μακεδόνα ἢ τὸν κάτοικον ἐκ Μακεδονίας, ἀδιαφορῶν πολλάκις, ἂν ὁ οὕτω καλούμενος ἦτο σλανόφωνος ἢ ἑλληνόφωνος. Εἰς τὸ γεγονὸς τοῦτο ὀφείλεται ἡ ἀφθονία τῶν ἐπιθέτων *Βούλγαρης*.

Οἱ κάτοικοι τῶν ὀρεινῶν χωρίων τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, τῶν περιφερειῶν ἰδίως Φλωρίνης καὶ Καστορίας, μετέρχονται κυρίως τὸ ἐπάγγελμα τοῦ κτίστου καὶ ξυλουργοῦ. Ὡς τοιοῦτοι κυρίως, ἀλλὰ καὶ ὡς τεχνῖται διαφόρων ἄλλων ἐπαγγελμάτων, περιήρχοντο παλαιότερον ὅλην σχεδὸν τὴν Βαλκανικήν, μεγάλαι δὲ ὁμάδες αὐτῶν ἐπεσκέπτοντο καὶ τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας. Μέρος τῶν Μακεδόνων αὐτῶν οἰκοδόμων ἀποκαθίστατο μονίμως, ἐφ' ὅσον εὕρισκε διαρκῆ ἐργασίαν, εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, κωμοπόλεις καὶ τὰ χωριά, καὶ οἱ ἀποκαθιστάμενοι διετήρουν πλέον ὡς ἐπώνυμον τὸ ὄπερ τοὺς ἐπέβαλεν ὁ λαός, τὸ ἐπώνυμον *Βούλγαρης*. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐγκαθισταμένων βαθμηδὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα Μακεδόνων ηὔξανεν, οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ μᾶλλον διεδίδετο καὶ ἐπεβάλλετο, τὸ ἐπίθετον τοῦτο. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν πάλιν τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων καὶ τὴν ἀνακήρυξιν τῶν Ἀθηνῶν ὡς πρωτευούσης τοῦ κράτους, κατέλαβεν ὅλην τὴν Ἑλλάδα οἰκοδομικὸς πυρετός. Λόγῳ ὅμως τοῦ ἐλαχίστου ἀριθμοῦ τῶν οἰκοδόμων εἰς τὴν ἀπελευθερωθεῖσαν χώραν ἐσημειώθη ἔντονος κάθοδος Μακεδόνων τοιούτων, ὅπως καὶ ἄλλων τεχνιτῶν ἐξ Ἠπείρου καὶ Ἀνασελίτσης, ἡ ὁποία εὑρίσκεται εἰς τὸ μεταίχμιον τῆς Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου. Μέγιστος ἀριθμὸς τῶν κατελθόντων ἀποκατέστη τότε μονίμως εἰς τὰ διάφορα ἑλληνικὰ μέρη καὶ οὕτως ἐδημιουργήθη, πλὴν τῶν παλαιότερον ὑπαρχόντων νέος σημαντικώτατος ἀριθμὸς ἐπιθέτων Βούλγαρης. Ταυτοχρόνως ηὔξησε σημαντικώτατα καὶ ὁ

Digitized by Google

ἀριθμὸς τῶν ἐπιθέτων *Ἀρβανίτης* καὶ *Γκιούσης* ἢ *Κιούσης*, διότι εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἀπεκάλουν τοὺς κατερχομένους Ἠπειρώτας, ἀδιαφόρως τῆς γλώσσης τὴν ὁποίαν ὡμίλουν, *Ἀρβανῖτες* ἢ *Γκιούσηδες*. Κ. ΦΑΛΤΑΪΤΣ

Βούλγαρης, ἢ ***Βούλγαρις***. Ἀρχαία κερκυραϊκὴ οἰκογένεια, ἐγγεγραμμένη ἀπὸ τοῦ 1549 ἐν τῇ Χρυσῇ βίβλῳ τῶν εὐγενῶν. Τῷ 1698 διὰ διατάγματος τοῦ δόγη τῆς Βενετίας Σιλβέστρου Βαλιέρου ἀπενεμήθη εἰς αὐτὴν ὁ τίτλος τοῦ κόμιτος. Ὁ ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης *Σταματέλλος Εὐστ. Βούλγαρης*, νυμφευθεὶς τῷ 1521 τὴν Ἀσημίναν Φιλ. Καλοχαιρέτη, ἔλαβεν ὡς προῖκα παρὰ τῆς συζύγου του τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος, τὸ ὁποῖον ὁ πάππος αὐτῆς, ἱερεὺς Γεώργιος Καλοχαιρέτης, εἶχε μεταφέρει ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Κέρκυραν. Ἔκτοτε τὸ λείψανον παρέμενε μέχρι πρὸ τετραετίας εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τῆς οἰκογενείας Βούλγαρη, ἐκ τῶν μελῶν τῆς ὁποίας ἀνεδείχθησαν ἓξ μεγάλοι πρωτοπαπάδες καὶ εἷς ἀρχιεπίσκοπος (βλ. *Σπ. Παπαγεωργίου* Ἱστορ. Ἐκκλ. Κερκύρας). Ἑτέρα διακεκριμένη ἑλληνικὴ οἰκογένεια *Βούλγαρη* εἶναι ἡ τῆς Ὕδρας, περὶ τῶν σημαντικωτέρων μελῶν τῆς ὁποίας, ὡς καὶ τῆς προηγουμένης, βλ. κατωτέρω.

— **Βούλγαρης**, ***Ἀναστάσιος***. Καταγόμενος ἐκ Βουλγαρίας κατῆλθεν εἰς τὸν ἑλληνικὸν Ἀγῶνα, ὑπὲρ οὗ διέθεσεν 29.497 γρόσια. Ὑπηρέτησεν ὡς πεντηκόνταρχος τοῦ ἱππικοῦ, ἐτάχθη δὲ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐκδουλεύσεων εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς Δ΄ τάξεως. Τῷ 1827 ἦτο μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Καραϊσκάκη εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Κερατσινίου (ἀριθ. μητρ. 302). Τ. Χ. Κ.

— **Βούλγαρης** ἢ ***Βούλγαρις***, ***Ἀρτέμιος***. Πρῶτος μέγας πρωτοπαπᾶς Κερκύρας, ἐκλεγεὶς τῷ 1605 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1608. Ἄξιον λόγου τῆς τετραετοῦς πρωτοπαπαδικῆς του ἀρχῆς οὐδὲν γνωρίζομεν. Ὁ Μάρμορας ἐν τῇ ἱστορίᾳ του (κεφ. Ζ΄) λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι «διὰ τὴν εὐγένειαν τοῦ οἴκου διῆγε μεγαλοπρεπέστατον καὶ κοινωνικώτατον τὸν βίον». Π. Θ. Σ.

—**Βούλγαρης**, ***Γεώργιος***. Ὑδραῖος ναυτικός, ὑπηρετήσας ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὸ πολεμικὸν τοῦ Γ. Σαχτούρη (Ναυτ. μητρ. ἀρ. 249). Τ. Χ. Κ.

— **Βούλγαρης**, ***Γεώργιος Δ.*** Μπὰς-κοτσάμπασης τῆς Ὕδρας, γεννηθεὶς τῷ 1767 ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ καὶ ἀποθανὼν ἐν αὐτῇ τὴν 19 Αὐγούστου 1812. Ὁ πατήρ του ἦτο ναυτικός, Δήμας ἢ Δημήτριος ὀνομαζόμενος. Δὲν εἶναι γνωστὸν ἐὰν ὁ Γεώργιος Βούλγαρης ἐγνώριζε γράμματα, καθ' ὅσον πάντα τὰ σῳζόμενα ἔγγραφα αὐτοῦ φέρουσι τὴν σφραγῖδά του κατὰ τὴν κρατοῦσαν τότε συνήθειαν. Διεκρίνετο ὅμως παιδιόθεν ἐπὶ νοημοσύνῃ καὶ σωματικῇ ῥώμῃ. Ἔφηβος ἐστρατολογήθη μεταξὺ τῶν ἀποστελλομένων ὑπὸ τῆς Ὕδρας εἰς τὸ ὀθωμανικὸν ναυτικόν, τάχιστα δ' ἐγένετο ἀρχηγὸς αὐτῶν. Ἐπιδείξας ἔκτακτον ἱκανότητα, διωρίσθη ὑπὸ τοῦ καπετὰν πασᾶ ναύκληρος τῆς ναυαρχίδος του, βραδύτερον δὲ κυβερνήτης δικρότου καὶ κατόπιν ἀρχιπλοίαρχος ἢ ἐπιτελάρχης τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου.

Εἰς τὴν ταχεῖαν ταύτην προαγωγήν του συνετέλεσαν τὰ ἀκόλουθα περιστατικά. Ὁ ἀρχιναύαρχος Χουσεΐν πασᾶς διωρίσθη τῷ 1794 ἀρχιστράτηγος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Πασβάνογλου. Οὗτος μελετήσας δολοφονίαν τοῦ ἀρχιστρατήγου, ἔπεμψεν εἰς Βιδίνιον ἀπεσταλμένον προτείνων ὅρους ὑποταγῆς. Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ὁ Χουσεΐν ἀνεγίνωσκε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Πασβάνογλου, ὁ ἀπεσταλμένος ἀνασύρας πιστόλιον ἐσκόπευσε κατὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου, ὅτε ὁ παριστάμενος Βούλγαρης, ἀπωθήσας τὴν χεῖρα αὐτοῦ, ἀπέτρεψε τοῦ σκοποῦ τὴν σφαῖραν, ἐμαχαίρωσε δὲ τὸν δολοφόνον. Ἀποτυχόντος τοῦ σχεδίου τῆς δολοφονίας τοῦ Χουσεΐν πασᾶ, ὁ Πασβάνογλου ἔδωκε τοιαύτην ἐπέκτασιν εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ὥστε ὁ σουλτᾶνος ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ πασᾶν τοῦ Βιδινίου τὸν ἐπαναστάτην. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην ἀπομονωθεὶς τοῦ κυρίου σώματος τοῦ στρατοῦ του ὁ Χουσεΐν πασᾶς, μικροῦ δεῖν ᾐχμαλωτίζετο, ἂν μὴ ἔσῳζεν αὐτὸν ὁ Βούλγαρης, διαπορθμεύσας τὸν Τοῦρκον ἀρχιστράτηγον εἰς τὴν ἀντίπεραν τοῦ ποταμοῦ ὄχθην. Ἔκτοτε ἀπέσπασε τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ πανισχύρου πασᾶ, ὅστις ἔπραξε τὸ πᾶν πρὸς ταχεῖαν ἀνάδειξιν τοῦ ἁπλοῦ ἐκείνου Ὑδραίου ναύτου εἰς κυβερνήτην δικρότου. Περατωθείσης τῆς ἐκστρατείας ταύτης ὁ Χουσεΐν πασᾶς ἔπλευσεν ὡς ναύαρχος εἰς Αἴγυπτον, ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ μεγάλου βεζύρου. Ἡ Τουρκία κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχε συνάψει συμμαχίαν μετὰ τῆς Ἀγγλίας, δι' ἧς ἐσκοπεῖτο ἡ ἀνάκτησις τῆς Αἰγύπτου, ἣν εἶχε καταλάβει ὁ Βοναπάρτης. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἡ Αἴγυπτος εἶχε περιέλθει εἰς πλήρη ἀναρχίαν, κυβερνωμένη ὑπὸ τῶν μπέηδων τῶν Μαμελούκων. Οἱ Ἄγγλοι εἶχον ἀποστείλει ἐκεῖ τὸν ναύαρχον Σμίθ, ἡ δὲ Τουρκία τὸν Χουσεΐν πασᾶν, πρὸς ὃν ἔδωκε μυστικὴν ἐντολὴν περὶ ἐξολοθρεύσεως τῶν Μαμελούκων. Εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην εἶχε συμπεριλάβει καὶ τὸν πιστόν του Βούλγαρην. Μεταβὰς ὁ Χουσεΐν εἰς Αἴγυπτον προσεκάλεσεν εἰς Ἀβουκήρ, ἔνθα ἐστρατοπέδευε, τοὺς μπέηδες Μαμελούκους, οὓς εἱστίαζε πολυτελῶς, ἐν τέλει δὲ ἐπρότεινεν εἰς αὐτούς, ὅπως συναπέλθουν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἔνθα ἐπρόκειτο νὰ ὑπογραφῇ ἡ συνθήκη. Καθ' ὁδόν, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἀναστάσιος Γούδας, συνήντησαν τουρκικὸν ταχύπλουν, κομίζον δῆθεν σπουδαίας διαταγὰς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Χουσεΐν ἐπέβη αὐτοῦ, ἀμέσως δὲ δύο λέμβοι πλήρεις στρατιωτῶν ἐπλησίασαν τὴν ναυαρχίδα, εἰς ἣν εἰσπηδήσαντες οἱ στρατιῶται ἐπέρασαν ἐν στόματι μαχαίρας πάντας τοὺς μαμελούκους. Τὸ ἀνοσιούργημα τοῦτο, λέγει ὁ Κριεζῆς εἰς τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ὕδρας», ἀπεδόθη εἰς τὴν μέθην τῶν Ὑδραίων ναυτῶν καὶ πρὸς ἐξιλέωσιν τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου ἐκρεμάσθησαν ἐπὶ τῆς μεγάλης κεραίας μερικοὶ αἰχμάλωτοι φέροντες τὴν ὑδραϊκὴν ἀμφίεσιν. Ἔκτοτε ὁ Χουσεΐν πασᾶς, γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ σουλτάνου Σελήμ, παρελάμβανε τὸν Βούλγαρην εἰς πάσας τὰς ἐκστρατείας του, ἀνέθεσε δὲ εἰς αὐτὸν τὴν ἐκκαθάρισιν τοῦ Αἰγαίου ἀπὸ τῆς μαστιζούσης αὐτὸ πειρατείας. Τὴν ἀποστολὴν ταύτην ἐνήργησε μετὰ μεγάλης δραστηριότητος, κατεβύθισε πλεῖστα ἐκ τῶν πειρατικῶν σκαφῶν, ᾐχμαλώτισε δώδεκα τοιαῦτα ἀλγερινὰ καὶ ἀπήλλαξε τῆς αἰχμαλωσίας τοὺς εὑρεθέντας ἐπ' αὐτῶν Εὐρωπαίους. Εἶτα μετέβη εἰς Μάνην, ἣν καθησύχασεν ἐκ τῆς μαστιζούσης αὐτὴν ἀναρχίας, ὑποδείξας εἰς τὴν Πύλην ὡς ἡγεμόνα αὐτῆς τὸν Κουμουνδουράκην, πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ Τζαννέτου Γρηγοράκη δυσκόλως ὑποκύπτοντος εἰς τὰς τουρκικὰς ἀξιώσεις. Διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον ἀπέκρουσε καὶ τὴν ἀνάθεσιν τῆς ἡγεμονίας εἰς τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην, τὸν κατόπιν βέην τῆς Μάνης. Ἔκτοτε ὁ Βούλγαρης ἐγένετο πανίσχυρος, καὶ ἔζη εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀφωσιωμένος εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην. Ἐπόθησε τότε ν' ἀποκατασταθῇ εἰς Ὕδραν παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ του. Ὁ Βούλγαρης προτοῦ στρατολογηθῇ εἰς τὸν τουρκικὸν στόλον ἦτο μνηστευμένος μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἐμμανουὴλ Γκίκα, Μαρίας, πτωχῆς κόρης, «ὅτε ὅμως, λέγει ὁ Κριεζῆς, μετὰ τὴν ὕψωσίν του τοῦ ἐπρότειναν νὰ διαλύσῃ τοὺς ἀρραβῶνάς του μετ' αὐτῆς καὶ νὰ νυμφευθῇ ἑτέραν πλουσίαν τοιαύτην, οὗτος ἐσκυθρώπασε καὶ συνεζεύχθη ταύτην τῷ 1795». Μετὰ τὸν γάμον παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν εἰς Ὕδραν, εἶτα δὲ ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, μετασχὼν διαφόρων ἐκστρατειῶν, αἵτινες ἔτι μᾶλλον ἐμεγάλυναν αὐτόν. Κατὰ τὴν μικράν του διατριβὴν εἰς Ὕδραν ἀντελήφθη τὴν κρατοῦσαν ἐν αὐτῇ ἀταξίαν καὶ τὴν ἔλλειψιν διοικήσεως, ἥτις παρέλυε πᾶσαν πρόοδον τῆς νήσου. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὡς ἀναφέρει ὁ Finlay εἰς τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως», οἱ κάτοικοι τῆς Ὕδρας ἐζήτουν παρὰ τῆς Πύλης ἱκανὸν διοικητήν, ὅπως ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν ἐν αὐτῇ. Ὁ Βούλγαρης ὑπεστήριζε τὰς αἰτήσεις ταύτας τῶν συμπολιτῶν του παρὰ τῷ Χουσεΐν πασᾷ, ὅστις ὡς καταλληλότερον τοιοῦτον ἔκρινεν αὐτὸν καὶ ἀμέσως διέταξε τὸν διορισμόν του, δι' οὗ τῷ παρείχετο ἐλευθερία πάσης ἐνεργείας καὶ τὸ δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἐπὶ τῶν διαταρασσόντων τὴν τάξιν. Ὁ διορισμὸς οὗτος καθίστα αὐτὸν τοπάρχην τῆς νήσου μετὰ δικαιωμάτων αὐτόχρημα κυριαρχικῶν. Ἀναλαβὼν τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν ἐν τῇ νήσῳ, ἐκήρυξεν ἀμέσως ἀμνηστείαν, συνέστησε πολιτοφυλακήν, ἀπηγόρευσε τὴν ὁπλοφορίαν καὶ τὴν ἔξοδον τῶν πολιτῶν ἐκ τῶν οἰκιῶν των μετὰ τὴν 9ην ἑσπερινὴν ὥραν, προέβη εἰς τὸν διακανονισμὸν τῶν ἀναγκῶν τῆς Ὕδρας καὶ συνεκάλεσε συνέλευσιν, εἰς ἣν ἐπρότεινε τὴν ἐκλογὴν δέκα συνδίκων, οἵτινες ὑπὸ τὴν προεδρείαν του θὰ διεχειρίζοντο τὰ κοινά. Τὰ δυσυπότακτα στοιχεῖα τῆς νήσου δυσκόλως ὑπέκυπτον εἰς τὰ μέτρα ταῦτα, εἷς δὲ τούτων, Δημήτριος Μαυροκαΐδης λεγόμενος, πολλάκις παρεκτραπεὶς ὑπεβλήθη εἰς ποινὴν πεντακοσίων μαστιγώσεων, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ ἀπέθανεν. Ὁ Βούλγαρης μαθὼν τὸν θάνατον τούτου ἔκλαυσεν, ὡς λέγει ὁ ἱστορικός, καὶ ἐνεταφίασεν αὐτὸν ἰδίᾳ δαπάνῃ.

Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως ἐν Ὕδρᾳ, ὁ Χουσεΐν πασᾶς ἐξέτεινε τὴν διοίκησιν αὐτοῦ εἰς τὸν Πόρον, τὰς Σπέτσας καὶ τὰς πέριξ νήσους. Ὁ σουλτᾶνος Σελὴμ Γ΄ ἤμειψεν αὐτὸν διὰ τὰς ὑπηρεσίας του καὶ τῷ ἀπέστειλε τῷ 1804 Χάτι-χαμαγιούν, δι' οὗ περιέβαλεν αὐτὸν καὶ τοὺς ἀπογόνους του διὰ πλείστων προνομίων καὶ ἀτελειῶν. Ὁ Βούλγαρης ἀντλήσας μεγάλην ἰσχὺν ἐπεδόθη εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τῆς νήσου καὶ ἐπεχείρησε νὰ εὐρύνῃ τὴν ἐκπαίδευσιν αὐτῆς. Πρὸς τοῦτο προσέλαβεν ὡς διδασκάλους τοὺς Θετταλομάγνητας ἀδελφοὺς Δημήτριον καὶ Κωνσταντῖνον Ντούλα, οὐδεμιᾶς δὲ δαπάνης ἐφείσθη ὅπως ἑλκύσῃ εἰς Ὕδραν Βενιαμὴν τὸν Λέσβιον. Κατὰ τὸ 1805 ὁ Χουσεΐν πασᾶς δηλητηριασθεὶς ἀπέθανε, ἡ δὲ Ρωσία κηρύξασα τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας ἐπεχείρει νὰ ἐξεγείρῃ εἰς ἐπανάστασιν τὴν Ἑλλάδα. Ὑποκινούμενοι δὲ καὶ οἱ Ὑδραῖοι ὑπὸ τῶν πρακτόρων τῆς Πετρουπόλεως ἐνεκολπώθησαν τὰς φιλεπαναστατικὰς ἰδέας, μέγα δὲ μέρος τούτων συγκροτῆσαν ἰσχυρὰν ἀντιπολίτευσιν ἐκηρύχθη κατὰ τοῦ ἀντιδρῶντος πρὸς τοιαύτην κίνησιν τοπάρχου τῆς Ὕδρας. Τὰ ἄτακτα στοιχεῖα, ἐπωφελούμενα τῆς δημιουργηθείσης καταστάσεως, παρέβαινον τοὺς ἀστυνομικοὺς κανονισμούς. Ἀλλ' ὁ Βούλγαρης δὲν ἦτο ἐκ τῶν ὑποχωρούντων, καὶ ἰδίᾳ χειρὶ ἐμαχαίρωσε τὸν τολμήσαντα αὐθαδῶς νὰ συμπεριφερθῇ Γκιούσκαν. Ἀποκατασταθείσης τῆς τάξεως ἀπεχώρησε τῆς ἀρχῆς καὶ ἀπῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἐγένετο δεκτὸς μετὰ πολλῶν τιμῶν. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ ἡ τάξις διεταράχθη αὖθις εἰς τὴν Ὕδραν, οἱ δὲ συμπολῖταί του ἀπέστειλαν ἐπιτροπὴν ἱκετεύοντες τοῦτον νὰ δεχθῇ ἐκ νέου τὴν ἀρχὴν καὶ ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν. Καὶ ὁ μὲν Βούλγαρης καμφθεὶς ὑπεχώρησε καὶ ἀνέλαβε τὴν προτέραν αὐτοῦ ἐξουσίαν. Τὸν Φεβρουάριον ὅμως τοῦ 1807, διαρκοῦντος τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ὁ Ρῶσος ναύαρχος Σινιέβιν κατέπλευσεν εἰς τὸ Μετόχιον τῆς Ὕδρας καὶ ἐπεχείρησε νὰ ἐξεγείρῃ τὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τῆς Τουρκίας. Ὑποπρόξενος τῆς Ρωσίας τότε ἦτο ἐν Ὕδρᾳ ὁ Κοκκίνης, ὅστις παρέσυρε τοὺς μεγάλως ἰσχύοντας ἀδελφοὺς Λάζαρον καὶ Γεώργιον Κουντουριώτας, οἵτινες ἐσχημάτισαν τὸ *ρωσικὸν κληθὲν κόμμα*, ὅπερ ἀπεκάλει τὸν Βούλγαρην τουρκολάτρην, καὶ ἐπίμενον νὰ ἀντικαταστήσωσι τὰ ἐν τῷ διοικητηρίῳ σήματα διὰ ρωσικῶν. Μὴ θελήσας νὰ προκαλέσῃ ἐμφύλιον πόλεμον ὁ Βούλγαρης, ἀπεσύρθη ἐκ νέου εἰς Ἀθήνας. Ἀλλ' αἱ προσπάθειαι τῆς Ρωσίας πρὸς ἐξέγερσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπέβαινον μάταιαι. Οἱ Ἕλληνες ἔχοντες προσφάτους τὰς θλιβερὰς ἀναμνήσεις τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ὀρλὼφ (1769) δὲν παρεσύρθησαν ἀπὸ τὰς ἀπατηλὰς ὑποσχέσεις τῶν Ρώσων. Ἤρξαντο τότε οἱ ρωσόφρονες τῆς Ὕδρας διαβλέποντες τοὺς κινδύνους εἰς οὓς περιῆλθον, καὶ δι' ἀναφορᾶς των πρὸς τὴν Πύλην ἐζήτουν νὰ παραστήσουν ὅτι ἡ ἐξέγερσις ἐστρέφετο οὐχὶ κατὰ τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ κατὰ τῆς σατραπικῆς διοικήσεως τοῦ Βούλγαρη. Ἡ Πύλη ὅμως μὴ δώσασα πίστιν εἰς αὐτοὺς διέταξε τὸν Βελῆ πασᾶν τῆς Πελοποννήσου νὰ στρατεύσῃ κατὰ τῆς Ὕδρας καὶ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἐξεγείραντας τὸν λαόν. Ὁ Βούλγαρης ἀνέλαβε ν' ἀποτρέψῃ τὸ κακὸν καὶ μετὰ τῆς οἰκογενείας του μεταβὰς εἰς Τρίπολιν, ἔπεισε τὸν Βελῆν, ὅτι οὐδεμία πρὸς τοῦτο ὑπῆρχεν ἀνάγκη. Τοιουτοτρόπως δὲν ὑπέστη ἡ Ὕδρα ὅ,τι ἡ Πελοπόννησος τῷ 1769. Οἱ ἐν Ὕδρᾳ παρεσκευάζοντο πρὸς μετοίκησιν, ἀλλ' ὁ Βούλγαρης μηδένα καταδιώξας παρεκώλυσε τὴν μετανάστευσιν. Διὰ νέου μπουγιουρδίου ἀνέκτησε τὴν παλαιάν του ἐξουσίαν. Νέον ὡσαύτως Χάτι-χουμαγιοὺν τοῦ σουλτάνου Μαχμοὺτ Β΄ ἀνενέωσε τὰ ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Σελὴμ δοθέντα παλαιὰ προνόμια αὐτοῦ. Ἔκτοτε ἀποκατεστάθη ἡ τάξις, ηὔξησεν ὁ πλοῦτος αὐτῆς καὶ κατεβιβάσθησαν οἱ φόροι. Ὁ Βούλγαρης ἀπηγόρευσε τὴν ἐπίδειξιν πολυτελείας. Ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ὁ ἴδιος ἔζη ὡς ἡγεμών, ἐν Ὕδρᾳ ὅμως οὐδὲν ἐδαπάνα ἐπὶ ματαίῳ, ἀλλὰ καὶ οὐδενὸς ἐφείδετο πρὸς ἀνατροφὴν τῶν τέκνων του καὶ πρὸς παγίωσιν τῶν χρηστῶν ἠθῶν εἰς τὸν τόπον του. Διοικήσας τὴν πατρίδα του ἐπὶ δώδεκα ὁλόκληρα ἔτη ἐπέδειξε βεβαίως εὐρύτερον ἑλληνικὸν φρόνημα, περιορισθεὶς εἰς τὸν στενὸν κύκλον τῆς δικαιοδοσίας του· ἀλλ' ἡ ἰδέα τῆς ἑλληνικῆς ἐξεγέρσεως δὲν εἶχεν ἀναπτυχθῆ ἔτι, ἀτύχημα δὲ δι' αὐτὸν ἦτο ὅτι ἄγων τὸ 44ον ἔτος καὶ καταβληθεὶς ἐξ ἀνιάτου νόσου ἀπεβίωσε, μὴ μετασχὼν οὕτω τοῦ ἐθνικοῦ Ἀγῶνος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Δ. Κριεζῆ*, Ἱστορία τῆς Ὕδρας.—*Σπυρίδωνος Τρικούπη*, Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.—*Κωνσταντίνου Σάθα*, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς.—Finlay, Hist. of the Greek κλ.—*Ἀναστασίου Ν. Γούδα*, Παράλληλοι βίοι, τόμος ΣΤ΄ (ἐν Ἀθήναις 1874). Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—**Βούλγαρης**, ***Γεώργιος Δ.*** Ἕλλην πολιτευόμενος γεννηθεὶς ἐν Ὕδρᾳ τῷ 1842 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1892. Υἱὸς τοῦ *Δημητρίου Βούλγαρη* (βλ. κατωτ.), ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις πανεπιστήμιον καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του ἐν Παρισίοις. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του (1877), ἐξελέγη τῷ 1878 βουλευτὴς Ὕδρας εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐπὶ κυβερνήσεως δὲ Τρικούπη διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν τὴν 10 Μαρτίου 1880, τηρήσας τὸ χαρτοφυλάκιον τοῦτο μέχρι τῆς 13 Ὀκτωβρίου 1880. Ἐξελέγη ἅπαξ ἔτι βουλευτής, εἶτα δὲ ἀποσυρθεὶς τῆς πολιτικῆς ἔζησεν ἰδιωτεύων καθ' ὅλον τὸν ὑπόλοιπον βίον του. Θ. Β.

—**Βούλγαρης**, ***Γεώργιος Ν.*** Ἀξιωματικός, Ὑδραῖος, μετασχὼν εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν πυρπολικῶν καὶ εἰς διαφόρους ναυμαχίας. Ἐν Λέσβῳ ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Ἀ. Ρομπότσην ἦτο κατὰ τὴν πυρπόλησιν ἀρχηγὸς τῆς λέμβου καὶ τῇ 6 Αὐγούστου 1821 ἐπυρπόλησεν εἰς Ταρμπογάζι τουρκικὸν πολεμικὸν ὑπὸ τὸν Τσάπελην. Τῷ 1827 μετὰ τοῦ *Ἀναστασίου Σπαχῆ* ἐπυρπόλησεν ὀθωμανικὸν βρίκιον εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Τῷ 1828 μετέσχε τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Ἀμβρακικοῦ. Ἀπεβίωσε τῷ 1832 (ἀριθ. μητρώου πυρπολητῶν 513, ναυτικοῦ ἀρ. 299). Ὁ ἀδελφός του *Δῆμος Ν. Βούλγαρης* παρέστη τῷ 1827 ὡσαύτως εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὡ πυρπολητὴς ὑπὸ τὸν Ἀ. Σπαχῆν. Τ. Χ. Κ.

Digitized by Google

— **Βούλγαρης,** *Δημήτριος Γ.* Ἕλλην πολιτικός, γεννηθεὶς τὴν 20 Δεκεμβρίου 1802 ἐν Ὕδρᾳ καὶ ἀποθανὼν τὴν 30 Δεκεμβρίου 1877 ἐν Ἀθήναις. Υἱὸς τοῦ βέη τῆς Ὕδρας *Γεωργίου Δ. Βούλγαρη* (βλ. ἀνωτ.) ἔμεινεν ὀρφανὸς πατρὸς εἰς δεκαετῆ ἡλικίαν καὶ ἀνετράφη ὑπὸ τῆς μητρός του. Μόλις δὲ δεκαεπταετὴς τὴν ἡλικίαν ἐκρίθη ἄξιος παρὰ τῶν προὐχόντων τῆς Ὕδρας νὰ παρακάθηται εἰς τὸ συμβούλιον τῶν προκρίτων τῆς νήσου, οἵτινες ἐκυβέρνων αὐτήν, ἀρξαμένου δὲ τοῦ Ἀγῶνος διηύθυνον τὰ τῆς κινήσεως τοῦ στόλου. Εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο παρέμεινε μέχρι τοῦ πέρατος τοῦ πολέμου. Διακρινόμενος διὰ τὸ θάρρος, τὸ ἄτεγκτον τοῦ χαρακτῆρος καὶ τὴν πολιτικὴν εὐφυΐαν, ἀπέσπασεν ἀμέσως τὴν ἐκτίμησιν τῶν πρεσβυτέρων του, οἵτινες κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα πολλάκις ἀνέθεσαν εἰς αὐτὸν λεπτοτάτας ἀποστολάς, τὰς ὁποίας διεξήγαγε μετὰ πολλῆς εὐστροφίας. Οὕτω κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1822 μετέσχε τῆς ἐπιτροπῆς τῶν Ὑδραίων, ἥτις παρέλαβε τὸ Ναύπλιον, κατὰ τρόπον οὐδὲν προκαλέσαντα τὸ ἔκτροπον. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀπεστάλη εἰς Κρήτην πρὸς διαρρύθμισιν ἐθνικῶν τινων ζητημάτων, τὰ ὁποῖα ἐκκρεμοῦντα περιέπλεκον τὴν ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ κατάστασιν. Τῷ 1826 ἐξελέγη πληρεξούσιος τῆς Ὕδρας εἰς τὴν Γ΄ Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, τὴν συνελθοῦσαν ἐν Ἐπιδαύρῳ, εἶτα δὲ ἀντεπροσώπευσε τὴν πατρίδα του καὶ εἰς τὰς δύο ἑπομένας συνελεύσεις, τῆς ἐν Τροιζῆνι τῷ 1827 καὶ τῆς ἐν Ἄργει τῷ 1829. Ὀλίγον μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ κυβερνήτου Ἰωάννου

Καποδιστρίου ἤρξατο σφοδρὰ κατ' αὐτοῦ ἀντιπολίτευσις, ἥτις ἐνετάθη μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου Ι΄, ὅτε οἱ *ἀγγλίζοντες* καὶ *γαλλίζοντες* ἀντιπολιτευόμενοι Ἀλέξανδρος Μαυροκορδᾶτος, Σπυρίδων Τρικούπης καὶ Ἰωάννης Κωλέττης, συνεννοούμενοι μετὰ τῶν πρεσβευτῶν τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ἐπεδίωκον τὴν ἀνατροπὴν τοῦ κυβερνήτου. Κέντρον τῆς σφοδροτάτης ἀντιπολιτεύσεως ἐγένετο ἡ Ὕδρα, τῆς ὁποίας προΐσταντο οἱ ἐπιφανεῖς τῆς Ἑλλάδος πολῖται Λάζαρος καὶ Γεώργιος Κουντουριώτης καὶ ὁ ναύαρχος τοῦ Ἀγῶνος Ἀνδρέας Μιαούλης.

Ἡ ἀντίδρασις αὕτη ἔφθασε μέχρι στάσεως. Ἡ Ὕδρα εὗρε συμμάχους καὶ τὰς λοιπὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, οὕτω δὲ συνεστήθη ἑτέρα κυβέρνησις ἔχουσα ἕδραν τὴν ἔνδοξον νῆσον. Ὁ Καποδίστριας ἐβουλεύετο νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην καταφέρων καίριον πλῆγμα κατὰ τοῦ κέντρου τῆς στάσεως. Πληροφορηθέντες οἱ ἐν Ὕδρᾳ τὰ ἐν Ναυπλίῳ ἐνεργούμενα, συνῆλθον εἰς συμβούλιον ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Ἀνδρέου Μιαούλη, μεταξὺ δὲ τῶν μετασχόντων εἰς αὐτὸ παρῆσαν, ἐκτὸς τῶν ἀδελφῶν Κουντουριωτῶν, ὁ *Δημήτριος Βούλγαρης,* ὁ Ἀντώνιος Κριεζῆς καὶ ὁ παρεπιδημῶν ἐν τῇ νήσῳ Ἀλ. Μαυροκορδᾶτος, ἀνετέθη δὲ εἰς τὸν Μιαούλην, ὅπως μεταβαίνων εἰς Πόρον μετὰ 180 ναυτῶν καταλάβῃ τὸν ναύσταθμον. Τὴν 14 Ἰουλίου 1831 κατέλαβεν ὁ Μιαούλης τὴν φρεγάταν «Ἑλλάδα», τὴν κορβέταν «Σωτῆρα» καὶ τὸ φρούριον τοῦ Πόρου. Ὁ Κυβερνήτης ἐστράφη τότε πρὸς τοὺς πρέσβεις, οἵτινες ἐζήτησαν νὰ συμβιβάσωσι τοὺς ἀντιπάλους εἰρηνικῶς, καὶ προσεκάλεσαν τὸν Μιαούλην νὰ παραδώσῃ τὰ σκάφη. Οὗτος ἠρνήθη, ἡ δὲ ἐπέμβασις τοῦ Ρώσου πρεσβευτοῦ Ρικάρδου ἐπέφερε τὴν ρῆξιν ἐκείνην τῆς 1 Αὐγούστου, καθ' ἣν ὁ Μιαούλης παρέδωσεν εἰς τὸ πῦρ τὴν φρεγάταν «Ἑλλάδα» καὶ τὴν κορβέταν «Σωτῆρα». Ἡ στάσις αὕτη εἶχεν ὡς συνέπειαν τὸν μετά τινα χρόνον συμβάντα φόνον τοῦ Καποδιστρίου.

Ὁ Δημήτριος Βούλγαρης, γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτη, ἔλαβεν ἐνεργότατον μέρος κατὰ τὴν ἐπαναστατικὴν ταύτην περίοδον, ἐπιδείξας ἔκτοτε τὸν ἄτεγκτον καὶ τολμηρὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ. Ὡς ἰδιοκτήτης δύο πολεμικῶν πλοίων μετασχόντων τοῦ Ἀγῶνος ἔλαβεν ὡς ἀποζημίωσιν διὰ δαπάνας κατὰ τὴν ἔξοδον αὐτῶν εἰς ναυμαχίας διὰ μὲν τὸν «Ἀχιλλέα» δρ. 250.146, διὰ δὲ τὸν «Θεμιστοκλῆν» 186.926 δρ., ἐτάχθη δὲ διὰ τὴν κατὰ τὸν Ἀγῶνα ἐν γένει δρᾶσίν του ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐκδουλεύσεων εἰς τοὺς Α΄ τάξεως πολιτικοὺς ἄνδρας ἄνευ αἰτήσεως.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καποδιστρίου καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν παραίτησιν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Αὐγουστίνου (29 Μαρτίου 1832), ἐγένοντο ὑπὸ τῶν πρεσβευτῶν τῶν τριῶν προστατίδων δυνάμεων διαβήματα περὶ συμβιβασμοῦ μεταξὺ τῶν διαμαχομένων μερίδων, οὕτω δὲ συνεστήθη πενταμελὴς ἐπιτροπή, εἰς ἣν ὅμως τὸ κόμμα τῶν συνταγματικῶν ἀντεπροσωπεύετο μόνον ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Κωλέττη, ἐνῷ τὰ λοιπὰ μέλη ἀνῆκον εἰς τὸ καποδιστριακὸν κόμμα. Ἐκ τούτου οἱ συνταγματικοὶ ἔλαβον ἀπειλητικὴν στάσιν, οὕτω πως δὲ κατηρτίσθη νέα ἑπταμελὴς ἐπιτροπή, ἥτις ἐσχημάτισεν ὑπουργεῖον, τοῦ ὁποίου ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν ἐγένετο ὁ Δημήτριος Βούλγαρης. Ἡ νέα κυβέρνησις προεκήρυξεν ἐκλογὰς ἐθνοσυνελεύσεως ἐν Ἄργει, ἥτις συνελθοῦσα ἐψήφισε τὸ σύνταγμα τοῦ 1832. Ἡ συνέλευσις προέβη εἰς τὴν κατάργησιν τῆς Γερουσίας, ἐκ τούτου δὲ νέα προέκυψε σύγχυσις, ἥτις ἐτερματίσθη μὲ τὴν ἄφιξιν τοῦ βασιλέως Ὄθωνος. Δύο μῆνας μετὰ τὴν ἄφιξιν τούτου ἡ κυβέρνησις, ἧς μετέσχεν ὁ Βούλγαρης, παρῃτήθη, ἀνεσχηματίσθη δὲ εὐθὺς ὑπὸ τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη, εἰς ἣν δὲν συμπεριελήφθη ὁ Βούλγαρης, μὴ συγκατανεύσας εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς ἀντιβασιλείας, ὅπως ὑποβιβασθῶσιν οἱ κατὰ θάλασσαν ἀγωνισθέντες.

Ἀπελθὼν εἰς Ὕδραν ὁ Βούλγαρης ἐγένετο δήμαρχος αὐτῆς καὶ παρέμεινεν ἐν τῷ ἀξιώματι τούτῳ ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον, μὴ ἀναμειχθεὶς οὐδόλως εἰς τὴν κατὰ τῆς ἀντιβασιλείας ἀντίδρασιν, οὔτε κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀπολύτου μοναρχίας τοῦ Ὄθωνος. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1843, ὅτε καθιερώθη τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα, ὁ Βούλγαρης διωρίσθη τῷ 1845 γερουσιαστής, τῷ δὲ 1847 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν εἰς τὴν Κυβέρνησιν Κωλέττη, ἐπίσης δὲ ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν εἰς τὴν σχηματισθεῖσαν κατόπιν κυβέρνησιν Κωνσταντίνου Κανάρη, τὴν 15 Ὀκτωβρίου 1848. Ἀλλὰ τὴν 17 Ἀπριλίου τοῦ ἐπιόντος ἔτους, διαφωνήσας πρὸς τὸ ἀνακτοσυμβούλιον, ἀπεσύρθη τοῦ ὑπουργείου μετὰ τῶν συναδέλφων του Ἀντωνίου Μαυρομιχάλη καὶ Γεωργίου Ράλλη. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην αἱ κυβερνήσεις δὲν εἶχον αὐθυπαρξίαν. Οἱ πρωθυπουργοὶ οὔτε τοὺς συνυπουργούς των ἐξέλεγον, οὔτε διηύθυνον τὴν γενικὴν τοῦ κράτους πολιτικήν. Ἐκυβέρνα ὁ βασιλεὺς Ὄθων, ἀναμειγνυόμενος καὶ εἰς τὰς ἐλαχίστας λεπτομερείας τῆς διοικήσεως. Ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Ὄθωνος, ὅπως καὶ μετὰ τὴν παραδοχὴν παρ' αὐτοῦ τοῦ συντάγματος διευθύνῃ τὴν γενικὴν πολιτικὴν τοῦ Κράτους, διέθεσε δυσμενέστατα κατ' αὐτοῦ τὴν Ἀγγλίαν, ἐκ τούτου δὲ προεκλήθη ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν ἑλληνικῶν λιμένων ἐκ τοῦ ἐπεισοδίου τῆς καταστροφῆς τῶν ἐπίπλων τῆς οἰκίας τοῦ Ἰσραηλίτου Πασιφίκου, Ἄγγλου ὑπηκόου, ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ καὶ ὑπὸ τὰ ὄμματα τῆς βασιλικῆς κυβερνήσεως. Ἔκτοτε ἡ στάσις ἀπέναντι τοῦ Ὄθωνος τῆς Ἀγγλίας ὑπῆρξε δυσμενεστάτη, ἡ συμπεριφορὰ δὲ τοῦ Ὄθωνος κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἐπέφερε τὴν κατοχὴν τοῦ Πειραιῶς καὶ τὴν ἄνοδον εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς κυβερνήσεως Μαυροκορδάτου, ἀρχηγοῦ τοῦ *ἀγγλικοῦ* λεγομένου κόμματος. Ἡ στάσις ὅμως, ἣν ἐτήρει ἀπέναντι τοῦ βασιλέως ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Δημ. Καλλέργης, ἀπαγορεύσας εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς νὰ παρουσιάζωνται ἐνώπιον τοῦ βασιλέως ἄνευ προηγουμένης ἀδείας αὐτοῦ, καὶ ἰδίως ἀνάρμοστός τις ἐπιστολή του πρὸς τὴν βασίλισσαν, προεκάλεσε τὴν παραίτησιν τῆς Κυβερνήσεως ταύτης, τὴν δὲ 29 Σεπτεμβρίου 1855 ἐσχημάτισε ταύτην ὁ Δημήτριος Βούλγαρης, ἀγγλόφιλος. Εἰς τὴν κυβέρνησιν ταύτην μετέσχον ἐπιφανεῖς ἄνδρες, ἐν οἷς ὁ Σπυρίδων Τρικούπης, ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ὃν διεδέχθη βραδύτερον ὁ Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς, διὰ πρώτην δὲ τότε φορὰν διωρίσθη ὡς ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ὁ τοσοῦτον βραδύτερον διαπρέψας ἐν τῇ πολιτικῇ Ἀλέξανδρος Κουμουνδοῦρος. Ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως Βούλγαρη ἔληξεν ἡ ἀγγλογαλλικὴ κατοχὴ τοῦ Πειραιῶς τὴν 15 Φεβρουαρίου 1857. Ἀλλὰ μεταξὺ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος καὶ τοῦ Δημητρίου Βούλγαρη ἐπῆλθε ριζικὴ διαφωνία ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς λειτουργίας τῶν θεσμῶν τῆς χώρας, ἥτις ἐχώρισεν αὐτοὺς διὰ παντός. Ὁ Βούλγαρης ἐζήτησε νὰ περιορίσῃ τὸν βασιλέα ἐντὸς τῶν διαγραφομένων ὑπὸ τοῦ συντάγματος ὁρίων τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, μὴ κανονίζοντα αὐθαιρέτως τὴν πολιτικὴν τῆς χώρας καὶ μὴ ἀναμειγνυόμενον εἰς τὰς πράξεις τῆς ὑπευθύνου ἀρχῆς. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ὑφίστατο ἡ γαλλικὴ κατοχὴ τοῦ Πειραιῶς καὶ ἡ ἐπέμβασις τῶν δυτικῶν δυνάμεων λόγῳ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, ὁ Ὄθων περιωρίζετο εἰς τὰ βασιλικά του δικαιώματα, ἀλλ' ὡς παρεκάμφθη ἡ δυσχέρεια αὕτη, ἠξίωσε νὰ κυβερνᾷ κατὰ τὸ παλαιὸν αὐταρχικὸν σύστημα διὰ τῶν μυστικοσυμβούλων καὶ νὰ διευθύνῃ τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ὑπευθύνου Κυβερνήσεως, σύστημα ὅπερ ἐσωτερικῶς μὲν εἶχε διαιρέσει τὸ κράτος καὶ ἐγένετο ἀφορμὴ διηνεκῶν στάσεων, ἐξωτερικῶς δὲ εἶχε καταλήξει εἰς ἀποκλεισμοὺς τῶν ἑλληνικῶν λιμένων, ἐν τέλει δὲ τὴν κατοχὴν τοῦ Πειραιῶς. Ὁ Βούλγαρης κατέθεσε τὴν ἀρχὴν τὴν 13 Νοεμβρίου 1857, ἔκτοτε δὲ ἐτάχθη πρὸς τὴν ἀντιδρῶσαν κατὰ τῆς δυναστείας πολιτικὴν μερίδα, σχηματίσας τὴν γνώμην ὅτι δυναστεία ἔχουσα ἄλυτον τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς καὶ ἰδίως ἀντιτιθεμένη πρὸς τὰς προκηρύξεις ὅλων τῶν ἐθνικῶν συνελεύσεων καὶ τοῦ ἰσχύοντος πολιτεύματος δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ παραμείνῃ ἐν Ἑλλάδι. Τὰ πρόσφατα ἄλλως τε ἀποτελέσματα τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ὑπῆρξαν ἐπιζημιώτατα διὰ τὴν Ἑλλάδα. Πρὸς τούτοις αἱ δυσαρέσκειαι, ἃς εἶχε προκαλέσει ἡ αὐλὴ εἰς πλῆθος τῶν πρωτευόντων οἴκων τῆς Ἑλλάδος, προεκάλεσαν νέας πολιτικὰς ἰδέας καὶ νέα ἐγένετο ζύμωσις καὶ ἀνάπλασις τῆς χώρας.

Οὕτως ἐγένετο ὁ Βούλγαρης εἰς ἄκρον ἀντιδυναστικός, μετά τινα δὲ χρόνον ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀντιβασιλικοῦ κινήματος καὶ ἐπεδίωξε μετ' ἄλλων ἐπιφανῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν νὰ ἐξαναγκάσῃ τὸν Ὄθωνα εἰς σεβασμὸν πρὸς τὸ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα. Ἡ νέα αὕτη τροπὴ τῶν πραγμάτων ἐδημιούργησε πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀντιβασιλικὰ κέντρα. Ἡ ἀντιπολίτευσις εἰς τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Γερουσίαν καθίστατο σφοδροτάτη. Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ ἐξέγερσις τοῦ δημοσίου φρονήματος, ὥστε, καίτοι αἱ κοινοβουλευτικαὶ ἐκλογαὶ διεξήχθησαν διὰ καλπονοθεύσεων, ἡ ἀντιπολίτευσις ἐνίκησεν εἰς τὴν Βουλὴν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Θρασυβούλου Ζαΐμη, ἐκλεγέντος προέδρου αὐτῆς. Ὁ Ὄθων ἐκ πείσματος διέλυσε τὴν Βουλὴν ταύτην τὴν 16 Νοεμβρίου 1860. Ἡ ἀντιπολίτευσις εἶχε φθάσει εἰς τὸ ἔπακρον κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον, τὴν δὲ 6 Σεπτεμβρίου 1861 ἐγένετο ἡ κατὰ τῆς ζωῆς τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας ἀπόπειρα ὑπὸ τοῦ νεαροῦ σπουδαστοῦ Ἀριστείδου Δοσίου, διαχειριζομένης τότε τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, τοῦ Ὄθωνος ἀπουσιάζοντος εἰς τὴν ἀλλοδαπήν.

Τὴν νύκτα τῆς 3 πρὸς τὴν 4 Φεβρουαρίου 1862 ἐξερρηγνύετο ἡ στάσις τοῦ Ναυπλίου, ἥτις, καίτοι κατασταλεῖσα, προεδίκαζε τὴν τύχην τῆς βασιλείας. Εἶχε χυθῆ ἤδη ἄφθονον αἷμα καὶ ἡ ἀντιπολίτευσις ἐγένετο ἐπιφοβωτάτη. Δὲν ἐζητεῖτο πλέον ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ πολιτεύματος, ἀλλ' αὐτὴ ἡ ἀνατροπὴ τῆς δυναστείας. Ἡ ἀντιβασιλικὴ μερὶς εὗρεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Δημητρίου Βούλγαρη τὸν ἀρχηγὸν αὐτῆς, εἰς τὴν δύναμιν τῆς θελήσεως τοῦ ὁποίου εἶχε πεποίθησιν. Οὕτως ὁ Βούλγαρης ἀπετέλεσε τὸν πυρῆνα τῆς ἐπαναστάσεως. Περὶ αὐτὸν συνεσπειρώθησαν οἱ μᾶλλον διακεκριμένοι πολιτικοὶ τῆς ἐποχῆς, ὁ Κουμουνδοῦρος, οἱ Ἀναστάσιος καὶ Δημήτριος Μαυρομιχάλαι, ὁ Καλλιφρονᾶς, ὁ Θρ. Ζαΐμης, ὁ Δημήτριος Μαυροκορδᾶτος καὶ πλεῖστοι ἄλλοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων πάντες οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν «χρυσῆν» λεγομένην νεολαίαν, τῆς ὁποίας ἡγεῖτο ὁ Ἐπαμεινώνδας Δεληγεώργης, ὅστις ἔστερξε μετά τινας δισταγμοὺς νὰ ἀναγνωρίσῃ καὶ αὐτὸς ὡς ἀρχηγὸν τῆς ἐπαναστάσεως τὸν Βούλγαρην, ὃν ἀπεκάλει «σατράπην». Ἀνέλαβεν οὕτως ὁ Βούλγαρης τὴν ὅλην διεύθυνσιν τοῦ ἀντιδυναστικοῦ κινήματος. Ὁ Ὄθων βλέπων τὴν δύναμιν τῆς ἀντιπολιτεύσεως αὐξανομένην ἐν Ἀθήναις, ἠθέλησε νὰ ἀντλήσῃ ἰσχὺν ἐν τοῖς ἐπαρχίαις καὶ τὴν νύκτα τῆς 1 Ὀκτωβρίου 1862 συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς βασιλίσσης ἀπέπλευσεν εἰς Πελοπόννησον ἐπὶ τοῦ ἀτμοδρόμωνος «*Ἀμαλία*». Ἡ ἀπουσία τοῦ βασιλέως ἐπέσπευσε τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐκυκλοφόρει ἤδη ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν ὅτι παρεσκευάζετο ἡ ἀνταρσία, εἰς δὲ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον ἐπροτάθη ἡ σύλληψις τοῦ Βούλγαρη. Ἀλλ' ὁ πρωθυπουργὸς Γενναῖος Κολοκοτρώνης ἀπέκρουσε τὴν πρότασιν ταύτην εἰπών: «Δυναστεία ἀπολέσασα τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ δὲν δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ διὰ τῆς βίας». Ἐν τούτοις τὴν πρωΐαν τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1862 ἤρξατο ἡ σύλληψις νέων τινῶν ἐπαναστατῶν, τοῦτο δὲ ἔπεισε τὸν Βούλγαρην ὅπως κηρύξῃ τὴν ἐπανάστασιν τὴν ἰδίαν ἐκείνην νύκτα. Ἐνῷ δὲ ἡ κυβέρνησις ἐπίστευεν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τῶν συνήθων ἀταξιῶν, ὁ ἀποστατήσας στρατὸς μετὰ τοῦ λαοῦ, ὑπὸ τὸ σύνθημα «Ναύπλιον - Νίκη», διελθὼν τὴν ὁδὸν Σταδίου κατῆλθεν εἰς τὴν πλατεῖαν Ὄθωνος (νῦν Ὁμονοίας) καὶ ἐβάδισε πρὸς τὸ Μεταξουργεῖον, ἔνθα ἐστρατωνίζετο τὸ πυροβολικόν, καὶ ὅπου εἶχε μεταβῆ ὁ Βούλγαρης μετὰ τῶν κορυφαίων ἐπαναστατῶν, ἐκεῖ δὲ ὁ Ἐπαμεινώνδας Δεληγεώργης συνέταξε τὸ περίφημον ψήφισμα τῆς καταργήσεως τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος καὶ τῆς συστάσεως προσωρινῆς κυβερνήσεως, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Δημητρίου Βούλγαρη, καὶ μελῶν τοῦ Κωνσταντίνου Κανάρη καὶ τοῦ Ρούφου, ἥτις συνεκάλεσε τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν. Ἅμα τῇ συγκλήσει ταύτης διῃρέθησαν ἐν αὐτῇ οἱ πληρεξούσιοι εἰς δύο πολιτικὰς μερίδας, αἵτινες προσέλαβον, κατ' ἀπομίμησιν τῶν τῆς γαλλικῆς ἐθνοσυνελεύσεως τοῦ 1792, τὰς ἐπωνυμίας τῶν «ὀρεινῶν» καὶ τῶν «πεδινῶν». Ἡ διαίρεσις αὕτη ἐπετάθη ἰδίως ἕνεκα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τοῦ Κωνστ. Κανάρη πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως Βούλγαρην. Ἡ κυβέρνησις ἐπανεκλεγεῖσα ὑπὸ τῆς συνελεύσεως διετήρησε τὸ αὐτὸ ὑπουργεῖον. Ἀλλ' ἡ ὑφισταμένη διχόνοια προεκάλεσεν ἐξέγερσιν μεγάλου μέρους τοῦ στρατοῦ κατὰ τοῦ Βούλγαρη, ἀρχηγοῦ τῶν πεδινῶν, ἥτις ἐπέφερε τὴν παραίτησιν τοῦ Κανάρη καὶ τῶν πλείστων μελῶν τοῦ ὑπουργείου. Ὁ Βούλγαρης μετὰ τοῦ Ρούφου συνέστησαν ἕτερον ὑπουργεῖον, ἀλλ' ἡ συνέλευσις ἀποδοκιμάσασα τὴν πρᾶξιν τῶν δύο μελῶν τῆς κυβερνήσεως ἀνέλαβεν αὐτὴ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Καὶ ἡ πρᾶξις ὅμως αὕτη τῆς συνελεύσεως δὲν κατηύνασε τὰ διεγερθέντα πάθη καὶ τὴν 20 Ἰουνίου 1ὃ63 ἐπηκολούθησεν ἡ μεταξὺ τῶν δύο κομμάτων σύγκρουσις εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν, καθ' ἣν ἔπεσαν διακόσιοι καὶ πλέον ἄνδρες. Ἡ μάχη αὕτη ἔπαυσε τῇ ἐπεμβάσει τῶν πρε-

Digitized by Google

σβευτῶν Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐκλεγῆ βασιλεὺς ὁ Γεώργιος Α', ὅστις ἀφίκετο τὴν 17 Ὀκτωβρίου 1863 εἰς τὴν ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν καὶ τὴν 25 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀνέθεσε τὸν σχηματισμὸν τοῦ πρώτου αὐτοῦ ὑπουργείου εἰς τὸν Δημ. Βούλγαρην, ἐπὶ τῆς ὑπουργείας δὲ αὐτοῦ ἐπετεύχθη ἡ ἕνωσις τῆς Ἑπτανήσου. Ὀλίγον μετὰ τοῦτο ὁ Βούλγαρης ἀπολέσας τὴν πλειοψηφίαν ἐν τῇ συνελεύσει παρῃτήθη καὶ ἐσχηματίσθη κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Κωνστ. Κανάρην. Ὁ διορισμὸς ὅμως τοῦ στρατηγοῦ Καλλέργη ὡς σταυλάρχου, ἐν ἀγνοίᾳ τῆς κυβερνήσεως, προεκάλεσε τὴν παραίτησιν αὐτῆς, ἥτις ἀπεσύρθη, ἀποφασισθέντος νὰ ἀνακοινωθῇ ὁ διορισμὸς οὗτος μετὰ τὰς ἐκλογάς. Ἀλλὰ τὴν 6 Ἰανουαρίου 1865 ἀνεφύη νέον ζήτημα. Ὁ παρεπιδημῶν ἐν Ἀθήναις θεῖος τοῦ βασιλέως πρίγκιψ Ἰωάννης Γλύκσβουργ συνεκάλεσεν ἐν τοῖς ἀνακτόροις σύσκεψιν πολιτικῶν ἀνδρῶν, ὅπως ἐκφράσωσι γνώμην ἐπὶ τῶν αἰτίων τῆς δυσαρέστου πολιτικῆς καταστάσεως εἰς ἣν εὑρίσκετο ἡ Ἑλλάς. Ὁ Βούλγαρης ἐξήνεγκε τό ε σφοδρὸν κατηγορητήριον κατὰ τοῦ Δανοῦ συμβούλου τοῦ βασιλέως Σπόνεκ καὶ ἐζήτησε τὴν ἄμεσον ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ ἐξ Ἑλλάδος. Ὁ κόμις Σπόνεκ εἶχε τοποθετηθῇ παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας, ἀνεμειγνύετο δὲ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν πολιτικὴν τῆς χώρας κατὰ τρόπον προκαλέσαντα δεινὴν κατ' αὐτοῦ ἐξέγερσιν, διεσείετο δ' ἐκ τούτου αὐτὸς ὁ θρόνος τοῦ Γεωργίου. Ἡ κυβέρνησις Κανάρη, πληροφορηθεῖσα τὰ συμβάντα ἐν τοῖς ἀνακτόροις, γενόμενα ἐν ἀγνοίᾳ της, παρῃτήθη, ἐσχημάτισε δὲ κυβέρνησιν κατὰ πρῶτον ὁ Ἀλέξανδρος Κουμουνδοῦρος, ὅστις διηνήργησε τὰς βουλευτικὰς ἐκλογὰς τὴν 4 Μαΐου 1865. Ἡ συνελθοῦσα βουλὴ ἀνέτρεψε τὴν κυβέρνησιν. Κληθεὶς ὁ Βούλγαρης ν' ἀναλάβῃ αὐτήν, ἔθεσεν ὡς ὅρον τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Σπόνεκ, ὡς μηδὲν ἐκπροσωποῦντος ἐν τῇ πολιτείᾳ. Ὁ Γεώργιος Α' ἠρνήθη τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀξιώσεως τοῦ Βούλγαρη, καὶ ἐσχημάτισε κυβέρνησιν ὁ Ἐπαμεινώνδας Δεληγεώργης. Ἀλλὰ μετὰ δέκα ἡμέρας ἠναγκάζετο οὗτος εἰς παραίτησιν, ἕνεκα τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ λαοῦ, ζητοῦντος τὴν ἀποπομπὴν τοῦ κόμιτος Σπόνεκ. Τὴν 3 Νοεμβρίου ἐσχηματίσθη κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Βούλγαρην, διατηρηθεῖσα ἐπὶ τρεῖς μόνον ἡμέρας. Ταύτην διεδέχθη ἡ τοῦ Κουμουνδούρου διατηρηθεῖσα ἓξ ἡμέρας καὶ εἶτα τοῦ Δεληγεώργη καταπεσοῦσα τῆς ἀρχῆς μετὰ δέκα πέντε ἡμέρας, ὅτε ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ Βενιζέλος Ροῦφος διατηρηθεὶς ἐν τῇ ἐξουσίᾳ μέχρι τοῦ Ἰουνίου 1866. Ὁ Δανὸς σύμβουλος ἠναγκάσθη ν' ἀπομακρυνθῇ, ἀλλ' ἡ κατάστασις ἐξηκολούθησεν ἡ αὐτή, θυελλώδεις δὲ προεκάλεσεν ἐν τῇ Βουλῇ συζητήσεις τὸ περὶ καταργήσεως τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας νομοσχέδιον. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξερράγη ἐν Κρήτῃ ἐπανάστασις (ἡ τοῦ 1866), ἡ εὑροῦσα τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τὸ κράτος πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν. Τὴν 9 Ἰουνίου 1866 ἐπετεύχθη σχηματισμὸς συμμαχικοῦ ὑπουργείου Βούλγαρη-Δεληγεώργη, ὅτε μετ' ὀλίγον ἤρξατο ἐπισήμως ἡ κρητικὴ ἐπανάστασις. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος δὲν ἀπεδέχθη τὰ σχέδια τῆς κυβερνήσεως Βούλγαρη ἐν σχέσει πρὸς τὸ κρητικὸν ζήτημα, ἐξ οὗ καὶ παρῃτήθη αὕτη, ἐσχημάτισε δὲ ὑπουργεῖον ὁ Ἀλ. Κουμουνδοῦρος, ὅστις ἐπίσης μετά τινα χρόνον ἠναγκάσθη εἰς παραίτησιν καὶ ἐσχηματίσθη κυβέρνησις Μωραϊτίνη, τὴν ὁποίαν διεδέχθη (25 Ἰανουαρίου 1868) ἡ τοῦ Βούλγαρη μέχρι τῆς 25 Ἰανουαρίου 1869. Ἡ κυβέρνησις αὕτη ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς ἐξακολουθήσεως τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως, ἀπηύθυνε δὲ ἐμπιστευτικὸν ἔγγραφον πρὸς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν, ὅπως μεσιτεύσῃ ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ὁ Δέρβυ ἀπέκρουσε τὴν πρότασιν ταύτην. Ἐνῷ τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις, προεκηρύχθησαν βουλευτικαὶ ἐκλογαί, καθ' ἃς ἐπλειοψήφησεν ἡ κυβέρνησις Βούλγαρη. Τὸν Ἀπρίλιον ἠγγέλθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅτι ἡ Κρήτη ἀπέστειλεν ἀντιπροσώπους, ὅπως μετάσχωσι τῆς ἑλληνικῆς Βουλῆς, ὡς κηρυχθείσης ἤδη τῆς ἑνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας διὰ διακοινώσεώς του, τὴν 25 Ἀπριλίου, ἠπείλησεν ὅτι ἡ Πύλη θὰ διέκοπτε τὰς φιλικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐν ᾗ περιπτώσει ἐγένοντο δεκτοὶ τοιοῦτοι εἰς τὴν ἑλληνικὴν Βουλήν. Ὁ Βούλγαρης δὲν ἐδέχθη τοὺς Κρῆτας βουλευτὰς καὶ οὕτως ἀπεσοβήθη ἡ ῥῆξις. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ νέαι ἀνεφύησαν διαφοραὶ καὶ τὴν 27 Νοεμβρίου 1868 ἡ Τουρκία ἐπέδωκε τελεσίγραφον, ἀπειλοῦσα διακοπὴν σχέσεων ἂν μὴ ἡ Ἑλλὰς παρεκώλυε τὸν σχηματισμὸν ἐπαναστατικῶν σωμάτων, δὲν ἀφώπλιζεν ἢ δὲν ἀπέκλειε τῶν ἑλληνικῶν λιμένων τὰ ἐκτελοῦντα τὴν συγκοινωνίαν μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν σκάφη καὶ ἄλλους τινὰς ὅρους. Ἐνῷ δὲ ἐν Ἀθήναις εὑρίσκοντο ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τοῦ τελεσιγράφου, ὁ Τοῦρκος ναύαρχος Χόβαρτ ἀπέκλεισε τὴν Σῦρον καὶ ἐζήτει ὅπως ἡ «Ἕνωσις» κηρυχθῇ πειρατικὸν πλοῖον, ὡς καταφυγοῦσα εἰς τὸν λιμένα τῆς νήσου. Ἡ κυβέρνησις Βούλγαρη ἀπεφάσισε τὴν ἀποστολὴν τῆς φρεγάτας «Ἑλλάδος» εἰς Σῦρον μὲ τὴν διαταγὴν νὰ προσβάλῃ τὸν Χόβαρτ. Τὸ διπλωματικὸν σῶμα ἐν Ἀθήναις ἐπενέβη, ζητῆσαν ἀναστολὴν τῶν διαταγῶν πρὸς τὸν κυβερνήτην τῆς «Ἑλλάδος», ἀλλ' ὁ Βούλγαρης ἐπέμενε καὶ ἡ «Ἑλλὰς» κατέπλευσεν εἰς Σῦρον. Πρὸ τῆς ἀφίξεως ὅμως τοῦ ἑλληνικοῦ σκάφους εἶχε καταπλεύσει τὸ γαλλικὸν «Φορμπέν», τοῦ ὁποίου ὁ πλοίαρχος ἔλαβεν ἐντολὴν νὰ διευθετήσῃ φιλικῶς τὸ ζήτημα. Ὁ Χόβαρτ, τοῦ κυβερνήτου τῆς «Ἑλλάδος» ἀρνηθέντος νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς ἀξιώσεις του, ἐξῆλθε τοῦ λιμένος καὶ ἐπολιόρκει τὴν νῆσον. Ἐν τῷ μεταξὺ διεκόπησαν αἱ σχέσεις τῶν δύο κρατῶν, διετάχθησαν δὲ παρὰ τῆς Πύλης οἱ Ἕλληνες ὑπήκοοι νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸ τουρκικὸν ἔδαφος καὶ ἀπεκλείσθησαν οἱ τουρκικοὶ λιμένες εἰς τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα.

Κατὰ πρότασιν τῆς Πρωσσίας συνῆλθε τότε συνδιάσκεψις ἐν Παρισίοις τὴν 28 Δεκεμβρίου 1868, καθ' ἣν ἡ Τουρκία ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν ὅπως οὐδεὶς Ἕλλην πολίτης ἀποδιωχθῇ, ἡ δὲ συνδιάσκεψις ἀποφυγοῦσα νὰ θίξῃ τὸ κρητικὸν ζήτημα, περιωρίσθη εἰς τὸ τῆς ἑλληνοτουρκικῆς διενέξεως, ἐκδοῦσα ἀπόφασιν θίγουσαν τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Α' συνεκάλεσεν εἰς σύσκεψιν πάντας τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας, εἰς ἣν ἐδήλωσεν, ὅτι ἡ κυβέρνησις δὲν ἀπεδέχετο τὴν ἀπόφασιν τῆς παρισινῆς συνδιασκέψεως. Ἡ κυβέρνησις Βούλγαρη παρῃτήθη τὴν 25 Ἰανουαρίου 1869 καὶ ἐσχηματίσθη κυβέρνησις Θρασυβούλου Ζαΐμη, ὁ δὲ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Θεόδωρος Δηλιγιάννης ἀνεκοίνωσε πρὸς τὸν Λαβαλέτ, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἀπεφάσισε πιεζομένη νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῆς συνδιασκέψεως. Διενεργηθεισῶν ἐκλογῶν οὐδὲν κόμμα ἔφερεν ἀπόλυτον πλειοψηφίαν, ἐσχημάτισε δὲ κυβέρνησιν ὁ Δεληγιώργης, τοῦ Ζαΐμη παραιτηθέντος λόγῳ τοῦ συμβάντος δράματος ἐν Ὠρωπῷ, ὅπου ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν λῃστῶν ξένοι περιηγηταὶ μεταβαίνοντες εἰς Μαραθῶνα. Ὁ Δεληγιώργης, μὴ δυνάμενος νὰ στηριχθῇ εἰς τὴν Βουλήν, ἐζήτησε τὴν διάλυσιν αὐτῆς. Μὴ ἐπιτευχθείσης ταύτης παρῃτήθη καὶ ἐσχηματίσθη κυβέρνησις Κουμουνδούρου, ἣν διεδέχθη ἡ τοῦ Ζαΐμη (28 Ὀκτωβρίου 1871), ἥτις καταψηφισθεῖσα ἐν τῇ Βουλῇ τὴν 13ην Δεκεμβρίου, παρῃτήθη καὶ αὕτη, ἐσχημάτισε δὲ κυβέρνησιν ὁ Δημήτριος Βούλγαρης τῇ συνδρομῇ τοῦ Κουμουνδούρου, ὅστις καὶ διέλυσε τὴν Βουλήν. Ἐπῆλθεν ὅμως διαφωνία τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν Βούλγαρην, ἐν τῷ ζητήματι τῶν ἐκβολάδων τοῦ Λαυρείου, καὶ παρῃτήθη οὗτος τὴν 8 Ἰουλίου 1872, ἀνετέθη δὲ ὁ σχηματισμὸς κυβερνήσεως εἰς τὸν Ἐπαμεινώνδαν Δεληγιώργην.

Ἡ λαυρειακὴ ὅμως πολιτικὴ αὐτοῦ προεκάλεσε γενικὴν ἐναντίον του ἐξέγερσιν καὶ ἡττηθεὶς οὗτος ἐν τῇ Βουλῇ τὴν 4 Φεβρουαρίου 1874, παρῃτήθη, τὴν δὲ 9 Φεβρουαρίου ἐσχημάτισε τὸ τελευταῖον αὐτοῦ ὑπουργεῖον ὁ Δημήτριος Βούλγαρης, ὅστις διεξήγαγε βουλευτικὰς ἐκλογὰς τὴν 25 Ἰουλίου 1874 λίαν ἐκτρόπους, καθ' ἃς ἀπέκλεισε τῆς Βουλῆς, πλὴν τοῦ Κουμουνδούρου καὶ τοῦ Ζαΐμη, πάντας τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας. Ἡ Βουλή, περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου συνελθοῦσα, ἀπετελεῖτο μὲν ἐκ πλειοψηφίας τῶν ὀπαδῶν τοῦ Βούλγαρη, ἀλλὰ δὲν ἦτο ἀρκοῦσα πρὸς σχηματισμὸν ἀπαρτίας. Ὁ Βούλγαρης μὴ λαμβάνων ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ συντάγματος, συνεδρίαζε καὶ ἐψήφιζε νόμους ἄνευ ἀπαρτίας, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἡ ἀντιπολίτευσις ἀπεχώρησε κηρύξασα ἀντισυνταγματικὰς τὰς πράξεις τῆς κυβερνήσεως. Ἡ κοινὴ γνώμη εἶχεν ἐξεγερθῇ κατὰ τῆς κυβερνήσεως, καὶ ὁ Χαρίλαος Τρικούπης, δημοσιεύσας εἰς τοὺς «Καιροὺς» τοῦ Πέτρου Κανελλίδου τὸ περιβόητον ἄρθρον του «Τίς πταίει;» προεφυλακίσθη. Ἤρξαντο δὲ κυκλοφοροῦσαι αἱ φῆμαι ὅτι ὁ Βούλγαρης ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α' παρεσκεύαζον τὴν ἐπὶ τὸ μοναρχικώτερον μετατροπὴν τοῦ πολιτεύματος, ὁ δὲ Χαρίλαος Τρικούπης κατήγγελλεν ὅτι ὁ Βούλγαρης εἶχεν ἀποστείλει τὸν ἄλλοτε ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτὴν Σπυρίδωνα Βαλαωρίτην, ὅπως πείσῃ τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν καὶ συγκατετεθῇ εἰς τὸ πραξικόπημα τοῦτο. Ὁ βασιλεὺς κατενόησε τὸ ἐπικίνδυνον τῆς τοιαύτης πορείας καὶ ἐζήτησε παρὰ τοῦ Βούλγαρη τὴν σύγκλησιν τῆς Βουλῆς εἰς ἔκτακτον σύνοδον. Δὲν κατωρθώθη ὅμως συγκρότησις ἀπαρτίας, συνελθόντων μόνον 92 βουλευτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων 10 διαμαρτυρηθέντες ἀπεχώρησαν, οἱ δὲ παραμείναντες ἀπεκλήθησαν «στηλῖται», ἐκ τῆς παρ' ἀρχαίοις ἀτιμωτικῆς στήλης, εἰς ἣν ἐγράφοντο τὰ ὀνόματα τῶν μὴ πατριωτῶν. Ἡ ἐξέγερσις τοῦ λαοῦ ἦτο τοιαύτη, ὥστε δὲν ἐτόλμων οἱ βουλγαρικοὶ βουλευταὶ νὰ ἐμφανισθῶσιν εἰς τὰς ὁδούς· ἡ τάξις εἶχε διασαλευθῆ καὶ ἡ στάσις ἐπέκειτο. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος, πρὸ τῆς τοιαύτης καταστάσεως, ἐζήτησε τὴν παραίτησιν τῆς κυβερνήσεως Βούλγαρη καὶ τὴν 27 Ἀπριλίου 1875 κατηρτίζετο τὸ πρῶτον ὑπὸ τὸν Χαρίλαον Τρικούπην ὑπουργεῖον, ὅπερ διενήργησεν ἀμεροληπτους ἐκλογὰς τὴν 18 Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, μετὰ δὲ τὴν ἐκδίκασιν αὐτῶν παρῃτεῖτο καὶ ἐσχημάτιζε κυβέρνησιν ὁ Ἀλέξανδρος Κουμουνδοῦρος τὴν 15 Ὀκτωβρίου 1875.

Τὸ πρῶτον τεθὲν ζήτημα ἐν τῇ Βουλῇ ἦτο κατὰ πόσον ἠδύναντο νὰ εἶναι ἔγκυρα τὰ ψηφισθέντα νομοσχέδια κατὰ τὴν ἔκθεσμον συνεδρίασιν τῆς Βουλῆς τῆς 19 Μαρτίου 1875. Ἡ Βουλὴ ἀπεφάνθη ὑπὲρ τῆς ἀπορρίψεως αὐτῶν. Τὴν 16 Δεκεμβρίου 1875 ἐπεψηφίσθη κατηγορητήριον, δι' οὗ παρεπέμπετο τὸ ὑπουργεῖον Βούλγαρη εἰς εἰδικὸν δικαστήριον ἐπὶ ἀντιποιήσει ἀρχῆς καὶ πλαστογραφίᾳ, τὴν δὲ 22 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἡ Βουλὴ παρέπεμψε τὸ αὐτὸ ὑπουργεῖον Βούλγαρη ἐπὶ ἐκλογικαῖς ἐπεμβάσεσι. Τὴν 26 Ἰανουαρίου 1876 ἤρξατο ἡ δίκη τῶν ἐπὶ δωροδοκίᾳ καὶ ἐκβιάσει καταγγελθέντων δύο συνυπουργῶν τοῦ Βούλγαρη, Βαλασοπούλου καὶ Νικολοπούλου (βλ. λ. Βαλασόπουλος. Τὴν 19 Ἀπριλίου 1876 ἤρξατο ἐν τῷ εἰδικῷ δικαστηρίῳ ἡ ἐπὶ ἀντιποιήσει ἀρχῆς δίκη τοῦ ὑπουργείου Βούλγαρη, ἀλλ' εὐθὺς ἀμέσως ἀνεβλήθη διὰ τὴν 20 Σεπτεμβρίου, ἐγκαταλειφθεῖσα ἀκολούθως, μετὰ ἓν δὲ ἔτος ἀπέθνησκεν ὁ ἐπὶ εἰκοσαετίαν ὁλόκληρον πανίσχυρος πολιτικὸς ἀνήρ.

Ὁ Δημήτριος Βούλγαρης ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν ὅλως πολιτικὴν φυσιογνωμίαν. Εἶχε κληρονομήσει ἐκ τοῦ πατρός του τὸν ἀλύγιστον χαρακτῆρα, τὴν πεισμονὴν εἰς τὰς σκέψεις του καὶ τὴν ταχύτητα εἰς τὴν λῆψιν ἀποφάσεων. Καίτοι, καθ' ἣν περίοδον ἐνεφανίσθη οὗτος ἐν τῇ πολιτικῇ σκηνῇ, ὅλοι ἔσπευδον νὰ προσεταιρισθῶσι τὰ ξένα ἤθη καὶ τὴν μεταβολὴν τοῦ ἐνδύματος, ὁ Βούλγαρης παρέμεινε πιστὸς εἰς τὰ παλαιὰ ἤθη, ἔφερε δὲ ἀμφίεσιν ἀναμιμνήσκουσαν τὴν τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων τῆς Μολδοβλαχίας, ὁμοιάζουσαν πρὸς ἱερατικὸν ῥάσον, ἐξ οὗ ἔλαβε τὴν κοινὴν προσωνυμίαν τοῦ Τσουμπέ. Ἦτο εἰς ἄκρον φιλόθρησκος, ἀπαρεγκλίτως δὲ ἠκολούθει κατὰ τὰς Κυριακὰς τὴν θείαν λειτουργίαν εἰς τὴν γειτονικήν του ἐκκλησίαν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. Ἐθαύμαζε κυρίως τὸ ἀγγλικὸν ἔθνος καὶ συνεδέετο στενῶς μετὰ τῶν ἐν Ἀθήναις Ἄγγλων πρεσβευτῶν, μεθ' ὧν διετήρει καὶ μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτῶν ἀλληλογραφίαν. Ὡς ῥήτωρ δὲν διεκρίθη ἐπὶ ἐκτάκτῳ εὐφραδείᾳ. Οἱ λόγοι του ἦσαν πάντοτε σύντομοι, ἀλλὰ διεκρίνετο ἐπὶ καθαρότητι γλώσσης καὶ ἄκρᾳ σαφηνείᾳ. Ἐνίοτε οὗτοι εἶχον ἀρχαϊκήν τινα ἐπιγραμματικότητα. Εἰς τὰς κατ' ἰδίαν ὁμιλίας ἐξήσκει μεγίστην γοητείαν, ὁ σεβασμὸς δὲ τὸν ὁποῖον ἐνέπνεε καὶ ἡ στοργή του πρὸς τοὺς ὀπαδούς του καθίστων τούτους φανατικούς. Ὁ Βούλγαρης ἦρξε κατὰ τὴν μᾶλλον εὐμετάβολον πολιτικὴν περίοδον τῆς χώρας, καθ' ἣν οἱ πολιτικοὶ ἀνταγωνισμοὶ διεξήγοντο μετ' ἀκρατήτου πάθους. Καίτοι δ' ἔχων ἀντιμετώπους τοὺς διασημοτέρους πολιτικοὺς τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς δευτέρας δυναστείας, ἀντεπάλαιε κατ' αὐτῶν καὶ ἐπεκράτει τούτων, μόνον δὲ ὁ συνασπισμὸς αὐτῶν τὸν κατέβαλεν κατὰ τὸ βαθὺ αὐτοῦ γῆρας. Τὸ τέλος του ὑπῆρξεν ὅμοιον πρὸς τὸ τέλος πάντων σχεδὸν τῶν πολιτικῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠδυνήθησαν καθ' ὅλον αὐτῶν τὸν βίον νὰ παρακολουθήσουν τὰς νέας ῥοπὰς τῆς κοινῆς γνώμης, οὐδὲ νὰ ἐγκολπωθῶσι τὰς νέας ἰδέας. Ὁ Βούλγαρης, ἄτεγκτος καὶ ἀμετάβλητος, κατῆλθεν εἰς τὸν τάφον, μετ' αὐτοῦ δέ, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι συνετάφη ὑπὸ τὴν ἀττικὴν γῆν ὁλόκληρον πολιτικὸν σύστημα, κυριαρχῆσαν ἐπὶ πεντηκονταετίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ τοῦ ὁποίου οὗτος ὑπῆρξεν ὁ ἐπιφανέστερος ἀντιπρόσωπος.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—**Βούλγαρης**, ***Δημήτριος Γ.***, ἢ ***Καβελάρης***. Κατήγετο ἐξ Ἀδριανουπόλεως, ἐλθὼν δὲ τῷ 1821 κατετάχθη μετὰ δέκα ὀπαδῶν ὑπὸ τὸν Γκούραν. Μετέσχε τῆς πολιορκίας τῶν Ἀθηνῶν μέχρι τῆς πτώσεώς των. Ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ἰμβραὴμ ἐπληγώθη εἰς Νεόκαστρον καὶ εἰς Τρίπολιν, ὡς καὶ κατόπιν τῷ 1829 εἰς Θήβας εἰς τὸ στῆθος. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Καραϊσκάκη εἰς Ἀθήνας ὁ Βούλγαρης εὑρίσκετο ἀπὸ ἡμερῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως μετὰ τῶν Τούρκων, ἐξαπατηθέντων ὡς πρὸς τὴν ἰδιότητά του, καθόσον οὗτος ἐγνώριζε κάλλιστα τὴν τουρκικήν. Ἅμα τῇ προσεγγίσει τοῦ Καραϊσκάκη ἐξῆλθε τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἔσπευσεν εἰς τὸ στρατόπεδόν του. Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν Ἀγωνιστῶν τὸν ἔταξεν εἰς τοὺς Ζ' τάξεως ἀξιωματικούς.

Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

—**Βούλγαρης**, ***Δημήτριος*** ἢ ***Μιτυληναῖος***. Ναυτικὸς ἐκ Λέσβου, ὑπηρετήσας ὡς ὑπαξιωματικὸς εἰς πλείστας ναυμαχίας καὶ δὴ ὡς πυρπολητὴς εἰς Σούδαν, ὅταν τὴν 2 Ἰουνίου 1825 ἐπυρπόλησεν ὁ Ἀντών. Βῶκος τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον (ἀρ. ναυτ. μητρ. 1633, πυρπολ. 248).

Τ. Χ. Κ.

—**Βούλγαρης**, ***Ἐλευθέριος***. Ἕλλην ἠθοποιὸς γεννηθεὶς τῷ 1836 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1887 ἐν φρενολογικῇ κλινικῇ. Ἐρασιτέχνης κατ' ἀρχάς, ἠσπάσθη ὁριστικῶς τὸ τοῦ ἠθοποιοῦ ἐπάγγελμα τῷ 1870, προσληφθεὶς ὡς τακτικὸν μέλος ἐν τῷ θιάσῳ τοῦ Δ. Ἀλεξιάδου, μεθ' οὗ συνειργάσθη μέχρι τοῦ 1879. Ἔκτοτε, μέχρι τοῦ 1882, ἀπετέλεσε μέλος τοῦ θιάσου τῶν ἀδελφῶν Ταβουλάρη, ὁπότε μετέστη πάλιν εἰς τὸν τοῦ Ἀλεξιάδου, ὅπου καὶ παρέμεινε μέχρι τέλους τοῦ βίου του. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ Βούλγαρης διεκρίθη εἰς τοὺς τραγικοὺς ῥόλους καὶ δὴ τοὺς τῶν *ῥαδιούργων*, τοὺς ὁποίους μετὰ

Digitized by Google

τόσης φυσικότητος ἀλλὰ καὶ δυνάμεως ὑπεκρίνετο, ὥστε ἐλέχθη καὶ γενικῶς ἐπιστεύθη, ὅτι τὸ πάθημα τῶν φρενῶν του ὠφείλετο εἰς τὴν συνεχῆ ὑπόκρισιν τῶν τοιούτων ῥόλων. Ὁπωσδήποτε, γεγονὸς εἶναι ὅτι κατὰ τὴν ὑπόκρισιν τῶν ἀχαρίστων αὐτῶν ῥόλων τοσοῦτον ἐπαθαίνετο, ὥστε πλέον ἢ ἅπαξ προεκάλεσε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν θεατῶν, εἷς τῶν ὁποίων εἰς τοιοῦτον ἔφθασεν ἀγανακτήσεως, ὥστε τὸν ἐπυροβόλησεν ἀπὸ τοῦ ὑπερῴου τοῦ ἄλλοτε ἐν Ἀθήναις θεάτρου Μπούκουρα. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων ῥόλων οὓς ὑπεδύθη, πρῶτος ὁ Βούλγαρης διέπλασεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1874 τὸν τοῦ Μύλλερ εἰς τὸ δρᾶμα «Πίστις, ἐλπὶς καὶ ἔλεος», τὸν τοῦ Δὸν Ριβέϊρον εἰς τοὺς «Πειρατὰς» τῷ 1880 ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις θερινῷ θεάτρῳ «Ὀρφεὺς» καὶ τὸν τοῦ Πέτρου Γκαροὺς εἰς τὸν «Ρακοσυλλέκτην» τῷ 1882.

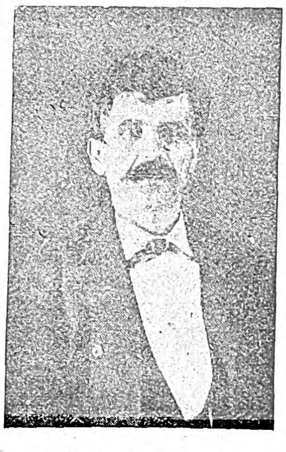
Ἐλευθ. Βούλγαρης

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

— Βούλγαρης, ἢ ***Βούλγαρις, Εὐγένιος.*** Ἐπιφανὴς Ἕλλην σοφὸς τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ τῇ 11 Αὐγούστου 1716 ἐκ πατρὸς Πέτρου Βουλγάρεως, Ζακυνθίου, καὶ μητρὸς Ζαννέτας. Διὰ τῶν ἐρευνῶν τοῦ Νικολάου Καταμῆ κατεδείχθη καὶ ἐξ ἐπισήμων πλέον ἐγγράφων, ὅτι ἡ οἰκογένεια τῶν Βουλγάρεων, ἐξ ἧς κατάγεται καὶ ὁ Εὐγένιος, εἶχε πρὸ μακροῦ χρόνου μονίμως ἐγκατασταθῆ ἐν Ζακύνθῳ, ὁπόθεν οἱ γονεῖς του, διά τινα αἰτίαν μὴ δυναμένην νὰ καθορισθῇ ἀκριβῶς, εἶχον ἔλθει εἰς Κέρκυραν. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων, ἅτινα ἐδιδάχθη ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου Κατηφόρου καὶ τοῦ Ἱερεμίου Καβαδίου, ἦλθεν ὁ μικρὸς *Ἐλευθέριος* (τοῦτο ἦτο τὸ βαπτιστικόν του ὄνομα) τῇ συνδρομῇ φιλομαθῶν εἰς Πατάβιον πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του. Μετὰ τὸ πέρας τούτων, ἀναφερομένων ἰδίᾳ εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν, ἐπιστρέψας ἐχειροτονήθη κατὰ τὸ 1737 ἢ 1738 διάκονος, κληθεὶς *Εὐγένιος*. Κατὰ τὸ 1742 διωρίσθη σχολάρχης τῆς ἐν Ἰωαννίνοις Μαρουτσαίας σχολῆς, ἔνθα ἐδίδασκεν ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ τὴν νεωτέραν φιλοσοφίαν καὶ ἰδίᾳ τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα τοῦ Λοκίου, Νεϊβνιτίου καὶ Βολφίου. Ἡ διδασκαλία αὕτη τῶν νεωτέρων φιλοσοφικῶν συστημάτων ἐξένιζε πολλοὺς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἐχομένους στερρῶς τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας, ἐν οἷς καὶ τὸν Μπαλᾶνον Βασιλόπουλον, μαθητὴν τοῦ Μεθοδίου Ἀνθρακίτου, σχολάρχην τότε τῆς μεγάλης τῶν Ἰωαννίνων σχολῆς, ἀπολαύοντα μεγάλης τιμῆς καὶ ὑπολήψεως ἐν Ἰωαννίνοις. Οἱ μαθηταὶ τοῦ Μπαλάνου παρακινούμενοι ὑπ' αὐτοῦ παρεῖχον πράγματα εἰς τὸν Εὐγένιον, ὅστις πρὸς ἀποφυγὴν σκανδάλων ἐγκατέλιπε τῷ 1750 τὰ Ἰωάννινα καὶ ἦλθεν εἰς Κοζάνην, προσκληθεὶς ὡς σχολάρχης τῆς ἐκεῖ σχολῆς. Καὶ ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ, ὡς καὶ ἐν τῇ τῶν Ἰωαννίνων, διέπρεπεν ὁ Εὐγένιος ὡς διδάσκαλος, ἡ δὲ φήμη αὐτοῦ εἶχε διαδοθῆ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Τότε ὁ πατριάρχης Κύριλλος, ὁ συστήσας τῷ 1749 τὴν Ἀθωνιάδα σχολήν, προσεκάλεσεν ὡς σχολάρχην αὐτῆς τὸν Εὐγένιον τῷ 1753. Ὑπὸ τὴν σχολαρχείαν τοῦ Εὐγενίου ἤκμασε μεγάλως ἡ Ἀθωνιάς, πανταχόθεν δὲ συνέρρεον μαθηταί, ὅπως ἀκροασθῶσι τὰ σοφὰ αὐτοῦ διδάγματα, οὕτως ὥστε ἐπολλαπλασιάσθη ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἤρχισαν κατ' ὀλίγον ἔριδες καὶ διενέξεις, οὕτως ὥστε ὁ Εὐγένιος, μετὰ ἑξαετῆ περίπου διδασκαλικὴν δρᾶσιν ἐν Ἄθωνι, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ καὶ τὴν σχολὴν ταύτην. Ὅθεν παραιτηθεὶς τῷ 1758 ἢ 1759 ἦλθεν εἰς Θεσσαλονίκην, ἔνθα ἔμενεν ἐφησυχάζων. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς διαμονῆς τοῦ Εὐγενίου ἐν Ἄθωνι συνέβη καὶ ἡ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Μπαλάνου γεωμετρικὴ ἔρις. Ὁ Μπαλᾶνος δηλαδή, νομίσας ὅτι ἔλυσε τὸ περίφημον γεωμετρικὸν πρόβλημα «Δύο εὐθειῶν δοθεισῶν δύο μέσας ἀναλόγους εὑρεῖν κατὰ συνεχῆ γεωμετρικὴν ἀναλογίαν», ἔστειλε τὴν λύσιν ταύτην εἰς τὰς ἀκαδημίας τῆς Εὐρώπης καὶ ἐξέδωκε ταύτην τύποις διὰ τῶν μαθητῶν του ἐν Βενετίᾳ τῷ 1754. Ὁ Εὐγένιος λαβὼν τὸ τύποις ἐκδοθὲν ἔργον, σταλὲν πρὸς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις διαμένοντος φίλου καὶ συμμαθητοῦ του Τρύφωνος, ἀνήρεσε τοῦτο δι' ἐπιστολῆς σταλείσης πρὸς αὐτόν, ἐν ᾗ μετά τινος σφοδρότητος καθήπτετο τοῦ Μπαλάνου.

Κατὰ τὸ 1761 προσεκλήθη ὁ Εὐγένιος εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Σεραφείμ, τοῦ ἰδιαζόντως ἐκτιμῶντος καὶ ἀγαπῶντος αὐτόν, ὡς διδάσκαλος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχικῆς σχολῆς. Ἀλλά, μετὰ διετῆ περίπου διαμονήν, τῷ 1763, ἐγκατέλιπε τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ διὰ τῆς Δακίας ἦλθεν εἰς Λειψίαν τῆς Γερμανίας, ἔνθα ἐπεμελήθη τῆς ἐκτυπώσεως ἔργων τού τινων. Τότε ἀπενεμήθη αὐτῷ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Σαμουήλ, τιμῆς ἕνεκεν, ὁ τίτλος τοῦ ῥεφενδαρίου καὶ παλατίνου τοῦ ἀποστολικοῦ καὶ οἰκουμενικοῦ θρόνου, ὡς ὁ Σέργιος Μακραῖος ἀναφέρει.

Ἐν Λειψίᾳ ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ Ρώσου στρατάρχου Θεοδώρου Ὀρλώφ, ὅστις θαυμάσας τὴν σοφίαν τοῦ ἀνδρὸς κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Πετρούπολιν συνέστησεν αὐτὸν θερμῶς εἰς τὴν αὐτοκράτειραν Αἰκατερῖναν. Αὕτη ἀνέθεσε τῷ Εὐγενίῳ τὴν ἐξελλήνισιν τοῦ γαλλιστὶ γεγραμμένου σχεδίου κώδικος νόμων, ἔπειτα δὲ προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς Πετρούπολιν. Ὁ Εὐγένιος δεχθεὶς τὴν πρόσκλησιν, ἐγκατέλιπε τὴν Γερμανίαν μετὰ ὀκταετῆ ἐν αὐτῇ διαμονὴν καὶ ἦλθεν εἰς Πετρούπολιν, ἔνθα ἔμεινεν ἐπὶ τέσσαρα περίπου ἔτη μεγάλως τιμώμενος καὶ θαυμαζόμενος διὰ τὴν πολυμάθειαν καὶ σοφίαν του. Μετὰ ταῦτα ἦλθεν εἰς Μόσχαν, ὅπου τὴν 30 Αὐγούστου τοῦ 1775 ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Μόσχας Πλάτωνος ἱερεὺς καὶ ἔπειτα τὴν 1 Ὀκτωβρίου 1776 ἀρχιεπίσκοπος Σλαβνίου καὶ Χερσῶνος. Μετὰ ὑπερδεκαετῆ ἀρχιερατείαν τῷ 1787 ὑπέβαλεν ὁ Εὐγένιος εἰς τὴν αὐτοκράτειραν Αἰκατερῖναν τὴν ἀπὸ τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ θρόνου παραίτησίν του, ἣν δεχθεῖσα ἡ Αἰκατερῖνα προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς Πετρούπολιν, ἔνθα κατέταξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας. Τῷ 1802 ἕνεκα γήρατος ἀπεσύρθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου τοῦ Νέφσκη, ὅπου καὶ ἐτελεύτησε τῇ 10 Ἰουνίου τοῦ 1806 ἐν ἡλικίᾳ ἐνενήκοντα ἐτῶν. Καὶ ἐκ τῆς διαθήκης αὐτοῦ καταφαίνεται τὸ ἀφιλοκερδὲς τοῦ ἀνδρός, ἡ πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὴν πατρίδα ἀγάπη καὶ τὸ ἀμνησίκακον αὐτοῦ. Ὁ Εὐγένιος ἐκ τῆς μικρᾶς του σχετικῶς περιουσίας ἀφίνει κληροδοτήματα εἰς τὴν Ἀθωνιάδα σχολήν, τὴν νεοσύστατον Ἰόνιον Ἀκαδημίαν, τὸν ἐν Κερκύρᾳ ναὸν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, τὴν ἐν Ζακύνθῳ ἐκκλησίαν τῆς Φανερωμένης, τὸν Πανάγιον Τάφον καὶ τὸ ὄρος Σινᾶ.

Ὁ Εὐγένιος ὁ Βούλγαρης ἦτο εἷς τῶν πολυμαθεστέρων καὶ πολυγραφωτέρων Ἑλλήνων λογίων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, συνεργήσας τὰ μάλιστα διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν συγγραμμάτων του πρὸς διάδοσιν τῆς παιδείας καθόλου καὶ ἰδίᾳ τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας παρ' ἡμῖν. Κεκτημένος ἀπέραντον μνήμην, ἐγνώριζεν ἐκτὸς τῆς ἑλληνικῆς, τὴν λατινικήν, ἰταλικήν, γερμανικήν, γαλλικήν, ἑβραϊκὴν καὶ ῥωσικὴν γλῶσσαν, κεκοσμημένος δὲ ὑπὸ μεγάλης εὐσεβείας καὶ πολλῶν ἀρετῶν διεκρίθη διὰ τὴν ῥητορικὴν αὐτοῦ δεινότητα, θεωρούμενος καὶ δικαίως ὡς εἷς τῶν διαπρεπῶν ῥητόρων τῆς ἐποχῆς του καὶ γενόμενος εἷς τῶν διαπρεπεστέρων προμάχων τῆς ὀρθοδοξίας.

Εὐγένιος Βούλγαρης.

Ὁ Εὐγένιος ὁ Βούλγαρης ἔγραψε πλεῖστα συγγράμματα, ἐξ ὧν τύποις ἔχουσιν ἐκδοθῆ τὰ ἀκόλουθα: «Λογικὴ» (ἐν Λειψίᾳ 1766). «Ὀρθόδοξος ὁμολογία» (ἐν Ἀμστελοδάμῳ 1767 καὶ ἐν Αἰγίνῃ 1829). «Ὠδὴ τῇ Αἰκατερίνῃ Β'» (τῷ 1774). «Βιβλιάριον κατὰ Λατίνων» (ἐν Κων)πόλει 1796). «Φιλόθεος ἀδολεσχία» (ἐν Βιέννῃ 1801 καὶ Ἱεροσολύμοις 1858). «Ἀδολέσχημα φιλοσοφικὸν κατὰ τοῦ τῶν Ὠκελλιτῶν συστήματος» (ἐν Ἱεροσολύμοις μετὰ τῆς «Φιλοθέου ἀδολεσχίας» 1858 καὶ ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους Οἰκονόμου ὡς ἀνέκδοτον ἐν «Χρυσαλλίδι» τόμ. Δ' σ. 110 ἑ.). «Περὶ εὐθανασίας» (ἐν Πετρουπόλει 1804). «Ἑκατονταετηρὶς τῶν ἀπὸ Χριστοῦ Σωτῆρος ἡ πρώτη» (ἐν Λειψίᾳ 1805 καὶ ἔπειτα ἐν Μόσχᾳ). «Στοιχεῖα μεταφυσικῆς» (ἐν Βενετίᾳ 1805 τόμ. 3). «Τὰ ἀρέσκοντα τοῖς φιλοσόφοις» (ἐν Βιέννῃ 1805). «Περὶ τοῦ συστήματος τοῦ παντὸς (ἐν Βιέννῃ 1805). «Κριτικαὶ ἐπιστάσεις ἐπὶ τῶν τοῦ Νεοφύτου (Καυσοκαλυβίτου) παρεκβολῶν εἰς τὸ Δ' τοῦ Γαζῆ» (ἐν Βιέννῃ 1806). «Γενεαλογικὸς Ὀθ. σουλτάνων κατάλογος μετὰ τῆς ἱστορίας τοῦ Γεωργίου Καστριώτου» (ἐν Μόσχᾳ 1812). «Περὶ τοῦ παραδείσου καὶ ποῦ κόλασις» (ἐν Ἀθήναις 1838 ὑπὸ τοῦ Γ. Αἰνιᾶνος). «Πρὸς Θεόφιλον Καμπανίας περὶ παλιρροιῶν» (ἐν Ἀθήναις 1838 ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ). «Τρεῖς προσλαλιαὶ κατὰ τὴν χειροτονίαν» (ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ). «Λόγος κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου» (ἐν Ἀθήναις 1838 ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ). «Περὶ τῶν μετὰ τὸ σχίσμα ἁγίων τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας» (ἐν Ἀθήναις 1845). «Πραγματεία περὶ μουσικῆς» (ἐν Τεργέστῃ 1868). «Θεολογικὸν» (ἐν Βιέννῃ 1872). «Ἱκετηρία ἡ ἐκ τοῦ γένους τῶν Γραικῶν πρὸς πᾶσαν τὴν χριστιανικὴν Εὐρώπην» (ἐν Βιέννῃ). «De Lecho et Slavorum origine» (λατινιστὶ 1771). «Schediasma de Zichis ad Crechos designandos extorsis» (λατινιστὶ 1772 καὶ ἔπειτα 1860 ἐν Ἀθήναις). Ἐκτὸς τούτων ἐξέδωκεν: «Ἰωσὴφ τοῦ Βρυεννίου τὰ εὑρεθέντα» (ἐν Λειψίᾳ 1768, τόμ. 2 μετὰ προλεγομένων, ἐν οἷς βιογραφία τοῦ Βρυεννίου). «Ἰωσὴφ μοναχοῦ (Βρυεννίου) τὰ παραλειπόμενα» (ἐν Λειψίᾳ 1784, ἐν οἷς καὶ ἀνάκρισις περὶ Νικηφόρου Βλεμμύδου). «Θεοδωρήτου ἐπισκόπου Κύρου τὰ σῳζόμενα» (ἐν Ἅλλῃ 1768—1775, τόμ. 5 ἑλλην. καὶ λατιν.).

Μετέφρασε δέ: «Ἱστορία τῆς διαφορᾶς περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος» (ἐν τόμ. 3 τῶν εὑρεθέντων τοῦ Βρυεννίου). «Σεγνέρου πραγματεῖαι τῶν μαθηματικῶν στοιχείων» (ἐν Λειψίᾳ 1767 καὶ ἔπειτα 1778). «Περὶ τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Πολωνίας διχονοιῶν» (ἐν Λειψίᾳ 1768 καὶ παρὰ Αἰνιᾶνος). «Σχεδίασμα περὶ ἀνεξιθρησκείας» (ἐν Λειψίᾳ 1768 καὶ παρὰ Αἰνιᾶνος). «Εἰσήγησις Αἰκατερίνης Β' ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως καὶ λοιπῶν νομικοῦ κώδικος» (ἐν Πετρουπόλει 1771 ἑλλην. καὶ ῥωσ.). «Γρηγορίῳ Ποτεμκίνῳ ᾠδὴ» (ἐν Μόσχᾳ 1776). «Γεωργικὰ» τοῦ Βιργιλίου (ἐν Πετρουπόλει 1776). «Αἰνείας» τοῦ Βιργιλίου (ἐν Πετρουπόλει 1791—1792 εἰς τόμ. τρεῖς). «Ἀδὸμ Ζοιρνικαβίου περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος» (ἐν Πετρουπόλει 1797, εἰς δύο τόμους). «Γαβριὴλ μητροπολίτου Πετρουπόλεως τελετουργία ἱερά» (ἐν Πετρουπόλει 1799). «Αὐγουστίνου ἐπισκόπου Ἱππῶνος τὸ Κεκραγάριον» (ἐν Λειψίᾳ 1804 καὶ ἐν Μόσχᾳ 1824). «Σπαρτίον ἔντριτον» (ἐν Λειψίᾳ 1804. Μετάφρασις τριῶν θεολογικῶν διατριβῶν). «Αἱ καθ' Ὅμηρον ἀρχαιότητες καὶ αἱ Κερκυριακαὶ ἀρχαιολογίαι» (ἐν Μόσχᾳ 1804). «Ταουκετίου στοιχεῖα γεωμετρίας» (ἐν Λειψίᾳ 1805). «Ἠλιοὺ Ἀνδρέου σχόλια εἰς τὸ Δ' τοῦ Γαζῆ» (ἐν Βιέννῃ 1805). «Γρεβεζάνδου εἰσαγωγὴ εἰς τὴν φιλοσοφίαν» (ἐν Μόσχᾳ 1805). «Γενουηνσίου στοιχεῖα μεταφυσικῆς» (ἐν Βιέννῃ 1806).

Ἐκτὸς τούτων ἔγραψεν ὁ Εὐγένιος πλείστας ἐπιστολάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξεδόθησάν τινες. Οὕτως ἐξέδωκεν ὁ Γεώργιος Κρομμύδης (ἐν τῇ διατριβῇ περὶ καταστάσεως τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης, ἐν Μόσχᾳ 1808), Βόσπορος ἐν Βορεσθένει (ἐν Μόσχᾳ 1810), ὁ Κοσμᾶς Μπαλᾶνος (ἐν Ἀντιπελαργήσει, ἐν Βιέννῃ 1816), ὁ Σπυρίδων Κονδὸς (ἐν Μελίσσῃ, ἐν Παρισίοις 1820), ὁ Ἀθανάσιος Σταγειρίτης (ἐν περιοδικῷ Καλλιόπῃ), ὁ Ἀνδρέας Μουστοξύδης (ἐν περιοδικῷ Αἰγιναίᾳ), ὁ Νικόλαος Λογάδης (ἐν Παραλλήλῳ φιλοσοφίας καὶ χριστιανισμοῦ), ὁ ἱεροκῆρυξ Γερμανὸς (ἐν Εὐαγγελικῇ σάλπιγγι), ὁ πατριάρχης Κωνστάντιος (ἐν Κωνσταντιάδι) ὁ Μ. Ἱδρωμένος (ἐν περιοδικῷ Φοίνικι καὶ Ἐρανιστῇ 1853, 1854 καὶ 1858), ὁ Αἰνιὰν (ἐν Συλλογῇ ἀνεκδότων Εὐγ. Βουλγάρεως 1838), ὁ Ἠ. Ταντελίδης (ἐν Παπιστικοῖς ἐλέγχοις), ὁ Γεδεὼν (ἐν Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ τόμ. Β' σ. 748 καὶ Γ' σ. 62) καὶ ὁ Σπ. Λάμπρος (ἐν Νέῳ Ἑλληνομνήμονι). Ἐπιστολὴ

Digitized by Google

τέλος κατὰ τῶν καλοκινημάτων πρὸς Παγκράτιον ἐξεδόθη ἐν Τριεστίῳ (1797), ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς ἐν Σερβίᾳ κατοικοῦντας (ἐν Κων)πόλει 1756 καὶ ἔπειτα ἐν Λειψίᾳ) ὑπὸ Σεραφεὶμ Πισσιδείου, ἐπιστολὴ περὶ φιλίας (ἐν Κων)πόλει 1850) καὶ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Κλαίρκιον (ἐν Ἀθήναις 1844). Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων συγγραμμάτων τοῦ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα ἀνέκδοτα ἀποκείμενα εἰς διαφόρους βιβλιοθήκας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως πρβλ. *Ζαβίρα* Νέα Ἑλλὰς σ. 290 ἑ. *Σάθα* Νεοελλ. φιλ. σ. 566 ἑ. *Δημητρακοπούλου* Προσθῆκαι καὶ διορθώσεις σ. 68 ἑ. *Παπαδοπούλου Βρεττοῦ* Νεοελλ. φιλ. τόμ. Β'. *Ν. Κατραμῆ* Φιλολ. ἀνάλεκτα Ζακύνθου σ. 382 ἑ. *Μ. Γεδεὼν* ἐν Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ ἔτος Γ' σ. 468 ἑ. *Γεωργίου Αἰνιᾶνος* Συλλογὴ ἀνεκδότων συγγραμμάτων (ἐν τοῖς προλεγομένοις τόμ. Α' σ. ζ' ἑ.). *Γούδα* Παράλληλοι βίοι τόμ. Β' σ. 1 ἑ. *Π. Καλλιγᾶ* ἐν Πανδώρᾳ Α' σ. 494 ἑ. *Λ. Στρούδζα* κατὰ μετάφρασιν Κ. Ε. Σούτσου ἐν Ἀθήναις 1858. *Δ. Θερειανοῦ* ἐν Ἀδαμαντίου Κοραῆ Ἄτακτα σ. 63 ἑ. καὶ *Émil Legrand*, Bibliogr. Ionienne τόμῳ Α' καὶ Β.

Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

— **Βούλγαρης**, ***Ἠλίας***. Ὁπλαρχηγὸς τοῦ Ἀγῶνος, ἀναδειχθείς, τὴν 29 Αὐγούστου 1824, χιλίαρχος (Ἀρχ. Ἀγων. φακ. 593). Τ. Χ. Κ.

— **Βούλγαρης**, ἢ ***Βούλγαρις, Ἰωάννης***. Ἕλλην κληρικὸς καὶ ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1679 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ νήσῳ τῷ 1751. Διετέλεσεν ἀρχιδιάκονος τοῦ ἐν Βενετίᾳ μητροπολίτου Φιλαδελφείας καὶ ἐπιστρέψας εἰς Κέρκυραν ἔλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ Μεγάλου πρωτοπαπᾶ (1738—1749). Ἦτο ἐκ τῶν λογιωτάτων ἀνδρῶν καὶ τῶν διακρινομένων ποιητῶν τῆς Κερκύρας. Ἔναντι τοῦ Λατινοεπισκόπου Φοσκαρίνη ὑπερημύνετο τῆς ἀξιοπρεπείας τῆς ἐκκλησίας του ἀποτελεσματικῶς. Εἰς τοῦτο οὐκ ὀλίγον συνετέλουν ἡ ἀσυνήθης διὰ τὴν ἐποχήν του μεγάλη αὐτοῦ μόρφωσις, ἡ ἀριστοκρατικὴ καταγωγή του καὶ ἡ προσωπικὴ ἐκτίμησις ἐκ μέρους τῆς βενετικῆς ἀρχῆς. Τὴν πολλὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν καὶ φροντίδα περὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ τὴν φιλογένειάν του δεικνύουσι τὰ πολλὰ αὐτοῦ συγκινητικὰ γράμματα καὶ ἐγκύκλιοι, ἀποκείμενα ἅπαντα ἐν ἰδίᾳ δεσμίδι εἰς τὸ ἀρχειοφυλακεῖον Κερκύρας. Διετέλεσε μέλος τῆς Ἀκαδημίας Κερκύρας, τῶν Ἀβλαβῶν. Τούτου γνωστὰ εἶναι: «Ἆσμα λυρικὸν εἰς Μελέτιον Τυπάλδον» καὶ ἕτερον ἰταλιστὶ «Sonneto in lode della Grecia», περιληφθέντα εἰς τὴν συλλογὴν «Ἄνθη Εὐλαβείας» (ἐν Βενετίᾳ, 1720). —Β.

— **Βούλγαρης** ***Ἰωάννης***. Ἀδελφὸς τοῦ *Γεωργίου Δήμα Βούλγαρη* (βλ. ἀνωτ.), γεννηθεὶς τῷ 1773. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ἀγῶνος διωρίσθη ὑπὸ τῆς κοινότητος Ὕδρας, τὸν Ἀπρίλιον 1821, συναρχηγὸς τοῦ ὑδραϊκοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Ἰάκωβον Τομπάζην, ἐπιβαίνων δὲ ἰδιοκτήτου βρικίου τοῦ «Ἀχιλλέως», μετέσχε τῆς παρὰ τὴν Ἐρεσσὸν ναυμαχίας (*Φιλήμ.* Γ' σ. 314). Τὴν 16 Μαΐου 1821 διωρίσθη ἀρχηγὸς ναυτικῆς μοίρας, ἤτοι τεσσάρων πολεμικῶν τοῦ Γ. Δημητρίου, Ἀντων. Κριεζῆ, Λαζ. Πινότση καὶ Α. Θεοδοσίου, δι᾿ αὐτῶν δὲ μετέσχε τῆς πυρπολήσεως τῶν εἰς Τσαγγλὶ τουρκικῶν πλοίων, ματαιώσας τὴν ἀπόβασιν τῶν τουρκικῶν στρατιῶν εἰς Σάμον. Τῷ 1822 μετέσχε τῆς ἐκστρατείας εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον κατὰ Φεβρουάριον, κατόπιν εἰς Χίον καὶ τὰ μικρασιατικὰ παράλια, ἀπὸ δὲ τοῦ Ἀπριλίου 1822 συνέπραττε μετὰ τῶν Μιαούλη καὶ Λαλεχοῦ. Τὴν 9 Ἰουνίου 1822 τὸ ἐκτελεστικὸν δι᾿ ἐγγράφου του ὑπ᾿ ἀριθ. 18181 τοῦ ἀρχείου τῶν Ἀγωνιστῶν) τὸν προσφωνεῖ ναύαρχον. Κατὰ δὲ τὰς σημειώσεις τῶν μητρῴων μετέσχεν ὀκτὼ ναυμαχιῶν, θανὼν περὶ τὰ τέλη τοῦ 1824. Τ. Χ. Κ.

— **Βούλγαρης**, ***Κωνσταντῖνος Χρ.*** Ἀντιναύαρχος ἐν ἐφεδρείᾳ. Γόνος τῆς μεγάλης κερκυραϊκῆς οἰκογενείας, ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1870. Ταχθεὶς ὡς δόκιμος τῷ 1886, ὠνομάσθη σημαιοφόρος τῷ 1890, προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποναυάρχου (1920). Ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν ἐν τῇ κυβερνήσει Στυλ. Γονατᾶ (17 Νοεμβρίου 1922—12 Ἰανουαρίου 1924), ἐτέθη εἰς αὐτεπάγγελτον ἀποστρατείαν (Αὔγουστος 1925) προαχθεὶς ἅμα εἰς ἀντιναύαρχον. Ἀνακληθεὶς ὅμως κατόπιν εἰς ἐνέργειαν, καὶ πάλιν ὡς ὑποναύαρχος (Δεκέμβριος 1926), ἀπεστρατεύθη λόγῳ ὁρίου ἡλικίας (Μάρτιος 1928) ὡς ἀντιναύαρχος. Ἐκυβέρνησεν ἐπὶ μακρὸν τὸν «Ἀχελῷον» ὡς ὑποπλοίαρχος. Ἀφῆκαν δ᾿ ἐποχὴν δύο ἐκπαιδευτικοὶ πλόες δοκίμων, δι᾿ ἱστίων, καθ᾿ οὓς ὁ «Ἀχελῷος», περιπλεύσας τὴν Σικελίαν, ἐπανέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ μὲ κατανάλωσιν γαιανθράκων πέντε μόνον τόννων. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους διετέλεσεν ὕπαρχος τοῦ «Ἀβέρωφ». Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Βούλγαρης**, ἢ ***Βούλγαρις, Μᾶρκος-Ἀντώνιος***. Ἕλλην διπλωμάτης γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ τῇ 13 Ἰουνίου 1787 ἐκ μητρὸς Εὐφροσύνης Θηρεσίας Καλογερᾶ τοῦ Κωνσταντίνου, εὐγενοῦς Κερκυραίου, καὶ τοῦ κόμιτος Νικολάου, τῆς μεγάλης οἰκογενείας Βούλγαρη. Ὁ Μᾶρκος - Ἀντώνιος ἐσπούδασε τὰ νομικὰ εἰς τὰς τότε ἀκμαζούσας Ἀκαδημίας τῆς Ἰταλίας, ἀναγορευθεὶς νομοδιδάκτωρ. Τῷ 1807 ἠκολούθησε τὸν πατέρα του Νικόλαον, ἀποκατασταθέντα οἰκογενειακῶς ἐν Πετρουπόλει, ὅπου καὶ ἐνυμφεύθη τὴν πριγκίπισσαν Πολωνίδα Ναρίντσκην. Τῷ 1819 διωρίσθη πρεσβευτὴς τῆς Ρωσίας εἰς Ἱσπανίαν, μετὰ δὲ τὴν ἔλευσιν εἰς Ἑλλάδα τοῦ ἐξαδέλφου τῆς μητρός του Ἰωαν. Καποδιστρίου καὶ φίλου του ἐτοποθετήθη τῷ 1829 πρεσβευτὴς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Νικολάου Α' παρὰ τῇ ἐν Αἰγίνῃ ἕδρᾳ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Μεταβὰς εἰς Πετρούπολιν ἕνεκα τοῦ θανάτου τῆς συζύγου του, ἀπέθανε καὶ αὐτὸς ἐκεῖ τῷ 1829, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἄφιξίν του.

[Πρβλ. *Λαυρ. Βροκίνη:* Βιογραφ. Σχεδάρια, τόμ. Α'.]

Π. Θ. ΣΤΕΡΙΩΤΗΣ

— **Βούλγαρης**, ἢ ***Βούλγαρις, Νικόλαος Σπ.*** Ἕλλην λόγιος, συγγραφεὺς καὶ ἰατρός, γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1634, ἄγνωστον δὲ πότε ἀποθανών, ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας ἑλκούσης τὴν καταγωγὴν ἐξ Ἠπείρου. Νεανίας μεταβὰς εἰς Πατάβιον, ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς πόλεως ταύτης τὴν Φιλοσοφίαν καὶ τὴν Ἰατρικήν, γενόμενος διδάκτωρ ἀμφοτέρων τῶν σχολῶν τούτων καὶ τυχὼν ἀκαδημαϊκοῦ στεφάνου. Ἐπιστρέψας εἰς Κέρκυραν μετήρχετο εὐδοκίμως τὸν ἰατρόν, διωρίσθη δὲ ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς ἐνετικῆς ἀριστοκρατίας Κριτὴς τῆς Πολιτείας. Ὁ Μουστοξύδης ἀναφέρει εἰς τὴν μελέτην του περὶ τῶν ἐν Κερκύρᾳ Ἀκαδημιῶν, ὅτι ὁ Βούλγαρις ἦτο μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐξησφαλισμένων. Τὰ δημοσιευθέντα αὐτοῦ συγγράμματα εἶναι: «Vera relatione de thaumaturgo di Corfu Spiridione il Santo» (Βενετία 1669), ὅπερ ἐξηλληνίσθη τῷ 1857 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἔκθεσις τῆς ἀνακομιδῆς τοῦ ἱεροῦ λειψάνου τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος» ὑπὸ τῶν Ν. Τ. Βουλγάρεως καὶ Ν. Μάνεση· «Κατήχησις ἱερά, ἤτοι τῆς θείας καὶ ἱερᾶς λειτουργίας ἐξήγησις» (Ἐνετίησι 1681), γραφεῖσα κατὰ προτροπὴν τοῦ ἀδελφοῦ του Χριστοδούλου, ἐκτυπωθεῖσα δὲ ὑπὸ τοῦ Νικολάου Γλυκύ, εἰς ἣν εὑρίσκονται καὶ διάφορα ἐπιγράμματα καὶ μακρὸν ἐλεγεῖον τοῦ ἱερομνήμονος Ἀντωνίου Μάνεση πρὸς τὸν συγγραφέα· «Περὶ τῶν ἀναγκαίων πρὸς σωτηρίαν»· «Ἑλληνικὰ ἐπιγράμματα». Θ. Β.

—**Βούλγαρης**, ἢ ***Βούλγαρις, Νικόλαος-Τιμολέων***. Ἕλλην λόγιος γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ (1825—1895). Ἦτο μέλος τῆς Ἰονίου Ἑταιρείας πρὸς προαγωγὴν τῶν γραμμάτων καὶ ἐπιστημῶν. Τῷ 1875 διωρίσθη ἀρχειοφύλαξ Κερκύρας, ἐργασθεὶς εἰς τοῦτο μετὰ ζήλου καὶ ἐκδόσας μετὰ πενταετίαν ἀξιόλογον μελέτην περὶ τούτου, δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ Δ' τόμῳ τοῦ «Παρνασσοῦ» καὶ ἐν ἰδίῳ φυλλαδίῳ τῷ 1880. Πλὴν τῆς μελέτης ταύτης ἐδημοσίευσεν ἐν Ἀθήναις καὶ Κερκύρᾳ τρεῖς πολιτικὰς μελέτας, «L'Orient chrétien et l'Europe», «Περὶ τῆς ἐν τῇ ΙΑ' βουλῇ συζητήσεως περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀντιπροσώπων Κεφαλληνίας» καὶ «Les sept îles Ioniennes et les traités qui les concernent» καὶ δύο πενταπράκτους τραγῳδίας: τὸν «Κωνσταντῖνον τὸν Παλαιολόγον» καὶ τὸν «Μιχαὴλ τὸν Ψαρομήλιγγον». Ἐξέδωκεν ἐπίσης τὴν τοῦ Νικολάου Βουλγάρεως ἔκθεσιν περὶ τοῦ θαυματουργοῦ λειψάνου τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος εἰς δύο ἐκδόσεις, ἐν Κερκύρᾳ 1857 καὶ Βενετίᾳ 1880, καθὼς καὶ «Προτρεπτικὰ γράμματα τοῦ Ἰωάννου Βουλγάρεως», μεγάλου πρωτοπαπᾶ Κερκύρας, ἐν τῷ ΙΓ' τόμῳ τοῦ «Παρνασσοῦ» καὶ ἐν ἰδίῳ φυλλαδίῳ ἐκδοθέντι τῷ 1890. Π. Π. Π.

— **Βούλγαρης**, ***Νικόλαος Φ.*** Ναυτικὸς ἐξ Ὕδρας μετασχὼν ὡς πυρπολητὴς ἐν Μεθώνῃ, ὅτε τὴν 29 Ἀπριλίου 1825 ὁ Δ. Τσάπελης ἐπυρπόλησε τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον (ἀρ. 201 ναυτ. μητρ.). Τ. Χ. Κ.

— **Βούλγαρης**, ἢ ***Βούλγαρις, Παναγιώτης***. Μέγας πρωτοπαπᾶς Κερκύρας, ἐκλεγεὶς τοιοῦτος τὴν 7 Ἀπριλίου 1715 ἐπὶ τοῦ Ἐνετοῦ Γενικοῦ Προνοητοῦ τῆς νήσου Ἀνδρέου Πιζάνη. Ἐκυβέρνησε τὴν ἐκκλησίαν του μόνον ἐπ᾿ ὀλίγους μῆνας, ἀποθανὼν τὸ αὐτὸ ἔτος τῆς ἐκλογῆς του.

— **Βούλγαρης** (ἢ ***Μῶρος***), ***Παῦλος***. Ναυτικὸς ἐκ Σπετσῶν, ὑπηρετήσας ὡς πυροβολητὴς εἰς 14 ναυμαχίας, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὸ μητρῷον τῶν ναυτικῶν (ἀρ. 152). Τ. Χ. Κ.

— **Βούλγαρης**, ***Πέτρος Γ.*** Ὑδραῖος ναυτικὸς ὑπηρετήσας ὡς ἀξιωματικὸς εἰς πολλὰς ναυμαχίας ἀπὸ τοῦ 1821—1825 ἐπὶ τῆς κορβέτας «Μιλτιάδης» ὑπὸ τὸν Λαλεχόν, τῷ 1825 ὑπὸ τὸν Ἀντώνιον Θ. Βῶκον, ὅτε μὲ τὸ πυρπολικὸν «Ἰχνεύμων» εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας, τῷ δὲ 1826 ἐπὶ ἑτέρου πυρπολικοῦ, ὅτε ἐπολέμησεν εἰς Λέσβον καὶ Φῶκες κ.λ.π. Τ. Χ. Κ.

— **Βούλγαρης**, ***Πέτρος Δ.*** Ἀδελφὸς τοῦ κοτζάμπαση *Γεωργίου Δ. Βούλγαρη* (βλ. ἀνωτ.), πλοίαρχος καὶ αὐτὸς μνημονευόμενος ἐν τῷ ἀρχείῳ Ὕδρας (τόμ. Β' σελ. 11 καὶ 18) ὡς ἐντεταλμένος τῷ 1803 ὑπὸ τῆς κοινότητος Ὕδρας μὲ ἀποστολὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν.

— **Βούλγαρης**, ***Πέτρος Κ.*** Ὑδραῖος πυρπολητής. Κατ᾿ ἔκθεσιν ἐν τῷ ἀρχείῳ τῶν Ἀγωνιστῶν αὐτὸς καὶ ἄλλοι Ὑδραῖοι ὕψωσαν ἐπὶ τοῦ πυρπολικοῦ «Παναγία» τὴν σημαίαν τοῦ Ἀγῶνος καὶ ὑπὸ πλοίαρχον τὸν Μιχ. Ρούφαν κατεδίωξαν ἐπὶ διετίαν πολλὰ πλοῖα, ὄντος τοῦ Βούλγαρη ἀξιωματικοῦ. Κατόπιν ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Γ. Θεοχάρην εἰς τὸ πυρπολικὸν «Πάραλος», μεθ᾿ οὗ τὴν 29ην Αὐγούστου 1824 ἔκαυσε μίαν τουρκικὴν φρεγάταν 44 κανονίων εἰς τὸν Γέροντα. Ἐξηκολούθησε δὲ μετ᾿ αὐτοῦ συμπλέων καὶ ναυμαχῶν μέχρι τοῦ 1827. Τ. Χ. Κ.

—**Βούλγαρης**, ἢ ***Βούλγαρις, Πολύκαρπος***. Ἕλλην κληρικός, γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων ἐχειροτονήθη ἱερεύς, ἀργότερον δ᾿ ἐξελέγη ἀρχιεπίσκοπος Κερκύρας, ἀπέθανεν ὅμως πρὶν ἢ χειροτονηθῇ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου. Ἀφῆκε λόγον ἐγκωμιαστικὸν εἰς τὴν ἐνθρόνισιν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Ἀλεξάνδρου, ὁ ὁποῖος ἐξεδόθη ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1801. Π. Π. ΠΛΟΥΜΗΣ

—**Βούλγαρης**, ἢ ***Βούλγαρις, Σπυρίδων (α')***. Μέγας πρωτοπαπᾶς Κερκύρας ἀπὸ τοῦ 1715 μέχρι τοῦ 1738. Ἐπὶ τούτου ἐγένετο ἡ περίφημος πολιορκία τῆς Κερκύρας ὑπὸ τῶν Τούρκων (1716), ὅτε καὶ ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῆς ἐνετικῆς κυβερνήσεως ἐξ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν λυτρωτὴν Ἅγ. Σπυρίδωνα ἡ μέχρι σήμερον τελουμένη τὴν 11 Αὐγούστου λιτανεία.

—**Βούλγαρης**, ἢ ***Βούλγαρις, Σπυρίδων (β')***. Μέγας πρωτοπαπᾶς Κερκύρας ἀπὸ τοῦ 1749 μέχρι τοῦ 1760. Ἐγένετο ἀπὸ λαϊκοῦ τοιοῦτος ἕνεκα τῆς ἐκτάκτου αὐτοῦ ἐκκλησιαστικῆς μορφώσεως καὶ παιδείας καὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ προσόντων. Ἡ ποιμαντορία αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἀρίστη. Εἶναι ὁ πρῶτος πρωτοπαπᾶς ὅστις ὑπεγράφετο ἐπισκοπικώτερον τῶν προκατόχων του: «Θείῳ ἐλέει Μέγας Πρωτοπαπᾶς πόλεως καὶ νήσου Κερκύρας καὶ τῶν πέριξ νήσων». Ἀπέθανε τὴν 12 Αὐγούστου 1760 καὶ ἐνεταφιάσθη ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου. Λόγον ἐπικήδειον ἐξεφώνησεν ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης.

Π. Θ. ΣΤΕΡΙΩΤΗΣ

—**Βούλγαρης**, ***Σταμάτης***. Ναυτικὸς ἐξ Ἄνδρου μετασχὼν πολλων ναυμαχιῶν καὶ ἐκστρατειῶν τῆς ξηρᾶς κατὰ τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 (ἀριθμ. 1326 ναυτ. μητρ.). Τ. Χ. Κ.

—**Βούλγαρης** ***Σταμάτιος***. Μηχανικός, γεωγράφος καὶ ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1774 ἐκ πατρὸς Ἀλεξάνδρου Βούλγαρη ἐκ Λευκίμμης καὶ μητρὸς Λουκίας Ἀνδρέου Πανδῆ. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν δημοκρατικῶν Γάλλων (1799—1800) ὑπὸ τῶν Ρώσων καὶ Τούρκων, ὁ Σταμάτιος, νεανίσκος ὢν καὶ εὑρισκόμενος ἔξωθεν τοῦ εἰς ὃ ὑπηρέτει καταστήματος, πλησίον τοῦ θεάτρου, βόμβας ρωσικῆς πεσούσης, ἀπέσπασε τὴν θρυαλλίδα, πρὸ τῆς ἐκπυρσοκροτήσεως, διασώσας οὕτως οἰκίας, ἀνθρώπους καὶ σῶμα γαλλικοῦ στρατοῦ, ἐκεῖθεν διερχόμενον τὴν στιγμὴν ἐκείνην καὶ μεταφέρον πολεμικὰ εἴδη. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ σώματος λοχαγὸς φέρει τὸν Βούλγαρην εἰς τὸ φρούριον καὶ παρουσιάζει αὐτὸν εἰς τὸν στρατηγὸν Chabot, ὅστις μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Γάλλων ἐκ Κερκύρας (1800) κατέταξεν αὐτὸν εἰς τὰ στρατιωτικὰ σχολεῖα τῶν Παρισίων, ὁπόθεν ἐξῆλθεν ἀνθυπολοχαγὸς τῶν τεχνικῶν ὅπλων τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Παραιτηθεὶς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ κατὰ παράκλησιν τοῦ κυβερνήτου, μεριμνῶντος διὰ τὴν κατάρτισιν ἀξιολόγου τακτικοῦ στρατοῦ, συνηντήθη μετ᾿ αὐτοῦ εἰς Ἀγκῶνα τὴν 26 Δεκεμβρίου 1829 καὶ κατῆλθεν εἰς Ἑλλάδα, ὅπου τῷ ἀνετέθη ἡ ὀργάνωσις τοῦ μηχανικοῦ. Πρῶτον ἔργον αὐτοῦ ἦτο ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ Ναυπλίου, τὸ ὁποῖον ἦτο κατερειπωμένον καὶ ἀκατοίκητον· συνέλεξε καὶ διεφύλαξε διεσκορπισμένα λείψανα τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἔθεσε τὰ θεμέλια τοῦ προαστείου ὑπ᾿ αὐτοῦ ὀνομασθέντος «Πρόνοια». Βραδύτερον ὡς ταγματάρχης τῶν ἐπιτελῶν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ἐσχεδίασε τὴν νέαν πόλιν τῶν Πατρῶν, ἥτις ἐπὶ τοῦ σχεδίου ἐκείνου ἔκτοτε ἐπεκτείνεται. Ὁ Βούλγαρης ἀπεστρατεύθη τῷ 1835, ἀπέθανε δὲ τὴν 9 Ἰουλίου 1842.

Ἔργα του εἶναι ἡ κατὰ τὸ 1832 ἐκδοθεῖσα ἐν Παρισίοις, γαλλιστί, συντομωτάτη βιογραφία τοῦ κυβερνήτου Καποδιστρίου μετ᾿ ἀποσπασμάτων τῆς μετ᾿ αὐτοῦ ἀλληλογραφίας του. Τὸ αὐτὸ δ᾿ ἔτος ἐξέδωκε καὶ δευτέραν ἔκδοσιν, προσθέσας ἐν ἀρχῇ καὶ εἰκόνα τοῦ Καποδιστρίου. Τῷ 1835 τέλος, ἐξέδωκε, γαλλιστὶ ἐπίσης, «Souvenirs de Stamati Bulgari, chef de bataillon au corps royal d'état-major, retraité» κοσμήσας αὐτὰς διὰ τεσσάρων λιθογραφιῶν, ἐξ ὧν αἱ δύο ἀντίγραφα ἐκ πινάκων του, διότι, σημειωτέον, ὁ Βούλγαρης εἶχε χρηματίσει μαθητὴς τοῦ μεγάλου ζωγράφου David, ἴσως κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐν Γαλλίᾳ στρατιωτικῶν του σπουδῶν. Π. Θ. ΣΤΕΡΙΩΤΗΣ

— **Βούλγαρης**, ***Στάμος***. Ὁπλαρχηγὸς ἀναδειχθεὶς κατὰ τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 ἀξιωματικός, θανὼν τῷ 1850 (ἀριθ. μητρ. 1799). Τ. Χ. Κ.

— **Βούλγαρης**, ***Φρατζέσκος***. Εἷς τῶν 24 ἀρχηγῶν τῆς Ὕδρας, οἵτινες διηύθυνον τὸν ναυτικὸν πόλεμον. Ἰδιοκτήτης ὧν δύο πολεμικῶν πλοίων, τοῦ «Βατερλὼ» καὶ τῆς «Ἀθηνᾶς», διέθεσεν αὐτὰ διὰ τὸν Ἀγῶνα, δαπανήσας ἐξ ἰδίων διὰ τὴν κίνησιν

Digitized by Google

τοῦ μὲν α' δρχ. 135.641, τοῦ δὲ β' 212.815 δρχ., δι' ἃ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Κράτους ἔλαβεν ἀνάλογον ἀποζημίωσιν ἐκ τῶν ναυτικῶν χορηγημάτων. Παρέστη εἰς τὴν Α' Ἐθνικὴν συνέλευσιν τῆς Ἐπιδαύρου ὡς πληρεξούσιος τῆς Ὕδρας, διωρίσθη δὲ ἀμέσως τῷ 1822 ὡς μέλος τῆς ὑπουργικῆς ἐπιτροπῆς μετὰ τοῦ Ἰ. Ν. Λαζάρου καὶ Χατζη-Ἀνδρέου Ἀργύρη (ἀρχ. Ἀγων. ἀρ. 18.175), διατελέσας τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1823, ὅτε καὶ πάλιν παρέστη ὡς πληρεξούσιος εἰς τὴν Β' Ἐθνικὴν συνέλευσιν. Τῇ 30 Ὀκτωβρίου 1824 οἱ Ὑδραῖοι τὸν διώρισαν καὶ πάλιν μέλος τῆς τριμελοῦς ἐπιτροπῆς τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν (αὐτ. ἀρ. 18.044). Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐκδουλεύσεων τὸν ἔταξεν εἰς τοὺς πολιτικοὺς Α' τάξεως (ἀρ. μητρ. 60). Τ. Χ. Κ.

— **Βουλγαρης**, ἢ ***Βούλγαρις, Χριστόδουλος.*** Μέγας πρωτοπαπᾶς Κερκύρας ἀπὸ τοῦ 1675 μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἦτο ἀδελφὸς νεώτερος τοῦ *Νικολάου Σπυρ. Βουλγάρη* (βλ. ἀνωτ.). Ἐκπαιδευθεὶς ἐν Ρώμῃ ἔμεινε σταθερὸς εἰς τὴν πάτριον πίστιν, ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὴν πατρίδα ἐξελέγη πρωτοπαπᾶς Κερκύρας τῇ 16 Ἀπριλίου τοῦ 1675, διαδεχθεὶς τὸν πρωτοπαπᾶν Θεοδόσιον Φλῶρον (1675—1680). Καὶ μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, γινομένης ἐκλογῆς πρωτοπαπᾶ, οὗτινος ἡ ἐκλογὴ ἐγένετο διὰ μίαν πενταετίαν, τρὶς (1680-1685-1690) ἐξελέγη ὁ Χριστόδουλος. Ἡ περὶ τῆς ἐξυψώσεως τοῦ κλήρου τῆς Κερκύρας φροντὶς αὐτοῦ ἦτο μεγάλη καὶ ἀδιάλειπτος, ὡς δεικνύει ἡ ἐνθρονιστικὴ αὐτοῦ ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ καὶ πλεῖσται ἄλλαι ἐγκύκλιοι αὐτοῦ σῳζόμεναι ἐν τῷ ἀρχειοφυλακείῳ τῆς Κερκύρας. Κατιδὼν τὸ ἀπλοῦν καὶ ἄγροικον πολλῶν ἱερέων τῆς νήσου, ἔκρινεν ἀναγκαίαν, ἰδίᾳ πρὸς δοκιμασίαν τῶν ὑποψηφίων ἱερέων, τὴν ἔκδοσιν ἱερᾶς κατηχήσεως περιεχούσης καὶ ἑρμηνείαν τῆς θείας λειτουργίας καὶ προέτρεψε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Νικόλαον, ὅστις ἐξέδωκε τὴν γνωστὴν κατήχησιν (1681). Τῷ 1674 ἐξέδωκεν ὁ Χριστόδουλος ἐν Βενετίᾳ τὰς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Νικολάου συνταχθείσας ἀκολουθίας τῶν πολιούχων τῆς Κερκύρας. Ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ εὕρηται ἡρωελεγεῖον ἐπίγραμμα τοῦ Χριστοφόρου πρὸς Ἀμβρόσιον τὸν Γραδενῖγον καὶ ἕτερον λατινιστὶ τοῦ Δομενίκου Βόγου πρὸς τὸν Χριστόδουλον, ὡς καὶ ἐπιστολὴ τοῦ Χριστοδούλου (*Legrand* Bibl. Hell. τοῦ ΙΖ' αἰῶνος τόμ. ΙΙ σ. 303). Καὶ εἰς τὸ ἔργον τοῦ Νικολάου «Vera relatione» κλ. εὑρίσκομεν ἐπίγραμμα τοῦ Χριστοδούλου εἰς τὸν ἅγιον Σπυρίδωνα (ἔνθ. ἀν. σ. 358). Τὴν «Ἀκολουθίαν τοῦ ἐξοδιαστικοῦ τῶν ἱερέων» Ἰωάννου Κιγάλα ἔχει ἀφιερώσει οὗτος εἰς τὸν Χριστόδουλον (ἔνθ. ἀν. ΙΙΙ σ. 2· πρβλ. καὶ *Σπ. Παπαγεωργίου* Ἱστορία τῆς ἐκκλ. τῆς Κερκύρας). Τῷ 1693, ἀφοῦ ἐποίμανε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Κερκύρας ἐπὶ δέκα καὶ ἑπτὰ ἔτη (1675—1693) μετέστη εἰς Κύριον. Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

Βουλγαρία (ἡ) (βουλγ. *Μπλ[α]γκάριγια*). Κράτος ἐν τῇ Βαλκανικῇ χερσονήσῳ, περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῆς Ρουμανίας πρὸς Β, τοῦ Εὐξείνου πόντου πρὸς Α, τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας καὶ τῆς Ἑλλάδος πρὸς Ν καὶ τῆς Νοτιοσλαυΐας πρὸς Δ. Ἡ ὁροθετικὴ τῆς χώρας γραμμὴ ἀρχομένη (βόρεια πρὸς Ρουμανίαν σύνορα) ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου, εἰς σημεῖον κείμενον 20 χιλμ. περίπου Β τῆς Βάρνας, βαίνει ἀκολουθοῦσα εὐθεῖαν σχεδὸν ΒΔΔ. διεύθυνσιν μέχρι τῆς λίμνης Γρέτσιλορ, ὅπόθεν ἀκολουθεῖ τὸν ροῦν τοῦ Δουνάβεως μέχρι τῆς εἰς αὐτὸν συμβολῆς τοῦ Τιμόκ. Ἐκεῖθεν κατερχομένη (δυτικὰ πρὸς Νοτιοσλαυΐαν σύνορα) ἀκολουθεῖ τὴν διὰ τῶν ὀρέων Στάρα-Πλάνινα, Ὀζόγοβα, Ὀζογοβίτσα καὶ Μάλες διερχομένην γραμμήν, σχηματίζουσα διαδοχικῶς δύο τόξα· καὶ ἐπὶ μὲν τῶν ὀρέων τούτων ὡς σύνορον καθορίζεται ἡ γραμμὴ διαχωρίσεως τῶν ὑδάτων, μεταξὺ δὲ τοῦ Στάρα-Πλάνινα καὶ τῆς Ὀζόγοβα ἡ συνοριακὴ γραμμὴ εἶναι συμβατικὴ καὶ ἀφίνει τὰ ἔχοντα στρατηγικὴν ὁπωσδήποτε σημασίαν σημεῖα εἰς

Τὸ ὄρος Ἐλ-Τεπέ.

τὴν Σερβίαν. Ἀπὸ τοῦ ὄρους Κερκίνη (Μπέλες) ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ κάμπτει πρὸς Α (νότια πρὸς Ἑλλάδα σύνορα) ἀκολουθοῦσα μέχρι μὲν τοῦ Ἕβρου τὰς νοτίους παραφυάδας τοῦ Ὀρβήλου καὶ τῆς Ροδόπης, ἐκεῖθεν δὲ τούτου (σύνορα πρὸς τὴν Τουρκίαν) τὴν διὰ τῶν ὀρεινῶν τῆς Στράντζας συμβατικὴν γραμμὴν καὶ καταλήγουσα εἰς τὸν Εὔξεινον περὶ τὰ 20 χιλιόμ. Β τοῦ ἀκρωτηρίου Κουροῦ-Μπουρουῦν. Ἡ Βουλγαρία ἔχει ἔκτασιν 103.146 τετραγ. χιλμ., πληθυσμὸν δὲ (ἀπογρ. 1926) 5.483.125 κατ. καὶ πρωτεύουσαν τὴν *Σόφιαν.*

— [ΦΥΣ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Βουλγαρία, ἀπὸ γεωγραφικῆς ἀπόψεως, ἐμφανίζει ἐκτάκτως ποικίλλοντας τύπους. Ἐν αὐτῇ ὑψοῦνται τὰ ὑψηλότερα ὄρη τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, ὡς τὸ *Σκόμιον* (*Ρίλα*), οὗτινος ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ Μουσ-Ἀλλὰ ἔχει ὕψος 2924 μ. Ἡ ἔκτασις τῶν ὑπὲρ τὰ 2.000 μ. ὀρεινῶν περιοχῶν τῆς Βουλγαρίας ἀνέρχεται εἰς 743 τετρ. χιλιομ., ἡ δὲ τῶν ὑπὲρ τὰ 2.500 μ. εἰς 129 τετρ. χιλιομ. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἡ Βουλγαρία ἐξ ὅλων τῶν βαλκανικῶν κρατῶν ἔχει σχετικῶς τὴν μεγαλυτέραν ἀναλογίαν πεδινῶν ἐκτάσεων. Τὰ 64,55 % τῆς ὅλης ἐκτάσεως τῆς χώρας εὑρίσκονται εἰς ὕψος μεταξὺ 0 καὶ 500 μ., εἰς τὴν παραδουνάβιον δὲ περιοχὴν ἡ ἀναλογία αὐτὴ αὐξάνει εἰς 84 %. Ἡ νοτιοδυτικὴ περιοχὴ εἶναι ὀρεινή, τὸ δὲ μέσον ὕψος της ποικίλλει ἀπὸ 700—1000 μ. Εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἡ ἀναλογία τῶν ἐδαφῶν τῶν κειμένων εἰς ὕψος κατώτερον τῶν 500 μ. περιορίζεται εἰς 8 % μόλις. Γενικῶς τὸ μέσον ὕψος τῆς χώρας ἐγγίζει τὰ 480 μ. Ἡ Βουλγαρία γεωγραφικῶς δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο κύρια τμήματα: τὴν *παραδουνάβιον Βουλγαρίαν*, ἥτις περιλαμβάνει τὴν μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Αἵμου περιοχήν, καὶ τὴν *νότιον Βουλγαρίαν*, ἥτις ἐκτείνεται νοτίως τοῦ Αἵμου.

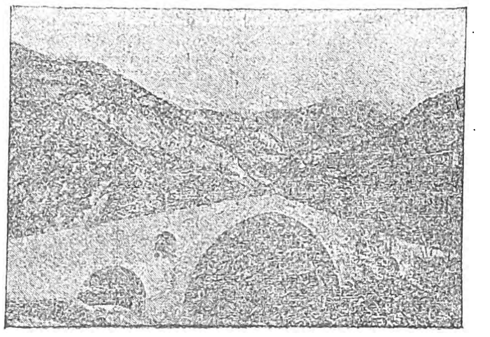

Παλαιὰ γέφυρα ἐγγὺς τῆς Μονῆς τοῦ Μπάτσκοβο ἐν Ροδόπῃ.

Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο τμῆμα ἐκτείνεται ὁ μεγαλοπρεπὴς ὀρεινὸς ὄγκος τῆς *Ροδόπης*, ὅστις ἐπεκτείνεται πρὸς τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν, ἀκόμη δὲ καὶ μέχρι τῆς Σερβίας. Ὁ κύριος ὄγκος, περιλαμβανόμενος μεταξὺ Ἕβρου καὶ Νέστου, διασχίζεται βαθέως ὑπὸ τῶν παραποτάμων τοῦ πρώτου, σχηματιζόντων χαράδρας μᾶλλον ἢ κοιλάδας. Ἐκ τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὸν ὀρέων σπουδαιότερα εἶναι ἡ κυρίως *Ροδόπη*, τὸ *Σκόμιον* καὶ ὁ *Ὄρβηλος*, ἅτινα εἶναι τοσοῦτον στενῶς συνδεδεμένα, ὥστε καθίσταται δυσχερὴς ἡ διάκρισις τοῦ μὲν ἀπὸ τοῦ δέ. Ἡ κυρία ὀροσειρὰ τῆς Ροδόπης, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ Ὀρβήλου (βουλγ. *Ρίλα*, ὑψηλοτέρα κορυφή, ὡς προελέχθη, *Μοὺς-Ἀλλά*, ὑψ. 2924 μ.) βαίνει μέχρι τῆς κορυφῆς Καρτὰλ διὰ τῶν ὀρέων *Καντὶρ - Τεπὲ* (2785 μ.), *Ρούσκαγια* (2718), *Σίτνε* (2187), *Μπισλίτσα* (1720), *Γισμὶκ-Τεπὲ* (1796), *Πέρελικ* (2193) καὶ *Κουσλὰρ* ἢ *Κοῦλα* (2177). Τοῦ Ὀρβήλου ὑψηλοτέρα κορυφὴ εἶναι τὸ Γὲλ-Τεπὲ (2681 μ.). Τὸ Σκόμιον ἐνέχει μεγάλην σπουδαιότητα, ἀπὸ ὑδρογραφικῆς ἀπόψεως, ἐν αὐτῷ δὲ ἔχουσι τὰς πηγάς των ὁ Ἴσκερ, παραπόταμος τοῦ Δουνάβεως, ὁ Ἕβρος καὶ ὁ Νέστος, ὅστις χωρίζει τὸ Ὄρβηλον ἀπὸ τῆς κυρίως Ροδόπης. Ὁ ὅλος ὄγκος τῆς Ροδόπης ἐνέχει ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον, καθόσον ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ τὸν σύνδεσμον μεταξὺ τοῦ Αἵμου πρὸς Β. καὶ τῶν Δηναρικῶν, Ἀλβανικῶν καὶ Ἑλληνικῶν Ἄλπεων πρὸς Δ.

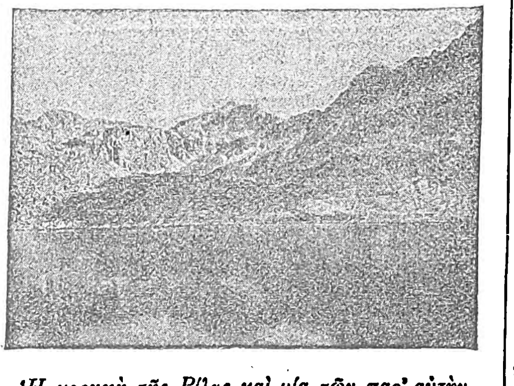

Ἡ κορυφὴ τῆς Ρίλας καὶ μία τῶν παρ' αὐτὴν τριῶν λιμνῶν.

Ὁ *Αἷμος* (βουλγ. *Στάρα-Πλάνινα*), ὅστις ἐκτεινόμενος ἀπὸ τοῦ Τιμὸκ πρὸς Δ. μέχρι τοῦ Εὐξείνου πρὸς Α. χωρίζει εἰς δύο τὴν Βουλγαρίαν, καθορίζει τὴν ὅλην μορφολογίαν τῆς χώρας (βλ.λ. *Αἷ*-

Ξενοδοχεῖον ἐν Ἐσκὶ-Νιζούμᾳ.

μος). Κατὰ μῆκος τῶν δυτικῶν συνόρων τῆς χώρας ὑψοῦνται τὰ ὄρη *Ὀζόγοβα, Ὀζογοβίτσα* καὶ *Μάλες*, ἀποτελοῦν ἕτερον ὀρεινὸν συγκρότημα (ὑψηλοτέρα κορυφὴ *Ροῦγεν* (2253 μ.). Βορείως τοῦ Σκομίου, τέλος, ὑψοῦται ὁ συμπαγὴς ὄγκος *Βίτος* (μὲ κορυφὴν τὸ *Τσέρνι-Μπάχ*, ὑψ. 2285 μ.).

Ὑδρογραφία: Ἡ παραδουνάβιος περιοχὴ τῆς Βουλγαρίας διασχίζεται βαθέως ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν καὶ κοιλάδων. Οἱ πλεῖστοι τούτων, παραπόταμοι τοῦ Δουνάβεως, πηγάζουσιν ἐκ τοῦ Αἵμου καὶ τῶν ὀρεινῶν ἐπεκτάσεων αὐτοῦ πλὴν τοῦ *Ἴσκερ*, ὅστις, ὡς προελέχθη, πηγάζει ἀπὸ τοῦ Σκομίου. Ὁ ποταμὸς οὗτος διερχόμενος διὰ τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Σαμακόβου διὰ πολλῶν βραχιόνων μὴ ἐχόντων κοίτην σταθεράν, εἰσέρχεται διὰ τῆς στενωποῦ Πασσαρὲλ εἰς τὸ λεκανοπέδιον τῆς Σόφιας, ὅπερ, λοφῶδες πρὸς Δ. καὶ πεδινὸν πρὸς Α., περιβάλλεται πανταχόθεν ἀπὸ ὑψηλῶν ὀρέων. Ἐκ τοῦ λεκανοπεδίου τούτου ἐξερχόμενος ὁ Ἴσκερ δι' ἑτέρας στενωποῦ διέρχεται τὸν Αἷμον καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Δούναβιν μετὰ ροῦν 400 περίπου χιλιομέτρων. Ἔχει βάθος περὶ τὸ 1 μέτρον, πλάτος δὲ ποικίλλον ἀπὸ 50—200 μ. Ἡ στενωπὸς τοῦ Ἴσκερ εἶναι περίφημος, καθ' ὅσον εὑρίσκεται μεταξὺ ὑψηλῶν καὶ ἀποκρήμνων ὀρέων, ἔχει δὲ μῆκος 70 περίπου χιλιομέτρων καὶ πλάτος ἐλάχιστον, διὰ ταύτης δὲ διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Σόφιας—Πλεύνας. Ἐκ τῶν ἄλλων παραποτάμων τοῦ Δουνάβεως, ὅστις εἰς μῆκος 400 χιλιομ. ἀποτελεῖ τὴν πρὸς τὴν Βουλγαρίαν συνοριακὴν γραμμήν, σημαντικώτεροι εἶναι ὁ Τιμόκ, ἐπὶ τῶν βουλγαροσερβικῶν συνόρων, ὁ *Λόμ*, ὁ *Βίτ*, ὁ *Ὀσσάμ*, ὁ *Γιάντρα*. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς παραδουναβίου περιοχῆς μικροί τινες ποταμοὶ ἐκβάλλουσι κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον.

Ἐν τῇ νοτίῳ Βουλγαρίᾳ κυριώτεροι ποταμοὶ εἶναι ὁ *Ἕβρος* (βουλγ. *Μαρίτσα*), ὁ *Νέστος* καὶ ὁ *Στρυμών*. Ὁ Ἕβρος, πηγάζων ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τοῦ Σκομίου, ἐκβάλλει διὰ τῆς Θράκης καὶ μετὰ ροῦν 425 χλμ. εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἔχων μέσον βάθος 1—2 μ., πλάτος δὲ 200 μ. παρὰ τὴν Φιλιππούπολιν καὶ 300 ἐγγὺς τῆς εἰς αὐτὸν συμβολῆς τοῦ Ἀσμὰκ (βλ. λ. Ἕβρος). Ὁ Ἕβρος διαρρέει ἐν Βουλγαρίᾳ τὸ λεκανοπέδιον τῆς *Μπάνιας* καὶ διερχόμενος διὰ τοῦ στενοῦ *Μόνιμα* τὰς πεδιάδας *Ταταρ-Παζαρτζὶκ* καὶ *Φιλιππουπόλεως*, εἰσέρχεται εἰς τὴν τουρκικὴν Θράκην διὰ τῆς στενωποῦ τοῦ *Χαρμανλῆ*. Ὁ Στρυμὼν (βουλγ. *Στρούμα*), πηγάζων ἀπὸ τοῦ Βίτσι καὶ ἐκβάλλων μετὰ ροῦν 250 χλμ. ἐπίσης εἰς τὸ Αἰγαῖον διὰ τῆς λίμνης τοῦ Ἀχινοῦ, ἔχει μέσον πλάτος 80 μέτρων, βάθος 2 μ., ρέει δὲ βραδύτατα διασχίζων τὰ λεκανοπέδια *Μπρέζνικ, Περνίκ, Ραδομὶρ* καὶ *Μελενίκου*.

Κλῖμα: Ὁ Αἷμος χωρίζει καὶ κλιματολογικῶς τὴν Βουλγαρίαν: Καὶ ἡ μὲν Β. αὐτοῦ παραδουνάβιος περιοχή, καίτοι θερμοτέρα τῆς παραδουναβίου Ρουμανίας, ἔχει ἐν τούτοις χειμῶνα δριμύτατον, ἡ χιὼν καλύπτει ἐπὶ μῆνας τὰς εὐφόρους βουλγαρικὰς πεδιάδας, αἱ δὲ χιονοθύελλαι, λόγῳ τοῦ ἀπὸ Β. ἀκαλύπτου τῆς χώρας, συνηθέσταται. Ἡ θερμοκρασία κατὰ μέσον ὅρον κατέρχεται τοὺς 2° Κελσίου ὑπὸ τὸ μηδὲν (μέγιστον—30°), τὸ δὲ θέρος ἀνέρχεται τοὺς 24° (μέγιστον 45°). Αἱ βροχαὶ εἶναι μακρᾶς διαρκείας καὶ λεπταὶ κατὰ τὸν χειμῶνα, βραχεῖαι δὲ καὶ ραγδαῖαι κατὰ τὸ θέρος, τοῦ ποσοῦ τῆς πιπτούσης βροχῆς κυμαινομένου μεταξὺ 0,50—0,75. Ἐν νοτίῳ Βουλγαρίᾳ τὸ κλῖμα εἶναι ἠπιώτερον. Ἡ κοιλὰς τοῦ Ἕβρου ἔχει κλῖμα μεσογειακόν: τὸν μὲν χειμῶνα ἡ θερμοκρασία εἶναι κατὰ μέσον ὅρον 1°, τὸ θέρος 24°, ἡ δὲ ποσότης τῆς πιπτούσης βροχῆς 0,50—0,75 τὸν χειμῶνα καὶ 0,10—0,20 τὸ θέρος, ἐνῷ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ροδόπης ὑπερβαίνει τὸ 1.50. Ἡ χιὼν κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ τὴν ἄνοιξιν πίπτει ἀφθονω-

Digitized by Google

τάτη, ἀλλὰ κατὰ τὸ θέρος παρασύρεται ὑπὸ τῶν βροχῶν, ἃς προκαλοῦσιν οἱ πνέοντες θερμοὶ ἄνεμοι. Εἰς τὴν περὶ τὸν Εὔξεινον παράλιον ζώνην τὸ κλῖμα εἶναι μεταβατικόν, ἡ μέση θερμοκρασία εἶναι 2° τὸν χειμῶνα καὶ 22° τὸ θέρος. —Μ.

— [ΣΤΡΑΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἐκ τῆς κεντρικῆς θέσεως τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους ἐν τῇ Βαλκανικῇ χερσονήσῳ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἔχει κοινὰ ὅρια μετὰ τῆς Ρουμανίας, Τουρκίας, Ἑλλάδος καὶ Νοτιοσλαυίας ἐξάγονται δύο τινά: 1) ὅτι ἡ Βουλγαρία δύναται νὰ προσβληθῇ παρ' ἑνὸς τῶν γειτόνων αὐτῆς μεμονωμένως εἴτε παρὰ δύο ἢ πλειοτέρων συμμάχων συγχρόνως ἢ ἁπλῶς, ἐπωφελουμένων τούτων εὐνοϊκῆς περιστάσεως ὅπως δράσωσι, καὶ 2) ὅτι ἡ Βουλγαρία, λόγῳ τῆς κεντρικῆς αὐτῆς θέσεως, δύναται νὰ καταστῇ σοβαρὸς σύμμαχος κατὰ τὰς διαπάλας τῶν λοιπῶν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ χερσονήσῳ φυλῶν.

Πρὸς μεθοδικωτέραν καὶ εὐκολωτέραν στρατιωτικογεωγραφικὴν ἐξέτασιν τῆς Βουλγαρίας, θὰ διαιρέσωμεν ταύτην εἰς θέατρα ἐπιχειρήσεων, ἅτινα ἀμέσως μὲν ἐνδιαφέρουσι τὰ ὅμορα κράτη, ἐμμέσως δὲ καὶ τὸν τυχὸν πρὸς αὐτὰ σύμμαχον. Τοιαῦτα θέατρα ἐπιχειρήσεων εἰσί: 1) τὸ *βουλγαρορρουμανικόν*· 2) τὸ *βουλγαροτουρκικόν*, ὅπερ θὰ καλέσωμεν τὸ τῆς *Θρᾴκης*, εἰς ὃ ἐνδιαφέρεται καὶ ἡ Ἑλλὰς διὰ τὸ ἑλληνικὸν τμῆμα τῆς Δυτικῆς Θρᾴκης· 3) τὸ *μακεδονικόν*, ὅπερ θέλομεν ἐξετάσει μόνον ὡς πρὸς τὰς περιοχὰς τοῦ Νέστου καὶ Στρυμόνος· 4) τὸ *βουλγαροσερβικὸν* θέατρον ὡς πρὸς τὸ τμῆμα αὐτοῦ τὸ περιλαμβάνον τὸν παραπόταμον τοῦ Μεγάλου Μοράβα, Νισάβα (Nisava).

1) Τὸ *βουλγαρορρουμανικὸν* θέατρον ἐπιχειρήσεων ὁρίζεται πρὸς βορρᾶν μὲν παρὰ τοῦ Κάτω Δουνάβεως, πρὸς ἀνατολὰς παρὰ τοῦ Εὐξείνου, πρὸς νότον παρὰ τοῦ Αἵμου καὶ πρὸς δυσμὰς παρὰ τῶν ὀρέων Γουλοβίγκε καὶ Μιρὰτς-Πλάνινα καὶ τῶν συνδεουσῶν ταῦτα μετὰ τῆς γραμμῆς Στάρα Πλάνινα τοῦ δυτικοῦ τμήματος τοῦ Αἵμου. Τὰ ἄνω ὅρια περικλείουσι τὴν ρουμανικὴν ἐπαρχίαν τῆς Δοβρουτσᾶς, τὴν βορείως τῶν Βαλκανίων Βουλγαρίαν καὶ τέλος τὴν κοιλάδα τοῦ σερβικοῦ Τιμόκ.

Ἐν τῷ θεάτρῳ τούτῳ ἐπιχειρήσεων κινεῖ ἀμέσως τὴν προσοχὴν τοῦ ἐξετάζοντος ἡ ποτάμιος γραμμὴ τοῦ Κάτω Δουνάβεως, ἥτις εἶναι μέγιστον στρατηγικὸν καὶ τακτικὸν ἐμπόδιον διὰ πᾶσαν ἀπὸ τῆς δεξιᾶς πρὸς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην ἐπιχείρησιν καὶ τἀνάπαλιν. Ἡ μεγάλη αὕτη στρατηγικὴ ἀξία τοῦ Κάτω Δουνάβεως ἔχει μειωθῇ διὰ τὴν Βουλγαρίαν, διότι: α') ἡ Ρουμανία διὰ τῆς κατοχῆς τῆς Δοβρουτσᾶς δύναται ἐν ἀσφαλείᾳ σήμερον νὰ μεταφέρῃ δυνάμεις εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην καὶ διὰ ταύτης νὰ ἐνεργήσῃ κατὰ τῆς Βουλγαρίας, ἀποφεύγουσα τὴν βιαίαν διάβασιν τοῦ Δουνάβεως· β') τὸ τετράπλευρον τῶν φρουρίων Σιλιστρίας, Βάρνας, Σούμλας καὶ Ρουχτσουκίου ἔχασε τὴν σημασίαν, ἣν εἶχεν ἄλλοτε διὰ τὴν ἄμυναν τοῦ βορειοανατολικοῦ τμήματος τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, πρῶτον διότι συνεπείᾳ τῆς Βερολινείου συνθήκης τὰ φρούρια ταῦτα ἔδει νὰ κατεδαφισθῶσι, καί, καίτοι ὁ ὅρος οὗτος δὲν ἐξετελέσθη πλήρως, δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς φρούρια πληροῦντα τὰς ἀπαιτήσεις τῆς νῦν ὀχυρωτικῆς, καὶ δεύτερον διότι ἡ Σιλίστρια ἀνήκει νῦν εἰς τὴν Ρουμανίαν. Ὁπωσδήποτε ὅμως ὁ Δούναβις θὰ χρησιμεύσῃ διὰ τὴν ἄμυναν τῆς βορείου Βουλγαρίας, διότι εἶναι πάντοτε μέγιστον ἐμπόδιον διὰ πᾶσαν στρατιωτικὴν ἐπιχείρησιν ἀξίαν λόγου καὶ διότι δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς στήριγμα τοῦ πλευροῦ τοῦ ἐν τῇ βορείῳ Βουλγαρίᾳ ἑλισσομένου στρατοῦ.

Ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ ἡ Βουλγαρία ἔχει πλούσιον δίκτυον σιδηροδρομικόν, δι' οὗ δύναται νὰ μεταφέρῃ δυνάμεις ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς διὰ τῆς κυρίας σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Σόφιας-Σούμλας-Βάρνας ἢ καὶ ἀντιθέτως, ὡς ἐπίσης διὰ τῶν σιδηροδρομικῶν διακλαδώσεων, τῆς προαναφερθείσης κυρίας γραμμῆς, δύναται νὰ συγκεντρώσῃ δυνάμεις εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ Δουνάβεως, π. χ. ἀπὸ Βάρνας εἰς Ρουχτσούκιον, ἀπὸ Τύρναβο εἰς Ρουχτσούκιον, ἀπὸ Λέβσχη εἰς Σίστοβο, ἀπὸ Πλεύνας εἰς Νικόπολιν, ἀπὸ Μέζδρα εἰς τὸ Λὼμ Παλάγκα ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως ἢ πρὸς Βιδίνιον. Ἐκ τῆς παραλλήλου τῶν Βαλκανίων σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βάρνας-Σούμλας-Πλεύνας ἀποσπᾶται διακλάδωσις, ἥτις διὰ τῆς παλαιᾶς πρωτευούσης Τύρναβο καὶ διὰ τῶν κεντρικῶν Βαλκανίων καταλήγει εἰς Στάρα-Ζαγορὰ ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἕβρου.

Ἐκ τούτων προκύπτει ὅτι ἡ Βουλγαρία ἀπὸ ἀπόψεως ἀμύνης δύναται διὰ τοῦ ἄνω σιδηροδρομικοῦ δικτύου νὰ συγκεντρώσῃ δυνάμεις καὶ νὰ ἀπωθήσῃ τὸν ἐπιχειροῦντα νὰ διαβῇ τὸν Κάτω Δούναβιν, πρὶν ἢ οὗτος κατορθώσῃ σοβαρῶς νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ τοῦ ἄνω ποταμοῦ. Ἐὰν ἡ ἐπίθεσις λάβῃ χώραν ἀπὸ Δοβρουτσᾶς, ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς δύναται νὰ ἀντιτάξῃ διαδοχικῶς ἄμυναν ἐπὶ τῶν παραποτάμων τοῦ Κάτω Δουνάβεως ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ *Λὸμ* (Lom), *Γιάντρα* (Jandra), Ὄσμα (Osma), Ἴσκερ (Isker), Ὀγὸστ (Ogost), οἵτινες εἰσὶ κάθετοι ἐπὶ τῆς γραμμῆς ἐπιχειρήσεως ἀπὸ Δοβρουτσᾶς πρὸς τὴν πρωτεύουσαν Σόφιαν. Κατὰ τὴν ἄνω περίπτωσιν ἡ Βουλγαρία, χρησιμοποιοῦσα τὴν προαναφερθεῖσαν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Τύρναβο-Στάρα-Ζαγορά, τὴν τῆς Σόφιας-Πλεύνας ὡς καὶ τὰς διασχιζούσας τὰ Βαλκάνια ὁδοὺς (βλ. λ. Αἷμος), θὰ δυνηθῇ νὰ ἀναλάβῃ ἐπιχειρήσεις σκοπούσας τὴν ἀπειλὴν τῶν νώτων ἢ τῶν πλευρῶν τοῦ εἰσδύσαντος ἐν τῇ βορείῳ Βουλγαρίᾳ ἐχθροῦ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν κοιλάδα τοῦ σερβικοῦ ποταμοῦ Τιμόκ, αὕτη εἰς τὸ ἄνω καὶ μέσον ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ μέχρι τοῦ ὕψους τῆς πόλεως Ζαγετσὰρ (Zajecar), ἔχει ἀνατολικῶς τὰ ὑψηλὰ καὶ ἀπότομα δυτικὰ Βαλκάνια, ἤτοι τὰ Στάρα-Πλάνίνα (Stara Planina) καὶ Ζαγλαβάτσκα - Πλάνινα (Zaglavacka Planina), δι' ὧν αἱ ἐπιχειρήσεις δὲν εἰσὶν εὐχερεῖς· ἀλλὰ πρὸς τὸν κατάρρουν τοῦ Ζαγετσὰρ τὰ Δυτικὰ Βαλκάνια ταπεινοῦνται καὶ αἱ ἐπιχειρήσεις καθίστανται δυναταί. Τοιαύτας πρὸς τὸ φρούριον τοῦ Βιδινίου ἔχομεν νὰ ἀναφέρωμεν τὴν κατὰ τὸ 1885 σερβοβουλγαρικὴν ἐκστρατείαν (βλ. λ. Βιδίνιον), καὶ τὰς κατὰ τό, 1913, διαρκοῦντος τοῦ δευτέρου Βαλκανικοῦ πολέμου, ὁπότε βουλγαρικαὶ καὶ σερβικαὶ δυνάμεις εὑρίσκοντο ἀντιμέτωποι ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ. Αἱ ἐπιχειρήσεις ὅμως ἐν αὐτῇ ἦσαν δευτερευούσης ὅλως ἀξίας, διότι ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Στρυμόνος διεξήγοντο οἱ ἀγῶνες, οἵτινες θὰ ἔκρινον καὶ τὴν τύχην τῆς ὅλης ἐκστρατεία, δι' ὃ καὶ δυνάμεις βουλγαρικαὶ ἀπὸ τῆς κοιλάδος τοῦ Τιμὸκ ἐνίσχυσαν τὸν ἐν Στρυμόνι ἀγωνιζόμενον κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατὸν τῶν Βουλγάρων.

Μέχρι τοῦ 1918 ἡ πρὸς βορρᾶν τοῦ Αἵμου χώρα τῆς Βουλγαρίας ἦτο διῃρημένη εἰς τέσσαρας περιοχὰς μεραρχιῶν, ὧν αἱ ἕδραι ἦσαν, τῆς IV ἡ Σοῦμλα, τῆς V τὸ Ρουχτσούκιον, τῆς IX ἡ Πλεῦνα, τῆς VI ἡ Βράτσα. Εἰς Ρουχτσούκιον εὑρίσκετο ἡ ἕδρα ἐπίσης τῆς μιᾶς τῶν τριῶν Στρατιωτικῶν Ἐπιθεωρήσεων μετὰ τριῶν συνταγμάτων πεζικοῦ καὶ λοιπῶν ὑπηρεσιῶν.

2) Τὸ *βουλγαροτουρκικὸν* ἢ *θρᾳκικὸν* θέατρον ἐπιχειρήσεων περιλαμβάνει ἅπαν τὸ πρὸς Νότον τῶν Βαλκανίων ἔδαφος, τουτέστι τὸ ὑψίπεδον τῆς Σόφιας, τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν καὶ Θρᾴκην. Τοῦτο ὁρίζεται πρὸς Βορρᾶν παρὰ τοῦ Αἵμου ἢ Βαλκανίων, πρὸς ἀνατολὰς παρὰ τοῦ Εὐξείνου πόντου, πρὸς Νότον παρὰ τοῦ Βοσπόρου, τῆς Προποντίδος, τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ Αἰγαίου πελάγους, καὶ πρὸς δυσμὰς παρὰ τῆς Ροδόπης καὶ τῶν ὀρέων τῆς Μοισίας. Ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ θέατρον τοῦτο ἐπιχειρήσεων ἀποτελεῖται γεωγραφικῶς ἐκ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἕβρου, ἐνδιαφέρονται δ' ἀμέσως ἐν τῷ ἄνω θεάτρῳ ἡ Βουλγαρία, ἡ Τουρκία καὶ ἡ Ἑλλάς.

Ἐν τῷ θεάτρῳ ἐπιχειρήσεων τῆς Θρᾴκης ὑπάρχουσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸ ΒΔ μέρος ἡ πρωτεύουσα τῆς Βουλγαρίας Σόφια, εἰς δὲ τὸ ΝΑ ἡ Κωνσταντινούπολις. Αἱ δύο αὗται πόλεις θὰ καταστῶσιν οἱ ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ δύο στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων: ἀφ' ἑνὸς τῆς Βουλγαρίας, εἴτε μόνης εἴτε μετ' ἄλλων συμμάχων, ὡς κατὰ τὸ 1912—1913, πρὸς κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῶν κατὰ τῆς Βουλγαρίας ἐπιχειρούντων πρὸς κατάληψιν τῆς Σόφιας, διότι ἀφ' ἑνὸς διὰ τῆς καταλήψεως αὐτῆς, ὡς πρωτευούσης, ἡ Βουλγαρία θὰ ἀπολέσῃ τὸ σπουδαιότερον στρατηγικὸν σημεῖον τοῦ ὅλου κράτους, ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ τῆς Σόφιας ἡ Βουλγαρία δύναται ἐκ τῆς κεντρικῆς αὐτῆς θέσεως νὰ ἐπιχειρήσῃ εἰς τὰς ἀπὸ τοῦ ὑψιπέδου τῆς Σόφιας ἀρχομένας καὶ ἀκτινοειδῶς διευθυνομένας κοιλάδας τοῦ Ἴσκερ, Ἕβρου, Στρυμόνος, Νισάβα καὶ Ἀξιοῦ.

Καὶ περὶ μὲν τῶν ἐπιχειρήσεων τῶν σκοπούντων τὴν κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, αὗται θὰ λάβωσι χώραν ἐν τῇ κυρίως Θρᾴκῃ, τῇ ἐκτὸς τῶν βουλγαρικῶν συνόρων (βλ. λ. Θρᾴκη), ἡ πρὸς τὴν ὁποίαν ὁροθετικὴ γραμμὴ τῆς Βουλγαρίας εἶναι ἐλαφρῶς περιβάλλουσα, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν διὰ συγκλινουσῶν γραμμῶν ἐπιχείρησιν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς. Τὸ πλεονέκτημα τοῦτο ἡ Βουλγαρία ἐχρησιμοποίησε κατὰ τὸ 1912—1213, ὡς δεικνύουσιν αἱ πρὸς Σαράντα Ἐκκλησίας καὶ Ἀδριανούπολιν διεξαχθεῖσαι μάχαι καὶ αἱ πρὸ τῆς μάχης τοῦ Λουλὲ-Μπουργὰς (Lûle Burgas) πορεῖαι.

Ἡ πρὸς νότον τῶν Βαλκανίων περιοχὴ τῆς Βουλγαρίας ἀποτελεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἕβρου, ἥτις ἔχει ἔκτασιν 53.846 τετρ. χιλιομέτρων. Ὁ Ἕβρος ὁ μεγαλύτερος ὑδρογραφικὸς ὄγκος τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου, πηγάζων ἀπὸ τῆς Ροδόπης, πρὸς ἀνατολὰς τῆς πεδιάδος τοῦ Σαμακόβ, ρέει ἔχων κατεύθυνσιν πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως. Κατὰ τὸ τμῆμα τοῦτο χωρίζει τὴν κοιλάδα εἰς δύο ἄνισα τμήματα, ἧς τὸ εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην μέρος εἶναι πολὺ εὐρύτερον, ἐκτεινόμενον μέχρι τῶν νοτίων κλιτύων τῶν Βαλκανίων, ἐνῷ τὸ ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ τμῆμα συσφίγγεται ἐν ἀρχῇ μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῶν ὑπωρειῶν τῆς Ροδόπης· εἶτα δὲ μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως περιορίζεται ἐκ τῆς ὀρεινῆς γραμμῆς τῆς χωριζούσης τὸν μέσον Ἕβρον ἀπὸ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Ἄρδα, τοῦ μέχρι τοῦ 1913 χρησιμεύοντος ὡς ὁροθετικῆς γραμμῆς ἐπὶ μεγάλου μήκους αὐτοῦ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Βουλγαρίας. Ἀπὸ τῆς Φιλιππουπόλεως καθίσταται πλωτός, ἀπὸ δὲ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἔχει ἤρεμον μὲν ρεῦμα, ἀλλ' ἀνόμοιον βάθος, γενικῶς δὲ ἄτακτον κοίτην, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἡ ποταμοπλοΐα μόνον εἰς ἀβαθῆ πλοῖα εἶναι δυνατή. Τὴν κοιλάδα τοῦ Ἕβρου διασχίζουσι σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ καὶ ἁμαξιταὶ ὁδοὶ αὐξάνουσαι τὴν στρατιωτικὴν ἀξίαν τῆς πρὸς Νότον τῶν Βαλκανίων περιοχῆς.

Διὰ τὰς ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἕβρου ἐπιχειρήσεις εἶναι ἀπαραίτητον νὰ γνωρίζωμεν τὰς ἐπ' αὐτοῦ γεφύρας, διότι, λόγῳ τοῦ βάθους τῶν ὑδάτων αὐτοῦ μόνον διὰ τούτων δύναται νὰ γίνῃ ἡ διάβασις τοῦ ποταμοῦ, κυρίως διὰ τὰ πυροβόλα καὶ ὀχήματα. Αὗται εἰσὶν αἱ ἑπόμεναι: 1) αἱ γέφυραι ἰσχυρᾶς κατασκευῆς τῶν ἁμαξιτῶν ὁδῶν ἐκ Μπιέλοβο (Bjelovo), Τατὰρ - Παζαρτζίκ, Φιλιππούπολιν, Μουσταφᾶ - Πασᾶ καὶ Ἀδριανούπολιν· 2) αἱ σιδηροδρομικαὶ τοιαῦται, ὧν πρώτη εἶναι ἡ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Μπάνζα (Banja) εἰς τὸ ἄνω ρεῦμα τοῦ Ἕβρου, ἑτέρα εἰς Τύρνοβα τοῦ σιδηροδρομικοῦ κλάδου τοῦ κατευθυνομένου εἰς Γιάμπολι (Jamboli), τρίτη ἡ πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως Διδυμοτείχου (Dimotica), εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Κουλελοὺ - Μπεργὰς (Külelü - Bergas ἢ Kidelü - Bergaz). Σημειωτέον ὅτι ὁ σιδηρόδρομος Σόφιας - Ἀδριανουπόλεως - Δεδεαγὰτς ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ Μπζέλοβα εὑρίσκεται ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ τοῦ Ἕβρου. Ὑπάρχουσι προσέτι πορθμεῖα κατὰ τὸ μέσον καὶ κάτω ρεῦμα τοῦ Ἕβρου. Δέον νὰ προστεθῇ ὅτι εἰς τὸν κατάρρουν τῆς Ἀδριανουπόλεως μέρος τῆς κοιλάδος εἶναι ἀνθυγιεινὸν λόγῳ τῆς ἐπικρατούσης μεγάλης ὑγρασίας καὶ ἑπομένως ἀπρόσφορον διὰ τὴν παραμονὴν στρατοῦ.

Ἐπειδὴ οἱ παραπόταμοι τοῦ Ἕβρου καὶ κυρίως οἱ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης αὐτοῦ δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι διὰ τὸν ἀμυνόμενον τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ὡς διαδοχικοὶ τακτικοὶ φραγμοί, δέον νὰ ἐξετάσωμεν τούτους, καθότι οἱ ἀπὸ Βαλκανίων πηγάζοντες ἔχουσι κατεύθυνσιν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καθέτως πρὸς τὴν γραμμὴν ἐπιχειρήσεων πρὸς Σόφιαν διὰ στρατὸν ὁρμώμενον ἀπ' ἀνατολῶν. Ἐκ τῶν παραποτάμων τούτων οἱ Τοπόλνικα (Topolnica), Λαδοζάνα (Ladojana), Στριέμα (Striema ἢ Gjopsu), Σαζλὶ (Sazli), δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς σοβαρὰ τακτικὰ ἐμπόδια ἢ εἰς ἐξαιρετικὰς πολυομβρίας, ὡς πεζῇ διαβατοὶ εἰς πλεῖστα μέρη, ἀλλ' ὁ παραπόταμος Τούντζα εἶναι μεγαλυτέρας στρατιωτικῆς ἀξίας. Οὗτος εἶναι ὁ σπουδαιότερος τῶν ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ παραποτάμων, πηγάζει πλησίον τοῦ Καλοφὲρ (Kalofer), διέρχεται διὰ τῆς γνωστῆς διὰ τὸ ροδέλαιον αὐτῆς κοιλάδος τοῦ Καζανλὶκ (Kazanlik), εἶτα ἐπὶ μήκους 40 χιλμ. περίπου διατρέχει στενὸν διαυλῶνα, μετὰ τὸ πέρας τοῦ ὁποίου διασχίζων τὰς ἐπίσης πλουσίας πεδιάδας τοῦ Σλίβνο καὶ Γιάμπολι λαμβάνει ἀπὸ τῆς τελευταίας πόλεως κατεύθυνσιν πρὸς Νότον.

Μεταξὺ τῶν πόλεων Γιάμπολι καὶ Κιζίλγενιντζὶ (Kiziljenidzi) ρέει ὁ Τούντζα ἐντὸς κοιλάδος πλάτους ἀπὸ 750—2250 μ. Ἀπὸ τῆς τελευταίας πόλεως ὁ Τούντζα διατρέχει στενὸν καὶ βραχώδη διαυλῶνα. Ἀπὸ τοῦ Ταταρκιὸζ (Tatarkiöz) μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως ἡ κοιλὰς κατὰ τὸ πλεῖστον καθίσταται εὐρυτέρα. Ὁ Τούντζα εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Καζανλὶκ εἶναι διαβατὸς διά τε τὸ πεζικὸν καὶ ἱππικόν, πρὸς τὸν κατάρρουν ὅμως ταύτης μόνον ἐπὶ τῶν ὑπαρχουσῶν γεφυρῶν καθίσταται ἡ διάβασις δυνατή, πλὴν τοῦ ἱππικοῦ, διὰ τὸ ὁποῖον ὑπάρχουσι πόροι τινές. Οἱ παραπόταμοι τοῦ Τούντζα δὲν ἔχουσι σημασίαν διὰ τὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις.

Ἐκ τῶν ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ παραποτάμων, οἱ μὲν Κριτσίνα (Kricina) καὶ Τσέπελαρ (Cepelar), οἱ χυνόμενοι εἰς τὸν Ἕβρον εἰς τὸν ἀνάρρουν καὶ κατάρρουν τῆς Φιλιππουπόλεως, δύνανται νὰ διαπεραιωθῶσι μόνον ἐπὶ τῶν ὑπαρχουσῶν γεφυρῶν, ὁ δὲ Ἄρδα εἶναι ὁ κυριώτερος τῶν παραποτάμων καὶ μέχρι τοῦ κάτω ρεύματος αὐτοῦ, παρὰ τὸ χωρίον Ὀρτὰ-Κόεϊ (Orta-Koei), ἀνήκει εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ἡ γραμμὴ διαχωρίσεως τῶν χυνομένων εἰς τὸν Ἄρδα ὑδάτων ἀπὸ τῶν ἐκβαλλόντων εἰς τὸ Αἰγαῖον ἔχει ὁρισθῆ ὡς ὁροθετικὴ γραμμὴ μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Ἑλλάδος. Ὁ Ἄρδα πηγάζων ἀπὸ τοῦ Καρὰ - Βαλκὰν δέχεται πολλοὺς παραποτάμους, ἔχει ἐπαρκῆ ὕδατα, χύνεται δὲ εἰς τὸν Ἕβρον πρὸς δυσμὰς τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἡ κοιλὰς τοῦ Ἄρδα ἔχει πλάτος 400—70 μ., εἶναι δὲ καλῶς καλλιεργημένη. Κατὰ τὸ μέσον καὶ κάτω ρεῦμα αὐτοῦ καθίσταται σπουδαῖον ἐμπόδιον διὰ τὰς ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ τἀνάπαλιν στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις, εἶναι δὲ δυνατὴ ἡ διάβασις αὐτοῦ μόνον ἐπὶ τῶν ὑπαρχουσῶν γεφυρῶν καὶ πόρων. Κατὰ τὸ πρὸ τῆς συμβολῆς αὐτοῦ εἰς τὸν Ἕβρον τμῆμα, ὅπερ ἀνήκει εἰς τὴν Ἑλλάδα, μόνον διὰ τῶν γεφυρῶν εἶναι δυνατὴ ἡ συγκοινωνία τῶν δύο ὀχθῶν. Οἱ σπουδαιότεροι τῶν παραποτάμων αὐτοῦ εὑρίσκονται ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ, ἀλλ' ἐν γένει δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐμπόδια διὰ τὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὀρογραφίαν τῆς πρὸς Νότον

Digitized by Google

τῶν Βαλκανίων περιοχῆς, κυριώτερα ἐν αὐτῇ ὄρη εἶναι ἡ ὀροσειρὰ τοῦ Αἵμου (βλ. λ.) καὶ ὁ ὀρεινὸς ὄγκος τῆς Ροδόπης. Ἡ γραμμὴ τῆς Ροδόπης ἐκπέμπεται ἐκ τοῦ ὄρους Μοὺς-Ἀλλὰ (2924 μ. Muss Alla), διευθύνεται δὲ πρὸς τὰ ΝΑ. χωρίζουσα τοὺς ποταμοὺς Ἕβρον καὶ Νέστον. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Ροδόπη περιλαμβάνεται καὶ ἡ ὀρεινὴ γραμμὴ ἡ καταλήγουσα εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ κάτω ρεύματος τοῦ Ἕβρου, ἐφ' ἧς, ὡς ἐλέχθη, εἶναι κεχαραγμένη ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Ἑλλάδος. Εἰς τὴν βορείαν ἐσχατιὰν τῆς Ροδόπης ἡ ἁμαξιτὴ ὁδὸς Τσουμαγιᾶς—Ντούμπνιτσας—Σαμακὸβ—Τατὰρ-Παζαρτζὶκ φέρει εἰς συγκοινωνίαν τὴν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος μετὰ τῆς τοῦ ἄνω Ἴσκερ καὶ τοῦ Ἕβρου. Ἐπίσης ἡ ἁμαξιτὴ ὁδὸς Σιμιτλῆ—Μαχωμίας—Τατὰρ-Παζαρτζίκ, διερχομένη τὸ βορειοδυτικὸν τμῆμα τῆς Ροδόπης, χρησιμεύει διὰ τὴν ἐπικοινωνίαν τῆς κοιλάδος τοῦ μέσου Στρυμόνος μετὰ τοῦ μέσου Ἕβρου. Ἡ ἁμαξιτὴ ὁδὸς Νευροκοπίου—Δοσπὰτ—Σιρόκα Λάκα—Στενημάχου φέρει εἰς συγκοινωνίαν τὸν ἄνω Νέστον μετὰ τοῦ μέσου Ἕβρου, διερχομένη τὴν κυρίως Ροδόπην εἰς τὸ μέσον αὐτῆς, ἤτοι εἰς τὰ ὄρη τὰ κοινῶς καλούμενα Δεσπότη-Δάγ. Αἱ κάτωθι ἁμαξιταὶ ὁδοὶ φέρουσιν εἰς συγκοινωνίαν τὴν παράκτιον ζώνην τῆς Ἑλληνικῆς Θράκης μετὰ τῆς κοιλάδος τοῦ μέσου Ἕβρου: 1) ἡ ἁμαξιτὴ ὁδὸς Ξάνθης—Πασμακλῆ—Στενημάχου, ἥτις διέρχεται τὸ ὄρος Καρὰ-Βαλκάν· 2) ἡ ἁμαξιτὴ ὁδὸς Γκιουμουλτζίνας διὰ Κρεζαλῆ εἰς Χάσκοβο, ἐκ τοῦ ὁποίου ἄρχονται ὁδοὶ ἀκτινοειδῶς διευθυνόμεναι· 3) ἡ ἁμαξιτὴ ὁδὸς Δεδὲ-Ἀγὰτς—Διδυμοτείχου—Ἀδριανουπόλεως. Αἱ ὑπ' ἀριθμὸν 2 καὶ 3 ὁδοὶ συνδέονται διὰ τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ Μεσταυλῆ Ὀρτάκιο, ἐξ οὗ εἷς μὲν κλάδος καταλήγει εἰς Διδυμότειχον, ἕτερος δὲ εἰς Ἀδριανούπολιν. Ὡς παρατηροῦμεν ἡ ὅλη ὀρεινὴ γραμμὴ τῆς Ροδόπης (ἧς πολλοὶ γεωγράφοι ὡς ἀρχὴν δέχονται τὰς κορυφὰς *Ρίλο-Πλάνινα* 2731 μ. καὶ *Μοὺς-Ἀλλὰ* 2924 μ.) καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ μῆκος μέχρι τοῦ κάτω Ἕβρου διασχίζεται ὑπ' ἀρκετῶν ὁδῶν, ἐὰν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψει καὶ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν τὴν παρακολουθοῦσαν τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ κάτω Ἕβρου μέχρις Ἀδριανουπόλεως, ἀσφαλῶς θέλομεν ἀχθῆ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι αἱ ἐπιχειρήσεις ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ καθίστανται ἐν εὐρείᾳ κλίμακι δυναταί. Ἅπασαι ὅμως αἱ προαναφερθεῖσαι γραμμαὶ συγκοινωνίας διέρχονται ὑψηλὰς ὀρεινὰς περιοχάς, καθ' ἃς αἱ φάλαγγες θὰ ὦσιν ἐπὶ χρονικὸν διάστημα μὴ δυνάμενον νὰ ὁρισθῇ κεχωρισμέναι, ἀναλόγως τῆς ἀντιστάσεως ἣν ἑκάστη τούτων θέλει συναντήσει, καὶ καθ' ὃ δὲν δύνανται νὰ βοηθήσωσιν ἀλλήλας. Εἰς τὰς πολυπληθεῖς κοιλάδας τῆς Ροδόπης αἱ κλιτύες εἰσὶ δασώδεις, τοὐναντίον δὲ τὰ ὑψηλότερα τμήματα τῶν ὀρέων εἰσὶ γυμνὰ καὶ κρημνώδη.

Ἐν τῇ πρὸς Νότον τοῦ Αἵμου περιοχῇ ἡ Βουλγαρία ἐστρατολόγει μέχρι τοῦ 1918 ἓξ μεραρχίας, τὰς ἑξῆς: τὴν ΙΙΙ Μεραρχίαν ἔχουσαν τὴν ἕδραν τοῦ στρατηγείου εἰς Σλίβεν, τὴν VIII μὲ ἕδραν τὸ Στάρα-Ζαγορά, τὴν Χ μὲ ἕδραν τὴν Γκιουμουλτζίναν, τὴν ΙΙ μὲ ἕδραν τὴν Φιλιππούπολιν, τὴν Ι μὲ ἕδραν τὴν πρωτεύουσαν Σόφιαν, τὴν VII μὲ ἕδραν τὴν Δούπνιτσαν.

Ὅπως συμπληρώσωμεν τὴν ἐξέτασιν τῆς πρὸς Νότον τῶν Βαλκανίων Βουλγαρίας θὰ ἀναφέρωμεν τὰς ὑπαρχούσας ἐν ἐκμεταλλεύσει σιδηροδρομικὰς γραμμάς: 1) τὸν σιδηρόδρομον Ἀδριανουπόλεως—Φιλιππουπόλεως—Σόφιας. Ἐκ τῆς πρωτευούσης Σόφιας ἄρχονται τρεῖς γραμμαί, α) ἡ προαναφερθεῖσα Σόφιας—Σούμλας—Βάρνας, β') ἡ τῆς Σόφιας—Πιρότ, ἥτις προεκτεινομένη ἐντὸς τῆς Σερβίας φέρει εἰς συγκοινωνίαν τὴν Βουλγαρίαν μετὰ τῆς Κεντρῴας Εὐρώπης· γ') ἡ τῆς Σόφιας—Κοστεντίλ, ἥτις προεκτείνεται μέχρι τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς Βουλγαρίας καὶ Σερβικῆς Μακεδονίας. 2) Τὸν ἀπὸ Φιλιππουπόλεως ἀρχόμενον σιδηρόδρομον, ὅστις διὰ Στάρα-Ζαγορὰ καὶ Σλίβεν καταλήγει εἰς τὸν βουλγαρικὸν λιμένα τοῦ Εὐξείνου Πύργον (Burgas). Αἱ γραμμαὶ Φιλιππουπόλεως — Πύργου καὶ Φιλιππουπόλεως—Ἀδριανουπόλεως συνδέονται καὶ δι' ἑτέρας σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἥτις παρακολουθεῖ τὴν κοιλάδα τοῦ παραποτάμου τοῦ Ἕβρου Σαζλὶ ἢ Ἀζμὰκ (Sazl). Ἡ γραμμὴ αὕτη ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Τύρνοβο (Tirnova), παρὰ τὸν Ἕβρον, καὶ λήγει εἰς Νέαν Ζαγορὰν (Nova Zagora ἢ Eski Zagra).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δύναταί τις εὐκόλως νὰ συμπεράνῃ ὅτι ὁ ἀπὸ τῶν θρᾳκικῶν συνόρων ἐπιχειρῶν ἐχθρικὸς κατὰ τῆς Βουλγαρίας στρατὸς κυρίαν γραμμὴν ἐπιχειρήσεων θὰ ἔχῃ ἀσφαλῶς τὴν τῆς Ἀδριανουπόλεως—Φιλιππουπόλεως—Σόφιας, διότι πρὸς ἄμυναν ταύτης θὰ διατεθῇ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ. Τὸ ἀριστερὸν τῆς γραμμῆς ταύτης προστατεύεται πρῶτον παρὰ τοῦ Ἄρδα καὶ τῆς Ροδόπης καὶ δεύτερον παρὰ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ δεξιὸν πλευρὸν τοῦ ἐπιχειροῦντος στρατοῦ καθ' ὅλον τὸ τμῆμα ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου μέχρι τοῦ ποταμοῦ Τούντζα εἶναι ἐκτεθειμένον, ὡς τοῦτο ἄλλως ἀπέδειξαν αἱ κατὰ τὸ 1912 ἐπιχειρήσεις τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ πρὸς Σαράντα Ἐκκλησίας. Ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι πρὸ πάσης προελάσεως ἀπὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως πρὸς δυσμάς, δέον νὰ προηγηθῇ ἐκκαθάρισις τοῦ τμήματος τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, νοτίως τῶν ἀνατολικῶν Βαλκανίων, μέχρι τοῦ ὕψους τῆς πόλεως Γιάμπολι. Μετὰ τὴν ἐκκαθάρισιν ταύτην ὁ ἀπ' ἀνατολῶν ὁρμώμενος στρατὸς δύναται νὰ προελάσῃ ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ μέσου Ἕβρου, πρὸς Φιλιππούπολιν, ἀπωθῶν διαδοχικῶς τὸν ἐν ἀμύνῃ βουλγαρικὸν στρατὸν ἐκ τῶν διαδοχικῶν γραμμῶν ἀμύνης, ἃς δύναται νὰ ἀντιτάξῃ οὗτος ἐπὶ τῶν ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ παραποτάμων τοῦ μέσου Ἕβρου.

Ἐφ' ὅσον ὁ ἀπ' ἀνατολῶν ὁρμώμενος ἐχθρὸς διαθέτει ἐπαρκεῖς δυνάμεις, ὅπως ἀντιτάξῃ σοβαρὰν ἀσφάλειαν τοῦ δεξιοῦ αὐτοῦ πλευροῦ καὶ τῶν νώτων τοῦ προελαύνοντος πρὸς δυσμὰς στρατοῦ ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἕβρου, ἡ προέλασις πρὸς Σόφιαν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ· ἀλλὰ δυνατὸν ὁ ἐπιχειρῶν στρατὸς νὰ ἐξαναγκασθῇ, ἀφοῦ προχωρήσῃ εἰς καλήν τινα γραμμὴν ἀμύνης μεταξὺ Βαλκανίων καὶ Ροδόπης, νὰ ἐκκαθάρῃ μέγα τμῆμα τῆς βορείου Βουλγαρίας ὑπερβαίνων τὰ ἀνατολικὰ Βαλκάνια. Πράγματι ἀπὸ τῆς ὀχυρᾶς γραμμῆς Βάρνας—Προβάδια—Σούμλας δύναται ὁ ἀπ' ἀνατολῶν ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ προελαύνων στρατὸς νὰ ἀπειληθῇ σοβαρῶς καὶ νὰ ἐξαναγκασθῇ νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὴν ὀχυρὰν βάσιν αὐτοῦ, τὴν Ἀδριανούπολιν, ἢ καὶ ἀνατολικώτερον ταύτης.

Αἱ μετέπειτα ἐπιχειρήσεις θὰ ἐξαρτηθῶσι, μετὰ τὴν ἀπώθησιν τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἀπὸ τῆς γραμμῆς Σούμλας-Βάρνας, ἐκ τοῦ σημείου συγκεντρώσεως τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ ὡς καὶ ἐκ τοῦ ἠθικοῦ αὐτοῦ. Πάντως ἡ ἀνάληψις ἐπιθετικῆς ἐνεργείας ἀπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης κατὰ τῆς Βουλγαρίας μεμονωμένως εἶναι δυσχερής.

3) Τοῦ *μακεδονικοῦ* θεάτρου ἐπιχειρήσεων τμῆμα ἀνήκει εἰς τὸ βουλγαρικὸν κράτος. Τὸ τμῆμα τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἄνω Νέστου καὶ τοῦ μέσου Στρυμόνος μετὰ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Στρουμνίτσα. Πᾶσα ἐπιχείρησις ἐν τῷ τμήματι τούτῳ, εἴτε ἐπιθετικὴ εἴτε ἀμυντική, τῆς Βουλγαρίας θὰ ᾖ συναφὴς καὶ συνδυασμένη μετὰ τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ ὅλου μακεδονικοῦ θεάτρου, δὲν δύναται δὲ νὰ ἀποτελέσῃ τοῦτο αὐτοτελῆ ἐπιχείρησιν (βλ. λ. **Μακεδονία**). Κατὰ τὸ 1912—1913 αἱ ἐπιχειρήσεις ἐν Μακεδονίᾳ συμπεριέλαβον τὰς κοιλάδας τοῦ Στρυμόνος καὶ Νέστου.

4) Ἐκ τοῦ *βοσνοσερβικοῦ* θεάτρου τμῆμα μὲν περιλαμβάνεται εἰς τὴν **Βοσνίαν** (βλ. λ.), τμῆμα δὲ τῆς κοιλάδος τοῦ Νισάβα (Nisava), τὸ ἀποτελοῦν τὸ νοτιοανατολικώτερον τμῆμα τοῦ ἄνω θεάτρου, εἰς τὴν **Σερβίαν** (βλ. λ.). Ὁ Νισάβα ἄρχεται ἀπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ ἐδάφους, διατρέχεται δὲ παρὰ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Σόφιας — Βελιγραδίου. Ἐπειδὴ πολλαὶ ἁμαξιταὶ ὁδοὶ φέρουσιν εἰς συγκοινωνίαν τὰς σερβικὰς κοιλάδας Τιμὸκ καὶ Μοράβα μετὰ τῶν βουλγαρικῶν κοιλάδων τοῦ Ἄνω Στρυμόνος καὶ Ἴσκερ, ὁδηγοῦσαι συγκλινόντως ἀφ' ἑνὸς πρὸς Νίσσαν, ἀφ' ἑτέρου πρὸς Σόφιαν, ἀσφαλῶς εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Βουλγαρίας θὰ λάβωσι χώραν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἀγῶνες. Εἰς τὸ δυτικώτερον τοῦτο μέρος τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους περιέχεται ἡ πρωτεύουσα Σόφια, ἡ δὲ κατάληψις αὐτῆς ἐπεδιώχθη κατὰ τοὺς νεωτέρους πολέμους, τὸν Ρωσοτουρκικὸν (1878), Σερβοβουλγαρικὸν (1885) καὶ Ἐνδοβαλκανικὸν (1913). Ἡ πρωτεύουσα Σόφια, εὑρισκομένη εἰς κεντρικὴν θέσιν τῆς ὅλης χερσονήσου καὶ ἐπὶ ὑψιπέδου ἐξ οὗ ἄρχονται κοιλάδες πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις, ὡς ἐλέχθη ἤδη, εἶναι ἓν τῶν σπουδαιοτέρων στρατηγικῶν σημείων τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου. Ἐξ αὐτῆς ἄρχονται σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ καὶ ἁμαξιταὶ ὁδοὶ ὁδηγοῦσαι ἀκτινοειδῶς πρὸς τὰς κοιλάδας Ἴσκερ, Μαρίτσα (Ἕβρου), Στρυμόνος καὶ Μοράβα. Περὶ τὴν κατάληψιν τῆς Σόφιας ἢ διὰ τὴν ἄμυναν ταύτης θέλουσι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι διεξαχθῆ ἐπιχειρήσεις, ἡ ἐπιτυχία τῶν ὁποίων θὰ ἐπιδράσῃ σοβαρῶς ἐπὶ τοῦ τέρματος τοῦ πολέμου, δύναται δὲ νὰ ἐπιφέρῃ καὶ τὸ τέλος τούτου. Κατὰ τὸ 1913 ἡ μόνη ἀπειλὴ τῆς καταλήψεως τῆς Σόφιας παρὰ τοῦ προελαύνοντος ρουμανικοῦ στρατοῦ ἐξηνάγκασε τὴν Βουλγαρίαν νὰ ζητήσῃ ἀνακωχήν.

Ἡ Βουλγαρία ἐνίσχυσε δι' ὀχυρώσεων τὰ δυτικὰ ὅρια αὐτῆς ὡς καὶ τὰ νότια ἐν τῇ νοτίως τοῦ Αἵμου περιοχῇ. Εἰς ὅλας τὰς διαβάσεις ἀπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Θρᾴκην ἵδρυσεν ἐρύματα ἀνασχέσεως (forts d'arrêt), νοτίως δὲ τῆς Φιλιππουπόλεως κατεσκεύασε σειρὰν ὀχυρῶν ἐπὶ τῶν βορείων κλιτύων τῆς Ροδόπης εἰς Δερμενδερέ, Μάρκοβο, Στενήμαχον. Αἱ ἀξιοσημειότεραι ὅμως τῶν ὀχυρώσεων εὑρίσκονται περὶ τὴν Σόφιαν ἕνεκα τῆς πρὸς τὴν Σερβίαν θέσεως τῆς πρωτευούσης. Τὴν Σόφιαν περιβάλλουσι τρεῖς γραμμαὶ ὀχυρώσεων. Ἡ πρώτη συνίσταται ἐκ μικρῶν ὀχυρῶν ἐν αὐτῇ τῇ κορυφογραμμῇ τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς. Ἡ δευτέρα ἀποτελεῖται παρὰ ἁλύσεως ἐρυμάτων ἀνασχέσεως ἀπεχόντων ἀλλήλων κατὰ 3—7 χιλιόμετρα διαφόρου ἰσχύος καὶ ὁπλισμοῦ. Εἰς τὴν δευτέραν ταύτην γραμμὴν ἀνήκουσι τὸ Βιδ νιον, τὸ Μπζελογραντσίκ, Σλίβνιτσα, Ζβαριμπρόδ, Βράδτσα, Τὶρν κλπ. Ἡ τρίτη συγκροτεῖται ἐξ 7 ἔργων ὀχυρωτικῶν εἰς ἀπόστασιν 4—9 χιλιομέτρων δυτικῶς τῆς Σόφιας κειμένων, ἐπὶ ὑψωμάτων, μετὰ διαστήματος διαφόρου μεταξὺ αὐτῶν.

Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

—[ΟΙΚΟΝ. ΓΕΩΓΡ.] Κυριώτερος πλουτοφόρος παράγων ἐν Βουλγαρίᾳ εἶναι ἡ γεωργία, κέκτηται ὅμως ἡ χώρα ἀρκετὰ μεταλλοφόρα κοιτάσματα, τῶν ὁποίων δὲν γίνεται συστηματικὴ ἐκμετάλλευσις. Ἐν τῇ περιοχῇ τῆς *Πλακαλνίτσας* ὑπάρχουσι μεταλλεῖα χαλκοῦ καὶ μολύβδου ἀποδίδοντα (1926) 36.000 τόννων χαλκοῦ καὶ 11.000 τόννων μολύβδου, ἐν δὲ τῇ Ροδόπῃ κοιτάσματα κασσιτέρου, μαγγανίου καὶ σιδήρου, ὑποκείμενα εἰς ἀσήμαντον ἐκμετάλλευσιν. Ἀνθρακοφόρα κοιτάσματα, τῶν ὁποίων ἐνεργεῖται συστηματική πως ἐκμετάλλευσις, ὑπάρχουν ἐν τῇ λεκάνῃ τοῦ *Πέρνικ* παρὰ τὴν Σόφιαν (κρατικά), ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ *Μπομπὸβρ Ντὸλ* παρὰ τὴν Δούβνιτζαν, καὶ τοῦ *Μαρίτσα* παρὰ τὸ Τσιρπάν. Τὸ ἐν αὐτοῖς ὑλικὸν εἶναι λιγνίτης, περιεκτικότητος 40—60% εἰς μόνιμον ἄνθρακα καὶ θερμαντικῆς δυνάμεως 4200—7000 θερμίδων, ὑπολογίζεται δὲ ἡ ἐγκλειομένη ποσότης ὡς ὑπερβαίνουσα τὸ δισεκατομμύριον τόννων. Ἡ ἐτησία ἀπόδοσις τούτων ἀνέρχεται (1926) εἰς 1.226.000 τόννους. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, ἐν Βουλγαρίᾳ ἀπαντῶσι καὶ ἄλλα ὀρυκτά, ὡς τάλκης, ἀμίαντος, γραφίτης, ἀσφαλτοῦχοι σχίσται κλπ. Ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ *Κόστενετς* ἐσημειώθησαν πετρελαιοῦχοι ἐμφανίσεις, ἀλλαχοῦ δὲ ἐμφανίσεις γύψου καὶ ὀρυκτοῦ ἅλατος.

Γεωργία. Ἡ Βουλγαρία εἶναι χώρα κατὰ ἐξοχὴν γεωργική. Εἰς τὸν πλουτοπαραγωγικὸν τοῦτον κλάδον ἀσχολοῦνται περίπου τὰ 83 % τοῦ πληθυσμοῦ της. Πλείονες τοῦ ἡμίσεος τῶν καλλιεργουμένων ἐκτάσεων ἀνήκουσιν εἰς τοὺς κατοίκους, περίπου τὸ ἓν τέταρτον εἶναι ἰδιοκτησία τῶν κοινοτήτων καὶ μόνον τὰ 8 % ἀνήκουσιν εἰς τὸ κράτος. Γενικῶς οἱ ἀγροὶ καὶ οἱ λειμῶνες εἶναι ἰδιωτικοί, αἱ βοσκαὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι κοινοτικαὶ καὶ τὰ δάση ἐν μέρει κοινοτικὰ καὶ δημόσια. Εἰς τὰς ἰδιωτικὰς ἐκτάσεις κυριαρχεῖ κυρίως ἡ μικρὰ ἰδιοκτησία, ἰδιοκτῆται δὲ μεγάλων ἐκτάσεων εἶναι σχετικῶς ἐλάχιστοι, ἀπομείναντες μετὰ τὴν διὰ τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου τοῦ 1921, τροποποιηθέντος τῷ 1924, θεσπισθεῖσαν ἀπαλλοτρίωσιν τῶν μεγάλων γαιῶν χάριν τῶν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν. Ἡ κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν ἐκπολιτιστικὴ ἐξέλιξις τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ ἐκ παραλλήλου μὲ τὴν πολιτικήν του ὀργάνωσιν, τὴν διάνοιξιν συγκοινωνιακῶν μέσων, συνετέλεσαν σημαντικῶς εἰς τὴν γεωργικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας, ἣν ὑπεβοήθησε καὶ ἡ εἰσαγωγὴ ἐν μεγάλῃ κλίμακι μηχανικῶν μέσων καλλιεργείας καὶ ἡ ἵδρυσις σχολείων γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως, γεωργικῶν σταθμῶν, φυτωρίων συνεταιρισμῶν κλπ.

Τὰ κυριώτερα γεωργικὰ προϊόντα τῆς Βουλγαρίας, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸν μείζονα πλοῦτον αὐτῆς, εἶναι τὰ δημητριακὰ καὶ ὁ καπνός. Ἡ σπορὰ τῶν δημητριακῶν καταλαμβάνει (1928) 2.370.000 ἑκτάρια καὶ ἔχει ἀπόδοσιν 30.000.000 περίπου μετρ. στατήρων. Ἐν τῇ παραγωγῇ τοῦ σίτου τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ἡ περιφέρεια τῆς *Σούμλας*, εἶτα δ' ἔρχονται κατὰ σειρὰν αἱ τῆς *Βράτσης* καὶ *Στάρα-Ζαγορᾶς*. Ἐν τῇ παραγωγῇ σικάλεως πρωτεύει ἡ περιφέρεια τῆς *Φιλιππουπόλεως*, εἶτα δ' ἔρχεται ἡ τοῦ *Ρουχτσουκίου*, ἐν τῇ παραγωγῇ κριθῆς αἱ περιφέρειαι τοῦ *Πύργου*, τοῦ *Τυρνόβου* καὶ τῆς *Φιλιππουπόλεως*. Περὶ τὴν *Σόφιαν* παράγεται κυρίως βρόμη, ἀραβόσιτος δὲ ἐν ταῖς περιοχαῖς τῆς *Πλεύνης* καὶ *Βράτσης*. Κατωτέρω δίδομεν πίνακα (1927) τῆς ἐξ ἑκάστου εἴδους παραγωγῆς καὶ τῶν καλλιεργουμένων ἐκτάσεων:

Εἴδη	Ἐκτάσεις (ἑκτάρ.)	Παραγωγὴ (μετρ. στατ.)
Σῖτος	1.047.000	12.180.000
Σίκαλις	186.000	2.269.000
Κριθὴ	221.000	1.640.000
Βρόμη	129.000	3.375.000
Ἀραβόσιτος	650.000	8.782.000
Κέγχρος	200.000	1.244.000

Ἐν Βουλγαρίᾳ καλλιεργεῖται ἀπὸ τοῦ 1553 καὶ ἡ ὄρυζα (διακρινομένη διὰ τὴν καλήν της ποιότητα) κυρίως εἰς τὰς ὑγρὰς καὶ ἑλώδεις ἐκτάσεις τῆς *Φιλιππουπόλεως*, ἀλλὰ καὶ εἰς *Παζαρτζίκ*, *Στενήμαχον*, *Τσιρπάν*, *Μπορισοσγράδ*, *Κιουστενδὴλ* κλπ. Αἱ σπειρόμεναι (1927) ἐκτάσεις ἀνέρχονται εἰς 5000 ἑκταρίων μὲ ἀπόδοσιν 65.000 μετρ. στατ. Ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ, χρονολογουμένη ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων, ἐνετάθη σημαντικῶς ἀπὸ τοῦ 1918. Ἐν ταῖς περιφερείαις *Φιλιππουπόλεως*, *Μασταυλί*, *Κιουστενδήλ*, *Χασκόβου*, *Πετριτσίου*, *Πύργου*, *Στάρα-Ζαγορᾶς* κλπ. διατίθενται σήμερον περὶ τὰς 32.000 ἑκταρίων διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ καπνοῦ καὶ παράγονται ἐκ τούτου (1927) 200.000.000 χιλιογράμμων.

Ἡ ἐξέλιξις τῆς καπνοπαραγωγῆς ἀπὸ τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος μέχρι σή-

Digitized by Google

μερον, ἥτις ἐσχάτως παρουσιάζει μείωσιν, ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἔτη	Παραγωγὴ (εἰς χιλιόγρ.)
1898	34.600.000
1903	88 532.000
1911	106.473.000
1914	149.346.000
1918	261.120.000
1920	293.042.000
1923	450.000.000
1925	320.000.000
1927	200.000.000

Ὁ βουλγαρικὸς καπνός, ὅστις εἶναι τὸ κυριώτερον ἐξαγόμενον γεωργικὸν προϊὸν τῆς χώρας, φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, ἀναλόγως τῆς ποιότητός του, ἤτοι *Μπασίμπαγλι*, *Μπασμᾶ*, *Καμπακουλακ*, *Στάρο-Σέμε*, *Νόπο-Ἐνιτζε*, *Γκουσὰβ*, *Παντισκί*, *Τσουμαγιά*, *Στάρο-Ἐνιτζέ*, *Ἐνιτζέ*, *Πεμπέ*, *Σὸκ* κλπ. Ἡ σπορὰ τῶν ὀσπρίων, ἥτις προπολεμικῶς (1911) ἀπησχόλει 72.924 ἑκτάρια καὶ ἔδιδε παραγωγὴν 550.170 μετρ. στατήρων (φασιόλων, κυάμων καὶ πιζελίων, παρ' ὅλην τὴν κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον μείωσίν της, ἤδη διαρκῶς ἐπεκτείνεται, καλλιεργουμένων ὑπὲρ τὰς 90.000 ἑκταρίων μὲ ἀπόδοσιν 600.000 περίπου μετρ. στατήρων. Εἰς ὡρισμένας περιφερείας τῆς χώρας τὸν μόνον πλοῦτον ἀποτελοῦν αἱ ἄμπελοι. Ἡ ἀμπελοφυτεία προπολεμικῶς (1911) κατελάμβανε 67.872 ἑκτάρια, τὸ 1927 74.985 ἑκτάρια καὶ παρουσιάζει τάσιν αὐξήσεως λόγῳ τῆς ἀπὸ τοῦ 1926 ἀρξαμένης ἐξαγωγῆς βουλγαρικῶν οἴνων. Καλλιεργοῦνται προσέτι ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ γεώμηλα, λαχανικὰ πάσης φύσεως, φυτὰ νομῆς καὶ βιομηχανικῆς χρήσεως (τεῦτλα, ἐλαιόσποροι, βάμβαξ, λινον καὶ κάνναβις). Ἡ κάνναβις εὐδοκιμεῖ εἰς τὰς κατὰ μῆκος τῶν ποταμῶν *Μαρίτσα*, *Βίτκι*, *Ὀσσέφ*, *Στρυμόνος*, *Ἰσκὲρ* καὶ *Δουνάβεως* ἐκτάσεις, ἀλλ' ἡ ἀπόδοσις δὲν εἶναι πολὺ ἱκανοποιητικὴ λόγῳ τῶν ἀτελῶν μεθόδων καλλιεργείας αἱ ὁποῖαι χρησιμοποιοῦνται. Κατωτέρω δίδομεν ἀριθμοὺς τῆς παραγωγῆς (1927) τῶν κυριωτέρων ἐκ τῶν ἀνωτέρω προϊόντων:

Προϊόντα	Παραγωγὴ (εἰς χιλιόγρ.)
Τεῦτλα	300.000.000
Κόλτζα (σπόροι)	11.400.000
Λίνον	90.000
Κάνναβις	1.400.000

Ἐνδιαφέρουσα ἐν Βουλγαρίᾳ εἶναι καὶ ἡ ἀνθοκομία, ἰδίως ἡ καλλιέργεια της ροδῆς. Ὑπὲρ τὰ 78.000 στρέμματα καταλαμβάνουσιν αἱ φυτεῖαι τοῦ εἴδους τούτου, ἐκ τῶν ἀνθέων τοῦ ὁποίου ἐξάγεται τὸ πεφημισμένον ροδέλαιον καὶ ροδόσταγμα τῆς Βουλγαρίας.

Δάση. Ἡ Βουλγαρία ἔχει ἀξίας λόγου δασικὰς ἐκτάσεις ἀνερχομένας ἐν συνόλῳ εις 2.834,493 ἑκτάρια. Αἱ κυριαρχοῦσαι βλαστήσεις εἶναι τῆς φηγοῦ, τῆς δρυός, ἀρκεύθου, σκλήθρου, ἐλάτης καὶ σφενδάμνου. Ἀξιόλογα δάση φηγοῦ καὶ κωνοφόρων εὑρίσκονται ἐν ταῖς περιοχαῖς *Ρίλας*, *Πιριν* καὶ *Ροδόπης*. Ἡ δρῦς κυριαρχεῖ εἰς τὰς ἀνατολικὰς ὑπωρείας τῆς *Στάρα Πλάνινα* καὶ εἰς τὰ πεδινὰ μέρη. Εἰς ὑψηλὰ σημεῖα τῆς *Ρίλα*, τῆς δυτικῆς *Ροδόπης* καὶ τοῦ *Πιρὲν* φύεται ἡ σφένδαμνος.

Κτηνοτροφία. Ἐκ παραλλήλου μὲ τὴν γεωργίαν καὶ ἡ κτηνοτροφία εἰς τὴν Βουλγαρίαν εἶναι ἀρκετὰ διαδεδομένη καὶ ἀποτελεῖ ἀξιόλογον πλουτοφόρον παράγοντα. Οἱ ἵπποι, τὰ πρόβατα καὶ οἱ βόες εἶναι τὰ μᾶλλον χρησιμοποιούμενα ἐν Βουλγαρίᾳ ζῷα. Οἱ ἵπποι εἶναι μικροῦ ἀναστήματος, ἔχουσιν ὅμως μεγάλην ἀντοχὴν καὶ δύναμιν.

Μέγα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ὀρεινῶν περιφερειῶν καὶ δὴ ἐν *Ροδόπῃ*, *Σρέδνα-Γκόρα* καὶ ταῖς ἀνατολικαῖς ἐκτάσεσιν ἀσχολεῖται εἰς τὴν ἐκτροφὴν προβάτων, ὁδηγουμένων κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸ φθινόπωρον εἰς τὰς πεδιάδας. Ἐκ Βουλγαρίας ἐξάγεται μέγας ἀριθμὸς ἀμνῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ Τουρκίαν· τὸ ἔριον χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῆς ἐπιχωρίου βιομηχανίας, καὶ τὰ δέρματα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐξάγονται εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Κατὰ τελευταίαν ἀπαρίθμησιν τὰ ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ ἐκτρεφόμενα ζῷα εἶναι:

Ἵπποι	398,237
Ἡμίονοι	25,714
Ὄνοι	155,581
Βούβαλοι	418,209
Βόες κλπ.	1,877,106
Πρόβατα καὶ ἀμνοί	8,922,604
Αἶγες	1,331,853

Ἐκ τῶν ἐκτρεφομένων 7.000.000 περίπου ὀρνίθων ἀποδίδονται ἐτησίως ὑπὲρ τὰ 500 ἑκατομ. ᾠῶν, ὧν εἰς εὐρεῖαν κλίμακα γίνεται ἐξαγωγή. Πλὴν τῶν ὀρνίθων ἐκτρέφονται καὶ ἄλλα πουλερικά, ὡς χῆνες (338.130), ἰνδιάνοι (249.554) καὶ νῆσσαι (160.463). Ἡ μελισσοτροφία (400.000 κυψελῶν) ἐπίσης καὶ ἡ σηροτροφία ἀσκοῦνται εἰς εὐρεῖαν κλίμακα. Τὰ κυριώτερα σηροτροφικὰ κέντρα τῆς χώρας εἶναι τὸ *Σβίλεγκραδ*, *Χαρμανλί*, *Ὀρτάκιοϊ*, *Φιλιππούπολις*, *Βράτσα*, *Στενήμαχος* καὶ *Χάσκοβον*. Ἡ ἀπόδοσις αὐτῆς ἀνέρχεται (1927) εἰς 2.000.000 χιλιογράμ. κουκουλίων, ὧν σημαντικὴ ποσότης ἐξάγεται. Ἡ ἁλιεία, παρὰ τὰς μεγάλας ποσότητας ἰχθύων αἵτινες ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς ποταμοῖς καὶ τοῖς παραλίοις τοῦ Εὐξείνου, δὲν καλλιεργεῖται μὲ πολλὴν ζέσιν. Μόλις πρό τινος ἱδρύθη ἐν Βάρνῃ ἰχθυοκομικὴ σχολή, ἡ ὁποία συντονίζουσα τὰς προσπαθείας της μὲ τὰς προσπαθείας τῆς «Θαλασσίας Ἑνώσεως» ἀγωνίζεται διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ κλάδου τούτου τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας.

Βιομηχανία. Παραλλήλως πρὸς τὴν γεωργικὴν καὶ κτηνοτροφικὴν ἀνάπτυξιν ἐν Βουλγαρίᾳ βαίνει καὶ ἡ βιομηχανική. Τῷ 1894 ἐψηφίσθη ὁ πρῶτος προστατευτικὸς τῆς βιομηχανίας νόμος. Ὁ νόμος οὗτος ὑπέστη τροποποιήσεις τῷ 1897 καὶ τῷ 1909, τῷ δὲ 1928 ἀνεσκευάσθη, συγχρονισθεὶς μὲ ἀς μεταπολεμικὰς συνθήκας. Κατ' ἀπογραφὴν τοῦ 1922 ἡ βιομηχανικὴ δύναμις τῆς χώρας ἀνεβιβάζετο εἰς 1549 ἐπιχειρήσεις, ἐχούσας ποσὸν κινητηρίου δυνάμεως 81.815 ἵππων, ἀριθμὸν ἀσχολουμένων ἐργατῶν 55.377, σύνολον κεφαλαίων 4.035.395.000 λεβίων καὶ ἐτήσια προϊόντα ἀξίας 4.525.208.421 λεβ. Φυσικά, αἱ περισσοτέραν ἀνάπτυξιν ἔχουσαι βιομηχανίαι εἶναι αἱ σχετικαὶ μὲ τὴν γεωργίαν. Ὁ κάτωθι πίναξ δίδει κατὰ τὴν ἰδίαν ὡς ἄνω ἀπογραφὴν λεπτομερῆ στοιχεῖα ἐπὶ ἑκάστου βιομηχανικοῦ κλάδου:

Βιομηχανίαι	Ἀριθ ἐπιχειρ.	Κινητ. δύν. (ἵπποι)	Ἀριθ. ἐργατῶν	Κεφάλαια (λέβια)	Ἀξία προϊόντων (λέβια)
Μεταλλευτικαὶ	28	2.760	9.642	67.442.000	274.656.000
Μεταλλουργικαὶ	89	2.055	4.482	427.059.000	140.349.000
Κεραμευτικαὶ	117	5.668	4.110	411.662.000	111.709.000
Χημικαὶ	62	1.016	827	127.222.000	74.138.000
Ροδελαίου	31	304	487	50.653.000	27.720.000
Εἰδῶν διατροφῆς	747	44.512	7.543	1.589.130.000	2.346.114.000
Καπνοῦ	167	652	19.815	194.003.000	932.204.000
Κλωστοϋφαντουργικαὶ	107	5.816	4.427	472.859.000	308.8[illegible] 000
Ξύλου	112	2 881	1.706	204.668.000	89.4[illegible] 00
Δέρματος	59	1.358	809	96.344.000	112.449.000
Χάρτου	12	383	516	31.08[illegible].000	15.371 000
Γραφικῶν τεχνῶν	27	39	1.309	146.573.000	108.[illegible]19.000
Ἠλεκτρ. ἐνεργείας	14	14.675	191	262.403.000	23.043.000

Τὰ κυριώτερα βιομηχανικὰ κέντρα τῆς χώρας εἶναι ἡ *Σόφια* (ἀλευροβιομηχανία, μηχανουργία, ὑφαντουργία), ἡ *Φιλιππούπολις* (καπνοβιομηχανία, ἀλευρομηχανία), τὸ *Γάμπροβον* (κλωστοϋφαντουργία), τὸ *Ρουχτσούκιον* (μηχανουργία), ἡ *Σούμλα* (ζυθοποιία, ἀλευροβιομηχανία, μηχανουργία), ἡ *Βάρνα* (ἀλευρομηχανία, κλωστοϋφαντουργία, ναυπηγική), ὁ *Πύργος*, ἡ *Ἰάμπολις* (ἀλευροβιομηχανία) καὶ ἡ *Σήλυμνος* (ἐριουργία).

Ἐκ τῶν βιομηχανιῶν εἰδῶν διατροφῆς ἡ ἀλευροβιομηχανία εἶναι παλαιοτάτη· προπολεμικῶς μάλιστα ἐτροφοδότει πλείστας ξένας ἀγορὰς καὶ δὴ τῶν γειτόνων της. Ἡ σακχαροποιία εὑρίσκεται ὑπὸ διαρκῆ ἀνάπτυξιν ὑπερκαλύπτουσα πλέον τὴν ἐν τῇ χώρᾳ κατανάλωσιν (25 ἑκατομ. χγρ.), διὰ παραλλήλου τελειοποιήσεως καὶ τῶν συναφῶν βιομηχανιῶν παρασκευῆς πάσης φύσεως σακχαρωδῶν προϊόντων. Ἐπίσης εἶναι ἀνεπτυγμένη καὶ ἡ βιομηχανία κονσερβῶν. Μόνον ἡ οἰνοπνευματοποιία καὶ ἡ ζυθοποιία, παρὰ τὰς ἀξιολόγους ἐγκαταστάσεις, δὲν ἔχουσι μεγάλην ἀπόδοσιν, κυρίως λόγῳ τῶν ὑπερόγκων φόρων καταναλώσεως. Ἡ οἰνοποιία ὅμως ἐξελίσσεται ἁλματικῶς, εἰσαγομένων νέων μεθόδων ἐπεξεργασίας τοῦ γλεύκους. Ἐκ τῶν κλωστοϋφαντουργικῶν βιομηχανιῶν ἡ νηματουργία καὶ ἡ ὑφαντουργία βάμβακος, ἐρίου, μετάξης, καννάβεως διαρκῶς ἀναπτύσσονται, χρησιμοποιουμένων πλὴν τῶν ἐγχωρίων καὶ ξένης προελεύσεως πρώτων ὑλῶν. Ἐκ τῶν χημικῶν βιομηχανιῶν ἡ σαπωνοποιία ἀρχίζει νὰ διαδίδηται. Ἐπίσης ὑπάρχουσι καὶ ἐργοστάσια λιπασμάτων, πυρείων κ. ἄ. Ἡ καπνοβιομηχανία, ὡς ἐκ τῆς ἀφθονίας τῆς πρώτης ὕλης, ἔχει ἀξιόλογον ἀνάπτυξιν. Ἐπίσης ἀναπτύσσεται καλῶς καὶ ταχέως ἡ ξυλουργικὴ καὶ ἡ βυρσοδεψία, ἡ πρώτη χάρις εἰς τὴν αὔξησιν τῶν εἰσαγωγικῶν δασμῶν, ἡ δευτέρα διὰ χρησιμοποιήσεως ἐγχωρίου προελεύσεως πρώτων ὑλῶν.

Ἐμπόριον. Τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον τῆς Βουλγαρίας ἀντιπροσωπεύει διὰ μὲν τὴν εἰσαγωγὴν (στατιστικὴ 1927) ἀξίαν 6.133 042.000 λεβίων, διὰ δὲ τὴν ἐξαγωγὴν 6.628.195.000 λεβίων. Κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη, ὁπότε τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον εἶχε παθητικὸν ὑπόλοιπον, ἡ ἀξία τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς εἶχεν οὕτω:

Ἔτος	Εἰσαγωγὴ (λέβια)	Ἐξαγωγὴ λέβια)
1923	6.120.660.000	3.537.135.000
1924	5.557.311.000	4.902.226.000
1925	7.291.341.000	5.642.666.000
1926	6.241.388.000	5.914.6[illegible]0.000

Τὰ ἀποτελοῦντα τὸ κύριον εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον προϊόντα, κατὰ κατηγορίας, ἐμφαίνονται εἰς τὸν κάτωθι πίνακα, δηλωτικὸν καὶ τῆς ἀξίας ἣν ἀντιπροσωπεύει ἡ κατὰ τὰ ἔτη 1925, 1926 καὶ 1927 εἰσαγωγή των:

Κατηγορίαι	1925	1926	1927
Δημητριακὰ καὶ προϊόντα ἐκ σίτου	451.796.000	20.130.000	11.764.000
Ἀποικιακὰ εἴδη	241.496.000	134.903.000	114.650.000
Ρητῖναι, δρυκτέλαια, κόμμι κ.λ.π.	192.820.000	233.928.000	220.143.000
Ἔλαια φυτικά, λίπη, κηρὸς κ.λ.π.	248.042.000	226.917.000	217.554.000
Εἴδη ἀγγειοπλαστικῆς, ὕαλος κ.λ.π.	133.398 000	134.070 000	127.701.000
Μέταλλα καὶ παράγωγα τούτων	944.542.000	1.020.136.000	763.447.000
Μηχαναὶ καὶ ἐργαλεῖα	743.356.000	840.195.000	748.181.000
Εἴδη ὑφαντουργικῆς καὶ ὑφάσματα	2.726.919.000	2.100.597.000	2.459.315.000
Ξυλεία καὶ εἴδη ἐκ ξύλων	285.042.000	196.751.000	163.210.000

Τὰ ἀποτελοῦντα τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Βουλγαρίας προϊόντα εἶναι κυρίως ὁ καπνὸς (32% ἐπὶ τοῦ συνόλου), τὰ δημητριακὰ (18%) καὶ τὰ ᾠὰ (13 %). Κατὰ γενικὰς κατηγορίας ἡ ἀξία τῶν κυρίως ἐξαγομένων προϊόντων κατὰ τὴν τριετίαν 1925, 1926 καὶ 1927 καταδείκνυται εἰς τὸν κάτωθι πίνακα:

Κατηγορίαι	1925	1926	1927
Ζῷα ζῶντα	398.470.000	255.56[illegible].000	347.993.000
Δημητριακὰ καὶ εἴδη ἐκ τούτων	1.377.722.000	1.461.781.000	1.627.790.000
Καπνὸς—Σάκχαρις	2.332.983.000	2.060.531.000	2.148.256.000
Κτηνοτροφικὰ προϊόντα	748.639.000	811.197.000	1.017.875.000
Ὑφαντουργικαὶ ὗλαι (κυρίως κουκούλια).	236.045.000	178.856.000	143.916.000
Δέρματα καὶ εἴδη ἐκ δέρματος	203.863.000	173.471.000	324.814.000
Μυρεψικῆς προϊόντα (ροδέλαιον)	95.523.000	207.880.000	179.001.000

Τὴν μεγαλυτέραν συμμετοχὴν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἐμπορίῳ τῆς Βουλγαρίας ἔχει ἡ *Γερμανία* (29% τῆς εἰσαγωγῆς καὶ 23 % τῆς ἐξαγωγῆς), εἶτα δὲ ἡ *Αὐστρία* (8 % τῆς εἰσαγωγῆς καὶ 16 % τῆς ἐξαγωγῆς), *Ἰταλία* (14 % τῆς εἰσαγωγῆς καὶ 7 % τῆς ἐξαγωγῆς), καὶ ἡ *Γαλλία* (7 % τῆς εἰσαγωγῆς καὶ 6 % τῆς ἐξαγωγῆς). Ὅσον ἀφορᾷ τὴν κίνησιν μετὰ τῶν γειτονικῶν χωρῶν, εἰς τὴν εἰσαγωγὴν συμμετέχει κυρίως ἡ *Ρουμανία* (5 %), εἰς δὲ τὴν ἐξαγωγὴν κυρίως ἡ *Ἑλλὰς* (15 %) καὶ ἡ *Τουρκία* (7 %), αἱ ὁποῖαι ἀπορροφῶσι γεωργικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα. Ἡ ἀξία τῆς εἰς Ἑλλάδα βουλγαρικῆς ἐξαγωγῆς ἀπὸ τοῦ 1922 ἀνῆλθεν εἰς τὰ κάτωθι ποσὰ (λέβια):

Ἔτη	Λέβια	Ἔτη	Λέβια
1922	305.000.000	1925	744.000.000
1923	218.000.000	1926	978.000 000
1924	461.000.000	1927	981.000 000

Ἐν Βουλγαρίᾳ λειτουργοῦσι 5 ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια, ἔχοντα καὶ βιομηχανικὰ τμήματα (ἐν Σόφιᾳ, Φιλιππουπόλει, Πύργῳ, Βάρνᾳ καὶ Ρουχτσουκίῳ) καὶ ἀρκετὰ πιστωτικὰ ἱδρύματα. Ἡ ἀπὸ τοῦ 1879 λειτουργοῦσα Ἐθνικὴ τράπεζα, ἔχουσα σήμερον κεφάλαια 473.896.000 λεβίων, κέκτηται προνόμιον ἐκδόσεως χαρτονομισμάτων. Ἐπίσης εὐδοκίμως ἐργάζεται ἐνισχυομένη ὑπὸ τοῦ Κράτους ἡ Γεωργικὴ τράπεζα, ἔχουσα κεφάλαια περὶ τὰ 430 ἑκατομ. λεβίων. Ὑπὸ τῶν δύο τούτων τραπεζῶν ἱδρύθησαν τῷ 1911 ἡ Κεντρικὴ Συνεργατικὴ τράπεζα καὶ τῷ 1922 ἡ Διεθνὴς τράπεζα τῆς Βουλγαρίας. Πλὴν τούτων λειτουργοῦσιν 117 ἰδιωτικαὶ τράπεζαι μὲ σύνολον κεφαλαίων ὑπὲρ τὰ 770 ἑκατομμύρια λεβίων, ἐξυπηρετοῦσαι τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν. Πρὸς ἐνίσχυσιν δὲ τῆς ἀποταμιεύσεως λειτουργεῖ ἀπὸ τοῦ 18[illegible]5 κρατικὸν ταμιευτήριον ἔχον 508 καταστήματα μὲ σύνολον καταθέσεων ὑπὲρ τὰ 200 ἑκατομ. λεβίων.

Digitized by Google

Συγκοινωνίαι. Τὸ ὁδικὸν δίκτυον ἐν Βουλγαρίᾳ εἶναι μὲν πενιχρόν, διατηρεῖται ὅμως εἰς καλὴν κατάστασιν. Τὸ μῆκος τῶν ὁδῶν ἀνέρχεται τὰ 20.850 χιλιόμετρα, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν 5.600 χλμ. ἐπακτίων καὶ παραποταμίων προκυμαιῶν. Τὸ σιδηροδρομικὸν δίκτυον ἀνέρχεται τὰ 2.800 χλμ., ἀνήκει δὲ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ κράτος. Αἱ κυριώτεραι ἐγκάρσιοι ἐν τῇ χώρᾳ γραμμαὶ εἶναι αἱ *Σόφιας-Βάρνης* καὶ *Σόφιας-Πύργου*, ἃς συνδέει ἡ διαβαλκανικὴ γραμμὴ *Στάρα-Ζαγορᾶς — Γκόρνας — Ὀρεχόβιτσας*. Ἀπὸ τὴν βορείαν ἐγκαρσίαν γραμμὴν ἀρχίζουν πολλαὶ διακλαδώσεις πρὸς τοὺς κυριωτέρους λιμένας τοῦ Δουνάβεως, διάφοροι δ' ἄλλαι τοπικαὶ γραμμαὶ ἐξυπηρετοῦσιν ἄλλα σπουδαῖα κέντρα τῆς χώρας, ὡς τὴν *Μπερκόβιτσαν, Γράμποβον, Σήλυμνον, Φιλιππούπολιν* κλπ. Αἱ πρόσοδοι τῶν σιδηροδρόμων ὑπερβαίνουν τὸ δισεκατομμύριον λεβίων.

Ἡ Βουλγαρία ἔχει ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου δύο ἀξιολόγους λιμένας, τοὺς τῆς *Βάρνης* καὶ τοῦ *Πύργου*. Ὁ λιμὴν τῆς *Ἀγχιάλου* παρὰ τὸν Πύργον ὡς καὶ ὁ βορειότερον αὐτοῦ τῆς *Μεσημβρίας* ἔχουσι μᾶλλον ἁλιευτικὴν σημασίαν. Εἰς τὸν μοναδικὸν πλωτὸν ποταμὸν τῆς Βουλγαρίας, τὸν *Δούναβιν*, ὑπάρχουσιν ἐξ ἴσου ἐνδιαφέροντες λιμένες ἔχοντες ἀξίαν λόγου κίνησιν. Οὗτοι εἶναι οἱ: τοῦ *Ρουχτσουκίου, Βιδινίου, Λόμ, Σιστόβου, Ὀρεχόβου, Σόμοβιτς* καὶ *Νικοπόλεως*. Κατωτέρω δίδομεν στατιστικὴν τῆς χωρητικότητος τῶν κατὰ διάφορα ἔτη καταπλεόντων εἰς τοὺς ἐν τῷ Εὐξείνῳ λιμένας τῆς Βουλγαρίας πλοίων:

Ἔτη	Τόννοι	Ἔτη	Τόννοι
1913	1.136 000	1923	1.490.000
1920	833.000	1924	1.657.000
1921	1.345.000	1925	1.621.000
1922	1.654.000	1926	1.638.000

Ἡ ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία εἰς τὴν χώραν ἐπιτελεῖται ὑπὸ 650 γραφείων, μὲ κίνησιν 50,000,000 περίπου ἀντικειμένων ἀλληλογραφίας, ἡ τηλεγραφικὴ ὑπὸ 640 γραφείων, μὲ κίνησιν πλέον τῶν 5,000,000 τηλεγραφημάτων (μῆκος τῶν τηλεγραφικῶν γραμμῶν 7,500 χμτρ.), καὶ ἡ τηλεφωνικὴ ὑπὸ 520 γραφείων μὲ κίνησιν 20,000,000 συνδιαλέξεων (μῆκος δικτύου 8,000 χμτρ.). Ἐν Βουλγαρίᾳ ὑφίστανται καὶ ἑταιρεῖαι ἐναερίων συγκοινωνιῶν ἔχουσαι καὶ ἀεροσταθμούς. Δ. Ε. ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ

— [ΕΘΝΟΛΟΓ.] Ὁ σημερινὸς πληθυσμὸς τῆς Βουλγαρίας ἀποτελεῖται κατὰ τὰ 75% ἐκ τῶν λεγομένων *Βουλγάρων*, ἤτοι τοῦ μεικτοῦ ἐκείνου βουλγαροσλαβικοῦ ἢ ἀνατολικοῦ βαλκανικοῦ τύπου, τοῦ ὁποίου ἡ καθαρωτέρα μορφὴ ἀπαντᾷ εἰς τὰ ὀρεινὰ διαμερίσματα. Ὁ τύπος οὗτος κατοικεῖ κυρίως εἰς τὰ ἀνατολικῶς τοῦ *Ἴσκαρ (Οἴσκου)* καὶ τῆς γραμμῆς τοῦ χωρισμοῦ τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ τούτου καὶ τοῦ Ἕβρου τμήματα, ἤτοι κυρίως εἰς τὰς πεδιάδας τοῦ κάτω Δουνάβεως, ἐντὸς τῶν ὁποίων διεμορφώθη ὁ σλαβοβουλγαρικὸς λαὸς καὶ ἀνεπτύχθη ἀνεξάρτητον βουλγαρικὸν κράτος. Λόγῳ τῆς ἐδαφικῆς αὐτῶν διαμορφώσεως αἱ πεδιάδες αὗται κατάλληλοι διὰ τὴν γεωργίαν, διηυκόλυναν τὴν ἐν αὐταῖς ἐγκατάστασιν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν, οἵτινες, ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς τούτων θέσεως, εὑρέθησαν εἰς ἄμεσον συνάφειαν μετὰ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς μεσημβρινῆς Ρωσίας, ὡς καὶ μετὰ τῶν ἐξ Ἀσίας τουρκικῶν λαῶν, καὶ ὑπέστησαν τὴν ἐπίδρασιν τῶν χωρῶν καὶ τῶν λαῶν τούτων. Οὕτως ἐσχηματίσθη βαλκανικὸς λαὸς πολὺ διάφορος τῶν ἄλλων Νοτιοσλαύων, μεταξὺ τοῦ ὁποίου διακρίνεται ἰδιαίτερος μογγολοειδὴς τύπος, ἀπαντῶν ἀνατολικῶς τοῦ Ἴσκαρ καὶ τῆς πόλεως Ἰχτιμάν, κυρίως δὲ εἰς τὰς πρὸς τὸν Εὔξεινον περιοχάς. Τὸ ἀνάστημα τῶν Βουλγάρων ἐλαττοῦται εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Βαλκανικῆς, ἐνῷ εἰς τὰ δυτικὰ ταύτης μέρη οἱ Νοτιοσλαῦοι, τοῦ *Διναρικοῦ* λεγομένου τύπου, εἶναι ὑψηλόσωμοι. Ἀλλ' οἱ χωρικοὶ τοῦ ἀνατολικοῦ τούτου τύπου εἶναι ἰσχυροὶ καὶ μυώδεις, διὸ καὶ οἱ Σέρβοι χαρακτηρίζουσιν αὐτοὺς διὰ τῆς τουρκικῆς λέξεως *τοκμὰκ* (=γουδοχέρι).

Οἱ τοῦ τύπου τούτου Βούλγαροι εἶναι βαθέος μελαγχροινοῦ χρώματος, ἔχουσι κόμην, μύστακα καὶ ὀφθαλμοὺς γενικῶς μαύρους, τὰ μῆλα τῶν παρειῶν ἐξέχοντα, τὸ κάτω μέρος τοῦ προσώπου πλατύ, σιαγόνας μεγάλας, τοὺς ὀφθαλμοὺς βεβυθισμένους εἰς τὴν κόγχην, ἐνίοτε δὲ καὶ λοξούς, ὡς οἱ τῆς μογγολικῆς φυλῆς. Οἱ ξανθοὶ καὶ οἱ καστανόχροες εἶναι σπάνιοι μεταξὺ αὐτῶν. Οἱ Βούλγαροι οὗτοι ὠνομάζοντο κατὰ τὸν μεσαίωνα *Τσρνι-Μπούγκαριν* εἰς τὰ σερβικὰ λαϊκὰ ᾄσματα Καὶ σήμερον δὲ ἀκόμη εἰς μέρη τινὰ τῆς Βουλγαρίας, εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Ράζγραδ π.χ., διακρίνονται *λευκοὶ Βούλγαροι* καὶ *μαῦροι Βούλγαροι*. Ἀντὶ τῆς ἐλαφρᾶς ἐνδυμασίας τῶν πρὸς τὰ Δ. τῆς Βαλκανικῆς Νοτιοσλαύων οἱ ἄνδρες τοῦ βουλγαρικοῦ τούτου τύπου φέρουσιν ἐνδύματα ἀκαλαίσθητα καὶ βαρέα, ἀλλὰ θερμὰ ἐκ χονδροῦ μαλλίνου ὑφάσματος, τοῦ λεγομένου *σαγιάκ*. Τοῦτο δεικνύει καὶ σήμερον ἀκόμη τὴν συγγένειαν αὐτῶν μετὰ τῶν λαῶν τῶν ὑψιπέδων τῆς Ἀσίας. Ἀφ' ἑτέρου καὶ ἡ κοινωνικὴ ὀργάνωσις τῶν Βουλγάρων ἦτο μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων πολὺ διάφορος τῆς τῶν Νοτιοσλαύων, Εἰς αὐτοὺς δὲν ὑπάρχει ἡ παλαιοτάτη κατὰ πατριὰς ἢ *ζαδρούγα* εἰρηνικὴ ὀργάνωσις μὲ τοὺς ἀγράφους νόμους (*τσάκον*) της, μὲ τὴν στενὴν ἀλληλεγγύην τῶν μελῶν της καὶ μὲ ἀρχηγοὺς οὐχὶ τοὺς εἰς τὸν πόλεμον διακρινομένους, ἀλλὰ τοὺς λεγομένους *σταρέ-*

Ἀθιγγανὶς ἐκ Βουλγαρίας.

ζινα, δηλαδὴ τοὺς γηραιοτέρους καὶ φρονιμωτέρους. Δὲν ὑπάρχει παρὰ τοῖς Βουλγάροις ἡ *σλαύα*, δηλαδὴ ἡ ἑορτὴ τοῦ πάτρωνος ἁγίου τῆς οἰκογενείας. Τὰ ἤθη ταῦτα δεικνύουσι τὴν ξένην προέλευσιν τῶν κυρίως Βουλγάρων, λαοῦ *τουρκικῆς* καταγωγῆς, ὅστις ἐλθὼν ἐκ τῶν ἀσιατικῶν χωρῶν

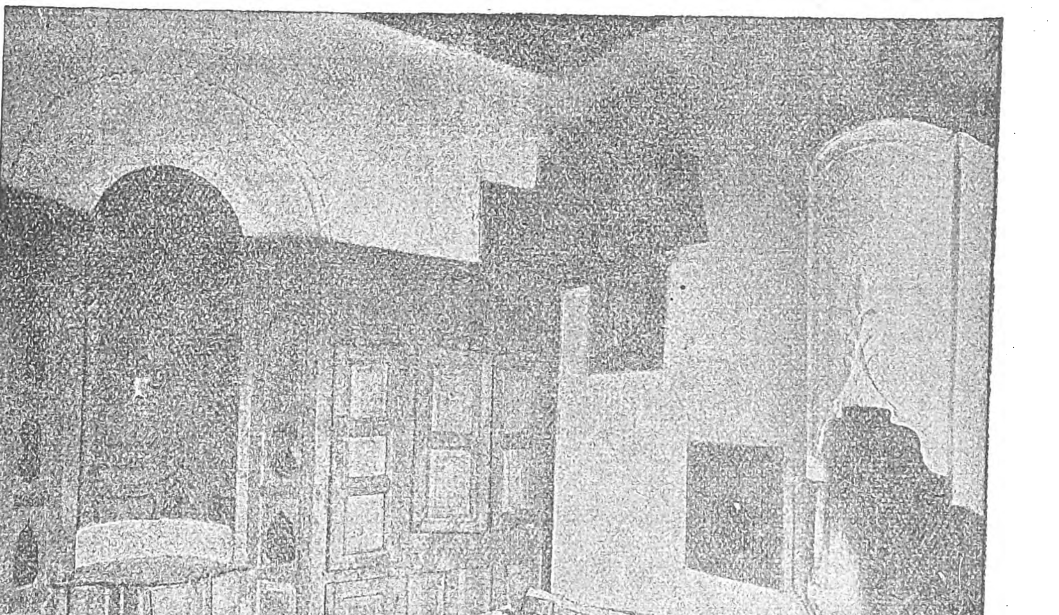

Αἴθουσα οἰκίας ἐν Ὀχρίδι.

καὶ κατακτήσας τὴν χώραν, ὅπου ἡ σημερινὴ Βουλγαρία, ἀφωμοιώθη μὲν γλωσσικῶς, ἐν μέρει δὲ καὶ φυλετικῶς, ἀλλ' ἔδωκεν εἰς τὸν οὕτω διαμορφωθέντα λαὸν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὡς συνέβη καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας χώρας.

Ἡ μογγολικὴ ἐπίδρασις καὶ ἐπιμειξία ἐπὶ τῶν προηγουμένως ἐν τῇ χώρᾳ ἐγκατεστημένων Σλαύων καὶ ἄλλων δὲν ἐπῆλθε μόνον ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τῶν Βουλγάρων Τὸν ΙΑ' μ. Χ. αἰῶνα νέα μογγολικὴ εἰσβολή, ἡ τῶν *Πετσενέγων* καὶ τῶν *Κουμάνων* (τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα διατηρεῖται εἰς τὸ *Κουμάνοβον*) ἦλθε νὰ ἐπηρεάσῃ τὸν ἤδη ἐν διαμορφώσει *σλαβοβουλγαρικὸν* τύπον. Ἡ εἰσβολὴ αὕτη ἐξετάθη καὶ δυτικῶς τοῦ Ἴσκαρ ἐπὶ μέρους τῆς χώρας τῶν περὶ τὴν Σόφιαν *Σόπιδων* (ἴσως τῶν ἀρχαίων *Σαπαίων*). Τῷ 1048 ὁ χάνης τῶν Πετσενέγων (*Πατζινακιτῶν* ἢ *Πατσινάκων*) προσῆλθεν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν μετὰ 20.000 ἀνδρῶν τοῦ στρατοῦ του καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὰ περίχωρα τῆς *Δρστὰρ* (*Δρύστρας, Δουροστόρου* ἢ *Δορυστόλου*, τῆς σημερινῆς *Σιλιστρίας*). Τῷ 1061 διῆλθον τὸν Δούναβιν πολλοὶ Κουμᾶνοι, ὧν 60.000 ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ Β. τῆς Δοβρουτσᾶς ὡς καὶ εἰς τὰ περίχωρα τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ Ἀδριανουπόλεως, ἐκ τούτων δὲ ὡς καὶ ἐκ τῶν Πετσενέγων κατάγονται, κατὰ τοὺς Τούρκους, οἱ *Πομάκοι* τῆς Ροδόπης, ἐνῷ ἄλλοι θεωροῦσιν αὐτοὺς Σλαύους ἐξισλαμισθέντας καὶ ἄλλοι τοὺς ὑπολαμβάνουσιν ὡς ἀπογόνους τῶν ἀρχαίων *Ἀγριάνων*. Ἐκχριστιανιζόμενοι οἱ Πετσενέγοι καὶ οἱ Κουμᾶνοι ἐξεσλαυίζοντο. Τῷ 1206 ὁ στρατὸς τοῦ τσάρου Καλογιάννη ἀπετελεῖτο κατὰ μέγα μέρος ἐκ Κουμάνων. Εἷς τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν, ὁ *Γεώργιος Τέρτερ*, ἐστέφθη τῷ 1280 βασιλεὺς τῆς Βουλγαρίας. Κουμᾶνος ἦτο ἐπίσης καὶ ὁ τσάρος *Σισμὰν* (παχύς), ἱδρύσας τὸ βασίλειον τῆς *Βιδύνης* (1290). Ἡ ἀφομοίωσις τῶν Κουμάνων καὶ τῶν Πετσενέγων δὲν φαίνεται νὰ συνεπληρώθη ἀκόμη. Οἱ τελευταῖοι ἀντιπρόσωποι τῶν τουρανικῶν τούτων φυλῶν ἀπαντῶσιν ἀκόμη εἰς τὴν ἀνατολικὴν Βουλγαρίαν, ἴσως δὲ ἐν μικρᾷ μοίρᾳ καὶ εἰς τὴν Θρᾴκην. Τοιοῦτοι θεωροῦνται οἱ *Σούργατσοι*, ὡς καὶ οἱ παρὰ τὰ ἀκρωτήρια Ἐμινὲ καὶ Καλιάκρας οἰκοῦντες *Γκαγκαοῦζοι*, οἱ ὁποῖοι θὰ ἀνεμίχθησαν καὶ μὲ ἑλληνικὰ στοιχεῖα, διότι εἰς τὰ λαϊκὰ ᾄσματά των ὑπάρχουσιν ἐγκατεσπαρμέναι λέξις καὶ φράσεις ἑλληνικαὶ μετὰ τουρκικῶν. Καὶ οἱ δύο οὗτοι φυλετικοὶ τύποι ὁμιλοῦσι παρεφθαρμένην τουρκικήν, εἶναι δὲ Χριστιανοί. Ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ μεσαίωνος εἶχεν ἀρχίσει καὶ ἡ ἀφομοίωσις τῶν λειψάνων τῶν ἀρχαίων θρᾳκικῶν λαῶν, οἵτινες κατῴκουν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὁλόκληρον τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, ἐκτεινόμενοι μέχρι πέραν τοῦ Δουνάβεως.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος εἰσέβαλον εἰς τὴν χώραν καὶ ἄλλοι Μογγόλοι, οἱ τοῦ *Ἀλτὶν-Ὀρδοῦ*, ἤτοι «Χρυσῆς Ὀρδῆς», ὑπὸ τὸν χάνην *Νογάϊ*, ἐπιβαλόντες φόρον ὑποτελείας εἰς τὸ βουλγαρικὸν βασίλειον. Τρίτη τέλος φάσις τῆς τουρανικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῶν πληθυσμῶν τῆς Βουλγαρίας ἦτο ἡ ἀπὸ τοῦ 1361 ἀρχίσασα τουρκικὴ εἰσβολή. Πολὺ προηγουμένως εἶχον ἐγκατασταθῆ *Τάταροι* ἐξ Ἀσίας ἐν Βουλγαρίᾳ. Ὅταν ἦλθον καὶ οἱ κυρίως Τοῦρκοι, κατακτήσαντες κατόπιν ὁλόκληρον τὴν Βουλγαρίαν, ἐπῆλθεν ἐπιμειξία μετὰ πολλῶν Βουλγάρων ἐξισλαμισθέντων, οἵτινες βαθμιαίως ἐλησμόνησαν καὶ τὴν σλαυικὴν γλῶσσαν. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος Τοῦρκοι καὶ Τάταροι ἐπε-

Digitized by Google

κράτουν ἀκόμη ἀνατολικῶς τοῦ ποταμοῦ Ἰάντρα, εἰς ὅλας δὲ σχεδὸν τὰς πόλεις Β. καὶ Ν. τοῦ Αἵμου οἱ Τοῦρκοι ἀπετέλουν τὴν πλειοψηφίαν. Ἡ ἐρήμωσις καὶ τὸ καθεστὼς τῆς βίας, τὸ ὁποῖον ἐπηκολούθησε τὰς τουρκικὰς εἰσβολάς, ἔσχεν ὡς συνέπειαν τὴν ἐξόντωσιν ἢ τὴν μετανάστευσιν μεγά-

Βούλγαροι ἀγρόται ἐν Κιουστενδήλ.

λου μέρους τῶν σλαυοβουλγαρικῶν πληθυσμῶν τῶν πεδιάδων, ἀντικαταστιαθέντων ὑπὸ Τούρκων. Αἱ κατόπιν ἐπελθοῦσαι συχναὶ διαβάσεις τουρκικῶν στρατῶν κατὰ τοὺς ἐναντίον τῆς Αὐστρίας, Πολωνίας κα Ρωσίας πολέμους ἐπροκάλεσαν νέας μεταναστεύσεις βουλγαρικῶν πληθυσμῶν. Τῷ 1730 ἔφυγον πρὸς τὰ Β. πέραν τοῦ Δουνάβεως πολλοὶ Βούλγαροι, ἐκ τῶν ὁποίων περὶ τοὺς 22.000 ὑπάρχουσιν ἀκόμη εἰς τὸ σήμερον ρουμανικὸν Βανᾶτον. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν κατοίκων τῆς Β. Θράκης, δηλαδὴ τῆς κατόπιν Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἦσαν Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι. Ἀλλ' οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐδεκατίζοντο ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, ἐνῷ οἱ Βούλγαοοι ηὔξανον ἀριθμητικῶς, παρὰ τὰς εἰς Βεσσαραβίαν μεταναστεύσεις, γενομένας πρὸ τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1828—1829 καὶ μετ' αὐτόν. Κατὰ τὰς βουλγαρικὰς στατιστικὰς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπὸ τοῦ 1829 μέχρι τοῦ 1834 μεταναστευσάντων πρὸς Β. ἀνῆλθεν εἰς 45.000. Τῷ 1861 ἡ Τουρκία ἐπεχείρησε νὰ ἐνισχύσῃ τὸ μουσουλμανικὸν στοιχεῖον ἐποικίζουσα ἐν Βουλγαρίᾳ Τατάρους καὶ τῷ 1864 Κιρκασίους. Ἀλλὰ κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877 — 1878, ἐφόσον προήλαυνεν ὁ ρωσικὸς στρατός, οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Μουσουλμᾶνοι ἐν γένει ἔφευγον ὁμαδικῶς εἰς Τουρκίαν ὡς πρόσφυγες, γνωστότεροι γενόμενοι ὑπὸ τὸ ὄνομα *μοατζίρηδες* (*μοχατζίο*). Ἐκ τούτων ἐγκατεστάθησαν ὀλίγοι μὲν ἐν Θράκῃ καὶ Κωνσταντινουπόλει, οἱ δὲ περισσότεροι εἰς τὸν νομὸν Προύσης. Ἡ μετανάστευσις ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὸν πόλεμον, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου μέρος τῶν προηγουμένως φυγόντων ἐπανήρχοντο εἰς τὰς ἐν Βουλγαρίᾳ ἑστίας των, διότι ἦσαν κτηματίαι. Ὑπολογίζεται, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μεταναστευσάντων ἀνῆλθεν εἰς 150.000 Τούρκους χωρικούς. Σήμερον ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Μουσουλμάνων ἀνέρχεται εἰς 690.829. Ἐνῷ ὅμως ἔφευγον οἱ Τοῦρκοι, ἀντιθέτως μετηνάστευον εἰς Βουλγαρίαν ὅσοι ἐκ τῶν σλαυικῶν πληθυσμῶν τῆς Μακεδονίας καὶ Δοβρουτσᾶς ἦσαν Βούλγαροι τὴν συνείδησιν, ὡς καὶ οἱ προηγουμένως εἰς Βεσσαραβίαν μεταναστεύσαντες. Συγχρόνως οἱ βουλγαρικοὶ πληθυσμοὶ τῶν ὀρεινῶν μερῶν κατήρχοντο πρὸς ἐγκατάστασιν εἰς τὰς πεδιάδας.

Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον καὶ κατ' ἐφαρμογὴν τῆς περὶ ἐθελουσίας ἀνταλλαγῆς τῶν ἑλληνικῶν καὶ βουλγαρικῶν πληθυσμῶν ἑλληνοβουλγαρικῆς συμβάσεως τοῦ Νεϊγὺ (27ης Νοεμβρίου 1919) μετηνάστευσαν εἰς Βουλγαρίαν μὲν 88.800 Βούλγαροι τῆς ἑλληνικῆς Μακεδονίας, εἰς Ἑλλάδα δὲ ἐκ Βουλγαρίας 48.900 Ἕλληνες, οὕτως ὥστε ἐλάχιστοι πλέον Ἕλληνες ὑπελείφθησαν ἐν Βουλγαρίᾳ. Προηγουμένως ὑπῆρχον συμπαγεῖς ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ ἐν Βάρνῃ, Ἀγχιάλῳ καὶ εἰς ὅλα τὰ παράλια, ἐν Καβακλῇ, Στενημάχῳ καὶ Φιλιππουπόλει Τοσαύτη ἦτο ἡ δύναμις τοῦ ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ πόλει ἑλληνικοῦ στοιχείου, ὥστε καὶ Βούλγαροι ἀκόμη δὲν ἐδίσταζον νὰ τὴν ὀνομάζωσι *«πόλιν ἑλληνικωτάτην»*. Ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν ἀπὸ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων καὶ ἐντεῦθεν εἰς Βουλγαρίαν ἐκ τῶν ἄλλοτε τουρκικῶν ἐπαρχιῶν μεταναστευσάντων Βουλγάρων ἀνέρχεται κατὰ τὰς ἐπισήμους βουλγαρικὰς πηγὰς εἰς 140.000.

Εἰς τὰς βορείας παραδουναβίους περιοχὰς ὑπάρχουσι καὶ πληθυσμοὶ *βλαχικοὶ* τὴν καταγωγήν, προσφυγόντες ἐκεῖ κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, ὅπως σωθῶσιν ἀπὸ τὴν πίεσιν τῶν βογιάρων τῆς Βλαχίας. Μόνον εἰς τὸν νομὸν Βιδυνίου ἀριθμοῦνται 36 ρουματικὰ χωρία μὲ πληθυσμὸν 30.550 κατοίκων. *Ἀθίγγανοι* εὑρίσκονται ὀλίγοι σχετικῶς ἐν Βουλγαρίᾳ, ὄντες κατὰ τὸ πλεῖστον Μουσουλμᾶνοι, ὁμιλοῦντες ἀρχαίαν τινὰ ἰνδικὴν διάλεκτον καὶ ὑπακούοντες διὰ τὰς κοινοτικάς, οὕτως εἰπεῖν, ὑποθέσεις των εἰς εἶδος δημάρχων λεγομένων *τσερῆ-μπασῆ*, ἤτοι σωματαρχῶν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα, ὁ Βούλγαρος διαφέρει σημαντικῶς τῶν γειτόνων λαῶν. Ὡς παρατηροῦσι καὶ αὐτοὶ οἱ λίαν συμπαθῶς πρὸς τοὺς Βουλγάρους διακείμενοι συγγραφεῖς, ἐν ἄλλοις δὲ καὶ ὁ πολὺς Ἄγγλος *Μπάουτσερ*, ὁ ἀνταποκριτὴς τῶν «Times», ὁ Βούλγαρος δὲν ἔχει τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν ταχεῖαν ἀντίληψιν τοῦ Ἕλληνος, οὔτε κλίνει πρὸς τὸν ἰδεαλισμὸν ὡς ὁ Σέρβος, οὔτε ἀφομοιοῦται τόσον ταχέως πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν πολιτισμόν, ὡς ὁ Ρουμᾶνος. Ἔχει ὅμως ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονήν, καρτερίαν καὶ ἀντοχήν. Εἶναι ἱκανὸς εἰς μακρὰν καὶ κοπιώδη ἐργασίαν, ἔχει ἐν γένει ὅλας τὰς ἰδιότητας τοῦ καλοῦ γεωργοῦ. Ἐθαυμάζετο ἡ ἐπιμονὴ μεθ' ἧς ἐπεδίωκε τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἐθνικῶν ἰδεωδῶν του. Ἀλλὰ μετὰ τὰς ἀποτυχίας τοῦ δευτέρου Βαλκανικοῦ καὶ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, μέγα μέρος τοῦ λαοῦ φαίνεται ἀποφασισμένον νὰ ἀφιερωθῇ μᾶλλον εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀνόρθωσιν τῆς χώρας, μόνον δὲ αἱ μακεδονικαὶ ὀργανώσεις καὶ οἱ ἐκ Μακεδονίας πρόσφυγες δὲν ἐννοοῦσι νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸν ἐνεργὸν ἀγῶνα. Γενικῶς ὁ Βούλγαρος εἶναι σιωπηλός, φλεγματικός, ψυχρὸς καὶ καχύποπτος ἀπέναντι τῶν ξένων, συνάμα δὲ πονηρὸς τόσον, ὥστε ὁ φιλοβούλγαρος Τσέχος ἱστορικὸς *Γίρετσεκ* νὰ τὸν παρομοιάζῃ πρὸς τοὺς Τούρκους εὐνούχους. Οἱ χωρικοὶ εἶναι φιλήσυχοι καὶ ἀγαπῶσι τὴν τάξιν. Ἡ ἐκδίκησις τοῦ αἵματος, ἡ ἄλλως *βενδέττα*, οἵα ὑφίσταται ἐν Ἀλβανίᾳ, Μαυροβουνίῳ, ἀκόμη καὶ εἰς μέρη τινὰ τῆς Μακεδονίας, δὲν ὑπάρχει ἐν Βουλγαρίᾳ. Ἀλλὰ τὰ ἁγνὰ ἤθη τοῦ ἀγροτικοῦ βίου διέφθειρεν ἡ πολιτικὴ καὶ τὰ κομματικὰ πάθη. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ταχεῖα ἀνάπτυξις τῆς Βουλ-

Βούλγαροι χωρικοὶ τερπόμενοι μὲ τὴν μουσικὴν καὶ τὰ ἀνδρείκελα τῶν ἀθιγγάνων.

γαρίας ὡς κράτους, χάρις κυρίως εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῆς Ρωσίας κατ' ἀρχὰς καὶ ἄλλων Μεγάλων Δυνάμεων κατόπιν, ἐνέπνευσεν εἰς πολλοὺ Βουλγάρους μεγαλομανίαν, ἐξαφθεῖσαν ἰδίᾳ κατὰ τὰς γερμανικὰς ἐπιτυχίας τῆς πρώτης περιόδου τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Ἐπίστευσαν, ὅτι εἶναι οἱ *«Πρῶσσοι»* τῶν Βαλκανίων καὶ ὅτι θὰ κυριαρχήσωσιν ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ τὸν Εὔξεινον. Ἐκτὸς ἄλλων οἱ Βούλγαροι χωρικοὶ εἶναι ἄξεστοι, ὡς τοιούτους δὲ χαρακτηρίζουσιν αὐτοὺς διὰ ποικίλων παρωνυμίων οἱ ἄλλοι Νοτιοσλαῦοι. Τὸν τύπον τοῦ ἀξέστου Βουλγάρου ἀπηθανάτισεν ὁ Βούλγαρος ποιητὴς *Ἀλέκο Κωνσταντίνωφ* εἰς τὸν «Μπάγια Γκάνιο». Γενικῶς ὅμως ὅλαι αἱ τάξεις εἶναι ἐγκρατεῖς καὶ οἰκονόμοι. Τὰ οἰκογενειακὰ ἤθη εἶναι ἀκόμη ἁγνά. Ἡ ἄπιστος γυνὴ εἶναι ἀντικείμενον τῆς κοινῆς περιφρονήσεως, εἰς παλαιοτέρους δὲ χρόνους κατεδικάζετο καὶ εἰς θάνατον ἀκόμη. Εἰς τὰ χωρία οἱ γάμοι τελοῦνται μὲ ὅλας τὰς καὶ εἰς τὰς ἄλλας βαλκανικὰς χώρας συνήθεις ἑορτάς, ἀλλὰ συνήθεις ἦσαν μέχρι πρό τινος καὶ αἱ ἀπαγωγαί, εἰς τὰς ὁποίας συγκατετίθεντο καὶ οἱ γονεῖς πρὸς ἀποφυγὴν τῶν μεγάλων δαπανῶν τοῦ γάμου. Κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς ἡ κυριωτέρα διασκέδασις εἶναι ὁ «χόρο» ὑπὸ τοὺς ἤχους τῆς *γκάϊδα* (*ἀσκαύλου*) καὶ τῆς *γκοῦσλα*, εἴδους βιολίου ἢ λύρας. Οἱ Βούλγαροι εἶναι εὐλαβεῖς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ φανατικοί, ἡ δὲ ἐπιρροὴ τῶν ἱερέων δὲν εἶναι μεγάλη. Ἔχουσι παλαιὰς προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας, πιστεύουσι δὲ εἰς τὴν βασκανίαν, εἰς τὰς μαντείας καὶ εἰς τοὺς βρυκόλακας, ἀφοῦ μάλιστα καὶ ἡ τελευταία αὕτη λέξις θεωρεῖται σλαυικῆς προελεύσεως.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΓΛΩΣΣΑ] Ἡ *βουλγαρικὴ γλῶσσα* εἶναι μία ἐκ τῶν γλωσσῶν τῆς σλαυικῆς γλωσσικῆς ὁμοφυλίας, ἡ ὁποία περιλαμβάνει τὴν *κυρίως ρωσικὴν* (ἢ *μεγαλορρωσικήν*, Grossrussisch), τὴν *οὐκρανικὴν* (ἢ *μικρορρωσικήν*, Kleinrussisch), τὴν *βοημικὴν* (ἢ *τσεχικὴν*) μετὰ τῆς *σλοβακικῆς*, τὴν *σορβικὴν* ἢ *βενδικὴν* (ἐν τῇ Α. Γερμανίᾳ, ἀνατολικῶς τοῦ Ἄλβιος), τὴν *σλοβενικήν*, τὴν *σερβοκροατικήν*, τὴν *βουλγαρικήν*, προσέτι δὲ δύο νεκρὰς ἤδη γλώσσας: τὴν *πολαβικήν*, ἡ ὁποία ὡμιλεῖτο ἐν τῇ Α. Γερμανίᾳ (παρὰ τὸν Ἄλβιν, ὅπως καὶ ἡ ἀνωτέρω ἀναφερθεῖσα σορβική), ἐξέλιπε δὲ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα μετὰ τὸν ἐκγερμανισμὸν τῶν ὁμιλούντων αὐτήν, καὶ τὴν *παλαιοβουλγαρικήν*. Αὕτη καλεῖται καὶ *παλαιοσλαυικὴ* (Altslavisch, vieux-slave ἢ vieux-slavon) καὶ *ἐκκλησιαστικὴ σλαυικὴ* (Kirchenslavisch), εἶναι δὲ ἡ γλῶσσα, εἰς τὴν ὁποίαν μεταφράσθη ἡ Ἁγία Γραφὴ καὶ ἄλλα τινὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία κατὰ τὰ τέλη τοῦ Θ' μ. Χ. αἰῶνος ὑπὸ τῶν ἐκχριστιανισάντων τοὺς Σλαύους Ἑλλήνων ἱεραποστόλων ἀδελφῶν *Μεθοδίου* καὶ *Κυρίλλου*. Ἡ παλαιοβουλγαρικὴ εἶναι ἡ ἀρχαιότερον παραδεδομένη μορφὴ τῆς σλαυικῆς γλώσσης. Ὅλα τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ γραπτὰ μνημεῖα τῶν ἄλλων σλαυικῶν γλωσσῶν εἶναι νεώτερα τῶν ρηθέντων κειμένων τῆς παλαιοβουλγαρικῆς, ἡ ὁποία διὰ τοῦτο εἶναι σπουδαιοτάτη διὰ τὴν ἱστορικὴν γραμματικὴν καὶ τὴν ἱστορίαν ἐν γένει τῶν σλαυικῶν γλωσσῶν. Κατὰ τὰς μέχρι τοῦδε γλωσσικὰς ἐρεύνας, οὐδεμία ἐκ τῶν σήμερον ὁμιλουμένων βουλγαρικῶν διαλέκτων προέρχεται ἐκ τῆς παλαιοβουλγαρικῆς· ἐκ τούτου συνήγαγόν τινες, ἐν οἷς καὶ ὁ Ρῶσος γλωσσολόγος Porzezinski, ὅτι ἡ βουλγαρικὴ διάλεκτος, εἰς τὴν ὁποίαν μετεφράσθη ἡ Ἁγία Γραφὴ ὑπὸ τοῦ Μεθοδίου καὶ Κυρίλλου, ἐξέλιπεν ἤδη.

Τῆς σημερινῆς βουλγαρικῆς, ὡς καὶ τῆς σερβικῆς, τὰ παλαιότερα γραπτὰ μνημεῖα δὲν ἀνέρχονται πέραν τοῦ ΙΒ' μ. Χ. αἰῶνος. Ἀλλὰ ἡ φιλολογικὴ καὶ λογοτεχνικὴ χρῆσις καὶ καλλιέργεια τῆς βουλγαρικῆς ἤρχισε μόλις κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα. Τὸ πρῶτον βουλγαρικὸν βιβλίον, θρησκευτικοῦ περιεχομένου, ἐδημοσιεύθη τῷ 1806 ὑπὸ τοῦ Σωφρονίου, μητροπολίτου Βράτσας, τὰ δὲ μέχρι τοῦ 1840 ἐκδοθέντα βουλγαριστὶ βιβλία δὲν ὑπερέβαινον σχεδὸν τὰς τρεῖς δεκάδας. Ἀλλ' ἔκτοτε ἤρχισαν νὰ δημοσιεύωνται πολλὰ καὶ διάφορα βιβλία, περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες καὶ οὕτως ἡ βουλγαρικὴ γλῶσσα ἔλαβε βαθμηδὸν τὴν σημερινὴν γραπτὴν καὶ φιλολογικὴν μορφήν της, διαπλασθεῖσα λογοτεχνικῶς ὑπὸ ἐγκρίτων Βουλγάρων ποιητῶν: τοῦ *Σλαβέϊκωφ*, τοῦ *Καραβέλωφ*, τοῦ *Βάζωφ* καὶ ἄλλων. Ἡ σήμερον ὁμιλουμένη βουλγαρικὴ ἀνεμείχθη πρὸς πολλὰ καὶ ποικίλα ξένα στοιχεῖα, ἤτοι τουρκικά, ἀλβανικά, ἑλληνικά, ρουμουνικὰ κλπ., ἐκτὸς τῶν στοιχείων τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ἡ βουλγαρικὴ ἐκ τῆς πρώτης γλώσσης τῶν Βουλγάρων, ἤτοι τῆς γλώσσης τὴν ὁποίαν ὡμίλουν οὗτοι πρὸ τοῦ ἐκσλαυισμοῦ των τοῦ ἐπισυμβάντος κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα, μετὰ τὴν ἐν τῇ σημερινῇ Βουλγαρίᾳ ἐγκαθίδρυσίν των· ἡ λαλουμένη

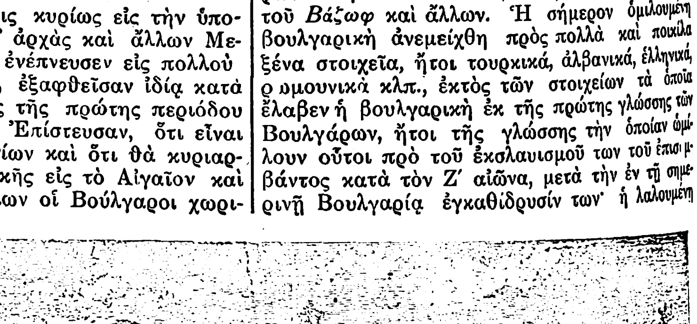

Χορὸς Βουλγάρων ἀγροτῶν.

βουλγαρικὴ διαφέρει οὐσιωδῶς τῆς παλαιοτέρας βουλγαρικῆς καθὼς καὶ τῶν ἄλλων σλαυικῶν γλωσσῶν. Ἕνεκα τῆς μεγάλης φυλετικῆς καὶ γλωσσικῆς ἀναμείξεως τῶν Βουλγάρων καὶ ἡ γλῶσσά των ὑπέστη γοργοτέραν ἐξέλιξιν ἢ αἱ ἀδελφαί της σλαυικαὶ γλῶσσαι καὶ οὕτως ἐμφανίζεται σήμερον

Digitized by Google

ὑπὸ ἐντελῶς ἐξηλλοιωμένην μορφὴν ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν παλαιοτέραν βουλγαρικὴν καὶ τὴν καθόλου σλαυικήν. Αἱ κυριώτεραι τῶν γραμματικῶν μεταβολῶν, τὰς ὁποίας ὑπέστη εἶναι: 1) Ἡ ἐπίταξις τοῦ ἄρθρου, οὐχὶ ἡ πρόταξις αὐτοῦ πρὸ τοῦ ὀνόματος, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰς πλείστας γλώσσας, καὶ ἡ προσκόλλησις αὐτοῦ εἰς τὸ τέλος τῶν οὐσιαστικῶν: *Jená-ta* (= ἡ γυνή), *deté-to* (=τὸ παιδίον) κλ. Εἰς τοῦτο ὁμοιάζει ἡ βουλγαρικὴ πρὸς τὴν ἀλβανικήν, τὴν ρωμουνικήν, ἔτι δὲ καὶ πρὸς τὰς σκανδιναυικὰς γλώσσας. 2) Ἡ ἀπώλεια τῆς κλίσεως τῶν ὀνομάτων καὶ ἡ ἀντικατάστασις τῶν τύπων των διὰ τῆς προτάξεως ὡρισμένων προθέσεων πρὸ τῶν οὐσιαστικῶν (ὅπως συμβαίνει καὶ εἰς τὰς νεολατινικὰς γλώσσας). 3) Ἡ ἀναλυτικὴ χρῆσις τῶν παραθετικῶν, ἤτοι τοῦ συγκριτικοῦ καὶ ὑπερθετικοῦ τῶν ἐπιθέτων. 4) Ἡ ἀπώλεια τοῦ δυϊκοῦ, τῆς ἀπαρεμφάτου κλ. Ἡ παλαιοβουλγαρικὴ ἐγράφη εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Μεθοδίου καὶ Κυρίλλου ἐπινοηθὲν—ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἑλληνικοῦ—*γλαγολιτικὸν* ἀλφάβητον. Ἐκ τῆς τροποποιήσεως δὲ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου τοῦ μεγαλογραμμάτου ρυθμοῦ προῆλθε τὸ λεγόμενον *κυριλλικὸν* ἀλφάβητον, ἐν χρήσει καὶ σήμερον παρὰ τοῖς Βουλγάροις, Σέρβοις καὶ Ρώσοις, ἤτοι τοῖς ὀρθοδόξοις Σλαύοις (οἱ καθολικοὶ Σλαῦοι χρησιμοποιοῦν τὸ λατινικὸν ἀλφάβητον).

Ἡ βουλγαρικὴ γλῶσσα κατὰ τὴν ἐπίσημον στατιστικὴν τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους τοῦ ἔτους 1923—1924 ὁμιλεῖται ὑπὸ πληθυσμοῦ 4.041.276 (ἐκ τοῦ ὁλικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Βουλγαρίας—ἀνερχομένου εἰς 4.846.971—αἱ 542.904 μὲν ὁμιλοῦν τὴν τουρκικήν, αἱ δὲ λοιπαὶ διαφόρους ἄλλας γλώσσας). Διαφόρους βουλγαρικὰς διαλέκτους ὁμιλοῦν καὶ οἱ ἐν τῇ σερβικῇ Μακεδονίᾳ καὶ τῇ ρωμουνικῇ Δοβρουτσᾷ Βούλγαροι. Ἐν τῇ ἑλληνικῇ Μακεδονίᾳ οἱ βουλγαρόφωνοι μετὰ τὴν ἐσχάτως γενομένην ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν εἶναι πλέον ὀλιγάριθμοι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Mikosich*, Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen I—IV. Wien 1874—1879 (ἀπηρχαιωμένη ἤδη, ἀλλὰ χρησιμωτάτη διὰ τὸ πλούσιον ὑλικόν της καὶ διὰ τὴν μὴ ἀντικατάστασίν της μέχρι τοῦδε ὑπὸ νεωτέρου τινὸς ἔργου, συμφώνου πρὸς τὰς σημερινὰς προόδους τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης).— *Leskien*, Handbuch der altbulgarischen Sprache[4]. Leipzig 1905.—*Leskien*, Grammatik der altbulg. Sprache (1909). — Καλλίστη γραμματικὴ τῆς σημερινῆς βουλγαρικῆς γλώσσης εἶναι ἡ τῶν *A.* καὶ *D. Kyriak Cankof* (Βιέννη 1852), ἔτι δὲ ἡ τῶν *Strauss-Dugovich* (Λειψία 1895). —Λεξικὸν βουλγαρογαλλικὸν καὶ γαλλοβουλγαρικὸν τὸ τοῦ *Bogoroff* I—II. Wien 1869 (ἐλλιπὲς ἤδη καὶ ἀπηρχαιωμένον), τὸ τοῦ *Duvernois* (ρωσοβουλγαρικὸν) I—II. Μόσχα 1885—1889 καὶ τὸ τοῦ *Miladinow* (γερμανοβουλγαριστὶ καὶ βουλγαρογερμανιστὶ) I—II. Σόφια 1897—1901.— Πρὸς μελέτην τῆς δημωδεστέρας βουλγαρικῆς ἀξιοσύστατοι εἶναι διάφοροι συλλογαὶ δημωδῶν ᾀσμάτων, ὡς ἡ τοῦ *Bessonow*, Bolgarskija pesni (Μόσχα 1885), τοῦ *D.* καὶ *R. Miladinow*, Bugarski narodni pesni[2] (Σόφια 1891), *Verkovic*, Narodne pesme makodonski Bugara (Βελιγράδιον 1860), *Dozon*, Chansons populaires bulgares (μετὰ γαλλ. μεταφρ.) Paris 1875, ἔτι δὲ βουλγαρικῶν μύθων καὶ ἄλλων λαογραφικῶν κειμένων, πρβλ. λ. χ. *Solakow*, Bigarski narodni sbornik (Βελιγράδιον 1872) κλ. Βλ. *Jirecek*, Bibliographie de la littérature bulgare moderne. Wien 1876, καὶ τὴν τοῦ *Theodorow* (Σόφια 1894).

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΙΣΤΟΡΙΑ] Τὴν ἱστορίαν τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἐμφανίσεως τῶν Βουλγάρων ἐπεχείρησαν σλαυολόγοι τινὲς νὰ συνταυτίσωσι πρὸς τὴν τῶν Σλαύων. Ἂν καὶ οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι, ἡ μόνη δηλαδὴ καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Βουλγάρων χρησιμοποιουμένη αὐθεντικὴ πηγὴ τῆς ἀρχαίας βουλγαρικῆς ἱστορίας, ὁμιλοῦσι περὶ τῶν Σλαύων καὶ τῶν Βουλγάρων ὡς περὶ *δύο* λαῶν ὅλως διαφόρων τὴν καταγωγήν, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα· ἂν καὶ οἱ Γερμανοὶ ἐθνολόγοι *Thunmann* (1774) καὶ *Engel* (1796) ἀπέδειξαν ἐγκαίρως ὅτι οἱ πρῶτοι εἰς τὰς βυζαντινὰς

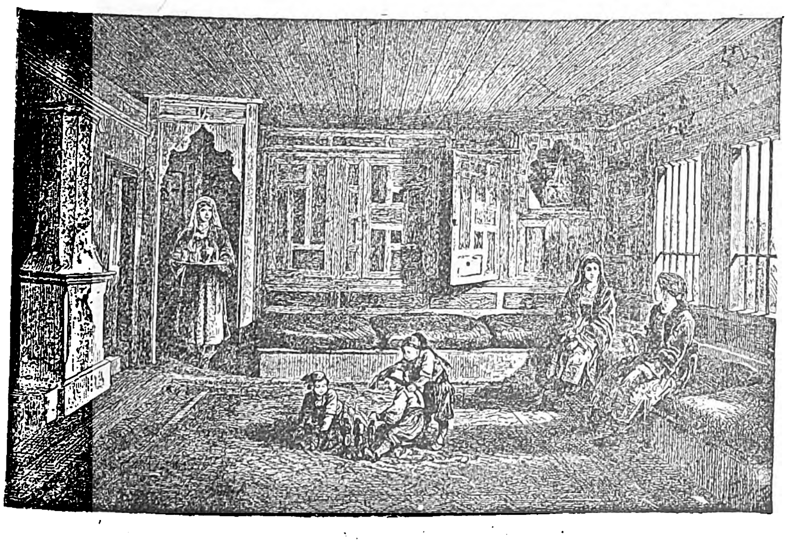

Πολυτελὴς αἴθουσα βουλγαρικῆς οἰκίας εἰς Μπέμπροβον.

χώρας ἐμφανισθέντες Βούλγαροι ἦσαν καταγωγῆς *φιννοτουρανικῆς*, οὐχ ἧττον ὁ Σέρβος *Ράϊτς* (1794) κατ' ἀρχὰς καὶ ὁ Ρῶσος *Γιοῦρυ Βενελὶν* κατόπιν, εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀρχαῖοι καὶ νέοι Βούλγαροι» ἔργον του (1829), ὑπεστήριξαν, ὅτι οἱ πρῶτοι Βούλγαροι ἦσαν Σλαῦοι. Τὴν γνώμην ταύτην ἠσπάσθησαν καὶ διέδωκαν κυρίως οἱ πανσλαυισταὶ εὐθὺς μετὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1828—1829,ὅτε ἐπεδιώκετο ἡ ἵδρυσις μεγάλου σλαυικοῦ κράτους εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰ Στενὰ τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου ὁδοῦ. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν σειρὰν ἰδεῶν καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι οἱ Βούλγαροι ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἰνδοευρωπαϊκὴν οἰκογένειαν, ὄντες καταγωγῆς εἰδικῶς θρᾳκικῆς καὶ μακεδονικῆς, ἐχαλκεύθη ὀλίγον βραδύτερον ἐκ λαϊκῶν δῆθεν βουλγαρικῶν (σλαυικῶν) ᾀσμάτων, περισυλλεγέντων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ, ἡ λεγομένη «Σλαυικὴ Βέδα» (Βέδα σλόβενα) ἐκ στίχων 15.693, κατὰ παράδοξον σύμπτωσιν ἀκριβῶς ὅσων καὶ ἡ «Ἰλιάς»,καὶ ᾀσμάτων 27 ὑπὸ τοῦ ἐκ Μελενίκου διδασκάλου *Χαριζάνωφ*, ἐκδοθεῖσα τῷ 1874 ἐν Βελιγραδίῳ καὶ Πετρουπόλει ὑπὸ τοῦ ἐν Σέρραις ἀρχαιοκαπήλου *Στεφάνου Βέρκοβιτς*. Διὰ τοῦ κατασκευάσματος τούτου ἐζητεῖτο νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ ἱστορία τῶν Σλαύων καὶ τῶν Βουλγάρων ἀνάγεται μέχρι τοῦ *Ὀρφέως* (*Ὄρφεν* ἢ *Ὄρφιου*) καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ, ἡ ὁποία ἀντὶ *Εὐρυδίκη* ὀνομάζεται *Ρουίδα* ἢ *Βρίδα*. Ἐνῷ δὲ ἡ χάλκευσις τῆς σλαυικῆς ταύτης βέδας, ἐκ τῆς ὁποίας δὲν ἔλειπεν οὔτε τὸ ὄνομα τοῦ *Βισνοῦ*, ἀνεγνωρίσθη πλέον γενικῶς, ὁμολογηθεῖσα καὶ ὑπὸ Βουλγάρων, πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν εἰς ἔργον ἐπιστημονικοφανὲς ἐκδοθὲν τῷ 1915 γερμανιστὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Goten oder Bulgaren» («Γότθοι ἢ Βούλγαροι») ὑπὸ τοῦ *Δρος Γκάντσο Τσένωφ* ὑπεστηρίζετο διὰ παραθέσεως Ἡροδότου, Στράβωνος, Ὀβιδίου, Ὁμήρου, Ἀμμιανοῦ Μαρκελλίνου, Σωζομένου, Θεοφάνους κλπ., ἐπὶ πᾶσι δὲ καὶ μακρῶν ἀποσπασμάτων ἐκ τῆς σλαυικῆς βέδας εἰς στίχους γερμανικούς, ὅτι ἡ Σκυθία ἔκειτο ἐν τῇ Ν. Θρᾴκῃ καὶ ἡ Τρωὰς ἐν Μακεδονίᾳ, ὅτι Ἴστρος ἦτο ὁ Ἕβρος, ὅτι οἱ Τρῶες ἦσαν προπάτορες τῶν Βουλγάρων καὶ κατεσκευάζετο μυθολογία βουλγαρικὴ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν ἑλληνικήν. Ἀφοῦ δὲ κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον οἱ Βούλγαροι δὲν ἔπαυσαν τονίζοντες τὴν κοινὴν αὐτῶν καταγωγὴν μετὰ τῶν τότε συμμάχων αὐτῶν Οὔγγρων καὶ Τούρκων, εὐθὺς κατόπιν, τῷ 1922, εἰς ἔντυπον ὑπόμνημα τῶν βουλγαροθρᾳκικῶν ὀργανώσεων ὑπεστηρίζετο καὶ πάλιν ὅτι οἱ Βούλγαροι

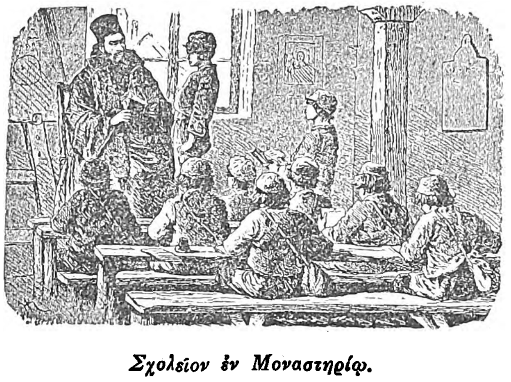

Σχολεῖον ἐν Μοναστηρίῳ.

εἶναι συγγενεῖς τῶν Θρᾳκῶν καὶ τῶν Κελτῶν, τῶν Βέλγων καὶ τῶν Βουργουνδίων. Ὁ *Γαβριὴλ Κρέστοβιτς* μάλιστα εἰς ἔργον του ἐκδοθὲν περὶ τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ἦτο γενικὸς διοικητὴς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορία τῶν Βουλγάρων, γνωστῶν καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Οὔννων» ἰσχυρίσθη, ὅτι καὶ οἱ Οὖννοι ἦσαν Σλαῦοι.

Τὴν περὶ κοινῆς καταγωγῆς καὶ συγγενείας Βουλγάρων καὶ Σλαύων θεωρίαν ἀνήρεσε πρῶτος ὁ διάσημος Σλοβάκος λαογράφος *P. J. Schafaryk* εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Σλαυικαὶ ἀρχαιότητες» ἔργον αὐτοῦ (1837), ἀποδείξας, ὅτι τόσον οἱ τῷ 679 μ. Χ. εἰς τὰς παρὰ τὸν Δούναβιν χώραν ἐγκαταστάντες Βούλγαροι τοῦ Ἀσπάρουχ, ὅσον καὶ οἱ παρὰ τοὺς ἐν Ρωσίᾳ ποταμοὺς Βόλγαν καὶ Κάμαν μεταναστεύσαντες ἦσαν τῆς αὐτῆς *τσουδικῆς* ἢ *φιννικῆς*, ἄρα *τουρανικῆς (μογγολικῆς)* καταγωγῆς. Ἡ γνώμη αὐτὴ τοῦ Schafaryk, ἐπιβεβαιοῦσα τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς, οἵτινες τόσον τοὺς Βουλγάρους ὅσον καὶ τοὺς Οὔγγρους ὠνόμαζον ἀρχικῶς ἐνίοτε καὶ Τούρκους, δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπικρατήσῃ ἀναπτυχθεῖσα καὶ ὑπὸ τοῦ Τσέχου *K. Γίρετσεκ*, τοῦ κατόπιν ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας ἐν Βουλγαρίᾳ, εἰς τὴν γερμανιστὶ γραφεῖσαν «Ἱστορίαν τῶν Βουλγάρων» του. Τὴν αὐτὴν θεωρίαν ὑπεστήριξαν ὁ Ρῶσος *Χίλφερδιγκ* καὶ ὁ Γερμανὸς *Roesler*, θεωροῦντες τοὺς Βουλγάρους φιννικῆς καταγωγῆς. Ὁ *Elisée Reclus* εἰς τὴν «Nouvelle Géographie Universelle» λέγει ὅτι οἱ Βούλγαροι εἶναι

Οἰκιακὸς βωμὸς ἐν Κοῦλεβτσᾳ.

οὐγγρικῆς καταγωγῆς, ὡς καὶ οἱ Οὖννοι, ὅτι δὲ ἡ ἀρχικὴ γλῶσσά των εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ὁμιλουμένην σήμερον ὑπὸ τῶν Σαμογέδων τῆς Σιβηρίας. Κατὰ τὸν J. van den Gheyn, οἱ προπάτορες τῶν Βουλγάρων εἶναι καταγωγῆς *οὐραλο-αλταϊκῆς*. Τέλος ὁ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Σόφιας *Ἰσίρκωφ* (πρβλ. «Le nom de Bulgare» σελ. 45) γράφει, ὅτι, καθ' ἃ ἀνέφερεν εἰς αὐτὸν Ἰάπων καθηγητής, τὸ ὄνομα *Βούλγαρος* ἀπαντᾷ εἰς παλαιὰ ἀλταϊκὰ χειρόγραφα, διατηρούμενα εἰς τὰς ἰαπωνικὰς βιβλιοθήκας. Σήμερον οὐδεμία πλέον ὑπάρχει ἀμφισβήτησις περὶ τῆς τουρανικῆς καταγωγῆς τῶν πρώτων *Βουλγάρων*, τῶν *Prebulgares*, ὡς ὀνομάζει αὐτοὺς ὁ Ἰσίρκωφ, μένει δὲ μόνον ὑπὸ συζήτησιν εἰς ποῖον ἀκριβῶς κλάδον τῶν τουρανικῶν φυλῶν ἀνήκουσιν.

Ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν καταγωγὴν τῶν Βουλγάρων μεγάλη ἠγέρθη συζήτησις καὶ περὶ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματος «*Βούλγαρος*» Καὶ ὁ μὲν Βυζαντινὸς χρονογράφος *Γενέσιος* θεωρεῖ αὐτὸ κύριον ὄνομα γράφων: «ὁ δὲ ἀρχηγὸς Βουλγαρίας, οὗ τὸ γένος ἐξ Ἀβάρων τε καὶ Χαζάρων ἀπὸ *Βουλγάρου* κυρίου ὀνόματος, ὃς παρὰ Ρωμαίων ἐν κατοικήσει Δορυστόλου καὶ τῆς Μυσίας γεγένητο» (σελ. 85, 22 ἔκδ. Βόννης). Κατὰ δὲ *Νικηφόρον τὸν Γρηγορᾶν* (I, σελ. 26 Βόννης), ἡ λέξις παράγεται ἐκ τοῦ ποταμοῦ *Βόλγα*, «τὸν ὁποῖον «*Βούλγαν* ὀνομάζουσιν οἱ ἐγχώριοι, ἀφ' οὗ δὴ καὶ αὐτοὶ τὸ τῶν Βουλγάρων μετειλήφεσαν ὄνομα, Σκύθαι τὸ ἐξ ἀρχῆς ὄντες». Τὴν γνώμην ταύτην ὑποστηρίζει καὶ ὁ Βούλγαρος καθηγητὴς *Ἰβὰν Δ. Σισμάνωφ* εἰς κριτικὴν μελέτην δημοσιευθεῖσαν τῷ 1900, ἐν τῇ ὁποίᾳ καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ λέξις *Βούλγαρος* εἶναι τουρκικῆς προελεύσεως σημαίνουσα «ἄνθρωπος τοῦ Βόλγα». Εἰς τοῦτο παρατηρητέον ὅτι, ὁ μὲν ποταμὸς «*Βόλγας*» γράφεται μὲ *β*, ἐνῷ ἡ λέξις «*Βούλγαρος*» ἀρχίζει ἀπὸ *μπ* (*Μπόλγκαρ*). Ὥστε ἡ γνώμη αὐτὴ δὲν φαίνεται ὀρθή. Ἄλλοι θέλουσι τὴν λέξιν Βούλγαρος γερμανικῆς προελεύσεως καί τινες μάλιστα προσεγγίζουσιν αὐτὴν πρὸς τὸ ὄνομα τῶν *Βαναρῶν* (Bayer).

Ὁ Γερμανο-τσέχος ἐθνολόγος *Thomaschek*, ὅστις ἔγραψε σπουδαῖον ἔργον καὶ περὶ ἀρχαίων Θρᾳκῶν, φρονεῖ ὅτι ἡ λέξις Βούλγαρος παράγεται ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ρήματος «*μπουλγαμάκ*», ὅπερ σημαίνει «ἀναμειγνύειν», ἄρα *Βούλγαρος*=μεῖγμα. Τὴν γνώμην ταύτην συμμερίζεται καὶ ὁ Οὔγγρος ἀσιανολόγος καὶ τουρκολόγος *Α. Βαμπέρυ*, κατὰ τὸν ὁποῖον τὸ *μπουλγὰρ* εἶναι ἀόριστος τοῦ *μπουλγαμὰκ*=ἀναμειγνύειν, ἀναστατώνειν, ἄρα *Βούλγαρος* σημαίνει καὶ «ἐπαναστάτης». Τὴν αὐτὴν γνώμην δέχεται καὶ ὁ Βούλγαρος καθηγητὴς *Ζλάταρσκι*, ὡς καὶ ὁ ἐπίσης Βούλγαρος καθηγητὴς *Στ. Μλαδένωφ* εἰς μελέτην του δημοσιευθεῖσαν τῷ 1927, ὡς καὶ εἰς ἄλλην μονογραφίαν περὶ τῶν ἐν τῇ σημερινῇ βουλγαρικῇ γλώσσῃ σῳζομένων ἰχνῶν τῆς γλώσσης τῶν πρωτοβουλγάρων τοῦ Ἀσπάρουχ. Ὀφείλεται δὲ τὸ ὄνομα «μεῖγμα», τὸ δοθὲν κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν ταύτην εἰς τοὺς Βουλγάρους, εἰς τὸ γεγονός, ὅτι μέρος τῶν Οὔννων (προπατόρων τῶν Βουλγάρων) ἔζησαν μετὰ τῶν Γότθων. Ὁ *Μλαδένωφ* δὲν παραδέχεται τὴν γνώμην καθ' ἣν ἡ λέξις «Βούλγαρος» παράγεται ἐκ τῆς ἀρχαίας γερ-

Digitized by Google

μανικῆς. Εἰς τὴν γνώμην ὅμως τῶν Τόμασεκ, Βαμπέρυ καὶ Μλαδένωφ δύναται νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι τὸ τουρκικὸν ῥῆμα, ἐξ οὗ παράγουσι τὸ Βούλγαρος, δὲν εἶναι *μπουλγαμάκ*, ἀλλὰ *μπουλαμὰκ* ἢ *μπουλανμάκ*. Ποῦ εὑρέθη τὸ γ; Ἐκτὸς ἂν ἀποδειχθῇ, ὅτι ὁ ἀρχαῖος τουρκικὸς τύπος ἦτο *μπουλγαμάκ*, τὸ ὁποῖον δὲν ἔγινεν ἀκόμη.

Μηδεμιᾶς οὕτως ὑπολειπομένης ἀμφιβολίας περὶ τῆς τουρκικῆς καταγωγῆς τῶν πρώτων Βουλγάρων, ὁ ἱστορικὸς ὁ ἐπιχειρῶν ν' ἀφηγηθῇ τὴν ἱστορίαν τῆς Βουλγαρίας δέον νὰ πραγματευθῇ πρῶτον τὰ περὶ τῶν λαῶν, οἵτινες κατῴκησαν ἐν τῇ χώρᾳ πρὸ τῶν Σλαύων, τοὺς ὁποίους οὐδεὶς πλέον παραδέχεται ὡς αὐτόχθονας τῆς Βαλκανικῆς, καὶ κατόπιν χρονολογικῶς τὰ τῆς ἐμφανίσεως τῶν σλαυικῶν φυλῶν, τῆς εἰσβολῆς τῶν Βουλγάρων καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἀλληλοδιαδόχων βουλγαρικῶν βασιλείων, τὰ τοῦ ἐκσλαυισμοῦ αὐτῶν καὶ τέλος τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν καὶ τὴν ἀνασύστασιν καὶ ἐξέλιξιν τοῦ σημερινοῦ βουλγαρικοῦ βασιλείου.

Ἡ Βουλγαρία κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχήν: Αἱ τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν ἀποτελοῦσαι χῶραι ἤλλαξαν ἐπανειλημμένως ὄνομα ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς. Κατὰ τοὺς πρώτους ἱστορικοὺς χρόνους περιελαμβάνοντο εἰς τὴν γενικὴν ὀνομασίαν *Θρᾴκη*, διότι διὰ τοῦ γεωγραφικοῦ τούτου ὅρου ὑπεδηλοῦντο ὅλαι αἱ μέχρι τοῦ Δουνάβεως, ἐνίοτε δὲ καὶ αἱ πέραν αὐτοῦ χῶραι. Ἐπὶ Ρωμαίων ἐπεκράτησε τὸ ὄνομα *Μοισία*. Κατὰ τὸν μεσαίωνα οἱ Γάλλοι χρονογράφοι ὠνόμαζον τὴν Βουλγαρίαν *Bourgarie* ἢ *Bougrie*, οἱ δὲ Ἄραβες ἱστορικοὶ *Μπρτζανιά*. Ὑπὸ τῶν Σλαύων ἡ χώρα ἐκαλεῖτο «*Μπλγάρσκα στράνα*» (*στράνα*=χώρα), ἢ ἁπλῶς *Μπλ'γκαρυ* ἢ *Μπλ'γκαρεch* (=εἰς τὰ Βουλγάρων). Ἐκτὸς ὅμως τῆς γενικῶς γνωστῆς ταύτης ὀνομασίας, διαδεδομένον ἦτο καὶ τοπωνύμιον *Ζαγκόριε* (=ἡ πέραν τοῦ ὄρους χώρα), διὰ τοῦ ὁποίου ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν Σλαύων ὁλόκληρος ἡ μεταξὺ τοῦ Δουνάβεως, τοῦ Τίμοκ, τοῦ Εὐξείνου καὶ τοῦ Αἵμου χώρα, εἴς τινας δὲ νοτιοσλαυικὰς πηγὰς μόνον ἡ παραδουνάβιος Βουλγαρία μὲ πρωτεύουσαν τὸ Τύρνοβον. Ἀλλὰ καὶ εἰς ἑλληνικὰ (βυζαντινὰ) ἔγγραφα ἀναφέρεται «ἄρχων τῆς Ζαγορᾶς», εἰς δὲ νεαπολιτανικά, γενουατικὰ καὶ ἐνετικὰ ἔγγραφα «αὐτοκράτωρ τῆς Ζαγορᾶς» (imperator de Zagora ἢ del Zagora), ὡς εἰς τὴν συνθήκην τοῦ 1352 μεταξὺ Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου καὶ Ἑνετῶν ὁ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας ὀνομάζεται «imperator del Zagora, de Bolgari e de Griesi». Ἡ ὀνομασία *Τρ'νοβσκα στράνα* (χώρα τοῦ Τυρνόβου), ἐκ τῆς ὁμωνύμου πρωτευούσης, ἀπαντᾷ σπανιώτατα. Ἐνίοτε ἐδίδετο ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ Φράγκων εἰς μέρος τῆς Βουλγαρίας τὸ ὄνομα *Βλαχία* ἢ *Λευκὴ Βλαχία*. Τέλος οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς δίδουσιν εἰς τὴν χώραν καὶ τὸ ὄνομα *Μυσία*.

Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς σημερινῆς Βουλγαρίας, ὡς ἄλλως τε καὶ τῆς ὅλης Θρᾴκης, ἀνῆκον εἰς τὴν *θρακο-ιλλυρικὴν* οἰκογένειαν, ἥτις ἀποσπασθεῖσα ἐκ τοῦ ἰνδογερμανικοῦ στελέχους ἐν Ἀσίᾳ εἰς τὰς περὶ τὸν Καύκασον χώρας κατῆλθε πρὸς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον, ἐνῷ εἷς ἄλλος κλάδος, ὁ *ἰλλυρικός*, ἐξηπλοῦτο πρὸς δυσμὰς εἰς τὴν Ἰλλυρίαν, ἧς μέρος εἶναι ἡ σημερινὴ Ἀλβανία. Ὑπὸ τὴν γενικὴν ὀνομασίαν *Θρᾷκες* ὑπεδηλοῦντο πολλοὶ λαοί, ἀναφερόμενοι ἀκόμη ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ὡς ὑποταγέντες εἰς τὸν βασιλέα τῆς Περσίας Δαρεῖον κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν Σκυθῶν ἐκστρατείαν, ὡς οἱ *Γέται* «Θρηίκων ἀνδρειότατοι καὶ δικαιότατοι» (*Ἡροδ.* IV 93), οἱ περὶ τὴν σημερινὴν Μεσέμβριαν *Σκυρμιάδαι καὶ Νιψαῖοι* (IV, 93), οἵτινες παρεδόθησαν εἰς τὸν Δαρεῖον ἀμαχητί, οἱ *Παῖτοι*, οἱ καὶ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ὡς παραθαλάσσιοι ἀναφερόμενοι *Κίκονες*, οἱ *Βίστονες*, οἱ *Σαπαῖοι* (τοὺς ὁποίους ὁ Τσέχος ἱστορικὸς Γίρετσεκ ἀνευρίσκει εἰς τοὺς σημερινοὺς *Chόπιδες*), οἱ *Δερσαῖοι* οἱ *Σάτραι* καὶ ἄλλοι. Περὶ τῶν Σάτρων τούτων εἰδικῶς ὁ Ἡρόδοτος (VII 110-111) λέγει, ὅτι «οὐδενός κω ἀνθρώπων ὑπήκοοι ἐγένοντο, ὅσον ἡμεῖς ἴδμεν, ἀλλὰ διατελέουσι μέχρι ἐμεῦ αἰεὶ ἐόντες ἐλεύθεροι μοῦνοι Θρηίκων», τοῦτο δὲ διότι κατῴκουν ὄρη ὑψηλὰ «ἴδῃσί τε παντοίῃσι καὶ χιόνι συνηρεφέα», ὄντες καὶ λίαν ἐμπειροπόλεμοι. Οὗτοι εἶχον καὶ τὸ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην λίαν γνωστὸν μαντεῖον τοῦ Διονύσου, τὸ ὁποῖον ἔκειτο ἐπὶ ὄρους ὑψηλοτάτου (τοῦ *Γκιόζτεπε* πιθανῶς), ἔχον ἱερεῖς τοὺς εἰς τὴν φυλὴν τῶν Σάτρων ἀνήκοντας Βησσοὺς καὶ μάντιδα (χρέουσαν) ὡς ἡ τῶν Δελφῶν. Ἀντίπαλοι τούτων ἦσαν οἱ *Ὀδρύσαι*, οἰκοῦντες εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἕβρου καὶ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Ἄρδα (Ἀρτισκοῦ) καὶ ἀποτελέσαντες κράτος, ὅπερ ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Τήρου ἤκμασεν ὑπὸ τὸν βασιλέα Σιτάλκην. Τοὺς πολέμους τούτων κατὰ τῶν Μακεδόνων ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Α' καὶ τοῦ Περδίκκα ἀναφέρει ὁ Θουκυδίδης (II, 97—99). Γνωστὸν δὲ εἶναι ὅτι τὴν χώραν τῶν Ὀδρυσῶν κατέκτησε Φίλιππος ὁ Β'.

Ὁ Γίρετσεκ ἐν τῇ «Ἱστορίᾳ τῶν Βουλγάρων» ἀνευρίσκει ἀλβανικὰς ῥίζας εἰς τὰ ὀνόματα τῶν Θρακικῶν τούτων λαῶν, ἐξ οὗ δέον νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἡ ὑπ' αὐτῶν ὁμιλουμένη καὶ γενικῶς ὡς ἄγνωστος θεωρουμένη θρακικὴ γλῶσσα ἦτο συγγενὴς τῆς σημερινῆς ἀλβανικῆς. «*Σάτρ*» σημαίνει ἀλβανιστὶ μάχαιρα (ἀλλὰ καὶ τουρκιστὶ *σατίρ*=πέλεκυς), ἄξιον δὲ σημειώσεως ὅτι ὁ Θουκυδίδης ἐπονομάζει ἕνα τῶν ὀρεινῶν θρακικῶν λαῶν, τοὺς Δίους, «μαχαιροφόρους», οἱ ὁποῖοι ἴσως νὰ εἶναι οἱ αὐτοὶ πρὸς τοὺς Σάτρας τοῦ Ἡροδότου. Τῶν *Βησσῶν* τὸ ὄνομα φαίνεται κατὰ τὸν Γίρετσεκ συγγενὲς πρὸς τὸ ἀλβανικὸν *μπέσα*=πίστις. Ἡ ἐτυμολογία αὕτη καθίσταται πιθανωτέρα, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὅτι οἱ Βησσοὶ ἦσαν ἱερεῖς. Τὸ ὄνομα αὐτῶν διετηρεῖτο μέχρι τοῦ Τραϊανοῦ, ἀναφερόμενον ὡς «*Vessi*» ἐπὶ στήλης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀνακαλυφθείσης παρὰ τὸ Ταtὰρ-Παζαρτζίκ. Τὴν θρακικὴν αὐτῶν γλῶσσαν διετήρησαν οἱ λαοὶ οὗτοι καὶ ὅτε ἐδέχθησαν κατὰ τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα τὸν Χριστιανισμὸν εἰσαχθέντα ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ρημησιανῆς (παρὰ τὴν Νύσσαν), τελοῦντες τὴν λειτουργίαν θρακιστί.

Ἀνάγλυφον τῆς Ἀρτέμιδος ἐκ Σούτσουντολ.

Πρωτεύουσα αὐτῶν ἦτο ἡ *Βέσσα-πάρα*, τῆς ὁποίας τὰ ἐρείπια δεικνύονται παρὰ τὸ *Μικρὸν-Βέλοβο*, οὐχὶ μακρὰν τῶν πηγῶν τοῦ Ἕβρου, εἰς τὴν λεγομένην *Στάρο-Γράδιστα*, περιοχὴν εἰς τὴν ὁποίαν διετηροῦντο ἄλλοτε τὰ ἐρείπια πολλῶν ἀρχαίων μνημείων. Κατά τινα παλαιὰν βουλγαρικὴν παράδοσιν, οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ταύτης ἐλέγοντο *Μπέσσα-φάρα*, ἤτοι «φυλὴ τῶν Βησσῶν», διότι *φάρα* σημαίνει βουλγαριστί, ἀλβανιστὶ καὶ κουτσοβλαχιστὶ φυλή. Σημειωτέον, ὅτι ἡ λέξις *πάρα* (*φάρα*) ἀπαντᾷ ὡς δεύτερον συνθετικὸν πολλῶν θρακικῶν τοπωνυμίων, ὡς *Σούπτσου-πάρα, Δρούζι-πάρα* (φυλὴ τῶν Ὀδρυσῶν) κτλ. Ὥστε πρόκειται περὶ αὐθεντικῆς ἀρχαίας θρακικῆς λέξεως, ὡς ἡ *βρία* (*Πολτυοβρία, Σηλυβρία, Μενεβρία*). Ἐκ τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς τῶν θρακικῶν τούτων λαῶν φαίνεται ὅτι χρονολογοῦνται οἱ εἰς ὁλόκληρον τὴν Βουλγαρίαν, ἰδίᾳ ὅμως περὶ τὴν Φιλιππούπολιν κατὰ μῆκος τοῦ Ἕβρου, ἀπαντῶντες τύμβοι (tumuli), τοὺς ὁποίους οἱ Τοῦρκοι ἐθεώρουν τάφους ἀνεγερθέντας μετὰ μεγάλας μάχας. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοιούτων τύμβων εὑρέθησαν λόγχαι, κράνη, τόξα καὶ βέλη, εἴς τινας δὲ καὶ ἀνθρώπινοι σκελετοί. Μικρότεροι τοιοῦτοι τύμβοι ἐχρησίμευον εἰς τοὺς κατόπιν χρόνους κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Σλαύων ὡς *ὁρόσημα* (*μόγκιλα*).

Οἱ θρακικοὶ λαοὶ τῆς Βουλγαρίας εἶχον ὡς ἐπικινδύνους πρὸς τὰ ΒΑ γείτονας, πέραν τοῦ Ἴστρου, τοὺς *Σκύθας*, ἐπιδραμόντας ἐπανειλημμένως εἰς τὴν χώραν. Εἰς τὰ παράλια ὅμως ὑπῆρχον ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, ἀπὸ τῶν ὁποίων διεδίδετο ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Ὅτε ὁ Δαρεῖος, προελαύνων κατὰ τῶν Σκυθῶν, ἠθέλησε νὰ ἀπαθανατίσῃ τὴν διὰ Θρᾴκης διέλευσίν του, ἵδρυσε στήλην παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ Τεάρου, παραποτάμου τοῦ Κονταδέστου καὶ τούτου παραποτάμου τοῦ Ἀγριάνου (*Ἐργίνου* ἢ *Ἔργκενε*), ὅστις χύνεται εἰς τὸν Ἕβρον, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐχάραξεν ἐπιγραφὴν ἑλληνιστί.

Μετὰ τὴν μακεδονικὴν κατάκτησιν ἐνεφανίσθησαν οἱ Ρωμαῖοι, οἵτινες ἠγωνίσθησαν ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ τοὺς Ἄππιον Κλαύδιον, Γάϊον Σκριβόνιον Κουρίωνα καὶ Μᾶρκον Λούκουλλον, ὅπως ὑποτάξωσι τὴν χώραν.

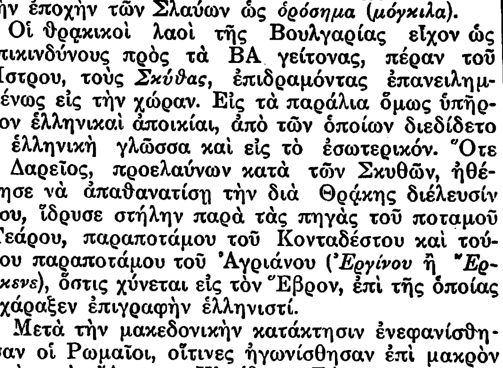

Μαρμάρινον κιονόκρανον, εὑρεθὲν ἐν Στάρα-Ζαγορᾷ, Ζ' ἢ Η' αἰῶνος.

[Μουσεῖον Σόφιας.]

Ὁ Ἄππιος Κλαύδιος ἔπεσε κατὰ τὴν διάβασιν τῆς Ροδόπης. Ὁ Σκριβόνιος Κουρίων προὐχώρησε νικηφόρος μέχρι τοῦ Δουνάβεως, ὁ δὲ Λούκουλλος ἐνίκησε τοὺς Βησσοὺς ἐπὶ τῶν ὀρέων των. Οὕτως ὑπετάγη βαθμιαίως ὁλόκληρος ἡ χώρα εἰς τοὺς Ρωμαίους. Κότυς δέ, ὁ βασιλεὺς τῶν Θρᾳκῶν καὶ εἰδικώτερον τῶν Ὀδρυσῶν, κατελέγετο μεταξὺ τῶν ὑποτελῶν τῆς Ρώμης. Ἀλλ ὁ πόλεμος δὲν ἔπαυεν ἐπὶ τοῦ Αἵμου καὶ τῆς Ροδόπης. Μόλις μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Κράσσου ὑπετάγη ἡ μεταξὺ Αἵμου καὶ Δουνάβεως χώρα λαβοῦσα τὸ ὄνομα *Μοισία* (29 π.Χ.), ἐπὶ δὲ Τιβερίου (26 μ.Χ.) καὶ κατόπιν ἐπὶ Κλαυδίου (46 μ.Χ.) ἔγινε ρωμαϊκὴ κτῆσις ὁλόκληρος ἡ Θρᾴκη ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου μέχρι τοῦ Ἴστρου καὶ ἀπὸ τοῦ Νέστου μέχρι τοῦ Εὐξείνου, διαιρεθεῖσα ἐπὶ Διοκλητιανοῦ καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου εἰς ἓξ ἐπαρχίας: 1) τὴν *κυρίως Θρᾴκην* (πρωτεύουσα *Φιλιππούπολις*), 2) τὸν *Αἱμιμόντον* (*Ἀδριανούπολις*), 3) τὴν *Εὐρώπην* (*Πέρινθος* ἢ *Ἡράκλεια*), 4) *Ροδόπην* (Αἶνος), 5) *Μοισίαν τὴν δευτέραν* (Moesia secunda) πέραν τοῦ Αἵμου (*Μαρκιανούπολις*, ἡ κατόπιν *Πρεσθλαῦα*) καὶ 6) *Κάτω Σκυθίαν* (Scythia inferior), ἥτις εἶναι ἡ σημερινὴ *Δοβρουτσὰ* (*Τόμοι*). Τὰ ὅρια τῆς ἐπαρχίας Μοισίας ἦσαν ἀρχικῶς ὁ Δούναβις πρὸς Β., ὁ Ὄρβηλος, ὁ Σκάρδος καὶ ὁ Αἶμος πρὸς Ν. ὁ Δρῖνας καὶ ὁ Σαῦος πρὸς Δ. (ἄρα ἡ Μοισία περιελάμβανε τότε καὶ τὴν Σερβίαν) καὶ ὁ Εὔξεινος πρὸς Α. Βραδύτερον, ὅτε ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας διῄρεσε τὸ κράτος εἰς τέσσαρας γενικὰς διοικήσεις (prefecturae), ἡ ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου διοίκησις Ἰλλυρίας (Illyricum) ἐχωρίσθη εἰς δύο διοικήσεις, ἐκ τούτων δὲ πάλιν ἡ *Δακία* περιελάμβανε τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν εἰς δύο ἐπαρχίας, τὴν παρὰ τὸν Δούναβιν *Παρόχθιον Δακίαν* (Dacia ripensis) ἢ *Ραιτιαρίαν*, τὴν σημερινὴν *Ἄρτσαρ*, καὶ τὴν *Μεσόγειον Δακίαν* (Dacia mediterranea) ἢ *Σαρδικὴν* (Serdica), ὅπου σήμερον ἡ *Σόφια*. Ὡς δὲ ὁλόκληρον τὸ βόρειον μέρος τῆς Βαλκανικῆς, οὕτω καὶ αἱ τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν ἀποτελοῦσαι χῶραι εἶχον ἐρημωθῆ ἀνθρώπων. Οἱ Ρωμαῖοι ἵδρυσαν τότε διαφόρους ἀποικίας, ὡς ἡ Ulpia Raetiaria (*Ἄρτσαρ*), ἡ Ulpia Oescus εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἴσκαρ, ἡ Novae παρὰ τὸ σημερινὸν Σίστοβ, ἡ Nicopolis ad Satrum (*Νίκουπ*), ἡ Troesmis παρὰ τὸ σημερινὸν Μάτσιν. Βαθμιαίως ἡ χώρα ἐξελατινίζετο καὶ ἐξηλληνίζετο. Καὶ εἰς μὲν τὰ βόρεια διεδίδετο κυρίως ἡ λατινικὴ γλῶσσα, ἥτις ἀναμειχθεῖσα μετὰ τῶν ἐντοπίων θρᾳκικῶν διαλέκτων παρήγαγε τὴν *ρωμουνικήν*, εἰς δὲ τὰ νότια καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν ἡ ἑλληνική, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν σῳζομένων μνημείων καὶ ἐπιγραφῶν. Τὸ ἰθαγενὲς στοιχεῖον ἐξηφανίζετο καὶ μόνον ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ Αἵμου καὶ τῆς Ροδόπης παρέμενον οἱ Θρᾷκες ἐφ' ἱκανὸν ἀκόμη ἡμιανεξάρτητοι. Ἐν τῷ μεταξὺ ἤρχισε νὰ διαδίδηται καὶ ὁ ἐν τῷ ρωμαϊκῷ κράτει ἐπικρατῶν πλέον Χριστιανισμός. Συγχρόνως ὅμως ἤρχισαν καὶ αἱ εἰσβολαὶ τῶν Γότθων, αἵτινες ἔρριψαν εἰς τὰς ἐντεῦθεν τοῦ Δουνάβεως χώρας καὶ τοὺς πρώτους *Σλαύους*.

Ἡ εἰσβολὴ τῶν Σλαύων: Συζήτησις μεγάλη ἐξηκολούθησεν ἐπὶ πολὺ μεταξὺ τῶν σλαυολόγων περὶ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἐνεφανίσθησαν τὸ πρῶτον οἱ Σλαῦοι εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον. Ὁ Πολωνὸς ἱστορικὸς *Σουροβιέτσκι* ὑπεστήριξεν, ὅτι μόλις μετὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ κράτους τῶν Οὔννων ἐπλησίασαν οἱ Σλαῦοι πρὸς τὸν κάτω Δούναβιν, εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ὁποίου διέβησαν μόλις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος. Τὴν γνώμην ταύτην ἐδέχθη καὶ ὁ *Σαφάρυκ*. Αἰτία τῆς μεταναστευτικῆς ταύτης κινήσεως ἦσαν οἱ ἐξ Ἀσίας προελαύνοντες τουρανικοὶ λαοί. Ὁ Κροάτης *Φ. Ράτσκι* φρονεῖ, ὅτι οἱ Σλαῦοι ἦλθον πρὸ τῆς πτώσεως τοῦ βασιλείου τῶν Οὔννων. Ὁ Ρῶσος *Χίλφερδιγκ* παραδέχεται δύο σλαυικὰς μεταναστευτικὰς κινήσεις, μίαν τὴν τῶν Σλαύων τῶν ἐλθόντων ἀμέσως μετὰ τοὺς Γότθους, ὅτε οὗτοι ὑπεχώρησαν πρὸ τῶν Οὔννων πρὸς τὸν Δούναβιν, καὶ μίαν πρὸ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ἀττίλα. Ὁ Βούλγαρος *Δρίνωφ* κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ σλαυικὴ διείσδυσις ἤρχισε νὰ συντελῆται βραδέως καὶ πρὸ τῆς μεγάλης μεταναστεύσεως τῶν λαῶν, ἀπὸ τοῦ Γ' μ. Χ. αἰῶνος, συμπληρωθεῖσα πλέον τὴν Ζ' ἑκατονταετηρίδα. Ὁ Κ. *Γίρετσεκ*, δεχόμενος τὴν αὐτὴν γνώμην, φρονεῖ ὅτι τὸ ἐν Τρανσυλβανίᾳ ἱδρυθὲν καὶ ὑπὸ τοῦ Τραϊανοῦ κατακτηθὲν δακικὸν κράτος τοῦ βασιλέως Δεκεβάλου περιελάμβανε μεταξὺ ἄλλων λαῶν καὶ Σλαύους. Κατὰ τὸν ἴδιον Γίρετσεκ, τὸ ὄνομα τοῦ *Τραϊανοῦ* σῴζεται μέχρι σήμερον εἰς τὰς παραδόσεις καὶ τὰ λαϊκὰ ᾄσματα τῶν σλαυικῶν λαῶν (τῶν Μικρῶν Ρώσων καὶ τῶν Σέρβων) ὡς καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ· αὐτὸ δὲ φαίνεται εἶναι καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Τσένωφ ἐκλαμβανόμενον ὡς ἡ *Τρωάς*. Ἐν Βουλγαρίᾳ μετεφράσθη τὸν ΙΒ' αἰῶνα φανταστικὸν παραμύθιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ὁ *Τρογιὰν* ὡς εἷς τῶν θεῶν τῶν Σλαύων. Εἰς ἄλλον τοιοῦτον βουλγαρικὸν μῦθον (ΙΣΤ' αἰῶνος) λέγεται, ὅτι ὁ θεὸς τῶν Σλαύων *Τρογιὰν* ἦτο πρῴην τσάρος Ρώμης. Ἐπίσης ὁ Τραϊανὸς ἀναφέρεται εἰς ἀρχαῖον ρωσικὸν μῦθον τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Βουλγαρικὰ δημώδη ᾄσματα περιέχουσι τὸ ὄνομα τοῦ Τραϊανοῦ, τὸ ὁποῖον ἄλλως τε εἶναι πολὺ διαδεδομένον ἐν Βουλγαρίᾳ (*Τράϊκο*) ὡς καὶ μεταξὺ τῶν Κουτσοβλάχων, σῴζεται δὲ καὶ εἰς τοπωνύμια, ὡς ἡ πόλις Τρογιάν, ἡ παρὰ τὸ Τατὰρ-Παζαρτζὶκ «γέφυρα *Τραϊανοῦ*» (*Τρογιάνωφ μόστ*), τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως *Τρογιάνοφ-γράδ*, τὸ στενὸν «*Τρογιάνοβα βράτο*» (ἢ *Καπουτζούκ*, ἤτοι τουρκιστὶ πυλ(ς). Ὅλα ταῦτα, ὡς καὶ λατινικαί τινες λέξεις εἰσχωρήσασαι ἐνωρὶς εἰς τὴν σλαυικήν, δεικνύουσι, κατὰ τὸν Γίρετσεκ, ὅτι ἡ

Digitized by Google

ἐπαφὴ Ῥωμαίων καὶ Σλαύων ἤρχισεν ἤδη ἀπὸ τοῦ Β' καὶ Γ' μ. Χ. αἰῶνος, ὅτι ἐπομένως οἱ πρῶτοι Σλαῦοι, καὶ τοιοῦτοι θεωροῦνται οἱ *Κάρπαι* (ἐξ ὧν ὠνομάσθησαν τὰ *Καρπάθια*), κατῆλθον εἰς τὴν Βαλκανικὴν πολὺ ἐνωρίτερον παρ' ὅσον κοινῶς πιστεύεται, προχωρήσαντες μάλιστα ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου πρὸς Ν., σχεδὸν μέχρι τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν. Ὅτε δὲ ὁ παρὰ τὴν Σαρδικὴν γεννηθεὶς Γαλέριος κατετρόπωσε μετὰ τῶν Σαρματῶν καὶ τοὺς Κάρπας, πολλοὶ τούτων ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς ἐποικισμὸν τῆς Μοισίας καὶ Πανοννίας. Ὁ ἐποικισμὸς οὗτος θεωρεῖται ἡ πρώτη ἐγκατάστασις Σλαύων ἐντεῦθεν τοῦ Δουνάβεως καὶ ἐν γένει εἰς τὴν Βαλκανικήν. Ὥστε ὅτε συνέβησαν αἱ ὑπὸ τοῦ Προκοπίου ἀναφερόμεναι πρῶται εἰσβολαὶ τῶν *Σκλαβινῶν* (*Σλαβηνῶν*, *Σκλάβων*, *Σθλόβενῶν*, *Σκλαβησιανῶν*), ἤτοι τῶν Σλαύων, ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ (546, 548, 550, 551), «ἐργασαμένων ἔργα ἀνήκεστα», οἱ Σλαῦοι ἦσαν ἤδη ἐγκατεστημένοι εἰς πολλὰ μέρη τῶν χωρῶν τοῦ ἀνατολικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ἀφοῦ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστῖνος ὁ Α' (518—527) καὶ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Ἰουστινιανὸς ὁ Α' λέγονται σλαυικῆς καταγωγῆς.

Τετρακόσια σχεδὸν ἔτη εἶχε διαρκέσει ἡ ὅλη αὕτη κίνησις τῶν σλαυικῶν ἐποικισμῶν καὶ ἐπιδρομῶν, ὅτε τῷ 679 μ. Χ. διέβη τὸν Δούναβιν λαὸς μὴ σλαυικός, οἱ *Βούλγαροι*, οἵτινες ἠδυνήθησαν διὰ τῆς κατακτήσεως νὰ ἐπιβάλωσι καὶ συντελέσωσιν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν κατώρθωσαν οἱ Σλαῦοι ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας, ὡς ἐκ τῆς εἰς *πατριὰς καὶ τσούπας* διαιρέσεώς των, κράτος δηλαδὴ ἑνιαῖον μὲ κεντρικὴν κυβέρνησιν. Ἄνευ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ νέου τούτου ξένου στοιχείου καὶ οἱ Σλαῦοι τῆς Μοισίας θὰ ἐξηλληνίζοντο ἀσφαλῶς ὡς οἱ εἰσχωρήσαντες εἰς τὰς κυρίως ἑλληνικὰς χώρας. Τοῦτο ὁμολογεῖ καὶ αὐτὸς ὁ Βούλγαρος καθηγητὴς *Ζλάταρσκι* («Geschichte der Bulgaren» I, 1918 σελ. 3), ἂν καὶ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε νὰ ἀνταγωνισθῇ καὶ κατὰ τῆς ρωμαϊκῆς ἐπιρροῆς, ὡς θὰ ἐξηλληνίζοντο βραδύτερον καὶ αὐτοὶ οἱ Βούλγαροι ἄνευ τῆς προσελεύσεως αὐτῶν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ὅστις διαδοθεὶς διὰ τῆς σλαυικῆς γλώσσης συνετέλεσεν εἰς τὸν ἐκσλαυισμὸν τῶν Βουλγάρων.

Η ΕΜΦΑΝΙΣΙΣ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ. ***ὁ πρῶτον βουλγαρικὸν κράτος:*** Ὁ ἀρχικὸς ἱστορικὸς βίος τῶν Βουλγάρων, διαφωτισθεὶς ἐσχάτως χάρις εἰς νεωτέρας μελέτας καὶ Βουλγάρων ἱστορικῶν, δέον νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν τουρκικῶν ἐκείνων λαῶν τῆς κεντρῴας Ἀσίας, οἵτινες ἐγένοντο γνωστοὶ ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα *Οὖννοι*. Ἡ πρωτοπορεία τῶν τουρκικῶν (τουρανικῶν) τούτων λαῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καταλέγονται καὶ οἱ Βούλγαροι, ἐτέθη εἰς κίνησιν πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν *Τουγγούζων* τῆς κεντρῴας Ἀσίας καὶ ἔφθασεν εἰς τὰ ἀνατολικὰ τῆς Εὐρώπης περὶ τὰ μέσα τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος (περὶ τὸ 147). Ἡ ἐποχὴ αὕτη θεωρεῖται καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἱστορικῆς ὑπάρξεως τῶν Βουλγάρων, μεταναστευσάντων τότε ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην, ἤτοι εἰς τὰ ἀνατολικῶς τῆς Ἀζοφικῆς καὶ τοῦ Δὼν (Ταναΐδος) ὡς καὶ περὶ τὸν ποταμὸν Κουμπὰν μέρη τῆς σημερινῆς Ρωσίας, ὅπου συναντᾷ αὐτοὺς κατὰ πρῶτον ἡ ἱστορία κατὰ τὸν Ε' μ. Χ. αἰῶνα. Τί ἐμεσολάβησε μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν. Κατὰ τὸν Προκόπιον οἱ *Ἀνατολικοὶ* οὗτοι *Οὖννοι* ἀπετέλουν κράτος ἔχον ἐπὶ κεφαλῆς ἀπόλυτον ἄρχοντα. Ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος αἱ οὐννικαὶ αὗται φυλαὶ φέρονται ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *Βούλγαροι*. Πρῶτοι ὀνομαστὶ ἀναφερόμενοι ἡγεμόνες αὐτῶν εἶναι ὁ *Κουτρηγοὺρ* καὶ ὁ *Οὐτηγούρ*, διανεμηθέντες τὸ κράτος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός των, οὗτινος δὲν ἀναφέρεται τὸ ὄνομα. Ἐκ τῶν ἀδελφῶν τούτων ὠνομάσθησαν καὶ οἱ λαοὶ τῶν δύο νέων τούτων κρατῶν. Ἐσχηματίσθησαν δηλαδὴ (433 μ. Χ.) δύο χωριστὰ κράτη, τὸ τῶν *Κουτρηγούρων Οὔννων* καὶ τὸ τῶν *Οὐτηγούρων Οὔννων*, ἔχοντα ἴδιον ἡγεμόνα ἢ *χάν* (*ην*). Ἡ τουρκικὴ καταγωγὴ τῶν δύο τούτων οὐννικῶν κρατῶν φαίνεται καὶ ἐκ τῆς λέξεως *χάν*, διατηρουμένης μὲ τὴν αὐτὴν σημασίαν εἰς ὅλα τὰ σημερινὰ τουρκικὰ κράτη, ἐν Περσίᾳ καὶ ἐν γένει ἐν τῇ κεντρῴᾳ Ἀσίᾳ. Ὡς ἐκ τῆς διαιρέσεως ταύτης ἤρχισε νὰ ἐκλείπῃ τὸ ἀρχικῶς ὑπὸ τοῦ Προκοπίου χρησιμοποιηθὲν ὄνομα Βούλγαροι. Ἀπὸ

Χαλκοῦν κόσμημα ἀρχαίας θρᾳκικῆς τέχνης.
(Μουσεῖον Σόφιας.)

τοῦ ΣΤ' αἰῶνος οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι ἀναφέρουσι χωριστὰ *Κουτρηγούρους* (*Κοτράγους*) καὶ *Οὐτηγούρους*, διότι ἄλλως τε καὶ τὸ βυζαντινὸν κράτος ἠναγκάζετο νὰ ἀκολουθῇ διάφορον πολιτικὴν ἀπέναντι τῶν δύο τούτων βουλγαρικῶν κρατῶν. Τοὺς πρώτους τούτους Βουλγάρους καὶ τὴν παρὰ τὴν Ἀζοφικὴν χώραν αὐτῶν, τὴν «παλαιὰν μεγάλην Βουλγαρίαν», ἀναφέρει καὶ ὁ *Θεοφάνης* (Βόννης 545) λέγων: ἀπὸ δὲ τῆς προκειμένης λίμνης (τῆς Μαιώτιδος) ἐπὶ τὸν λεγόμενον Κοῦφιν (Δὼν) ποταμόν, ἔνθα τὸ ξυστὸν ἀγρεύεται βουλγαρικὸν ὀψάριον, ἡ παλαιὰ Βουλγαρία ἐστὶν ἡ μεγάλη καὶ οἱ λεγόμενοι Κοτράγιοι, ὁμόφυλοι αὐτῶν καὶ οὗτοι τυγχάνοντες».

Ἀπὸ τοῦ 454 ἐπέρχεται οὐσιώδης μεταβολὴ εἰς τὸν βίον τῶν δύο τούτων λαῶν. Ὅτε τῷ 454 ἐξηγέρθησαν οἱ διάφοροι ὑπὸ τοῦ Ἀττίλα (τῶν *Δυτικῶν Οὔννων*) ὑποταγέντες λαοί, οἱ Οὐτηγοῦροι καὶ οἱ Κουτρηγοῦροι ἐπετέθησαν ὁμοῦ κατὰ τῶν Ὀστρογότθων καὶ ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ μεταναστεύσωσιν ἐκ τῶν βορείων παραλίων τοῦ Εὐξείνου πρὸς τὴν Πανοννίαν, δηλαδὴ τὴν σημερινὴν ΝΔ. Οὑγγαρίαν. Τὴν θέσιν τῶν Ὀστρογότθων κατέλαβον ἀμέσως οἱ Κουτρηγοῦροι Βούλγαροι, ἐγκατασταθέντες δυτικῶς τῆς Ἀζοφικῆς, παρὰ τὸν *Δνείστερον* (*Δάναστριν*) ποταμὸν καὶ πέραν τούτου, ἐνῷ οἱ Οὐτηγοῦροι ἐπέστρεψαν εἰς τοὺς Α. τῆς Ἀζοφικῆς παλαιοὺς αὐτῶν οἰκισμούς.

Ἐνισχυθέντες δι' οὐννικῶν ὀρδῶν ἐπανελθουσῶν ἐκ Δ. πρὸς Α., οἱ Κουτρηγοῦροι οὗτοι ἀπετέλεσαν μετὰ τὸ 454 κράτος ἄξιον λόγου, ἐκταθὲν ἔτι περισσότερον εἰς τὰ βόρεια παράλια τοῦ Εὐξείνου. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐμφανίζονται ὡς σύμμαχοι τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ζήνωνος (474-491) ἐναντίον τῶν Γότθων. Νικηθέντες ὅμως ὑπὸ τοῦ Θεοδωρίχου παρὰ τὸν Δούναβιν, στρέφονται ἐπὶ Ἀναστασίου τοῦ Α' (491-518) κατὰ τοῦ βυζαντινοῦ κράτους καὶ εἰσβάλλουσι καταστρέφοντες καὶ λεηλατοῦντες πέραν τοῦ Δουνάβεως μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ (499). Ἐπιστρέφοντες κατόπιν διὰ Θρᾴκης προσεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ἀρίστου ἔχοντος 15000 ἀνδρῶν. Οὗτος ἡττήθη ἀπολέσας 4000 νεκροὺς καὶ τρεῖς ἀρχηγούς, *Νικόστρατον*, *Ἰννοκέντιον* καὶ *Ἀκουιλῖνον*. Ἡ ἧττα αὕτη ὀφείλεται κατὰ τὸν Ζωναρᾶν εἰς τὸ ὅτι οἱ Βούλγαροι «ἐχρήσαντο ἐπῳδαῖς καὶ γοητείαις», τὴν δὲ ἧτταν «κομήτης ἀστὴρ προεμήνυσε καὶ κόρακες ὑπεριπτάμενοί τε καὶ σαλπιγκταὶ ἀντὶ ἐνυαλίου ἠχοῦς περιπαθές τι καὶ θρηνῶδες ἠχήσαντες».

Τῷ 502 πάλιν ἀναφέρεται βουλγαρικὴ εἰσβολὴ καὶ λεηλασία ἐν Θρᾴκῃ. Τῷ 517 τρίτη εἰσβολὴ τῶν Βουλγάρων, προελασάντων μέχρι Μακεδονίας, Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου. Αἱ ἐπιδρομαὶ αὗται ἔγιναν σοβαρώτεραι ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α', ὅτε ὁ χάνης τῶν Κουτρηγούρων Οὔννων *Σαπεργὰν* ἢ *Ζαβεργάν*, διαβὰς μὲ πολλοὺς ἱππεῖς τὸν κρυσταλλωθέντα Δούναβιν προήλασε μέχρι Θρᾴκης, ἐκεῖ δὲ διαιρέσας τὸ στράτευμα αὐτοῦ εἰς τρία ἀπέστειλεν ἓν μέρος πρὸς λεηλασίαν τῆς Ἑλλάδος, ὁ ἴδιος δὲ ἐπὶ κεφαλῆς 7000 ἱππέων ὥδευσε κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Ἰουστινιανὸς προσέφυγε τότε καὶ πάλιν εἰς τὸν ἐξ Ἰταλίας ἐπανακάμψαντα καὶ ἰδιωτεύοντα πλέον Βελισσάριον, ὅστις γέρων πλέον «διὰ μακροῦ αὖθις χρόνου θώρακά τε ἐνδὺς καὶ κράνος ἀναδυσάμενος», ὡς λέγει ὁ Ἀγαθίας, «ἐνέαζε τῇ προθυμίᾳ» κατορθώσας διὰ λίαν ἐπιδεξίας τακτικῆς νὰ νικήσῃ καὶ τοὺς ἐχθροὺς τούτους (βλ. λ. **Βελισσάριος**).

Αἱ τοιαῦται εἰσβολαὶ τῶν Οὔννων (Βουλγάρων), ὁσάκις δὲν ἀπεκρούοντο, κατέληγον εἰς προσφορὰν δώρων ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου πρὸς τοὺς ἐπιδρομεῖς. Πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν Βουλγάρων τοῦ Σαπεργάν, ὁ Ἰουστινιανὸς κατ' ἀρχὰς μὲν συνεμάχησε μετὰ τῶν *Ἀντῶν* (*Σλαύων*), γειτονευόντων Β. καὶ Δ. πρὸς τοὺς Κουτρηγούρους, κατόπιν ὅμως καὶ μετὰ τῶν Οὐτηγούρων, διότι αἱ στρατιαὶ τῆς αὐτοκρατορίας εἶχον τότε νὰ ἀντεπεξέλθωσιν ἐναντίον ἄλλων ἐχθρῶν. Οὕτως ἐξησθένησεν ἡ δύναμις τῶν Κουτρηγούρων, διότι οἱ Οὐτηγοῦροι ἦσαν ἰσχυρότεροι, ἀναπτύξαντες τὸ κράτος αὐτῶν ὑπὸ τὸν χάνην *Σανδιλέχ*. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἀκίνδυνοι κατέστησαν οἱ Κουτρηγοῦροι, ὅταν ἐνεφανίσθησαν πρὸς Δ. αὐτῶν οἱ ἐπίσης τουρκικῆς καταγωγῆς Ἄβαρες. Οὗτοι ἐνίκησαν κατ' ἀρχὰς μὲν τοὺς Οὐτηγούρους, ἐξαναγκασθέντας νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν *Χαγάνον* (ἡ λέξις αὕτη, τῆς ὁποίας οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ἔδωκε τὴν ἐτυμολογίαν, σῴζεται εἰς τὴν σημερινὴν τουρκικὴν γλῶσσαν ὡς *χακκὰν*=βασιλεὺς) τῶν Ἀβάρων, κατόπιν δὲ καὶ τοὺς Κουτρηγούρους. Ἔκτοτε ἔπαυσαν οὗτοι ὑφιστάμενοι ὡς κράτος, συγχωνευθέντες εἴτε μετὰ τῶν Ἀβάρων εἴτε μετὰ τῶν Οὐτηγούρων, ἐνῷ τὴν ἐπὶ τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου χώραν αὐτῶν κατέλαβον οἱ Ἄνται. Ἀλλὰ καὶ οἱ Οὐτηγοῦροι ἐξασθενήσαντες ἐκ τοῦ κατὰ τῶν Κουτρηγούρων καὶ τῶν Ἀβάρων ἀγῶνος δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀντιστῶσι κατὰ τῶν Τούρκων τῆς Βουχάρας καὶ τοῦ Τουρκεστάν, ὅπου εὑρίσκετο ἡ ἕδρα τοῦ Μεγάλου χαγάνου. Περὶ τὸ 567 οἱ Οὐτηγοῦροι ὑπετάγησαν μετὰ μακροὺς ἀγῶνας εἰς τὸν Τοῦρκον μέγαν χαγάνον *Σιλσιβούλ*. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τούτου (576) τὸ κράτος του διεμοιράσθη μεταξὺ τῶν ὀκτὼ υἱῶν του. Ἐπωφελούμενοι τότε οἱ Οὐτηγοῦροι Βούλγαροι τῶν μεταξὺ τῶν ὀκτὼ τούτων χάνων ἐμφυλίων πολέμων, ἐπανεστάτησαν ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν *Ὀργὰν* (παραδόξως ὁμώνυμον τοῦ δευτέρου Ὀσμανίδου Τούρκου σουλτάνου *Ὀρχάν*) ἢ *Γοστοὺν* καὶ τὸν *Κουβρὰτ* ἢ *Κοὺρτ* (καθαρὰ τουρκικὴ λέξις, σημαίνουσα λύκος), καταγόμενον ἐκ τῆς παλαιᾶς ἡγεμονικῆς οἰκογενείας τοῦ *Δοῦλο* (*Ντοῦλο*), ἀρχηγοῦ τῶν Οὐννογουνδούρων. Ἡ ἐπανάστασις ἐπέτυχε. Οἱ Βούλγαροι ἠλευθερώθησαν (582—583) καὶ ἵδρυσαν νέον κράτος, εἰς τὸ ὁποῖον ὅμως ἐπικρατοῦντες φαίνονται οἱ Οὐννογουνδοῦροι ὑπὸ τὴν οἰκογένειαν τῶν Δοῦλο. Ὁ ἀρχηγὸς τούτων *Κουβρὰτ* (ὁ *Κούβρατος* τῶν Βυζαντινῶν ἢ *Κροβάτης* κατὰ Θεοφάνη) ἢ *Κοὺρτ* εἶχε διέλθει τὴν νεότητά του εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Βυζαντίου, ὅπου ἐβα-

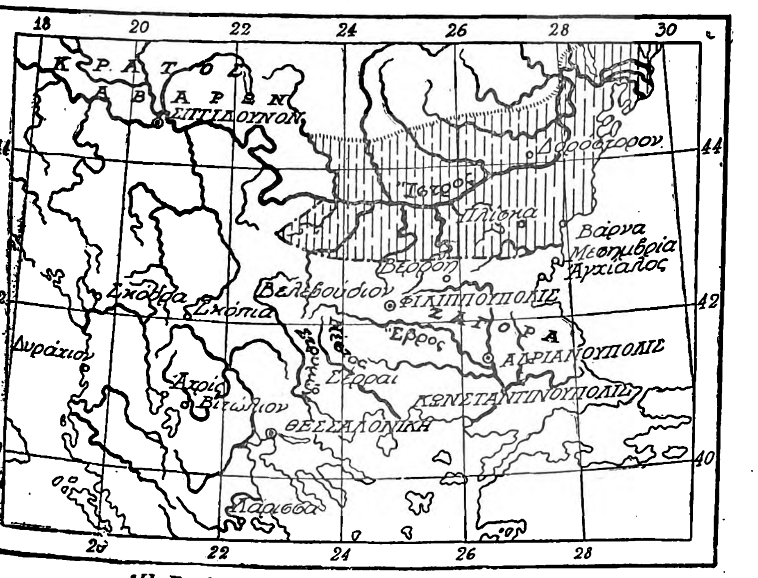

Ἡ Βουλγαρία ἐπὶ τοῦ Ἀσπάρουχ (679—701).

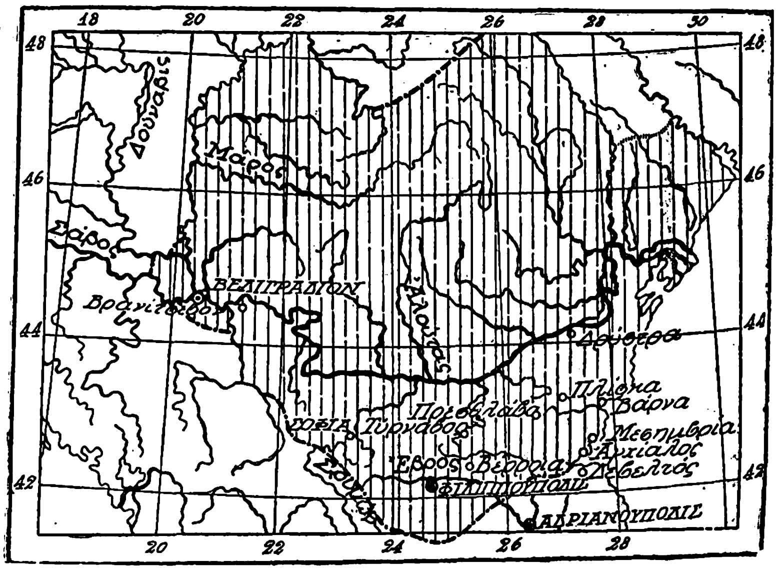

Ἡ Βουλγαρία τοῦ Κρούμμου καὶ Ὀμουρτὰγ (803—831).

Digitized by Google

πτίσθη Χριστιανός. Πρέπει δὲ νὰ δεχθῶμεν, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ καθηγητὴς Ζλάταρσκι, ὅτι ὁ τότε αὐτοκράτωρ Τιβέριος ὁ Β΄ (578—582) διηυκόλυνε τὴν ἐπανάστασιν τῶν Βουλγάρων κατὰ τῶν Τούρκων τῆς Βουχάρας, τῶν ὁποίων ἤθελε νὰ προλάβῃ τὴν ἀπὸ τότε ἀπειλητικὴν πρὸς Δ., ἤτοι τὸ Βυζάντιον, ἀνάπτυξιν, ἀποστείλας τὸν Κουβρὰτ μὲ βοηθητικὰς δυνάμεις εἰς τὴν Α. τῆς Ἀζοφικῆς βουλγαρικὴν χώραν. Μετὰ τὴν ἀπὸ τῶν Τούρκων ἀπελευθέρωσιν ὁ Κουβρὰτ ἐκυβέρνησεν ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Ὀργὰν μέχρι τοῦ 585, ὅτε ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος τὴν ἀρχήν, διατηρήσας τὰς παλαιὰς φιλικὰς καὶ συμμαχικὰς σχέσεις μὲ τὸ Βυζάντιον. Χάρις εἰς τὴν ὑποστήριξιν τοῦ αὐτοκράτορος κατώρθωσε νὰ συνενώσῃ ὅλας τὰς βουλγαρικὰς ὀρδὰς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του, ἀκόμη δὲ καὶ αὐτὰ τὰ λείψανα τῶν Κουτρηγούρων καὶ τῶν κυρίως Οὔννων, τὰ ὁποῖα κατῴκουν μεταξὺ τῶν ποταμῶν Δὼν καὶ Δνειστέρου, ἐλευθερώσας αὐτὰ ἀπὸ τοῦ ἀβαρικοῦ ζυγοῦ. Οὕτως ἐσχηματίσθη ἡ παλαιὰ τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων Βουλγαρία, ἥτις, κατὰ τὸ ἀνωτέρω παρατιθέμενον χωρίον τοῦ Θεοφάνους, ἐξετείνετο ἀπὸ τοῦ Δνειστέρου μέχρι τοῦ Καυκάσου. Τὰς φιλικὰς σχέσεις ἐξηκολούθησεν ὁ Κουβρὰτ καὶ μετὰ τοῦ Ἡρακλείου. Τῷ 619 οὗτος, τιμήσας τὸν Κούβρατον διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ πατρικίου, συνῆψε μετ᾽ αὐτοῦ συμμαχίαν ἐναντίον τῶν Ἀβάρων καὶ Περσῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας ὁ Κουβρὰτ παρέσχε σημαντικὰς βοηθείας τῷ 626. Αἱ φιλικαὶ αὗται σχέσεις ἐξηκολούθησαν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Κουβράτ.

Τὰ περὶ τῆς ἀρχαίας ταύτης ἐποχῆς τῆς ἱστορίας τῶν Βουλγάρων ἦσαν ἐπὶ πολὺ γνωστὰ μόνον ἐκ τῆς χρονογραφίας τοῦ Νικηφόρου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Ταύτην συνεπλήρωσε κάπως παλαιὸν βουλγαρικὸν χρονικόν, γραφὲν κατ᾽ ἀρχὰς πιθανῶς δι᾽ ἑλληνικῶν χαρακτήρων εἰς γλῶσσαν σλαυικήν, περιέχουσα ὅμως καὶ ὅλως ἀκαταλήπτους λέξεις ἀνηκούσας εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν πρώτων Βουλγάρων, λέξεις τὰς ὁποίας ματαίως ἐπεχείρησάν τινες νὰ ἐξηγήσωσιν ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς σημερινὰς οὐγγρικάς, ἐνῷ ἄλλοι θεωροῦσιν αὐτὰς ὁμοιαζούσας πρὸς τὴν γλῶσσαν των παρὰ τὸ Καζὰν τῆς Ρωσίας οἰκούντων, τουρκικῆς καταγωγῆς, *Τσουβάσων*. Τὸ χρονικὸν τοῦτο, ἐκτεινόμενον μέχρι τοῦ 765, ἀναφέρει πέντε ἡγεμόνας βασιλεύσαντας βορείως τοῦ Δουνάβεως, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Δοῦλο (*Δουλοϊδῶν*) Κοὺρτ ἢ Κούβρατ.

ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΕΝ ΤΗ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου τὸ βουλγαρικὸν ἐκεῖνο κράτος ἐξησθένησεν ἕνεκα ἐσωτερικῶν διαιρέσεων. Ὁ πρεσβύτερος υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Κουβράτ, ὀνόματι *Μπὰτ-μπάϊ* (ὁ *Βατβάϊας* τοῦ Θεοφάνους) ἠναγκάσθη νὰ ὑποταχθῇ εἰς τοὺς *Χαζάρους*, ἄλλον τουρκικὸν λαόν, ἐνῷ οἱ ἄλλοι τέσσαρες υἱοί του ἐπροτίμησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πατρίδα των, ὅπως μὴ ὑποδουλωθῶσιν εἰς τούτους. Καὶ ὁ μὲν δευτερότοκος, ὁ *Κότραγος*, ἔφυγε πέραν τοῦ Δών, ὁ τρίτος ἐγκατεστάθη εἰς τὴν χώραν τῶν Ἀβάρων ὑποταγεὶς εἰς τὸν χαγάνον. Ὁ τέταρτος ἔφθασεν, ὡς λέγεται, μέχρις Ἰταλίας, «καταλαβὼν τὴν παρὰ τῇ Ραβέννῃ πεντάπολιν ὑπὸ τὴν βασιλείαν τῶν Χριστιανῶν» (*Θεοφάνης*). Ὁ δὲ πέμπτος, ὁ *Ἰσπέριχ* ἢ *Ἀσπάρουχ* (ἢ *Ἀσπὰρ-Χροὺκ*) ἐτράπη περὶ τὰ μέσα τοῦ Ζ΄ αἰῶνος μετὰ τῆς ὑπ᾽ αὐτὸν φυλῆς τῶν Οὐννογουνδούρων πρὸς Δ., ὅπως ἀναζητήσῃ νέαν χώραν πρὸς ἐγκατάστασιν μακρὰν τῶν ἐπαράτων ἐκείνων ἐχθρῶν. Διέβη τὸν Δὼν καὶ τὸν Δνείστερον καὶ κατῆλθε διὰ τῆς σημερινῆς Βεσσαραβίας πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δουνάβεως, διαπεραιωθεὶς δὲ μετὰ μικρὸν εἰς τὴν Δόβρουτσαν, ἐγκατεστάθη παρὰ τὸ χωρίον Νικολιτσέλ, «ἀσφαλῆ καὶ δυσμάχητον εἶναι τὸν τόπον στοχασάμενος ἐξ ἑκάστου μέρους. Τελματώδη γὰρ ἔμπροσθεν καὶ ἄλλοθεν τοὺς ποταμοὺς στεφανούμενος, πολλὴν τῷ ἔθνει τεταπεινωμένῳ διὰ τὸν μαρασμὸν τὸν ἐκ τῶν πολέμων παρεῖχεν ἄνεσιν» (*Θεοφάνους* σελ. 547).

Ὑποτίθεται, ὅτι ἡ ἐγκατάστασις αὕτη ἔγινε μὲ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Βυζαντίου, διότι ὁ τότε αὐτοκράτωρ Κώνστας (641—668), ὅστις εἶχε πρὸ ὀλίγου καταπνίξει ἐπανάστασιν τῶν Σλαύων τῆς Μακεδονίας (657) καὶ συνῆψεν εἰρήνην μετὰ τῶν Ἀράβων (658), δὲν θὰ ἐπέτρεπε τὴν εἰς τὸ κράτος του εἴσοδον τῶν Βουλγάρων, ἂν οὗτοι ἤρχοντο μὲ ἐχθρικὰς διαθέσεις. Φαίνεται τοὐναντίον ὅτι ὁ Ἀσπάρουχ, ἐπικαλούμενος τὰς παλαιὰς συμμαχικὰς σχέσεις τοῦ πατρός του, ἐζήτησεν ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου ἐδάφη πρὸς ἐγκατάστασιν ἔναντι τῆς ὑποχρεώσεως νὰ ὑπερασπίζῃ τὰς βορειοανατολικὰς ἐπαρχίας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους καὶ ν᾽ ἀναγνωρίζῃ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασιλέως. Ἡ πρώτη αὕτη χώρα τῶν Βουλγάρων ὠνομάσθη σλαβιστὶ *Ἄγκλ* (γαλλιστὶ *angle*=γωνία, γερμανιστὶ δὲ *Angel*=γόμφος θύρας κ.ἄ.) καὶ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν «*Ὄλγος*» καὶ κοινῶς *Ὀγκλός*. Ἄξιον δὲ σημειώσεως ὅτι μία περιοχὴ μεταξὺ Δνειστέρου καὶ Δουνάβεως ὀνομάζεται καὶ σήμερον ἀκόμη διὰ τῆς ταταρικῆς λέξεως *Μπουτζάκ*, ἥτις σημαίνει (καὶ τουρκιστὶ) «γωνία» ἢ μᾶλλον «κόχη».

Καὶ κατὰ μὲν τὰ πρῶτα ἔτη ὁ Ἀσπάρουχ ἐσέβετο, φαίνεται, τὰς ὑποχρεώσεις του. Κατόπιν ὅμως ἤρχισεν ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν βυζαντινῶν ἐπαρχιῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Δ΄ ὁ Πωγωνᾶτος, εὐθὺς ὡς ἔκλεισε τὴν εἰρήνην μετὰ τῶν Ἀράβων, ἐπῆλθε διὰ θαλάσσης μετὰ ναυτικοῦ καὶ πεζικοῦ κατὰ τῶν Βουλγάρων τῷ 679, ὅπως ἐκδιώξῃ αὐτούς. Δυστυχῶς ὁ βασιλεὺς νοσήσας ἐκ ποδαλγίας ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ εἰς τὰ λουτρὰ τῆς Μεσημβρίας πρὸς νοσηλείαν, ἐκ τούτου δὲ ἐπωφεληθέντες οἱ Βούλγαροι διέβησαν τὸν Δούναβιν καὶ κατέλαβον τὴν Βάρναν ὡς καὶ ὅλην τὴν πέριξ χώραν, ὑποτάξαντες τὰς γειτονικὰς σλαυικὰς φυλάς, τὰς κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρονογράφους «Ἑπτὰ γενεάς». Οὕτως ἐγκατεστάθησαν οἱ Βούλγαροι τοῦ Ἀσπάρουχ εἰς τὰς μεταξὺ τοῦ Δουνάβεως, τοῦ Αἵμου, τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Σερβίας χώρας, αἵτινες ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα *Βουλγαρία*. Ἔκτοτε οἱ Βούλγαροι ἤρχισαν νὰ ἐκσλαυΐζωνται, δεχθέντες δὲ ἐκ τοῦ Βυζαντίου βραδύτερον τὸν Χριστιανισμὸν ὑπέστησαν βαθέως τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἀπολέσαντες κατὰ μέγα μέρος τὰ ἀρχέγονα αὐτῶν καθαρῶς τουρκικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα. Ταῦτα εἶναι γνωστὰ τόσον ἐκ τῶν περιγραφῶν τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων, ὅσον καὶ ἐξ ἀφηγήσεων Ἀράβων ἱστορικῶν, π. χ. τοῦ *Ἐλ-Χαραμῆ*, πρὸς τούτοις δὲ ἐκ τῶν ἐρωτημάτων, τὰ ὁποῖα ὑπέβαλον οἱ Βούλγαροι τῷ 866 εἰς τὸν πάπαν Νικόλαον τὸν Α΄, ὅτε ἐπρόκειτο νὰ δεχθῶσι τὸν Χριστιανισμόν. Κατὰ ταῦτα οἱ Βούλγαροι ἐλάμβανον πολλὰς γυναῖκας ἢ τοὐλάχιστον δύο. Ἡ γυνὴ ἔφερεν ὡς προῖκα χρυσόν, ἄργυρον, βοῦς, ἵππους κ. ἄ. Οἱ ἡγεμόνες αὐτῶν συνωδεύοντο ὑπὸ πολυαρίθμου χαρεμίου. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἔφερον πλατείας ἀναξυρίδας. Αἱ γυναῖκες ἐκάλυπτον τὸ

Ἀφιέρωμα εἰς Ἀπόλλωνα καὶ Ἄρτεμιν.
[Ἀνάγλυφον ἐν Βάρνᾳ.]

πρόσωπον, οἱ δὲ ἄνδρες ἔκειρον τὴν κόμην καὶ ἔφερον σαρίκιον, τὸ ὁποῖον δὲν ἀφῄρουν ἐντὸς τῶν ἱερῶν χώρων. Κατὰ τὸν Σουίδαν ἡ ἐνδυμασία τῶν Βουλγάρων ἦτο ἡ ἀβαρική. Ἐτρέφοντο κυρίως, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι τουρκικοὶ λαοί, ἐκ κρέατος, ἀλλὰ κρέατος ζῴων, τὰ ὁποῖα ἐθεώρουν καθαρὰ καὶ κατὰ τὴν σφαγὴν τῶν ὁποίων ἔρρευσεν αἷμα. Ὡς ἐκ τούτου, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ γίνωσι Χριστιανοί, ἠθέλησαν νὰ μάθουν πόσαι ἦσαν αἱ ἡμέραι τῆς νηστείας. Κατὰ τὰς ἀφηγήσεις τῶν Ἀράβων, τὰ σώματα τῶν θνῃσκόντων προκρίτων Βουλγάρων ἐκαίοντο μεθ᾽ ὅλων τῶν προσώπων τῆς ἀκολουθίας των ἢ ἐθάπτοντο ἐντὸς τύμβου, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκλείοντο καὶ αἱ γυναῖκες ὡς καὶ οἱ ὑπηρέται των, ὅπως ἀποθάνωσιν. Ἡ ποινικὴ δικαιοσύνη τῶν πρώτων τούτων Βουλγάρων ἦτο αὐστηροτάτη. Ὁ ἔνοχος κλοπῆς ἢ λῃστείας ἐτύπτετο διὰ ῥοπάλου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἢ ἐκεντᾶτο δι᾽ αἰχμηροῦ σιδήρου εἰς τὴν ὀσφύν, ὅπως ὁμολογήσῃ. Ὁ δι᾽ ἀγχόνης θάνατος ἦτο ποινὴ συνήθης. Τῶν ἐναντίον τοῦ χάνου ἐπαναστατούντων εὐγενῶν ἐξωλοθρεύοντο τὰ τέκνα καὶ ὅλοι οἱ συγγενεῖς. Ἡ ἐθιμοτυπία τῆς αὐλῆς εἶχε χαρακτῆρα ὅλως ἀσιατικόν. Ὁ ἡγεμὼν ἔτρωγε μόνος εἰς ἰδιαιτέραν τράπεζαν. Οὔτε ἡ σύζυγός του ἐπετρέπτετο νὰ συμφάγῃ μετ᾽ αὐτοῦ. Οἱ αὐλικοὶ ἐκάθηντο εἰς ἄλλας τραπέζας, εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν, ἐπὶ καθισμάτων ἢ ὀκλαδὸν κατὰ γῆς. Κρανία ἀνθρώπινα ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς κύπελλα. Ἡ τιμητικὴ θέσις ἦτο ἀριστερόθεν. Κατὰ τὴν συνομολόγησιν συνθηκῶν ὁ ὅρκος ἐδίδετο ἐπὶ γυμνοῦ ξίφους, συγχρόνως δὲ ἐδιχοτομοῦντο σκύλλοι.

Οἱ παλαιοὶ Βούλγαροι ἔζων ἐν διηνεκεῖ πολέμῳ. Τὰ σύνορα τῆς χώρας ἐφυλάσσοντο ὑπὸ ἰσχυρῶν φρουρῶν, οὐδεὶς δέ, οὔτε δοῦλος, οὔτε ἐλεύθερος, ἠδύνατο νὰ ἐξέλθῃ τῆς χώρας. Τὴν ὁροθετικὴν γραμμὴν ἀπετέλει φράκτης ἀκάνθινος μὲ ξύλινα παράθυρα. Ὡς ἐμβλήματα ἐκστρατείας ἐχρησίμευον ἱππουρίδες, ὡς αἱ τῶν κατόπιν ἐλθόντων Τούρκων. Ὑπῆρχον ἡμέραι ἀποφράδες, κατὰ τὰς ὁποίας ἀπηγορεύετο πᾶσα πολεμικὴ ἐνέργεια. Πρὸ τῆς μάχης ἀνὴρ πεπειραμένος καὶ ἔμπιστος ἐπεθεώρει τὰ ὅπλα καὶ τοὺς ἵππους τοῦ στρατεύματος. Ὁ στρατιώτης ὁ ἔχων ἔλλειψίν τινα ἐθανατώνετο ἀμέσως. Πρὶν ἀρχίσῃ ἡ μάχη, τὸ στράτευμα ἐπεδίδετο εἰς ἀγῶνας, ᾄσματα, μαγγανείας καὶ μαντείας. Ὁ φεύγων ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἢ ὁ ἀπειθῶν ἐτιμωρεῖτο σκληρότατα. Κατὰ τὸν Ἄραβα *Βασουσῆ*, οἱ Βούλγαροι δὲν εἶχον νομίσματα. Ἐγνώριζον μόνον τὸ ἀνταλλακτικὸν ἐμπόριον, πληρώνοντες εἰς βοῦς καὶ πρόβατα. Ἐν καιρῷ εἰρήνης ἐπώλουν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς παιδία καὶ κοράσια Σλαύων.

Τὸ πολίτευμα τοῦ ἀρχαίου βουλγαρικοῦ κράτους ἦτο ἀριστοκρατικόν. Παρὰ τὸν ἡγεμόνα (*Χὰν*) τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν ἐξήσκει συμβούλιον προκρίτων. Οὗτοι ἦσαν ὁ *καφκάν*, ὁ πρῶτος σύμβουλος, μεθ᾽ ὃν ἤρχοντο ὁ *ταρχάν*, ἤτοι ὁ γενικὸς διοικητὴς τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ κατόπιν οἱ ἓξ *βοϊλάδες* ἢ *βολιάδες* (ἐκ τοῦ τίτλου τούτου παράγεται κατά τινας ἡ σλαυικὴ λέξις *μπόλιαριν* καὶ *μπόλεριν*) οἱ ἄλλως *βογιάροι*, οἱ ἀνώτεροι εὐγενεῖς, μεθ᾽ οὓς ἤρχοντο οἱ *βαγαῖνοι*. Κατὰ τὴν κρατοῦσαν ἐθιμοτυπίαν ὁ πρέσβυς (τοῦ Βυζαντίου) ἠρώτα περὶ τῆς ὑγείας πρῶτον τοῦ ἡγεμόνος, τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του, κατόπιν τοῦ *βουλιὰς-ταρχὰν* (*ταρ-χὰν*) καὶ τοῦ *κουνὰρ-τικίν*, τῶν ἓξ μεγάλων βολιάρων, τῶν ἄλλων ἔσω καὶ ἔξω (τῆς αὐλῆς) εὐγενῶν καὶ τέλος ὅλου τοῦ λαοῦ. Ἐκτὸς τῶν δύο ἀνωτέρω κληρονομικῶν, οὕτως εἰπεῖν, τάξεων εὐγενῶν, ὑπῆρχον καὶ οἱ λαμβάνοντες τίτλους παρὰ τοῦ χάνου, ὡς οἱ *βογοτούρ*, οἱ *κολοβρὰτ* καὶ ἄλλοι. Ὡς ἀρχὴ τῆς ἐπισήμου χρονολογίας τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους ἐλήφθη ἡ εἰς τὴν χώραν ἐγκατάστασις τῶν Βουλγάρων τοῦ Ἀσπάρουχ, ἤτοι τὸ 679 μετὰ Χριστόν, ὑπολογισθὲν ὡς 700ὸν ἔτος, διότι, ὡς οἱ πλεῖστοι ἀσιατικοὶ λαοί, καὶ οἱ Βούλγαροι ἠκολούθουν τὸ σεληνιακὸν ἔτος (700 σεληνιακὰ ἔτη ἰσοῦνται πρὸς 679), ἐξηκολούθησαν δ᾽ ἐφ᾽ ἱκανὸν χρησιμοποιοῦντες τὸ ἔτος τοῦτο. Βραδύτερον εἰσήχθη εἰς τὸ βουλγαρικὸν κράτος ἡ ἀπὸ κτίσεως κόσμου βυζαντινὴ χρονολογία.

Εὐθὺς ἅμα ἐπέβαλε τὴν κυριαρχίαν ἢ μᾶλλον κατ᾽ ἀρχὰς τὴν ἐπικυριαρχίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἀπὸ πολλοῦ εἰς τὴν Μοισίαν ἐγκατεστημένων Σλαύων, ὁ χάνης τῶν Βουλγάρων συνῆψε μετ᾽ αὐτῶν εἰδικὴν συμφωνίαν, εἶδος συμμαχίας, πρὸς κοινὸν ἐναντίον τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἀγῶνα. Διὰ τῆς πολιτικῆς ταύτης συμμαχίας οἱ Σλαῦοι ἀνελάμβανον ὑποχρεώσεις τινάς. Ἡ ἀληθὴς κυβέρνησις συνεκεντροῦτο εἰς χεῖρας τῶν Βουλγάρων, οἵτινες ἦσαν ἡ ἄρχουσα φυλή, ἀλλὰ διὰ τὰ τῆς ἐντοπίου τάξεως καὶ τῶν ἐσωτερικῶν ὑποθέσεων οἱ δύο λαοὶ διετήρουν πλήρη ἀνεξαρτησίαν, ζῶντες τελείως χωριστά. Μία τῶν σλαυικῶν φυλῶν, οἱ λεγόμενοι *Σεβερῖνοι*, συνῳκίσθησαν ἀπὸ τοῦ στενοῦ τῆς Τσάλκαβα μέχρι τῶν ἀνατολικῶν στενῶν τοῦ Αἵμου, μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὑπερασπίζωσι τὰς διόδους ταύτας κατὰ τῶν Βυζαντινῶν. Αἱ «Ἑπτὰ γενεαὶ» ἐτοποθετήθησαν ΒΔ. πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν συνόρων κατὰ τῶν Ἀβάρων. Ὁ δὲ Ἀσπάρουχ μετὰ τῶν Βουλγάρων του ἐγκατεστάθη παρὰ τὴν Σοῦμλαν, ὅπου ἵδρυσε παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον *Ἄμπομπα* ὀχυρὸν στρατόπεδον ἔχον ἐπιφάνειαν 23 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων, μὲ τεῖχος ὑψηλὸν καὶ τάφρον. Εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο ἱδρύθη κατόπιν ἡ πρωτεύουσα τῶν Βουλγάρων χάνων, ἡ Πλίσκαβα κατὰ τοὺς Βυζαντινούς.

Ἡ σύντομος αὕτη ἀφήγησις τῆς ἐμφανίσεως τῶν Βουλγάρων εἰς τὰς χώρας τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἀφήγησις βασιζομένη καὶ ἐπὶ τῶν νεωτέρων σλαυικῶν καὶ βουλγαρικῶν πηγῶν, οὐδεμίαν πλέον ἀφίνει ἀμφιβολίαν περὶ τῆς τουρκικῆς καταγωγῆς τῶν Βουλγάρων. Σλαῦοι δὲν ἦσαν οἱ Βούλγαροι τοῦ Ἀσπάρουχ. Μεταξὺ τῶν πρώτων ὀνομάτων τῆς βουλγαρικῆς ἱστορίας (Κοὺρτ, Μπατάϊ, Κοτράκ, Σερίγ, Τέρβελ, Τέλεκ, Μπαγιάν, Οὐμάρ, Καρδάμ, Ὀργάν, Κρούμ, Ὀμορτάγκ, Σουρσουμπούλ, Τοκτοὺς κ.τ.λ.) οὐδὲ ἓν ὑπάρχει, τὸ ὁποῖον νὰ ἔχῃ καὶ μεμακρυσμένην ὁμοιότητα πρὸς λέξεις καὶ ὀνόματα σλαυικά, ἐνῷ ἡ πρὸς τὰς τουρκικὰς γλώσσας συγγένεια ἢ καὶ ταυτότης τῶν ὀνομάτων τούτων καὶ τῶν βουλγαρικῶν τίτλων εὐγενείας εἶναι καταπληκτική. Εἶχον λοιπὸν δίκαιον οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς γράφοντες περὶ Σλαύων καὶ Βουλγάρων ὡς περὶ δύο διαφόρων λαῶν ὁμιλούντων γλώσσας διαφόρους. Ἀκόμη δὲ καὶ μεταξὺ τῶν σημερινῶν Βουλγάρων ἀπαντᾷ ἰδιάζων τις μογγολοειδὴς τύπος, ἂν καὶ ὁλόκληρος ἡ εἰς Μοισίαν ἐγκατασταθεῖσα βουλγαρικὴ φυλὴ ἐξεσλαυίσθη (βλ. ἀνωτ. *Ἐθνογραφία*).

Ἄλλα βουλγαρικὰ κράτη: Τί ὅμως ἔγιναν οἱ Βούλγαροι οἵτινες ἠκολούθησαν τοὺς ἄλλους τέσσαρας ἀδελφοὺς τοῦ Ἀσπάρουχ; Ἐκ τούτων εἷς κλάδος ἐσχημάτισε παρὰ τοὺς ποταμοὺς Βόλγαν καὶ Κάμαν ἰσχυρὸν κράτος, τὴν *Μεγάλην Βουλγαρίαν* μὲ πρωτ. τὴν *Βούλγαρ*. Περὶ τούτων ὑπάρχουσι πολλαὶ πληροφορίαι Ἀράβων καὶ Ρώσων ἱστορικῶν. Τῷ 992 οἱ Βούλγαροι οὗτοι προσηλυτίσθησαν ὑπὸ τῶν Ἀράβων εἰς τὴν μουσουλμανι-

Digitized by Google

κὴν θρησκείαν, μεθ' ὃ ἀπέστειλαν πρέσβεις καὶ εἰς τοὺς Βουλγάρους τοῦ Δουνάβεως, ὅπως παρακινήσωσιν αὐτοὺς νὰ δεχθῶσι τὴν αὐτὴν θρησκείαν. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ἐκ τῶν Βουλγάρων τῆς Μοισίας ἀρκετοὶ εἶχον δεχθῆ, κατ' ἀρχάς, τὸν Ἰσλαμισμόν, διότι εἰς ἔγγραφον τοῦ πάπα Νικολάου τοῦ Α' γίνεται λόγος περὶ βιβλίων *σαρακηνῶν* (libri profani), τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο. Περὶ Μωαμεθανῶν ἐν Βουλγαρίᾳ γίνεται λόγος καὶ ἐν βουλγαρικῷ Νομοκάνονι τοῦ ΙΓ' μ. Χ. αἰῶνος. Σημειωτέον, ὅτι, κατὰ τὸν *Καραμζίν*, οἱ Βούλγαροι τοῦ Βόλγα προσεπάθησαν νὰ ἑλκύσωσιν εἰς τὸν Ἰσλαμισμὸν καὶ τοὺς Ρώσους («*Ἱστορία τῆς Ρωσίας*», τ. Α' 9). Γλῶσσα αὐτῆς ἦτο κατὰ τοὺς Ἄραβας ἡ *χαζαρική* μὲ πολλὰς τουρκικὰς λέξεις. Ἡ δὲ χαζαρικὴ ἀνήκει εἰς τὸν *οὐγρικὸν* κλάδον τῶν φιννικῶν γλωσσῶν. Τὸ βουλγαρικὸν τοῦτο κράτος τοῦ Βόλγα ὑπεδουλώθη μετὰ δεινοὺς ἀγῶνας ὑπὸ τῶν Ταττάρων, μετ' αὐτῶν δὲ περιελήφθη κατόπιν εἰς τὴν Ρωσίαν. Οἱ Τσουβάζοι τοῦ Καζὰν θεωροῦνται λείψανα τῶν Βουλγάρων τούτων. Μία ἄλλη βουλγαρικὴ ὁρδὴ ἔζησε μεταξὺ τῶν Ἀβάρων ἐν τῇ σημερινῇ Οὐγγαρίᾳ. Ἀλλ' ἐλθοῦσα εἰς διενέξεις μετὰ τῶν Ἀβάρων ἐτράπη πρὸς τοὺς Φράγκους, οἵτινες κατέσφαξαν τοὺς πλείστους τῶν Βουλγάρων τούτων, ἀνερχομένων εἰς 9.000. Οἱ λοιποὶ κατέφυγον εἰς Ἰταλίαν, ὅπου οἱ Λογγοβάρδοι ἐπέτρεψαν εἰς αὐτοὺς νὰ ἐγκατασταθῶσι παρὰ τὸ Μπογιάνο καὶ τὴν Ἰζέρνια.

Οἱ πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς πόλεμοι: Ἡ ἐγκατάστασις τῆς ὁρδῆς τοῦ Ἀσπάρουχ εἰς τὰς μεταξὺ Αἵμου καὶ Δουνάβεως ἐπαρχίας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἔσχε σοβαρωτάτας συνεπείας, δικαίως δὲ ἀγανακτεῖ ὁ χρονογράφος Θεοφάνης ἐναντίον Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου, διότι αὐτός, ὁ «*πάντας ὑποτελεῖς καταστησάμενος*», συγκατετέθη νὰ συνομολογήσῃ συνθήκην, δι' ἧς ὑπεχρεοῦτο νὰ πληρώνῃ φόρον εἰς τοὺς Βουλγάρους. Ὅτε ὁ διάδοχος τοῦ Πωγωνάτου Ἰουστινιανὸς ὁ Β' ὁ Ρινότμητος ἠρνήθη τὴν πληρωμὴν τοῦ φόρου τούτου, ὁ Ἀσπάρουχ ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Βυζαντινῶν, ἀλλ' ἡττήθη. Μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ αὐτοκράτωρ, ἐπιστρέφων ἔκ τινος ἐκστρατείας κατὰ τῶν Σλαύων τῆς Μακεδονίας, ὑπέστη νέαν ἐπίθεσιν τῶν Βουλγάρων ἐξ ἧς μόλις διεσώθη (687). Ὁ Ἀσπάρουχ, βασιλεύσας 61 ἔτη ἐν συνόλῳ (ἀπὸ τοῦ 640) ἀπέθανε τῷ 700. Ὁ διάδοχος αὐτοῦ *Τέρβελ* (*Τερβέλης* κατὰ Βυζαντινούς), ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *Δούλο*, ἦτο φίλος Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ρινοτμήτου, τὸν ὁποῖον ἐβοήθησε νὰ ἀνακτήσῃ τὸν θρόνον (701) ἐκ Χερσῶνος, ὅπου εἶχεν ἐξορισθῆ ὁ Βυζαντινὸς οὗτος αὐτοκράτωρ, ἐκθρονισθεὶς καὶ ρινοκοπηθεὶς (695). Εἰς ἀμοιβὴν ὁ Ρινότμητος ἔδωκεν εἰς τὸν Τέρβελ δῶρα πολλὰ καὶ σκεύη βασιλικά, συνάμα δὲ καὶ τὸν τίτλον τοῦ *καίσαρος* (705), ἀνακηρύξας αὐτὸν τοιοῦτον κατά τινα ἑορτὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἔκτοτε οἱ Βούλγαροι ἰστορικοὶ δίδουσιν ἐνίοτε εἰς τοὺς τέως χάνας καὶ τὸν τίτλον τοῦ *αὐτοκράτορος* (*καῖσαρ*, *caesar*, *czar*). Κατά τινας μάλιστα χρονογράφους (*Λέοντα τὸν Γραμματικὸν* καὶ *Κεδρηνόν*), τοὺς ὁποίους ἀντιγράφουσι καὶ οἱ Βούλγαροι, ὁ Ρινότμητος ἐδώρησεν εἰς τὸν Τέρβελ καὶ μέρος τῆς Θράκης μεταξὺ Σηλύμνου (*Σλίβεν*) καὶ Μεσημβρίας, ὅπου καὶ ἡ ἀρχαία πόλις *Δεβελτ(ός)*. Τὸ τμῆμα τοῦτο ὠνομάσθη σλαυϊστὶ *Ζαγόριε* (τὸ πέραν τοῦ ὄρους). Μετὰ δύο ἔτη ὁ Ἰουστινιανός, λύσας πάλιν τὴν εἰρήνην, ἐπετέθη κατὰ τῶν Βουλγάρων ἀλλ' ἐνικήθη παρὰ τὴν Ἀγχίαλον. Ὑπὸ τοὺς κατόπιν τρεῖς Βυζαντινοὺς αὐτοκράτορας ὁ κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμος ἐπανελήφθη πολλάκις, μέχρις ὅτου τῷ 716 συνήφθη νέα συνθήκη κανονίσασα καὶ τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις τῶν δύο κρατῶν καὶ ἀνανεωθεῖσα τῷ 717 ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Β'. Κατὰ ταύτην: 1) καθωρίζοντο τὰ σύνορα τῆς Βουλγαρίας ἐκ Μυλέων ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Β. τῆς Μεσημβρίας καὶ ἔφθανον εἰς τὸν Ἕβρον παρὰ τὸ Τύρνοβο-Σεϊμέν· 2) ἡ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία θὰ παρέδιδε κατ' ἔτος εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐνδύματα καὶ δέρματα ἀξίας 30 ὑπερπύρων χρυσῶν· 3) οἱ φυγάδες θὰ ἐξεδίδοντο ἀμοιβαίως ἂν ἦσαν ἔνοχοι ἐγκλήματος κατὰ τῆς κρατικῆς κυριαρχίας καὶ 4) οἱ ἔμποροι καὶ τῶν δύο μερῶν θὰ ἐσφράγιζον τὰ ἐμπορεύματα αὐτῶν διὰ μολυβδοβούλλων. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συνθήκης ταύτης ὁ χάνης Τέρβελ ἐβοήθησε τῷ 717 τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς θεοφρουρήτου πρωτευούσης ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας του ὁ Τέρβελ ἠθέλησε πάλιν νὰ ἀναμειχθῇ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ τὰ σχέδιά του ἐματαιώθησαν ὑπὸ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τέρβελ δὲν εἶναι γνωστὰ τὰ ἐν Βουλγαρίᾳ γεγονότα, διότι οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι σιωπῶσιν, οὐδὲν ἀναφέροντες περὶ Βουλγάρων ἐπὶ 36 ἔτη, βουλγαρικαὶ δὲ πηγαὶ δὲν ὑπάρχουσιν ἐκτὸς τοῦ προαναφερθέντος ἀσαφοῦς σλαβοβουλγαρικοῦ καταλόγου.

Μετὰ δύο ἡγεμόνας, ἑνὸς Δουλοΐδου ἀγνώστου ὀνόματος (720—748) καὶ ἑνὸς ἄλλου ὀνόματι *Σέβαρ* (748—753), τὸν θρόνον ἀνῆλθεν ὁ *Κόρμισος* ἢ *Κορομισὸς* (Koromissosch) ἢ *Κορμέσιος* (753—760) ἐκ τῆς οἰκογενείας *Οὐκίλ*, ἀνατρέψας τὴν οἰκογένειαν τῶν Δουλοΐδῶν. Ἐπὶ τοῦ Κορμεσίου ἐξερράγησαν ἐν Βουλγαρίᾳ ἐμφύλιοι πόλεμοι, οἵτινες ἠπείλησαν νὰ καταστρέψωσι τὸ νέον βουλγαρικὸν κράτος. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν θρόνον ἀνῆλθε Κωνσταντῖνος ὁ Ε' ὁ Κοπρώνυμος, ἀνὴρ ἐνεργητικός, ὅστις ἀπεφάσισε νὰ πατάξῃ τὸ εἰς τὰ βόρεια σύνορα τῆς αὐτοκρατορείας νεότευκτον κράτος. Ὀχυρώσας τὰ σύνορα τῆς Θράκης ἐγκατέστησεν εἰς τὰς παραμεθορίους περιοχὰς μαχίμους πληθυσμοὺς ἐκ Σύρων καὶ Ἀρμενίων Παυλικιανῶν. Βλέποντες ταῦτα οἱ Βούλγαροι ἠθέλησαν νὰ προλάβωσι τὸν ἀπειλοῦντα αὐτοὺς κίνδυνον. Ἀπήτησαν λοιπὸν τὴν ἐν τῷ μεταξὺ διακοπεῖσαν πληρωμὴν τοῦ συμφωνηθέντος φόρου, καὶ ἐπειδὴ ὁ Κωνσταντῖνος ἀπέκρουσε τὴν ἀπαίτησιν ταύτην, εἰσέβαλον εἰς Θράκην καὶ προὐχώρησαν μέχρι τοῦ Ἀναστασιανοῦ τείχους, ἀλλ' ἐνικήθησαν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου τῶν Βυζαντινῶν καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ συνάψωσιν εἰρήνην(755). Μετὰ τρία ἔτη οἱ Βούλγαροι συμμαχήσαντες μετὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐγκατεστημένων σλαυικῶν ἀποικιῶν εἰσέβαλον ἐκ νέου. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐξεστράτευσε τότε κατ' ἀρχὰς μὲν κατὰ τῶν Σλαύων τούτων καὶ ὑπέταξε «*τὰς κατὰ Μακεδονίαν Σκλαβινίας*», ἀπαγαγὼν πολλοὺς «*σκλάβους*», ἤτοι αἰχμαλώτους. Κατόπιν ἐστράφη κατὰ τῶν Βουλγάρων, τοὺς ὁποίους κατ' ἀρχὰς μὲν ἐνίκησε (758) ἐκστρατεύσας διὰ 500 πλοίων πρὸς τὸν Δούναβιν ὡς καὶ διὰ ξηρᾶς. Ἐν Βουλγαρίᾳ τὸν Κορμισὸν διεδέχθη ὁ χάνης *Βίνεχ* (Vinech) ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Βοκίλ, ὅστις πολεμήσας παρὰ τὰς Μαρκέλλας, θέσιν ὀχυρὰν παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Βόϊνικ τῆς ἐπαρχίας Ὑαμπόλεως, ἡττήθη καὶ ἐπρότεινεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα εἰρήνην, ἀποστείλας πρὸς τοῦτο καὶ ὁμήρους. Ἄγνωστον τί ἀκριβῶς προέκυψεν ἐκ τῶν διαπραγματεύσεων τούτων, φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ συνθήκη τοῦ 716 κατηργήθη. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ Κωνσταντῖνος ἀνέλαβε νέαν ἐκστρα-

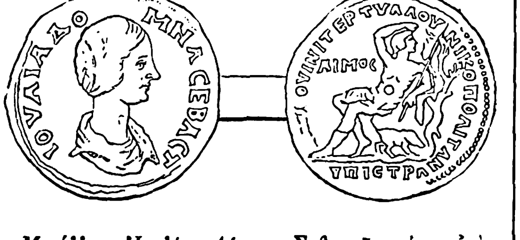

Μετάλλιον Ἰουλίας Δόμνας Σεβαστῆς φέρον ἐπὶ τῆς ἄλλης ὄψεως ἀπεικόνισιν τοῦ Αἵμου.

τείαν ἐλπίζων νὰ ὑποτάξῃ τελείως τοὺς Βουλγάρους. Ἀναγκασθεὶς ὅμως νὰ στρέψῃ τὴν προσοχήν του καὶ πρὸς τοὺς Ἄραβας, ἀπέστειλε σημαντικὸν μέρος τοῦ στρατοῦ εἰς Ἀσίαν. Ἐπωφελούμενοι ἐκ τούτου οἱ Βούλγαροι ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ εἰς τὸ στενὸν τῆς Βεργάβας καὶ ἐνίκησαν αὐτὸν (759), ἀναγκασθέντα νὰ ὑποχωρήσῃ, ἀφοῦ ἀπώλεσε δύο στρατηγοὺς καὶ πολλοὺς κατωτέρους ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας. Εὐτυχῶς ἐν Βουλγαρίᾳ ἐξερράγησαν πάλιν ἐσωτερικαὶ ἀνησυχίαι, περὶ τῶν ὁποίων ἐλάχιστα εἶναι γνωστά. Γεγονὸς εἶναι ὅτι 200.000 Σλαῦοι τῆς Βουλγαρίας, πεισθέντες ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου, ἐγκατέλειψαν τὴν χώραν ταύτην καὶ ἐγκατεστησαν εἰς Βιθυνίαν. Ἐν Βουλγαρίᾳ αἱ ταραχαὶ ἐξηκολούθουν. Ἡ ἀρχαία οἰκογένεια τῶν Δούλο ἐσφάγη, ἐκλήθη δὲ εἰς τὸν θρόνον ὁ *Τέλετς* (*Τελέτσης*) ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *Οὐγκάϊν*, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 762 μέχρι τοῦ 765. Οὗτος συναθροίσας στρατὸν ἐκ Σλαύων καὶ Βουλγάρων ἐπεχείρησεν ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν βυζαντινῶν ἐπαρχιῶν. Ἀλλ' ὁ Κωνσταντῖνος, καταρτίσας στρατὸν ἰσχυρόν, ἀντεπετέθη ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Κατὰ τὸν Θεοφάνη ὁ αὐτοκρατορικὸς στόλος ἀπετελεῖτο ἐκ δισχιλίων «*χελανδίων*», κατὰ δὲ τὸν Νικηφόρον ἐκ πεντακοσίων «*ἱππαγωγῶν νηῶν*». Ὁ βασιλεὺς ἐξεστράτευσε τῷ 763 διὰ ξηρᾶς, ὁ δὲ χάνης τῶν Βουλγάρων, κατ' ἀρχὰς μὲν ἔμενεν εἰς τὰ ὀχυρώματά του. Ἀλλὰ τῇ 30ῇ Ἰουνίου ἐνισχυθεὶς ἐκ τῶν γειτονικῶν Σλαύων ἐπετέθη κατὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ παρὰ τὴν Ἀγχίαλον. Ἐκεῖ συνεκροτήθη μεγάλη μάχη, καθ' ἣν οἱ Βούλγαροι ἡττήθησαν κατὰ κράτος. Πολλοὶ ἦσαν οἱ κατὰ τὴν μάχην πεσόντες, ἱκανοὶ δὲ οἱ συλληφθέντες αἰχμάλωτοι, οἵτινες καὶ ἐκόσμησαν τὸν λαμπρὸν θρίαμβον, τὸν ὁποῖον ἐτέλεσεν ἐν μεγάλῃ πομπῇ ὁ βασιλεὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ ἐπιδείξεως πλουσίων λαφύρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ δύο χρυσοῖ, ὡς λέγει ὁ Νικηφόρος (ἴσως ἐπίχρυσοι), λουτῆρες βάρους 800 λιτρῶν ἕκαστος, τοὺς ὁποίους εἶχον παραγγείλει οἱ Βούλγαροι εἰς Σικελίαν.

Δυστυχῶς ἄλλαι ἐσωτερικαὶ καὶ ἐξωτερικαὶ φροντίδες ἠμπόδισαν τὸν βασιλέα νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς λαμπρᾶς νίκης του εἰσβάλλων εἰς Βουλγαρίαν, ὅπου ἀσφαλῶς θὰ ἐπετύγχανε, διότι συνεπείᾳ τῆς ἐν Ἀγχιάλῳ ἥττης ὁ βουλγαρικὸς λαὸς ἐπανεστάτησε. Κατὰ τὴν ἐξέγερσιν ταύτην ὁ Τέλετς ἐφονεύθη (763) μετὰ τῶν αὐλικῶν του, ἀνεκηρύχθη δὲ χάνης (κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς *κύρις*) τῆς Βουλγαρίας ὁ ἡγεμονίδης *Σαμπὶν* (*Σαβῖνος*), γαμβρὸς τοῦ Κορμίσου. Οὗτος ἐπρότεινεν ἀμέσως εἰρήνην, ἀλλ' οἱ βολιάροι συνελθόντες εἰς συνέλευσιν ἀπεκήρυξαν τὰς προτάσεις ταύτας ὡς ὑποδουλούσας τὴν χώραν καὶ καθήρεσαν τὸν Σαβῖνον, ὅστις ἔφυγε κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς Ἀγχίαλον, κατόπιν δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ διάδοχος αὐτοῦ *Μπαγιὰν* (κατὰ Θεοφάνη *Παγανὸς*) ἐξηκολούθησε μὲν τὰς ἐχθροπραξίας, ἀλλ' ἡττηθεὶς ἦλθε μετὰ τῶν βολιάρων του εἰς προσωπικὴν μετὰ τοῦ Κωνσταντίνου συνέντευξιν εἰς ἓν τῶν παραμεθορίων φρουρίων, καὶ κατόπιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως διαπραγματευθῇ περὶ εἰρήνης (764). Ὁ βασιλεὺς ἐδέχθη τὸν Μπαγιὰν περιφρονητικῶς, ἔχων συμπαρακαθήμενον καὶ τὸν τέως χάνην Σαβῖνον, τὸν ὁποῖον ἐζήτησε μάλιστα καὶ νὰ ἐπιβάλῃ ὡς ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας, πρὸς τοῦτο δὲ ἐκράτησε τὸν Μπαγιὰν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀναγκάσας αὐτὸν νὰ διορίσῃ ἐπίτροπον τῆς ἀρχῆς ἐν Βουλγαρίᾳ, ὅστις νὰ κυβερνᾷ ἐν ὀνόματι τοῦ Σαβίνου. Τοιοῦτος διωρίσθη ὁ ἀντίζηλος τοῦ Μπαγιὰν *Οὐμάρ*, ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Οὐκίλ. Οὗτος ὅμως ἐξεδιώχθη ἐκ Βουλγαρίας μετὰ 40ήμερον ἐπιτροπείαν. Εἰς τὴν ἀρχὴν δ' ἐδέχθη αὐτὸν ὁ *Τοκτοῦ*, *Τόκος* κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς (767—772). Οὗτος ἡττήθη εἴς τινα μάχην μετὰ τῶν Βυζαντινῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπωφελούμενοι τῶν ἐσωτερικῶν διενέξεων τῶν Βουλγάρων εἶχον εἰσβάλει εἰς Βουλγαρίαν. Σκοπὸς τῆς νέας ταύτης ἐκστρατείας τοῦ Κωνσταντίνου ἦτο ἡ παλινόρθωσις τοῦ Μπαγιάν. Καὶ τοῦτο μὲν δὲν κατωρθώθη. Ἀλλ' οἱ ἐμφύλιοι σπαραγμοὶ ἐξηκολούθουν ἐν Βουλγαρίᾳ. Τῷ 772 ὁ Τοκτοῦ, καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μπαγιάν, φεύγοντες εἰς τὰς παρὰ τὸν Δούναβιν ἑλώδεις χώρας, ἐφονεύθησαν εἰς μάχην κατὰ τῶν Βυζαντινῶν ἢ κατ' ἄλλους ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων των, ἀνεκηρύχθη δὲ χάνης ὁ *Παγὰν* (*Καμπαγᾶνος* τῶν Βυζαντινῶν). Οὗτος ἦλθεν, ὡς ἀναφέρει ὁ Βούλγαρος ἱστορικὸς Ζλάταρσκι, εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως διαπραγματευθῇ τὴν εἰρήνην. Ἀλλὰ κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις ὁ Κωνσταντῖνος ὑπεστήριξεν ἀναφανδὸν τὴν οἰκογένειαν τῶν Οὐκίλ. Ἐν τούτοις κατωρθώθη καὶ κλεισθῇ εἰρήνη, φαινομενικὴ ὅμως, διότι ὁ βασιλεὺς ἐπεζήτει νὰ ἐπωφεληθῇ τῶν ἐσωτερικῶν ἀνωμαλιῶν τῆς Βουλγαρίας, ὅπως ἀποτρέψῃ τὸν ἐκ Βορρᾶ κίνδυνον, ὑποτάσσων ὁριστικῶς τοὺς Βουλγάρους. Μετὰ μικρὸν αἱ ἐχθροπραξίαι ἐπανελήφθησαν. Ὁ στρατὸς τῶν Βυζαντινῶν αἰχμαλωτίσας τὸν Σλαβούν, ἀρχηγὸν τῶν Σεβερίνων Σλαύων, καὶ τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἀτάκτων σωμάτων Χριστιανὸν εἰσέβαλεν εἰς Βουλγαρίαν καὶ προήλασε μέχρι τῆς καθέδρας τῶν Βουλγάρων. Ὁ Παγὰν ἐτράπη εἰς φυγήν, φθάσας ὅμως εἰς Βάρναν ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν του ἤ, ὅπερ ἴσως καὶ τὸ ἀκριβέστερον, ὑπὸ τῶν βολιάρων. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος εἰσελθὼν εἰς τὴν βουλγαρικὴν πρωτεύουσαν καὶ πυρπολήσας αὐτὴν (κατὰ τοὺς Βουλγάρους) ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Φαίνεται, ὅτι ἀπέναντι τοῦ ἐμφανοῦς πλέον κινδύνου, τὸν ὁποῖον διέτρεχε τὸ βουλγαρικὸν κράτος, οἱ βολιάροι ἀπεφάσισαν νὰ παύσωσι τὰς ἐσωτερικὰς διαμάχας. Χάνης ἀνεκηρύχθη ὁ *Τελεριγ*, ὁ ἄλλως καὶ *Τσεριγ*, *Τζέριγος* ἢ *Τελέριγος* ἢ *Τελέριχος* κατὰ Βυζαντινοὺς (772—777), ἀνὴρ συνετός, ὅστις ἀπεφάσισε νὰ κλείσῃ εἰρήνην μετὰ τοῦ Βυζαντίου. Ἀλλὰ τὸν Μάϊον τοῦ 773 ὁ Κωνσταντῖνος ἐπεχείρησε νέαν ἐκστρατείαν, τὴν ἕκτην κατὰ τῆς Βουλγαρίας. Ἡ ἐκστρατεία αὕτη ὑπῆρξεν ἀτυχής, διότι ὁ βυζαντινὸς στόλος καταληφθεὶς ὑπὸ τρικυμίας παρὰ τὴν Μεσημβρίαν ὑπέστη πολλὴν φθοράν, καθ' ἣν ἐπνίγησαν πολλοὶ τῶν ἐν τοῖς πλοίοις πολεμιστῶν. Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Ε', τὸν ὁποῖον τόσον κατηγορεῖ ὁ Θεοφάνης, ἐπέδειξε θαυμαστὴν διαγωγήν, διατάξας νὰ περισυλλεγῶσι διὰ δικτύων τὰ πτώματα τῶν νεκρῶν καὶ κηδευθῶσιν ἀξιοπρεπῶς. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ καταστροφὴ δὲν ἦτο σοβαρά, διότι ὁ Τελέριχος ἔσπευσεν ἀμέσως νὰ προτείνῃ εἰρήνην, ἥτις καὶ ὑπεγράφη. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ βασιλεύς, πληροφορηθεὶς παρὰ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ ἐμπίστων του, ὅτι ὁ Τελεριγ ἐπεχείρησεν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Σλαύων τῆς Βερζιτίας ἢ Βελζιτίας, ἐπιχειρήσας ἐσπευσμένως ἰσχυρὸν στρατὸν ἐκ 80.000, ὡς λέγεται, ἀνδρῶν, ὅστις εἰσέβαλεν εἰς Βουλγαρίαν. Συναντήσας δὲ τὸν βουλγαρικὸν στρατὸν παρὰ τὴν Σήλυμνον, εἰς θέσιν καλουμένην Λιθοσώρια, ἐνίκησεν αὐτὸν κατὰ κράτος (773).

Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ Κωνσταντῖνος ἐπεχείρησε νέαν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Βουλγαρίας ἀποστείλας καὶ στόλον, τοῦ ὁποίου ἐπέβαινε 12000 «*καβαλαρικόν*». Ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ στόλος οὗτος ἔπαθεν ἐκ τρικυμίας παρὰ τὴν Μεσημβρίαν, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ στερηθεὶς τῆς ἐκ θαλάσσης ὑποστηρίξεως ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ. Ἀπελπισθεὶς τέλος ἐκ τῶν συνεχῶν τούτων πολέμων καὶ ἐκ τῶν ἀντενεργειῶν τῶν ἐσωτερικῶν ἐχθρῶν του («*γνούς*, λέγει ὁ Θεοφάνης, *ὅτι ἐκ τῶν οἰκείων αὐτοῦ τὰς βουλὰς*

αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς μανθάνει») ὁ Τελεριγ ἀπεφάσισε νὰ προσφύγῃ εἰς τὸν δόλον. Ἔγραψε λοιπὸν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον, ὅτι ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ κρυφίως τὴν χώραν του καὶ τεθῇ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ βασιλέως, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ ὑποδείξῃ οὗτος εἰς αὐτὸν ποίους ἔχει φίλους ἐν Βουλγαρίᾳ, ὅπως φύγῃ διὰ τῆς συμπράξεως αὐτῶν. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος μὴ ἀντιληφθεὶς τὴν πλεκτάνην ἀπήντησεν ἐγγράφως, ὑποδεικνύων τὰ ὀνόματα τῶν φίλων του. Τούτους συλλαβὼν ὁ Τελέριγος «ἐκούρασε» (ἐφόνευσε). Τὸ πάθημα τοῦτο ἐπροξένησε τόσην λύπην εἰς τὸν Κωνσταντῖνον, ὥστε «πολλὰ τὰς πολιὰς αὐτοῦ ἔτιλεν». Ἐννοεῖται ὅτι ὅλαι αὗται αἱ λεπτομέρειαι, ἔχουσαι ὡς μόνην πηγὴν τὸν ἐμπαθῆ Θεοφάνη, δὲν πρέπει νὰ θεωρῶνται καθ' ὅλα ἀκριβεῖς. Πάντως ὅμως δέον νὰ δεχθῶμεν, ὅτι αἱ σχέσεις αὐτοκράτορος καὶ χάνου ἢ κυρίου τῶν Βουλγάρων εἶχον κάποιον χαρακτῆρα ἐπικυριάρχου πρὸς ὑποτελῆ, ὅστις συνεχῶς ἐπανεστάτει προκαλῶν νέας κατ' αὐτοῦ ἐκστρατείας. Οὕτω μετ' ὀλίγον βλέπομεν Κωνσταντῖνον τὸν Ε' εἰσβάλλοντα καὶ πάλιν εἰς Βουλγαρίαν (Αὔγουστος 775). Παθὼν ὅμως καθ' ὁδὸν ἄνθρακα εἰς τὸ σκέλος ὁ βασιλεὺς ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἀδριανούπολιν, ὁπόθεν κατῆλθεν εἰς Σηλυβρίαν. Ἐκεῖ ἐπεβιβάσθη εἰς χελάνδιον, ὅπως διακομισθῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Κατὰ τὸν πλοῦν ὅμως ὑπέκυψεν εἰς τὸ νόσημα (16 Σεπτεμβρίου 775).

Ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ Λέοντος τοῦ Δ' ἐμελετήθη νέα ἐκστρατεία κατὰ τῶν Βουλγάρων, ἀλλ' ἀντὶ τούτου βλέπομεν τῷ 777 τὸν Τζερῖγον καταφεύγοντα πάλιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, λαμβάνοντα τὸ βάπτισμα καὶ νυμφευόμενον μίαν ἐξαδέλφην τῆς βασιλίσσης Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας. Τὴν νέαν ταύτην φυγὴν τοῦ χάνου τῶν Βουλγάρων, ἥτις εἶναι κἄπως ἀσυμβίβαστος πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοφάνους ἱστορούμενα περὶ τῆς προηγουμένης αὐτοῦ τόσον δολίας στάσεως, ἐξηγοῦν οἱ Βούλγαροι ἱστορικοί, λέγοντες ὅτι ὁ Τελεριγ κατενόησεν, ὅτι δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἐξακολουθήσῃ πολεμῶν τοὺς βολιάρους.

Παρέρχονται κατόπιν ὑπὲρ τὰ δέκα ἔτη χωρὶς νὰ ἔχωμεν τὴν ἐλαχίστην πληροφορίαν περὶ Βουλγαρίας, ἐξ οὗ δέον νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἐξηκολούθει ἡ εἰρηνικὴ ἀπέναντι τῆς Βουλγαρίας πολιτικὴ Λέοντος τοῦ Δ', ὅστις εἰς μὲν τὰ βόρεια σύνορα τῆς Θρᾴκης περιωρίζετο νὰ ἐγκαθιστᾷ Σύρους καὶ Ἀρμενίους ἐποίκους, τὴν δὲ προσοχήν του ἔστρεφε πρὸς τοὺς κυρίως Σλαύους. Ἀλλ' ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ ΣΤ' ἐπανελήφθησαν οἱ μετὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμοι, χάνου ὄντος τότε τοῦ *Καρδάμου, Κάρδαμ*, κατὰ Βουλγάρους (777—802). Σκοπὸς τῆς βυζαντικῆς αὐτοκρατορίας ἦτο νὰ ἀποτρέψῃ τὴν προσοχὴν τῶν Βουλγάρων ἀπὸ τῆς Μακεδονίας. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 791 ὁ νεαρὸς Κωνσταντῖνος ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Βουλγάρων, ἀλλὰ νικηθεὶς παρὰ τὸ λεγόμενον *φρούριον τοῦ Προβάτου*, οὐ μακρὰν τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἔφυγε διὰ νυκτὸς εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τῷ 792 νέα βυζαντινὴ ἐκστρατεία, συνεπείᾳ ἐπιδρομῆς τοῦ Καρδάμου, ἀπέβη πάλιν ἀτυχής. Ἡ κρίσιμος μάχη συνήφθη παρὰ τὸ παραμεθόριον φρούριον τῆς Μαρκέλλας. Οἱ Βούλγαροι, γνωρίζοντες ὅτι ὁ στρατὸς τῶν Βυζαντινῶν ἀπετελεῖτο κατὰ μέγα μέρος ἐξ ἀνδρῶν ἀπειροπολέμων, ἀνέμενον εἰς τὰ ὀχυρώματά των τὴν ἔφοδον αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν ἀπέκρουσαν ἐξορμήσαντες καὶ προξενήσαντες εἰς αὐτοὺς μεγάλην φθοράν. Φαίνεται, ὅτι μετὰ τὴν νίκην ταύτην, τῆς ὁποίας δὲν ἦσαν ἱκανοὶ νὰ ἐπωφεληθῶσιν, οἱ Βούλγαροι ἔκλεισαν εἰρήνην, ἀρκεσθέντες ἴσως εἰς τὸν συνήθη φόρον, διότι τῷ 796 (κατὰ Θεοφάνη) ὁ «Κύρις Βουλγαρίας ἐδήλωσε τῷ βασιλεῖ ὅτι ἢ τέλεσόν μοι πάκτα ἢ ἔρχομαι μέχρι τῆς Χρυσῆς Πόρτης καὶ ἐρημῶ Θρᾴκην. Ὁ δὲ βασιλεὺς βαλὼν καβαλλίνας ἀλόγου εἰς μανδήλιον ἔπεμψεν αὐτῷ εἰπών, ὅτι οἷά μέν σοι πρέπει πάντα ἀπέστειλά σοι: γέρων δὲ εἶ καὶ οὐ θέλω κοπιάσῃς ἕως τῶν ᾧδε· ἀλλ' ἔρχομαι ἕως Μαρκέλλαν καὶ ἔξελθε καὶ εἴ τι κρινεῖ ὁ Θεός». Εἰς ἀπάντησιν ὁ κύρις τῶν Βουλγάρων ἐκήρυξε τὸν πόλεμον. Παραδόξως ὅμως οἱ δύο στρατοὶ ἀπέφυγον νὰ συναντηθῶσιν, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ διεξήχθησαν διαπραγματεύσεις εἰρήνης, ἀπολήξασαι εἰς τὴν ἀνανέωσιν τῆς συνθήκης τοῦ 792, ἥ ις ἐπεκυρώθη ἐκ νέου ὑπὸ τῆς Εἰρήνης, ὅτε ἔμεινε μόνη βασιλὶς (797) ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ Κρούμ, διαδόχου τοῦ Κάρδαμ (802—814).

Ἡ ἐπὶ τῆς αὐτοκρατείρας Εἰρήνης ἐσωτερικὴ ἀκαταστασία τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἀφῆκε τοὺς Βουλγάρους ἡσύχους, ὅπως καταπαύσωσι τοὺς ἐμφυλίους σπαραγμούς, συνταχθῶσι καλύτερον καὶ στρέψωσι τὴν προσοχήν των εἰς ἐξωτερικὰς κατακτήσεις. Ἄλλως τε ὁ νέος χάνης, *Κρούμ* ἢ *Κροῦμος*, ἦτο ἀνὴρ σκληρός, ἀκούραστος καὶ πολεμοχαρής. Ἡσυχάσας ἐκ τῶν νοτίων ἔστρεψε τὴν προσοχήν του πρὸς τὰ πέραν τοῦ Δουνάβεως βορειοδυτικὰ σύνορα τοῦ κράτους του, ὅπου τὸ βασίλειον τῶν Φράγκων ἐξηπλοῦτο ταχέως εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ μέσου Δουνάβεως, πρὸς τὴν σημερινὴν Οὐγγαρίαν, ὠθοῦν τὰ λείψανα τῶν τελευταίων Ἀβάρων πρὸς Α. Ὁ Κροῦμος ὑπέταξε τοὺς Ἄβαρας τούτους, οὕτω δὲ ἐξέτεινε τὸ κράτος του εἰς τὴν νότιον Οὐγγαρίαν καὶ εἰς τὸ Βανάτον, ὅπου εἶχον ἐγκατασταθῆ σλαυικαὶ φυλαί. Αὗται ἀντικατέστησαν τὸν ἀβαρικὸν ζυγὸν διὰ τῆς βουλγαρικῆς κυριαρχίας ὑφ' οὓς ὅρους καὶ οἱ Σλαῦοι τῆς Μοισίας καὶ Δακίας. Οὕτω τὸ βουλγαρικὸν κράτος ἔφθασε μέχρι τῶν συνόρων τοῦ βασιλείου τῶν Φράγκων, φαίνεται δὲ ὅτι τὴν μεθόριον γραμμὴν ἀπετέλουν ὁ ποταμὸς Τίσας (Theiss) καὶ ὁ Δούναβις μέχρι πέραν τῆς συμβολῆς τοῦ Σαύου. Τὸ Βελιγράδιον ἦτο ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῆς Βουλγαρίας, ὀνομασθὲν *Alba bulgarica*. Ἀποκτήσας τοιαῦτα σύνορα πρὸς Β. ὁ Κροῦμος, ἔστρεψε κατόπιν τὴν προσοχήν του καὶ πρὸς τὸ βυζαντινὸν κράτος, βασιλεύοντος Νικηφόρου τοῦ Α'. Τῷ 807 οὗτος ἠναγκάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ εἶχεν ἤδη προχωρήσει ἀρκετά, ὅτε πληροφορηθείς, ὅτι ἐξυφάνθη συνωμοσία ἐναντίον του ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ, ἀναθέσας τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν ἀρμενικῆς καταγωγῆς σπαθάριον *Βαρδάνιον* (*Βαρτὰν*) *τὸν Ἀνεμᾶν*. Οὗτος ὅμως, ἀντὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν καὶ εἰσβάλῃ εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος, περιωρίσθη εἰς τὸ νὰ ἀσφαλίσῃ ἁπλῶς τὰ μεθόρια. Τῷ 809 οἱ Βούλγαροι προχωρήσαντες πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος ἐπέπεσαν κατὰ τῶν ἐκεῖ σταθμευόντων βυζαντινῶν ταγμάτων καθ' ἣν στιγμὴν ἔφθασεν ἐκ Κων-

Ὁ Θρᾷξ θεὸς Σβελθίουρδος.
[Ἀνάγλυφον ἐκ τῶν περιχώρων τῆς Σηλύμνου.

σταντινουπόλεως σημαντικὸν χρηματικὸν ποσὸν πρὸς πληρωμὴν τῶν στρατιωτῶν. Οἱ Βούλγαροι ἥρπασαν 1100 λίτρας χρυσίου (περίπου 1.120.000 χρυσῶν δραχμῶν) καὶ τὰς ἀποσκευὰς τοῦ στρατοῦ, μεθ' ὃ ἐκυρίευσαν τὴν Σαρδικὴν (Σόφιαν), ἥτις εἶχε μείνει μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς χεῖρας τῶν Βυζαντινῶν. Οἱ Βούλγαροι ἔδωκαν εἰς αὐτὴν τὸ σλαυοελληνικὸν ὄνομα *Τριαδίτσα*· ὁ δὲ Κροῦμος ἐφόνευσεν ἐκεῖ 6000 στρατιώτας καὶ πολλοὺς κατοίκους, τὸ δὲ φρούριον κατηδάφισε. Διὰ τῆς πτώσεως τοῦ προπυργίου τούτου τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμόνος ἠνοίγετο εἰς τοὺς Βουλγάρους ἡ πρὸς τὴν Μακεδονίαν ὁδός. Πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ κινδύνου τούτου ὁ Νικηφόρος ἐξῆλθεν εἰς νέαν ἐκστρατείαν, ἀλλ' εἶχε νὰ ἀντιπαλαίσῃ καὶ κατὰ τῶν ἀντενεργειῶν τοῦ ἀντιμεταρρυθμιστικοῦ κόμματος, δηλαδὴ τῶν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν εἰκονολατρῶν καλογήρων, τῶν ὁποίων αἱ ἰδέαι εἶχον εἰσχωρήσει καὶ εἰς τὸ στράτευμα, ὡσαύτως δὲ καὶ κατὰ τῶν ἀξιωματικῶν τῆς φρουρᾶς Σαρδικῆς ὑπὸ τὸν σπαθάριον τοῦ μηχανικοῦ Εὐθύμιον, οἵτινες ἀντιληφθέντες ὅτι θὰ ἐτιμωροῦντο αὐστηρῶς διὰ τὴν ὀλιγωρίαν των ηὐτομόλησαν πρὸς τοὺς Βουλγάρους. Διὰ τῆς συμπράξεως ὅλων τούτων παρεσκευάσθη εἰς τὸ στράτευμα συνωμοσία, τὴν ὁποίαν ὅμως ἀνεκάλυψεν ἐγκαίρως ὁ Νικηφόρος καὶ ἐτιμώρησε τοὺς πρωταιτίους. Οἱ ὀπαδοὶ τούτων παρεσκεύασαν καὶ νέαν στάσιν τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ καὶ ταύτην ἐματαίωσεν ὁ βασιλεύς. Ἐπιστρέψας δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ καλέσας τὰ ἀπειθοῦντα σώματα διέλυσεν αὐτὰ καὶ ἐτιμώρησεν αὐστηρῶς τοὺς ὑποκινητάς. Τακτοποιήσας τὰ τῆς πρωτευούσης καὶ βλέπων, ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Ἀρούν-ἀλ-Ρασὶτ ἀπήλλασσεν αὐτὸν ἐπικινδύνου ἐχθροῦ ἐκ τῶν Ν., ἐξεστράτευσε τῷ 811 κατὰ τῶν Βουλγάρων διὰ στρατοῦ πολυαρίθμου. Φοβηθεὶς ὁ Κροῦμος ἐκ τῆς ἰσχυρᾶς ταύτης δυνάμεως, ἥτις εἶχε φθάσει τὸν Ἰούλιον μέχρι Μαρκέλλας, ἐζήτησεν εἰρήνην. Ὁ Νικηφόρος ὅμως, ἀποφασισμένος νὰ θραύσῃ τὴν ἰσχὺν τῶν Βουλγάρων, ἀπέκρουσε τὰς προτάσεις ταύτας καὶ ἐξηκολούθησε τὴν προέλασίν του διὰ τοῦ στενοῦ τῆς Μπερέγκοβα πρὸς τὸ ἐν Πλίσκᾳ στρατόπεδον τοῦ Κρούμου, τὸ ὁποῖον καὶ κατέλαβε μετὰ κοπιώδη πορείαν, κυριεύσας συνάμα καὶ ὅλους τοὺς θησαυροὺς τοῦ χάνη (20 Ἰουλίου 811). Οὗτος ἐτράπη εἰς φυγὴν καὶ ἐπρότεινεν εἰρήνην. Ἀποκρουσθείσης ταύτης, ὁ Κροῦμος ἀπεφάσισε νὰ ἀμυνθῇ, βοηθούμενος, ὡς φαίνεται, καὶ ὑπὸ αὐτομόλων ἀξιωματικῶν τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ, χάρις εἰς τὴν σύμπραξιν τῶν ὁποίων κατώρθωσεν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν νὰ κλείσῃ ὅλας τὰς στενοπορίας τῆς Βιρμπίτσας. Οὕτως ἀποκλεισθέντα ὡς ἐντὸς παγίδος τὸν βυζαντινὸν στρατὸν προσέβαλεν ὁ Κροῦμος τὴν νύκτα τῆς 25ης ἢ 26ης Ἰουλίου. Εἰς τοιαύτην ἀπελπιστικὴν θέσιν εὑρεθεὶς ὁ Νικηφόρος ἀπεφάσισε νὰ ἀμυνθῇ μέχρις ἐσχάτων. Ἐνῷ δὲ πολλοὶ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ἀνδρῶν ἔφευγον, αὐτὸς ἐζήτει νὰ τοὺς συγκρατήσῃ ἀναφωνῶν: «Κἂν πτερωτοὶ γενώμεθα, μηδεὶς ἐλπίσῃ διαφυγεῖν τὸν ὄλεθρον!» Οἱ Βούλγαροι ἐπιπεσόντες ἔθεσαν κατ' ἀρχὰς πῦρ εἰς τὸ ξύλινον περιχαράκωμα, διὰ τοῦ ὁποίου εἶχον περικυκλώσει τὸ βυζαντινὸν στράτευμα. Ὅ,τι ἠκολούθησεν ἦτο ἀληθὴς σφαγή. Ὁ Νικηφόρος μετὰ πεντηκοντάδος πιστῶν ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν, ἀντισταθεὶς μέχρι τελευταίας πνοῆς ἔπεσεν ἡρωϊκῶς. Αἰχμαλώτους δὲν συνέλαβον οἱ Βούλγαροι, διότι ἐφόνευον πάντα πίπτοντα εἰς χεῖράς των. Ὁ Κροῦμος κόψας τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως ἐξέθεσεν αὐτὴν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας κρεμαμένην ἐπὶ ξύλου ὡς τρόπαιον, μεθ' ὃ κατεσκεύασεν ἐκ τοῦ κρανίου κύπελλον ἐπάργυρον, διὰ τοῦ ὁποίου ἔπινεν ὁ ἴδιος καὶ ἔδιδε νὰ πίνουν καὶ εἰς τοὺς βολιάρους «Σλαύους», προσφωνῶν αὐτοὺς διὰ τοῦ «*σδράβιτσα*». Μέρος μόνον τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν πληγωθέντα υἱὸν τοῦ Νικηφόρου Σταυράκιον κατώρθωσε νὰ σωθῇ δι' Ἀδριανουπόλεως εἰς Κωνσταντινούπολιν. Μετὰ τὴν νίκην ταύτην ὁ Κροῦμος ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον. Εἰσέβαλεν εἰς Θρᾴκην καὶ Μακεδονίαν λεηλατῶν καὶ ἀπάγων τοὺς κατοίκους μετὰ τῶν ἐπισκόπων εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν, τῷ δὲ 812 βοηθούμενος ὑπὸ Χριστιανοῦ Ἄραβος, κατασκευαστοῦ πολιορκητικῶν μηχανῶν, ὅστις εἶχεν αὐτομολήσει πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἐκ τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ, κατέλαβε κατόπιν πολιορκίας τὴν Δεβελτόν, ἐν τῇ ὁποίᾳ εὗρε μεγάλα ποσὰ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ὡς καὶ ὀλίγην ποσότητα ὑγροῦ πυρὸς καὶ 36 σίφωνας, διὰ τῶν ὁποίων ἐξηκοντίζετο τὸ πῦρ τοῦτο (5 Νοεμβρίου) βασιλεύοντος ἐν Κωνσταντινουπόλει Μιχαὴλ Α' τοῦ Ραγκαβέ. Τὸ ἑπόμενον ἔτος (813), ὁ βασιλεὺς πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ Κροῦμος ἑτοιμάζει νέαν ἐπιδρομὴν ἐξῆλθε μετὰ τοῦ στρατοῦ μέχρις Ἀδριανουπόλεως. Ἀλλ' ὁ Κροῦμος ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ πρὶν ἢ συναντηθῇ μετὰ τῶν Βυζαντινῶν, διότι ὁ στρατός του ἐδεκατίζετο ὑπὸ νόσου λοιμώδους. Τότε ἐπέστρεψε καὶ ὁ Μιχαὴλ εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὸν δὲ Μάϊον τοῦ αὐτοῦ ἔτους καταρτίσας στρατὸν ἰσχυρὸν ἐξ ἀσιατικῶν καὶ εὐρωπαϊκῶν ταγμάτων ἐπεχείρησε νέαν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Βουλγάρων, τὴν ὁποίαν συνώδευε καὶ ἡ βασίλισσα Προκοπία, ἥτις ὅμως, κατακριθεῖσα διὰ τὴν εἰς τὰ τοῦ στρατοῦ συχνὴν ἀνάμειξίν της, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀντὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν προέλασιν περιέφερε τὸν στρατὸν ἀσκόπως ἀνὰ τὴν Θρᾴκην, ὅτε ὁ Κροῦμος συγκροτήσας νέον στρατὸν εἰσέβαλε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου προχωρήσας μέχρι Βερσινικίας. Ἐκεῖ μετὰ πολλοὺς δισταγμοὺς τοῦ Μιχαὴλ συνήφθη τῇ 22 Ἰουνίου μεγάλη μάχη, καθ' ἣν ὑποχωρήσαντος εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοῦ βασιλέως, διότι δῆθεν δὲν εἰσηκούσθησαν αἱ διαταγαί του, ἀντέστη μὲν ἐφ' ἱκανὸν μέρος τοῦ στρατεύματος, ἀλλ' ἐπὶ τέλους διεσκορπίσθη ἡ ἀριστερὰ πτέρυξ, πεσόντος καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ μακεδονικοῦ στρατοῦ *Ἰωάννου Ἀπλάκη*, κατόπιν δὲ ὑπεχώρησε καὶ ἡ ὑπὸ Λέοντα τὸν Ἀρμένιον δεξιά.

Ὁ Κροῦμος κατ' ἀρχὰς μέν, νομίζων ὅτι πρόκειται περὶ προσποιητικῆς φυγῆς, δὲν κατεδίωξε τοὺς φεύγοντας. Κατόπιν ὅμως στρέψας τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν δυνάμεών του κατὰ τοῦ κέντρου καὶ τῆς ἀριστερᾶς ἐπροξένησεν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ζημίας κολοσσιαίας, συλλαβὼν αἰχμαλώτους καὶ κυριεύσας ὅπλα, κτήνη καὶ ἀποσκευάς. Τὸ διασωθὲν μέρος τοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Λέοντα κατέφυγεν εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπου εἶχεν ἤδη φθάσει καὶ ὁ Μιχαήλ, ὅστις, ἀφοῦ ἐν τῇ ἀναποφασιστικότητι αὐτοῦ ἔφθασε μέχρι καὶ τοῦ νὰ προσφέρῃ τὸν θρόνον εἰς τὸν Λέοντα, ἀφῆκεν εἰς τοῦτον τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ, ὁ ἴδιος δὲ ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ ἔφθασε τῇ 10ῃ Ἰουλίου καὶ Λέων ὁ Ἀρμένιος, τὸν ὁποῖον τὸ στράτευμα εἶχεν ἀναγορεύσει ἐν Ἀδριανουπόλει βασιλέα μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Μιχαήλ. Ἐνῷ ὅμως ὁ νέος βασιλεὺς μετὰ τὴν στέψιν του καὶ τὰς ἐπὶ ταύτῃ ἑορτὰς ἐσκέπτετο περὶ ὀχυρώσεως τῆς πρωτευούσης, ἐνεφανίσθη πρὸ τῶν τειχῶν αὐτῆς, τῇ 16ῃ Ἰουλίου, ὁ Κροῦμος, ἀφοῦ ἀφῆκε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀδριανουπόλεως. Στρατοπεδεύσας δὲ ἀπὸ τῶν ἐπὶ τοῦ Κερατίου κόλπου Βλαχερνῶν μέχρι τῆς Χρυσῆς Πύλης, ἐτέλεσε, καθ' ἃ ἀφηγεῖται Συμεὼν

Digitized by Google

ὁ Μάγιστρος, πρὸ τῆς τελευταίας ταύτης θρησκευτικὰς πανηγύρεις, καθ' ἃς θύσας ἀνθρώπους μετὰ βοῶν κατὰ τὰ τότε εἰδωλολατρικὰ ἔθιμα τῶν Βουλγάρων, διῆλθεν ἀνευφημούμενος πρὸ τοῦ στρατοῦ ἐν μέσῳ τῶν γυναικῶν αὐτοῦ ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν ἐκ τῶν τειχῶν θεωμένων τὰ συμβαίνοντα Βυζαντινῶν. Μετὰ τὰς τελετὰς ταύτας ὁ Κροῦμος, λεηλατήσας κατὰ πρῶτον τὰ περίχωρα, ἀντελήφθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἄνευ στόλου καὶ καταλλήλων πολιορκητικῶν μηχανῶν. Ἔσπευσεν ὅθεν νὰ ὑποβάλῃ προτάσεις εἰρήνης, ζητῶν τὴν πληρωμὴν ἐτησίου φόρου καὶ πολλῶν ἐνδυμασιῶν, συνάμα δὲ καὶ ἀριθμόν τινα ἐκλεκτῶν κορασίων ὡς καὶ τὴν ἄδειαν νὰ ἐμπήξῃ ἔφιππος τὴν λόγχην του εἰς τὴν Χρυσῆν Πύλην εἰς ἔνδειξιν δῆθεν ὑποταγῆς τῆς πόλεως. Ὁ δὲ βασιλεύς, προσποιηθεὶς ὅτι δέχεται, ἐπρότεινε νὰ συναντηθῶσιν ἔξω τῶν τειχῶν μεταξὺ τῶν Βλαχερνῶν καὶ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοπέδου, ὅπως ὑπογράψωσι τὴν εἰρήνην. Ὁ Κροῦμος ἦλθε συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ του Κωνσταντίνου, τοῦ γαμβροῦ του Κωνσταντίνου, Ἕλληνος αὐτομολήσαντος πρὸ πολλοῦ πρὸς τοὺς Βουλγάρους, καὶ τοῦ Βουλγάρου λογοθέτου. Ἰσάριθμοι ἦσαν οἱ προσελθόντες Βυζαντινοί. Ὅλοι ἦσαν ἄοπλοι καὶ ἀφίππευσαν. Τὸν ἵππον τοῦ Κρούμου ἐκράτει ὁ υἱός του, ἱστάμενος ὄπισθεν. Εἰς μίαν παρακειμένην οἰκίαν ἦσαν κεκρυμμένοι τρεῖς ἔνοπλοι τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ, ὅπως φονεύσωσι τὸν Βούλγαρον ἡγεμόνα. Ἤρχισεν ἤδη ἡ περὶ εἰρήνης συνδιάλεξις, ὅτε ὁ Κροῦμος ἀντιληφθεὶς ἔκ τινος σημείου τῶν συνομιλητῶν του, ὅτι κάτι συνέβαινε, ἵππευσεν ἀστραπιαίως καὶ ἐτράπη εἰς φυγήν, ἐνῷ οἱ τρεῖς ἐνεδρεύοντες ἄνδρες ἐξορμήσαντες ἐπεχείρουν νὰ τοξεύσωσιν αὐτόν. Οὗτος κατώρθωσε νὰ σωθῇ, συνελήφθησαν δὲ μόνον οἱ τρεῖς συνοδοί του ἐν οἷς καὶ ὁ υἱός του καὶ ἀπήχθησαν αἰχμάλωτοι. Καταγανακτήσας ὁ Κροῦμος ἐπεδόθη εἰς τὴν δήωσιν τῶν περιχώρων καὶ εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Προποντίδος ἐκκλησιῶν, μονῶν, ἀποθηκῶν καὶ ὀχυρωμάτων, τέλος δὲ παραιτηθεὶς τῆς πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπανέκαμψεν εἰς τὰ ἴδια, ἀπάγων πολλοὺς αἰχμαλώτους, 10.000 ὡς λέγεται, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ κατόπιν αὐτοκράτωρ Βασίλειος ὁ Μακεδών, τότε βρέφος, μετὰ τῶν γονέων του. Ἅπαντας τοὺς αἰχμαλώτους ἐγκατέστησεν ὁ Κροῦμος «εἰς Βουλγαρίαν ἐκεῖθεν τοῦ Ἴστρου ποταμοῦ».

Τὸ ἐπιὸν ἔτος (814) ὁ Κροῦμος ἡτοίμασε νέαν ἐκστρατείαν. Ἤδη ἀπὸ τοῦ χειμῶνος εἶχε στείλει εἰς Θρᾴκην στρατὸν 30.000 ἀνδρῶν, ὅστις προύχώρησε μέχρις Ἀρκαδιουπόλεως (Λουλὲ-Μπουργὰζ) ὅπως ἐμποδίσῃ τὰς πολεμικὰς παρασκευὰς τῶν Ἑλλήνων. Τὸν Ἀπρίλιον ἐξεστράτευσε καὶ ὁ Λέων καὶ φθάσας πρὸ τῆς Μεσημβρίας ἔστησε τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ οὐχὶ μακρὰν ἀπὸ τὸ βουλγαρικόν, εἰς θέσιν τὴν ὁποίαν ὠχύρωσε. Τὴν δὲ 13ην Ἀπριλίου ὁ Λέων, διαδώσας προηγουμένως ὅτι ἔφυγεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐπετέθη διὰ νυκτὸς κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ ἐπροξένησεν εἰς αὐτοὺς τρομακτικὰς ἀπωλείας. Ἦτο ἡ ἐκδίκησις διὰ τὴν σφαγὴν τοῦ Νικηφόρου. Ὡς τότε ὁ Κροῦμος, καὶ ὁ Λέων ἀπηγόρευσε νὰ συλλαμβάνωνται αἰχμάλωτοι. Ὅλοι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἐφονεύοντο. Πολὺ ὀλίγοι διεσώθησαν μετὰ τοῦ Κρούμου, ὅστις, τραυματισθείς, ἐτράπη εἰς φυγήν. Ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἐδείκνυον οἱ Βούλγαροι ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ὀλεθρίας δι' αὐτοὺς μάχης ταύτης τὸ «βουνὸν τοῦ Λέοντος».

Ἐπανελθὼν εἰς τὰ ἴδια ὁ Κροῦμος ἡτοίμαζε πάλιν μεγάλην ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ Βυζαντίου. Ἀλλ' ἀπέθανεν ἐν μέσῳ τῶν παρασκευῶν πληγεὶς ἐξ ἀποπληξίας (13 Ἀπριλίου 815). Διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ τὸ Βυζάντιον ἀπηλλάγη ἐπιφόβου ἐχθροῦ, ἐνῷ ἡ Βουλγαρία ἐστερεῖτο ἱκανοῦ ἡγεμόνος, ὅστις ἐν μέσῳ τῶν πολέμων του εἰργάζετο καὶ διὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἀνόρθωσιν τῆς χώρας του, εἰς ἣν εἰσήγαγε καὶ τοὺς πρώτους νόμους. Ἐπὶ Κρούμου ἤρχισεν ἤδη νὰ διαδίδηται καὶ ὁ Χριστιανισμὸς εἰς Βουλγαρίαν, κυρίως διὰ τῶν Χριστιανῶν αἰχμαλώτων καὶ τόσον μεταξὺ τῶν Βουλγάρων ὅσον καὶ μεταξὺ τῶν Σλαύων.

Τὸν Κροῦμον διεδέχθη, κατά τινας σλαυικὰς καὶ βυζαντινὰς πηγάς, οὐχὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Ὀμουρτὰγ* ἀλλὰ κάποιος *Τσὸκ* ἢ *Τζόκος* ἢ ***Dukum***, τοῦτον δὲ ὁ *Διτσέγκ*. Ἀλλὰ τὰ περὶ τούτων εἶναι ἀσαφῆ. Τῷ 820 (κατ' ἄλλους ἤδη ἀπὸ τοῦ 814) ἀνῆλθε τὸν θρόνον ὁ *Ὀμουρτὰγ* (*Ὀμοὺρ-τάγ*, ὄνομα καθαρῶς τουρανικόν), ὁ *Μορτάγων* τῶν Βυζαντινῶν (παρὰ Θεοφυλάκτῳ καὶ *Ὀμβριτάγ*, εἰς μίαν δὲ ἐπιγραφὴν ὡς καὶ παρὰ τοῖς Φράγκοις *Ὀμορτάγ*), ὅστις ἐγκαταλείψας τὰ ἐπὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατακτητικὰ σχέδια τοῦ Κρούμου συνῆψε μετὰ Λέοντος τοῦ Ε' τριακονταετῆ εἰρήνην, χρῄζουσαν ὅμως ἐπικυρώσεως ἀνὰ πᾶσαν δεκαετίαν (*Γενέσιος*, σελ. 41 Βόννης). Ὅροι τινὲς τῆς συνθήκης ταύτης διεσώθησαν εἰς ἐπιγραφὴν ἀνακαλυφθεῖσαν παρὰ τὸ Σουλεϋμάνκιοϊ. Κατὰ τούτους: 1) Τὰ παλαιὰ σύνορα ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς πόλεως Δεβελτοῦ καὶ διήκοντα μέχρι τοῦ ποταμοῦ Τσοζπὰν-Ἀσμὰκ ἐπικυροῦνται, ἐκεῖθεν ὅμως τροποποιοῦνται διερχόμενα Ν. μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ τούτου καὶ τοῦ Τούντζα πρὸς τὸ ὄρος Σάκαρ, ἐκεῖθεν τρέπονται πρὸς τὰ ΝΔ., διέρχονται μεταξὺ τοῦ ἀγνώστου φρουρίου Βαλσένα καὶ τῆς Ἀγαθονίκης (παρὰ τὸ χωρίον Σαρανλί), ἐκεῖθεν πρὸς Κωσταντσίγια (Ν. τοῦ Χαρμανλῆ) καὶ τὴν Μακραλιβάδα (σήμερον Οὐζουντζόβα) μέχρι τῶν βορείων κλιτύων τῆς Ροδόπης. 2) Ὁ βασιλεὺς θὰ ἀπέδιδεν ὅλους τοὺς εἰς τὰ ἐντεῦθεν τῆς γραμμῆς ταύτης ἐγκαταστάντας Σλαύους, ὁ δὲ Βούλγαρος ἡγεμὼν θὰ ἀπέδιδε τοὺς αἰχμαλώτους, συμφωνηθέντος ὅτι κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν ἕκαστος ἀνώτερος στρατιωτικὸς θὰ ἀντηλλάσσετο ἔναντι πλειόνων πολιτῶν, διὰ δὲ τοὺς ἐν φρουρίοις συλληφθέντας στρατιώτας θὰ ἐδίδοντο δύο βόες δι' ἕκαστον ἄνδρα, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως οἱ στρατιῶται νὰ ἀπολύωνται τῆς ἐνεργοῦ στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας. Ἡ συνθήκη τῆς εἰρήνης ἐπεκυρώθη δι' ὅρκων, καθ' οὐθ; ὁ μὲν βασιλεὺς Λέων ὡρκίσθη, ὡς λέγεται, κατὰ τὰ θέσμια τῶν Βουλγάρων, οἱ δὲ Βούλγαροι πληρεξούσιοι κατὰ τὰ χριστιανικά, δηλαδὴ θέντες τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου. Ἂν πιστεύσωμεν τὴν ὁροθεσίαν τῆς συνθήκης ταύτης, τῆς ὁποίας χρονολογία θεωρεῖται τὸ 814 ἢ 815, καὶ ἡ Φιλιππούπολις περιῆλθε τότε εἰς τοὺς Βουλγάρους.

Ἐπωφεληθεὶς τῆς εἰρήνης ὁ Ὀμουρτὰγ ἠσχολήθη εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς χώρας του. Ἔκτισε

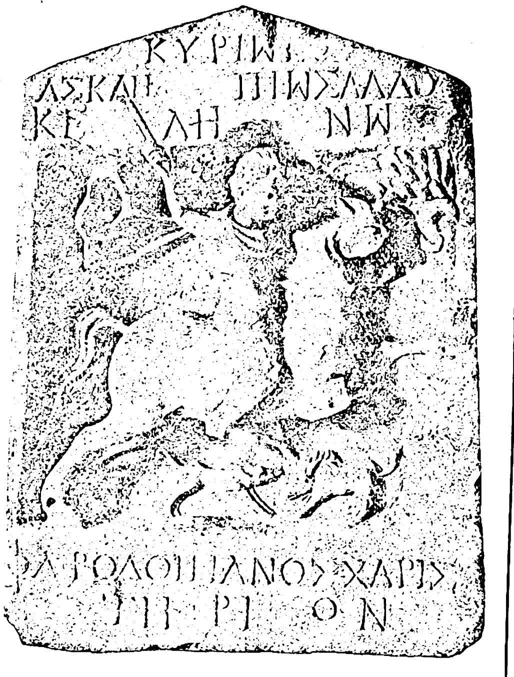

Ἀνάγλυφον παριστῶν Θρᾷκα ἱππέα, εὑρεθὲν ἐν Γλάβα-Πανέγκᾳ.

[Μουσεῖον Σόφιας.]

νέον παλάτιον παρὰ τὸν Δούναβιν καὶ μαυσωλεῖον, ἔθεσε τὰ θεμέλια τοῦ φρουρίου τῆς *Πρεσλαύας* (*Πρεσθλαύας*), σκοπὸς τοῦ ὁποίου ἦτο νὰ προστατεύσῃ τὴν πρωτεύουσαν τῶν Βουλγάρων χάνων πρὸς τὸ μέρος τοῦ στενοῦ Βαρμπίτσας, διὰ τῆς ὁποίας εἶχε διελθει τῷ 811 ὁ στρατὸς Νικηφόρου τοῦ Α'. Σχετικὴ πρὸς τὴν ἀνέγερσιν νέου μεγάρου φαίνεται, ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1858 ὑπὸ τοῦ Δασκάλωφ ἐπὶ στήλης ἐξ ἐρυθροῦ μαρμάρου ἐν τῇ ἐν Τυρνόβῳ μονῇ τῶν Ἁγ. Τεσσαράκοντα Μαρτύρων, ἐπιγραφὴ ἑλληνικὴ κακῶς χαραγμένη, ἔχουσα δὲ (μὲ τὰ ὀρθογραφικά της λάθη): «Γιωμ. Ομορταγ, ις τὸν παλεον υκον αὐτοῦ μένον, ἐπυησεν ὑπερφυμον οἶκον ις τον Δανούβην, κ αναμεσα τον δυο υκο τον πανφυμον. Καταμετρησας εἰς τὴν μεσην ἐπυισα τουμβαν. Κε απο την αὐτὴ μεσην της τουμβας εος την αυλην μου την αρχεα ισιν οργηε μυριάδες: β: κ επι τον Δανουβιν ισην οργιες μυριαδες: β: το δε αυτο τουβι εστιν πανφυμο κ μετρισατες τιν γιν ἐπυισ τα γραμματα ταυτα ὁ ἄνθροπος κ καλα ζον αποθνισκι κε αλλος γενατε, και ινα ο εσχατον γηνόμενος ταῦτα θεορον υπομνησκετε τον πυίσαντα αυτο. το δε ονομα του αρχοντος εστιν Ωμορταγ καννας υβιγη ο Θ(εὸ)ς αξηοσι αυτον ζισσε ετη ρ'».

Ποῖος ἀγράμματος Ἕλλην τεχνίτης ἐργαζόμενος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ὀμουρτὰγ χὰν ἐφιλοτέχνησεν ἢ μᾶλλον ἐκακοτέχνησε τὴν ἐπιγραφὴν τῆς στήλης ταύτης, ἥτις ἀρχικῶς μὲν ἠγείρετο ἐπὶ τύμβου παρὰ τὸν Δούναβιν, κατόπιν ὅμως μετεφέρθη εἰς Τύρνοβον, δὲν εἶναι γνωστόν. Ἐπὶ Ὀμουρτὰγ ἐγένοντο καὶ διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν, ἀναφέρεται δὲ εἰδικῶς τὸ μαρτύριον τοῦ ἐπισκόπου Κινάμου, ὅστις συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ἐπὶ Κρούμου, ἐφυλακίσθη ὑπὸ τοῦ Ὀμουρτάγ, διότι ἠρνήθη νὰ θύσῃ εἰς τὰ εἴδωλα καὶ ἔμεινεν ἐγκάθειρκτος μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ χάνου τούτου (831).

Τὸν Ὀμουρτὰγ διεδέχθη ὁ νεώτερος υἱός του *Μαλαμὶρ* (831—836), ἀποκλεισθέντων τῆς διαδοχῆς τῶν δύο πρεσβυτέρων, τοῦ *Ἐνραβότα* ἢ *Βόϊν* καὶ *Ζβινίτσα* (ἢ *Ζβήνιτσα*) λόγῳ συμπαθείας πρὸς τοὺς Χριστιανούς. Ὁ Μαλαμὶρ διετήρησεν εἰρηνικὰς σχέσεις πρὸς τὸ Βυζάντιον καὶ φιλικὰς πρὸς τοὺς Φράγκους, ἀλλ' ἐξηκολούθησε τὸν διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν, φονεύσας καὶ τὸν ἀδελφόν του Ἐνραβότα, διότι εἶχε βαπτισθῇ ὑπὸ τοῦ Κινάμου. Μετὰ τὸν Μαλαμὶρ ἡγεμόνευσεν ὁ ἀνεψιός του *Πρεσιὰν* ἢ *Πρεσιὰμ* (836—853), ἂν καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος τοποθετεῖ αὐτὸν ἀμέσως μετὰ τὸν Ὀμουρτάγ. Ὁ Πρεσιὰμ οὗτος ἐπωφεληθεὶς καὶ τῶν ἐναντίον τῶν Ἀράβων ἀγώνων τοῦ βασιλέως Θεοφίλου (829—842), ἐξέτεινε τὸ κράτος του πρὸς τὴν Μακεδονίαν. Ὅπως προκαλέσῃ φαίνεται ἀντιπερισπασμὸν ὁ Θεόφιλος ἀπεπειράθη (837—838) νὰ ὑποκινήσῃ τοὺς ἐκεῖθεν τοῦ Δουνάβεως ὑπὸ τοῦ Κρούμου ἐγκαταστοθέντας Ἕλληνας καὶ λοιποὺς Χριστιανοὺς αἰχμαλώτους εἰς ἐπανάστασιν, ὑπὸ τὴν πρόφασιν ὅτι θέλουσι νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰ ἴδια. Ἡ ἀπόπειρα ὅμως αὕτη ἀπέτυχε, διότι οἱ Βούλγαροι, βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν Οὔγγρων, οἰκούντων τότε ἐν τῇ σημερινῇ Βεσσαραβίᾳ, κατέστειλαν τὴν ἐπανάστασιν, καίτοι ἐν μέρει μόνον, διότι οἱ ἐπαναστάται βοηθούμενοι ὑπὸ βυζαντινοῦ στόλου ἐνίκησαν τοὺς Οὔγγρους, ἐπιβάντες δὲ τῶν πλοίων ἔφθασαν αἰσίως εἰς Κωνσταντινούπολιν. Μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ Θεόφιλος ἀπασχοληθεὶς ἐκ τῆς μεγάλης ἐναντίον τοῦ Ἀμορίου ἐκστρατείας τῶν Ἀράβων, ἀφῆκε τοὺς Βουλγάρους, οἵτινες κατώρθωσαν οὕτω νὰ ἐπεκταθῶσι πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος καὶ δυτικῶς ταύτης πρὸς τὴν Ἀχρίδα. Ὡς ἐκ τῆς ἐξαπλώσεως ὅμως ταύτης οἱ Βούλγαροι ἦλθον εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς Σέρβους (Σέρβλους), μετὰ τῶν ὁποίων, κατὰ τὴν μαρτυρίαν Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, εἶχον ζήσει ἕως τότε ἐν εἰρήνῃ. Ἡγεμὼν τῶν Σέρβων ἦτο τότε ὁ Βλαστίμιρ, ὅστις εἶχεν ἀναγνωρίσει τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τοῦ Βυζαντίου, ἐνῷ ἐσωτερικῶς ἡ χώρα ἦτο διῃρημένη εἰς μικρὰς ὁμοσπόνδους οὕτως εἰπεῖν ἡγεμονίας. Αἱ πρόοδοι τῶν Βουλγάρων, ἀφυπνίσασαι τοὺς Σέρβους ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν αὐτῶν διαιρέσεων, συνετέλεσαν εἰς τὴν ἕνωσίν των ὑπὸ ἕνα ἄρχοντα. Ὁ δὲ Πρεσιὰμ φοβούμενος τὸν σχηματισμὸν νέου ἰσχυροῦ κράτους εἰς τὰ δυτικὰ αὐτοῦ σύνορα ἀπεφάσισε νὰ πατάξῃ αὐτό. Ἀφ' ἑτέρου καὶ ὁ Θεόφιλος, ἀπησχολημένος πάντοτε εἰς τοὺς κατὰ τῶν Ἀράβων πολέμους, ὤθει, ὡς ὑποθέτουσιν οἱ νεώτεροι Βούλγαροι ἱστορικοί, τοὺς Σέρβους, ὄντας ὀνομαστικῶς τοὐλάχιστον ὑπηκόους αὐτοῦ, κατὰ τῶν Βουλγάρων, ὅπως οὕτως ἐμποδίσῃ τὴν πρὸς τὴν Μακεδονίαν πρόοδον τούτων. Ὁ πόλεμος οὗτος Βουλγάρων καὶ Σέρβων διήρκεσε τρία ἔτη, ἀπέβη ἀτυχὴς δὲ διὰ τοὺς πρώτους. Ὁ Πρεσιὰμ ἀπολέσας τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στρατοῦ του ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τῶν ἐναντίον τῶν Σέρβων σχεδίων του. Μετὰ μικρὸν ὅμως ἔστρεψε τὴν προσοχήν του πρὸς τὰ νότια, εἰσβαλὼν μετὰ τοῦ στρατοῦ του εἰς τὰς μακεδονικὰς ἐπαρχίας (847). Ἡ βασίλισσα Θεοδώρα, ἥτις ἐκυβέρνα τότε μετὰ τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ της Μιχαὴλ τοῦ Γ', διέταξεν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν θρᾳκικῶν συνόρων τῆς Βουλγαρίας, οὕτω δὲ οἱ Βούλγαροι ἠναγκάσθησαν νὰ στραφῶσι πρὸς τὴν διεύθυνσιν ταύτην (849—850), ὅπως ἀποκρούσωσι τοὺς Βυζαντινούς. Φαίνεται ὅτι τὰ κατόπιν ἔτη μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Πρεσιὰμ διῆλθον ἐν εἰρήνῃ μὲν μετὰ τοῦ Βυζαντίου, ἐν ἡσυχίᾳ δὲ ἐσωτερικῶς, ἀφοῦ ἄλλως τε καὶ ἀπέναντι τοῦ ἐξαπλουμένου Χριστιανισμοῦ ἠκολουθεῖτο πολιτικὴ ἀνοχῆς.

Ἐκχριστιανισμὸς καὶ ἐκσλαυισμὸς τῶν Βουλγάρων: Τὸν Πρεσιὰμ διεδέχθη περὶ τὸ 852 ὁ κατὰ μὲν τὸν Θεοφάνη υἱός, κατὰ δὲ τὸ Θεοφύλακτον ἀνεψιὸς αὐτοῦ *Βόρις* ἢ *Βόγορις* (*Βορήσης* κατὰ Νικηφόρον τὸν Γρηγορᾶν). Τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς ἡγεμονίας τούτου διῆλθεν εἰς πολέμους κατὰ τῶν Ἑλλήνων, Σέρβων, Κροατῶν καὶ Φράγκων. Εὐθὺς μετὰ τὴν λῆξιν τῆς διαρκείας τῆς ἐπὶ Ὀμουρτὰγ συναφθείσης τριακονταετοῦς ἐκεχειρίας, ὁ Βόρις ἀπαιτήσας τὴν πληρωμὴν φόρου εἰσέβαλεν εἰς Θρᾴκην καὶ Μακεδονίαν, ἀλλ' ἀπεκρούσθη. Ἐνθυμούμενος ὅμως τὴν ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ε' συμφορὰν ἀνενέωσε τὴν ἐκεχειρίαν, ἀντηλλάγησαν δὲ τότε καὶ οἱ ἑκατέρωθεν αἰχμάλωτοι καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις μία ἀδελφὴ τοῦ Βογόριδος ἀνατραφεῖσα πρὸ καιροῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς Χριστιανὴ καὶ ὁ μοναχὸς Θεόδωρος ὁ Κουφαρᾶς, ὅστις διατελέσας ἐπὶ πολὺ αἰχμάλωτος ἐν Βουλγαρίᾳ εἶχεν ἐκμάθει τὴν βουλγαρικὴν καὶ ἀποκτήσει ἰσχύν τινα εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ χάνου.

Εἰρηνεύσας μετὰ τοῦ Βυζαντίου ὁ Βόγορις ἐστράφη κατὰ τῶν Σέρβων, ὅπως ἐκδικηθῇ διὰ τὴν προηγουμένην ἧτταν. Ἀλλ' οἱ υἱοὶ τοῦ Βλαστίμιρ, ὁ Μουντίμιρ, ὁ Στροϊμιρ καὶ ὁ Γκόϊνικ, ἐνίκησαν καὶ πάλιν τοὺς Βουλγάρους, συλλαβόντες μάλιστα αἰχμάλωτον τὸν υἱὸν τοῦ Βόριδος *Βλαδίμιρον* μὲ δώδεκα ἄλλους Βουλγάρους βολιάρους. Ὁ Βόρις ἠναγκάσθη νὰ εἰρηνεύσῃ καὶ μετὰ τῶν Σέρβων, μεθ' ὃ ἐστράφη κατὰ τῶν Κροατῶν. Βραδύτερον, ἐρισάντων τῶν τριῶν Σέρβων ἀδελφῶν, ὁ Βόγορις ἐβοήθησε τὸν Μουντίμιρ. Τῷ 853 οἱ Βούλγαροι ἐπολέμησαν κατὰ τῶν

Digitized by Google

Φράγκων ὡς σύμμαχοι τοῦ ἡγεμόνος τῆς λεγομένης Μεγάλης Μοραβίας (τῆς σημερινῆς Τσεχοσλοβακίας), ὅστις κατόπιν διηνεκῶν πολέμων κατὰ τῶν Γερμανῶν εἶχεν ἐπεκτείνει τὸ κράτος του. Μετὰ μικρὸν οἱ Βούλγαροι, ἐγκαταλείποντες τὴν μετὰ τῶν Μοραβῶν συμμαχίαν, ἐβοήθησαν τὸν βασιλέα τῶν Φράγκων Λουδοβῖκον κατὰ τοῦ ἐπαναστάντος καὶ μετὰ τῶν Μοραβῶν συμμαχήσαντος υἱοῦ του Κάρλμαν (862). Μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπανασιάσεως ταύτης ὁ Λουδοβῖκος καὶ ὁ Βόρις συνῆψαν 864) συνθήκην συμμαχίας, ἥτις διετηρήθη μέχρι τέλους τοῦ Θ´ αἰῶνος.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχεν ἀρχίσει μεταξὺ τῶν Σλαύων σοβαρὰ κίνησις πρὸς διάδοσιν, τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς γραφῆς καὶ τῶν γραμμάτων ἐν γένει χάρις εἰς τὴν δρᾶσιν τῶν δύο ἐκ Θεσσαλονίκης ἀδελφῶν *Κωνσταντίνου* (*Κυρίλλου*) καὶ *Μεθοδίου*, υἱῶν τοῦ δρουγγαρίου Λέοντος, οἵτινες εἶχον τύχει ἀνωτέρας μορφώσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ πρῶτος μάλιστα μετὰ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Γ´ ὑπὸ τὸν κατόπιν πατριάρχην Φώτιον. Ἐκτὸς τούτου εἶχεν ἤδη ἀντιληφθῆ ὁ Βούλγαρος ἡγεμών, ὅτι ἔπρεπε νὰ δεχθῇ τὴν νέαν θρησκείαν ἂν ἤθελε νὰ διατηρηθῇ ἡ χώρα του ὡς κράτος ἀνεξάρτητον ἐν μέσῳ ἰσχυρῶν χριστιανικῶν βασιλείων, ὡς τὸ βυζαντινόν, τὸ φραγκικὸν καὶ ἡ Μοραβία. Ἄλλως τε οἱ ἐν Μακεδονίᾳ Σλαῦοι εἶχον ἀπὸ πολλοῦ βαπτισθῇ Χριστιανοί, καὶ εἰς Βουλγαρίαν δὲ ἀκόμη διεδίδετο ὁ Χριστιανισμὸς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κρούμου, κατόπιν δὲ τόσον διὰ τοῦ Κουφαρᾶ ὅσον καὶ διὰ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Πρεσιάμ. Οὕτως ἐξαπλουμένης τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ὁ Βόγορις παρεκινήθη καὶ ἐκ πολιτικῶν λόγων νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν χώραν του ἐπισήμως πλέον τὸν Χριστιανισμόν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ Βόγορις διεπραγματεύθη μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Φράγκων Λουδοβίκου, φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Φράγκων τεθέντες ὅροι δὲν ἤρεσαν εἰς τὸν Βόγοριν, διὸ καὶ οὗτος ἔσπευσε ν' ἀπευθυνθῇ εἰς τὸ Βυζάντιον, μιμούμενος τὸ παράδειγμα τοῦ Ραστισλάβ, βασιλεως τῆς Βοημίας. Τὴν σχετικὴν αἴτησιν ὑπέβαλεν ὁ Βούλγαρος ἡγεμὼν εἰς τὸν βασιλέα Μιχαὴλ κατὰ τὴν διάρκειαν διαπραγματεύσεων περὶ εἰρήνης, κατόπιν βραχέος πολέμου, εἰς τὸν ὁποῖον ὤθησεν αὐτὸν δεινὸς λιμὸς ἐνσκήψας εἰς τὴν χώραν του. Πρῶτοι ἐβαπτίσθησαν οἱ διὰ τὰς διαπραγματεύσεις εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐλθόντες πρέσβεις τοῦ Βογόριδος (864), κατόπιν δὲ καὶ ὁ ἴδιος ὁ ἡγεμὼν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, λαβὼν τὸ ὄνομα Μιχαὴλ (βλ. καὶ κατ. *Ἐκκλησία*). Μετὰ τῆς νέας πίστεως ὁ Βόγορις ἔλαβε παρὰ τοῦ ἀναδεχθέντος αὐτὸν βασιλέως καὶ πολύτιμον δῶρον, τὴν τοσάκις ἀπολεσθεῖσαν καὶ ἀνακτηθεῖσαν θρᾳκικὴν ἐπαρχίαν τῆς Ζαγορᾶς ἀπὸ τῆς Σιδηρᾶς Πύλης (*Δεμὶρ-καποῦ* ἢ Βράτνικ παρὰ τὴν Σήλυμνον), ἥτις ἀπετέλει τότε εἶδος οὐδετέρας ζώνης μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν, μέχρι τῆς Δ. τοῦ Πύργου κειμένης Δεβελτοῦ (865). Εἰς τὴν ἐδαφικὴν ταύτην παραχώρησιν προέβη ὁ Μιχαὴλ ἐνδίδων εἰς αἴτησιν τοῦ Βογόριδος ὑποσχομένου «ἑνοποιῆσαι τὰ ἔθνη καὶ εἰρήνην ἐργάσασθαι ἀΐδιόν τε καὶ ἀμετάβλητον». Φαίνεται ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγοι θρησκευτικοὶ ὡς ἐκ τῆς ἀρξαμένης τότε σοβαρᾶς διενέξεως μεταξὺ Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ πολιτικοὶ ὤθουν τὴν κυβέρνησιν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους νὰ τείνῃ εὐήκοον οὖς εἰς τὰς προτάσεις τῶν Βουλγάρων, διότι συμφέρον εἶχε νὰ χωρίσῃ τὸν Βόγοριν ἀπὸ τῶν Φράγκων, ὅπως διαλύσῃ τὴν ὑφισταμένην μεταξὺ αὐτῶν συμμαχίαν καὶ καταστήσῃ αὐτὴν ἀδύνατον εἰς τὸ μέλλον. Ἐπανελθὼν ἐκ τῆς ἐκστρατείας εἰς τὴν χώραν του ὁ Βόγορις ἤρχισε νὰ ἐργάζηται πρὸς διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἀλλ' οἱ εἰδωλολάτραι βογιάροι ἀνθίσταντο ἀκόμη. Ἠθέλησαν μάλιστα καὶ νὰ τὸν ἐκθρονίσωσιν, ὅπως ἀναβιβάσωσιν ἐπὶ τοῦ θρόνου χάνην εἰδωλολάτρην. Ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα αὐτῶν ἀπέτυχεν, οἱ δὲ ὑποκινηταὶ μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τέκνων των, 52 ἐν συνόλῳ, ἀπηγχονίσθησαν (865). Ἐν γένει δὲ ἡ διάδοσις τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς πίστεως δὲν συνετελέσθη εὐχερῶς ἐν Βουλγαρίᾳ. Μετὰ τοὺς ἐν τῷ ρωμαϊκῷ κράτει θρησκευτικοὺς ἀγῶνας καὶ διωγμοὺς εἶχεν ἔλθει ἡ ἐποχὴ τῆς ἀναπλάσεως τοῦ ὑπολειφθέντος ἐν Εὐρώπῃ εἰδωλολατρικοῦ κόσμου. Ὅλα τὰ θρησκεύματα καὶ ὅλα τὰ δόγματα ἀνταγωνίζοντο καὶ ἐπροπαγάνδιζον. Ἐκτὸς τῶν ἐνεργειῶν τῆς Ρώμης, ἐκυκλοφόρουν μεταξὺ τῶν Βουλγάρων προσηλυτισταὶ ὅλων τῶν ἐθνῶν, Ἑβραῖοι ἐγκατεστημένοι ἀπὸ πολλοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ὡς καὶ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Χαζάρων καὶ εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Κριμαίας, Ἀρμένιοι μονοφυσῖται καὶ Παυλικιανοί, ὅλοι βασιζόμενοι εἰς τὸ ὅτι δὲν εἶχεν ἀκόμη ριζωθῇ ἡ Ὀρθοδοξία εἰς τὴν χώραν τοῦ Βόριδος. Τὴν θρησκευτικὴν σύγχυσιν ἐπηύξανε καὶ ὁ τελευταῖος οὗτος, διστάζων μεταξὺ Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ζητῶν νὰ καρπωθῇ διὰ τῆς θρησκείας ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον πολιτικὸν κέρδος (βλ. κατ. *Ἐκκλησία*).

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην δὲν εἶχε συντελεσθῇ ἀκόμη ἡ συγχώνευσις τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν ὑποτεταγμένων Σλαύων, ἂν καὶ ἀπὸ καιροῦ ἤρχισε κάποια προσέγγισις, ἀφοῦ Βούλγαροι, ἐν ἄλλοις δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ἡγεμὼν καὶ ὁ υἱός του (Βόρις καὶ Βλαδίμιρος) ἔφερον σλαυικὰ ὀνόματα. Αἱ ἀνώτεραι ὅμως τάξεις τῆς ἀρχούσης φυλῆς ὑφίσταντο πρωτίστως τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐκ Βυζαντίου ἀκτινοβολοῦντος ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Τὰ τέκνα τῶν ἀνωτέρων βογιάρων ἐξεπαιδεύοντο ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Βόριδος, ὁ κατόπιν τσάρος *Συμεών*, ἐδιδάχθη ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὴν μεγάλην σχολὴν τῆς Μαγναύρας τὴν ρητορικὴν τοῦ Δημοσθένους καὶ τὴν λογικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους, τόσον, ὥστε, ὡς παρατηρεῖ ὁ Λουιτπράνδος (*Luitprandi*, Antapodosis III 29), ἐλέγετο *Ἡμιέλλην* (semigraecum esse ajebant). Ὅταν κατόπιν ἐβασίλευσεν, ἑλληνιστὶ ἀνευφήμουν αὐτόν, κατὰ Νικηφόρον τὸν Γρηγορᾶν, ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς καὶ οἱ Βούλγαροι ἀξιωματικοί. Ἄλλως τε ὅλαι αἱ παράλιοι πόλεις τῆς Βουλγαρίας κατῳκοῦντο ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ ἐξελληνισθέντων Ἀρμενίων, Σύρων καὶ ἄλλων ἐξ Ἀσίας Χριστιανῶν. Κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα θὰ συνετελεῖτο πλήρως ὁ ἐξελληνισμὸς τῆς χώρας ἂν μὴ διεδίδετο διὰ τῶν ἐκ Μοραβίας κατελθόντων μαθητῶν τοῦ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, καὶ κυρίως τοῦ ἁγίου Κλήμεντος τοῦ ἐξ Ἀχρίδος, ἡ κυριλλικὴ γραφὴ καὶ μετ' αὐτῆς διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ σλαυικὴ γλῶσσα, συντελέσασα τὸν ἐκσλαυισμὸν τῶν Βουλγάρων.

Μετὰ 36 ἐτῶν βασιλείαν, ὁ Βόρις, παραδώσας τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν υἱόν του *Βλαδίμιρον* (888—893), ἀπεσύρθη εἰς μοναστήριον, ὅπως διέλθῃ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του μονάζων καὶ ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος, ἀνευρεθεῖσα ἐν Στάρα-Ζαγορᾷ.

Ἀλλ' ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Βλαδιμίρου οἱ βολιάροι ἐπωφελούμενοι τοῦ ἀσθενοῦς χαρακτῆρος τοῦ ἡγεμόνος τούτου ἐπεχείρησαν ν' ἀναστηλώσωσι τὴν εἰδωλολατρείαν. Τοῦτο μαθὼν ὁ Βόρις καὶ βλέπων ἀπειλούμενον ὁλόκληρον τὸ ὑπ' αὐτοῦ, χάρις εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀνεγερθὲν οἰκοδόμημα, ἀπέβαλε τὸ ράσον τοῦ μοναχοῦ καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν πιστῶν τῆς νέας θρησκείας συνέλαβε τὸν Βλαδίμιρον καὶ τυφλώσας ἔρριψεν αὐτὸν εἰς τὴν φυλακήν. Συγκαλέσας δὲ συνέλευσιν τῶν εὐγενῶν ἀνεκήρυξεν ἡγεμόνα τὸν νεώτερον υἱόν του *Συμεὼν* (893), μεθ' ὃ ἀπεσύρθη πάλιν εἰς τὸ μοναστήριόν του, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὴν 2 Μαΐου 907. Ἡ βουλγαρικὴ Ἐκκλησία κατέταξεν αὐτὸν εἰς τὴν χορείαν τῶν ἁγίων, ἐπὶ πολὺ δὲ τὸ λείψανον αὐτοῦ ἐθεωρεῖτο θαυματουργόν. Ἡ εἰκὼν αὐτοῦ σῴζεται ἐν χρυσοκοσμήτῳ μικρογραφίᾳ ἐπὶ χειρογράφου τοῦ ΙΓ´ αἰῶνος ἐν τῇ ἐν Μόσχᾳ Συνοδικῇ βιβλιοθήκῃ.

Ἀκμὴ τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους : Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Συμεῶνος, τὸν ὁποῖον ἡ βουλγαρικὴ ἱστορία ὀνομάζει *Μέγαν*, ἡ Βουλγαρία ἔφθασεν εἰς μέγαν βαθμὸν ἀναπτύξεως, ἀποβᾶσα ἀληθὴς κίνδυνος διὰ τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀγνοῶν ἀκόμη τὰς τάσεις τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ του Βλαδιμίρου, διὰ τὸν ὁποῖον ἐπεφύλασσε τὸν ἡγεμονικὸν θρόνον, ὁ Βόρις προώριζε τὸν Συμεὼν διὰ τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τῆς Βουλγαρίας, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐπιμεμελημένην ἑλληνικὴν μόρφωσιν, περὶ τῆς ὁποίας ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω. Ὁ Συμεὼν προσλαβὼν τὸν τίτλον τοῦ τσάρου ὠνειρεύθη, κατὰ τὸν Τσέχον Γίρετσεκ, τὴν ἵδρυσιν μεγάλου ἑλληνοσλαυικοῦ κράτους, ἀντὶ τοῦ παρακμάζοντος ἑλληνορρωμαϊκοῦ τοιούτου. Πράγματι δὲ οἱ πόλεμοι δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐκραγῶσι μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Βυζαντίου. Εἶχε λήξει πλέον ἡ τριακονταετὴς εἰρήνη τοῦ Βόριδος, εὐθὺς δὲ ἀπ' ἀρχῆς ἡ ἀσύνετος κυβέρνησις τοῦ βασιλέως Λέοντος ΣΤ´ τοῦ Σοφοῦ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς σοβαρὰς περιπλοκάς. Ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν προσώπων τινῶν τοῦ ἀμέσου αὐτοῦ περιβάλλοντος, Στυλιανοῦ τοῦ Ζαούτσα, πατρὸς τῆς παρανόμως μετ' αὐτοῦ συζώσης Ζωῆς, καὶ τοῦ εὐνούχου Μουσικοῦ, ὑποστηριζόντων δύο πλουσίους Ἕλληνας ἐμπόρους, τὸν Σταυράκιον καὶ τὸν Κοσμᾶν, οἵτινες διεξῆγον μονοπωλιακῶς τὸ ἐμπόριον τοῦ ἐκ Βουλγαρίας εἰσαγομένου ἅλατος, ὁ Λέων ἐπέτρεψε τὴν μεταφορὰν τῆς ἕδρας τῶν συναλλαγῶν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Θεσσαλονίκην. Οἱ δύο πακτωταὶ διαφεύγοντες οὕτω τὸν φορολογικὸν ἔλεγχον τῆς κεντρικῆς διοικήσεως ἤρχισαν νὰ ὑποβάλωσι τοὺς Βουλγάρους ἐμπόρους εἰς βαρεῖς δασμοὺς (*τελωνήματα*).

Ὁ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας παρεπονέθη εἰς τὸν βασιλέα, διότι, ἐκτὸς τῶν συμφερόντων τῶν ἰδιωτῶν ἐμπόρων, ἐζημιοῦτο ἐκ τῆς μεταθέσεως ταύτης τοῦ ἐμπορικοῦ κέντρου καὶ τὸ γενικὸν ἐμπόριον τῆς Βουλγαρίας, διὰ τῆς ὁποίας διεκομίζοντο εἰς Κωνσταντινούπολιν πολλὰ προϊόντα τῆς Βορείου καὶ τῆς Μέσης Εὐρώπης. Ἀλλ' ὡς ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῆς βασιλίσσης ὁ Λέων ἀπέκρουσε τὰ διαβήματα τοῦ Συμεῶνος, ὅστις ἔσπευσε νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον, ἐπωφελούμενος καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ βυζαντινὰ στρατεύματα ἦταν ἀπησχολημένα ἐν Ἀσίᾳ (894). Αἱ πρῶται ἀπόπειραι πρὸς ἄμυναν κατὰ τῆς βουλγαρικῆς ἐπιθέσεως ἀπέτυχον, ἂν καὶ τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ ἡγοῦντο στρατηγοὶ ἱκανοί, οἱ Κρηνίτης, ὁ Ἀρμένιος Κουρτίκης (Γκουρντὶκ) καὶ Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς. Οἱ δύο πρῶτοι ἐφονεύθησαν, ἔμεινε δὲ ἀρχιστράτηγος ὁ τρίτος, στρατιωτικὸς διακριθεὶς ἤδη ἐν Ἰταλίᾳ. Ὁ πόλεμος κακῶς διευθυνόμενος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως θ' ἀπέβαινεν ὀλεθριώτατος διὰ τὸ βυζαντινὸν κράτος ἄνευ τῆς ἐπεμβάσεως τῶν Οὔγγρων ἢ Μαγυάρων (Μαζάρων), οἵτινες εἶχον ἐγκατασταθῆ πρὸ μικροῦ ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Ἀρπὰδ ἐν Βεσσαραβίᾳ, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δουνάβεως, εἰς τὴν λεγομένην «*Ἄγκλ*», ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅπου μετῴκησαν ἀρχικῶς οἱ Βούλγαροι τοῦ Ἀσπάρουχ. Ἐφαρμόζων τὸ καὶ ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου βραδύτερον συνιστώμενον πολιτικὸν πρόγραμμα τῆς συνεννοήσεως μετὰ τῶν πέραν τοῦ Ἴστρου οἰκούντων τότε λαῶν, ὅλων σχεδὸν τουρκοφιννικῆς καταγωγῆς, (οἱ Βυζαντινοὶ ἔδιδον ἐνίοτε καὶ εἰς τοὺς Μαγυάρους ἀκόμη τὸ ὄνομα *Τοῦρκοι*), Λέων ὁ Σοφὸς συνῆψε συμμαχίαν μετὰ τοῦ Ἀρπάδ, δυνάμει τῆς ὁποίας οὗτος ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ στρατόν, διαπεραιωθέντα εἰς τὴν ἀντίπεραν βουλγαρικὴν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως διὰ βυζαντινῶν πλοίων.

Οἱ Βούλγαροι εἶχον κλείσει τὸν ποταμὸν διὰ σχοινίων καὶ ἀλύσεων, ἀλλὰ πρὸς μεγάλην ἔκπληξιν τῶν Μαγυάρων οἱ Ἕλληνες ναῦται ἔκοψαν ταῦτα διὰ πελέκεων. Συγχρόνως ἐβοήθησαν τὸν βασιλέα καὶ ἄλλαι τουρκικαὶ φυλαὶ οἰκοῦσαι Β. τῆς Βουλγαρίας, ὡς οἱ Οὖζοι, οἱ Χαζάροι καὶ οἱ παρὰ τὸν Δνείπερον *(Δάναπριν)* οἰκοῦντες Παιζινάκαι ἢ Πετσενέγοι (οἱ *Παιζινακῖται* τοῦ Πορφυρογεννήτου). Καὶ οἱ μὲν Μαγυάροι ἐνίκησαν τρὶς τοὺς Βουλγάρους (895) παρὰ τὸ Δορύστολον καὶ ἠνάγκασαν τὸν Συμεῶνα νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ κάτω Δουνάβεως φρούριον Μούνδραγα, λεηλατήσαντες δὲ τὴν βορειοανατολικὴν Βουλγαρίαν ἀπήγαγον πολλοὺς αἰχμαλώτους. Τούτους ἐξαγοράσας διὰ χρημάτων μετέφερεν ὁ Λέων εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἀντὶ ὅμως νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς ἥττης ταύτης τῶν Βουλγάρων, ὁ βασιλεὺς ἔδωκε προσοχὴν εἰς τὰς περὶ εἰρήνης ἀπατηλὰς προτάσεις τοῦ Συμεῶνος. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Μαγυάροι ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια, ὁπόθεν κατηυθύνθησαν εἰς Πανοννίαν, δηλαδὴ εἰς τὴν σημερινὴν Οὐγγαρίαν. Ἐπωφελούμενος τῆς ἀπουσίας αὐτῶν ὁ Συμεών, συνεννοηθεὶς καὶ μετὰ τῶν Πετσενέγων, ἐπετέθη κατὰ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ οἰκογενειῶν αὐτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλας μὲν ἔσφαξεν, ἄλλας δὲ ἀπήγαγεν αἰχμαλώτους. Ἐπανελθόντες οἱ Μαγυάροι καὶ ἰδόντες τὴν καταστροφὴν ἐγκατέλειψαν τὴν Βεσσαραβίαν, τραπέντες δὲ πρὸς Α. ἐγκατεστάθησαν ὁριστικῶς μεταξὺ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Τίσσα, ὁπόθεν εἰσέβαλλον συνεχῶς εἰς τὰς παρακειμένας σλαυικὰς χώρας πρὸς ἁρπαγὴν γυναικῶν καὶ λεηλασίαν. Ἀπαλλαγεὶς οὕτως τῶν Μαγυάρων ὁ Συμεὼν ἤρχισε νέας διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Βυζαντίου, καθ' ἃς συνεφωνήθη ἐκεχειρία καὶ ἀνταλλαγὴ τῶν αἰχμαλώτων. Μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ Βούλγαρος ἡγεμὼν προφασιζόμενος, ὅτι δὲν ἀπεδόθησαν ὅλοι οἱ αἰχμάλωτοι ἐπανέλαβε τὰς ἐχθροπραξίας (896), βαδίσας μετ' ἰσχυροῦ στρατοῦ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Λέων, ὅστις εἶχε παύσει πρὸ ὀλίγου τὸν στρατηγὸν Νικηφόρον τὸν Φωκᾶν, ἀπέστειλεν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων τὸν Καταλακῶν. Οὗτος ἡττήθη παρὰ τὸ Βουλγαρόφυγον, τὸ ὁποῖον ὁ Ζλάταρσκι τοποθετεῖ παρὰ τὸ σημερινὸν Μπαμπᾶ Ἐσκῆ τῆς Θρᾴκης. Ὁ Λέων ἠναγκάσθη τότε νὰ ζητήσῃ εἰρήνην, ἥτις συνήφθη ὑπὸ τοὺς ὅρους, ὅπως ὁ βασιλεύς: 1) μὴ ἐπιχειρήσῃ πρᾶξίν τινα ζημιοῦσαν τὰ βουλγαρικὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα καὶ νὰ μὴ ἐξεγείρῃ τοὺς γείτονας λαοὺς κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ 2) πληρώνῃ ἐτήσιον φόρον εἰς τὴν Βουλγαρίαν ὑπὸ τύπον δώρων παραδοιέων εἰς Δεβελτόν. Οὕτως ἡ ἑλληνοουγγρικὴ συμμαχία ἀπέβη μόνον εἰς ὄφελος τῶν Μαγυάρων, διότι ὁ Συμεὼν ἀπώλεσεν ὁριστικῶς τὸ πέραν τοῦ Δουνάβεως τέως βουλγαρικὰ ἐδάφη, οὐδὲ ἐνδιεφέρθη πλέον περὶ αὐτῶν, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἔστρεψε πλέον

Digitized by Google

ἀπερίσπαστον τὴν προσοχὴν αὐτοῦ πρὸς Νότον καὶ πρὸς Δυσμάς. Διότι ἐτήρησε μὲν τὴν μετὰ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ κλεισθεῖσαν εἰρήνην ἐπὶ 17 ἔτη, δηλαδὴ μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως τούτου, μηδὲν ἐπιχειρήσας κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως· τοῦτο ὅμως δὲν ἠμπόδισεν αὐτὸν νὰ εἰσβάλῃ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους καὶ ἐπεκτείνῃ τὴν ἐξουσίαν του μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς, πλὴν τοῦ θέματος Δυρραχίου, ὅπερ παρέμεινεν εἰς τὸ Βυζάντιον. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν (896—904) ἡ βουλγαρικὴ ἐπικυριαρχία ἐξετάθη καὶ ἐπὶ τῆς Σερβίας, μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς ὁποίας ὁ Συμεὼν συνῆψεν ἀγχιστείαν, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ἀνεμειγνύετο διηνεκῶς εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς χώρας ταύτης. Ἡ Βουλγαρία ἔφθασεν οὕτως εἰς τὸ ζενὶθ τῆς δυνάμεώς της ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ἐνῷ ἐν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ χάρις ἰδίως εἰς τὴν μέχρι τοῦ θανάτου Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (911) ἐξακολουθήσασαν εἰρήνην, ὁ Συμεὼν ἠδυνήθη νὰ ὑποστηρίξῃ καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀρτιγεννήτου βουλγαροσλαυϊκῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀποκλειστικῶς φιλολογίας, τῆς ὁποίας μετέσχε μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του καὶ ὁ ἴδιος. Ἀλλ' ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τοῦ Συμεῶνος καὶ ἡ κατεύθυνσις, τὴν ὁποίαν ἤθελε νὰ δώσῃ εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ἦτο ξένη πρὸς τοὺς Βουλγάρους τῆς ἐποχῆς του, μὴ δυνηθεῖσα νὰ θερμάνῃ οὔτε τὴν καρδίαν οὔτε τὴν φαντασίαν των. Ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ φιλοβούλγαρος Τσέχος ἱστορικὸς Γίρετσεκ, ἡ ἐποχὴ τοῦ Συμεών, ὁ χρυσοῦς δηλαδὴ αἰὼν τῆς ἀρχαίας βουλγαρικῆς φιλολογίας, οὐδένα παρήγαγε ποιητήν.

Ἡ καθέδρα τοῦ Συμεὼν εὑρίσκετο εἰς τὴν *Πρεθσλαύαν* ἢ *Μεγάλην Πρεσλαύαν*, τὴν ρωμαϊκὴν *Μαρκιανούπολιν*, δυτικῶς τῆς σημερινῆς Σούμλας, ὅπου ὑπάρχει τὸ χωρίον *Πρεσλαύα*, ὅπερ ὡς ἐκ τῶν ἐκεῖ σῳζομένων ἐρειπίων ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων *Ἐσκῆ-Ἰσταμπὸλ* (*Πάλαιὰ Κωνσταντινούπολις*). Τὴν τότε πόλιν περιγράφει *Ἰωάννης* ὁ *Ἔξαρχος* ὡς ἀξιοθαύμαστον λόγῳ τῶν ὡραίων παλατίων, ναῶν καὶ ἄλλων κτιρίων της, ἐξαίρων συνάμα καὶ τὸν πλοῦτον τῆς αὐλῆς. Τὰ ἐρείπια τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Συμεῶνος καὶ ἑνὸς μεγάλου ναοῦ ἀπεκαλύφθησαν τῷ 1927 χάρις εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ *Ζλάταρσκι* γενομένας ἀνασκαφάς, αἵτινες ἐξακολουθοῦσι καὶ τῷ 1929.

Ἡ μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Βυζαντίου εἰρηνικὴ περίοδος διεκόπη μετὰ τὸν θάνατον Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (11 Μαΐου 912), τὸν ὁποῖον διεδέχθη Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος, συμβασιλεύοντος τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀδελφοῦ τοῦ Λεοντος. Ὁ Συμεὼν ἀποστείλας εἰς Κωνσταντινούπολιν πρέσβεις ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς νέους βασιλεῖς νὰ ἐπικυρώσωσι τὴν ὑφισταμένην συνθήκην. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος οὐχὶ μόνον ἠρνήθη τὴν ἐπικύρωσιν, ἀλλὰ καὶ ὕβρισε τοὺς πρέσβεις. Τούτου ἐπωφελούμενος ὁ Συμεών, ὅστις δὲν ἔπαυσεν ὀνειρευόμενος τὸ βυζαντινὸν αὐτοκρατορικὸν στέμμα, ἤρχισε νέον πόλεμον. Θανόντος ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ Ἀλεξάνδρου, οἱ νέοι ἐπίτροποι τῆς βασιλείας προσεπάθησαν νὰ εἰρηνεύσωσι μετὰ τῶν Βουλγάρων. Πολλὰς πρὸς τοῦτο προσπαθείας κατέβαλεν ὁ πατριάρχης Νικόλαος ὁ Μυστικός. Ἀλλ' ὁ Συμεὼν ἦτο ἀμετάπειστος. Τῷ 913 εἰσβαλὼν εἰς Θράκην ἐπλησίασε πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπολιόρκησε τὴν πόλιν. Μετὰ μικρὸν ὅμως συγκατετέθη εἰς διαπραγματεύσεις καὶ ἡ εἰρήνη ἀνενεώθη, προστεθέντος νέου ὅρου, καθ' ὃν ὁ νεαρὸς Κωνσταντῖνος θὰ ἐνυμφεύετο μίαν θυγατέρα τοῦ Συμεών. Ἡ ἐπιβολὴ τοῦ ὅρου τούτου ἐδείκνυε τοὺς πραγματικοὺς ἀπωτέρους σκοποὺς τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων, ὅστις διὰ τῶν δεσμῶν τῆς ἀγχιστείας ἤθελε νὰ εὕρῃ εὐκαιρίαν ἐπεμβάσεως εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ Βυζαντίου. Αἱ ἐλπίδες του ὅμως δὲν ἐπραγματοποιήθησαν, διότι μετὰ ἓν ἔτος τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν κατέλαβεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ τοῦ Λέοντος χήρα Ζωή, ἥτις ἠρνήθη τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ περὶ ἐπιγαμίας ὅρου. Ὡς ἐκ τούτου ἐπανελήφθη ὁ πόλεμος, καθ' ὃν ὁ Συμεὼν ἐπεχείρησε νὰ κατακτήσῃ κατ' ἀρχὰς τὰ περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν, ὡς καὶ τὸ Δυρράχιον καὶ τὴν Θεσσαλονίκην, ὅπως στραφῇ κατόπιν κατὰ τῆς πρωτευούσης. Ἡ βασίλισσα Ζωὴ ἔσπευσε τότε νὰ κλείσῃ ὁπωσδήποτε εἰρήνην μετὰ τῶν Ἀράβων καὶ ν' ἀποστείλῃ ὅλον τὸν διαθέσιμον στρατὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐν Θρᾴκῃ, συγχρόνως δὲ προσεπάθησε νὰ ὑποκινήσῃ κατὰ τῶν Βουλγάρων τοὺς βορείους αὐτῶν γείτονας, τοὺς Πετσενέγους καὶ Μαγυάρους. Εἰς τοῦτο ὅμως ἀπέτυχε, μόνον δὲ παρὰ τοῖς Σέρβοις εὗρον οἱ Βυζαντινοὶ τὸ ἔδαφος αὐτῶν εὐνοϊκόν, διότι ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν Πέτρος ἐφάνη πρόθυμος νὰ κινηθῇ κατὰ τοῦ Συμεών. Τὰ βυζαντινὰ στρατεύματα συναντηθέντα μετὰ τῶν βουλγαρικῶν τοῦ Συμεῶνος τὴν 21ην Αὐγούστου 917, οὐχὶ μακρὰν τῆς Ἀγχιάλου, παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀχελῷον ἢ Ἀχελὸν (οὐχὶ τὸν Ἀχελῷον τῆς Ἑλλάδος, ὡς ὑπέθεσάν τινες), ἐνικήθησαν κατὰ κράτος. Ὁ Συμεὼν ἠθέλησε τότε νὰ βαδίσῃ πάλιν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ συναντήσας ἀντίστασιν ἐνίκησε μὲν πάλιν τοὺς Βυζαντινούς, ἀλλ' ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πρωτεύουσάν του, ὅπως ἐπωφεληθῇ τῶν μέχρι τοῦδε νικῶν του. Καὶ πρῶτον ἐξεδικήθη κατὰ τοῦ δεσπότου τῶν Σέρβων Πέτρου, τὸν ὁποῖον παύσας ἀντικατέστησε διὰ τοῦ Παύλου Βράγκοβιτς. Ἀμέσως κατόπιν ἔλαβε τὸν τίτλον «τσάρος ἁπάντων τῶν Βουλγάρων», ἤτοι βασιλεύς, ἐνῷ ἀπὸ τοῦ ἐκσλαυισμοῦ τῆς χώρας οἱ Βούλγαροι ἡγεμόνες ὠνομάζοντο «*κνέζ*», ἤτοι ἡγεμόνες. Συγχρόνως ἀνεκήρυξε πατριάρχην τὸν θρησκευτικὸν ἀρχηγὸν τῆς Βουλγαρίας, ἔθεσε δὲ καὶ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ὡς ὅρον εἰρήνης τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ βασιλικοῦ αὐτοῦ τίτλου.

Ἀργυροῦν μετάλιον μετὰ παράστάσεως τοῦ Διός, ἀνευρεθὲν παρὰ τὴν Φιλιππούπολιν.

[Μουσεῖον Σόφιας.]

Εἰς τὸ Βυζάντιον νέα ἀνατροπὴ ἔφερεν εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν ναύαρχον Ρωμανὸν τὸν Λεκαπηνόν, στεφθέντα μετὰ μικρὸν καὶ βασιλέα (920). Βλέπων τὰ σχέδιά του ἀνατρεπόμενα ὁ Συμεὼν ἤρχισε νέον πόλεμον κατὰ τοῦ Βυζαντίου, τὸν τρίτον. Ἀποστείλας δὲ μέρος τοῦ στρατοῦ του κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐστράφη μετὰ τοῦ ὑπολοίπου κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Ρωμανός, ἀντὶ σοβαρᾶς ἀντιστάσεως, ἤρχισε διαπραγματεύσεις εἰρήνης, τὰς ὁποίας διεξῆγεν ὁ πατριάρχης Νικόλαος, γράφων εἰς τὸν Συμεὼν σειρὰν κολακευτικῶν ἐπιστολῶν, διὰ τῶν ὁποίων ὑπέσχετο πλούσια δῶρα, ἐδαφικὰς παραχωρήσεις καὶ ἐπιγαμίαν. Συγχρόνως ὅμως κατεβάλλοντο καὶ προσπάθειαι πρὸς ὑποκίνησιν τῶν Σέρβων κατὰ τῶν Βουλγάρων. Ἀλλ' ὁ Συμεὼν δὲν ἐγκατέλειπε τὰ σχέδιά του. Ἐνῷ ὁ κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἀποσταλεὶς στρατός του προήλαυνε μέχρι Κορίνθου, τὸ δὲ θρακικὸν αὐτοῦ σῶμα ἐπειρᾶτο νὰ διαπεραιωθῇ εἰς Λάμψακον, ἓν ἄλλο μέρος τῶν πολεμικῶν του δυνάμεων εὑρίσκετο πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ ἴδιος κατέλαβε μετὰ μικρὰν πολιορκίαν τὴν Ἀδριανούπολιν (921) καὶ παρεσκεύαζε μεγαλυτέραν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ βασιλεὺς Ρωμανὸς ἐστράφη πάλιν πρὸς τοὺς Σέρβους καὶ κατώρθωσε πράγματι νὰ ὑποκινήσῃ τὸν Παῦλον Βράγκοβιτς κατὰ τοῦ Συμεῶνος, ἀλλ' οὗτος ἡττήθη καὶ ἐξεθρονίσθη ὑπὸ ἄλλου μνηστῆρος τοῦ ἡγεμονικοῦ θρόνου, τοῦ Ζαχαρίου, τὸν ὁποῖον ὑπεστήριζεν ὁ Συμεών. Παρ' ὅλας ὅμως ταύτας τὰς νίκας, οὗτος ἀντελαμβάνετο ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἄνευ στόλου. Τοιοῦτον ἐζήτησε παρὰ τῶν Ἀράβων, μετὰ τῶν ὁποίων ἐπρόκειτο νὰ συνάψῃ συμμαχίαν. Κατὰ τοὺς ὅρους τῆς στρατιωτικῆς ταύτης συνεργασίας, οἱ μὲν Ἄραβες θὰ ἐπολιόρκουν τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ θαλάσσης, ὁ δὲ Συμεὼν διὰ ξηρᾶς, ἐν περιπτώσει δὲ νίκης τὰ μὲν λάφυρα θὰ διενέμοντο ἐξ ἡμισείας, ἀλλ' ἡ Κωνσταντινούπολις θὰ περιήρχετο εἰς τοὺς Βουλγάρους. Τὴν συμμαχίαν ὅμως ταύτην ἐματαίωσαν οἱ Βυζαντινοί, συλλαβόντες τὸ πλοῖον τὸ φέρον τοὺς Ἄραβας πρέσβεις, οἵτινες θὰ ὑπέγραφον τὴν σχετικὴν συνθήκην. Ἀντὶ ταύτης οἱ πρέσβεις ἔλαβον πλούσια δῶρα παρὰ τῶν Βυζαντινῶν καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἴδια, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ὁ βασιλεὺς ἐπανελάμβανε τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις εἰς τὸν Συμεών, ζητήσας μάλιστα πρὸς τοῦτο καὶ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ πάπα. Οὗτος ἔσπευσε νὰ στείλῃ *λεγάτους* εἰς Βουλγαρίαν, ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσε. Μετ' ὀλίγον κατωρθώθη νὰ ὑποκινηθῇ κατὰ τῶν Βουλγάρων ὁ ἄρχων τῆς Σερβίας Ζαχαρίας.

Ὁ ἐναντίον τούτου ἀποσταλεὶς βουλγαρικὸς στρατὸς ἡττήθη. Ὡς ἐκ τούτου ὁ Συμεὼν ἠναγκάσθη πάλιν νὰ ἐγκαταλείψῃ, προσωρινῶς τοὐλάχιστον, τὰ ἐναντίον τοῦ Βυζαντίου σχέδιά του. Πρὶν ἢ ὅμως ἐπανέλθῃ εἰς τὰ ἴδια ἐζήτησε συνέντευξιν μετὰ τοῦ Ρωμανοῦ. Αὕτη ἔγινε τὴν 9ην Σεπτεμβρίου 923 πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' εἰρήνη δὲν ἐκλείσθη. Ἐπανελθὼν εἰς Βουλγαρίαν ὁ Συμεὼν ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Σέρβων, τὸ ὁποῖον καὶ κατώρθωσε μὲ φοβερὰς σφαγάς. Ὁ Ζαχαρίας κατέφυγεν εἰς Κροατίαν, ἡ δὲ Σερβία ὑπετάγη τότε σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τοὺς Βουλγάρους (924). Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ Συμεὼν ἐνικήθη ὑπὸ ἄλλου ἐχθροῦ, τοῦ ἡγεμόνος τῶν *Κροατῶν (Χρωβατῶν* κατὰ Βυζαντινοὺς) Τομισλάβ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχε συνάψει συμμαχίαν ὁ Ρωμανός. Ἀλλὰ τῷ 926 συνήφθη εἰρήνη μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Κροατῶν χάρις εἰς τὴν μεσολάβησιν τοῦ πάπα, τοῦ ὁποίου τὰς προτάσεις ἐδέχθη ὁ Συμεὼν ἐλπίζων νὰ ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τούτου ὡς «αὐτοκράτωρ», εὐθὺς δὲ κατόπιν ἤργισε νέον πόλεμον κατὰ τοῦ Βυζαντίου. Ἀλλὰ διαρκοῦντος τούτου ἀπέθανε τῇ 27ῃ Μαΐου 927. Τὸ μεγαλομανὲς ὄνειρον τοῦ Συμεὼν νὰ γίνῃ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου δὲν ἐξεπληρώθη. Τοὐναντίον οἱ συνεχεῖς αὐτοῦ πόλεμοι ἐξησθένησαν τοσοῦτον τὸ κράτος, ὥστε εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρώτου τούτου «τσάρου» τῶν Βουλγάρων ἤρχισεν ἡ παρακμὴ τῆς Βουλγαρίας.

ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ. — ***Παρακμὴ καὶ διαίρεσις τῆς Βουλγαρίας:*** Τὸν Συμεὼν διεδέχθη ὁ δευτερότοκος υἱός του *Πέτρος* (927—969). Οὗτος ἦτο ἡγεμὼν εἰρηνικὸς καὶ εὐλαβής, στερούμενος πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἱκανότητος. Γνωρίζων τοῦτο ὁ Συμεών, ἔταξε κηδεμόνα καὶ παραστάτην τοῦ Πέτρου τὸν θεῖον του *Σουλσουβούλ*. Ὁ πόλεμος κατὰ τοῦ Βυζαντίου ἐξηκολούθει ἀκόμη, ἀλλὰ λιμὸς καὶ ἄλλαι στερήσεις τοῦ λαοῦ ἠνάγκασαν τὸν ἡγεμόνα νὰ κλείσῃ μετὰ τοῦ Βυζαντίου τὴν εἰρήνην, τὴν ὁποίαν ἐζήτησε νὰ παγιώσῃ νυμφευόμενος τὴν ἐγγόνην τοῦ Ρωμανοῦ Μαρίαν, μετονομασθεῖσαν εἰς «*Εἰρήνην*». Διὰ τῆς μετὰ τῶν Βουλγάρων συνθήκης τὸ Βυζάντιον ἐδέχετο τοὺς ἑξῆς ὅρους: 1) Ὁ τίτλος «τσάρος» θὰ ἀνεγνωρίζετο ἐφεξῆς εἰς τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων· 2) ἀνεγνωρίζετο ὡσαύτως ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὐτονομία τῆς βουλγαρικῆς ἐκ-

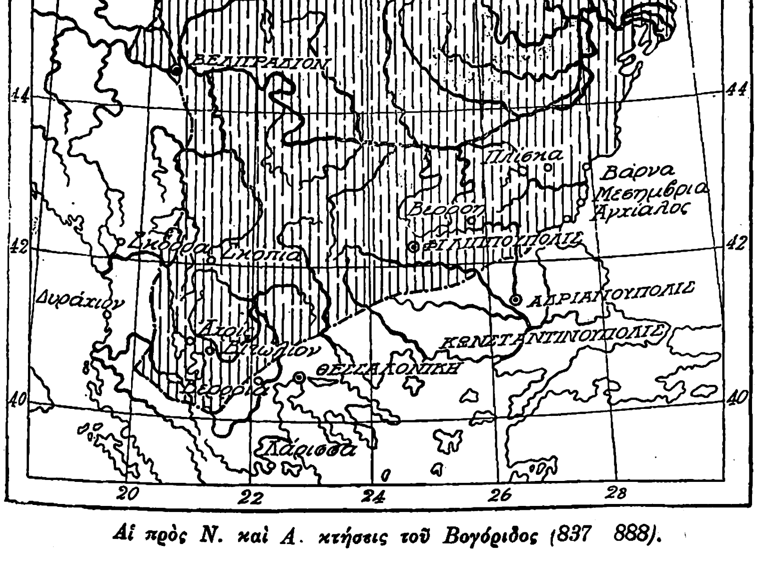

Αἱ πρὸς Ν. καὶ Α. κτήσεις τοῦ Βογόριδος (837 888).

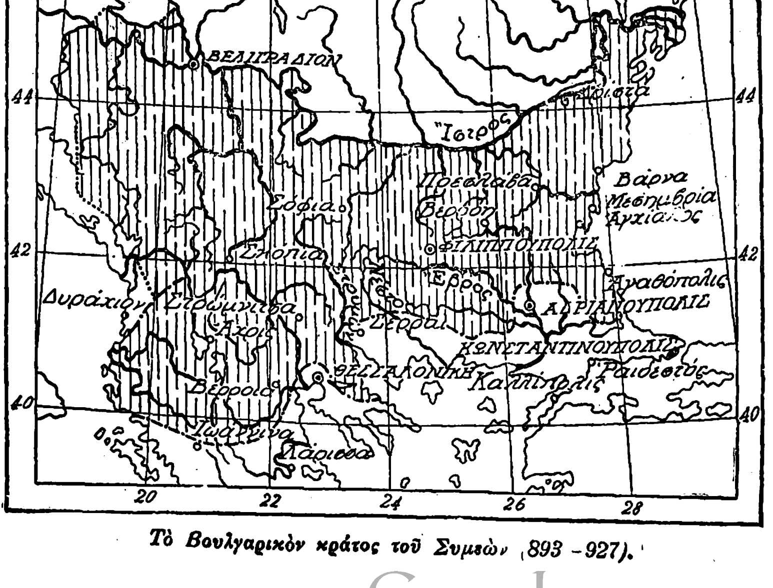

Τὸ Βουλγαρικὸν κράτος τοῦ Συμεὼν (893 - 927).

Digitized by Google

κλησίας ὑπὸ πατριάρχην· 3) θὰ ἐπληρώνετο εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐτήσιός τις φόρος. Ἀφ᾽ ἑτέρου οἱ Βούλγαροι ἀνελάμβανον τὰς ἑξῆς ὑποχρεώσεις: 1) Νὰ μὴ ἐπιχειρήσωσι τροποποίησιν τοῦ ἐδαφικοῦ καθεστῶτος ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας, 2) νὰ ἐμποδίζωσι τοὺς Οὔγγρους ἀπὸ τοῦ νὰ εἰσβάλλωσιν εἰς τὰς βυζαντινὰς χώρας. Συνεφωνήθη πρὸς τούτοις ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν αἰχμαλώτων.

Ἀλλ᾽ ἡ εἰρήνη αὕτη δὲν ἤρεσεν εἰς τὸν βουλγαρικὸν λαόν, ὅστις ἐξεδήλωσε μετ᾽ ὀλίγον τὴν κατὰ τοῦ Πέτρου ἀγανάκτησίν του. Τὴν κίνησιν διηύθυνον βογιάροι τινὲς βαρέως φέροντες τὸν μετὰ Ἑλληνίδος βασιλόπαιδος γάμον τοῦ τσάρου. Οὗτοι ἤθελον ν᾽ ἀναβιβάσωσιν εἰς τὸν θρόνον τὸν *Ἰβάν*, νεώτερον υἱὸν τοῦ Συμεών. Ἀλλὰ τὸ πρῶτον τοῦτο ἐπαναστατικὸν κίνημα κατεστάλη (928), ὁ δὲ Ἰβὰν συλληφθεὶς ἀπεστάλη πρὸς ἀπομόνωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὁ Ρωμανὸς ἐδέχθη αὐτὸν λίαν φιλοξένως, ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν κτήματα καὶ ἐνύμφευσε μετὰ εὐγενοῦς Ἀρμενίδος. Τῷ 930 ἐξερράγη νέα ἐπανάστασις, πολὺ μεγαλυτέρα, ἐκταθεῖσα κυρίως εἰς τὴν Δυτικὴν Βουλγαρίαν ὑπὸ τὸν πρωτότοκον υἱὸν τοῦ Συμεὼν *Μιχαήλ*, τὸν ὁποῖον ὁ πατήρ του εἶχεν ἀποκλείσει ἀπὸ τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου καὶ ἐνέκλεισεν ἐντὸς μοναστηρίου. Καὶ ἡ ἐπανάστασις αὕτη κατεστάλη. Ὁ Μιχαὴλ ἐφονεύθη, οἱ δὲ ὀπαδοί του διέφυγον εἰς τὸ βυζαντινὸν ἔδαφος, ὅπου ἐπιδοθέντες εἰς λῃστείας συνελήφθησαν καὶ ἀπῳκίσθησαν εἰς Ἤπειρον. Τὸ ἐπιὸν ἔτος ἐπανεστάτησαν πάλιν οἱ Σέρβοι, τὴν φορὰν δὲ ταύτην κατώρθωσαν ν᾽ ἀπαλλαγῶσι τοῦ βουλγαρικοῦ ζυγοῦ καὶ σχηματίσωσι πάλιν ἴδιον κράτος ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Βυζαντίου. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἤρχισεν ἡ πραγματικὴ παρακμὴ τῆς βουλγαρικῆς ἰσχύος, συγχρόνως ὅμως καὶ ἡ εἰς τὴν χώραν ἐξάπλωσις τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐπιρροῆς τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς, τὴν ὁποίαν ὑπεστήριζεν ἡ Ἑλληνὶς τὸ γένος τσαρίνα *Μαρία-Εἰρήνη*.

Περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν (963) ἐπανεστάτησε κατὰ τοῦ Πέτρου ἰσχυρὸς Βούλγαρος βογιάρος, ὁ ἐκ Τυρνόβου *Σισμὰν* (Chichman). Ἀποτυχὼν ὅμως ὑπεχώρησεν εἰς τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας, ὅπου κατώρθωσε μετά τινα καιρὸν νὰ ἱδρύσῃ νέον βουλγαρικὸν κράτος. Ἀφ᾽ ἑτέρου τὴν Βουλγαρίαν ἀνησύχουν συνεχεῖς εἰσβολαὶ τῶν Οὔγγρων καὶ τῶν Πετσενέγων, ὑποκινουμένων ὑπὸ τῶν Ρώσων τοῦ Ἴγορ, ὅστις ἤθελεν οὕτω νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Πέτρον ἀπὸ τοῦ νὰ βοηθήσῃ τοὺς συμμάχους αὐτοῦ Βυζαντινοὺς κατὰ τὴν ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκστρατείαν του (941).

Τὴν γενικὴν ταύτην ἐξασθένησιν τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους ἐπέτεινε καὶ ἡ θρησκευτικὴ διαίρεσις, τὴν ὁποίαν προὐκάλεσεν ἡ διάδοσις τῆς αἱρέσεως τῶν **Βογομίλων** (βλ. λ.), ἥτις εἶχε μεταφυτευθῆ εἰς τὰς παραμεθορίους βουλγαρικὰς ἐπαρχίας διὰ τῶν ἐξ Ἀσίας ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν βασιλέων μετοικισθέντων Σύρων καὶ Ἀρμενίων. Οὗτοι ἐπρέσβευον τὰ δόγματα τῶν Μανιχαίων καὶ τῶν Παυλικιανῶν, τὰ ὁποῖα εὗρον μεγάλην διάδοσιν ἐν Βουλγαρίᾳ, ἀρχικῶς διὰ τοῦ παυλικιανοῦ ἱερέως *Βογόμιλ* (ἤτοι *Θεοφίλου*), διότι συνέπιπτον καὶ πρὸς πολλὰς παλαιὰς δοξασίας τῶν Βουλγάρων καὶ Σλαύων. Τὴν διάδοσιν τοῦ Βογομιλισμοῦ διηυκόλυνε καὶ ἡ ὡς ἐκ τῆς κακῆς διαγωγῆς τοῦ κλήρου ἐπικρατοῦσα θρησκευτικὴ ἀδιαφορία. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ περὶ πολιτείας δοξασίαι τῶν Βογομίλων ὡμοίαζον καταπληκτικῶς πρὸς τὰς σημερινὰς τῶν κομμουνιστῶν ἢ μᾶλλον τῶν μηδενιστῶν (ἠρνοῦντο τὴν εἰς τὴν κρατικὴν ἐξουσίαν ὑποταγήν, ἐκήρυσσον τὸ μῖσος κατὰ τοῦ τσάρου, τὴν ταπείνωσιν τῶν πλουσίων, τὴν ἐξύβρισιν τῶν ὀργάνων τοῦ κράτους, τὴν περιφρόνησιν τῶν εὐγενῶν, συνάμα δὲ καὶ τὴν κατάπαυσιν τοῦ πολέμου) ἡ ἐξάπλωσις τοῦ Βογομιλισμοῦ οὐ μόνον παρέλυσε τὴν ἐκκλησίαν ἀλλὰ καὶ ἐκλόνισεν ἐκ θεμελίων τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον οἱ Βογόμιλοι ἐθεώρουν «δημιούργημα τοῦ διαβόλου». Προσηλυτιζόμενος εἰς τὴν νέαν αἵρεσιν ὁ λαὸς ἐξεδήλου τὴν δυσαρέσκειάν του ἐναντίον τῆς βουλγαρικῆς πολιτείας καὶ ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι παρέμενον ξέναι πρὸς τὸ λαϊκὸν πνεῦμα, συνάμα δὲ καὶ τὴν ἀγανάκτησίν του κατὰ τῆς ἠθικῆς διαφθορᾶς τῶν ἰθυνουσῶν τάξεων. Ὡς ἐκ τούτου κατεδιώχθη ὑπὸ τοῦ κράτους καὶ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας. Ἀλλὰ πολλοὶ τῶν ὀρθοδόξων κληρικῶν, τῶν πολεμούντων τὸν Βογομιλισμόν, ἐξηγείροντο συγχρόνως καὶ κατὰ τῶν καταχρήσεων καὶ τῆς διαφθορᾶς τοῦ ἀνωτέρου κλήρου, ἀπελπιζόμενοι δὲ κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἀπεσύροντο εἰς τὸν ἀσκητικὸν βίον. Εἷς τῶν κυριωτέρων τοιούτων ἀσκητῶν ἦτο ὁ ἐκ παίδων ποιμὴν *ἅγιος Ἰωάννης*, ὁ ἐκ *Ρίλου* (*Ἰβὰν Ρίλσκυ*), ὅστις ἐμόνασεν ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ὄρους, ὅπου ἱδρύθη ἡ κατόπιν διάσημος *μονὴ τοῦ Ρίλου*. Ἀντὶ τῶν πεπαιδευμένων πατέρων τῆς ἐποχῆς τοῦ Βόριδος καὶ τοῦ Συμεὼν ἤρχισε νὰ διαδίδηται ἐν Βουλγαρίᾳ ὁ ἄγονος καὶ στεῖρος ἀσκητισμός.

Ἐν μέσῳ τοιαύτης καταστάσεως ὁ τσάρος Πέτρος δὲν ἠδύνατο νὰ προστατεύσῃ τὸ κράτος του ἐναντίον τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν. Τῷ 959 καὶ 962 οἱ Οὔγγροι εἰσβαλόντες εἰς Βουλγαρίαν ἔφθασαν μέχρι τῶν βυζαντινῶν ἐπαρχιῶν. Ὁ Πέτρος ἠναγκάσθη νὰ κλείσῃ μετ᾽ αὐτῶν εἰρήνην, ἀλλὰ καὶ αἱ μετὰ τοῦ βυζαντινοῦ κράτους σχέσεις, διατηρηθεῖσαι φιλικαὶ ἐπὶ Ρωμάνου τοῦ Λεκαπηνοῦ, ἐψυχράνθησαν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Β´ (959-963), ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ (963—969). Εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον ὁ Πέτρος ἐπρότεινεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν ἀνανέωσιν τῆς παλαιᾶς συνθήκης. Ὁ Νικηφόρος ἐδέχθη τὴν πρότασιν ταύτην, διότι ἦτο τότε ἀπησχολημένος εἰς τὸν κατὰ τῶν Ἀράβων πόλεμον. Ἐπέβαλεν ὅμως εἰς τὸν Πέτρον νέον ὅρον, δηλαδὴ νὰ στείλῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς ἐχέγγυα τῆς εἰρήνης δύο τῶν υἱῶν του, τὸν *Βόριν* καὶ τὸν *Ρωμάν*. Ἡ ὑποχώρησις αὕτη τοῦ Πέτρου προὐκάλεσε νέας δυσαρεσκείας ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐκδηλωθείσας δι᾽ ἐπαναστάσεως ὑπὸ τὸν «κόμιτα» τῶν Βερζιτῶν τῆς Β. Μακεδονίας *Νικόλαον*. Καὶ τὸ κίνημα τοῦτο ἤγαγεν εἰς τὸν χωρισμὸν τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους. Ἐν μέσῳ τῆς τοιαύτης καταστάσεως οἱ Βούλγαροι δὲν ὤκνησαν νὰ στείλωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρέσβεις, ὅπως ζητήσωσι παρὰ τοῦ βασιλέως τὸν παλαιὸν ἐκεῖνον φόρον (966), καθ᾽ ἣν ἀκριβῶς στιγμὴν ὁ Νικηφόρος ἐπανέκαμπτε νικητὴς ἐκ τῆς ἐναντίον τῶν Ἀράβων ἐκστρατείας. Δικαίως λοιπὸν ἀγανακτήσας ὁ βασιλεὺς ἀνεφώνησεν ὅτι «δεινὸν ἤθελεν εἶναι ἂν καταβαλόντες ἅπαντας ἡμῶν τοὺς ἀντιπάλους ἠθέλομεν δίκην ἀνδραπόδων ἐκτίσει φόρους εἰς ἔθνος σκυθικόν, πενιχρὸν ἅμα καὶ μικρόν». Ὁ ταῦτα ἀφηγούμενος *Λέων ὁ Διάκονος* προσθέτει ὅτι ὁ Νικηφόρος διέταξε νὰ ῥαπίσωσι τοὺς πρέσβεις. «Ἄπιτε, εἶπε, καὶ τῷ σκυτοτρώκτῃ καὶ διφθερίᾳ ὑμῶν ἄρχοντι ἀπαγγείλατε, ὡς ὁ τῶν Ρωμαίων κράτιστος καὶ μέγιστος βασιλεὺς ἐξ αὐτῆς τὴν σὴν μετελεύσεται χώραν, ἐντελῶς σοι τοὺς φόρους ἀποδιδούς».

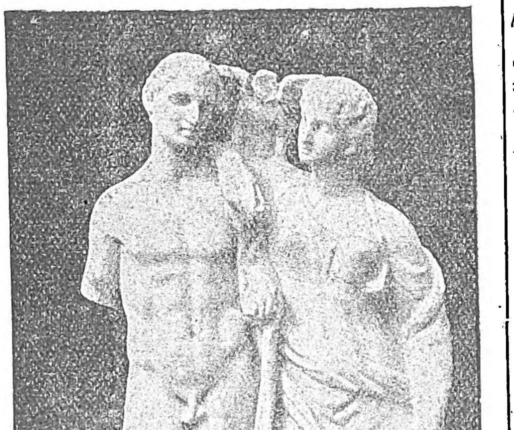

Μαρμάρινον σύμπλεγμα Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς ἀνευρεθὲν ἐν Βάρνῃ.
[Μουσεῖον Σόφιας.

Πράγματι δὲ ὁ Νικηφόρος ἐκστρατεύσας κατὰ τῆς Βουλγαρίας ἐκυρίευσε μὲν ἐξ ἐπιδρομῆς τὰ φρούρια τῶν μεθορίων, ἀλλ᾽ ἀπαντήσας πέραν τοῦ Αἵμου χώραν δασώδη καὶ τελματώδη, περιβαλλομένην πανταχόθεν ὑπὸ ὀρέων, ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, θέλων, φαίνεται, νὰ ἔχῃ τὸν στρατόν του ἄθικτον καὶ διαθέσιμον δι᾽ ἐνδεχόμενον νέον κατὰ τῶν Ἀράβων πόλεμον. Πρὸς τιμωρίαν δὲ τῶν Βουλγάρων ἀπηυθύνθη πρὸς τοὺς ἐν τῇ πρώτῃ ἀναπτύξει τῆς δυνάμεως αὐτῶν εὑρισκομένους Ρώσους, πρὸ μικροῦ ἀκόμη προσελθόντας εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ἤλπισε, φαίνεται, ὁ Νικηφόρος νὰ κατενέγκῃ διὰ τῶν Ρώσων τὸ θανάσιμον τραῦμα κατὰ τοῦ παρακμάζοντος βουλγαρικοῦ κράτους. Πρὸς τοῦτο ἀπέστειλεν εἰς Κίεβον, ἔνθα εὑρίσκετο τότε ἡ καθέδρα τῶν Ρώσων, τὸν πατρίκιον Καλοκύρην, υἱὸν τοῦ πρωτεύοντος τῆς Χερσῶνος, ἐφοδιάσας αὐτὸν διὰ δέκα πέντε κεντηναρίων χρυσοῦ, ἤτοι ποσοῦ ὑπερβαίνοντος τὸ ἓν καὶ ἥμισυ ἑκατομμύριον σημερινῶν χρυσῶν δραχμῶν, δηλαδὴ σημαντικωτάτου διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἔχων εἰς χεῖρας τοσοῦτον χρῆμα ὁ Καλοκύρης διενοήθη νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν «ἄρχοντα τῶν Ρώσων» Σβιατοσλαῦον (945—972) διὰ σχέδια πολὺ εὐρύτερα τῆς ἁπλῆς πρὸς τὸ Βυζάντιον βοηθείας. Ἐπρότεινε λοιπὸν εἰς τὸν Σβιατοσλαῦον νὰ κρατήσῃ ὁριστικῶς τὴν Βουλγαρίαν δι᾽ ἑαυτόν, νὰ βοηθήσῃ δὲ αὐτόν, τὸν Καλοκύρην πρὸς κατάληψιν τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου ἔναντι καὶ ἄλλων πλουσίων ἀμοιβῶν. Ὁ Σβιατοσλαῦος δεχθεὶς ταῦτα παρεσκεύασε κατ᾽ ἄλλους μὲν 60.000, κατ᾽ ἄλλους δὲ μόνον 10.000 στρατοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπετέθη κατὰ τῆς Βουλγαρίας τὸν Αὔγουστον τοῦ 967 ἀπὸ τῶν στομίων τοῦ Δουνάβεως. Οἱ Ρῶσοι κατέλαβον ταχέως τὴν *Δρύστραν* (*Σιλίστριαν*) καὶ ἄλλας παραδουναβίους πόλεις, μεθ᾽ ὃ ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ κάτω Δουνάβεως *Πρεσλάβετς* ἢ μικρὰν Πρεσλάβαν καὶ οὐχί, ὡς λέγουσί τινες τῶν ἡμετέρων, τὴν μεγάλην Πρεσλαύαν ἢ Πραισθλαύαν, τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Συμεών, ἥτις ἦτο μεσόγειος. Ὁ Σβιατοσλαῦος κατέλαβεν ἱκανὸν μέρος τῆς Βορειοανατολικῆς Βουλγαρίας καὶ ἐκυβέρνα αὐτὸ ἔχων ὡς σύμβουλον τὸν πατρίκιον Καλοκύρην. Μετὰ μικρὸν ὅμως ὁ Νικηφόρος ἠναγκάσθη νὰ ἀλλάξῃ τὴν πολιτικήν του, τόσον ἕνεκα ἐσωτερικῶν ἀνωμαλιῶν, ὅσον καὶ ἕνεκα τῶν ἀνησυχιῶν, τὰς ὁποίας ἐνέπνεεν ἡ ὡς ὁριστικὴ πλέον ἐμφανιζομένη ἐγκατάστασις τῶν Ρώσων εἰς τὰς βουλγαρικὰς χώρας. Διὸ καὶ ἔκλεισεν εἰρήνην (968) μετὰ τοῦ Πέτρου, ὑποσχόμενος νὰ βοηθήσῃ αὐτὸν πρὸς ἐκδίωξιν τῶν Ρώσων. Τὴν συμμαχίαν ταύτην θὰ ἐνίσχυεν ὁ γάμος δύο βουλγαρίδων ἡγεμονοπαίδων μετὰ τῶν δύο νεαρῶν βασιλέων. Συγχρόνως ὁ Πέτρος ἔστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τοὺς δύο υἱούς του *Βόριν* καὶ *Ρωμανὸν* (*Ρομάν*).

Ὀλίγον βραδύτερον, τῇ 30ῇ Ἰανουαρίου 969, ἀπέθανεν ὁ τσάρος Πέτρος προσβληθεὶς ἐξ ἀποπληξίας, τὸ ἐπιὸν δὲ ἔαρ οἱ Ρῶσοι ἀπεχώρησαν ἑκουσίως ἐκ Βουλγαρίας, διότι οἱ Πετσενέγοι, ἐπωφελούμενοι τῆς ἀπουσίας τοῦ Σβιατοσλαύου καὶ τῶν πολεμιστῶν του, ἐπολιόρκησαν τὸ Κίεβον. Ἀλλ᾽ ἐν Βουλγαρίᾳ ἐξερράγησαν ἐσωτερικαὶ ταραχαί, διότι ὁ *Δαυίδ*, υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος Σισμάν, τσάρου τῆς δυτικῆς Βουλγαρίας, ἐπωφελούμενος τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπουσίας τῶν νομίμων διαδόχων Βόριδος καὶ Ρομάν, ἠθέλησε νὰ καταλάβῃ καὶ τὴν ἀνατολικὴν Βουλγαρίαν καὶ ἀνατρέπων τὴν δυναστείαν τῶν Δουλοΐδων νὰ ἑνώσῃ τὰ δύο κράτη. Ἀλλὰ χάρις εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου ὁ Βόρις καὶ ὁ Ρομὰν κατώρθωσαν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Βουλγαρίαν, οὕτω δὲ ἀνῆλθε τὸν θρόνον τῆς ἀνατολικῆς Βουλγαρίας *Βόρις ὁ Β´* (969—972), ἐνῷ εἰς τὴν δυτικὴν ἐβασίλευεν ὡς τσάρος ὁ υἱὸς τοῦ Σισμάν. Ἀλλ᾽ ὁ Βόρις, ἡγεμὼν ἀσθενής, δὲν ἠδυνήθη νὰ περισώσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ κράτους του.

Τὸ ἔαρ τοῦ 969 ὁ Σβιατοσλαῦος, ἀπαλλάξας τὴν πρωτεύουσάν του ἐκ τῆς ἀπειλῆς τῶν Πετσενέγων, ἐξώπλισε νέαν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Βουλγαρίας, οὐχὶ πλέον ὡς σύμμαχος τῶν Βυζαντινῶν ἀλλὰ δι᾽ ἴδιόν του λογαριασμόν. Δὲν ἤρεσε πλέον εἰς αὐτόν, ὡς ἔλεγεν εἰς τὴν μητέρα του Ὄλγαν, τὸ Κίεβον (*Νέστωρ*). Ἤθελε νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως Πρεσλαύαν, ὅπου συνεκεντροῦντο, ὡς ἐνόμιζεν, οἱ πανταχόθεν συρρέοντες θησαυροί. Πράγματι κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ τὴν Πρεσλαύαν κατόπιν ἐπιθέσεως διὰ λόγχης, μετά τινας δὲ μάχας νὰ συλλάβῃ αἰχμάλωτον καὶ τὸν Βόριν καὶ καταλάβῃ τὴν πρωτεύουσαν τῶν τσάρων, τὴν μεγάλην λεγομένην Πρεσλαύαν, ὅπου ἐτάχθη φρουρὸς τοῦ Βουλγάρου τσάρου καὶ τῶν θησαυρῶν αὐτοῦ γέρων Βαράγγος, ὁ Σβέναλδ. Μετὰ διηνεκεῖς μάχας ὁ Σβιατοσλαῦος διέβη τὸν Αἷμον, κατέλαβε καὶ ἐλεηλάτησε τὴν Φιλιππούπολιν (970) καὶ ἐνεφανίσθη εἰς τὰ σύνορα τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐβασίλευε τότε Ἰωάννης ὁ Τσιμισκῆς (969—986), ὅστις ἀνέλαβε τὰς ἐκ τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας γνωστὰς ἐκστρατείας κατὰ τῶν Ρώσων. ἀποληξάσας εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Πρεσλαύας, τὴν ὁποίαν μετωνόμασεν *Ἰωαννούπολιν*. Ἐκεῖ συνελήφθη καὶ ὁ τσάρος τῶν Βουλγάρων Βόρις ἀναγνωρισθείς, κατὰ τὸν Σκυλίτσην, ἐκ τῆς πυκνῆς γενειάδος του, μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῶν δύο τέκνων του. Ὁ βασιλεὺς ἐδέχθη αὐτὸν μετὰ τιμῶν λέγων, ὅτι διέβη ὄρη καὶ βουνὰ ὅπως τιμωρήσῃ τοὺς Ρώσους δι᾽ ὅσα δεινὰ ἐπέβαλον εἰς αὐτὸν καὶ ἐλευθερώσῃ τοὺς Βουλγάρους. Καὶ πράγματι ὁ Τσιμισκῆς διέταξε νὰ ἀπολυθῶσιν οἱ Βούλγαροι, οἵτινες μαχόμενοι εἰς τὰς τάξεις τῶν Ρώσων εἶχον συλληφθῆ αἰχμάλωτοι. Κατὰ τὸν Βούλγαρον ἱστορικὸν *Δρίνωφ*, φαίνεται ὅτι καὶ οἱ Βούλγαροι κάτοικοι τῆς πόλεως συνέπραξαν διὰ τὴν κατάληψιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐνισχύεται ἐκ μικρογραφίας τοῦ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ ἀποκειμένου σλαβωνικοῦ κώδικος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἰκονίζονται οἱ κάτοικοι ἀνοίγοντες οἱ ἴδιοι τὰς πύλας τῆς πόλεως καὶ σπεύδοντες μετὰ δώρων εἰς προϋπάντησιν τοῦ βασιλέως. Ἀλλ᾽, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ Schlumberger, αἱ μικρογραφίαι αὗται εἶναι τοῦ ΙΔ´ αἰῶνος καὶ ἑπομένως δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἔγγραφον ἱστορικὸν ἀπολύτου αὐθεντικότητος. Κατακτήσας κατόπιν καὶ τὸ τελευταῖον καταφύγιον τῶν Ρώσων ἐν Βουλγαρίᾳ, τὸ Δορύστολον (Σιλίστριαν), τὸ ὁποῖον μετωνόμασε Θεοδωρόπολιν ἀπὸ τοῦ μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου τοῦ Στρα-

Digitized by Google

τηλάτου, ὁ Τσιμισκῆς ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐτέλεσε μεγαλοπρεπῆ θρίαμβον συνεπάγων καὶ τὸν τέως τσάρον Βόριν. Οὗτος ἐπείσθη νὰ ἀποθέσῃ τὰ σύμβολα τῆς βασιλείας, τὴν διὰ μαργαριτῶν κατάστικτον χρυσοπόρφυρον τιάραν, τὴν ἁλουργὸν ἐσθῆτα καὶ τὰ ἐρυθρὰ πέδιλα, μεθ' ὃ ἐτιμήθη διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ μαγίστρου, ἐνῷ ὁ νεώτερος ἀδελφός του *Ρωμανός*, εὐνουχισθείς, προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς αὐλῆς. Οὕτως ὁλόκληρον τὸ ἀνατολικὸν βουλγαρικὸν κράτος ἐγένετο βυζαντινὴ ἐπαρχία μετὰ τριῶν αἰώνων ἀνεξάρτητον πολιτικὸν βίον, καθ' ὃν ἐπανειλημμένως ἠπείλησε τὸ Βυζάντιον. Ὑπελείπετο μόνον τὸ ὑπὸ τὴν δυναστείαν τῶν Σισμανιδῶν δυτικὸν ἥμισυ τοῦ μεγάλου κράτους τοῦ Συμεών, περιλαμβάνον τὴν δυτικὴν Μοισίαν, μέγα μέρος τῆς Μακεδονίας καὶ τμῆμα τῆς Ἀλβανίας, σχεδὸν μέχρι Βερατίου (Βελεγράδων).

Κατάλυσις καὶ τοῦ δυτικοῦ κράτους: Ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, τὸ δυτικὸν βουλγαρικὸν κράτος ἱδρύθη ὑπὸ ἰσχυρᾶς οἰκογενείας βολιάρων ἐκ Τυρνόβου (*Τερνόβου* κατὰ *Νικηφόρον τὸν Γρηγορᾶν*), ἐπαναστατησάσης κατὰ τοῦ ἡγεμόνος Πέτρου. Ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας ταύτης ἦτο ὁ *Σισμὰν* (παχύς), τὸν ὁποῖον οἱ Βυζαντινοὶ ὀνομάζουσι *κόμιτα Νικόλαον*, μετὰ τῶν υἱῶν του (τῶν *κομιτοπούλων*) *Δαυίδ*, *Μωϋσέως*, *Ἀαρὼν* καὶ *Σαμουὴλ* (ἢ *Στεφάνου Σαμουήλ*), φερόντων παραδόξως ἑβραϊκὰ ὀνόματα τῆς Γραφῆς. Κατὰ τὸν *Κεδρηνὸν* (Β' 434) ὁ Σισμὰν οὗτος ἀνεκηρύχθη τσάρος. Ἐκ τῶν υἱῶν του ὁ μὲν διάδοχος *Δαυὶδ* ἐφονεύθη ὑπὸ νομάδων Βλάχων μεταξὺ Καστορίας καὶ Πρέσπας, εἰς θέσιν καλουμένην «*Καλαὶ δρῦς*» (*Κεδρηνὸς* Β' 435). Ὁ Μωϋσῆς ἔπεσε κατά τινα ἐπίθεσιν ἐναντίον τῶν Σερρῶν, ὁ δὲ Ἀαρὼν ἐφονεύθη κατὰ διαταγὴν τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ του Σαμουὴλ ὡς προδότης λόγῳ τῶν ὑπὲρ τῶν Βυζαντινῶν συμπαθειῶν του. Οὕτως ὑπελείφθη μόνος ὁ *Σαμουήλ*, ὅστις καὶ ἀνεκηρύχθη τσάρος, κυβερνήσας ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν.

Κυριώτερον κέντρον τοῦ κράτους τοῦ Σαμουὴλ ἦτο ἡ Β. Μακεδονία, ἡ δὲ πρωτεύουσα αὐτοῦ ἤλλαξεν ἐπανειλημμένως, ὁμοῦ μετὰ τῆς ἕδρας τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς βουλγαρικῆς ἐκκλησίας, ἥτις ἠκολούθησε τὴν τύχην τοῦ κράτους μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ αὐτοκεφάλου αὐτῆς. Ἐκ Σόφιας (*Σρέδετς*) μετεφέρθη εἰς Μογλενά, κατόπιν εἰς Βοδενὰ καὶ κατόπιν εἰς Πρέσπαν (981), παρὰ τὴν ὁμώνυμον λίμνην. Ἐν ταύτῃ ὑπάρχει νησίς, ἥτις ὀνομάζεται μέχρι σήμερον *Γρὰδ* ἢ *Γράδιστα* (=φρούριον). Ἐπὶ τῆς νησῖδος ταύτης, ἐπὶ τῆς νοτίας αὐτῆς ἄκρας, ὑπάρχει κολπίσκος ὀνομαζόμενος *Βράτα* (=πύλη), ὅπου εὑρίσκοντο τὰ ἀνάκτορα τοῦ Σαμουήλ. Ἐπὶ τῆς νήσου ὑπάρχουσιν ἐπίσης ἐρείπια τεσσάρων ἐκκλησιῶν καὶ ἄλλων κτιρίων μετὰ ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν. Παρὰ τὴν Γράδιστα ὑπάρχει καὶ ἄλλη νῆσος ἡ *Μάλι-γρὰδ* (=μικρὸν φρούριον) ἐπίσης μὲ ἐρείπια ναῶν. Βραδύτερον ὁ Σαμουὴλ μετέφερε τὴν καθέδραν του εἰς Ἀχρίδα ἀποξηράνας τὰ πέριξ ἕλη. Αἱ χῶραι τοῦ Σαμουὴλ εἶχον πολλὰς ὀχυρὰς πόλεις καὶ φρούρια. Πρὸς Β. τὸ Βελιγράδιον καὶ τὴν Νύσσαν, εἰς τὸ Κοσσυφοπέδιον τὴν Πριστίναν καὶ τὴν Λίπλιαναν. Ἡ Σόφια καὶ τὸ Πίρνικ μὲ 35 περικείμενα φρούρια ἐξησφάλιζον τὰς συγκοινωνίας τῆς Μακεδονίας μετὰ τοῦ Δουνάβεως. Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος ὑπῆρχεν ἡ Βελμποὺζδ (*Βελεβούσδα*, *Βελεβούσδιον*, *Βελεβούσδιν*, *Βελμόνδη*, ἡ *Πανταλία* τῶν Ρωμαίων, σήμερον *Κιουστεντίλ*), οἱ Στόβοι, τὸ Μελένικον, ἐπὶ τοῦ Ἀξιοῦ τὰ Σκόπια καὶ τὰ Βελεσσά, εἰς τὴν Δ. Μακεδονίαν ἡ Πρίλαπος (*Περλεπέ*), τὸ Ὄστροβον, ἡ Πρέσπα, ἡ Ἀχρὶς καὶ τὸ Δεβόλι, τέλος δὲ ἐν τῇ Β. Ἠπείρῳ τὰ Βελέγραδα, ἡ Δρυϊνούπολις, ἡ Γλοβενίτσα (*Ἀκροκεραύνιον*) καὶ τὸ Βουθρωτόν. Κυριώτερον στοιχεῖον τοῦ βουλγαρικοῦ τούτου κράτους ἦτο ἰσχυρὰ τάξις βολιάρων.

Τὸ τσαρικὸν στέμμα ἔλαβεν ὁ Σαμουὴλ ἐκ τῆς Ρώμης, ἐλπιζούσης πάντοτε νὰ ἀποσπάσῃ τὴν βουλγαρικὴν ἐκκλησίαν ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς. Δὲν εἶναι ὅμως ἀποδεδειγμένον, ἂν ἐπῆλθε πραγματικὴ ἕνωσις μετὰ τῆς Ρώμης. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ζήσαντος πρεσβυτέρου *Κοσμᾶ* φαίνεται μᾶλλον, ὅτι σημαντικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Σαμουὴλ ἐξήσκουν οἱ Βογόμιλοι. Ἔχων ἀνάγκην νὰ περισώζῃ τὴν κοσμικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν ὁ Σαμουὴλ ἐπολιτεύετο εὐμενῶς καὶ πρὸς τοὺς Ὀρθοδόξους καὶ πρὸς τοὺς Βογομίλους, ἡ τοιαύτη δὲ οὐδετέρα αὐτοῦ στάσις ἐξηγεῖ, κατὰ τὸν Γίρεσεκ, καὶ τὸ ὅτι ὁ τόσον δραστήριος οὗτος ἡγεμὼν ἔμεινε σχεδὸν λησμονημένος, παραμεληθεὶς ὑπὸ τῶν χρονογράφων, οἵτινες τόσον πολὺ ὁμιλοῦσι περὶ τοῦ Βόριδος, τοῦ Συμεὼν καὶ τοῦ Πέτρου, ὡς καὶ βραδύτερον περὶ τῆς δυναστείας τῶν Ἀσενιδῶν, τῶν Τερτεριδῶν καὶ τῶν Σισμανιδῶν τοῦ Βιδυνίου.

Πρόγραμμα τοῦ Σαμουὴλ ἦτο νὰ ἐπεκτείνῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον τὸ κράτος του, προσαρτῶν καὶ τὰς ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Βυζαντίου περιελθούσας ἀνατολικὰς ἐπαρχίας. Εἰς τοῦτο ἐφαίνετο ἐνθαρρύνουσα αὐτὸν καὶ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει κατάστασις. Τὴν 10ην Ἰανουαρίου 976 ἀπέθνῃσκεν ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ὁ Τσιμισκῆς. Ἐπὶ τῶν ἀνηλίκων διαδόχων του, Βασιλείου τοῦ Β' καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Η', οἱ Βούλγαροι τῆς Μοισίας ἐπωφελούμενοι τῆς ἀνταρσίας Βάρδα τοῦ Σκληροῦ ἐκινήθησαν εἰς ἐπανάστασιν, τῆς ὁποίας ἐπωφελήθη ὁ Σαμουήλ, ὅπως καταλάβῃ ταχέως τὰς ἐπαρχίας τοῦ Δουνάβεως. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει κρατούμενος τέως τσάρος Βόρις ὁ Β' κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ρωμανοῦ, ἐλπίζων νὰ ἀνακτήσῃ τὸν θρόνον του. Ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἐφονεύθη παρὰ τὰ σύνορα ὑπὸ Βουλγάρου στρατιώτου ἐκλαβόντος αὐτὸν ὡς Ἕλληνα, ἐνῷ ὁ Ρωμανὸς προσκυνήσας τὸν Σαμουὴλ διωρίσθη ὑπὸ τούτου διοικητὴς Σκοπίων. Ἐνῷ δὲ οἱ βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου εἶχον ν' ἀντιπαλαίσωσιν ἀνατολικῶς μὲν κατὰ τοῦ Σκληροῦ, δυτικῶς δὲ κατὰ τῶν Ἀράβων ἐν Σικελίᾳ καὶ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας ἐν τῇ Ν. Ἰταλίᾳ, ὁ Σαμουὴλ εἰσέβαλεν εἰς τὰς βυζαντινὰς ἐπαρχίας μέχρι Θρᾴκης καὶ μέχρι τῶν περιχώρων τῆς Θεσσαλονίκης, ἐκυρίευσε τὴν Λάρισαν καὶ μετῴκισε τοὺς κατοίκους αὐτῆς εἰς Βουλγαρίαν, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ ὡραίαν Ἑλληνίδα, τὴν ὁποίαν καὶ ἔδωκεν εἰς γάμον εἰς τὸν υἱόν του διαζευχθέντα τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας. Συγχρόνως μετεκόμισεν

Ἐπιτύμβιον μνημεῖον ἀνακαλυφθὲν ἐν Μεσημβρίᾳ.
[Μουσεῖον Σόφιας.]

εἰς Πρέσπαν τὰ λείψανα τοῦ Ἁγ. Ἀχιλλείου, ἐπισκόπου Λαρίσης, καὶ ἀπέθεσεν αὐτὰ εἰς μονὴν ἐπὶ νησῖδος τῆς λίμνης Πρεσπῶν, ἥτις ὀνομάζεται καὶ σήμερον ἀκόμη *Ἀχίλ*. Ἐκ Θεσσαλίας ὁ Σαμουὴλ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ ἠπείλησε τὴν Πελοπόννησον. Στρατηγὸς τῆς χερσονήσου ἦτο ὁ Ἀπόκαυκος, ὅστις νοσῶν βαρέως ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ ὁσίου Νίκωνος, διατρίβοντος τότε ἐν Σπάρτῃ. Αἰφνιδίως ὅμως ἡ κατάστασις ἤλλαξεν ἐν Βυζαντίῳ. Ὁ ἕτερος τῶν βασιλέων, Βασίλειος ὁ Β', γενόμενος 25ετὴς ἀπεφάσισε νὰ λάβῃ εἰς χεῖρας τὴν πραγματικὴν ἀρχὴν καὶ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Βουλγάρων (981). Ἡ πρώτη ἐκστρατεία τοῦ Βασιλείου ἀπέτυχε, λόγῳ προδοσίας τοῦ στρατηγοῦ του Λέοντος τοῦ Μελισσηνοῦ, ἐπὶ δέκα πέντε δὲ κατόπιν ἔτη οἱ Βούλγαροι ἀφέθησαν ἥσυχοι, διότι τὸ Βυζάντιον εἶχεν ἄλλους περισπασμούς. Οὕτω δὲ ὁ Σαμουὴλ ἠδυνήθη νὰ ἐπεκτείνῃ ἔτι μᾶλλον τὸ κράτος του καταλαβὼν τὰ παράλια τῆς Ἀδριατικῆς καὶ τὸ Δυρράχιον. Πολεμήσας δὲ κατὰ τοῦ Σέρβου Ἰωάννου Βλαδιμίρου, ἡγεμόνος τῆς Ζέτας (Μαυροβουνίου), φίλου τῶν Βυζαντινῶν, κατέστησε τοῦτον ὑποτελῆ. Κατόπιν προήλασε μέχρι Καττάρου (Κότορ) καὶ Ραγούζης (Δουμπρόβνικ), ἐδῄωσεν ὁλόκληρον τὴν περιοχὴν ἐκείνην μέχρι Ζάρας καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσάν του διὰ Βοσνίας. Μετὰ τὰς ἐπιτυχίας ταύτας ἐστράφη πάλιν κατὰ τοῦ Βυζαντίου, εἰσβαλὼν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Θεσσαλονίκης. Κατέλαβε τὴν Βέρροιαν (989 ἢ 990), νικήσας δὲ τὸν ἐκ Θεσσαλονίκης εἰς καταδίωξιν αὐτοῦ ἐξελθόντα Ἀρμένιον τὸ γένος μάγιστρον Γρηγόριον τὸν Ταρχανιώτην, ὅστις καὶ ἔπεσεν ἡρωϊκῶς κατὰ τὴν μάχην, διέβη τὰ Τέμπη καὶ τὸν Πηνειόν, εἰσέβαλεν εἰς Θεσσαλίαν, Βοιωτίαν καὶ Ἀττικήν, διῆλθε τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου καὶ ἠπείλει πάλιν τὴν Πελοπόννησον (996) λεηλατῶν τὰ πάντα εἰς τὴν διάβασίν του. Ἀκριβῶς ὅμως τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ Βασίλειος, ἀπαλλαγεὶς τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, διώρισεν «ἄρχοντα πάσης δύσεως» τὸν μάγιστρον Νικηφόρον τὸν Οὐρανόν, καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν ἐσπευσμένως κατὰ τῶν Βουλγάρων (996). Οὗτος διελθὼν διὰ ταχείας πορείας τὴν Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν ἔφθασε μέχρι τοῦ Σπερχειοῦ, ὅπου εὗρε τοὺς Βουλγάρους ἐστρατοπεδευμένους ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης. Ὁ Σαμουήλ, πληροφορηθεὶς ἐγκαίρως τὴν προσέγγισιν τοῦ Οὐρανοῦ, ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν χώραν του συναποκομίζων ὅλην τὴν πλουσίαν λείαν, ἀγέλας κτηνῶν καὶ ὁλοκλήρους θησαυρούς. Εὑρὼν δὲ τὸν Σπερχειὸν πλημμυρίσαντα καὶ θεωρήσας ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ διαβῇ αὐτὸν ὁ βυζαντιακὸς στρατός, κατηυλίσθη ὅπως ἀναπαύσῃ τὰς ὀρδάς του. Ἀλλὰ τὴν νύκτα ὁ Νικηφόρος εὗρε κατόπιν ἐπιμόνου ἀναγνωρίσεως πόρον, διὰ τοῦ ὁποίου διεπεραίωσε τὸ στράτευμα καὶ ἐπετέθη κατὰ τῶν Βουλγάρων. Οὗτοι εὑρεθέντες ἀπροπαράσκευοι εἰς μάχην ὑπέστησαν ἧτταν οἰκτράν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν φονευθέντων ἐχθρῶν ἦτο μέγιστος. Αὐτὸς ὁ Σαμουὴλ πληγωθεὶς μόλις ἠδυνήθη νὰ σωθῇ μετὰ τοῦ υἱοῦ του Ρωμανοῦ καὶ φθάσῃ μετὰ πολλὰς νυκτερινὰς περιπλανήσεις διὰ τῶν ὀρέων τῆς Πίνδου εἰς Βουλγαρίαν. Ἡ περιφανὴς αὕτη νίκη Νικηφόρου τοῦ Οὐρανοῦ παρὰ τὸν Σπερχειὸν οὐχὶ μόνον ἀπέτρεψεν ὁριστικῶς τὸν βουλγαρικὸν κίνδυνον ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἐσημείωσε καὶ τὴν ἔναρξιν τῆς παρακμῆς τοῦ λίαν ἐπιφόβου καταστάντος κράτους τοῦ Σαμουήλ. Τῷ 997 ἀνεκτήθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν τὸ Δυρράχιον, ἐγκαταλειφθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀρμενίου Achot (*Ἀσώτη*), υἱοῦ τοῦ ἀνωτέρω ἀναφερομένου Γρηγορίου τοῦ Ταρχανιώτου. Τὸν Ἀσώτην τοῦτον, συλληφθέντα αἰχμάλωτον κατὰ τὰς παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην μάχας, εἶχε συζεύξει ὁ Σαμουὴλ μετὰ τῆς θυγατρός του καὶ διώρισε στρατηγὸν τοῦ Δυρραχίου. Οὗτος ὅμως παραδώσας τὴν πόλιν καὶ τὸ φρούριον εἰς τὸν Βυζαντινὸν στρατηγὸν Εὐστάθιον Δαμνομήλην ἔφυγε μετ' ὀλίγον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἔλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ μαγίστρου καὶ ἡ σύζυγός του τὸ τῆς ζωστῆς. Τῷ 999 εἰσέβαλεν ἐκ νέου ὁ στρατὸς τῶν Βυζαντινῶν εἰς Βουλγαρίαν, βαδίσας κατὰ τῆς Σόφιας, πέριξ τῆς ὁποίας κατέστρεψε πολλὰ φρούρια. Τὸ κατόπιν ἔτος ὁ πρωτοσπαθάριος Νικηφόρος ὁ Ξιφίας καὶ ὁ πατρίκιος Θεοδωρόκανος προελάσαντες ἔτι περαιτέρω ἐκυρίευσαν τὴν παλαιὰν πρωτεύουσαν Πραισθλαύαν καὶ τὴν ὁμώνυμον Μικρὰν ὡς καὶ ὁλόκληρον τὴν Μοισίαν, ἥτις ἔμεινεν ἔκτοτε ὑπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἀσενιδῶν (1186). Τῷ 1001 ὁ Βασίλειος τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ ἐκυρίευσε τὴν Βέρροιαν, τιμήσας διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἀνθυπάτου τὸν παραδώσαντα αὐτὴν φρούραρχον Δοβρομίρ, καὶ κατόπιν τὰ Σέρβια, ὁπόθεν ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐν θριάμβῳ, συνεπαγόμενος καὶ τὸν Βούλγαρον φρούραρχον τῆς πόλεως ταύτης Νικολίτσαν, τὸν ὁποῖον ἐτίμησε διὰ τοῦ τίτλου τοῦ πατρικίου. Οὗτος ὅμως δραπετεύσας μετὰ μικρὸν καὶ ἑνωθεὶς μετὰ τοῦ Σαμουὴλ ἐπολιόρκησε τὰ Σέρβια. Τοῦτο ἠνάγκασε τὸν Βασίλειον νὰ σπεύσῃ εἰς Μακεδονίαν καὶ νὰ πατάξῃ ἐκ νέου τοὺς Βουλγάρους, συλλαβὼν δὲ πάλιν τὸν Νικολίτσαν ἔφερεν αὐτὸν δέσμιον εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Ἐκκαθαρίσας δὲ τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐγκαταστήσας φρουρὰς ἀνῆλθε πρὸς βορρᾶν καὶ ἐκυρίευσε τὰ Βοδενά. Ὅλους τοὺς κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην συλληφθέντας Βουλγάρους αἰχμαλώτους ἐγκατέστησεν εἰς Βολερὸν τῆς Θρᾴκης, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἕβρου, ὅπου βαθμιαίως ἐξηλληνίσθησαν. Τῷ 1002 ἐπεχειρήθη νέα ἐκστρατεία τοῦ Βασιλείου εἰς Βουλγαρίαν, καθ' ἣν ἐκυριεύθη μετὰ ὀκτάμηνον πολιορκίαν τὸ Βιδύνιον, τὸ μόνον εἰς βουλγαρικὰς χεῖρας ὑπολειφθὲν φρούριον τῆς παραδουναβίου Βουλγαρίας, ἐνῷ ὁ Σαμουὴλ διήρπαζε τῇ 15ῃ Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους τὴν Ἀδριανούπολιν. Ὁ Βασίλειος στραφεὶς πρὸς Ν. διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Μοραύα συνήντησε τὸν Σαμουὴλ μετὰ τοῦ στρατοῦ του παρὰ τὰ Σκόπια πέραν τοῦ Ἀξιοῦ. Ἐπιτεθεὶς δὲ κατ' αὐτοῦ ὑπὸ περιπτώσεις ἀναλόγους πρὸς τὰς τοῦ Σπερχειοῦ, ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τοὺς Βουλγάρους καὶ ἐκυρίευσεν ὁλόκληρον τὸ στρατόπεδον μετὰ τῆς σκηνῆς τοῦ Σαμουήλ. Τὰ Σκόπια παρεδόθησαν εἰς τὸν νικητήν, ὅστις ἐκεῖθεν προήλασε πρὸς τὸ Πίρνικ. Ἀλλὰ τὸ φρούριον τοῦτο, τὸ ὁποῖον δεσπόζει τῆς χαράδρας τοῦ Στρυμόνος, ἀντέστη. Μετὰ τὰς τέσσαρας τελευταίας ἐκστρατείας τοῦ Βασιλείου, τὸ κράτος τοῦ Σαμουὴλ περιωρίσθη εἰς τὴν Δ. Μακεδονίαν, τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὰς περὶ τὴν Σόφιαν περιοχάς. Ἐπί τινα ἔτη ὁ Σαμουὴλ ἠδυνήθη νὰ ἀναπνεύσῃ ὀλίγον, ἀνακτήσας μάλιστα τὸ Δυρράχιον καὶ τὰ Βοδενά. Ὁ Βασίλειος ἀναγκασθεὶς νὰ στρατεύσῃ κατὰ τῶν Ἀράβων καὶ κατὰ τῆς Ἰβηρίας, ἀνέβαλε τὸν τελειωτικὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμον. Οὗτος ἤρχισε τῷ 1014 δι' ἐπιθετικῆς κινήσεως τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τὸν στρατηγὸν *Δαυὶδ Νεστορίτσα* (*Νεστωρίτσην*) κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης, ἐνῷ ὁ Σαμουὴλ ἐκινεῖτο πρὸς τὸν Στρυμόνα. Ἀλλ' ὁ μὲν Νεστωρίτσης ἐνικήθη

Digitized by Google

ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Θεοφυλάκτου τοῦ Βοτανειάτου, ἐξελθόντος ἐκ Θεσσαλονίκης, ὁ δὲ Σαμουὴλ ἀνέλαβε δεινὸν ἀγῶνα παρὰ τὰς κλεισωρείας τοῦ Κλειδίου (*Κλιούτς*), τὰς ὁποίας εἶχεν ἐπιτειχίσει ἐναντίον τοῦ στρατοῦ τοῦ Βασιλείου. Ἡ ἀντίστασις ἦτο πεισματώδης καὶ ἐστοίχισε μεγάλας ἀπωλείας εἰς τοὺς Βυζαντινούς. Εὐτυχῶς τὴν 29ην Ἰουλίου (1014) ὁ στρατηγὸς Φιλιππουπόλεως Νικηφόρος ὁ Ξιφίας, παρακάμψας τὸ ὄρος τῆς Μπελασίτσας (*Βελαθίστας*), ἐπέπεσεν ἐκ τῶν ὄπισθεν κατὰ τῶν Βουλγάρων. Ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς ἔπαθε φοβερὰν πανωλεθρίαν, ὁ δὲ Σαμουὴλ μόλις κατώρθωσε νὰ σωθῇ τῇ βοηθείᾳ τοῦ υἱοῦ του εἰς Πρίλαπον (Περλεπέ). Τιμωρῶν ἤδη ὁ Βασίλειος τὰς ἐπιδρομάς, δῃώσεις καὶ σφαγάς, τὰς ὁποίας ἐπὶ τόσα ἔτη διέπραττον εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, ἔλαβεν ἐκδίκησιν φοβεράν. Παρατάξας τοὺς Βουλγάρους αἰχμαλώτους, ἀνερχομένους, ὡς λέγεται, εἰς 15000, κατὰ λόχους ἐξ 100 ἀνδρῶν, διέταξε νὰ τυφλωθῶσιν ἐξ ἑκάστου λόχου 99, τοῦ δὲ ἑκατοστοῦ νὰ ἐξορυχθῇ ὁ εἷς ὀφθαλμός, ὅπως ὁ μονόφθαλμος οὗτος χρησιμεύσῃ ὁδηγὸς τῶν ἄλλων. Οὕτως ἔχοντας ἀπέστειλεν αὐτοὺς πρὸς τὸν Σαμουήλ, ὅστις ἀπώλεσε τὰς αἰσθήσεις ἐπὶ τῷ οἰκτρῷ τούτῳ θεάματι. Συνελθὼν δὲ ἐζήτησεν ὕδωρ, ἀλλ' εὐθὺς κατόπιν καταληφθεὶς ὑπὸ σφοδρῶν καρδιακῶν παλμῶν (*καρδιαγμοῦ*, ὡς λέγουσιν οἱ χρονογράφοι) ἀπέθανε μετὰ δύο ἡμέρας, τῇ 15ῃ Σεπτεμβρίου 1014 (βλ. λ. **Βασίλειος Β' ὁ** *Βουλγαροκτόνος*). Τόσον ὁ Βυζαντινὸς χρονογράφος Κεδρηνὸς ὅσον καὶ νεώτεροι ἱστορικοὶ ἐξέφρασαν ἀμφιβολίας περὶ τῆς ἀκριβείας τῆς εἰς τὸν Βασίλειον ἀποδοθείσης ἀπανθρώπου ταύτης πράξεως, ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν τυφλωθέντων. Γεγονὸς ὅμως εἶναι, ὅτι ὁ ἀτρόμητος καὶ στρατηγικώτατος ἐκεῖνος βασιλεὺς παρέμεινεν ἔκτοτε εἰς τὴν ἱστορίαν ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον «*Βουλγαροκτόνος*». Πάντως θανάσιμον ὑπῆρξε τὸ τραῦμα τὸ ὁποῖον κατήνεγκε κατὰ τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους, διότι τοῦτο μόλις τέσσαρα ἔτη ἐπέζησε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σαμουήλ.

Εὐθὺς μετὰ τὴν μάχην τῆς Μπελασίτσας καὶ τὴν κατάληψιν τοῦ Κλειδίου, ὁ Βασίλειος ἀπέστειλε τὸν νικητὴν τῆς Θεσσαλονίκης Θεοφύλακτον τὸν Βοτανειάτην ἐναντίον τῆς Στρωμνίτσης, ὅπως καταστρέψῃ τὰ ἐκεῖ ὀχυρώματα τῶν Βουλγάρων καὶ ἀνοίξῃ τὴν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην ὁδόν. Ἀλλ' εἰς μίαν στενοπορίαν οὗτος ἐξετέθη εἰς σφοδρὰν ἐπίθεσιν τῶν Βουλγάρων, βαλλόντων βροχὴν λίθων καὶ βελῶν. Ὁ Βοτανειάτης ἔπεσε μετὰ πολλῶν ἀνδρείων στρατιωτῶν του. Λυπηθεὶς καιρίως ὁ Βασίλειος ἐστράφη πρὸς τὴν Μοσυνούπολιν. Καθ' ὁδὸν ἐκυρίευσε τὸ ὀχυρὸν φρούριον Μελένικον. Φθάσας δὲ εἰς Μοσυνούπολιν (Κομοτηνὴν) ἔμαθε τῇ 24 Ὀκτωβρίου τὸν θάνατον τοῦ Σαμουὴλ καὶ τὴν ἀναγόρευσιν τοῦ υἱοῦ του *Γαβριὴλ* ἢ *Ρωμανοῦ* καὶ σλαυιστὶ *Ραδομίρ*. Οὗτος ἦτο ἀνὴρ ρωμαλέος, διακριθεὶς πολλάκις εἰς τὰς μάχας, σώσας μάλιστα τὴν ζωὴν τοῦ πατρός του παρὰ τὸν Σπερχειὸν καὶ τὴν Μπελασίτσα. Ἀλλ' ἀπὸ διανοητικῆς ἀπόψεως ὑπελείπετο πολὺ τοῦ Σαμουήλ. Ἀπηλπισμένος ἐκ τῶν τελευταίων συμφορῶν ἐπρότεινεν εἰρήνην εἰς τὸν Βασίλειον, ὅστις ἐπαναλαβὼν τὴν ἐπίθεσιν προήλασεν εἰς *Βουτέλιον*, τὸ ὁποῖον κατὰ μὲν τοὺς παλαιοτέρους ἱστορικοὺς ταυτίζεται πρὸς τὰ σημερινὰ *Βιτώλια*, ἤτοι τὸ *Μοναστήριον*, ἐνῷ ὁ Τσέχος Γίρετσεκ παρατηρεῖ ὅτι ἐν χειρογράφῳ τῆς παρὰ τὰ Σκόπια μονῆς Βίρπιν ἀναφέρεται θέσις «*Βούτελσκι πάτ*», ἡ ὁποία εἶναι οὐχὶ τὸ *Βίτολ (Μπίτολι)*, ἤτοι τὸ Μοναστήριον, ἀλλὰ τὸ παρὰ τὰ Σκόπια χωρίον *Βούτελι (Μπούτελι)*. Μετὰ τοῦτο ὁ βασιλεὺς ἐκυρίευσε τὰ φρούρια τοῦ Πριλάπου, τῶν Μογλενῶν καὶ τοῦ Στυπείου (Ἰστίπ), μεθ' ὃ ἔφθασε τὴν 9ην Ἰανουαρίου 915 διὰ Βοδενῶν εἰς Θεσσαλονίκην. Τὴν βουλγαρικὴν φρουρὰν Μογλενῶν ὁ Βασίλειος ἐξετόπισεν εἰς Βασπουραγκὰν τῆς Ἀρμενίας. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας τῶν Μογλενῶν ὁ Γαβριὴλ καὶ ἡ σύζυγός του ἐφονεύθησαν ὑπὸ τοῦ ἐξαδέλφου αὐτοῦ *Ἰωάννου Βλαδισλάβ*, υἱοῦ τοῦ Ἀαρών, ὅστις λέγεται ὅτι διέκειτο φιλικῶς πρὸς τοὺς Βυζαντινούς, ὡς ὁ πατήρ του. Συγχρόνως ὁ νέος οὗτος Βούλγαρος ἡγεμὼν ἐτύφλωσε τὸν πρεσβύτερον υἱὸν τοῦ Γαβριὴλ καὶ ἐφόνευσε τὸν ἐξ ἀγχιστείας συγγενῆ του Βλαδίμιρον, ἡγεμόνα τῶν Σέρβων, καλέσας αὐτὸν εἰς Πρέσπαν. Ὁ Βλαδίμιρος οὗτος, ταφεὶς εἰς τὴν ἐν Ἐλμπασὰν ὁμώνυμον μονήν, κατετάχθη εἰς τὴν χορείαν τῶν ἁγίων, ἡ δὲ ἀνάμνησις αὐτοῦ διατηρεῖται καὶ μεταξὺ τῶν Ἀλβανῶν. Ἄξιον σημειώσεως, ὅτι εἰς τὴν «Ἀκολουθίαν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βλαδιμίρου», ἐκδοθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1858, ὁ Ἰωάννης Βλαδισλὰβ καὶ ἡ σύζυγός του ἀναφέρονται ὡς ἀνήκοντες εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν Βογομίλων.

Ὁ νέος ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας ἠθέλησε νὰ συνάψῃ εἰρήνην προτείνων νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἡμικυριαρχίαν τοῦ Βυζαντίου, ἀλλ' εἰς τοῦτο ἀντέστησαν οἱ βολιάροι, ἔχοντες ἐπ. κεφαλῆς κάποιον Ἴβατς (*Ἰβάτζην* κατὰ Βυζαντινούς), διὸ καὶ ἐπανελήφθησαν αἱ ἐχθροπραξίαι. Ἄλλως τε καὶ ὁ Βασίλειος ἀντελήφθη ὅτι ὁ Βλαδισλὰβ ἤθελε νὰ ἐξαπατήσῃ αὐτά, διότι σχεδὸν συγχρόνως οἱ Βούλγαροι ἐπολιόρκησαν τὸ Δυρράχιον. Ἐφορμήσας τότε ἀκάθεκτος δι' Ὀστρόβου κατέλαβε τὴν καθέδραν τῶν Βουλγάρων ἡγεμόνων Ἀχρίδα καὶ ἔσπευδε πρὸς τὸ Δυρράχιον, ὅτε ὁ Ἴβατς κατώρθωσε νὰ νικήσῃ μίαν φάλαγγα τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ παρὰ τὸ Μοναστήριον. Ὁ βασιλεὺς ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἐσπευσμένως τότε εἰς Θεσσαλονίκην. Ἐκεῖθεν ἀπέστειλε τὸν μὲν Δαυὶδ Ἀριανίτην κατὰ τῆς Στρωμνίτσης, τὸν δὲ Νικηφόρον τὸν Ξιφίαν κατὰ τῆς Σόφιας, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχῃ καὶ πολὺ μεγάλας ἐπιτυχίας κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις ταύτας, πλὴν τῆς καταλήψεως τοῦ φρουρίου τῆς Θερμίτσης ὑπὸ τοῦ Ἀριανίτου καὶ τῆς ὑπὸ τὸ ὄρος τοῦ Βίτος ὀχυρᾶς θέσεως Βοϊῶν (Βόγιανα) ὑπὸ τοῦ Ξιφίου. Μετὰ τοῦτο ὁ Βασίλειος ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν (1016), ὅπου εἶχε νὰ ἀσχοληθῇ μὲ ἄλλους ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξεστράτευσεν ὁ ἴδιος κατὰ τῆς Σόφιας καὶ ἐπολιόρκησεν ἀνεπιτυχῶς ἐπὶ 88 ἡμέρας τὸ Πίρνικ (*Πέρνικον*). Τὸ ἔαρ τοῦ 1018 εἰσέβαλε πάλιν εἰς Βουλγαρίαν, ἐκυρίευσε τὸ φρούριον Λογγὸν καὶ ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς Καστορίας, ὅτε ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ Βλαδισλὰβ συνεννοούμενος μετὰ τῶν πέραν τοῦ Δουνάβεως Πετσενέγων ἡτοίμαζεν ἐπίθεσιν ἐξόπισθεν. Καὶ ἡ μὲν μετὰ τῶν Πετσενέγων συμμαχία καὶ σύμπραξις τῶν Βουλγάρων ἐματαιώθη χάρις εἰς ἐνεργείας τῶν Βυζαντινῶν στρατηγῶν ἐκ Δορυστόλου (Σιλιστρίας), ὁ δὲ Βασίλειος ἐγκαταλείψας τὴν πολιορκίαν τῆς Καστορίας ἐστράφη πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ ἐχθροῦ. Οὗτος ὅμως δὲν ἐνεφανίζετο, ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπέστειλε κατ' αὐτοῦ τὸν στρατηγὸν Κωνσταντῖνον Διογένην, ἐνῷ ὁ ἴδιος ἠσχολεῖτο εἰς ἐπιτυχεῖς ἐνεργείας ἐναντίον διαφόρων ὀχυρῶν θέσεων τῶν Βουλγάρων, ὅτε αἰφνιδίως πληροφορηθεὶς ὅτι οἱ Βούλγαροι ἔστησαν ἐνέδραν κατὰ τοῦ Διογένους, ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν αὐτοῦ. Ἡ εἴδησις τῆς προσεγγίσεως τοῦ Βασιλείου ἤρκεσεν ὅπως τρέψῃ εἰς φυγὴν τοὺς Βουλγάρους. Τὸ ἔαρ τοῦ 1018 ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων ἐπολιόρκησε τὸ Δυρράχιον. Ἀλλ' ἐκεῖ κατά τινα συμπλοκὴν ὁ Ἰωάννης Βλαδισλὰβ ἐφονεύθη. Οἱ Βούλγαροι ἔμενον πλέον ἄνευ ἀρχηγοῦ καὶ διῃρημένοι. Ἐκ τῶν βολιάρων οἱ περισσότεροι ὑπὸ τὸν πατριάρχην Δαυίδ, τὴν τσαρίναν Μαρίαν καὶ τὸν βοϊβόδαν Βογδὰν ἤθελον τὴν ὑποταγὴν εἰς τὸ Βυζάντιον, ἐνῷ μία ἄλλη μερὶς ὑπὸ τὸν Ἴβατς, τὸν Νικολίτσαν καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Βλαδισλὰβ Φρούζιν (Προυστανούζ), ἐπέμενον νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν πόλεμον. Ἅμα λαβὼν τὴν εἴδησιν τοῦ θανάτου τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων ὁ Βασίλειος, ἐξεκίνησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διὸ νέαν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Βουλγάρων. Ἡ πορεία αὕτη ἦτο ἀληθὴς θρίαμβος, διότι εἰς πᾶσαν σχεδὸν πόλιν προσήρχοντο οἱ Βούλγαροι βολιάροι καὶ βοϊβόδαι δηλοῦντες ὑποταγὴν καὶ παραδίδοντες τὰ φρούρια. Ὁ βασιλεὺς τοὺς ἐδέχετο μετὰ τιμῶν, ἀπονέμων εἰς αὐτοὺς ἀξιώματα καὶ τίτλους. Φθάσας εἰς Ἀχρίδα ἐδέχθη εἰς τὸ στρατόπεδόν του τὴν τσαρίναν Μαρίαν καὶ ὅλα τὰ ὑπολειπόμενα μέλη τῆς οἰκογενείας τῶν Σισμανιδῶν. Εἰσελάσας δὲ ἐν θριάμβῳ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῶν Βουλγάρων, εὗρε τοὺς θησαυροὺς τῶν τσάρων, ἓν στέμμα κεκοσμημένον διὰ μαργαριτῶν, χρυσοκεντήτους στολὰς καὶ 100 κεντηνάρια χρυσοῦ, ἤτοι περὶ τὰ 11 ἑκατομμύρια χρυσῶν δραχμῶν.

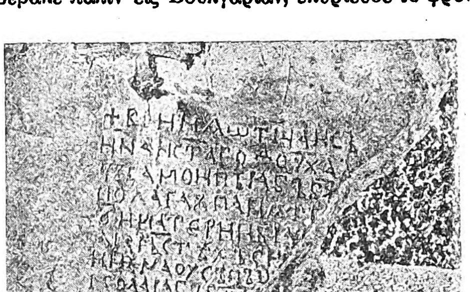

Ἡ ἀρχαιοτέρα γνωστὴ παλαιοβουλγαρικὴ ἐπιγραφὴ (993).

Τὸ πολεμικὸν κόμμα ἀπεχώρησεν εἰς Ἀλβανίαν. Ὁ ἡγεμονίδης *Φρούζιν* ἐπεχείρησε νὰ ἀντισταθῇ μετὰ δύο ἄλλων ἀδελφῶν του καὶ τοῦ Ἴβατς ἐπὶ τοῦ ὄρους Τομάρου, παρὰ τὸ Βεράτιον. Ἰδὼν ὅμως ὅτι κατελήφθησαν αἱ κλιτύες τοῦ ὄρους κατῆλθεν εἰς Διάβολιν (*Δεβόλι*), ὅπου παρεδόθη εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὅστις διώρισεν αὐτὸν μὲν μάγιστρον, τοὺς δὲ δύο ἀδελφούς του πατρικίους. Μόνος ὁ *Ἴβατς* μετ' ἄλλων τινῶν βολιάρων ἀνθίστατο ἀκόμη ἐπὶ τοῦ δυσβάτου ὄρους Βροχωτοῦ (Πρόνιστα). Ἐπὶ τέλους δὲ συνελήφθη καὶ ἐτυφλώθη κατά τινα ἑορτὴν διὰ δόλου ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Εὐσταθίου Δαφνομήλη, φρουράρχου Ἀχρίδος, ὅστις ἐνεφανίσθη μετὰ δύο πιστῶν ἀκολούθων, ὅπως δῆθεν συνεννοηθῇ περὶ ἀποστασίας κατὰ τοῦ βασιλέως. Εἰς ἀμοιβὴν ὁ Δαφνομήλης διωρίσθη φρούραρχος Δυρραχίου.

Μετὰ τοῦτο ὑπετάγησαν καὶ οἱ τελευταῖοι βολιάροι, ὁ Ἐλέμαγος καὶ ὁ Νικολίτσας, ὁ ἄλλοτε διακριθεὶς κατὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν Σερβίων, τῆς οἰκογενείας δὲ τοῦ ὁποίου ἄλλα μέλη ὑπηρέτουν ἤδη τοὺς Βυζαντινοὺς (ὡς προκύπτει ἐκ χειρογράφου τῆς συνοδικῆς βιβλιοθήκης Μόσχας, μελετηθέντος καὶ δημοσιευθέντος ὑπὸ τοῦ Βασιλίεβιτς τῷ 1881, σχολιασθέντος δὲ διὰ μακρῶν ὑπὸ τοῦ *G. Schlumberger* «L' épopée byzantine à la fin du dixième siècle» Paris 1925).

Διελθὼν κατόπιν δι' Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας ὁ Βασίλειος κατῆλθε νικητὴς εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Ἐπεσκέφθη τὰς Θερμοπύλας καὶ τὸ θέατρον τῆς μάχης τοῦ Σπερχειοῦ, ὅπου εἶδε κατὰ σωροὺς τὰ ὀστᾶ τῶν πεσόντων Βουλγάρων καὶ ἐκεῖθεν ἦλθε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1019 εἰς Ἀθήνας, ἀνῆλθεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, εἰσῆλθεν εἰς τὸν Παρθενῶνα, τότε ναὸν τῆς Θεοτόκου, τὸν ὁποῖον ἐκόσμησε διὰ πολυτελῶν ἀναθημάτων. Διαμείνας δὲ ἐφ' ἱκανὸν ἐν τῇ πόλει κατῆλθε κατόπιν ἐν πομπῇ εἰς Πειραιᾶ καὶ ἐπιβὰς τοῦ ἐκεῖ ἀναμένοντος στόλου ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐτέλεσε λαμπρὸν θρίαμβον ἐπευφημούμενος ὡς Βουλγαροκτόνος, ἐνῷ πρὸ τοῦ βασιλικοῦ ἅρματος ἐβάδιζον πεζῇ ἡ τσαρίνα Μαρία, αἱ θυγατέρες τοῦ Σαμουὴλ καὶ οἱ Βούλγαροι βολιάροι. Καὶ οὗτοι μὲν ἔλαβον διάφορα ἀξιώματα, ἐκεῖναι δὲ εἰσῆλθον εἰς τὰ ἀνάκτορα ὡς ζωσταί. Μετὰ τεσσαρακονταετεῖς πολέμους ὁλόκληρος ἡ Βουλγαρία ἦτο πλέον ἐπαρχία τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἐξετείνετο ἤδη ἀπὸ τῆς Τεργέστης μέχρι τοῦ Εὐφράτου, διότι καὶ οἱ ἡγεμόνες Σερβίας καὶ Κροατίας ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποταχθῶσι.

Ἡ Βουλγαρία βυζαντινὴ ἐπαρχία: Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Βουλγαρίας Βασίλειος ὁ Β' ὠργάνωσε τὴν διοίκησιν στρατιωτικῶς. Διῄρεσε τὸ τέως κράτος τοῦ Σαμουὴλ εἰς τέσσαρα μεγάλα θέματα (ἐπαρχίας), ἔχοντα ἐπὶ κεφαλῆς ἀνὰ ἕνα στρατηγὸν ἢ δοῦκα συγκεντροῦντα εἰς χεῖράς του ὁλόκληρον τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἐξουσίαν. Ἑκάστη ἐπαρχία διῃρεῖτο εἰς *τούρμας*, διοικουμένας ὑπὸ τουρμαρχῶν καὶ κλεισωριαρχῶν. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὅλης διοικήσεως ἐτάχθη «δοὺξ πάσης Βουλγαρίας» ἑδρεύων ἐν Σκοπίοις. Ἡ φορολογία, οἱ νόμοι καὶ ἡ αὐτονομία τῶν κατωτέρων διοικητικῶν βαθμίδων ἀφέθησαν ὡς εἶχον ἐπὶ Σαμουήλ.

Τὴν συνετὴν ταύτην πρᾶξιν τοῦ Βασιλείου ἀναγνωρίζει καὶ ὁ Βούλγαρος ἱστορικὸς Ζλάταρσκι ἀναφέρων καὶ τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ χρονογράφου *Σκυλίτση*, ὅτι ὁ βασιλεὺς δὲν εἶχε τὴν πρόθεσιν νὰ τροποποιήσῃ τοὺς νόμους καὶ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῆς Βουλγαρίας. Ἀλλ' οἱ διάδοχοι τοῦ Βασιλείου, ἀποθανόντος τῷ 1025, κατέστρεψαν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησαν οἱ μακροὶ πόλεμοι, ἡ στρατιωτικὴ μεγαλοφυΐα καὶ ἡ διοικητικὴ αὐτοῦ ἱκανότης, ἀναγνωριζομένη καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Βουλγάρων ἱστορικῶν. Εὐθὺς ἀπὸ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Η' (1025—1028) παρετηρήθησαν ἐπαναστατικὰ συμπτώματα, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τῶν Σλαύων τοῦ Μαυροβουνίου, ὅπου ὁ *Στέφανος Βοϊσλάβ*, ἄρχων τῆς Ζέτας καὶ τῆς Τραβουνίας, σύζυγος μιᾶς ἐγγόνης τοῦ Σαμουήλ, ἐξηγέρθη κατὰ τῆς βυζαντινῆς κυριαρχίας καὶ ἐνίκησε (1040) τὸν βυζαντινὸν στρατὸν (Κεδρ. II 527). Συγχρόνως ἡ Βουλγαρία ἐξετέθη εἰς συχνὰς ἐπιδρομὰς τῶν πέραν τοῦ Δουνάβεως Πετσενέγων. Ὅτε δὲ μετά τινα ἔτη ὁ εἰς χεῖράς του ὁλόκληρον τὴν ἐξουσίαν συγκεντρώσας ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Δ' Ἰωάννης ἐπέβαλε τὴν εἰς χρῆμα ἀντὶ εἰς εἶδος πληρωμὴν τῶν φόρων, ἐγεννήθη παρὰ τῷ βουλγαρικῷ λαῷ μεγάλη δυσαρέσκεια, ἐπιταθεῖσα τῷ 1037 συνεπείᾳ, ὡς λέγουσιν οἱ Βούλγαροι, τοῦ διορισμοῦ ὡς ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας τοῦ Ἕλληνος τὸ γένος *Λέοντος*, χαρτοφύλακος τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Τῆς καταστάσεως ταύτης ἐπωφελούμενος τῷ 1040 Βούλγαρός τις ὀνομαζόμενος *Πέτρος Δελιγιὰν* (Δελεάνος κατὰ Βυζαντινοὺς) ἐδραπέτευσεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου ὑπηρέτει ὡς δοῦλος, καὶ κατορθώσας νὰ φθάσῃ μέχρι Βελιγραδίου παρουσιάσθη ὡς ἔγγονος τοῦ Σαμουήλ. Πιστευθεὶς δὲ ὡς τοιοῦτος ἀνεκηρύχθη ἐν Νύσσῃ βασιλεὺς καὶ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς ἐπαναστατικοῦ κινήματος τῶν Βουλγάρων, τὸ ὁποῖον ἐξετάθη εἰς Σκόπια, ἐνῷ ἄλλος Βούλγαρος βοϊβόδας, ὁ Τιχόμιρ (Τειχομηρός), ὑπεκίνει τὰς περὶ τὸ Δυρράχιον χώρας. Ἐκ τῶν δύο τούτων μνηστήρων τοῦ βουλγαρικοῦ θρόνου ἐπεκράτησεν ὁ *Δελιγιάν*, προτιμηθεὶς καὶ ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἐνῷ ὁ Τιχόμιρ ἐθανατώθη διὰ λιθοβολισμοῦ. Μείνας μόνος κύριος ὁ Δελιγιὰν ἐστράφη πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην, ὅπου εὑρίσκετο ὁ βασιλεὺς Μιχαήλ, πάσχων ἐξ ἐπιληψίας καὶ ἀναμένων θεραπείαν ἐκ τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Δημητρίου τοῦ Μυροβλήτου, προστάτου τῆς πόλεως. Μαθὼν ὅμως, ὅτι ἐπέρχονται οἱ Βούλγαροι ἔφυγεν ἐσπευσμένως εἰς Κωνσταντινούπολιν παραδώσας τὰς ἀποσκευάς, τὰ χρήματα καὶ τὰ τιμαλφῆ αὐτοῦ εἰς τὸν Βούλγαρον *Μιχαὴλ Ἰβάτσην*, υἱὸν πιθανῶς τοῦ ἐναντίον Βασιλείου τοῦ Β' πολεμή-

Digitized by Google

σαντος ὁμωνύμου του. Ἀλλ' ὁ Δελιγιάν, προβλέπων, ὅτι δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ κυριεύσῃ τὴν Θεσσαλονίκην, ἐστράφη πρὸς Δ. καὶ ἐκυρίευσε διὰ τοῦ βοϊβόδα *Καυκὰν* (Καυκάνου) τὸ Δυρράχιον, ἐνῷ δι' ἄλλου στρατηγοῦ, τοῦ *Ἀνθίμου*, κατήρχετο πρὸς Ν. καὶ ἐνίκα παρὰ τὰς Θήβας τὸν στρατηγὸν τῆς Ἑλλάδος Ἀλλακασέα. Ἐν τῷ θέματι Νικοπόλεως οἱ κάτοικοι ἐξεγερθέντες κατὰ τοῦ ἐκεῖ εἰσπράκτορος τῶν φόρων Ἰωάννου τοῦ Κουτσομύτου διεμέλισαν αὐτὸν καὶ συνετάχθησαν μετὰ τῶν Βουλγάρων πλὴν τῆς Ναυπάκτου, πρωτευούσης τότε τοῦ θέματος. Οὕτως ἡ βουλγαρικὴ ἐπανάστασις ἠπείλει νὰ ἀποβῇ ἐπικίνδυνος δι' ὅλον τὸ βυζαντινὸν κράτος, ὅτε τὸν Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους (1040) ἐνεφανίσθη νέος μνηστὴρ τοῦ βουλγαρικοῦ θρόνου, ὁ *Ἀλουσιὰν* (Ἀλουσιανός), (νεώτερος υἱὸς τοῦ τσάρου Βλαδισλάβ, ἀνεψιὸς δὲ τοῦ Σαμουήλ), ὅστις ὑπηρέτει τὸ βυζαντινὸν κράτος ὡς στρατηγὸς τῆς ἐν Ἀρμενίᾳ *Θεοδοσιουπόλεως* (Ἐρζερούμ). Οὗτος, μὴ ὑποφέρων τὰς βισιοπραγίας Ἰωάννου τοῦ Ὀρφανοτρόφου, ἀναγκάσαντος αὐτὸν νὰ δώσῃ 50 λίτρας χρυσοῦ, ζητήσαντος δὲ νὰ λάβῃ καὶ τὴν σύζυγόν του, ἐδραπέτευσεν ἐκ Θεοδοσιουπόλεως μετημφιεσμένος εἰς Ἀρμένιον ὑπηρέτην καὶ κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς Βουλγαρίαν καὶ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ ἀνεψιοῦ του *Δελιγιάν*. Οὗτος ἐδέχθη αὐτὸν ὡς συμβασιλέα καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν στρατὸν 40.000 ἀνδρῶν, ὅπως πολιορκήσῃ τὴν Θεσσαλονίκην. Ἦτο ἡ ἑορτὴ τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ὅτε ὁ Ἀλουσιανὸς ἐπεχείρησε τὴν κυριωτέραν κατὰ τῆς πόλεως ἔφοδον. Ἡ φρουρὰ καὶ οἱ κάτοικοι ἐμψυχούμενοι ἐκ φήμης περὶ θαυματουργοῦ ἐπεμβάσεως τοῦ ἁγίου ἐξῆλθον μετ' ἐξάλλου ἐνθουσιασμοῦ κατὰ τῶν ἐπιδρομέων καὶ κατώρθωσαν νὰ κατατροπώσωσιν αὐτούς. Οἱ Βούλγαροι ἔπαθον ἀληθῆ πανωλεθρίαν. Περὶ τοὺς 15000 ἐφονεύθησαν, πολλοὶ ἄλλοι συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι, οἱ δὲ λοιποὶ ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Ἡ ἧττα αὕτη ἐσημείωσε τὴν ὁριστικὴν καταστολὴν τοῦ βουλγαρικοῦ κινήματος. Ὁ Ἀλουσιανὸς ἐτύφλωσε τὸν Δελιγιὰν διὰ προδοσίας, μεθ' ὃ προσῆλθεν εἰς Μοσυνούπολιν πρὸς τὸν βασιλέα Μιχαήλ, ὅστις αὐτὸν μὲν ὠνόμασε πατρίκιον καὶ ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁ ἴδιος δὲ εἰσβαλὼν εἰς Βουλγαρίαν συνέλαβε τὸν Δελιγιὰν καὶ τὸν Ἴβατς, διέλυσε τὰ τελευταῖα λείψανα τῶν ἐπαναστατῶν καὶ ἐπανῆλθεν ἐν θριάμβῳ μετὰ τῶν δύο ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς Κωνσταντινούπολιν (1041). Ἡ Βουλγαρία ὑπετάγη ἐκ νέου.

Ἀλλ' ἡ ἐν Βυζαντίῳ ἀκαταστασία ἐνεθάρρυνε πάλιν τοὺς Πετσενέγους εἰς συχνὰς εἰσβολὰς (1048—1054). Ὁ χάνης τῶν Πετσενέγων *Τύρακ* ἢ *Τυρὰχ* εἰσέβαλεν εἰς Βουλγαρίαν μὲ 80.000 ἄνδρας, ὅπως ἐκδικηθῇ διὰ τὴν καλὴν ὑποδοχὴν ἧς ἔτυχε παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ὁ ἐναντίον αὐτοῦ ἐπαναστατήσας ἀρχηγὸς *Κεγκέν*. Αἱ ὀρδαὶ τοῦ Τύρακ κατετροπώθησαν ὑπὸ τῶν στρατηγῶν Κωνσταντίνου Ἀριανίτου καὶ Βασιλείου τοῦ Μοναχοῦ. Πολλαὶ χιλιάδες Πετσενέγων συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι. Τούτους, ἀντὶ νὰ σφάξωσιν, ὡς συνεβούλευσεν ὁ Κεγκέν, ἐγκατέστησαν οἱ Βυζαντινοὶ παρὰ τὴν Σόφιαν, τὴν Νύσσαν καὶ εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ *Ὀβτσε-πόλιε*, μεταξὺ τῶν σλαυικῶν πληθυσμῶν. Μετ' ὀλίγον, καλέσαντες καὶ ἄλλους ὁμοφύλους των, ἐξετάθησαν πρὸς τὸν ποταμὸν *Ὀσμὰν* (Ἔσκομον), ἐπεχείρησαν δῃώσεις μέχρις Ἀδριανουπόλεως καὶ ἀπέβησαν ἐπικίνδυνοι διὰ τὸ Βυζάντιον. Μόλις τῷ 1051 κατωρθώθη νὰ διωχθῶσιν ἐκ Θράκης καὶ Μακεδονίας καὶ συνήφθη ἐκεχειρία μετὰ τοῦ Τύρακ, ὅστις εἶχε πήξει τὸ στρατόπεδόν του παρὰ τὴν Πρεθσλαύαν. Ὀλίγον βραδύτερον εἰσέβαλον διὰ τοῦ Δουνάβεως οἱ Οὖγγροι, ἀθετήσαντες τὰς μετὰ τοῦ Βυζαντίου συνθήκας, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς Ἰσαάκιος Α' ὁ Κομνηνὸς (1057—1059) κατώρθωσε νὰ συνάψῃ μετ' αὐτῶν εἰρήνην ἐν Σόφιᾳ.

Κατόπιν ἐπῆλθον οἱ Κουμάνοι (βλ. λ.), ἄλλος τουρκικὸς νομαδικὸς λαός, ἐλθὼν ἀρχικῶς ἐκ τῶν περὶ τὸν ποταμὸν *Κουμπὰν* ἢ *Κουμὰν* χωρῶν, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά των, κατόπιν δὲ ἐκ τῶν στεππῶν τοῦ *Δών*, τοῦ *Δνειπέρου* καὶ τοῦ *Δνειστέρου*, γνωστοὶ δὲ καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Οὖζοι* ἢ *Οὐγοῦζοι* (ρωσιστὶ Πόλοβτσι ἢ Τόρκ). Τῷ 1065, πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν Ρώσων, διέβησαν τὸν Δούναβιν 60.000 (κατὰ τὸν *Ζλάταρσκι* ἴσως 600.000) Κουμάνοι, ἐξεχύθησαν εἰς Βουλγαρίαν καὶ κατῆλθον μέχρι τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἐπιδημίαι καὶ ἐπιθέσεις τῶν Πετσενέγων καὶ τῶν Βουλγάρων ἐδεκάτισαν αὐτούς. Οἱ ὑπόλοιποι ἐπῳκίσθησαν εἰς Μακεδονίαν, ὅπου σῴζεται ἀκόμη τὸ ὄνομά των εἰς τὴν πόλιν *Κουμάνοβον*.

Τῷ 1073 οἱ Βούλγαροι, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν βολιάρον *Γεώργιον Βόϊτεχ* (Βόϊταχον), ἐπεχείρησαν νὰ ἀπαλλαγῶσι τῆς ἑλληνικῆς κυριαρχίας, πρὸς τοῦτο δὲ ἐζήτησαν παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Σέρβων Μιχαὴλ (1050—1084) νὰ στείλῃ εἰς αὐτοὺς ὡς τσάρον τὸν υἱόν του *Κωνσταντῖνον Βόδιν*. Οὗτος

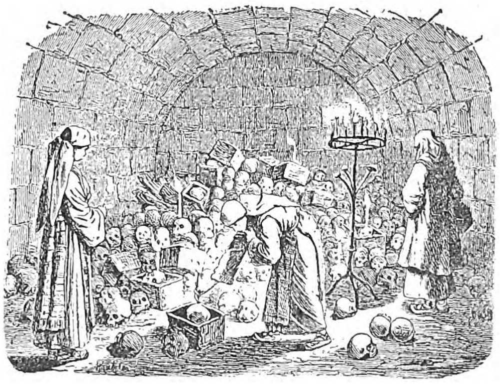

Κρανιολατρεία ἐν τῇ Μονῇ Τραϊανοῦ.

ἦλθε μετὰ 300 Σέρβων εἰς *Πριστίναν* (ἐν τῇ παλαιᾷ λεγομένῃ Σερβίᾳ), ὅπου ἀνεκηρύχθη τσάρος ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πέτρος*. Ὁ ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν ἐκ Σκοπίων ἐξορμήσας στρατηγὸς Δαμιανὸς ὁ Δαλασηνὸς ἡττήθη καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος, οὕτω δὲ οἱ ἐπαναστάται, βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τῶν Σέρβων, προὐχώρησαν μέχρι Καστορίας. Ἀλλ' ἡ ὑπὸ τὸν Βόδιν κυρία δύναμις, συνάψασα μάχην μετὰ τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ, εἰς θέσιν καλουμένην κατὰ τὸν χρονογράφον Ἰωάννην τὸν Κουροπαλάτην *Ταώνιον* (εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Κοσσυφοπεδίου), ἐνικήθη κατὰ κράτος. Ὁ Βόδιν συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ἐξωρίσθη εἰς Ἀντιόχειαν. Τότε ἀπεστάλη εἰς Βουλγαρίαν ὡς στρατηγὸς Νικηφόρος ὁ Βρυέννιος, ὅστις ἐπέβαλε πάλιν ἐντὸς ὀλίγου τὴν βυζαντινὴν κυριαρχίαν καθ' ἅπασαν τὴν Βουλγαρίαν. Ἐπανειλημμένως κατόπιν ἐπεχείρησαν οἱ Βούλγαροι νὰ ἐπαναστατήσωσιν ἢ νὰ συμμετάσχωσιν εἰς ἐπαναστατικὰ κινήματα ἄλλων, ἀλλ' ἤδη ἐβασίλευεν ἐν Βυζαντίῳ ἡ δυναστεία τῶν Κομνηνῶν, ἥτις ἐνισχύσασα σημαντικῶς τὸ κράτος, οὐχὶ μόνον κατέστησεν ἀδύνατον πᾶσαν νέαν βουλγαρικὴν ἀπόπειραν, ἀλλὰ καὶ ὠργάνωσε καλύτερον τὴν διοίκησιν καὶ τῶν ἄλλοτε βουλγαρικῶν χωρῶν. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἐποχὴ αὕτη τῆς βουλγαρικῆς ἱστορίας ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Βουλγάρων «περίοδος τοῦ ἐξελληνισμοῦ». Μέχρις Ἀλεξίου τοῦ Α' τοῦ Κομνηνοῦ εἶχε διατηρηθῆ ὁλόκληρος ἡ Βουλγαρία τοῦ Σαμουὴλ ὡς μία διοικητικὴ μονὰς ὑπὸ τὸν δοῦκα πάσης Βουλγαρίας. Ὁ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς κατήργησε τὸν τίτλον τοῦτον, διορίσας τὸν ἀδελφόν του Ἀδριανὸν «δομέστιχον δύσεως». Συγχρόνως ἡ κυβέρνησις τοῦ Βυζαντίου, ἔχουσα νὰ πολεμήσῃ ἤδη ἐν Ἀσίᾳ τοὺς *Σελτζουκίδας Τούρκους*, ἐστρατολόγει πλέον τακτικῶς καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ. Ἐκ τούτου ἐγεννᾶτο δυσαρέσκεια παρὰ τῷ λαῷ, τῆς ὁποίας ἐπωφελήθη ἡ αἵρεσις τῶν *Βογομίλων* (γνωστῶν εἰς τὰς σλαυικὰς χώρας καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Μπάμπουνα*), ὅπως ἐξαπλωθῇ ἔτι περισσότερον. Μετὰ τούτων συνετάχθη ἤδη καὶ ὁ κατώτερος βουλγαρικὸς κλῆρος καὶ κυρίως οἱ μοναχοί, ἐξεγερθέντες κατὰ τῶν ἀνωτέρων κληρικῶν. Ἀρχηγὸς τῶν Βογομίλων ἦτο, κατὰ Ἄνναν τὴν Κομνηνήν, ὁ μοναχὸς *Βασίλειος* μετὰ δώδεκα μαθητῶν ἢ ἀποστόλων. Ὡς ἐκ τούτου Ἀλέξιος ὁ Α', εὐθὺς ὡς παρῆλθεν ὁ ἐκ Δυσμῶν κίνδυνος διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Νορμανδῶν *Βοεμούνδου* (1107), ἔστρεψε τὴν προσοχήν του πρὸς τοὺς Βογομίλους. Ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν Βασίλειος συλληφθεὶς ἐφυλακίσθη καὶ κατόπιν ἐκάη ζῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Ἱπποδρόμου (1118).

Παρὰ τὸν διωγμὸν τοῦτον ὁ Βογομιλισμὸς ἐξηπλοῦτο, μεταδοθεὶς εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην, ὡς Ἰταλίαν (Παταρηνοί), Γερμανίαν (Καθαροί), εἰς Γαλλίαν (Ἀλβιγένσιοι, Albigeois), ὅπου διετηρήθη ἡ ἀνάμνησις τῆς ἐκ Βουλγαρίας προελεύσεως αὐτοῦ, διότι οἱ ὀπαδοί του ἐκαλοῦντο Bulgarorum haeresis, Bulgari καὶ Bugri, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὑβριστικὴ γαλλικὴ λέξις bougre. Ἀλλ' οἱ κυρίως Βούλγαροι δὲν ἠκούσθησαν ἐπὶ ἀρκετὸν καιρὸν εἰς τὴν χώραν των. Ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα Βουλγαρία ἔπαυσε πλέον νὰ ἀναφέρεται, ἀντικατασταθὲν εἰς τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα διὰ τοῦ «Μοισία» ἢ «Ζαγορά», οἱ δὲ Βούλγαροι ὠνομάζοντο *Μοισοὶ* ἢ *Βλάχοι* ἐκ τῶν καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν χερσόνησον καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ διεσκορπισμένων Μοισῶν καὶ Βλάχων.

ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ. Ἡ κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν ἐκδηλωθεῖσα ἐνίσχυσις τοῦ βυζαντινοῦ κράτους δὲν διήρκεσε πολύ. Οἱ ἐξωτερικοὶ ἐχθροὶ καθίσταντο διηνεκῶς ἐπιφοβώτεροι καὶ αἱ ἐσωτερικαὶ διαμάχαι ἐπανήρχιζον. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας καὶ ἡ ἐξάσκησις τῆς κυριαρχικῆς ἐξουσίας ἐν Βουλγαρίᾳ ἐξησθένει. Ἤδη ἐπὶ Ἀνδρονίκου Α' τοῦ Κομνηνοῦ ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας *Βέλα* ὁ Γ', εἰσβαλὼν εἰς τὰς βουλγαρικὰς ἐπαρχίας, κατέλαβε τὸ Βρανίτσεβο, τὴν Νύσσαν καὶ τὴν Σόφιαν, ἐνῷ ὁ σύμμαχός του, ὁ μέγας τσουπάνος (ζουπάνος) τῶν Σέρβων *Στέφανος Νεμανία*, ὅστις κατώρθωσε νὰ ἑνώσῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὰ ὑπὸ τοὺς ἀδελφούς του μικρὰ κρατίδια καὶ ἐθεμελίωσεν οὕτως ἑνιαῖον σερβικὸν κράτος, ἀπέσπα ἓν μετὰ τὸ ἄλλο διάφορα τμήματα τῶν βορείων βυζαντινῶν χωρῶν. Ὁ διάδοχος τοῦ Ἀνδρονίκου, Ἰσαάκιος Β' ὁ Ἄγγελος (1185—1195), νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῶν Οὔγγρων, ἐπέβαλε καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ βαρεῖς φόρους πρὸς κάλυψιν τῶν ἐξόδων τοῦ γάμου. Ἡ ἐκ τούτου προκληθεῖσα δυσαρέσκεια ἐξεδηλώθη κυρίως μεταξὺ τῶν Βλάχων καὶ Βουλγάρων.

Δύο ἀδελφοί, ὁ *Πέτρος* καὶ ὁ *Ἀσὲν* (Ἀσὰν κατὰ Βυζαντινούς), ἔχοντες καὶ νεώτερον ἀδελφὸν τὸν *Ἰωάννην* ἢ *Ἰωαννίτσαν*, τὸν ὁποῖον πολλοὶ τῶν συγχρόνων συνέχεον πρὸς τὸν δεύτερον, καταγόμενοι ἐξ ἀρχαίας βολιαρικῆς οἰκογενείας, τῆς τῶν *Μπελγούν*, ἰσχυριζόμενοι ὅμως ὅτι εἶναι γόνοι τῶν *Σισμανιδῶν*, ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐπαναστάσεως. Ὅπως εὕρωσιν ἀφορμὴν ἀποστασίας, μετέβησαν κατ' ἀρχὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν ζητοῦντες νὰ γίνωσι δεκτοὶ εἰς ἀνώτερον ἀξίωμα τοῦ στρατοῦ. Τούτου δὲ ἀπορριφθέντος περιφρονητικῶς ἐπανῆλθον εἰς Βουλγαρίαν, ὅπου, ὅπως εὐκολώτερον παρασύρωσι τὸν λαόν, διέδωκαν διὰ γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν θρησκολήπτων, ὅτι ὁ ἅγιος Δημήτριος ἐγκατέλειψε τοὺς Ἕλληνας καὶ τὴν ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν καταστραφεῖσαν Θεσσαλονίκην

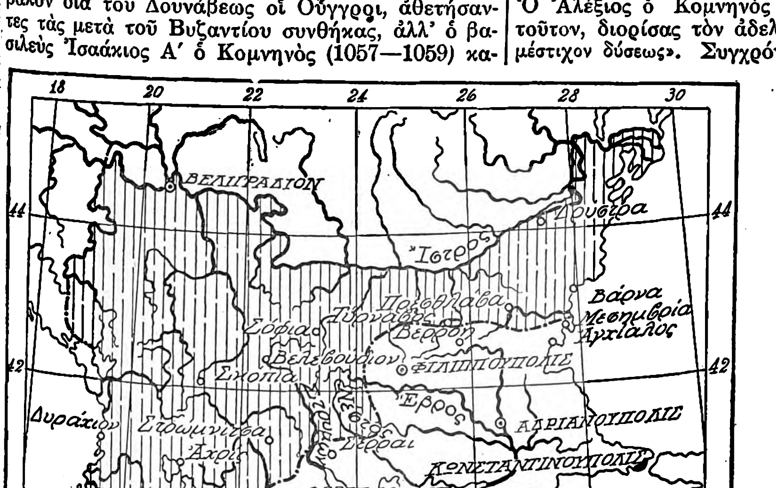

Τὸ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου καταλυθὲν κράτος τοῦ Σαμουὴλ (996).

Τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀσὲν Α' ἱδρυθὲν βουλγαρικὸν κράτος (1181—1196).

Digitized by Google

καὶ προσέφυγεν εἰς τοὺς Βουλγάρους καὶ Βλάχους ζητῶν βοήθειαν. Ἡ συνέλευσις τοῦ λαοῦ, καθ' ἣν διεκηρύχθη τὸ θαῦμα τοῦτο, ἔγινεν εἰς τὸν ἐν *Τυρνόβῳ* ναὸν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Πιστεύσαντες εἰς τὸν μῦθον τοῦτον οἱ βολιάροι καὶ ὁ λαὸς ἐξηγέρθησαν, ἐνῷ συγχρόνως ἐγκαθίστατο ἐν Τυρνόβῳ νέος ἀρχιεπίσκοπος, ὁ Βούλγαρος τὸ γένος *Βασίλειος*, ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.

Οἱ ἐπαναστάται ἠθέλησαν νὰ ἐπιτεθῶσιν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς κατὰ τῆς παλαιᾶς βουλγαρικῆς πρωτευούσης *Πρεσθλαύας*, ἀλλ' ἐννοήσαντες ὅτι ἡ ἅλωσις αὐτῆς ἦτο ἀδύνατος, εἰσέβαλον εἰς Θράκην πρὸς λεηλασίαν. Μετά τινας ὅμως συμπλοκὰς ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, διοικουμένων ὑπὸ τοῦ βασιλέως, καὶ ἔφυγον πέραν τοῦ Δουνάβεως πρὸς τοὺς ἐκεῖ Κουμάνους, ἐνῷ ὁ Ἰσαάκιος ἐπέστρεφεν ἐν θριάμβῳ εἰς Κωνσταντινούπολιν (1186). Τὸ ἑπόμενον ἔτος οἱ Βουλγαροβλάχοι ἐνεφανίσθησαν πάλιν ἐν Θράκῃ ἐν συμπράξει μετὰ τῶν *Κουμάνων*, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωκαν σημαντικὸν χρηματικὸν ποσὸν καὶ ὑποσχέσεις λαφυραγωγίας, ἀλλ' ἐνικήθησαν πάλιν ὑπὸ τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰωάννου (1186). Δυσπιστήσας ὅμως πρὸς τὸν νικητὴν ἀρχηγὸν ὁ βασιλεὺς Ἰσαάκιος ἀνεκάλεσεν αὐτὸν καὶ ἀντικατέστησε διὰ τοῦ Ἰωάννου Κανταχουζηνοῦ, φημιζομένου μὲν ἐπὶ τόλμῃ, ἀλλὰ δυστυχῶς τυφλοῦ. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἄξιον ἀπορίας, ὅτι οὗτος, ἐκτεθεὶς εἰς νυκτερινοὺς αἰφνιδιασμοὺς τῶν Βουλγάρων, ἡττήθη. Ἡ ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ ἀνετέθη τότε εἰς τὸν Ἀλέξιον Βρανᾶν, τὸν νικητὴν τῶν Νορμαννῶν, ὅστις κατετρόπωσε τοὺς Βουλγάρους. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον του εἰσβάλλων εἰς Βουλγαρίαν, ὁ Βρανᾶς ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν βασιλέα ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ ἐβάδισε κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὡς γνωστὸν δὲ ἐκ τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας ἐφονεύθη κατὰ τὴν μάχην τὴν συγκροτηθεῖσαν μετὰ τοῦ ἐναντίον αὐτοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐκπεμφθέντος στρατοῦ. Οὕτω κατέστη δυνατὸν νὰ παγιωθῇ τὸ μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Αἵμου σχηματισθὲν νέον βουλγαροβλαχικὸν κράτος, βοηθούμενον ὑπὸ τῶν Κουμάνων καὶ ὑπὸ τῶν Σέρβων, τῶν ὁποίων ὁ ἡγεμὼν *Στέφανος Νεμανία* κατέλαβε τὴν *Νύσσαν* καὶ ἄλλας ὀχυρὰς θέσεις.

Εἰς μάτην τὸ Βυζάντιον ἐπεχείρει νὰ πολεμήσῃ τὸν ἐπικίνδυνον τοῦτον συνασπισμόν. Τῇ 8 Ὀκτωβρίου 1187 ὁ βυζαντινὸς στρατὸς συνήντησε παρὰ τὴν *Ὑάμπολιν* ὀρδὴν κουμανικὴν ἀπάγουσαν ἐκ Θράκης 12000 αἰχμαλώτους καὶ ποίμνια ὁλόκληρα κτηνῶν. Κατὰ τὴν συναφθεῖσαν μάχην ἐνίκησαν οἱ Ἕλληνες, οὐχ ἧττον ὅμως ὑπεχώρησαν εἰς Ἀδριανούπολιν. Τῷ 1188 οἱ Ἕλληνες κατώρθωσαν νὰ συλλάβωσιν ἐξ ἐνέδρας αἰχμάλωτον τὴν σύζυγον τοῦ *Πέτρου*. τότε δὲ συνήφθη μεταξὺ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Βουλγαρίας ἀνακωχὴ καὶ ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς ὅμηρος ὁ νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ Πέτρου *Ἰωαννίτσας*. Ἄγνωστον ἂν διὰ τῆς ἀνακωχῆς ταύτης ἀνεγνωρίζετο ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Βουλγαρίας. Πάντως ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης οἱ Βούλγαροι ἐθεώρησαν ἑαυτοὺς ἀνεξαρτήτους.

Ἡ ἀνακωχὴ τοῦ 1188 δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολύ. Εὐθὺς ὡς ὁ Ἰωαννίτσας (ὁ κατόπιν Καλογιάννης) κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, οἱ Βούλγαροι ἐπανέλαβον τὰς ἐχθροπραξίας. Ἄλλως τε ἐνεφανίζοντο ἤδη νέοι ἐχθροὶ τοῦ Βυζαντίου, οἱ Σταυροφόροι ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας *Φρειδερῖκον Α'* τὸν *Βαρβαρόσσαν*, προελαύνοντες διὰ Σερβίας, ὅπου ὁ Στέφανος Νεμανίας περιεποιήθη αὐτοὺς πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐναντίον τοῦ Βυζαντίου ἀγῶνός του. Οἱ Βούλγαροι φυσικῶς ἠθέλησαν νὰ ἐπωφεληθῶσι τῆς εὐκαιρίας. Διό, ὅτε οἱ Σταυροφόροι ἔφθασαν εἰς Νύσσαν, ὁ *Πέτρος* καὶ ὁ *Ἀσὲν* ἔστειλαν πρὸς αὐτοὺς πρέσβεις κομίζοντας γράμματα, διὰ τῶν ὁποίων ἔθετον εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Βαρβαρόσσα στρατὸν 40.000 Βουλγάρων καὶ Κουμάνων πρὸς κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἀναγνωρισθῇ ὁ Πέτρος ὡς τσάρος (αὐτοκράτωρ) τοῦ Βυζαντίου. Ἀλλ' ὁ Βαρβαρόσσας ἀποβλέπων περισσότερον εἰς τὴν κατάκτησιν τῶν Ἁγίων Τόπων, μὴ θέλων δὲ φαίνεται νὰ παραβιάσῃ τὴν ἐν Νυρεμβέργῃ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1188 μετὰ τοῦ Ἰσαακίου συναφθεῖσαν συνθήκην, δι' ἧς ἐξησφαλίζετο ἡ διάβασις τοῦ σταυροφορικοῦ στρατοῦ διὰ τῶν βυζαντινῶν χωρῶν ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ διέλθῃ ἀμαχητί, δὲν ἐφάνη κατ' ἀρχὰς πρόθυμος εἰς τὸ νὰ δεχθῇ ἀμέσως τὰς προτάσεις ταύτας. Οὐχ ἧττον ὁ Πέτρος εἰσέβαλε μετὰ 40.000 ἀνδρῶν εἰς Θράκην. Εἰς ἀπάντησιν Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος διέβη μετ' ἰσχυρᾶς δυνάμεως τὸν Αἷμον διὰ μιᾶς τῶν ἀνατολικῶν διόδων, ὅπως βαδίσῃ κατὰ τοῦ Τυρνόβου. Συναντήσας ὅμως ἰσχυρὰν καὶ πείσμονα ἀντίστασιν ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὴν *Βερρόην* (Ἐσκῆ Ζαγρᾶ)· προσβληθεὶς τότε ὑπὸ τῶν Βουλγάρων εἰς ὀρεινὰς στενοπορίας ὁ βυζαντινὸς στρατὸς κατεστράφη σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν. Ὁ Ἰσαάκιος μόλις κατώρθωσε νὰ σωθῇ εἰς Βερρόην (1190). Μετὰ τὴν νίκην ταύτην οἱ Βούλγαροι κατέλαβον τὴν *Βάρναν*, τὴν *Ἀγχίαλον* καὶ τὴν *Σόφιαν*. Τῷ 1194 ἐξεπέμφθη νέος βυζαντινὸς στρατὸς κατὰ τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τὸν δομέστιχον τῆς Ἀνατολῆς Ἀλέξιον Γίδον καὶ τὸν τῆς δύσεως Βασίλειον Βατάτζην. Ἀλλὰ καὶ ὁ στρατὸς οὗτος ἡττήθη. Ἐν τούτοις ὁ Ἰσαάκιος ἐπεχείρησε καὶ νέαν ἐκστρατείαν ἐν συμμαχίᾳ μετὰ τῶν Οὔγγρων, οἵτινες θὰ ἐπέπιπτον κατὰ τοῦ *Βιδυνίου*. Ἀλλὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν προπαρασκευῶν ὁ Ἰσαάκιος ἐξεθρονίσθη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀλεξίου τοῦ Γ' (1195). Οὗτος ἤρχισεν ἀμέσως διαπραγματεύσεις εἰρήνης μετὰ τῶν Βουλγάρων. Ἀλλ' οἱ ὑπὸ τούτων προβληθέντες ὅροι ἦσαν ἀπαράδεκτοι καὶ διὰ τοῦτο ἐξηκολούθησεν ὁ πόλεμος. Οἱ Βούλγαροι ἐστράφησαν τὴν φορὰν ταύτην κατὰ τῆς Μακεδονίας διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμόνος. Δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως νὰ προχωρήσωσι πέραν τῶν Σερρῶν, διότι ἐξεφάνθη συνωμοσία τῶν βολιάρων. Μεταξὺ τούτων διεκρίνετο ὁ γιγάντιος τὸ σῶμα *Ἰβάγκο*, περὶ τοῦ ὁποίου ἐφημολογεῖτο ὅτι εἶχε σχέσεις μετὰ τῆς τσαρίνης. Ὁ *Ἀσὲν* ἐκάλεσεν αὐτὸν διὰ νυκτὸς εἰς τὸ ἀνάκτορόν του ὅπως τὸν ἐλέγξῃ, ἀλλ' ὁ Ἰβάγκο, ἔχων κρυμμένην μάχαιραν ὑπὸ τὰ ἐνδύματά του, ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐφόνευσε (1196). Ἀνεκηρύχθη τότε τσάρος ὁ συμβασιλεύων *Πέτρος*, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐφονεύθη μετὰ ἓν ἔτος κατά τινα συνωμοσίαν τῶν βολιάρων, ἐνῷ ὁ Ἰβάγκο θελήσας νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῶν Βυζαντινῶν ἡττήθη ὑπὸ τῆς ἀντιπάλου μερίδος καὶ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Τὸν Πέτρον διεδέχθη ὁ νεώτερος ἀδελφός του *Ἰωάννης* ἢ *Ἰωαννίκιος* ἢ *Ἰωαννίτσας*, αὐτοκαλούμενος Καλοϊωάννης ἢ Καλογιάννης, ὑπὸ δὲ τῶν Βυζαντινῶν βραδύτερον Σκυλλοϊωάννης, βασιλεύσας ἐπὶ δέκα ἔτη. Οὗτος ἦτο κατὰ τὸν *Ἀκροπολίτην* ἐκ φύσεως ἐχθρὸς τῶν Ἑλλήνων, ἂν καὶ εἶχε τιμηθῆ δι' αὐλικοῦ ἀξιώματος, ὅτε διέμενεν ὡς ὅμηρος ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἔχων δὲ σύζυγον ἕλκουσαν τὸ γένος ἐκ Κουμάνων, ἀφῆκεν εἰς αὐτοὺς πλήρη ἐλευθερίαν διὰ παντὸς εἴδους δῃώσεις καὶ λεηλασίας μέχρι τῶν περιχώρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐναντίον τοῦ Καλογιάννη ἐπεχείρησαν οἱ Βυζαντινοὶ νὰ χρησιμοποιήσωσι τὸν Ἰβάγκο καὶ ἄλλον ἰσχυρὸν βολιάρον, συγγενῆ τοῦ Καλογιάννη, τὸν *Δοβρομὶρ Στρὲτς* (Στράτιον) ἢ *Χρύσην*, ὅστις κατεῖχε τὸ Πρόσεκ καὶ τὴν Στρώμνιτσαν (τὸν Πρόσακον καὶ τὴν Στρούμμιτζαν, ὡς λέγει *Νικήτας* ὁ *Χωνιάτης*). Οὗτος κατ' ἀρχὰς εἶχε βοηθήσει τοὺς Βυζαντινοὺς κατὰ τοῦ Ἀσέν, διὸ καὶ εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς αὐτὸν ἡ φρούρησις τῆς Στρωμνίτσης. Κατόπιν ὅμως διενοήθη νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητος, ὀχυρούμενος ἐπὶ τοῦ φρουρίου τοῦ Προσάκου, ὑψουμένου ὑπὲρ τὰς ὄχθας τοῦ Ἀξιοῦ, παρὰ τὰς λεγομένας *Σιδηρᾶς-πύλας* (Δεμὶρ-καποῦ). Ἀλέξιος ὁ Γ' ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους νὰ κλείσῃ εἰρήνην μετ' αὐτοῦ, ἀναγνωρίζων αὐτὸν ὡς ἄρχοντα καὶ δίδων εἰς αὐτὸν ὡς σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ, τοῦ πρωτοστράτορος *Μανουὴλ Καμύτση*. Οὕτως ἐσχηματίσθη ἐν Μακεδονίᾳ μικρὸν κρατίδιον, ἀντίπαλον τοῦ κράτους τοῦ Καλογιάννη. Ἀφ' ἑτέρου καὶ ὁ βολιάρος *Ἰβάγκο*, νυμφευθεὶς τὴν βυζαντινὴν πριγκίπισσαν Θεοδώραν καὶ μετονομασθεὶς *Ἀλέξιος*, ἐπολέμει ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ κατὰ τῶν Βουλγάρων. Ἐνίκησε μάλιστα αὐτοὺς παρὰ τὴν Φιλιππούπολιν, τῆς ὁποίας ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ διοίκησις. Ὡς τοιοῦτος ὅμως συνήθροισε στρατὸν καὶ τῷ 1198 ἐστασίασε. Βοηθούμενος δὲ ὑπὸ τοῦ *Καλογιάννη*, μετὰ τοῦ ὁποίου συνειργάζετο πλέον ἀναφανδόν, ἐνίκησε τὸν ἐκ Βυζαντίου ἐκπεμφθέντα στρατὸν καὶ ἐλεηλάτει τὴν μεταξὺ Ἕβρου καὶ Νέστου χώραν. Ἡ θέσις τοῦ Βυζαντίου ἀπέβη δυσχερεστέρα, ὅταν καὶ ὁ *Χρύσης* ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ στασιάσαντος πενθεροῦ του *Καμύτσου* ἔστρεψαν ὅπλα κυριεύσαντες τὸ *Μοναστήριον*, τὸν *Πρίλαπον*

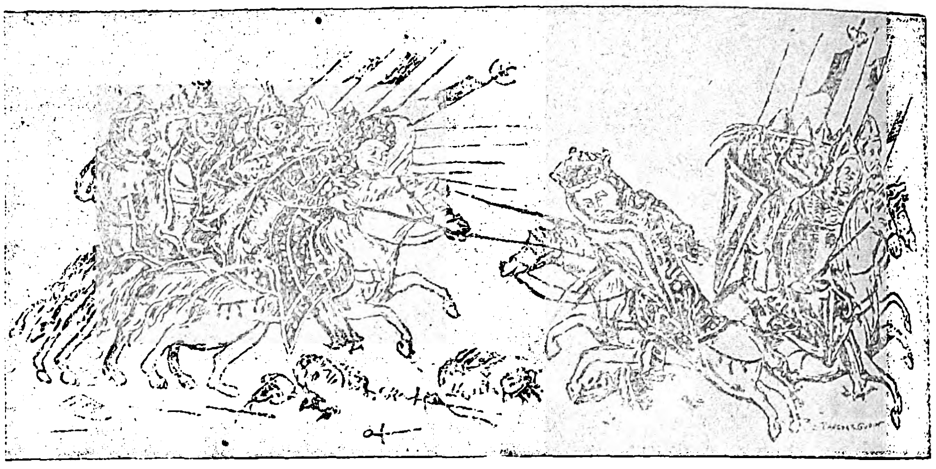

Μάχη μεταξὺ Βυζαντινῶν καὶ Βουλγάρων.

Μικρογραφία τοῦ Βατικανοῦ κώδικος.)

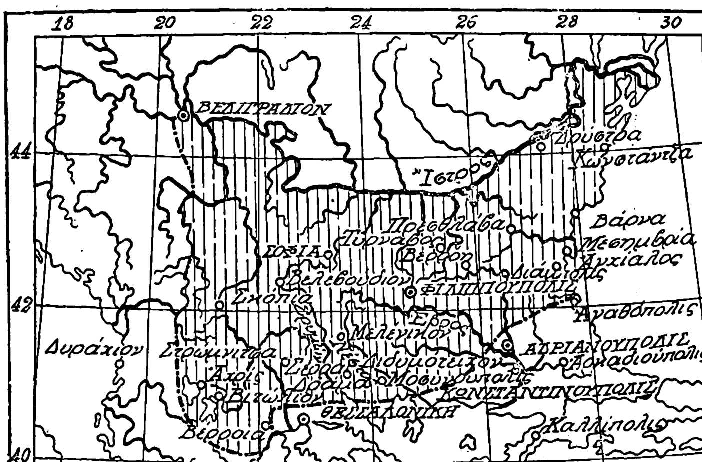

Ἡ Βουλγαρία ἐπὶ Καλογιάννη (1199 1207).

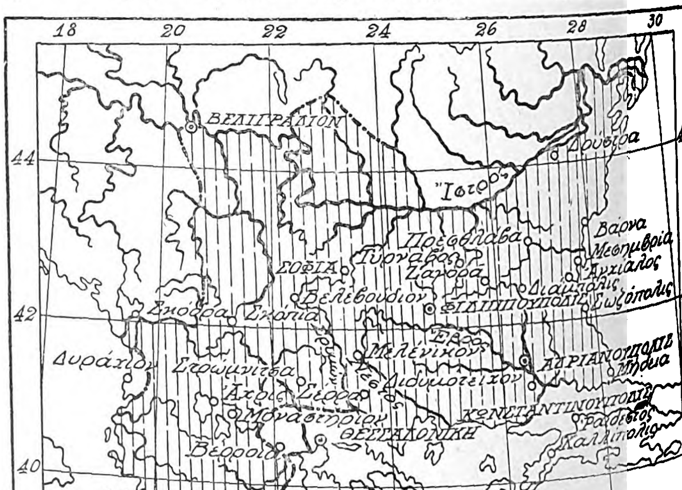

Τὸ κράτος τοῦ Ἰωάννου Ἀσὲν Β' (1218 1241).

Digitized by Google

ιαὶ εἰσβαλόντες εἰς Θεσσαλίαν, ὅπου ὁ Καμύτσης πεχείρησε νὰ ἱδρύσῃ κράτος ἰδικόν του. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος, ἀπαλλαγεὶς τοῦ Ἰβάγκο, τὸν ὁποῖον υνέλαβεν ἐξ ἐνέδρας, ἐστράφη πρὸς τὴν Μακεδονίαν καὶ κατώρθωσε νὰ καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Καμύτσου καὶ τοῦ *Στρέτσου - Χρύσου* 1201). Ὁ Χρύσης ἀπέδωκε τὰ κατακτηθέντα δάφη καὶ ἐνυμφεύθη εἰς τρίτον γάμον μετὰ τῆς έως συζύγου τοῦ Ἰβάγκο.

Ἐν μέσῳ τῶν περισπασμῶν τούτων τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους ἤρχισε καὶ ὁ τσάρος Καλογιάννης ὸν πόλεμον τῷ 1201. Καταλαβὼν δὲ τὸ φρούριον ὀχθῶν τοῦ Δουνάβεως μέχρι τοῦ Στρυμόνος, ἐν μέρει δὲ καὶ τοῦ Ἀξιοῦ, διότι καὶ ἡ πόλις τῶν Σκοπίων ἦτο βουλγαρική. Τῆς εἰρήνης ταύτης εἶχεν ἀνάγκην καὶ ὁ Καλοϊωάννης, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ ἡγεμὼν τῆς Γαλλίας *Ρωμὰν Μστισλάβοβιτς* ἐπολέμει κατὰ τῶν Κουμάνων, κυριωτέρων συμμάχων τῶν Βουλγάρων, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας *Ἔμμεριχ* ἐτήρει ἐχθρικὴν κατὰ τῆς Βουλγαρίας στάσιν καταλαβὼν μέρος τῆς Σερβίας καὶ πέντε ἐπισκοπὰς τῶν παρὰ τὸν Μοραύαν κτήσεων τοῦ Καλοϊωάννη, τὸν ὁποῖον ἐθεώρει ὡς σφετερισθέντα τὰ ὑπὸ τοῦ

Συμπόσιον πρὸς τιμὴν τοῦ τσάρου τῆς Βουλγαρίας ἐν Κωνσταντινουπόλει.

(Μικρογραφία τοῦ Βατικανοῦ κώδικος.)

ῆς *Κωνσταντσίας* (Κοστενὲτς) καὶ τὴν Βάρναν, καῆλθε μέχρις Ἀδριανουπόλεως, ἐκεῖθεν δὲ ἐλεηάτησε τὴν ἄλλοτε Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν καὶ τὴν ρᾴκην. Τὰς ἐπιδρομὰς ταύτας ἀφηγεῖται ὡς ἑξῆς ἱστορικὸς *Γεώργιος Ἀκροπολίτης* (σελ. 1.23): «Μὴ ων τὸ ἐμποδόν, ὡς τῶν Ἰταλῶν (δηλαδὴ τῶν σταυοφόρων) αὐτῶν καταπορθηθέντων τὸ ἔσχατον, ἑτέρου μὴ ὄντος τοῦ ἀνθισταμένου, πᾶσαν κατατρέχει Μαεδονίαν (οὕτως ἐλέγετο τότε ἡ ἄλλοτε Ἀνατολικὴ ωμυλία καὶ μέρος τῆς Θρᾴκης). «Λείαν οὖν παμόλλην ἐποιήσατο, τὰς πόλεις ἀνδραποδισάμενος καὶ τέεον κατασκάψας αὐτάς. Τὸ δὲ οἱ διανόημα ἦν, ὡς μήοτε Ρωμαίους ἀνάκλησιν σχεῖν τῶν σφετέρων ἐπιδράισθαι πόλεων. Κατέσκαψε γοῦν ἐκ βάθρων αὐτῶν τὴν ιλιππούπολιν, θαυμαστὴν ἄγαν οὖσαν . . . εἶτα τὰς λλας πάσας πόλεις, τὴν Ἡράκλειαν, τὸ Πάνιον, τὴν ιδεστόν, Χαριούπολιν, Τραϊανούπολιν, Μάκρην, Κλαυούπολιν, Μοσυνούπολιν, Περιθώριον καὶ ἄλλας πολλάς, ἀριθμεῖν οὐ χρεών. Τὸν δὲ λαὸν ἀπάρας ἐκεῖθεν ρὶ τὰς παραρροίας καθίζει τοῦ Ἴστρου, ἐκ τῶν ἰδίων δραποδισμένων κωμῶν καὶ πόλεων τὰς κλήσεις ἐπιὶς ταῖς οἰκήσεσιν». Ὥστε πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ρύθησαν τότε εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Δουνάβεως πόις φέρουσαι τὰ ἀνωτέρω ὀνόματα καὶ μὲ πληυσμοὺς ἑλληνικοὺς ἐκτοπισθέντας, τὸ ὁποῖον δειύει, πόσον ἰσχυρὸς ἦτο τότε ὁ Ἑλληνισμὸς οὐχὶ όνον τῆς Θρᾴκης ἀλλὰ καὶ Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἄλλως τε ἀναφέρει καὶ ὁ Γάλλος χρονογράφος ῶν σταυροφοριῶν *Geoffroi de Villehardouin* (La onquête de Constantinople).

Μετὰ τὰς καταστροφὰς ταύτας, ὁ βασιλεὺς Ἀλέος ὁ Γ' ἠναγκάσθη νὰ κλείσῃ μετὰ τοῦ Καϊωάννου (1203) εἶδός τι συμμαχίας, ὡς ἐξάγεται τινος λόγου *Νικήτα Ἀκομινάτου* τοῦ *Χωνιάτου*, γοντος, ὅτι οἱ δύο τέως ἐχθροὶ ὑπεχρεοῦντο νὰ ωσι τοὺς αὐτοὺς φίλους καὶ ἐχθρούς. Τὸ κράις τοῦ Καλοϊωάννου ἐξετείνετο ἤδη ἀπὸ Βελι ραδίου σχεδὸν μέχρις Ἀγαθουπόλεως καὶ ἀπὸ τῶν *Βέλα* τοῦ *Γ'* εἰς τὴν σύζυγον τοῦ βασιλέως Ἰσαακίου προικοδοτηθέντα ἐδάφη. Ἐκτὸς δὲ τούτου ὁ Βούλγαρος τσάρος ἐχρειάζετο τὴν εἰρήνην, ὅπως ἐνεργήσῃ πρὸς ἀναγνώρισιν τῆς κυριαρχίας καὶ τοῦ καισαρικοῦ τίτλου του ὑπὸ τῆς τότε μέγα ἰσχυούσης ἐν Εὐρώπῃ παπικῆς ἕδρας. Πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ Καλοϊωάννης ἐφιλοδόξει νὰ ἔχῃ στέμμα καὶ σκῆπτρον, ὁ πάπας *Ἰννοκέντιος ὁ Γ'* ἀπέστειλε τὸν Γραικοουνίτην ἐπίσκοπον *Δομίνικον*, φθάσαντα εἰς Τύρνοβον τῷ 1199 μὲ ἐπιστολὴν τοῦ πάπα. Μετὰ τέσσαρα ἔτη ὁ Καλοϊωάννης ἀπέστειλεν εἰς Ρώμην τὸν ἐπίσκοπον Τυρνόβου *Βασίλειον*, ὅπως ζητήσῃ μετὰ τοῦ βασιλικοῦ στέμματος καὶ τὴν ἄδειαν τῆς ἱδρύσεως βουλγαρικοῦ πατριαρχείου. Ἀλλ' ὁ Βασίλειος ἐμποδισθεὶς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἐν Δυρραχίῳ, ἐπανῆλθεν εἰς Τύρνοβον, ὅπου ἔφθασε μετ' ὀλίγον ὁ Λατῖνος ἱερεὺς *Ἰωάννης* ὁ ἐκ *Καζεμαρίπου* κομίζων τὸ πάλλιον. Εἰς τοῦτον ἔδωκεν ὁ Καλοϊωάννης ἐπιστολὴν πρὸς τὸν πάπαν, διὰ τῆς ὁποίας ἀνεγνώριζε τὴν πνευματικὴν τῆς Ρώμης κυριαρχίαν. Εἰς ἀπάντησιν ἔφθασε τῇ 7ῃ Νοεμβρίου 1204 εἰς Τύρνοβον ὁ καρδινάλιος *Λέων*, ὅστις ἐχειροτόνησε τὸν Βασίλειον πριμᾶτον καὶ οὐχὶ πατριάρχην, ἐπέδωκε τὸ πάλλιον εἰς τοὺς μητροπολίτας Πρεσλαύας καὶ Βελβοὺζδ καὶ μίτρας εἰς τοὺς ἐπισκόπους Βιδυνίου, Νύσσης Βρανιτσέβου καὶ Σκοπίων, τὴν δὲ ἐπιοῦσαν ἔστεψε καὶ τὸν *Ἰωαννίτσην* βασιλέα (rex) καὶ οὐχὶ τσάρον (αὐτοκράτορα), ὡς ἀνέμενεν. Ἐκτὸς τοῦ βασιλικοῦ διαδήματος (regium), ὁ πάπας ἔστειλεν εἰς τὸν Καλοϊωάννην σκῆπτρον καὶ χρυσῆν σημαίαν (vexillum) φέρουσαν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Πέτρου (*Ἀν. Κομν.* Ἀλεξιάς, σελ. 38), συνάμα δὲ καὶ ἐπιστολήν, διὰ τῆς ὁποίας ἐκτὸς τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ βασιλικοῦ τίτλου ἐδίδετο εἰς τὸν Καλοϊωάννην τὸ δικαίωμα νὰ κόπτῃ νόμισμα. Ὁ δὲ Καλοϊωάννης ὑπέγραψε μὲ τὸν τίτλον «τσάρος» ἔγγραφον, διὰ τοῦ ὁποίου ὑπέτασσεν ἐκκλησιαστικῶς τὰς τότε καὶ τὰς μελλοντικὰς χώρας του εἰς τὸν πάπαν. Ἡ ἕνωσις ὅμως αὕτη τῆς βουλγαρικῆς ἐκκλησίας μετὰ τῆς Ρώμης δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολύ, διότι οἱ πολιτικοὶ λόγοι οἱ ὑπαγορεύσαντες αὐτὴν ἐξέλιπον μετ' ὀλίγον. Ἄλλως τε μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ τῆς Δ' Σταυροφορίας ἐτράπησαν καὶ πρὸς Β., ὅτε δὲ ὁ Ἰωαννίτσης ἔστειλε πρὸς τὸν *Βαλδουῖνον* πρεσβείαν πρὸς συνομολόγησιν εἰρήνης, ὁ Λατῖνος βασιλεὺς ἀπήντησεν εἰς αὐτόν, ὅτι πρέπει ν' ἀπευθυνθῇ οὐχὶ ὡς ἡγεμών, ἀλλ' ὡς δοῦλος πρὸς τὸν κύριόν του, νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα καὶ παραιτηθῇ τοῦ θρόνου, ἄλλως οἱ Σταυροφόροι θὰ κατέστρεφον ὁλόκληρον τὴν χώραν του, διότι δὲν εἶναι νόμιμος ἡγεμών, ἅτε ἐκδιώξας ἐκ τῆς χώρας τοὺς Ἕλληνας, τοὺς νομίμους αὐτῆς κυρίους. Κατόπιν τῆς τοιαύτης ἀπαντήσεως ὁ Ἰωαννίτσης ἐδέχθη τὰς προτάσεις τῶν Ἑλλήνων περὶ συμπράξεως κατὰ τῶν Λατίνων, τῶν ὁποίων ἡ δύναμις ἤρχισε νὰ ἐξασθενῇ, συνάμα δὲ διεπραγματεύετο καὶ μετὰ τῶν Σελτζούκων Τούρκων πρὸς κοινὴν δρᾶσιν καὶ συνῆπτε νέαν συμμαχίαν μετὰ τῶν Κουμάνων. Ὁ κοινὸς Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων πόλεμος κατὰ τῶν Λατίνων ἤρχισε διὰ τῆς σφαγῆς τῆς φραγκικῆς φρουρᾶς *Διδυμοτείχου*, μεθ' ὃ οἱ Φράγκοι ἐξεκένωσαν ἐσπευσμένως τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ ἔαρ τοῦ 1205 ὁ φραγκικὸς στρατὸς καταλαβὼν τὴν *Βιζύην*, τὸ *Τσουρουλὸν* (Τσορλοῦ) καὶ τὴν *Ἀρκαδιούπολιν* ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως ὀχυρωθείσης ἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων. Εἰς βοήθειαν τῆς πόλεως ἔσπευσε μετ' ἰσχυροῦ στρατοῦ Βουλγάρων καὶ Κουμάνων (ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν *Κοτζᾶ*) ὁ Καλοϊωάννης καὶ συγκροτήσας τῇ 15ῃ Ἀπριλίου 1205 μάχην παρὰ τὴν πόλιν ταύτην ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς ὑπὸ τὸν Βαλδουῖνον Φράγκους, οἵτινες ἐτράπησαν εἰς φυγήν.

Ὁ Βαλδουῖνος ἠγωνίσθη ἀνδρείως, ἀλλ' ἐπὶ τέλους συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ ἤχθη μετὰ πολλῶν ἱπποτῶν εἰς Τύρνοβον, ὅπου ἔσχεν οἰκτρὸν τέλος. Καὶ κατὰ μὲν *Νικήταν* τὸν *Χωνιάτην* ὁ Ἰωαννίτσας διέταξε νὰ ἀποκοπῶσιν οἱ πόδες του ἀπὸ τοῦ γόνατος καὶ αἱ χεῖρές του καὶ νὰ ριφθῇ εἰς λάκκον, ὅπου μετὰ τριήμερον ἀγωνίαν ὑπέκυψε γενόμενος βορὰ τῶν ὀρνέων. Κατὰ τὸν *Ἀκροπολίτην* ὁ Ἰωαννίτσας μετέτρεψε τὸ κρανίον τοῦ Βαλδουίνου εἰς κύπελλον. Ὁ μετὰ τριακονταετίαν γράψας *Albericus* ἀφηγεῖται, ὅτι ἡ Κουμανὶς σύζυγος τοῦ Ἰωαννίτσα ἠράσθη τοῦ Βαλδουίνου, ἀλλ' ἀποτυχοῦσα εἰς τὰς ἀποπείρας της κατήγγειλεν αὐτὸν εἰς τὸν τσάρον, μεθ' ὃ ὁ ἀτυχὴς Φράγκος ἡγεμὼν κατεμελίσθη. Ὁ Τσέχος *Γίρετζεκ* παραδέχεται ἁπλῶς, ὅτι ὁ Βαλδουῖνος ὑπέκυψεν εἰς βίαιον θάνατον. Μετ' ὀλίγον ὁ Ἰωαννίτσας ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς Θεσσαλονίκης, τὴν ὁποίαν ἐπολιόρκουν οἱ Ἕλληνες βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ *Σισμὰν* τοῦ *Ἐζυγισμένου*, Βουλγάρου διοικητοῦ τοῦ Στέρετς. Ἀλλ' ὁ *Βονιφάτιος* σπεύσας ἐκ Πελοποννήσου ἔσωσε τὴν πόλιν, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὑρίσκετο ἡ Ἑλληνὶς σύζυγός του *Μαργαρίτα*. Ἐν τούτοις ὁ Ἰωαννίτσας ἐδέσποζεν ἤδη τῆς Μακεδονίας καὶ ἐπεχείρει νὰ ἐκταθῇ ἐν Θρᾴκῃ. Τὰς προόδους ταύτας τῶν Βουλγάρων ἤθελε νὰ προλάβῃ Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις καταγγέλλων τὴν μετὰ τῶν Βουλγάρων συμμαχίαν, Ἄλλως τε οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ ἦσαν κατηγανακτημένοι ἕνεκα τῶν ὑπὸ τῶν Κουμάνων διαπραττομένων ὠμοτήτων. Τὸ ἐναντίον τῶν Βουλγάρων κίνημα ἐξερράγη κατὰ πρῶτον ἐν Φιλιππουπόλει ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἀλέξιον τὸν Ἀσπιέταν. ὅστις ἐδίωξε καὶ τοὺς Φράγκους. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐνεφανίσθησαν πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ

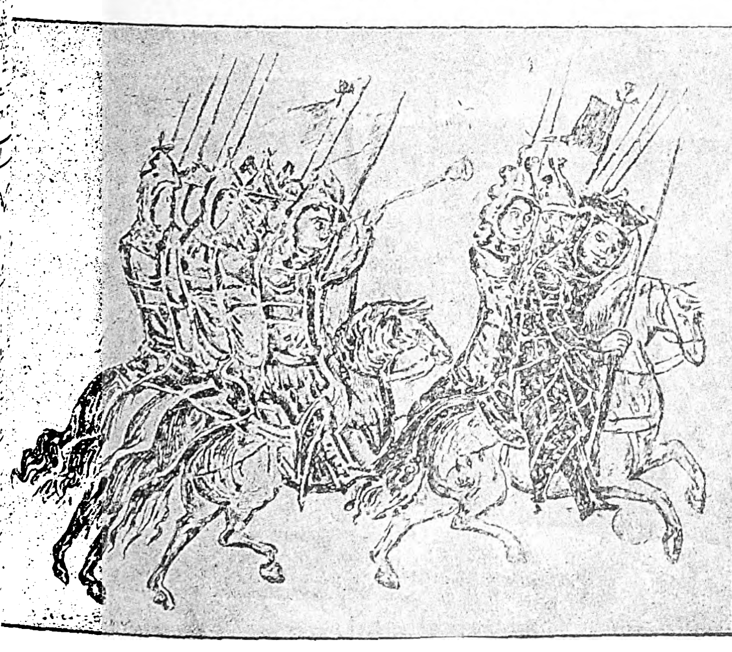

Βούλγαροι ἱππεῖς ὁρμῶντες εἰς τὴν μάχην ὑπὸ τοὺς ἤχους τῶν σαλπίγγων.

(Μικρογραφία τοῦ Βατικανοῦ κώδικος.)

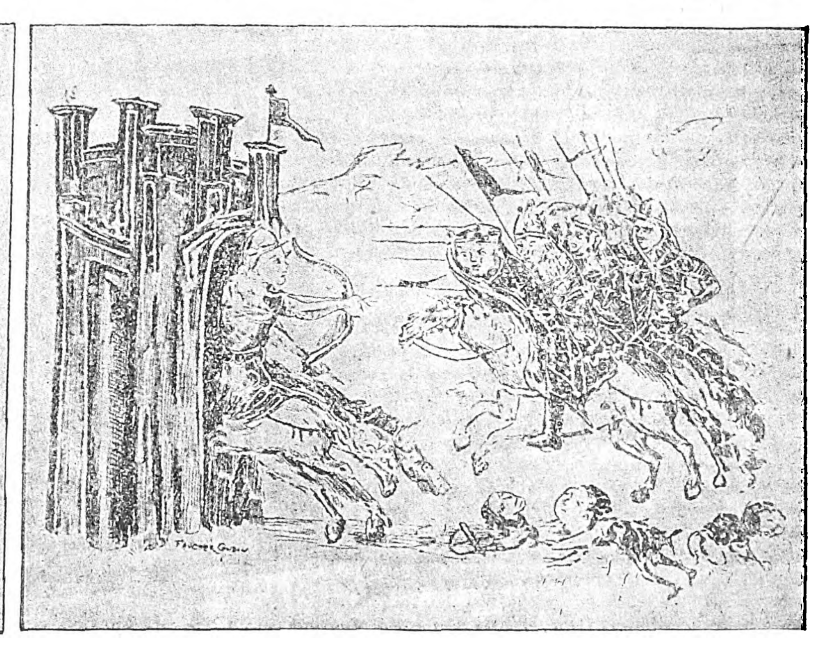

Ἡ ἐκπόρθησις τῆς Πλίσκας ὑπὸ Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου.

(Μικρογραφία τοῦ Βατικανοῦ κώδικος.)

Digitized by Google

Βούλγαροι ὑπὸ τὸν Ἰωαννίτσαν, ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν καὶ κατέσκαψαν αὐτὴν τελείως, φονεύσαντες πολλοὺς τῶν κατοίκων, ἐνῷ οἱ Κουμάνοι καὶ οἱ Βούλγαροι («Σκύθαι καὶ Βλάχοι» κατὰ Χωνιάτην) ἐξηκολούθουν νὰ λεηλατῶσι τὴν Θρᾴκην μέχρι Προποντίδος καὶ σχεδὸν μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Κων)πόλεως. Ὅλα ἔγιναν «ἔρημα ἀνθρώπων, ἐχίνοις μόνοις καὶ θηρίοις οἰκήσιμα», ὡς λέγει θρηνῶν ὁ ἐκ Χωνῶν Ἕλλην ἱστορικός. Κατόπιν ἐνεφανίσθη καὶ ὁ Ἰωαννίτσας μετὰ τακτικοῦ στρατοῦ κατὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τοῦ Διδυμοτείχου, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ὑπὸ τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως *Ἐρρίκου*, ἀδελφοῦ τοῦ Βαλδουίνου. Οἱ Φράγκοι κατεδίωξαν τοὺς Βουλγάρους μέχρι Σηλύμνου καὶ κατέλαβον τὴν Ἀγχίαλον. Τῷ 1207 ὁ Ἰωαννίτσας ἐπολιόρκησε τὴν Ἀδριανούπολιν, ἀλλ' ἀπέτυχε, διότι τὸν ἐγκατέλειψαν οἱ Κουμάνοι. Μετ' ὀλίγον ὅμως οἱ Βούλγαροι ἐνίκων *Βονιφάτιον* τὸν *Μομφερρατικὸν* εἰς τὰ βουνὰ τῆς Ροδόπης καὶ φονεύσαντες αὐτὸν ἔφερον τὴν κεφαλήν του εἰς τὸν Ἰωαννίτσαν. Εὐθὺς κατόπιν οὗτος ἐστράφη κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλ' ἐκεῖ ἐδολοφονήθη τῇ 8ῃ Ὀκτωβρίου 1207 ὑπὸ τοῦ Κουμάνου ἀρχηγοῦ *Μαναστὲρ* (Μαναστρᾶ κατὰ τοὺς Βυζαντινούς), ὑποκινηθέντος εἰς τοῦτο, ὡς λέγεται, ὑπὸ τῆς Κουμανίδος συζύγου τοῦ τσάρου, ἐνῷ ὁ λαὸς ἐπίστευσεν ὅτι τοῦτον ἐλόγχισεν ὁ ἅγιος Δημήτριος. Τότε ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς ἀπεχώρησε παραλαβὼν τὸν νεκρὸν ἐκείνου, ὅστις, ὡς λέγει ὁ *Ἀκροπολίτης*. εἶπε ποτὲ ὅτι θέλει νὰ γίνῃ ὁ «Ρωμαιοκτόνος», ἐνῷ οἱ Βούλγαροι ἐπωνόμασαν αὐτὸν «μέγαν καὶ εὐσεβέστατον τσάρον». Τὸν Ἰωαννίτσαν διεδέχθη ὁ ἐξ ἀδελφῆς ἀνεψιὸς αὐτοῦ *Βόριλ* (Βορίλλας ἢ Βόρις, 1207—1218) νυμφευθεὶς καὶ τὴν χήραν τοῦ Ἰωαννίτσα, ἐξ οὗ ἐνισχύεται ἡ ὑπόνοια ὅτι ἦτο συνένοχος εἰς τὴν δολοφονίαν τούτου. Ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωαννίτσα, *Ἰωάννης Ἀσέν*, ὁ καὶ νόμιμος διάδοχος, εὑρισκόμενος μετὰ τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ του εἰς τὴν χώραν τῶν Κουμάνων, ὅπως καταλάβῃ τὴν ἐκεῖ ἐξουσίαν, νυμφευθεὶς συγχρόνως τὴν ἡγεμονίδα τοῦ λαοῦ τούτου, ἥτις ἦτο θεία του, κατέφυγεν εἰς Ρωσίαν. Ὁ νέος Βούλγαρος τσάρος συνῆψε συμμαχίαν μετὰ Θεοδώρου τοῦ Λασκάρεως κατὰ τῶν Φράγκων, ἀλλ' ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος *Ἐρρίκου* παρὰ τὴν Βερόην καὶ κατόπιν παρὰ τὴν Φιλιππούπολιν (31 Ἰουλίου 1208), τότε δὲ ὑπετάγη εἰς τοὺς Φράγκους καὶ ὁ *Σθλάβος* (Σλάβ), ἐξάδελφος τοῦ Βόριλ, ὅστις εἶχε πήξει μικρὸν κρατίδιον ἐπὶ τῆς Ροδόπης. Ἀσπασθεὶς δὲ τὴν χεῖρα τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Φράγκων ἔλαβε τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ ἔχῃ ὡς φέουδον ὁλόκληρον τὴν «Μεγάλην Βλαχίαν», δηλαδὴ τὴν Βουλγαρίαν. Τὸ ἐπιὸν ἔτος ὁ Βούλγαρος οὗτος ὑποτελὴς τῶν Φράγκων ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔλαβεν ἐκεῖ τὸν τίτλον τοῦ «Δεσπότου», συνάμα δὲ καὶ μίαν φυσικὴν θυγατέρα τοῦ Φράγκου αὐτοκράτορος ὡς σύζυγον. Οὕτως ἤρχισεν ἡ ἀποσύνθεσις τοῦ νέου κράτους τῶν Βουλγάρων.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐν Βουλγαρίᾳ ἐξηπλοῦτο ὁ βογομιλισμός. Ὁ Βόριλ διατάξας νὰ μεταφρασθῇ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν σλαυικὴν ὁ τότε κυκλοφορῶν ἀντιβογομιλικὸς λίβελλος, ἐκήρυξε τὸ ἀνάθεμα καὶ ἤρχισε σφοδρὸν διωγμὸν κατὰ τῶν Βογομίλων. Οἱ συλλαμβανόμενοι ἐκ τούτων καὶ μὴ ἀποπτύοντες τὴν αἵρεσιν ἀπηλαύνοντο. Ἄγνωστοι εἶναι οἱ λόγοι, διὰ τοὺς ὁποίους ὁ τσάρος οὗτος ἐστράφη κατὰ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Βογομιλισμοῦ, ὅστις ὡς λέγεται εἶχε συνεργήσει τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Πέτρου καὶ Ἀσὲν ἐναντίον τῆς βυζαντινῆς κυριαρχίας. Ἀκριβῶς τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὁ Λατῖνος αὐτοκράτωρ *Ἐρρῖκος*, ζητῶν συμμάχους, προσήγγισε πρὸς τὸν Βόριλ καὶ ἔλαβεν εἰς γάμον τὴν ὡραίαν θυγατέρα του *Μαρίαν* (1213). Οἱ δύο σύμμαχοι ἐπολέμησαν ἀπὸ κοινοῦ κατὰ τῶν Σέρβων, ἀλλ' ἐνικήθησαν παρὰ τὴν Νύσσαν. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως τῆς Βουλγαρίας ἤρχισε κίνησις δυσαρεσκείας ἐναντίον του, ὑποθαλπομένη ὑπὸ τοῦ *Ἰωάννου Ἀσέν*, ἐπανελθόντος ἐκ Ρωσίας μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Ἀλεξάνδρου*. Πολιορκηθεὶς δὲ ἐν Τυρνόβῳ ἐπὶ μακρὸν (7 ἔτη κατὰ τὸν Ἀκροπολίτην) ὁ *Βόριλ* ἐπεχείρησε νὰ διαφύγῃ καὶ συλληφθεὶς ἐφονεύθη (1218).

Ἰωάννης Ἀσὲν Β': Τὸν Βόριλ διεδέχθη ὁ υἱὸς Ἀσὲν τοῦ Α', *Ἰωάννης* (Ἰβὰν) *Ἀσὲν ὁ Β'*, ὅστις παραλαβὼν τὸ κράτος εἰς οἰκτρὰν κατάστασιν ἀνήγαγεν αὐτὸ εἰς νέαν ἀκμήν, γενόμενος ὁ μέγιστος ἡγεμὼν τῆς δυναστείας τῶν Ἀσενιδῶν. Οὗτος διεκρίνετο καὶ διὰ τὰ εὐγενῆ του αἰσθήματα, μηδέποτε χρησιμοποιήσας, κατὰ τὸν Ἀκροπολίτην, τὸ ξίφος του κατὰ τῶν ἐντοπίων, οὐδὲ κηλιδώσας ἑαυτὸν διὰ τοῦ φόνου Ἑλλήνων, γενόμενος ἐπομένως ἀγαπητὸς τόσον εἰς τοὺς Βουλγάρους ὅσον καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας του ὁ Ἀσὲν ὁ Β' διῆλθεν ἐν εἰρήνῃ πρὸς ὅλους τοὺς γείτονάς του. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἡ κατάστασις τῆς φραγκικῆς αὐτοκρατορίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπέβη τοιαύτη, ὥστε ἡ ἐξέλιξις τῶν γεγονότων μοιραίως θὰ παρέσυρε καὶ τὴν Βουλγαρίαν. Πρῶτον ἐνδιαφέρον γεγονὸς ἦτο ἡ συμμαχία τὴν ὁποίαν συνῆψε μετὰ τοῦ Ἀσὲν ὁ δεσπότης τῆς Ἠπείρου Θεόδωρος Ἄγγελος ὁ Κομνηνός, ἀφοῦ ἐκυρίευσε τὴν Θεσσαλονίκην. Ἀλλ' αἱ ραγδαῖαι πρόοδοι τούτου ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Νικαίας Ἰωάννου Δούκα τοῦ Βατάτση ἀνησύχησαν τόσον τὸν Ἀσέν, ὥστε οὗτος ἐπροτίμησε νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τῆς φραγκικῆς αὐτοκρατορίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐχούσης τότε μεγάλην ἀνάγκην βοηθείας. Πολλοὶ μάλιστα τῶν περὶ τὸν ἀνήλικον αὐτοκράτορα *Βαλδουῖνον* τὸν *Β'* συνεβούλευον νὰ νυμφευθῇ οὗτος τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀσὲν *Ἑλένην* καὶ νὰ κληθῇ ὡς ἀντιβασιλεὺς ὁ Βούλγαρος τσάρος. Τὸ σχέδιον ὅμως τοῦτο δὲν ἐξετελέσθη. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Θεόδωρος Ἄγγελος ἀπεφάσισε νὰ πατάξῃ τὸν Ἀσέν, ὅπως προλάβῃ τὴν περαιτέρω ἐνίσχυσιν τοῦ νέου βουλγαρικοῦ κράτους, ἐπεκταθέντος μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς καὶ μέχρι Βελιγραδίου. Συναθροίσας δὲ στρατὸν ἱκανὸν ἐξ Ἑλλήνων καὶ Φράγκων ἐνέβαλεν εἰς Θρᾴκην τὸ ἔαρ τοῦ 1230. Οἱ δύο στρατοὶ συνηντήθησαν τὸν Ἀπρίλιον παρὰ τὸ πλησίον τοῦ Ἕβρου κείμενον χωρίον *Κλοκοτνίτσα*, Β. τῆς Ἀδριανουπόλεως. Τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ προηγεῖτο σημαιοφόρος, φέρων ἐπὶ λόγχης τὸ ἔγγραφον τῆς τέως συμμαχικῆς συνθήκης τοῦ Θεοδώρου μετὰ τοῦ Ἀσέν. Ἡ μάχη ἤρχισε δι' ἐπιθέσεως 1000 Κουμάνων ὑπὸ τὸν Ἀσέν. Ἀπέληξε δὲ εἰς πλήρη ἧτταν τοῦ Θεοδώρου, ὅστις συνελήφθη αἰχμάλωτος μετὰ πολλῶν ἐπιφανῶν. Ὁ τσάρος μετεχειρίσθη τὸν Θεόδωρον κατ' ἀρχὰς καλῶς, κατόπιν ὅμως διέταξε τὴν τύφλωσίν του, διότι, ὡς διεδόθη, ἐπεχείρησε νὰ προκαλέσῃ ἐπανάστασιν. Τοὺς ἄλλους Ἕλληνας αἰχμαλώτους ἀπέλυσε, διότι ἤθελε νὰ κερδήσῃ τὴν συμπάθειαν τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, ἐλπίζων νὰ περιλάβῃ καὶ τούτους εἰς τὸ κράτος του, λαβὼν μάλιστα προκαταβολικῶς τὸν τίτλον «τσάρος Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων». Διὰ τῆς νίκης τῆς Κλοκοτνίτσας ἡ Βουλγαρία ἀπέβη κράτος σπουδαῖον εἰς ὁλόκληρον τὴν χερσόνησον τοῦ Αἵμου, ἐκτεινόμενον μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς. Ἡ Θεσσαλονίκη δὲν περιελήφθη εἰς τὸ κράτος τοῦ Ἀσέν. Πρωτεύουσα τῆς Βουλγαρίας ἦτο τότε τὸ *Τύρνοβον* (Τρνοβ-γράδ=πόλις τῶν ἀκανθῶν), λαβὸν ἔκτασιν πόλεως μεγάλης, τὴν ὁποίαν οἱ Βούλγαροι ὠνόμαζον «Μπογοσπάσνυι» (θεόκτιστον), ἀλλ' ἀνωμολόγουν δευτέραν μετὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Ἀσὲν ἔκτισεν ἐν αὐτῇ μεταξὺ ἄλλων μέγαν ναὸν τῶν Ἁγίων 40 Μαρτύρων, τῇ βοηθείᾳ τῶν ὁποίων ἐπίστευεν ὅτι ἐκέρδησε τὰς νίκας του, ἀνέθεσε δὲ ἐντὸς αὐτοῦ καὶ ἐπιγραφὴν μνημονεύουσαν τὰ κατορθώματά του. Ἡ ἐπιγραφὴ ἀρχίζει κατὰ τὴν βυζαντικὴν χρονολογίαν ὡς ἑξῆς: «Ἔτει 6738 (δηλαδὴ ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἤτοι 1230) ἰνδικτιῶνος γ'. Ἐγὼ Ἰωάννης Ἀσέν, ὁ φιλόχριστος τσάρος καὶ αὐτοκράτωρ τῶν Βουλγάρων...». Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ὁ Ἀσὲν καυχᾶται ὅτι κατέκτησεν ὅλας τὰς πόλεις ἀπὸ Ἀλεξανδρουπόλεως μέχρι Δυρραχίου, ὅτι δὲ μόνον ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ αἱ περὶ αὐτὴν πόλεις ἔμενον εἰς χεῖρας τῶν Φράγκων (Φράζι), «ἀλλὰ καὶ αὗται ὑπέκυψαν ὑπὸ τὴν χεῖρα τῆς βασιλείας μου, διότι δὲν εἶχον ἄλλον τσάρον ἐκτὸς ἐμοῦ καὶ ἐξηκολούθουν νὰ ζῶσι κατὰ τὴν θέλησίν μου, διότι οὕτως ἐκέλευσεν ὁ Θεός».

Αἱ καυχησιολογίαι αὗται τοῦ Ἀσὲν ἔχουσιν ἀρκετὴν δόσιν ὑπερβολῆς, διότι, συλλαβὼν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ σχέδιον νὰ σχηματίσῃ συνασπισμὸν τῶν ὀρθοδόξων ἡγεμόνων ἐναντίον τῶν Λατίνων καὶ τῆς Ρώμης, ἡ ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐκκλησιαστικὴ ἐξάρτησις τῆς Βουλγαρίας δὲν εἶχεν ἀποκηρυχθῆ ἀκόμη ἐπισήμως, ἠναγκάσθη ν' ἀπευθυνθῇ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Νικαίας (Ἰωάννην τὸν Βατάτσην), ὅπου ἥδρευε τότε καὶ ὁ Οἰκουμενικὸς πατριάρχης (1332). Ἀλλ' οἱ προβληθέντες ὅροι ἀπερρίφθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀσέν, ἐξελέγη δὲ τότε νέος ἀρχιεπίσκοπος Τυρνόβου ἄνευ τῆς ἀδείας τῆς Ρώμης καὶ τῆς Νικαίας.

Τῷ 1234 ἀπεστάλη εἰς Νίκαιαν νέα πρεσβεία τοῦ Ἀσέν, προτείνουσα νὰ ὑπογραφῇ συνθήκη καὶ νὰ νυμφευθῇ ὁ υἱὸς τοῦ Βατάτση τὴν θυγατέρα τοῦ τσάρου *Ἑλένην*. Ὁ Βατάτσης ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν. Μετὰ τοῦ γαμηλίου συμβολαίου ὑπεγράφη καὶ ἐπιθετικὴ συμμαχία κατὰ τῶν Φράγκων, εἰς τὴν ὁποίαν προσεχώρησε μετ' ὀλίγον καὶ ὁ βασιλεὺς Θεσσαλονίκης Μανουήλ. Τὸ ἐπιὸν ἔτος (1235) ὑπεγράφη ἐν Καλλιπόλει καὶ πολιτικὴ βουλγαροελληνικὴ συνθήκη καὶ ἐτελέσθη ἐν Λαμψάκῳ ὁ συμφωνηθεὶς γάμος ἐν μεγάλῃ πομπῇ. Συγχρόνως ἀνεκηρύχθη ἐν Καλλιπόλει καὶ ἡ αὐτοκεφαλία τοῦ πατριάρχου Τυρνόβου, ὅστις ὅμως παρέμενεν ἐξαρτώμενος ἐκ τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, διότι θὰ ἐμνημόνευε τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Συνεζητήθη ὡσαύτως καὶ ἡ διανομὴ τῶν κατακτηθησομένων ἐδαφῶν. Ὁλόκληρος ἡ χερσόνησος τῆς Καλλιπόλεως θὰ ἐδίδετο εἰς τὸ βασίλειον τῆς Νικαίας, ὅπερ εἶχεν ἤδη καταλάβει τὴν ὁμώνυμον πόλιν. Δυνάμει τῆς συνθήκης ὁ Βατάτσης ἐξέτεινε τὰ σύνορά του μέχρι τοῦ *Ἕβρου* ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ *Γάνου* καὶ *Τσουρουλοῦ* (Τσορλοῦ) ἀφ' ἑτέρου, τῷ δὲ 1336 κατέλαβε καὶ τὴν πόλιν ταύτην, ἡ ὁποία ἦτο σπουδαῖον στρατηγικὸν σημεῖον. Τί ἐλάμβανε ὁ Ἀσὲν διὰ τῆς συνθήκης δὲν εἶναι γνωστόν, διότι ὁ Βυζαντινὸς ἱστορικὸς *Ἀκροπολίτης* λέγει μόνον ὅτι παρεχωροῦντο εἰς τὸν τσάρον τὰ πρὸς Β ἐδάφη, τὰ ὁποῖα ἄλλως τε κατεῖχον οἱ Βούλγαροι. Κύριος σκοπὸς τῶν συμμάχων ἦτο ἡ κατάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ θέρος τοῦ 1235 οἱ ἡνωμένοι στρατοὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἔφθασαν πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν ὁποίαν ἐπολιόρκησαν. Δυστυχῶς αἱ ὑπάρχουσαι σχετικαὶ πληροφορίαι τῶν χρονογράφων εἶναι συγκεχυμέναι καὶ ἐν πολλοῖς ἀντιφατικαί. Πάντως ὁ συνασπισμὸς τῶν δύο ὀρθοδόξων βασιλέων, τοὺς ὁποίους οἱ Λατῖνοι χρονογράφοι ὀνομάζουσι «duo reges potentissimi», ἐνεποίησε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὴν Δύσιν, διότι ἡ ὕπαρξις τῆς λατινικῆς αὐτοκρατορίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καθίστατο προβληματική. Ἐπελθόντος ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ χειμῶνος, ὁ Βατάτσης καὶ ὁ Ἀσὲν ἀπεχώρησαν εἰς τὰ ἴδια, ἐνῷ ἡ πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξηκολούθει διὰ θαλάσσης μέχρι τοῦ 1236, ὅτε *Γοδοφρεῖδος Β'* ὁ *Βιλλαρδουῖνος*, ἡγεμὼν τοῦ Μορέως, κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τὸν στόλον τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας ἐν Προποντίδι. Τὸ ἔαρ ὅμως ἐπανελήφθησαν αἱ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πολεμικαὶ ἐνέργειαι, ἀλλ' ἄνευ ἐπιτυχίας, διότι ὁ Ἀσὲν πληροφορηθεὶς τὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ πάπα *Γρηγορίου* τοῦ *Θ'* πρὸς διάσωσιν τοῦ ἀπειλουμένου φραγκικοῦ κράτους, ἤρχισε νὰ διστάζῃ, ἀφ' ὅτου μάλιστα ὁ πάπας ἐκήρυξε τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἀνάθεμα ἐναντίον του. Ἀφ' ἑτέρου ἠπειλεῖτο ἤδη καὶ ἡ κυρίως Βουλγαρία ὑπὸ τῶν Μογγόλων, τῶν ὁποίων αἱ φοβεραὶ ὀρδαὶ εἶχον φθάσει εἰς τὴν Ν. Ρωσίαν. Ὡς ἐκ τούτου ὁ Ἀσέν, φρονῶν ὅτι μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου δὲν ὑπῆρχον μεγάλαι ἐλπίδες ἐπιτυχίας, ἐγκατέλειψε τὸν Βατάτσην καὶ ἔλαβε διὰ δόλου ὀπίσω τὴν θυγατέρα του Ἑλένην.

Μετ' ὀλίγον ὁ Ἀσὲν ἤρχισε νὰ ζητῇ συνεννόησιν μετὰ τῶν Λατίνων κατὰ τοῦ Βατάτση καὶ νὰ ἀλληλογραφῇ μετὰ τοῦ πάπα, ὅστις ὅμως, μὴ πιστεύων πλέον εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Βουλγάρου τσάρου, ἔγραφεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας *Βέλα Δ'* νὰ ὀργανώσωσι σταυροφορίαν κατὰ τῶν Βουλγάρων. Ὁ Βέλα ἐδέχθη καὶ διεξῆγε τὰς σχετικὰς διαπραγματεύσεις. Ἀλλ' ὁ Λατῖνος αὐτοκράτωρ Κωνσταντινουπόλεως, γνωρίζων τὴν ἀδυναμίαν τοῦ κράτους του, ἔδιδε περισσοτέραν προσοχὴν εἰς τὰς προτάσεις συμμαχίας τοῦ Ἀσέν. Τότε ἀκριβῶς εἶχον ἐμφανισθῆ πάλιν οἱ Κουμάνοι, οἵτινες φεύγοντες πρὸ τοῦ ἐξ Ἀσίας προχωροῦντος ταταρικοῦ χειμάρρου διέβησαν τὸν Δούναβιν καὶ ἔφθασαν λεηλατοῦντες εἰς Βουλγαρίαν καὶ Θρᾴκην. Ὁ Ἀσὲν ἀφῆκε τοὺς Κουμάνους νὰ προχωρῶσιν, ὅπως χρησιμοποιήσῃ αὐτοὺς πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν συνόρων του, ὑποδείξας εἰς αὐτοὺς πρὸς λεηλασίαν τὰ ἐν Θρᾴκῃ ἐδάφη τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας. Ὁ δὲ Λατῖνος αὐτοκράτωρ *Βαλδουῖνος ὁ Β'*, βλέπων τὸ κράτος του ἀπειλούμενον ἐκ τοῦ νέου ἐχθροῦ, ἀπηυθύνθη πρὸς τὸν Ἀσὲν ζητῶν τὴν συμμαχίαν του, τὴν ὁποίαν οὗτος ἐδέχθη. Οἱ δύο σύμμαχοι κατώρθωσαν νὰ κερδήσωσι διὰ δώρων καὶ τοὺς Κουμάνους, ὅλοι δὲ ὁμοῦ σχηματίσαντες ἰσχυρὸν στρατὸν ἐπολιόρκησαν τὸ *Τσουρουλὸν* (1235). Διαρκούσης ὅμως τῆς πολιορκίας ὁ Ἀσὲν ἔλαβε τὴν εἴδησιν ὅτι ἡ Οὑγγρὶς τὸ γένος σύζυγός του, ὁ υἱός του καὶ ὁ πατριάρχης Ἰωακεὶμ ἀπέθανον ἐν Τυρνόβῳ ἐξ ἐπιδημικῆς νόσου. Θεωρήσας τοῦτο ὡς θείαν τιμωρίαν διὰ τὴν ἔναντι τῶν Ἑλλήνων παρασπονδίαν του, ὁ τσάρος ἔλυσε τὴν πολιορκίαν, ἔκαυσε τὰς πολιορκητικὰς μηχανάς, ἐπέστρεψεν εἰς Βουλγαρίαν καὶ συνδιηλλάγη μετὰ τοῦ Βατάτση. Μετὰ ἓν ἔτος συνεζεύχθη, γέρων πλέον, τὴν θυγατέρα Θεοδώρου τοῦ Ἀγγέλου *Εἰρήνην*, τὴν ὁποίαν ἠγάπα, καὶ ἀπέλυσε τὸν πενθερόν του, ὅστις ἐπανῆλθεν εἰς Θεσσαλονίκην, ἀλλὰ τυφλὸς ὢν ἀνέθηκε τὴν βασιλείαν εἰς τὸν υἱόν του Ἰωάννην. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ κυριωτέρα αἰτία τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ Ἀσὲν ἦτο ἡ εἴδησις ὅτι ὁ πάπας ἐξηκολούθει προπαρασκευάζων σταυροφορίαν ἐναντίον του καὶ ὅτι ἀφ' ἑτέρου ἐπλησίαζον οἱ *Τάταροι*. Συνῆψε τότε νέαν συμμαχίαν μετὰ τοῦ Βατάτση καὶ ἔστειλε πάλιν τὴν θυγατέρα του Ἑλένην εἰς τὸν σύζυγόν της.

Ἐν μέσῳ τῆς τοιαύτης καταστάσεως τοῦ παρακμάζοντος πλέον κράτους του ὁ Ἰωάννης Ἀσὲν ἀπέθανε τὸν Ἰούνιον τοῦ 1241. Ἐπὶ τοῦ ἐκ τῆς Οὑγγρίδος συζύγου του νεωτέρου υἱοῦ καὶ διαδόχου του *Καλιμὰν* (Καλιμάνου) ἢ *Κολομὰν* (1241—1246), ὄντος ἀνηλίκου, οἱ κηδεμόνες τῆς βασιλείας ἀνενέωσαν τὴν μετὰ τοῦ Βατάτση συμμαχικὴν συνθήκην, μεθ' ὃ οἱ Φράγκοι συνῆψαν διετῆ συμμαχίαν τόσον μετὰ τῶν Ἑλλήνων ὅσον καὶ μετὰ τῶν Βουλγάρων. Ἐν Βουλγαρίᾳ ὑπῆρχε τότε καὶ ἑλληνίζον κόμμα βολιάρων ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς Ἑλληνίδος χήρας τοῦ Ἰωάννου Ἀσέν. Τὸ κόμμα τοῦτο ἤθελε ν' ἀναβιβάσῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν υἱὸν ταύτης *Μιχαήλ*. Πρῶτον πλῆγμα κατὰ τοῦ κράτους ἦτο ἡ εἰσβολὴ τῶν ἐκ τῆς Δ Εὐρώπης ἐπιστρεφόντων *Μογγόλων*, οἵτινες ἐδῄωσαν τὰς βουλγαρικὰς χώρας καὶ ἠνάγκασαν τὴν Βουλγαρίαν νὰ πληρώνῃ φόρον εἰς τὸν χάνην αὐτῶν. Ὁ Καλιμὰν ἀπέθανεν αἰφνιδίως, δηλητηριασθεὶς ὡς λέγεται, διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ ἀνήλικος υἱὸς τῆς

Digitized by Google

Εἰρήνης *Μιχαὴλ Ἀσὲν ὁ Β'* (1246—1257) ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς Ἑλληνίδος μητρός του, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν τότε κοπέντων βουλγαρικῶν νομισμάτων, ἐφ' ὧν εἰς τὴν *Εἰρήνην* δίδεται ὁ τίτλος τσαρίτσα. Εὐθὺς ὡς ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ Καλιμὰν ὁ Βατάτσης εἰσέβαλεν εἰς τὰς βουλγαρικὰς ἐπαρχίας καὶ κατέκτησεν ὅλα τὰ νοτίως τῆς Ροδόπης μέχρι τοῦ Ἀξιοῦ ἐδάφη, μετὰ τῆς Στενημάχου, τῶν Στόβων, τῶν Σκοπίων καὶ τοῦ Ὄβτσε-πόλιε, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ὁ δεσπότης τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ ὁ Β' ἀπέσπα τὰς Δ. τοῦ Ἀξιοῦ χώρας, τὸν Πρίλαπον καὶ τὴν Ἀχρίδα. Ἐντὸς τριῶν μηνῶν οἱ Βούλγαροι ἀπώλεσαν ὅλας τὰς κατακτήσεις τοῦ Ἀσὲν χωρὶς οὐδεμίαν ν' ἀντιτάξωσιν ἀντίστασιν. Ἔσπευσαν μάλιστα νὰ κλείσωσιν ἀνακωχὴν ἀναγνωρίζοντες τὰ γενόμενα. Ἡ εἰρήνη καθιερώθη διὰ τοῦ γάμου τῆς ἀδελφῆς τοῦ Καλιμὰν *Ταμάρας* μετὰ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, στρατηγοῦ τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας (1246). Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ Βούλγαροι συνῆψαν καὶ ἄλλην συμμαχίαν μετὰ τῆς Ραγούζης κατὰ τῶν Σέρβων καὶ εἰσέβαλον εἰς Σερβίαν. Συγχρόνως δὲ εἶχον διαφορὰς μετὰ τῶν Οὔγγρων. Τῆς καταστάσεως ταύτης ἐπωφελούμενος ὁ Βατάτσης ἐξέτεινε τὸ κράτος του μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς, καταλαβὼν μέγα μέρος τῆς Ἀλβανίας μετὰ τῆς Κρόϊας. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Βατάτση (1254), τὸν ὁποῖον διεδέχθη ὁ υἱός του Θεόδωρος Β' ὁ Λάσκαρις, ὅστις εἶχε σύζυγον μίαν θυγατέρα τοῦ Ἰωάννου Ἀσὲν τοῦ Β', οἱ Βούλγαροι ἀνέκτησαν κατ' ἀρχὰς τὰς Ν. τῆς Ροδόπης χώρας καὶ μέρος τῆς Μακεδονίας. Μετὰ τῶν Βουλγάρων συνηνώθη καὶ ὁ *Δραγότας*, ὅστις εἶχε παραδώσει πρὸ τινων ἐτῶν εἰς τοὺς Βουλγάρους τὰς Σέρρας. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Θεόδωρος ἐμφανισθεὶς διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ *Ρουπελίου* (Ροῦπελ) ἐπετέθη κατὰ τοῦ Δραγότα πολιορκοῦντος τὸ Μελένικον.

Ὁ Δραγότας ἐφονεύθη καταπατηθεὶς ὑπὸ τῶν ἵππων τοῦ φεύγοντος στρατοῦ τῆς πολιορκίας (1256), οἱ δὲ Ἕλληνες κατέλαβον τὰ Βοδενά, τὰ Βελεσσά, τὸν Πρίλαπον καὶ τὸ Ὄβτσε-πόλιε. Ἡ απόπειρα τῶν Βουλγάρων ν' ἀνασυστήσωσι τὸ κράτος τοῦ Ἀσὲν ἀπέτυχε. Καὶ ἀπεπειράθη μὲν ὁ *Μιχαὴλ Ἀσὲν* νὰ ἐπιτεθῇ ἐκ νέου κατὰ τῶν χωρῶν τοῦ κράτους τῆς Νικαίας, ἀποστείλας κατ' ἀρχὰς τοὺς Κουμάνους πρὸς λεηλασίαν, ὅτε ὁ Λάσκαρις μαθὼν ὅτι ἡ Νίκαια ἠπειλεῖτο ὑπὸ τοῦ Σελτζούκων ἔσπευσεν εἰς Ἀνατολήν· ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ σπεύσας ἠνάγκασε τοὺς Κουμάνους νὰ τραποῦν εἰς φυγὴν καὶ ἐστρατοπέδευσε παρὰ τὸν ποταμὸν *Ρεγκίναν* (Ἐργίνην ἢ Ἔργκενε), ὁπόθεν εἶχε σκοπὸν νὰ εἰσβάλῃ μετ' ἰσχυροῦ στρατοῦ εἰς Βουλγαρίαν. Ὁ Μιχαὴλ Ἀσέν, γνωρίζων τὴν ἀδυναμίαν τῆς χώρας του, ἐλπίζων δὲ νὰ ἐπωφεληθῇ μετ' ὀλίγον ἐξ ἐπικειμένων ἐχθροπραξιῶν μεταξὺ τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Νικαίας καὶ τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου, ἐπρότεινεν εἰς τὸν Λάσκαριν εἰρήνην, τὴν ὁποίαν οὗτος ἐδέχθη ἐπι τῇ βάσει τοῦ ἐπὶ Ἰωάννου Βατάτση ἐδαφικοῦ καθεστῶτος. Ὁ Μιχαὴλ Ἀσὲν ἐφονεύθη τῷ 1257 παρὰ τὸ Τύρνοβον ὑπὸ τοῦ ἐξαδέλφου του *Καλιμάν*, τεθέντος ἐπὶ κεφαλῆς συνωμοσίας βολιάρων, οἱ ὁποῖοι ὑπεκινήθησαν, ὡς λέγεται, ὑπὸ τῆς Οὐγγαρίας. Ὁ φονεὺς κατέλαβε τὸν θρόνον ὑπὸ τὸ ὄνομα *Καλιμὰν ὁ Β'* (1257—1258), λαβὼν ὡς σύζυγον τὴν τέως τσαρίναν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐξερράγη νέα συνωμοσία τῶν βολιάρων, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ὁ σφετεριστὴς τοῦ θρόνου ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ· περιπλανώμενος δὲ ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἀπέθανεν, ἴσως φονευθείς.

Ἐμφύλιοι πόλεμοι: Ἐκλιπούσης οὕτω τῆς ἄρρενος γραμμῆς τῶν Ἀσενιδῶν, ὁ βουλγαρικὸς θρόνος ἔμεινεν ἐπί τινα καιρὸν κενός. Ὡς ὑποψήφιος ἐνεφανίσθη κάποιος *Μῆτσος* (ἢ Μυτζῆς κατὰ Παχυμέρην), σύζυγος τῆς ἀδελφῆς τοῦ Μιχαὴλ Ἀσέν. Ἀλλ' ἡ συνέλευσις τῶν βολιάρων ἐξέλεξε τσάρον τὸν ἡμισέρβον *Κωνσταντῖνον* (1158 — 1277), υἱὸν τοῦ *Tich* (Τύχου) καὶ ἔγγονον τοῦ δεσπότου τῆς Σερβίας *Στεφάνου Νεμανια*. Ὅπως ἐνισχύσῃ τὸν θρόνον του ὁ Κωνσταντῖνος διεζεύχθη τὴν πρώτην σύζυγόν του καὶ ἐνυμφεύθη τὴν *Εἰρήνην*, θυγατέρα τοῦ Θεοδώρου Λασκάρεως καὶ ἐγγόνην Ἀσὲν τοῦ Β', ἐκ ταύτης δὲ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα *Ἀσέν*. Τὴν δὲ διεζευγμένην σύζυγόν του ἔστειλεν ὡς ἐχέγγυον τῆς εἰρήνης εἰς Νίκαιαν. Ταῦτα ἀφηγεῖται ὁ Ἀκροπολίτης, ὅστις ἐγνώρισε καὶ προσωπικῶς τὸν Κωνσταντῖνον Ἀσέν, ἀποσταλεὶς ὡς πρέσβυς τοῦ Βυζαντίου παρὰ τῷ νέῳ τσάρῳ (1260), ἐνῷ ὁ Παχυμέρης καὶ Νικηφόρος ὁ Γρηγορᾶς παρέχουσι καὶ ἄλλας πληροφορίας περὶ στάσεως τοῦ Μυτζῆ ἐναντίον τοῦ Κωνσταντίνου, ὅστις καταφυγὼν εἰς Μεσέμβριαν ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου (1262), μεθ' ὃ οὗτος ἀποστείλας στόλον κατέλαβε τὴν πόλιν ταύτην καὶ ἐδώρησεν εἰς τὸν Μυτζῆν κτῆμα παρὰ τὸν Σκάμανδρον τῆς Τροίας. Συγχρόνως τὰ στρατεύματα τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου κατέλαβον τὴν Φιλιππούπολιν καὶ τὴν Στενήμαχον, οὕτως ὥστε ὅλη ἡ νοτίως τοῦ Αἵμου χώρα ἀπεσπάσθη ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας.

Ὁ πόλεμος μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων καθίστατο ἀναπόφευκτος, εἰς τοῦτο δὲ ὠθεῖτο ὁ Κωνσταντῖνος Ἀσὲν ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ τῆς συζύγου του Εἰρήνης, μένεα πνεούσης κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαήλ, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Τουρκομάνου ἀρχηγοῦ *Σαρῆ-Σαλτὺκ* ὅστις, ἐλθὼν ἐξ Ἀνατολῆς μετὰ 10,000 τουρκομανικῶν οἰκογενειῶν, εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς Δόβρουτζαν. Ἐξασφαλίσας δὲ τὴν σύμπραξιν καὶ ἄλλων Ταταρων καὶ Τούρκων, ὁ τσάρος Κωνσταντῖνος Ἀσὲν εἰσέβαλεν εἰς Θρᾴκην μετὰ 20.000 ἀνδρῶν καὶ ταταρικῶν ὀρδῶν ὑπὸ τὸν *Μπερκὲ χάν*, καθ' ἣν στιγμὴν Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος εἶχεν ἄλλους περισπασμούς. Οἱ εἰσβολεῖς ἔφθασαν μέχρις Αἴνου, ὅπου ἐκρατεῖτο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἔγκλειστος ὁ Σελτζοῦκος ἡγεμονίδης *Ἰζεδδιν*. Μετὰ βραχεῖαν πολιορκίαν ἡ Αἶνος παρεδόθη καὶ ὁ Ἰζεδδὶν ἠλευθερώθη. Μετὰ τοῦτο οἱ ἐπιδρομεῖς ἀπεχώρησαν, ἀφοῦ διήρπασαν καὶ ἐλεηλάτησαν καθ' ὁλοκληρίαν τὴν Θρᾴκην, ὅπου, κατὰ Νικηφόρον τὸν Γρηγορᾶν, δὲν ἔμεινεν οὔτε βοῦς οὔτε κανεὶς γεωργός. Εἰς τοῦτο καὶ μόνον ἀπέληξεν ἡ ἐκστρατεία τοῦ Κωνσταντίνου Ἀσέν. Τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου, τὰ νοτίως τοῦ Αἵμου, καὶ τὰ ἐν Μακεδονίᾳ ἐδαφη εἶχον ἀπολεσθῆ διὰ τὴν Βουλγαρίαν. Μετ' ὀλίγον ἐπῆλθε νέα συνδιαλλαγὴ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, διότι ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ ἔβλεπε τὸ κράτος του ἀπειλούμενον ἐκ δυσμῶν. Τὴν συμφιλίωσιν διηυκόλυνε καὶ ὁ θάνατος τῆς τσαρίνας Εἰρήνης. Ἐπωφεληθεὶς τούτου ὁ βασιλεὺς ἔδωκεν εἰς γάμον τὴν θυγατέρα του *Μαριαν* εἰς τὸν τσάρον *Κωνσταντῖνον Ἀσὲν* μὲ τὴν ὑπόσχεσιν νὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν ὡς προῖκα τὴν Μεσέμβριαν καὶ τὴν Ἀγχίαλον. Ἀλλὰ μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου ἡ ἐκτέλεσις τῆς ὑποσχέσεως ἀνεβάλλετο μέχρι τῆς γεννήσεως ἄρρενος υἱοῦ. Ὅτε δὲ καὶ τούτου γενομένου ἡ ὑπόσχεσις ἐξηκολούθει νὰ μένῃ ἀνεκπλήρωτος, ὁ Κωνσταντῖνος Ἀσὲν κηρύξας τὸν πόλεμον κατὰ τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας κατέλαβε τῷ 1272 τὴν Μεσέμβριαν, Ἀγχίαλον, Σωζούπολιν, Ἀγαθούπολιν καὶ ἄλλα φρούρια. Ὁ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος, φοβούμενος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πόλεμον μετὰ *Καρόλου τοῦ Ἀνδεγαυικοῦ* (Anjou), βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, ἠναγκάσθη νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ *Νογκοαϊ-χάν*, ἀρχηγοῦ τῶν Τατάρων, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκεν εἰς γάμον τὴν φυσικὴν θυγατέρα του Εὐφροσύνην μετὰ πλουσίων δώρων. Διὰ τῆς μετὰ τῶν Τατάρων συμπράξεως ὁ Μιχαὴλ κατώρθωσε νὰ ἐπανακτήσῃ ὅλα τὰ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καταληφθέντα ἐδάφη (1273). Ὁ Κωνσταντῖνος Ἀσὲν ἤρχισε τότε διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, ὅστις εὑρίσκετο ἤδη εἰς συνεννοήσεις καὶ μετὰ τῶν Σέρβων. Συνεπείᾳ τῶν συνεννοήσεων τούτων πολλοὶ Σέρβοι καὶ Βούλγαροι εἰσῆλθον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως, ἔκτοτε δὲ χρονολογεῖται καὶ ἡ ἐν τῇ νήσῳ *Ἰσχίᾳ* βουλγαρικὴ ἀποικία, ἓν βουλγαρικὸν χωρίον ἐν Νεαπόλει (vicus qui vocatur Bulgarus) καὶ κύρια ὀνόματα ὡς Bulgarelli, Bulgari, Slavi, Slavelli κ. ἄ. εἰς νεαπολιτανικὰ ἔγγραφα (1270-1401). Ὅπως ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῶν συνεννοήσεων τούτων Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος ἐζήτησεν, ὡς γνωστὸν ἐκ τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας, συνεννόησιν μετὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ρώμης, πολεμούμενος ἐν τούτῳ ὑπὸ τῆς συζύγου του Εὐδοκίας, μετὰ τῆς ὁποίας συνέπραττε καὶ ἡ θυγάτηρ του, δηλαδὴ ἡ τσαρίνα Μαρια. Πλῆθος φανατικῶν μοναχῶν ἐκυκλοφόρουν μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Τυρνόβου, διευκολύνοντες τὴν ἀλληλογραφίαν μητρὸς καὶ θυγατρός. Ἡ τελευταία ἐπεχείρησε μάλιστα νὰ παρασύρῃ καὶ τὸν σουλτᾶνον τῆς Αἰγύπτου εἰς πόλεμον κατὰ τοῦ πατρός της. Μετ' ὀλίγον ἡ Μαρία, ἐπωφελουμένη βαρείας ἀσθενείας τοῦ Κωνσταντίνου Ἀσέν, συνεκέντρωσεν εἰς χεῖράς της ὁλόκληρον τὴν ἐξουσίαν, παραλαβοῦσα ὡς συμβασιλέα τὸν Πορφυρογέννητον υἱόν της Μιχαὴλ (1277). Διάφοροι ἄλλαι ραδιουργίαι καὶ ἐσωτερικαὶ διχόνοιαι ὡς καὶ αἱ διηνεκεῖς εἰσβολαι τῶν Τατάρων προὐκάλεσαν ἐξέγερσιν, ἐπι κεφαλῆς τῆς ὁποίας ἐτέθη κάποιος χοιροβοσκὸς καὶ κατόπιν Χαϊδοῦκος *Ἰβαΐλος* ὀνόματι, ἐπονομαζόμενος *Μπερτκόβα* (μαροῦλι) καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Λαχανᾶς* ἢ *Βορδοκούβας*. Οὗτος ἀποκρούσας κατ' ἀρχὰς τοὺς Τατάρους ἐβάδισε κατοπιν κατὰ τῆς πρωτευούσης Τυρνόβου. Ὁ τσάρος Κωνσταντῖνος ἀντεπεξῆλθε κατ' αὐτοῦ φερόμενος ἐφ' ἁμάξης, ἀλλ' ἐνικήθη καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἰβαΐλου, ὅστις ἀνεκηρύχθη τσάρος (1277—1279). Ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ἐπωφελήθη τῆς καταστάσεως ταύτης, ὅπως ἀσχοληθῇ πάλιν μὲ τὴν Βουλγαρίαν. Βοηθούμενος δὲ ὑπὸ μερίδος βολιάρων ἀντέταξεν ὡς μνηστῆρα τοῦ βουλγαρικοῦ θρόνου τὸν *Ἰβὰν* υἱὸν τοῦ Μυτζῆ, τὸν ὁποῖον καὶ ἐνύμφευσε μετὰ τῆς θυγατρός του *Εἰρήνης*. Ἀλλ' ἡ ἐν Τυρνόβῳ πολιορκουμένη τσαρίνα *Μαρία* (Ἑλληνὶς) προσέφερεν εἰς τὸν Ἰβαΐλον τὸ τσαρικὸν στέμμα καὶ τὴν χεῖρά της. Ὁ Ἰβαΐλος ἐδέχθη, αἱ πύλαι τῆς βουλγαρικῆς πρωτευούσης ἤνοιξαν καὶ ἐτελέσθη πομπωδῶς ὁ γάμος τῆς Μαρίας μετὰ τοῦ τυχοδιώκτου Ἰβαΐλου (1278), ἀνακηρυχθέντος τσάρου. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ πόλεμος ἐξηκολούθει ἐναντίον τῶν Τατάρων καὶ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες εἶχον πολιορκήσει σχεδὸν πανταχόθεν τὸ Τύρνοβον. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1279 διεδόθη ὅτι ὁ Ἰβαΐλος ἐφονεύθη εἴς τινα μάχην κατὰ τῶν Τατάρων. Τότε οἱ κάτοικοι ἤνοιξαν πάλιν τὰς πύλας τῆς πρωτευούσης, παρέδωσαν τὴν Μαρίαν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἀνεκήρυξαν τσάρον τὸν υἱὸν τοῦ Μυτζῆ, λαβόντα τὸ ὄνομα *Ἰωάννης Ἀσὲν ὁ Γ'* (1279—1280). Οὗτος δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατήσῃ τὴν ἀρχὴν ἐν μέσῳ τόσων περιπετειῶν. Μετ' ὀλίγον ἠγέρθη ἐναντίον του ὁ ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας Κουμάνων (*Παχύμ. Β*, 265) καταγόμενος *Γεώργιος Τερτέρι* (Τερτερῆς κατὰ Βυζαντινούς). Ἐνῷ ὅμως ὁ Ἀσὲν διεπραγματεύετο περὶ συνεννοήσεως μετὰ τοῦ νέου μνηστῆρος καὶ προσέφερεν εἰς αὐτὸν εἰς γάμον τὴν ἀδελφήν του, ἐνεφανίσθη πρὸ τοῦ Τυρνόβου μὲ πολὺν στρατὸν ὁ Ἰβαΐλος ὅστις δὲν εἶχεν ἀποθάνει. Ἡ πόλις κατελήφθη ἀμέσως ὑπὸ τοῦ Ἰβαΐλου, παρὰ τὸν ὁποῖον ἕδρα ὡς πρωτοστράτωρ καὶ ὁ ὑπὸ Ἀσὲν τοῦ Γ' ἐκχριστιανισθεὶς Τάταρος *Κασὶμ-βέης* (Τσασίμπαξις τῶν Βυζαντινῶν). Ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ ὁ Η' ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν τοῦ γαμβροῦ του τσάρου Ἀσέν. Ἀπέστειλεν εἰς Βουλγαρίαν στρατὸν 10.000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μουρῖνον, ὅστις ὅμως ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ Ἰβαΐλου τῇ 17 Ἰουλίου 1280 (κατὰ τὸν *Παχυμέρη* δίς, πρῶτον «ἐπὶ τῷ Διαβαινῷ» καὶ κατόπιν «κατὰ τὸν ἔξω ζυγόν», 1.466). Τὸ μέρος τῆς πρώτης μάχης τοποθετεῖ ὁ *Ζλάταρσκι* εἰς τὸ χωρίον *Δέβνε*, παρὰ τὴν Βάρναν, τῆς δὲ δευτέρας ἐπὶ τοῦ *Αἵμου*.

Δεύτερος ἑλληνικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Ἀπρῖνον ἐνικήθη παρὰ τὴν *Σρέδνα-Γκόρα*. Μετὰ τὰς ἐπιτυχίας ταύτας τοῦ ἀντιπάλου του ὁ Ἀσὲν ζητήσας κατ' ἀρχὰς τὴν προστασίαν τῶν Τατάρων, κατέφυγεν ἐπὶ τέλους εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου οἱ ἀπογονοί του ἔζων μέχρι τῆς ἁλώσεως κατέχοντες δημόσια ἀξιώματα. Οἱ δὲ βολιάροι τοῦ Τυρνόβου ἀπαυδήσαντες ἐκ τῶν διαμαχῶν τούτων ἀνεκήρυξαν τσάρον ἀντὶ τοῦ Ἰβαΐλου *Γεώργιον Τερτέρι τὸν Α'* (1281). Ὁ Ἰβαΐλος προσέφυγεν εἰς τὸν *Νογκάϊ-χάν*, ἡγεμόνα τῶν Τατάρων τῆς Ν. Ρωσίας, ὅπου συνήντησε καὶ τὸν ἄλλοτε ἀντίπαλόν του Ἀσὲν τὸν Γ'. Ἀμφότεροι ἐζήτουν τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Νογκάϊ καταγγέλλοντες ὁ εἷς τὸν ἄλλον. Ἀλλ' ὁ χάνης τῶν Τατάρων, δεχθεὶς κατ' ἀρχὰς τὰ δῶρά των καὶ δώσας ὑποσχέσεις, ἐκάλεσεν αὐτοὺς εἰς συμπόσιον, καθ' ὃ αἰφνιδίως δήμιος ἐπιπεσὼν ἔσφαξε τὸν Ἰβαΐλον καὶ τὸν ἀνωτέρω ἀναφερόμενον Κασὶμ βέην. Μόνος ὁ Ἀσὲν ἐσώθη χάρις εἰς τὰς παρακλήσεις τῆς συζύγου τοῦ χάνου *Εὐφροσύνης*, θυγατρὸς Μιχαὴλ τοῦ Η'. Μείνας ὁριστικῶς τσάρος ὁ Τερτέρι, ἂν καὶ ὤφειλε τὸν θρόνον του εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μιχαήλ, συνηνώθη μετὰ τῶν τότε ἐχθρῶν τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας Σέρβων καὶ ἤρχισε διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως *Καρόλου*. Ἀπαντῶν εἰς τὴν τοιαύτην ἀγνωμοσύνην ὁ Μιχαὴλ ὑπεκίνησε κατὰ τῶν Βουλγάρων τοὺς Τατάρους, οἵτινες εἰσέβαλον εἰς Βουλγαρίαν τῷ 1282 καὶ διῆλθον τὸν Αἷμον, ὅπως ἑνωθῶσι μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἑτοιμαζομένου τότε εἰς ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Σέρβων. Ἀποθανόντος ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, ὁ νέος βασιλεὺς Ἀνδρόνικος ὁ Β' διέκοψε τὸν πόλεμον. Οὐχ ἧττον οἱ Τάταροι εἰσέβαλον ἐκ νέου εἰς Βουλγαρίαν. Ὁ Τερτέρι βλέπων, ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀντιταχθῇ κατὰ τοιούτου ἐχθροῦ, ἔσπευσε νὰ κλείσῃ τὴν εἰρήνην μετὰ τοῦ Βυζαντίου. Ὁ αὐτοκράτωρ ἀπέδωκε τὴν πρώτην σύζυγον τοῦ Τερτέρι καὶ τὸν υἱόν της *Σβιατοσλαῦον*, ἔλαβε δὲ εἰς ἀντάλλαγμα τὴν δευτέραν σύζυγον τοῦ ἰδίου, ἀδελφὴν Ἀσὲν τοῦ Γ'. Τοῦτον ὁ βασιλεὺς ἐκήρυξεν ἔκπτωτον τοῦ τσαρικοῦ τίτλου καὶ διώρισεν εἰς ἀνωτέραν τινὰ θέσιν ἐν Βυζαντίῳ, οὕτω δὲ ὁ Τερτέρι ἔμεινε μόνος τσάρος. Τῷ 1285 οἱ Τάταροι εἰσέβαλον ἐκ νέου εἰς Οὐγγαρίαν καὶ Βουλγαρίαν καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν Θρᾴκην καὶ Μακεδονίαν. Ὅπως σωθῇ καὶ ἐξασφαλίσῃ τὸν θρόνον του ὁ Τερτέρι ἔκρινε καλὸν νὰ νυμφεύσῃ τὴν θυγατέρα του μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Νογκάϊ-χὰν καὶ γίνῃ ὑποτελὴς τῶν Τατάρων. Μεθ' ὅλα ταῦτα ἡ Βουλγαρία ἐσπαράσσετο ἐξ ἐσωτερικῶν διαιρέσεων καὶ ἀγώνων. Διάφοροι βοϊβόδαι ἐστασίαζον καὶ ἐκυβέρνων σχεδὸν ἀνεξαρτήτως. Ἐν Βιδυνίῳ ἐκυβέρνα ὁ βοϊβόδας *Σισμὰν* (παχύς), ἐπίσης καταγωγῆς κουμανικῆς, ἱδρυτὴς γενόμενος κατόπιν τῆς τελευταίας βουλγαρικῆς δυναστείας. Εἷς ἀδελφὸς τοῦ Τερτέρι ἐξουσίαζε τὴν περὶ τὸ Καζανλὶκ ἐπαρχίαν *Κράν*, τρεῖς ἄλλοι βοϊβόδαι μὲ σλαυικὰ ὀνόματα ἦρχον εἰς τὴν περιοχὴν *Σρέδνα-Γκόρα*. Τῷ 1292 ὁ Νογκάϊ-χὰν εἰσέβαλε καὶ πάλιν μὲ τὰς ταταρικὰς ὀρδὰς εἰς Βουλγαρίαν. Ὁ Τερτέρι κατέφυγεν εἰς Ἀδριανούπολιν ζητῶν τὴν προστασίαν τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου τοῦ Β', ὅστις διέταξε τὴν φυλάκισιν αὐτοῦ, φοβούμενος τὴν ὀργὴν τοῦ ἡγεμόνος τῶν Τατάρων. Ὁ Νογκάϊ κατέλαβεν ἄνευ πολλῆς ἀντιστάσεως τὸ Τύρνοβον καὶ ἐγκατέστησεν ὡς τσάρον τὸν βοϊβόδαν *Σμὶλ* ἢ *Σμύλετς* (Σμίλτζον κατὰ Βυζαντινούς), ὅστις ἀνεγνώρισε τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Τατάρων ὡς ὑποτελὴς φόρου καὶ ἐκυβέρνησεν ἀπὸ τοῦ 1292 μέχρι τοῦ 1295. Σύζυγος αὐτοῦ ἦτο μία θυγάτηρ τοῦ σεβαστοκράτορος Κωνσταντίνου

Digitized by Google

ἐγγόνη Ἀνδρονίκου τοῦ Β' (*Παχυμ.* 1,406 καὶ ἄ.).
Μετά τινα ἔτη ἐξέλιπεν ὁ φοβερὸς ἐχθρὸς τῶν Βουλγάρων Νογκάϊ-χάν, φονευθεὶς (1293) κατά τινα μάχην παρὰ τὸν ποταμὸν *Μπουγ* τῆς Πολωνίας μετὰ τοῦ *Τοκτάϊ*, μεγάλου χάνου τῆς ταταρικῆς Χρυσῆς Ὀρδῆς (Ἀλτιν-Ὀρδοῦ). Ὁ υἱὸς τοῦ Νογκάϊ, ὀνόματι *Τσοκὶ* (Τζακᾶς κατὰ τοὺς βυζαντινούς), ἐτράπη πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, ἀξιῶν ὅτι ἔχει κληρονομικὰ δικαιώματα ἐπὶ τοῦ θρόνου. Καὶ κατώρθωσε μὲν νὰ καταλάβῃ τὸ Τύρνοβον ἐν συμπράξει μετὰ τοῦ γυναικαδέλφου του *Θεοδώρου Σβετοσλάβ* (Ὀσφεντισθλάβου ἢ Σφενδοσλάβου κατὰ Βυζαντινούς), υἱοῦ τοῦ Τερτέρι. Συλληφθεὶς ὅμως κατόπιν αἰφνιδιαστικῶς ὑπὸ τούτου ἐφονεύθη ἐν τῇ φυλακῇ ὑπὸ Ἑβραίων δημίων, συγχρόνως δὲ ἐθανατώθη κατακρημνισθεὶς ἀπὸ ὑψηλοῦ βράχου καὶ ὁ Βούλγαρος πατριάρχης *Ἰωακεὶμ ὁ Γ'*, θεωρούμενος ἀπὸ καιροῦ ὄργανον τῶν Ταταρων. Τσάρος Βουλγαρίας ἀνεκηρύχθη τότε ὁ *Σβετοσλάβ* (1295—1322) λυτρώσας τὴν χώραν ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν νομάδων Ἀσιατῶν.

Οἱ ἐν Βυζαντίῳ δὲν ηὐχαριστήθησαν ἐκ τῆς ἀλλαγῆς ταύτης. Ἀλλ' αἱ διά τινων φίλα φρονούντων πρὸς τοὺς Ἕλληνας βολιάρων καταβληθεῖσαι προσπάθειαι πρὸς ἐνθρόνισιν τοῦ *Μιχαήλ*, υἱοῦ τοῦ Κωνσταντίνου Ἀσὲν καὶ τῆς Μαρίας, κατόπιν δὲ καὶ τοῦ σεβαστοκράτορος *Ραδοσλάβ*, ἀδελφοῦ τοῦ Σμύλετς, ἀπέτυχον. Ὅτε δὲ ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος ὁ Β' ἐφυλάκισεν ἐπὶ ὑπονοίᾳ προδοσίας τὸν Μιχαὴλ Δοῦκαν Κουτρούλην (1301), σύζυγον τῆς ἀδελφῆς τοῦ Σβετοσλάβ, ἥτις ἐδιώχθη ὑπὸ τοῦ πρώτου αὐτῆς συζύγου, τοῦ βασιλέως τῆς Σερβίας Μιλουτὶν καὶ κατέφυγεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁ Σβετοσλὰβ εὗρε τοῦτο ὡς ἀφορμήν, ὅπως κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Βυζαντίου. Πράγματι ὅμως ἤθελε νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς δυσκόλου θέσεως, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκετο ὁ Ἀνδρόνικος ἔχων νὰ πολεμήσῃ ἐν Ἀσίᾳ κατὰ τῶν Τούρκων. Ἦτο ἀκριβῶς ἡ στιγμή, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ *Ὀσμὰν* ἵδρυε τὴν πρώτην ἑστίαν τοῦ κατόπιν μεγάλου τουρκικοῦ κράτους τῶν Ὀσμανιδῶν. Οἱ Βούλγαροι ἐκυρίευσαν τότε πολλὰς πόλεις ἀπὸ τοῦ Τούντζα μέχρι τῆς θαλάσσης, τὴν Διάμπολιν (Ὑάμπολιν), τὴν Μεσέμβριαν, τὴν Ἀγχίαλον, τὴν Σωζούπολιν. Περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἤρχισαν αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν *Καταλανῶν* εἰς Θρᾴκην. Ἐπωφελούμενος τῆς ἐναντίον τοῦ Βυζαντίου ἐχθρότητός των, ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων ἠθέλησε νὰ συμμαχήσῃ μεθ' ἑνὸς τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν, τοῦ *Ρόκκαφόρτε*, ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, ὑποσχόμενος νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν ὡς σύζυγον τὴν ἀδελφήν του. Ἀλλ' αἱ διαπραγματεύσεις ἀπέτυχον (1308). Στενοχωρούμενοι ἐπὶ τέλους πανταχόθεν οἱ ἐν Βυζαντίῳ ἠναγκάσθησαν νὰ κλείσωσιν εἰρήνην μετὰ τῶν Βουλγάρων, ἀφίνοντες εἰς αὐτοὺς ὅλας τὰς ἐδαφικὰς κατακτήσεις των. Οἱ Βούλγαροι ἔστειλαν τότε πολλὰ σιτηρὰ εἰς τὴν λιμώττουσαν Κωνσταντινούπολιν.

Ἐπηκολούθησεν 28 ἐτῶν σχετικὴ εἰρηνικὴ περίοδος, πρᾶγμα πρωτοφανὲς διὰ τὴν Βουλγαρίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ εἰρήνη αὕτη ἐνισχύθη τῷ 1320 διὰ τοῦ γάμου τοῦ Σβετοσλὰβ μετὰ τῆς *Θεοδώρας*, ἐγγόνης Ἀνδρονίκου τοῦ Β' (*Νικηφ. Γρηγ.* Ι, VII, 289). Ἀλλ' ἐσωτερικῶς ἡ Βουλγαρία εἶχεν ἀπολέσει τὴν ἑνότητά της. Περὶ τὸ Βιδύνιον εἶχε σχηματισθῆ ἰδιαίτερον κράτος, εἶδος δεσποτάτου, ὑπὸ τὸν *Μιχαὴλ* υἱὸν τοῦ Σισμὰν καὶ γαμβρὸν τοῦ βασιλέως τῆς Σερβίας *Μιλουτίν*. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἀποκαλεῖται εἰς ἑνετικὰ ἔγγραφα «dispoti Bulgarie, dominus de Vigdino». Τόσον τὸ βουλγαρικὸν τοῦτο κράτος ὅσον καὶ τὸ τοῦ Βιδυνίου εἶχον συνθήκας φιλίας μετὰ τῆς Ἑνετίας. Μετὰ τῶν Γενουαίων ὅμως, οἵτινες ἦσαν τότε κύριοι τῆς Κριμαίας καὶ τοῦ Εὐξείνου, αἱ σχέσεις των ἦσαν τεταμέναι. Ἐπειδὴ ὁ Σβετοσλὰβ δὲν ἤθελε νὰ πληρώσῃ ἀποζημιώσεις διὰ τὰς ὑπὸ Βουλγάρων εἰς Γενουαίους ἐμπόρους προσγινομένας ζημίας, ἡ δημοκρατία τῆς Γενούης ἀπηγόρευσεν ἀπὸ τῆς 22 Μαρτίου 1316 εἰς τοὺς ὑπηκόους της νὰ διαμένωσιν εἰς τὸ κράτος του.

Ὁ Σβετοσλὰβ ἀπέθανε τῷ 1322. Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ *Γεώργιος Τερτέρι ὁ Β'* ἐπωφελήθη τῆς ἐν Βυζαντίῳ ἀκαταστασίας, ὅπως εἰσβάλῃ πέραν τῆς Ροδόπης καὶ καταλάβῃ τὴν Φιλιππούπολιν. Ἀλλὰ παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν κατετροπώθη ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου. Μετὰ ἓν ἔτος ἀπέθανε καὶ ὁ Τερτέρι οὗτος (1323). Μετ' αὐτοῦ ἐξέλιπεν ἡ δυναστεία τῶν Τερτεριδῶν, τότε δὲ ἡ Βουλγαρία περιέπεσεν εἰς πολλὴν ἐσωτερικὴν ἀναρχίαν. Τὰ νότια μέρη ἀπὸ τῆς Μεσεμβρίας μέχρι Σηλύμνου (Στίλβνο) κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν. Οἱ βολιάροι ὅμως ἐξέλεξαν ἡγεμόνα τῆς ὅλης χώρας τὸν δεσπότην τοῦ Βιδυνίου *Μιχαὴλ* (1323—1330), μὲ τὸν ὁποῖον ἀρχίζει ἡ τρίτη καὶ τελευταία δυναστεία τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους τοῦ Τυρνόβου, ἡ τῶν Σισμανιδῶν Βιδυνίου.

Οἱ Σισμανίδαι Βιδυνίου: Ὁ νέος τσάρος συνήθροισεν ἀμέσως στρατόν, βοηθούμενος δὲ ὑπὸ τῶν Ταταρων καὶ τῶν Ρουμούνων, τῶν ὁποίων ἡγεμὼν ἦτο ὁ *Ἰβάνκο Βασσαράβ*, ἀνέκτησε τὰς ὑπὸ τὸν Αἶμον πόλεις, πλὴν τῆς Φιλιππουπόλεως. Μετὰ ἓν ἔτος ὑπέταξε καὶ τὸ κρατίδιον τοῦ Βοϊσλάβ, ὅστις ἔφυγεν εἰς Κωνσταντινούπολιν (1324). Μετὰ τοῦτο ὁ Μιχαὴλ εἰσέβαλεν εἰς Θρᾴκην, τὴν ὁποίαν ἐλεηλάτησεν. Ὅτε ὅμως, εὐθὺς κατόπιν, οἱ ἐν Βυζαντίῳ ἀπεφάσισαν νὰ κηρύξωσι τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Βουλγάρων, ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Βυζαντίου δύο πρέσβεις, ὁ *Γρὶδ* καὶ ὁ *Πάντσ* (Γρίδος καὶ Πάντζος ἑλληνιστὶ κατὰ βλαχοβουλγαρικὸν ἔγγραφον) καὶ ἀνήγγειλαν, ὅτι ὁ τσάρος διεζεύχθη τὴν σύζυγόν του, θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Σερβίας, καὶ συνεζεύχθη τὴν χήραν τοῦ Σβετοσλάβ, θυγατέρα Ἀνδρονίκου τοῦ Β'. Ἡ κηδεστεία αὕτη συνεπήγαγε τὴν εἰρήνην μεταξὺ Βυζαντίου καὶ Βουλγαρίας. Ἐκραγέντος κατόπιν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου (1327) μεταξὺ Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέρου καὶ Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου, ὁ μὲν Βούλγαρος ἡγεμὼν συνετάχθη πρὸς τὸν δεύτερον, μετὰ τοῦ ὁποίου συνῆψεν ἀμυντικὴν καὶ ἐπιθετικὴν συμμαχίαν ἐν Τσερνόμεν (Τσερμέ, παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν), ὁ δὲ δεσπότης τῆς Σερβίας μετὰ τοῦ πρώτου. Ἀλλὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους Ἀνδρόνικος ὁ Γ', κατακτήσας ἤδη τὴν Ν. Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν, Ἤπειρον καὶ Ἀλβανίαν, ἐμάνθανεν ὅτι ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων συνεμάχησε μυστικῶς μετὰ τοῦ ἀντιπάλου του καὶ ἀπέστειλε στρατὸν 3000 ἱππέων πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἴσως ὑπὸ τὸν Βοϊβόδαν *Ἰβάν*, μὲ τὴν διαταγὴν νὰ τὴν καταλάβῃ αἰφνιδιαστικῶς ἄν, ὡς ὑπετίθετο, ὁ βασιλεὺς ἐκάλει τοὺς Βουλγάρους πρὸς φρούρησιν τῶν ἀνακτόρων του. Ἀπέναντι τοῦ κινδύνου τούτου ὅστις ἠπείλει τὴν βασιλεύουσαν καὶ τὸ κράτος ὁλόκληρον, Ἀνδρόνικος ὁ δεύτερος διεμήνυσεν εἰς τὸν ὁμώνυμον πάππον του νὰ μὴ ἀφήσῃ τοὺς Βουλγάρους νὰ εἰσέλθωσιν ἔνοπλοι καὶ νὰ ἔχῃ εἰς τὰ ἀνάκτορά του φρουρὰν ἐξ Ἑλλήνων μόνον. Ἀνδρόνικος ὁ Β' διεμήνυσεν εἰς τὸν ἔγγονόν του νὰ μὴ φροντίζῃ περὶ αὐτοῦ. Ἐν τούτοις ἠκολούθησε τὴν συμβουλήν του καὶ ἐδέχθη τὸν Ἰβὰν μὲ ὀλίγους ἱππεῖς διὰ βραχὺ χρονικὸν διάστημα ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἔξω τῶν τειχῶν τῆς βασιλευούσης ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι ὁ Ἰβὰν καὶ Ἀνδρόνικος ὁ Γ' εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων, ἀμφότεροι καραδοκοῦντες κατάλληλον εὐκαιρίαν πρὸς κατοχὴν αὐτῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μεταξὺ των εἰρήνη δὲν εἶχε καταγγελθῆ εἰσέτι, ὁ Ἀνδρόνικος ἐκάλεσε τὸν Ἰβὰν μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν του εἰς γεῦμα καὶ ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν πλούσια χρηματικὰ δῶρα ἂν ἤθελε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Βουλγαρίαν. Συγχρόνως παρεπονέθη διὰ τὴν παρασπονδίαν πρὸς τὸν τσάρον, ὅστις, πληροφορηθεὶς ἐν τῷ μεταξύ, ὅτι ἀπέτυχαν τὰ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως σχέδιά του, ἀνεκάλεσεν ἀμέσως τὸν στρατόν του. Μετά τινας ἡμέρας Ἀνδρόνικος ὁ Γ' κατέλαβε τὴν Κωνσταντινούπολιν (24 Μαΐου 1328). Ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων βλέπων ψευσθείσας τὰς ἐλπίδας, τὰς ὁποίας ἐβάσισεν ἐπὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τῶν Βυζαντινῶν, ἠθέλησε κατ' ἀρχὰς νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς ἐχθροπραξίας κατὰ τοῦ νεωτέρου Ἀνδρονίκου, μετὰ μικρὸν ὅμως μεταγνώσας ἀνενέωσε τὴν φιλίαν.

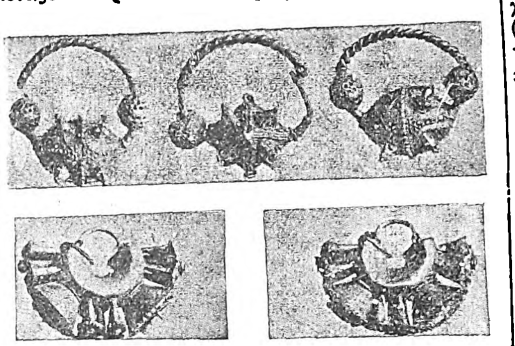

Ἐνώτια τοῦ Ντραγκιγιέβο ΙΔ' αἰῶνος.
[Μουσεῖον Σόφιας.]

Ἀργυροῦν κύπελλον (τοῦ 1797).
[Μονὴ τῆς Ρίλας.]

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐψυχράνθησαν αἱ μεταξὺ Σερβίας καὶ Βουλγαρίας σχέσεις λόγῳ τῆς ἀποπομπῆς ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ τῆς Σερβίδος ἡγεμονόπαιδος *Ἄννης*. Ἐπῆλθε τότε σύμπραξις Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων κατὰ τῶν Σέρβων. Οἱ σύμμαχοι ἤλπιζον νὰ καταστρέψωσι τελείως τὸ σερβικὸν κράτος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου Ἀνδρόνικος ὁ Γ' εἶχε πρὸ μικροῦ ἀφαιρέσει τὴν Ἀχρίδα. Εἰς τὴν ἑλληνοβουλγαρικὴν συμμαχίαν προσεχώρησαν ὁ βοϊβόδας τῆς Βλαχίας *Ἰβάνκο Βασσαράβας* καὶ οἱ «Μαῦροι Τάταροι». Ἐν Τυρνόβῳ συνηθροίσθη πολὺς στρατὸς Βουλγάρων, Ταταρων, Ρουμούνων καὶ Βεσσαράβων, ἐνῷ ὁ Ἀνδρόνικος εἰσελάσας εἰς Μακεδονίαν ἀνέμενεν ἐν Πελαγονίᾳ τὴν προέλασιν τῶν Βουλγάρων, ὅπως ἐνεργήσῃ μετ' αὐτῶν ἐπίθεσιν ἐκ δύο μερῶν κατὰ τῶν Σέρβων. Μαθὼν τὰς προπαρασκευὰς ταύτας ὁ ἡγεμὼν τῆς Σερβίας *Στέφανος* ἀπέστειλεν εἰς Τύρνοβον πρέσβεις, ὅπως ζητήσωσιν εἰρήνην. Ἀλλ' οὗτοι ἐπανῆλθον ἄπρακτοι καὶ ὁ Σέρβος ἡγεμὼν ἀπεφάσισε νὰ ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τοῦ ἑνὸς τοὐλάχιστον τῶν ἐχθρῶν του. Οἱ Σέρβοι *βλαστέλε* (βλάστελε), ἤτοι βολιάροι, συνηθροίσθησαν μετὰ τῶν στρατευμάτων των παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Τόπλιτσα καὶ Μοράβα, εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ *Δόβριτς*. Ἀνεμένετο ὅτι ὁ Μιχαὴλ θὰ εἰσέβαλλεν ἐκεῖθεν διὰ Νύσσης. Ὁ τσάρος ἐκκινήσας ἐκ Βιδυνίου ἐνέβαλε μὲ στρατὸν 15.000 ἀνδρῶν διὰ Σόφιας καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμόνος εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ *Κιουστεντίλ*, ὅπως ἑνωθῇ ἴσως κατόπιν μετὰ τοῦ Ἀνδρονίκου. Ὁ Σέρβος ἡγεμὼν ἐτράπη πρὸς Ν καὶ ἐστρατοπέδευσε παρὰ τὸν ποταμίσκον Καμενίτσα, οὐχὶ μακρὰν τῆς πόλεως *Βελεβουδίου* (Κιουστεντίλ). Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας οἱ δύο ἐχθροὶ ἀντήλλασσον μηνύματα. Ὁ Σέρβος ἡγεμὼν ἐδίσταζεν ἀκόμη νὰ συνάψῃ μάχην, διότι ἀνέμενεν ἐπικουρίας, ἐνῷ ὁ βουλγαρικὸς στρατός, πάσχων ἀπὸ ἔλλειψιν τροφίμων, διεσκορπίσθη πρὸς συλλογὴν φορβῆς. Τοῦτο ἐννοήσαντες οἱ Σέρβοι παρεσκευάσθησαν ἐν σπουδῇ εἰς μάχην (30 Ἰουνίου 1330). Ὁ τσάρος Μιχαήλ, παραπλανηθεὶς ἐκ τῶν διεξαγομένων διαπραγματεύσεων, δὲν ἀνέμενε μάχην. Αἴφνης ἐνεφανίσθησαν περὶ μεσημβρίαν οἱ Σέρβοι, ἐν πλήρει παρατάξει μάχης. Εἰς τὸ κέντρον εὑρίσκοντο 300 θωρακοφοροῦντες Γερμανοὶ μισθοφόροι ἱππεῖς, τῶν ὁποίων οἱ θώρακες, αἱ ἀσπίδες καὶ τὰ ὅπλα ἀπήστραπτον ὑπὸ τὸν ἥλιον. Ὁ Σέρβος ἡγεμών, τρέχων δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἐνεψύχωνε τὸ στράτευμα, ἐνῷ οἱ Βούλγαροι περιέπεσαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς ἀναρχίαν. Ὁ Μιχαὴλ προσεπάθησε νὰ συντάξῃ ὁπωσδήποτε τὸν στρατόν του εἰς μάχην, ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά. Ἡ σύγκρουσις ἤρχισεν αἱματηρά, διότι οἱ Σέρβοι ἐπετέθησαν μὲ μεγάλην ὁρμήν. Ἐπὶ κεφαλῆς μικροῦ σώματος ἐπιλέκτων ἐμάχετο ὁ νεαρὸς ἡγεμονόπαις *Δουσάν*. Οἱ Βούλγαροι ἐτράπησαν εἰς φυγήν, ὁ δὲ τσάρος πεσὼν ἐκ τοῦ προσκρούσαντος ἵππου του ἐπληγώθη καὶ ἐφονεύθη κατόπιν ὑπὸ τῶν διωκόντων Σέρβων. Τὸ στρατόπεδον τῶν Βουλγάρων κατελήφθη, οἱ βολιάροι συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι, οἱ δὲ κοινοὶ στρατιῶται, ἀφοπλισθέντες, ἀφέθησαν ἐλεύθεροι ὡς ὁμόθρησκοι. Τὴν ἐπιοῦσαν Κυριακὴν μετεφέρθησαν πρὸ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Σέρβων οἱ θησαυροὶ τοῦ τσάρου καὶ τῶν βολιάρων, ὡς καὶ πολλοὶ τούτων δέσμιοι. Δὲν ἐπίστευον ἀκόμη ὅτι ὁ τσάρος ἐφονεύθη. Ἀλλ' ὅτε ἐπεδείχθη εἰς αὐτοὺς ὁ νεκρὸς τοῦ ἡγεμόνος των παρεδόθησαν εἰς θρήνους.

Μετὰ τὴν νίκην ταύτην ὁ ἡγεμών, Στέφανος *Οὐρὸς ὁ Γ'* εἰσέβαλεν εἰς Βουλγαρίαν, ἐνῷ ὁ Ἀνδρόνικος μαθὼν τὰ συμβάντα ἐπανέκαμψεν εἰς Ἀδριανούπολιν. Οἱ Βούλγαροι βολιάροι παρέδωσαν τὴν χώραν των εἰς τὸν Σέρβον ἡγεμόνα, ἀναμένοντες ὅτι θὰ συνηνοῦντο πλέον ἡ Σερβία καὶ ἡ Βουλγαρία. Ἀλλ' ὁ Στέφανος δὲν προέβη εἰς τὴν προσάρτησιν τῆς Βουλγαρίας. Ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἴδια καὶ ἀποστείλας μικρὰν στρατιωτικὴν δύναμιν εἰς Τύρνοβον, ἐγκατέστησεν ὡς τσάρον τὸν υἱὸν τοῦ Μιχαήλ, *Στέφανον* ἢ *Σισμὰν* τὸν *Β'*, μετὰ τῆς μητρός του *Ἄννας*. Ἡ Σερβία ἀπέκτα οὕτω μεγάλην δύναμιν, λογιζομένη τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὡς τὸ ἰσχυρότερον κράτος τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Στεφάνου ὁ Ἀνδρόνικος κατέλαβε πάλιν ὅλας τὰς ἀπὸ τοῦ Τούντζα μέχρι τοῦ Εὐξείνου πόλεις, τὴν Διάμπολιν, τὸ Ροδόκαστρον, τὴν Κτενίαν, τὸν Ἀϊτόν, τὴν Ἀγχίαλον καὶ τὴν Μεσέμβριαν. Ἐκ τούτου ἐκορυφώθη ἡ κατὰ τῆς Σερβίδος μητρὸς τοῦ τσάρου Ἄννης δυσαρέσκεια. Τὸ ἔαρ τοῦ 1331 ἐπανεστάτησαν ὁ πρωτοβεστιάριος *Ράξιν* καὶ λογοθέτης *Φίλιππος*. Ἡ Ἄννα ἔφυγεν εἰς Σερβίαν, ὁ δὲ νεαρὸς *Σισμὰν ὁ Β'* κατέφυγεν εἰς τοὺς Ταταρους. Τσάρος ἀνεκηρύχθη ὁ *Ἰωάννης Ἀλέξανδρος*, ἀνεψιὸς τοῦ Μιχαὴλ καὶ γαμβρὸς τοῦ Βασσαράβα. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα *Ἀσέν*, διὸ καὶ ἀναφέρεται παρὰ τοῖς ἡμετέροις χρονογράφοις ὡς «βασιλεὺς κὺρ Ἰωάννης Ἀλέξανδρος ὁ Ἀσάνης». Οἱ τρεῖς κηδεσταί, δηλαδὴ οἱ ἡγεμόνες Σερβίας, Βουλγαρίας καὶ Βλαχίας συνησπίσθησαν κατὰ τῶν Οὔγγρων καὶ Ἑλλήνων. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐπετέθη κατὰ τῶν Βυζαντινῶν καὶ ἐπέβαλεν εἰς αὐτοὺς εἰρήνην, διὰ τῆς ὁποίας ἀνέκτησε τὰς ἀνωτέρω ἀναφερομένας πόλεις (1333). Τὴν εἰρήνην ταύτην ἐνίσχυσεν ὁ γάμος τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου, *Μιχαήλ*, μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀνδρονίκου, *Μαρίας* (1337). Ἐπηκολούθησεν ἡ ἐκ τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας τῆς περιόδου ἐκείνης γνωστὴ ἀναρχικὴ κατάστασις τῆς

Digitized by Google

κουζηνοῦ—Ἰωάννου Παλαιολόγου μετὰ τῆς ὁποίας συμπίπτει καὶ ἡ περίοδος τῆς δράσεως τοῦ διασήμου Βουλγάρου ὁπλαρχηγοῦ *Μομτσίλου*, (Μομιτίλα κατὰ Νικηφόρον τὸν Γρηγορᾶν) τὸν ὁποῖον ὑπηρετοῦντα εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Βυζαντίου προσέλαβεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός, διορίσας αὐτὸν διοικητὴν Μερόπης (ἐν τῇ Ροδόπῃ) μετὰ τοῦ τίτλου τοῦ σεβαστοκράτορος, ἐνῷ ἡ βασίλισσα Ἄννα ἔδιδεν εἰς αὐτὸν βραδύτερον τὸν τίτλον τοῦ δεσπότου. Μετά τινα καιρὸν ὁ Μομτσῖλος ἐγκατέλειψε τὸν Καντακουζηνόν, ὅστις ἐπολέμησε κατ' αὐτοῦ ἐν συμπράξει μετὰ Τούρκων, μέχρις ὅτου ἐφονεύθη εἰς μάχην παρὰ τὴν παράλιον πόλιν Περιθεόριον Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Μομτσίλου σώζεται εἰς τὰ λαϊκὰ ᾄσματα Σέρβων καὶ Βουλγάρων. Ἐφ' ἱκανὸν ἐξηκολούθησαν ἀκόμη αἱ ταχέως ἐναλλασσόμεναι συμπράξει, καὶ διαμάχαι μεταξὺ τῶν τριῶν χριστιανικῶν κρατῶν. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἤρχισε νὰ κλονίζηται ἐκ θεμελίων ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου ὑπὸ τὰ πλήγματα ἐχθροῦ νέου, τῶν ἐξ Ἀσίας προσελαυνόντων *Τούρκων*. Ἤρχιζε πλέον ἡ τελευταία σκηνὴ τοῦ δράματος τὸ ὁποῖον ἀπέληξεν εἰς τὴν ὑποδούλωσιν τῶν Σέρβων, τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βουλγάρων.

Κατάκτησις τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ τῶν Τούρκων: Τὸ βουλγαρικὸν κράτος δὲν εὑρίσκετο περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος εἰς κατάστασιν καλυτέραν τοῦ βυζαντινοῦ. Παρὰ τὰς πολιτικὰς διαιρέσεις ὑπῆρχον καὶ αἱ θρησκευτικαί, ἐπιδεινωθεῖσαι συνεπείᾳ εἰσχωρήσεως καὶ εἰς Βουλγαρίαν τοῦ καλογηρικοῦ πνεύματος. *Βογόμιλοι* ἀφ' ἑνός, *Ἀδαμῖται* ἀφ' ἑτέρου, καλόγηροι τοῦ Ἁγίου Ὄρους, μοναχοὶ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διεσκορπίζοντο καθ' ὅλην τὴν χώραν καὶ παρώτρυνον τὸν κόσμον νὰ ἀποφεύγῃ τὸν γάμον καὶ νὰ ἀναχωρῇ εἰς τὰ βουνά, ὅπου ἄνδρες καὶ γυναῖκες παρεδίδοντο εἰς ὄργια. Κάποιος μοναχὸς *Θεοδώσητος*, μετερχόμενος τὸν ἰατρὸν καὶ θαυματοποιόν, ἐδείκνυε καὶ εἰδωλολατρικὰς τάσεις, θύων σφάγια ὑπὸ μίαν δρῦν. Ἐν μέσῳ ὅλης ταύτης τῆς ἀποσυνθετικῆς κινήσεως ἀπέκτησαν ἐν Τυρνόβῳ ἐπιρροὴν καὶ οἱ *Ἑβραῖοι*, ἰδίᾳ ἀφότου ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος, διαζευχθεὶς τὴν σύζυγόν του Θεοδώραν, θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, ἐνυμφεύθη μίαν Ἑβραίαν, ἥτις βαπτισθεῖσα μετωνομάσθη καὶ αὐτὴ *Θεοδώρα* ἡ «νεοφώτιστος» (νοβοπροσβέστενα τσαρίνα), ἐνῷ ἡ ὁμώνυμός της ἐτελεύτα τὸν βίον ὡς μοναχὴ Θεοφάνα. Δὲν ἔλειπον ἐνίοτε μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων μοναχῶν ἄνδρες πεφωτισμένοι, ἰδίως μεταξὺ τῶν λεγομένων Ἡσυχαστῶν, καὶ ὡς τοιοῦτος διεκρίθη κυρίως ὁ ἅγιος *Θεοδόσιος* ὁ ἐκ Τυρνόβου (*Νικηφ. Γρηγ.*, III, 558 Βόν.), ὅστις συνετέλεσε μετὰ τῶν μαθητῶν του εἰς τὴν ἀναβίωσιν τῆς σλαβονικῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας διὰ τῆς μεταφράσεως πολλῶν λόγων Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἐν ἄλλοις δὲ καὶ τῶν ἐξ «Κατὰ Ἰουδαίων», ἐκτὸς δὲ τούτων τὸ χρονικὸν τοῦ *Κωνσταντίνου Μανασῆ* καὶ ἄλλα ἔργα. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐμφανισθῇ ἀπειλητικὸς ὁ τουρκικὸς κίνδυνος. Ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος βλέπων καὶ τὸ κράτος του κινδυνεῦον ἐζήτησε τὴν συμμαχίαν τοῦ Καντακουζηνοῦ. Οὗτος ἀπέστειλεν εἰς Τύρνοβον πρέσβεις, οἵτινες, διερχόμενοι μετὰ τοῦ τσάρου τὰς ὁδούς τῆς πόλεως ἐν ἡμέρᾳ ἑορτῆς, ἤκουσαν τὸν λαὸν ἐξορκίζοντα τὸν ἡγεμόνα νὰ εἰρηνεύσῃ μετὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ, διότι ἄλλως ὅλοι θὰ κατεστρέφοντο ὑπὸ τὸ ξίφος τῶν Τούρκων. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐδήλωσεν, ὅτι εἶναι ἕτοιμος νὰ συνδράμῃ πρὸς ἐξοπλισμὸν στόλου ἐν τῇ Προποντίδι, ὅστις νὰ ἐμποδίζῃ τὰς διαβάσεις τῶν Τούρκων. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τῆς Σερβίας *Δουσὰν* διεμήνυσεν εἰς τὸν τσάρον νὰ μὴ καταστῇ φόρου ὑποτελὴς εἰς τοὺς Βυζαντινούς. Τὸ κατόπιν ἔτος (1352) ὁ Δουσὰν καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέστειλαν ἐπικουρικὸν στρατὸν εἰς τὸν βασιλέα Ἰωάννην τὸν Ε', ἀλλ' ὁ στρατὸς οὗτος προσβληθεὶς αἰφνιδιαστικῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων παρὰ τὸ Διδυμότειχον διεσκορπίσθη.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἄρχεται ἡ ἐν μέσῳ πολλῶν ἄλλων ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν περιπετειῶν ἐπέκτασις τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως, ἐναντίον τῆς ὁποίας μάταιαι πλέον ἀπέβαινον ἡ μετὰ τῆς Σερβίας σύμπραξις ἢ αἱ ἀπόπειραι συνεννοήσεως μετὰ τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Βυζαντίου. Ἥμισυ καὶ πλέον αἰῶνα πρὸ τῆς πτώσεως τούτου ὑπέκυψαν οἵ τε Βούλγαροι καὶ οἱ Σέρβοι.

Τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν διηυκόλυναν καὶ αἱ ἐσωτερικαὶ διαιρέσεις τῆς Βουλγαρίας. Ὁ τσάρος Ἰωάννης Ἀλέξανδρος, ἂν καὶ εἶχεν τρεῖς πρεσβυτέρους υἱοὺς ἐκ τῆς πρώτης συζύγου του Θεοδώρας, ἀνεκήρυξε διάδοχον τὸν υἱὸν τῆς Ἑβραίας *Ἰωάννην Σισμάν*, πρὸς κατασίγασιν δὲ τῶν οἰκογενειακῶν ἐρίδων ἔδωκε τὴν βορειοδυτικὴν Βουλγαρίαν μὲ τὸ Βιδύνιον ὡς πρωτεύουσαν εἰς τὸν τέως διάδοχον *Στράτσιμιρ*, υἱὸν τῆς πρώτης γυναικός του. Σχεδὸν συγχρόνως ἀπεσπάσθη καὶ ἡ περὶ τὸ *Κάρβονα* (Μπαλτσικ) περιοχὴ μὲ πρωτεύουσαν τὴν Καλλιάκραν καὶ ἀπετέλεσεν ἀνεξάρτητον κράτος ὑπὸ κάποιον Μπαλίκ. Οὕτως ἐδημιουργήθησαν τρία χωριστὰ βουλγαρικὰ κράτη. Ἴσως διὰ τοῦτο ὁ τσάρος Ἰωάννης Ἀλέξανδρος δὲν ἔπαυσε νὰ ἐπιζητῇ τὴν σύμπραξιν τοῦ Βυζαντίου κατὰ τῶν Τούρκων. Τῷ 1355 ἐμνήστευσε τὴν ἐκ τῆς πρώτης συζύγου θυγατέρα αὐτοῦ *Κεράτσαν* κατὰ τοῦ ἐνναετοῦς Ἀνδρονίκου, υἱοῦ Ἰωάννου Ε' τοῦ Παλαιολόγου. Ἐκ συνοδικῆς ἀποφάσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καταφαίνεται, ὅτι ἡ μνηστεία αὕτη ἦτο ἡ ἐξωτερικὴ ἔνδειξις συμμαχίας κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀλλ' οἱ σκοποὶ οὗτοι δὲν ἔτυχον ἐμπράκτου πραγματοποιήσεως, ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι διηνεκῶς προυχώρουν καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ. Τῷ 1362 κατέλαβον τὴν Στάρα-Ζαγοράν, τῷ δὲ 1363 ἔπεσεν ἡ Φιλιππούπολις, ὅπου ἐγκατεστάθη ὁ πρῶτος Τοῦρκος βεηλέρβεης τῆς Ρούμελης *Λαλᾶ-Σαχίν*. Μετὰ τοῦτο ἐπῆλθε πάλιν διακοπὴ σχέσεων μεταξὺ Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου καὶ Ἰωάννου Παλαιολόγου καὶ ἤρχισαν ἐχθροπραξίαι. Τῷ 1364 οἱ Ἕλληνες κατέλαβον τὴν Ἀγχίαλον καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν Μεσέμβριαν ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Ὁ τσάρος ἔχων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του καὶ Τούρκους μισθοφόρους, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποκρούσῃ τὰς ἐπιθέσεις ταύτας, διὸ καὶ ἔσπευσε νὰ κλείσῃ εἰρήνην ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ πληρώσῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὰ πολεμικὰ ἔξοδα καὶ σημαντικὴν πολεμικὴν ἀποζημίωσιν.

Σχεδὸν συγχρόνως ἐπετέθησαν καὶ οἱ Οὖγγροι κατὰ τοῦ Βιδυνίου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἠξίουν ὅτι ἔχουσιν ἱστορικά τινα δικαιώματα. Καταλαβόντες δὲ τὴν πόλιν ἀπήγαγον αἰχμάλωτον τὸν ἡγεμόνα *Στράτσιμιρ*. Ἡ περιοχὴ τοῦ Βιδυνίου ὠνομάσθη τότε «Βουλγαρικὸν βανᾶτον». Σχεδὸν συγχρόνως ἐπῆλθε νέον ἐπεισόδιον μεταξὺ Βουλγάρων καὶ

Ἀγγεῖον ἐκ κασσιτέρου ΙΗ' αἰῶνος.

Ἑλλήνων. Ὁ Ἰωάννης Παλαιολόγος εἶχεν ἀναπλεύσει μετὰ μικροῦ στόλου τὸν Δούναβιν, μεταβαίνων εἰς Οὐγγαρίαν, ὅπου ζητήσας ἐπέτυχεν ὑποσχέσειν βοηθείας κατὰ τῶν Τούρκων παρὰ τοῦ τοῦ βασιλέως τῶν Οὔγγρων Λουδοβίκου. Ἐπιστρέφων ὅμως διὰ ξηρᾶς, ὅπως κλείσῃ ὁμοίας συμφωνίας καὶ μετὰ τῶν Βουλγάρων, συνελήφθη ὑπὸ τοῦ τσάρου Ἰωάννου Σισμὰν τοῦ Γ'. Οἱ ἐν Βυζαντίῳ ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τοῦ κόμητος *Ἀμεδαίου τοῦ Δ'* τῆς Σαβοΐας, ἐξαδέλφου τοῦ αὐτοκράτορος. Οὗτος ἀνεχώρησεν ἐκ Βενετίας τὸν Ἰούνιον τοῦ 1366 ἐπὶ κεφαλῆς λαμπροῦ στρατοῦ Γάλλων καὶ Ἰταλῶν ἱπποτῶν, φθάσας δὲ εἰς Καλλίπολιν τῇ 23 Αὐγούστου 1366 ἐκυρίευσεν αὐτὴν κατεχομένην ὑπὸ τῶν Τούρκων. Μετ' αὐτοῦ ἡνώθησαν τέσσαρα γενουατικὰ καὶ πολλὰ ἐνετικὰ πολεμικὰ πλοῖα, ὡς καὶ ὁ ἄρχων τῆς Λέσβου *Γκατελούσιος*. Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ στόλος οὗτος ἐξέπλευσεν εἰς τὸν Εὔξεινον καὶ κατέλαβε τὴν Σωζόπολιν, τὴν Σκαφίδα, τὴν Ἀγχίαλον καὶ τὴν Μεσέμβριαν. Ἡ Βάρνα συνῆψεν ἀνακωχὴν καὶ ἔστειλε ταχυδρόμους εἰς τὸν τσάρον, ὅπως ζητήσῃ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος, ἐνῷ οἱ Φράγκοι κατελάμβανον τὸ Λίμενον καὶ τὸ Καλόκαστρον. Τέλος ὁ τσάρος ἀναγνώσας μετὰ τῶν βολιάρων τὰ γράμματα τοῦ Ἀμεδαίου ἀπέλυσε τὸν αὐτοκράτορα, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ παύσωσιν αἱ κατὰ τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου ἐχθροπραξίαι. Ἡ τοιαύτη διαγωγὴ τοῦ τσάρου τῶν Βουλγάρων καθίστα πλέον ἀδύνατον πᾶσαν σύμπραξιν Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων. Ἀπησχολημένοι ἄλλως τε οἱ Βούλγαροι μὲ τὰς διαμάχας τῶν ἀδελφῶν τῶν ἀντιποιουμένων τοὺς θρόνους Τυρνόβου καὶ Βιδυνίου οὐδὲν ἔδειξαν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἐκστρατείαν, τὴν ὁποίαν ἀνέλαβεν ἐναντίον των ὁ βασιλεὺς τῆς Σερβίας *Βουκάζιν* (Βλκάζιν), ὅστις συναθροίσας στρατὸν 60 000 ἀνδρῶν καὶ ἐπωφελούμενος τῆς ἐν Ἀσίᾳ ἀπουσίας τοῦ σουλτάνου *Μουρὰτ* τοῦ *Α'* κατῆλθε κατὰ τοὺς Σέρβους χρονογράφους πρὸς συνάντησιν τῶν Τούρκων σχεδὸν μέχρις Ἀδριανουπόλεως. Ὁ Ρούμελη-βεηλέρβεης Λαλᾶ-Σαχὶν ἔστειλε κατὰ τῶν Σέρβων τὸν *Χατζῆ-Ἰλμπεκὶ* μὲ 4.000 ἄνδρας χάριν ἀνιχνεύσεως. Ἀλλὰ τὸ μικρὸν τοῦτο σῶμα, εὑρὸν τοὺς Σέρβους εὐθυμοῦντας ἐν πεποιθήσει εἰς τὴν ἀριθμητικῶς πολὺ ἀνωτέραν δύναμίν των, ἐπετέθη κατ' αὐτῶν αἰφνιδιαστικῶς εἰς *Τσερμὲν* (Τσερνόμεν), παρὰ τὸ Χαρμανλῆ, εἰς θέσιν ὀνομασθεῖσαν κατόπιν ὑπὸ τῶν Τούρκων *Σὶρπ-Σιντηγῆ* (Σέρβων-καταστροφή), καὶ ἐπροξένησεν εἰς αὐτοὺς ἀληθῆ πανωλεθρίαν. Ὅλοι οἱ βοϊβόδαι καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν πολεμιστῶν ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπνίγησαν ἐντὸς τοῦ Ἕβρου (26 Σεπτεμβρίου 1371), ἐκτὸς ὀλίγων οἵτινες κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν. Μετὰ τὴν νίκην ταύτην οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον τὸ Ἰχτιμὰν καὶ τὸ Σαμοκόβ, εἰσβαλόντες δὲ εἰς Μακεδονίαν διὰ τοῦ Στρυμόνος καὶ τοῦ Νέστου ἐπέβαλον φόρον εἰς διαφόρους Σέρβους βοϊβόδας. Τῷ 1374 Μουρὰτ ὁ Α' εἰσῆλθεν εἰς Νύσσαν, μετὰ εἰκοσιπενθήμερον πολιορκίαν, μεθ' ὃ ὁ ἡγεμὼν τῶν Σέρβων ὑπέγραψεν εἰρήνην μετὰ τῶν Τούρκων καθ' ἣν οἱ Σέρβοι: 1) θὰ ἀνεγνώριζον τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου, 2) θὰ ἐπλήρωνον 1000 λίτρας ἀργύρου κατ' ἔτος καὶ 3) θὰ ἔδιδον 1000 πολεμιστάς. Ἀνησυχῶν ἐκ τῶν ραγδαίων τούτων προόδων τῶν Τούρκων ὁ τσάρος *Ἰωάννης Σισμὰν* ἠναγκάσθη καὶ οὗτος νὰ κηρυχθῇ ὑποτελὴς τοῦ σουλτάνου. ὡς ἐγγύησιν δὲ τῆς ὑποτελείας ἀπέστειλεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀδελφήν του *Δεσίσλαβα-Μαρίαν* ἢ Μάρα(1375). Ἡ θυσία τῆς ἀδελφῆς τοῦ τσάρου ἐπροξένησε τόσον βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τὸν βουλγαρικὸν λαόν, ὥστε ἡ ἀνάμνησις τοῦ γεγονότος διατηρεῖται ἀκόμη εἰς τὰ λαϊκὰ βουλγαρικὰ ᾄσματα τῆς «ἄσπρης Βουλγάρας», ἥτις ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν σουλτᾶνον τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τὸν Γαλατᾶν (Κωνσταντινουπόλεως), τὸ Οὐζοὺν-τσαρσῆ Ἀδριανουπόλεως καὶ διαφόρους παραλίους πόλεις τοῦ Εὐξείνου, τὰ ὁποῖα ὅμως ἠρνήθη ὁ σουλτᾶνος.

Τῷ 1382 (κατὰ τοὺς Τούρκους χρονογράφους τῷ 1385) οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον τὴν *Σόφιαν*, εἰσαγαγόντες ἐκεῖ διὰ δόλου κάποιον ἐπιδέξιον ἱερακάρην ὀνόματι Οὐζουντζᾶ-Σουντούκ, ὅστις τεθεὶς δῆθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Βουλγάρων ὡς ἀρχιερακάρης παρέσυρε τὸν Βούλγαρον ἀρχηγὸν τῆς πόλεως εἰς μίαν θηρευτικὴν ἐκδρομὴν μέχρι τῶν τουρκικῶν προφυλακῶν καὶ παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τοὺς Τούρκους, διευκολύνας οὕτω τὴν εἴσοδον τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἔκτοτε ἡ πόλις, καλουμένη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων *Στρέδετς*, μετωνομάσθη εἰς Σόφιαν ἐκ τοῦ ἐκεῖ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἡ πτῶσις τῆς Σόφιας συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἐπιδιωχθῇ στενοτέρα πλέον σύμπραξις τῶν Σλαύων ἡγεμόνων κατὰ τῶν Τούρκων. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σερβίας *Λάζαρος*, πενθερὸς τοῦ τσάρου τοῦ Τυρνόβου, καὶ ὁ βασιλεὺς Βοσνίας *Τβέρκο*, πενθερὸς τοῦ τσάρου τοῦ Βιδυνίου, συνησπίσθησαν κατὰ τῶν Τούρκων, ἐν τῷ κρυπτῷ δὲ συνεμάχησε μετ' αὐτῶν καὶ ὁ Ἰωάννης Σισμὰν τοῦ Τυρνόβου. Ἐπωφεληθέντες δὲ τῆς ἐναντίον τοῦ σελτζουκίδου *Ἐμὶρ-Ἀλῆ βέη* ἐκστρατείας τοῦ σουλτάνου *Μουρὰτ* εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, ἐπετέθησαν μὲ στρατὸν 30.000 ἐναντίον 20.000 Τούρκων παρὰ τὸ χωρίον Πλότσνικ ἐπὶ τοῦ Τόπλιτσα, παραποτάμου τοῦ Μοράβα, καὶ ἐνίκησαν αὐτοὺς κατὰ κράτος (1387). Μετὰ τὴν νίκην ταύτην καὶ ὁ Σισμὰν ἡνώθη ἀναφανδὸν πλέον μὲ τοὺς Σλαύους συμμάχους. Εἰς ἀπάντησιν ὁ σουλτᾶνος Μουρὰτ ὁ Α' ἔστειλε τῷ 1388 στρατὸν κατὰ τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ τὸν μέγαν βεζύρην Ἀλῆ πασᾶν, ὅστις κατέλαβε ταχέως τὴν Προβαδία καὶ τὴν Σοῦμλαν καὶ ἐπετέθη κατὰ τοῦ Τυρνόβου. Ἡ πρωτεύουσα αὕτη παρεδόθη μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν. Ὁ τσάρος Ἰωάννης Σισμὰν ἔφυγε πρὸς Β. καὶ ὠχυρώθη εἰς Νικόπολιν. Βλέπων ὅμως ὅτι καὶ ὁ σουλτᾶνος ἐπήρχετο μὲ σημαντικὴν δύναμιν στρατοῦ, ἐζήτησε δι' ἱκεσιῶν εἰρήνην, ἥτις καὶ παρεχωρήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἔναντι τῆς πληρωμῆς φόρου καὶ τῆς παραδόσεως τοῦ φρουρίου τῆς Σιλιστρίας. Ὅταν ὅμως ὁ σουλτᾶνος ἀπεμακρύνθη, ὁ Σισμὰν ἠρνήθη τὴν παράδοσιν τῆς Σιλιστρίας. Τότε ὁ σουλτᾶνος ἔστειλεν ὁλόκληρον τὸν στρατόν του ὑπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶν, ὅστις κυριεύσας ὅλα τὰ φρούρια ἐπολιόρκησε τὴν Νικόπολιν. Ἀπελπισθεὶς ὁ τσάρος Ἰωάννης Σισμὰν ὁ Γ' ἐξῆλθε τῆς πόλεως καὶ ἐνεφανίσθη ἱκετευτικῶς μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων του ζητῶν γονυκλινὴς συγγνώμην. Πράγματι δὲ ὁ Μουράτ, ἴσως ὑπείκων εἰς τὰς παρακλήσεις τῆς Βουλγαρίδος καδίνας *Μάρας*, ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν τὴν ζωὴν καὶ ἀπέστειλεν αἰχμάλωτον εἰς Φιλιππούπολιν, ὅπου ἢ ἐφονεύθη ἢ ἀπέθανε μετά τινα ἔτη. Ὁ δὲ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ τελευταίου τσάρου, ὀνόματι Ἀλέξανδρος, ἐξομόσας διωρίσθη διοικητὴς τῆς Σαμψοῦντος, ἐνῷ ἡ Βουλγαρία, δηλαδὴ τὸ κράτος τοῦ Τυρνόβου, ἐγίνετο ὁριστικῶς πλέον τουρκικὴ ἐπαρχία.

Οὕτως ἀφηγεῖται τὸ ἄδοξον τέλος τοῦ Σισμὰν τοῦ Γ' ὁ *Ζλάταρσκι*, συμπίπτων πρὸς τὸν Γερμανὸν

Digitized by Google

ἱστορικὸν *Zinkeisen* (Geschichte der Türkei, I, 284) καὶ τὸν *Χάμμερ*, ὅστις μάλιστα προσθέτει, κατὰ τουρκικὰς πηγάς, καὶ τὴν λεπτομέρειαν ὅτι ὁ τσάρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἔφερον ἀντὶ ἐνδυμάτων νεκρικὰ σουδάρια εἰς ἔνδειξιν ἐσχάτης ταπεινώσεως. Ἀλλ' ὁ Τσέχος *Γίρετσεκ*, μὴ θέλων νὰ πιστεύσῃ τὴν τόσην ταπείνωσιν, ἀναζητεῖ καὶ εὑρίσκει παραδόσεις, μύθους καὶ λαϊκὰ ᾄσματα περὶ ἡρωϊκῆς ἀντιστάσεως τοῦ Σισμὰν καὶ θανάτου αὐτοῦ εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, μεταξὺ Κοστενὲτς καὶ Σαμοκόβ, ἀφοῦ ἐπληγώθη ἑπτάκις, ἢ εἰς ἓν γειτονικὸν φρούριον, ὅπου ἀπεσύρθη πληγωμένος μετὰ τὴν μάχην, τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Τὴν ὑπόθεσιν αὐτοῦ στηρίζει ὁ Γίρετσεκ καὶ ἐπὶ τοπωνυμίων τουρκικῶν καὶ βουλγαρικῶν.

Μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῶν Βουλγάρων οἱ Τοῦρκοι ἐστράφησαν κατὰ τῶν Σέρβων καὶ ἐνίκησαν αὐτούς, ὡς γνωστόν, εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ *Κοσσυφοπεδίου* (15 Ἰουνίου 1389), ὡς καὶ κατὰ τῶν Βλάχων, ὑποτάξαντες τὸν ἡγεμόνα *Μίρτσα* (1391). Εὐθὺς κατόπιν οἱ Τοῦρκοι ἐπῆλθον μὲ πολὺν στρατὸν ὑπὸ τὸν υἱὸν τοῦ σουλτάνου Βαγιαζὶτ τοῦ Α', *Τσελεμπῆ*, καὶ συνετέλεσαν τὴν ὑποταγὴν τῆς Βουλγαρίας (1393). Τότε παρεδόθη ὁριστικῶς καὶ τὸ Τύρνοβον εἰς τοὺς Τούρκους μετὰ νέαν τρίμηνον, ὡς λέγεται εἰς σλαυικὰς πηγάς, πολιορκίαν (17 Ἰουλίου 1393). Ὁ πατριαρχικὸς ναὸς τῆς Ἀναλήψεως καὶ ἄλλοι ναοί, ὡς καὶ ἡ λαύρα τῶν Ἁγίων 40 Μαρτύρων, μετετράπησαν εἰς τζαμία. Ἡ πόλις ἐλεηλατήθη, 110 πρόκριτοι ἐκ τῶν κατοίκων ἐσφάγησαν ἐντὸς τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ, ὁ πατριάρχης *Εὐθύμιος* ἐφυλακίσθη καὶ κατόπιν ἐξωρίσθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Μπατσκόβου, ἐνῷ πολλοὶ ἐπιφανεῖς ἀπεστάλησαν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν. Ὁ Γίρετσεκ ἀφηγεῖται ἐνταῦθα λεπτομερείας περὶ φυγῆς Βουλγάρων λογίων εἰς Ρωσίαν, ὡς ἔφυγον κατόπιν οἱ Ἕλληνες σοφοὶ εἰς Ἰταλίαν. Ἀλλὰ τὰ γεγονότα τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς Βουλγαρίας εἶναι συγκεχυμένα καὶ ἀσαφῆ. Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ἀνωτέρω ἀναφερόμενα γεγονότα δὲν εἶναι ἀναμφισβητήτως ἐξηκριβωμένα. Ὡς βέβαιον φαίνεται ὅτι ἐξηκολούθησεν ὑφισταμένη ἐπί τινα ἔτη ἀκόμη ἡ ἡγεμονία τοῦ Βιδυνίου. Ἀλλὰ μετὰ τὴν παρὰ τὴν Νικόπολιν ἧτταν τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας *Σιγισμόνδου* καὶ τῶν συμμάχων του Γάλλων (28 Σεπτεμβρίου 1396), ἔπεσε καὶ τὸ Βιδύνιον, ὁ δὲ *Στράτσιμιρ* συλληφθεὶς ἀπεστάλη εἰς Προῦσαν, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Ὁλόκληρος ἡ Βουλγαρία ἦτο πλέον τουρκικὴ ἐπαρχία.

Πολιτειακὴ καὶ κοινωνικὴ κατάστασις τοῦ ἀρχαίου βουλγαρικοῦ κράτους: Πολίτευμα. Τὸ πολίτευμα τῆς μεσαιωνικῆς Βουλγαρίας ἦτο ἀπόλυτος μοναρχία. Ὁ ἡγεμὼν ἐλέγετο *τσάρος* (caesar, καῖσαρ). Εἰς τὸν τίτλον τοῦτον οἱ Βούλγαροι ἔδιδον τὴν σημασίαν τοῦ αὐτοκράτωρ ἢ βασιλεὺς (κατὰ Βυζαντινούς). Ὁ τσάρος οὐδέποτε ἔγραφε περὶ ἑαυτοῦ «ἐγὼ» ἢ «ἡμεῖς», ἀλλὰ «*τσάρστβο μι*» (ἡ βασιλεία μου, κατὰ τὸ βυζαντινόν). Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ὠνομάζετο κύριος ἢ κῦρις ἢ ἄρχων τῶν Βουλγάρων, εἰς μεταγενεστέρους δὲ μόνον χρόνους βασιλεύς, καὶ εἰς βενετικὰ καὶ γενουατικὰ ἔγγραφα imperator. Ὁ πάπας καὶ οἱ Οὖγγροι μετεχειρίσθησαν τὸν τίτλον τοῦτον σπανιώτατα. Μετὰ τὴν ἀνασύστασιν τοῦ κράτους ὑπὸ τοῦ *Πέτρου* καὶ *Ἰωάννου Ἀσέν*, οἱ Βούλγαροι τσάροι ἔφερον καὶ ἐρυθρὰ πέδιλα (κατὰ *Νικήταν*) ὡς οἱ Βυζαντινοὶ βασιλεῖς. Ἀπὸ τοῦ 1189 ὁ Πέτρος ἀποκαλεῖ ἑαυτὸν «αὐτοκράτορα Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων» («Β Κρίστα Μπόγκα μπλαγκοβέρνυι τσὰρ Μπλγκάρομ ἰ Γρίκομ», ἤτοι: «ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων»), οἱ δὲ διάδοχοι αὐτοῦ ἔδιδον εἰς ἑαυτοὺς τὸν τίτλον τοῦτον μέχρι Σισμὰν τοῦ Γ', ὡς ἐξάγεται ἐκ σωζομένων νομισμάτων. Εἴς τινας λατινικὰς ἐπιστολὰς τοῦ *Καλοϊωάννη* πρὸς τὸν πάπαν (1202 καὶ 1204) φέρεται καὶ ὁ τίτλος imperator Bulgarorum et Vlachorum.

Τὰ ἐμβλήματα τῆς βασιλείας ἦσαν ὁ θρόνος (στὸλ ἢ πρεστόλ), ἀρχικῶς ἄνευ βραχιόνων, τὸ στέμμα (βουλγαριστὶ διάδημα), τὸ σκῆπτρον (σκύπτρο) καὶ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τοῦ Ἀσὲν Β' ἡ σφαῖρα τοῦ κράτους μὲ σταυρόν. Μεταξὺ τσάρου καὶ τσαρίνας εἰκονίζεται συχνάκις σημαία ἢ σταυρός. Ὁ τσάρος ἔφερε πορφύραν (μπαγρενίτσα).

Ἡ διαδοχὴ τοῦ θρόνου ἐγίνετο οὐχὶ κατὰ τὸ σλαυικὸν σύστημα τοῦ αἱρετοῦ ἄρχοντος, ἀλλὰ κατὰ τὸ τῆς πρεσβυγενείας. Μόνον ἀπὸ τῶν Ἀσενιδῶν διάδοχος γίνεται ἐνίοτε ὁ ἀδελφός. Κατὰ τὰ βυζαντινὰ ἔθιμα, ὁ πρεσβύτερος υἱὸς καὶ διάδοχος ἐτιτλοφορεῖτο *τσὰρ* (καῖσαρ), θεωρούμενος ὡς συμβασιλεύς. Πολλοὶ τῶν τοιούτων καισάρων ἐλέγοντο καὶ πορφυρογέννητοι (πορφυροράδνυι). Αἱ γυναῖκες ἀπεκλείοντο ἐκ τῆς διαδοχῆς. Ἀλλὰ πολλάκις ὁ νέος τσάρος ἐνυμφεύετο πριγκίπισσαν τῆς τσαρικῆς δυναστείας ἢ καὶ ξένης βασιλικῆς οἰκογενείας πρὸς νομιμοποίησιν.

Ἐκ τῶν ὀφφικιάλων τῆς αὐλῆς πρῶτος ἤρχετο ὁ *δεσπότης* «ντεσπότ» καὶ ἡ σύζυγός του «ντεσποτίτσα». Ἀμέσως κατόπιν ἤρχετο ὁ *σεβαστοκράτωρ* (οὕτω καὶ βουλγαριστί), συνήθως ἀδελφὸς ἢ συγγενὴς τοῦ τσάρου· πρωθυπουργὸς ἦτο ὁ *λογοθέτης* (λογοτέτ). Ὑπῆρχον καὶ τὰ ἄλλα βυζαντινὰ αὐλικὰ ὀφφίκια, ὁ *πρωτοβεστιάρ*, ὁ *πρωτοσεβάστ*, ὁ *πρωτοκελλιώτ*, ὁ *πρωτοστράτωρ*, ὁ *βελίκι-πριμικὺρ* (μέγας πριμικήριος, ὁ *βελίκι-βοϊβόδα* (μέγας στρατοπεδάρχης), ὁ *ἐπικέρνυι* (πιγκέρνης), ὁ *στράτωρ* καὶ ἄλλοι.

Ἡ τσαρίνα ὠνομάζετο *μπλαγόστιβα* (εὐσεβεστάτη). Ἐκ τῶν 21 τσαρινῶν τῆς Βουλγαρίας, αἱ 8 ἦσαν Ἑλληνίδες, 5 τὸ πολὺ Βουλγαρίδες, 3 Σερβίδες, 2 Ρουμανίδες, 1 Κουμανίς, 1 Οὐγγρὶς καὶ 1 Ἑβραία.

Περὶ τῶν ἑορτῶν τῆς βουλγαρικῆς αὐλῆς γράφει ὁ *Ἀκροπολίτης*, μέγας λογοθέτης Ἰωάννου τοῦ Βατάτση, ὅστις εἶχεν ἀποσταλῆ ὡς πρέσβυς εἰς Τύρνοβον, λέγων, ὅτι μετ' ἰδιαζούσης λάμψεως ἐτελοῦντο αἱ ἑορταὶ τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων (σελ. 189 Βόν.). Περὶ τῶν γάμων τῆς βουλγαρικῆς αὐλῆς γράφει ἐνδιαφέροντα ὁ *Robert de Clary*, λέγων ὅτι κατὰ τὸν γάμον τῆς ἡγεμονόπαιδος Μαρίας μετὰ τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως, Ἑρρίκου, 80 ἡμίονοι ἔφερον τὴν προῖκα τῆς νύμφης, περιλαμβάνουσαν χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη, κοσμήματα καὶ μεταξωτά. Ἕκαστον ὑποζύγιον ἔφερε μακρὸν κάλυμμα ἐκ βελούδου συρόμενον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εἰς μῆκος ἑκατὸν ποδῶν. Τῷ 1337, τελουμένων ἐν Ἀδριανουπόλει τῶν γάμων τοῦ Βουλγάρου διαδόχου Μιχαὴλ μετὰ τῆς θυγατρὸς Ἀνδρονίκου τοῦ Γ', ἔγιναν ἐπὶ ἓξ ἡμέρας εὐωχίαι εἰς τὸ λεγόμενον Ἄλσος τῶν Κομνηνῶν, παρὰ τὸ σημερινὸν Ἐσκῆ-Σαράϊ. Τὴν ἐνάτην ἡμέραν οἱ Βούλγαροι ἐπέστρεψαν ἀκολουθούμενοι ὑπό τινων Ἑλλήνων ὀφφικιάλων τῆς αὐλῆς, τῶν ὁποίων τινὲς ἔμειναν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς νύμφης (*Καντακουζ.* σ. 304 Βόν.). Κυριωτέρα διασκέδασις τοῦ τσάρου καὶ τῶν αὐλικῶν ἦσαν αἱ κυνηγεσίαι, διὰ τὰς ὁποίας ἐγίνετο χρῆσις ἱεράκων (σόκολ ἢ κράγκουϊ), σκύλλων καὶ ζαγαρίων (ζάγαρ εἶναι λέξις σλαυϊκή). Εἶχον δὲ καὶ ἱερακάρας (κραγκούγιαρ ἢ σόκολαρ).

Κυριαρχοῦσα τάξις ἐν τῇ χώρᾳ ἦσαν οἱ *βολιάροι* (μπόλεριν ἢ μπόλιαριν), διαιρούμενοι εἰς τοὺς μεγάλους καὶ εἰς τοὺς μικρούς. Οὗτοι κατῴκουν ἐν Τυρνόβῳ, ὅπου μέχρις ἐσχάτων ὑπῆρχε συνοικία «μπόλιαρσκα μαχαλᾶ», ἐν Βιδυνίῳ ὅπου ἡ ὁδὸς «μπόλιαρσκα-οὔλιτσα» καὶ εἰς ἄλλας πόλεις ἢ εἰς τὰς ἐπαύλεις καὶ τοὺς πύργους των. Οἱ βολιάροι συνήρχοντο ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῶν τσάρων εἰς τὸ λεγόμενον *σμπόρ*, εἶδος κοινοβουλίου (βουλῆς, ὡς λέγει ὁ *Ἀκροπολίτης*) εἰς τὸ ὁποῖον συμμετεῖχεν ὁ ἀνώτερος κλῆρος καὶ οἱ ἡγούμενοι τῶν μονῶν. Τοιαῦτα κοινοβούλια συνήρχοντο πρὸς ἐκλογὴν τσάρου, καταδίκην αἱρέσεων, ἴσως καὶ πρὸς ἔγκρισιν νόμων.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας ἀπετελεῖτο ἐκ γεωργῶν καὶ χειρωνάκτων, τῶν λεγομένων *παροίκων* (πάριτσι), *ὄτροτσι*, *τεχνίταρε* καὶ ἄλλων. Οἱ *πάριτσι* ἦσαν εἶδος δουλοπαροίκων κατὰ τὸ βυζαντινὸν σύστημα. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ *πάριτσι* καὶ *ὄτροτσι* εἶναι ἄγνωστος. Κατά τινας *ὄτροκ* ἐλέγετο πᾶς μὴ ἐλεύθερος.

Ἡ κατωτέρα διοίκησις τῆς χώρας ἦτο ὠργανωμένη κατὰ τὸ ἀρχαῖον σλαυικὸν σύστημα τῶν ζουπάνων (τσουπάνων). Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ΙΓ' καὶ ΙΔ' αἰῶνος ἐγίνετο χρῆσις τίτλων ἑλληνικῶν. Οἱ τσουπᾶνοι ὀνομάζονται *κεφαλᾶδες* (κεφάλια) ἢ ἀκόμη καὶ *χώρυ-τε-ντοῦκυ* (δοὺξ τῆς χώρας). Οἱ ὑπάλληλοι τῶν τσουπανάτων ἐλέγοντο *βλάδαλτσι*. Ἀφότου ὅμως εἰσήχθησαν οἱ βυζαντινοὶ τίτλοι ὑπῆρχε *καστροφύλαξ*, *κατεπὰν* (καπετάνω), *ἀλαγάτωρ*, *πράκτορ* (πράκτωρ), δηλαδὴ εἰσπράκτωρ τῶν φόρων καὶ εἰδικῶς *τσίταρε* διὰ τὸν σῖτον, *βίναρε* διὰ τὸν οἶνον, *ντεσέτκαρε* διὰ τὴν δεκάτην τοῦ μέλιτος, τῶν προβάτων καὶ τῶν χοίρων, *σέναρε* διὰ τὸ χόρτον (σένο ἢ σανός), *πίστσι* (ἀπογραφεῖς) κ. τ. λ.

Ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς ἀπετελεῖτο ἐν μέρει ἐκ τῶν ἀνδρῶν τοὺς ὁποίους ἐστρατολόγουν οἱ βολιάροι καὶ ἐν μέρει ἐκ μισθοφόρων τοῦ τσάρου, ἀποτελουμένων ἐκ Κουμάνων, Τατάρων καὶ Φράγκων. Οἱ Τάταροι ἦσαν κυρίως τοξόται. Τὸν ὁπλισμὸν τῶν Βουλγάρων δεικνύουσιν αἱ μικρογραφίαι τοῦ Βατικανείου κώδικος (δεύτερον ἥμισυ ΙΔ' αἰῶνος) τῆς εἰς ἀρχαίαν βουλγαρικὴν μεταφράσεως τοῦ χρονικοῦ τοῦ Μανασῆ. Τὰ κράνη εἶναι ἡμισφαιρικὰ μὲ πτερὰ εἰς τὴν κορυφὴν ἢ καλύπτουσι καὶ τοὺς ὤμους, ἀφίνοντα τὸ πρόσωπον ἐλεύθερον. Ὑπῆρχον καὶ δερμάτινα κράνη. Θώρακες φαίνονται σπάνιοι. Αἱ ἀσπίδες εἶναι στρογγύλαι ἢ ἐπιμήκεις. Οἱ Βούλγαροι ἔμαθον παρὰ τῶν Βυζαντινῶν τὴν τέχνην τῶν πολεμικῶν μηχανῶν (πετροβόλων, ἑλεπόλεων κλ.), ἔχοντες μάλιστα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των Βυζαντινοὺς τεχνίτας. Ἀλλὰ μετὰ τὸν Καλοϊωάννην παρήκμασεν ἡ πολεμικὴ τέχνη ἐν Βουλγαρίᾳ. Ὁ Ἀκροπολίτης παρατηρεῖ ὅτι οἱ Βούλγαροι δὲν ἐγνώριζον τὴν πολιορκητικὴν τέχνην. Ἦσαν ἐπιδέξιοι κυρίως εἰς τὸν ὀρεινὸν πόλεμον.

Νομοθεσία. Δὲν ἀνευρέθη μέχρι τοῦδε βουλγαρικὴ συλλογὴ νόμων (τσακόνικ) ὡς αἱ τῶν Σλαύων ἡγεμόνων (Σερβίας, Κροατίας, Πολωνίας, τὸ jus Conradi τῆς Βοημίας). Ἀνευρίσκονται ὅμως εἴς τινα ἔγγραφα ἴχνη τοῦ εἰς τὴν Βουλγαρίαν εἰσαχθέντος ἀγράφου κατ' ἔθος δικαίου. Τοιαύτη διάταξις τοῦ κατ' ἔθος δικαίου ἦτο ἡ ἀλληλέγγυος ποινικὴ εὐθύνη τοῦ χωρίου, δι' ὅλα τὰ ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ χωρίου διαπραχθέντα ἀδικήματα. Ἡ ἐπιβαλλομένη τότε εἰς ὁλόκληρον τὸ χωρίον ποινὴ ὠνομάζετο *γκλόμπα*. Εἰς ἔγγραφον ὅμως τῆς μονῆς Βίρπιν λέγεται, ὅτι ἡ γκλόμπα δέον νὰ ἐπιβάλληται μόνον εἰς τοὺς ἐνόχους καὶ ὑπὸ δικαστηρίου, τοῦθ' ὅπερ δεικνύει, ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ ἤρχισε καὶ τὸ κατ' ἔθος δίκαιον νὰ ἐκτοπίζηται ὑπὸ τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου. Ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἤρχισε νὰ γίνηται χρῆσις καὶ τῶν ἑλληνικῶν ὅρων, ὡς *φοὺν* (φόνει), *μετέχατι* (μετέχειν), *χρυσόμπουλ* (χρυσόβουλλον) ἢ *ζλατοπετσατλέϋνογιε σλόβο* (χρυσόβουλλος λόγος), *ὁρισμὸ* (ὁρισμός, τοῦ τσάρου). Τὸ ἐκκλησιαστικὸν βουλγαρικὸν δίκαιον ἦτο σχεδὸν ἀντιγραφὴ τοῦ βυζαντινοῦ, ἰδίᾳ κατὰ τὸν νομοκάνονα *Ἰωάννου τοῦ σχολαστικοῦ*. Γνωστὸς ἦτο καὶ ὁ νομοκάνων τοῦ *Φωτίου* μετὰ τῶν σχολίων τοῦ Ἀριστίνου καὶ τοῦ Ζωναρᾶ. Ὁ τσάρος Σβετοσλὰβ λέγει εἰς ἓν διάταγμά του, ὅτι οἱ ἅγιοι πατέρες ὥρισαν, ὅτι ὁ «Ζωνάρα» (Ζωναρᾶς) ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ εἰς ἓν μόνον ἀντίτυπον εἰς ἑκάστην μητρόπολιν καὶ νὰ μὴ ἀντιγράφηται. Μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν εἰσήχθησαν τουρκικοὶ νομικοὶ ὅροι, τοὺς ὁποίους ἀπαριθμεῖ ὁ καθηγητὴς Μπόπτσεφ εἰς ἔργον του περὶ τοῦ κατ' ἔθος βουλγαρικοῦ δικαίου.

Δημοσιονομία, Ἐμπόριον. Ἐπὶ Σαμουὴλ ὁ Βούλγαρος χωρικὸς ἐπλήρωνε δι' ἕκαστον ζεῦγος βοῶν ἀνὰ ἓν μόδιον κέγχρου καὶ σίτου ὡς καὶ ἓν λαγύνιον οἴνου κατ' ἔτος. Τὸ φόρον τοῦτον ἀφῆκεν ὡς εἶχε Βασίλειος ὁ Β'. Ἀλλ' ὅταν ἐπὶ τῶν διαδόχων του οἱ εἰσπράκτορες ἠθέλησαν νὰ ἀντικαταστήσωσι τὸν εἰς εἶδος φόρον διὰ χρηματικοῦ ἰσοτίμου, ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις τοῦ Δελιγιάν. Τὸ χρυσόβουλλον τῆς μονῆς Βίρπιν ἀπαριθμεῖ τοὺς ἑξῆς φόρους: *κοσάρστινα* (φόρος βοσκησίμων γαιῶν), *ντιμίνα* (καπνικόν), *νάμετκ* (ἐκ τῶν γεννημάτων, τοῦ οἴνου καὶ τοῦ μέλιτος). Εἰς μεταγενέστερα χρυσόβουλλα ἀναφέρεται καὶ ἡ *ντέσετκ* (δεκάτη) τῶν χοίρων, προβάτων καὶ τοῦ μέλιτος ὡς καὶ τὸ *μίτατι* (μιτᾶτον). Οἱ τελωνειακοὶ δασμοὶ ἐλέγοντο *κουμὲρκ* (κουμέρκιον), τὸ ὁποῖον ἀντικατέστησε κατόπιν ἡ ἐπίσης ἐκ τῆς βυζαντινῆς λέξεως παραγομένη τουρκικὴ *γκιουμρούκ*. Κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ 1352 οἱ Ἑνετοὶ ἐπλήρωνον 3%, εἰς δὲ τοὺς λιμένας 2 ὑπέρπυρα δι' ἕκαστον μέγα πλοῖον καὶ διὰ τὰ μικρὰ ἓν ὑπέρπυρον, οἱ δὲ Γενουαῖοι δυνάμει τῆς συνθήκης τοῦ 1387 μὲ τὸν Ἴβανκο 1% κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν καὶ 2% κατὰ τὴν ἐξαγωγήν. Τὸ χρυσόβουλλον τοῦ Βίρπιν ἀναφέρει δασμὸν *μόστνινα* (διόδια γεφυρῶν) καὶ *μπρόντινα*, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1378 λέγεται *ντιαβατὸ* (διαβατὸν) διὰ τοὺς πόρους τῶν ποταμῶν.

Σπουδαία πρόσοδος τοῦ δημοσίου (ντιμόσιγια) ἦσαν τὰ χρηματικὰ πρόστιμα. Ἡ καταπάτησις τῶν κτημάτων μιᾶς μονῆς ἐτιμωρεῖτο διὰ προστίμου ἐξ ὑπερπύρων.

Περὶ τῶν βουλγαρικῶν νομισμάτων περιέχει πληροφορίας ἡ μετὰ τῶν Ἑνετῶν συνθήκη. Τὸ *πέρπερα* (ὑπέρπυρον) ἦτο βουλγαρικὸν νόμισμα βάρους 16½ καρατίων, φαίνεται δὲ ὅμοιον πρὸς τὸ προηγουμένως εἰς χρυσόβουλλα ἀναφερόμενον *ζλάτιτσα* (χρυσοῦν). Τὸ σύνηθες ἀργυροῦν νόμισμα ἐλέγετο *γκρὸς* (γρόσιον), διαιρούμενον εἰς ἄσπρα. Ἓν ὑπέρπυρον ἦτο ἴσον πρὸς 6 γρόσια καὶ πέντε ἄσπρα. Εὑρέθησαν καὶ χαλκᾶ νομίσματα, ὧν τινα κοῖλα. Πρὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος δὲν ὑπάρχουσι γνωστὰ νομίσματα. Τὰ κατόπιν ἐκόπτοντο κατὰ τὸ βυζαντινὸν σύστημα, ἐκτὸς τῶν τοῦ Μιχαὴλ Ἀσέν, τὰ ὁποῖα ἦσαν τοῦ βενετικοῦ εἴδους μὲ λατινικὴν ἐπιγραφὴν (Michael Asenus imperator). Πολλὰ βουλγαρικὰ νομίσματα φέρουσι δυσξύμβλητα μονογράμματα.

Καὶ εἰς τὰ κτηματολογικὰ ἀπαντῶσι πολλαὶ ἑλληνικαὶ λέξεις, ὡς *στάσι* (στάσις) ἢ κτηματικὴ κατάστασις τῶν μονῶν, *σίνορ* (σύνορον), *περιβόλ* (περιβόλι), *κηπούριγε* (κηπούριον), *λιβάντα* (λιβάδιον), *ντρὸμ* (δρόμος).

Τὸ ἐμπόριον τῶν λιμένων τοῦ Εὐξείνου διεξήγετο κυρίως ὑπὸ τῶν Ραγουζαίων καὶ Γενουαίων καὶ ὀλιγώτερον ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν. Οἱ ἔμποροι τῶν τριῶν τούτων δημοκρατιῶν εἶχον εἰς τὰς μεγάλας πόλεις τὰς λότζας των καὶ ναούς. Οἱ ἔμποροι οὗτοι ἀπήλαυον καὶ προνομίων (διομολογήσεων). Ἐν περιπτώσει θανάτου ἑνὸς Ραγουζαίου ἢ Ἑνετοῦ ἡ περιουσία αὐτοῦ, εἴτε ὑπῆρχε διαθήκη εἴτε καὶ μή, παρεδίδετο εἰς τὴν δημοκρατίαν, ἀφοῦ προηγουμένως ἐτίθετο ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν βουλγαρικῶν ἀρχῶν. Κατὰ τὴν μετὰ τῶν Γενουαίων συνθήκην, οἱ ἔμποροι ἠδύναντο ἐν περιπτώσει πολέμου νὰ παραλαμβάνωσι καὶ ἐξάγωσι τὰ ἐμπορεύματα καὶ πλοῖά των ἐντὸς ἑνὸς μηνός. Συνθήκη μετὰ τῆς Ραγούζης ἐξησφάλιζε καὶ εἰς τοὺς Βουλγάρους τὴν ἐμπορίαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ.

Διεθνὲς Δίκαιον. Διεθνεῖς σχέσεις διετήρουν οἱ Βούλγαροι μετὰ τοῦ Βυζαντίου, τῆς Οὐγγαρίας, τῶν Σέρβων, τῶν Φράγκων, τῶν Νεαπολιτανῶν, τῶν Γενουαίων καὶ τῶν Ἑνετῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ μετὰ τῶν σουλτάνων τῆς Αἰγύπτου. Κατὰ τὸ ἐν πολέμῳ διεθνὲς δίκαιον τῶν Βουλγάρων (καὶ τῶν Βυζαντινῶν καὶ Σέρβων) δὲν ἀπήγοντο αἰχμά-

Digitized by Google

τοι, οὐδὲ ἐφονεύοντο ἔξω τῆς μάχης οἱ πολεμισταί, ὁσάκις ἐμάχοντο τὰ τρία ταῦτα ἔθνη μεταξύ των. Ἐπετρέπετο ὅμως ἡ λεηλασία τῆς ἐχθρικῆς χώρας. Μετὰ τῶν Κουμάνων ὅμως καὶ τῶν μὴ Χριστιανῶν ἐν γένει δὲν ἴσχυον τὰ περὶ αἰχμαλώτων.

Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ ΥΠΟ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ. Ἡ ἱστορία τῶν Βουλγάρων κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς τουρκοκρατίας δὲν ἀναγράφει ἰδιαζόντως ἐνδιαφέροντα γεγονότα. Εὑρισκομένη εἰς τὸ κέντρον σχεδὸν τοῦ ἀχανοῦς τότε τουρκικοῦ κράτους, ἀποκεκλεισμένη τελείως ἀπὸ τοῦ ξένου κόσμου, χρησιμεύουσα ἁπλῶς ὡς ὁδὸς διαβάσεως τῶν τουρκικῶν στρατιῶν διὰ τοὺς κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ βραδύτερον κατὰ τῆς Ρωσίας πολέμους, ἡ Βουλγαρία ἔμενεν ἔξω τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀρξαμένης εὐρωπαϊκῆς ἀναγεννήσεως. Ἐστέναζε καὶ αὐτὴ ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, ὡς καὶ αἱ ἄλλαι ἐπαρχίαι τῆς πεσούσης ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, μὲ ὅλα τὰ ἐπακόλουθα τῆς δουλείας. Οὐχ ἧττον οἱ Βούλγαροι ἱστορικοὶ ἀνομολογοῦσιν, ὅτι κατὰ τοὺς δύο πρώτους μετὰ τὴν κατάκτησιν αἰῶνας ἡ τουρκικὴ διοίκησις ἦτο κάπως ἀνεκτή, τοῦτο δὲ ἴσως λόγῳ τῆς γενικῆς εὐημερίας τοῦ ὅλου κράτους τῶν Ὀσμανιδῶν, πλουτοῦντος ἐκ τῶν διηνεκῶν νικηφόρων πολέμων, οἵτινες ἀπέφερον σημαντικὴν λείαν, φόρους ὑποτελείας, ἀποζημιώσεις καὶ ἄλλα.

Διοικητικῶς ἡ τουρκοκρατουμένη Βουλγαρία ἀπετέλει μέρος τῆς λεγομένης *Ρούμελης* (Ρουμ-ἰλί= χώρα τῶν Ρωμαίων, ἤτοι τῶν Βυζαντινῶν), τελούσης ἀρχικῶς ὑπὸ τὸν *βεηλέρβεην τῆς Ρουμέλης*, ἑδρεύοντα ἐν Σόφιᾳ. Ἡ ὅλη Ρούμελη διῃρεῖτο εἰς πολλὰ σαντζάκια, ὑπὸ τοὺς σαντζὰκβέηδες. Τὴν τέως Βουλγαρίαν, τῆς ὁποίας ἐξέλιπεν ἐπὶ πολὺν καιρὸν καὶ τὸ ὄνομα, ἀπετέλουν τὰ σαντζάκια *Σόφιας*, *Νικοπόλεως*, *Βιδινίου*, *Σιλιστρίας* καὶ *Κιουστεντίλ*.

Ἡ ὅλη ὀργάνωσις τῆς χώρας ἦτο, ὡς εἰς ὅλοκληρον τὴν Τουρκίαν, στρατιωτικῶς φεουδαρχική. Ὑπῆρχον λοιπὸν καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ τὰ μεγάλα στρατιωτικὰ φέουδα, τὰ λεγόμενα *σιπαχιλίκια* καὶ *ζιαμέτια* (καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τούτων *ζαΐμηδες*) καὶ τὰ μικρὰ ἢ *τιμάρια*, τῶν ὁποίων οἱ ἀρχηγοὶ ὑπεχρεοῦντο νὰ ἔχωσι διαθεσίμους καὶ συντηρῶσιν ἐν καιρῷ εἰρήνης, ἐξοπλίζωσι δὲ καὶ κινητοποιῶσιν ἐν καιρῷ πολέμου ὡρισμένον ἀριθμὸν πολεμιστῶν, ἱππεῖς (σιπαχῆδες) ἢ πεζούς. Πολλοὶ τῶν Βουλγάρων βολιάρων ἐξισλαμισθέντες ἔλαβον, ὡς οἱ κατακτηταὶ Τοῦρκοι, τοιαῦτα τιμάρια ἢ καὶ ἁπλᾶ τσιφλίκια. Ἐκ τοῦ κατωτέρου λαοῦ ὀλίγοι σχετικῶς — καὶ τοιοῦτοι θεωροῦνται μεταξὺ ἄλλων οἱ Πομάκοι (βλ. λ.) ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμα τῶν βολιάρων. Οἱ λοιποὶ ἔμειναν ὡς ῥαγιάδες (ποίμνια), ὑποβληθέντες εἰς τὸν κεφαλικὸν φόρον (χαράτσιον) καὶ δεκατιζόμενοι ὑπὸ τοῦ παιδομαζώματος, ὡς οἱ Ἕλληνες (βλ. Γενίτσαροι).

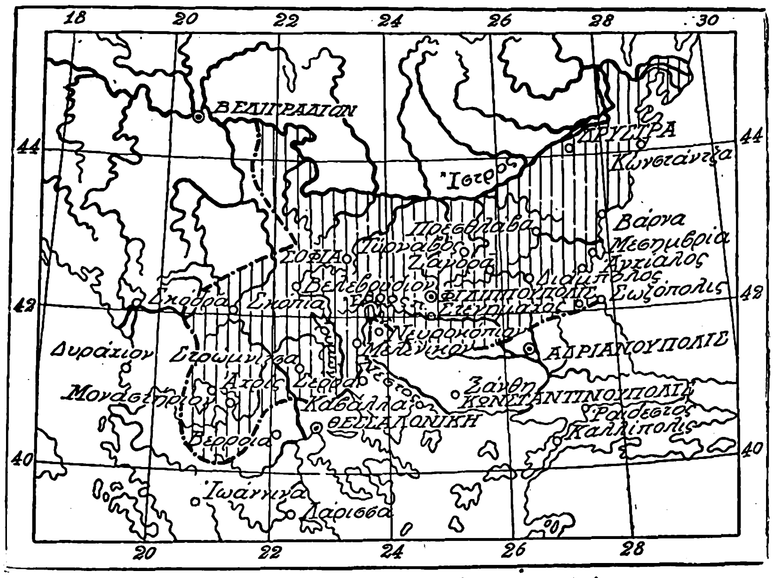

Ἡ Βουλγαρία περὶ τὸ 1355, πρὸ τῆς καταλήψεώς της ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς κατακτήσεως οἱ κάτοικοι βουλγαρικῶν τινων χωρίων, ἀναλαβόντες τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὑπηρετῶσιν εἰς τὸν στρατὸν καὶ ἀποστέλλωσιν ἱπποκόμους διὰ τοὺς σουλτανικοὺς σταύλους, ἀπήλαυον σημαντικῶν προνομίων καὶ κυρίως τῆς αὐτοδιοικήσεως ὑπὸ ἰδίους βοϊβόδας (ἀρχηγούς). Ἦσαν αἱ λεγόμεναι βοϊβοδίαι (βλ. λ.), βουλγαριστὶ *βόϊνιτσκι - σέλα*, χωρία τῶν *βοϊνίκων*, ἤτοι πολεμιστῶν (καὶ τουρκ. *βοϊνὶκ - κουραλαρῆ*). Ταῦτα ἔκειντο εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη τοῦ Αἵμου, τῆς Ροδόπης καὶ τῆς Σδρέδναγκόρα. Σημαντικώτερα ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἡ *Κοπριβστίτσα* (τουρκ. *Ἀβρὰτ-ἀλὰν*=ἀγρὸς γυναικῶν), ἡ *Παναγιουρίστε* (ἐκ τοῦ *πανήγυρις*, τουρκ. *Ὀτλοὺκ - κιοΐ*=λιβαδοχώριον, τὸ *Κότελ*, ἡ *Ζέραβνα*, *Γράδετς*, *Ὑάμπολι*, *Σηλυμνος* κ. ἄ. Τῶν αὐτῶν προνομίων ἀπήλαυον εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν χερσόνησον τοῦ Αἵμου καὶ οἱ κάτοικοι χωρίων κειμένων ἑκατέρωθεν τῶν στενοσποριῶν (*δερβενίων*), οἱ λεγόμενοι *δερβεντζῆδες*, καὶ οἱ τῶν παραμεθορίων περιοχῶν ἢ καὶ μικρὸς ἀριθμὸς ἀτόμων ἀναλαμβανόντων τὴν ὑποχρέωσιν να προμηθεύωσιν εἰς τὸν σουλτᾶνον καὶ τὸν βεζύρην ἐξησκημένους ἱέρακας ἢ νὰ ἐκτελῶσιν ὡρισμένας τεχνικὰς ὑπηρεσίας.

Ὁ θεσμὸς τῶν *βοϊβοδιῶν* διήρκεσεν ἐπὶ τριακόσια περίπου ἔτη, πεσὼν ἀφότου, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς δευτέρας πολιορκίας τῆς Βιέννης (1683), ἤρχισεν ἡ παρακμὴ τῆς Τουρκίας. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς συγκεντρώσεως τῆς ἐξουσίας εἰς χεῖρας τῶν πασάδων, ὁ τουρκικὸς ζυγὸς ἔγινε καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ πολὺ τυραννικώτερος, ἐπιβάλλων εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ταπεινώσεις καὶ πιέσεις ἀνηκούστους, ἐνῷ προηγουμένως ἡ χώρα ἀπήλαυε ποιᾶς τινος εὐημερίας, ἠνοίγοντο ὁδοὶ σχετικῶς καλαὶ καὶ διεξήγετο σημαντικὸν ἐμπόριον, κυρίως ὑπὸ τῶν ἐμπορικῶν καραβανίων τῶν Ραγουζαίων. Ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἐπιδεινώσεως τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ δὲν ἐπετρέπετο ἡ χρῆσις κωδώνων εἰς τοὺς ναούς, μόλις δὲ μετὰ τὸ χάττ-ἰ-χουμαγιοὺν τοῦ 1856 ἐπετράπη καὶ ἀκόμη μὲ δυσκολίαν ἡ κωδωνοκρουσία.

Ἀπόπειραι ἐξεγέρσεως κατὰ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ δὲν ἀναφέρονται μέχρι τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, πλὴν μιᾶς ἀσημάντου τῷ 1594 ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς εἰσβολῆς τοῦ πρίγκιπος Σιγισμόνδου Βάθορυ (Bathory) τῆς Τρανσυλβανίας εἰς Βλαχίαν καὶ εἰς τὰ βόρεια τῆς Βουλγαρίας. Ἐπωφελούμενοι τοῦ ἐπεισοδίου τούτου δύο Ραγουζαῖοι ἔμποροι, ὁ *Δζώρτζιτς* καὶ ὁ *Σορκότσβιτς*, κατώρθωσαν, ὡς λέγεται, νὰ ἐξεγείρωσι μικρὸν μέρος τοῦ λαοῦ τῆς Α. Βουλγαρίας μὲ κέντρον τὴν παλαιὰν πρωτεύουσαν, τὸ *Τύρνοβον*. Ἀνεκηρύχθη μάλιστα καὶ βασιλεὺς κάποιος δῆθεν ἀπόγονος τῆς δυναστείας τῶν Σισμανιδῶν, λαβὼν τὸ ὄνομα Σισμὰν Γ'. Ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις αὐτὴ στερουμένη πάσης ὀργανώσεως κατεστάλη ταχέως ὑπὸ τοῦ βεζύρου Σινὰν πασᾶ, ὁ δὲ λεγόμενος Σισμὰν κατέφυγεν εἰς Ρωσίαν, ἐνῷ συγχρόνως 16000 Βούλγαροι, φεύγοντες τὸ γιαταγάνιον τῶν γενιτσάρων, μετηνάστευον εἰς Βλαχίαν.

Ἐπηκολούθησεν εἷς ὁλόκληρος αἰών, κατὰ τὸν ὁποῖον οὐδεμία ἀναφέρεται ἀπόπειρα ἐπαναστάσεως. Φαίνεται ὅτι ἡ Αὐστρία, ἥτις, δυνάμει τῶν μετὰ τῆς Τουρκίας συνθηκῶν τοῦ Σίτβα-τόροκ (11 Νοεμβρίου 1606), τῆς Βιέννης (Μάϊος 1616) καὶ τοῦ Βάσβαρ (10 Αὐγούστου 1664), εἶχεν ἀποκτήσει δικαιώματά τινα προστασίας τῶν καθολικῶν ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ, ἄρα καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ, ἀπέβλεψεν εἰς ἐνεργείας τινὰς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐν συναφείᾳ μετὰ τῆς διαδόσεως τοῦ καθολικισμοῦ. Περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ὁ ἐκ Τσιπρόβετς Βούλγαρος *Πέτρος Πάρτσεβιτς* ἐχρησίμευσεν ὡς πράκτωρ τῆς προπαγανδιστικῆς ταύτης δράσεως, μεταβὰς εἰς Ρώμην καὶ ἀνακηρυχθεὶς ἐκεῖ διδάκτωρ, κατόπιν δὲ καὶ εἰς Πολωνίαν, ἐλπίζων νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ὑποστήριξιν τῶν Καθολικῶν πρὸς ἐξέγερσιν τῶν Βουλγάρων. Ἀλλ' ὁ ἐν τῇ κεντρικῇ Εὐρώπῃ ἐξακολουθῶν τότε Τριακονταετὴς πόλεμος ἠμπόδισε τὴν πραγματοποίησιν τῶν σχεδίων τούτων. Βραδύτερον λέγεται ὅτι σχέδιον ἐξεγέρσεως τῶν Βουλγάρων συνέλαβεν ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας Ματθαῖος Βασσαράβας. Ἀλλὰ πληροφορηθέντες τοῦτο ἐγκαίρως οἱ Τοῦρκοι, κατήργησαν τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα τῶν ὀσποδάρων, ἐνῷ συγχρόνως ἐλαμβάνοντο ὑπὸ τοῦ βεζύρου Μεχμὲτ Κιοπρουλῆ μέτρα κατὰ τῶν Βουλγάρων, τῶν ὁποίων πολλοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξισλαμισθῶσιν. Ὑπὲρ τὰς 200 ἐκκλησίαι καὶ 33 μοναστήρια κατεστράφησαν τότε ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῶν ἀποπειρῶν τούτων, ἐπὶ τῶν ὀρέων ὑπῆρχον οἱ ἀνυπότακτοι κλέφται, ὀνομαζόμενοι ἐν Βουλγαρίᾳ *χαϊδοῦτοι* (χαϊντούτ), τῶν ὁποίων τοὺς ἄθλους ψάλλουσι καὶ παρὰ τοῖς Βουλγάροις λαϊκὰ ᾄσματα.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος ἡ κατάστασις τῆς Βουλγαρίας ἐχειροτέρευε, διότι ἤρχισαν νὰ ἐγκαθίστανται ἐν τῇ χώρᾳ νέοι Τοῦρκοι ἐξ Ἀνατολῆς καὶ κυρίως οἱ τουρκομανικῆς καταγωγῆς Γιουρροῦκοι. Ἔτι δὲ περισσότερον ἐπεδεινώθησαν τὰ τῆς Βουλγαρίας ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, λόγῳ τῆς ἐξασθενήσεως τῆς κεντρικῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς συχνοτέρας πλέον διαβάσεως τουρκικῶν στρατιῶν, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὸν ἐναντίον τῆς Αὐστρίας καὶ Ρωσίας πόλεμον, ὅστις ἔληξε διὰ τῶν συνθηκῶν Σιστοβίου καὶ Ἰασίου (1791 καὶ 1792). Μία ἔνδειξις τῆς καταπιπτούσης ἐξουσίας τοῦ σουλτάνου καὶ τῆς κεντρικῆς ἀρχῆς ἦτο καὶ ἡ ἀνυποταξία τῶν ἐκ τῶν πολέμων παλινοστούντων τουρκικῶν στρατιωτικῶν σωμάτων. Ταῦτα διελύοντο, οἱ δὲ ἀποτελοῦντες αὐτὰ στρατιῶται ἔμενον ἐν Βουλγαρίᾳ, ὅπου σχηματίζοντες σώματα ἀτάκτων, τῶν λεγομένων *κυρτζαλήδων*, συγκεντροῦντα πολλάκις 20.000—30.000 ἀνθρώπων, ἐλεηλάτουν τὴν χώραν καὶ ἐτρομοκράτουν τοὺς φιλησύχους κατοίκους. Ἡ ἀπαισία ἀνάμνησις τῶν κυρτζαλήδων διατηρεῖται ἀκόμη ἐν Βουλγαρίᾳ, τὸ δὲ ὄνομα αὐτῶν σῴζεται εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Κυρτζαλῆ, καὶ τὴν ὁμώνυμον πόλιν, (κακῶς γραφομένην σήμερον ὑπὸ τῶν Τούρκων Κυρτζᾶ - Ἀλῆ), αἵτινες, ἀποτελοῦσαι μέρος τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἀπεδόθησαν τῷ 1885 μετὰ τὴν ἕνωσιν εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀλλ' ἐξεχωρήθησαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν τῷ 1919 διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Νεϊγὺ μετὰ τῶν ἄλλων βορείων καζάδων τῆς δυτικῆς Θρᾴκης. Ὅλοι ἔφιπποι, ὡπλισμένοι μὲ πιστόλια, μακρὰ τυφέκια (κυρτζαλίκια) καὶ γιαταγάνια, ἐπέπιπτον αἰφνιδίως κατὰ τῶν πόλεων καὶ τῶν χωρίων, ἐλῄστευον καὶ ἐβασάνιζον τοὺς κατοίκους καὶ ἀπῆγον γυναῖκας καὶ παιδία (ὀγλάνια). Ἔφερον πολυτελῆ βελούδινα καὶ μεταξωτὰ ἐνδύματα, δεικνύοντα πόσον πλουσία ἦτο πάντοτε ἡ λεία των. Εἰς τὰ στρατόπεδά των εἶχον καὶ γυναῖκας, τὰς λεγομένας *γκεβεντῆ*, κυρίως Ἀτσιγγανίδας, αἱ ὁποῖαι συμμετεῖχον τῶν ἐπιθέσεων ἔφιπποι. Φαίνεται ὅτι εἰς τὰ σώματά των προσεχώρουν καὶ Χριστιανοί. Τοιοῦτος ἀναφέρεται ὁ *Ἰνιζὲ βοϊβόδας*, ὅστις μὲ 500 ἐφίππους λῃστὰς ὑπέβαλλεν εἰς βασανιστήρια Τούρκους καὶ Χριστιανούς. Ὁ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τῶν κυρτζαλήδων ἀποστελλόμενος στρατός, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γενιτσαρικός, συνέπραττεν ἢ ἀναφανδὸν συνηνοῦτο μετ' αὐτῶν. Σῶμα κυρτζαλήδων κατέστρεψε τῷ 1793 τὴν Κοπριβστίτσαν, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἔφυγον εἰς Φιλιππούπολιν, Ἀδριανούπολιν, Διδυμότειχον καὶ Μολδαυίαν. Ἡ ἐπίθεσις ἐπανελήφθη δὶς μέχρι τοῦ 1800. Ἐκ τῆς παλαιᾶς εὐημερούσης πόλεως τῶν βοϊνίκων ἔμειναν μόνον πολὺ ὀλίγαι καλύβαι. Τὴν αὐτὴν τύχην ἔσχε καὶ ἡ Παναγιουρίστε. Οἱ κάτοικοι ἄλλων πόλεων ἠναγκάσθησαν νὰ ὀργανώσωσι μόνοι την ἄμυναν.

Μέγας προστάτης τῶν κυρτζαλήδων ἦτο ὁ διάσημος *Ὀσμὰν Παζβάνογλους*, Μουσουλμᾶνος ἐκ Βοσνίας, καταγόμενος ἐκ Χριστιανῶν ἐξωμοσάντων, τοῦ ὁποίου ὁ πατήρ, διακριθεὶς εἰς τοὺς κατὰ τῆς Αὐστρίας πολέμους, ἔλαβεν ὡς τιμάριον δύο χωρία παρὰ τὸ Βιδύνιον, προγραφεὶς ὅμως κατόπιν διὰ τὴν ἀνυποταξίαν του ὡς μπαϊρακτάρης (σημαιοφόρος) τοῦ σαντζακίου Βιδυνίου. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ὀσμάν, ἀνατραφεὶς ἐν Ἀλβανίᾳ, ἠνδραγάθησεν εἰς τὸν κατὰ τῆς Αὐστρίας πόλεμον τῷ 1789 καὶ ἔλαβεν εἰς ἀμοιβὴν τὰ πατρογονικά του κτήματα. Ἀλλὰ θέλων νὰ ἐκδικήσῃ τὸν πατέρα του, συνήθροισε σῶμα κυρτζαλήδων καὶ γενιτσάρων καὶ ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ σουλτάνου Σελὶμ τοῦ Γ' (1794). Καταλαβὼν τότε τὸ Βιδύνιον ὠχύρωσε τὴν πόλιν διὰ βαθείας τάφρου καὶ ἐγκατεστάθη ὡς πασᾶς, ἀναγνωρίζων μὲν τὴν κυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου, ἀλλὰ δρῶν ὡς ἀνεξάρτητος, κόψας καὶ νομίσματα, τὰ λεγόμενα *παζβάντσετα*. Ἰσχυρίζετο ὅτι ἐπαναστατεῖ οὐχὶ κατὰ τοῦ σουλτάνου ,ἀλλὰ κατὰ τῶν κακῶν του συμβούλων καὶ ὅπως προστατεύσῃ τὸν λαόν, κατὰ βάθος ὅμως ἐφιλοδόξει νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ καταλάβῃ τὸν σουλτανικὸν θρόνον. Ὡς ἐκ τῶν σχεδίων του τούτων μετεχειρίζετο καλῶς Χριστιανοὺς καὶ Μουσουλμάνους καὶ διετήρει στρατὸν ἀποτελούμενον ἐξ Ἀλβανῶν, Τούρκων, Βουλγάρων καὶ ἄλλων. Γνωστὰ εἶναι τὰ καὶ ἐπὶ τῆς συμπράξεως τοῦ Παζβάνογλου βασισθέντα σχέδια Ρήγα τοῦ Φεραίου, ὅστις ἐν τῇ ἰδεολογίᾳ του δὲν ἀντελήφθη ἴσως ποῖον ἀκριβῶς εἶχεν ἀπέναντί του.

Ἀπὸ τοῦ 1796 ἤρχισαν αἱ κατὰ τοῦ Παζβάνογλου ἐκστρατεῖαι τῆς Τουρκίας. Ὁ πασᾶς τοῦ Βιδινίου *Μουσταφᾶς ὁ Βαϊρακτάρης* ἡττήθη μὲ 40.000 ἄνδρας. Τότε ὁ Παζβάνογλους συναθροίσας στρατὸν 80.000 καὶ πολλοὺς κυρτζαλῆδες κατέλαβε καὶ ἐλεηλάτησε τὴν Νικόπολιν, τὸ Σιστόβιον, τὸ Ρουχτσούκιον, τὴν Σόφιαν, τὴν τὸ Νύσσαν, τὸ Κλάδοβον (τῆς Σερβίας) καὶ ἠπείλησε Βελιγράδιον καὶ τὴν Βλαχίαν. Ἡ Πύλη ἠναγκάσθη νὰ διαπραγματευθῇ μετ' αὐτοῦ καὶ νὰ τὸν προβιβάσῃ πασᾶν μὲ τρεῖς ἱππουρίδας (τούγια). Ὅτε ὅμως ἠθέλησε νὰ εἰσέλθῃ ὡς *γιολδάσης* (σύντροφος) εἰς τὸ σῶμα τῶν γενιτσάρων, ἀπερρίφθη ὑπ' αὐτῶν ὡς ἐπαναστάτης. Κλεισθεὶς κατόπιν ἐν Βιδυνίῳ ἀντέστη ἐναντίον 120.000 τουρκικοῦ στρατοῦ μὲ 40 πυροβόλα καὶ 15 κανονιοφόρους, τὸν ὁποῖον μετὰ ἐξάμηνον πολιορκίαν ἔτρεψεν εἰς φυγήν. Τρὶς ἐνίκησεν ὁ Παζβάνογλους μεγάλας στρατιὰς τῆς Πύλης, τέλος ὅμως δηλώσας ὑποταγὴν τῷ 1803 εἰς τὸν πασᾶν τοῦ Ρουχτσουκίου ἐσφάγη ὑπὸ τούτου προδοτικῶς μεθ' ὅλης τῆς ἀκολουθίας του ἐν συμποσίῳ.

Καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα τῶν πολέμων τοῦ

Digitized by Google

Παζβάνογλου ἡ Βουλγαρία ἔπαθε φρικαλέας καταστροφάς, τὰς ὁποίας ἀφηγεῖται διὰ μακρῶν ὁ Βούλγαρος ἐπίσκοπος Βράτσας *Σωφρόνιος* εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του.

Ἡ πρώτη ἐθνικιστικὴ κίνησις: Ἀπὸ τῆς εἰρήνης τοῦ Βελιγραδίου (1737), διὰ τῆς ὁποίας ἡ Αὐστρία ἀπώλεσε τὰς ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου κατακτήσεις της, οἱ Σλαῦοι τῶν Βαλκανίων ἤρχισαν ν' ἀποβλέπωσι πρὸς τὴν Ρωσίαν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν των. Αἱ ἐλπίδες αὗται ἐκορυφώθησαν ἀπὸ τῆς εἰς τὸ ἐν Βουλγαρίᾳ χωρίον Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζὴκ ὑπογραφείσης ρωσοτουρκικῆς συνθήκης (1774). Ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς ἀκόμη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ τὸ ὄνομα αὐτὸ τῆς Βουλγαρίας ἦτο ἄγνωστον ἐν Εὐρώπῃ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὰς σλαυικὰς φιλολογίας. Ἡ τόσον πλησίον τῆς Βουλγαρίας ἐκραγεῖσα ἐξέγερσις τῶν Σέρβων καὶ αἱ πρῶται προπαρασκευαὶ τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἀφῆκαν τοὺς Βουλγάρους ἀδιαφόρους. Ἂν δὲ παρετηρήθη συμμετοχὴ εὐαρίθμων Βουλγάρων εἰς τὸ ἑλληνικὸν κίνημα τῶν ἡγεμονιῶν, αὕτη ὠφείλετο εἰς τὴν διάδοσιν καὶ ἐπιρροὴν τὴν ὁποίαν εἶχε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ βραδύτερον ἀκόμη μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν Βουλγαρίᾳ. Ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ Βούλγαρος ἱστορικὸς *Στάνεφ*, ὁ Ἕλλην ἐθεωρεῖτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὡς ὁ φορεὺς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Εἰς τὰς πόλεις ὡμιλοῦντο δύο γλῶσσαι ὡς ἐπίσημοι, ἡ τουρκικὴ καὶ ἡ ἑλληνική. Οἱ Ἕλληνες ἦσαν μεμορφωμένοι, ἔξυπνοι, ἐξήσκουν τὰ ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα καὶ τὸ ἐμπόριον. Οἱ Βούλγαροι ἦσαν χωρικοί, γεωργοὶ καὶ ποιμένες. Περιφρονούμενοι ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν πόλεων ὡς ἄξεστοι, ὅσοι Βούλγαροι ἤθελον νὰ ἀνέλθωσι μίαν κοινωνικὴν βαθμῖδα, νὰ ἐξασκήσωσι τὸ ἐμπόριον, νὰ ἔχωσι πιστώσεις ἀνοικτὰς εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς ἐμπορικοὺς καὶ τραπεζιτικοὺς οἴκους, ἐμάνθανον οὐχὶ μόνον νὰ ὁμιλῶσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ γράφωσι τὴν ἑλληνικήν. Οὕτως ἡ ἀνωτέρα κοινωνικὴ τάξις τῶν Βουλγάρων ἐξηλληνίζετο, ἴσως δὲ καὶ ὁλόκληρος ὁ λαὸς θὰ ἀπέβαλλε τελείως τὸ ἐθνικόν του φρόνημα, συνεργοῦντος εἰς τοῦτο καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου.

Ἀλλ' ἤδη πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἤρχισαν συμπτώματά τινα ἐθνικῆς ἀφυπνίσεως τῶν Βουλγάρων. Πρώτη τούτων ἐκδήλωσις ἦτο ἡ «Σλαβνοβουλγαρικὴ ἱστορία τῶν βουλγαρικῶν λαῶν, τσάρων καὶ ἁγίων», γραφεῖσα ἀπὸ τοῦ 1758 μέχρι τοῦ 1762 ὑπὸ τοῦ ἐν Σαμακοβίῳ τῷ 1720 γεννηθέντος καὶ εἰς τὰς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονὰς Χιλιανδαρίου καὶ Ζωγράφου ἀσκήσαντος Βουλγάρου μοναχοῦ ***Παϊσίου***. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο παρωρμήθη ὁ Παΐσιος ἐκ τοῦ παραδείγματος τοῦ Σέρβου Ἰωάννου Ράϊς, ἐλθόντος εἰς Ἅγιον Ὄρος τῷ 1758 χάριν ἱστορικῶν μελετῶν. Διαπνεομένη ὑπὸ διαπύρου πατριωτισμοῦ, ἡ ἱστορία τοῦ Παϊσίου κατέκρινε τοὺς Βουλγάρους, οἵτινες ἐμάνθανον νὰ γράφωσι τὴν ἑλληνικὴν καὶ δὲν ἤθελον νὰ λέγωνται Βούλγαροι. «Βούλγαρε, ἔγραφεν ὁ ρασοφόρος ἐκεῖνος πατριώτης, μάθε νὰ γνωρίσῃς τὴν φυλήν καὶ τὴν γλῶσσάν σου! Ἀγάπα τὴν πατρίδα σου καὶ ἀπόθανε δι' αὐτήν, προσπάθησε νὰ διδαχθῇς πῶς ἦτο ὠργανωμένος ἄλλοτε ὁ λαός σου, μάθε ὅτι εἶχε βασιλεῖς πατριάρχας καὶ ἁγίους... Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Σέρβοι μᾶς ἐμπαίζουσι, διότι εἴμεθα ταπεινῆς καταγωγῆς, ἄνευ τσάρων, πατριαρχῶν καὶ ἁγίων, ἄνευ ἱστορίας. Ἐγὼ ὅμως ἀγωνίζομαι νὰ γράψω τὴν ἱστορίαν αὐτήν». Καὶ πράγματι ἐπὶ δύο ἔτη συνέλεξεν ἱστορικὸν ὑλικὸν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ εἰς τὴν «Νέμσκα ζέμλια», δηλαδὴ εἰς τὸ Βανᾶτον. Τὸ ἔργον αὐτοῦ, ἰδὸν τὸ φῶς ἐν χειρογράφῳ καὶ διαδοθὲν ἐν Βουλγαρίᾳ εἰς ἀντίγραφα—εἷς τῶν κυριωτέρων ἀντιγραφέων ἦτο ὁ ἀνωτέρω ἀναφερόμενος Βράτσης Σωφρόνιος—ἔσχε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἀφυπνίσεως τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν Βουλγάρων, ἂν καὶ δὲν ἔχει μεγάλην ἱστορικὴν ἀξίαν.

Ἐν τούτοις ἡ χώρα τῶν Βουλγάρων ἐξηκολούθει νὰ στενάζῃ ὑπὸ τὰς συμμορίας τῶν κυρτζαλήδων καὶ τῶν διαδεχθέντων τούτους *δελιμπασήδων*, οἱ ὁποῖοι ἐλεηλάτουν τὰ χωρία, χωρίς νὰ τὰ καταστρέφωσι τελείως. Οἱ βουλγαρικοὶ πληθυσμοὶ ἠναγκάζοντο νὰ μεταναστεύωσιν εἰς Βεσσαραβίαν. Ν. Μ.

Τὸ ἔργον τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἐν Βουλγαρίᾳ. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀρχίσει καὶ τὸ ἔργον τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, βοηθουμένης ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου. Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία, ἀκολουθοῦσα τὸ πρόγραμμα τοῦ Ρήγα, ἐμελέτησε τὴν ἐξέγερσιν παμβαλκανικὴν καὶ διὰ τοῦτο ἐπίλεκτον αὐτῆς μέλος, ὁ Λεβέντης, διπλωματικὸς ὑπάλληλος τῆς Ρωσίας ἐν Ἰασίῳ, ἀπηυθύνθη τὸ μὲν πρὸς τὸν Καραγιώργην διὰ τὴν Σερβίαν, τὸ δὲ πρὸς ἐπιφανεῖς Βουλγάρους. Οὕτως ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία, καίτοι βλέπουσα τὸν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας δουλικὸν τῆς Βουλγαρίας ὕπνον, ἐπεκοινώνησε μετὰ τοῦ Χατζημιχάλη καὶ ἄλλων, εὗρε δὲ προθυμίαν ἀξιόλογον καὶ ζῆλον χριστιανικόν. Ἀλλὰ φονευθέντος τῷ 1817 τοῦ Καραγιώργη ὑπὸ τοῦ Μιλόσχη ἡ κίνησις ἀνεστάλη προσωρινῶς καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ. Ὅταν ὅμως ἐπανελήφθησαν αἱ ἐνέργειαι καὶ παρὰ τῷ Μιλόσχῃ, περιελήφθη καὶ ἡ Βουλγαρία εἰς τὸ κοινὸν σχέδιον. Ἐν Βεσσαραβίᾳ ὑπῆρχε σῶμα βουλγαρικόν, οὗ τοὺς ἄνδρας ἀναβιβάζει ὁ Φιλήμων εἰς 14 χιλιάδας, ἀρχηγὸς δὲ αὐτῶν ἦτο ὁ *Δημ. Βατικιώτης* ἀπὸ τοῦ 1815. Τοῦτον τῇ 2 Αὐγούστου 1817 ἐμύησεν ὁ Ἀθανάσιος Σέκερης, ἐκεῖνος δὲ ἐμύησε πλαγίως τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ βουλγαρικοῦ σώματος, καὶ ὑπεσχέθη ὅτι ἦτο ἀμεταπείστως ἕτοιμος νὰ εἰσβάλῃ εἰς Βουλγαρίαν μὲ ὅλον του τὸ σῶμα καὶ ἐξεγείρῃ αὐτήν. Ἀτυχῶς ὁ Βατικιώτης ἀπέθανε πρὸ τοῦ 1821 κατερχόμενος ἐκ Πετρουπόλεως εἰς Μόσχαν (Δοκίμιον *Φιλήμονος* 1834 σελ. 186). Ἐγίνοντο ὅμως καὶ ἄλλαι διὰ τοὺς Βουλγάρους ἐνέργειαι. Ἐν Κωνσταντινουπόλει διέμενεν ὁ ἐκ Φιλιππουπόλεως *Στογιὰν Θεοδώροβιτς Τζαλίογλους*, ὅστις ὑπέσχετο εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας νὰ ἐπαναστατήσῃ τὴν Βουλγαρίαν, ἀρκεῖ νὰ εἰσήρχοντο εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος δέκα χιλιάδες Σέρβοι τοῦ Μιλόσχη. Τότε αὐτὸς θὰ συνήθροιζεν ἑτέρας δέκα χιλιάδας Βουλγάρων καὶ μετὰ τῶν Ἑλλήνων θὰ ἐβάδιζον ὅλοι εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἠξίου ὅμως νὰ ὑποσχεθῇ τὴν σερβικὴν βοήθειαν ἐγγράφως αὐτὸς ὁ Ἀλέξ. Ὑψηλάντης. Ἀλλ' ὁ Μιλόσχης, ὡς γνωστόν, ἐχρόνισε τὰ πράγματα, ἐν τέλει ἀδρανήσας, παρὰ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ *Βλαδιμηρέσκου*, ἥτις συνεδυάζετο μὲ τὴν σερβικὴν καὶ βουλγαρικὴν ἔγερσιν. Μετὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὰς ἡγεμονίας παρουσιασθεὶς εἰς Φωξάνην πρὸς αὐτὸν ὁ στρατηγὸς Βλάδα, Σέρβος διατελέσας εἰς ρωσικὴν ὑπηρεσίαν, ὑπεσχέθη ὅτι δύναται νὰ ἐξεγείρῃ τὴν Βουλγαρίαν, παρέχων σῶμα ἐκ τεσσάρων μέχρις ἓξ χιλιάδων καλῶς ὡπλισμένων στρατιωτῶν, εἰς στιγμὴν καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες θὰ διαβῶσι τὸν Δούναβιν (*Σπηλιάδου* Α' σ. 33,43,48,56). Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν βουλγαροχωρίων τῆς Βεσσαραβίας οἱ παλαιοὶ στρατιῶται τοῦ Βατικιώτη ἔστειλαν ἀντιπροσώπους πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ἀξιοῦντες νὰ μετάσχωσι τοῦ Ἀγῶνος, ἀρκεῖ νὰ διηυκολύνετο αὐτοῖς ἡ διάβασις διὰ καταλλήλων ἐνεργειῶν παρὰ τῷ ἀρχηγῷ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ τοῦ Προύθου Ἴτζωφ. Ἀτυχῶς ἡ στάσις τοῦ Βλαδιμηρέσκου καὶ τοῦ Μιλόσχη ἐματαίωσε τὴν διάβασιν τοῦ Ἴστρου καὶ τὴν ἐξέγερσιν τῶν ἐκεῖθεν αὐτοῦ λαῶν. Εἰς τὰ στρατεύματα ὅμως τοῦ Ὑψηλάντου ἐτάχθησαν καὶ Βούλγαροι. Κατὰ τὸν Φιλήμονα, εἰς τὴν πρώτην στρατιωτικὴν ζύμην τοῦ Ὑψηλάντου, ἐκ δισχιλίων ἀνδρῶν, συνηριθμοῦντο καὶ Σέρβοι, Βούλγαροι καὶ Μαυροβουνιῶται.

Ὅταν ὁ Ὑψηλάντης ἔφθασεν εἰς Βουκουρέστιον καὶ ἀντελήφθη τὰς ἐπιβουλὰς τοῦ Βλαδιμηρέσκου καὶ τῶν ἐντοπίων Ρουμάνων, ἔστειλε πρὸς αὐτὸν εἰς τῶν κατηχημένων Βουλγάρων, ὁ *Πάνκος Χατζῆ Χρήστου*, δύο πληρεξουσίους προκαλῶν αὐτὸν νὰ διαβῇ τὸν Δούναβιν, ὑποσχόμενος πᾶσαν τὴν Βουλγαρίαν ἑτοίμην πρὸς κίνησιν. Οἱ πληρεξούσιοι οὗτοι ἐρωτηθέντες περὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Βουλγαρίας ἀπεκρίθησαν ὅτι εἶχον ἕτοιμα 70 πλοιάρια. εἰς τὸν Δούναβιν καὶ 300 στρατιώτας εἰς Ζίμνιτσαν! (*Φιλήμ*. τόμ. Β' σελ. 78,79,123 *Φρατζῆ*, Α' σ. 35). Ὁ Ὑψηλάντης, θεωρήσας τὰς παρασκευὰς ἀνεπαρκεῖς καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀφορισμῶν ἐπὶ τῶν Βουλγάρων, ἀπέσχε τοῦ τολμήματος, παρήγγειλε δὲ κατόπιν εἰς τὸν Πάνκον διὰ τοῦ ἑνὸς τῶν ἀπεσταλμένων, ὅτι ἦτο ἄσκοπος πᾶσα ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας κίνησις ἐν τῷ μέλλοντι, οὕτω δὲ ὑπεχώρησε τὴν 1 Ἀπριλίου 1821 εἰς τὴν Τεργβίσα (αὐτ. σ. 135), ἀφοῦ ἀπέσπασεν ἀπὸ τοῦ Βλαδιμηρέσκου πολλοὺς ἐκ τῶν ὑπηρετούντων ὑπ' αὐτὸν Βουλγάρων (αὐτ. σ. 124). Πρὸς ἀντιπερισπασμὸν ὁ Βλαδιμηρέσκου ἀνέδειξεν ἐπίδοξον βασιλέα τῆς Βουλγαρίας *Ἀλέξανδρόν* τινα, Βούλγαρον συνυπηρετοῦντα μετὰ τοῦ Χατζῆ Πρόδα, ἐνησμενίζοντο δὲ καὶ οἱ ἐν τῷ στρατεύματι Βούλγαροι νὰ τὸν ὀνομάζουν «βασιλέα τῶν Βουλγάρων» (Βουλγάρσκι Κράλ), πρὸς μείζονα δὲ ἐντύπωσιν ὁ Βλαδιμηρέσκου τὸν ἐνέδυσε πορφυρᾶν καὶ χρυσοπάρυφον στολὴν (αὐτόθι σελ. 156).

Εἰς τὸν Ἀγῶνα τὸν ἑλληνικὸν μετέσχον πολλοὶ Βούλγαροι διαβάντες ὑπὸ τὸν καπετὰν *Κόγιτσον* τὸν Προῦθον, οὗτοι δὲ ἀνῆκον εἰς τὸν ρωσικὸν στρατόν, ὡς γράφει ὁ Μαρῖνος Στρατῆς πρὸς τὸν Ξάνθον (Ἀπομνημ. σελ. 165). Οὗτος ἐζήτησεν 100 χιλ. γρ. διὰ τὸν στρατόν του καὶ συντήρησιν τῆς οἰκογενείας του (*Φιλήμ*. Β' σ. 291). Μετέσχον δὲ Βούλγαροι εἰς τὰς μάχας τοῦ Σκουλενίου καὶ εἰς τὴν φρουρὰν τοῦ Ἰασίου (σελ. 358, 362, 364). Κατὰ τὸν Φρατζῆν (Α' σ. 219), ἀπεσύρθησαν πρῶτοι εἰς τὸ ρωσικὸν ἔδαφος μετὰ τῶν Σέρβων, οἱ δὲ Ἕλληνες ἔγιναν ὁλοκαυτώματα εἰς τὸ Σκουλένι. Εἰς τὴν κάτω Ἑλλάδα μετέσχον τοῦ Ἀγῶνος ὁ *Χατζηχρῆστος, Βούλγαρος* εὑρεθεὶς τῷ 1821 ἐν τουρκικῇ ὑπηρεσίᾳ καὶ αἰχμάλωτος κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως, ἔκτοτε δὲ μείνας πιστότατος εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ *Δ. Γ. Βούλγαρος*, ὁ *Ἀναστάσιος Βούλγαρος* κ. τ. λ. ἀναδειχθέντες ἀξιωματικοί. Ἡ Βουλγαρία ὅμως ὡς λαὸς ἀπέμεινε καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα ψυχρὰ καὶ ἀδιάφορος, πειθηνία δὲ εἰς τὴν τουρκικὴν δυναστείαν. Τ.Χ.Κ.

Συνέπειαι τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας: Εἰς τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1828—1829 συμμετέσχον καὶ Βούλγαροί τινες ἐθελονταὶ ὑπὸ τὸν ἐκ Κότελ καπετάνιον *Γεώργιον Στόϊκωφ Μαμάρτσωφ*, τὸν ἐπιλεγόμενον *Μπουγιουκλοῦ* (=μουσταχᾶν), ὅστις ἀπεπειράθη, ὡς λέγεται, νὰ καλέσῃ καὶ τοὺς συμπατριώτας του εἰς τὰ ὅπλα, ὅπως βαδίσωσι κατὰ τοῦ Τυρνόβου καὶ καταλάβωσι τὴν ἀρχαίαν πρωτεύουσαν. Ἀλλ' ἀπροόπτως ἐνεφανίσθη εἰς Κότελ σῶμα 200 Κοζάκων, οἵτινες συνέλαβον τὸν Μαμάρτσωφ καὶ ὡδήγησαν αὐτὸν εἰς τὸ ρωσικὸν ἀρχηγεῖον, εἰς Σήλυμνον. Πρὸ μικροῦ εἶχεν ἐμφανισθῆ εἰς Κότελ κάποιος Ἄγγλος καλῶν τοὺς Βουλγάρους εἰς ἐπανάστασιν μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Ἀγγλίας, ἥτις ἀπὸ τότε φαίνεται ἐσχεδίασε νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν Βουλγαρίαν ὡς φραγμὸν κατὰ τῆς καθόδου τῆς Ρωσίας. Ἐν τῷ μεταξὺ συνήφθη ἡ συνθήκη τῆς Ἀδριανουπόλεως τῆς 2/14 Σεπτεμβρίου 1829, εἰς τὴν ὁποίαν οὐδὲ λέξις ὑπάρχει περὶ Βουλγαρίας. Ὁ Ρῶσος ἀρχιστράτηγος Diebitch, δεχθεὶς ἀντιπροσωπείαν Βουλγάρων ἐκ Κότελ καὶ Σηλύμνου, ἥτις ἦλθεν ὅπως ζητήσῃ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Μαμάρτσωφ καὶ ἐπιδώσῃ ἀναφοράν, ἐκθέτουσα τὴν κατάστασιν τοῦ ὁμοδόξου βουλγαρικοῦ λαοῦ, εἶπεν ὅτι λυπεῖται, διότι οὐδὲν πλέον δύναται νὰ πράξῃ ὑπὲρ αὐτῆς, συνεβούλευσεν ἡσυχίαν καὶ ἔδωκεν ἐλπίδας, ὅτι θὰ ἔλθῃ μίαν ἡμέραν καὶ ἡ σειρά των. Ὑπεθύμισε συγχρόνως ὅτι τὸ 13ον ἄρθρον τῆς συνθήκης Ἀδριανουπόλεως ἐξασφαλίζει γενικὴν ἀμνηστείαν καὶ δεκαοκτάμηνον προθεσμίαν πρὸς ἐλευθέραν μετανάστευσιν κατόπιν ἐκποιήσεως τῶν κτημάτων. Ὅτε ὀλίγον κατόπιν ὁ ρωσικὸς στρατὸς ἐξεκένωσε τὴν Βουλγαρίαν, πολλοὶ Βούλγαροι, 25.000 ὡς λέγεται, μετηνάστευσαν εἰς Βεσσαραβίαν, Βλαχίαν καὶ Μολδαυίαν. Ἡ Σοῦμλα, ἡ Προβαδία, ἡ Σήλυμνος ἐξεκενώθησαν κατὰ τὸ ἥμισυ. Ἐν Σηλύμνῳ ἱδρύθη ρωσικὸν προξενεῖον πρὸς ἐπίβλεψιν τῆς καταστάσεως, ἀλλὰ μετά τινα ἔτη κατηργήθη συνεπείᾳ παραπόνων τῶν κατοίκων κατὰ τοῦ προξένου.

Μετὰ τὴν εἰρήνην οἱ Ρῶσοι ἐξηκολούθουν νὰ κατέχωσι τὴν Σιλίστριαν μέχρι τελείας πληρωμῆς τῆς ἀποζημιώσεως (Αὔγουστος 1836). Ὁ Μαμάρτσωφ, ὅστις εἶχε διορισθῆ διοικητὴς τῆς πόλεως, ἐσχεδίασε καὶ πάλιν βουλγαρικὴν ἐπανάστασιν πρὸ τῆς ἀποχωρήσεως τῶν τελευταίων ρωσικῶν στρατευμάτων, ἀλλὰ τὸ σχέδιον προδοθὲν εἰς τοὺς Τούρκους ἐματαιώθη, οἱ μεμυημένοι ἀπηγχονίσθησαν ἐν Τυρνόβῳ, ὁ δὲ Μαμάρτσωφ, ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν Ρώσων, ἂν καὶ εἶχε διακριθῆ καὶ τιμηθῆ κατὰ τὸν πόλεμον, ἐξωρίσθη εἰς Ἰκόνιον, ὁπόθεν ἀμνηστευθεὶς μετέβη εἰς Σάμον, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1846.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως τὸ ὑπὸ τοῦ Παϊσίου καὶ Σωφρονίου ἀρχίσαν ἔργον ἔφερε τοὺς πρώτους καρπούς του. Βούλγαροι ἔμποροι ἐγκατεστημένοι ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ ἀλλαχοῦ ἀνέλαβον τὴν ἵδρυσιν σχολῶν ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ τὴν ἔκδοσιν βουλγαρικῶν διδακτικῶν βιβλίων. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐνεφανίσθη καὶ ὁ Ρῶσος ἰατρὸς καὶ λόγιος Γεώργιος Ἰβάνοβιτς Βενελὶν μὲ τὴν «Ἱστορία τῶν παλαιῶν καὶ νέων Βουλγάρων» ὑποστηρίζων τὴν σλαυϊκὴν τούτων καταγωγήν. Τῷ 1835 ἱδρύθη ἡ πρώτη ἀλληλοδιδακτικὴ σχολὴ εἰς Γάβροβον ὑπὸ τοῦ ἐκεῖθεν καταγομένου καὶ μὲ ἑλληνικὰς ἰδέας κατ' ἀρχὰς ἀνατραφέντος Βουλγάρου ἐμπόρου ἐν Ὀδησσῷ *Βασιλείου Ἀπρίλωφ*, κατόπιν δὲ καὶ δευτέρα ἐν Σιστοβίῳ, ὅπου ἀπὸ τοῦ 1833 ἡ διδασκαλία τῆς σλαυικῆς εἶχεν εἰσχωρήσει εἰς τὴν ἐκεῖ ἑλληνικὴν σχολήν. Ἔκτοτε αἱ βουλγαρικαὶ σχολαὶ ἐπολλαπλασιάζοντο, ἰδίᾳ εἰς τὰ χωρία τῶν βουλγάρων, ὅπου προηγουμένως ὑπῆρχον ἑλληνικὰ σχολεῖα, καὶ ἡ βουλγαρικὴ πνευματικὴ κίνησις ἐπλούτο βαθμιαίως καθ' ἅπασαν τὴν χώραν. Συγχρόνως ἤρχισαν καὶ τὰ πρῶτα ἐπαναστατικὰ συμπτώματα εἰς τὰς παρὰ τὰ σερβικὰ σύνορα ἐπαρχίας ὡς καὶ ἡ πρώτη κίνησις πρὸς ἵδρυσιν βουλγαρικῆς ἐκκλησίας. Ἀπὸ τοῦ 1857 ἤρχισαν νὰ διαβιβάζωνται σχετικαὶ ἀναφοραὶ εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν, διότι αἱ διὰ τοῦ Χὰττ-ἰ-χουμαγιοὺν τοῦ 1856 δοθεῖσαι τουρκικαὶ ὑποσχέσεις μεταρρυθμίσεων, ἐν ἄλλοις δὲ καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, ἐνέπνευσαν νέας ἐλπίδας εἰς τοὺς Βουλγάρους. Εἰς τὴν ἐν Φαναρίῳ συνελθοῦσαν ἐθνοσυνέλευσιν πρὸς ἐκπόνησιν τῶν ἐθνικῶν κανονισμῶν τοῦ Πατριαρχείου εἰσῆλθον καὶ τέσσαρες Βούλγαροι ἀντιπρόσωποι (Φιλιππουπόλεως, Βιδυνίου, Σόφιας, Τυρνόβου), ἐκ τούτων ὅμως οἱ τρεῖς διαμαρτυρηθέντες ἀπεχώρησαν, ὑπελείφθη δὲ μόνος ὁ *Μιντσογλου* (Φιλιππουπόλεως) πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν βουλγαρικῶν ἀξιώσεων. Ἡ κίνησις αὕτη ἀπέληξεν εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὸ σχίσμα (βλ. κατωτέρω *Ἐκκλησία*).

Τῆς ἐξάψεως τῶν πνευμάτων τὴν ὁποίαν προεκάλει ἡ ὅλη αὕτη βουλγαρικὴ ἐθνικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ κίνησις ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ πολιτικῶς καὶ θρησκευτικῶς τὸ Βατικανόν. Ἡ προσοχὴ τῶν καθολικῶν ἐπὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος ἐφειλκύσθη κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῶν ἐν Παρισίοις Πολωνῶν κόμιτος Βλαδισλάου Ζαμοΐσκι καὶ πρίγκ.

Digitized by Google

πος Τσαρτορύσκι, οἵτινες, βοηθούμενοι ὑπὸ λαζαριστῶν καὶ ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Πολωνῶν μεταναστῶν, διενοήθησαν νὰ προσελκύσωσι τοὺς Βουλγάρους εἰς τὸν καθολικισμόν. Τὰς προσπαθείας ταύτας ὑπεστήριξαν Βούλγαροί τινες πατριῶται, οὐχὶ τόσον ἐκ συμπαθείας πρὸς τὸν καθολικισμόν, ὅσον ἐπὶ τῇ ἐλπίδι νὰ τύχωσι τῆς ὑποστηρίξεως τῶν Μεγάλων καθολικῶν Δυνάμεων, ἰδίᾳ δὲ τῆς Γαλλίας, διότι πρὸ τοῦ 1860 ὑπῆρξαν στιγμαὶ κατὰ τὰς ὁποίας προβληματικὴ ἐφαίνετο ἡ ὑποστήριξις τῆς Ρωσίας. Τὰ σχέδια τῶν καθολικῶν ὑπεστήριζε θερμῶς ἀπὸ τοῦ 1859 ὁ *Δραγὰν Τσάγκωφ* διὰ τῆς ἐφημερίδος «Μπλγκάρια». Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει Βούλγαροι κατεδίκασαν τὰς τάσεις ταύτας διὰ δημοσίας διαμαρτυρίας, ἀλλὰ παρὰ ταῦτα ἡ κίνησις ἐφαίνετο κερδίζουσα ἔδαφος. Μέγα μέρος τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἐπαρχίας Πολυανῆς ἐκινδύνευε νὰ ἑνωθῇ μετὰ τῆς Ρώμης. Πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου τούτου τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀπέστειλεν ἐκεῖ τὸν ἐκ Δεβρῶν Βούλγαρον ἐπίσκοπον Παρθένιον (1859). Τῇ 18 Δεκεμβρίου 1860 ὁμὰς Βουλγάρων συνεφώνησε μετὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει παπικοῦ ἀντιπροσώπου Brunoni τὴν μετὰ τῆς Ρώμης ἕνωσιν, οὕτω δὲ ἱδρύθη ἡ βουλγαρο-ουνιτικὴ ἐκκλησία, τῆς ὁποίας οἱ ἀρχηγοὶ ὡρκίσθησαν πίστιν εἰς τὴν Ρώμην ἐνώπιον τοῦ Ἀρμενοκαθολικοῦ πατριάρχου Σασούν. Τῇ 8 Ἀπριλίου 1861 ἔφθασεν εἰς Ρώμην βουλγαρο-ουνιτικὴ ἀντιπροσωπεία ὑπὸ τὸν Τσάγκωφ, τότε δὲ ἐχειροτονήθη ἀρχιεπίσκοπος τῶν Βουλγαρο-ουνιτῶν ὁ *Μιχαὴλ Σοκόλσκι*, ἱερεὺς ἀμαθής, πρῴην χαϊδούτης. Ἀλλ' ἡ δόξα τοῦ Σοκόλσκι διήρκεσεν ὀλίγον. Συνεργούσης καὶ τῆς ἀδιαλλαξίας τῶν Ἰησουιτῶν, οἱ ὁποῖοι ἤθελον τὴν ἀλλαγὴν τῆς κυριλλικῆς γραφῆς διὰ τῆς λατινικῆς, ἤρχισεν ἐν Βουλγαρίᾳ ἀντιουνιτικὴ κίνησις ὑπὸ τὸν *Ρακόφσκι*, ὑποστηριζόμενον ὑπὸ τῆς Ρωσίας. Τῇ 18ῃ Ἰουνίου ὁ Σοκόλσκι ἐξηφανίσθη, φυγών, ὡς λέγεται, εἰς Ρωσίαν. Ὀλίγα μόνον ψιχία τῆς βουλγαρο-ουνιτικῆς ἐκκλησίας περιεσώθησαν τότε, χάρις εἰς τοὺς λαζαριστὰς ὑπὸ τὸν *Ραφαὴλ Πόπωφ*, ἀνακηρυχθέντα ἐπίσκοπον Ἀδριανουπόλεως, ταῦτα δὲ εἶναι καὶ τὰ σωζόμενα μέχρι σήμερον.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ βουλγαρο-ουνιτισμοῦ εἶχε λάβει ἐν τῷ μεταξὺ καὶ πολιτικὸν χαρακτῆρα. Δεδομένου, ὅτι ὄπισθεν τῆς κινήσεως ταύτης διεφαίνοντο σχέδια Ναπολέοντος τοῦ Γ', ἐπιζητοῦντος τὴν ἐνίσχυσιν τῆς γαλλικῆς ἐπιρροῆς εἰς τὰ Βαλκάνια, τὸ ζήτημα ἐφείλκυσε σοβαρῶς τὴν προσοχὴν οὐχὶ μόνον τῆς ὀρθοδόξου Ρωσίας, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀγγλίας. Ἔκτοτε αἱ δύο αὗται Δυνάμεις, ἡ μὲν πρώτη φανερῶς καὶ λίαν ἐνεργῶς, ἡ δὲ δευτέρα ἐκ τοῦ ἀφανοῦς μᾶλλον, ὑπεστήριζον τὰς περὶ ἱδρύσεως αὐτονόμου βουλγαρικῆς ἐκκλησίας ἐνεργείας τῶν Βουλγάρων. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἄξιον ἀπορίας διατὶ ἡ Πύλη ἐξέδωκε τῇ 11ῃ Μαρτίου 1870 (ν. ἡμ.) τὸ φιρμάνιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἱδρύετο αὐτόνομος βουλγαρικὴ ἐκκλησία ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐξαρχία».

Φιλολογικὴ καὶ πολιτικὴ κίνησις: Διαρκούσης τῆς ὅλης ταύτης ἐθνικῆς κινήσεως περὶ τὸ ζήτημα τῆς βουλγαρικῆς ἐξαρχίας, ἀνεπτύχθη ἡ καὶ πρώτη βουλγαρικὴ δημοσιογραφία, τῆς ὁποίας ἱδρυταὶ εἶναι ὁ *Φωτίνωφ*, ἐκδώσας τῷ 1841—1846 ἐν Σμύρνῃ τὴν «Λιουμποσλόβιε» καὶ ὁ *Βογόρωφ*, μὲ τὴν ἐν Λειψίᾳ ἐκδοθεῖσαν «Μπλγάρσκι Ὀρέλ» (1846). Ὁ ἴδιος ἵδρυσε τῷ 1849 ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν «Τσαριγράδσκι Βέστνικ» («Χρονικὰ Κωνσταντινουπόλεως»), ἥτις ἐξεδόθη μέχρι τοῦ 1861 ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἐξάρχωφ.

Ὑπῆρξε μάλιστα ἐποχή, καθ' ἣν ἡ Κωνσταντινούπολις κατέστη μέγα δημοσιογραφικὸν κέντρον τῶν Βουλγάρων, ὅπου μεταξὺ ἄλλων ἐξεδίδετο καὶ βουλγαρικὸν ὄργανον τῶν ἀμερικανικῶν μισιοναρίων, ἡ «Ζόρνιτσα», ἐξακολουθήσασα μέχρι πρό τινων ἐτῶν. Τῷ 1875 ὑπῆρχεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ «Ναπρέδκ» τοῦ *Ναϊδένωφ*, ἡ «Ἰστότσνο Βρέμε» τοῦ Ἄγγλου *Χάνλεϋ*, ἡ «Βὲκ» τοῦ *Βαλαβάνωφ*, τρία σατιρικὰ φύλλα («Γκάϊδα», «Πσέλιτσκ» καὶ Σούτοκ»), ἡ «Δέν», τὸ φιλολογικὸν μηνιαῖον περιοδικὸν «Τσιταλίστε» (ἀπὸ τοῦ 1870) καὶ ἡ θεολογικὴ «Βσκρέσνικ». Κατόπιν ὅμως, ὅταν ὅλη ἡ φιλολογικὴ κίνησις μετεφέρθη εἰς τὴν ἐλευθέραν Βουλγαρίαν, ἔμεινε μόνη ἡ «Νοβίνι», ὡς ὄργανον τῆς βουλγαρικῆς ἐξαρχίας. Ἐν Βουκουρεστίῳ ἐξεδίδετο ἡ πολιτικὴ ἐφημερὶς «Ζνάμε», ἡ φιλολογικὴ «Ζνάνιε», ἡ γεωργικὴ (ἀπὸ τότε) «Στούπαν» καὶ ἡ παιδαγωγικὴ «Οὐτσίλιστε», ἐν Βραΐλᾳ ἡ οἰκονομολογικὴ «Περιοδιτσέσκο Σπιζάνιε», ἐν Ρουχτσουκίῳ ἡ «Δούναβ» (ἐπίσημος τουρκ. κυβερνήσεως). Ἐν Βιέννῃ ἐξεδίδετο τῷ 1850—51 τὸ μηνιαῖον περιοδικὸν «Μιροζρένιε» ὑπὸ τοῦ *Δόμπροβιτς*, συνεχισθεῖσα ἐν Βουκουρεστίῳ (1870—71). Βουλγαρικαὶ καὶ βουλγαρογαλλικαὶ ἐφημερίδες ἐξεδίδοντο ἐν Βελιγραδίῳ καὶ Βουκουρεστίῳ, ἐν Μόσχᾳ δὲ τὸ φιλολογικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν «Μπράτσκι-Τρούδ» (1860—62). Ἐν Τουρκίᾳ βιβλία βουλγαρικὰ ἐτυπώνοντο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μόνον ἐν Ρουχτσουκίῳ (ἕδρᾳ τῆς γενικῆς διοικήσεως Δουνάβεως) καὶ κυρίως ἐν Κωνσταντινουπόλει. Κέντρον τῆς βουλγαρικῆς βιβλιεμπορίας εἶχε γίνει ἡ **Φιλιππούπολις**. Ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπῆρχε βουλγαρικὸν τυπογραφεῖον καὶ βιβλιοπωλεῖον.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ φιλολογικῆς ταύτης κινήσεως ἤρχισεν ἐν τῷ μεταξὺ καὶ πολιτική. Αἱ σχέσεις Τουρκίας καὶ Σερβίας ἐξετραχύνοντο καὶ ἠπειλεῖτο πόλεμος, ἡ ἐν Βουλγαρίᾳ δυσαρέσκεια ἐγενικεύετο συνεπείᾳ τοῦ ἐποικισμοῦ 12000 Τατάρων ἐκ Κριμαίας (1861). Ἔφυγον τότε ἐκ Βουλγαρίας 10,000 χωρικοὶ εἰς Σερβίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κριμαίαν, ὅπου ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ κτήματα τῶν μεταναστευσάντων Τατάρων. Τῷ 1862 μετὰ τὸν βομβαρδισμὸν τοῦ Βελιγραδίου ὑπὸ τῆς ἐκεῖ παραμενούσης ἀκόμη τουρκικῆς φρουρᾶς, ὁ Βούλγαρος Γεώργιος Ρακόβσκι κατήρτισε βουλγαρικὴν λεγεῶνα ἐν Βελιγραδίῳ πρὸς βοήθειαν τῶν Σέρβων καὶ τῷ 1866 ἵδρυσε «βουλγαρικὸν ἐπαναστατικὸν κομιτᾶτον» ἐν Βουκουρεστίῳ, ὅπου ἐσχηματίσθη οὕτω τὸ πρῶτον σπουδαῖον κέντρον πολιτικῆς δράσεως τῆς βουλγαρικῆς νεολαίας, ἐνῷ ἐν Βουλγαρίᾳ ἐξωπλίζοντο τὰ πρῶτα ἀραιὰ ἀνταρτικὰ σώματα ὑπὸ τὸν *Παναγιώτην Χίτωφ*. Ἀνησυχοῦντες ἐκ τῆς τοιαύτης βουλγαρικῆς ἀφυπνίσεως οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν νὰ λαμβάνουν αὐστηρὰ μέτρα. Πολλοὶ διδάσκαλοι καὶ ἱερεῖς συλληφθέντες ἐξωρίσθησαν εἰς Διαρβεκίρ. Εἶχεν ἀρχίσει πλέον ὁ ἀγὼν κατὰ τῶν Τούρκων, συνάμα δὲ καὶ κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου. Ὁ ἀρτιγενὴς βουλγαρικὸς τύπος ἐκήρυττε τὸ μῖσος καὶ τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Φαναριωτῶν. Οἱ Ἕλληνες μητροπολῖται Ρουχτσουκίου Συνέσιος καὶ Βιδυνίου Παΐσιος ἐξεδιώχθησαν, ἐναντίον δὲ τοῦ Τυρνόβου Σωφρονίου διεξήγετο σφοδροτάτη πολεμική. Ἀνάλογος ἀγὼν ἤρχισε σχεδὸν συγχρόνως (1858) ἐν Μακεδονίᾳ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐκ Στρούγας *Δημητρίου Μλαδίνωφ*.

Ἐνῷ ὅμως ἐξηκολούθει ἡ ἐθνικὴ αὕτη κίνησις, ἡ τουρκικὴ διοίκησις, ἀντὶ νὰ βελτιώσῃ τὴν τύχην τῶν κατοίκων, καθίστα αὐτὴν ὁσημέραι κρισιμωτέραν. Ἀπὸ τοῦ 1864 ἤρχισεν ἡ εἰς Τουρκίαν εἰσροὴ Κιρκασίων ἐκ τοῦ ὑπὸ τῆς Ρωσίας ὁριστικῶς κατακτηθέντος Καυκάσου. Ὑποκινούμενοι ὑπὸ Πολωνῶν πρακτόρων, οἵτινες ἤλπιζον νὰ ἔχωσιν ἐν Τουρκίᾳ διαθέσιμον ἀνθρώπινον ὑλικὸν ἐν περιπτώσει πολωνικῆς ἐπαναστάσεως, 500,000 Κιρκάσιοι προσέφυγον εἰς Τουρκίαν καὶ ἐγκατέστησαν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ, κυρίως δὲ εἰς τὰ σερβικὰ σύνορα, ὅπως ἀποτελέσωσιν ἐκεῖ φραγμὸν ὁμοῦ μετὰ Τατάρων καὶ Μουσουλμάνων Ἀλβανῶν. Σχεδὸν συγχρόνως ἐφηρμόσθη καὶ ἡ διοικητικὴ μεταρρύθμισις τῆς εἰς μεγάλα βιλαέτια διαιρέσεως τῶν τουρκικῶν ἐπαρχιῶν. Ἐκ τῶν πασαλικίων τοῦ Δουνάβεως ὡς καὶ τῶν τῆς Σόφιας καὶ Νύσσης ἀπετελέσθη τὸ βιλαέτιον *Δουνάβεως* (Τούνα βιλαγετῆ) μὲ ἕδραν τὸ *Ρουχτσούκιον*. Εἷς τῶν πρώτων βαλήδων ἦτο ὁ κατόπιν πρωθυπουργὸς *Μιτχὰτ* πασᾶς, ἀνὴρ φιλελευθέρων ἀρχῶν, ὅστις εἰσήγαγεν εἰς τὴν διοίκησιν πραγματικὰς βελτιώσεις, ἐνεργήσας τὴν κατασκευὴν ὁδῶν, εἰσαγαγὼν ταχυδρομικὴν καὶ ταξιδιωτικὴν ὑπηρεσίαν ἁμαξῶν, προστατεύσας τοὺς Χριστιανοὺς καὶ καταστήσας τὴν γενικὴν διοίκησιν Δουνάβεως ἀληθὲς πρότυπον, ὡς ἀνωμολόγησαν ὅλοι οἱ ξένοι καὶ ὡς ἐκθέτει καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του, τοῦ κατόπιν βουλευτοῦ Χαϊδὰρ Μιτχὰτ βέη, τουρκιστὶ καὶ ἀγγλιστὶ ἐκδοθέντα ἀπομνημονεύματά του. Ἀλλὰ καὶ ὁ Μιτχὰτ κατεδίωξε τὰς βουλγαρικὰς κομιτατικὰς ἐνεργείας τῆς Ρωσίας. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀμερόληπτος καὶ χρηστὴ διοίκησίς του ἦτο κάρφος εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἄλλων πασάδων, οἵτινες ῥᾳδιουργήσαντες ἐνήργησαν τὴν ἀνάκλησίν του. Ἐπὶ τῶν διαδόχων του ἡ κατάστασις ἐχειροτέρευσεν, ἐπιδεινουμένη ἔτι μᾶλλον συνεπείᾳ τῶν μηχανορραφιῶν τῶν προξένων καὶ πρακτόρων τῆς Ρωσίας καὶ ἀπολήξασα εἰς τὴν ἀνεπιτυχῆ εὐρωπαϊκὴν ἐπέμβασιν τοῦ 1876 καὶ κατόπιν εἰς τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877/1878.

Ἡ ἀπελευθερωτικὴ κίνησις: Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ βουλγαρικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος (1830—1870) δὲν ἠκούσθη σοβαρά τις βουλγαρικὴ ἐνέργεια πρὸς πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν. Τοῦτο ἐγίνετο ἐκ προθέσεως. Οἱ Βούλγαροι ὑπεκρίνοντο ὅτι εἶναι πιστοὶ ὑπήκοοι τοῦ σουλτάνου, ὅπως ἐπιτύχωσι πρῶτον τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτονομίαν καὶ ἐργασθῶσι κατόπιν διὰ τῆς ἐκκλησίας οὐχὶ μόνον ἐν Βουλγαρίᾳ ἀλλὰ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ. Ἀφ' ἑτέρου οἱ Βούλγαροι ἀντελαμβάνοντο, ὅτι ὁ ἀγὼν αὐτῶν θὰ ἦτο δυσκολώτερος τοῦ τῶν Ἑλλήνων, Σέρβων καὶ Ρουμάνων, διότι μεταξὺ μὲν τούτων οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ὀλίγοι, ἐνῷ ἐν Βουλγαρίᾳ ὑπῆρχον συμπαγεῖς μᾶζαι τουρκικῶν πληθυσμῶν, δημιουργοῦσαι κατάστασιν ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐν Ἀρμενίᾳ, ἡ δὲ χώρα περιεκυκλοῦτο ὑπὸ ἰσχυρῶν τουρκικῶν φρουρίων. Ἑπομένως σοβαρὰ ἐπανάστασις μόνον δι' ἐξωτερικῆς βοηθείας ἦτο δυνατὴ καὶ ταύτην ἀνέμενον οἱ Βούλγαροι κυρίως ἐκ Ρωσίας. Τῷ 1851 τοπική τις ἐξέγερσις τῶν Βουλγάρων χωρικῶν εἰς τὴν περιοχὴν Βιδυνίου κατεστάλη ταχέως.

Ὡς ἐκ τούτου οἱ Βούλγαροι πατριῶται ἵδρυον ἐπαναστατικὰ κομιτᾶτα ἐν Βουκουρεστίῳ, Ὀδησσῷ, Βελιγραδίῳ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀλλ' ἡ ἐθνικὴ αὕτη δρᾶσις εἶχε δύο κατευθύνσεις. Ἡ μία, ἡ τῶν λεγομένων *τσορμπατζήδων* (= προκρίτων), ἀπέβλεπε μόνον εἰς τὴν χειραφέτησιν τῆς βουλγαρικῆς ἐκκλησίας, ἐνῷ ἡ ἄλλη ἀπέβλεπε εἰς τὴν πολιτικὴν ἀποκατάστασιν. Τὸ πρῶτον τοιοῦτο πολιτικὸν ἐπαναστατικὸν κομιτᾶτον ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ *Γεωργίου Ρακόφσκι*, ποιητοῦ, δημοσιογράφου καὶ συγγραφέως, γεννηθέντος ἐν Κότελ καὶ ἀνατραφέντος ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τῷ 1862 ὁ Ρακόφσκι οὗτος ὠργάνωσε βουλγαρικὴν λεγεῶνα πρὸς βοήθειαν τῶν Σέρβων, ἀγωνιζομένων πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν τελευταίων τουρκικῶν φρουρῶν ἐκ Βελιγραδίου καὶ τῶν ἄλλων πόλεων.

Κατὰ βουλγαρικὰς πηγὰς ὁ Ρακόφσκι διεπραγματεύθη μετὰ Ἑλλήνων, Σέρβων καὶ Ρουμάνων ὁμοϊδεατῶν του πρὸς ἵδρυσιν «Βαλκανικῆς ὁμοσπονδίας». Τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐξηκολούθησαν οἱ σύντροφοι αὐτοῦ *Στέφανος Καρατζᾶς* καὶ *Χατζῆ Δημῆτρε*, ἀλλ' ἀντενήργουν ἐναντίον των οἱ πρόκριτοι, μὲ τοὺς ὁποίους μόνους συνειργάζοντο τότε οἱ Ρῶσοι πανσλαυισταί, διότι ἡ ρωσικὴ ἀπολυταρχικὴ κυβέρνησις ἐφοβεῖτο τὰς δημοκρατικὰς ἰδέας τῶν νέων. Ἐπὶ κεφαλῆς τούτων ἐτέθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ρακόβσκι ὁ ἐκ Κοπριβστίτσας *Λιουμπὲν Καραβέλωφ*. Οὗτος ἐγκαταλείψας τὸ βοϊβοδικὸν σύστημα ὠργάνωσε τὰ βουλγαρικὰ ἐπαναστατικὰ κομιτᾶτα κατὰ τὴν καρβοναρικὴν μέθοδον, ἔχων ἐν τούτῳ συνεργὸν καὶ τὸν ἐκ Καρλόβου πρῴην διάκονον *Βασίλειον Λέβσκι*.

Τῷ 1872 τὸ βουλγαρικὸν κομιτᾶτον Βουκουρεστίου ἐτροποποιήθη, ὀργανωθὲν ὡς ἀόρατος κυβέρνησις, ἔχουσα ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτῆς τὰ ἐν Ρουμανίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ μυστικὰ κομιτᾶτα, ὡσαύτως δὲ ἰδίαν ἀστυνομίαν καὶ ταχυδρομικὴν ὑπηρεσίαν. Εἰς ἑκάστην βουλγαρικὴν πόλιν καὶ εἰς τὰ βουλγαρικὰ χωρία θὰ κατηρτίζετο μυστικὸν κομιτᾶτον πρὸς προπαρασκευὴν βουλγαρικῆς ἐπαναστάσεως καὶ προμήθειαν ὅπλων. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀνέλαβεν ἐν Βουλγαρίᾳ ὁ Λέβσκι, ἐνῷ ὁ Λιουμπὲν Καραβέλωφ διηύθυνε τὸ κέντρον Βουκουρεστίου, ἐκδίδων τὴν ἐφημερίδα «Σβομπόδα» («Ἐλευθερία»), μεταβαίνων δὲ ἐνίοτε καὶ εἰς Βελιγράδιον, ὅπου εἰργάζετο ὑπὲρ τῆς ἰδέας σλαυικῆς βαλκανικῆς συμμαχίας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς Σερβίας.

Τὴν ὅλην προπαρασκευήν, οὐχὶ μόνον τῶν βουλγαρικῶν ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων τῶν εἰς τὰ Βαλκάνια ἐπαναστατικῶν κατὰ τῶν Τούρκων ἐνεργειῶν, διηύθυνεν ἡ ρωσικὴ πρεσβεία Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἰγνάτιεφ, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς ἐν Βιέννῃ πρεσβείας τῆς αὐτῆς Δυνάμεως καὶ τῶν ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ Ρώσων προξένων καὶ πρακτόρων ὑπὸ τὰς γενικὰς ὁδηγίας τῆς ἐν Μόσχᾳ πανσλαυιστικῆς ὀργανώσεως. Προηγουμένως ὁ αὐτὸς στρατηγὸς Ἰγνάτιεφ εἶχε διευθύνει τὴν ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτονομίας τῶν Βουλγάρων κίνησιν, αὐτὸς προκαλῶν διὰ διαφόρων μέσων καὶ διὰ χρηματικῶν παροχῶν τὰς εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν ἐκ Βουλγαρίας, Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης ἀκόμη ἀποστελλομένας ἀναφοράς, διὰ τῶν ὁποίων ἐξητοῦντο Βούλγαροι ἐπίσκοποι, ὡς ἀπέδειξεν ἀναμφισβητήτως ἡ καὶ ἑλληνιστὶ ὑπὸ τοῦ «Νεολόγου» (Κωνσταντινουπόλεως) τῷ 1877 ἐκδοθεῖσα συλλογὴ μυστικῶν ρωσικῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων ὑπὸ τὸν τίτλον «Πανσλαυιστικαὶ ἀποκαλύψεις». Ἐπιτευχθείσης, κατόπιν, τῆς ἱδρύσεως τῆς βουλγαρικῆς ἐξαρχίας, ἡ ρωσικὴ διπλωματία καὶ ἡ πανσλαυιστικὴ ὀργάνωσις (ἡ ἐν Μόσχᾳ «Ἀγαθοεργός», λεγομένη «Σλαυικὴ Ἑταιρεία»), καίτοι κατὰ βάθος ἀντιτιθέμεναι πρὸς τὰς δημοκρατικὰς ἀρχὰς τῶν μυστικῶν βουλγαρικῶν ὀργανώσεων, ὑπεστήριξαν ταύτας δι' ὅλων τῶν δυνατῶν μέσων πρὸς παρασκευὴν τῆς βουλγαρικῆς ἐπαναστάσεως, ὅπως χρησιμοποιήσωσι τὴν μέλλουσαν νὰ ἱδρυθῇ Βουλγαρίαν διὰ τοὺς πανσλαυιστικοὺς ἢ μᾶλλον ρωσικοὺς σκοπούς. Ἡ ριζικὴ αὐτὴ ἀντίθεσις θεωρητικῶν ἀρχῶν καὶ κατευθύνσεων ἐξηγεῖ πῶς, ἐνῷ ἡ ἐπίσημος Ρωσία τόσον εἰργάσθη πρὸς ἵδρυσιν ἀνεξαρτήτου βουλγαρικοῦ κράτους, περιέπεσε ταχέως εἰς σύγκρουσιν καὶ διέκοψε τὰς διπλωματικὰς μετὰ τούτου σχέσεις ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Βουλγαρίας, τῆς ὁποίας οἱ διευθύνοντες πολιτικοὶ ἄνδρες δὲν ἔπαυσαν νὰ ὑπακούωσι καὶ εἰς ἄλλα κελεύσματα ἐρχόμενα ἔξωθεν, ἐκ κύκλων τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ὅλως διαφόρους πρεσβευόντων ἀρχάς.

Τὸ ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων ἐν πάσῃ μυστικότητι παρασκευαζόμενον ἐπαναστατικὸν κίνημα δὲν ἔμεινεν ἄγνωστον εἰς τοὺς Τούρκους. Κάποιος Βούλγαρος χαϊδούτης, ὅστις εἶχε ληστεύσει διὰ λογαριασμὸν τῶν κομιτάτων τὸ τουρκικὸν ταχυδρομεῖον καὶ ἀφαιρέσει τὰ δι' αὐτοῦ μεταφερόμενα χρήματα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐχρησιμοποιοῦντο ὑπὸ τῶν κομιτάτων δι' ἀγορὰν ὅπλων, συνελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, πιεσθεὶς δὲ ἀπεκάλυψε τὴν ὕπαρξιν τῆς μυστικῆς ὀργανώσεως καὶ ἐπρόδωσε τὸ ὄνομα τοῦ Λέβσκι. Οὗτος συλληφθεὶς κατεδικάσθη εἰς τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον καὶ ἐκρεμάσθη τῷ 1873 ἐν Σόφιᾳ. Συγχρόνως συνελήφθησαν καὶ ἐφυλακίσθησαν ἢ ἐξωρίσθησαν περὶ τὰ 100

Digitized by Google

μέλη τοῦ κομιτάτου. Συνεπείᾳ τῶν ἀποκαλύψεων τούτων ἡ Πύλη παρεπονέθη παρὰ τῇ τότε ὑποτελεῖ εἰς τὴν Τουρκίαν ἡγεμονικῇ κυβερνήσει τῆς Ρουμανίας. Ὁ Καραβέλωφ ἠναγκάσθη τότε νὰ διακόψῃ τὴν ἔκδοσιν τῆς «Σβομπόδα» καὶ νὰ φύγῃ εἰς Βελιγράδιον. Ἐπανελθὼν δὲ βραδύτερον εἰς Βουκουρέστιον περιέπεσεν εἰς σύγκρουσιν μετὰ τῶν νεωτέρων συντρόφων του καὶ ἀπεχώρησε τῆς διευθύνσεως τοῦ κομιτάτου, ἐνῷ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Βουλγαρίας ἡ κίνησις ἔμενεν ἀκέφαλος, μὴ εὑρισκομένου καταλλήλου διαδόχου τοῦ Λέβσκι. Ἄλλως τε οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ἤδη προσεκτικοί, συλλαμβάνοντες καὶ ἀποστέλλοντες πάντα ὕποπτον εἰς Διαρβεκὶρ τοῦ Κουρδιστάν. Ὁ δὲ πολὺς βουλγαρικὸς λαὸς τρομοκρατηθεὶς δὲν ἐφαίνετο προσέχων εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ σχέδια. Μετ' ὀλίγον ὅμως (1874) ἐνεφανίσθη ἐν Βουκουρεστίῳ νέος ἐμψυχωτὴς τοῦ βουλγαρικοῦ κομιτάτου, ὁ ἐκ Καλόφερ *Χρῆστος Μπότεφ*, ποιητὴς ἐνθουσιώδης, συγκεντρώσας πυρῆνα νεαρῶν πατριωτῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ *Στέφανος Σταμπούλωφ*.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξηκολούθει εἰς τὰ παρασκήνια τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας ἡ διπλωματικὴ προπαρασκευὴ τῆς ρωσικῆς ἐν Ἀνατολῇ δράσεως. Ἐπιδιώκουσα μετὰ πεισμονῆς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ προγράμματος τῆς κυριαρχίας τοῦ Βοσπόρου καὶ Ἑλλησπόντου καὶ τῆς ἐξόδου εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν τοῦ Αἰγαίου, ἡ Ρωσία παρεσκεύαζε νέον πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ἐλπίζουσα νὰ ἐκδιώξῃ αὐτὴν ὁριστικῶς ἐκ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου. Πρὸς τοῦτο διεξῆγε συνεννοήσεις μετὰ τῆς Αὐστρίας, ὁ δὲ Γερμανὸς ἀρχικαγκελλάριος Βίσμαρκ ἐμεσολάβει μεταξὺ τῶν δύο τούτων δυνάμεων, λόγῳ τῆς μεταξὺ τῶν τριῶν αὐτοκρατόρων, Ρωσίας, Γερμανίας καὶ Αὐστρίας, ὑφισταμένης συνεννοήσεως. Ἐν Αὐστρίᾳ ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Ἀνδράσυ, ἐν Ρωσίᾳ ὁ συνάδελφός του Γορτσακὼφ ἐζήτουν λύσιν τοῦ «ἀνατολικοῦ ζητήματος». Ἡ δὲ Τουρκία, παρὰ τὰς πρὸς διάσωσιν καὶ περιφρούρησιν τῆς ἀκεραιότητος αὐτῆς προσπαθείας τῆς Ἀγγλίας, ἐκλονίζετο ἐκ θεμελίων.

Συνεπείᾳ τῶν ρωσικῶν ὑποκινήσεων, τὰς ὁποίας παρηκολούθει μὲ ἄγρυπνον βλέμμα ἡ Αὐστροουγγαρία, ὅπως ἐπέμβῃ καὶ αὕτη ἐγκαίρως, ἐξερράγη τὸν Ἰούλιον τοῦ 1875 ἐν Ἑρζεγοβίνῃ κατ' ἀρχὰς καὶ κατόπιν ἐν Βοσνίᾳ ἐπανάστασις (βλ. Βοσνία), τὴν ὁποίαν ὑπεστήριξαν ὑλικῶς καὶ ἠθικῶς τὰ δύο γειτονικὰ σλαυικὰ κράτη, ἡ Σερβία καὶ τὸ Μαυροβούνιον, ὅπως ἐπέμβωσιν ἐν δεδομένῃ στιγμῇ ἐνεργῶς. Πράγματι δὲ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1876 ἡ Σερβία, τότε ἡγεμονία ὑποτελὴς τῆς Πύλης, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου τὸ μικρὸν Μαυροβούνιον ἀπέστειλε στρατὸν εἰς Βοσνίαν, ἀξιοῦν ὅτι θὰ εἰρηνεύσῃ καὶ διοικήσῃ τὴν χώραν ταύτην.

Τῶν γεγονότων τούτων ἠθέλησαν νὰ ἐπωφεληθῶσι τὰ βουλγαρικὰ ἐπαναστατικὰ κομιτᾶτα, ὑποκινοῦντα ἐπανάστασιν καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ. Ἡ χώρα διῃρέθη εἰς ἐπαναστατικὰς περιφερείας, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ἐτέθησαν κομιτᾶτα ἐκ διδασκάλων καὶ ἐν γένει διανοουμένων. Μεταξὺ ἄλλων ἐσχεδιάσθη ἡ ἀποστολὴ ὀργάνων τοῦ κομιτάτου καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου θὰ ἧπτον πυρκαϊὰς καὶ θὰ προεκάλουν γενικὴν σύγχυσιν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐνάρξεω τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Βουλγαρίᾳ. Τὸ σχέδιον τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἀντεγράφετο κατὰ γράμμα. Πρῶται θὰ ἐξηγείροντο τὴν 1ην (13) Μαΐου 1876 αἱ περιφέρειαι Τυρνόβου, Βράτσης, Φιλιππουπόλεως (Παναγιουρίστε) καὶ Σόφιας. Οἱ φαντασιόπληκτοι τοῦ βουλγαρικοῦ κομιτάτου δὲν ἐσκέπτοντο ὅτι ὁ λαὸς ἦτο ἄοπλος, ἐκτεθειμένος εἰς τὴν λύσσαν τῶν τουρκικῶν ὀρδῶν. Ἐφαντάζοντο ὅτι θὰ κατεσκεύαζον καὶ πυροβόλα ἐκ κορμῶν κερασέας. Ὅτε δὲ τὰ τεκταινόμενα περιῆλθον διὰ προδοσίας εἰς γνῶσιν τῶν Τούρκων, οἱ διευθύνοντες τὰ τοῦ κομιτάτου ἀπεφάσισαν νὰ προλάβωσι τὴν ἐπέμβασιν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ἐπισπεύδοντες τὴν ἔκρηξιν τοῦ κινήματος. Αὕτη ὡρίσθη διὰ τὴν 20ὴν Ἀπριλίου, ἐκ τούτου δὲ τὰ γεγονότα ταῦτα εἶναι γνωστὰ ὡς «Ἀπριλιανὴ ἐπανάστασις». Ἀλλὰ νέαι προδοσίαι καὶ σύγχυσις ὁδηγιῶν περιέπλεξαν τὰ πράγματα. Ἐκ τῶν πέντε περιφερειῶν ἐκινήθησαν μόνον τὸ Τύρνοβον καὶ ἡ Παναγιουρίστε Οἱ Τοῦρκοι κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπτοήθησαν, νομίζοντες ὅτι πρόκειται περὶ καλῶς παρεσκευασμένης γενικῆς ἐπαναστάσεως. Ὅταν ὅμως εἶδον, ὅτι τὸ κίνημα περιωρίζετο εἰς δύο ἑστίας καὶ ὅτι οἱ ἐπαναστάται ἦσαν ἀνεπαρκῶς ὡπλισμένοι, τουρκικὸς στρατός, βασιβουζοῦκοι καὶ Πομάκοι τοῦ Τσεπίνου ἐπέπεσον κατὰ τῶν ἐξεγερθέντων χωρίων καὶ κατώρθωσαν νὰ καταπνίξωσι τὸ κίνημα ἐντὸς 15 ἡμερῶν, διαπράξαντες φοβερὰς σφαγάς, ἐμπρησμοὺς καὶ δῃώσεις. Οἱ περισσότεροι τῶν ἀρχηγῶν τοῦ κινήματος συνελήφθησαν καὶ ἀπηγχονίσθησαν ἢ ἐξωρίσθησαν. Ὀλίγοι μόνον κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν εἰς Βλαχίαν. Ὁ Μπότεφ κατήρτισεν ἐκεῖ σῶμα 200 ἀνδρῶν, διαπεραιωθεὶς δὲ μετ' αὐτῶν ἐπὶ τοῦ διὰ τῆς βίας κατασχεθέντος αὐστριακοῦ ἀτμοπλοίου «Ραδέτσκυ» εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος, ἐβάδισε πρὸς τὴν Βράτσαν. Οἱ κάτοικοι ὅμως τῆς πόλεως ταύτης φοβηθέντες τοὺς Τούρκους δὲν ἐκινήθησαν. Ὁ δὲ Μπότεφ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ ἐκεῖ πλησίον βουνά, ὅπου περικυκλωθεὶς ὑπὸ Τσερκέζων καὶ Τατάρων ἐφονεύθη. Ἐξαγριωθέντες ἔτι μᾶλλον ἐκ τῶν ἀποπειρῶν τούτων οἱ Τοῦρκοι διέπραξαν σφαγὰς ἀνηκούστου βαρβαρότητος εἰς 57 περίπου χωρία, τὰ ὁποῖα ἐπυρπόλησαν καὶ κατέστρεψαν, ὡσαύτως δὲ καὶ 5 μοναστήρια. Αἱ κυριώτεραι σφαγαὶ ἔγιναν ἐν Παναγιουρίστε, Περουστίτσᾳ καὶ Βρατσίκοβο. Ἀγριώτεραι ὑπῆρξαν αἱ σκηναὶ τοῦ ἐπὶ τῆς Ροδόπης χωρίου Βατάκ, ὅπου οἱ κάτοικοι, συγκεντρωθέντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν πλατεῖαν, κατεσφάγησαν σχεδὸν ὅλοι ὑπὸ τῶν Πομάκων, τῶν ὁποίων ὁ ἀρχηγὸς Ἀχμὲτ ἀγᾶς ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου. Κατὰ τὰς εὐρωπαϊκὰς πηγὰς ὁ ἀριθμὸς τῶν κατὰ τὸ 1876 σφαγέντων ἢ ἄλλως ἐξοντωθέντων Βουλγάρων ἀνῆλθεν εἰς 15.000. Τὰ γεγονότα ταῦτα γνωσθέντα εἰς Εὐρώπην διὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ξένων ἀνταποκριτῶν, ἰδίᾳ δὲ τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ «Daily News» καὶ δι' ἐκθέσεων τῶν προτεσταντικῶν ἀποστολῶν, προὐκάλεσαν θύελλαν ἀγανακτήσεως. Ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ ἐκ τῶν ἡγετῶν τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων Γλάδστων ὠργάνωσε συλλαλητήρια καὶ ἐξέδωκε τὸ περὶ «βουλγαρικῶν ὠμοτήτων» διάσημον φυλλάδιον αὐτοῦ. Ἐν Γαλλίᾳ ὕψωσε φωνὴν διαμαρτυρίας ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ. Οἱ Τοῦρκοι διέψευσαν τὰς σφαγάς. Ἀλλ' ἐπιτροπὴ ἐκ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει προξένου τῆς Ἀμερικῆς Skylor, τοῦ γραμματέως τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας Warring καὶ τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει προξένου τῆς Ρωσίας πρίγκιπος Τσερτέλωφ, μεταβᾶσα ἐπὶ τόπου ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἰβὰν Εὐστ. Γκέσεφ (Γκέσωφ) διεπίστωσεν ἀναμφισβητήτως τὰ γενόμενα, συλλέξασα χεῖρας, πόδας καὶ ἄλλα μέλη σφαγέντων παιδίων. Συγχρόνως ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔξαρχος τῶν Βουλγάρων Ἄνθιμος ἀπέστειλεν εἰς Εὐρώπην ἀντιπροσωπείαν ἐκ τῶν Βαλσβόνωφ καὶ Τσάγκωφ, ὅπως κινήσωσι τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως τῆς Βουλγαρίας. Τὴν ἐνέργειαν ταύτην τοῦ ἐξάρχου ἐθεώρησεν ἡ Πύλη ὡς ἐσχάτην προδοσίαν καὶ ἐζήτησε τὴν παραίτησίν του, παραιτηθέντα δὲ τὸν ἐξώρισεν. Ἀντὶ τοῦ Ἀνθίμου ἐξελέγη ἔξαρχος ὁ μητροπολίτης Λοφτσοῦς *Ἰωσήφ*, παραμείνας τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1914. Ἡ κοινὴ γνώμη ἐν Εὐρώπῃ, ἰδίως ἐν Ρωσίᾳ, ἐξηγέρθη κατὰ τῶν Τούρκων ἔτι μᾶλλον, ὅταν ἐφονεύθησαν οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ πρόξενοι τῆς Γαλλίας καὶ Γερμανίας, θελήσαντες νὰ προστατεύσωσι κόρην ἐξισλαμισθεῖσαν διὰ τῆς βίας. Ὁ Ἄγγλος πρωθυπουργὸς Βήκονσφηλδ ἐκλονίσθη ἐν τῷ φιλοτουρκισμῷ του. Ὁ Ἄγγλος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν λόρδος Δέρβυ ἐτηλεγράφει εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν Ἔλλιοτ: «Πρέπει ν' ἀνακοινώσητε, ὅτι πᾶσα ἐπανάληψις τοιούτων βιαιοτήτων θὰ ἦτο ὀλεθριωτέρα τῆς ἀπωλείας μιᾶς μάχης. Ἡ ἀγανάκτησις τῆς Εὐρώπης θ' ἀπέβαινεν ἀκαταγώνιστος, θὰ ἐπηκολούθει δ' ἀμέσως ἡ ἐχθρικὴ πρὸς τὴν Τουρκίαν ἐπέμβασις». Συγχρόνως ἡ ἀγγλικὴ διπλωματία ἤρχισε νὰ σκέπτηται περὶ σοβαρῶν μεταρρυθμίσεων ἐν Τουρκίᾳ καὶ ἐλάμβανε τὴν πρωτοβουλίαν σχετικῶν συνεννοήσεων μετὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων θέλουσα νὰ προλάβῃ ἀντὶ πάσης θυσίας ἐνεργὸν ἐπέμβασιν τῆς Ρωσίας. Ἤδη ἡ Αὐστροουγγαρία συμφωνήσασα μετὰ τῆς Πύλης περὶ μεταρρυθμίσεων ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἑρζεγοβίνῃ (βλ. **Βοσνία**) πρὸς εἰρήνευσιν τῆς χώρας, εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ μὴ ἐπέλθῃ ἐδαφική τις μεταβολὴ ἐν Τουρκίᾳ ἄνευ τῆς συγκαταθέσεώς της. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξηκολούθει ὁ πόλεμος μεταξὺ Τουρκίας ἀφ' ἑνός, Σερβίας καὶ Μαυροβουνίου ἀφ' ἑτέρου, ἀλλ' ὁ στρατὸς τοῦ ἡγεμόνος (κνέζη) τῆς Σερβίας Μιλάνου Ὀβρένοβιτς ἐνικήθη εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς μάχας, ὁ δὲ τουρκικὸς εἰσέβαλε καὶ προήλαυνεν εἰς Σερβίαν, φθάσας μέχρις Ἀλεξινάτς. Ἀπειλουμένη ὑπὸ τελείας καταστροφῆς ἡ Σερβία ἐζήτησε τὴν μεσολάβησιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων πρὸς ἐπίτευξιν εἰρήνης. Συνεφωνήθη τότε ἐκεχειρία, ταύτης ὅμως παραβιασθείσης ὑπὸ τῶν Σέρβων, ὡς ἰσχυρίσθησαν οἱ Τοῦρκοι, ἐπανελήφθησαν αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις (βλ. **Σερβοτουρκικὸς** *πόλεμος*, 1876—1877). Τέλος, ὅπως σώσῃ τὴν Σερβίαν, ἀπειλουμένην ἐκ τῆς διηνεκοῦς προελάσεως τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων, ἐπενέβη ἡ Ρωσία ἐπιδώσασα εἰς τὴν Πύλην τῇ 31ῃ Ὀκτωβρίου 1876 τελεσίγραφον, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπῄτει τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐντὸς 48 ὡρῶν. Ἡ Πύλη ἐδέχθη τὴν ἐπιοῦσαν, συνεφωνήθη δὲ ἀνακωχὴ μέχρι τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1877, παραταθεῖσα κατόπιν μέχρι 1ης Μαρτίου. Συγχρόνως ἡ Ρωσία ἐλάμβανε στάσιν ἀπειλητικήν. Τὴν 1/13 Νοεμβρίου 1876 ἐγκύκλιος τοῦ Ρώσου καγκελλαρίου Γορτσσκὼφ ἀνήγγελλε τὴν κινητοποίησιν 6 σωμάτων ρωσικοῦ στρατοῦ πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν Χριστιανῶν τῆς Τουρκίας.

Ἐνῷ ὅμως ἐξειλίσσοντο τὰ γεγονότα τῆς Βουλγαρίας τῆς Σερβίας καὶ τῆς Βοσνίας-Ἑρζεγοβίνης, αἱ δὲ Δυνάμεις διεξῆγον μεταξύ των συνεννοήσεις περὶ διπλωματικῆς ἐπεμβάσεως, σπουδαῖα ἐσωτερικὰ γεγονότα διεδραματίζοντο ἐν Τουρκίᾳ. Τὸ ὑπὸ τὸν φιλελεύθερον Μιτχὰτ πασᾶν καὶ ἄλλους Τούρκους πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς πασάδες μεταρρυθμιστικὸν κόμμα ἐξεθρόνιζε τὸν σουλτᾶνον Ἀβδοὺλ-Ἀζὶζ (18/30 Μαΐου 1876), αὐτοκτονήσαντα μετά τινας ἡμέρας (23/5 Ἰουνίου), καὶ ἀνεβίβαζεν εἰς τὸν θρόνον τὸν ἀνεψιόν του Μουρὰτ τὸν Ε', ὅστις θὰ εἰσῆγε τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα, ὅτε δὲ οὗτος προσβληθεὶς μετὰ δύο μῆνας ὑπὸ ψυχικοῦ νοσήματος ἀπεμακρύνθη καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Τσεραγάν, ἐνεθρονίσθη ὁ ἀδελφός του Ἀβδοὺλ Χαμὶτ ὁ Β', ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει ὅτι θὰ παραχωρήσῃ τὸ σύνταγμα (19/31 Αὐγούστου 1876).

***Ἡ συνδιάσκεψις Κωνσταντινουπόλεως*:** Ἐν μέσῳ ὅλων τῶν γεγονότων τούτων συνεφωνήθη ὑπὸ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τῆς Τουρκίας ἡ ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας προταθεῖσα σύγκλησις συνδιασκέψεως ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς εἰρήνευσιν τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν τῆς Τουρκίας ἐπὶ τῇ βάσει ἀγγλικοῦ σχεδίου μεταρρυθμίσεων.

Εἰς τὸ σχέδιον τοῦτο ἡ Ἀγγλία δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψει τὰ δικαιώματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἴσως διότι, ὡς παρετήρει ὁ ἐν Ρώμῃ πρέσβυς τῆς Ρωσίας βαρῶνος Uxkull, αἱ ἑλληνικαὶ ἐπαρχίαι ἀφῆκαν νὰ παρέλθῃ ἡ εὐκαιρία, ἐνῷ «ἔπρεπε νὰ ἐπαναστατήσωσι συγχρόνως μετὰ τῶν Σλαύων, ὁπότε καὶ θὰ ἐνήργουν τώρα ὑπὲρ αὐτῶν».

Ἀλλ' εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπεκράτει ἡ πολιτικὴ τῆς οὐδετερότητος, ἂν καὶ ἡ Τουρκία οὐδὲν ἑλληνικὸν ζήτημα ἔλυεν, ὡς ἐκ περισσοῦ δὲ ἡτοίμαζε τὸν ἐποικισμὸν Κιρκασίων ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ, δὲν συγκατετίθετο εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν σιδηροδρόμων, παρεχώρει νέας εὐνοίας εἰς τὸν ἔξαρχον τῶν Βουλγάρων καὶ ἠρνεῖτο νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰ αἰτήματα τῶν Κρητῶν. Ἐν τούτοις τὰ μεγάλα ὄργανα τοῦ ἀγγλικοῦ τύπου, οἱ «Τάϊμς» καὶ τὸ «Daily News», ἔγραφον ὅτι ἦτο ἀδικία καὶ συνάμα ἀπερισκεψία νὰ παραχωροῦνται ἀποκλειστικὰ πλεονεκτήματα εἰς τοὺς Σλαύους καὶ νὰ ἀδικῆται ἡ Ἑλλάς. Ἀφ' ἑτέρου ἡ Ἰταλία, ἡ Γερμανία καὶ αὐτὴ ἡ Αὐστρία εὕρισκον, ὅτι αἱ παρατηρήσεις τῆς Ἑλλάδος ἦσαν δίκαιαι. Ἀλλ' οἱ ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ φόβου τοῦ πανσλαυισμοῦ, ἐτήρουν στάσιν ἀναμονῆς.

Ἡ συνδιάσκεψις Κωνσταντινουπόλεως, συνελθοῦσα ἐν τῷ μεγάρῳ τοῦ τουρκικοῦ ναυαρχείου, ἤρχισε τὰς ἐργασίας της τὴν 11/23 Δεκεμβρίου 1876. Τὴν Τουρκίαν ἀντεπροσώπευον ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Σαφβὲτ πασᾶς καὶ ὁ ἐν Βερολίνῳ πρέσβυς Ἐτχὲμ πασᾶς (βλ. Κωνσταντινουπόλεως *Συνδιάσκεψις*). Γραμματεὺς τῆς συνδιασκέψεως ὡρίσθη ὁ τότε ὑφυπουργὸς (βραδύτερον ὑπουργὸς) τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας Ἀλέξανδρος Καραθεοδωρῆς (Ἕλλην), ἔχων ὡς βοηθοὺς τὸν γενικὸν γραμματέα τοῦ τουρκικοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν Σερκὶζ ἐφέντην (Ἀρμένιον) καὶ τὸν πρῶτον γραμματέα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει γαλλικῆς πρεσβείας δὲ Μουΰ. Πρῶτος ἀντιπρόσωπος τῆς Ρωσίας ἦτο ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς κόμις Ἰγνάτιεφ, τῆς δὲ Ἀγγλίας ὁ κατόπιν πρωθυπουργὸς μαρκήσιος Σαλισβουρῦ. Ἡ σπουδαία αὕτη συνδιάσκεψις διήρκεσε μέχρι τῆς 8/20 Ἰανουαρίου 1877, συγκροτήσασα ἐννέα συνεδρίας. Κατὰ τὴν πρώτην ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας ἀνέγνωσε μακρὰν ἱστορικὴν ἔκθεσιν τῶν τελευταίων γεγονότων, ἰδίᾳ δὲ τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ ἐπαναστάσεως, ἀποτελούσης τὸ συμπλήρωμα μεγάλης συνωμοσίας, «σκοπὸς τῆς ὁποίας ἦτο νὰ φέρῃ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον μέχρι τῶν πυλῶν τῆς πρωτευούσης». Διὰ τοιούτων καὶ ἄλλων φράσεων ἡ Πύλη ἐζήτει νὰ δικαιολογήσῃ τὰς γενομένας σφαγάς. Ἐνῷ ὅμως ἐξηκολούθει ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἠκούσθησαν κανονιοβολισμοί, οἵτινες, ὡς ἐξήγησεν ὁ Τοῦρκος ὑπουργὸς εἰς τὴν συνδιάσκεψιν, ἀνήγγελλον τὴν δημοσίευσιν τοῦ τουρκικοῦ συντάγματος, τὸ ὁποῖον καὶ παρέστησεν ὡς εἶδός τι πανακείας, προοριζομένης νὰ θεραπεύσῃ ὅλην ἐκείνην τὴν ταραχώδη καὶ περίπλοκον κατάστασιν διὰ τῆς ἐφαρμογῆς προγράμματος ἀποκεντρώσεως, περισῴζοντος τὴν ἑνότητα τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὴν διατήρησιν τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας.

Κατὰ τὴν πρώτην ταύτην συνεδρίασιν ὁ κόμις Chaudordy, ἀντιπρόσωπος τῆς Γαλλίας, ὑπέβαλε σχέδιον εἰρηνεύσεως, τὸ ὁποῖον περιελάμβανε τὰς γενικὰς γραμμὰς συνθήκης εἰρήνης μετὰ τῆς Σερβίας, εἰς τὴν ὁποίαν, παρὰ τὰς ἥττας της, θὰ παρεχωρεῖτο ἡ περιοχὴ τοῦ Μάλι-Σβόρνικ καὶ τοῦ Μαυροβουνίου, προσαρτωμένων εἰς τοῦτο τῆς παραλίου πόλεως Σπίτσας καὶ δώδεκα περιφερειῶν τῆς Ἑρζεγοβίνης καὶ Ἀλβανίας, συγχρόνως δὲ καὶ σχέδιον μεταρρυθμίσεων ἢ μᾶλλον αὐτοδιοικήσεως τῆς Βουλγαρίας ὡς καὶ τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης ὑπὸ διεθνῆ εὐρωπαϊκὸν ἔλεγχον. Τὸ περὶ «Βουλγαρίας» σχέδιον προέβλεπε τὸν σχηματισμὸν δύο ἐπαρχιῶν (βιλαετίων), ἑνὸς ἀνατολικοῦ μὲ πρωτεύουσαν τὸ Τύρνοβον, ἀποτελουμένου ἐκ τῶν σαντζακίων Ρουχτσουκίου, Τυρνόβου, Τούλτσης, Βάρνης, Σηλύμνου, Φιλιππουπόλεως (ἐξαιρέσει τοῦ Σουλτὰν—Γερῆ καὶ τοῦ Ἀχὶ-τσελεπῆ) καὶ τῶν καζάδων Σαράντα Ἐκκλησιῶν, Μουσταφᾶ πασᾶ καὶ Κιζὶλ-ἀγάτς, καὶ ἑνὸς δυτικοῦ μὲ πρωτεύουσαν τὴν Σόφιαν, περιλαμβάνοντος τὰ σαντζάκια Σόφιας, Βιδυνίου, Νύσσης, Σκοπίων, Βιτωλίων (πλὴν τῶν δύο νοτίων καζάδων),

Digitized by Google

μέρος τοῦ σαντζακίου Σερρῶν (τοὺς τρεῖς βορείους καζάδες) καὶ τοὺς καζάδες Στρωμνίτσης, Τικβὲς (δηλαδὴ Κιλκίς), Βελεσσῶν καὶ Καστορίας. Ἐσχηματίζοντο οὕτως ἀντὶ μιᾶς δύο Βουλγαρίαι, προοριζόμεναι βεβαίως νὰ ἑνωθῶσι μίαν ἡμέραν, κατὰ τὸ προηγούμενον τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυίας, περιλαμβάνουσαι τὸ μέρος τῆς Θρᾴκης καὶ ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Μακεδονίαν, ἤτοι ἐδάφη εἰς τὰ ὁποῖα ἔζων καὶ συμπαγεῖς ἑλληνικοὶ πληθυσμοί, οἱ ὁποῖοι, ὡς παρετήρησε δικαίως εἰς μίαν τῶν κατόπιν συνεδριάσεων ὁ Τοῦρκος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, θὰ κατεπιέζοντο ὑπὸ τῶν ἐν τῷ συνόλῳ ἑκατέρας τῶν οὕτω σχηματιζομένων δύο ἐπαρχιῶν ἐπικρατούντων Βουλγάρων. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην παρατήρησιν εἰδικῶς οἱ Εὐρωπαῖοι ἀντιπρόσωποι ἀπήντων διὰ στόματος τοῦ Ἰταλοῦ ἀντιπροσώπου κόμιτος Κόρτι, ὅτι ὁ πεισματώδης ἀγὼν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, τὸν ὁποῖον φαίνεται ὅτι φοβοῦνται οἱ Ὀθωμανοὶ πληρεξούσιοι, θὰ εἶναι πιθανῶς «ἀγὼν ἐκλογικός, ὅστις, ὡς ἐλπίζεται, θὰ περιωρίζετο περὶ τὰς κάλπας». Πάντως τὸ μεταρρυθμιστικὸν ἐκεῖνο σχέδιον δὲν ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψει τοὺς Ἕλληνας εἰ μὴ μόνον διὰ τῆς διατάξεως, καθ' ἣν «εἰς τὰ καντόνια (ὡς ὠνόμαζε τὸ σχέδιον τοὺς δήμους), εἰς τὰ ὁποῖα ἡ χρῆσις τῆς ἑλληνικῆς εἶναι γενική, αἱ δημοτικαὶ ἀρχαὶ θὰ δύνανται νὰ χρησιμοποιῶσι ταύτην». Εἰς μόνην λοιπὸν τὴν κατωτάτην διοικητικὴν βαθμῖδα ἐλαμβάνετο μέριμνα καὶ περὶ τῶν Ἑλλήνων! Μόνον εἰς τὴν τελευταίαν συνεδρίαν ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ρωσίας ἀνέφερε καὶ παράπονα τῶν κατοίκων Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας ὡς καὶ τῶν Κρητῶν. Κατὰ τὰ ἄλλα τὸ σχέδιον προέβλεπε τὴν διοικητικὴν διαίρεσιν εἰς δήμους 5.000—10.000 κατοίκων, μὲ αἱρετοὺς δημάρχους καὶ αἱρετὰ δημοτικὰ συμβούλια, εἰς σαντζάκια (νομούς, département), τῶν ὁποίων οἱ διοικηταί, Χριστιανοὶ ἢ Μουσουλμᾶνοι ἀναλόγως τῆς πλειοψηφίας τῶν κατοίκων τοῦ νομοῦ, θὰ διωρίζοντο ὑπὸ τῆς Πύλης προτάσει τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ διὰ μίαν τετραετίαν. Ἐπὶ κεφαλῆς ἑκατέρας τῶν ἐπαρχιῶν θὰ ὑπῆρχε «γενικὸς διοικητὴς (βαλῆς) Χριστιανός», ὑπήκοος Ὀθωμανὸς ἢ ἀλλοδαπός, διοριζόμενος διὰ μίαν πενταετίαν ὑπὸ τῆς Πύλης τῇ συγκαταθέσει τῶν «ἐγγυητριῶν Δυνάμεων» καὶ δυνάμενος νὰ παυθῇ μόνον κατόπιν δίκης δι' ἀποφάσεως τοῦ ἐν τῇ ἕδρᾳ τῆς γενικῆς διοικήσεως ἑδρεύοντος ἐφετείου. Παρὰ τὸν γενικὸν διοικητὴν συμπαρίστατο καὶ ἐπαρχιακὴ συνέλευσις, ἐκλεγομένη διὰ τέσσαρα ἔτη ὑπὸ τῶν δημοτικῶν συμβουλίων, συνενομένων εἰς ἐκλογικὰς περιφερείας 30—40.000 κατοίκων. Ἡ συνέλευσις αὕτη θὰ διώριζε διοικητικὴν ἐπιτροπήν, ἥτις θ' ἀπετέλει τὸ συμβούλιον (εἶδος ὑπουργικοῦ συμβουλίου) τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ. Ἀνὰ πενταετίαν θὰ καθωρίζετο ὁ προϋπολογισμός, ἐκ τῶν ἐσόδων τοῦ ὁποίου θὰ ἐχρησιμοποιοῦντο μόνον 30 % διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δημοσίου χρέους καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως, τὰ δὲ λοιπὰ διὰ τὰς τοπικὰς ἀνάγκας. Ἡ ἐπιτόπιος γλῶσσα θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο ἐξ ἴσου μὲ τὴν τουρκικὴν εἰς τὰ δικαστήρια καὶ τὴν διοίκησιν. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς θὰ ἔμενεν εἰς τὰ φρούρια καὶ τὰς πόλεις, μόνον δὲ ἐν καιρῷ πολέμου θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ κατ' αἴτησιν τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ. Ἐξωδίκως προεβλέπετο καὶ ἡ ἀποστολὴ Βέλγων ἀξιωματικῶν ἢ καὶ βελγικοῦ στρατοῦ πρὸς προσωρινὴν κατοχήν, ἀλλ' ὁ ὅρος οὗτος δὲν ἀνεγράφετο ἐν τῷ ἐπισήμῳ σχεδίῳ. Θὰ κατηρτίζετο ἐθνοφυλακὴ καὶ χωροφυλακὴ ἐξ ἐντοπίων Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων κατ' ἀναλογίαν. Κιρκάσιοι μετανάσται δὲν θὰ ἐπῳκίζοντο πλέον ἐν Βουλγαρίᾳ, οἱ δὲ ἐγκατασταθέντες θὰ μετῳκίζοντο εἰς τὰς ἀσιατικὰς ἐπαρχίας. Ἐπὶ πᾶσι δὲ θὰ διωρίζετο ὑπὸ τῶν Δυνάμεων δι' ἓν ἔτος διεθνὴς ἐπιτροπὴ πρὸς ἐπίβλεψιν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ὅλου σχεδίου.

Οἱ Τοῦρκοι πληρεξούσιοι ἐπολέμησαν τὸ σχέδιον τοῦτο δι' ἀντιρρήσεων καὶ ἀντιπροτάσεων, ἀποκρούοντες καὶ αὐτὸν τὸν γεωγραφικὸν ὅρον «Βουλγαρία», ὅστις ἦτο δι' αὐτοὺς ἄγνωστος, μηδέποτε ἀπὸ πολλοῦ χρησιμοποιηθεὶς εἰς ἐπίσημον ἔγγραφον. Οἱ Εὐρωπαῖοι ἀντιπρόσωποι ὑπέβαλον τῇ 15 Ἰανουαρίου 1877 τὸ κατώτατον ὅριον τῶν προτάσεων αὐτῶν τάσσοντες προθεσμίαν, μετὰ τὴν ὁποίαν θ' ἀνεχώρουν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἀφίνοντες μόνον ἐπιτετραμμένους πρὸς διεύθυνσιν τῶν πρεσβειῶν. Κατὰ τὴν ἐπομένην συνεδρίαν, 8/20 Ἰανουαρίου, ὁ Τοῦρκος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἀνεκοίνωσεν, ὅτι μέγα συμβούλιον ἐκ 200 προσώπων ἐξ ὅλων τῶν τάξεων τῶν ὑπηκόων τοῦ σουλτάνου, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν θρησκευτικῶν κοινοτήτων, ἀπέκρουσε τὰ σημεῖα τὰ ἀφορῶντα τὸν διορισμὸν τῶν δύο γενικῶν διοικητῶν τῇ συγκαταθέσει τῶν Δυνάμεων καὶ τὴν διεθνῆ ἐπιτροπὴν τοῦ ἐλέγχου, ὡς παραβιάζουσαν τὸ 1ον ἄρθρον τοῦ ἀρχικῶς, πρὸ τῆς συγκλήσεως τῆς συνδιασκέψεως, προταθέντος ἀγγλικοῦ σχεδίου μεταρρυθμίσεων, καθ' ὃ βάσις οὐσιώδης τῆς συνδιασκέψεως θὰ ἦτο ἡ διατήρησις τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Τουρκίας. Ἐπὶ τῶν λοιπῶν σημείων ἡ Πύλη ἐφαίνετο μᾶλλον ὑποχωρητική, διότι ἄνευ ἐξωτερικοῦ ἐλέγχου εὐχερὴς θὰ ἦτο ἡ μὴ ἐφαρμογὴ καὶ ἀχρήστευσις τοῦ συνόλου τῶν μεταρρυθμίσεων. Ἀπέναντι τῆς ἀρνητικῆς ταύτης στάσεως τῆς Πύλης ὁ στρατηγὸς Ἰγνάτιεφ προειδοποίησε τὴν Πύλην μὲ γλῶσσαν αὐστηρὰν περὶ τῶν συνεπειῶν τὰς ὁποίας ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἡ ἄρνησις αὐτῆς ἐδήλωσε δὲ ὅτι, ἂν μετὰ τὴν διακοπὴν τῶν διαπραγματεύσεων ἐπανελαμβάνοντο αἱ μετὰ τῆς Σερβίας καὶ τοῦ Μαυροβουνίου ἐχθροπραξίαι, ἢ ἂν διεκινδύνευε σοβαρῶς ἡ ζωὴ τῶν Χριστιανῶν εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ἐπαρχίας, ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις θὰ ἐθεώρει τοῦτο πρόκλησιν κατὰ τῆς Εὐρώπης. Καὶ κατέληξεν εὐχόμενος νὰ μὴ μετανοήσωσιν οἱ σύμβουλοι τοῦ σουλτάνου διὰ τὰς ἀποφάσεις των, αἱ ὁποῖαι θέτουσι τέρμα εἰς τὴν συνδιάσκεψιν. Οὕτω διελύθη τελείως ἄπρακτος ἡ συνδιάσκεψις.

Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος: Παρὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην, τὴν 16/28 Φεβρουαρίου 1877 ὑπεγράφετο ἐν Κωνσταντινουπόλει πρωτόκολλον εἰρήνης μεταξὺ Τουρκίας καὶ Σερβίας ἐπὶ τῆς πρὸ τοῦ πολέμου καταστάσεως (statu quo ante), ἐνῷ ὁ πόλεμος ἐξηκολούθει μετὰ τοῦ Μαυροβουνίου, μεταξὺ δὲ τῶν Δυνάμεων ἐσυνεχίζοντο συνεννοήσεις, διότι τὸ ρωσικὸν πολεμικὸν κόμμα ὑπὸ τὸν μέγαν δοῦκα Νικόλαον, τὸν τέως ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν στρατηγὸν Ἰγνάτιεφ, τὸν στρατηγὸν Μιλουτὶν καὶ τὸν δόκτορα Μποτκίν, ἕνα τῶν κυριωτέρων πανσλαυιστῶν, ἐξώθει πλέον τὰ πράγματα φανερῶς εἰς πόλεμον. Ἐνῷ δὲ ἐξηκολούθουν αἱ πολεμικαὶ προπαρασκευαί, ὁ Ἰγνάτιεφ περιήρχετο τὰς εὐρωπαϊκὰς πρωτευούσας, ὅπως προκαλέσῃ κοινὴν πίεσιν τῶν Δυνάμεων πρὸς ἐπιβολὴν τῶν ζητουμένων μεταρρυθμίσεων. Μετὰ τετραμήνους διαπραγματεύσεις, καθ' ἃς ἡ Ἀγγλία ἐφαίνετο ἀντιπράττουσα, ὑπεγράφη τὸ «Πρωτόκολλον τοῦ Λονδίνου» τῆς 19/31 Μαρτίου 1877 (βλ. κείμενον ἐν *Martens* N. R. G. 2e série, III vol. σελ. 174—175 ὡς καὶ τὰ ἀνωτέρω καὶ κατωτέρω ἀναφερόμενα ἔγγραφα μέχρι σελ. 199), διὰ τοῦ ὁποίου αἱ Δυνάμεις, πλὴν τῆς Γερμανίας, ἀναγνωρίζουσαι ὅτι τὸ καλύτερον μέσον ἦτο νὰ διατηρήσωσι τὴν μεταξύ των συνεννόησιν, προέβαινον εἰς τελευταίαν εἰς τὸ ζήτημα τοῦ ἐλέγχου τῶν μεταρρυθμίσεων παραχώρησιν, δεχόμεναι ἀντὶ τῆς διεθνοῦς ἐπιτροπῆς τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἐφαρμογῆς τῶν μεταρρυθμίσεων διὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπροσώπων τῶν ἓξ Δυνάμεων καὶ τῶν ἐπιτοπίων πρακτόρων αὐτῶν. Συγχρόνως δὲ ἐπρότεινον νὰ ἀποστείλῃ ἡ Πύλη ἀντιπρόσωπον εἰς Πετρούπολιν, ὅπως διαπραγματευθῇ περὶ τοῦ ἀμοιβαίου ἀφοπλισμοῦ, ἐδήλουν δὲ ὅτι, ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ Πύλη παρεβίαζε τὰς ὑποσχέσεις της, αἱ Δυνάμεις ἐπεφυλάσσοντο νὰ συμφωνήσωσιν ἀπὸ κοινοῦ τὰ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς εὐημερίας τῶν Χριστιανῶν καὶ τῆς γενικῆς εἰρήνης μέσα. Ἀλλ' ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας ὑπογράφων τὸ πρωτόκολλον προσέθετο παρατήρησιν, καθ' ἥν, ἐν ᾗ περιπτώσει δὲν ἐπετυγχάνετο «ὁ γενικὸς ἀφοπλισμὸς» (δηλαδὴ δὲν ἀπεστρατεύετο καὶ ἡ Ρωσία), τὸ πρωτόκολλον θὰ ἐθεωρεῖτο ἄκυρον. Ἀφ' ἑτέρου ὁ κόμης Σουβάλωφ, ἀντιπρόσωπος τῆς Ρωσίας, προσέθετε δήλωσιν καθ' ἣν ἡ Ρωσία ἐξήρτα τὴν ἀποστράτευσίν της ἐκ τῆς συνομολογήσεως τῆς εἰρήνης μετὰ τοῦ Μαυροβουνίου καὶ τῆς Σερβίας.

Τὸ πρωτόκολλον τοῦ Λονδίνου ἐπεδόθη εἰς τὸν ἐν Λονδίνῳ πρέσβυν τῆς Τουρκίας τῇ 22/3 Ἀπριλίου. Ἀλλ' ἡ Τουρκία δὲν ἤθελεν εἰρήνην μετ' ἐδαφικῶν παραχωρήσεων εἰς τὸ Μαυροβούνιον καὶ τὴν Σερβίαν. Τὴν 31/11 Ἀπριλίου ἡ τουρκικὴ Βουλὴ ἐψήφιζε τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου κατὰ τοῦ Μαυροβουνίου. Ἦτο πλέον φανερὸν ὅτι ἡ Ρωσία, ἐπωφελουμένη τῶν ταραχῶν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου, τὰς ὁποίας αὐτὴ ὑπέθαλπε διὰ τῆς ὑποκινήσεως τῶν Σλαύων καὶ τῶν Βουλγάρων, θὰ ἀνελάμβανε νέον πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἤρχισαν τότε διαπραγματεύσεις μεταξὺ Ρωσίας καὶ Αὐστροουγγαρίας ἀπολήξασαι εἰς τὴν «συμφωνίαν τῆς Ραϊχστὰτ» (παρὰ τὴν Βιέννην), καθ' ἣν ἡ δευτέρα, τηροῦσα οὐδετερότητα κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον, θὰ ἐλάμβανεν ὡς ἀντιστάθμισμα τὴν Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην.

Ποῖα ἦσαν τὰ αἴτια, ἅτινα ὤθουν τὴν Ρωσίαν εἰς τὸ νὰ προκαλέσῃ τὸν νέον τοῦτον πόλεμον; Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο πολλοὶ Ρῶσοι πολιτικοὶ ἀπήντησαν ὑποστηρίζοντες, ὅτι σκοπὸς τῆς χριστιανικῆς καὶ ὀρθοδόξου Ρωσίας ἦτο ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ, ὅστις ἐστέναζεν ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Τοῦτο ἀληθεύει ἐν μέρει ἴσως διὰ τὸν τσάρον Ἀλέξανδρον τὸν Β', ἡγεμόνα ἰδεολόγον, ὅστις, ἀπελευθερώσας τοὺς Ρώσους χωρικοὺς ἀπὸ τῆς δουλοπαροικίας, ἐφιλοδόξει νὰ ὀνομασθῇ καὶ ἐλευθερωτὴς ἑνὸς καταδυναστευομένου λαοῦ. Ἀλλ' οἱ διευθύνοντες τὴν ρωσικὴν πολιτικήν, καὶ αὐτοῦ τοῦ τσάρου συμπεριλαμβανομένου, ὑπήκουον κυρίως εἰς λόγους πολιτικῆς ἐπικρατήσεως καὶ οἰκονομικῆς ἀνάγκης, ἐπιδιώκοντες τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ρωσικοῦ προγράμματος τῆς εἰς τὴν ἐλευθέραν θάλασσαν ἐξόδου.

Ἀφοῦ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου τῆς 1/13 Μαρτίου 1871 κατήργησαν τὰς περὶ Εὐξείνου περιοριστικὰς διατάξεις τῆς συνθήκης Παρισίων τοῦ 1856, ἤθελον νὰ ἐπικρατήσωσιν ὁριστικῶς τόσον τῆς διὰ θαλάσσης πρὸς τὰ Στενὰ τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου ὁδοῦ, ὅσον καὶ τῆς διὰ ξηρᾶς, διὰ τῆς ἱδρύσεως νέου κράτους ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης, τὸ ὁποῖον ἤλπιζον νὰ ἔχωσιν εὐγνωμονοῦν καὶ ἀφωσιωμένον εἰς αὐτούς. Τὰ πράγματα ὅμως ἀπέδειξαν ὅτι εἰς τοῦτο ἠπατήθησαν.

Τὴν 4/16 Ἀπριλίου 1877 ὑπεγράφη σύμβασις μεταξὺ Ρωσίας καὶ Ρουμανίας περὶ διαβάσεως τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων διὰ τῆς παραδουναβίου ἡγεμονίας. Τὴν 11/23 Ἀπριλίου ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις δι' ἐγκυκλίου αὐτῆς ἐξέθετεν, ὅτι ἐξήντλησεν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀνατολικῆς κρίσεως ὅλα τὰ μέσα πρὸς διαρκῆ εἰρήνευσιν τῆς Τουρκίας μὲ τὴν συνδρομὴν τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ὅτι ὅμως ἡ ἄρνησις τῆς Πύλης νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὸ πρωτόκολλον τοῦ Λονδίνου καὶ παράσχῃ ἐγγυήξεις διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μεταρρυθμίσεων ἔκλεισε πᾶσαν ἐλπίδα συνδιαλλαγῆς, ἐπομένως, ἔπρεπεν ἢ ν' ἀφεθῇ παρατεινομένη ἡ κατάστασις ἢ νὰ ζητηθῇ διὰ τοῦ ἐξαναγκασμοῦ ἡ ἐπίτευξις ἐκείνου, τὸ ὁποῖον δὲν κατωρθώθη διὰ τῶν ὁμοθύμων προσπαθειῶν τῶν Δυνάμεων. Ἡ ἐγκύκλιος ἀνήγγελλεν ἐν τέλει, ὅτι ὁ τσάρος ἀπεφάσισε ν' ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τοῦτο, διατάξας τὰ στρατεύματα αὐτοῦ νὰ διαβῶσι τὰ σύνορα. Ἐνεργῶν οὕτως, ἔλεγεν ἡ ἐγκύκλιος, ὁ τσάρος ἐκτελεῖ καθῆκον ἐπιβαλλόμενον ὑπὸ τῶν συμφερόντων τῆς Ρωσίας, τῆς ὁποίας ἡ εἰρηνικὴ ἀνάπτυξις κωλύεται ὑπὸ τῶν διηνεκῶν ταραχῶν τῆς Ἀνατολῆς. Διὰ τῆς ἐγκυκλίου ταύτης ἡ ρωσικὴ διπλωματία διεκήρυσσεν, ὅτι ἀναλαμβάνει ἀγῶνα εἰρηνευτικὸν ἐπιβαλλόμενον ὑπὸ τῶν οἰκονομικῶν αὐτῆς συμφερόντων. Ἀλλ' εἰς τὸ πολεμικὸν διάγγελμα τὸ ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ τσάρου ἐκ Κισνοβίου πρὸς τὸν ρωσικὸν λαὸν τῇ 12/24 Ἀπριλίου 1877 ἐτονίζετο τὸ ζωηρὸν αὐτοῦ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῶν καταπιεζομένων χριστιανικῶν λαῶν τῆς Τουρκίας καὶ ἡ ζωηρὰ αὐτοῦ ἐπιθυμία νὰ βελτιώσῃ τὴν τύχην αὐτῶν καὶ ὑπενθυμίζοντο τὰ γεγονότα τῆς Βοσνίας, Ἑρζεγοβίνης καὶ Βουλγαρίας καὶ αἱ πρὸς ἐφαρμογὴν μεταρρυθμίσεων ἐνέργειαι παρὰ τῇ Πύλῃ, τῆς ὁποίας ἡ πείσμων καὶ ὑπεροπτικὴ ἄρνησις ἠνάγκαζε τὴν Ρωσίαν νὰ προστρέξῃ εἰς τὰ ὅπλα.

Αὐθημερὸν ἐπεδίδετο εἰς τὸν ἐν Πετρουπόλει ἐπιτετραμμένον τῆς Τουρκίας διακοίνωσις, διὰ τῆς ὁποίας ἀνεκοινοῦτο ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου καὶ ἡ διακοπὴ τῶν διπλωματικῶν σχέσεων. Εἰς ἀπάντησιν ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐξέδιδε τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἐγκύκλιον διακοίνωσιν πρὸς τὰς Δυνάμεις (*Martens* ἔνθ., ἀν.), διὰ τῆς ὁποίας ἐζήτει τὴν μεσολάβησίν των δυνάμει τοῦ 8ου ἄρθρου τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων τοῦ 1856, κατὰ τὸ ὁποῖον, «ἂν ἐπήρχετο μεταξὺ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ μιᾶς ἢ πλειόνων ἐκ τῶν ἄλλων Δυνάμεων διαφωνία ἀπειλοῦσα τὴν διατήρησιν τῶν σχέσεων αὐτῶν, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη καὶ ἑκάστη τῶν Δυνάμεων τούτων, πρὶν ἢ προστρέξουν εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων, θὰ ἐνήργουν ὥστε αἱ ἄλλαι Δυνάμεις νὰ προλάβωσι τὸ ἄκρον τοῦτο μέσον διὰ τῆς μεσολαβήσεως αὐτῶν». Τὸ διάβημα τοῦτο τῆς Πύλης ἔμεινεν ἄνευ ἀποτελέσματος. Ὁ πόλεμος εἶχε πλέον ἀρχίσει. Τὴν 14/26ην Ἀπριλίου 1877 καὶ ἡ Πύλη ἐξέδωκε πολεμικὸν μανιφέστον (*Martens* ἔνθα ἀν.), διὰ τοῦ ὁποίου ἐκθέτουσα τὰ ἀπὸ τοῦ 1875 γεγονότα διεκήρυσσεν, ὅτι δὲν εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὸν «ἀπάνθρωπον τοῦτον ἀγῶνα» καὶ κατήγγελλεν ἀναφανδὸν πλέον τὴν Ρωσίαν ὡς ὑποκινήσασαν διὰ τῶν πανσλαυιστικῶν ὀργανώσεων εἰς ἐξέγερσιν τοὺς χριστιανικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Βοσνίας, Ἑρζεγοβίνης καὶ τῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατοικουμένων ἐπαρχιῶν, ἀκόμη δὲ καὶ τὸν ἐναντίον τῆς Τουρκίας πόλεμον τοῦ Μαυροβουνίου καὶ τῆς Σερβίας.

Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ ΩΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΚΡΑΤΟΣ. Ὁ διὰ τὰς ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ ἐπιχειρήσεις προοριζόμενος ρωσικὸς στρατὸς ἐκ 216.000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν μέγαν δοῦκα Νικόλαον Νικολάϊεβιτς εἰσῆλθε (12/25 Ἀπριλίου 1877) εἰς Ρουμανίαν διὰ τοῦ ποταμοῦ Σερέτη, παρὰ τὴν Βραΐλαν, τὴν δὲ 10/22 Ἰουνίου, διαβὰς τὸν Δούναβιν διὰ γεφύρας ζευχθείσης μεταξὺ Ζημνίτσης καὶ Σιστοβίου, εἰσήλασεν εἰς Βουλγαρίαν, ὅπου αἱ τουρκικαὶ στρατιωτικαὶ δυνάμεις ἦσαν ἀσθενεῖς, διότι ἡ τουρκικὴ κινητοποίησις εὑρίσκετο ἀκόμη εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ συγκεντρώσεως. Ἡ ἐλπὶς ὅμως συμμετοχῆς τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ εἰς τὸν πόλεμον διὰ γενικῆς ἐπαναστάσεως δὲν ἐπραγματοποιήθη. Τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ βουλγαρικὸν ἐπαναστατικὸν κομιτᾶτον ἐξέδωκε προκήρυξιν πρὸς τὸν λαόν, ἐξαγγέλλον ὅτι ἡ Ρωσία ὅλως ἀνιδιοτελῶς ἔρχεται νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Βουλγαρίαν. Οἱ Βούλγαροι ἐθελονταὶ (*ὀπολτσέντσι*) συνῆλθον ἐν Κισνοβίῳ, ὅπου κατήρτισαν ὑπὸ ρωσικὴν ἀρχηγίαν ἓξ τάγματα, ἀποτελέσαντα τὸν πρῶτον πυρῆνα τοῦ κατόπιν βουλγαρικοῦ στρατοῦ.

Μετὰ τὴν διάβασιν τοῦ Δουνάβεως ὁλόκληρος ὁ ρωσικὸς στρατὸς διῃρέθη εἰς τρεῖς στρατιάς, τὴν δεξιάν, τὴν ἀριστερὰν καὶ τὴν κεντρικήν. Ἡ τελευταία αὕτη ἠκολούθησε τὴν διεύθυνσιν Σιστοβίου—Τυρνόβου—Σίπκας (στενὸν τοῦ Αἵμου), ἡ δεξιὰ ἐβάδιζε διὰ Πλεύνας πρὸς τὴν Σόφιαν καὶ ἡ ἀριστερὰ διὰ Ρουχτσουκίου καὶ Σούμλας εἰς Βάρναν. Ἡ δεξιὰ ὅμως ἐσταμάτησεν ἐν *Πλεύνᾳ* ὡς

Digitized by Google

ἐκ τῆς πεισματώδους ἀντιστάσεως τοῦ Ὀσμὰν πασᾶ, ἀποκρούσαντος ἐπανειλημμένας ἐφόδους τῶν Ρώσων, καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἀκινητήσῃ ἐπὶ μῆνας πολιορκοῦσα τὴν ὀχυρὰν ταύτην θέσιν. Ἡ ἀριστερὰ ἔμενεν ἀκινητοῦσα ἐν Ρουχτσουκίῳ, ἐνῷ ἡ κεντρικὴ διαβᾶσα ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Γοῦρκον ἄνευ ἀντιστάσεως τοῦ Αἷμον ἀνατολικῶς τῆς Σίπκας (1/13 Ἰουλίου 1877), ἔφθασε ταχέως μέχρι Χαρμανλί. Ἡ ἐξ Ἀδριανουπόλεως προελάσασα τουρκικὴ στρατιὰ ὑπὸ τὸν Σουλεϋμὰν πασᾶν ἀπέκρουσε τοὺς Ρώσους μέχρι τοῦ Αἵμου, ἔκαυσε τὴν Ἐσκῆ-Ζαγρὰ (Στιάρα-Ζαγορά), δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ διαβῇ τὴν Σίπκαν, κατὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς ὁποίας ἔλαβε μέρος καὶ ἡ βουλγαρικὴ λεγεών. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Σερβία ἔμενεν ἀκίνητος, ἂν καὶ ἐκλήθη ὑπὸ τῶν Ρώσων πρὸς συγκράτησιν τῶν ἐκ Σόφιας εἰς Πλεύναν ἀποστελλομένων τουρκικῶν ἐνισχύσεων. Μόνον ὅταν, τὴν 29/10 Δεκεμβρίου 1877, ἔπεσεν ἡ Πλεύνα καὶ ᾐχμαλωτίσθη ὁ Ὀσμὰν πασᾶς μεθ' ὁλοκλήρου τῆς ἐκ 35000 ἀνδρῶν τουρκικῆς φρουρᾶς, ἐκήρυξεν ἐκ νέου ὁ ἡγεμὼν Μιλᾶνος τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας (2/14 Δεκεμβρίου) καὶ κατέλαβεν ἄνευ πολλοῦ κόπου τὴν Νύσσαν, τὸ Πίροτ, τὴν Βράνιαν καὶ τὸ Κιουστεντίλ. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Πλεύνας, ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐξηκολούθησε τὴν ἀντίστασιν ἐναντίον τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, ὅστις διαβὰς ὁλόκληρος πλέον τὸν Αἷμον (8 Ἰανουαρίου 1878) ἐξηκολούθει τὴν προέλασίν του.

Τότε, μετὰ μακροὺς δισταγμούς, ἐξεδηλώθησαν καὶ ἐν Ἀθήναις τάσεις δράσεως καὶ ἤρχισεν ἐπαναστατικὸν κίνημα ἐν Θεσσαλίᾳ. Συνεπείᾳ ὅμως ἀγγλικῶν ὑποσχέσεων, ὁ μὲν εἰς Θεσσαλίαν εἰσβαλὼν ἑλληνικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σκαρλᾶτον Σοῦτσον ἐπανέκαμψεν, ἡ δὲ θεσσαλικὴ ἐπανάστασις διεκόπη. Ἐν τούτοις ὁ ρωσικὸς στρατὸς καταλαβὼν τὴν Φιλιππούπολιν (2/14 Ἰανουαρίου) καὶ τὴν Ἀδριανούπολιν (8/20 Ἰανουαρίου) προήλαυνε πλέον πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, φθάσας μέχρις Ἁγίου Στεφάνου, ἐνῷ ἰσχυρὸς ἀγγλικὸς στόλος, διαβὰς τὸν Ἑλλήσποντον, συνεκεντροῦτο εἰς τὴν Προποντίδα παρὰ τὰς Πριγκηποννήσους, ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, ὡς ἂν ἤθελε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν εἴσοδόν του. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον ἀρχίσει ἐν Ἀδριανουπόλει ἀπ' εὐθείας μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας διαπραγματεύσεις περὶ διακοπῆς τῶν ἐχθροπραξιῶν καὶ εἰρήνης. Τῇ 18/31 Ἰανουαρίου 1878 ὑπεγράφη ἐν Ἀδριανουπόλει ὑπὸ τῶν Τούρκων πληρεξουσίων Σερβὲρ πασᾶ, ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, καὶ Ναμὺκ πασᾶ, ὑπουργοῦ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, πρωτόκολλον καθορίζον τὰς ἑξῆς βάσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ συνωμολογεῖτο ἡ εἰρήνη: Θὰ ἱδρύετο αὐτόνομος ἡγεμονία τῆς Βουλγαρίας, ἔχουσα ὅρια οὐχὶ στενότερα τῶν ὑποδειχθέντων ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνδιασκέψεως· θὰ ἀνεγνωρίζετο ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Σερβίας, τῆς Ρουμανίας καὶ τοῦ Μαυροβουνίου· ἡ Βοσνία καὶ Ἑρζεγοβίνη θὰ ἐλάμβανον αὐτόνομον διοίκησιν μὲ ἐγγυήσεις· ἀνάλογοι μεταρρυθμίσεις θὰ ἐφηρμόζοντο εἰς τὰς ἄλλας χριστιανικὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας· ἡ Πύλη θὰ ἐπλήρωνεν ἀποζημίωσιν εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ τὰ εἰς τὰ στενὰ τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου δικαιώματα καὶ συμφέροντα τῆς Ρωσίας θὰ περιεφρουροῦντο δι' εἰδικῆς συμφωνίας. Χάρις εἰς τὴν ἔνοπλον ἐπέμβασιν τῆς Ρωσίας, ἥτις τόσας ὑπέστη θυσίας, οἱ Βούλγαροι ἦσαν πλέον ἐλεύθεροι. Ἤδη ἀπὸ τῆς 16/28 Ἰουνίου 1877 ὁ τσάρος Νικόλαος εἶχεν ἀπευθύνει προκήρυξιν πρὸς τοὺς Βουλγάρους, διὰ τῆς ὁποίας ὅμως ὡμίλει καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου «πρὸς τὰ πολυάριθμα μέλη τῆς ἀχανοῦς χερσονήσου τοῦ Αἵμου» ὡς ἔλεγε, «τῶν ὁποίων ὁ στρατός του ἦτο ἐπιφορτισμένος νὰ περισώσῃ εἰς τὸ διηνεκὲς τὴν ἐθνικότητα καὶ ἐνισχύσῃ τὰ ἱερὰ δίκαια». Ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς Μουσουλμάνους τῆς Βουλγαρίας ἀπηύθυνεν ὁ τσάρος λόγους ἀπελευθερωτικούς. Ἀλλ' εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Αἵμου ἐκινήθη ἐκ τῶν ὑστέρων μόνη ἡ Σερβία, ἐνῷ τὸ Μαυροβούνιον ἐξηκολούθει τὸν πόλεμον. Ἄλλος λαὸς τῆς χερσονήσου δὲν ἐκινήθη. Καὶ τοῦτο ἐξηγεῖ διατὶ τοὺς καρποὺς τῶν ρωσικῶν νικῶν ἀπήλαυσαν μόνον οἱ Βούλγαροι, ἂν καί, ὡς παρατηρεῖ ὁ Σέρβος Γιοβὰν Τσβίγιτς καὶ Ρῶσοι ἀκόμη ἱστορικοί, οἱ προστατευόμενοι οὗτοι τῆς Ρωσίας δὲν ἐδείχθησαν καὶ τόσον ἄξιοι τοῦ ρωσικοῦ ἐνδιαφέροντος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου. Κυρίως οὗτοι δὲν ἔλαβον σύσσωμοι τὰ ὅπλα, ὅπως βοηθήσωσι τὸν ρωσικὸν στρατόν. Μόνον εἰς τὰς περιοχὰς τῶν παλαιῶν βοϊβοδιῶν ὁ λαὸς συνέπραξεν ἐκθύμως μετὰ τῶν Ρώσων. Εἰς Κάρλοβο εἶχεν ἐγκατασταθῆ βουλγαρικὴ διοίκησις εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τοῦ ἱππικοῦ τῶν Κοζάκων. Ὅτε ὅμως κατόπιν ἐδέησε ν' ἀποχωρήσουν οἱ Ρῶσοι, κατὰ τὴν δύσκολον φάσιν τοῦ πολέμου, οἱ Τοῦρκοι βασιβουζοῦκοι καὶ ὁ στρατός, ἐπανελθόντες, ἐφόνευσαν 864 Βουλγάρους πολίτας. Ἐν Σηλύμνῳ (Σλίβνο) ἐκρεμάσθησαν πολλοὶ Βούλγαροι εἰς τὴν κεντρικὴν ὁδόν, διότι, κατὰ τὴν προσέγγισιν τῶν Ρώσων, οἱ Βούλγαροι κάτοικοι κατεδίωξαν σῶμα βασιβουζούκων. Ἐν Φιλιππουπόλει καὶ εἰς ἄλλας πόλεις ἐκρεμάσθησαν 623 Βούλγαροι. Ἀλλ' ὡς ἀνομολογεῖ καὶ ὁ Βούλγαρος ἱστορικὸς Στάνεφ, ὅστις ἐξέδωκε γερμανιστὶ ἱστορίαν τῆς Βουλγαρίας ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων (Leipzig 1917), μέρος τῆς τάξεως τῶν λεγομένων *τσορμπατζήδων*, δηλαδὴ οἱ ἐπὶ τουρκοκρατίας πλουτοῦντες ἔμποροι καὶ ἄλλοι ἀστοί, ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς τοὺς Τούρκους. Ἀγνοοῦντες τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους των, ἔχοντες πολὺ ἀσθενὲς τὸ ἐθνικὸν φρόνημα, οἱ νεόπλουτοι οὗτοι τσορπατζῆδες, ἰδίᾳ ἀφ' ὅτου συνεπείᾳ τῶν μεταρρυθμίσεων ἐκαλοῦντο εἰς τὰ συμβούλια τῶν Τούρκων, δὲν ἐπίστευον ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ πέσῃ ἡ τουρκικὴ αὐτοκρατορία καὶ νὰ ἱδρυθῇ κράτος βουλγαρικόν. Τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐπρόδιδον (πάντοτε κατὰ τὸν αὐτὸν Βούλγαρον ἱστορικόν, ὅστις οὕτω διαψεύδει τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῶν Εὐρωπαίων ὅτι Ἕλληνες ἦσαν πάντοτε οἱ προδίδοντες) τὰ μυστικὰ τοῦ λαοῦ, κατήγγελλον τοὺς ἐπαναστάτας καὶ ἐζημίουν ἐν γένει μεγάλως τὴν ἐθνικὴν ὑπόθεσιν. Οἱ τοιοῦτοι δὲν ἔδειξαν μέγαν ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ τῶν Ρώσων καὶ τοῦτο ἐξηγεῖ τὴν ἀπογοήτευσιν τοῦ Ρώσου ἱστορικοῦ Δουρναβὸ ἐκδηλοῦντος τὴν ἀπογοήτευσιν, τὴν ὁποίαν πολλοὶ Ρῶσοι ᾐσθάνοντο βλέποντες, ὅτι «οἱ δῆθεν δυστυχεῖς σκλάβοι, οἵτινες ἐπρόκειτο νὰ λυτρωθῶσι καὶ τῶν ὁποίων οἱ πανσλαυισταὶ ἐθρήνουν τὴν δυστυχίαν, ἦσαν ἐν τῇ πραγματικότητι ἄνθρωποι εὐποροῦντες». «Ὄχι μόνον, λέγει ὁ Δουρναβὸ κατωτέρω, οἱ στρατιῶται, ἀλλὰ καὶ οἱ Ρῶσοι στρατηγοὶ ἠπόρουν, διότι ἠνάγκαζον αὐτοὺς νὰ ἐλευθερώσουν λαόν, ὅστις οὐδέποτε ἐζήτησε τοῦτο, ὁ ὁποῖος μάλιστα, ἀντὶ νὰ διαμαρτυρηθῇ ἀπὸ πέντε αἰώνων ἐναντίον τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, εὑρίσκετο εἰς ἄμεσον συνάφειαν μὲ τοὺς Τούρκους καὶ διετήρει φιλικὰς μετ' αὐτῶν σχέσεις» (*Ν. Δουρναβό*, «Ἡ Ρωσία καὶ ἡ ὀρθόδοξος Ἀνατολή» σελ. 28). Συνέβη λοιπὸν ἐν Βουλγαρίᾳ τὸ ἀντίθετον τῆς Ἑλλάδος, ὅπου οἱ προεστῶτες (τσορμπατζῆδες) καὶ οἱ πλούσιοι ἀστοί, ἐφοπλισταὶ καὶ ἔμποροι, ἐθυσίασαν ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τὸ χρῆμα καὶ τὸ αἷμά των. Ἐν τούτοις διὰ τῆς ἐν Ἁγίῳ *Στεφάνῳ* (βλ. λ.) ὑπογραφείσης προκαταρκτικῆς συνθήκης εἰρήνης τῆς 19/3 Μαρτίου 1878 ἐπληροῦντο καθ' ὁλοκληρίαν οἱ βουλγαρικοὶ πόθοι. Δυνάμει τοῦ 6ου αὐτῆς ἄρθρου εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἥτις ἱδρύετο ὡς αὐτόνομος καὶ φόρου ὑποτελὴς ἡγεμονία μὲ κυβέρνησιν χριστιανικήν, περιελαμβάνετο ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ Θρᾴκη καὶ Μακεδονία. Ἐδημιουργεῖτο οὕτω μέγα βουλγαρικὸν κράτος ἐκτεινόμενον ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως μέχρι τοῦ Αἰγαίου, μὲ τὸν λιμένα τῆς Καβάλλας καὶ ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου μέχρι τῶν ὀρέων τῆς Ἀλβανίας καὶ σχεδὸν τῆς Ἠπείρου μὲ τὴν Ἀχρίδα, τὰς Δέβρας, τὴν Καστορίαν, ἀκόμη δὲ καὶ μὲ τὰς σερβικὰς περιφερείας τῆς Βράνιας καὶ τοῦ Πίροτ, κράτος ἔχον 164,000 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα καὶ 4,500,000 κατοίκων. Τὸ κράτος τοῦτο ἔκοπτε τὴν Τουρκίαν εἰς δύο, δὲν ἦτο δὲ καθαρῶς βουλγαρικόν, ἀφοῦ περιελάμβανε τοὐλάχιστον ἓν ἑκατομμύριον Τούρκων καὶ συμπαγεστάτους ἑλληνικοὺς πληθυσμούς. Τούτων ἐγίνετο παροδικῶς μόνον λόγος ἐν τῷ δ' ἐδαφίῳ τοῦ 7ου ἄρθρου διὰ τῶν ἑξῆς: «Εἰς ἃ μέρη οἱ Βούλγαροι εἶναι ἀναμεμειγμένοι μετὰ τῶν Τούρκων, τῶν Ἑλλήνων, τῶν Βλάχων (Κουτσοβλάχων) ἢ ἄλλων, θέλουσι ληφθῇ ὑπ' ὄψει ἐν δικαίῳ μέτρῳ τὰ δικαιώματα καὶ τὰ συμφέροντα τῶν πληθυσμῶν τούτων εἰς τὰς ἐκλογὰς καὶ κατὰ τὴν ἐκπόνησιν τοῦ ὀργανικοῦ νόμου». Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ δικαιώματα τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν τῆς λοιπῆς Τουρκίας, ταῦτα συνεπνίγοντο εἰς τὸ 15ον ἄρθρον, τὸ ὁποῖον εἰς μὲν τὴν Κρήτην ἐξησφάλιζε τὴν αὐστηρὰν ἐφαρμογὴν τοῦ ὀργανικοῦ κανονισμοῦ τοῦ 1868, εἰς δὲ τὴν Ἤπειρον, Θεσσαλίαν καὶ τὰς ἄλλας ἐπαρχίας τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ὑπέσχετο ἀνάλογον ὀργανισμὸν προσαρμοζόμενον εἰς τὰς τοπικὰς ἀνάγκας. Ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν σχετικῶν πορισμάτων τῶν ἐπὶ τούτῳ συσταθησομένων εἰδικῶν ἐπιτροπῶν, ἡ Πύλη θὰ συνεβουλεύετο τὴν ρωσικὴν κυβέρνησιν. Θὰ ἐξηρτᾶτο δηλαδὴ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μεταρρυθμίσεων ἐκ τῶν ἀπέναντι τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῶν ἄλλων πληθυσμῶν διαθέσεων τῆς Ρωσίας.

Κατὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐξηγέρθη ὁλόκληρος ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Τουρκίας. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διεβίβασεν εἰς τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείας τὰς ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας λαμβανομένας διαμαρτυρίας, τὰς ὁποίας διηυκόλυνε καὶ ἐπεζήτει πλέον καὶ ἡ Τουρκία, κατεπτοημένη ἐκ τῆς ἐκτάσεως τῆς δημιουργουμένης Βουλγαρίας. Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικοὶ σύλλογοι συνέτασσον καὶ ὑπέβαλλον εἰς τὰς Δυνάμεις στατιστικοὺς πίνακας τῶν ἐν τῇ μεγάλῃ ταύτῃ Βουλγαρίᾳ ἑλληνικῶν πληθυσμῶν. Οἱ Ἕλληνες τῆς Φιλιππουπόλεως ὑπεδείκνυον δι' ἀλλεπαλλήλων ὑπομνημάτων τὸ εἰς αὐτοὺς προσγινόμενον ἀδίκημα, ἀντιπροσωπεῖαι δὲ Ἑλλήνων προκρίτων ἀνεχώρουν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως συνηγορήσωσιν ἐν Εὐρώπῃ ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων. Ἡ δὲ ἑλληνικὴ διπλωματία, ἥτις ἀρκεσθεῖσα εἰς ἁπλᾶς ὑποσχέσεις εἶχεν ἀποσύρει ἐκ Θεσσαλίας τὸν στρατόν της καὶ λάβει τὰ σχετικὰ συγχαρητήρια τῶν Δυνάμεων, ἤρχισε πλέον νὰ ἐπιδίδῃ σχεδὸν καθ' ἑκάστην διακοινώσεις πρὸς τὰς Δυνάμεις, ζητοῦσα διαβεβαιώσεις καὶ ἐγγυήσεις. Δυστυχῶς μὴ εὑρεθεῖσα ἐμπόλεμος κατὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἀνακωχῆς τῆς Ἀδριανουπόλεως τῆς 31 Ἰανουαρίου—τὸ σῶμα τοῦ στρατηγοῦ Σούτσου εὑρέθη ἐπὶ τουρκικοῦ ἐδάφους τὴν 2 Φεβρουαρίου 1878 καὶ διὰ τοῦτο ἀνεκλήθη ἐσπευσμένως, ὅπως μὴ ἐκτεθῇ ἡ Ἑλλὰς ὡς μόνη πλέον ἐμπόλεμος εἰς ἐπίθεσιν τῆς Τουρκίας,—δὲν θὰ ἐλάμβανε μέρος εἰς τὸ μέλλον συνέδριον τῆς εἰρήνης. Εὐτυχῶς ἡ Ἀγγλία, ἀντιληφθεῖσα πλέον καλῶς τὸν ρωσικὸν κίνδυνον, εἶχεν ἀρχίσει ἐν τῷ μεταξὺ σοβαρὰν ἐνέργειαν πρὸς ἀναθεώρησιν τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, πρὸς τοῦτο δὲ ἐστράφη καὶ πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν. Οὕτως ἐχρησιμοποίει τὰς διαμαρτυρίας τῶν Ἑλλήνων τῆς Τουρκίας, καὶ προέβαινεν εἰς λίαν ἐνθαρρυντικὰς διαβεβαιώσεις πρὸς τὸν ἐν Λονδίνῳ ἀπεσταλμένον τῆς Ἑλλάδος *Γεννάδιον*. Ἀφ' ἑτέρου ὁ Ἄγγλος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἀπηύθυνε τὴν 1 Ἀπριλίου 1878 εἰς τὰς Δυνάμεις μακρὰν ἐγκύκλιον, διὰ τῆς ὁποίας κατεπολέμει τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ ἐζήτει τὴν σύγκλησιν εὐρωπαϊκοῦ συνεδρίου. Συγχρόνως προέβαινε καὶ εἰς πολεμικὰς παρασκευάς, ὁ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας Layard προσεπάθει νὰ προκαλέσῃ σύγκρουσιν τουρκικῶν καὶ ρωσικῶν στρατευμάτων ἐν Ἁγίῳ Στεφάνῳ. Ὁ Ρῶσος πρωθυπουργὸς πρίγκιψ Γορτσάκωφ ἀπήντα ἀποκρούων τὴν ἀγγλικὴν ἄποψιν.

Τέλος, χάρις εἰς τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Γερμανοῦ ἀρχικαγκελλαρίου πρίγκιπος Βίσμαρκ καὶ τὰς προσπαθείας τοῦ πρίγκιπος Σουβάλωφ, πρέσβεως τῆς Ρωσίας ἐν Λονδίνῳ, συμβουλεύσαντος τὸν τσάρον νὰ ἀποφύγῃ τὴν τυχοδιωκτικὴν πολιτικὴν τοῦ Ἰγνάτιεφ, ὑπεγράφη τὴν 18ην Μαΐου μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας ἰδιαιτέρα συμφωνία περὶ τροποποιήσεως τῆς ὁροθεσίας τῆς Βουλγαρίας, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀπομακρυνθῇ ἐκ τοῦ Αἰγαίου, καὶ διχοτομήσεως αὐτῆς εἰς δύο τμήματα, τὸ βόρειον μὲ πλήρη πολιτικὴν αὐτονομίαν καὶ τὸ νότιον μὲ διοικητικὴν μόνον. Διὰ τῆς συμφωνίας ταύτης καὶ ἄλλων παραλλήλων διπλωματικῶν διαπραγματεύσεων ἀπεσοβεῖτο ὁ ἀπειληθεὶς Ἀγγλορρωσικὸς πόλεμος καὶ ἐξησφαλίζετο ἡ σύγκλησις εὐρωπαϊκοῦ συνεδρίου πρὸς ἀναθεώρησιν τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω βάσεως. Οὕτω τὸ συνέδριον, συνελθὸν ἐν Βερολίνῳ τὴν 1/13 Ἰουνίου 1878, κατώρθωσε νὰ ἀγάγῃ ἐντὸς ἑνὸς ἀκριβῶς μηνὸς καὶ εἰς εἴκοσι συνεδρίας τὸ ἐκ τῶν προτέρων ἐν ταῖς γενικαῖς γραμμαῖς διαγεγραμμένον ἔργον του, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐνδιαφέρουσιν ἡμᾶς ἐνταῦθα μόνον τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν Βουλγαρίαν.

Ἡ Βερολίνειος Συνθήκη: Εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης συγκροτηθείσης συνεδριάσεως, τῇ 5/17 Ἰουνίου, ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας λόρδος Σαλισβουρὺ ἐτόνισεν, ὅτι «ἡ ἑλληνικὴ φυλή, ἥτις κατοικεῖ εἰς πολλὰ μέρη τῆς νέας Βουλγαρίας, θὰ εὑρεθῇ ὑποκειμένη εἰς σλαυικὴν πλειονότητα, μετὰ τῆς ὁποίας αἱ σχέσεις της οὐδόλως εἶναι φιλικαί, εἶναι δὲ πιθανόν, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα θὰ ἐκλείψῃ καὶ ἡ φυλὴ θὰ ἀπορροφηθῇ». Ἐκτὸς τούτου «ἡ εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Αἰγαίου παραδοχὴ νέας ναυτικῆς Δυνάμεως δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ δεκτὴ ἄνευ ζωηροῦ αἰσθήματος λύπης ὑπὸ τῶν γειτονικῶν τῆς Μεσογείου Δυνάμεων». Διὰ τοῦτο ἐπρότεινε νὰ περιορισθῇ ἡ Βουλγαρία πρὸς Ν. εἰς τὰ Βαλκάνια, νὰ μείνῃ δὲ τὸ ἄλλο μέρος τῆς ἐπαρχίας ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ σουλτάνου· «οὕτω μέγα μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ θὰ ἔμενεν εἰς ἣν πολιτικὴν θέσιν κατέχει σήμερον». Τὸ ζήτημα τῶν συνόρων τῆς Βουλγαρίας συνεζητήθη κυρίως κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 10/22 Ἰουνίου. Ἡ Ἀγγλία ἐξήρτησεν ἀρχικῶς τὴν ἐνσωμάτωσιν τοῦ σαντζακίου Σόφιας εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐκ τῆς διατηρήσεως τῆς Βάρνης εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων ἢ ἐκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν κοιλάδων τοῦ Νέστου καὶ τοῦ Στρυμόνος ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἥτις θὰ ἐτίθετο ὑπὸ τὴν ἄμεσον πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἐξουσίαν τοῦ σουλτάνου, ἔχοντος τὸ δικαίωμα νὰ διατηρῇ ἐκεῖ στρατὸν καὶ νὰ μεριμνᾷ περὶ τῆς ὑπερασπίσεως τῶν συνόρων τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Ὁ Ρῶσος ἀντιπρόσωπος ἀπήντησεν, ὅτι ἡ Ρωσία, ἂν καὶ ἔχουσα σοβαρὰς ἀντιρρήσεις, ἐδέχθη τὴν διχοτόμησιν τῆς Βουλγαρίας διὰ τῆς γραμμῆς τοῦ Αἵμου, ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ ὅρου «*Νότιος Βουλγαρία*» διὰ τοῦ «*Ἀνατολικὴ Ρωμυλία*». Ἐδέχθη ὡσαύτως νὰ ἀπομακρυνθῶσι τὰ σύνορα τῆς νέας ἐπαρχίας ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου, «ἂν καὶ οἱ Ρῶσοι πληρεξούσιοι θεωροῦσι φανταστικοὺς τοὺς φόβους μήπως ἡ Βουλγαρία γίνῃ ναυτικὴ Δύναμις». Ἐδέχθησαν ἐπίσης τροποποίησιν τῶν δυτικῶν συνόρων, «τὴν ὁποίαν ὅμως θεωροῦσιν ὡς ἀκρωτηριασμόν, διότι διαιρεῖ συμπαγεῖς βουλγαρικοὺς πληθυσμούς». Συγκατετέθησαν τέλος εἰς τὸ νὰ δοθῇ εἰς τὸν σουλτάνον ἡ φρούρησις τῶν συνόρων τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας.

Μεγάλη ὅμως ἠγέρθη συζήτησις ἐπὶ τῶν ἐν Ἀ. Ρωμυλίᾳ κυριαρχικῶν δικαιωμάτων τῆς Τουρκίας, τὰ ὁποῖα ἡ Ἀγγλία ἤθελε νὰ περισωθῶσιν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ἐνδεχομένης περιπτώσεως ἀποστολῆς τουρκικοῦ στρα-

Digitized by Google

τοῦ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, καὶ ἐπὶ τῆς ρωσικῆς κατοχῆς, τῆς ὁποίας ἡ Ἀγγλία ἤθελε νὰ περιορίσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν τὴν διάρκειαν. Τέλος μετὰ μακρὰς συζητήσεις συνεφωνήθη τὸ κείμενον τῶν ἄρθρων 1—12 διὰ τὴν Βουλγαρίαν καὶ 13—22 διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν τῆς *βερολινείου συνθήκης* τῆς 1/13 Ἰουλίου 1878. Συμφώνως πρὸς ταῦτα ἡ Βουλγαρία ἱδρύεται ὡς αὐτόνομος καὶ φόρου ὑποτελὴς ἡγεμονία ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου (ἄρθρ. 1), ἔχουσα κυβέρνησιν χριστιανικὴν καὶ ἐθνοφυλακήν, δηλαδὴ οὐχὶ τακτικὸν στρατόν. Τὸ βουλγαρικὸν τοῦτο κράτος, οὐχὶ τελείως ἀνεξάρτητον, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως μέχρι τοῦ Αἵμου, εἶχεν ἐπιφάνειαν 64.390 χιλιομέτρων μὲ 1.850.000 κατοίκων, ἦτο συνεπῶς μόνον τὸ $^1/_8$ τῆς Βουλγαρίας τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ καθωρίζετο ἐν ταῖς γενικαῖς γραμμαῖς διὰ τοῦ 2ου ἄρθρου, θὰ ἐχαράσσετο δὲ ὑπὸ εὐρωπαϊκῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις θὰ ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψει τὰς ἀνάγκας τοῦ σουλτάνου νὰ δύναται νὰ ὑπερασπίζηται τὰ πρὸς τὸν Αἷμον σύνορα τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας θὰ ἐξελέγετο ἐλευθέρως ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἡ ἐκλογή του θὰ ἐπεκυροῦτο ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης τῇ συγκαταθέσει τῶν Δυνάμεων. Καθωρίζετο ὅμως ὅτι οὐδὲν μέλος ἀπὸ τὰς βασιλευούσας δυναστείας τῶν Μεγάλων Δυνάμεων θὰ ἐξελέγετο ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας (ἄρθρ. 3). Συνέλευσις τῶν προκρίτων τῆς Βουλγαρίας συγκαλουμένη ἐν Τυρνόβῳ θὰ ἐξεπόνει πρὸ τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἡγεμόνος τὸν ὀργανικὸν νόμον τῆς ἡγεμονίας, λαμβανομένων ὑπ' ὄψει κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῶν δικαιωμάτων καὶ συμφερόντων τῶν τουρκικῶν, ρουμανικῶν, ἑλληνικῶν ἢ ἄλλων πληθυσμῶν, εἰς τὰ μέρη, ὅπου οἱ Βούλγαροι ἦσαν ἀνάμεικτοι μετὰ τοιούτων (ἄρθρ. 4). Τὸ 5ον ἄρθρον καθώριζεν εἰς γενικὰς γραμμὰς τὸ δημόσιον δίκαιον τῆς Βουλγαρίας, εἰδικῶς δὲ τὰ κατὰ τὴν σημερινὴν ὁρολογίαν δικαιώματα τῶν μειονοτήτων, καθιεροῦν ὅτι ἡ διαφορὰ θρησκεύματος δὲν θ' ἀπετέλει λόγον ἀποκλεισμοῦ καὶ ἀνικανότητος ὡς πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀστικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων, τὴν παραδοχὴν εἰς τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας καὶ τιμὰς ἢ τὴν ἐξάσκησιν τῶν διαφόρων ἐπαγγελμάτων. Διὰ τῶν αὐτῶν διατάξεων ἐξησφαλίζετο ἡ ἐξάσκησις ὅλων τῶν θρησκευμάτων. Το ἄρθρον τοῦτο ἦτο σχεδὸν ἀντιγραφὴ ἐν περιλήψει τῶν διατάξεων τοῦ ἐν τῇ συνθήκῃ Παρισίων τοῦ 1856 μνημονευομένου *Χὰττ-ἰ-χουμαγιούν*, τῶν ἀφορώντων εἰς τὰ δικαιώματα τῶν μὴ Μουσουλμάνων. Ἀλλ' ἡ ἐν τῷ σουλτανικῷ τούτῳ φιρμανίῳ ἀναγραφομένη ἀναγνώρισις τῶν προνομίων τῶν ἀλλοδόξων κοινοτήτων παρελείπετο. Τὸ 6ον ἄρθρον ὥριζε τὰ τῆς προσωρινῆς διοικήσεως τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ ρωσικοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἐπιτρόπου, παρ' ᾧ θὰ συμπαρίστατο καὶ αὐτοκρατορικὸς ὀθωμανικὸς ἐπίτροπος, καὶ ὑπὸ τῶν εἰδικῶς πρὸς τοῦτο ἐντελλομένων προξένων τῶν Δυνάμεων. Ἐν περιπτώσει διαφωνίας θ' ἀπεφαίνοντο οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπρόσωποι τῶν Δυνάμεων. Τὸ προσωρινὸν τοῦτο καθεστὼς δὲν θὰ παρετείνετο πέραν τῶν ἐννέα μηνῶν (ἄρθρ. 7). Τὸ 8ον ἄρθρο καθιέρωνε πρὸς τοῖς ἄλλοις τὴν διατήρησιν τῶν διομολογήσεων ἐν Βουλγαρίᾳ. Ὁ ἐτήσιος φόρος τὸν ὁποῖον θὰ ἐπλήρωνεν ἡ Βουλγαρία εἰς τὴν Τουρκίαν θὰ καθωρίζετο ὑπὸ τῶν Δυνάμεων, ἀλλ' οὔτε καθωρίσθη, οὔτε ἐπληρώθη ποτέ. Ἡ διάταξις αὕτη, ὡς καὶ ἡ προβλέπουσα τὴν ἐπὶ τῇ βάσει δικαίας ἀναλογίας συμμετοχὴν τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸ δημόσιον χρέος τῆς Τουρκίας, ἔμειναν γράμμα νεκρόν. Τὸ 10ον ἄρθρον ἐκανόνιζε τὰ τῶν σιδηροδρόμων (Βάρνης-Ρουχτσουκίου καὶ τοῦ διὰ Βουλγαρίας διερχομένου τμήματος τοῦ σιδηροδρόμου τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας). Κατὰ τὸ 11ον ἄρθρον δὲν θὰ διέμενε πλέον τουρκικὸς στρατὸς ἐν Βουλγαρίᾳ, τὰ δὲ φρούρια θὰ κατηδαφίζοντο ἐντὸς ἑνὸς ἔτους δαπάναις τῆς Βουλγαρίας. Τέλος τὸ 12ον ἄρθρον ἐκανόνιζε τὰ τῶν κτημάτων τῶν Μουσουλμάνων ἢ ἄλλων, οἵτινες θὰ ἐγκαθίσταντο ἔξω τῆς ἡγεμονίας, ὡς καὶ τῶν βακουφικῶν κτημάτων καὶ τοῦ Δημοσίου.

Ἡ νοτίως τῶν Βαλκανίων σχηματιζομένη αὐτόνομος ἐπαρχία ἐλάμβανε τὸ ὄνομα *Ἀνατολικὴ Ρωμυλία* καὶ ἐτίθετο ὑπὸ τὴν ἄμεσον πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἐξουσίαν τοῦ σουλτάνου ὑπὸ συνθήκας διοικητικῆς αὐτονομίας, ἔχουσα γενικὸν διοικητὴν Χριστιανὸν ἄρθρον 13), διοριζόμενον ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης τῇ συγκαταθέσει τῶν Δυνάμεων (ἄρθρ. 17). Τὰ ὅρια αὐτῆς καθωρίζοντο διὰ τοῦ 14ου ἄρθρου. Ἡ οὕτω καθοριζομένη ἔκτασις εἶχεν ἐπιφάνειαν 35.000 τετρ. χιλιομέτρων καὶ 750.000 κατοίκων. Εἰς τὸν σουλτᾶνον ἐδίδετο τὸ δικαίωμα νὰ μεριμνᾷ περὶ τῆς ἀμύνης τῶν ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης συνόρων τῆς ἐπαρχίας, ἐγείρων φρούρια καὶ συντηρῶν στρατὸν ἐπ' αὐτῶν, οὐχὶ ὅμως Κιρκασίους καὶ βασιβουζούκους. Αἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου τούτου, παραμεληθέντος εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τῆς Τουρκίας, οὐδέποτε ἐφηρμόσθησαν, οὕτω δὲ ἡ κατάληψις τῆς ἐπαρχίας ταύτης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων (1885) ὑπῆρξεν εὐχερεστάτη.

Ἡ ἐσωτερικὴ τάξις θὰ ἐτηρεῖτο ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ ὑπὸ ἐντοπίου χωροφυλακῆς βοηθουμένης ὑπὸ ἐθνοφυλακῆς, τῆς ὁποίας οἱ ἀξιωματικοὶ θὰ διωρίζοντο ὑπὸ τοῦ σουλτάνου. Τουρκικὰ στρατεύματα δὲν θὰ εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ παραμένουν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς χώρας, ἀκόμη καὶ ὅταν διήρχοντο δι' αὐτῆς. Ὁ γενικὸς ὅμως διοικητὴς θὰ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ καλῇ τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἐν ᾗ περιπτώσει ἠπειλεῖτο ἡ ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ ἀσφάλεια, τὴν δὲ σχετικὴν ἀπόφασιν θ' ἀνεκοίνου ἡ Πύλη εἰς τὰς Δυνάμεις ἐξηγοῦσα καὶ τοὺς λόγους αὐτῆς. Τὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας θὰ ἐξεπόνει εὐρωπαϊκὴ ἐπιτροπή.

Διὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἀν. Ρωμυλίας ἡ ἀγγλικὴ διπλωματία ἐνόμιζεν ὅτι ἤγειρε φραγμὸν κατὰ τῆς ἐκ Β. πρὸς τὸ Αἰγαῖον ρωσικῆς καθόδου. Ἔχουσα δέ, ὡς κατεδείχθη ἐκ τῶν ὑστέρων, ἀπόφασιν νὰ περιβάλῃ καὶ τὴν Βουλγαρίαν διὰ τῆς εὐνοίας καὶ ὑποστηρίξεώς της, ἤλπιζεν, ὅτι εἰς τὸν φραγμὸν τοῦτον θὰ προσετίθετο σὺν τῷ χρόνῳ καὶ αὐτὴ ἡ μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Αἵμου Βουλγαρία. Εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦτο εὗρε συνεργοὺς τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Γερμανίαν· καὶ τοῦτο ἐξηγεῖ πῶς τόσον ταχέως ἡ Βουλγαρία περιέπεσεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὴν ἐλευθερώσασαν αὐτὴν Ρωσίαν καὶ πῶς ἠδυνήθη νὰ ὑπερπηδήσῃ τὸν φραγμὸν τῶν Βαλκανίων καὶ ἑνώσῃ τόσον εὐκόλως εἰς ἓν μετὰ τῆς Β. Βουλγαρίας κράτος τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, ἂν καὶ χωρισθεῖσαν ἀπ' αὐτῆς ἀκριβῶς ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας.

Τὴν ὀργάνωσιν τῆς κυρίως Βουλγαρίας ἀνέλαβε καὶ πρὸ τῆς βερολινείου συνθήκης ἀκόμη Ρῶσος αὐτοκρατορικὸς ἐπίτροπος, τοιοῦτος δὲ διωρίσθη κατ' ἀρχὰς ὁ πρίγκιψ *Βλαδίμιρος Τσερκάσκι*, προσλαβὼν ὡς διερμηνεῖς καὶ βοηθοὺς τῶν Ρώσων στρατιωτικῶν διοικητῶν ὅσους Βουλγάρους ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ κατέχοντας τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ Τσάγκωφ, Βαλαβάνωφ, Δρίνωφ, Καραβέλωφ, Μπούρμωφ κ.τ.λ. Τὸν Τσερκάσκι, ἀποθανόντα τὴν ἡμέραν ἀκριβῶς τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἀντικατέστησεν ὁ ἀντιστράτηγος πρίγκιψ *Δονδούκωφ-Κορσάκωφ*, πρώην διοικητὴς Κιέβου, ἀνὴρ διαπνεόμενος ὑπὸ φιλελευθέρων μᾶλλον ἰδεῶν, ἂν καὶ πλουσιώτατος. Ἐν τῇ ἐξασκήσει τῶν καθηκόντων του ἤγετο ὑπὸ τῆς ἀρχῆς, ὅτι ἡ Βουλγαρία εἶχεν ἀνάγκην σιδηρᾶς χειρὸς ἵνα κυβερνηθῇ. Εὐθὺς μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς βερολινείου συνθήκης ὁ Δονδούκωφ ἀνήγγειλεν εἰς τὸν βουλγαρικὸν λαόν, ὅτι ἔπρεπε νὰ τεθῇ ἐπὶ τὸ ἔργον πρὸς ἐκπόνησιν τῶν θεμελιωδῶν νόμων τῆς Βουλγαρίας. Τὸ προσχέδιον τῶν νόμων τούτων εἶχεν ἐκπονηθῇ ὑπὸ εἰδικῆς ρωσικῆς ἐπιτροπῆς ἐν Πετρουπόλει, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ρώσου νομομαθοῦς Σ. Ι. Λουκιάνωφ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνετέθη καὶ ἡ ὀργάνωσις τῶν δικαστηρίων τῆς Βουλγαρίας. Οὗτος, ὢν ξένος πρὸς τὴν χώραν, ἀγνοῶν τὴν νοοτροπίαν, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ, ἀκόμη δὲ ὀλιγώτερον τὰς περὶ νομικῶν σχέσεων ἰδέας του, ἀπηυθύνθη εἴς τινας μορφωμένους Βουλγάρους ζητῶν τὴν γνώμην των περὶ τοῦ διὰ τὸν βουλγαρικὸν λαὸν καταλληλοτέρου συντάγματος. Λαβὼν τὰς γνώμας τούτων, μελετήσας δὲ καὶ τὸ ἑλληνικόν, σερβικὸν καὶ ρουμανικόν, ὡς καὶ τὸ βελγικὸν σύνταγμα, ὁ Λουκιάνωφ ἐξεπόνησεν ἐπὶ βάσεων δημοκρατικῶν τὸν θεμελιώδη νόμον τῆς Βουλγαρίας, ὅστις ὑπεβλήθη πρὸς ἐπιψήφισιν εἰς τὴν ἐν Τυρνόβῳ, τῇ παλαιᾷ πρωτευούσῃ τῶν Βουλγάρων τσάρων, συνελθοῦσαν Συντακτικὴν Ἐθνοσυνέλευσιν (1879). Αὕτη ἀπετελέσθη ἀπὸ 13 μέλη ἐξ ὀφφικίου (11 Βουλγάρους μητροπολίτας, 1 μουφτῆ καὶ 1 ραββῖνον), 105 ἀνωτέρους δικαστικοὺς καὶ ἀντιπροσώπους τῶν δικαστικῶν περιφερειῶν, 21 μέλη διορισθέντα ὑπὸ τοῦ Ρώσου αὐτοκρατορικοῦ ἐπιτρόπου (ὑπαλλήλους, ἰατρούς, διδασκάλους, σχολικοὺς ἐπιθεωρητάς), 5 ἀντιπροσώπους τῶν μονῶν καὶ σωματείων καὶ 87 μέλη ἐκλεγέντα ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐπὶ 231 πληρεξουσίων ἐν συνόλῳ, ἐξ ὧν 218 Βούλγαροι, 12 Τοῦρκοι καὶ 1 Ἑβραῖος.

Ψήφισις τοῦ Συντάγματος: Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις αὕτη (ὀνομασθεῖσα *Μεγάλη Ἐθνικὴ Σοβράνιε*) ἤρχισε τὰς ἐργασίας αὐτῆς τῇ 10/22 Φεβρουαρίου 1879, κατόπιν ἐναρκτηρίου λόγου τοῦ πρίγκιπος Δονδούκωφ-Κορσάκωφ. Πρόεδρος ἐξελέγη ὁ πρώην ἔξαρχος *Ἄνθιμος*. Αἱ ἐργασίαι διεξήγοντο ταχέως, διότι ἡ βερολίνειος συνθήκη ἔταξε προθεσμίαν διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἡγεμόνος. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐξεδηλώθησαν τάσεις συντηρητικαί, ἀντιπροσωπευόμεναι ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρου κλήρου καὶ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἀνωτέρας μορφώσεως τυχόντων Βουλγάρων, ἐχόντων ἐπὶ κεφαλῆς τὸν *Γρηγόριον Νάτσεβιτς*, τὸν *Δημήτριον Γρέκωφ*, τὸν *Μᾶρκον Μπαλαμπάνωφ* καὶ τὸν *Κωνσταντῖνον Στόϊλωφ*. Οὗτοι ὑπεστήριζον, ὅτι δὲν πρέπει νὰ δοθῶσιν εἰς ὅλους τοὺς πολίτας τὰ αὐτὰ δικαιώματα καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἱδρυθῇ καὶ γερουσία. Ἀπέναντι τούτων ὑπῆρχον οἱ ζητοῦντες τὸ σύνταγμα καθαρῶς δημοκρατικόν. Οὗτοι ἦσαν ὁ *Πέτκο Καραβέλωφ*, ὁ ποιητὴς *Πέτκο Σλαβέϊκωφ* καὶ ὁ δημοσιογράφος *Δράγαν Τσάγκωφ*, ἔχοντες ὀπαδοὺς τοὺς ἀκολουθοῦντας τὰς ἐπαναστατικὰς ἰδέας. Ἔξω τῆς ἐθνοσυνελεύσεως ἠγωνίζετο ὑπὲρ τῶν φιλελευθέρων καὶ δημοκρατικῶν ἰδεῶν ὁ *Στέφανος Σταμπούλωφ*. Ἅπαντες οὗτοι ἀπετέλεσαν τὸ κατόπιν λίαν ἰσχυρὸν γενόμενον κόμμα τῶν φιλελευθέρων, ἐνῷ οἱ συντηρητικοὶ δὲν κατώρθωνον νὰ συνταχθῶσιν εἰς ὠργανωμένον κόμμα, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἡττήθησαν παρὰ τὰς γνώσεις καὶ τὴν πεῖράν των. Οἱ φιλελεύθεροι ἐπεκράτησαν διὰ καταπληκτικῆς πλειοψηφίας, οὕτω δὲ τὸ σύνταγμα συνετάχθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν. Τὸ σύνταγμα τοῦτο καθιέρωνε τὴν ἰσότητα ὅλων τῶν πολιτῶν, κατήργει τὰ προνόμια, τοὺς τίτλους καὶ τὰς διαφορὰς τῶν τάξεων, ἀπηγόρευε τὴν ἀπονομὴν παρασήμων εἰς πολίτας, διεκήρυττεν ὅτι δουλεία δὲν ἐπιτρέπεται ἐν Βουλγαρίᾳ, εἰσῆγε πλήρη ἐλευθερίαν λόγου, τύπου, συναθροίσεως καὶ συνειδήσεως, ἀπηγόρευε τὴν λογοκρισίαν, ὑπῆγε τὰ ἀδικήματα τοῦ τύπου εἰς τὰς διατάξεις τοῦ ποινικοῦ κώδικος, εἰσῆγε τὴν ὑποχρεωτικὴν ἐκπαίδευσιν δωρεάν, συνάμα δὲ καὶ τὸ σύστημα μιᾶς βουλῆς καὶ τῆς ἀμέσου καθολικῆς ψηφοφορίας. Τὸ κοινοβούλιον ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς συνήθους καὶ μιᾶς μεγάλης Σοβράνιε (Ἐθνικῆς Συνελεύσεως). Ἡ συνήθης ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς βουλευτοῦ ἐπὶ 10.000 κατοίκων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἥτις συζητεῖ, ψηφίζει, τροποποιεῖ καὶ συμπληρώνει τοὺς νόμους, ἐπιβλέπουσα καὶ τὴν δρᾶσιν τῶν ὑπουργῶν. Ἡ δὲ μεγάλη Σοβράνιε ἀποτελεῖται ἐκ δύο βουλευτῶν ἐπὶ 10.000 κατοίκων καὶ συγκαλεῖται μόνον ἐν περιπτώσει: 1) ἐκχωρήσεως ἐδάφους, 2) τροποποιήσεως ἢ ἀναθεωρήσεως τοῦ συντάγματος, 3) ἐκλογῆς ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους, 4) ἐκλογῆς ἀντιβασιλέως, ὅταν ὁ διάδοχος εἶναι ἀνήλικος.

Ἡ βουλγαρικὴ πολιτεία εἶναι κληρονομικὴ συνταγματικὴ μοναρχία μὲ λαϊκὴν ἀντιπροσωπείαν. Τὴν πολιτείαν ἀντιπροσωπεύει ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους, ὅστις εἶναι καὶ ἀρχηγὸς τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν πολεμικῶν δυνάμεων. Ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς μετριάσεως τῆς ποινῆς, ἀλλὰ τὸ δικαίωμα τῆς ἀπονομῆς χάριτος εἰς καταδικασθέντας ὑπουργοὺς ἀνήκει μόνον εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν. Τὰ διατάγματα προσυπογράφονται ὑπὸ τῶν ὑπουργῶν, οἵτινες ἀναλαμβάνουσι καὶ τὴν σχετικὴν εὐθύνην. Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀνήκει εἰς τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον, ἓν τῶν μελῶν τοῦ ὁποίου ἐκλέγεται καὶ διορίζεται ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος ὡς πρωθυπουργός. Τοὺς ὑπουργοὺς διορίζει καὶ παύει ὁ ἡγεμών, λαμβάνων ἐννοεῖται ὑπ' ὄψιν τὴν δύναμιν τῶν κομμάτων. Ἡ ἐθνοσυνέλευσις δύναται νὰ παραπέμψῃ εἰς δίκην τοὺς ὑπουργοὺς ἐπὶ ἀπιστίᾳ πρὸς τὸν ἡγεμόνα καὶ τὴν πατρίδα, ἐπὶ παραβιάσει τοῦ συντάγματος, προδοσίᾳ ὡς καὶ πάσῃ ζημίᾳ προσγενομένῃ εἰς τὸ κράτος χάριν προσωπικῆς αὐτῶν ὠφελείας. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ ὑπουργοὶ δικάζονται ὑπὸ εἰδικοῦ δικαστηρίου, οὗτινος ἡ σύστασις καθορίζεται ὑπὸ τοῦ νόμου.

Τὸ σύνταγμα τοῦτο ἐψηφίσθη ὁριστικῶς τῇ 16]28 Ἀπριλίου ὑπὸ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, ἥτις ἐνέκρινε καὶ τὴν ἐκλογὴν τῆς Σόφιας ὡς πρωτευούσης, ἂν καὶ πολλοὶ ἤθελον τὴν παλαιὰν μητρόπολιν τῶν Ἀσανιδῶν, τὸ Τύρνοβον.

Τὴν ἐπιοῦσαν ὁ Δονδούκωφ ἐκήρυξε τὴν ἔναρξιν τῆς πρώτης μεγάλης Ἐθνοσυνελεύσεως ἐκλεγείσης καθ' ὃν χρόνον συνεδρίαζεν ἡ Συντακτικὴ Συνέλευσις. Πρῶτον ἔργον τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ἦτο ἡ ἐκλογὴ ἡγεμόνος. Ἡ συνεδρίασις ἔγινε κεκλεισμένων τῶν θυρῶν. Ὁ μητροπολίτης Τυρνόβου Κλήμης, ἀφοῦ ἀπηρίθμησε τὰ ὀνόματα ὑποψηφίων τινῶν, ἐπρότεινεν ὡς ἡγεμόνα τὸν ὑπὸ τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου τοῦ Β΄ ὑποδειχθέντα Γερμανὸν πρίγκιπα *Ἀλέξανδρον* τοῦ *Βάττεμβεργ*, πατρόθεν ἀνεψιὸν τῆς τσαρίνας Μαρίας Ἀλεξανδρόβνας, υἱὸν τοῦ πρίγκιπος Ἀλεξάνδρου τῆς Ἔσσης, ἔχοντα εἰς τὰς φλέβας του καὶ πολωνικὸν αἷμα ἐκ τῆς Πολωνίδος μητρός του. Ὁ πρίγκιψ οὗτος, ἄγων τότε ἡλικίαν 22 ἐτῶν, δὲν ἦτο ὅλως ἄγνωστος διὰ τὴν Βουλγαρίαν. Διατελέσας ἀξιωματικὸς τῆς πρωσσικῆς φρουρᾶς, εἶχεν ὑπηρετήσει κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον ὡς ἐθελοντὴς εἰς τὴν στρατιὰν τοῦ στρατηγοῦ Γούρκου. Τὴν πρότασιν τοῦ μητροπολίτου ἐψήφισεν ἡ Ἐθνοσυνέλευσις διὰ βοῆς, δώσασα εἰς τὸν νέον ἡγεμόνα τὸν τίτλον *Ἀλέξανδρος Α΄*. Οὗτος μετέβη κατ' ἀρχὰς εἰς Λιβάδιαν τῆς Κριμαίας, ὅπως παρουσιασθῇ εἰς τὸν ἐκεῖ παραθερίζοντα τσάρον, αὐτόθι δὲ ἔλαβε καὶ τὸ ψήφισμα τῆς ἐκλογῆς του, ἐπιδοθὲν ὑπὸ βουλγαρικῆς ἀντιπροσωπείας. Λαβὼν δὲ ὡς ἰδιαίτερον γραμματέα τὸν ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἀντιπροσωπείας ταύτης *Κωνσταντῖνον Στόϊλωφ*, τὸν κατόπιν πρωθυπουργόν, ἐπεσκέφθη τὰς εὐρωπαϊκὰς πρωτευούσας καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀξιομνημόνευτος εἶναι ἡ ἑξῆς, ἀληθῶς προφητική, παρατήρησις, τὴν ὁποίαν ἔκαμε πρὸς τὸν νέον ἡγεμόνα ὁ Βίσμαρκ: «Πηγαίνετε εἰς τὴν Βουλγαρίαν; Θὰ σᾶς μείνῃ τοὐλάχιστον μία εὐχάριστος ἀνάμνησις». Οἱ Βούλγαροι εἶχον ἀρχίσει νὰ δεικνύωσι τάσεις παραβιάσεως τῆς συνθήκης καὶ τοῦ συντάγματος. Ὡς ἐκ τούτου ὁ Αὐστροούγγρος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν συνεβούλευσε τὸν Ἀλέξανδρον νὰ τηρῇ πιστῶς τὴν Βερολίνειον συνθήκην.

Ἡγεμονία Ἀλεξάνδρου Βάττεμβεργ. Ἡ ἱστορία τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ἐλευθέρας Βουλγαρίας

Digitized by Google

εἶναι ἱκανῶς ἐνδιαφέρουσα, διότι πληροῦται ὑπὸ τῶν ἐπεισοδίων τοῦ ἀνταγωνισμοῦ δύο ἀντιμαχομένων πολιτικῶν κομμάτων καὶ δύο ἀντιθέτων κατευθύνσεων ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ, ἤτοι, ἀφ' ἑνὸς μὲν τῶν συντηρητικῶν κατὰ τῶν φιλελευθέρων στοιχείων ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς ρωσικῆς ἐπιρροῆς, ἥτις ἤθελε νὰ διαιωνισθῇ καὶ ἐξακολουθήσῃ χρησιμοποιοῦσα διαρκῶς τὴν Βουλγαρίαν ὡς ὄργανον αὐτῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ, κατὰ τῆς αὐστρογερμανικῆς, μετὰ τῆς ὁποίας φυσικῶς συνετάσσετο καὶ ἡ Ἀγγλία, λόγῳ τῆς ἐναντίον τῶν ρωσικῶν σχεδίων ἀντιπράξεως. Ἐν τῷ δευτέρῳ τούτῳ ἀνταγωνισμῷ οἱ Βούλγαροι τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων, ἂν καὶ εὐγνωμονοῦντες πρὸς τὴν ἐλευθερώσασαν αὐτοὺς Δύναμιν, συνετάχθησαν ἀρχικῶς κατὰ τῆς ρωσικῆς ἐπικρατήσεως, ἐναντίον τῆς ὁποίας ὠρθοῦτο καὶ ὁ ἐκλεγεὶς ἡγεμών, ἂν καὶ εἰς ἄκρον συντηρητικός. Τοιαύτην εἰκόνα παρουσίαζεν ἡ ἐν Βουλγαρίᾳ πολιτικὴ κατάστασις κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη.

Ὁ Ἀλέξανδρος Βάττεμβεργ, φθάσας εἰς Βουλγαρίαν τῇ 25/7 Ἰουλίου 1879, εὗρεν ὅλην τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖρας τῶν Ρώσων. Ὁ μόνος Βούλγαρος ἐν τῇ κυβερνήσει ἦτο ὁ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Χαρκόβου Δρίνωφ, διευθύνων τὸ τμῆμα τῆς παιδείας. Τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ ἡγεμόνος ἦτο ὁ σχηματισμὸς ὑπουργείου ἐκ Βουλγάρων, ἂν καὶ ἐτίθετο ὑπὸ τῶν Ρώσων ἐν ἀμφιβόλῳ καὶ αὐτὴ ἡ ὕπαρξις ἐξ Βουλγάρων ἱκανῶν νὰ γίνωσιν ὑπουργοί. Ὁ Βάττεμβεργ ἀπέκλινε πρὸς τὰς συντηρητικὰς ἰδέας, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἀπέτυχεν ἡ ἀπόπειρά του νὰ σχηματίσῃ κυβέρνησιν οἰκουμενικήν, διότι οἱ φιλελεύθεροι ἠρνήθησαν ἀπολύτως νὰ συνεργασθῶσι μετ' αὐτοῦ. Οὕτω τὸ πρῶτον βουλγαρικὸν ὑπουργεῖον ἀπετελέσθη ἐκ συντηρητικῶν, ἤτοι τοῦ *Τ. Μπούρμωφ* ὡς πρωθυπουργοῦ καὶ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν, τοῦ *Δ. Γρέκωφ* τῆς Δικαιοσύνης, τοῦ *Μ. Βαλαβάνωφ* τῶν Ἐξωτερικῶν, τοῦ *Γρ. Νάτσεβιτς* τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τοῦ *Ἀναστάσοβιτς* τῆς Παιδείας. Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν διωρίσθη ὁ Ρῶσος στρατηγὸς *Παρένσωφ*. Ἐν γένει ὁ ἡγεμὼν περιεστοιχίσθη ἀπὸ συντηρητικὰ στοιχεῖα. Πρώτη ἀφορμὴ συγκρούσεως αὐτοῦ μετὰ τῶν φιλελευθέρων ἦτο τὸ ζήτημα τοῦ ἡγεμονικοῦ τίτλου. Τὸ σύνταγμα ἐτιτλοφόρει τὸν ἡγεμόνα «ἐκλαμπρότατον», αὐτὸς ὅμως ἤθελε τὸν τίτλον «ὑψηλότατος». Καὶ οἱ μὲν συντηρητικοὶ προσηγόρευον αὐτὸν διὰ τοῦ τίτλου τούτου καὶ τοὺς ὑπουργοὺς διὰ τῆς ἐπίσης ἀπαγορευομένης ὑπὸ τοῦ συντάγματος προσωνυμίας «Ἐξοχότης», ἀλλ' ὁ Ρῶσος ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ ἐπέμενον νὰ ὀνομάζουν τὸν πρίγκιπα «Ἐκλαμπρότατον», μέχρις ὅτου ἡ ἐθνοσυνέλευσις ἀποφασίσῃ ἄλλως. Τὸ ζήτημα τοῦτο τοῦ τίτλου ἐγένετο ἀφορμὴ τῆς πρώτης διαστάσεως μετὰ τῶν φιλελευθέρων καὶ μετὰ τῆς Ρωσίας. Πρῶτος ὁ Σταμπούλωφ ἔγραψε σφοδρὸν ἄρθρον ἐναντίον τοῦ ἡγεμόνος. Ἔκτοτε ἤρχισε ζωηρὸς ἀγὼν ἐναντίον τῶν αὐταρχικῶν τάσεων τοῦ ἡγεμόνος. Οὗτος ἤθελε πρὸς τοῖς ἄλλοις νὰ ἀκολουθήσῃ γερμανικὴν πολιτικήν, φέρων Γερμανοὺς ἀξιωματικοὺς εἰς τὴν θέσιν τῶν Ρώσων καὶ εἰσάγων τοὺς πρωσσικοὺς στρατιωτικοὺς κανονισμούς. Οὕτως ἐκθέτουσι τὰ πράγματα Βούλγαροι ἱστορικοί, ὡς ὁ Στάνεφ· ἀνακριβῶς δὲ παριστᾷ τὰ γεγονότα τῶν ἡμερῶν ἐκείνων καὶ τὰ ἐπακολουθήσαντα συμβάντα ὁ Μπάουτσερ (J. D. Bourchier) ἐν τῇ «Βρεττανικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ», ἰσχυριζόμενος, ὅτι ὁ Βάττεμβεργ ἤθελε νὰ εἰσαγάγῃ αὐταρχικοὺς θεσμοὺς ὑπὸ ρωσικὰς ἐμπνεύσεις. Ἂν ὁ Βάττεμβεργ εἰργάζετο ὑπὸ ρωσικὰς ἐμπνεύσεις, ἡ Ρωσία δὲν θὰ ἐπέμενε τόσον νὰ διωχθῇ μετ' ὀλίγα ἔτη. Ἀληθὲς ὅμως εἶναι, ὅτι ὑπῆρχεν ἐν Βουλγαρίᾳ ἰσχυρὸν ρεῦμα πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς ρωσικῆς κηδεμονίας, καὶ τὸ ρεῦμα τοῦτο ἀκριβῶς ὑπέθαλπε κατ' ἀρχὰς ὁ Βάττεμβεργ, ἔστω καὶ ἂν κυριώτεροι παράγοντες τῆς ἀντιρρωσικῆς πολιτικῆς ἦσαν οἱ φιλελεύθεροι. Δευτέρα ἀφορμὴ διαφωνίας ὑπῆρξε τὸ σιδηροδρομικὸν ζήτημα. Ἐν τούτῳ ὁ διπλωματικὸς πράκτωρ τῆς Αὐστρίας Κέβενχοῦλλερ, ὑποστηριζόμενος καὶ ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν δυτικῶν Δυνάμεων, ἐζήτει νὰ συνεχισθῇ ἡ κατασκευὴ τῆς ὑπαρχούσης γραμμῆς τῶν Ἀνατολικῶν λεγομένων σιδηροδρόμων πρὸς ἀποκατάστασιν ἀμέσου σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας τῆς Βουλγαρίας μετὰ τῆς Βιέννης. Ἄλλως τε τοῦτο προέβλεπε καὶ τὸ 10ον ἄρθρον τῆς βερολινείου συνθήκης. Ἀλλ' ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν καὶ οἱ Ρῶσοι πολιτικοὶ ἐπέμενον νὰ κατασκευασθῇ πρωτίστως σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Σόφιας-Σιστοβίου (Ζίστοβ) ἢ Ρουχτσουκίου, ὅπως ἀποκατασταθῇ ταχεῖα σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Ρωσίας. Τὸ σχέδιον τοῦτο ἐπολέμουν οἱ λοιποὶ διπλωματικοὶ ἀντιπρόσωποι, ἐζήτουν δὲ νὰ ἐπηρεάσωσι τὸν ἡγεμόνα, ὅπως ἀπορρίψῃ τὸ ρωσικὸν σχέδιον, ὅπερ καὶ ἀπερρίφθη πράγματι ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως. Τρίτον ζήτημα ἦτο τὸ τοῦ στρατοῦ. Ὁ Κέβενχοῦλλερ καὶ ἡ Ἀγγλία ὑπεστήριζον, ὅτι ἡ Βουλγαρία χρειάζεται μόνον χωροφυλακὴν καὶ ἐθνοφυλακήν, ὡς ἄλλως τε προέβλεπε καὶ ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου, κατὰ τὴν συζήτησιν τῶν σχετικῶν ἄρθρων τῆς ὁποίας ὁ Βίσμαρκ εἶχεν ἐπιμείνει πολὺ καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς κυρίας σημασίας τῆς γαλλικῆς λέξεως milice (=ἐθνοφυλακή). Ἐν τούτοις ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ὠργάνωσε πραγματικὸν τακτικὸν στρατὸν μὲ ρωσικὰ προστάγματα καὶ ρωσικὰς ὀνομασίας τῶν βαθμῶν. Ὁ δὲ ἡγεμών, ὅστις ἤθελε μὲν νὰ ἔχῃ στρατόν, ἀλλ' ἐπροτίμα τὸ γερμανικὸν σύστημα, προσεπάθει νὰ μὴ χάσῃ καὶ τὴν εὔνοιαν τοῦ τσάρου, ὅστις, διακείμενος πρὸς αὐτὸν συμπαθῶς, ἐξεπλήρωνε πολλὰς τῶν ἐπιθυμιῶν του, ὁσάκις ἤρχετο πρὸς ἐπίσκεψίν του. Οὕτως ὁ ἡγεμὼν κατώρθωσε νὰ διάγῃ ὁπωσοῦν συμβιβαστικῶς μετὰ τῆς Ρωσίας. Ἀλλ' ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἡ ἀντιπολίτευσις ἐκέρδιζε διηνεκῶς ἔδαφος. Κατὰ τὰς πρώτας ἐκλογὰς πρὸς ἀνάδειξιν τῆς πρώτης μικρᾶς Σοβράνιε (πληρέστερον *Ναρόδνο Σομπράνια*) τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων ἐκέρδησε καταπληκτικὴν πλειοψηφίαν. Μὴ θέλων νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ συντηρητικὸν ὑπουργεῖόν του, ὁ ἡγεμὼν διενοήθη νὰ διαλύσῃ τὴν Βουλήν, ἀλλὰ ζητήσας τὴν ἄδειαν τοῦ τσάρου ἔλαβεν ἀπάντησιν ἀρνητικήν, μεθ' ὃ ἐστράφη πρὸς τὴν ἀντιπολίτευσιν, προτείνων τὸν σχηματισμὸν οἰκουμενικῆς κυβερνήσεως. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς Βουλῆς συνέβη σοβαρὸν ἐπεισόδιον. Ὁ ἡγεμὼν ἀνέγνωσε τὸν λόγον τοῦ θρόνου καθήμενος καὶ φέρων τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς του, ἐνῷ ὅλοι οἱ βουλευταὶ ἦσαν ὄρθιοι καὶ ἀσκεπεῖς. Τοῦτο δυσηρέστησε τοὺς βουλευτάς, πρὸτοῦ δ' ἀκόμη ἐξέλθῃ τοῦ βουλευτηρίου ἠκούσθησαν φωναὶ τῶν φιλελευθέρων, ἐχόντων ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Σταμπούλωφ: «Κάτω ἡ κυβέρνησις». Πρόεδρος ἐξελέγη ὁ δημοκρατικὸς *Καραβέλωφ*. Πρὸς ἀντιπερισπασμὸν ἡ κυβέρνησις ἀπεπειράθη ν' ἀκυρώσῃ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Σταμπούλωφ, ὡς μὴ ἔχοντος τὴν νόμιμον ἡλικίαν τῶν 30 ἐτῶν. Ἀλλὰ μετὰ φλογερὸν λόγον τούτου ἡ ἐκλογή του ἐπεκυρώθη καὶ ἐδόθη ψῆφος μομφῆς κατὰ τῆς κυβερνήσεως, ἥτις ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ. Ἀσχάλλων διὰ τὰ συμβαίνοντα ὁ ἡγεμὼν ἠναγκάσθη νὰ στραφῇ πρὸς τὸν Καραβέλωφ, τὸν ὁποῖον ἀπεστρέφετο. Μετὰ πολλὰς συμβιβαστικὰς ἀποπείρας, ὁ ἡγεμὼν διέλυσε τὴν Βουλήν. Κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ σχετικοῦ οὐκαζίου ἠκούσθησαν φωναί: «Ζήτω ὁ βουλγαρικὸς λαός. Ζήτω τὸ Σύνταγμα». Ὁ ἀγὼν ἀπέβαινε τραχύς. Ὁ ἡγεμὼν ἐσχημάτισε καὶ πάλιν συντηρητικὸν ὑπουργεῖον ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Τυρνόβου Κλήμεντα. Ἐνῷ δὲ ἐπρόκειτο νὰ διεξαχθῶσι νέαι ἐκλογαί, ὁ ἡγεμὼν μετέβη εἰς Πετρούπολιν, ὅπως παραπονεθῇ κατὰ τοῦ δημοκρατικοῦ συντάγματος καὶ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ φιλελευθέρων. Ὁ τσάρος ἐδέχθη εὐμενῶς τὸν ἡγεμόνα καὶ ἀνεκάλεσε τὸν ἐναντίον αὐτοῦ ἀντιπράττοντα ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν, δηλαδὴ τὸν Ρῶσον Παρένζωφ. Εἰς τὰς ἐναντίον τῶν φιλελευθέρων ἐνεργείας του, ὁ Βάττεμβεργ εὗρεν ἐν Πετρουπόλει πολλὴν ἐνθάρρυνσιν ἐκ μέρους τοῦ γνωστοῦ ἀντιδραστικοῦ πανσλαυιστοῦ Κάτκωφ, ὅστις συνεβούλευσε νὰ καταργηθῇ διὰ πολλὰ ἔτη τὸ σύνταγμα, μέχρις ὅτου εὑρεθῇ κατάλληλον τοιοῦτον διὰ τοὺς Βουλγάρους. Εἰς τὴν πρότασιν ταύτην ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος Β' ἀντέστη εἰπὼν «non possumus».

Ἐπανελθὼν εἰς Βουλγαρίαν ὁ Βάττεμπεργ εὑρέθη ἀπέναντι νέας καταπληκτικῆς νίκης τῶν φιλελευθέρων κατὰ τὰς ἐκλογάς. Ἠναγκάσθη τότε νὰ συνθηκολογήσῃ, διότι νέα διάλυσις τῆς Βουλῆς ἦτο ἀδύνατος, καὶ ἐσχημάτισεν ὑπουργεῖον ὑπὸ τὸν *Τσάγκωφ* μὲ τὸν Καραβέλωφ καὶ ἄλλους. Πρὸς παρηγορίαν ἴσως, τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων προέβη εἰς παραχώρησιν πρὸς τὸν ἡγεμόνα, ψηφίσαν ἐν τῇ Βουλῇ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ τίτλου «Ἐκλαμπρότης» διὰ τοῦ «Ὑψηλότης». Ἀλλ' ἡ συμβίωσις τοῦ ἡγεμόνος μετὰ τῶν φιλελευθέρων δὲν διήρκεσε πολύ. Ἄλλως τε οὗτοι ἤρχισαν σφοδρὰν πολεμικὴν κατὰ τῶν ξένων ἐν γένει καὶ κατὰ τῶν Ρώσων εἰδικῶς, διακηρύσσοντες τὴν ἀρχὴν «ἡ Βουλγαρία εἰς τοὺς Βουλγάρους», ὡς λέγει ὁ Μπάουτσερ· ἢ μᾶλλον, ὅπερ καὶ τὸ ὀρθότερον, στρεφόμενοι ὅλοι, τόσον οἱ φιλελεύθεροι ὅσον καὶ οἱ συντηρητικοί, ἄλλοτε μὲν πρὸς ἀνατολάς, ἄλλοτε δὲ πρὸς δυσμάς, ἀναλόγως τοῦ πνέοντος ἀνέμου, ὡς ἐκθέτει ὁ Στάνεφ ἐν τῇ ἱστορίᾳ του. Τὰς ἐσωτερικὰς δυσχερείας ἐπηύξανεν ἡ Τουρκία ὑποκινήσασα ἐξέγερσιν τῶν Μουσουλμάνων τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν, ταχέως κατασταλεῖσαν. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συνέπεσε νὰ νικήσῃ ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων ὑπὸ τὸν Γλάδστωνα, ὅστις εἰς συγχαρητήριον τηλεγράφημα τῆς βουλγαρικῆς Βουλῆς ἀπήντησε λίαν συμπαθῶς. Τοῦτο ἐξήγησαν οἱ Βούλγαροι ὡς σημαῖνον, ὅτι ἡ Ἀγγλία εἶναι ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Μετὰ μικρὸν ὅμως ἐδολοφονεῖτο ἐν Ρωσίᾳ ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος ὁ Β' (1/13 Μαρτίου 1881). Τὸν φόνον του ἐχαιρέτησαν οἱ ἀγνοοῦντες τὰ πράγματα Βούλγαροι φιλελεύθεροι ὡς γεγονὸς εὐχάριστον. Ἀλλ' ὁ ἡγεμὼν μεταβὰς εἰς Πετρούπολιν, ὅπως παραστῇ εἰς τὴν κηδείαν, ἐπέτυχε παρὰ τοῦ νέου τσάρου, τοῦ ἀπολυταρχικοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Γ', τὴν συγκατάθεσιν διὰ τὴν ἀναστολὴν τοῦ συντάγματος. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Βουλγαρίαν διὰ Βερολίνου καὶ Βιέννης ἔπαυσε τὸ ὑπουργεῖον Καραβέλωφ, διώρισεν ὑπουργοὺς ἐκ τῶν συντηρητικῶν καὶ ἐξέδωκε προκήρυξιν πρὸς τὸν λαὸν λέγουσαν, ὅτι τὸ σύνταγμα εἶναι ἀνεφάρμοστον, κλονίσαν τὴν ἐσωτερικὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ὑπόληψιν τῆς Βουλγαρίας, διὸ καὶ ἀπεφάσισε νὰ καλέσῃ τὴν μεγάλην Σοβράνιε καὶ παραιτηθῇ, ἂν μὴ αὕτη ἐτρέπετο ἄλλην ὁδόν. Εἰς ἀπάντησιν τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων ἐξέδωκεν ἀντιπροκήρυξιν κατὰ τοῦ ἡγεμόνος. Ἤρχισαν ἀμέσως αἱ συλλήψεις καὶ οἱ διωγμοὶ τῶν φιλελευθέρων, ἐργαζομένων ἤδη ἀναφανδὸν καὶ κατὰ τῶν Ρώσων. Ὁ ἐκλογικὸς ἀγὼν ἦτο θυελλώδης. Ὁ ἴδιος ὁ ἡγεμών, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ διπλωματικοῦ πράκτορος τῆς Ρωσίας Χιτροβό, ἐξῆλθεν εἰς ἐκλογικὰς περιοδείας. Τὴν ἐξουσίαν ἐξήσκει ὡς πρωθυπουργὸς καὶ μόνος σχεδὸν ὑπουργὸς ὁ Ρῶσος στρατηγὸς Ἔρνροτ, ὅστις εἶχε διορισθῇ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν. Τόση δὲ ἦτο ἡ κατὰ τὰς ἐκλογὰς ἐξασκηθεῖσα πίεσις, ὥστε ἡ ἐκλεγεῖσα Β' ἐθνοσυνέλευσις ἦτο τυφλὸν ὄργανον τοῦ ἡγεμόνος, ἀποκλεισθέντων τῶν ἐκλεγέντων φιλελευθέρων. Συνελθοῦσα δὲ αὕτη τὴν 1/13 Ἰουλίου 1881 ἐξέδωκε ψήφισμα, καθ' ὅλα ἕτοιμον καὶ δημοσιευμένον ἤδη εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως», καθ' ὃ ἐδίδετο εἰς τὸν ἡγεμόνα τὸ δικαίωμα τῆς ἀπολύτου ἐξουσίας διὰ μίαν ἑπταετίαν. Πρὸ τῆς παρελεύσεως ταύτης ὁ ἡγεμὼν θὰ συνεκάλει νέαν Συντακτικὴν ἐθνοσυνέλευσιν πρὸς ἀναθεώρησιν τοῦ συντάγματος ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κτηθείσης πείρας καὶ τῶν ἐν τῷ μεταξὺ ἱδρυθέντων προσωρινῶν θεσμῶν, δηλαδὴ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας κτλ. Αὐθημερὸν ἀπήρχετο εἰς Ρωσίαν ὁ στρατηγὸς Ἔρνροτ. Νέος πρωθυπουργὸς δὲν διωρίσθη εἰς τὴν θέσιν του, διότι τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου προήδρευεν ὁ ἡγεμών. Τὸ σχηματισθὲν ὑπουργεῖον εἶχεν ὡς ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν τὸν Ρῶσον στρατηγὸν Ρέμλιγκεν, ὡς ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν τὸν ἐπίσης Ρῶσον στρατηγὸν Κρίλωφ, ὡς ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τὸν ἐν Τουρκίᾳ σπουδάσαντα Βούλγαρον ἰατρὸν Βούλκοβιτς, ὑπουργὸν τῆς Παιδείας τὸν Τσέχον ἱστορικὸν Γίρετσεκ καὶ ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν τὸν Βούλγαρον Σελέσκοβιτς. Οἱ διωγμοὶ τῶν φιλελευθέρων ἐγίνοντο ὁλονὲν σφοδρότεροι. Ὁ Τσάγκωφ ἐξωρίσθη εἰς Βράτσαν, ὅπου ὅμως οἱ φιλελεύθεροι τὸν ἀπεθέωσαν ὀνομάζοντες αὐτὸν «ἅγιον». Ὁ Σταμπούλωφ περιωρίσθη εἰς Τύρνοβον. Ὁ Καραβέλωφ καὶ Σλαβέϊκωφ ἠναγκάσθησαν νὰ γίνωσι διδάσκαλοι ἐν Φιλιππουπόλει καὶ ἐξέδιδον ἐκεῖ ἐφημερίδας, εἰς ἀντικατάστασιν τῶν ἐν Σόφιᾳ ὑπὸ τῆς ἐλευθέρας Βουλγαρίας παυθεισῶν. Οὕτως εἰς τὸν ἐσωτερικὸν ἀγῶνα τῆς Βουλγαρίας συμμετεῖχε καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία, τῆς ὁποίας ὅλα τὰ μορφωμένα στοιχεῖα ἔκλινον πρὸς τοὺς φιλελευθέρους. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπῆλθε διάστασις μεταξὺ τοῦ ἡγεμόνος καὶ τοῦ Χιτροβὸ ἐξ αἰτίας τοῦ σιδηροδρομικοῦ ζητήματος. Ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ρωσίας ἤρχισε νὰ στρέφηται πρὸς τοὺς φιλελευθέρους. Ὁ Βάττεμβεργ πτοηθεὶς ἔσπευσεν εἰς Πετρούπολιν, ὅπου ἐπέτυχε τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Χιτροβὸ καὶ τὴν ἀποστολὴν τῶν στρατηγῶν Σομπόλεφ καὶ Κάουλβαρς πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς κυβερνήσεως. Ἐπανελθὼν εἰς Βουλγαρίαν ὁ ἡγεμὼν ἐσχημάτισε τὸ «ὑπουργεῖον τῶν Ρώσων στρατηγῶν καὶ τῶν συντηρητικῶν» ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σομπόλεφ. Ἡ κυβέρνησις αὕτη, τῆς ὁποίας μετεῖχον καὶ οἱ Νάτσεβιτς καὶ Βούλκοβιτς, παρεσκεύαζε σύνταγμα εἰσάγον τὴν ἔμμεσον ψηφοφορίαν, περιορίζον τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα εἰς τοὺς ἐγγραμμάτους καὶ εἰς τοὺς ἔχοντας περιουσίαν, ἀποκλεῖον τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκλεξίμου τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους καὶ ἐλαττοῦν τὸν ἀριθμὸν τῶν βουλευτῶν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐπῆλθεν ἐν τῇ κυβερνήσει διάστασις Ρώσων καὶ Βουλγάρων ἐπὶ τοῦ σιδηροδρομικοῦ ζητήματος.

Οἱ Βούλγαροι δὲν ἤθελον πλέον νὰ εἶναι ὑπουργοὶ καὶ τοῦτο ἐξέθεσεν ὁ Νάτσεβιτς εἰς ὑπόμνημα πρὸς τὸν ἡγεμόνα. Ἐν μέσῳ τοιαύτης καταστάσεως συνῆλθε τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1882 ἡ Γ' συνήθης Βουλὴ μὲ μόνον 56 βουλευτὰς ἐκλεγέντας δι' ἐμμέσου ψηφοφορίας, ὅλους ἀνθρώπους πλουσίους καὶ πεπαιδευμένους. Ἐν τούτοις ἡ Βουλὴ αὕτη δὲν ἠκολούθει τὰ κελεύσματα τῶν Ρώσων. Ὁ Σομπόλεφ, ὅστις ἐχαρακτήριζε μέχρι τοῦδε τοὺς ἀντιπολιτευομένους αὐτὸν ὡς πράκτορας τῆς Αὐστρίας, ἤρχισε νὰ στρέφηται πρὸς τοὺς φιλελευθέρους. Κατόπιν ὁ ἡγεμών, ὁ Σομπόλεφ καὶ δύο βουλγαρικαὶ ἀντιπροσωπεῖαι μετέβησαν εἰς Πετρούπολιν καὶ Μόσχαν, ὅπως ἀλληλοκαταγγελθῶσιν. Ὁ ἡγεμών, ὅστις ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ θείου του, δὲν εἶχε πλέον ἰσχυρὸν προστάτην ἐν Ρωσίᾳ, ἤρχισε νὰ ὑποπίπτῃ εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου τοῦ Γ'. Δύσθυμος ἐπανῆλθεν εἰς Βουλγαρίαν, ὅπου ἤρχισαν πλέον νὰ ἐξυφαίνωνται συνωμοσίαι. Οἱ Ρῶσοι ἤθελον νὰ ἐκδιώξωσι τὸν Βάττεμβεργ καὶ νὰ εἰσαγάγωσι ρωσικὴν δικτατορίαν. Ὁ ἡγεμὼν ἀφ' ἑτέρου ἤθελε νὰ ἀπομακρύνῃ ὅλους τοὺς Ρώσους, μὴ ἔχων δὲ νὰ στηριχθῇ πρὸς τοῦτο, ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ συμφιλίωσιν μετὰ τῶν φιλελευθέρων, ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν Ρώσων καὶ τῆς ἐπαναφορᾶς τοῦ συντάγματος. Ὁ τελευταῖος οὗτος ὅρος ἐξετελέσθη δι' ἡγεμονικοῦ οὐκαζίου ὑπὸ ἡμερομη-

Digitized by Google

νίαν 7/19 Σεπτεμβρίου 1883, ὅπερ θὰ ἐπεκυροῦτο κατόπιν ὑπὸ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως. Συνεπείᾳ τούτου οἱ Ρῶσοι στρατηγοὶ ἔφυγον εἰς Ρωσίαν, μεθ' ὃ ὁ ἡγεμὼν ἔπαυσε τοὺς ἐναντίον του κηρυχθέντας Ρώσους ἀξιωματικούς. Ἡ σύγκρουσις μετὰ τῆς Ρωσίας ἦτο πλέον γεγονὸς τετελεσμένον. Μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ Βάττεμπεργ μετανοήσας παρεκάλεσε τὸν τσάρον νὰ τὸν συγχωρήσῃ. Ἦλθε τότε ὡς ἔκτακτος Ρῶσος ἀπεσταλμένος ὁ μνημονευθεὶς στρατηγὸς Κάουλβαρς καὶ ὑπέγραψε στρατιωτικὴν σύμβασιν, δυνάμει τῆς ὁποίας οἱ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Βουλγαρίας Ρῶσοι ἀξιωματικοὶ θὰ ἦσαν ἁπλοῖ ἐκγυμνασταὶ καὶ δὲν θὰ ἀνεμειγνύοντο εἰς τὴν πολιτικήν. Ἀμέσως κατόπιν ἐσχηματίσθη κυβέρνησις φιλελευθέρων καὶ συντηρητικῶν ὑπὸ τὸν Τσάγκωφ, ἥτις παρεσκεύασε σύνταγμα συντηρητικὸν μὲ γερουσίαν, περιωρισμένον ἐκλογικὸν δικαίωμα τῶν πολιτῶν, περιορισμοὺς τοῦ τύπου καὶ ἄλλα. Τὸ σχέδιον τοῦτο ἐψήφισεν ἀμέσως ἡ συντηρητικὴ ἐθνοσυνέλευσις, ἀλλ' οἱ ριζοσπαστικοὶ φιλελεύθεροι ἐκήρυξαν ἀμείλικτον ἐναντίον τοῦ συντάγματος τούτου πόλεμον. Εἶχε πλέον σχηματισθῆ ρῆγμα εἰς τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων. Οἱ μετριοπαθεῖς φιλελεύθεροι ἔμειναν μὲ τὸν «ἅγιον» Τσάγκωφ καὶ τὸν νεαρὸν ἀκόμη τότε Δάνεφ. Οἱ ἄλλοι, οἱ ριζοσπαστικοί, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Καραβέλωφ, μὲ τὸν Δ. Πέτκωφ καὶ μὲ τὸν Ραδοσλαύωφ ἐσχημάτισαν τὸ κόμμα τῶν ριζοσπαστικῶν, τὸ ὁποῖον ἐζήτει ἀμετάβλητον τὸ πρῶτον σύνταγμα τοῦ Τυρνόβου. Γενομένων τότε ἐκλογῶν, εἰς τὰς ὁποίας σχεδὸν δὲν ἔλαβον μέρος οἱ συντηρητικοὶ καὶ οἱ τσορμπατζῆδες, ἐκέρδησεν ὁ Καραβέλωφ, ὅστις ἐκλεγεὶς πρόεδρος τῆς Δ' συνήθους Βουλῆς, ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος εἰς τὴν ἀρχὴν (29/9 Ἰουλίου 1884), μὲ τὸν Ραδοσλαύωφ ὡς ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης, τοῦ Στ. Σταμπούλωφ ἐκλεγέντος προέδρου τῆς Βουλῆς. Ἐνῷ δὲ οἱ Ρῶσοι ἐξηκολούθουν βυσσοδομοῦντες κατὰ τοῦ Βάττεμπεργ, ἡ κυβέρνησις τοῦ Καραβέλωφ ἤρχισε ζωηρὰν κίνησιν διὰ τὴν ἕνωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας μετὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ ἐντατικὴν προπαγάνδαν ἐν Μακεδονίᾳ.

Κατάληψις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας: Εὐθὺς ἀπὸ τῆς κατοχῆς τοῦ βορείου τμήματος τῆς Θράκης, δηλαδὴ τοῦ τουρκικοῦ βιλαετίου Ἀδριανουπόλεως, ὑπὸ τῶν Ρώσων καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ὅτε ἐνομίσθη ὅτι ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ Θρᾴκη θὰ ἀπετέλει μέρος τῆς Βουλγαρίας, ἤρχισε ζωηρὰ βουλγαρικὴ κίνησις πρὸς ἀποκλειστικὴν ἐπικράτησιν ἀφ' ἑνός, ὑπὲρ τῆς ὁποίας εἰργάζοντο καὶ οἱ ὑπὸ τῶν Ρώσων διορισθέντες Βούλγαροι διοικητικοὶ ὑπάλληλοι, πρὸς συστηματικὴν δ' ἀφ' ἑτέρου ἐκμηδένισιν καὶ ἐκτόπισιν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου. Τοὺς διωγμοὺς τούτους ἐξέθεσαν οἱ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως διὰ πρώτης διαμαρτυρίας πρὸς τὰς κυβερνήσεις Ἀγγλίας, Γαλλίας, Γερμανίας καὶ Αὐστρίας (6/18 Μαρτίου 1878), καταγγέλλοντες φόνους Ἑλλήνων διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν, φυλακίσεις διαφόρων προκρίτων, κατασχέσεις σχολικῶν κτιρίων, ἐκκλησιῶν καὶ μονῶν, ἀποκλεισμὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης (βλ. *Φωτίου, ἐπισκόπου Εἰρηνουπόλεως*, «Ἐπίσημα ἔγγραφα» ἐν Ἀθήναις 1919). Ἡ κατάστασις αὕτη ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων, ὅτε ἐτέθη ἐν ἰσχύϊ ὁ συμφώνως πρὸς τὸ 18ον ἄρθρον τῆς βερολινείου συνθήκης ὑπὸ εἰδικῆς διεθνοῦς ἐπιτροπῆς ἐκπονηθεὶς πομπώδης «Ὀργανικὸς νόμος τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας» (Statut organique) ἐκ 495 ἄρθρων καὶ πολλῶν παραρτημάτων, περιεχόντων τοὺς εἰδικοὺς νόμους καὶ κανονισμοὺς (14/26 Ἀπριλίου 1879). Ὁ ὀργανισμὸς οὗτος περιεφρούρει ἐπιμελῶς τὰ δίκαια ὅλων τῶν πολιτῶν (ἄρθρ. 24—32), τὴν χρῆσιν τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς τουρκικῆς ὡς ἐπισήμων γλωσσῶν μετὰ τῆς βουλγαρικῆς (22, 75 § 4, 77), τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως (38, 344—349, 356, 359, 360), τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν (28 29 337—339, 355 κ.λ.), τὰς περιουσίας τῶν θρησκευτικῶν κοινοτήτων καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν ἐν γένει. Ἀλλὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐφαρμοσθὲν καθεστὼς οὐδεμίαν τῶν ἄνω διατάξεων ἐσεβάσθη. Ὡς διεπίστωσεν ἐν τῇ ἐκθέσει του ὁ χάριν ἐρεύνης ἀποσταλεὶς (26 Αὐγούστου 1880) Ἄγγλος συνταγματάρχης Wilson, ὅλαι αἱ ἀνώτεραι θέσεις ἦσαν κλεισταὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Μουσουλμάνους, ἀκόμη δὲ καὶ εἰς τὰς μεγάλας πόλεις, ὡς ἐν Ἀγχιάλῳ, πόλει καθαρῶς ἑλληνικῇ, οὐδεὶς Ἕλλην ἢ Μουσουλμᾶνος εὑρίσκετο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς χωροφυλακῆς. Εἴς τινας περιφερείας οἱ Ἕλληνες οὔτε νὰ ταξιδεύσωσιν, οὔτε νὰ ἐμπορευθῶσιν ἐλευθέρως ἠδύναντο, ἐκτὸς δὲ τούτου ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς Βουλγάρους ἡ μετὰ τῶν Ἑλλήνων συναλλαγή. Αἱ ἐκλογικαὶ παρανομίαι ἀφ' ἑτέρου ἦσαν ὁ γενικὸς κανών.

Αἱ σχετικαὶ διαμαρτυρίαι τῶν Ἑλλήνων εὕρισκον κατ' ἀρχὰς ἀπήχησιν καὶ εἰς αὐτὸν ἀκόμη τὸν ἀγγλικὸν τύπον, αἱ δὲ βουλγαρικαὶ παρανομίαι ἀνεγράφοντο καὶ εἰς τὰς ἀγγλικὰς διπλωματικὰς βίβλους. Οἱ «Τάϊμς» ἔγραφον (Σεπτέμβριος 1879) ὅτι σκοπὸς τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας δὲν ἦτο νὰ δημιουργηθῇ βουλγαρικὸν κράτος, αἱ δὲ διαπραττόμεναι παραβιάσεις διεπιστοῦντο καὶ ὑπὸ τῶν ξένων προξένων.

Συγχρόνως μετὰ τοῦ διωγμοῦ τῶν μὴ βουλγαρικῶν μειονοτήτων, ἐξ ὧν οἱ Τοῦρκοι ἀπετέλουν τὸ $^{1}/_{8}$ τοῦ πληθυσμοῦ, οἱ Βούλγαροι εἰργάζοντο διὰ τὴν ἕνωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας μετὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ πρὸς ἐξάλειψιν τοῦ τελευταίου ἴχνους τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας. Ἐπειδὴ δὲ εἰς ἕνα λόγον του ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας λόρδος Βήκονσφιλδ εἶπεν, ὅτι ἐνήργει πρὸς ἀποστολὴν τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς Πύργον καὶ Ἰχτιμάν, οἱ Βούλγαροι ἐπέδωκαν πρὸς τὰς Δυνάμεις ἀμέσως ὑπόμνημα, ζητοῦντες νὰ διορισθῇ γενικὸς διοικητὴς Βούλγαρος καὶ οὐχὶ Φαναριώτης ἢ Λεβαντῖνος καὶ νὰ μὴ πατήσῃ ποὺς Τούρκου στρατιώτου εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τὰ σύνορα. Δὲν καθησύχασαν δὲ οἱ Βούλγαροι εἰ μὴ κατόπιν τσαρικοῦ διαγγέλματος ἀναγνωσθέντος εἰς τοὺς ναούς, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ τσάρος τῆς Ρωσίας συνίστα εἰς τοὺς Βουλγάρους νὰ μὴ φοβῶνται μήπως ἔλθωσι τουρκικαὶ φρουραί. Ἡ Ρωσία συνέστησεν εἰς τὴν Πύλην ὡς γενικὸν διοικητὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας τὸν Βούλγαρον *Ἀλέξανδρον Βογορίδην* ἢ *Ἀλέκο πασᾶν*, ἄλλοτε πρέσβυν τῆς Τουρκίας ἐν Βιέννῃ, υἱὸν τοῦ πρώτου ἡγεμόνος τῆς Σάμου Στεφανάκη Βογορίδου. Οὗτος, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ σουλτάνου τῇ 4/16 Μαΐου 1879, ἐνεφανίσθη εἰς Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν μὲ φέσιον ὡς Τοῦρκος πασᾶς. Ἀλλ' οἱ Βούλγαροι τὸν ἠνάγκασαν νὰ φορέσῃ καλπάκιον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἄλλως τε ἕτοιμον. Τὴν πρώτην Βουλὴν (ἐπαρχιακὴν συνέλευσιν) περιλαμβάνουσαν 40 Βουλγάρους, 6 Τούρκους, 5 Ἕλληνας, 2 Ἀρμενίους, 2 Ἑβραίους καὶ ἕνα Βουλγαροκαθολικὸν (Ἰταλόν), ἤνοιξεν ὁ Βογορίδης διὰ λόγου ἐκφωνηθέντος βουλγαριστί, τουρκιστὶ καὶ ἑλληνιστί, ἡ ἀπάντησις ὅμως ἐδόθη μόνον βουλγαριστί. Διευθυνταὶ τῶν ὑπηρεσιῶν (ὑπουργοί), ἀποτελοῦντες τὸ «*ἰδιαίτερον συμβούλιον*» τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ, ὡσαύτως δὲ καὶ γενικοὶ γραμματεῖς διωρίσθησαν μόνον Βούλγαροι. Κομματικοὶ καὶ συνταγματικοὶ ἀγῶνες δὲν συνεκλόνισαν τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, ἥτις διῆλθεν ἡσύχως τὴν πρώτην πενταετίαν. Δύο ἦσαν τὰ ὑπάρχοντα κόμματα, τὸ λεγόμενον «*ἐθνικόν*», περιλαμβάνον τὸν κατόπιν πρωθυπουργὸν *Ἰ. Γκέσωφ*, τοὺς ποιητὰς *Ἰβὰν Βάζωφ* καὶ *Βελίτσκωφ* κ. ἄ. καὶ τὸ τῆς ἀντιπολιτεύσεως ὑπὸ τὸν *Στράνσκι*. Τὸ πρῶτον, τελοῦν ὑπὸ ρωσικὴν ἐπιρροήν, ἐξέδιδεν ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, διὰ τῶν ὁποίων ἐκήρυττεν ὡς ἐθνικὸν πρόγραμμα τὴν μετὰ τῆς Βουλγαρίας ἕνωσιν. Τὸ ἄλλο κόμμα ἀντεπολιτεύετο ἐλαφρῶς τὴν ρωσικὴν πολιτικήν, τασσόμενον ὑπὲρ τοῦ Βογορίδου, ὅστις ἐφαίνετο θέλων νὰ διοικῇ τὴν χώραν ἄνευ τῆς ρωσικῆς ἐπιρροῆς. Τὰ κομματικὰ πάθη ἐξηφανίσθησαν, ὅταν ἦλθεν ἐκ Σόφιας ὁ Καραβέλωφ, ὡς καθηγητὴς τοῦ βουλγαρικοῦ γυμνασίου Φιλιππουπόλεως, δημιουργήσας ἰσχυρὸν ἀντιρρωσικὸν κόμμα, τὸ ὁποῖον ἐκέρδησε κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1883. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης τὸ ἐθνικὸν κόμμα, ἀποτελοῦν ἤδη τὴν ἀντιπολίτευσιν, εἰργάζετο ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως.

Τὸ διαπραχθὲν πραξικόπημα. Τῷ 1884, λήξάσης τῆς πενταετοῦς περιόδου τοῦ Βογορίδου, ἡ Ρωσία ὑπεστήριξεν ὡς γενικὸν διοικητὴν τὸν Βούλγαρον *Γαβριὴλ Κρέστεβιτς*, ἄλλοτε ἀρεοπαγίτην ἐν Κωνσταντινουπόλει, τότε δὲ γενικὸν γραμματέα τοῦ Βογορίδου. Ὁ Κρέστεβιτς διορισθεὶς ἐκάλεσεν εἰς τὴν ἀρχὴν τὸ ἐθνικὸν κόμμα, τὸ ὁποῖον ἠθέλησε νὰ κηρύξῃ ἀμέσως τὴν ἕνωσιν, ἀλλ' εὑρέθη ἀπέναντι ἀρνητικῆς ἀπαντήσεως τῆς Ρωσίας. Ἡ ἑνωτικὴ ὅμως κίνησις ἐνισχύθη διὰ νέων στοιχείων, τοῦ *Ζαχαρία Στογιάνωφ*, καὶ τῶν ἐκ Μακεδονίας *Δ. Ρίζωφ, Χ. Γεννάδιεφ, Ἀνδρέου Λιάπισεφ* (τοῦ κατόπιν πρωθυπουργοῦ). Ὁ ὅμιλος οὗτος, ὀργανωθεὶς συστηματικῶς καὶ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῆς ἐθνοφυλακῆς καὶ ὑπὸ Βουλγάρων ἀξιωματικῶν, ἀπεφάσισε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἕνωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας μετὰ τῆς Βουλγαρίας πραξικοπηματικῶς. Τὴν νύκτα τῆς 6/18 Σεπτεμβρίου 1885 ὁ Ζ. Στογιάνωφ καὶ οἱ σύντροφοί του μετὰ τῆς ἐθνοφυλακῆς εἰσῆλθον εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Γ. Κρέστεβιτς καὶ ἐδήλωσαν εἰς αὐτόν, ὅτι ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης παύει νὰ ἦναι γενικὸς διοικητής, διότι ὁ λαὸς κηρύσσει τὴν ἕνωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας μετὰ τῆς Βουλγαρίας. Ἐγερθεὶς τῆς κλίνης ὁ Κρέστεβιτς ἀπήντησεν: «Εἶμαι Βούλγαρος. Δὲν θὰ φωνάξω τὸν τουρκικὸν στρατὸν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Δὲν ἠμπορῶ νὰ ἀντισταθῶ. Εὔχομαι νὰ εὐτυχήσῃ ὁ βουλγαρικὸς λαός». Ἀμέσως οἱ συνωμόται μετέφεραν τὸν Κρέστεβιτς δι' ἁμάξης εἰς ἓν χωρίον, ἐνῷ ἡ κυβέρνησίς του ἔπιπτεν, ἐσχηματίζετο δὲ ἄλλη προσωρινὴ ὑπὸ τὸν Στράνσκι ἐν μέσῳ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ τῶν Βουλγάρων, ζητωκραυγαζόντων ὑπὲρ τοῦ Ἀλεξάνδρου Βάττεμβεργ ὡς ἡγεμόνος. Ὁ ταγματάρχης Νικολάϊεφ, ὡς ἀρχαιότερος Βούλγαρος ἀξιωματικός, ὥρκισε τοὺς ἀξιωματικοὺς ἐν ὀνόματι τοῦ ἡγεμόνος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐτηλεγράφησε νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν. Ὁ Βάττεμβεργ, ἀποδεχθεὶς ἀμέσως τὴν ἕνωσιν, ἔφθασεν εἰς Φιλιππούπολιν τὴν 9/21 Σεπτεμβρίου. Οὕτω συνετελέσθη ἡ ἕνωσις ἄνευ πολλῶν διατυπώσεων. Ὅλοι οἱ ὑπάλληλοι ἔμειναν εἰς τὰς θέσεις των, κατηργήθησαν δὲ μόνον τὰ τελωνεῖα τῶν συνόρων.

Ἐξαιρέσει τῆς Ἀγγλίας, ἡ ὁποία ἐνεφανίζετο πλέον φανερὰ προστάτις τῶν Βουλγάρων, ὅπως ἀποσπάσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ πανσλαυισμοῦ, ὅλαι αἱ ἄλλαι Μεγάλαι Δυνάμεις, κυρίως ὅμως ἡ Ρωσία, ἐκηρύχθησαν κατὰ τῆς πρώτης ταύτης σοβαρᾶς παραβιάσεως τῆς βερολινείου συνθήκης. Ἀλλ' ἡ ἀντίστασις τῶν ἄλλων Δυνάμεων ἦτο μόνον τυπική, διότι κατὰ βάθος ἔχαιρον διὰ τὴν ρωσικὴν ταύτην ἀποτυχίαν. Οὐχὶ μόνον ἡ Ἀγγλία, ἀλλὰ καὶ ἡ Γαλλία καὶ ἡ Αὐστρία εἶχον ἐνθαρρύνει τὸν Βάττεμβεργ. Ἡ δὲ Ρωσία, αἰσθανομένη ἑαυτὴν μόνην, πρὸς μὲν τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας ἐφάνη ἄτεγκτος, πρὸς τοὺς Βουλγάρους ὅμως πάντοτε εὐμενὴς καὶ πατρική. Ὁ τσάρος ἔπαυσε τὸν Βάττεμβεργ ἀπὸ ὅλα τὰ ἐν τῷ ρωσικῷ στρατῷ ἀξιώματά του καὶ ἀνεκάλεσεν ὅλους τοὺς Ρώσους ἀξιωματικοὺς ἐκ Βουλγαρίας, ἀλλ' εἰς βουλγαρικὴν ἀντιπροσωπείαν ἐλθοῦσαν ἐκ Φιλιππουπόλεως, ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Κλήμεντα, ὅπως παρακαλέσῃ αὐτὸν ν' ἀναγνωρίσῃ τὰ γενόμενα, ἀπήντησεν, ὅτι ἡ ἕνωσις δὲν θὰ διαταραχθῇ, περιωρίσθη δὲ μόνον εἰς τὸ νὰ ἐλέγξῃ τοὺς Βουλγάρους, διότι ἐβιάσθησαν τόσον καὶ ἔδωκαν προσοχὴν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ρωσίας. Παρὰ τὰς δηλώσεις ταύτας ἐπρότεινε τὴν σύγκλησιν διπλωματικῆς συνδιασκέψεως ἐν Κωνσταντινουπόλει. Αὕτη συνῆλθε πράγματι, ἀλλ' εἰς οὐδὲν οὐσιαστικὸν ἀποτέλεσμα κατέληξεν. Ἡ Τουρκία ὑπείκουσα εἰς τὰς εἰσηγήσεις τῆς Ἀγγλίας ἐτήρει στάσιν παθητικήν, ἐνῷ ἐδικαιοῦτο καὶ ἠδύνατο νὰ στείλῃ στρατὸν καὶ καταλάβῃ τὰ σύνορα τοῦ Αἵμου πρὸς ματαίωσιν τῆς ἑνώσεως. Ἡ Γαλλία ἔδωκεν εἰς τὸν ἐν Σόφιᾳ διπλωματικόν της πράκτορα ὁδηγίας ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἕνωσιν, ἐνῷ ὁ Βίσμαρκ ἐτήρει στάσιν ἐφεκτικὴν μὴ θέλων νὰ δυσαρεστήσῃ τὴν Ρωσίαν. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1885 ἡ Τουρκία συνεκάλεσε νέαν συνδιάσκεψιν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καθ' ἣν ὁ πρέσβυς τῆς Ρωσίας Νελίδωφ ἐπρότεινε νὰ ἀποκατασταθῇ τὸ κῦρος τῆς βερολινείου συνθήκης καὶ ὑποστηριχθῶσι τὰ δικαιώματα τοῦ σουλτάνου. Ἀλλ' ἡ Ἀγγλία δὲν συγκατετέθη καὶ ἡ Τουρκία ἔμεινε πάλιν ἄπρακτος.

Σερβοβουλγαρικὸς πόλεμος: Τὸ πραξικόπημα τῆς 6/18 Σεπτεμβρίου, ὡς ἀνατρέπον τὴν ἰσορροπίαν τῶν Βαλκανίων καὶ δημιουργοῦν τὴν μεγαλυτέραν ἐκείνην Βουλγαρίαν, τὴν ὁποίαν ἀκριβῶς ἠθέλησε νὰ προλάβῃ ἡ βερολίνειος συνθήκη, προὐκάλεσε τὴν ἀγανάκτησιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Σερβίας, αἱ ὁποῖαι ἤθελον νὰ ἔχουν ἀνάλογα ἐδαφικὰ ἀντισταθμίσματα. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σερβίας Μιλᾶνος Ὀβρένοβιτς ἠκολούθει αὐστριακὴν πολιτικήν. Ἡ δὲ Αὐστρία, ὅπως ἀποτρέψῃ τὴν προσοχὴν τῶν Σέρβων ἀπὸ τῆς Βοσνίας, παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς ἐλπίδας ἐδαφικῆς ἐπεκτάσεως εἰς βάρος τῆς Τουρκίας καὶ Βουλγαρίας. Ὑπέγραψε μάλιστα τῷ 1881 καὶ σύμβασιν μετὰ τῆς Σερβίας, καθ' ἣν θὰ διηυκόλυνε τὰς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ σχετικὰς προσπαθείας τῶν Σέρβων. Βασιζόμενος ἴσως ἐπὶ τῆς συμβάσεως ταύτης ὁ βασιλεὺς Μιλᾶνος ἀπεφάσισε νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς εὐκαιρίας τῆς ἑνώσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ὅπως ἐπιτύχῃ ἀνάλογον ἐδαφικὴν ἐπέκτασιν. Ἤθελεν ἄλλως τε τὸν πόλεμον, ἐλπίζων νὰ εὕρῃ οὕτω διέξοδον ἐκ τῆς περιπλόκου ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆς Σερβίας. Ἔβλεπεν ἀφ' ἑτέρου τὴν μὲν Ρωσίαν μηνίουσαν κατὰ τῆς Βουλγαρίας, τὸν δὲ ἀρτισύστατον καὶ ἄνευ ἐμπειροπολέμων ἀξιωματικῶν βουλγαρικὸν στρατὸν συγκεντρωμένον εἰς τὰ τουρκικὰ σύνορα. Ἔσπευσε λοιπὸν νὰ κηρύξῃ (2/14 Νοεβρίου 1885) κατὰ τῆς Βουλγαρίας τὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἐδικαιολόγει ἐν προκηρύξει πρὸς τὸν λαόν του λέγων, ὅτι ἡ μετ' αὐτῆς ἕνωσις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας θέτει εἰς κίνδυνον τὰ σερβικὰ συμφέροντα καὶ διαταράττει τὴν ἰσορροπίαν τῶν Βαλκανίων, τὴν ὁποίαν αὐτὸς θέλει νὰ ἀποκαταστήσῃ. Τὰ σερβικὰ στρατεύματα εἰσέβαλον διὰ τῶν σχεδὸν ἀφρουρήτων σερβοβουλγαρικῶν συνόρων εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος διὰ δύο φαλάγγων, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν δευτέρα ὑπὸ τὸν στρατηγὸν *Λεσιανὶν* προήλασε πρὸς τὸ Βιδύνιον, ἡ δὲ ἄλλη, ἡ καὶ κυριωτέρα, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν *Γιοβάνοβιτς* πρὸς τὴν Σόφιαν. Ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς εὑρεθεὶς ἐν πλήρει κινητοποιήσει πρὸς τὰ τουρκικὰ σύνορα, ἠναγκάσθη νὰ στρέψῃ μέτωπον πρὸς Β, ὅπως ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῶν Σέρβων. Εἰς τὰς θέσεις τῶν Ρώσων ἀξιωματικῶν, ἀνακληθέντων ὑπὸ τοῦ τσάρου, εἶχον διορισθῆ νεαροὶ Βούλγαροι. Διοικηταὶ ὅλων τῶν συνταγμάτων ἦσαν λοχαγοί. Ἐν τούτοις ἡ κινητοποίησις εἶχεν ἐπιτύχει ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ λοχαγοῦ *Νικηφόρωφ*, ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, καὶ τοῦ λοχαγοῦ *Ράτσο Πέτρωφ*, ἐπιτελάρχου, ἀποδώσασα 50.000 ἄνδρας. Εἰς τούτους προσετέθησαν 18 λόχοι πεζικοῦ, κινητοποιηθέντες ἐντὸς 5 ἡμερῶν ἐκ τῆς ἐθνοφυλακῆς τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Πρώσου ἀξιωματικοῦ Wilhelm Strecker, ἐσχηματίσθησαν δὲ καὶ 15 ἐφεδρικοὶ λόχοι ἐκ τοῦ ἐμπέδου τάγματος καὶ

Digitized by Google

τῶν γυμναστικῶν συλλόγων, ὡς καὶ ἓν σύνταγμα ἱππικοῦ ἐκ τῆς χωροφυλακῆς. Ἡ μεταφορὰ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ συνήντησε δυσχερείας, διότι ὁ σιδηρόδρομος δὲν ἔφθανε τότε οὔτε μέχρι Σόφιας. Οἱ ἄνδρες ἔπρεπε νὰ ὁδεύσωσι διὰ δυσβάτων ὁδῶν καὶ τῶν στενοποριῶν τοῦ Αἵμου ἀπὸ *Σαράμβεη* πρὸς τὰ σερβικὰ σύνορα. Αἱ πρῶται ἐκεῖ φθάσασαι δυνάμεις, ἀνερχόμενοι εἰς 15.000 ἄνδρας, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι, μετὰ ἀντίστασιν τεσσάρων ἡμερῶν ἐναντίον 60.000 Σέρβων, εἰς τὴν γραμμὴν *Τσάριμπροδ* ὡς καὶ εἰς τὸ στενὸν *Δραγομάν*, ὁπόθεν διέρχεται ἡ ὁδὸς Νύσσης—Σόφιας. Ὀχυρωθέντες δὲ τῇ 5/17 Νοεμβρίου ἔμπροσθεν τοῦ χωρίου *Σλιβνιτσα* ἔβλεπον τοὺς Σέρβους προελαύνοντας ἐκ Δραγομάν. Ἦσαν ἐξηντλημένοι καὶ εἶχον χάσει τὸ ἠθικόν των, ἂν δὲ οἱ Σέρβοι ἐπετίθεντο ἀμέσως, βεβαίως θὰ ἐκέρδιζον. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἦσαν κατάκοποι, ἐδέησε δὲ νὰ ἀναπαυθῶσιν ἐπὶ μίαν ἡμέρρν καὶ νὰ ὀχυρωθῶσιν ἐκ τοῦ προχείρου. Ἡ κατάστασις τῆς Βουλγαρίας ἦτο ἀπελπιστική. Ἂν ἡ Σλιβνίτσα κατελαμβάνετο, ὁ σερβικὸς στρατὸς ἠδύνατο νὰ κυκλώσῃ τὴν Σόφιαν. Ὁ βασιλεὺς Μιλᾶνος εἶχε τὸ στρατηγεῖόν του εἰς μικρὰν ἐκ Δραγομὰν ἀπόστασιν. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας ἔμενεν ἀναποφάσιστος εἰς Σλιβνίτσαν, ἀναμένων τὰς ἐκ Σαράμβεη ὀδικῶς καταφθανούσας ἐνισχύσεις, αἱ ὁποῖαι ἤρχοντο βραδέως. Τὰ πεζικὰ τάγματα ἐχρησιμοποίουν τοὺς ἵππους τοῦ μὴ ἀκόμη τελείως κατηρτισμένου ἱππικοῦ. Τὸ ρωσόφιλον κόμμα ἡτοιμάζετο νὰ στείλῃ ἱκετευτικὴν ἔκκλησιν πρὸς τὸν τσάρον τῆς Ρωσίας. Ἡ μάχη τῆς Σλιβνίτσας ἤρχισε τὴν 6/18 Νοεμβρίου. Ἡ ἐπίθεσις τῶν Σέρβων ἀπεκρούσθη, εἰς τὸ κέντρον καὶ τὸ ἀριστερόν, ἀλλ' οἱ Βούλγαροι δὲν ἀντεπετέθησαν, διότι δὲν εἶχον φθάσει ἀκόμη αἱ ἐνισχύσεις. Εἰς τὸ δεξιὸν ὅμως ἡ σερβικὴ μεραρχία τοῦ Μοράβα ἀνέτρεψε τὸν βουλγαρικὸν στρατόν, οὕτως ὥστε θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ φθάσῃ διὰ Βρέσνικ εἰς Σόφιαν. Εἰς τὸ συγκροτηθὲν τότε πολεμικὸν συμβούλιον ἡ πλειοψηφία τῶν ἀξιωματικῶν ἦτο τῆς γνώμης νὰ κρατήσουν ἄμυναν εἰς Σλιβνίτσαν καὶ νὰ χρησιμοποιήσωσι τὰ ἐρχόμενα ρωμυλιωτικὰ τάγματα διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Σόφιας. Τὴν 7/19 Νοεμβρίου ὁ ἡγεμὼν ἐπέστρεψεν εἰς Σόφιαν, ὅπως ἑτοιμάσῃ τὴν ἄμυναν. Ἐνῷ ὅμως οἱ ἐν τῇ βουλγαρικῇ πρωτευούσῃ ἀνέμενον τὴν προσέγγισιν τῆς σερβικῆς μεραρχίας, αἴφνης ἐγνώσθη, ὅτι αὕτη ἐστράφη πάλιν πρὸς τὴν Σλιβνίτσαν πρὸς βοήθειαν τῆς κυρίας δυνάμεως, διότι ὁ Βούλγαρος λοχαγὸς *Μπεντέρεφ*, ἀπειθήσας εἰς τὰς δοθείσας διαταγὰς ὑποχωρήσεως, ἐπετέθη κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ τῶν Σέρβων καὶ παρασύρας ὅλον τὸ δεξιὸν τῶν Βουλγάρων ἀνέτρεψε τοὺς Σέρβους καὶ ἠπείλει νὰ κόψῃ τὴν διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Δραγομὰν γραμμὴν ὑποχωρήσεως αὐτῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ δεξιὸν τῶν Σέρβων προσεπάθει νὰ ὑπερφαλαγγίσῃ τὸ ἀριστερὸν τῶν Βουλγάρων καὶ ἑνωθῇ μετὰ τῆς μεραρχίας τοῦ Μοράβα. Οἱ Βούλγαροι ὑπεχώρουν ἐνταῦθα βαθμιαίως, ὅτε καταφθάσαντα τὰ ρωμυλιωτικὰ τάγματα ἀνέκοψαν τὴν προέλασιν τῶν Σέρβων. Εἰς τὸ κέντρον ἡ μάχη ἐξακολουθήσασα καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν οὐδεμίαν μεταβολὴν εἶχεν ἐπιφέρει εἰς τὰς ἑκατέρωθεν θέσεις. Τὸ γενικὸν ἀποτέλεσμα τῆς μάχης τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἦτο ὅτι ἡ μὲν δεξιὰ τῶν Σέρβων ἐσταμάτησεν, ἡ δὲ ἀριστερὰ ἐνικήθη. Ἡ ὁρμὴ τῆς προελάσεως εἶχεν ἀνακοπῆ καὶ ἡ ἐλπὶς τῆς εἰσόδου εἰς Σόφιαν ἐξέλιπεν. Ἐπανελθόντος τὴν ἐπιοῦσαν τοῦ ἡγεμόνος ἐκ Σόφιας ἐξηκολούθησεν ἡ μάχη τὴν 8/20 καὶ 9/21, τὴν δὲ 10/22 Νοεμβρίου ἐπιτεθέντος τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν οἱ Σέρβοι ὑπεχώρησαν ἐσπευσμένως διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Δραγομὰν ὅπως μὴ κυκλωθῶσι. Τὴν 14/26 οἱ Βούλγαροι εἰσέβαλον εἰς τὸ σερβικὸν ἔδαφος καὶ ἔφθασαν πρὸ τῆς πόλεως Πορίτ. Ἐκεῖ οἱ Σέρβοι ἀντέστησαν, ἀλλὰ στερούμενοι πυρομαχικῶν, ἔχοντες δὲ παλαιοῦ συστήματος πυροβολικὸν μὴ δυνάμενον νὰ ἀντιπαραταχθῇ κατὰ τῶν πυροβόλων Κρούπ τῶν Βουλγάρων, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ οἱ Βούλγαροι κατέλαβον τὸ Πίροτ. Τὴν ἐπιοῦσαν ἔφθασεν εἰς τὸ στρατηγεῖον τοῦ ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου ὁ πρώην ἐν Βελιγραδίῳ πρέσβυς τῆς Αὐστρίας κόμης Κέβενχοῦλλερ (Khevenhüller), ζητῶν νὰ συναφθῇ ἀνακωχή, διότι ἄλλως τὰ βουλγαρικὰ στρατεύματα προχωροῦντα περαιτέρω θὰ συνήντων αὐστριακὸν στρατόν. Ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς ἠναγκάσθη τότε νὰ σταματήσῃ καὶ ὁ πόλεμος ἔληξεν, ἀφοῦ διήρκεσε δέκα πέντε μόνον ἡμέρας. Μετὰ μακρὰς δὲ διαπραγματεύσεις, καθ' ἃς ἐμεσολάβησε καὶ ἡ Πύλη, ὑπεγράφη τῇ 19/3 Μαρτίου 1886 ἐν Βουκουρεστίῳ συνθήκη εἰρήνης μεταξὺ τῆς Τουρκίας ὡς ἐπικυριάρχου Δυνάμεως καὶ τῆς Βουλγαρίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Σερβίας ἀφ' ἑτέρου (βλ. Βουκουρεστίου *συνθῆκαι* καὶ *Nouradounghian* «Recueil d' actes internationaux de l' Empire Ottoman» t. IV σελ. 411—423). Αἱ στρατιωτικαὶ ἐπιτυχίαι τῶν Βουλγάρων ἐπετάχυναν τὴν ὑπὸ τῆς Εὐρώπης ἀναγνώρισιν τοῦ τετελεσμένου γεγονότος τῆς καταλήψεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Μόνη ἡ Ρωσία ἐξηκολούθει νὰ ζητῇ τὴν διατήρησιν τῆς βερολινείου συνθήκης. Βασιζομένη ἴσως ἐπὶ τῆς τοιαύτης στάσεως τῆς Ρωσίας, ἡ Πύλη ἠθέλησε νὰ στείλῃ εἰς Φιλιππούπολιν αὐτοκρατορικὸν ἐπίτροπον, ὅστις ν' ἀναλάβῃ τὴν κυβέρνησιν ἐν συμπράξει μετ' ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων, ἀλλ' ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἠρνήθησαν. Τέλος μετά τινας διαπραγματεύσεις. καὶ κατόπιν συνδιασκέψεως συνελθούσης ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν 24/5 Νοεμβρίου 1885, καθ' ἣν γραμματεὺς ἦτο ὁ κατόπιν ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας Hanotaux, ὑπεγράφη τὴν 24/5 Ἀπριλίου 1886 πρωτόκολλον, καθ' ὃ : 1) ἡ γενικὴ διοίκησις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ἀνατίθεται εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας, 2) μέρος τοῦ καζᾶ Κυρτζαλῆ ἐκχωρεῖται εἰς τὴν Τουρκίαν, 3) τουρκοβουλγαρικὴ ἐπιτροπὴ θὰ ἀναθεωρήσῃ τὸν ὀργανικὸν νόμον τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, 4) ὅλαι αἱ ἄλλαι διατάξεις τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου διατηροῦνται. Ὁ ὑπὸ τῆς Τουρκίας προταθεὶς ὅρος, καθ' ὃν ὁ βουλγαρορρωμυλιωτικὸς στρατὸς θὰ ἐτίθετο εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Τουρκίας, ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως ἔξωθεν κατὰ τῆς τελευταίας ταύτης, ἀπερρίφθη. Μετὰ τὸ πέρας τῆς συνδιασκέψεως ταύτης ἐθεωρήθη πλέον συντελεσθεῖσα ἡ ἕνωσις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας μετὰ τῆς Βουλγαρίας.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ρωμυλιωτικῆς κρίσεως καὶ τοῦ σερβοβουλγαρικοῦ πολέμου ἐξηκολούθει ὁ ἐρεθισμὸς τῆς κοινῆς γνώμης ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐσυνεχίζοντο ἀφ' ἑνὸς μὲν αἱ πολεμικαὶ παρασκευαί, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ ἐνέργειαι τῆς ἑλληνικῆς διπλωματίας. Τὴν 19/31 Δεκεμβρίου 1885 ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐξέδωκεν ἀνακοινωθέν, δι' οὗ διεκήρυττε τὴν ἐπιθυμίαν της διὰ τὴν εἰρήνην, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς «ἀποκαταστάσεως τάξεως πραγμάτων δυναμένης νὰ ἐξασφαλίσῃ καλύτερον ἐν τῷ μέλλοντι τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος». Ἀλλ' αἱ Δυνάμεις διὰ συλλογικῆς διακοινώσεως ἀπῄτησαν τὴν 30/11 Ἰανουαρίου 1886 τὴν ἀποστράτευσιν τῆς Ἑλλάδος, τὴν δὲ 12/24 Φεβρουαρίου, προτάσει τῆς Ἀγγλίας, ἐδηλώθη, ὅτι οὐδεμία θὰ ἐπετρέπετο ναυτικὴ ἐπίθεσις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῆς Τουρκίας, διότι οὐδεὶς νόμιμος λόγος πολέμου ὑπῆρχεν. Ἡ Ἑλλὰς ὅμως ἐξηκολούθει ἐπιμένουσα, ἠπειλήθη δὲ καὶ ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος συνεπείᾳ σοβαρῶν συγκρούσεων εἰς τὰ θεσσαλικὰ μεθόρια (7/19 καὶ 8/20 Μαΐου 1886). Συνεπείᾳ ὅμως ἐπεμβάσεως τῶν Δυνάμεων, αἵτινες ἀπέκλεισαν τὴν Ἑλλάδα διὰ τῶν στόλων των, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις διέταξε τὴν ἀποστράτευσιν.

Πτῶσις τοῦ Ἀλεξάνδρου: Ἡ ἐκπλήρωσις τῶν πόθων τῶν Βουλγάρων δὲν ἐπέφερε τὴν ἐσωτερικὴν γαλήνην. Ὁ λαὸς ἦτο δυσηρεστημένος, διότι αἱ κατὰ τὸν πόλεμον γενόμεναι στρατιωτικαὶ ἐπιτάξεις δὲν ἐπληρώνοντο τακτικῶς, ἐξ οὗ ἐπῆλθεν οἰκονομικὴ κρίσις. Ταύτης ἐπωφελήθη τὸ ρωσόφιλον κόμμα, ὅπως προπαγανδίσῃ ὑπὲρ τῆς συμφιλιώσεως μετὰ τῆς Ρωσίας. Πρὸς τὴν ἰδέαν ταύτην συνετάσσετο καὶ ὁ *Βάττεμβεργ*. Εἰς διάγγελμα πρὸς τὸν λαὸν ἔλεγεν, ὅτι ἡ κατὰ τὸν πόλεμον νίκη ὠφείλετο εἰς τοὺς Ρώσους ἐκγυμναστάς, διέτασσε νὰ ἀνακρούῃ ἡ μουσικὴ κατὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ στρατοῦ καὶ τὸν ρωσικὸν ὕμνον καὶ ἔγραφεν ἐπιστολὰς πρὸς τὸν τσάρον. Ἀλλ' οὗτος ἀπήντα πάντοτε: «Δὲν θέλω νὰ ἀκούω τίποτε διὰ τὸν πρίγκιπα τοῦ Βάττεμβεργ». Ἡ στάσις αὕτη τῆς Ρωσίας ἐνίσχυε τὸ ρωσόφιλον κόμμα καὶ συγχρόνως ἐνέπνεεν εἰς αὐτὸ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἔπρεπε πλέον νὰ ἀπομακρυνθῇ ὁ ἡγεμών. Ἀλλὰ καὶ ἐντὸς τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων ἤρχισαν πάλιν διχόνοιαι. Εἰς τὰς ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ ἐκλογὰς τοῦ 1886 ἐκέρδισεν ὁ *Καραβέλωφ*, ὅστις ἦτο πλέον μὲ τὸν ἡγεμόνα. Οὗτος κηρύσσων τὴν ἔναρξιν τῆς Βουλῆς, περιλαμβανούσης διὰ πρώτην φορὰν καὶ ἀντιπροσώπους της Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, οὐδὲ λέξιν ἀνέφερε περὶ Ρωσίας.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης τὸ ρωσόφιλον κόμμα ἤρχισε πλέον ἀναφανδὸν τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ Βάττεμβεργ, διακηρύττον διὰ τῶν ἐφημερίδων του, ὅτι ἐνόσῳ οὗτος μένει ἐν Βουλγαρίᾳ πᾶσα συνδιαλλαγὴ μετὰ τῆς Ρωσίας εἶναι ἀδύνατος. Μετὰ τῶν ρωσοφίλων συνετάσσοντο καὶ ὅλα τὰ ἄλλα δυσηρεστημένα στοιχεῖα, κυρίως δὲ ἀξιωματικοί. Συνέπεσε τὴν ἐποχὴν ἐκείνην νὰ γίνωνται στρατιωτικαὶ μετασταθμεύσεις εἰς τὰ σερβοβουλγαρικὰ σύνορα, ἐκ τούτου δὲ διεδόθη ὅτι ἡ Σερβία θὰ ἐπιτεθῇ ἀπροόπτως κατὰ τῆς Βουλγαρίας, ὅπως ἐκδικηθῇ. Τὸ ρωσόφιλον κόμμα διέδιδεν, ὅτι μόνον ἂν ἀπεμακρύνετο ὁ ἡγεμὼν θὰ ἐσῴζετο ἡ Βουλγαρία διὰ ρωσικῆς ἐπεμβάσεως. Ἐξυφάνθη τότε συνωμοσία, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας εὑρίσκοντο οἱ ἀξιωματικοὶ *Μπεντέρεφ*, *Γρούιεφ* καὶ *Ράδκο Δημήτριεφ*. Δύο τάγματα τοῦ 1ου συντάγματος Σόφιας, πιστὰ εἰς τὸν ἡγεμόνα, ἀπεστάλησαν εἰς Σλιβνίτσαν, ὑπὸ τὴν πρόφασιν ν' ἀνεγείρωσιν ὀχυρώματα κατὰ τῶν Σέρβων. Τὸ ἱππικὸν σύνταγμα ἀπεστάλη εἰς Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν χάριν γυμνασίων. Εἰς Σόφιαν ἔμεινε μόνον τὸ 1ον σύνταγμα τοῦ πυροβολικοῦ, ἐκλήθη δὲ καὶ τὸ πεζικὸν σύνταγμα Στρυμόνος, τῶν ὁποίων οἱ ἀξιωματικοὶ ἦσαν μεμυημένοι. Ὁ ἡγεμὼν καὶ ἡ κυβέρνησις ἤκουσαν ἀορίστως, ὅτι κἄτι τεκταίνεται, ἀλλὰ δὲν ἐθεώρησαν τὰς φήμας ταύτας σοβαρὰς καὶ δὲν ἔλαβον μέτρα. Τὴν νύκτα τῆς 9/21 Αὐγούστου 1886, ὁ ταγματάρχης *Γρούιεφ*, ὅστις ἦτο διοικητὴς τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς, παρέταξε τοὺς μαθητὸς ταύτης πρὸ τοῦ ἡγεμονικοῦ μεγάρου, ἀφώπλισε δι' ἑνὸς τάγματος τοῦ συντάγματος Στρυμόνος τὴν ἡγεμονικὴν φρουρὰν καὶ κατέλαβε τὰς πέριξ ὁδούς. Τὰ δύο ἄλλα τάγματα τοῦ συντάγματος Στρυμόνος ἀφωπλίσθησαν ὑπὸ τοῦ ἐν Σόφιᾳ παραμείναντος τρίτου τάγματος τοῦ 1ου συντάγματος. Ὁ *Γρούιεφ* καὶ ὁ *Ράδκο Δημήτριεφ* εἰσῆλθον τότε εἰς τὸ μέγαρον μὲ ὀλίγους μαθητὰς τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς καὶ στρατιώτας καὶ ἐζήτησαν νὰ ἴδουν τὸν πρίγκιπα, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκαν πρὸς ὑπογραφὴν ἔγγραφον ἔχον ὡς ἑξῆς: «Ἐπειδὴ ὁ βουλγαρικὸς λαὸς καὶ ὁ στρατὸς εὑρίσκουσιν ὅτι ἡ περαιτέρω παραμονή μου ἐπὶ τοῦ θρόνου ζημιοῖ τὰ συμφέροντα τῆς χώρας, παραιτοῦμαι τοῦ θρόνου καὶ ὑπόσχομαι νὰ μὴ ἐγείρω ἀξίωσίν τινα ἐπ' αὐτοῦ εἰς τὸ μέλλον». Ὁ ἡγεμὼν ὑπέγραψεν ὡς ἑξῆς: «Ὁ Θεὸς νὰ σώσῃ τὴν Βουλγαρίαν!», μεθ' ὃ ὡδηγήθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ὑπὸ τὰς φωνὰς «κάτω!», ἐνῷ οἱ στρατιῶται ἐπυροβόλουν εἰς τὸν ἀέρα. Κατόπιν μετεφέρθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του εἰς *Ράχοβο* καὶ ἐκεῖθεν διὰ τοῦ Δουνάβεως εἰς Ρένι (τῆς Βεσσαραβίας), ὅποθεν ἀφεθεὶς ἐλεύθερος ὑπὸ τῶν ρωσικῶν ἀρχῶν μετέβη εἰς Λεμβέργην τῆς Γαλικίας. Ἀλλ' οἱ συνωμόται δὲν εἶχον ἄλλο σχέδιον μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς συνωμοσίας. Ἐνόμιζον ὅτι ἀμέσως ἡ Ρωσία θὰ ἔσπευδε νὰ λάβῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν της τὴν Βουλγαρίαν, ὅτι δὲ καὶ οἱ φιλελεύθεροι θὰ ἐνέκρινον τὰ γενόμενα. Ἐπειδὴ ὅμως ἐγνώριζον ὅτι ὁ *Καραβέλωφ* ἦτο πείσμων, κατέφυγον εἰς τὴν πλαστογραφίαν. Ἀπέστειλαν εἰς ὅλους τοὺς νομάρχας τηλεγραφήματα μὲ τὴν ὑπογραφὴν Καραβέλωφ, ἀναγγέλλοντα τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ ἡγεμόνος καὶ τὸν σχηματισμὸν κυβερνήσεως μὲ τοὺς *Καραβέλωφ*, *Σταμπούλωφ*, *Τσάγκωφ*, *Μπούρμωφ*, *Οἰκονόμωφ*, *Βελίτσκωφ*, *Ματζάρωφ*, *Ραδοσλαύωφ*, *Στοΐχωφ*, *Γρέκωφ* καὶ τὸν στρατηγὸν *Νικηφόρωφ*. Ὅλοι οὗτοι εὑρισκόμενοι εἰς τὰς ἐπαρχίας δὲν εἶχον εἴδησιν. Ἔμπροσθεν τῆς ρωσικῆς πρεσβείας συνηθροίσθη πλῆθος λαοῦ ἱκετεύοντος γονυκλινῶς νὰ συγχωρήσῃ ἡ Ρωσία τὴν Βουλγαρίαν. Ἀλλ' ὅλα αὐτὰ δὲν ὠφέλησαν. Οἱ περισσότεροι τῶν οὕτω διορισθέντων ὑπουργῶν ἠρνήθησαν νὰ δεχθῶσιν, ὁ δὲ Σταμπούλωφ, ὡς πρόεδρος τῆς Βουλῆς, ἐτηλεγράφησεν ἐκ Τυρνόβου εἰς ὅλην τὴν χώραν, ὅτι ἡ ἐκθρόνισις τοῦ ἡγεμόνος ἦτο πρᾶξις ἐγκληματική, ὅτι δὲν ὑπάρχει κυβέρνησις εἰς Σόφιαν καὶ ὅτι ὁ λαὸς πρέπει νὰ ἀποδοκιμάσῃ τὰ γενόμενα. Πράγματι δὲ τὸ τάγμα Σλιβνίτσης ἠρνήθη νὰ ὁρκισθῇ, ἐνῷ ἀπὸ πολλὰς πόλεις καὶ ἐκ Φιλιππουπόλεως ἐλαμβάνοντο τηλεγραφήματα, ὅτι ἡ νέα κυβέρνησις δὲν ἀναγνωρίζεται. Ἡ κατάστασις ἀπέβαινε κυριολεκτικῶς ἀναρχική. Ἐνῷ οἱ συνωμόται εἶχον σχηματίσει κυβέρνησιν ὑπὸ τὸν μητροπολίτην *Κλήμεντα*, ὁ Σταμπούλωφ καὶ ὁ ἀντισυνταγματάρχης Μουτκούρωφ παρεσκεύαζον μετά τινας ἡμέρας ἀντεπανάστασιν ἐκ Φιλιππουπόλεως. Τόσον εἶχον ἀνατραπῆ πλέον αἱ πολιτικαὶ συνθῆκαι τῆς χώρας, ὥστε οἱ φιλελεύθεροι, οἱ ἄλλοτε ἄσπονδοι ἐχθροὶ τοῦ Βάττεμβεργ, ἐνήργουν διὰ τὴν παλινόρθωσίν του.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἤρχισε τὸ δικτατορικὸν στάδιον τοῦ *Σταμπούλωφ*. Εἰς προκήρυξιν πρὸς τὸν λαόν, τὴν ὁποίαν ὑπέγραφεν ὡς πρόεδρος τῆς ἐθνοσυνελεύσεως μετὰ τοῦ Μουτκούρωφ ὡς ἀρχηγοῦ τοῦ στρατοῦ, ἔλεγεν: «Ἐν ὀνόματι τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας Ἀλεξάνδρου καὶ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως κηρύττω τὴν κυβέρνησιν τῆς Σόφιας μὲ τὸν Κλήμεντα ἐπὶ κεφαλῆς ὡς προδοτικήν. Πᾶς ἀκολουθῶν αὐτὴν θὰ δικασθῇ καὶ καταδικασθῇ κατὰ τὸν στρατιωτικὸν νόμον. Διορίζω ἀρχηγὸν ὅλων τῶν βουλγαρικῶν στρατευμάτων τὸν ὑποστράτηγον Μουτκούρωφ, εἰς τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ ὑπακούουν ὅλοι». Ἐνῷ δὲ ὁ Σταμπούλωφ ἀνεζήτει τὸν ἡγεμόνα, ὁ Μουτκούρωφ ἐβάδισε μὲ τὸν στρατὸν Φιλιππουπόλεως κατὰ τῆς Σόφιας, ὅπου ἔστειλε τελεσίγραφον ζητῶν τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἡγεμόνος. Ἐνεφανίσθη τότε ὁ *Καραβέλωφ*, ὅστις πρὸς πρόληψιν ἐμφυλίου πολέμου, τοῦ ὁποίου ἠδύναντο νὰ ἐπωφεληθῶσιν ἡ Τουρκία καὶ ἡ Σερβία, ἐσχημάτισε κυβέρνησιν ἐξ ὅλων τῶν κομμάτων μὲ τὸν Σταμπούλωφ ἀντὶ τοῦ Κλήμεντος. Ἀλλ' ἡ κυβέρνησις τοῦ Καραβέλωφ δὲν ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Σταμπούλωφ. Οὗτος ἐσχημάτισεν εἶδος ἡγεμονικῆς τοποτηρητείας, εἰς τὴν ὁποίαν προσέλαβεν, ἐκτὸς τοῦ ἑαυτοῦ του, τοὺς *Π. Ρ. Σλαβεΐκωφ* καὶ *Στράνσκι*, κατήρτισε νέον ὑπουργεῖον ὑπὸ τὸν Ραδοσλαύωφ καὶ ἐτηλεγράφησεν εἰς τὸν Μουτκούρωφ νὰ καταλάβῃ τὴν πρωτεύουσαν καὶ ἀφοπλίσῃ τὸ ἀντίθετον στράτευμα. Κατωρθώθη ὅμως ἡ ἀπομάκρυνσις τούτου ἐκ Σοφίας καὶ ἡ εἴσοδος τοῦ Μουτκούρωφ ἄνευ αἱματοχυσίας.

Συγχρόνως εἰδοποιηθεὶς ἔφθασε διὰ Βουκουρεστίου εἰς Σόφιαν καὶ ὁ Βάττεμβεργ τὴν 17/29 Αὐγούστου, δηλαδὴ ἑπτὰ μόλις ἡμέρας μετὰ τὴν ἐκθρόνισίν του, προλαβὼν οὕτω τὴν ἄφιξιν τοῦ ὑπὸ τοῦ τσάρου πρὸς ἐγκαθίδρυσιν νέας κυβερνή-

Digitized by Google

σεως ἀποσταλέντος πρίγκιπος *Δολγορούκωφ*. Παραλαβὼν δὲ ἐκ νέου τὴν ἀρχὴν καὶ θέλων νὰ συμφιλιωθῇ μετὰ τῆς Ρωσίας, τῆς ὁποίας ἐφοβεῖτο τὴν ὀργήν, ἀπέστειλεν εἰς τὸν τσάρον Ἀλέξανδρον τὸν Γ´ τηλεγράφημα, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνήγγελλεν ὅτι ἀνέλαβε πάλιν τὴν ἀρχήν, ηὐχαρίστει διὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Δολγορούκωφ, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπέσχετο τὴν ὑποστήριξίν του, καὶ κατέληγεν ὡς ἑξῆς: «Ἀπὸ τὴν Ρωσίαν ἔλαβον τὸ στέμμα καὶ εἶμαι ἕτοιμος νὰ τὸ καταθέσω καὶ πάλιν εἰς χεῖρας τοῦ κυριάρχου της». Ὁ ἡγεμὼν ἔγινε δεκτὸς μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐν Σόφιᾳ καὶ Τυρνόβῳ. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἔφθασεν ἡ ἀπάντησις τοῦ τσάρου ἔχουσα ὡς ἑξῆς: «Προβλέπων τὰς φοβερὰς συνεπείας, διὰ τὴν τόσον βαρέως δοκιμασθεῖσαν χώραν, δὲν δύναμαι νὰ ἐγκρίνω τὴν ἐπάνοδόν σας εἰς Βουλγαρίαν. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ πρίγκιπος Δολγορούκωφ ματαιοῦται. Εἰς τὴν Ὑμετέραν Ὑψηλότητα ἀπόκειται νὰ ἀποφασίσητε τί θὰ πράξετε». Τὸ τρομερὸν τοῦτο τηλεγράφημα ἔκρινεν ὁριστικῶς τὴν τύχην τοῦ Βάττεμβεργ. Ἐγνώριζεν ὅτι ἦτο δύσκολον νὰ κυβερνήσῃ παρὰ τὴν θέλησιν τῆς Ρωσίας. Ἂν καὶ κατὰ τὴν περιοδείαν του εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Βουλγαρίας ἐγίνετο δεκτὸς μετ' ἐνθουσιαμοῦ ὑπὸ μεγάλου μέρους τοῦ λαοῦ, ἐπανῆλθε συντετριμμένος εἰς Σόφιαν. Ἐκεῖ οἱ πρέσβεις τῶν ἄλλων Δυνάμεων ἔδωκαν εἰς αὐτὸν νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι οὔτε ὁ Βίσμαρκ οὔτε καμμία ἄλλη Δύναμις θὰ τὸν ὑπεστήριζε. Κανεὶς δὲν ἤθελε νὰ δυσαρεστήσῃ τὴν Ρωσίαν. Ἀντελήφθη καὶ ὁ ἴδιος πλέον ὅτι ἔπρεπε νὰ παραιτηθῇ ὁριστικῶς, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν κατάληψιν τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ ρωσικοῦ στρατοῦ. Ὁ Σταμπούλωφ, ὁ Ραδοσλαύωφ καὶ οἱ ἀφωσιωμένοι εἰς αὐτὸν ἀξιωματικοὶ προσεπάθησαν νὰ τὸν μεταπείσουν, ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνατον. Τὴν 26/7 Σεπτεμβρίου 1886 ὁ Βάττεμβεργ διώρισε συμφώνως πρὸς τὸ σύνταγμα ἀντιβασιλείαν ἐκ τῶν *Σταμπούλωφ*, *Καραβέλωφ* καὶ *Μουτκούρωφ*, ἀπεχαιρέτησε τὸν λαὸν καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς ἀντιβασιλείας καὶ τῶν ὑπουργῶν μετέβη εἰς Λὸμ τοῦ Δουνάβεως, ὁπόθεν δι' αὐστρι..κοῦ ἀτμοπλοίου ἀπῆλθεν ὁριστικῶς ἐκ Βουλγαρίας.

Εἰς ἀναζήτησιν ἡγεμόνος: Ἐν μέσῳ τῆς τότε ἀναρχικῆς ἐν Βουλγαρίᾳ καταστάσεως, ἡ ἀντιβασιλεία εἶχε νὰ λύσῃ τρία προβλήματα: 1) νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἐσωτερικὴν γαλήνην, 2) νὰ σώσῃ τὴν Βουλγαρίαν ἀπὸ ἐξωτερικοὺς κινδύνους καὶ 3) νὰ ἐκλέξῃ νέον ἡγεμόνα. Τὸ ἔργον ἦτο δύσκολον. Πολλοὶ ἀξιωματικοὶ ἔφευγον εἰς Ρουμανίαν. Σημαῖαι συνταγμάτων καὶ ἡ τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς ἐκαίοντο δημοσίᾳ, οἱ δυσηρεστημένοι παράγοντες κατέφευγον εἰς Κωνσταντινούπολιν, Ρουμανίαν, Σερβίαν καὶ Ρωσίαν. Ἀλλ' ἡ αὐστηρὰ ἀστυνομία τοῦ Ραδοσλαύωφ κατώρθωσε νὰ κρατήσῃ κἄποιαν ἡσυχίαν εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Τὴν 1/13 Σεπτεμβρίου ἡ ἀντιβασιλεία συνεκάλεσε τὴν ἐθνοσυνέλευσιν, ἥτις ἀπέστειλε παρακλητικὸν τηλεγράφημα πρὸς τὸν τσάρον, ὅπως ἀναλάβῃ πάλιν τὴν Βουλγαρίαν ὑπὸ τὴν προστασίαν του. Συγχρόνως ὅμως διεβίβαζε καὶ τὰ σέβη της εἰς τὸν ἀπελθόντα ἡγεμόνα καὶ ἐχορήγει εἰς αὐτὸν 100.000 λέβια, ἀποφασίσασα συγχρόνως νὰ ἀγορασθῶσι τὰ κτήματά του ἀντὶ 2½ ἑκατομμυρίων μάρκων. Ἀφ' ἑτέρου ἀπεστέλλοντο τελεγραφήματα εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς κυβερνήσεις, ἰδιαίτερον δὲ καὶ εἰς τὸν σουλτᾶνον *Ἀβδοὺλ Χαμίτ*, εἰς τὸν ὁποῖον ἐξεφράζοντο αἰσθήματα πίστεως καὶ ἡ παράκλησις νὰ λάβῃ τὴν Βουλγαρίαν ὑπὸ τὴν προστασίαν του καὶ προφυλάξῃ αὐτὴν ἀπὸ ξένης κατοχῆς. Τὸ τηλεγράφημα τοῦτο ἐκολάκευσε πολὺ τοὺς Τούρκους. Ὁ μέγας βεζύρης *Κιαμὶλ πασᾶς* ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν βουλγαρικὴν κυβέρνησιν διὰ τοῦ ἐν Σόφιᾳ αὐτοκρατορικοῦ ἐπιτρόπου, ὅτι ἡ Πύλη ἐνεργεῖ διαβήματα, ὅπως πείσῃ τὰς Δυνάμεις νὰ σεβασθῶσι τὴν βερολίνειον συνθήκην. Ἐξ Ἀγγλίας ἐλήφθη ἀπάντησις, ὅτι τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λυθῇ ὑπὸ μιᾶς μόνον Δυνάμεως καὶ ὅτι ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις δὲν θὰ συγκατατεθῇ εἰς πρᾶξιν βίας ἔξωθεν ἐξασκουμένης κατὰ τῆς Βουγλαρίας. Ἡ Ἰταλία ἐδήλωσεν ὅτι θὰ τηρήσῃ τὴν βερολίνειον συνθήκην. Παραδόξως δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Σερβίας *Μιλᾶνος* ἐτήρει στάσιν φιλικήν, διότι καὶ αὐτὸς ἦτο δυσηρεστημένος κατὰ τῆς Ρωσίας, ἢ μᾶλλον διότι ὑπήκουεν εἰς τὰ νεύματα τῆς Αὐστρίας. Ὁ *Βίσμαρκ*, ὅτις ἐτήρει στάσιν ἐφεκτικήν, μὴ θέλων νὰ ἐνεργήσῃ κατὰ τῆς Ρωσίας, ἀπήντα εἰς ἐγκύκλιον διακοίνωσιν τῆς Πύλης, ὅτι ὁ σουλτᾶνος δέον νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὴν ρητὴν διαβεβαίωσιν τῆς Ρωσίας, ὅτι δὲν θὰ ἀναμειχθῇ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Βουλγαρίας. Συγχρόνως ἡ Γερμανία ἐζήτησε τὴν ἀπόλυσιν τῶν κρατουμένων συνωμοτῶν, ἐνεργοῦσα οὕτως ὑπὲρ τῆς Ρωσίας. Ἡ αὐστροουγγρικὴ κυβέρνησις ἀπήντησεν εἰς τὴν διακοίνωσιν τῆς Πύλης, ὅτι πᾶσα ἐπέμβασις εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς Βουλγαρίας εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὰς ἀπόψεις αὐτῆς. Ἀλλ' ἤδη ἐν Βιέννῃ παρετηρεῖτο τάσις πρὸς βαλκανικὴν πολιτικὴν μᾶλλον ἀνεξάρτητον τοῦ Βερολίνου. Ἐν Σόφιᾳ ἀνεμένετο μετ' ἀνυπομονησίας ἡ ἀπάντησις τῆς Ρωσίας. Ὁ Σταμπούλωφ ἤλπιζεν, ὅτι ἡ Ρωσία θὰ ἦτο διαλλακτικὴ καὶ θὰ ἐπρότεινεν ὑποψήφιον διὰ τὸν βουλγαρικὸν θρόνον. Ἀντὶ πάσης ἀπαντήσεως ἔφθασεν εἰς Σόφιαν ὡς ἔκτακτος ρωσικὸς ἐπίτροπος ἐπὶ εἰδικῇ ἀποστολῇ ὁ στρατηγὸς *Κάουλβαρς*. Οὗτος κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπολιτεύθη εὐμενῶς πρὸς τὴν κυβέρνησιν. Ὅτε ὅμως ὁ *Τσάγκωφ* καὶ οἱ ρωσόφιλοι παρεπονέθησαν πρὸς αὐτόν, διότι οἱ ὀπαδοί των κατεδιώκοντο ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας, ὁ Κάουλβαρς ἤρχισε νὰ προστατεύῃ ἀναφανδὸν τὸ ρωσόφιλον κόμμα. Ἐπέδωκε τότε εἰς τὴν κυβέρνησιν διακοίνωσιν διὰ τῆς ὁποίας ἐζήτει: 1) ν' ἀναβληθῶσιν ἐπὶ πολὺν καιρὸν αἱ ἐκλογαὶ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, 2) νὰ ἀρθῇ ἀμέσως ὁ στρατιωτικὸς νόμος, ὅπως ἀποκατασταθῇ ἡ ἡσυχία, 3) νὰ ἀπολυθῶσιν ὅλοι οἱ διὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Βάττεμβεργ κρατούμενοι. Εἰς τὴν ἐπιτακτικὴν ταύτην διακοίνωσιν ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις ἀπήντησεν ὅτι: 1) ὡς ἐκ ρητῶν διατάξεων τοῦ συντάγματος δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀναβληθῇ ἡ σύγκλησις τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, 2) ὁ στρατιωτικὸς νόμος θὰ ἀρθῇ ἐντὸς τῆς νομίμου προθεσμίας, ἡ δὲ ἡσυχία θὰ ἀποκατασταθῇ τόσον ταχύτερον ὅσον συντομώτερον ἐκλεγῇ ἡγεμὼν καὶ 3) ἡ ἀπόλυσις τῶν ὑποδίκων ἀξιωματικῶν ἀνήκει εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ οὐχὶ εἰς τὴν κυβέρνησιν.

Ἡ ἐπέμβασις αὕτη τοῦ Κάουλβαρς κατεκρίθη εἰς ὁλόκληρον τὸν εὐρωπαϊκὸν τύπον. Ὁ ἐν Σόφιᾳ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας κατέκρινε δημοσίᾳ τὴν ἀνάμειξιν τοῦ Ρώσου ἀπεσταλμένου εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Βουλγαρίας. Εἰς τὴν οὐγγρικὴν Βουλὴν ὁ πρωθυπουργὸς *Τίσσα* διέψευσε τὰς φήμας, καθ' ἃς ἡ Αὐστροουγγαρία καὶ ἡ Ρωσία διενεμήθησαν μεταξύ των τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον καὶ προσέθεσεν, ὅτι θὰ κατεπολέμει πᾶν εἶδος προστασίας μιᾶς Μεγάλης Δυνάμεως εἰς τὰ Βαλκάνια.

Τὴν 15/27 Ὀκτωβρίου 1886 συνῆλθεν ἡ μεγάλη ἐθνοσυνέλευσις πρὸς ἐκλογὴν ἡγεμόνος. Προηγουμένως ὅμως ὁ Σταμπούλωφ προσεπάθησε πάλιν νὰ συμφιλιωθῇ μετὰ τῆς Ρωσίας. Ἀλλ' ὁ Κάουλβαρς ἐζήτησε τὴν παραίτησιν τῶν ἀντιβασιλέων καὶ τῆς κυβερνήσεως. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἀποπείρας ταύτης ἡ ἐθνοσυνέλευσις ἐξέλεξεν ἡγεμόνα τὸν πρίγκιπα *Βάλδεμαρ* τῆς Δανίας, ἐλπίζουσα, ὅτι οὗτος, ὡς συγγενὴς τοῦ τσάρου, θὰ ἦτο ἀρεστὸς εἰς τὴν Ρωσίαν. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας *Χριστιανός*, συμβουλευθεὶς τὸν τσάρον, ἔδωκεν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν. Παραιτηθέντος τότε τοῦ Καραβέλωφ ἡ ἐθνοσυνέλευσις ἐξέλεξεν ὡς μέλος τῆς ἀντιβασιλείας τὸν *Ζίφκωφ*, μεθ' ὃ διέκοψε τὰς συνεδρίας της (1/13 Νοεμβρίου), μέχρις ὅτου εὑρεθῇ ὑποψήφιος. Τὴν ἐπιοῦσαν συνέβη ἐν Φιλιππουπόλει ἀσήμαντον ἐπεισόδιον, καθ' ὃ ἐκακοποιήθη ὁ καβάσης τοῦ ρωσικοῦ προξενείου. Ἀμέσως ὁ στρατηγὸς Κάουλβαρς ἐπέδωκε διακοίνωσιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐζήτει: 1) τὴν παῦσιν τοῦ φρουράρχου καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ταξιαρχίας Φιλιππουπόλεως, 2) τὴν τιμωρίαν τῶν ἐνόχων καὶ 3) τιμὰς εἰς τὴν σημαίαν τοῦ προξενείου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κυβέρνησις ἠρνήθη νὰ δεχθῇ ὅλους τούτους τοὺς ὅρους, ὁ Κάουλβαρς ἀνεκοίνωσε τὴν 5/17 Νοεμβρίου, ὅτι διακόπτει σχέσεις μετὰ τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως, διότι αὕτη ἔχασεν ὁριστικῶς τὴν εὔνοιαν τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως. Καλέσας δὲ ὅλους τοὺς ἐν Βουλγαρίᾳ Ρώσους προξένους ἀπῆλθε μετ' αὐτῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ ἀντιρωσικὸς εὐρωπαϊκὸς τύπος συνεχάρη τότε τὴν Βουλγαρίαν, διότι ἀπηλλάγη τοῦ Ρώσου δικτάτορος καὶ οἱ Βούλγαροι ἐθνικόφρονες ἑώρταζον.

Ἀλλ' ἡ κατάστασις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν δὲν ἐβελτιοῦτο καὶ ἡγεμὼν δὲν εὑρίσκετο. Ὁ πρίγκιψ τῆς Μιγγρελίας, ὑποψήφιος τῆς Ρωσίας, δὲν ἦτο ἀρεστὸς εἰς τὰς ἄλλας Δυνάμεις. Ἡ πρὸς ἀναζήτησιν πρίγκιπος ἐξελθοῦσα βουλγαρικὴ ἀποστολὴ ἐκ τῶν *Στόϊλωφ, Γρέκωφ* καὶ *Χατζῆ-Κάλτσεφ* ἔγινεν εὐμενῶς δεκτὴ ἐν Βελιγραδίῳ, ἤκουσεν ἐν Βιέννῃ τὸ ὄνομα τοῦ πρίγκιπος *Φερδινάνδου* τοῦ σαξωνικοῦ Κοβούργου-Γόθα καὶ ὡμίλησε μετὰ τοῦ ἡγεμονίδου τούτου, ἀλλ' ἐν Βερολίνῳ ἀνέμενεν αὐτὴν ψυχρολουσία, ἂν καὶ ἡ γερμανικὴ δημοσία γνώμη ἦτο ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας, ἐν δὲ Παρισίοις, ὅπου ἐκ φόβου τῆς Γερμανίας ἔπνεεν ἄνεμος φιλορρωσικός, οἱ Βούλγαροι ἀπεσταλμένοι ἤκουσαν συμβουλὰς συνδιαλλαγῆς μετὰ τῆς Ρωσίας. Ἀλλ' οἱ ἐν Πετρουπόλει ἠρνήθησαν νὰ τοὺς δεχθῶσιν. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἐν Ἀγγλίᾳ οἱ Βούλγαροι ἔγιναν δεκτοὶ λίαν εὐμενῶς, ἐπίσης δὲ καὶ ἐν Ρώμῃ, ὅπου ἐδόθησαν πρὸς τιμήν των ἑορταὶ καὶ ἐξεδηλώθη ἐνθουσιασμὸς ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας. Ἐκ Ρώμης ἡ ἀποστολὴ μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὁ μέγας βεζύρης ἤθελε νὰ συσκεφθῇ μετ' αὐτῶν πρὸς ἀνεύρεσιν λύσεως τῆς βουλγαρικῆς κρίσεως. Κληθεὶς πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῆς Πύλης καὶ ὁ *Τσάγκωφ* ἐκ Σόφιας, ὡς ἡγέτης τοῦ ρωσοφίλου κόμματος, συνεσκέπτετο μετὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Βουλγάρων πολιτικῶν φυγάδων. Ἀνεκινήθησαν τότε διάφορα σχέδια ἐπαναστάσεως ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ συνδιαλλαγῆς μετὰ τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ δεχθῇ τὰς ρωσικὰς ἀπαιτήσεις. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ἐσχημάτισαν τὴν γνώμην, ὅτι ὁ Τσάγκωφ δὲν εἶναι πρόσωπον σοβαρὸν καὶ δὲν ἔχει τόσην ἐπιρροὴν ἐν Βουλγαρίᾳ, ἤρχισαν δὲ νὰ τὸν ἀγνοοῦν, ἰδίως ὅταν ἔμαθον ὅτι θὰ ἐδέχετο καὶ τὴν κατοχὴν ἀκόμη τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ τῆς Ρωσίας καὶ ὅτι ὑποστηρίζει τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ ἀπαραδέκτου διὰ τοὺς Τούρκους πρίγκιπος τῆς Μιγγρελίας. Καὶ μεταξὺ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει διπλωματικοῦ σώματος, ὑπῆρχον διαστάσεις καὶ ραδιουργίαι πέριξ τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος. Ὄπισθεν τοῦ Τσάγκωφ εὑρίσκετο ὁ *Νελίδωφ*, πρέσβυς τῆς Ρωσίας, ἐνῷ ὄπισθεν τοῦ δόκτορος *Βούλκοβιτς*, διπλωματικοῦ πράκτορος τῆς Βουλγαρίας, ἦσαν οἱ πρέσβεις Ἀγγλίας, Ἰταλίας καὶ Αὐστρίας. Ἡ δὲ Πύλη προσεπάθει νὰ διαλλάξῃ τὰ διεστῶτα. Ἡ βουλγαρικὴ ἀποστολὴ κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἔπρεπε νὰ φέρῃ εἰς Βουλγαρίαν ἕνα οἱονδήποτε πρίγκιπα, ἀκόμη καὶ τὸν Ἀλέξανδρον Βογορίδην, ἔστω καὶ ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῶν Δυνάμεων.

Ἀλλ' ὁ καιρὸς παρήρχετο. Ἡ ἀκαταστασία καὶ αἱ ταραχαὶ ἐν Βουλγαρίᾳ ἐξηκολούθουν, ὑποθαλπόμεναι ὑπὸ μυστικοῦ κομιτάτου ἱδρυθέντος ὑπὸ πολιτικῶν ἐξορίστων ἐν Βουκουρεστίῳ. Ἐν Ρουχτσουκίῳ καὶ Σιλιστρίᾳ ἐσημειώθησαν στάσεις τοῦ στρατοῦ. Ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ λάβῃ δρακόντεια μέτρα. Οἱ πρωταίτιοι τῆς στάσεως συνελήφθησαν καὶ κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον, συνελήφθη δὲ ἐν Σόφιᾳ καὶ ὁ Καραβέλωφ μὲ τοὺς κυριωτέρους ρωσοφίλους. Ἐπὶ τούτῳ ὁ Τσάγκωφ ἐπέδωκεν εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν ὑπόμνημα, ζητῶν νὰ λάβῃ μέτρα κατὰ τῆς κυβερνήσεως Σόφιας. Ἡ κατάστασις ἔφθασε πλέον εἰς τὸ ἀδιέξοδον, διότι καὶ μεταξὺ τῶν ἀντιβασιλέων καὶ τοῦ πρωθυπουργοῦ Ραδοσλαύωφ ἀνεφύησαν σοβαραὶ διαφωνίαι. Ἡ Ρωσία ἐπρότεινεν εἰς τὴν Τουρκίαν νὰ καταλάβῃ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, ἀλλ' ἡ Πύλη ἠρνήθη, φοβουμένη μήπως καὶ ἡ Ρωσία, ἔχουσα ἤδη ἕτοιμον στρατὸν ἐν Ὀδησσῷ, καταλάβῃ τὴν Β. Βουλγαρίαν.

Ἀπελπισθεῖσα τέλος νὰ εὕρῃ πρίγκιπα ἀρεστὸν εἰς ὅλας τὰς Δυνάμεις, ἡ κυβέρνησις Σόφιας ἐσκέφθη νὰ ἐκλέξῃ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἔχῃ ἀνάγκην τῆς συγκαταθέσεως αὐτῶν, τοιοῦτο δὲ ἐθεώρει ἕνα τῶν ἀνασσόντων ἡγεμόνων. Ὑπὸ τὸ κράτος τοιούτων σκέψεων ὁ *Σταμπούλωφ* ὑπέβαλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὴν πρότασιν νὰ γίνῃ ὁ σουλτᾶνος *Ἀβδοὺλ Χαμὶτ* ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας καὶ νὰ ἑνώσῃ ὅλους τοὺς Βουλγάρους τῆς Βουλγαρίας, Θρᾴκης καὶ Μακεδονίας ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του εἰς ἓν ἑνιαῖον κράτος. Διὰ τῆς προσωπικῆς ταύτης ἑνώσεως, ἔλεγε, θὰ ἐλύετο τὸ βουλγαρικὸν καὶ τὸ ἀνατολικὸν συνάμα ζήτημα. Ἦτο πρότασις κολακευτική, τὴν ὁποίαν ἴσως θὰ ἐδέχετο ἡγεμὼν ὄχι τόσον ἔξυπνος ὅσον ὁ Ἀβδοὺλ Χαμίτ. Οὗτος ὅμως μετὰ τριήμερον σκέψιν ἠρνήθη. Ἄλλως τε ὁ Χαμὶτ εἶχε καὶ ἄλλους λόγους ἐσωτερικῆς φύσεως νὰ μὴ θέλῃ νὰ δυσαρεστήσῃ τὴν Ρωσίαν, εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῆς ὁποίας ἐβασίζετο, φαίνεται, ὅπως σωθῇ ἐν περιπτώσει νεοτουρκικῆς ἐπαναστάσεως. Τότε ὁ Σταμπούλωφ ἐστράφη πρὸς τὴν Ρουμανίαν, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Βούλγαροι εἶχον εὕρει τόσην φιλοξενίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐθνικῆς των ἀφυπνίσεως καὶ ἥτις χάρις εἰς τὴν συνετὴν κυβέρνησιν τοῦ βασιλέως *Καρόλου* εἶχε γίνει κράτος εὐνομούμενον καὶ εὐημεροῦν. Εἰς τοῦτον εἰσηγήθη ὁ Σταμπούλωφ σχέδιον προσωπικῆς ἑνώσεως τῆς Βουλγαρίας μετὰ τῆς Ρουμανίας κατὰ τὸ δυαδικὸν σύστημα τῆς Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας. Ὁ Κάρολος ὅμως ἠρνήθη ἐκ φόβου τῆς Ρωσίας ἢ μᾶλλον κατὰ συμβουλὴν τοῦ Βίσμαρκ.

Ἐκλογὴ τοῦ ἡγεμόνος Φερδινάνδου: Κατόπιν τόσων ἀποτυχιῶν ὁ Σταμπούλωφ εἶδεν ὅτι μόνη διέξοδος ἀπέμενεν ἡ ὑποψηφιότης τοῦ τότε εἰς τὸν οὐγγρικὸν στρατὸν μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ὑπολοχαγοῦ ὑπηρετοῦντος πρίγκιπος *Φερδινάνδου* τοῦ Κοβούργου, τὸν ὁποῖον ἤθελεν ἡ Αὐστρία. Συνῆλθε τότε συντόμως ἡ «Μεγάλη Naρόδνο Σομπράνια», τὴν 27/9 Ἰουλίου 1887 ἐν Τυρνόβῳ καὶ ἐδέχθη μετ' ἐπευφημιῶν τὸ ὄνομα τοῦ Φερδινάνδου, ἀπεστάλη δὲ ἀμέσως ἀντιπροσωπεία ὅπως ἐπιδώσῃ εἰς αὐτὸν τὸ ψήφισμα τῆς ἐκλογῆς. Συγχρόνως παρῃτήθη τὸ ὑπουργεῖον καὶ ἐσχηματίσθη νέα κυβέρνησις ὑπὸ τὸν *Στόϊλωφ*, ἥτις, εὐθὺς ὡς ἔλαβε τὴν συγκατάθεσιν τοῦ πρίγκιπος Φερδινάνδου, ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην διακοίνωσιν ἀναγγέλλουσα τὴν ἐκλογὴν καὶ ζητοῦσα τὴν ἔγκρισίν της. Ἡ δὲ Πύλη ἀνεκοίνωσε τὸ πρᾶγμα εἰς τὰς Δυνάμεις καὶ ἠρώτησε τὴν γνώμην των. Ἀφ' ἑτέρου ὁ πρίγκιψ Φερδινάνδος, δεχθεὶς τὴν ἀντιπροσωπείαν παρουσίᾳ τῆς μητρός του, πριγκιπίσσης Κλημεντίνης, θυγατρὸς τοῦ ἄλλοτε βασιλέως τῆς Γαλλίας *Λουδοβίκου Φιλίππου*, ἀπήντησεν ὅτι θὰ μεταβῇ εἰς Βουλγαρίαν, ὅταν αἱ Δυνάμεις ἐγκρίνουν τὴν ἐκλογήν του, διότι ἦτο βέβαιος, ὅτι ἡ Ρωσία θὰ ἔδιδε τὴν συγκατάθεσίν της. Ἡ Ρωσία ὅμως ἐκηρύχθη κατὰ τῆς ἐκλογῆς, αἱ δὲ ἄλλαι Δυνάμεις δὲν ἔδωκαν ὡρισμένην ἀπάντησιν καὶ ἡ ὑπόθεσις παρετείνετο, ἐνῷ ὁ Σταμπούλωφ ἐζήτει ταχεῖαν ἀπάντησιν, ἀπειλῶν ἄλλως νὰ κηρύξῃ τὴν Βουλγαρίαν δημοκρατίαν. Τότε εἰσηγήσει τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Αὐστροουγγαρίας κόμιτος *Καλνόκυ* ἐγένετο συνέντευξις τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Αὐστρίας καὶ Γερμανίας, καθ' ἣν ἀπεφασίσθη νὰ μεταβῇ ὁ πρίγκιψ Φερδινάνδος εἰς Βουλγαρίαν, χωρὶς ν' ἀναμείνῃ τὴν ἔγκρισιν τῆς Εὐρώπης, ὅπερ καὶ ἐγέ-

Digitized by Google

νετο. Τὴν δὲ 2/14 Αὐγούστου 1887 ὁ νέος ἡγεμὼν ὁρκισθεὶς πρὸ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν τῆς Βουλγαρίας χωρὶς ν' ἀναφέρῃ τὸ ὄνομα τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας.

Φερδινάνδος Α' καὶ Σταμπούλωφ: Εὐθὺς μετὰ τὴν ἐγκατάστασίν του ὁ ἡγεμὼν Φερδινάνδος ἀνέθεσε τὸν σχηματισμὸν τῆς κυβερνήσεως εἰς τὸν *Σταμπούλωφ* (22/3 Αὐγούστου 1887), ὅστις ἔμεινεν ἔκτοτε εἰς τὴν ἀρχὴν μέχρι τῆς 18/1 Μαΐου 1894. Ἡ περίοδος αὕτη τῆς βουλγαρικῆς ἱστορίας εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «καθεστὼς Σταμπούλωφ». Ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Φερδινάνδου, ὁ Σταμπούλωφ εἶχε νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα τῶν διεθνῶν σχέσεων τῆς Βουλγαρίας, διότι ἡ Ρωσία ἐξηκολούθει μὴ θέλουσα ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρίγκιπος τοῦ Κοβούργου ὡς γενομένην ὑπὸ ἐθνοσυνελεύσεως ἐκνόμως δῆθεν ἐκλεγείσης, πράγματι ὅμως διότι ὁ πρίγκιψ ἦτο ὄργανον τῆς Αὐστρίας. Εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀπόψεως ταύτης τῆς Ρωσίας, ἥτις ἐπέμενε ζητοῦσα τὴν ἐκ Βουλγαρίας ἀπέλασιν τοῦ Φερδινάνδου, ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας ἐδήλωσεν εἰς τὸν ἐτήσιον αὐτοῦ λόγον πρὸς τὰς αὐστροουγγρικὰς ἀντιπροσωπείας τῇ 18/30 Ὀκτωβρίου 1887, ὅτι «ἐλπίζει νὰ λυθῇ τὸ βουλγαρικὸν ζήμημα καὶ ἐκπληρωθῶσιν αἱ ἐπιθυμίαι τῶν Βουλγάρων συμφώνως πρὸς τὰς συνθήκας καὶ τὰ εὐρωπαϊκὰ συμφέροντα». Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἀπεφαίνοντο ὁ τύπος καὶ οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες Γερμανίας, Ἀγγλίας καὶ Ἰταλίας. Ὅτε βραδύτερον διεδόθη, ὅτι συνῆλθεν ἐν Πετρουπόλει πολεμικὸν συμβούλιον καὶ συνεζήτησε περὶ στρατιωτικῶν μέτρων ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας, ἐνδεχομένως δὲ καὶ κατὰ τῆς Αὐστρίας, ὁ Βίσμαρκ καὶ ὁ Καλνόκυ, τότε ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Αὐστροουγγαρίας, συσκεφθέντες ἐδημοσίευσαν ἐπισήμως τὸ ἄγνωστον μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης κείμενον τῆς αὐστρογερμανικῆς συμμαχικῆς συνθήκης, καθ' ὃ ἑκάτερον τῶν συμβαλλομένων μερῶν ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ βοηθήσῃ στρατιωτικῶς τὸ ἕτερον ἂν ἐπετίθετο ἐναντίον τούτου ἡ Ρωσία.

Εὐθὺς μετὰ τὴν δημοσίευσιν ταύτην ἡ Ρωσία παρῃτήθη πάσης ἐνεργείας ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας. Τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα ἐγίνετο ὑπόθεσις εὐρωπαϊκοῦ ἐνδιαφέροντος δυναμένη νὰ προκαλέσῃ μέγαν πόλεμον. Ἐν τούτοις ἡ Ρωσία, ἂν καὶ ὀπισθοδρομήσασα πρὸ τοῦ κινδύνου τοῦ πολέμου, δὲν ἔπαυεν ἐπιμένουσα εἰς τὴν ἐκδίωξιν τοῦ Φερδινάνδου. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἐπέδωκεν ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυς τῆς Ρωσίας διακοίνωσιν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην. Ὁ Σταμπούλωφ ὅμως κατώρθωσε νὰ κερδήσῃ τὴν εὔνοιαν τῆς Τουρκίας, ὑπογράψας μετ' αὐτῆς συμφωνίαν περὶ τῆς πληρωμῆς τοῦ φόρου τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Ὅτε δὲ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς Ρωσίας ἡ Πύλη ἀνεκοίνωσεν εἰς Σόφιαν, ὅτι ἡ παραμονὴ τοῦ πρίγκιπος Φερδινάνδου ἐν Βουλγαρίᾳ εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν βερολίνειον συνθήκην, ὁ Σταμπούλωφ διεμήνυσε προφορικῶς εἰς τὸν μέγαν βεζύρην, ἂν πρέπει νὰ λάβῃ ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν τὴν διακοίνωσιν ταύτην, καὶ ἔλαβεν εἰς ἀπάντησιν δήλωσιν τοῦ βεζύρου νὰ μὴ ἀνησυχῇ διὰ τοιαύτας διακοινώσεις. Συγχρόνως ἡ Ἀγγλία, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Αὐστρία ἀνεκοίνωσαν εἰς τὴν Πύλην, ὅτι ἀποδοκιμάζουσι τὴν εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐπιδοθεῖσαν διακοίνωσιν αὐτῆς. Πολλάκις ἐπανελήφθησαν βραδύτερον ρωσικὰ παρὰ τῇ Τουρκίᾳ διαβήματα, ὅπως λύσῃ τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα. Ἡ Πύλη ἀπήντα, ὅτι πρέπει νὰ τὸ λύσῃ ἡ Εὐρώπη.

Βλέπουσα ἐπὶ τέλους ὅτι δὲν ὠφέλουν πλέον αἱ ἀπειλαί της, ἡ Ρωσία ἤργισε νὰ κλίνῃ πρὸ. τὴν ἰδέαν τῆς συμφιλιώσεως καὶ πρὸς τοῦτο προέβαινεν εἰς ἔμμεσα διαβήματα. Τῷ 1889 ἐνεφανίσθη ἐν Σόφιᾳ ὁ Σέρβος πολιτικὸς *Ν. Πάσιτς*, γνωστὸς ὡς ρωσόφιλος, ὅστις ἐπρότεινεν εἰς τὸν Σταμπούλωφ τὴν ἵδρυσιν «Βαλκανικῆς Ὁμοσπονδίας», ἐπὶ τῇ βάσει συμμαχίας κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἄγνωστον, ἂν τὴν πρότασιν ταύτην μετέδωκεν ὁ Σταμπούλωφ εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους, ὡς ἔκαμε μετὰ πέντε ἔτη (1894) δι' ἀνάλογον πρότασιν τοῦ *Χαριλάου Τρικούπη*. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ὁ Σταμπούλωφ ἀπέρριψε τὴν πρότασιν τοῦ Πάσιτς, θεωρήσας αὐτήν, καθὰ λέγει ὁ Βούλγαρος ἱστορικὸς *Στάνεφ*, ὡς τείνουσαν εἰς τὸ νὰ διαταράξῃ τὰς φιλικὰς σχέσεις τῆς Βουλγαρίας μετὰ τῆς Τουρκίας. Κατόπιν ἦλθεν εἰς Σόφιαν ὡς ἰδιώτης ὁ πρίγκιψ *Δολγορούκωφ*, εἷς τῶν οἰκείων τῆς ρωσικῆς αὐλῆς καὶ ἀξιωματικὸς τῆς τσαρικῆς φρουρᾶς. Οὗτος ἐπισκεφθεὶς τὸν Σταμπούλωφ τὸν ἠρώτησεν ἂν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ τρόπος συμφιλιώσεως μετὰ τῆς Ρωσίας, ἥτις, ἀφοῦ τόσας θυσίας ἔκαμε πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Βουλγαρίας, δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ τὴν βλέπῃ πρὸς τὸ μέρος τῶν ἐχθρῶν της. Ὁ Σταμπούλωφ ἀπήντησεν, ὅτι δὲν εἶναι κατ' ἀρχὴν ἐναντίον τῆς συμφιλιώσεως, ἐπιθυμεῖ ὅμως ν' ἀναγνωρισθῇ ὁ πρίγκιψ *Φερδινάνδος* ὡς νόμιμος ἡγεμὼν καὶ ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις ὡς σχηματισθεῖσα συμφώνως πρὸς τὸ σύνταγμα. Ὁ Δολγορούκωφ ἐπέμεινε νὰ φύγῃ ὁ Φερδινάνδος, ἀλλ' ὁ Σταμπούλωφ ἔμεινεν ἀνένδοτος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Δολγορούκωφ ἐξηκολούθει νὰ μένῃ ἐν Βουλγαρίᾳ, ὁ Σταμπούλωφ ἠπείλησε νὰ τὸν ἀπελάσῃ. Ὁ Δολγορούκωφ ἠναγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ. Τῷ 1890 ἔφθασεν εἰς Σόφιαν ὁ Ρῶσος συγγραφεὺς *Σ. Σ. Τατίστσεφ*, ἀνήκων εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν Ρώσων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐφρόνουν, ὅτι ἡ Ρωσία διέπραξε σφάλματα εἰς τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα.

Καὶ ὁ Τατίστσεφ ἐδήλωσεν εἰς τὸν Σταμπούλωφ, ὅτι ἡ Ρωσία ἐπιθυμεῖ τὴν συμφιλίωσιν, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ φύγῃ ὁ Φερδινάνδος. Ὁ Σταμπούλωφ παρεπονέθη διὰ τὸν συστηματικὸν πόλεμον τὸν ὁποῖον διεξῆγον οἱ ἐν Ρωσίᾳ κατὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ ἔπεισε τὸν Τατίστσεφ ὅτι εἰς τοῦτο δὲν πταίει ἡ Βουλγαρία. Ἡ Ρωσία ὅμως ἐξηκολούθει νὰ μὴ ἀναγνωρίζῃ τὸν Φερδινάνδον. Ὁ ρωσικὸς τύπος ἀπεκάλει αὐτὸν σφετεριστὴν ἢ ἐπιβάτην τοῦ θρόνου, τὸν δὲ Σταμπούλωφ δικτάτορα. Ἐν εἴδει ἀπειλῆς ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις ἐζήτησε διὰ τοῦ ἐν Σόφιᾳ διπλωματικοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Γερμανίας τὴν πληρωμὴν τῶν ρωσικῶν ἐξόδων τῆς κατοχῆς τῆς Βουλγαρίας. Ὁ Σταμπούλωφ ἐπλήρωσεν ἀμέσως 8.867.000 φράγκα καὶ αἱ εὐρωπαϊκαὶ ἐφημερίδες ἔγραψαν ὅτι, ναὶ μὲν δὲν ἀναγνωρίζει ἡ Ρωσία τὴν βουλγαρικὴν κυβέρνησιν, ἀλλὰ λαμβάνει τὸ χρῆμά της. Ὁ Σταμπούλωφ εἶχε κατορθώσει νὰ εὕρῃ δύο δάνεια ἐν Βιέννῃ καὶ Βουδαπέστῃ, ἓν πρῶτον ἐκ 45 ἑκατομμυρίων καὶ δεύτερον ἐκ 30 ἑκατομμυρίων, ἀμφότερα εἰσαχθέντα ἐπισήμως εἰς τὸ χρηματιστήριον τῶν δύο τούτων πρωτευουσῶν. Τῷ 1890 ἡ Αὐστροουγγαρία συνῆψεν ἐμπορικὰς συμφωνίας μετὰ τῆς Βουλγαρίας. Ἦτο ἡ πρώτη ἔμπρακτος ἀναγνώρισις τοῦ καθεστῶτος τοῦ Φερδινάνδου. Περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ αὐτοῦ ἔτους οἱ ἐν Σόφιᾳ ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν Δυνάμεων, πλὴν τῆς Ρωσίας, διατελούσης πάντοτε ἐν διακοπῇ σχέσεων, ἤρχισαν ν' ἀλληλογραφῶσι γραπτῶς μετὰ τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως. Τῷ 1891 ὁ Τοῦρκος αὐτοκρατορικὸς ἐπίτροπος ἐγένετο κατ' αἴτησίν του δεκτὸς εἰς πρώτην ἀκρόασιν παρὰ τοῦ ἡγεμόνος. Τὸν Μάϊον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Φερδινάνδος ἔγινε δεκτὸς ὡς ἰδιώτης παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας, ὀλίγον δὲ κατόπιν, τῷ 1892, ὑπὸ τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας, ἐνῷ ὁ Σταμπούλωφ μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔγινε δεκτὸς ὑπὸ τοῦ σουλτάνου, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπρότεινε βουλγαροτουρκικὴν συμμαχίαν. Ἀλλ' ὁ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ δὲν ἐδέχθη τὴν πρότασιν ταύτην. Τῷ 1893 ὁ ἡγεμὼν μεταβαίνων μετὰ τοῦ Σταμπούλωφ εἰς Ἰταλίαν διὰ τοὺς γάμους του μετὰ τῆς πριγκιπίσσης *Λουΐζης*, θυγατρὸς τοῦ πρίγκιπος Ροβέρτου τῶν Βουρβώνων-Πάρμας, ἔγινε δεκτὸς ἐν Βιέννῃ μετὰ μεγάλων τιμῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας *Φραγκίσκου Ἰωσήφ*.

Εἰς τὴν ἐσωτερικήν του πολιτικὴν ὁ Σταμπούλωφ διεξῆγε δεινὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ὑποθαλπομένης ἀρχῆθεν ὑπὸ τῆς Ρωσίας. Ἦτο δὲ ἡ ἀντιπολίτευσις διπλῆ: ἡ νόμιμος, ἀναγνωρίζουσα τὸν ἡγεμόνα, καὶ ἡ ἔκνομος, ἡ μὴ ἀναγνωρίζουσα οὔτε τὸν ἡγεμόνα οὔτε τὴν κυβέρνησιν. Καὶ τῆς μὲν νομίμου ἀντιπολιτεύσεως ἀρχηγὸς ἦτο ὁ *Ραδοσλαύωφ*, ἔχων δημοσιογραφικὸν ὄργανον τὴν «*Ναρόδνι-Πράβα*» (=Ἐθνικὰ δίκαια), τῆς δὲ ἐκνόμου οἱ *Καραβέλωφ* καὶ *Τσάγκωφ*, ἔχοντες ὄργανα, ὁ μὲν πρῶτος τὴν «*Σβέτλινα*» (=Φῶς), τὴν κατόπιν «Μπλγάρια», ὁ δὲ δεύτερος τὴν «Τέρνοβσκα κονστιτούτσια» (=Τὸ σύνταγμα Τυρνόβου). Ἀμφότερα ἐζήτουν τὴν μετὰ τῆς Ρωσίας συμφιλίωσιν. Οὕτως ἐπῆλθε χωρισμὸς εἰς τέσσαρα κόμματα τοῦ ἀρχικοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων: δύο ἔννομα, τὸ ἐθνικὸν φιλελεύθερον (*Σταμπούλωφ*) καὶ τὸ φιλελεύθερον (*Ραδοσλαύωφ*), καὶ δύο ἔκνομα, τὸ τσαγκωφικόν, βραδύτερον ἀποκληθὲν προοδευτικὸν φιλελεύθερον (*Τσάγκωφ - Δάνεφ*) καὶ τὸ καραβελικόν, βραδύτερον ἀποκληθὲν δημοκρατικὸν (*Καραβέλωφ - Μαλίνωφ*). Τότε ἀνεφάνη καὶ τὸ πρῶτον βουλγαρικὸν σοσιαλ-δημοκρατικὸν κόμμα ὑπὸ τοὺς *Μπλαγκόεφ* καὶ *Γιάγκο Σακάζωφ*. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1887 ἔγιναν ἐκλογαί, καθ' ἃς ὁ Σταμπούλωφ χάρις εἰς βίαια μέτρα ἐκέρδησε παμψηφίαν. Τὸ ἔκνομον κόμμα τῆς ἀντιπολιτεύσεως δὲν ἐδίστασε τότε νὰ προστρέξῃ καὶ εἰς συνωμοσίας. Τῇ 4 Ἰανουαρίου 1888 (ν. ἡμ.) ὁ Ρῶσος λοχαγὸς *Ναμπόκωφ* ἀπέβη ἐπὶ κεφαλῆς ὀλιγαρίθμου σώματος ἐκ Βουλγάρων καὶ Μαυροβουνίων εἰς Πύργον καὶ ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν, ὅπως κηρύξῃ τὸν Φερδινάνδον ἔκπτωτον καὶ καλέσῃ εἰς τὰ ὅπλα ὅλους τοὺς δυσηρεστημένους. Ἡ ἀπόπειρα αὕτη ἀπέτυχεν οἰκτρῶς. Ὁ Ναμπόκωφ καὶ οἱ σύντροφοί του ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῆς χωροφυλακῆς καὶ ἐφονεύθησαν. Διαπιστωθείσης δὲ ἐκ τῶν ἐγγράφων του τῆς συνενοχῆς πολλῶν Βουλγάρων ἀξιωματικῶν, κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον ὁ ταγματάρχης *Πόπωφ* καὶ ἄλλοι, ἀλλ' ὁ ἡγεμὼν ἐμετρίασε τὴν ποινήν των.

Ἡ ἀντιπολίτευσις ὅμως ἐξηκολούθει τὰς ἐνεργείας της τόσον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὅσον καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, Βελιγραδίῳ, Βουκουρεστίῳ καὶ ἐν Ρωσίᾳ. Ὁ βουλγαρικὸς κλῆρος καὶ ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔξαρχος ἦσαν μὲ τὸ μέρος τῆς Ρωσίας. Τὸ ὄνομα τοῦ ἡγεμόνος δὲν ἐμνημονεύετο εἰς τοὺς ναούς, δύο μάλιστα μητροπολῖται, ὁ Τυρνόβου ***Κλήμης*** καὶ ὁ Βράτσης ***Κωνσταντῖνος***, ἐκήρυττον ἀναφανδὸν κατὰ τῆς κυβερνήσεως. Ὁ Σταμπούλωφ ἐλάμβανε μέτρα καὶ κατὰ τοῦ κλήρου, εἰς δὲ τοὺς ναοὺς συνέβαινον ταραχαί, διότι οἱ σταμπουλωφικοὶ ἐζήτουν νὰ μνημονεύηται ὁ ἡγεμών. Τέλος ἡ σύνοδος συνελθοῦσα ἐν Ρουτσουκίῳ ἀπεφάσισε νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο. Τῷ 1890 ἀνεκαλύφθη ἐν Σόφιᾳ μυστικὴ ὀργάνωσις, ἡ τῆς «Μλάδα Μπλγκάρια» (Νεο-Βουλγαρίας), ἐκδίδουσα τὴν «Μπορμπᾶ» (=Ἀγών), διαθέτουσα ἄγνωστον πόθεν προερχόμενα χρήματα. Εἰς ταύτην ἀνῆκεν ὁ ἐκ Μακεδονίας βοϊβόδας ταγματάρχης ***Πανίτσα***, διακριθεὶς εἰς τὸν κατὰ τῶν Σέρβων πόλεμον. Οὗτος συνεννοηθεὶς μετὰ τῶν ἔξω τῆς Βουλγαρίας πολιτικῶν φυγάδων, ὠργάνωσεν ἐν Σόφιᾳ συνωμοσίαν πρὸς σύλληψιν τοῦ Φερδινάνδου καὶ τοῦ Σταμπούλωφ. Ἀλλ' ἡ μυστικὴ ἀστυνομία ἀνεκάλυψεν ἐγκαίρως τὸ σχέδιον. Ὁ Πανίτσα συνελήφθη μὲ 14 συντρόφους του. Καὶ αὐτὸς μὲν κατεδικάσθη εἰς θάνατον καὶ ἐτυφεκίσθη (Ἰούνιος 1890), οἱ δὲ συνένοχοί του εἰς ἰσόβια δεσμά. Ὅπως ἐκδικηθῶσιν οἱ ἐχθροὶ τοῦ Σταμπούλωφ, ἤρχισαν μεμονωμένας ἀποπείρας ἐναντίον του. Τὴν 25/6 Μαρτίου 1891 διεπράχθη τοιαύτη ἀπόπειρα παρὰ τὸν δημαρχιακὸν κῆπον Σόφιας. Ἀλλ' ἀντὶ τοῦ Σταμπούλωφ ἐφονεύθη ὁ συνοδεύων αὐτὸν ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν Χρ. *Βέλτσεφ*. Συνελήφθη τότε ὡς ὕποπτος καὶ ὁ Καραβέλωφ μὲ 18 ἄλλους, μετὰ ἓν ὅμως ἔτος ἠθωώθη ὑπὸ τοῦ στρατοδικείου, ἐνῷ τέσσαρες τῶν συλληφθέντων ἀπηγχονίσθησαν. Εἰς τὰς φυλακὰς οἱ ἐγκάθειρκτοι ὑπεβάλλοντο εἰς βασανιστήρια. Εἷς Γάλλος δημοσιογράφος, ὁ *Chadurne*, ἀνταποκριτὴς τοῦ πρακτορείου Χαβάς, ἀποκαλύψας τὰ περὶ τῶν βασανιστηρίων τούτων καὶ δημοσιεύσας τὴν ἔκκλησιν, τὴν ὁποίαν ἐπέδωκεν εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν Δυνάμεων ἡ σύζυγος τοῦ Καραβέλωφ, ἀπηλάθη. Ἐδημιουργήθη τότε ζωηρὸν διπλωματικὸν ἐπεισόδιον μεταξὺ Γαλλίας καὶ Βουλγαρίας. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἐζήτησεν ἀποζημίωσιν ἀπὸ τὴν Τουρκίαν, ὡς ἐπικυρίαρχον Δύναμιν, ἐπὶ τέλους δὲ ὁ Σταμπούλωφ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Chadurne.

Ἐν τούτοις οἱ ρωσόφιλοι δὲν ἔπαυον τὸν ἀγῶνα. Τὴν 12/24 Φεβρουαρίου 1892 ἐδολοφονήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ Βουλγάρων ὁ διπλωματικὸς ἀντιπρόσωπος τῆς Βουλγαρίας *Βούλκοβιτς*, εἷς τῶν κυριωτέρων διπλωματικῶν συνεργατῶν τοῦ Σταμπούλωφ. Τὴν ἀγανάκτησιν τῆς Ρωσίας καὶ τῶν ρωσοφίλων ἐκορύφωσεν ἡ πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ γάμου τοῦ Φερδινάνδου ψηφισθεῖσα τροποποίησις τοῦ συντάγματος, καθ' ἣν ὁ διάδοχος δύναται νὰ εἶναι καθολικὸς τὸ θρήσκευμα. Ἔτι δὲ μᾶλλον ὅταν, ἀποθανόντος τὴν 7/19 Νοεμβρίου 1893 τοῦ Ἀλεξάνδρου Βάττεμβεργ ἐν Γρὰτς τῆς Αὐστρίας, ἡ ἐθνοσυνέλευσις ἐψήφισε νὰ μεταφερθῇ ὁ νεκρός του εἰς Σόφιαν καὶ ταφῇ εἰς ἰδιαίτερον μαυσωλεῖον. Ἐν μέσῳ τοῦ φοβεροῦ τούτου ἐμφυλίου ἀγῶνος ὁ Σταμπούλωφ εἰργάζετο καὶ διὰ τὰς ἐθνικὰς ὑποθέσεις τῶν Βουλγάρων τῆς Τουρκίας, σημειώσας σημαντικὰς ἐπιτυχίας εἰς βάρος ἄλλων ἐθνικοτήτων, χάρις εἰς τὴν εὔνοιαν τοῦ σουλτάνου, τὴν ὁποίαν κατώρθωσε νὰ κερδήσῃ. Διὰ τοῦ ἱδρυτικοῦ φιρμανίου τῆς βουλγαρικῆς ἐξαρχίας εἶχεν ἀναγνωρισθῇ εἰς τοὺς Βουλγάρους τὸ δικαίωμα νὰ ἔχωσι καὶ ἄλλας ἐπισκοπὰς (ἐκτὸς τῶν 17 ἀρχικῶς παραχωρηθεισῶν, αἱ ὁποῖαι εὑρέθησαν κατόπιν ἐντὸς τοῦ βουλγ. κράτους), ἂν τὰ $^2/_3$ τῶν κατοίκων ἐζήτουν Βούλγαρον ἐπίσκοπον. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑδρεύων ἔξαρχος τῶν Βουλγάρων *Ἰωσὴφ* συνετάσσετο πρὸς τὸ ρωσικὸν κόμμα, ἡ Πύλη δὲν ἔδιδε προσοχὴν εἰς τὰς πρὸς ἔκδοσιν βερατίων ἐνεργείας του. Ὅτε ὅμως ὁ Σταμπούλωφ ἐζήτησε δι' ἐντόνου διακοινώσεως (4/16 Ἰουνίου 1890) παρὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ ἐξάρχου, ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἔσπευσε ν' ἀποστείλῃ εἰς τοῦτον τὰ βεράτια τῆς ἀναγνωρίσεως τριῶν Βουλγάρων μητροπολιτῶν ἐν Μακεδονίᾳ (Σκοπίων, Βιτωλίων καὶ Ἀχρίδος). Ἡ παραχώρησις αὕτη προὐκάλεσε σφοδρὰν ἀγανάκτησιν ἐν Ἑλλάδι καὶ Σερβίᾳ, τὸ δὲ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διεμαρτυρήθη καὶ ἐν συναφείᾳ μετ' ἄλλων παραβιάσεων τῶν ἐκκλησιαστικῶν προνομίων προέβη εἰς τὸ κλείσιμον τῶν ἐκκλησιῶν. Τῷ 1892 ὁ Σταμπούλωφ μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ συμφιλιωθεὶς μετὰ τοῦ ἐξάρχου συνεφώνησε μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ προγράμματος τῆς ἐν Μακεδονίᾳ δράσεως. Γενόμενος δὲ δεκτὸς εἰς μακρὰν συνδιάλεξιν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου, ἐπέτυχε τὴν ἔκδοσιν τριῶν *ἰραδέδων* (διαταγμάτων): 1) περὶ ἀδείας εἰς τὴν ἐξαρχίαν νὰ ἐκδίδῃ ἐκκλησιαστικὸν περιοδικόν, 2) περὶ αὐτονομίας τῶν ἐν Τουρκίᾳ βουλγαρικῶν σχολῶν καὶ 3) περὶ μεταφορᾶς τῆς ἐξαρχίας ἀπὸ Ὀρτάκιοϊ εἰς Πέραν. Ὁ Σταμπούλωφ ἐπανῆλθε τότε ἐν θριάμβῳ εἰς Σόφιαν. Τῷ 1894 μετέβη εἰς Σόφιαν ὁ *Χαρίλαος Τρικούπης*, ὅπως προτείνῃ, ὡς βεβαιοῦται, σχέδιον βαλκανικῆς συνεννοήσεως. Ὁ Σταμπούλωφ οὐχὶ μόνον ἀπέρριψε τὰς προτάσεις ἐκείνας, ἀλλὰ καὶ σπεύσας εἰς Κωνσταντινούπολιν

Digitized by Google

ἐπληροφόρησε τὸν σουλτᾶνον Ἀβδοὺλ Χαμίτ, ὡς βεβαιοῖ ὁ φίλος τῶν Βουλγάρων *Μπάουτσερ* (*Bourchier*. Ἀκριβῶς τότε ὁ Σταμπούλωφ ἐπέτυχε παρὰ τοῦ σουλτάνου τὰς ἑξῆς παραχωρήσεις εἰς τοὺς Βουλγάρους ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ ἐν γένει: 1) δύο βεράτια ἀναγνωρίζοντα τὸν διορισμὸν Βουλγάρων ἐπισκόπων ἐν Νευροκοπίῳ καὶ Βελεσσοῖς, 2) τὴν ἀναγνώρισιν 40 νέων βουλγαρικῶν κοινοτήτων, 3) τὴν δωρεὰν οἰκοπέδου εἰς τὸν ἔξαρχον πρὸς ἀνέγερσιν βουλγαρικῆς ἱερατικῆς σχολῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, 4) τὴν ἀναγνώρισιν εἰς τὰ βουλγαρικὰ σχολεῖα ἴσων δικαιωμάτων πρὸς τὰ ἑλληνικά, 5) τὴν ἄδειαν εἰς τὸν ἔξαρχον νὰ ἀγοράζῃ οἰκόπεδα ἐν Πέραν-Κωνσταντινουπόλεως. Διὰ τῶν παραχωρήσεων τούτων ἐνισχύθη κολοσσιαίως ἡ ἐν Μακεδονίᾳ βουλγαρικὴ προπαγάνδα εἰς βάρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Μεθ' ὅλας ὅμως τὰς ἐθνικὰς ταύτας ἐπιτυχίας, μεθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα τὸν ὁποῖον διεξῆγεν ὁ Σταμπούλωφ πρὸς ἀναγνώρισιν τοῦ ἡγεμόνος, οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες ἦλθον εἰς σύγκρουσιν. Ὁ Σταμπούλωφ ἤθελε νὰ εἶναι αὐτὸς ὁ κυβερνῶν, ἀλλ' ὁ Φερδινάνδος δὲν ἠννόει νὰ ἄρχῃ χωρὶς νὰ κυβερνᾷ. Μὴ ἀνεχόμενος πλέον τὴν δικτατορικὴν ἐπιβολὴν τοῦ Σταμπούλωφ, ὁ Φερδινάνδος ἤρχισε νὰ προσεγγίζῃ πρὸς τοὺς Στόϊλωφ καὶ Γρέκωφ. Τὰ ἐπεισόδια μεταξὺ ἡγεμόνος καὶ Σταμπούλωφ ἐπολλαπλασιάζοντο. Τῷ 1892 ὁ ἡγεμὼν ἐξέδωκεν αὐτόγραφον διάταγμα πρὸς τὸν «καγκελλάριον τῶν βουλγαρικῶν παρασήμων», διὰ τοῦ ὁποίου ἵδρυεν «ἐθνικὸν τάγμα πολιτικῆς ἀξίας». Τὸ διάταγμα προσυπέγραφεν ὁ ἰδιαίτερος γραμματεὺς τοῦ ἡγεμόνος μὲ τὸν τίτλον «καγκελλάριος τῶν βουλγαρικῶν παρασήμων». Τοιοῦτον ὅμως ἀξίωμα δὲν προεβλέπετο ὑπὸ τοῦ συντάγματος, τὸ ὁποῖον μάλιστα ἀπηγόρευε καὶ τὴν ἀπονομὴν παρασήμων εἰς μὴ στρατιωτικοὺς (ἡ διάταξις αὕτη κατηργήθη κατὰ τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ 1893). Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἡγεμὼν δὲν ὑπεχώρησεν εἰς τὰς διαμαρτυρίας τοῦ Σταμπούλωφ, οὗτος παρῃτήθη. Εἰς ἀπάντησιν ὁ Φερδινάνδος ἐδήλωσεν ὅτι θὰ φύγῃ ἐκ Βουλγαρίας, ἂν δὲν ἐγκριθῇ ἡ ἵδρυσις τῆς τιμητικῆς διακρίσεως. Ὁ Σταμπούλωφ τότε ὑπεχώρησε καὶ ἀπέσυρε τὴν παραίτησίν του. Συχνότεραι ἦσαν αἱ διαφωνίαι ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, εἰς ἑκάστην δὲ τοιαύτην καὶ οἱ δύο ἠπείλουν νὰ παραιτηθῶσιν. Ὁ ἡγεμὼν ἤθελε νὰ συμφιλιωθῇ μὲ τὴν Ρωσίαν, βασιζόμενος εἰς τὴν μεσολάβησιν τῶν ἐν Γαλλίᾳ φίλων του. Ὁ δὲ Σταμπούλωφ ἀντελαμβάνετο, ὅτι, ἂν συνετελεῖτο ἡ συμφιλίωσις αὕτη, θὰ ἠναγκάζετο νὰ ἀποσυρθῇ ὁριστικῶς, διὰ τοῦτο δὲ προσεπάθει νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ἡγεμόνος διὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Ὁ ἡγεμὼν ὅμως ἐπεζήτει τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἐλείας ἀνεξαρτησίας τῆς Βουλγαρίας, ἵνα μὴ ἔχῃ ἀνάγκην τῆς τουρκικῆς ἀναγνωρίσεως. Εἰς τοῦτο ἀνθίστατο ὁ Σταμπούλωφ, ὅπως μὴ διατεθῇ ἡ Τουρκια ἐχθρικῶς πρὸς τὴν Βουλγαρίαν. Συνεπείᾳ τῶν διαφορῶν τούτων ἀπεχώρησαν ἐκ τῆς κυβερνήσεως οἱ συντηρητικοὶ ὑπουργοί. Ὁ Σταμπούλωφ μετέβη τότε εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπιτυχὼν τὰς ἀνωτέρω ἀναφερομένας παραχωρήσεις ἐνίσχυσε τὴν δημοτικότητά του. Ὁ ἡγεμὼν ἤρχισε τότε διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς Ρωσίας διὰ τοῦ ἐν Βιέννῃ Ρώσου πρεσβευτοῦ *Λομπάνωφ*. Ὁ Σταμπούλωφ ἐθεώρησε τοῦτο ἀποδοκιμασίαν τῆς πολιτικῆς του καὶ ὑπέβαλε πάλιν παραίτησιν, ἐλπίζων, ὅτι καὶ πάλιν δὲν θὰ γίνῃ δεκτή, εἰς τηλεγράφημα δὲ πρὸς τοὺς νομάρχας ἐζήτησε τὴν ὑποστήριξιν τούτων κατὰ τοῦ ἡγεμόνος. Καὶ ὁ Φερδινάνδος ὅμως, ἐνθαρρύνων τὴν ἀντιπολίτευσιν, ἐλάμβανε μέτρα, ὅπως δεχθῇ τὴν παραίτησιν ἀκινδύνως. Περιεστοιχίσθη ὑπὸ πιστῶν ἀξιωματικῶν, διώρισεν ἀφωσιωμένον εἰς αὐτὸν ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν, τὸν *Ράτσο Πέτρωφ*, καὶ ἐπέφερε συμφιλίωσιν τῶν συντηρητικῶν μετὰ τοῦ Ραδοσλαύωφ. Ὅταν δὲ ὅλα ἦσαν ἕτοιμα, ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Σταμπούλωφ ὅτι δέχεται τὴν παραίτησίν του. Ὁ Σταμπούλωφ ἐπεχείρησε νὰ ἀντενεργήσῃ διὰ διαδηλώσεων εἰς τὰς ὁδοὺς μὲ τὴν ἀστυνομίαν ἐπὶ κεφαλῆς, ἀλλ' οἱ φοιτηταὶ καὶ πολλοὶ πολῖται ἐξῆλθον εἰς ἀντιδιαδηλώσεις. Ἐνώπιον τοῦ ἡγεμονικοῦ ἀνακτόρου ἐπῆλθε σύγκρουσις, ἀλλὰ τὸ ἱππικὸν ἐπήλασε κατὰ διαταγὴν τοῦ Ράτσο Πέτρωφ ἐναντίον τῶν ὀπαδῶν τοῦ Σταμπούλωφ καὶ τοὺς διεσκόρπισε. Τὴν 18/1 Μαΐου 1894 ὁ ἡγεμὼν ἀνέθεσε τὸν σχηματισμὸν νέας κυβερνήσεως εἰς τὸν *Στόϊλωφ* καὶ ἔστειλεν εὐχαριστήριον ἐπιστολὴν εἰς τὸν Σταμπούλωφ, δεχθεὶς αὐτὸν καὶ εἰς ἀποχαιρετιστήρον ἀκρόασιν. Οὕτως ἔληξε τὸ δικτατορικὸν καθεστὼς τοῦ Σταμπούλωφ. Μετὰ ἓν ἔτος, τὴν 2/14 Ἰουλίου 1895, ὁ ἄλλοτε φοβερὸς δικτάτωρ ἐδολοφονεῖτο ἐν Σόφιᾳ ἐντὸς τῆς ὁδοῦ Ρακόφσκι ὑπὸ μισθίων δολοφόνων, οἵτινες τὸν κατεκρεούργησαν κυριολεκτικῶς. Τὸ μυστήριον τοῦ ἐγκλήματος τούτου δὲν διεφωτίσθη εἰσέτι.

Τὰ Κομιτάτα ἐν Μακεδονίᾳ: Μετὰ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ Σταμπούλωφ ὁ ἡγεμὼν Φερδινάνδος καὶ ὁ πρωθυπουργὸς Στόϊλωφ ἠκολούθησαν πολιτικὴν ρωσόφιλον, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ἀναγνώρισιν. Αὕτη κατέστη δυνατὴ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου τοῦ Γ' (18/1 Νοεμβρίου 1894), συνετελέσθη δὲ μὲ τὴν θυσίαν τοῦ θρησκεύματος τοῦ διαδόχου Βόριδος, ὅστις ἐδέησε νὰ βαπτισθῇ ὀρθόδοξος (2/14 Φεβρουαρίου 1896) ὑπὸ τοῦ ἐξάρχου, ἐλθόντος ἐπὶ τούτῳ εἰς Σόφιαν. Ἀνάδοχος ἦτο ὁ τσάρος, ἀντιπροσωπευθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Κουτούζωφ. Ἀρθείσης τότε τῆς ἀρνήσεως τῆς Ρωσίας, ὅλαι αἱ Δυνάμεις ἀνεγνώρισαν ἐπισήμως τὸν Φερδινάνδον, ὁ δὲ σουλτᾶνος ἀπέστειλε τῇ 2/14 Μαρτίου εἰς Σόφιαν ἰδιαίτερον αὐτοκρατορικὸν ἐπίτροπον, ὅστις ἐπέδωκε δύο φιρμάνια, διὰ τῶν ὁποίων ὁ Φερδινάνδος ἀνεγνωρίζετο ὡς ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας καὶ ὡς γενικὸς διοικητὴς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Ἀμέσως κατόπιν ὁ ἡγεμὼν ἐπεσκέφθη τὸν σουλτᾶνον Ἀβδοὺλ Χαμίτ, ὅστις τὸν ἐδέχθη μετὰ τιμῶν, δωρήσας εἰς αὐτὸν καὶ παράκτιον μέγαρον ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου, ὅπως διαμένῃ ὁσάκις θὰ ἤρχετο εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐπεσκέφθη ἐπίσης καὶ τὸν τσάρον ὡς καὶ τοὺς ἄλλους ἀρχηγοὺς κρατῶν. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐφαίνετο ἐπικρατοῦσα ἐν Βουλγαρίᾳ ἡ ρωσικὴ ἐπιρροή. Οἱ πολιτικοὶ ἐξόριστοι ἐπανῆλθον, παρεχωρήθη ἀμνηστεία καὶ οἱ φυγόντες ἀξιωματικοὶ ἐπανῆλθον εἰς τὸν στρατόν. Ἡ Βουλγαρία ἀνήγειρε μαυσωλεῖον ἐν Πλεύνᾳ καὶ μνημεῖον μετὰ ναοῦ ἐν Σίπκᾳ πρὸς τιμὴν τῶν Ρώσων, ἐν Σόφιᾳ δὲ μέγα μνημεῖον εἰς Ἀλέξανδρον Β' τὸν Ἐλευθερωτήν. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1896 ἡ Ρωσία ἐπρότεινε τὴν συνδιαλλαγὴν τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, δηλαδὴ τὴν ἄρσιν τοῦ σχίσματος καὶ τὴν μεταφορὰν τῆς ἐξαρχίας εἰς Σόφιαν. Ἀλλὰ τὸ σχέδιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον θὰ συνεπήγετο τὴν κατάργησιν τῆς δικαιοδοσίας τοῦ ἐξάρχου ἐπὶ τῶν Βουλγάρων τῆς Μακεδονίας, δηλαδὴ τὴν κατάρρευσιν τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ βουλγαρικοῦ οἰκοδομήματος, ἐπολεμήθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ ἐπὶ τέλους ἐγκατελείφθη.

Πολλοὶ ὅμως Βούλγαροι πολιτικοὶ καὶ οἱ διευθύνοντες τὰ τῆς μακεδονικῆς κινήσεως ἐν Σόφιᾳ πατριῶται ἤρχισαν νὰ ἀντιλαμβάνωνται, ὅτι δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν νὰ πραγματοποιήσωσι τὰ μακεδονικὰ ὄνειρά των μὲ μόνον τὸν βουλγαρικὸν κλῆρον καὶ τὰς δι' ἁδρῶν δαπανῶν ἐκ Σόφιας συντηρουμένας βουλγαρικὰς σχολάς. Ἀφοῦ διήρκεσεν ἐπὶ τέταρτον αἰῶνος ἡ δρᾶσις αὕτη, δὲν ἐνεφάνιζε καὶ πολὺ μεγάλα ἀποτελέσματα. Ὁ Ἑλληνισμὸς κατεῖχε πάντοτε τὰς θέσεις του ἐν Μακεδονίᾳ, ἤρχιζε δὲ νὰ δρᾷ ἐντόνως εἰς τὰ βόρεια τῆς Μακεδονίας καὶ ἡ Σερβία. Ἄλλως τε καὶ αὐτοὶ οἱ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων διεκδικούμενοι σλαυόφωνοι πληθυσμοὶ ἐφαίνοντο βαρυνθέντες πλέον τὰς βουλγαρικὰς σχολάς. Κατὰ τὸν Ρῶσον ἱστορικὸν Ν. Δουρνοβό, εἷς Ρῶσος πρόξενος ἀνέφερεν εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ρωσικὴν πρεσβείαν, ὅτι οἱ μαθηταὶ τῶν σχολῶν τούτων ἐξήρχοντο μὲν ἀγράμματοι, ἀλλὰ φανατισμένοι εἰς τὸ ἔπακρον. Ὁ ἐκ τῶν κυριωτέρων δὲ ἀρχηγῶν τῆς βουλγαρικῆς προπαγάνδας, ὁ κατόπιν πρέσβυς *Ρίζωφ*, τότε ἐμπορικὸς πράκτωρ ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἔγραφε τῇ 14/26 Ἀπριλίου 1899 εἰς τὸν ἡγεμόνα, ὅτι τυφλώττει ἡ (τότε εἰς τὴν ἀρχὴν) κυβέρνησις τοῦ *Γρέκωφ*, ἂν νομίζῃ, ὅτι «εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπεκταθῶσιν ἔτι μᾶλλον διὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ σχολικοῦ συστήματος αἱ μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐν Μακεδονίᾳ ἐπιτευχθεῖσαι ἐπιτυχίαι. Ὅσον περισσότερον διαρκέσῃ ἡ σημερινὴ κατάστασις, ἔλεγε, τόσον περισσότερον ἔδαφος θὰ κερδίζωσιν οἱ ἀντίπαλοι ἡμῶν. Ἐπετεύχθησαν πλέον ὅλαι αἱ φιλικαὶ παραχωρήσεις, τὰς ὁποίας ἠδυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν παρὰ τῶν Τούρκων. Πᾶσα νέα εὔνοια τῆς Πύλης, καὶ ἂν ἦτο ποτὲ δυνατή, θὰ ἐγίνετο παραίτιος περισσοτέρας ζημίας δι' ἡμᾶς παρὰ κέρδους, διότι θὰ μᾶς ἐξέτρεπε τοῦ κυριωτέρου ἡμῶν σκοποῦ, ὅστις πρέπει νὰ εἶναι ἡ προπαρασκευή μας ὅπως ἀπελευθερώσωμεν τοὺς Μακεδόνας». Εἶχε λήξει πλέον τὸ πρόγραμμα τῆς ἐπὶ τῆς φιλίας τῶν Τούρκων ἑδραζομένης προπαγανδιστικῆς δράσεως διὰ τοῦ σχολείου καὶ τῆς ἐκκλησίας, δράσεως, εἰς τὴν ὁποίαν τόσον εἶχεν ἐπιτύχει ὁ Σταμπούλωφ καὶ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει βουλγαρικὴ ἐξαρχία. Ἐχρειάζοντο ἄλλα μέσα, καὶ συγκεκριμένως ἐπαναστατικὴ δρᾶσις, αὕτη δὲ ἀκριβῶς εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τοῦ 1893 διὰ τῶν βουλγαρομακεδονικῶν κομιτάτων. Ὁ σκοπὸς τούτων ἦτο διπλοῦς: νὰ πολεμῶσι τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Σέρβους, συγχρόνως δὲ καὶ νὰ ἐξερεθίσωσι τοὺς Τούρκους μέχρι τοῦ σημείου νὰ παρασυρθῶσιν εἰς σφαγὰς τῶν Χριστιανῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ προεκάλουν εὐρωπαϊκὴν ἐπέμβασιν· θὰ ἐπραγματοποιοῦντο τοιουτοτρόπως δι' αὐτῆς τὰ διὰ τῆς συνδιασκέψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ κατόπιν διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐπιδιωχθέντα σχέδια. Ἤρχιζεν οὕτω ἡ σειρὰ τῶν ἐγκλημάτων τῶν βουλγαρομακεδονικῶν κομιτάτων. Τὰ πρῶτα βουλγαρικὰ ἐπαναστατικὰ σωματεῖα (*ντρούζχεστβο*) ἱδρύθησαν ἐν Μακεδονίᾳ τῷ 1893. Τὸ κυριώτερον τούτων ἦτο τὸ ἱδρυθὲν τὸ φθινόπωρον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὑπὸ τοῦ ἐκ Σμιλέβου τῶν Βιτωλίων *Ντάμε (Δαμιὰν) Γροῦεφ*, τοῦ ἐκ Πέρλεπε *Πέρε Τόσεφ* καὶ ἄλλων, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν καρβοναρικῶν ὀργανώσεων τῆς Ἰταλίας. Τῷ 1894 προσελήφθησαν ὡς μέλη ὁ ἐκ Κιλκὶς *Γκότσε Δέλτσεφ*, τῷ 1895 ὁ ἐκ Στρούγας *Χρῆστο Μάτωφ*. Οἱ τέσσαρες οὗτοι ἦσαν οἱ κυριώτεροι ὀργανωταὶ τῆς ἐπαναστατικῆς καὶ κομιτατικῆς δράσεως ἐν Μακεδονίᾳ. Τὸ κομιτᾶτον τοῦτο ἦτο τὸ λεγόμενον τῶν *Σαντραλιστῶν* (τοῦ κέντρου Μακεδονίας) ἢ τῆς «Ἐσωτερικῆς ὀργανώσεως». Τὸ 1ον ἄρθρον τοῦ καταστατικοῦ τῆς ἐπαναστατικῆς ταύτης ὀργανώσεως εἶχεν ὡς ἑξῆς: «Σκοπὸς τοῦ Μακεδονικοῦ Ἐπαναστατικοῦ Κομιτάτου εἶναι ἡ ἐπίτευξις τῆς πλήρους πολιτικῆς αὐτονομίας τῆς Μακεδονίας». Τὸ δὲ 1ον ἄρθρον τοῦ κανονισμοῦ τῆς ἐσωτερικῆς μακεδονικῆς Ἐπαναστατικῆς ὀργανώσεως ὥριζεν, ὅτι «πᾶς κάτοικος τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ἄνευ διακρίσεως γένους (ἄρα καὶ αἱ γυναῖκες), ἐθνικότητος, θρησκείας καὶ πεποιθήσεων, δύναται νὰ εἶναι μέλος τῆς Ε. Μ. Ε. Ο.». Ἡ πτῶσις τοῦ Σταμπούλωφ καὶ ἡ ἀλλαγὴ τῆς τουρκοφίλου πολιτικῆς του, ὡς καὶ ἡ συνδιαλλαγὴ μετὰ τῆς Ρωσίας ἐνεθάρρυναν τὴν ὀργάνωσιν ταύτην, νομίζουσαν, ὅτι ἡ ἄλλοτε προστάτις τῶν Βουλγάρων θὰ ἐπανελάμβανε τὴν πολιτικὴν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Τῷ 1895 ἱδρύθη ἐν Σόφιᾳ τὸ «*Ἀνώτατον Μακεδονο-αδριανουπολιτικὸν κομιτᾶτον*», τὸ ἄλλως γνωστὸν ὡς τῶν «*Βερχοβιστῶν*», τὸ ὁποῖον ἤρχισε νὰ στέλλῃ εἰς τὴν Β. Μακεδονίαν ἐνόπλους συμμορίας, αἵτινες προέβαινον εἰς ἐπιθέσεις ἐναντίον πόλεων καὶ χωρίων. Αἱ πρῶται ὅμως ἀποτυχίαι ἀπεθάρρυναν τὰ κομιτᾶτα καὶ ἐπὶ πέντε ἔτη δὲν ἐπεχείρησαν μεγάλα πράγματα. Ἄλλως τε τὰς ἐνεργείας τοῦ κομιτάτου Σόφιας παρέλυσαν καὶ ἐσωτερικαὶ διαιρέσεις, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων ἐσχηματίσθη τὸ κόμμα τοῦ *Β. Σαράφωφ* καὶ τοῦ στρατηγοῦ *Τζόντσεφ*. Ἡ «Ἐσωτερικὴ Ὀργάνωσις» ἐξ ἄλλου ἐξηκολούθει τὴν δρᾶσίν της, ἀποτελέσασα εἶδος μυστικῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως μὲ ἰδίους διοικητὰς (βοϊβόδας), ἀστυνομίαν, δικαιοσύνην μὲ δικαστήρια ἐκδίδοντα ἀποφάσεις, μὲ ἐκτελεστικόν, ταχυδρομεῖα καὶ στρατιωτικὴν δύναμιν ἀπαρτιζομένην ἐξ ἐθελοντῶν δρώντων κατὰ συμμορίας. Ἡ δρᾶσις ὅμως αὕτη ἦτο ἁπλῶς προπαρασκευαστική, διαρκέσασα μέχρι τοῦ 1903. Διαρκοῦντος τοῦ δεκαετοῦς τούτου διαστήματος, τὸ κομιτᾶτον ἔσχε, κατὰ τὰς ἰδίας αὐτοῦ στατιστικάς, 122 συμπλοκὰς μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, καθ' ἃς ἐφονεύθησαν 494 κομιτατικοὶ καὶ 4006 Τοῦρκοι στρατιῶται, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου κατὰ τὰς καταδιωκτικὰς ἐνεργείας των οἱ Τοῦρκοι ἐφόνευσαν ἢ ἔσφαξαν κατὰ τὰ δέκα ταῦτα ἔτη 354 ἄτομα, συνέλαβον 3764, κατεδίκασαν εἰς θάνατον 28, ἔκαυσαν 385 χωρία καὶ ἐλεηλάτησαν 825. Τῷ 1902, συνεπείᾳ τοῦ διορισμοῦ τοῦ Σέρβου ἀρχιμανδρίτου Φιρμιλιανοῦ ὡς μητροπολίτου Σκοπίων, οἱ τοῦ ἐν Σόφιᾳ κομιτάτου ἐπεχείρησαν νὰ δράσωσιν ἐντονώτερον, θέλοντες ἄλλως τε νὰ προξενήσωσιν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς διὰ τὰς ἑορτὰς τῆς Σίπκας, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους, ἐλθόντας Ρώσους. Ὁ συνταγματάρχης *Γιάγκωφ*, ἀντιπρόσωπος τοῦ στρατηγοῦ Τζόντσεφ, προσεπάθησε τότε νὰ προκαλέσῃ ἐξέγερσιν ἐν Μοναστηρίῳ, τὸν δὲ Νοέμβριον ὁ ἴδιος ὁ Τζόντσεφ εἰσῆλθε μὲ συμμορίας τινὰς εἰς τὴν τουρκικὴν ὑποδιοίκησιν τοῦ Ραζλύκ. Ἀλλὰ τὰ κινήματα ταῦτα, μὴ ὑποστηριζόμενα ὑπὸ τῆς ἐσωτερικῆς ὀργανώσεως, ἀπέτυχον, ἐπηκολούθησαν δὲ αὐστηρότατα μέτρα τῶν Τούρκων. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐπήνεγκε τὴν ἐπέμβασιν τῆς Αὐστροουγγαρίας καὶ τῆς Ρωσίας, αἵτινες ἐνήργουν ἀπὸ κοινοῦ ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1897 ἐπὶ τῇ βάσει εἰδικῆς συμφωνίας, ἥτις συνεπληρώθη διὰ τοῦ προγράμματος τοῦ *Μύρτσστέγκ* (Mürzsteg) τῆς 9ης Ὀκτωβρίου 1903, περὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ εἰσακτέων μεταρρυθμίσεων. Ἐνθαρρυνθέντα ἐκ τῆς ἐπεμβάσεως ταύτης τὰ βουλγαρικὰ κομιτᾶτα, ἀφοῦ διέπραξαν δυναμιτιστικὰς ἀποπείρας ἐν Θεσσαλονίκῃ (15/28 Ἀπριλίου 1903), ἐπεχείρησαν νὰ προκαλέσωσι γενικὰς ταραχὰς ἐν Μακεδονίᾳ, αἱ ὁποῖαι ἀπεκλήθησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων «*ἐπανάστασις τοῦ Ἤλιν-Ντὲν*» ἢ ἁπλῶς «*Ἤλιν-Ντέν*», διότι ἤρχισαν τὴν 20ὴν Ἰουλίου (2 Αὐγούστου), ἑορτὴν τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ. Ἑστία αὐτῆς ἦτο κυρίως ὁ τουρκικὸς νομὸς Μοναστηρίου. Οἱ ἐπαναστάται κατέλαβον προσωρινῶς τὸ *Κρούσοβον*, τὴν *Κλεισούραν* καὶ τὴν *Νέβεσκαν*, ἀλλ' ὁ τουρκικὸς στρατὸς κατέστειλε τὸ κίνημα περὶ τὰ τέλη τοῦ Σεπτεμβρίου, ἀφοῦ ἔκαυσε, κατὰ τὰς βουλγαρικὰς πηγάς, 100 χωρία. Κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ κομιτάτου οἱ κομιτατικοὶ διέπραξαν 15 δυναμιτιστικὰς ἀποπείρας κατὰ σιδηροδρόμων καὶ γεφυρῶν, ἔσχον δὲ 203 συμπλοκὰς μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καθ' ἃς οὗτος μὲν ἀπώλεσε 5328 νεκροὺς καὶ τραυματίας, ἐκεῖνοι δὲ 994. Ἐκτὸς τούτου οἱ Τοῦρκοι ἐφόνευσαν καὶ ἔσφαξαν, κατὰ τὰς αὐτὰς πληροφορίας, 2129 ἀόπλους ἄνδρας καὶ 2243 γυναῖκας. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπὸ τῶν κομιτατικῶν φονευθέντων Ἑλλήνων, κατὰ τῶν ὁποίων κυρίως ἐστρέφετο ἡ δρᾶσις τῶν κομιτάτων, δὲν ἦτο μικρός. Κατὰ λίαν ἀξιόπιστον στατιστικὴν 336 Ἕλληνες ἐφονεύθησαν ὑπὸ συμμοριῶν κομιτατζήδων ἐν τῷ νομῷ Μοναστηρίου κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐτῶν 1900—1902 καὶ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1903, ἐνῷ καὶ ἀπὸ τοῦ 1897 μέχρι τοῦ 1899 εἶχον φονευθῇ ὑπὸ τῶν ἰδίων 26 Ἕλληνες ἐν τῷ νομῷ Θεσσαλονίκης.

Ἐν Ρωσίᾳ, ἐπισήμως τοὐλάχιστον, κατεκρίνοντο

Digitized by Google

σφοδρῶς τὰ βουλγαρικὰ ταῦτα κομιτατικὰ κινήματα. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1902 ὁ «Ἐπίσημος Μηνύτωρ» ἐδημοσίευε μακρὸν ἀνακοινωθέν, στιγματίζον διὰ λίαν αὐστηρῶν φράσεων τὴν δρᾶσιν τῶν κομιτάτων. «Μὴ εὑρόντες ἐκ μέρους τῶν μὴ βουλγαρικῶν στοιχείων ὑποστήριξιν διὰ τὰ πολιτικὰ αὐτῶν σχέδια, οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ κινήματος προσεπάθησαν νὰ προκαλέσωσι γενικὴν ἐξέγερσιν ἐν τῇ χώρᾳ, διαπράττοντες βιαιοπραγίας καὶ ὠμότητας καὶ ἐνσπείροντες τὸν τρόμον πρὸς παρεμπόδισιν τῆς ἐφαρμογῆς τῶν μεταρρυθμίσεων». **Εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην ἡ δημοσία γνώμη ἐστρέφετο κατὰ τῶν βουλγαρομακεδονικῶν κομιτάτων. Ἐν Σόφιᾳ ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις, συνεπείᾳ πιέσεως τῆς Ρωσίας, συνέλαβε τοὺς ἐκεῖ ἀρχηγοὺς τῶν μακεδονικῶν κομιτάτων καὶ κατέσχε τὸ ταμεῖόν των. Ἡ τοιαύτη στάσις τῆς Ρωσίας, συνδυαζομένη πρὸς τὰς τότε κυκλοφορησάσας φήμας περὶ ρωσικῶν βλέψεων ἐπὶ τῶν λιμένων Βάρνης καὶ Πύργου, συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἐλαττωθῇ ἡ δημοτικότης τῆς Ρωσίας καὶ τῆς ἐν τῇ ἀρχῇ κυβερνήσεως *Δάνεφ*. Ἐκραγείσης τότε ὑπουργικῆς κρίσεως ὁ ἡγεμὼν ἐκάλεσεν εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν σταμπουλωφικὸν στρατηγὸν *Ράτσο Πέτρωφ*. Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ ἐν Μακεδονίᾳ γεγονότα καὶ ἡ αἱματηρὰ καταστολὴ τῶν κομιτατικῶν κινημάτων εἶχον ἐξερεθίσει τὴν βουλγαρικὴν κοινὴν γνώμην κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ ὀξύνει τὰς τουρκοβουλγαρικὰς σχέσεις εἰς σημεῖον, ὥστε νὰ ἐκφρασθῶσι καὶ φόβοι πολέμου, διότι ἑκατέρωθεν ἐγίνοντο στρατιωτικαὶ συγκεντρώσεις. Ὁ Ράτσο Πέτρωφ προσεπάθησε νὰ βελτιώσῃ τὰς σχέσεις ταύτας καὶ ὑπέγραψε τῇ 26/8 Ἀπριλίου 1904 ἐμπορικὴν σύμβασιν μετὰ τῆς Τουρκίσς.**

Ἀνθελληνικοὶ διωγμοί: Ἀλλ' ὁ ἐξ αἰτίας τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ ἀγῶνος ἐρεθισμὸς τῶν πνευμάτων ἐξηκολούθει, στραφεὶς τῷ 1906 ἐναντίον τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ ἑλληνικῆς μειονότητος, τῆς ὁποίας ἡ τύχη ἦτο τόσον κατὰ τὸ ρωμυλιωτικὸν καθεστώς, ὅσον καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν ἀξιολύπητος, διότι παρεβιάζοντο ὅλα τὰ διὰ τοῦ ὀργανικοῦ νόμου καὶ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου ἐξησφαλισμένα στοιχειώδη αὐτῆς δικαιώματα. Τῇ 20/2 Ἀπριλίου 1886 οἱ Ἕλληνες εἶχον ἐκθέσει τὰ παράπονα αὐτῶν εἰς ὑπόμνημα πρὸς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις. Τὸν Μάϊον τοῦ 1889 αἱ βουλγαρικαὶ ἀρχαὶ ἀπήλασαν τὸν Ἕλληνα μητροπολίτην Ἀγχιάλου ὑπὸ τὴν πρόφασιν, ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς ἐπαρχίας του ἦσαν δυσηρεστημένοι ἐναντίον του. Τὸν Αὔγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους διελύθη τὸ δημοτικὸν συμβούλιον Στενημάχου, πόλεως καθ' ὁλοκληρίαν ἑλληνικῆς, καὶ ἀντικατεστάθη ὑπὸ Βουλγάρων. Τὰ διαβήματα, εἰς τὰ ὁποῖα προέβαινεν ὁ Ἕλλην μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως καὶ αἱ ἑλληνικαὶ κοινοτικαὶ ἀρχαὶ παρὰ τῇ Βουλῇ καὶ τῷ ἡγεμόνι, οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἐπήνεγκον. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1906, ἀποθανόντος τοῦ Ἕλληνος μητροπολίτου Βάρνης, ἀπηγορεύθη ἡ ἀπόβασις εἰς τὸν ἐκ Φαναρίου ἀποσταλέντα διάδοχόν του Νεόφυτον, ἂν καὶ ἐφωδιασμένον δι' ἐπισήμων γραμμάτων τοῦ ἐν τῇ τουρκικῇ πρωτευούσῃ διπλωματικοῦ πράκτορος τῆς Βουλγαρίας. Λαβὼν κατόπιν, μετὰ ἕνα μῆνα, ἄδειαν ἐξόδου, ὁ μητροπολίτης διεπομπεύθη, ἐνῷ πλῆθος Βουλγάρων κατελάμβανε τὸν ἑλληνικὸν ναόν, ἐκακοποίει τοὺς ἱερεῖς καὶ διήρπαζε τὰ πάντα. Αἱ σκηναὶ αὗται ἔδωκαν τὸ σύνθημα γενικῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ κοὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ ἑλληνικῶν κοινοτήτων. Ἐν Φιλιππουπόλει, κατόπιν συλλαλητηρίου ὀργανωθέντος ὑπὸ ἀνθρώπων ἐλθόντων ἐκ Βάρνης καὶ Πύργου, πλῆθος μαινομένων Βουλγάρων, ἐξερεθισθέντων συνεπείᾳ ψευδῶν φημῶν, ὅτι κατηρτίζετο ἀνταρτικὸν σῶμα Ἑλλήνων Φιλιππουπολιτῶν, ὅπως δράσῃ ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ ὅτι ὑπῆρχεν ἐν τῇ πόλει ἑλληνικὸν κομιτᾶτον, κατέλαβε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους, κατόπιν δὲ ἐπετέθη κατὰ τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ καὶ κατὰ τοῦ μητροπολιτικοῦ μεγάρου διὰ λιθοβολισμῶν, σιδηρῶν ράβδων, πελέκεων καὶ μαχαιρῶν καὶ κατέστρεψε τὰ πάντα, μεταξὺ δὲ ἄλλων καὶ τὴν πολύτιμον βιβλιοθήκην. Κατόπιν οἱ Βούλγαροι κατέλαβον καὶ ἐβεβήλωσαν τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, ὡσαύτως δὲ καὶ **τὴν Μαράσλειον σχολήν, κτισθεῖσαν μόλις πρὸ ἓξ ἐτῶν, στραφέντες δὲ κατόπιν κατὰ τῶν ἑλληνικῶν καταστημάτων ἐλεηλάτησαν 59. Αἱ αὐταὶ σκηναὶ** ἐπανελήφθησαν τῇ 15ῃ Ἰουλίου (π ἡμ.) ἐν *Πύργῳ*, τῇ δὲ 30ῇ ἐν *Ἀγχιάλῳ*, ἐν τῇ ὁποίᾳ οἱ Ἕλληνες ἀντεστάθησαν, ἀλλ' ἐλθούσης ἐφίππου χωροφυλακῆς εἰς βοήθειαν τῶν Βουλγάρων, ἐπεκράτησαν οὗτοι, μεθ' ὃ ἔθεσαν πῦρ καὶ κατέστρεψαν ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν ἀνθοῦσαν ταύτην ἑλληνικὴν πόλιν. Ὁ μητροπολίτης Ἀγχιάλου *Βασίλειος*, ὁ σήμερον (1929) Οἰκουμενικὸς πατριάρχης, κατορθώσας νὰ διαφύγῃ, συνελήφθη καθ' ὁδὸν καὶ ἐνεκλείσθη ἐν Σηλύμνῳ. Κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Βουλγάρου ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν Δ. Πέτκωφ ἐξ 994 οἰκιῶν αἱ 816 ἐκάησαν. Ὅμοιαι σκηναὶ ἐπιθέσεων καὶ λεηλασιῶν συνέβησαν καὶ ἐν *Καβακλῇ*, *Μεσημβρίᾳ* καὶ ἀλλαχοῦ (βλ. *Φωτίου ἐπισκόπου Εἰρηνουπόλεως:* «Ἐπίσημα ἔγγραφα», ἐν Ἀθήναις 1919, σελ. 358—454, *Ἄθω Ρωμάνου*: «Οἱ ἀνθελληνικοὶ διωγμοὶ ἐν Βουλγαρίᾳ», Ἀθῆναι 1906). Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐπέδωσε τῇ 28 Ἰουλίου εἰς τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείας τῶν Δυνάμεων ὑπόμνημα διαμαρτυρίας, ἐνῷ οἱ πλεῖστοι τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀγχιάλου κατέφευγον εἰς Ἑλλάδα καὶ ἐγκαθίσταντο ἐν Θεσσαλίᾳ. Τοσαύτη ἦτο ἡ ἐν Εὐρώπῃ προξενηθεῖσα ἐντύπωσις ἐκ τῶν γεγονότων τούτων, ὥστε ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει διπλωματικὸς πράκτωρ τῆς Βουλγαρίας *Γρ. Νάτσεβιτς* παρῃτήθη λέγων, ὅτι δὲν δύναται νὰ συνεργάζεται μὲ τοιαύτην κυβέρνησιν. Μετὰ ἓν ἔτος ἐδημοσίευεν εἰς τὴν «Μὶρ» (19, 20 καὶ 21 Ἰουλίου 1907) σειρὰν ἄρθρων ἀποδεικνυόντων, ὅτι τὰ λυπηρὰ ἐκεῖνα γεγονότα εἶχεν ὀργανώσει αὐτὴ ἡ κυβέρνησις τοῦ Ράτσο Πέτρωφ.

Οὗτος παρῃτήθη τὴν 24/6 Νοεμβρίου 1906 ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ *Δημήτρη Πέτκωφ*, παλαιοῦ φίλου τοῦ Σταμπούλωφ. Συνέβη τότε ἀπεργία τῶν σιδηροδρομικῶν, ὁ δὲ Πέτκωφ ἔλαβε μέτρα αὐστηρὰ οὐχὶ μόνον κατὰ τῶν ἐργατῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν φοιτητῶν, οἵτινες ἐξεδήλωσαν συμπαθείας ὑπὲρ τούτων, ἀκόμη δὲ καὶ κατὰ τῶν καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου, τοὺς ὁποίους ἔπαυσεν ὅλους κλείσας καὶ τὸ πανεπιστήμιον. Τοῦτο προὐκάλεσε ρεῦμα δυσαρεσκείας κατὰ τῆς κυβερνήσεως ἀντανακλῶν καὶ ἐναντίον τοῦ ἡγεμόνος. Τῇ 29/11 Μαρτίου 1907 ὁ Πέτκωφ, ἐξερχόμενος τῆς Βουλῆς μετὰ τοῦ Γεννάδιεφ, ἐφονεύθη ὑπὸ νεαροῦ δημοσίου ὑπαλλήλου, ὅστις εἶχε παυθῇ. Ὁ ἡγεμὼν ἀνέθεσε τότε τὴν κυβέρνησιν εἰς τὸν πρόεδρον τῆς βουλῆς *Γοῦδεφ*.

Ἀναστολὴ τῆς κομιτατικῆς δράσεως: Ἐν Μακεδονίᾳ, ἐνῷ ἐξηκολούθουν αἱ μεταρρυθμιστικαὶ ἀπόπειραι τοῦ *Χουσεῒν Χιλμῆ πασᾶ* ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν *«πολιτικῶν πρακτόρων»* τῆς Αὐστροουγγαρίας καὶ Ρωσίας καὶ μὲ τὴν σύμπραξιν εὐρωπαίων ἀξιωματικῶν τῆς χωροφυλακῆς, ἐσυνεχίζετο ἡ δρᾶσις τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων διὰ τῶν συμμοριῶν καὶ ἐξηκολούθει ὁ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων αἱματηρὸς ἀνταγωνισμός. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Βούλγαροι ἤρχισαν νὰ ἀντιλαμβάνωνται, ὅτι δὲν ἔπρεπε πλέον νὰ περιμένωσι μεγάλα ἀποτελέσματα ἐκ τῆς ὅλης ταύτης κομιτατικῆς καὶ συμμοριακῆς κινήσεως. Τῷ 1908 ὑπεβάλλετο εἰς τὴν βουλγαρικὴν κυβέρνησιν ὑπὸ προσώπου ἔχοντος μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν βουλγαρομακεδονικῶν κομιτάτων μυστικὴ ἔκθεσις ὁμολογοῦσα, ὅτι οἱ Βούλγαροι διέθετον πᾶν μέσον πρὸς ματαίωσιν τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ ἔργου τῶν Δυνάμεων. Ἐν συνεχείᾳ ἐτονίζετο ὅτι ἐπὶ τέλους καὶ αὐτοὶ οἱ Βούλγαροι ἀνεγνώρισαν, ὅτι ἡ τρομοκράτησις τῆς Μακεδονίας ὑπὸ ἐνόπλων συμμοριῶν ὤθησε καὶ τοὺς βουλγαρομανεῖς ἀκόμη νὰ λαμβάνωσι μέτρα ἀμύνης κατὰ τῶν κομιτατικῶν συμμοριῶν, αἱ ὁποῖαι εἶχον τὴν ἀξίωσιν νὰ τοὺς ἐλευθερώσωσιν. Ὁ γράφων τὴν ἔκθεσιν ἐκείνην, ἥτις ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν «Vossische Zeitung» τοῦ Βερολίνου (Ἰούνιος 1908), ὑπεστήριζεν, ὅτι ἔπρεπε πλέον νὰ παύσουν τὰ κακουργήματα τῶν κομιτάτων καὶ ν' ἀναλάβῃ αὐτὴ ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις ἀπ' εὐθείας τὴν ἀνωτάτην αὐτῶν διεύθυνσιν, διότι ὁ ἀλληλοσπαραγμὸς τῶν κομιτατικῶν, καθ' ὃν ἐφονεύθησαν ἐν Μακεδονίᾳ ἀρχηγοὶ ὡς ὁ Δέλτσεφ, Δαμιὰν Γροῦεφ, Γιάγκωφ, Δαβίδωφ, **Ὀζότωφ, Λουκᾶς Ἰβάνωφ καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ ὁ Βόρις Σαράφωφ δολοφονηθεὶς ὑπὸ τοῦ Πανίτσα, ὁ Μάτωφ, ὁ Πέρε Γόσεφ** καὶ ὁ Γαρμπάνωφ, δηλαδὴ ὅλαι σχεδὸν αἱ κεφαλαὶ τῆς ἐσωτερικῆς ὀργανώσεως, ἔσχεν οἰκτρὸν ἀντίκτυπον ἐπὶ τοῦ ἔργου τῆς μακεδονικῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ ἔκθεσις ἀπηρίθμει καὶ σειρὰν ὅλην φόνων καὶ ἄλλων ἐγκλημάτων διαπραχθέντων ὑπὸ τῶν κομιτατικῶν ἐναντίον Βουλγάρων ἐν Μακεδονίᾳ.

Ἐνώπιον τοιαύτης καταστάσεως ἡ εὐρωπαϊκὴ **διπλωματία** ἀπεφάσισε νὰ ἐπέμβῃ ἐνεργότερον εἰς τὰ τῆς Μακεδονίας. Ἐν Εὐρώπῃ εἶχεν ἐπέλθει ἀλλαγὴ τοῦ διπλωματικοῦ ὁρίζοντος. Ἡ Ἀγγλία **ὑπέγραψε** μετὰ τῆς Ρωσίας συνεννόησιν διὰ τὰς **ἀσιατικὰς** ὑποθέσεις, κατὰ δὲ τὴν ἐν Ρεβὰλ **συνέντευξιν** τῶν ἡγεμόνων τῶν δύο τούτων Μεγάλων Δυνάμεων παρεσκευάσθη καὶ πρόγραμμα ριζικῶν μεταρρυθμίσεων μετ' εὐρυτέρου εὐρωπαϊκοῦ ἐλέγχου ἐν Μακεδονίᾳ. Ἀλλ' ἡ νεοτουρκικὴ **ἐπανάστασις** τῆς 10/23 Ἰουλίου 1908 ἤγαγε τὰς Δυνάμεις εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς μακεδονικὰς μεταρρυθμίσεις, ὅπως ἀναμείνωσι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ νέου τούτου νεοτουρκικοῦ ἐγχειρήματος. Τῆς νεοτουρκικῆς ταύτης ἐπαναστάσεως ἐπωφεληθὲν καὶ τὸ βουλγαρομακεδονικὸν κομιτᾶτον τῆς ἐσωτερικῆς ὀργανώσεως ἀνέστειλε τὴν ἀτονοῦσαν πλέον δρᾶσίν του. Πολλοὶ μάλιστα τῶν κομιτατζήδων κατετάχθησαν ὑπὸ τὸν βοϊβόδαν *Σανδάνσκι* εἰς τὸν νεοτουρκικὸν στρατὸν τοῦ Μαχμοὺτ Σεβκὲτ πασᾶ, ὅστις ἐπελθὼν τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1909 κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξεθρόνισε τὸν σουλτᾶνον Ἀβδοὺλ Χαμίτ. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ ὑπεροψία τῶν Νεοτούρκων προὐκάλεσεν ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖο ἐχρησίμευσεν ὡς εὐκαιρία ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ τοῦ Φερδινάνδου πρὸς ἀνακήρυξιν τῆς τελείας ἀνεξαρτησίας τῆς Βουλγαρίας.

Γκότσε Ντέλτσεφ — Ντάμε Γκροῦεφ — Πέρε Τόσσεφ — Μπορὶς Σαράφωφ — Ἰβὰν Γκαρβάνωφ — Χ. Μάτωφ

Οἱ πρῶτοι ἀρχηγοὶ τοῦ Βουλγαρομακεδονικοῦ κομιτάτου.

Ἡ Βουλγαρία ἀνεξάρτητος: Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1908 ὁ ἡγεμὼν Φερδινάνδος ἐπεσκέπτετο ἐν Βιέννῃ τὸν αὐτοκράτορα Φραγκῖσκον Ἰωσὴφ καὶ ἐγίνετο δεκτὸς μετὰ τιμῶν βασιλικῶν. Τὸ ἀπὸ πολλοῦ μελετώμενον σχέδιον αὐτοῦ νὰ κηρυχθῇ βασιλεὺς κράτους ἀνεξαρτήτου ὡρίμαζε πλέον ἐν τῇ σκέψει του, διότι ἔβλεπεν ὅτι ὅλαι αἱ Δυνάμεις διέκειντο συμπαθῶς πρὸς αὐτόν. Ὅτων κατόπιν ἐξερράγη τὸ νεοτουρκικὸν κίνημα καὶ ἤρχισαν αἱ πρῶται ἐκδηλώσεις ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἐθεωρήθη κατ' ἀρχὰς ὡς εἶδος συναδελφώσεως Τούρκων καὶ Χριστιανῶν ἐν Μακεδονίᾳ, οἱ βαθύτερον σκεπτόμενοι ἐν Βουλγαρίᾳ ἔβλεπον, ὅτι, ἂν τὸ νεοτουρκικὸν ἐγχείρημα ἐπετύγχανε, θὰ ἐξέλειπε καὶ ὁ ρόλος τοῦ ἐλευθερωτοῦ τοῦ μακεδονικοῦ λαοῦ, τὸν ὁποῖον ἐπεφύλασσεν εἰς ἑαυτὴν ἡ Βουλγαρία διὰ τῆς πολυετοῦς δράσεως τῶν κομιτάτων, διὰ τῶν τόσων αὐτῆς χρηματικῶν θυσιῶν καὶ διὰ τῆς προπαρασκευῆς ἀξιομάχου στρατοῦ, τὸν ὁποῖον πολλοὶ ἐν Εὐρώπῃ ἔφθασαν νὰ θεωροῦν ὡς τὸ πρωσσικὸν στράτευμα τῶν Βαλκανίων. Ἡ Βουλγαρία ἐχρειάζετο κάποιον ἀντιστάθμισμα, ἔστω καὶ ἠθικόν, διὰ τὴν τοιαύτην ἀπώλειαν. Τὰ βλέμματα τῶν ἐν Σόφιᾳ ἐστράφησαν πρὸς τὸν ἐν Οὐγγαρίᾳ τότε διατρίβοντα ἡγεμόνα Φερδινάνδον, ὅστις εἶχε συνδιαλεχθῇ μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Αὐστροουγγαρίας βαρώνου Αἰρενταλ προελθὼν πιθανῶς εἰς συμφωνίαν, τῆς ὁποίας αἱ λεπτομέρειαι παραμένουσιν ἀκόμη ἄγνωστοι.

Τὴν 12ην Σεπτεμβρίου 1908 ὁ Τοῦρκος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Τεβφὴκ πασᾶς ἔδιδε τὸ πρῶτον διπλωματικὸν δεῖπνον ἐπὶ νεοτουρκικοῦ καθεστῶτος, εἰς τὸ ὁποῖον προσεκλήθησαν ὅλοι οἱ πρέσβεις, ἐκτὸς τοῦ διπλωματικοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Βουλγαρίας *Γκέσωφ*. Οὗτος εἶχε μὲν τὸν τίτλον διπλωματικοῦ πράκτορος καὶ οὐχὶ πρεσβευτοῦ, ἅτε ἀντιπροσωπεύων κράτος οὐχὶ τελείως ἀνεξάρτητον, ἀλλ' ἀπὸ ἐτῶν συμπεριεφέρετο ὡς ἰσότιμος τῶν ἄλλων πρεσβευτῶν. Τῆς προσβλητικῆς διὰ τὴν Βουλγαρίαν θεωρηθείσης παραλείψεως ταύτης ἐσκέφθη ἀκριβῶς νὰ ἐπωφεληθῇ ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις, ὅπως κηρύξῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Βουλγαρίας. Αἱ ὑπὸ τοῦ μεγάλου βεζύρου Κιαμὴλ πασᾶ δοθεῖσαι ἐξηγήσεις δὲν ἐθεωρήθησαν ἐπαρκεῖς καὶ ὁ Γκέσωφ ἀπῆλθεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διακόψας τὰς διπλωματικὰς σχέσεις. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐξερρήγνυτο ἀπεργία

Digitized by Google

τοῦ προσωπικοῦ τῶν ἀνατολικῶν λεγομένων σιδηροδρόμων, δηλαδὴ τῶν ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ γραμμῶν, αἵτινες ἀνῆκον εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν καὶ ἦσαν ἐκμισθωμέναι εἰς αὐστριακὴν ἑταιρείαν. Οἱ Βούλγαροι ἰσχυρίσθησαν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι παρὰ τὴν ἀπεργίαν κατώρθωσαν νὰ μεταφέρωσι στρατὸν πρὸς τὰ βουλγαρικὰ σύνορα, διὸ καὶ προέβησαν εἰς τὴν κατάσχεσιν τοῦ διὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας διερχομένου τμήματος τοῦ σιδηροδρόμου, μήκους 310 χιλιομέτρων. Τὰ δύο ταῦτα ἐπεισόδια ἐπτόησαν τοὺς Νεοτούρκους, ἑορτάζοντας ἀκόμη διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ συντάγματος. Ἐκαυχήθησαν πρὸς στιγμήν, ὅτι θὰ λάβωσι στρατιωτικὰ μέτρα, ἀλλ' ἦσαν τελείως ἀπροπαράσκευοι καὶ κυρίως ἐστεροῦντο χρημάτων. Περιωρίσθησαν λοιπὸν εἰς διαμαρτυρίας καὶ ἐπέρριπτον τὴν εὐθύνην τῆς μὴ προσκλήσεως τοῦ Γκέσωφ εἰς τὸν τελετάρχην. Ἀλλ' ἡ Βουλγαρία, ἔχουσα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα προηγουμένην συμφωνίαν μετὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας (ἂν καὶ διέψευδε τοῦτο κατόπιν ἐπανειλημμένως), δὲν ἐσταμάτησε. Τὴν 4 Ὀκτωβρίου 1908 ὁ ἡγεμὼν Φερδινάνδος ἐπανῆλθεν εἰς Βουλγαρίαν ἐξ Οὐγγαρίας καὶ μετέβη τὴν 5 Ὀκτωβρίου μεθ' ὁλοκλήρου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου εἰς Τύρνοβον, ὁπόθεν ἐξέδωκε διάγγελμα πρὸς τὸν λαὸν ἀναγγέλλων, ὅτι ἀνεκήρυσσε τὴν Βουλγαρίαν ἀνεξάρτητον βασίλειον, καὶ παρεῖχε διαβεβαιώσεις εἰρήνης καὶ φιλίας πρὸς τὴν Τουρκίαν. Συγχρόνως ἐτηλεγράφησεν εἰς τὸν σουλτᾶνον, ὅτι διεπνέετο πάντοτε ὑπὸ αἰσθημάτων ἀφοσιώσεως καὶ ἐκτιμήσεως πρὸς αὐτόν, ἀλλ' ὑπείκων εἰς τὴν ἀνέκκλητον ἐπιθυμίαν τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ, ὅπως ἴδη ἅπαξ διὰ παντὸς αἰρομένας τὰς αἰτίας, αἵτινες ἐνέσπειρον μέχρι τοῦδε τὴν διχόνοιαν μεταξὺ τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς ἡγεμονίας, παρακωλύουσαι τὰς φιλικὰς αὐτῶν σχέσεις, ἀνεκήρυξε τὴν Βουλγαρίαν εἰς βασίλειον τελείως ἀνεξάρτητον ἐπὶ τῇ πεποιθήσει, ὅτι ὁ σουλτᾶνος θὰ ἐγκρίνη τὴν πρᾶξιν ταύτην. Εἰς ἀπάντησιν ὁ μέγας βεζύρης ἐτηλεγράφησεν, ὅτι ὁ σουλτᾶνος ἐκτιμᾷ μὲν τὰς διαβεβαιώσεις εἰλικρινοῦς φιλίας καὶ ἀφοσιώσεως, τὸ τουρκικὸν ὅμως κράτος καὶ ὁ τουρκικὸς λαὸς ἀπορροῦσι διὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην, ἥτις ἀφίσταται τῶν ἐκ τῆς βερολινείου συνθήκης καὶ ἄλλων διεθνῶν πράξεων ἀπορρεουσῶν σχέσεων. Προσέθετε δέ, ὅτι ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐπιφυλάσσει τὰ δικαιώματα αὐτῆς μέχρις ὅτου ληφθῇ ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν Δυνάμεων ἀπόφασις βασιζομένη ἐπὶ τῆς ἐκτιμήσεως τῶν συμφερόντων της.

Συγχρόνως ἡ Πύλη ἐξέδωκεν ἐγκύκλιον διαμαρτυρίας πρὸς τὰς Δυνάμεις, ζητοῦσα νὰ συγκληθῇ συνδιάσκεψις πρὸς ἐξέτασιν τῶν ὅρων, ὑφ' οὓς θὰ ἀποκαθίστατο ἡ νόμιμος τάξις ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ. Τὴν ἐπιοῦσαν ὅμως τῆς ἀνακηρύξεως τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Βουλγαρίας ὁ πρεσβευτὴς τῆς Αὐστροουγγαρίας μαρκήσιος Παλλαβιτσίνη ἐπέδιδεν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην διακοίνωσιν ἀναγγέλλουσαν τὴν ὑπὸ τῆς Αὐστροουγγαρίας προσάρτησιν τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης (βλ. λ. Βοσνία), τὴν δὲ ἐπαύριον οἱ Κρῆτες ἐκήρυσσον τὴν ἕνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Τὰ ἀλλεπάλληλα ταῦτα γεγονότα προὐκάλεσαν εὐρωπαϊκὴν κρίσιν, καθ' ἣν ἐξεδηλώθη ὁ σφοδρὸς ἀνταγωνισμὸς τῆς Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ Γερμανίας. Ἀλλ' ἐνῷ αἱ δύο τελευταῖαι ἐνήργουν σύμφωνοι καθ' ὅλα, τὴν Ἀγγλίαν καὶ Ρωσίαν διήρει τὸ ζήτημα τῶν Στενῶν, τοῦ ὁποίου τὴν λύσιν κατὰ τὰς ρωσικὰς ἀπόψεις ἐζήτει ἡ Ρωσία, ἐνῷ ἡ Ἀγγλία ἀντενήργει. Οὕτως ἐναυάγησε τὸ σχέδιον τῆς συγκλήσεως εὐρωπαϊκῆς συνδιασκέψεως, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐξητάζετο καὶ τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης. Κανονισθέντος βραδύτερον τοῦ βοσνιακοῦ ζητήματος διὰ τῆς πληρωμῆς $2\,^1/_2$ ἑκατομμυρίων λιρῶν τουρκικῶν εἰς τὴν Τουρκίαν, ἐγένετο σκέψις διακανονίσεως καὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος διὰ χρηματικῶν ἀντισταθμισμάτων. Ἡ Πύλη, ὡς εὐνόητον, ἐζήτει νὰ ἀποσπάσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερα: καθυστερούμενα ἀπὸ τοῦ 1878 ἐκ φόρου ὑποτελείας τῆς Βουλγαρίας, προβλεφθέντος ἐν τῷ 9ῳ ἄρθρῳ τῆς βερολινείου συνθήκης, ἀλλὰ μηδέποτε πληρωθέντος, οὐδὲ κἂν καθορισθέντος ποτέ, ἔπειτα κεφαλαιοποίησιν τοῦ ἐκ 2.900.000 φράγκων χρυσῶν ἐτησίου φόρου τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἀποζημίωσιν τῆς Τουρκίας δι' ὅλα τὰ δικαιώματα ἰδιοκτησίας τοῦ σιδηροδρόμου Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ δικαιώματα μισθώσεως τῆς ἑταιρείας τῶν Ἀνατολικῶν σιδηροδρόμων καὶ ἄλλα. Οἱ Βούλγαροι ὅμως δὲν ἤθελον νὰ πληρώσουν, ἠκούοντο δὲ καὶ πολλοὶ ἐν Σόφιᾳ λέγοντες, ὅτι προτιμότερον ἦτο νὰ κηρύξωσι τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ νὰ τὴν ἀναγκάσωσι διὰ τῶν ὅπλων νὰ ὑποχωρήσῃ. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἦτο τότε ἡ δημοκρατικὴ κυβέρνησις *Μαλίνωφ-Λιάπτσεφ*. Τὸ κόμμα τοῦτο ἤλεγχε τοὺς ὑπουργούς, ὅτι αὐτοί, δημοκρατικοὶ ὄντες, ἐδέχθησαν νὰ προσφέρωσιν εἰς τὸν ἡγεμόνα τὸ βασιλικὸν στέμμα, διὰ τὸ ὁποῖον μάλιστα θὰ ἐπλήρωνεν ὁ βουλγαρικὸς λαὸς τὰ ζητούμενα ἑκατομμύρια. Τὰ πράγματα ὠθοῦντο πρὸς τὸν πόλεμον. Ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία ἐπενέβαινεν, ἐν Κωνσταντινουπόλει μὲν πρὸς μετρίασιν τῶν ὑπερβολικῶν χρηματικῶν ἀπαιτήσεων τῆς Πύλης, ἐν δὲ τῇ Σόφιᾳ πρὸς κατευνασμὸν τοῦ πολεμικοῦ ὀργασμοῦ, προσπαθοῦσα νὰ πείσῃ τὴν Βουλγαρίαν ν' ἀναλάβῃ εἰς βάρος της τοὐλάχιστον τὴν κεφαλαιοποίησιν τοῦ φόρου Ἀν. Ρωμυλίας. Συγχρόνως αἱ συμπαθῶς πρὸς τὸ νεοτουρκικὸν καθεστὼς διακείμεναι Δυνάμεις, δηλαδὴ ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία, ἐτόνιζον ἐν Σόφιᾳ ὅτι καὶ ἐν περιπτώσει νίκης δὲν θὰ ἐπετρέπετο ἡ ἐπιβολὴ ἀποζημιώσεως εἰς τὴν Τουρκίαν, οὐδὲ ἡ ἀνατροπὴ τῆς τάξεως εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας. Αἱ ἐνέργειαι αὗται τῶν Δυνάμεων ἐμετρίασαν τὴν ὁρμὴν τῶν ἐν Σόφιᾳ. Ἐσκέφθησαν ὅτι, ἂν ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Βουλγαρίας ἐπρόκειτο νὰ ἐξαγορασθῇ μὲ μίαν νίκην και νὰ μείνουν τὰ πολεμικὰ ἔξοδα εἰς βάρος των, καλυτερον ἦτο νὰ ἐξαγοράσωσι τὸ βασιλικὸν στέμμα μὲ ἓν μικρὸν ποσόν, ὀλιγώτερον πάντως τῶν ἐξόδων ἑνὸς πολέμου. Ὡς τοιοῦτο δὲ ὥρισαν 90 ἑκατομμύρια φράγκων τὰ ὁποῖα θὰ ἐδάνειζον αἱ Δυνάμεις. Ἡ Τουρκία κατῆλθε μέχρις 140 ἑκατομμυρίων, ὅπως δὲ ἐπέλθῃ συμβιβασμὸς ἀνέλαβεν ἡ Ρωσία τὴν διαφορὰν εἰς βάρος της, προβαίνουσα εἰς τὴν χρηματικὴν ταύτην θυσίαν, ὅπως ἔχῃ καὶ ἡ ρωσικὴ διπλωματία ἓν ἀντίρροπον διὰ τὴν πρόσφατον διπλωματικὴν ἐπιτυχίαν τῆς Αὐστρίας εἰς τὸ βοσνιακὸν ζήτημα. Κατὰ τὸ ὑπὸ τῆς Ρωσίας προταθὲν καὶ ἐπὶ τέλους δεκτὸν γενόμενον σχέδιον συμβιβασμοῦ: 1) ἡ Ρωσία ἐχάριζεν εἰς τὴν Τουρκίαν 52 ἐτησίας δόσεις (ἐκ 350.000 λιρῶν Τουρκίας ἑκάστην) ἐκ τῶν 72 ὑπολειπομένων δόσεων τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως τοῦ 1878· 2) ἡ Τουρκία συνάπτει μετὰ τοῦ τραπεζιτικοῦ ὁμίλου τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ὀθωμανικῆς Τραπέζης δάνειον 150 ἑκατομμυρίων φράγκων, διὰ τὸ ὁποῖον δίδει ὡς ἐγγύησιν τὰς διὰ τὴν πληρωμὴν τῆς ρωσικῆς ἀποζημιώσεως ὑπεγγύους προσόδους 7 ἀσιατικῶν βιλαετίων καὶ οὕτω λαμβάνει τὰ 140 ἑκατομμύρια, τὰ ὁποῖα ζητεῖ διὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Βουλγαρίας· 3) ἡ Ρωσία ἐγγράφει πίστωσιν 90 ἑκατομμυρίων φράγκων ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας (ταῦτα οὐδέποτε ἐπλήρωσεν αὐτη). Ἡ σχετικὴ συμφωνία ὑπεγράφη μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ρωσίας ἐν Πετρουπόλει *(ρωσο-τουρκικὸν πρωτόκολλον τῆς 3 Μαρτίου 1909)*.

Διὰ τῆς θυσίας ταύτης τῆς Ρωσίας προελήφθη ὁ πόλεμος καὶ κατέπαυσεν ἡ ἐπὶ μῆνας διαρκέσασα εὐρωπαϊκὴ κρίσις. Ἡ Βουλγαρία ἀπεστρατεύθη καὶ ἔστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν τότε ὑπουργὸν τοῦ Ἐμπορίου *Ἀνδρέαν Λιάπτσεφ*, ὅστις διαπραγματευθεὶς μετὰ τοῦ Γαβριὴλ Νουραδουγκιὰν (Ἀρμενίου), νομικοῦ συμβούλου τῆς Πύλης, ὑπέγραψε μετὰ τοῦ Τούρκου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Ριφαὰτ πασᾶ τὸ *πρωτόκολλον Κωνσταντινουπόλεως* τῆς 6/19 Ἀπριλίου 1909 καθ' ὅ: 1) ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις προσχωρεῖ εἰς τὸ ἀνωτέρω ἀναφερόμενον πρωτόκολλον τῆς Πετρουπόλεως καὶ παραιτεῖται πάσης ἐκ τοῦ 10ου ἄρθρου τῆς βερολινείου συνθήκης ἀξιώσεως σχετικῶς πρὸς τὸν σιδηρόδρομον Ρουχτσουκίου Βάρνης, ἡ δὲ τουρκικὴ κυβέρνησις παραιτεῖται πάσης ὑλικῆς ἀξιώσεως ἀπέναντι τῆς Βουλγαρίας· 2) συνήπτετο εἰδικὴ παρηρτημένη συμφωνία περὶ ὀργανώσεως τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ μουσουλμανικῶν κοινοτήτων καὶ βακουφικῶν κτημάτων, ὡς καὶ περὶ ἐλευθερίας τοῦ μουσουλμανικοῦ θρησκεύματος καὶ δικαιωμάτων ἰσότητος τῶν Μουσουλμάνων· 3) ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις θὰ ἐπλήρωνεν εἰς τὴν Τουρκίαν ἐκ λογαριασμῶν ταχυδρομείων, φάρων, ὑγειονομικῶν καὶ λοιπῶν συνολικὸν ποσὸν 290.307 φράγκων καὶ $159.939\,^1/_2$ γροσίων (τὰ μόνα ποσὰ τὰ ὁποῖα ἐπλήρωσεν ἡ Βουλγαρία διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν της)· 4) τὸ ζήτημα τῶν ἀπαιτήσεων τῶν ρωμυλιοτικῶν σιδηροδρόμων θὰ ἐκανονίζετο ἀπ' εὐθείας μεταξὺ τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς ἑταιρείας· 5) ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀνεγνώριζε τὴν νέαν ἐν Βουλγαρίᾳ πολιτικὴν κατάστασιν.

Ἡ τοιαύτη διακανόνισις ἐθεωρήθη ἐπιτυχία τῆς ρωσικῆς διπλωματίας, ἀλλ' ὄχι ἀρκετή, ὅπως ἀντισταθμίσῃ τὴν ἧτταν της εἰς τὸ βοσνιακὸν ζήτημα καὶ εἰς τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἰδέας τῆς εὐρωπαϊκῆς συνδιασκέψεως, ἥτις θὰ ἔλυε τὸ ζήτημα τῶν Στενῶν. Ἐπεζητεῖτο καὶ ἄλλη ἐπιτυχία, καὶ αὐτὴ θὰ ἦτο ἡ κατασκευὴ τοῦ σιδηροδρόμου Δουνάβεως—Ἀδριατικῆς, διὰ τῆς ὁποίας θὰ συνεκοινώνει ἡ Ρωσία, Ρουμανία καὶ ἡ Σερβία μετὰ τῆς Ἀδριατικῆς δι' Ἀλβανίας. Εἶχεν ἤδη παραχωρηθῆ ἡ ἄδεια τῶν μελετῶν ὑπὸ τῆς Τουρκίας καὶ ἔπρεπε νὰ βελτιωθῶσιν αἱ τουρκοσερβικαὶ σχέσεις, ἡ δὲ ρωσικὴ διπλωματία ἤλπιζε νὰ παρασύρῃ τὴν Τουρκίαν ὁριστικῶς πρὸς τὸ μέρος τῆς Συνεννοήσεως (Ἀγγλίας, Γαλλίας, καὶ Ρωσίας). Πρὸς τοῦτο ἀπεφασίσθη νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν σουλτᾶνον ὁ βασιλεὺς τῆς Σερβίας Πέτρος Καραγεώργεβιτς, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Μιλοβάνοβιτς, ὅστις θὰ διεπραγματεύετο μετὰ τῶν Νεοτούρκων ὑπουργῶν περὶ τουρκοσερβικῆς συμφωνίας. Πληροφορηθεὶς τοῦτο ὁ βασιλεὺς τῆς Βουλγαρίας Φερδινάνδος ἔσπευσεν αὐτὸς ν' ἀναγγείλῃ τὴν ἐπίσκεψίν του εἰς τὸν σουλτᾶνον Μεχμὲτ Ρεσάτ, μετέβη δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ Μαλίνωφ, τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν Πάπρικωφ καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τοῦ Ἐμπορίου Λιάπτσεφ. Ἐδόθη τότε ἐπίσημον αὐλικὸν δεῖπνον εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Δολμᾶ-Μπαξέ, ἀντηλλάγησαν ἐπίσημοι προπόσεις, ἔγιναν συνδιαλέξεις τῶν Τούρκων ὑπουργῶν μετὰ τῶν Βουλγάρων συναδέλφων των καὶ ἐξεδόθησαν σχετικὰ ἀνακοινωθέντα.

Ἡ Βαλκανικὴ συμμαχία: Ἀλλὰ παρ' ὅλας ταύτας τὰς ἐρωτοτροπίας τῶν βαλκανικῶν καὶ εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἀμφοτέρων τῶν παρατάξεων, τόσον τῶν Κεντρικῶν ὅσον καὶ τῶν τῆς Συνεννοήσεως, πρὸς τοὺς Νεοτούρκους, ἡ κατάστασις τῶν ἐν Τουρκίᾳ, ἰδίᾳ δὲ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ χριστιανικῶν πληθυσμῶν, δὲν ἐβελτιοῦτο. Ὡς ἐκ περισσοῦ οἱ Νεότουρκοι ἀποτυχόντες εἰς τὸ βοσνιακὸν καὶ εἰς τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα ἐζήτουν ἐπιτυχίας εἰς τὸ κρητικόν, διακηρύττοντες ὡς τοιαύτας πότε τὸ πριόνισμα τοῦ κοντοῦ μιᾶς ἑλληνικῆς σημαίας ἐν Χανίοις, πότε τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν Κρητῶν βουλευτῶν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς Βουλῆς. Ἐξασκοῦντες δὲ σφοδρὸν ἐμπορικὸν ἀποκλεισμὸν *(μποϋκοτάζ)* κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐν Θεσσαλονίκῃ, Κωνσταντινουπόλει καὶ Σμύρνῃ, ἐπεχείρησαν νὰ ἐκφοβίσωσι τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν καὶ διὰ ναυτικῆς ἐκδρομῆς τοῦ τουρκικοῦ στόλου μέχρι Καρπάθου. Μετὰ δὲ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν 4 Δυνάμεων, τὴν 27 Ἰουλίου, ἐπέδιδον εἰς Ἀθήνας διακοίνωσιν (25/7 Αὐγούστου 1909), διὰ τῆς ὁποίας ἐζήτουν νὰ διακηρύξῃ ἡ Ἑλλάς, ὅτι δὲν ἔχει κατακτητικὰς προθέσεις διὰ τὴν Κρήτην. Εἰς τὴν διακοίνωσιν τῆς κυβερνήσεως τοῦ Χουσεῒν Χιλμῆ πασᾶ ἀπήντα ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Ράλλης τὴν 28/10 Αὐγούστου διὰ μακρᾶς διακοινώσεως, διὰ τῆς ὁποίας οὐδεμίαν ἀνελάμβανεν ὑποχρέωσιν. Συγχρόνως ἀπηυθύνετο εἰς τὰς τέσσαρας προστάτιδας τῆς Κρήτης Δυνάμεις, αἵτινες ἐπέδιδον ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην συλλογικὴν διακοίνωσιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ (μὴ δημοσιευθείσῃ ἀκόμη ἐν κειμένῳ μέχρι σήμερον) ἐλέγετο, ὅτι τὸ κρητικὸν ζήτημα εἶναι ὑπόθεσις εὐρωπαϊκοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ ὅτι αἱ Δυνάμεις δὲν θὰ ἐπέτρεπον πολεμικὰς περιπλοκὰς ἐξ αἰτίας αὐτοῦ. Συνεπείᾳ τῆς ἐπεμβάσεως τῶν Δυνάμεων ἡ Πύλη ἐδήλωσεν, ὅτι ἡ ἀπάντησις τῆς Ἑλλάδος ἦτο ἱκανοποιητικὴ καὶ ἡ κρίσις προελήφθη. Ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς ἀνένηψε πλέον. Ἐνῷ δὲ ἐγίνετο ἡ ἐπανάστασις τοῦ Γουδῆ καὶ ἐκαλεῖτο ἐκ Κρήτης ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος διὰ τὸ ἀνορθωτικὸν ἔργον, ἡ ἑλληνικὴ διπλωματία ἐλάμβανε τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συνεννοήσεως μετὰ τῶν γειτονικῶν βαλκανικῶν κρατῶν, διὰ τὴν ὁποίαν τὸ πρῶτον σπέρμα εἶχε ρίψει ὁ Χαρ. Τρικούπης τῷ 1892 διὰ τῆς ἐν Βελιγραδίῳ ἱστορικῆς προπόσεώς του καὶ τῷ 1894 διὰ τῶν πρὸς τὸν Σταμπούλωφ προτάσεων συμμαχίας βαλκανικῆς. Καὶ τότε μὲν ἡ ἰδέα ἀπέτυχεν, ἤδη ὅμως τὸ ἔδαφος ἦτο εὐνοϊκόν. Ἡ ἰδέα τῆς συνεννοήσεως εἶχεν ἀρχίσει νὰ ὡριμάζῃ καὶ παρὰ τῇ Βουλγαρίᾳ, ὡς καὶ μεταξὺ τῶν ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ χριστιανικῶν στοιχείων. Ἡ νεοτουρκικὴ κυβέρνησις τοῦ Χουσεῒν-Χιλμῆ πασᾶ εἶχε ψηφίσει διὰ τῆς Βουλῆς νόμον περὶ διανομῆς τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἀμφισβητουμένων ἐκκλησιῶν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, ἐλπίζουσα νὰ φέρῃ οὕτως εἰς σύγκρουσιν τὰ δύο στοιχεῖα κατὰ τὴν διανομήν. Ἀλλ' ὁ νόμος οὗτος ἔσχεν ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα. Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι κατενόησαν τὴν ἀνάγκην συνεννοήσεως κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ καὶ σχετικαὶ διαπραγματεύσεις διεξήχθησαν μεταξὺ τῶν ἐν τῇ τουρκικῇ Βουλῇ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων βουλευτῶν ὡς καὶ ἄλλων παραγόντων. Συγχρόνως ἡ κατάστασις περιεπλέκετο εἰς τὰ βόρεια τῆς Μακεδονίας καὶ ἐν Ἀλβανίᾳ, ὡς ἐκ τῆς ἀλλοπροσάλλου πολιτικῆς τῶν Νεοτούρκων ἔναντι τῶν Ἀλβανῶν. Ἡ Αὐστρία, καραδοκοῦσα εὐκαιρίαν ἐπεμβάσεως, ἀνελάμβανε νέαν διπλωματικὴν πρωτοβουλίαν περὶ μεταρρυθμίσεων, ἀλλὰ μόνον ὑπὲρ τῶν Ἀλβανῶν, τοὺς ὁποίους ἐσχεδίαζεν ἴσως νὰ ἐπεκτείνῃ καὶ πρὸς τὴν Μακεδονίαν καὶ νὰ ἐνισχύσῃ, ζητοῦσα ὑπὲρ αὐτῶν αὐτονομίαν μετὰ ὑπουργοῦ τῆς Ἀλβανίας εἰς τὸ τουρκικὸν ὑπουργικὸν συμβούλιον. Ἡ κατάστασις ἠπείλει νὰ περιπλακῇ σοβαρῶς εἰς βάρος τῶν χριστιανικῶν κρατῶν, ἂν ἐξηκολούθουν νὰ εἶναι διῃρημένα. Ὡς ἀπεκάλυψε διὰ σειρᾶς ἄρθρων εἰς τοὺς «Τάϊμς» ὁ *Μπάουτσερ* (J. D. Bourchier), ἀνταποκριτὴς τῆς μεγάλης ταύτης ἀγγλικῆς ἐφημερίδος εἰς τὰ Βαλκάνια, ἤδη ἀπὸ τοῦ 1910/1911 εἶχον ἀρχίσει συνδιαλέξεις ἐν Ἀθήναις μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας πρὸς συνεννόησιν. Τὰ πρῶτα διαβήματα ἐγένοντο κατὰ τὰς ἐν Ἀθήναις συνδιαλέξεις μεταξὺ τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου καὶ τοῦ Μπάουτσερ, εἰς ὃν ἀνετέθη νὰ διαβιβάσῃ εἰς τὸν βασιλέα τῆς Βουλγαρίας προτάσεις, τὰς ὁποίας ἐγνώριζον τότε τρία μόνον πρόσωπα: ὁ βασιλεὺς Γεώργιος, ὁ Βενιζέλος καὶ ὁ μεσάζων.

Ἀφ' ἑτέρου καὶ ἡ ρωσικὴ διπλωματία ἐπεζήτει ἤδη προσέγγισιν τῶν βαλκανικῶν κρατῶν, ὅπως ἀντιδράσωσι κατὰ τῶν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην διεισδυτικῶν τάσεων τῆς Αὐστρίας. Ὡς ἀποκαλύπτει ὁ Βούλγαρος στρατηγὸς *Χεσαπτζίεφ*, ἄλλοτε

Digitized by Google

πρέσβυς ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ βουλγαρικοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου παρὰ τῷ ἑλληνικῷ στρατηγείῳ κατὰ τὸν Α' Βαλκανικὸν πόλεμον, εἰς ἄρθρα του δημοσιευθέντα εἰς τὴν «Μὶρ» (Σόφιας) τῆς 17 Ἰανουαρίου 1929, ἤδη κατὰ τὴν εἰς Πετρούπολιν ἐπίσκεψιν αὐτοῦ πρὸς τὸν τσάρον Νικόλαον τὸν Β', ὁ βασιλεὺς τῆς Βουλγαρίας Φερδινάνδος ἤκουσε τόσον παρὰ τοῦ τσάρου, ὅσον καὶ παρὰ τοῦ Ρώσου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Ἰσβόλσκυ συμβουλὰς περὶ τῆς ἀνάγκης συνεννοήσεως μετὰ τῆς Σερβίας ἐπὶ τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Φερδινάνδος ἐπεχείρησε βοτανολογικὴν ἐκδρομὴν εἰς τὸ ἐν Σερβίᾳ ὄρος Καπαόνικ, πολὺ σχολιασθεῖσαν. Τὴν 12ην Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους μετέβαινε διὰ πρώτην φορὰν εἰς Βελιγράδιον πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ βασιλέως Πέτρου τῆς Σερβίας, τὸν δὲ Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἤρχετο εἰς Σόφιαν ὁ Σέρβος διάδοχος. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1912, ὅτε ὠργανώθησαν ἐν Σόφιᾳ μεγάλαι ἑορταὶ ἐπὶ τῇ ἐνηλικιώσει τοῦ διαδόχου Βόριδος, συνεκεντρώθησαν ἐν τῇ βουλγαρικῇ πρωτευούσῃ οἱ διάδοχοι Ἑλλάδος, Σερβίας καὶ Μαυροβουνίου. Τὸ γεγονὸς ἐσχολιάσθη τότε πολύ. Ἐν Βουλγαρίᾳ εἶχεν ἀνέλθει εἰς τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ Μαρτίου 1911 κυβέρνησις σχεδὸν οἰκουμενικὴ ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἐθνικοῦ (*ναροδνιὰκ*) κόμματος, ἡ ὁποία ἐφαίνετο εὐνοϊκὴ πρὸς τοιαύτην συνεννόησιν.

Τὴν 27ην Σεπτεμβρίου ὁ ἐν Σόφιᾳ πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος Δ. Πανᾶς, συνεπείᾳ ὁδηγιῶν ἐξ Ἀθηνῶν, προέβαινεν εἰς πρώτην βολιδοσκόπησιν, ἐρωτήσας τὸν Βούλγαρον ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν *Θεόδωρωφ*, τί θὰ ἔπραττεν ἡ Βουλγαρία ἐν ᾗ περιπτώσει προσεβάλλετο ἡ Ἑλλὰς ὑπὸ τῆς Τουρκίας. Ὁ Βούλγαρος ὑπουργὸς ἀπήντησεν, ὅτι, ἂν ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἡ ἐπιτιθεμένη, ἡ Βουλγαρία θὰ παρέμενεν οὐδετέρα, ἂν ὅμως ἐπετίθετο ἡ Τουρκία, ἡ Βουλγαρία δὲν θὰ παρέμενεν οὐδετέρα. Ἀλλὰ προκειμένου περὶ οὐσιαστικωτέρας συνεννοήσεως ὁ Θεόδωρωφ ἔλεγεν, ὅτι ἔπρεπε ν' ἀναμείνωσι τὸν ἀπουσιάζοντα πρωθυπουργὸν Γκέσωφ. Ἐπανελθὼν οὗτος εὑρέθη ἀπέναντι ῥητῆς ἑλληνικῆς προτάσεως συμμαχίας διαβιβασθείσης τῇ 3/16 Ὀκτωβρίου διὰ τοῦ ἐν Σόφιᾳ Ἕλληνος πρεσβευτοῦ, ἀλλ' ἐφάνη διστακτικὸς κατ' ἀρχάς. Περὶ τὰ τέλη τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1912 ἔφθασε πάλιν εἰς Ἀθήνας ὁ Μπάουτσερ, διαβεβαιῶν ἤδη τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ὅτι ὁ Γκέσωφ εὐχαρίστως θὰ ἐδέχετο τὰς προτάσεις τῆς Ἑλλάδος πρὸς κοινὴν δρᾶσιν διὰ τὴν ἐνεργὸν ὑποστήριξιν τῶν δικαιωμάτων τῶν ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανῶν καὶ πρὸς συνομολόγησιν ἀμυντικῆς συμμαχίας μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Ἑλλάδος. Ἦτο ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ βουλγαρικὴ δημοσία γνώμη εἶχεν ἐξεγερθῆ συνεπείᾳ σφαγῆς Βουλγάρων ὑπὸ Τούρκων ἐν τῇ πόλει τῶν Κοτσάνων τῆς Μακεδονίας. Μεθ' ἱκανὰς διαπραγματεύσεις ὑπεγράφη τῇ 17/30 Μαΐου 1912 ἐν Σόφιᾳ ὑπὸ τοῦ *Ἰ. Γκέσωφ* καὶ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος *Δ. Πανᾶ* ἡ ἀμυντικὴ συμμαχία Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἔτυχε νὰ εἶναι Τρίτη, ἐτέθη, προτάσει τοῦ Γκέσωφ, ἐν τῇ συνθήκῃ ὡς χρονολογία ὑπογραφῆς ἡ 16/29 Μαΐου. Ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς συνθήκης τονίζεται ἡ ἐπιθυμία τῆς εἰρήνης τῶν δύο συμβαλλομένων κρατῶν, ὡς καὶ ἡ χάριν τῆς παγιώσεως τῆς ἐν Ἀνατολῇ καταστάσεως ἀνάγκη τῆς εἰρηνικῆς συμβιώσεως τῶν διαφόρων ἐθνοτήτων ἐν Τουρκίᾳ ἐπὶ τῇ βάσει πραγματικῆς καὶ ἀληθοῦς πολιτικῆς ἰσότητος καὶ τοῦ σεβασμοῦ τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν. Ἐν τῷ 1ῳ ἄρθρῳ ὁρίζεται, ὅτι, ἂν τὸ ἓν τῶν δύο συμβαλλομένων κρατῶν προσβληθῇ ὑπὸ τῆς Τουρκίας, εἴτε εἰς τὸ ἔδαφός του εἴτε εἰς τὰ ἐκ τῶν συνθηκῶν καὶ ἐκ τῶν στοιχειωδῶν ἀρχῶν τοῦ διεθνοῦς δικαίου πηγάζοντα δίκαια αὐτοῦ, τὰ δύο συμβαλλόμενα μέρη ὑποχρεοῦνται νὰ παράσχωσιν εἰς ἄλληλα ἀμοιβαίως βοήθειαν διὰ τοῦ συνόλου τῶν ἐνόπλων αὐτῶν δυνάμεων καὶ νὰ συνάψωσι κατ' ἀκολουθίαν τὴν εἰρήνην ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἐκ συμφώνου. Διὰ τοῦ 2ου ἄρθρου οἱ συμβαλλόμενοι ὑπέσχοντο νὰ ἐξασκήσωσι τὴν ἐπιρροήν των ἐπὶ τῶν ἐν Τουρκίᾳ ὁμογενῶν των χάριν τῆς εἰρηνικῆς συμβιώσεως τῶν στοιχείων τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Τουρκίας καὶ νὰ ἐνεργῶσιν ἀπὸ κοινοῦ παρὰ τῇ τουρκικῇ κυβερνήσει καὶ πρὸς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις. Εἰς τὴν συνθήκην προσετίθετο διακήρυξις, καθ' ἥν, ἂν ἐκηρύσσετο πόλεμος λόγῳ τῆς παραδοχῆς τῶν Κρητῶν Βουλευτῶν εἰς τὴν ἑλληνικὴν βουλήν, ἡ Βουλγαρία θὰ ἐτήρει εὐμενῆ πρὸς τὴν Ἑλλάδα οὐδετερότητα. Ἑπομένως ἡ συνθήκη συμμαχίας δὲν ἀφεώρα ἀρχικῶς εἰς τὸ κρητικὸν ζήτημα, ἡ δὲ Ἑλλὰς ἐδέχετο νὰ μὴ θεωρηθῇ περίπτωσις πολέμου ὁ ἐνδεχόμενος μετὰ τῆς Τουρκίας πόλεμος ἐξ αἰτίας τοῦ ζητήματος τῆς Κρήτης. Ἀλλ' εἰς τὴν στρατιωτικὴν σύμβασιν τὴν ὑπογραφεῖσαν τῇ 22 Σεπτεμβρίου 1912 μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας, ὡρίζετο εἰς τὸ 6ον ἄρθρον, ὅτι, ἂν κινητοποιηθέντων τῶν δύο στρατῶν ἢ ἀρξαμένου τοῦ πολέμου ἡ Ἑλλὰς ἔβλεπεν ἑαυτὴν ἠναγκασμένην νὰ κανονίσῃ τὸ κρητικὸν ζήτημα κατὰ τοὺς πόθους τῶν κατοίκων τῆς νήσου, ἡ Βουλγαρία ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν της κατὰ τὸ 1ον ἄρθρον τῆς συμβάσεως. Κατὰ τοῦτο, ἐν περιπτώσει ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, ἡ Βουλγαρία θὰ ἐβοήθει τὴν Ἑλλάδα διὰ τοὐλάχιστον 300,000 στρατοῦ, ἡ δὲ Ἑλλὰς τὴν Βουλγαρίαν ἐν περιπτώσει βουλγαροτουρκικοῦ πολέμου διὰ 120.000 κατ' ἐλάχιστον ὅριον.

Δυσχερέστεραι ὑπῆρξαν αἱ μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Σερβίας διαπραγματεύσεις. Οἱ Βούλγαροι ἤθελον ἑνιαίαν Μακεδονίαν αὐτόνομον, ἐνῷ οἱ Σέρβοι ἐπέμενον εἰς τὴν διανομὴν αὐτῆς εἰς μίαν ζώνην ἀναμφισβητήτως βουλγαρικήν, μίαν ζώνην ἀναμφισβητήτως σερβικὴν καὶ μίαν τρίτην, τὴν τύχην τῆς ὁποίας θὰ καθώριζεν ὁ τσάρος τῆς Ρωσίας διαιτητικῶς. Διὰ τῆς βουλγαροσερβικῆς συμμαχικῆς συνθήκης, τῆς ὑπογραφείσης ἐν Σόφιᾳ τὴν 29 Φεβρουαρίου /13 Μαρτίου 1912, συνθήκης, ἥτις ἦτο πολὺ γενικωτέρα καὶ πολὺ πληρεστέρα τῆς ἑλληνοβουλγαρικῆς, τὰ δύο συμβαλλόμενα κράτη ἠγγυῶντο ἀμοιβαίως τὴν πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἀκεραιότητα αὐτῶν, ἀναλαμβάνοντα τὴν ὑποχρέωσιν νὰ βοηθῶσιν ἄλληλα δι' ὅλων αὐτῶν τῶν δυνάμεων εἰς πᾶσαν περίπτωσιν καθ' ἣν τὸ ἓν τῶν δύο βασιλείων θὰ προσεβάλλετο ὑφ' ἑνὸς ἢ πλειόνων κρατῶν (ἄρθρον 1). Ὥστε ἡ συμμαχία αὕτη ἐστρέφετο μᾶλλον κατὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας ἢ καὶ κατὰ πλειόνων κρατῶν, ἐνῷ ἡ ἑλληνοβουλγαρικὴ ἐστρέφετο μόνον ἀποκλειστικῶς κατὰ τῆς Τουρκίας. Ὡρίζετο μάλιστα ῥητῶς ἐν τῇ σερβοβουλγαρικῇ συμμαχικῇ συνθήκῃ, ὅτι τὰ δύο κράτη θὰ ἐβοήθουν ἄλληλα ἀμοιβαίως διὰ τοῦ συνόλου τῶν δυνάμεων αὐτῶν εἰς ἣν περίπτωσιν μία τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἀπεπειρᾶτο νὰ προσαρτήσῃ, καταλάβῃ ἢ λάβῃ ὑπὸ τὴν κατοχήν της στρατιωτικῶς, ἔστω καὶ προσωρινῶς, ἓν οἱονδήποτε μέρος τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου ἐκ τῶν εὑρισκομένων ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν (ἄρθρ. 2). Τὴν συνθήκην ταύτην, ἥτις συνεπληρώθη διὰ λεπτομερῶν στρατιωτικῶν συμβάσεων καὶ συμφωνιῶν τῇ 19 Ἰουνίου 1912, συνώδευε παράρτημα προβλέπον τὴν προσφυγὴν εἰς τὴν Ρωσίαν, τῆς ὁποίας ἡ γνώμη θὰ ὑπεχρέωνεν ἀμφότερα τὰ μέρη, ἐν ᾗ περιπτώσει οἱ συμβαλλόμενοι διεφώνουν ὡς πρὸς τὴν ἀνάγκην στρατιωτικῆς ἐνεργείας, ἂν ἕνεκα ἐσωτερικῶν ἢ ἐξωτερικῶν περιπλοκῶν τῆς Τουρκίας διεκυβεύετο ἡ διατήρησις τοῦ καθεστῶτος τῶν Βαλκανίων· ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει ἡ Ρωσία ἀπέφευγε νὰ ἀποφανθῇ, τὸ ἕτερον τῶν μερῶν θὰ ἐτήρει πάντως οὐδετερότητα ἐν περιπτώσει μεμονωμένης δράσεως τοῦ ἑτέρου (ἄρθρ. 1). Τὰ κατακτηθησόμενα ἐδάφη ἐτίθεντο ὑπὸ τὴν κοινὴν τῶν δύο συμβαλλομένων κρατῶν διοίκησιν, ἡ δὲ ἐκκαθάρισις αὐτῶν θὰ ἐγίνετο ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης ἐπὶ τῆς ἑξῆς βάσεως: ἡ Σερβία ἀναγνωρίζει τὸ δικαίωμα τῆς Βουλγαρίας ἐπὶ τῶν Α τῆς Ροδόπης καὶ τοῦ Στρυμόνος ἐδαφῶν, ἡ δὲ Βουλγαρία τὸ δικαίωμα ἐπὶ τῶν Β καὶ Δ τοῦ Σκάρδου (Σὰρ-Πλάνινα) ἐδαφῶν. Διὰ τὸ μεταξὺ τοῦ Σκάρδου, τῆς Ροδόπης, τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς λίμνης τῆς Ἀχρίδος ἔδαφη, ἐν ᾗ περιπτώσει ἐθεωρεῖτο ἀδύνατος ἡ ὀργάνωσις αὐτῶν εἰς αὐτόνομον ἐπαρχίαν, ὡρίζετο ὅτι: ἡ Σερβία δὲν θὰ διεξεδίκει τὰ ἐδάφη τὰ κείμενα πέραν γραμμῆς διηκούσης ἀπὸ τοῦ ὄρους Γκόλεμ (ἐπὶ τῶν τότε τουρκοβουλγαρικῶν συνόρων, Β. τῆς Κρίβα-Παλάγκα) μέχρι τῆς λίμνης τῆς Ἀχρίδος, γραμμῆς καθοριζομένης λεπτομερέστατα ἐν τῇ συμβάσει. Ἡ δὲ Βουλγσρία θὰ ἐδέχετο τὰ σύνορα ταῦτα, ἂν ὁ τσάρος τῆς Ρωσίας ἀπεφαίνετο ὑπὲρ τῆς γραμμῆς ταύτης. Τὰ δύο μέρη θὰ ἐδέχοντο πᾶσαν ἐντὸς τοῦ διαγράμματος γραμμήν, τὴν ὁποίαν θὰ ἐπρότεινεν ὁ τσάρος. Ὥστε διὰ τῆς συμμαχικῆς αὐτῶν συνθήκης ἡ Σερβία καὶ ἡ Βουλγαρία διενέμοντο ὁλόκληρον τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ Σερβία ἀνεγνώριζεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν ὁλόκληρον τὸ νότιον (ἤτοι τὸ κύριον) αὐτῆς τμῆμα μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης, οὐδὲν ἐπιφυλάξασαι εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ὑπογραφὴν κατόπιν τῆς ἑλληνοβουλγαρικῆς συνθήκης, ἡ Βουλγαρία ἐκώφευεν εἰς τὰ περὶ καθορισμοῦ τῶν μελλόντων συνόρων ἑλληνικὰ διαβήματα. Ὡς ἀποκαλύπτει σήμερον ὁ στρατηγὸς Χεσαπτζίεφ εἰς τὰ ἀνωτέρω ἀναφερόμενα ἄρθρα του, ἤδη ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1912 ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος Δ. Κορομηλᾶς ἐπρότεινεν εἰς τὴν βουλγαρικὴν κυβέρνησιν ν' ἀρχίσωσι διαπραγματεύσεις περὶ καθορισμοῦ τῶν μελλόντων συνόρων διὰ τὴν περίπτωσιν αἰσίας ἐκβάσεως τοῦ πολέμου. Ὁ Γκέσωφ ἀπήντησε δι' ὑπεκφυγῶν. Περὶ τὰ τέλη τοῦ Ὀκτωβρίου 1912, ἀρξαμένου πλέον τοῦ πολέμου, ὁ Κορομηλᾶς ἔστειλεν εἰς τὴν βουλγαρικὴν κυβέρνησιν διὰ τοῦ ἐν Σόφιᾳ πρεσβευτοῦ Πανᾶ διάγραμμα συνόρων καὶ ἐζήτησεν ἀντισχέδιον. Ὁ Γκέσωφ ἀπήντησεν ὅτι θ' ἀναμείνῃ τὰς πληροφορίας τὰς ὁποίας ἐζήτησεν ἀπὸ τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον. Τοῦτο ὅμως ἀπέφευγε νὰ ἀπαντήσῃ ὑποτιμῶν ἀκόμη τὴν ἀξίαν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Ἐν τούτοις ἡ μελέτη τῆς διπλωματικῆς ἀλληλογραφίας, τῆς προηγηθείσης τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου, δεικνύει, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις εἶχε τὸν κύριον λόγον καὶ αἱ ὑποδείξεις αὐτῆς ἀπεδείχθησαν ὑπὸ τῶν πραγμάτων ὀρθαί. Καθ' ἑλληνικὰς ὑποδείξεις ἡ διπλωματικὴ ἐκστρατεία τῶν βαλκανικῶν συμμάχων ἐστρέφετο περὶ τὸ ζήτημα τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ τῶν δικαίων τῶν χριστιανικῶν μειονοτήτων, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ εἰς τὴν Τουρκίαν ἐπιδοθεῖσα τελεσιγραφικὴ διακοίνωσις περιεῖχεν εἰς τὸ οὐσιῶδες αὐτῆς μέρος τὰς ἀπαιτήσεις τὰς ὁποίας εἶχον διατυπώσει πρὸ ἔτους οἱ ἐν τῇ τουρκικῇ Βουλῇ Ἕλληνες βουλευταὶ ἐν σημειώματι πρὸς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν.

Ὁ πρῶτος Βαλκανικὸς πόλεμος: Τὴν 5 Αὐγούστου 1912, ὅτε ἡ Τουρκία ἀπεδέχετο τὰ 14 αἰτήματα τῶν ἐπαναστατησάντων Ἀλβανῶν, οἵτινες εἶχον καταλάβει καὶ τὰ Σκόπια, διεκδικοῦντες τοὺς νομοὺς Ἰωαννίνων, Μοναστηρίου, Κοσσυφοπεδίου καὶ Σκόδρας, ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος ἐπεφόρτιζε τοὺς ἐν Σόφιᾳ, Βελιγραδίῳ καὶ Κεττίγνῃ πρεσβευτὰς τῆς Ἑλλάδος νὰ προτείνωσιν εἰς τὰς τρεῖς κυβερνήσεις βαλκανικὴν συνεννόησιν πρὸς περιορισμὸν τῶν ὑπερβολικῶν ἀξιώσεων τῶν Ἀλβανῶν καὶ πρὸς εἰσαγωγὴν μεταρρυθμίσεων ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν τῆς Τουρκίας. Ἡ Βουλγαρία καὶ τὰ δύο ἄλλα βαλκανικὰ κράτη ἀπεδέχθησαν μετὰ προθυμίας τὴν ἑλληνικὴν πρότασιν. Συνεζητοῦντο ἀκόμη αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἑλληνικῆς προτάσεως, ὅτε ὁ Γκέσωφ ἀνεκοίνωσε, τὴν 5 Σεπτεμβρίου, ἐγγράφως εἰς τὸν ἐν Σόφιᾳ πρέσβυν τῆς Ἑλλάδος, ὅτι ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Σερβία ἦσαν ἀνεκκλήτως ἀποφασισμέναι νὰ κηρύξωσι ταυτοχρόνως τὸν πόλεμον πρὸς τὴν Τουρκίαν. Τὴν 12ην ἀνηγγέλλετο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι ἡ Πύλη ἀπεφάσισε νὰ προβῇ εἰς στρατιωτικὰς συγκεντρώσεις ἐν τῷ βιλαετίῳ Ἀδριανουπόλεως κατὰ τῆς Βουλγαρίας. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ ἐν Ἀθήναις πρέσβυς τῆς Βουλγαρίας ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Κορομηλᾶν τηλεγράφημα τοῦ Γκέσωφ, ὅστις καθίστα γνωστόν, ὅτι εἰς ἀπάντησιν τῆς τουρκικῆς ταύτης προκλήσεως ἡ Βουλγαρία θὰ ἐπεστρατεύετο ἀμέσως, ἐζήτει δὲ ὅπως δυνάμει τῆς ἀμυντικῆς συνθήκης ἐπιστρατευθῇ καὶ ἡ Ἑλλάς. Ὁ Κορομηλᾶς ἐδέχθη, ἐζήτησεν ὅμως, ὅπως τὰ τέσσαρα βαλκανικὰ κράτη καταρτίσωσι πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων εἰσακτέων εἰς Τουρκίαν, ὅπως ἡ ἐπιστράτευσις ἔχῃ ὡς σκοπὸν τὴν ἐπιβολὴν τῶν μεταρρυθμίσεων. Πράγματι τὰ τέσσαρα βαλκανικὰ κράτη διέτασσον τὴν ταυτόχρονον γενικὴν κινητοποίησιν πρὸς μεγάλην κατάπληξιν τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας, διότι ἡ ὕπαρξις τῶν δύο συμμαχιῶν εἶχε τηρηθῇ μυστικωτάτη, ἀποκρυβεῖσα καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Μαυροβουνίου. Μόνη ἡ Ρωσία ἦτο μεμυημένη, μηδὲ εἰς τὴν σύμμαχον αὐτῆς Γαλλίαν ἀποκαλύψασα τὸ μυστικόν, ἂν καὶ τόσον ἐπέμεινεν ὁ Πουανκαρὲ νὰ μάθῃ τί συμβαίνει κατὰ τὴν εἰς Πετρούπολιν τὸ φθινόπωρον τοῦ 1912 γενομένην ἐπίσκεψιν αὐτοῦ, ὡς ἀποκαλύπτει εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του (τόμ. III, «Les Balkans en feu»). Ἡ Γαλλία καὶ ἄλλαι Δυνάμεις ἀνησυχοῦν ἐκ τῶν προπαρασκευῶν τούτων, φοβούμεναι μήπως πόλεμος ἀρχόμενος εἰς τὰ Βαλκάνια καταστῇ γενικός. Κατὰ γαλλικὴν πρωτοβουλίαν αἱ Δυνάμεις συνεφώνησαν ν' ἀναθέσωσιν εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ Αὐστροουγγαρίαν νὰ ἐξασκήσωσιν ἐπὶ τῆς Πύλης πίεσιν πρὸς εἰσαγωγὴν ῥιζικῶν μεταρρυθμίσεων εἰς τοὺς εὐρωπαϊκοὺς νομούς. Οὕτω τὸ αὐστριακὸν σχέδιον περὶ ἀλβανοποιήσεως μεγάλου μέρους τῆς Μακεδονίας καὶ ὁλοκλήρου τῆς Ἠπείρου ἐματαιοῦτο.

Τὴν 25/7 Ὀκτωβρίου 1912 οἱ ἐν Ἀθήναις, Σόφιᾳ καὶ Βελιγραδίῳ πρεσβευταὶ τῆς Αὐστροουγγαρίας καὶ Ρωσίας ἐπέδωκαν ἐκ μέρους τῶν ἓξ Μεγάλων Δυνάμεων εἰς τοὺς ὑπουργοὺς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος, Βουλγαρίας καὶ Σερβίας ἔγγραφον δήλωσιν λέγουσαν, ὅτι αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἀπεδοκίμαζον ἐνεργῶς πᾶν μέτρον δυνάμενον νὰ ἐπιφέρῃ διατάραξιν τῆς εἰρήνης καὶ ὅτι στηριζόμεναι ἐπὶ τοῦ 23ου ἄρθρου τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου θὰ ἀνελάμβανον τὴν πραγματοποίησιν μεταρρυθμίσεων ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν, ὅτι δὲν θὰ ἔθιγον τὴν κυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου, οὐδὲ τὴν ἐδαφικὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας. Συγχρόνως ἐδηλοῦτο διὰ τῆς ἀνακοινώσεως τῶν Δυνάμεων, ὅτι, ἂν τυχὸν ἐξερρηγνύετο πόλεμος μεταξὺ τῶν βαλκανικῶν κρατῶν καὶ τῆς Τουρκίας, αἱ Δυνάμεις δὲν θὰ ἐπέτρεπον κατὰ τὰς περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις ἐδαφικήν τινα τροποποίησιν εἰς τὸ ἐν Τουρκίᾳ ὑφιστάμενον ἐδαφικὸν καθεστώς. Προλαμβάνουσα ἡ Πύλη, εἰς τὴν ὁποίαν ἴσως μία ἐκ τῶν Δυνάμεων ἀνεκοίνωσεν ἐκ τῶν προτέρων τὸ ἐπικείμενον διάβημα καὶ ὅπως ὑποτεθῇ, ὅτι ἐξ ἰδίας βουλήσεως καὶ οὐχὶ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν Δυνάμεων εἰσῆγε μεταρρυθμίσεις, ἔσπευσε ν' ἀνακοινώσῃ ὅτι ἐφήρμοσε τὸ ὑπὸ τῆς Πύλης μετὰ τῶν Δυνάμεων ὑπογραφὲν σχέδιον μεταρρυθμίσεων τοῦ 1880, τὸ ὁποῖον εἶχε μείνει ἔκτοτε ἄχρηστον. Οὕτως, ὅτε οἱ πρεσβευταὶ Αὐστροουγγαρίας καὶ Ρωσίας προέβησαν παρὰ τῇ Πύλῃ εἰς τὸ περὶ μεταρρυθμίσεων διάβημα, εὑρέθησαν πρὸ τῆς σχετικῆς ἀνακοινώσεως τῆς Πύλης καὶ ἐδήλωσαν, ὅτι λαμβάνουσιν ὑπὸ σημείωσιν τὴν πρόθεσιν τῆς Πύλης πρὸς ἐφαρμογὴν μεταρρυθμίσεων, τὰς ὁποίας ὅμως θὰ συνεζήτουν μετ' αὐτῆς, καὶ συγχρόνως

Digitized by Google

τὰ πρὸς πραγματοποίησιν αὐτῆς μέτρα χωρὶς νὰ θιγῇ ἡ ἀκεραιότης τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἀλλὰ τοιαῦται ἀπὸ τοῦ 1880 ἐκπονηθεῖσαι καὶ ἔκτοτε ἀρχηστευθεῖσαι μεταρρυθμίσεις ἀπετέλουν πλέον ἀναχρονισμὸν κατὰ τὰς ἀπόψεις τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν, τῶν ὁποίων ἄλλως τε οὐδὲ τὴν ὕπαρξιν ἐλάμβανον ὑπ' ὄψει.

Τὰ βαλκανικὰ κράτη ὡς ἀμεσώτερον ἐνδιαφερόμενα διὰ τοὺς ἐν Τουρκίᾳ ὁμοεθνεῖς των καὶ ὡς ἐνηλικιωθέντα πλέον καὶ συμφωνήσαντα μεταξύ των ἐφρόνουν, ὅτι τὸ ἔργον τῶν μεταρρυθμίσεων ἔπρεπε νὰ λάβουν εἰς χεῖρας αὐτά. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σκέψεων τούτων ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος Κορομηλᾶς εἰσηγήθη εἰς τὰς ἄλλας συμμάχους πλέον βαλκανικὰς δυνάμεις πρόγραμμα ριζικῶν μεταρρυθμίσεων καὶ σχέδιον διακοινώσεως, διὰ τῆς ὁποίας τοῦτο θὰ ἀνεκοινοῦτο εἰς τὴν Πύλην. Ἡ Βουλγαρία καὶ τὸ Μαυροβούνιον ἐδέχθησαν τὸ ἑλληνικὸν σχέδιον ἀσυζητητί, ἀλλ' ἡ Σερβία ἐπέμεινεν ἐπί τινων τροποποιήσεων, αἵτινες ἔγιναν δεκταί. Ἡ ταυτόσημος διακοίνωσις Ἑλλάδος, Βουλγαρίας, Σερβίας ἐπεδόθη τῇ 30 Σεπτεμβρίου (12 Ὀκτωβρίου) 1912 εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις, Σόφιᾳ καὶ Βελιγραδίῳ πρέσβεις τῆς Τουρκίας μετὰ ἐπεξηγηματικοῦ σημειώματος. Τὸ Μαυροβούνιον δὲν ἐπέδωκε τοιαύτην διακοίνωσιν, διότι σπεῦδον πρὸ τῶν ἄλλων εὑρίσκετο ἤδη εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν μετὰ τῆς Τουρκίας. Ἐν τῇ ταυτοσήμῳ διακοινώσει αἱ τρεῖς σύμμαχοι κυβερνήσεις ἐδήλουν εἰς τὴν Πύλην, ὅτι μόνον ριζικαὶ μεταρρυθμίσεις θὰ ἠδύναντο νὰ βελτιώσωσι τὴν οἰκτρὰν τύχην τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου τῶν εὐρωπαϊκῶν βιλαετίων καὶ ἐξασφαλίσωσι τὴν τάξιν καὶ ἡσυχίαν ἐν Τουρκίᾳ καὶ τὴν σταθερὰν εἰρήνην μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν βαλκανικῶν κρατῶν. Αἱ τρεῖς κυβερνήσεις ἐκάλουν τὴν Τουρκίαν νὰ προβῇ ἀμέσως εἰς τὴν ἐκπόνησιν καὶ εἰσαγωγὴν ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ τῶν ὑπὸ τοῦ 23ου ἄρθρου τῆς βερολινείου συνθήκης προβλεπομένων μεταρρυθμίσεων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ δόγματος τῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας. Ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῶν θ' ἀνετίθετο εἰς ἀνώτερον συμβούλιον ἀποτελούμενον ἐκ Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων κατ' ἴσον ἀριθμὸν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτῶν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν. Ἡ διακοίνωσις ἔτασσε προθεσμίαν ἓξ μηνῶν πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν μεταρρυθμίσεων, ὡς ἀπόδειξιν δὲ τῆς συγκαταθέσεως τῆς Πύλης ἐζήτουν ν' ἀνακαλέσῃ ἡ Πύλη τὸ διάταγμα τῆς ἐπιστρατεύσεως τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ.

Τὸ εἰς τὴν διακοίνωσιν παρηρτημένον ἐπεξηγηματικὸν σημείωμα ἐζήτει τὰ ἑξῆς: 1) ἐπιβεβαίωσιν τῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας τῶν ἐθνοτήτων τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας μεθ' ὅλων αὐτῆς τῶν συνεπειῶν· 2) ἀναλογικὴν ἀντιπροσώπευσιν ἑκάστης ἐθνότητος ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κοινοβουλίῳ· 3) παραδοχὴν τῶν Χριστιανῶν εἰς ὅλας τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας εἰς τὰς ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν κατοικουμένας ἐπαρχίας· 4) ἀναγνώρισιν τῶν παντὸς βαθμοῦ σχολείων τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων μὲ ἴσα δικαιώματα πρὸς τὰ τουρκικά· 5) τὴν ὑποχρέωσιν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης νὰ μὴ μεταβάλῃ τὸν ἐθνολογικὸν χαρακτῆρα τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Τουρκίας· 6) τοπικὴν στρατολογίαν τῶν Χριστιανῶν διὰ τὴν στρατιωτικὴν αὐτῶν θητείαν μετὰ χριστιανικῶν στελεχῶν, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἀναστολὴν τῆς στρατολογίας· 7) ἀναδιοργάνωσιν τῆς χωροφυλακῆς ὑπὸ πραγματικὴν διοίκησιν Ἑλβετῶν καὶ Βέλγων ἀξιωματικῶν· 8) διορισμὸν εἰς τὰς ὑπὸ Χριστιανῶν οἰκουμένας ἐπαρχίας γενικῶν διοικητῶν Βέλγων ἢ Ἑλβετῶν μὲ τὴν ἔγκρισιν τῶν Δυνάμεων μὲ αἱρετὰ διοικητικὰ συμβούλια καὶ 9) τὴν ἐγκατάστασιν παρὰ τῇ Ὑψ. Πύλῃ ἀνωτάτου συμβουλίου ἐξ ἴσου ἀριθμοῦ Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν μεταρρυθμίσεων, παρακολουθουμένης τῆς λειτουργίας τοῦ συμβουλίου τούτου ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτῶν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ τῶν τεσσάρων βαλκανικῶν κρατῶν. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν αἱ κυβερνήσεις Ἑλλάδος, Βουλγαρίας καὶ Σερβίας ἐπέδιδον εἰς τοὺς πρέσβεις τῆς Αὐστροουγγαρίας καὶ Ρωσίας τὴν ἀπαντητικὴν αὐτῶν διακοίνωσιν, συνοδευομένην ὑπὸ ἀντιγράφου τῆς πρὸς τὴν Πύλην τοιαύτης. Εἰς τὴν διακοίνωσιν αὐτῶν ἐξέθετον τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους ἀναγκάζονται, μετὰ τόσας ματαίας ὑποσχέσεις τῆς Πύλης, ν' ἀπευθυνθῶσιν εἰς τὴν Τουρκίαν ἀπ' εὐθείας διὰ τὰς εἰσακτέας μεταρρυθμίσεις.

Ἡ Πύλη δὲν ἔδωκεν ἀπάντησιν εἰς τὴν διακοίνωσιν τῶν βαλκανικῶν κρατῶν, ἀνεκάλεσε μάλιστα καὶ τοὺς ἐν Ἀθήναις, Σόφιᾳ καὶ Βελιγραδίῳ πρέσβεις αὐτῆς. Τοῦτο ἐπεδείνωσε τὴν ἤδη λίαν τεταμένην κατάστασιν. Τὴν 4/17 Ὀκτωβρίου ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Σερβία καὶ τὴν 5/18 (ἕνεκα καθυστερήσεως προσκλήσεως ὑπὸ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Τουρκίας) ἡ Ἑλλὰς ἐπέδιδον εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν κήρυξιν πολέμου, τῆς ὁποίας τὸ κείμενον, συνταχθὲν πάλιν ἐν Ἀθήναις, ἀπεδέχθησαν ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Σερβία. Αὐθημερὸν ἤρχιζεν ὁ πόλεμος μεταξὺ τῆς Τουρκίας καὶ τῶν Βαλκανικῶν συμμάχων (βλ. λ. Βαλκανικοὶ *πόλεμοι*).

Ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς σχηματισθεὶς εἰς τρεῖς στρατιὰς ἐξ 9 μεραρχιῶν ὑπὸ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατηγοῦ Σάβωφ, εὗρε τὸν τουρκικὸν ἀσύντακτον καὶ ἀπαράσκευον, διὸ καὶ προήλασε τὰς πρώτας ἡμέρας ταχέως καὶ εὐκόλως ἐν Θρᾴκῃ, ὅπου συνεκέντρωσε τὴν ἐνέργειάν του, φιλοδοξῶν νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὴν 10/23 κατέλαβε τὴν πόλιν τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Μεταξὺ τῆς πόλεως ταύτης καὶ τοῦ Μπουνὰρ-Χισὰρ οἱ Βούλγαροι συνήντησαν τὴν πρώτην τουρκικὴν ἀντίστασιν. Τὸ Μπουνὰρ-Χισὰρ καταληφθὲν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἀνακατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀλλ' οἱ Βούλγαροι ὑποχωρήσαντες κατ' ἀρχὰς ἐκυρίευσαν πάλιν τῇ 16/29 Ὀκτωβρίου τὴν θέσιν ταύτην καὶ ἀπώθησαν τοὺς Βουλγάρους πέραν τοῦ ποταμοῦ Καρὰ-ἀγάτς. Τὴν 18/31 Ὀκτωβρίου, 19/1 καὶ 20/2 Νοεμβρίου ἔγινε σπουδαία μάχη παρὰ τὴν Ἀρκαδιούπολιν (Λουλὲ-Μπουργάζ) καθ' ἣν οἱ Τοῦρκοι, ἀφοῦ ἀντέταξαν πεισματώδη ἀντίστασιν, ἡττήθησαν, μεθ' ὃ ὁ Τοῦρκος ἀρχιστράτηγος Ναζὶμ πασᾶς διέταξε γενικὴν ὑποχώρησιν ὄπισθεν τῆς ἀμυντικῆς γραμμῆς τῆς Τσατάλτζας (Μετρῶν). Ἀφ' ἑτέρου ἡ 2α βουλγαρικὴ στρατιά, ὑπὸ τὸν ἀντιστράτηγον Γεώργιον Ἰβάνωφ, βοηθουμένη καὶ ὑπὸ δύο σερβικῶν μεραρχιῶν (28.000 ἀνδρῶν) μετὰ πυροβολικοῦ, ἐπολιόρκει στενῶς τὴν Ἀδριανούπολιν. Τὴν 4/17 Νοεμβρίου ἤρχισεν ἡ ἐπίθεσις τῶν Βουλγάρων κατὰ τῆς γραμμῆς Τσατάλτζας. Ὁ κρότος τῶν τηλεβόλων ἠκούετο μέχρι Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου πρὸς στιγμὴν ἐφοβήθησαν μήπως εἰσέλθουν οἱ Βούλγαροι. Αἱ Δυνάμεις φοβούμεναι σφαγὰς κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἐζήτησαν καὶ ἔλαβον παρὰ τῆς Πύλης τὴν ἄδειαν τῆς διὰ τῶν Στενῶν διόδου ἀνὰ δύο πολεμικῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα ἀποβιβάσαντα ἀγήματα 2000 ἐν συνόλῳ ἀνδρῶν κατέλαβον τὰς πρεσβείας καὶ τὰ καίρια σημεῖα τοῦ Πέραν. Ἀλλ' ἡ βουλγαρικὴ ἐπίθεσις κατὰ τῆς Τσατάλτζας ἀπέτυχε, διότι οἱ Τοῦρκοι εἶχον κάπως ἀνασυνταχθῇ, ὑπεστηρίζοντο δὲ καὶ ὑπὸ μέρους τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς τὸ ἐπὶ τῆς Προποντίδος ἄκρον τῆς γραμμῆς τῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων. Ἀφ' ἑτέρου κατὰ τὴν δημοσιευθεῖσαν βραδύτερον ἔκθεσιν τῶν στρατηγῶν Σάβωφ καὶ Φίτσεφ, ἡ θέσις τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ εἶχε κατασταθῆ κρίσιμος, συνεπείᾳ τῶν ἀπωλειῶν, ἃς ὑπέστη, μαστιζόμενος συγχρόνως καὶ ὑπὸ τῆς χολέρας καὶ τῶν δυσχερειῶν, ἃς συνήντα κατὰ τὸν ἐπισιτισμόν. Καὶ ὅμως ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος ἡτοιμάζετο νὰ στεφθῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκράτωρ, παραγγείλας μάλιστα καὶ βυζαντινὸν στέμμα. Ἐν μέσῳ τῶν δυσχερειῶν τῆς ἐπιθέσεως οἱ Βούλγαροι ἀπέρριψαν ἑλληνικὰς προτάσεις περὶ ἐνεργοῦ βοηθείας δι' ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ στόλου εἰς τὴν γραμμὴν τῆς Τσατάλτζας. Τοῦτο ἀποκαλύπτει ἤδη καὶ ὁ στρατηγὸς Χεσαπτζίεφ εἰς τὸ προαναφερθὲν ἄρθρον του, προσθέτων μάλιστα, ὅτι ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος Κορομηλᾶς ὑπέβαλε καὶ σχέδιον, καθ' ὃ ἡ Κωνσταντινούπολις μὲ οὐχὶ πολὺ ἐκτεταμένην ἐνδοχώραν ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς καὶ ἀσιατικῆς ὄχθης τοῦ Βοσπόρου θ' ἀπετέλει ἰδιαίτερον κράτος, διοικούμενον ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ ὅλων τῶν βαλκανικῶν κρατῶν. Ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις ὑστέρησε ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὴν πρότασιν ταύτην, ἀνατραπεῖσαν κατόπιν ἐκ τῆς ἐξελίξεως τῶν περαιτέρω γεγονότων. Ἡ στάσις αὕτη τῶν Βουλγάρων εἶναι βεβαίως ἓν τῶν αἰτίων διὰ τὰς ὁποίας ὑπερτιμήσαντες τὰς δυνάμεις των ἀπέτυχον πρὸ τῆς Τσατάλτζας καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ δεχθῶσιν ἀνακωχήν, ἐνῷ ἀκόμη ἐπολιορκεῖτο ἡ Ἀδριανούπολις (βλ. λ.). Τὸ πρωτόκολλον τῆς ἀνακωχῆς ὑπεγράφη τῇ 21 Νοεμβρίου (3 Δεκεμβρίου) μεταξὺ τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Βουλγαρίας, ἀντιπροσωπευούσης καὶ τὴν Σερβίαν καὶ τὸ Μαυροβούνιον. Ἡ Ἑλλὰς δὲν ὑπέγραψε τὴν ἀνακωχὴν ἂν καὶ τῶν σχετικῶν συζητήσεων ἐν Τσατάλτζᾳ μετέσχεν ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος ὁ Δ. Πανᾶς. Καθ' ἃ ἐξήγησε σχετικὸν ἐπίσημον ἑλληνικὸν ἀνακοινωθέν, ἡ ἀποχὴ τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ἀνακωχῆς δὲν ἐσήμαινε ριζικὴν διαφωνίαν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν συμμάχων, ἀλλ' ὑπηγορεύθη ἁπλῶς ὑπὸ τῆς ἰδέας νὰ μὴ διακοπῇ ἡ εὐρυτάτη ἐνέργεια τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου. Ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τῆς ἀνακωχῆς συνεφωνήθη, ὅπως ἀρχίσωσιν αἱ διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης ἐν Λονδίνῳ.

Εἰς ταύτην ἡ Βουλγαρία ἀντεπροσωπεύθη ὑπὸ τῶν *Στογιὰν Δάνεφ* καὶ *Μιχ. Ἰβ. Ματζάρωφ* (βλ. Λονδίνου *συνθήκη* 1913). Αἱ ἐργασίαι τῆς συνδιασκέψεως ἀρχίσασαι τὴν 3/16 Δεκεμβρίου 1912 διεκόπησαν κατὰ τὴν 10ην συνεδρίαν τῇ 24 Δεκεμβρίου (6 Ἰανουαρίου) 1913, διότι οἱ Τοῦρκοι πληρεξούσιοι παρεδέχοντο μὲν τὴν ἀπώλειαν τῆς Κρήτης, διεξεδίκουν ὅμως τὰς τότε τουρκικὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τὰς ὁποίας εἶχε καταλάβει ἡ Ἑλλάς, καὶ τὴν Ἀδριανούπολιν, τότε ἀκόμη εὑρισκομένην εἰς χεῖρας των, ἂν καὶ πολιορκουμένην ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Κατὰ τὴν συνεδρίαν ἐκείνην οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Τοῦρκοι πληρεξούσιοι ὑπέγραψαν πληρεξούσιον, καθ' ὃ ἡ κατάστασις τῆς εἰρήνης ἐπέρχεται μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν ἀπ' αὐτῆς ἐκείνης τῆς ἡμέρας. Εἶχον ἤδη ἀρχίσει εἰς τὰ παρασκήνια τῆς συνδιασκέψεως διαφωνίαι μεταξὺ τῶν βαλκανικῶν συμμάχων. Ἡ δὲ πρᾶξις αὕτη τῆς Βουλγαρίας ἀπετέλει τὴν πρώτην παρασπονδίαν τῶν Βουλγάρων, διότι κατὰ τὰς συμμαχικὰς συνθήκας ἡ εἰρήνη θὰ ὑπεγράφετο ἀπὸ κοινοῦ. Οἱ Ἕλληνες πληρεξούσιοι ἠρνήθησαν νὰ ὑπογράψωσι τοιοῦτο πρωτόκολλον, ὡς καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι Σερβίας καὶ Μαυροβουνίου, προβάλλοντες ἔλλειψιν πληρεξουσίων ἐγγράφων. Τὴν 4/17 Ἰανουαρίου 1913 αἱ Δυνάμεις ἀπηύθυναν πρὸς τὴν Πύλην κοινὴν διακοίνωσιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐφείλκυον σοβαρῶς τὴν προσοχὴν αὐτῆς ἐπὶ τῶν συνεπειῶν, αἵτινες ἠδύναντο νὰ ἐπέλθωσι διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰς ἀσιατικὰς ἐπαρχίας, ἐὰν ἐπέμενεν ἀρνουμένη τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἐὰν δὲν ἀνέθετε τὴν τύχην τῶν νήσων εἰς τὴν ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων. Τὴν 9/22 Ἰανουαρίου μέγα συμβούλιον τοῦ στέμματος συνελθὸν εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Δολμᾶ-Μπαξέ, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπεφάσισε νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸ ζήτημα τῶν νήσων καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ ἡ εἰρήνη ἐφαίνετο ἐξησφαλισμένη. Ἀλλὰ τὴν ἐπιοῦσαν ἐξερράγη νεοτουρκικὸν κίνημα ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὀλίγοι Νεότουρκοι ὑπὸ τοὺς Ἐμβὲρ καὶ Ταλαὰτ ἐπιτεθέντες κατὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἐφόνευσαν τὸν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν Ναζὶμ πασᾶν καὶ ἐξηνάγκασαν τὸν βεζύρην Κιαμὴλ πασᾶν εἰς παραίτησιν. Συνεπείᾳ τούτου ἡ Βουλγαρία, προβλέπουσα ἐπανάληψιν τοῦ πολέμου, προσῆλθε πάλιν πρὸς τοὺς συμμάχους της καὶ τὴν 16/29 Ἰανουαρίου κατήγγειλαν ὅλοι ὁμοῦ τὴν ἀνακωχήν, αἱ δὲ ἐχθροπραξίαι ἐπανήρχισαν. Οἱ Βούλγαροι ἐπανέλαβον μετὰ περισσοτέρας ὁρμῆς τὰς ἐπιθέσεις των ἐναντίον τῶν ὀχυρωμάτων τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἥτις ἐσυνθηκολόγησε μόλις τῇ 13/26 Μαρτίου 1913. Τέλος τὴν 17/30 Μαΐου ὑπεγράφη ἐν Λονδίνῳ ἡ συνθήκη τῆς εἰρήνης. Τῆς συνθήκης ταύτης τὸ ἄρθρον τὸ ἐνδιαφέρον τὴν Βουλγαρίαν εἶναι τὸ 2ον, καθ' ὃ ἡ Τουρκία ἐκχωρεῖ εἰς τοὺς βαλκανικοὺς συμμάχους πάσας τὰς ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου ἐδαφικὰς αὐτῆς κτήσεις πρὸς δυσμὰς γραμμῆς ἀρχομένης ἀπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους Αἴνου μέχρι τῆς ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου Μηδείας, ἐξαιρουμένης τῆς Ἀλβανίας.

Δεύτερος Βαλκανικὸς πόλεμος: Ἔμενε πλέον ἡ διανομὴ τῶν οὕτω κατακτηθέντων ἐδαφῶν μεταξὺ τῶν βαλκανικῶν συμμάχων, διὰ τὴν ὁποίαν οἱ Βούλγαροι δὲν ἠθέλησαν προηγουμένως νὰ διαπραγματευθῶσι μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ δὲν ἤθελον μετὰ τὴν νίκην νὰ συνεννοηθῶσι μετὰ τῶν Σέρβων. Ἀξιοῦντες ὅτι αὐτοὶ μόνοι ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους, παραβλέποντες τὴν σπουδαίαν συμβολὴν τῶν Ἑλλήνων κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἰδίᾳ δὲ τὴν τελευταίαν ταύτην, τὴν ὁποίαν τόσον εἶχον ἐκτιμήσει οἱ ἴδιοι κατὰ τὰς δύο ναυμαχίας, τῆς Ἄκρας Ἕλλης καὶ τῆς Λήμνου, καθ' ἃς οἱ Ἕλληνες κατεναυμάχησαν τὸν τουρκικὸν στόλον, ἤθελον νὰ καρπωθῶσι τὴν μερίδα τοῦ λέοντος, πάντως δὲ ὁλόκληρον τὴν Μακεδονίαν μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπου κατ' ἀνοχὴν τῶν Ἑλλήνων εἰσῆλθε τῇ 29η Ὀκτωβρίου (11 Νοεμβρίου) ἡ 7η βουλγαρικὴ μεραρχία ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Θοδώρωφ, ὅστις μάλιστα, ἐνῷ ἡ πόλις εἶχε παραδοθῆ πρὸ τριῶν ἡμερῶν δυνάμει ἐπισήμου πρωτοκόλλου εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατόν, ἐτηλεγράφει εἰς τὸν βασιλέα Φερδινάνδον ὅτι «ἔθετε τὴν Θεσσαλονίκην ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του» καὶ τὸ ἐπίσημον βουλγαρικὸν τηλεγραφικὸν πρακτορεῖον ἔσπευδε νὰ διαδώσῃ τὴν εἴδησιν ὑπὸ τὸν τύπον τοῦτον. Καὶ ὅμως αὐτὸς ὁ Γκέσωφ, εἰς βιβλίον του δημοσιευθὲν τῷ 1914 ἐν Σόφιᾳ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἐγκληματικὴ παραφροσύνη», ἔλεγεν, ὅτι ἡ βουλγαρικὴ πολιτικὴ (ἡ μετριοπαθὴς ἰδική του) ἔτεινεν εἰς τὴν ἵδρυσιν Βουλγαρίας συμφώνου πρὸς τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, παραχωροῦσα εἰς τὴν Ἑλλάδα μόνον τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης. Καὶ ὅμως γενόμενοι δεκτοὶ εἰς Θεσσαλονίκην ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων οἱ Βούλγαροι, ἤρχισαν νὰ καταβάλλωσι παντὸς εἴδους προσπαθείας πρὸς δημιουργίαν συγκυριαρχίας. Ἠσχολήθησαν εἰς τὴν σύστασιν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχῶν, ἱδρύσαντες λιμεναρχεῖον καὶ τηλεγραφεῖον, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου συνέρρεον εἰς Θεσσαλονίκην πολλοὶ ἄτακτοι κομιτατζῆδες, εἰσάγοντες λαθραίως ὅπλα, βόμβας, δυναμῖτιδα καὶ χειροβομβίδας, ὅπως χρησιμοποιήσωσιν αὐτὰ πρὸς ἀναστάτωσιν τῆς πόλεως, ὅταν θὰ ἔφθανε καὶ ἄλλος βουλγαρικὸς στρατὸς πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τῆς πόλεως. Συγχρόνως ἐπεδίδοντο εἰς τὴν προσηλυτιστικὰς ἐνεργείας μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ Ἑβραίων κατοίκων τῆς πόλεως καὶ προὐκάλουν καθημερινὰ ἐπεισόδια μετὰ τῶν ἑλληνικῶν ἀρχῶν, ἐνῷ ἔξω τῆς πόλεως συνήπτοντο μεταξὺ ἑλληνικῶν καὶ βουλγαρικῶν ἀποσπασμάτων συμπλοκαί, τῶν ὁποίων τινὲς ἦσαν σοβαραί, ὡς ἡ τῆς Νιγρίτας (6/19 Φεβρουαρίου), αἱ τοῦ Παγγαίου (27/10 μέχρι 4/17 Μαΐου). Τὴν 3/16 Ἰουνίου εἰς μάτην προέτεινεν ἡ Ἑλλὰς μερικὴν ἀποστράτευσιν. Ἦτο πλέον φανερόν, ὅτι ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος καὶ ἄλλοι Βούλγαροι πολιτικοὶ δὲν ἐδέχοντο τὸ ἀνώτερω πρόγραμμα τοῦ Γκέσωφ, πρὸς πρα-

Digitized by Google

γματοποίησιν δὲ τῶν σκοπῶν των διενοήθησαν νὰ προβῶσι καὶ μέχρις ἐπιθέσεως ἐναντίον τῶν χθεσινῶν των συμμάχων, συνάπτοντες προηγουμένως χωριστὴν εἰρήνην μετὰ τῶν Τούρκων. Τὰ σχέδια ταῦτα συνέλαβον, φαίνεται, ὁ Φερδινάνδος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἤδη ἀπὸ τῆς ἐπιούσης τῆς μάχης τοῦ Λουλὲ-Μπουργάζ, διότι, ὅτε τὴν 29 Ὀκτωβρίου (11 Νοεμβρίου) ὁ μέγας βεζύρης Κιαμὴλ πασᾶς διεβίβαζεν εἰς τὸν βασιλέα Φερδινάνδον προσωπικῶς προτάσεις εἰρήνης δι' ὅλους τοὺς συμμάχους, αὗται ἀπεκρύβησαν ἐπί τινας ἡμέρας ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ὁ δὲ βασιλεὺς ὑπεκίνει, χωρὶς νὰ ἐρωτηθῇ ὁ γενικὸς ἐπιτελάρχης Φίτσεφ, τὴν ἐναντίον τῆς γραμμῆς Τσατάλτζας ἐπίθεσιν. Ὅτε δέ, ἀποτυχούσης ταύτης, οἱ Βούλγαροι ἔσπευσαν νὰ ὑπογράψωσιν ἀνακωχὴν ὑπὸ ὅρους οὐχὶ εὐνοϊκοὺς καὶ ἐνῷ οἱ ἐπίσημοι ἀντιπρόσωποι τῆς Βουλγαρίας μετέβαινον εἰς Λονδίνου, χάριν τῶν κοινῶν μετὰ τῶν συμμάχων διαπραγματεύσεων τῆς εἰρήνης, ὁ Φερδινάνδος ἀπέστελλε τῇ 10/23 Δεκεμβρίου εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν ἔμπιστόν του πολιτευτὴν καὶ ἐπιχειρηματίαν *Κῶτσο Χατζῆ-Κάλτσεφ*, ὅπως διαπραγματευθῇ μυστικῶς μετὰ τῶν Τούρκων. Ἡ παρουσία ὅμως τοῦ Κάλτσεφ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐγνώσθη καί, ὡς ἀναφέρει, ὁ Γκέσωφ, πρεσβευτὴς Δυνάμεως φιλικῶς διατεθειμένης πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς οἰκτρᾶς ἐντυπώσεως, τὴν ὁποίαν θὰ ἐπροξένει εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν καὶ εἰς ὁλόκληρον τὸ διπλωματικὸν σῶμα τοῦ Λονδίνου ἡ εἴδησις τῆς μυστικῆς ταύτης ἀποστολῆς. Ἀλλ' αἱ ἰδιαίτεραι αὗται προσπάθειαι ἀπέτυχον, διότι, ὡς ἀνεκοίνωσεν ὁ Τοῦρκος ὑπουργὸς τῆς Παιδείας Δαμὰτ Σερὶφ πασᾶς εἰς τὴν «Ἰκδάμ», οἱ Τοῦρκοι ἐπρότειναν τὴν εἰρήνην ἐπὶ τῶν ἑξῆς βάσεων: Ἡ Μακεδονία θὰ ἐγίνετο αὐτόνομος, οἱ Τοῦρκοι θὰ ἐκράτουν τὰς νήσους καὶ τὴν Ἀδριανούπολιν, τὸ Δεδέαγατς (Ἀλεξανδρούπολις) θὰ ἐγίνετο ἐλεύθερος λιμὴν διὰ τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν. Ὁ Κάλτσεφ εἶχε δεχθῆ τοὺς ὅρους τούτους πλὴν τοῦ περὶ Ἀδριανουπόλεως. Οὕτως, ἐνῷ ἐν Λονδίνῳ οἱ Βούλγαροι ἐπέμενον μετὰ τῶν λοιπῶν συμμάχων νὰ λάβωσιν ὅλα τὰ δυτικῶς τῆς γραμμῆς Ραιδεστοῦ-Μηδείας κείμενα ἐδάφη, ἐν Κωνσταντινουπόλει προσέφερον ὅλα τὰ ἐδάφη ταῦτα καὶ τὰς νήσους εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀρκούμενοι μόνον εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ εἰς τὴν αὐτονομίαν τῆς Μακεδονίας, τὴν ὁποίαν κατεῖχον οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Ἕλληνες. Τὰ σχέδια ταῦτα ἐνεπνέοντο, φαίνεται, εἰς τοὺς ἐν Σόφιᾳ ἐκ Βιέννης. Πολὺ πρὸ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Κάλτσεφ ἀπεστέλλετο ἐν πάσῃ μυστικότητι εἰς Βιέννην καὶ Βουδαπέστην ὁ Δάνεφ, ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν συγκατάθεσιν τῆς Αὐστροουγγαρίας διὰ τὴν εἴσοδον τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ κοινὰ σύνορα μετὰ τῆς Ἀλβανίας. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Ἀδριανουπόλεως ἔτι μᾶλλον ἀπαιτητικώτερον καὶ ὑπεροπτικώτερον κατέστη τὸ ὑπὸ τὸν Φερδινάνδον στρατιωτικὸν κόμμα. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἀπριλίου ἐδίδετο εἰς τὸν Γκέσωφ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἡ εἰρηνικὴ ἀπέναντι τῶν συμμάχων πολιτική του δὲν ἦτο ἀρεστὴ καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀποχωρήσῃ. Τὸ στρατιωτικὸν κόμμα εἶχε πάθει εἶδος «καταληψίας», ὡς λέγει ὁ Γκέσωφ, καὶ «βλακώδους μπαγιαγκανικοῦ ἐνθουσιασμοῦ («Μπάγια-Γκάνιος» εἶναι εἰς ἓν ἔργον τοῦ *Ἀλέκο Κωνσταντίνωφ* ὁ τύπος τοῦ καυχησιου καὶ πεφυσιωμένου Βουλγάρου), ἐξ οὗ προῆλθεν ἡ καταστροφὴ τοῦ 1913. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἡ Βουλγαρία εἶναι ἀσυμβίβαστος εἰς τὰς μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ Σερβίας διαπραγματεύσεις, ἂν καὶ ἡ μετὰ τῆς τελευταίας συμμαχικὴ συνθήκη προέβλεπε τὴν ἀναφερθεῖσαν γραμμὴν συνόρων. Εἰς ἐπίσημον ὑπόμνημα ἐπιδοθὲν εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας σὲρ Ἐδουάρδον Γρέϋ, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συνδιασκέψεως τοῦ Λονδίνου, ὁ Δάνεφ ἐζήτει μεταξὺ ἄλλων καὶ τὴν Δίβραν, ἂν καὶ κειμένην ἔξω τῆς διὰ τῆς συνθήκης ἀναγνωρισθείσης σερβικῆς ζώνης. Ἐνῷ δὲ τόσον ἡ Σερβία ὅσον καὶ ἡ Ἑλλάς, ἰδίᾳ δὲ ἡ τελευταία αὕτη, πρὸς τὸ συμφέρον τῆ διατηρήσεως τῆς εἰρήνης προβαίνουσιν εἰς σημαντικὰς ἐδαφικὰς ὑποχωρήσεις, ἡ Βουλγαρία οὐδὲ θέλει νὰ ἀκούσῃ, ἀλλὰ μεταφέρει ἐν πάσῃ μυστικότητι ὅλας τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις της εἰς Μακεδονίαν, ἑτοιμαζομένη εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ Σερβίας. Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ρωσία ἀνησυχοῦσι σοβαρῶς ἐκ τοῦ κινδύνου νέας περιπλοκῆς εἰ τὰ Βαλκάνια, τῆς ὁποίας καιροφυλακτεῖ νὰ ἐπωφεληθῇ ἡ Αὐστρία μετὰ τὸ ἐπεισόδιον τοῦ προξένου Προχάσκα καὶ ἐνῷ συζητεῖ τὸ ζήτημα τῆς Σκόδρας. Τῇ 15/28 Ἀπριλίου 1913 ὁ ἐν Σόφιᾳ πρέσβυς τῆς Ρωσίας Νεχλιούδωφ ἐπέδωκεν εἰς τὸν Γκέσωφ διακοίνωσιν, διὰ τῆς ὁποίας ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις ἐφίστα τὴν προσοχὴν τῆς Βουλγαρίας ἐπὶ τῶν λυπηρῶν συνεπειῶν, τὰς ὁποίας θὰ εἶχε διὰ τὴν Βουλγαρίαν ἡ μετὰ τῶν συμμάχων της διαφορά, διότι τότε καὶ ἡ Ρουμανία θὰ προέβαλλεν ἀξιώσεις καὶ θὰ ἐλάμβανεν ἀποφάσεις τῶν ἄκρων, καὶ ἡ Τουρκία δὲ αὐτὴ θὰ ἠδύνατο νὰ σκεφθῇ νὰ λάβῃ ἐκ νέου τὰ ὅπλα. Ἐν περιπτώσει ἀδελφοκτόνου ἀγῶνος, ἔλεγεν ἡ διακοίνωσις, καὶ ἡ ρωσικὴ δημοσία γνώμη θὰ ἀπεδοκίμαζε τὴν Βουλγαρίαν, θὰ ἐθεωρεῖτο δὲ τότε ἄκυρος καὶ αὐτὴ ἡ συμμαχικὴ συνθήκη τοῦ 1912, ἡ ὁποία ἐξησφάλιζεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν δικαιώματα εἰς τὸ ζήτημα τοῦ καθορισμοῦ τῶν συνόρων τῆς Μακεδονίας. Αἱ προφητικαὶ αὗται προειδοποιήσεις δὲν ἔκαμον ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Βουλγάρους. Τὴν 22]4 Ἀπριλίου συνήρχετο ἐν Ἀδριανουπόλει ὑπουργικὸν συμβούλιον ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Φερδινάνδου, εἰς τὸ ὁποῖον παρίστατο καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος Σάβωφ καὶ ἀπεφασίζετο: 1) νὰ διακοπῶσιν αἱ κατὰ τῶν Τούρκων πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις καὶ νὰ διεξαχθῶσιν ἐν ἀγνοίᾳ τῶν συμμάχων διαπραγματεύσεις περὶ ἀνακωχῆς μετ' αὐτῶν καὶ 2) ν' ἀφεθῶσιν ἐν Θρᾴκῃ ἐλάχισται πολεμικαὶ δυνάμεις καὶ νὰ μεταφερθῇ ὁλόκληρος ὁ ὑπόλοιπος στρατὸς κατὰ τῶν Σέρβων καὶ Ἑλλήνων (ἄρθρον *Σάβωφ*, ἐν «Δνέβνικ» 29/12 Ἰουνίου 1914). Ὁ ἀρχιστράτηγος ὁμιλεῖ πλέον εἰς τὰ πρὸς τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον τηλεγραφήματά του περὶ προπαρασκευαζομένης ἐπιθέσεως κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Σέρβων. Ὅλαι αἱ συμβουλαὶ τῆς Ρωσίας μένουσιν ἄνευ ἀποτελέσματος. Τὴν 19/1 Ἰουνίου ὁ Γκέσωφ καὶ ὁ Σέρβος πρωθυπουργὸς Πάσιτς συναντῶνται ὅπως προλάβωσι τὸν πόλεμον, ἐπὶ τῇ προβλέψει τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Σερβία ὑπέγραφον ἐν Θεσσαλονίκῃ διὰ τῶν πρεσβευτῶν Ἀλεξανδροπούλου καὶ Μπόσκοβιτς αὐθημερὸν μυστικὴν συνθήκην συμμαχίας.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ οἱ Βούλγαροι γίνονται ὁλονὲν προκλητικώτεροι. Τῇ 14/26 Ἰουνίου ὁ ἀρχηγὸς τῶν βουλγαρικῶν δυνάμεων στρατηγὸς Χεσαπζίεφ, καλέσας μυστικῶς τοὺς Βουλγάρους σωματάρχας, ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτούς, ὅτι ἐπέκειτο ἡ ἔναρξις τῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ Σερβίας ἐχθροπραξιῶν καὶ ὅτι οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ Βούλγαροι, ἐλαττωθέντες ἐν τῷ μεταξὺ εἰς 1500 (μία βουλγαρικὴ ταξιαρχία μετὰ πυροβολικοῦ εἶχε μεταφερθῆ ὑπὸ ἑλληνικῶν πλοίων τῇ 14/26 Νοεμβρίου 1912 εἰς Δεδεαγάτς, ὅπως ἐκεῖθεν σπεύσῃ εἰς ἐνίσχυσιν τῶν εἰς τὴν γραμμὴν τῆς Τσατάλτζας μαχομένων Βουλγάρων), ἔπρεπε νὰ ἀντιστῶσιν ὀχυρούμενοι εἰς τοὺς στρατῶνας μέχρι τῆς ἀφίξεως ἄλλου βουλγαρικοῦ στρατοῦ. Ὁ Γκέσωφ, βλέπων τὴν πολιτικήν του μὴ ἐγκρινομένην ὑπὸ τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου, παρῃτήθη καὶ ἐσχηματίσθη ὑπουργεῖον ὑπὸ τὸν ἐκ Λονδίνου ἐπανελθόντα *Δάνεφ*. Ἡ νέα βουλγαρικὴ κυβέρνησις ἀπεφάσισεν ἐν ὑπουργικῷ συμβουλίῳ τῇ 9/22 Ἰουνίου νὰ ὑποβάλῃ τὰς μετὰ τῆς Σερβίας διαφορὰς εἰς τὴν διαιτησίαν τοῦ τσάρου, ἀλλ' ἡ Σερβία ἀπέφευγε κατ' ἀρχὰς νὰ ζητήσῃ τὴν διαιτησίαν. Τῇ 23/6 Ἰουλίου ὁ Ραδοσλαύωφ, ὁ Γεννάδιεφ καὶ ὁ Τόντσεφ ὑπέβαλον εἰς τὸν Φερδινάνδον ὑπόμνημα λέγοντες, ὅτι «ἡ μόνη ὁδὸς σωτηρίας διὰ τὴν Βουλγαρίαν εἶναι ἡ πολιτικὴ τῆς στενῆς φιλίας μὲ τὴν Αὐστρίαν». Πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς οὐδετερότητος τῆς Ρουμανίας, ἡ ὁποία κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1912 εἶχεν ἀπορρίψει πρότασιν τοῦ Γκέσωφ νὰ εἰσέλθῃ καὶ αὐτὴ εἰς τὴν βαλκανικὴν συμμαχίαν, ἡ Αὐστρία συμβουλεύει τὴν Βουλγαρίαν νὰ προβῇ εἰς ἐδαφικὰς παραχωρήσεις. Εἰς ἀπάντησιν ἡ Βουλγαρία περιωρίζετο εἰς τὸ νὰ ἐρωτήσῃ τὸν κόμιτα Μπέρχτολδ, ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Αὐστροουγγαρίας (15/28 Ἰουνίου), ἂν θὰ εἶχεν ἐλευθέρας τὰς χεῖρας παραχωροῦσα εἰς τὴν Ρουμανίαν τὴν γραμμὴν *Τούτρακαν-Μπαλτσίκ*. Κατ' ἀποκαλύψεις γενομένας κατόπιν ὑπὸ τοῦ Τάκε Ἰωνέσκου (εἰς τὴν ἐφημερίδα «La Roumanie» 2/15 Δεκεμβρίου 1914) ἡ Αὐστρία ἀπὸ τοῦ Μαΐου τοῦ 1913 ἦτο ἀποφασισμένη νὰ βοηθήσῃ τὴν Βουλγαρίαν κατὰ τῆς Σερβίας καὶ Ἑλλάδος, ἀλλ' ἐσταμάτησεν ἔναντι τῆς στάσεως τῆς Ἰταλίας, ἥτις, ὡς ἐδήλωσε κατόπιν ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Σὰν Τζουλιάνο εἰς τὴν Βουλὴν (27/9 Αὐγούστου 1913), ἀπήντησεν εἰς σχετικὴν ἀνακοίνωσιν τῆς Αὐστρίας, ὅτι, ἂν ἐπετίθετο αὕτη κατὰ τῆς Σερβίας, τοῦτο δὲν ἀπετέλει τὴν ὑπὸ τῆς συνθήκης τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας περίπτωσιν πολέμου καὶ ἐπομένως ἡ Αὐστρία θ' ἀνελάμβανε τὴν τοιαύτην ἐπιχείρησιν δι' ἴδιόν της λογαριασμόν.

Ὅλη ἡ αὐστροβουλγαρικὴ αὕτη συνωμοσία ἔσχεν ὀλέθρια ἀποτελέσματα διὰ τὴν Βουλγαρίαν. Ἐγίνετο ἀκόμη λόγος περὶ μεταβάσεως τῶν πρωθυπουργῶν Βενιζέλου, Πάσιτς καὶ Δάνεφ εἰς Πετρούπολιν χάριν τῆς διαιτησίας, ὅτε τὴν νύκτα τῆς 16/29 Ἰουνίου 1913, κατόπιν ὑπουργικοῦ συμβουλίου συνελθόντος ἐν Βάρνῃ, ἡ 4η βουλγαρικὴ στρατιὰ ἐπετέθη ἄνευ κηρύξεως πολέμου εἰς ὁλόκληρον τὸ μέτωπον κατὰ τῶν ἑλληνικῶν θέσεων ἀπὸ τοῦ Παγγαίου μέχρι τῆς Νιγρίτας καὶ τοῦ Καρασούλι καὶ κατὰ τῶν σερβικῶν ἐπὶ τῶν ποταμῶν Μπρεγκαλνίτσα καὶ Ζλέτοβσκα μέχρι Γευγελῆς. Τὴν διαταγὴν τῆς ἐπιθέσεως ὑπέγραψεν ὁ Σάβωφ ὡς ἀρχιστράτηγος, ἀλλ' ὁ Γκέσωφ λέγει εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του, ὅτι δὲν εὑρέθη εἰς τὰ πρακτικὰ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ἡ περὶ ἐπιθέσεως ἀπόφασις. Κατὰ τὴν μετὰ τὸν πόλεμον πρὸς καθορισμὸν τῶν εὐθυνῶν διεξαχθεῖσαν ἀνάκρισιν, ὁ Σάβωφ ἰσχυρίσθη, ὅτι τὴν διαταγὴν τῆς ἐπιθέσεως ἔδωκεν ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος ὡς γενικὸς ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ.

Τὴν ἐπιοῦσαν τῆς ἐπιθέσεως ταύτης ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ βουλγαρικὸς στρατὸς κληθεὶς νὰ παραδοθῇ καὶ ἀρνηθεὶς ᾐχμαλωτίζετο (14 ἀξιωματικοὶ καὶ 1260 ἄνδρες) κατόπιν ἀντιστάσεως εἰς τὰ κτίρια, τὰ ὁποῖα κατεῖχεν, ἀφοῦ ἔχασε 54 τακτικοὺς στρατιώτας καὶ 11 ἀτάκτους, συγχρόνως δὲ ἤρχιζεν ὁ πόλεμος καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν (βλ. λ. Βαλκανικοὶ *πόλεμοι*).

Αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις ἀπέληξαν εἰς τελείαν ἧτταν τῆς Βουλγαρίας. Ὁ ἑλληνικὸς στρατός, προελαύνων νικηφόρος μετ' ἀστραπιαίας ταχύτητος, ἐνίκησε τοὺς Βουλγάρους εἰς τὰς μάχας τοῦ Κιλκὶς (2, 3 καὶ 4 Ἰουλίου 1913), τοῦ Κιλινδὶρ καὶ τῆς Δοϊράνης (5 καὶ 6 Ἰουλίου), Στρωμνίτσης (7 καὶ 8 Ἰουλίου), Σιδηροκάστρου (9 καὶ 10 Ἰουλίου), κατελάμβανεν ὁλόκληρον τὴν ὑπ' αὐτῶν κατεχομένην Μακεδονίαν μετὰ τῶν πόλεων Σερρῶν καὶ Δράμας (14 Ἰουλίου) καὶ τῆς Καβάλλας (10 Ἰουλίου), κατόπιν δὲ ἀμέσως τὸ Μελένικον (16 Ἰουλίου), τὴν Βροντοῦ (15 Ἰουλίου), τὸ Νευροκόπιον (18 Ἰουλίου), ὡς καὶ τὰ στενὰ τῆς Κρέσνας (21, 22 καὶ 23 Ἰουλίου) καὶ ὁλόκληρον τὴν Δυτικὴν Θρᾴκην, εἰσελάσας εἰς τὴν κυρίως Βουλγαρίαν, ἐνῷ οἱ Σέρβοι νικήσαντες ὡσαύτως τοὺς Βουλγάρους καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν συνηνοῦντο μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ προχωρήσαντες μέχρι Τσάρεβο-σέλο.

Ἦτο ἀληθὴς πολεμικὴ συμφορά, ἐπιδεινωθεῖσα διὰ τῆς παρεμβάσεως τῆς Ρουμανίας, ἥτις παραμείνασα οὐδετέρα κατὰ τὸν πρῶτον Βαλκανικὸν πόλεμον, ἰδοῦσα δὲ ὅτι ὅλα τὰ λοιπὰ κράτη ἐπρόκειτο νὰ ἐπεκταθῶσι σημαντικῶς διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου, ἐζήτει, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῆς Αὐστροουγγαρίας, μεθ' ἧς ἦτο σύμμαχος ἀπὸ τριακονταετίας, ἐδαφικὰ ἀντισταθμίσματα παρὰ τῆς Βουλγαρίας εἰς ἀμοιβὴν τῆς οὐδετερότητος. Οἱ Βούλγαροι κατ' ἀρχὰς μὲν ἠρνοῦντο, κατόπιν ὅμως παραδεχθέντες κατ' ἀρχήν, συνεζήτουν περὶ τῆς ἐκτάσεως τοῦ παραχωρητέου ἐδάφους, ἐλπίζοντες οὕτω νὰ κερδήσωσι καιρόν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν κατέληγον εἰς συμφωνίαν τὰ δύο μέρη ἀνέθεσαν τὴν λύσιν τῆς διαφορᾶς διαιτητικῶς εἰς τοὺς ἐν Πετρουπόλει πρέσβεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, διαρκούσης ἀκόμη τῆς ἐν Λονδίνῳ διασκέψεως. Οὗτοι ἐξέδωκαν τὴν διαιτητικὴν αὐτῶν ἀπόφασιν τῇ 26 Ἀπριλίου (9 Μαΐου 1913). Διὰ ταύτης παρεχωρεῖτο εἰς τὴν Ρουμανίαν ἡ ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως βουλγαρικὴ πόλις Σιλίστρια, ἀλλ' οὐχὶ ἡ γραμμὴ ἡ φθάνουσα μέχρι τῆς ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου πόλεως Μαλτσίκ.

Συγχρόνως ἡ Βουλγαρία προέβαινε καὶ εἰς ἄλλας πρὸς τὴν Ρουμανίαν παραχωρήσεις, δηλώσασα διὰ τοῦ ἐν τῇ συνδιασκέψει τοῦ Λονδίνου ἀντιπροσώπου αὐτῆς, ὅτι παρεχώρει αὐτονομίαν εἰς τὰς ἐν Μακεδονίᾳ κουτσοβλαχικὰς ἐκκλησίας καὶ σχολὰς ὡς καὶ μίαν κουτσοβλαχικὴν ἐπισκοπήν. Τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἐδέχθησαν οἱ Ρουμᾶνοι, διωρίσθη δὲ καὶ βουλγαρο-ρουμανικὴ τεχνικὴ ἐπιτροπὴ πρὸς καθορισμὸν τῶν νέων συνόρων. Ἐπελθουσῶν ὅμως διαφωνιῶν ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη διέκοψε τὰς ἐργασίας της, ἀκριβῶς ὅταν ἐξερρήγνυτο ὁ δεύτερος Βαλκανικὸς πόλεμος. Τότε ἡ Ρουμανία, ἀφοῦ ἐβεβαιώθη, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ μικροεπεισοδίων ἀλλὰ περὶ πραγματικοῦ πολέμου, διέταξε τὴν 20 Ἰουνίου (3 Ἰουλίου) γενικὴν κινητοποίησιν. Ὁ ρουμανικὸς στρατὸς εἰσελθὼν εἰς Βουλγαρίαν τῇ 14/27 Ἰουνίου κατέλαβε τὴν Σιλίστριαν. Συγχρόνως ἡ Ρουμανία ἀνεκάλει τὸν ἐν Σόφιᾳ πρεσβευτὴν αὐτῆς καὶ ἐδήλου εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ Σερβίαν, ὅτι ἡ ἐνέργεια αὐτῆς ἔχει μόνον σκοπὸν τὴν ἐπίλυσιν τῶν μετὰ τῆς Βουλγαρίας διαφορῶν της. Μετὰ τὰς πρώτας αὐτῆς ἥττας ἡ Βουλγαρία ἐδήλωσεν εἰς τὴν Ρουμανίαν, ὅτι δέχεται τὴν παραχώρησιν οὐχὶ μόνον τῆς ἀρχικῶς ζητηθείσης γραμμῆς Σιλιστρίας-Μπαλτζὶκ ἀλλὰ καὶ κἄτι περισσότερον, συγχρόνως δὲ ἐδέχετο καὶ ὅλας τὰς περὶ Κουτσοβλάχων ρουμανικὰς ἀξιώσεις. Ἡ Ρουμανία ὅμως ἀπήντησεν ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀποφανθῇ πρὸ τῆς συνάψεως ἀνακωχῆς μεταξὺ τῆς Βουλγαρίας, Σερβίας, Ἑλλάδος καὶ Μαυροβουνίου, συγχρόνως δὲ ἐξηκολούθει διὰ δύο σημείων τὴν ἐντὸς τοῦ βουλγαρικοῦ ἐδάφους προέλασίν της χωρὶς νὰ συναντᾷ ἀντίστασιν. Οὕτως ἡ Βουλγαρία εὑρίσκετο εἰς θέσιν ἀπελπιστικήν, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ Ἕλληνες καὶ Σέρβοι, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ Ρουμᾶνοι προὐχώρουν πρὸς τὴν Σόφιαν. Ἡ Ρωσία ἐπρότεινε τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Σερβίαν φιλικῶς ἀνακωχήν, πρὸς τοῦτο δὲ μετέβησαν εἰς Νύσσαν Βούλγαροι πληρεξούσιοι μετὰ τοῦ ἐν Σόφιᾳ στρατιωτικοῦ ἀκολούθου τῆς Ρωσίας. Ἀλλὰ Σέρβοι καὶ Ἕλληνες πληρεξούσιοι δὲν προσῆλθον. Τόσον ἐν Ἑλλάδι ὅσον καὶ ἐν Σερβίᾳ ἡ κοινὴ γνώμη, ἐξερεθισθεῖσα ἐκ τῆς προδοτικῆς ἐπιθέσεως τῆς Βουλγαρίας, ὅσον καὶ ἐκ τῶν ἐναντίον τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν διαπραχθέντων βουλγαρισμῶν, ἐζήτει τὴν συνέχισιν τοῦ πολέμου.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἠγέρθη ἐν Βουλγαρίᾳ δεινὴ κατακραυγὴ κατὰ τῆς κυβερνήσεως Δάνεφ, ἥτις διὰ τῆς ἀδιαλλαξίας της εἶχεν ἐπισύρει ἐπὶ τῆς χώρας τοιαύτην συμφοράν. Τὸ ὑπουργεῖον Δάνεφ ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ, ἐκλήθη δὲ εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ *Ραδοσλαύωφ* μὲ ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τὸν *Γεννάδιεφ*. Ὁ τόσον ὑπεροπτικῶς μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης πολιτευθεὶς βασιλεὺς Φερδινάνδος

Digitized by Google

ἐτηλεγράφησε τὴν 9ην Ἰουλίου εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ρουμανίας Κάρολον ζητῶν ἀνακωχήν, τὴν δὲ αἴτησιν ταύτην ὑπεστήριζε πάλιν ἡ Ρωσία. Ἡ Ρουμανία ἐζήτησε τότε εὐρυτέρας ἐδαφικὰς παραχωρήσεις, ἤτοι γραμμὴν διήκουσαν ἀπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως πόλεως *Τούτρακαν* (ρουμαν. *Τουρτουκάϊ*), διὰ *Δόβριτς* εἰς *Μπαλτσίκ*, ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν παραμονὴν τοῦ ρουμανικοῦ στρατοῦ ἐπὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ἐδάφους μέχρι συνομολογήσεως τῆς ὁριστικῆς εἰρήνης. Τὸ κατεχόμενον τοῦτο ἔδαφος εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ ἐπεκταθῆ σημαντικῶς, διότι τὴν 8/21 Ἰουλίου ὁ ρουμανικὸς στρατὸς κατελάμβανε τὸ Ὀρχανιέ, ἀπέχον τῆς Σόφιας 30 μόλις χιλιόμετρα. Ἡ Βουλγαρία ἔσπευσε νὰ δεχθῇ τοὺς ρουμανικοὺς τούτους ὅρους (9/22 Ἰουλίου), ἡ δὲ Ρουμανία διέταξε νὰ σταματήσῃ ἡ προέλασις τοῦ στρατοῦ της, δηλοῦσα ὅμως, ὅτι θὰ εἰσέλθῃ καὶ αὐτὸς εἰς Σόφιαν, ἂν εἰσήρχοντο ὁ ἑλληνικὸς καὶ ὁ σερβικὸς στρατός, ἀλλ᾽ ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ ἐχθρικὸν κατὰ τῆς Βουλγαρίας. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἡ Ρουμανία παρενέβαινε παρὰ τῇ Ἑλλάδι καὶ Σερβίᾳ ὑπὲρ τῆς ἀνακωχῆς. Τῇ 11/24 Ἰουλίου, συνεπείᾳ νέου πρὸς αὐτὸν παρακλητικοῦ τηλεγραφήματος τοῦ Φερδινάνδου, ὁ βασιλεὺς τῆς Ρουμανίας ἐτηλεγράφει εἰς τοὺς βασιλεῖς Ἑλλάδος, Σερβίας καὶ Μαυροβουνίου παρακαλῶν φιλικῶς νὰ δεχθῶσιν ἀνακωχήν, ὑποδεικνύων δὲ συγχρόνως, ὅτι ὑφίστατο κίνδυνος ἐκ τῆς εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος προελάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ. Οἱ σύμμαχοι βασιλεῖς ἀπήντησαν, ὅτι εἶναι πρόθυμοι ν᾽ ἀποστείλωσιν εἰς Βουκουρέστιον πληρεξουσίους πρὸς ὑπογραφὴν ἀνακωχῆς καὶ εἰρήνης, ἀλλ᾽ ὅτι ἔπρεπεν ἡ Βουλγαρία νὰ δώσῃ ἐγγυήσεις διὰ τὰς ἐδαφικὰς ἀπαιτήσεις των. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν (11/24 Ἰουλίου) ἡ Ρουμανία προσεκάλει τοὺς ἐμπολέμους νὰ στείλωσιν εἰς Βουκουρέστιον πληρεξουσίους διὰ τὴν συνδιάσκεψιν τῆς εἰρήνης.

Ἡ θέσις τῆς Βουλγαρίας εἶχε χειροτερεύσει ἔτι μᾶλλον ἀπὸ τῆς 30ῆς Ἰουνίου διὰ τῆς παρεμβάσεως καὶ τῆς ἡττηθείσης Τουρκίας. Ταύτην φοβουμένη ἡ Βουλγαρία εἶχεν ἀποστείλει εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν *Γρ. Νάτσεβιτς*, ὅπως ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, προτείνων εἰς αὐτὴν τίς οἶδε ποῖα ἀνταλλάγματα, ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν οὐδετερότητά της, διότι ἡ Θρᾴκη ἦτο κενὴ βουλγαρικῶν στρατευμάτων. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως δὲν ἔδιδον προσοχὴν εἰς τὰς βουλγαρικὰς προτάσεις, ἐλθόντες ἄλλως τε προηγουμένως εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν Σέρβων ἐν Βουκουρεστίῳ, ὅπου εἶχεν ἀποσταλῆ κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐκρήξεως τοῦ δευτέρου Βαλκανικοῦ πολέμου ὁ τέως βουλευτὴς Σερρῶν, τότε δὲ καὶ γενικὸς γραμματεὺς τοῦ νεοτουρκικοῦ κομιτάτου τῆς «Ἑνώσεως καὶ Προόδου» Μιτχὰτ Σουκρῆ βέης. Τὴν 30ὴν Ἰουνίου (13 Ἰουλίου) ἡ Πύλη ἀπηύθυνεν εἰς τὰς Δυνάμεις διακοίνωσιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐδήλου ὅτι ἀναλαμβάνει ἐλευθερίαν δράσεως, ὅπως καταλάβῃ τὰ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου εἰς αὐτὴν ἀφεθέντα ἐδάφη τῆς Θρᾴκης καὶ συγχρόνως διέτασσε τὸν τουρκικὸν στρατὸν νὰ προελάσῃ. Οὗτος ὅμως προὐχώρησε διὰ ταχυτάτης πορείας πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν, τὴν ὁποίαν καὶ κατέλαβεν, ἐκ νέου ἀμαχητί, τὴν 9/22 Ἰουλίου ὁ συνταγματάρχης Ἐμβὲρ βέης, διελθὼν δὲ πέραν τοῦ Ἕβρου προὐχώρησε μέχρις Ὀρτάκιοϊ. Ἡ τοιαύτη κατάρρευσις τῆς Βουλγαρίας ἤρχισε ν᾽ ἀνησυχῇ τὴν Ρωσίαν καὶ αὐτὴν τὴν Ρουμανίαν, τῆς ὁποίας ὁ βασιλεὺς εἶχε τηλεγραφήσει πρὸ ὀλίγου εἰς τὸν σουλτᾶνον νὰ μὴ στείλῃ τὸν στρατόν του εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν. Τὴν 9/22 Ἰουλίου ἐδημοσιεύετο ρωσικὸν ἀνακοινωθέν, καθ᾽ ὃ ἡ Ρωσία δὲν θὰ ἐπέτρεπεν ὑπερβολικὴν ἐξασθένησιν καὶ ταπείνωσιν τῆς Βουλγαρίας, ἐνῷ συγχρόνως πρὸς ἐκφοβισμὸν τῶν Τούρκων ρωσικά τινα στρατιωτικὰ σώματα μετεκινοῦντο πρὸς τὴν Νοβορωσίσκ καὶ τὸ Βατοὺμ (19/11 Αὐγούστου) καὶ προέβαινεν εἰς ναυτικὴν ἐπίδειξιν εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου. Ἀλλ᾽ ἤδη ἐν Εὐρώπῃ ἤρχισε νὰ κρατῇ ἡ πεποίθησις, ὅτι οἱ Τοῦρκοι θὰ κρατήσωσι τὴν Ἀδριανούπολιν.

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῆς Βουλγαρίας, ὅτε οἱ πληρεξούσιοι αὐτῆς, *Δ. Τόντσεφ*, στρατηγὸς *Φίτσεφ*, *Σ. Ἰβάντσωφ*, *Σ. Ράδεφ* καὶ ἀντισυνταγματάρχης *Στάντσωφ*, ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν συνδιάσκεψιν τοῦ Βουκουρεστίου, καθ᾽ ἣν τὴν Ἑλλάδα ἀντεπροσώπευσαν οἱ *Ἐ. Βενιζέλος*, *Δ. Πανᾶς* καὶ *Ν. Πολίτης*, ὡς καὶ οἱ *Α. Ἐξαδάκτυλος* καὶ *Α. Πάλλης* (τότε λοχαγοί). Αἱ ἐργασίαι τῆς συνδιασκέψεως ἤρχισαν τὴν 17/30 Ἰουλίου. Μετὰ τὴν ἐκλογὴν ὡς προέδρου τοῦ *Μαγιορέσκου*, πρωθυπουργοῦ καὶ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρουμανίας, συνεφωνήθη πενθήμερος ἐκεχειρία, παραταθεῖσα κατόπιν ἐπὶ τρεῖς ἀκόμη ἡμέρας. Κατὰ τὴν 5ην συνεδρίασιν (22/4 Αὐγούστου), ἀφοῦ οἱ πληρεξούσιοι συνεζήτησαν ἰδιαιτέρως τὰ ἐδαφικὰ ζητήματα, ὁ Μαγιορέσκο ἀνεκοίνωσεν, ὅτι ἐκανονίσθησαν τὰ μεταξὺ Ρουμανίας καὶ Βουλγαρίας ζητήματα. Τῇ 24/7, κατὰ τὴν 7ην συνεδρίαν, ἀνηγγέλθη ἡ μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Σερβίας συμφωνία. Κατὰ τὴν 8ην συνεδρίαν ἀνηγγέλθη ἡ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας συμφωνία. Αὕτη ἐπῆλθε κατόπιν συζητήσεων δυσχερεστάτων, καθ᾽ ἃς ἐξησκήθησαν καὶ αἱ διάφοροι ἐπιρροαὶ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, καὶ ἐπελθοῦσα δὲ ἀκόμη δὲν ἔκλειεν ὁριστικῶς τὰς ἐλπίδας τῶν ἀντιτεθέντων κατὰ τῶν ἑλληνικῶν ἀπόψεων. Πρώτη ἡ Ἀγγλία ἠθέλησε προκαταβολικῶς νὰ θέσῃ ὑπὸ αἵρεσιν τὰς ἀποφάσεις τῆς συνδιασκέψεως διὰ δηλώσεως τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ πρέσβεως αὐτῆς εἰς τὸν Μαγιορέσκο, καθ᾽ ἣν «οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ ἀπόφασις τῆς συνδιασκέψεως τοῦ Βουκουρεστίου, ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐπιφυλάσσει ἑαυτῇ τὸ δικαίωμα τῆς ἀναθεωρήσεως πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν βρεττανικῶν συμφερόντων». Ἀλλ᾽ ὁ πρεσβευτὴς ἀπέσυρε κατόπιν τὴν δήλωσιν ταύτην, διότι ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἐφόσον εἰς τοιαύτην προέβαινον καὶ οἱ ἄλλοι πρέσβεις, ὅπερ δὲν ἐγένετο. Δέον νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ἡ λίαν ἐσπευσμένως διατυπωθεῖσα αὕτη αἵρεσις ἀφεώρα τὴν Καβάλλαν, διότι τὴν πόλιν ταύτην ἀναφέρει τηλεγράφημα τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ πρέσβεως τῆς Αὐστρίας κόμιτος Φύρστενμπεργ εἰς τὴν κυβέρνησίν του ἀναφορικῶς πρὸς τὰς ἐπιφυλάξεις, αἵτινες ἐπρόκειτο νὰ ὑποβληθῶσιν ὑπό τινων Δυνάμεων ἢ ὑφ᾽ ὅλων. Ὁ δὲ ἐν Πετρουπόλει πρέσβυς τῆς Αὐστροουγγαρίας κόμις Thurn-Valsassina ἐτηλεγράφει εἰς τὸν κόμιτα Μπέρχτολδ, ὅτι ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις ἤλπιζεν εἰς ὁμόφωνον διάβημα τῶν Δυνάμεων, ὅπως παραιτηθῇ ἡ Ἑλλὰς τῆς Καβάλλας. Ὥστε περὶ τὴν Καβάλλαν διεξήγετο ὅλος ὁ ἀγὼν ἔξω τῆς συνδιασκέψεως. Αἱ φιλικῶς πρὸς τὴν Βουλγαρίαν διακείμεναι Δυνάμεις, κυρίως δὲ ἡ Αὐστροουγγαρία, εἰργάζοντο εἰς τὸ ζήτημα τῆς Καβάλλας ὑπὲρ αὐτῆς. Ἀλλ᾽ ἡ στάσις τῆς Γαλλίας ἦτο διστακτική. Ὁ ἐν Παρισίοις πρέσβυς τῆς Αὐστροουγγαρίας κόμις Szeczen *(Σέτσεν)* ἐτηλεγράφει τῇ 27/9 Αὐγούστου, τὴν παραμονὴν τῆς ὑπογραφῆς τῆς εἰρήνης, ὅτι ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας Πισὸν δὲν θὰ ἠρνεῖτο ἐξ αἰσθήματος ἀλληλεγγύης νὰ μετάσχῃ τῶν συζητήσεων, ἂν καὶ αὐτὸς προσωπικῶς ἦτο κατὰ τῆς ἀναμείξεως τῶν Δυνάμεων, πάντως ὅμως ἐκηρύσσετο ὑπὲρ τῆς ἄνευ μεταβολῆς ἀναγνωρίσεως τῶν ἀποφάσεων τῆς συνδιασκέψεως τοῦ Βουκουρεστίου. Κατὰ τῆς ἀναθεωρήσεως τῆς συνθήκης ἀπεφαίνετο καὶ ὁ ἰταλικὸς τύπος. Ὑπὲρ τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα παραχωρήσεως τῆς Καβάλλας εἰργάσθη τότε καὶ ἡ Γερμανία, παρεμβᾶσα παρὰ τοῖς συμμάχοις αὐτῆς, τῇ Αὐστροουγγαρίᾳ καὶ τῇ Ἰταλίᾳ. Ἀλλ᾽ ἡ ἐπέμβασις αὕτη μόνον ἐν Ρώμῃ ἴσχυσε, διότι ἡ Αὐστροουγγαρία ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου νὰ ἐλπίζῃ καὶ νὰ ἐργάζηται πρὸς ἀναθεώρησιν αὐτῆς ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀποσπάσεως τῆς Καβάλλας ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος καὶ παραχωρήσεως αὐτῆς εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ἀλλὰ παρὰ τὰς ἐνεργείας ταύτας τῆς Αὐστρίας γεγονὸς εἶναι, ὅτι τῆς συνδιασκέψεως τῆς εἰρήνης ὁ κύριος διαιτητὴς ἦτο ἡ Ρουμανία μὲ τὸν ἐκ 470.000 ἄθικτον στρατόν της, ὅστις ἐστρατοπέδευεν ἐντὸς τῆς καρδίας τῆς Βουλγαρίας, ἂν καὶ δὲν εἶχεν εἰσέτι δοκιμασθῆ ἡ μαχητικὴ ἱκανότης του.

Ἡ συνθήκη τῆς εἰρήνης (βλ. λ. Βουκουρεστίου *Συνθήκη*) ὑπεγράφη τὴν 28 Ἰουλίου (10 Αὐγούστου 1913). Διὰ ταύτης διαρρυθμίζονται πρῶτον τὰ ρουμανο-βουλγαρικὰ σύνορα τοῦ Δουνάβεως (ἄρθρ. 2) κατὰ τρόπον, ὥστε ἡ νέα μεθόριος γραμμή, ἀρχομένη ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως Τουρτουκάγιας, καταλήγει εἰς τὸν Εὔξεινον νοτίως τῆς Ἐκρένας, συμφωνεῖται δὲ ὅτι ἡ Ρουμανία θέλει κατεδαφίσει τὸ βραδύτερον ἐντὸς προθεσμίας δύο ἐτῶν τὰ ὑπάρχοντα ὀχυρωματικὰ ἔργα καὶ ὅτι δὲν θέλει κατασκευάσει ἄλλα τοιαῦτα ἐν Ρουχτσουκίῳ, Σούμλᾳ, ἐν τῇ διαμέσῳ χώρᾳ καὶ ἐντὸς ζώνης 20 χιλιομέτρων περὶ τὸ Βαλτσίκι. Ὥστε διὰ τῆς συνθήκης ἡ Βουλγαρία ἔχανεν ἢ ἠχρήστευε καθ᾽ ὁλοκληρίαν τὸ διάσημον τετράπλευρον τοῦ Δουνάβεως. Τὸ 3ον ἄρθρον τῆς συνθήκης ὁρίζει τὰ νέα βουλγαρο-σερβικὰ σύνορα. Ἡ νέα γραμμὴ ἀκολουθεῖ τὴν γραμμὴν τῆς διαχωρίσεως τῶν ὑδάτων μεταξὺ Ἀξιοῦ καὶ Στρυμόνος ἀφίνουσα εἰς τὴν Σερβίαν τὴν ἄνω κοιλάδα τῆς Στρωμνίτσης καὶ καταλήγει εἰς τὸ ὄρος Μπέλες, ἔνθα συνενοῦται πρὸς τὰ βουλγαρο-ελληνικὰ σύνορα. Ταῦτα, ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς κορυφογραμμῆς τοῦ Μπέλες, καταλήγουσιν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νέστου (ἄρθρ. 5). Τὴν συνθήκην συνοδεύουσι παρηρτημένα πρωτόκολλα περιγράφοντα λεπτομερῶς τὰς νέας ὁροθετικὰς γραμμάς.

Τὸ γενικὸν ἀποτέλεσμα τῶν δύο Βαλκανικῶν πολέμων ἦτο, ὅτι ἡ Βουλγαρία κἄτι ἐκέρδησε καὶ μετὰ τὰς ἥττας της κατὰ τὸν ἐναντίον τῶν τέως συμμάχων της πόλεμον. Κατὰ τὴν ἐπίσημον στατιστικὴν τῆς 31 Δεκεμβρίου 1910 εἶχεν ἔκτασιν 33.647 ἀγγλικῶν τετρ. μιλλίων καὶ πληθυσμὸν 4.337.516 κατοίκων. Μετὰ τὰς συνθήκας εἰρήνης τῶν Βαλκανικῶν πολέμων εἶχε κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1914 ἔκτασιν 43.305 τετρ. μιλλίων καὶ πληθυσμὸν 4.752.997 κατ.

Ἡ μετὰ τῆς Τουρκίας εἰρήνη: Εἰς τὴν συνδιάσκεψιν τοῦ Βουκουρεστίου δὲν μετέσχεν ἡ Τουρκία, διὸ καὶ τὰ στρατεύματα αὐτῆς ἐξηκολούθουν προελαύνοντα πρὸς τὸ Κυρτζαλῆ καὶ τὴν Γκιουμουλτζίναν *(Κομοτηνήν)*, ἤθελον δὲ καταλάβει καὶ ἄλλα σημεῖα τῆς Θρᾴκης, ἂν δὲν κατείχοντο ταῦτα ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἐγείρασα δὲ δημοσιογραφικὸν θόρυβον κατὰ τῆς Βουλγαρίας ἕνεκα σφαγῶν μουσουλμανικῶν πληθυσμῶν, ἠπείλει νὰ κηρύξῃ καὶ πόλεμον κατ᾽ αὐτῆς. Κατὰ τοῦ κινδύνου τούτου ἡ Βουλγαρία ἐπεκαλεῖτο εἰς μάτην τὴν ὑποστήριξιν τῶν Δυνάμεων. Ἀπέναντι τῆς ἀπελπιστικῆς τότε καταστάσεως τῆς Βουλγαρίας ἡ Ἑλλὰς ἐδέχθη, κατὰ παράκλησιν ταύτης, νὰ παραμείνῃ ὁ στρατός της ἐν Δεδεαγάτς, Μάκρῃ, Μαρωνείᾳ καὶ Πόρτο-Λάγο, ὅπως μὴ καταλάβωσι καὶ τὰ μέρη ταῦτα οἱ Τοῦρκοι, οἵτινες ἐσκηνοθέτησαν καὶ ἐπανάστασιν τῶν Πομάκων μετὰ ἀνακηρύξεως καὶ τῆς «Δημοκρατίας τῆς Γκιουμουλτζίνης». Καὶ ὅμως μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης μετὰ τῆς Τουρκίας, ὁ Σάβωφ ἔμενεν ἐν Κωνσταντινουπόλει συνεννοούμενος μυστικῶς μετὰ τῶν Τούρκων, ὅπως, προκαλουμένων νέων περιπλοκῶν μετὰ τῆς Ἑλλάδος, διέλθωσιν οἱ Τοῦρκοι διὰ τῶν βουλγαρικῶν τότε ἐδαφῶν τῆς Δ. Θρᾴκης καὶ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐξ οὗ θὰ ἐπωφελεῖτο ἡ Βουλγαρία. Τὰ βουλγαρικὰ ταῦτα σχέδια ἐξηγοῦσι, πρὸς τῇ στρατιωτικῇ ἀδυναμίᾳ τῆς Βουλγαρίας, τὴν ὑποχωρητικότητα τὴν ὁποίαν ἔδειξαν οἱ Βούλγαροι κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης τὰς διεξαχθείσας ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1913.

Ταύτας διεξήγαγον ἐκ μέρους μὲν τῆς Βουλγαρίας ὁ ἀκόμη πρὸ τοῦ δευτέρου Βαλκανικοῦ πολέμου ἐν τῇ τουρκικῇ πρωτευούσῃ παραμένων καὶ βυσσοδομῶν *Νάτσεβιτς* μετὰ τοῦ στρατηγοῦ *Σάβωφ* καὶ τοῦ πρεσβευτοῦ *Τόσεφ*, ἐκ μέρους δὲ τῆς Τουρκίας ὁ τότε ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν *Ταλαὰτ βέης*, ὁ πρόεδρος τῆς Βουλῆς *Χαλὶλ βέης* καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν στρατηγὸς *Μαχμοὺτ πασᾶς Τσουροὺκ-σουλοῦ*. Ἡ συζήτησις περιεστράφη κυρίως περὶ τὰς πόλεις Ἀδριανούπολιν καὶ Σαράντα Ἐκκλησίας, ὡς καὶ περὶ τὴν πέραν τοῦ Ἕβρου πόλιν Ὀρτάκιοϊ. Καὶ τὰς τρεῖς, κατεχομένας ἤδη ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἠναγκάσθησαν νὰ ἀναγνωρίσωσιν οἱ Βούλγαροι ὡς τουρκικάς, μηδὲν ἐπιτυχόντες ἄλλο ἀντάλλαγμα, πλὴν ἴσως ἀορίστων ὑποσχέσεων συμπράξεως κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ μικρᾶς τριγωνικῆς ἐκτάσεως τῆς Β. Θρᾴκης, ἀρχομένης ἀπὸ τῶν παλαιῶν συνόρων καὶ φθανούσης μέχρι τοῦ εἰς τὸν Εὔξεινον ἐκβάλλοντος ποταμοῦ Ρέσβαγια, κάτω τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Πρὸς τὸ μέρος τοῦτο ἡ ὁροθετικὴ γραμμή, ἥτις εἶναι καὶ ἡ σημερινὴ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Βουλγαρίας, ἀκολουθεῖ τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ τούτου, ἀφίνουσα εἰς τὴν Τουρκίαν τὰ χωρία Ματζούρα καὶ Πυργόπουλο, Τσικνιχώρι, Μαυρουδιὰ καὶ Λάβφα, ἅπαντα ἄλλοτε ἑλληνικά, καὶ καταλήγουσα κατόπιν διὰ τοῦ ποταμοῦ Γκόλεμα εἰς τὰ παλαιὰ βουλγαρικὰ σύνορα βορείως τοῦ ρύακος Τοὺρκ-Ἀλατλῆ καὶ ἀνατολικῶς τοῦ ὁμωνύμου χωρίου. Ἐκεῖθεν ἀκολουθεῖ τὰ παλαιὰ σύνορα μέχρι Μπαλαμπὰν-μπασῆ Δ. τοῦ ποταμοῦ Τούντζα καὶ Β. τοῦ χωρίου Δερβίσκα-Μόγ, τὸ ὁποῖον μένει εἰς τὴν Τουρκίαν. Κατέρχεται κατόπιν κατ᾽ εὐθεῖαν γραμμὴν πρὸς τὸν Δεϊρμὲν-δερέ, τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ μέχρι τοῦ χωρίου Μπουλγὰρ-Λέφκε, παραμένοντος εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Κατόπιν ἡ γραμμὴ τρέπεται πρὸς Α., ἀκολουθοῦσα τὴν γραμμὴν τῆς διαχωρίσεως τῶν ὑδάτων τοῦ Μποὺκ-Δερὲ καὶ τοῦ Δεμιρχὰν-Δερὲ καὶ φθάνει εἰς τὸ βορειότερον σημεῖον τῆς καμπῆς τὴν ὁποίαν σχηματίζει ὁ Ἕβρος πρὸς Β. ἀνατολικῶς τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ (μετονομασθέντος κατόπιν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων εἰς Σφιλενγράδ), εἰς ἀπόστασιν 3 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς γεφύρας τῆς πόλεως ταύτης. Κατόπιν ἡ γραμμὴ ἀκολουθεῖ τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ ἀγκῶνος τοῦ Ἕβρου καὶ φθάνει εἰς Τσερμὲν-Δερέ, Β. τῆς γεφύρας τοῦ σιδηροδρόμου, ἀφίνουσα δὲ τὸ χωρίον Τσερμὲν εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ἀκολουθοῦσα τὴν γραμμὴν τοῦ ποταμοῦ Τσερμὲν-Δερὲ τέμνει τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν ΒΔ. τοῦ ὁμωνύμου χωρίου. Ἀφίνουσα δὲ εἰς τὴν Τουρκίαν τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τοῦ λόφου Γαζῆ-τεπεσῆ ἀκολουθεῖ τὴν γραμμὴν τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν ὑδάτων τοῦ Ἄρδα καὶ τοῦ Ἕβρου, διερχομένη διὰ τῶν χωρίων Γιαϊλατζὶκ καὶ Γκιουλτζούκ, ἅτινα μένουσιν εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος. Ἡ γραμμὴ περιγράφεται ἐκεῖθεν λεπτομερέστατα μέχρι τῶν χωρίων Κράντου (βουλγαρικοῦ) καὶ Μπὰς-Κλίσα, Οὐχιτζὰν-Μπουνὰρ καὶ Μάνδρα (τουρκικῶν), ὁπόθεν ἀκολουθεῖ τὴν κοίτην τοῦ Ἕβρου μέχρι σχεδὸν τῶν Φερρῶν καὶ κατόπιν τὴν τοῦ δεξιοῦ βραχίονος τοῦ ποταμοῦ τούτου μέχρι τοῦ Αἰγαίου. Τὰ ἕλη τοῦ Ἄκ-σοῦ ὡς καὶ αἱ λίμναι Κιναλῆ-σοῦ καὶ Καζικλῆ-Γκιὸλ ἔμενον εἰς τὴν Τουρκίαν, αἱ δὲ λίμναι Τοῦζλα-γκιὸλ καὶ Δράνα-γκιὸλ εἰς τὴν Βουλγαρίαν (ἄρθρον 1).

Τὸ 7ον ἄρθρον τῆς συνθήκης ἐκανόνιζε τὰ τῆς ἰθαγενείας συμφώνως πρὸς τὰς τουρκικὰς μᾶλλον ἀπόψεις, ὡς ἐκ τούτου δὲ τὸ σχετικὸν ἄρθρον τῆς κατόπιν ὑπογραφείσης συνθήκης εἰρήνης Ἀθηνῶν παρέσχεν ἀρκετὰς δυσχερείας, δεκτῆς γενομένης ἐπὶ τέλους συμβιβαστικῆς λύσεως. Τὸ 8ον ἄρθρον κανονίζει τὰ δικαιώματα τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ τουρκικῆς μειονότητος, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ Βούλγαροι

Digitized by Google

πληρεξούσιοι ἐφάνησαν ἐνδοτικοί, ὅπως ἔχωσι τὰ αὐτὰ δικαιώματα καὶ οἱ ἐν Τουρκίᾳ ὑπολειφθέντες Βούλγαροι. Οὕτως ἐδέχθησαν νὰ μνημονεύηται κατὰ τὰς δημοσίας προσευχὰς τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Μουσουλμάνων τὸ ὄνομα τοῦ σουλτάνου καὶ νὰ ἐξαρτῶνται αἱ μουσουλμανικαὶ κοινότητες ἐκ τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν ἀρχηγῶν. Εἰς ἀντάλλαγμα αἱ βουλγαρικαὶ ἐν Τουρκίᾳ κοινότητες θὰ ἀπολαύωσι τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων, ὧν καὶ αἱ ἄλλαι χριστιανικαὶ κοινότητες ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ, οἱ δὲ Βούλγαροι, οἵτινες ἐγκατέλειψαν τὰς ἑστίας των συνεπείᾳ τοῦ πολέμου, θὰ ἐπανήρχοντο εἰς αὐτὰς ἐντὸς δύο τὸ πολὺ ἐτῶν (ἄρθρον 9ον). Τὰ 10ον, 11ον, 12ον καὶ 13ον ἄρθρα κανονίζουσι τὰ τῶν ἰδιωτικῶν, βακουφικῶν, σουλτανικῶν καὶ κρατικῶν κτημάτων. Κατὰ τὸ 16ον ἄρθρον ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις ὑποκαθίσταται εἰς τὰ δικαιώματα, βάρη καὶ ὑποχρεώσεις τῆς τουρκικῆς ἔναντι τῆς ἑταιρείας τῶν ἀνατολικῶν σιδηροδρόμων. Τὸ 17ον ἄρθρον ὁρίζει ὅτι ὅλαι αἱ ἐκ τῆς ἑρμηνείας τοῦ 11ου, 12ου, 13ου καὶ 16ου ἄρθρων τῆς συνθήκης προκύψουσαι διαφοραὶ θὰ κανονίζωνται συμφώνως πρὸς τὸ παρηρτημένον εἰς τὴν συνθήκην συνυποσχετικὸν διαιτησίας, παραπεμπόμεναι εἰς Χάγην. Εἰς τὴν συνθήκην εὑρίσκεται παρηρτημένη καὶ «*συμφωνία περὶ μουφτήδων*», τῶν θρησκευτικῶν δηλαδὴ ἀρχηγῶν τῶν Μουσουλμάνων, κανονίζουσα λεπτομερῶς τὰ τῆς θρησκευτικῆς διοικήσεως τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ μουσουλμανικῶν κοινοτήτων ὑπὸ τῶν μουφτήδων ἐξαρτωμένων ἀπὸ *ἀρχιμουφτῆ* (εἴδους Πατριάρχου) ἑδρεύοντος ἐν Σόφιᾳ. Οὗτος ἐκλέγεται ὑπὸ τῶν μουφτήδων ὅλης τῆς Βουλγαρίας, θὰ λαμβάνῃ δὲ τὸ *μενσούριον* (διάταγμα) καὶ τὸν *μουρασελὲ* (κύρωσιν) αὐτοῦ ἐκ τοῦ σεϊχουλισλάμου τῆς Τουρκίας διὰ τῆς ἐν Σόφιᾳ τουρκικῆς πρεσβείας. Τοὺς μουφτῆδες ἐκλέγουσιν οἱ Μουσουλμᾶνοι ἐκλογεῖς τῆς Βουλγαρίας. Καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῶν μουφτήδων καὶ τοῦ ἀρχιμουφτῆ οἱ Βούλγαροι ἐφάνησαν πολὺ ὑποχωρητικοί, δώσαντες εἰς αὐτοὺς εὐρεῖαν δικαστικὴν δικαιοδοσίαν εἰς τὸ οἰκογενειακὸν μουσουλμανικὸν δίκαιον καὶ γενόμενοι οὕτω παραίτιοι δυσχερειῶν κατὰ τὰς σχετικὰς διαπραγματεύσεις Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας.

Ἡ βουλγαροτουρκικὴ αὕτη συνθήκη εἰρήνης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπεγράφη τῇ 16/29 Σεπτεμβρίου 1913, ἐκυρώθη δὲ ὑπὸ τῆς Τουρκίας δι' αὐτοκρατορικοῦ ἰραδὲ (διατάγματος). Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν ταύτης ὁ Σάβωφ ἐξηκολούθει νὰ μένῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει, λόγῳ μὲν παραθερίζων χάριν τῆς ὑγείας του ἐν Πριγκήπῳ, πράγματι ὅμως καραδοκῶν τουρκοελληνικὰς περιπλοκάς. Ὅτε ὅμως, τῇ 1/14 Νοεμβρίου 1913, ὑπεγράφη ἐν Ἀθήναις ἡ τουρκοελληνικὴ συνθήκη εἰρήνης, ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Βουλγαρίαν.

Μετὰ τὴν ὁριστικὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης τὸ ὑπουργεῖον Ραδοσλαύωφ ἠκολούθησε πολιτικὴν καθαρῶς φιλικὴν πρὸς τὴν Αὐστροουγγαρίαν, διότι μόνην τὴν Δύναμιν ταύτην ἔβλεπε διατεθειμένην νὰ ὑποστηρίξῃ ἐδαφικὰς ἀξιώσεις ἐν περιπτώσει νέων περιπλοκῶν. Τὴν πολιτικὴν ταύτην ἐνέπνεεν ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ Ραδοσλαύωφ καὶ οἱ συνυπουργοί του ἐδεικνύοντο πειθήνιοι, ὅπως ἔχωσι τὴν προστασίαν του κατὰ τὴν ἀρξαμένην τότε ἐναντίον των δίκην διὰ καταχρήσεις. Γενομένων κατόπιν, τὸν Δεκέμβριον, κοινοβουλευτικῶν ἐκλογῶν ἡ ἀντιπολίτευσις ἐξῆλθε νικήτρια, ἀλλὰ μὲ μικρὰν διαφορὰν 14 μόνον ψήφων. Ὥστε καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ἀστάθεια τῆς Βουλγαρίας δὲν ἐνέπνεε πλέον ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὡς ἐκ τούτου ἡ Γαλλία, Ἀγγλία καὶ Ρωσία δὲν ὑπεστήριξαν τὴν Βουλγαρίαν, ὅτε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐζήτησε δάνειον, ὅπως ἀνταποκριθῇ πρὸς ἐπειγούσας τινὰς ὑποχρεώσεις καὶ ἐκτελέσῃ ἀναγκαῖά τινα δημόσια ἔργα. Μόνον ἐν Γερμανίᾳ ἔτυχε προσοχῆς ἡ Βουλγαρία συνάψασα δάνειον 500 ἑκατομ. φράγκων παρὰ τῆς Τραπέζης «Disconto-Gesellschaft», ἠγγυημένον ἐπὶ τῶν κρατικῶν μεταλλείων καὶ μὲ τὴν ὑπόσχεσιν νὰ ἔχῃ ἡ ἑταιρεία αὕτη τὸν ἔλεγχον τῆς σχεδιαζομένης τότε σιδηροδρομικῆς γραμμῆς πρὸς τὸ Πόρτο Λάγο μετὰ λιμένος.

Ὁ Παγκόσμιος πόλεμος: Ὁ Παγκόσμιος πόλεμος (τέλη Ἰουλίου 1914) εὗρε τοὺς ἐν Βουλγαρίᾳ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ζωηρᾶς ἐπιθυμίας ν' ἀνακτήσωσι κάτι ἐκ τῶν ὀνείρων, τὰ ὁποῖα ἐνέπνευσαν εἰς αὐτοὺς αἱ ἐπιτυχίαι τοῦ πρώτου Βαλκανικοῦ πολέμου. Αἱ βλέψεις αὐτῶν ἐφαίνοντο στρεφόμεναι οὐχὶ πρὸς τὰ τουρκικὰ ἐδάφη, ἀλλὰ πρὸς τὰ ἑλληνικὰ καὶ τὰ σερβικά. Διὰ τοῦτο δὲ ἴσως καὶ αἱ Δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως ὑπέσχοντο, παραδόξως ὅλως, εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἀντισταθμίσματα οὐχὶ εἰς βάρος τῆς Τουρκίας, ἀλλ' εἰς βάρος τῆς Σερβίας, ἥτις ἦτο σύμμαχός των, χάριν τῆς ὁποίας μάλιστα ἀνέλαβον τὸν πόλεμον, καὶ εἰς βάρος τῆς Ἑλλάδος, τῆς ὁποίας ἐπεζήτουν τὴν συμμαχίαν. Τοὐναντίον αἱ Κεντρικαὶ Δυνάμεις προσεπάθουν καὶ κατώρθωσαν ἐπὶ τέλους νὰ πείσωσι τὴν Τουρκίαν νὰ ἀποζημιώσῃ αὐτὴ ἐδαφικῶς τὴν Βουλγαρίαν, ὅπως εἰσέλθῃ εἰς τὸν πόλεμον ὡς σύμμαχος αὐτῶν. Ἀγνοοῦσαι αἱ Δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως, ὅτι πρὸ τοῦ πολέμου ἀκόμη ἡ Βουλγαρία εἶχε δεσμευθῇ πλέον εἰς τὸ ἅρμα τῆς Γερμανίας, ἐξηκολούθησαν τῷ 1914 καὶ καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα τοῦ 1915 ἐνεργοῦσαι παρὰ τῇ βουλγαρικῇ κυβερνήσει ὅπως ἐπιτύχωσι τὴν οὐδετερότητα αὐτῆς. Ἀλλὰ τῇ 6ῃ Σεπτεμβρίου 1915 ὑπεγράφη μεταξὺ τῶν Κεντρικῶν καὶ τῆς Βουλγαρίας μυστικὴ στρατιωτικὴ συνθήκη ἐν Πλὲς (τῆς πρωσσικῆς Σιλεσίας), αὐθημερὸν δὲ καὶ ἡ Τουρκία προέβη εἰς τὰς ὑπὸ τῶν Κεντρικῶν Δυνάμεων ζητουμένας ἐδαφικὰς παραχωρήσεις πρὸς τὴν Βουλγαρίαν. Ἡ σχετικὴ σύμβασις, μὴ δημοσιευθεῖσα ἐν Ἑλλάδι, οὔτε ἀλλαχοῦ, ὑπάρχει ἐν τῇ πρό τινος ἐν Σόφιᾳ ὑπὸ τοῦ Κεσάκωφ ἐκδοθείσῃ «Διπλωματικῇ ἱστορίᾳ τῆς Βουλγαρίας» ἢ μᾶλλον συλλογῇ συνθηκῶν καὶ διπλωματικῶν ἐγγράφων (1878—1925) ἔχει κατ' ἀκριβῆ μετάφρασιν ἐκ τοῦ βουλγαρικοῦ κειμένου ὡς ἑξῆς:

«Ἡ Α. Μ. ὁ τσάρος τῶν Βουλγάρων καὶ ἡ Α. Α. Μ. ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Τουρκίας, ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ συσφίγξουν ἔτι μᾶλλον τοὺς φιλικοὺς δεσμούς, οἵτινες ἑνώνουν τὸ Βουλγαρικὸν Βασίλειον μετὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀπεφάσισαν νὰ προβοῦν εἰς διαρρύθμισιν τῆς βουλγαρο-τουρκικῆς μεθορίου καὶ διώρισαν πρὸς τοῦτο ὡς πληρεξουσίους αὐτῶν τοὺς *(τὰ ὀνόματα τῶν ὑπογραψάντων)*, οἵτινες συνεφώνησαν ἐπὶ τῶν ἑξῆς:

»Ἄρθρ. 1: Ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία εἶναι σύμφωνος νὰ διορθώσῃ τὴν σημερινὴν γραμμὴν τῶν συνόρων κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Ἀρχομένη ἀπὸ τὸ Κοσταντίνοβο (Τατάρκιοϊ) ἡ βουλγαροτουρκικὴ μεθόριος θέλει ἀκολουθήσει τὸ thalweg τοῦ ποταμοῦ Τούντζα μέχρι τοῦ χωρίου Τσιφλὶκ-Κιόσκ. Ἐκ τοῦ σημείου τούτου αὕτη προχωρεῖ διὰ τῶν κρημνῶν μεταξὺ Φίκελ καὶ τοῦ ποταμοῦ Τούντζα μέχρι τῆς κορυφῆς ὑψομέτρου 130. Ἐκεῖθεν αὕτη στρέφει πρὸς δυσμὰς κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν διερχομένη ὑπὸ τὸ Χατζῆ-κιόϊ καὶ διὰ τοῦ ποταμοῦ Σουκοὺν καὶ φθάνει μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ὑψομέτρου 253, ἀφίνουσα τὸ Πασᾶ-μαχαλὲ καὶ τὸ Γιουσκιουντὰρ εἰς τὴν Βουλγαρίαν, κατόπιν δὲ προχωρεῖ διὰ τῆς ὄχθης μεταξὺ τοῦ χειμάρρου τῆς Ντουβάντζας καὶ τοῦ χειμάρρου τοῦ Γιουσκιουντὰρ ἀφίνουσα τὴν Ντουβάντζαν εἰς τὴν Τουρκίαν μέχρις ἑνὸς σημείου ἀπέχοντος 2 χιλιόμετρα ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἕβρου. Ἐκ τοῦ σημείου τούτου μέχρι τοῦ ψηφίου «Κ.», ὀνόματι Καραγάτς, ἡ μεθόριος θὰ διαχαραχθῇ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῆς διαχαράξεως τῶν συνόρων συμφώνως πρὸς τὰς ἀναφερομένας εἰς τὸ ἄρθρον 2 ἀρχάς, κατὰ 1 ½—2 χιλιόμετρα κατὰ μέγιστον ὅριον βορείως τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἕβρου. Ἀπὸ τὸ ψηφίον «Κ.» (Καραγάτς, ἥτις θέσις παραχωρεῖται εἰς τὴν Βουλγαρίαν) ἡ μεθόριος τέμνει εἰς τὸ ἥμισυ τὴν ἁμαξιτὴν ὁδὸν Καραγὰτς-Ἀδριανουπόλεως, βαίνει ἐκεῖθεν κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν μέχρι τοῦ ψηφίου «Σ.» ἀπὸ τὸ Ντεμὶρ-ντές, ἐκεῖθεν διασχίζει ἐκ νέου τὸν ποταμὸν Ἕβρον καὶ φθάνει μέχρι τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ τούτου. Ἀπὸ τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ μεθόριος θ' ἀκολουθῇ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ εἰς ἀπόστασιν κατὰ μέγιστον ὅριον 2 χιλιομέτρων ἀνατολικῶς τῆς αὐτῆς ἀριστερᾶς ὄχθης καὶ θὰ φθάνῃ μέχρι τῆς θαλάσσης. Ἡ γραμμὴ αὕτη θὰ χαραχθῇ ὑπὸ τῆς ἐπὶ τῆς διαχαράξεως ἐπιτροπῆς συμφώνως πρὸς τὰς ἀναφερομένας εἰς τὸ ἄρθρον 2 ἀρχάς. Διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀνωτέρω θὰ χρησιμοποιῆται ὁ χάρτης τοῦ γενικοῦ αὐστριακοῦ ἐπιτελείου 1/200.000.

»Ἄρθρ. 2: Ἡ προβλεπομένη εἰς τὸ προηγούμενον ἄρθρον ἐπὶ τῆς διαχαράξεως ἐπιτροπὴ θ' ἀποτελῆται ἐκ τριῶν στρατιωτικῶν μελῶν, ἑνὸς Γερμανοῦ, ἑνὸς Αὐστριακοῦ καὶ τοῦ τρίτου Σουηδοῦ, οἵτινες δύνανται ἐὰν γίνῃ ἀνάγκη νὰ προσλάβουν τὸν ἀπαιτούμενον ἀριθμὸν χαρτογράφων. Εἰς τὴν διαχαρακτικὴν αὐτῆς ἐργασίαν ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη θὰ καθοδηγῆται ἀπὸ τὰς τοπογραφικὰς καὶ οἰκονομικὰς συνθήκας τῆς χώρας καὶ θὰ διαχαράξῃ τὴν μεθόριον ἀπὸ τοῦ ψηφίου «Σ.» (Ντεμὶρ-ντὲς) μέχρι τοῦ στομίου τοῦ Ἕβρου, εἰς ἀπόστασιν δύο χιλιομέτρων κατ' ἀνώτατον ὅριον ἀνατολικῶς τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ, ἀφίνουσα τὴν πόλιν Αἶνον εἰς τὴν Τουρκίαν.

»Ἡ ἐπιτροπὴ θὰ ἀρχίσῃ τὰς ἐργασίας της τὸ βραδύτερον 15 ἡμέρας μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς παρούσης συμβάσεως καὶ θὰ περατώσῃ τὸ ἔργον της ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον.

»Ἄρθρ. 3: Ἡ αὐτοκρατορικὴ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις θὰ ἔχῃ δικαίωμα νὰ χρησιμοποιῇ εὐρύτατα τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν μεταξὺ Ἀδριανουπόλεως καὶ Κούλελι-Μπουργὰζ (Πυθίου) διὰ μίαν ὁλόκληρον πενταετίαν, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ συμμορφῶται πρὸς τοὺς τεχνικοὺς κανονισμοὺς οἵτινες ἰσχύουν ἐπὶ τῶν βουλγαρικῶν σιδηροδρόμων.

»Ἄρθρ. 4: Ἡ βασιλικὴ βουλγαρικὴ κυβέρνησις ἀναλαμβάνει τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τῆς αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως ἔναντι τῆς ἑταιρείας τῶν ἀνατολικῶν σιδηροδρόμων διὰ τὸ ἐκχωρηθὲν εἰς τὴν Βουλγαρίαν μέρος τῆς γραμμῆς τῆς κειμένης εἰς τὸ τμῆμα τοῦ ἐδάφους τὸ ὁποῖον θὰ ἐκχωρηθῇ.

»Ἄρθρ. 5: Μέχρι τῆς διορθώσεως τοῦ ροῦ τοῦ Ἕβρου, διὰ τῆς κατασκευῆς διώρυγος ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῆς ἐδάφει, μεταξὺ τῶν δύο σημείων «Κ» καὶ «Σ» (Καραγὰτς καὶ Ντεμὶρ-ντὲς) ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις θὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ χρησιμοποιῇ τὸν ποταμὸν Ἕβρον μεταξὺ τῶν δύο τούτων σημείων, χωρὶς νὰ ὑπόκειται εἰς οἱουσδήποτε περιορισμοὺς ἢ τέλη. Οἱ Ὀθωμανοὶ ὑπήκοοι θ' ἀπολαύουν τῶν αὐτῶν μὲ τοὺς Βουλγάρους δικαιωμάτων, ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐν τῷ Ἕβρῳ ταξίδια, καὶ αἱ βουλγαρικαὶ ἀρχαὶ θὰ συμπεριφέρωνται πρὸς αὐτοὺς ὡς πρὸς ἴσους μὲ τοὺς Βουλγάρους ὑπηκόους, ἀναφορικῶς πρὸς τὰ ἔξοδα τῆς μεταφορᾶς ἐμπορευμάτων καὶ τὰς τιμὰς διὰ τὴν μεταφορὰν ἐπιβατῶν.

»Ἄρθρ. 6: Οἱ πληθυσμοὶ τῶν ἐδαφῶν τὰ ὁποῖα θὰ ἐκχωρηθῶσι θ' ἀπολαύωσι τῶν ἰδίων δικαιωμάτων καὶ θὰ ὑπόκεινται εἰς τὰς αὐτὰς ὑποχρεώσεις αἵτινες προβλέπονται εἰς τὰ συμβάσεις, συνθήκας καὶ συνεννοήσεις, αἱ ὁποῖαι ἰσχύουσι σήμερον καὶ διὰ τὰ δύο μέρη. Οἱ Ὀθωμανοὶ ὑπήκοοι θὰ ἐξακολουθήσουν ν' ἀπολαύουν ὅλων τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἐν ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς χωρίοις κτημάτων αὐτῶν, ἅτινα ἤθελον παραμείνει ἐκεῖθεν τῶν συνοριακῶν γραμμῶν λόγῳ τῆς ἀναφερομένης εἰς τὸ 1ον ἄρθρον διαχαράξεως.

»Ἄρθρ. 7: Ἡ παροῦσα σύμβασις θέλει ἀρχίσει ἰσχύουσα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν κυρώσεων, ἥτις ἀνταλλαγὴ θέλει γίνει ἐν Σόφιᾳ ὀκτὼ ἡμέρας μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συμβάσεως ὑπὸ τῶν πληρεξουσίων».

(ὑπ.) Δωρ Ραδοσλαύωφ
(ὑπ.) Φετχῆ βέης.

Τὸ δὲ κείμενον τῆς συμμαχικῆς συνθήκης Γερμανίας καὶ Βουλγαρίας ἀναφέρει τὰ ἑξῆς:

«Ἀμφότερα τὰ κράτη ὑπόσχονται εἰρήνην καὶ φιλίαν καὶ ὅτι οὐδεμίαν θὰ συνάψουν συμμαχίαν ἢ συνεννόησιν στρεφομένην ἐναντίον ἑνὸς τῶν κρατῶν τούτων. Ὑποχρεοῦνται δὲ ν' ἀκολουθοῦν κοινὴν πολιτικὴν φιλίας καὶ ν' ἀλληλοβοηθῶνται εἰς τὰ συμφέροντά των.

»Ἡ Γερμανία ἐγγυᾶται δι' ὅλων αὐτῆς τῶν μέσων εἰς τὴν Βουλγαρίαν πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἐδαφικὴν ἀκεραιότητα, ἐφ' ὅσον ἰσχύει ἡ σύμβασις αὕτη, ἐναντίον πάσης ἐπιθέσεως ἢ προσβολῆς ἐκ μέρους οἱουδήποτε κράτους, ἐὰν ἡ ἐπίθεσις αὕτη γίνῃ ἄνευ οὐδεμιᾶς προκλήσεως τῆς Βουλγαρίας.

»Ἐὰν δὲ καὶ κατὰ τῆς Γερμανίας ἤθελεν ἐπιτεθῇ κράτος γειτονεῦον μὲ τὴν Βουλγαρίαν, ἡ τελευταία ὑποχρεοῦται νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν πάσας τὰς στρατιωτικὰς αὐτῆς δυνάμεις μόλις ζητηθῇ τοῦτο ἀπ' αὐτῆς.

»Ἡ παροῦσα σύμβασις θὰ παραμείνῃ ἐν ἰσχύϊ μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1920. Ἐὰν δὲ 6 μῆνας μετὰ ταῦτα δὲν ἤθελε τροποποιηθῆ, ἡ ἰσχύς της παρατείνεται συμπληρωματικῶς δι' ἓν ἀκόμη ἔτος καὶ θὰ ἀνανεοῦται ἕκαστον ἔτος ἐφ' ὅσον δὲν καταγγέλλεται.

»Ἡ παροῦσα σύμβασις θὰ παραμείνῃ μυστικὴ μέχρι νεωτέρας προκαταβολικῆς συνεννοήσεως, θέλει δὲ κυρωθῆ μετὰ 8 ἡμέρας ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς της.

(ὑπ.) Δωρ Ραδοσλαύωφ
(ὑπ.) G. Michaelis».

Ἐκτὸς τῆς συνθήκης ταύτης συνήφθη τὴν 24 Αὐγούστου /6 Σεπτεμβρίου 1915 καὶ πολεμικὴ σύμβασις μεταξὺ Γερμανίας, Αὐστροουγγαρίας καὶ Βουλγαρίας ἀναφέρουσα τὰ ἑξῆς:

«Τὰ τρία κράτη ὑποχρεοῦνται εἰς γενικὴν δρᾶσιν κατὰ τῆς Σερβίας, ἡ Γερμανία καὶ ἡ Αὐστρία ἐντὸς 30 ἡμερῶν, ἡ δὲ Βουλγαρία ἐντὸς 35 ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης καὶ ν' ἀποστείλουν ἐνόπλους δυνάμεις κατὰ τῶν σερβικῶν συνόρων ἡ Γερμανία καὶ ἡ Αὐστρία ἀνὰ 6 μεραρχίας πεζικοῦ, ἡ δὲ Βουλγαρία 4 τελείως ὠργανωμένας.

»Τὴν γενικὴν διοίκησιν ὅλων τῶν ἡνωμένων δυνάμεων ἀναλαμβάνει ὁ ἀρχιστράτηγος Μάκενζεν, τοῦ ὁποίου ἡ ἀποστολὴ θὰ εἶναι νὰ κτυπήσῃ καιρίως τὸν σερβικὸν στρατόν, ν' ἀνοίξῃ ἐλευθέραν ὁδὸν καὶ ἐξασφαλίσῃ τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ Οὐγγαρίας καὶ Βουλγαρίας.

»Αἱ διαταγαὶ τοῦ Μάκενζεν θὰ ἐκτελοῦνται ἄνευ ὅρων ἀπὸ ὅλα τὰ στρατεύματα καὶ θὰ εἶναι ἐν λευκῷ ὁ ἀπόλυτος ἀρχηγὸς διὰ κάθε ἐπιχείρησιν. Τὰ βουλγαρικὰ στρατεύματα θ' ἀρχίσουν τὴν δρᾶσίν των 5 ἡμέρας μετὰ τὰς αὐστρο-γερμανικὰς ἐνεργείας. Εἰς τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ Μάκενζεν θὰ ὑπάρχῃ εἷς Αὐστριακὸς καὶ εἷς Βούλγαρος ἀνώτατος ἀξιωματικὸς ὡς συνεργάται.

»Τὸ γερμανικὸν ἐπιτελεῖον ὑποχρεοῦται μόλις ἀνοίξῃ ὁ δρόμος διὰ τὴν Βουλγαρίαν νὰ ἀποστείλῃ στρατεύματα ἑνὸς λόχου μεικτοῦ εἰς Βάρναν καὶ Πύργον, τὰ ὁποῖα θὰ φροντίζουν διὰ τὴν μεταφορὰν εἰς τὸν Εὔξεινον ὑποβρυχίων.

»Τὸ γερμανικὸν ἐπιτελεῖον ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐξαναγκάσῃ τὸ τουρκικὸν ἐπιτελεῖον ν' ἀποστείλῃ ἀρκετὰς δυνάμεις πρὸς προστασίαν τοῦ Δεδεαγὰτς καὶ ὅπως παρεμποδίσουν πιθανὰς ἀποπείρας ἀποβάσεων τοῦ ἐχθροῦ.

»Ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις θὰ δώσῃ εἰς τὴν Βουλγαρίαν πολεμικὸν ἐπίδομα 200,000,000 φράγκων τὸ ταχύτερον. Ἡ Γερμανία εἶναι ἑτοίμη νὰ

Digitized by Google

χορηγῆ εἰς τὴν Βουλγαρίαν ὑλικὰ πολέμου πάσης φύσεως. Ἂν δ' ἀναφυοῦν διαφωνίαι διὰ τὴν μικρὰν ἢ μεγάλην ἀποστολὴν πολεμεφοδίων, αὗται θὰ λύωνται ὑπὸ τοῦ ἀρχιστρατήγου τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ.

»Ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς συνάψεως τῆς συμβάσεως ταύτης τὰ συμβαλλόμενα κράτη θεωροῦν ὡς κοινὸν ἐχθρὸν πάντα ἐχθρόν, ὅστις ἤθελεν ἐπιτεθῆ ἐναντίον ἑνὸς ἐξ αὐτῶν καὶ θὰ συμπεριφερθοῦν πρὸς αὐτὸν ὡς τοιοῦτον ἐχθρόν. Ἀφ' ἑτέρου ἡ Βουλγαρία βεβαιοῖ ὅτι θὰ τηρήσῃ ἄνευ ὅρων οὐδετερότητα πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ρουμανίαν μέχρι πέρατος τῶν πολεμικῶν κατὰ τῆς Σερβίας ἐπιχειρήσεων, ἐφ' ὅσον αἱ δυνάμεις αὗται βεβαιώσουν ὅτι δὲν θὰ ἐπιστρατευθοῦν, παραμείνουν οὐδέτεραι καὶ δὲν θελήσουν νὰ καταλάβουν σερβικὸν ἔδαφος.

»Ἡ Βουλγαρία ὑποχρεοῦται ἐντὸς 15 ἡμερῶν νὰ ἐπιστρατεύσῃ 4 μεραρχίας καὶ ἀποστείλῃ ταύτας εἰς τρόπον, ὥστε τὴν 35ην ἡμέραν νὰ εὑρίσκωνται πρὸ τῶν σερβικῶν συνόρων ἕτοιμαι πρὸς δρᾶσιν. Ἐπίσης ὑποχρεοῦται αὕτη νὰ δώσῃ ἄλλην μίαν μεραρχίαν, ἡ ὁποία διερχομένη τὰ σύνορα νὰ καταλάβῃ τὴν Μακεδονίαν.

»Διὰ τὴν Τουρκίαν διαφυλάττεται τὸ δικαίωμα νὰ προσχωρήσῃ πρὸς τὴν σύμβασιν ταύτην καὶ τὸ γερμανικὸν ἐπιτελεῖον θ' ἀρχίσῃ ἀμέσως διαπραγματεύσεις. Μετὰ τὰ γεγονότα δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ Τουρκία εἶναι ἀποφασισμένη ν' ἀποστείλῃ εἰς τὴν Βουλγαρίαν στρατιωτικὴν βοήθειαν ἐναντίον οἱουδήποτε ἐχθροῦ καὶ νὰ θέσῃ ὑπὸ τὰς βουλγαρικὰς διαταγὰς τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον στρατεύματα.

»Ἡ Βουλγαρία ὑποχρεοῦται νὰ ἐπιτρέπῃ ἄνευ οὐδενὸς ἐμποδίου τὴν διαμετακομιστικὴν κίνησιν πολεμεφοδίων καὶ στρατευμάτων ἀπὸ τῆς Γερμανίας καὶ Αὐστροουγγαρίας εἰς Τουρκίαν καὶ τανάπαλιν μόλις ἡ ὁδὸς μέσῳ Σερβίας ἢ τοῦ Δουνάβεως, μέσῳ Ρουμανίας, ἀνοιχθῇ».

Διὰ τῆς συμβάσεως μετὰ τῆς Τουρκίας, ὡς τὸ κείμενον τῆς πρώτης τῶν ἄνω συνθηκῶν ἀναφέρει, ἡ Βουλγαρία ἐλάμβανεν ὁλόκληρον τὸ πέραν τοῦ Ἕβρου βόρειον τρίγωνον μετὰ τοῦ Καραγὰτς (Ὀρεστιάδος) καὶ τοῦ Ὀρτάκιοϊ, συνάμα δὲ καὶ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἕβρου μέχρι πλάτους 2 χιλιομέτρων. Ἡ Τουρκία δὲν εἶχε πλέον τὸν Ἕβρον ὡς σύνορον. Ἦτο αὕτη θυσία σημαντικὴ διὰ τὴν Τουρκίαν, ἡ ὁποία ἀπεκρύβη ἐπιμελῶς ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ κοινοῦ. Ἀλλ' ἡ Τουρκία ἤλπιζε ν' ἀποζημιωθῇ εἰς ἄλλα μέρη.

Καὶ πάλιν ἀγνοοῦσαι αἱ Δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως ὅτι ἡ Βουλγαρία ὑπέγραψεν ἤδη συμμαχικὴν συνθήκην μετὰ τῶν Κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν, ἐξηκολούθουν προβαίνουσαι εἰς ὑποσχέσεις ἐδαφικῶν πρὸς αὐτὴν παραχωρήσεων, ὅπως ἐξασφαλίσωσι τὴν οὐδετερότητά της. Τὴν 10ην Σεπτεμβρίου ὁ Ραδοσλαύωφ ἐδήλωσε δημοσίᾳ, ὅτι ἡ Βουλαρία «προσήρχετο παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν νικητῶν». Νικηταὶ δὲ ἦσαν τότε ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Γερμανία. Μετὰ δύο ἡμέρας ἡ ἀντιπολίτευσις ἐξέδιδεν ἔγγραφον διαμαρτυρίαν κατὰ τῆς τοιαύτης πολιτικῆς. Τὴν 15ην Σεπτεμβρίου ἡ Συνεννόησις ὑπέσχετο εἰς τὴν Βουλγαρίαν μέρος τῆς Μακεδονίας, ἂν ἤθελε νὸ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Τὴν 17ην Σεπτεβρίου, τὴν 11ην ὥραν π.μ., ὁ βασιλεὺς ἐδέχθη εἰς ἀκρόασιν τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ὁ Μαλίνωφ, ὁ Τσάνωφ καὶ ὁ ἡγέτης τῶν ἀγροτικῶν Σταμπολίσκυ ἐζήτησαν τὴν σύγκλησιν τῆς Σοβράνιε καὶ διεμαρτυρήθησαν κατὰ τῆς πολιτικῆς τοῦ βασιλέως. Ὁ ζωηρότερον τῶν ἄλλων διαμαρτυρηθεὶς Σταμπολίσκυ κατεδικάσθη εἰς φυλάκισιν ἐπὶ προσβολῇ κατὰ τοῦ ἡγεμόνος. Τὴν 22αν Σεπτεμβρίου ἐδημοσιεύθη τὸ βουλγαρικὸν κείμενον τῆς μετὰ τῆς Τουρκίας συμβάσεως καὶ διετάχθη ἡ κινητοποίησις. Τὴν δὲ 12ην Ὀκτωβρίου ἡ Βουλγαρία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σερβίας. Τὴν 15ην Ὀκτωβρίου ἐκήρυξεν ἡ Ἀγγλία πρώτη τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Βουλγαρίας, τὸ δὲ παράδειγμα αὐτῆς ἠκολούθησαν ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἰταλία τῇ 16ῃ καὶ 17ῃ Ὀκτωβρίου 1915 (βλ. λ. Παγκόσμιος *πόλεμος*).

Μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου ἡ ἀντιπολίτευσις ἔπαυσε τὴν ἐναντίον τῆς πολιτικῆς τῆς κυβερνήσεως πολεμικήν, μετὰ δὲ τὰς πρώτας εὐκόλους κατὰ τῆς ὑπὸ τῶν Αὐστρογερμανῶν στενοχωρουμένης τότε Σερβίας ἐπιτυχίας τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ ὁ πόλεμος κατέστη δημοτικὸς εἰς ὅλας τὰς τάξεις τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ. Ὅτε τὴν 27ην Αὐγούστου 1916 ἡ Ρουμανία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας, ἡ ἀντιπολίτευσις ἐπέμεινε νὰ τηρήσῃ ἡ Βουλγαρία οὐδετερότητα ἀπέναντι τῆς Ρουμανίας. Ἀλλ' ἡ κυβέρνησις Ραδοσλαυὼφ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον καὶ κατὰ τῆς Ρουμανίας τῇ 1ῃ Σεπτεμβρίου 1916 καὶ ὁ βουλγαρικὸς στρατός, ἐνθυμούμενος τὴν στάσιν τῆς γείτονος ταύτης κατὸ τὸν δεύτερον Βαλκανικὸν πόλεμον, εἰσώρμησεν εἰς Δοβρουτσὰν συμπράξας μετὰ τοῦ αὐστροουγγρικοῦ καὶ τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ. Ἀλλὰ μετὰ τὴν κατάληψιν ὁλοκλήρου τῆς Δοβρουτσᾶς, ἡ Βουλγαρία ἐθεώρησεν ὅτι ἐτελείωσε τὸ πρὸς Β. ἔργον της.

Τῷ 1917, τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐπικαλουμένης τὸ ὅτι ἡ Βουλγαρία ἐπιτυχοῦσα τοῦ ἀντικειμενικοῦ αὐτῆς σκοποῦ ἐν Δοβρουτσᾷ καὶ Μακεδονίᾳ ἔπρεπε νὰ ἐξέλθῃ πλέον τοῦ πολέμου, διεξήχθησαν σχετικῶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ μυστικαὶ συνεννοήσεις ἐν Ἑλβετίᾳ. Ἀλλ' ὁ Φερδινάνδος καὶ ὁ Ραδοσλαύωφ ἤθελον νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν πόλεμον, ὁ δὲ βουλγαρικὸς τύπος καὶ διάφοροι Βούλγαροι πολιτικοὶ ἐζήτουν νὰ φθάσῃ ἡ Βουλγαρία εἰς τὴν Ἀδριατικήν. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1917 ἐπεσκέφθη τὴν Σόφιαν καὶ τὸ γενικὸν ἀρχηγεῖον τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Γουλιέλμος. Εἰς τὸ ἀρχηγεῖον ἀντηλλάγησαν μεταξὺ Γουλιέλμου καὶ Φερδινάνδου προπόσεις πλήρεις μεγαλαυχιῶν. Ἀλλ' ἤδη ἤρχιζον αἱ δυσκολίαι τῶν Γερμανῶν, ἔχουσαι δεινὸν ἀντίκτυπον καὶ ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1918 ἡ Γερμανία ἔπαυσε νὰ πληρώνῃ εἰς τὴν Βουλγαρίαν τὸ ἐκ 50 ἑκατομμυρίων φράγκων ἐτήσιον πολεμικὸν ἐπίδομα, μετὰ δὲ τὸν Μάρτιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἔπαυσε νὰ στέλλῃ καὶ πυρομαχικά. Ἐκτὸς ὅμως τούτων ἤρχισε καὶ ἔλλειψις τροφίμων, ἐνῷ ὁ στρατὸς ἦτο πλέον ἀπηυδημένος ἐκ τοῦ μακροῦ πολέμου τῶν ὀρυγμάτων. Τὰ τότε γνωσθέντα 14 σημεῖα τῆς διακηρύξεως τοῦ Οὐΐλσων ἐνέπνεον μὲν ἀκόμη ἐλπίδας τινὰς εἰς τοὺς Βουλγάρους, ἀλλ' ἐνίσχυον τὴν ἐπιθυμίαν τῆς εἰρήνης. Αἱ ἐλπίδες τῶν Βουλγάρων ἀνεπτερώθησαν πάλιν μετὰ τὴν ὁλοσχερῆ ἧτταν τῆς Ρουμανίας καὶ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου (7 Μαΐου 1918), διὰ τῆς ὁποίας ἡ Ρουμανία παρεχώρει εἰς τὰς Κεντρικὰς Δυνάμεις τὴν Δοβρουτσάν. Ἡ Βουλγαρία κατέλαβεν ἀμέσως τὸ νότιον ἥμισυ τῆς χώρας ταύτης, ἀνακτήσασα οὕτως ὅσα ἀπώλεσε τῷ 1913 καὶ περισσότερα ἀκόμη.

Ἀλλ' ἡ κατάστασις τῆ Γερμανίας καὶ Αὐστρίας, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ τῆς Βουλγαρίας, ἐχειροτέρευε διηνεκῶς. Τῇ 18ῃ Ἰουνίου ἔπεσε τὸ ὑπουργεῖον Ραδοσλαύωφ καὶ ἐσχηματίσθη νέα κυβέρνησις ὑπὸ τὸν *Μαλίνωφ*. Μετὰ τρεῖς δὲ μῆνας, καταρρεύσαντος τοῦ βουλγαρογερμανικοῦ μετώπου τῆς Μακεδονίας, ὁ Μαλίνωφ ἐζήτησε τὴν 25 Σεπτεμβρίου ἀνακωχήν, ἥτις καὶ ὑπεγράφη τὴν 29ην ἄνευ ὅρων ὑπὸ τοῦ Λιάπτσεφ καὶ ἄλλων ἐλθόντων εἰς τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον. Τὴν 22ην Σεπτεμβρίου ὁ Φερδινάνδος ἐνθυμηθεὶς ἐν τῇ συμφορᾷ τὸν Σταμπολίσκυ, διέταξε νὰ ἀποφυλακισθῇ καὶ ἀποσταλῇ εἰς τὸ μέτωπον, ὅπως καθησυχάσῃ τὸ στράτευμα, ἐκτεθειμένον εἰς τὴν κομμουνιστικὴν προπαγάνδαν καὶ τεῖνον εἰς στασιαστικὰ κινήματα.

Ἀλλ' ὁ Σταμπολίσκυ παρεσύρθη ὑπὸ τῆς καταστάσεως, ἀνακηρύξας δὲ τὴν Δημοκρατίαν ἐβάδισε κατὰ τῆς Σόφιας ἐπὶ κεφαλῆς μέρους τοῦ στρατοῦ. Ἐν τούτοις τὰ πιστὰ εἰς τὴν κυβέρνησιν στρατεύματα, βοηθούμενα ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, ἀπέκρουσαν τοὺς στασιαστὰς καὶ ἀποκατέστησαν τὴν τάξιν. Τῇ 3ῃ Ὀκτωβρίου ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος παρῃτήθη καὶ ἀπῆλθεν ἐκ Βουλγαρίας, ἀφήσας τὸν θρόνον εἰς τὸν διάδοχον Βόριδα. Μετὰ τοῦ Φερδινάνδου ἔφυγεν εἰς Γερμανίαν καὶ ὁ Ραδοσλαύωφ, μὴ ἐπανελθὼν ἀκόμη (Φεβρουάριος 1929) εἰς τὴν χώραν. Τῇ 20 Νοεμβρίου παρῃτήθη καὶ ὁ Μαλίνωφ, ἐσχηματίσθη δὲ τότε κυβέρνησις οἰκουμενικὴ ὑπὸ τὸν Θεόδωρωφ, ὅστις καὶ μετέβη μετὰ τῶν ἄλλων Βουλγάρων πληρεξουσίων εἰς Παρισίους χάριν τῶν διαπραγματεύσεων τῆς εἰρήνης.

Ἡ συνθήκη τῆς εἰρήνης (βλ. λ. Νεϊγὺ *συνθήκη*) ὑπεγράφη τῇ 27 Νοεμβρίου 1919 ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ τὴν προεδρείαν τῆς κυβερνήσεως καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ἀναλαβόντος ἀρχηγοῦ τῶν ἀγροτικῶν Σταμπολίσκυ. Διὰ ταύτης ἡ Βουλγαρία ἔχασε πρὸς Β. μὲν τὴν νότιον Δοβρουτσάν, δοθεῖσαν εἰς τὴν Ρουμανίαν, πρὸς Δ. τὰς πόλεις Τσαριβρὸδ καὶ τὴν Στρωμνίτσαν, δοθείσας εἰς τὴν Σερβίαν, πρὸς Ν. δὲ οὐχὶ μόνον τὰ μακεδονικὰ ἐδάφη, τὰ ὁποῖα εἶχε καταλάβει μετὰ τῆς Γερμανίας κατὰ τὸν πόλεμον (βλ. λ. Ἑλλὰς καὶ Παγκόσμιος *πόλεμος*), ἀλλὰ καὶ τὴν Δυτικὴν Θρᾴκην, τῆς ὁποίας «παραιτεῖται (διὰ τοῦ 48 ἄρθρου) ὑπὲρ τῶν προεχουσῶν Συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων», ὑποχρεουμένη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰ ὑπὸ τούτων ληφθησόμενα μέτρα ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἐδάφη ταῦτα, ἰδίᾳ δὲ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἰθαγένειαν τῶν κατοίκων, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ ἐν λόγῳ Δυνάμεις «ἀναλαμβάνουσι νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν ἐλευθέραν οἰκονομικὴν διέξοδον τῆς Βουλγαρίας πρὸς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος» ὑπὸ ὅρους, οἵτινες θὰ καθωρίζοντο βραδύτερον. Τὰ ἐδάφη ταῦτα ἐκκενωθέντα ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, κατελήφθησαν ὑπὸ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐν ὀνόματι τῶν Δυνάμεων, αἵτινες ἐξεχώρησαν ταῦτα εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς εἰδικῆς περὶ Θρᾴκης συνθήκης τῶν Σεβρῶν τῆς 20 Αὐγούστου 1920 (ἄρθρον 1), τῆς ὁποίας τὰ ἄρθρα 4—16 καθορίζουσι καὶ τοὺς ὅρους τῆς οἰκονομικῆς διεξόδου.

Τὰ τουρκοβουλγαρικὰ μεθόρια ἔμειναν ὡς καθωρίσθησαν διὰ τῆς συνθήκης εἰρήνης Κωνσταντινουπόλεως τῆς 29 Σεπτεμβρίου 1913. Τὰ ἄρθρα 49—57 τῆς συνθήκης τοῦ Νεϊγὺ καθορίζουσι τὰ δικαιώματα τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ μειονοτήτων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γενικῶν ἀρχῶν, αἵτινες ἐγένοντο δεκταὶ εἰς ὅλας τὰς σχετικὰς μεταπολεμικὰς συνθήκας. Τὰ ἄρθρα 64—93 περιέχουσι τοὺς στρατιωτικούς, ναυτικοὺς καὶ ἀεροπορικοὺς ὅρους, τὰ δὲ ἄρθρα 94—100 τὰ τοῦ διασυμμαχικοῦ στρατιωτικοῦ ἐλέγχου.

Εἰς τὸ ζήτημα τῶν ἐπανορθώσεων αἱ Δυνάμεις ἐφάνησαν μᾶλλον ἐπιεικεῖς πρὸς τὴν Βουλγαρίαν. Τὸ ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας πληρωτέον ποσὸν ὡρίσθη εἰς 2.250.000.000 φράγκων χρυσῶν (90.000.000 λιρῶν στερλ.), πληρωτέων δι' ἑξαμηνιαίων δόσεων (ἄρθρ. 121), πρὸς ἐξασφάλισιν δὲ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν σχετικῶν ὑποχρεώσεων τῆς Βουλγαρίας, συνέστη ἐν Σόφιᾳ διασυμμαχικὴ ἐπιτροπὴ περιλαμβάνουσα ἀντιπροσώπους τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας καὶ ἔχουσα τὸ δικαίωμα νὰ ἐλαττώσῃ τὸ ποσὸν τοῦτο δι' ἀποφάσεως λαμβανομένης διὰ πλειοψηφίας. Τὸ ποσὸν τῶν ἐπανορθώσεων ἠλαττώθη κατόπιν εἰς 550.000.000 χρ. φράγκων, πληρωτέων ἐντὸς 60 ἐτῶν. Τῷ 1928 ἡ Βουλγαρία, λόγῳ τῶν σεισμῶν Φιλιππουπόλεως, ἐπέτυχεν ἀναβολὴν τῆς πληρωμῆς τῶν διὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὀφειλομένων δόσεων. Ἤδη δὲ ζητεῖ νέαν ἀναβολὴν καὶ διὰ τὸ 1929. Τὸ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀναλογοῦν μερίδιον ἐκ τῶν ἐπανορθώσεων εἶναι 12 %.

Ἀντιθέτως πρὸς ὅ,τι ἐγένετο διὰ τὴν Γερμανίαν καὶ Αὐστροουγγαρίαν, αἱ Δυνάμεις δὲν κατέσχον τὸν ἐμπορικὸν στόλον τῆς Βουλγαρίας.

Ἡ συνθήκη τοῦ Νεϊγὺ ἀριθμεῖ 296 ἐν ὅλῳ ἄρθρα, ἐτέθη δὲ ἐν ἰσχύϊ ἀπὸ τῆς 9 Αὐγούστου 1920.

***Ἡ κυβέρνησις Σταμπολίσκυ*:** Ἐπανελθὼν εἰς Βουλγαρίαν μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης ὁ Σταμπολίσκυ, ἠθέλησε νὰ διώξῃ τοὺς ὑπευθύνους διὰ τὴν συμφορὰν τῆς χώρας. Ἀλλὰ τὸ κόμμα του ἐξησθένησεν ἠθικῶς καὶ ἀριθμητικῶς ὡς ἐκ τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ Δραγίεφ καὶ τῶν ὀπαδῶν του. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς ὅμως τῆς 28 Μαρτίου 1920 τὸ ἀγροτικὸν κόμμα ἐξησφάλισεν ὁριστικῶς τὴν πλειοψηφίαν, ἐσχημάτισε δὲ ὑπουργεῖον καθαρῶς ἐξ ἀγροτικῶν. Ἐδήλωσε τότε, ὅτι εἶναι ἐναντίον πάσης τυχοδιωκτικῆς πολιτικῆς καὶ ὅτι θὰ προσπαθήσῃ νὰ ἐκτελέσῃ κατὰ τὸ δυνατὸν τὰς ὑποχρεώσεις τῆς Βουλγαρίας καὶ νὰ ζήσῃ ἐν εἰρήνῃ μετὰ τῶν γειτόνων. Τὰ αὐτὰ ἔγραψεν εἰς ἐπιστολὴν πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν τῆς Ἑλλάδος Ἐλευθέριον Βενιζέλον, ἐπιζητῶν μάλιστα συνεννόησιν. Τὴν 16 Δεκεμβρίου 1920 ἡ Βουλγαρία ἐγένετο δεκτὴ εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν, ἔκτοτε δὲ εἰς πᾶσαν σύνοδον οἱ Βούλγαροι πληρεξούσιοι δὲν ἔπαυον ἀπασχολοῦντες τὴν Κοινωνίαν μὲ τὸ ζήτημα τῆς βουλγαρικῆς μειονότητος τῆς Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης. Βραδύτερον ἐπωφελούμενοι τῆς μικρασιατικῆς συμφορᾶς τῆς Ἑλλάδος εἰργάσθησαν διὰ τὴν ἀναθεώρησιν τῆς περὶ Δυτικῆς Θρᾴκης ἀποφάσεως τῶν Δυνάμεων, ἰσχυριζόμενοι, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἐν Γενούῃ συνδιάσκεψιν τοῦ Ἀπριλίου-Μαΐου 1922, ὅτι ἡ Βουλγαρία δὲν δύναται νὰ ζήσῃ ἄνευ παραλίας ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου. Εἰς τὴν συνδιάσκεψιν ταύτην, εἰς τὴν ὁποίαν παρίσταντο καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, ὁ Σταμπολίσκυ, ἐμφανισθεὶς προσωπικῶς, εἰσηγήθη, ὅτι ὁ διὰ τὸ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον τῆς Βουλγαρίας προοριζόμενος λιμὴν ὡς καὶ ἡ ἄγουσα εἰς αὐτὸν σιδηροδρομικὴ γραμμὴ δέον νὰ εὑρίσκωνται ἐπὶ βουλγαρικοῦ ἐδάφους. Σχεδὸν συγχρόνως αἱ μακεδονικαὶ ὀργανώσεις, βοηθούμεναι καὶ ὑπὸ τοῦ βαλκανικοῦ κομιτάτου τοῦ Λονδίνου, ἐπεζήτουν νὰ δημιουργήσουν ζήτημα Μακεδονίας, χρησιμοποιοῦντες πρὸς τοῦτο καὶ τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ πρόσφυγας, τοὺς ὁποίους ἀπὸ 140.000 παρίστων ὡς ἀνερχομένους εἰς 600.000. Ἀλλ' αἱ ἀπόπειραι αὗται δὲν ἐπέτυχον. Συγχρόνως ἀπέστελλον μυστικῶς, ὡς ἀποκαλύπτει ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του, ἀνθρώπους εἰς Ἄγκυραν πρὸς σύμπραξιν.

Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ὁ Σταμπολίσκυ ἀφῆκεν ἥσυχον τὸν βασιλέα, ἀλλ' ἐκήρυξεν ἀληθῆ πόλεμον κατὰ τῆς ἀστικῆς τάξεως πρὸς κατάπαυσιν, ὡς ἰσχυρίζετο, τῆς ὑπὸ τῶν ἀστῶν ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν. Ἠρνεῖτο ὅτι εἶναι κομμουνιστής, ἀλλ' ἐν τῷ κατὰ τῶν ἀστικῶν τάξεων πολέμῳ, αἱ μέθοδοί του ὁμοίαζον καταπληκτικῶς πρὸς τὰς τῶν Μπολσεβίκων τῆς Ρωσίας, μετὰ τῶν ὁποίων διετέλει εἰς σχέσεις φανεράς. Συνεμάχησε μάλιστα ἐν τῷ κρυπτῷ καὶ μετὰ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ κομμουνιστῶν καὶ ἔρριψε τὴν ἰδέαν τῆς ὀργανώσεως τῶν ἀγροτῶν κατὰ τὸ κομμουνιστικὸν ὑπόδειγμα εἰς «Πρασίνην Διεθνῆ». Τὸ πρόγραμμα αὐτοῦ προέβλεπε τὸν ἐκ τῆς Βουλῆς καὶ τῶν δημοσίων θέσεων ἀποκλεισμὸν παντὸς νομομαθοῦς, ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν ἀπαλλοτρίωσιν τῶν κτημάτων τοῦ στέμματος καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιουσιῶν, πρὸς διανομὴν αὐτῶν εἰς τοὺς ἀκτήμονας χωρικούς, τὴν δήμευσιν τῶν κατοικιῶν τῶν πόλεων ἔναντι ἐλαχίστου τιμήματος, τὴν τελείαν κατάργησιν ἢ τὴν ριζικὴν τροποποίησιν τῆς ὀρθογραφίας, τὴν καθολικὴν ἐνιαύσιον θητείαν ἐργασίας διὰ τὸ κράτος, τῆς ὁποίας οἱ στρατιωτικοὶ ἐπωφελήθησαν ὅπως καταρτίσωσι γεγυμνασμένην στρατιωτικὴν δύναμιν, τὴν εἰς δίκην παραπομπὴν ὅλων σχεδὸν τῶν πρῴην ὑπουργῶν καὶ τῶν ὀπαδῶν των. Τὰ μέτρα ταῦτα ἐφηρμόσθησαν ἐν μέρει μόνον, ἄλλα ἐφαρμο-

Digitized by Google

σθέντα κατηργήθησαν κατόπιν, ἀλλ' ὁ ἀγροτικὸς νόμος διετηρήθη.

Τῷ 1921 ὅλα τὰ κόμματα τῆς ἀντιπολιτεύσεως, πλὴν τῶν κομμουνιστῶν, συνησπίσθησαν. Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1922 ἔγιναν ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἀντιπολιτεύσεως ταύτης. Ὠργανώθη τότε καὶ δημοψήφισμα ἀποφανθὲν ὑπὲρ τῆς δικαστικῆς καταδιώξεως τῶν πρώην πρωθυπουργῶν καὶ ὑπουργῶν ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ, τὸν δὲ Σεπτέμβριον τοῦ 1922 ἐφυλακίσθησαν οἱ Δάνεφ, Μαλίνωφ, Θεόδωρωφ, Λιάπτσεφ καὶ ἄλλοι.

Κατὰ τὴν συνδιάσκεψιν τῆς Λωζάννης (1922-1923) ὁ Σταμπολίσκυ συμπαραστατούμενος ὑπὸ τῶν Στάντσιωφ, Θεόδωρωφ καὶ Μόρφωφ ἀνεκίνησε πάλιν τὸ ζήτημα τῆς Δυτικῆς Θράκης διὰ διπλωματικῶν τεχνασμάτων. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ βουλγαρικὴ ἀντιπροσωπεία ὑπεστήριξε τὴν αὐτονομίαν ὁλοκλήρου τῆς Θράκης, τόσον δηλαδὴ τῆς εἰς τὴν Τουρκίαν ἀποδοθείσης Ἀνατολικῆς, ὅσον καὶ τῆς Δυτικῆς (Ἑλληνικῆς). Ἀλλ' ἀφοῦ ἡ Ἀνατολικὴ δίδεται εἰς τὴν Τουρκίαν, ἔλεγεν ὁ Σταμπολίσκυ εἰς ἐπιστολὴν αὐτοῦ πρὸς τὴν Συνδιάσκεψιν, ἀναγνωσθεῖσαν κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 22 Νοεμβρίου 1922, δέον νὰ ἀποδοθῇ καὶ ἡ Δυτικὴ εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἢ νὰ μείνῃ εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, μετατρεπομένη εἰς ζώνην οὐδετέραν, διὰ τῆς ὁποίας νὰ ἐκταθῶσιν οἱ βουλγαρικοὶ σιδηρόδρομοι καὶ ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς ὁποίας ἡ Βουλγαρία νὰ κατασκευάσῃ λιμένας, οἵτινες νὰ ἐξυπηρετῶσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ ἐμπόριον ὅλων τῶν κρατῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ τῆς Βουλγαρίας καὶ τῶν γειτόνων της, ἤτοι τῆς Γιουγκοσλαυΐας, Ρουμανίας, Οὐκρανίας κ. λ. Οὕτως, ἔλεγεν ἡ ἐπιστολὴ τοῦ ἡγέτου τῆς βουλγαρικῆς ἀντιπροσωπείας, ὁλόκληρος ἡ Δυτικὴ Θράκη θὰ ὑπήγετο εἰς τὰς διατάξεις τοῦ 48ου ἄρθρου τῆς συνθήκης τοῦ Νεϊγὺ καὶ θὰ ἐφωδιάζετο διὰ καθεστῶτος οὐδετερότητος μετὰ διοικήσεως ἀνεξαρτήτου.

Εἰς ἀπάντησιν ἡ ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεία προσεφέρθη ἐπανειλημμένως νὰ παραχωρήσῃ ὅλας τὰς ἀναγκαίας ἐγγυήσεις διὰ τὴν χρησιμοποίησιν ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας τόσον τοῦ Ἕβρου ὅσον καὶ τοῦ σιδηροδρόμου καὶ τοῦ λιμένος τοῦ Δεδεαγὰτς (Ἀλεξανδρουπόλεως) ὑπὸ τὸν ἔλεγχον διεθνοῦς ἐπιτροπῆς ὁμοίας πρὸς τὴν τοῦ Δουνάβεως. Κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 24 Νοεμβρίου 1922 τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐδαφικῶν καὶ στρατιωτικῶν ζητημάτων, ὁ ἐκ τῶν Βουλγάρων ἀντιπροσώπων Μόρφωφ ὑπεστήριξεν, ὅτι μόνον διὰ τῆς κατοχῆς ἐπαρκοῦς ἐδάφους περὶ τὸν σιδηρόδρομον καὶ τὸν λιμένα, ἢ ἂν τεθῇ τὸ ἔδαφος τοῦτο ὑπὸ καθεστὼς τελείως αὐτόνομον καὶ συνδεδεμένον οἰκονομικῶς μετὰ τῆς Βουλγαρίας διὰ δεσμῶν ὁποῖοι οἱ τοῦ Δάντσιγκ μετὰ τῆς Πολωνίας, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ κατασκευασθῇ ἐν Ἀλεξανδρουπόλει λιμὴν καὶ τεθῇ ὑπὸ ἐκμετάλλευσιν συμφώνως πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς Βουλγαρίας.

Ἀπαντῶν εἰς ταῦτα ὁ προεδρεύων τῆς συνεδρίας λόρδος Κάρζων, ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀγγλίας, ἐδήλωσεν, ὅτι οὐδέποτε ἡ συνθήκη τοῦ Νεϊγὺ ἀντεμετώπισε τοιοῦτον ἐνδεχόμενον. Ὁ λόρδος Κάρζων καταλήγων συνεβούλευσε τὸν Σταμπολίσκυ νὰ μὴ ζητῇ τὰ ἀδύνατα. Οὐχ ἧττον ἡ ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεία, βαίνουσα ἔτι περαιτέρω, ἐν τῇ διαλλακτικότητι αὐτῆς ἐπρότεινε νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐν τῷ λιμένι τῆς Θεσσαλονίκης τὰ αὐτὰ δικαιώματα, ἅτινα εἶχον παραχωρηθῆ (διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 1913) εἰς τὴν Σερβίαν. Ἀλλὰ καὶ τὸ σχέδιον τοῦτο ὡς καὶ τὰς περὶ χρησιμοποιήσεως τῆς Θεσσαλονίκης διὰ τὸ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον τῆς Βουλγαρίας προτάσεις ἀπέρριψεν ἡ βουλγαρικὴ ἀντιπροσωπεία, ἐμμένουσα πεισμόνως εἰς τὰς ἐδαφικὰς αὐτῆς ἀξιώσεις. Ἔκτοτε τὸ ζήτημα ἐκκρεμεῖ, ἀνακινούμενον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν διὰ τῶν μεμψιμοιριῶν τοῦ βουλγαρικοῦ τύπου περὶ μὴ ἐκτελέσεως τῶν σχετικῶν διατάξεων τῆς συνθήκης τοῦ Νεϊγὺ ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος.

Ἐσχάτως ἀνεκινήθη καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἑνώσεως τῶν ἑλληνικῶν καὶ βουλγαρικῶν σιδηροδρόμων διὰ Πετριτσίου-Σιδηροκάστρου (Δεμὶρ-Χισάρ), ὁπότε τὸ βουλγαρικὸν ἐμπόριον θὰ ἐτρέπετο πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην.

Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ Ἀπριλίου 1923 τὸ ἀγροτικὸν κόμμα ἐπεκράτησε μὲ μεγάλην πλειοψηφίαν (212 βουλευτὰς ἐπὶ 245 ἐν συνόλῳ) καὶ οὕτως ἐφαίνετο παγιούμενον τὸ καθεστὼς τοῦ Σταμπολίσκυ. Ἀλλὰ τὰ δρακόντεια ἐκδικητικὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανεν ἡ κυβέρνησις τῶν ἀγροτικῶν κατὰ τῶν ἀστικῶν τάξεων, προὐκάλεσαν ζωηρὰν δυσαρέσκειαν, ἐκτὸς δὲ τούτου ἀνεκαλύπτοντο καὶ καταχρήσεις τῶν ἐν τῇ ἀρχῇ. Ἡ τὸν Μάρτιον τοῦ 1923 συναφθεῖσα βουλγαροσερβικὴ συμφωνία τῆς Νύσσης δυσηρέστησε τοὺς Μακεδόνας καὶ τοὺς ἐθνικόφρονας, ἰσχυρισθέντας ὅτι ὁ Σταμπολίσκυ ἐπώλησε τὴν χώραν εἰς τὴν Σερβίαν. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἤρχισαν μυστικαὶ παρασκευαὶ κατὰ τῆς κυβερνήσεως. Τὴν νύκτα τῆς 8ης πρὸς τὴν 9ην Ἰουνίου 1923 τὸ ἀγροτικὸν ὑπουργεῖον ἀνετράπη διὰ πραξικοπήματος, κατὰ τὸ ὁποῖον συνέπραξεν, ὡς λέγεται, καὶ τὸ μακεδονικὸν κομιτᾶτον μετὰ τῶν στρατιωτικῶν. Οἱ περισσότεροι τῶν ὑπουργῶν ἐφυλακίσθησαν, ἐνῷ ὁ Σταμπολίσκυ, ὅστις διέτριβε τότε εἰς τὸ γενέθλιον χωρίον του Σλαβοβίτσα, ἐγκαταλειφθεὶς ὑφ' ὅλων τῶν τέως πιστῶν του ἐφονεύθη, καθ' ἣν στιγμὴν ἡτοιμάζετο νὰ διαφύγῃ.

Τὰ τελευταῖα γεγονότα: Τὴν νέαν κυβέρνησιν ἐσχημάτισεν ὁ *Τσάγκωφ*, καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον, υἱὸς τοῦ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας πρωθυπουργοῦ. Ὡς ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν ἔλαβε τὸν *Κάλφωφ*. Ἡ θέσις τοῦ ὑπουργείου τούτου ἐνισχύθη διὰ τῆς βραδύτερον ἐπιτευχθείσης συγχωνεύσεως τῶν διαφόρων κομμάτων εἰς τὴν «δημοκρατικὴν συνεννόησιν», εἰς τὴν ὁποίαν δὲν εἰσῆλθον μόνον οἱ φιλελεύθεροι καὶ οἱ κομμουνισταί. Εἰς τὴν χώραν ὅμως ὁλόκληρον ἐξηκολούθουν ταραχαὶ ὑποκινούμεναι ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Σταμπολίσκυ καὶ τῶν κομμουνιστῶν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν μπολσεβίκων τῆς Ρωσίας. Συνεπείᾳ τῆς φανερᾶς πλέον συμπράξεως τῶν τελευταίων τούτων, ἡ κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ ἀπελάσῃ τὴν ὑπὸ τὸ πρόσχημα ρωσικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ ἐργαζομένην μπολσεβικικὴν ὀργάνωσιν. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1923 συνελήφθησαν 1000 περίπου κομμουνισταὶ συνεπείᾳ τῆς ἀνακαλύψεως συνωμοσίας κατὰ τῆς κυβερνήσεως, κατὰ τῆς ὁποίας εἰργάζοντο καὶ οἱ εἰς Σερβίαν καὶ Τσεχοσλοβακίαν καταφυγόντες ὑπουργοὶ τῆς κυβερνήσεως Σταμπολίσκυ. Κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐναντίον τῶν κομμουνιστῶν μέτρων ἐπῆλθον καὶ συμπλοκαί, κατὰ τὰς ὁποίας ἐφονεύθησαν 5000, ὡς λέγεται, ἄτομα. Πολλοὶ κομμουνισταὶ ἐρρίφθησαν τότε εἰς τὰς φυλακάς.

Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ μετὰ τῆς Ἑλλάδος σχέσεις τῆς Βουλγαρίας δὲν ἐβελτιοῦντο, λόγῳ τῆς δράσεως τῶν κομιτατζήδων, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ἐπῆλθε καὶ τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Ταρλίζ, καθ' ὃ ἐφονεύθησαν 16 κομιτατζῆδες. Ἡ βουλγαρικὴ προπαγάνδα ἐξεμεταλλεύθη τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο. Μετά τινας διαπραγματεύσεις ὑπεγράφη τῇ 29 Σεπτεμβρίου 1924 ἐν Γενεύῃ ἑλληνοβουλγαρικὸν πρωτόκολλον *Πολίτου-Κάλφωφ* ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν σχετικὸν πρὸς τὰς μειονότητας. Ἀλλὰ τὸ πρωτόκολλον τοῦτο ἔμεινεν ἀνεκτέλεστον, μὴ ἐπικυρωθὲν ἐν Ἀθήναις.

Ἐνῷ ὅμως τὰ μακεδονικὰ κομιτᾶτα ἐνεφανίζοντο ὡς ὑπερμαχόμενα τῶν μακεδονικῶν μειονοτήτων, σοβαραὶ διαφωνίαι ἀνεφύησαν εἰς τὰς ἰδίας του τάξεις καὶ ἤρχισεν αἱματηρὸς ἀγὼν μεταξὺ τῶν δύο κομμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα διῃρέθη τὸ κομιτᾶτον τοῦτο. Ὁ *Τόντωρ Ἀλεξάνδρωφ* καὶ οἱ ὀπαδοὶ τῆς λεγομένης «Ἐσωτερικῆς ὀργανώσεως» ἐξηκολούθουν καὶ ἐξακολουθοῦσι νὰ ἐργάζωνται ὑπὲρ τῆς αὐτονομίας τῆς Μακεδονίας, ἐνῷ τὸ κομμουνίζον βουλγαρομακεδονικὸν κόμμα θέλει τὴν Μακεδονίαν μέρος μεγαλυτέρας ὁμοσπονδίας (*Φεδεράτσια*) τῶν βαλκανικῶν κρατῶν, κατὰ τὸ σύστημα ἴσως τῆς Ἑνώσεως τῶν Σοσιαλιστικῶν Σοβιετικῶν Δημοκρατιῶν. Αἱ διαμάχαι τῶν δύο μερίδων τοῦ μακεδονικοῦ κομιτάτου ἐξετράπησαν εἰς δολοφονίας τῶν ἀρχηγῶν. Τῇ 31 Αὐγούστου 1924 ἐδολοφονήθη προδοτικῶς ὁ Τόντωρ Ἀλεξάνδρωφ. Ἐπηκολούθησαν αἱματηραὶ ἀντεκδικήσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν φαίνεται νὰ ἔληξαν ἀκόμη καὶ σήμερον (Φεβρουάριος 1929). Φονεῖς τοῦ Ἀλεξάνδρωφ ἦσαν ὁ ἐπιτελάρχης του *Γιῶργε Ἀθανάσωφ* καὶ ὁ *Ἀλέκο Βασίλιεφ*, ὁ ἄλλως *Ἀλέκο πασᾶς*. Οἱ δύο οὗτοι ἐφονεύθησαν τῇ 14 Σεπτεμβρίου 1924 εἰς Ἄνω-Τζουμαγιάν, αὐθημερὸν δὲ ἐδολοφονεῖτο ἐν Σόφιᾳ ὁ *Σλάβκο Κοβάτσεφ*, καὶ ὁ κομμουνιστὴς βουλευτὴς *Χατζηδήμωφ*, τοῦ «φεδεραλιστικοῦ» κόμματος. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐδολοφονήθη ἐν Σόφιᾳ ὁ *Δήμητσεφ*, εἰσαγγελεύς, ἐντὸς δὲ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ὁ ἀστυνομικὸς διευθυντὴς *Στεφάνωφ*, ἐν Μιλάνῳ δὲ ὁ βοϊβόδας *Πέτρος Τσαούλεφ*. Τῇ 13 Φεβρουαρίου 1925 ἐφονεύθη ἐν Σόφιᾳ ὁ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου *Νικόλαος Μίλεφ*, τὴν 6ην Μαρτίου ὁ κομμουνιστὴς *Χαραλάμπης Στογιάνωφ*, τὸν Μάρτιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Μακεδὼν ἀρχηγὸς *Σκρεγέβσκυ* καὶ ὁ *Βάνκο Γεώργιεφ* δηλητηριασθείς. Τὴν 15 Ἀπριλίου 1925 ἐφονεύθη ὁ στρατηγὸς *Γεώργιεφ* καὶ ὁ δολοφόνος τοῦ καθηγητοῦ *Μίλεφ*, τέλος δὲ τὴν 7 Ἰουλίου 1928 ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς τοῦ κομιτάτου *Πρωτογέρωφ*, τὸν φόνον τοῦ ὁποίου ζητοῦσι νὰ ἐκδικήσωσιν οἱ ὀπαδοί του.

Τὴν 14ην Ἀπριλίου 1925 διεπράχθη ἐν Ὀρχανιὲ ἀπόπειρα κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ βασιλέως Βόριδος. Μετὰ δύο ἡμέρας, τελουμένης ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τῆς Σβέτα Νεδέλια ἐν Σοφίᾳ τῆς κηδείας τοῦ τὴν προτεραίαν φονευθέντος στρατηγοῦ *Γεώργιεφ*, ἐξερράγη ἐντὸς τοῦ ναοῦ μεγάλη βόμβα, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν 23 ἄτομα ἀνήκοντα εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις καὶ ἐπληγώθησαν 323. Ἡ κυβέρνησις ἔλαβεν ἀμέσως δραστήρια μέτρα. Ἐκηρύχθη ὁ στρατιωτικὸς νόμος καὶ ἔγιναν πολλαὶ συλλήψεις. Πέντε ἄτομα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ εἷς ὑπάλληλος τοῦ ναοῦ, ἀποδειχθέντα ἔνοχα ἐκρεμάσθησαν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν φυλακισθέντων ἀνῆλθεν εἰς 5.000. Ἡ κυβέρνησις ἐπωφεληθεῖσα τῶν γεγονότων τούτων ἐπέτυχε παρὰ τῆς ἐν Παρισίοις πρεσβευτικῆς συνδιασκέψεως τὴν ἄδειαν νὰ αὐξήσῃ τὴν δύναμιν τοῦ στρατοῦ κατὰ 10.000 ἄνδρας. Τὰς ταραχὰς ταύτας ἀπέδωκεν ἡ κυβέρνησις εἰς ὑποκινήσεις τῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν διαμενόντων ἀγροτικῶν ἀρχηγῶν.

Ἔκτοτε ἐπῆλθε σχετικὴ ἡσυχία καὶ μόνον τὰ μακεδονικὰ κομιτᾶτα ἐξακολουθοῦσιν ἐπιχειροῦντα νὰ ἀνακινήσωσι τὸ ζήτημα τῶν μειονοτήτων Μακεδονίας καὶ ν' ἀπειλῶσι νέαν δρᾶσιν. Πρὸς πρόληψιν ταύτης ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἐπέδωκαν τῇ 12 Αὐγούστου 1928 εἰς τὴν κυβέρνησιν Λιάπτσεφ διακοίνωσιν ἐφιστῶσαν τὴν προσοχὴν αὐτῆς ἐπὶ τῶν συνεπειῶν τοιαύτης ἐνεργείας τῶν κομιτάτων. Ἡ Ἰταλία δὲν μετέσχεν εἰς τὸ διάβημα τοῦτο, ὅπερ ἐζητήθη, φαίνεται, ὑπὸ τῆς Σερβίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. (Ἐκτὸς τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν καὶ χρονογράφων, οἵτινες εἶναι σχεδὸν ἡ ἀποκλειστικὴ πηγὴ διὰ τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν τῶν Βουλγάρων): *Ν. Ι. Κοκκώνη:* Ἱστορία τῶν Βουλγάρων, Ἀθῆνησι 1877.— *Konstantin Jirecek*, Geschichte der Bulgaren (Prag, 1876) τῆς ὁποίας περίληψις ἐδημοσιεύθη ἀγγλιστὶ ὑπὸ *William Miller*, ἐν The Balkans (London, 1896).— *Prof. Dr. W. N. Slatarski*, Geschichte der Bulgaren, I Teil, 679–1396, (Leipzig, 1918).—*N. Stanef*, Geschichte der Bulgaren: II Teil, ἀπὸ τῆς τουρκοκρατίας μέχρι σήμερον (Leipzig, 1917). — *K. J. Jirecek*, Das Fürstentum Bulgarien, (Prag, 1891). — *Léon Lamouche*, La Bulgarie dans le passé et le présent, (Paris, 1892).— *F. Kanitz*, Donau Bulgarien und der Balkan (Leipzig, 1892).— *Georges Bousquet*, Histoire du peuple bulgare, (Paris, 1909).— *Prinz Franz Joseph von Battenberg*, Die Volkswirtschaftliche Entwickelung Bulgariens, (Leipzig, 1891).— *A. G. Drander*, Évènements politiques en Bulgarie καὶ *Le prince Alexandre* de Battenberg, (Paris 1884).— *Α. Μηλιαράκη*, Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας (ἐν Ἀθήναις, 1898).— *A. Tuma*, Die östliche Balkanhalbinsel (Wien 1886).— *A. de Gubernatis*, La Bulgarie et les Bulgares (Florence 1899).— *Σοκολώφ*, Ἰζ δρέβνεϊ ἱστόρι Μπόλγκαρ (Πετρούπολις 1879).— *Οὐσπένσκι*, Ὀμπραζοβάνιε στόραγκο Μπολκάρσκαγκο (Ὀδησσὸς 1879).— *Bogdan D. Filow*, L'art antique en Bulgarie (Sofia 1925) καὶ L'ancien art bulgare (Berne 1919).— *V. Colokotronis*, La Macédoine et l'Hellénisme (Paris, 1919).— *G. L. Arvanitakis*, Le dossier bulgare (Genève 1918) καὶ Réponse aux socialistes bulgares (Genève 1918).— *N. Moschopoulos*, La question de Thrace (Athènes, 1922).— *Σταματίου Ἀντωνοπούλου*, Συνθῆκαι Λονδίνου, Βουκουρεστίου, Ἀθηνῶν (Ἀθῆναι 1917).— *Dr Wilhelm Ruland*, Geschichte der Bulgaren (Berlin, 1911). — *A. R.*, Griechenverfolgungen in Bulgarien (Berlin 1907).— Persecution against the Greeks in Bulgaria and Oriental Rumelia (Athens 1906).— *Colonel Lamouche*, Quinze ans d'histoire Balkanique (1904–1918), (Paris, 1928).— *G. Schlumberger*, L'épopée byzantine (Paris 1925).— Statut Organique de la Roumélie Orientale.— *J. Zingarelli*, Der Gross-Balkan (Wien, 1927).— *Jovan Cvijic*, La Péninsule Balkanique (Paris, 1918).— *Hermegild Wagner*, Mit den siegreichen Bulgaren (Oldenburg, 1913).— *Jet. A. Parissi*, La guerre gréco-bulgare (Paris 1914).— *Balcanicus*, La Bulgarie, ses ambitions, sa trahison (Paris, 1916).— *B. Stambler*, Les Roumains et les Bulgares (Paris 1914).— *Guérin Songeon*, Histoire de la Bulgarie (Paris 1913).— *J. Guesthoff*, The Balkan League (1915).— *J. D. Bourchier*, The final setlement in the Balkans (Quarterly Review, 1917).— *R. W. Seton-Watson*, Rise of Nationality in the Balkans (1917).— *A. V. Nekludow*, Diplomatic Reminiscences, 1911–1917, (1920).— *P. Gentizon*, Le drame bulgare (1924).— *V. Radoslavow*, Bulgarien und die Weltkrise (1923) κτλ.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΠΟΛΙΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Βουλγαρίας (5,483,125 κάτοικοι, ὧν 2,748,960 ἄρρενες καὶ 2,735,065 θήλεις), 81, 45% εἶναι, κατὰ στατιστικὴν τοῦ 1926, Βούλγαροι (κυρίως Σέρβοι) καὶ 18, 55 ἀνήκουσιν εἰς ἄλλας ἐθνικότητας (2, 15% εἰς σλαυικ. τοιαύτας). Ἐκ τῶν τελευταίων ἔρχονται κατὰ σειρὰν οἱ Τοῦρκοι (520,339), οἱ Ἀτσίγγανοι (109,000), οἱ Πομάκοι (89,000), οἱ Ρουμᾶνοι (58,000), οἱ Ἰουδαῖοι (43,209), οἱ Ἕλληνες (42,074), οἱ Ἀρμένιοι (13,510), οἱ Ρῶσοι (9,080) οἱ Τάταροι (4,905) καὶ οἱ Γερμανοὶ (2,800). Οἱ ἐν Βουλγαρίᾳ Ἕλληνες ἦσαν ἄλλοτε πολὺ περισσότεροι, ὁ ἀριθμὸς ὅμως αὐτῶν ἐμειώθη λόγῳ τῆς ἀνταλλαγῆς ἀφ' ἑνὸς τῶν πληθυσμῶν καί, πρὸ τούτου, τῶν ἀνθελληνικῶν διωγμῶν. Χάρις εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν ἐπίσης, ὁ πληθυσμὸς τῆς Βουλγαρίας, ὅστις μετὰ τὸ πέρας τῶν Βαλκανικῶν πολέμων (1913) ἀνήρχετο μόλις εἰς 4,396,000 κατοίκους, κατὰ δὲ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920 εἰς 4,846,971, ηὐξήθη αἰσθητῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ἡ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ ἀνέρχεται εἰς 53,7 κατὰ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον.

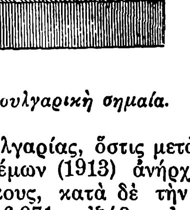

Βουλγαρικὴ σημαία.

Οἱ Βούλγαροι εἶναι Χριστιανοὶ Ὀρθόδοξοι τὸ θρήσκευμα, ἡ Ἐκκλησία ὅμως τῆς Βουλγαρίας ἀπεσχίσθη τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως διὰ τοῦ Μεγάλου Ὅρου τῆς Μεγάλης ἐν Κωνσταντινουπόλει Τοπικῆς Συνόδου τῷ 1872 (βλ. κατ. *Ἐκκλησία*).

Ἡ Βουλγαρικὴ σημαία τόσον ἡ πολεμικὴ ὅσον καὶ ἡ ἐμπορικὴ εἶναι τρίχρους, ἀποτελουμένη ἐκ τριῶν παραλλήλων ὁριζοντίων ταινιῶν, λευκῆς, πρασίνης καὶ ἐρυθρᾶς.

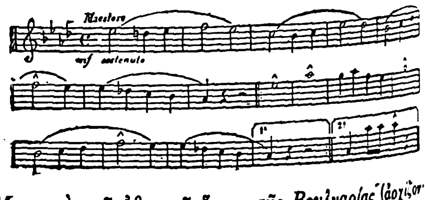

Μουσικὴ τοῦ ἐθνικοῦ ὕμνου τῆς Βουλγαρίας (ἀρχίζοντος μὲ τὸν στίχον: «Σοῦμι Μαρίτσα ὀκρβαβένα»).

Digitized by Google

Τὰ παράσημα, ἀπονεμόμενα ὑπὸ τοῦ βασιλέως, εἶναι τά: τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου, ἱδρυθὲν τῷ 1881, τῆς Πολιτικῆς Ἀξίας, ἱδρυθὲν τῷ 1891, τῆς Στρατιωτικῆς Ἀξίας, ἱδρυθὲν τῷ 1900 καὶ τοῦ τάγματος Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, ἱδρυθὲν τῷ 1909.

Πολίτευμα: Πολίτευμα τῆς χώρας εἶναι σήμερον ἡ συνταγματικὴ κληρονομικὴ μοναρχία

Τὸ πρῶτον, μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς Βουλγαρίας διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου τῆς 13 Ἰουλίου 1878 εἰς «αὐτοτελῆ ἡγεμονίαν φόρου ὑποτελῆ ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Α. Μ. τοῦ σουλτάνου», συνταχθὲν σύνταγμα εἶναι τὸ ἐν Τυρνόβῳ τὴν 16/28 Ἀπριλίου 1879 δημοσιευθέν, συγκείμενον ἐξ 169 ἄρθρων. Ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς του ὅμως κατὰ τὰ δύο ἐπακολουθήσαντα ἔτη κατεδείχθη τὸ ἀδύνατον τῆς δι' αὐτοῦ διακυβερνήσεως τῆς ἀρτισυστάτου πολιτείας, δι' ὃ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Α' ἠναγκάσθη νὰ προβῇ, τὴν 27 Ἀπριλίου (9 Μαΐου) 1881, εἰς τὴν ἔκδοσιν διακηρύξεως, διὰ τῆς ὁποίας ἐξεδήλου τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ ὅπως ἀποταθῇ εἰς μεγάλην Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, συγκαλουμένην ἐπὶ τῷ σκοπῷ, ἵνα δι' αὐτῆς ἐπιτευχθῇ ἡ τροποποίησις τοῦ συντάγματος. Μετά τινας ἡμέρας, διὰ τῆς ἀπὸ 11/23 Μαΐου ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν στρατηγὸν Ehrenroth, ἐπιφορισμένον νὰ σχηματίσῃ προσωρινὴν κυβέρνησιν, ὁ Ἀλέξανδρος ἐξέθετεν ὁποίαν ἔκτακτον ἐξουσίαν διενοεῖτο νὰ ζητήσῃ, ὅπως περιβληθῇ ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ἣν ἐξουσίαν ἐθεώρει «ὡς ἀπαραίτητον ὅρον διὰ τὴν λειτουργίαν κυβερνήσεως διατελούσης ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν αὐτοῦ καὶ διὰ τὴν ἐπίτευξιν καλυτέρας διεξαγωγῆς τῶν δημοσίων ἐν τῇ χώρᾳ ὑποθέσεων», ἐκδηλῶν συνάμα τὴν ἀπόφασίν του νὰ παραιτηθῇ εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ἠρνεῖτο νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ συντάγματος. Πράγματι, ἡ συγκληθεῖσα ἐν Σιστόβῳ Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἀπεδέχθη τὰς γενομένας παρὰ τοῦ πρίγκιπος προτάσεις καὶ ἐπεψήφισε τὸν ἀπὸ 1/13 Ἰουλίου 1881 νόμον, δι' οὗ ἀνεγνωρίζετο εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ἔκτακτος ἐξουσία, διαρκείας ἑπτὰ ἐτῶν, καθ' ἣν ἐδικαιοῦτο νὰ δημιουργῇ νέους θεσμοὺς «καὶ νὰ ἐπιφέρῃ τροποποιήσεις εἰς πάντας τοὺς κλάδους τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως»· ἐπὶ πλέον, διὰ τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω νόμου, προεβλέπετο ἡ ὁλικὴ ἀναθεώρησις τοῦ συντάγματος «ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἱδρυθέντων θεσμῶν καὶ τῆς ἀποκτηθείσης πείρας».

Ἐθνόσημον τῆς Βουλγαρίας.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐψηφίζετο ὁ ὡς ἄνω νόμος, ὁ Ἀλέξανδρος διὰ διακηρύξεως αὐτοῦ εὐχαριστῶν τὸν βουλγαρικὸν λαὸν διὰ τὴν ἐπιδειχθεῖσαν αὐτῷ ἐμπιστοσύνην, ἐδήλου τὰ ἑξῆς: «Τὰ ἐν τῷ Συντάγματι διατυπούμενα δικαιώματα τοῦ λαοῦ παραμένουσιν οὕτως ἡ βάσις τοῦ ἡμετέρου δημοσίου δικαίου. Καθ' ἕκαστον ἔτος, ὡς καὶ κατὰ τὰς ἐκτάκτους περιστάσεις, θέλει ἀποτελεῖ δι' ἐμὲ εὐχάριστον καθῆκον νὰ προσκαλῶ τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ, ὅπως συζητῶνται τὰ ζητήματα τὰ ἐνδιαφέροντα τὰ ζωτικὰ συμφέροντα τῆς ἡγεμονίας. Ἰδιαιτέρως, καθ' ὅσον ἀφορᾷ ζητήματα σχετικὰ πρὸς τὸν προϋπολογισμόν, τοὺς φόρους, τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα τοῦ Κράτους, τὰ ζητήματα τὰ ὁποῖα ἐνέχουσι διεθνῆ χαρακτῆρα, τὴν ὁριστικὴν γνώμην θέλει ἔχει ἡ ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία».

Διὰ τοῦ ἀπὸ 22 Σεπτεμβρίου/4 Ὀκτωβρίου 1881 ἐκδοθέντος διατάγματος ἱδρύθη τὸ «Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας» συγκείμενον ἐκ δεκαπέντε μελῶν, ὀκτὼ ἐκλεχθέντων παρὰ τοῦ λαοῦ, τεσσάρων διορισθέντων παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τριῶν ἄλλων (τοῦ μητροπολίτου, τοῦ μουφτῆ καὶ τοῦ ραββίνου) αὐτοδικαίως, εἰς τὰς συνεδρίας τοῦ ὁποίου οἱ ὑπουργοὶ ἐλάμβανον μέρος, ἔχοντες συμβουλευτικὴν ψῆφον, δικαιούμενοι ὅμως νὰ ψηφίζωσιν ἐπὶ ζητημάτων ἀναγομένων εἰς τὸν κύκλον τῆς ἁρμοδιότητος αὐτῶν. Διὰ τῆς ἱδρύσεως τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας καθ' ὅλον τὸ ἑπταετὲς διάστημα ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἠσκεῖτο διμερῶς, καθόσον τῆς Βουλῆς ἡ ἁρμοδιότης περιωρίζετο μόνον εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν προϋπολογισμόν, τοὺς φόρους, τὰ δημόσια ἔργα καὶ γενικῶς εἰς ὅ,τι ἐνεῖχεν οἰκονομικὸν χαρακτῆρα, τὸ δὲ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας εἶχε κηρυχθῇ ἁρμόδιον νὰ νομοθετῇ ἐπὶ παντὸς οἱασδήποτε ἄλλης φύσεως ζητήματος καὶ δὴ νὰ θεσπίζῃ ὀργανικοὺς καὶ συνταγματικοῦ ἰδίως χαρακτῆρος νόμους.

Ὁ Ἀλέξανδρος, ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς εὐρυτάτης εἰς αὐτὸν ἀπονεμηθείσης ἐξουσίας, ἐξέδωκε πλείστους ὅσους ὀργανικοὺς νόμους, ἐν οἷς τὸν περὶ ὀργανισμοῦ τῶν δικαστηρίων (ἐξ ἄρθρ. 235), ἄνευ προηγουμένης συγκαταθέσεως τῆς Βουλῆς, ἐπιτυχών, μάλιστα, τὴν 5/17 Δεκεμβρίου 1883, τὴν συγκατάθεσιν ταύτης ἐπὶ σχεδίου τινὸς περὶ ἀναθεωρήσεως τοῦ συντάγματος, τὸ ὁποῖον θὰ ἐτίθετο τελικῶς ὑπὸ τὴν ἔγκρισιν τῆς μεγάλης Ἐθνικῆς Συνελεύσεως. Τὸ ἐν λόγῳ σχέδιον, δι' οὗ ἐτροποποιοῦντο 21 τὸ ὅλον ἄρθρα τοῦ συντάγματος, περιώριζε τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα, ἵδρυεν Ἄνω Βουλὴν καὶ ἐτροποποίει τοὺς περὶ ἀντιβασιλείας κανόνας. Ἀλλὰ διὰ τοῦ ἐν τῇ Βουλῇ τῇ 25 Δεκεμβρίου τοῦ ἑπομένου ἔτους ἐκφωνηθέντος παρ' αὐτοῦ λόγου, δι' οὗ ἐκήρυττε τὴν λῆξιν τῆς συνόδου, ὁ Ἀλέξανδρος παρῃτήθη τῶν ἀναγνωρισθέντων αὐτῷ δικαιωμάτων, εἰπών, μεταξὺ ἄλλων, καὶ τὰ ἑξῆς: «Παρῃτήθην τῶν ἀπεριορίστων δικαιωμάτων, τὰ ὁποῖα μοὶ ἀνεγνωρίσθησαν ὑπὸ τῆς Μεγάλης Συνελεύσεως τοῦ Σιστόβου καὶ πανηγυρικῶς ἐπεδοκίμασα τὴν ἐπαναφορὰν ἐν ἰσχύϊ τοῦ συντάγματος τοῦ Τυρνόβου, ὅπερ θέλει ἰσχύσει καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ μέχρι τῆς ψήφου τῆς μεγάλης Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ἐπὶ τῶν παρ' ἡμῶν ἐπ' αὐτοῦ ὑποδειχθεισῶν τροποποιήσεων, χωρὶς οὐδεμία τούτων νὰ ἰσχύσῃ ἀπὸ τῆς σήμερον». Πλὴν ὅμως τὰ πολιτικὰ γεγονότα ἐπῆλθον, ὅπως ἀνατρέψωσι τὴν πραγματοποίησιν τοῦ τοιούτου προγράμματος. Ἡ τὴν 18 Σεπτεμβρίου 1885 ἐπελθοῦσα ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ ἐπανάστασις, ἥτις καθῄρεσε τὸν γενικὸν διοικητὴν Chrestovitch, ἀνακηρύξασα τὸν Ἀλέξανδρον «Ἡγεμόνα τῶν δύο Βουλγαριῶν», ἤτοι τῆς νοτίας καὶ τῆς βορείας, ἔφερεν εἰς τὴν διὰ τοῦ ἀπὸ 6 Ἀπριλίου 1886 φιρμανίου τοῦ σουλτάνου ἀναγνώρισιν τῶν τετελεσμένων γεγονότων· ἂν καὶ διὰ τοῦ ἐν λόγῳ φιρμανίου ὡρίζετο, ὅτι ἔδει νὰ τροποποιηθῇ τὸ σύνταγμα, ἐν τούτοις ὅμως τοιαύτη τις τροποποίησις δὲν ἔλαβε χώραν, καὶ ἡ νοτία Βουλγαρία ἐνσωματώθη μὲ τὴν βορείαν Βουλγαρίαν, προικισθεῖσα διὰ τοῦ αὐτοῦ πολιτικοῦ καὶ διοικητικοῦ συστήματος, τοῦ πρίγκιπος Φερδινάνδου διὰ τοῦ ἀπὸ 5/18 Ὀκτωβρίου 1908 μανιφέστου κηρύξαντος τὴν «ἡνωμένην Βουλγαρίαν ἀνεξάρτητον βασίλειον», τὸ ὁποῖον ἐξηκολούθησε διοικούμενον ὑπὸ τὸ σύνταγμα τοῦ 1879, ἰσχῦσαν ἀτροποποίητον μέχρι τοῦ 1893, ὁπότε τὸ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως καταρτισθὲν σχέδιον ἀναθεωρήσεως τοῦ συντάγματος, ἐπιψηφισθὲν παρὰ τῆς τακτικῆς Βουλῆς τὴν 7/19 Δεκεμβρίου, ὑπεβλήθη ὑπὸ τὴν ψῆφον τῆς μεγάλης Βουλῆς, ἥτις συνῆλθεν ἐν Τυρνόβῳ τὴν 3/15 Μαΐου 1893, καὶ ἐπεψηφίσθη παρ' αὐτῆς τὴν 15/27 Μαΐου τοῦ ἰδίου ἔτους. Διὰ τῆς ἀναθεωρήσεως ταύτης ἐτροποποιοῦντο 13 τὸ ὅλον ἄρθρα τοῦ συντάγματος.

Τὸ νῦν ἰσχῦον σύνταγμα εἶναι τὸ τοῦ 1893, ὡς ἐτροποποιήθη αὖθις τὴν 8 Ἰουλίου 1911. Κατὰ τὸ σύνταγμα τοῦτο, ἡ Βουλγαρία ἀποτελεῖ Βασιλευομένην Δημοκρατίαν κοινοβουλευτικῆς μορφῆς. Ὁ βασιλεύς, ἀνερχόμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου κληρονομικῷ δικαιώματι, ἀσκεῖ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἐπονομαζόμενος *τσάρος*· διορίζει καὶ παύει τοὺς ὑπουργούς, ὑποχρεούμενος νὰ λάβῃ τούτους ἀπὸ τῆς πλειοψηφίας τῆς Βουλῆς, ἅτε ἰσχύοντος καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ τοῦ συστήματος τῆς κοινοβουλευτικῆς κυβερνήσεως, κατὰ τὸ ὁποῖον δέον τό τε ὑπουργεῖον καὶ εἷς ἕκαστος τῶν ὑπουργῶν ν' ἀπολαύῃ τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς, ὑποχρεούμενος ἄλλως (ἐν Βουλγαρίᾳ μόνον ἠθικῶς) εἰς παραίτησιν. Ἡ Βουλή, «Σοβράνιε» («Ἐθνικὴ Συνέλευσις») ἐπικαλουμένη, ἀναδείκνυται διὰ γενικῶν ἀμέσων ἐκλογῶν ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀντιστοιχοῦντος ἑνὸς βουλευτοῦ ἐπὶ 20.000 κατοίκων· ἀποτελεῖται ἐκ 247 μελῶν, ἡ δὲ βουλευτικὴ περίοδος διαρκεῖ ἐπὶ τέσσαρα ἔτη. Ἡ ἄσκησις τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας εἶναι ἀνατεθειμένη εἰς τὴν Βουλὴν καὶ τὸν βασιλέα.

Ἡ κυβέρνησις, διοριζομένη τυπικῶς παρὰ τοῦ Βασιλέως, εἶναι ἡ ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ τῆς Βουλῆς· ἕκαστος ὑπουργὸς διευθύνει ἕν, κατὰ κανόνα, τῶν κάτωθι ὑπουργείων: Ἐσωτερικῶν, Ἐξωτερικῶν, Παιδείας, Θρησκευμάτων, Ἐμπορίου, Γεωργίας, Δημοσίων Ἔργων, Σιδηροδρόμων, Ταχυδρομείων καὶ Τηλεγράφων, Πολέμου, Δικαιοσύνης. Εἷς τῶν ἐν λόγῳ ὑπουργῶν ἔχει καὶ τὴν προεδρείαν τῆς Κυβερνήσεως. Οἱ ὑπουργοὶ εἶναι ὑπεύθυνοι τόσον ἐνώπιον τῆς Βουλῆς, ὅσον καὶ ἐνώπιον τοῦ βασιλέως. Ἐκτὸς ὅμως τῆς συνήθους Βουλῆς, τὸ βουλγαρικὸν σύνταγμα ὁμιλεῖ καὶ περὶ «Μεγάλης Σοβράνιε», συγκειμένης ἐκ διπλασίου ἀριθμοῦ μελῶν τῆς τακτικῆς Βουλῆς, ἤτοι ἐκ 494, συγκαλεῖται δὲ αὕτη μόνον εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις, ὡς λ. χ. ἐπὶ ἐκλογῆς ἀντιβασιλέως, ἢ ἐπὶ ἀναθεωρήσεως τοῦ συντάγματος, ἢ ἐπὶ παραχωρήσεως βουλγαρικῶν ἐδαφῶν εἰς ξένην ἐπικράτειαν κττ. Τὰ ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ συντάγματος καθιερούμενα ἀτομικὰ δικαιώματα ἢ προσωπικαὶ ἐλευθερίαι εἶναι: ἡ ἰσότης τῶν πολιτῶν, τὸ ἀπαραβίαστον τοῦ προσώπου καὶ τῆς ἰδιοκτησίας, τὸ ἄσυλον τῆς κατοικίας, ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου, τὸ δικαίωμα τοῦ ἐλευθέρως συνέρχεσθαι καὶ ἡ ἀνεξιθρησκεία ἢ ἄλλως ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως.

Ὁλόκληρον τὸ κράτος διαιρεῖται εἰς 16 νομούς, ἑκάστου τῶν ὁποίων προΐσταται ὁ νομάρχης, διοριζόμενος παρὰ τοῦ βασιλέως· παραπλεύρως τοῦ νομάρχου λειτουργεῖ τὸ νομαρχιακὸν συμβούλιον, συγκείμενον ἐκ τριάκοντα, κατ' ἀνώτατον ὅριον, μελῶν, ἀναδεικνύον διμελῆ ἐκτελεστικὴν ἐπιτροπὴν καὶ συνεδριάζον ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ νομάρχου. Ὁ θεσμὸς τῆς αὐτοδιοικήσεως ἔχει καθιερωθῇ μόνον εἰς τὰς πόλεις Σόφιαν, Βάρναν, Φιλιππούπολιν καὶ Ρουχτσούκιον. Οἱ δῆμοι ἀπολαύουσιν αὐτονομίας, ἑκάστου τῶν ὁποίων προΐσταται ὁ δήμαρχος, ἐκλεγόμενος παρὰ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐκλέγονται ἐπίσης δύο «ἀντιδήμαρχοι», οἵτινες ἀποτελοῦσι τὰ ἐκτελεστικὰ ὄργανα τοῦ δήμου. Τὸ δημοτικὸν συμβούλιον σύγκειται ἐκ μελῶν ἐκλεγομένων διὰ μυστικῶν ἀμέσων καὶ γενικῶν ἐκλογῶν παρὰ τῶν δημοτῶν, οἵτινες ἔχουσι δικαίωμα νὰ συμμετέχωσι καὶ εἰς τὰς πρὸς ἀνάδειξιν τῆς Βουλῆς ἐκλογάς. Η. Γ. Κ.

Πολιτικὴ διαίρεσις: Ἡ Βουλγαρία διαιρεῖται διοικητικῶς εἰς 16 συνολικῶς νομούς, φέροντας τὸ ὄνομα τῆς πρωτευούσης αὐτῶν πόλεως, πλὴν τοῦ νομοῦ *Μασταντλί*, οὗτινος πρωτεύουσα εἶναι τὸ *Κυρτζαλί*· οἱ νομοὶ οὗτοι εἶναι ἐν μὲν τῇ *Βορείῳ Βουλγαρίᾳ*: *Βάρνης* (230.410 κατ.), *Βιδυνίου* (278.123 κατ.), *Βράτσης* (392.410 κατ.), *Πλεύνης* (431.494 κατ.), *Ρουχτσουκίου* (311.959 κατ.), *Τυρνόβου* (505.692 κατ.). καὶ *Σούμλας* (360.199 κατ.)· ἐν δὲ τῇ *Νοτίῳ Βουλγαρίᾳ*: *Πύργου* (484.028 κατ.), *Κιουστενδὶλ* (243.577 κατ.), *Μασταντλὶ* (183.793 κατ.), *Πασμακλὶ* (68.814 κατ.), *Πετριτσίου* (186.167 κατ.), *Φιλιππουπόλεως* (562.458 κατ.), *Σόφιας* (642.066 κατ.), *Στάρα-Ζαγορᾶς* (326.503 κατ.), καὶ *Χασκόβου* (245.432 κατ.).

Οἱ 16 νομοὶ τῆς Βουλγαρίας διαιροῦνται εἰς 91 ἐπαρχίας καὶ 2.645 δήμους, ὧν 93 ἀστικοὶ καὶ 2.552 ἀγροτικοί. Ἡ ὅλη χώρα ἀριθμεῖ 5.700 πόλεις καὶ χωρία, λιμένες δ' αὐτῆς κυριώτεροι εἶναι ὁ Πύργος καὶ ἡ Βάρνα ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου.

Ἐκπαίδευσις: Λόγῳ τῶν μεγάλων πολιτικῶν γεγονότων καὶ τῆς ταῦτα ἐπακολουθησάσης ἐσωτερικῆς ἀνωμαλίας, ἡ ἐκπαίδευσις ἐν Βουλγαρίᾳ εἶχε παραμεληθῆ, καίτοι διὰ νόμου εἶχεν ἐπιβληθῆ ἐν τῇ χώρᾳ ἡ ὑποχρεωτικὴ ἐκπαίδευσις διὰ τὰ παιδία ἀπὸ 7 μέχρι 14 ἐτῶν. Ἐν τούτοις μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν σχετικῆς ἐσωτερικῆς ὁμαλότητος, ἡ ἐκπαίδευσις ἀπέκτησεν ἐν Βουλγαρίᾳ τὴν προτέραν σημασίαν, ἐκ τῶν στατιστικῶν δὲ τῶν τελευταίων ἐτῶν προκύπτει, ὅτι ἐλαττοῦται συνεχῶς καὶ σταθερῶς ἡ ἀναλογία τῶν ἀγραμμάτων, οἵτινες σήμερον ἀποτελοῦσι τὰ 50 % τοῦ πληθυσμοῦ. Διὰ τοῦ περὶ ὑποχρεωτικῆς ἐκπαιδεύσεως νόμου, ὡς οὗτος ἐτροποποιήθη τῷ 1920, ἡ εἰς τὰ σχολεῖα ὑποχρεωτικὴ φοίτησις τῶν Βουλγαροπαίδων εἶναι ἑπταετὴς (τέσσαρα ἔτη εἰς τὰ σχολεῖα τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως καὶ τρία εἰς τὰ προγυμνάσια). Ἡ μέση ἐκπαίδευσις ἐξυπηρετεῖται ὑπὸ τῶν γυμνασίων (κλασσικῶν καὶ ἡμικλασσικῶν), ἡ εἰς τὰ ὁποῖα φοίτησις εἶναι πενταετής, καὶ ἄλλων εἰδικῶν πρακτικῶν σχολῶν, ἡ δὲ ἀνωτέρα ὑπὸ δύο πανεπιστημίων (ἐν Σόφια), ὧν ἓν κρατικόν, τὸ δὲ ἕτερον, καλούμενον «Ἐλεύθερον πανεπιστήμιον», ἰδιωτικόν. Κατώτεραι σχολαὶ ὑπάρχουσι 5.800 καὶ ἡμιγυμνάσια 1.700, εἰς ἃ ἐκπαιδεύονται συνολικῶς 365.000 ἄρρενες μαθηταὶ καὶ 274.000 θήλεις, γυμνάσια καὶ ἄλλαι σχολαὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως 90 μὲ 24.500 ἄρρενας μαθητὰς καὶ 24.000 θήλεις, σχολαὶ εἰδικῆς ἐκπαιδεύσεως 42 μὲ 4.600 μαθητὰς ἄρρενας καὶ 1680 θήλεις, βιοτεχνικαὶ σχολαὶ 122 μὲ 7.600 ἄρρενας καὶ 3.600 θήλεις μαθητάς. Ὑπάρχουσιν ἐπίσης τέσσαρα διδασκαλεῖα, μία ἐμπορική, μία στρατιωτικὴ καὶ δύο γεωργικαὶ σχολαί, μία Ἀκαδημία μουσικῆς καὶ ἑτέρα Καλῶν Τεχνῶν. Ἐκ τῶν πανεπιστημίων τὸ κρατικὸν (2.850 φοιτηταί, ὧν 680 θήλεις καὶ 287 καθηγηταὶ καὶ ἐπιμεληταί, ὧν 22 θήλεις, ἱδρύθη τῷ 1888 καὶ ἦτο ἀρχικῶς ἁπλῆ ἀνωτέρα σχολή, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1900 μετωνομάσθη εἰς πανεπιστήμιον, περιλαμβάνει δὲ σχολὰς Ἱστορίας, Φιλολογίας, Θεολογίας, Νομικῆς, Ἰατρικῆς, Κτηνιατρικῆς, Φυσικομαθηματικῶν καὶ Ἀγρονομικῆς. Τὸ «Ἐλεύθερον πανεπιστήμιον», λειτουργοῦν ὑπὸ τὸν κρατικὸν ἔλεγχον, περιλαμβάνει διπλωματικόν, δημοσιονομικὸν καὶ διοικητικὸν κλάδον, τὰ ὑπ' αὐτοῦ δὲ χορηγούμενα διπλώματα ἀναγνωρίζονται ὑπὸ τοῦ κράτους. Γ. Α. Κ.

Δημόσια οἰκονομικά: Ἡ οἰκονομικὴ καὶ δημοσιονομικὴ ἀνάπτυξις τῆς Βουλγαρίας ὀφείλεται σχεδὸν μόνον εἰς τὴν συνδρομὴν τῶν ξένων κεφαλαίων. Ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῆς (1878) μέχρι τῶν Βαλκανικῶν πολέμων (1912) συνήφθησαν 8 ἐξωτερικὰ δάνεια ὀνομαστικοῦ ποσοῦ 652.719.000 φρ. χρ., διατεθέντα διὰ παραγωγικοὺς σκοπούς, σιδηροδρόμους, λιμένας κλπ. Τῷ 1926 συνήφθη νέον δάνειον διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν προσφύγων. Τὸ δημόσιον χρέος τῆς Βουλγαρίας ἀνέρχεται (31 Ἰουλίου 1927) τὰ 1.359.233.624 λέβια. Ἐκ τούτων τὰ 1.162.870.254 ἀντιπροσωπεύουσι τὸ πάγιον καὶ τὰ 7.175.562 τὸ κυμαινόμενον ἐξωτερικόν, τὰ δὲ 19.882.228 τὸ πάγιον καὶ τὰ 169.305.590 τὸ κυμαινόμενον ἐσωτερικὸν χρέος. Ὁ κρατικὸς προϋπολογισμὸς (χρῆσις 1927—1928) ἀνέρχεται τὰ 6.993.000.000 λέβια, τὰ διάφορα δὲ κονδύλια τούτου κατανέμονται ὡς ἐν τῷ ἐν ἀρχῇ τῆς ἑπομένης σελίδος πίνακι δείκνυται. Δ. Ε. Μ.

Νομισματικὸν σύστημα: Μέχρι τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1928 ἡ Βουλγαρία εἶχε νομισματικὴν μονάδα τὸ lev, ἀντίστοιχον πρὸς 1 φράγκον τῆς λατινικῆς νομισματικῆς ἑνώσεως. Ἀπὸ τῆς ὡς ἄνω χρονολογίας προέβη εἰς τὴν σταθεροποίησιν

Digitized by Google

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ (ΧΡΗΣΕΩΣ 1927—1928)

Ἔξοδα	λέβια	Ἔσοδα	λέβια
Ἀνωτάτη διοίκησις	76.249.920	Ἄμεσοι φόροι	897.000.000
Δημόσιον χρέος	1.576.747.000	Ἔμμεσοι φόροι	2.730.000.000
Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν καὶ Θρησκευτ.	142:624.390	Τέλη καὶ δασμοὶ	615.200.000
» Ἐσωτερ. καὶ Δημοσ. Ὑγείας	368.272.390	Πρόστιμα, κατασχέσεις	70.000.000
» Παιδείας	866.715.230	Σιδηρόδρομοι καὶ λιμένες	180.000.000
» Οἰκονομικῶν	204.737.300	Τ.Τ.Τ.	291.000.000
» Δικαιοσύνης	190.931.730	Δημόσια κτήματα	481.000.000
» Στρατιωτικῶν	1.187.381.020	Εἰσφοραὶ κοινοτήτων δι' ἐκπαίδευσιν	432.800.000
» Ἐμπορ. Βιομηχ. καὶ Ἐργ.	154 461.540	Διάφορα καὶ ὑπόλοιπον παρελθ. χρήσεως	296.100.000
» Γεωργίας καὶ Δημοσ. Κτημ.	228.646.110		
» Δημοσ. Ἔργων	440.199.710		
» Σιδηροδρ. καὶ Τ.Τ.Τ.	1.260.3[illegible]4.505		
Δαπάναι ἐκτελέσεως συνθηκῶν	51.825.760		
Ἀπόσβεσις χρέους πρὸς Ἐθνικ. Τράπεζαν	150.000.000		

τοῦ νομίσματός της, ὁρίσασα ὡς νομισματικὴν μονάδα νέον χρυσοῦν lev, ἔχον βάρος καθαροῦ χρυσοῦ 0,01087 γραμμαρίου ἢ καὶ ἄλλως: 92 lev =1 γρ. καθαροῦ χρυσοῦ. Οὕτω προκύπτουσιν αἱ ἑξῆς σχέσεις: 138,44 lev = 1 δολλάριον, 27 lev = 1 χρυσοῦν φράγκον, 1 lev = 0,559 νέας χρυσῆς δραχμῆς (1928) καὶ 673,66 lev=1 £ Ἀγγλίας.

Διὰ τοῦ νόμου τῆς σταθεροποιήσεως προβλέπεται ἡ κατασκευὴ ἀργυρῶν νομισμάτων τῶν 20, 50 καὶ 100 lev καὶ μεταλλικῶν κερμάτων τῶν 10 5, 2, 1 lev ὡς καὶ τῶν 20 καὶ 10 stotinki. Ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν κυκλοφοροῦσι νομίσματα χρυσᾶ τῶν νέων lev, ἀλλ' ἀνταλλάσσονται τὰ παλαιὰ χάρτινα lev πρὸς χρυσὸν εἰς συνάλλαγμα ἐν ἰσοτιμίᾳ εὑρισκόμενον πρὸς τὸν χρυσὸν κατὰ τὰς ἀνωτέρω σχέσεις. Τ. ΚΕΡΑΜΙΔΑΣ

—[ΕΚΚΛΗΣΙΑ] Ἡ ἱστορία τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησιας συνδέεται στενότατα μετὰ τῆς ἱστορίας τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους, ἀλλὰ σπανίως ἴσως ἱστορία ἐξετέθη μετὰ τοσαύτης ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων μεροληψίας, μεθ' ἧς ἡ ἱστορία αὕτη. Ὁ πρῶτος ἀναλαβὼν νὰ ἐκθέσῃ αὐτὴν συστηματικῶς Ρῶσος *E. Goloubinsky* ἐξέδωκε τὸ ἔργον του (1871) ἐν μέσῳ ζωηροτάτων ἐθνικιστικῶν ἀγώνων τῶν Βουλγάρων καὶ ἐπιθέσεων αὐτῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καθ' ἃς ἡμέρας συνετελεῖτο τὸ βουλγαρικὸν σχίσμα, ἐπὶ τῷ προδήλῳ σκοπῷ τῆς ἐνισχύσεως τῶν Βουλγάρων κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Μετὰ τὸν Goloubinsky οἱ Βούλγαροι ἐρευνηταὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας των καὶ σὺν αὐτοῖς οἱ Λατῖνοι κληρικοὶ ἱστοριοδίφαι, ὧν τελευταῖος ὁ *Guerin Songeon* (1913), ἔτι μᾶλλον ἐπλειοδότησαν εἰς τὰς διαστροφὰς τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, εἰς τὰς ἐπινοήσεις ἀνυπάρκτων γεγονότων καὶ εἰς ὕβρεις κατὰ τῶν Ἑλλήνων «τυράννων», ὑφ' οὓς «ἐστέναζεν ἐπὶ αἰῶνας ἡ βουλγαρικὴ Ἐκκλησία». Ἐντεῦθεν, δυστυχῶς, παρημελήθη ἡ ἀντικειμενικὴ ἔρευνα τῶν γεγονότων τῆς ἱστορίας ταύτης, τῶν ἑκάστοτε περὶ αὐτὴν ἀσχολουμένων ἀταλαιπώρως ἐπαναλαμβανόντων γνώμας καὶ θεωρίας ἀσυστάτους.

Ἐνταῦθα πρόκειται ἁπλῶς νὰ ἐκτεθῶσι τὰ πραγματικὰ γεγονότα καὶ νὰ παρασταθῇ ἀντικειμενικῶς ἡ πορεία τῆς ὀρθοδόξου βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς μέσους καὶ νέους χρόνους.

Α') Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΜΕΣΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ (865—1393). Εἰς τὴν χώραν, ἐν ᾗ κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ὁριστικῶς ἐγκατεστάθησαν οἱ Βούλγαροι, δὲν ἦτο ἄγνωστος ὁ Χριστιανισμός. Ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη αὐτοῦ ἡμερῶν ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ ὠργανωμέναι Ἐκκλησίαι, κατὰ δὲ τὰς ἀρειανικὰς ἔριδας συνεκροτήθησαν σύνοδοι ἐν *Σαρδικῇ* (νῦν *Σόφια*) καὶ ἐν *Φιλιππουπόλει* (343—344). Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Βουλγάρων μετεδίδετο διὰ διαφόρων τρόπων ὁ Χριστιανισμὸς εἰς αὐτούς, τὸν Θ' δὲ αἰῶνα ἤρξατο ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως συστηματικὴ διάδοσις τῆς νέας θρησκείας. Ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἐπιδρομῶν κατὰ τοῦ Βυζαντίου ἐρχόμενοι οἱ Βούλγαροι εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἐμυοῦντο εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ἐπὶ τοῦ διαδόχου ἐν τούτοις τοῦ Κρούμου *Ὀμορτὰγ* ἠγέρθη ἀντιχριστιανικὸς διωγμός, μεταξὺ δὲ ἄλλων ἐμαρτύρησε τότε ὁ ἐπίσκοπος Ἀδριανουπόλεως, τρεῖς ἄλλοι ἱεράρχαι καὶ 374 λαϊκοί. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ ἐπὶ *Μαλομίρ*, ἐφ' οὗ ἐμαρτύρησε καὶ ὁ Βούλγαρος *Ἐνραβώτ*, συγγενὴς τοῦ ἡγεμόνος. Πάντως Ἕλληνες αἰχμάλωτοι ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι τοῦ Χριστιανισμοῦ παρὰ τοῖς Βουλγάροις.

Μεσοῦντος τοῦ Θ' αἰῶνος προσῆλθεν εἰς τὴν νέαν θρησκείαν καὶ ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων *Βόγορις* (852—888) μετὰ μεγάλου μέρους τοῦ λαοῦ. Ἐν τῷ ἑλληνικῷ βίῳ τοῦ ἁγίου Κλήμεντος, μαθητοῦ τῶν Θεσσαλονικέων ἀδελφῶν *Κυρίλλου* καὶ *Μεθοδίου*, ἀναγράφεται ἡ παράδοσις περὶ κηρύγματος αὐτῶν ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ περὶ βαπτίσματος τοῦ Βογόριδος τῷ 869. Ἡ παράδοσις αὕτη εἶναι ψευδής, ἀναντιρρήτως δὲ οἱ δύο ἀδελφοὶ δὲν ἐκήρυξαν ἐν Βουλγαρίᾳ. Ἡ ἀποστολική των δρᾶσις μεταξὺ τῶν Σλαύων τῆς Μοραυίας συνέπεσεν εἰς τὸ τέλος τοῦ 862 ἢ τὴν ἀρχὴν τοῦ 863, καθ' ἣν ἐποχὴν δηλαδὴ ὁ Βόγορις διετέλει εἰς πόλεμον πρὸς τὸν Ροστισλαῦον τῆς Μοραυίας καὶ ἐν συμμαχίᾳ μετὰ τοῦ Λουδοβίκου τῆς Γερμανίας. Τοιαύτην συμμαχίαν βεβαίως δὲν θὰ ἐπέτρεπον οἱ ἀδελφοὶ ἐὰν συνεδέοντο μετὰ τοῦ Βουλγάρου ἡγεμόνος, καὶ ἐὰν ἔτι δεχθῶμεν ὡς πιθανὸν τὸ ὅτι εἰργάσθησαν ἀποστολικῶς μεταξὺ τῶν Σλαύων πρὸ τῆς εἰς Μοραυίαν μεταβάσεως. Ὁ Βόγορις ἐγνώριζε πάντως τὸν Χριστιανισμὸν ἐκ τῆς προηγουμένης διαδόσεως αὐτοῦ μεταξὺ τῶν Βουλγάρων. Ὁ μάρτυς Ἐνραβὼτ ἦτο θεῖός του, ὡς καὶ ὁ καταδιώξας τοὺς Χριστιανοὺς Μαλομίρ. Δὲν εἶναι δὲ ἀπίθανον ὅτι εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ πρὸς ἀποδοχὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐκτὸς τῶν Ἑλλήνων αἰχμαλώτων, ὡς τοῦ *Θεοδώρου Κουφαρᾶ* καὶ τοῦ *Μεθοδίου* (ὅλως διαφόρου τοῦ ἐκ Θεσσαλονίκης), ὅστις λέγεται ὅτι ἐζωγράφησε δι' αὐτὸν τὴν εἰκόνα τῆς μελλούσης κρίσεως, συνετέλεσεν ἡ ἰδία αὐτοῦ ἀδελφή, ἥτις διαμείνασα ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς αἰχμάλωτος, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν Χριστιανή. Ἀλλ' ὁ Βόγορις, ὡς ἐδείχθη ἐκ τῆς ὅλης πολιτείας του, ὡρμήθη εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς νέας θρησκείας καὶ ἐκ πολιτικῶν ὑπολογισμῶν. Πάντως καὶ οἱ ἐν Βυζαντίῳ ἤλπισαν ὅτι διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ οἱ Βούλγαροι, ἐκπολιτιζόμενοι, θὰ ἐτήρουν φιλικωτέραν ἔναντι αὐτῶν στάσιν. Εἰς τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Βογόριδος μεγάλως συνετέλεσεν ὁ τότε πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Φώτιος (†897), μερίμνῃ τοῦ ὁποίου ἐγένετο καὶ ἡ βάπτισις τοῦ Βουλγάρου ἡγεμόνος ἐν τέλει τοῦ 864 ἢ ἐν ἀρχῇ τοῦ 865, οὐχὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ οὐχὶ προσωπικῶς ὑπὸ τοῦ Φωτίου, ἀλλ' ἔν τινι παραμεθορίῳ πόλει. Ὁ Βόγορις ὠνομάσθη *Μιχαὴλ* πρὸς τιμὴν τοῦ ἐπισήμου ἀναδόχου του, αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου *Μιχαὴλ Γ'*. Τὸ παράδειγμα τοῦ νέου Χριστιανοῦ ἡγεμόνος ἠκολούθησε καὶ ὁ λαός, ἀλλὰ Βογιάροι τινές, ἐμμένοντες εἰς τὸ ἐθνικὸν θρήσκευμα, συνώμοσαν κατὰ τοῦ Βογόριδος, ὅστις, ἀτρομήτως ἐπεξελθών, κατέστρεψεν αὐτοὺς καὶ ἐπέβαλε τὸν Χριστιανισμόν. Πρὸς ἐμπέδωσιν τούτου διδάσκαλοι καὶ κληρικοὶ ἐξεπέμφθησαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, μερίμνῃ τοῦ Φωτίου, ὅστις τῷ 865 γράφων πρὸς τὸν Βόγοριν ἀπεκάλει αὐτὸν «καλὸν ἄγαλμα τῶν αὐτοῦ πόνων καὶ τῶν πνευματικῶν ὠδίνων εὐγενὲς καὶ γνήσιον γέννημα».

Οὕτως εἰσήχθη ὁ Χριστιανισμὸς παρὰ τοῖς Βουλγάροις. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς βαπτίσεως τοῦ Βογόριδος συνέπεσεν ἡ μεγάλη ἀπὸ θαλάσσης ἐπιδρομὴ τῶν Ρώσων κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' οὗτοι, διατελοῦντες ἔτι ἐν τῇ βαρβαρότητι καὶ τῇ εἰδωλολατρείᾳ, εὑρίσκοντο τότε, οὕτως εἰπεῖν, ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῆς ἐκ τοῦ Βυζαντίου ἀναπτυσσομένης νέας πνευματικῆς ζωῆς. Οἱ γείτονες ὅμως τῶν Βουλγάρων Σλαῦοι τῆς Μοραυίας εἶχον ἤδη ἀποδεχθῆ διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ τὰς ἀρχὰς τῆς νέας ταύτης ζωῆς. Ὁμοίως ἦσαν Χριστιανοὶ καὶ οἱ Φράγκοι, οἱ ἐγγίζοντες τὰς βουλγαρικὰς κτήσεις, τὰ δὲ συμφέροντα τῶν Βουλγάρων ἐπέβαλον τὴν θρησκευτικὴν αὐτῶν ἀφομοίωσιν πρὸς τοὺς Ἕλληνας τοῦ Βυζαντίου. Ἀλλ' ὁ Βόγορις, ζητήσας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀρχιεπίσκοπον μέλλοντα νὰ ἑδρεύῃ ἐν Πρεσθλάβᾳ, καὶ ἄλλους ἱεράρχας καὶ κληρικούς, πρὸς ὀργάνωσιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας, ἐφοβήθη μήπως ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐξάρτησις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἔχῃ καὶ πολιτικὰς συνεπείας. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἐζήτησεν ἵνα ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας καταστῇ ἀμέσως ἀνεξάρτητος καὶ προσλάβῃ τὸν τίτλον *πατριάρχου*. Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὅμως δὲν ἔστερξαν, θεωροῦντες πρόωρα ταῦτα διὰ τὴν νεοπαγῆ Ἐκκλησίαν, ὁ δὲ Βόγορις ἐστράφη πρὸς τὴν Ρώμην, μὴ ἀγνοῶν τὰς ἤδη μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀρξαμένας προστριβάς, ἐξ ὧν ἠθέλησε νὰ ὠφεληθῇ.

Κατ' Αὔγουστον τοῦ 866 ἀφίκοντο εἰς Ρώμην Βούλγαροι ἀπεσταλμένοι, κομίζοντες παρὰ τοῦ Βογόριδος μακρὰν σειρὰν ἐρωτημάτων (106), εἰς ἃ ἐζητεῖτο ἡ ἀπάντησις τοῦ πάπα Ρώμης. Ταυτοχρόνως ἕτεροι ἀπεσταλμένοι μετέβαινον πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας. Ὁ δὲ πολυπράγμων πάπας Ρώμης Νικόλαος Α' (858—867) ἔσπευσεν ἐν τέλει τοῦ αὐτοῦ ἔτους ν' ἀποστείλῃ εἰς Βουλγαρίαν δύο ἐπισκόπους, τὸν *Φορμόζον Πόρτου* καὶ τὸν *Παῦλον Ποπουλανίας*, μετὰ μεγάλης συνοδείας πρὸς διοργάνωσιν τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὸ κύριον ζήτημα τῶν Βουλγάρων ὅπως ἀποκτήσωσιν Αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν, ἔχουσαν ἐπὶ κεφαλῆς ἴδιον πατριάρχην, ὁ πάπας ἀπήντησεν ἀρνητικῶς, κύριος δὲ σκοπὸς αὐτοῦ ἦτο ἡ καθυπόταξις τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν Ἐκκλησίαν Ρώμης.

Ὁ σκοπὸς οὗτος ἐξεδηλώθη διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῶν παπικῶν ἀπεσταλμένων ἐν Βουλγαρίᾳ. Διότι οὗτοι ἤρξαντο ἀμέσως εἰσάγοντες τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰς καινοτομίας τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας, εἰσήγαγον εἰς τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως τὸ «filioque», ἀπέκρουον Μυστήρια τελούμενα παρ' ἐγγάμων ἱερέων, εἰσήγαγον τὴν κατὰ Σάββατον νηστείαν καὶ ἄλλα, ὡς μανθάνομεν ἐκ τῆς περιφήμου ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς τοῦ Μ. Φωτίου, διαμαρτυρηθέντος ἐντόνως κατὰ τῶν ἐνεργειῶν ἐκείνων τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας ἐν Βουλγαρίᾳ. Τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ πάπα ἐχαρακτήρισεν ὁ Φώτιος ὡς «ἄνδρας ἐκ σκότους ἀναδύντας». Ὁ Βούλγαρος ἡγεμὼν ἀποφασίσας νὰ ἑνωθῇ μετὰ τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας ἐξεδίωξε τοὺς Ἕλληνας κληρικούς, διὰ δευτέρας δὲ ἀποστολῆς εἰς Ρώμην (τέλος τοῦ 867) ἐζήτησεν ἐκεῖθεν ἱερεῖς καὶ τὴν εἰς ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας προαγωγὴν τοῦ ἐκεῖ εὑρισκομένου Λατίνου ἐπισκόπου *Φορμόζου*. Λέγεται δὲ ὅτι οὗτος κατώρθωσε νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ Βογόριδος ἔνορκον ὑπόσχεσιν, ὅτι μόνον αὐτὸν ἔμελλε νὰ ζητήσῃ ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας. Ὁ πάπας Νικόλαος ἀπέστειλε μὲν ἱκανοὺς Λατίνους ἱερεῖς, δὲν ἀπεδέχθη ὅμως τὴν περὶ προαγωγῆς τοῦ Φορμόζου αἴτησιν. Διὰ τρίτης ἀποστολῆς εἰς Ρώμην (κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ 869) ἐζήτησεν ὁ Βόγορις ἕτερον Λατῖνον κληρικὸν ὡς ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας, τὸν διάκονον *Μαρῖνον*. Ἀλλὰ καὶ περὶ τούτου ἐδόθη ἀρνητικὴ ἀπάντησις ἐκ Ρώμης, ὅθεν τέλος ἀπεστάλη ὡς ἀρχιεπίσκοπος ὁ νέος ὑποδιάκονος *Σίλβεστρος*. Ἀλλ' οὗτος δὲν ἐγένετο δεκτὸς ἐν Βουλγαρίᾳ, εἰς νέας δὲ ἀπαιτήσεις τοῦ Βογόριδος περὶ τοῦ Φορμόζου ἢ τοῦ Μαρίνου ἐλήφθη ἀρνητικὴ καὶ πάλιν ἀπάντησις ἐκ Ρώμης. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἐπέμβασις τῶν Λατίνων ἐν Βουλγαρίᾳ ἐπέτεινε τὴν ὑφισταμένην ἤδη ῥῆξιν μεταξὺ Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως, πολλῷ μᾶλλον ὅτε ὁ πάπας Νικόλαος ἐπενέβη καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἐσωτερικὰ ζητήματα τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Φώτιος κατεδίκασε τὰς παρανόμους ταύτας τάσεις καὶ τὰς καινοτομίας τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας ἐν συνόδῳ συγκληθείσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει (866), ἀλλ' ὑπὸ τοῦ νέου αὐτοκράτορος Βασιλείου Α' (867—886) ἀπεμακρύνθη τοῦ θρόνου (23 Νοεμβρίου 867), ἐπανῆλθε δὲ εἰς αὐτὸν ὁ Ἰγνάτιος, κηδεμονευόμενος ὑπὸ τῆς Ρώμης. Ἐν τῇ κατὰ τοῦ Φωτίου συγκροτηθείσῃ συνόδῳ (869—870), ἐν ᾗ ἐκυριάρχησαν οἱ Λατῖνοι, συνεζητήθη καὶ τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα. Διότι ὁ Βόγορις, ἀπογοητευθεὶς ἐκ Ρώμης, ἐστράφη πάλιν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ ἀντιφωτιανὴ σύνοδος ἐδέχθη ὅπως ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας διατελῇ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ὁ δὲ πατριάρχης Ἰγνάτιος τῷ 870 ἐχειροτόνησεν ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας τὸν *Ἰωσὴφ* καὶ ἀπέστειλεν ἱκανοὺς ἄλλους ἐπισκόπους πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ λατινικὸς κλῆρος ἀπεμακρύνθη ἐκ Βουλγαρίας, ἀλλ' αἱ ἀξιώσεις τῶν παπῶν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς δὲν ἔπαυσαν ἔκτοτε. Ὁ πάπας Ἰωάννης Η' (872—882) ἠπείλησε νὰ καθαιρέσῃ τὸν Ἰγνάτιον ἐὰν δὲν ἀπεμάκρυνε τὸν ἑλληνικὸν κλῆρον ἐκ Βουλγαρίας. Καὶ ὁ μὲν γέρων Ἰγνάτιος εἶχεν ἀποθάνει κατὰ τὴν ἄφιξιν τῶν παπικῶν ἀπεσταλμένων εἰς Κωνσταντινούπολιν (23 Ὀκτωβρίου 877), ἀνέλαβε δὲ πάλιν τὸν θρόνον ὁ Φώτιος, ἀναγνωρισθεὶς καὶ ὑπὸ τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ 878. Εἰς τὰς ἐπιμόνους ἀπαιτήσεις τοῦ Ἰωάννου Η' ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος καὶ ὁ πατριάρχης Φώτιος ὑπεδείκνυον τὸ ἀδύνατον τῆς ἱκανοποιήσεως αὐτῶν, διότι ἄλλως τε καὶ ἂν ὑπεχώρουν οἱ Ἕλληνες, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἔστεργον πλέον οἱ Βούλγαροι νὰ ὑπαχθῶσιν ὑπὸ τὸν πάπαν Ρώμης. Ἀπόδειξις τούτου εἶναι ὅτι ὁ Βόγορις ἐτήρησεν ἀπόλυτον σιγὴν εἰς τὰς ἀπὸ τῆς Ρώμης ἐπικλήσεις καὶ ἀπειλάς.

Οἱ Λατῖνοι δὲν ἔπαυσαν τὰς προσπαθείας των καὶ κατὰ τοὺς ἐφεξῆς αἰῶνας μέχρις ἐσχάτων, ὅπως ὑπαγάγωσιν ὑφ' ἑαυτοὺς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Βουλγαρίας, ἐπεζήτουν δὲ τοῦτο διὰ πολιτικοὺς λόγους καί τινες τῶν Βουλγάρων ἡγεμόνων, πάντως ὅμως ἐὰν ἐπετύγχανον ἐν ἀρχῇ νὰ ἐπικρατήσωσιν ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐντελῶς διάφορος ἔμελλε νὰ εἶναι ἡ πορεία τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, διάφορος καὶ ὁ χαρακτὴρ αὐτῆς. Εὐτυχῶς ἡ βουλγαρικὴ Ἐκκλησία ἔμεινεν Ὀρθόδοξος, παρὰ δὲ τὰς θλιβερὰς μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων πολιτικὰς ἀντιθέσεις καὶ τοὺς ἀδιαλείπτους πολέμους, ἡ βουλγαρικὴ Ἐκκλησία ὑφίστατο τὰς εὐεργετικὰς ἐπιδράσεις τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως καὶ παρ' αὐτῆς διαρκῶς ἐνισχυομένη ἀνεπτύσσετο. Ἡ λατινικὴ Ἐκκλησία ἔμελλε νὰ ἐπιβάλῃ εἰς αὐτὴν τὴν λατινικὴν γλῶσσαν ἐν τῇ θείᾳ λατρείᾳ, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως ἐμόρφωσε τὴν σλαβωνικὴν γλῶσσαν, ἥτις ὑπῆρξε θαυμάσιον ὄργανον ἀναπτύξεως τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας.

Ὄντως δ' ἐκδιωχθέντες ὑπὸ τῶν Λατίνων ἐκ Μοραυίας οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, ἑπτὰ τὸν ἀριθμόν, ὧν προεξεῖχον ὁ Γορά-

Digitized by Google

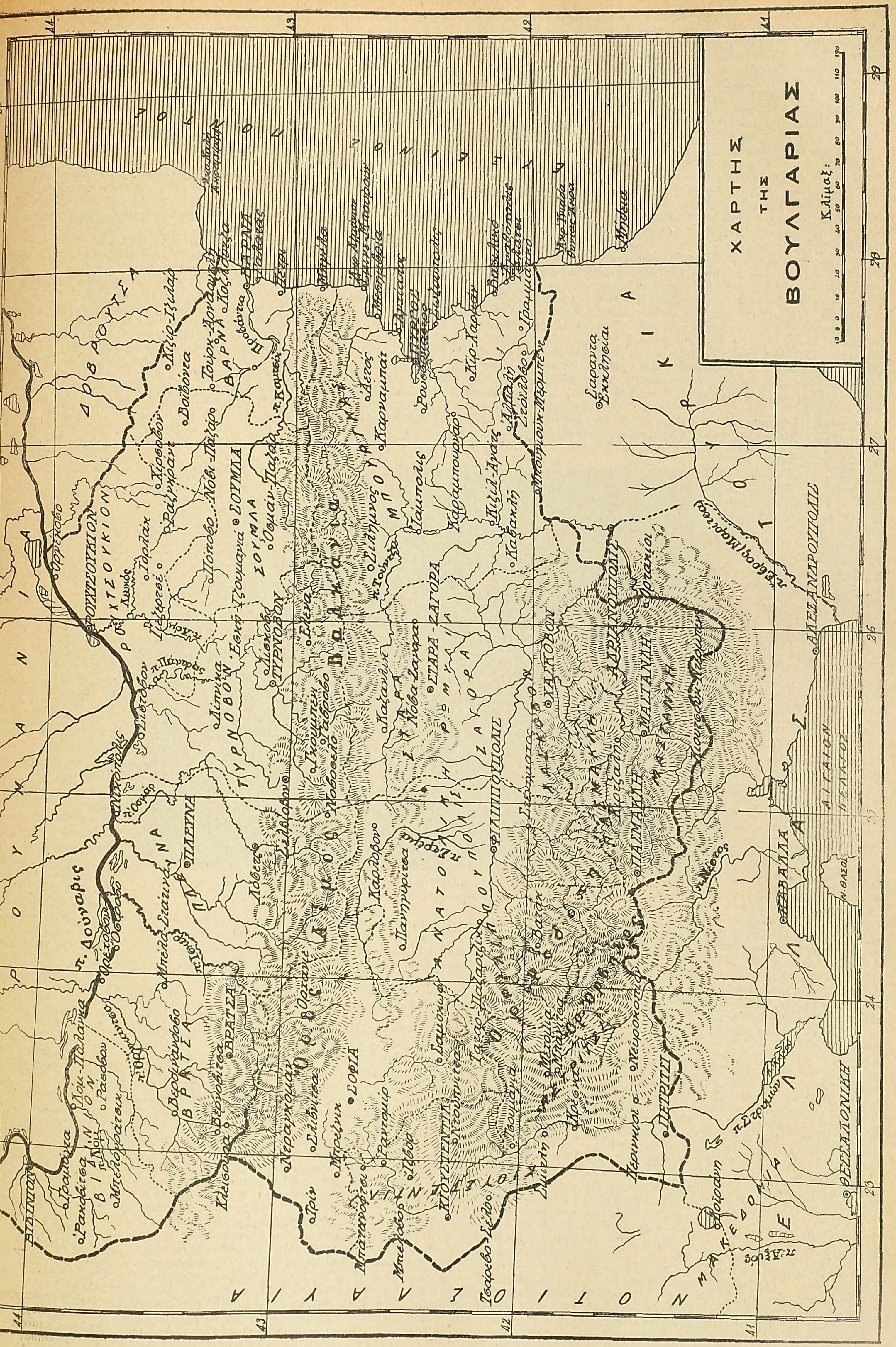
ΧΑΡΤΗΣ
ΤΗΣ
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ
Κλίμαξ:

ζδος καὶ ὁ *Κλήμης*, κατέφυγον εἰς Βουλγαρίαν καὶ κατέστησαν αὐτὴν κέντρον πνευματικὸν τοῦ παρὰ πᾶσι τοῖς Σλαύοις Χριστιανισμοῦ. Ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τοῦ Βογόριδος μετέφρασαν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν σλαβωνικὴν γλῶσσαν τὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία καὶ διάφορα θρησκευτικὰ συγγράμματα. Ὁ Γοράζδος λέγεται ὅτι ἦτο «τὴν σλαβωνικὴν καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἱκανώτατος», περὶ δὲ τοῦ Κλήμεντος ἔγραψεν ὁ Θεοφύλακτος Βουλγαρίας, «ὅπου γε πάσῃ τῇ τῶν Βουλγάρων χώρᾳ δένδρεσιν ἀγρίοις κομώσῃ καὶ καρπῶν ἡμέρων ἀπορούσῃ καὶ τοῦτο τὸ καλὸν ἐδωρήσατο ἀπὸ τῆς τῶν Γραικῶν χώρας πᾶν εἶδος ἡμέρων δένδρων μεταγωγὴν καὶ τοῖς ἐγκεντρισμοῖς καθημερώσας τὰ ἄγρια».Καὶ ταῦτα διότι μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ μετεδίδετο καὶ ὁ πολιτισμὸς ἐκ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν. Ὁ Κλήμης ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Βελίτσης, βορείως τῆς Ἀχρίδος, ἡ δρᾶσις δὲ αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἐπωφελεστάτη ἀπὸ πάσης ἀπόψεως διὰ τοὺς Βουλγάρους. Διὰ τοῦτο ἐν ἔτει 1916 ἑωρτάσθη ἐν Βουλγαρίᾳ μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἡ χιλιετηρὶς τῆς ἡμέρας τοῦ θανάτου τοῦ Κλήμεντος, τοῦ ἐθνικοῦ ἁγίου τῶν Βουλγάρων, τοῦ πρώτου ἐθνικοῦ αὐτῶν ἐπισκόπου, παιδαγωγοῦ καὶ συγγραφέως. Ἐκ τῆς Βουλγαρίας αἱ μεταφράσεις καὶ τὰ συγγράμματα τοῦ Γοράζδου, Κλήμεντος καὶ τῶν μαθητῶν των, μετεδίδοντο εἰς πάσας τὰς σλαυικὰς χώρας καὶ δὴ εἰς τὴν Ρωσίαν, βραδύτερον καὶ εἰς τὴν Σερβίαν. Κατεστρέφοντο δὲ μόνον ἐν τῇ Δύσει ὑπὸ τοῦ λατινικοῦ κλήρου.

Ὁ πρῶτος Βούλγαρος Χριστιανὸς ἡγεμὼν εἰργάσθη κατὰ τὰ τελευταῖα αὐτοῦ ἔτη μετὰ ζήλου πρὸς ἐμπέδωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ μεταξὺ τῶν Βουλγάρων, παρῄτησε δὲ τὸν θρόνον καὶ ἀπεμακρύνθη εἰς μοναστήριον, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 907. Οἱ Βούλγαροι, λίαν εὐλόγως, τιμῶσιν αὐτὸν ὡς ἰσαπόστολον, ὁ δὲ Θεοφύλακτος Βουλγαρίας ἀνέγραψε, κατὰ βουλγαρικὰς παραδόσεις, τὸν ἅγιον βίον καὶ διάφορα θαύματα αὐτοῦ. Ἐν ἔτει 1907 ὁ βουλγαρικὸς λαὸς ἑώρτασεν ἐνθουσιωδῶς τὴν χιλιετηρίδα τῆς ἡμέρας τοῦ θανάτου τοῦ «ἁγίου Βόριδος», ὡς «τοῦ θεμελιωτοῦ τῆς αὐτοτελοῦς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ αὐτοτελοῦς βουλγαρικοῦ πολιτισμοῦ».

***Ἡ πρώτη Αὐτοκέφαλος βουλγαρικὴ Ἐκκλησία*:** Ἡ ἐξάρτησις τῆς νεοπαγοῦς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ἐκ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παραταθῇ ἐπὶ μακρόν. Διότι ἡ περαιτέρω ἱστορία τῶν Βουλγάρων ὑπῆρξε συνέχεια ἐπιδρομῶν καὶ πολέμων ἀδιαλείπτων κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας. Ὅθεν καὶ τὰ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν καθωρίζοντο ἑκάστοτε ἀναλόγως τῶν περιστάσεων. Ἀξιοσημείωτον ἐν τούτοις εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι, παρὰ ταῦτα, ἡ λατινικὴ Ἐκκλησία δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπικρατήσῃ παρὰ τοῖς Βουλγάροις, ἐνῷ ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως οὐδέποτε ἔπαυσεν ἀσκοῦσα τὴν εὐεργετικὴν αὐτῆς ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἐκπολιτιστικὴν ἐπίδρασιν ἐπ αὐτῶν.

Ὁ τοῦ Βογόριδος υἱὸς καὶ δεύτερος διάδοχος *Συμεὼν* (803—927), κατά τινας, ἀμφιβόλους, εἰδήσεις, ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ τσάρου παρὰ τοῦ πάπα Ρώμης, παρ' οὗ καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας ὠνομάσθη πατριάρχης,ἑδρεύων ἐν Πρεσθλάβᾳ ἢ Δοροστόλῳ. Κατὰ τὰς ἀκριβεστέρας ὅμως εἰδήσεις τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων, τσάρος ὠνομάσθη ὁ Συμεὼν κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 924, ἀνεγνωρίσθη δὲ καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τοῦ Βυζαντίου ὡς τσάρος τῶν Βουλγάρων ὁ υἱὸς τοῦ Συμεὼν *Πέτρος* (927—968), ὅστις εἶχε σύζυγον τὴν ἐγγόνην τοῦ βασιλέως Ρωμανοῦ Λεκαπηνοῦ Μαρίαν, μετονομασθεῖσαν Εἰρήνην, ἕνεκα τῆς ἐπικρατησάσης πρὸς καιρὸν μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων εἰρήνης.

Ὁ Συμεὼν καταστήσας τὴν βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν Αὐτοκέφαλον ὑπὸ ἴδιον Πατριάρχην, προσέδωκεν εἰς αὐτὴν σημαντικὴν ἀνάπτυξιν. Ζήσας ὡς ὅμηρος ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἀποκτήσας παιδείαν, ὑπεστήριζε τὴν ἀνάπτυξιν τῶν γραμμάτων, μετέφρασε δὲ καὶ ὁ ἴδιος ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν σλαβωνικὴν ἢ βουλγαρικὴν γλῶσσαν ἱκανὰ συγγράμματα. Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Χρυσορρόας» (Zlatostruja) κατήρτισε συλλογὴν ἐκ μεταφράσεως 135 ὁμιλιῶν τοῦ ἁγ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, εἰς ἄλλην δὲ συλλογὴν (Sbornik) συνεκέντρωσε πολλὰς θεολογικάς, φιλοσοφικάς, ρητορικὰς καὶ ἱστορικὰς πραγματείας, ἐξ εἴκοσιν Ἑλλήνων συγγραφέων. Οὕτω δὲ ὁ Συμεὼν καθίστατο δημιουργὸς βουλγαρικῆς λογοτεχνίας, δι' ἧς μετέδιδεν εἰς τοὺς Βουλγάρους τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων μεταφρασθέντων συγγραμμάτων ἐπὶ τοῦ Συμεών, ὁ φίλος αὐτοῦ *Ἰωάννης Ἔξαρχος* μετέφρασε τὴν Δογματικὴν τοῦ ἁγ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ καὶ τὰς εἰς τὴν Ἑξαήμερον ὁμιλίας τοῦ Μ. Βασιλείου, τότε δὲ φαίνεται συνετάχθησαν καὶ αἱ σλαυικαὶ βιογραφίαι τοῦ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, ὡς καὶ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τῆς μονῆς Ρίλου, τῶν ἐρημιτῶν Προχόρου, Γαβριὴλ καὶ Ἰωακείμ. Ἀλλὰ καὶ ἱστορικά τινα ἔργα μετεφράσθησαν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς, οἷον τὸ Χρονικὸν τοῦ Ἰωάννου Μαλάλα καὶ τοῦ Γεωργίου Ἁμαρτωλοῦ, μυθώδης τις ἱστορία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, τοῦ Ψευδοκαλλισθένους καὶ ἄλλα. Ὁ δὲ μοναχὸς *Χράμπρ* συνέταξε πραγματείαν περὶ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ σλαβωνικοῦ ἀλφαβήτου.

Ἡ πνευματικὴ αὕτη κίνησις διεκόπη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Συμεών, πολλῷ μᾶλλον ὅτι δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐπαναληφθῶσιν αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Βουλγάρων ἕως οὗ, τέλος, οἱ Ἕλληνες κατέλαβον τὴν Βουλγαρίαν καὶ διῴκησαν αὐτὴν ὡς ἰδίαν ἐπαρχίαν τῆς αὐτοκρατορίας δι' Ἕλληνος στρατηγοῦ.

Οὕτως ἔληξεν ἡ πρώτη περίοδος τῶν ἑλληνοβουλγαρικῶν πολέμων (660—971).

Κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα γεγονότα πατριάρχης τῶν Βουλγάρων εὑρέθη ἐν Ροδοστόλῳ ὁ *Δαμιανός*, ὅστις ἐδραπέτευσε πρὸς τὸν βογιάρον Σισμάν, ἐν τῇ δυτικῇ Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Ἠπείρῳ συγκρατήσαντα τὴν ἀνεξαρτησίαν μέρους τοῦ καταλυθέντος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων βουλγαρικοῦ κράτους. Ὁ τοῦ Σισμὰν υἱὸς *Σαμουὴλ* (977—1014) κατώρθωσε ν' ἀποκαταστήσῃ τὸ καταλυθὲν κράτος αὐτῶν. Ὅταν δ' ἐκυρίευσε τὴν Λάρισαν, ἀπήγαγε τὸ λείψανον τοῦ ἁγ. Ἀχιλλείου, ὡς καὶ τοῦ ἁγ. Διοδώρου ἐκ Τρικκάλων. Ἀλλὰ μετὰ πείσμονα ἀγῶνα εἴκοσι καὶ δύο ἐτῶν Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος κατώρθωσε νὰ καταλύσῃ τὸ κράτος τοῦ Σαμουὴλ καὶ νὰ εἰσέλθῃ νικητὴς εἰς τὴν τότε πρωτεύουσαν Ἀχρίδα.

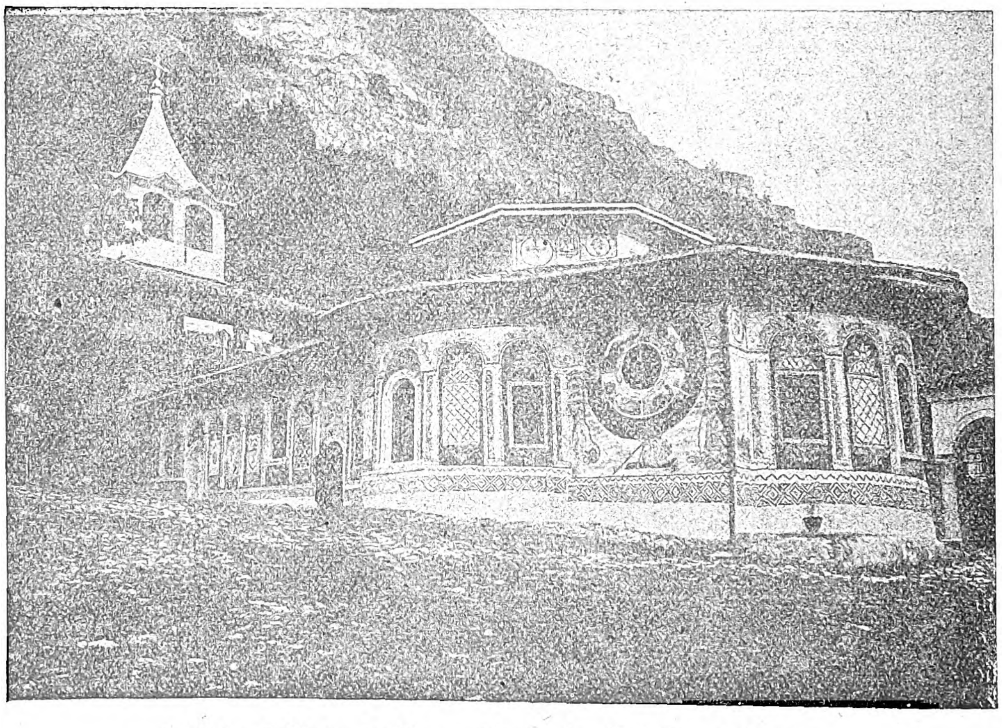

Ὁ ἐν τῇ Μονῇ τῆς Μεταμορφώσεως (παρὰ τὸ Ζύρνοβον) ναός.

Ἐν Ἀχρίδι ἤδρευεν ἐπὶ Σαμουὴλ καὶ ὁ Βούλγαρος πατριάρχης, μὴ ἔχων πρότερον μόνιμον ἕδραν. Διότι μετακινηθεὶς ἐκ τῆς παλαιᾶς πρωτευούσης Πρεσθλάβας διέτριψεν ἐν Δορυστόλῳ, εἶτα ἐν ταῖς πόλεσι Σόφιᾳ, Βιδυνίῳ, Μογλενοῖς, Πρέσπᾳ καὶ τέλος ἐν Ἀχρίδι. Ὁποία δέ τις ὑπῆρξεν ἡ ἐσωτερικὴ ζωὴ τῆς πρώτης ἐκείνης Αὐτοκεφάλου βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας δὲν γνωρίζομεν. Ἐπὶ τοῦ τσάρου *Πέτρου* ἀνεφάνη ἡ αἵρεσις τῶν Βογομίλων (βλ. λ.), ἥτις, πρὸς τοῖς ἄλλοις, προὐκάλεσε καί τινα πνευματικὴν κίνησιν, διότι συνεγράφησαν πραγματεῖαί τινες ἐν τῇ βουλγαρικῇ γλώσσῃ σχετικαὶ πρὸς τὴν βουλγαρικὴν ταύτην αἵρεσιν.

Ἡ βουλγαρικὴ Ἐκκλησία κατὰ τὴν ταραχωδεστάτην περίοδον ταύτην δὲν εἶχε πάντοτε τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ἐπισκοπῶν. Ἐπὶ τοῦ τσάρου Πέτρου ἠρίθμει 29, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ τσάρου Σαμουὴλ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν περιωρίσθη εἰς 17. Ἐν Ἀχρίδι διάδοχοι τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ πατριάρχου Δαμιανοῦ ἐχρημάτισαν ὁ *Γερμανὸς* ἢ *Γαβριήλ*, ὁ ***Φίλιππος***, ὁ *Δαυὶδ* καὶ τελευταῖος ὁ *Ἰωάννης*, ὃν εὗρεν ὁ καταλαβὼν τὴν Ἀχρίδα αὐτοκράτωρ Βασίλειος Β'.

***Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχρίδος κατὰ τοὺς μέσους χρόνους*:** Κατὰ τὴν διαρρύθμισιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῆς Μακεδονίας, μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους, ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος δὲν κατήργησε τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος. Ἀνεγνώρισεν αὐτὴν ὡς «Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος καὶ πάσης Βουλγαρίας», ἀλλ' ἡ Βουλγαρία ἀπετέλει τότε γεωγραφικὴν ἔκφρασιν. Διὰ χρυσοβούλλου γράμματος αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1020, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀχρίδος Ἰωάννου, ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος καθώρισε τὰ ὅρια τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παλαιῶν. Κατὰ τὴν διάταξιν ταύτην ὑπὸ τὴν ἀρχιεπισκοπὴν ὑπήχθησαν 16 ἐπισκοπαί: *Καστορίας, Γλαβινίτσης, Μογλενῶν, Βιτολίων (Βουτέλεως) ἢ Πελαγωνείας, Σερμνίτζης, Μυροβίσδου, Βελεβουσδίου (Κουστεντηλίου), Τριαδίτζης (Σόφιας), Ναϊσοῦ (Νίσσης) Βράνιτσας, Βελιγραδίου, Θρώμου, Σκοπίων, Πρισδριάνης (Πριζρένης), Λιπαινίου, Σερβίων*. Διὰ δευτέρου χρυσοβούλλου γράμματος, ἀπὸ Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1020, ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος Β', τῇ αἰτήσει τοῦ Ἀχρίδος Ἰωάννου, ὑπήγαγεν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ καὶ τὰς ἐπισκοπὰς *Δρίστρας (Σιλιστρίας), **Βιδυνίου**, Ράσιας* (παρὰ τὸ Νόβι Παζάρ), *Ὡραίας, Τζερνίκου, Χιμάρας, Δρυϊνουπόλεως, Βοθρωτοῦ, Ἰωαννίνων, Κοζίλης, Πέτρας*. Προσέθηκε δ' ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ ὁ Βασίλειος «οὐ μόνον δὲ τὰς ἐξ ὀνόματος τεθείσας ἐπισκοπὰς ἔχειν θεσπίζομεν τὸν ἁγιώτατον ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας, ἀλλ' εἰ καὶ λοιπαὶ ὑπελείφθησαν, διὰ λήθην μὴ ἐμφανισθεῖσαι καὶ τῶν βουλγαρικῶν ὅρων ἐντός εἰσι καὶ ταύτας διακατέχειν καὶ δεσπόζειν παρακελευόμεθα καὶ ὅσα ἕτερα ὑπελείφθησαν κάστρα ἐκτὸς τῶν σιγιλλίων τῆς βασιλείας μου, ταῦτα πάντα κατέχειν τὸν αὐτὸν ἁγιώτατον ἀρχιεπίσκοπον καὶ λαμβάνειν τὸ κανονικὸν αὐτῶν πάντων καὶ τῶν ἀνὰ πᾶσαν Βουλγαρίαν Βλάχων καὶ τῶν περὶ τὸν Βαρδάρειον Τούρκων». Ἀλλὰ καὶ τρίτον χρυσόβουλλον ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου Β', δι' οὗ ἐκ νέου ὑπήγετο ἡ ἐπισκοπὴ Σερβίων ὑπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀχρίδος ὡς καὶ αἱ ἐπισκοπαὶ Σταγῶν καὶ Βερροίας. Οὕτω δὲ ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχρίδος διὰ τῶν διατάξεων τοῦ Βασιλείου εἶχεν εὐρυτάτην δικαιοδοσίαν ἐπὶ τριάκοντα περίπου ἐπισκοπῶν. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος κατὰ τὰς ἐν λόγῳ διατάξεις ἔμελλε μὲν νὰ χειροτονῆται ἐν Κωνσταντινουπόλει, θὰ εἶχεν ὅμως αὐτόνομον καὶ ἀνεξάρτητον τὴν διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν αὐτοῦ. Εὐλόγως ἄρα ὁ Βασίλειος Β' ἐχαρακτήριζε τὸ ἔργον του οὐχὶ ὡς κατάκτησιν ἀλλ' ὡς ἀνάκτησιν ἑλληνικῆς χώρας, ἧς τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν ἐσεβάσθη, «εἰ γὰρ τῆς χώρας ἐγκρατεῖς ἐγενόμεθα, ἀλλὰ τὰ ταύτης δίκαια ἀπαράσπαστα διετηρήσαμεν, ἐπικυροῦντες αὐτὰ διὰ χρυσοβούλλων καὶ σιγιλλίων ἡμῶν». Ὡς ἦτο δὲ ἀκόλουθον καὶ ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχρίδος προσέλαβεν ἀμέσως ἑλληνικὸν χαρακτῆρα. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἰωάννης ἐν ἔτει 1025 ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος ἀρχιεπισκόπου *Λέοντος* († 1056), τέως μεγάλου χαρτοφύλακος τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ διάδοχοι τοῦ Λέοντος ἦσαν πάντες Ἕλληνες: *Θεόδουλος* (1056-1065), *Ἰωάννης Λαμπηνὸς* (1065-1068), *Ἰωάννης* (1068—1075) καὶ ὁ *Θεοφύλακτος* (1078-1092), διαπρεπέστατος Ἕλλην θεολόγος καὶ συγγραφεύς, ὅστις ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς του πολλάκις ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ χαρακτηρίσῃ τὰ ἄγρια ἤθη τῶν ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Βουλγάρων. Σειρὰ Ἑλλήνων ἀρχιεπισκόπων διεδέχθη αὐτόν, μεσοῦντος δὲ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος ἐξελέγη καὶ ἐχειροτονήθη ὁ *Ἰωάννης Κομνηνὸς* (1143-1157), ἀνεψιὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἰωάννης παραστὰς ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδῳ τοῦ 1156 ὑπεγράφη ὡς: «Ἀρχιεπίσκοπος Ἀχριδῶν, Α' Ιουστινιανῆς καὶ πάσης Βουλγαρίας», συνεταύτισε δηλονότι, λίαν ἐσφαλμένως, τὴν πατρίδα τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ Α' πρὸς τὴν Ἀχρίδα καὶ ἑπομένως τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθεῖσαν ἀρχιεπισκοπὴν Α' Ἰουστινιανῆς πρὸς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος, ἵνα προσδώσῃ εἰς αὐτὴν νέαν αἴγλην. Δυστυχῶς τὸ λάθος ἐκεῖνο δὲν ἔμεινεν ἄνευ ἐπακολουθημάτων.

Τῷ 1204 οἱ Σταυροφόροι, καταλύσαντες πρὸς καιρὸν τὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ Βυζαντίου, ἐπήνεγκαν γενικὴν σύγχυσιν καὶ ἀναστάτωσιν οὐ μόνον πολιτικὴν ἀλλὰ καὶ ἐκκλησιαστικήν. Ἱδρύθησαν τότε διάφοροι μικραὶ ἑλληνικαὶ ἡγεμονίαι, ἐν αἷς καὶ τὸ δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου, συμπεριλαβὸν καὶ τὰς

Digitized by Google

ἐπαρχίας τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος. Ἱδρύθη ὡσαύτως τὸ βασίλειον τῆς Νικαίας, ἐν ᾧ συνεκεντρώθησαν αἱ δυνάμεις τῆς διαλυθείσης Αὐτοκρατορίας. Ὁ *Μιχαὴλ Αὐτοριανὸς* (1206-1213) ἔστεψε τὸν Θεόδωρον Λάσκαριν αὐτοκράτορα ἐν Νικαίᾳ, ὅπου εἶχε καταφύγει καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος *Ἰωάννης Καματηρὸς* (1213). Δυστυχῶς ὁ δεσπότης Ἠπείρου Θεόδωρος Δούκας Ἄγγελος οὐχὶ μόνον δὲν ἠθέλησε ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν ἐν Νικαίᾳ Ἕλληνα αὐτοκράτορα, ἀλλὰ καὶ ἐπεζήτησε νὰ καταλάβῃ τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα, παρουσιάσθησαν δὲ χωριστικαὶ τάσεις μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀσίας καὶ τῶν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Μακεδονίᾳ, ἃς παραδόξως πως ἐνίσχυσεν ὁ μετὰ τὸν Ἰωάννην Καματηρὸν ἐκλεγεὶς ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος *Δημήτριος Χωματιανὸς* (1217-1230), ἱεράρχης πολυμαθὴς καὶ πολυπράγμων. Καταλαβὼν ὁ Θεόδωρος τὴν Θεσσαλονίκην παρὰ τῶν Σταυροφόρων οὓς κατενίκησε (1223) καὶ σκοπῶν ἐκεῖθεν νὰ ἐκστρατεύσῃ πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, περιεβλήθη τ' αὐτοκρατορικὰ σήματα, ἔκοψεν ἴδιον νόμισμα καὶ ἠξίωσε παρὰ τοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης *Κωνσταντίνου Μεσοποταμίτου* νὰ στέψῃ αὐτὸν αὐτοκράτορα. Ὁ Θεσσαλονίκης ἠρνήθη, εἰπὼν ὅτι ὁ μόνος νόμιμος Ἕλλην αὐτοκράτωρ ἑδρεύει ἐν Νικαίᾳ μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, τοῦ ἔχοντος δικαίωμα νὰ στέφῃ αὐτοκράτορας. Ἀλλ' ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος Δημήτριος Χωματιανὸς ἔστεψε καὶ ἔχρισεν ἐν Θεσσαλονίκῃ τὸν Θεόδωρον αὐτοκράτορα, προσεπάθησε δὲ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν πρᾶξίν του, ἰσχυριζόμενος ὅτι ὡς «Ἀρχιεπίσκοπος Α' Ἰουστινιανῆς, Ἀχριδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας» ἔχει δικαιώματα πατριάρχου. Διέστρεψε δὲ τὰ περὶ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος χρυσόβουλλα τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου Β', ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐκ τῆς πεπλανημένης συνταυτίσεως τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος πρὸς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Α' Ἰουστινιανῆς ἐζήτησε ν' ἀρυσθῇ ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῶν πατριαρχικῶν του δικαίων. Μετὰ μικρὸν ὅμως ὁ δεσπότης Θεόδωρος ἡττηθεὶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἱδρυσάντων ἐν τῷ μεταξὺ νέον κράτος καὶ νέαν Ἐκκλησίαν, ᾐχμαλωτίσθη. Ἡ Θεσσαλονίκη καὶ μικρὸν μέρος τοῦ δεσποτάτου ἀφέθη εἰς τὸν ἀδελφόν του Μανουήλ, ἀλλὰ τὸ μεῖζον μέρος τοῦ δεσποτάτου, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Ἀχρίδος, προσήρτησαν οἱ Βούλγαροι εἰς τὸ κράτος των. Μετὰ δεκαπενταετίαν ἀνέκτησαν οἱ Ἕλληνες τὴν Ἀχρίδα, ἐκδιώξαντες τοὺς Βουλγάρους (1251).

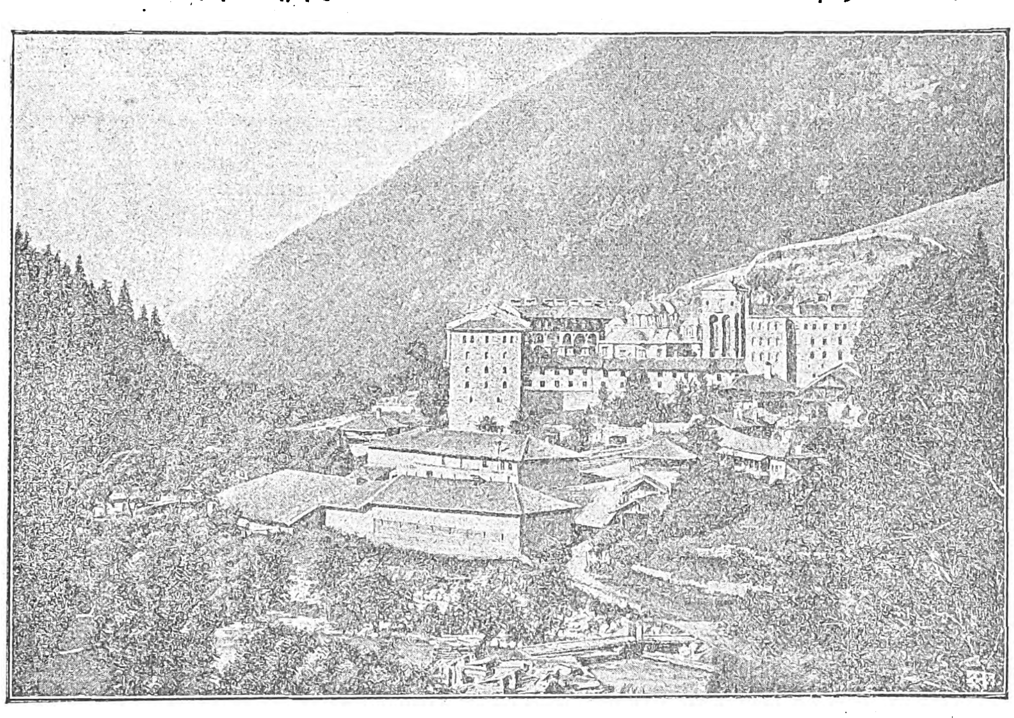

Ἡ Μονὴ τοῦ Ρίλου τῆς ὁποίας ἡ ἵδρυσις ἀνάγεται εἰς τὸν Ι' αἰῶνα. Οἰκοδομηθεῖσα κατὰ τὸ 1411 καὶ καταστραφεῖσα τῷ 1833, ἀνῳκοδομήθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχαίων σχεδίων.

Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχρίδος ὡς ἀκραιφνῶς ἑλληνικὴ δὲν διελύθη, ἀλλὰ παρέμεινεν αὐτόνομος καὶ αὐτοκέφαλος, ἐνισχυθεῖσα τῷ 1272 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Παλαιολόγου (1261—1282), τοῦ ἀνακτήσαντος τὴν Κωνσταντινούπολιν παρὰ τῶν Σταυροφόρων, διὰ πολλῶν προνομίων, ἅτινα τῷ 1312 ἐπανέλαβε καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Β' Παλαιολόγος (1282—1328), ἕνεκα τῆς ὅλως ἐξαιρετικῆς θέσεως καὶ σημασίας τῆς ἀρχιεπισκοπῆς διὰ τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας τῆς Μακεδονίας. Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ὁ ἡγεμὼν τῶν Σέρβων Δουσὰν Στέφανος (1331—1355), κατακτήσας τὸ πλεῖστον τῆς Μακεδονίας, κατέλαβε καὶ τὴν Ἀχρίδα, ἀλλ' ἐνῷ διέλυσε πλείστας ἑλληνικὰς Μητροπόλεις καὶ Ἐπισκοπὰς τῆς Μακεδονίας, προκαλέσας τὰς διαμαρτυρίας τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀφῆκεν ἄθικτον τὴν αὐτοκέφαλον ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος. Καθ' ἅπασαν δὲ τὴν διάρκειαν τῆς σερβικῆς κατοχῆς μέχρι τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως τῆς Μακεδονίας (1459), ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ διέσῳζε τὸν ἑλληνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα καὶ τὴν αὐτονομίαν. Ἐχρημάτισαν δὲ μετὰ τὸν Δημήτριον Χωματιανὸν ἀρχιεπίσκοποι Ἀχρίδος ὁ *Ἰωαννίκιος*, ὁ *Σέργιος* (μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1218—1241), ὁ *Κωνσταντῖνος Καβάσιλας* (1250—1261), ὁ *Ἰάκωβος*, ὁ *Ἀδριανός*, ὁ *Γεννάδιος* (πρὸ τοῦ 1289), ὁ *Μακάριος* (1294—99), ὁ *Γρηγόριος* (1348—1378) ὁ *Ματθαῖος* (1408—1410) ὁ *Νικόδημος* (1452) καὶ ὁ *Δωρόθεος* (1456—1466).

Ὥστε ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχρίδος ἱδρύθη μὲν ἀρχικῶς κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἀλλ' ἀναδιωργανώθη τῷ 1020 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου Β' καὶ παρέμεινεν ἔκτοτε ἑλληνικὴ αὐτοκέφαλος ἀρχιεπισκοπή.

Τὸ βουλγαρικὸν πατριαρχεῖον Τυρνόβου: Μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους τοῦ Σαμουὴλ (1018), οἱ Βούλγαροι ἔμειναν ὑποτεταγμένοι ὑπὸ τοὺς Ἕλληνας. Μετὰ δύο ἀποτυχούσας ἐπαναστάσεις τῶν Βουλγάρων (1048—1073) τῷ 1186 ἀνεφάνησαν οἱ ἀδελφοὶ *Ἰωάννης* καὶ *Πέτρος Ἀσάν*, κομανικῆς καταγωγῆς ἐκ Τυρνόβου, οἵτινες, βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τῶν πέραν τοῦ Δουνάβεως ἐγκατεστημένων Κομάνων, ἀνέλαβον διαφόρους ἐπιδρομὰς κατὰ τοῦ Βυζαντίου, καθ' οὗ τότε ἐστρέφοντο καὶ οἱ Σταυροφόροι. Ὁ ἐν Τυρνόβῳ ἑδρεύων Βούλγαρος ἀρχιεπίσκοπος ἔστεψε τὸν Πέτρον τσάρον, διὰ τῆς πράξεως δ' ἐκείνης ἐδηλοῦτο ἥ τε πολιτικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἀνεξαρτησία τῶν Βουλγάρων, οἵτινες βεβαίως δὲν ἐθεώρουν τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος ὡς ἐκκλησιαστικὴν αὐτῶν ἀρχήν, μάτην δὲ ὁ Δημήτριος Χωματιανὸς ἠσμενίζετο τιτλοφορούμενος «ἀρχιεπίσκοπος Α' Ἰουστινιανῆς, Ἀχριδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας».

Οἱ ἀδελφοὶ Ἀσὰν ἐδολοφονήθησαν, ὁ δὲ νεώτερος ἀδελφός των *Ἰωαννίτσης* ἢ *Ἰωάννης*, διατρίψας προηγουμένως ὡς ὅμηρος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔλαβε τὴν ἀρχὴν τῷ 1196. Οὗτος ἀπεκάλει ἑαυτὸν *Καλοϊωάννην* καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἠθέλησε νὰ συνεργασθῇ μετὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Θράκης ἐναντίον τῶν Φράγκων, ἀλλ' ἀφοῦ ἐπέτυχε τῶν σκοπῶν του ἐπετέθη κατὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Θράκης, ἀνέσκαψε πόλεις, κατέσφαξε κατοίκους ἢ μετῴκισεν αὐτοὺς εἰς Βουλγαρίαν, κατέλαβε τὰς Σέρρας, ἔνθα οἱ σύμμαχοί του Κομάνοι ἐθυσίασαν τοὺς ὡραιοτέρους Ἕλληνας αἰχμαλώτους εἰς τοὺς θεούς των, καὶ τέλος ἐπολιόρκησε τὴν Θεσσαλονίκην (1207), ἀλλ' ἐδολοφονήθη ἐντὸς τῆς σκηνῆς του. Εὐλόγως δὲ οἱ Ἕλληνες ἀπέδωκαν τὸ γεγονὸς τοῦτο εἰς θαῦμα τοῦ πολιούχου ἁγίου Δημητρίου.

Ἐκτὸς τῶν Βουλγάρων ἱστορικῶν ἐκθειάζουσι τὴν δρᾶσιν τοῦ Ἰωαννίτση καὶ οἱ Λατῖνοι κληρικοὶ ἱστορικοί, διὰ τὸν λόγον ὅτι, ἐπαναλαβὼν τὸ πείραμα τοῦ Βογόριδος καὶ τῶν ἄλλων Βουλγάρων ἡγεμόνων, ἀπεπειράθη νὰ ἑνώσῃ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Βουλγαρίας μετὰ τοῦ πάπα Ρώμης. Γράψας πρὸς τὸν κατέχοντα τότε τὸ παπικὸν ἀξίωμα Ἰννοκέντιον Γ', τῷ 1197, ἔλεγεν ὁ Βούλγαρος ἡγεμὼν ὅτι οἱ προκάτοχοί του Ἰωάννης καὶ Πέτρος Ἀσὰν εἶχον σκεφθῆ νὰ στραφῶσι πρὸς τὸν πάπαν, ἀλλ' ἐκωλύθησαν. Τοῦτο δὲν ἦτο ἀληθές, ἀλλ' ὁ Ἰωαννίτσης ἤθελε νὰ δικαιολογήσῃ τὸ διάβημά του. Ὁ πάπας ἀποστείλας πρὸς αὐτὸν τὸν ἐκ Βρινδησίου *Δομίνικον*, Ἕλληνα τὴν καταγωγὴν Λατῖνον ἀρχιπρεσβύτερον, ἔγραψεν ἐπαινῶν, πρὸς τοῖς ἄλλοις, τὴν τοῦ Ἰωαννίτση καταγωγὴν ἐξ εὐγενῶν τῆς πόλεως Ρώμης, ἐζήτει δὲ νὰ δηλώσῃ σαφῶς τὰς προθέσεις του. Ὁ Βούλγαρος ὅμως ὑπόπτως διετέθη πρὸς τὸν παπικὸν ἀπεσταλμένον, ἴσως διότι ἦτο Ἕλλην τὴν καταγωγήν. Μόλις δὲ μετὰ πενταετῆ διαμονὴν ἐν Βουλγαρίᾳ ἐδέχθη αὐτὸν καὶ τῷ 1202 ἀπέστειλεν αὐτὸν πρὸς τὸν Πάπαν, ζητῶν παρ' αὐτοῦ στέμμα καὶ τιμὴν (coronam et honorem) αὐτοκράτορος, καθ' ὃν τρόπον ταῦτα εἶχον καὶ οἱ προηγούμενοι Βούλγαροι αὐτοκράτορες (imperatores) Πέτρος καὶ Σαμουήλ. Ταυτοχρόνως δὲ ἐζήτει καὶ τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς βουλγαρικῆς μετὰ τῆς ρωμαϊκῆς. Τὴν αἴτησιν ταύτην ἐπανέλαβε καὶ ὁ Βούλγαρος ἀρχιεπίσκοπος Τυρνόβου *Βασίλειος*, «διότι, ἔλεγεν ἐν τῇ σχετικῇ του ἐπιστολῇ, καὶ αὐτὸς οὗτος καὶ ἡ βασιλεία του ἔχουσιν ἀφοσίωσιν εἰς τὴν ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, ὡς διάδοχοι τῶν καταγομένων ἐξ αἵματος τῶν Ρωμαίων». Μετὰ τοῦ παπικοῦ ἀντιπροσώπου ἀπεστάλη εἰς Ρώμην καὶ ὁ Βούλγαρος ἱερεὺς *Βλάσιος*, χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος, ἀλλ' ἐπέστρεψεν ἐκ τοῦ μέσου τῆς ὁδοῦ, ἐμποδισθεὶς πιθανῶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1202 ἀπαντήσας ὁ πάπας ἀπέστειλε διὰ τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτοῦ *Ἰωάννου de Casemarino* εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Βασίλειον τὸ ὠμοφόριον (pallium), καίτοι οὗτος τοιοῦτό τι δὲν εἶχε ζητήσει. Ἀνυπομονῶν ὁ Βούλγαρος ἡγεμών, τῇ 4 Ἰουλίου 1203 ἀπέστειλεν εἰς Ρώμην τὸν ἀρχιεπίσκοπον Βασίλειον, ἔγραψε δὲ πρὸς τὸν πάπαν ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς Ραγούζης συνέστησαν εἰς αὐτὸν νὰ προσλάβῃ μὲν τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος, νὰ μὴ ἀποστῇ ὅμως τῆς ὀρθοδοξίας, «ἐγὼ ὅμως, ἔγραφεν, ἀπέκρουσα τοῦτο, διότι ἐπιθυμῶ νὰ εἶμαι δοῦλος τοῦ Ἀπ. Πέτρου καὶ τῆς ὑμετέρας Ἁγιότητος· ἀποστέλλω πρὸς αὐτὴν τὸν ἀρχιεπίσκοπόν μου μετὰ δώρων... καὶ παρακαλῶ ὅπως ἀποστείλητε καρδιναλίους, ἵνα με στέψωσιν αὐτοκράτορα καὶ καθιδρύσωσι Πατριαρχεῖον ἐν ταῖς χώραις μου». Ὁ Βασίλειος συνελήφθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐν Δυρραχίῳ καὶ ἐξηναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Βουλγαρίαν, κατώρθωσεν ὅμως νὰ διαβιβάσῃ μυστικῶς εἰς Ρώμην τὰ πρὸς τὸν πάπαν ἔγγραφα. Ἐκ Βουλγαρίας, ὅπου ἐδέχθη τὸ παπικὸν ὠμοφόριον (8 Σεπτεμβρίου 1204), εἰς ἔνδειξιν ὑποταγῆς ὑπὸ τὸν πάπαν, ἀπέστειλεν ὁμολογίαν πίστεως, ὅμοιόν τι δὲ ἔπραξε καὶ ὁ Βούλγαρος ἡγεμών, γράψας πρὸς τὸν πάπαν ἰδιαιτέρως καὶ ἐκφράσας τὴν ἀνυπομονησίαν του ὅπως στεφθῇ αὐτοκράτωρ. Ὁ παπικὸς ἀντιπρόσωπος Ἰωάννης de Casemarino ἀπέστειλε πρὸς τὸν πάπαν ὁμολογίαν πίστεως καὶ παρὰ Βουλγάρων ἱεραρχῶν, τῶν μητροπολιτῶν Πρεσθλάβας καὶ Βελεβούσδης, ὡς καὶ τῶν ἐπισκόπων Σκοπίων, Πρεζρένης, Νίσσης καὶ Βιδυνίου. Ὁ δὲ πάπας ἀπέστειλεν εἰς Βουλγαρίαν τὸν καρδινάλιον *Λέοντα* μετ' ἀπαντητικῶν γραμμάτων καὶ εἰδικῶν ἐντολῶν. Συμφώνως πρὸς αὐτὰς ὁ Καλοϊωάννης ἔμελλε ν' ἀναγνωρισθῇ «βασιλεὺς Βλαχίας καὶ Βουλγαρίας» ὑπὸ τὸν ὅρον πλήρους ὑποταγῆς ὑπὸ τὴν Ἐκκλησίαν Ρώμης. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας ἔμελλε νὰ ἀναγνωρισθῇ «πρῶτος» (primas) τῆς αὐτονόμου βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, χωρὶς ὅμως ν' ἀνακηρυχθῇ πατριάρχης, διότι «ἀρχιεπίσκοπος καὶ πατριάρχης σημαίνουσι τὸ αὐτὸ (primas et patriarcha pene penitus idem sonat), ἐκτὸς δὲ ἄλλων προνομίων θὰ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ χρίῃ τοὺς βασιλεῖς τῆς Βουλγαρίας, νὰ καθαγιάζῃ τὸ ἅγιον μύρον καὶ τὸ oleum catechumenorum, καὶ θὰ ἐξελέγετο μὲν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἱεραρχῶν, θὰ ἐλάμβανεν ὅμως τὸ ὠμοφόριον παρὰ τοῦ πάπα Ρώμης. Μετὰ τὰς διεξαχθείσας διαπραγματεύσεις ὁ Βούλγαρος ἀρχιεπίσκοπος Βασίλειος ἀπεδέχθη ταῦτα τῇ 8 Νοεμβρίου 1204, ἀποστατήσας πρὸς τὸν παπισμόν.

Ἀξιοσημείωτον ὅτι ὁ πάπας δὲν ὠνόμασε πατριάρχην τὸν Βούλγαρον ἀρχιεπίσκοπον, ἐνῷ τοιοῦτό τι ἐπιμόνως ἐζητεῖτο παρ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐν τῷ παπικῷ ἐγγράφῳ δηλώσεως, καθ' ἣν ἀρχιεπίσκοπος (primas) καὶ πατριάρχης τὴν αὐτὴν ἔχουσιν ἔννοιαν, ὁ Βούλγαρος ἀρχιεπίσκοπος ἔγραψε πρὸς τὸν πάπαν, ὅτι ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ προήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα (portavit universam plenitudinem patriarchalis dignitatis). Ὡσαύτως, ἐνῷ ὁ Βούλγαρος ἡγεμών, παρὰ τὰς ἐπιμόνους ἀπαιτήσεις του, δὲν ἀνεγνωρίσθη imperator ἀλλὰ rex, ἀπαντήσας εἰς τὸν πάπαν ἔλεγεν ὅτι ἐστέφθη ὑπὸ τοῦ παπικοῦ ἀντιπροσώπου αὐτοκράτωρ (coronare in imperatoren) καὶ ἑπομένως ὠνόμαζεν ἑαυτὸν αὐτοκράτορα τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Βλάχων (imperator Bulgarorum et Vlachorum). Οἱ Βούλγαροι κατορθώσαντες νὰ λάβωσι τοὺς ἀνωτέρω τίτλους καὶ μεγαλοποιήσαντες αὐτούς, δὲν ἐξηκολούθησαν τὰς πρὸς τὸν πάπαν σχέσεις των ὡς ὑποτεταγμένοι ὑπ' αὐτόν. Κατὰ τὸ ἔτος 1206 ἢ 1207, μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Καλοϊωάννου, μετέβησαν ἀπεσταλμένοι τινὲς εἰς Ρώμην, ἀλλ' ἡ ἐπιδιωχθεῖσα ὑπὸ τοῦ πάπα Ρώμης ἕνωσις τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας διελύθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βουλγάρου «αὐτοκράτορος». Ὁ ἄμεσος διάδοχος τούτου καὶ ἀνεψιὸς αὐτοῦ *Βορίλος* (1207—1218) εἶχε συγκροτήσει ἐν Τυρνόβῳ σύνοδον (11 Φεβρουαρίου 1211) κατὰ παυλικιανῶν καὶ βογομίλων, ἀλλ' οὐδαμόθεν εἶναι γνωστὸν ὅτι, ὡς τινες ἰσχυρίζον-

Digitized by Google

ται, τοῦτο ἔπραξε κατ' ἐντολὴν τοῦ πάπα Ρώμης.

Παρὰ ταῦτα ἡ βουλγαρικὴ Ἐκκλησία, πρὸς καιρὸν ὑπαχθεῖσα ὑπὸ τὸν πάπαν Ρώμης, ἐθεωρήθη *σχισματικὴ* παρὰ τῶν λοιπῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Ἐγεννήθη δὲ σοβαρὸν ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα ἐν Μακεδονίᾳ, ὅπου εὑρέθησαν ἀρχιερεῖς καὶ ἄλλοι κληρικοί, χειροτονηθέντες ὑπὸ τοῦ μετὰ τοῦ πάπα Ρώμης ἑνωθέντος ἀρχιεπισκόπου Τυρνόβου. Ὁ δεσπότης τῆς Ἠπείρου Θεόδωρος Ἄγγελος Κομνηνός, κατανικήσας τῷ 1223 τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς Σταυροφόρους καὶ ἐπεκτείνας τὸ κράτος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Ἀδριατικοῦ μέχρι τοῦ Αἰγαίου, ἀπησχολήθη, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρω ζητήματος. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος *Δημήτριος Χωματιανός*, κατὰ προτροπὴν τοῦ Θεοδώρου, συνεκρότησε σύνοδον πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος. Ἀλλ' αἱ γνῶμαι τῶν συνελθόντων ἐδιχάσθησαν. Οἱ μὲν ἤθελον ν' ἀποκηρυχθῶσι πάντες οἱ χειροτονηθέντες ὑπὸ τοῦ Βουλγάρου Ἀρχιεπισκόπου καὶ αἱ πράξεις αὐτῶν, οἱ δὲ ἤθελον κατ' οἰκονομίαν ν' ἀναγνωρισθῶσι. Τὴν δευτέραν ταύτην γνώμην ἠσπάζετο καὶ ὁ Θεόδωρος. Ἀλλ' ὁ Δημήτριος Χωματιανὸς ἀπεφήνατο, «ἵνα μὴ παντάπασι τὴν ἀκρίβειαν τῶν κανόνων περιφρονήσωμεν, μήτοι τοῖς τούτων καταφρονηταῖς χώραν δῶμεν ἐκ παραδείγματος ὡς ἔννομα καὶ κανονικὰ πράττειν τὰ μὴ καθήκοντα». Ἡ γνώμη αὕτη ἐπεκράτησεν. Οἱ ὑπὸ τοῦ Βουλγάρου ἀρχιεπισκόπου χειροτονηθέντες ἀρχιερεῖς, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν προαχθέντων εἰς χηρευούσας ἐπισκοπάς, κατεδικάσθησαν εἰς ἀνέκκλητον ἔκπτωσιν ἐκ τοῦ θρόνου αὐτῶν, οἱ δὲ ὑπὸ τούτων χειροτονηθέντες πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι ὑπεβλήθησαν ὑπὸ ἐπιτίμια. Κατ' οἰκονομίαν οὐχ ἧττον ἀνεγνωρίσθησαν αἱ ὑπ' αὐτῶν γενόμεναι ἐκκλησιαστικαὶ πράξεις.

Ἀλλ' ὁ τσάρος τῶν Βουλγάρων *Ἰωάννης Ἀσσὰν Β'* (1218—1241), διακόψας πᾶσαν σχέσιν πρὸς τὴν Ρώμην, προσεπάθησε ν' ἀποκαταστήσῃ τὰς πρὸς τὰς ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας σχέσεις τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον μετέθηκε τὸν Ἕλληνα ἐπίσκοπον *Φιλίππων* εἰς τὸ πατριαρχεῖον Τυρνόβου. Τὴν τάσιν ταύτην ἐνίσχυσε καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Ἰωάννης Ἀσσὰν Β' ἐζήτησε τὴν συμμαχίαν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Σταυροφόρων. Συνῆψε δὲ καὶ κηδεστίαν μετὰ τοῦ ἐν Νικαίᾳ Ἕλληνος αὐτοκράτορος Ἰωάννου Βατάτση, διὰ τοῦ γάμου τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Ἑλένης μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδώρου Λασκάρεως, τελεσθέντος ἐν Λαμψάκῳ, ἔνθα εἶχε μεταβῆ ὁ Ἀσσὰν καὶ ἔνθα συνῆψε μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἀμυντικὴν καὶ ἐπιθετικὴν κατὰ τῶν Φράγκων συμμαχίαν. Ἐν Λαμψάκῳ παρέστησαν καὶ συμμετέσχον τῶν τελετῶν τοῦ γάμου ὅ τε πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως *Γερμανὸς Β'* (1222—1240) καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Τυρνόβου *Ἰωακεὶμ* μετὰ πολλῶν Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἱεραρχῶν. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἐκείνῃ σύνοδος συγκροτηθεῖσα ἐν Λαμψάκῳ (1235) ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἀνεγνώρισε μὲν τὴν Αὐτοκέφαλον βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν, ἀπένειμε δὲ εἰς τὸν προϊστάμενον αὐτῆς ἀρχιεπίσκοπον Τυρνόβου τιμητικῶς τὸν τίτλον τοῦ πατριάρχου. Τὸ εὐχάριστον τοῦτο γεγονὸς ἀνασυνέδεσε τοὺς ἱεροὺς δεσμοὺς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τῶν Βουλγάρων πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ προὐκάλεσε τὴν ἀγρίαν μῆνιν τῶν παπῶν Ρώμης, οἵτινες ἐπανειλημμένας σταυροφορίας προὐκάλεσαν ἐναντίον τῶν δύο «σχισματικῶν» ἡγεμόνων, τοῦ Ἕλληνος καὶ τοῦ Βουλγάρου. Ὁ πάπας Γρηγόριος Θ' προὐκάλεσε καὶ εἰδικὴν ἐκστρατείαν τῶν Οὔγγρων κατὰ τῆς «ἀπίστου» Βουλγαρίας. Πρὸ τοῦ κινδύνου τούτου ὁ Ἀσσὰν ἐστράφη καὶ πάλιν πρὸς τοὺς Φράγκους ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, ἀπεμάκρυνε δὲ τὴν θυγατέρα του Ἑλένην ἀπὸ τοῦ συζύγου της. Ἀλλὰ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τυρολόης (1239) ἔμαθεν ὁ Ἀσσὰν ὅτι ἀπέθανεν ἐν Τυρνόβῳ ἐκ λοιμικῆς νόσου ἡ σύζυγός του, ὁ υἱός του καὶ ὁ πατριάρχης Ἰωακείμ. Τοῦτο ἀπέδωκεν εἰς τὴν θείαν δίκην, διὰ τὴν προδοτικήν του στάσιν ἔναντι τῶν Ἑλλήνων καὶ διὰ τὴν σύμπραξίν του μετὰ τῶν Φράγκων. Ὅθεν ἐγκαταλείψας τούτους συνεφιλιώθη μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀπέδωκε τὴν Ἑλένην εἰς τὸν σύζυγόν της καὶ συνεζεύχθη ὁ ἴδιος Ἑλληνίδα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου Ἀσσὰν Β' (1341) ἤρξατο ραγδαία ἡ πτῶσις τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους, ἕως οὗ οἱ Τοῦρκοι τὸ κατέλυσαν, ἐκπολιορκήσαντες τὸ Τύρνοβον τῇ 17 Ἰουλίου 1393.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τὸ Τύρνοβον ἐξηκολούθει νὰ εἶναι τὸ πνευματικὸν καὶ ἐκκλησιαστικὸν κέντρον τῶν Βουλγάρων. ἀνεφάνη δὲ νέα τις ἀνάπτυξις παρ' αὐτοῖς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν σχέσεων πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Ἰδίως ἐπὶ τοῦ τσάρου *Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου* (1341—1365), ἱδρυτοῦ πολλῶν μοναστηρίων, ἐξηκολούθησαν αἱ ἐξ ἑλληνικῶν συγγραμμάτων μεταφράσεις εἰς τὴν βουλγαρικὴν γλῶσσαν. Ἐπεκράτησε καὶ πάλιν τὸ σύστημα τοῦ καταρτισμοῦ *συλλογῶν* (Sbornik), ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θεολογικοῦ περιεχομένου, μετεφράσθησαν δὲ καὶ τὰ εἰς τὸν Διονύσιον Ἀρεοπαγίτην ἀποδιδόμενα συγγράμματα. Ὡσαύτως μετεφράσθη τὸ Χρονικὸν τοῦ *Κωνσταντίνου Μανασῆ*, εὗρον δὲ ἀπήχησιν ἐν Βουλγαρίᾳ αἱ ἐξ Ἁγίου Ὄρους ἀρξάμεναι συζητήσεις περὶ τοῦ «*Ἡσυχασμοῦ*» διὰ τοῦ Ἕλληνος μοναχοῦ *Γρηγορίου Σιναΐτου* καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ *Θεοδοσίου* καὶ *Εὐθυμίου*, τοῦ τελευταίου πατριάρχου Τυρνόβου. Ὁ Εὐθύμιος ὑπῆρξεν ὁ διαπρεπέστερος τῶν ἐν Τυρνόβῳ ἀρχιερατευσάντων, ἀνὴρ μεγάλης θεολογικῆς μορφώσεως, ὅστις, ἐκτὸς τῶν πολυαρίθμων συγγραμμάτων, ἅτινα κατέλιπε, πρὸς τοῖς ἄλλοις εἰργάσθη ἵνα διορθώσῃ τὰ βουλγαρικὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πρωτοτύπων ἑλληνικῶν. Ἅπασα ἡ πνευματικὴ κίνησις παρὰ τοῖς Βουλγάροις εὑρέθη ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν τοῦ Βυζαντίου, ὅπερ ἐξηκολούθει νὰ φωτίζῃ αὐτούς, νὰ συγκρατῇ ἐν τῇ ὀρθοδοξίᾳ καὶ νὰ καθοδηγῇ εἰς τὸν πολιτισμόν. Διὰ τῶν Βουλγάρων ἡ ἐπίδρασις τοῦ Βυζαντίου μετεδόθη καὶ εἰς ἄλλας χώρας, διότι ἡ παραχθεῖσα ἐν Βουλγαρίᾳ φιλολογικὴ καὶ πνευματικὴ καθόλου κίνησις εὗρεν εἴσοδον εἰς τὴν Ρωσίαν, τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Ρουμανίαν.

Ἀξιοσημείωτον δὲ ὅτι οἱ πάπαι Ρώμης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου Ἀσσὰν Β' ἀπεπειράθησαν πάλιν νὰ ἑνώσωσι μεθ' ἑαυτῶν τὴν βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν. Ἀλλ' οἱ Βούλγαροι ἀπέκρουσαν αὐτούς, ὅλως δὲ τυχαῖον δέον νὰ θεωρηθῇ τὸ γεγονὸς καθ' ὃ ὁ Τυρνόβου Ἰωακείμ, ἐν ἔτει 1277, ὑπεστήριξε τὰς ἑνωτικὰς προσπαθείας τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως *Ἰωάννου ΙΑ' Βέκκου* (1275—1282). Ἐν Βουλγαρίᾳ ἀπεκρούετο ἐντόνως ἡ ψευδὴς μετὰ τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας ἕνωσις, ἰδίως διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῆς τσαρίνης *Μαρίνης*. Μετὰ τὴν ἀνάκτησιν δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων (1261), ἡ ἐπίδρασις τούτων ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς τῶν Βουλγάρων ὑπῆρξε βαθυτέρα. Διαφορά τις μόνον παρουσιάζετο ὡς πρὸς τὰς ἐκκλησιαστικὰς σχέσεις ἐν τούτῳ, ὅτι ὁ πατριάρχης Τυρνόβου δὲν ἀνεγνωρίζετο ἴσος πρὸς τοὺς λοιποὺς πατριάρχας. Σῴζεται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1355 ἐπιστολὴ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Καλλίστου Α' (1350—1354, 1355—1363) ἐν ᾗ λέγεται, ὅτι ἐπὶ Γερμανοῦ Β', τῇ παρακλήσει τοῦ τσάρου Ἰωάννου Ἀσσὰν Β', ὠνομάσθη τιμητικῶς ὁ ἀρχιεπίσκοπος Τυρνόβου πατριάρχης, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον *νὰ ὑπόκειται* ὑπὸ τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην, ἐπομένως ὁ Τυρνόβου δὲν ἐθεωρεῖτο συναρίθμιος τοῖς λοιποῖς πατριάρχαις. Διὰ τοῦτο δὲν ἐμνημονεύετο ὑπ' αὐτῶν ἐν τοῖς Διπτύχοις. Ἀλλὰ καὶ ὁ Βούλγαρος πατριάρχης δὲν ἐμνημόνευεν αὐτῶν, παρ' ἣν εἶχεν ὑποχρέωσιν, ἐντεῦθεν δὲ προὐκλήθη ἡ ἐπιστολὴ τοῦ πατριάρχου Καλλίστου. Φαίνεται ὡσαύτως, ὅτι, κατὰ τὴν γενομένην ἐπὶ Γερμανοῦ Β' συμφωνίαν, ὁ Βούλγαρος πατριάρχης ἔμελλε νὰ λαμβάνῃ τὸ Ἅγιον Μύρον ἐκ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀλλ' ἵνα μὴ φαίνηται ὑποκείμενος εἰς αὐτό, δὲν ἐζήτει Ἅγιον Μύρον, μὴ τολμῶν δὲ νὰ παρασκευάζῃ ὁ ἴδιος ἐχρησιμοποίει διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Βουλγαρίας τὸ ἐκχεόμενον ἐξ ἁγίων λειψάνων μύρον! Αἱ διαφοραὶ αὗται δὲν ἦσαν ἱκαναὶ νὰ προκαλέσωσι ρῆξιν τῶν σχέσεων, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς περιόδου ταύτης οἱ Βούλγαροι ἐπίσκοποι κατέσχον ναούς τινας ἐν Θρᾴκῃ. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1392 ὑπάρχει ἐπιστολὴ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἀντωνίου Δ' (1389—1390, 1391—1397), ἐξ ἧς καταφαίνεται ὅτι προῆλθε ρῆξις μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν Κωνσταντινουπόλεως καὶ Βουλγαρίας ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀφορμῆς.

Εἰκὼν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου.
[Μικρογρ. ἐν βουλγαρογλώσσῳ Εὐαγγελίῳ τοῦ ΙΒ'—ΙΖ' αἰῶν.]

Ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας ἦτο τότε κατατετμημένη, ἕνεκα τῆς ἐσωτερικῆς διαιρέσεως τῆς χώρας εἰς τρεῖς ἡγεμονίας. Ἡ Ἐκκλησία Τυρνόβου περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Σισμάν, τὰ δὲ δύο ἄλλα τμήματα ἦσαν διοικητικῶς ἡνωμένα μετὰ τῆς Ἐκκλησίας Κωνταντινουπόλεως.

Τῷ 1393 οἱ Τοῦρκοι ἐγένοντο κύριοι τῆς κατατετμημένης Βουλγαρίας. Πατριάρχης δὲ Τυρνόβου εὑρέθη κατὰ τὴν πολιορκίαν αὐτοῦ ὁ διαπρεπέστατος *Εὐθύμιος*, ὅστις ὑπῆρξε μάρτυς τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων καταστροφῆς, ἐξορισθεὶς δὲ ὑπ' αὐτῶν ἀπέθανεν ἐν Μακεδονίᾳ μακρὰν τῆς ἕδρας αὐτοῦ. Ἡ ἱεραρχία τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας διασκορπισθεῖσα κατέφυγεν εἰς Βλαχίαν, ὅπου μετηνέχθη πᾶσα βουλγαρικὴ πνευματικὴ κίνησις διὰ τῶν ἐκεῖ ὡσαύτως καταφυγόντων μαθητῶν τοῦ πατριάρχου Εὐθυμίου. Ἡ παρουσία δὲ τῶν Βουλγάρων Ἱεραρχῶν καὶ ἄλλων λογίων ἐν Βλαχίᾳ συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν τῆς σλαυωνικῆς γλώσσης, ἥτις ἐκ Βλαχίας μετεδόθη εἰς Μολδαυίαν, παραγαγοῦσα σπουδαίαν φιλολογικὴν κίνησιν παρὰ τοῖς Ρουμάνοις, κέντρον ἔχουσαν τὴν μονὴν *Ραδαούτζης*. Εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς σλαυωνικῆς γλώσσης συνετέλεσε καὶ ὁ Μητροπολίτης Μολδαυίας *Θεόκτιστος*, πρῴην ἀρχιδιάκονος τοῦ μητροπολίτου Ἐφέσου Μάρκου Εὐγενικοῦ, Βούλγαρος ὢν τὴν καταγωγὴν καὶ γνωρίζων τὴν σλαυωνικήν. Ἡ γλῶσσα αὕτη ἐπεκράτησεν οὐ μόνον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Μολδοβλαχίας ἐπὶ πολύ. Ἐν αὐτῇ ἐτελεῖτο ἡ θεία λατρεία, ἐν αὐτῇ συνετάσσοντο τὰ διατάγματα τῶν ἡγεμόνων καὶ ἄλλα ἐπίσημα ἔγγραφα. Οὕτως ἐκ τῆς καταστροφῆς τῆς Βουλγαρίας ὠφελήθησαν πνευματικῶς αἱ γειτνιάζουσαι πρὸς αὐτὴν χῶραι.

Β') Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ (1393—1928). Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχρίδος ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἤδη τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Α' βουλγαρικοῦ κράτους, ἔπαυσεν, ὡς εἴδομεν, νὰ εἶναι βουλγαρική. Ἐξηκολούθει μόνον ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος νὰ τιτλοφορῆται «καὶ πάσης Βουλγαρίας», ἀλλ' ὡς παρετήρησεν ἤδη ὁ Βυζαντινὸς χρονογράφος Νικηφόρος Γρηγορᾶς «τὸ ὄνομα (Βουλγαρία) καθάπερ ἄλλο τι μνημεῖον ἐκείνων ἐναπολέλειπται τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ». Πολὺ δὲ περισσότερον τοῦτο δύναται νὰ λεχθῇ περὶ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας. Ἀλλὰ παραδόξως πως οἱ διαστρέφοντες τὴν ἱστορίαν τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ὁμιλοῦσι περὶ βουλγαρικοῦ ἢ ἑλληνοβουλγαρικοῦ πατριαρχείου Ἀχρίδος, ἐνῷ πρόκειται περὶ ἑλληνικῆς ἀρχιεπισκοπῆς, ἧς ὁ προϊστάμενος ἐτιτλοφορεῖτο τιμητικῶς καὶ πατριάρχης, καθὼς ὁ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Πεκίου. Βεβαίως ἐκ τῶν βουλγαρικῶν ἐπιδρομῶν καὶ κατακτήσεων εἶχον ὑπολειφθῆ βουλγαρικά τινα στοιχεῖα ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Ἀχρίδος, ἀλλ' ἡ φυσιογνωμία αὐτῆς ἦτο καθαρῶς ἑλληνική, ἑλληνικὴ δὲ ἦτο καὶ ὁλόκληρος ἡ ἱεραρχία αὐτῆς. Μόνον κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς ἀρχήν, ἐν τῷ Ι' αἰῶνι, συνεδέθη ἡ ἀρχιεπισκοπὴ αὕτη πρὸς τὴν βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν. Διὰ τοῦτο, χωρὶς νὰ εἰσέλθωμεν ἐνταῦθα εἰς λεπτομερείας, σημειοῦμεν γενικῶς τὰ κατ' αὐτὴν ἐπὶ τουρκοκρατίας.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος ἔφερε τὸν πομπώδη τίτλον «Πατριάρχης καὶ ἀρχιεπίσκοπος Α' Ἰουστινιανῆς, Ἀχριδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας, Δακίας, Μεδιτερραννείας, Ριπενσίας, Πραιβαλίας, Δαρδανίας, Μυσίας ἀνωτέρω», ἐμφανίζεται δὲ κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς τουρκοκρατίας ἔχων εὐρεῖαν δικαιοδοσίαν, ἥτις ἐπέτρεπεν εἰς αὐτὸν κατὰ τὰς παραχθείσας ἐκτάκτους περιστάσεις, ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Τούρκων καὶ τῆς ἐπελθούσης ἐκκλησιαστικῆς συγχύσεως, νὰ προβαίνῃ εἰς χειροτονίας καὶ ἐν τῇ κυρίως Βουλγαρίᾳ καὶ ἐν Μολδοβλαχίᾳ. Οὕτω δὲ γινώσκομεν ὅτι τῷ 1457 ὁ Ἀχρίδος *Δωρόθεος* παρεκλήθη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαυΐας νὰ χειροτονήσῃ μητροπολίτην τῆς χώρας ἐκείνης, ὅπερ καὶ ἔπραξεν. Ἐκ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος ἐξηρτᾶτο καὶ τις *ἐπισκοπὴ Βλάχων*, οἰκούντων ἐπὶ τοῦ Πίνδου καὶ παρὰ τὸν Ἀξιόν. Ἡ δικαιοδοσία τοῦ Ἀχρίδος εἶχεν ἐπεκταθῆ καὶ ἐπὶ ἐπαρχιῶν τῆς σερβικῆς ἐθνότητος, ὅταν δὲ τῷ 1459 ὑπεδουλώθησαν οἱ Σέρβοι ὑπὸ τοὺς Τούρκους, ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Πεκίου συνεχωνεύθη μετὰ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος. Κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην (1459—1557) ἐτιτλοφορεῖτο ὁ Ἀχρίδος «Ἀρχιεπίσκοπος Α' Ἰουστινιανῆς, πάντων τῶν Βουλγάρων, τῶν Σέρβων καὶ τῶν λοιπῶν». Κατὰ τὸν ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνα ἔτι μᾶλλον ἐπεξετάθη ἡ δικαιοδοσία τοῦ Ἀχρίδος, διότι ὑπήχθη ὑπ' αὐτὸν ἡ ἐν Ἰταλίᾳ ἱδρυθεῖσα ὀρθόδοξος μητρόπολις ἐκ τῶν κοινοτήτων τῶν ἐκεῖ καταφυγόντων Ἑλλήνων καὶ ὀρθοδόξων Ἀλβανῶν. Τῷ 1565, θανόντος τοῦ Μητροπολίτου Ἰταλίας *Παφνουτίου* ὁ Ἀχρίδος *Παΐσιος* μετέθηκεν εἰς τὴν μητρόπολιν ταύτην τὸν Κορυτσᾶς *Τιμόθεον* «εἰς τὸ ἀρχιερατεύειν γραικῶν τε καὶ ἀλβανιτῶν τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ κατ' ἐπαρχίας, ἤτοι Ἀπουλίαν, Ἀμπρούτζαν, Βασι-

Digitized by Google

κάτα, Καλαβρίαν, Σικελίαν, Μελίτην, Δαλματίαν καὶ εἰς πᾶν μέρος δυτικόν». Κατὰ τὰ διασωθέντα σχετικὰ ἔγγραφα, ὁ ὀρθόδοξος μητροπολίτης Ἰταλίας ἦτο αὐτόνομος, ἔχων δικαίωμα «τελειοῦν καὶ Ἅγιον Μύρον», συγκαλεῖν συνόδους καὶ ἄλλα προνόμια, ἀλλ' ἡ λατινικὴ Ἐκκλησία κατώρθωσε νὰ καταργήσῃ τὴν μητρόπολιν ἐκείνην καὶ νὰ ἑνώσῃ μεθ' ἑαυτῆς διὰ τῆς οὐνίας τοὺς Ἕλληνας καὶ Ἀλβανοὺς ὀρθοδόξους.

Ἐν ἔτει 1557 ἀνασυνέστη ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Πεκίου, ἀποσπασθεῖσα ἀπὸ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος. Δυστυχῶς ὅμως ἀμφότεραι αἱ ἀρχιεπισκοπαὶ διετέλουν ἐν οἰκτροτάτῃ καταστάσει, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἤδη τῷ 1572 λόγος ἐγένετο ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ καταργήσεως καὶ συγχωνεύσεως αὐτῶν μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, πολλῷ μᾶλλον ὅτι εἶχον ἐκλείπει ἤδη οἱ λόγοι, οἵτινες ἐπέβαλλον ἄλλοτε τὴν διατήρησιν αὐτῶν. Εἰδικώτερον ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχρίδος κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα καὶ τὸ α' ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος συνεταράσσετο ἐσωτερικῶς ἐκ τῶν συνεχῶν μεταβολῶν ἐν τῷ ἀρχιεπισκοπικῷ θρόνῳ. Φιλόδοξοι κληρικοὶ δὲν ἐφείδοντο μέσων πρὸς ἁρπαγὴν τοῦ ἀξιώματος. Ἐπὶ πλέον οἱ Τοῦρκοι ἐπέβαλον βαρυτάτους καὶ δυσβαστάκτους φόρους ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν, ὧν ἱκανοὶ ἐκ τῶν ἀνηκούστων πιέσεων ἠσπάζοντο τὸν Ἰσλαμισμόν. Τοὺς φόρους δὲ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ εἰσπράττωσιν οἱ ἀρχιεπίσκοποι καὶ παραδίδωσιν εἰς τοὺς Τούρκους. Αἱ συχναὶ μεταβολαὶ τῶν ἀρχιεπισκόπων καὶ αἱ παρὰ τῶν Τούρκων καταπιέσεις παρήγαγον ἀκυβερνησίαν καὶ ἀναρχικὴν κατάστασιν, ἥτις καθίστα ἀπαραίτητον τὴν κατάργησιν τῶν ἀρχιεπισκοπῶν καὶ τὴν ἀνάληψιν τῆς διακυβερνήσεως τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἄλλως τε μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν εἶχον καταργηθῆ αἱ αὐτόνομοι Ἐκκλησίαι Βουλγαρίας καὶ Σερβίας, ὑπαχθεῖσαι διοικητικῶς ὑπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, αἱ δὲ δύο ἀρχιεπισκοπαί, παρὰ τοὺς πομπώδεις τίτλους τῶν προϊσταμένων αὐτῶν, μηδεμίαν ἔχουσαι πραγματικὴν πνευματικὴν δύναμιν, μᾶλλον ὑπεβοήθουν τὸ ἔργον τῶν Τούρκων πρὸς ἐξισλαμισμὸν τῶν χωρῶν. Ἕνεκα δὲ τῆς μὴ ἀποδόσεως τῶν δυσβαστάκτων φόρων, οἱ Τοῦρκοι ἠπείλουν νὰ κατάσχωσι πάντας τοὺς χριστιανικοὺς ναοὺς καὶ τὰ θρησκευτικὰ ἱδρύματα τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων.

Οἱ διὰ τοῦ πρίσματος τῶν ἐθνοφυλετικῶν ἰδεῶν τῶν νεωτέρων χρόνων ἐξετάσαντες τὸ ζήτημα τῆς καταργήσεως τῶν εἰρημένων ἀρχιεπισκοπῶν καὶ δὴ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος ἐφαντάσθησαν ὅτι καὶ τότε, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκικῆς δουλείας, ὑπῆρχον μεταξὺ τῶν ὑποδούλων ὀρθοδόξων ἐθνοφυλετικὰ ζητήματα. Ἀλλ' ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχρίδος ἔφερεν ἀκραιφνῆ ἑλληνικὸν χαρακτῆρα, πάντες δὲ καὶ οἱ ἀρχιεπίσκοποι καὶ οἱ λοιποὶ ἱεράρχαι αὐτῆς ἦσαν Ἕλληνες. Ἕλληνας ἐθεώρουν ἑαυτοὺς καὶ οἱ βουλγαρικῆς καταγωγῆς. Ἐπομένως φυσικῶς ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑπάρξωσιν ἐθνοφυλετικαὶ διαφοραί. Ἐκ τῆς καταργήσεως τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος δὲν προὔκειτο νὰ προσπορισθῶσι κέρδος τι οἱ Ἕλληνες, τοὐναντίον δὲ τὸ πατριαρχεῖον ἔμελλε ν' ἀναλάβῃ τὴν πληρωμὴν τῶν δυσβαστάκτων χρεῶν αὐτῆς, θέτον ταυτοχρόνως τέρμα εἰς τὰς ἁρπαγὰς τῶν ἀρχιερατικῶν ἀξιωμάτων, εἰς τ' ἀνήκουστα σιμωνιακὰ σκάνδαλα, εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ἔριδας καὶ διαμάχας.

Ἐπὶ τοῦ διαπρεποῦς πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως *Σαμουὴλ Χαντζερῆ* (1763—1768,1773—1774) εἶχεν ἐπιδεινωθῆ ἡ κατάστασις τῶν εἰρημένων ἀρχιεπισκοπῶν, κλῆρος δὲ καὶ λαὸς αὐτῶν ἐζήτει τὴν ἄμεσον προστασίαν τοῦ πατριάρχου διὰ τῆς συγχωνεύσεως τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ὁ πατριάρχης μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν συνόδου προέβη εἰς σχετικὴν ἀπόφασιν. Καὶ τῇ μὲν 11 Σεπτεμβρίου 1766 ἐγένετο ἡ συγχώνευσις τῶν ἐπαρχιῶν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Πεκίου, τῇ δὲ 16ῃ Ἰανουαρίου 1767 ἡ τῶν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος, διὰ τῆς παραιτήσεως τοῦ τελευταίου ἀρχιεπισκόπου Ἀχρίδος *Ἀρσενίου* καὶ τῶν δηλώσεων αὐτοῦ τε καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων, ζητησάντων τὴν προσήλωσιν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος καὶ συνένωσιν αὐτῆς εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον. Ὡς λόγους τῆς αἰτήσεώς των ταύτης προὐβάλοντο τὰς συνεχεῖς καὶ ἀλλεπαλλήλους ἐπιδρομὰς καὶ ἐφόδους τῶν κατὰ καιροὺς ληστρικῷ τῷ τρόπῳ παρεισπηδώντων εἰς αὐτὴν καὶ παρὰ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς τῆς ἁγίας μας Ἐκκλησίας κανόνας, ἄνευ βουλῆς καὶ ψήφου καὶ γνώμης τῶν περὶ αὐτὴν μητροπολιτῶν, διὰ δόσεως δὲ ἀμυθήτων χρημάτων καὶ φθορᾶς καὶ δαπάνης ἁρπαζόντων τὴν ἀρχιεπισκοπὴν ταύτην. Ἐκ τούτου προέκυψαν τὰ μεγάλα καὶ δυσβάστακτα βάρη καὶ ὁ κίνδυνος τῆς ἐρημώσεως καὶ καταστροφῆς τῶν τε μητροπόλεων αὐτῆς καὶ τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος. Τὴν πρᾶξιν τοῦ Πατριαρχείου περὶ καταργήσεως τῶν ἀρχιεπισκοπῶν ἐπεκύρωσε καὶ ἡ Ὑ. Πύλη, ὁ δὲ λαὸς ἔσπευσε δι' ἐπανειλημμένων ἀναφορῶν του νὰ ἐκφράσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν πατριάρχην. Ἐπειδὴ δὲ εὑρέθη τις ψέξας τὸν πατριάρχην διὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην, οὗτος ἀπολογούμενος ἔγραφε τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα: «Δύο κλιμάτων Χριστιανοὶ καὶ σχεδὸν τὸ περισσότερον μέρος τῆς Ρούμελης ἢ νὰ εἴπω, τὰ δύο της μέρη, δὲν σφάλλομεν, μὲ διπλαῖς καὶ τριπλαῖς ἀναφοραῖς των μᾶς ἐκήρυξαν τὴν χάριν, μᾶς ὡμολόγησαν τὴν ἐνέργειαν τῆς ἑνώσεως, ἐκτραγῳδοῦντες καὶ ἐλεεινολογοῦντες τὰ πρῶτά τους κακά, καὶ εὐχαριστοῦντες καὶ δοξολογοῦντες, και πολλὰ ἄλλα, καὶ τέλος, πῶς ἂν δὲν ἤθελε προφθάσει πρὸς αὐτοὺς ἡ μητρικὴ τῆς Ἐκκλησίας κηδεμονία καὶ ἡ πρὸς τοῦτο ἡμετέρα προσπάθεια, ἐκινδύνευεν ἐντὸς ὀλίγου καιροῦ νὰ σβύσῃ τὸ χριστιανικὸν τῶν ὀρθοδόξων ὄνομα ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ἐκεῖνα....». Ἰδοὺ ὁ λόγος, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἐπεβάλλετο ἡ σωτήριος καὶ εὐεργετικὴ πρᾶξις τοῦ πατριάρχου Σαμουήλ.

Ἡ βουλγαρικὴ Ἐκκλησία ὑπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον: Μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν τῆς Βουλγαρίας (1393), αὕτη μετεβλήθη εἰς ἄμορφα ἐρείπια. Ὁ πληθυσμὸς ἀπεδεκατίσθη, πάντες οἱ ἱεράρχαι καὶ οἱ λόγιοι ἄνδρες ἐξεπατρίσθησαν, ἱκανοὶ ἐκ τῶν ἀνυποίστων πιέσεων ἐξισλαμίσθησαν, αὐτὰ ἔτι τὰ μέλη τῆς τσαρικῆς οἰκογενείας ἵνα σώσωσι τὴν ζωήν των, προσήρχοντο εἰς τὸν Ἰσλαμισμόν. Μέγας ἀριθμὸς Τούρκων κατῴκησε τὴν κατακτηθεῖσαν χώραν. Ἡ δ' ἐν Βουλγαρίᾳ ὕπαρξις Κομάνων, Πετσενέγων καὶ Ταττάρων, συγγενῶν φυλῶν πρὸς τοὺς Τούρκους, ἔτι μᾶλλον συνετέλεσεν εἰς τὸν ἐκτουρκισμὸν καὶ ἐξισλαμισμὸν τῶν

Εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ 1768.
[Μουσεῖον Σόφιας.]

κατοίκων. Ὁ ἐξισλαμισμὸς τῶν παρὰ τὴν Ροδόπην κατοίκων, εἰς οὓς εἶχον προστεθῆ Κομᾶνοι καὶ Πετσενέγοι καὶ ἄλλαι τουρκικαὶ φυλαὶ ἀπὸ τοῦ ΙΑ' καὶ ΙΓ' αἰῶνος, ἐξηκολούθησε καὶ κατ' αὐτὸν ἔτι τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Πιθανῶς δ' ἐκ τοιούτων φυλῶν προῆλθον οἱ λεγόμενοι *Πομᾶκοι* τῆς Ροδόπης.

Ταυτοχρόνως μὲ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν κατέπαυσε πᾶσα πνευματικὴ ζωὴ παρὰ τοῖς Βουλγάροις. Τοῦτο, διότι πάντες οἱ λόγιοι ἄνδρες ἐφυγαδεύθησαν ἐκ Βουλγαρίας, ἡ δὲ προηγουμένη πνευματικὴ κίνησις ὑπεθάλπετο καὶ ἐνισχύετο διὰ τῶν μεταφράσεων ἑλληνικῶν συγγραμμάτων, ἀλλ' αἱ μεταφράσεις ἔπαυσαν ἅμα τῇ τουρκικῇ κατακτήσει. Διεκόπη δὲ πᾶσα πνευματικὴ ἐπικοινωνία τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Βουλγάρων πρὸς τοὺς ἄλλους σλαυικοὺς λαούς. Ὅθεν καὶ αὐτὴ ἡ σλαυικὴ γλῶσσα ἤρξατο παραμελουμένη καὶ λησμονουμένη παρὰ τῷ λαῷ, παρ' ᾧ εἰς μέγαν βαθμὸν ἐπεκράτησεν ἡ τουρκική, παραφθείρασα τὴν βουλγαρικὴν γλῶσσαν. Οἱ μεμορφωμένοι Βούλγαροι, κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα, ὅτ' ἐπῆλθεν ἡ ἑλληνικὴ ἀναγέννησις, ἐλάλουν τὴν ἑλληνικήν, γράφοντες δὲ τὴν βουλγαρικὴν μετεχειρίζοντο τοὺς ἑλληνικοὺς χαρακτῆρας, ὡς ἔπραττον καὶ οἱ ἐν Μικρασίᾳ τουρκόφωνοι Ἕλληνες. Οἱ πρῶτοι τῶν νεωτέρων σλαυολόγων, ὡς ὁ Dobrowsky (1814) καὶ ὁ Kopitar (1815), ὡμολόγουν τὴν ἀνυπαρξίαν τῆς βουλγαρικῆς γλώσσης. Ὁ Schafarik, ἐκδίδων τῷ 1826 τὴν ἱστορίαν τῶν σλαυικῶν φιλολογιῶν, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναφέρῃ τι βιβλίον βουλγαρικόν.

Ἕκαστος δύναται νὰ ἐννοήσῃ, ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων, ὁποῖοι κίνδυνοι τελείου ἐξαφανισμοῦ κατέλαβον τὸ βουλγαρικὸν ἔθνος ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ ὁποῖαι ὑπῆρξαν αἱ ὑπηρεσίαι τῆς Ἐκκλησίας πρὸς διάσωσιν αὐτοῦ. Ὅθεν μεγίστην ἔκπληξιν προκαλοῦσιν αἱ παραδοξολογίαι ἱστορικῶν τινων, οἵτινες νομίζουσιν ὅτι διὰ τὴν πνευματικὴν νέκρωσιν τῶν Βουλγάρων πταίει τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ παραδοξολόγοι οὗτοι, ἄνευ οὐδενὸς ἀπολύτως συγκεκριμένου γεγονότος, ἰσχυρίζονται ἐπὶ πλέον ὅτι οἱ Ἕλληνες ἱεράρχαι πταίουσιν, ἐπειδὴ δὲν εἰργάσθησαν ὅπως διατηρηθῇ ἡ ἀνάπτυξις τῆς σλαυικῆς φιλολογίας, ὅτι κατήργησαν τὴν Αὐτοκέφαλον βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν Τυρνόβου καὶ ὅτι εἰργάσθησαν ὅπως ἐξελληνίσωσι τοὺς Βουλγάρους. Ἀλλὰ τὰ σλαυικὰ καὶ βουλγαρικὰ γράμματα ἠδύναντο μόνον παρὰ Βουλγάρων καὶ ἰδίως ἐν ταῖς μοναῖς ν' ἀναπτυχθῶσιν, ὡς συνέβη διὰ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐπὶ τουρκοκρατίας. Πῶς ἦτο δυνατὸν οἱ Ἕλληνες ἱεράρχαι, οἱ ἀποστελλόμενοι ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου εἰς Βουλγαρίαν, νὰ καλλιεργήσωσι καὶ ἀναπτύξωσι φιλολογίαν πρὸς τὴν ὁποίαν οὐ μόνον αὐτοὶ ἦσαν ξένοι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Βούλγαροι ἀπέβησαν ξένοι μετὰ μίαν ἢ δύο γενεὰς ἀπὸ τῆς ὑποδουλώσεως; Βεβαίως ἡ πνευματικὴ τῶν Ἑλλήνων κατάστασις ὑπὸ τοὺς Τούρκους δὲν ὑπῆρξε τοιαύτη, οἵα παρὰ τοῖς Βουλγάροις, ἀλλ' ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνας εἶχε καταπέσει καὶ παρ' αὐτοῖς πᾶσα πνευματικὴ κίνησις. Ἡ ἐπελθοῦσα δὲ κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα ἑλληνικὴ ἀναγέννησις ἐξηπλώθη καὶ εἰς τὴν Βουλγαρίαν ὡς ἑλληνικὴ ἀναγέννησις. Οἱ ἱεράρχαι, ὧν ἱκανοὶ ἦσαν βουλγαρικῆς καταγωγῆς, διότι τὰ φυλετικὰ ζητήματα ἦσαν ἄγνωστα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἵδρυον μὲν καὶ εἴς τινας κώμας σχολεῖα, ἐν οἷς ἐδιδάσκετο ἡ βουλγαρικὴ γλῶσσα καὶ ἐξ ὧν προήρχετο ὁ ἐφημεριακὸς βουλγαρικὸς κλῆρος, ἀλλὰ τὰ ἐν ταῖς πόλεσιν ἱδρυόμενα σχολεῖα ἦσαν ἑλληνικά. Ἡ ἵδρυσις δὲ σχολείων δὲν ὑπῆρξε, κυρίως εἰπεῖν, ἔργον συστηματικὸν τοῦ Πατριαρχείου. Ταῦτα ἱδρύοντο παρὰ διδασκάλων, τὸ πλεῖστον μοναχῶν, παρ' ἱεραρχῶν ἢ παρὰ κοινοτήτων, ἐνισχυόμενα παρὰ πλουσίων δωρητῶν. Ὡσαύτως τὸ Πατριαρχεῖον λίαν μεταγενεστέρως ἀπέκτησε τυπογραφεῖον, χωρὶς νὰ προφθάσῃ ὅπως συστηματοποιήσῃ τὴν ἔκδοσιν βιβλίων. Κατὰ ταῦτα εἶναι παράλογος καὶ ὅλως ἀσύστατος πᾶσα κατηγορία κατὰ τῆς ἱεραρχίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ παραμελήσει τῆς καλλιεργείας καὶ ἀναπτύξεως τῆς βουλγαρικῆς παιδείας καὶ φιλολογίας. Ἡ νεκρωθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1393 πνευματικὴ κίνησις τῶν Βουλγάρων δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀναζωογονηθῇ ἢ μόνον παρ' αὐτῶν τῶν Βουλγάρων, τοῦτο δὲ συνέβη μόλις ὑπερμεσοῦντος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος.

Ἀλλὰ κατήργησαν τῷ ὄντι τὴν Αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν Τυρνόβου οἱ Ἕλληνες; Τὴν ἐπαύριον τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως ὁ πατριάρχης *Εὐθύμιος* ἐξωρίσθη, οἱ ἱεράρχαι ἔφυγον εἰς Βλαχίαν, τελεία ἐκκλησιαστικὴ ἀποσύνθεσις ἐπεκράτησεν. Ἐὰν κατόπιν τούτου ὁ βουλγαρικὸς λαὸς δὲν ἐξετουρκίσθη καὶ δὲν ἐξισλαμίσθη καθ' ὁλοκληρίαν, τοῦτο ἀποκλειστικῶς ὀφείλεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις ὡς μήτηρ φιλόστοργος διέσωσεν ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τὸν ἑλληνικὸν τὸν βουλγαρικὸν λαόν. Ἀμφοτέρους τοὺς λαοὺς συνήνου ὑπὸ τὴν κοινὴν μητέρα Ἐκκλησίαν ἡ αὐτὴ ὀρθόδοξος πίστις, συνήνουν τὰ κοινὰ παρὰ τῶν τυράννων Τούρκων παθήματα. Ὡς ἐπανειλημμένως εἴπομεν, φυλετικαὶ διακρίσεις δὲν ὑπῆρχον τότε μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων. Οἱ εἰς Βουλγαρίαν ἀποστελλόμενοι ἀρχιερεῖς ἐλαμβάνοντο ἀδιαφόρως καὶ ἐξ Ἑλλήνων καὶ ἐκ Βουλγάρων, ὁσάκις ὑπῆρχον τοιοῦτοι. Καὶ εἰς αὐτὸν ἔτι τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως ἀνήρχοντο ἱεράρχαι βουλγαρικῆς καταγωγῆς. Ἐν ἀρχῇ ἔτι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἔχομεν τρεῖς τοιούτους, τὸν Εὐγένιον Β' (1821—1822), τὸν Χρύσανθον Α' (1824—1826) καὶ τὸν Ἀγαθάγγελον (1826—1830). Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διὰ τῶν προνομίων του, παρὰ πάσας τὰς τουρκικὰς πιέσεις, ἀπετέλει μεγάλην δύναμιν, δι' αὐτῆς δὲ περιέβαλε καὶ τὸν βουλγαρικὸν λαόν.

Τὸ Πατριαρχεῖον δὲν προσεπάθησε νὰ ἐξελληνίσῃ τοὺς Βουλγάρους, δὲν κατήργησε τὴν σλαβωνικὴν γλῶσσαν ἐν τοῖς ναοῖς τῶν βουλγαρικῶν χωρίων, ἅπας δ' ἀνεξαιρέτως ὁ ἐφημεριακὸς κλῆρος ἦτο βουλγαρικός. Διετυμπανίσθη μυθοπλαστία τις, καθ' ἣν ἄνθρωπός τις, εἴκοσιν ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μητροπολίτου Τυρνόβου *Ἱλαρίωνος*, ἐπληροφορήθη παρὰ τοῦ ἱπποκόμου τούτου, ὅτι κατὰ τὰ ἔτη 1830—1838 ἔκαυσε τὰ ἐν τῇ μητροπόλει του σῳζόμενα μνημεῖα τῆς βουλγαρικῆς φιλολογίας. Ἡ διάδοσις ἐπὶ οὐδεμιᾶς ἀπολύτως στηρίζεται ἀποδείξεως. Πῶς ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας ἐσεβάσθησαν τὰ μνημεῖα ἐκεῖνα τοσοῦτοι Ἕλληνες ἱεράρχαι Τυρνόβου καὶ μόνος ὁ Ἱλαρίων διέπραξε ἐν ΙΘ' αἰῶνι τοιοῦτον βανδαλισμόν; Καὶ τίς; Ὁ Ἱλαρίων, ὅστις πρῶτος διενήργησε τὴν μετάφρασιν τῆς Κ. Διαθήκης εἰς τὴν βουλγαρικὴν γλῶσσαν καὶ τὴν σύνταξιν γραμματικῆς τῆς γλώσσης ταύτης! Πρόκειται πάντως περὶ συκοφαντίας. Ἀλλὰ καὶ ἀληθὲς ἔτι ἂν ἦτο τὸ γεγονὸς τῆς καύσεως βουλγαρικῶν φιλολογικῶν μνημείων, δὲν δύναται τοῦτο νὰ βαρύνῃ ἅπαντα τὸν ἑλληνικὸν κλῆρον καὶ δὴ τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως. Πρέπει δὲ νὰ σημειωθῇ ὅτι, ἐὰν ἡ μεμορφωμένη βουλγαρικὴ τάξις προσέλαβεν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα, τοῦτο δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς τὴν

Digitized by Google

μόρφωσιν, ἣν ἐλάμβανεν ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς σχολαῖς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἀκμάζουσαι ἑλληνικαὶ κοινότητες περιέβαλλον πανταχόθεν τὸν βουλγαρικὸν λαόν.

Ὁποῖον ὑπῆρξε τὸ πνεῦμα, ὑφ' ὃ τὸ Πατριαρχεῖον εἶχεν ἀναλάβει τὴν ἐπιστασίαν ἐπὶ τῆς ἀποσυντεθείσης βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, μαρτυρεῖ ἡ πρώτη αὐτοῦ μέριμνα. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ 1393 ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως *Ἀντώνιος Δ'* ἀνέθηκεν ἐξαρχικῶς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας Τυρνόβου εἰς τὸν μητροπολίτην Μαυροβλαχίας *Ἱερεμίαν*, δι' ἐνταλτηρίου γράμματος ἐκδοθέντος κατ' Αὔγουστον τοῦ 1394. «Ὀφείλεις τοιγαροῦν, ἔγραφε πρὸς τὸν Ἱερεμίαν ὁ πατριάρχης, ἐπιλαβέσθαι τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας (Τυρνόβου) καὶ διδάσκειν τοὺς ἐν αὐτῇ εὑρισκομένους καὶ παραινεῖν αὐτοῖς καὶ εἰσηγεῖσθαι τὰ πρὸς σωτηρίαν αὐτῶν καὶ ὠφέλειαν ψυχικὴν συντείνοντα, ὡς συνοδικῶς ἀποκαταστὰς εἰς τοῦτο παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος». Ὁ Ἱερεμίας ἔμεινε πατριαρχικὸς ἔξαρχος ἐν Τυρνόβῳ μέχρι τοῦ 1401, ἴσως καὶ πλέον, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὁ πατριάρχης ἐν ἔτει 1395 ἔδωκεν ἐντολὴν καὶ εἰς τὸν Πρωτοπαπᾶν Μαυροβλαχίας Πέτρον, ἵνα μεριμνᾷ περὶ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἐκκλησίας Τυρνόβου. Ἀξιοσημείωτον δ' ὅτι δὲν προέβη ὁ πατριάρχης ἀμέσως εἰς τὴν καὶ τύποις κατάργησιν τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας Τυρνόβου, ἀλλὰ ἐμερίμνα περὶ αὐτῆς δι' ἐξάρχων. Ἀλλ' ἡ κατάργησις καθίστατο ἀναπόφευκτος, ἐν ἀρχῇ δὲ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ὁ Τυρνόβου ἐθεωρεῖτο εἷς τῶν μητροπολιτῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἐν ἔτει 1437 ὁ Τυρνόβου *Ἰγνάτιος* ἠκολούθησε τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Ἰωσὴφ (1416—1439) μετὰ τῶν λοιπῶν μητροπολιτῶν τοῦ Πατριαρχείου εἰς Φερράραν καὶ Φλωρεντίαν, ὑπέγραψε δὲ τὸν ὅρον τῆς ψευδοῦς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν (1439). Συνενωθεῖσα διοικητικῶς ἡ βουλγαρικὴ Ἐκκλησία μετὰ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ὑπέστη τὰς κοινὰς μετ' αὐτῆς ὑπὸ τὴν τουρκικὴν τυραννίαν, ὑφ' ἣν καὶ αὕτη ὑπεβλήθη (1453), τύχας. Ἰδίαν ζωὴν καὶ ἰδίαν ἀνάπτυξιν δὲν ἔσχε κατὰ τὴν περίοδον ταύτην.

Τὴν κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας ἀρκούντως χαρακτηρίζει ἡ αὐτοβιογραφία τοῦ Βουλγάρου τὴν καταγωγὴν Ἐπισκόπου Βράτσης *Σωφρονίου* (1739—1815). Μικρὸς τὴν ἡλικίαν ἀπορφανισθεὶς ὁ *Στόϊκο Βλαδισλαύωφ*, ὡς κατὰ κόσμον ἐκαλεῖτο, κατώρθωσεν οὐχ ἧττον νὰ λάβῃ μόρφωσίν τινα, ἐκμαθὼν τήν τε σλαυικὴν καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἐχειροτονήθη ἱερεὺς διὰ τὴν πόλιν Κότλα, ἐξ ἧς κατήγετο, ἕνεκα δὲ τῆς μορφώσεώς του ἀνέπτυξεν ἱκανὴν δραστηριότητα, ἐκήρυττε τὸν θεῖον λόγον καὶ ἐδίδασκεν ἐν τῷ σχολείῳ. Ἀλλὰ τοῦτο προὐκάλεσε τὸν φθόνον τῶν ἄλλων Βουλγάρων ἱερέων, οἵτινες πολλάκις αὐτὸν κατερραδιούργησαν. Πολλὰ δὲ ὑφίστατο καὶ παρὰ τῶν Τούρκων, πολλάκις παρ' αὐτῶν μαστιγωθεὶς καὶ φυλακισθείς. Ἀπελθὼν ἐκ τῆς πατρίδος του μετέβη εἰς Ἀγχίαλον, ἧς ὁ μητροπολίτης διώρισεν αὐτὸν εἴς τινα ἐνορίαν, ἀλλ' ἐκινδύνευσεν ἐκεῖ ν' ἀπαγχονισθῇ ὑπό τινος Τατάρου, διότι ἐνύμφευσε Χριστιανὴν κόρην, ἧς οὗτος ἠρᾶτο, μετὰ Χριστιανοῦ. Χηρεύσας δὲ ὁ Στόϊκο ἀπεμακρύνθη εἴς τι μοναστήριον παρὰ τὸ Τύρνοβον, μετωνομάσθη ὡς μοναχὸς *Σωφρόνιος* καὶ τῷ 1814 ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Βράτσης. Τὰ πάνδεινα ὑπέστη ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν ἀρχιερατικῶν του καθηκόντων παρὰ τῶν διατρεχόντων τὴν ἐπισκοπήν του ληστρικῶν συμμοριῶν, ἀπαρτιζομένων ἐκ τῶν λεγομένων *Κυρτζαλήδων*, ἀνταρτῶν κατὰ τοῦ σουλτάνου, καὶ *Χαϊδούκων*. Καταδιωκόμενος ὑπ' αὐτῶν, ἠναγκάζετο νὰ φεύγῃ ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, νὰ κρύπτηται εἰς τὰ δάση, νὰ μένῃ ἐπὶ ἡμέρας ἄνευ τροφῆς, νὰ ζητῇ ἄσυλον εἰς τουρκικοὺς οἴκους, ἕως οὗ κατώρθωσε νὰ καταφύγῃ εἰς Βουκουρέστιον. Ἐκεῖ ἀπέθανε τῷ 1815 ἀσχολούμενος περὶ τὴν ἔκδοσιν διαφόρων βιβλίων ἐν τῇ λαλουμένῃ βουλγαρικῇ γλώσσῃ, μετέφρασε δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις εἰς τὴν γλῶσσαν ταύτην ἐκ τῆς ἑλληνικῆς καὶ τὸ «Κυριακοδρόμιον» τοῦ Νικηφόρου Θεοτόκη. Ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ του («Βίος καὶ παθήματα τοῦ ἁμαρτωλοῦ Σωφρονίου») ἐκθέτων τὰ παθήματά του ἐσημείωσεν: «ἡ ἐπαρχία μου ἠρημώθη, τὰ χωρία ἐξηφανίσθησαν, οἱ Κυρτζαλῆδες καὶ οἱ τοῦ Πασβάνογλου Χαϊδοῦκοι τὰ κατέκαυσαν, ὁ λαὸς διεσκορπίσθη ἀνὰ τὴν Βλαχίαν καὶ τὰς λοιπὰς χώρας». Ἔν τινι δ' ἐπιστολῇ του (1808) ἔγραφε περὶ τῶν Τούρκων: «ἐπιθυμοῦσιν ὑπὸ διαφόρους προφάσεις νὰ καταστρέψωσι τοὺς ἱεροὺς ναοὺς τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἡ χριστιανικὴ θρησκεία περιέλθῃ εἰς λήθην». Τοιαύτη ἡ κατάστασις τῆς βουλγαρικῆς ἐκκλησίας κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ Σωφρονίου.

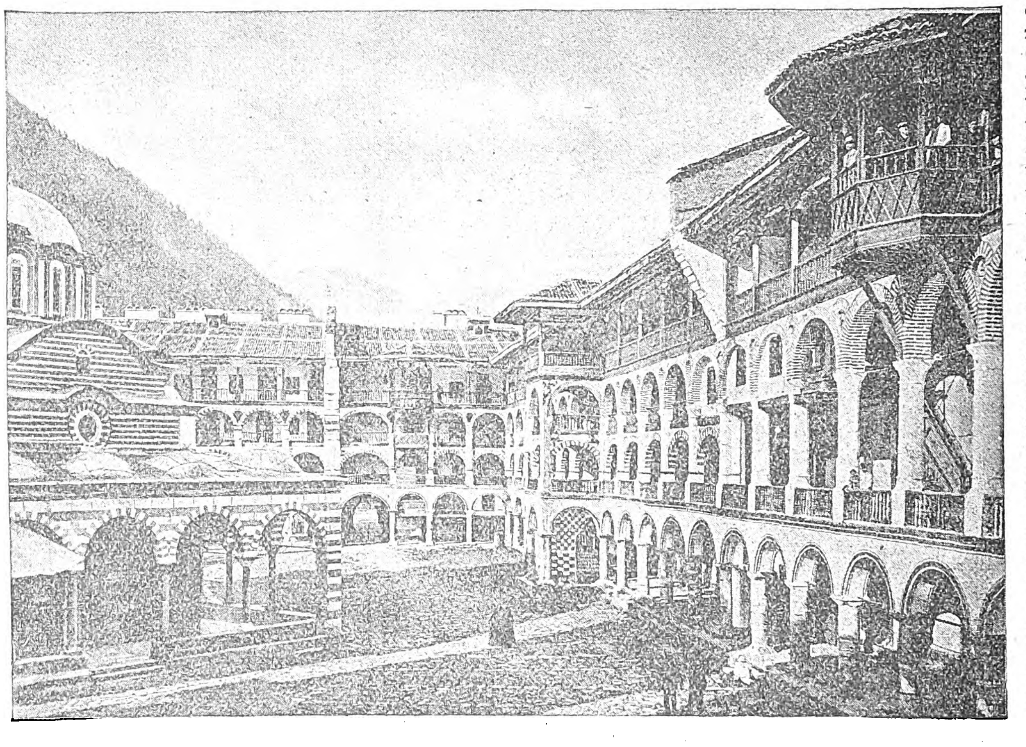

Ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἐν Κίλᾳ καὶ οἱ ἐν αὐτῇ ξενῶνες (ἀρχαὶ ΙΘ' αἰῶνος).

Ἐθνικιστικὴ κίνησις παρὰ τοῖς Βουλγάροις: Τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὑπῆρξεν ἡ ἐποχὴ τῶν μεγάλων ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων τῶν ὑπὸ τοὺς Τούρκους ὑποδούλων λαῶν. Πρῶτοι δὲ οἱ Ἕλληνες τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ἀπελευθερωθέντες μετὰ μακρὸν καὶ τραχύτατον ἀγῶνα, ἔσπευσαν νὰ ἱδρύσωσι καὶ ἰδίαν *Αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν*, ἀποσπασθεῖσαν ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὅπερ βραδύτερον ἀνεγνώρισεν αὐτήν, ὡς ἀνεγνώρισε καὶ τὰς Αὐτοκεφάλους ἐκκλησίας τῶν ἀποσπασθέντων ἀπὸ τῆς Τουρκίας κρατῶν, Μαυροβουνίου, Σερβίας, Ρουμανίας. Ἐπεκράτησεν ἡ ἀρχή, καθ' ἣν ἕκαστον ἐλεύθερον κράτος ἔδει νὰ ἔχῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐλευθέραν ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου Αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν.

Ἀλλ' οἱ Βούλγαροι δὲν ἠθέλησαν νὰ τηρήσωσι τὴν ἀρχὴν ταύτην. Ἐζήτησαν νὰ ὠφεληθῶσι πολιτικῶς διὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ προκαθορίσωσι δι' αὐτῆς τὰ ὅρια μεγάλης Βουλγαρίας, δεσποζούσης τῆς Βαλκανικῆς. Εἰς τὴν κίνησιν δὲ ταύτην προσέδωκαν ἐθνικιστικὸν χαρακτῆρα. Ἐζήτησαν νὰ μὴ περιορίζηται ἡ βουλγαρικὴ Ἐκκλησία ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς Βουλγαρίας, μὴ ἀποτελούσης ἔτι αὐτόνομον κράτος, ἀλλὰ νὰ ἐξαπλωθῇ καθ' ἅπαν τὸ τουρκικὸν κράτος, πανταχοῦ ὅπου ὑπῆρχον ἢ ἤθελον εὑρεθῇ Βούλγαροι, δηλαδὴ ἐζήτουν νὰ ἐπεκταθῶσι τὰ ὅρια τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκεῖ ὅπου ὑπῆρχεν ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως, ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ τουρκικῇ πρωτευούσῃ καὶ νὰ ἐγκαθιδρύωνται Βούλγαροι ἐπίσκοποι ἐκεῖ ἔτι, ἔνθα ὑπῆρχον ἐπίσκοποι τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ πρῶτος λόγος τῆς τοιαύτης ἀνωμάλου καὶ ἀντικανονικῆς ἐμφανίσεως καὶ πορείας τοῦ βουλγαρικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος ἀποδοτέος εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἡ πνευματικὴ ἀφύπνισις τῶν Βουλγάρων, ἀντὶ νὰ στραφῇ κατὰ τῶν Τούρκων, ἐστράφη κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Διότι οἱ πρῶτοι ἀνερευνήσαντες τὸ ἱστορικὸν παρελθόν των ἐστηρίχθησαν ἐπὶ μύθων ἢ ἐπενόησαν γεγονότα δυνάμενα νὰ ἐξάψωσι τὸ μῖσος τῶν Βουλγάρων κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Τοιούτου περιεχομένου ἦτο ἡ συγγραφὴ τοῦ Βουλγάρου Ἁγιορείτου μοναχοῦ *Παϊσίου*, ὅστις μεταβὰς εἰς Μόσχαν (1762) συνέγραψεν «Ἱστορίαν σλαυο-βουλγαρικὴν περὶ τῶν λαῶν, τῶν βασιλέων καὶ τῶν ἁγίων τῶν Βουλγάρων». Ἐπετίθετο δ' ἐν τῇ ἀσυντάκτῳ ταύτῃ συγγραφῇ κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ συγγραφὴ διαδιδομένη ἐν χειρογράφῳ πρὸ τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς (1846) πολλοὺς ἐσκανδάλισεν. Ἐξ αὐτῆς δέ, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἐνεπνεύσθη καὶ ὁ Οὐγγρο-ρῶσος *Ἰούλιος Βενελῖνος*, δημοσιεύσας ἐν Μόσχᾳ (1829) πραγματείαν ὑπὸ τὸν ἐπιγραφὴν «Οἱ ἀρχαῖοι καὶ οἱ νῦν Βούλγαροι». Τὸ βιβλίον τοῦτο περιεῖχεν ἀφαντάστους τερατωδίας, αἵτινες ἐπιστεύθησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Ὁ Ὀρφεύς, ὁ Ὅμηρος, ὁ Θουκυδίδης, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Μ. Ἀλέξανδρος, ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, ὁ Μ. Βασίλειος καὶ ἄλλοι μεγάλοι ἄνδρες ἦσαν, κατὰ τὸν Βενελῖνον, Βούλγαροι. Κατ' αὐτὸν ὁ βουλγαρικὸς λαός, ἐξ Ἰνδιῶν πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ὁρμηθείς, ὑπῆρξεν ὁ γεναρχικὸς λαὸς πάντων τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης. Ὁ δὲ μικρός, ἐκ τῶν ὀρέων ἐμφανισθείς, μεταγενεστέρως, ἑλληνικὸς λαός, διὰ καταχθονίων μέσων ἐσφετερίσθη τὴν ἱστορίαν, τὴν δόξαν, τὴν φιλολογίαν, τὸν πολιτισμὸν τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ, ἐξηπάτησε δὲ τὴν ἀνθρωπότητα δι' ἐπινοηθείσης ψευδοῦς ἱστορίας!

Τὸ τερατῶδες τοῦτο βιβλίον ἤσκησε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν Βουλγάρων, ἐνέπνευσε δὲ εἰς αὐτοὺς ἀκατάσχετον μεγαλομανίαν. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα δὲ τοῦ Οὐγγρο-ρώσου Βενελίνου καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς ὑπεδείκνυον εἰς τὸν βουλγαρικὸν λαὸν ὅτι ἔδει νὰ στραφῇ κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἔδει νὰ καταλάβῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ τῆς Ἐκκλησίας, διότι ἡ πόλις αὕτη ἀνέκαθεν ὑπῆρξεν ἰδική του («Τσάρεγραδ è νάς», «ἡ Κωνσταντινούπολις εἶναι ἰδική μας»), ἔδει νὰ καταλάβῃ τὴν Θεσσαλονίκην, διότι αὕτη ὑπῆρξεν ἡ «βουλγαρικὴ Βηθλεέμ», ἐπειδὴ ἐν αὐτῇ ἐγεννήθησαν οἱ «Βούλγαροι» ἀδελφοὶ Κύριλλος καὶ Μεθόδιος, οἵτινες ὑπῆρξαν οἱ Ἀπόστολοι τῶν Βουλγάρων, ἔδει νὰ καταλάβωσι τὴν Ἀχρίδα, διότι ἐκεῖ ὑπῆρξεν ἡ «βουλγαρικὴ» ἀρχιεπισκοπή, ἣν ἐσφετερίσθησαν οἱ Ἕλληνες καὶ παρανόμως καταργήσαντες ἐτυράννησαν τὸν βουλγαρικὸν λαόν. Διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν κατηργήθη καὶ τὸ πατριαρχεῖον Τυρνόβου.

Δυστυχῶς τὴν ἐθνικιστικὴν ταύτην κίνησιν ἀνέλαβε νὰ χρησιμοποιήσῃ ὑπὲρ ἑαυτῆς ἡ Ρωσία, διὰ πολιτικοὺς σκοπούς, θεωρήσασα τοὺς Βουλγάρους πρόσφορον ὄργανον ἐκτελέσεως τῶν πανσλαυιστικῶν σχεδίων. Ἐπὶ πλέον ἐζητήθη τότε γενικώτερον ὑπὸ τῆς Ρωσίας ἡ ταπείνωσις μὲν καὶ ὁ περιορισμὸς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἡ κατάργησις δὲ τῶν τριῶν ἑτέρων πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς, διὰ τῆς ἐξεγέρσεως τῶν ἀραβοφώνων κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου καὶ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς Ρωσίας ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἀνατολῇ. Εἰσηγητὴς καὶ ἐν μέρει ἐκτελεστὴς τοῦ σατανικοῦ τούτου σχεδίου ὑπῆρξεν ὁ Ρῶσος κληρικὸς *Πορφύριος Οὐσπένσκης* († 1885), ὅστις ἐκαυχήθη ὅτι κατώρθωσε νὰ ἐμπνεύσῃ εἴς τε τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς Ἄραβας (=ἀραβοφώνους) τὸ αὐτὸ μῖσος κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐκδηλούμενον διὰ δύο γλωσσῶν, τῆς βουλγαρικῆς καὶ τῆς ἀραβικῆς. Καθ' ὃν χρόνον ταῦτα ἐτελοῦντο, οἱ πανσλαυισταὶ ἵδρυον σχολὰς ἐν Βουλγαρίᾳ πρὸς μόρφωσιν τοῦ λαοῦ ἐν τῷ μίσει κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἐκτὸς τοῦ ρωσικοῦ παράγοντος τὴν ἀρξαμένην βουλγαρικὴν ἐθνοφυλετικὴν κίνησιν ὑπεστήριξεν ἐκθύμως ἡ λατινικὴ προπαγάνδα, ἥτις διὰ παντοίων μέσων ὑπέθαλψε τὸ μῖσος τῶν Βουλγάρων κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Οἱ Ἰησουῗται συνέστησαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ εἰδικὴν ἑταιρείαν, τὴν τῶν «Βουλγαροφίλων», ἐπιδιώκουσαν τὴν κατάργησιν τῶν προνομίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὡσαύτως ἵδρυσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐφημερίδας, μυθεύματα καὶ συκοφαντίας δημοσιεύοντες, πρὸς ἐξέγερσιν τῶν Βουλγάρων κατὰ τοῦ Πατριαρχείου. Οἱ Λατῖνοι ἤλπισαν ὅτι ὠφελούμενοι ἐκ τῆς προκληθείσης ἀναστατώσεως ἔμελλον νὰ ἑλκύσωσι τοὺς Βουλγάρους εἰς τὸν παπισμόν, ἢ τοὐλάχιστον ἔμελλον νὰ ἐξασθενίσωσι καὶ καταστρέψωσι τὸ Πατριαρχεῖον.

Διάφοροι λοιπὸν ἐχθροὶ τοῦ Πατριαρχείου ἐν πονηρᾷ ἁμίλλῃ ἠγωνίζοντο νὰ ἐξερεθίσωσι κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν Ἑλλήνων τοὺς Βουλγάρους. Μετὰ τοσούτων αἰώνων εἰρηνικὴν συμβίωσιν καὶ εἰρήνην ἐξερράγη πάλιν ἀκήρυκτος πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο λαῶν. Συγκρούσεις ἤρξαντο ζωηραί, ὑπομιμνήσκουσαι τοὺς τῶν μέσων χρόνων σκληροὺς ἀγῶνας. Καὶ ἐνῷ οἱ Βούλγαροι μέχρι τοῦδε ἐκαυχῶντο ἐπὶ τῇ ἑλληνικῇ αὐτῶν μορφώσει, πλεῖστοι δὲ ἱεράρχαι βουλγαρικῆς καταγωγῆς κατεῖχον θέσεις καὶ ἐν βουλγαρικαῖς καὶ ἐν ἑλληνικαῖς ἐπαρχίαις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἤδη ἤρξαντο ἔριδες καὶ φυλετικαὶ διαφοραί. Οἱ Ἕλληνες ἀπέκρουον τοὺς Βουλγάρους καὶ οἱ Βούλγαροι τοὺς Ἕλληνας. Ἀπὸ τοῦ 1830 ἀρξάμενοι νὰ προβάλλωσι τὰς ἀξιώσεις των οἱ Βούλγαροι, ἐζήτουν νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ πάντων τῶν γεγονότων, ὅπως ὅσον τὸ δυνατὸν εὐρύτερον ἀναγνωρι-

Digitized by Google

σθῇ ἡ βουλγαρικὴ ἐκκλησιαστικὴ σφαῖρα ἐπιρροῆς ἐν Τουρκίᾳ. Οὕτω δὲ ἡ μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον ἔκδοσις ὑπὸ τοῦ σουλτάνου τοῦ *Χάττι Χουμαγιοὺν* (18 Φεβρουαρίου 1856), δι' οὗ ἡ Ὑ. Πύλη ἐπηγγέλθη μεταρρυθμίσεις, ὑπῆρξε σύνθημα συστηματικῆς ἐξεγέρσεως τῶν Βουλγάρων κατὰ τοῦ Πατριαρχείου ἐν τῇ κυρίως Βουλγαρίᾳ, ἐν Θρᾴκῃ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ. Σωρεία δημοσιευμάτων ἐξεπέμφθη εἰς τὴν Δύσιν ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου, ὡς κατατυραννήσαντος τοὺς Βουλγάρους καὶ καταστρέψαντος τὰ φιλολογικὰ μνημεῖα καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτῶν, τὰ ἐκκλησιαστικὰ κέντρα, τὴν Ἀχρίδα καὶ τὸ Τύρνοβον. Ταυτοχρόνως ἐξηγείρετο ὁ λαὸς καὶ ἐζήτει τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Ἑλλήνων ἱεραρχῶν, μάτην δὲ τὸ Πατριαρχεῖον προσεπάθει νὰ κατευνάσῃ αὐτόν. Ἐπειδὴ ἐγίνετο λόγος περὶ μορφώσεως τοῦ βουλγαρικοῦ κλήρου, τὸ Πατριαρχεῖον ἐζήτει τὴν ἀποστολὴν νέων, ἵνα ἐκπαιδευθῶσιν ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης, εἰς ἣν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς της (1845) εἶχεν εἰσαχθῇ ἡ σλαβωνικὴ γλῶσσα, καὶ ἐκ τῶν τεσσάρων πρώτων ἀποφοίτων οἱ δύο ἦσαν Βούλγαροι τὴν καταγωγήν, ὁ Ἰγνάτιος Ρόδου, εἶτα Κενστεντηλίου, καὶ ὁ Ἄνθιμος Πρεσθλάβας. Οἱ δύο Ἕλληνες συμμαθηταί των ἀπέθανον ἁπλοῖ ἱερεῖς. Ταυτοχρόνως τὸ Πατριαρχεῖον ἐπέτρεπε νὰ τελῆται σλαβωνιστὶ ἡ θεία λατρεία πανταχοῦ ὅπου ἐζητεῖτο τοῦτο. Κατὰ τὰς ὁδηγίας τοῦ Πατριαρχείου ἐπολιτεύοντο καὶ οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀρχιερεῖς, προσπαθοῦντες νὰ κατευνάσωσι τὸν ἐξερεθισθέντα λαόν, ἀλλά τινες τῶν ἀρχιερέων συκοφαντούμενοι ἀπεμακρύνοντο τῆς θέσεώς των, ὡς ὁ Φιλιππουπόλεως Χρύσανθος ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Σμύρνης Παϊσίου (1857) καὶ ἄλλοι.

Αἱ ὑποχωρήσεις τοῦ Πατριαρχείου μᾶλλον ἀπεθράσυναν τοὺς ἐξερεθίζοντας τὸν λαὸν καὶ καθ' ἑκάστην νέας προβάλλοντας ἀξιώσεις. Ἐν τῇ Ἐθνοσυνελεύσει, ἥτις συνεκροτήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς σύνταξιν τῶν Ἐθνικῶν Κανονισμῶν τοῦ Πατριαρχείου (1857-1860), οἱ Βούλγαροι προέβαλον τὴν ἀξίωσιν τῆς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλογῆς τῶν ἀρχιερέων, τῆς ἐπανιδρύσεως τοῦ πατριαρχείου Τυρνόβου καὶ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος. Μὴ ὑποχωροῦν εἰς τοιαύτας παραλόγους ἀξιώσεις τὸ Πατριαρχεῖον προσεπάθει νὰ ἱκανοποιῇ πᾶσαν εὔλογον αἴτησιν. Πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐν τῇ συνοικίᾳ *Βαλατᾶ*, οὐ μακρὰν αὐτοῦ τοῦ Πατριαρχείου, τοῦτο ἵδρυσε πρὸς χρῆσιν τῶν Βουλγάρων ναὸν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, οὗτινος τὰ ἐγκαίνια ἐτελέσθησαν μεγαλοπρεπέστατα. Τοῦ ναοῦ δὲ τούτου διωρίσθησαν παρὰ τοῦ Πατριαρχείου ἀλληλοδιαδόχως προϊστάμενοι οἱ Βούλγαροι ἐπίσκοποι Λαοδικείας *Στέφανος*, Πατάρων *Πολύκαρπος* καὶ ὁ πρώην Μακαριουπόλεως *Ἱλαρίων*. Σημειωτέον δὲ ὅτι κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐκτὸς τούτων ὑπῆρχον Βούλγαροι ἀρχιερεῖς ὁ Φιλιππουπόλεως *Παΐσιος* καὶ ὁ τούτου διάδοχος (ἀπὸ Ξάνθης) *Πανάρετος*, ὁ πρώην Βελισσοῦ *Ἰγνάτιος*, ὁ Δυρραχίου *Αὐξέντιος*, ὁ Νυσσάβας *Δωρόθεος*, ὁ Βράτσης *Παΐσιος*, ὁ Σόφιας *Δωρόθεος*, ὁ Πολυανῆς *Παρθένιος*, ὁ Λοφτζοῦ *Ἱλαρίων*, ὁ Βιδύνης *Ἄνθιμος*, ὁ Βελισσοῦ *Γεννάδιος*. Τόσον δὲ ἦτο ξένον τὸ Πατριαρχεῖον πρὸς τὸν φυλετισμόν, ὥστε περὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ κατ' αὐτὴν τὴν κρισιμωτάτην ἐποχὴν τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ σχίσματος, τὴν ἐμπιστευτικὴν θέσιν ἀρχιγραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου κατεῖχε Βούλγαρος κληρικός, ὁ ἀρχιμανδρίτης *Δοσίθεος*, χειροτονηθεὶς ὕστερον μητροπολίτης Σαμοκόβου. Ἐκ τούτων καταφαίνεται ἔτι ἅπαξ τὸ ἀσύστατον τῶν κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου αἰτιάσεων.

Τὸ βουλγαρικὸν σχίσμα: Οἱ Βούλγαροι, πολιτικοὺς μᾶλλον ἐπιδιώκοντες σκοπούς, δὲν εἶχον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διατυπώσει ὡρισμένον πρόγραμμα τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτῶν ἀξιώσεων. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως καθώρισαν τὴν τάσιν αὐτῶν πρὸς ἀπόκτησιν βουλγαρικῆς ἐθνικῆς Ἐκκλησίας ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπειδὴ δὲ τὸ Πατριαρχεῖον δὲν ἐφαίνετο διατεθειμένον εἰς τοιαύτην παραχώρησιν, ἀνατρέπουσαν τὰς κανονικὰς βάσεις τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰσάγουσαν εἰς αὐτὴν τὸν φυλετισμόν, οἱ Βούλγαροι ἐπεδίωξαν νὰ ἐκβιάσωσι τὴν λύσιν τοῦ ζητήματός των. Τῇ 3 Ἀπριλίου 1860, κατ' αὐτὴν τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα, ὁ πρώην Μακαριουπόλεως *Ἱλαρίων* λειτουργήσας ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ὑπὸ τὰ χειροκροτήματα τοῦ παρισταμένου βουλγαρικοῦ ἐκκλησιάσματος, παρέλειψε τὸ μνημόσυνον τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Δὲν ἐβράδυνε δέ, μετὰ τὴν ἀνταρσίαν ταύτην, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Δυρραχίου *Αὐξεντίου* ν' ἀνακηρύξῃ ἑαυτὸν ἀρχηγὸν τῆς βουλγαρικῆς ἐθνικῆς Ἐκκλησίας. Ὡσαύτως καὶ ὁ Φιλιππουπόλεως ἔπαυσε τὸ κανονικὸν μνημόσυνον τοῦ πατριάρχου. Ὁ Ἱλαρίων ἐχρημάτισε μαθητὴς τοῦ *Θεοφίλου Καΐρη* ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Ἄνδρου, χαρακτηρίζεται δὲ ὑπὸ τοῦ Ρώσου Τερτίου Φιλίππωφ ὡς ἄνθρωπος στερούμενος γενναιότητος, πλήρης ἀσυγγνώστου φιλοδοξίας καὶ μηδαμῶς φροντίζων περὶ διατηρήσεως τῶν Βουλγάρων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πίστει, πρόθυμον καὶ αὐτὴν τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως νὰ παραχαράξῃ, ἐὰν κατώρθου τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ κυβέρνησιν. Οὐδόλως δὲ παράδοξον ὅτι ὁ Ἱλαρίων, πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ του, συνεννοεῖτο ταυτοχρόνως, κατὰ τὰς αὐτὰς πληροφορίας, μετὰ τῶν Λατίνων καὶ τῶν Διαμαρτυρομένων.

Οἱ Λατῖνοι προπαγανδισταὶ ἀπὸ τοῦ προηγουμένου ἤδη ἔτους προκαλέσαντες κίνησίν τινα μεταξὺ τῶν Βουλγάρων πρὸς ἕνωσιν αὐτῶν μετὰ τοῦ πάπα, διὰ τῆς *«οὐνίας»*, κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1860 ἐσκηνοθέτησαν ἐν μέσῃ Κωνσταντινουπόλει σχετικὴν αἴτησιν Βουλγάρων τινῶν κληρικῶν καὶ ἑκατὸν περίπου λαϊκῶν, προσελθόντων πρὸς τὸν Ἀρμενοκαθολικὸν ἐπίσκοπον ἐν Γαλατᾷ καὶ γενομένων δεκτῶν ὑπὸ τὸν τύπον τῆς οὐνίας. Ἡ αἴτησις αὐτῶν συνετάχθη, κατά τινας εἰδήσεις, οὐχὶ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Μακαριουπόλεως Ἱλαρίωνος, ἀποσταλεῖσα δὲ εἰς τὸν πάπαν ἐγένετο προθύμως καὶ ἐν ἀγαλλιάσει δεκτὴ (21 Ἰανουαρίου 1861). Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Βουλγάρων οὐνιτῶν ἐτέθη ὁ *Ἰωσὴφ Σοκόλσκης*, ὅστις μεταβὰς εἰς Ρώμην ἐχειροτονήθη οὐνίτης ἐπίσκοπος τῶν Βουλγάρων, ἐπιστρέψας δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν κατώρθωσε, τῇ μεσιτείᾳ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γαλλίας Ναπολέοντος Γ', ν' ἀναγνωρισθῇ καὶ διὰ σουλτανικοῦ φιρμανίου (27 Μαΐου 1861) καὶ νὰ ἐνεργήσῃ δραστηρίως μεταξὺ τῶν Βουλγάρων πρὸς διάδοσιν τῆς οὐνίας. Οὐνιτικὴ βουλγαρικὴ κοινότης ἱδρύθη καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀδριανουπόλει. Ἀλλὰ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δι' ἐγκυκλίου πρὸς τὸν λαὸν ἀνέστειλε τὴν οὐνιτικὴν κίνησιν. Ὁ Σοκόλσκης ἐδραπέτευσεν εἰς Ρωσίαν, οἱ δὲ Βούλγαροι οὐνῖται ἐτάχθησαν ὑπό τινα *Ἀραμπατζίσκην*. Ταυτοχρόνως ἐζήτησαν νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῆς παρὰ τοῖς Βουλγάροις προκληθείσης συγχύσεως καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι. Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑταιρεία τῆς Εὐαγγελικῆς Συμμαχίας ἐξέφρασε (10 Φεβρουαρίου 1861) τὰς συμπαθείας αὐτῆς πρὸς τοὺς Βουλγάρους καὶ ἐδήλωσεν ὅτι ἔμελλε νὰ ὑποστηρίξῃ ἐκθύμως τοὺς ἀγῶνάς των ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς χειραφετήσεως. Ἀλλ' οὐδὲν σοβαρὸν ἀποτέλεσμα ἀπέδωκαν αἱ ἐκδηλώσεις αὗται, ἵδρυσαν δὲ μόνον οἱ Διαμαρτυρόμενοι σχολεῖα ἐν Τυρνόβῳ, Σούμλᾳ καὶ ἀλλαχοῦ.

Τὸ ἀνταρτικὸν κίνημα τοῦ Ἱλαρίωνος δὲν ἐνέκρινον πάντες οἱ Βούλγαροι, πολλαχόθεν δὲ τῆς Βουλγαρίας ὁ λαὸς ἐξεδήλωσε τὴν ἀφοσίωσιν αὐτοῦ πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Τοῦτο δέ, ψυχραίμως ἀντιμετωπίζον τὴν δημιουργουμένην κατάστασιν, ἐκάλεσεν εἰς ἀπολογίαν τὸν Ἱλαρίωνα. Ὁ δέ, ἐν συνόδῳ δικαιολογούμενος, εἶπεν ὅτι ἔπραξεν ὅ,τι ἔπραξεν ἵνα μὴ τὸ βουλγαρικὸν ἔθνος πέσῃ εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ παπισμοῦ. Ἀλλὰ κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1861 ὁ πατριάρχης *Ἰωακεὶμ Β'* (1860—1863, 1873—1877) συνεκάλεσε μεγάλην σύνοδον, εἰς ἣν παρέστησαν οἱ πατριάρχαι πρώην οἰκουμενικοὶ καὶ οἱ τῆς Ἀνατολῆς, τὰ μέλη τῆς Ἱ. Συνόδου καὶ οἱ παρεπιδημοῦντες ἐν Κων/πόλει ἀρχιερεῖς, ἐν οἷς ἦσαν καί τινες βουλγαρικῆς καταγωγῆς (Ρόδου *Ἰγνάτιος*, Βράτσης *Παΐσιος*, Νυσσάβας *Δωρόθεος*). Ἡ σύνοδος ἐξετάσασα τὴν πολιτείαν τοῦ Ἱλαρίωνος, τοῦ Αὐξεντίου καὶ τοῦ Φιλιππουπόλεως Παϊσίου, προέβη εἰς καθαίρεσιν αὐτῶν, ὡς «πηξάντων νέον θυσιαστήριον» ἐν αὐτῷ τῷ κέντρῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου, ὡς ἀπειθῶν καὶ ἀποστατῶν. Μετὰ τοῦτο ὁ πατριάρχης Ἰωακεὶμ Β' ἀπέστειλε μὲν Βουλγάρους τὴν καταγωγὴν ἀρχιερεῖς εἴς τινας ἐπαρχίας βουλγαρικάς, δι' ἐγκυκλίου δὲ (25 Φεβρουαρίου 1861), κυρωθείσης καὶ ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἀνεκοίνωσε τὰς ἑξῆς ἀποφάσεις τῆς εἰρημένης συνόδου, πρὸς λύσιν τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος. Εἰς τὰς βουλγαρικὰς ἐπαρχίας ἔμελλον νὰ διορίζωνται κατὰ προτίμησιν Βούλγαροι ἐπίσκοποι. Τὸ πατριαρχεῖον θὰ ἐδέχετο σχετικὰς προτάσεις τοῦ λαοῦ χηρευούσης ἐπισκοπῆς. Εἰδικὴ βουλγαρικὴ σχολὴ ἔμελλε νὰ ἱδρυθῇ πρὸς μόρφωσιν τοῦ βουλγαρικοῦ ἐφημεριακοῦ κλήρου ἔν τινι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Βουλγαρίας, ἐν πάσαις δὲ ταῖς βουλγαρικαῖς σχολαῖς ἔμελλε νὰ προτιμηθῇ ἡ σπουδὴ τῆς βουλγαρικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας. Ἐν Κωνσταντινουπόλει χάριν τῶν Βουλγάρων ἔμελλε νὰ ἱδρυθῇ προκαταρκτικὸν βουλγαρικὸν σχολεῖον, ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ βουλγαρικοῦ ναοῦ, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Πατριαρχείου. Ἐν τῇ Ἱ. Συνόδῳ τοῦ πατριαρχείου ἔμελλε νὰ παρεδρεύῃ εἷς ἢ καὶ δεύτερος Βούλγαρος ἀρχιερεύς, αἱ δὲ πρόσοδοι τῶν Βουλγάρων ἀρχιερέων ἔμελλον νὰ καθορισθῶσι δι' εἰδικοῦ κανονισμοῦ. Εἰς τὴν κατὰ Χάλκην Θεολογικὴν Σχολὴν θὰ ἐξηκολούθουν νὰ προσλαμβάνωνται καὶ Βούλγαροι μαθηταί, ἐν τοῖς ναοῖς τῶν καθαρῶς βουλγαρικῶν ἐπισκοπῶν καὶ μητροπόλεων ἡ θεία λατρεία ἔμελλε νὰ τελῆται σλαβωνιστί. Ἐκ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει διατριβόντων προκρίτων Βουλγάρων ἔμελλον νὰ ἐκλέγωνται καὶ διορίζωνται εἰς τὰς ἐπιτροπὰς τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν ἐθνικῶν καταστημάτων. Τὰ πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἀρχιερεῖς πατριαρχικὰ γράμματα ἔμελλον νὰ γράφωνται ἑλληνιστὶ καὶ βουλγαριστί. Τέλος τὸ Πατριαρχεῖον ἔμελλε νὰ καταβάλῃ πᾶσαν σπουδὴν πρὸς διευκόλυνσιν καὶ λύσιν πάντων τῶν ἐκκρεμῶν ζητημάτων καὶ δι' ἀντιπροσώπων αὐτοῦ νὰ ἐξετάσῃ τὰς κατὰ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ ἀρχιερέων αἰτιάσεις τοῦ λαοῦ.

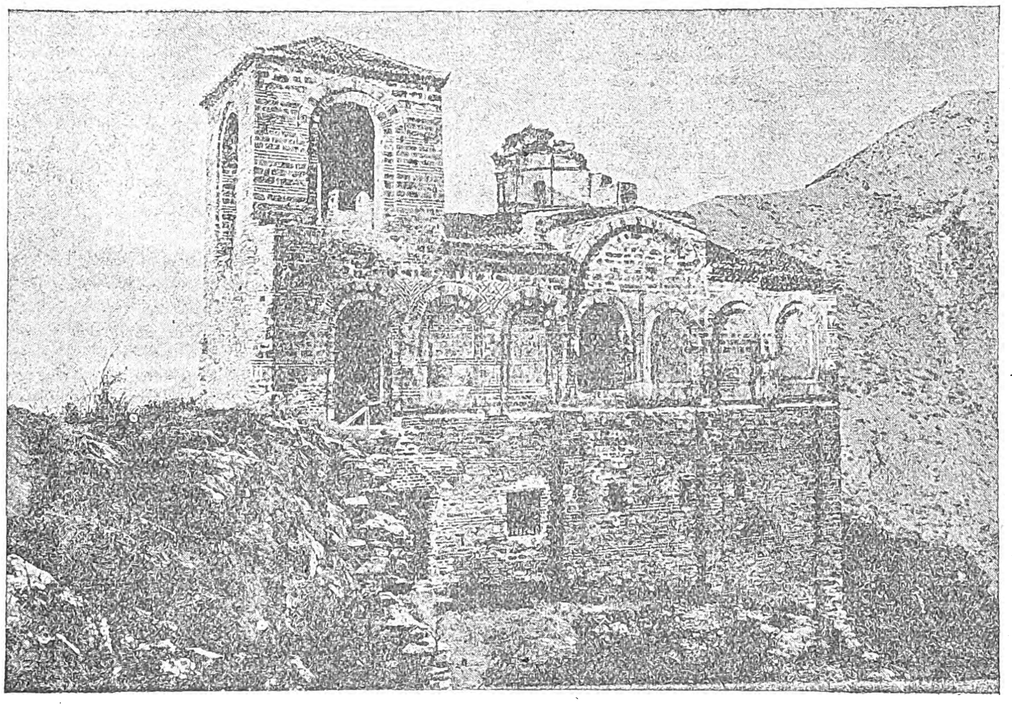

Ὁ ναὸς τοῦ Ἰβὰν Ἀρσὲν παρὰ τὴν Στενήμαχον (ΙΖ' αἰών).

Τὸ σχέδιον τοῦτο τοῦ Ἰωακεὶμ Β' ἀνταπεκρίνετο εἰς τὰς θρησκευτικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς ἀνάγκας τῶν Βουλγάρων, ὅσας δι' αἰτήσεων καὶ αἰτιάσεών των παρουσίασαν. Ἐφ' ὅσον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἱδρυθῇ βουλγαρικὴ Ἐκκλησία, μὴ ὑπαρχούσης πολιτικῶς αὐτονόμου Βουλγαρίας, τὸ σχέδιον τοῦ Ἰωακεὶμ παραχωροῦν εὐρύτατα προνόμια εἰς τοὺς Βουλγάρους ἠδύνατο νὰ ἱκανοποιήσῃ αὐτούς, ἐὰν εἰλικρινῶς εἰργάζοντο ὑπὲρ θρησκευτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν σκοπῶν. Ἄλλους ὅμως ἔχοντες σκοποὺς οἱ Βούλγαροι, ἀπέκρουσαν τὸ σχέδιον τοῦτο, διεμαρτυρήθησαν διὰ τὴν καθαίρεσιν τῶν ἀποστατῶν ἀρχιερέων καὶ δι' ἀντιπροσώπων αὐτῶν, συνελθόντων κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1861 ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐζήτησαν παρὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως τὴν ἵδρυσιν ἀνεξαρτήτου βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ αἴτησις αὕτη ἀπερρίφθη, οἱ Βούλγαροι ὑπέβαλον (9 Ἰουνίου 1861) πρὸς τὸν Μ. βεζύρην Ἀλῆ πασᾶν ὀκτὼ προτάσεις, δι' ὧν ἐζήτουν νὰ μετέχῃ ὁ βουλγαρικὸς λαὸς τῆς ἐκλογῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ. Τὰ ἡμίση μέλη τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἱ. Συνόδου τοῦ Πατριαρχείου ν' ἀποτελῶνται ἐκ Βουλγάρων ἀρχιερέων, νὰ ἱδρυθῇ ἰδιαίτερον βουλγαρικὸν μεικτὸν συμβούλιον, ἑδρεῦον ἐν Κωνσταντινουπόλει, δικαιούμενον νὰ ἐξετάζῃ οἱανδήποτε ὑπόθεσιν τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους καὶ ν' ἀναφέρηται ἀπ' εὐθείας εἰς

Digitized by Google

τὴν Ὑ. Πύλην δι᾽ ἑνὸς τῶν Βουλγάρων μητροπολιτῶν καὶ ἑνὸς Βουλγάρου, οὓς δὲν ἠδύνατό ποτε ν᾽ ἀντικαταστήσῃ τὸ Πατριαρχεῖον. Τὸ μεικτὸν βουλγαρικὸν συμβούλιον ἔμελλε νὰ ἐνεργῇ καὶ τὰς ἐκλογὰς τῶν Βουλγάρων ἀρχιερέων, ἐκ δύο ὑποψηφίων προτεινομένων ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῆς ἐπαρχίας. Τυπικῶς δὲ μόνον ὁ πατριάρχης ἔμελλε νὰ ἐγκρίνῃ τὰς ἐκλογὰς καὶ χειροτονῇ τοὺς ἐκλεγομένους. Ἐν μεικταῖς ἐπαρχίαις κατοικουμέναις ὑπὸ Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων, ὁ ἐκλεγόμενος ἀρχιερεὺς ἔδει νὰ προέρχηται ἐκ τῆς πλειοψηφίας, νὰ γνωρίζῃ δὲ ἀμφοτέρας τὰς γλώσσας. Πανταχοῦ ἐν τοῖς χωρίοις ἔδει νὰ τελῆται σλαυωνιστὶ ἡ θεία λατρεία.

Ταῦτα περιεῖχον αἱ ὀκτὼ προτάσεις τῶν Βουλγάρων, ἃς ὁ Μ. βεζύρης παρέπεμψεν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον καὶ ταυτοχρόνως κατήρτισε δεκαμελῆ ἐπιτροπὴν ἐκ Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων πρὸς μελέτην αὐτῶν καὶ τοῦ ὅλου βουλγαρικοῦ ζητήματος. Ἡ ἐπιτροπὴ ἐπὶ διετίαν ἐργασθεῖσα εἰς οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἀπέληξεν, ἠναγκάσθησαν δὲ μόνον οἱ Βούλγαροι νὰ ὁμολογήσωσιν ὅτι ἀξιώσεις τινὲς ἐν ταῖς ὀκτὼ προτάσεσιν ἦσαν ὑπερβολικαί. Ἐν τῷ μεταξὺ παραιτηθέντος τοῦ Ἰωακεὶμ Β΄, ὁ νέος πατριάρχης *Σωφρόνιος Γ΄* (1863—1866) κατήρτισεν «Ἐπιτροπὴν διαφωτιστικὴν» πρὸς μελέτην τῶν βουλγαρικῶν προτάσεων. Ἡ ἐπιτροπὴ ὡς πρὸς τὴν συμμετοχὴν τῶν Βουλγάρων ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ πατριάρχου ἐδέχθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτοὺς 28 ψήφους, ἀπέρριψεν ὅμως ὡς ἀντικανονικὴν καὶ ἐθνοφυλετικὴν τὴν σύνθεσιν τῆς Ἱ. Συνόδου τοῦ Πατριαρχείου κατὰ τὸ ἥμισυ ἐκ Βουλγάρων ἀρχιερέων, ὡσαύτως ἀπέρριψε πάντα τὰ περὶ μεικτοῦ βουλγαρικοῦ συμβουλίου. Προκειμένου περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀρχιερέων προὐτάθη ὅπως καταρτισθῇ κατάλογος ἐκλογίμων, ἐξ οὗ νὰ λαμβάνωνται οἱ ὑποψήφιοι, ἐξ ὧν ἔμελλον νὰ προτείνωσιν αἱ ἐπαρχίαι ἑκάστοτε δύο, περὶ δὲ τῆς χρήσεως τῆς σλαυωνικῆς γλώσσης ἐν τῇ θείᾳ λατρείᾳ οὐδεμία προὐβλήθη ἀντίρρησις. Οἱ Βούλγαροι μὴ ἱκανοποιηθέντες προέβαλον μετὰ διετίαν ἑτέρας ἓξ προτάσεις (26 Ἀπριλίου 1866), ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα συντεταγμένας. Τὸ Πατριαρχεῖον ἀπέρριψεν αὐτὰς ὡς «κανονικῶς» καὶ «κοινωνικῶς» ἀπαραδέκτους, διότι ἐκτὸς ἄλλων κατηργοῦντο δι᾽ αὐτῶν τὰ ὅρια τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐνοριῶν. Τὸ Πατριαρχεῖον παρεσκεύασεν ἴδιον σχέδιον λύσεως τοῦ ζητήματος, ἀλλ᾽ ἡ παραίτησις τοῦ πατριάρχου Σωφρονίου Γ΄, ἡ διάδοσις λοιμικῆς νόσου καὶ ἡ ἐπανάστασις τῆς Κρήτης ἀνέκοψαν πᾶσαν ἐνέργειαν. Οἱ Βούλγαροι ἀξιοθρηνήτως ἐπὶ τῇ ἐπαναστάσει τῆς Κρήτης ὑπέβαλον τὴν πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν αὐτῶν πρὸς τὸν σουλτᾶνον, καταδικάζοντες τοὺς ἀντάρτας Ἕλληνας, θανόντα δὲ τὸν καθῃρημένον πρῴην Δυρραχίου Αὐξέντιον ἀνεκήρυξαν ἅγιον!

Ὁ μετὰ τὸν Σωφρόνιον ἐκλεγεὶς πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως *Γρηγόριος ΣΤ΄* (1835—1840, 1867—1871) παρεσκεύασεν ἴδιον σχέδιον ἐπιλύσεως τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος ἐκ 18 ἄρθρων συγκείμενον (Ἰούλιος 1867). Κατὰ τὸ σχέδιον τοῦτο, ἐπανιδρύετο, κυρίως εἰπεῖν, ἡ βουλγαρικὴ ἀρχιεπισκοπὴ Τυρνόβου, ὡς αὐτόνομος Ἐκκλησία, ἀποτελοῦσα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς Βουλγαρίας «ἴδιον θέμα τῆς περιφερείας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου». Τῆς Ἐκκλησίας ταύτης θὰ προΐστατο *ἔξαρχος* μνημονεύων ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχιερεῖς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἡ αὐτόνομος βουλγαρικὴ Ἐκκλησία ἔμελλε νὰ διοικῆται δι᾽ ἰδίας ἐπαρχιακῆς Συνόδου, σῳζομένου τῷ πατριάρχῃ τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκκλήτου, θὰ ἐξέλεγε δ᾽ ἐλευθέρως τοὺς ἀρχιερεῖς ἐκ καταλόγου ἐκλογίμων, ὁ δὲ πατριάρχης ἁπλῶς ἔμελλε νὰ ἐγκρίνῃ τοὺς ἐκλεγομένους καὶ νὰ προκαλῇ τὴν ἔκδοσιν τῶν σουλτανικῶν βερατίων. Ἡ ἐπαρχιακὴ βουλγαρικὴ Σύνοδος ἔμελλε νὰ λαμβάνῃ τὸ Ἅγιον Μύρον παρὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ νὰ ζητῇ τὴν προστασίαν αὐτοῦ ἐν ταῖς παρεμπιπτούσαις ὑποθέσεσι, νὰ ἱδρύῃ ἱερατικὰς σχολὰς πρὸς μόρφωσιν τοῦ κλήρου, νὰ τηρῇ τὰ δικαιώματα τοῦ Πατριαρχείου ὡς πρὸς τὰ σταυροπηγιακὰ μοναστήρια. Οἱ Βούλγαροι ἀρχιερεῖς ἔμελλον ν᾽ ἀπολαύωσι τῶν αὐτῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας δικαίων ὡς ἐκλέκτορες καὶ ἐκλόγιμοι κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμονὴν αὐτῶν, κατὰ δὲ τὰς γενικὰς συνελεύσεις τοῦ Πατριαρχείου ἔμελλον νὰ καλῶνται καὶ οἱ νόμιμοι ἀντιπρόσωποι τῆς βουλγαρικῆς ἀρχιεπισκοπῆς.

Τὸ σχέδιον τοῦτο ἐπεξειργάσθη νέα μεικτὴ ἐπιτροπή, ἀλλ᾽ ἀπήρεσεν εἰς τοὺς Βουλγάρους, διότι ἡ διὰ τοῦ σχεδίου ἱδρυομένη βουλγαρικὴ Ἐκκλησία ἔμελλε νὰ ἔχῃ ὡρισμένα ὅρια, ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς κυρίως Βουλγαρίας, ἐνῷ αὐτοὶ ἤθελον ἀπεριόριστα τὰ ὅρια τῆς Ἐκκλησίας των. Ἐνῷ δὲ ὁ πατριάρχης, ὀρθῶς φρονῶν ὅτι διὰ τοῦ σχεδίου τὸ Πατριαρχεῖον προέβη εἰς τὰς τελευταίας παραχωρήσεις, προκαλέσαν μάλιστα καὶ τὴν δυσφορίαν τῶν Ἑλλήνων, ἀνέμενε τὴν ἔγκρισιν τοῦ σχεδίου, ὅπερ εἶχεν ἀνακοινώσει εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν, αὕτη ὑπέβαλεν εἰς τὸν πατριάρχην (Ὀκτώβριος 1868) δύο νέα σχέδια, ἵνα τὸ ἕτερον αὐτῶν γίνῃ δεκτὸν ἢ ἐξευρεθῇ τρίτον. Τὰ σχέδια ταῦτα ὑπέβαλεν ὁ πατριάρχης εἰς δύο γενικωτέρας συνόδους (6 καὶ 15 Νοεμβρίου), χαρακτηρίσας αὐτὰ ὡς «πολλῷ χείρονα πάντων τῶν μέχρι τοῦδε προταθέντων κατὰ τὸ ἀντικανονικόν, ἅτε ἄρδην ἀνατρέποντα τὰ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν ἐγγράφως παραδεδομένα παρὰ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν θεοφόρων πατέρων καὶ διὰ πάντων τῶν αἰώνων ἐν ὅλῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ διακρατήσαντα». Τὰ σχέδια ἀπερρίφθησαν ὡς ἀντικανονικά, ἀντιφατικά, ἐπάγοντα σύγχυσιν, ἐπαυξάνοντα τὴν διαίρεσιν τῶν Χριστιανῶν, ταραχὴν εἰσάγοντα εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν καὶ καθιστῶντα τὴν Ἐκκλησίαν ἄλλον πύργον Βαβέλ. Πράγματι, κατὰ τὰ σχέδια ταῦτα ἡ μέλλουσα νὰ ἱδρυθῇ βουλγαρικὴ Ἐκκλησία δὲν θὰ εἶχεν ὅρια ὡρισμένα, ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς ἔμελλε νὰ ἑδρεύῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ τῆς συνόδου του, θὰ ἐξελέγοντο δὲ Βούλγαροι ἀρχιερεῖς καὶ ἐκεῖ ἔτι ὅπου ὑπῆρχον Ἕλληνες. Εἰσήγετο δηλονότι ὁ φυλετισμὸς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἀνετρέπετο πᾶσα τάξις αὐτῆς. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἀπέκρουον κατ᾽ ἀρχὴν τὰ σχέδια, ἰδίως δ᾽ ἐφαίνετο εἰς αὐτοὺς πολιτικῶς προτιμότερον νὰ διαμένῃ ὁ ἀρχηγὸς τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς Ὑ. Πύλης, ἢ ἐν Βουλγαρίᾳ, ἔνθα ἠδύνατο νὰ ὑποθάλπῃ στάσεις τοῦ λαοῦ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τ᾽ ἀνωτέρω σχέδια πραγματοποιούμενα ἠδύναντο νὰ ἱκανοποιήσωσι τοὺς σκοποὺς τῶν Βουλγάρων, ἐπιθυμούντων νὰ ἐνσφηνώσωσι τὴν Ἐκκλησίαν των ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀπορρῖπτον τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τὰ σχέδια ταῦτα ὑπεδείκνυεν, ὅτι ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις παρασυρομένη εἰς τὴν ἀνατροπὴν τῶν βάσεων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας παραβιάζει τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς θρησκείας τοσούτων ἄλλων ὀρθοδόξων. Προέτεινε δὲ τὴν σύγκλησιν μεγάλης συνόδου πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος. Ταυτοχρόνως ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ΣΤ΄ δι᾽ ἐγκυκλίου πρὸς πάσας τὰς Αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας, ἐκθέτων τὴν μέχρι τοῦδε πορείαν τοῦ ζητήματος καὶ τὰς ὑπερφιάλους ἀξιώσεις τῶν Βουλγάρων καὶ ἀναγγέλλων ὅτι ἔμελλε νὰ καλέσῃ τὴν μεγάλην σύνοδον, ἐζήτει τὰς γνώμας αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος (16 Δεκεμβρίου 1868). Ἅπασαι αἱ Αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι ἐν ταῖς ἀπαντήσεσιν αὐτῶν κατέκριναν τοὺς Βουλγάρους. Εἰδικώτερον ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς ρωσικῆς Ἐκκλησίας ἔγραφεν ἐν τῇ ἀπαντήσει αὐτῆς πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν πατριάρχην, ὅτι, ἂν οἱ Βούλγαροι, μὴ πειθόμενοι εἰς τὸν πατριάρχην, ἀποσπασθῶσιν αὐθαιρέτως ἀπ᾽ αὐτοῦ, ἔμελλον νὰ θεωρηθῶσι «κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας ἀναποφεύκτως *σχισματικοί*». Ὀρθῶς παρετήρει ἡ ρωσικὴ Σύνοδος ἐν τῇ ἀνωτέρω ἀπαντήσει αὐτῆς ὅτι οἱ Βούλγαροι, μὴ ἔχοντες ἴδιον κράτος, δὲν δύνανται ν᾽ ἀποκτήσωσιν ἰδίαν Αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν, συνηγόρει δὲ μᾶλλον ὑπὲρ τῆς ἱδρύσεως αὐτονόμου Ἐκκλησίας, ἐξαρτωμένης ἐκ τοῦ Πατριαρχείου, κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Γρηγορίου ΣΤ΄. Ἀπέκρουεν ὅμως τὴν σύγκλησιν μεγάλης ἢ οἰκουμενικῆς συνόδου, φοβουμένη μήπως δυσμενής τις ὅρος κατὰ Βουλγάρων ἐκτραχύνῃ αὐτούς.

Ἀλλ᾽ οἱ Βούλγαροι, θέλοντες νὰ προλάβωσι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν κανονικῶν τούτων ἐνεργειῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἔπηξαν ἀναφανδὸν ἴδιον ἐκκλησιαστικὸν κέντρον ἐν *Μεσαχώρῳ* (*Ὀρτάκιοϊ*) τοῦ Βοσπόρου Κωνσταντινουπόλεως καὶ διέδωκαν εὐρύτατα τὰ δύο σχέδια, ὡς λύσαντα ὁριστικῶς τὸ ζήτημά των. Περὶ τὴν παρασυναγωγὴν τοῦ Μεσαχώρου συνεκεντρώθησαν πάντες οἱ καθῃρημένοι Βούλγαροι ἀρχιερεῖς καὶ συνέτρεχον ἄλλοι ἄνευ κανονικῆς ἀδείας τοῦ πατριάρχου, ὅστις, λήγοντος τοῦ 1868, ἐξέδωκε δύο ἐγκυκλίους πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς τοῦ θρόνου, στηλιτεύων τὰ ἐν τῇ βουλγαρικῇ παρασυναγωγῇ τελούμενα, ταυτοχρόνως δὲ δι᾽ ἐπισήμων ἐγγράφων ἐφίστα τὴν προσοχὴν τῆς Ὑ. Πύλης ἐπὶ τῶν ἀτακτημάτων καὶ σκανδάλων τῶν Βουλγάρων ἐν μέσῃ Κωνσταντινουπόλει, ὡς καὶ τῆς μεροληπτικῆς στάσεως Τούρκων τινῶν διοικητῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Ἡ Ὑ. Πύλη ἐκώφευεν εἰς τὰς διαμαρτυρίας τοῦ πατριάρχου, δηλοῦσα μόνον προφορικῶς πρὸς αὐτὸν ὅτι δὲν ἐγκρίνει τὴν συγκρότησιν τῆς συνόδου διὰ τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα. Ἦτο δὲ καταφανὲς ὅτι ἡ Ὑ. Πύλη ηὐνόει τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος κατὰ τὰς ἐν τοῖς δυσὶ σχεδίοις διατυπωθείσας βουλγαρικὰς βλέψεις. Οἱ ἐν τῷ Βοσποριακῷ Μεσαχώρῳ συγκεντρούμενοι Βούλγαροι ἀρχιερεῖς, ἐκ τῶν μὴ καθῃρημένων, ἵνα μείνωσιν, ὡς ἐνόμισαν, ἐλεύθεροι ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου, ὑπέβαλον εἰς τὸν πατριάρχην τὴν παραίτησιν αὐτῶν, μεταθέτοντες, ὡς ἔγραφον, τοὺς ὅρκους αὐτῶν καὶ τὴν ὑποταγὴν καὶ λειτουργίαν ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου ἐπὶ τὴν ἀρχαίαν Αὐτοκέφαλον βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ πατριάρχης ἐπέστρεψε τὸ παράνομον καὶ ἀντικανονικὸν ἔγγραφον. Ἀλλ᾽ ἐκεῖνοι, ὥσπερ ἀπόλυτοι καταστάντες κύριοι καὶ αὐτοχειροτόνητοι ἐπίσκοποι τῆς ἀπεριχωρήτου βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, προέβαινον εἰς ἀναλόγους ἐνεργείας. Ἡ Ὑ. Πύλη ἀποτρέπουσα τὸν πατριάρχην ἀπὸ τῆς συγκροτήσεως οἰκουμενικῆς συνόδου, ταυτοχρόνως δὲ πιεζομένη ἵνα εὕρῃ λύσιν τινὰ τοῦ ζητήματος, ὑπέμνησεν εἰς τὸν πατριάρχην τὸ γνωστὸν σχέδιον αὐτοῦ περὶ ἱδρύσεως αὐτονόμου βουλγαρικῆς ἐξαρχίας, ὅπερ ἠδύνατο νὰ γίνῃ δεκτὸν μετά τινων τροποποιήσεων. Ὁ πατριάρχης δὲν ἀπέκρουσε κατ᾽ ἀρχὴν τὴν πρότασιν τροποποιήσεως, ὑπολαμβάνων τὸ παραχωρῆσαι μίαν ἢ δύο ἔτι ἐπαρχίας, ἀλλ᾽ ἐνῷ ἀνέμενε τὴν περὶ τούτου ἐνέργειαν, ἡ Ὑ. Πύλη συνέστησε μεικτὴν ἑλληνοβουλγαρικὴν ἑξαμελῆ ἐπιτροπὴν ἐκ λαϊκῶν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μ. βεζύρου, πρὸς σύνταξιν νέου σχεδίου. Ὁ πατριάρχης διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς ἐνεργείας ταύτης τῆς Ὑ. Πύλης, λαβὼν γνῶσιν τοῦ παρασκευαζομένου σχεδίου, ὅπερ ἐξετασθὲν ὑπὸ τῆς Συνόδου, ἐν δυσὶ συνεδρίαις, ἔν τισι μὲν ἄρθροις ἐκρίθη ἀποδεκτόν, ἐν τοῖς λοιποῖς δὲ δεόμενον ἀνασυντάξεως. Τὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ σχεδίου ὑπέβαλε προσωπικῶς ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ΣΤ΄ εἰς τὸν Μ. Βεζύρην (1 Ἰουνίου 1869), ὅστις ἐδήλωσεν εἰς αὐτὸν ὅτι ἡ κυβέρνησις παρέχουσα εἰς τοὺς Βουλγάρους πᾶσαν ἐλευθερίαν θρησκευτικήν, τὴν εὐθύνην ἐπιρρίπτει εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ἐὰν προκύψωσιν ἀνωμαλίαι. Ὁ πατριάρχης διεμαρτυρήθη κατὰ τοιαύτης δηλώσεως, οἱ δὲ πρωτοστάται τοῦ βουλγαρικοῦ κινήματος ἀπετάθησαν εἰς τὰς Αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας, δικαιολογούμενοι διὰ τὰς μέχρι τοῦδε ἐνεργείας αὐτῶν, μεμφόμενοι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ προσεπιδηλοῦντες ὅτι τὰ ὑπὸ τῆς Ὑ. Πύλης ὑποβληθέντα δύο σχέδια ἀποδέχονται κατὰ συνείδησιν, διότι εἶναι σύμφωνα κατ᾽ οὐσίαν πρὸς τὰς διατυπώσεις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ πρὸς τοὺς κανόνας αὐτῆς.

Ἡ δὲ Ὑ. Πύλη, παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν, ἡ ἑτερόθρησκος κυβέρνησις, δικαιώματα νομοθέτου τῆς Ὀρθοδόξου χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ἀναλαμβάνουσα, τῇ 27 Φεβρουαρίου 1871 ἐξέδωκε σουλτανικὸν φιρμάνιον, ἱδρῦον καὶ διοργανοῦν τὴν βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν. Κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ φιρμανίου, ὀκτὼ περιέχοντος ἄρθρα: α) ἱδρύετο ἓν ἰδιαίτερον «πνευματικὸν τμῆμα» (*δαϊρὲ*) μεθ᾽ ὡρισμένων ἐπαρχιῶν, φέρον τὴν ὀνομασίαν «Βουλγαρικὴ Ἐξαρχία»· β) ὁ ἔξαρχος, ὡς ὁ ἀνώτερος τῶν Βουλγάρων ἀρχιερέων, ἔπρεπε νὰ εἶναι πρόεδρος διαρκοῦς Συνόδου τῆς ἐξαρχίας· γ) τὰ τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως τῆς ἐξαρχίας ἔμελλον νὰ καθορισθῶσι δι᾽ ἐσωτερικοῦ κανονισμοῦ, ἐξασφαλίζοντος αὐτὴν ἀπὸ πάσης ἐπεμβάσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ὅστις ἐδικαιοῦτο μόνον τυπικῶς νὰ ἐγκρίνῃ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἑκάστοτε ἐξάρχου, εἰδοποιούμενος ὑπὸ τῆς ἐκλεγούσης αὐτὸν βουλγαρικῆς Ἱ. Συνόδου· δ) ὁ ἔξαρχος διοριζόμενος διὰ σουλτανικοῦ βερατίου ἔμελλε νὰ μνημονεύῃ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατριάρχου· ε) θ᾽ ἀπηυθύνετο κατ᾽ εὐθεῖαν πρὸς τὴν Ὑ. Πύλην καὶ τὰς κατὰ τόπους ἀρχάς· στ) ἐν θρησκευτικοῖς ζητήμασιν ἡ σύνοδος τῆς βουλγαρικῆς ἐξαρχίας θ᾽ ἀπηυθύνετο πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον· ζ) παρ᾽ αὐτοῦ θὰ ἐλάμβανε καὶ τὸ Ἅγιον Μύρον· η) οἱ Βούλγαροι ἀρχιερεῖς, ὡς καὶ οἱ τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, ἀκωλύτως ἠδύναντο νὰ διέρχωνται καὶ νὰ διαμένωσιν ἐν ταῖς ἕδραις τῶν νομῶν, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ συγκροτῶσι συνόδους, ἢ νὰ ἱερουργῶσιν ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ τῆς ἐπαρχίας ἱεράρχου· θ) ὁ ἐν Βαλατᾷ βουλγαρικὸς ναὸς θ᾽ ἀπελάμβανε τῶν προνομίων, οἷα εἶχε καὶ τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει μετόχιον τοῦ πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, ἠδύνατο δὲ ὁ ἔξαρχος νὰ μεταβαίνῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, χρείας καλούσης, ὑποκείμενος εἰς τοὺς αὐτοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας, εἰς οὓς ὑπόκεινται οἱ πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, μεταβαίνοντες εἰς Κωνσταντινούπολιν· ι) ὡρίζοντο αἱ μητροπόλεις καὶ ἐπισκοπαὶ τῆς ἐξαρχίας μετὰ τῆς διατάξεως, καθ᾽ ἥν, ἐὰν τὸ ὅλον ἢ τὸ τρίτον ἐπαρχίας τινός, ἐκτὸς τῶν ἀναγραφομένων, ἤθελε δηλώσει τὴν εἰς τὴν ἐξαρχίαν ὑποταγήν, τοῦτο θὰ ἐπετρέπετο μετὰ ἔρευναν· καὶ ια) τὰ ἐν τῇ βουλγαρικῇ ἐξαρχίᾳ εὑρισκόμενα σταυροπηγιακὰ μοναστήρια ἔμελλον νὰ ἐξακολουθήσωσιν ἐξαρτώμενα ἐκ τοῦ Πατριαρχείου.

Τοιοῦτον τὸ περιεχόμενον τοῦ φιρμανίου, δι᾽ οὗ ἱδρύθη ἡ *βουλγαρικὴ ἐξαρχία*, συμφώνως πρὸς τὰς φυλετικὰς βλέψεις καὶ τοὺς σκοποὺς τῶν Βουλγάρων. Ἡ βουλγαρικὴ ἐξαρχία δὲν ἱδρύθη ἐν ταῖς βουλγαρικαῖς ἐπαρχίαις καὶ ἔξω τῶν ὁρίων τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ᾽ ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, ἄνευ καθωρισμένης περιφερείας. Διὰ τῆς ἰδιορρύθμου ταύτης Ἐκκλησίας ἐπήρχετο τελεία ἀνατροπὴ τῶν περὶ διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας κανονικῶν διατάξεων καὶ διὰ τοῦ φυλετισμοῦ, ἐπιτρέποντος τὴν ὕπαρξιν δύο ἐπισκόπων ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ὀρθοδόξῳ παροικίᾳ, εἰσήγετο ἀναρχία ἀπαραδειγμάτιστος ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐντόνως διεμαρτυρήθη πρὸς τὴν Ὑ. Πύλην, δι᾽ ἐγκυκλίου δὲ πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τὸν λαὸν ἐδήλου ὅτι τοιοῦτον ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα δὲν δύναται νὰ λυθῇ διὰ φιρμανίου, ἀλλὰ δι᾽ ἀποφάσεως τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ἐζήτει παρὰ τῆς Ὑ. Πύλης τὴν ἄδειαν συγκλήσεως Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἄλλως ἠπείλει παραίτησιν, ὁ Μ. βεζύρης ὅμως ἠρκεῖτο νὰ βεβαιοῖ αὐτὸν ὅτι θὰ λάβῃ πάντα

Digitized by Google

τ' ἀπαιτούμενα μέτρα πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων. Οὗτοι δ' ἐχαιρέτησαν θριαμβευτικῶς τὴν ἵδρυσιν τῆς ἐξαρχίας καὶ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματός των διὰ τοῦ φιρμανίου. Συνέστησαν ἐν Μεσαχώρᾳ ἐπιτροπὴν καὶ συνέταξαν κανονισμὸν τῆς ἐξαρχίας ἐξ 134 ἄρθρων, συνεκρότησαν σύνοδον ἐκ καθῃρημένων ἐπισκόπων καὶ τέλος τῇ 16 Μαΐου 1870 δι' ἀντιπροσώπων ἐτόλμησαν νὰ ζητήσωσι παρὰ τοῦ Πατριαρχείου ὅπως ἐπευλογήσῃ τὸ τετελεσμένον γενονὸς τῆς ἱδρύσεως τῆς ἐξαρχίας. Ὁ Γρηγόριος ἀπέπεμψεν αὐτούς, μὴ θέλων δὲ ν' ἀναλάβῃ τὰς περαιτέρω εὐθύνας τοῦ ζητήματος, ὑπέβαλε τὴν παραίτησιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ θρόνου (20 Αὐγούστου 1870), καὶ παρακληθεὶς μὲν ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου καὶ τοῦ Μ. βεζύρου ἀνεκάλεσεν αὐτήν, ἀπηύθυνε δ' ἐπιστολιμαῖον ὑπόμνημα πρὸς τὰς Αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας περὶ τῶν τελευταίων γεγονότων τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος, ζητῶν τὴν ἐπ' αὐτῶν κρίσιν αὐτῶν, ἀλλὰ τέλος ὑπέβαλεν ὁριστικὴν παραίτησιν (1 Ἰανουαρίου 1871).

Ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν *Ἄνθιμος ΣΤ'* (1845—1848, 1853—1855, 1871—1878) δὲν ἀπέκρουσε κατ' ἀρχὴν τὴν μετὰ τῶν Βουλγάρων συνεννόησιν ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς τροποποιήσεως τοῦ φιρμανίου, ἀλλὰ παρὰ τὰ ὑπεσχημένα οἱ Βούλγαροι ἀρχιερεῖς, ὑπὸ λαϊκῶν παρασυρόμενοι, κατεφρόνησαν τὸν πατριάρχην καὶ συνελειτούργησαν μετὰ καθῃρημένων. Ὁ πατριάρχης συγκαλέσας μεγάλην σύνοδον καθῄρεσεν αὐτοὺς καὶ ἐζήτησε παρὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλ' αἴφνης προστάτης αὐτῶν ἐφάνη ὁ καταχθονίως ἐργαζόμενος πρεσβευτὴς τῆς Ρωσίας *κόμις Ἰγνάτιεφ*, ἀνεκλήθησαν δὲ οἱ πρὸς καιρὸν ἀπομακρυνθέντες. Οἱ Βούλγαροι προέβησαν εἰς ἐκλογὴν ἐξάρχου τοῦ μητροπολίτου Λοφτσοῦ *Ἱλαρίωνος*, ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦτο ἐζήτησαν νὰ συνεννοηθῶσι μετὰ τοῦ Πατριαρχείου. Τοῦτο ἐπιθυμοῦν τὴν εἰρηνικὴν διευθέτησιν τοῦ ζητήματος ἐδέχθη τὴν συνεννόησιν, ὑπέβαλε δὲ σχέδιον ἐκ 12 ἄρθρων, δι' οὗ ἱδρύετο ἐξαρχία ἐκ τῶν περὶ τὸν Αἶμον βουλγαρικῶν ἐπαρχιῶν, ἐξαρτωμένη τυπικῶς ἐκ τοῦ Πατριαρχείου. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ, ἐπικρατησάντων τῶν μετριοπαθεστέρων Βουλγάρων, παραιτεῖται μὲν τῆς ἐξαρχίας ὁ Λοφτσοῦ Ἱλαρίων, ἐκλέγεται δὲ ὁ Βιδύνης *Ἄνθιμος*, ὃν ἀνεγνώρισεν ἡ Ὑ. Πύλη, καὶ ὅστις τὴν 3 Ἀπριλίου 1871, λαμβάνων παρὰ τοῦ Μ. βεζύρου τὸ βεράτιον, ἀφοῦ διὰ διπλῆς πρεσβείας ζητήσας νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τοῦ πατριάρχου ἀπεκρούσθη, ἅτε μὴ ἐπελθούσης ἔτι συμφωνίας τινός, παρουσιάσθη ἐπισήμως εἰς τὸν σουλτᾶνον (12 Ἀπριλίου), προσφωνήσας δὲ αὐτὸν ἐδήλωσεν, ὅτι τὸ βουλγαρικὸν Ἔθνος καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἔσται πιστὸν εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν, «ἀπαλλαγὲν ἤδη τῆς ὑποταγῆς ὑπὸ τὸ Γραικικὸν Πατριαρχεῖον, πηγῆς γενομένου πολλῶν δυστυχημάτων ὑπό τε θρησκευτικὴν καὶ ἄλλας ὄψεις». Μετά τινας ἡμέρας (23 Ἀπριλίου), λειτουργήσας ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, συνεχώρησε τοὺς καθῃρημένους Βουλγάρους ἀρχιερεῖς καὶ ἐκήρυξεν ἄκυρον πᾶσαν σχετικὴν πρὸς αὐτοὺς πρᾶξιν τοῦ Πατριαρχείου. Εἰς ἀπάντησιν τούτων ὁ πατριάρχης διεμήνυσεν εἰς αὐτὸν ἀπόφασιν τῆς Ἱ. Συνόδου, ὅπως ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν ζητήσῃ συγγνώμην διὰ τὰς γενομένας κανονικὰς παραβάσεις, ἀλλ' ἐκεῖνος συλλειτουργήσας μετὰ τῶν καθῃρημένων κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου (11 Μαΐου) ἐμνημόνευσε τῆς βουλγαρικῆς Ἱ. Συνόδου. Ὅθεν τὸ Πατριαρχεῖον ἐν μεγάλῃ συνόδῳ (13 Μαΐου) προέβη εἰς καθαίρεσιν τοῦ ἐξάρχου Ἀνθίμου καὶ τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ, ἀνεθεμάτισε δὲ τὸν πρώην Μακαριουπόλεως Ἱλαρίωνα. Ταῦτα ἀνεκοίνωσεν ἐπισήμως εἰς πάσας τὰς Ἐκκλησίας. Ὡς ἦτο δὲ ἀκόλουθον τὰ θλιβερὰ ταῦτα γενονότα ἔσχον τὴν ἀπήχησίν των εἰς τὸν λαόν, ὅστις δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ ἀπαθὴς ἐκ τοιούτων πραξικοπημάτων τῶν Βουλγάρων ἐν μέσῃ Κωνσταντινουπόλει.

Δυστυχῶς ἔδαφος συνεννοήσεως δὲν ὑπῆρχε πλέον, παρίστατο δ' ἀνάγκη ν' ἀποφανθῇ διὰ συνόδου ἡ ὅλη Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, διότι διὰ τοῦ βουλγαρικοῦ ἐθνοφυλετισμοῦ ἐθίγοντο αἱ θεμελιώδεις ἀρχαὶ καὶ βάσεις τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ δ' ἕνεκα τῆς ἀρνήσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς ρωσικῆς Ἐκκλησίας δὲν καθίστατο δυνατὴ ἡ συγκρότησις Οἰκουμενικῆς συνόδου, ἀπεφασίσθη ἡ συγκρότησις τοπικῆς ἢ μεγάλης συνόδου ἐν Κωνσταντινουπόλει, δι' ἣν εἶχον ἀφιχθῆ ἀντιπρόσωποι, παρὰ τὰς ραδιουργίας τοῦ Ἰγνάτιεφ. Οὗτος κατώρθωσε μόνον νὰ παρασύρῃ τὸν Ἱεροσολύμων Κύριλλον Β', ἀπειλήσας αὐτὸν διὰ τῆς κατασχέσεως τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Ἁγιοταφιτικῶν κτημάτων.

Ἡ σύνοδος συνῆλθεν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Πατριαρχείων τῇ 29 Αὐγούστου 1872, παρέστησαν δὲ κατ' αὐτήν, ἐκτὸς τοῦ προεδρεύσαντος πατριάρχου *Ἀνθίμου ΣΤ'*, οἱ πρώην Κωνσταντινουπόλεως *Γρηγόριος ΣΤ'*, *Ἰωακεὶμ Β'*, ὁ Ἀλεξανδρείας *Σωφρόνιος*, ὁ Ἀντιοχείας *Ἱερόθεος*, ὁ Ἱεροσολύμων *Κύριλλος*, ὁ Κύπρου *Σωφρόνιος* καὶ 25 ἀρχιερεῖς. Ἐπίσης συμμετέσχον τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου καὶ τινες ἐλλόγιμοι ἀρχιμανδρῖται. Κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίαν, μετὰ τὴν εἰσήγησιν τοῦ πατριάρχου Ἀνθίμου ΣΤ', συνέστη ἐπιτροπὴ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν εἰρημένων ἀρχιμανδριτῶν καὶ τοῦ ἱεροδιακόνου *Κωνσταντίνου Βαλιάδου* πρὸς μελέτην τοῦ ζητήματος περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ φυλετισμοῦ, εἶτα δὲ ὑπέγραψαν πάντες τὸ πρακτικὸν τῆς συνεδρίας πλὴν τοῦ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων. Ἐν τῇ δευτέρᾳ συνεδρίᾳ (12 Σεπτεμβρίου) ἀνεγνώσθη ἐπιστολὴ τοῦ Ἱεροσολύμων, προφασισθέντος τὴν ἀνάγκην τῆς μεταβάσεως εἰς Ἱεροσόλυμα πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Ρώσου Μ. δουκὸς Νικολάου καὶ πρὸς ἀπόφανσιν περὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν Ἱερᾶς Συνόδου. Σημειωτέον δὲ ὅτι τοιαύτη ἀπόφανσις ἤδη ὑπῆρχε καὶ ὁ Κύριλλος συνεφώνει μετὰ τῶν λοιπῶν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, ἀλλὰ παραπειθόμενος ὑπὸ τοῦ Ἰγνάτιεφ δὲν ἤθελε νὰ παραμείνῃ ἐν τῇ συνόδῳ, οὔτε ἀντιπρόσωπον ν' ἀφήσῃ ἐν αὐτῇ, ὅπως ὑπογράψῃ τὴν καταδίκην αὐτῶν.

Μετὰ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων ἀνεγνώσθη ἡ μακρὰ περὶ τῶν βουλγαρικῶν πραξικοπημάτων καὶ τοῦ φυλετισμοῦ ἔκθεσις τῆς ἐπιτροπῆς, ἐν ᾗ ἐξετίθεντο καὶ ὀνομαστὶ αἱ κανονικαὶ παραβάσεις τῶν Βουλγάρων ἀρχιερέων καὶ ὑπεμιμνήσκετο ἐν τέλει ἡ ἀπόφασις τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας, καθ' ἣν ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ πατριάρχου οἱ Βούλγαροι δὲν δικαιοῦνται τὸ παράπαν νὰ λάβωσιν ἢ ἀποσπάσωσιν ὅ,τι ἐπιδιώκουσιν, πολλῷ δὲ ἧττον δικαιοῦνται ν' ἀπαλλαγῶσι τῆς παρ' αὐτοῦ ἐξαρτήσεως καὶ ἀποσπασθῶσιν ἀπ' αὐτοῦ αὐτογνωμόνως, διότι τὸ τοιοῦτον ἤθελεν εἶσθαι σχίσμα καὶ οἱ Βούλγαροι κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας ἤθελον θεωρηθῆ ἀναποφεύκτως σχισματικοί. Ἡ ἀπουσιάζουσα ἐκ τῆς συνόδου ρωσικὴ Ἐκκλησία ἐχαρακτήρισε προσηκόντως τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα καὶ ὑπέδειξεν ὁποία τις ἔδει νὰ εἶναι ἡ ἀπόφασις τῆς συνόδου. Κατὰ τὴν τρίτην συνεδρίαν αὐτῆς (16 Σεπτεμβρίου) συνεζητήθη καὶ ἐκυρώθη ὁ Ὅρος αὐτῆς, δι' οὗ ἀποκηρύσσεται, κατακρίνεται καὶ καταδικάζεται ὁ φυλετισμός, ὡς ἀντικείμενος τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῖς ἱεροῖς κανόσι τῶν Πατέρων. Τοὺς παραδεχομένους τὸν φυλετισμὸν ἡ σύνοδος κηρύττει ἀλλοτρίους τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας καὶ δι' αὐτὸ δὴ τοῦτο *σχισματικούς*. Ἐπομένως τοὺς ἀποσχίσαντας ἑαυτοὺς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἴδιον θυσιαστήριον πήξαντας καὶ ἰδίαν φυλετικὴν παρασυναγωγὴν συστησαμένους, ἤτοι τοὺς προκαθαιρεθέντας καὶ ἀφορισθέντας Βουλγάρους ἀρχιερεῖς ὀνομαστὶ καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῶν χειροτονηθέντας ἢ μετ' αὐτῶν συμπράττοντας καὶ κοινωνοῦντας καὶ τοὺς ἀποδεχομένους ὡς κυρίας καὶ κανονικὰς τὰς πράξεις αὐτῶν καὶ ἱεροτελεστίας, κληρικούς τε καὶ λαϊκούς, ἡ σύνοδος κηρύττει σχισματικοὺς καὶ ἀλλοτρίους τῆς τοῦ Χριστοῦ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Εὔχεται δὲ ἡ σύνοδος ὅπως οἱ ἀποσχίσαντες ἑαυτοὺς καὶ ἐπὶ τῇ τοῦ φυλετισμοῦ δόξῃ τὴν παρασυναγωγὴν αὐτῶν πήξαντες, μετανοήσαντες καὶ ἀνανήψαντες, προσέλθωσι τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Ὁ Ὅρος οὗτος ἀνεγνώσθη ἐπισήμως ἐν τοῖς ναοῖς καὶ ἀνεκοινώθη πρὸς πάσας τὰς Αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας. Πᾶσαι ἀνεγνώρισαν τὴν ὀρθότητα καὶ κανονικότητα τῆς πράξεως τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, πλὴν τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς ρωσικῆς Ἐκκλησίας, ἥτις πρώτη καταδικάσασα τοὺς Βουλγάρους ὡς σχισματικούς, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν πανσλαυιστῶν νῦν διατελοῦσα, δὲν ἐφάνη ἀκόλουθος πρὸς ἑαυτήν. Ρῶσος ἀμερόληπτος κριτὴς τοῦ θλιβεροῦ γεγονότος ὁ *Τέρτιος Φίλιππωφ* ἐσημείωσεν, ὅτι τὴν ἐνοχὴν ἐν τῇ λυπηρᾷ ἐκβάσει τῆς βουλγαροελληνικῆς διαφορᾶς δὲν ὑπέχει τὸ Πατριαρχεῖον, ἀλλ' ἡ ἐπανοστατήσασα ποίμνη αὐτοῦ, ἐν μέρει δὲ καὶ οἱ Ρῶσοι. Ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων διαφωνήσας πρὸς τὴν ἑαυτοῦ Ἱ. Σύνοδον καὶ τὴν «Ἁγιοταφιτικὴν Ἀδελφότητα» ἐξέπεσε τοῦ ἀξιώματός του.

Οὕτως ἐτίθετο τέρμα ἀπὸ κανονικῆς τοὐλάχιστον ἐπόψεως εἰς τὸ πολύκροτον βουλγαρικὸν ζήτημα, τὸ ἀπολῆξαν εἰς σχίσμα. Δὲν δύναταί τις νὰ μὴ ὁμολογήσῃ, ὅτι τὸ Πατριαρχεῖον ἔπραξε πᾶν ὅ,τι ἦτο δυνατὸν πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν δικαίων βουλγαρικῶν ἀξιώσεων. Ἐφάνη πρόθυμον νὰ ἱδρύσῃ αὐτόνομον βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν ἐν ταῖς βουλγαρικαῖς ἐπαρχίαις. Καὶ μετὰ τὴν ἔκδοσιν ἔτι τοῦ σουλτανικοῦ φιρμανίου ἐζήτησε νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῶν Βουλγάρων. Δυστυχῶς ὅμως ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς κατεδείχθη ὅτι ἡ συνεννόησις ἦτο ἀδύνατος. Διὰ τοὺς Βουλγάρους τὸ ζήτημα ἦτο πολιτικόν, ἐπομένως καθίστατο δι' αὐτοὺς ἀδιάφορον ἂν ἔμελλε ν' ἀπολήξῃ εἰς ἐκκλησιαστικὸν σχίσμα. Δὲν ἐζήτουν τὴν ἵδρυσιν Ἐκκλησίας ἰδίας ἐντὸς τῆς Βουλγαρίας, ἀνυπάρκτου, ἄλλωστε, πολιτικῶς, καθ' ὃν τρόπον ὑπῆρχον ἀνέκαθεν αἱ Αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι καὶ καθ' ὃν τρόπον ἱδρύθησαν αἱ νεώτεραι τοιαῦται Ἐκκλησίαι Ρωσίας, Ἑλλάδος, Σερβίας, Ρουμανίας, Ἐκκλησίαι τοπικαὶ ἐντὸς ὡρισμένων γεωγραφικῶν ὁρίων, ἐν αἷς πάντες οἱ ὀρθόδοξοι, ἀσχέτως πρὸς τὴν ἐθνότητα ἢ τὴν γλῶσσαν αὐτῶν, ὑπάγονται ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχήν. Οἱ Βούλγαροι ἐζήτουν τὴν ἵδρυσιν ἐθνικῆς, ἐν τῇ κυρίᾳ σημασίᾳ τῆς λέξεως, βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, ἐκτεινομένης πανταχοῦ ὅπου ὑπῆρχον ἢ ἠδύναντο νὰ ὑπάρξωσι Βούλγαροι, νὰ ἔχωσιν ἰδίους ἐπισκόπους καὶ ἰδίους ἱερεῖς καὶ ἐκεῖ ἔτι ὅπου ὑπῆρχον ἄλλοι ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι καὶ ἱερεῖς. Ταῦτα δὲ δι' ὡρισμένους πολιτικοὺς σκοπούς, οὓς ἤδη ἀνεγράψαμεν καὶ οἵτινες λίαν ταχέως, ἅμα τῇ ἱδρύσει τῆς ἐξαρχίας, σαφέστερον ἐξεδηλώθησαν.

Ἐπακολουθήματα τοῦ σχίσματος: Τὸ περίφημον σουλτανικὸν φιρμάνιον, δι' οὗ ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἵδρυσε τὴν βουλγαρικὴν ἐξαρχίαν, περιεῖχε δύο ἰδίως διατάξεις ὀλεθρίας, τὴν περὶ διαμονῆς τοῦ ἐξάρχου ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τὴν ἀπεριόριστον ἵδρυσιν βουλγαρικῶν ἐπισκοπῶν. Κατὰ τὸ θ' ἄρθρον τοῦ φιρμανίου ὁ ἔξαρχος δὲν δικαιοῦται νὰ μένῃ μονίμως ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλὰ μόνον νὰ μεταβαίνῃ εἰς αὐτήν, ὁσάκις παρίσταται ἀνάγκη, καθ' ὃν τρόπον καὶ ὑφ' ἃς διατυπώσεις ὁ Ἱεροσολύμων καὶ οἱ ἄλλοι πατριάρχαι μετέβαινον εἰς Κωνσταντινούπολιν. Δυστυχῶς ὅμως ὁ Βούλγαρος ἔξαρχος οὐ μόνον ἐγκατεστάθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλὰ καὶ Σύνοδον ἠθέλησε νὰ ἔχῃ παρ' ἑαυτῷ καὶ μεικτὸν συμβούλιον. Ἡ δὲ διάταξις τοῦ ι' ἄρθρου τοῦ φιρμανίου περὶ ἱδρύσεως βουλγαρικῶν ἐπισκοπῶν πανταχοῦ, ὅπου ἔμελλε νὰ ζητῆται αὕτη, ὑπῆρξε πηγὴ ἀπεριγράπτων προστριβῶν καὶ ἀνωμαλιῶν. Οὕτω δὲ ὁ ἔξαρχος Ἄνθιμος προέβη ἀμέσως εἰς ἐγκατάστασιν Βουλγάρων ἀρχιερέων καὶ ἐκεῖ ὅπου ὑπῆρχον Ἕλληνες ἀρχιερεῖς, ἡ δὲ Ὑ. Πύλη πιεζομένη ὑπὸ τῆς ρωσικῆς πρεσβείας ἐξέδωκε τὰ σχετικὰ βεράτια. Μάτην τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἠξίωσε παρὰ τῆς Ὑ. Πύλης ὅπως ἐν τοῖς βερατίοις δηλοῦται ὅτι οἱ Βούλγαροι ἀρχιερεῖς ἦσαν σχισματικοί, μάτην ἠξίωσεν ὅπως καὶ ἡ περιβολὴ τῶν Βουλγάρων κληρικῶν μεταβληθῇ, ἐφ' ὅσον οὗτοι ἤρχαντο διεξάγοντες προπαγάνδαν μεταξὺ τῶν πληθυσμῶν τῆς Θρᾴκης καὶ τῆς Μακεδονίας. Ἐπὶ Ἰωακεὶμ Β' ἐπανελθόντος εἰς τὸν θρόνον ἐγένοντο ἀπόπειραι καθορισμοῦ τῶν ὁρίων τῆς ἐξαρχίας, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος.

Διὰ τῆς βερολινείου συνθήκης (Ἰούλιος 1878) περιωρίσθησαν τὰ ὅρια τῆς βουλγαρικῆς ἐξαρχίας, διότι ἐξετάθη μὲν ἀφ' ἑνὸς ἡ δικαιοδοσία τῶν Σέρβων εἰς Μακεδονίαν, κατέλαβον δὲ ἀφ' ἑτέρου τὴν Δοβρουτσᾶν οἱ Ρουμᾶνοι. Ὁ ἐξορισθεὶς εἰς Μικρασίαν ἔξαρχος Ἄνθιμος ἀνεκλήθη καὶ ἔλαβε προεδρικῶς τὴν μητρόπολιν Βιδύνης, ἣν ἐτήρησε μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (1888). Διάδοχος αὐτοῦ εἶχεν ἐκλεγῆ τῇ 4ῃ Μαΐου 1877 ὁ Λοφτσοῦ *Ἰωσήφ*, ὅστις προσωρινῶς διαμείνας ἐν Φιλιππουπόλει μετέβη μετὰ τὸν πόλεμον εἰς Κωνσταντινούπολιν, διευθύνων ἐκεῖθεν τὴν βουλγαρικὴν ἐξαρχίαν καὶ τὴν ἐν Τουρκίᾳ καὶ τὴν ἐν τῇ Βουλγαρικῇ Ἡγεμονίᾳ, διότι οἱ Βούλγαροι καὶ μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς ἡγεμονίας διετήρησαν τὴν ἐξαρχίαν, παρὰ τὰς παρουσιαζομένας μεγάλας δυσχερείας, ἕνεκα τῶν ὁποίων βραδύτερον ἐγένετο σκέψις νὰ χωρισθῇ ἡ ἐν τῇ Ἡγεμονίᾳ τῆς Βουλγαρίας Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς ἐν Τουρκίᾳ ἐξαρχίας. Ἀλλὰ πολιτικῶς ἦτο ἀσύμφορος τοιαύτη σκέψις. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ βουλγαρικὸς κλῆρος ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ ἠξιοῦτο τιμῶν καὶ σεβασμοῦ. Ὁ πρώην ἔξαρχος Ἄνθιμος συμμετέσχε τῆς ἐν Τυρνόβῳ ἐθνικῆς τῶν Βουλγάρων συνελεύσεως πρὸς ἐκπόνησιν ὀργανισμοῦ τῆς ἡγεμονίας (Φεβρουάριος 1879), ὁ αὐτὸς δὲ προήδρευσε καὶ τῆς ἐκλεξάσης τὸν ἡγεμόνα Ἀλέξανδρον Βάττεμπεργ συνελεύσεως. Ταχέως ὅμως ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἡγεμονίας κατέδειξεν ἀντεκκλησιαστικὰς τάσεις. Ἤδη κατ' αὐτὴν τὴν συνέλευσιν τοῦ Τυρνόβου ἡ φιλελεύθερα πολιτικὴ μερὶς ἐζήτησε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὸν καταστατικὸν χάρτην τῆς ἡγεμονίας διατάξεις ὀλεθρίας ἀπὸ θρησκευτικῆς ἀπόψεως. Τὰ κληρικὰ μέλη καὶ ἡ συντηρητικὴ μερὶς διὰ τῆς ἐπιδεικτικῆς των ἀπομακρύνσεως ἐκ τῆς συνελεύσεως ἀπέκρουσαν τὸν κίνδυνον ἐκεῖνον καὶ ἠνάγκασαν τοὺς φιλελευθέρους εἰς ὑποχωρήσεις. Ἀλλ' οὗτοι ἀπὸ τοῦ 1879 κατέλαβον τὴν ἀρχήν, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Τσάγκωφ καὶ τὸν Καραβέλωφ, οἵτινες ἐζήτησαν νὰ διοικῶσι τὴν βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν, ἦλθον δὲ εἰς σύγκρουσιν καὶ πρὸς τὸν ἔξαρχον, ἕνεκα τῆς ὁποίας, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἠλάττωσαν τὴν πρὸς αὐτὸν κυβερνητικὴν ἐπιχορήγησιν ἀπὸ 200.000 φρ. εἰς 50.000, ἐξ ὧν μόνον 30.000 τῷ ἐδόθησαν. Μεγάλη ἀφ' ἑτέρου δυσχέρεια παρουσιάσθη, ὅτε παρέστη ἀνάγκη ἵνα ἀναθεωρηθῇ ὁ ἐσωτερικὸς κανονισμὸς τῆς διοικήσεως τῆς ἐξαρχίας. Ἡ κυβέρνησις διέστρεψεν ἐντελῶς αὐτόν, καταργήσασα τὴν αὐτοτέλειαν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ κλῆρος διεμαρτυρήθη, ἡ κυβέρνησις Τσάγκωφ ἐξέδωκε νόμον περὶ προσωρινῆς «πνευματικῆς διοικήσεως» καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς πρὸς ἐφαρμογήν. Ὁ ἔξαρχος καὶ οἱ Βούλγαροι ἀρχιερεῖς ἠρνήθησαν νὰ ἐκτελέσωσι τὸν νόμον, ρῆξις ἐπῆλθε μεταξὺ κυβερνήσεως καὶ Ἐκκλησίας, ἕως οὗ ἡ συντηρητικὴ μερὶς ὑπὸ τὸν Ρῶσον στρατηγὸν Σόμπελεφ καὶ ὑπουργὸν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τὸν Κ. Στόϊλωφ

Digitized by Google

ἐξεπόνησεν, ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ κλήρου, τὸν νέον «ἐξαρχικὸν κανονισμόν, προσηρμοσμένον εἰς τὴν ἡγεμονίαν» (1883).

Ἐπὶ Φερδινάνδου κατέλαβε σχεδὸν δικτατορικὴν ἐξουσίαν ὁ Σταμπούλωφ, ὅστις χάριν πολιτικῶν σκοπῶν ἐνίσχυσεν ἐξωτερικῶς τὴν ἐξαρχίαν εἰς τὴν παρὰ τῆς Ὑ. Πύλης ἔκδοσιν βερατίων διὰ Βουλγάρους ἐπισκόπους Σκοπίων, Ἀχρίδος, Μοναστηρίου, Στρωμνίτσης καὶ ἄλλων, ἀλλ' ἐσωτερικῶς προσεπάθει νὰ μειώσῃ τὸ κῦρος τοῦ ἐξάρχου καὶ τῶν ἀρχιερέων, διὰ διαφόρων αὐθαιρέτων νομοθετημάτων. Ἰδίως προστριβὰς προὐκάλεσε τὸ γεγονὸς ὅτι Βούλγαροί τινες κληρικοὶ δὲν ἤθελον νὰ μνημονεύωσι τὸν Λατῖνον τὸ δόγμα Φερδινάνδον. Ὁ Σταμπούλωφ εὗρε τότε εὐκαιρίαν νὰ περιστείλῃ ἔτι μᾶλλον τὴν δύναμιν τῆς Ἐκκλησίας, ἁρπάσας τὴν περιουσίαν της καὶ καταλιπὼν τὸν ἐφημεριακὸν κλῆρον ἐν πενίᾳ, καταργήσας ἐπί τινα ἔτη καὶ αὐτὴν τὴν Ἱ. Σύνοδον. Ἔπαυσεν ἐπισκόπους, ἄλλους δὲ περιώρισεν ἐν μοναῖς, ἰδίως δὲ κατεδίωξε τὸν Τυρνόβου *Κλήμεντα*, ὡς ἐχθρὸν τοῦ πρίγκιπος Φερδινάνδου. Ὁ Ἔξαρχος ἐστερήθη πάσης ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς πορείας τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐν Βουλγαρίᾳ. Ὁ Σταμπούλωφ διενοήθη νὰ μεταβάλῃ καὶ αὐτὰς τὰς διατάξεις τοῦ καταστατικοῦ χάρτου τῆς ἡγεμονίας περὶ τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος τοῦ μέλλοντος διαδόχου, ἐπειδὴ ὁ Φερδινάνδος ἐσκόπει νὰ συζευχθῇ Λατινίδα πριγκίπισσαν, τὴν Κλημεντίνην. Ὁ Ἔξαρχος διεμαρτυρήθη, προσεκάλεσε δὲ τὸν βουλγαρικὸν λαὸν νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ τοιαύτην προσβολὴν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Ὁ Σταμπούλωφ ὑπεχώρησεν, ὡρίσθη δὲ ὅτι ὁ μέλλων διάδοχος τοῦ θρόνου ἔμελλε νὰ βαπτισθῇ κατὰ τὸ ὀρθόδοξον δόγμα (1893). Παρὰ τὴν ἀπόφασιν ταύτην ὁ διάδοχος *Βόγορις* γεννηθεὶς τῷ 1894, ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ Λατίνου ἀρχιεπισκόπου Φιλιππουπόλεως Menini. Εἰς τὰς διαμαρτυρίας τοῦ ἐξάρχου καὶ τῶν ἐπισκόπων ὁ Σταμπούλωφ ἀντέταξε τὴν βίαν, κατεδίκασε δὲ εἰς τριετῆ φυλάκισιν τὸν ζωηρότερον πάντων διαμαρτυρηθέντα μητροπολίτην Τυρνόβου Κλήμεντα. Μόνον μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Σταμπούλωφ (30 Μαΐου 1894) ἡ Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας ἀνέπνευσεν. Ὁ Τυρνόβου Κλήμης τότε, ἐπὶ κεφαλῆς ἰδίας πρεσβείας μεταβὰς εἰς Ρωσίαν, ἐζήτησε παρὰ τοῦ τσάρου Νικολάου Β΄ συγγνώμην ἐκ μέρους τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ διὰ τὴν ἐπιδειχθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ ἀγνωμοσύνην πρὸς τὴν Ρωσίαν, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Βουλγαρίας Φερδινάνδος ἐδέχθη ἵνα ἐπισήμως ὁ διάδοχος Βόγορις, διὰ τῶν χειρῶν τοῦ ἐξάρχου Ἰωσὴφ καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ πάσης τῆς βουλγαρικῆς ἱεραρχίας, προσέλθῃ εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν, διὰ τοῦ ἁγίου χρίσματος, ὅπερ καὶ ἐγένετο (2 Φεβρουαρίου 1896).

Ὁ ἔξαρχος Ἰωσὴφ μετὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο παρέμεινεν ἐν Σόφιᾳ ἐπί τινα χρόνον, φαίνεται δὲ ὅτι ἐπεθύμει τὴν ἄρσιν τοῦ σχίσματος διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀναγνωρίσεως τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἡ ἄρσις αὕτη δὲν συνέφερεν εἰς τοὺς πολιτικούς, οἵτινες εἶχον διοργανώσει τότε τὰς ὀρδὰς τῶν κομιτατζήδων, δρώντων μέχρι σήμερον. Ὁ Οἰκουμενικὸς πατριάρχης *Ἰωακεὶμ Γ΄* (1878-1884, 1901-1912), ἐφ' οὗ τὸ ζήτημα τῆς ἐκδόσεως νέων βερατίων διὰ Βουλγάρους ἀρχιερεῖς συνεδέθη μετὰ τοῦ καθόλου προνομιακοῦ ζητήματος, ἀντέδρασε κατὰ τῶν βουλγαρικῶν ἐνεργειῶν, ὁ δὲ *Ἰωακεὶμ Δ΄* (1884-1886) δι' ὑπομνήματος πρὸς τὴν Ὑ. Πύλην (13 Ἰανουαρίου 1885) ἀνέστειλε τὴν ἔκδοσιν βερατίων. Ἀλλὰ τῷ 1890 ἐξεδόθησαν νέα βεράτια, διεμαρτυρήθη δ' ἐντόνως ὁ πατριάρχης *Διονύσιος Ε΄* (1887-1891) κατὰ τὴν δευτέραν φάσιν τοῦ προνομιακοῦ ζητήματος. Οἱ Βούλγαροι καὶ μετὰ τοῦτο κατώρθωσαν νὰ λάβωσι νέα βεράτια, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, κατέσχον ἑλληνικὰς μονάς, οἷον τὴν παρὰ τὴν Στενήμαχον μονὴν Μπατσκόβου (1894) καὶ τὴν παρὰ τὸν Πύργον τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας (1901), κατὰ δὲ τὰς ἐπιδρομάς των οἱ κομιτατζῆδες εἰς Μακεδονίαν (1901-1902) προέβησαν εἰς διαφόρους βανδαλικὰς πράξεις, διαμελίσαντες ἱερεῖς καὶ διδασκάλους ἢ κατακαύσαντες αὐτοὺς ἐν κλιβάνοις. Ἐν ἔτει 1906 ἐξηγέρθη ὁ φοβερὸς διωγμὸς κατὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Ναοὶ καὶ σχολαὶ ἡρπάγησαν, μοναστήρια καὶ βιβλιοθῆκαι κατεστράφησαν, σχολικαὶ ἢ κοινοτικαὶ περιουσίαι κατεσχέθησαν, Ὀρθόδοξοι Ἕλληνες ἀρχιερεῖς ἐκακοποιήθησαν καὶ ἐξεδιώχθησαν, συνοικίαι ὅλαι, ὡς ἐν Ἀγχιάλῳ, ἐπυρπολήθησαν.

Μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Νεϊγὺ (1919), σκέψις ἐγένετο περὶ καταργήσεως τῆς ἐξαρχίας, πολλῷ μᾶλλον ὅτε ὁ ἔξαρχος Ἰωσήφ, ἀναγκασθεὶς ἐν ἔτει 1913 ν' ἀπομακρυνθῇ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Σόφιαν, ἐτελεύτησε μετὰ διετίαν τὸν βίον (1915), μένει δὲ ἡ θέσις αὐτοῦ ἔκτοτε κενή. Ἡ ὕπαρξις τοῦ σχίσματος εἶναι τελείως ἀδικαιολόγητος. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ὅπερ οὐδέποτε ἠρνήθη τὴν ἵδρυσιν αὐτονόμου Ἐκκλησίας ἐν ταῖς πολιτικῶς ἔτι ὑποκειμέναις ὑπὸ τὴν Τουρκίαν βουλγαρικαῖς ἐπαρχίαις, πολλῷ μᾶλλον νῦν δύναται, μετά τινας διατυπώσεις, νὰ καταργήσῃ τὸ σχίσμα καὶ ν' ἀναγνωρίσῃ αὐτοκέφαλον τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Βουλγαρίας.

Ἐκ τῶν γεγονότων τῶν τελευταίων ἐτῶν, χαρακτηριζόντων τὴν κατάστασιν, ἀναφέρομεν ὅτι ἡ βουλγαρικὴ Βουλὴ ἐψήφισε νόμον (1911) περιορίζοντα τὸν ἀριθμὸν τῶν θρησκευτικῶν ἑορτῶν. Αἱ καταργηθεῖσαι ἑορταὶ εἶναι αἱ ἑξῆς: ἡ τοῦ *ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου*, ἡ τῆς *Περιτομῆς τοῦ Κυρίου*, τῆς *Μεταμορφώσεως*, τῆς *Ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου*, τῶν *Εἰσοδίων* καὶ τῶν *Γενεθλίων τῆς Θεοτόκου*, τοῦ *Ἁγίου Νικολάου*, τοῦ *Ἁγίου Στεφάνου* καὶ ἄλλαι. Ὡσαύτως ἡ Βουλὴ ἐψήφισε νόμον περὶ ἀπαγγελίας τοῦ ὅρκου ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἄνευ τῆς παρουσίας ἱερέως. Ἡ παράδοσις τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων σχεδὸν κατηργήθη ἐν ταῖς σχολαῖς τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως. Εἰς τὰ γυμνάσια δὲν διδάσκονται θρησκευτικά· διδάσκονται μόνον εἰς τὰ προγυμνάσια. Ἐν ταῖς κατωτέραις σχολαῖς εἰς τὴν παράδοσιν τῶν ἱερῶν εἶναι μία ὥρα ἀφιερωμένη καθ' ἑβδομάδα. Ἐντεῦθεν δὲ παρήχθη φρικώδης κατάστασις, ἣν μάτην δι' ἐγγράφων αὐτῆς προσεπάθει νὰ διορθώσῃ ἡ Ἱ. Σύνοδος, μὴ εἰσακουομένη. Τῷ 1912 ἡ Ἱ. Σύνοδος ἐδημοσίευσε συλλογὴν 18 ἐγγράφων πρὸς τὴν κυβέρνησιν, ἅτινα ἀποτελοῦσι δριμὺ κατηγορητήριον κατά τε τῶν ἀντιθρησκευτικῶν τάσεων τῆς βουλγαρικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ κατὰ τῆς ἐνισχυούσης αὐτὰς κυβερνήσεως. Οὐχὶ ἅπαξ δ' ἐγένετο λόγος περὶ χωρισμοῦ Ἐκκλησίας καὶ πολιτείας. Τῷ 1921, παρὰ τὴν ἔντονον διαμαρτυρίαν καὶ τὴν ζωηρὰν ἀντίδρασιν τῶν ἀρχιερέων, ὁ πρωθυπουργὸς Σταμπολίσκυ συνεκάλεσεν ἐθνικὴν συνέλευσιν πρὸς ἀναθεώρησιν τοῦ ἐσωτερικοῦ κανονισμοῦ τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς τελείας ὑπαγωγῆς αὐτῆς ὑπὸ τὴν πολιτείαν. Καὶ δὲν ἐγένετο μὲν ἡ ἀναθεώρησις τοῦ κανονισμοῦ τότε, ἀλλὰ συζητεῖται ἔκτοτε ἡ ἀνάγκη τῆς ἀναθεωρήσεως.

Ἐσωτερικὴ ὀργάνωσις τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας: Ἡ ἐσωτερικὴ ὀργάνωσις τῆς Ἐκκλησίας ταύτης διέπεται ὑπὸ τοῦ ἱδρυτικοῦ σουλτανικοῦ φιρμανίου τοῦ 1870 καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐξαρχικοῦ κανονισμοῦ, ὅστις, τὸ πρῶτον συνταχθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὡς εἴδομεν, ἴσχυσε μέχρι τοῦ 1883 διὰ τὴν ὅλην ἐξαρχίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1883 μέχρι τοῦ 1913 μόνον διὰ τὴν ἐν Τουρκίᾳ ἐξαρχίαν. Διὰ τὴν ἐν τῇ κυρίως Βουλγαρίᾳ ἐξαρχίαν ἐγένοντο συμπληρώσεις καὶ ἀναθεωρήσεις τοῦ ἐξαρχικοῦ κανονισμοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1883 καὶ 1895, ἀποτελεῖται δὲ σήμερον ἐξ ἄρθρων 184 καὶ ἰσχύει ὡς νόμος τοῦ κράτους.

Πρὸ τοῦ 1913, ὅτε ἀπεμακρύνθη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ ἔξαρχος, ἡ βουλγαρικὴ ἐξαρχία ἠρίθμει 21 μητροπόλεις ἐν Τουρκίᾳ καὶ 11 ἐν Βουλγαρίᾳ, ἀλλὰ σήμερον ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν περιωρίσθη ἐν τῇ κυρίως Βουλγαρίᾳ εἰς 9: *Σόφιας*, *Φιλιππουπόλεως*, *Τυρνόβου*, *Ρουχτσουκίου*, *Βάρνης* (καὶ *Πρεσλάβας*), *Βιδύνης*, *Βράτσης*, *Σλίβεν*, *Στάρα-Ζαγορᾶς*. Θεωροῦνται κατηργημέναι αἱ μητροπόλεις *Σαμοκόβου* καὶ *Λοφτσοῦ*, καίτοι τύποις ὑφίστανται ἔτι. Ἑκάστη μητρόπολις διαιρεῖται εἰς ἀρχιερατικὰς ἐπιτροπὰς ἢ «*πρωτοπρεσβυτερίας*» λεγομένας, καὶ αὗται πάλιν εἰς ἐνορίας, ὧν αἱ μὲν τῶν χωρίων ἀριθμοῦσιν 150—200 οἰκογενείας, αἱ δὲ τῶν πόλεων 200—300. Κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1916 ὑπῆρχον 45 ἀρχιερατικοὶ ἐπίτροποι ἢ πρωτοπρεσβύτεροι, 2306 ἐνορίαι, 1987 ναοὶ καὶ 301 παρεκκλήσια. Ἐνοριακοὶ ἱερεῖς ὑπῆρχον 1791, ὧν 4 ἀνωτέρας θεολογικῆς μορφώσεως, 1152 ἀπόφοιτοι δημοτικῶν σχολείων ἢ προγυμνασίων, 331 κατωτέρου ἐκκλησιαστικοῦ σχολείου. Μοναὶ ἠριθμοῦντο 3 σταυροπηγιακαί, ἐξαρτώμεναι παρὰ τῆς Ἱ. Συνόδου, καὶ 90 ἐνοριακαί, ὧν 78 ἀνδρῶν, μετὰ 147 μοναχῶν, καὶ 12 θηλέων, μετὰ 109 μοναζουσῶν.

Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ἵσταται ὁ *ἔξαρχος*, ἑδρεύων ἄλλοτε μονίμως ἐν Μεσαχώρῳ τοῦ Βοσπόρου. Ἀπὸ τοῦ 1915 δὲν ὑπάρχει ἔξαρχος, μὴ ἐκλεγέντος διαδόχου τοῦ θανόντος Ἰωσήφ. Ὁ ἔξαρχος ἐκλέγεται ἐκ τῶν Βουλγάρων μητροπολιτῶν, τῶν ἐχόντων τοὐλάχιστον πενταετῆ ἀρχιερατείαν καὶ ἡλικίαν 40 ἐτῶν. Μετὰ τὴν ἐκλογὴν ὁ Ἔξαρχος διατηρεῖ τὴν μητρόπολίν του, διευθύνων αὐτὴν δι' ἀντιπροσώπου. Τῆς ἐκλογῆς διενεργουμένης ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου, μετέχουσι πάντες οἱ ἀρχιερεῖς, προτείνοντες διὰ ψηφοδελτίων μέχρι πέντε ὑποψηφίους, τὸ ἐξαρχικὸν συμβούλιον καὶ λαϊκοὶ ἀντιπρόσωποι ἐξ ἑκάστης ἐνορίας. Ἡ ἐκλογικὴ συνέλευσις ἀναδεικνύει τρεῖς ὑποψηφίους, οἵτινες δέον νὰ τύχωσι τῆς ἐγκρίσεως τοῦ σουλτάνου —κατὰ τὸ φιρμάνιον— καὶ τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως. Μετὰ τὴν ἔγκρισιν ἐκ τῶν τριῶν ἐκλέγεται κατὰ πλειοψηφίαν ὁ ἔξαρχος. Ἡ ἐκλογὴ τῶν ἀρχιερέων γίνεται ὑπὸ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, δι' ἀντιπροσώπων τῆς ἐπαρχίας, ὑποβαλλόντων δύο ὑποψηφίους εἰς τὴν Ἱ. Σύνοδον, ἐξ ὧν αὕτη ἀναδεικνύει τὸν ἕνα. Τὸν ἐκλεγόμενον ἐγκρίνει τυπικῶς ἡ κυβέρνησις. Κατ' ἰδίας διατάξεις διορίζονται οἱ πρωτοσύγκελλοι καὶ ἀρχιπρεσβύτεροι, ἢ ἀρχιερατικοὶ ἐπίτροποι, ἑκάστης ἐπαρχίας καὶ οἱ ἄλλοι ἐκκλησιαστικοὶ λειτουργοί.

Περὶ τὸν ἔξαρχον ὑπάρχει *Σύνοδος* ἐκ τεσσάρων ἀρχιερέων, ἑδρεύουσα ἐν Σόφιᾳ. Τὰ μέλη αὐτῆς ἐκλέγονται ὑπὸ τῆς ὅλης ἱεραρχίας ἀνὰ τετραετίαν. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος διοικεῖ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ λύει πᾶν ζήτημα, ἀναγόμενον εἰς τὴν πίστιν, τὴν λατρείαν καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν. Δικάζει δὲ ὡς δευτεροβάθμιον δικαστήριον.

Παρ' ἑκάστῳ μητροπολίτῃ ὑπάρχει «*ἱερὸν συμβούλιον*» ἀπαρτιζόμενον ἐξ αὐτοῦ ὡς προέδρου ἢ τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτοῦ καὶ τεσσάρων ἀνωτέρων κληρικῶν, ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ κλήρου τῆς μητροπόλεως ἀνὰ τετραετίαν (κυρίως ἀνὰ διετίαν ἀνανεοῦνται τὰ ἥμισυ τῶν μελῶν). Μετὰ τοῦ συμβουλίου τούτου διοικεῖ τὴν ἐπαρχίαν του ὁ μητροπολίτης, δὲν εἶναι δὲ μόνον τοῦτο διοικητικὸν ἀλλὰ καὶ δικαστικὸν σῶμα. Αἱ ἀποφάσεις αὐτοῦ δύνανται νὰ ἐφεσιβάλλωνται εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον. Ὁ ἔξαρχος ἐν Τουρκίᾳ εἶχεν ἴδιον συμβούλιον διευθῦνον τὰς σχολάς. Ἐκτὸς τοῦ ἱεροῦ συμβουλίου παρ' ἑκάστῃ μητροπόλει τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχει καὶ «*ἐπαρχιακὸν λαϊκὸν συμβούλιον*», ἐκ τριῶν κληρικῶν καὶ πέντε ἢ ἑπτὰ λαϊκῶν ἀπαρτιζόμενον, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ μητροπολίτου ἢ τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτοῦ. Τὸ συμβούλιον τοῦτο διευθύνει τοὺς ναοὺς καὶ τὰς μονὰς καὶ διεξάγει τὰς «μὴ πνευματικὰς» ἐν γένει ὑποθέσεις τῆς μητροπόλεως. Καὶ τούτου τοῦ συμβουλίου αἱ ἀποφάσεις δύνανται νὰ ἐφεσιβάλλωνται εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον. Ἐπὶ ὡρισμένων δὲ ὑποθέσεων μεικτῆς φύσεως συνεδριάζουσι τὰ δύο συμβούλια ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ μητροπολίτου ἢ τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτοῦ.

Ἡ βουλγαρικὴ Ἐκκλησία στερεῖται ἰδίας περιουσίας, ἀπαλλοτριωθείσης ὑπὸ τοῦ κράτους, ὅπερ καταβάλλει τὰς δαπάνας τῆς διοικήσεως αὐτῆς ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου. Εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τὸν ἔξαρχον παρέχει γλίσχρα τινὰ ἐτήσια ἐπιδόματα, ὁ δὲ ἐνοριακὸς κλῆρος στερεῖται εἰδικῆς μισθοδοσίας. Ἡ ἀμοιβὴ δι' ἑκάστην ἱεροπραξίαν εἶναι καθωρισμένη. Ἀπὸ τοῦ 1891 τὸ κράτος παρέχει ἀσήμαντον ἐπιχορήγησιν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν λογίων ἐφημερίων, μέρος δὲ τῆς ἐπιχορηγήσεως κρατεῖται καὶ διὰ τὰς συντάξεις τῶν κληρικῶν.

Πρὸς μόρφωσιν τοῦ κλήρου, ἐκτὸς τῆς θεολογικῆς σχολῆς Σόφιας, ὑφίσταντο τρεῖς ἱερατικαὶ σχολαί, ἀλλὰ ταύτας διέλυσε τὸ κράτος χάριν οἰκονομίας. Λειτουργεῖ σήμερον ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου μικρὰ Ἐκκλησιαστικὴ σχολὴ ἐν Σαμοκόβῳ καὶ μεγάλη Ἱερατικὴ Σχολὴ ἐν Σόφιᾳ. Ἡ πρώτη περιέχει τέσσαρας τάξεις (μέχρι Γ΄ Γυμνασίου), ἡ δὲ δευτέρα τέσσαρας θεολογικάς. Ἱκανοὶ τῶν θεολόγων κληρικῶν ἐξεπαιδεύθησαν ἐν ρωσικαῖς Ἀκαδημίαις ἢ ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης. Ὁ ἐφημεριακὸς κλῆρος εἶναι συγκεκροτημένος εἰς «Ἱερὸν Σύνδεσμον». Ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς συνόδου δημοσιεύεται ὁ «Ἐκκλησιαστικὸς Ἀγγελιαφόρος», δεκαεξασέλιδον ἑβδομαδιαῖον περιοδικόν, ὡσαύτως τριμηνιαῖον θεολογικὸν περιοδικὸν ἐκ 16 τυπογραφικῶν φύλλων ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἐκκλησιαστικὸν Ἀρχεῖον», ὅμοιον περιοδικὸν ἐξ ἓξ περίπου τυπογραφικῶν φύλλων, ἐν ᾧ δημοσιεύονται ἀρχαῖα κείμενα.

Ἑτερόδοξοι καὶ ἑτερόθρησκοι ἐν Βουλγαρίᾳ: Ἡ ἀπόπειρα τῆς εἰσαγωγῆς τῆς *οὐνίας* εἰς Βουλγαρίαν, ὡς εἴδομεν, δὲν ἀπέδωκε σοβαρὰ ἀποτελέσματα. Ὁ πρῶτος Βούλγαρος οὐνίτης ἀρχιεπίσκοπος ἐδραπέτευσεν εἰς Ρωσίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανεν, ὁ δὲ διαδεχθεὶς αὐτόν, καίτοι ἀνεγνωρίσθη καὶ ὑπὸ τῆς Ὑ. Πύλης, οὐδὲν κατώρθωσε. Τῷ 1883 ἀπεστάλη ἐκ Ρώμης εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ *Νεῖλος Ἰσβόρωφ*, ὡς ἀρχιεπίσκοπος τῶν Βουλγάρων οὐνιτῶν, μετὰ δύο βοηθῶν διὰ τὴν Θρᾴκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ ἐπαρχίᾳ δραστηρίως εἰργάσθη ὁ *Λάζαρος Μλαδένωφ*, ἱδρύσας ἱερατικὴν σχολὴν (1885) καὶ μονὴν (1889) πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς λατινικῆς προπαγάνδας. Ἱκανοὶ Λατῖνοι ἱερεῖς ἐδέχοντο τὸ σχῆμα τοῦ Ὀρθοδόξου κληρικοῦ πρὸς παραπλάνησιν τῶν Βουλγάρων, ἀλλ' ἐξηγέρθησαν οὗτοι κατὰ τῶν οὐνιτῶν καὶ ἐν γένει κατὰ τῶν Λατίνων, μέγα δὲ μέρος τῶν Βουλγάρων οὐνιτῶν λαϊκῶν καὶ κληρικῶν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν. Πρὸς στιγμὴν καὶ ὁ Βούλγαρος ἀρχηγὸς τῆς οὐνίας ἐσκέφθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν, ἀνεκλήθη ὅμως εἰς Ρώμην. Ὁ διάδοχός του *Ἐπιφάνιος Σιάνωφ* ἔστησε τὴν ἕδραν του ἐν Θεσσαλονίκῃ (1895), κατώρθωσε δὲ διὰ προπαγανδιστικῶν σχολείων νὰ στηρίξῃ τὴν βουλγαρικὴν οὐνίαν. Ταυτοχρόνως εἰργάζετο ἐν Θρᾴκῃ ἀπὸ τοῦ 1883 ὁ ἐπίσκοπος Χεβρῶνος *Μιχαὴλ Πετκώφ*, κατορθώσας νὰ ἱδρύσῃ πλεῖστα σχολεῖα, ἀλλ' ἐνισχύσας μᾶλλον τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν ἢ τὴν οὐνίαν, κυρίως εἰπεῖν, ἥτις οὐνία μετὰ τὰ τελευταῖα γεγονότα μᾶλλον ἐξησθένισε. Μάτην δ' ἐκ μέρους τῶν ἐθνικιστῶν Βουλγάρων ἐν ἔτει 1913, μετὰ τὰς πολεμικὰς ἀποτυχίας τῆς Βουλγαρίας, παρουσιάσθη κίνησις ὁμαδικῆς προσελεύσεως τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ εἰς τὸν παπισμὸν διὰ τῆς οὐνίας. Ὁ ἔξαρχος Ἰωσὴφ ἐξέδωκεν ἐγκύκλιον (1914), ἥτις ἐπεκρίθη μὲν ὑπὸ τῶν ἐθνικιστῶν, ἀλλ' ἥτις ἀνέκοψε τὴν οὐνιτικὴν κίνησιν, διὰ τῆς διαφωτίσεως τοῦ λαοῦ.

Digitized by Google

Ἔρεισμα τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας ἐν Βουλγαρίᾳ ἀποτελοῦσι σήμερον οἱ ἐκλατινισθέντες *Παυλικιανοὶ* καὶ *Βογόμιλοι*. Ἀπὸ τοῦ ΙΣΓ' αἰῶνος τὴν διεύθυνσιν τῶν Λατίνων τούτων εἶχεν ὁ ἐπίσκοπος Ἀντιβάρεως, ἀλλὰ βραδύτερον ὁ πάπας Ρώμης ἵδρυσε τὴν ἐπισκοπὴν *Νικοπόλεως* διὰ τοὺς ἐν Βουλγαρίᾳ Λατίνους. Μέχρι δὲ τοῦ 1883 συμπεριελαμβάνετο καὶ ἡ Ρουμανία ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς ἐπισκοπῆς Νικοπόλεως, τότε δὲ ὁ προϊστάμενος τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης ἐξέλεξεν ὡς ἕδραν αὐτοῦ τὸ Ρουχτσούκιον. Ταυτοχρόνως ὅμως ἱδρύθησαν καὶ ἐπισκοπαὶ Σόφιας καὶ Φιλιππουπόλεως, πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς λατινικῆς προπαγάνδας. Πόσον δὲ αὕτη προώδευσε καταφαίνεται ἐκ τῆς ἑξῆς στατιστικῆς. Κατὰ τὸ 1892 ἠριθμοῦντο ἐν Βουλγαρίᾳ Λατῖνοι 22,615, κατὰ τὸ 1900 ἀνῆλθον εἰς 28,569, κατὰ τὸ 1905 εἰς 29,684 καὶ κατὰ τὸ 1910 εἰς 32,149. Ὡς συμβαίνει δὲ πανταχοῦ, οἱ Λατῖνοι καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ ἔχουσι τελείαν ὀργάνωσιν, πλεῖστα σχολικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, καλῶς μεμορφωμένον κλῆρον. Ἡ λατινικὴ προπαγάνδα ἱδρύει σχολεῖα, ἰδίως διὰ τὰς ἀριστοκρατικὰς τάξεις ἐν ταῖς πόλεσιν, ἔχει δ' ἐξ αὐτῶν καὶ προσόδους σημαντικάς, διότι οἱ μαθηταὶ καὶ αἱ μαθήτριαι πληρώνουσι δίδακτρα. Μετὰ τὰ τελευταῖα γεγονότα ἐνισχύθη ἡ λατινικὴ προπαγάνδα. Ἀλλ' ὁ βουλγαρικὸς λαὸς μένει σταθερὸς ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει.

Οἱ *διαμαρτυρόμενοι*, ἰδίως Ἀμερικανοὶ ἱεραπόστολοι, ἤρξαντο δρῶντες ἐν Βουλγαρίᾳ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, καθ' ὃν χρόνον διεξήγετο ὁ ἀγὼν κατὰ τοῦ Πατριαρχείου. Τῷ 1863 ἐδημοσιεύθη ὑπ' αὐτῶν ἐν βουλγαρικῇ γλώσσῃ «Κατήχησις». Ἡ προπαγάνδα διεξάγεται κατὰ τοιοῦτον ἑλκυστικὸν τρόπον, ὥστε αἱ προτεσταντικαὶ ἰδέαι κατά τινας περιστάσεις εὑρίσκουσιν ἀπήχησιν μεταξὺ τοῦ βουλγαρικοῦ κλήρου καὶ τῶν μοναχῶν. Πέντε ἱερεῖς τοῦ Τυρνόβου ἐδημοσίευσαν δήλωσιν περὶ τῶν ἐπενεκτέων ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ μεταρρυθμίσεων ὑπὸ πνεῦμα προτεσταντικόν, εἷς δὲ μοναχὸς τῆς μονῆς Ρίλου, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοιούτου πνεύματος, ἀποβαλὼν τὸ ράσον ἐνυμφεύθη. Καίτοι τοιαῦτα μεμονωμένα παραδείγματα δὲν δύνανται νὰ ἐνισχύσωσι τὴν προτεσταντικὴν προπαγάνδαν, ἡ πορεία αὐτῆς παρουσιάζει αὔξησίν τινα μελῶν. Κατὰ τὸ ἔτος 1892 ὑπῆρχον ἐν Βουλγαρίᾳ 2.384 προτεστάνται, κατὰ τὸ 1900 ἀνῆλθον οὗτοι εἰς 4.524, κατὰ τὸ 1905 εἰς 5.644 καὶ τέλος κατὰ τὸ 1910 εἰς 6.254. Ἔχουσι δὲ ἱκανοὺς ναοὺς καὶ σχολεῖα, ἰδίως διὰ τὰς λαϊκὰς τάξεις. Ἀντιθέτως δὲ πρὸς τοὺς Λατίνους δέχονται τοὺς φοιτῶντας δωρεάν. Οἱ μὲν Λατῖνοι ἐργάζονται ἐν Βουλγαρίᾳ, οὕτως εἰπεῖν, ἐκ τῶν ἄνωθεν πρὸς τὰ κάτω, οἱ δὲ διαμαρτυρόμενοι ἐκ τῶν μικρῶν βαίνουσι πρὸς τὰ μείζονα. Ἀλλὰ πάντως καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ δὲν θὰ δυνηθῶσι νὰ παρασύρωσι τὸν ὀρθόδοξον βουλγαρικὸν λαόν.

Ἐκτὸς τῶν Λατίνων καὶ προτεσταντῶν ὑπάρχουσιν ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ *Ἀρμενοκαθολικοί*, οἵτινες τῷ 1910 ἀνήρχοντο εἰς 12.270. Οἱ *Ἰσραηλῖται* κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀνήρχοντο εἰς 40.070, οἱ δὲ *Μουσουλμᾶνοι* εἰς 602.084 ἐπὶ πληθυσμοῦ τῆς χώρας 4.377.513. Παρ' ὅλην τὴν μετανάστευσιν ἱκανῶν Μουσουλμάνων τῆς Βουλγαρίας κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους, ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν καὶ σήμερον εἶναι σημαντικός.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *E. Goloubinsky*, «Σύντομος μελέτη τῆς Ἱστορίας τῶν ὀρθοδ. Ἐκκλησιῶν, βουλγαρικῆς, σερβικῆς, ρουμανικῆς ἢ μολδοβλαχικῆς» (ρωσιστί, Μόσχα 1871).—*C. Jirecek*, «Geschichte der Bulgaren» (Prag 1876). — *Guerin Songeon*, «Histoire de la Bulgarie» (Paris 1913).— *V. Colocotronis*, «La Macédoine et l'Hellénisme. Etude historique et ethnologique» (Paris 1919, πρβλ. τὴν αὐτόθι βιβλιογραφίαν) — *Κ. Ἀμάντου*, «Οἱ βόρειοι γείτονες τῆς Ἑλλάδος» (Ἀθ. 1923).— *Ἀντ. Σπηλιωτοπούλου*, «Τὰ Κράτη τοῦ Αἵμου» (Ἀθ. 1912). — *Stef. Zankow*, «Die Verfassung der bulgarischen orthodoxen Kirche» (Zürich 1918, πρβλ. τὴν αὐτόθι βιβλιογραφίαν).—*S. Vailhé*, «Bulgarie» ἐν *A. Vacant*.—*E. Mangenot*, «Dictionnaire de Théologie catholique» (II, 1910, σ. 1174 ἑξ. πρβλ. τὴν αὐτόθι βιβλιογραφίαν).— *Καλ. Δελικάνη*, «Πατριαρχικῶν ἐγγράφων τόμ. Γ'» (ἐν Κων/πόλει 1905).— *Μ. Γεδεών*, «Ἔγγραφα Πατριαρχικὰ καὶ Συνοδικὰ περὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος (1852—1873»)» (ἐν Κω / τόλει 1908).— *Ἐμμ. Καρπαθίου, ἀρχιμ.* «Τὸ Βουλγαρικὸν Σχίσμα», «Θεολογία» Γ' 1925 (σ. 345 ἑξ., πρβλ. καὶ τὴν αὐτόθι βιβλιογραφίαν).— *H. Gelzer*, «Das Patriarchat von Achrida, Geschichte und Urkunden, ἐν Abhandlungen der philolog-histor. klasse der kgl. Gesellschaft d. Wissenschaften, B. XX (Leipzig 1902).— *Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, ἀρχιμ.* «Ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τὸν ιγ' αἰῶνα», «Ἐκκλησιαστικὸς Κῆρυξ» Κύπρου, ΣΤ' 1916, ἀριθμ. 99—102, σ. 3—104.— *Τοῦ αὐτοῦ*: «Αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι Σερβίας καὶ Ρουμανίας κατὰ τὸ ἱστορικὸν αὐτῶν παρελθὸν καὶ τὴν νέαν συγκρότησιν» (ἐν Ἱεροσολύμοις 1923). — *Ischirkoff*, «La Macédoine et la Constitution de l'Exarcat bulgare» (1839—1877) (Lausanne 1918).— *Φωτίου, Ἐπ. Εἰρηνουπόλεως*, «Ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ ἱστορικαὶ σημειώσεις περὶ τῆς βουλγαρικῆς πολιτικῆς καὶ τῶν βουλγαρικῶν κακουργιῶν πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας» (1878—1914) (ἐν Ἀθήναις 1919).— *W. Miller*, «Ἱστορία τῆς Βουλγαρίας» κατὰ μετάφρασιν *Α. Μ. Καλβοκορέση* (ἐν Ἀθήναις 1921).

† Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

—[ΣΤΡΑΤΟΣ] Πυρὴν τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως τῆς Βουλγαρίας ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὸ 1877 σχηματισθεῖσα *βουλγαρικὴ λεγεὼν* ἐκ Βουλγάρων ἐθελοντῶν ὑπὸ Ρώσους ἀξιωματικούς, ἥτις ἔλαβε μέρος μετὰ τῶν Ρώσων καὶ Ρουμάνων εἰς τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον. Μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, τὴν 8/20 Ἰουλίου τοῦ 1878, συνεκροτήθη *βουλγαρικὴ πολιτοφυλακή*, δυνάμεως 30.000 ἀνδρῶν περίπου, ὑπὸ Ρώσους ἀξιωματικοὺς καὶ ὑπαξιωματικούς, ἥτις τῷ 1879 διεμορφώθη συμφώνως πρὸς τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τὴν δημιουργηθεῖσαν μετὰ τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου, καθ' ἣν ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία ἐχωρίσθη τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν ἡ πολιτοφυλακή, ὡς μέρος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Χριστιανοῦ ἡγεμόνος τοῦ ὑπὸ τοῦ σουλτάνου διοριζομένου. Ἡ στολὴ ἦτο παραπλησία πρὸς τὴν ρωσικήν, οἱ ἀξιωματικοὶ Ρῶσοι καὶ ὑπηρεσιακὴ γλῶσσα ἡ ρωσική. Τὰ δύο τρίτα περίπου ἀπετελοῦντο ἐκ Βουλγάρων, οἱ δὲ λοιποὶ ἦσαν Τοῦρκοι, Ἕλληνες, Ἰουδαῖοι καὶ Ἀτσίγγανοι. Ἡ σύνθεσις τῆς πολιτοφυλακῆς ἦτο: 12 τάγματα πεζικοῦ, 1 ἐκπαιδευτικὴ διλοχία, 1 ἴλη ἱππικοῦ, 1 πεδινὴ πυρβολαρχία καὶ 1 λόχος μηχανικοῦ. Τὰ τάγματα πεζικοῦ ἐχρησίμευον πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν διὰ δύο μῆνας κατατασσομένων νεοσυλλέκτων. Ἐν περιπτώσει πολέμου, ἕκαστον τῶν 12 στρατιωτικῶν διαμερισμάτων ὤφειλε νὰ συγκροτήσῃ τρία τάγματα πεζικοῦ. Εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἡγεμονίαν, τῷ 1883, περιελάμβανε τὸ μὲν πεζικὸν 4 ταξιαρχίας, ἑκάστην ἐξ 6 ταγμάτων, τὸ δὲ ἱππικὸν μίαν ταξιαρχίαν ἐκ 2 συνταγμάτων. Τῷ 1885 ἑκάστη τῶν 4 ταξιαρχιῶν τοῦ πεζικοῦ περιελάμβανε 2 συντάγματα, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀπηρτίζετο ἐκ τεσσάρων ταγμάτων· τὸ πυροβολικὸν ἀπετελεῖτο ἐκ 12 ἀνεξαρτήτων πυρβολαρχιῶν. Ὅταν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ἅμα τῇ κηρύξει τοῦ πρὸς τὴν Σερβίαν πολέμου, ἀπεχώρησαν οἱ Ρῶσοι ἀξιωματικοί, τὴν διοίκησιν τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, ἐξ 100.000 ἀνδρῶν περίπου, ἀνέλαβον ἐξ ὁλοκλήρου οἱ ἐν τῷ μεταξὺ ἐκπαιδευθέντες Βούλγαροι ἀξιωματικοί.

Μετὰ τὸν Σερβοβουλγαρικὸν πόλεμον, ἐγένετο θεμελιώδης καὶ σοβαρὰ ἀναδιοργάνωσις τοῦ στρατοῦ, διατεθέντων πρὸς τοῦτο ἀφειδῶς τῶν ἀπαιτουμένων οἰκονομικῶν μέσων. Ἡ κυριαρχοῦσα σκέψις εἰς τὴν στρατιωτικὴν ταύτην ὀργάνωσιν ἦτο ἡ ἐντατικὴ χρησιμοποίησις ὅλων τῶν δυνάμεων τῆς Βουλγαρίας πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν περιβαλλόντων αὐτὴν ἐχθρῶν. Ἡ στρατιωτικὴ ὑποχρέωσις διὰ πάντας τοὺς πολίτας καθιερώθη ἀπὸ τοῦ 20οῦ μέχρι τοῦ 46ου ἔτους τῆς ἡλικίας. Τῆς στρατιωτικῆς ὑποχρεώσεως ἀπηλλάσσοντο μόνον οἱ σωματικῶς ἀνίκανοι, οἱ κληρικοὶ τῶν ἀνεγνωρισμένων θρησκειῶν, καθὼς καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἔναντι ἀντισηκώματος. Αἱ ἀπαλλαγαὶ ὅμως αὗται ἐπραγματοποιοῦντο μετὰ τόσης αὐστηρότητος, ὥστε εἰς τὰς βοηθητικὰς ὑπηρεσίας ἐχρησιμοποιοῦντο ἀνάπηροι καὶ μονόφθαλμοι ἔτι. Τὰς σχετικὰς λεπτομερείας ἐκανόνιζε τελειωτικῶς ὁ «νόμος τῆς ὀργανώσεως τῶν ἐνόπλων δυνάμεων τῆς Βουλγαρίας» τοῦ 1904. Ἡ ὑπηρεσία εἰς τὸν ἐνεργὸν στρατὸν ἦτο ὑπὸ μὲν τὰς σημαίας διετὴς διὰ τὸ πεζικὸν καὶ τριετὴς διὰ τὰ λοιπὰ σώματα, εἰς δὲ τὴν ἐφεδρείαν 18 ἐτῶν διὰ τὸ πεζικὸν καὶ 17 διὰ τὰ λοιπὰ ὅπλα. Ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν ὑπὸ τὰς σημαίας ὑπηρετούντων ἐτηρεῖτο εἰς τὸ 1 % τοῦ πληθυσμοῦ. Ἐκ τῶν πλεοναζόντων ἱκανῶν ἑκάστης ἐτησίας ἀπογραφῆς ἠδύναντο νὰ ὑπηρετήσωσι διὰ μικρὸν μόνον χρόνον νέοι, οἵτινες εἶχον οἰκογενειακὴν οἰκονομικὴν ἀνεπάρκειαν. Ἐπίσης νέοι κεκτημένοι ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν ἠδύναντο νὰ ὑπηρετήσωσιν ἐπὶ ἓν ἔτος μόνον, ἐὰν ἐπεθύμουν νὰ ὑποστῶσι μετὰ τὴν μονοετῆ ταύτην ὑπηρεσίαν ἐξετάσεις διὰ νὰ γίνωσιν ἔφεδροι ἀξιωματικοί. Οἱ διὰ τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν κρινόμενοι ἀνίκανοι ὤφειλον ἐπὶ δεκαετίαν νὰ καταβάλλωσι στρατιωτικὸν φόρον, διαβαθμιζόμενοι εἰς 15 κατηγορίας, ἀπὸ 10 μέχρι 1000 λέβα.

Διὰ τὴν στρατολογίαν καὶ τὴν ἐπιστράτευσιν διῃρεῖτο ἡ χώρα εἰς ἐννέα μεραρχιακὰς περιοχάς, ὧν διοικηταὶ ἦσαν οἱ μέραρχοι. Ἑκάστη τῶν περιοχῶν τούτων περιελάμβανε τέσσαρας περιοχὰς συνταγμάτων, εἰς ἃς ἤδρευον τὰ ἀντίστοιχα συντάγματα πεζικοῦ καὶ ἐξ ὧν ἐπεστρατεύοντο. Εἰς τὰς αὐτὰς περιοχὰς ἐπεστρατεύοντο ἀντιστοίχως καὶ τὰ λοιπὰ ὅπλα: πυροβολικόν, ἱππικὸν καὶ μηχανικόν. Κατὰ τὴν μέχρι τοῦ 1912 ὀργάνωσιν, ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς περιελάμβανε τρεῖς ἐπιθεωρήσεις στρατοῦ, ἑδρευούσας εἰς Σόφιαν, Φιλιππούπολιν καὶ Ρουχτσούκιον, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν μεραρχιῶν, μιᾶς ταξιαρχίας ἱππικοῦ, τριῶν συνταγμάτων πεδινοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἑνὸς τάγματος μηχανικοῦ. Πρὸς τούτοις εἰς τὴν 1ην καὶ 2αν ἐπιθεώρησιν ὑπήγετο μία ταξιαρχία ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ, εἰς τὴν 1ην καὶ 3ην τρία τάγματα φρουριακοῦ καὶ πολιορκητικοῦ πυροβολικοῦ, εἰς τὴν 1ην ἓν τάγμα τηλεγραφητῶν, τάγμα σιδηροδρομικῶν καὶ ἀνὰ εἷς λόχος ἀεροπλοΐας, αὐτοκινήτων, ποδηλατιστῶν καὶ προβολέων· εἰς τὴν 2αν καὶ 3ην 5 λόχοι γεφυροποιῶν, τὸ σύνταγμα πεζικοῦ τῆς φρουρᾶς μετὰ μιᾶς ἴλης, τὸ ἐν Βάρνᾳ τάγμα ἐπακτίου πυροβολικοῦ καὶ δέκα ἓξ λόχοι συνόρων. Ἐν συνόλῳ διὰ τὰς τρεῖς ἐπιθεωρήσεις στρατοῦ ὑπῆρχον: τάγματα πεζικοῦ 72, ἶλαι 37, πυρβολαρχίαι πεδιναὶ 81, ὀβιδοβόλων 3, ὀρειβατικαὶ 12, λόχοι βαρέος πυροβολικοῦ 10, λόχοι μηχανικοῦ 18. Ἡ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ διὰ τὸ ἔτος 1912 προβλεπομένη δύναμις ἦτο: 3.585 ἀξιωματικοί, 413 στρατιωτικοὶ ὑπάλληλοι, 50 δόκιμοι ἀξιωματικοί, 4.882 ὑπαξιωματικοὶ καὶ 52.387 ὁπλῖται, ἤτοι ἐν συνόλῳ 57.319 ἄνδρες. Ἡ δύναμις αὕτη παρουσίαζε συνεχῆ αὔξησιν ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ προηγούμενα ἔτη. Ἡ ἐν εἰρήνῃ δύναμις κατὰ τὴν ἐποχὴν θερισμοῦ ἐμειοῦτο οὐσιωδῶς ἕνεκα οἰκονομικῶν λόγων. Ἐν πολέμῳ τὰ 72 τάγματα πεζικοῦ ἀνήρχοντο εἰς 216 διὰ διπλασιασμοῦ τῶν ταγμάτων ἑκάστου συντάγματος καὶ διὰ τῆς συγκροτήσεως ἑνὸς εἰσέτι συντάγματος ἐφεδρείας ἐκ 4 ταγμάτων· συνεκροτεῖτο οὕτως εἰς ἑκάστην μεραρχίαν μία εἰσέτι ταξιαρχία ἐφεδρείας. Ἐκ τῶν 36 οὐλαμῶν πολυβόλων τοῦ πεζικοῦ ἐσχηματίζοντο ἰσάριθμοι πολυβολαρχίαι ἐκ 4 πολυβόλων, συνεκροτοῦντο δὲ προσέτι 18 πολυβολαρχίαι διὰ τὰ ἐφεδρικὰ συντάγματα πεζικοῦ. Ἀνάλογος αὔξησις ἐπήρχετο καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ὅπλα. Οὕτως ἐν πολέμῳ ὁ βουλγαρικὸς στρατός, οὗτινος ἡ συνολικὴ δύναμις ἀνήρχετο εἰς τὰ 10% περίπου τοῦ πληθυσμοῦ, ἀπετελεῖτο ἐξ 9 μεραρχιῶν πεζικοῦ, ἑκάστη τῶν ὁποίων περιελάμβανεν 24 τάγματα πεζικοῦ, 2 ἴλας ἱππικοῦ καὶ 15 πυρβολαρχίας μετὰ 84 πυροβόλων· ἡ ἐμπόλεμος δύναμις περιελάμβανε συνάμα 1 μεραρχίαν ἱππικοῦ ἐκ 16 ἕως 20 ἰλῶν καὶ ἐνδεχομένως 3 συντάγματα ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ μετὰ παλαιῶν πυροβόλων. Ἡ δύναμις αὕτη, εἰς ἣν δὲν συμπεριελαμβάνοντο σώματα δι' εἰδικὰς ὑπηρεσίας, ἀπετέλει κυρίως τρεῖς στρατιάς, προερχομένας ἐξ ἑκάστης τῶν τριῶν στρατιωτικῶν ἐπιθεωρήσεων. Ἡ ἐμπόλεμος αὕτη σύνθεσις ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν κατὰ τὸ 1912 γενομένην ἐπιστράτευσιν, καθ' ἣν συνεκροτήθη στρατὸς ἐκ 340.000 ἀνδρῶν ἐν συνόλῳ, περιλαμβάνων 236.000 τυφέκια, 256 πολυβόλα, περὶ τοὺς 3600 ἱππεῖς καὶ 840 πυροβόλα. Κατὰ τὸ 1913, ἡ ἐμπόλεμος δύναμις ηὐξήθη δι' ἓξ νέων μεραρχιῶν, οὕτως ὥστε ὁ ἀριθμὸς τῶν ταγμάτων τοῦ βουλγαρικοῦ πεζικοῦ ἀνῆλθε τότε εἰς 240 τῆς γραμμῆς, 12 ἐθελοντῶν καὶ 36 ἐθνοφρουρᾶς.

Μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους διετηρήθη ἡ αὐτὴ σύνθεσις τοῦ στρατοῦ μετὰ τῶν ἑξῆς μεταβολῶν: εἰς τὴν 2αν στρατιωτικὴν ἐπιθεώρησιν προσετέθη μία εἰσέτι μεραρχία, ἡ δεκάτη, σχηματισθεῖσα κατὰ τὸν πόλεμον· τὸ σύνταγμα πεζικοῦ περιελάμβανε 3 τάγματα, ἕκαστον ἐκ 3 λόχων καὶ ἑνὸς πολυβόλων· ὁ ἀριθμὸς τῶν συνταγμάτων πεδινοῦ πυροβολικοῦ ηὐξήθη εἰς δέκα· εἰς ἕκαστον σύνταγμα ἱππικοῦ ἐδόθη ἀνὰ μία ἔφιππος πυρβολαρχία καὶ εἷς οὐλαμὸς πολυβόλων· τὸ σῶμα τοῦ μηχανικοῦ συνεκροτήθη ἐκ 5 ταγμάτων, ἑκάστου ἐκ 4 λόχων σκαπανέων, ἑνὸς τηλεγραφητῶν καὶ ἑνὸς γεφυροποιῶν, πρὸς δὲ ἐξ ἑνὸς τάγματος σιδηροδρόμων, ἑνὸς τάγματος τηλεγραφητῶν, ἑνὸς τεχνικοῦ τάγματος (αὐτοκινήτων, προβολέων κτλ.) καὶ ἑνὸς τάγματος γεφυροποιῶν. Οἱ λόχοι συνόρων ἀνῆλθον εἰς 21. Ἡ κατὰ τὸ 1914 ἐν εἰρήνῃ δύναμις ἦτο: ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ὑπάλληλοι 5.155, ὑπαξιωματικοὶ καὶ ὁπλῖται 74.910, ἵπποι 18.620. Τὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης στρατιωτικὰ καταστήματα καὶ ὑπηρεσίαι ἦσαν: ἡ στρατιωτικὴ ἀκαδημία ἐν Σόφιᾳ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1912, τὸ στρατιωτικὸν σχολεῖον, ἐν Σόφιᾳ ἐπίσης, τὸ ἐν Κνάτσεβακ (Knjazevac) σχολεῖον τῶν ἐφέδρων ἀξιωματικῶν, ἡ ἱππευτικὴ σχολὴ καὶ τὸ σχολεῖον κτηνιατρικῶν ὑπαξιωματικῶν· ὁπλοστάσιον ἐν Σόφιᾳ, 3 κέντρα ἀποθηκεύσεως πυρομαχικῶν, 10 μεραρχιακὰ νοσοκομεῖα μετὰ 10 λόχων νοσοκόμων, σχολεῖον νοσοκόμων ἐν Σόφιᾳ, 6 θεραπευτήρια φρουρᾶς, δύο κέντρα ἱππωνείας καὶ 5 στρατοδικεῖα.

Τὸ σῶμα τῶν ἀξιωματικῶν συνεπληροῦτο ἐκ τῶν ἀποφοίτων τοῦ ἐν Σόφιᾳ στρατιωτικοῦ σχολείου, καθὼς καὶ ἐκ τῶν ἐκπαιδευθέντων εἰς ξένας ὁμοειδεῖς σχολάς. Οἱ ἔφεδροι ἀξιωματικοὶ προήρχοντο: 1) ἐκ μαθητῶν τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου ἀπολυομένων ἐξ αὐτοῦ καὶ προαγομένων εἰς ἐφέδρους ἀξιωματικούς, 2) ἐξ ὑπαξιωματικῶν μετὰ δεκαπενταετῆ ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν καὶ 3) ἐκ νέων ἐπιτυχῶς φοιτησάντων εἰς τὴν σχολὴν τῶν ἐφέδρων ἀξιωματικῶν. Οἱ ἀποστρατευόμενοι ἀξιωματικοὶ μέχρι μὲν τοῦ 60οῦ ἔτους παρέμενον εἰς τὴν ἐφεδρείαν τοῦ στρατοῦ, μέχρι δὲ τοῦ 65ου εἰς τὴν ἐθνοφρουράν, ὡς ἔφεδροι ἀξιωματικοί. Οἱ ἐπιτελεῖς ἀξιωματικοὶ ἐξεπαιδεύοντο εἰς εὐρωπαϊκὰς σχολάς. Κατὰ Μάϊον τοῦ 1912 συνεστήθη *ἀνώτερον συμβούλιον πολέμου*, ὅπερ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου, τῶν διοικητῶν τῶν τριῶν ἐπιθεωρήσεων τοῦ στρατοῦ, τῶν ἐπιθεωρητῶν τῶν ὅπλων καὶ τῶν ὑπασπιστῶν τοῦ βασιλέως· τοῦτο ὑπέβαλλεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν τὰς ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ἐν γένει πραγμάτων γνώμας του ὑπὸ μορφὴν προτάσεων.

Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον: Συμφώνως πρὸς τοὺς στρατιωτικοὺς ὅρους τῆς συνθήκης τοῦ *Νεϊγὺ* (Neuilly) κατηργήθη ἐν Βουλγαρίᾳ ἡ γενικὴ στρατολογία, ἀντικατασταθεῖσα διὰ τῆς ἐθελουσίας κατατάξεως, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, συμπεριλαμβανομένων τῶν ἀξιωματικῶν καὶ πασῶν ἐν γένει τῶν στρατιωτικῶν ὑπηρεσιῶν, περιωρίσθη εἰς 20.000 ἄνδρας, ἀπαγορευομένης τῆς συγκροτήσεως μονάδων μεγαλυτέρων

Digitized by Google

τῆς μεραρχίας. Ὁ στρατὸς οὗτος προορισμὸν ἔχει τὴν τήρησιν τῆς τάξεως ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς χώρας καὶ τὴν φύλαξιν τῶν συνόρων.

Οἱ λοιποὶ στρατιωτικοὶ ὅροι τῆς συνθήκης ταύτης εἶναι κυρίως οἱ ἑξῆς: ἀφίεται πλήρης ἐλευθερία εἰς τὴν Βουλγαρίαν, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν συγκρότησιν τοῦ στρατοῦ της ἐντὸς ὁρισθέντων ὁρίων δυνάμεως δι' ἑκάστην μονάδα· ἡ ἀναλογία τῶν μὲν ἀξιωματικῶν, συμπεριλαμβανομένων τῶν ἐπιτελείων καὶ τῶν λοιπῶν ὑπηρεσιῶν, δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὸ ἓν εἰκοστόν, τῶν δὲ ὑπαξιωματικῶν τὸ ἓν δέκατον πέμπτον τῆς συνολικῆς ἐν ὑπηρεσίᾳ δυνάμεως· ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν πυροβόλων, παντὸς διαμετρήματος καὶ κατηγορίας, δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰ δύο, ὁ τῶν πολυβόλων καὶ ὁπλοπολυβόλων τὰ δέκα πέντε ἀνὰ 1000 ἄνδρας· ἀπαγορεύεται οἱοσδήποτε ὀργανισμὸς ἐπιστρατεύσεως ἢ ὁπωσδήποτε ἔχων σχέσιν πρὸς ταύτην· ὁ ἀριθμὸς τῶν χωροφυλάκων, τελωνοφυλάκων, δασαφυλάκων, ἀστυνομικῶν ἢ ἄλλων ἐπιτελούντων παραπλήσια καθήκοντα δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑφισταμένων κατὰ τὸ ἔτος 1911, κατ' ἀντίστοιχον κατηγορίαν· οἱ φέροντες ἐκ τούτων ὅπλα δὲν δύνανται νὰ ὑπερβῶσι τὰς 10.000, ἐν οὐδεμιᾷ δὲ περιπτώσει δύνανται νὰ συγκεντρωθῶσι πρὸς οἱανδήποτε στρατιωτικὴν ἄσκησιν. Δύναται ὅμως ἡ Βουλγαρία νὰ καταρτίσῃ σῶμα συνοροφυλάκων δι' ἐθελουσίας κατατάξεως, μὴ ὑπερβαῖνον τοὺς 3.000 ἄνδρας. Οὕτως ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν ἐν τῇ χώρᾳ τυφεκίων δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰς 33.000. Ἀπαγορεύεται ἀπολύτως ἡ στρατιωτικὴ ἀεροπορία. Ἐπιτρέπεται ἡ διατήρησις ἑνὸς μόνον στρατιωτικοῦ σχολείου, προωρισμένου διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ ἀπολύτως ἀναγκαιοῦντος ἀριθμοῦ ἀξιωματικῶν καὶ διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν δημιουργουμένων κενῶν εἰς τὰ στελέχη, ἀπαγορευομένης συγχρόνως τῆς ἀπασχολήσεως εἰς στρατιωτικὰς ἀσκήσεις καὶ εἰς πᾶν ἔχον σχέσιν πρὸς τὸν στρατὸν ὅλων τῶν συλλόγων, ὁμίλων προσκόπων, φοιτητῶν κτλ.· ἐπίσης ἡ διδασκαλία τῆς γυμναστικῆς εἰς πάντα τὰ σχολεῖα ἢ λοιπὰ ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα δέον νὰ παραμείνῃ τελείως ἄσχετος πρὸς τὸν χειρισμὸν τῶν ὅπλων ἢ πρὸς οἱανδήποτε μαχητικὴν προπαρασκευὴν ἢ προπόνησιν· ἀπαγορεύονται πυροβόλα ἄνω τοῦ διαμετρήματος τῶν 105 χιλιοστῶν, ἐκτὸς τῶν ἀποτελούντων τὸν κανονικὸν ὁπλισμὸν τῶν φρουρίων. Συμφώνως πρὸς τοὺς ἀνωτέρω ὅρους ἡ σύνθεσις τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἔχει ὡς ἑξῆς: Ὀκτὼ συντάγματα πεζικοῦ, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἔχει δύναμιν κατὰ μέγιστον ὅρον 65 ἀξιωματικῶν καὶ 2.000 ἀνδρῶν μετὰ μιᾶς πολυβολαρχίας. Τρία συντάγματα ἱππικοῦ δυνάμεως ἑκάστου 30 ἀξιωματικῶν καὶ 720 ὁπλιτῶν μετὰ μιᾶς πολυβολαρχίας. Ὀκτὼ μοῖραι πυροβολικοῦ, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἔχει δύναμιν 20 ἀξιωματικῶν καὶ 400 ὁπλιτῶν, ἀποτελεῖται δὲ ἐκ τριῶν πυροβολαρχιῶν. Τρία τάγματα μηχανικοῦ, ἕκαστον τῶν ὁποίων περιλαμβάνει 2 λόχους σκαπανέων, 1 μοῖραν τηλεγραφητῶν, 1 ἀπόσπασμα γεφυροποιῶν καὶ 1 οὐλαμὸν πολυβόλων. Δύο τάγματα σιδηροδρόμων καὶ μία μοῖρα συγκοινωνιῶν. Ἡ μεγίστη δύναμις τοῦ τάγματος μηχανικοῦ εἶναι 14 ἀξιωματικοὶ καὶ 500 ἄνδρες, τοῦ τάγματος σιδηροδρόμων 8 ἀξιωματικοὶ καὶ 450 ἄνδρες, καὶ τῆς μοίρας συγκοινωνιῶν 11 ἀξιωματικοὶ καὶ 330 ἄνδρες. Οἱ ἐθελονταὶ ἀναλαμβάνουσι θητείαν συνεχῆ, διαρκείας δώδεκα ἐτῶν, δυναμένην νὰ παραταθῇ μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν 40 ἐτῶν· ἡλικία κατατάξεως εἶναι ἡ μεταξὺ 18 καὶ 28 ἐτῶν. Οἱ ὑπαξιωματικοὶ προέρχονται ἐκ τῶν ὁπλιτῶν οἵτινες ἠκολούθησαν εἰδικὴν ἐκπαίδευσιν διαρκείας ἑνὸς ἔτους. Οἱ ἀξιωματικοὶ προέρχονται ἐκ νέων, οἵτινες ἠκολούθησαν τὴν ἐκπαίδευσιν εἰς τὸ στρατιωτικὸν σχολεῖον. Τὸ ὅριον ἡλικίας αὐτῶν εἶναι 45 ἐτῶν διὰ τοὺς λοχαγούς, 50 διὰ τοὺς ταγματάρχας καὶ ἀντισυνταγματάρχας, 55 διὰ τοὺς συνταγματάρχας καὶ 60 διὰ τοὺς στρατηγούς. Οἱ ἀξιωματικοὶ εἶναι μόνιμοι· οἱ προερχόμενοι ἐκ τῶν παλαιῶν στελεχῶν ἀναλαμβάνουσιν ὑποχρέωσιν ὑπηρεσίας τοὐλάχιστον μέχρι τοῦ 40οῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των· οἱ νέοι ἀξιωματικοὶ ὀφείλουσι νὰ ὑπηρετήσωσι συνεχῶς τουλάχιστον ἐπὶ 20 ἔτη. Τὰ τμήματα φυλάκων τῶν συνόρων ἀποτελοῦνται ἀποκλειστικῶς ἐκ πεζῶν καὶ συγκροτοῦνται εἰς 8 τομεῖς, ὧν ἕκαστος περιλαμβάνει τρεῖς σταθμούς. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

—[ΝΑΥΤ.] Ἡ συνθήκη τοῦ *Νεϊγὺ* (ἄρθρ. 83—86) ἐπέβαλε τῇ Βουλγαρίᾳ τὴν κατάργησιν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ της, ἐπιτρέψασα μόνον τὴν διατήρησιν ἐν τῷ Δουνάβει καὶ κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου, διὰ τὴν ἀστυνομίαν τῶν ἀκτῶν καὶ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς ἁλιείας, τεσσάρων τορπιλλικῶν καὶ ἓξ τορπιλλατμακάτων κατ' ἀνώτατον ὅρον, ἄνευ ὅμως τορπιλλοβλητικῶν σωλήνων. Ὁ τύπος τῶν τοιούτων πλοίων ἔχρῃζε τῆς ἐγκρίσεως τῆς «*διασυμμαχικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἐλέγχου*». Πρὸς τούτοις τὰ πληρώματα τῶν ὡς ἄνω μονάδων ἔπρεπε νὰ συγκροτῶνται ἐπὶ βάσεων ἀπολύτως «πολιτικῶν», μὴ ἐχουσῶν δηλαδὴ στρατιωτικὸν τύπον ἢ χαρακτῆρα. Οὕτω τὸ μικρὸν εἰς ἀριθμὸν πλοίων ναυτικὸν τῆς Βουλγαρίας μετωνομάσθη μεταπολεμικῶς εἰς «*Ἐπάκτιον Ἀστυνομίαν*», ὑπαχθεῖσαν εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ ἐπὶ τῶν Σιδηροδρόμων, Ταχυδρομείων καὶ Τηλεγράφων ὑπουργείου, ὑφ' ἣν ὑπήχθη καὶ τὸ τέως παρὰ τῷ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργείῳ τάγμα τῆς «*Ἐπακτίου Χωροφυλακῆς*». Ἡ ἐπιτελικὴ διοίκησις τοῦ τοιούτου μεταπολεμικοῦ συγκροτήματος περιλαμβάνει τὴν κεντρικὴν διοίκησιν, τὴν διὰ πυροβολικοῦ καὶ ναρκῶν μόνιμον ἐπάκτιον ἄμυναν Βάρνης, Πύργου καὶ Δουνάβεως, τὴν «*κινητὴν ἄμυναν Εὐξείνου*» μὲ ἕδραν τὴν Βάρναν, ὁμοίαν τοῦ Δουνάβεως μὲ ἕδραν τὸ Ροῦσσε (Ρουχτσούκιον) καὶ τὸν κοινὸν δι' ἀμφοτέρας ναύσταθμον τῆς Βάρνης. Οὕτως, ὁ μὲν στολίσκος τοῦ Εὐξείνου ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων τορπιλλοβόλων (38×4 ½ μέτρων, 96 τόννων, 1960 ἵππων, 23 μιλλίων): «Χάμπρι», «Σμέλλι», «Στρόγγι», «Στράστι», δύο ἀνθυποβρυχίων βενζινοκινήτων (35×4,70 μέτρ., 80 τόννων, 15 μιλ.), τῶν «Μπιελλομόρετς» καὶ «Τσερνομόρετς», καὶ τεσσάρων μεγάλων προφυλακίδων βενζινακάτων (45 τόν., 15 μιλ.), τῶν «Κοντούκτωρ Ντοκοζανόρ», «Μίνερ», «Καπετὰν Μίνκωφ καὶ «Ζρίβ». Τούτων τὰ ἓξ τελευταῖα ὑπῆρξαν ἄλλοτε μονάδες τοῦ γαλλικοῦ στόλου, ἀγορασθεῖσαι παρὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ ἀφοπλισθεῖσαι ἅμα τῇ ἀγορᾷ, πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν ὅρων τῆς ὡς ἄνω συνθήκης. Ὁ δὲ στολίσκος τοῦ Δουνάβεως, διοικούμενος ἐπιτελικῶς ἀπὸ τοῦ Ροῦσσε, ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μικρὰς τορπιλλοβάριδας (40 τόννων, 12 μιλλίων), τὰς «Λέφσκυ» καὶ «Μπότεφ». Τὸ μὴ στρατιωτικοποιημένον προσωπικὸν τοῦ ναυτικοῦ τῆς Βουλγαρίας προέρχεται ἐξ ἀποστράτων ἀξιωματικῶν καὶ ἐξ ἀκροατῶν τῆς ἐν Σόφιᾳ στρατιωτικῆς σχολῆς «*Γιοῦγκερ*», ἀποσπωμένων ἐκ τῆς ἐπακτίου ἀστυνομίας πρὸς ἀρτίαν ἐκμάθησιν τῆς χρήσεως τῶν πυροβόλων, ἐπινηΐων καὶ ἐπακτίων, τῆς ἀστυνομίας ταύτης καὶ ἐπανερχομένων εἶτα εἰς τὸ σῶμά των, διὰ νὰ ἐκπαιδευθῶσιν εἰδικῶς εἰς τὰς σχολὰς Βάρνης καὶ Ροῦσσε. Τὸ τεχνικὸν προσωπικὸν τοῦ στολίσκου προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀρίστην ἀπὸ πάσης ἀπόψεως μηχανουργικὴν σχολὴν τῆς Βάρνης, οἱ δὲ ὑπαξιωματικοὶ καὶ οἱ ναῦται τῶν πληρωμάτων ἀπὸ τὴν ἐξ ἴσου ἀρίστην ἁλιευτικὴν σχολὴν τῆς Βάρνης. Ἡ σχολὴ αὕτη ἀπαιτεῖ τετραετῆ φοίτησιν, διετῆ μὲν θεωρητικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν Βάρνῃ ἀπὸ καθηγητὰς ἐκπαιδευθέντας ἐν Ἰταλίᾳ, ἰσόχρονον δὲ πρακτικῆς ἐν Σωζοπόλει διδασκαλίας ἀπὸ πεπειραμένους ἁλιεῖς, ἰδίως Ρώσους. Κέκτηται συνάμα ἡ σχολὴ αὕτη ἀρκετὰ σοβαρὰν ἐγκατάστασιν ἐνυδρείου καὶ ὑδροβιολογικοῦ ἰνστιτούτου ἐν Βάρνῃ καὶ μέγα ἁλιευτικὸν (360 τόν.) πλοῖον, εἰδικῶς κατεσκευασμένον, τὸ «Περσίν», ἐφωδιασμένον μὲ πάντα νεωτερισμὸν τῆς ἁλιευτικῆς ἐπιστήμης, πρὸς πρακτικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἐν τῇ σχολῇ φοιτώντων εἰς τὴν ἁλιείαν ἐν ἀνοικτῇ θαλάσσῃ καὶ τὴν ἀπὸ ἀπόψεως ὠκεανογραφίας λεπτομερῆ σπουδὴν τοῦ Εὐξείνου. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐν τῷ ὅρμῳ τῆς Σωζοπόλεως νησῖδος *Ἅγιος Κηρύκος* ἀνεγείρεται ἀπὸ τοῦ 1922, μήπω περατωθὲν ἀπὸ ἀπόψεως ἐσωτερικῶν ἐγκαταστάσεων, μέγα ὑδροβιολογικὸν ἰνστιτοῦτον.

Ἀπὸ ἀπόψεως ἐμπορικῆς ναυτιλίας, οὐδὲν τὸ ἀξιοσημείωτον παρουσιάζει ἡ Βουλγαρία. Μελετᾶται ἤδη (1920) ἡ ἐξυπηρέτησις διὰ νεοτεύκτων σκαφῶν τῶν γραμμῶν Βάρνης-Δεδεαγὰτς-Θεσσαλονίκης, καὶ βουλγαρικῶν λιμένων - Ἰταλίας-Μασσαλίας-Βαρκελώνης. Τὸ φωτιστικόν της ὅμως δίκτυον, παρὰ τὸ εὐάριθμον τῶν φάρων του, παρουσιάζει μικρογραφικὸν ἀριστούργημα.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—[ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ]. — ***Λογοτεχνία***: Ἡ πρώτη περίοδος τῆς βουλγαρικῆς λογοτεχνίας, θεωρουμένης ὡς τῆς ἀρχαιοτέρας τῶν σλαυοφώνων, ἐκράτησε νὰ χρονολογῆται ἀπὸ τοῦ Θ΄ αἰῶνος, καὶ δὴ ἀπὸ τῆς εἰς τὴν σλοβενικὴν μεταφράσεως τῶν Ἁγίων Γραφῶν ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν *Κυρίλλου* καὶ *Μεθοδίου*. Οἱ μαθηταὶ τούτων *Κλήμης*, *Γκοράδζ*, *Ναούμ*, *Ἀγγελὰρ* καὶ *Σάββας* συνέγραψαν ἔργα προσηλυτιστικοῦ περιεχομένου, ἀπολεσθέντα. Ὁ τσάρος Συμεὼν (893—927), ὅστις ἐκπαιδευθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐγίνωσκεν ἄριστα τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἠγάπα τὰ γράμματα, συνετέλεσε διὰ τῆς ἐνεργοῦ προστασίας αὐτοῦ, ἵνα ἡ παλαιὰ αὕτη περίοδος τῆς βουλγαρικῆς λογοτεχνίας λάβῃ τὴν μεγαλυτέραν της ἀνάπτυξιν.

Τὰ ἐν Ἀχρίδι ἀνάκτορα αὐτοῦ, κατὰ τὰς πληροφορίας τῶν συγχρόνων του, ἦσαν πλήρη χειρογράφων, κυρίως μεταφράσεων θρησκευτικῶν πραγματειῶν καὶ ὁμιλιῶν Βυζαντινῶν πατέρων, ὡς τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τῶν ὁποίων λέγεται, ὅτι μετέφρασέ τινας αὐτὸς ὁ βασιλεύς. *Ἰωάννης ὁ Ἔξαρχος* συνέγραψε τὸ σπουδαιότερον ἔργον τῆς περιόδου ταύτης τὸ «Σεστόντνεφ» (= «Ἑξαήμερον»), δι' οὗ ἐξιστόρει τὴν δημιουργίαν (Γένεσιν) τοῦ κόσμου, καὶ μετέφρασε τὴν «Πηγὴν Γνώσεως» τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ. Ὁ ἱερεὺς *Κωνσταντῖνος* μετέφρασε κατὰ διαταγὴν τοῦ τσάρου τὰς τέσσαρας ὁμιλίας τοῦ Ἀθανασίου καὶ συνέγραψε συλλογὴν διδαχῶν δι' ἑκάστην Κυριακήν. Ἐπίσης, κατὰ ρητὴν διαταγὴν τοῦ αὐτοῦ τσάρου, μετεφράσθησαν ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ *Γρηγορίου* αἱ Χρονογραφίαι τοῦ Ἰωάννου Μαλάλα καὶ τοῦ Γεωργίου Ἁμαρτωλοῦ. Ὁ μοναχὸς *Χράμπρ* συνέθεσε δοκίμιον περὶ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ σλαυικοῦ ἀλφαβήτου. Ὁμοίως συνετέθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εὐρύταται συλλογαὶ ἐγκυκλοπαιδικῶν γνώσεων, τῶν ὁποίων ὀνομαστοτέρα εἶναι ἡ «Σμπόρνικ» (=συλλογὴ) τοῦ *Συμεών*, ἥτις διεσώθη μόνον ἐν ρωσικῇ μεταφράσει, ὡς «Σμπόρνικ τοῦ Σβιατοσλαύου». Ἡ παρακμὴ τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους διακόπτει τὴν ἀρξαμένην πνευματικὴν ζωὴν τῆς Βουλγαρίας καὶ ἐπιχέει ἐκ νέου τὸ σκότος ἐπ' αὐτῆς ἐπὶ διάστημα δύο αἰώνων. Ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Ἀσσενιδῶν, κυρίως ἐπὶ Σισμὰν (1331—1365), ἄρχεται ἡ δευτέρα περίοδος τῆς παλαιᾶς βουλγαρικῆς λογοτεχνίας. Τότε μετεφράσθη ἡ χρονογραφία τοῦ Ἰωάννου Μανασσῆ καὶ συνετάχθησαν πολλὰ ἱστορικὰ ἔργα. Τὴν νέαν ταύτην ὤθησιν εἰς τὰ γράμματα ἔδωκεν ὁ πατριάρχης Τυρνόβου *Εὐθύμιος* καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. Παραλλήλως πρὸς τὴν ἐπίσημον ταύτην φιλολογικὴν παραγωγὴν ἀναπτύσσεται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Συμεὼν μεγάλη λαϊκὴ φιλολογία, ἀπόκρυφος καὶ μυστικὴ ὡς ἡ τῶν Βυζαντινῶν, παρὰ τῶν ὁποίων παρέλαβον αὐτήν. Πολλὰ τῶν ἔργων τούτων στηρίζονται μὲν ἐπὶ τῶν Γραφῶν, ἀλλ' εἶναι πλήρη φανταστικῶν καὶ ὡραίων μύθων εἰλημμένων ἐκ τῆς Ἀνατολῆς (Περσῶν, Ἀράβων, Ἰνδῶν), ὡς ἡ ἱστορία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τὸ μυθιστόρημα τοῦ «Βαρλαὰμ καὶ Ἰωσαφάτ», οἱ μῦθοι τοῦ «Στεφανίτου καὶ Ἰχνηλάτου» κ.τ.λ. καὶ τῶν ὁποίων πολλαὶ παραλλαγαὶ ἐκυκλοφόρουν κατὰ τὸν μεσαίωνα ἔν τε τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει. Τινὰ τῶν ἔργων τούτων κατέλιπον ζωηρὰ ἴχνη ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων καὶ ᾀσμάτων τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ.

Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Βουλγαρίας εἰς τοὺς Τούρκους (1398) νεκροῦται καὶ πάλιν ἐπὶ δύο αἰῶνας πᾶσα λογοτεχνικὴ παραγωγή. Τὰ χειρόγραφα ἀπωλέσθησαν ἢ ἐκάησαν καὶ ἡ βουλγαρικὴ γλῶσσα ἐγράφετο δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων. Ἀπὸ τῶν μέσων ὅμως τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος ἄρχεται ἡ Γ΄ περίοδος τῆς βουλγαρικῆς λογοτεχνίας, ἡ ἐπονομαζομένη «*δαμασκηνή*», διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐνεφανίσθησαν αἱ «Ὁμιλίαι» τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ μεταφρασμέναι εἰς τὴν λαϊκὴν βουλγαρικὴν γλῶσσαν, δημιουργήσασαι περὶ αὐτὰς ὁλόκληρον παρομοίαν παραγωγήν· αὕτη ἀπετέλεσε κατὰ τὸν ΙΖ΄ καὶ ΙΗ΄ αἰῶνα τὸ ἀγαπητὸν ἀνάγνωσμα τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ, ἔνθα εὕρισκεν οὗτος μετὰ τῆς αἰσθητικῆς ἀπολαύσεως καὶ τὴν ἠθικήν του διδασκαλίαν. Περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος ὁ μοναχὸς τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει σερβικῆς μονῆς τοῦ Χιλιανδαρίου *Παΐσιος* (*Ὀτὲτς Παΐσιϊ*) ἐπεράτωσε (1762) τὸ εἰς χειρόγραφα καὶ πολλὰς παραλλαγὰς κυκλοφορῆσαν ἔργον του «Ἱστορία τοῦ σλαυοβουλγαρικοῦ λαοῦ τῶν Βουλγάρων τσάρων καὶ ἁγίων, συλλεγεῖσα καὶ τακτοποιηθεῖσα ὑπὸ Παϊσίου, ἱερομονάχου τοῦ Ἁγίου Ὄρους, πρὸς ὠφέλειαν τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ». Ἡ «πρὸς ὠφέλειαν» φράσις τοῦ τίτλου δηλοῖ σαφῶς τὸν πατριωτικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἄλλως οὐχὶ σπουδαίου τούτου ἔργου, τὸ ὁποῖον σημειοῖ τὴν ἔναρξιν τῆς πνευματικῆς καὶ λογοτεχνικῆς ἀναγεννήσεως ἐν Βουλγαρίᾳ. Ἤδη ἡ ἐν Γαλλίᾳ νέα κίνησις τῶν ἰδεῶν, μεταφυτευθεῖσα εἰς τοὺς περισσότερον προηγμένους Ἕλληνας, Σέρβους καὶ Ρώσους, μεταδίδεται δι' αὐτῶν καὶ εἰς τοὺς Βουλγάρους. Μεταξὺ τῶν ἀποστόλων τῆς ἐθνικιστικῆς ταύτης κινήσεως καταλέγονται ὁ ἐπίσκοπος Βράτσης *Σωφρόνιος*, καὶ οἱ συγγραφεῖς *Χριστόφσκι*, *Κύριλλος*, *Πεϊτσίνοβιτς*, *Θεοδόσιος ὁ Σιναΐτης*. Τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ἡ μονὴ τοῦ Ρίλου εἶναι τὸ κέντρον. Ἀνακαλοῦσιν εἰς τὴν μνήμην τῶν συμπατριωτῶν των τὴν δόξαν καὶ τὴν αἴγλην τῶν παλαιῶν τσάρων καὶ μέμφονται τοὺς συγχρόνους των ὁμοεθνεῖς ἐπὶ λησμοσύνῃ καὶ καταπτώσει. Τοῦ ἐπισκόπου Σωφρονίου τὸ ἔργον, «Ὁ βίος καὶ τὰ πάθη τοῦ ἁμαρτωλοῦ Σωφρονίου» (1804), περιγράφει εἰς ἁπλοῦν ὕφος τὴν κατάστασιν τῆς Βουλγαρίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος. Τὸ ἔργον τοῦτο, ὡς καὶ τὸ τοῦ Παϊσίου, ἐγράφησαν εἰς γλῶσσαν ἀρχαΐζουσαν σλοβενικήν, κατά τι διάφορον τῆς ἐκκλησιαστικῆς. Τὸ πρῶτον ἐκτυπωθὲν βουλγαρικὸν βιβλίον εἶναι πιθανῶς τὸ «Κυριακοδρόμιον» κατὰ μετάφρασιν τοῦ Σωφρονίου, δημοσιευθὲν τῷ 1806. Ἡ σερβικὴ καὶ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις διεθέρμανον τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ, ἰδίᾳ τῶν ἐν Ρουμανίᾳ, Βεσσαραβίᾳ καὶ δυτικῇ Ρωσίᾳ προσφύγων καὶ ἐμπόρων, τὸ δὲ Βουκουρέστιον ἐγένετο τὸ κέντρον τῆς πολιτικῆς καὶ φιλολογικῆς των δράσεως. Τῷ 1824 ἐδημοσιεύθη ἐν Κροστάνδῃ τὸ πρῶτον βουλγαρικὸν «Μπουκβάρ» (=ἀλφαβητάριον) ὑπὸ τοῦ *Μπέροβιτς*. Συγχρόνως ἐξεδόθησαν καὶ ἄλλα ἀναγνωστικὰ βιβλία, σύντομα ἱστορικὰ ἐγχειρίδια κτλ. Μὲ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν βιβλίων ἐγεννήθη καὶ ὁ πόθος ἱδρύσεως ἰδίων σχολείων βουλγαρικῶν. Ὁ μοναχὸς *Νεόφυτος Ρίλσκι* (1793—1881) ὑπῆρξεν ὁ πρωταγωνιστὴς τῆς κινήσεως ταύτης, συντάξας καὶ τὴν πρώτην βουλγαρικὴν γραμματικήν, ὡς καὶ ἄλλα διδακτικὰ βιβλία, καὶ μεταφράσας τὴν Καινὴν Διαθήκην εἰς τὴν νέαν βουλγαρικὴν γλῶσσαν, ἥτις βαθμηδὸν θὰ καθιερωθῇ ὡς γλῶσσα φιλολογική. Τὸ πρῶτον σχολεῖον ἱδρύθη εἰς Γάβροβον τῷ 1835. Παραλλήλως δὲ ἱδρύονται καὶ βουλγαρικὰ τυπογραφεῖα ἐν Σμύρνῃ (1840), Κωνσταντινουπόλει (1848) καὶ ἀλλαχοῦ. Ἤδη ἐμφανί-

Digitized by Google

ζονται καὶ ἀληθινοὶ λογοτέχναι, ἄξιοι τοῦ ὀνόματος. Ὁ *Γεώργιος Ρακόφσκι* (1818—1867), εὐφάνταστος συγγραφεὺς πατριωτικοῦ τύπου, ὁ *Λιούμπεν Καραβέλωφ* (1837—1879), δημοσιογράφος καὶ διηγηματογράφος ρωμαντικός, ὁ *Πετκο Σλαβέϊκωφ* (1825—1895), δημοσιογράφος καὶ λυρικὸς ποιητής, χρηματίσας μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Βουλγαρίας πρόεδρος τῆς Σοβράνιε καὶ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, συγγράψας πατριωτικά, σατιρικὰ καὶ ἐρωτικὰ ποιήματα, ὡς καὶ ἱστορικὰς πραγματείας, τοῦ ὁποίου ἡ συλλογὴ «Σμέσνα Κίτκα» (=Γελαστὸ λουλούδι) εἶναι ἡ πρώτη ἐκδοθεῖσα κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, ὁ *Ναΐντεν Γκέρωφ*, ὁ *Ντόμπρι Τσιντούλωφ*, ὁ *Ράϊκο Ζινζίνωφ*, ὁ *Γκιόργκι Παρλίτσεφ*, ἅπαντες συγγραφεῖς τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἐπέδρασαν μεγάλως ἐπὶ τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ, διαμορφώσαντες καὶ τὸν τύπον τῆς νέας φιλολογικῆς γλώσσης, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁμιλουμένης. Ἡ κυριαρχοῦσα τάσις των εἶναι ἡ ἀφύπνισις τοῦ ἔθνους, ἡ πολιτικὴ του ἀνεξαρτησία, τὸ μῖσος κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς θρησκευτικῆς των δεσποτείας. Διὰ τῶν συγγραφέων τούτων κλείει ἡ πρώτη περίοδος τῆς νεωτέρας βουλγαρικῆς λογοτεχνίας.

Ἡ δευτέρα περίοδος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 1850 περίπου καὶ κυριαρχεῖ ἐπὶ 70 ὡς ἔγγιστα ἔτη. Κατ' αὐτὴν ὁ *Χρίστος Μπότεφ* (1847—1879), ἐπαναστάτης καὶ ποιητής, ἐδημοσίευσεν ὀλίγα μὲν ποιήματα ὑπὸ τὸν τίτλον «Πέσνι ἰ στιχοτβορένιγια» (=Τραγούδια καὶ στιχουργήματα), θεωρούμενα ὅμως ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς βουλγαρικῆς ποιήσεως· ἡ εἰς τὸν φίλον του ὁπλαρχηγὸν (*«χαϊδοὺτ»*) Χατζηδημήτρη, φονευθέντα ἔν τινι συμπλοκῇ πρὸς τοὺς Τούρκους, ᾠδὴ εἶναι σπανίας ποιητικῆς ὡραιότητος. Ὁ Μπότεφ ἀγωνίζεται καὶ κατὰ τῆς πολιτικῆς τουρκικῆς τυραννίας καὶ κατὰ τῆς οἰκονομικῆς τῶν Βουλγάρων τσορμπατζήδων καὶ κατὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τῶν Ἑλλήνων. Ὁ καλύτερος ὅμως πάσαν τὴν ἐποχὴν ταύτην διὰ τῆς εὐκόλου καὶ γονίμου ποιήσεως καὶ πεζογραφίας του καὶ ἐπεκτείνων τὴν πνευματικήν του ἡγεμονίαν μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Κ' αἰῶνος εἶναι ὁ *Ἰβὰν Βάζωφ* (1850—1921). Συνεχίζει καὶ οὗτος κατὰ τὴν νεότητά του τὸν πατριωτικὸν τόνον τῶν προκατόχων του, ἀλλὰ φύσις συναισθηματική, ἐλεγειακὴ καὶ χιουμοριστική, ἐπιδίδεται συνεχῶς εἰς ὅλα τὰ εἴδη τοῦ λόγου: λυρικὴν ποίησιν, ἔπος, δρᾶμα, κωμῳδίαν, διήγημα, μυθιστόρημα. Δεχθεὶς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ρωμαντισμοῦ τοῦ Οὐγκώ, Λαμαρτίνου, Πούσκιν καὶ ἄλλων, διατηρεῖ μὲν εἰσέτι ὡς εἶδος νοσταλγίας τὸ ἐθνικὸν ἰδεῶδες, ἀλλὰ καὶ προσθέτει καὶ τὴν ἀγάπην τῆς φύσεως καὶ τὰ γεγονότα τῆς προσωπικῆς του ζωῆς εἰς ὕφος γόνιμον, διαυγές, ἐνίοτε ρητορικόν. Θεωρεῖται ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὸς ποιητὴς τῆς Βουλγαρίας. Ἐκ τῶν ἔργων του ἀναφέρομεν τὰς ποιητικὰς συλλογὰς «Πρέπορετς ἰ Γκούσλα» (=Σημαία καὶ λύρα 1875), «Πόλια ἰ Γκορί» (=Λιβάδια καὶ δάση, 1884) καὶ τὸ μυθιστόρημά του «Ποντ Ἴγκοτο» (=Ὑπὸ τὸν ζυγόν), τὸ ὁποῖον ἀνεγνώσθη ἀπλήστως, μετεφράσθη εἰς ξένας γλώσσας καὶ δραματοποιηθὲν παρεστάθη πολλάκις. Ἐπίσης ὁ *Γαβριὴλ Χρίστοβιτς*, πρώην γενικὸς διοικητὴς τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ὁ *Μαρῖνος Ντρινώφ*, σλαυιστὴς ἀξιόλογος, ὁ *Ζαχαρίας Στογιάνωφ*, πρώην ποιμήν, συνέγραψαν ἱστορικὰ ἔργα, τὰ δὲ ἀπομνημονεύματα τοῦ τελευταίου ἔχουν μεγάλην ἀξίαν. Καὶ αὐτὸς ὁ ἰσχυρὸς πρωθυπουργὸς καὶ πρώην ἀνθηγεμὼν τῆς Βουλγαρίας *Στέφανος Σταμπούλωφ* (1853—1895) ἐποίησεν ἐπαναστατικὰς καὶ σατιρικὰς «μπαλλάντας».

Ἀπὸ τοῦ 1870—1880 ἄρχεται ἡ τρίτη περίοδος τῆς νεωτέρας βουλγαρικῆς λογοτεχνίας, κατὰ τὴν ὁποίαν, ἂν καὶ ἐπιζῇ καὶ δρᾷ εἰσέτι ἡ προηγουμένη, ἐμφανίζονται τρεῖς νέοι ποιηταί, ἐντελῶς διαφορετικοῦ τύπου: ὁ *Πέντσο Σλαβέϊκωφ*, (1866—1912), υἱὸς τοῦ Πέτκο Σλαβέϊκωφ, ὁ *Κύριλ Χρίστωφ*, γεννηθεὶς τῷ 1875, καὶ ὁ λυρικὸς καὶ δραματικὸς *Πέγιο Γιάβορωφ*, ἐπιζῶν εἰσέτι. Τῷ 1896 ὁ πρῶτος ἐκδίδει τὰ «Ἐπιτσεσκι πέσνι» (=Ἐπικὰ ᾄσματα), ὁ δεύτερος τὰ «Πέσνι βεζντίσκι» (=Ἄσματα καὶ στεναγμοί), ὁ δὲ τρίτος τὸ «Νὰ νίβατα» (=Στὰ χωράφια) καὶ «Στιχοτβορένιγια» (=Στιχουργήματα). Οἱ ποιηταὶ οὗτοι ἀπομακρύνονται βαθμηδὸν τῆς ὑπηρετικῆς ἀλλοτρίων σκοπῶν ποιήσεως· ἐγκαινιάζουν τὸν ἀτομικισμόν, τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὰ προβλήματα, τὰ πάθη, τὰς συγκινήσεις τοῦ ἐγώ, μὲ πολὺ καλλιεργημένην καλαισθησίαν καὶ μόρφωσιν, ζητοῦντες τὴν αὐτονομίαν τοῦ ἐντέχνου λόγου. Ὁ Πέντσο Σλαβέϊκωφ δέχεται τὰς ἐπιδράσεις τοῦ Γκαῖτε, τοῦ Νίτσε καὶ τοῦ Χάϊνε. Λυρικὸς καὶ ἐπικὸς ἅμα συνέγραψε τὸ ἔπος «Κέρβεδα Πέσεν (=Ματωμένο τραγούδι), διαρκῶς ἀνήσυχος διὰ τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ποιήσεως καὶ διδάσκαλος τῆς νεότητος. Ὁ Κύριλ Χρίστωφ εἶναι πολὺ διάφορος τοῦ Πέντσο Σλαβέϊκωφ. Εἶναι ὁ ἐν Βουλγαρίᾳ ἀρχηγὸς τοῦ συμβολισμοῦ, μαθητὴς τοῦ Βερλαίν, ἔχει τὴν ἱκανότητα τῆς ψυχολογικῆς ἀναλύσεως, ὑπερπολιτισμένην διάνοιαν, μουσικότητα καὶ αὐθορμητισμόν. Ὁ Πέγιο Γιάβορωφ, μαθητὴς καὶ οὗτος τοῦ Βερλαὶν καὶ τοῦ Λέρμοντωφ, ἔχει τι τὸ παθολογικὸν καὶ μυστικοπαθὲς καὶ κατώρθωσε, ἀντιθέτως πρὸς τὸν ἀριστοκρατικὸν Χρίστωφ, νὰ συγκινήσῃ καὶ τὴν μεγάλην μᾶζαν. Εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην καταλέγεται καὶ εἷς ἀναμφισβητήτου ἀξίας πεζογράφος, ὁ *Ἀλέκο Κωνσταντίνωφ* (1863—1897), ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Μπάϊ-Γκάνιου», μεταφρασθέντος καὶ ἑλληνιστί, διὰ τοῦ ὁποίου κατώρθωσε νὰ δημιουργήσῃ τὸν φιλολογικὸν τύπον τοῦ Βουλγάρου χωρικοῦ, ὅστις γελοιοποιεῖται ἀγωνιζόμενος ν' ἀποσείσῃ τὰ ὑπολείμματα τῆς παλαιᾶς του δουλείας καὶ νὰ καταστῇ τύπος τῶν πόλεων. Ὁ δὲ Ἀντώνιος Στρασιμίρωφ, γεννηθεὶς τῷ 1875, ἐδημοσίευσε τὸ μυθιστόρημά του «*Ἡ κυριαρχία τοῦ τρόμου*».

Ἰβὰν Μίλεφ. *Θέρος.*

Εἰς τὴν τετάρτην περίοδον, ἥτις ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 1900, συνεχίζεται ἡ συμβολικὴ τάσις διὰ τοῦ *Λιούντμιλ Στογιάνωφ*, μαθητοῦ τοῦ Οὐάϊλντ, τοῦ Μποντλαίρ, Μπριούσωφ, Μπαλμόν. Ποιητὴς ὑποβλητικὸς τῆς θλίψεως καὶ τοῦ πόνου, ἐξέδωκε τῷ 1914 τὴν συλλογὴν «Βιντένιγια νὰ κρεστοπέτ» (=Ὁράματα στὸ σταυροδρόμι) καὶ ἀνενέωσε πολλὰ ἀρχαῖα θέματα, ὡς ὁ «Ἀπόλλων καὶ ὁ Μίδας», «Ἡ ἑβδόμη ἡμέρα», «Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου», «Τὸ ᾆσμα ᾀσμάτων» κλπ. Διὰ τῶν τελευταίων τούτων ἔργων του ὁ Στογιάνωφ κάμνει στροφὴν πρὸς τὴν σατιρικὴν καὶ ἀντικειμενικὴν ποίησιν. Παρ' αὐτὸν ἵσταται ὁ *Τεόντωρ Τραγιάνωφ* καὶ ὁ *Ἐμμανουὴλ Ντεμίτρωφ*. Ὁ πρῶτος ἐδημοσίευσε τῷ 1912 τὴν συλλογὴν «Χίμνι ἰ μπαλλάντι» (=Ὕμνοι καὶ μπαλλάντες) καὶ τῷ 1921 τὴν «Μπόλγκαρσκι μπαλλάντι» (=Βουλγαρικὲς μπαλλάντες), τὰς ὁποίας χαρακτηρίζει καθαρότης γραμμῆς, μελῳδικότης καὶ ρυθμικὴ ἐλαστικότης. Ὁ Ἐμμανουὴλ Ντεμίτρωφ ἐδημοσίευσε τῷ 1920 τὴν συλλογὴν «Στίχοβε ἰ πέσνι» (=Στίχοι καὶ ποιήματα) καὶ τῷ 1922 τὰ «Ἰντίλιι» (=Εἰδύλλια). Ποιητὴς ἐσωτερικός, διακρινόμενος διὰ τὴν φιλοσοφικὴν σκέψιν, προτιμᾷ τοὺς ἠθικοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ πλέον ἐπίκαιρα θέματα τῆς ἐποχῆς του, καὶ δὴ τὸν σοσιαλισμόν. Τῷ 1923 ἐδημοσίευσε νέαν συλλογήν, ἀρτιωτέραν ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως, ὑπὸ τὸν τίτλον «Κοράμπι» (=Καράβια). Παρὰ τοὺς δύο τούτους κυριωτέρους ἐκπροσώπους τῆς περιόδου αὐτῆς ἵστανται, ὁ προώρως ἀποθανὼν *Ντίμτσο Ντεμπελιάνωφ*, ὁ *Νικόλα Ρακίτιν*, δημοσιεύσας τῷ 1923 τὴν συλλογὴν «Νὰ ἔντνα στρούνα» (=Σὲ μιὰ χορδὰ), ποιητὴς τῶν ἡσύχων πόνων ἀνθρώπου τῆς ἐπαρχίας, καὶ ὁ *Νικολάι Λίλιεφ*, δημοσιεύσας τῷ 1922 τὴν συλλογὴν «Πτίτσι βὰφ νοστά» (=Πουλιὰ τῆς νύχτας), ποιητὴς εὐρωπαϊκῶν ὁριζόντων, περιπλανηθεὶς ἐπὶ ἔτη εἰς τὸ ἐξωτερικόν, μαθητὴς τῶν Γάλλων ποιητῶν τῆς παρακμῆς Λαφάργκ, Βερλαίν, Βιελλὲ Γκριφὲν κλπ.

Α. Μποζίνωφ: *Γελοιογραφία τῶν Ἔλλιν Πελλὶν καὶ Μπαλαμπάνωφ.*

Μέχρι τοῦδε ἡ βουλγαρικὴ λογοτεχνία, ὡς πᾶσα νέα τοιαύτη, ὑπέστη τὰς ξένας ἐπιδράσεις, κυρίως τῶν Γάλλων, Ρώσων καὶ Γερμανῶν, ἐν μέρει δὲ καὶ τοῦ Σαίξπηρ Πᾶσαι αἱ νεώτεραι εὐρωπαϊκαὶ λογοτεχνικαὶ σχολαὶ ἔσχον τὴν ἀπήχησίν των ἐν Βουλγαρίᾳ. Ὅμως μεγάλη καταβάλλεται προσπάθεια διὰ τὴν δημιουργίαν καθαρῶς ἐθνικῆς λογοτεχνίας. Τῆς νέας ταύτης κινήσεως ἡγεῖται ὁ *Ἀλεξάνδρ Μπαλαμπάνωφ* καὶ ὁ φίλος του *Ἔλλιν Πελλίν*. Ὁ πρῶτος κατάγεται ἐξ Ἰστὶπ τῆς ἤδη σερβικῆς Μακεδονίας, ἐσπούδασε κλασσικὴν φιλολογίαν ἐν Γερμανίᾳ, ἀπὸ εἰκοσαετίας δὲ διετελεῖ καθηγητὴς τῆς συγκριτικῆς λογοτεχνίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Σόφιας. Μετέφρασεν ἀρχαίας τραγῳδίας, ὁλόκληρα στοιχεῖα τῆς «Ὀδυσσείας», διαλόγους τοῦ Πλάτωνος καὶ συνέγραψεν: «Ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς καὶ ρωσικῆς λογοτεχνίας», «Τὸ πνεῦμα τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως», «Τὸ πνεῦμα τοῦ ἀρχαίου δράματος» κτλ. Ἐπισκεφθεὶς πρό τινων ἐτῶν τὰς Ἀθήνας ἐξέδωκε τὰς ἐντυπώσεις του ὑπὸ τὸν τίτλον «Κοντὰ στὶς γλαῦκες». Διευθύνει τὸ περιοδικὸν «Ράσβιγκορ» (=Ἐαρινὴ αὔρα) καὶ θεωρεῖται ὡς ὁ αὐθεντικώτερος κριτικὸς τῆς νέας βουλγαρικῆς λογοτεχνίας.

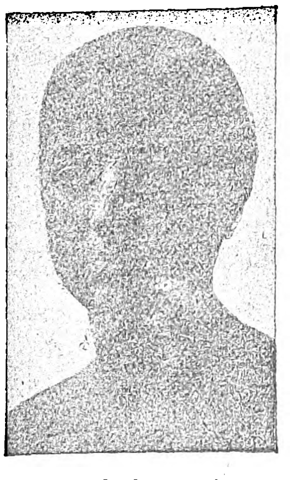

Ἀνδρ. Νικόλωφ: *Αὐγή.*

Ὁ Ἔλλιν Πελλὶν (ψευδώνυμον τοῦ *Δημήτρη Ἰβάνωφ*) ἐγεννήθη ἐν Μπελόβο τῷ 1878 καὶ θεωρεῖται ὁ σπουδαιότερος σημερινὸς πεζογράφος. Ρεαλιστής, χιουμοριστής, κατέχων τὴν ἱκανότητα τῆς ψυχολογικῆς ἀναλύσεως, λιτὸς τὸ ὕφος, μοναδικὸς ζωγράφος τῆς ψυχῆς τῶν χωρικῶν καὶ ἐνθουσιώδης λάτρις τοῦ ὑπαίθρου, ἐδημοσίευσε πολλά, ὡς τὰ σύντομα πεζογραφήματα «Οἱ στάχτες τῶν τσιγάρων μου», τὸ μυθιστόρημα «Ζεμιά» (=Γῆ), βραβευθὲν ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους καὶ πολλὰς συλλογὰς παιδικῶν διηγημάτων, παραμυθιῶν, διαλόγων, ὡς: «Ὁ τσάρος Σισμάν», «Τὰ δάση τοῦ Τιλελέϊ», «Οἱ δώδεκα κουβέντες τῆς γιαγιᾶς», «Τὸ ψέμμα καὶ ἡ ἀλήθεια». Τινὰ τῶν διηγημάτων του μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἑλληνικήν. Ὁ Ἔλλιν Πελλὶν εἶναι διευθυντὴς τοῦ μουσείου Βάζωφ ἐν Σόφιᾳ. Οἱ δύο οὗτοι συγγραφεῖς ἀνήκουσιν εἰς τὴν δευτέραν καὶ τρίτην περίοδον τῆς νεωτέρας βουλγαρικῆς λογοτεχνίας. Ἕτεροι συγγραφεῖς τῆς τελευταίας ταύτης περιόδου εἶναι οἱ μυστικοπαθεῖς *Ἰβὰν Γκρόσεφ*, *Νικολάι Ραΐνωφ*, ὅστις διὰ τοῦ ἔργου του «Μεταξὺ τῆς ἐρήμου καὶ τῆς ζωῆς» λαμβάνει ὡς ἥρωα μετὰ πολλῆς τόλμης καὶ δραματικότητος τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ὁ *Χρίστο Γιασένωφ*, ἡ *Ντόρα Πένεβα* καὶ οἱ ρεαλισταὶ *Γιορντὰν Γιόβκωφ*, *Γκιόργι Ραΐτσεφ*, *Ντόμπρι Ντεμίρωφ*, ὁ σατιρικὸς *Νταμιὰν Κάλφωφ*, ὁ *Στυλιὰν Τσιλιγκιρώφ*.

Ἀπὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἄρχεται νέα λογοτεχνικὴ περίοδος. Ὁ *Γεώργιος Μίλεφ* ἀπὸ τοῦ 1919—1922 διεξήγαγε ζωηρὰν πάλην κατὰ τῶν σχολῶν τῆς ἐποχῆς του καὶ ἰδίᾳ τοῦ ρεαλισμοῦ, μετέφρασε γαλλικὰ ἐξπρεσσιονιστικὰ ἔργα καὶ ἐξέδιδε ἴδιον ἀριστερῶν τάσεων περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Φλόγα». Ὁ διηγηματογράφος *Γιορντὰν Μοντάρωφ* εἶναι ἀντιπρόσωπος τοῦ φουτουρισμοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ. Ὁ *Ἰβὰν Μπακάλωφ*, ἡ *Ἐλισαβέτα Μπέλτσεβα*, ὁ *Χρίστο Σμυρνέϊσκι*, ὁ *Ἀτανὰς Ντάλτσεφ*, ὁ *Δ. Παντελέεφ* εἶναι οἱ κυριώτεροι τῆς ἐποχῆς ταύτης. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν διὰ τῆς ποιήσεώς των ἀγωνίζονται ὑπὲρ καλυτέρου μέλλοντος τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ *Σμυρνέϊσκι* (1898—1923) ἐξέδωκε τῷ 1922 τὴν συλλογὴν «Γεννηθήτω φῶς», συνεχιστὴς δὲ τῶν αὐτῶν πολιτικοκοινωνικῶν τάσεων εἶναι ὁ *Ἀσὲν Ραζβέτνικωφ*.

Τὰ καλύτερα περιοδικά, εἰς τὰ ὁποῖα συνεργάζονται οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες ποιηταί, εἶναι: τὸ «Ράσβιγκορ» τοῦ *Μπαλαμπάνωφ*, τὸ «Χιπερίον» (=Ὑπερίων) τοῦ *Νικόλα Ραΐνωφ*, τὸ «Ζλατορογκ» (=Ὁ χρυσόκερως) τοῦ *Βλαντιμὶρ Βασίλιεφ*, ὁ «Ὄμποτ Γκοντίσνικ» (=Ἐπετηρὶς) τῆς «Ἑνώσεως τῶν Συντακτῶν» καὶ τὸ «Περιοντίτσεσκο Σπισάνιε (=Περιοδικὴ ἐπιθεώρησις) τῆς «Βουλγαρικῆς Λογοτεχνικῆς Ἑταιρείας». Ἡ λογοτεχνικὴ κριτικὴ ἐκπροσωπεῖται ἐν Βουλγαρίᾳ ὑπὸ τῶν *Βλαντιμὶρ Βασίλιεφ*, *Γιορντὰν Μπάντεφ*, *Μπογιὰν Πένεφ*, *Μπογιὰν Ἄγγελωφ* καὶ τῶν *Μ. Ἀρναούντωφ*, *Τ. Σισμάνωφ* καὶ *Α. Μπαλαμπάνωφ*.

Δημώδης ποίησις: Αὐτή, ἐὰν δὲν ἔχῃ τὸν λυρικὸν πλοῦτον τῆς σερβικῆς καὶ τὴν δωρικὴν σεμνότητα τῆς ἑλληνικῆς, διακρίνεται ὅμως διὰ τὴν δύναμιν, τὴν ἐνεργητικότητα καὶ τὸ πάθος αὐτῆς. Ἡ ἐπίδρασις τῶν Ἑλλήνων, λόγῳ τῆς μετ' αὐτῶν συμβιώσεως, ἐπὶ τῆς βουλγαρικῆς δημώδους ποιήσεως ὁμολογεῖται καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Βουλγάρων λαογράφων, ὡς τοῦ *Ἰβὰν Σισμάν*. Πολλαὶ συλλογαὶ αὐτῶν ἐξεδόθησαν μέχρι τοῦδε ὑπὸ τοῦ

Digitized by Google

Ρώσου *Μπεσσόνωφ* «Μπόλγκαρσκι πέσνι» (=Βουλγαρικὰ τραγούδια, Μόσχα 1855), ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν *Μιλαντίνωφ* «Μπόλγκαρσκι ναρόντνι πέσνι» (=Βουλγαρικὰ ἐθνικὰ τραγούδια, Σόφια 1891), ὑπὸ τοῦ *Dauzon* «Chansons populaires bulgares» (Paris 1875) κτλ. Ἐπίσης τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ἐξέδωκε μεγάλην συλλογὴν δημοτικῶν ᾀσμάτων, παροιμιῶν καὶ μύθων (1877) καὶ δημοσιεύει τὸ πρότερον ὑπὸ τοῦ Ἰβὸν Σισμάνωφ ἐκδιδόμενον λαογραφικὸν περιοδικὸν «Σμπόρνικ» (=Συναγωγή). Πολλὰ τῶν δημοτικῶν τούτων ᾀσμάτων μετεφράσθησαν εἰς ξένας γλώσσας, εἰς δὲ τὴν ἑλληνικὴν τῷ 1885 (βλ. *Ν. Γ. Πολίτου* «Βούλγαροι κλέφταις κατὰ τὰ δημώδη ᾄσματα αὐτῶν», ἐν «Λαογραφικοῖς συμμείκτοις» τ. Α').

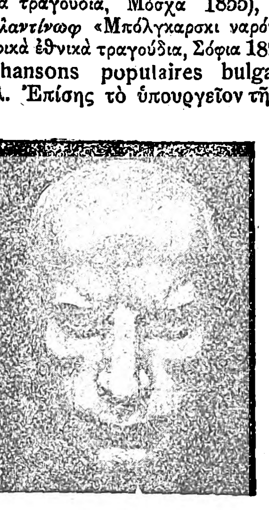

Π. Ραμιακτάνωφ : *Μάσκα.*

Ἐφημερίδες: Ἡ πρώτη ἵδρυσις βουλγαρικῆς ἐφημερίδος ὀφείλεται εἰς τὸν ἰατρὸν *Μπογκορώφ*, ὅστις ἐξέδωκε κατ' ἀρχὰς ὀλίγα φύλλα τοῦ «Βουλγαρικοῦ Ἀετοῦ» ἐν Λειψίᾳ καὶ κατόπιν ἐγκατασταθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1848 τὴν «Τσαριγκράντσκι Βέστνικ» (=Ἐφημερίδα τῆς Κωνσταντινουπόλεως), ἥτις ἐξεδίδετο ἀνελλιπῶς ἐπὶ 13 ἔτη, ἐπιδράσασα σπουδαίως εἰς τὴν τόνωσιν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως παρὰ τοῖς Βουλγάροις. Ἀπὸ τοῦ 1858—1877 ἐξεδόθησαν περὶ τὰς 70 ἐφημερίδες, ἄλλαι ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀγωνιζόμεναι κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, καὶ ἄλλαι ἐκ Βουκουρεστίῳ, ἀγωνιζόμεναι κατὰ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Ἐξ ὅλων ὅμως τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκδιδομένων ἐφημερίδων ἡ «Μπαλγκάρια» (=Βουλγαρία, 1859) τοῦ *Τσάγκωφ*, ἡ «Τούρτσια» (=Τουρκία, 1862) τοῦ *Ν. Γκένοβιτς*, ὁ «Σοβιέτνικ» (=Σύμβουλος, 1863) τοῦ *Μιχαηλόφσκι*, ἡ σατιρικὴ «Γκάϊντα» καὶ κατόπιν πολιτικὴ ἐφημερὶς «Μακεντόνια» (=Μακεδονία, 1866) τοῦ *Πέτκο Σλαβέϊκωφ*, ἡ «Βρέμε» (=Χρόνος, 1865) τοῦ *Μπούρμωφ* καὶ ἡ «Πράβιο» (=Δίκαιον, 1869) τοῦ *Ναΐντενωφ* ἐπολέμησαν λυσσωδέστερον τὸ ἑλληνικὸν πατριαρχεῖον. Οὐδεμιᾶς ὅμως ἐξ αὐτῶν ἡ κυκλοφορία ὑπερέβη τὰ χίλια φύλλα ἡμερησίως. Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1876—1877 ἀναγκάζονται πᾶσαι αἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκδιδόμεναι βουλγαρικαὶ ἐφημερίδες νὰ σταματήσωσι τὴν ἔκδοσίν των. Ἡ ἐπακολουθήσασα μετὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον βουλγαρικὴ ἀνεξαρτησία ἐπέτρεψε τὴν ἐπανέκδοσιν τῶν περισσοτέρων ἐφημερίδων, αἱ ὁποῖαι ὅμως τοῦ λοιποῦ ἐξηντλοῦντο εἰς κομματικὰς διαμάχας. Ἡ λογοκρισία τοῦ δικτάτορος Σταμπούλωφ ἀπὸ τοῦ 1887—1894 σταματᾷ ἐν Βουλγαρίᾳ τὴν ἔκδοσιν παντὸς ἡμερησίου φύλλου, πλὴν τῆς «Σβομποντὰ» (=Ἐλευθερίας). Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1901—1912 τὴν οἰκονομικήν, στρατιωτικὴν καὶ ἐκπαιδευτικὴν δραστηριότητα τῆς Βουλγαρίας παρακολουθεῖ καὶ ἡ τοῦ τύπου. Τῷ 1901 ἐξεδίδοντο 194 ἐφημερίδες ὧν 61 ἐν Σόφιᾳ, τῷ δὲ 1911 305 ἐφημερίδες, ὧν αἱ 123 ἐν Σόφιᾳ. Αἱ σπουδαιότεραι βουλγαρικαὶ ἐφημερίδες εἶναι ἡ «Βετσέρνα Πόστα» (=Ἑσπερινὸς ταχυδρόμος) τοῦ Τσάγκωφ, ἡ «Ντνέβνικ» (=Ἡμερησία), ἡ «Οὖτρο» (=Πρωΐα), ἡ «Ντὲν» (=Ἡμέρα), ἡ «Μπαλκάνσκα Τριμπούνα» (=Βαλκανικὸν βῆμα), ἡ «Ναρόντνι Γκλὰς» (=Ἐθνικὴ φωνή), ἡ «Σλόβο» (= Λόγος), ἡ «Μὶρ» (=Εἰρήνη), ἡ «Ντεμοκρατίτσεσκι Συκόβορ» (=Δημοκρατικὴ συνεννόησις).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Irecek*, «Bibliographie de la Littérature bulgare moderne» (Βιέννη 1876).—*Théodorow*, Bibliographie der bulgarischen Litteratur» (Σόφια 1894).—*Demètre Chichmanov*, «Le monument littéraire en Bulgarie» (Σόφια 1926).—*Leon Lamouche*, «La Bulgarie» (Παρίσιοι 1923).—*Μ. Ἀρναούντωφ*, «Ἡ βουλγαρικὴ ποίησις πρὸ τοῦ 1922 καὶ 1923» (ἐν τῷ περιοδικῷ «Ὄμπστ Γκουτίσνικ» βουλγαριστί).

Π. ΓΙΑΤΣΟΠΟΥΛΟΣ—Κ. Ι. ΒΑΡΝΑΛΗΣ

Θέατρον: Τὸ βουλγαρικὸν θέατρον ἀριθμεῖ βίον ἑβδομήκοντα μόλις ἐτῶν. Τὰ πρῶτα αὐτοῦ βήματα χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 1860, ὅτε εἰς τὸ Λὸμ καὶ τὴν Σούμλαν τῆς Βουλγαρίας ἐδόθησαν εἰς βουλγαρικὴν γλῶσσαν δύο παραστάσεις, καθ' ἃς ἐπαίχθησαν εἰς μὲν τὴν πρώτην πόλιν «Ἡ μάρτυς Γενεβιέβη», δρᾶμα ἐκ τοῦ γερμανικοῦ, εἰς δὲ τὴν δευτέραν «Ὁ Μιχάλης ὁ ποντικοφάγος», κωμῳδία ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ. Ἀμφότερα τὰ ἔργα ταῦτα παρεστάθησαν ὑπὸ ἐρασιτεχνῶν, ἁπάντων ἀρρένων, μηδεμιᾶς γυναικὸς ἐμφανισθείσης ἐπὶ σκηνῆς, ὅπως ἄλλως τε συνέβη εἰς πάντα ἐν γένει τὰ θέατρα κατὰ τὰς ἀπαρχὰς αὐτῶν. Ἔκτοτε, ἐπὶ ἑξαετίαν ὁλόκληρον, ἡ βουλγαρικὴ γλῶσσα δὲν ἠκούσθη ἀπὸ σκηνῆς, αἱ δὲ μνημονευθεῖσαι παραστάσεις παρέμειναν ὡς μεμονωμένα γεγονότα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ βουλγαρικοῦ θεάτρου, τὸ ὁποῖον ἐνεφανίσθη ἐπισημότερον τῷ 1866, οὐχὶ πλέον ἐν αὐτῇ τῇ Βουλγαρίᾳ, ἀλλ' ἐν Βραΐλᾳ τῆς Ρουμανίας, ὅπου εἶχον μεταναστεύσει πολλοὶ τῶν εὐπορούντων Βουλγάρων. Ἐκεῖ ὁ Ντόβρι Βοϊνίκωβ συνεκρότησε θίασον, ἐξ ἐρασιτεχνῶν καὶ πάλιν, καὶ δι' αὐτῶν ἐδίδαξεν ἀπὸ σκηνῆς τὸ πρῶτον ἱστορικὸν βουλγαρικὸν δρᾶμα «Στογιὰν ὁ βοϊβόδας». Ἡ ἐπιτυχία τοῦ τε ἔργου καὶ τῆς παραστάσεως ἐν γένει ἐνεθάρρυνε τὸν Βοϊνίκωβ καὶ ἐπλούτισε μεταγενεστέρως τὸ δραματολόγιόν του καὶ δι' ἄλλων βουλγαρικῶν δραμάτων, πάντων εἰλημμένων ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Βουλγαρίας. Ἐννοεῖται, ὅτι τὰ ἔργα ταῦτα δὲν εἶχον οὐδεμίαν φιλολογικὴν ἀξίαν, ἀλλ' ἐχειροκροτοῦντο ζωηρότατα ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μεταναστῶν, οἵτινες ἐνεθουσιάζοντο βλέποντες ἀπὸ σκηνῆς τὰ κατορθώματα τῶν συμπατριωτῶν των. Ἐκ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ θιάσου τοῦ Βοϊνίκωβ πολιτικοί τινες τῆς Βουλγαρίας συνέλαβον τὴν ἰδέαν νὰ χρησιμοποιήσωσι τὸ θέατρον ὡς ἐθνικὴν προπαγάνδαν πρὸς ἀφύπνισιν τοῦ πατριωτισμοῦ τῶν Βουλγάρων καὶ ἀνάκτησιν τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν. Εὐθὺς δ' ἀμέσως ἤρχισεν ἡ πρὸς τοῦτο ἐργασία, καὶ ἐκεῖ ὅπου πρότερον δὲν ὑπῆρχεν οὐδ' ἡ ἐλαχίστη πνευματικὴ κίνησις, ἤρχισε πυρετώδης ἐργασία πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ θεάτρου καὶ πλεῖσται ὅσαι παραστάσεις ἤρχισαν διδόμεναι καθ' ἅπασαν τὴν Βουλγαρίαν. Τὰ δράματα τοῦ Βοϊνίκωβ καὶ τὸ περίφημον ἱστορικὸν δρᾶμα «Ἰβάνκο, ὁ δολοφόνος τοῦ βασιλέως Ἀσσὰν τοῦ Β'», ὅπερ ἔγραψεν ὁ μητροπολίτης *Κλήμης* ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «Βασίλης Δρουμώφ», ἐνεθουσίασε τὴν Βουλγαρίαν ὁλόκληρον. Τὸ τοιοῦτον βουλγαρικὸν θέατρον μὲ τὰς πατριωτικὰς καὶ ἠθικὰς αὐτοῦ τάσεις ἐξηκολούθησεν ὑφιστάμενον μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ.

Τὸ Ἐθνικὸν θέατρον τῆς Σόφιας.

Ἀπὸ τοῦ 1877 παρετηρήθη ποιά τις μείωσις τοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν θεατρικὴν τέχνην, πλὴν μεταγενεστέρως ἐπυκνώθησαν καὶ πάλιν, ὑπὸ ἐρασιτεχνῶν πάντοτε, αἱ θεατρικαὶ παραστάσεις μὲ δραματολόγιον κατά τι διαφορετικὸν τοῦ προηγουμένου. Διάφοροι συγγραφεῖς ἔγραφον δράματα μὲ ὑπόθεσιν τὰ κατορθώματα τῶν μεγάλων Βουλγάρων ἐπαναστατῶν, τοῦ Στεφάνου Καρατζᾶ, τοῦ Χατζηδημήτρη, τοῦ Χρήστου Βότεφ καὶ ἄλλων, ἐκμεταλλευόμενοι οὕτω τὸ ἀκαλαίσθητον τῶν λαϊκῶν μαζῶν. Τῷ 1885 ἱδρύθη εἰς Φιλιππούπολιν ὁ πρῶτος ἐξ ἐπαγγελματιῶν ἠθοποιῶν θίασος, ὅστις καὶ διὰ πρώτην φορὰν ἀνεβίβασεν ἐπὶ τῆς βουλγαρικῆς σκηνῆς ξένα κλασσικὰ ἔργα καὶ νεώτερα τοιαῦτα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐπεκράτησαν τὰ ρωμαντικὰ ἔργα τοῦ Δουμᾶ πατρός. Ὁ θίασος αὐτὸς διετηρήθη μέχρι τῆς ἑνώσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ὁπότε τὰ κυριώτερα αὐτοῦ μέλη μετέβησαν εἰς τὴν Σόφιαν, ἔνθα ἐσχημάτισαν νέον ἀρτιώτερον θίασον ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ὀσνόβα», τὸν ὁποῖον ὁ τότε πρωθυπουργὸς Σταμπούλωφ ὑπεστήριξε, δοὺς ἅμα αὐτῷ καὶ ξύλινόν τι παράπηγμα, οὗτινος παραθέτομεν καὶ τὴν εἰκόνα, ὅπερ ἐχρησίμευσε, τρόπον τινά, ὡς τὸ πρῶτον ἐπίσημον βουλγαρικὸν θέατρον. Ἀλλὰ καὶ ὁ θίασος αὐτός, λόγῳ τῆς ἀπειθαρχίας ἥτις ἐπεκράτει μεταξὺ τῶν ἠθοποιῶν, τῆς ἐλλείψεως πάσης καλλιτεχνικῆς μορφώσεως αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν γλίσχρων ὑλικῶν μέσων, ἅτινα τοῖς παρέσχεν ὁ Σταμπούλωφ, ἐλάχιστα προσέφερεν εἰς τὴν θεατρικὴν τέχνην. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε τῷ 1891 ὁ καθηγητὴς Β. Ναλμπούρωφ, ἀναλαβὼν τὴν διεύθυνσιν τοῦ θιάσου, μετέβαλε τὴν ἐπωνυμίαν αὐτοῦ εἰς «Salza i smeh», ἤτοι «Γέλια καὶ δάκρυα» καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἔδωκε γενναίαν καλλιτεχνικὴν ὤθησιν εἰς τὴν βουλγαρικὴν σκηνήν. Τότε ἀνεφάνησαν καὶ ἠθοποιοί τινες ἄξιοι λόγου, ὡς ὁ *Ἰβὰν Ποπώφ*, ὁ *Β. Κίρκωφ*, ὁ *Δ. Ἀντώνωφ* καὶ ἡ κ. *Κανέλη*, ὁ σύζυγος τῆς ὁποίας Ραδοὺλ Κανέλης, παλαιὸς μαθητὴς τῆς ρωσικῆς δραματικῆς σχολῆς, ἀνέλαβε καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ θιάσου μετὰ τήν, λόγῳ ἀσθενείας, ἀποχώρησιν τοῦ καθηγητοῦ Ναλμπούρωφ. Ὑπὸ τὴν νέαν τοῦ Κανέλη διεύθυνσιν αἱ παραστάσεις τοῦ θιάσου διεξήγοντο καλλιτεχνικώτερον καὶ μετὰ περισσοτέρας ἐπιμελείας, τὸ δὲ δραματολόγιον ἐπλουτίσθη μὲ ἔργα τοῦ Σίλλερ, τοῦ Σαίκσπηρ καὶ τοῦ Ὀστρόβσκη, ἐξ ὧν ἐπεκράτησαν τὰ τοῦ τελευταίου, χάρις εἰς τὸ τάλαντον τοῦ Κανέλη, ὅστις ὑπεδύετο τοὺς κυριωτέρους αὐτῶν ρόλους.

Τὸ Βουλγαρικὸν θέατρον κατὰ τὸ 1888—1891.

Εἰς τὰς προσπαθείας τοῦ Κανέλη πρὸς ἀρτιωτέραν ἐμφάνισιν τοῦ βουλγαρικοῦ θεάτρου προσετέθησαν μεταγενεστέρως καὶ αἱ τοῦ ρεζισὲρ τοῦ θεάτρου τῆς Ζαγκρὲμπ *Μάνδροβιτς*, ὅστις, κληθεὶς ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως νὰ διευθύνῃ τὸν θίασον, κατώρθωσε μετὰ διδασκαλίαν ἑνὸς ἔτους νὰ παρουσιάσῃ πρώτης τάξεως πλέον ἠθοποιούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν *Βέραν Ἰγνατιέβαν*, τὴν *Ἀδριάναν Βουδέφσκαν*, τὴν *Ρόζαν Πόποβα* καὶ τοὺς *Σαράφωβ*, *Γκάνισιφ*, *Κίρτσεφ* καὶ *Κίρωφ*. Ἔκτοτε τὸ βουλγαρικὸν θέατρον δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι ἔλαβε καλλιτεχνικήν τινα ὑπόστασιν καὶ μὲ ἠθοποιοὺς μορφωμένους πλέον, ἀλλὰ καὶ μὲ μέγαρον θεάτρου, διὰ τὸ ὁποῖον ἡ κυβέρνησις ἐδαπάνησε πλεῖστα ἑκατομμύρια (τὸ θέατρον αὐτὸ ἐκάη τῷ 1923, διασωθείσης μόνον τῆς προσόψεως αὐτοῦ καὶ ἤδη ἀνεγείρεται μεγαλοπρεπέστερον) καὶ οὕτω ἠδυνήθη νὰ παρακολουθήσῃ τὸ σύγχρονον εὐρωπαϊκὸν δραματολόγιον, παρουσιάζον τὰ ἐκλεκτότερα τῶν ἔργων τοῦ Γκόρκι, τοῦ Τολστόϊ, τοῦ Ἴψεν, τοῦ Χάουπτμαν καὶ ἄλλων, δι' ὧν καὶ τὸ βουλγαρικὸν κοινὸν ἤρχισε νὰ ἐξοικειοῦται μὲ τὰς βαθυτέρας εἰκόνας τῆς συγχρόνου εὐρωπαϊκῆς μεγαλοφυΐας. Οὕτω, τὸ συμβολικὸν δρᾶμα ἀφ' ἑνὸς καὶ τὸ μὲ ρεαλιστικὰς καὶ φιλοσοφικὰς ἰδέας τοιοῦτον ἀφ' ἑτέρου ἐπεκράτησαν πλέον ἐν τῷ βουλγαρικῷ θεάτρῳ. Ἀλλὰ καὶ οἱ Βούλγαροι δραματικοὶ συγγραφεῖς δὲν ἔμειναν μ' ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας· οὕτως ὁ *Πέτρος Θεοδωρώφ*, ὃν οἱ Βούλγαροι θεωροῦν ὡς τὸν μεγαλύτερον δραματικόν των συγγραφέα, ὁ *Ἰβὰν Βάζωφ*, τοῦ ὁποίου τὰ δύο δράματα: «Πρὸς τὴν ἄβυσσον» καὶ «Ὁ Βοριλάβ», ἔσχον ἰσχυροτάτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς βουλγαρικῆς ψυχῆς, ὁ *Στρασιμίρωφ* καὶ ἄλλοι τινές, πάντες προπολεμικῶς δράσαντες, συνετέλεσαν οὐκ ὀλίγον εἰς ἀνύψωσιν τῆς ἐθνικῆς βουλγαρικῆς σκηνῆς.

Μετὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, λόγῳ τῆς διὰ πυρὸς καταστροφῆς τοῦ ἐθνικοῦ τῆς Σόφιας θεάτρου, ἀλλὰ καὶ τῶν λυπηρῶν συνεπειῶν ἃς ἔσχεν ὁ πόλεμος οὗτος διὰ τοὺς Βουλγάρους, τὸ βουλγαρικὸν θέατρον διετέλεσε σχεδὸν ἐν ἀδρανείᾳ, καθ' ἅπασαν δὲ τὴν μεταπολεμικὴν ἐποχὴν μέχρι τῆς σήμερον δύο μόνον ἄξιοι λόγου δραματικοὶ συγγραφεῖς ἀνεφάνησαν, ὁ *Λιουδμὶλ Στογιάνωφ*, σατιρίσας κατὰ τὸν Ἀριστοφάνειον τρόπον διὰ τῆς ἐμμέτρου τραγῳδίας του «Ἀπόλλων καὶ Μίδας» ὡρισμένα τινὰ πρόσωπα, καὶ ὁ *Νικόλαος Ραΐνωφ*, λαβὼν τὸ μέγα βραβεῖον τοῦ ὑπουργείου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως διὰ τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρό...» δρᾶμά του.

Ἐν γένει, ἡ δραματικὴ ποίησις τῶν Βουλγάρων, εἰς ἐθνικοὺς προπαγανδιστικοὺς σκοποὺς σχεδὸν μόνον ἀποβλέπουσα, στερεῖται τῆς δραματικῆς ἐκείνης δυνάμεως, δι' ἧς προκαλεῖται ἡ δραματικὴ λεγομένη συγκίνησις, ἡ πρὸς τὴν διάνοιαν καὶ οὐχὶ τὰς αἰσθήσεις ἀποτεινομένη καὶ προκαλουμένη ἐκ τῶν ἐπὶ σκηνῆς ἀναπτυσσομένων γενικωτάτων καὶ κοινοτάτων παθῶν τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας.

Παρὰ τὸ δραματικὸν κυρίως θέατρον μεγάλην ἐξέλιξιν ἔσχε καὶ τὸ μουσικὸν τοιοῦτον, ὑποστηριχθὲν καὶ αὐτὸ ἐκθύμως ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ἥτις ἀπὸ ἐτῶν ἤδη ἔχει ὁρίσει ἐτήσια γενναῖα βραβεῖα διὰ τὰ καλύτερα μελοδράματα. Ἐκ τῶν μουσικῶν συνθετῶν οἱ ἀξιολογώτεροι εἶναι ὁ *Δόμπρι Χρήστωφ*, ὁ *Ν. Ἀθανάσωφ*, ὁ *Π. Στόνωφ* καὶ ὁ *Πέτκο Ναούμωφ*. Ἐκ τῶν μέχρι τῆς σήμερον δοθέντων μελοδραμάτων, τὰ ὁποῖα πάντα ἐγράφησαν ἐπὶ βουλγαρικῆς ὑποθέσεως, εἰλημμένης ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ συγχρόνου καὶ παλαιοτέρου τῶν Βουλγάρων βίου, τὰ μᾶλλον ἐπιτυχῆ εἶναι τὰ ἑξῆς τέσσαρα: «Κάμιν καὶ Τσένα», «Μπορισλάβ», ληφθὲν ἐκ τοῦ ὁμωνύμου δράματος τοῦ Βάζωφ, «Ταχὴρ Μπεγκοβίτσα» καὶ «Γεωργάνα». Ἐκ τῶν πρωταγωνιστριῶν τοῦ μελοδράματος, αἵτινες πᾶσαι ἐσπούδασαν δαπάναις τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ, ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν ἐσημείωσαν ἡ *Νεδέλκα* καὶ ἡ *Ἄννα Τοδόροβα*, ἡ *Φρόσω Γκρέζοβα* καὶ ἡ *Μόρφοβα*, χειροκροτηθεῖσαι πᾶσαι καὶ ἐκτὸς τῆς Βουλγαρίας, αἱ μὲν δύο πρῶται ἐν Λονδίνῳ, Παρισίοις καὶ Νέᾳ Ὑόρκῃ, ἡ δὲ δευτέρα ἐν Βερολίνῳ καὶ Βιέννῃ καὶ ἡ τρίτη ἐν Πράγᾳ. Παραλλήλως τοῦ μελοδράματος, τοῦ ὁποίου ὁ θίασος παίζει τὸν μὲν χειμῶνα ἐν τῷ «Ἐθνικῷ θεάτρῳ» τῆς Σόφιας, τὸ δὲ θέρος ὑποχρεωτικῶς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, λειτουργοῦν καὶ ἀρκετοὶ ὀπερετικοὶ καὶ κωμειδυλλιακοὶ θίασοι παίζοντες εἰς τὸ «Ὠδεῖον» (Ὀντέον), τὸ «Συνεργατικὸν Θέατρον» καὶ τὸ «Ἐλεύθερον Θέατρον».

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Digitized by Google

Τέχνη: Ἡ τέχνη παρὰ τοῖς Βουλγάροις ἠκολούθησε τὴν περιπετειώδη ἐθνικήν των ἐξέλιξιν. Εἰς τὴν πρώτην της περίοδον εἶναι ἑλληνική, παλαιοθρᾳκικὴ τέχνη, ἐστερημένη ὅλως ἰδιαζούσης βουλγαρικῆς μορφῆς. Τὰ περὶ ταύτης, ὡς καὶ τὰ περὶ τῆς βυζαντινῆς περιόδου της, εὕρηνται κατεσπαρ-

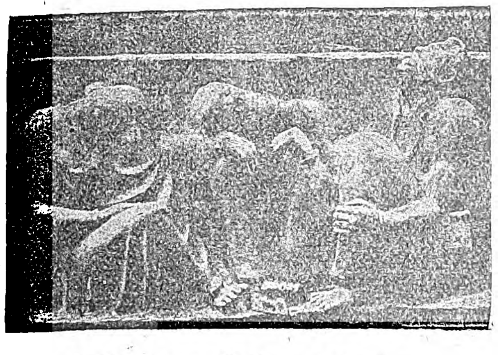

Α. Μπαλσαματζίεβα: *Ἀνάπαυσις.*

μένα ἐν τῇ ἐξιστορήσει τῆς καθόλου πορείας τοῦ βουλγαρικοῦ πολιτισμοῦ (βλ. **Βουλγαρία** */Ἱστορ./*). Ἡ νεωτέρα βουλγαρικὴ τέχνη, ἡ καὶ κυρίως βουλγαρική, ἄρχεται ἀφ᾽ ἧς παρὰ τοῖς Βουλγάροις ὡλοκληρώθη συνείδησις ἐθνική. Ἀλλὰ καὶ ἡ νεωτέρα βουλγαρικὴ τέχνη ἠκολούθησεν ἐν τῇ ἀναπτύξει της τὰς διακυμάνσεις τῶν τυχῶν τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους, ἐχρειάσθησαν δὲ πολλαὶ καὶ ἐπιπονώταται πολλάκις προσπάθειαι μέχρις ὅτου εὕρῃ τὸν δρόμον της. Ἐκ μικρῶν ἀφορμηθεῖσα καὶ καλλιεργηθεῖσα ἐν μέσῳ λαοῦ στερουμένου βαθείας καὶ ὑψηλῆς καλλιτεχνικῆς παραδόσεως, πλὴν τῆς θρησκευτικῆς καὶ τῆς λαϊκῆς του τέχνης, ἀνεπτύχθη σὺν τῷ χρόνῳ κατὰ τρόπον ἐξόχως ἱκανοποιητικόν, ἀναχθεῖσα εἰς ἀξίαν εὐφήμου μνείας περιωπήν. Εἰς τὴν ἀνύψωσίν της ταύτην ἐβοηθήθη σοβαρῶς ἐκ τῆς συχνῆς ἐπικοινωνίας τῶν Βουλγάρων καλλιτεχνῶν μετὰ τῶν χωρῶν τῆς Δύσεως, ἀπὸ τὴν ὁποίαν παρέλαβον οὗτοι νεωτεριστικὰς ἀρχὰς καὶ διὰ μακραίωνος καλλιεργείας παγιωθείσας ἀντιλήψεις περὶ τὴν χρῆσιν τῶν μέσων καὶ τῶν τρόπων τῆς καλλιτεχνικῆς ἐκφράσεως. Τοιουτοτρόπως σὺν τῷ χρόνῳ ἐσχηματίσθη ἐν Βουλγαρίᾳ καλλιτεχνικὴ κίνησις ἀξιολογωτάτη, ἀνεφάνησαν δὲ σχεδιασταί τινες, ζωγράφοι καὶ γλύπται προσελκύσαντες πλὴν τοῦ ἐπιχωρίου καὶ τὸ γενικώτερον, διεθνὲς ἐνδιαφέρον. Εἰς τὴν πρώτην σειρὰν τῶν καλλιτεχνῶν τούτων, ἵσταται ὁ ζωγράφος *Σερκέλωφ*, ὅστις πρῶτος ἐν τῇ νεωτέρᾳ βουλγαρικῇ τέχνῃ ἐστράφη εὐθὺς πρὸς τὴν φύσιν καὶ ἐζήτησε ν᾽ ἀνανεώσῃ καὶ νὰ ἐνδυναμώσῃ τὰς καλλιτεχνικὰς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς του δι᾽ εὐφυοῦς, εἰλικρινοῦς καὶ πεφωτισμένης συγχρόνως προσαρμογῆς εἰς τὰ φυσικὰ πρότυπα. Τὸ ἔργον του, διαπνεόμενον ἀπὸ ὑπερτέραν τινὰ ἀλήθειαν καὶ μὴ διαψεῦδον τὴν πραγματικότητα, ἐχρησίμευσεν ὡς ἀφετηρία νέων σπουδῶν καὶ νέων ζητήσεων ἐν τῇ νεωτέρᾳ βουλγαρικῇ τέχνῃ. Παρὰ τὸν Σερκέλωφ ἄξιοι ἰδιαιτέρας ἀναγραφῆς ζωγράφοι εἶναι ὁ *Κ. Μιχαήλωφ*, ὁ *Δῆμο Σωτήρωφ* καὶ ἡ κυρία *Βάζοβα*. Ὁ πρῶτος ἐκ τούτων ἐγένετο εὐρύτατα γνωστὸς ὡς ἱκανώτατος προσωπογράφος· θαυμάσιον ἔργον του εἶναι ἡ προσωπογραφία τοῦ Κυρίλλου Κρίστωφ, τοῦ διδασκάλου τοῦ βουλγαρικοῦ λυρισμοῦ. Ὁ

Π. Κισελνίτσεφ: *Τὸ κριάρι.*

δεύτερος διεκρίθη ὁμοίως ὡς προσωπογράφος· μεταξὺ δὲ τῶν καλυτέρων ἔργων του τάσσεται ἡ «Αὐτοπροσωπογραφία» του, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ, πέραν τοῦ ἑαυτοῦ του, μίαν ἐξόχως ἱκανοποιητικὴν προσπάθειαν ψυχολογίας ἑνὸς καλλιτέχνου. Ἡ δὲ κυρία Βάζοβα, γνωστότατος τύπος εἰς τοὺς φιλολογικοὺς καὶ καλλιτεχνικοὺς κύκλους τῆς βουλγαρικῆς πρωτευούσης, ἐξαίρεται κυρίως διὰ τὴν ἀλήθειαν τοῦ σχεδίου της καὶ τὴν εὐγένειαν τοῦ χρωματισμοῦ της. Παρὰ τοὺς ζωγράφους τούτους δέον νὰ μνημονευθῇ μία πραγματικὴ δόξα τῆς βουλγαρικῆς τέχνης, ὁ γελοιογράφος *Μπουζίνωφ*. Πνεῦμα πλῆρες ὀξυδερκείας καὶ δηκτικωτάτης εἰρωνείας, καλλιτέχνης ἐξόχου ταλάντου, σχεδιαστὴς ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀξιομνημόνευτος, ἀλλὰ καὶ κοινωνικὸς φιλόσοφος καὶ πολιτικὸς κριτικὸς σπανίας διορατικότητος, ἠδυνήθη εἰς τὴν μακροτάτην σειρὰν τῶν γελοιογραφιῶν του νὰ περικλείσῃ ὁλόκληρον τὴν πολιτικὴν καὶ φιλολογικὴν ζωὴν τῆς τελευταίας τριακονταετίας εἰς ὅ,τι χαρακτηριστικὸν καὶ μᾶλλον ἀξιοπαρατήρητον παρουσιάζει αὕτη. Αἱ γελοιογραφίαι τοῦ Ἰβὰν Βάζωφ, τοῦ Ἐλλὶν Πέλλιν μετὰ τοῦ καθηγητοῦ Ἀλεξάνδρου Μπαλαμπάνωφ, τῆς βουλγαρικῆς διεξόδου εἰς τὸ Αἰγαῖον (ἐν ᾗ ἀπεικονίζεται ἡ Βουλγαρία ὡς ἰσχνὸν ἄτομον μόλις διολισθαῖνον μεταξὺ τῶν παχέων νώτων τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Ἑλλάδος), παραμένουν πάντοτε ὡς αἱ μᾶλλον ἐνδιαφέρουσαι σελίδες τῆς καλλιτεχνικῆς παραγωγῆς τοῦ Μπουζίνωφ.

Ἡ βουλγαρικὴ γλυπτικὴ ἀντιπροσωπεύεται διὰ τοῦ *Ἀνδρέου Νικόλωφ*, ὅστις κατέστη εὐφημότατα γνωστὸς καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ὅλως δὲ ἰδιαιτέρως ἐν Ἰταλίᾳ, ἔνθα ἀπὸ μακροῦ χρόνου διατηρεῖ δύο ἐργαστήρια. Παραμένων συνήθως κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος ἐν Ἰταλίᾳ, ἐπισκέπτεται καθ᾽ ἕκαστον θέρος τὴν Σόφιαν, ἔνθα διατηρεῖ τρίτον ἐργαστήριον. Καλλιτέχνης γονιμωτάτου καὶ ρωμαλέου ταλάντου ὁ Ἀνδρέας Νικόλωφ, ἠδυνήθη νὰ συγκεράσῃ ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν παράδοσιν πρὸς τὰ διδάγματα τῆς νεωτέρας τέχνης τῆς Δύσεως. Ὁ Rodin ὑπῆρξεν ὁ διδάσκαλος, ὅστις ἤσκησεν ἐπ᾽ αὐτοῦ τὴν μᾶλλον καταφανῆ ἐπιρροήν. Ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἑλλάδα τῷ 1911 μεθ᾽ ὁμίλου Βουλγάρων σπουδαστῶν ἀπεκόμισεν ἐκ τῆς θέας τῶν ἑλληνικῶν μαρμάρων τὰς ὑψηλοτέρας τῶν ἀντιλήψεων ἐν τῇ πλαστικῇ δημιουργίᾳ, ἴσως δὲ καὶ τὴν τάσιν πρὸς τὸν χρωματισμόν, τοῦ ὁποίου ποιεῖται χρῆσιν, κατὰ τὸ δυνατόν, εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του. Μεταξὺ τῶν πολυπληθῶν πλαστικῶν του δημιουργιῶν μνημονεύομεν ἐνταῦθα τὴν θαυμασίαν, πλήρη ἐκφράσεως καὶ οἱονεὶ ἐσωτερικῆς φρικιάσεως προσωποποίησιν τοῦ «Πόθου» καὶ τὸ ἐξαίρετον σύμπλεγμα τοῦ «Πνεύματος καὶ Ὕλης». Ὁ Ἀνδρέας Νικόλωφ διεκρίθη καὶ εἰς τὴν προσωπογλυφίαν, ἐκ τῶν προσφάτων δὲ ἐν τῷ εἴδει τούτῳ ἔργων του ἀξία σημειώσεως εἶναι ἡ προτομὴ τοῦ πρωθυπουργοῦ Λιάπτσεφ (Βλ. ἄρθρ. *Κ. Μπαστιᾶ* ἐν «Ἐλευθ. Τύπῳ» 29—30 Ἰουλίου 1926).

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΦΙΛΟΤΕΛ.] Τὸν Μάϊον τοῦ 1879, ὅτε ἀκόμη ἡ Βουλγαρία ἦτο ἡγεμονία ὑποτελὴς εἰς τὴν Τουρκίαν, ἐξέδωκε τὴν πρώτην σειρὰν τῶν γραμματοσήμων της, ἀπαρτιζομένην ἀπὸ 5 ἀξίας. Ταῦτα τυπωμένα ἐπὶ χάρτου μὲ διαφανεῖς ραβδώσεις, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐξετυποῦντο τότε τὰ ρωσικὰ γραμματόσημα, καὶ μὲ ἰδίας πρὸς ἐκεῖνα διαστάσεις, παριστῶσι λέοντα περιβαλλόμενον ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Βουλγαρικὸν Ταχυδρομεῖον» μὲ σλαυικοὺς χαρακτῆρας καὶ τὴν ἀξίαν εἰς φράγκα καὶ σαντίμ. Ὁ τύπος οὗτος διετηρήθη μέχρι τοῦ 1881, ὁπότε ἐξεδόθη νέα σειρὰ τοῦ ἰδίου τύπου, ἀλλ᾽ ἐν αὐτῇ αἱ ἀξίαι εἶχον μετατραπῆ εἰς τὸ ἐθνικὸν νόμισμα *στοτίνσκι*. Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι καὶ ἡ σειρὰ αὐτὴ καὶ ἡ ἑπομένη (1882) δὲν εἶχον γραμματόσημον μεγαλυτέρας ἀξίας τῶν 50 στοτίνσκι καὶ μόνον κατὰ τὸ 1887 ἐξεδόθη γραμματόσημον τῆς μιᾶς λέβας. Τὸ ἴδιον ἔμβλημα τοῦ λέοντος, μικρότερον καὶ μὲ τὴν ἀξίαν τοῦ γραμματοσήμου κάτωθι αὐτοῦ, ἐτυπώθη εἰς τὴν σειρὰν τοῦ 1889, ἥτις ἐξηκολούθησεν ἐκδιδομένη μέχρι τοῦ 1899 καὶ συνέκειτο ἐκ δώδεκα ἀξιῶν. Κατὰ τὸ 1896, ὅταν ἤρχισε νὰ διαδίδηται ἡ χρῆσις τῶν ἀναμνηστικῶν γραμματοσήμων εἰς τὰ διάφορα κράτη, ἡ Βουλγαρία ἐξέδωκε καὶ αὐτὴ τοιοῦτα ἀναμνηστικὰ τῆς βαπτίσεως τοῦ ἤδη (1929) βασιλέως Βόριδος, κατόπιν τῷ 1901 ἄλλα δύο ἀναμνηστικὰ τοῦ Τουρκοβουλγαρικοῦ πολέμου, τῷ 1902 ἄλλα τρία ἀναμνηστικὰ τῆς μάχης τῆς Σίπκας καὶ τῷ 1907 ἄλλα τρία ἀναμνηστικὰ τοῦ τότε βασιλέως Φερδινάνδου ἐπὶ τῇ συμπληρώσει εἴκοσιν ἐτῶν βασιλείας. Ἐν τῷ μεταξὺ ἤρχισαν νὰ ἐκδίδωνται καλλιτεχνικὰ γραμματόσημα τυπούμενα εἰς Βιέννην καὶ Ἀγγλίαν. Κατὰ τὸ 1901 τὰ βουλγαρικὰ γραμματόσημα ἔφερον τὴν εἰκόνα τοῦ Φερδινάνδου, τῷ 1911 ἔφερον ἀπεικονίσεις διαφόρων τοπίων, τὴν εἰκόνα τοῦ αὐτοῦ βασιλέως εἰς διαφόρους στάσεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων μία τὸν παρίστα μὲ στολὴν Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, ἡ Βουλγαρία ἐπεσήμανε τὰ κυκλοφοροῦντα τότε γραμματόσημα μὲ τὸ ἐπισήμασμα «Ἀπελευθερωτικὸς πόλεμος 1912—1913» διετήρει δὲ μάλιστα καὶ ἴδιον ταχυδρομεῖον ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὅπου ἐπωλοῦντο ταῦτα. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐξέδωκε τρεῖς εἰδικὰς σειράς, καὶ τῷ 1919, μετὰ τὴν ἀνακωχήν, ἐξεδόθη ἡ πρώτη σειρὰ μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Βόριδος, ἥτις ἐξακολουθεῖ καὶ μέχρι σήμερον εἰς διάφορον σχῆμα. Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἐπεσημάνθησαν τὰ κυκλοφοροῦντα γραμματόσημα καὶ ἐπωλοῦντο εἰς ἀνωτέραν τιμὴν τῆς ἐπ᾽ αὐτῶν ἀναγραφομένης, αἱ δὲ εἰσπράξεις διετίθεντο διὰ τοὺς αἰχμαλώτους πολέμου. Κατὰ τὴν διάρκειαν ὅμως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἡ Βουλγαρία εἶχε παραγγείλει γραμματόσημα εἰς τὴν Γερμανίαν, τὰ ὁποῖα ἐκτὸς τῶν τοπίων ἔφερον καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ τσάρου Φερδινάνδου, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐκθρονισθῆ. Ἐν μάλιστα, τῶν 10 στοτίνσκι, παρίστα καὶ γεωγραφικὸν χάρτην τῆς Βουλγαρίας, ἐκτεινομένης ἀπὸ τῆς Μαύρης θαλάσσης μέχρι τῆς Ἀλβανίας, ἄλλο δὲ τῆς ἰδίας ἀξίας, τὸν αὐτὸν βασιλέα μὲ στολὴν μακεδονικήν. Τὰ γραμματόσημα αὐτὰ διετέθησαν διὰ τὴν κατανάλωσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ δὲν ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἀλληλογραφίαν. Ἔκτοτε ἡ Βουλγαρία ἐκδίδει γραμματόσημα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλέως Βόριδος, μὲ τὸν βουλγαρικὸν λέοντα καὶ μὲ διάφορα τοπία, χωρὶς νὰ λησμονῇ καὶ τὰ ἀναμνηστικά. Οὕτως ἐξέδωκε τοιαῦτα διὰ τὴν 50ετηρίδα τοῦ ποιητοῦ Ἰβὰν Ραζῶφ καὶ δι᾽ αὐτὸν ἀκόμη τὸν ἀποθανόντα φιλοβούλγαρον Ἄγγλον δημοσιογράφον Μπάουτσερ (1922). Τελευταίως, καθιερωθείσης καὶ ἀεροπορικῆς συγκοινωνίας ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐπεσημάνθησαν καὶ γραμματόσημα μὲ ἓν ἀεροπλάνον καὶ τὴν νέαν ἀξίαν διὰ τὴν εἰδικὴν ταύτην χρῆσιν. Ἐκ παραλλήλου μὲ τὰ συνήθη γραμματόσημα, ἡ Βουλγαρία ἐξέδωκε τῷ 1884 καὶ ἐνάριθμα, τὰ ὁποῖα ἔχουν τὸ ἑξῆς χαρακτηριστικόν, ὅτι δὲν ἔχουν διάτρητον ὀδόντωμα οὔτε ἀποκόπτονται διὰ ψαλλίδος, ἀλλ᾽ ἔχουσι περίεργον διάτρησιν ἑλικοειδῆ. Ἡ τελευταία ἔκδοσις τοιούτων (1919) ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ διὰ τὴν ἀλληλογραφίαν ἀντὶ τῶν συνήθων γραμματοσήμων.

Ἡ ἐμπορικὴ ἀξία τῶν βουλγαρικῶν γραμματοσήμων εἶναι μᾶλλον χαμηλή, ἐκτὸς τῶν τῆς πρώτης ἐκδόσεως, ἑτέρων τεσσάρων ἐπισημανθέντων κατὰ τὸ 1884, καὶ ἑνὸς ὅπερ ἐπεσήμανον οἱ Γερμανοὶ ἐν Μακεδονίᾳ, κατὰ τὸ 1916 (τριῶν στοτίνσκι ἐπὶ ἑνός).

Νοτία Βουλγαρία: Μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας εἰς τὴν Βουλγαρίαν κατὰ τὸ 1885, τὰ κυκλοφοροῦντα αὐτόθι εἰδικὰ γραμματόσημα ἐπεσημάνθησαν ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν δι᾽ ὀκταγωνικῆς σφραγῖδος φερούσης εἰς τὸ κέντρον τὸν βουλγαρικὸν λέοντα μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Νοτία Βουλγαρία» μὲ σλαυικοὺς χαρακτῆρας. Ε.Φ.Ε.

βουλγαρία (ἡ) (Bulgaria) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀσκομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀσπεργιλλιδῶν*, περιλαμβάνον δώδεκα περίπου εἴδη, ὧν ἓν ἀναπτύσσεται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ τὰ ἕτερα ἐπὶ τῶν κορμῶν ἢ τῶν μασχαλῶν τῶν φύλλων τῶν δένδρων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βουλγαρία ἡ γλαυκὴ* (Bulgaria glauca), ἥτις ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν γηραιῶν κορμῶν διαφόρων δένδρων. Τὰ *γονίδια* τοῦ εἴδους τούτου εἶναι τεταγμένα καθ᾽ ὁρμαθοὺς καὶ ἐκφύονται κατ᾽ ἀκτινωτὴν διάταξιν ἀπό τινος σφαιροειδοῦς διογκώσεως τοῦ ἄκρου τοῦ *σποριοφορίου*. Τὰ σπόρια, ὀκτὼ τὸν ἀριθμόν, ἔχουσιν ἀκανόνιστον μεταξύ των μῆκος, χρῶμα δὲ τὰ ἡμίση μελανὸν καὶ τὰ ἐπίλοιπα ὑπόλευκον. Εἶναι συνηθέστατος μύκης ἐν Εὐρώπῃ· ἐν Ἑλλάδι δ᾽ εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *μοῦχλα*. Δ. Ν. Π.

βουλγαρικός, *—ή, —όν*, καὶ ἰδιωμ., *βουλγάρικος* καὶ *βουργάρικος*· ὁ τῆς Βουλγαρίας ἢ τῶν Βουλγάρων, ὁ ἐκ Βουλγαρίας προερχόμενος· «βουλγαρικὸς λαός, — πόλεμος», «βουλγαρικὴ φιλολογία», «βουλγαρικὸν ἔθνος,—ροδέλαιον κττ.».—Ἐπίρρ. ***βουλγαρικῶς***.

— **βουλγαρικὸν κόμμα**· ἀπεκλήθη οὕτω τὸ κόμμα τοῦ ἐξ Ὕδρας πολιτικοῦ *Δημητρίου* Βούλγαρη (βλ. λ.).

Βουλγαρινὴ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Κασθαναίας* τῆς ἐπαρχίας Ἁγιᾶς (τέως Ἀγυιᾶς) τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 539. Κεῖται εἰς τὴν κλιτὺν τοῦ ὄρους Μαυροβουνίου. Τῷ 1878 οἱ πρόκριτοι τοῦ χωρίου ἐξεγερθέντες κατὰ τῶν Τούρκων ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων τῆς Μαγνησίας, παρασπόνδως ἐσφάγησαν. Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος κεῖται καὶ ἡ διαλελυμένη μονὴ *Παναγιας τῆς Καμπάνας*. Δ. Ε. Μ.

Βούλγαρις· βλ. Βούλγαρης.

Βουλγάρ-κιοϊ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ἑλληνοχώριον.

Βούλγαρο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἄκρα καὶ ὕφορμος τῆς ΒΔ. ἀκτῆς τῆς Θάσου (πλάτ. 40^{0} 46′ $^{1}/_{2}$ Β, μῆκ. 24^{0} 36′ $^{1}/_{4}$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thasso and Lemnos islands), 2 μίλ. ΝΔ τῆς βορείας τῆς νήσου ἐσχατιᾶς. Ἔχει προβλῆτας φορτώσεως μεταλλευμάτων, ἀπὸ τῶν πέριξ ἐκεῖ πλουσίων μεταλλωρυχείων. Σ. Ε. Λ.

βουλγαροκτόνος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ φονεύων ἢ φονεύσας, ὁ ἐξοντώσας Βουλγάρους.

Digitized by Google

—**Βουλγαροκτόνος**, *Βασίλειος*· βλ. Βασίλειος Β' ὁ *Βουλγαροκτόνος*.

Βουλγαρομακεδόνες. Οἱ βουλγαρικῆς ἐθνικότητος Μακεδόνες. Ὡς τοιοῦτοι χαρακτηρίζονται συνήθως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ οἱ ἁπλῶς βουλγαρόφωνοι κάτοικοι τῆς Μακεδονίας, ἀδιακρίτως ἐθνικότητος.

Βούλγαρος, θηλ. *Βουλγαρὶς* καὶ κοιν. *Βουλγάρα*· ὁ βουλγαρικοῦ γένους ἢ ἐθνικότητος· ἰδιωμ. *Βούργαρος, Βουργάρα*.

Βουλγαρόφυγον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάζετο ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων ἡ ἀρχαία θρᾳκικὴ πόλις *Βουρτουδιζός*, κειμένη 26 περίπου χιλιόμετρα ἀνατολικῶς τῆς Ἀδριανουπόλεως. Σήμερον ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς κεῖται ἡ μικρὰ τουρκικὴ κωμόπολις *Μπαμπᾶ-Ἐσκῆ* (βλ. Βουρτουδιζός). Α. Θ. ΣΑΜ.

Βουλγάρω *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βουργάρω.

Βουλγατα (ἡ). Ἡ ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου τὸ πρῶτον μὲν διόρθωσις τῆς *Ἰτάλας* (τῆς ἀρίστης τῶν πολλῶν, ἐν χρήσει ἀπὸ τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος παρὰ τοῖς Δυτικοῖς, λατινικῶν μεταφράσεων τῆς Ἁγίας Γραφῆς)· ἔπειτα δὲ ἡ νέα μετάφρασις τῆς Ἁγίας Γραφῆς κατὰ τὸ πρωτότυπον κείμενον (τὸ ἑβραϊκὸν διὰ τὴν Π. Δ., ἧς αἱ μέχρι τότε μεταφράσεις εἶχον γίνει, διὰ τὴν ἄγνοιαν τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης, κατὰ τὸ κείμενον τῶν Ο', καὶ τὸ ἑλληνικὸν διὰ τὴν Κ. Δ.). Καὶ ἡ κατ' ἐντολὴν Καρόλου τοῦ Μεγάλου διόρθωσις ὑπὸ τοῦ Ἀλκουίνου τῆς μεταφράσεως τοῦ Ἱερωνύμου ἐκλήθη, διὰ τὴν καθολικὴν αὐτῆς παρὰ τοῖς Δυτικοῖς χρῆσιν, Vulgata (= κοινή, ἐν γενικῇ χρήσει).

Τὰ κατὰ τὴν *Βουλγάταν* ἔχουσιν ὧδε: Ἀπὸ τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος ἦσαν ἐν χρήσει ἐν τῇ Δύσει πολλαὶ μεταφράσεις τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἡ ἀρίστη τούτων καλεῖται ὑπὸ μὲν τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου Itala (De doctr. christ. XII, 16· In ipsis autem interpretationibus Itala cœteris praeferatur, nam est verborum tenacior cum perspicuitate sententiae), ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου (In Isaiam cap. 14, 49) «Communis» καὶ «Vulgata» καὶ «Usitata», ὑπὸ Γρηγορίου τοῦ Μεγάλου (Epist. ad Leandrum cap. 5), «Vetus». (Τινὲς νομίζουσιν, ὅτι πρέπει ν' ἀναγνωσθῇ ἐν τῷ προαναφερθέντι χωρίῳ τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου ἀντὶ τοῦ «Itala», «Illa» καὶ ἀντὶ τοῦ «nam», «quae».) Ποίαν μὲν τῶν λατινικῶν μεταφράσεων καλεῖ ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος «Italam» καὶ προκρίνει τῶν ἄλλων μεταφράσεων, τίς δ' ὁ συγγραφεὺς ταύτης εἶναι ἀβέβαιον. Ἐπειδὴ δ' ὅμως εἰς τὰ πολλὰ τῆς Italae ἀντίγραφα ἐγένοντο τοιαῦται ἐκ τῆς ἀμελείας τῶν ἀντιγραφέων ἀπομακρύνσεις ἀπὸ τοῦ ἀρχικοῦ αὐτῆς λατινικοῦ κειμένου, ὥστε νὰ εἶναι ἄχρηστος πλέον αὕτη ἐν ταῖς πρὸς ἀπόδειξιν προσαγομέναις ἐξ αὐτῆς μαρτυρίαις, ἀνέλαβεν ὁ Ἱερώνυμος, ὁ λογιώτατος τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ καὶ εἰδήμων τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης, τὸ μὲν κατὰ παράκλησιν φίλων, τὸ δὲ κατὰ προτροπὴν καὶ ἐντολὴν τοῦ πάπα Δαμάσου, νὰ ἐλέγξῃ τὰς λατινικὰς μεταφράσεις καί, ἐν ἀνάγκῃ, παρασκευάσῃ νέαν μετάφρασιν τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης ἐκ τοῦ πρωτοτύπου.

Καὶ πρῶτον μὲν διώρθωσε τὴν Κ. Διαθήκην κατὰ τὸ ἑλληνικὸν κείμενον, ἔπειτα δὲ τοὺς Ψαλμοὺς ἐκ τοῦ κειμένου τῶν Ο', οὓς ὅμως ἀνεθεώρησε, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δαμάσου, κατά τε τὸ πρωτότυπον καὶ τοὺς Ο', προσαρμόσας εἰς τὴν μετάφρασιν ταύτην τὰ ὑπὸ τοῦ πολλοῦ Ὠριγένους χρησιμοποιηθέντα κριτικὰ σημεῖα. Ἔπειτα ὀλίγον κατ' ὀλίγον διώρθωσε τὰ λοιπὰ τῆς Π. Διαθήκης βιβλία, ἐπεράτωσε δὲ τὸ ἔργον τῷ 391, οὗ ὅμως, ἀτυχῶς, ἱκανὸν μέρος ἀπώλετο (Epist. 54 ad Augustinum). Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ διορθώσεις αὐται δὲν ἦσαν καθ' ὁλοκληρίαν ἐκ τοῦ πρωτοτύπου, ἀνέλαβεν ὁ Ἱερώνυμος νὰ παρασκευάσῃ ἐν Βηθλεὲμ νέαν μετάφρασιν κατὰ τὸ πρωτότυπον. Ἡ μετάφρασις περατωθεῖσα δὲν ἱκανοποίησε πάντας, ἀλλὰ καὶ ἐπολεμήθη ὑπό τινων, μάλιστα δὲ ὑπὸ τοῦ Ρουφίνου, ἔτι δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Αὐγουστίνου, ὡς ὑποβιβάσασα τὴν μέχρι τότε ἐν μεγάλῃ τιμῇ ὑπάρχουσαν μετάφρασιν τῶν Ο'. Τούτου ἕνεκα ἐπὶ μακρὸν ἀκόμη ἦσαν ἀμφότεραι ἐν χρήσει, ἐποιεῖτο δ' ἕκαστος χρῆσιν τῆς μεταφράσεως, ἣν προέκρινε. Βραδύτερον δ' ὅμως ἡ μετάφρασις τοῦ Ἱερωνύμου διὰ τῆς συστάσεως ἀνδρῶν ἐπιφανῆ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κατεχόντων θέσιν, διεδόθη εὐρύτατα. (Οὕτω Γρηγόριος ὁ Μέγας (εἰς Hom. X εἰς τὸν Ἐζεκίαν) χαρακτηρίζει αὐτὴν ὡς «veraciorem», ἤτοι ἀληθεστέραν.)

Κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα ἦτο ἡ ἐπικρατοῦσα ἐν Ἱσπανίᾳ (Isidor. Hisp. de officiis eccles. L. I, cap. 12), κατὰ δὲ τὸν Θ' αἰῶνα ἡ νίκη αὐτῆς ἦτο ὁριστική. Ἡ λατινικὴ μετάφρασις, κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ λογίου μοναχοῦ Ἀλκουίνου (ἐνταλθέντος, ὡς λέγει, εἰς τοῦτο ὑπὸ Καρόλου τοῦ Μεγάλου· ἴδ. *Hug.* Einl. in die Schriften des N. T.[4] Stuttgart und Tübingen 1847. Bd. I, S. 416, σημ. 3ην) γενομένας διορθώσεις, ἦτο ἐν τῇ Δύσει ἐν γενικῇ πλέον χρήσει ὑπὸ τὸ ὄνομα Vulgata, ἥτις, ἐξαιρέσει τῶν Ψαλμῶν καὶ τῶν Δευτεροκανονικῶν βιβλίων (διατηρησάντων τὴν μετάφρασιν τῆς Ἰτάλας), ἀντεπεκρίνετο εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου γενομένην μετάφρασιν. Ἡ ἐν Τριδέντῳ Σύνοδος (Sessio 4, Decr. 2) ὥρισεν αὐθεντικὴν μὲν τὴν Vulgatam, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀλάθητον, ἀφοῦ καὶ ὁ παρασκευάσας αὐτὴν Ἱερώνυμος δὲν ἀξιοῖ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ ἀλάθητον (in cap. 19 Jesaiae). Ὁ πάπας Σίξτος ὁ Ε' διὰ τῆς τῇ 1ῃ Μαρτίου 1589 ἐκδοθείσης βούλλας ἀνήγγειλε νέαν ἔκδοσιν τῆς Βουλγάτας, ἥτις καὶ ἐκδοθεῖσα τῷ 1590 εἶναι γνωστὴ παρὰ τοῖς παπικοῖς ὡς Editio Sixtina.

Ἡ ἔκδοσις αὕτη δὲν ἔτυχε τῆς ἐλπισθείσης ἐπιδοκιμασίας, πρῶτον μὲν διότι δὲν διέφερε τῶν μέχρι τότε ἐν χρήσει ὄντων κειμένων τῆς Βουλγάτας, ἔπειτα δὲ δὲν ἦσαν συστατικὰ τῆς νέας ἐκδόσεως οὔτε τὰ πλεῖστα τυπογραφικὰ σφάλματα (ὧν ἄλλα μὲν ἦσαν ἐξεσμένα, ἄλλα δὲ διωρθωμένα διὰ γραφίδος), οὔτε αἱ ἐπὶ πολλῶν ἐσφαλμένων χωρίων μικραὶ (χάρτιναι) ταινίαι, ἐφ' ὧν εἶχε γραφῇ τὸ ὀρθὸν κείμενον. Ὁ διάδοχος τοῦ Σίξτου Γρηγόριος ὁ ΙΔ' ἀνέθηκεν εἰς συνέλευσιν ἐκ καρδιναλίων τὴν μέριμναν περὶ νέας ἐκδόσεως τῆς Βουλγάτας, ἥτις καὶ εἶδε τὸ φῶς τῷ 1592 ἐπὶ Κλήμεντος τοῦ Η' καὶ ἥτις, μετὰ προλόγου Ροβέρτου τοῦ Βελλαρμίνου, εἶναι ἡ ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Καθολικοῖς ἔκδοσις τῆς Βουλγάτας ὑπὸ τὸ ὄνομα Sixto-Clementina. Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

βουλεβαρδιέρος (ὁ)· λέξις γαλλικὴ (boulevardier), σημαίνουσα τὸν ἀρεσκόμενον νὰ συχνάζῃ εἰς τὰ **βουλεβάρτα** (βλ. λ.), εἰς τοὺς δημοσίους δηλαδὴ περιπάτους καὶ τὰ ἐπ' αὐτῶν κοσμικὰ κέντρα.

βουλεβάρτον (τὸ) (γαλλ. boulevard, γερμ. Bohlwerk). Ὁδὸς πλατεῖα μὲ εὐρύχωρα πεζοδρόμια, συνήθως δενδροφυτευμένα, κατάλληλος διὰ περιπάτους πεζῶν καὶ ἐποχουμένων. Ὁ χαρακτηρισμὸς μιᾶς ὁδοῦ ὡς *βουλεβάρτου* προϋποθέτει ἐπὶ πλέον τὴν ἐπ' αὐτῆς ὕπαρξιν καταστημάτων πολυτελείας, ξενοδοχείων, θεάτρων καὶ κέντρων διασκεδάσεως. Ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ τὸ βουλεβάρτον συγχύζεται συνήθως πρὸς τὴν λεωφόρον (βλ. λ.).

βουλεικερας (τὸ) (Bouleiceras Thevenin) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀρποκρατιδῶν ἀμμωνοειδῶν μαλακίων*. Λείψανά των εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας ἰουρασίου (ἢ λιασίου) ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Μαδαγασκάρην καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα τοῦ γένους τούτου καὶ δὴ νέου εἴδους του, τὸ ὁποῖον ὁ Ρέντς ὠνόμασε *βουλεικερας τῆς Ναυσικᾶς*, εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιασίου ὑποπεριόδου τῶν δυτικωτάτων ὀροσειρῶν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος (τῆς ἀδριατικοϊονίου ζώνης ὀρέων, βλ. Ἀκαρνανία). Γ. Κ. Γ.

Βουλερὸν *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βολερόν.

βούλευμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ βουλεύεσθαι, ἀπόφασις, γνώμη: «ἐξ ἧς τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα» (*Αἰσχύλ.* Ἑπτὰ Θ. 592 κ.ἑ.)· || ἀπόφασις δικαστικοῦ συμβουλίου: «ἀθῳωτικὸν —, παραπεμπτικὸν βούλευμα».

— [ΠΟΙΝ. ΔΙΚΟΝ.] Κατὰ τὴν Ποιν. Δικονομίαν (ἄρθρ. 249) *βουλεύματα* λέγονται αἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστικῶν συμβουλίων πλημμελειοδικῶν καὶ ἐφετῶν, ἐκδιδόμεναι δὲ διὰ τῆς ψήφου τῶν πλειόνων, ὅπως αἱ ἀποφάσεις ἐν γένει τῶν δικαστηρίων (βλ. ἀπόφασις), ἀλλ' ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ εἰσαγγελέως καὶ τῶν λοιπῶν διαδίκων, ἤτοι κατηγορουμένου καὶ πολιτικῶς ἐνάγοντος, καὶ οὐχὶ ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει. Δι' ὃ τὸ βούλευμα *ἐκδίδεται* καὶ δὲν *δημοσιεύεται*, ὡς ἡ ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου, θεωρεῖται δ' ἐκδοθὲν ἅμα ὡς ὑπογραφῇ κατὰ νόμον ὑπὸ τοῦ προεδρεύσαντος τοῦ συμβουλίου δικαστοῦ καὶ τοῦ μετασχόντος τῆς συνεδριάσεως αὐτοῦ γραμματέως. Τὸ βούλευμα πρέπει νὰ συντάσσηται ὑπὸ τοῦ γραμματέως καὶ νὰ ὑπογραφῇ ἐντὸς 24 ὡρῶν ἀπὸ τῆς γενομένης διασκέψεως τῶν δικαστῶν καὶ τῆς κατ' αὐτὴν ληφθείσης ἀποφάσεως, ἄλλως ὑπόκεινται ὅ τε προεδρεύων καὶ ὁ γραμματεὺς εἰς πειθαρχικὴν ποινὴν (ἄρθρ. 88 Ποιν. Δικον.)· πρέπει δὲ νὰ περιέχῃ τὰ τῆς συνθέσεως τοῦ ἐκδόντος αὐτὸ συμβουλίου, ἤτοι τὰ ὀνόματα τῶν δικαστῶν, τοῦ εἰσαγγελέως καὶ τοῦ γραμματέως, τὴν ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ συμβουλίου ὑποβληθεῖσαν καὶ εἰς τὸν κατηγορούμενον ἀποδιδομένην ἀξιόποινον πρᾶξιν, τὴν πρότασιν τοῦ εἰσαγγελέως, τὸ σκεπτικὸν ἢ αἰτιολογικόν, ἐν ᾧ ἐκτίθενται αἱ σκέψεις τοῦ συμβουλίου καὶ μνημονεύεται ἀριθμητικῶς τὸ ἐφαρμοζόμενον ἄρθρον τοῦ ποινικοῦ νόμου, ὁσάκις τὸ συμβούλιον ἀποφασίζει τὴν παραπομπὴν τοῦ κατηγορουμένου, καὶ τέλος τὸ διατακτικόν, ἐν ᾧ ἀναφέρεται ἡ ἀπόφασις αὐτοῦ.

Ὡς δικαστικὴ ἀπόφασις, τὸ βούλευμα πρέπει νὰ εἶναι *ἠτιολογημένον* (ἄρθρα 81 Ποιν. Δικον. καὶ 99 τοῦ Συντάγματος τῆς 3 Ἰουνίου 1927), ἤτοι πρέπει νὰ ἐκτίθενται ἐν αὐτῷ τὰ ἐκ τῆς ἀνακρίσεως προκύπτοντα πραγματικὰ περιστατικὰ καὶ οἱ λόγοι, ἐφ' ὧν τὸ συμβούλιον ἐβάσισε τὴν κρίσιν του. Ἐν τούτοις ἡ ἔλλειψις αἰτιολογίας τοῦ βουλεύματος δὲν ἐθεωρήθη ὑπὸ τῆς νομολογίας (Α. Π. 117 τοῦ 1914, 229 τοῦ 1917, 46 τοῦ 1923 κλπ.) ὡς λόγος ἀναιρέσεως αὐτοῦ, ἅτε μὴ περιεχόμενος ἐν τῷ ῥητῶς καὶ περιοριστικῶς ὁρίζοντι τοὺς λόγους ἀναιρέσεως κατὰ βουλευμάτων ἄρθρῳ 263 Ποιν. Δικον. (βλ. ἔνδικα *μέσα*)· τότε μόνον ἐπέρχεται ἀναίρεσις, ὅταν ἐκ τῆς ἐλλιποῦς ἢ ἐσφαλμένης αἰτιολογίας προκύπτῃ *ἐσφαλμένη ἐφαρμογὴ τοῦ ποινικοῦ νόμου* (Α. Π. 157 τοῦ 1913, 135 τοῦ 1924).

Τὰ βουλεύματα διακρίνονται εἰς *προδικαστικά*, δι' ὧν, ἐκδιδομένων πρὸ τοῦ πέρατος τῆς ἀνακρίσεως, αἴρεται διαφωνία προκύψασα τυχὸν μεταξὺ τοῦ ἀνακριτοῦ καὶ τῶν διαδίκων ἢ μεταξὺ αὐτῶν ἢ κανονίζεται δύσκολόν τι ζήτημα, π. χ. κατάσχεσις κλπ., καὶ εἰς *ὁριστικά*, δι' ὧν τὸ συμβούλιον ἀποφασίζει ὁριστικῶς ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως, ἀπεκδυόμενον αὐτῆς. Τὰ ὁριστικὰ βουλεύματα, ὑποκείμενα εἰς τὰ ἔνδικα μέσα τῆς ἀνακοπῆς καὶ τῆς ἀναιρέσεως (βλ. ἔνδικα *μέσα*), διακρίνονται εἰς *παραπεμπτικά*, δι' ὧν τὸ συμβούλιον ἀποφασίζει περὶ τῆς παραπομπῆς τοῦ κατηγορουμένου εἰς τὸ ἀκροατήριον τοῦ ἁρμοδίου δικαστηρίου, ἵνα δικασθῇ, εἰς *ἀθῳωτικὰ* ἢ *ἀπαλλακτικά*, δι' ὧν ἀποφαίνεται ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνῃ κατηγορία κατὰ τοῦ κατηγορουμένου, καὶ εἰς *παύοντα προσωρινῶς τὴν περαιτέρω κατ' αὐτοῦ ποινικὴν καταδίωξιν*. Τὰ τελευταῖα ταῦτα, ἅτινα μόνον ἐπὶ τῶν κακουργημάτων ἀνθρωποκτονίας, λῃστείας καὶ κλοπῆς δύνανται νὰ ἐκδοθῶσιν (ἄρθρ. 251 ἐδ. 2 Ποιν. Δικον. ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νόμου ΓϡΛΗ' τοῦ 1911), εἶναι προσωρινῆς ἰσχύος, διότι ἡ ποινικὴ τοῦ κατηγορουμένου καταδίωξις ἐπαναλαμβάνεται, ὅταν ἀναφανῶσι κατόπιν ἐνδείξεις ἐνισχύουσαι τὰς μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ βουλεύματος συλλεγείσας, ἃς εἶχε κρίνει τὸ συμβούλιον ὡς μὴ ἐπαρκεῖς νὰ στηρίξωσι δημοσίαν ἐπ' ἀκροατηρίου κατηγορίαν (βλ. συμβούλιον)· ἂν ὅμως τοιαῦται νέαι ἐνδείξεις δὲν ἀναφανῶσιν ἐντὸς τριῶν ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ παύσαντος προσωρινῶς τὴν καταδίωξιν βουλεύματος, ἐπέρχεται ἡ παραγραφὴ (βλ. λ.) τοῦ ἀξιοποίνου τοῦ ἀδικήματος καὶ δὲν δύναται νὰ γίνῃ πλέον ἐπὶ τούτῳ καταδίωξις (ἄρθρ. 121 Ποιν. Ν., ὡς συνεπληρώθη διὰ τοῦ νόμου ΓΧΞΓ' τοῦ 1910 καὶ ἄρθρ. 5 § 3 Ποιν. Δικον.).

[Βλ. καὶ **προβούλευμα**.] Α. Ν. Μ.

—**βούλευμα** *συγγενικοῦ συμβουλίου* *[Πολιτ. Δικον.-Ἀστικ. Δίκ.]*· βλ. συγγενικὸν συμβούλιον.

βουλεύομαι· σκέπτομαι, διανοοῦμαι, σχεδιάζω || ἀποφασίζω, γνωμοδοτῶ.

Βουλεύς. Υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Ἐλαχείας τῆς θυγατρὸς τοῦ Θεσπίου. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βούλευσις (ἡ)· (ἀρχ.), ἀπόφασις κατόπιν σκέψεως· || ἐπιβουλὴ ἐναντίον τῆς ζωῆς ἢ περιουσίας τινός.

—**βουλεύσεως** *γραφὴ* *[Ἀττ. Δικ.]*. Ἡ γραφὴ (μήνυσις) ἥτις εἰσήγετο εἰς τὰς ἑξῆς δύο περιπτώσεις: α') Ἐπὶ ἐπιβουλῇ κατὰ τῆς ζωῆς τινος. Ὁ προσβαλλόμενος ἠδύνατο νὰ ἐνεργήσῃ ταύτην αὐτός, ἂν εἶχε τὰ παρὰ τοῦ νόμου ἀπαιτούμενα προσόντα ἵνα εἰσάγῃ δίκας, ἢ ἄλλως εἰσῆγε ταύτην ὁ νόμιμος αὐτοῦ προστάτης. Ἐπιτυγχανούσης τῆς ἐπιβουλῆς, παρίστατο εἰς τὴν δίκην εἷς ἐκ τῶν πλησιεστέρων συγγενῶν τοῦ φονευθέντος, ἂν ἦτο ἁρμόδιος πρὸς τοῦτο, ἢ ἄλλως ὁ προστάτης αὐτοῦ. Ἡ ἐνοχὴ τοῦ κατηγορουμένου δὲν εἶχε σχέσιν πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιβουλῆς (*Ἁρποκρατίων* ἐν. λ.), δι' ὃ καὶ ὁ ἀποδεικνύμενος ἔνοχος ἐτιμωρεῖτο διὰ τῆς αὐτῆς τιμωρίας, ἥτις κατεγινώσκετο καὶ κατὰ τῶν ἔργῳ δολοφόνων (*Ἀνδοκίδ.* Π. μυστηρ. 46). Τὴν προεδρείαν τοῦ δικαστηρίου ἐν ταῖς τοιαύταις δίκαις, ὡς καὶ ἐν ταῖς πλείσταις τῶν φονικῶν, εἶχεν ὁ *ἄρχων βασιλεύς*. Τὸ δικαστήριον συνεκροτεῖτο ἐκ τῶν ἐφετῶν. β') Βουλεύσεως γραφὴ εἰσήγετο ὑπὸ τοῦ ἀδίκως ἐγγεγραμμένου διὰ δευτέραν φορὰν ὡς ὀφειλέτου τοῦ δημοσίου ἐν τοῖς γραμματείοις τῶν διαφόρων ἀρχῶν ἐπὶ τῆς διοικήσεως τῶν χρημάτων. Ὁ ἀδίκως ἐγγράφων ἄρχων κατηγορεῖτο πιθανῶς ὅτε ἔδιδεν εὐθύνας ἢ κατὰ τὰς ἐπιχειροτονίας. Τότε ἐξηλέγχετο ἡ δημοσία διαγωγὴ τῶν ἀρχόντων, ἐνῷ εἶχον παύσει νὰ εἶναι ἄρχοντες καὶ ἠδύναντο ἑπομένως νὰ διωχθοῦν. —Υ.

βουλευτεία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις βουλευτὴς (κοιν. *βουλευτηλίκι*)· || ἡ περίοδος κατὰ τὴν ὁποίαν εἶναί τις βουλευτής: «ἐπὶ τῆς βουλευτείας τοῦ δεῖνα».

Βουλευτήρια *[Παρ. Γεωγρ.]*. Ὁρμίσκος τῆς χερσονήσου τοῦ Ἄθωνος (βλ. λ. τ. Β' σ. 330 β') βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου Πίνες.

βουλευτήριον (τό)· ὁ τόπος, τὸ κατάστημα ἔνθα βουλεύονται, συσκέπτονται οἱ βουλευταί, ἄλλως *βουλή, κοινοβούλιον*.

— *[Ἐγκυκλ.]*· βλ. βουλή.

— *[Ἀρχ.]* Ἐκαλεῖτο *βουλευτήριον* κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐν τῇ Ἑλλάδι τὸ κτίριον (καὶ ὁ τόπος)

Digitized by Google

εἰς τὸ ὁποῖον συνήρχοντο οἱ βουλευταὶ πρὸς διάσκεψιν. Ἑκάστη πόλις εἶχεν ἴδιον βουλευτήριον, ἰδίως δὲ αἱ πόλεις αἵτινες ἦσαν πρωτεύουσαι ὁμοσπονδιῶν καὶ κοινῶν. Ἐκ τῶν βουλευτηρίων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἄξια λόγου ἦσαν ἰδίως τὰ ἑξῆς: 1) τὸ «βουλευτήριον τῶν πεντακοσίων» ἐν Ἀθήναις, ὅπερ ἔκειτο κατὰ τὰ νότια τῆς ἀρχαίας ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν, παρὰ τὴν θόλον καὶ τὸ ἱερὸν μητρὸς θεῶν. Τὸ εἰρημένον βουλευτήριον ἐκοσμεῖτο μὲ τὸ ξόανον τοῦ Βουλαίου Διός, τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος, ἔργον τοῦ Πεισίου, τὸ ἄγαλμα τοῦ Δήμου (προσωποποιοῦντος τὸν δῆμον Ἀθηναίων), ἔργον τοῦ Λύσωνος, γραπτὰς εἰκόνας τῶν Θεσμοθετῶν τοῦ Πρωτογένους καὶ τοῦ νικητοῦ τῶν Γαλατῶν ἐν Θερμοπύλαις (279 π.Χ.) Καλλίππου τοῦ ζωγράφου Ὀλβιάδου. Ἡ αἴθουσα τοῦ βουλευτηρίου ἐκτὸς τῶν καθισμάτων εἶχε καὶ βωμὸν («ἑστίαν βουλαίαν»), εἰς τὸν ὁποῖον ὡρκίζοντο οἱ βουλευταὶ καὶ κατέφευγον οἱ κινδυνεύοντες. 2) Τὸ ἐν Ἀθήναις «βουλευτήριον τῶν τεχνητῶν», παρὰ τὸ Δίπυλον, εἰς τὸ ὁποῖον συνήρχοντο οἱ θίασοι τῶν θεατρικῶν ὑποκριτῶν καὶ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἐδίδασκον οἱ σοφισταί. 3) Τὸ «βουλευτήριον τῶν Ἠλείων», ὅπερ ἐκαλεῖτο *Λαλίχμιον* ἀπὸ τοῦ ἰδίᾳ δαπάνῃ ἀνεγείραντος αὐτό, ἐκοσμεῖτο δι' ἀσπίδων καὶ ἐχρησίμευε δι' ἐπιδείξεις λόγων αὐτοσχεδίων καὶ συγγραμμάτων παντοίων. 4) Τὸ «τῆς γερουσίας βουλευτήριον» ἐν Σπάρτῃ. 5) Τὸ «τῶν Μεγαλοπολιτῶν», οὐχὶ μακρὰν τοῦ θεάτρου κείμενον καὶ τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο *Θερσύλιον*, ἀπὸ τοῦ ἀναθέσαντος αὐτό. 6) «Τὸ τῶν Μεγαρέων», ὅπερ εἶχε κτισθῆ ἐντὸς τοῦ νεκροταφείου τῶν ἡρώων κατὰ τὸν δοθέντα αὐτοῖς χρησμὸν «εὖ πράξειν ἣν μετὰ τῶν πλειόνων βουλεύσωνται». 7) Τὸ ἐν Ὀλυμπίᾳ «βουλευτήριον», τὸ ὁποῖον ἐκόσμει ὁ Ὅρκιος Ζεὺς κρατῶν εἰς ἑκατέραν τῶν χειρῶν κεραυνόν. Δεινὸν θέαμα διὰ τοὺς ἀδίκους ἄνδρας, ὡς ἐλέγετο. 8) Τὸ «τῶν Σικυωνίων» βουλευτήριον, παρὰ τὸ ὁποῖον ἔκειντο ὁ Ζεὺς Μειλίχιος καὶ ἡ Πατρῴα Ἄρτεμις. 9) Τὸ τῆς «Ὑαμπόλεως» τῆς Φωκίδος κ. ἄ. ΚΑΨ.

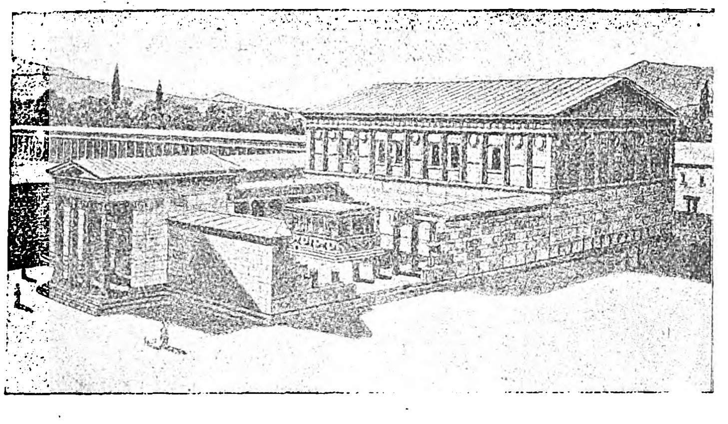

Βουλευτήριον τῆς Μιλήτου.
[Ἀναπαράστασις κατὰ Knackfuss.]

— **Βουλευτήριον, *Γενικὸν*** *[Ἱστορ. Ἀγῶνος]*. Εἰσβαλὼν ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης τῷ 1821 εἰς τὰς ἡγεμονίας, ἐξέδωκε τῇ 9ῃ Ἀπριλίου 1821 ἐν Τυργοβιστίῳ θέσπισμα, δι' οὗ ἵδρυσε *Γενικὸν Βουλευτήριον*, ἵνα συσκέπτηται μετ' αὐτοῦ περὶ τῶν κοινῶν τῆς πατρίδος πραγμάτων καὶ ἵνα ἐξετάζωνται ὑπ' αὐτοῦ μὲ πατριωτισμὸν καὶ εἰλικρίνειαν ἅπασαι αἱ πολιτικαὶ καὶ πολεμικαὶ ὑποθέσεις, κυρούμεναι κατόπιν ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου. Διώρισε δὲ πρόεδρον τούτου τὸν ἀδελφόν του Γεώργιον Ὑψηλάντην, ὀκτὼ μέλη: τοὺς Νικόλαον Ὑψηλάντην, Γ. Καντακουζηνόν, Μιχαὴλ Χρηστοφῆν, ἀρχιμανδρίτην Περραιβόν, Βασίλ. Καραβιᾶν ταγματάρχην, Γεωργάκην Ὀλύμπιον, Καπετὰν Καλαμαρᾶν καὶ τὸν Φιλικὸν Ἀθανάσιον Τσακάλωφ. Ἀρχιγραμματεὺς διωρίσθη ὁ Γεώργιος Λασσάνης μὲ βοηθὸν τὸν Μιχ. Βλαστὸν καὶ γραμματεὺς (διαγραφεὺς) ὁ Ἰ. Σωμάκης μὲ βοηθὸν τὸν Ἰ. Σκανδαλίδην, ταμίας ὁ διδάσκαλος Πολυαίνης μὲ ἀναπληρωτὴν τὸν Ζαχαρίαν Λεονάρδον καὶ ἀρχειοφύλαξ (χαρτοφύλαξ) ὁ Ἰωάννης Μπουκουριάδης. Οὗτοι εἶχον θητείαν ἀπροσδιόριστον, ὤφειλον δὲ ἐκ τῶν πρώτων νὰ ἱδρύσουν ἓν «πολεμικὸν δικαστήριον» καὶ μίαν «οἰκονομικὴν ἐπιστασίαν», ἥτις νὰ προμηθεύῃ εἰς τὸ στράτευμα τροφὰς καὶ πολεμεφόδια καὶ νὰ συντηρῇ στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον. Εἰς τὰς συνελεύσεις τοῦ Γενικοῦ Βουλευτηρίου ὡρίσθη ὅτι ἔπρεπε νὰ καλῶνται καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων τῆς Βλαχίας διὰ νὰ συσκέπτωνται καὶ νὰ δίδωσι τὴν γνώμην των εἰς τὰς ὑποθέσεις, ὅσαι ἀποβλέπουσιν εἰς τὰ συμφέροντα τῆς κοινῆς πατρίδος. Τὸν ὀργανισμὸν τοῦτο ἐφήρμοσε κατ' ἀρχὰς ὁ Ὑψηλάντης μὲ ἀποτελέσματα ἱκανοποιητικά, ὅταν ὅμως ἤρχισαν αἱ δυστροπίαι τοῦ Βλαδιμιρέσκου καὶ τοῦ Σάββα καὶ ὁ ἐκτοπισμὸς τοῦ στρατοπέδου, τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα ἐμηδενίσθησαν. Ὁπωσδήποτε τὸ ἐν Τυργοβιστίῳ βουλευτήριον ὑπῆρξεν ἡ πρώτη νόμιμος ἑλληνικὴ ἐξουσία προηγηθεῖσα καὶ τῆς «Γερουσίας τῆς Πελοποννήσου» ἥτις ἱδρύθη τὸν Μάϊον τοῦ 1821 ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῶν Καλτεζιῶν καὶ ἔσχεν ἕδραν τὸ πρῶτον τὴν Στεμνίτσαν, διεξήγαγε δὲ νικηφόρως τὴν πολιορκίαν καὶ ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως. Ταύτην δὲ ἠκολούθησαν ἡ «Γερουσία» τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ «Ἄρειος Πάγος» τῆς Ἀνατολικῆς (*Φιλήμονος* Β. σελ. 358-9). Τ. Χ. Κ.

βουλευτὴς (ὁ)· ὁ βουλευόμενος, ὁ μετέχων τοῦ κοινοβουλίου ὡς αἱρετὸς ἀντιπρόσωπος τοῦ λαοῦ: «βουλευτὴς Ἀττικῆς» ἢ «— ἐξ Ἀττικῆς».—Θηλ. δημοτ., ***βουλευτῖνα***, ἡ σύζυγος τοῦ βουλευτοῦ ‖ ἡ γυνὴ βουλευτής.

—*[Ἀρχ.]* Τὰ ἔργα καὶ τὰ καθήκοντα τῶν βουλευτῶν εἰς τὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς πολιτείας δὲν διέφερον οὐσιωδῶς τῶν ἔργων καὶ τῶν καθηκόντων τῶν βουλευτῶν τῆς ἐν Ἀθήναις «βουλῆς τῶν πεντακοσίων» ἢ «ἑξακοσίων» (βλ. λ. Ἀθῆναι τ. Β'. σελ. 81-82). Ἐνταῦθα προσθετέον καὶ τὰ ἑξῆς: Ὅτι εὐθὺς ὡς εἰσήρχοντο οἱ βουλευταὶ εἰς τὸ βουλευτήριον κατόπιν προσκλήσεως τοῦ κήρυκος καὶ ἅμα τῇ ὑψώσει ἐπ' αὐτοῦ ἑνὸς σημείου, ἡπλώνετο μία σημαία ἐπὶ τοῦ βουλευτηρίου· ὅτι ἕκαστος ὤφειλεν, ἀπὸ τοῦ ἄ ρ χ ο ν τ ο ς Γλαυκίππου (410 π. Χ.), νὰ κάθηται εἰς τὴν ἕδραν ἥτις εἶχε τύχει εἰς αὐτόν, ὅτι τὸ πρόγραμμα τῆς συζητήσεως συνέτασσον οἱ πρυτάνεις, ὅτι πρὶν ἢ ἀρχίσῃ ἡ συνεδρία ἀπηύθυνον οἱ βουλευταὶ προσευχὴν εἰς τοὺς «βουλαίους» θεοὺς (Δία, Ἀθηνᾶν), ὅτι ἡ βουλὴ συνεδρίαζε καθ' ἑκάστην πλὴν τῶν ἑορτῶν καὶ τῶν ἀποφράδων ἡμερῶν (διὰ τοῦτο καὶ ὑπελόγιζον εἰς 300 περίπου κατ' ἔτος τὰς συνεδρίας καὶ εἰς 25—30 τάλαντα τὴν δαπάνην διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ βουλευτικοῦ μισθοῦ), ὅτι ἕκαστος βουλευτὴς ἀσκῶν τὸ ἔργον του ἐφόρει στέφανον ἐκ μύρτου, εἰσερχόμενος δὲ εἰς τὸ βουλευτήριον ἐλάμβανεν ἓν σύμβολον, τὸ ὁποῖον παρέδιδεν εἰς τὸν ταμίαν πληρωνόμενος τὸν ἡμερήσιον μισθόν του, καὶ ὅτι ὁσάκις ἔφθανον μετὰ τὴν κατάβασιν τοῦ σημείου δὲν ἐλάμβανον σύμβολον (διεσώθησαν τοιαῦτα σύμβολα· εἶναι μολυβδοῦχα μετάλλια φέροντα καὶ ἐπὶ τῶν δύο ὄψεων τῶν γυναικείαν κεφαλὴν καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ΒΟΛΗ ἢ τὰ γράμματα ΒΦ, ἅτινα σημαίνουσι «βουλὴ τῶν πεντακοσίων»), ὅτι αἱ ἀποφάσεις ἐλαμβάνοντο διὰ χειροτονίας ἢ μυστικῆς ψηφοφορίας (ἐπὶ τῶν δικαστικῶν ἰδίως ἀποφάσεων), ὅτι εἰς τὰς συνεδρίας ἄλλοτε μὲν ἐπετρέπετο ἡ παρουσία ἀκροατῶν (ἰδιωτῶν Ἀθηναίων, ἢ ξένων), ἄλλοτε δὲ ὄχι, καὶ ὅτι οἱ βουλευταὶ εἶχον τιμητικὰς θέσεις ἐν τῷ θεάτρῳ. ΚΑΨ

Κατὰ Πλούταρχον, ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ Ἀργολίδι ἐξ 180 μελῶν βουλὴ ἐξέλεγεν ἐκ τῶν μελῶν της ὡρισμένον ἀριθμὸν βουλευτῶν λειτουργῶν, οἵτινες ὠνομάζοντο *ἄρτυνοι*. Οὗτοι ἀπετέλουν τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἕκαστος δὲ προΐστατο ὡρισμένου διοικητικοῦ κλάδου. Ἐν Ἄργει ἐπίσης παρὰ τὴν βουλὴν τῶν ὀγδοήκοντα ὑπῆρχε καὶ ἡ τῶν ἀρχόντων, οἵτινες ἐτιτλοφοροῦντο *ἀρτῦναι* (βλ. καὶ πρόβουλοι). —Π.

— *[Ἐγκυκλ.]* Διὰ νὰ ἐκλεγῇ τις βουλευτὴς ἐν Ἑλλάδι δέον, κατὰ τὸ σύνταγμα τοῦ 1927, νὰ ἔχῃ τὴν πρὸς τοῦτο ἱκανότητα: νὰ εἶναι δηλαδὴ πολίτης Ἕλλην, νὰ ἔχῃ συμπληρώσει τὸ 25 ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ νὰ ἔχῃ τὴν ἱκανότητα τοῦ ἐκλέγειν. Ἀλλὰ καὶ βουλευτὴς γενόμενος ὁποτεδήποτε καὶ ἂν στερηθῇ τινος τῶν προσόντων τούτων, ἐκπίπτει αὐτοδικαίως τοῦ ἀξιώματος. Τίθενται ἐν τούτοις ὑπὸ τοῦ Συντάγματος ὡρισμένοι περιορισμοί, καθ' οὕς: «ἔμμισθοι δημόσιοι ὑπάλληλοι, στρατιωτικοὶ ἐν ἐνεργείᾳ καὶ δήμαρχοι δὲν δύνανται νὰ ἐκλεχθοῦν ὑποψήφιοι, ἐὰν δὲν παραιτηθοῦν πρὸ τῆς ἀνακηρύξεως τῶν ὑποψηφίων». Ἀλλὰ καὶ παραιτούμενοι οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι καὶ οἱ στρατιωτικοὶ δὲν δύνανται νὰ ἀνακηρυχθοῦν ὑποψήφιοι βουλευταὶ εἰς τὴν περιφέρειαν εἰς ἣν ὑπηρέτησαν κατὰ τὴν πρὸ τῆς ἐκλογῆς βουλευτικὴν περίοδον. Ἡ διάρκεια τῆς βουλευτικῆς περιόδου εἶναι τριετής, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῶν γενικῶν ἐκλογῶν. Καθ' ὅλην τὴν περίοδον ὁ βουλευτὴς ἀπολαύει τῆς λεγομένης «βουλευτικῆς ἀσυλίας». Κατὰ ταύτην, πλὴν τῆς περιπτώσεως τοῦ ἐπ' αὐτοφώρῳ κακουργήματος, οὐδεὶς βουλευτὴς καταδιώκεται, οὐδὲ συλλαμβάνεται ἢ φυλακίζεται ἄνευ ἀδείας τοῦ σώματος. Καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ὅμως τοῦ ἐπ' αὐτοφώρῳ κακουργήματος, δέον νὰ εἰδοποιηθῇ ἡ βουλὴ ἀμέσως, ἥτις καὶ ἀποφασίζει περὶ παροχῆς ἢ μὴ ἀδείας πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς καταδιώξεως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βουλευτικῆς περιόδου. Τὰ καθήκοντα τοῦ βουλευτοῦ εἶναι ἀσυμβίβαστα πρὸς τὰ ἔργα τοῦ διευθυντοῦ ἢ ἄλλου ἀντιπροσώπου διοικητικοῦ ἢ ἐμμίσθου νομικοῦ συμβούλου ἢ ὑπαλλήλου ἐμπορικῶν ἑταιριῶν ἢ ἐπιχειρήσεων, ἀπολαυουσῶν εἰδικῶν προνομίων ἢ τακτικῆς ἐπιχορηγήσεως δυνάμει εἰδικῶν νόμων, ἐπὶ ποινῇ ἐκπτώσεως τοῦ βουλευτοῦ ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος, ἐὰν ἐντὸς 8 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐπικυρώσεως τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ δὲν ποιήσηται ἐπιλογήν. Τὰ ὡς ἄνω «ἔργα» ἐνδεικτικῶς μόνον ἀναφέρονται ἐν τῷ συντάγματι, ἑτέρου νόμου δυναμένου νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ εἶδος καὶ τὸν ἀριθμόν των. Ὁ βουλευτὴς οὐδεμίαν εὐθύνην ὑπέχει διὰ γνώμην ἢ ψῆφον αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν βουλευτικῶν του καθηκόντων. Τὸ ἡμέτερον σύνταγμα ὁρίζει μόνον ἀνώτατον (300) καὶ κατώτατον (250) ὅριον βουλευτικῶν θέσεων, ὁριζομένου διὰ νόμου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτικῶν ἑδρῶν ἑκάστης ἐκλογικῆς περιφερείας καὶ ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς. Κατὰ τὸν νῦν ἰσχύοντα ἐκλογικὸν νόμον, ἐκλογικὴ περιφέρεια ὡρίσθη ὁ νομός, βάσις δὲ πρὸς καθορισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτικῶν ἑδρῶν ἑκάστης περιφερείας ὁ ἀριθμὸς τῶν δημοτῶν τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων αὐτῆς, ἐν ἀναλογίᾳ ἑνὸς βουλευτοῦ πρὸς 25.000 δημότας, προστιθεμένου ἑνὸς βουλευτοῦ ὁσάκις τὸ ὑπόλοιπον ὑπερβαίνει τὸ ἥμισυ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου. Οἱ βουλευταὶ λαμβάνουν ἀπὸ τοῦ δημοσίου ταμείου ἀποζημίωσιν ὁριζομένην ἑκάστοτε διὰ νόμου. Ἐπίσης ἀπολαύουν καὶ ἑτέρων τινῶν προνομίων, ὡς ἐλευθέρας κυκλοφορίας εἰς τὰς σιδηροδρομικὰς καὶ τροχιοδρομικὰς γραμμάς, ὡς καὶ εἰς τὰς ὑπὸ ἑλληνικὴν σημαίαν ἀτμοπλοϊκὰς συγκοινωνίας. Περὶ τῆς συγκροτήσεώς των εἰς σῶμα (*ἀρχαιρεσίαι*), τρόπου ἐκλογῆς των κτλ. βλ. λ. κοινοβούλιον, ἐκλογικὰ *συστήματα*. Α. Ν. Φ.

Βουλευτικὸν (τό). Διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ἐχαρακτηρίσθη τὸ ἕτερον τῶν δύο σωμάτων, ἅτινα ἀπήρτισαν, δυνάμει τοῦ ὀργανικοῦ νόμου τῆς Ἐπιδαύρου τοῦ 1822, τὴν «προσωρινὴν διοίκησιν τῆς Ἑλλάδος» ὑπὸ τύπον ἀντιπροσωπευτικῆς δημοκρατίας Ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν ἀφέθη νὰ ὁρισθῇ κατόπιν, ὡς καὶ ὁ τρόπος τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι. Αἱ συνεδριάσεις τῆς βουλῆς ταύτης θὰ ἐγίνοντο δημόσιαι, τακτικαί τε καὶ ἔκτακτοι, μυστικαὶ δὲ προτάσει μόνον πέντε βουλευτῶν. Τὸ Ἐκτελεστικὸν (βλ. λ.), ὁρισθὲν πενταμελές, εἶχε τὸ δικαίωμα εἰσαγωγῆς νομοσχεδίων πρὸς ψήφισιν εἰς τὸ Βουλευτικόν· ἀλλὰ καὶ πᾶς βουλευτὴς εἰσῆγε τοιαῦτα διὰ τοῦ προέδρου. Τὸ Ἐκτελεστικὸν διώριζε τοὺς ὀκτὼ γραμματεῖς καὶ τὸν ἀρχιγραμματέα τῆς ἐπικρατείας, ἀλλ' ὁ προϋπολογισμὸς τῶν δαπανῶν ἐγίνετο ὑπὸ μόνου τοῦ Βουλευτικοῦ, ὅπερ εἶχε δικαίωμα νὰ συνάπτῃ εἰρήνην καὶ κηρύσσῃ τὸν πόλεμον, ὡς καὶ νὰ ἐγκρίνῃ ἢ μὴ τὰς προαγωγὰς τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τὰς ἀμοιβὰς τῶν πολεμιστῶν καὶ νὰ συμμετέχῃ εἰς τὴν συνομολόγησιν δανείων, τὴν κοπὴν νομισμάτων καὶ τὴν ἐκποίησιν ἐθνικῶν γαιῶν. Ἀλλ' ἐνῷ ὁ νόμος τῆς Ἐπιδαύρου ὥρισε τὴν ὕπαρξιν βουλῆς ἐθνικῆς, ἔσχε τὴν ἀπρονοησίαν νὰ στέρξῃ τὴν ὕπαρξιν καὶ τριῶν ἢ τεσσάρων ἄλλων παρακοινοβουλίων, εἰς ἃ μάλιστα ἔδωκεν εὐρυτάτην τοπικὴν δικαιοδοσίαν, καὶ ταῦτα ἦσαν ἡ Γερουσία τῆς Πελοποννήσου, ἡ Γερουσία τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ Ἄρειος Πάγος τῆς Ἀνατολικῆς, κατόπιν δὲ καὶ ἡ τῆς Κρήτης διοικητικὴ ἐπιτροπή. Ἐν τῇ ἀναγνωρίσει τῶν τοπικῶν τούτων μικροκοινοβουλίων ἔγκειται ἡ ρίζα ὅλων τῶν κατόπιν ἐμφυλίων ἐρίδων καὶ σπαραγμῶν. Ὁπωσδήποτε τὸ Βουλευτικὸν προέβη εἰς τὰς ἀρχαιρεσίας του, ἐξέλεξε δὲ πρόεδρον τὸν Δημ. Ὑψηλάντην καὶ ἀντιπρόεδρον τὸν Πετρόμπεην Μαυρομιχάλην, γραμματεύοντος τοῦ Ἰωάν. Σκανδαλίδου· κατόπιν ἀντιπρόεδρος ἐξελέγη ὁ Σωτ. Χαραλάμπης. Τὸ Βουλευτικὸν ἐψήφισε τοὺς ἑξῆς κατὰ σειρὰν νόμους, οἵτινες κατωχυρώθησαν εἰς τὸν κώδικα, αναδημοσιευθέντες ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας (σελ. 147—176): περὶ ἐσωτερικοῦ δανείου, περὶ γενικῆς συνεισφορᾶς, περὶ τῶν ὁμολογιῶν τοῦ δανείου, περὶ μὴ ἀναχωρήσεως ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἄνευ διαβατηρίων, περὶ καταναγκασμοῦ ἑκάστου εἰς τὸ δάνειον ἀναλόγως τῆς περιουσίας του, περὶ κοπῆς μεταλλίων ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης, περὶ προσωρινοῦ ἐκ τῆς Ἱσπανικῆς δανείου, περὶ πολιτογραφήσεως τοῦ συντάκτου τοῦ νόμου τῆς Ἐπιδαύρου Βικεντίου Γαλίνα, περὶ συστάσεως τακτικοῦ στρατοῦ ποικίλων σωμάτων καὶ μισθοῦ αὐτῶν, περὶ ἐξευρέσεως μέσων ἐκπλεύσεως τοῦ ἐθνικοῦ στόλου διὰ πωλήσεως ἱερῶν σκευῶν, περὶ φορολογίας δεκάτης καρπῶν καὶ σιτηρῶν, περὶ ἱδρύσεως τάγματος τῶν φιλελλήνων, περὶ ἱδρύσεως εἰρηνοδικείων, πρωτοδικείων καὶ ἐφετείων καὶ τῆς ἁρμοδιότητος αὐτῶν καὶ τῶν συμβολαιογράφων, περὶ μισθοῦ τῶν στρατευμάτων, περὶ προνομίων εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Ἐπιδαύρου, περὶ ἐπιτροπῆς τοῦ Βουλευτικοῦ κατὰ τὸ διάστημα τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν, περὶ τοῦ γερμανικοῦ λεγεῶνος καὶ τέλος τὸν εἰκοστὸν πρῶτον νόμον τῆς 18ης Ἰανουαρίου 1823 περὶ ἕδρας τῆς κυβερνήσεως τῆς πόλεως Ναυπλίου. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ πρῶτοι νόμοι οὓς ἐγκρίσει τοῦ Νομοτελεστικοῦ ἐπρότεινε

Digitized by Google

καὶ ἐψήφισε τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν βουλευτήριον. Τὸ α' ὅμως Βουλευτικὸν δὲν περιωρίσθη εἰς νομοθετικὴν μόνον ἐργασίαν. Ἀνεμείχθη ἐνεργῶς καὶ εἰς τὴν πολιτικήν. Διότι ὅταν ἔμαθεν ὅτι εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στερεὰν ὁ Δράμαλης, διέταξεν ὅλους τοὺς πολιτικοὺς νὰ στρατολογήσουν εἰς τὰς ἐπαρχίας των, ἐξ οὗ καὶ διελύθη ἡ ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη ἐνεργουμένη πολιορκία τῶν Πατρῶν. Ψυχὴ τῆς ὅλης αὐτῆς κινήσεως ὑπῆρξεν ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ἰ. Κωλέττης. Ἡ στρατολογία ὅμως τῶν πολιτικῶν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εὐδοκιμήσῃ. Ὅταν δὲ κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Δράμαλη ἡ Κόρινθος, τὸ Ἐκτελεστικὸν καὶ τὸ Βουλευτικόν, ὡς καὶ οἱ ὑπουργοί, ἠσφαλίσθησαν εἰς τὰ πλοῖα, μόνον δὲ ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ στρατιωτικοὶ συνέτριψαν τὸν Δράμαλην. Ἐν τούτοις ἅμα παρῆλθεν ὁ κίνδυνος, τὸ Βουλευτικὸν ἐξῆλθεν ἀπὸ τὰ πλοῖα καὶ ἐψήφισεν ὡς ἀξίους τῆς πατρίδος 17 ἄνδρας οἵτινες δὲν ἀντίκρυσαν κἂν τὸν ἐχθρόν, προσεπάθησε δὲ νὰ διαλύσῃ τὴν πελοποννησιακὴν Γερουσίαν καὶ νὰ καταργήσῃ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Κολοκοτρώνη, ἣν ἀνέθεσεν αὐτῷ ὁ στρατὸς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ὡς δάφνην τῆς νίκης τῶν Δερβενακίων. Ἔκτοτε τὸ σπέρμα τοῦ ἐμφυλίου σπαραγμοῦ ἀνεπτύχθη ὀξύτερον. Τὸ δεύτερον Βουλευτικὸν τοῦ 1823 ὑπῆρξε συμπαγέστερον εἰς πολιτικούς. Ἐξέλεξαν πρόεδρον τὸν ὑποδειχθέντα ὑπὸ τοῦ Γ. Κουντουριώτη Ἰ. Ὀρλάνδον καὶ ἀντιπρόεδρον τὸν Θεοδώρητον Βρεσθένης, εἶδε ταχέως τὴν θέσιν τοῦ προέδρου κενωθεῖσαν, διότι ὁ Ὀρλάνδος ἐστάλη εἰς Ἀγγλίαν διὰ τὸ δάνειον. Ἀντὶ δὲ νὰ ἐκλέξῃ τρίτον τινὰ πρόεδρον, ἐκάλεσε τοιοῦτον τὸν Μαυροκορδᾶτον, ὅστις ἦτο ἀρχιγραμματεὺς τοῦ Ἐκτελεστικοῦ καὶ ψυχὴ αὐτοῦ. Τοῦτο ἐπέφερε ῥῆξιν. Ὁ Μαυροκορδᾶτος ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ δι' Ὕδρας εἰς Μεσολόγγιον ἀπειληθεὶς ὑπὸ τῶν ἐναντίων. Ἓν μέρος ὅμως τοῦ Βουλευτικοῦ διαρρεῦσαν ἐκ Τριπόλεως καθήρεσε περὶ τὰ τέλη τοῦ 1823 τὸ Ἐκτελεστικὸν καὶ διώρισεν ἕτερον ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Γ. Κουντουριώτη. Οὕτως αἱ ἐμφύλιοι ταραχαὶ ἐξετάθησαν εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον, ῥῆξις ἐπῆλθε καὶ εἰς τὸ κόμμα τῶν πολιτικῶν, οὕτως ὥστε κατεδιώκοντο ὑπὸ Ρουμελιωτῶν πλὴν τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ Νικηταρᾶ καὶ οἱ Ζαΐμης καὶ Λόντος. Πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ κατὰ τὸ 1824—1826 ἦτο ὁ Πανοῦτσος Νοταρᾶς καὶ ἀντιπρόεδρος ὁ Βρεσθένης. Ἀλλ' ἡ ἰσχὺς τῆς κυβερνήσεως ἦτο ἐλαχίστη, διότι καὶ ἡ Πελοπόννησος εὑρεθεῖσα ἐξησθενημένη ἔπεσεν ὑπὸ τὸ πέλμα τοῦ Ἰμβραὴμ καὶ ἡ Στερεὰ ὑπεδουλώθη εἰς τὸν Κιουταχῆν. Τὸ Βουλευτικὸν ἀπετέλει ἐν Ναυπλίῳ μέχρι τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1826 ἁπλῆν σκιάν. Τῷ 1827 συνῆλθε καὶ πάλιν ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις παρὰ τὸ Βουλευτικὸν οὗ προήδρευεν ὁ Ν. Ρενιέρης (*Τρικούπη Δ' σελ. 125*) καὶ διώρισε δύο παντοδυνάμους ἐπιτροπάς, τὴν διοικητικὴν ἐξ ἕνδεκα μελῶν καὶ τὴν ἐπιτροπὴν τῆς συνελεύσεως ἐκ 13 μελῶν, παραγκωνισθέντων τῶν Κωλέττη καὶ Μαυροκορδάτου. Κατ' οὐσίαν ἔκτοτε Βουλευτικὸν δὲν ὑπῆρξε, διότι ἀφικομένου τοῦ Καποδιστρίου κατηργήθη καὶ τυπικῶς ἡ βουλή, ἀντικατασταθεῖσα ὑπὸ τοῦ «Πανελληνίου». Ἡ ἀνωμαλία τῶν πολεμικῶν περιστάσεων παρέσχεν ἰδέαν ὑποτυπώδους μόνον λειτουργίας βουλῆς, καθόσον τὴν σφραγῖδα εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων ἔθετον οἱ ἑκάστοτε ἰσχυροὶ πολιτικοὶ ἄνδρες καὶ ἰδίᾳ ὁ Μαυροκορδᾶτος καὶ ὁ Κωλέττης καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ὁ Ζαΐμης καὶ ὁ Κουντουριώτης. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

— **Βουλευτικὸν** (τό). Ἱστορικὸν κτίριον ἐν Ναυπλίῳ, ἔνθα διακούσης τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως συνεδρίαζε τὸ βουλευτικὸν σῶμα. Τὸ κτίριον τοῦτο εἶναι μεγαλοπρεπὲς τουρκικὸν τζαμίον, ἀνεγερθὲν περὶ τὰ 1800 ὑπὸ τοῦ Τούρκου διοικητοῦ τοῦ Ναυπλίου *Ἀγᾶ-πασᾶ*, πρὸς δυσμὰς τοῦ σεραγίου του. Κατ' ἐπικρατοῦσαν παράδοσιν, τὸ πλεῖστον κατεσκευάσθη ἐξ ὑλικῶν, κυρίως πωρίνων λίθων, ληφθέντων ἐκ τῆς συγχρόνως ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεδαφιζομένης ἀρχαίας βυζαντινῆς μονῆς τοῦ *Καρακαλᾶ*, τὸ δὲ εἰς τὴν βορειοδυτικὴν θύραν ἀνώφλιον ἐλήφθη ἐκ τῆς πύλης τοῦ ἐν Μυκήναις θησαυροφυλακείου τοῦ Ἀτρέως, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχεν ἀνακαλυφθῆ.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ τὴν συγκρότησιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, τὴν 21 Σεπτεμβρίου 1825, ἐγκαινιασθὲν δι' ἱεροτελεστίας τοῦ ἐπισκόπου Δαμαλῶν, κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Βουλευτικοῦ σώματος τὸ ὀθωμανικὸν τοῦτο τζαμίον. Προηγουμένως εἶχε διαρρυθμίσει τοῦτο καταλλήλως ὁ μηχανικὸς *Θ. Βαλλιᾶνος*, καταστήσας αὐτὸ «τὴν ὡραιοτέραν οἰκοδομὴν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος», κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῶν συγχρόνων ἐφημερίδων. Τὸ κτίριον τοῦτο ἐχρησίμευσε καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα ὡς Βουλευτήριον, ἐφ' ᾧ καὶ «Βουλευτικὸν» ἔκτοτε καλεῖται. Κατὰ τὴν ἐμφύλιον διαμάχην τῆς 2 Ἰουλίου 1827 μεταξὺ τῶν δύο φρουράρχων Παλαμηδίου καὶ Ἀκροναυπλίας Θ. Γρίβα καὶ Ν. Φωτομάρα, σφαῖρα ἐκ Παλαμηδίου βληθεῖσα διέρρηξε τὸν θόλον τοῦ Βουλευτικοῦ καὶ ἔπεσεν ἐντὸς τῆς αἰθούσης τοῦ βουλευτηρίου καθ' ἣν ὥραν τὸ σῶμα συνεδρίαζε, φονεύσασα τὸν βουλευτὴν Χρ. Γεροθανάσην καὶ πληγώσασα τὸν παρ' αὐτῷ καθήμενον Γιαννάκην Χατζῆ-Πέτρου εἰς τὴν χεῖρα, δύο δὲ ἄλλους ἐλαφρότερον. Ἐν τῷ Βουλευτικῷ συνῆλθε τὸ πρῶτον τὴν 26 Μαρτίου καὶ εἶτα τὴν 30 Ἀπριλίου τοῦ 1834 τὸ «Ἐγκληματικὸν Δικαστήριον», ἵνα δικάσῃ τοὺς Θεόδ. Κολοκοτρώνην καὶ Δ. Πλαπούταν, ὡς ὀργανώσαντας καὶ διευθύνοντας συνωμοσίας κατὰ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος καὶ τῆς ἀντιβασιλείας. Τὴν 26 Μαΐου 1834 ἐξεδόθη ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Βουλευτικοῦ ἡ ὑπ' ἀριθ. 449 ὁριστικὴ ἀπόφασις, δι' ἧς κατεδικάζετο ὁ Θ. Κολοκοτρώνης εἰς θάνατον.

Κατὰ τὴν πρώτην ἐπέτειον τῆς ἐλεύσεως τοῦ βασιλέως Ὄθωνος εἰς Ναύπλιον, τῇ 25 Ἰανουαρίου τοῦ 1834, εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ Βουλευτικοῦ ἐγένετο ὁ πρῶτος μέγας δημοτικὸς χορός, εἰς ὃν ἔλαβον μέρος ὁ Ὄθων καὶ ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ Ἀγῶνος. Κατὰ τὴν αὐτὴν χρονολογίαν τοῦ ἑπομένου ἔτους (25 Ἰανουαρίου 1835), ὅτε ἡ καθέδρα τοῦ κράτους εἶχε πλέον μεταφερθῆ εἰς Ἀθήνας, ὁ Ὄθων ἦλθεν εἰς Ναύπλιον καὶ ἑώρτασεν ἐκεῖ τὴν δευτέραν ἐπέτειον τῆς εἰς Ἑλλάδα ἀφίξεώς του. Εἰς τὰς αἰθούσας δὲ τοῦ Βουλευτικοῦ ἐδόθη πάλιν ἐπισήμως δημοτικὸν γεῦμα καὶ χορός. Ὁμοίως τὴν 6 Φεβρουαρίου 1836, ὅτε ἐπεσκέφθη τὸ Ναύπλιον ὁ πατὴρ τοῦ Ὄθωνος, βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβῖκος, διωργανώθη πρὸς τιμήν του ἐπίσημος δημοτικὸς χορὸς ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Βουλευτικοῦ. Τέταρτος καὶ τελευταῖος χορὸς ἐδόθη εἰς τὸ Βουλευτικὸν κατὰ τὴν ἐν Ναυπλίῳ δεκαήμερον παραμονὴν τοῦ Ὄθωνος καὶ τῆς Ἀμαλίας κατὰ τὰς γενομένας ἑορτὰς τῆς εἰκοσιπενταετηρίδος τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος (25 Ἰανουαρίου 1858). Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας Γεωργίου Α' τὸ Βουλευτικὸν ἐχρησιμοποιήθη πολλάκις ὡς θέατρον, ὡς αἴθουσα μεγάλων χορῶν, ἤδη δὲ ἀπὸ 25ετίας χρησιμοποιεῖται ὡς ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον Ναυπλίου, περιέχον σπουδαίας συλλογὰς καὶ πολυτίμους ἀρχαιολογικοὺς θησαυρούς. Θ. Σ. ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ

βουλευτικός,—ή,—όν· ὁ τῶν βουλευτῶν, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς βουλευτάς: «βουλευτικὸς ὅρκος, —μισθός», «βουλευτικὸν ἀξίωμα»· τὸ οὐδετ. ***βουλευτικὸν*** ὡς οὐσιαστ., ἡ *Βουλὴ* (ὡς σῶμα καὶ ὡς ἵδρυμα).

— **βουλευτικαὶ *προνομίαι*** βλ. **κοινοβουλευτικὸν *δίκαιον***.

— **βουλευτικὴ *ἀσυλία*** βλ. **κοινοβουλευτικὸν *δίκαιον***.

— **βουλευτικὴ *περίοδος*** βλ. **βουλευτὴς** καὶ **κοινοβούλιον**.

βουλευτῖνα (ἡ)· βλ. **βουλευτής**.

βουλευτοκρατία (ἡ)· ἡ κατάχρησις τῆς βουλευτικῆς ἰσχύος ἐν τῇ πολιτείᾳ.—Ρῆμ. ***βουλευτοκρατοῦμαι***.

βουλεύω· εἶμαι βουλευτής || ἐπινοῶ (ἀρχ.)· || τὸ μεσ. βουλεύομαι (βλ. λ.).

βουλὴ (ἡ)· τὸ σύνολον τῶν βουλευτῶν, τὸ *κοινοβούλιον*, οἱ βουλευταὶ ὡς συναρχία, ὡς συνέδριον: «ἡ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλή», «ἡ βουλὴ οἱ πεντακόσιοι», «γνώμη—, ἀπόφασις τῆς βουλῆς»· || συνεκδ. τὸ βουλευτήριον, τὸ κατάστημα ὅπου συνέρχεται ἡ βουλή: «πλησίον—, ἀπέναντι τῆς Βουλῆς»· || σκέψις, ἀπόφασις: «κακὴ βουλὴ τοὔρθε», «ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων, ἄλλα δὲ Θεὸς κελεύει»· παροιμ. «ὅλωνῶν τὴ βουλὴ νὰ παίρνης, κι' ἀπὸ τὴν ἐδική σου μὴν ἐβγαίνῃς». —Α.

— *[Συνταγμ.]*· βλ. κοινοβούλιον.

— *[Ἀρχαιολ.]* Ἤδη ἀπὸ τῶν ὁμηρικῶν χρόνων διαπιστοῦται ταυτοχρόνως ὕπαρξις *Βουλῆς*, ὡς σώματος συμβουλευτικοῦ, καὶ *Ἀγορᾶς*, ὡς γενικῆς συνελεύσεως τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν. Κατὰ τὰς κρισίμους περιστάσεις ὁ βασιλεὺς καλεῖ περὶ ἑαυτὸν τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν μεγάλων οἰκογενειῶν καὶ ζητεῖ τὴν συμβουλήν των. Οἱ συγκροτοῦντες τὴν βουλὴν ἐν τῇ Ἰλιάδι ἦσαν βασιλεῖς καὶ αὐτοί, ἔχοντες εἰς τὴν πόλιν του ἕκαστος τόσην ἐξουσίαν ὅσην καὶ ὁ προεδρεύων τῆς Βουλῆς τῶν γερόντων βασιλεύς, καὶ ἐκαλοῦντο: βουλευταί, γέροντες, βουληφόροι, ἄνακτες, ἡγήτορες, μέδοντες (Ἰλ. Β. 53, 79 κ. ἑξ.). Ἐν τούτοις αἱ γνῶμαι των δὲν εἶχον ὑποχρεωτικὸν χαρακτῆρα διὰ τὸν βασιλέα.

Ἐν *Σπάρτῃ* οἱ ἀποτελοῦντες (28 τὸν ἀριθμὸν) τὸ συμβουλευτικὸν τοῦ βασιλέως σῶμα, τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο Γερουσία (βλ. λ.), προεβούλευον περὶ τῶν εἰσαχθησομένων εἰς τὴν *Ἀπέλλαν* ψηφισμάτων, ἦσαν ἐκτελεστικὴ ἀρχὴ τῶν δεδογμένων, καὶ μετὰ τῶν βασιλέων καὶ ἐφόρων εἶχον σύμπαν τὸ κράτος ἐν τῇ πολιτείᾳ, τὰ πάντα μετ' αὐτῶν διοικοῦντες.

Ἐν *Ἀθήναις* πρὸ τοῦ *Δράκοντος*, μεγίστην ἐν τῇ πολιτείᾳ δύναμιν εἶχεν ὁ Ἄρειος Πάγος (βλ. λ.), ὀλιγαρχικὸς καὶ συντηρητικὸς θεσμός, ὁ ὁποῖος εἶχεν εὐρεῖαν δικαστικὴν δικαιοδοσίαν καὶ ἠδύνατο νὰ κολάζῃ καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ ζημίας. Καίριον πλῆγμα εἰς τὴν παντοδυναμίαν αὐτοῦ ἔδωκεν ὁ Δράκων διὰ τῆς καταστάσεως τῶν *ἐφετῶν* καὶ τῆς *Βουλῆς τῶν 401* (*Ἀριστ.* Ἀθ. Πολ. 4, 3). Πολλὰ ἔργα τῆς βουλῆς ταύτης, ἥτις δὲν συνήρχετο συχνάκις, ἦσαν ἀνατεθειμένα, ὡς φαίνεται, εἰς μόνιμον ἐπιτροπὴν *πρυτάνεων*. Τὴν ὑπὸ τοῦ Δράκοντος κατασταθεῖσαν Βουλὴν διετήρησε καὶ ὁ *Σόλων* ἀλλὰ κατὰ τὴν νομοθεσίαν τούτου, οἱ βουλευταὶ ἦσαν 400, ἑκατὸν ἐξ ἑκάστης φυλῆς, κληρούμενοι πιθανώτατα καθ' ὃν καὶ οἱ ἄρχοντες τρόπον, ἐκ πλειόνων προκρίτων ἐκλεγομένων ὑφ' ἑκάστης φυλῆς. Ἡ Βουλὴ αὕτη ἦτο ἀρχὴ προβουλευτική, προβουλεύουσα περὶ παντὸς εἰσφερομένου εἰς τὴν ἐκκλησίαν ζητήματος καὶ ἰδίαν γνώμην περὶ ἑκάστου προτείνουσα (*Ἀριστ.* Ἀθ. Πολιτ. 8, 4). Παραλλήλως ὅμως ὁ Σόλων ἀπέδωκεν εἰς τὸν *Ἄρειον Πάγον* τὴν ὑπὸ τοῦ Δράκοντος περικοπεῖσαν ἐξουσίαν καὶ ηὔρυνε ταύτην. Ὅταν ὁ *Κλεισθένης*, μεταρρυθμίσας τὸ πολίτευμα, ηὔξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν φυλῶν ἀπὸ 4 εἰς 10, βάσις τῆς συστάσεως τῶν συναρχιῶν ἐλήφθη ὁ ἀριθμὸς τῶν νέων φυλῶν. Ἕνεκα τούτου καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν ηὐξήθη ἀπὸ 400 εἰς 500 («Βουλὴ οἱ πεντακόσιοι») λαμβανομένους ἀνὰ 50 ἐξ ἑκάστης φυλῆς.

Περὶ τὸ 306 π.Χ., προστεθεισῶν καὶ δύο ἄλλων φυλῶν, ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν ηὐξήθη εἰς 600 («Βουλὴ οἱ ἑξακόσιοι»). Περὶ τὸ 48 π.Χ. φαίνεται ὅτι ηὔξησε μὲν ἡ ἐξουσία τῆς Βουλῆς, περιωρίσθησαν δὲ συγχρόνως τὰ δικαιώματα τῆς ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἐκ τῶν περισωθεισῶν ἡμῖν μαρτυριῶν ἀδύνατον εἶναι νὰ ὁρισθῇ ἀκριβῶς τίνα τὰ ἔργα τῆς Βουλῆς καὶ πῶς διεκρίνετο ἡ ἐξουσία αὐτῆς ἀπὸ τῆς τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἐπὶ τῶν Ρωμαίων διετηρήθη καὶ ἡ Βουλή, μεταβληθέντος ὅμως πολλάκις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν. Τῷ 126 μ. Χ. οἱ βουλευταὶ ἠλαττώθησαν εἰς 500. Ἀργότερον, ἐν ἐπιγραφῇ πρὸ τοῦ 267, ἀναφέρονται 750 βουλευταί, ἐνῷ περὶ τὸ τέλος τῆς Δ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἠλαττώθη εἰς 300. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῶν Ἀθηνῶν, πᾶς ἐλεύθερος Ἀθηναῖος πολίτης, ὑπὲρ τὰ τριάκοντα ἔτη γεγονώς, ἠδύνατο νὰ βουλεύσῃ δὶς καθ' ὅλον του τὸν βίον. Μετὰ τὴν κλήρωσιν τῶν βουλευτῶν ἡ Βουλὴ ἐδοκίμαζε τοὺς λαχόντας, ἐξετάζουσα τὸν δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν βίον αὐτῶν. Ὁ βουλόμενος τῶν Ἀθηναίων εἶχεν ἐξουσίαν νὰ κατηγορήσῃ τὸν λαχόντα. Πρὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὴν ἀρχήν, ὅτε ἑώρταζον καὶ ἔθυον τὰ *εἰσιτήρια*, οἱ βουλευταὶ ὤμνυον τὸν βουλευτικὸν ὅρκον, δι' οὗ ἐβεβαίουν ὅτι θὰ βουλεύσωσι κατὰ τοὺς νόμους, ὅτι θὰ ἐμπεδώσωσι τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος, ὅτι θὰ βουλεύσωσι τὰ βέλτιστα τῷ δήμῳ τῶν Ἀθηναίων, ὅτι κατὰ τὴν δοκιμασίαν τῆς ἑπομένης Βουλῆς θ' ἀποβάλωσι πάντα ἀνίκανον νὰ βουλεύσῃ, ὅτι οὐδένα τῶν Ἀθηναίων θὰ φυλακίσωσι, πλὴν ἐὰν τις διαπράξῃ τι τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου ἀναφερομένων ἐγκλημάτων. Οἱ βουλευταὶ συνήδρευον ἐστεφανωμένοι, εἶχον δέ, τιμῆς ἕνεκεν, ἄφεσιν τοῦ στρατεύεσθαι καθ' ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν τῆς ἀρχῆς αὐτῶν καὶ προεδρείαν ἐν τῷ θεάτρῳ. ἐλάμβανον δὲ καὶ μισθὸν δραχμὴν καθ' ἡμέραν καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος 5 ὀβολούς. Οἱ βουλευταὶ εἶχον τὴν ἐξουσίαν ν' ἀποβάλλωσι τῆς Βουλῆς ὅν τινα ἤθελον κρίνει ὡς ἀδικοῦντα τὴν πόλιν. Ἡ Βουλὴ εἶχεν ἰδίους ἄρχοντας καὶ ὑπηρέτας, ἐν οἷς τὴν πρώτην τάξιν εἶχον οἱ *γραμματεῖς* καὶ οἱ *πρυτάνεις*. Τὰ σπουδαιότερα τῶν ἔργων τῆς Βουλῆς ἦσαν τὰ ἑξῆς: ἐπεμελεῖτο τῶν πολεμικῶν, ἐξήλεγχε τὰς αἰτήσεις τῶν ἀδυνάτων, προσῆγε τοὺς πρέσβεις τῶν πόλεων εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὤμνυε τοὺς πρὸς τήρησιν τῶν συνθηκῶν τεταγμένους ὅρκους, ἐπεμελεῖτο ὅπως μὴ ἀδικῶνται οἱ πρόξενοι καὶ εὐεργέται, εἶχε τὴν διοίκησιν τῶν συμμαχικῶν πραγμάτων, μετεῖχε τῆς συντάξεως καὶ τῆς ἐπανορθώσεως τῶν νόμων. ἐπεμελεῖτο τῶν δημοσίων ἱερῶν, διεχειρίζετο τὰ δημόσια χρήματα, καὶ εἴς τινας περιστάσεις εἶχε καὶ δικαστικὰ ἔργα. Ὁμοιόμορφον πρὸς τὸ πολίτευμα τῶν *Ἀθηνῶν* ἦτο καὶ τὸ πολίτευμα τῶν συμμαχίδων αὐτῶν πόλεων καὶ τῶν κληρουχιῶν· διὰ τοῦτο μνημονεύονται εἰς πάσας καὶ οἱ ἄλλοι ἄρχοντες, οἵτινες ὑπῆρχον ἐν Ἀθήναις, καὶ *Βουλὴ* καὶ *δῆμος*, οἱ κύριοι τῆς πολιτείας, ὡς ἐν Ἀθήναις.

Ἐν *Κρήτῃ* μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς βασιλείας τὰ ἀριστοκρατικὰ γένη ἐξέλεγον τοὺς *κόσμους*, ἐκ τῶν ὁποίων ἐλαμβάνοντο οἱ γέροντες, οἵτινες ἦσαν ἰσόβιοι καὶ ἀνεύθυνοι ἀνώτατοι ἄρχοντες καὶ Βουλὴ ἅμα ἑκάστης τῶν ἐν Κρήτῃ πόλεων. Ἐν *Κορίνθῳ*, μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς βασιλείας, ἀντὶ Βουλῆς ὑπῆρχεν οἰκογενειακὸν συμβούλιον ἐξ ἁπάντων τῶν μελῶν τοῦ οἴκου τῶν Βακχιαδῶν, ἅτινα ἐκαλοῦντο *βασιλεῖς*. Ὡς δὲ ἐν Σπάρτῃ, Κορίνθῳ καὶ Κρήτῃ, οὕτω καὶ ἐν ἄλλαις ἑλληνικαῖς πόλεσιν (*Ἐπιδαύρῳ*, *Μεγάροις*, *Ρόδῳ* κ. ἄ.) ὑπῆρχον βουλευταὶ καὶ Βουλὴ ὑπὸ ἄλλο ὄνομα. Πᾶσαι ὅμως, ὡς καὶ αἱ ἀποικίαι των, εἴτε ἀριστοκρατικὸν εἴτε δημοκρατικὸν πολίτευμα εἶχον, δὲν ἐστεροῦντο συμβουλευτικοῦ σωματείου *Βουλῆς*. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς μάλιστα χρόνους ἐν Σπάρτῃ καὶ ἐν ἄλλαις λακωνικαῖς πόλεσιν ἐκτὸς τῆς Γερουσίας ἢ Βουλῆς τῶν γερόντων, μνημονεύεται καὶ ἑτέρα Βουλή. Γ. Δ. ΚΑΦΑΝΤΗΣ

Digitized by Google

—**Βουλὴ** *Κοινοτήτων* καὶ —*Λόρδων*· βλ. Κοινοτήτων *βουλή*, Λόρδων— καὶ Ἀγγλία [*Ἱστορ.*].

—**Βουλῆς** *βιβλιοθήκη*. Ἡ ἐν Ἀθήναις βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς ἱδρύθη τὸ πρῶτον δι' ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς τῆς α' περιόδου, βιβλιοφύλακος ἐκλεγέντος τοῦ *Γ. Τερτζέτη*. Ἡ πυρκαϊὰ ὅμως τοῦ βουλευτηρίου, ἡ ἐπισυμβᾶσα κατὰ τὸ 1860, ἀπετέφρωσε καὶ τὸ πλεῖστον τῆς βιβλιοθήκης, τῆς ὁποίας οἱ ἐναπομείναντες τόμοι ἀπετέθησαν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σοφοκλέους οἰκίαν τοῦ ἱστορικοῦ *Πολυζωΐδου* (νῦν Ἐμπορικὴν Τράπεζαν) μέχρι τοῦ 1875, ὁπότε, ὁποπερατωθέντος τοῦ νέου Βουλευτηρίου, τὰ βιβλία μετεφέρθησαν ἐκ νέου ἐκεῖ. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀποθάνει ὁ Τερτζέτης, τὸν ὁποῖον διεδέχθη ὁ *Ἀχ. Παράσχος*. Μεθ' ὃ διωρίσθη βιβλιοφύλαξ ὁ *Παναγιώτης Δ. Καλογερόπουλος*, ὅστις εἶχε πρότερον προσκληθῆ ὅπως συντάξῃ τὸν κατάλογον τῆς βιβλιοθήκης. Συνάμα, κατὰ τὸ 1877, ἡ Βουλὴ ἐπανέφερεν εἰς χρῆσιν τὸν θεσμὸν τοῦ ἐφόρου τοῦ βουλευτηρίου, πρῶτος δὲ ἔφορος ἐξελέγη ὁ *Τιμ. Φιλήμων*, ὅστις ἀφωσιώθη εἰς τὸ ἔργον τοῦ πλουτισμοῦ τῆς βιβλιοθήκης. Τοῦτον μετὰ δεκαετίαν ὅλην διεδέχθη ὁ *Νικ. Καλογερόπουλος* καὶ τοῦτον ὁ *Α. Π. Σάκκης*. Ἔκτοτε διετέλεσαν ἔφοροι κατὰ σειρὰν οἱ ἑξῆς: *Π. Σάκκης, Σ. Στάης, Ἀ. Κανάρης, Ι. Λάππας, Φ. Μοσχούλας. Γ. Μπαλτατζῆς, Γ. Καρπετόπουλος, Μ. Καβαλλιερᾶτος, Ν. Γεωργακόπουλος, Μ. Λιδωρίκης, Μ. Γαλανός,* μέχρι τοῦ 1911, ὁπότε κατηργήθη ὁ θεσμός.

Σήμερον τὸ ἀνώτερον προσωπικὸν τῆς βιβλιοθήκης ἀπαρτίζουσιν οἱ: *Π. Καλογερόπουλος*, διευθυντής, *Β. Ραζῆς*, ὑποδιευθυντὴς καὶ ἐπιμελητὴς Α' τάξεως, καὶ *Α. Κοκονῖκος, Σ. Σκοπετέας* ἐπιμεληταὶ Α' τάξεως *Μ. Μαλικάσης*, κοσμήτωρ. *Κ. Δαλαμάγκας, Δ. Π. Καλογερόπουλος*, βιβλιοφύλακες, *Χ. Ἄννινος, Α. Βλάχος* ταξινόμοι.

Ἡ βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς πλουτίζεται δι' ἀγορῶν, διὰ τῆς κατὰ νόμον ἀποστολῆς δύο ἀντιτύπων παντὸς ἐν Ἑλλάδι ἐκδιδομένου βιβλίου, καὶ διὰ δωρεῶν. Πρῶτος δωρητὴς τῆς βιβλιοθήκης ὑπῆρξεν ὁ *Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης*, προσενεγκὼν εἰς ταύτην τὴν ὑπ' αὐτοῦ κληρονομηθεῖσαν βιβλιοθήκην τοῦ πενθεροῦ του Ἰουλίου Τυπάλδου. Δεύτερος ὁ *Γεράσιμος Κούπας* ἐπλήρωσεν εἰς τὸν οἶκον Ambroise Firmin Didot ὑπὲρ τὰς 100.000 φράγκων πρὸς προμήθειαν βιβλίων παραγγελθέντων ὑπὸ τῆς βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς. Ὁ στρατηγὸς *Ν. Σχινᾶς* ἐκληροδότησεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς τὴν ἀξιόλογον ἀτομικὴν βιβλιοθήκην του. Μεγίστη ὅμως δωρεὰ ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τοῦ *Ἐμμ. Μπενάκη* γενομένη πρὸς τὴν βιβλιοθήκην. Οὗτος ἠγόρασε τὴν ἐκ 32.000 τόμων βιβλιοθήκην τοῦ *Ἰ. Ψυχάρη*, τὴν ὁποίαν ἐδώρησεν εἰς τὴν Βουλήν. Τέλος αὐτὸς ὁ Ἰ. Ψυχάρης προσέφερεν 28 κιβώτια περιέχοντα σειρὰς σπανίων καὶ σχεδὸν ἀνευρέτων ἔργων. Ἐνταῦθα παραλείπομεν σειρὰν ὅλην δωρητῶν τῆς βιβλιοθήκης, ὧν ὁ ἀριθμὸς καθ' ἡμέραν αὐξάνει.

Σήμερον ἡ βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς κέκτηται ὑπὲρ τὰς 350.000 τόμων, κατανεμομένων εἰς τὰ ἑξῆς τμήματα: 1) Ἐγκυκλοπαιδεία, Βιβλιογραφία, Κατάλογος, Γραφική, Γραφογνωσία, Παπυρολογία κ.τ.λ. Παλαίτυπα. 2) Φιλολογία, γλωσσική, λεξικά, ρητορική, λογοτεχνία καὶ κατὰ γλῶσσαν, οἱ συγγραφεῖς ἑκάστου ἔθνους ἀλφαβητικῶς. 3) Παιδαγωγικὴ καὶ Σχολικά. 4) Ἱστορία καὶ ἐπικουρικαὶ ἐπιστῆμαι αὐτῆς, λ. χ. βιογραφία, ἐθνογραφία, γενεαλογία, χρονολογία, ἡμερολόγια, ἀπομνημονεύματα, ἀναμνήσεις, χρονικὰ καὶ πᾶν ζήτημα ἀφορῶν εἰς τὸν Ἑλληνισμόν, ὡς τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα, τὰ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, τὰ τῆς Κριμαίας, τὰ τῶν Βαλκανίων, τὰ τῆς Μακεδονίας, Ἠπείρου καὶ λοιπῶν ἑλληνικῶν χωρῶν. 5) Ἐφημερίδες καὶ περιοδικά, ἀρχαιολογία, ἀρχαιότητες, νομισματογραφία, μουσεῖα. 6) Μαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι θεωρητικαὶ καὶ ἐφηρμοσμέναι, ἀρχιτεκτονικὴ κλ. 7) Φυσικαὶ ἐπιστῆμαι, φυσική, χημεία, ἀλχημία, φυτολογία, ζῳολογία κλ. 8) Τεχνολογία. (Τέχναι καὶ ἐπαγγέλματα, Βιομηχανία, Γεωργία, Ἐμποριολογία, Ἐκθέσεις. 9) Ἀνθρωπολογία, Παλαιοντολογία, Γεωγραφία, Γεωλογία, Ὀρυκτολογία, Μεταλλουργικὴ κλπ. 10) Φιλοσοφία καὶ ἱστορία αὐτῆς, Λογική, Ψυχολογία, Μεταφυσική, Ἠθική, Αἰσθητικὴ κλπ. 11) Καλλιτεχνία, Μουσικὴ καὶ Θεατρικά. 12) Πολιτικὴ καὶ αἱ συναφεῖς αὐτῇ ἐπιστῆμαι. 13) Νομικὴ καὶ πάντες οἱ κλάδοι αὐτῆς. 14) Στρατιωτικά. 15) Ναυτικά. 16) Ἰατρικὴ καὶ πᾶσαι αἱ μετ' αὐτῆς σχετιζόμεναι ἐπιστῆμαι. 17) Θεολογία, Ἱεραὶ βίβλοι, Ἱστορία θρησκειῶν, Λειτουργική, Ἑρμηνευτική, Δογματική, Πολεμική, Ποιμαντική, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία. 18) Κανονικὸν Δίκαιον. 19 Πολυγράφοι καὶ Σύμμεικτα.

Ἡ βιβλιοθήκη ἐκδίδει καὶ ἴδιον κατάλογον, τοῦ ὁποίου ἐκυκλοφόρησαν ἤδη δύο τόμοι πολυγραφημένοι, περιλαμβάνοντες τὰ κατὰ τὴν τελευταίαν ἑπταετίαν (1920—1926) προσκτηθέντα ἐξ ἀγορᾶς συγγράμματα (Ἀθῆναι 1927). Π. Δ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

—**Βουλῆς** *κτίριον*. Ὡς πρῶτον βουλευτήριον ἐν Ἀθήναις ἐχρησίμευσεν οἴκημά τι, τὸ ὁποῖον κατελάμβανε τὸν χῶρον τοῦ ἐπὶ τῶν ὁδῶν Σταδίου καὶ Κολοκοτρώνη κήπου. Τοῦ οἰκήματος τούτου, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ 1843 ἐχρησιμοποιεῖτο συγχρόνως καὶ πρὸς στέγασιν τῆς Γερουσίας, σώζονται μέχρι σήμερον τὰ θεμέλια. Τῷ 1858, ἐπισυμβάσης πυρκαϊᾶς, ἀπετεφρώθη τὸ οἴκημα καὶ ἡ Βουλὴ ἐστεγάσθη εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ πανεπιστημίου μέχρι τοῦ 1862, ὁπότε συνεπήχθη ἐπὶ τούτῳ μεγάλη «παράγκα», ἡ ὁποία ἐξετείνετο ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ Κολοκοτρώνη μέχρι τοῦ Σταθμοῦ Πρώτων Βοηθειῶν χώρου. Τῷ 1875 ἀπετελειώθη ἡ οἰκοδόμησις τοῦ σημερινοῦ βουλευτηρίου καὶ ἔκτοτε ἡ Βουλὴ στεγάζεται ὑπ' αὐτό.

Ἀρχιτέκτων τοῦ σημερινοῦ βουλευτηρίου ὑπῆρξεν ὁ *Κατσαρός*, ἐργασθεὶς ἐπὶ σχεδίου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐκπονήσει ὁ Γάλλος ἀρχιτέκτων τῶν νομοθετικῶν σωμάτων *Boulanger* καὶ τὸ ὁποῖον ὑπέστη ἔκτοτε κατὰ καιροὺς ἱκανὰς τροποποιήσεις συμφώνως ταῖς ἀνάγκαις τῆς ὑπηρεσίας. Ἐπὶ τῆς γραμμῆς, εἰς ἣν εὑρίσκονται αἱ δύο πλάγιαι θύραι τῆς αἰθούσης τῶν συνεδριῶν, ἵσταντο δύο κίονες ἐκ πεντελικοῦ μαρμάρου, οἵτινες προσέδιδον μείζονα μεγαλοπρέπειαν εἰς τὴν προοπτικὴν τῆς αἰθούσης καὶ οἱονεὶ ἐπροστάτευον τὸ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν κείμενον προεδρεῖον, ἀλλὰ βραδύτερον ἀφῃρέθησαν πρὸς εὔρυνσιν τοῦ χώρου, ἡ δὲ ὀροφὴ ἐστηρίχθη ἄλλως. Ὡσαύτως ἐν ἀρχῇ ὑπῆρχε μία σειρὰ θεωρείων, ἐπειδὴ ὅμως ταῦτα δὲν ἐπήρκουν εἰς τὸ ἑκάστοτε συρρέον πολυπληθὲς ἀκροατήριον, ἐκρίθη σκόπιμον ὅπως προστεθῇ καὶ δευτέρα σειρὰ θεωρείων, ὧν τὸ μέσον, κείμενον ἀκριβῶς ἀπέναντι τοῦ προέδρου, ἐχρησίμευεν ὡς θεωρεῖον τοῦ Τύπου. Τὰς τέσσαρας γωνίας τοῦ κτιρίου κατεῖχεν ἡ βιβλιοθήκη, ὡς καὶ τὸν προθάλαμον τοῦ θεωρείου τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, τοποθετημένου ὄπισθεν τοῦ προέδρου. Π. Δ. Κ.

Βούληγες [*Ἀστρον.*]. Ὀνομασία τῶν 5ου μεγέθους ἀστέρων ψ *Ἡνιόχου*, οἵτινες παρὰ τοῖς Λατίνοις φέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα *Dolones* ἢ *Stimulus*. Ὁ Bayer ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ ἀστερισμοῦ τούτου λέγει ὅτι ἀποτελοῦν τὸ μαστίγιον τοῦ Ἡνιόχου. Σ. Π.

βούλημα (τό)· βλ. **βουλητικὴ** *πρᾶξις*.

βουλησιαρχία (ἡ) (Voluntarismus) [*Φιλοσοφ.*]. Θεωρία καθ' ἣν ἡ βούλησις (βλ.λ.) εἶναι τὸ πρωταρχικόν, τὸ οὐσιῶδες στοιχεῖον, ἡ κυρία δύναμις τοῦ ψυχικοῦ βίου, ἢ ἡ οὐσία τῶν ὄντων, τὸ ὄντως ὄν, ἡ ὑπερτάτη ἀρχὴ ἥτις διέπει τὰ τοῦ κόσμου. Περὶ τῆς βουλησιαρχίας ὑπὸ τὴν πρώτην ἔννοιαν βλ. λ. **βούλησις** (*«διάφοροι θεωρίαι περὶ βουλήσεως»*).

Μεταφυσικὴ βουλησιαρχία: Βουλησιαρχικαὶ ἀπόψεις κρατοῦσι καὶ παρὰ φιλοσόφοις παλαιοτέρων χρόνων. Οὕτως ὁ Αὐγουστῖνος θεωρεῖ τὴν βούλησιν ὡς ἐνέχουσαν πᾶν ψυχικὸν στοιχεῖον, δεχόμενος μάλιστα μίαν βούλησιν ὡς τὴν ὑπερτάτην ἀρχήν. Ὡσαύτως καὶ παρὰ τῷ I. Böhme καταντᾷ ἡ βούλησις ἀξίωμα μεταφυσικὸν ταυτιζομένη πρὸς τὸν Θεόν: «ὁ Θεὸς εἶναι βούλησις ποθοῦσα τὴν αἰωνιότητα». Ἐκεῖνος ὅμως, ὅστις πρῶτος ἵδρυσε συνεπὲς φιλοσοφικὸν σύστημα, πλήρη κοσμοθεωρίαν μὲ ἀρχὴν τὴν βούλησιν, δι' ἧς ἐπεχείρησε νὰ ἑρμηνεύσῃ τὸ σύμπαν, εἶναι ὁ φιλόσοφος *Σοπεγχάουερ* (1788—1860). Κατ' αὐτόν, ἡ βούλησις, ἡ «τυφλὴ» καὶ «ἄλογος», εἶναι τὸ οὐσιῶδες, κύριον ἐν παντί, ὁ πυρὴν παντὸς ἐπὶ μέρους ὄντος καὶ συνάμα ἡ τῶν πάντων δεσπόζουσα ἀκατανίκητος δύναμις. Ἡ πρωταρχικὴ βούλησις εἶναί τι τὸ παρὰ μηδενὸς ἐξαρτώμενον καὶ ὁριζόμενον· τὸ ἐκτὸς τόπου καὶ χρόνου· τὸ *πᾶν καὶ ἕν*· τὸ θεμελιῶδες στοιχεῖον πάντων τῶν φαινομένων. Ὁ δὲ κόσμος οὐδὲν ἕτερον εἶναι εἰμὴ ἡ ἀντικειμενοποιηθεῖσα βούλησις. Αὕτη εἶναι ἡ ἀρχή, ἥτις διέπει τὴν ζωὴν πάντων τῶν ὄντων. Τὸ σῶμα ἡμῶν εἶναι ἐκδήλωσις τῆς βουλήσεως. Ὁ «λόγος» (Intellekt) εἶναι λειτουργία τοῦ σώματός μας, τὸ κύριον ὄργανον μὲ τὸ ὁποῖον ἐφοδιάζει ἡ βούλησις τὸ ἄτομον πρὸς διατήρησίν του, ὁ ὑπουργὸς ὁ ταπεινὸς τοῦ ἀγερώχου αὐθέντου (τῆς βουλήσεως). Ἡ ἐν τῷ σύμπαντι ἐκφαινομένη βιωτικὴ ὁρμὴ ὑπὸ ἀφάνταστον ποικιλομορφίαν εἶναι ἐπίσης ἡ βούλησις, ἥτις πάσης εὐκαιρίας ἐπιλαμβανομένη καὶ πᾶν ζωϊκὸν στοιχεῖον χρησιμοποιοῦσα ὠθεῖ ἀκατανικήτως πρὸς τὸ ζῆν.

Αἱ ὡς ἄνω περὶ βουλήσεως θεωρίαι τοῦ Σοπεγχάουερ ἀφῆκαν βαθέα τὰ ἴχνη των ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης διανοήσεως, πλεῖστοι δ' ὅσοι ἐπηρεάσθησαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὑπὸ τῶν ἰδεῶν του (π. χ. Wagner, Hartmann, Bahnsen, Noiré, Deussen κ. ἄ.). Ὁ Ed. v. Hartmann δέχεται ὡσαύτως, ὡς τὸ ἐλαῦνον καὶ ἰθῦνον ἐν τῷ ψυχικῷ καὶ σωματικῷ κόσμῳ ἀσυνείδητόν τινα (τυφλὴν) βούλησιν. Καὶ ὁ W. Wundt, αἰρόμενος ἀπὸ τῶν ἐμπειρικῶν ἐρευνῶν περὶ τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν εἰς μεταφυσικὰς σφαίρας, καταλήγει δεχόμενος τὴν οὐσίαν τῶν ὄντων ὡς συγκειμένην ἐκ βουλητικῶν ἑνοτήτων, τὸν δὲ κόσμον ὡς διαδοχικὴν διάταξιν τοιούτων ἑνοτήτων. Ὡσαύτως ὁ Münsterberg, ἐξαίρων τὸν βουλητικὸν παράγοντα ὑπὲρ τὰ ὅρια τῆς ἐμπειρίας, καθιστᾷ τοῦτον ἀξίωμα γενικόν, δεχόμενος ὅτι ὁ κόσμος εἶναι τὸ σύστημα τῶν πρακτικῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἀρχεγόνου βουλήσεως. Τὴν βούλησιν, ὡς ἄλογον, τυφλὴν δύναμιν, ἰθύνουσαν τὰ τοῦ κόσμου, δέχεται ἰδίᾳ ὁ Σοπεγχάουερ καὶ ἡ σχολὴ αὐτοῦ. Ἕτεροι βουλησιαρχικοὶ φιλόσοφοι δέχονται ταύτην ὡς ἐνσυνειδήτως, κατὰ λόγον ἐνεργοῦσαν, ταυτίζοντες σχεδὸν πρὸς τὸν ἰθύντορα τοῦ κόσμου, τὸν Θεόν.

Σήμερον ἡ βουλησιαρχικὴ ἀντίληψις φαίνεται κρατοῦσα εἰς τὰς διαφόρους ἐπιστήμας. Ζῶμεν εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν ὁ ἀγὼν πρὸς ἐπικράτησιν τόσον μεταξὺ τῶν ἀτόμων, ὅσον καὶ μεταξὺ τῶν ὁμάδων καὶ κρατῶν εὑρίσκεται εἰς μεγίστην ἔντασιν. Εὔλογος δὲ τυγχάνει ἡ προτίμησις τῆς δράσεως, τῆς ἐνεργείας, τῆς δυνάμεως. Οὕτως, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν *παιδαγωγικήν*, παρεμερίσθη ἡ νοησιαρχικὴ ἑρβαρτιανὴ ἀντίληψις διὰ τοῦ «σχολείου ἐργασίας», μὲ σημαίνοντας ἀντιπροσώπους πανταχοῦ τοῦ κόσμου: John Dewey, Kerschensteiner, Ferrière κλπ., ὧν πρόδρομοι ὑπῆρξαν οἱ *Ρουσσὼ* καὶ *Πεσταλότσι*. Εἰς τὴν λεγομένην «φιλοσοφίαν τῆς ζωῆς», τὴν *φιλοσοφίαν τῆς ἐνεργείας*, ὁ βουλητικὸς παράγων παριστᾷ τὸ κύριον στοιχεῖον (Fichte Dilthey-Bergson-élan vital-Nitzsche). Εἰς τὴν *ἠθικὴν* ἐξαίρεται παρὰ πολλῶν ἡ ἀξιολογικὴ ὑπεροχὴ τῆς δράσεως, τῆς ἐνεργείας, ἔναντι τῆς σκέψεως, τοῦ ψυχροῦ λόγου. Ἐν τούτῳ δ' ὑπερέβαλε πάντας ὁ ἀπολογητὴς τῆς ἀξίας τῆς δυνάμεως Nitzsche. Καὶ εἰς τὴν *βιολογίαν* οὐχὶ διάφοροι κρατοῦσιν ἀπόψεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἰδίᾳ τὰ ἔργα τῶν *Σοπεγχάουερ, Wundt, Nitzche, Bergson, R. Eisler*: «Wörterbuch der philosophischen Begriffe» λ. «Voluntarismus». Ἐπὶ πλέον βιβλιογραφία λ. «Βούλησις».
Γ. Ν. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

βουλησιοκρατία (ἡ) [*Φιλοσ.*]. Ὅρος ψυχολογικὸς καὶ φιλοσοφικὸς (βλ. λ. **βουλησιαρχία**).

βούλησις (ἡ)· τὸ ἀφῃρημ. τοῦ βούλεσθαι, θέλησις, προαίρεσις: «ἐργάζεται—, πράττει κατὰ βούλησιν».

—[ΕΓΚΥΚΛΟΠ.] Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον νοεῖται εἴτε μετὰ τῶν κυρίων ψυχικῶν λειτουργιῶν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, εἴτε γενικωτέρα τις μεταφυσικὴ ἀρχή, διὰ τῆς ὁποίας ἐπιζητεῖται ἡ ἑρμηνεία τοῦ σύμπαντος, σχηματιζομένης ἰδίας κοσμοθεωρίας.

Ἡ βούλησις ὡς λειτουργία τοῦ ψυχικοῦ βίου: Αἱ διάφοροι περὶ βουλήσεως θεωρίαι. Περὶ τῆς βουλήσεως ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν, τ. ἔ. ὡς ἰδιαιτέρας λειτουργίας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἀπὸ τῆς πρωταρχικῆς μορφῆς της (δηλαδὴ τῶν ὁρμῶν) μέχρι τῆς λελογισμένης προσπαθείας πρὸς ἐπίτευξιν τεθέντος σκοποῦ, ἔχουσιν ἐξενεχθῆ διάφοροι θεωρίαι, τόσον ἐμπειρικαὶ-ψυχολογικαί, ὅσον καὶ φιλοσοφικαί. Ἡ σαφὴς διάκρισις καὶ κατάταξις ὅμως τῶν θεωριῶν τῶν διαφόρων ψυχολόγων καὶ φιλοσόφων εἶναι λίαν δυσχερὴς καὶ ἐνίοτε ἀδύνατος. Διότι οὐχὶ σπανίως ὁ αὐτὸς διανοητής, ἀφορμώμενος ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας, ὑπερεκβαίνει ταύτης μεταπίπτων εἰς φιλοσοφικὰς δοξασίας περὶ βουλήσεως, δυνάμενος νὰ καταλήξῃ καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν γενικωτάτης κοσμοθεωρίας.

Γενικῶς περὶ βουλήσεως ὡς ψυχικῆς λειτουργίας ἔχομεν: α') ψυχολογικὰς θεωρίας, β') φιλοσοφικὰς θεωρίας. Ταύτας ἀφ' ἑτέρου διακρίνομεν, ἀναλόγως τῆς ἀναγνωρίσεως ἰδίας ὑποστάσεως ἢ μὴ εἰς τὸν βουλητικὸν παράγοντα: 1) Εἰς τὰς θεωρίας, καθ' ἃς ἡ βούλησις ἐκλαμβάνεται ὡς ψυχικὴ λειτουργία ἰδίαν ὕπαρξιν ἔχουσα (*αὐτογενετικαὶ θεωρίαι*). Κατ' αὐτὰς ἡ βούλησις τυγχάνει οὖσα εἴτε μία τῶν κυρίων ψυχικῶν λειτουργιῶν: νόησις—βούλησις—συναίσθημα (Vermögenstheorie), εἴτε τὸ πρωταρχικὸν καὶ οὐσιῶδες στοιχεῖον τοῦ ψυχικοῦ βίου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξαρτῶνται πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ψυχικαὶ-πνευματικαὶ λειτουργίαι τοῦ ἀνθρώπου (*βουλησιαρχία*). 2) Εἰς τὰς θεωρίας κατὰ τὰς ὁποίας ἡ βούλησις εἶναι ἐπιγενής τις ψυχικὴ λειτουργία, ἀναγομένη εἰς ἑτέρας θεμελιώδεις (*ἑτερογενετικαὶ θεωρίαι*).

Κατὰ τὰς ὡς ἄνω θεωρίας ἡ βούλησις δύναται νὰ εἶναι προϊόν: α') νοητικῶν λειτουργιῶν, ὅτε γίνεται λόγος περὶ *νοησιαρχίας*, β') τῆς συναισθηματικῆς καταστάσεως τοῦ ὑποκειμένου, τῶν συγκινήσεων αὐτοῦ. Ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ὁ βουλητικὸς βίος τοῦ ἀτόμου ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ συναισθηματικοῦ (*θυμοκρατία*), γ') νοητικῶν τε καὶ συναισθηματικῶν ἐπιδράσεων.

Ἡ βούλησις ἄρχεται ὑπολαμβανομένη ὡς ἰδιαιτέρα τις ἰδιότης τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους. Οὗτος ἀναγνωρίζει εἰς τὴν βούλησιν τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐνεργείας, τὴν ἱκανότητα πρὸς ἐπιλογήν. Χαρακτηριστικὸν διὰ τοῦ ὁποίου διακρίνει ταύτην ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως-νοήσεως. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν πλατωνικὸν «θυμὸν» ἀνευρίσκονται στοιχεῖά τινα, ἐξ ἐκείνων ἅτινα καταλογίζομεν σήμερον εἰς τὴν διὰ τοῦ ὅρου «βούλησις» νοουμένην ψυχικὴν λειτουργίαν. Ἡ βούλησις, ὡς ἰδιαιτέρα τις ψυχικὴ δύναμις, αὐτοτελής, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὰς λοιπὰς (νόησιν-συναίσθημα), παρουσιάζεται πολὺ ὕστερον, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας. Ὁ Καρτέσιος ποιούμενος σαφῆ τὴν διάκρισιν τῆς βουλήσεως ἀπὸ τῶν λοιπῶν κυρίων ψυχικῶν λειτουργιῶν, θεωρεῖ τὴν ἐλευθερίαν πρὸς ἐπιλογὴν

Digitized by Google

ὡς τὸ κύριον ταύτης γνώρισμα. Ἔκτοτε πλεῖστοι ὅσοι φιλόσοφοι καὶ ψυχολόγοι ὑπολαμβάνουσι τὴν βούλησιν ὡς αὐθύπαρκτον καὶ αὐτόνομον ψυχικὸν παράγοντα, πρὸς τοῖς ἑτέροις δύο (Καρτέσιος, Wolf, Κάντιος, Σελλίγγιος, Ligwart, Brentano κ. ἄ. καὶ ἡ νεωτέρα, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ψυχολογία). Ὡς τὴν κυρίαν ψυχικὴν λειτουργίαν, ὡς τὸ ἐλαῦνον καὶ οὐσιῶδες τοῦ ψυχικοῦ βίου, ὡς τὸ μόνον πραγματικὴν ὑπόστασιν ἔχον, θεωροῦσι τὴν βούλησιν πλεῖστοι ὅσοι ψυχολόγοι, φιλόσοφοι, παιδαγωγοί, κοινωνιολόγοι (*βουλησιαρχία*).

Κατ' ἐξοχὴν βουλησιαρχικὴ εἶναι ἡ ψυχολογία τοῦ Wundt, διὰ τὴν ὁποίαν οὐχ ἧττον τὸ συναισθηματικὸν στοιχεῖον παριστᾷ τὸ ἔσχατον καὶ μὴ δυνάμενον ν' ἀναλυθῇ περαιτέρω στοιχεῖον τοῦ ψυχικοῦ βίου. Αἱ βουλητικαὶ λειτουργίαι διακρίνονται τῶν συναισθηματικῶν κυρίως ἐκ τοῦ ὅτι αἱ πρῶται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς κατατείνουσιν εἰς πραγμάτωσιν τεθέντος σκοποῦ τινος. Ἡ βούλησις εἶναι ἑκάστοτε συνδεδεμένη πρὸς ἰδιάζοντα συναισθήματα, ἡ δὲ βουλητικὴ ἐνέργεια, οὖσα τὸ τελικὸν στάδιον, ἐπιφέρει τὴν λύσιν τῆς ὅλης συναισθηματικῆς διεγέρσεως. Αἱ βουλητικαὶ λειτουργίαι κατὰ τὸν Wundt ἔχουσι κεφαλαιώδη σημασίαν διὰ τὴν ἀντίληψιν παντὸς ψυχικοῦ συμβεβηκότος. Κατὰ τὰς θεωρίας τοῦ Wundt καὶ τῆς σχολῆς αὐτοῦ δοξάζουσι περὶ βουλήσεως καὶ οἱ Barth, G. Villa, Montovani κ. ἄ. Κατὰ τὸν Münsterberg ὡσαύτως, τὸ οὐσιῶδες τοῦ ἐγὼ εἶναι ἡ βούλησις. Πρὸς τούτοις θεωροῦσι τὴν βούλησιν ὡς τὴν κυρίαν ψυχικὴν δύναμιν οἱ Fortlage καὶ Fichte νομίζων, ὅτι ἡ βούλησις καθιστᾷ τι συνειδητόν, ὁ Paulsen φρονῶν, ὅτι ἡ βούλησις εἶναι ὁ πρωταρχικὸς καὶ ὑπό τινα ἔννοιαν σταθερὸς παράγων ὁ ὁρίζων τὸν ψυχικὸν βίον, κ. ἄ.

Ὡς παράγωγον ἢ ἐξηρτημένην ψυχικὴν λειτουργίαν ὑπολαμβάνουσι τὴν βούλησιν πολλοὶ φιλόσοφοι καὶ ψυχολόγοι καὶ δή: α') Ἀπὸ τῆς *νοήσεως*, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ὁ Ἕρβαρτος καὶ ἡ σχολὴ αὐτοῦ. Ἡ βούλησις καθ' Ἕρβαρτον δὲν εἶναι εἰμὴ ἐπιγέννημα τῆς μηχανικῆς συμπλοκῆς τῶν παραστάσεων. Ἐπίσης καὶ οἱ Ehrenfels, Meumann, Kern, Wahle κ. ἄ. παρέχουσι τὴν προτίμησιν μᾶλλον ἐπὶ τὸν νοητικὸν παράγοντα. β') *Ἀπὸ κινητικῶν ἐνεργειῶν καὶ θυμικῶν καταστάσεων* ἐξαρτῶσι τὰς βουλητικὰς λειτουργίας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον οἱ: W. James, Richet, Horwick, Ziegler, Störring, F. Krueger κ. ἄ.

Βούλησις καὶ βουλητικοὶ τύποι. Ψυχολογικὴ βούλησις καλεῖται τὸ σύνολον τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν, διὰ τῶν ὁποίων λαμβάνεται ἀπόφασίς τις καὶ τίθεται εἰς ἐνέργειαν ἡ ἐκτέλεσις αὐτῆς. Εἰς ἑκάστην πλήρη βουλητικὴν λειτουργίαν διακρίνομεν: α') Τὰ ἐλατήρια τὰ κινοῦντα εἰς λῆψιν ἀποφάσεώς τινος. β') Τὴν ἐπιλογὴν μεταξὺ ἐλατηρίων (ἀπόφασιν) καὶ γ') Τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἀποφασισθέντος, ἢ ἄλλως τὴν ἐπιδίωξιν τοῦ σκοποῦ, τὴν πρᾶξιν. Τὸ τελευταῖον στάδιον καθίσταται φανερὸν καὶ δι' ἐξωτερικῶν ἐκδηλώσεων, ἐνῷ τὰ δύο πρῶτα χαρακτηρίζονται ἀπὸ ἐσωτερικὴν ψυχικὴν ἐνέργειαν. Τοῦτο, ἀκόμη δὲ καὶ τὸ δεύτερον, συμβαίνει πολλάκις νὰ μὴ λαμβάνωσι χώραν (οὐχὶ πλήρης βουλητικὴ ἐνέργεια). Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁμιλοῦμεν περὶ *προθέσεων* ἢ *σχεδίων*, ἅτινα δὲν ἐτέθησαν εἰς ἐφαρμογὴν εἴτε διότι δὲν ὑφίστανται οἱ ἀπαραίτητοι ὅροι πρὸς πραγμάτωσιν αὐτῶν, εἴτε διότι ἡ ψυχοσύνθεσις τοῦ ἀτόμου δὲν ἐπιτρέπει νὰ καταλήξῃ τοῦτο εἰς τὸ τρίτον στάδιον. Ὅταν δὲ βούλεταί τις κἄτι, πλὴν ἔχει συνείδησιν περὶ τοῦ ὅτι τοῦτο δὲν θὰ πραγματοποιηθῇ εἴτε πρὸς τὸ παρὸν εἴτε καὶ διὰ παντός, τότε γίνεται λόγος περὶ *πόθων* καὶ *ὀνείρων*.

Αἱ *ὁρμαὶ* καὶ *ἐπιθυμίαι* δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς προβαθμὶς τῆς βουλήσεως, νοουμένης ταύτης ὡς σκοπίμου ἐνεργείας. Ἡ βαθμὶς ὅμως ἡ κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικὴ τοῦ βουλητικοῦ παράγοντος εἶναι ἐκείνη, καθ' ἣν λαμβάνεται ἀπόφασις: τὸ στάδιον τῆς ἐπιλογῆς. Ἡ ἁπλουστέρα μορφὴ τοιαύτης ἐνεργείας εἶναι ἡ συγκατάθεσις ἢ ἄρνησις ἡμῶν ὅπως ἐπιτελέσωμέν τι. Ἀπόφανσις ἐκφέρεται ὅταν πρόκειται ν' ἀποφανθῶμεν περὶ τῆς μιᾶς ἐκ δύο περιπτώσεων. Ἐπιλογὴ δὲ ὅταν πρόκειται νὰ ἐκλέξωμεν μεταξὺ πολλῶν περιπτώσεων ὑπὸ διαφορετικῶν ὁριζομένων ἐλατηρίων. Λαμβάνεται τουτέστι ἀπόφασις περὶ τοῦ πρακτέου ἢ τοῦ τί θὰ ἐκτελεσθῇ πρῶτον. Τὴν ἀνωτέρω βαθμίδα ἀκολουθεῖ ἡ τῆς καθ' αὐτὸ βουλητικῆς δράσεως, ἡ *πρᾶξις*.

Ἡ βουλητικὴ δρᾶσις παρίσταται ἡμῖν ὡς συνειδητὴ ἐνέργεια, ἐὰν μεταξὺ τοῦ τεθέντος σκοποῦ καὶ τῆς πραγματώσεώς του παρεμβάλλωνται ἐνδιάμεσα μέλη ὑλικῆς ἢ ψυχικῆς φύσεως, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀνάγκη νὰ παραμερισθῶσι, νὰ ὑπερνικηθῶσι. Τότε ἐπιζητοῦνται συνειδητῶς αἱ ἐνέργειαι αἱ ἄγουσαι εἰς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ, αἱ ἐνέργειαι διὰ τῶν ὁποίων ἐμποιεῖται εἰς ἡμᾶς τὸ ἰδιότυπον συναίσθημα τῆς *προσπαθείας*. Ἡ βούλησις κατὰ ταῦτα χαρακτηρίζεται ἀπὸ συναίσθημα προσπαθείας, ὅπερ καθίσταται συνειδητὸν περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον, ἀναλόγως τῆς καταβλητέας δυνάμεως πρὸς ὑπερνίκησιν τῶν ἐπιπροσθούντων εἰς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ τεθέντος σκοποῦ κωλυμάτων. Τὰ ἐμπόδια εἶναι διττῆς φύσεως, ὡς ἐλέχθη. Ἡ ἐξέτασις τῶν ψυχικῆς φύσεως ὁδηγεῖ ἡμᾶς ἐπὶ τὴν ἔρευναν ἑτέρου θέματος, τοῦ θέματος τῆς *ἠθικῆς βουλήσεως*. Τοῦτο ὅμως τελεῖ ἐν συναρμογῇ πρὸς ζήτημα ὑψίστης σημασίας, τὸ τῆς ἐλευθερίας ἢ μὴ τῆς βουλήσεως, εἰς ὅπερ ἀφιεροῦται κατωτέρω ἰδιαίτερον ἄρθρον.

Ἄσκησις-συνήθεια. Πλεῖσται ὅσαι ἐνέργειαι, σκόπιμοι καθ' ἑαυτάς, αὐτοματοποιοῦνται τρόπον τινά, ἐπιτελούμεναι ὡς νὰ ἦσαν ἀνακλαστικαὶ κινήσεις. Τοιαῦται εἶναι ἡ ἔγερσις, κατάκλισις, τὸ ἐνδύεσθαι, τὸ ἐκδύεσθαι, τὸ τρώγειν, ἡ μετάβασις εἰς τὸ γραφεῖον καὶ ἡ ἐκεῖ ἄσκησις μηχανικῆς τινος καὶ μονοτόνου ὑπηρεσίας, ἡ ἐκεῖθεν ἀποχώρησις καὶ ἐπιστροφὴ εἰς τὴν οἰκίαν· ἡ μετάβασις, διαμονὴ καὶ συνήθης ἐνασχόλησις εἰς καφενεῖον κατὰ τὸν αὐτὸν πάντοτε χρόνον. Ἐνταῦθα πρόκεινται σκόπιμοι τὸ πρῶτον ἐνέργειαι, αἵτινες διὰ τῆς συχνῆς ἐπαναλήψεως κατέστησαν σχεδὸν αὐτόματοι. Παρατηροῦμεν τουτέστιν ὅτι ἡ ἐπανάληψις τελείων βουλητικῶν πράξεων ἔχει ὡς συνέπειαν τὴν παράλειψιν στοιχείων, τὰ ὁποῖα ἦσαν κατὰ πρῶτον οὐσιώδη πρὸς πρόκλησιν βουλητικῆς δράσεως. Ὡς ἐκ τούτου διαμορφοῦνται ἄνθρωποι, διὰ τοὺς ὁποίους διαρρέει πολλάκις χρόνος μακρός, χωρὶς νὰ λάβουν χώραν συνειδηταὶ βουλητικαὶ ἐνέργειαι. Δι' αὐτοὺς δὲν ὑφίστανται συγκρούσεις, ἔναντι τῶν ὁποίων νὰ θεωρήσωσιν ἀναγκαίαν τὴν λῆψιν ὡρισμένης στάσεως. Πλεῖστοι ὅσοι ἄνθρωποι (τύπος τοῦ ὑπαλλήλου, συνταξιούχου, ἐργάτου ἐργοστασίου κ.τ.λ.) καταντᾷ νὰ ἱκανοποιῶνται μὲ τοιοῦτον τρόπον τοῦ βίου (*αὐτοματισμὸς ἐν τῷ βίῳ*). Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἄλλοι (οἱ ἄνθρωποι τῆς δράσεως, τῶν περιπετειῶν), διὰ τοὺς ὁποίους ἡ μονοτονία καὶ ὁ αὐτοματισμὸς τοῦ βίου οὐδὲν θέλγητρον παρουσιάζει. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς τῆς δράσεως δημιουργεῖ εὐκαιρίας πρὸς βουλητικὴν ἐνέργειαν, ἐὰν μὴ ὑπάρχουν ἢ δὲν εἶναι ἐπαρκεῖς ἐκεῖναι τὰς ὁποίας προσφέρει ὁ βίος.

Πρόθεσις-ἀποτέλεσμα. Πρέπει νὰ διακρίνωμεν τὴν πρόθεσιν ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς βουλητικῆς ἐνεργείας. Τοῦτο ἔχει μεγίστην σημασίαν οὐ μόνον ἀπὸ δικαστικῆς, ἀλλὰ καὶ παιδαγωγικῆς ἀπόψεως (φόνος ἐκ προθέσεως, φόνος ἐξ ἀμελείας, ψεῦδος ἐκ πλάνης, ψεῦδος ἀπὸ σκοποῦ, ῥάπισμα ἕνεκεν ἀμύνης, ῥάπισμα ἐπὶ τῷ σκοπῷ καθυβρίσεως). Τὸ οὐσιῶδες ἐν προκειμένῳ εἶναι τὸ ἐπιζητούμενον, ἡ πρόθεσις τοῦ πράττοντός τι. Τὸ ἀποτέλεσμα πράξεώς τινος πρέπει νὰ ἐξετάζηται πάντοτε ἐν σχέσει πρὸς τὰς προθέσεις τοῦ ἐνεργοῦντος. Ἡ διάκρισις προθέσεως - ἀποτελέσματος εἶναι σπουδαιοτάτη καὶ ἀπὸ ψυχολογικῆς ἀπόψεως. Ἀναλόγως τῆς σπουδαιότητος, ἥτις ἀποδίδεται εἰς τὸ βουληθὲν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἢ τὸ ἀποτέλεσμα, διακρίνομεν διαφόρους τύπους ἀνθρώπων:

α') Τὸν ἄνθρωπον τῆς διηνεκοῦς δράσεως, ἀνεξαρτήτως τῆς ἐπιτυχίας ἢ ἀποτυχίας. Οὗτος εἶναι πάντοτε ἐνεργητικός. Ἅπασα ἡ προσπάθειά του συγκεντροῦται εἰς τὸ νὰ κάμῃ αἰσθητὴν τὴν παρουσίαν του εἰς τὸ περιβάλλον. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ τύπου τούτου ἱκανοποιεῖται πλήρως ἀπὸ αὐτὴν ταύτην τὴν δρᾶσιν, ὀλίγον ἐνδιαφερόμενος διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἢ μὴ ἔκβασιν τῶν ἐνεργειῶν του.

β') Τοὺς ἀνθρώπους, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ ἐπιτυχία ἀποτελεῖ τὸ κύριον ἐλατήριον τῆς δράσεώς των. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ ἐν λόγῳ τύπου δύναται ν' ἀδρανῇ ἐπὶ μακρόν, παραφυλάττων τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν. Τοὐναντίον διὰ τὸν ἄνθρωπον τῆς διηνεκοῦς δράσεως οὐδὲν εἶναι σκληρότερον ἀπὸ τοῦ νὰ καταδικασθῇ εἰς ἀδράνειαν.

Ὁ σκοπός, τὰ ἐλατήρια τῶν ἐνεργειῶν ἡμῶν, καθορίζουσι καὶ *τὴν ἀξίαν ἢ ἀπαξίαν* τῶν πράξεών μας, ὡς καὶ τὸν βαθμὸν ἑκατέρας τούτων. Πολλάκις πράξεις ἄρισται καθ' ἑαυτὰς (π. χ. φιλανθρωπικαὶ δωρεαί, δημόσιαι διαλέξεις, παροχὴ ὑπηρεσιῶν κ. τ. ὅ.) δύνανται νὰ ὁρμῶνται ἀπὸ τῶν πλέον ταπεινῶν καὶ ἐγωϊστικῶν ἐλατηρίων, κατὰ τὰ ὁποῖα καὶ εἶναι πρέπον νὰ κρίνωνται καὶ χαρακτηρίζωνται (π. χ. ἀπὸ ἐπίδειξιν, δοξαμανίαν, ἐπιδίωξιν τῆς εὐνοίας ἀτόμων ἢ ὁμάδων κ. τ. ὅ.). Δὲν εἶναι δὲ σπάνιαι αἱ περιπτώσεις, καθ' ἃς ὑπὸ τὰς πλέον ἁγνάς, κατὰ τὸ φαινόμενον, ἀλτρουιστικὰς πράξεις ὑποκρύπτονται τὰ πλέον ἀγενῆ καὶ ταπεινὰ ἐλατήρια ὑπολογισμοῦ, συμφέροντος καὶ ἐγωπαθείας.

Διαφοραὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἀνθρώπων ἀναλόγως τῶν βουλητικῶν διαφορῶν αὐτῶν. Οἱ ἄνθρωποι διαφέρουσι πλεῖστον ὅσον ἀπ' ἀλλήλων ὡς πρὸς τὴν ταχύτητα τῆς λήψεως ἀποφάσεων, τὴν ἐμμονὴν εἰς τ' ἀποφασισθέντα καὶ τὴν καταβαλλομένην ἐνεργητικότητα πρὸς ἐπιτέλεσιν αὐτῶν.

Οὕτως, ἀφ' ἑνὸς μὲν διακρίνομεν τοὺς ὁρμητικούς, τοὺς ταχεῖς περὶ τὴν λῆψιν ἀποφάσεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοὺς διστακτικούς, τοὺς μελετῶντας, τοὺς ἀναποφασίστους. Ἐπίσης παρατηροῦμεν ἀφ' ἑνὸς μὲν τοὺς ἐμμένοντας εἰς τ' ἀποφασισθέντα, τοὺς μὴ μεταλλάσσοντας γνώμην, τοὺς σταθερούς, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοὺς διηνεκῶς μεταβάλλοντας γνώμην, τοὺς εὐμεταβόλους, τοὺς ἀσταθεῖς, ἐκείνους εἰς τὸν δοθέντα λόγον τῶν ὁποίων οὐδεμίαν δύναταί τις νὰ ἔχῃ ἐμπιστοσύνην. Τέλος, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν προσπάθειαν ἐπιτελέσεως τῶν ἀποφασισθέντων, διακρίνομεν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέρους τοὺς ἐνεργητικούς, τοὺς δραστηρίους, τοὺς ἀκαμάτους καὶ θαρραλέους, τοὺς ἀκλονήτους πρὸ τῶν συναντωμένων ἐμποδίων, τῶν ὁποίων τοὐναντίον αὐξάνει ὁ ζῆλος ἐνώπιον τῶν παρουσιαζομένων δυσχερειῶν. Ἀφ' ἑτέρου δὲ τοὺς ἀδρανεῖς, τοὺς εὐκόλως ἀποθαρρυνομένους, ἐκείνους οἵτινες πρὸ τοῦ πρώτου τυχόντος ἐμποδίου ἐγκαταλείπουσι πᾶσαν ἀπόφασιν, τὴν ὁποίαν ἔχουν λάβει. Αἱ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαι ἰδιότητες τῆς βουλήσεως καὶ δὴ ἡ ἰσχὺς τῆς βουλήσεως ἔχουσι τὰς ῥίζας των ἐν αὐτῇ τῇ πρωταρχικῇ ὑποστάσει τοῦ ἀτόμου. Οὐχ ἧττον δύνανται νὰ ἐξελιχθῶσι καὶ διαπλασθῶσιν οὕτως ἢ ἄλλως σύμφωνα πρὸς τὴν παρεχομένην ἀγωγήν. Ἡ ἰσχὺς τῆς βουλήσεως εἶναι τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐπέβαλον τὴν προσωπικότητά των καὶ ἀφῆκαν ἴχνη, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βαθέα, τῆς διαβάσεώς των.

Ἀσθένειαι τῆς βουλήσεως. Ἡ ἀτονία τῆς βουλήσεως, ἡ ἔλλειψις ἢ καὶ ὁ ἐκμηδενισμὸς τῆς βουλήσεως, ὅσον καὶ ἡ ὑπερδιέγερσις αὐτῆς, εἶναι συμπτώματα τοῦ ὅτι ἡ βούλησις νοσεῖ. Περὶ τῶν ἀσθενειῶν τῆς βουλήσεως πραγματεύεται ὁ Th. Ribot εἰς τὸ γνωστὸν σύγγραμμά του «Αἱ ἀσθένειαι τῆς βουλήσεως» (μεταφρ. *Ι. Καζαντζάκη* 1910).

Ἡ βούλησις ὡς ἐκδήλωσις ἑνιαίου ψυχικοῦ βίου. Ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐξητάσθη ἡ βούλησις ὡς ἰδιαιτέρα τις ψυχικὴ λειτουργία, διακεκριμένη τῆς αἰσθήσεως-νοήσεως. Τοιαῦται ἄλλως τε θεωρίαι ἐκράτουν παρὰ τῇ παλαιοτέρᾳ ψυχολογίᾳ. Νῦν ὅμως ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐπιβάλλεται ἡ περ. ἑνότητος τοῦ ψυχικοῦ βίου ἀντίληψις. Ἅπασαι αἱ ψυχικαὶ λειτουργίαι εἶναι συνυφασμέναι εἰς σύνολον ὀργανικόν, ἐξ οὗ ἕπεται ὅτι εἰς ἑκάστην βουλητικὴν ἐνέργειαν ἐνυπάρχουν νοητικὰ καὶ συναισθηματικὰ στοιχεῖα, ὡς ἐπίσης ἐν ἑκάστῃ νοητικῇ καὶ συναισθηματικῇ λειτουργίᾳ περιέχεται ὁ βουλητικὸς παράγων. Ὁ ἀνθρώπινος ὅμως ψυχικὸς βίος δὲν δύναται ν' ἀναλυθῇ εἰς ἐπὶ μέρους στοιχεῖα, ὅπως αἱ διάφοροι ὀργανικαὶ καὶ ἀνόργανοι ὗλαι εἰς τὰ συστατικὰ αὐτῶν. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἄξιος τοῦ ὀνόματος, κατατείνει εἰς πραγμάτωσιν ὡρισμένων *ἀξιῶν*, ἐφίεται *ἰδεωδῶν*, ἐξ ὧν καὶ ὁρίζεται ὁ ὅλος βίος αὐτοῦ καὶ δὴ ὁ βουλητικός. Ἐν τῇ προσπαθείᾳ ἐπιλογῆς μεταξὺ πολλῶν ἐλατηρίων ὠθούντων εἰς ἐνέργειαν καταφαίνεται τὸ μὲν ἡ ἐξαιρετικὴ θέσις, τὴν ὁποίαν τὰ παρ' ἑκάστῳ ἀνθρώπῳ ἄρχοντα ἀξιώματα προσλαμβάνουσιν ἐν προκειμένῳ, τὸ δὲ ἡ σύνθετος πλὴν ἑνιαία φύσις τοῦ ψυχικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ βαθεῖα συνείδησις ὡρισμένων ἀξιῶν καὶ ἡ ἔφεσις πρὸς πραγμάτωσιν αὐτῶν ἐν οἱανδήποτε περιπτώσει, ἔστω καὶ πρὸς ἀτομικὴν βλάβην, παριστῶσι τὴν ἔννοιαν τοῦ *καθήκοντος*. Ἡ συναίσθησις τοῦ καθήκοντος ὡς φάρος τηλαυγὴς καθοδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον ἐν ταῖς ἐνεργείαις καὶ πράξεσιν αὐτοῦ εἰς τὴν ὁδὸν τῶν ἠθικῶν ἰδεωδῶν, καθιστῶσα ἐφικτὴν τὴν συνέπειαν ἐνεργείας ἐν τῇ ἐπιλογῇ μεταξὺ διαφόρων ἐλατηρίων. Τὸ δὲ ἄτομον, τοῦ ὁποίου ἡ βούλησις χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν διηνεκῆ ὑπακοὴν εἰς τὴν κατηγορικὴν ἐπιταγὴν τοῦ καθήκοντος, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀνῆλθε τὴν ὑψίστην βαθμίδα ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ἠθικῶς πράττειν· ὅτι ἀπέκτησεν ἠθικὸν χαρακτῆρα.

Ἡ βούλησις ὡς ἀρχὴ κοσμοθεωρίας. Περὶ τῆς βουλήσεως ὡς μεταφυσικοῦ ἀξιώματος πρὸς ἑρμηνείαν τῶν τοῦ κόσμου βλ. λ. βουλησιαρχία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Περὶ βουλήσεως πραγματεύονται πάντα τὰ ἄξια λόγου ψυχολογικὰ συγγράμματα καὶ ἐγκυκλοπαιδικὰ λεξικά. Ἐπίσης ἐκτίθενται εἰς τὰ ἔργα τῶν μνημονευθέντων φιλοσόφων αἱ περὶ βουλήσεως θεωρίαι των. Ἐνταῦθα κρίνομεν ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας τὸ φιλοσοφικὸν λεξικὸν τοῦ *R. Eisler*, λ. Wille. Τὰ συγγράμματα τῶν *Wundt*, *Δαρτίου* καὶ *Σοπεγχάουερ*. Ἐπίσης καὶ ἔργα τινὰ εἰδικῶς ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ βουλητικοῦ παράγοντος. Ἤτοι: *Ach*, Ueber die Willenstätigkeit und das Denken.—*Wentscher*, Der Wille.—*Meumann*, Intelligenz und Wille.—*Pfänder*, Phänomenologie des Willens.—*Ribot*, Αἱ ἀσθένειαι τῆς βουλήσεως.—*Lipps*, Das Problem der Willensfreiheit.

Γ. Ν. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

—[ΦΙΛΟΣ. ΔΙΚ.]· βλ. λ. δίκαιον καὶ Στάμλερ.

—[ΑΣΤ. ΔΙΚ.] Συνήθως ἡ *βούλησις* ὁρίζεται ὡς ἡ κατεύθυνσις τῆς συνειδήσεως ἡμῶν πρὸς ἐπίτευξιν ὡρισμένων σκοπῶν. Ὅταν τὸ ἐπιδιωκόμενον γεγονὸς εἶναι νομικὸν καὶ δὴ ἀφορᾷ δημιουργίαν, ἀλλοίωσιν ἢ κατάργησιν δικαιώματός τινος τοῦ προσώπου, ἡ βούλησις κέκτηται σημασίαν διὰ τὸ δίκαιον. ἐξετάζεται ὅμως κυρίως εἰς τὸ περὶ δικαιοπραξίας (βλ. λ.) κεφάλαιον αὐτοῦ.

[Βλ. καὶ λ. σύμβασις.] Δ. Φ. ΠΑΠΑΜΗΤΡΟΣ

—[ΠΟΙΝ. ΔΙΚ.] Ἡ *βούλησις* ἐξεταζομένη ὡς ἔννοια τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου, ἀνεξαρτήτως ἀπὸ πάσης ψυχολογικῆς, φιλοσοφικῆς ἢ μεταφυσικῆς σημασίας αὐτῆς καθ' ἑαυτήν, ἀποτελεῖ τὸ ὑποκειμενικόν, ἐσωτερικὸν στοιχεῖον τῆς *πράξεως*. Ἡ πρᾶξις συντίθεται ἐξ ἑνὸς ἐσωτερικοῦ ψυχικοῦ στοιχείου, τῆς *βουλήσεως*, καὶ ἑνὸς ἐξωτερικοῦ, τῆς δράσεως σὺν τῷ ἀποτελέσματι αὐτῆς. Σκοπεῖται λοιπὸν ἡ βούλησις ἐν τῷ Ποινικῷ Δικαίῳ ὡς συστατικὸν στοιχεῖον τῆς πράξεως καὶ διδάσκεται ὅτι ἄνευ βουλήσεως πρᾶξις δὲν πρόκειται. Ὁ καθ' ὕπνους κινούμενος δὲν πράττει, ὡς οὔτε ὁ πταρνιζόμενος. Ἡ ἁπλῶς φυσιολογικὴ δηλαδὴ ἐσωτερικὴ αἰτία ἐξωτερικῆς τινος ἐκδηλώσεως δὲν ἐξαρκεῖ διὰ τὴν ἔννοιαν τῆς πράξεως· ἀπαιτεῖται καὶ

Digitized by Google

ἐσωτερικὴ ψυχικὴ αἰτία. Ψυχικὴ δὲ αἰτία, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἁπλῶς φυσιολογικήν, εἶναι ἡ ἐνσυνείδητος. Τὸ ἐνσυνείδητον ἐσωτερικὸν γεγονός, ὅπερ καθίσταται αἰτία ἐξωτερικῶν ἐκδηλώσεων, εἶναι ἡ βούλησις. Ταύτην τὴν ἔννοιαν ἔχει ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς πράξεως ὡς συμπεριφορᾶς ἑκουσίας καὶ αὕτη εἶναι ἡ σήμερον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ κρατοῦσα κοινὴ δόξα. Ἀλλ' ἡ πρᾶξις ἐν τῷ Ποινικῷ Δικαίῳ εἶναι οὐσιώδης, ὅταν τυγχάνῃ οὖσα καὶ ἔνοχος, δηλαδὴ ὅταν δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τὴν μομφὴν τοῦ δόλου ἢ τῆς ἀμελείας. Κατὰ τοὺς Ρωμαίους, ἐκ δόλου πράττει ὅστις σκοπεῖ τὴν προξένησιν τοῦ ἀδίκου ἀποτελέσματος ὡς τοιούτου, συνεπῶς ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ βούλησις κατευθύνεται ἐπὶ τὴν πραγματοποίησιν μιᾶς ἀδικίας, ἐν γνώσει τοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς ὡς ἀδικίας. Ὁ δόλος περιλαμβάνει τὴν voluntas καὶ τὴν scientia. Ἡ πλάνη περὶ τὸ ἄδικον τοῦ σκοπουμένου ἀποτελέσματος ἀπέκλειε πάντοτε τὸν δόλον (Binding). Ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἐπιστήμῃ, τῇ τε γαλλικῇ καὶ τῇ γερμανικῇ, ὁ δόλος εἶναι ἐπίσης ἡ βούλησις (Intention, Wille) ἡ κατευθυνομένη ἐπὶ τὴν πραγματοποίησιν ἑνὸς ἐγκλήματος. Ἡ συνείδησις τοῦ ἀδίκου τῆς πράξεως, ὡς στοιχεῖον τῆς ἐννοίας τοῦ δόλου, ἀμφισβητεῖται. Ἀμελῶς δὲ πράττει, κατὰ τοὺς Γερμανούς, ὅστις δὲν θέλει μὲν τὴν πραγματοποίησιν ἐγκλήματος, ἀλλὰ καὶ δὲν κατώρθωσε τὴν βούλησιν αὐτοῦ συμφώνως πρὸς τὸ καθῆκον κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ ἀποφευχθῇ ἡ πραγματοποίησις τοῦ ἐγκλήματος. Αὕτη εἶναι ἡ περὶ τῆς ἐνοχῆς λεγομένη θεωρία τῆς βουλήσεως. Συμφώνως δηλαδὴ πρὸς τὴν θεωρίαν ταύτην, ὁ μὲν δόλος εἶναι βούλησις τελέσεως ἐγκλήματος, ἡ δὲ ἀμέλεια βούλησις ἐπιχειρήσεως μιᾶς δράσεως, ἐξ ἧς, συμφώνως πρὸς τὴν ὀφειλομένην πρόβλεψιν τοῦ δράστου, ἠδύνατο νὰ ἐκπορευθῇ τὸ ἔγκλημα. Εἰς τὸν δόλον ἡ θεωρία τῆς βουλήσεως συγκαταλέγει καὶ τὸν λεγόμενον ἐνδεχόμενον δόλον, ὃν ὁρίζει ὡς ἀποδοχὴν τοῦ ἀποτελέσματος. Κατὰ τὴν θεωρίαν δηλαδὴ ταύτην, ἐξ ἐνδεχομένου δόλου πράττει ὅστις δὲν ἠθέλησε μὲν τὸ ἀποτέλεσμα, ὅπερ παρέστησεν ἐν νῷ ὡς δυνατὴν συνέπειαν τῆς δράσεως αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ ἀπεδέχθη. Ἐνῷ νῦν ἡ θεωρία τῆς βουλήσεως στηρίζει τὸν δόλον καὶ τὴν ἀμέλειαν κυρίως μὲν ἐπὶ τῆς voluntas τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου, ἐπιβοηθητικῶς δὲ ἐπὶ τῆς scientia, ἡ θεωρία τῆς παραστάσεως ἀπορρίπτει τὴν voluntas καὶ κρατεῖ τὴν scientia, ἐκ διαφόρων λόγων ὁρμωμένη, ὧν οἱ πλεῖστοι δὲν εἶναι ὀρθοί.

Ὀρθὴ ἀντίρρησις κατὰ τῆς θεωρίας τῆς βουλήσεως, ἐκφερομένη ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τῆς θεωρίας τῆς παραστάσεως, εἶναι ὅτι ἡ ἔννοια τῆς βουλήσεως εἶναι πολὺ στενὴ διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ δόλου. Ἡ ἐπιστήμη ὅμως ἐχώρησε καὶ πέραν τῆς ἀντιρρήσεως ταύτης. Κατέδειξε δηλαδὴ ὅτι ἐκτὸς τῆς στενότητος ταύτης ἡ ἔννοια τῆς βουλήσεως καταδεικνύει τὴν ἑτέραν οὐσιώδη ἀνεπάρκειαν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν διὰ ταύτης νὰ καθορισθῇ ἡ ἐνοχή, δηλαδὴ ἡ ἀνωτέρα ἔννοια, ὑφ' ἣν ὑπάγεται ὁ δόλος καὶ ἡ ἀμέλεια ὁμοῦ. Γεννηθείσης ἤτοι τῆς ἐπιστήμῃ τῆς ἀνάγκης τῆς δικαιολογίας τῆς ἐπὶ δόλῳ ἢ ἀμελείᾳ μομφῆς καὶ τῆς διαβαθμίσεως τοῦ βάρους τῆς μομφῆς ταύτης, κατέστη σαφὲς ὅτι μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς βουλήσεως ἡ ἀνάγκη ἐκείνη δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ πληρωθῇ. Ἐπολεμήθη λοιπὸν ἡ θεωρία τῆς βουλήσεως ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ τῆς θεωρίας τῆς παραστάσεως ὡς περὶ δόλου θεωρία, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὡς θεωρία περὶ τῆς ἐνοχῆς ὑπὸ τῆς θεωρίας τοῦ αἰτίου. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην θεωρίαν, ἡ βάσις τῆς μομφῆς ἐπὶ ἐνοχῇ δέον νὰ ἀναζητηθῇ οὐχὶ εἰς τὴν βούλησιν ἢ τὴν γνῶσιν τοῦ ἀποτελέσματος, ἀλλ' εἰς τὸ αἴτιον τὸ ὁποῖον παρώθησε τὸν πράξαντα εἰς τὴν δρᾶσιν, ἐξ ἧς ἐξεπορεύθη ἡ ἀδικία. Τοιουτοτρόπως ἐχρησιμοποιήθη ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς βουλήσεως μόνον τὸ κινοῦν αἴτιον καὶ ἐπὶ τούτου ἐπεχειρήθη νὰ στηριχθῇ ἡ ἔννοια τῆς ἐνοχῆς. Ἀλλὰ καὶ ἡ θεωρία αὕτη, ἐν τῇ συνεπεῖ μέχρι πέρατος διεξαγωγῇ αὐτῆς, προσέκρουσεν εἰς ἀνυπερβλήτους δυσχερείας. Κατέστη ὅθεν ἀναγκαία νέα ἀπόπειρα πρὸς λύσιν τοῦ τεθέντος προβλήματος. Ὑπὸ τοῦ συντάκτου τοῦ παρόντος ἄρθρου ἐπεχειρήθη ἡ ψυχολογικὴ ἀνάλυσις τῆς ἐννοίας τῆς βουλήσεως, δι' οὓς σκοποὺς ἐπιδιώκει ἡ ποινικὴ ἐπιστήμη, εἰς τὴν ἀναλελυμένην δὲ εἰς τὰ στοιχεῖα αὐτῆς βούλησιν ἐδόθη τὸ ὄνομα *αἵρεσις* (βλ. λ.). Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐννοίας τῆς αἱρέσεως κατεδείχθη ὅτι ἡ ἐνοχὴ κρύπτεται πράγματι ἐντὸς αὐτῆς, δηλαδὴ ἐντὸς τῆς βουλήσεως· ἡ βούλησις ὅμως, πρὶν ἢ ἀναλυθῇ εἰς τὰ στοιχεῖα αὐτῆς, ἦτο πάντη ἀδιάγνωστος, συνεπῶς ἀπρόσφορος ὅπως ἐπὶ τῇ βάσει ταύτης ἀναπτυχθῇ καὶ λυθῇ τὸ πρόβλημα τῆς *ἐνοχῆς* (βλ. λ.).

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

— **βουλήσεως** ***ἐλευθερία,*** ἢ ***αὐτεξούσιον*** [*Φιλοσοφ.*]. Τὸ πρόβλημα τῆς *ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως* εἶναι ἐκ τῶν τιθεμένων ὑπὸ τοῦ φιλοσοφοῦντος ἀνθρώπου, τοῦ κοινοῦ νοῦ ἔχοντος ἔμφυτον τὸ αἴσθημα τῆς ἐλευθερίας, δηλονότι τῆς ἐλευθέρας ἐκλογῆς. Αἱ ἀντίθετοι θεωρίαι περὶ *αἰτιοκρατίας* ἐκκινοῦσι πᾶσαι ἀπὸ γενικωτέρας φιλοσοφικῆς ἢ ἐπιστημονικῆς ἐπισκοπήσεως τῶν πραγμάτων.

Ἡ κυριωτάτη ἀπόδειξις περὶ ὑπάρξεως τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως εἶναι ἡ ἐξ αὐτῆς τῆς συνειδήσεως τοῦ ἀνθρώπου πηγάζουσα, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος, δοθέντων δύο ἢ περισσοτέρων τρόπων ἐνεργείας, αἰσθάνεται ὅτι μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς τῆς ἐνεργείας του εἶναι ἐλεύθερος νὰ λάβῃ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ὁδὸν καὶ νὰ τὴν μεταβάλῃ. Πορίσματα τῆς ἐσωτερικῆς ταύτης πεποιθήσεως εἶναι ἄλλαι φιλοσοφικαὶ καὶ ἠθικαὶ ἀποδείξεις, ὡς ἡ τῆς προσπαθείας, ἡ ἐκ τῶν συμβάσεων, ἡ τῶν νόμων, ἡ τῶν ποινῶν καὶ ἡ ἐκ τῆς καθόλου ὑπάρξεως τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ἀγωγῆς (τὸ δυνατὸν δηλαδὴ τῆς διὰ τῆς ἀγωγῆς οἰκειοποιήσεως ὡρισμένων ἀρχῶν, ἢ τῆς μεταβολῆς τάσεων καὶ ἕξεων, ἀποδεικνύει κατά τινας ὁπαδοὺς τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως, ὅτι αἱ πράξεις τοῦ ἀνθρώπου δὲν ὑπείκουν εἰς ἀπόλυτον αἰτιότητα). Γνωστὴ τέλος εἶναι ἡ ἀπόδειξις, τὴν ὁποίαν ὁ *Reid* ἐθεώρει τελεσιτικήν, ἡ τῆς *ἀδιαφορίας*, δηλαδὴ τῶν περιπτώσεων κατὰ τὰς ὁποίας ἀποφασίζομεν ἄνευ τινὸς αἰτίου ἢ ἀφορμῆς, π. χ. ὅταν ἐκ ποσοῦ τινος χρημάτων πληρώσωμεν ὀφειλήν μας διὰ τοιούτου ἢ τοιούτου νομίσματος. Ὁ *Κάντιος* θεωρεῖ τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως ὡς *αἴτημα* τοῦ πρακτικοῦ λόγου ἐκπηγάζον ἐκ τῆς ἐν ἡμῖν διαισθήσεως τοῦ καθήκοντος.

Κατὰ τὴν ἰνδικὴν φιλοσοφίαν, ἡ βούλησις, ὅπως καὶ πᾶσα ἐνέργεια, διέπεται καὶ καθορίζεται ὑπὸ τοῦ ὑψίστου ὄντος καὶ ἑπομένως, ὡς ἐξηρτημένη, δὲν εἶναι ἐλευθέρα. Οἱ *Πυθαγόρειοι* ἐπίστευον εἰς τὴν μετὰ θάνατον κρίσιν, ἐξαρτωμένην ἐκ τῶν ἀγαθῶν ἢ κακῶν πράξεων τοῦ ἀνθρώπου. Τοῦτο ἀποδεικνύει ἀρχικήν τινα πίστιν εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως. Οἱ *Σοφογράφοι* λέγουν διὰ τὸν *Παρμενίδην*, ὅτι ἐδίδασκε «πάντα κατ' ἀνάγκην (γίγνεσθαι), τὴν αὐτὴν δ' εἶναι καὶ εἱμαρμένην καὶ δίκην καὶ πρόνοιαν καὶ κοσμοποιόν» καὶ διὰ τὸν *Δημόκριτον* ὅτι ἀφορίζει: «οὐδὲν χρῆμα μάτην γίγνεται, ἀλλὰ πάντα ἐκ λόγου τε καὶ ὑπ' ἀνάγκης». Κατὰ τὸν *Σωκράτην* «οὐδεὶς ἑκὼν κακός». Ὁ *Πλάτων* φαίνεται προσπαθῶν νὰ ἐλαττώσῃ πως τὴν αἰτιοκρατικὴν ταύτην πεποίθησιν, χωρὶς ὅμως νὰ δέχηται ἀπολύτως τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως. Τὴν ἐλευθερίαν ταύτην ὁ *Ἀριστοτέλης* ὑπεστήριξε δι' ἐπιχειρημάτων εἰλημμένων ἐκ τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ψυχολογίας (*προαιρέσεως*). Οἱ *Στωικοὶ* ὑπεστήριζον τὴν ἄκραν αἰτιοκρατίαν. Ὁ *Ἐπίκουρος* ἐδίδαξεν ὅτι τὰ ἄτομα ἔχουσιν ἱκανότητά τινα αὐταιτίου κινήσεως. Ὁ *Καρνεάδης* προσήγαγε ψυχολογικὰς ἀποδείξεις περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως. Οἱ *Νεοπλατωνικοὶ* ἀφ' ἑτέρου, παραδεχόμενοι τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως, οὐδόλως προσπαθοῦν νὰ συναρμόσωσι τὰς ἀποδείξεις αὐτῆς πρὸς τὰς γενικὰς μεταφυσικὰς καὶ θρησκευτικὰς ἀρχάς των. Ὁ *Πλωτῖνος* ἐπαναλαμβάνει διαρκῶς ὅτι ἡ βούλησις εἶναι ἐλευθέρα, ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι «ἀδέσποτος», ὅτι ἕκαστος εἶναι ὑπόλογος τῶν πράξεών του.

Τὸ πρόβλημα ἔλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ *Χριστιανισμοῦ*, συμβιβάζοντος τὸ πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως πρὸς τὴν χριστιανικὴν τελολογίαν. Ὁ *Αὐγουστῖνος*, ὁ *Σκῶτος*, ὁ *Θωμᾶς ὁ Ἀκυνάτης*, ὁ *Ἀλβέρτος ὁ Μέγας* καὶ ἄλλοι ἐπιφέρουν πλεῖστα ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως, τινὰ τῶν ὁποίων ἀποτελοῦν ἁπλῆν ἐπανάληψιν τῶν προηγουμένων, ἄλλα δὲ ἀφορμῶνται ἐκ τῆς νέας θέσεως τοῦ ζητήματος. Ἐκ τῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀγώνων περὶ τὸ ἐν λόγῳ ζήτημα, περίφημος κατέστη ἡ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ὄνος τοῦ Buridan» ἀπόδειξις τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τὸ πρόβλημα παρέμεινεν ἐξ ἴσου ἐνδιαφέρον ὅπως καὶ τὸν μεσαίωνα. Ὁ *Χόμπες* ἀποκλείει λογικῶς πᾶσαν ἐλευθερίαν ἀπὸ τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ὁ *Λόκε* δὲν ἀποκρούει μὲν τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως ἐκ τῶν προτέρων, ὡς ἀσυμβίβαστον πρὸς τὰς ἐπιταγὰς τοῦ λογικοῦ, τὴν ἀρνεῖται ὅμως ἐν ὀνόματι τῆς ψυχολογικῆς ἐμπειρίας. Ὁ *Καρτέσιος*, ἀντιθέτως, εἶναι ἐνθουσιώδης ἀπολογητὴς τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως. Ἐὰν ἡ διδασκαλία του, ἐξεταζομένη ἀπὸ μιᾶς πλευρᾶς, φαίνεται καθαρῶς μαθηματική, ἀπὸ ἄλλης δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς αὐτὸ τοῦτο φιλοσοφία τῆς ἐλευθερίας. Ἡ ψυχή, κατὰ τὸν Καρτέσιον, δὲν εἶναι μόνον νόησις, εἶναι καὶ ἐλευθερία. Ἐνῷ τὸ πᾶν, λέγει, ἐν ἡμῖν εἶναι περιωρισμένον, τῆς βουλήσεως ὅμως τὴν τελειότητα καὶ τὴν εὐρύτητα τὴν αἰσθανόμεθα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε, χάρις εἰς αὐτὴν καὶ μόνον, νὰ γνωρίζωμεν ὅτι φέρομεν τὴν εἰκόνα καὶ εἴμεθα καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ πλασμένοι. Ὁ *Σπινόζα* ἀρνεῖται πλήρως καὶ ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως. Ὁ *Λεϊβνίτιος* λαμβάνει διάμεσον θέσιν, παραδεχόμενος ὅτι ὑπάρχει μὲν ἀναγκαιότης, ἀλλὰ συγχρόνως καί, ἀντιθέτως πολλάκις πρὸς τὴν ἀναγκαιότητα ταύτην, περιθώριον ἀσκήσεως τῆς βουλήσεως. Οἱ *ἐμπειρικοί*, οἱ *αἰσθησιοκράται*, οἱ *ὑλισταὶ* καὶ ὅλοι οἱ ἀναζητοῦντες εἰς τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα καὶ τὰς σχέσεις αὐτῶν τὸν λόγον τῶν ψυχικῶν νόμων, ἀρνοῦνται εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἐλευθερίαν τῶν πράξεών του. Ὁ *Κάντιος* ὑπεστήριξε συνύπαρξιν τοῦ ἐλευθέρου καὶ ἀνελευθέρου τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως. Ὁ ἄνθρωπος καθορίζεται, κατ' αὐτόν, ἑκάστοτε παρ' ἐκείνου ὅπερ ἤδη ἐπετέλεσε, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν εὑρίσκεται πλέον εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ. Ὅθεν ἡ ἐλευθερία, ἐνυπάρχουσα πράγματι εἰς τὸν ἄνθρωπον, δὲν πρέπει ν' ἀναζητηθῇ εἰς τὴν ἐν χρόνῳ διαδοχικὴν ἀκολουθίαν τῶν πράξεών του, ἀλλὰ εἰς τὴν ἐξωχρονικήν, ὑπερφυσικὴν αὐτοῦ ἀρχὴν καὶ ὑπόστασιν. Καίτοι δὲ δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι αἱ πράξεις ἀτόμου τινὸς δύνανται νὰ προϋπολογισθοῦν, καθὼς ἀκριβῶς ἡλιακή τις ἔκλειψις, ἐν τούτοις τὸ ἄτομον τοῦτο, ὡς αὐτοκαθοριζόμενον ὄν, εἶναι ἐλεύθερον. Ἡ τοιαύτη ἐλευθερία δὲν ἀνταποκρίνεται βεβαίως πρὸς τοὺς νόμους τῆς φύσεως, τὴν ὕπαρξίν της ὅμως ἐξαγγέλλει οὐδὲν ἧττον ὁ ἠθικὸς νοῦς, ἡ συνείδησις.

Κατὰ τὸν *Ρενουβιέ*, τὸ πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως δύναται νὰ ἀπαλλαγῇ πάσης συνδέσεως πρὸς τὴν αἰτιοκρατίαν τῶν φαινομένων. Εἶναι τουτέστι δυνατὸν νὰ παραδεχθῇ τις πλήρη αἰτιοκρατίαν τῶν φαινομένων. Ἀλλ' αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ αἰτιοκρατία, τῶν ψυχολογικῶν ἰδίως γεγονότων, ἀπαιτεῖ τὴν ἐλευθερίαν. Ἡ βούλησις δὲν εἶναι ἁπλοῦς θεατὴς εἰς τὴν πάλην μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐλατηρίων. Εἶναι συσσωματωμένη μετ' αὐτῶν, ὅπως καὶ ταῦτα μετ' ἐκείνης. Ὁ *Μπουτρού* τὰς αὐτὰς περίπου ἀντιλήψεις ἔχει, ὁρμώμενος ἀπὸ τῆς ἀμέσου ἀναλύσεως τοῦ συνόλου τῶν ἐπιστημονικῶν νόμων. Ὁ *Μπέρξον* λαμβάνει μέσην τινὰ θέσιν μεταξὺ τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως, ἐπειδή, κατ' αὐτόν, «πᾶσα ἀπόδειξις τῆς ἐλευθερίας δικαιοῖ τὴν αἰτιοκρατίαν» (βλ. λ. αἰτιοκρατία, ἀλληλεπίδρασις, βούλησις).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πλὴν τῆς ἐν ἄρθρῳ αἰτιοκρατία σημειουμένης 6λ. καὶ *Α. Σοπενάουερ*. Τὸ αὐτεξούσιον, Μετάφρ. Α. Πολυμέρη Ἀθῆναι 1913. *Γ. Λίππς*. Ἡ θεωρία τῆς βουλήσεως,μετάφρ. Α. Δαλεζίου (Ἀθῆναι 1929).—*A. Fouillée*, Liberté et Déterminisme, Paris, 1872.—*E. Boutroux*, De la contingence des lois de la nature, Paris, 1874.—*G. Fonsegrive*, Essai sur le libre arbitre, Paris, 2α ἐκδ. 1895.—*Ε. Παπανούτσου*. Τὸ πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως, Ἀλεξάνδρεια 1921.

ΑΝΔΡ. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

—[*Δογματ.*] Ἡ ἁγία Γραφὴ προϋποτίθησι τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ πλείστων αὐτῆς χωρίων. Αἱ ἐν αὐτῇ ἄλλως τε πολλαχοῦ ἀπαντῶσαι προτροπαὶ πρὸς ἄσκησιν τῆς ἀρετῆς καὶ ἀποφυγὴν τῆς κακίας, πρὸς μετάνοιαν καὶ διόρθωσιν, ὡς καὶ αἱ ὑποσχέσεις αὐτῆς περὶ ἀμοιβῆς τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τιμωρίας τοῦ κακοῦ καὶ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ προϋποθέτουσι τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπὸ τῆς ἀνωτέρω ἐλευθερίας, τῆς ἐλευθερίας ἐν γενικωτέρᾳ ἐννοίᾳ, διακρίνεται ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ ἡ ἐλευθερία ἐν τῇ μερικωτέρᾳ ἐννοίᾳ, ἡ καλουμένη ἠθικὴ ἐλευθερία, ἥτις εἶναι ἡ δύναμις τοῦ προαιρεῖσθαι τὸ ἀγαθόν, ἢ ἡ δύναμις τοῦ βούλεσθαι καὶ πράττειν κατὰ τὸν ἠθικὸν νόμον. Ἐν τῇ ἠθικῇ ἐλευθερίᾳ, ἥτις προϋποθέτει τὴν ἐλευθερίαν κατὰ τὴν γενικωτέραν ἔννοιαν καὶ ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ νοηθῇ, ἐκδηλοῖ ἑαυτὸ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐν τῇ καθαρᾷ καὶ ἰδιαζούσῃ αὐτοῦ οὐσίᾳ, διότι μόνον ἡ βούλησις τοῦ ἠθικοῦ ἀγαθοῦ συμφωνεῖ πρὸς τὴν οὐσίαν τοῦ πνεύματος, τὸ κακὸν ἀντίκειμένου πρὸς αὐτήν. Διὰ τοῦτο ἡ Καινὴ Διαθήκη παριστᾷ τὸν ἁμαρτωλὸν ὡς διατελοῦντα ἐν καταστάσει δουλείας, τὸν δὲ ἀγαθὸν ὡς ἀληθῶς ἐλεύθερον (*Ἰωάν.* 8,31 ἑ. Ρωμ. 6,17 ἑ. 8,2. Β' Πετρ. 2,19, Ἰακ. 1,25 καὶ 2,12).

Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου καὶ πρὸ τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας, μάλιστα δὲ μετ' αὐτήν, ἥτις ἀμαυρώσασα τὴν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἐξησθένισε τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ, δὲν εἶναι ἀπεριόριστος, ἀλλὰ περιωρισμένη, μόνον δὲ ὁ Θεός, ὅστις εἶναι ἡ ἐπέκεινα παντὸς περιορισμοῦ ἀπόλυτος δύναμις καὶ ἀγαθότης (*Ματθ.* 19, 17), εἶναι τὸ ἀπολύτως ἐλεύθερον ὄν. Ὅτι δὲ ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι περιωρισμένη, καταφαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς θείας ἀντιλήψεως, ἧς χρήζει ὁ ἄνθρωπος πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἀγαθοῦ. Κατὰ ταῦτα ἡ γνώμη ὅτι ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀπεριόριστος (*Χρυσόστομος, Πελάγιος, Δοὺνς Σκῶτος* καὶ ἄλλοι) εἶναι ἐσφαλμένη. Οἱ κυριώτεροι περιορισμοὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου προέρχονται ἐκ τοῦ λογικοῦ, ὡς κάλλιστα παρατηρεῖ ὁ Νεμέσιος («Περὶ φύσεως ἀνθρώπου» κεφ. 41) καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς (Ἔκδ. ὀρθ. πίστ. 2, 27 «ἐξ ἀνάγκης παρυφίσταται τῷ λογικῷ τὸ αὐτεξούσιον»), ἐκ τῆς αἰσθητικότητος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς προερχομένων κλίσεων καὶ παθῶν καὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων (ἀνατροφή, διδασκαλία, παραδείγματα κτλ.). Οἱ περιορισμοὶ ὅμως οὗτοι δὲν εἶναι ἀπόλυτοι, ἀλλὰ σχετικοί, διότι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐξαναγκάζεται ὑπ' αὐτῶν, ἀλλὰ δύναται νὰ ἀντιδράσῃ καὶ ὑπερνικήσῃ τούτους. Ἡ ἁγία Γραφὴ δέχεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος διὰ τοῦ αὐτεξουσίου δύναται νὰ ὑπερνικᾷ πάντα περιορισμὸν καὶ μένῃ πιστὸς ἐν τῷ ἀγαθῷ (*Ματθ.* 5, 29. Α' Κορ. 10, 13. Ἰακ. 1, 13. 4, 7. Ἐφ. 6, 11). Πρὸς τούτοις κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἐνισχῦον καὶ ἁγιάζον τὸν ἄνθρωπον διὰ τῆς διεγέρσεως τῶν ἠθικῶν

Digitized by Google

δυνάμεων τοῦ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον πιστεύοντος, καθιστᾷ αὐτὸν ἱκανὸν νὰ ὑπερνικᾷ πολλοὺς περιορισμοὺς τῆς ἐλευθερίας, οἵτινες εἶναι ἀνυπέρβλητοι εἰς τὸν μὴ Χριστιανὸν (Ρωμ. 8, 1, Ἐφ. 6, 10). Ἐνῷ ὅμως ἐν πλείστοις χωρίοις τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀναγνωρίζεται ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, ἐν ἄλλοις ἡ ἐπιδεκτικότης τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἀποδοχὴν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἅπασα ἡ διὰ τῆς πίστεως ἐνεργουμένη ἠθικὴ μεταβολὴ αὐτοῦ ἀποδίδεται εἰς τὴν ἐπενέργειαν τῆς θείας χάριτος, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ εὐκαιρία τῆς ἀκροάσεως τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου ἀποδίδεται εἰς ἰδιαιτέραν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ (*Ἰωάν.* 3,3 ἑ., Πράξ. 16,14, Β' Τιμ. 2,25 Φιλ. 1,3, Τίτ. 3,4 ἑ.). Ἐν τισι μάλιστα χωρίοις φαίνεται ὁ ἄνθρωπος ὡς καθ' ἑαυτὸν ὅλως ἀνεπίδεκτος τοῦ ἀγαθοῦ, ἅπασαι δὲ αἱ ἀγαθαὶ διαθέσεις καὶ πράξεις αὐτοῦ ὡς ἔργον τοῦ Θεοῦ (Α' Κορ. 2,14, Φιλ. 2,13, Ρωμ. 7.14 ἑ.). Ἀλλ' ἐν τοῖς ἀνωτέρω χωρίοις δὲν αἴρεται τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἐκδηλοῦται ἁπλῶς ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἄνευ τῆς θείας ἀντιλήψεως ἢ ἄνευ τῆς θείας χάριτος δὲν δύναται νὰ διαλλαγῇ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ σωθῇ. Ἡ θεία αὕτη ὅμως ἀντίληψις δὲν αἴρει τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου, διότι αὕτη δὲν καταναγκάζει τὸν ἄνθρωπον, ὅστις δύναται νὰ ἀντιστῇ εἰς τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς καὶ καταστήσῃ ταύτην ἀνενέργητον (Ἐφ. 4,30. Πράξ. 7,51. Ἑβρ. 3,8). Ἡ ἔν τισι χωρίοις γενομένη ἔξαρσις τῆς τοῦ Θεοῦ ἀνεξαρτησίας ἀπὸ πάσης οἱασδήποτε βίας καὶ ἀνάγκης δὲν συνεπάγεται ἀναγκαίως ὅτι ὁ Θεὸς κατ' ἰδίαν εὐδοκίαν ἐνεργῶν ἐνεργεῖ ἀλόγως καὶ αὐθαιρέτως, μηδόλως ἀποβλέπων πρὸς οἱανδήποτε διάθεσιν καὶ ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ πάντοτε μένει ἡ πιθανότης ὅτι ὁ Θεὸς ὡς ὂν πανάγαθον καὶ δίκαιον θέλει μὲν καὶ ἐλεεῖ τὸν ἄξιον ἐλέους, θέλει δὲ καὶ σκληρύνει τὸν ἄξιον σκληρύνσεως. Ὅτι δὲ τὸ πρᾶγμα ἔχει οὕτως, ἀποδεικνύεται ἐκ πλείστων χωρίων τῆς ἁγίας Γραφῆς, καὶ δὴ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Οὕτως ὁ Παῦλος διδάσκει ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἀναγκάζεται νὰ στεφανοῖ τοὺς θέλοντας καὶ τοὺς τρέχοντας (Ρωμ. 9, 16), ἀλλ' ὅτι καὶ οὐδεὶς ἀξιοῦται τῶν βραβείων καὶ τοῦ στεφάνου μὴ θέλων καὶ μὴ ἀγωνιζόμενος καὶ ἀθλῶν νομίμως (Α' Κορ. 9, 23 ἑ. Φιλ. 3,14, Β' Τιμ. 2,3 ἑ.. 4, 6 ἑ.), ὅτι «Θεὸς μέν ἐστιν ὁ ἐνεργῶν ἐν ἡμῖν καὶ τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας», ἀλλ' ὅτι πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ θέλωμεν καὶ νὰ πράττωμεν πᾶν τὸ ἐφ' ἡμῖν «μετὰ φόβου καὶ τρόμου κατεργαζόμενοι τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν, ἵνα μὴ ἐκπέσωμεν τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος» (Φιλ. 2, 12 ἑ., Ρωμ. 11,20 ἑ., Β' Κορ. 6,1), ὅτι κατ' ἰδίαν πρόθεσιν καὶ ἐξ ἰδίας ἀγαθότητος ἐκλέγει ὁ Θεὸς καὶ προορίζει πολλοὺς εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν (Ἑβρ. 1,4 ἑ.), ἀλλ' ἐκλέγει καὶ προορίζει ὅσους προγινώσκει ὅτι θὰ ἀποδειχθῶσιν ἄξιοι τῆς ἐκλογῆς καὶ τοῦ προορισμοῦ (Ρωμ. 8,26 ἑ.), ὅτι ἀποδοκιμάζει καὶ ἀπορρίπτει ἢ σκληρύνει καὶ ἀποτυφλοῖ ἄλλους κατ' ἰδίαν βούλησιν καὶ ὑπὸ οὐδενὸς βιαζόμενος (Ρωμ. 9,18), ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον εἶναι ἡ δικαία τιμωρία τῆς ἐκ τῶν προτέρων προβλεπομένης καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων ἐπιβεβαιουμένης ῥαθυμίας ἢ ἀπειθείας καὶ κακίας αὐτῶν (Ρωμ. 1,18 ἑ. Ἐφ. 2, 2. 4, 17. 6, 12, Β' Κορ. 4, 4 καὶ ἀλλαχοῦ).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω γίνεται δῆλον τὸ ἐσφαλμένον τῆς γνώμης τῶν ἀρχηγῶν τῆς μεταρρυθμίσεως, Ζβιγγλίου καὶ Καλβίνου, καὶ τῶν ἀκολουθούντων αὐτούς, τῶν δεχομένων τὸν ἀπόλυτον προορισμόν. Οὗτοι στηριζόμενοι ἐπί τινων γραφικῶν χωρίων, ἅτινα παρερμηνεύουσι, καὶ θεωροῦντες τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου ὡς περιορισμὸν τῆς θείας ἐνεργείας καὶ ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν καὶ παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ, διδάσκουσιν ὅτι οὐδεὶς μὴ ὢν ἄνωθεν προωρισμένος δύναται νὰ θελήσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ νὰ πράξῃ θεάρεστόν τι καὶ καλὸν ἔργον καὶ ὅτι ὥς τινες ἐκ μόνης τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος προωρίσθησαν ἀπ' ἀρχῆς εἰς τὴν αἰώνιον ζωήν, οὕτως οἱ λοιποὶ ἐκ τῆς θείας δικαιοσύνης εἶναι προωρισμένοι εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν. Εἰς τὸ αὐτὸ δὲ συμπέρασμα πρέπει νὰ καταλήξωσι λογικῶς σκεπτόμενοι καὶ οἱ περὶ τὸν Αὐγουστῖνον καὶ Λούθηρον, πρεσβεύοντες, ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρὸ τῆς πτώσεως ἐλεύθερος ὤν, μετὰ ταύτην ἀπώλεσε τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἐγένετο δοῦλος τῆς ἁμαρτίας, οὕτως ὥστε ἐκτὸς τῆς θείας χάριτος εὑρισκόμενος δύναται μὲν ἐν τοῖς ἀστικοῖς νὰ ἐνεργῇ ἐλευθέρως, ἀδυνατεῖ ὅμως νὰ διάγῃ βίον ἀληθῶς εὐσεβῆ καὶ θεάρεστον, αἱ δὲ ἀρεταὶ τῶν ἐθνικῶν οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ σκιαί τινες ἀρετῶν καὶ κακίαι. Ἀλλ' ἡ γνώμη ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκτὸς τῆς θείας χάριτος διατελῶν εἶναι ἀνεπίδεκτος πάσης ἀρετῆς καὶ αἱ ἐγκωμιαζόμεναι ἀρεταὶ τῶν ἐθνικῶν εἶναι ἐστερημέναι πάσης ἠθικῆς ἀξίας, εἶναι ἐσφαλμένη, οὐ μόνον διότι προσκρούει εἰς τὴν μαρτυρίαν τῆς ἱστορίας τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν, ἀλλὰ καὶ διότι ἀντίκειται ἄντικρυς εἰς ρητὰς μαρτυρίας τῆς Καινῆς Διαθήκης (Ρωμ. 2, 14, Πράξ. 10, 1 ἑ. *Ματθ.* 8, 10 ἑ., 13, 3 ἑ.). Ἐσφαλμένη εἶναι ἐπίσης ἡ γνώμη τῶν δεχομένων τὸν ἀπόλυτον προορισμὸν περὶ τοῦ ἀσυμβιβάστου τοῦ αὐτεξουσίου τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν καὶ δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ. Τὸ σφαλερὸν τῆς γνώμης ταύτης προέρχεται ἐκ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ ἀνθρωπίνου αὐτεξουσίου, ὡς ἀπεριορίστως ἐλευθέρως δρῶντος, καὶ τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας καὶ παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐνεργουσῶν κατ' ἄλογον καὶ ἄδικον αὐθαιρεσίαν. Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

—**βουλήσεως** ***θεωρία*** *['Αστ. Δίκ.]*· βλ.λ. **δικαιοπραξία, σύμβασις.**

— **βουλήσεως** ***μόρφωσις*** *[Παιδαγ.]*. Ἡ μόρφωσις τῆς βουλήσεως εἶναι ἓν τῶν σπουδαιοτάτων καὶ δυσχερεστάτων ψυχολογικῶν, παιδαγωγικῶν καὶ ἠθικῶν προβλημάτων. Πῶς θὰ συμπεριφερθῶμεν ἔναντι τοῦ μικροῦ παιδός, ὅπως τὸ μὲν αἱ ὁρμαὶ καὶ ἐνασχολήσεις του τύχωσι τῆς ἀβιάστου ἐξελίξεώς των, τὸ δὲ προπαρασκευασθῇ οὗτος εἰς ἀνοχὴν περιορισμῶν καὶ οἰκειωθῇ πρὸς τὴν ἑκουσίαν ὑποταγήν; Ὁποία τις δέον νὰ ᾖ ἡ πορεία τῆς ἀγωγῆς τῆς βουλήσεως, ὅπως ἀπὸ τοῦ μικροῦ παιδὸς καὶ τοῦ ἐφήβου προέλθῃ σὺν τῷ χρόνῳ ἡ αὐτόνομος προσωπικότης; ὁ ἄνθρωπος τουτέστιν, ὃν διακρίνει ἡ αὐτοκυριαρχία καὶ ἱκανότης, ὅπως μεταξὺ διαφόρων προβαλλομένων αὐτῷ ἐνεργειῶν ἐπιλέγῃ τὴν ὑπὸ τοῦ ὀρθοῦ καὶ πρέποντος ὁριζομένην;

Ἡ ἀγωγὴ τῆς βουλήσεως πρέπει ν' ἀρχίζῃ ἀπὸ τῆς κατωτάτης ἡλικίας. Οἱ γονεῖς (ἰδίᾳ ἡ μήτηρ), καὶ γενικώτερον ἡ οἰκογένεια, εἶναι οἱ παράγοντες, ὧν τινων ἡ ἐπιρροὴ εἶναι σπουδαία καὶ κρίσιμος κατὰ τὴν πρώτην φάσιν τῆς ἐξελίξεως τῆς βουλήσεως. Ὁ μικρὸς παῖς διακρίνεται διὰ τὴν ἀκατάπαυστον ἐνασχόλησιν, τὴν εὔθυμον διάθεσίν του, τὴν ἀμέριμνον χαράν· ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐξάρτησίν του παρὰ τοῦ ἐνήλικος, τὸ εὐεπηρέαστον καὶ εὐμετάβολον. Κατὰ τὸ πρῶτον τοῦτο στάδιον τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου ἡ μητρικὴ στοργὴ καὶ ἡ πατρικὴ ἀγάπη, ἡ μετὰ τῶν ἀδελφῶν ἀναστροφὴ καὶ τὰ παιγνίδια μετὰ τῶν ὁμηλίκων, θ' ἀποτελῶσι τὸ εὐάρεστον καὶ θερμὸν περιβάλλον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ παιδικὴ ὁρμὴ πρὸς ἐνασχόλησιν καὶ δρᾶσιν οὐδαμῶς θὰ κωλύεται εἰς τὴν ἐξέλιξίν της. Ἐκ παραλλήλου ὅμως δέον, ὅπως μὴ παραμελῆται καὶ ἡ προσήκουσα ἐπίβλεψις καὶ καθοδηγία τοῦ παιδός, ἐν δεδομένῃ δὲ περιστάσει καὶ ἡ αὐστηρὰ ἔναντι τ ύτου συμπεριφορά. Αἱ ὑπερβολικαὶ θωπεῖαι, ἡ χλιαρότης, ἡ ἄπειρος συγκατάβασις τῶν γονέων καὶ οἰκείων ἔναντι τοῦ παιδὸς εἶναι ἐξ ἴσου ἐπιβλαβῆ πρὸς τὴν τρομοκράτησίν του καὶ ἀπαίτησιν παρ' αὐτοῦ τυφλῆς ὑπακοῆς. Ἡ διηνεκὴς ὑποχώρησις εἰς τὰς ὀρέξεις τοῦ παιδὸς θέλει συμβάλει εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ τοῦτον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῶν μὲν ἄλλων μικρὸν τύραννον, τῶν δὲ ἰδίων ἐπιθυμιῶν δοῦλον. Ὅπως ἡ ἄρνησις πρὸς πλήρωσιν πάσης ἐπιθυμίας τοῦ παιδὸς συνεπάγεται τὴν ἀπογοήτευσιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐξουθένωσιν τῆς ἀσθενοῦς βουλητικῆς ἀντοχῆς του, οὕτω καὶ ἡ ἄνευ οἱασδήποτε ἀντιρρήσεως ἐκπλήρωσις πάσης ἐπιθυμίας καὶ ἀπαιτήσεώς του δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἕτερον ἀποτέλεσμα εἰμὴ τὴν ψυχικὴν καὶ βουλητικὴν ἐκθήλυνσίν του. Μόνον ἐν τῷ ἁρμονικῷ συνδυασμῷ ἐλευθερίας καὶ δεσμεύσεως ἔγκειται τὸ μέγα μυστικὸν τῆς μορφώσεως τῆς βουλήσεως.

Προβαθμὶς τῆς βουλητικῆς πράξεως εἶναι ἡ ἔφεσις πρὸς καταβολὴν προσπαθείας, δι' ὃ καὶ ὁ παῖς καὶ ἔτι μᾶλλον ὁ ἔφηβος δέον νὰ παροτρύνωνται εἰς τὸ νὰ ἐντείνωσι τὰς δυνάμεις των πρὸς ἐπίτευξιν ἐπιδιωκομένου σκοποῦ τινος. Τοῦτο κατὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν ἐπιτυγχάνεται μᾶλλον διὰ τῆς παροχῆς εὐκαιριῶν πρὸς δρᾶσιν καὶ τοῦ παραδείγματος παρὰ διὰ νουθεσιῶν καὶ διδασκαλίας. Καὶ ἐνταῦθα ὅμως ὑπάρχουν ὅρια, ἅτινα καθορίζονται ἀπὸ τὴν στοργικὴν καὶ ψυχολογημένην μέριμναν τοῦ ἐνήλικος, ὅπως μὴ ἐπέρχηται ὑπερκόπωσις μετὰ τῆς συμπαρομαρτούσης σωματικῆς καὶ ψυχικῆς καταπτώσεως. Ἡ ἀγωγὴ τῆς βουλήσεως δέον νὰ κατατείνῃ εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ ἀτόμου ἀπὸ τῆς ἀνελευθέρας ἐπὶ τὴν ἐλευθέραν ἐνέργειαν. Πρὸς τοῦτο κατὰ πρῶτον ἂς ἐπιδιώκηται ἡ ἐκφυγὴ τοῦ παιδὸς ἀπὸ τῆς μηχανικῆς ὑποταγῆς καὶ ὁ ἐθισμὸς αὐτοῦ εἰς ἑκουσίαν ὑποταγήν. Ἂς φροντίζωμεν ὥστε νὰ κατανοῇ ὁ παῖς διατὶ ἀπαιτοῦμέν τι παρ' αὐτοῦ καὶ ἂς ἐπιτρέπηται ἵνα ζητῇ νὰ μάθῃ τὸν σκοπὸν τῶν διδομένων εἰς αὐτὸν διαταγῶν. Οὕτω σὺν τῷ χρόνῳ καθίσταται δυνατὴ ἡ κρίσις τῶν ἰδίων πράξεων καὶ ἡ ἐπιλογὴ μεταξὺ διαφόρων ἐνεργειῶν κατὰ τὴν ἀξιολογικὴν διαβάθμισίν των. Ὁ ἄνθρωπος ὅστις θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ καταστέλλῃ τὴν ἐκδήλωσιν τῶν ὁρμῶν του, νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς ἑαυτὸν περιορισμούς, ἔχει ἤδη ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὴν βίαν ξένων πρὸς τὴν βούλησίν του ἐλατηρίων. Διὰ ταῦτα πρέπει νὰ μορφωθῇ ἡ βούλησις τοῦ ἀτόμου, ὥστε νὰ μὴ ἐπηρεάζηται ἀπὸ στιγμιαῖα συναισθήματα εὐαρεσκείας, δυσαρεσκείας, ἡδονῆς, λύπης, συμπαθείας, ἀντιπαθείας. Ὁ σκοπὸς τῶν ἡμετέρων ἐνεργειῶν δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἱκανοποίησις ἁπλῶς τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν, ἡ διατήρησις παρούσης ἢ ἡ ἐπίτευξις μελλούσης τινὸς ἡδονῆς, ἀλλὰ ἡ ἐξυπηρέτησις ἠθικῶν ἀρχῶν αὐτονόμως τεθειμένων. Οὕτω δὲν θὰ ὁρίζουσι πλέον ξένα ἐλατήρια τὰς ἐνεργείας τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' αὐτὸς οὗτος θὰ εἶναι κύριος τοῦ νὰ πράξῃ ἢ νὰ μὴ πράξῃ τι. Νῦν ὁ λόγος εἶναι ὁ καθοδηγῶν εἰς τὴν λῆψιν τῶν ἀποφάσεων. Ἡ δὲ αὐτονομία, ἡ κατὰ τὸ δέον ρύθμισις τῶν προθέσεων καὶ ἐνεργειῶν τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι τὸ ἰδεῶδες πρὸς ὃ ὀφείλει νὰ κατατείνῃ ἡ ὀρθὴ μόρφωσις τῆς βουλήσεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. Payot*, L'éducation de la volonté.—*Wiese*, Die Bildung des Willens.—*Rein*, Handbuch der Pädagogik, ἄρθρον Willensbildung.—*Buisson*, Dictionnaire de pédagogie, ἄρθρον: Éducation de la volonté. Ὡς ἐπίσης τὰ γραφόμενα εἰς τὰς παιδαγωγικὰς ψυχολογίας. Γ. Ν. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

βουλητικὸν (τὸ) *[Φιλοσ.]* Τὸ σύνολον τῶν στοιχείων τῶν συναποτελούντων τὴν βούλησιν, συμφώνως πρὸς τὴν παρά τινων ψυχολόγων (Βούντ, Χαῖφτιγκ καὶ ἄλλων) γενομένην διαίρεσιν τῶν ψυχικῶν φαινομένων εἰς γνωστικά, συναισθηματικὰ καὶ βουλητικά. Κατά τινας φιλοσόφους καὶ ψυχολόγους τὸ *βουλητικὸν* εἶναι ὁ πρωταρχικὸς πυρὴν τοῦ ψυχικοῦ βίου (βλ. **βουλησιαρχία**). —Δ.

βουλητικός,—*ή,*—*όν*· ὁ ἔχων τὴν δύναμιν τοῦ βούλεσθαι, τοῦ σταθερῶς ἐπιθυμεῖν τι, ἀντίθ. *ἄβουλος*· || τὸ οὐδ. **βουλητικὸν** ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).

—**βουλητικαὶ** ***τάσεις*** ἢ ***προδιαθέσεις*** *[Ψυχολ.]*. Αἱ διὰ τῆς συχνῆς ἐπαναλήψεως βουλητικῶν *πράξεων* (βλ. λ.), αἱ ὁποῖαι ἔχουσιν ὡρισμένην κοινὴν κατεύθυνσιν, γεννώμεναι ὡρισμέναι ψυχικαὶ *προδιαθέσεις*, αἱ ὁποῖαι παρορμῶσι τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ νὰ θέλῃ νὰ πράττῃ κατὰ τὴν κατεύθυνσιν ἐκείνην δοθείσης περιστάσεως. Οὕτως ὁ κατορθώσας πολλάκις δι' ἐπιβολῆς τῆς βουλήσεώς του νὰ καταστείλῃ σωματικὰς ἐκδηλώσεις τῶν ἀψιθυμιῶν του (ὀργῆς, φόβου κ. τ. λ.) καθίσταται σὺν τῷ χρόνῳ ἱκανὸς νὰ κατασιέλλῃ τὰς ἀψιθυμίας του καὶ χωρὶς νὰ καταβάλλῃ ἰσχυρὰν βουλητικὴν ἐνέργειαν πρὸς τοῦτο. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἀποκτῶνται βουλητικαὶ προδιαθέσεις εἰς τὴν ἀκρίβειαν, τὴν εὐσυνειδησίαν, τὴν ἐπιμέλειαν, τὴν καρτερίαν καὶ ἄλλας τοιαύτας ἀρετάς.

Ἐκτὸς τῶν ἐπικτήτων βουλητικῶν τάσεων, περὶ ὧν ἀνωτέρω, ὑπάρχουσι καὶ φυσικαὶ τοιαῦται, ἐκ κληρονομικότητος κτώμεναι. Μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν ἠθικὴν τελειοποίησιν τῶν ἀτόμων καὶ τὸν δι' αὐτῆς ἐξευγενισμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἔχουσιν αἱ βουλητικαὶ προδιαθέσεις αἱ σχετιζόμεναι μὲ τὴν ἠθικήν. Χ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΣ

—**βουλητικὴ** ***πρᾶξις***, ἄλλως ***βούλημα*** *[Ψυχολογ.]*. Καλεῖται οὕτω πᾶσα συγκεκριμένη μερικὴ περίπτωσις τοῦ ψυχικοῦ βίου, καθ' ἣν λειτουργεῖ ἡ βούλησις, πᾶσα δηλαδὴ ἀπόφασις, ἣν λαμβάνει τις καὶ ἡ ὁποία συνεπάγεται μεταβολὴν καταστάσεως τῆς συνειδήσεως δι' ἐπεμβάσεως τοῦ ἐγὼ ἐπ' αὐτῆς. *Βουλητικὴ* ἄρα *πρᾶξις* εἶναι ἁπλῶς πᾶσα ἀπόφασις, ἀκόμη καὶ ὅταν δὲν καταλήγῃ εἰς πρᾶξιν.

Αἱ βουλητικαὶ πράξεις διαιροῦνται εἰς *ἐσωτερικὰς* καὶ *ἐξωτερικάς*. Καὶ ἐσωτερικαὶ μὲν εἶναι ἐκεῖναι αἱ ἀποφάσεις, δι' ὧν περιοριζόμεθα εἰς τὸ νὰ ἐπιφέρωμεν μεταβολὴν εἰς τὸν ἐσωτερικὸν ἡμῶν κόσμον, τὸν ψυχικὸν βίον, ὡς λ. χ. ἡ προσπάθεια, ὅπως ἀποδιώξωμεν ἐκ τῆς συνειδήσεως ἡμῶν παράστασίν τινα ἢ ὅπως ἀναμνησθῶμεν παράστασίν τινα περιπεσοῦσαν εἰς λήθην, ἐξωτερικαὶ δ' ὅταν καταλήγωσιν εἰς κινήσεις, δι' ὧν ζητοῦμεν ν' ἀντιδράσωμεν κατὰ τοῦ ἔξω κόσμου ἢ νὰ ἐπιδράσωμεν ἐπ' αὐτόν. Ἐπίσης διαιροῦνται εἰς *θετικὰς* καὶ *ἀρνητικάς*. Καὶ θετικαὶ μὲν εἶναι ἐκεῖναι δι' ὧν ἀποφασίζομεν νὰ πράξωμέν τι, ἀρνητικαὶ δ' ἐκεῖναι, δι' ὧν συγκρατοῦμεν κινήσεις, ἃς ὑπαγορεύουσιν εἰς ἡμᾶς αἱ ὁρμαὶ ἡμῶν, αἱ ἐπιθυμίαι, αἱ κλίσεις καὶ τὰ πάθη ἢ καὶ τὰς ἀνακλαστικὰς λεγομένας κινήσεις, αἵτινες γίνονται ἀκουσίως ἡμῶν. Χ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΣ

βουλητός,—*ή,*—*όν*· ὁ ὑποκείμενος εἰς τὴν βούλησιν, ἐπιθυμητός· || ὁ κατὰ βούλησιν λαβὼν ὕπαρξιν, ἑκούσιος.

βουληφόρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ βουλευόμενος, ὁ ἔχων τὴν ὑποχρέωσιν νὰ βουλεύηται, νὰ ἀποφασίζῃ, βουλευτής, ἄρχων: «βουληφόρος ἀνήρ», ἄρχων, βασιλεὺς (*Ὅμηρ.*).

βούλιαγμα (τὸ) ἢ ***βούλιασμα***· δημοτ., ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ βουλιάζω, κατάρρευσις, καθίζησις· || καταβύθισις, κατάδυσις, καταπόντισις: «τὸ βούλιασμα τοῦ πλοίου,—τῆς λέμβου κττ.»· || μτφ. ἠθικὴ ἢ οἰκονομικὴ καταστροφή.

Βούλιαγμα *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν τῇ περιφερείᾳ Τρικκάλων τῆς Θεσσαλίας παρὰ τὴν Βοῦλαν (βλ. λ.), ἔνθα λείψανα ἀρχαίας οἰκήσεως. Δ. Ε. Μ.

βουλιαγμένη *[Γεωγρ.]*. Κοινὸς γεωγραφικὸς ὅρος ἐν Ἑλλάδι, ὁ ὁποῖος δηλοῖ κοιλώματα τοῦ ἐδάφους, προελθόντα κυρίως ἐξ ἐγκατακρημνίσεων τῶν ἐπιφανειακῶν στρωμάτων ἐντὸς ὑπογείων σπηλαίων γεννηθέντων διὰ τῆς διαλυτικῆς καὶ διαβρωτικῆς ἐνεργείας ὑπογείως ρεόντων ὑδάτων. Συνήθως αἱ *βουλιαγμέναι* φέρουσι καὶ ὕδωρ, ἀποτελοῦσαι οὕτω λίμνας ἢ λιμνοθαλάσσας. Αἱ κυριώτεραι ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἡ *Βουλιαγμένη* τῆς

Digitized by Google

Ἀττικῆς καὶ ἡ τῆς Περαχώρας. Ἀμφότεραι εἶναι ἐγκατακρημνισιγενεῖς καὶ οὐχί, ὡς ἐσφαλμένως συνήθως ἀναγράφεται, ἡφαιστειογενεῖς. Γ. Κ. Γ.

— **Βουλιαγμένη** *(Αἴνου)* *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὀνομάζεται λιμνοθάλασσά τις ἀπέχουσα 1.30′ περίπου τῆς πόλεως Αἴνου, τὴν ὁποίαν οἱ κάτοικοι ὀνομάζουσι καὶ *Ποντισμένη*. Χωρίζεται ἀπὸ τῆς θαλάσσης διά τινος ἀμμώδους ταινίας πλάτους ὀλίγων βημάτων. Ἐντὸς αὐτῆς ἐν καιρῷ νηνεμίας φαίνονται ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως, ἥτις ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ὁ ἀρχαῖος λιμὴν τῆς Αἴνου. (Πρβλ. *Dumont-Homolle*, σελ. 204.) Α. Θ. ΣΑΜ.

— **Βουλιαγμένη** *(Ἀττικῆς)* *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ λίμνη καταλαμβάνουσα βύθισμα τοῦ ἐδάφους παρὰ τὸ ἀκρωτήριον *Καβοῦρι* (τὸν *Ζωστῆρα* τῶν ἀρχαίων) πρὸς Δ. τῆς Βάρης. Ἡ λίμνη περιβάλλεται ὑπὸ ἀποτόμων τοιχωμάτων τῶν ἀσβεστολιθικῶν βράχων τοῦ Ὑμηττοῦ. Τὸ βύθισμα τοῦ ἐδάφους προῆλθε συνεπείᾳ ἐγκατακρημνίσεως τῆς ὀροφῆς ὑπογείου σπηλαίου, γεννηθέντος διὰ τῆς διαλύσεως τῶν ἀσβεστολίθων ὑπὸ τῶν ὑπογείως κυκλοφορούντων ὑδάτων θερμῆς πηγῆς. Αὐτὴ ἀναβλύζει καὶ σήμερον εἰς τὴν ῥίζαν τοῦ ἀποκρήμνου τοίχου τοῦ βυθίσματος, τὰ δὲ ὕδατά της ἔχουν θερμοκρασίαν χαμηλοτέραν τῶν 20° Κ καὶ χρησιμοποιοῦνται ὡς ἰαματικὰ λουτρά. Γ. Κ. Γ.

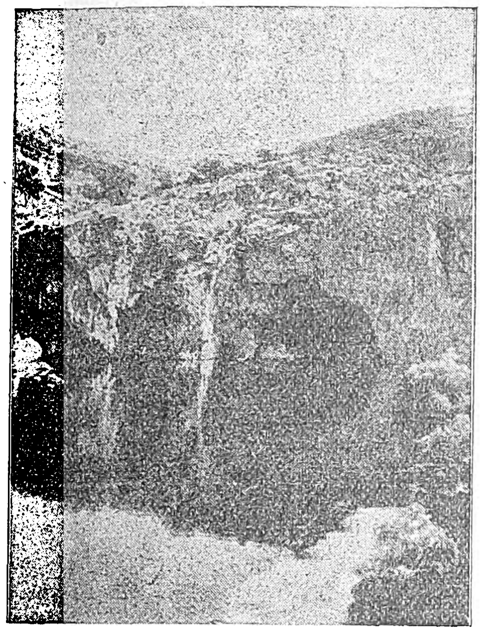
Βουλιαγμένη: *Ἡ λίμνη.*

Παρὰ τὴν λίμνην κεῖται ὁμώνυμον παράλιον χωρίον ἐπὶ τοῦ Σαρωνικοῦ, ὑπαγόμενον εἰς τὴν κοινότητα *Κορωπίου* τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς. Κάτ. (1928) 151. Ἡ περιοχὴ τῆς Βουλιαγμένης, πευκόφυτος καὶ ὑγιεινή, προσελκύει κατὰ τὸ θέρος πολλοὺς παραθεριστὰς Ἀθηναίους καὶ Πειραιεῖς, διαμένοντας ὑπὸ σκηνὰς ἰδίως καὶ ξύλινα παραπήγματα. Ἐν αὐτῇ λειτουργεῖ καθ' ὅλον τὸ ἔτος καὶ ὀρφανοτροφεῖον συντηρούμενον ὑπὸ τῆς μητροπόλεως Ἀθηνῶν μὲ 120 ἄρρενας τροφίμους. Ἡ Βουλιαγμένη συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ μετὰ τῶν Ἀθηνῶν μέσῳ Παλαιοῦ Φαλήρου-Γλυφάδας (χμτρ. 22), κατὰ τὸ θέρος δὲ καὶ διὰ θαλασσίας συγκοινωνίας μέσῳ Νέου Φαλήρου (μίλ. 13), διὰ πλοιαρίων καὶ λέμβων. Δ. Ε. Μ.

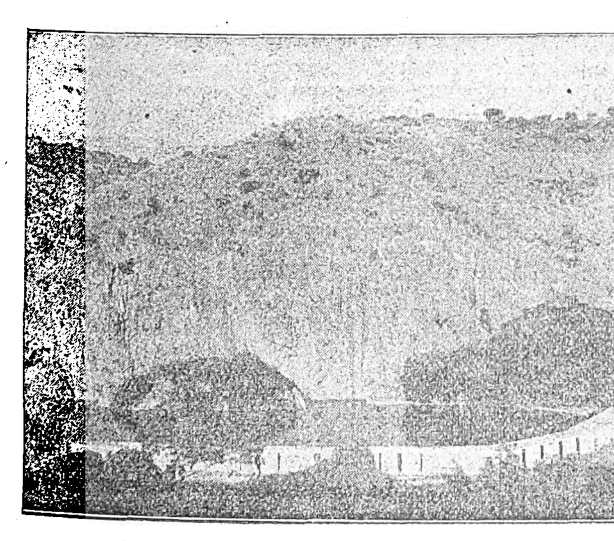
Βουλιαγμένη: *Ἄποψις τῶν λουτρώνων.*

— **Βουλιαγμένη** *(Κορίνθου)* *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν τῆς πρὸς Β. τῆς Κορίνθου χερσονήσου τοῦ Μελαγκαβίου, τερματισμοῦ πρὸς δυσμὰς τῆς Γερανείας. Οὖσα 1 ½ μιλ. δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Μελαγκάβι (πλάτ. 38°01′45″ Β, μῆκ. 22°53′10″, χάρται: ἑλλην. 19: *Κόλπος Ἀλκυονίδων*, ἀγγλ. 1600: Gulf of Corinth) ἔχει σχῆμα ὀρθογώνιον 1 μιλ. μήκους, ½ μιλ. πλάτους καὶ βάθη ἕως 40 μέτρων. Σ. Ε. Λ.

βουλιάζω καὶ *βουλιάω*, *βουλάω*, *βουλῶ* καὶ σπανιωτ. *βουλίζω*· ἀορ. *ἐβούλιαξα* καὶ *ἐβούλιξα*, παθ. μετοχ. *βουλιασμένος*, *βουλιαγμένος*, *βουλισμένος*· ἐμβυθίζω, καταποντίζω: «αὐτὴ ἡ νεροποντὴ θὰ μᾶς βουλιάξῃ τὸ σπίτι» καὶ μετφ. «τὸν ἐβούλιαξαν σ' τὰ χρέη ἡ ἀρρώστιες» ‖ ἀμετβ. πάσχω καθίζησιν, καθιζάνω, βυθίζομαι: «ἐδῶ βουλιάει, δὲ μποροῦμε νὰ περάσουμε», «βούλιαξα 'ς τὶς λάσπες» καταβυθίζομαι, καταποντίζομαι: «βουλίαξε καὶ πῆγε 'ς τὸν πάτο», «τὸ ξύλο δὲ βουλιάζει» καὶ μετφ. πάσχω κατάπτωσιν, ἐκπίπτω, ταπεινοῦμαι εἴτε ἠθικῶς εἴτε οἰκονομικῶς: «πάει αὐτός, βούλιαξε». —Α.

βούλιαρον (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *σόργον τὸ χαλέπιον* (Sorghum halepense).

Βουλίας. Ὄνομα Ἀθηναίου δικαστοῦ, ὅστις ἀναλαβὼν νὰ ἐπιλύσῃ διαφοράν τινα μεταξὺ Καλχηδονίων καὶ Ἠλείων ἀπέφευγε διαρκῶς τὴν ἔκδοσιν ἀποφάσεως. Ἐκ τούτου προῆλθε παροιμία «Βουλίας δικάζει» ἐπὶ τῶν δικαστῶν τῶν ἀναβαλλόντων ἐπ' ἀόριστον τὴν ἐκδίκασιν ὑποθέσεώς τινος. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βούλιασμα (τό)· βλ. βούλιαγμα.

βουλιάω· βλ. βουλιάζω.

βουλιέμαι καὶ *βουλιοῦμαι*· δημοτ. τύποι τοῦ βούλομαι (βλ. λ.).

βουλίζω· βλ. βουλιάζω.

βουλιμία (ἡ)· πεῖνα ὑπερβολική, ἄπληστος, ἀκόρεστος, κοιν. *ἀνεχορταγιά*· ‖ λέγεται ἰδιωμ. καὶ *βουλιμός* (ὁ).

— *[Ἰατρ.]* Καλεῖται *βουλιμία* ἡ λίαν ἔντονος ἐκδήλωσις τοῦ αἰσθήματος τῆς πείνης. Αὕτη ἀποτελεῖ σύμπτωμα πολλῶν παθολογικῶν καταστάσεων, π. χ. σακχαρώδους διαβήτου, ἐντερικῶν παρασίτων (π. χ. ταινίας) καὶ ἰδίως πολλῶν φρενικῶν νόσων (ἰδιωτίας κλπ.). Ἐνίοτε ἀπαντᾷ κατὰ τὴν ἀνάρρωσιν ἐκ λοιμωδῶν νόσων, τὴν κύησιν καὶ κατὰ τὰς στομαχικὰς παθήσεις. Ἡ θεραπεία τῆς βουλιμίας ἔγκειται εἰς τὴν θεραπείαν τῆς νόσου, ἧς ἀποτελεῖ σύμπτωμα. Ι. Λ. Α.

— *[Στρατ. Ἰατρ.]* Ἀνώμαλος ὑπερέντασις τοῦ αἰσθήματος τῆς πείνης παρατηρεῖται ἰδιαζόντως εἰς τοὺς ὑπὸ μέγα καὶ ξηρὸν ψῦχος, κενοῦ τοῦ στομάχου, ὁδοιποροῦντας στρατούς, ἐπαγομένη δὲ ἴλιγγον καὶ ἐνίοτε θάνατον. Ἡ *βουλιμία* ἐπέσκηψε κατὰ τὴν κάθοδον τῶν Μυρίων καὶ περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἐν τῇ «Κύρου ἀναβάσει» (Δ, 5, 7—9). Πρὸς καταπολέμησιν δὲ αὐτῆς ἡ βρῶσις τροφῆς τινος ἀπεδείχθη τελεσφόρος ἐπικουρία. Κατὰ Πλούταρχον ὁ Βροῦτος παθὼν βουλιμίαν ἐκινδύνευσε ν' ἀποθάνῃ. Καὶ κατὰ τὴν ὑποχώρησιν δὲ τῶν Γάλλων ἐκ Μόσχας τῷ 1812 ἐξεδηλώθη τὸ πάθημα τοῦτο παρὰ τοῖς στρατιώταις (*Moricheau-Beaupré*. Des effets et des propriétés du froid. Thèse de Montpellier, 1817). Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

βουλιμιακός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν βουλιμίαν ‖ ὁ ἐνέχων βουλιμίαν: «ὄρεξις βουλιμιακή».

βουλιμίνη (ἡ) (Bulimine) *[Ζωολ.]*. Γένος τρηματοφόρων τῆς οἰκογενείας τῶν *τεξτουλαριδῶν*. Ὀλίγιστα εἴδη ζῶσι σήμερον εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζωολ.]* Τοῦ γένους τούτου (Bulimine d'Orb.) λείψανα εὑρίσκονται πολλαχοῦ ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς καμβρίου καὶ δεβονείου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν ὑποπλειοκαινικῶν μαργῶν τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὸν Ἀνεμόβραχον παρὰ τὸ Δερβένιον τῆς Κορινθίας καὶ εἰς τὴν θέσιν Κολλύρι, ΒΑ. τοῦ Πύργου τῆς Ἠλείας. Γ. Κ. Γ.

βουλιμῖνος (ὁ) (Buliminus) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πνευμονωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *γαιοφιλιδῶν*. Τὰ μαλάκια τοῦ γένους τούτου ἀπαντῶσιν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου καὶ φέρουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Κόγχην πολλαχοῦ διάτρητον ἢ ἡμιδιάτρητον, φοειδῆ ἢ ἐπιμήκη, περιεστραμμένην καὶ φέρουσαν 6—8 συσπειρώσεις. Ἄνοιγμα κόγχης φοειδές, ἀπεστρογγυλωμένον. Ἄκρον ποδὸς τοῦ ζῴου διασταλτὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Τὰ μαλάκια ταῦτα ζῶσιν εἰς ὑγρὰς ἐκτάσεις ὑπὸ τὰ φυτὰ καὶ σπανιώτερον ἐπὶ τῶν δένδρων. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν κοινότερον εἶναι *βουλιμῖνος ὁ ὀρεινός* (Buliminus montanus), ὅστις διακρίνεται ἐκ τῆς μικρᾶς κόγχης του, ἥτις εἶναι ἐπίξανθος, κωνοειδής, ἐπιμήκης, καὶ μὲ συσπειρώσεις λεπτὰς καὶ ἐπιμήκεις. Ἡ κόγχη κατὰ τὴν κορυφήν της τελευτᾷ εἰς ὀξὺ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἄκρον καὶ ἔχει ἄνοιγμα φοειδὲς καὶ εἰς αἰχμὴν ἀπολῆγον κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῆς ἄκρον. Ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς τὰς Ἄλπεις, τὸν Ἰούραν καὶ τὰ Βόσγια, ἐνίοτε δὲ κατέρχεται καὶ εἰς τὰς πεδιάδας. Δ. Ν. Π.

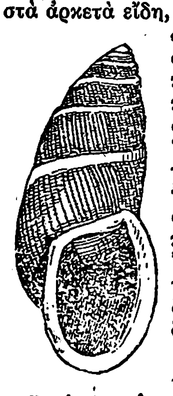
Βουλιμῖνος ὁ ὀρεινός.

— *[Παλαιοζωολ.]* Τοῦ γένους τούτου (Buliminus Ehrbg.) λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται πολλαχοῦ ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Ὁ English ἀνεῦρε λείψανα ἀπολιθωμένα τοῦ γένους *βουλιμῖνος Loewii* ἐντὸς στρωμάτων μεταπλειοκαινικῆς ἡλικίας εἰς τὸ Τσαρντὰκ (περιοχὴ τῶν Δαρδανελλίων). Γ. Κ. Γ.

βουλιμιῶ *(—άω)*· ἔχω βουλιμίαν, πεινῶ πολύ, τρώγω ἀκορέστως ‖ μετφ. ἐπιθυμῶ ὑπερβολικῶς.

βουλιμιώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ μετὰ βουλιμίας, ἀκόρεστος, ἄπληστος: «ἐπιθυμία βουλιμιώδης».

βουλιμνέα (ἡ) (Bulimnea) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πνευμονωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *λιμναιιδῶν*. Τὰ μαλάκια τοῦ γένους τούτου ἔχουσιν ὄστρακον περιελικτόν, τοῦ ὁποίου αἱ περιελίξεις συνενοῦνται πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἀποτελοῦσιν ἀκανθωτὴν κορυφήν. Τὸ ζῷον εἶναι μᾶλλον λεπτόν, ἐπίμηκες, κατὰ τὸ περιστόμιον φέρει δύο κεραίας καὶ κατὰ τὴν βάσιν τοὺς ὀφθαλμούς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βουλιμνέα ἡ μεγάσωμος* (Bulimnea megasoma), ἀπαντῶσα εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

βούλιμος (ὁ)· (ἀρχ.) ὁ λιμός, ἡ μεγάλη πεῖνα.

— **βουλίμου** *ἐξέλασις* *[Ἀρχ.]*. Κατὰ τὸν *Πλούταρχον* (Συμπ. πρόβλ. ΣΤ' η' 1 σ. 693 f) «θυσία τις ἔστι πάτριος, ἣν ὁ μὲν ἄρχων ἐπὶ τῆς κοινῆς ἑστίας δρᾷ, τῶν δ' ἄλλων ἕκαστος ἐπ' οἴκου· καλεῖται δὲ *βουλίμου ἐξέλασις*· καὶ τῶν οἰκετῶν ἕνα τύπτοντες ἀγνίναις ῥάβδοις διὰ θυρῶν ἐξελαύνουσιν, ἐπιλέγοντες: ἔξω βούλιμον, ἔσω δὲ πλοῦτον καὶ ὑγίειαν». Διὰ τοῦ ἐθίμου τούτου ὁ οἰκογενειάρχης ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀποδίωξιν τῆς πείνης ἐκ τοῦ οἴκου. Κατὰ τὸν *Ν. Γ. Πολίτην* (Λαογρ. Σύμ. τόμ. Β'. σ. 308) τὸ ἔθιμον τοῦτο, τοῦ ὁποίου βασικὸν χαρακτηριστικὸν εἶναι κτύπημα σώματος διὰ φυτῶν, κατ' ἀρχάς, ὅπως καὶ ἄλλα παραπλήσια ἔθιμα, ἀπέβλεπεν εἰς τὴν μετάδοσιν τῆς γονιμοποιοῦ δυνάμεως, ἣν ὑποτίθενται ἐγκλείοντες οἱ χλωροὶ κλάδοι εἰς τὸ διὰ τούτων τυπτόμενον σῶμα, καὶ εἰδικώτερον εἰς τὴν ἐπίτευξιν εὐτοκίας. Ἀργότερον δὲ πάντα ταῦτα τὰ ἔθιμα, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν εὐτοκίαν καὶ ὠκυτοκίαν ἀπέβλεπον, προσέλαβον τὰς συγγενεῖς ἐννοίας τῆς ἐνισχύσεως τῆς ὑγείας, τοῦ καθαρμοῦ καὶ τῆς ἀποτροπῆς τῶν προκαλούντων τὰς νόσους καὶ τὴν ἀφορίαν αἰτίων. Θ. Π.

βούλιμος (ὁ) (Bulimus) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πνευμονωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *γαιοφιλιδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει μαλάκια διακρινόμενα ἐκ τῆς φοειδοῦς καὶ ἐπιμήκους κόγχης των, ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ πέντε ἢ ἓξ κυκλοτερῶν ἑλίξεων. Τὸ περίβλημα τῆς κόγχης συνήθως εἶναι στιλπνὸν καὶ λεῖον καὶ σπανιώτερον φέρει ἐλαφράς, ἐπιμήκεις διαυλακώσεις. Τὸ ἄνοιγμα τῆς κόγχης εἶναι ἐπίμηκες ἢ ἀπεστρογγυλωμένον κατὰ τὴν βάσιν του μὲ παχέα ἐξωτερικὰ τοιχώματα. Ὁ ποὺς τοῦ ζῴου εἶναι εὐθὺς καὶ χονδρός, ἐνίοτε πτυχωτός, τὸ περιστόμιον παχύ, διασταλτὸν καὶ κεκαμμένον κατὰ τὸ ἄκρον του. Οἱ *βούλιμοι* ἀπαντῶσιν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν νότιον Ἀμερικήν. Τὸ γένος περιλαμβάνει πολλὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον εἶναι *βούλιμος ὁ ἐπιμήκης* (Bulimus oblongus). Εἶναι τὸ μεγαλύτερον πάντων τῶν εἰδῶν τοῦ γένους καὶ ἀπαντᾷ ἐν Βραζιλίᾳ, Περοῦ καὶ Βενεζουέλᾳ. Δ. Ν. Π.

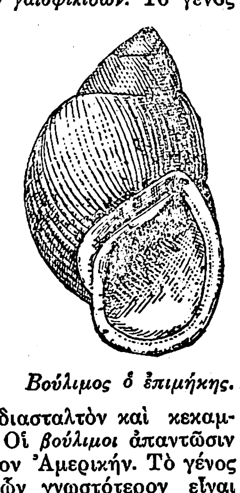
Βούλιμος ὁ ἐπιμήκης.

— *[Παλαιοζωολ.]* Τοῦ γένους τούτου (Bulimus Brug.) λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται πολλαχοῦ ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Γ. Κ. Γ.

Digitized by Google

βουλίμουλος (ὁ) (Bulimulus) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πνευμονωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *γαιοφιλιδῶν*. Τὰ μαλάκια τοῦ γένους τούτου χαρακτηρίζονται ὑπὸ κόγχης ἐπιμήκους, ᾠοειδοῦς, κωνοειδοῦς καὶ φερούσης λεπτὰς ἐπιμήκεις διαυλακώσεις. Τὸ ἄνοιγμα τῆς κόγχης εἶναι ᾠοειδὲς καὶ ἀκανόνιστον μὲ παχέα ἐξωτερικὰ τοιχώματα. Τὸ ἐντὸς τῆς κόγχης ζῷον ἔχει πόδα παχὺν καὶ ἰσχυρόν, περιστόμιον λεπτόν, ἁπλοῦν καὶ κεκαμμένον κατὰ τὸ ἄκρον του, καὶ σιαγόνας ἁπλᾶς μὲ ὀδοντωτὰ ἄκρα. Τὸ γένος περιλαμβάνει εἴδη τινά, ὧν γνωστότερον εἶναι *βουλίμουλος ὁ λεπτὸς* (Bulimulus exilis), ἀπαντῶν εἰς τὴν Ἀμερικήν, Ἀσίαν καὶ τὴν Ὠκεανίαν. Δ. Ν. Π.

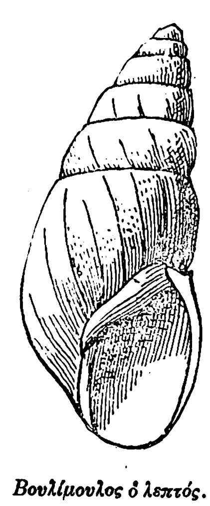

Βουλίμουλος ὁ λεπτός.

βούλινος (ὁ) (Bulinus) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πνευμονωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑγροφιλιδῶν*. Ἡ κόγχη τῶν μαλακίων τοῦ γένους τούτου εἶναι ᾠοειδής, μὲ κυρτὰς συσπειρώσεις, διαχωριζομένας ἀπ' ἀλλήλων διὰ βαθειῶν διαυλακώσεων. Τὸ ἄκρον τῆς κόγχης εἶναι κολοβωμένον καὶ τὸ ἄνοιγμα στενόν. Ὁ πους τοῦ ζῴου ἀμβλὺς καὶ τὸ περιστόμιόν του ἁπλοῦν καὶ αἰχμηρόν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς Ἀφρικῆς, τῶν Ἀντιλλῶν καὶ τῆς Ὠκεανίας. Δ. Ν. Π.

Βοῦλις (ὁ). Εὐγενὴς καὶ πλούσιος πολίτης τῆς ἀρχαίας Σπάρτης, ἔνδοξος καταστὰς διὰ τὴν ὑπὲρ πατρίδος αὐτοθυσίαν καὶ τὴν μεγαλοφροσύνην του. Περὶ τούτου διηγεῖται τὰ ἑξῆς ὁ Ἡρόδοτος (Ζ' 134): Ἐπειδὴ μετὰ τὸν ἐν Σπάρτῃ φόνον τῶν κηρύκων τοῦ Δαρείου κατὰ τὸν πρῶτον Περσικὸν πόλεμον αἱ πρὸς τοὺς θεοὺς θυσίαι τῶν Σπαρτιατῶν δὲν ἐγίνοντο εὐμενῶς δεκταί, συνῆλθε πολλάκις εἰς συνέλευσιν (ἁλίαν) ὁ λαὸς καὶ συνεσκέφθη κατὰ τίνα τρόπον θ' ἀπηλλάσσετο τῆς ὀργῆς τῶν θεῶν, ὀφειλομένης εἰς τὴν ἐναντίον του μῆνιν τοῦ κήρυκος *Ταλθυβίου*. Ἐκ τῆς συσκέψεως διεπιστώθη ὅτι μόνον αὐτοπροαίρετος θάνατος ὑπὲρ τῆς Σπάρτης θ' ἀπήλλασσε ταύτην ἀπὸ τὴν μῆνιν. Ὅτε ἐγνώσθη τοῦτο, δύο εὐγενεῖς καὶ πλούσιοι Σπαρτιᾶται, ὁ *Βοῦλις*, ὁ υἱὸς τοῦ Νικόλεω καὶ ὁ *Σπερθίης* ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνηρίστου, ἀνέλαβον ἐθελουσίως «ποινὴν τῖσαι Ξέρξῃ τῶν Δαρείου κηρύκων τῶν ἐν Σπάρτῃ ἀπολομένων». Οἱ Σπαρτιᾶται ἀπέστειλαν τότε τούτους πρὸς βέβαιον θάνατον πρὸς τὸν Ξέρξην. Πρὶν ἢ φθάσωσιν ὅμως εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον, διῆλθον ἐκ τῆς αὐλῆς τοῦ Πέρσου στρατηγοῦ τῶν παραθαλασσίων τῆς Μ. Ἀσίας Ὑδάρνους, ὅστις συνεβούλευσεν αὐτούς, ἀποβλέποντες εἰς τὰ ἰδικά του ἀγαθά, νὰ γίνωσι φίλοι τοῦ βασιλέως καὶ ν' ἄρχωσι τῇ ὑποστηρίξει αὐτοῦ τῆς Ἑλλάδος· οὗτοι ὅμως ἀπήντησαν εἰς αὐτὸν ὅτι ὅπειρος ὢν τῆς ἐλευθερίας «οὔτ' εἰ ἔστι γλυκύ, οὔτ' εἰ μή», εἶναι ἀνίκανος νὰ κάμῃ τὴν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν ἀγαθῶν του σύγκρισιν. Μετὰ ταῦτα ἀνῆλθον εἰς Σοῦσα πρὸς τὸν Ξέρξην, πρὸ τοῦ ὁποίου παρουσιάσθησαν χωρὶς νὰ δεχθῶσι νὰ προσκυνήσωσιν αὐτὸν καὶ ἀνήγγειλαν τὸν σκοπὸν τῆς πρὸς αὐτὸν μεταβάσεώς των. Ὁ Ξέρξης ὅμως ἐκ μεγαλοφροσύνης ἀφῆκεν αὐτοὺς ἐλευθέρους νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Σπάρτην, ἥτις ἀπὸ τότε ἀπηλλάγη προσωρινῶς ἀπὸ τὴν μῆνιν τοῦ Ταλθυβίου, γινομένων δεκτῶν τῶν θυσιῶν. Τὴν μῆνιν ὅμως τοῦ Ταλθυβίου ὁ Βοῦλις καὶ ὁ Σπερθίης ἀπέτισαν μὲ τὰς κεφαλὰς τῶν υἱῶν των Νικόλα καὶ Ἀνηρίστου, οἵτινες, συλληφθέντες ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ὅτε ὡς ἄγγελοι τῶν Λακεδαιμονίων ἐστέλλοντο μετὰ τοῦ Κορινθίου Ἀριστέα εἰς Περσίαν, ἐφονεύθησαν ὑπ' αὐτῶν ἐν Ἀθήναις. Οὕτω, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, «θεῖον ἐγένετο τὸ πρῆγμα» καὶ ἡ μῆνις τοῦ κήρυκος Ταλθυβίου κατέπαυσε τελείως μὲ τὴν τιμωρίαν κηρύκων τῶν Λακεδαιμονίων. ΚΑΨ.

Βοῦλις (ἡ) ἢ *Βουλὶς [Μυθολ.]*. Ἡ μήτηρ τοῦ Αἰγυπιοῦ (βλ. λ.).

Βοῦλις (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀρχαίας Φωκίδος, ἱδρυθεῖσα πιθανῶς ὑπὸ Δωριέων καὶ λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ἐπωνύμου ἱδρυτοῦ Βούλωνος (βλ. λ.). Ἡ περιοχὴ τῆς πόλεως, πρὸς τὴν Βοιωτίαν διατεινομένη καὶ πρὸς τὸν Κορινθιακὸν βλέπουσα, ἀπεχωρίζετο τῆς λοιπῆς Φωκίδος οὐ μόνον φυσικῶς ἀλλὰ καὶ πολιτικῶς, μὴ μετέχουσα τοῦ Κοινοῦ τῶν Φωκέων. Οἱ κάτοικοι ἐλάτρευον ἴδιον θεόν, *Μέγιστον* καλούμενον, ὡσαύτως δὲ τὴν Ἀρτέμιδα καὶ τὸν Διόνυσον· ἠσχολοῦντο εἰς τὴν ἁλιείαν πορφυρῶν, δι' ἧς τὸ πλεῖστον τῶν κατοίκων ἔζη, ἀναγομένης τῆς ἀσχολίας ταύτης εἰς ἀρχαίαν φοινικικὴν ἐπίδρασιν. Ἡ πόλις ἔκειτο ἐπὶ ὑψώματος κατὰ μικρὰν κοιλάδα, ἥτις διερρέετο ὑπὸ τοῦ χειμάρρου *Ἡρακλείου*, ἐκ τοῦ Ἑλικῶνος κατερχομένου, ἀπεῖχε δὲ 7 στάδια (1390 μ.) ἐκ τοῦ λιμένος. Ὁ κατὰ τοῦτον κόλπος, *Ζάλτσα* σήμερον καλούμενος, ἀναγνωρίζεται ὡς ὁ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἀναφερόμενος «*Μυχός*», εἰς ὃν ἐκβάλλει ὅ τε Ἡράκλειος καὶ ἕτερος νοτιώτερος καὶ παραλλήλως τούτου ῥέων χείμαρρος. Τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως σήμερον δεικνύουν μικρὰν ὠχυρωμένην πόλιν ἀπέναντι τῆς θέσεως *Μετόχι*, τῆς μονῆς τοῦ ὁσίου Σεραφείμ. Ἀναφέρεται καὶ πηγὴ τοῦ Ἡρακλείου, *Σαύνιον* καλουμένη. Πᾶσαν τὴν περιοχὴν τῆς Βούλιδος κατέχει σήμερον ἡ ἐν λόγῳ μονὴ τοῦ ὁσίου Σεραφείμ, ἀποκλειομένη διὰ τῆς ἀγρίας καὶ δυσβάτου ὀρεινῆς χώρας τοῦ Ἑλικῶνος (ἰδίᾳ τῶν κορυφῶν Παληοβούνα καὶ Τσίβερι) ἀπὸ τῶν ἐπαρχιῶν Θηβῶν καὶ Λεβαδείας (βλ. χάρτ. Βοιωτίας ἐν λ.). Ι. Σ. Σ.

Βουλὶς καὶ *Βουλλὶς [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. βλ. Βυλλίς.

βούλισμα (τό)· ἰδιωμ. (ἐν Κρήτῃ καὶ εἴς τινας τῶν Κυκλάδων) ἡ κατακρήμνισις, τὸ *βούλιασμα*· || εἰς τὸν πληθυντ. *βουλίσματα*, τὰ ἐρείπια.

Βουλισμᾶς, Ἀγάπιος. Ἱερομόναχος ἐξ Ἰθάκης καὶ καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ἀκροθιγῶς μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Κ. Σάθα («Νεοελληνικὴ φιλολογία», ἤτοι «Βιογραφίαι τῶν ἐν τοῖς Γράμμασι διαλαμψάντων Ἑλλήνων, ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τῆς ἐθνικῆς ἐθνεγερσίας», ἐν Ἀθήναις 1868, σελ. 507) καὶ ὑπὸ τοῦ Γ. Κωνσταντινίδου («Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν», Ἀθήνησι 1876, σελ. 545). Ὁ Βουλισμᾶς ὑπῆρξεν, ὡς φαίνεται, ἐκ τῶν δοκιμωτάτων ἐν Ἀθήναις διδασκάλων τῆς ζοφερᾶς ἐκείνης ἀνὰ τὸ ἑλληνικὸν περιόδου, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν σπουδαίων μαθητῶν οὓς παρήγαγεν, ἐξ ὧν ἰδιαιτέρως ἀναφέρομεν τὸν μητροπολίτην Ναζαρὲτ *Ἐφραὶμ* τὸν Ἀθηναῖον, ἕνα τῶν ἐπιφανεστέρων καὶ πολυγραφωτέρων λογίων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος.

— **Βουλισμᾶς, Δωρόθεος**. Ἱερομόναχος ἐξ Ἰθάκης. Ἀκροασάμενος τοῦ ἐν Σμύρνῃ συμπολίτου αὐτοῦ Ἱεροθέου Δενδρινοῦ, μετέβη εἶτα εἰς Ποσόνιον τῆς Οὐγγαρίας, ὅπου ἐδιδάχθη τὴν λατινικήν. Διερχόμενος δ' ἐκ Βιέννης ἐξεφώνησεν ἀπ' ἐκκλησίας διαφόρους λόγους καὶ εἶτα ἀπῆλθεν εἰς Λειψίαν, ἔνθα ἐξέδωκε τὰ τοῦ Νικηφόρου Βλεμμύδου. Ὁ Βουλισμᾶς οὗτος μνημονεύεται ἐπίσης ὑπὸ τοῦ Κ. Σάθα (ἔνθ' ἀνωτέρω σελ. 613). Κ.Μ Μ.

— **Βουλισμᾶς, Εὐστάθιος**. Ἕλλην κληρικὸς γεννηθεὶς ἐν Ἰθάκῃ τῷ 1816. Μετὰ τὰς ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ τῆς Κερκύρας σπουδὰς του ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς θεολογίας. Διακριθεὶς ἐνωρίτατα διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἀναφερθείσης Ἀκαδημίας. Τῷ 1863 μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα περιβληθεὶς τὸ ἱερατικὸν ἔνδυμα ὑπηρέτησεν ὡς γραμματεὺς τῶν πατριαρχείων καὶ διευθυντὴς τῆς ἐμπορικῆς σχολῆς Χάλκης. Τῷ 1884 τέλος ἐχειροτονήθη ἀρχιεπίσκοπος Κερκύρας. Ἐν Κερκύρᾳ εὑρισκόμενος ἵδρυσε μετὰ τοῦ Ἰακώβου Πολυλᾶ, Ἀνδρέου Μουστοξύδη, Ν. Μαντζάρου καὶ ἄλλων τὴν Ἰόνιον ἑταιρείαν πρὸς προαγωγὴν τῶν ἐπιστημῶν, γραμμάτων καὶ τεχνῶν. Ὁ Βουλισμᾶς ἐξέδωκε μελέτην ἱστορικὴν «Περὶ τῶν μητροπολιτῶν Κερκύρας Κωνσταντίνου τοῦ ἐκ Βουλγαρίας καὶ Κωνσταντίνου τοῦ ἐκ Νικαίας, ἀκμασάντων κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα» (ἐν Κερκύρᾳ τὸ 1888). «Σημειώσεις περὶ διαφόρων βιβλίων ἐκκλησιαστικῶν ἐκδοθέντων ἐν Βενετίᾳ» καὶ τέλος ἀνωνύμως «Περὶ τῶν γυναικῶν αἵτινες ἠλείφαν τὸν Κύριον Μύρῳ» (ἐν Κερκύρᾳ 1894). Ἀπέθανεν ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1895. Π. Π. Π

Βουλισμένη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασιθίου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ (1928) 490. Τὸ ὄνομα ὀφείλεται, ὡς λέγεται, εἰς καταστροφὴν (βούλισμα) γενομένην ὑπὸ σεισμοῦ τῷ 360 μ. Χ., μετὰ τὴν ὁποίαν ἀνακτισθεῖσα ὠνομάσθη οὕτω. Ἐνταῦθα τοποθετεῖται ὑπό τινων ἡ ἀρχαία πόλις *Πάννονα*. Ὁ δὲ Βελὸν τοποθετεῖ ἐνταῦθα τὴν *Πάνορμον*. *(Δάπερ* Ἀκρ. Περιγρ. Κρήτης σ. 65). Ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς Βουλισμένης *Καρὲς* ἐγεννήθη ὁ πάπας Ἀλέξανδρος Ε' (*Μ. Ρενιέρη* Ἱστορ Μελετήματα). Ε.Γ.

Βουλίστα Παναγιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φιλιππιάδος τοῦ νομοῦ Πρεβέζης τῆς Ἠπείρου ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 545, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν καὶ μικροκτηνοτροφίαν. Κεῖται ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ Ἰωαννίνων—Πρεβέζης ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Λούρου ποταμοῦ. Ἔχει δημ. σχολεῖον μὲ 88 μαθητάς. Εἰς αὐτὴν ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Κερασειό*, τέως *Κεράσοβον* καλούμενος (Π. Δ. 1. 4.27) μὲ 335 (1928) κατοίκους καὶ δημ. σχολεῖον. Χ. Ι. Σ.

Βουλιστὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Κολυνδροῦ* τῆς ἐπαρχίας Πιερίας (τέως Κατερίνης) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτοικοι (1928) 150. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βούλτιστα*. Δ. Ε. Μ.

Βουλίστρα *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς κοινότητος *Ἁγίου Βλασίου* (τέως *Σούβλιασης*) τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἔνθα ἕλος ἐκτάσεως 80 στρεμ. Δ. Ε. Μ.

βούλιτο (τὸ) καὶ **βοῦλτο**· δημ., ἡ βοεία κόπρος, ἄλλως *βολιτιά, βουδιά, σβουνιὰ* (ἀρχ. *βόλιτος* καὶ *βόλιτον*).

Βουλίτσεβιτς, Βουίτσα. Σέρβος τοπάρχης (1773—1828), δήμαρχος τῆς Σεμένδριας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Τῷ 1817 ὁ ἐξόριστος ἡγεμὼν Καραγεώργης ἐπανελθὼν λάθρᾳ εἰς Σερβίαν κατέφυγεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Βουλίτσεβιτς, ὅστις ὅμως δολοφονήσας αὐτὸν ἀπέστειλε τὴν κεφαλήν του εἰς τὸν πασᾶν τοῦ Βελιγραδίου. Τῆς δολοφονίας ταύτης ἐθεωρήθη ὑπὸ πολλῶν ὡς ἠθικὸς αὐτουργὸς ὁ διαδεχθεὶς τὸν Καραγεώργην εἰς τὸ ἡγεμονικὸν ἀξίωμα Μίλος Ὀβρένοβιτς. —Β.

«Βούλκαν» («Vulcan Werke»). Τὰ ἐπισημότερα τῶν ἐν Γερμανίᾳ ναυπηγείων, παγκοσμίου φήμης τανῦν, ἀπασχολοῦντα 19.000 ἐργατῶν. Ἐξελιχθέντα ἀπὸ ἀφανοῦς τινος συνεργείου ἐν Bredow ἐπὶ τοῦ Oder παρὰ τὸ Στέττιν, ἐξαγορασθέντος τῷ 1857 ὑπὸ τῆς ἀνωνύμου ταύτης ἑταιρείας, ταχέως ἀπέκτησαν εἰδικότητα εἰς τὴν κατασκευὴν μεγάλων καὶ ταχέων ἀτμοπλοίων, ἔλαβον μεγίστην ὤθησιν ἀφ' ἧς αἱ μεγάλαι ἀτμοπλοΐαι «Norddeutcher Lloyd» καὶ «Hamburg - Amerika Line» ἀπεφάσισαν νὰ μὴ ναυπηγῶσι πλέον τὰ ὑπερωκεάνιά των ἐν Ἀγγλίᾳ ἀλλ' ἐν Γερμανίᾳ. Ἡ ἐν ἔτει 1873 ναυπήγησις παρ' αὐτοῦ τοῦ γερμανικοῦ θωρηκτοῦ «Preusen» παρασχόντος ἱκανοποιητικώτερα ἀποτελέσματα ἢ τὸ ἀδελφόν του «Hansa» ναυπηγηθὲν ἐν Ντάντζιγ, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τούτων νόμος τοῦ στρατηγοῦ von Stoch, καθ' ὃν τὰ γερμανικὰ πολεμικὰ ἔδει νὰ κατασκευάζωνται ἐφεξῆς ὑπὸ γερμανικῶν ναυπηγείων ἀποκλειστικῶς καὶ δὴ διὰ γερμανικῶν ὑλικῶν, ἐσήμανεν ἀφετηρίαν νέας προόδου καί, σὺν τῷ χρόνῳ, τὸ ὑπὸ τῶν ἐν Στέττιν ἐργοστασίων καταλαμβανόμενον ἐμβαδὸν ἀνῆλθεν εἰς 282 στρέμματα, ἐγκατασταθεισῶν ἐκεῖ ἑπτὰ ναυπηγικῶν κλινῶν καὶ πάσης φύσεως συνεργείων διὰ τὴν ταχυτέραν ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκονομικωτέραν ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας. Τῷ 1906, κατόπιν ὑποδείξεως τῆς «Βούλκαν» περὶ τῆς διὰ στρατηγικοὺς λόγους ἱδρύσεως ναυπηγείων καὶ ἐπὶ τῶν πρὸς τὴν Βόρειον *θάλασσαν* (βλ. λ.) ἀκτῶν τῆς Γερμανίας, δὲν ἐδίστασεν ἡ κολοσσιαία αὕτη ἑταιρεία νὰ ἱδρύσῃ ἐπὶ τῆς νήσου Ross ἐν τῷ ποταμῷ Ἔλβα καὶ τῇ «ἐλευθέρα ζώνῃ» τοῦ Ἀμβούργου νέας κολοσσιαίας ἐγκαταστάσεις, καταλαβούσας 227 στρέμματα, ἐχούσας δὲ κρηπίδωμα 1100 μέτρων πρὸς παραβολὴν τῶν σκαφῶν τῶν ἐν ἀποπερατώσει πλοίων, δύο ναυπηγικὰς κλίνας ἄνω τῶν 200 μέτρων καὶ τέσσαρας πλωτὰς δεξαμενάς, ὧν μία διὰ πλοῖα 25000 τόννων. Ἐν τοῖς ναυπηγείοις τούτοις, ἐκτὸς πλήθους πολεμικῶν καὶ ὑπερωκεανίων, κατεσκευάσθη καὶ τὸ μέγιστον, 50.000 τόννων, «Imperator», τὸ περιελθὸν κατόπιν τῆς εἰρήνης τοῦ Παγκοσμίου πολέμου εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας.

Ἄνω τῶν 140 πολεμικῶν πλοίων εἶχον ναυπηγηθῇ ἕως τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ὑπὸ τῆς «Βούλκαν», ἐν οἷς καὶ ἀρκετὰ τοῦ στόλου μας: Τὰ ἓξ παλαιὰ γερμανικὰ τορπιλλοβόλα 11—16, τὰ τέσσαρα ἀντιτορπιλλικὰ «Ἀσπίς», «Βέλος», «Δόξα», «Νίκη», τὰ δύο μείζονα τοιαῦτα «Κεραυνὸς» καὶ «Νέα Γενεὰ» καὶ τὰ τορπιλλικὰ «Αἴγλη», «Ἀλκυόνη», «Ἀρέθουσα», «Δάφνη», «Δωρίς», «Θέτις». Ἐπίσης ἐκεῖ εὑρίσκεται καὶ τὸ σκάφος τοῦ ντρέντνωτ μας «Β. Γεώργιος», τοῦ μετέπειτα «Σαλαμίς», ὡς πρὸς τὸ ὁποῖον ἐκκρεμεῖ ὑπόθεσις συμβιβασμοῦ μεταξὺ τῆς ἑταιρείας «Βούλκαν» καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους κατόπιν τῆς ἀποφάνσεως τῆς τελευταίας διαιτησίας.

[Βλ. περὶ τῶν ἐργοστασίων «Βούλκαν» *Κλ. Παπαγεωργίου* εἰς «Ναυτ. ἐπιθεώρησιν» Α, α, 3].

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βουλκὰν (Vulcan point) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία ἣν ἔδωσαν οἱ Ἄγγλοι ὑδρογράφοι εἰς τὴν ἀνώνυμον βορείαν ἄκραν τῆς χερσονήσου *Στενηγωνιά*, τῆς δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν ἀκαρνανικὸν λιμένα *Πλατυγιάλι* (πλάτ. 38°28'05", μῆκ. 21°06'20", χάρτ. ἀγγλ. 3496: Scropha point to cape Kamilafka). Ἡ ὀνομασία, ἀπὸ τῆς τοῦ ὑδρογραφικοῦ πλοίου. Σ. Ε. Λ.

Βουλκανίαι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ τὴν ῥωμαϊκὴν ἐποχὴν (ἐκ τῆς λατινικῆς Vulcaniae), ὀνομασία τῶν *νήσων* τοῦ Αἰόλου (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

βουλκανιακὴ *ἐνέργεια ἡφαιστείων* (vulcanianische Tätigkeit der Vulkane) *[Γεωλογ.-Ἡφαιστειολ.]*. Εἷς ἐκ τῶν ἑπτὰ κυρίων τύπων ἐκρηκτικῆς ἐνεργείας τῶν ἡφαιστείων. Ὠνομάσθη οὕτω, διότι καθωρίσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Silvestri ἐν ἔτει 1888 ἐπὶ τοῦ ἡφαιστείου Βουλκάνου (βλ. λ.) τῶν παρὰ τὴν Σικελίαν Λιπαρίων νήσων.

Τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ τύπου τούτου, εἶναι τὰ ἀκόλουθα. Διὰ νὰ ἐκδηλωθῇ ὁ τύπος οὗτος ἐνεργείας πρέπει τὸ ἀνεξερχόμενον μάγμα νὰ εἶναι πολὺ πυκνόρρευστον, οὕτως ὥστε νὰ καλύπτηται ἐντὸς τοῦ κρατῆρος ταχέως μὲ ἐκ-

Digitized by Google

φανειακὸν φλοιὸν ἐκ στερεοποιουμένης λάβας. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ ρευστὴ λάβα δὲν ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν ἀτμοσφαῖραν, καθόσον τὸ ἐπιφανειακὸν στόμιον τῆς ἐκρήξεως πωματίζεται ταχέως κατὰ τὸ μεταξὺ δύο ἐκρήξεων χρονικὸν διάστημα ὑπὸ τοῦ ταχέως σχηματιζομένου στερεοῦ φλοιοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ ὑλικοῦ τὸ ὁποῖον ἀνετινάχθη κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν ἔκρηξιν καὶ ἐπανέπεσεν ἐν στερεᾷ καταστάσει ἐντὸς τοῦ κρατῆρος. Οὕτω μεταξὺ δύο ἐκρήξεων μεσολαβοῦν τέλειαι περίοδοι ἠρεμίας, κατὰ τὰς ὁποίας αἱ ἐκδηλώσεις τῆς ἡφαιστειακῆς ἐνεργείας εἶναι μόνον αἱ ἀναθρώσεις ἀτμῶν καὶ ἀερίων. Κατὰ τὴν νέαν ἔκρηξιν ἀνεκτινάσσεται ἐκ τοῦ ἡφαιστείου νέφος μελανωπὸν ἢ σκοτεινό-

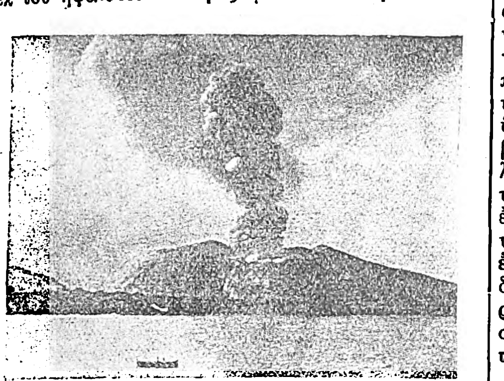

Ἔκρηξις κατὰ τὴν βουλκανιακὴν ἐνέργειαν.
[Τὸ Βουλκάνο κατὰ τὸν O. Silvestri τῷ 1891.]

χρουν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀναμεμειγμένον καὶ ὑπερφορτωμένον μὲ τέφραν, ἄμμους, ἡφαίστεια λιθάρια καὶ στεροποιημένα τεμάχια λάβας. Ἐκτινάσσονται ἐπίσης καὶ γωνιώδεις στερεοὶ ὄγκοι λάβας, ὡς καὶ βόμβαι *ἀρτόμορφοι* (βλ. λ. [*Ἡφαιστειοί.*] Ζ' 524 γ'). Τοὐναντίον ἐλλείπουν αἱ συνεστραμμέναι καὶ ἐλλειψοειδεῖς βόμβαι. Τὰ νέφη τῶν ἐκρήξεων ἔχουν πολὺ χαρακτηριστικὴν μορφήν, ὑπενθυμίζουσαν κουνουπιδιοειδὲς ἢ μυκητοειδὲς κατασκεύασμα. Καίτοι δὲ τὰ νέφη ταῦτα εἶναι ὑπερφορτωμένα μὲ ἄφθονον στερεὸν ὑλικόν, ἔχουν ἐν τούτοις τάσιν πρὸς ἀνύψωσιν. Οὐδέποτε τὰ νέφη ταῦτα εἶναι *φλέγοντα νέφη*.

Ὁ τοιοῦτος τρόπος ἐνεργείας παρουσιάζεται ὡς κανονικὴ ἐκδήλωσις τῆς ἐκρηκτικῆς ἐνεργείας εἰς τὰ ἡφαίστεια, τὰ ἀνεβάλλοντα ἀνδεσιτικὰς καὶ τραχειτικάς, ὀξίνους δηλαδὴ λάβας. Ἐν τούτοις παρατηρεῖται καὶ εἰς ἡφαίστεια μὲ βασαλτικὰς λάβας κατὰ τινας ἐποχὰς τῆς ἐνεργείας των. Οὕτω τοιοῦτον τύπον ἐνεργείας παρέσχε τὸ ἡφαίστειον Βουλκάνο, ὁ Βεζούβιος καὶ ἡ Αἴτνα (κατὰ τινας ἐκρήξεις των), κλπ. Τὰ νέφη ἐπίσης τῶν ἐκρήξεων τοῦ ἡφαιστείου τῆς Σαντορίνης (τοῦ Γεωργίου Α' κατὰ τὰ ἔτη 1866—1870 ὡς καὶ τῆς Δάφνης κατὰ τὰ ἔτη 1925—1926) εἶναι ὅμοια καὶ ἔχουν τὴν μορφὴν νεφῶν βουλκανιακῆς ἐνεργείας. Γ. Κ. Γ.

βουλκανιζατὲρ (ὁ). Νεόπλαστος γαλλικὴ λέξις, χρησιμοποιουμένη καὶ παρ' ἡμῖν, σημαίνουσα δὲ τὸν τεχνίτην τὸν ἐπισκευάζοντα τὰ ἐφθαρμένα ἐλαστικὰ ἐπίσωτρα τῶν αὐτοκινήτων, καθὼς ἐπί-

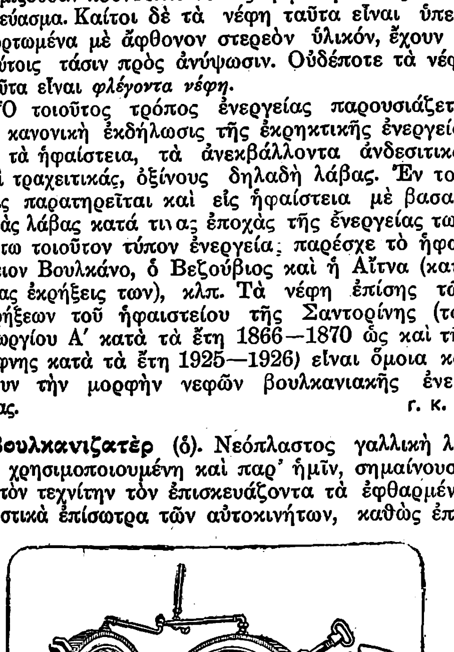

Τεχνίτης τοποθετῶν ἐφθαρμένον ἐλαστικὸν αὐτοκινήτου εἰς τὸν βουλκανιζατὲρ πρὸς ἐπισκευήν.

σης καὶ τὴν πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας ταύτης κατάλληλον συσκευήν.

Αἱ ἐγκαταστάσεις τοῦ εἴδους τούτου ἀποτελοῦνται συνήθως ἐκ μικροῦ ἀτμολέβητος καὶ ἐκ δύο κυκλικῶν μεταλλίνων πλαισίων (βλ. εἰκ.), ἐξ ὧν τὸ ἓν εἶναι σταθερόν, τὸ δὲ ἄλλο ἑνοῦται πρὸς τὸ πρῶτον διὰ γιγγλύμου (ρεζέ), δυνάμενον οὕτω νὰ μετακινῆται ἐλευθέρως καὶ νὰ συνενοῦται πρὸς τὸ πρῶτον ἢ ν' ἀπομακρύνηται ἀπ' αὐτοῦ, κατὰ βούλησιν τοῦ τεχνίτου. Τὸ πρὸς ἐπισκευὴν ἐπίσωτρον ἐντίθεται ἐντὸς τοῦ πρώτου ἐκ τῶν πλαισίων, μεθ' ὃ τὸ ἕτερον ἐξ αὐτῶν, κλειόμενον, συμπληρώνει τὴν περίσφιγξιν τοῦ ἐλαστικοῦ ἐκ τῶν ἔξω. εἰδικὰ δὲ μετακινητὰ ἐλατήρια πιέζουσι τοῦτο καὶ ἐκ τῶν ἔσω ἐπὶ τῆς κοίλης αὔλακος, ἣν σχηματίζουσι τὰ ἑνούμενα πλαίσια. Τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔχουσι καθ' ὅλην τὴν περιφέρειάν των διπλᾶ τοιχώματα, εἰς τὸ διάκενον τῶν ὁποίων κυκλοφορεῖ ἀτμός, ἐρχόμενος ἀπὸ τοῦ λέβητος μέσῳ σωλήνων καὶ στροφίγγων. Προτοῦ τὸ ἐπίσωτρον ἐντεθῇ εἰς τὸ πλαίσιον, ἀποκόπτονται τὰ ἐφθαρμένα μέρη τοῦ καουτσοὺκ καὶ ἀντικαθίστανται δι' ἄλλων καινουργῶν, ἐντελῶς ὁμοίων, ἐπικολλωμένων ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ ὑφάσματος τοῦ ἐπισώτρου δι' εἰδικῆς κολλητικῆς οὐσίας. Χάρις κατόπιν εἰς τὴν συνεχῆ κυκλοφορίαν τοῦ ἀτμοῦ διὰ τῶν περιβλημάτων τῶν πλαισίων, τὸ καουτσοὺκ ὑφίσταται κανονικήν, σταθερὰν καὶ ὡρισμένων βαθμῶν θέρμανσιν, ἥτις ἐπιφέρει πλήρη συγκόλλησιν τοῦ νέου τεμαχίου πρὸς τὸ ὅλον ἐπίσωτρον. Ὅταν ἡ συσκευὴ εἶναι καλὴ καὶ ὁ τεχνίτης ἐξησκημένος, τὸ ἐπιτυγχανόμενον ἀποτέλεσμα εἶναι τόσον ἄρτιον, ὥστε νὰ μὴ διακρίνωνται σχεδὸν τὰ ἐπισκευασμένα ἐπίσωτρα ἀπὸ τῶν καινουργῶν, διότι καὶ αἱ αὐλακώσεις, τὰς ὁποίας συνήθως φέρουν ταῦτα, ἀνακαινίζονται ἐπίσης, διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως καταλλήλων τύπων ἐντιθεμένων εἰς τὴν στεφάνην τῶν πλαισίων. —Ρ.

Βουλκάνιος (Vulcanius), *Μποναβεντούρα ντὲ Σμέτ.* Βέλγος φιλόλογος (1538—1614). Μετέβη εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ὅπου προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ καρδιναλίου Μεντόσα ὡς γραμματεὺς καὶ βιβλιοθηκάριος. Τῷ 1580 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ λογοτεχνίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Λάιντεν, ἔνθα διῆλθε τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του. Ἦτο εἷς τῶν πολυμαθεστέρων φιλολόγων τοῦ αἰῶνος του. Ὁ Βουλκάνιος ἐξέδωκε τὰ ἔργα τοῦ Ἀπουληίου, τὴν «Ἱστορίαν τῶν Γότθων» τοῦ Γιορναντές, τὰς «Ἀρχὰς τοῦ Ἰσιδώρου τῆς Σεβίλλης», παλαιὸν βιβλίον ἀγνώστου συγγραφέως ὑπὸ τὸν τίτλον «De litteris et lingua Getarum sive Gothorum» (1597), τοῦ «Thesaurus utriusque linguae» κ. τ. λ. Ἐξ ἄλλου μετέφρασεν εἰς τὴν λατινικὴν τὴν Ἀρριανοῦ «Ἀλεξάνδρου Ἀνάβασιν» (1575), τοὺς «Ὕμνους» τοῦ Καλλιμάχου, τὰ «Εἰδύλλια» τοῦ Βίωνος καὶ τοῦ Μόσχου (1584), τὴν «Ἱστορίαν» τοῦ Ἀγαθίου κ. τ. λ. Α. Δ.

βουλκανισμὸς (ὁ) (vulcanisation). Ὠνομάσθη οὕτω ἡ διὰ θείου κατεργασία τοῦ καουτσούκ, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν κυρίως ἐπετεύχθη ἡ τόσον εὐρεῖα σήμερον χρησιμοποίησις τοῦ ὑλικοῦ τούτου. Ἐφ' ὅσον τὸ καουτσοὺκ εὑρίσκεται εἰς τὴν φυσικήν του κατάστασιν, ἐὰν θερμανθῇ πέραν τῶν 30—40°Κ., ἢ ἂν ἐκτεθῇ εἰς ὑπερβολικὴν ψῦξιν, χάνει τὰς σημαντικωτέρας αὐτοῦ ἰδιότητας (ἐλαστικότητα, στεγανότητα κ.λ.π.). Τὸ μειονέκτημα τοῦτο ἐθεράπευσεν ἡ ὑπὸ τοῦ Goodyear ἐπινοηθεῖσα τῷ 1839 μέθοδος τοῦ *βουλκανισμοῦ*, συνισταμένη εἰς τὴν ἀκόλουθον ἁπλῆν σχετικῶς κατεργασίαν: Μεῖγμα καουτσοὺκ καὶ ἀνθέων θείου ὑποβάλλεται εἰς θέρμανσιν 130—135°Κ., ὁπότε τὸ θεῖον ἐνσωματοῦται μετὰ τοῦ καουτσοὺκ κατ' ἀναλογίαν 20 : 100 περίπου. Ἐκ τῆς ποσότητος ταύτης τοῦ θείου, τῆς προσλαμβανομένης ὑπὸ τοῦ καουτσούκ, ἐλάχιστον μόνον μέρος (1—2%) συντίθεται χημικῶς μετ' αὐτοῦ, τὸ δὲ ὑπόλοιπον συγκρατεῖται μηχανικῶς ἐντὸς τῶν πόρων του. Κατ' ἄλλην μέθοδον, τὸ ἴδιον ἀποτέλεσμα ἐπιτυγχάνεται δι' ἐμβαπτίσεως τῶν ἐκ καουτσοὺκ ἀντικειμένων ἐντὸς λουτροῦ θείου 135° Κ. Τρίτη μέθοδος, ἡ τοῦ Parker (βουλκανισμὸς ἐν ψυχρῷ), χρησιμοποιεῖ χλωριοῦχον θεῖον διαλελυμένον ἐντὸς θειούχου ἄνθρακος· ὀλιγόλεπτος ἐμβάπτισις τοῦ καουτσοὺκ ἐν τῇ διαλύσει ταύτῃ εἶναι ἀρκετή. Εἰς τὰς διὰ θερμῆς ὁδοῦ μεθόδους, ἐὰν ἡ ποσότης τοῦ θείου αὐξηθῇ καὶ ἡ θερμοκρασία τοῦ μείγματος διατηρηθῇ ἐπὶ πολλὰς ὥρας εἰς τοὺς 130—135 βαθμούς, τὸ καουτσοὺκ σκληρύνεται καὶ δίδει τὸν λεγόμενον *βουλκανίτην* ἢ *ἐβονίτην*.

Ἐννοεῖται ὅτι ἀπὸ τῆς πρώτης ἐπινοήσεως τῶν ἀνωτέρω μεθόδων καὶ ἄλλων παραπλησίων, πολλαὶ ἐπηνέχθησαν εἰς αὐτὰς τελειοποιήσεις, διάφοροι δὲ τύποι μηχανημάτων χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν. —Ρ.

βουλκανίτης (ὁ) (Vulcanite)· ἄλλη ὀνομασία τοῦ ἐβονίτου (βλ. λ.).

Βουλκάνο (Vulcano) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν βορείως τῆς Σικελίας Λιπαρίων νήσων, ἥμισυ μιλλίου νοτίως τῆς Λιπάρας (πλάτ. 38° 24' Β, μηκ. 14°58' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 172 : Lipari island) ἢ *Ἱερὰ* (τοῦ Ἡφαίστου, δηλαδή) *Θηρεσία* ἢ *Θέρμισσα* τῶν ἀρχαίων, μήκους $4^1/_2$ μιλ., πλάτους 2 (βλ. Αἰόλου νῆσοι). Ἡ ὑψηλοτέρα της κορυφή, *Μόντε Σαρατσένο* (Monte Saraceno 1601 ποδ.) πρὸς Δ. Πρὸς Β. δὲ τὸ *Βουλκανέλλο* χερσονησίζον, ἀναδυθὲν καὶ προσκολληθὲν τῇ νήσῳ τῷ 179 π. Χ.· εἶχε δύο κρατῆρας, ὧν ὁ εἷς ἀπεφράχθη ἐνωρίς, ὁ δ' ἕτερος λειτουργεῖ κατὰ περιόδους. Πληθυσμὸς 350 κατ. Ἐπὶ τῆς νοτίας ἀκτῆς της *Πράϊα ντεῖ Πόρτσι* (Praia dei Porci) φάρος λευκοῦ σταθεροῦ μετ' ἀναλαμπῶν 23 μιλ. Σ. Ε. Λ.

— *[Γεωλογ.]* Ἡ νῆσος *Βουλκάνο* εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν ἡφαιστειογενής. Ἡ ἡφαιστεία ἐνέργειά της ἐξεδηλώθη συχνότερον καὶ εἰς περισσοτέρας θέσεις κατὰ τοὺς πρὸ Χριστοῦ χρόνους. Πολλοὶ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἀναφέρουν ἀπτὰ δεδομένα περὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἡφαιστείου τούτου. Ὁ Στράβων ὁμιλεῖ περὶ τριῶν ἐν ἐνεργείᾳ κρατήρων καὶ ἀναφέρει τὸν Πολύβιον, ὁ ὁποῖος δίδει εἰς τὸν μεγάλον κρατῆρα τὰς αὐτὰς διαστάσεις, τὰς ὁποίας εἶχε πρὸ τῆς μεγάλης ἐκρήξεως τοῦ 1888, γεγονὸς ἐκ τοῦ ὁποίου δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ, ὅτι τότε ἦτο ἐν ἐνεργείᾳ ὁ ἴδιος κρατήρ, ὁ ὁποῖος ἐσχάτως κατέστη πάλιν ἐνεργός, καὶ ὅτι ὁ κρατὴρ οὗτος ἀπὸ 2000 καὶ πλέον ἐτῶν οὐδεμίαν οὐσιώδη μεταβολὴν ὑπέστη τῶν διαστάσεών του. Ἐκ τῶν δύο ἄλλων κρατήρων, οἱ ὁποῖοι ὑπελείποντο τοῦ μεγάλου ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἰσχὺν τῶν ἐκρήξεων, ὁ εἷς μὲν διετηρήθη καλῶς, ἐνῷ ὁ δεύτερος κατεκρημνίσθη.

Ἐξ ὅλων τῶν μαρτυριῶν τῶν διαφόρων συγγραφέων καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου, δύναταί τις νὰ παραδεχθῇ, ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ ἡφαιστείου Βουλκάνο ἦτο πάλαι ποτὲ ἐπὶ μακρὰ χρονικὰ διαστήματα ὁμοία πρὸς τὴν ἐνέργειαν τοῦ Στρόμπολι, δηλαδὴ ἴσως σχεδὸν συνεχής. Ἐν τούτοις συνέβησαν καί τινες μεγαλύτεραι ἐκρήξεις, χρονολογικῶς καθορισθεῖσαι (π. χ. τῷ 330, 183 καὶ 90 π. Χ. κατὰ τοὺς Nissen καὶ Πλίνιον). Κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους ἐκρήξεις ἀναφέρονται κατὰ τὰ ἔτη 144, 729, 1444 (5 Φεβρουαρίου, ἔκρηξις κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξετινάχθησαν λίθοι εἰς τὴν θάλασσαν μέχρι ἀποστάσεως 6 μιλλίων), 1550,1626, 1651 (;) καὶ 1868. Τῷ 1638 καὶ τῷ 1646 τὸ ἡφαίστειον εὑρίσκετο εἰς ἀτμιδικὴν κατάστασιν. Τῷ 1727 ἦσαν δύο κρατῆρες ἐν ἐνεργείᾳ (προφανῶς ὁ κύριος κρατὴρ καὶ ὁ μικρότερος Forgia-vecchia). Ἄλλαι ἐκρήξεις μνημονεύονται κατὰ τὰ ἔτη 1731 καὶ 1739 (τῶν ὁποίων προηγήθησαν ἰσχυραὶ σεισμικαὶ δονήσεις) καὶ κατὰ τὸ 1771 (17 Φεβρουαρίου μέχρι τοῦ Μαΐου). Ἔκτοτε τὸ ἡφαίστειον εὑρίσκετο εἰς κατάστασιν ἀτμιδικῆς ἐνεργείας, διαρκέσασαν πλέον τοῦ αἰῶνος. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἀνέθρωσκον βοριοῦχοι ἀτμοί, οἱ ὁποῖοι ἔδωσαν γένεσιν εἰς ἐπανθήματα βορικοῦ ὀξέος, ἐκμεταλλευθέντα κατόπιν Ἀπὸ τοῦ 1872 ἐπαναρχίζουν ἰσχυρότεραι ἐκρήξεις, καὶ μετὰ προετοιμασίαν 16 ἐτῶν, τὴν 3ην Αὐγούστου 1888 (12.40' ὥραν), ἤρχισε περίοδος ἐντατικῆς ἐκρηκτικῆς ἐνεργείας, ἡ ὁποία διήρκεσε μέχρι τοῦ 1890 καὶ προὐκάλεσε πολλὰς βλάβας ἐπὶ τῆς νήσου. Ὁ κρατὴρ κατ' ἀρχὰς ἐξεβαθύνθη πολύ, κατόπιν ὅμως ἐπληρώθη καὶ πάλιν διὰ τῆς παροξυσμικῆς ἐνεργείας τοῦ Μαρτίου τοῦ 1890, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπανέπεσαν ἐντὸς τοῦ κρατῆρος 75.000 κυβ. μέτρα λίθων, ἄμμων καὶ σποδοῦ. Ἔκτοτε δὲν ἐσημειώθη ἄλλη σημαντικὴ ἔκρηξις τοῦ Βουλκάνο.

Ἡ μορφὴ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἡφαιστείου τούτου κατὰ τὸ ἔτος 1888 ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Silvestri νὰ διακρίνῃ νέον ἴδιον τύπον ἡφαιστειακῆς ἐνεργείας, ὁ ὁποῖος ἔκτοτε φέρει τὸ ὄνομα *βουλκανιακὴ ἐνέργεια ἡφαιστείων* (βλ. λ.). Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

— **Βουλκάνο** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τοπωνυμία τοῦ ἡφαιστείου της, ἐν τῇ «καλδέρᾳ» τῆς Θήρας, νήσου *Νέας Καϋμένης*· κρατὴρ ὕψους 438 ποδ., πλάτ. 38° 24' 00", μῆκ. 25° 24' 30" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2043 : Santorin island). Κατόπιν τῶν ἐκρήξεων τοῦ Ὀκτωβρίου 1925 αἱ ἀνατολικῶς τοῦ λιμένος *Μεγάλο* προσχώσεις καὶ ἡ συνένωσις τῆς *Μικρᾶς Καϋμένης* πρὸς τὴν *Νέαν Καϋμένην* οὐσιωδῶς μετέβαλον τὴν συσχετικὴν τοῦ *Βουλκάνου* θέσιν ὡς πρὸς τὰς Β.ΒΑ. καὶ ΒΑ. ἐσχατιὰς τῆς Νέας Καϋμένης. Σ. Ε. Λ.

— **Βουλκάνο** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἄκρα τῆς ἀκαρνανιακῆς ἀκτῆς καὶ τοῦ ὅρμου *Πλατυγιάλι* (πλάτ. 38°29' Β, μῆκ. 21°05' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1455: Port Plateali). Ἡ ὀνομασία εἶναι ἀγγλικῆς προελεύσεως δι' ἐξελληνίσεως τοῦ Vulcan point, ὀφειλομένη εἰς ὄνομα ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ. Σ. Ε. Λ.

— **Βουλκάνο** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ παρὰ ναυτικοῖς ὀνομασία τῆς παρὰ τὴν *Κινέταν* καὶ τοὺς *Ἁγίους Θεοδώρους* μεγαρικῆς ἀκτῆς, Δ. ΒΔ. ἐσχατιὰς τοῦ Σαρωνικοῦ, ὅπου καὶ φάρος *Σουσάκι* (πλάτ. 37° 54' 50" Β, μῆκ. 24° 03' 30" Ἀν. χάρτ. ἀγγλ. 1513: Athens to isthmus of Corinth). Σ.Ε.Λ.

— **Βουλκάνο** ἢ **Βολκᾶνο** (Vulcano ἢ Volcano ἢ Vulkan) *[Γεωγρ.]*. Σύμπλεγμα τριῶν μικρῶν νήσων τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ, πρὸς νότον τῆς μεγάλης ἰαπωνικῆς νήσου Νίππον, ἀνῆκον εἰς τὴν Ἰαπωνίαν. Αἱ νῆσοι αὗται εἶναι ἡφαιστειογενεῖς. Ἐν αὐταῖς ἐξάγεται θεῖον. —Μ.

Βουλκάνον ἢ *Βουρκᾶνον* *[Γεωγρ.]*. Μεσαιωνικὸν καὶ νεοελληνικὸν ὄνομα τοῦ ὄρους *Ἰθώμης* ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ.

Digitized by Google

— **Βουλκάνου** ***μονή.*** Ἱερὰ μονὴ ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Κατ' ἀρχὰς ἦτο ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τῆς Ἰθώμης (*Βουλκάνου*), ὅπου ἔκειτο πάλαι τὸ ἱερὸν τοῦ Ἰθωμάτα Διός. Εἰκάζεται ἐκ τῆς παλαιότητος τῶν κελλίων καὶ εἰκόνων της, ὅτι ἐκτίσθη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Λέοντος Ἰσαύρου καὶ συγκεκριμένως τῷ 726 ὑπὸ μοναχῶν φευγόντων τὴν δίωξιν τοῦ εἰκονομάχου βασιλέως. Ἐν τούτοις ἀσφαλεῖς μαρτυρίαι περὶ αὐτῆς μόνον ἀπὸ τοῦ 1583 ἄρχονται. Τὸ πολυτιμότερον κειμήλιον τῆς μονῆς ταύτης εἶναι παλαιὰ μικρὰ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου, περὶ τῆς ὁποίας θρυλλεῖται ὅτι εὑρέθη ἐπί τινος δένδρου, μετ' ἡναμμένου κανδηλίου. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἡ μονὴ εἶχεν ἀναγνωρισθῆ σταυροπηγιακὴ καὶ ἐκηρύχθη «ἐλευθέρα, ἀσύδοτος, ἀκαταπάτητος, εἰς μηδὲν ὑποκειμένη», ὡς μαρτυροῦν σχετικὰ σιγιλλιακὰ γράμματα τὰ ὁποῖα σῴζονται. Κατὰ τὸν ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνα οἱ μοναχοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους μονὴν καὶ νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὸν κάτωθεν αὐτῆς χῶρον, ἔνθα εἶχον ἐκκλησίαν καὶ μετόχιον, παρὰ τὸ χωρίον *Μαυρομμάτι*. Τὸ μετόχιον τοῦτο ἀντικατέστησε τὴν μονήν. Ἀλλ' ἐκδιωχθέντες καὶ ἐντεῦθεν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἠγόρασαν τὸν παρὰ τὴν *Τζέμην* χῶρον καὶ ἐκεῖ ἔκτισαν τὴν σήμερον σῳζομένην μονήν, ἧς ὁ ναὸς ἔχει τὸ ἔδαφος ἐστρωμένον δι' ἀρχαίων λίθων, τὰς στήλας ἀρχαίας καὶ τοὺς τοίχους ἐπίσης κατασκευασμένους ἐνιαχοῦ ἐξ ἀρχαίων ἀγαλμάτων. Πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἡ μονὴ εἶχε πλουσίαν ἐκ χειρογράφων βιβλιοθήκην, ἡ ὁποία ὅμως κατεστράφη. Διεσώθησαν μόνον τέσσαρα σιγίλλια μεγίστης σημασίας διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Μεσσήνης. Ἐν τοῖς σιγιλλίοις τούτοις ἡ μονή, ἀλλαχοῦ μὲν ὀνομάζεται *Βουλκάνου*, ἀλλαχοῦ δὲ *Δορκάνου*. Τὸ δεύτερον τοῦτο ὄνομα, εὑρισκόμενον εἰς σιγίλλια ἀναφερόμενα εἰς τὴν πρώτην ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους μονήν, ὀφείλεται κατά τινας εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἐν τοῖς περιχώροις εὑρισκομένων δορκάδων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Οἰκονομάκη, Στεφ.*, Τὰ σωζόμενα Ἰθώμης, Μεσσήνης καὶ τῶν πέριξ (Καλαμάτα 1879).—*Πετρῆ Ν.*, Περὶ Ἰθώμης καὶ Μεσσήνης' ἐν «Παρνασσῷ» τόμ. Β' (1878) σ. 132.—*Σάθα, Ν. Κ.*, Μεσαιων. βιβλιοθήκη τόμ. Γ' σ. 588.—*Πετρίδη, Ἀθ. Ἠπειρώτου*, «Παρνασσὸς» τόμ. Γ' (1879) σ. 1026.—*Βέη, Ν.*, ἐν Δελτ. Ἱστορ. καὶ Ἐθν. Ἑταιρ. τόμ. ΣΤ' (1901—1906) σ. 384. Θ. Π.

— *[Ἱστορ. Ἀγῶνος]* Ἐν τῷ ἀρχείῳ τῶν Ἀγωνιστῶν ὑπάρχει εἰδικὸς φάκελος περὶ τῶν θυσιῶν ἃς ὑπέστη ἡ *μονὴ Βουλκάνου* κατὰ τὸν Ἀγῶνα πρὸς διατροφὴν τῶν διαβαινόντων στρατευμάτων καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτῶν διὰ μετρητῶν χρημάτων. Οὕτω τῷ 1822 παρέδωκεν εἰς τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν ἐπὶ τῶν ἐράνων ἐπιτροπὴν Γ. Δαρειώτην καὶ Ἄνθιμον Βουλκανιώτην, μοναχόν, σκεύη ἀξίας 3600 γροσίων, τῷ δὲ 1823 εἰς τὸν ἔπαρχον Πάγκαλον εἴδη ἀξίας 2250 γροσίων. Τὴν 26 Μαΐου 1822 ἔδωκεν εἰς τὴν πελοποννησιακὴν Γερουσίαν γρόσια 8000 λαβοῦσα ὁμολογίαν, μὴ ἐξοφληθεῖσαν (βλ. *Φρατζῆ* τόμ. Δ' σελ. 146). Τ. Χ. Κ.

Βουλκαριὰ ἢ ***Βουρκαριὰ*** *[Γεωγρ.]*. Ἀβαθὴς λίμνη τῆς Ἀκαρνανίας μεταξὺ τῆς Βονίτσης καὶ τῆς Ζαβέρδας καὶ κατὰ μῆκος τῆς δημοσίας ὁδοῦ ἀπὸ Βονίτσης εἰς τὴν Λευκάδα. Ἡ διάμετρος αὐτῆς εἶναι περὶ τὰ 5 χιλιόμ., συνδέεται δὲ μετὰ τῆς θαλάσσης διὰ διώρυγος, ἡ ὁποία καταλήγει πρῶτον εἰς μικρὰν λιμνοθάλασσαν, καλουμένην *Χελοδίβαρο* ἢ *Χελοΐβαρο*. Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐκαλεῖτο *Μυρτούντιον*. Ἔν τισι συγχρόνοις γεωγραφίαις κακῶς γράφεται *Βουλγαριά*. Τὸ ὄνομα τῆς λίμνης προφανῶς προῆλθεν ἐκ τοῦ *Βοῦρκος* ἢ *Βοῦλκος*, τοπωνύμιον οὐχὶ σπάνιον ἐν Ἑλλάδι. *Βοῦλκος* λέγεται καὶ παρακειμένη θέσις παρὰ τὸν Μύτικαν, *Βοῦρκος* δὲ περιοχὴ χωρίων παρὰ τὸ Δέλβινον τῆς Βορείου Ἠπείρου. *Βουρκάρι* ἔτι λέγονται δύο ἑλώδεις κόλποι, παρὰ τὰ Μέγαρα (κατὰ τὸν Σαρωνικὸν) καὶ ἐν τῇ νήσῳ Κέῳ (βλ. σχετ. *Ἀ. Μηλιαράκη* ἐν «Περιγραφικοῖς ὑπομνήμασι τῶν Κυκλάδων-Ἄνδρος, Κέως» ἔτ. 1880, σελ. 212). Ι. Σ. Σ.

Βούλκοβον *[Γεωγρ.]*' βλ. Χρυσοκέφαλος.

Βουλκογιάννοβον *[Γεωγρ.]*' βλ. λ. Λύκοι.

Βοῦλκοι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*' βλ. **Βόλκοι**.

Βούλκωφ. Βούλγαρος στρατιωτικὸς γεννηθεὶς τῷ 1875 ἐν Καζανλίκ. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Στρατιωτικὴν Ἀκαδημίαν τῆς Πετρουπόλεως, ὑπηρετήσας δὲ εἰς τὸν στρατὸν τῆς πατρίδος του καὶ διελθὼν ὅλους τοὺς βαθμοὺς τῆς στρατιωτικῆς ἱεραρχίας, προήχθη εἰς στρατηγόν. Ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως Τσάγκωφ (Ἰούνιος 1923) ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, διατηρηθεὶς ὡς τοιοῦτος καὶ ἐπὶ τῆς μετέπειτα κυβερνήσεως Λιάπτσεφ. —Β.

βοῦλλα (ἡ) (ἐκ τοῦ λατινικοῦ *bulla*). Παρὰ Ρωμαίοις ἡ λέξις ἐσήμαινε: 1) πομφόλυγα' 2) τὴν κεφαλὴν τῶν ἥλων, οἵτινες ἐτίθεντο εἰς τὰς πύλας τοῦ ναοῦ' 3) ὀμφαλωτὸν κόσμημα ἐκ μετάλλου ἢ ἄλλης ὕλης, τῶν ζωστήρων, τελαμώνων, ῥάβδων κλπ.' 4) μικρὸν χρυσοῦν κόσμημα ἀναρτώμενον ἐκ τοῦ λαιμοῦ' (βλ. κατ. *Ἐγκυκλ.*)' || ἐν τῇ σήμερον ὁμιλουμένῃ ἑλληνικῇ γλώσσῃ *βοῦλλα* λέγεται: 1) ἡ σφραγὶς γενικῶς' 2) τὸ διὰ τῆς σφραγῖδος ἀποτυπούμενον σῆμα' 3) ἡ κηλίς, τὸ στίγμα: «ἔχει βοῦλλες στὸ πρόσωπο»' 4) μεταφ. σημεῖον διακριτικὸν πρὸς ἀνάμνησιν ἢ ἀναγνώρισιν: «βάλε βοῦλλα νὰ μὴ τὸ ξεχάσῃς»' || «πεπόνι,—καρποῦζι μὲ τὴ βοῦλλα», τὸ πωλούμενον κατόπιν δοκιμῆς ὑπὸ τοῦ ἀγοραστοῦ. — Α.

— *[Ἐγκυκλ.]* Παρὰ Ρωμαίοις *βοῦλλα* ἐλέγετο μικρὸν χρυσοῦν κόσμημα ἐκ δύο κοίλων πλακῶν συνδεδεμένων διὰ στρόφιγγος ἐν εἴδει κογχυλίου, ὅπερ ἔφερον ἀνηρτημένον ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ τὰ τέκνα τῶν Ρωμαίων πατρικίων. Ἡ βοῦλλα συνήθως ἦτο στρογγύλη, ἐνίοτε ὅμως εἶχε σχῆμα καρδίας. Πρὸς τὰ ἄνω ἔφερε μικρὸν κρίκον, δι' οὗ διήρχετο ἡ πρὸς ἀνάρτησιν αὐτῆς χρησιμεύουσα ταινία ἢ ἅλυσις. Ὡμοίαζε τουτέστι πρὸς τὰ σημερινὰ medaillons τῶν γυναικῶν. Οἱ Ἐτροῦσκοι, ἀπὸ τῶν ὁποίων, φαίνεται, παρέλαβον τὸ κόσμημα οἱ Ρωμαῖοι, συνήθιζον νὰ φέρωσι πολλὰς συγχρόνως βούλλας, ἐνῷ οἱ Ρωμαῖοι μόνον μίαν. Ἡ συ-

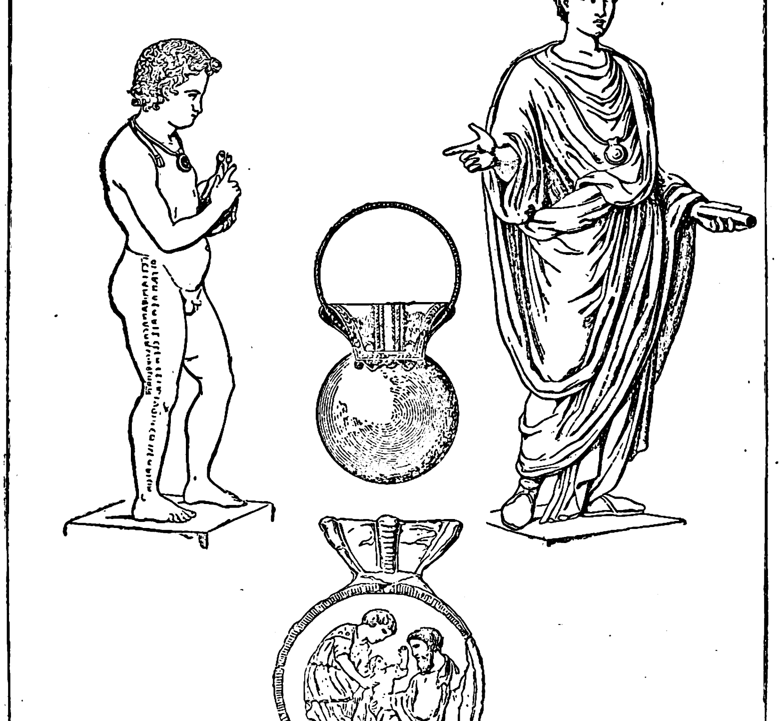

Βοῦλλαι ρωμαϊκαὶ καὶ ἐτρουσκικαί.

νήθεια τῆς ἀναρτήσεως βούλλας ἀνήγετο ὑπὸ τῶν Ρωμαίων εἰς τὸν Ταρκύνιον τὸν πρεσβύτερον, ὅστις ἐδώρησεν εἰς τὸν δεκατετραετῆ υἱόν του μίαν τοιαύτην χρυσῆν βοῦλλαν, ἵνα ἀνταμείψῃ αὐτὸν διὰ τὸ θάρρος του κατά τινα μάχην. Ἔκτοτε τὴν βοῦλλαν ταύτην ἔφερον ὡς διακριτικὸν ἀνδρείας κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θριάμβου των οἱ νικηταὶ στρατηγοί. Ἀρχικῶς βοῦλλαν ἔφερον μόνον οἱ παῖδες τῶν πατρικίων, βραδύτερον ὅμως πάντες οἱ τῶν ἐλευθέρων Ρωμαίων, μετὰ δὲ τοὺς Καρχηδονιακοὺς πολέμους καὶ οἱ τῶν ἀπελευθέρων, ἀλλὰ τούτων ἡ «βοῦλλα» ἦτο δερματίνη πρὸς διάκρισιν τῆς προελεύσεώς των. Συμπληροῦντες τὸ 17ον ἔτος τῆς ἡλικίας των οἱ παῖδες ἀφιέρουν τὴν «βοῦλλαν» εἰς τοὺς θεοὺς Λάρητας. Λόγῳ τῆς ὑπὸ παίδων χρήσεως τοῦ κοσμήματος τούτου προῆλθεν ἡ φράσις: «bulla dignus» (ἄξιος βούλλας=παιδαριώδης). Ἐνίοτε βούλλας ἔφερον καὶ αἱ νεάνιδες.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἔν τε τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ καὶ Βυζαντίῳ ἡ «βοῦλλα» ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς σφραγίς, ἀποτελουμένη ἐκ διαφόρων ὑλῶν, συνήθως ἐκ κηροῦ ἢ μολύβδου, σπανιώτερον δὲ ἐξ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ («*μολυβδόβουλλα*», «*ἀργυρόβουλλα*», «*χρυσόβουλλα*»). Ἐν Βυζαντίῳ ὁ βασιλεὺς μόνον μετεχειρίζετο χρυσᾶς «βούλλας», καὶ τοῦτο εἰς ἐπισήμους περιστάσεις, ἐνῷ τὰ πρὸς κατωτέρας ἀρχὰς ἔγγραφα αὐτοῦ, τὰ ἐσφράγιζε διὰ μολύβδου καὶ ἐνίοτε διὰ κηροῦ). Εὑρέθησαν ἐπίσης βοῦλλαι καὶ ἐκ χαλκοῦ καὶ ἐκ κασσιτέρου. Αἱ τοιαῦται σφραγῖδες ὠνομάζοντο καὶ *σιγίλλια* (λατ. sigillum). Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω βοῦλλαι ἐξηρτῶντο ἀπὸ τοῦ ἐγγράφου διὰ μεταξίνων *μηρίνθων (σπάγγων)*. Τὴν πρώτην χρῆσιν τῶν μεταλλίνων σφραγίδων ἀναφέρουσί τινες εἰς τοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορας Τραϊανόν, Μᾶρκον Αὐρήλιον, Ἀντωνῖνον κ.τ.λ. Τὸ μέγεθος τῆς βούλλας ἐποίκιλλεν ἀναλόγως τοῦ ἐξ οὗ προήρχετο προσώπου. Αἱ μικρότεραι δὲν ὑπερβαίνουν τὰ 8 χιλιοστόμετρα. Τὸ διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς βούλλας μολύβδινον δισκίον ἔφερεν ὀπήν, δι' ἧς διήρχοντο οἱ πρὸς ἀνάρτησιν αὐτοῦ μήρινθοι, στερεούμενοι ἐν τῇ ὀπῇ διὰ πιέσεως μέσῳ εἰδικοῦ ἐργαλείου, τοῦ λεγομένου βουλλωτηρίου (βλ. λ.), δι' οὗ ἀπετυποῦντο αἱ ἐπιγραφαὶ καὶ παραστάσεις. Ἄλλοτε τὰ μολύβδινα δισκία ἦσαν δύο, φέροντα αὔλακα, δι' ἧς ἐπερῶντο οἱ μήρινθοι καὶ κατόπιν διὰ βουλλωτηρίου συνεκολλῶντο πρὸς ἄλληλα. Ἡ χρυσῆ βοῦλλα ἀπετελεῖτο ἐκ δύο λεπτῶν στρογγύλων φύλλων ἐκ χρυσοῦ, φερόντων ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἐπιγραφὴν ἢ παράστασιν καὶ κατόπιν συγκολλωμένων διὰ κηρίνης ἢ γυψίνης μάζης, δι' ἧς διήρχοντο καὶ οἱ μήρινθοι. Κ. Ι. Β.

— **βοῦλλα** ***παπικὴ*** (Bulla). Ἐπίσημον παπικὸν γράμμα ἀφορῶν εἰς μείζονος σπουδαιότητος ζητήματα, τανῦν δέ, κατὰ τὴν ἀπὸ 29 Δεκεμβρίου 1878 ἀπόφασιν (motu proprio) τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ ΙΓ' καὶ τὴν ἀπὸ 29 Ἰουνίου 1908 διάταξιν (sapienti consilio) τοῦ πάπα Πίου τοῦ Ι', εἰς ἀξιωμάτων (beneficia) ἵδρυσιν, ἢ διαίρεσιν (dismembratio) ἢ κατάστασιν εἰς τοιαῦτα βενεφίκια. Οὕτω λ. χ. ἡ ἀπὸ 1 Μαΐου 1914 βοῦλλα τοῦ πάπα Πίου τοῦ Ι' ἀφορᾷ εἰς τὴν κατάστασιν καὶ προχείρισιν τοῦ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κολωνίας βοηθοῦ (*τιτουλαρίου*) ἐπισκόπου Θυατείρων.

Ἡ βοῦλλα φέρει σφραγῖδα ἀποτετυπωμένην ἐπὶ μολύβδου (σπανιώτερον δ' ἐπὶ ἀργύρου ἢ χρυσοῦ: bulla aurea), παριστῶσαν δ' ἐπὶ μὲν τοῦ προσθίου μέρους (antica) συνήθως τοῦ πάπα τὸ ὄνομα καὶ τὸν ἀριθμόν, ἐπὶ δὲ τοῦ ὀπισθίου μέρους (postica) τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀποστόλου Πέτρου μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «S. PE.» ἤτοι «sanctus Petrus» (οὐχὶ δὲ «sanctus Petrus episcopus), ὡς καὶ τὴν τοῦ ἀποστόλου Παύλου μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «S. PA.», ἤτοι «sanctus Paulus» (οὐχὶ δὲ «sanctus Paulus apostolus»). Δέον δ' ἡ μολυβδίνη βοῦλλα νὰ ἀναρτᾶται ἐπὶ ταινίας ἐκ μετάξης ἢ καννάβεως.

Ἡ βοῦλλα γράφεται ἐπὶ ἀρίστης ποιότητος περγαμηνῆς, διὰ γραφικοῦ χαρακτῆρος οὐχὶ πλέον γοτθικοῦ (bullaticum gothicum vel teutonicum), ἀλλὰ διὰ τοῦ τανῦν εἰθισμένου λατινικοῦ, ἐν λατινικῇ συνήθως γλώσσῃ καὶ ἄνευ στίξεων. Πρώτας λέξεις ἄνευ ἐπιγραφῆς τινος ἔχει τὰς ἑξῆς: N. episcopus servus servorlum Dei dilecte fratri (filio) N. Salutem et Apostolicam benedictionem ἤ, ἐν περιπτώσει μὴ μνείας τοῦ πρὸς ὃν ἀπευθύνεται, τὰς λέξεις: «in perpetuam rei memoriam». Περατοῦται διὰ τῆς μνείας τοῦ τόπου τῆς ἐκδόσεως, λ. χ. «Datum Romae apud sanctum Petrum» ὡς καὶ τῆς χρονολογίας, ἥτις δηλοῦται διὰ τῆς μνείας τῆς ἡμέρας, τοῦ μηνὸς καὶ τοῦ ἔτους ἀρχομένου οὐχὶ πλέον ἀπὸ τῆς 25 Μαρτίου, ἀλλ' ἀπὸ τῆς 1 Ἰανουαρίου, κατὰ τὴν ἀπὸ 29 Ἰουνίου 1908 διάταξιν «sapienti consilio» τοῦ πάπα Πίου τοῦ Ι'. Ἡ βοῦλλα ὑπογράφεται σπανίως ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πάπα, συνηθέστερον δ' ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου καγκελλαρίου, ἢ τοῦ βοηθοῦ τῆς ἀποστολικῆς καγκελλαρίας, δύο ἀποστολικῶν πρωτονοταρίων καλουμένων participantes de numero καὶ τοῦ plumbator. Ἡ ὑπὸ τοῦ πάπα καὶ τῶν καρδιναλίων ἐν τῷ κονσιστορίῳ ἐκδοθεῖσα καὶ ὑπογραφεῖσα βοῦλλα καλεῖται «bulla consistorialis», πᾶσα

Digitized by Google

ἑτέρα «non consistorialis». Ἡ βοῦλλα μνημονεύεται διὰ τῶν ἐν αὐτῇ πρώτων λέξεων. Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

Βοῦλλα (Bulla regia) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Ζευγιτανίας (βορείου Τύνιδος) παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Μπαγκραντάς, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἐκ Καρχηδόνος εἰς τὸν Ἱππῶνα τὸν βασιλικόν, ἡ σημερινὴ *Χαμμὰμ-Νταρατζί*. Ἦτο μία τῶν ὀχυρῶν θέσεων τῶν βασιλέων τῆς Νουμιδίας καὶ ἐνταῦθα κατέφυγεν ὁ Μασανάσσης ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ Σύφακος. Ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς καταχτήσεως ἐγένετο πόλις ἐλευθέρα. —Β.

—**Βούλλης πεδίον** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πεδιὰς ἐν Λιβύῃ (νῦν Τύνιδι) εἰς ἀπόστασιν 4 ἡμερῶν ΝΔ. τῆς Καρχηδόνος καὶ ἐπὶ τῆς πρὸς Νουμιδίαν ὁδοῦ. Μετὰ τὴν πρώτην ἐν Δεκίμῳ νικηφόρον μάχην τοῦ ὑπὸ τὸν Βελισσάριον βυζαντινοῦ στρατοῦ (θέρος 534), ὁ ἡγεμὼν τῶν Βανδάλων Γελίμερος ὑπεχώρησεν εἰς τὸ πεδίον ἐκεῖνο καὶ ἀφ' οὗ ἀνασυνεκρότησε καὶ ἐνίσχυσε τὸν στρατόν του ἐβάδισε πρὸς τὴν Καρχηδόνα. Στρατοπεδεύσας εἰς Τρικάμαρον, συνηντήθη μετὰ τοῦ προελαύνοντος βυζαντινοῦ στρατοῦ, παρὰ τοῦ ὁποίου ἡττήθη κατὰ κράτος.

Εἰς τὸ αὐτὸ πεδίον συνεκεντρώθησαν καὶ οἱ μετὰ τὴν ἐκ Καρχηδόνος ἀναχώρησιν τοῦ Βελισσαρίου στασιάσαντες ἄνδρες τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ καὶ ἀφοῦ ἐξέλεξαν ἀρχηγόν των τὸν στρατιώτην Στότζαν, ἠπείλησαν νὰ καταλάβωσι τὴν Καρχηδόνα (537), ὅτε ἐπελθόντος ἐκ Σικελίας τοῦ Βελισαρίου διεσκορπίσθησαν καὶ εἶτα ὑπετάγησαν εἰς αὐτόν. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

—**Βοῦλλα** *[Γεωγρ.]* βλ. Βοῦλα.

βοῦλλα (ἡ) (Bulla) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀπισθοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βουλλιδῶν*. Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν μαλακίων τοῦ γένους τούτου εἶναι: Κόγχη ᾠοειδής, κοκκώδης, ποικιλλομένη ὑπὸ κανονικῶν κοιλωνσυσπειρώσεων. Ἄνοιγμα κόγχης μέγα, εὐρύτατον κατὰ τὴν βάσιν καὶ στενὸν κατὰ τὸ ἄκρον καὶ διῆκον καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς κόγχης μέχρι τῆς κορυφῆς, ἥτις εἶναι κολοβωμένη·

Βοῦλλα ἡ φῦσα.
ἀριστ.: ἄνω ὄψις· δεξ.: κάτω ὄψις.

ἐξωτερικὰ τοιχώματα κόγχης κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῆς τμῆμα αἰχμηρὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ κατὰ τὸ κάτω παχέα. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θερμὰς καὶ εὐκράτους θαλάσσας. Γνωστότερον τούτων εἶναι *βοῦλλα ἡ φῦσα* (Bulla ampulla), ἥτις διακρίνεται διὰ τὴν μεγάλην στιλπνὴν κόγχην της καὶ τὸ ὑπόλευκον χρῶμα μὲ ἐπιμήκεις λωρίδας καὶ παχείας ἀκανονίστους λωρίδας βαθέως καστανοῦ χρώματος. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζωολ.]* Τοῦ γένους τούτου (Bulla Klein) λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται πολλαχοῦ ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα τοῦ γένους τούτου καὶ δὴ τοῦ εἴδους *βοῦλλα clathrata* Defr. εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ γεωλόγου *Νικολέσκου* ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἐλβετίου (Πας μεσογειακῆς τοῦ Suess) βαθμίδος τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Ἠπείρῳ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Μολίτσα καὶ εἰς τὴν περιοχὴν *Τίρια-Λακκασούλι*. Γ. Κ. Γ.

Βουλλὰν (Voulland), *Ἐρρῖκος*. Γάλλος πολιτικὸς καὶ δικαστικὸς (1750—1802). Ὑπῆρξε δικηγόρος εἰς τὴν Νὶμ πρὸ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνεμείχθη ἐνεργῶς, γενόμενος μέλος τῆς Συμβατικῆς Συνελεύσεως. Ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους ἀνακριτικὰς ἐπιτροπὰς καὶ δικαστήρια, ἐψήφισε τὴν εἰς θάνατον καταδίκην τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ', ἐχρημάτισεν ἐκ τῶν ἐνεργῶν προσώπων τῆς τρομοκρατίας καὶ συνέβαλεν εἰς τὴν πτῶσιν τοῦ Ροβεσπιέρρου. —Β

βουλλάρια (τὰ) (bullaria) *[Κανον. Δίκ.]*. Τὰ ἐν τῷ «corpus iuris canonici» μὴ περιεχόμενα παπικὰ γράμματα ἅτινα πάντα δὲν εἶναι *βοῦλλαι*) καὶ ἅτινα ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος κατεστρώθησαν κατὰ χρονολογικὴν τάξιν ἐν ἰδιωτικαῖς συλλογαῖς ἀπεκλήθησαν *βουλλάρια*. Ταῦτα δὲν ἔχουσιν ἐπίσημον χαρακτῆρα, δι' ὃ αἱ ἐν αὐτοῖς διατάξεις ἔχουσι νομικὴν ἰσχὺν μόνον ἐφ' ὅσον εἶχον δημοσιευθῆ προσηκόντως ἢ εἶχον ἀποκτήσει ἰσχὺν ἐθίμου καὶ ἐφ' ὅσον συμφωνοῦσι μετὰ τοῦ πρωτοτύπου. Μόνον διατάξεις τοῦ πάπα Βενεδίκτου τοῦ ΙΔ' (1740—1758) ἐπισήμως ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ «βουλλαρίῳ» αὐτοῦ, ὅπερ οὗτος ἔπεμψε τῷ 1746 τῷ ἐν Βοσνίᾳ πανεπιστημίῳ, ἐντειλάμενος νὰ γίνηται χρῆσις αὐτοῦ ὡς πηγῆς δικαίου. Κ. Μ. Ρ.

Βούλλερστορφ-Οὐρμπάϊρ (Wullestorf-Urbair), *Βερνάρδος*. Αὐστριακὸς ἀξιωματικὸς καὶ ἐπιστήμων (1816—1883). Καταχθεὶς ὡς ἀξιωματικὸς μετέσχεν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀγκῶνος καὶ τῆς Βενετίας καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ αὐστριακοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, ἀργότερον δὲ ὡς πλοίαρχος διηύθυνε τὴν ἐκστρατείαν τῆς Νοβάρας. Τῷ 1862 ὠνομάσθη ἀντιναύαρχος καὶ τῷ 1865 ἐτιμήθη διὰ τοῦ χαρτοφυλακίου τοῦ ὑπουργείου τοῦ Ἐμπορίου. Ὁ Βούλλερστορφ ἔγραψεν ἀξιόλογα ἔργα, ἐν οἷς διακρίνονται τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Κίνησις καὶ διεύθυνσις τῶν ἀνέμων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς» (1860), «Ἡ σπουδαιότης τῆς Ἀδριατικῆς διὰ τὴν Αὐστρίαν» (1861) καὶ «Παρατηρήσεις περὶ τῶν φυσικῶν συνθηκῶν τῆς Ἀδριατικῆς». Α. Δ.

βουλλίδαι (οἱ) (Bullidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀπισθοβραγχίων*. Τὰ μαλάκια τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔχουσι σῶμα κογχιοειδές, βράγχια ὄπισθεν τῆς καρδίας εὐρισκόμενα, στόμα φέρον κατὰ τὸ ἄκρον του δύο αἰσθητηρίους κεραίας καὶ δύο προσακτρίδας. Ἡ κόγχη των εἶναι ᾠοειδής, ἐπιμήκης, μὲ θαυμασίας εἰς χρώματα καὶ σχήματα συσπειρώσεις. Πάντα εἶναι θαλάσσια καὶ τρέφονται ἐκ φυκῶν καὶ μικροτέρων ὑδροβίων ζῴων. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη ὧν γνωστότερον ἡ βοῦλλα (ὅλ. λ.). Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζωολ.]* Λείψανα τῆς οἰκογενείας ταύτης (Bullidae d'Orb.) εὑρίσκονται ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων πολλαχοῦ ἀπὸ τῆς ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Γ. Κ. Γ.

βουλλίνα (ἡ) (Bullina) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀπισθοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκταιονιδῶν*. Τὰ μαλάκια τοῦ γένους τούτου διακρίνονται διὰ τὴν ᾠοειδῆ, ἐπιμήκη, κόγχην των, ἥτις συνήθως εἶναι κοκκώδους συστάσεως. Ἡ κόγχη φέρει κυματοειδεῖς καὶ βαθείας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διαυλακώσεις. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θαλάσσας τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζ.]* Τοῦ γένους τούτου (Bullina Fér.) λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων πολλαχοῦ ἀπὸ τῆς ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Γ. Κ. Γ.

βουλλίνι (τὸ) ἢ *μπουλλίνι* (ἐκ τοῦ ἰταλ. bollino)· ὠνομάζοντο οὕτω δισκία ἐκ ζύμης, δι' ὧν συνεκολλῶντο ἄλλοτε (πρὶν τεθοῦν εἰς χρῆσιν οἱ φάκελοι) τὰ δύο ἄκρα τῶν ἐπιστολῶν. Τὰ δισκία ταῦτα, καὶ *ἀζυμοσφραγῖδες* λεγόμενα, ὡμοίαζον κατὰ τὸ σχῆμα πρὸς τὴν καθολικὴν *ὄστιαν*, τὸν ἄζυμον ἀρτίσκον τῆς θείας εὐχαριστίας.

βουλλοκέρι (τό)· δημοτ., κερὶ διὰ βούλλωμα, ἄλλως *ἱσπανικὸς κηρός*, ἢ *σφραγιδόκηρος*.

—*[Ἐγκυκλ.]* βλ. λ. κηρὸς ἱσπανικός.

Βουλλὸν (Voullonne). Σοφὸς Γάλλος ἰατρὸς τοῦ λήξαντος αἰῶνος. Ὑπῆρξε καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς σχολῆς τῆς Avignon, ἔνθα καὶ ἀπέθανε τῷ 1807. Ἐγένετο οὗτος γνωστὸς ἐκ τῶν προταθέντων δύο ἰατρικῶν θεμάτων ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῆς Dijon, δι' ἃ οὗτος ἐβραβεύθη. Τὸ πρῶτον θέμα ἀφεώρα τὸν ὁρισμὸν τῶν νόσων ἐκείνων, καθ' ἃς ἀντὶ τῆς ἀναμονῆς ἐπιβάλλεται ἡ ἄμεσος δρᾶσις τοῦ ἰατροῦ, ὡς καὶ τῶν σημείων αὐτῶν, ἐφ' ὧν θὰ ἐξαρτηθῆ ἡ ταχεῖα ἐνέργεια. Ἡ δευτέρα συγγραφὴ αὐτοῦ ἐστρέφετο εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν διαλειπόντων πυρετῶν καὶ τὴν κατάλληλον καὶ ἀκίνδυνον χρῆσιν τῶν ἀντιπυρετικῶν φαρμάκων. Ο. Ρ.

βούλλωμα (τό)· δημοτ., ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *βουλλώνω*, ἐπίθεσις σφραγίδος, σφράγισις· || κάλυψις χάσματος ἢ ὀπῆς: «βούλλωμα δοντιοῦ» || ἐπίφραξις, ἔμφραξις, κοιν. *κλείσιμο*: «τὸ βούλλωμα τοῦ φακέλου,—τῆς ἐπιστολῆς,—τῆς φιάλης»· || τὸ δι' οὗ ἐμφράττομεν, κλείομεν, τὸ βύσμα, τὸ πῶμα: «τὸ βούλλωμα τοῦ μπουκαλιοῦ».

βουλλώνω· δημοτ., ἐπιθέτω βοῦλλαν, ἤτοι σφραγῖδα, σφραγίζω, εἴτε διὰ μελάνης, εἴτε δι' ἱσπανικοῦ κηροῦ: «βουλλώνω τὸ δέμα»· || ἐμφράττω, ἐγκλείω: «βουλλώνω γράμμα,—φάκελον κ.τ.τ.» || ἐμφράττω, καλύπτω, οἷον χάσμα, ὀπὴν κ.τ.τ. «βουλλώνω τὸ δόντι μου,—τὰ ἀφτιά μου,—τὸ στόμα μου,—τὴ μύτη μου», «βούλλωσε τὸ στόμα σου καὶ μὴ μιλᾷς» || παροιμ. «βουλλωμένη κολοκύθα, ποιὸς τὴν ξέρει τί ἔχει μέσα»· || ἀπατῶ, παραπλανῶ: «πῶς μ' ἐβούλλωσε καὶ μοῦ πούλησε αὐτὸ τὸ ψεύτικο πρᾶμα δὲ μπορῶ νὰ καταλάβω» || τὸ μέσ. *βουλλώνομαι*· ἀποστομοῦμαι, ἀδυνατῶ νὰ ὁμιλήσω, νὰ ἀπαντήσω: «βουλλώθηκα καὶ δὲν τοῦ 'πα τίποτε». Β. Φ.

βουλλωτήριον (τό)· ὁ σφραγιστήρ. Ὄργανον, ἐν εἴδει ἥλαγρας, φέρον δύο μικρὰς μήτρας ἐχούσας τὴν πρὸς ἀποτύπωσιν ἐπιγραφὴν ἢ παράστασιν, δι' οὗ συνεπιέζετο τὸ μολύβδινον δισκίον τὸ προοριζόμενον διὰ τὴν βοῦλλαν (βλ. λ.).

βουλλωτὴς (ὁ)· δημοτ., αὐτὸς ποὺ βουλλώνει οἷον γράμματα, δέματα πρὸς ταχυδρόμησιν κ.λ.π.

Βουλόδημος, *Χαραλάμπης*. Ἕλλην λόγιος γεννηθεὶς ἐν Καπεσόβῳ τῆς Ἠπείρου τῷ 1832 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1906. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἐγκυκλίου παιδείας, ἐφοίτησεν ἐν τῇ Ριζαρείῳ Σχολῇ καὶ εἶτα ἐν τῇ φιλοσοφικῇ καὶ θεολογικῇ σχολῇ τοῦ πανεπιστημίου. Τῷ 1852 διωρίσθη διδάσκαλος ἐν τῇ ἑλληνοεμπορικῇ σχολῇ Ὀδησσοῦ καὶ μετ' ὀλίγον διευθυντὴς αὐτῆς, παρέμεινε δὲ ἐν τῇ θέσει ταύτῃ (μετά τινων ἀλληλοδιαδόχων ἀποχωρήσεων καὶ ἀναλήψεων καθηκόντων) μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἔργα αὐτοῦ ἐκδεδομένα εἶναι: «Δοκίμιον περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων» τόμ. Α' (Ὀδησσὸς 1875) τόμ. Β' (Ἀθῆναι 1903). *Πούσκιν Α.* «Ποιήματα», (μετάφρ. πεζή, Ὀδησσὸς 1888). *Πούσκιν Α.* «Εὐγένιος Ὀνέγιν» (μετάφρ. Ἀθῆναι 1891) κ.λ.π. Ἀνέκδοτα δέ: «Ἐγχειρίδιον περὶ τῶν εἰδῶν τοῦ λόγου καὶ τῆς πλοκῆς του», «Ἡσίοδος καὶ Ἡσιόδειος φιλολογία», «Περὶ διαλέκτων», «Περὶ λυρικῆς καὶ δραματικῆς ποιήσεως», «Περὶ ἱστοριογραφίας καὶ ἱστοριογράφων», «Ἐγχειρίδιον λογικῆς», «Περὶ τοῦ αἰσθήματος τῆς φύσεως παρ' Ἕλλησι», «*Haase*: περὶ φιλοσοφίας» (μετάφρ.) «*Haym*: περὶ φιλοσοφίας» (μετάφρ.) «*Trendelembourg*: «Φυσικὸν δίκαιον» (μετάφρ.) «*Τολστόϊ*: Ἄννα Καρενίν» (μετάφρ.) κ.λ.π. Δ. Π. Κ.

βούλομαι, κοιν. *βουλιέμαι* καὶ — *ιοῦμαι* καὶ —*ιῶμαι*), ἀόρ. *ἐβουλήθην* κοιν. *βουλήθηκα*· θέλω, ἐπιθυμῶ, ἀποφασίζω νὰ πράξω τι: «ἐβουλήθη να πολιτευθῆ»· «οὐκ ἠβουλήθη συνιέναι», δὲν ἠθέλησε νὰ συνετισθῆ (ρητὸν ἐκ τῶν Ψαλμῶν 35, 4,) ἐπὶ τῶν μετὰ πείσματος ἐμμενόντων εἰς τὰς σφαλερὰς ἀποφάσεις των· || ὁ ἀόρ. λέγεται καὶ ἀπροσώπως: «μοῦ βουλήθη, σοῦ βουλήθη, τοῦ βουλήθη κ.τ.λ.», «τί τοῦ βουλήθη νὰ κάμῃ;» || ἡ μετοχὴ *ὁ βουλόμενος*· ὁ ἐπιθυμῶν, πᾶς ὅστις θέλει: «εἰς τὰς διαλέξεις μεταβαίνουν οἱ βουλόμενοι».

Βουλὸν (Voulon) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τῆς Βιέννης, πρὸς Ν. τοῦ Πουατιέ, ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Ντὶβ, Μπουλὲρ καὶ Κλαίν. Ὀνομαστὸς ἐκ τῆς μάχης, ἡ ὁποία συνήφθη παρ' αὐτὸ καὶ τῆς νίκης τοῦ βασιλέως τῶν Φράγκων Κλόβιος τοῦ Α' κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Βισιγότθων Ἀλαρίχου τοῦ Β', τῷ 507 μ. Χ. Ὁ Κλόβις εἶχε στρατοπεδεύσει εἰς τὸ ἐγγὺς τοῦ χωρίου πεδίον *Σισάρ*, ὅπερ εἶναι εὐρύτατον καὶ δύναται νὰ περιλάβῃ περὶ τοὺς 100.000 ἄνδρας. Εἰς τὰ πέριξ ὑπάρχουν λίθινα ὑψώματα, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ὡς τάφοι τῶν Φράγκων, οἵτινες ἔπεσαν κατὰ τὴν μάχην ταύτην. Νεώτεροι ἱστορικοὶ διατείνονται ὅτι ἡ μάχη διεξήχθη παρὰ τὸ *Βουγιέ*, πρὸς τὰ ΒΔ. τοῦ Πουατιέ. —Μ.

Βουλουδαντρουλῆς· βλ. λ. Βολουδάκις.

βουλπάβος (ὁ) (Vulpavus Marsh) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *μιακιδῶν σαρκοφάγων θηλαστικῶν*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν στρωμάτων τοῦ Wasatch Wind River καὶ Bridger (τῆς ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος) εἰς τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας (Wyoming, Οὐτάχην καὶ Κολοράδον) Γ. Κ. Γ.

Βούλπε, *Ἰβὰν Ν.* Βούλγαρος βαθύφωνος γεννηθεὶς τῷ 1879 ἐν Μπολγκρὰντ τῆς Βεσσαραβίας. Μετὰ τὰς ἐγκυκλίους αὐτοῦ σπουδάς, μετέβη εἰς Ρωσίαν καὶ τῷ 1907 ἐπέστρεψεν εἰς Βουλγαρίαν, ἀπόφοιτος τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Ὠδείου τῆς Μόσχας. Συνέστησε μετὰ τοῦ Μιχαήλωφ καὶ τοῦ Καζάκωφ μελοδραματικὸν θίασον καὶ τῷ 1908 μετέσχε τοῦ Ἐθνικοῦ Βουλγαρικοῦ Μελοδράματος, οὗτινος καὶ παραμένει ἔκτοτε εἷς τῶν κυριωτέρων παραγόντων. Συγχρόνως διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Μουσικῆς σχολῆς, μαθηταὶ του δὲ ὑπῆρξαν πολλοὶ τῶν νεωτέρων καὶ καλυτέρων Βουλγάρων ἀοιδῶν. —Ω.

Βούλπι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ἀγραίων* τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 427. Δ. Ε. Μ.

Βουλπιὰν (Vulpian), *Ἀλφόνσος*. Γάλλος δικηγόρος καὶ θεατρικὸς συγγραφεὺς (1795—1829) Συνέγραψε μόνος καὶ μετ' ἄλλων συγγραφέων κωμειδύλλια, ἐπιθεωρήσεις καὶ δράματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι: «Οἱ Γάλλοι στὴν Ἱσπανία» (1823), «Τὸ θέατρο στοὺς στρατῶνες» (1824), «Οἱ Ἄγγλοι σύζυγοι» (1824), «Γάμος καὶ κηδεία» (1826) κτλ. Ἐπίσης ἐδημοσίευσε: «Κώδικα τοῦ θεάτρου» ἢ «Ἐγχειρίδιον πρὸς χρῆσιν τῶν διευθυντῶν, τῶν ἐργολάβων, τῶν ἠθοποιῶν, τῶν καλλιτεχνῶν κτλ.». —Β.

— **Βουλπιὰν** (Vulpian), *Ἐδμὲ-Φῆλιξ-Ἀλφρέδος*. Διαπρεπὴς Γάλλος ἰατρὸς καὶ φυσιολόγος, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις (1826 — 1887). Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ μὲ τὴν ἐναίσιμον διατριβὴν «Ἔρευνα ἐπὶ τῆς πραγματικῆς προελεύσεως πολλῶν κρανιακῶν νεύρων» 1853. Τῷ 1857 ἐγένετο ἰατρὸς τῆς Σαλπετριέρης καὶ τῷ 1860 ὑφηγητὴς τῆς ἰατρικῆς σχο-

Digitized by Google

λῆς ὑποστηρίξας τὴν θέσιν «Δευτεροπαθεῖς πνευμονίαι», ἀναπληρώσας ἅμα ἐπὶ τριετίαν τὸν Flourens εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς φυσιολογίας. Τῷ 1867 ἐπέτυχε τὴν ἕδραν τῆς παθολογικῆς ἀνατομίας ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ τῶν Παρισίων. Τῷ 1868 ἡ Ἀκαδημία τῆς ἰατρικῆς ἐξέλεξεν αὐτὸν μέλος της. Τῷ 1873 ἀντήλλαξε τὴν ἕδραν του μὲ τὴν τῆς συγκριτικῆς καὶ πειραματικῆς παθολογίας. Τῷ 1875 διεδέχθη εἰς τὴν πρυτανείαν τοῦ πανεπιστημίου τὸν M. Wurtz. Τῷ 1876 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Andral. Συνέγραψε: «Μαθήματα ἐπὶ τῆς γενικῆς καὶ συγκριτικῆς φυσιολογίας τοῦ νευρικοῦ συστήματος», «Μαθήματα ἐπὶ τοῦ ἀγγειοκινητικοῦ συστήματος», «Μαθήματα ἐπὶ τῆς πειραματικῆς παθολογίας τοῦ πεπτικοῦ συστήματος», «Μαθήματα ἐπὶ τῆς φυσιολογικῆς ἐνεργείας τῶν δηλητηρίων καὶ φαρμάκων», διδαχθέντα ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ, ὡς καὶ «Νόσοι τοῦ νευρικοῦ συστήματος» (1879). Ο. Ρ.

— **Βουλπιὰν** (Vulpian), ***Πέτρος - Μαρία - Γουσταῦος*** Γάλλος θεατρικὸς συγγραφεύς, ἀποθανὼν τῷ 1872. Συνέγραψε κωμειδύλλια, ὧν κυριώτερα: «Ὁ δρόμος τῶν ἐρωτευμένων» (1867), «Ἡ μετακόμισις τοῦ Πιερρότου» (1868) καὶ τὸ δρᾶμα «Μυστηριώδεις σελίδες ἑνὸς κοριτσιοῦ». —Β.

βουλπινίτης (ὁ) (Vulpinit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι φαιοκαστάνινος κοκκώδης ἀνυδρῖτις *γύψος* (βλ. λ.), κατάλληλος πρὸς κατασκευὴν ἀγαλμάτων, καὶ εὑρίσκεται εἰς τὸ Volpino τῆς Λομβαρδίας. Ὀνομάζεται καὶ *μαρμοβαρδίλιο ντὶ μπέργκαμο* (Marmobardiglio di Bergamo). Γ.Κ.Γ.

Βούλπιους (Vulpius), ***Μελχιώρ***. Γερμανὸς θρησκευτικὸς συνθέτης καὶ θεωρητικὸς (1560—1615). Ἐκ τῶν ἔργων του ἔχουσιν ἐκδοθῇ: «Cantiones sacrae» (1602), «Kirchengesänge und geistliche Lieder Dr Luthers κτλ.» (1605), «Lateinische Hochzeltstücke» (1608) κτλ. Γ. Σ.

— **Βούλπιους** (Vulpius), ***Χριστιανὸς-Αὔγουστος***. Γερμανὸς συγγραφεὺς (1762—1827). Πεπροικισμένος μὲ ζωηρὰν καὶ γόνιμον φαντασίαν συνέθεσε μέγαν ἀριθμὸν δραμάτων, μυθιστορημάτων, διηγημάτων κτλ. Ἐν τῶν καλυτέρων ἔργων του εἶναι τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ρινάλδος Ριναλδίνι, ὁ ἀρχηγὸς τῶν ληστῶν», ὅπερ, εἰς πολλὰς ξένας γλώσσας μεταφρασθέν, ἐχρησίμευσεν ὡς κλασσικὸν ὑπόδειγμα μυθιστοριῶν τοιούτου εἴδους. —Β.

— **Βούλπιους** (Vulpius), ***Ἰωάννα-Χριστιανὴ-Σοφία***. Ἀδελφὴ τοῦ *Αὐγούστου Βούλπιους* (1765—1816). Ὁ Γκαῖτε τὴν ἐγνώρισε τῷ 1877 ἐν Βαϊμάρῃ, συνδεθεὶς δὲ δι' ἐρωτικῶν δεσμῶν ἀπέκτησεν ἐξ αὐτῆς ἄρρεν τέκνον, τὸν *Αὔγουστον*. Τῷ 1806 ὁ Γκαῖτε ἐνομιμοποίησε τὴν συμβίωσιν ταύτην, συζευχθεὶς τὴν Βούλπιους. —Β.

Βουλπιώτης, ***Γεώργιος Χρήστου***. Ἀγωνιστὴς ἐκ *Βούλπης*, χωρίου τῶν Ἀγράφων. Διέπρεψε κατὰ τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 ἀναδειχθεὶς τῷ 1825 ἀντιστράτηγος. Ἀπέθανεν ἐπὶ Ὄθωνος ὡς ἀντισυνταγματάρχης τῆς ἐνεργοῦ φάλαγγος. Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐκδουλεύσεων τὸν ἔταξε μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν Δ' τάξεως. Τ. Χ. Κ.

— **Βουλπιώτης**, ***Γιαννάκης***. Ἀγωνιστής, καταγόμενος ἐκ Βάλτου. Ἐκραγέντος τοῦ Ἀγῶνος ἔφυγεν ἐξ Ἄρτης, ὅπου διέμενε, δημευθείσης τῆς μεγάλης κτηματικῆς περιουσίας του, καὶ ἐτέθη ὡς πρωτουργὸς τοῦ Ἀγῶνος τῆς Στερεᾶς ἐπὶ κεφαλῆς στρατιωτῶν, παρασχὼν καὶ μεγάλας πολιτικὰς ὑπηρεσίας. Τῷ 1826 ἀπεβίωσεν ἐν Ἄργει, ὢν φροντιστὴς γενικὸς τῶν ἐθνικῶν στρατευμάτων. Κατετάχθη εἰς τὸν κατάλογον τῶν 143 ὀνομάτων καὶ εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς Ε' τάξεως (ἀριθ. μητρ. 815). Κατὰ τοὺς πίνακας τοῦ Μάμουκα μετέσχε τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τοῦ 1826 ὡς πληρεξούσιος. Τ. Χ. Κ.

— **Βουλπιώτης**, ***Δημήτριος***. Πολιτευόμενος, γεννηθεὶς ἐν Μεσολογγίῳ τῷ 1843 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1911. Μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν του ἐκ τῆς νομικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐπεδόθη νεώτατος εἰς τὴν πολιτικήν. Ἐκλεγεὶς βουλευτὴς Εὐρυτανίας τῷ 1875 ἐπέδειξεν εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων συνεδριάσεων τῆς Βουλῆς σπανίαν εὐγλωττίαν, διὸ καὶ ἐξελέγη εἷς τῶν κατηγόρων τῆς κυβερνήσεως Δ. Βούλγαρη. Τὸ ἑπόμενον ἔτος μετέσχε τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ἐπαμεινώνδα Δεληγεώργη, ἀναλαβὼν τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης. Τῷ 1883 ἀνέλαβεν ἐν τῇ κυβερνήσει Χαριλάου Τρικούπη τὸ ὑπουργεῖον Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, διηύθυνε δὲ τοῦτο μέχρι τῶν ἐκλογῶν τῆς 7 Ἀπριλίου 1885, ὅτε ἡ κυβέρνησις ἀνετράπη. Ἐγένετο ἐπίσης ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης εἰς τὴν σχηματισθεῖσαν κυβέρνησιν Τρικούπη τὴν 9 Μαΐου 1886 καὶ παρέμεινεν ὡς τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1890. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ τελευταία αὐτοῦ ὑπουργία. Ἐξηκολούθησεν ἐκλεγόμενος διαρκῶς βουλευτὴς μέχρι τοῦ 1905, ὅτε ἀποσυρθεὶς τῆς ἐνεργοῦ πολιτικῆς διωρίσθη βασιλικὸς ἐπίτροπος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἣν θέσιν διετήρησε μέχρι τοῦ 1909, ὅτε, πάσχων ἐκ χρονίου νοσήματος, ἀπεσύρθη τοῦ δημοσίου βίου. Ἐπὶ τῆς ὑπουργίας τοῦ Βουλπιώτου ἐψηφίσθησαν πλεῖστα νομοσχέδια σχετικὰ πρὸς τὰς ἐπιτελεσθείσας μεταρρυθμίσεις τῆς μέσης καὶ δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, συνεστήθη τὸ πρῶτον πρακτικὸν λύκειον ἐν Ἀθήναις καὶ διδασκαλεῖα συντελέσαντα εἰς τὴν κατὰ τὸ πλεῖστον πλήρωσιν τῶν κενῶν τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, καὶ ἱδρύθησαν πολυάριθμα δημοτικὰ σχολεῖα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Θ. Β.

Δημήτριος Βουλπιώτης.

— **Βουλπιώτης**, ***Κωνσταντῖνος Δ.*** Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀγράφων, τῶν ὁποίων ἦτο εἷς τῶν ὁπλαρχηγῶν. Κατὰ τὸ 1821 ὑπὸ τὸν Σταμούλην Γάτσον ἐξεστράτευσεν εἰς τὰ Κονιαροχώρια τῆς Θεσσαλίας, τὰ ὁποῖα ἔκαυσαν, ἐνῷ δὲ προὐχώρουν, ἐπελθὼν ὁ Δράμαλης τοὺς ἠνάγκασε νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰ βουνά των ἐντεῦθεν τῆς Ρεντίνας (*Φιλήμονος* Δ' *σελ.* 147). Λόγῳ ἀντιθέσεως πρὸς τὸν Μαυροκορδᾶτον, τοῦ ὁποίου αἱ προτιμήσεις ἐστρέφοντο τῷ 1823 πρὸς τοὺς Σουλιώτας, ὁ Βουλπιώτης ἐτάχθη μετὰ τοῦ Καραϊσκάκη, ἐλέχθη δὲ τῷ 1824 ὅτι συναινέσει αὐτοῦ μετέβη τὸν Μάρτιον εἰς Ἰωάννινα καὶ συνεννοήθη ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τοῦ Ὀμὲρ Βρυώνη. Ὅτε ἐδικάζετο ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ ὁ Καραϊσκάκης, συνελήφθη καὶ ἐκρατήθη ὁ Βουλπιώτης ὡς ὕποπτος (*Τρικούπη* Γ' *σελ.* 93). Κατόπιν ὅμως ἐξουδετερώθησαν αἱ ἀντιδράσεις τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ προήχθη τῷ 1825 εἰς χιλίαρχον. Μαχόμενος εἰς τὸ Αἰτωλικὸν ᾐχμαλωτίσθη, ἐλευθερωθεὶς δ' ὑπηρέτησε μέχρι τοῦ 1832 εἰς διοικητικὰς θέσεις καὶ ὡς ὑπολοχαγὸς τῆς φάλαγγος (ἀριθ. μητρ. 1182). Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

βουλσέλλα (ἡ) (Vulsella) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *βουλσελλιδῶν* (βλ. λ.). Τὸ γένος περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς περὶ τὴν Ἰαπωνίαν καὶ τὰς Ἰνδίας θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζ.]* Τοῦ γένους τούτου (Vulsella Lam.) λείψανα εὑρίσκονται ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Γ. Κ. Γ.

βουλσελλίδαι (οἱ) (Vulsellidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκεφάλων*. Τὰ μαλάκια τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔχουσι κόγχην ἐπιμήκη, ἀκανόνιστον, μὲ ἰσομεγέθεις σχεδὸν βαλβῖδας, αἵτινες καλύπτονται ἐξωτερικῶς διὰ λεπτῆς ἐπιδερμίδος καὶ εἶναι λεῖαι καὶ στιλπναὶ ἐσωτερικῶς. Τὸ ἐντὸς τῶν κογχῶν ζῷον ἔχει σῶμα ἐπίμηκες, πεπιεσμένον, καὶ πόδα μετρίου μεγέθους. Εἶναι πάντα ζῷα θαλάσσια καὶ ζῶσι συνήθως ἐμβυθισμένα ἐντὸς τῶν σπόγγων καὶ τῶν ἀλκυόνων. Γνωστὰ ἀρκετὰ γένη ὧν γνωστότερον ἡ *βαλσέλλα* (βλ. λ.) Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζ.]* Τῆς οἰκογενείας ταύτης (Vulsellidae Stol.) λείψανα εὑρίσκονται ἀπολιθωμένα πολλαχοῦ ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Γ. Κ. Γ.

βουλσινίτης (ὁ) (Vulsinit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα, τὸ ὁποῖον εἶναι *τραχείτης*, φέρων καὶ ἐν τῇ θεμελιώδει του μάζῃ καὶ ὑπὸ μορφὴν πορφυριτικῶν κρυστάλλων πολὺν διοψιδικὸν πυρόξενον καὶ οὐχὶ σημαντικὸν ποσὸν ἀσβεστονατρούχων ἀστρίων. Τυπικὸς ἀντιπρόσωπος βουλσινιτῶν δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ ρεῦμα λάβας τοῦ Arso, τὸ ὁποῖον ἐξέρρευσε τῷ 1302 ἐκ τῶν κλιτύων τοῦ ὄρους Ἐπωμεὺς τῆς νήσου Ἰσχίας. Ὁ βουλσινίτης οὗτος συνίσταται ἐκ σκοτεινοφαίου λεπτοκοκκώδους θεμελιώδους μάζης, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὑπάρχουν πορφυριτικοὶ κρύσταλλοι σανιδίνου, βασικοῦ ἀνδεσίνου, διοψιδίου καὶ σποραδικοῦ ὀλιβίνου. Ἡ θεμελιώδης μᾶζα συνίσταται ἐκ σανιδίνου μὲ ὀλίγον ὀλιγόκλαστον, πολλοῦ διοψιδίου ὑπὸ μορφὴν κοκκίων, ἀφθόνου μαγνητίτου, ὀλίγου σοδαλίθου καὶ λευκίτου.

Ἡ εἰς διοξείδιον πυριτίου (SiO_2) περιεκτικότης του κυμαίνεται ἀπὸ 54,7—58%. Βουλσινῖται ἀπαντῶσιν ἐπίσης εἰς τὸν κρατῆρα Astroni εἰς τὰ Φλεγραϊκὰ πεδία παρὰ τὴν Νεάπολιν, παρὰ τὴν Bolsena καὶ τὴν Lago di Vico, εἰς τὸ ὄρος Dore (κεντρικὴ Γαλλία), εἰς τὰς Ἀζόρας καὶ Καναρίους νήσους καὶ εἰς τὰ μεγάλα ἡφαίστεια τῆς Ἀφρικῆς Κιλιμάντζαρον καὶ Meru. Οἱ βουλσινῖται κατὰ τὸν Niggli κατατάσσονται εἰς τὰ *λευκοσυηνιτικὰ* μάγματα τῆς ὁμάδος τῶν *συηνιτικῶν* μαγμάτων τῆς *καλισειρᾶς*. Γ. Κ. Γ.

Βούλτζιντρο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Παλαιοτέρα ὀνομασία παρὰ ξένοις τοῦ Βουθρωτοῦ (βλ. λ.).

Βούλτιστα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βουλιστά.

Βοῦλτσι (Vulci) *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. Βόλκοι.

Βούλτσιστα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Νεοχώρι.

Βουλτσίστα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Δόμπρος.

Βούλτσιτρν ἢ ***Βουτσιτρὶν*** *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς λεγομένης Παλαιᾶς Σερβίας (*Στάρα-Σίρμπια*), ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Σιτνίτσα, εἰς ἀπόστασιν 27 χιλιομέτρων ΒΔ. τῆς Πριστίνης· ἀπὸ τοῦ 1912 εἶναι σερβική. Κάτ. 4000. Ν. Μ.

Βοῦλτσος, ***Διονύσιος σὲρ—***. Ἐπιφανὴς Ζακύνθιος πολιτικὸς ἀνήρ. Λαμπρῶς ἐκπαιδευθεὶς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ διακρινόμενος διὰ τὸν πλοῦτόν του, μεγάλως ἔδρασεν ἐν Ἑπτανήσῳ, καὶ ἰδίως ἐν Ζακύνθῳ, ἐν ᾗ ἤσκησεν ἐπιρροὴν μεγάλην, ἐπὶ προστασίας τῆς Μ. Βρεττανίας, ἧς διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν καὶ τοποτηρητής. Προσέτι διετέλεσε γερουσιαστὴς τῆς Ἑπτανήσου καὶ ἀπετέλεσε μέλος πρεσβείας παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς Ἀγγλίας Γεωργίῳ τῷ Δ', παρ' οὗ ἐτιμήθη δι' ἀνωτέρου παρασήμου καὶ ἄλλων ἐνδείξεων εὐνοίας. Ἀπέθανεν ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1847. Ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ *Ἑλένη*, σύζυγος *Ν. Θεοχάρη*, διετέλεσε μεγάλη κυρία τῆς αὐλῆς τῆς βασιλίσσης Ὄλγας. Ξ. Γ. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ

—**Βοῦλτσος**, ***Κωνσταντῖνος***. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1847—1911). Ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ προερχόμενος ἐκ τοῦ Στρατιωτικοῦ Σχολείου Εὐελπίδων, προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ συνταγματάρχου, ἔλαβε μέρος κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον 1897 παρὰ τῷ στρατῷ Ἠπείρου καὶ διετέλεσεν ἐπ' ἀρκετὸν διοικητὴς συντάγματος πυροβολικοῦ (1899—1905). Ἐγένετο εἶτα διευθυντὴς τῆς ἄλλοτε διοικητικῆς ἀστυνομίας Ἀθηνῶν-Πειραιῶς, ἐπί τινα δὲ χρόνον κατόπιν διοικητὴς τοῦ Στρατιωτικοῦ Σχολείου Εὐελπίδων. Ὁ Κ. Βοῦλτσος ἐξελέγη κατ' ἐπανάληψιν καὶ βουλευτὴς Ζακύνθου. Ν. Θ. Κ.

βουλυτὸς (ὁ), ἐξυπακ. *καιρός*, (ἀρχ. λέξις ἐκ τοῦ *βοῦς καὶ λύω*). Τὸ τελευταῖον μέρος τῆς δείλης, τὸ πρὸς ἑσπέραν, ὅτε οἱ βόες ἐλύοντο ἀπὸ τοῦ ἀρότρου, ὅπως ἐπανοδηγηθῶσιν εἰς τὸν σταῦλον. Παρ' Ἀπολλ. Ροδίῳ λέγεται «*βουλύσιος ὥρα*», παρὰ δὲ Ὁμήρῳ ἐπιρρηματικῶς: «*βουλυτόνδε*»: «Ἠέλιος μετενίσσετο βουλυτόνδε» (Ἰλ. Π, 779. Ὀδ. ι, 58). —Β.

βούλφειος ***φιάλη*** *[Χημ.]*. Δίλαιμος ἢ τρίλαιμος φιάλη ἐκ παχείας ὑάλου, χρησιμοποιουμένη ἄλλοτε διὰ τὴν παραγωγὴν ἀερίων, ἤδη δὲ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν πλύσιν αὐτῶν ἢ κορεσμὸν διαλύματος δι' ἀερίου. Ἐκλήθη οὕτω ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἄγγλου χημικοῦ *Βούλφ*. ΑΝ. Δ.

βουλφενίτης (ὁ) (Wulfenit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς κρυστάλλους τοῦ τετραγωνικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του εἶναι πάντοτε σχεδὸν ἐπιπεφυκότες μὲ μορφὴν πυραμιδώδη ἢ βραχυστηλοειδῆ· συχνότατα ὅμως καὶ ὡς λεπτὰ πινακίδια συνανεπτυγμένα εἰς κυτταρώδη ἀθροίσματα. Παρουσιάζεται ἐπίσης καὶ χειροπληθής, εἰς στιφρά, ἀδενώδη καὶ πορώδη συσσωματώματα ἢ καὶ εἰς κρυσταλλοπαγῆ ἐπιφλοιώματα ὡς καὶ εἰς ψευδοκρυστάλλους. Ὁ βουλφενίτης ἔχει σχισμὸν ἀρκούντως τέλειον, θραῦσιν ὀστρεώδη, σκληρότητα 3ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 6,3—6,9, λάμψιν στεατοειδῆ καὶ χρῶμα κηροκίτρινον, μελιτοκίτρινον ἢ φαιὸν κυανωπόν. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι μολυβδαινικὸς μόλυβδος μὲ χημικὸν μοριακὸν τύπον $PbMoO_4$. Ἐμπεριέχει 60,73 % ὀξείδιον μολύβδου (56,4% μόλυβδον) καὶ 39,27 % ὀξείδιον μολυβδαινίου (MoO_3). Ὁ βουλφενίτης, ὅπου παρουσιάζεται εἰς μεγάλα ποσά, ἀποτελεῖ σπουδαῖον μετάλλευμα μολυβδαινίου. Ἐν Ἑλλάδι ἀπαντᾷ εἰς τὸ Λαύριον. Γ. Κ. Γ.

Βουλφίλας (Wulfilas). Τὸ γοτθικὸν ὄνομα τοῦ περιωνύμου Γότθου μεταφραστοῦ τῶν Γραφῶν Οὐλφίλα (βλ. λ.). Α. Δ.

Βουλφρᾶνος (Wulfran) *ἅγιος*. Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Ἀγενδίκου (Σὰνς) (650—720). Ἐχρημάτισε πρωθιερεὺς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Χλοθαρίου καὶ τοῦ Θεοδωρίχου, εἶτα δὲ ὡς ἀνώτερος ἐκκλησιαστικὸς ἐκήρυξε τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τοὺς Φρίσους, ἀρχαῖον γερμανικὸν λαόν, οἰκοῦντα μεταξὺ Ρήνου, Βορείου θαλάσσης καὶ τοῦ Ἔμς. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Γαλλίαν ἀπεσύρθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Βανδρίλλου τῆς Νορμανδίας, ὅπου καὶ ἀπεβίωσε. —Ο

βουλῶ βλ. βουλιάζω.

Βούλων. Δωριεὺς θεμελιωτὴς τῆς πόλεως Βουλίδος (βλ. λ.) κατὰ τὸν Παυσανίαν (10, 32): «Τῇ δὲ γῇ τῇ Φωκίδι ἐστὶν ὅμορος ἣ ὀνομάζεται μὲν ἀπὸ Βούλωνος, ἀγαγόντος τὴν ἀποικίαν ἀνδρός, συνῳκίσθη δὲ ἐκ τῶν πόλεων τῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Δωρίδι». ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βουλώνη ***ἡ παραθαλασσία*** (Boulogne-sur-mer) *[Γεωγρ.]*. Λουτρόπολις καὶ ὀχυρὸς λιμὴν τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Πὰ-ντὲ-Καλαί, ἐπὶ τῶν ἐκ-

Digitized by Google

βολῶν τοῦ ποταμοῦ Λιάν, ἐπὶ τῆς Μάγχης. Κάτ. 53.336. Εἶναι ὁ ἔνατος λιμὴν τῆς Γαλλίας ἀπὸ ἀπόψεως σπουδαιότητος. Ἔχει σχολὴν ὑδρογραφίας, ἐμποροδικεῖον, μουσικὴν σχολήν, βιβλιοθήκην καὶ διάφορα μουσεῖα καὶ εἶναι ἕδρα στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν ὑπηρεσιῶν. Διὰ τοῦ λιμένος τούτου διεξάγεται ἰδίως ἡ συγκοινωνία μετὰ τοῦ ἀγγλικοῦ λιμένος τοῦ Φόλκστον. Ἡ Βουλώνη εἶναι ἐπίσης κέντρον εὐρυτάτης καὶ σημαντικῆς ἁλιείας ἀριγγῶν, ὀνίσκων καὶ σκόμβρων, ὁ σημαντικώτερος δέ, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, ἐξ ὅλων τῶν γαλλικῶν λιμένων. Διεξάγει ζωηρὸν ἐμπόριον εἰσαγωγῆς πρώτων ὑλῶν, μαλλίου, βάμβακος, μετάξης, καννάβεως, καουτσούκ, ξυλείας κτλ. καὶ ἐξαγωγῆς ὑφασμάτων, δαντελλῶν, κορδελλῶν, κατειργασμένων δερμάτων, οἴνων, ὡρολογίων, μουσικῶν ἐργαλείων, χημικῶν προϊόντων, κτλ. Ἔχει πολυάριθμα ἐργοστάσια καὶ ἀρχαίας ἐκκλησίας. Ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς κατεστράφη τῷ 1798 καὶ ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ ἀνηγέρθη ὁ ναὸς τῆς «Παναγίας» (1827—1866). Ἔχει ἀρχαῖον πύργον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐνεκλείσθη τῷ 1840 ὁ *Λουδοβῖκος-Ναπολέων*, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἀποπείρας πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ Λουδοβίκου-Φιλίππου.

Κατὰ τὴν γαλλο-ρωμαϊκὴν ἐποχὴν ἡ Βουλώνη ὠνομάζετο Gesoriacum. Βραδύτερον ἔλαβε τὸ ὄνομα τῆς ἀκροπόλεώς της Bononia. Κωνσταντῖνος ὁ Χλωρὸς προσέχωσε τὸν λιμένα της. Ἡ Βουλώνη ἐγένετο ὀνομαστὴ κατὰ τὸν μεσαίωνα ὡς τόπος προσκυνήματος τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας, ἡ ὁποία ὑπῆρχεν ἐν αὐτῇ, καὶ τῶν πολυαρίθμων μοναστηριακῶν καθιδρυμάτων της. Πολλοὶ κόμιτες τῆς Βουλώνης ἐγένοντο βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ. Οἱ Ἄγγλοι κατέλαβον τὴν πόλιν τῷ 1544 καὶ διετήρησαν αὐτὴν ἐπὶ ἑξαετίαν. Ἡ Βουλώνη εἶναι ἐπίσης ὀνομαστή, διότι ἐν αὐτῇ ὁ Μέγας Ναπολέων εἶχε συγκεντρώσει πάντα τὰ ἐφόδια πρὸς εἰσβολὴν καὶ κατάκτησιν τῆς Ἀγγλίας τῷ 1805 (βλ. κατ. *Βουλώνης στρατόπεδον*).

Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἡ Βουλώνη ἔπαιξε σπουδαιότατον ρόλον καὶ ἐχρησιμοποιήθη διὰ καθαρῶς στρατιωτικὰς ἀνάγκας, τεθεῖσα ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν διοίκησιν. Διὰ τοῦ λιμένος αὐτῆς ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν Γαλλίαν ἑκατομμύρια Ἄγγλων καὶ Ἀμερικανῶν στρατιωτῶν, στρατοπεδεύσαντα εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως. Πολλὰ ἐκ τῶν μεγάλων ξενοδοχείων της μετεβλήθησαν εἰς στρατιωτικὰ νοσοκομεῖα. Ἡ Βουλώνη ὑπέστη κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τούτου πολλοὺς ἐναερίους βομβαρδισμούς, ἕνεκα δὲ τῆς θαυμασίας στάσεως τῶν κατοίκων της κατ' αὐτοὺς ἀπενεμήθη εἰς αὐτὴν ὁ Πολεμικὸς Σταυρός.

Ἡ Βουλώνη, ἰδίως ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ' αἰῶνος, ἐξειλίχθη εἰς μίαν ἀπὸ τὰς σημαντικωτέρας γαλλικὰς λουτροπόλεις, μετὰ μεγάλων ξενοδοχείων, πολυαρίθμων κέντρων ἀναψυχῆς, καζίνου καὶ ἐγκαταστάσεων λουτρῶν, ἐν τῷ πρὸς τὸ βόρειον τμῆμα τοῦ λιμένος εὐρείᾳ ἀμμώδει παραλίᾳ της. **Μ. Δ. Β.**

— **Βουλώνη** *ἡ ἐπὶ τοῦ Σηκουάνα* (Boulogne-sur-Seine) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Σηκουάνα, πρὸς Δ τῶν Παρισίων, τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ προάστειον. Κάτ. 68.008. Ἐκτισμένη ἐπὶ τοῦ Σηκουάνα, εἶναι ἓν τῶν ὡραιοτέρων προαστείων, ἔχον πολυαρίθμους ἐπαύλεις καὶ κέντρα διασκεδάσεων. Πρὸς ΒΑ αὐτῆς ἐκτείνεται τὸ ὁμώνυμον *δάσος* (βλ. κατ.). Παλαιόθεν ἡ πόλις ὠνομάζετο Menuls-lès-Saint-Cloud καὶ ἀπετέλει μικρὸν συνοικισμόν. Κατὰ τὸ 1319, μία ὁμὰς Παρισινῶν ἀστῶν, ἐπιστρέφουσα ἀπὸ τὸ προσκύνημα τῆς Παναγίας τῆς *Βουλώνης τῆς Παραθαλασσίας* καὶ κομίζουσα μίαν θαυματουργὸν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος, ἐσταμάτησεν εἰς τὸ Μενούλ, διότι τὸ πλοῖον ἦτο ἀδύνατον νὰ προχωρήσῃ. Οἱ προσκυνηταὶ ἀποδίδοντες τὸ πρᾶγμα εἰς θαῦμα, ἔκτισαν ἐκεῖ μίαν ἐκκλησίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωσαν τὸ ὄνομα τῆς Βουλώνης, ὡς κτισθεῖσαν ἐπὶ τοῦ σχεδίου τῆς Παναγίας τῆς Βουλώνης, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐτοποθέτησαν τὴν εἰκόνα. Ἐξ αὐτῆς ὠνομάσθη κατόπιν ἡ πόλις καὶ τὸ παρακείμενον δάσος. **Μ. Δ. Β.**

—**Βουλώνης** *δάσος* (Bois de Boulogne). Δάσος πρὸς Δ τῶν Παρισίων, ἀρχόμενον εὐθὺς μετὰ τὸ ἐξωτερικὸν τεῖχος τῆς πόλεως. Ἔχει πρὸς Δυσμὰς τὸν Σηκουάναν καὶ περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν προαστείων Νεϋὺ πρὸς Β καὶ Βουλώνης πρὸς Ν. Ἀρχικῶς ἐλέγετο *δάσος τῶν Ρουβραί*, ἕνεκα τῶν πολυαρίθμων χαμηλῶν βαλανιδιῶν (γαλ. rouvre), αἵτινες εὑρίσκονται ἐν αὐτῷ, μετωνομάσθη δὲ εἰς *δάσος τῆς Βουλώνης* κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς ὁμωνύμου μικρᾶς πόλεως. Ναπολέων ὁ Α' ἐπροίκισε τὸ δάσος τοῦτο διὰ νέων φυτειῶν καὶ λεωφόρων καὶ κατέστησεν αὐτὸ ἕνα τῶν τερπνοτέρων περιπάτων τῶν περιχώρων τῶν Παρισίων. Κατὰ τὸ 1815 ὅμως τὰ ἀγγλικὰ καὶ τὰ ρωσικὰ στρατεύματα, στρατοπεδεύσαντα ἐν αὐτῷ, ἐπροξένησαν μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰ δένδρα. Κατὰ τὸ 1840 περιωρίσθη ἡ ἔκτασις αὐτοῦ, συνεπείᾳ τῆς διαχαράξεως τῶν ὀχυρωμάτων τῶν Παρισίων, εἰς 765 ἑκτάρια περίπου. Κατὰ τὸ 1852 ἀπεσπάσθη ἀπὸ τὴν δασικὴν ὑπηρεσίαν καὶ παρεχωρήθη εἰς τὴν πόλιν τῶν Παρισίων, ἡ ὁποία τὸ μετέβαλεν εἰς θαυμάσιον πάρκον, μετὰ ὡραίων λεωφόρων, ὁδῶν, δενδροστοιχιῶν, τεχνητῶν λιμνῶν καὶ καταρρακτῶν, περιπτέρων, ἑστιατορίων, καφενείων καὶ διαφόρων κέντρων ἀναψυχῆς.

Ἐν τῷ δάσει τῆς Βουλώνης ἀνηγέρθησαν, κατὰ καιρούς, διάφορα μικρὰ ἀνάκτορα, χρησιμεύοντα ὡς κέντρα ἀναψυχῆς τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας, τινὰ τῶν ὁποίων κατηδαφίσθησαν ἤδη, ἐνῷ ἄλλα μετεβλήθησαν εἰς σύγχρονα ἑστιατόρια ἢ κέντρα διασκεδάσεων. Ἐντὸς τοῦ δάσους ὑπάρχουν ζῳολογικὸς κῆπος, σκοπευτήριον περιστερῶν, κέντρα παγοδρομιῶν καὶ οἱ δύο μεγάλοι ἱππόδρομοι τῶν Παρισίων, ὁ τοῦ *Ὠτέϊγ* καὶ ὁ τοῦ *Λονσάν* (Long-Champ). **Μ. Δ. Β.**

—**Βουλώνης** *στρατόπεδον* (Champ de Boulogne). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὸ στρατόπεδον ὅπερ ἐγκατέστησε παρὰ τὴν Βουλώνην τὴν παραθαλασσίαν ὁ Ναπολέων Α' (1801) χάριν τῆς προπαρασκευῆς πρὸς εἰσβολὴν καὶ κατάκτησιν τῶν Βρεττανικῶν νήσων. Μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Αἰγύπτου, ὁ Βοναπάρτης κατενόησεν ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξασφαλισθῇ ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας, παρὰ μόνον διὰ τῆς εἰσβολῆς ἐντὸς τοῦ ἐδάφους της. Πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ σχεδίου του τούτου, ὁ Ναπολέων συνεκέντρωσεν ἐν Βουλώνῃ πολυάριθμα μικρὰ πλοῖα διὰ τὴν ἀποβίβασιν τῶν στρατευμάτων εἰς τὰς ἀγγλικὰς ἀκτάς. Τὰ συγκεντρωθέντα ἐν Βουλώνῃ καὶ εἰς τοὺς πέριξ λιμένας πλοῖα ἀνήρχοντο εἰς 1200 ἢ 1300. Συγχρόνως συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Βουλώνης 150.000 ἄνδρες, οἵτινες, καθημερινῶς ἐπὶ διετίαν, κατεγίνοντο εἰς τὴν ἐκβάθυνσιν τοῦ λιμένος καὶ εἰς γυμνάσια ἐπιβιβάσεως καὶ ἀποβιβάσεως. Πρὸς προστασίαν αὐτῶν ἀπὸ τὰς συνεχεῖς ἐπιθέσεις τῶν ἀγγλικῶν πολεμικῶν, ὁ Ναπολέων ἐγκατέστησε πολυαρίθμους πυρβολαρχίας κατὰ μῆκος τῆς παραλίας. Αἱ προπαρασκευαὶ αὗται, διακοπεῖσαι μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Ἀμιένης, τῷ 1802, ἐπανελήφθησαν μετὰ τὴν καταγγελίαν ταύτης, τῷ 1803. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1805 τὰ πάντα ἦσαν ἕτοιμα, ὁ δὲ Ναπολέων ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ ἀμέσως, ἀλλὰ τὸ σχέδιόν του ἀπέτυχε, συνεπείᾳ λάθους τοῦ Γάλλου ναυάρχου Βιλλνέβ, ὁ ὁποῖος ἐπρόκειτο νὰ προστατεύσῃ μὲ τὸν στόλον τὴν ἀπόβασιν, καὶ ὅστις ἀφέθη νὰ ἀποκλεισθῇ ἐντὸς τοῦ λιμένος τοῦ Κάδιξ ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐσχηματίσθη νέα συμμαχία κατὰ τῆς Γαλλίας, ἡ ὁποία ἠνάγκασε τὸν Ναπολέοντα νὰ διαλύσῃ τὸ στρατόπεδον τῆς Βουλώνης καὶ νὰ ἀποδυθῇ εἰς τὴν ὀνομαστὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἀούστερλιτς. Παρὰ τὴν Βουλώνην ἐστήθη τῷ 1841 μαρμάρινος στήλη, ἐπονομασθεῖσα τῆς «*Μεγάλης Στρατιᾶς*», εἰς ἀνάμνησιν τῆς τεραστίας ἐκείνης στρατιωτικῆς προπαρασκευῆς, ἡ ὁποία παρ' ὀλίγον νὰ μετέβαλλε τὰς τύχας τῆς Εὐρώπης. **—Η.**

Βουλωρός *βλ. λ.* Βόλουρος.

βουμαστὸς (ὁ) (Bumastus Murch.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἰλλαινιδῶν τριλοβιτῶν ἐντομοστράκων* μαλακοστράκων ἀρθρωτῶν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. **Γ. Κ. Γ.**

βουμελία (ἡ) (Bumelia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαπινδιδῶν*. Εἶναι δένδρα ἢ δενδρύλλια μὲ φύλλα βαθέως ἐσχισμένα ἢ ἔλλοβα, ἄνθη μικρὰ καὶ κατὰ κυματώδεις ἢ βοτρυώδεις ταξιανθίας διατεταγμένα. Τὰ ἄνθη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι ὑπόγεια, ἀκτινωτά, καὶ φέρουσι περιάνθιον πενταμερές, στήμονας 8, διαχωριζομένους ὑπὸ λεπτοτάτης μεμβράνης καὶ ᾠοθήκην ἐκ 2 ἢ 3 καρποφύλλων συνισταμένην καὶ ἐξ ἧς κρέμανται αἱ σπερματικαὶ βλάσται. Αἱ *βουμελίαι* ἀπαντῶσιν ἰδίως εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Τὸ ξύλον τοῦ κορμοῦ των χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς οἰκοδομάς. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *βουμελία ἡ ἱπποκαστανέα* (Bumelia hippocastanea) καὶ *βουμελία ἡ μελανή* (Bumelia nigra). Ἡ πρώτη ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἀντίλλας καὶ ἡ δευτέρα εἰς τὴν Ζαμάϊκαν. **Δ. Ν. Π.**

— *[Παλαιοφυτολ.]* Λείψανα *βουμελίας* (Bumelia Sw.), φύλλα κυρίως, εὑρέθησαν πολλαχοῦ, ἐντὸς στρωμάτων ἰδίᾳ τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἐν Ἑλλάδι εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ Unger ἐντὸς τῶν λιγνιτοφόρων στρωμάτων τῆς ἀκυϊτανίου βαθμίδος τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν λεκάνην τῆς Κύμης τῆς Εὐβοίας. Ἐκ τῶν λειψάνων τούτων προσδιωρίσθησαν ὑπ' αὐτοῦ τὰ τρία εἴδη *βουμελία ἡ τῆς Κύμης* (Bumelia kymeana), *βουμελία* Oreadum καὶ *βουμελία ἡ ἐλάσσων* (Bumelia minor). **Γ. Κ. Γ.**

Βούμιστον *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Ἀκαρνανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου, ἀπαρτίζον μετ' ἄλλων ὀρέων τὰ Ἀκαρνανικὰ ὄρη. Ἡ κορυφὴ αὐτοῦ ἔχει, κατὰ τὸν γαλλικὸν χάρτην, ὕψος 1581 μέτρα. **Ι. Σ. Σ.**

Βούμυκος *[Ἀρχ.]*. Τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς παροιμίας «Βουμύκου νῆες», λεγομένης ἐπὶ τῶν ἀπατεώνων. Ἡ παροιμία προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι ὁ *Βούμυκος* ἰσχυρίζετο ὅτι πλοῖα ἀνήκοντα εἰς τοὺς Κυρηναίους ἦσαν ἰδικά του. **ΙΑΚ. Χ. Δ.**

Βούμωδος (ὁ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἀσσυρίας, ἄλλως *Βούμαδος* ἢ *Βούμηδος*, ἀναφερόμενος ὑπὸ Ἀρριανοῦ (Δ' 8 καὶ ΣΤ' 11), ῥέων οὐ μακρὰν τῆς πόλεως τῶν Γαυγαμήλων καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Εὐφράτην. Εἶναι ὁ σημερινὸς *Σχιασίρ*. **—Β.**

Βουνά, Δύο— *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ἡρακλειωτῶν* τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 265. **Δ. Ε. Μ.**

Βουναία *[Μυθολ.]*. Ἐπίθετον τῆς *Ἥρας*, κληθείσης οὕτω ἀπὸ τοῦ *Βούνου*, βασιλέως τῆς Κορίνθου, υἱοῦ τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς Ἀλκιδαμείας, ἱδρύσαντος ναὸν πρὸς τιμὴν αὐτῆς ἐν Κορίνθῳ (*Παυσ.* 6'. 4,7). Κατ' ἄλλους τὸ ἐπίθετον τοῦτο παράγεται ἐκ τοῦ οὐσιαστικοῦ «*βουνοῦ*», διότι ὁ ναὸς ἦτο ἱδρυμένος ἐπὶ βουνοῦ παρὰ τὴν πρὸς Ἀκροκόρινθον ὁδόν. **—Β.**

βουναία (ἡ) (Bunaia J. M. Clarke) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἡμιασπιδῶν ξιφοσούρων γιγαντοστράκων* μαλακοστράκων ἀρθρωτῶν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Νέαν Ὑόρκην. **Γ. Κ. Γ.**

βουναίλουρος (ὁ) (Bunaelurus Cope) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *μουστελιδῶν* ἢ *ἰκτιδιδῶν σαρκοφάγων* θηλαστικῶν. Λείψανα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς White River, Κολοράδο. **Γ. Κ. Γ.**

βουνάκι (τὸ) καὶ *βουναλάκι*· ὑποκορ. τοῦ *βουνόν*, μικρὸν βουνόν.

Βουνάκι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ἁγίας Βαρβάρας* τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος. Κάτ. (1928) 34. **Δ. Ε. Μ.**

Βουνάρ— βλ. Μπουνάρ—.

Βουναργιώτης, Λουκᾶς. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ τοῦ χωρίου τῆς Ἠλείας *Βουνάργον*, προαχθεὶς τὴν 14 Μαρτίου 1825 εἰς ταξίαρχον. **Τ. Χ. Κ.**

Βούναργον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ἀστρίνων* τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 965. Κεῖται παρὰ τὸν ποταμὸν *Ἰόρδανον* (κοινῶς *Βοβό*). Ἔχει μεγάλας ἐκτάσεις σταφιδαμπελοφυτείας (5.000 στρεμ.) μὲ ἐτησίαν παραγωγὴν $1^1/_2$ ἑκατομμυρίου ἐνετικῶν λιτρῶν σταφίδος. Ἀπὸ τοῦ Πύργου ἀπέχει δίωρον. **Δ.Ε.Μ.**

Βουνάρια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Κολλωνίδων* τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 494. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Κουτσομήλι* (κάτ. 33). Ἡ κτηματικὴ περιφέρεια τῆς κοινότητος εἶναι σταφιδοπαραγωγός, παράγουσα καὶ σημαντικὰς ποσότητας σύκων καὶ ἐλαίου. Ἀπὸ τῆς Κορώνης ἀπέχει 1 ὥρ. 40'. **Δ. Ε. Μ.**

— **Βουνάρια** *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης τὸ τουρκικὸν χωρίον *Ἐσκῆ-κιοϊ* τῆς ὑποδιοικήσεως Βιζύης (κάτ. 318). **Α. Θ. ΣΑΜ**

Βούναρος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου, ὑπαγόμενον εἰς τὴν ἐπαρχίαν Λεμεσοῦ. Κάτοικοι 100 περίπου, ἀσχολούμενοι μὲ τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. **Κ. Μ. Κ.**

Βούνειμα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρυμφανίας τῆς ἀρχαίας Ἠπείρου, ἥν, κατὰ Στέφ. Βυζάντιον, ἔκτισεν ὁ Ὀδυσσεὺς πλησίον τῆς Τραμούας, λαβὼν χρησμὸν «ἐλθεῖν πρὸς ἄνδρας, οἳ οὐκ ἴσασι θάλατταν» (Ὀδυσ. λ. 121). Κατὰ τὸν Κεϊπερτ ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ὄρους *Ρύμφη* (νῦν *Γκαμήλα*). **Χ.Ι.ΣΟΥΛΗΣ**

Βουνένη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Βυζαντινὴ πόλις ἐν τῇ Θεσσαλίᾳ, ἄγνωστον ποῦ ἀκριβῶς κειμένη. Ἀναφέρεται ὑπὸ ἐκκλησιαστικῶν τάξεων πρωτοκαθεδρίας, ὑπαγομένη εἰς τὴν μητρόπολιν Λαρίσης. Ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου τοῦ πρεσβυτέρου, ἀρχομένου τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, εἶχε μεταξὺ τῶν ἐπισκοπῶν Λαρίσης τὴν ΚΕ' θέσιν, ἀλλ' ἐν τῷ γράμματι τὸ ὁποῖον ἀπέλυσεν ὁ Οἰκουμενικὸς πατριάρχης Φιλόθεος τῷ 1371 ὁρίζων τὰ κατὰ τὰς ἐπισκοπὰς Λαρίσης, ἡ *Βουνένη* δὲν ἀναφέρεται. Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι ἡ πόλις ἤδη, πρὸ τῆς **τουρκοκρατίας, καθ'** ἣν δὲν ἀναφέρεται πλέον ἡ

Digitized by Google

ἐπισκοπὴ αὕτη ὡς οὖσα ἐν ἐνεργείᾳ, εἶχε περιέλθει εἰς ἀφάνειαν. Ἐν τῇ σκήτῃ τῆς Βουνένης ἤθλησεν ὁ νέος ὁσιομάρτυς *Νικόλαος ὁ νέος*, τοῦ ὁποίου ὁ βίος καὶ τὸ μαρτύριον ὑπάρχει ἐν πολλοῖς χειρογράφοις. Ι. Σ. Σ.

Βούνεσι *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Μορφοβούνι.

βούνευρον (τό)· μάστιξ κατασκευαζομένη ἐκ λωρίδος βοείου δέρματος, εἴτε ἐκ τοῦ ὀπισθίου αὐχενικοῦ τένοντος τοῦ βοός, ἢ ἐκ τοῦ γεννητικοῦ αὐτοῦ μορίου.

Βουνεὺς ἢ *Βουνέας*. Υἱὸς Μενεδήμου τοῦ ἐξ Ἠλείας, συνεργασθεὶς μετὰ τοῦ Ἡρακλέους. Κατὰ τὸν πρὸς τὸν Αὐγείαν πόλεμον ἐφονεύθη ὁ Βουνεύς, ὁ δὲ Ἡρακλῆς ἔθαψεν αὐτὸν ἐν τῷ Λεπρέῳ τῆς Ἤλιδος καὶ διωργάνωσε πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἀγῶνας. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βουνήσιος, —*α*, —*ο*· δημοτ., ὁ τοῦ βουνοῦ, ὁ προερχόμενος ἐκ τοῦ βουνοῦ, ὀρεινός, ἀντίθ. *καμπήσιος*: «βουνήσια ἀρνιά», «ἄντρας βουνήσιος».

Βουνὶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Μαντζαβινάτων* τῆς ἐπαρχίας Πάλης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 261.

— **Βουνὶ** *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος *Παλαιοκάστρου* τῆς ἐπαρχίας Ἄνδρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, διακρινόμενον εἰς *Μέσα* καὶ *Ἔξω Βουνί*. Κάτ. (1928) 257. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων συνοικισμῶν ἀναβλύζει πηγὴ ἰαματικοῦ ὕδατος, ἀγνώστου ἔτι συστάσεως, καλουμένη *Πετρένια*. —2) Ἀκρωτήριον τῆς ΝΑ. ἀκτῆς τῆς αὐτῆς νήσου (πλάτ. 37° 47′ 20″, μῆκ. 24° 58′ 45″ ἀν.), δεξιὸν τοῦ ὅρμου *Κορθίου* κέρας.

— **Βουνὶ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου, ὑπαγόμενον εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἐπαρχίας Λεμεσοῦ καὶ τοῦ διαμερίσματος Κοιλανίου. Ἔχει πολλοὺς ἀμπελῶνας καὶ παράγει ἄφθονον καὶ ἐκλεκτὸν οἶνον (κάτ. 1200). Τὸ *Βουνὶ* μετὰ τῶν πέριξ αὐτοῦ χωρίων *Βᾶσα*, *Ὅμοδος*, *Ἄρσος*, *Κοιλάνι*, ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῆς παραγωγῆς τῶν κυπριακῶν οἴνων καὶ σταφίδων. Εἰς τοὺς Βουνιῶτες ἀνήκουν καὶ πολλὰ ἄλλα γεωργικὰ τσιφλίκια πρὸς νότον τοῦ χωρίου των κείμενα, ἐν οἷς τὸ *Σούνι*(ον) τὸ *Κτίρι*(ον) ἢ *Ζανατζιά*, ἢ *Στερακό*(βουνο), τὰ ὁποῖα εἶναι κατάφυτα ἐκ κερατεῶν (κοιν. *χαρουπιῶν*). Κ. Μ. Κ.

— **Βουνὶ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου ὑπαγόμενον εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἐπαρχίας Κερυνείας. Κάτ. 300.

—*[Ἀρχ.]* Τὸ *Βουνὶ* ἐγένετο γνωστὸν διὰ τῶν ἐν ἔτει 1928 ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν τῆς σουηδικῆς ἀρχαιολογικῆς ἀποστολῆς. Ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ἡ ἀρχαία *Αἴπεια*, πόλις οἰκισθεῖσα ὑπὸ τοῦ *Δημοφῶντος*, τοῦ υἱοῦ τοῦ Θησέως. Ταύτην ὁ βα-

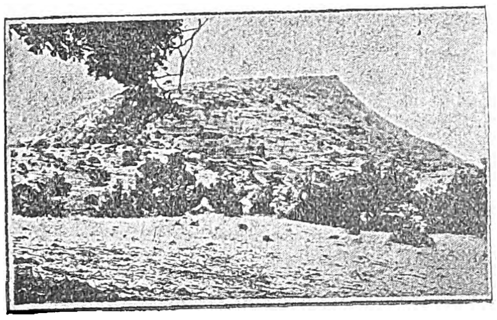

Ὁ λόφος Βουνί.

σιλεὺς Φιλόκυπρος, κατὰ συμβουλὴν τοῦ Σόλωνος, μετέθεσεν ἀπὸ τῆς ὀχυρᾶς θέσεως εἰς ἣν ἔκειτο, εἰς τὴν ὑποκειμένην ὡραίαν πεδιάδα, μετονομάσας ἅμα αὐτὴν εἰς *Σόλους* (*Πλουτ.* Σόλ. 26). Διὰ τῶν ἐνεργηθεισῶν ἀνασκαφῶν, ἀνεκαλύφθη, κατὰ τὰς ἀνακοινώσεις τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς σουηδικῆς ἀποστολῆς E. Gjerstad, ἀνάκτορον ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς. Τοῦτο σύγκειται ἐξ ἀνοικτῆς αὐλῆς, εἰς ἣν ἄγει δίοδος κεκαλυμμένη ὑπὸ ὀροφῆς ὑποβασταζομένης διὰ στύλων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀνευρέθησαν τρεῖς βάσεις. Πέριξ τῆς αὐλῆς εὑρίσκονται τὰ δωμάτια. Μεγάλη κλῖμαξ ἄγει εἰς τὸ *μέγαρον*, μέγα ἐπίμηκες δωμάτιον μήκους 19 μέτρων καὶ πλάτους 7.30, χωριζόμενον εἰς τρία διαμερίσματα ὅπως καὶ τὸ ὁμηρικὸν τοιοῦτο. Πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς κεντρικῆς αὐλῆς διάδρομος ὁδηγεῖ εἰς ἑτέραν ὀρθογώνιον αὐλήν,

Κεφαλὴ ἀρχαϊκοῦ ἀγάλματος «κόρης».

πολὺ μεγαλυτέραν, μήκους 33 μ. καὶ πλάτους 15,80. Νοτιοανατολικῶς ταύτης εὑρίσκονται αἱ ἀποθῆκαι καὶ δυτικῶς τὸ μαγειρεῖον. Εἰς τὸ βόρειον δὲ μέρος πλησίον τοῦ λουτροῦ ὑπάρχει ἑτέρα σειρὰ ἀποθηκῶν, ἀφ᾽ ἧς ἄρχεται στενὸς διάδρομος, ὅπως εἰς τὰ ἀνάκτορα τῆς Κνωσοῦ τῆς Κρήτης. Κάτωθεν μιᾶς τῶν ἀποθηκῶν, ἐπὶ τῆς κεντρικῆς αὐλῆς, εὑρίσκεται ἡ κυρία εἴσοδος, ὅπου εὑρέθησαν ἀξιολογώτατα εὑρήματα, ἤτοι ἀγάλματα τύπου «*κορῶν*», πήλινα ἀγαλμάτια, ἅτινα ἐκόσμουν, ὡς φαίνεται, τὴν εἴσοδον τῶν ἀνακτόρων καὶ θησαυρός, ἐντὸς μεγάλου ἀγγείου, συγκείμενος ἐκ 4 χρυσῶν βραχιολίων καὶ 15 ἀργυρῶν τοιούτων, 3 ἀργυρῶν κυπέλλων, 249 ἀργυρῶν νομισμάτων καὶ 4 δαρεικῶν. Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου ἀνεκαλύφθησαν θεμέλια ἀρχαίου ναοῦ, ἀνήκοντος πιθανῶς εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, ὡς δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ ἐκ 4 ὀρειχαλκίνων κεφαλῶν εὑρεθεισῶν ἐντὸς τοῦ ναοῦ. Ἀνευρέθη ὡσαύτως ἐντὸς μικροῦ τεμένους, ἀνεγερθέντος μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ παλαιοῦ ναοῦ, μικρὸν ὀρειχάλκινον ἀγαλμάτιον μήκους 0,25 μ., παριστάνον ἀγελάδα, καὶ ἕτερον σύμπλεγμα παριστάνον ταῦρον κατασπαρασσόμενον ὑπὸ δύο λεόντων. Ι. Π.

Κορμὸς ἀγάλματος τύπου «κόρης».

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς ἀνευρεθεῖσα εἰς τὸν ἀρχαῖον ναόν.

— **Βουνὶ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς νήσου Σύρου (βλ. λ. **Αἰγαῖον** τ. Β′ σ. 400 α′).

— **Βουνί(ον)** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν τῇ ὁμωνύμῳ νήσῳ κοινότητος *Σικίνου* τῆς ἐπαρχίας Μήλου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 382.

βουνιὰ (ἡ) καὶ *σβουνιά*· ἡ κόπρος τοῦ βοός, ἄλλως *βουλιθιὰ* καὶ *βουδιά*: «μὲ σβουνιὰ ἀλείφουν τὸ ἀλώνι»· ‖ συνεκδοχ. καὶ τῶν ὑποζυγίων τὸ ἀποπάτημα.

βουνιὰς (ἡ) (Bunias) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*. Εἶναι πόαι διετεῖς, οἱ δὲ τρυφεροὶ βλαστοί των, κοινῶς *βροῦβες* ἢ *ἀγριοβλάσταρα*, λαχανεύονται. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βουνιὰς ἡ ἐρεικοειδὴς* (Bunias erucago), ἀπαντῶσα καὶ παρ᾽ ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

Βουνιατάδες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Μελιτειέων τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύνου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 166.

βουνίζω· ποιῶ βουνούς, ἤτοι σωρούς, σωρεύω (ἀρχ.).

Βούνικος. Υἱὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου (Πάριδος) καὶ τῆς Ἑλένης, ἀδελφὸς τοῦ Κορύθου (Κορυθαίου), Ἰδαίου καὶ Ἀγάνου (Ἀγαύου). Ὀνομάζεται ἔτι καὶ *Βούνομος* καὶ *Βούνοχος*. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βούνιον (τὸ) (Bunium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*. Εἶναι πόαι ἀπαντῶσαι καὶ παρ᾽ ἡμῖν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βούνιον τὸ ναρθηκοειδὲς* (Bunium ferulaceum), κοινότατον ζιζάνιον ἀνὰ τοὺς ἀγρούς. Δ. Ν. Π.

Βούνιστα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Προσήλιον**.

βουνίτης (ὁ)· ὁ κάτοικος τοῦ βουνοῦ, τῶν ὀρεινῶν ἐν γένει μερῶν· ἀντίθ. *καμπίτης*.

Βουνιχώρα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Μυωνίας* τῆς ἐπαρχίας Παρνασσίδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 831. Δ. Ε. Μ.

Βουνιχωριάτης ἢ *Βουνιχωριώτης, Ἰωάννης*. Ἁρματολὸς ἐκ Βουνιχώρας τῆς Ρούμελης. Μετὰ τοῦ Β. Βλαχαρμάτα, Χ. Μηλιόνη, Λ. Τσεκούρη, Μ. Τσεκούρη, Κ. Ντράλλα καὶ ἄλλων συμμαχητῶν, ὧν τὰ ὀνόματα δὲν διέσωσεν ἡ παράδοσις, ὕψωσε (1750—1760) τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Παρνασσίδι καὶ Δωρίδι. Κατατροπώσας τοὺς Τούρκους τοῦ Μαλανδρίνου καὶ Λιδωρικίου, κατηυθύνθη μετὰ τοῦ Β. Βλαχαρμάτα πρὸς τὰ Σάλωνα καὶ νικήσας τοὺς Τούρκους ἐπανειλημμένως ἠναγκάσθη νὰ τραπῇ εἰς φυγὴν κατά τινα συμπλοκὴν ἐπὶ τῆς πρὸς Σάλωνα ὁδοῦ, καθ᾽ ἣν κατελήφθη ἐξ ἀπροόπτου. Κατὰ τὴν συμπλοκὴν ταύτην ἐπληγώθη μετὰ τοῦ Βλαχαρμάτα καὶ ὡδηγήθη εἰς τὸ ἐν τῷ Κρισσαίῳ κόλπῳ νησίδιον τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου. Τὸ τέλος του ἀγνοεῖται. [*Κ. Ν. Σάθα*: «Χρονικὸν Γαλαξειδίου» σ. 157 (1868).] —Β.

βουνοδόντια (τὰ) (Bunodontia) *[Παλαιοζωολ.]*. Ὁμὰς σπονδυλωτῶν ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὰ *ἀρτιοδάκτυλα* θηλαστικά. Περιλαμβάνει τέσσαρας οἰκογενείας: τὰ *συώδη*, τὰ *ἐλοθηριώδη*, τὰ *λεπτοχοιρώδη* καὶ τὰ *ἱπποποταμώδη*. Γ. Κ. Γ.

βουνόδους (ὁ) *[Ζωολ.]*. Γόμφιος ὀδοὺς μηρυκαστικῶν τινων (βλ. ὀδούς).

βουνόδους (ὁ) (Bunodes Eichw.) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἡμιασπιδῶν ξιφοσούρων γιγαντοστράκων* μαλακοστράκων ἀρθρωτῶν. Τὸ σῶμα τῶν ζῴων τούτων ἔφερεν ἡμικυκλοειδῆ ηὐλακωμένον κεφαλοθώρακα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον εἷς μεσαῖος καὶ ἓν ζεῦγος πλευρικῶν ὀφθαλμῶν. Τὸ ἐμπρόσθιον μέρος τῆς κοιλίας (*μεσόσωμα*) συνίστατο ἀπὸ ἓξ ἄρθρα τριλοβιτοειδῆ, ἐνῷ τὸ ὀπίσθιον (*μετάσωμα*) ἐκ τριῶν στενῶν ἄρθρων καὶ ἑνὸς μακροῦ ὀξυκαταλήκτου τέλσου. Λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Oesel καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

βουνοειδὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ἔχων σχῆμα βουνοῦ.

Βοῦνοι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Στενῆς Δίρφυος* τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος, τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 242.

βουνοκορυφὴ (ἡ) καὶ *βουνοκορφή*· τὸ ὑψηλότερον μέρος, ἡ κορυφὴ τοῦ βουνοῦ· ἄλλως *κορφοβούνι*.

Βουνοκορυφὴ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ὀξυᾶς* (τέως *Μπουκόβου*), τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Λοκάτνα*. Δ. Ε. Μ.

βουνολοφόδους (ὁ) (Bunolophodon) *[Παλαιοζωολ.]*· συνώνυμον τοῦ γένους μαστόδους (βλ. λ.).

βουνομέρυξ (ἡ) (Bunomeryx Wortman) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *λεπτοτραγουλινῶν καμηλοειδῶν σεληνοδοντίων* ἀρτιοδακτύλων θηλαστικῶν. Λείψανα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βούνομος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τὸ ἀρχαιότερον ὄνομα τῆς μακεδονικῆς πόλεως *Πέλλης*, διότι ἡ περιοχὴ αὐτῆς παρεῖχε πλουσίους πρὸς νομὴν ἀγελῶν βοῶν λειμῶνας. ΚΑΨ.

βουνὸν (τό), κοιν. *βουνό*· ὄρος μικροῦ ὕψους (100—1000 μέτρων, ἢ κατ᾽ ἄλλους 200—1500 μ.) ‖ ἐν γένει ὄρος· ‖ τόπος ὀρεινός· ᾆσμ.: «οἱ κάμποι τρέφουν ἄλογα καὶ τὰ βουνὰ λεβέντες»· ‖ παροιμ. «μόνο βουνὸ μὲ βουνὸ δὲ σμίγει»· φρ. «παίρνω τὰ βουνά»· παραλογίζομαι, τρελλαίνομαι: «μὴ μὲ κάμης καὶ πάρω τὰ βουνά», μὴ μὲ κάμῃς νὰ τρελλαθῶ· ‖ μεταφ. πᾶν τὸ ὑπερβολικόν, ἢ τὸ δύσκολον: «ἔχει βουνὸ τύχη», «βουνὸ τοῦ φάνηκε αὐτὴ ἡ δουλειά».

Βουνὸν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Χίου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 749.

—**Βουνὸν** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Τεγέας* τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 500. Παράγει κυρίως γεώμηλα. Εἰς ἀπόστασιν 45′ τῆς ὥρας ἀπὸ τοῦ χωρίου σῴζεται παλαιὰ βυζαντινὴ ἐκκλησία τῶν *Ἰωακεὶμ* καὶ *Ἁγίας Ἄννης*, ἥτις καταστραφεῖσα ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀνηγέρθη τῷ 1897, χρησιμεύει δὲ ὡς νεκροταφεῖον. Τὸ Βουνὸν μετὰ τῆς Τριπόλεως συνδέεται δι᾽ ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χλμτρ. 10). Δ. Ε. Μ.

— **Βουνὸν** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς νήσου Σερίφου· βλ. λ. Αἰγαῖον (τ. Β′ σ. 402α′).

βουνοπλαγιὰ (ἡ)· πλαγιὰ βουνοῦ, κλιτὺς ὄρους.

Βουνοπλαγιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Θόλου* (τέως *Καρατζᾶ-κιοΐ*) τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 54. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γκόρνοβα*. Δ. Ε. Μ.

Digitized by Google

—**Βουνοπλαγιὰ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 405, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν, ἀμπελουργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Ἀπὸ τῶν Ἰωαννίνων ἀπέχει περίπου μίαν ὥραν. Πρότερον ὠνομάζετο *Ζέλοβα*. Χ. Ι. Σ.

Βοῦνος. Κορίνθιος ἥρως, υἱὸς τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς Ἀλκιδαμείας, εἰς ὅν, κατὰ τὴν παράδοσιν, παρέδωκε τὴν ἀρχὴν τῆς Κορίνθου ὁ Αἰήτης, ὅτε ἀνεχώρησεν ἐκ Κορίνθου διὰ τὴν Κολχίδα, μετὰ τῆς ἐντολῆς νὰ τηρήσῃ αὐτὴν μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς του ἤ τινος τῶν διαδόχων του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βούνου τὴν θέσιν αὐτοῦ κατέλαβεν ὁ ἐκ Σικυῶνος Ἐπειός. Ὁ Βοῦνος ἵδρυσε κατὰ τὴν πρὸς τὸν Ἀκροκόρινθον ὁδὸν ἱερὸν εἰς τὴν Ἥραν, ἡ ὁποία ἐκ τούτου ὠνομάσθη *Βουναία* (*Παυσ.* 2,4, 7). Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ μορφὴ τοῦ Βούνου εἶναι ἐτυμολογικὸς μῦθος. Ἡ λέξις *βουνὸς* ἐσήμαινεν ὕψωμα, ὄρος, διὰ τοῦτο ἡ Ἥρα ὠνομάζετο Βουναία εἰς τὴν κατωφέρειαν τοῦ ὄρους καὶ δι᾽ ἀναπαραστάσεως προῆλθεν ὁ θεμελιωτὴς Βοῦνος. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βοῦνος *[Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν ἑπτὰ μεγαλοχωρίων τῆς Χιμάρας (περιφερείας τῆς Βορείου Ἠπείρου), ἅτινα κατοικοῦνται ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ ἀνήκουν σήμερον εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Κεῖται ἐν ὑψηλῇ καὶ εὐύδρῳ θέσει ὑπὸ τὰ Κεραύνια ὄρη καὶ ἔχει περὶ τοὺς 1500 κατ. ΝΑ. τοῦ χωρίου εὑρίσκεται ἡ μονὴ Βροντῆς ἐπ᾽ ὀνόματι Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ΒΑ. δὲ ἡ μονὴ τοῦ Σκουταρᾶ ἐπ᾽ ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, κτισθεῖσα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος. Ι. Σ. Σ.

βουνὸς (ὁ)· ἀρχ. τὸ βουνὸν (βλ. λ.).

Βουνὸς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νῆσος ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Σύμης (πλάτ. $36^{\circ}39'\frac{1}{2}$ Β., μῆκ. $28^{\circ}04'\frac{1}{2}$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: The gulfs of Kos, Doris and Symi). Σ. Ε. Λ.

βουνοσειρὰ (ἡ)· ἅλυσις βουνῶν, ὀροσειρά.

βουνοσεληνοδόντια (τὰ) (Bunoselenodontia) *[Παλαιοζῳολ.]*. Ὁμὰς σπονδυλωτῶν ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὰ *ἀρτιοδάκτυλα* θηλαστικά. Περιλαμβάνει τρεῖς οἰκογενείας: τοὺς *ἀνθρακοθηριΐδας*, τὰ *ἀνοπλοθηριοειδῆ* καὶ τοὺς *διχοβουνίδας*. Ἐκ τῆς ὁμάδος ταύτης οὐδεὶς ἀντιπρόσωπος ζῇ σήμερον. Γ. Κ. Γ.

Βουνοσπηλιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Ἡγουμενίτσης* τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Κάτ. (1928) 509. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γράβα*. Δ. Ε. Μ.

Βουνοχώρι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ἐπταλόφου* (τέως *Τσερναλὰκ*) τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 23. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σιβρῆ*. Δ. Ε. Μ.

—**Βουνοχώρι** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Λιμιῶν* (τέως *Σουγιουτζοὺκ*) τῆς ἐπαρχίας Καβάλλας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 172. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μουχάλ*. Δ. Ε. Μ.

Βουνόχωρον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Σιδηρονέρου* (τέως *Ὀσενίτσης*) τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 76. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Πριμπόϊνα*. Δ. Ε. Μ.

Βοὺνς (Wunsch), *Ἰωάννης-Ἰάκωβος*. Πρῶσσος στρατηγὸς (1717—1788). Κατ᾽ ἀρχὰς ὑπηρέτησεν εἰς τὸν αὐστριακὸν στρατόν, ἔλαβε μέρος ἐνεργὸν εἰς τοὺς ἐναντίον τῶν Τούρκων πολέμους (1737—1739) καὶ συμμετέσχεν εἰς τὰς μάχας τῆς Μπανιαλόγκα, Κόρνια, Μάντια, Κρούτσκα καὶ Πάντζοβα. Μετὰ τὴν ἐν Βελιγραδίῳ σύναψιν τῆς εἰρήνης (1742) κατετάχθη εἰς τὸν βαυαρικὸν στρατόν, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἄμυναν τῶν Βρυξελλῶν (1746), εἶτα δὲ εἰς τὰς μάχας τοῦ Ροκοὺ καὶ τοῦ Λάουφελντ. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἑπταετοῦς πολέμου καταταχθεὶς εἰς τὸν πρωσσικὸν στρατὸν διεκρίθη εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Βρεσλαυίας καὶ Λόϊτεν (1757). Ὡσαύτως κατέλαβε τὴν ἐπὶ τοῦ Ὄντερ Φραγκφούρτην, τὴν Βυρτεμβέργην καὶ τὸ Τοργκάου καὶ ἐνίκησε παρὰ τὴν πόλιν ταύτην τὸν στρατηγὸν Σαὶντ-Ἀντρέ. Ἐπίσης διεκρίθη κατὰ τὸν πόλεμον τῆς διαδοχῆς τῆς Βαυαρίας (1778). Α. Δ.

—**Βοὺνς** (Wunsch), *Χριστιανὸς-Ἐρνέστος*. Γερμανὸς μαθηματικὸς γεννηθεὶς τῷ 1730 καὶ ἀποθανὼν περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος. Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς καὶ τῶν Μαθηματικῶν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Φραγκφούρτης τῆς ἐπὶ τοῦ Ὄντερ. Μετέφρασεν εἰς τὴν γερμανικὴν πλῆθος γαλλικῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων καὶ συνέγραψε λατινιστὶ τὰ ἑξῆς: «De valetudine verna; Initia novae doctrinae de natura soni, De auris humanae proprietatibus et vitiis quibusdam» (Λειψία, 1777), «Κοσμολογικαὶ συνομιλίαι πρὸς χρῆσιν τῆς νεότητος» (1778—1780, 3 τόμ.), «Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν γλωσσῶν, ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς συνθέσεως, ἐπὶ τῶν τεχνῶν, ἐπὶ τῶν θρησκευμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν» (1782), «Πειράματα καὶ δοκιμαὶ ἐπὶ τῶν διαφόρων χρωμάτων τοῦ φωτὸς» (1792), «Συνομιλίαι ἐπὶ ἀνθρώπου» (1796—1792, 2 τόμ.). ΑΝ. Δ.

Βοῦνσεν· βλ. Μποῦνσεν.

βουνσενίνης (ὁ) (Bunsenin) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν συνώνυμον τοῦ **κρεννερίτου** (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βουνσενίτης (ὁ) (Bunsenit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς πολὺ μικροὺς κρυστάλλους τοῦ κυβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Ἔχει σκληρότητα $5\frac{1}{2}$ βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 6.4, λάμψιν ὑελώδη. Εἶναι διαφώτιστος καὶ πιστακιοπράσινος. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ὀξείδιον νικελίου (NiO). Εὑρίσκεται μὲ νικελιακὴν ὤχραν εἰς τὴν Johanngeorgenstadt. Γ. Κ. Γ.

Βοὺντ (Wundt), ***Γουλιέλμος***. Περιώνυμος Γερμανὸς ψυχολόγος καὶ φιλόσοφος (1832—1920). Ἐγεννήθη ἐν Νεκκαράου τῆς Βάδης. Μετὰ τὸ τέρμα τῶν ἐγκυκλίων αὐτοῦ σπουδῶν, ἐπεδόθη ἐν Τυβίγγῃ, Ἀϊδελβέργῃ καὶ Βερολίνῳ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς. Τῷ 1857 ἐγένετο ὑφηγητὴς τῆς φυσιολογίας ἐν Ἀϊδελβέργῃ, τῷ δὲ 1864 ἔκτακτος καθηγητής. Τῷ 1866 ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος τῆς πόλεως ταύτης εἰς τὴν Βουλὴν τῆς Βάδης, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνε νὰ ὑποβάλῃ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ. Τῷ 1874 ὠνομάσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν Ζυρίχῃ, ἓν δ᾽ ἔτος βραδύτερον διεδέχθη τὸν Ἀλβέρτον Λάγγε ἐν Λειψίᾳ, ὅπου διέμεινε μέχρι τέλους τοῦ βίου του.

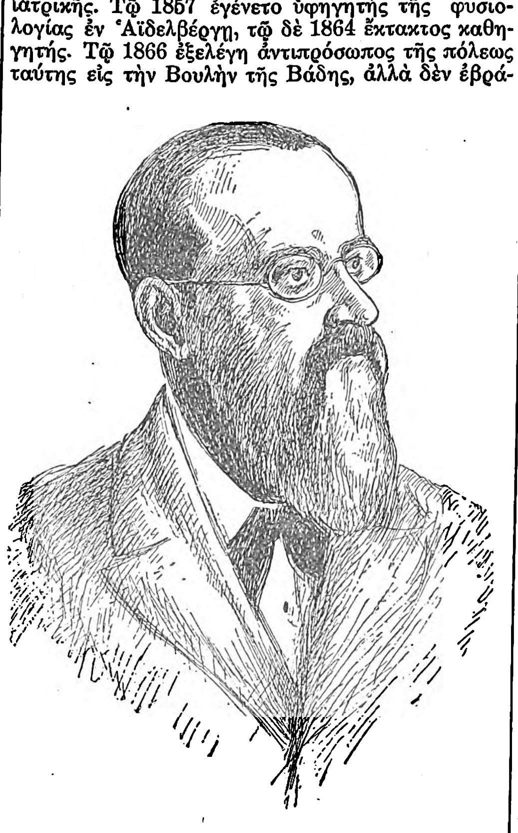

Γουλιέλμος Βούντ.

Ὁ Βοὺντ ὑπῆρξεν ὁ πολυμαθέστερος ἀνὴρ τοῦ αἰῶνός του, διὸ καὶ εὐλόγως παραβάλλεται πρὸς τὸν Ἀριστοτέλην καὶ τὸν Κάντιον. Ἀκραιφνὴς πατριώτης, συνυπέγραψε τὴν διακήρυξιν τῶν ἐνενήκοντα τριῶν Γερμανῶν σοφῶν.

Τὸν Βοὺντ ἤγαγον εἰς τὴν φιλοσοφίαν αἱ φυσιολογικαὶ μελέται του. Ἓν τῶν πρώτων ἔργων αὐτοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Beiträge zur Theorie der Sinneswahrnehmung» («Συμβολαὶ εἰς τὴν θεωρίαν τῆς αἰσθησιακῆς ἀντιλήψεως», 1859—1862), ἐξετάζει πρὸ παντὸς τὴν ἐπίδρασιν τῶν κινήσεων τῶν ὀφθαλμῶν ἐπὶ τὴν ἀντίληψιν τοῦ χώρου. Εἰς τὸ ἐν ἔτει 1861 ἐν Σπὶρ συνελθὸν ἐπιστημονικὸν συνέδριον ἔκαμε βαρυσήμαντον ἀνακοίνωσιν περὶ τοῦ *φυσιολογικοῦ χρόνου*. Εἰς τὰς «Vorlesungen über die Menschen=und Tierseele» («Παραδόσεις περὶ τῆς ψυχῆς τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων», 3η ἔκδ. 1897) ἐφαρμόζει τόσῳ τὴν ἐθνολογικήν, ὅσῳ τὴν πειραματικὴν καὶ τὴν φυσιολογικὴν μέθοδον. Μικρὸν πρὸ τῆς μεταβάσεως αὐτοῦ εἰς Λειψίαν, ὁ Βοὺντ ἐδημοσίευσε τὴν «Physiologische Psychologie». Τὸ ἔργον τοῦτο ἐκθέτει τὰς φυσιολογικὰς μεθόδους καὶ βάσεις τῆς ψυχολογίας, πραγματευόμενον ἀποκλειστικῶς τὰ ζητήματα ἐκεῖνα, ἅτινα δύνανται νὰ λυθῶσι συμφώνως πρὸς αὐτάς. Περιγραφὴ καὶ ἀνάλυσις ἐπισκιάζονται ἐν τῇ συγγραφῇ ταύτῃ ὑπὸ τοῦ πειραματισμοῦ. Βραδύτερον ἐδημοσίευσεν ἕτερον ψυχολογικὸν ἔργον: «Grundriss der Psychologie», ἵδρυσε δ᾽ ἐν Λειψίᾳ ψυχολογικὸν ἐργαστήριον, τὸ πρῶτον πανεπιστημιακὸν ἵδρυμα τοῦ εἴδους του, συγχρόνως δ᾽ ἤρξατο τῆς δημοσιεύσεως τοῦ περιοδικοῦ «Philosophische Studien» («Φιλοσοφικαὶ Σπουδαί»).

Τὴν σημασίαν, ἣν ἔσχε διὰ τὸν Βοὺντ ἡ πειραματικὴ ψυχολογία, ἥτις ὡδήγησεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς φυσιολογίας εἰς τὴν φιλοσοφίαν, πληροφορούμεθα παρ᾽ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἐκ τῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ψυχικὴ αἰτιότης καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ ψυχοφυσικοῦ παραλληλισμοῦ» πραγματείας του, δημοσιευθείσης ἐν τῷ περιοδικῷ «Philosophische Studien» (1894 σελ. 122—124). Ἡ πειραματικὴ μελέτη τῶν ψυχικῶν φαινομένων ἔπεισεν αὐτόν, ὅτι ἡ ψυχολογία δὲν ἐξαρτᾶται οὔτε ἐκ τῆς φυσιολογίας οὔτε ἐκ τῆς μεταφυσικῆς. «Ἐάν τις, λέγει ὁ Βούντ, μὲ ἐρωτήσῃ εἰς τί συνίσταται ἡ σημασία τῆς πειραματικῆς ἐρεύνης τῶν φαινομένων τοῦ ψυχικοῦ βίου, θ᾽ ἀπαντήσω, ὅτι αὕτη ἐγέννησεν ἐν ἐμοὶ καὶ ἐνίσχυσε βαθμηδὸν τελείως νέαν ἀντίληψιν τοῦ τρόπου, καθ᾽ ὃν συνδέονται πρὸς ἄλληλα τὰ ψυχικὰ γεγονότα. Ὅτε προέβην εἰς τὴν μελέτην τῶν ψυχολογικῶν προβλημάτων διὰ πρώτην φοράν, συνεμεριζόμην καὶ ἐγὼ τὴν ἡμαρτημένην τῶν φυσιολόγων γνώμην, καθ᾽ ἣν ἡ γένεσις τῶν αἰσθημάτων οὐδὲν ἄλλο ἦτο εἰμὴ ἁπλοῦν ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας τῶν ὀργάνων τῆς αἰσθήσεως. Τῇ ὑποδείξει τῆς ὁράσεως (ἰδίᾳ καθ᾽ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν αἰσθησιακὴν ἀντίληψιν τοῦ χρόνου) κατώρθωσα νὰ συλλάβω τὸ πρῶτον τὴν ἐνέργειαν ἐκείνην τῆς δημιουργικῆς συνθέσεως, ἥτις σὺν τῷ χρόνῳ μὲ ὡδήγησεν εἰς ψυχολογικὴν κατανόησιν τῶν ἀνωτέρων λειτουργιῶν τῆς ψυχῆς: τῆς φαντασίας καὶ τῆς νοήσεως. Διὰ τοῦτο ἡ παλαιὰ ψυχολογία οὐδεμίαν παρέσχεν ἐπικουρίαν εἰς ἡμᾶς. Ὅτε, ἐν συνεχείᾳ, προέβην εἰς τὴν μελέτην τῶν χρονικῶν σχέσεων τῆς διαδρομῆς τῶν παραστάσεων, ἐμόρφωσα νέαν ἀντίληψιν, σχετικὴν πρὸς τὴν ἀνέλιξιν τῶν λειτουργιῶν τῆς βουλήσεως, τὴν τῶν ἐξωτερικῶν λειτουργιῶν, τῶν ἀφορμωμένων ἐξ ἐσωτερικῶν τοιούτων, τὴν ἐξ ἁπλῶν συνισταμένων πολυπλόκων λειτουργιῶν, συγχρόνως δὲ διέγνων τὴν στενὴν σχέσιν μεταξὺ ἁπασῶν τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν, ἃς χωρίζομεν ἀπ᾽ ἀλλήλων δι᾽ ἀφαιρέσεων καὶ τεχνικῶν ὅρων, οἷοι: Παράστασις, συναίσθημα, βούλησις. Ἄλλαις λέξεσιν, ἐσχημάτισα τὴν ἀντίληψιν, ὅτι ὁ ψυχικὸς βίος εἶναι ὁμογενὴς καὶ ἀδιαίρετος».

Ὁ Βούντ, ἀκολουθήσας τὴν ὁδὸν ταύτην, ἤχθη εἰς τὴν ἰδέαν τῆς συνθέσεως, ἣν ὁ Κάντιος εἶχεν ἤδη ἀνακαλύψει διὰ τῆς ἀναλύσεως τῶν λειτουργιῶν τῆς νοήσεως καὶ τῆς μελέτης τοῦ τρόπου, καθ᾽ ὃν ἀντιλαμβανόμεθα τὸν χῶρον καὶ τὸν χρόνον. Συνθετικὴ δημιουργία εἶναι διὰ τὸν Βοὺντ ὁ συνδυασμὸς ἐκεῖνος, τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ὁποίου ἀποκτᾷ ἰδιότητας, ἃς οὐδὲν τῶν συνιστώντων αὐτὸν στοιχείων κατέχει αὐτὸ καθ᾽ ἑαυτό. Ὁ φιλόσοφος ἐπιμένει εἰς τὴν σημασίαν τῆς ἐνεργείας ἐν τῇ συνθέσει, τοῦθ᾽ ὅπερ ἄγει αὐτὸν εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ἡ βούλησις εἶναι ὁ πρωταρχικὸς τοῦ ψυχικοῦ βίου πυρήν. Ἡ ψυχολογικὴ ὅμως ἔρευνα δὲν ὑπῆρξεν ἡ μόνη ὁδός, ἡ ὁδηγήσασα τὸν Βοὺντ ἀπὸ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Ὡς φυσιοδίφης παρετήρησεν, ὅτι ἅπασαι αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἑδράζονται ἐπὶ ὑποθέσεων. Ὅθεν τὸ ζήτημα ἔδει νὰ τεθῇ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ: Τίς εἶναι ὁ τρόπος, καθ᾽ ὃν αἱ ὑποθέσεις αὗται, αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν βάσιν τοῦ παντός, βασίζονται αὐταὶ καθ᾽ ἑαυτάς; Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν ἀφετηρίαν τῆς γνωσιολογίας του. Ὁ Βοὺντ πραγματεύεται αὐτὸ ἐν τῇ συγγραφῇ του: «Die physikalischen Axiome und ihre Beziehung zum Kausalprinzip» («Τὰ ἀξιώματα τῆς φυσικῆς καὶ ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς τὸν νόμον τῆς αἰτιότητος», Ἐρλάγγη 1866). Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ πειρᾶται νὰ συναγάγῃ τὰς ἀρχὰς τῆς φυσικῆς ἐκ τοῦ νόμου ἐκείνου, καθ᾽ ὃν τὰ πάντα ἐν τῇ φύσει ἔχουν τὸν λόγον των, ἀλλ᾽ ἀφ᾽ ἑτέρου στηρίζεται καὶ ἐπὶ τοῦ νόμου, συμφώνως πρὸς τὸν ὁποῖον πᾶν ὅ,τι δημιουργεῖται ἐν τῷ σύμπαντι δέον ν᾽ ἀναχθῇ εἰς κινήσεις. Τὸν δεύτερον δὲ τοῦτον νόμον ἀποδεικνύει, ἔχων ὑπ᾽ ὄψει αὐτοῦ, ὅτι ἡ κίνησις εἶναι ἡ ἁπλουστέρα τῶν μεταβολῶν, δεδομένου ὅτι ἀντικείμενόν τι κινούμενον δὲν μεταβάλλει εἰμὴ μόνον τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐν σχέσει πρὸς ἄλλα ἀντικείμενα, χωρὶς ν᾽ ἀπολέσῃ τινὰ τῶν ἰδιοτήτων του. Ἐπὶ τῷ τέλει ὅπως διαφωτίσῃ τὸ γνωσιολογικὸν πρόβλημα, προέβη εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς «Λογικῆς» του (3 τόμ. 1893—1895). Ἐκεῖνο, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν μεγάλην τοῦ ἔργου τούτου σπουδαιότητα, εἶναι πρὸ παντὸς ὁ πλοῦτος τοῦ ὑλικοῦ, ὅπερ ὁ συγγραφεὺς πρὸς διαφωτισμὸν τῶν ἐπὶ μέρους γνωσιολογικῶν θεμάτων παρέλαβεν ἐκ τῶν καθ᾽ ἕκαστον ἐπιστημῶν. Κατὰ τὸν Βοὺντ ἡ ἐπιστήμη εἶναι μᾶλλον γεγονὸς ἱστορικῶς δεδομένον καὶ συνδεδεμένον πρὸς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. παρὰ τάσις τις, τὸ δυνατὸν τῆς ὑπάρξεως καὶ ὁ ἀποχρῶν λόγος τῆς ὁποίας θὰ ἔπρεπε νὰ μελετηθῶσι. Τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικὸν γνώρισμα ὁλοκλήρου τῆς φιλοσοφίας τοῦ Βούντ, διὸ καὶ ἡ περὶ λογικῆς συγγραφή του ἔχει μᾶλλον χαρακτῆρα ἐγκυκλοπαιδείας παρὰ μελέτης ἀρχῶν.

Ἡ «Ἠθική» του (Ethik, 3 ἔκδ. 1902) ἔχει χαρακτῆρα ἀνάλογον πρὸς τὸν τῆς «Λογικῆς». Ὁ Βοὺντ θεωρεῖ καὶ τὴν ἠθικότητα ὡς γεγονός, ὅπερ τὰ ἄτομα ὀφείλουν ν᾽ ἀναγνωρίσωσι καὶ νὰ συνεχίσωσι, δὲν σταματᾷ δὲ πρὸ τῶν δυσκολιῶν, αἵτινες γεννῶνται, ἅμα ὡς θελήσῃ τις νὰ θεμελιώσῃ τὴν ἠθικὴν ἐπὶ βάσεων ἐπιστημονικῶν ἢ φιλοσοφικῶν. Κρηπὶς τῆς ἠθικῆς εἶναι κατ᾽ αὐτὸν ἡ λαοψυχολογία (Völkerpsychologie), ἥτις δεικνύει τὸν τρόπον, καθ᾽ ὃν αἱ ἠθικαὶ ἀρχαὶ

Digitized by Google

εἶναι ἀπότοκοι ἱστορικῶν ἢ κοινωνικῶν συνθηκῶν, διέπουσῶν ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπίνην ζωήν.

Ἐν τῶν σημαντικωτέρων ἔργων τοῦ Βοὺντ εἶναι τὸ «Σύστημα τῆς Φιλοσοφίας» («System der Philosophie»). Ἐν αὐτῷ ἡ ἱκανότης τοῦ Βοὺντ πρὸς διατύπωσιν φιλοσοφικῶν θεμάτων ἐξικνεῖται εἰς τὸ ἀποκορύφωμά της. Ὁ συγγραφεὺς ἐκθέτει τὰς ἀποκρυσταλλωθείσας πλέον ἰδέας του ἐν σχέσει πρὸς τὴν φιλοσοφίαν ἐν τῷ συνόλῳ της καὶ τὰ διάφορα προβλήματά της. Μετὰ τοῦ «Συστήματος τῆς Φιλοσοφίας» συνδέεται ἡ «Einleitung in die Philosophie» («Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Φιλοσοφίαν»), ἥτις, παραβαλλομένη πρὸς τὰ προγενέστερα ἔργα τοῦ Βούντ, παρουσιάζει πολλὰς διαφορὰς ἀντιλήψεως. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἔργου τούτου ἀσχολεῖται περὶ τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν διαφόρων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας κατευθύνσεων. Ἐκεῖνο, ὅπερ ὁδηγεῖ εἰς τὴν φιλοσοφίαν εἶναι, κατὰ τὸν Βούντ, πνευματική τις ἀνάγκη, ἥτις, ἐν τῇ πολυσχιδεῖ φύσει της, ἀποσπᾶται τῆς θρησκευτικῆς ἀνάγκης, χωρὶς ὅμως νὰ δύναται νὰ ἐκμηδενίσῃ τὴν δευτέραν. Φιλοσοφία εἶναι ἀντίληψίς τις τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς, ἀνταποκρινομένη τόσῳ πρὸς τὰς ἀξιώσεις τῆς νοήσεως ὅσῳ καὶ πρὸς τὰς τοῦ συναισθήματος. Κατὰ τὴν ἐποχήν μας, λέγει ὁ Βούντ, ἡ φιλοσοφία δὲν ἔχει, ὡς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, τὸ ἀποκλειστικὸν προνόμιον νὰ θεραπεύῃ τὴν μνησθεῖσαν πνευματικὴν ἀνάγκην. Αἱ ἤδη μεγάλως ἐξελιχθεῖσαι καθ' ἕκαστον ἐπιστῆμαι καταλαμβάνουσιν ὁλόκληρον τὴν σφαῖραν τῆς ἐμπειρίας. Αὗται διαιροῦνται εἰς τρεῖς κατηγορίας: 1) εἰς τὰ μαθηματικά, ἀντικείμενον τῶν ὁποίων εἶναι οἱ ἀριθμοί, ὁ χῶρος καὶ ἡ κίνησις, 2) εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, θέμα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ἑρμηνεία τῶν φαινομένων τῆς φύσεως καὶ 3) εἰς τὰς πνευματολογικάς, ἤτοι εἰς τὴν ψυχολογίαν, τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν ἱστορίαν. Ἡ διάκρισις τῶν τριῶν τούτων κατηγοριῶν τῶν ἐπιστημῶν δὲν συνίσταται μόνον εἰς τὴν διαφορὰν τῶν ἀντικειμένων των, ἀλλὰ πρὸ παντὸς εἰς τὴν διαφορὰν τῶν ἀπόψεων, ἀφ' ὧν ἐξορμῶνται. Ἡ μεγάλη τῶν ἐπιστημῶν ἀνέλιξις ηὔξησε τὸ ἐπιστημονικὸν διαφέρον, ἡ δὲ φιλοσοφία δὲν δύναται νὰ παρίδῃ αὐτάς, ὡς ἐπίστευεν ὁ ρωμαντισμός, ἀλλ' ὀφείλει νὰ τὰς συνδέσῃ εἰς σύστημα ἑνιαῖον, ἀπηλλαγμένον ἀντιφάσεων. Δυνάμεθα, λέγει ὁ Βούντ, νὰ δείξωμεν ἱστορικῶς τὴν ὁδόν, ἣν ἠκολούθησεν ἡ ἡμετέρα νόησις, ὅπως ἐπανέλθῃ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας εἰς τὴν σύγχρονον, καθοδηγουμένη ὑπὸ τῶν εἰδικῶν ἐπιστημῶν.

Ὁ Βοὺντ διαιρεῖ τὴν φιλοσοφίαν εἰς γνωσιολογίαν καὶ θεωρίαν τῶν ἀρχῶν. Ἡ γνωσιολογία περιλαμβάνει τὴν τυπικὴν λογικήν, τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν θεωρίαν τῆς πραγματικῆς γνώσεως, ἡ δὲ θεωρία τῶν ἀρχῶν ἓν γενικὸν μέρος, ὅπερ ὁ Βοὺντ καλεῖ «Μεταφυσικήν», ἰσχυριζόμενος, ὅτι αὕτη εἶναι τὸ τελικὸν πόρισμα καὶ οὐχὶ ἡ ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας, καὶ ἓν εἰδικὸν μέρος, ἤτοι τὴν φιλοσοφίαν τῆς φύσεως καὶ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ πνεύματος. Κατὰ ταῦτα δὲν ὑπάρχουν εἰμὴ μόνον δύο φιλοσοφικὰ προβλήματα, ἤτοι τὸ πρόβλημα τῆς γνώσεως καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ὑπάρξεως. Ἡ ἠθικὴ φιλοσοφία ἔχει τὴν θέσιν αὐτῆς ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν ἀρχῶν ὡς εἷς τῶν εἰδικῶν κλάδων τῆς φιλοσοφίας τοῦ πνεύματος—καθὼς ἀκριβῶς ἡ αἰσθητικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς θρησκείας—, ἀλλ' οὐδὲν ζήτημα παρουσιάζει, ὅπερ θὰ ἔπρεπε νὰ μελετηθῇ μεμονωμένως. Δέχεται μόνον ὁ Βούντ,ὅτι ἡ ψυχολογία κατέχει ἐξαιρετικὴν θέσιν μεταξὺ τῶν καθ' ἕκαστον ἐπιστημῶν, διότι συνδέεται στενότερον πάσης ἄλλης πρὸς τὴν γνωσιολογίαν, δεδομένου ὅτι πᾶσα γνωστικὴ ἐνέργεια εἶναι πνευματικὸν φαινόμενον ἐμπειρικῶς δεδομένον, ὡς τοιοῦτον δ' ἀνήκει εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ψυχολογίας. Δικαιούμεθα ἄρα νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ εἰδικοῦ ψυχολογικοῦ προβλήματος. Συμφώνως πρὸς ταῦτα ἡ φιλοσοφία τοῦ Βοὺντ ἅπτεται τεσσάρων κατὰ σειρὰν προβλημάτων.

Ἐν τῷ ψυχολογικῷ πεδίῳ ὁ Βοὺντ ἐμφανίζεται ὡς ὁ σπουδαιότερος ἐρευνητὴς καὶ δημιουργὸς μετὰ τὸν Φέχνερ. Εἶναι ὁ ἱδρυτὴς τῆς *πειραματικῆς ψυχολογίας* καὶ τῆς ψυχολογίας τῶν λαῶν (βλ. ψυχολογία).

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν γνωσιολογίαν, ὁ Βοὺντ ἀφορίζει, ὅτι ἡ γνῶσις εἶναι περιγραφικὴ ἢ ἀφηγηματική, ἔχει δὲ ὡς σκοπὸν τὴν ὑπόδειξιν ἰδιοτήτων ἢ τὴν ἀπόδειξιν γεγονότων. Πρὸς τὴν περιγραφὴν ἐν τῇ λογικῇ σκέψει ἀνταποκρίνεται ἡ ἀπόδειξις τῆς ταυτότητος, πρὸς δὲ τὴν ἀφήγησιν ἡ ἔκθεσις λογικῆς σχέσεως ἐξαρτήσεως.

Ἡ πρώτη δεικνύει ὅ,τι εἶναι μόνιμον ἢ στατικόν, ἡ δευτέρα ὅ,τι εἶναι μεταβλητὸν ἢ δυναμικόν. Ἡ σχέσις ἐξαρτήσεως καταφαίνεται ἐν τῷ συλλογισμῷ ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐκ μιᾶς κρίσεως συνάγεται ἑτέρα. Οὕτως ἡ σκέψις ζητεῖ ν' ἀναγάγῃ πάσας τὰς χρονικὰς καὶ τὰς τοπικὰς σχέσεις εἰς σχέσεις λογικῆς ἐξαρτήσεως, ἵνα καταστήσῃ αὐτὰς ἀναλόγους πρὸς τὴν σχέσιν τὴν ἐνυπάρχουσαν μεταξὺ τοῦ συμπεράσματος καὶ τῶν προκειμένων αὐτοῦ. Δὲν περιοριζόμεθα τότε πλέον εἰς τὴν ἁπλῆν παρατήρησιν τῶν ἰδιοτήτων, ἀλλὰ τροποποιοῦμεν αὐτὰς ἐπὶ τῷ τέλει, ὅπως ἀνακαλύψωμεν τὴν σχέσιν τῆς ἀμοιβαίας ἐξαρτήσεως αὐτῶν. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ φυσικῆς τινος τάσεως, ἀφοῦ ἡ λογικὴ ἐξάρτησις εἶναι τὸ μόνον εἶδος ἐξαρτήσεως, ὅπερ εὑρίσκεται εἰς ἄμεσον συμφωνίαν μετὰ τῶν νόμων τῆς νοήσεως. Ἡ ἐξάρτησις δὲν εἶναι ἐξωτερικὴ ἐν προκειμένῳ, δεδομένου ὅτι ἐλευθερία καὶ ἀναγκαιότης τῆς σκέψεως συνδέονται ἀμέσως πρὸς ἀλλήλας. Διὰ τὸν λόγον ἀκριβῶς τοῦτον καταβάλλεται προσπάθεια, ὅπως πᾶσαι αἱ σχέσεις πραγματικῆς ἐξαρτήσεως ἀναχθῶσιν εἰς σχέσεις λογικῆς τοιαύτης. Ἡ ἐν λόγῳ τάσις εὑρίσκει τὴν ἔκφρασιν αὐτῆς ἐν τῇ ἀρχῇ, καθ' ἣν τὰ πάντα ἔχουν τὸν λόγον των καὶ καθ' ἣν μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐνεργειῶν τῆς νοήσεως ὑπάρχει σύνδεσις ἀμοιβαία.

Ἡ γνῶσις ἄρχεται ἐκ τῆς πεποιθήσεως ἐπὶ τὴν πραγματικὴν ἀξίαν τῶν παραστάσεων (*ἁπλοϊκὸς πραγματισμός*). Κατ' ἀρχὰς οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ διακρίνωσι τὴν μεταξὺ τῆς γνώσεως καὶ τῶν ἀντικειμένων αὐτῆς διαφοράν. Τοιαύτη διάκρισις προϋποθέτει ὥριμον κρίσιν. Οἱ φιλόσοφοι αὐτοὶ λησμονοῦσι συχνάκις, ὅτι ἡ σκέψις χαρακτηρίζει πάντοτε προηγμένον καὶ οὐχὶ ἀρχέγονον στάδιον. Παρίσταται ἀνάγκη πολλῶν παραγόντων, ὅπως ἀρνηθῶμεν τὴν πραγματικότητα τοῦ ἀμέσως δεδομένου. Τοιοῦτοι δὲ παράγοντες γεννῶνται ἰδίᾳ ἐκ τῆς ἀντιθέσεως μεταξὺ τοῦ μονίμου, στατικοῦ καὶ τοῦ μεταβλητοῦ, δυναμικοῦ. Ἀξίαν δύναται νὰ ἔχῃ ἐκεῖνο, ὅπερ ὑπάρχει παρ' ὅλας τὰς μεταβολάς, ἃς ὑφίσταται, τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο ἀνακαλύπτομεν κατόπιν μακρᾶς καὶ βαθείας σκέψεως καὶ οὐχὶ δι' ἀμέσου ἐποπτείας. Ἅμα ὡς ἡ νόησις μορφώσῃ ἐννοίας, δυναμένας νὰ ἐκτοπίσωσι τὸ μεταβλητὸν τῆς αἰσθησιακῆς ἀντιλήψεως περιεχόμενον, ὁ ἁπλοϊκὸς πραγματισμὸς μεταβάλλεται εἰς *κριτικὸν* τοιοῦτον. Ὁ δεύτερος δὲ οὗτος πραγματισμὸς δὲν εἶναι εἰμὴ ἡ συνέχισις τῆς ἐνεργείας, ἥτις ἄρχεται ἤδη ἐν τῷ ἁπλοϊκῷ, ἅμα ὡς καταστῇ οὗτος ἱκανὸς νὰ διακρίνῃ τὴν διαφορὰν μεταξὺ αἰσθησιακῆς ἀντιλήψεως, ἀναμνήσεως καὶ φαντασίας. Ἡ ὁδὸς ἡ ἄγουσα ἀπὸ τοῦ ἁπλοϊκοῦ πραγματισμοῦ εἰς τὸν κριτικὸν τοιοῦτον παρουσιάζει τρία στάδια, ἤτοι τὸ τῆς αἰσθησιακῆς ἀντιλήψεως, τὸ τῆς γνώσεως διὰ τῆς νοήσεως καὶ τὸ τῆς γνώσεως διὰ τοῦ λόγου. Ἀνταποκρίνονται δὲ τὰ τρία ταῦτα στάδια πρὸς τὴν γνῶσιν, ἣν ἀποκτῶμεν ἐκ τῆς καθημερινῆς ζωῆς, πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ τὴν φιλοσοφικὴν γνῶσιν.

Ἐν τῇ αἰσθησιακῇ ἀντιλήψει ὁ χῶρος καὶ ὁ χρόνος ἐμφανίζονται ὡς μορφαί, εἰς ἃς ἐντοπίζεται τὸ δεδομένον ὡς σταθερότης ἀντιτιθεμένη πρὸς τὴν μεταβλητότητα καὶ ὡς ἔκφρασις τῆς διηνεκοῦς τοῦ πνεύματος ἐνεργείας. Οἱ νόμοι, οἱ διέποντες τὸν χῶρον καὶ τὸν χρόνον, δύνανται νὰ καθορισθῶσι δι' ἀφαιρέσεως, διὸ καὶ ἡ σκέψις ἔχει τὴν φυσικὴν ῥοπὴν νὰ στηρίζηται ἐπ' αὐτῶν καὶ νὰ θεωρῇ τὰς ἰδιότητας τῶν πραγμάτων ὡς ὑποκειμενικόν τι ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς νόμους τούτους.

Ἡ γνῶσις διὰ τῆς νοήσεως ἄρχεται τὸ πρῶτον, ἅμα ὡς, διὰ νὰ εὕρωμεν τὸ μόνιμον, τὸ στατικόν, ἀπομακρυνθῶμεν τῆς ἀμέσου ἐποπτείας καὶ ἅμα ὡς ἀντικαταστήσωμεν αὐτὴν διὰ συμβόλων καὶ λέξεων. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἰσερχόμεθα εἰς τὸ πεδίον τῶν ὑποθέσεων, ἀλλ' εἰς τοῦτο ἀναγκάζει ἡμᾶς ἡ λογική, δεδομένου ὅτι ἡ νόησις μοχθεῖ, ὅπως ἀνακαλύψῃ μεταξὺ πάντων τῶν μερῶν τοῦ ἐμπειρικοῦ περιεχομένου συνδέσεις ἁρμονικὰς καὶ ἀπηλλαγμένας ἀντιφάσεων. Τὰ πάντα ἀνάγονται ἐν προκειμένῳ εἰς τοὺς νόμους τῆς νοήσεως, οὐδέποτε ὅμως δύναται νὰ ὑπάρξῃ καθαρὰ νόησις, ὅπως δὲν ὑπάρχει καὶ καθαρὰ ἐμπειρία. Διὰ τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου ὁ Βοὺντ ἀποκρούει τόσον τὸν *ἀπριορισμὸν* ὅσον καὶ τὸν *ἐμπειρισμόν*.

Ἡ διὰ τοῦ λόγου γνῶσις ὁδηγεῖ ἐκεῖθεν τῶν ὁρίων τῆς ἐμπειρίας, διότι ἐπιζητεῖ ἀπεριόριστον σύνδεσιν, ἐνῷ ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ πᾶσα σύνδεσις εἶναι περιωρισμένη. Ὁ Βοὺντ μεταχειρίζεται τὴν λέξιν «λόγος» ὑπὸ τὴν στενὴν σημασίαν της, ἤτοι ὡς δηλοῦσαν τάσιν τινὰ πρὸς τὴν ἑνότητα, τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν μόρφωσιν ὁλοτήτων ἐπὶ τῇ βάσει μερικῶν δεδομένων. Ὁ *λόγος* γεννᾶται, κατ' αὐτόν, ἅμα ὡς ἀρχίσωμεν νὰ λαμβάνωμεν συνείδησιν τοῦ ὅτι ἡ ἐνέργεια τῆς νοήσεως προηγεῖται ἑκάστοτε, ἀκολουθοῦσα τὸν ἴδιον αὐτῆς νόμον καὶ συνεπῶς, ὅτι οἱοσδήποτε περιορισμὸς ἐκ μέρους ἐκείνου, ὅπερ χρησιμεύει εἰς αὐτὴν ὡς στήριγμα, ἐκτοπίζεται ἢ τοὐλάχιστον θεωρεῖται ἐκτετοπισμένος. Τότε γεννᾶται ἡ ἰδέα συνόλου τινός, συνισταμένου ἐκ πασῶν τῶν σχέσεων ἐξαρτήσεως. Αἱ ἰδέαι τοῦ λόγου ἐκπηγάζουσιν ἐκ τῆς συνεχείας τῆς ἐνεργείας, ἥτις ἤγαγε τὴν νόησιν εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν ἐννοιῶν αὐτῆς. Ἀλλ' ἐνῷ ἡ νόησις ἐπιδιώκει τὴν σύνδεσιν τοῦ δεδομένου κατὰ τρόπον ἀπηλλαγμένον ἀντιφάσεων, ὁ λόγος ἐπιδιώκει τὴν συγκρότησιν ἑνιαίου καὶ καλῶς συνηρθρωμένου συστήματος. Ἡ *ἐμπειρία* καὶ ἡ *σκέψις* ματαίως ἀρνοῦνται τὴν ὕπαρξιν τῶν προβλημάτων, ἅτινα γεννῶνται ἐν προκειμένῳ. Καίτοι δὲ ὁ Βοὺντ ὁμολογεῖ, ὅτι εἶναι ἀδύνατον ν' ἀνασκευάσωμεν τὰς ἀπόψεις τῆς Ἐμπειρίας καὶ τῆς Σκέψεως δι' ἐπιχειρημάτων τῆς λογικῆς, ἐν τούτοις πιστεύει, ὅτι αἱ ἀπόψεις αὗται ἀνασκευάζονται παρ' αὐτῆς τῆς νοήσεως, διότι ὑπάρχει καταφανὴς ἀντίφασις, ἐὰν παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ νόησις συνδέει μὲν τὰ καθ' ἕκαστον ἀντικείμενα πρὸς ἄλληλα, ἀδυνατεῖ ὅμως νὰ πράξῃ τοῦτο ὅσον ἀφορᾷ τὰς κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον μορφουμένας συνθέσεις. Ὁ νόμος τοῦ *ἀποχρῶντος λόγου* ὁδηγεῖ πάντοτε πορρωτέρω. Ἡ ἐπιστημονικὴ σημασία τῆς *ἐμπειρίας* καὶ τῆς *σκέψεως* συνίσταται εἰς τὸ ὅτι περιώρισε τὴν αὐθαίρετον θεωρίαν καὶ ἠμπόδισεν αὐτὴν νὰ διαταράσσῃ διὰ τῆς ἀναμείξεώς της τὴν ἐπιστημονικὴν γνῶσιν. Ἡ διὰ τοῦ λόγου γνῶσις δύναται, κατὰ τὸν Βούντ, νὰ ὑπερβῇ τὴν ἐμπειρίαν, νὰ γίνῃ δηλαδὴ *ὑπερβατική*, κατὰ δύο τρόπους. Δύναται νὰ συνεχισθῇ κατὰ τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν ἡ μόρφωσις συνθέσεων, ἡ ἀρξαμένη ἤδη ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ. Τοῦτο γίνεται ὡς πρὸς τοὺς ἀριθμούς, τὸν χῶρον καὶ τὸν χρόνον, τὰ δύο κατηγορήματα τοῦ Σπινόζα Cogitatio et extensio (*πνεῦμα καὶ ὕλη*). Ὁ Βοὺντ καλεῖ τὸν τρόπον τοῦτον τῆς ὑπερπηδήσεως τῆς ἐμπειρίας *πραγματιστικὸν ὑπερβατισμόν*. Ἐνῷ ἐν τῷ πραγματιστικῷ ὑπερβατισμῷ δὲν πρόκειται εἰμὴ περὶ τοῦ ποσοτικῶς ἀπείρου, προστίθεται εἰς αὐτὸ καὶ τὸ ποιοτικῶς ἄπειρον, ἤτοι ἡ εἰς τὸ ὂν ἀπόδοσις καὶ ἄλλων ἰδιοτήτων. Τὸν ὑπερβατισμὸν τοῦτον καλεῖ ὁ Βοὺντ *φανταστικόν*.

Ἡ Μεταφυσικὴ ἄρχεται ἤδη κατὰ τὸν Βοὺντ ἀπὸ τῶν καθ' ἕκαστον ἐπιστημῶν, ἐφ' ὅσον αὗται ἑδράζονται ἐπὶ ὑποθέσεων, αἵτινες εἶναι ἀδύνατον ν' ἀποδειχθῶσιν ἐμπειρικῶς, ἀλλ' αἱ ὁποῖαι εἶναι οὐδὲν ἧττον ἀπαραίτητοι διὰ τὴν σύνδεσιν τοῦ ἐμπειρικοῦ περιεχομένου. Αἱ ὑποθέσεις αὗται καθιστῶσι μὲν νοητὴν τὴν ἐμπειρίαν, ἀλλ' εὑρίσκονται αὗται καθ' ἑαυτὰς ἐκεῖθεν τῶν ὁρίων της. Ὅθεν πᾶσα ὑπόθεσις εἶναι μεταφυσικὴ καὶ πᾶσα μεταφυσικὴ εἶναι ὑπόθεσις. Ὁ λόγος τῆς ὑπάρξεως μεταφυσικῆς εἶναι ἡ ἀνάγκη τῆς συνδέσεως καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῆς κατανοήσεως τοῦ ἐμπειρικῶς δεδομένου, τέλος δὲ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀντιλήψεως ἑνὸς καλῶς συνηρθρωμένου συνόλου. Οὗτος δὲ εἶναι καὶ ὁ λόγος, δι' ὃν πᾶν ἐμπειρικὸν πεδίον, καὶ συνεπῶς πᾶσα ἐπιστήμη, ἔχει τὴν ῥοπὴν νὰ θεωρῇ ἑαυτὴν ὡς ἀπόλυτον καὶ ὡς ἀποκλειστικὴν κλεῖδα κατανοήσεως τοῦ ὄντος ἐν τῷ συνόλῳ του. Διὰ τοῦτο δέον ν' ἀσκῆται ἐν προκειμένῳ διηνεκὴς καὶ αὐστηρὸς ἔλεγχος. Ἡ στάσις τοῦ Βοὺντ ἔναντι τοῦ θετικισμοῦ, τοῦ κριτικισμοῦ καὶ τῆς ρωμαντικῆς φιλοσοφίας εἶναι ἐν προκειμένῳ χαρακτηριστική. Ὁ φιλόσοφος οὗτος εὐνοεῖ τὸν θετικισμόν, λόγῳ τῆς σημασίας, ἣν ἀποδίδει εἰς τὴν ἐμπειρίαν ὡς γνώμονα. Δεικνύει ὅμως μεγάλην ἐπιφυλακτικότητα καὶ προχωρεῖ περιεσκεμμένως, βῆμα πρὸς βῆμα, εἰς τὰ θέματα ἐκεῖνα, τὰ εὑρισκόμενα ἐκεῖθεν τῶν ὁρίων τῆς ἐμπειρίας, ὁ τρόπος δ' αὐτοῦ ν' ἀναγνωρίζῃ τὰ μεταφυσικὰ προβλήματα, ἅτινα παρουσιάζονται εἰς αὐτόν, καὶ νὰ πραγματεύηται ταῦτα, ἐμφανίζουν τὸν Βοὺντ ὀπαδὸν καὶ συνεχιστὴν τῆς κριτικῆς φιλοσοφίας. Ἐν τούτοις, διακατεχόμενος ὑπὸ τῆς ἰδέας τῆς ἑνότητος, ὑπερπηδᾷ καὶ αὐτὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Σπινόζα τεθέντα εἰς τὴν φιλοσοφίαν ὅρια. Ὁ Βοὺντ δὲν ἀρκεῖται, ὡς ὁ Σπινόζας, εἰς τὴν ἰδέαν οὐσίας τινός, χωρὶς νὰ καθορίσῃ κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν φύσιν της. Πρέπει νὰ ἐξετασθῇ, ἐὰν ἡ ἰδέα τῆς ἑνότητος τοῦ ὄντος συμπίπτῃ πρός τινα εἰς ἡμᾶς δεδομένην ἔννοιαν καὶ ἐὰν ἡ ἔννοια αὕτη πλησιάζῃ μᾶλλον πρὸς τὴν ὕλην παρὰ πρὸς τὸ πνεῦμα. Κατὰ τὸν Βοὺντ δέον δηλαδὴ ν' ἀντιληφθῶμεν τὸν κόσμον ὡς μονάδα εἴτε ὑλικὴν εἴτε πνευματικήν. Ἡ ἐκλογὴ δὲν εἶναι δυσχερὴς διὰ τὸν Βοὺντ. Ἡ μόνη εἰς ἡμᾶς ἀμέσως δεδομένη ἐνέργεια εἶναι καὶ μένει ἡ βούλησις ἡμῶν (*βουλησιαρχία*). Ὅθεν ἄπειρός τις βούλησις εἶναι ἡ ὑπερτάτη καὶ τελικὴ ἰδέα, ἣν δύναται νὰ συλλάβῃ ὁ λόγος. Καίτοι δὲ ἡ ἰδέα αὕτη—ἡ ἰδέα τοῦ Θεοῦ—εἶναι φανταστικῶς ὑπερβατική, τὸ δὲ περιεχόμενον αὐτῆς ἀκαθόριστον, ἐν τούτοις μόνον δι' αὐτῆς δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν τὸν μηχανισμὸν τοῦ σύμπαντος ὡς ἐξωτερικὸν περικάλυμμα ἐνεργειῶν καὶ τάσεων πνευματικῶν, τὸ δὲ ἡμέτερον ψυχοφυσικὸν εἶναι παρουσιάζεται εἰς ἡμᾶς ὡς μικρόκοσμος. Οὕτως ἱκανοποιεῖται ὁ *λόγος* ἐν τῇ προσπαθείᾳ αὐτοῦ νὰ συλλάβῃ τὴν ἑνότητα, συγχρόνως δὲ τ' ἀνθρώπινα ἰδεώδη παρουσιάζονται ὡς συνέπεια, προερχομένη ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ἀρχῆς τοῦ κόσμου.

Πάντων τῶν προϊόντων τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως προΐστανται, κατὰ τὸν Βούντ, τὰ γεγονότα τοῦ *ἠθικοῦ* βίου. Οὐ μόνον ἀποδίδεται εἰς αὐτὰ ἐν τῇ κριτικῇ μελέτῃ τῶν πνευματικῶν γεγονότων ἡ ... στη σημασία, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐπιδράσεις αὐτῶν ... θέως καθάπτονται τῶν ὅρων τῆς ὑπάρξεως τῶν ἀτόμων καὶ τοῦ συνόλου. Διὸ καὶ εἰς τοὺς διαφόρους ἀλλήλων ἰδεατοὺς προσδιορισμοὺς τῆς ... κῆς δεικνύονται καταφανέστερον παρὰ εἰς ... οἱονδήποτε σημεῖον αἱ ἀντιθέσεις τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων. Συγχρόνως δὲ εἶναι ἄμεσος ἀκολουθία τῶν πολυσχιδῶς διακλαδουμένων τούτων σχέσεων, ὅτι οὐδεὶς τῶν διαμαχομένων πρὸς ἀλλήλους ἰδεατῶν καθορισμῶν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπολύτως καὶ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἡμαρτημένος

Digitized by Google

νος. Ἕκαστος τούτων ἐμπεριέχει παράγοντά τινα, ὅστις, καίπερ ἴσως μονομερής, ἐπιδρᾷ οὐδὲν ἧττον ἐπὶ τὴν γενικὴν σύστασιν τοῦ ἠθικοῦ βίου.

Διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὡς πνευματικὸν ὄν, δύνανται, κατὰ τὸν Βούντ, νὰ θεωρηθῶσιν ὡς *ἄμεσα* ἠθικὰ ἀγαθὰ μόνον τὰ πνευματικὰ ἀγαθά, ἤτοι τὰ προϊόντα τῆς νοήσεως ἢ αἱ πράξεις ἐκεῖναι, δι' ὧν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐπιδιώκεται ἡ ἐπίτευξις πνευματικῶν σκοπῶν. Τοιοῦτοι σκοποὶ εἶναι ἠθικοὶ ἔναντι τοῦ ἀμέσου ἠθικοῦ κριτηρίου, ἅμα ὡς ἀποβλέψωσιν εἰς τὴν προαγωγὴν συγκεκριμένου τινὸς περιεχομένου τῆς ζωῆς, προϋποτιθεμένου ὅτι δὲν χρησιμοποιοῦνται πρὸς τοῦτο μέσα, δι' ὧν παραβλάπτονται ἄλλα τοιαῦτα περιεχόμενα. Ὡς πρὸς δὲ τὸ περιεκτικώτερον καὶ ἐν τῇ διαμάχῃ τῶν καθηκόντων αὐθεντικὸν κριτήριον, ἠθικοὶ εἶναι οἱ σκοποὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ὑπὲρ πάντας τοὺς λοιποὺς συγγενεύουσι πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς ἁρμονικῆς ἑνώσεως τῶν βουλήσεων τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐπειδὴ ὅμως πᾶσα πνευματικὴ ἐνέργεια προϋποθέτει τὴν ὕπαρξιν *φυσικῶν* ὅρων καὶ βοηθητικῶν μέσων, ὑπόκεινται καὶ ταῦτα οὐδὲν ἧττον εἰς ἠθικὸν ἔλεγχον. Πράγματι δὲ αἱ πλεῖσται τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀτόμων καὶ τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων χρησιμοποιοῦν τὰ βοηθητικὰ ταῦτα μέσα πρὸς ἀπόκτησιν πνευματικῶν ἀγαθῶν. Ἰδίᾳ ἡ ἔννομος δημοσία τάξις ἔχει, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ σπουδαιότερα συστατικὰ στοιχεῖά της, πλήρη χαρακτῆρα τοιούτου ἐμμέσου βοηθητικοῦ ὀργάνου. Τὸ γεγονὸς τοῦτο δὲν ἐλαττώνει οὔτε τὴν ἠθικὴν ἀξίαν τῶν πρὸς θεραπείαν τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν τῆς ὑπάρξεως χρησιμοποιουμένων μέσων, οὔτε τὴν ἠθικὴν σημασίαν τῶν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν προστασίαν καὶ οἰκονομικὴν εὐπραγίαν ἀποσκοπούντων πολιτειακῶν θεσμῶν. Ὅπως τὸ πνεῦμα ἔχει ἀνάγκην τοῦ σώματος, οὕτως αἱ ἠθικαὶ βάσεις αὗται καὶ τὰ προστατευτικὰ ταῦτα μέτρα εἶναι διὰ τὴν κατευόδωσιν τοῦ ἠθικοῦ βίου ἀπαραίτητα. Ὅπως οἱ ἄμεσοι πνευματικοὶ σκοποὶ τῆς ἠθικῆς ἐξελίξεως ἐπιδιώκουν ὡς ἰδεῶδες τέρμα αὐτῶν τὴν συγκρότησιν ἑνιαίας τινὸς κοινωνίας βουλήσεων, ἐν ᾗ θὰ συνεθῶσιν αἱ ἐπὶ μέρους ψυχικαὶ δυνάμεις πρὸς δημιουργίαν νέων ἀγαθῶν, οὕτω καὶ τὰ μνησθέντα βοηθητικὰ μέσα ἀποσκοποῦσιν εἰς τὴν τελείαν καθυπόταξιν καὶ διοργάνωσιν τῆς φύσεως, μεταβαλλομένης οὕτω εἰς ὄργανον τῆς νοήσεως. Πᾶσα πρᾶξις, ἥτις κατὰ τὰ ἐκτεθέντα συμβάλλεται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν διανοητικῶν δυνάμεων καὶ εἰς τὴν ἐκπνευμάτωσιν τῆς φύσεως, μεταβαλλομένη κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον εἰς βάσιν πνευματικῶν σκοπῶν, εἶναι ἠθικὴ ὑπὸ ἀντικειμενικὴν ἔποψιν. Αὕτη λαμβάνει ἐνεργὸν μέρος, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὰ κινοῦντα αὐτὴν ἐλατήρια, εἰς τὴν συγκρότησιν τῆς ἠθικῆς τάξεως τοῦ κόσμου.

Ἐπειδὴ ἡ νεωτέρα ἠθικὴ ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἠθικοῦ εἶναι ἀφωρμήθη μονομερῶς ἀπὸ τοῦ *ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ*, προέκυψεν ἀδικαιολόγητός τις περιορισμός, ἀντιφάσκων πρὸς τὸ ὀρθὸν ἠθικὸν κριτήριον. Τινὲς ἀπέκλεισαν ἀπὸ τοῦ ἠθικοῦ πεδίου πάσας τὰς ἐνεργείας ἐκείνας, καθ' ἃς θὰ ἠδύναντο νὰ συμπράξουν καὶ ἄλλα ὡς ἠθικὰ ἐλατήρια. Ὅθεν ἡ ἔννοια τοῦ ἠθικοῦ εἶναι περιωρίσθη εἰς πράξεις, ὡς πρὸς τὰς ὁποίας ἡ φύσις τοῦ προβαλλομένου σκοποῦ καθιστᾷ ἀδύνατον τὴν ἐνέργειαν ἀνηθίκων ἐλατηρίων. Τοιαῦται δὲ εἶναι αἱ πράξεις, αἵτινες ἐρείδονται ἐν γένει ἐπὶ τῆς *πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης* καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ ἔθεσε τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος. Ἡ νεωτέρα ἐπὶ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος στηριζομένη ἠθικὴ ἀπέρριψε μὲν τὰ θρησκευτικὰ ἐλατήρια τῆς ἀντιλήψεως ταύτης, ἐνέμεινεν ὅμως σταθερῶς εἰς τὴν παλαιὰν παράδοσιν. Πλήν, ὡς θεμελιῶδες ἔρεισμα τοῦ περιορισμοῦ τούτου ἐλέγεται, κατὰ τὸν Βούντ, ὅτι αἱ πράξεις αἱ συντελούμεναι ἐκ προσωπικῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, μόνον ἐπειδὴ ἀντικειμενικῶς ἐξεταζόμεναι τάσσονται εἰς ταπεινοτέραν σφαῖραν ἠθικῶν σκοπῶν, ικανοποιοῦσι κατὰ κανόνα τὴν ἀξίωσιν, καθ' ἣν ὁ σκοπὸς δέον νὰ συνᾴδῃ πρὸς τὸ ἐλατήριόν του. Τοῦτο ἀληθεύει ἐνταῦθα τόσον ὀλίγον ὅσον καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ νεωτέρα ἀγαθοεργία δεικνύει ἡμῖν ἱκανὰ γεγονότα, ἅτινα, ἀντικειμενικῶς ἐξεταζόμενα, φαίνονται ὡς ἐκδηλώσεις προσωπικῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, ἐνῷ, ὅσον ἀφορᾷ τὸ ὑποκειμενικὸν ἐλατήριον, οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν πρὸς αὐτήν. Ἡ ἀληθὴς σχέσις τῶν πραγμάτων, καθὼς δεικνύει εἰς ἡμᾶς ταύτην τὸ πρακτικῶς ἀσκούμενον ἠθικὸν κριτήριον, συνίσταται πολλῷ μᾶλλον ἐν τούτῳ, ὅτι ἡ ὑποκειμενικὴ τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων ἐκτίμησις συγκαθορίζεται ἀείποτε ὑπό τε τοῦ *σκοποῦ* καὶ τοῦ *ἐλατηρίου*. Ἡ τοιαύτη δ' ἐξ ὑποκειμένου ἐκτίμησις τῆς ἠθικῆς ἀξιοῖ οὐ μόνον, ὅπως αἱ πράξεις ἡμῶν καθορίζωνται ὑπὸ τῆς ἀμέσου ἢ ἐμμέσου δημιουργίας γενικῶς ἰσχυουσῶν πνευματικῶν ἀξιῶν, ἀλλὰ καὶ ὅπως ἐκπηγάζουν ἀπό τινος πρὸς τὸν σκοπὸν ἀνταποκρινομένης προθέσεως. Ὅθεν ἠθικὰ εἶναι τὰ ἐλατήρια ἐκεῖνα, ἅτινα ἐπιδιώκουν τὸ ἀγαθὸν *ἀποκλειστικῶς ἐπειδὴ εἶναι τοιοῦτο* καὶ οὐχὶ χάριν πραγματώσεως δευτερευόντων σκοπῶν. Οὕτω τὸ ἠθικὸν ἐλατήριον ἐκδηλοῦται ὡς πρὸς τὸν πλησίον διὰ τῆς ἄνευ ὑστεροβουλίας οἱαδήποτε παρεχομένης εἰς αὐτὸν βοηθείας· ὡς πρὸς τὴν πολιτείαν διὰ τῆς αὐθορμήτου συνεπικουρίας πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν σκοπῶν αὐτῆς καὶ τέλος ὡς πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα διὰ τῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὸ ἀνθρώπινον ἰδεῶδες.

Κατὰ ταῦτα, τὸ πεδίον τῆς ἠθικῆς δράσεως συμφωνεῖ πρὸς τὴν σφαῖραν τῶν πνευματικῶν καὶ βοηθητικῶν ἀξιῶν ἐν γένει μόνον ἀπὸ ἀντικειμενικῆς ἀπόψεως. Ἀκριβῶς δὲ διὰ τοῦτο ἡ ἠθικὴ ἀξία ἀτόμου τινὸς δὲν ἐκτιμᾶται ἀναλόγως τῶν πράξεών του, ἀλλὰ συμφώνως πρὸς τὴν πρόθεσιν, ἀφ' ἧς αἱ πράξεις αὐτοῦ ἐξορμῶνται. Ἡ πρόθεσις αὕτη ἐκδηλοῦται διὰ τῆς πρὸς τὸ καθῆκον ἀφοσιώσεως, ἥτις τότε μόνον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς γνώμων τῶν πράξεων, ὅταν συνδέηται μετὰ τῆς καθαρᾶς πρὸς τὸ καθῆκον *ῥοπῆς*. Διὰ τοῦτο, λέγει ὁ Βούντ, δὲν εἶναι μόνον ὑπερβολικὴ ἀλλὰ καὶ ἀντιφατικὴ ἡ ἀξίωσις τοῦ Καντίου, καθ' ἣν τὸ καθῆκον δέον νὰ ἐκτελῆται καὶ ἄνευ τοιαύτης ῥοπῆς. Ἐν τῇ εὐλόγῳ ἐναντίον τοῦ ἡδονισμοῦ αὐτοῦ ἀντιδράσει ὁ Κάντιος διαμφισβητεῖ τὴν ἀξίαν τῆς ἡδονῆς εἰς τὰ ἠθικὰ ἐλατήρια, ἀντὶ νὰ τὴν διαμφισβητήσῃ εἰς τοὺς ἠθικοὺς σκοπούς. Δὲν εἶναι ἀληθές, κατὰ τὸν Βούντ, ὅτι ἠθική τις πρᾶξις καὶ ἀπὸ ὑποκειμενικῆς κρινομένη ἀπόψεω στερεῖται ἠθικῆς ἀξίας, ἐπειδὴ αὕτη συντελεῖται ἐκ καθαροῦ ἔρωτος πρὸς τὸ ἀγαθόν, εἶναι ὅμως ἀληθὲς τὸ ὅτι τὰ ἠθικὰ ἀγαθὰ δὲν πρέπει νὰ ἐπιδιώκωνται ἀποκλειστικῶς, ἐπειδὴ προκαλοῦν εἰς τὸν ἐνεργοῦντα ἢ ἄλλον τινὰ εὐάρεστα συναισθήματα. Τὸν χαρακτῆρα τοῦτον τοῦ ἠθικοῦ ἀγαθοῦ, τὸν ἀνεξάρτητον ἀπὸ πάντων τῶν ἡδονικῶν συναισθημάτων, ἐπιβεβαιοῖ ἀκριβῶς ἡ ἀξίωσις τοῦ ἀφιλοκερδοῦς τῶν ἐλατηρίων. Διότι τί ἄλλο δύναται νὰ σημαίνῃ ἡ ἀφοσίωσις εἰς τὸν ἠθικὸν σκοπόν, ἐὰν μή, ὅτι ὁ σκοπὸς οὗτος εἶναι ἐκ τῶν προτέρων ἀγαθόν τι αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν καὶ ὅτι δὲν καθίσταται ἐκ τῶν ὑστέρων ἀγαθὸν διὰ τῶν προκαλουμένων ἐξ αὐτοῦ ἡδονικῶν συναισθημάτων; Τὸ ὅτι τὰ ἀγαθά, ὧν αἱ ἠθικαὶ τάσεις ἐπιδιώκουσι τὴν ἀπόκτησιν, ἔχουν τὴν ἰδιότητα νὰ παρέχωσιν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως εὐάρεστα συναισθήματα, τοσούτῳ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, ὅσῳ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι τὸ καθῆκον συνδέεται πρὸς τὴν ῥοπήν, τὴν ἐξασφαλίζουσαν τὴν ἐκπλήρωσίν του. Τὸ ἰδεῶδες τελείας τινὸς ἁρμονικῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρωπίνων βουλήσεων, πρὸς τὸ ὁποῖον ὡς πρὸς τελικὸν σκοπὸν τείνει πᾶσα ἠθικὴ πρᾶξις, δυνάμεθα συγχρόνως νὰ θεωρήσωμεν, κατὰ τὸν Βούντ, καὶ ὡς κατάστασιν ὑψίστης εὐδαιμονίας, διότι προϋποθέτει ἀπόλυτον εἰρήνην καὶ ἐξόχως ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν πνευματικῶν δυνάμεων.

Τὰ κυριώτερα συγγράμματα τοῦ Βούντ εἶναι: «Vorlesungen über die Menschen und Tierseele» (6 ἔκδ. 1918). «Grundzüge der Physiologischen Psychologie» (6 ἔκδ. 1908, 3 τόμοι). «Logik» (3 ἔκδ. 1908). «Ethik» (4 ἔκδ. 1912. 3 τόμοι). System der Philosophie» (3 ἔκδ. 1907, 2 τόμοι). «Grundriss der Psychologie» (12 ἔκδ. 1914). «Völkerpsychologie» (1900, 9 τόμοι). «Einleitung in die Philosophie» (6 ἔκδ. 1914). «Elemente der Völkerpsychologie» (1912). «Sinnliche und übersinnliche Welt» (1914. «Die Nationen und ihre Philosophie» (1915). «Leibniz» (1917). «Hypnotismus und Suggestion». Εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετεφράσθησαν «Τὸ Σύστημα τῆς Φιλοσοφίας» (1915) ὑπὸ *Ἀνδρέου Δαλεζίου* καὶ «Ὑπνωτισμὸς καὶ Ὑποβολὴ» ὑπὸ *Α. Πολυμέρη*. Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

—**Βοὺντ** (Wundt), ***Μάξιμος***. Γερμανὸς φιλόσοφος, υἱὸς τοῦ *Γουλιέλμου Βούντ*, γεννηθεὶς τῷ 1879 ἐν Λειψίᾳ. Ἀπὸ τοῦ 1920 εἶναι καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἰένης. Ἐκ τῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Ἱστορία τῆς ἠθικῆς τῶν Ἑλλήνων» (2 τόμ. 1908—1911), «Ὁ Γουλιέλμος Μάϊστερ τοῦ Γκαῖτε καὶ ἡ ἐξέλιξις τοῦ νέου ἰδανικοῦ τῆς ζωῆς» (1913), «Πολιτειακὴ φιλοσοφία» (1923), «Ὁ Κάντιος ὡς μεταφυσικὸς» (1924), «Ἰωάννης Γκοττλήμπ Φίχτε». Α. Δ.

Βούντενη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ δήμου *Πατρέων* τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐοηλιδος. Κάτ. (1928) 266.

Βοῦντερ (Wunder), ***Γουσταῦος-Κάρολος***. Γερμανὸς μαθηματικὸς (1793—1850). Συνέγραψε: «Δοκίμιον ἀναπτύξεως τῶν θεμελιωδῶν θεωριῶν τῶν μαθηματικῶν» (1823), «Μαθηματικὴ κατήχησις» (1826), «Ἐγχειρίδιον μαθηματικῶν πρὸς χρῆσιν τῶν γυμνασίων» (1837—1841, 4 τόμ.) ΑΝ. Δ.

—**Βοῦντερ** (Wunder), ***Ἐδουάρδος***. Γερμανὸς φιλόλογος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Τὸ κυριώτερον ἔργον του εἶναι ἡ ἔκδοσις τοῦ Σοφοκλέους (ἐν Γκότα καὶ Ἔρφουρτ 1831), ἥτις ἐξησφάλισε τὴν φήμην του. Ἐπίσης ἔγραψε διαφόρους πραγματείας ἐν αἷς: «Adversaria in Sophoclis Philoctetum» (1823), «Περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Λόμπεκ νέας ἐκδόσεως τοῦ Αἴαντος» (1837), «De scholiorum in Sophoclis tragoedias auctoritate (1836), «Miscellanea Sophoclea» (1843), «Περὶ τῶν δυσχερειῶν τῆς συντάξεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης». Α. Δ.

βουντερία (ἡ) (Bunteria) *[Βοτ.]* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *στερκουλιδῶν*. Εἶναι πόαι ἢ θάμνοι ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

Βούντερλιχ (Wunderlich), ***Ἰωάννης***. Γερμανὸς νομομαθὴς (1708—1778). Ὑπῆρξε καθηγητὴς τοῦ δικαίου ἐν Ἰένῃ καὶ βραδύτερον τῆς φιλοσοφίας ἐν Ἁμβούργῳ. Ἐκ τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ σημαντικωτέρα εἶναι ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον «Additamentorum ad Barn. Brissoni opus de verborum, quae ad jus civile pertinent significatione volumen» (1778), διὰ τὴν ὁποίαν εἰργάσθη τριάκοντα ὅλα ἔτη. Ἄλλα ἔργα του ἀξιόλογα εἶναι: «Commentatio de L. Volusio Moeciano jurisconsulto» (1749) καὶ «Commentatio de pupilaribus» (1756). Α. Δ.

—**Βούντερλιχ** (Wunderlich), ***Ἰωάννης-Γεώργιος***. Γερμανὸς θεολόγος (1734—1802). Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ κυριώτερα εἶναι: «Πραγματεία περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς συγκροτήσεως τῆς πόλεως Βουνσιντελ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Μεταρρυθμίσεως», «Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῆς Φραγκωνίας» καὶ «De formalis concordiae interris Burgraviatus Norici ab Ecclesiae doctoribus subnotatis» (1784). Α. Δ.

—**Βούντερλιχ** (Wunderlich), ***Κάρολος-Ραϊνχόλδος-Αὔγουστος***. Διάσημος Γερμανὸς ἰατρὸς (1815—1877). Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς χημείαν, εἶτα δὲ ἰατρικὴν ἐν Τυβίγγῃ, ὅπου καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ μὲ τὴν διατριβὴν «Περὶ τῆς νοσολογίας τοῦ κοιλιακοῦ τύφου». Τῷ 1843 διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, τῷ δὲ 1846 τακτικός. Τῷ 1850 προσκληθεὶς εἰς Λειψίαν ἐδίδαξεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰς τὴν κλινικὴν τοῦ Ἰακωβείου νοσοκομείου εἰδικὴν παθολογίαν μετὰ θεραπευτικῆς καὶ ἄλλα ἰατρικὰ μαθήματα Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Ver such einer pathol. Physiologie des Blutes» (Stuttg. 1845, «Adnotatiunculae quaedam de viribus herbae digitalis» (Λειψία 1851), «Das Verhalten der Eigenwä me in Krankheiten» (Λειψία 1868). Ἐδημοσίευσεν ὡσαύτως ἀξιολόγους ἐργασία περὶ σφυγμοῦ, χολέρας καὶ συφίλιδος τοῦ ἐγκεφάλου καὶ νωτιαίου μυελοῦ, ἐν συνεργασίᾳ δὲ μετὰ τοῦ W. Roger ἵδρυσεν τὰ «Archiv. für physiol. Heilkunde», ἐν οἷς ἐδημοσιεύθησαν πλεῖσται ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι αὐτοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξέχουσαν θέσιν κατέχει ἡ «Περὶ θερμομετρήσεως τῶν ἀσθενῶν ἐν τῇ κλίνῃ». Εἶναι ὡσαύτως γνωστὸς ἐκ τῆς λεγομένης «κλίμακος τοῦ Βούντερλιχ», ἥτις ἀφορᾷ τὸ ὑπ' αὐτοῦ περιγραφὲν θερμομετρικὸν διάγραμμα τῶν διαφόρων περιόδων τοῦ κοιλιακοῦ τύφου. Ο. Ρ.

βουνώδης (ὁ, ἡ),—ες (τό)· (ἐπὶ ἐδάφους), ἀνώμαλος, λοφώδης.

βοῦξος (ὁ) (Buxus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐφορβιοειδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει τέσσαρα εἴδη, ὧν δύο ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἕτερα δύο τῆς Εὐρώπης, ἀπαντῶντα καὶ εἰς τὴν δυτικὴν Ἀσίαν. Αὐτοφυὲς ἐν Εὐρώπῃ εἶδος εἶναι *βοῦξος ὁ κοινὸς* ἢ *ἀειθαλὴς* (Buxus vulgaris ἢ semper virens), οὗ τὸ μῆκος ποικίλλει ἀναλόγως τῶν ἐδαφικῶν διαφορῶν καὶ τοῦ κλίματος. Οὕτως εἰς τὴν Σαρδηνίαν, τὴν Κορσικὴν καὶ τὴν Μινόρκαν φθάνει εἰς ὕψος 25 περίπου μέτρων, ἐνῷ εἰς βορειότερα κλίματα μόλις εἶναι δενδρύλλιον. Τὸ εἶδος τοῦτο ἔχει κορμὸν εὐθύν, φλοιὸν κορμοῦ ὑποκίτρινον, κλάδους πολυπληθεῖς, ἀντιθέτως διατεταγμένους κατὰ τετράδας, φύλλα ἀντίθετα, ἀκέραια, αἰχμηρά, λεῖα, στιλπνὰ μετὰ μιᾶς μόνον μεσαίας νευρώσεως καὶ βαθέως ἐσχισμένα, ἄνθη μικρά, μονόοικα καὶ κατὰ βότρυς διατεταγμένα εἰς τὰς μασχάλας τῶν κλάδων. Ὁ βοῦξος ὁ κοινὸς ἀνθεῖ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔαρος καὶ καρποφορεῖ περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου. Τὸ εἶδος τοῦτο φέρει ἓξ ποικιλίας, τὰς ἑξῆς: *βοῦξος ὁ γιγάντιος* (Buxus gigantea), ὅστις φθάνει τὰ 25 μέτρα· *βοῦξος ὁ ἀειθαλὴς* (Buxus semper virens), ὅστις εἶναι δενδρύλλιον, ὕψους 6 περίπου μέτρων, ἀπαντῶν κυρίως εἰς τὰς δασώδεις ἐκτάσεις τῆς βορείου καὶ βορειοδυτικῆς Εὐρώπης· *βοῦξος ὁ θαμνώδης* (Buxus semper virens fructicosus), διακρινόμενος ἐκ τῶν ᾠοειδῶν φύλλων καὶ ἀνθέων του, *βοῦξος ὁ μυρτόφυλλος* (Buxus semper virens myrtiofolius), θάμνος μὲ φύλλα λογχοειδῆ· *βοῦξος ὁ ἑτερόφυλλος* (Buxus heterophyllus), δενδρύλλιον μὲ βαθυσχιδῆ φύλλα καὶ *βοῦξος ὁ νᾶνος* (Buxus semper virens nanus), θάμνος ἀπαντῶν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Ὁλλανδίαν. Δ. Ν. Π.

Βουόκσεν (Vuoksen καὶ Wuoksen ἢ Woxen ἢ Woksi) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Φιλλανδίας, πηγάζων ἀπὸ τὴν λίμνην Σάϊνα καὶ ἐκβάλλων εἰς τὴν λίμνην Βίμποργκ. Κατὰ τὸ μέσον καὶ τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ σχηματίζει τὸν καταρράκτην *Ἰμμάτρα*. Ἔχει μῆκος 718 χιλ. —Μ.

Βουονδελμόντης· βλ. Μπουονδελμόντης.

Βουόταν *[Σκανδ. Μυθολ.]*· βλ. λ. Βόταν.

βοῦπα (ἡ) *[Ζωολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἰχθύος βὼψ (βλ. λ.).

Digitized by Google

Βούπαλος. Γλύπτης ἐκ Χίου, ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος π.Χ. Ἦτο υἱὸς τοῦ γλύπτου ἐπίσης *Ἀρχέρμου* καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἀθήνιδος (βλ. λ.), μετὰ τοῦ ὁποίου ἀναφέρεται συνήθως ὡς ἐργαζόμενος. Ἦσαν δὲ περίφημα, φαίνεται, τὰ ἔργα των κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὡς δὲ ἰσχυρίζεται ὁ Πλίνιος, ὑπῆρχεν ἐν Δήλῳ ἐπιγραφὴ ἐπί τινος ἀγάλματος τῶν δύο ἀδελφῶν λέγουσα, ὅτι «ἡ Χίος δὲν ἦτο μόνον διὰ τὰς ἀμπέλους της ἔνδοξος, ἀλλὰ πρὸς τούτοις καὶ διὰ τὰ ἔργα τῶν υἱῶν τοῦ Ἀρχέρμου». Εἰς τὴν Χίον ἀναφέρεται ὅτι ὑπῆρχε, κατασκευασθεῖσα ὑπ' αὐτῶν, προσωπὶς τῆς Ἀρτέμιδος, ἡ ὁποία εἰς μὲν τοὺς προσερχομένους ἐφαίνετο σκυθρωπή, εἰς δὲ τοὺς φεύγοντας φαιδρά. Ἀλλὰ καὶ μόνος εἰργάσθη ὁ Βούπαλος καὶ μεγάλως ἐξετιμᾶτο καὶ εἰς τὴν πατρίδα του καὶ ἔξω αὐτῆς. Εἰς τὴν Σμύρνην παραδίδεται ὅτι ὑπῆρχον δύο σπουδαῖα ἔργα του: ἓν ἄγαλμα Τύχης, ἡ ὁποία εἶχε πόλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ ἐκράτει κέρας Ἀμαλθείας εἰς τὴν χεῖρα, καὶ πρὸς τούτοις ἓν σύμπλεγμα Χαρίτων ἐνδεδυμένων, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ὄχι ὡς πραγματικὸν σύμπλεγμα, ἀλλὰ παρ' ἀλλήλας ἱσταμένας κατὰ τὸ σύνηθες εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχὴν σχῆμα. Οὐδὲν βεβαίως τῶν ἔργων τούτων διεσώθη μέχρις ἡμῶν, ἀλλὰ δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἰδέαν τινὰ τῆς τέχνης τῶν Χίων τούτων καλλιτεχνῶν, οἱ ὁποῖοι διεκρίνοντο εἰς τὴν κατασκευὴν γυναικείων κυρίως ἀγαλμάτων, ἐκ τῶν πολλῶν εὑρεθέντων εἰς τὴν Δῆλον καὶ τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν τοιούτων μαρμαρίνων ἀγαλμάτων, τῶν λεγομένων *κορῶν*. Εἰς τὰς κόρας ταύτας παρατηροῦμεν μεγίστην τεχνικὴν δεξιότητα εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ μαρμάρου, ἐξεζητημένην κομψότητα εἰς τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὴν στάσιν καὶ ἐπιτήδευσιν εἰς τὴν ἔκφρασιν, ἡ ὁποία εἶναι μεῖγμα χάριτος καὶ φιλαρεσκείας. Καὶ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους τὰ μέγιστα ἐξετιμᾶτο ὁ Βούπαλος, εὑρέθη μάλιστα ἔξω τῆς Ρώμης καὶ ἄγαλμα φέρον ἐπιγραφὴν τοῦ Βουπάλου, ἀλλ' ἡ ἐπιγραφὴ δὲν ἀποδεικνύει ὅτι τὸ ἔργον εἶναι ἰδικόν του, ὅπως πράγματι δὲν εἶναι, φανερώνει ὅμως ποίας τιμῆς ἀπήλαυε τότε ὁ Βούπαλος. Ἄλλως καὶ ὁ Πλίνιος διηγεῖται, ὅτι ὁ Αὔγουστος εἶχε διακοσμήσει μὲ ἀγάλματα τῶν δύο ἀδελφῶν (ἴσως μὲ ἀντίγραφα ἔργων των) τὸν ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθέντα ναὸν τοῦ Παλατίνου Ἀπόλλωνος καὶ ἄλλους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Brunn*, Geschichte der Griech. Künstler I σ. 40.—*Picard*, La Sculpture antique σ. 290 ἑξ. Δ. Ε.

Βοὺ-Πέϊ-Φού. Κινέζος στρατηγὸς ἀναμειχθεὶς ἐνεργῶς εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς χώρας του καὶ συμμετασχὼν εἰς τοὺς τελευταίους ἐμφυλίους σπαραγμούς. Ὅταν, μετὰ τὴν κατὰ τῆς δυναστείας Μαντσοῦ ἐπιτυχῆ ἐπανάστασιν τοῦ 1911 καὶ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ κόμματος τοῦ *Σοὺν-Γιὰτ-Σέν*, ὅπως κρατήσῃ τὴν ἐξουσίαν, ἐπηκολούθησεν ὁ σχηματισμὸς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐφημέρων καθεστώτων, μὲ κυβερνήσεις ἑδρευούσας εἰς διαφόρους πόλεις, ὁ Βοὺ-Πέϊ-Φοὺ εὑρέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς κυβερνήσεως τῆς κεντρικῆς Κίνας καὶ ἀρχηγὸς τῆς ὁμάδος «*Τσιλί*». Τῷ 1918, ἀπαντῶν εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ νέου προέδρου Σοῦ-Τσὶ-Τσάνγκ περὶ ἑνοποιήσεως ὅλων τῶν κινεζικῶν ἐπαρχιῶν, ὁ Βοὺ-Πέϊ-Φοὺ ἐδέχθη κατ' ἀρχὴν τὴν ἑνοποίησιν, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν, ὅπως ὁ πρόεδρος μὴ κυρώσῃ τὸν πρό τινος συνταχθέντα καταστατικὸν χάρτην τῆς χώρας καὶ ἀναβάλῃ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἐξουσίας, ἐρχόμενος εἰς συνεννόησιν μὲ τὸν τέως πρόεδρον Φουὰν-Κουὸ-Τσάνγκ καὶ δεχόμενος νὰ ἐκλεγῇ συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ἐκ τῆς συνεννοήσεως ὅλων τῶν ἀρχηγῶν μέλλοντος νὰ συνταχθῇ καταστατικοῦ χάρτου. Ἀποτυχούσης τῆς προσπαθείας του ταύτης ὁ Βοὺ-Πέϊ-Φοὺ ἐζήτησε τὸν σχηματισμὸν ὁμοσπονδιακοῦ κράτους κατὰ τὸ σύστημα τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν. Ὑπὲρ τῆς αὐτῆς λύσεως ἐτάχθησαν καὶ οἱ στρατηγοὶ *Τσὲν-Σουὶ-Μίν*, εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κβαντούνγκ, *Τάνγκ-Σὲ-Λιάου* εἰς τὴν ἐπαρχίαν Γιουνὰν καὶ *Τιάου-Χὲν-Τσὶ* εἰς τὸ Χουνάν. Ἀργότερον ὅμως ἐρρίφθη ἡ ἰδέα τοῦ σχηματισμοῦ «κυβερνήσεως τιμίων ἀνθρώπων» πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἑνοποιήσεως τῆς Κίνας. Τὴν ἰδέαν αὐτήν, ἧς εἰσηγητὴς καὶ κῆρυξ ἦτο ὁ καθηγητὴς *Χοὺ-Σί*, ἐνίσχυσεν ὁ Βοὺ-Πέϊ-Φού, μετὰ δὲ τὴν ἐπικράτησιν τῆς ὁμάδος «Τσιλί» καὶ τὴν συντριβὴν κατὰ τὸ 1920 τοῦ Τουὰν-Σὲ-Σουί, ἐσχηματίσθη ὑπὸ τὸν *Βάνγκ-Τσοὺνγκ-Χουὶ* (μέλους τοῦ δικαστηρίου τῆς Χάγης) ἡ κυβέρνησις τῶν «τιμίων». Ἀλλὰ καὶ ἡ κυβέρνησις αὕτη ἀνετράπη μετ' ὀλίγον ὑπὸ ὁμάδος τοῦ κόμματος «Τσιλί», ἀποτελουμένης ἐκ διπλωματῶν καὶ τῶν περὶ τὸν Βοὺ-Πέϊ-Φοὺ στρατιωτικῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Βοὺ-Πέϊ-Φοὺ κατεῖχε τὸ κέντρον τῆς Κίνας καὶ συνειργάζετο μὲ τὸν *Τσάνγκ-Τσὸ-Λίν*, κατέχοντα τὴν Μαντζουρίαν, εὐνοῶν δὲ τοὺς Ἄγγλους καὶ τοὺς Ἀμερικανοὺς παρημπόδιζε τὴν ἰαπωνικὴν διείσδυσιν, διευκολυνομένην ὑπὸ τῆς ἐν Πεκίνῳ «Λέσχης Ἀνφού». Ἀργότερον ὁ Τσάνγκ-Τσὸ-Λίν, μεταστραφεὶς ὑπὲρ τῆς ἰαπωνικῆς διεισδύσεως, ἀπώθησε τὸν Βοὺ-Πέϊ-Φού. Ἀλλὰ τῷ 1922 οὗτος ἐνίκησε τὸν Τσάνγκ Τσὸ-Λίν, ὅστις ὅμως μετὰ δύο ἔτη κατώρθωσε καὶ πάλιν νὰ ἀπωθήσῃ τὸν Βοὺ-Πέϊ-Φού, πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κεντρικῆς Κίνας. Τὸ 1926 οἱ Τσάνγκ-Τσὸ-Λὶν καὶ Βοὺ-Πέϊ-Φού, συμφιλιωθέντες, συνέπραξαν ἐναντίον τῆς κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1926 σχηματισθείσης ἐν Πεκίνῳ κυβερνήσεως συνασπισμοῦ, ἔχοντες καὶ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Σοὺν-Τσοὺν-Φάνγκ. Τότε ὅμως τὰ στρατεύματα τῆς Καντῶνος, ἀποτελούμενα ἀπὸ ἐθνικιστὰς τοῦ *Κουὸ-Μὶν-Τάνγκ* (κόμματος τοῦ Σοὺν-Γιὰτ-Σὲν) καὶ ἐπαναστάτας πάσης φύσεως, τελοῦντας ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Κομμουνιστικῆς Διεθνοῦς, ἐβάδισαν πρὸς βορρᾶν ὅπως ἐκδιώξουν τὸν Βοὺ-Πέϊ-Φοὺ ἀπὸ τὴν Χανκέου καὶ καταλάβουν τὸ σιδηροδρομικὸν δίκτυον, τὸν ποταμὸν Γιάνγκ-Τσὲ καὶ τοὺς κυριωτέρους ἐμπορικοὺς λιμένας. Ὁ Βοὺ-Πέϊ-Φοὺ ἠναγκάσθη τὸ θέρος τοῦ 1926 νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Χανκέου καὶ νὰ βαδίσῃ κατὰ μῆκος τῆς πρὸς τὸ Πεκῖνον ὁδηγούσης σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Ἀλλ' εἰς τὴν ἐπαρχίαν Χουὰν μέγα μέρος τῶν στρατευμάτων του ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Φάνγκ-Τσοὺνγκ-Τσοῦ προσεχώρησεν εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ στρατεύματα τῆς Καντῶνος, ἀλλὰ δὲ στρατεύματά του πιεζόμενα ὑπὸ τῶν «Ἐρυθρῶν», ὅπως ἐλέγοντο τότε ὅλοι οἱ ἀναγνωρίζοντες τὴν κυβέρνησιν τοῦ Κουὸ-Μὶν-Τάνγκ, ἐτράπησαν πρὸς βορρᾶν ἀφοπλισθέντα, ὡς ἀνίκανα πλέον πρὸς μάχην, ὑπὸ τοῦ Τσάνγκ-Τσὸ-Λίν. Τότε ὁ Βοὺ-Πέϊ-Φοὺ ἀπεπειράθη νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Σιανφού, ἀλλ' ἀπωθήθη ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Φένγκ-Γιοὺ-Σιάνγκ, τοῦ ἐπικαλουμένου «Χριστιανοῦ στρατηγοῦ». Κατὰ τὸ ἀπὸ τοῦ 1926 μέχρι 1928 διάστημα ὁ Βοὺ-Πέϊ-Φοὺ παρέμενεν ἄνευ στρατοῦ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Κίνας, δὲν ἐγένετο δὲ λόγος περὶ αὐτοῦ, παρὰ μόνον τὸ θέρος τοῦ 1928, ὅτε ἐπανελήφθησαν αἱ σφαγαὶ τῶν Μουσουλμάνων εἰς τὴν περιφέρειαν Κανσοῦ καὶ περὶ ὧν ἐγράφη ὅτι ἐγένοντο τῇ εἰσηγήσει τοῦ Βοὺ-Πέϊ-Φού. Γ. ΝΙΚΟΛΗΣ

βουπλευρόλη *[Χημ.]*. Ἀρωματικὴ ἀλκοόλη λαμβανομένη ἐκ τοῦ αἰθερίου ἐλαίου *βουπλεύρου τοῦ θαμνώδους* (κοιν. *ἀνεμοπύρωμα*). Ἔχει ὀσμὴν προσομοίαν πρὸς τὴν τῶν ῥόδων. Σ. Γ.

βούπλευρον (τὸ) (Bupleurum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδανθῶν*. Εἶναι πόαι ἢ θάμνοι διαδεδομένοι εἰς πάντα σχεδὸν τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Τὸ γένος περιλαμβάνει 60 εἴδη, ὧν γνωστότερον *βούπλευρον τὸ θαμνῶδες* (Bupleurum fructicosum), ὅπερ ἀπαντᾷ παρ' ἡμῖν καὶ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀνεμοπύρωμα*, καλλιεργούμενον εἰς πλεῖστα μέρη καὶ ὡς κοσμητικόν. Δ. Ν. Π.

βουποδίζω· περιπατῶ ὡς ὁ βοῦς (βλ. βουποδιστής).

βουποδισμὸς (ὁ) *[Ἱππολ.]*. Ἡ βαδιστικὴ ἀνωμαλία τοῦ ἵππου, ἥτις ἰδίως καθίσταται αἰσθητὴ κατὰ τὸν τροχασμὸν (βλ. καὶ βουποδιστής). Δ.Ν.Π.

βουποδιστὴς *[Ἱππολ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ ἵππος ὁ ὁποῖος, ἀντὶ κατὰ τὸν τροχασμὸν νὰ ἀνυψώνῃ τοὺς προσθίους πόδας του, τείνει αὐτοὺς εὐθέως πρὸς τὰ πρόσω καὶ συγχρόνως κινεῖ τούτους πλαγίως κατὰ ἡμικυκλικὰς κινήσεις. Ἐκ τοῦ τρόπου τούτου τοῦ βαδίσματος, παρατηρουμένου εἰς τὸν βοῦν, ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Ὁ βουποδισμὸς παρατηρεῖται κυρίως εἰς τοὺς *βλαισοὺς* ἢ *βλαισόποδας* ἵππους, εἰς τοὺς *βουστάτας* καὶ εἰς τοὺς ἔχοντας μεγάλας ὁπλάς. Δ. Ν. Π.

Βούπορθμος *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Χερσονησίζουσα ὀρεινὴ προβολή, σχηματίζουσα ἀκρωτήριον τῆς Ἑρμιονίδος πρὸς τὴν φερώνυμον θάλασσαν. Ἡ περικοπὴ τοῦ Παυσανίου (Κορινθ. Β, λδ, 8—9) καθιστᾷ σαφὲς ὅτι ὁ *Βούπορθμος* εἶναι τὸ σύγχρονον Μουζάκι (βλ. λ.). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βούππερταλ (Wupperthal). Ἡ βιομηχανικωτέρα καὶ πυκνότερον κατῳκημένη κοιλὰς τῆς Γερμανίας ἐν τῇ παρὰ τῷ Ρήνῳ Πρωσσίᾳ. Τὸ μικρότερον ἄνω τμῆμα ταύτης ἀνήκει εἰς τὸ διαμέρισμα τῆς Κολωνίας, τὸ δὲ μεγαλύτερον εἰς τὸ τοῦ Ντύσσελντορφ. Ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ποταμοῦ *Βούππερ*, ὅστις πηγάζων παρὰ τὸ χωρίον Κεϊρσπε, ἐν τῇ Σάουερλαντ, διαρρέει τὴν κοιλάδα καὶ χύνεται εἰς τὸν Ρῆνον. Ἡ κοιλὰς εἶναι στενὴ καὶ μακρά, ἔχουσα μέγιστον πλάτος 1 χλμ. —Μ.

Βουπράσιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Βουπρασίων* τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 480. Πρὸ τινος ἐκαλεῖτο *Ψάρι*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Βάρδα* (κάτ. 480) καὶ *Κούμη* (κάτ. 132). Ἀπὸ τῆς Μανωλάδος ἀπέχει 3 ὥρας. Δ. Ε. Μ.

— *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Τὸ *Βουπράσιον* μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ὡς μία τῶν πόλεων τῶν Ἐπειῶν, ὡς ἐκαλοῦντο τότε οἱ Ἠλεῖοι, καὶ ἔκειτο εἰς ἀνοικτὴν πεδιάδα παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ *Λαρίσου*, ὅστις πρότερον μὲν ἐκαλεῖτο *Βουπράσιος*, μετωνομάσθη δὲ εἰς Λάρισον μετὰ τὴν εἰς τὴν χώραν ταύτην ἐγκατάστασιν Θεσσαλῶν. Ἦτο πατρὶς τοῦ Ἀμαρυγκέως, οὗτινος ὁ πατὴρ Πυττίος εἶχε καταφύγει ἐκεῖ ἐκ Θεσσαλίας, καὶ τοῦ υἱοῦ του Διώρους, ὅστις μετὰ τριῶν ἄλλων ἀρχηγῶν τῶν Ἐπειῶν εἶχεν ἐκστρατεύσει εἰς τὴν Τροίαν, ἔνθα καὶ ἐφονεύθη. Τὸ Βουπράσιον κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους φαίνεται ὅτι ἦτο πόλις πλουσία εἰς κτηνοτροφίαν, ὡς καὶ τὸ ὄνομά της δηλοῖ (βοῦς-πιπράσκειν), ἁμιλλωμένη πρὸς τὴν Ἦλιδα, κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς ὅμως χρόνους εἶχεν ἀρχίσει νὰ παρακμάζῃ, ἕως ὅτου ἐξέλιπε. Τοῦ Βουπρασίου ἐπίνειον ἦτο ἡ *Ὑρμίνη* (*Ὅρμινα*). ΚΑΦ.

— **Βουπράσιον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Μετοχίου* τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος. Κάτοικοι (1928) 140. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἀλῆ Τσελεπῆ*.

— **Βουπρασίων,** *τέως δῆμος*. Εἷς ἐκ τῶν ἀποτιζόντων πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' τὴν ἐπαρχίαν Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος 9 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Βάλακας, Βουπρασίου, Καγκαδίου, Καπελέτου Κισταρκίου* (τέως *Ζόγκας*), *Κουρτεσίου* (τέως *Μάζι*), *Μαλίκας, Μανωλάδος, Ματαράγκα, Μετοχίου, Ξενιῶν, Πεύκης* (τέως *Μπεντενίου*) καὶ *Σπάτα*. Δ. Ε. Μ.

βούπρησνις (ἡ) *[Βοτ.]*. Ἡ ὀνομασία αὐτὴ ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου εἰς εἶδός τι τοῦ φυτοῦ *κύνωψ* (Cynops). Κατ' ἄλλους δίδεται εἰς τὸ *βούπλευρον τὸ στρογγυλόφυλλον* (Bupleurum rotundifolium), ὅπερ εἶναι πόα φαρμακευτικὴ καὶ ἀπαντᾷ εἰς πᾶσαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην. Δ. Ν. Π.

βουπρηστίδαι (οἱ) (Buprestidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κολεοπτέρων*. Ἡ οἰκογένεια αὕτη ἔχει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: σῶμα ἐπίμηκες, ᾠοειδές, ἐλαφρῶς κυρτόν, κεκαλυμμένον ὑπὸ χιτινώδους περιβλήματος, παχὺ καὶ σκληρόν. Κεφαλὴ μετρίου μεγέθους καὶ μερικῶς ἐνσφηνωμένη ἐντὸς τοῦ θώρακος. Στοματικὰ προσαρμοστικὰ ὄργανα λίαν ἀνανάπτυκτα. Αἱ κεραῖαι εἶναι μᾶλλον ἐπιμήκεις ἀποτελοῦνται ἐξ ἕνδεκα ἀρθρώσεων καὶ εὑρίσκονται κατὰ τὴν προσθίαν ὀφθαλμικὴν χώραν. Ὁ προθώραξ εἶναι στενῶς συνηνωμένος μετὰ τῶν ἐλύτρων. Ἡ κοιλία ἀποτελεῖται ἐκ πέντε κοιλιακῶν ἀρθρώσεων, ὧν αἱ δύο πρῶται συναρθροῦνται ἀπ' εὐθείας μετὰ τῶν ποδῶν, οἵτινες εἶναι βραχεῖς καὶ κατάλληλοι πρὸς ταχεῖαν βάδισιν. Τὰ ἔντομα τῆς οἰκογενείας ταύτης ἀπαντῶσι σχεδὸν εἰς πάντα τὰ μέρη τῆς γῆς καὶ ἰδίως εἰς τὰς εὐκράτους χώρας. Ἐνδιαιτῶνται συνήθως ἐπὶ τῶν κωνοφόρων δένδρων. Ὅταν ὁ καιρὸς εἶναι ὑγρός, τότε βαδίζουσι δυσκόλως, καὶ ὅταν κινδυνεύωσι νὰ συλληφθῶσι, πίπτουσιν ὑπτίως ἐπὶ τῆς γῆς καὶ προσποιοῦνται τὸν νεκρόν. Ἡ οἰκογένεια τῶν βουπρηστιδῶν περιλαμβάνει 110 περίπου γένη καὶ ἄνω τῶν 2.500 εἰδῶν. Δ. Ν. Π.

βούπρηστις (ἡ) (Buprestes) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *βουπρηστιδῶν*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους εἶναι τὰ ἑξῆς: σῶμα ἐπίμηκες, ᾠοειδές, θώραξ διακρινόμενος τελείως τῆς κεφαλῆς, κεραῖαι μακραί, λεπταὶ καὶ πολυαρθρωταί, πόδες τριαρθρωτοί, ἀραιῶς τριχωτοὶ καὶ καταλήγοντες εἰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον εἶναι *βούπρηστις ἡ θαλασσία* (Buprestes marina), ἥτις ἔχει μῆκος 20—25 χιλιοστομέτρων καὶ σῶμα χαλκοπράσινον, κεκαλυμμένον ὑπὸ ὑπολεύκου κόνεως μετὰ εὐρέων ἐλύτρων, ἅτινα εἶναι πεπιεσμένα καὶ σκληρὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς τὰ δάση τῶν πιτύων τῆς Σουηδίας, τῆς Γερμανίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀλγερίας. Δ. Ν. Π.

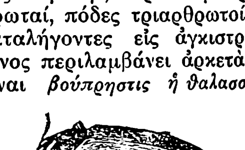

Βούπρηστις ἡ θαλασσία.

βούπρῳρος (ἡ) (ἐξυπακούεται «ναῦς») *[Ἀρχ.]*. Ναῦς τῆς ὁποίας ἡ πρῷρα καταλήγει εἰς κεφαλὴν βοὸς (*Σοφ*. Τραχ. 18, ἔνθα τινὲς ἀναγιγνώσκουσι: *βούκρανος*). Παρὰ Πλουτάρχῳ (Συμπ. Δ. Σ. 668) εὑρηται ἡ φράσις: «βούπρῳρος ἑκατόμβη»=θυσία ἑκατὸν προβάτων, ὧν ἡγεῖται βοῦς). Ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ ἐκδοχῇ ἡ λέξις συμπίπτει κατ' ἔννοιαν μὲ τὴν βόαρχος (βλ. λ.). —Ε.

Βοῦρα. Θυγάτηρ τοῦ Ἴωνος (ἢ τοῦ Διὸς) καὶ τῆς Ἑλίκης, ἀφ' ἧς ὠνομάσθη ἡ ἐν Ἀχαΐᾳ ὁμώνυμος πόλις (*Παυσ*. ζ' 25). —Ε.

Βοῦρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν 12 πόλεων τῶν Ἰώνων, οἵτινες κατῴκουν εἰς τὰ βόρεια παράλια τῆς Πελοποννήσου πρὸ τῆς ἐξ αὐτῶν ἐκδιώξεώς των ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, ἀπὸ τῶν ὁποίων καὶ μετωνομάσθη ἡ χώρα Ἀχαΐα. Τὸ ὄνομά της ἔλαβεν ἡ πόλις αὕτη, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἀπὸ τῆς Βούρας (βλ. λ.) κατ' ἄλλον δὲ μῦθον ἀπὸ τῶν βοοστασίων τοῦ Κενταύρου Δεξαμενοῦ. Ἡ *Βοῦρα* ἔκειτο ἐπὶ ὀρεινοῦ ἐδάφους (ἐπὶ παραφυάδος τινὸς τοῦ ὄρους Κερυνείας) καὶ ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὴν

Digitized by Google

ἐκδίωξιν τῶν Ἰώνων νὰ εἶναι ἐν ἀκμῇ, οὖσα μία τῶν κυριωτέρων πόλεων τῆς Ἀχαΐας μέχρι τῆς διὰ σεισμοῦ καταστροφῆς της (ὅτε ἠνοίχθη μέγα χάσμα τῆς γῆς, τὸ ὁποῖον κατόπιν ἔκλεισε), γενομένης συγχρόνως μὲ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἑλίκης (373 π. Χ.). Ἐκ τῶν Βουραίων διεσώθησαν τότε μόνον ὅσοι ἀπεδήμουν, εἴτε ὡς στρατευόμενοι, εἴτε καὶ ἐξ ἄλλων λόγων. Οἱ ἀπόγονοι τῶν διασωθέντων ἀνέκτισαν αὐτήν. Κατὰ τὸ 303 π. Χ. κατέλαβεν αὐτὴν καὶ ἀνεκήρυξε τὴν ἐλευθερίαν της ὁ Δημήτριος Πολιορκητής, κατὰ δὲ τὸ 274 οἱ Βουραῖοι ἐξεδίωξαν τὸν τύραννον τῆς πόλεώς των καὶ συνηνώθησαν μετὰ τῶν ἀχαϊκῶν πόλεων, αἵτινες ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τῆς ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου (170 μ. Χ.) ἡ πόλις εἶχε τρεῖς ναούς, τὸν τῆς Δήμητρος, τὸν τῆς Ἀφροδίτης καὶ Διονύσου, καὶ τὸν τῆς Εἰλειθυίας, καὶ ἓν ἱερόν, τὸ τῆς Ἴσιδος. Ἐντὸς τῶν ναῶν ὑπῆρχον τὰ ἀγάλματα τῶν ἐν αὐτοῖς λατρευομένων θεῶν ἐκ πεντελησίου μαρμάρου, ἔργα τοῦ Ἀθηναίου γλύπτου Εὐκλείδου. Παρὰ τὴν Βοῦραν ὑπῆρχον ἄφθονοι πηγαὶ ὑδάτων, ἐκ τούτων δὲ μία ἦτο καὶ ἡ *Σύβαρις*, ἀπὸ τῆς ὁποίας ὠνομάσθη καὶ ἡ ὑπὸ Βουραίων κτισθεῖσα ἀχαϊκὴ ἐν Κάτω Ἰταλίᾳ ἀποικία. Τῆς ἀρχαίας Βούρας δὲν διεσώθησαν νομίσματα, διεσώθησαν μόνον τῆς Βούρας τῶν ρωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν (αὐτοκράτορος Σεβήρου) χρόνων, ἅτινα φέρουσι τὴν ἐπιγραφὴν ΒΟΥΡΑΕΩΝ καὶ Ἡρακλέα κραδαίνοντα ῥόπαλον (ἀντίγραφον, πιθανώτατα τοῦ Βουραϊκοῦ Ἡρακλέους, ὅστις εὑρίσκετο εἰς τὸ παρὰ τὴν πόλιν μαντεῖον τοῦ ἥρωος) ἢ Εἰλείθυιαν κρατοῦσαν λαμπάδα. Ἀπὸ τῆς ἀρχαίας Βούρας εἶχεν ὀνομασθῆ *Νέα Βοῦρα* τὸ νῦν χωρίον Τράπεζα (βλ. λ.). ΚΑΨ.

— **Βοῦρα** *Νέα [Γεωγρ.]* βλ. λ. Τράπεζα.

—**Βουρῶν**, *τέως δῆμος*—. Εἷς ἐκ τῶν ἀποτελούντων πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' τὴν ἐπαρχίαν Αἰγιαλείας 4 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Διακοπτοῦ, Καθολικοῦ, Πέρα Μαχαλᾶ, Τραπέζης* καὶ *Τρυπιῶν*. Δ. Ε. Μ.

Βουραϊκός. Ἓν τῶν ἐπιθέτων τοῦ Ἡρακλέους, δοθὲν εἰς τὸν ἥρωα ἀπὸ τοῦ παρὰ τὴν ἀχαϊκὴν πόλιν Βοῦραν ἱεροῦ καὶ μαντείου του. Τὸ ἱερὸν ἔκειτο παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Βουραϊκοῦ ὄρους, μεταξὺ τῆς πόλεως Βούρας καὶ τῆς θαλάσσης καὶ παρὰ τὸν ποταμὸν Βουραϊκόν, ἐπὶ τῆς τοποθεσίας ἥτις, κατάφυτος οὖσα ἐκ πευκῶν, καλεῖται σήμερον *Τρουπιά*, καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀντὶ τοῦ ἀρχαίου ἱεροῦ ἀνεγείρεται ἓν μετόχιον τῆς μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Τὸ ἱερὸν ἀπετελεῖτο ἐκ σπηλαίου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε τὸ ἄγαλμα τοῦ ἥρωος καὶ παρ' αὐτὸ τράπεζα μὲ ἀφθόνους ἀστραγάλους. Ἐκεῖνος ὅστις ἤθελε νὰ συμβουλευθῇ τὸν ἥρωα ηὔχετο πρὸ τοῦ ἀγάλματός του καὶ ἔρριπτεν ἔπειτα τέσσαρας ἀστραγάλους ἐπὶ τῆς τραπέζης. Ἡ ἀπάντησις ἐδίδετο συμφώνως μὲ τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν εἶχεν ἕκαστος τῶν τεσσάρων ριφθέντων ἀστραγάλων κατὰ τὸν παρὰ τὴν τράπεζαν ἑρμηνευτικὸν πίνακα. Τὸ μαντεῖον ἀπεῖχε περὶ τὴν μίαν ὥραν (30 ἀρχαῖα στάδια), δι' εὐθείας ὁδοῦ, καὶ ἀπὸ τῆς Ἑλίκης γειτονικῆς ἀχαϊκῆς πόλεως τῆς ἀρχαίας Βούρας. ΚΑΨ.

Βουραϊκὸς *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς ἐν Ἀχαΐᾳ λαβὼν ἀρχαιόθεν τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπὸ τῆς πόλεως *Βούρας*, ἣν πρὸς ἀνατολὰς παρέρρεε (*Παυσ.* 7, 25, 10.). Κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐλέγετο καὶ *Ἐρασῖνος*, νῦν *ποταμὸς τῶν Καλαβρύτων*. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βουραπάρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία Θρᾳκικὴ πόλις, κειμένη ἐπὶ τοῦ Ἴσκερ (Οἴσκου) παραποτάμου τοῦ Δουνάβεως, ὅπου τὸ χωρίον Γενῆ-κιοϊ τῆς βορείου Βουλγαρίας. Α. Θ. ΣΑΜ.

Βουρατίτης (ὁ) (Buratit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς κρυστάλλους βελονοειδεῖς καὶ εἰς ἰνώδη καὶ κρυπτοκρυσταλλικὰ συσσωματώματα. Ἔχει χρῶμα κυανοῦν (τοῦ οὐρανοῦ) ἢ καὶ πράσινον καὶ λάμψιν μαργαριτώδη. Εἶναι ὑδρομειγὴς ἀνθρακικὸς ψευδάργυρος μὲ χαλκὸν καὶ ἄσβεστον. Εὑρίσκεται μαζὶ μὲ χρυσοχαλκίτην. Γ. Κ. Γ.

Βουρατοβίκης. Κυβερνήτης αὐστριακοῦ πολεμικοῦ, ἐκ τῶν παρὰ τὰ διεθνῆ νόμιμα συνοδεύοντος κατὰ τὸ 1822 ἐμπορικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἐκόμιζον εἰς τοὺς Τούρκους τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου τρόφιμα. Τ. Χ. Κ.

Βουρβᾶ *[Γεωγρ.]*. Ἀγροικία τῆς Ἀττικῆς, 35' ΒΑ. τοῦ χωρίου Σπάτα· εἶναι γνωστὴ ἐκ τῶν παρὰ ταύτην ἀνασκαφῶν ἀρχαίου τύμβου, ἔνθα εὑρέθησαν τὰ λεγόμενα *ἀγγεῖα τοῦ Βουρβᾶ* (βλ. κατ.).

—**Βουρβᾶ** *ἀγγεῖα [Ἀρχαιολ.]*. Μὲ τὴν ὀνομασίαν ταύτην εἶναι γνωστά, ὡς ἐκ τοῦ τόπου τῆς εὑρέσεώς των, ἀγγεῖα ῥυθμοῦ *πρωτοαττικοῦ*. Ὁ ἀγγειογραφικὸς οὗτος τρόπος ἀνήκει εἰς τὸν *ἀσιατίζοντα* ῥυθμόν, ὅστις δὲν ὑπῆρξεν ἑνιαῖος, ἀλλ' ἔσχε σημαντικὰς παραλλαγάς. Τὰ ἀγγεῖα τοῦ Βουρβᾶ δύνανται νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰ σύγχρονα πρωτοαττικὰ τοῦ Φαλήρου, τὰ πρωτοκορινθιακά, τὰ μηλιακά, τὰ ῥοδιακὰ κ.ἄ. Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα εἶναι μελανόμορφα, τὸ δὲ ἔδαφος κιρρόν. Τὸ κύριον στοιχεῖον τῆς διακοσμήσεως ἀποτελοῦν ζῷα ἢ ὄντα φανταστικά, ἀλλὰ καὶ γραμμικὰ σχήματα γεωμετρικοῦ ῥυθμοῦ. Ἀνήκουν εἰς περίοδον μεταβατικήν, καθ' ἣν οἱ ἐν Ἀττικῇ τεχνῖται προσπαθοῦσι νὰ ἀπαλλαγῶσι τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων καὶ ἰδίᾳ τῶν ἀσιατικῶν. Ὁ τεχνίτης δὲν περιορίζεται πλέον ἀπὸ τὴν προηγουμένην σκληρότητα, προσπαθεῖ νὰ ἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸν τοῦ γεωμετρικοῦ τύπου, ἐξοβελίζει τοὺς ῥόδακας, τὸν λωτὸν τῆς ἀνατολικῆς ἐπιδράσεως, καὶ αἱ μορφαὶ δὲν συμπιέζονται πλέον, ὅπως εἰς τὰς οἰνοχόας τοῦ Φαλήρου. Κυριαρχεῖ ὅμως ἀκόμη καὶ εἰς ταῦτα αὐστηρὰ συμμετρία τῶν μορφῶν, ἥτις μόνον ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἀττικῇ τεχνουργίᾳ ἐλλείπει.

Ἀμφορεὺς τοῦ Βουρβᾶ.
[Ὕψος 0,60 μ.]

Τέλειος ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος τοιαύτης τεχνοτροπίας εἶναι μέγας ἀμφορεὺς ὕψους 0.60 μ., συγκεκολλημένος ἐκ πολλῶν τεμαχίων καὶ συμπεπληρωμένος. Ἐπὶ τούτου εἰς πέντε ἀλλεπαλλήλους ζώνας εἰκονίζονται σειρῆνες, λέοντες, ἀγριόχοιροι, ἐλαφοειδῆ, βαδίζοντα ἐπὶ λεπτοῦ μελανοῦ νήματος, ὅπερ περιζώνει τὸ ἀγγεῖον, περὶ δὲ τὰ χείλη, τὰς λαβὰς καὶ τὴν βάσιν, ὑπάρχουν ἀστεροειδῆ κοσμήματα. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ κορινθιακοῦ τύπου εἶναι καταφανής. Οὐδόλως ὅμως ἐκ τούτου πρέπει να συμπεράνωμεν ὅτι ἀλλαχοῦ που ἐποιήθησαν τὰ ἀγγεῖα ἢ ἐν Ἀττικῇ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Perrot-Chipiez*, Histoire de l' art (τ. 10ος). —*Στάη. Β.* Ὁ τύμβος ἐν Βουρβᾷ (Athen. Mitth. 1890).

Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

— **Βουρβᾶ** *τύμβος [Ἀρχαιολ.]*. Ὁ τύμβος οὗτος, δεδηλωμένος ἐν τοῖς τοπογραφικοῖς χάρταις τοῦ Curtius Kaupert διὰ τῶν Grosses Grab, ἀνεσκάφη ἐν ἔτει 1881 ὑπὸ Β. Στάη καὶ ὑπὸ τὸ χῶμα τούτου ἀπεκαλύφθησαν ἑπτὰ ἐν ὅλῳ τάφοι, ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς. Ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τούτων εὑρέθη δι' ὠμῶν πλίνθων κατασκευασθὲν μνημεῖον ἐν σχήματι λάρνακος, εἰς ὕψος 1,56 μ. ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους. Καὶ βάθρον δὲ ἀγάλματος ἀνεκαλύφθη ἐνεπίγραφον «... Φαίδιμος εἰργάσατο», ἄγνωστον ὅμως τίνι τῶν ἑπτὰ τάφων ἀνῆκον. Ὄπισθεν τοῦ βάθρου τούτου ἐξετείνετο μεγάλη αὖλαξ περιέχουσα ἓξ ἀρχαϊκὰ ἀγγεῖα. Οἱ τρεῖς ἐκ τῶν τάφων τούτων ἦσαν ἀσφαλῶς προγενέστεροι τοῦ τύμβου, ὅστις ἀνιδρύθη ἀργότερον, σὺν τῇ κατορύξει τοῦ τετάρτου τάφου, καὶ τὰ ἐπὶ τούτων ἱδρυμένα μνημεῖα, προωρισμένα νὰ μένωσιν ἀκάλυπτα, διὰ τῆς ὑψώσεως τοῦ τύμβου κατεχώσθησαν. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι οἱ τάφοι οὗτοι ἀπετέλουν νεκροταφεῖον οἰκογενειακόν, γένους τινὸς ἢ φρατρίας, καὶ ὅτι ὁ τύμβος οὗτος, ὅπως καὶ ὁ ἐν Βελανιδέζᾳ ἀνακαλυφθεὶς παρόμοιος, κατεσκευάσθησαν σὺν τῇ ταφῇ ἐπισήμου τινὸς προσώπου τοῦ γένους εἰς ὃ ὁ τάφος ἀνῆκεν. Ἐκ τῶν ἐν τῷ τύμβῳ τούτῳ ἀνευρεθέντων ἀγγείων, ἅτινα ἀνάγονται εἰς τὴν Ζ' περίπου ἑκατονταετηρίδα, συμπεραίνομεν ὅτι ὁ τύμβος δέον νὰ ἀναχθῇ εἰς τὴν αὐτὴν χρονικὴν περίοδον, χωρὶς νὰ ἀποκλεισθῇ ἡ εἰς μεταγενεστέρους χρόνους χρησιμοποίησις αὐτοῦ ὡς νεκροταφείου.

Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Βούρβαχης, *Ἀνδρέας*. Εἷς ἐκ τῶν πρωταθλητῶν τῆς κινήσεως τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος τῷ 1821, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς πολλῶν στρατιωτῶν δι' ὧν μετέσχε τῆς α' καὶ τῆς β' πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου. Κατὰ τὴν ἔξοδον ἐπυρπολήθη ἡ οἰκία του. Ἀπέθανε τῷ 1826 ἐν Βασιλαδίῳ, εἰς ὃ ἦτο φρούραρχος. Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐκδουλεύσεων τὸν ἔταξεν εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς ΣΤ' τάξεως (ἀριθ. μητρ. 1206, φακέλ. 2482). Τ. Χ. Κ.

—**Βούρβαχης**, *Διονύσιος*. Ἕλλην ἀξιωματικὸς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ γεννηθεὶς ἐν Κεφαλληνίᾳ λήγοντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1827 ἐν Καματερῷ. Υἱὸς τοῦ Σωτηρίου Βούρβαχη, εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τοῦ Φονταινεβλώ, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξῆλθεν ἀξιωματικὸς καὶ μετέσχε πλείστων μαχῶν κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τοῦ στρατιωτικοῦ σταδίου τοῦ Ναπολέοντος. Ὅτε ὁ φίλος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἰωσὴφ Βοναπάρτης ἐγένετο βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας, προσέλαβεν αὐτὸν μεθ' ἑαυτοῦ ὡς ὑπασπιστήν του, μετὰ τὴν πρώτην δὲ παραίτησιν τοῦ Ναπολέοντος καὶ τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ εἰς Ἔλβαν ὁ Διονύσιος Βούρβαχης δὲν ἠθέλησε νὰ ὑπηρετήσῃ εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν κατὰ τὴν βραχυχρόνιον βασιλείαν τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ'. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐν Γαλλίᾳ ἀνεθερμάνθη τὸ πρὸς τὸν ἔκπτωτον αὐτοκράτορα αἴσθημα καὶ οἱ παλινοστήσαντες Βουρβῶνοι, βλέποντες τὴν γενομένην ἐξέγερσιν, ἐπεδίωκον τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Ναπολέοντος εἰς ἑτέραν μεμακρυσμένην νῆσον. Τὰς πληροφορίας ταύτας ἀνέλαβε νὰ μεταδώσῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὁ Διονύσιος Βούρβαχης. Διαλαθὼν τὰ συμμαχικὰ πλοῖα ἔφθασεν εἰς Ἔλβαν ἐν καιρῷ καὶ ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Ναπολέοντα τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον. Μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ αὐτοκράτορος εἰς Γαλλίαν, ὁ Βούρβαχης ἀνακατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν λαβὼν τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου. Μετὰ τὴν καταστρεπτικὴν ὅμως μάχην τοῦ Βατερλὼ καὶ τὴν ἐκ νέου παλινόστησιν τῶν Βουρβώνων, παρῃτήθη καὶ αὖθις τοῦ στρατοῦ, ὑπέστη δὲ ὑπὸ τοῦ νέου καθεστῶτος τὰς διώξεις καὶ τὰς καταδρομὰς τῶν ὑπηρετησάντων τὸν Ναπολέοντα στρατιωτικῶν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν κατέφυγεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν, εἶτα δὲ εἰς μικράν τινα ἐπαρχιακὴν πόλιν τῆς Γαλλίας διαβιῶν ἐν στερήσεσιν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξερράγη ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις καὶ ὁ Βούρβαχης ἔφθασε τῷ 1826 εἰς Ἑλλάδα, ὧν δὲ γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ κόμιτος Ἀνδρέου Μεταξᾶ, μερίμνῃ αὐτοῦ ἀπεφάσισε, λήγοντος τοῦ 1826, νὰ καταρτίσῃ ἐθελοντικὸν σῶμα καὶ ν' ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τῆς παλαιᾶς του πατρίδος. Ἡ στρατολογία, κατὰ τὰ «Ἀπομνημονεύματα» τοῦ Ἔϊδεκ, ἐγένετο δαπάνῃ τῶν φιλελληνικῶν κομιτάτων, ὁ Γάλλος ὅμως ἰατρὸς Μπαγὶ (Bailly) συνίστα εἰς τὸν Ἔϊδεκ νὰ μὴ ἐνισχυθῇ ὁ Βούρβαχης εἰς τὰς προσπαθείας του, διότι ὁ καταρτισμὸς σώματος καλῶς ὡπλισμένου καὶ καλῶς διατρεφομένου θὰ διήγειρε τὴν ζηλοτυπίαν τῶν στρατευμάτων τοῦ Καραϊσκάκη, τὰ ὁποῖα ὑφίσταντο παντοίας στερήσεις καὶ ἐγυμνήτευον, ἀγωνιζόμενα κατὰ τῶν νικηφόρων στρατευμάτων τοῦ Κιουταχῆ, ὅστις εἶχεν ὑποτάξει ὅλην τὴν Στερεὰν πλὴν τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Bailly μάλιστα ἐτόνιζεν, ὅτι ὁ Βούρβαχης, εἰσηγήσει τοῦ Μεταξᾶ, θὰ προσεπάθει νὰ ματαιώσῃ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Καραϊσκάκη ἐξ ἀντιζηλίας. Ταῦτα ὅμως ἦσαν ἀνακριβέστατα, ὡς ἀποδεικνύει ἡ εἰς τὴν Ναυτικὴν Ἐπιθεώρησιν (τόμ. XI, σελ. 315) δημοσιευθεῖσα ἐπιστολὴ (28 Δεκεμβρίου 1826) πρὸς τὸν Καραϊσκάκην τοῦ Βούρβαχη ἐκ Λουτρακίου, ἀρχομένη ὡς ἑξῆς: «Εὐοδωθεὶς εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν παλαιὰν πατρίδα μου, ἐπὶ σκοπῷ νὰ χύσω καὶ τὴν ἐσχάτην ρανίδα τοῦ αἵματός μου διὰ τὴν ἐλευθερίαν της, ἐγνώρισα καλῶς ὅτι μόνον ἡ ἐξοχότης σας προσπαθεῖτε νὰ τῇ δώσητε τοιοῦτον καλὸν (τὴν ἐλευθερίαν), ἀπεφάσισα λοιπὸν ὅπως ἠμπόρεσα νὰ σχηματίσω ἓν σῶμα καὶ νὰ ἔλθω νὰ γίνω μέτοχος τῶν λαμπρῶν κατορθωμάτων σας». Ἐκθέτει τὰς δυσκολίας ἃς ἐδοκίμασεν ἐν Ναυπλίῳ καὶ Ἄργει διὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ σώματος ἀγοράζων ζωοτροφίας, διότι ἡ διευθυντικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Ναυπλίου δὲν εἶχε διαταγὴν νὰ τῷ δίδῃ τοιαύτας, ἐνῷ ἔδιδε προθύμως «εἰς τοὺς συγκροτοῦντας ἐμφυλίους πολέμους». Προσθέτει ὅτι οἱ Νοταραῖοι προσεπάθησαν ἐν Ἄργει νὰ διαλύσουν τὸ σῶμά του διὰ χρημάτων ἐπιτυχόντες τὴν λιποταξίαν τινῶν, ἐκεῖ δὲ ἔλαβε διαταγὴν ἐξ Αἰγίνης νὰ μὴ μεταβῇ πρὸς τὸν Καραϊ-

Digitized by Google

σκάκην, ἀλλὰ εἰς Ἐλευσῖνα, ὅπερ ἐτόνισε καὶ ὁ Μακρυγιάννης μεταβὰς παρ' αὐτῷ καὶ παραστήσας τὴν ἀνάγκην τοῦ φρουρίου Ἀθηνῶν· τέλος καὶ προτροπῇ ἰδιαιτέρου φίλου του ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς Ἐλευσῖνα, ἕτοιμος πάντοτε νὰ ταχθῇ εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Καραϊσκάκη. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν τοῦ ὑπ' αὐτὸν σώματος δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένος. Κατὰ τὸν Μ. Οἰκονόμου (σ. 705), ἀκολουθοῦντα τὸν Σπηλιάδην (Γ' 191), ἦσαν περίπου ὀκτακόσιοι. Οἱ ἄλλοι ὅμως ἱστορικοὶ δὲν ἀναφέρουν ἀριθμόν. Κατὰ τὸν Φωτάκον (Βίοι σ. 276) τὸν ἠκολούθησαν καὶ πολλοὶ συμπατριῶταί του ἐκ Κεφαλληνίας, ἐν οἷς καὶ ὁ καπετὰν Νικολὸς Καββαδίας. Ἐν Ἐλευσῖνι ὁ Βούρβαχης εὗρε τὸν Βάσσον Μαυροβουνιώτην, τὸν Ἰωάννην Νοταρᾶν, τὸν Καλλέργην καὶ τὸν προσελθόντα μὲ Ἀθηναίους καὶ Στερεοελλαδίτας Μακρυγιάννην. Προσῆλθε δὲ καὶ ὁ Χαρ. Ἰγγλέσης μετὰ τριακοσίων περίπου τακτικῶν καὶ 60 ἀτάκτων ἱππέων καὶ ἓξ πυροβόλων ὑπὸ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ Γόρδωνος. Παρίσταντο καὶ ὁ Ἔϊδεκ καὶ 20 φιλέλληνες, ὧν οἱ πλεῖστοι διὰ πλοίων ἀπεβιβάσθησαν εἰς Φάληρον.

Ὁ Κιουταχῆς, ἐπιτεθεὶς κατ' αὐτῶν πρῶτον ἐν Πειραιεῖ, στρέφει ὅλον τὸ στράτευμά του κατὰ τῶν ἐν Μενιδίῳ. Κατὰ τὸν Μακρυγιάννην, ὁ Βάσσος ἔκαμε τὸ σφάλμα νὰ μὴ μεταβῶσιν εἰς Χασιά, ὅπως εἶχον συμφωνήσει, ἀλλὰ νὰ κατέλθουν εἰς τὸ Καματερόν. Ἐκεῖ ἐπετέθη (Ἰανουάριος 1827) κατ' αὐτῶν ὁ Κιουταχῆς καὶ εὑρὼν τὸ σῶμα τοῦ Βούρβαχη ἐκτεθειμένον τὸ συνέτριψε. Κατὰ Φωτάκον, οὗτος ἐπέμεινε μέχρις ἐσχάτων μὲ ὅλον τὸ σῶμά του, ἐὰν κρίνῃ τις ἐκ τῶν μεγίστων ἀπωλειῶν τῶν Τούρκων, οἵτινες κατεσφάγησαν μὲ τὰ σπαθιά, τοῦ Βούρβαχη ἰδίως ἐπιδείξαντος θαυμαστὴν ἀνδρείαν. Ὁ Βάσσος καὶ ὁ Νοταρᾶς ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ ὑψώματα. Ὁ Βούρβαχης ἔπεσεν αἰχμάλωτος εἰς χεῖρας δύο ντελήδων, ὡς καὶ οἱ φιλέλληνες Γκιβασσιὲ ὑπασπιστὴς τοῦ Μπὸν καὶ Τάσκο. Κατὰ τὸν Ἔϊδεκ ἔγιναν προσπάθειαι νὰ λυτρωθῇ ὁ Βούρβαχης, γαλλικὸν δὲ πολεμικὸν παρέπλεε τὰς ἀκτὰς τοῦ Πειραιῶς ἵνα ἀπαιτήσῃ τὴν παράδοσίν του, ἀλλ' ἐκανονιοβολήθη ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ. Ἐπὶ τοῦ γιαταγανίου τοῦ Βούρβαχη ὑπῆρχε πολύτιμος λίθος βοημικός, ὃν ἥρπασαν οἱ ντελῆδες, ἔφερε δὲ καὶ κράνος ὅπερ μετὰ τῆς ἀποκοπείσης κεφαλῆς του ἔστειλεν ὁ Κιουταχῆς πρὸς τὸν σουλτᾶνον, καυχώμενος ὅτι ἐνίκησε στρατὸν ἔχοντα τοιούτους Γάλλους στρατηγούς, τηλεβόλον ὁλκῆς 68 ἡμιλίτρων καὶ τρώγοντα ἄρτον ἐκλεκτὸν ἐξ ἀμερικανικῶν ἀλεύρων, οὗ ἔστειλε καὶ δείγματα.

Ὁ δῆμος Ἀθηναίων πρὸς τιμὴν τοῦ ἡρωϊκοῦ στρατιώτου ὠνόμασε τῷ 1881 ὁδόν τινα εἰς τὴν συνοικίαν Μακρυγιάννη διὰ τοῦ ὀνόματός του.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ—Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

—**Βούρβαχης,** *Ἰωσήφ.* Ἕλλην προξενικὸς ὑπάλληλος ἐν τῇ γαλλικῇ ὑπηρεσίᾳ, γεννηθεὶς ἐν Κεφαλληνίᾳ λήγοντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1846. Υἱὸς τοῦ *Σωτηρίου* Βούρβαχη (βλ. λ.), σπουδαίας παρασχόντος ἐκδουλεύσεις εἰς τὸν Μέγαν Ναπολέοντα, ὅτε οὗτος εὑρίσκετο εἰς Αἴγυπτον, ηὐνοήθη παρ' αὐτοῦ, ὅστις γενόμενος αὐτοκράτωρ εἰσήγαγε τὸν Ἰωσὴφ εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν, διορίσας αὐτὸν πρόξενον εἰς Ἀργοστόλιον, εἶτα δὲ εἰς Ἀγκῶνα. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην τὸν εὗρεν ἡ πτῶσις τοῦ αὐτοκράτορος, ὅτε ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ, λαβὼν μικρὰν σύνταξιν παρὰ τῆς κυβερνήσεως Καρόλου καὶ μετέβη εἰς Πώ, ὅπου διέτριβε καὶ ὁ ἀδελφός του Διονύσιος. Ὅτε οὗτος ἀπῆλθεν εἰς Ἑλλάδα τῷ 1826 καὶ ἔπεσε μαχόμενος ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας της, ὁ Ἰωσὴφ ἐπεμελήθη τὴν ἀνατροφὴν τοῦ ἀνεψιοῦ του Καρόλου, τοῦ κατόπιν Γάλλου στρατηγοῦ, καὶ τῆς ἀνεψιᾶς του, τῆς γενομένης ἐπὶ τῆς δευτέρας αὐτοκρατορίας κυρίας ἐπὶ τῶν τιμῶν τῆς αὐτοκρατείρας Εὐγενίας. Θ. Β.

— **Βούρβαχης,** *Κάρολος - Διονύσιος - Σωτήριος.* Γάλλος στρατηγός, ἑλληνικῆς ἐκ Κεφαλληνίας καταγωγῆς, γεννηθεὶς ἐν Πὼ τῆς Γαλλίας τὴν 22 Ἀπριλίου 1816 καὶ ἀποθανὼν ἐν Μπαγιὸν τὴν 22 Σεπτεμβρίου 1897. Υἱὸς τοῦ Διονυσίου Βούρβαχη, εἰσήχθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του εἰς τὸ στρατιωτικὸν πρυτανεῖον τοῦ Flèche, τῷ δὲ 1834 εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τοῦ Σαὶν-Σὺρ καὶ ἐξῆλθεν αὐτῆς ὡς ἀνθυπολοχαγὸς τῶν ζουάβων τῷ 1836· εἶτα ἐτοποθετήθη εἰς τὴν λεγεῶνα τῶν ξένων καὶ ἐγένετο διαγγελεὺς εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου-Φιλίππου. Βραδύτερον ὡς λοχαγὸς τῶν ζουάβων μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τῆς Ἀφρικῆς, ὅπου ὑπηρετῶν εἰς τὸ σῶμα τῶν Ἀφρικανῶν ἀκροβολιστῶν συνέτεινε μεγάλως εἰς τὴν τελειοτέραν ὀργάνωσιν τοῦ σώματος τούτου. Τῷ 1840 διεκρίθη κατὰ τὰς μάχας τῆς καταλήψεως τοῦ Σετὶφ καὶ τὸν Χαῒν-Τούρ. Ἡ ἡμερησία διαταγὴ τοῦ Γάλλου ἀρχιστρατήγου καὶ ἡ ὑποβληθεῖσα εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ἔκθεσις ἀναφέρουν εὐφήμως τὸ ὄνομά του. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην ἀναγράφεται, ὅτι ὁ Βούρβαχης εἶναι νεαρὸς ἀξιωματικὸς νοημονέστατος, ὁρμητικώτατος καὶ ἀνδρεῖος, λαβὼν λαμπρὸν μέρος εἰς τὰς πρὸ τῶν προμαχώνων συμπλοκὰς καὶ ἐκτελέσας θαυμασίαν κατὰ τοῦ δεκαπλασίου ἐχθροῦ ἐπίθεσιν μετὰ θάρρους καὶ πλήρους γνώσεως τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν περιστάσεων. Ἕνεκα τούτου ἐτιμήθη διὰ τοῦ παρασήμου τῶν ἱπποτῶν τῆς Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς. Τῷ 1846 μετέσχε τῆς εἰς Μικρὰν Καβυλίαν ἐκστρατείας, καταστείλας τὴν ἀνταρσίαν τῶν Χαρακτᾶς, καὶ ἐπιδείξας νέας στρατιωτικὰς ἀρετὰς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ζαϊτσᾶς. Εἰς Ἀλγερίαν ὑπηρετῶν ὁ Βούρβαχης εἰς τὸ τάγμα τῶν Τυρκὸ (Turcos) ἐγένετο δημοφιλέστατος, καὶ τὸ ὄνομά του περιελήφθη εἰς τὸ στρατιωτικὸν ᾆσμα ὅπερ ἔψαλλον οἱ τοῦ τάγματος Τυρκό:

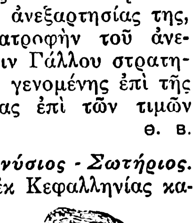
Κάρολος Βούρβαχης.

Eh! bien, ce chic exquis
Par les Turcos acquis
Ils le doivent à qui?
'A Bourbaki!
Oui, c' est à Bourbaki!

Τὸ ᾆσμα τοῦτο ἐγένετο δημοτικώτατον ἐν Παρισίοις, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν νικηφόρων στρατευμάτων ἐξ Ἀφρικῆς. Ἡ προαγωγὴ τοῦ Βούρβαχη εἰς ἀνωτέρους βαθμοὺς ὑπῆρξε ταχυτάτη. Τῷ 1846 ἐγένετο ταγματάρχης, τῷ 1850 ἀντισυνταγματάρχης, τὸ ἑπόμενον ἔτος συνταγματάρχης, τῷ 1854 ὑποστράτηγος καὶ τῷ 1857 ἀντιστράτηγος· πάντας δὲ τοὺς βαθμοὺς τούτους ἀπέκτησεν ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν. Ἀπὸ τοῦ 1851 ὁ Βούρβαχης συνεδέθη διὰ στενῆς φιλίας μετὰ τοῦ Ναπολέοντος Γ', τοῦ ὁποίου ἐγένετο ὑπασπιστής, ἡ δὲ ἀδελφὴ αὐτοῦ κυρία ἐπὶ τῶν τιμῶν τῆς αὐτοκρατείρας Εὐγενίας, μεθ' ἧς ἐφυγαδεύθη ἐκ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Κεραμεικοῦ κατὰ τὴν νύκτα τῆς 4 Σεπτεμβρίου 1870, τῇ βοηθείᾳ Ἀμερικανοῦ ὀδοντιάτρου εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Κατὰ τὸ 1854, ὡς ὑποστράτηγος ὁ Βούρβαχης, μετέσχε τοῦ Ἀνατολικοῦ πολέμου καὶ διῆλθεν ἐκ Σύρου, κατὰ πρῶτον πατήσας τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος, μεταβὰς δὲ εἰς Κριμαίαν, ὡς διοικητὴς μεραρχίας, διεκρίθη κατὰ τὰς μάχας τοῦ ποταμοῦ Ἄλμα καὶ τοῦ Ἴνκερμαν, ἰδίως δὲ κατὰ τὴν ἔφοδον τῆς Σεβαστουπόλεως. Τὴν 8 Σεπτεμβρίου 1855, κατὰ τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Μαλακώφ, ἐτραυματίσθη ἐπικινδύνως, κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν προήγετο διὰ τὴν ἀνδρείαν του εἰς ταξιάρχην τῆς Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς. Μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς ἐν Παρισίοις συνθήκης ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ στρατιωτικοῦ σώματος τῆς Γιρόνδης καὶ ἐκεῖθεν ἀπεστάλη εἰς τὴν Μεγάλην Βαβυλίαν, ἔνθα διέπρεψε κατὰ τὰς ἐν αὐτῇ συναφθείσας μάχας. Ἀντιστράτηγος τῷ 1857 μετέσχε τῆς ἰταλικῆς ἐκστρατείας, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Κανροβέρ, λαβὼν μέρος εἰς τὰς μάχας τοῦ Σολφερίνου, τῆς Μαγέντας καὶ τῆς Κρεμόνης. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου, τῷ 1870, ἐγένετο ἀρχηγὸς τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς καὶ εἷς τῶν ἀρχηγῶν τοῦ στρατοῦ τοῦ Ρήνου, ἐτάχθη δὲ εἰς τὸν διοικούμενον ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Βαζαὶν στρατὸν καὶ μετέσχεν ὅλων τῶν περὶ τὸ Μὲτς μαχῶν, τοῦ Ρονζεβίλ, τοῦ Σαὶν-Πρεβώ, τοῦ Μεζιέ. Ἠνδραγάθησε κυρίως εἰς τὸν διεξαχθέντα ἀγῶνα ἐν Βελὲρ-Σεξὲλ καὶ ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν ὁδῶν ἀπὸ Μπελφὸρ εἰς Βεζανσόν, ὅπου οἱ Γερμανοὶ ὑπεχώρησαν ἀτάκτως. Ὁ ἄλλοτε πρωθυπουργὸς τῆς Γαλλίας Φραισσινὲ ἀποδίδει τὰς ἐπιτυχίας ταύτας προσωπικῶς εἰς τὸν Βούρβαχην. Ἀλλὰ τὰς προσκαίρους ταύτας ἐπιτυχίας ἠκολούθησαν ἡ παράδοσις τοῦ Ναπολέοντος Γ' καὶ αἱ λοιπαὶ ἀτυχίαι. Ὁ Βούρβαχης εἶχε κλεισθῇ μετὰ τοῦ στρατάρχου Βαζαὶν εἰς Μέτς, ἀλλὰ κατώρθωσε ν' ἀποφύγῃ τὴν αἰχμαλωσίαν χρησιμοποιήσας πρωσσικὸν διαβατήριον τυχοδιώκτου τινὸς καὶ μετέβη εἰς Λονδῖνον, ὅπου εἶχε μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν του καταφύγει ὁ ἐκθρονισθεὶς Ναπολέων Γ'. Μεταγνούς, ἠθέλησε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν θέσιν του, τούτου δὲ μὴ γενομένου δυνατοῦ, ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Γαμβέττα, καταρτίσαντος τότε εἰς Τοὺρ τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν. Οὗτος ἔταξεν αὐτὸν ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ τοῦ Οὐὰζ κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1870. Ἐγκατέστησε τὸ στρατηγεῖόν του εἰς τὴν Λίλλην ὅπου ἀνέπτυξε μεγάλην δραστηριότητα διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῶν στρατιωτικῶν σωμάτων του καὶ ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσιν τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως, σκοπούσης νὰ ἐπιχειρήσῃ πρὸς ἄρσιν τῆς πολιορκίας τῶν Παρισίων. Ἀλλ' ἡ κατάληψις τῆς Ὀρλεάνης ὑπὸ τῶν Γερμανῶν διέκοψε τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σχεδίου αὐτοῦ.

Ὁ Βούρβαχης τότε ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῶν σχηματισθέντων ἐν Νεβὲρ καὶ Βούργῃ 15ου, 18ου καὶ 20οῦ σωμάτων καὶ ἐπεφορτίσθη τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ πολιορκουμένου Μελφόρ. Ὁ Βούρβαχης ἀφίκετο τὴν 4 Ἰανουαρίου 1871 εἰς Ντιζὸν καὶ εὗρεν ἀντιμέτωπον τὸν Γερμανὸν στρατηγὸν Βέρντερ, ἰσχυρῶς χαρακωμένον ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τῆς Οὐανιόν. Τοῦτον ἠνάγκασε νὰ ἐγκαταλείψῃ διαδοχικῶς πολλὰς ὀχυρὰς θέσεις, ἐγκατασταθέντα τέλος εἰς τὴν περὶ τὴν Ἐρικοὺρ θέσιν, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἐνισχύθη. Μετὰ ἀτυχεῖς μάχας ὁ Βούρβαχης ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὸ Μπεζανσόν, ὅτε οἱ Γερμανοὶ ἐξαπέλυσαν κατ' αὐτοῦ νέον στρατὸν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μαντεοῦφελ, ὅπως ἀνακόψωσι τὴν ὑποχώρησιν αὐτοῦ, ἐξηνάγκασαν δὲ τὸν Γαριβάλδην νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ Ντιζόν. Πιστεύων ὅτι εἶχε κυκλωθῇ ὁ Βούρβαχης, διέταξεν ὑποχώρησιν πρὸς τὸ Πονταλιέ, ὅπου εἰς στιγμὴν κρίσεως ἀπελπισίας, ἐκένωσε τὸ πιστόλιόν του κατὰ τῆς κεφαλῆς του τὴν 27 Ἰανουαρίου. Ὁ στρατηγὸς Κλενσὰν ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ στρατεύματος, διῆλθε τὰ ἑλβετικὰ σύνορα καὶ ἀφωπλίσθη ἐκεῖ. Ὁ Βούρβαχης μετεφέρθη εἰς Λυὼν πρὸς θεραπείαν. Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης διωρίσθη στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς πόλεως ταύτης ὑπὸ τοῦ Θιέρσου. Τῷ 1879 ἐτέθη εἰς διαθεσιμότητα. Ἐκτεθεὶς τῷ 1885 εἰς τὰς γερουσιαστικὰς ἐκλογὰς ἀπέτυχε καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἔπαυλιν τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου ἐν Βαγιόν, ὅπου διήνυσε βίον μονήρη.

Ὁ Βούρβαχης οὐδέποτε ἐλησμόνησε τὴν ἑλληνικήν του καταγωγήν. Συνεδέετο μετὰ τῶν ἐν Γαλλίᾳ ἐγκατεστημένων Κεφαλλήνων, ὑπεστήριζε χρηματικῶς τοὺς Ἕλληνας σπουδαστὰς καὶ εὑρίσκετο εἰς ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν ἐν Κεφαλληνίᾳ συγγενῶν του. Εἰς τὴν πόλιν ὅπου ἀπέθανεν ὁ στρατηγὸς Βούρβαχης ἐν Γαλλίᾳ ἐστήθη ὀρειχάλκινος αὐτοῦ ἀνδριὰς τῷ 1899. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—**Βούρβαχης,** *Σπυρίδων.* Ἀνεψιὸς τοῦ Διονυσίου Βούρβαχη ἐκ Κεφαλληνίας. Κατελθὼν τῷ 1821 εἰς τὴν Πελοπόννησον, συνεκρότησεν ἰδίαις δαπάναις σῶμα, καταναλώσας ὅλην τὴν περιουσίαν του διὰ τὴν πατρίδα. Ἀπέθανε τῷ 1841 ταχθεὶς εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς ΣΤ' τάξεως (ἀριθ. μητρ. 1497, φακέλ. 2481). Τ. Χ. Κ.

—**Βούρβαχης,** *Σωτήριος.* Ἕλλην ναυτικὸς γεννηθεὶς ἐν Ἀργοστολίῳ τῆς Κεφαλληνίας μεσοῦντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ὑπῆρξε δεινὸς πλοηγὸς καὶ διεκρίνετο διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὸ ριψοκίνδυνον αὐτοῦ. Διαμένων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐν Μασσαλίᾳ, εἶχε συνδεθῆ μετὰ τοῦ ἐμπόρου Κλερύ, πενθεροῦ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ναπολέοντος Ἰωσὴφ Βοναπάρτου, μεθ' οὗ καὶ ἐσχετίσθη. Ὅτε ὁ Ναπολέων εὑρίσκετο ἐν Αἰγύπτῳ, ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ ἐπεδίωκε τὴν εὕρεσιν ριψοκινδύνου καὶ ἐμπίστου ἀνδρός, ὅπως διαβιβάσῃ εἰς τὸν πρῶτον ὕπατον ἐπιστολὰς ἱστορούσας τὴν ἐν Γαλλίᾳ κατάστασιν καὶ παροτρυνούσας αὐτὸν εἰς ἐπιστροφήν. Ἡ μετάβασις τοιούτου ἀπεσταλμένου ἦτο δυσχερεστάτη, καθ' ὅσον ὁ ἀγγλικὸς στόλος διέπλεε τὴν Μεσόγειον τηρῶν ἐν ἀποκλεισμῷ τοὺς λιμένας. Ὁ καπετὰν Σωτήρης, γνωρίζων ἄριστα τὴν Μεσόγειον καὶ πάσας τὰς ὑγρὰς ὁδοὺς αὐτῆς, ἀνέλαβε τὴν ἀποστολὴν ταύτην καὶ κατώρθωσε νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς Αἰγύπτου διαφυγὼν τὴν αὐστηρὰν ἐπιτήρησιν τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, οὕτω δὲ ἐπληροφορήθη ὁ Ναπολέων τὰ ἐν Γαλλίᾳ συμβαίνοντα καὶ ἐπέσπευσε τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Παρισίους, θέσας τέρμα εἰς τὴν παρασκευαζομένην κατ' αὐτοῦ ἀντίδρασιν. Ὁ Ναπολέων καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰωσήφ, εὐγνωμονοῦντες διὰ τὴν προσφερθεῖσαν ταύτην ὑπηρεσίαν, περιέβαλον διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς προστασίας αὐτὸν καὶ τὴν οἰκογένειάν του. Ὁ Ναπολέων, γενόμενος βραδύτερον αὐτοκράτωρ, ἀπένειμεν εἰς τὸν Σωτήριον Βούρβαχην τὸν τίτλον τοῦ Γάλλου πολίτου, ὅταν δὲ ὁ Σωτήριος ἀπέθανε, τῷ 1806, ὁ Ναπολέων περιέθαλψε τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ καὶ τὸν μὲν ἕνα τῶν υἱῶν του, τὸν *Ἰωσήφ,* εἰσήγαγεν εἰς τὸ προξενικὸν στάδιον, διορίσας αὐτὸν πρόξενον τῆς Γαλλίας ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ εἶτα ἐν Ἀγκῶνι, ὅπου καὶ ἀπέθανε διατηρῶν τὴν θέσιν αὐτοῦ, τὸν δ' ἕτερον, *Διονύσιον,* εἰσήγαγεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολήν. Θ. Β.

Βουρβὸν ἢ ***Βουρβὼν*** (Bourbon) *[Γεωγρ.]*· βλ. **Μπουρμπόν.**

βουρβὸς (ὁ), ἢ ***βορβός***· δημοτ., ὁ βολβός, ἡ γνωστὴ ἐδώδιμος βολβώδης ῥίζα.

βουρβούλακας (ὁ)· ἰδιωμ., ὁ βρυκόλαξ. Ἐκ: ῥῆμα ***βουρβουλακιάζω.***

βουρβουλιὰ (ἡ), καὶ ***βορβιλιὰ*** ἢ ***βιρβιλιά***· δημοτ. ἡ κόπρος τῆς αἰγός.

Βουρβουλίτης *[Γεωγρ.].* Συνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος ***Ἁγίων Δέκα*** τῆς ἐπαρχίας Καινουρίου, τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1928) 74.

Βουρβοῦλος ἢ ***Μπούρμπουλο*** *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον τῆς νήσου Θήρας (βλ. λ. Αἰγαῖον τ. Β' σ. 405α') καὶ παρ' αὐτὸ ὁμώνυμον χωρίον ὑπαγόμενον εἰς τὴν κοινότητα *Ἡμεροβιγλίου.* Κάτ. (1928) 360.

Βούρβουρα *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου ***Πάρνωνος*** τῆς ἐπαρχίας Κυνου-

Digitized by Google

ρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1728) 692. Κεῖται εἰς κλιτὺν λόφου παρὰ τὸν Πάρνωνα, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Παράγει κυρίως δημητριακά, οἶνον, ἰδίᾳ δὲ γεώμηλα (200.000 ὀκ.), ὧν ἐνεργεῖται ἐξαγωγή. Ἔχει καὶ σημαντικὴν κτηνοτροφίαν καὶ ὀρνιθοτροφίαν. Μετὰ τοῦ Ἁγίου Πέτρου συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (1 ὥρ. 20′), δι᾿ ὁμοίας δὲ μέχρι συναντήσεως τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ Τριπόλεως-Σπάρτης (1 ὥρ. 20′). Δ. Ε. Μ.

Βουρβυρὲς *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὴ τοποθεσία ἐπὶ τοῦ ὄρους Ὕνυχα, κλάδου τῶν Λευκῶν Ὀρέων τῆς Κρήτης, μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν Σφακίων καὶ Ρεθύμνης, εἰς τοῦ ὁποίου τὰς ὑπωρείας καὶ μικρὸς ὁμώνυμος συνοικισμός. Ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης ἀναβλύζει ψυχρότατον ὕδωρ. Ε. Γ.

Βουρβουριὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Λαμαριώνα* τῆς ἐπαρχίας Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 114.

Βούρβουρο *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν Λήμνῳ ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς κοινότητος *Πεσπεράγου*, ἔνθα μικρὰ λίμνη καὶ ἑλώδης ἔκτασις 3000 στρεμμάτων. Δ. Ε. Μ.

Βουρβουροῦ *[Γεωγρ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ ἀγκυροβολίου *Πόρτο-Δημήτρη* ἐν τῷ Σιγγιτικῷ κόλπῳ (βλ. λ. **Αἰγαῖον**, τ. Β′, σ. 387 γ′, ἀριθ. 20).

Βουρβουτσικὸν *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ἑπταχώρι.

Βουρβωνικὸς *[Γεωγρ.]*· βλ. Μπουρμπονναί.

Βουρβῶνοι (Bourbon)· βλ. Μπουρμπόν.

—**Βουρβώνων, *Αἰκατερίνη τῶν*—**· βλ. Αἰκατερίνη.

Βουργαρέλιον *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βουλγαρέλιον.

βούργαρης (ὁ) καὶ ***βούργαρος***, θηλ. *βουργάρα*· βλ. βούλγαρης καὶ βούλγαρος.

Βούργαρης *[Γεωγρ.]*. Ποτάμιον τῆς Θεσσαλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἐλασσῶνος. Πηγάζον ἐκ τοῦ Ὀλύμπου καὶ ρέον παρὰ τὸ ἀρχαῖον Πύθιον, 10 χιλιομ. πρὸς Δ. τῆς Ἐλασσῶνος συμβάλλει μετὰ τοῦ Σαρανταπόρου (βλ. λ.) εἰς τὸν Εὔρωπον ἢ Τιταρήσιον, παραπόταμον τοῦ Πηνειοῦ. Ι. Σ. Σ.

Βουργάρω, *Ἄνω*— *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Κισσάμου τοῦ νομοῦ Χανίων, ἕδρα τῆς κοινότητος *Βουργάρως*. Κάτ. (1928) 96. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία καὶ συνοικισμοὶ *Κάτω Βουργάρω* (κάτ. 161), *Καμάρα* (κάτ. 30), *Μάκρωνας* (κάτ. 55), *Λανζιανὰ* (κάτ. 46), *Χουδαλιανὰ* (κάτ. 41) καὶ *Δερμιτζιανὰ* ἢ *Νταμαργιανὰ* (κάτ. 41). Δ. Ε. Μ.

— **Βουργάρω, *Κάτω*—** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Βουργάρως* τῆς ἐπαρχίας Κισσάμου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 161.

Βουργὰς *[Γεωγρ.]*· βλ. Μπουργκὰς καὶ Πύργος.

βούργια (ἡ) (ἐκ τοῦ ἰταλ. bolgia=σακκίδιον)· σάκκος δερμάτινος πρὸς ὑποδοχὴν τῶν τροφίμων τὰ ὁποῖα λαμβάνει ὁ ἀγρότης τὴν πρωΐαν μεταβαίνων εἰς τὸν ἀγρόν· || καθόλου πᾶς σάκκος, συνήθως μάλλινος, πρὸς ὑποδοχὴν τῶν τροφίμων τοῦ διημερεύοντος μακρὰν τοῦ οἴκου ἀγρότου, ποιμένος, γεωργοῦ κλπ. ἄλλως *ντορβᾶς* καὶ *ντουρᾶς*. Β.Φ.

βουργιάλι (τὸ) καὶ ***βουργίδι***· ὑποκορ. τοῦ βούργια (βλ. λ.).

βουργκεσσία (ἡ) (Burgessia Walc.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *φυλλοπόδων ἐντομοστράκων μαλακοστράκων ἀρθρωτῶν*. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς καμβρίου περιόδου. Γ. Κ. Γ.

βουργκουετία (ἡ) (Bourguetia Desh.) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *πυραμιδελλιδῶν κτενοβραγχίων προσωβραγχίων γαστεροπόδων μαλακίων*. Τὸ ὄστρακον τῶν ζῴων τούτων ἦτο ἐπιμήκως ᾠοειδὲς μέχρι πυργοειδές, μεγάλον, ἡ δὲ τελευταία περιστροφή του ἦτο μεγάλη κοιλιώδης. Ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνειά του ἔφερε σπειροειδεῖς ραβδώσεις ἢ αὔλακας. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου καὶ ἰουρασίου περιόδου. Γ.Κ.Γ.

βουργουετικρινίδαι (οἱ) (Bourgueticrinidae Loriol) *[Παλαιοζωολ.]*. Τῆς οἰκογενείας ταύτης τῶν *κρινοειδῶν* λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης τριασίου ὑποπεριόδου (καὶ δὴ τῆς κατωτέρας ἐποχῆς τοῦ κογχυλιάτου λίθου) τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βουργουετίκρινος (ὁ) (Bourgueticrinus d'Orb.) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *βουργουετικρινιδῶν ἀρτικουλάτων κρινοειδῶν ἐχινοδέρμων*. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἰουρασίου (;) καὶ τῆς κρητιδικῆς περιόδου ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀλαμπάμᾳ. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα τοῦ γένους τούτου εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ Dalloni ἐντὸς στρωμάτων (μαργῶν καὶ μαργωδῶν ψαμμιτῶν) τοῦ φλύσχου (τῆς πριαμπονίου ἐποχῆς) εἰς τὰ περίχωρα τῶν Ἰωαννίνων, πρὸς νότον τῆς λίμνης παρὰ τὴν κωμόπολιν **Φραστανά**. Γ. Κ. Γ.

Βουργούνδα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ΒΔ. ἀκτῆς τῆς Καρπάθου (πλάτ. 35°48′ Β., μῆκ. 27°11′½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2824: Scarpanto and Kassos islands), ἀποτελοῦν τὸ ΝΔ. κέρας τοῦ ὅρμου Τρίστομα. Ὀλίγον ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου ὅρμος μικρὸς ἀποβλέπων πρὸς Β. καὶ ἐπώνυμος τοῦ ἀκρωτηρίου, ἐν ᾧ καὶ χωρίον καὶ νησὶς πρὸ αὐτοῦ, φερώνυμα ὡσαύτως. Σ. Ε. Λ.

βουργούνδειος, *—α, —ον*· ὁ τῆς Βουργουνδίας, ὁ ἐκ Βουργουνδίας προερχόμενος, ἄλλως *βουργουνδικός*.

—**βουργούνδειοι *οἶνοι*** *[Χημ. Τροφ.]*. Περίφημοι γαλλικοὶ οἶνοι παραγόμενοι ἐν τῇ Ἄνω καὶ Κάτω Βουργουνδίᾳ ὡς καὶ ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Μακοναὶ (Maconnais) καὶ Μπωζολαὶ (Beaujolais). Εἰς τὸ ἐν τῇ Ἄνω Βουργουνδίᾳ ἀνῆκον Κὸτ-ντ'-Ὂρ (Côte d' or) παράγονται οἱ ἄριστοι ἐρυθροὶ οἶνοι καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὰ οἰνοποιεῖα τῶν Romanée-Conti, Richeburg, Bongeot, Mont-Rochet (ἐπίσης καὶ λευκοί), St. Georges καὶ Corton. Ἐκλεκταὶ ποιότητες παράγονται ἐπίσης εἰς τὸ Volnay, Pommard, Beaune, Chambole, Savigny, Meursault καὶ Blagny. Ὡς συνήθεις ἐπιτραπέζιοι οἶνοι χρησιμοποιοῦνται οἱ ἐκ Cevrey, Santenay καὶ ἄλλοι. Ἡ οἰνοπαραγωγὴ εἰς τὴν Κάτω Βουργουνδίαν ποσοτικῶς εἶναι ἀνωτέρα τῆς τῆς ἄνω, οὐχὶ ὅμως καὶ ποιοτικῶς, καίτοι οἱ οἶνοι καὶ ταύτης κατατάσσονται μεταξὺ τῶν ἀρίστων τῆς Γαλλίας, ὅπως π. χ. οἱ ἐρυθροὶ οἶνοι τοῦ Dannemoine (Olivotes, Montsavoye, Poinsot), τοῦ Tonnerre (Pittoy, Perrières, Preaux, Chartoux) καὶ τοῦ Auxerre (Grande côte, Clos de la Chainette).

Οἱ λευκοὶ οἶνοι τῆς Κάτω Βουργουνδίας χρησιμοποιοῦνται κυρίως πρὸς παρασκευὴν ἀφρωδῶν οἴνων (καμπανιτῶν). Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἀνήκουσιν οἱ Chablis, Grisées, τοῦ Epineuil, Vaumorillon τοῦ Jaunay κλπ. Τὸ Maconnais καὶ Beaujolais παρέχουν ἐξαιρετικοὺς ἐρυθροὺς οἴνους, ὡς οἱ Moulin à vent τοῦ Torins, Chénas, Fleury, Rommanèche, Brouilly, Villiers. Ἐνταῦθα δέον νὰ τονισθῇ ὅτι δυσκόλως δύναταί τις νὰ εὕρῃ γνησίους βουργουνδείους οἴνους, ἀναμειγνυομένους ἤδη ἐν Γαλλίᾳ μετ᾿ ἄλλων ὡς καὶ μετ᾿ ἀλκοόλης. Οἱ βουργούνδειοι οἶνοι χαρακτηρίζονται διὰ τοῦ ἐξόχου ἀρώματος καὶ τῆς γεύσεως αὐτῶν. Σ. Γ.

Βουργουνδία (Bourgogne). Ἀρχαία χώρα τῆς Γαλλίας, ἥτις, λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἐκ τῶν κατοικησάντων αὐτὴν **Βουργουνδίων** (βλ. λ.) καὶ ἀποτελέσασα, εἰς διαφόρους ἐποχάς, βασίλειον (royaume) ἢ δουκᾶτον (duché), ἐποίκιλλεν ἑκάστοτε εἰς ὅρια καὶ ἔκτασιν. Μεγαλυτέραν ἔκτασιν κατελάμβανεν ἀπὸ τοῦ 1477 μέχρι τοῦ 1789, ὁπότε ἀπετελεῖτο ἐξ ἁπάσης τῆς ὑπὸ τοῦ Ροδανοῦ καὶ τῶν παραποτάμων του ἀρδευομένης χώρας. Ἐν ἔτει ὅμως 1789 ἡ ἔκτασίς της περιωρίσθη, ὁρισθέντων ὁρίων πρὸς Β μὲν τῆς Καμπανίας, πρὸς Ν τοῦ Μπωζολαὶ (Beaujolais), πρὸς Α τῆς Βρέσσης καὶ τῆς Ἐλευθέρας Κομιτείας (Franche-Comté) καὶ πρὸς Δ τῆς Βουρβωνίας (Bourbonnais) καὶ τοῦ Νιβερναὶ (Nibernais). Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁρίων τούτων ἡ Βουργουνδία περιλαμβάνει σήμερον τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν νομῶν Κὸτ-ντ-Ὂρ, Σὼν-ἐ-Λοὰρ καὶ ἐν ἥσσονι ἐκτάσει τοὺς νομοὺς Ὑόννης, Ὤβης (Aube), Αἶν καὶ Νιέβρης (Nièbre), ἐνῷ κατὰ τὰ παλαιὰ ὅριά της περιελάμβανεν (ἔκτασις, 2,597,698 ἐκταρίων) τὸ Διζοναί, τὸ Ὠτυναί, τὸ Σαλοναί, τὴν χώραν τῆς Μοντάγνης (Montagne), τὸ Ὠξοᾶ, τὸ Ὠξερροᾶ, τὸ Σαρολαί, τὸ Μακονναί, τὸ Μπουζιέῦ, τὸ πριγκιπᾶτον τῆς Δόμβης καὶ τὴν χώραν τοῦ Ζὲ (Gex). Πρωτεύουσα τῆς τότε καὶ νῦν Βουργουνδίας εἶναι ἡ Ντιζὸν (Dijon), κυριώτεραι δὲ πόλεις της ἦσαν ἡ Ὠξέρρη, τὸ Ὠτούν, τὸ Σαλὸν-σὺρ-Σών, τὸ Μακὸν καὶ τὸ Μποὺρ (Bourg).

Τὸ ἔδαφος τῆς Βουργουνδίας εἶναι λίαν εὔφορον καὶ παράγει ἀφθόνους δημητριακοὺς καρποὺς καὶ ὀπώρας καὶ πρὸ παντὸς οἴνους ὀνομαστούς. Ἡ χώρα ἔχει ἐπίσης μεγάλως προηγμένην βιομηχανίαν πάσης φύσεως καὶ δὴ λινῶν ὑφασμάτων καὶ μέγαν ἀριθμὸν παντοίων ἐργαστηρίων, ἰδίᾳ δὲ σιδηρουργείων. Ὁμοίως ἔχει πολλὰς πηγὰς μεταλλικῶν ὑδάτων.

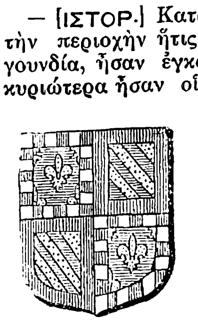
Θυρεὸς τοῦ δουκάτου τῆς Βουργουνδίας.

— [ΙΣΤΟΡ.] Κατὰ τὴν κελτικὴν περίοδον, εἰς τὴν περιοχὴν ἥτις ὠνομάσθη ἀργότερον Βουργουνδία, ἦσαν ἐγκατεστημένα γαλατικὰ φῦλα, ὧν κυριώτερα ἦσαν οἱ Αἴδουοι, οἱ Μανδουβιανοί, οἱ Λίγγονες καὶ οἱ Σηκουανοί. Καταληφθεῖσα ἡ χώρα ὑπὸ τοῦ Καίσαρος κατὰ τοὺς Γαλατικοὺς πολέμους, ἀπετέλεσεν ἐπὶ Αὐγούστου τμῆμα τῆς *Λουγδουνικῆς* ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας. Ἀργότερον, ἐπὶ Διοκλητιανοῦ, ἡ Λουγδουνικὴ διῃρέθη εἰς δύο ἐπαρχίας, ἡ δὲ περιοχὴ τῶν Σηκουανῶν ἀποσχισθεῖσα ἀπετέλεσε τὴν *Μεγάλην Σηκουανίαν*. Τέλος περὶ τὸ τέλος τοῦ Δ′ αἰῶνος αἱ δύο λουγδουνικαὶ ἐπαρχίαι ὑποδιῃρέθησαν εἰς δύο πάλιν ἑκάστη ἐπαρχίας (βλ. λ. **Γαλατία**). Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἤρχισεν ἡ εἰς τὴν Γαλατίαν ἐπιδρομὴ τῶν βαρβάρων, οἵτινες ἀπὸ μακροῦ χρόνου ὠθοῦντο πρὸς τὰς ρωμαϊκὰς κτήσεις.

Πρῶτον βασίλειον τῶν Βουργουνδῶν (407-453): Τῷ 407 μ.Χ. οἱ Βουργούνδιοι (βλ.λ.), ἡνωμένοι μετὰ τῶν Βανδάλων καὶ τῶν Ἀλανῶν, διέβησαν, ἐγγὺς τῆς Μαγεντίας, τὸν Ρῆνον καὶ εἰσήλασαν εἰς τὸν Γαλατίαν, ἐγκατασταθέντες ἐν τῇ *Πρώτῃ Γερμανίᾳ*. Ὁ Πατρίκιος Κωνστάντιος, στρατηγὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ὀνωρίου, ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτοὺς γαίας καὶ τὸν τίτλον τῶν «ὁμοσπόνδων» τῇ αὐτοκρατορίᾳ, ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅπως ἀναλάβωσι τὴν προάσπισιν τῆς χώρας ἀπ᾿ ἄλλης βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς. Ἀρχηγὸς τῶν Βουργουνδίων κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ρήνου ἦτο ὁ *Γίβικος*, ὃν διεδέχθη ὁ υἱός του *Γονδίκαιρος* (ὁ *Γκοῦντερ* τῶν «Νιμπελλοῦγκεν»), ἐπὶ τοῦ ὁποίου οἱ Βουργούνδιοι ἐδέχθησαν τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, προσηλυτισθέντες εἰς μικρότατον χρονικὸν διάστημα ὑπὸ Ἀρειανῶν ἱεραποστόλων. Ἀπὸ τῆς εἰς Γαλατίαν ἐγκαταστάσεως αὐτῶν, οἱ Βουργούνδιοι ἦσαν ἴσοι ἀπέναντι τῶν Ρωμαίων. Ἕκαστος Βουργούνδιος ἐγίνετο κύριος τοῦ ἡμίσεος τῆς προσδιορισθείσης αὐτῷ «ἀγροτικῆς ἐπαύλεως», τοῦ ἡμίσεος τῆς καλλιεργησίμου γῆς καὶ τοῦ τρίτου τῶν δούλων τῶν εὑρισκομένων ἐκεῖ. Ὡς πρὸς τὰ δάση, ταῦτα παρέμειναν ἀδιανέμητα. Οἱ Ρωμαῖοι, πᾶν ἄλλο ἢ μεμψιμοιροῦντες ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἀποστερήσει τῆς ἰδιοκτησίας των, ἔσχον τοὐναντίον τὴν πολιτικὴν δεξιότητα νὰ γνωρίσωσι χάριν εἰς τοὺς Βουργουνδίους, ὅτι προσηνέχθησαν οὗτοι εἰς αὐτοὺς ὡς ἀδελφοὶ καὶ ἐξησφάλισαν τὰ ἄτομα καὶ τὰς ἰδιοκτησίας τῶν πρώην κατοίκων. Ὄντως ἐξ ὅλων τῶν ἀξέστων εἰσέτι τότε λαῶν ἐκείνων τῆς Δύσεως, οἱ μᾶλλον ἥμεροι καὶ ἀνεπτυγμένοι ἦσαν οἱ Βουργούνδιοι, ὅθεν καὶ ὁ ζυγός των οὐδαμῶς ἐφάνη βαρύς, τοσούτῳ μᾶλλον καθόσον οἱ τελευταῖοι δὲν ἐβράδυναν νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ ἡττηθέντος λαοῦ.

Περὶ τὸ 430 οἱ Βουργούνδιοι ὑπέστησαν τὸ πρῶτον τὰς συνεπείας τῆς μεγάλης ἐπιδρομῆς τῶν Οὔννων. Ἀργότερον ἠθέλησαν νὰ ἐπεκτείνουν τὴν χώραν των, ἀλλ᾿ ἡττήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀετίου τῷ 436. Τῷ 451 ὁ βασιλεὺς Γονδίκαιρος μετέσχε μετὰ τοῦ στρατοῦ του τῆς ἐν τοῖς Καταλανικοῖς πεδίοις μεγάλης «μάχης τῶν Ἐθνῶν», καθ᾿ ἣν συνετρίβησαν αἱ ὀρδαὶ τοῦ Ἀττίλα, χάρις εἰς τὴν στρατηγικὴν δεινότητα τοῦ Ἀετίου. Ὁ Γονδίκαιρος, ἀγωνισθεὶς ἡρωϊκῶς, ἐφονεύθη κατὰ τὴν μάχην, τὸν διεδέχθη δὲ ὁ υἱός του *Γονδίοχος*, ὅστις μετέσχε τῷ 456 μετὰ τοῦ υἱοῦ του Χιλπερίκου τῆς κατὰ τῶν Σουηβῶν τῆς Ἱσπανίας ἐκστρατείας τῶν Βησιγότθων. Χάρις εἰς τὴν ἐπιτυχῆ ἔκβασιν τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ὁ Γονδίοχος κατώρθωσε νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του. Ἀπέθανε περὶ τὸ 463 ἀφήσας τέσσαρας υἱούς, τοὺς Χιλπερίκον, Γονδεβῶδον, Γονδεγήσιλον, καὶ Γονδομάρον, οἵτινες διεμοιράσθησαν τὴν ἐξουσίαν. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν περίοδον τὸ κράτος τῶν Βουργουνδίων ἔφθασεν εἰς τὴν ἀπόγαιον τῆς ἰσχύος του. Τῷ 470 κατελήφθη ἡ Λυὼν καὶ ἡ Βιέννη (τῆς Γαλλίας). Τῷ 474 τὸ κράτος τοῦ Χιλπερίκου ἐπεξετάθη μέχρι τῆς Βαιζόν. Τῷ 490 ὁ Γονδεβῶδος, μετασχὼν εἰς τὸν μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῶν Ὀστρογότθων Θεοδωρίχου καὶ τοῦ Ὀδοάκρου πολέμου, ὑπὲρ τοῦ τελευταίου τούτου, διέβη τὰς Ἄλπεις καὶ ἐπανῆλθε κομίζων πλουσίαν λείαν. Τῷ 499 κατελήφθησαν ἡ Ἄρλ καὶ ἡ Μασσαλία καίτοι ἐπ᾿ ὀλίγον. Ὁ Γονδεβῶδος ὅμως, ἐποφθαλμιῶν δι᾿ ἑαυτὸν καὶ μόνον τὸν θρόνον, ἐφόνευσε τοὺς ἀδελφούς του Χιλπερίκον καὶ Γονδομάρον καὶ τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα τοῦ πρώτου, πλὴν τῶν δύο θυγατέρων του, ὧν ἡ μὲν ἐγένετο μοναχή, ἡ δὲ δευτέρα, ἡ Κλοτίλδη, ἐνυμφεύθη τὸν βασιλέα τῶν Φράγκων Χλωδοβῖκον. Ὁ τελευταῖος οὗτος, ἐπὶ τῇ προφάσει ἐκδικήσεως τοῦ φόνου τοῦ πενθεροῦ του, ἐστράτευσε κατὰ τοῦ Γονδεβώδου, συμμαχήσας καὶ μετὰ τοῦ τρίτου ἀδελφοῦ του Γονδεγησίλου. Καὶ ὁ μὲν Γονδεβῶδος ἡττήθη παρὰ τὴν Ντιζὸν ὑπὸ τῶν Φράγκων, στραφεὶς ὅμως κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του συνέλαβε καὶ ἐφόνευσεν αὐτόν. Οὕτως ἐγένετο μόνος κύριος τοῦ κράτους τῶν Βουργουνδίων, ὅπερ ἐγένετο φόρου ὑποτελὲς εἰς τοὺς Φράγκους. Ὁ Γονδεβῶδος διέταξε τὴν ἐν τοῖς κράτεσιν αὐτοῦ σύνταξιν καὶ δημοσίευσιν νομοθετικοῦ κώδικος λαβόντος τὸ ὄνομά του (λατ. *lex Gundebalda*, γαλ. *loi Gombette*). Ἠσπάσατο δὲ οὗτος τὸν ἀρειανισμὸν μικρὸν κατὰ μικρόν, καθ᾿ ὃν χρόνον οἱ Φράγκοι προσήρχοντο εἰς τὸν καθολικισμόν, ἐνῷ οἱ δύο υἱοί του, διαδοχικῶς μετὰ τοῦτον βασιλεύσαντες, ἤτοι ὁ *Σιγισμόνδος* (Sigismond) (516—523) καὶ ὁ *Γονδεμάρος* (Gondemar) (523—532) ἐδέξαντο τὸν καθολικισμόν. Ὁ πόλεμος ὁ ἐκραγεὶς μετ᾿ οὐ πολὺ μεταξὺ τῶν Βουργουνδίων καὶ τῶν Φράγκων βασιλέων Χλωδομίρου, Χιλδεβέρτου καὶ Κλοταρίου, υἱῶν τοῦ Χλωδοβίκου, ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ὁριστικὴν ὑποταγὴν τοῦ βουργουνδικοῦ βασιλείου.

Ἡ Βουργουνδία ὑπὸ Φράγκους βασιλεῖς: Μετὰ

Digitized by Google

τὸν θάνατον τοῦ **Κλοταρίου καὶ τὴν** διανομὴν τοῦ φραγκικοῦ κράτους εἰς τοὺς υἱούς του, ἡ Βουργουνδία περιῆλθεν εἰς τὸν *Γοντράν*, ὅστις ὥρισεν ὡς ἕδραν τοῦ κράτους του τὸ Σαλὸν-σὺρ-Σαὼν (Chalons-sur-Saône) περὶ τὸ 561 μ. Χ. Ἀπέθανε τῷ 593, διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ ἀνεψιός του *Χιλδεβέρτος Β'*, ὅστις, ἤδη ἀπὸ τοῦ 575 ἦτο καὶ βασιλεὺς τῆς Αὐστρασίας. Τοῦτον θανόντα τῷ 596 διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τῆς Βουργουνδίας ὁ *Τιερρὺ Β'*, ὅστις, ἀνήλικος ὤν, ἐπετροπεύθη ὑπὸ τῆς μητρός του. Μετὰ τὸν θάνατόν του (613) τὸ φραγκικὸν κράτος ἡνώθη καὶ πάλιν ὑπὸ τὸν *Κλοτάριον Β'*. Τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱός του *Δαγοβέρτος*, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου (638) ἡ Βουργουνδία ἡνώθη μετὰ τῆς Νευστρίας ὑπὸ τὸν *Χλωδοβῖκον Β'*. Καθ' ὅλην τὴν περίοδον ταύτην τὸ ἔθνος δὲν ὑπέκειτο ἔργῳ ἀλλὰ τίτλῳ μόνον εἰς τοὺς Φράγκους, διετήρησε δὲ τοὺς νόμους του, τὰ ἔθιμά του, τοὺς ἄρχοντάς του καὶ τὴν ἰσχυρὰν ἀριστοκρατίαν του, ἥτις ἀπετέλει τὸ ἀντιστάθμισμα τῆς ἰσχύος τοῦ ἡγεμόνος καὶ ἥτις κατέληξεν εἰς τὸ ὑποκαταστῆσαι αὐτόν, ὅτε ἐπεφάνη ἡ κυριαρχία τῶν αὐλαρχῶν (maires du palais) καὶ ἡ ἀπράγμων ἀρχὴ τῶν «ῥαθύμων βασιλέων» (rois fainéants). Τῷ 687 ὁ *Τιερρὺ Γ'*, βασιλεὺς τῆς Νευστρίας καὶ Βουργουνδίας, ἡττήθη ὑπὸ τοῦ Πεπίνου, καὶ ἡ Βουργουνδία ἀπώλεσε τὴν ἐλευθερίαν της, ὁ δὲ Πεπῖνος καὶ ὁ Κάρολος Μαρτέλλος διεκανόνισαν τὰ κατ' αὐτὴν ὡς χώραν ὑποτελῆ.

Τὰ βασίλεια τῆς ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν τοῦ Ἰούρα Βουργουνδίας: Ὅτε ἡ δυναστεία τῶν Καρλοβιγγίων ἤρξατο ἐπὶ μᾶλλον ἐξασθενοῦσα, ἡ Βουργουνδία ἀνεκτήσατο τὴν ἀνεξαρτησίαν της. Κόμις τις τῆς χώρας, ὁ *Βόσων* τῆς Βιέννης, γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ Καρόλου τοῦ Φαλακροῦ (Charles le Chauve), ὑποκινηθεὶς ἐκ τῆς φιλοδοξίας τῆς γυναικός του, ἐπέτυχε νὰ ἐκλεγῇ ὑπὸ τῶν φεουδαρχῶν, συγκροτησάντων δίαιταν ἐν Μονταΐγ (Montaille), βασιλεὺς τοῦ βουργουνδικοῦ κράτους, λαβόντος τὸ ὄνομα «*βασίλειον τῆς Ἄρλ*», διότι ἡ πόλις αὕτη ἦτο ἡ συνήθης διαμονὴ τοῦ Βόσωνος ἢ τὸ ὄνομα «*Βουργουνδία ἔνθεν τοῦ Ἰούρα*» (Bourgogne Cisjurane) ἕνεκα τῆς ἐγγὺς τοῦ ὄρους τούτου θέσεώς της. Ἐν ἔτει 882, ὁ Βόσων ἐγένετο ὑποτελὴς εἰς Κάρολον τὸν Παχύν. Τοῦ Βόσωνος ἀποθανόντος τῷ 887, ἡ ἀνίσχυρος βασίλισσα *Ἰρμενγάρδη* ὑπῆρξε τὸ μοναδικὸν στήριγμα τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ της *Λουδοβίκου*, ὅτε, μετὰ τὴν καθαίρεσιν Καρόλου τοῦ Παχέος, ἐγένετο διανομὴ τοῦ φραγκικοῦ κράτους καὶ τὸ μόνον ἀνεγνωρισμένον δίκαιον ἦν τὸ τοῦ ἰσχυροτέρου. Οὕτως ὁ δοὺξ *Ροδόλφος*, τοῦ οἴκου τῶν Γουέλφων, υἱὸς τοῦ κόμιτος Κονράδου (Conrad) καὶ ἀνεψιὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Οὔγου Καπέτου, μέχρι τότε δὲ διοικητὴς τῆς Λορραίνης καὶ τῆς Ἑλβετίας, ἐπέτυχε νὰ καταταχθῇ μεταξὺ τῶν νέων κυριάρχων, οἵτινες προέκυψαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐν Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ, καὶ νὰ καταστῇ βασιλεὺς τῆς *Ἄνω Βουργουνδίας ἢ Βουργουνδίας πέραν τοῦ Ἰούρα* (Haute Bourgogne ou Bourgogne Transjurane). Τὸ βασίλειον τοῦτο, κείμενον πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ὄρους Ἰούρα, περιελάμβανε τὴν Ἐλευθέραν Κομιτείαν (Franche-Komté), τὴν ἔνθεν τοῦ Reuss Ἑλβετίαν, τὸ Βαλαὶ καὶ μέρος τῆς Σαβοΐας. Ὁ Ροδόλφος ἐπεζήτησεν ἐπίσης νὰ παγιωθῇ ἐν τῇ κατοχῇ τοῦ νέου τούτου κράτους, ἀναγνωρίζων ἑαυτὸν ὑποτελῆ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρνόλφου (βλ. λ. Ἄρλ, *βασίλειον—*). Τὸν Ροδόλφον διεδέξατο ἐν ἔτει 912 ὁ ὁμώνυμος υἱός του ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ροδόλφος ὁ Β'*.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἱδρύθη ἐν τοῖς συνόροις τῆς Ἐλευθέρας Κομιτείας καὶ τρίτον βουργουνδικὸν κράτος, τὸ *δουκᾶτον τῆς Βουργουνδίας* (Duché de Bourgogne).

Ἐν ἔνει 933 Ροδόλφος ὁ Β' ἥνωσε μετὰ τῆς πέραν τοῦ Ἰούρα Βουργουνδίας τὸ προμνημονευθὲν βασίλειον τῆς Ἄρλης, ὅπερ ὁ κόμις Οὖγος κατέλιπεν αὐτῷ εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ἐπὶ τῆς Ἰταλίας κυριαρχίας. Ποτὲ δὲν εἶχεν ἀκόμη περιβληθῆ τὸ ὄνομα «*Βουργούνδιος*» διὰ τόσης λαμπρότητος. Ὑπὸ τὸν ἐπακολουθήσαντα ὅμως μονάρχην *Κονράδον τὸν Εἰρηνικόν*, τὸ βασίλειον ὑπέστη πολλὰς αἰφνιδίας εἰσβολὰς τῶν Οὔγγρων, ἐξορμώντων ἐκ Ρετίας (Rhétie) καὶ τῶν Ἀράβων, ἐλθόντων ἐκ τῶν μεσημβρινῶν ἀκτῶν τῆς Γαλλίας, ἐκ παραλλήλου πρὸς τοὺς σφετερισμοὺς τῶν φεουδαρχῶν, οἵτινες ἐπωφελοῦντο τὰς ταραχὰς τῆς ἐποχῆς ἵνα διαπράττωσι πᾶν εἶδος λῃστείας καὶ ἐρημῶσι τὴν χώραν διὰ τῶν «ἰδιωτικῶν πολέμων» των. Ὁ φόβος καὶ τὸ μῖσος ἅτινα τῷ ἐνέπνεον οἱ εὐγενεῖς ἤγαγον τὸν διάδοχον τοῦ Κονράδου Ροδόλφον Γ' εἰς τὸ ὁρίσαι ὡς διάδοχον του *Ἐρρῖκον τὸν Β'*, υἱὸν τῆς ἀδελφῆς του Γιζέλης (Gisèle), ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι θὰ εὕρισκεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ πρίγκιπος τούτου ἀφωσιωμένον ὑπερασπιστήν. Τοῦ Ἐρρίκου Β' ἀποθανόντος ἀτέκνου, ἐν ἔτει 1024, ὁ Φράγκο. Κονράδος ὁ Β', γενόμενος αὐτοκράτωρ, ἐπεζήτησε νὰ θέσῃ ἐν ἰσχύϊ τὸ δικαίωμα τῆς διαδοχῆς, ἐπικαλούμενος τὰς σχέσεις ὑποτελείας, αἵτινες εἶχον σταθερῶς ὑπάρξει μεταξὺ Γερμανίας καὶ Βουργουνδίας. Μετὰ πολυαρίθμους ἀγῶνας, συναφθέντας πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς κόμιτας τῆς χώρας, οἵτινες εἶχον κηρυχθῆ ὑπὲρ τῶν ἐγγυτάτων συγγενῶν τοῦ Ροδόλφου, ἤτοι τοῦ δουκὸς *Ἐρνέστου τοῦ Β'*, ἀποθανόντος τῷ 1030 καὶ τοῦ Ὄδωνος Β' ἀποθανόντος τῷ 1037, ὁ αὐτοκράτωρ κατέληξεν εἰς ἐπιβολὴν τῶν ἀξιώσεών του, καὶ ὅτε ὁ ἄρρην κλάδος τοῦ οἴκου τῆς Βουργουνδίας ἐσβέσθη τῷ 1032 ἐν τῷ προσώπῳ *Ροδόλφου τοῦ Γ'*, μετεβίβασε τὰ ἐπὶ τοῦ βουργουνδικοῦ θρόνου δικαιώματα εἰς τὸν υἱόν του *Ἐρρῖκον τὸν Γ'*, ὅστις τῷ 1038 ἐξελέγη καὶ ἐστέφθη βασιλεὺς τῆς Βουργουνδίας ἐν τῇ διαίτῃ τῆς Σολέρης (Soleure), τῇ συγκαταθέσει τῶν φεουδαρχῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἐπίσκοποι τῆς Βουργουνδίας, ἵνα ἐπιτευχθῇ εἰρήνη ἐν τῇ χώρᾳ, τῇ καταστραφείσῃ καὶ ἐρημωθείσῃ ἐκ συνεχῶν ἰδιωτικῶν πολέμων, ἐθέσπισαν πανηγυρικῶς ἐν Ρομόντῃ (Romont), ἐντὸς τῆς χώρας τοῦ Βὼ (Vaud) τὴν λεγομένην «Ἀνακωχὴν τοῦ Θεοῦ» (Trève de Dieu, treuga Dei), ἥτις ὥριζε ῥητὰς ἡμέρας, καθ' ἃς ἀπηγορεύετο ἀπολύτως εἰς Χριστιανὸν νὰ ἐγείρῃ οἱαδήποτε ὅπλα καθ' ἑτέρου ὁμοθρήσκου, νόμον οὕτινος ἁπάσας τὰς διατάξεις ἐφήρμοσεν ὁ Κονράδος βραδύτερον ἐν Γερμανίᾳ.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ Βουργουνδία ἀπετέλεσε πάντοτε, εἰς ἀκέραιον, μέρος τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἔσχε τοὺς κληρονομικοὺς αὐτῆς διοικητάς. Τὰ βουργουνδικὰ κράτη ἀνεγνώρισαν τὸν αὐτοκράτορα ὡς ἐπικυρίαρχον αὐτῶν καὶ μετέσχον τῶν συνελεύσεων τῶν Γερμανῶν ἡγεμόνων καὶ φεουδαρχῶν. Συγχρόνως ὅμως ἐπωφελήθησαν ἁπάσας τὰς εὐνοϊκὰς περιστάσεις πρὸς ἐξασθένησιν τῶν δεσμῶν δι' ὧν συνήπτοντο πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ πρὸς ἐπαύξησιν τῶν δικαιωμάτων καὶ προνομιῶν αὐτῶν. Ὁ δραστήριος Φρειδερῖκος ὁ Α' κατώρθωσε ν' ἀποκαταστήσῃ ἐκ νέου ἐντελῶς ἅπαξ ἔτι τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐπὶ τῆς Βουργουνδίας κυριαρχίαν, στεφθεὶς μάλιστα αὐτοκράτωρ τῆς χώρας ἐν Ἄρλῃ τῷ 1178. Μετὰ τὴν πτῶσιν ὅμως τῶν *Χόχενστάουφεν*, ἡ ἐπὶ τῆς Βουργουνδίας ἐπιρροὴ τῆς Γερμανίας ἔβαινεν ἐπὶ μᾶλλον ἐξασθενοῦσα καὶ μάλιστα ἀφοῦ ἐχαλαροῦντο ὁσημέραι οἱ δεσμοί, οἱ συνάπτοντες τὰ διάφορα μέρη τοῦ βασιλείου πρὸς ἄλληλα. Ἐπίσης μετὰ τὸν θάνατον Καρόλου τοῦ Δ', τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος, ὅστις, ἐν ἔτει 1364, ἐστέφθη ἐν Ἄρλῃ, ἡ Βουργουνδία διῃρέθη εἰς μικρά τινα ἀνεξάρτητα κράτη· ἐξαιρέσει δὲ τῆς Σαβοΐας καὶ τῆς Μοντβελιάρδης (Wontbéliard), αἵτινες διετήρησαν εἰσέτι τὰς ἀρχαίας σχέσεις των μετὰ τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας, τὰ διάφορα ταῦτα βουργουνδικὰ κράτη δὲν ἐβράδυναν ν' ἀπορροφηθῶσιν ὑπὸ τῆς Γαλλίας.

Τὸ δουκᾶτον τῆς Βουργουνδίας: Τὸ δουκᾶτον τῆς Βουργουνδίας, τὸ ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ *Ριχάρδου*, κόμητος τῆς Ὠτούνης (Autun), ἑνὸς τῶν ἀδελφῶν τοῦ Βόσωνος, ἔσχε τὴν αὐτὴν τύχην. Ἡ ὡραία αὕτη χώρα ἐκλήθη κατὰ πρῶτον «*Κάτω Βουργουνδία*» (Basse Bourgogne) καὶ εἶτα ἁπλῶς «*Βουργουνδία*» (Bourgogne). Ἀποθανόντος τοῦ Ριχάρδου, τὸ δουκᾶτον περιῆλθεν εἰς τὸν υἱόν του *Ροδόλφον*, στεφθέντα βραδύτερον βασιλέα τῆς Γαλλίας ἐν Σοασσὼν καὶ ἀποθανόντα ἄνευ ἀπογόνων ἐν ἔτει 936. Συνεπείᾳ τοῦ γάμου τῆς ἐγγόνης τοῦ Ριχάρδου *Λουδεγάρδης* (Ludegarde) μετὰ τοῦ Ἐρρίκου, ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Οὔγου Καπέτου, ὅστις, (Ἐρρῖκος) κατεῖχεν ἤδη μέρος τῆς Βουργουνδίας, ἅπασα ἡ Κάτω Βουργουνδία εὑρέθη ἐκ νέου ἡνωμένη ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ αὐτοῦ κυριάρχου. Μετὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον τὸ δουκᾶτον τῆς Βουργουνδίας ἡνώθη ἐπὶ τριακονταετίαν μετὰ τοῦ στέμματος τῆς Γαλλίας (1002—1032). Ἡ δευτέρα δυναστεία τῶν δουκῶν τῆς Βουργουνδίας ἤρξατο ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ *Ροβέρτου τοῦ Γέροντος*, υἱοῦ τοῦ βασιλέως Ροβέρτου καὶ ἀδελφοῦ τοῦ Ἐρρίκου Α', τοῦ τρίτου τῶν Καπετιδῶν, δόντος εἰς αὐτὸν τὸ δουκᾶτον τοῦτο οὐχὶ ὡς προσωρινὴν καὶ ἀτομικὴν κτῆσιν (apanage), ἀλλ' ὅπως ἀπολαύῃ οὗτος αὐτῆς ὑπὸ τύπον πλήρους ἰδιοκτησίας καὶ μεταβαίνῃ αὕτη εἰς τοὺς διαδόχους του, κληρονόμους τε καὶ δικαιούχους (héritiers et ayant cause). Ἡ δευτέρα αὕτη δυναστεία διῴκησε τὸ δουκᾶτον τῆς Βουργουνδίας ἐπὶ τριακόσια εἴκοσι ἑπτὰ ἔτη (1032—1361), μετ' ἐξουσίας σχεδὸν ἀνεξαρτήτου τοῦ στέμματος. Ἡ Ντιζὸν ἦτο καὶ τότε ἡ πρωτεύουσα τοῦ δουκάτου, ἔνθα συνήρχοντο καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἐβουλεύοντο αἱ τρεῖς τάξεις (États) τοῦ κράτους, ἤτοι τοῦ κλήρου, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχουσα τοὺς ἐπισκόπους τοῦ Ὠτέν, τοῦ Σαλόν, τοῦ Μασὼν (Maçon) καὶ τῆς Ὠξέρρης (Auxerre), ἡ τῶν εὐγενῶν ἢ φεουδαρχῶν καὶ ἡ τῶν βουλευτῶν, τῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τῶν πόλεων καὶ ἀνερχομένων εἰς 58.

Ἡ δυναστεία αὕτη, ἐφ' ἧς ἡ Βουργουδία ηὐτύχησεν, ἔσχε δώδεκα δοὺκας: 1) *Ροβέρτον τὸν Α'* (1032—1974), ἡγεμόνα βίαιον καὶ ἄγριον, ὅστις, δολοφονήσας τὸν πατέρα του, ἠναγκάσθη διὰ τὸ ἔγκλημα τοῦτο νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐξιλαστήριον θρησκευτικὸν ταξίδιον εἰς Ρώμην. 2) *Οὖγον τὸν Β'* (1075—1078), γενόμενον εἶτα μοναχὸν ἐν τῷ ὑπὸ ἀββάδων διοικουμένῳ μοναστηρίῳ (abbaye) τοῦ Κλουνύ. 3) ***Εὖδον τὸν Α'***, τὸν ἐπικαλούμενον Βορὲρ (1078—1108), ὅστις μετέβη νὰ πολεμήσῃ ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ. 4) *Οὖγον τὸν Β'*, τὸν λεγόμενον ***Φιλειρηνικὸν*** (1108—1142), πιστὸν σύμμαχον Λουδοβίκου τοῦ Παχέος κατὰ τῶν Ἄγγλων καὶ τῶν Γερμανῶν. 5) *Εὖδον τὸν Β'* (1142—1162), εἰς ὃν ἀποδίδεται ἐκστρατεία τις εἰς Πορτογαλίαν, πάνυ ἀμφισβητήσιμος. 6) *Οὖγον τὸν Γ'* (1162—1192)· ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἐπέβη πλοίου πρὸς μετάβασιν εἰς τὴν Ἁγίαν Γῆν· ἐγερθείσης ὅμως τρικυμίας, ἠναγκάσθη ν' ἀπόσχῃ τῆς στρατείας του. Οὗτος παρέσχε τὴν συνδρομήν του εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας *Λουδοβῖκον τὸν Νέον* (Louis le jeune) κατὰ τοῦ κόμιτος τοῦ Σαλὸν καὶ ἔλαβε πρὸς ἀνταμοιβὴν μέρος τῶν κτήσεων ἐκείνου· εἶτα διεξήγαγε πόλεμον κατὰ τῶν κομίτων τοῦ Νεβὲρ καὶ τοῦ Βεργκὺ (Vergy), ἐβοήθησε τὸν νεαρὸν Ἐρρῖκον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἐρρίκου τοῦ Β' καὶ ἐχορήγησε κοινοτικὰς προνομίας εἰς τὴν πόλιν τῆς Ντιζὸν (Dijon) ἐν ἔτει 1187· ἐπίσης μετέσχε τῆς τρίτης εἰς Ἀσίαν σταυροφορίας. 7) *Εὖδον τὸν Γ'* (1192—1218), ἀφωσιωμένον ὄργανον τῆς πολιτικῆς τοῦ Φιλίππου-Αὐγούστου καὶ μετασχόντα τῆς σταυροφορίας κατὰ τῶν *Ἀλβιγείων* (Albigeois). 8) *Οὖγον τὸν Δ'* (1218—1272), φέροντα καὶ τὸν τίτλον «Βασιλεὺς τῆς Θεσσαλονίκης» καὶ μετασχόντα δύο σταυροφοριῶν. 9) *Ροβέρτον τὸν Β'* (1272—1309). 10) *Οὖγον τὸν Ε'* (1309—1315). 11) *Εὖδον τὸν Δ'* (1315—1349), ὅστις ἐκληρονόμησε τὰς κομιτείας τοῦ Ἀρτοᾶ καὶ τῆς Βουργουνδίας, μετὰ τὸν θάνατον τῆς πενθερᾶς του, βασιλίσσης Ἰωάννας, καὶ διεξήγαγε τὸν ἐν Φλάνδρᾳ πόλεμον. 12) Τέλος **τὸν** *Φίλιππον τῆς Ρούβρης* (Roubre), τελευταῖον δοῦκα τοῦ πρώτου γενεαλογικοῦ δένδρου τῶν Καπετιδῶν (1349—1361). Τούτου ἀποθανόντος ἄνευ ἀπογόνων, ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας *Ἰωάννης* ἔλαβε κατοχὴν τοῦ δουκάτου ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ ἐγγυτέρου κληρονόμου τῆς ἄρρενος σειρᾶς· ἀλλ' ἡ κομιτεία, ἀναγνωρισθεῖσα ὡς γυναικεῖον τιμάριον, περιῆλθεν ἐκ νέου εἰς γυναῖκα. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος οὐδαμῶς ἐβράδυνε νὰ παλινορθώσῃ ὁ ἴδιος τὸ ἀξίωμα τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας. Οὕτως ἐν ἔτει 1363 περιέβαλε δι' αὐτοῦ τὸν νεώτερον υἱόν του *Φίλιππον τὸν Τολμηρὸν* (Philippe le Hardi), ἐνῷ συγχρόνως παρεχώρει αὐτῷ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ὑπὸ τίτλον ὑποτελείας τοῦ τελευταίου.

Τὸ Βουργουνδικὸν κόμμα: Ὁ Φίλιππος ἐγένετο ἀρχηγέτης τοῦ νέου οἴκου τῆς Βουργουνδίας, ἀπ' αὐτοῦ δὲ ἄρχεται ἡ λαμπροτέρα ἐποχὴ τῆς Βουργουνδίας κατὰ τὸν μεσαίωνα. Ἡ ἐμπορία, ἡ βιομηχανία καὶ αἱ ὡραῖαι τέχναι —ἰδίᾳ ἡ ζωγραφική, μορφωθείσης ἰθαγενοῦς τινος ζωγραφικῆς, τῆς λεγομένης σχολῆς τῆς Βουργουνδίας (βλ. βουργουνδικὴ *σχολή*), ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς φλαμανδικῆς τέχνης—ἐξίκοντο ἐν Βουργουνδίᾳ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἰς τοιοῦτον σημεῖον ἀκμῆς, προόδου καὶ κοινωνικῆς εὐημερίας, ὥστε οὐδεμία σύγκρισις, οὔτε πόρρωθεν, νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ὡς πρὸς πάντα ταῦτα μεταξὺ ταύτης καὶ τῶν ἄλλων συγχρόνως αὐτῇ χωρῶν τῆς Δύσεως. Ἐν ἔτει 1369 ὁ **Φίλιππος** ἐνυμφεύθη τὴν *Μαργαρίταν*, ἥτις εἶχε διατελέσει μνηστὴ τοῦ προμνημονευθέντος δουκὸς Φιλίππου, τοῦ ἐκ τοῦ ἀρχαίου οἴκου τῆς Βουργουνδίας, καὶ ἦτο μονογενὴς θυγάτηρ καὶ κληρονόμος τοῦ Λουδουβίκου Γ', κόμιτος τῆς Φλάνδρας, καὶ διὰ τοῦ γάμου τούτου ὁ Φίλιππος ἐπηύξησεν ἔτι μᾶλλον τὰ κράτη αὐτοῦ τῆς Φλάνδρας, τῶν Μαλινῶν (Malines), τῆς Ἀμβέρσης καὶ τῆς Ἐλευθέρας Κομιτείας. Ὅτε ἐξεδηλώθη ἐναργῶς ἡ παραφροσύνη τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου τοῦ ΣΤ', ὁ Φίλιππος διωρίσθη ἐπίτροπος τοῦ βασιλείου, προτιμηθεὶς αὐτοῦ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως, ἤτοι τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης Λουδοβίκου, ἐμπνευσθέντος ἔκτοτε ἄσπονδον μῖσος κατ' αὐτοῦ. Ὅτε ὁ Φίλιππος ἀπέθανεν, ἐν ἔτει 1404, καταλείπων ἄπειρα χρέη, διεδέξατο αὐτὸν ὡς δοὺξ τῆς Βουργουνδίας ὁ υἱός του *Ἰωάννης ὁ Ἄφοβος* (Jean sans Peur)· ἡ διοίκησις ὅμως τοῦ βασιλείου τῆς Γαλλίας ἀνετέθη τότε εἰς τὸν δοῦκα τῆς Ὀρλεάνης. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης οἱ δύο ἐξάδελφοι παρέμειναν ἄσπονδοι ἐχθροί, μέχρις οὗ συνδιηλλάγησαν καὶ περιεπτύξαντο ἀλλήλους πρὸ τῶν τειχῶν τοῦ Μονφωκὸν (Montfaucon) ὑπὸ τὰς ὄψεις τῶν στρατῶν αὐτῶν, ἑτοίμων νὰ ἔλθωσιν εἰς χεῖρας. Ἐκοιμήθησαν δὲ τὴν νύκτα ἐν τῇ αὐτῇ κλίνῃ, εἰς πίστωσιν τοῦ εἰλικρινοῦς τῆς τοιαύτης συνδιαλλαγῆς. Ἐν τούτοις τῷ 1407 ὁ δοὺξ τῆς Ὀρλεάνης ἐδολοφονήθη ἐν Παρισίοις πλησίον τῆς ὁδοῦ Βαρβέττης (rue Barbette), καὶ ὁ δοὺξ τῆς Βουργουνδίας Ἰωάννης ὡμολόγησεν, ὅτι αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ ἠθικὸς αὐτουργὸς καὶ ὑποκινητὴς τοῦ ἐγκλήματος τούτου. Τὸ κόμμα ὅμως τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης οὐδαμῶς ἐξέλιπε μετ' αὐτοῦ. Οὕτως ὁ Βερνάρδος, κόμις τοῦ Ἀρμανιάκ, πενθερὸς τοῦ νέου δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ εἰρημένου κόμματος (βλ. λ. Ἀρμανιάκ), ζητῶν ἐκδίκησιν, καὶ ἡ Γαλλία εὑρέθη οὕτωσι διῃρημένη καὶ πάλιν εἰς δύο στρατόπεδα, τὸ *βουργουνδικὸν* (Bourguignon) καὶ τὸ *ἀρμανιακόν*. Καὶ ναὶ μὲν ὁ δοὺξ Ἰωάννης κατώρθωσε νὰ τύχῃ τῆς συγγνώμης τοῦ βασιλέως

Digitized by Google

ἀλλ' ἐξέτισε τὸν φόνον τοῦτον πληγεὶς ὁ ἴδιος ...ροδοτικῶς ἐπὶ τῆς γεφύρας τοῦ Μοντερὼ (1419), ...αθ' ἣν στιγμὴν ἡτοιμάζετο νὰ σκηνοθετήσῃ νέαν ...ημοσιαν συνδιαλλαγὴν μετὰ τοῦ *δελφῖνος* (dauphin), ...ιτοι τοῦ διαδόχου τοῦ γαλλικοῦ θρόνου. Ὁ υἱὸς ...αὶ διάδοχός του *Φίλιππος, κόμις τοῦ Σαρολαὶ* (Charolais), ἐκδικῶν τὴν δολοφονίαν τοῦ πατρός ...ου, ἐτάχθη ἀπροκαλύπτως παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Ἀγγλίας, καθ' ἧς ἡ Γαλλία διεξῆγε τότε ἀπὸ ...ολλοῦ μακροχρόνιον ἀγῶνα (βλ. λ. Ἑκατονταετὴς ...όλεμος). Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1435 ὅμως ὁ δοὺξ ...ίλιππος ἀπεσπάσθη τῶν Ἄγγλων, διὰ δὲ τῆς συν...ήκης τοῦ Ἀρρὰς (1435) συνῆψεν ἰδιαιτέραν εἰ...ρήνην μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου ...οῦ Ζ΄, οὗτινος ἐδέξατο τὰς ἐπανορθώσεις διὰ τὸν ...ρόνον τοῦ πατρός του Ἰωάννου τοῦ Ἀφόβου. ...υγχρόνος ἔλαβεν εἰς τὴν κατοχὴν αὐτοῦ ἱκανὰ ...αλλικὰ ἐδάφη, ἰδίᾳ δὲ τὸ Μασόν, τὸ Σαὶν Ζιεν...κούλ, τὴν Ὠξέρρην, τὸ Μπὰρ-σὺρ-Σέν, τὴν Πε...όννην, τὸ Σαὶν-Κεντέν, τὴν Ἀμιένην κ. ἄ., ἰδίᾳ ...ὲ τὴν κομιτείαν τῆς Βουλώνης, δι' ἑαυτόν τε ...αὶ τοὺς διαδόχους του. Τὸ κυριώτατον δὲ ἦτο ὅτι ...νεγνωρίζετο ἡ πλήρης ἀνεξαρτησία τοῦ δουκὸς ...ῆς Βουργουνδίας ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῆ Γαλλίας. ... Φίλιππον τὸν Καλόν, ἀποθανόντα διεδέξατο ἐπὶ ...οῦ θρόνου ὁ υἱός του *Κάρολος ὁ Τολμηρὸς* (1467—...477), εἷς τῶν ἰσχυροτέρων ἡγεμόνων τῆς Εὐρώ...ης γενόμενος. Ἐν ἔτει 1473 προσέθηκεν οὗτος ...ὶς τὴν ἐπικράτειάν του τοὺς Γουέλδρους καὶ τοὺς ...ουτφὲν (Zutphen), ἀνεμείχθη δὲ καὶ εἰς τὰ ἐσω...ερικὰ τῆς Γαλλίας, ταχθεὶς παρὰ τὸ πλευρὸν ...ῶν εὐγενῶν, ἀγωνιζομένων κατὰ τοῦ βασιλέως ...ουδοβίκου τοῦ ΙΑ΄, ἐπιληφθέντος τῆς ἐξουθενώ...εως αὐτῶν. Ἐπιχειρήσας νὰ ἑνώσῃ τὰς πρὸς Β. ...ν Φλάνδρᾳ κτήσεις του μετὰ τῆς Βουργουνδίας, ...ατέλαβε τὴν Ἀλσατίαν καὶ ἀνήγαγε τὸ κράτος ...ου εἰς μεγίστην περιωπήν. Ἦτο δὲ οὐ μόνον ὁ ...σχυρότατος, ὡς εἴρηται, ἀλλὰ καὶ ὁ πλουσιώτα...ος ἅμα τῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης, ἀπέβη δ' ... διαιτητὴς τῶν πραγμάτων τῆς Γαλλίας, ἧς καὶ ...ὸν βασιλέα εἶχεν αἰχμαλωτίσει, ἀφεὶς εἶτα αὐ...ὸν ἐλεύθερον ὑπὸ βαρυτάτους ὅρους. Ἕνεκεν ...μως τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀσκουμένων πιέσεων ἐν Ἀλ...ατίᾳ, ἐξηγέρθησαν οἱ κάτοικοι, ἡ δὲ ἐξέγερσις ...ὕτη ἤγαγεν εἰς ἐπέμβασιν τῶν Ἑλβετῶν, νικη...άντων ἐπανειλημμένως τὸν Κάρολον, ὅστις ἐν ...λει ἐφονεύθη τῷ 1477, μαχόμενος κατὰ τοῦ δου...ὸς τῆς Λορραίνης.

Μετὰ τὸν θάνατον Καρόλου τοῦ Τολμηροῦ, ... μὲν δουκᾶτον τῆς Βουργουνδίας προσηρτήθη ...τὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΑ΄ εἰς τὴν Γαλλίαν, ἔχον ...ιτοτε κοινὰς μετ' αὐτῆς τὰς τύχας, αἱ δὲ ἄλλαι ...τήσεις τῶν δουκῶν τῆς Βουργουνδίας ἐν ταῖς ...άτω Χώραις περιῆλθον εἰς τὸν οἶκον τῆς Αὐ...στρίας διὰ τοῦ γάμου τῆς μονογενοῦς θυγατρὸς ...οῦ Καρόλου *Μαρίας* μετὰ τοῦ ἐκ τῶν Ἀψβούρ...ων Μαξιμιλιανοῦ. Κ. Μ. ΜΕΚΙΟΣ

Βουργουνδία (Burgundia) [*Ἀστρονομ.*]. Ἀστε...ροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύ...ψεως αὐτοῦ (18—9—1893) ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 374. Σ. Π.

Βουργούνδιοι (οἱ) ἢ ***Βουργουνδοὶ*** (γαλλ. Bur...ondes ἢ Burgundes). Γερμανικὸς λαός, ἀνήκων, ...ατὰ τὸν Πλίνιον, εἰς τὸν βανδαλικὸν ἢ γοτθι...ὸν κλάδον. Περὶ τὸν πρῶτον μετὰ Χριστὸν αἰῶνα ... λαὸς οὗτος κατῴκει εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ Ὄντερ ...αὶ τοῦ Βιστούλα χώραν, παρὰ τὰς δύο ὄχθας ...οῦ Οὐάρθα, ἥτις ἀπετέλεσε κατὰ τοὺς μετέ...πειτα χρόνους τὸ δουκᾶτον τοῦ Πόζεν. Περὶ τῆς ...καταγωγῆς τῶν Βουργουνδίων δὲν ὑπάρχουσι σα...φεῖς πληροφορίαι. Κατὰ τὸν Πλίνιον, ὅστις πρῶ...τος ποιεῖται μνείαν αὐτῶν, ἀνήκουσιν, ὡς ἐλέχθη ...ανωτέρω, μετὰ τῶν Βαρίνων, Καρίνων καὶ Γουλ...ώνων εἰς τὸν βανδαλικὸν κλάδον, τοῦτο δὲ ὑπο...στηρίζουν καὶ ὁ Ἀγαθίας, ὁ Μαμερτῖνος καὶ ὁ ...ώσιμος. Ἐν τούτοις, τὴν γνώμην ταύτην ἀντι...κρούουν πλεῖστοι ἄλλοι ἱστορικοί, ἐν οἷς ὁ Ἀμ...μιανὸς Μαρκελλῖνος, κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ Βουρ...γούνδιοι προήρχοντο ἐξ ἀρχαίων Ρωμαίων ἀποί...κων, οὓς, κατὰ τὸν Ὀρόσιον, εἶχεν ἐγκαταστήσει ... τῇ χώρᾳ ταύτῃ ὁ Δροῦσσος καὶ οἵτινες, κατοι...κοῦντες εἰς ἀκροπόλεις (*burgi*), ὠνομάσθησαν ἐκ ...τούτων *Βουργούνδιοι*. Ἐν τούτοις ἄλλοι νεώτεροι ...ερευνηταὶ ἀποκρούουν τὴν ἐτυμολογίαν ταύτην, πα...ράγοντες τὴν λέξιν ἐκ τοῦ γοτθικοῦ *burga* (=κάτοι...κος) καὶ τοῦ *gunda* ἢ *chunda* (=πολεμικός), ἐνῷ ...ἄλλοι ἐτυμολογοῦντες ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς νησῖδος ...*ornholm* (ἄλλοτε *Borgunda-holm*) ὑπεστήριξαν ὅτι ... Βουργούνδιοι προήρχοντο ἐκ τῆς Σκανδιναυικῆς ...ερσονήσου.

Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, περὶ τὸν Α΄ μ. Χ. αἰῶνα οἱ ...ουργούνδιοι, ἐγκατεστημένοι ἐν τῇ μεταξὺ τοῦ ...Ὄντερ καὶ τοῦ Βιστούλα περιοχῇ, ἐθεωροῦντο ...ς οἱ μᾶλλον προηγμένοι ἐκ τῶν ἀρχαίων γερ...μανικῶν φυλῶν, ἠσχολοῦντο δὲ κυρίως εἰς τὴν ...υλουργίαν καὶ τὴν σιδηρουργίαν, ὄντες προμη...θευταὶ ὅλων σχεδὸν τῶν ἐργαλείων καὶ ὅπλων, ...ν ἐποιοῦντο χρῆσιν ἐν Γερμανίᾳ, εἴτε οἴκοι, ...τε ἐν πολέμῳ. Κατὰ τὸν Σιντοὰν Ἀπολλιναίρ, ...ι Βουργούνδιοι ἦσαν ρωμαλέοι καὶ ὑψηλοὶ ...μεταξὺ 6—7 ποδῶν), ἐνεδύοντο δέρματα ζῴων καὶ ἐθεώρουν τὴν ἐλευθερίαν ὡς ὑπέρτατον ἀγαθόν, ἀνατρέποντες τοὺς βασιλεῖς των ἅμα οὗτοι ἤθελον ἀτυχήσει ἐν πολέμῳ.

Ὅταν ἤρχισεν ἡ πρώτη μεταναστευτικὴ κίνησις τῶν λαῶν, οἱ Βουργούνδιοι προωθήθησαν πρὸς τὸν Ρῆνον, λήγοντος δὲ τοῦ Γ΄ αἰῶνος, διαιρεθέντες, ἐστράτευσαν οἱ μὲν κατὰ τῆς νήσου Μπορνχόλμ, οἱ δὲ κατὰ τῆς Γαλατίας, ἀλλ' ἀποκρουσθέντες ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορος Πρόβου, ἐγκατεστάθησαν ἐγγὺς τῶν πηγῶν τοῦ Μοίνου (Mein). Περὶ τὸ 359 τὸ κράτος τῶν Βουργουνδίων εἶχε κοινὰ σύνορα πρὸς τὸ τῶν Ἀλαμανῶν, ὡς φαίνεται ἔκ τινος περιόδου τοῦ Ἀμμιανοῦ Μαρκελλίνου. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανὸς ἐνίκησε κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τοὺς Βουργουνδίους, προξενήσας εἰς αὐτοὺς μεγάλην φθοράν. Ἐν τούτοις ἀργότερον ὁ αὐτοκράτωρ Οὐαλεντιανὸς (364—375) συνεμάχησε μετὰ τῶν Βουργουνδίων, σχεδιάζων νὰ χρησιμοποιήσῃ τούτους κατὰ τῶν Ἀλαμανῶν. Πράγματι εἰκοσιτετρακισχίλιοι Βουργούνδιοι κατῆλθον πρὸς τὸν Ρῆνον, ἀλλ' ἐγκαταλειφθέντες ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποχωρήσουν, μένεα πνέοντες κατὰ τῶν Ρωμαίων. Τῷ 407 μ. Χ. οἱ Βουργούνδιοι, ἡνωμένοι μετὰ τῶν Βανδάλων καὶ τῶν Ἀλανῶν, διῆλθον παρὰ τὴν Μαγεντίαν τὸν Ρῆνον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Γιβίκου καὶ εἰσδύσαντες εἰς Γαλατίαν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν χώραν τὴν ἐξ αὐτῶν κληθεῖσαν Βουργουνδίαν (βλ. λ.). —Η.

βουργουνδικός, *—ή, —όν*, ἢ ***βουργουνδιακός***· ὁ τῆς Βουργουνδίας ἢ τῶν Βουργουνδίων, ὁ ἐκ Βουργουνδίας καταγόμενος ἢ προερχόμενος· ἄλλως Βουργούνδειος (βλ. λ.).

— **βουργουνδικὴ** ***σχολή***. Ἐν Βουργουνδίᾳ ἀπὸ μακρῶν αἰώνων ἐκαλλιεργήθη μετὰ ζήλου καὶ ἐπιμελοῦς προσοχῆς ἡ θρησκευτικὴ τέχνη τῆς Γαλλίας. Ἡ τέχνη αὐτὴ διεκρίθη ἰδίως ὡς γλυπτική· ἀλλὰ καὶ ὡς ἀρχιτεκτονικὴ ἐδημιούργησε μερικὰ κεφαλαιώδους σημασίας μνημεῖα, ὅπως οἱ ναοὶ τοῦ Ἁγίου Ἰουλιανοῦ εἰς Jonzy, τοῦ Σταυροῦ ἐν Charité-sur-Loire καὶ ἡ παλαιὰ ἐκκλησία τοῦ Charlieu· ὡς μικρογραφία δὲ κατέλιπε πληθὺν ἱστορημένων χειρογράφων, κατὰ μίμησιν Βυζαντινῶν προτύπων. Κυρίως ὅμως ὡς *βουργουνδικὴ σχολὴ* εἶναι γνωστὴ ἡ καλλιτεχνικὴ σχολή, ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη καὶ ἀνεπτύχθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ΄ καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος εἰς τὴν Βουργουνδίαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἠδυνήθη νὰ καταστῇ κέντρον σπουδαίας καλλιτεχνικῆς κινήσεως, τὴν ὁποίαν ἐτροφοδότουν διὰ γενναίων χορηγιῶν καὶ προωθήσεων οἱ ἡγεμόνες τοῦ Βαλεσιανοῦ οἴκου. Τοιουτοτρόπως, ἡ μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων στερρῶς ἐχομένη τῶν παραδόσεων γοτθικὴ τέχνη τῆς Γαλλίας ἤρχισε νὰ προβαίνῃ εἰς καινοτομίας καὶ νὰ δημιουργῇ νέα σημεῖα ἀπόψεων. Ἡ ἀνανέωσις αὐτὴ τῆς γαλλικῆς τέχνης προῆλθεν ἀπὸ τὰς φλαμανδικὰς περιοχάς, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπήγοντο εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς Βουργουνδίας καὶ ἀπὸ τὰς ὁποίας οἱ ἡγεμόνες τῆς Βουργουνδίας μετεκάλουν εἰς τὴν Ντιζὸν πολυαρίθμους καλλιτέχνας. Ὁ σημαντικώτερος τῶν καλλιτεχνῶν αὐτῶν ὑπῆρξεν ὁ Φλαμανδὸς Claus Sluter ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν δημιουργὸς τῆς βουργουνδικῆς σχολῆς. Οὗτος ἐμφανίζεται κατ' ἀρχὰς ὡς ξυλουργὸς εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἐργατῶν, οἱ ὁποῖοι προσελήφθησαν διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ παρὰ τὴν Ντιζόν, εἰς τὸ Champmol, μοναστηρίου τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Μπρούνου. Ταχέως ὅμως ἀποκαλύπτει ἐξαιρέτους δεξιότητας ἀριστοτέχνου καὶ ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχηγίαν τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Champmol καὶ δημιουργεῖ τὸν «*βουργουνδικὸν ρυθμόν*». Τὸ σπουδαιότερον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ ρυθμοῦ αὐτοῦ εἶναι ἡ προσοχὴ εἰς τὰς λεπτομερείας, ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς τυπικῆς, καθιερωμένης ἐκφράσεως, ἡ ἀκριβὴς καὶ ἄμεσος μίμησις τῆς φύσεως. Ὁ Claus Sluter βεβαίως δὲν προσήγγισε τὴν τελειότητα. Ὑπῆρξεν ἐνιαχοῦ τραχύς, ἀνώμαλος καὶ ἀφελής, διήνοιξεν ὅμως εὐρεῖς ὁρίζοντας διὰ τοὺς μεταγενεστέρους του καλλιτέχνας. Τὸ σημαντικώτερον ἔργον του εἶναι τὸ καλούμενον «Φρέαρ τοῦ Μωυσέως», εὑρισκόμενον εἰς τὸ προμνημονευθὲν μοναστήριον καὶ ἡμικαταστραφὲν κατὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν. Κατεσκευάσθη ἀπὸ τοῦ 1395 μέχρι τοῦ 1405, περιλαμβάνει δὲ τὰ ἀγάλματα ἓξ ἀγγέλων μὲ ἀνοικτὰς πτέρυγας καὶ ἓξ προφητῶν ἱσταμένων κάτω ἀπὸ τὰς πτέρυγας τῶν ἀγγέλων. Οἱ προφῆται εἶναι αὐθεντικὸν ἔργον τοῦ Κλάους Σλοῦτερ, διαπνέονται δὲ ἀπὸ ἰσχυρὰν πρωτοτυπίαν καὶ ἀξιοσημείωτον ρεαλισμόν, ἰδιαιτέρως μάλιστα ὁ Μωυσῆς, ὅστις ἀπεικονίζεται μεγαλοπρεπὴς καὶ κατεχόμενος ἀπὸ βαρυσήμαντον προφητικὴν μελαγχολίαν· οἱ ἄγγελοι κατεσκευάσθησαν ἐπὶ σχεδίων τοῦ Κλάους Σλοῦτερ ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του *Κλάους ντὲ Βέρβε*.

Ἄλλα σημαντικὰ ἔργα τῆς βουργουνδικῆς σχολῆς εἶναι οἱ τάφοι τῶν δύο πρώτων δουκῶν τῆς Βουργουνδίας, Φιλίππου τοῦ Τολμηροῦ καὶ Ἰωάννου τοῦ Ἀτρομήτου. Ἀπηχήσεις τῆς βουργουνδικῆς σχολῆς, ἀναμεμειγμέναι μὲ ἄλλας τινὰς παραδόσεις προερχομένας ἀμέσως ἐκ τῶν φλαμανδικῶν περιοχῶν, ἀνευρίσκονται εἰς τὴν σχολὴν τῶν Tours, ἡ ὁποία κατὰ τὸν ΙΕ΄ αἰῶνα ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ δύο καλλιτέχνας πρώτης τάξεως τὸν Jean Fouquet καὶ τὸν Michel Colombe. Ὅμοιαι ἀξιόλογοι ἀπηχήσεις ἀνευρίσκονται εἰς τοὺς τάφους τοῦ Souvigny καὶ μάλιστα εἰς τὸ θαυμάσιον μνημεῖον τοῦ Καρόλου Α΄ τοῦ Βουρβώνου καὶ τῆς δουκίσσης Ἁγνῆς τῆς Βουργουνδίας, ἔργον τοῦ ἐκ Λυῶνος γλύπτου *Ἰακώβου Μορέλ*. Ἀλλὰ τὸ μᾶλλον ἀξιοσπούδαστον ἔργον τοῦ βουργουνδικοῦ ρυθμοῦ τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος εἶναι τὸ ἀποκείμενον εἰς τὸ Λοῦβρον μνημεῖον τοῦ Philippe Pot, προερχόμενον ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον ἀββαεῖον τοῦ Cîteaux. Ὁ βαθὺς ρεαλισμὸς τοῦ ἔργου αὐτοῦ τὸ καθιστᾷ μίαν ἀπὸ τὰς πλέον ἀδιαμφισβητήτους δόξας τῆς βουργουνδικῆς γλυπτικῆς. Εὐχερῶς δύναται ν' ἀνεύρῃ τις τὰ θεμελιώδη διακριτικὰ γνωρίσματα τῆς σχολῆς τῆς Βουργουνδίας καὶ εἰς τὰς Παρθένους, τὰς ὁποίας κατειργάσθη αὕτη κατὰ τὸν ΙΕ΄ αἰῶνα (πρβλ. τὰς βουργουνδικὰς «Παρθένους» τῶν μουσείων τοῦ Λούβρου καὶ τοῦ Κλινύ). Ἡ βουργουνδικὴ τέχνη ἀπὸ τὴν Ντιζὸν διεδόθη λίαν ταχέως εἰς τὰς πλησιοχώρους περιοχάς, κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος εἶχε κατακτήσει ὁλόκληρον τὴν Γαλλίαν καὶ εἰσέδυεν ἤδη εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ρήνου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *De Laborde*: La Renaissance des arts à la cour de France, Paris, 1850.— *Lubke*: Geschichte der Renaissance in Frankreich, 1885.— *Courajod*: De l' influence de l' art flamand sur la Sculpture française à la fin du XIVe siècle, Gazette des Beaux-Arts, Paris, 1885.—*A. Michiels*: L' art flamand dans l' Est et le Midi de la France, Paris, 1877.— *D. Jalabert*: La Sculpture gothique, Paris, 1926.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

— **βουργουνδικοὶ** ***κώδικες*** (Lois des Burgondes). Οὕτω καλοῦνται οἱ νόμοι, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἀπενέμετο ἡ δικαιοσύνη ἐν τῇ νοτιοανατολικῇ Γαλατίᾳ, μετὰ τὴν κατάκτησιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Βουργουνδίων. Οἱ Βουργούνδιοι δὲν ἐπέβαλον τοὺς νόμους των εἰς τὰ κατακτηθέντα ἐδάφη, ἀλλ' ἐκράτησαν τούτους δι' ἑαυτοὺς καὶ ἀφῆκαν εἰς τοὺς ἡττηθέντας τοὺς ρωμαϊκοὺς νόμους, οἵτινες ἴσχυον πρὸ τῆς εἰσβολῆς των. Οὕτως ὑπῆρχον παρ' αὐτοῖς ἐν χρήσει δύο νομοθεσίαι: 1) ἡ γερμανικὴ νομοθεσία, ἥτις ἐφηρμόζετο εἰδικῶς διὰ τοὺς Βουργουνδίους, εἰς τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τοὺς Γαλλο-Ρωμαίους· καὶ 2) ἡ ρωμαϊκὴ νομοθεσία, ἡ ὁποία ἐφηρμόζετο εἰς τοὺς Γαλλο-Ρωμαίους. Ὁ βασιλεὺς τῶν Βουργουνδίων Γονδεβῶδος συνεκέντρωσε τοὺς κώδικας, τοὺς ὁποίους εἶχον ἐκδώσει οἱ προκάτοχοί του, εἰς δύο συλλογάς, ἐξ ὧν ἡ μὲν μία ὠνομάσθη *Γονδεβώδειος κῶδιξ* (Lex Gundobada) καὶ περιέχει τοὺς γερμανικοὺς νόμους, ἡ δὲ ἄλλη *παπιανὸς κῶδιξ* (Lex Papianus) καὶ περιέχει τοὺς ρωμαϊκοὺς νόμους. —Υ.

— **Βουργουνδικὸν** ***μέγαρον*** [*Θεατρ.*]. Τὸ ἄλλοτε ἐν Παρισίοις περίφημον μέγαρον τῆς θυγατρὸς τοῦ κόμιτος τῆς Φλάνδρας Μαργαρίτας, ὅπερ αὕτη παρεχώρησε κατὰ τοὺς γάμους της εἰς τὸ δουκᾶτον τῆς Βουργουνδίας, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία του. Μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1543 γενομένην, τῇ διαταγῇ τοῦ Φραγκίσκου Α΄, κατεδάφισιν τῶν μεγάρων τῶν δουκῶν τῆς Βουργουνδίας καὶ τῆς Φλάνδρας, οἱ περίφημοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου Ἀδελφοὶ τῶν Παθῶν (βλ. λ.), οἵτινες εἶχον μόνοι ἀπὸ τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος τὸ προνόμιον νὰ δίδουν θεατρικὰς παραστάσεις ἐν Παρισίοις, ἐκδιωχθέντες κατὰ τὸ 1547 τοῦ θεάτρου των, διότι ἐν ταῖς θεατρικαῖς αὐτῶν παραστάσεσιν εἶχον ἀναμίξει καὶ κωμικὰς σκηνάς, ἠγόρασαν μέρος τοῦ οἰκοπέδου τοῦ κατεδαφισθέντος μεγάρου τῆς Βουργουνδίας καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἀνήγειραν θέατρον, ὅπερ ὠνόμασαν «Θέατρον τοῦ βουργουνδικοῦ μεγάρου» καὶ ἁπλῶς «Βουργουνδικὸν μέγαρον», τῆς τελευταίας ταύτης ὀνομασίας παραμεινάσης ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ θεάτρου.

Ἐν τῷ νέῳ αὐτῷ θεάτρῳ οἱ Ἀδελφοὶ τῶν Παθῶν ἔδωσαν παραστάσεις μέχρι τοῦ 1599, ὁπότε καὶ παρῃτήθησαν τῆς θεατρικῆς τέχνης. Ἔκτοτε ἐνοικίαζον τὸ θέατρόν των εἰς διαφόρους θιάσους, ἀλλὰ τῷ 1615 οἱ Γάλλοι ἠθοποιοὶ οἱ ἀποτελοῦντες τὸν βασιλικὸν θίασον (troupe royale) ἐζήτησαν παρὰ τοῦ βασιλέως νὰ τοὺς παραχωρηθῇ ἡ διαρκὴς χρῆσις τοῦ θεάτρου, χωρὶς νὰ πληρώνουν ἐνοίκιον εἰς τοὺς Ἀδελφοὺς τῶν Παθῶν, ἰσχυρισθέντες ἐν τῇ αἰτήσει των, ἣν ἐκάκισαν κατόπιν οἱ ἱστορικοὶ τοῦ θεάτρου, ὅτι οἱ Ἀδελφοὶ τῶν Παθῶν ἦσαν ἀνάξιοι ὑποστηρίξεως ὡς ζῶντες ἐκ τοῦ ἱδρῶτος τῶν ἄλλων. Μετὰ πολλὰς δικαστικὰς διενέξεις, αἵτινες διήρκεσαν πολλὰς δεκάδας ἐτῶν, ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ΄ ἔδωσε πέρας εἰς αὐτὰς τῷ 1667, ἐδήμευσε, παρὰ πάντα νόμον, τὴν περιουσίαν τῶν Ἀδελφῶν τῶν Παθῶν καὶ διέταξεν, ὅπως ἐφεξῆς οἱ παριστάνοντες ἐν τῷ Βουργουνδικῷ μεγάρῳ πληρώνωσι τὸ ἐνοίκιον εἰς τὸ Γενικὸν Νοσοκομεῖον καὶ οὕτως ἔλαβεν ἀρχὴν τὸ «δικαίωμα τῶν πτωχῶν», ὅπερ ἐγενικεύθη ἔκτοτε εἰς πάντα τὰ θέατρα τῆς Γαλλίας. Τὸ Βουργουνδικὸν μέγαρον, ἀφοῦ ἔπαιξε σπουδαιότατον ρόλον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου, καθόσον, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἐν αὐτῷ ἤρχισαν νὰ δίδουν παραστάσεις οἱ κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως κατὰ τὸ 1680 ἑνωθέντες

Digitized by Google

δύο γαλλικοὶ θίασοι τῶν Παρισίων, οἵτινες καὶ ἀπετέλεσαν ἔκτοτε τὴν «Γαλλικὴν Κωμῳδίαν», κα τηδαφίσθη τῷ 1783 μετὰ διακοσίων τριάκοντα πέντε ἐτῶν βίον. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Βουργούντα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον καὶ ὅρμος τῆς νήσου Καρπάθου (βλ. λ. **Αἰγαῖον** τ. Β', σ. 406γ' καὶ 407α').

βουργράβος (ὁ) καὶ *βυργράβος* (Burggraf). Τίτλος, διδόμενος ἀπὸ τοῦ 1123 ἐν Γερμανίᾳ κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως, βραδύτερον δὲ παρ' ἐπισκόπων καὶ πριγκίπων εἰς στρατιωτικοὺς διοικητὰς ὀχυρῶν πόλεων, ὁποῖαι ἦσαν ἡ Κολωνία, τὸ Μαγδεβοῦργον, Ρέγκενσμπουργ, Τρὴρ, Βόρμς καὶ Μάϊντς. Ὁ τίτλος τοῦ *βουργράβου* (λατ. castellanus, praefectus urbi, urbs=Burg=ὀχυρὰ πόλις) δὲν συνεπήγετο δικαστικὴν ἢ ἀστυνομικὴν ἐξουσίαν, καίτοι ἐνίοτε οἱ βουργράβοι ἤσκουν τοιαύτην, λαμβάνοντες ἰδιαιτέραν πρὸς τοῦτο ἐντολήν. Κατ' ἀρχὰς ὁ τίτλος ἀπενέμετο εἰς εὐγενεῖς, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1200 καὶ εἰς ἁπλοῦς πολίτας. Ἀπὸ τοῦ 1300 βουργράβος ἦτο ἁπλοῦς τιμητικὸς τίτλος. Ἐν Μάϊσεν καὶ Λάουζιτς βουργράβος ἦτο ὁ προϊστάμενος μεγάλης διοικητικῆς περιφερείας, στρατιωτικός, οἰκονομικὸς ἢ διοικητικὸς ὑπάλληλος καὶ συγχρόνως δικαστής. —Β

Βουρδίγαλα, καὶ *Βορδίγαλα* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. Μπορντώ.

Βουρδιγάλα (Burdigala) *[Ἀστρονομ.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ (11—2—1894) ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 384. Σ. Π.

βουρδόνιον· βλ. βορδώνι.

βουρδούλακας (ὁ)· βλ. βρυκόλακας.

Βουρδουλάκης, *Μανοῦσος*. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Σφακίων ἀναδειχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀφεντούλιεφ πεντακοσίαρχος καὶ διαδραματίσας σπουδαῖον πρόσωπον καθ' ὅλην τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Ἀγῶνος ἐν Κρήτῃ. Τῷ 1827 εἶχε διορισθῆ ἀρχηγὸς τεσσάρων ἐπαρχιῶν, ἡ δὲ ἐπιτροπὴ τῶν ἐκδουλεύσεων τὸν κατέταξεν εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς τρίτης τάξεως (ἀρ. μητρ. 178). Τ. Χ. Κ.

βούρδουλας (ὁ)· τὸ βούνευρον (βλ. λ.) καὶ γενικώτερον πᾶν εἶδος μάστιγος.

— *[Ἐγκυκλ.]* βλ. λ. μαστίγωσις.

βουρδουλιά (ἡ)· κτύπημα μὲ βούρδουλαν, πλῆγμα διὰ μάστιγος: «θὰ φᾷς καμμιὰ βουρδουλιά». — Ρῆμα *βουρδουλίζω*, κτυπῶ μὲ βούρδουλαν, μαστιγώνω.

βουρδουλιτσά (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κύπρῳ τοῦ φυτοῦ *ἶρις ἡ φλωρεντιανή* (Iris florentiana).

Βουρδουμπᾶς. Ἐπώνυμον πολεμικῆς οἰκογενείας τῆς Κρήτης ἐξ Ἐμπροσγιαλοῦ τῶν Σφακίων. Κατήγετο ἐκ τοῦ Βυζαντινοῦ ἀρχοντοπούλου *Σκορδίλη*, οὗτινος τὸ ὄνομα διετήρει ἐπὶ ἐνετοκρατίας· βραδύτερον ὅμως προσέλαβε τὸ ἀνωτέρω ἐπώνυμον, διότι κατὰ τὴν παράδοσιν εἷς τῶν προγόνων αὐτῆς ἦτο τραχύφωνος (βλ. *Ἀντωνιάδου* «Χρυσομαλλοῦσα» σ. δ' ὑποσ.). Τῆς οἰκογενείας ταύτης κυριώτερα μέλη εἶναι οἱ ἑξῆς:

— 1) *Στρατῆς*. Οὗτος εἶναι γνωστὸς ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως, ἣν ἤγειρε καὶ διετήρησεν ἐπὶ 17 μῆνας ἕνεκα τῆς προσβολῆς τῆς κόρης του *Χρυσῆς* ὑπό τινος Βενετοῦ φρουράρχου, τοῦ παρὰ τὸν Μπρόσγιαλον φρουρίου, *Καπουλέτου* καλουμένου.

— 2) *Στρατῆς*. Ἀναφαίνεται τρεῖς καὶ πλέον αἰῶνας μετὰ τὸν ἀνωτέρω. Κατὰ Μάϊον τοῦ 1821, ὅτε συνέστη ἡ ἐπαναστατικὴ διοίκησις ὑπὸ τὸ ὄνομα «Καγκελλαρία τῶν Σφακίων», ἦτο εἷς τῶν ἐξ διευθυντῶν τοῦ Ἀγῶνος, βραδύτερον δὲ συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν 33 μελῶν τῆς ἐπαναστατικῆς συνελεύσεως.

— 3) *Ροῦσος*. Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, διακριθεὶς κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἐπὶ ἐξαιρετικῇ γενναιότητι. Ἦτο λίαν ὀργίλος, τὸ πάθος δὲ τοῦτο ὤθησεν αὐτὸν νὰ φονεύσῃ μετὰ σφοδρὰν λογομαχίαν τὸν ἀρχηγὸν Μυλοποτάμου *Ἀντώνιον Μελιδόνην*· συνεπείᾳ τούτου ὁ ἁρμοστὴς Κρήτης Θεόδωρος Ἀφεντούλιεφ τὸν ἀφήρεσε τὸ ἀξίωμα τοῦ πενταχοσιάρχου (βλ. *Π. Βλαστοῦ* «Ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ» σ. 116), ἀλλ' ὁ διάδοχός του Τομπάζης τὸν διώρισε κατόπιν ἀρχιστράτηγον τῆς Κρήτης. Ὡς τοιοῦτος ἠγωνίσθη μέχρι τοῦ 1826, ὅτε συλληφθεὶς δολίως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐφυλακίσθη μέχρι τέλους τῆς ἐπαναστάσεως.

— 4) *Σήφης*. Υἱὸς τοῦ Ρούσου, μετασχὼν τῶν ἐπαναστάσεων τοῦ 1858 καὶ τοῦ 1866. Τῷ 1878 ἦτο ἀντιπρόεδρος τῆς ἐπαναστατικῆς συνελεύσεως, ἥτις ἐκήρυξε τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν τῆς Κρήτης.

— 5) *Ἀνδρέας*. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 διηύθυνε νοσοκομεῖον πολέμου ἐν Ἀ. καδιανῇ Σφακίων. Τῷ 1878 ἐγένετο πρόεδρος τῆς ἐν Ἀσκύφῳ ἑδρευούσης ἐπαναστατικῆς συνελεύσεως, ἥτις ἔθηκε τὰς βάσεις τοῦ κατόπιν κυρωθέντος καὶ ἐφαρμοσθέντος πολιτεύματος τῆς Χαλέπας. Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

βουρδουναρεῖον (τό), *βουρδουνάρης* (ὁ)· βλ. βορδωναρεῖον, βορδωνάρης.

βούρδων· βλ. βόρδων.

Βουρὲ (Bourée). Πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὄθωνος· βλ. λ Μπουρὲ καὶ λ. Ἀθῆναι (τ. Β' σ. 157 α').

Βουρέκας, *Ἀναγνώστης*. Πλοίαρχος Ψαρῶν μὲ ἰδιόκτητον πλοῖον, δι' οὗ τῷ 1822 ἐξεστράτευσεν εἰς Χίον δι' ἰδίων ἐξόδων. Τ. Χ. Κ.

—**Βουρέκας**, *Γεώργιος Νικ.* Ψαριανὸς ναυτικός. Ἰδιοκτήτης γολέτας ἐξώπλισεν αὐτὴν ἰδίαις δαπάναις καὶ τὴν μετεχειρίσθη δι' εἰδικὰς ἀποστολὰς κατὰ τὸν Ἀγῶνα. Ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὰ πολεμικὰ τοῦ Γ. Σκανδάλη, Ἀ. Γιαννίτση καὶ Χ. Γ. Κοτζιᾶ ἐπολέμησε γενναίως εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰωνίας, μετασχὼν εἰς τὰς ναυμαχίας Ἐρισσοῦ, Σάμου, Πατρῶν κλ. Κατὰ τὸ 1824, ἀρχηγὸς ὢν τῆς φρουρᾶς εἰς τὸ νησὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῶν Ψαρῶν, ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος. Τ. Χ. Κ.

Βούρης, *Γεώργιος Κ.* Καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐπὶ τῆς καθηγεσίας τοῦ ὁποίου ἐτέθη ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ Ἀστεροσκοπείου, οὗτινος διετέλεσε καὶ ὁ πρῶτος διευθυντὴς (1846-1855). Εἷλκε τὴν καταγωγὴν ἐκ τῆς Μακεδονίας καὶ ἐσπούδασεν ἐν Βιέννῃ. Κατ' ἀρχὰς διωρίσθη (1837) καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς μαθηματικῆς φυσικῆς, κατόπιν δὲ ἀνετέθη αὐτῷ (1844) καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῆς ἀστρονομίας. Πρῶτος ἔρριψε τὴν ἰδέαν ἱδρύσεως ἀστεροσκοπείου ἐν Ἀθήναις καὶ εἰργάσθη διὰ τὴν πραγματοποίησιν αὐτῆς. Πρὸ δὲ καὶ μετὰ τὴν ἵδρυσιν αὐτοῦ ἐξετέλεσε μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις ἐν Ἀθήναις, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ ἀπὸ τοῦ 1839-1842 ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Β. Ἰατροσυνεδρίου (*Γ. Βούρη*: Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις γενόμεναι ἐν Ἀθήναις ἀπὸ Νοεμβρίου 1839 μέχρι 30 Ἰουνίου 1842 ἐν Ἀθήναις 1843). Αὗται ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψει ἐν τῷ περὶ τοῦ «Κλίματος τῆς Ἑλλάδος» συγγράμματι τοῦ Δ. Αἰγινήτου. Αἱ ἀπὸ τοῦ 1842 μέχρι τοῦ 1845 παρατηρήσεις τοῦ Βούρη ἀπωλέσθησαν. Αἱ ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1847 μέχρι 12 Νοεμβρίου 1847 ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ «Ἀθηνᾷ». Ἀπέθανεν ἐν Βιέννῃ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1860. Θ. Θ. Φ.

βουρία (ἡ) (Bouria Giebel) *[Παλαιοζῳολ.]*· συνώνυμον τοῦ γένους σκούλδα (βλ. λ.).

Βουριᾶται (οἱ) Λαὸς τῆς Σιβηρίας (βλ. λ.)

—**Βουριατῶν καὶ Μογγόλων δημοκρατία**. Αὐτόνομος δημοκρατία ἐν Σιβηρίᾳ ἀνήκουσα εἰς τὴν Ἕνωσιν τῶν Σοσιαλιστικῶν Σοβιετικῶν Δημοκρατιῶν, ἐκτάσεως 378 000 τετρ. χλμ. καὶ πληθυσμοῦ 481.100. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ Βέρσν-Οὐντίσκ. —Θ.

βουριατικὴ γλῶσσα. Διάλεκτος ἀνήκουσα εἰς τὴν ὁμάδα τῶν Μογγολικῶν γλωσσῶν, αἱ ὁποῖαι ὁμιλοῦνται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν Μογγολίᾳ, ἔτι δὲ καὶ ἐνιαχοῦ τῆς Σιβηρίας καὶ τῆς λοιπῆς Ἀσίας ὑπὸ πληθυσμοῦ μόλις συμποσουμένου εἰς 3.000.000. Περὶ τῶν βασικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς διαλέκτου ταύτης βλ. λ. **Ἀσία** *[Γλωσσολ.]* (τόμ. Ε. σ. 810 β'). —Θ.

Βουριδανὸς (Buridan)· βλ. Μπούρινταν.

Βουριένης ἢ *Ὠρωπὸς* *[Γεωγρ.]*· βλ. Ἀσωπός.

Βούρινα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πηγὴ ἐν Κῷ, μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχουσα τῆς ὁμωνύμου πόλεως, μνημονευομένη ὑπὸ τῶν ποιητῶν Φιλητᾶ καὶ Θεοκρίτου. Ἀναβλύζει ἐκ τοῦ βάθους βράχου τινὸς κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ἄκραν τῆς νήσου. Περὶ τὸν βράχον, πρὸς ἀσφάλειαν ἀπὸ ἐπιχώσεων, ἔχει ἀνεγερθῆ ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων θολοειδὲς κτίσμα ἐκ πολυγώνων ὀγκολίθων, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ὀπὴ πρὸς ἀερισμόν. Τὸ κτίριον εἶναι θάλαμος τεσσάρων μέτρων διαμέτρου καὶ ὕψος ἑπτὰ μέχρι τοῦ ἐν τῇ ὀροφῇ τῆς θόλου στομίου, εἰσέρχεταί τις δὲ εἰς αὐτὸ διὰ δρόμου. Δι' ἀνοίγματος ἐπὶ τῆς περιφερείας τῆς θόλου εἰσρέει εἰς αὐτὴν ἐκ τοῦ βράχου τὸ ὕδωρ, δι' ὀχετοῦ δὲ φέρεται ἔξω τοῦ ὄρους καὶ ἐκεῖθεν διοχετεύεται εἰς τὴν πόλιν. Ὁ ὀχετὸς ἔχει μῆκος 35 μέτρων καὶ ὕψος 2. Ἄνω τοῦ ὀχετοῦ καὶ παρὰ τὴν θόλον ὑπάρχει δωμάτιον συγκοινωνοῦν μετ' αὐτῆς διὰ θυρίδος. Προορισμὸς τοῦ δωματίου φαίνεται ὅτι ἦτο ἡ φύλαξις τῆς πηγῆς καὶ ἡ παρακολούθησις τῆς κανονικῆς λειτουργίας της. Κατά τινα παράδοσιν, τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς ἀνέβλυσεν ἀφοῦ ὁ μυθικὸς τῆς νήσου Κῶ βασιλεὺς Χάλκων ἐκτύπησε διὰ τοῦ γόνατός του τὸν βράχον καὶ ἐπίεσε διὰ τοῦ γόνατος τοῦ ἔπειτα, ἀναγκάσας αὐτὸν νὰ ὑποχωρήσῃ. ΚΑΨ.

— **Βούρινα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Βουνὸν τῆς νήσου Κῶ· βλ. λ. **Αἰγαῖον** (τόμ. Β' σ. 411 β').

Βούριχος. Εἷς τῶν ὑπαρχηγῶν Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ κατὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι τῆς Κύπρου ναυμαχίαν τῷ 306 π. Χ. Τοῦτον καὶ τὸν Νεωνα διέταξεν ὁ Δημήτριος μετὰ τὴν ἔνδοξον νίκην του νὰ καταδιώξωσι τὰ ὑπὸ τὸν Πτολεμαῖον ἐχθρικὰ πλοῖα, φεύγοντα πρὸς τὸ Κίτιον, καὶ νὰ σώσωσι τοὺς κολυμβῶντας ἐν τῇ θαλάσσῃ. ΚΑΨ

Βουριώτης, *Γεώργιος* καὶ *Ἰωάννης*. Ναυτικοὶ Ἀγωνισταὶ πεσόντες τῷ 1824 κατὰ τὴν περίφημον καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Τ.Χ.Κ.

Βοῦρκα *[Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Ἀποικία ἐν Μαυριτανίᾳ Καισαρηνσίᾳ (Ἀλγερίᾳ) ἀναφερομένη ὑπὸ Πτολεμαίου (Δ, 6, 25). Ἡ ταυτότης της δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη· ἐκ τῶν μηκῶν ὅμως τοῦ Πτολεμαίου προκύπτει ὅτι ἔκειτο αὕτη ὀλίγον δυτικῶς τοῦ συγχρόνου *Τενὲς* (Tenez· *Τένισσα* κατὰ Πτολεμαῖον). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βουρκάρι *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν Σαλαμῖνι ἔνθα μικρὸν ἕλος.

—**Βουρκάρι(ον)** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Κορησίας* τῆς ἐπαρχίας Κέας τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 241.

βοῦρκος (ὁ)· ἰλὺς δυσώδης ἢ πιναρά, τέλμα «ἔπεσε 'ς τὸ βοῦρκο»· || ὁ πηλώδης πυθμὴν τῆς θαλάσσης: «ψάρια τοῦ βούρκου».

Βοῦρκος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Μέγας καὶ ἀσφαλὴς ὅρμος τῆς ἐπὶ τοῦ Ἰονίου ἀκαρνανικῆς ἀκτῆς ΒΑ τῆς νήσου Κάλαμος, ὃν ἡ γλῶσσα *Μύτικα* (πλάτ. 38° 38'40''Β, μῆκ. 20° 57'20''Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3496: Scropha point to cape Kamilafka) χωρίζει ἀπὸ τοῦ ἀμφιδύμου αὐτῷ ὅρμου τῆς Ἀλυζίας (βλ. λ.).—2) Ἀκρωτήριον σχηματίζον τὴν ΝΔ τῆς Λέσβου ἐσχατιὰν (πλάτ. 39° 00'15'' Β, μῆκ. 26° 10' 50'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mityleni island) ἀπέχον τοῦ στομίου τοῦ κόλπου τῆς Καλλονῆς 6 μίλ. ΝΑ καὶ σχηματίζον πρὸς ἀνατολὰς τὴν ἀναπεπταμένην κόλπωσιν *Κοχλακάρης*.— 3) Ὁ ἀποτελῶν τὸν ἀνατολικὸν μυχὸν (πλάτ. 38° 27' 05'' Β, μῆκ. 23° 36' 15'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2802: Euripos channel) τοῦ *Νοτίου Λιμένος Χαλκίδος* ὅρμος, ὃν πολὺ ἐχρησιμοποίουν οἱ Ἑνετοὶ διὰ τὰς ἑτοίμους πρὸς ἔκπλουν γαλέρας των. Σ. Ε. Λ.

— **Βοῦρκος** *[Γεωγρ.]*. Περιοχὴ χωρίων κατὰ τὸ μέσον καὶ νοτιοανατολικὸν μέρος τῆς πεδιάδος τοῦ Δελβίνου (τῆς ἀλβανικῆς Ἠπείρου), ὀνομαζομένων οὕτω διὰ τὸ πολύυδρον καὶ ἑλῶδες ἔδαφος. Τὰ χωρία ταῦτα εἶναι καθαρῶς ἑλληνικά, ἔχουν δὲ καταληφθῆ ὑπὸ Τουρκαλβανῶν μπέηδων ἕνεκα τῆς εὐφορίας καὶ οἱ κάτοικοι ὑπάγονται εἰς ἀναγκαστικὴν δουλοπαροικίαν. Κατὰ τὸν Α' Βαλκανικὸν πόλεμον οἱ Ἕλληνες εἶχον ὑποστῆ ἀνεκδιήγητα δεινὰ ἐκ μέρους τῶν Τουρκαλβανῶν. Τὰ χωρία αὐτῶν ἐπυρπολήθησαν, πάντες δὲ οἱ κάτοικοι φεύγοντες τὸ πῦρ καὶ τὴν μάχαιραν μόλις κατώρθωσαν νὰ σωθῶσιν εἰς Κέρκυραν ἐν ἐσχάτῃ ἐνδείᾳ. [*Δημ. Εὐαγγελίδου*, «Ἡ Βόρειος Ἤπειρος» σελ. 72—73.] Ι. Σ. Σ.

Βούρκου *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πλωμαρίου τοῦ νομοῦ Λέσβου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 272. Κεῖται 4 μίλλια ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου *Βοῦρκος*.

βούρκωμα (τὸ)· ἡ πρὸ τῆς δακρυρροίας οἴδησις τῶν ὀφθαλμῶν, τὸ πρὸ τῆς δακρυρροίας στάδιον· || «βούρκωμα τοῦ καιροῦ», ἡ πρὸ τῆς βροχῆς κατάστασις τοῦ καιροῦ.

βουρκώνω, ἀμετάβ. καὶ *βουρκώνομαι*· ἀόρ. βούρκωσα καὶ *βουρκώθηκα*, παθ. μετχ. *βουρκωμένος*· πρήσκονται οἱ ὀφθαλμοί μου πρὸς δακρύρροιαν, ἑτοιμάζομαι νὰ κλαύσω: «βούρκωσαν τὰ μάτια του νὰ κλάψουν», «ἦρθε μέσα βουρκωμένος ἀπὸ τὸν πόνο του»· || «βούρκωσε ὁ καιρός», εἶναι ἕτοιμος πρὸς βροχήν.

Βουρκωτὴ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Ἀν. ἀκτῆς τῆς Ἄνδρου (πλάτ. 37° 53' 30'' Β, μῆκ. 24° 57' 55'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1820: Andros island and Doro channel) ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριον *Γριά*. Σ.Ε.Λ.

Βουρκωτὴ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ἄνδρου* τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 398. Κεῖται εἰς κλιτὺν τοῦ ὑψηλοτέρου τῆς νήσου ὄρους Πετάλου, κάτωθεν τῆς ὁποίας ῥέει ὁ ποταμὸς *Ἄχλας*, ἀπέχον 8 χιλιόμ. ἀπὸ τοῦ ὁμωνύμου ὅρμου. Τὸ χωρίον ἔχει κλῖμα ὑγιεινόν, ἡ δὲ περιφέρειά του εἶναι παραγωγικωτάτη εἰς γεώμηλα, ἔλαιον καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα. Ἔχει ὡραῖον σχολικὸν κτίριον κατασκευασθὲν τῷ 1919 δαπάναις Λεων. Α. Ἐμπειρίκου, διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ ὁποίου ὑφίσταται δωρεὰ τοῦ Ν. Ι. Ρούσσου. Μετὰ τῆς πόλεως Ἄνδρου συνδέεται διὰ βατῆς κλιμακωτῆς ὁδοῦ (ὥρ. $2^1/_2$). Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Βουρκωτῆς, κάτωθι ἀκριβῶς τοῦ

Digitized by Google

Α τοῦ χωρίου κειμένου παρεκκλησίου τοῦ *Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Σχοίνου*, ἐκτείνεται πλουσία μεταλλοφόρος περιοχή, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς θέσεως *Πλατανιστὸς* μέχρι τοῦ ὅρμου τῆς *Βόρης*. Τὰ μεταλλεύματα ταῦτα, ἅτινα εἶναι πλούσια εἰς μαγγάνιον, ἐξεμεταλλεύετο ἄλλοτε μεγάλη ἀγγλικὴ ἑταιρεία.
Δ. Ε. Μ.

Βοῦρλα *[Γεωγρ.]*. Τοποθεσία, βουρλοβριθὴς ἄλλοτε, τοῦ Πειραιῶς, παρὰ τὸ νεκροταφεῖον τῆς πόλεως, οὐχὶ μακρὰν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου. Ἡ ὀνομασία αὐτὴ συνεδέθη ὑστέρως μὲ τοὺς συγκεντρωθέντας πρὸ ἐτῶν ἐκεῖ, πρὸς εὐχέρειαν τῆς ἀστυνομικῆς ἐπιτηρήσεως, δυσωνύμους οἴκους.

—**Βοῦρλα** *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς κοινότητος *Μούρτου* τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἔνθα μικρὸν ἕλος.
Δ. Ε. Μ.

—**Βοῦρλα, Καμμένα**— *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς κοινότητος *Καρυᾶς* τῆς ἐπαρχίας Λοκρίδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος. Κάτ. (1928) 150. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ Λαμίας - Ἀταλάντης, ἀπέχον 40 χιλμ. τῆς πρώτης καὶ 37 τῆς δευτέρας. Ἐνταῦθα ἀναβλύζουσι δύο ἰαματικαὶ πηγαὶ εἰς ἀπόστασιν 400 περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς παραλίας καὶ ἀπέχουσαι ἀλλήλων περὶ τὰ 50 μέτρα. Χημικῶς ἐξετασθὲν τὸ ὕδωρ αὐτῶν κατατάσσει τὰς πηγὰς εἰς τὰς χλωριονατριούχους τοιαύτας, εἶναι ὅμως ἀξιόλογοι λόγῳ τῆς ὑπάρξεως ἐν τῷ ὕδατι μεγάλης ποσότητος ραδιενεργείας (βλ. *Μιχ. Περτέση*, Περὶ τῆς ραδιενεργείας τῶν πηγῶν τῶν Καμμένων Βούρλων. Ἀθῆναι 1926).
Δ. Ε. Μ.

Βουρλὰ (τὰ) *[Παρ. Γεωγρ.]*. Κολπίζων ὅρμος ἐν τῷ ΝΔ μυχῷ τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης, σχηματιζόμενος ἀμέσως πρὸς ἀνατολὰς τοῦ κόλπου τοῦ *Γκιοὺλ Μπαχτσέ*, ἀφ' οὗ χωρίζεται διὰ τῆς χερσονησιζούσης προβολῆς τῶν *Βουρλῶν*. Ἐν αὐτῷ, πρὸς βορρᾶν μὲν ἡ ἐξ ὀκτὼ νησίδων συστὰς *Μαραθοῦσαι*, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων ὀνομάζονται *Γιλανί, Ἀκγιαντά, Γιασαγιά, Γιλανεγιὰ* καὶ *Πεναρλῆ*, πρὸς νότον δὲ ἡ νῆσος τῶν *Κλαζομενῶν*, ἑνουμένη ποτὲ πρὸς τὴν ἤπειρον διὰ κυματοθραύστου σῳζομένου εἰσέτι κατὰ τμήματα καὶ ἔχουσα πρὸ αὐτῆς τὴν νησῖδα *Ἰνγιτζλῆ*. Ὁ δὲ κυρίως ὅρμος τῶν Βουρλῶν σχηματίζεται ἐν τῷ φερωνύμῳ κολπίσκῳ τοιούτῳ ἀμέσως πρὸς δυσμὰς τῶν Κλαζομενῶν, τῆς *Σκάλας Βουρλῶν* (πλάτ. 38° 41' 28'' Β., μῆκ. 26° 47' 00'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Island of Khios and gulf of Smyrna καὶ 1617: Vourlah road), ἐπινείου τῆς φερωνύμου πόλεως, εὑρισκομένης εἰς τὸν νότιον αὐτοῦ μυχόν.
Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Βουρλὰ** (τὰ) ἢ **Βρίουλα** καὶ **Βρύουλα**, ἢ **Βρουλᾶς** (ὁ) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας, ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ ὅστις συνδέει τὴν χερσόνησον Ἐρυθραίαν μετὰ τῆς λοιπῆς Μ. Ἀσίας, ἔχων τὸν κόλπον τῆς *Σμύρνης* (Ἑρμαϊκὸν) πρὸς Β. καὶ τὸν τῆς *Τέω* (Σιγατζίκι) πρὸς Ν. Ἡ ἀπόστασις τῶν Βουρλῶν ἀπὸ τῆς Σμύρνης, πρὸς Δ. τῆς ὁποίας εὑρίσκονται, εἶναι 40 χιλιομέτρων, ἀπὸ δὲ τῆς Κρήνης (Τσεσμέ), κειμένης πρὸς Δ. τῶν Βουρλῶν, 50 χιλιομέτρων. Οὕτω τὰ Βουρλὰ κεῖνται εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ, ἡ ὁποία συνδέει τὴν Σμύρνην μετὰ τῆς Κρήνης. Ἐπίνειον αὐτῶν εἶναι ἡ *Σκάλα*.

Περὶ τῆς προελεύσεως τῶν ὀνομάτων τῆς πόλεως ταύτης ὑπάρχουσι πολλαὶ γνῶμαι. Πιθανωτέρα φαίνεται ἡ θεωροῦσα ὡς πρώτην ὀνομασίαν τὸ «*Βρίουλα*», διότι ὑπῆρχον καὶ ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι συνοικισμοὶ φέροντες τὸ ὄνομα τοῦτο ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἐν Πελοποννήσῳ, ὅπόθεν ἐλθόντες μετανάσται ἔδωσαν τὸ ὄνομα καὶ εἰς τὴν γείτονα τῆς Σμύρνης πόλιν. Ἡ ὀνομασία «Βρίουλα» ἔχει ὑπὲρ ἑαυτῆς καὶ τὸ γεγονός, ὅτι εὑρηται γεγραμμένη εἰς τὴν ὑπογραφὴν ἐπισκόπου φερομένου ὡς ἐπισκόπου Βριούλων κατὰ τὴν Γ' καὶ Δ' σύνοδον τῆς Ἐφέσου καὶ τῆς Χαλκηδόνος καὶ προῆλθε, κατά τινας, ἐκ τοῦ ὀνόματος *Πρίουλα*, πόλεως ἣν ἀναφέρει ὁ «Συνέκδημος» τοῦ *Ἱεροκλέους* ὡς ἀνήκουσαν, κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον, εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπαρχίαν εἰς τὴν ὁποίαν συμπεριελαμβάνοντο ἐπίσης καὶ αἱ πόλεις Κολοφών, Λέβεδος, Τέως, Κλαζομεναί, Σμύρνη κλπ. Ὁ τύπος «*Βουρλὰ*» εὑρίσκεται κατὰ πρῶτον εἰς κώδικα τοῦ 1760. Τινὲς ἐκφέρουσι τὴν γνώμην ὅτι ἡ Βουρλὰ κατέχουσι τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων *Κλαζομενῶν*. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ἡ θέσις τῶν Βουρλῶν περιλαμβάνεται εἰς τὴν περιοχὴν τῶν ὑπὸ τῶν Κλαζομενίων ἐξουσιαζομένων τόπων.

Ἡ πόλις εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ ὑψωμάτων καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐκ διαφόρων σημείων αὐτῆς εἶναι ὁρατὸς ὁ κόλπος τῆς Σμύρνης καὶ αἱ ΝΑ. τῆς Φωκαίας κείμεναι *Ἀλυκαί*. Τὴν Ν. πλευρὰν τῆς πόλεως κατέχει λόφος γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Δέκα Μύλοι», τὴν δὲ ΒΔ. σειρὰ λόφων «Γιακά», εἰς τὰς πλευρὰς καὶ τοὺς πρόποδας τῶν ὁποίων ὑψοῦται ἡ συνοικία «Γιακὰ μαχαλέ». Χείμαρρος, διασχίζων τὴν πόλιν ἀπὸ Ν. πρὸς Β., διεχώριζεν ἄλλοτε τὰς συνοικίας τῶν ὁμογενῶν ἀπὸ τὰς τῶν Ὀθωμανῶν καὶ Ἑβραίων. Παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ χειμάρρου καὶ ὀλίγον ἔξωθι τῆς πόλεως ὑπάρχει ἐπὶ γραφικῆς τοποθεσίας πηγή, ἐξ ἧς ὑδρεύεται ἡ πόλις.

Ὁ πληθυσμὸς τῶν Βουρλῶν ἀνήρχετο, πρὸ τοῦ 1922, εἰς τεσσαράκοντα περίπου χιλιάδας ψυχῶν. Ἐκ τούτων μόνον περὶ τὰς πέντε χιλιάδας ἦσαν Ὀθωμανοὶ καὶ περὶ τοὺς χιλίους Ἑβραῖοι καὶ Ἀρμένιοι, οἱ δὲ λοιποὶ Ἕλληνες, τὴν ἑλληνικὴν ὁμιλοῦντες. Ἐξ αὐτῶν περὶ τὰς 7 χιλιάδας ἦσαν Ἕλληνες ὑπήκοοι. Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῶν Βουρλῶν—ἐφ' ὅσον ἡ πόλις δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἀρχαία—ἦσαν οἱ ἐκ *Βριούλων* τῆς Μ. Ἀσίας τὰς ἐξ ἀνατολῶν ἐπιδρομὰς φεύγοντες, ἤ, τὸ πιθανώτερον, οἱ ἐκ τοῦ *Βουρλιᾶς* τῆς Πελοποννήσου ἐνταῦθα μετοικήσαντες, πρᾶγμα ὅπερ ἀποδεικνύεται καὶ ἐξ ἄλλων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ὀνομασίας συνοικίας τινὸς «Μανιὰτ Μαχαλὲ» (συνοικία Μανιατῶν) καὶ ἐξ ὁμοιότητος ἐθίμων καὶ ἠθῶν πρὸς τὰ πελοποννησιακά. Πλὴν τῶν ἐκ τῆς Πελοποννήσου μετοικησάντων ἐνταῦθα, μετῴκησαν ἐν ὑστέροις χρόνοις καὶ ἕτεροι, κατὰ τὸ πλεῖστον μὲν Νάξιοι, οὐχὶ ὀλίγοι δὲ καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῶν περὶ αὐτὴν νήσων, διὰ τὸ εὔφορον καὶ πλουτοπαραγωγικὸν τοῦ τόπου, μαρτυρούμενον καὶ ἐκ τοῦ ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς «ἀλτοὺν τσικουρί», ἤτοι χρυσωρυχεῖον, χαρακτηρισμοῦ του.

Τὸ κλῖμα καὶ τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων εἶναι γλυκὺ καὶ ὑγιεινόν, τὸ δὲ ἔδαφος εἶναι γόνιμον καὶ ταράσσεται συχνὰ ὑπὸ σεισμῶν, ὡς ἐκ τῆς γαιοτεκτονικῆς διαμορφώσεως αὐτοῦ. Προϊόντα κατὰ πρῶτον λόγον εἶναι ἡ σταφίς, ἧς παράγονται μεγάλαι ποσότητες. Αἱ σουλτανῖναι καὶ τὰ ροζακιὰ τῶν Βουρλῶν εἶναι τὰ καλύτερα καὶ τὰ μᾶλλον περιζήτητα τῆς Ἀνατολῆς. Κατὰ δεύτερον λόγον αἱ ἐλαῖαι. Οἱ κάτοικοι, γεωργικὸς κατ' ἐξοχὴν πληθυσμός, ἠσχολοῦντο ἐπιμελῶς ἰδίᾳ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀμπέλων, εἰς τὴν κηπουρικήν, τὴν κυρίως γεωργίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐμπόριον, τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας.

Ἐκκλησιαστικῶς τὰ Βουρλὰ ὑπήγοντο εἰς τὴν μητρόπολιν *Ἐφέσου*, ἧς ὁ μητροπολίτης ἤδρευεν ἐν *Περγάμῳ* καὶ εἶχον ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν των περὶ τὰ 15 χωρία, σχεδὸν ὑπὸ Χριστιανῶν μόνον κατοικούμενα. Διοικητικῶς ὑπήγοντο εἰς τὸ βιλαέτιον *Ἀϊδινίου*, οὗ ὁ βαλῆς (νομάρχης) ἤδρευεν ἐν *Σμύρνῃ*, καὶ ἦσαν ἕδρα καϊμακάμη (ὑποδιοικητοῦ). Εἰς τὰ Βουρλὰ ἐλειτούργουν τρεῖς ταυτοχρόνως ἐκκλησίαι, εἰς ἃς ὑπήγοντο τὰ διάφορα ἐξωκκλήσια. Αἱ ἐκκλησίαι αὗται ἦσαν αἱ ἑξῆς: Ἡ «*Παναγία*» (Κοίμησις τῆς Θεοτόκου), ὁ ἀρχαιότερος τῆς πόλεως ναός, διὰ τρίτην φορὰν τῷ 1796 ἀνεγερθείς. Κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἐτελεῖτο ἐνταῦθα μεγάλη θρησκευτικὴ πανήγυρις, καθ' ἣν συνέρρεον ἐκ Σμύρνης καὶ τῶν διαφόρων μερῶν τῆς Ἐρυθραίας χιλιάδες προσκυνητῶν. Ὁ ναὸς οὗτος ἦτο πλούσιος εἰς περιουσίαν, κινητὴν καὶ ἀκίνητον, ἐπλήρωνε δὲ κατ' ἔτος ἐκ τῶν εἰσοδημάτων αὐτοῦ σημαντικὸν ποσὸν πρὸς συντήρησιν τῆς περιφήμου «*Ἀναξαγορείου σχολῆς*». Ὁ «*Ἅγιος Γεώργιος*» ἦτο ἐκτισμένος ἐπὶ ὑψηλῆς τοποθεσίας καὶ ἐκοσμεῖτο ὑπὸ μαρμαρίνου κωδωνοστασίου 27 μέτρων ὕψους, οἰκοδομηθέντος τῷ 1881. Ὁ ναὸς ἐκτίσθη πιθανῶς τῷ 1803. Ὁ «*Ἅγιος Χαράλαμπος*» νεώτερος τῶν ἄλλων ἐκτίσθη κατὰ τὸ 1859, ἐπὶ τῆς θέσεως ἑνὸς ἐξωκκλησίου. Πλησίον αὐτοῦ μετ' ὀλίγα ἔτη ἱδρύθη καὶ νοσοκομεῖον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου καὶ ξενών, εἰς τὸν ὁποῖον κατέφευγον οἱ ἐκ τῶν ξένων καὶ τῶν ἐντοπίων ἐνδεεῖς καὶ ἄποροι.

Ἡ κοινότης Βουρλῶν συνετήρει πολλὰ σχολεῖα, ὧν σπουδαιότερον ἡ περίφημος «Ἀναξαγόρειος σχολή», ἱδρυθεῖσα τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1760. Τὸ κτίριον αὐτῆς, μεγαλοπρεπὲς καὶ εὐρύχωρον, ἔλαβε τὴν τελικήν του μορφὴν κατὰ τὸ 1892, συμπληρωθέντος τοῦ πρὸς ἀποπεράτωσίν του ἀπαιτουμένου ποσοῦ διὰ δανείου, τὸ ὁποῖον συνήφθη ἐπὶ ἐνεχύρῳ τῶν κοσμημάτων τῶν γυναικῶν. Ἡ «Ἀναξαγόρειος σχολὴ» ἀπηρτίζετο ἐξ ἀρρεναγωγείου καὶ παρθεναγωγείου, περιελάμβανε δέ: προκαταρκτικὸν σχολεῖον, ἑξατάξιον ἀστικὴν σχολὴν καὶ γυμνάσιον, ἐμόρφωνε 2.000 μαθητὰς καὶ μαθητρίας καὶ συνετηρεῖτο δαπάναις τῆς κοινότητος. Ἐκτὸς τῶν σχολείων ἡ κοινότης συνετήρει καὶ «Ἱερὸν Νοσοκομεῖον» ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους, ἡ τακτικὴ λειτουργία τοῦ ὁποίου χρονολογεῖται κυρίως ἀπὸ τοῦ 1898, ἱδρυθέντος ἐν αὐτῷ καὶ ἰδιαιτέρου φαρμακείου.

Ἐν Βουρλοῖς ἦτο ἱκανῶς ἀνεπτυγμένον καὶ τὸ σωματειακὸν πνεῦμα. Ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 1907 εἶχον ἱδρυθῆ ἡ θρησκευτικὴ ἀδελφότης «Εὐσέβεια» ὡς παράρτημα τῆς γνωστῆς διὰ τὴν ἐπωφελεστάτην αὐτῆς δρᾶσιν μεγάλης ἐν Σμύρνῃ ὁμωνύμου ἀδελφότητος. Περὶ τὸ 1895 εἶχε συμπηχθῆ «Μουσικὸς Ὅμιλος», ὁ ὁποῖος σκοπὸν εἶχε τὴν μουσικὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν κατοίκων, τῷ 1906 εἶχε συστηθῆ «Γεωργικὸς Σύνδεσμος», ὁ ὁποῖος ἐσκόπει τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας ἐν γένει, τὸ αὐτὸ ἐπίσης ἔτος εἶχεν ἱδρυθῆ «Σύνδεσμος φιλομούσων» καὶ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς εἶχον ὀργανωθῆ διάφοροι συντεχνίαι, αἱ ὁποῖαι οὐ μόνον τὴν ἀμοιβαίαν τῶν συντεχνιτῶν ὑποστήριξιν ἀπέβλεπον, ἀλλὰ καὶ συνέβαλλον εἰς ἔργα κοινωφελῆ, ἐκπαιδευτικὰ καὶ φιλανθρωπικά.

Οἱ κάτοικοι τῶν Βουρλῶν διεκρίνοντο διὰ τὸν πατριωτισμόν των. Κατὰ τὸ 1821 μὴ δυνάμενοι, ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως, νὰ ἐπαναστατήσωσιν, ἔσπευδον καθ' ἑκατοντάδας μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ κατετάσσοντο εἰς τὸ ναυτικὸν *(Πουκεβίλ)*. Μέγα μέρος ἐκ τῶν πληρωμάτων τῶν πλοίων τοῦ *Ἰακώβου* καὶ *Ἐμμανουὴλ Τομπάζη* ἀπετελεῖτο ἐκ Βουρλιωτῶν (Τῷ 1828 ὁ *Φαβιέρος* ἐπεχείρησεν ἐν Βουρλοῖς διπλῆν ἐπιδρομὴν διὰ τοῦ πλοίου «Σωτὴρ» πρὸς ἁρπαγὴν ἀγελῶν. Ἀποτυχὼν εἰς ἀμφοτέρας, ἐπληγώθη εἰς τὴν δευτέραν (*Τρικούπ.* τ. Δ', σ. 176). Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 πολλοὶ ἐκ τῆς πόλεως ταύτης κατῆλθον ἑκουσίως εἰς Ἀθήνας καὶ κατετάχθησαν ὡς ἐθελονταὶ εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατόν. Ἀλλ' ἡ εἰς εὐρυτάτην κλίμακα συμμετοχὴ τῶν Βουρλιωτῶν εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς Ἑλλάδος ἐσημειώθη κατὰ τὸν Μέγαν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, ὁπότε περὶ τοὺς ἑξακισχιλίους ἔπεσαν εἰς τὰ διάφορα πεδία τῶν μαχῶν.

Τὰ Βουρλὰ κατεστράφησαν κατὰ τὸ 1922. Οἱ Τοῦρκοι κατέκαυσαν τὴν πόλιν καὶ κατέσφαξαν τοὺς κατοίκους, οἱ ὁποῖοι, πιστεύοντες ὅτι θ' ἀπεδίδετο αὐτοῖς ἡ προσήκουσα εὐγνωμοσύνη διὰ τὴν ἱπποτικὴν στάσιν τὴν ὁποίαν ἐτήρησαν ἔναντι τοῦ τουρκικοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὴν ἀπόβασιν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν τῷ 1919, δὲν ἐφρόντισαν ν' ἀναχωρήσωσιν ἐγκαίρως μετὰ τὴν ὀπισθοχώρησιν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Philippson A.*, Reisen und Forschungen im westlichen Kleinasien (τόμ. 2 (1911).—*Skinas G.*, Die kleinasiatischen Rosinen (Bonn. 1919).—*Ἰατρίδου Κλ.*, Μονογραφία Βουρλῶν (ἐν «Ξενοφάνει» τόμ. Γ', σ. 492 κ. ἑξ.).
ΣΑΒ. ΠΑΠΑΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ

Βουρλάδες *[Γεωγρ. - Ἱστορ.]* βλ. λ. Βοΐνικον.

Βουρλακιὲς *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου *Καρυουπόλεως* τῆς ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἔνθα μικρὸν ἕλος.

Βουρλαμάκι (Burlamacchi καὶ Burlamaqui). βλ. Μπουρλαμάκι.

βουρλιὰ (ἡ)· πολλὰ ὁμοῦ βοῦρλα εἰς τὸν αὐτὸν τόπον || «μιὰ βουρλιὰ ψάρια», ὅσα εἶναι περασμένα εἰς ἕνα βοῦρλο.

— *[Ναυτ.]* Ὅρος τοῦ κοινοῦ τῶν ναυτικῶν μας ἰδιώματος, σημαίνων τὸ σπάρτινον σχοινίον, ὅπερ ὡς μὴ βυθιζόμενον χρησιμοποιοῦσιν ὡς πρυμνήσιον κατὰ τὴν ὅρμισιν (ρεμιντζάρισμα) τῶν πλοίων.
Σ. Ε. Λ.

Βουρλιὰ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον καὶ ὅρμος τῆς **Ἀργολίδος** (βλ. λ.).

βουρλιάζω· διαπερῶ ἀντικείμενα (ἰδίως ἰχθῦς) εἰς βοῦρλον, ἢ καὶ εἰς νῆμα, πρὸς κατασκευὴν ὁρμαθοῦ.

βουρλιγκία (ἡ) (Burlingia Walcott) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων τῆς οἰκογένειας τῶν *βουρλιγκιδῶν τριλοβιτῶν ἐντομοστράκων μαλακοστράκων ἀρθρωτῶν*. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μεσαίας καμβρίου ὑποπεριόδου εἰς βόρειον Ἀμερικήν.
Γ. Κ. Γ.

βουρλιγκίδαι (Burlingidae Walcott) *[Παλαιοζῳολ.]* Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων τῆς τάξεως τῶν *τριλοβιτῶν ἐντομοστράκων μαλακοστράκων ἀρθρωτῶν*. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς καμβρίου περιόδου εἰς βόρειον Ἀμερικὴν καὶ Σκανδιναυίαν.
Γ. Κ. Γ.

Βουρλίδι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς νήσου Λήμνου· βλ.λ. Αἰγαῖον (τ. Β', σ. 417 β').

Βουρλίδια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς νήσου Χίου· βλ.λ. Αἰγαῖον (τ. Β', σ. 415 β').

Βουρλιδιὸ *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν τῇ περιφερείᾳ Χερσονήσου τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος (Ἡρακλείου) τῆς Κρήτης, ἔνθα μικρὸν ἕλος.

Βουρλιὲς *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν τῇ νήσῳ Σκοπέλῳ, ἔνθα μικρὸν ἕλος.

βουρλίζω· κάμνω τινὰ νὰ ὀργισθῇ ὑπερβολικά, ἐκμαίνω τινά, ἐρεθίζω· || συνήθως τὸ παθ. *βουρλίζομαι*=ἐξοργίζομαι, ἐκμαίνομαι, τρελλαίνομαι: «βουρλίσθηκε ἀπὸ τὸ κακό του».

βούρλισμα (τό)· ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ βουρλίζω.

Βουρλίτσα *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ δήμου Ἄργους τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας, ἔνθα μικροσυνοικισμός. Κάτ. (1928) 21.
Δ. Ε. Μ.

Βουρλιῶτες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Σάμου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐπὶ ρωματικῆς θέσεως εἰς ὕψος 360 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Οἱ πρῶτοι ἄποικοι αὐτοῦ ἦσαν ἐκ τῶν παρὰ τὴν Σμύρνην Βρυούλων ἢ Βουρλῶν, παρ' ὧν ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Τὰ πέριξ τοῦ χωρίου εἶναι κατάφυτα καὶ ἀφθονοῦσιν ὕδα-

Digitized by Google

των, παρέχοντα διὰ τοῦτο κατὰ τὸ θέρος ἐξόχως εὐάρεστον διαμονήν. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἐγγὺς λόφου, ὅπου ἐκκλησίδιον τοῦ Προφήτου Ἠλία, σῴζονται ἐρείπια παλαιοῦ συνοικισμοῦ, διὸ καὶ τὸ μέρος τοῦτο καλεῖται *Παλαιοχώρι*, ἔνθα κατὰ τὸν Γκερὲν (1854) εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια βυζαντινοῦ ναοῦ καὶ τεμάχια μαρμάρων, τὰ ὁποῖα ἀνῆκον εἰς ἀρχαῖον ναόν. Καλλιεργεῖται ἰδίως ἡ ἄμπελος, παράγεται δὲ ἐξαίρετος μοσχᾶτος οἶνος (ἀνθοσμίας), παγκοσμίως γνωστὸς διὰ τὸ ἄρωμά του. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται ἰδίως εἰς τὴν κοπὴν ξυλείας καὶ κατασκευὴν πίσσης. Διατηρεῖ ἑξατάξιον δημοτικὴν σχολὴν καὶ δύο ἐνοριακοὺς ναούς. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Αὐλάκια* (κάτ. 86) καὶ ἡ *μονὴ Βροντᾶ*. Κάτοικοι (1928) 1464. Ι. Β.

βοῦρλο (τό)· κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ βρούλου (βλ. λ.).

Βοῦρλος, *Ἀνδρέας Γεωργ.* Πυρπολητὴς Ψαριανὸς κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ πορθμοῦ τῆς Κῶ, ὁ ὁποῖος κατόπιν συγκρούσεως τοῦ ὑδραϊκοῦ βρικίου τοῦ Βούλγαρη ἢ Χαμίτα «Πλοίαρχος» πρὸς τὸ πυρπολικόν του, λόγῳ ἀποτυχούσης ἀναστροφῆς «μὴ εἰμπορῶντας πλέον νὰ μανοβράρῃ ἔβαλε φωτιὰν καὶ τὸ ἔκαυσε, διεσώθη δὲ μὲ ὅλους του τοὺς ναύτας εἰς τὸ πλοῖον τοῦ ἀντιναυάρχου Σαχτούρη. Ἀξιοσύστατος μ' ὅλον τοῦτο ἐστάθη ὁ εἰρημένος πυρπολιστὴς διὰ τὴν γενναιότητά του καὶ τὴν τόλμην μὲ τὴν ὁποίαν ὥρμουσε κατὰ τῶν ἐχθρῶν· τὸ αὐτὸ πυρπολικὸν εἶχε πέντε σφαίρας εἰς τὰ βρεχάμενα καὶ ἦτο παρλαντισμένον ἀπὸ μπαλαμισδράλια» (ἡμερολόγιον τοῦ πολεμικοῦ βεργαντίνου ἡ «Ἀθηνᾶ» ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ. 1 πρωτοτύπου τοῦ ἀντιναυάρχου *Γ. Σαχτούρη* τῆς ὑπὲρ Κάσου ἐκστρατείας 1824: 24 Αὐγούστου 1824). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βουρλούμης *Παναγῆς*. Ἕλλην πολιτικὸς γεννηθεὶς εἰς τὸ χωρίον Κούμανι τῆς Ἠλείας τῷ 1870. Τῆς οἰκογενείας του ἀποκατασταθείσης ἐν Πάτραις, ὅπου οἱ ἀδελφοί του ἤσκουν τὸ σταφιδεμπόριον, ἐπεράτωσε τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς του εἰς τὸ γυμνάσιον τῆς πόλεως ταύτης, μεθ' ὃ ἠκολούθησε μαθήματα ἐν τῇ νομικῇ σχολῇ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ αὐτῆς. Συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ, ὅπου διέμεινεν ἐπὶ μακρόν. Προτιμήσας ὅμως τὸ ἐμπόριον, ἵδρυσεν ὁμώνυμον ἐμπορικὸν οἶκον ἐν Πάτραις καὶ Λονδίνῳ τῷ 1894, ὅστις ἔλαβε μεγίστην ἀνάπτυξιν καὶ ἔδωκεν ὤθησιν εἰς τὸ ἐμπόριον τοῦ σταφιδοκάρπου, οὐχὶ μόνον ἐν ταῖς ἀγγλικαῖς ἀλλὰ καὶ ταῖς ἀγοραῖς πλείστων ἄλλων χωρῶν. Ἀπὸ τοῦ 1907 ἀφωσιώθη εἰς τὸν πολιτικὸν βίον, γενόμενος κατ' ἐπανάληψιν βουλευτὴς Πατρῶν, ἐγκατεστάθη δ' ἔκτοτε εἰς Ἀθήνας. Ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεώς του εἰς τὴν Βουλὴν διεκρίθη εἰς τὰς διεξαχθείσας ἐν αὐτῇ οἰκονομικὰς συζητήσεις, τὸν Ἰανουάριον δὲ τοῦ 1918 ἐγένετο ὑπουργὸς τοῦ Ἐπισιτισμοῦ ἐν τῇ κυβερνήσει Βενιζέλου. Τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο διηύθυνε μέχρι τῆς 4ης Νοεμβρίου 1920. Ἀπὸ τοῦ 1922 ἐτάχθη μετὰ τῶν ὑπὲρ τῆς ἐγκαθιδρύσεως ἐν Ἑλλάδι δημοκρατικοῦ πολιτεύματος καὶ ἡγήθη ἐν Πάτραις τοῦ δημοκρατικοῦ συνδυασμοῦ κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1923. Τὴν 4 Ἰουλίου 1928 μετέσχε τοῦ σχηματισμοῦ τῆς κυβερνήσεως Βενιζέλου, ἀναλαβὼν τὸ ὑπουργεῖον τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Εἰδικευθεὶς εἰς τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα μετέσχε τοῦ συνελθόντος ἐν Ῥώμῃ διεθνοῦς συνεδρίου τῶν ἐπιμελητηρίων τῷ 1923, καὶ τῆς διεθνοῦς οἰκονομικῆς διασκέψεως τῆς Γενεύης τῷ 1927, ὡς πρόεδρος τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας. Ὁ Βουρλούμης καὶ προτοῦ, ἰδίως ὅμως ἀφ' ἧς ἤρχισε πολιτευόμενος, ἐδημοσιογράφησε, μετασχὼν πολλάκις τῶν συζητήσεων τῶν ποικίλων οἰκονομικῶν ζητημάτων, ἅτινα ἀπησχόλουν τὴν πολιτείαν καὶ τὴν κοινωνίαν. Τὰς μελέτας του ταύτας διακρίνει ἡ ἀντικειμενικότης καὶ ἡ ἠρεμία τῆς ἀναπτύξεως τῶν θεμάτων ἅτινα ἐπραγματεύθη. Θ. Β.

Βουρλοχώρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Ἁγιοφύλλου* (τέως *Βελεμιστίου*) τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Κάτ. (1928) 238.

Βοὺρμ (Wurm), *Χριστιανὸς-Φρειδερῖκος*. Γερμανὸς θεολόγος, ἱστορικὸς καὶ νομικός, υἱὸς τοῦ περιωνύμου ἀστρονόμου Ἰωάννου-Φρειδερίκου Βοὺρμ (1803—1859). Τῷ 1833 ὠνομάσθη καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν Χάμπουργ. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Κριτικαὶ μελέται περὶ τοῦ ἐν Γερμανίᾳ ἰσχύοντος Δικαίου ἀπὸ τοῦ 1832» (Λειψία, 1832). «Ἡ ἀποστολὴ τῶν Ἀνσεατικῶν πόλεων» (Ἀμβοῦργον, 1847), ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Μοῦλλερ, «Ἡ διπλωματία, τὸ κοινοβούλιον καὶ ἡ γερμανικὴ συνομοσπονδία», (Βρουνσδίκη), 1849), «A letter to Viscount Palmerston, concerning the question of Schlesswig-Holstein» (Λονδῖνον, 1850), «Τέσσαρες ἐπιστολαὶ ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας ναυσιπλοΐας τοῦ Δουνάβεως» (Λειψία, 1855), «Ἡ διπλωματικὴ ἱστορία τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος» (Λειψία, 1858). —Β.

βουρμειστερέλλα (ἡ) (Burmeisterella) *[Παλαιοζωολ.]*. Ὑπογένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὸ γένος ὁμαλόνωτος (βλ. λ.) τῶν *τριλοβιτῶν*. Λείψανα τῶν ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου καὶ δεβονείου περιόδου εἰς Εὐρώπην, Ἀμερικὴν καὶ νότιον Ἀφρικήν. Γ. Κ. Γ.

βουρμειστερία (ἡ) (Burmeisteria Salt) *[Παλαιοζωολ.]*. Ὑπογένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὸ γένος ὁμαλόνωτος (βλ. λ.) τῶν *τριλοβιτῶν*. Λείψανα τῶν ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου καὶ δεβονείου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Εὐρώπην, Ἀμερικὴν καὶ νότιον Ἀφρικήν. Γ. Κ. Γ.

βουρμεσία (ἡ) (Burmesia Healey) / *Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀνατινιδῶν δεσμοδοντων ὁμομναρίων ἐλασματοβραγχίων μαλακίων*. Λείψανα τῶν ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας τριασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Βούρμαν. Γ. Κ. Γ.

Βούρμπα ἢ *Βούρβα* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσῶνος τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 847. Κεῖται ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Ἀμάρμπεη παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Τιταρησίου (Εὐρώπου). Δ. Ε. Μ.

Βούρμπιανη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα ἀριθμοῦσαν (1928) 667 κατοίκους. Κεῖται ἐπὶ σεισμοπλήκτου καὶ ὁλονὲν καταρρέοντος ἀνηλίου ἐδάφους.

Ἡ Βούρμπιανη ἀποτελεῖ κέντρον δεκαπεντάδος χωρίων, τῶν λεγομένων *Μαστοροχωρίων*, τῶν ὁποίων ὁ ἀνδρικὸς πληθυσμὸς ἀσχολεῖται, ἀποκλειστικῶς σχεδόν, μὲ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ τεχνίτου καὶ ἐργάτου οἰκοδομῶν.

Οἱ οἰκοδόμοι τῆς Βούρμπιανης θεωροῦνται ἀνώτεροι ἀπὸ ἀπόψεως τέχνης καὶ φήμης τῶν τεχνιτῶν τῶν ἄλλων χωρίων, φέρονται δὲ ὡς διδάξαντες τὴν τέχνην τοῦ οἰκοδόμου καὶ εἰς τοὺς γείτονάς των. Οἱ Βουρμπιανῖται οἰκοδόμοι παλαιότερον μετέβαινον εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Βαλκανικήν, τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον, ἤδη ὅμως περιώρισαν τὰς ἐργασίας των οἱ πλεῖστοι εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα· εἶναι εἰδικώτατοι εἰς τὸ κτίσιμον μεγάλων λιθίνων μονοτόξων γεφυρῶν, θόλων ἐκκλησιῶν, στοῶν κτλ. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἤδη τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Βουρμπιανῖται τεχνῖται ἔκαμον τὰς συμπληρώσεις τοῦ φρουριακοῦ συγκροτήματος τῶν Ἰωαννίνων. Μεταξὺ τῶν τεχνιτῶν τούτων ἦτο καὶ ὁ *Κώστας Δούμαρης* (ἢ *Δημάρατος*), τὸν ὁποῖον ὁ Ἀλῆ πασᾶς παρέλαβε κατόπιν, λόγῳ τῆς ἱκανότητος καὶ τῆς μορφώσεώς του, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς γραμματείας του· οὗτος κατέστη γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς *Κώστας* Γραμματικὸς (βλ. λ.). Ἐκ τῶν μεγάλων οἰκογενειῶν τῶν οἰκοδόμων Βούρμπιανης, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ ἑκατὸν πεντήκοντα τοὐλάχιστον ἐτῶν ἐξακολουθοῦν νὰ δίδουν σημαίνοντας πρωτομαστόρους, μηχανικοὺς καὶ ἀρχιτέκτονας ἐν συνεχείᾳ, ἀναφέρομεν τὰς οἰκογενείας Οἰκονόμου, Λίτη, Δημαράτου, Παπαδάκη, Τζόγια, Στράτου.

Σημειωτέον ὅτι αἱ πλεῖσται τῶν μεγαλυτέρων καὶ ὡραιοτέρων δημοσίων οἰκοδομῶν τῶν Ἀθηνῶν ἐγένοντο ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν Βουρμπιανιτῶν πρωτομαστόρων. Ἡ Βούρμπιανη ἐπίσης ἀνέδειξε καὶ πλῆθος ἐπιστημόνων, διδασκάλων ἰδίως καὶ ἰατρῶν, συντηρεῖ δὲ ἀπὸ ἐτῶν ἐθνικὸν οἰκοτροφεῖον, πλεῖστα προσενεγκοῦσα διʼ αὐτοῦ ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἐν Ἠπείρῳ ἐπὶ τουρκοκρατίας ἑλληνικὴν ἐκπαίδευσιν. Τὸ οἰκοτροφεῖον τοῦτο συνεστήθη διὰ χρημάτων τῆς ἐν Ἀθήναις «Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος Βούρμπιανης», τοῦ ἀρχαιοτέρου τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ ἠπειρωτικῶν σωματείων. Λόγῳ ἐλλείψεως συγκοινωνίας ἡ κωμόπολις αὕτη εὑρίσκεται εἰς μαρασμόν, οἱ δὲ κάτοικοι τὴν ἐγκαταλείπουν ἀθρόως κατερχόμενοι εἰς τὰ μεγάλα ἀστικὰ κέντρα καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰς Ἀθήνας. Χ. Ι. Σ.—Κ. Φ

Βούρμποβον *[Γεωγρ.]*, βλ. λ. Ἰτιές.

Βοῦρμσερ (Wurmser), *Δαγοβέρτος-Σιγμοῦνδος, κόμης*—. Αὐστριακὸς στρατηγὸς (1724—1797). Ὑπηρέτησεν εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν ἀπὸ τοῦ 1745—1747 ὅπου ἐγένετο λοχαγός. Ἀκολουθήσας τὸν πατέρα του εἰς Βιέννην κατετάγη εἰς τὸν αὐστριακὸν στρατόν, κατὰ δὲ τὸν ἐναντίον τῆς Γαλλίας πόλεμον ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ σώματος στρατοῦ τοῦ Μπραϊσγκάου. Τῷ 1793 ἐνίκησε τὸν ἐχθρὸν παρὰ τὸ Ρόρμπαχ, Γκερμερσχάϊμ καὶ Ἔσσλιγγεν, ἀλλ' ἔπειτα ἐξηναγκάσθη εἰς ὑποχώρησιν ἐκεῖθεν τοῦ Ρήνου. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1794 ἀφῃρέθη ἀπ' αὐτοῦ ἡ διοίκησις. Τῷ 1795 ἐγένετο καὶ πάλιν ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τοῦ Ρήνου καὶ ἐνίκησε τοὺς Γάλλους παρὰ τὸ Μαγκάϊμ. Τὴν ἐπιοῦσαν ταύτην ἐπηκολούθησεν ἡ ἐκεχειρία τῆς 12 Δεκεμβρίου. Λόγῳ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πολεμικῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, ὁ Βοῦρμσερ ἐστάλη ἐκεῖ κατευσπευσμένως ἐπὶ κεφαλῆς δέκα πέντε χιλιάδων ἀνδρῶν, ἀφ' ἑτέρου δ' ἀνέλαβε καὶ τὴν διοίκησιν τῆς αὐστριακῆς στρατιᾶς, ἥτις εἶχεν ὑποχωρήσει πρὸς τὸ Τυρόλον. Καταφθάσας τὸν Ἰούλιον τοῦ 1796 εἰς τὸ γενικὸν ἀρχηγεῖον, ἔσπευσε πρὸς βοήθειαν τῆς ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου πολιορκουμένης Μάντουας. Ὁ Ναπολέων ἔλυσε μὲν τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως, ἀλλ' ἐπωφεληθεὶς ἐκ τοῦ στρατηγικοῦ σφάλματος τοῦ Βοῦρμσερ, ὅστις εἶχε κατανείμει τὰς δυνάμεις αὐτοῦ εἰς δύο τμήματα, χωριζόμενα διὰ τῆς λίμνης Γκάρντε, ἐξηνάγκασε τοῦτον εἰς ὑποχώρησιν. Ὁ Ναπολέων, ὅστις ἤδη εἶχεν εἰσελάσει εἰς τὸ Τυρόλον, προσέβαλε τὰ νῶτα τοῦ Βοῦρμσερ, ἐνίκησεν αὐτὸν παρὰ τὸ Ροβερέντο καὶ τὸ Μπασάνο καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν εἰς συνθηκολόγησιν. —Β.

Βούρναβον *[Μεσ. Γεωγρ.]*. Κάστρον τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ Ἤλιδι. Ἐν τῷ χρονικῷ τοῦ Μορέως ἀναφέρεται ὑπὸ τὸν τίτλον *Βουρνάβη*, ὑπὸ βενετικῶν δ' ἀναγραφῶν Vunango, Vunagro καὶ Cumervo. Σήμερον εἶναι ἀξιόλογον χωρίον, καλούμενον Βούναγρον (βλ. λ.). Ἐν *Βουρνάβῳ* καὶ τῇ παρακειμένῃ Ρέντᾳ (τῇ σημερινῇ Ρετεντοῦ) τοῦ τέως δήμου Ὠλένης, συνῳκίσθησαν, βαπτισθέντες ἐντολῇ τοῦ πρίγκιπος τῆς Ἀχαΐας Γουλιέλμου Σαμπλίτου (1205—1210), οἱ ὑπὸ τὸν Μελὶκ Τοῦρκοι. Ἀναφέρεται δὲ ὡς κάστρον ἀξιόλογον καὶ κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα. Ι. Σ. Σ.

Βουρναβουριάς. Βασιλεὺς τῆς Βαβυλῶνος, ζήσας κατὰ τὸν ΙΔ' π. Χ. αἰῶνα, ἀναφερόμενος εἰς τὰς ἐν Ἐλ-Ἀμάρνα τῆς Αἰγύπτου εὑρεθείσας πινακίδας, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Ἀμενόφιος Δ' καὶ τοῦ πατρός του μετὰ τῶν Σύρων, Χιττιτῶν, Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων βασιλέων. Εἰς τὰς πινακίδας ταύτας ὁ *Βουρναβουριὰς* φαίνεται παραπονούμενος πρὸς τὸν Ἀμένοφιν Δ', διότι δὲν τηρεῖ οὗτος τὸ ἔθιμον ν' ἀποστέλλῃ πρὸς αὐτὸν ἴσης ἀξίας πρὸς τὰ δεχόμενα δῶρα.

Βουρνάζι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Ἀριστοδημείου* τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 381.

Βουρνάζος, *Ἀλέξανδρος Χ.* Καθηγητὴς τῆς χημικῆς τεχνολογίας ἐν τῷ πολυτεχνείῳ, ἀκαδημαϊκός. Ἐγεννήθη τῷ 1877 ἐν Ἀθήναις, ἐσπούδασεν ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ καὶ εἶτα ἐν Μονάχῳ καὶ Παρισίοις, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ ἐπὶ χημείᾳ τοῦ ἐκεῖ πανεπιστημίου καὶ βραβευθεὶς διὰ τῆς χρυσῆς δάφνης Prunier (Παρίσιοι 1904). Ἀπὸ τοῦ 1905 διατελεῖ τακτικὸς καθηγητὴς τῆς χημικῆς τεχνολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μ. Πολυτεχνείῳ, εἶναι τακτικὸν μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς, διετέλεσε (1920—1927) τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἐφηρμοσμένης χημείας ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Σχολῇ Ἐμπορικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1928 διατελεῖ καὶ καθηγητὴς τῆς χημικῆς τεχνολογίας ἐν τῇ Σχολῇ Ἐφαρμογῆς Πυροβολικοῦ. Τακτικὸν μέλος τοῦ Ἀνωτάτου Ὑγειονομικοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους. Ἐδημοσίευσε τὰς ἑξῆς πρωτοτύπους ἐργασίας: 1) «Ἡ ταννίνη τῶν κηκίδων» (Paris 1903), «Ἡ θηραϊκὴ γῆ ἀπὸ ἐπιστημονικῆς καὶ τεχνικῆς ἀπόψεως» (Ἀθῆναι 1904), «Ἐπιστήμη καὶ βιομηχανία, ἐξέλιξις αὐτῶν» (Ἀθῆναι 1905), «Μαθήματα χημικῆς τεχνολογίας» (Ἀθῆναι 1913), «Νέα μέθοδος ἐπὶ τῆς βιομηχανικῆς παρασκευῆς τῆς σαλόλης καὶ νέα ἀλκυλιοπαράγωγα αὐτῆς» (Πρακτικὰ 6ου διεθνοῦς συνεδρίου βιομηχανικῆς χημείας, 1907), «Μέθοδος θερμογονομετρήσεως ἁπλοποιημένη καὶ ἀκριβὴς» (1907), «Τελειοποιήσεις κατὰ τὴν ἀποσύνθεσιν χλωριούχων μεταλλικῶν ἑνώσεων καὶ παρασκευὴ χρησίμων προϊόντων ἐξ αὐτῶν» (Ἀγγλικὸν προνόμιον 1908), «Μέθοδος παρασκευῆς ἐρυθροῦ φωσφόρου διὰ θερμάνσεως τοῦ κιτρίνου καὶ παρασκευῆς τριθειούχου φωσφόρου διὰ θερμάνσεως κιτρίνου ἢ ἐρυθροῦ φωσφόρου παρουσίᾳ καταλυτῶν» (Γερμανικὸν προνόμιον 1911), «Τελειοποιήσεις βιομηχανικῆς παρασκευῆς τῆς κυτταρίνης καὶ τῶν προϊόντων αὐτῆς καὶ ἐφαρμογαὶ αὐτῶν εἰς χημικὰς καὶ ἄλλας βιομηχανίας» (Ἀγγλικὸν προνόμιον 1914), «Ὑδραυλικὴ κονία βραδύπηκτος ἢ ἡμιβραδύπηκτος» (Γαλλικὸν προνόμιον 1914), «Τελειοποίησις μεθόδου παραγωγῆς νιτροκυτταρίνης» (Ἀγγλικ. προνόμιον 1915), «Μέθοδος παρασκευῆς ταχυπήκτου καὶ βραδυπήκτου ὑδραυλικῆς κονίας ἐκ θηραϊκῆς γῆς καὶ ἑνώσεων ἀσβεστίου» (Ἑλληνικὸν προνόμιον 1921), «Τὸ ἀκτινοενεργὸν τοῦ ἀνθρώπου» (Ἀρχεῖα Ἰατρικῆς 1905), «Σύνθεσις ἀρσενικούχου ὑδρογόνου ἐκ τῶν συστατικῶν του» (Berichte d. Deut. Chem. Ges. 43, 1910), «Ἄμεσος σύνθεσις πτητικῶν ὑδρογονοενώσεων» (Ber. d. Deut. Chem. Ges. 1910), «Βισμουθιοῦχοι καὶ συμμεταλλικαὶ ἑνώσεις» (Ber. d. D. Chem. Ges. 44, 1911), «Βρωμιοξεικὰ περίπλοκα ἅλατα τοῦ βισμουθίου» (1922), «Νέα συσκευὴ ταχείας ἐκχυλίσεως» (Chem. Zeitschr. 3, 1904), «Ἡ ἑλληνικὴ ἄσφαλτος καὶ ἡ τεχνικὴ αὐτῆς σημασία» (Dinglers polytechn. Journ. 321, 1906), «Πενταβενζοϋλοταννικὸν ὀξὺ» (Journ. de Pharm. et de Chimie 1902), «Ἡ ἀντίδρασις τοῦ ὑδρογόνου ἐν τῷ γεννᾶσθαι ἐν ξηρᾷ καταστάσει» (Comptes rendus de l' Acad. d. Sc. Paris 1910), «Ἡ ἀναγωγικὴ δρᾶσις τῶν μυρμηκικῶν ἀλκαλίων ἐπί τινων ἀνοργάνων ἑνώσεων» (C.R. 150, 1910), «Βισμουθιοῦχοί τινες ἑνώσεις ὡρισμένης συστάσεως» (C. R., 152, 1911). «Νέα μεταστατὴ μορφὴ

Digitized by Google

τριωδιούχου ἀντιμονίου» (C. R. 166, 1918), «Κατονικαὶ ἀζωτοῦχοι ἑνώσεις νικελίου καὶ κοβαλτίου» (C. R. 168, 1919), «Νέα σειρὰ περιπλόκων ἑνώσεων: ὀξυϊωδιοῦχα περίπλοκα τοῦ ἀντιμονίου» (C. R. 170, 1920), «Βρωμιοκυανιοῦχα περίπλοκα τοῦ βισμουθίου» (C. R. 1921), «Νέα ὑδραυλικὴ κονία διὰ μαγνησίου» (C. R. 172, 1921), «Μεικτὰ ἰωδιοβρωμιοῦχα περίπλοκα τοῦ ἀντιμονίου» (C. R. 175, 1922), «Νέα μέθοδος ὀργανικῆς ἀναλύσεως» (ἐν συνεργασίᾳ Thibault, Bulletin d. l. Soc. chim. d France 27, 1902), «Ἀνίχνευσις ὀξόνης ἐν τοῖς οὔροις» (Bull. Soc. Chim. Fr. 31, 1904), «Παρασκευὴ ἀζωτούχων τινῶν ἑνώσεων δι' ἀναγωγῆς χυανιούχων ἀλκαλίων» (Bull. Soc. Chim. Fr. 9, 1911), «Σύνθεσις τοῦ ἀγνώστου ἀζωτοβηρυλλίου» (Bull. Soc Chim Fr. 21, 1917), «Δύο νέαι βάσεις τῆς ρίζης τοῦ κυνογλώσσου» (Repertoire de Pharmacie, Paris 57, 1901), «Χωνευτήριον μὲ διπλᾶ τοιχώματα διὰ πυρώσεως» (Zeitschr. f. anal. Chemie 53, 1914), «Νέα μέθοδος ἀνιχνεύσεως καὶ προσδιορισμοῦ γαλακτικοῦ ὀξέος ἐν τῷ στομαχικῷ ὑγρῷ» (Zeitschr. f. angew. Chemie 15, 1902), «Σχηματισμὸς ἀζωτούχων μεταλλικῶν ἑνώσεων ἐκ τῶν θειοκυανιούχων καὶ τῶν κυανιούχων ἀλάτων» (Zeitschr. f. anorg. Chemie, 77, 1912), «Ἀναγωγὴ πτητικῶν τινων ἀλατογονούχων ἑνώσεων διὰ κόνεως καλίου» (Zeitschr. f. anorg. Chemie 81, 1913), «Βισμουταμῖναι, νέα τάξις σωμάτων» (C. R. 176, 1923), «Ἐπὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν βισμουταμινῶν» (C.R. 178, 1924), «Βισμουταμῖναι καὶ περίπλοκοι ἑνώσεις βισμουθίου» (Zeitschr. f. anorg. Chem. 150, 1925), «Σύνθεσις ἑτεροειδῶν περιπλόκων τοῦ μολύβδου» (Ἀκαδημία Ἀθηνῶν Β'. 1926), «Περὶ μιᾶς νέας τάξεως σωμάτων, τῶν ὑδραζωτικῶν ἑνώσεων» (Bull. Soc. Chim. Fr. 42, 1927), «Ἡ θηραϊκὴ γῆ ὡς κονία δομῆς» (Ἀκαδημία Ἀθηνῶν II, 1927), «Μία νέα σειρὰ ἀνωτέρων ἑνώσεων, ἢ τῶν μεικτῶν μεταλλαζιδῶν» (Ἀκαδ. Ἀθηνῶν III, 1928), «Ἄλατα ψευδαργυροαζιδῶν» (Zeitschr. f. anorg. Chemie 124, 1928). —Ω.

Βουρνικὰ (τὰ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Εὐγήρου* τῆς ἐπαρχίας Λευκάδος τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 352. Δ. Ε. Μ.

Βουρνόβας *[Γεωγρ.]* ἄλλως *Μπουρναμπὰτ* (Μπεϋρούν ἀμπάτ), ἡ *Πρινόβαρις* τῶν Βυζαντινῶν. Πόλις τῆς Τουρκίας ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Σμύρνης, 9 χιλιόμετρα ΒΑ. τῆς πόλεως Σμύρνης, παρὰ τοὺς νοτίους πρόποδας τοῦ Σιπύλου, ἐν μέσῳ ὡραίων κήπων, ἐπὶ τοῦ σιδηροδρόμου Σμύρνης-Κασαμπᾶ-προεκτάσεων. Ἐχρησίμευεν ὡς θέρετρον τῶν Σμυρναίων, ἔχουσα πρὸ τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς καὶ ἑλληνικὴν κοινότητα μετὰ ναοῦ,ὡσαύτως δὲ ἀγγλικανικὴν καὶ καθολικὴν ἐκκλησίαν. Οἱ κάτοικοι ὑπελογίζοντο εἰς 15,000. Ὁ ὁμώνυμος δῆμος ἠρίθμει 17 χωρία. Ν. Μ.

Βοῦρνον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Δαλματίας κειμένη δυτικῶς τῆς σημερινῆς Κνίν. Σήμερον τὸ *Βοῦρνον* παρουσιάζει λίαν ἐκτεταμένην ἐρημόπολιν περιβρεχομένην ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Τίτου (νῦν Κέρκα) καὶ καλουμένην κοινῶς *Σούπλια σύρκβα* ἢ *Τραγιάνσκι γκράντ* ἢ Archi Romani. Εἶναι ὁρατὸ τὸ ἀμφιθέατρον, πολλαὶ ἀψῖδες, ἐν ὑδραγωγεῖον, ὁδοὶ κ. ἄ. Κατ' ἀρχὰς ἡ πόλις ἦτο προάστειον τῆς Λιβουρνικῆς πόλεως *Βουρνίστης* καὶ σπουδαιότατον φρούριον. Πλεῖστα εὑρήματα τῆς πόλεως εὑρίσκονται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Κνίν. Ι. Σ. Σ.

βουρνονίτης (ὁ) (Bournonit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς κρυστάλλους τοῦ ρομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του εἶναι παχυτραπεζοειδεῖς, πρὸς τὰς πλευρὰς σφηνοειδῶς περατούμενοι. Συχνὰ παρουσιάζεται καὶ εἰς διδύμους κρυστάλλους, ὁμοιάζοντας πρὸς ὀδοντωτοὺς τροχοὺς (ὡς ἐκ τούτου δ' ἐκλήθη καὶ *τροχομετάλλευμα*). Εὑρίσκεται καὶ εἰς χειροπληθῆ, κοκκώδη μέχρις ἐντελῶς στιφρὰ συσσωματώματα. Ὁ βουρνονίτης ἔχει θραῦσιν χαρακτηριστικῶς ὀστρεώδη, σκληρότητα $2^1/_2$—3ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 5,7—5,86, καὶ ἰσχυρὰν μεταλλικὴν λάμψιν ἐπὶ προσφάτων θραυσιγενῶν ἐπιφανειῶν, ἐνῷ οἱ κρύσταλλοί του εἶναι ἀλαμπεῖς. Εἶναι χαλυβδόφαιος μέχρι μολυβδόφαιος, συρόμενος δ' ἐπὶ ἀλαμποῦς πλακὸς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν φαιάν.

Ὁ χημικὸς μοριακὸς του τύπος εἶναι:

$Pb_2 Sb_2 S_6 + Cu_2 Sb_2 S_6$ ἢ Pb Cu Sb S_3.

Ἐμπεριέχει 42,6 % μόλυβδον, 13 % χαλκόν, 24,6 % ἀντιμόνιον, 19,8 % θεῖον, ἐνίοτε δὲ καὶ ὀλίγον ἀρσενικόν. Εὑρίσκεται εἰς φλέβας μὲ ἄλλα μεταλλεύματα μολύβδου καὶ ἀντιμονίου εἰς τὸ Neudorf, Wolfsberg, Clausthal καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

Βουρνχαμία (Burnhamia) *['Αστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως (20-9-1925) ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 834. Σ. Π.

Βοῦροι βλ. Μπόερς.

Βουρορίνα (Burorina) *[Μυθολ.]*. Θεότης ἐπί τινος ἐπιγραφῆς ἐκ Domburg ἐν Ὁλλανδίᾳ ἐπὶ τῆς νήσου Walcheren (Orelli Heuzen 5883). ΙΑΚ.Χ.Δ.

Βοῦρος, Ἰωάννης. Διαπρεπὴς καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς σχολῆς τοῦ Ἐθν. πανεπιστημίου (βλ. *εἰκόνα* ἐν λ. Ἀθῆναι, τ. Β' σ. 252). Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ τῷ 1815, ἐσπούδασε δὲ τὰ μὲν ἐγκύκλια μαθήματα ἐν Τεργέστῃ, τὴν δὲ ἰατρικὴν ἐν Βιέννῃ, ἔνθα φιλικῶς συνεδέθη μετὰ τοῦ βαρώνου Σίνα. Τὸ διδακτορικὸν αὐτοῦ δίπλωμα ἔλαβεν ἐν Χάλλῃ, ἐξηκολούθησεν ὅμως εἶτα περαιτέρω μέχρι τοῦ 1832 σπουδάζων ἐν Βερολίνῳ καὶ Παρισίοις, ἔνθα ἔτυχεν ὑποστηρίξεως ἐν ταῖς σπουδαῖς αὐτοῦ ἐκ μέρους τοῦ Κοραῆ. Ἐπιστρέψας εἶτα εἰς Ἀθήνας, ἐν ἀρχῇ μὲν διωρίσθη νομίατρος Κυκλάδων καὶ ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ ἐν Σύρῳ, ἀκολούθως δὲ (14 Ἀπριλίου 1837) τακτικὸς καθηγητὴς τῆς εἰδ. νοσολογίας καὶ κλινικῆς, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν τῷ ἱδρυθέντι σχολείῳ χειρουργικῆς, εἶτα δὲ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, ἐν ᾧ ἐδίδαξεν εὐδοκίμως καὶ ἐγκυκλοπαιδείαν καὶ μεθοδολογίαν τῆς ἰατρικῆς. Μετ' ὀλίγον δὲ διωρίσθη γραμματεὺς καὶ μέλος τοῦ Ἰατροσυνεδρίου, οὗτινος διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν πρόεδρος, μεγάλως συμβαλὼν εἰς τὴν ἐκπόνησιν τῆς ὑγειονομικῆς νομοθεσίας καὶ βελτίωσιν τῆς δημοσίας ὑγείας ἐν Ἑλλάδι. Τῷ 1839 διωρίσθη καὶ ἰδιαίτερος ἰατρὸς τοῦ βασιλέως Ὄθωνος. Μετὰ ταῦτα τῇ 24 Σεπτεμβρίου 1848 παρητήθη, ἕνεκα νόσου, τῆς τακτικῆς καθηγεσίας καὶ ἐγένετο ἐπίτιμος καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου, διαμείνας ἐν Ἀθήναις μέχρι τοῦ 1862, ὁπότε μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὄθωνος ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁπόθεν ἐπανῆλθε καὶ πάλιν τῷ 1873 εἰς Ἀθήνας, ὅπου διέμεινε πλέον μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (23 Ἰανουαρ. 1885). Διετέλεσε δὶς κοσμήτωρ τῆς ἰατρικῆς σχολῆς (1841—1842 καὶ 1845—1846), ἐπανειλημμένως δὲ ἀπὸ τοῦ 1836 πρόεδρος τῆς ἐν Ἀθήναις Ἰατρ. ἑταιρείας. Συνέγραψε μετὰ τῶν Ξ. Λάνδερερ καὶ Ἰ. Σαρτορίου τὴν α' «Ἑλληνικὴν Φαρμακοποιΐαν» (Ἀθ. 1868. 8ον, σελ. 492, τύπ. Ἀντωνιάδου), «Νοσοκομείων σχεδίασμα» (Παρίσιοι 1831, 8ον, τύπ. Ἐβεράρτου), «Περὶ τοῦ ἀειζώου τοῦ Θεοφράστου» (Ἀσκληπιὸς Β'. ΙΙΙ). «Λειρίου συνωνυμίαν ἑλληνικήν»(Αὐτόθ. Α'. 137). «Περὶ τῆς δηλητηρίου δυνάμεως τοῦ λευκοῦ χαμαιλέοντος» (Αὐτόθ. Α'. 1 καὶ Β'. 129). «Νοσολογικὴν κατάστασιν τῶν Κυκλάδων κατὰ τὸ ἔτος 1834» (Αὐτόθ. Β'. 369), «Χημικὰς ἀναλύσεις ὑδάτων Κύθνου» (Αὐτόθ. Γ'. 433) καὶ Αἰδηψοῦ (Γ. 440) καὶ «Σημειώματά τινα περὶ τοῦ νοσοκομείου τῆς Ἑρμουπόλεως» (Αὐτ. Β'. 257). Ἐπὶ τούτοις δ' ἔγραψεν ἱστορίαν τῆς νήσου Θήρας καὶ ἰχθυολογικά τινα. ΑΡ. Π. Κ.

Βουρουλᾶκος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νῆσος μικρὰ τῆς ΒΑ ἀκτῆς τῆς Λέσβου (πλάτ. 39° 21' 30" Β, μῆκ. 26° 23' 15" Ἀν. χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mityleni island) δεξιᾷ τῷ καταπλέοντι τὸν ὅρμον *Γενῆ Λιμὰν* καὶ εἰς 2 μίλ. ΝΑ τοῦ φάρου Σκαμνιά. Σ. Ε. Λ.

Βούρραφος, Γεώργιος. Πατρίκιος καὶ στρατηγὸς Βυζαντινός, διοικητὴς τοῦ ἐν Μ. Ἀσίᾳ θέματος *Ὀψικίου*. Τῷ 713 μετεστάθμευσε μετὰ τοῦ σώματος του εἰς Θρᾴκην πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιδραμόντων Βουλγάρων. Εὑρισκόμενος ἐκεῖ συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος *Φιλιππικοῦ* ἐξυφανθεῖσαν συνωμοσίαν. Συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Θρᾴκης *Μυακίου*, ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν *πρωτοστράτορα* αὐτοῦ *Ροῦφον*, ὅστις συλλαβὼν τὸν Φιλιππικὸν ἀπήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸν ἱππόδρομον, ἔνθα τὸν ἐτύφλωσε. Τὴν ἑπομένην βασιλεὺς ἐξελέγη ὁ πρωτασηκρῆτις *Ἀρτέμιος*, μετονομασθεὶς *Ἀναστάσιος Α'*, ὅστις μετά τινα χρόνον ἐτιμώρησε δι' ἐκτυφλώσεως τοὺς πρωταιτίους τῆς συνωμοσίας, ἐν οἷς καὶ τὸν Βούρραφον. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βοῦρρος (Burrhus καὶ Burrus). —1) **Ἀφράνιος.** Ρωμαῖος αὐλικὸς τῶν χρόνων τοῦ Κλαυδίου καὶ Νέρωνος. Ἱκανὸς στρατιωτικὸς διωρίσθη τῷ 51 μ. Χ. «*ἔπαρχος τοῦ πραιτωρίου*», καίπερ μονόχειρ. Ὄργανον τῆς Ἀγριππίνης συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Κλαυδίου ἀνακήρυξιν, ὡς διαδόχου τοῦ θρόνου, τοῦ Νέρωνος ἀντὶ τοῦ Βρεττανικοῦ. Ἐχρημάτισε μετὰ τοῦ Σενέκα παιδαγωγὸς καὶ διδάσκαλος τοῦ Νέρωνος. Κινδυνεύσας πρὸς στιγμὴν νὰ χάσῃ τὴν θέσιν του, συνεχάρη τὴν ἐπομένην τοῦ φόνου τῆς Ἀγριππίνης τὸν Νέρωνα ἐπὶ τῇ διασώσει του ἀπὸ τῆς συνωμοσίας τῆς μητρός του. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀπέθανε (62 μ. Χ.), ἄγνωστον, ἂν ἐκ φυσικοῦ θανάτου ἢ οὔ. —2) **Ἀντίβιος.** Πενθερὸς τοῦ αὐτοκράτορος Κομμόδου, φονευθεὶς ὑπὸ τούτου τῷ 186 μ. Χ., διότι ἐπέστησε τὴν προσοχήν του ἐπὶ τῶν καταχρήσεων τοῦ εὐνοουμένου του Κλεάνδρου. Γ. Λ. Α.

Βόϋρς (Woyrsch), **Φῆλιξ.** Αὐστριακὸς μουσικὸς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Συνέθεσε τρία μελοδράματα ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ὁ ἐφημέριος τοῦ Μεντόν», «Ὁ πόλεμος τῶν γυναικῶν» καὶ «Ἔλγκα». Ἐκ τῶν λοιπῶν συνθέσεών του ἐξαίρονται ὁ συμφωνικὸς πρόλογος εἰς τὴν «Κόλασιν» τοῦ Δάντου, ἡ «Σαπφικὴ Ὠδή», ἡ «Γέννησις τοῦ Σωτῆρος», ὁ «Ἐδουάρδος», μπαλλάντα μετ' ὀρχήστρας κ. τ. λ. — Β.

Βοῦρσεν ἢ *Βήρσαν* *[Γεωγρ.]*. Ἀκατοίκητος συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Βώλακος* τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Τῷ 1920 ἠριθμει 110 κατοίκους.

βουρσερία (ἡ) (Burseria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βουρσεριδῶν*. Εἶναι θάμνοι καὶ σπανιώτερον δένδρα, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 40 εἴδη, ὧν γνωστότερα αἱ: *βουρσερία ἡ κομμιοφόρος* (Burseria gummifera), *βουρσερία ἡ ὀξύφυλλος* (Burseria acuminatum) καὶ *βουρσερία ἡ ἰκικαρίβα* (Burseria icicariva). Πάντα τὰ εἴδη ταῦτα φέρουσι κομμιορρητινώδη οὐσίαν ἥτις κυρίως χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν κατασκευὴν βερνικίων. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοφυτολ.]* Λείψανα ἀπολιθωμένα (καρποὶ) τοῦ γένους τούτου εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ρήνου καὶ τὴν Ἔσσην. Γ. Κ. Γ.

βουρσεριΐδαι (οἱ) ἢ *βουρσεροειδῆ* *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Ἡ οἰκογένεια αὐτὴ περιλαμβάνει θάμνους καὶ δένδρα, ὧν τινα κοσμητικὰ καὶ ἕτερα λίαν χρήσιμα διὰ τὸ ξύλον των, ὅπερ εἶναι κατάλληλον διὰ λεπτοξυλουργικὰς ἐργασίας καὶ διὰ τὴν παροχὴν ρητίνης. Γνωστότερα γένη τῆς οἰκογενείας: *ἀμυρὶς* (Amyris), *βαλσαμόδενδρον* (Balsamodendron), *βοσουελλία* (Boswellia), *βουρσερία* (Burseria) κτλ. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοφυτολ.]* Τοῖς οἰκογενείας ταύτης λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωικοῦ αἰῶνος τῆς περιοχῆς τοῦ Ρήνου καὶ τῆς Ἔσσης. Γ. Κ. Γ.

Βουρσίν. Βασιλεὺς τοῦ Οὒρ τῆς Μεσοποταμίας. Διεδέχθη τῷ 2398 π. Χ. τὸν ἀποθεωθέντα καὶ ὀνομαστὸν πατέρα του *Δουγκι*. Τὸ βασίλειόν του περιελάμβανε τὰς χώρας Σοῦμερ καὶ Ἀκκάδ. Ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον συνέχισε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν ἐκεῖθεν τοῦ Τίγρητος πατρικῶν ἐχθρῶν. Ἡ δήωσις τοῦ Οὐρβιλλούμ, τῆς Σασροῦ καὶ τῆς Χουχουνουρὶ χρησιμεύουν ὡς χρονολογικαὶ ἐποχαί, ἐνῷ αἱ ἄλλαι πᾶσαι εἶναι θρησκευτικῆς ἀρχῆς. Εἰς τὸν Βουρσὶν ἀναφέρεται ἡ πρώτη σφηνοειδὴς ἐπιγραφὴ ἡ μνημονεύουσα τῆς Ἀσσυρίας. Γ. Λ. Α.

Βουρσίνα (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παραμυθιάς τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα ἀριθμοῦσαν (1928) 211 κατοίκους ἀσχολουμένους μὲ τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Παρ' αὐτὴν κεῖνται ἐρείπια βυζαντινῆς ἐποχῆς. Χ. Ι. Σ.

Βουρστάϊζεν (Wursteisen), **Χριστιανός.** Γερμανὸς μαθηματικὸς καὶ ἀστρονόμος (1544—1588). Ὑπῆρξε καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν ἐν Ζυρίχῃ (Tigurum), καθ' ἃ δὲ ἀναφέρει ὁ Γαλιλαῖος, παραδεχόμενος καὶ διδάσκων τὸ σύστημα τοῦ Κοπερνίκου, κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ ἀρκετοὺς ὀπαδοὺς τῆς νέας τότε περὶ κόσμου θεωρίας. Ἐν τούτοις, εἰς ἀστρονομικὸν σύγγραμμα τοῦ Βουρστάϊζεν, ἐκδοθὲν τῷ 1568 καὶ ἀνατυπωθὲν τῷ 1573, οὐδαμῶς γίνεται μνεία περὶ τοῦ νέου συστήματος, ἂν καὶ δὶς μνημονεύεται ἐν αὐτῷ τὸ ὄνομα τοῦ Κοπερνίκου. Σ. Π.

Βούρτζης. Ἐπίθετον ἐπιφανοῦς βυζαντινῆς οἰκογενείας πατρικίων, μέλη τῆς ὁποίας πολλάκις διεξεδίκησαν τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου. Σπουδαιότερα τῶν μελῶν τούτων εἶναι:

—1) **Μιχαὴλ Βούρτζης.** Ἐπιφανὴς στρατηγὸς τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ Βασιλείου τοῦ Β' (963—1025). Ὅτε ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἠναγκάσθη νὰ ἀνακόψῃ τὴν κατὰ τῆς Συρίας καὶ Κιλικίας ἐκστρατείαν του λόγῳ ἄλλων ἀνωμαλιῶν τοῦ κράτους του ἀνέθεσεν εἰς τὸν Μιχαὴλ Βούρτζην τὴν φρούρησιν τοῦ πρὸ μικροῦ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος κτισθέντος φρουρίου ἐπὶ τοῦ ὄρους Μαύρου, παρὰ τὰς ἀρχαίας Πάγρας καὶ εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων ὡρῶν ἀπὸ τῆς Ἀντιοχείας, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς παρεμποδίσεως τοῦ διὰ θαλάσσης ἐπισιτισμοῦ τῆς Ἀντιοχείας. Ὁ Βούρτζης, μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Νικηφόρου καὶ παρὰ τὰς διαταγάς του ὅπως οὐδεμία ἐπιχείρησις γίνῃ κατὰ τῆς Ἀντιοχείας, καλέσας τὸν στρατοπεδάρχην Πέτρον Φωκᾶν, εὑρισκόμενον πρὸ τοῦ Χαλεπίου, ὥρμησε περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου 969 ἐκ τῶν Παγρῶν μετὰ τριακοσίων μόνον ἀνδρῶν κατὰ τῶν τειχῶν τῆς Ἀντιοχείας. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν κατέλαβε δύο πύργους, οἱ φρουροὶ τῶν ὁποίων κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἐκοιμῶντο, εὐθὺς ὅμως μετ' αὐτό, οἱ Σαρακηνοὶ ἀντιληφθέντες τὴν εἴσορμησιν τῶν περὶ τὸν Βούρτζην, ἤδη διασπειρομένων ἀνὰ τὴν πόλιν, ἐπετέθησαν κατ' αὐτῶν καὶ ἐντὸς μικροῦ χρόνου οἱ πολιορκηταὶ ἐφαίνοντο πολιορκούμενοι. Εὐτυχῶς, χάρις εἰς τὴν ταχεῖαν ἄφιξιν τοῦ Πέτρου μετὰ 40 χιλ. στρατοῦ, ὁ Βούρτζης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν διεσώθησαν, ἐπετεύχθη δὲ

Digitized by Google

καὶ ἡ ἅλωσις τῆς Ἀντιοχείας (29 Ὀκτωβρίου 969). Τὸ γεγονὸς τῆς ἁλώσεως τῆς Ἀντιοχείας ὑπὸ τοῦ Βούρτζη δυσηρέστησε τὸν Φωκᾶν, διό, ὅτε ὁ Βούρτζης μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου του ἔσπευσε πρὸς αὐτὸν ἐν Βυζαντίῳ, ὁ αὐτοκράτωρ δὲν εἶδεν ἐν αὐτῷ τὸν τολμηρὸν καὶ εὐτυχῆ στρατηγόν, ἀλλὰ τὸν παραβάτην τῆς βασιλικῆς ἐντολῆς, ὃν καὶ ἐτιμώρησε περιορίσας εἰς τὸν οἶκον του δίκην δεσμώτου. Ἡ προσβλητικὴ αὕτη πρᾶξις τοῦ Νικηφόρου κατὰ τοῦ Βούρτζη ὑπῆρξεν ἴσως μία τῶν κυριωτέρων ἀφορμῶν τῆς κατ' αὐτοῦ ἐξυφανθείσης συνωμοσίας. Ἐπὶ Βασιλείου Β', ὁ Βούρτζης, δοὺξ τῆς Ἀντιοχείας ὤν, μετέσχε τῆς κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος στάσεως τοῦ Βάρδα Σκληροῦ. Καὶ ἀρχικῶς μὲν ὑπεστήριξε τὸν ἀποστάτην, ἀργότερον ὅμως ἐτάχθη καὶ πάλιν ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος, μετασχὼν ἀργότερον τοῦ κατὰ τῶν Βουλγάρων πολέμου, πολλάκις ἀναδειχθεὶς ἐπ' ἀνδρείᾳ καὶ στρατηγικῇ ἱκανότητι.

—*2) Κωνσταντῖνος Βούρτζης*. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, τυφλωθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Η' περὶ τὰ τέλη τοῦ 1025, διότι πρὶν ἢ οὗτος ἀνακηρυχθῇ αὐτοκράτωρ, ὁ Βούρτζης κατήγγελλεν εἰς Βασίλειον τὸν Βουλγαροκτόνον τὰς ἀκολάστους αὐτοῦ πράξεις. Οἱ υἱοὶ τοῦ Κωνσταντίνου Βούρτζη, *Μιχαήλ*, *Θεόγνωστος*, *Σαμουὴλ* καὶ *Βάρδας*, διέπρεψαν κυρίως ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Κομνηνῶν, ὡς στρατηγοὶ καὶ διοικηταὶ διαφόρων βυζαντινῶν θεμάτων, εὐφήμως μνημονευόμενοι ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων.

3) Γεώργιος Βούρτζης. Μητροπολίτης Ἀθηνῶν, θανών, κατά τινα ἐπιγραφὴν ἐπί τινος τῶν κιόνων τοῦ περιστυλίου τοῦ Παρθενῶνος, κατὰ Φεβρουάριον (κατ' ἄλλους Ἰούλιον) τοῦ 1190. Οὐδὲν βέβαιον δύναται νὰ λεχθῇ ὅμως περὶ τῶν ἐτῶν, καθ' ἃ ὁ Γεώργιος Βούρτζης διῴκησε τὰ τῆς μητροπόλεως Ἀθηνῶν. Ἔγραψε «Λόγον εἰς τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην Πέμπτην», ἐκδοθέντα τὸ πρῶτον ἐκ χειρογράφου τῆς ἐν Χάλκῃ μονῆς τῆς Θεοτόκου ὑπὸ *Βασιλ. Γεωργιάδου*, τῷ 1882. Κ. Μ. Κ.

Βουρτουδιζὸς *['Αρχ. Γεωγρ.]* βλ. Μπαμπᾶ-Ἐσκῆ.

Βοῦρτς (Wurtz), *Ἰωάννης-Βέντελ*. Γερμανὸς ἐκκλησιαστικὸς καὶ συγγραφεὺς (1766—1826). Ἔγραψε σειρὰν ἔργων, ἅτινα εἶναι γνωστὰ διὰ τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ συγγραφέως ὅτι αἱ προφητεῖαι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀναφέρονται εἰς ἐπαναστάτας, φιλελευθέρους καὶ φιλοσόφους, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὸν Ναπολέοντα, τὸν ὁποῖον ἀνευρίσκει ἐν τῇ «Ἀποκαλύψει», ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀπολλύων*. Ἐκ τῶν συγγραφῶν του μνημονευτέαι εἶναι: «Οἱ πρόδρομοι τοῦ Ἀντιχρίστου» καὶ «Ἡ δαιμονολατρεία τοῦ αἰῶνος τῶν φώτων» (1817). —Ω.

— **Βοῦρτς** (Wurtz) *Κάρολος-Ἀδόλφος*. Διάσημος Γάλλος χημικὸς καὶ ἰατρὸς ἐκ Στρασβούργου (1817—1884). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς ὀργανικῆς χημείας εἰς τὴν Σορβόννην (1853) καὶ κατόπιν εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολήν. Ἔγραψε: «Περὶ λευκώματος», «Περὶ οὐρίας ἐν τῇ χολῇ καὶ τῇ λύμφῃ» καὶ συνέταξε λεξικὰ διάφορα. Ο. Ρ.

βούρτσα (ἡ) καὶ **βρούτσα**, ἰδιωματ. *φρούτσα*· ψήκτρα: «βούρτσα ρούχων,—παπουτσῶν,—δοντιῶν,—κεφαλῆς,—μύστακος» (προβηγκ. brossa, γαλλ. *brosse*). — *['Εγκυκλ.]* βλ. **ψήκτρα**.

βουρτσάρω· βλ. **βουρτσίζω**.

Βούρτσελμπάου (Wurzelbau), *Ἰωάννης-Φίλιππος φὸν*—. Γερμανὸς ἀστρονόμος (1651—1725). Ἐσπούδασε τὴν ἀστρονομίαν παρακολουθήσας ἰδιωτικὰ μαθήματα ἕνεκα τῆς ἰσχυρᾶς του κλίσεως πρὸς αὐτήν, ἂν καὶ ὑπεχρεώθη ν' ἀκολουθήσῃ τὸ ἐμπορικὸν στάδιον. Αἱ παρατηρήσεις τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσεν ἐπὶ τῶν ἐκλείψεων τῆς σελήνης τοῦ 1684 καὶ 1685 προεκάλεσαν μεγάλην ἐντύπωσιν, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ἦτο νὰ ὀνομασθῇ τῷ 1687 ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς «Βασιλικῆς Ἑταιρείας» τοῦ Λονδίνου, τὸ 1699 τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων καὶ τῷ 1706 μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Βερολίνου. Τῷ 1691 ὁ αὐτοκράτωρ Λεοπόλδος τὸν ὠνόμασεν εὐγενῆ. Μετὰ τὸν θάνατόν του εὑρέθησαν πλεῖστα χειρόγραφα αὐτοῦ, ἐξ ὧν ἐδημοσιεύθη τὸ «Uranica noricae basis astronomicae» (Νυρεμβέργη 1728), ὅπου ἐσημείωσε τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν του ἐπὶ τῶν παρατηρήσεων διαφόρων ἀστρονόμων, γενομένων ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας. ΑΝ. Δ.

Βουρτσελμπάουερ (Wurzelbauer) *['Αστρον.]*. Περίφρακτος πεδιὰς τῆς Σελήνης, διαμέτρου 80 χιλιομέτρων περίπου, κειμένη ἐν τῷ νοτιοανατολικῷ τεταρτημορίῳ τοῦ δίσκου αὐτῆς, εἰς σεληνογραφικὸν μῆκος 17° Α καὶ πλάτος—33°. Σ. Π.

Βοῦρτσεν (Wurzen) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μοῦλντε, 21 χιλιόμ. πρὸς Α τῆς Λειψίας. Κάτ. 18.265. Ἔχει ἐργοστάσια ταπήτων, χάρτου καὶ ὀρειχαλκίνων εἰδῶν, ἀτμομύλους κ.τ.λ. —Μ.

Βοῦρτσερ (Wurzer), *Φερδινάνδος*. Διάσημος Γερμανὸς χημικὸς καὶ ἰατρὸς (1765—1840). Καθηγητὴς τῆς χημείας καὶ τῆς φαρμακολογίας ἐν Βόννῃ (1793) καὶ κατόπιν (1805) ἐν Μαρβούργῃ. Ἐδημοσίευσε πλείστας πραγματείας. Ο. Ρ.

βουρτσίζω καὶ *βουρτσάρω*· καθαρίζω ἢ στιλβώνω μὲ τὴν βούρτσαν: «βουρτσίζω τὰ ροῦχά μου, —τὰ παπουτσά μου κτλ.». Ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα *βούρτσισμα*.

βουρτσίτης (ὁ) (Wurtzit) *'Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον κρυσταλλοῦται εἰς κρυστάλλους τοῦ ἑξαγωνικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Ἔχει σκληρότητα 3½—4ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 3, 98—4, 07, λάμψιν ρητινώδη μέχρις ὑελώδη, χρῶμα ἀνοικτοκαστανόφαιον μέχρι σκοτεινοκαστανόφαιον. Συρόμενος ἐπὶ ἀλαμποῦς πλακὸς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν ἀνοικτοκαστανόφαιον. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι θειοῦχος ψευδάργυρος (ZnS) μὲ σίδηρον (8%). Περιέχει δὲ καὶ κάδμιον περισσότερον ἀπὸ τὸν σφαλερίτην. Παρουσιάζεται πολὺ διαδεδομένος ἐν συναναπτύξει μὲ τὸν *φλοιοπαγῆ σφαλερίτην*. Ἡ ἐξέτασις σειρᾶς ὁλοκλήρου σφαλεριτῶν ἔδειξεν, ὅτι οἱ ἀκτινο-σφαλερῖται ὡς καὶ οἱ φλοιοπαγεῖς τοιοῦτοι ἐν μέρει ἢ καθ' ὁλοκληρίαν εἶναι βουρτσῖται. Γ. Κ. Γ.

Βούρτσμπαχ (Wurzbach), *Κωνσταντῖνος, ἱππότης Τάννεμπουργ*. Αὐστριακὸς βιβλιογράφος, βιογράφος καὶ ποιητὴς (1818 — 1874). Μετὰ τὸ πέρας τῶν νομικῶν σπουδῶν του κατετάχθη εἰς τὸν στρατόν, ἀλλὰ ἐγκατέλιπεν ἐνωρὶς τὸ στρατιωτικὸν στάδιον, διορισθεὶς διευθυντὴς βιβλιοθήκης. Γενόμενος σύμβουλος τοῦ κράτους ἀπεσύρθη τῆς ὑπηρεσίας, ἵνα ἐπιδοθῇ εἰς φιλολογικὰς σπουδάς. Ὡς ποιητὴς εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Β. Κωνστάν*. Ὑπὸ τὸν τίτλον «Μωσαϊκὰ» ἐξέδωκε τὴν πρώτην λυρικὴν συλλογήν του, ἣν ἠκολούθησαν τὸ ποίημα «Von der verschollenen Königsstadt», ἡ ποιητικὴ σύνθεσις «Ναπολέων», ἡ χρησιμεύσασα ὡς εἰσαγωγὴ εἰς τὸ βραδύτερον συνταχθὲν ἀφηγηματικὸν ποίημα «Ὁ νεαρὸς σωματοφύλαξ τοῦ αὐτοκράτορος» καὶ ἄλλα πολλὰ λογοτεχνήματα. Ἀλλὰ τὸ κυριώτερον ἔργον, εἰς ὃ ὁ Βούρτσμπαχ ὀφείλει τὴν φήμην αὐτοῦ, εἶναι «Ἡ ἀνασκόπησις τῆς αὐστριακῆς λογοτεχνίας» καὶ τὸ «Βιογραφικὸν λεξικὸν τῆς αὐστριακῆς αὐτοκρατορίας», ἀπαρτιζόμενον ἐξ ἑξήκοντα ὀγκωδῶν τόμων καὶ μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδός του. Ἔγραψε συνάμα περισπουδάστους πραγματείας διὰ ποιητάς, μουσικούς, ἡγεμόνας κ. τ. λ. —Β.

βοῦς (ὁ), γεν. *βοός*, πληθ. οἱ *βόες*, αἰτ. τοὺς *βοῦς*· τὸ βοδι, εἴτε ἄρρεν εἴτε θῆλυ || τὸ θηλ. *ἡ βοῦς*· ἡ ἀγελάς: «βοῦς ἀροτήρ», κοιν. *καματερό*.

.— [ΖΩΟΛΟΓ.] Γένος θηλαστικῶν ζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλοκέρων* μηρυκαστικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βοϊδῶν*. Τὸ ζῷον τοῦτο εἶναι γνωστότατον εἰς πάντας τοὺς λαοὺς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς ἄροσιν, θύσιν καὶ βρῶσιν. Τὰ ζῷα τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τοῦ μεγάλου ἀναστήματος, τοῦ βαρέος καὶ ἰσχυροῦ σώματος καὶ τῶν μεγάλων κοίλων καὶ ἀπεστρογγυλωμένων κεράτων των, ἅτινα εἶναι κυρτὰ κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῶν μέρος. Τὸ ρύγχος των εἶναι εὐρύτατον καὶ πάντοτε ὑγρόν· τοῦτο προέρχεται ἐκ τῶν μαστοειδῶν ἀποφύσεων, ἃς φέρει τὸ δέρμα τὸ καλῦπτον τοὺς ρώθωνας, ἐξ οὗ ἐκκρίνεται μυκῶδες ὑγρόν. Ὁ λαιμὸς εἶναι βραχύς, χονδρὸς καὶ κατὰ τὸ κατώτερον αὐτοῦ μέρος φέρει ἀνεπτυγμένην πτυχὴν τοῦ δέρματος, ἥτις καλεῖται *λωγάνιον*. Οἱ βόες φέρουσι τέσσαρας βουβωνικοὺς μαστούς. Τὸ σῶμα καλύπτεται ὑπὸ πυκνῶν καὶ μικρῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τριχῶν διαφόρου χρώματος. Ἡ οὐρὰ εἶναι μετρίου μεγέθους καὶ καταλήγει εἰς θύσανον τριχῶν. Οἱ πόδες εἶναι ἰσχυροί, μετρίου ὕψους καὶ φέρουσιν ὄνυχας ὄπισθεν τῶν ὁπλῶν. Οἱ βόες φέρουσι 8 κοπτῆρας, πάντας εἰς τὴν κάτω σιαγόνα, στεροῦνται τελείως κυνοδόντων καὶ ἔχουσι 24 γομφίους, 12 εἰς ἑκάστην σιαγόνα.

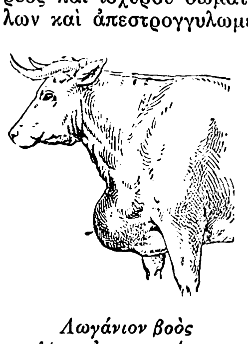

Λωγάνιον βοὸς λίαν ἀνεπτυγμένον.

Γενικῶς οἱ βόες εἶναι μεγάλα καὶ ἰσχυρὰ ζῷα, ἔχοντα ὡς κυριώτερον ἀμυντικὸν ὅπλον τὰ κέρατα. Ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει διατελοῦντες ζῶσιν εἰς τὰ δάση καὶ τρέφονται ἀποκλειστικῶς ἐκ χόρτων, εἶναι δὲ διεσπαρμένοι εἰς πάντα σχεδὸν τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον τὸ γένος τοῦτο διῃρέθη εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, τοὺς *κυρίως βοῦς* ἢ *κατοικιδίους* καὶ τοὺς *ἀγρίους βοῦς*.

ΚΥΡΙΩΣ ΒΟΕΣ. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται πάντες οἱ *οἰκοδίαιτοι* ἢ *κατοικίδιοι* ἢ *ἥμεροι βόες*, οἵτινες εἶναι ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων γνωστοί, καὶ ὧν ὁ πρῶτος τύπος οὐδαμοῦ πλέον εὑρίσκεται. Ὡς ἐκ τούτου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ εἰς ποῖον μέρος τῆς γῆς καὶ κατὰ ποίαν ἐποχὴν ἐνεφανίσθησαν. Γενικῶς οἱ βόες τῆς κατηγορίας ταύτης ἀπαντῶσι πανταχοῦ, ὅπου ἔχει ἐγκατασταθῆ ὁ ἄνθρωπος· ἔχουσι, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, φύσιν ἤρεμον καὶ προσφέρουσιν ἑκουσίως σχεδὸν καὶ ἀγογγύστως τὰς δυνάμεις των εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ τὰς τελευταίας ἐρεύνας ὁ βοῦς ἀνεφάνη τὸ πρῶτον ἐν Ἀσίᾳ, πρὸ τεσσαράκοντα καὶ πλέον αἰώνων, πρῶτοι δὲ οἱ Κινέζοι ἔζευξαν τὸ ζῷον τοῦτο. Τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν βοῶν κατατάσσονται εἰς τὰς ἑξῆς κατηγορίας:

Γνωρίσματα προσώπου ἢ κατατομῆς: Ἡ κατατομὴ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ μετώπου καὶ τοῦ αὐχένος, τῆς ἐκφύσεως τῶν κεράτων, τῆς διατάξεως τῆς οὐρᾶς καὶ τοῦ σχήματος τῶν γλουτῶν.

α') *Κατατομὴ εὐθεῖα*: Περιλαμβάνει τὰς εὐθυγράμμους ποικιλίας, αἵτινες χαρακτηρίζονται ὑπὸ οὐχὶ προέχοντος αὐχένος, πεπλατυσμένου μετώπου, ἀπεστρογγυλωμένων κεράτων, διατεταγμένων διαφόρως, ὁριζοντίως διατεταγμένης οὐρᾶς καὶ εὐθυγράμμων γλουτῶν.

β') *Κατατομὴ κοίλη*: Περιλαμβάνει τὰς κοιλογράμμους ποικιλίας, αἵτινες χαρακτηρίζονται ὑπὸ οὐχὶ προέχοντος αὐχένος, κοίλου μετώπου, ἐξεχουσῶν ὀφθαλμικῶν κογχῶν, κεράτων προσφυομένων κατὰ τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ αὐχένος καὶ κυρτουμένων πρὸ τοῦ μετώπου, οὐρᾶς ἐκφυομένης ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν γλουτῶν σχηματιζομένης γωνίας, γλουτῶν εὐθυγράμμων ἢ λίαν ἀλλήλων ἀφισταμένων.

γ') *Κατατομὴ κυρτή*: Περιλαμβάνει τὰς κυρτογράμμους ποικιλίας, αἵτινες διακρίνονται ἐκ τοῦ προέχοντος αὐχένος, ἐκ τοῦ κυρτοῦ καὶ ἀπεστρογγυλωμένου μετώπου, ἐκ τῶν κατὰ τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ αὐχένος ἐκφυομένων κεράτων, τῆς κατὰ πολὺ ἄνωθεν τῆς γωνίας τῶν γλουτῶν φυομένης οὐρᾶς καὶ τῶν κυρτῶν καὶ λίαν διισταμένων ἀλλήλων γλουτῶν.

Γνωρίσματα σωματικῆς διαπλάσεως: Τὸ σῶμα εἶναι, ἀναλόγως τῶν διαφόρων ποικιλιῶν, *μετρίου μεγέθους* (ποικιλίαι μέσου ἀναστήματος), *μεγάλου μεγέθους* (ποικιλίαι μεγάλου ἀναστήματος) καὶ *βραχέος μεγέθους* (ποικιλίαι μικροῦ ἀναστήματος).

Γνωρίσματα τριχώματος: Τὸ τρίχωμα ποικίλλει ἀναλόγως τῶν διαφόρων ποικιλιῶν. Τὸ ποσὸν αὐτοῦ εἰς τὰς μεγάλου ἀναστήματος ποικιλίας ἔχει βάρος κυμαινόμενον μεταξὺ 650 καὶ 1500 χιλιογράμμων, εἰς τὰς μετρίου ἀναστήματος μεταξὺ 150—200 καὶ εἰς τὰς βραχέος ἀναστήματος μεταξὺ 50—150.

Γνωρίσματα χρώματος: Ὁ χρωματισμὸς εἶναι ἓν ἐκ τῶν κυριωτέρων χαρακτηριστικῶν τῆς διακρίσεως τῶν διαφόρων ποικιλιῶν. Εἰς τοὺς βοῦς κατὰ πρῶτον δέον νὰ ἐξετασθῇ ὁ βαθύτερος καὶ κυριαρχῶν χρωματισμὸς τοῦ τριχώματος, εἶτα ὁ ἐπιπολαιότερος τοιοῦτος καὶ τελευταῖον ὁ χρωματισμὸς τῶν φυσικῶν ἀνοιγμάτων. Εἰς τοὺς τῆς αὐτῆς ἀποχρώσεως θεμελιώδεις χρωματισμούς, τοῦ ἐρυθροῦ φέρ' εἰπεῖν, δυνατὸν νὰ παραλλάσσῃ τελείως ὁ χρωματισμὸς τῶν φυσικῶν ἀνοιγμάτων, ὅπως τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τὴν ποικιλίαν τῆς Φλαμανδίας, τῆς Δύρχαμ, κλπ. Παραλλαγὴ χρωματισμοῦ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰς ποικιλίας τοῦ αὐτοῦ γένους, ἥτις κυρίως ὀφείλεται εἰς τὴν ἀλλαγὴν τοῦ περιβάλλοντος.

Γνωρίσματα δέρματος: Τὸ δέρμα καὶ αἱ τρίχες παρουσιάζουσι διάφορον σύστασιν, ὡς δέρμα παχὺ ἢ λεπτόν, τρίχες βραχεῖαι, μακραί, οὖλαι κλπ. Συνήθως τὸ δέρμα κυμαίνεται μεταξὺ μελανοῦ καὶ ἐρυθροῦ, μὲ πάσας τὰς διαμέσους αὐτῶν ἀποχρώσεις.

Ἴδια ἀνατομικὰ γνωρίσματα: Ὡς ἴδια ἀνατομικὰ γνωρίσματα τοῦ βοὸς δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν ὁ *ποὺς* καὶ τὸ *ἔντερον*.

α') *Πούς*: Ὁ ποὺς τοῦ βοὸς διακρίνεται εἰς καρπόν, μετακάρπιον καὶ φάλαγγας καὶ τελευτᾷ εἰς κερατώδη κιβωτοειδῆ, οὕτως εἰπεῖν, ἀπόφυσιν, ἥτις καλεῖται *ὁπλή*. Ὁ βοῦς ἔχει δύο ὁπλάς, ἑκάστης δὲ τὰ τοιχώματα ἔχουν ἀνάλογον σύστασιν πρὸς τὴν τοῦ ἵππου. Ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις τῆς ὁπλῆς εἶναι ἀπεστρογγυλωμένη, ἡ ἐσωτερικὴ ἐλαφρῶς κυρτή. Τὸ τοίχωμα τῆς ὁπλῆς εἶναι λεπτόν, τὸ δ' ἐσωτερικόν της τμῆμα καλύπτεται ὑπὸ πολυπληθεστέρων καὶ λεπτοτέρων φυλλοειδῶν ἐπιστρώσεων παρ' ὅ,τι ἡ ὁπλὴ τοῦ ἵππου, διὰ τοῦτο κατὰ τὴν πετάλωσιν μεταχειρίζονται καρφία βραχέα καὶ πλατέα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Αἱ δύο ὁπλαὶ χωρίζονται ὑπό τινος διαστήματος, ὅπερ καλεῖται *ἐνδιάμεσον διάστημα*. Ἄνω καὶ κατὰ τὸ πρόσθιον τμῆμα τῶν ὁπλῶν εὑρίσκονται τὰ καλούμενα *πλῆκτρα*, ἅτινα εἶναι δύο μικρότεραι, ἀνανάπτυκτοι ὁπλαί.

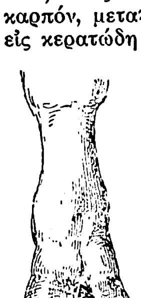

Ποὺς βοός.

β') *Ἔντερον*: Τὸ λεπτὸν ἔντερον εἶναι μακρότατον, ἔχει μῆκος 45 μέτρων καὶ μικρὰν σχετικῶς διάμετρον. Τὸ τυφλὸν ἔντερον εἶναι κυλινδρικὸν ἄνευ κυρτώσεων καὶ ἐπιμήκων λωρίδων. Τὸ κόλον

Digitized by Google

ἔντερον περιελίσσεται κατὰ τὴν ἀρχήν του· ἡ διάμετρός του δὲν εἶναι πολὺ μεγαλυτέρα τῆς διαμέτρου τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου τοῦ ἵππου. Τὸ κατώτερον τμῆμα τοῦ παχέος ἐντέρου ἀποτελεῖ τὸ καλούμενον *κινητὸν κόλον*, ὅπερ ἔχει μῆκος 10—12 μέτρων.

Κέρατα. Ταῦτα οὐδέποτε πίπτουσι, καὶ ἐὰν θραυσθῶσι δὲν ἐπαυξάνονται πλέον. Γενικῶς τὰ κέρατα τῶν βοῶν ποικίλλουσι κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα, ἀναλόγως τῶν διαφόρων ποικιλιῶν. Τὰ κέρατα ἄρχονται φυόμενα εἰς ἡλικίαν 2 περίπου μηνῶν καὶ αὐξάνονται κατὰ ἓν ἑκατοστόμετρον κατὰ μῆνα καὶ μέχρι διαστήματος 18—20 μηνῶν, τηρεῖται ἡ αὐτὴ ἀναλογία αὐξήσεως. Ἡ συγκόλλησις τοῦ κέρατος μετὰ τοῦ κρανιακοῦ ὀστοῦ γίνεται μεταξὺ τοῦ πέμπτου καὶ τοῦ ἕκτου μηνὸς ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ ζῴου. Οἱ δακτύλιοι τῆς βάσεως σχηματίζονται σχεδὸν πάντοτε κανονικῶς ἀπὸ τοῦ τρίτου ἔτους καὶ ἐπέκεινα. Εἰς τὰς ποικιλίας μὲ μεγάλα κέρατα ὑπάγονται οἱ βόες τῶν στεππῶν τῆς Ρωσίας, τῆς Οὐγγαρίας, τῆς Πορτογαλλίας κλπ. Εἰς τὰς ποικιλίας μὲ βραχέα κέρατα ὑπάγονται οἱ βόες τοῦ Δύρχαμ, οἱ φλαμανδικοί, οἱ Ὁλλανδικοὶ καὶ ἄλλοι. Εἰς τὰς ποικιλίας μὲ μέτρια κέρατα ὑπάγονται οἱ βόες τῆς Νορμανδίας, τοῦ Τάραντος κτλ. Καὶ τέλος εἰς τὰς ποικιλίας τὰς ἀμοιρούσας κεράτων ὑπάγονται οἱ βόες τοῦ Ἀνγκοὺς κτλ.

Ἡλικία τοῦ βοός. Διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἡλικίας τοῦ βοὸς ἐξετάζονται οἱ κόμβοι τῶν κεράτων, ἀλλ' ἀσφαλέστερον οἱ κοπτῆρες ὀδόντες.

Γνῶσις τῆς ἡλικίας ἐκ τῶν ὀδόντων: Ὁ βοῦς φέρει μόνον ἐπὶ τῆς κάτω σιαγόνος κοπτῆρας, 8 τὸν ἀριθμόν, οἵτινες ἔχουσι τὰ διακριτικὰ ὀνόματα: *πρόσθιοι, πρῶτοι διάμεσοι, δεύτεροι διάμεσοι* καὶ *γωνιακοί.* Οὗτοι ἔχουσι σχῆμα πτύου, οὗ ἡ λαβὴ (ἡ ρίζα) εἶναι βυθισμένη ἐντὸς τοῦ ὀστοῦ τῆς σιαγόνος καὶ τὸ εὐρὺ μέρος (ἡ στεφάνη) ὑποκάτω τοῦ οὔλου. Ἡ τριβὴ γίνεται ἰδίως ἐπὶ τοῦ μέρους τοῦ ὀδόντος ὅπερ εἶναι ἐστραμμένον πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ στόματος, εἶτα ἐπεκτείνεται καὶ κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν καὶ τέλος ὁ ὀδοὺς βραχύνεται καὶ φθάνει σχεδὸν μέχρι τῆς στεφάνης τοῦ οὔλου εἰς τὰ μεγάλης ἡλικίας ζῷα. Ἡ τριβὴ παραμορφώνει σὺν τῷ χρόνῳ τὸ ἀρχικὸν σχῆμα τοῦ ὀδόντος, ὅστις γίνεται λεπτότερος, εἶτα τετράγωνος, κατόπιν ἀπεστρογγυλωμένος καὶ τέλος κοῖλος. Οἱ γαλαξίαι ὀδόντες ἔχουσιν ἀκριβῶς τὸ σχῆμα τῶν τελείως ἀνεπτυγμένων ὀδόντων, ἀλλ' εἶναι κατὰ πολὺ μικρότεροι. Ὁ νεογέννητος βοῦς (μόσχος) ἔχει γενικῶς 2 προσθίους καὶ 2 διαμέσους κοπτῆρας. Εἰς ἡλικίαν 15 ἡμερῶν ἀναφαίνονται πάντες οἱ κοπτῆρες. Μετὰ 3 μῆνας οἱ γωνιακοὶ γαλαξίαι λαμβάνουσι πᾶσαν τὴν ἀνάπτυξίν των· μετὰ 5 μῆνας ἄρχεται ἡ τριβὴ τῶν προσθίων καὶ τῶν πρώτων διαμέσων. Εἰς τοὺς 6 μῆνας ἄρχονται τριβόμενοι οἱ δεύτεροι διάμεσοι καὶ ἐλαφρῶς οἱ γωνιακοί. Εἰς ἡλικίαν 12 μηνῶν ἄρχονται μεταβάλλοντες σχῆμα, λόγῳ τῆς τριβῆς, οἱ πρόσθιοι. Εἰς 14 μῆνας μεταβάλλεται τὸ σχῆμα καὶ τῶν πρώτων διαμέσων. Εἰς 18 μῆνας ἀλλάσσουσι σχῆμα καὶ οἱ δεύτεροι διάμεσοι. Εἰς 2 ἔτη ἔχουσιν ἀντικατασταθῆ οἱ γαλαξίαι πρόσθιοι ὑπὸ τῶν διαρκῶν. Εἰς 3 ἔτη ἀντικαθίστανται οἱ πρῶτοι διάμεσοι διὰ τῶν διαρκῶν τοιούτων. Εἰς ἡλικίαν 4 ἐτῶν οἱ δεύτεροι διάμεσοι ἄρχονται νὰ τρίβωνται. Εἰς ἡλικίαν 5 ἐτῶν παρατηρεῖται ἡ τελεία ἀνάπτυξις τῶν γωνιακῶν καὶ ἄρχεται ἡ τριβή, ἥτις προχωρεῖ κατὰ πολὺ κατὰ τὸ ἕκτον ἔτος. Εἰς ἡλικίαν 7 ἐτῶν ἡ τριβὴ προσβάλλει καὶ τοὺς προσθίους κοπτῆρας. Εἰς 8 ἔτη προσβάλλονται ὑπὸ τῆς τριβῆς καὶ οἱ πρῶτοι διάμεσοι, εἰς 9 ἔτη καὶ οἱ δεύτεροι διάμεσοι. Εἰς 10 ἔτη οἱ γωνιακοὶ εἶναι λίαν τετριμμένοι καὶ οἱ ὑπόλοιποι λαμβάνουσι σχεδὸν τετραγωνικὸν σχῆμα. Εἰς 11 ἔτη πάντες κοιλοῦνται. Εἰς ἡλικίαν ἀπὸ 12—14 ἐτῶν πάντες οἱ ὀδόντες βραχύνονται καὶ ἀπομακρύνονται ἀλλήλων καὶ τέλος εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν ὑπάρχουσιν ἴχνη, οὕτως εἰπεῖν, ὀδόντων, διὰ μέσου τῶν ὁποίων διαφαίνονται αἱ ρίζαι.

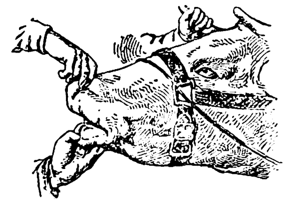

Τρόπος πρὸς ἐξέτασιν τῶν ὀδόντων, διὰ νὰ γνωσθῇ ἡ ἡλικία τοῦ βοός.

Γνῶσις τῆς ἡλικίας ἐκ τῶν κεράτων: Εἰς τὰ νεαρὰ ζῷα τὰ κέρατα ἀναφαίνονται κατὰ τὸν δεύτερον μῆνα ἀπὸ τῆς γεννήσεώς των καὶ αὐξάνουσιν 1 ἑκατοστόμετρον κατὰ μῆνα καὶ μέχρι διαστήματος 18 μηνῶν, ἄρα ἡ ἡλικία τῶν νεαρῶν βοῶν, εὑρίσκεται ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἑκατοστῶν τοῦ μήκους τῶν κεράτων των πλέον 2. Τὰ κέρατα τῶν νεαρῶν βοῶν, κινοῦνται μέχρι τοῦ πέμπτου ἀπὸ τῆς γεννήσεώς των μηνὸς καὶ στερεοῦνται καλῶς ἐπὶ τοῦ κρανίου μετὰ τὸν ἕκτον μῆνα. Τὰ ἐνήλικα ζῷα φέρουσι κατὰ τὴν βάσιν τῶν κεράτων των δακτυλιοειδεῖς ἐξογκώσεις, ὧν ἡ πρώτη ἀναφαίνεται ἀπὸ τοῦ τρίτου ἔτους τῆς ἡλικίας των, αἱ δὲ ὑπόλοιποι ἀλληλοδιαδόχως μία κατ' ἔτος· ἄρα ἡ ἡλικία τοῦ ἐνήλικος βοὸς εὑρίσκεται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δακτυλιοειδῶν ἐξογκώσεων, ἃς φέρει ἐπὶ τῶν κεράτων πλέον 2. Ἡ γνῶσις ὅμως τῆς ἡλικίας ἐκ τῶν κεράτων δὲν εἶναι ἀσφαλὲς μέσον, διότι πολλοὶ μεταπράται βοῶν, διὰ νὰ παρουσιάσωσι τὰ ζῷά των μικροτέρας ἡλικίας, ἐξαφανίζουσι διὰ ρίνης ἐντέχνως τινὰς τῶν δακτυλιοειδῶν ἐξογκώσεων.

Ἕτερα γνωρίσματα. Ἡ φωνὴ τῶν βοῶν καλεῖται μυκηθμὸς καὶ εἶναι ἰσχυροτέρα εἰς τοὺς ταύρους ἢ εἰς τοὺς ἐκτομίας. Ὁ βοῦς ἐνίοτε τρέχει ταχέως, παρὰ τὸ βαρὺ σῶμά του καὶ κολυμβᾷ καλῶς. Ἂν καὶ ὀλιγώτερον νοήμων ἀπὸ τὸν ἵππον, ἐν τούτοις εἶναι ἐπιδεκτικὸς μαθήσεως, ὑπακούει εἰς τὴν φωνὴν τοῦ κυρίου του καὶ ἀφοσιοῦται εἰς αὐτόν. Ὁ ὕπνος του εἶναι ἐλαφρὸς καὶ συνήθως κατακλίνεται ἀπὸ τὴν ἀριστερὰν πλευράν. Εἰς ἡλικίαν δύο ἐτῶν λαμβάνει πᾶσαν τὴν σωματικήν του ἀνάπτυξιν. Τὴν μεγαλυτέραν δύναμιν ἔχει ἀπὸ ἡλικίας 3—9 ἐτῶν καὶ ζῇ συνήθως 15—18 ἔτη. Ἡ τροφή του ποικίλλει ἀναλόγως τῶν ἐργασιῶν ἃς ἐκτελεῖ καὶ τῆς παραγωγῆς τοῦ ἐδάφους. Τὰ πρὸς πάχυνσιν ζῷα ἔχουσιν ἀνάγκην τροφῆς ἀφθόνου καὶ πλουσίας εἰς θρεπτικὰς οὐσίας. Τοὺς βοῦς τρέφουσι κατὰ μὲν τὸ θέρος εἰς τοὺς ἀγρούς, κατὰ δὲ τὸν χειμῶνα εἰς τὰ βουστάσια, ἢ χειμῶνος καὶ θέρους εἰς τὰς βοσκὰς ἢ καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἰς τὰ βουστάσια. Πάντως ἡ καταλληλοτέρα ἀπὸ πάσης ἀπόψεως εἶναι ἡ βοσκή. Θρεπτικωτέρα τροφὴ θεωροῦνται οἱ κύαμοι, ἡ κριθή, τὰ ἄχυρα, τὰ πίτυρα, αἱ ρίζαι τῶν πετροσελίνων, τὰ καρόττα κλπ.

Χρησιμοποίησις τοῦ βοός. Ὁ βοῦς χρησιμοποιεῖται διὰ πολλὰς καὶ ποικίλας ἐργασίας, ὡς δι' ἀροτρίωσιν, διὰ μεταφορὰν βαρέων πραγμάτων, δι' ἱππασίαν εἰς μέρη ὅπου δὲν ἀντέχει ὁ ἵππος, ὅπως συμβαίνει εἴς τινα μέρη τῆς Ἀφρικῆς, δι' ἀναπαραγωγήν, διὰ τὸ κρέας του, τὸ δέρμα του, τὰς τρίχας, τὰ κέρατα καὶ τὴν κόπρον του. Κυρίως ὅμως ὁ βοῦς χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν γεωργίαν, ὅπου καὶ παρέχει τὴν πλέον θετικὴν ἐργασίαν του· ἰδίως εἰς τοὺς ἀπορωτέρους καλλιεργητὰς ὁ βοῦς εἶναι τὸ πολυτιμότερον ζῷον. Διὰ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας δέον νὰ χρησιμοποιῶνται βόες ὑγιεῖς, εὔρωστοι, μᾶλλον μεγαλόσωμοι καὶ ἐκλεκτῶν ποικιλιῶν, ἀντέχοντες εἰς τοὺς κόπους καὶ τὰς καιρικὰς μεταβολάς. Λόγῳ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν ποικιλιῶν καθίσταται πολλάκις δυσχερὴς ἡ ἐκλογὴ τῆς καταλληλοτέρας ποικιλίας. Γενικῶς αἱ διάφοροι ποικιλίαι ὑπάγονται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας: τὰς *ὀρεινὰς* καὶ τὰς *πεδινάς*.

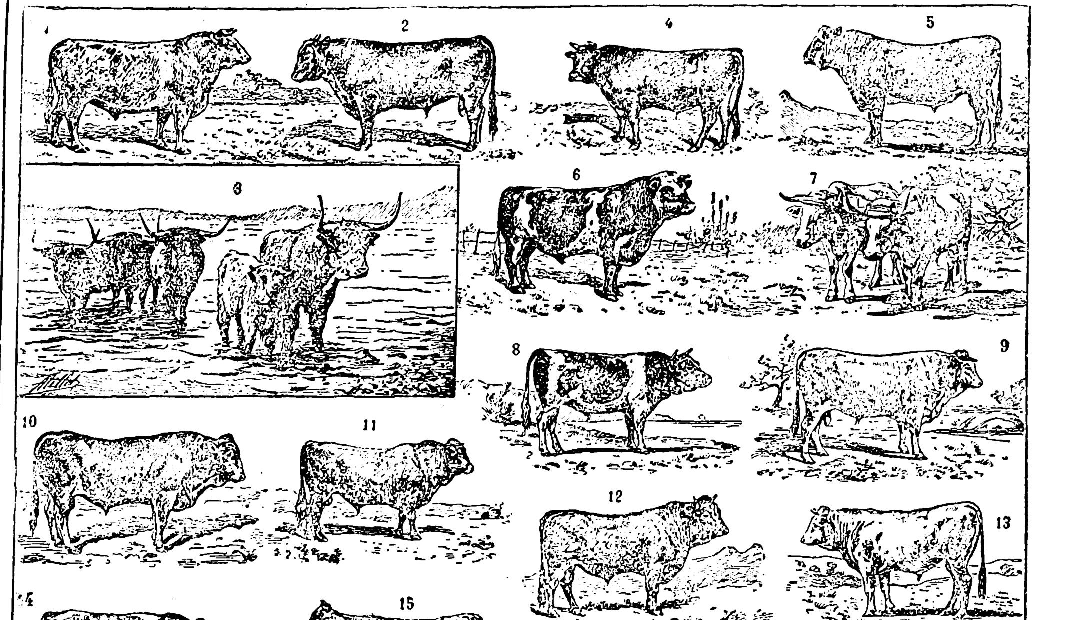

Διάφοροι ποικιλίαι βοῶν.

1=Δύρχαμ. 2=Ανγκούς. 3=Ἄϊλαντ. 4=Ἰερσέης. 5=Φλαμανδίας. 6=Νορμανδίας. 7=Σαρολαί. 8=Βρεττάνης. 9=Ἀζεναί. 10=Λιμουζίν. 11=Γασκώνης. 12=Σάλερς 13=Κομπιένης. 14=Ὁλλανδίας. 15=Ἀνζέλν. 16=Φρίμπουργ. 17=Βέρνης. 18=Ὀβάλντεν. 19=Γλάνης. 20=Δύξ. 21=Μαριακώφ. 22=Βοϊγτλάντ. 23=Σεβίλλης. 24=Ρομάνη. 25=Οὐγγρικός. 26=Ἀλγερίας. 27=Μπάντιγκ. 28=Ὑάκ. 29=Γαύρειος. 30=Γαγιάλ. 31=Ἰνδικός.

Αἱ πρῶται ἀπαντῶσι κυρίως εἰς τὰς Ἑλβετικὰς Ἄλπεις, αἵτινες θεωροῦνται ὡς κέντρον, εἰς τὰς περὶ τὴν Ἑλβετίαν χώρας καὶ εἰς τὰς στέππας τῆς Ρωσίας. Αἱ δεύτεραι ἀπαντῶσιν εἰς τὰς πλουσίας καὶ παρὰ τὴν θάλασσαν ἰδίως πεδινὰς βοσκὰς καὶ ἐξαπλοῦνται ἀπὸ τῆς Ὁλλανδίας μέχρι τῆς Δανιμαρκίας. Αἱ διάφοροι ποικιλίαι παραλλάσσουσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀναλόγως τοῦ τόπου τῆς διαμονῆς καὶ τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς τῶν βοῶν. Ἐπίσης ἡ ποιότης τοῦ ἐδάφους, ἡ τροφή, αἱ ὑγιειναὶ συνθῆκαι ὑφ' ἃς ζῶσιν, αἱ ἐργασίαι εἰς ἃς ὑποβάλλονται ἐπιδρῶσιν οὐσιωδῶς ἐπὶ τῆς γενικῆς διαμορφώσεως τοῦ σώματος καὶ γενικῶς ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρός των. Εἰς ἡλικίαν δύο καὶ ἡμίσεος ἐτῶν μέχρι τριῶν, ὁ βοῦς εἶναι κατάλληλος ἵνα ζευχθῇ εἰς τὸ ἄροτρον, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἕκτου

Digitized by Google

μέχρι τοῦ ἐνάτου ἔτους τῆς ἡλικίας του ἀποκτᾷ τὰς μεγαλυτέρας δυνάμεις καὶ προσφέρει τὴν καλυτέραν του ἐργασίαν. Εἰς ἡλικίαν 10 ἢ 12 ἐτῶν ὁ βοῦς ἀποσύρεται τῆς ἐργασίας καὶ παχύνεται ἵνα ὁδηγηθῇ εἰς τὸ σφαγεῖον· παρέχει ἄφθονον, παχύ, πλῆρες χυμῶν καὶ θρεπτικῶν οὐσιῶν κρέας. Πρὸς βρῶσιν καταλληλότεροι εἶναι οἱ βόες τοῦ Δυρχάμ, οἵτινες παρέχουσιν ἀφθονώτατον καὶ θρεπτικώτατον κρέας.

Σχετικῶς πρὸς τὴν χρησιμότητα τοῦ βοός, ὁ Μπυφφὼν λέγει: «Ἄνευ τοῦ βοὸς τόσον οἱ πλούσιοι ὅσον καὶ οἱ πτωχοὶ θὰ ἐδοκίμαζον μεγαλύτερον κόπον εἰς τὴν ζωήν των, ἡ γῆ θὰ παρέμενεν ἀκαλλιέργητος, οἱ ἀγροὶ καὶ οἱ λαχανόκηποι θὰ ἦσαν ξηροὶ καὶ ἄγονοι. Ἐπ' αὐτοῦ στηρίζονται πᾶσαι αἱ ἀγροτικαὶ ἐργασίαι. Εἶναι τὸ χρησιμώτερον οἰκοδίαιτον ζῷον τῶν γεωργικῶν πληθυσμῶν, ὅπερ ἄλλοτε ἀπετέλει πᾶσαν τὴν περιουσίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ σήμερον ἔτι τῶν λαῶν, οἵτινες κυρίως ἐκ τῆς καλλιεργείας τῆς γῆς ἀποζῶσιν. Ὁ βοῦς εἶναι ἐπίσης χρήσιμος καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του, διότι τίποτε δὲν χάνεται ἐξ αὐτοῦ. Τὸ κρέας του ἀποτελεῖ θρεπτικωτάτην τροφήν, τὸ δέρμα του καταλλήλως κατεργαζόμενον χρησιμοποιεῖται εἰς διαφόρους βιομηχανικὰς ἐργασίας. Αἱ τρίχες, τὰ κέρατα, τὰ ὀστᾶ, τὸ λίπος, τὸ αἷμα, αἱ ὁπλαὶ χρησιμοποιοῦνται διὰ διαφόρους γεωργικὰς ἢ ἐπιστημονικὰς βιομηχανίας. Ἡ κόπρος του ὡς πολύτιμον προϊὸν πρὸς λίπανσιν τῶν ἀγρῶν κτλ.».

Εἰς πολλὰς χώρας σήμερον μεταχειρίζονται τὸν βοῦν μόνον διὰ τὴν ἀναπαραγωγήν, τὸ κρέας του καὶ τὰ διάφορα προϊόντα τοῦ σώματός του, ἐλάχιστα δὲ εἰς τὰς γεωργικὰς ἐργασίας, ὅπου ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ ἵππου καὶ τῶν διαφόρων γεωργικῶν μηχανημάτων.

Δυνάμεις τοῦ βοός: Ὁ εἰς μηχανοστρόφιον ἐζευγμένος βοῦς καὶ βαδίζων διὰ κανονικοῦ (ἀργοῦ) βήματος, καταβάλλει δύναμιν 60 κιλῶν καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ταχύτης του δὲν ὑπερβαίνει τὰ 60 ἑκατοστόμετρα τὸ δευτερόλεπτον· ἡ ἐργασία ἄρα ἣν παράγει κατὰ λεπτὸν εἶναι 60 κιλὰ $\times$ 60 ἑκατοστομ. $=$ 36 κιλά, ὥστε εἰς τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας, λογιζομένης εἰς 8 ὥρας, τὸ σύνολον τῆς ὑπ' αὐτοῦ παρεχομένης ἐργασίας εἶναι: 36 κιλ. $\times$ 3.600'' $\times$ 8 ὥρ. $=$ 1.036.800 κιλά. Ὅταν ὁ βοῦς χρησιμοποιηθῇ εἰς τὰ μεταλλεῖα πρὸς ἕλξιν, δύναται νὰ σύρῃ βάρος 440 κιλῶν εἰς ἀπόστασιν 230 μέτρων καὶ νὰ ἐκτελέσῃ 20 τοιαῦτα ταξίδια ἡμερησίως· παράγει οὕτω 35 κιλὰ ἐργασίας κατὰ δευτερόλεπτον, δηλαδὴ ὅσον περίπου ἀποδίδει καὶ εἰς ἑτέρας μηχανικὰς ἐργασίας. Εἰς τὰ μεταλλεῖα προτιμῶνται οἱ βόες τῶν ἵππων, διότι εἶναι κατὰ πολὺ οἰκονομικώτεροι αὐτῶν.

Ποικιλίαι βοῶν. Αἱ διάφοροι ποικιλίαι τῶν βοῶν προῆλθον: 1ον) ἐκ τῶν πρωτογενῶν εἰδῶν τῶν βοῶν, διὰ τῆς φυσικῆς ἐξελίξεως, 2ον) ἐκ τῶν πρωτογενῶν εἰδῶν διὰ καταλλήλου βελτιώσεως τῶν διαφόρων εἰδῶν, καὶ 3ον) ἐκ τῶν βελτιωμένων εἰδῶν διὰ καταλλήλου διασταυρώσεως μετ' ἄλλων, ἐξ ὧν προῆλθον ζῷα τελείως διαφόρων γνωρισμάτων ἀπὸ τῶν γεννητόρων των καὶ ἐδημιουργήθησαν πλεῖσται ὅσαι ποικιλίαι καὶ παραλλαγαί. Πλὴν τῆς διὰ ζῳοτεχνικῶν μέσων δημιουργίας νέων ποικιλιῶν, παρήχθησαν καὶ ἕτεραι τοιαῦται διὰ φυσικῶν μεθόδων, οὕτως εἰπεῖν, δηλαδὴ λόγῳ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ περιβάλλοντος, τῆς θερμοκρασίας, τοῦ τρόπου τῆς διαίτης καὶ πλείστων ἄλλων αἰτίων. Συνήθως αἱ διάφοροι ποικιλίαι τῶν βοῶν λαμβάνουσι τὸ ὄνομά των ἐκ τοῦ μέρους ὅπου κατὰ πρῶτον παρήχθησαν καὶ ὅπου γίνεται ἐντατικὴ καλλιέργεια τούτων πρὸς παραγωγὴν νέων ζῴων, βελτίωσιν τούτων καὶ ἐξαγωγὴν αὐτῶν εἰς ἄλλα μέρη τῆς αὐτῆς χώρας ἢ ἑτέρων χωρῶν. Ἐκ τῶν πολυπληθῶν ποικιλιῶν καὶ παραλλαγῶν τῶν βοῶν κατωτέρω ἀναφέρομεν τὰς κυριωτέρας, αἵτινες εἶναι καὶ αἱ περισσότερον χρησιμοποιούμεναι σήμερον καὶ λόγῳ τῆς ἐργασίας των καὶ λόγῳ τῆς παροχῆς καταλλήλου διὰ τὸ σφαγεῖον κρέατος. Πασῶν τῶν ποικιλιῶν προτάσσομεν τὸν ***βοῦν τὸν κοινὸν*** ἢ ***βοῦν τῆς ἐργασίας,*** ἐξ οὗ προῆλθον πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ποικιλίαι.

Βοῦς ὁ κοινός: Παρουσιάζει πάντα τὰ γνωρίσματα τοῦ γένους. Καταλληλότεροι θεωροῦνται οἱ ἔχοντες τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά: Κεφαλὴ βραχεῖα, μέτωπον εὐρύ, κέρατα χονδρὰ κατὰ τὴν βάσιν των καὶ ἐλάχιστα ἐπιμήκη, λαιμὸς χονδρὸς καὶ βραχύς, ὦμοι ἰσχυροὶ καὶ ἀνεπτυγμένοι, στῆθος εὐρύ, λωγάνιον ἀνεπτυγμένον καὶ κρεμάμενον, πόδες λίαν μυώδεις, μᾶλλον βραχεῖς, μηροὶ εὐρεῖς, γλουτοὶ ἀπεστρογγυλωμένοι, οὐρὰ μᾶλλον μακρά, καὶ χρῶμα φαιόν, ὑπόφαιον, φαιομέλαν καὶ σπανιώτερον λευκόν. Οἱ κοινοὶ βόες εἶναι οἱ καταλληλότατοι πρὸς τὰς μεταφορικὰς καὶ ἰδίως τὰς γεωργικὰς ἐργασίας, διότι ἀντέχουσιν εἰς τὰς στερήσεις, τοὺς κόπους, τὰς καιρικὰς μεταβολὰς καὶ τὰς ἐδαφικὰς ἀνωμαλίας. Οἱ νεαροὶ βόες φέρονται εἰς τὸν ζυγὸν εἰς ἡλικίαν 18 περίπου μηνῶν. Κατ' ἀρχὰς δέον νὰ μὴ ὑποβάλλωνται εἰς ὑπερβολικοὺς κόπους καὶ νὰ ὑποβοηθῶνται εἰς τὴν ἄροσιν δι' ἐλαφρᾶς ἀνυψώσεως τοῦ ἀρότρου ὑπὸ τοῦ γεωργοῦ, ἵνα μὴ τὸ κέντρον τοῦ ἀρότρου πιέζῃ τὸ σῶμα τοῦ ζῴου καὶ παρακωλύῃ τὴν κανονικὴν περαιτέρω διάπλασιν τοῦ σώματος. Ὁ τρόπος τῆς ζεύξεως τοῦ βοὸς εἰς τὸ ἄροτρον γίνεται διὰ τριῶν μεθόδων: 1) ζυγὸς τῆς κεφαλῆς, ὅστις δύναται νὰ εἶναι ἁπλοῦς ἢ διπλοῦς, 2) ζυγὸς τοῦ ἀκρωμίου, ὅστις δὲν εἶναι καὶ πολὺ ἐν χρήσει καὶ 3) ζυγὸς τοῦ περιαυχενίου (λαιμαργιά), ὅστις εἶναι καὶ ὁ μᾶλλον διαδεδομένος. Διὰ τὴν ζεῦξιν κατὰ ζεύγη πολλάκις παρίσταται ἀνάγκη νὰ ἀκρωτηριάσωσι τὰ ἐσωτερικὰ κέρατα καὶ τοῦτο ἐφ' ὅσον ἔχουσι κακὴν διάταξιν. Πάντως εἰς τὴν κατὰ ζεύγη ζεῦξιν δέον νὰ ἐκλέγωνται ζῷα εἰ δυνατὸν τοῦ αὐτοῦ ἀναστήματος καὶ τῆς αὐτῆς σωματικῆς διαπλάσεως. Ζεῦγος βοῶν ἀροτριώντων ἡλικίας 5—6 ἐτῶν καὶ μεγάλου ἀναστήματος, ὧν ἕκαστος ζυγίζει 600—800 κιλά, δύνανται νὰ σύρωσιν, ἐφ' ὅσον τὸ ἔδαφος εἶναι ὁμαλόν, βάρος 4.000—5.000 κιλῶν καὶ νὰ διανύσωσιν ἡμερησίως διάστημα 24—28 χιλιομέτρων. Ἐτησίως οἱ ἀροτριῶντες βόες δύνανται νὰ ἐργάζωνται 220—280 ἡμέρας. Καλὸν εἶναι οἱ ἀροτριῶντες νὰ ἐργάζωνται εἰς τὸ ἄροτρον ἐπὶ δύο ἔτη καὶ μετὰ ταῦτα νὰ παχύνωνται καὶ νὰ ὁδηγῶνται εἰς τὸ σφαγεῖον. Ὑγιὴς καὶ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐργαζόμενος βοῦς τρώγει 50—60 κιλὰ χόρτου ἡμερησίως. Καταλληλοτέρα τροφὴ εἶναι ἡ ἀκόλουθος, ἥτις δέον νὰ δίδηται καθ' ἑκάστην: σανὸς καὶ κεκομμένον ἄχυρον ἀναμεὶξ 8—10 κιλά, τεῦτλα 30—35, πίττα ἐκ σησάμου ἢ λίνου 1,5—2, πίτυρα 1, ἤτοι 39—48 κιλὰ ἡμερησίως διὰ βοῦν ἐργασίας βάρους 650 περίπου κιλῶν, μετρίου μεγέθους καὶ μετρίας ἀποδόσεως ἐργασίας.

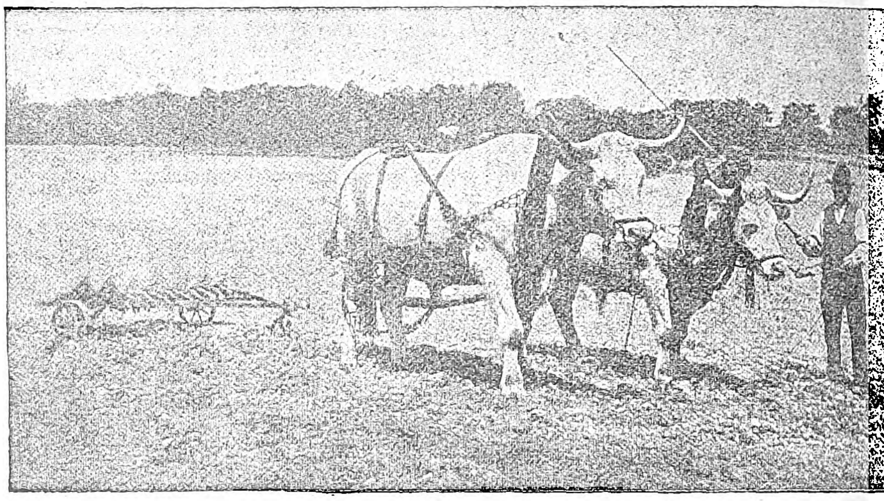

Τρόπος ζεύξεως.

Ποικιλία Ἀζεναί: Ἡ ποικιλία αὕτη θεωρεῖται ὡς ἁπλῆ παραλλαγὴ τῆς ποικιλίας τοῦ *Γαρούνα* καὶ ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὰς παρὰ τὸν ποταμὸν Γαρούναν πεδιάδας. Τὰ ζῷα ταῦτα γενικῶς διακρίνονται διὰ τὸν ὀστεώδη σκελετόν, τὸ εὔρωστον σῶμά των καὶ τὸν λευκὸν χρωματισμόν των. Εἶναι περισσότερον κατάλληλα πρὸς ἄροσιν ἢ διὰ τροφήν.

Ποικιλία Ἀλγερίας: Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς ποικιλίας ταύτης εἶναι: Σῶμα μετρίου ἀναστήματος καὶ μήκους· τὸ βάρος κυμαίνεται μεταξὺ 250—400 κιλῶν. Κεφαλὴ μετρία, λαιμὸς παχὺς καὶ ἰσχυρός, στῆθος εὐρύτατον, πόδες βραχεῖς καὶ λεπτοί, ἰδίως οἱ πρόσθιοι, χρῶμα ἐπίξανθον ἢ ὑπόφαιον καὶ ὑπομέλαν κατὰ τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν καὶ τὰς περιφερείας τῶν φυσικῶν ἀνοιγμάτων (ρωθώνων, στόματος καὶ ἕδρας). Ὁ βοῦς οὗτος εἶναι ἰθαγενὴς τῶν περὶ τὸν Ἄτλαντα ἐκτάσεων καὶ θεωρεῖται μοναδικὸς διὰ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας, διότι ἀντέχει πολὺ εἰς τοὺς κόπους καὶ τὰς σκληραγωγίας, εἶναι δὲ κατάλληλος καὶ διὰ τὸ σφαγεῖον, διότι ἀποδίδει 55 % καθαροῦ κρέατος.

Ποικιλία Ἀμποντάνς: Ὁ βοῦς τῆς ποικιλίας ταύτης διακρίνεται διὰ τὸ εὔρωστον καὶ ἰσχυρὸν σῶμά του, τὴν ὀγκώδη μὲ προτεταμένον ῥύγχος καὶ ἐπίρρινον κεφαλήν, τὰ βραχέα, εἰς αἰχμὴν καταλήγοντα καὶ πρὸς τὰ πρόσω διευθυνόμενα, κέρατά του, τὰ ἀνεπτυγμένα καὶ ὄρθια ὦτά του, τοὺς ἰσχυροὺς πόδας του καὶ τὴν προέχουσαν κατὰ τὴν βάσιν της οὐράν, ἥτις καταλήγει εἰς θύσανον. Τὸ χρῶμα τῆς ῥάχεως, τῶν πλευρῶν καὶ τοῦ λαιμοῦ εἶναι ὑπόπυρρον, ἡ κεφαλή, τὸ κάτω μέρος τοῦ λαιμοῦ, τὸ λωγάνιον, ἡ κοιλία καὶ οἱ πόδες ὑπόλευκοι. Ὁ βοῦς τῆς Ἀμποντὰνς εἶναι ἄριστος διὰ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας ὡς καὶ διὰ τὸ σφαγεῖον.

Ποικιλία Ἄνγκλ: Οἱ βόες τῆς Ἄνγκλ, οἵτινες διακρίνονται γενικῶς διὰ τὸ μέτριον μέγεθος καὶ ἀνάστημά των, προῆλθον ἐκ διασταυρώσεως ἀγελάδων τοῦ Ὥμπρακ μετὰ ταύρων τῆς Σβίτς. Ἡ κεφαλή των εἶναι εὐρεῖα, τὸ ῥύγχος βραχύ, τὰ κέρατα εὐθέως πρὸς τὰ ἄνω διευθυνόμενα, ἡ οὐρὰ ἀκανονίστως συμπεφυκυῖα μετὰ τῆς ῥάχεως, οἱ πόδες ἰσχυροὶ ἀλλὰ βραχεῖς. Εἰς τὰς πλείστας τῶν ἀναλογιῶν τοῦ σώματος ἡ ποικιλία αὕτη ὑπενθυμίζει τὰ ζῷα τῆς γασκωνικῆς ποικιλίας. Ὁ γενικὸς χρωματισμὸς εἶναι ἀνοικτῶς ἢ σκοτεινῶς φαιός.

Ποικιλία Ἀνγκούς: Ἡ ἀγγλικὴ αὕτη ποικιλία εἶναι ἐξηπλωμένη ἀνὰ τὰς πεδιάδας τῆς Σκωτίας καὶ τῆς Ἀμπερντήν. Κυριώτερα γνωρίσματα εἶναι: ἡ ἀπουσία κεράτων καὶ τὸ σκοτεινῶς φαιὸν ἢ καστανὸν χρῶμα, ἄνευ κηλίδων. Ἡ κεφαλὴ εἶναι λεπτή, οἱ πόδες βραχεῖς καὶ μᾶλλον λεπτοί, τὸ σκελετικὸν σύστημα περιωρισμένον, σῶμα ἁρμονικόν, δέρμα μαλακὸν καὶ τρίχωμα λεπτότατον. Εἶναι καταλληλότατα ζῷα διὰ τὸ σφαγεῖον, διότι παχύνονται εὐκόλως καὶ τὸ βάρος των φθάνει τὰ 650 κιλά. Παρὰ τὰ προσόντα ταῦτα, οὐδεμία ἐξαγωγὴ βοῶν τῆς ποικιλίας ταύτης γίνεται, διότι δυσκόλως ἀντέχουν εἰς τὰς κλιματολογικὰς μεταλλαγάς.

Ποικιλία Ἀΰρ: Ἡ ἀγγλικὴ αὕτη ποικιλία ἀπαντᾷ εἰς τὴν Σκωτίαν καὶ τὴν Ἀΰρ καὶ εἶναι ἀρκετὰ διαδεδομένη εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἀγγλίαν. Πολλαὶ προσπάθειαι ἐγένοντο πρὸς ἐγκλιματισμὸν τῶν ζῴων τούτων καὶ εἰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ δὲν ἔδωσαν τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς ποικιλίας εἶναι: Κεφαλὴ λεπτή, ῥύγχος μελανόν, κέρατα ἀνεπτυγμένα καὶ διασταυρωτά. Σῶμα παχὺ καὶ εὔρωστον ἀλλὰ μετρίου μεγέθους, δέρμα σκληρόν, τρίχες σκληραί. Ὁ χρωματισμὸς εἶναι λευκός, ἐρυθρός, πορτοκαλλώδης ἢ ὑπόπυρρος, πανταχοῦ μὲ ὁμοίας ἀποχρώσεις.

Ποικιλία τῆς Βανδέας: Τὰ ζῷα τῆς ποικιλίας ταύτης διακρίνονται ἐκ τοῦ μεγάλου ἀναστήματος, τοῦ εὐρώστου καὶ ἰσχυροῦ σώματος, τῆς ἰσχυρᾶς κεφαλῆς καὶ λαιμοῦ, τῶν ἰσχυρῶν καὶ παχέων ποδῶν καὶ τῶν βραχέων καὶ πρὸς τὰ ἄνω διευθυνομένων κεράτων των. Τὸ δέρμα των εἶναι σιτόχρουν, μᾶλλον λεπτὸν καὶ στιλπνὸν κατὰ τὴν κοιλίαν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ὄψιν τῶν ποδῶν. Τὰ ἄκρα τῶν προσθίων ποδῶν, τῶν κεράτων, τοῦ ῥύγχους καὶ τὰ πέριξ τῶν βλεφάρων εἶναι ὑπόφαια ἢ μελανόφαια. Οἱ βόες τῆς Βανδέας χρησιμοποιοῦνται ἰδίως πρὸς ἄροσιν καὶ παρέχουσιν ἐκλεκτὸν καὶ ἄφθονον κρέας.

Ποικιλία τῆς Βιλλὰρ-ντὲ-Λάν: Οἱ βόες οὗτοι προῆλθον ἐκ διασταυρώσεως ἰουρασίων βοῶν μετὰ ἐλβετικῶν ἀγελάδων, ἀλλ' ἐκ τῆς διαρκοῦς βελτιώσεως ἐμφανίζονται σήμερον ὡς τελείως ἀνεξάρτητος ποικιλία μὲ ἴδια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα. Τὰ ζῷα ταῦτα λόγῳ τοῦ εὐρώστου σώματός των εἶναι καταλληλότατα εἰς τὰς γεωργικὰς ἐργασίας, διακρίνονται διὰ τὴν μεγάλην των ἀντοχὴν καὶ παρέχουσιν ἐκλεκτὸν καὶ ἄφθονον κρέας. Κυριώτερα γνωρίσματα τῆς ποικιλίας εἶναι: Σῶμα εὔρωστον, κεφαλὴ μικρά, μᾶλλον τετράγωνος μὲ κέρατα λεπτά, ἐλλειπτικά, διευθυνόμενα πρὸς τὰ πλάγια καὶ ὑπόλευκα, ὀφθαλμοὶ μεγάλοι καὶ καλῶς ἠνεῳγμένοι, μέτωπον ἐπίπεδον, ἐπίρρινον καὶ ἐλαφρῶς πεπιεσμένον, λαιμὸς μᾶλλον μακρὸς καὶ εὐκίνητος, στῆθος εὐρὺ καὶ βαθύ, ῥάχις ἐλαφρῶς εὐρεῖα καὶ ὁριζοντία, πόδες μᾶλλον λεπτοὶ καὶ ἀνάστημα κατά τι μεγαλύτερον τοῦ μετρίου. Τὸ δέρμα εἶναι μαλακὸν καὶ σιτόχρουν μὲ ποικίλας ἀποχρώσεις, ὡς π. χ. τὸ ἄκρον τοῦ ῥύγχους, τοῦ στόματος, τῆς ἕδρας καὶ τοῦ πέους εἶναι ὑπέρυθρον. Γενικῶς οἱ βόες οὗτοι ἀναπτύσσονται εὐκόλως καὶ εἶναι ἄριστοι ἀναπαραγωγοί· ὁ νεαρὸς ταῦρος ὀχεύει εἰς ἡλικίαν 16 περίπου μηνῶν. Εἰς ἡλικίαν 5—6 ἐτῶν, ὁπότε λαμβάνουσι πᾶσαν τὴν ἀνάπτυξίν των, ἔχουσι βάρος 800—900 κιλῶν καὶ ἀποδίδουσιν εἰς καθαρὸν κρέας 56 %.

Ποικιλία Γαρούνα: Οἱ βόες τῆς ποικιλίας ταύτης ἀπαντῶσιν εἰς τὰς πλουσιωτάτας πεδιάδας τοῦ Γαρούνα, ἀλλ' εἶναι διαδεδομένη εἰς πᾶσαν τὴν Γαλλίαν. Γενικῶς ἡ ποικιλία τοῦ Γαρούνα διακρί-

Digitized by Google

νεται ἐκ τοῦ μεγάλου καὶ ἁρμονικοῦ ἀναστήματός της, τῆς ἰσχυρᾶς κεφαλῆς, τοῦ πάχεος καὶ ἀπεστρογγυλωμένου ἐπιρρίνου, τῶν πλατέων κεράτων, ἅτινα προσφύονται ὄπισθεν τοῦ κατινίου καὶ διευθύνονται πλαγίως τοῦ μετώπου, τοῦ ἰσχυροῦ και ρωμαλέου λαιμοῦ, τοῦ τελείως ἀνεπτυγμένου λωγανίου, τοῦ πάχεος γενικῶς σώματος, τῆς κατά τι κοίλης ράχεως, τῶν ἀπεστρογγυλωμένων γλουτῶν καὶ τῆς προεχούσης κατὰ τὴν βάσιν της οὐρᾶς. Ὁ χρωματισμὸς εἶναι ἀνοικτῶς ἢ σκοτεινῶς ὑπέρυθρος, βαθυτέρας ἀποχρώσεως κατὰ τὴν κοιλίαν καὶ ἀνοικτοτέρας κατὰ τὴν ράχιν, μὲ ὑπόλευκα τὸ ἄκρον τοῦ ρύγχους καὶ τὸ κατώτερον μέρος τῶν ποδῶν. Τὸ τρίχωμα εἶναι λεπτόν, στιλπνὸν καὶ βραχύ. Παρὰ τὸ παχὺ καὶ βαρὺ σῶμά του, ὁ βοῦς οὗτος εἶναι καταλληλότατος εἰς τὰς γεωργικὰς ἐργασίας, ὅσον καὶ εἰς τὸ σφαγεῖον ὡς παρέχων ἄφθονον, παχὺ καὶ εὔγευστον κρέας.

Ποικιλία Γασκώνης: Ἀπαντᾷ εἰς τὰς πρὸς μεσημβρίαν κειμένας κοιλάδας τοῦ Γαρούνα, ὅπου καὶ ἀποτελεῖ τὸν κυριώτερον πλοῦτον τῆς χώρας, εἶναι δὲ πανταχοῦ τῆς Γαλλίας διαδεδομένη, μέχρι καὶ τῶν ἀνατολικῶν Πυρηναίων. Τὰ ζῷα τῆς ποικιλίας ταύτης ἔχουσιν ἀνάστημα 130—135 ἑκατοστομέτρων καὶ βάρος 600—800 κιλῶν. Ἡ κεφαλή των εἶναι μᾶλλον βραχεῖα, τὸ μέτωπον εὐρύ, τὰ κέρατα λίαν ἀπομεμακρυσμένα κατὰ τὴν βάσιν των καὶ εἶτα ἀνορθοῦνται πλαγίως εἰς τὸ μέτωπον, τὸ σῶμα γενικῶς εἶναι ὀγκῶδες καὶ ἀτρακτοειδές, οἱ μηροὶ καὶ οἱ γλουτοὶ ἐπίπεδοι, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, οἱ πόδες βραχεῖς, τὸ δέρμα παχύ, αἱ τρίχες στιλπναὶ καὶ τὸ χρῶμα φαιοαργυρῶδες ἢ φαιοϋποκύανον μὲ τὰ ἄκρα τοῦ ρύγχους, τῶν ποδῶν καὶ τῆς ἕδρας μελανά. Οἱ βόες τῆς Γασκώνης εἶναι καταλληλότατοι διὰ τὴν ἄροσιν, ὡς καὶ διὰ τὸ σφαγεῖον, διότι ἀποδίδουσι 50 %—56 % καθαροῦ κρέατος.

Ποικιλία δανική: Οἱ βόες οὗτοι διακρίνονται διὰ τὸ μικρόν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀνάστημά των, ὅπερ κυμαίνεται μεταξὺ 125 καὶ 130 ἑκατοστομέτρων, τὸν μετρίως ἀναπτυγμένον σκελετόν των καὶ τὸ κανονικὸν σῶμά των. Τῆς ποικιλίας ταύτης διακρίνομεν δύο παραλλαγάς: 1ον) Τὴν *ὑπέρυθρον*, ἥτις κυρίως ἀπαντᾷ εἰς τὰς νήσους Fionie, Seeland, Laaland, καὶ Bornholm. Αὕτη προῆλθεν ἐκ τῆς διασταυρώσεως δανικῶν βοῶν μετ' ἀγελάδων Σβὶτς καὶ διακρίνεται διὰ τὸ ἀνοικτῶς ἢ σκοτεινῶς ὑπέρυθρον χρῶμά της. 2ον) Τὴν *ἐρυθρομελαινήν*, ἥτις ἀπαντᾷ κυρίως ἐν Ἰουτλάνδη. Διακρίνεται ἐκ τοῦ ἐρυθροῦ μετὰ μεγάλων μελανῶν κηλίδων χρώματος καὶ τοῦ ὑψηλοτέρου ἀναστήματός της.

Ποικιλία Δύρχαμ: Ἡ ἀγγλικὴ αὕτη ποικιλία ἀπαντᾷ εἰς τὸ ὁμώνυμον διαμέρισμα καὶ προῆλθε διὰ διαρκῶν ἀπὸ τοῦ 1780 βελτιώσεων, διὰ διασταυρώσεως ἀγελάδων τῆς Ἀὺρ μὲ ἑλβετικοὺς βοῦς. Εἶναι διαδεδομένη καθ' ἅπασαν τὴν Ἀγγλίαν ὡς καὶ ἐν Γαλλίᾳ, Ἰταλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ Βελγίῳ καὶ διατηρεῖται κυρίως διὰ τὸ σφαγεῖον ὡς παρέχουσα ἄφθονον, ἐκλεκτῆς ποιότητος, παχὺ καὶ περιζήτητον κρέας (72% καθαρὸν κρέας). Τελευταίως ἡ ποικιλία Δύρχαμ ἐξηπλώθη μεγάλως εἰς τὰς πολιτείας τῆς βορείου Ἀμερικῆς, τὴν Νέαν Ζηλανδίαν, καὶ τὴν Ἀργεντινὴν καὶ τὴν Χιλήν. Κυριώτερα γνωρίσματα εἶναι: Κεφαλὴ βραχεῖα, λεπτὴ καὶ ἐλαφρῶς κυρτή, κέρατα μικρὰ καὶ πρὸς τὸ πρόσω διευθυνόμενα, λαιμὸς βραχὺς καὶ παχύς, λωγάνιον ἐλάχιστα ἀνεπτυγμένον, στῆθος εὐρὺ καὶ μᾶλλον πεπτωκός, ράχις παχεῖα καὶ εὐθύγραμμος, ἰσχία ἀπομεμακρυσμένα ἀλλήλων, μηροὶ καὶ γλουτοὶ πεπιεσμένοι, οὐρὰ λεπτή, δέρμα μαλακὸν καὶ τρίχες λεπταὶ καὶ βραχεῖαι. Τὸ χρῶμα εἶναι ποικίλον, σκοτεινῶς ἐρυθρόν, ὑπόπυρρον, λευκόν, λευκοϋποκίτρινον ἢ ὑπόξανθον μετὰ βαθέως ἐρυθρῶν κηλίδων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ἄκρων τῶν ποδῶν.

Ποικιλία Δύρχαμ-Μανσέλλ: Προῆλθεν ἐκ διασταυρώσεως βοῶν Δύρχαμ καὶ γασκωνικῶν ἀγελάδων· ἀπαντᾷ κυρίως ἐν Γαλλίᾳ καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ μεγάλου ἀναστήματος, τῆς βαρείας κεφαλῆς, τῶν ἰσχυρῶν ποδῶν καὶ τοῦ ἐρυθροῦ ἢ ὑπερύθρου χρώματος. Χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὸ σφαγεῖον, ὡς παρέχουσα καθαρὸν κρέας 72% 74%.

Ποικιλία ἑλληνική: Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπαντῶσι τρεῖς ποικιλίαι βοῶν, ἡ *αἰγαία*, ἡ *θεσσαλικὴ* καὶ ἡ *μακεδονική*. Γενικῶς αἱ ἑλληνικαὶ ποικιλίαι βοῶν εἶναι μικρόσωμοι, ἀλλ' εὔρωστοι καὶ ἀντέχουσι πολὺ εἰς τοὺς κόπους καὶ τὰς κακουχίας. Καλυτέρα πασῶν θεωρεῖται ἡ ποικιλία τῆς Μακεδονίας (περιφέρεια Κατερίνης).

Ποικιλία Ἕρεφορ: Ἀγγλικοὶ βόες διακρινόμενοι διὰ τὸ ὀγκῶδες καὶ μέγα σῶμά των καὶ χρησιμοποιούμενοι κυρίως διὰ τὸ σφαγεῖον καὶ πρὸς ἀναπαραγωγήν, πολλάκις ὅμως παρὰ τὸ βαρὺ σῶμά των καὶ διὰ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας. Ἴδια γνωρίσματα εἶναι: Χρῶμα ζωηρῶς ἐρυθρὸν μὲ κεφαλὴν λευκήν, σκελετὸς μετρίως ἀνεπτυγμένος, στῆθος μᾶλλον εὐρύ, γλουτοὶ ἀπεστρογγυλωμένοι καὶ μᾶλλον χαμηλοί, δέρμα χονδρὸν καὶ τρίχες μᾶλλον σκληραί. Τὸ κρέας του, μολονότι λαμβάνεται ἀφοῦ πρῶτον τὸ ζῷον ἐργασθῇ μέχρις ἐνηλικιώσεώς του εἰς τὸ ἄροτρον, εἶναι εὔγευστον, παχὺ καὶ πλούσιον εἰς καθαρὰν ἀπόδοσιν. Συστηματικῶς παχυνόμενοι φθάνουσι τὰ 1250 κιλὰ καὶ καταναλίσκονται κυρίως εἰς τὸ Λονδῖνον.

Ποικιλία Ἰερσέης: Ὁ βοῦς τῆς ποικιλίας ταύτης εἶναι ἰθαγενὴς τῆς νήσου Ἰερσέης, ἐξ ἧς διεδόθη εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς γῆς. Γενικῶς οἱ βόες τῆς ποικιλίας ταύτης ἔχουσι σχετικῶς μικρὸν ἀνάστημα, ὅπερ κυμαίνεται μεταξὺ 1.25—1.35 ἑκατοστομέτρων, καὶ βάρος 400—450 κιλῶν. Κυριώτερα γνωρίσματα τῆς ποικιλίας ταύτης εἶναι: Κεφαλὴ βραχεῖα καὶ αἰσθητῶς κοίλη κατὰ τὸ μέτωπον, ὀφθαλμοὶ μεγάλοι καὶ προέχοντες, ἐπίρρινον καὶ ρύγχος ἀνυψωμένα, κέρατα βραχέα, πεπλατυσμένα, λεπτὰ καὶ γενικῶς διευθυνόμενα πρὸς τὸ μέτωπον. Τὸ στῆθος εἶναι εὐρύ, ὁ μηρὸς πεπλατυσμένος, οἱ γλουτοὶ εὐθύγραμμοι, ἡ οὐρὰ μακρὰ καὶ λεπτή, οἱ πόδες μᾶλλον βραχεῖς καὶ λεπτοί. Γενικῶς τὸ σῶμα εἶναι μᾶλλον λεπτὸν καὶ εὐκίνητον. Ὁ χρωματισμὸς ἐπίξανθος μὲ τὸ κατώτερον μέρος τῶν ποδῶν μελανὸν καὶ μὲ ἀποχρώσεις ἀπὸ τοῦ ἀνοικτῶς μέχρι τοῦ βαθέως ἐπιξάνθου. Ἐνίοτε εἰς τὰ ὑποκάτω μέρη τοῦ σώματος φέρει λευκὰς κηλῖδας. Ἡ διατροφὴ καὶ ἡ διασταύρωσις τῶν βοῶν τούτων ἀποτελεῖ μίαν τῶν μεγαλυτέρων προσόδων τῆς Ἰερσέης, μεγάλη δὲ ἐξαγωγὴ γίνεται εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Δανίαν, τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας καὶ τὴν νοτιοδυτικὴν Γαλλίαν.

Ποικιλία Ἰουράσειος: Ὁ βοῦς οὗτος εἶναι ἰθαγενὴς τῶν παρὰ τὸ ὄρος Ἰούρα χωρῶν καὶ διακρίνεται κυρίως ἐκ τοῦ ὀγκώδους καὶ εὐρώστου σώματος καὶ τοῦ μετὰ μεγάλων κηλίδων πεποικιλμένου δέρματός του. Ἡ ποικιλία αὕτη ἔχει πλείστας ὅσας παραλλαγάς.

Ποικιλία Λιμουζίνης: Οἱ βόες τοῦ διαμερίσματος τούτου τῆς Γαλλίας, μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἐθεωροῦντο ὡς ζῷα κατάλληλα διὰ τὴν γεωργίαν καὶ γενικῶς διὰ τὰς βαρείας ἐργασίας, ἀλλ' ἀπό τινων ἐτῶν ἡ ποικιλία αὕτη ἐβελτιώθη ἐπαισθητῶς καὶ νῦν θεωροῦνται ὡς οἱ ἄριστοι τῶν πρὸς ἀναπαραγωγὴν καὶ σχηματισμὸν νέων παραλλαγῶν. Ἔχουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Κεφαλὴν ἰσχυράν, μέτωπον εὐρύ, ἐπίρρινον προέχον καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ οὔλων τριχῶν, κέρατα ἀπεστρογγυλωμένα καὶ περιελικτά, ὧν συνήθως τὸ ἄκρον διευθύνεται πρὸς τὰ ἔξω καὶ ὄπισθεν τοῦ μετώπου καὶ σπανιώτερον πρὸς τὰ κάτω, λωγάνιον εὐρύτατον, στῆθος εὐρύ, θώρακα μακρὸν καὶ κυλινδρικόν, πλευρὰς ἀπεστρογγυλωμένας, ράχιν καὶ νεφροὺς εὐρεῖς, μηροὺς ἐξογκωμένους, γλουτοὺς ἀπεστρογγυλωμένους καὶ μυώδεις, οὐρὰν μακροτάτην καὶ θυσανωτὴν κατὰ τὸ κατώτερον τρίτον τοῦ μήκους της· πόδας μᾶλλον βραχεῖς, δέρμα μᾶλλον λεπτόν, τρίχας μαλακὰς καὶ ἐλαφρῶς οὔλας, χρῶμα ἐπίξανθον ἢ ὑπόπυρον. Τὸ βάρος τοῦ σώματος φθάνει περίπου τὰ 800 κιλά, ἀλλὰ καλῶς διατρεφόμενοι δύνανται νὰ φθάσωσι καὶ τὰ 1000 κιλά. Διὰ τῆς παχύνσεως οἱ βόες προσθέτουσιν εἰς τὸ βάρος των 58 % περίπου. Μεγίστη ἐξαγωγὴ βοῶν τῆς ποικιλίας ταύτης γίνεται εἰς πᾶσαν τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὴν νότιον Ἀμερικήν.

Ποικιλία τῆς Λούρντ: Ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὰ διαμερίσματα τῶν Πυρηναίων καὶ τὰ περίχωρα τῆς Λούρντ. Πολλοὶ θεωροῦσι τὴν ποικιλίαν ταύτην ὡς μίαν τῶν παραλλαγῶν τῆς Ἀκουιτανίας. Οἱ βόες τῆς Λούρντ χρησιμοποιοῦνται κυρίως διὰ ἐλαφρὰς γεωργικὰς ἐργασίας. Κυριώτερα γνωρίσματα εἶναι: Ἀνάστημα 115—125 ἑκατοστόμετρα, κεφαλὴ λεπτὴ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ ἐπίρρινον ἀνεπτυγμένον, πλαγία κατατομὴ εὐθύγραμμος, ράχις εὐθεῖα καὶ καλῶς διαπεπλασμένη, σκελετὸς ἐκ λεπτῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὀστῶν ἀποτελούμενος, χρῶμα ἀνοικτῶς πυρρὸν καὶ ἐνίοτε βαθύτερον κατὰ τὸν λαιμόν. Βάρος κυμαινόμενον μεταξὺ 330—380 κιλῶν.

Ποικιλία τοῦ Μαρόκκου: Ἡ μαροκκινὴ ποικιλία ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς τὰς περὶ τὸν Ἄτλαντα χώρας τῆς βορείου Ἀφρικῆς καὶ περιλαμβάνει βοῦς καταλλήλους τόσον διὰ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας ὅσον καὶ διὰ τὸ σφαγεῖον. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς ποικιλίας ταύτης εἶναι: Ἀνάστημα κυμαινόμενον μεταξὺ 125—135 ἑκατοστομέτρων· βάρος 250—275 κιλῶν· καθαρὸν βάρος κρέατος σφαγείου 47—52 %· σῶμα γενικῶς εὐκίνητον, δέρμα λεπτὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον· δέρμα καστανόχρουν ἢ ὑπέρυθρον, βαθύτερον εἰς τὴν ράχιν καὶ τὴν κεφαλὴν καὶ ἀνοικτότερον κατὰ τὸ κατώτερον μέρος τῶν πλευρῶν, τῆς κοιλίας καὶ τῶν ἄκρων τῶν ποδῶν· κέρατα βραχέα καὶ ἐν εἴδει λύρας περιεστραμμένα, μελανοκιτρίνου χρώματος μὲ μελανὰ ἄκρα. Οἱ βελτιωμένοι μαροκκινοὶ βόες χρησιμοποιοῦνται κυρίως διὰ τὴν διασταύρωσιν μετ' ἄλλων ποικιλιῶν.

Ποικιλία τῆς Μάρς: Τὰ ζῷα τῆς ποικιλίας ταύτης διακρίνονται ἐκ τοῦ ἀτρακτοειδοῦς, οὕτως εἰπεῖν, σώματός των, καὶ τοῦ βαθέως ἐπιξάνθου χρωματισμοῦ των μὲ τὰ ἄκρα τοῦ ρύγχους, τῶν ποδῶν καὶ τῆς οὐρᾶς μελανά. Οἱ βόες Μάρς εἶναι καταλληλότεροι διὰ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας παρὰ διὰ τὸ σφαγεῖον.

Ποικιλία τοῦ Μοντμπελιάντ: Τὰ ζῷα τῆς ποικιλίας ταύτης φέρουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Ἀνάστημα μέγα, σῶμα εὔρωστον, ἰσχυρὸν καὶ ἐπίμηκες, κεφαλὴν εὐρεῖαν καὶ ἰσχυρὰν μὲ προέχον καὶ ἰσχυρὸν ἐπίρρινον καὶ προεχούσας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὀφθαλμικὰς κόγχας, κέρατα ἰσχυρά, λευκοῦ χρώματος καὶ ἐπικλινῆ πρὸς τὰ ὄπισθεν, λαιμὸν ἰσχυρόν, λωγάνιον γενικῶς ἀνεπτυγμένον καὶ παχύ, στῆθος μᾶλλον στενόν, κοιλίαν μᾶλλον ἀνεπτυγμένην, οὐρὰν λίαν προέχουσαν κατὰ τὴν βάσιν της καὶ χρῶμα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πυρρὸν ἢ ὑπόπυρρον μὲ μεγάλας ἀκανονίστους λευκὰς κηλῖδας, αἵτινες κατὰ τὸ πλεῖστον εὑρίσκονται εἰς τὴν κεφαλήν, τὸ ὀπίσθιον μέρος τῆς ράχεως καὶ τῶν πλευρῶν, τὴν κοιλίαν, τοὺς πόδας καὶ τὴν οὐράν. Οἱ βόες οὗτοι ἀπαντῶσιν εἰς ὁλόκληρον τὴν περιοχὴν καὶ τὰ περίχωρα τοῦ Μοντμπελιάντ, τὴν Αἲν, τὸν ἄνω Μάρνην, τὸν Ἰούραν, τὰ Βόσγια καὶ τὴν Κὸτ-ντ' Ὄρ, καὶ εἶναι κατάλληλοι ἰδίως διὰ τὸ σφαγεῖον, διότι εἰς ἡλικίαν τεσσάρων μόλις ἐτῶν ζυγίζουν 900—1000 κιλὰ καὶ ἀποφέρουσι καθαρὸν κρέας 55 %. Ἐπίσης καὶ διὰ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας εἶναι κατάλληλοι, διότι εἶναι εὔρωστοι, ἰσχυροὶ καὶ μεγάλης ἐπιδόσεως. Ἡ βελτιωμένη ποικιλία τῶν βοῶν τούτων εἶναι καταλληλοτάτη πρὸς διασταύρωσιν, διότι παρέχει εὔρωστα, ὑγιᾶ καὶ πλούσια εἰς γαλακτοπαραγωγὴν ζῷα.

Ποικιλία Μπλὲ-ντὺ-Νόρ: Ἡ ποικιλία αὕτη ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς τὸ Βέλγιον, προῆλθε δὲ ἐκ τῆς διασταυρώσεως βελγικῶν ἀγελάδων μετὰ ὁλλανδικῶν ταύρων. Κυριώτερα γνωρίσματα εἶναι: Κεφαλὴ μᾶλλον βραχεῖα, ἐπίρρινον μετρίου μεγέθους, μέτωπον ἀρκετὰ εὐρύ, κέρατα λεπτὰ καὶ μετρίου μήκους, διευθυνόμενα πρὸς τὰ πρόσω τοῦ μετώπου, ὦτα μᾶλλον μικρά, χρῶμα λευκὸν μετ' ἀραιῶν μελανῶν στιγμάτων καὶ κυανῶν ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ, τῆς κεφαλῆς, καὶ πέριξ τῶν ὀφθαλμικῶν κογχῶν. Οἱ ὦμοι εἶναι εὐρεῖς, τὸ στῆθος βαθύ, ἡ ράχις εὐθύγραμμος καὶ κανονική, τὰ ἰσχία ἀπομεμακρυσμένα ἀλλήλων, ἡ οὐρὰ λεπτὴ καὶ γενικῶς ὁ σκελετὸς βαρύς. Τὸ δέρμα εἶναι μαλακὸν καὶ αἱ τρίχες μαλακαὶ καὶ στιλπναί. Οἱ βόες τῆς ποικιλίας ταύτης εἶναι ἤρεμα ζῷα καὶ παρουσιάζουσι πλεῖστα προτερήματα χρήσιμα διὰ γεωργικὰς ἐργασίας καὶ τὴν ἀναπαραγωγὴν ἐκλεκτῶν παραλλαγῶν, καθὼς καὶ διὰ τὸ σφαγεῖον, διότι εὐκόλως παχύνονται. Τὸ βάρος τῶν βοῶν ἡλικίας 4—5 ἐτῶν κυμαίνεται μεταξὺ 1,100 ἕως 1,250 κιλῶν.

Ποικιλία Μπορντελαίζ: Τὰ ζῷα τῆς ποικιλίας ταύτης προῆλθον ἐκ τῆς διασταυρώσεως ὁλλανδικῶν ἀγελάδων μετὰ βοῶν τῆς Βρεττάνης καὶ ἀπαντῶσι κυρίως εἰς τὰ πέριξ τῆς Γιρόνδης καὶ τοῦ Μπορντώ. Γενικῶς εἶναι ζῷα μὲ γλυκεῖαν φυσιογνωμίαν, ἀνάστημα μέτριον (125—135 ἑκατοστ.), χρῶμα μελανὸν μετὰ λευκῶν στιγμάτων ἢ ἀκανονίστων κηλίδων μὲ μελανὰ τὰ ἄκρα τοῦ ρύγχους, τῶν ρωθώνων, τοῦ στόματος καὶ τῆς ἕδρας. Ἡ κεφαλὴ εἶναι δολιχοκέφαλος, ὁ λαιμὸς λεπτός, οἱ ὦμοι εὐρεῖς, οἱ μηροὶ ἀνεπτυγμένοι, τὰ κέρατα πλαγίως διευθυνόμενα καὶ μελανοῦ χρώματος. Παχύνονται εὐκόλως καὶ ἀποδίδουσι 50 % καθαροῦ κρέατος.

Ποικιλία Μπρεσάν: Ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὰ διαμερίσματα τῆς Γὲξ τοῦ Τοὺρ-ντὺ-Πὲν (Tour-du-Pin) καὶ τῆς Λὸν-λὲ-Σανιὲ (Ἰούρας). Τὸ ἀνάστημα κυμαίνεται μεταξὺ 145-150 ἑκατοστομέτρων. Ἡ κεφαλὴ εἶναι ἰσχυρά, ὁ λαιμὸς μᾶλλον λεπτός, οἱ γλουτοὶ ἀνανάπτυκτοι, ἡ οὐρὰ πολὺ πρὸς τὰ ἄνω τῆς ράχεως προσπεφυκυῖα καὶ γενικῶς τὸ σῶμα παρουσιάζει ἀτελῆ διάπλασιν. Τὸ βάρος του κυμαίνεται μεταξὺ 500 καὶ 600 κιλῶν καὶ εἶναι κατάλληλος μόνον διὰ τὸ σφαγεῖον, διότι ἀποδίδει 54 % καθαροῦ κρέατος.

Ποικιλία Μπρετών: Οἱ βόες τῆς ποικιλίας ταύτης διαβιοῦν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐπαρχίαν τῆς Βρεττάνης, περὶ τὸ Φινίστερον ἀκρωτήριον καὶ τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Γαλλίας. Ἡ ἀνάπτυξίς των ἐξαρτᾶται πολὺ ἐκ τῆς ποιότητος τῶν βοσκῶν. Τῆς ποικιλίας ταύτης ὑπάρχουσι πολλαὶ παραλλαγαί, αἵτινες διακρίνονται ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ χρώματος, τοῦ ἀναστήματος, τῆς διευθύνσεως τῶν κεράτων κτλ.

Παραλλαγὴ ὑπόπυρρος: Διακρίνεται ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀναστήματος καὶ τοῦ καθαρῶς ὑποπύρρου χρώματος μετὰ μεγάλων ἀκανονίστων λευκῶν κηλίδων. Ἡ περιφέρεια τῶν βλεφάρων εἶναι ὑπέρυθρος, τὸ ἄκρον τοῦ ρύγχους λευκοαργυρῶδες, τὰ ἄκρα τῶν κεράτων ὑπόφαια καὶ αἱ ὁπλαὶ ὑπομέλαιναι.

Παραλλαγὴ σιτόχρους: Ἀνάστημα ὑψηλὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ γενικῶς χρωματισμὸς σώματος ὁμοιομόρφως σιτόχρους, μὲ πόδας καὶ κατώτερον ὀπίσθιον μέρος τῆς κοιλίας λευκά, περιφέρειαν βλεφάρων καὶ ἄκρον ρύγχους ὑπέρυθρα καὶ ὁπλὰς μελανολεύκους. Τὰ ζῷα τῆς παραλλαγῆς ταύτης εὐδοκιμοῦσι καὶ εἰς ἀφορωτάτας ἔτι βοσκάς. Εἰς τὰς γεωργικὰς ἐργασία ἐλάχιστα ἀντέχουσιν, ἀλλὰ παχύνονται εὐκόλως καὶ παρέχουσιν ἐκλεκτόν, λεπτὸν καὶ εὔγευστον κρέας. Ἡ μετὰ διαφόρων ἄλλων ποικιλιῶν διασταύρωσις

Digitized by Google

τῶν βοῶν τῆς Βρεττάνης δὲν ἀπέδωκε τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα.

Παραλλαγὴ ὑπομέλαινα: Διακρίνεται ἐκ τῆς μικρᾶς καὶ λεπτῆς κεφαλῆς, τῶν μακρῶν, λεπτῶν καὶ ἐν σχήματι λύρας κεράτων, τοῦ λεπτοῦ, στενοῦ καὶ κεκλιμένου λαιμοῦ καὶ τοῦ ἐλάχιστα ἀνεπτυγμένου ἢ τελείως ἀπουσιάζοντος λωγανίου. Τὸ στῆθος εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένον καὶ εὐρύτατον. Τὸ σῶμα εἶναι ἀρκετὰ ἐπίμηκες καὶ μυῶδες, τὰ ἰσχία εὐρέα καὶ ἡ οὐρὰ πολὺ ἄνω τῆς ράχεως καὶ κανονικῶς ἐκπεφυκυῖα. Ἀνάστημα μικρὸν καὶ πόδες βραχεῖς καὶ λεπτοί, δέρμα μαλακὸν καὶ λεπτότατον κατὰ τὴν ἀφήν. Κυριαρχῶν χρωματισμὸς ὁ μέλας μετὰ ζωηρῶν, μεγάλων καὶ ἀκανονίστων λευκῶν κηλίδων. Ρύγχος, περιφέρεια τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ὁπλαὶ μελαναὶ καὶ ἐνίοτε μελανόλευκοι, κέρατα λευκά, καὶ ὑπομέλανα κατὰ τὰ ἄκρα των καὶ ἄκρα ποδῶν καὶ οὐρᾶς λευκά.

Ποικιλία Νορμανδίας: Ἡ ποικιλία αὕτη τῶν βοῶν ἀπαντᾷ ἐν Νορμανδίᾳ καὶ εἰς τὰ περίχωρα ταύτης καὶ διακρίνεται ἐκ τῶν ἑξῆς γνωρισμάτων: Ἀνάστημα μέγα, κεφαλὴ εὐρεῖα καὶ μᾶλλον βραχεῖα μὲ αἰσθητῶς πεπιεσμένην μετωπικὴν χώραν· κόγχαι τῶν ὀφθαλμῶν προέχουσαι, ρύγχος παχὺ καὶ ἀνάστροφον, κέρατα πεπλατυσμένα, πρὸς τὰ πρόσω διευθυνόμενα καὶ κατὰ τὸ ἄκρον των ἀποτόμως λεπτυνόμενα· σῶμα παχὺ καὶ εὔρωστον, ράχις εὐθύγραμμος, οὐρὰ φυομένη διὰ μέσου τῶν ἰσχίων, μηροὶ πεπιεσμένοι, γλουτοὶ εὐθεῖς, κοιλία λίαν ἀνεπτυγμένη, πόδες ἰσχυροί, δέρμα μαλακὸν καὶ λιπῶδες, τρίχες χονδραὶ ἐφ' ὅσον τὰ ζῷα διατηροῦνται εἰς βοσκάς, καὶ λεπταὶ καὶ ἀποστίλβουσαι, ἐφ' ὅσον διατηροῦνται εἰς βουστάσια· δέρμα κισσόρφνον μὲ μελανὰς παραλλήλους κηλῖδας ἢ βαθέως ἐρυθρὸν μὲ ἀνοικτοτέρου χρώματος ἀκανονίστους κηλῖδας. Ὁ βοῦς τῆς Νορμανδίας εἶναι καλὸς πρὸς ἀναπαραγωγὴν καὶ καταλληλότατος διὰ τὸ σφαγεῖον, παχυνόμενος εἰς βοσκὴν καὶ ἀποδίδων 52—56% καθαροῦ κρέατος, ὅπερ προτιμᾶται τῶν κρεάτων ἑτέρων ποικιλιῶν. Πλὴν τῆς Γαλλίας, μεγάλη ἐξαγωγὴ νορμανδικῶν βοῶν γίνεται καὶ εἰς ἄλλας χώρας, διότι εὐδοκιμοῦσι πανταχοῦ, ὅταν εὑρίσκουσιν ὑγιεινὰς συνθήκας καὶ κατάλληλον τροφὴν καὶ ἔχουν μεγάλην ἀπόδοσιν τόσον εἰς ἐργασίαν ὅσον καὶ εἰς κρέας.

Ποικιλία Ντεβών: Ἀγγλικὴ ποικιλία βοῶν, διακρινομένη ἐκ τῆς λεπτῆς καὶ κυρτῆς κεφαλῆς, τῶν εὐθέως πρὸς τὰ πρόσω τοῦ μετώπου διευθυνομένων καὶ ἠνωρθωμένων κατὰ τὸ ἄκρον κεράτων της, τῆς κανονικῆς διαμορφώσεως τοῦ σώματος, τοῦ λεπτοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τριχώματος καὶ τοῦ ὑποκιτρίνου χρωματισμοῦ της. Μέσον βάρος 600 περίπου κιλά. Καθαρὰ ἀπόδοσις κρέατος 72%. Πλὴν τῆς Ἀγγλίας εἶναι μελάλως διαδεδομένη καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ Βελγίῳ.

Ποικιλία Ὀλλανδίας: Ἀπαντᾷ πανταχοῦ τῶν Κάτω Χωρῶν, ὡς καὶ ἐν Βελγίῳ, Γερμανίᾳ, Γαλλίᾳ, Ἰταλίᾳ, Ἑλβετίᾳ καὶ εἰς τὰς βαλκανικὰς χώρας. Τὰ ζῷα τῆς ποικιλίας ταύτης ἀποτελοῦσιν ἕνα τῶν μεγαλυτέρων πλουτοπαραγωγικῶν πόρων τῆς Ὀλλανδίας, ὅπου διατρέφονται κατὰ ἑκατομμύρια κεφαλῶν καὶ ὁπόθεν ἐξάγονται πολλαὶ χιλιάδες εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην. Τὰ ζῷα τῆς ὀλλανδικῆς ποικιλίας παρουσιάζουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Βάρος 500—650 κιλῶν, μέσον ἀνάστημα 135 ἑκατοστομέτρων, κεφαλὴν μακρὰν καὶ λεπτήν, πλαγίαν κατατομὴν ἐλαφρῶς κυρτὴν κατὰ τὸ ἐπίπεδον τοῦ μετώπου, ὀφθαλμικὰς κόγχας προεχούσας, κέρατα βραχέα, πεπλατυσμένα, κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὰ πρόσω τοῦ μετώπου διευθυνόμενα, λευκὰ κατὰ τὴν βάσιν των καὶ μέλανα κατὰ τὸ ἄκρον των. Διαμόρφωσις σώματος ἁρμονική, λαιμὸς λεπτός, στῆθος ὑψηλόν, σῶμα ἐπίμηκες, ἰσχία ἀπομεμακρυσμένα ἀλλήλων, κοιλία εὐρεῖα, γλουτοὶ εὐθύγραμμοι, ἐλάχιστα χαμηλοί, πόδες μᾶλλον λεπτοί, δέρμα λεπτὸν καὶ μαλακόν, τρίχες βραχεῖαι, στιλπναὶ καὶ χρῶμα λευκομέλαν, ἔνθα κυριαρχεῖ τὸ μέλαν, ἢ ἐρυθρόλευκον, ἔνθα κυριαρχεῖ τὸ ἐρυθρόν. Τελευταίως οἱ ὀλλανδικοὶ βόες διεδόθησαν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς βορείου Ἀμερικῆς, εἰς τὴν Βραζιλίαν, τὴν Χιλήν, τὴν Γουατεμάλαν, τὸ Μεξικόν, τὴν Ἀργεντινήν, ἐξαγωγὴ δὲ αὐτῶν γίνεται καὶ εἰς τὴν Αὐστραλίαν ἀκόμη, λόγῳ τῆς εὐκόλου παχύνσεώς των καὶ τῆς μεγάλης ἀποδόσεως ἣν ἔχουσιν εἰς καθαρὸν κρέας.

Ποικιλία οὐγγρική: Ἡ ποικιλία αὕτη διακρίνεται ἐκ τοῦ βάρους της, ὅπερ κυμαίνεται μεταξὺ 600 καὶ 675 κιλῶν, τοῦ εὐρώστου σώματος, τῆς μακρᾶς καὶ ἰσχυρᾶς κεφαλῆς, τῶν μεγάλων, χονδρῶν, αἰχμηρῶν κατὰ τὰ ἄκρα των καὶ πρὸς τὰ ἄνω διευθυνομένων κεράτων, ἅτινα λίαν ἀπέχουσιν ἀλλήλων κατὰ τὴν βάσιν των, τοῦ ἀνεπτυγμένου σκελετοῦ, τῶν μακρῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ποδῶν καὶ τοῦ φαιοκαστανοῦ, ἀνοικτοῦ ἢ βαθέος χρώματός της. Εἶναι διαδεδομένη εἰς ὁλόκληρον τὴν Οὐγγαρίαν, τὰς βαλκανικὰς χώρας, τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Τουρκίαν. Χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας, ὅπου ἀποδίδει μεγάλως, καὶ εἰς τὸ σφαγεῖον, ὅπου τὰ συνήθη ζῷα παρέχουσι 50% καὶ τὰ βελτιωμένα 55—58% καθαροῦ κρέατος.

Ποικιλία Παρθεναΐζ: Ἀπαντᾷ εἰς τὰ δυτικὰ διαμερίσματα τῆς Γαλλίας καὶ διακρίνεται διὰ τὸ μέγα καὶ εὔρωστον σῶμά της. Κυριώτερα γνωρίσματα εἶναι: Βάρος 700—900 κιλά, μέσον ἀνάστημα 150 ἑκατοστομέτρων, κεφαλὴ ἰσχυρά, κέρατα ὀγκώδη καὶ ἐν σχήματι λύρας, ὦτα παχέα καὶ εὐρέα, ρύγχος παχύ, λαιμὸς βραχὺς καὶ ἰσχυρότατος, λωγάνιον ἀνεπτυγμένον καὶ προέχον, στῆθος ὑψηλόν, ράχις εὐθύγραμμος, ἰσχία ἀπομεμακρυσμένα ἀλλήλων, μηροὶ ἐπίπεδοι, γλουτοὶ εὐθύγραμμοι, πόδες ἰσχυροί, δέρμα παχὺ ἀλλὰ μαλακόν. Ὁ γενικὸς χρωματισμὸς εἶναι ἐπίξανθος, ὑπέρυθρος ἢ σιτώδης, ἀνοικτὸς ἢ σκοτεινός, μὲ τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν μέλανα, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ ρύγχος, τὴν περιφέρειαν τῶν βλεφάρων, τὸ ἄκρον τοῦ κάτω χείλους, τὸ ἄκρον τοῦ στόματος, τὰ ἄκρα τῶν κεράτων, τὰς ὁπλάς, τὸ ἄκρον τῆς οὐρᾶς καὶ τὴν ἕδραν. Τὸ κατώτερον μέρος τῆς κοιλίας καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ὄψις τῶν ποδῶν εἶναι ἐρυθροϋπομέλανα. Οἱ βόες τῆς ποικιλίας ταύτης εἶναι ἰσχυρότατοι, σύρουσι μεγάλα βάρη, ἀντέχουσιν εἰς τοὺς κόπους καὶ ἔχουσι μεγάλην ἀπόδοσιν εἰς τὰς γεωργικὰς ἐργασίας. Ὡς ἐκ τούτου εἶναι περιζήτητοι καὶ ἐξάγονται κατὰ μεγάλας ποσότητας εἰς Εὐρώπην καὶ Ἀμερικήν.

Ποικιλία Πυρηναίων: Εἶναι ἐξηπλωμένη εἰς τὰ κάτω, ἄνω καὶ ἀνατολικὰ Πυρηναῖα καὶ διακρίνεται εἰς δύο παραλλαγάς:

Παραλλαγὴ ἀνατολικῶν Πυρηναίων: Αὕτη περιλαμβάνει ζῷα μετρίου ἀναστήματος καὶ μήκους, μὲ σῶμα μᾶλλον λεπτόν, κέρατα μακρὰ καὶ σπειροειδῆ καὶ χρῶμα σιτῶδες, ἀνοικτὸν ἢ λευκοκάστανον. Χρησιμεύουσι τόσον εἰς τὰς γεωργικὰς ἐργασίας ὅσον καὶ διὰ τὸ σφαγεῖον.

Παραλλαγὴ δυτικῶν Πυρηναίων: Ὁμοιάζει πρὸς τὴν προηγουμένην ὡς πρὸς τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ σώματος καὶ διακρίνεται μόνον ἐκ τοῦ χρώματος, ὅπερ εἶναι σαρκῶδες, καὶ τοῦ εὐκινητοτέρου σώματος.

Ποικιλία τῆς Ρομάνης: Διακρίνεται ἐκ τοῦ μεγάλου ἀναστήματος, τοῦ ἐπιμήκους καὶ εὐρώστου σώματος, τοῦ ὀγκώδους λωγανίου, τῆς λίαν ἀνεπτυγμένης κοιλίας καὶ τῶν ἰσχυρῶν ποδῶν. Ὁ χρωματισμὸς εἶναι λευκὸς πρὸς τὸ ὑποκίτρινον ἢ φαιός. Τὸ δέρμα εἶναι μᾶλλον λεπτόν. Οἱ εἰς τὰ ὄρη ἐνδιαιτώμενοι βόες ἔχουσι βραχὺ καὶ ἀτρακτοειδές, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, σῶμα, οἱ δὲ ἐνδιαιτώμενοι εἰς τὰς πεδιάδας πλέον ἐπίμηκες καὶ λεπτόν. Οἱ βόες τῆς Ρομάνης ἐνδείκνυνται ὡς ἄριστα διὰ γεωργικὰς ἐργασίας ζῷα καὶ παρέχουσι καλῆς ποιότητος καὶ ἄφθονον κρέας. Εἶναι σχεδὸν διαδεδομένοι καθ' ὅλην τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐξάγονται καὶ εἰς πολλὰς χώρας τῆς Εὐρώπης.

Ποικιλία Σαλέρ: Οἱ βόες τῆς ποικιλίας ταύτης ἔχουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Βάρος 750—900 κιλῶν, ἀνάστημα κυμαινόμενον μεταξὺ 115 καὶ 140 ἑκατοστομέτρων, κεφαλὴν ἰσχυράν, ἐπίρρινον προέχον, μέτωπον ἀπεστρογγυλωμένον, κέρατα συμφυόμενα ὄπισθεν τοῦ μετώπου, μακρά, περιελικτὰ καὶ ὑπόλευκα κατὰ τὴν βάσιν των, ὑποπράσινα περὶ τὸ μέσον καὶ βαθέως φαιὰ κατὰ τὸ ἄκρον των. Τὸ πρόσωπον εἶναι λεπτόν, τὸ ρύγχος στενόν, ὁ λαιμὸς ἐπίπεδος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, τὸ λωγάνιον ἀνεπτυγμένον, τὸ στῆθος ὑψηλόν, ἡ ράχις εὐθύγραμμος, οἱ γλουτοὶ λεπτοὶ καὶ κρεμάμενοι, ἡ οὐρὰ λίαν πρὸς τὰ ἄνω προσπεφυκυῖα, οἱ πόδες ἰσχυροί, τὸ δέρμα μαλακόν, ἐλάχιστα παχύ, καὶ αἱ τρίχες μακραὶ καὶ συνήθως οὖλαι. Ὁ χρωματισμὸς εἶναι ἐρυθρὸς ἢ πυρρὸς ὁμοιόμορφος, μὲ ρύγχος ἀνοικτοτέρου χρώματος καὶ μέτωπον φέρον λευκάς τινας μικρὰς κηλῖδας. Ἡ ποικιλία αὕτη περιλαμβάνει ζῷα καταλληλότατα διὰ τὰς γεωργικὰς καὶ γενικῶς τὰς μεταφορικὰς ἐργασίας, ὡς καὶ διὰ τὸ σφαγεῖον, διότι τὸ κρέας καὶ μετὰ μακροχρόνιον καὶ ἐπίπονον ἔτι ἐργασίαν λαμβανόμενον δὲν παύει νὰ εἶναι εὔγευστον καὶ γενικῶς ἀρίστης ποιότητος. Ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς τὸ διαμέρισμα καὶ τὰ πέριξ τῆς Ὠβέρν, ὅπου καὶ γίνεται συστηματικὴ ἐκμετάλλευσις τῶν βοῶν τούτων διὰ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας καὶ τὴν ἀναπαραγωγήν, ὡς καὶ μεγάλη ἐξαγωγὴ εἰς ὁλόκληρον τὴν Γαλλίαν, τὴν βόρειον Ἰταλίαν καὶ τὸ Βέλγιον.

Ποικιλία Σαρολαΐζ: Εἶναι διαδεδομένη εἰς τὰ διαμερίσματα τῆς Σαρολαί, τῆς Σὼν καὶ τῆς Λουὰρ καὶ προῆλθεν ἐκ τῆς διασταυρώσεως ἰουρασίων ταύρων μετὰ ἑλβετικῶν ἀγελάδων. Αἱ ἄφθονοι καὶ πλούσιαι βοσκαὶ τῶν μερῶν τούτων, τὸ εὔκρατον κλῖμα καὶ ἡ μετρία ὑγρασία τοῦ ἐδάφους συνέτειναν κατὰ πολὺ εἰς τὴν τελείαν διάπλασιν τῶν ζῴων τῆς ποικιλίας ταύτης, ἅτινα εἶναι ἐξ ἴσου πολύτιμα διὰ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας καὶ διὰ τὸ σφαγεῖον. Τελευταίως οἱ βόες οὗτοι διεδόθησαν εἰς πᾶσαν σχεδὸν τὴν Γαλλίαν, γίνεται δὲ μεγάλη ἐξαγωγὴ αὐτῶν καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Εὐρώπης. Ἡ ἀμειγὴς ποικιλία τῆς Σαρολαΐζ προῆλθε διὰ διαρκῶν ἀπὸ τοῦ 1864 βελτιώσεων τῶν ζῴων καὶ παρουσιάζει τοὺς ἑξῆς χαρακτῆρας: Κεφαλὴ μᾶλλον μικρὰ καὶ βραχεῖα μὲ μέτωπον εὐρύ, ἐπίπεδον ἢ ἐλαφρῶς κυρτόν, μὲ εὐθύγραμμον ἐπίρρινον, κέρατα λευκά, μετρίου μεγέθους, μᾶλλον λεπτά, πλαγίως διευθυνόμενα καὶ ὀρθούμενα κατὰ τὸ ἄκρον των. Ὦτα μέτρια, λεπτὰ καὶ ἀραιῶς καλυπτόμενα ὑπὸ τριχῶν. Ὀφθαλμοὶ μεγάλοι, ρύγχος εὐρύ, λαιμὸς βραχὺς καὶ ἀμοιρῶν λωγανίου, στῆθος βαθύ, πλευραὶ ἀπεστρογγυλωμέναι, ράχις ὁριζοντία κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, κανονική, παχεῖα καὶ βραχεῖα· ἰσχία εὐρέα, γλουτοὶ ἀπεστρογγυλωμένοι καὶ χαμηλοί, σῶμα ἐπίμηκες, ἀνάστημα μέγα, οὐρὰ λεπτὴ καὶ τελευτῶσα εἰς θύσανον ἐκ μαλακῶν τριχῶν· πόδες βραχεῖς ἀλλ' ἰσχυροί, δέρμα μετρίου πάχους, μαλακόν, μὲ λεπτὰς μεταξοειδεῖς τρίχας καὶ ἐλαφρῶς οὖλον· χρῶμα γενικῶς λευκὸν καὶ σπανιώτερον λευκοϋποκίτρινον. Ἀναλόγως τῆς διαίτης εἰς ἣν ὑποβάλλονται τὰ ζῷα ταῦτα χρησιμοποιοῦνται τόσον διὰ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας, ὅσον καὶ διὰ τὸ σφαγεῖον καὶ ἀποδίδουσιν 70% καθαροῦ κρέατος.

Ποικιλία Σβίτς: Οἱ βόες τῆς ποικιλίας ταύτης προέρχονται ἐκ τῶν ἑλβετικῶν Ἄλπεων καὶ ἀπαντῶσι κυρίως εἰς τὰ καντόνια τῆς Σβίτς, τῆς Ζυρίχης, τῆς Λουκέρνης, τῆς Βέρνης καὶ τοῦ Οὔρι. Ἔχουσι βάρος φθάνον τὰ 700 κοιλά, καλῶς δὲ παχυνόμενοι τὰ 1,000. Γενικῶς τὸ σῶμά των εἶναι ὀγκῶδες καὶ ἀτρακτοειδές, τὰ κέρατα βραχέα καὶ ἀπομεμακρυσμένα ἀλλήλων κατὰ τὴν βάσιν των, ἡ κοιλία τελείως ἀνεπτυγμένη, οἱ πόδες ἰσχυροὶ καὶ βραχεῖς. Ὁ χρωματισμὸς εἶναι φαιὸς μὲ τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν μέλανα. Τὰ ζῷα τῆς Σβίτς διατρέφονται καὶ εἰσάγονται διαρκῶς εἰς ἄλλας χώρας, ὡς εἰς τὴν Γαλλίαν, Γερμανίαν, Βέλγιον, Ἰταλίαν, Ἱσπανίαν καὶ Ἀμερικήν.

Ποικιλία Σιμμενθάλ: Ἑλβετικὴ ποικιλία, ἀπαντῶσα ἰδίως εἰς τὰς περὶ τὸν ποταμὸν Σὸμ κοιλάδας. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῶν ζῴων τούτων εἶναι: Σῶμα ὀγκῶδες καὶ ἐπίμηκες, κεφαλὴ μετρίου μεγέθους, μέτωπον εὐρύ, ἐπίρρινον προέχων, ρύγχος παχύ, κέρατα ὄπισθεν τοῦ μετώπου προσφυόμενα, πλατέα, μὴ αἰχμηρὰ καὶ σχεδὸν πλαγίως τῆς κεφαλῆς διευθυνόμενα. Ὁ λαιμὸς εἶναι ἰσχυρός, τὸ λωγάνιον κρεμάμενον, τὸ στῆθος εὐρὺ καὶ βαθύ, ἡ ράχις εὐθύγραμμος, ἡ οὐρὰ πολὺ πρὸς τὰ ἄνω τῆς ράχεως προσπεφυκυῖα, οἱ πόδες μᾶλλον λεπτοὶ ἀλλ' ἰσχυρότατοι. Τὸ δέρμα εἶναι μαλακόν, αἱ τρίχες βραχεῖαι καὶ ἡ οὐρὰ καταλήγει εἰς θύσανον. Ὁ χρωματισμὸς λευκὸς μὲ μεγάλας ἀκανονίστους λευκὰς κηλῖδας, ἰδίως ἐπὶ τῶν πλευρῶν, τοῦ λαιμοῦ, τῶν γλουτῶν καὶ τοῦ ὀπισθίου μέρους τῆς κοιλίας. Οἱ βόες τοῦ Σιμμενθὰλ εἶναι ἄριστοι διὰ τὰς γεωργικὰς γενικῶς ἐργασίας καὶ παρέχουσιν ἐπίσης 50—56% καθαροῦ κρέατος καλῆς ποιότητος. Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ποικιλίας διὰ καταλλήλων διασταυρώσεων προῆλθον πλεῖσται ὅσαι παραλλαγαί, ὡς ἡ *λευκόπυρρος*, ἡ *λευκοϋποκίτρινος*, ἡ *ἐπίξανθος*, ἡ *μελανόφαιος* κ. τ. λ. Πλὴν τῆς Ἑλβετίας, οἱ βόες οὗτοι εἶναι διαδεδομένοι εἰς τὴν Γαλλίαν, Γερμανίαν, Βέλγιον, Ἰταλίαν, Ἱσπανίαν, Ἀγγλίαν, Αὐστρίαν, Οὐγγαρίαν, Τσεχοσλοβακίαν, Βουλγαρίαν, Ἑλλάδα καὶ Τουρκίαν.

Ποικιλία Τάραντος: Ἀνεπτύχθη εἰς τὸν Τάραντα καὶ προῆλθεν ἐκ τῆς διασταυρώσεως ἰθαγενῶν ἰταλικῶν ἀγελάδων μετὰ ταύρων Σιμμενθάλ. Ἡ ποικιλία αὕτη, πλὴν τῆς Ἰταλίας, διεδόθη καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν, Ἱσπανίαν, τὰ βαλκανικὰ κράτη καὶ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ εἶναι: Χρῶμα ἐπίξανθον πρὸς τὸ σιτῶδες, μὲ ἄκρα τοῦ ρύγχους καὶ τῶν ποδῶν ὑπόλευκα. Ὁ σκελετὸς ἰσχυρὸς καὶ ὀστεώδης, τὸ σῶμα ὀγκῶδες, οἱ πόδες ἰσχυροὶ καὶ βραχεῖς, οἱ γλουτοὶ ἀπεστρογγυλωμένοι, ὁ λαιμὸς βραχὺς καὶ ἰσχυρός, τὸ λωγάνιον μετρίως ἀνεπτυγμένον καὶ φέρον σκληρὰς τρίχας, ἡ κοιλία ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη, ἡ κεφαλὴ βραχεῖα, τὸ μέτωπον εὐρύ, τὰ ὦτα τριχωτά, ἡ ρὶς εὐθεῖα, τὰ κέρατα ἁρμονικῶς προσφυόμενα ὄπισθεν τοῦ μετώπου, ὑπόλευκα κατὰ τὴν βάσιν των καὶ μελανὰ κατὰ τὸ ἄκρον των, οἱ ὀφθαλμοὶ μεγάλοι καὶ ἤρεμοι, τὸ δέρμα μαλακόν, παχύ, λεπτὸν ἢ σκληρὸν ἀναλόγως τῆς καλῆς ἢ μὴ διατηρήσεως τοῦ ζῴου. Ἀνάστημα 130—145 ἑκατοστομέτρων. Γενικῶς εἶναι εὔρωστα καὶ ρωμαλέα ζῷα, ἐγκλιματιζόμενα εὐκόλως, ὑφιστάμενα πάντας τοὺς κόπους καὶ καταλληλότατα εἰς τὰς βαρείας μεταφορὰς καὶ πάσας γενικῶς τὰς γεωργικὰς ἐργασίας. Εἰς ἡλικίαν 6 ἐτῶν συνήθως παραδίδονται εἰς τὸ σφαγεῖον, ὁπότε ἔχουσι βάρος 750 περίπου κιλῶν καὶ ἀποδίδουσι 58% καθαροῦ κρέατος. Εἰς τὸ ἄροτρον ζεύγνυνται οἱ βόες εἰς ἡλικίαν 18 περίπου μηνῶν.

Ποικιλία Φερρανταΐζ: Κυριώτερα γνωρίσματα τῶν βοῶν τῆς ποικιλίας ταύτης εἶναι: Χρῶμα ὑπέρυθρον ἢ ὑπομέλαν μὲ μεγάλας λευκὰς κηλῖδας εἰς τὴν ράχιν, τὴν κοιλίαν καὶ τοὺς πόδας. Εἶναι εὔρωστα καὶ σκληραγωγημένα ζῷα καὶ ἀποδίδουσι πολλὰ εἰς τὰς γεωργικὰς ἐργασίας, εἰς τὰς ὁποίας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ χρησιμοποιοῦνται.

Ποικιλία Φλαμανδίας: Οἱ βόες τῆς ποικιλίας ταύτης διακρίνονται διὰ τὸ μέγα καὶ ἐπίμηκες σῶμά των καὶ εἶναι ὡσαύτως διαδεδομένοι εἰς ἅπασαν τὴν Γαλλίαν, Ἰταλίαν καὶ τὸ Βέλγιον. Γενικῶς ἔχουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Ἀνάστημα 135—145 ἑκατοστομέτρων, χρῶμα σκοτεινῶς φαιόν, ὁμοιόμορφον ἢ ἐρυθρόφαιον ἢ ἀνοικτῶς ἐρυθρόν, ἢ καστανόν, μὲ ἄκρα κεφαλῆς καὶ ποδῶν σκοτεινοτέρου χρώματος τοῦ λοιποῦ σώματος. Τὸ

Digitized by Google

ριβάλλον τὰς βλεφαρίδας δέρμα, ὡς καὶ τὴν ἕδραν, εἶναι ἀνοικτοτέρου χρώματος τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ σώματος. Τὸ ρύγχος, ἡ περιφέρεια τῶν ὀφθαλμικῶν κογχῶν καὶ τὰ ἄκρα τῶν κεράτων εἶναι ὑπομέλανα, ἡ γλῶσσα καὶ ὁ οὐρανίσκος ὑποκύανα. Ἡ κεφαλὴ μᾶλλον βραχεῖα, τὸ ἐπίρρινον εὐθύ, τὸ μέτωπον εὐρύ, τὰ κέρατα διίστανται ὁριζοντίως κατὰ τὴν βάσιν των καὶ εἶτα συστρέφονται τοξοειδῶς πρὸς τὰ πρόσω διευθυνόμενα. Τὰ ὦτα εἶναι μικρὰ καὶ λίαν εὐκίνητα, οἱ ὀφθαλμοὶ μέλανες. Αἱ παρειαὶ ἰσχυραί, τὸ ρύγχος στενὸν καὶ μελανοῦ χρώματος, ὁ λαιμὸς βραχὺς καὶ λεπτός, τὸ λωγάνιον ἀνανάπτυκτον, ἡ ράχις εὐθύγραμμος, οἱ μηροὶ προέχοντες, ἡ οὐρὰ καλῶς διαμορφωμένη, ἡ κοιλία ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη, τὸ στῆθος εὐρύ, οἱ γλουτοὶ ἀπεστρογγυλωμένοι, τὰ ἰσχία λίαν ἀπομεμακρυσμένα ἀλλήλων καὶ τὸ δέρμα μαλακὸν καὶ λεπτόν. Τὸ βάρος κυμαίνεται μεταξὺ 650 καὶ 900 κιλῶν καὶ τὸ καθαρὸν κρέας εἶναι 45 %—48 %, διὰ τοῦτο τὰ ζῷα ταῦτα χρησιμοποιοῦνται μᾶλλον διὰ τὰς μεταφορικὰς καὶ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας.

Ποικιλία Φριμπούργ: Ἑλβετικὴ ποικιλία βοῶν, διακρινομένων διὰ τὸ εὔρωστον καὶ ἰσχυρὸν σῶμά των, τὴν παχεῖαν καὶ ὀγκώδη κεφαλήν των, τοὺς βραχεῖς καὶ παχεῖς πόδας των, καὶ τὸ μέλαν ἢ βαθέως ἐρυθρὸν χρῶμά των μετὰ μεγάλων κηλίδων κατὰ τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τῆς ράχεως, εἰς τοὺς πόδας καὶ τὸν θύσανον τῆς οὐρᾶς. Εἶναι διαδεδομένοι ἐν Ἑλβετίᾳ, βορειοανατολικῇ Γαλλίᾳ, Βελγίῳ καὶ Ὁλλανδίᾳ καὶ διατρέφονται μᾶλλον διὰ τὸ κρέας των.

Ποικιλία Ὠμπράκ: Ὠνομάσθη οὕτως ἐκ τῶν ὀρέων τοῦ Ὠμπράκ, ἔνθα ἐνδιαιτᾶται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ὅπου γίνεται ἡ μεγαλυτέρα ἐκμετάλλευσις τοῦ βοὸς τούτου. Ἐνταῦθα διὰ διασταυρώσεως καταλλήλου παρήχθησαν διάφοροι παραλλαγαὶ τῆς ποικιλίας ταύτης. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ εἶναι: Κεφαλὴ εὐρεῖα καὶ χονδρή, ρύγχος βραχύ, μέτωπον ἐπίπεδον, πλαγία κατατομὴ εὐθεῖα, κέρατα ἰσχυρά, κυρτούμενα κατὰ τὸ μέσον των, εἶτα ἀνορθούμενα, καὶ μέλανα κατὰ τὸ ἄκρον των. Ὀφθαλμοὶ μελανοὶ καὶ ζωηροί, λαιμὸς ἰσχυρός, λωγάνιον μετρίως ἀνεπτυγμένον, στῆθος βαθύ, ράχις εὐθεῖα, οὐρὰ ἀκανονίστως συμφυομένη μετὰ τῆς ράχεως· πόδες ἰσχυροί, μᾶλλον βραχεῖς, δίδοντες εἰς ὁλόκληρον τὸ σῶμα ἀτρακτοειδὲς σχῆμα, ἀνάστημα μέτριον, δέρμα σκληρόν· χρῶμα ὑπόξανθον ὁμοιόμορφον καὶ πλέον σκοτεινὸν εἰς τὸν λαιμὸν καὶ τοὺς πόδας καὶ ἀνοικτότερον κατὰ τὴν κοιλίαν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ὄψιν τῶν μηρῶν. Εἶναι ἐπιτηδειότατα ζῷα διὰ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας, εὐκίνητα καὶ ἀντέχουσιν εἰς τοὺς κόπους.

Ποικιλία Ὤρ: Οἱ βόες τῆς Ὤρ διακρίνονται διὰ τὸ μικρὸν σχετικῶς σῶμά των, τὰ λεπτὰ καὶ πρὸς τὰ ἔμπροσθεν τοῦ μετώπου διευθυνόμενα κέρατά

Μόσχος.

των καὶ τὸν σκοτεινῶς φαιὸν χρωματισμόν των, μὲ ὑπόφαιον ρύγχος. Εἶναι καταλληλότερα διὰ τὸ σφαγεῖον ἢ διὰ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας.

Μόσχος: Καλεῖται οὕτω τὸ μικρὸν τῆς ἀγελάδος. Ὁ ἄρρην μόσχος εἰς ἡλικίαν ἑνὸς ἔτους ὀνομάζεται *ταυρίδιον*, ὁ δὲ θῆλυς *δάμαλις*. Οἱ πρὸς ἀναπαραγωγὴν διατηρούμενοι μόσχοι δέον νὰ διατρέφωνται καλῶς, τὸν μὲν χειμῶνα εἰς τὰ βουστάσια, τὸ δὲ θέρος εἰς τὰς βοσκάς. Ἐπίσης δέον νὰ θηλάζωσιν ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα καὶ νὰ τρέφωνται καλῶς διὰ βαμβακοπιττῶν ἢ πιτύρων, νὰ μὴ δίδηται δὲ εἰς αὐτοὺς ἄχυρον ἢ σανός· πρὸς τοῦτο περιβάλλουσι τὸ στόμα των διὰ δικτυωτοῦ ἐκ καλάμων ἢ σιδήρου. Οἱ μὴ τελείως σωματικῶς διαπεπλασμένοι μόσχοι δέον νὰ προορίζωνται διὰ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας ἢ καλύτερον νὰ παχύνωνται καὶ παραδίδωνται εἰς τὸ σφαγεῖον.

Δικτυωτὸν ἐκ στερεοῦ ὑφάσματος, ὅπερ προσδένεται καλῶς εἰς τὸ πρόσωπον τῶν μόσχων ἵνα μὴ κτυπῶσι κατὰ τὸν θηλασμὸν τὴν μητέρα των μὲ τὰ κέρατα.

Ταῦρος: Εἶναι βοῦς μὴ ὀρχεοτομηθείς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν βοῦν, ὅστις εἶναι ἄρρην εὐνουχισθείς, λαμβάνει μεγαλυτέρας σωματικὰς διαστάσεις αὐτοῦ καὶ χρησιμοποιεῖται ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν ὀχείαν τῶν ἀγελάδων. Ὁ ταῦρος εἶναι κατάλληλος πρὸς ὀχείαν εἰς ἡλικίαν 16—18 μηνῶν, ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ ἡλικίας 2 ἐτῶν εἶναι καταλληλότερος διὰ τὴν ὀχείαν καὶ δίδει καλύτερα ἀποτελέσματα.

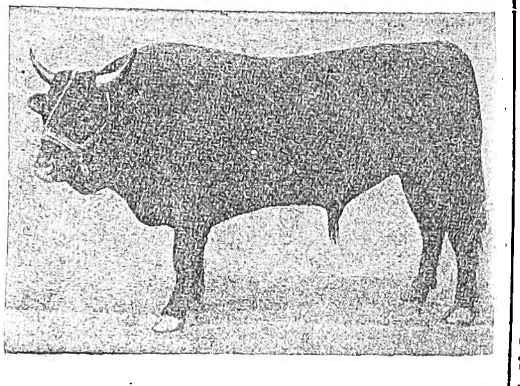

Ταῦρος.

Καλῶς διατηρούμενοι ταῦροι χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ὀχείαν μέχρις ἡλικίας 8—10 ἐτῶν. Οἱασδήποτε ποικιλίας καὶ ἐὰν εἶναι ὁ ταῦρος, δέον νὰ ἐκλέγηται μεταξὺ τῶν ζῴων ἅτινα ἔχουσι σκελετὸν λεπτόν, δέρμα μαλακὸν καὶ ἀνάστημα μέγα. Γενικῶς, ἐπειδὴ ἐπιβαίνει ἀγελάδων διαφόρων ποικιλιῶν, δέον νὰ ἔχῃ ἁρμονικὴν συμμετρίαν σώματος. Διὰ τὴν παραγωγὴν ἱκανῶν ταύρων, πρέπει τὰ πρὸς τοῦτο προοριζόμενα ζῷα νὰ θηλάζωσιν ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, νὰ ὑποβάλλωνται εἰς ὑπερσιτισμὸν καὶ νὰ διατηρῶνται ὅσον τὸ δυνατὸν ὑπὸ καλυτέρας ὑγιεινὰς συνθήκας παρ' ὅσον οἱ κοινοὶ βόες.

Ἀσθένειαι. Αἱ ἀσθένειαι τοῦ βοὸς διακρίνονται εἰς *ἐξωτερικὰς* ἢ *ἐσωτερικὰς* καὶ *παρασιτικὰς* ἢ *λοιμώδεις*. Ἐκ τῶν σοβαρωτέρων αὐτοῦ ἀσθενειῶν εἶναι αἱ ἑξῆς: *φυματίωσις, ἄνθραξ, ἀφθώδης πυρετός, ἀδενῖτις, μᾶλις, ὑδατώδης καχεξία*, ἢ *ὑδραιμία* κτλ. Αἱ διάφοροι αὗται ἀσθένειαι ἐπιφέρουσι πλείστας καταστροφὰς κατ' ἔτος εἰς τοὺς βουτρόφους, ὡς ἐκ τούτου εἶναι ἀπαραίτητος ἡ γνῶσις τῶν συμπτωμάτων, ὥστε νὰ γίνηται ἐγκαίρως ἡ κατάλληλος ἐπέμβασις. Ὑπάρχουσι πλεῖσται ἐνδείξεις διὰ νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι τὸ ζῷον εἶναι ἀσθενές, ὡς π.χ. ἡ ἀκανόνιστος ἀναπνοή, ἡ ταχύτης καὶ ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν σφυγμῶν, ἰδίως δὲ ἡ ἐπαύξησις τῆς θερμοκρασίας τοῦ σώματος. Ὁ ὑγιὴς βοῦς ἔχει 15—18 ἀναπνοὰς κατὰ λεπτὸν καὶ 70—80 σφυγμούς. Ἡ ἀκανόνιστος ἀναπνοὴ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν σφυγμῶν ἐπαυξάνουσι τὴν θερμοκρασίαν τοῦ σώματος, πάντως δὲ καὶ ἡ κατὰ $1^1/_2$ βαθμὸν ὕψωσις τῆς θερμοκρασίας δηλοῖ πυρετόν. Διὰ νὰ μετρήσωμεν τὴν θερμοκρασίαν τοῦ βοὸς βυθίζομεν τὸ θερμόμετρον διῃρημένον εἰς $^1/_{10}$ maximua εἰς τὸν πρωκτὸν τοῦ ζῴου. Μέση θερμοκρασία τοῦ βοὸς εἶναι 38°—38,5°. Αἱ κυριώτεραι ἀσθένειαι ἐκ τῶν ὁποίων προσβάλλονται οἱ βόες εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ἀπόστημα μεταξὺ τῶν δακτύλων τοῦ ποδός: Κατ' ἀρχὰς ἀναφαίνεται ὑπὸ μορφὴν μικροῦ ἐξοιδήματος καὶ εἶτα παρουσιάζονται πληγαί, διάνοιξις τοῦ δέρματος ἀποχὴ τμήματος τῶν ὁπλῶν κτλ. Ἅμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ ἀποστήματος, δέον ἀμέσως νὰ ἀρχίσῃ ἐπίθεσις καταπλασμάτων ἀντισηπτικῶν ἢ στυπτικῶν, συχνὴ πλύσις τοῦ πάσχοντος μέρους διὰ θερμοῦ ὕδατος καὶ ἐπάλειψις τούτου δι' ἀντισηπτικῆς ἀλοιφῆς.

Δερμῖτις: Εἶναι λοιμώδης φλεγμονὴ τοῦ δέρματος τῶν βοῶν, ἥτις ἀναφαίνεται ὑπὸ μορφὴν μικρῶν φλυκταινῶν εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος καὶ ἰδίως κατὰ τὰ σημεῖα τῆς ἐπαφῆς τῆς βοοσκευῆς. Αἱ φλύκταιναι αὗται μεταβάλλονται εἰς πληγὰς μετὰ πάροδον ἑβδομάδων τινῶν, ἀλλὰ συνηθέστερον ἐξελκοῦνται, σχηματίζουσι πύον (*πυώδης δερμῖτις*) καὶ ἀπολήγουσιν εἰς ἀποστήματα. Ἀποτελεσματικώτερον μέσον θεραπείας εἶναι ἡ ἀπομόνωσις τοῦ πάσχοντος ζῴου, τὸ ξύρισμα τοῦ πάσχοντος μέρους τοῦ σώματος καὶ ἡ ἐπάλειψις δι' ἀλοιφῆς ἐξ ὀξειδίου τοῦ ψευδαργύρου.

Ἐπιληψία: Ἡ ἀσθένεια αὕτη διαγινώσκεται ἐκ τῆς αἰφνιδίας συσκοτίσεως τοῦ βοός, τῆς πτώσεώς του ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν σπασμῶν τῶν διαφόρων μυῶν τοῦ σώματος. Αἴτια τῆς ἀσθενείας εἶναι ὁ αἰφνίδιος φόβος, ἡ ὑπερβολικὴ καὶ ἐξακολουθητικὴ ἐργασία καὶ σπανιώτερον ἡ ἀνώμαλος λειτουργία τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Ἡ ἐπιληψία εἶναι ἢ παροδική, ὁπότε θεραπεύεται τὸ ζῷον διὰ καταλλήλου διαίτης καὶ ἄλλων προφυλακτικῶν μέσων, ἢ περιοδική, ὁπότε δέον νὰ θανατώνεται τὸ πάσχον ζῷον.

Κερατῖτις: Ἀπαντᾷ συνήθως εἰς τὸν βοῦν καὶ ἀναφαίνεται ὑπὸ μορφὴν φλογώσεως τοῦ κερατοειδοῦς χιτῶνος τοῦ ὀφθαλμοῦ, διακρίνεται δὲ εἰς πυορροοῦσαν τοιαύτην καὶ μὴ πυορροοῦσαν. Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν παράγει ἐνίοτε *κερατώδη ἐξέλκωσιν*, ἥτις δύναται νὰ προκαλέσῃ ἀμαυρότητα ἢ νὰ διατρήσῃ τὸν κερατοειδῆ χιτῶνα, ὁπότε καὶ καταστρέφεται ὁλόκληρος ὁ ὀφθαλμός. Κατὰ τὴν δευτέραν περίπτωσιν προκαλεῖ διατάραξιν, θόλωσιν καὶ χρωννύει ὑποκυάνως τὸν κερατοειδῆ χιτῶνα. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις δέον νὰ κληθῇ εἰδικὸς κτηνίατρος.

Κερατομύκωσις: Εἶναι ἡ φλεγμονὴ τοῦ κερατοειδοῦς χιτῶνος τοῦ βοός, ἥτις προκαλεῖται ὑπὸ ἰδίου βακτηριδίου (actinomycose).

Κεράτωσις: Παρατηρεῖται πολλάκις εἰς τὸν βοῦν καὶ συνίσταται εἰς τὴν σκλήρυνσιν τοῦ δέρματος. Ὀφείλεται συνήθως εἰς παρατεταμένην συμπίεσιν, ἥτις ἐπιφέρει τὸν σχηματιμὸν *τυλώματος* (ρόζου). Πρὸς θεραπείαν δέον νὰ γίνηται ἀπόξεσις, ἐκρίζωσις, ἢ καὶ πλύσις δι ἰωδοφορμίου, ἐφ' ὅσον αἱ κερατώσεις διανοίγονται.

Κνησμός: Πάθησις δερματική, κοινῶς γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *φαγοῦρα*, ἥτις προσβάλλει συνήθως τοὺς βοῦς, ἰδίως κατὰ τὸ φθινόπωρον, ἀναγκάζουσα τούτους νὰ τρίβωνται εἰς τοὺς κορμοὺς τῶν δένδρων καὶ εἰς διάφορα σκληρὰ σώματα. Πρὸς θεραπείαν τοῦ κνησμοῦ δέον νὰ δίδηται εἰς τὰ ζῷα πολτὸς ἐκ θερμοῦ ὕδατος καὶ ἀλεύρου καὶ καθαρτικά.

Κύστις: Εἶναι παθολογικὸς θύλακος ἐν εἴδει κύστεως, περιέχων κολλῶδες ὑγρὸν καὶ ἀπαντῶν συνήθως εἰς τοὺς βοῦς. Ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου τῶν θυλάκων, ἡ κύστις διακρίνεται εἰς *κύστιν ὀρώδη, κύστιν στεατώδη, κύστιν μυκώδη* κ. τ. λ. Πολλάκις οἱ θύλακοι περιέχουσι καὶ λεπτοτάτας τρίχας, ἐν τῇ προκειμένῃ δὲ περιπτώσει ἡ κύστις εἶναι κληρονομικὴ καὶ καλεῖται *δερμικὴ κύστις*. Ἕτερον εἶδος κύστεως εἶναι ἡ *ἐχινοκοκκικὴ κύστις* καλουμένη, ἥτις ὀφείλεται εἰς διάφορα παράσιτα καὶ ἀπαντᾷ συνήθως εἰς τὸ ἧπαρ καὶ σπανιώτερον εἰς ἄλλα μέρη τοῦ σώματος. Τὸ ποσὸν τοῦ περιεχομένου ὑγροῦ, ἀναλόγως τῶν διαφόρων περιπτώσεων, κυμαίνεται μεταξὺ γραμμαρίων τινῶν μέχρι 10 ἕως 15 λίτρων. Διὰ τὴν πάθησιν ταύτην ἐνδείκνυται ἡ χειρουργικὴ ἐπέμβασις.

Κωλικοὶ πόνοι: Εἰς τὸν βοῦν παρουσιάζονται κωλικοὶ πόνοι ὑπὸ τέσσαρας μορφάς, ἐκ *δυσπεψίας*, ἐξ *ἐντερικῆς συμφορήσεως*, ἐκ *δυσκοιλιότητος* καὶ ἐκ *συσφίγξεως τοῦ ἐντέρου*. Οἱ πρῶτοι ὀφείλονται εἰς τὴν κακὴν διανομὴν καὶ τὴν ὑπερβολικὴν τροφὴν καὶ θεραπεύονται διὰ καθαρτικῶν, ἐξαγωγῆς ἐκ τοῦ στόματος τῶν περιττωμάτων ἢ καὶ δι' ἁπλῆς χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως. Οἱ δεύτεροι, οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὀφείλονται εἰς τὴν πόσιν ψυχροτάτου ὕδατος, παρέρχονται συνήθως ταχέως, ἐὰν δὲ διαρκῶσι θεραπεύονται δι' ἁπλῆς ἀφαιμάξεως. Οἱ ἐκ δυσκοιλιότητος καὶ ἰδίως οἱ ἐκ συσφίγξεως τοῦ ἐντέρου προκαλούμενοι εἶναι σοβαρωτέρας μορφῆς, ἐφ' ὅσον διαρκοῦσι πέραν τῶν 24 ἢ 48 τὸ πολὺ ὡρῶν· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει χρειάζεται ἀμέσως χειρουργικὴ ἐπέμβασις ἢ προτιμότερον σφαγὴ τοῦ ζῴου.

Λαρυγγῖτις: Προέρχεται ἐκ τῆς φλογώσεως τῆς βλεννομεμβράνης τοῦ λάρυγγος, ἥτις παρουσιάζεται συνήθως εἰς τοὺς βοῦς. Ἡ λαρυγγῖτις διακρίνεται εἰς ὀξεῖαν καὶ χρονίαν καὶ θεωρεῖται ὡς προδιάθεσις πρὸς μᾶλιν ἢ φυματίωσιν. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις δέον νὰ καλῆται κτηνίατρος.

Λεμφαγγεῖτις: Καλεῖται τὸ οἴδημα τῶν λεμφικῶν ἀγγείων, ὅπερ παρουσιάζεται εἰς τὸ κατώτατον ἄκρον τῶν ποδῶν τοῦ βοὸς καὶ προέρχεται ἐκ προξενηθεισῶν πληγῶν κατὰ τὸ μεσοκύνιον τοῦ γόνατος ἢ τοῦ ταρσοῦ. Ἡ λεμφαγγεῖτις ὡς σύμπτωμα ἔχει τὴν ὕψωσιν τῆς θερμοκρασίας τοῦ σώματος, τὴν ἀνορεξίαν, τὴν χώλωσιν, καὶ διακρίνεται εἰς ὀξεῖαν, ἥτις καὶ θεραπεύεται εὐκόλως, καὶ εἰς χρονίαν, ἥτις εἶναι δυσκολοθεράπευτος. Πρὸς θεραπείαν ἀφίνεται τὸ πάσχον ζῷον ἐν τελείᾳ ἀναπαύσει, τίθενται συχνὰ ἐπιθέματα φαινικῆς γλυκερίνης καὶ δίδεται ἐσωτερικῶς καθ' ἑκάστην καὶ ἐπὶ 4—5 ἡμέρας σαλικυλικὴ σόδα.

Λίπωμα: Εἶναι τὸ πρῆσμα, ὅπερ παράγεται ἐκ τῆς συναθροιζομένης λιπώδους ὕλης εἰς κύστιν τοῦ κυτταρώδους ἱστοῦ. Ἀναφαίνεται συνήθως ἐπὶ τοῦ βοὸς εἰς μέρη ἔνθα ἐπιφέρεται μεγαλυτέρα πίεσις, ὡς π. χ. εἰς τὸν λαιμόν, τὴν ὠμοπλάτην καὶ τὴν ράχιν. Ὅταν τὸ λίπωμα ἐπαυξάνεται, δέον ἀμέσως νὰ γίνεται χειρουργικὴ ἐπέμβασις πρὸς ἀφαίρεσιν τούτου.

Λουπίνωσις: Ἡ πάθησις αὕτη συνίσταται εἰς τὴν δηλητηρίασιν, ἥτις προέρχεται ἐκ τῆς ὑπερμέτρου βρώσεως σπερμάτων ἢ βλαστῶν *θέρμων* (λουπίνων), θεραπεύεται δὲ διὰ καταλλήλου διαίτης.

Περικαρδῖτις: Εἶναι ἡ φλεγμονὴ τῆς μεμβράνης τοῦ περικαρδίου, ἥτις συνηθέστατα ἀπαντᾷ εἰς τοὺς βοῦς καὶ προέρχεται ἐκ ξένων σωμάτων, ἅτινα εἰσέδυσαν ἐν τῷ πεπτικῷ συστήματι τῶν ζῴων τούτων, ἤτοι καρφίδων, βελονῶν κ. τ. λ. Τὰ ἀντικείμενα ταῦτα διερχόμενα ἐκ τῆς πεπτικῆς συσκευῆς ἔρχονται ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν καρδίαν

Digitized by Google

καὶ ἐπιφέρουσι γενικῶς πεπτικὰς διαταραχάς, σταμάτημα τοῦ μηρυκασμοῦ κ. τ. λ. Μετὰ πάροδον ὀλίγων ἡμερῶν ἐμφανίζεται ὄγκος κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ στήθους, ὁπότε καὶ ἐπέρχεται ὁ θάνατος· διὰ τοῦτο εἶναι προτιμότερον μόλις ἀναφανοῦν τὰ πρῶτα συμπτώματα νὰ σφάζεται τὸ ζῷον, ἀφοῦ ἀφαιρεθῇ τὸ πάσχον μέρος.

Φυματίωσις: Λοιμώδης ἀσθένεια συνηθέστατα ἀπαντῶσα εἰς τοὺς βοῦς καὶ ὀφειλομένη εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ εἰδικοῦ τινος μικροβίου, τοῦ *βακίλλου τοῦ Κώχ*. Ἡ φυματίωσις δύναται νὰ προσβάλῃ πάντα τὰ ὄργανα, ἀλλ' ἰδίως εἰς τοὺς βοῦς προσβάλλει τοὺς πνεύμονας (*πνευμονικὴ φυματίωσις*), τὸ ἔντερον (*ἐντερικὴ φυματίωσις*) καὶ τοὺς μαστοὺς εἰς τὰς ἀγελάδας. Κυριώτερα συμπτώματα τῶν φυματικῶν βοῶν εἶναι: γενικὴ ἀδυναμία τοῦ σώματος, βήξ, μετεωρισμὸς τῆς κοιλίας, χρονία διάρροια, περιτονῖτις, ἐξοίδησις τῶν γαγγλίων κ. τ. λ. Τὰ ὑπὸ φυματιώσεως προσβαλλόμενα ζῷα πρέπει ἀμέσως νὰ μεταφέρωνται μακρὰν τοῦ βουστασίου, νὰ φονεύωνται καὶ εἶτα νὰ ἀπολυμαίνηται ὁλόκληρον τὸ βουστάσιον.

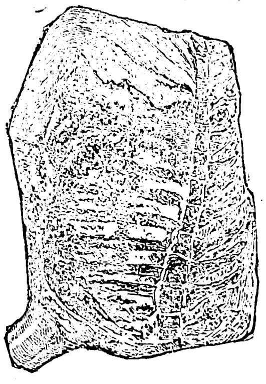

Ὄζοι φυματιώσεως ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τοῦ βοός.

Ψωρίασις: Σπανίως ἀναφαίνεται εἰς τὸν βοῦν καὶ προέρχεται ἐκ διαφόρων παρασιτικῶν *ἀκάρεων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σαρκοκοπτιδῶν*. Ἡ ψωρίασις εἰς τὸν βοῦν παρουσιάζεται ὑπὸ τρεῖς μορφάς: 1) *Σαρκοκοπτική*. Εἶναι συμπτωματικὴ καὶ προέρχεται ἐκ τῆς γειτνιάσεως τῶν βοῶν μετὰ πασχόντων ἵππων, αἰγῶν ἢ κυνῶν. Θεραπεύεται μόνη της. 2) *Ψωροπτική*. Ἀναφαίνεται συνήθως κατὰ τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος καὶ ἄρχεται ἀπὸ τοῦ κάτω μέρους τῆς οὐρᾶς. 3) *Χωριοπτική*. Ἀναφαίνεται κατὰ τὴν βάσιν τῆς οὐρᾶς. Αἱ δύο τελευταῖαι θεραπεύονται δι' ἐπαλείψεως τῶν πασχόντων μερῶν διὰ θειούχου ὕδατος.

ΑΓΡΙΟΙ ΒΟΕΣ. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται πλεῖστα ὅσα εἴδη, ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Βοῦς ὁ μοσχοφόρος (Bos moschatus). Διακρίνεται ἐκ τοῦ μικροῦ ἀναστήματός του, γενικῶς δὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ σώματός του πλησιάζουσι τοῦτον περισσότερον πρὸς τὸ πρόβατον παρὰ πρὸς τὸν βοῦν. Ἴδια γνωρίσματα τοῦ εἴδους τούτου εἶναι: Κεφαλὴ φοειδής, ἀπολήγουσα εἰς τριχωτὸν στόμα καὶ ἄνευ ῥύγχους, κέρατα εὐρέα, πεπλατυσμένα κατὰ τὴν βάσιν των καὶ λίαν πλησίον προσφυόμενα κατὰ τὴν ἐνδιάμεσον γραμμὴν τοῦ κρανίου· καλύπτουν σχεδὸν ὁλόκληρον τὸ μέτωπον, εἶτα διευθύνονται πρὸς τὰ πρόσω καὶ τὰ κάτω καὶ τέλος ἀνορθοῦνται κατὰ τὰ ἄκρα των. Τὸ ἐπίρρινον εἶναι μετρίως ἀνεπτυγμένον καὶ πολυτριχωτόν, οἱ πόδες εἶναι ὀλίγον ἀνεπτυγμένοι, ἡ οὐρὰ βραχυτάτη, τὸ δέρμα καλύπτεται ὑπὸ τριχῶν μακρῶν, λεπτῶν, μεταξοειδῶν καὶ σκοτεινῶς φαιοῦ χρώματος. Ὁ ἄρρην δὲν ὑπερβαίνει τὸ μέγεθος νεαρᾶς μοσχίδος. Τὸ εἶδος τοῦτο ἔχει τὴν μεγαλυτέραν γεωγραφικὴν ἐξάπλωσιν ἐκ πάντων τῶν ζῴων τοῦ αὐτοῦ γένους. Διαβιοῖ ἀπὸ τοῦ βορειοτάτου σημείου τῆς βορείου Ἀμερικῆς μέχρι τοῦ νοτιωτάτου. Ζῇ κατὰ μικρὰς ἀγέλας, ἀποτελουμένας ἐξ 25—30 ζῴων, ἐντὸς πυκνῶν καὶ ἀποκρήμνων δασῶν.

Βοῦς ὁ σονδαϊκὸς (Bos sondaïcus). Ζῇ ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει εἰς τὰ δάση τῆς Ἰάβας, τῆς Σουμάτρας καὶ τῆς Βόρνεο, ἀλλ' ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ χερσονήσῳ τῆς Μαλάκας καὶ ἐν τῇ Βιρμανίᾳ. Εἰς τὴν μικρὰν νῆσον Μπάλι, ἀνατολικῶς τῆς Ἰάβας, ἐξημερώθη ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν καὶ διασταυροῦται ἐπιτυχῶς μετὰ κοινῶν βοῶν. Κυριώτερα γνωρίσματα εἶναι: Ἀνάστημα μετρίου μεγέθους, σῶμα εὔρωστον καὶ ἰσχυρόν, λαιμὸς βραχὺς καὶ χονδρός, λωγάνιον, τὸ ὁποῖον μόνον τὰ ἄρρενα φέρουσι, μετρίως ἀνεπτυγμένον, κέρατα μᾶλλον βραχέα, χονδρὰ κατὰ τὴν βάσιν των, λίαν ἀπομεμακρυσμένα ἀλλήλων καὶ διευθυνόμενα πρὸς τὰ ἄνω. Ἡ θήλεια εἶναι κατὰ πολὺ μικροτέρα τοῦ ἄρρενος.

Βοῦς ὁ γαύρειος (Bos gaurus). Εἶναι ἰθαγενὲς εἶδος τῶν Ἰνδιῶν, ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὸ Ἰνδοστάν, τὴν Βιρμανίαν, τὴν χερσόνησον Μαλάκαν καὶ ἐξαπλοῦται μέχρι τῶν Ἰμαλαΐων. Θεωρεῖται ὡς ὁ *βίσων* τῶν Ἰνδιῶν. Ὁ βοῦς οὗτος διακρίνεται διὰ τὸ μέγα σῶμά του, τὰ ἰσχυρὰ κέρατα, παχέα κατὰ τὴν βάσιν των καὶ ἐν σχήματι λύρας πρὸς τὰ ἄνω διευθυνόμενα. Ἡ κεφαλὴ εἶναι μᾶλλον τετραγωνικὴ καὶ ἀναλόγως πρὸς τὸ σῶμα μικρά. Τὸ ἀνάστημα ἀπὸ τοῦ ἀκρωμίου μέχρι τῆς ὁπλῆς τοῦ προσθίου ποδὸς δὲν ὑπερβαίνει τὰ 2 μέτρα. Ὁ χρωματισμός του εἶναι ὑπομέλας μὲ ἀργιὰς λευκὰς κηλῖδας, ἰδίως ἐπὶ τῶν πλευρῶν, τῆς κεφαλῆς καὶ μεγάλας τοιαύτας ἐπὶ τῶν ποδῶν. Ἡ θήλεια εἶναι μικροτέρα κατὰ πολὺ τοῦ ἄρρενος καὶ ἔχει ὀλιγώτερον ὀγκῶδες σῶμα. Ἐνδιαιτᾶται συνήθως εἰς ὀρεινὰ μέρη, τὸ δὲ κυνήγιόν του εἶναι λίαν ἐπικίνδυνον. Πᾶσαι αἱ προσπάθειαι πρὸς ἐξημέρωσίν του ἀπέβησαν μάταιαι. Τὰ συλλαμβανόμενα ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ ζῷα δὲν ζῶσι περισσότερον τῶν τριῶν ἐτῶν.

Βοῦς ὁ βραχύκερως (Bus brachycerus). Τὸ ἀνάστημά του δὲν ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ τὸ ἀνάστημα μικροσώμου ἀγελάδος, ἀλλὰ γενικῶς τὸ σῶμά του εἶναι πλέον κανονικῶς διαμορφωμένον. Τὰ κέρατα ἔχουσι μέτριον μέγεθος, εἶναι εὐθέα, ἐλαφρῶς τοξοειδῆ καὶ οὐδεμίαν ἐξόγκωσιν παρουσιάζουσι κατὰ τὴν βάσιν των, ὅπως εἰς τοὺς περισσοτέρους ἐξωτικοὺς βοῦς. Τὸ καλῦπτον τὸ σῶμα τρίχωμα εἶναι βραχύτατον καὶ χρώματος ἐρυθροφαίου, πλέον βαθὺ κατὰ τοὺς πόδας καὶ τὸ ῥύγχος καὶ ἀνοικτότερον εἰς τὸ λοιπὸν σῶμα. Τὰ ὦτα εἶναι μεγάλα καὶ πολυτριχωτά. Ὁ βοῦς οὗτος ἀπαντᾷ εἰς τὴν Σενεγάλην, τὰς ὀροσειρὰς τῆς Σιέρρας-Λεόνης, εἰς τὸ Σουδάν, τὸ Μαρόκον καὶ τὸ Κογγόν. Ζῇ κατὰ μεγάλας ἢ μικρὰς ἀγέλας, αἵτινες προσβάλλονται συνήθως ὑπὸ τῶν Νέγρων, ἀλλὰ μετὰ μεγάλης προσοχῆς, διότι ὅταν ἐξαγριωθῶσι τὰ ζῷα ταῦτα εἶναι ἐπικινδυνότατα. Εἰς τὴν Σενεγαμβίαν ὑπάρχουσι πλεῖστα ζῷα τοιαῦτα ἐξημερωμένα.

Βοῦς ὁ προβούβαλος (Bos probubalus). Τὸ ἀνάστημά του δὲν ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ τὸ τοῦ ὄνου, τὸ σῶμά του εἶναι εὔρωστον καὶ παχύ, τὸ χρῶμα ὑπομέλαν, τὰ δὲ κέρατα, σχεδὸν εὐθέα καὶ κυλινδροκωνικοῦ σχήματος, ἐκφύονται ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ μετώπου καὶ διευθύνονται πρὸς τὰ ὄπισθεν. Κέρατα ἔχουσιν ἀμφότερα τὰ γένη. Τὰ θήλεα φέρουσι τέσσαρας μαστούς, ὅπως καὶ αἱ ἀγελάδες. Ἀπαντῶσιν εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους καὶ εἰς τὴν Κελέβην καὶ ἐνδιαιτῶνται εἰς μεγάλα δάση. Γενικῶς ἔχουσιν ἄγριον χαρακτῆρα καὶ ἐπιτίθενται διὰ τῶν κεράτων των κατὰ τῶν ἀνθρώπων ἢ τῶν ζῴων, προξενοῦντα ἐνίοτε ἐπικινδύνους πληγάς.

Βούβαλος. Εἶδος ἀγρίων βοῶν, φέρον τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Μέτωπον ἐξωγκωμένον ὀλιγώτερον κατὰ τὴν βάσιν του ἢ μεταξὺ τῶν κεράτων, πρόσωπον πεπιεσμένον ἄνωθεν τοῦ μετώπου· κέρατα πρισματικοῦ σχήματος ἢ πυραμιδοειδῆ, πεπλατυσμένα κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῶν τμῆμα καὶ διευθυνόμενα πρὸς τὰ ἔξω καὶ ὄπισθεν, γλουτοὶ εὐρεῖς καὶ πεπλατυσμένοι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Τὸ εἶδος περιλαμβάνει ἀρκετὰς παραλλαγάς, ὧν κυριώτεραι εἶναι:

Βούβαλος ὁ κοινὸς (Bubalus vulgaris). Εἶναι ἰθαγενὴς τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας καὶ εὑρίσκεται ἀκόμη ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει εἰς διάφορα μέρη τῶν Ἰνδιῶν, ἅτινα ἀρδεύονται ὑπὸ μεγάλων ποταμῶν. Ἐξημερωμένος ἀπαντᾷ εἰς τὴν Κίναν, εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους, εἰς τὴν Κογχικίναν, τὸ Ἰνδοστάν, τὴν Περσίαν, τὴν Ἀραβίαν, τὴν Αἴγυπτον, τὰς ἀκτὰς τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου, τὴν Οὐγγαρίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα (Μακεδονίαν). Ἔχει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Πόδας παχεῖς καὶ βραχεῖς, σῶμα εὔρωστον καὶ ἰσχυρόν, κεφαλὴν μεγάλην, μέτωπον κυρτόν, ἐπίρρινον εὐθὺ καὶ στενόν, ῥύγχος εὐρύτατον. Τὰ κέρατα προσφύονται κατὰ τὸ ἄνω μέρος τοῦ μετώπου, εἶναι τριγωνικά, φέρουσι κατὰ διαστήματα ἀκανονίστους ἀνωμαλίας καὶ ἔχουσι χρῶμα μελανόν. Αἱ τρίχες εἶναι ἀραιαὶ καὶ βραχεῖαι, ἀλλὰ σκληρόταται κατὰ τὸ πρόσωπον, ὅπου ἀποτελοῦν θύσανον, τὰ γόνατα ἐπίσης εἶναι πολύτριχα, οἱ δὲ μηροὶ φέρουσι μακρὰς καὶ κυματοειδεῖς τρίχας. Ὁ βούβαλος εἶναι θερμότατος εἰς τοὺς ἔρωτάς του καὶ πολὺ περισσότερον τοῦ ταύρου. Διασταυρώσεις βουβάλων μετ' ἀγελάδων ἐγένοντο πολλαί, ἀλλὰ δὲν ἔδωσαν μέχρι τοῦδε ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Ἡ θήλεια βούβαλος ὀχεύεται εἰς ἡλικίαν 2 περίπου ἐτῶν, ὁπότε μετὰ 12 μῆνας γεννᾷ ἓν καὶ μόνον μικρὸν μετὰ μεγάλης δυσκολίας. Μετὰ δύο συνεχεῖς τοκετοὺς ἀναπαύεται ἐπὶ 2—3 ἔτη καὶ ἐξακολουθεῖ τίκτουσα μέχρις ἡλικίας 12 ἐτῶν. Τοὺς ἡμέρους βουβάλους μεταχειρίζονται διὰ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας καὶ διὰ τὰς μεταφορικὰς τοιαύτας· ἀντὶ δὲ νὰ διατηροῦσι τούτους ἐγκεκλεισμένους εἰς τὰ βουστάσια, τοὺς ἀφίνουσιν ἐλευθέρους εἰς τὰς βοσκὰς ἢ τὰ δάση. Τρέφονται συνήθως ἐκ διαφόρων χόρτων καὶ εὐχαριστοῦνται νὰ βυθίζωνται εἰς τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν ἢ τῶν λιμνῶν. Ἡ φωνή των εἶναι κατὰ πολὺ ἐντονωτέρα τῆς τοῦ ταύρου. Τὸ κρέας εἶναι λευκόν, ἀρκετὰ εὔγευστον, καὶ ἀναδίδει ἐλαφρὰν ὀσμὴν μούχλας. Παρὰ ταῦτα εἰς πλεῖστα ἀγροτικὰ μέρη τῆς Ἰταλίας καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον τὸ κρέας τοῦ βουβάλου τρώγεται ἀφθόνως. Εἴς τινα μέρη τῶν βαλκανικῶν χωρῶν ἡ γλῶσσα τοῦ βουβάλου εἶναι περιζήτητος. Τὸ δέρμα του εἶναι ἀνθεκτικὸν καὶ συγχρόνως ἐλαφρότατον καὶ μαλακόν. Τὸ γάλα τῆς θηλείας εἶναι λευκότατον, διαυγές, ὑγιεινότατον καὶ ἄφθονον, ἀλλ' ἀναδίδει βαρεῖαν ὀσμήν. Εἶναι καταλληλότατον πρὸς παρασκευὴν διαφόρων τυρῶν. Γενικῶς ὁ βούβαλος παρέχει πολυτιμοτάτας ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Βούβαλος τοῦ Ἀκρωτηρίου. Διακρίνεται κυρίως ἐκ τῆς διατάξεως τῶν κεράτων του ἅτινα διίστανται ἀλλήλων κατὰ τὴν βάσιν των. Τὸ χρῶμα ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ἡλικίας τῶν ζῴων, ἐπικρατέστερον δὲ εἶναι τὸ φαιομέλαν. Ἡ παραλλαγὴ αὕτη δὲν κατέστη ἀκόμη δυνατὸν νὰ ἐξημερωθῇ. Ἴδιον γνώρισμά του εἶναι νὰ κρατῇ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω, ὅταν βαδίζῃ ἢ ἀναπαύηται.

Βούβαλος τῆς Καφρικῆς. Διακρίνεται κυρίως ἐκ τῆς διατάξεως τῶν κεράτων του, ἅτινα ὑπενθυμίζουν τὴν διάταξιν τῶν κεράτων τῶν προβάτων. Τὸ σῶμα εἶναι ὀγκῶδες καὶ ἰσχυρόν, τὸ χρῶμα μέλαν καὶ αἱ τρίχες αἱ καλύπτουσαι τὸ δέρμα βραχύταται καὶ στιλπναί. Τὸ ἀνάστημά του εἶναι μέγα. Θηρεύεται ἀπλήστως ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Ἀφρικῆς διὰ τὸ ἄφθονον καὶ εὔγευστον κρέας του. Ἀπαντᾷ ἀπὸ τῆς Καφρικῆς μέχρι τῆς Ἀβησσυνίας καὶ τῆς Μοζαμβίκης.

Βοῦς ὁ ὑὰκ (Bos yack). Εἶδος βοῶν διακρινόμενον κυρίως ἐκ τοῦ χαμηλοῦ, ὀγκώδους, δυσμόρφου καὶ μετὰ μακρῶν τριχῶν κεκαλυμμένου σώματός του. Εἶναι ἰθαγενὲς τῆς κεντρικῆς Ἀσίας, ἀπαντᾷ δὲ καὶ εἰς τὰ Ἰμαλάϊα ὄρη, τὸ Θιβέτ, τὴν Κίναν καὶ τὴν Μογγολίαν. Διακρίνεται ἐκ τοῦ μακροῦ θυσάνου τριχῶν, ἃς φέρει ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ἐν εἴδει χαίτης τριχῶν ἃς φέρει ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ λαιμοῦ. Τὸ δέρμα φέρει βραχυτάτας τρίχας στιλπνάς· κατὰ τὸ ἀνώτερον τμῆμα τοῦ σώματος εἶναι βαθύτερον μελανόφαιον καὶ κατὰ τὸ κατώτερον ἀνοικτότερον. Πλὴν τούτου ὑπάρχουσι καὶ ζῷα τελείως λευκά, μελανὰ ἢ φαιά. Οἱ πόδες εἶναι βραχύτατοι καὶ καλύπτονται ὑπὸ μακροτάτων τριχῶν, ἡ οὐρὰ δὲ συνήθως εἶναι λευκὴ μὲ μακροτάτας τρίχας. Τὰ κέρατα εἶναι ἰσχυρὰ καὶ μακρά, κυρτοῦνται κατὰ τὸ μέσον των καὶ εἶτα διευθύνονται πρὸς τὰ ἄνω. Τὸ εἶδος τοῦτο παρουσιάζει διαφορὰς οὐσιώδεις τόσον εἰς τὸ ἀνάστημά του, ὅσον καὶ εἰς τὸ χρῶμα τοῦ τριχώματός του. Ὁ ὑάκ, παρὰ τὸν ἄγριον χαρακτῆρά του, ἐξημεροῦται εὐκόλως καὶ ἐνίοτε χρησιμοποιεῖται εἰς διαφόρους γεωργικὰς ἐργασίας. Διασταυρώσεις ἀρρένων ὑὰκ μετ' ἀγελάδων ἔδωσαν ἄριστα ἀποτελέσματα, τὰ δὲ ἐκ τῆς διασταυρώσεως ταύτης προερχόμενα ζῷα εἶναι ἡμέρου χαρακτῆρος καὶ χρησιμοποιοῦνται εἰς πλείστας γεωργικὰς ἐργασίας.

Βοῦς ὁ μετωπίας (Bos frontalis). Τὸ εἶδος τοῦτο διακρίνεται διὰ τὸ μέγα ἀνάστημα, τὸ ὀγκῶδες σῶμα, τὴν κυρτὴν κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῆς τμῆμα ῥάχιν, τὸ μικρὸν λωγάνιον, τὴν ὀγκώδη κεφαλήν, τοὺς βραχεῖς καὶ ἰσχυροὺς πόδας, τὴν μακρὰν καὶ θυσανωτὴν οὐράν, τὸ ἐπίπεδον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μέτωπον καὶ τὰ ἰσχυρά, παχύτατα κατὰ τὴν βάσιν των καὶ εὐθέως πρὸς τὰ πλάγια διευθυνόμενα κέρατα. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ σώματος εἶναι ὑπομέλας. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς ὀρεινὰς ἐκτάσεις τῶν Ἰνδιῶν, τὰ περὶ τὸν ποταμὸν Βράμα-Πούτρα δάση, εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Ἀσσὰμ καὶ τὰ δάση τοῦ Μιχμὶ καὶ τῆς Τιππεράχ. Ὁ χαρακτήρ του δὲν εἶναι καὶ τόσον ἄγριος, εἴς τινα δὲ μέρη διατηροῦσι τοῦτον ἐξημερωμένον ἢ ἐν ἡμιαγρίᾳ καταστάσει. Τὸ κρέας του εἶναι θαυμάσιον τὴν γεῦσιν ὡς καὶ τὸ γάλα του.

Βοῦς ὁ ἰνδικὸς (Bos indicus). Εἶδος βοῶν χαρακτηριζόμενον ἰδίως ἐκ τοῦ ἑνὸς ἢ δύο ὕβων, οὓς φέρει εἰς τὴν ῥάχιν του. Κατὰ τὰ ἄλλα γνωρίσματα ὁμοιάζει καταπληκτικῶς πρὸς τὸν κοινὸν βοῦν, ἀλλ' ἔχει ἀνάστημα μικρότερον καὶ κέρατα βραχέα καὶ μελανά, ἅτινα διευθύνονται πρὸς τὰ ἄνω καὶ πλαγίως. Οἱ πόδες εἶναι βραχεῖς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, αἱ ὁπλαὶ μέλαιναι καὶ ἡ οὐρὰ τελευτᾷ εἰς θύσανον ἐκ μελαινῶν τριχῶν, τὸ τρίχωμα τοῦ σώματος εἶναι μαλακόν, λεπτὸν καὶ μεταξοειδές. Τὸ εἶδος τοῦτο ἔχει πλείστας ὅσας ποικιλίας, ὧν γνωστοτέρα εἶναι ὁ *βοῦς τῆς Μαδαγασκάρης* (Bos madagascariensis), ὅστις ὁμοιάζει καταπληκτικῶς πρὸς τὸν κοινὸν βοῦν. Γενικῶς τὸ ζῷον τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς, εἶναι δὲ ἐξημερωμένον ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, τὸ κρέας του τρώγεται, ἀλλ' εἶναι κατωτέρας ποιότητος τοῦ κρέατος τῶν κυρίως βοῶν. Τὸ δέρμα του θεωρεῖται πολυτιμότερον τοῦ δέρματος τῶν βοῶν, χρησιμεύει δὲ εἰς τὴν κατασκευὴν διαφόρων πολυτίμων δερματίνων εἰδῶν.

Βοῦς ὁ ταῦρος ὁ σκωτικὸς (Bos taurus scoticus). Ἔχει τὸ μέγεθος μικροσώμου βοός, σῶμα πλέον κανονικὸν καὶ λεπτόν, πόδας λεπτοὺς καὶ μᾶλλον βραχεῖς, οὐρὰν μακρὰν εἰς θύσανον τελευτῶσαν, κέρατα μᾶλλον λεπτά, λίαν ἀπομεμακρυσμένα κατὰ τὴν βάσιν των καὶ ἐν σχήματι λύρας, καὶ χρῶμα λευκόν. Ἀπαντᾷ σπανίως εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Σκωτίας ἐν ἀγρίᾳ καὶ ἡμιαγρίᾳ καταστάσει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Borle*, Les animaux de la ferme.—*De Dampierre*, Les races bovines.—*Magne*, Les races bovines et leur amélioration.—*Sansen*, Traité de Zootechnie.—*Vial*, Engraissement du boeuf.—*Moll* καὶ *Gayot*, Connaissance générale du boeuf.—*Magne*, Recueil de médecine vétérinaire.—*D'Argis Villeroy*, Manuel de l'éleveur de bêtes à cornes.— Variété, historiques.

Δ Ν Π

Digitized by Google

— [ΠΑΛΑΙΟΖΩΟΛ.] Τὸ γένος *βοῦς* παρουσιάζεται κατὰ πρῶτον ἀπολιθωμένον ἐντὸς τῶν πολὺ νέων, κατὰ τὴν γεωλογικήν των ἡλικίαν, στρωμάτων τοῦ Siwalik τῶν Ἰνδιῶν μὲ τὰ εἴδη *βοῦς planifrons* καὶ *βοῦς acutifrons Lydekker.* Περαιτέρω παρουσιάζονται ὁ *βοῦς namadicus* τοῦ *Falconer* εἰς τὰ πλειστοκαινικὰ στρώματα τῶν Ἰνδιῶν, ὁ *βοῦς ὁ πρωτογενὴς* (primigenius) εἰς τὰ πλειστοκαινικὰ στρώματα τῆς Εὐρώπης, Ἀσίας καὶ βορείου Ἀφρικῆς, ζήσας ὡς πρωτογενὴς βοῦς μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ ὀρειχάλκου· κατὰ τὸν O. Abel ἔζη ἄγριος μέχρι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἀκόμη ἐν Γερμανίᾳ, Πολωνίᾳ, Ρωσίᾳ καὶ Οὐγγαρίᾳ. Ὁ βοῦς οὗτος κατάγεται, κατὰ τὸν Dürst, ἐκ τοῦ εἴδους *βοῦς ὁ planifrons*, ἐνῷ ὁ *βοῦς acutifrons* καὶ *βοῦς namadicus* συγγενεύουν πρὸς τὴν *βιμποβίνα* καὶ τὸν *βοῦν τὸν ὑβὸν* (B. Zebu). Ἐν Εὐρώπῃ ὁ βοῦς οὗτος ἡμέρευσε καὶ κατέστη ὁ πρόγονος τοῦ εἴδους τοῦ *βοὸς τοῦ τροχόκερω*, ἐκ τοῦ ὁποίου πιθανῶς παρήχθη καὶ τὸ εἶδος *βοῦς ὁ frontosus.* Τοὐναντίον τὸ εἶδος *βοῦς ὁ βραχύκερως (βραχύκερως palustris)*, τοῦ ὁποίου λείψανα εὑρίσκονται ἐντὸς τυρφῶν τῶν λιμναίων προϊστορικῶν κατοικιῶν τῆς Εὐρώπης, εἰσήχθη ἐκ τῆς Ἀσίας ἢ ἐκ τῆς βορείου Ἀφρικῆς.

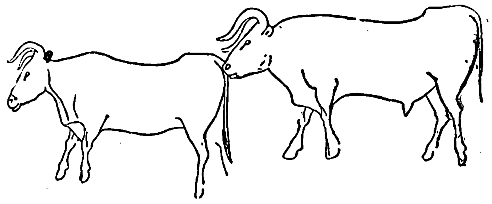

Ταῦρος καὶ ἀγελὰς τοῦ βοὸς τοῦ πρωτογενοῦς.
[Ἀναπαράστασις χαραχθεῖσα ὑπὸ ἀνθρώπων τῆς μαγδαλινῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς εἰς τὸ σπήλαιον de la Mairie τῆς Dordogne (Γαλλίας). Ἑκάστη εἰκὼν ἔχει μῆκος 50 περίπου ἑκατοστομέτρων.]

Τὸ εἶδος *βούβαλος* ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ἐντὸς τῶν πλειστοκαινικῶν στρωμάτων τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν Ἰνδιῶν. Ὡς πρόγονοί του θεωροῦνται τὰ γένη *προβούβαλος* (ἢ *ἡμίβους* ἢ *περίβους*) καὶ *ἀμφίβους*, ἐμφανιζόμενα ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας, ὡς καὶ ὁ *βούφφελος*, εὑρισκόμενος εἰς τοὺς αὐτοὺς τόπους καὶ ἐν Ἰάβᾳ, ἐντὸς πλειστοκαινικῶν ὅμως στρωμάτων. Γ. Κ. Γ.

— [ΑΡΧΑΙΟΛ.] Παρ' *Ἕλλησιν* ὁ βοῦς κατέχει τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν χρησίμων ζῴων. Ὁ Ὅμηρος ἀποδίδει εἰς αὐτὸν πλεῖστα κοσμητικὰ ἐπίθετα, χαρακτηριστικὰ τῆς αἰσθητικῆς ἐντυπώσεως τὴν ὁποίαν προξενεῖ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἢ τῆς χρησιμότητός του. Οἱ Ἀχαιοὶ καὶ οἱ Τρῶες χρησιμοποιοῦν τὸν βοῦν ὡς τροφὴν καὶ τὸν σφάζουν πλήττοντες αὐτὸν διὰ πελέκεως ὄπισθεν τῶν κεράτων. Ἐκ τοῦ δέρματός του κατασκευάζουν σάκη, ἀσπίδας, ἱμάντας, κνημῖδας, πέδιλα, στρωμνὰς κλπ. Κατὰ τὰς ἀνταλλαγὰς λαμβάνουν τὸν βοῦν ὡς μονάδα μετρήσεως καὶ ὅταν αἰτοῦν τι παρὰ τοῦ θείου ὑπόσχονται θυσίαν βοῶν, ἡ ὁποία πολλάκις καταντᾷ δαπανηροτάτη (ἑκατόμβη). Ἡ κτῆσις ἀγελῶν βοῶν εἶναι δεῖγμα πλούτου καὶ ἰσχύος. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, διατροφὴ βοῶν ἐγίνετο εἰς ὑψηλὰ κυρίως μέρη, ἀλλὰ καὶ εἰς πεδιάδας ὁσάκις ἡ σύνθεσις τοῦ ἐδάφους καὶ τὸ κλῖμα ἐπέτρεπον τοῦτο. Ἡ Ἤπειρος, ἡ Θεσσαλία, ἡ Ἀκαρνανία, ἡ Ἦλις, ἡ Ἀχαΐα ἦσαν αἱ κατ' ἐξοχὴν βουτρόφοι περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους, ἡ βουτροφία εἶχε καλλιεργηθῆ ἀρκούντως, πολυπληθεῖς δὲ εἶναι αἱ ὁδηγίαι, ἃς ἀπαντῶμεν παρὰ διαφόροις συγγραφεῦσι, περὶ εὐγονίας, διαιτητικῆς κλπ. τῶν βοῶν. Παρὰ *Ρωμαίοις* ἡ χρῆσις τοῦ βοὸς ὡς ἀροτῆρος καὶ παρόχου τροφῆς εἶναι ἀρχαιοτάτη, τὰ δὲ διάφορα γένη αὐτοῦ φαίνεται ὅτι ἀρχικῶς ἐξ Ἑλλάδος ἐλήφθησαν. Οἱ βόες τῆς Καμπανίας, τῆς Ἐτρουρίας καὶ τῶν Ἀπεννίνων ἐφημίζοντο διὰ τὴν ὡραιότητα καὶ τὴν φυσικήν των ἰσχύν. Ὅπως ἐν Ἑλλάδι, οὕτω καὶ ἐν Ἰταλίᾳ ἐγίνετο διάκρισις μεταξὺ τῶν βοῶν τῶν προοριζομένων πρὸς σφαγὴν (τροφὴν καὶ θυσίαν) καὶ τῶν ἀροτήρων βοῶν, καὶ ἡ ἀνταλλακτική των ἀξία ἦτο διάφορος. Καὶ παρ' *Ἑβραίοις* ἐπίσης οἱ βόες ἐχρησιμοποιοῦντο πολλαχῶς καὶ κατεβάλλετο φροντὶς πρὸς διατήρησιν καὶ ἀναπαραγωγὴν καλῶν γενῶν. Οἱ πατριάρχαι εἶχον ὑπὸ τὴν κατοχήν των μεγάλας ἀγέλας βοῶν καὶ ἔζων ἐκ τῶν προϊόντων των, χρησιμοποιοῦντες αὐτοὺς ἐλάχιστα εἰς τὴν γεωργίαν λόγῳ τοῦ νομαδικοῦ των βίου. Ἐν τῇ Μωσαϊκῇ νομοθεσίᾳ λαμβάνεται πρόνοια περὶ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ζῴων τούτων ὡς ἀροτήρων καὶ ὡς θυμάτων. Ἀπηγορεύετο ἡ ἀπασχόλησις τοῦ βοὸς κατὰ τὸ Σάββατον, ἡ βοσκή του ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ καὶ ἡ εἰς τὸ αὐτὸ ἄροτρον ζεῦξίς του μετ' ὄνου. Τὸ δέκατον τῆς ἀγέλης βοῶν ἀνῆκεν εἰς τὸν Θεόν. Οἱ διὰ τὴν θυσίαν προοριζόμενοι βόες ἔπρεπε νὰ ἦσαν ἄνευ κηλίδων καὶ ἀρτιμελεῖς. Οἱ *Αἰγύπτιοι*, κυρίως οἱ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Νείλου κατοικοῦντες, ἐπεδίδοντο εἰς τὴν συστηματικὴν βοοτροφίαν, χρησιμοποιοῦτες τὸν βοῦν ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι λαοί.

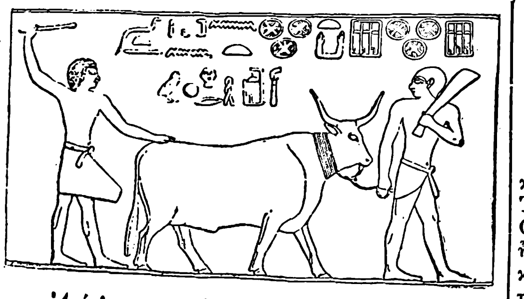

Ἀνάγλυφος παράστασις ἐπὶ αἰγυπτιακοῦ φαραωνικοῦ τάφου.

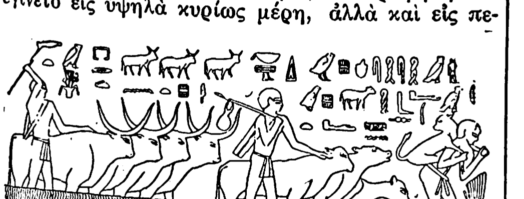

Αἰγυπτιακὴ τοιχογραφία παριστῶσα βοῦς διερχομένους ποταμόν.

Ἀνάγλυφον ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Βενὶ-Χασὰν (18 δυναστείας) παριστῶν βοῦς φεύγοντας πλήμμυραν.

Αἰγυπτιακὸν ἅρμα συρόμενον ὑπὸ βοῶν.

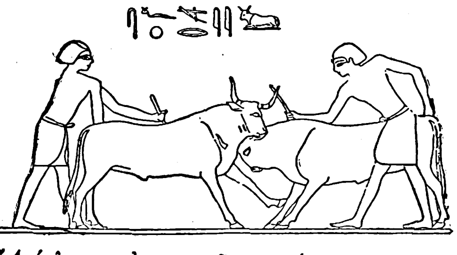

Ἀνάγλυφον αἰγυπτιακοῦ μνημείου παριστῶν ταύρους μαχομένους.

Ὁ βοῦς ἐν τῇ τέχνῃ. Ὁ βοῦς, ὡς ζῷον χρήσιμον καὶ οἰκεῖον, τόσον εἰς τὴν πλάνητα νομαδικὴν ζωήν, ὅσον καὶ εἰς τὴν γεωργικήν, ἐνωρίτατα ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον ἐντέχνου ἀπεικονίσεως καὶ ἡ παράστασίς του προσέλαβε συμβολικὴν σημασίαν. Εἰς αἰγυπτιακὰς τοιχογραφίας καὶ ἀνάγλυφα παρίστανται ἀγέλαι βοῶν εἰς ὡραίας καὶ εἰδυλλιακὰς σκηνάς. Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Σολομῶντος ἐν Ἱερουσαλήμ, βόες ἐκ μετάλλου ἀπετέλουν ἀρχιτεκτονικὰ συμπληρώματα τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος. Ἐν τῇ ἐρήμῳ, μετὰ τὴν ἔξοδόν των, οἱ Ἑβραῖοι τὸ πρῶτον εἴδωλον, τὸ ὁποῖον κατεσκεύασαν καὶ προσεκύνησαν, ἦτο ὁμοίωμα βοός. Ἀκόμη καὶ θεὸς τῶν Ἀμμωνιτῶν, ὁ Μολώχ, μὲ κεφαλὴν βοὸς εἰκονίζετο. Εἰς ρωμαϊκὰ μνημεῖα ἀπεικονίζεται ὁ βοῦς ὡς σύμβολον τῆς γεωργίας, ἑκάστη δὲ οἰκία παρὰ Ρωμαίοις εἶχε καὶ κεφαλὴν βοός, συμβολίζουσαν τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν γαλήνην. Δ. Ν. Π.

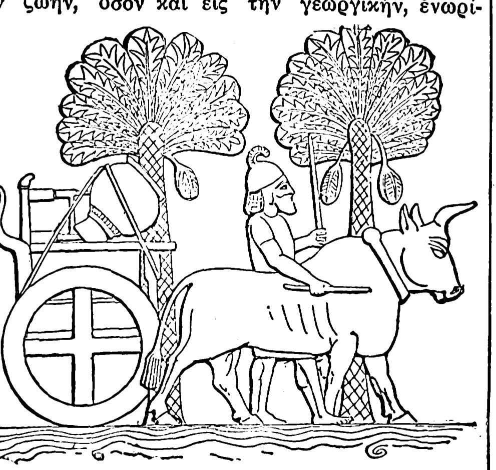

Ἀσσυριακὸν ἅρμα συρόμενον ὑπὸ βοός.

—[ΕΜΠΟΡ.] Ἐν Ἑλλάδι ἐνεργεῖται σημαντικὴ εἰσαγωγὴ ζώντων βοῶν, ἰδίως ἐκ τῆς Βουλγαρίας, Γιουγκοσλαυίας καὶ Ρωσίας, ἀντιπροσωπεύουσα ἀξίαν 100 περίπου ἑκατομμυρίων δραχμῶν ἐτησίως. Εἰς μικροτέραν κλίμακα εἰσάγονται καὶ μόσχοι καὶ δαμάλεις. Κατωτέρω δίδομεν ἀριθμοὺς τῆς ἀπὸ τοῦ 1924 εἰσαγωγῆς:

Ἔτη	Βόες	Μόσχοι	Ἀξία (δραχ.)
1924	47.708	2.619	98.143.050
1926	70.423	6.233	146.638.050
1927	87.675	6.556	227.169.560
1928	42.492	2.421	127.688.390

Ὁ κατὰ τὸ 1928 εἰσαχθεὶς ἀριθμός, κατὰ ἐπικρατείας προελεύσεως, ἔχει οὕτω:

Χῶραι	Βόες	Μόσχοι
Βουλγαρία	14.201	968
Γιουγκοσλαυία	14.059	384
Ρωσία	9.811	150
Τουρκία	3.584	740
Ἀλβανία	699	160
Λοιπαὶ χῶραι	138	19
Σύνολον	42.492	2.421

Δ. Ε. Μ.

—[ΕΡΑΛΔ.] Ὁ βοῦς εἰς τὰς ἑραλδικὰς παραστάσεις εἰκονίζεται συνήθως ὡς διαβαίνων (passant) ἢ ἱστάμενος (arrêté). Ὅταν ὀρθοῦται ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν λέγεται *φοβισμένος* ἢ *ἐπιτιθέμενος* (effrayé ou furieux). Τὰ κέρατά του δύνανται νὰ εἶναι ἀλλοίου χρώματος (accorné), ἀλλὰ τότε δέον νὰ σημειῶται τοῦτο. Γ. Ε. Τ.

Βοῦς (ὁ) *[Παρ. Γεωγρ.]*. Νησίς τοῦ Αἰγαίου· βλ. λ. Βόϊδι (Σερίφου).

— **Βοῦς** (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τοποθεσία ἐν τῇ ἀσιατικῇ παραλίᾳ τοῦ Βοσπόρου παρὰ τὴν Χρυσόπολιν, εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἀποβάσεως πρὸς τὸ Βυζάντιον, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἀπὸ τῆς Ἰοῦς ἢ ἐξ ἐπιτυμβίας στήλης, ἡ ὁποία εἶχε παράστασιν βοός. ΙΑΚ. Χ. Δ.

— **Βοὸς** *ἀγορὰ* (forum Bovis). Θέσις ἐν τῷ Δ. τμήματι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν αὐτῇ εὑρίσκετο μεγάλη κάμινος ἔχουσα τὴν ὄψιν κολοσσιαίου ταύρου, μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἡρακλείου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐτάκη, καὶ ἀψῖδες μετ' ἀγαλμάτων καὶ ἀναγλύφων παραστάσεων. ΙΑΚ. Χ. Δ.

— **Βοὸς** — *[Μυθολ.]*. Ἐκ τῆς γνωστῆς μυθολογικῆς παραδόσεως περὶ μεταμορφώσεως τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἰνάχου Ἰοῦς (βλ. λ.) ὑπὸ τοῦ Διὸς εἰς βοῦν, ὠνομάσθησαν διάφοροι τοποθεσίαι ἐν Ἑλάδι καὶ Ἀσίᾳ. Οὕτως ἐν Εὐβοίᾳ ὑπῆρχε σπήλαιον *Βοὸς αὐλὴ* (*Στράβ.* 10, 445), ἐν Ἀσίᾳ *Βοὸς κεφαλαὶ* καὶ *Βοὸς πόρος*, ἐξ οὗ καὶ *Βόσπορος*. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βουσαὶ (οἱ). Λαὸς τῆς ἀρχαίας Μηδίας κατοικῶν παρὰ τὴν Κασπίαν (*Ἡρόδ.* I, 101).

Βουσάκης, *Ἀριστείδης.* Ἕλλην χημικός, γεννηθεὶς ἐν Μεγάροις τῷ 1831. Μετὰ τὴν ἐγκύκλιον αὐτοῦ παίδευσιν· ἐνεγράφη ἐν τῇ φαρμακευτικῇ σχολῇ τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου, μετὰ δὲ τὴν λῆψιν τοῦ πτυχίου αὐτοῦ ἵδρυσε, τῷ 1850, ἐν τῇ ὁδῷ Ἀδριανοῦ τὸ γνωστὸν μέχρι σήμερον ὡς «Φαρμακεῖον Βουσάκη» ἢ «Φαρμακεῖον ἡ ἔλαφος», ἐκ τοῦ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ σήματος (τὸ κατόπιν «Φαρμακεῖον Ζαλοκώστα» καὶ νῦν «Πυροβόλου»), ἄριστον τῶν παλαιοτέρων φαρμακείων τῶν Ἀθηνῶν, ὅπερ ἐξελιχθὲν ἀπετέλεσε τὴν κυριωτέραν πηγήν, ἐξ ἧς ἠρύοντο πάντα τὰ φάρμακα, καὶ ἰδίᾳ τὰ παρ' αὐτοῦ τούτου παρασκευαζόμενα διάφορα φαρμακευτικὰ καὶ χημικὰ προϊόντα, τὰ πλεῖστα τῶν φαρμακείων τῆς Ἑλλάδος ὁλοκλήρου. Τῷ 1860 μεταβὰς εἰς Παρισίους ἔλαβε, μετὰ τετραετεῖς σπουδάς, ἐκ νέου πτυχίον τῆς ἀνωτάτης φαρμακευτικῆς σχολῆς, ἐπιστρέψας δὲ διωρίσθη (1864) καθηγητὴς τοῦ πολυτεχνείου καὶ μέλος τοῦ ἰατροσυνεδρίου, θέσεις ἃς κατεῖχεν ἐπὶ 40 ἔτη μέχρι τοῦ 1904, ὁπότε ἀπεχώρησε τῆς ὑπηρεσίας. Ἐξεπόνησε «Σύγγραμμα χημείας», οὗ ἐξέδοτο τὸ α' μόνον μέρος («Περὶ μεταλλοειδῶν»). Ἀπέθανε τῇ 2 Νοεμβρίου 1911. ΑΡ. Π. Κ.

— **Βουσάκης,** *Κωνσταντῖνος.* Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς σχολῆς τοῦ

Digitized by Google

Ἐθν. πανεπιστημίου, γεννηθεὶς ἐν Συράκῳ τῷ 1819 ἐκ γονέων Ἠπειρωτῶν. Μετὰ τὴν ἐγκάθειρξιν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐν ταῖς φυλακαῖς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ μήτηρ αὐτοῦ, φεύγουσα τὰς θηριωδίας τῶν Τούρκων, κατέφυγε μετὰ πολλὰς ταλαιπωρίας εἰς Μέγαρα, ὅπου ἐγκατεστάθη. Καίτοι ὑπὸ τοιαύτας δυσμενεῖς συνθήκας εὑρεθεὶς ὁ Βουσάκης, ἤρξατο μετὰ ζήλου τῶν σπουδῶν αὐτοῦ, μετὰ δὲ τὸ πέρας τῶν γυμνασιακῶν αὐτοῦ μαθημάτων, ἐπί τινα χρόνον μετῆλθε χάριν τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἑλληνοδιδασκάλου. Τῷ 1840 ὅμως, τῇ βοηθείᾳ τοῦ πρὸς πατρὸς θείου αὐτοῦ Ἰωάννου Κωλέττη, ἀπεστάλη εἰς Παρισίους πρὸς σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς, ἧς διδάκτωρ ἐγένετο τῷ 1847, ὑποβαλὼν διατριβὴν «Περὶ χλωρώσεως». Ἐπιστρέψας εἰς Ἀθήνας ἐγένετο ὑφηγητὴς τῆς φυσιολογίας ἐν τῷ Ἐθν. πανεπιστημίῳ, εἶτα δὲ (1856) ἔκτακτος καθηγητὴς καὶ τέλος τῷ 1862 τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ μαθήματος τούτου, ὅπερ ἐδίδαξεν ἐπιμελῶς ἐπὶ 42 ὁλόκληρα ἔτη. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπὶ βραχὺ ἐνεκλείσθη ἐν ταῖς φυλακαῖς Μενδρεσέ, ὡς μετασχὼν τοῦ κατὰ τῆς τότε δυναστείας κινήματος. Ὁ Βουσάκης ἔγραψεν ἀξιόλογον «Ἐγχειρίδιον φυσιολογίας τοῦ ἀνθρώπου» (Β' ἔκδ. Ἀθ. 1889, 8ον, σελ. 802, τύπ. Κωνσταντινίδου), διακρινόμενον διὰ τὸ γλαφυρὸν τοῦ ὕφους καὶ τὴν πλάσιν οὐκ ὀλίγων προσφυῶν ἐπιστημονικῶν ὅρων. Ἀπέθανε τῇ 8 Δεκεμβρίου 1898 ἐν Ἀθήναις, ὅπου καὶ ὡς πρακτικὸς ἰατρὸς μεγάλως ἐτιμᾶτο. ΑΡ. Π. Κ.

Κωνσταντῖνος Βουσάκης.

Βοῦ-Σὰν-Κουεΐ. Διάσημος Κινέζος στρατηγὸς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἐπαναστατήσας ἐναντίον τοῦ Λὶ-Τσέου-Τσέγκ, τοῦ καταλύσαντος τὴν δυναστείαν τῶν Μὶγκ (1628 μ. Χ.), κατέλαβε τὸ Πεκῖνον καὶ ἐδημιούργησε τὴν δυναστείαν τῶν Τὰ-Τσίγκ, ἀναβιβάσας ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν Σουὲν-Τσὲ τῇ 22ᾳ Σεπτεμβρίου 1643. Ἡ δυναστεία αὕτη ἀνήκει εἰς τὸν ἡγεμονικὸν κλάδον τῶν Μαντσοῦ, οἱ ὁποῖοι κατάγονται ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Κίν. Οἱ Μαντσοῦ, θέλοντες νὰ ἀπαλλαγῶσι τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Βοῦ-Σὰν-Κουεΐ, τὸν ὁποῖον ἀπεμάκρυναν εὐσχήμως τῆς κεντρικῆς διοικήσεως τῆς χώρας, ὠνόμασαν αὐτὸν πρίγκιπα εἰρηνευτὴν τῆς Δύσεως καὶ ἐκληροδότησαν εἰς αὐτὸν τὸ Γιοὺν Νὰν καὶ τὸ Σὲ Τσουάν, διὰ νὰ λαμβάνῃ τὰ εἰσοδήματα των. Ἡ ἀχαριστία αὕτη τῶν Μαντσοῦ ἔπληξε καιρίως τὸν Βοῦ-Σὰν-Κουεΐ, ὅστις ἐκίνησεν ἐπανάστασιν ἐναντίον των τῷ 1674· ἀπέτυχεν ὅμως αὕτη καὶ ὁ παλαίμαχος στρατηγός, καταβληθεὶς ὑπὸ τῆς θλίψεως καὶ τοῦ γήρατος καὶ προσβληθεὶς ὑπὸ γενικῆς παραλύσεως, ἀπέθανε κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1678. Ι. Μ. Π.

Βούσβατος. Θρακικὴ θεότης ταυτιζομένη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν Ἀρτέμιδα. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βουσβέκιος (Busbeck), *Αὐγέριος-Γισλένιος*. Ὁλλανδός, πρεσβευτὴς τῆς Γερμανίας ἐν Τουρκίᾳ (βλ. λ. Μπούσμπεκ καὶ Ἄγκυρα).

Βοῦσγοι· βλ. Βοσχιμᾶνοι.

βουσελαφίδαι (οἱ) *[Ζωολ.]·* βλ. ἀντιλόπη.

βουσελὶκ *[Μουσ.]*. Ἡ τρίτη κατὰ σειρὰν κλῖμαξ τῆς ἀραβικῆς καὶ περσικῆς μουσικῆς, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τοὺς ἑξῆς φθόγγους τῆς εὐρωπαϊκῆς: ντο, ρε ὕφ. μι ὕφ., φα, σολ ὕφ. λα ὕφ. σι ὕφ. ντο. Γ. Σ.

Βουσίλιος *[Ἀρχ.]*. Μὴν τῶν Κρητῶν καὶ τῶν Κυρηναίων (23 Αὐγούστου—23 Σεπτεμβρίου), ὅτε αἱ χῶραι αὐτῶν ἀπετέλουν μίαν ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν.

Βούσιρις *[Αἰγυπτ. Μυθολ.]*. Μυθικὸν πρόσωπον ἀναφερόμενον ἐν τῇ κλασσικῇ αἰγυπτιακῇ παραδόσει. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Λιβύης ἢ Ἀνίφρας, θυγατρὸς τοῦ Νείλου. Κατὰ τὴν παράδοσιν δεινότατος λιμὸς ἐμάστισεν ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τὴν Αἴγυπτον ἐννέα ὁλόκληρα ἔτη. Μάντις ἐκ Κύπρου καταγόμενος συνεβούλευσε τὸν μονάρχην, ὅπως θυσιάζῃ κατ' ἔτος ξένον, ἵνα οὕτω κατευνάζῃ τὴν ὀργὴν τῶν θεῶν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐθυσιάζοντο πάντες οἱ ξένοι, οἵτινες ἐπεσκέπτοντο τὸ βασίλειον τοῦ Βουσίριδος. Εἷς ἐξ αὐτῶν ὑπῆρξεν ὁ Ἡρακλῆς, ὅστις ὅμως, κατορθώσας νὰ θραύσῃ τὰς ἁλύσεις του, ἐθανάτωσε τὸν Βούσιριν καὶ τοὺς υἱούς του. Ὁ Διόδωρος, ὁ Στράβων, ὁ Ἀπολλόδωρος καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς ὑποθέτουσιν, ὅτι ὑπῆρξεν ἀπάνθρωπος Αἰγύπτιος ἡγεμών. —Δ.

Βούσιρις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄνομα τεσσάρων πόλεων τῆς Αἰγύπτου.

— 1) Πόλις τῆς Αἰγύπτου ἐν Θηβαΐδι πλησίον τῶν Κοπτῶν, καταστραφεῖσα τῷ 292 ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ.

— 2) Πόλις τῆς Αἰγύπτου ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ Φαγιούμ.

— 3) Πόλις τῆς Αἰγύπτου ἐν τῷ Λητοπολίτῃ νομῷ πρὸς Β τῆς Σαχάρας, ὁπόθεν κατὰ τὸν Πλίνιον ἐλάμβανον ὁδηγοὺς οἱ ταξιδιῶται τῆς Μέμφιδος, ὅπως μεταβῶσι πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν πυραμίδων.

— 4) Πόλις τῆς Αἰγύπτου παράλιος ἐν τῷ *Βουσιρίτῃ νομῷ* πρὸς τὸ Δέλτα τοῦ Νείλου (*Στρ.* Didot 681, 39). Κατὰ τὴν «Géographie de Strabon (V,366) καὶ τὸν *C. Müller* (*Στρ.* Didot 760 εἰς λέξ.) εἶναι τὸ σύγχρονον Μπουσσὺρ ἢ *Ἀβουκὶρ* (πλάτ. 31° 21' Β, μήκ. 30° 06' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2681: Abu Qir bay). —Ω.

Βουσμανοί· βλ. Βοσχιμᾶνοι.

Βοῦσον *[Παραλ. Γεωγρ.]·* βλ. Βόϊδι (Σερίφου).

βουσσιγγωλτία (ἡ) (Boussingaultia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χηνοποδιδῶν*. Εἶναι πόαι ἢ θάμνοι πολυετεῖς μὲ ρίζαν κονδυλώδη, ἀναρριχητικὰ καί τινες καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον. Γνωστὰ 10 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *βουσσιγγωλτία ἡ βασελλοειδὴς* (Boussigaultia basselloides), διακρινομένη ἐκ τῶν κονδυλοειδῶν ριζῶν της. Δ. Ν. Π.

Βουσσούμαρος (Bussumarus) *[Μυθολ.]*. Κελτικὸς θεὸς ταυτιζόμενος πρὸς τὸν Δία. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βουσταμίτης (ὁ) (Bustamit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι παραλλαγὴ τοῦ ροδονίτου (βλ.λ.), περιέχουσα πυριτικὸν ἄσβεστον [$CaSiO_3$]. Ὁ τοῦ Μεξικοῦ φαιοέρυθρος, ἀκτινωτο-ινώδης βουσταμίτης ἐμπεριέχει 9—20 % ἄσβεστον. Γ. Κ. Γ.

βουστάσιον (τό). Κτίριον ἢ παράπηγμα πρὸς διαμονὴν βοῶν, ἰδίως γαλακτοφόρων ἀγελάδων. —*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. λ. ἀγελὰς (*βουστάσια*).

βουστάτης (ὁ) *[Ἱππολ.]*. Ὀνομάζεται οὕτως ὁ ἵππος τοῦ ὁποίου οἱ καρποὶ τῶν ποδῶν ἀποκλίνουσιν αἰσθητῶς πρὸς τὰ ἔσω. Ἡ ἀνατομικὴ αὕτη ἀνωμαλία ἐπιφέρει ἀταξίαν τῶν κινήσεων κατὰ τὴν βάδισιν καὶ μειώνει τὴν εὐστάθειαν τοῦ ζῴου.

βουστίνα (ἡ). Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἔμεινε γνωστὸς φόρος ἐπιβληθεὶς ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐπὶ τῶν χριστιανοπαίδων.

Βούσμαν (Wustmann), *Γουσταῦος*. Γερμανὸς συγγραφεὺς (1844—1910) διευθυντὴς τῶν ἀρχείων τῆς Λειψίας. —Β.

Βοῦστρι *[Γεωγρ.]·* βλ. λ. Μποῦστρι.

βουστροφηδόν· ἐπίρρ. τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης, σημαῖνον βαίνειν καθ' ὃν τρόπον οἱ βόες κατὰ τὴν ἄροσιν, δηλαδὴ ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ τἀνάπαλιν.

—*[Ἐγκυκλ.]* Βουστροφηδὸν ὕφαινον αἱ ἀρχαῖαι Ἑλληνίδες, ὡς καὶ αἱ νεώτεραι, ρίπτουσαι τὰς «σαΐττας» ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά. Ὁ ὅρος οὗτος εἰδικώτερον λέγεται περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης ἑλληνικῆς γραφῆς, ἥτις εἶχε ταύτην τὴν παλίνστροφον διεύθυνσιν. Ὅτε τὸ πρῶτον παρέλαβον τὴν γραφὴν ἀπὸ τῶν Φοινίκων οἱ Ἕλληνες ἔγραφον ὡς ἐκεῖνοι καὶ ὡς οἱ ἄλλοι ἀνατολικοὶ λαοὶ ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερά. Ἀλλ' ἐκ τῆς συνηθείας νὰ ἐγκλείωσιν ἐντὸς ἐπιγραφῶν τὰς παραστάσεις τῶν νομισμάτων καὶ τῶν ἀγγείων, ὁπότε ἀναγκαστικῶς ἡ οὕτω κυκλοτερὴς γραφὴ ἐπέστρεφεν εἰς τὸ σημεῖον (δεξιόν), ἐξ οὗ ἤρχετο, ἐγεννήθη ἡ βουστροφηδὸν γραφή, ἥτις κατόπιν ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὸ γράφειν καθ' ὁριζοντίας γραμμάς. Πᾶσαι αἱ ἀρχαιότεραι τοιαῦται γραφαὶ ἄρχονται ἐκ δεξιῶν. Βραδύτερον ὅμως ἐπεκράτησε ν' ἀρχίζωσι τὴν γραφὴν ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά. Καὶ ἐκ τῆς χρήσεως ταύτης προῆλθε σὺν τῷ χρόνῳ ἡ συνήθεια νὰ γράφωσι μόνον ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά, κατ' ἀρχὰς εἰς μονοστίχους ἐπιγραφὰς καὶ κατόπιν καὶ εἰς πολυστίχους. Τὰ παλαιότατα δείγματα βουστροφηδὸν γραφῆς εὑρίσκονται εἰς ἀρχαϊκά, κορινθιακῆς προελεύσεως, ἀγγεῖα. Ὁ Παυσανίας ἀναφέρει (V 17,6), ὅτι ἡ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀφιερωμένη λάρναξ τοῦ Κυψέλου ἔφερε βουστροφηδὸν γραφήν. Ἐπίσης εἰς μέγιστον διτάλαντος «σταθμὸς» (ζύγι) ἐξ ὀρειχάλκου, εὑρεθεὶς ὑπὸ τοῦ Μόργκαν ἐν Σούσοις, εἶναι βουστροφηδὸν ἐπιγεγραμμένος. Αἱ περισσότεραι ὅμως τοιαῦται ἐπιγραφαὶ συναντῶνται ἐπὶ νομισμάτων οὐ μόνον παλαιοτέρων, ἀλλὰ καὶ νεωτέρων, κατὰ παράδοσιν. Μία τρίστιχος κρητικὴ ἐπιγραφὴ τοῦ Ε' αἰῶνος παρουσιάζει τὴν ἑξῆς ποικιλίαν: ὁ πρῶτος στίχος βαίνει ἐκ δεξιῶν πρὸς τ' ἀριστερά, οἱ δὲ δύο ἑπόμενοι ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά. —Β.

Βουστρώνιος *Γεώργιος*. Κύπριος λόγιος γεννηθεὶς ἐν Βενετίᾳ τῷ 1586. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κολλέγιον τῆς Ρώμης γραμματικήν, φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν. Ἀκολούθως κατετάχθη εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἰησουιτῶν. Ἐν Ρώμῃ ἐδίδασκε φιλοσοφικὰ καὶ θεολογίαν, ἐπὶ μίαν δὲ τριακονταετίαν ὑπῆρξεν ἐξομολογητὴς τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Πέτρου. Ἦτο εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς καὶ ἰταλικῆς. Μετέφρασε τὴν πραγματείαν τοῦ καρδιναλίου Βελαρμίνου «Περὶ τῆς εἰς τὸν Θεὸν ἀναβάσεως τοῦ νοῦ», ἣν ἐξέδωκεν ἐν Ρώμῃ τῷ 1637. Ἀπέθανε τῷ 1661.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Legrand*, Bibliographie Hellénique du XVIIe siecle IV.—*Ζαβίρα*, Νέα Ἑλλὰς (σ. 228).—*Κυπριανοῦ*, Ἱστορία χρονολογικὴ τῆς νήσου Κύπρου (1902, σ. 538).—*Fabricius*, Bibliotheca graeca (τ. X, σ. 792, XII, σ. 119). Π. Π. ΠΛΟΥΜΗΣ

— **Βουστρώνιος** ἢ ***Βουστρώνης*** καὶ ***Μπουστροῦς*** ἢ ***Πουστροῦς, Γεώργιος***. Κύπριος λόγιος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, Φράγκος ἐξελληνισμένος, καταγόμενος ἐκ τοῦ ἀρχαίου γαλλικοῦ γένους τῶν Bustrone. Ἦτο πιστὸς σύντροφος καὶ φίλος τοῦ τελευταίου βασιλέως τῆς Κύπρου Ἰακώβου Β', ὑφ' οὗ τῷ 1458 ἐχρησιμοποιήθη ὡς πρεσβευτής. Ὁ θάνατός του πιθανολογεῖται τῷ 1501. Συνεχίζων τὸ χρονικὸν Λεοντίου τοῦ Μαχαιρᾶ, συνέγραψε χρονογραφίαν τῶν κυπριακῶν συμβάντων ἀπὸ τοῦ 1456—1501, ὧν ὑπῆρξεν αὐτόπτης μάρτυς, ἥτις ἐπιγράφεται «Διήγησις κρόνικας Κύπρου ἀρχεύγοντα ἀπὸ τὴν ἐχρονίαν ‚αυνστ' (1456) Χριστοῦ», εἶναι δὲ γεγραμμένη εἰς τὴν ἰδιωματικὴν κυπριακὴν διάλεκτον τῆς ἐποχῆς του. Ἡ χρονογραφία τοῦ Βουστρωνίου ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ Κ. Σάθα (ἐν Μεσαιωνικῇ βιβλιοθήκῃ τόμ. Β', Βενετία 1873). Κ. Μ. Κ.

— **Βουστρώνιος,** ***Φλώριος***. Κύπριος λόγιος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἔγραψεν ἱστορίαν τῆς ἐνετικῆς κυριαρχίας τῆς Κύπρου εἰς ἰταλικήν, ἔχων ὑπ' ὄψιν του τὸν Λεόντιον Μαχαιρᾶν, ὃν ἐν πολλοῖς μεταφράζει. Ἔπεσε μαχόμενος κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκίαν τῆς Λευκωσίας (1570). Κ.Μ.Κ.

βοῦτα (ἡ)· μέγα ξύλινον δοχεῖον, ἀλλαχοῦ μὲν πρὸς ὑποδοχὴν ἀνθράκων, ἀλλαχοῦ δὲ πρὸς μεταφορὰν σταφυλῶν, εἰς τοὺς στρατῶνας δὲ ὡς κοπροδόχον ἀγγεῖον (ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως ἀμφίβολος· ἀνάγεται πιθανῶς εἰς τὸ *βυτίνη, πυτίνη*). Β. Φ

Βουτάδαι. Ἓν τῶν εὐγενεστέρων ἱερατικῶν γενῶν τῶν Ἀθηνῶν, ὅπερ ἀνεγνώριζεν ὡς γενάρχην τὸν ἥρωα **Βούτην** (βλ. λ.) καὶ εἶχε τὸ τιμητικὸν προνόμιον εἷς ἐκ τῶν ἀνδρῶν τοῦ γένους νὰ εἶναι ἱερεὺς τοῦ Ἐριχθονίου Ποσειδῶνος, μία γυνὴ ἐξ αὐτοῦ νὰ τελῇ τὰ ἔργα τῆς ἱερείας τῆς Πολιάδος (Ἀθηνᾶς), καὶ νὰ τελῇ θυσίαν ἐπὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ ἐν τῷ Ἐρεχθείῳ τῆς Ἀκροπόλεως βωμοῦ τοῦ γενάρχου Βούτου. Τῆς διαδοχικῆς σειρᾶς τῶν ἱερέων καὶ ἱερειῶν τοῦ γένους τῶν Βουταδῶν ἐτηρεῖτο ἀκριβὴς ἐν Ἀθήναις κατάλογος ἐν τῷ Ἐρεχθείῳ, οὗτινος οἱ τοῖχοι εἶχον διακοσμηθῆ μὲ ζωγραφίας ἐχούσας θέματα παραδόσεις τοῦ γένους. Κλάδος τῶν Βουταδῶν ἦσαν καὶ οἱ *Ἐτεοβουτάδαι*, ἐκ τῶν ὁποίων κατήγετο ὁ διαπρεπὴς πολιτικὸς καὶ ρήτωρ τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν Λυκοῦργος. ΚΑΥ.

Βουτάδαι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν μικρῶν δήμων τῆς Ἀττικῆς, ὅστις ἀρχαιότερον μὲν ὑπήγετο εἰς τὴν Οἰνηΐδα, βραδύτερον δὲ εἰς τὴν Πτολεμαΐδα φυλήν. Ἔκειτο μεταξὺ Κηφισοῦ καὶ Διπύλου καὶ εἶχεν ὀνομασθῆ οὕτως ἀπὸ τοῦ εὐγενεστάτου ἱερατικοῦ γένους τῶν *Βουταδῶν*, ὅπερ κατῴκει εἰς τὸν δῆμον τοῦτον. ΚΑΥ.

Βουτάδης. Σικυώνιος ἀγγειοπλάστης, ὅστις, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐξεῦρε τὴν κεραμικήν. Ἔν τινι ναῷ τῆς Κορίνθου (Νυμφαίῳ) ἐσῴζετο ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον ἀπὸ τερρακόταν, φέρον τὸ κύριον ὄνομα καὶ τὸ ἐθνικὸν τοῦ *Βουτάδου*, καταστραφὲν δὲ κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μομμίου πυρπόλησιν τῆς πόλεως. Κατὰ τὴν αὐτὴν παράδοσιν ἡ ἐξεύρεσις τῆς κεραμικῆς ὠφείλετο εἰς τὸ ἑξῆς τυχαῖον γεγονός: αἱ θυγατέρες τοῦ Βουτάδου, μέλλουσαι ν' ἀποχωρισθῶσι τῶν ἐραστῶν των, ἐχάραξαν ἐπὶ τοῦ τοίχου τὸ περίγραμμα τῆς σκιᾶς των, τὸ ὁποῖον κατόπιν ὁ πατὴρ ἐπλήρωσε δι' ἀργίλλου καὶ οὕτως ἐσχηματίσθησαν τὰ πρῶτα πρόσωπα ἀνάγλυφα.

Εἰς τὸν αὐτὸν Βουτάδην ἀποδίδεται καὶ ἡ ἐφεύρεσις τῆς ἀναμείξεως πηλοῦ καὶ μίλτου, δι' ἧς τὰ ἀγγεῖα ἀπέκτησαν ἐρυθρωπὸν χρῶμα. —Β.

βουταδιένιον *['Οργ. Χημ.]·* βλ. μεθυλαλλένιον καὶ διβινύλιον.

βουταδιίνιον *['Οργ. Χημ.]·* βλ. διακετυλένιον.

Βοῦ-Τάϊ. Ὑπὸ τὸ ὄνοματοῦτο (κινεζ. *βοῦ-τάϊ*=πέντε οἰκογένειαι) εἶναι γνωστὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Κίνας ἡ ἀκολουθήσασα τὴν πτῶσιν τῆς δυναστείας τῶν Τὰγκ ἢ Θάγκ περίοδος ἀναρχίας (907-960 μ. Χ.), καθ' ἣν ἐβασίλευσαν διαδοχικῶς αἱ ἑξῆς πέντε οἰκογένειαι: 1) *Χέου-Λεάγκ* (907—923), 2) *Χέου-Τὰγκ* (923—937), 3) *Χέου-Τσὶν* (937—947), 4) *Χέου Χὰν* (947—951), καὶ 5) *Χέου-Τσέου* (951—960 μ. Χ.)

Digitized by Google

Πᾶσαι αἱ δυναστεῖαι αὗται ἀποτελοῦνται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ ἡγεμονίσκους ἄρξαντας εἰς διάφορα τμήματα τῆς χώρας καὶ διαμαχομένους πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν φιλάρχων ὀρέξεών των, καθ' ὃν χρόνον ἡ χώρα ὑφίστατο καταστρεπτικὰς προσβολὰς ἀπὸ μέρους βαρβάρων ἐχθρῶν.
Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Βουταλίων. Ὄνομα παροιμιῶδες τῶν εὐήθων, τῶν προκαλούντων τὸν γέλωτα. Ὁ Ἀντιφάνης εἶχε συγγράψει κωμῳδίαν «Βουταλίωνα». —Β.

βουτάνια [*Ὀργ. Χημ.*]. Καλοῦνται οὕτως οἱ κεκορεσμένοι ὑδρογονάνθρακες τοῦ τύπου C_4H_{10}. Ὑπάρχουν δύο ἰσομερῆ βουτάνια, ἤτοι τὸ *κανονικὸν βουτάνιον* ἢ *διαιθύλιον*, ὅπερ ἔχει τὸν τύπον $CH_3.CH_2.CH_2.CH_3$ καὶ παρασκευάζεται ἐξ αἰθυλιωδιδίου τῇ ἐπιδράσει ψευδαργύρου

$$2CH_3CH_2J + Zn = ZnJ_2 + CH_3CH_2.CH_2.CH_3$$

καὶ τὸ *ἰσοβουτάνιον* ἢ *τριμεθυλομεθάνιον* ἢ *μεθυλοπροπάνιον*, ὅπερ ἔχει τὸν τύπον $(CH_3)_2CH.CH_3$ καὶ παρασκευάζεται δι' ἀναγωγῆς τοῦ ἰσοβουτυλιωδιδίου $(CH_3)_2CH.CH_2J$ ἢ τοῦ τριτοταγοῦς βουτυλιωδιδίου $(CH_3)_2CJ.CH_3$. Ἀμφότερα ἀπαντῶσι μεταξὺ τῶν ἀερίων ἅτινα ἐκλύονται ἐκ τῶν πετρελαιοπηγῶν καὶ εἶναι ἀέρια, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον βράζει εἰς 0° περίπου, καὶ τὸ δεύτερον εἰς —10°,5. Σ. Γ.

βουτανικὸν διοξὺ [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. ἠλεκτρικὸν *ὀξύ*.

—**βουτανικὸν ὀξὺ** [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. βουτυρικὸν *ὀξὺ καν.*

βουτανο-α, δ-δικαρβονικὸν ὀξὺ [*Χημ.*]· βλ. ἀδιπικὸν *ὀξύ*.

βουτανοδιάλη [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. διαλδεΰδη *ἠλεκτρική*.

βουτανοδινιτρίλιον [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. νιτρίλιον *ἠλεκτρικόν*.

βουτανοδιόλη [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. αἰθυλαιθυλενογλυκόλη, β-βουτυλενογλυκόλη, τετραμεθυλενογλυκόλη καὶ διμεθυλαιθυλενογλυκόλη *συμ.*

βουτανοδιολοδιάλη [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. διαλδεΰδη *τρυγική*.

βουτανοδιόνη [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. διακετύλιον.

βουτανοδιονικὸν ὀξὺ [*Χημ.*]· βλ. δικετοβουτυρικὸν *ὀξύ*.

βουτανοθειόλη-(1) [*Ὀργ. Χημ.*]. βλ. βουτυλομερκαπτάνη *καν. πρωτ.*

βουτανόλη-(1) καὶ —(2) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. βουτυλικαὶ *ἀλκοόλαι*.

βουτανόλη-3-άλη [*Χημ.*]· βλ. ἀκεταλδόλη.

— βουτανόλη-(4)-όνη-(2) [*Χημ.*]· βλ. ἀκετονυλοκαρβινόλη.

— βουτανόλη-(3)-ὀξὺ [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. β-ὀξυβουτυρικὸν *ὀξύ*.

βουτανολίτης-(4,1) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. βουτυρολακτόνη.

βουτανόνη [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. μεθυλαιθυλοκετόνη.

— βουτανόνη-(2)-ὀξὺ-(1) [*Χημ.*]. βλ. μεθυλοπυροσταφυλικὸν *ὀξύ*.

βουτανονικὸν διοξὺ [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. ὀξαλοξικὸν *ὀξύ*.

—βουτανονικὸν-(3)-ὀξὺ [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. ἀκετοξικὸν *ὀξύ*.

βουτανονιτρίλιον [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. βουτυρονιτρίλιον.

βουτανοξίμη-(2) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. μεθυλαιθυλοκετοξίμη. Σ. Γ.

βουτανο-α, β, γ, δ-τετρακαρβονικὸν ὀξὺ [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

$HOOC.CH_2.CH(COOH).CH(COOH).CH_2COOH$.

Ἐμφανίζεται εἰς δύο στερεοϊσομερεῖς μορφάς, ἐξ ὧν ἡ μία τήκεται εἰς 189° καὶ ἡ ἑτέρα εἰς 236°. Σ. Γ.

βουτανοτετρόλη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ἡ ἁπλουστέρα τετρασθενὴς ἀλκοόλη, ἔχουσα τὸν τύπον $CH_2(OH).CH(OH).CH(OH).CH_2OH$. Λόγῳ τῆς παρουσίας δύο ὁμοιοειδῶν ἀσυμμέτρων ἀτόμων ἄνθρακος (τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου) ἡ ἕνωσις αὕτη παρουσιάζεται εἰς τέσσαρας μορφάς, ἤτοι μίαν δεξιόστροφον, μίαν ἀριστερόστροφον, μίαν ἀδρανῆ δι' ἐνδομοριακῆς ἀντισταθμίσεως καὶ τέλος μίαν ἀδρανῆ δι' ἐξωμοριακῆς ἀντισταθμίσεως τῶν δύο πρώτων ἐναντιοστερεοϊσομερῶν μορφῶν. Ἤτοι ἔχομεν τὸν l-*ἐρυθρίτην* (δεξιόστροφον ἐν ὑδατικῷ διαλύματι), τὸν d-*ἐρυθρίτην* (ἀριστερόστροφον), τὸν *ἐνδομοριακῶς ἀνενεργὸν ἐρυθρίτην* καὶ τὸν i-*ἐρυθρίτην* (συνιστάμενον ἐκ τοῦ d καὶ l). Καὶ αἱ τέσσαρες αὗται μορφαὶ εἶναι γνωσταί. Ὁ *φυσικὸς ἐρυθρίτης* ἢ *κοινὸς ἐρυθρίτης* ἢ ἁπλῶς *ἐρυθρίτης*, ὅστις ἀνεκαλύφθη τῷ 1848 ὑπὸ τοῦ Stenhouse ἔχει τὴν ἐνδομοριακῶς ἀνενεργὸν μορφήν. Ὁ ἐρυθρίτης οὗτος ὡς ἐστὴρ μετὰ τοῦ ὀρσελλικοῦ ὀξέος, $C_8H_8O_4$, ἀποτελεῖ τὴν *ἐρυθρίνην*, $C_4H_6(OH)_2(O.C_8H_7O_3)_2$, ἥτις ἀπαντᾷ εἰς διαφόρους λειχῆνας, ὡς καὶ εἴς τι εἶδος ροχελλῶν, ἐξ ὧν ἐξάγεται ἡ ἐρυθρὰ χρωστικὴ *ὀρσέλλη*, ἐξ ἧς λαμβάνεται διὰ σαπωνοποιήσεως ὁ ἐρυθρίτης. Ἐλεύθερος ἐρυθρίτης ἀνευρέθη εἰς μεμονωμένα τινὰ εἴδη φυκῶν (Protococcus vulgaris καὶ Trentenpohlia Jolithus), συνθετικῶς δὲ δύναται νὰ παρασκευασθῇ κατὰ διαφόρους μεθόδους. Ὁ φυσικὸς ἐρυθρίτης ἐν καθαρᾷ καταστάσει εἶναι σῶμα κρυσταλλικὸν κρυσταλλούμενον εἰς τετραγωνικὰ πρίσματα, τήκεται εἰς 120° καὶ βράζει εἰς 330°. Διαλύεται εὐκόλως ἐν ὕδατι, ὀλίγον εἰς ἀλκοόλην καὶ οὐδόλως εἰς τὸν αἰθέρα. Ἔχει γλυκεῖαν γεῦσιν καὶ διὰ προσεκτικῆς ὀξειδώσεως παρέχει τὴν ἀλδόζην *ἐρυθρόζη* καὶ κετόζην *ἐρυθρουλόζη* καὶ περαιτέρω τὸ μονοκαρβονικὸν ὀξὺ *ἐρυθρονικὸν ὀξύ*. Δι' ἰσχυρῶν ὀξειδωτικῶν μέσων μετατρέπεται εἰς ἀντιτρυγικὸν ὀξύ. Διὰ θερμάνσεως μετ' ἀραιοῦ θειικοῦ ὀξέος λαμβάνεται ὁ μερικὸς αὐτοῦ ἀνυδρίτης $C_4H_6O(OH)_2$, ὅστις καλεῖται *ἐρυθράνη* καὶ βράζει ὑπὸ πίεσιν 18 χστμ. εἰς 154°—155°. Ὁ πλήρης αὐτοῦ ἀνυδρίτης $C_4H_6O_2$, λαμβανόμενος ἐκ τῆς διχλωρυδρίνης τοῦ ἐρυθρίτου τῇ ἐπιδράσει καυστικοῦ κάλεος, καλεῖται *ἐρυθριτοδιοξείδιον* καὶ βράζει εἰς 138°.

Ὁ d-*ἐρυθρίτης* ἐν ὑδατικῷ διαλύματι στρέφει τὸ ἐπίπεδον τοῦ πεπολωμένου φωτὸς πρὸς τὰ ἀριστερά, φέρει ὅμως τὸ σημεῖον d συμφώνως πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ E. Fischer τεθεῖσαν ἀρχὴν διὰ τὰ σάκχαρα καὶ τὰ παράγωγα αὐτῶν. Λαμβάνεται διὰ βιομηχανικῆς ὁδοῦ καὶ κρυσταλλοῦται ἐξ ὕδατος εἰς ρομβοεδρικὰ πρίσματα τηκόμενα εἰς 89°. Ἔχει ειδικὴν στροφὴν ἐν ὑδατικῷ διαλύματι 5—10%— 4°,40, ἐν ἀλκοολικῷ ὅμως διαλύματι 5% στρέφει πρὸς τὰ δεξιὰ παρουσιάζων ειδικὴν στροφὴν +11°, 10. Δι' ὀξειδώσεως διὰ νιτρικοῦ ὀξέος μετατρέπεται εἰς d-τρυγικὸν ὀξύ.

Ὁ l-*ἐρυθρίτης* στρέφει ἐν ὑδατικῷ διαλύματι πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ λαμβάνεται δι' ἀναγωγῆς τῆς l-θρεόζης. Ἔχει τὰς αὐτὰς ἰδιότητας πρὸς τὸν d-ἐρυθρίτην, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι στρέφει τὸ ἐπίπεδον τοῦ πεπολωμένου φωτὸς ἀντιθέτως ἐκείνου. Δι' ἐπιδράσεως νιτρικοῦ ὀξέος ὀξειδοῦται πρὸς l-τρυγικὸν ὀξύ.

Δι' ἀναμείξεως ἴσων ποσοτήτων τοῦ d καὶ l ἐρυθρίτου λαμβάνεται ὁ d, l-*ἐρυθρίτης*, ὅστις δύναται νὰ παρασκευασθῇ καὶ ἀπ' εὐθείας συνθετικῶς. Εἶναι εὐδιάλυτος ἐν ὕδατι καὶ τήκεται εἰς 72°.
Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

βουτανοτριόλη-(1, 2, 4) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. βουτενυλογλυκερίνη.

—βουτανοτριόλη-(2, 3, 4)-άλη [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. ἀλδοτετρόζαι.

—βουτανοτριόλη-(1, 3, 4)-όνη [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. ἐρυθρουλόζη.

—βουτανοτριόλη-(2, 3, 4)-ὀξὺ [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. τριοξυβουτυρικὸν *ὀξύ*. Σ. Γ.

Βοῦ-Τάο-Τσέου. Μέγας Κινέζος καλλιτέχνης, θεωρούμενος ὡς ὁ ἀντιπροσωπευτικώτερος ἐκπρόσωπος τῆς σινικῆς τέχνης ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Τάγκ. Ἐγεννήθη εἰς Χὸ-νὰν κατὰ τὰ τέλη τοῦ Η' αἰῶνος, ἐζωγράφησε δὲ τοπία, πρόσωπα καὶ σκηνὰς ἢ ἀντικείμενα τῆς βουδικῆς λατρείας. Ἡ μεγαλοφυΐα του ὑπῆρξε τόσον πολυσχιδὴς καὶ τόσον ἰσχυρά, ὥστε κατώρθωσε νὰ ἐκφράσῃ εἰς μακρὰν σειρὰν ἔργων ὅλον τὸ πνεῦμα τῆς περιόδου τοῦ ζωντανοῦ, πραγματικοῦ σινικοῦ βουδισμοῦ, καθ' ἣν ἔζησεν. Αὐθεντικὰ ἔργα του δὲν διεσώθησαν· ἀπὸ ξυλογραφίας ὅμως καὶ ἀναγλύφους λίθους τοῦ ΙΒ' αἰῶνος δύναται εὐκόλως νὰ σχηματισθῇ ἱκανοποιητικὴ ὁπωσδήποτε ἀντίληψις περὶ τῆς προσωπικότητός του, ἥτις ἤσκησε τεραστίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς μεταγενεστέρας καλλιτεχνικῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Κίνας. Ἡ ζωή του ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς τὸν σχηματισμὸν πλήθους ὅλης θρύλων καὶ παραδόσεων. Ι. Μ. Π.

Βούτας. —1) *Γεώργιος*. Σπετσιώτης ὁπλαρχηγὸς καὶ πολιτικός, ὑπηρετήσας καθ' ὅλον τὸ 1821 καὶ ἀναδειχθεὶς τῷ 1823 ἑκατόνταρχος. Ἐτάχθη εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς Ε' τάξεως. —2) *Κῖτσος*, ὁπλαρχηγὸς Χιμαριώτης, μετασχὼν τοῦ Ἀγῶνος. Ἐτάχθη εἰς τοὺς ἀξιωματικούς. Τ. Χ. Κ.

Βουτᾶς [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 259. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Ἀζωγυρὸς* (κάτ. 55), *Κατσιβελιανὰ* (κάτ. 40), *Κοντοκυνῆγι* (κάτ. 95), *Λιβάδι* (κάτ. 35), *Φαλεριανὰ* (κάτ. 25), *Φραμένο* (κάτ. 28) καὶ *Χάσι* (κάτ. 158). Δ. Ε. Μ.

— **Βουτᾶς** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἱστιαίων τῆς ἐπαρχίας Ἱστιαίας (τέως Ξηροχωρίου), τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ὑπαγόμενον εἰς τὴν κοινότητα Μονοκαρυᾶς, διὰ δὲ τοῦ ἀπὸ 7 Αὐγούστου 1928 διατάγματος ἀποτελέσαν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 274.

Βουτγκενάου (Wutgenau), *Γοδοφρεῖδος-Ἐρνέστος*. Αὐστριακὸς στρατηγὸς (1673—1736). Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἰταλίας καὶ τῶν Κάτω Χωρῶν, ὡς καὶ εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Βελιγραδίου. Ἐπίσης ἐπολέμησεν ἐναντίον τῶν Ἱσπανῶν (1719), κατέλαβε τὴν Μεσσίναν καὶ τοὺς ἐξηνάγκασε νὰ ἐκκενώσωσι τὴν Σικελίαν. Τῷ 1730 διωρίσθη ἀρχηγὸς τῆς αὐστριακῆς στρατιᾶς, ἥτις ἐστάλη εἰς Ἰταλίαν πρὸς κατάληψιν τῆς Πάρμας. — Β

βουτελούη (ἡ) (Bouteloua) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*. Εἶναι πόαι μονοετεῖς ἢ πολυετεῖς, καλλιεργούμεναι κυρίως ὡς κτηνοτροφικὸν εἶδος καὶ ἰθαγενεῖς τῶν βορείων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν γνωστότεραι εἶναι, αἱ: *βουτελούη ἡ πολύσταχυς* (Bouteloua polystachya), *βουτελούη ἡ ὀλιγόσταχυς* (Bouteloua oligostachya) καὶ *βουτελούη ἡ ἐριόπους* (Bouteloua eriopoda). Πάντα τὰ ἀνωτέρω εἴδη ἀπαντῶσι καὶ παρ' ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

βουτένια [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. βουτυλένια.

βουτενικὸν διοξὺ [*Χημ.*]· βλ. αἰθυλενοδικαρβονικόν, αἰθυλιδενοξικὸν καὶ βινυλοξικὸν *ὀξύ*.

βουτενίνιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. βινυλακετυλένιον.

βουτένιον-(1) καὶ —(2) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. βουτυλένια. Σ. Γ.

βουτενο-(3)-άλη [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. κροτωνικὴ *ἀλδεΰδη*.

βουτενόλαι (αἱ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Καλοῦνται οὕτως αἱ μονοσθενεῖς μετὰ τεσσάρων ἀτόμων ἄνθρακος ἀλκοόλαι, αἱ περιέχουσαι ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν ἕνα διπλοῦν δεσμόν, εἶναι δὲ ἡ *ἀλλυλοκαρβινόλη* καὶ ἡ *κροτυλικὴ ἀλκοόλη* ἢ *βουτενο-(2)-όλη-(1)*, ἥτις ἔχει τὸν τύπον $CH_3.CH:CH.CH_2OH$ καὶ βράζει εἰς 117°. Σ. Γ.

βουτενο-(1)-όλη-(4) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. ἀλλυλοκαρβινόλη.

βουτενο-(2)-όλη-(1) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. βουτενόλαι.

βουτενυλογλυκερίνη (ἡ) ἢ *βουτανοτριόλη*-(1,2,4) [*Ὀργ. Χημ.*]. Τρισθενὴς ἀλκοόλη τοῦ τύπου $CH_2(OH).CH(OH).CH_2.CH_2(OH)$. Εἶναι ἄχρουν σιροπιῶδους συστάσεως ὑγρόν, ἔχον γεῦσιν γλυκεῖαν καὶ συγχρόνως καυστικήν. Βράζει ὑπὸ πίεσιν 18 χστμ. εἰς 190°. Σ. Γ.

Βοῦτερς (Wouters), *Ρίκ*. Σύγχρονος Βέλγος ζωγράφος καὶ γλύπτης. Ἀσπασθεὶς ἐνθουσιωδῶς τὸν ἐμπρεσσιονισμὸν παρήγαγεν ἔργα, ὡς τὰ «Μανιτάρια» καὶ «Τὸ ἀπομεσήμερο εἰς τὸ Ἄμστερνταμ», ἅτινα τάσσονται μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων προϊόντων τῆς ἐμπρεσσιονιστικῆς ζωγραφικῆς. Βραδύτερον ἑλκυσθεὶς ζωηρῶς ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ *Γεωργίου Μίνν* ἐπεζήτησε νὰ ἐκφράσῃ διὰ τῆς πλαστικῆς τὸ ταραχῶδες καὶ οἱονεὶ διονυσιακὸν ἰδεῶδές του τῆς ζωῆς, τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν ὑγείαν, τὴν ρώμην καὶ τὴν φαιδρότητα. Ἐκ τῶν μᾶλλον χαρακτηριστικῶν ἔργων του τῆς σειρᾶς ταύτης εἶναι «Ἡ τρελλὴ χορεύτρια», ἡ ὁποία ἀπόκειται εἰς τὸ Βασιλικὸν μουσεῖον τῆς Ἀμβέρσης. Ι. Μ. Π.

— **Βοῦτερς** (Wouters), *Φραγκῖσκος*. Φλαμανδὸς ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Lierre τῷ 1614. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Ρούμπενς καὶ διέπρεψεν εἰς τὴν τοπιογραφίαν καὶ τὴν ἀπεικόνισιν ἱστορικῶν σκηνῶν. Διετέλεσεν ἐπί τινα χρόνον ἰδιαίτερος ζωγράφος τοῦ αὐτοκράτορος Φερδινάνδου τοῦ Β', εἶτα δὲ καθηγητὴς τῆς ἐν Ἀμβέρσῃ Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Ἐδολοφονήθη τῷ 1659 ὑπ' ἀγνώστου καὶ δι' ἄγνωστον αἰτίαν. Τὸ Μουσεῖον τῆς Βιέννης κατέχει δύο πίνακάς του: τὸν «Ἅγιον Ἰωσὴφ ἀναγινώσκοντα» καὶ τὸν «Ἅγιον Ἰωσὴφ κρατοῦντα ἐν τῇ χειρὶ κρίνον». Ι. Μ. Π.

Βοῦτες [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Μαλεβυζίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 776. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Γιοφυράκια* (κάτ. 99).

Ἡ ἕδρα τῆς κοινότητος Βοῦτες, ἥτις μετὰ τοῦ Ἡρακλείου συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χλμτρ. 12), ἔχει πάθει δὶς ὑπὸ σεισμῶν, τῷ 1854 καὶ 1926. Τὸ διαμέρισμα τῶν Βουτῶν, ἐπειδὴ πλησιάζει τὸ Ἡράκλειον, συνέχεται δὲ καὶ πρὸς τὰς ΝΑ. ὑπωρείας τῆς Ἴδης, ὑπῆρξε θέατρον συγκρούσεων Χριστιανῶν καὶ Τούρκων κατὰ τοὺς ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως ἀγῶνας. Κατὰ τὸ 1897 ἀπεκρούσθη ἐνταῦθα ὑπὸ Μαλεβυζιωτῶν καὶ Ἀνωγειανῶν ἔφοδος τῶν Τούρκων. Κατὰ τὸν μέγαν σεισμὸν τοῦ

Digitized by Google

1856 (30 7βρίου) τὸ χωρίον κατεστράφη ἐκ θεμελίων, ἐφονεύθησαν δὲ καὶ 42 ἄνθρωποι. Ε. Γ.

—**Βοῦτες** *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος Ἁγίου Ἀντωνίου τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασιθίου. Κάτ. (1928) 28.

Βουτζᾶς *[Γεωγρ.]*. Προάστειον τῆς Σμύρνης (βλ. Μπουτζᾶς).

Βουτηλάρης, *Ἰωσήφ*. Ἐπίσκοπος Οἰτύλου, μυηθεὶς πρὸ τοῦ Ἀγῶνος εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ διαδόσας τὰ κατ' αὐτὴν εἰς τὴν Λακωνίαν, δαπανῶν ἀφειδῶς. Ἐπὶ τοῦ Ἀγῶνος περιήρχετο ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἐνθαρρύνων τοὺς μαχομένους, κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ τοῦ Ἰμβραήμ, ὅτε τῷ 1826 ἐπέδραμεν εἰς τὸν Δυρόν, φορέσας τὰ χρυσᾶ του ἄμφια, ἔλαβε τὴν ἑλληνικῶν σημαίαν ἀνὰ χεῖρας και τρέχων ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον ἐξήγειρε γυναῖκας καὶ ἄνδρας κατὰ τῶν Αἰγυπτίων, οὓς ἀπώθησαν, ὡς βεβαιοῖ ὁ Πιερρᾶκος. Ἐτάχθη εἰς τὴν τρίτην τάξιν τῶν πολιτικῶν. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

βούτημα (τό)· κατάδυσις, ἐμβάπτισις, ἄλλως *βούτηγμα*· ‖ ἀρτίδιον ἢ κουλούριον κ. τ. τ., ἐμβαπτιζόμενον εἰς διάφορα ροφήματα.

βούτημο ἢ *βούτομο* (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *σκίρπος ὁ λιμναῖος* (Scirpus lacustris).

Βούτης. —1) Ἀθηναῖος ἥρως, υἱὸς τοῦ Πανδίονος καὶ τῆς Ζευξίππης καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἐρεχθέως, τῆς Πρόκνης καὶ τῆς Φιλομήλας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός των, ὁ μὲν Ἐρεχθεὺς ἔλαβε τὴν βασιλείαν, αὐτὸς δὲ τὴν ἱερωσύνην τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ποσειδῶνος τοῦ Ἐριχθονίου. Συζευχθεὶς τὴν ἀνεψιάν του (κόρην τοῦ Ἐρεχθέως) *Χθονίαν*, ἔγινε γενάρχης τοῦ ἱερατικοῦ γένους τῶν **Βουταδῶν** (βλ. λ.), ἀπ' αὐτοῦ ὀνομασθέντων οὕτως (καὶ τῶν *Ἐτεοβουταδῶν*), ἐκ τοῦ ὁποίου ἐλαμβάνοντο οἱ ἱερεῖς τοῦ Ποσειδῶνος Ἐριχθονίου καὶ ἡ ἱέρεια τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος. Τοῦ ἥρωος τούτου Βούτου, ὅστις κατ' ἄλλον μῦθον ὑπῆρξε καὶ εἷς τῶν Ἀργοναυτῶν, ὑπῆρχε καὶ βωμὸς ἐντὸς τοῦ Ἐρεχθείου παρὰ τὸν βωμὸν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τὸν τοῦ Ἡφαίστου. —2) Εἷς τῶν Ἀργοναυτῶν, υἱὸς τοῦ Τελέοντος ἢ Ἀμύκου. Ἦτο ὁ μόνος Ἀργοναύτης τὸν ὁποῖον δὲν ἠδυνήθη νὰ συγκρατήσῃ μὲ τὴν μελῳδίαν του ὁ Ὀρφεύς, ὅτε ἡ Ἀργὼ παρέπλεε τὰς Σειρῆνας, ἀλλὰ παρέσυραν πρὸς ἑαυτὰς μὲ τὰ ᾄσματά των ἐκεῖναι. Ὅτε ὅμως ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν καὶ κολυμβῶν διηυθύνετο πρὸς αὐτάς, ἀνηρπάγη ὑπὸ τῆς Ἀφροδίτης καὶ ὡδηγήθη ὑπ' αὐτῆς εἰς τὸ Λιλύβαιον, ἔνθα ἐγέννησεν ἐξ αὐτοῦ, κατά τινα μῦθον, τὸν *Ἔρυκα*. Πιθανώτατα ἀμφότεροι εἶναι τὸ αὐτὸ μυθικὸν πρόσωπον, ἀποσχισθὲν εἰς δύο ἢ τρία ἐξ ἀφορμῆς τῶν κατὰ διαφόρους τόπους περὶ αὐτοῦ μύθων. —3) Υἱὸς τοῦ Βορέου καὶ ἑτεροθαλὴς ἀδελφὸς τοῦ Λυκούργου, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσεν ἐξ ἐνέδρας. Ἀνακαλυφθεὶς ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ Θρᾴκης καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Νάξον, Στρογγύλην τότε καλουμένην. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Θεσσαλίαν, ἔνθα κατά τινα ληστρικὴν ἐπιδρομὴν πρὸς ἁρπαγὴν γυναικῶν συνήντησε τὰς Μαινάδας καὶ ἀπήγαγεν ἐξ αὐτῶν τὴν Κορωνίδα, τὴν ὁποίαν καὶ συνεζεύχθη. Αἱ ἄλλαι διεσώθησαν φυγοῦσαι εἰς τὰ ὄρη ἢ ριφθεῖσαι εἰς τὴν θάλασσαν. Διὰ τὴν πρᾶξίν του ταύτην ἐτιμωρήθη ὑπὸ τοῦ Διός, ὅστις ἐνέβαλεν εἰς αὐτὸν μανίαν, ἕνεκα τῆς ὁποίας καὶ ηὐτοκτόνησε ριφθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν. —4) Ἀργεῖος, ὀπαδὸς τοῦ Τληπολέμου καὶ διάδοχος αὐτοῦ ἐν Ῥόδῳ, μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἀναχώρησίν του διὰ νὰ μετάσχῃ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου. —5) Ὁ πατὴρ τῆς Ἱπποδαμείας, γυναικὸς τοῦ Πειρίθου. —6) Ὁ πατὴρ τοῦ Πολυκάονος, τοῦ γαμβροῦ τοῦ Ὕλλου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἡρακλέους. —7) Εἷς τῶν υἱῶν τοῦ Πάλλαντος. —8) Δύο Τρῶες ὀπαδοὶ τοῦ Αἰνείου. —9) Ὁ υἱὸς τοῦ Πολυνείκους, ὁ Μιλήσιος, ὅστις ἐνίκησεν ἐν Ὀλυμπίᾳ ὡς πύκτης κ. ἄ. ΚΑΨ.

Βούτης. Γενναῖος Ὑδραῖος, πυρπολήσας κορβέτταν τοῦ ὑπὸ τὸν Χοσρὲφ στόλου (1826).

βουτηχτὴς (ὁ)· δημοτ., ὁ ἱκανὸς νὰ βουτᾷ, νὰ καταδύεται, δύτης: «Καλυμνιὸς βουτηχτής»· ‖ μετφ. ὁ οἰκειοποιούμενος τὰ ἀλλότρια, ὁ ἐπιτυγχάνων κέρδη ἐπιλήψιμα.

βουτηχτός, *—ή*, *—ό*· δημοτ., ὁ οἱονεὶ καταβυθισθεὶς ἔν τινι: «βουτηχτὸς 'ς τὴ λάσπη» καταλασπώμενος, «βουτηχτὸς 'ς τὸ νερὸ» βεβρεγμένος, «— 'ς τὸν ἱδρῶτα».

Βοῦ - Τί. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, σημαῖνον κατὰ λέξιν «πέντε αὐτοκράτορες», εἶναι γνωστὴ εἰς τὴν σινικὴν ἱστορίαν ἡ περίοδος τῆς βασιλείας παναρχαίων τινῶν ἡγεμόνων. Πρῶτος τούτων εἶναι ὁ *Φοῦ-Χὶ* (2953 π. Χ.), ὅστις ἐπενόησε τὰ ὀκτὼ τρίγραμμα, τὰ ὁποῖα, κατὰ τὴν παράδοσιν, τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν οὐσίαν τῶν θείων καὶ τῶν κατὰ φύσιν πραγμάτων· δεύτερος ὁ *Σὲν-Νοὺγκ* (2838), ὁ μέγας προστάτης τῆς καλλιεργείας τῆς γῆς· τρίτος ὁ *Χουὰγκ-Τὶ* (2697), ὁ διάσημος μεταρρυθμιστής, θεωρούμενος ὡς ὁ κατασκευαστὴς τῶν πρώτων οἰκιῶν ἐν Κίνᾳ· τέταρτος ὁ *Σάο-Χάο* (2598)· πέμπτος ὁ *Τσουὲν-Χιοῦ* (2514). Εἰς τούτους τὰ παλαιότατα χρονικὰ τῆς Κίνας προσθέτουν τὸν *Τὶ-Κὸ* (2436) καὶ τὸν *Τὶ-Σὲ* (2366), φερομένους ὡσαύτως ὑπὸ τὴν κοινὴν ἐπωνυμίαν *Βοῦ-Τί*. Ι. Μ. Π.

βουτιὰ (ἡ)· κατάδυσις, καταβύθισις εἰς τὸ ὕδωρ: «ἔκαμε μιὰ βουτιὰ πέντε μέτρα»· ‖ μεταφ., ἀποφασιστικὴ ἐπιχείρησις· ‖ κέρδος ἐπιλήψιμον.

— *[Ναυτ.]* Ἡ κατάδυσις δύτου. Ἡ περιοδικὴ κατάδυσις τῆς πρῴρας πλοίου κατὰ τοὺς προνευστασμοὺς (σκαμπανεβάσματα)· ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει συνηθέστερος ὁ πληθυντικός. Σ. Ε. Λ.

Βουτιᾶνοι *[Γωγρ.]*. Ἕδρα τῆς ὁμωνύμου κοινότητος τοῦ τέως δήμου *Σελλασίας* τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Ἀπέχει μίαν μὲν ὥραν τοῦ χωρίου Βρουλιᾶ, δύο δὲ τῆς Σπάρτης. Κεῖται ἐπὶ ὡραίου λόφου καὶ ἐπὶ τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ Σπάρτης—Τριπόλεως. Ἔχει 609 κατοίκους ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ εἶναι ἕδρα δημοτικοῦ σχολείου ἀρρένων. ΚΑΨ.

Βουτιὲ (Voutier). Γάλλος φιλέλλην, ὅστις τῷ 1821 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως μετὰ τοῦ Ραϊμπώ. Οὗτοι ἐσχημάτισαν εἰς τὰ Τρίκορφα μικρὸν πυροβολικὸν ἐκ τῶν πυροβόλων τῆς Μονεμβασίας καὶ ἄλλων, δι' ὧν ἐβομβάρδιζον κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνεπιτυχῶς τὸ φρούριον. Τότε ἔδρα καὶ ἡ περίφημος «κοψοχείλα», ἤτοι πυροβόλον θραυσθὲν καὶ διορθωθὲν εἰς τὰ χείλη του. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1821, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως, ἀπεφασίσθη ἡ ἐξ ἐφόδου ἅλωσις τοῦ Ναυπλίου, τότε δὲ ὁ Βουτιὲ ἐπρότεινε νὰ παραλάβῃ μεσούσης τῆς νυκτὸς 70 ναύτας Ἕλληνας καὶ φιλέλληνας καὶ νὰ ἐπιδράμῃ ἐκ τῶν Μύλων αἰφνιδίως κατὰ τοῦ ἐπιθαλασσίου φρουρίου (Μπουρτζίου), καταλαμβάνον ἐξ ἐφόδου τὸ ἐπισιτίσαν τὸ Ναύπλιον μαλτέζικον πλοῖον, ἐξ αὐτοῦ δὲ τὴν πρωΐαν ν' ἀποβιβασθῶσιν ὡς ναῦται Μαλτέζοι εἰς τὸ Ναύπλιον. Τὸ σχέδιον ἀπέτυχε, διότι οἱ ναῦται τοῦ Βουτιὲ δὲν ἐτήρησαν σιωπὴν καὶ ἐννοηθέντες ἐπέστρεψαν εἰς Μύλους ἄπρακτοι (*Τρικούπη* Β' σελ. 96), ἐματαιώθη δὲ καὶ ἡ ἔφοδος, πολλῶν Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων φονευθέντων. Κατὰ τὸ 1822 ὁ Βουτιὲ ἦτο διευθυντὴς τοῦ πυροβολικοῦ ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῶν Τούρκων ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν, ἐβομβοβόλει δὲ τὸ φρούριον τοῦ ἐκ τοῦ λόφου Ἀρείου πάγου διὰ δύο κανονίων ἀπὸ τοῦ τέλους Φεβρουαρίου. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1822 ἡ Ἀκρόπολις παρεδόθη διὰ συνθήκης εἰς τοὺς Ἕλληνας (*Τρικούπη* Β', σελ. 180). Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Βουτιὲ ἀπῆλθεν εἰς Γαλλίαν, κατὰ δὲ τὸν Σπηλιάδην, ἐπανῆλθε τὴν 2 Σεπτεμβρίου 1826, ἵνα συναγωνισθῇ μὲ τοὺς Ἕλληνας, συνοδευόμενος ἀπὸ τοὺς φιλέλληνας Τουρέτ, Ραφενὲλ καὶ Γραβέλι (τόμ. Γ' σελ. 153), παρακολουθῶν δὲ μὲ 200 τακτικοὺς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Κωλέτη εἰς Λοκρίδα κατεῖχε τὸ πρὸς τὰ δεξιὰ ὀρεινὸν μοναστήριον Βίλεβον. Κατὰ τὸν Τρικούπην (Δ' σελ. 63) ἦσαν μετ' αὐτοῦ καὶ ἄλλοι φιλέλληνες ὡς καὶ ὀγδοήκοντα τακτικοὶ στρατιῶται ὁπλισθέντες καὶ μισθωθέντες ὑπὸ τοῦ Βουτιὲ διὰ χρημάτων τοῦ ἐν Ρωσίᾳ φιλογενοῦς Καλλέργη. Ἡ ἐκστρατεία ἐκείνη τῶν Ὀλυμπίων ἀπέτυχε. Τὰ ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Βουτιὲ περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος εἶναι πρότυπα εἰλικρινείας καὶ εὐθυκρισίας. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Βουτιερίδης, *Ἠλίας Περ.* Ἕλλην δημοσιογράφος, ποιητής, ἱστορικὸς καὶ δραματικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Σουλινᾷ τῆς Ρουμανίας τὴν 15ην Φεβρουαρίου 1874. Κατάγεται ἐκ Μεθώνης καὶ ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *Βουτιέρων*, εἶναι δὲ τελειόφοιτος τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου. Εἰς τὴν φιλολογίαν ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον τῷ 1897 διά τινων ποιημάτων του, τὰ ὁποῖα ἐξέδωκε τῷ 1900 μετ' ἄλλων τοιούτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Σύννεφα». Τὴν πρώτην αὐτὴν συλλογὴν τῶν ποιημάτων ἐπηκολούθησαν «ὁ Προσκυνητὴς» τῷ 1907, ὁ «Κέλαδος» τῷ 1917, οἱ «Μουσικὲς λειτουργίες» τῷ 1920 καὶ τὰ «Ἐλεγειακὰ» τῷ 1924. Ὡς δραματικὸς ποιητὴς ἔγραψε τραγῳδίας μὲ ὑποθέσεις ἐκ τῆς ἐθνικῆς παραδόσεως, ὡς τὸ «Γεφύρι τῆς Ἄρτας», ἡ «Ἡλιογέννητη» καὶ «Οἱ ἐλευθερωταί», τὴν «Κασσάνδραν» ἐκ τῆς ἀρχαίας μυθολογίας, δράματα δὲ κοινωνικὰ «Τὸν ἴσκιον τοῦ πεθαμένου», «Ὅταν ἀγαποῦμε» καὶ «Ἡ πολιτικὴ ποῦ σκοτώνει», πρὸς δὲ τὰ μονόπρακτα «Ὁ ἄνδρας», «Ζουάνα», «Τὰ ρόδα τῆς ἀγάπης», τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων ἐπιτυχῶς ἐδιδάχθησαν ἀπὸ σκηνῆς. Ὡς δημοσιογράφος συνειργάσθη ἀπὸ τοῦ 1897 μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν εἰς διαφόρους ἐφημερίδας, γράφων χρονογραφήματα, ἄρθρα καὶ διαφόρους φιλολογικὰς καὶ ἱστορικὰς μελέτας. Ἀπὸ τοῦ 1898 συνειργάσθη εἰς τὰ γνωστότερα φιλολογικὰ περιοδικὰ καὶ ἰδίως εἰς τὸν «Νουμᾶν» και τὰ «Παναθήναια». Ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας μετέφρασεν ἐμμέτρως μὲν πλεῖστα ποιήματα τῶν ἀρχαιοτάτων λυρικῶν, τὴν «Ἄλκηστιν» τοῦ Εὐριπίδου καὶ τὸν «Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῷ» τοῦ Σοφοκλέους, εἰς τὸ πεζὸν δὲ τοὺς διαλόγους τοῦ Λουκιανοῦ «Τίμων ὁ μισάνθρωπος», «Φιλοψευδὴς» καὶ «Κρονιακαὶ ἐπιστολαί», τὸ μυθιστόρημα τοῦ Λόγγου «Δάφνις καὶ Χλόη» καὶ τὸν ψευδοπλατωνικὸν διάλογον «Ἀξίοχος». Ἔγραψε πρὸς τοῖς ἄλλοις «Πολεμικὸν ἡμερολόγιον», τὴν «Κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1897» τῆς ὁποίας μετέσχεν ὡς ἐθελοντής, καὶ τὴν «Ἐκστρατείαν πέραν τοῦ Σαγγαρίου» (1921), τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν ὡς πολεμικὸς ἀπεσταλμένος. Ἐδημοσίευσε προσέτι τὸ ἔργον «Ἡ πρόοδος τῶν ἐπιστημῶν» (1919) καὶ διαφόρους φιλολογικὰς καὶ κριτικὰς μελέτας, ὡς «Ἡ ζωή μας καὶ ἡ φιλολογία μας» (1904) «Κωστῆς Παλαμᾶς» (1923), «Τὰ Μυστήρια» (1925), «Ὁ Σοφοκλῆς καὶ αἱ γυναῖκες» (1926), «Ἡ Πάπισσα Ἰωάννα τοῦ Ἐ. Ροΐδη», «Ἡ ξένη ἐπίδρασις εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν» κτλ. Τὰ μυθιστορήματα «Μάριος» (1923) καὶ «Ὅταν ἀγαποῦμε» (1924) καὶ ἀρκετὰ διηγήματα. Τέλος ἔγραψε τὴν τρίτομον «Ἱστορίαν τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας», τῆς ὁποίας ἔχουν ἐκδοθῆ οἱ δύο πρῶτοι τόμοι (1924—1928), καὶ τὴν «Νεοελληνικὴν στιχουργικὴν» (1929). Ἀπὸ ἑξαετίας εἶναι γραμματεὺς τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος καὶ καθηγητὴς τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας ἐν τῇ Ἐπαγγελματικῇ Σχολῇ Θεάτρου. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Βουτιέρος ἢ *Μπουτιέρος*. Οἰκογένεια ἐπιφανὴς ἐκ Μεθώνης, διαθέσασα τὴν περιουσίαν της διὰ τὸν Ἀγῶνα. Κατὰ τὸ ἀρχεῖον τῶν ἀγωνιστῶν, ὁ *Γεώργιος Βουτιέρος* ἦτο ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκ τῶν ἐμπόρων τῆς Πελοποννήσου, πανίσχυρος δὲ διὰ τοῦ πλούτου του παρὰ τοῖς Τούρκοις καὶ προστάτης τῶν Χριστιανῶν. Τηρῶν δύο οἰκίας ἐξένιζεν εἰς αὐτὰς τοὺς πάντας. Τῷ 1821 οἱ Τοῦρκοι ἀπήγαγον τὴν οἰκογένειάν του εἰς τὸ φρούριον Μεθώνης καὶ ἔκαυσαν τὰς οἰκίας του, αὐτὸς δὲ τοποθετηθεὶς μὲ τὸν ἐπίσκοπον Μεθώνης Γρηγόριον εἰς τὸ ἀρτισύστατον ἐν Μισοχωρίῳ στρατόπεδον, ἐπολιόρκησε τὴν Μεθώνην. Κατὰ Φιλήμονα, ἡ κατὰ Μάϊον τοῦ 1821 πολιορκία τῆς Μεθώνης, ὑπὸ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐπισκόπου ἐφορεύοντος καὶ εἰς Πυλίαν, διεξήχθη ὑπὸ τῶν *Ἀναγνώστου Βουτιέρου*, Δρακοπούλου καὶ Γεωργακοπούλου. Προχωροῦντος τοῦ Ἀγῶνος ὁ Γ. Βουτιέρος διωρίσθη μέλος τῆς ἐφορείας Μεθώνης καὶ παρεσκεύαζε τὰ πολεμεφόδια. Ὑπῆρξε δὲ καὶ ἐπιστάτης πρὸ τοῦ 1825 καὶ γενικὸς ἔφορος, παντοῦ πρόθυμος εἰς καταβολὰς ἐξ ἰδίων διὰ τὴν συντήρησιν τῶν στρατοπέδων. Τῷ 1825, ἐπὶ Ἰμβραήμ, πολιορκηθεὶς εἰς τὸ Νεόκαστρον συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ μετεφέρθη εἰς Ἁλμυρόν. Ἐλευθερωθεὶς δι' ἀνταλλαγῆς ἐγένετο κατὰ Μάμουκαν πληρεξούσιος Μεθώνης εἰς τὴν Γ' Ἐθν. Συνέλευσιν τοῦ 1826, τῷ δὲ 1828 βουλευτής. Ὁ υἱός του *Ἠλίας Βουτιέρος* ἢ *Βουτιερίδης* μετέσχε τῶν πολιορκιῶν Πύλου καὶ Μεθώνης, μετὰ δὲ τὴν ἔξοδόν του ἐκ Νεοκάστρου τῷ 1825 μετέβη εἰς Φρουτζαλοκάμαρα ἀναδειχθεὶς τρὶς πληρεξούσιος καὶ εἰς τὴν Δ' Ἐθν. Συνέλευσιν τῷ 1829 κατὰ Μάμουκαν. Οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν Ἀγωνιστῶν βεβαιοῦσι τὴν ἔξοχον δρᾶσιν τῆς οἰκογενείας. Ὁ Ἠλίας Βουτιέρος ἔλαβε τὸ ἀργυροῦν νομισματόσημον. Ἔγγονος αὐτοῦ εἶναι ὁ νεώτερος λόγιος *Ἠλίας Π. Βουτιερίδης*. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Βουτιλῖνος. Ἐπιφανὴς Ἀλαμανὸς ἄρχων, ὅστις, διατρίβων τῷ 554 ἐν Γαλλίᾳ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Λευθάριος, προσεφέρθη νὰ βοηθήσῃ τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ κράτος ἡττηθέντας Γότθους ἐναντίον τῶν νικητῶν ὑπὸ τὸν Ναρσῆν Βυζαντινῶν. Τὴν προσφοράν του ταύτην ὑπηγόρευσε τὸ φιλόδοξον καὶ ριψοκίνδυνον τοῦ χαρακτῆρός του, νομίσαντος κατάλληλον τὴν εὐκαιρίαν ὅπως κατακτήσῃ τὴν Ἰταλίαν. Ὁ Ναρσῆς, ὅταν ἀνηγγέλθη ἡ εἰσβολὴ τοῦ Βουτιλίνου, ἔπεμψεν ἰσχυρὰ ἀποσπάσματα ἵνα ἐπιτηρῶσι τὰς κινήσεις του. Μετὰ δύο, οὐχὶ σοβαράς, συγκρούσεις, μίαν παρὰ τὴν Πάρμαν καὶ ἑτέραν παρὰ τὸ Rimini (πρὸς Ν. τῆς Ραβέννας), ὁ Βουτιλῖνος ἐπωφελούμενος τῆς διασπορᾶς τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ ἀνὰ τὰ διάφορα φρούρια πρὸς διαχείμασιν (φθινόπωρον 554) προήλασεν εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν· καὶ αὐτὸς μὲν ἔφθασε μέχρι Ρηγίου (Reggio Calabria), ὁ δὲ ἀδελφός του μέχρις Ὑδροῦντος (Otranto).

Ἀρχομένου τοῦ ἔαρος 555 ὁ Λεύθαρις, εἴτε διότι ἀπέβαλε πᾶσαν ἐλπίδα περὶ κατακτήσεως τῆς Ἰταλίας, ἣν ἤδη κατεῖχον οἱ Βυζαντινοί, εἴτε διότι ἐξηλοτύπησε τὸν ἀδελφόν του Βουτιλῖνον, ὃν οἱ Γότθοι ὑπέσχοντο νὰ ἀνακηρύξωσι βασιλέα των, ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἴδια πορευόμενος τὴν κατὰ μῆκος τῆς ἀδριατικῆς παραλίας ὁδόν, ἀλλὰ προσβληθεὶς δὶς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, εἰς Πίσαυρον (Pesaro) καὶ εἰς Φάνον (Fano), ἀπώλεσε μέγα μέρος τῆς δυνάμεώς του, καθὼς καὶ πάντας τοὺς ἀπαγομένους αἰχμαλώτους καὶ τὴν πλουσίαν λείαν, ὥστε διέβη ἐν σπουδῇ τὸν Πάδον καὶ κατέφυγε μετὰ τῶν συντριμμάτων τοῦ στρατοῦ του εἰς Κένεταν τοῦ Βενέτου, ἔνθα μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν ἐκ δυσεντερίας.

Ὁ Βουτιλῖνος παρέμεινεν εἰς τὴν Ν. Ἰταλίαν, ἀλλὰ καθορῶν καὶ οὗτος ὅτι, ἐφ' ὅσον παρετεί-

Digitized by Google

νετο ὁ πόλεμος, ἐξηντλοῦντο τὰ στρατεύματά του ἐκ τῶν στερήσεων καὶ τῶν ἐπιδημιῶν, ἀπεφάσισε νὰ δώσῃ μάχην πρὸς τοὺς Βυζαντινούς· ὅθεν συγκεντρώσας τὰς δυνάμεις του παρὰ τὴν Καπύην (Capua) ἐστρατοπέδευσε, λήγοντος τοῦ θέρους 555, μετὰ 30 χιλιάδων ἀνδρῶν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Κασουλίνου ποταμοῦ (νῦν Volturno), ἔνθα περιεχαρακώθη καὶ ἔζευξε τὸν ποταμὸν διὰ πλειόνων γεφυρῶν, ἃς ἐξησφάλισε δι' ἰσχυρῶν πύργων. Ὁ Ναρσῆς συνήγαγε καὶ οὗτος τὸν στρατόν του καὶ μετ' οὐ πολὺ περιέσφιγγε μετὰ 18 χιλιάδων ἀνδρῶν τὸν Βουτιλῖνον, ὅστις στενοχωρηθεὶς παρέταξε τὸν στρατόν του ἐπὶ τῆς δεξιᾶς τοῦ ποταμοῦ ὄχθης πρὸς ἀποφασιστικὴν μάχην. Ἀντιπαραταχθέντος καὶ τοῦ Ναρσῆ συνήφθη πεισματωδέστατος ἀγών, διαρκέσας ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν, καθ' ὃν ὁ Βουτιλῖνος καὶ ὁλόκληρος ὁ στρατὸς αὐτοῦ κατεσφάγησαν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, πλὴν πέντε μόνον ἀνδρῶν, κατορθωσάντων, ὡς ἐκ θαύματος, νὰ διαφύγωσιν. Ἐκ τῶν Βυζαντινῶν ἔπεσαν ὀγδοήκοντα μόνον ἄνδρες (βλ. καὶ λ. Κασουλῖνος *[Γεωγρ.]*).
Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βούτινα, Ἄνω— *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ἀριστομένους* τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα τῆς κοινότητος *Βουτίνων*. Κάτ. (1928) 224. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Κάτω Βούτινα* (κάτ. 155) καὶ *Μάκραινα* (κάτ. 133). Δ. Ε. Μ.

—**Βούτινα, Κάτω**— *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Βουτίνων* τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 155.

βουτινικὸν *διοξὺ [Ὀργ. Χημ.]* βλ. ἀκετυλενοδικαρβονικὸν *ὀξύ*.

Βοῦτις· βλ. Μίκων.

βουτιστὴς *[Κανον. Δικ.]*. Ὀφφικιοῦχος τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ἔργον ἔχων ἵνα, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἀπαγγελίαν τῶν νενομισμένων εὐχῶν, βαπτίζῃ τὸν μέλλοντα νὰ βαπτισθῇ. Τὸ ἀξίωμα τοῦ βουτιστοῦ ἐδίδετο εἴς τινα τῶν ἐν τῇ ἐπισκοπικῇ ἐκκλησίᾳ πρεσβυτέρων, κατατάσσεται δ' ὑπό τε τοῦ Μ. Εὐχολογίου καὶ τοῦ καταλόγου τοῦ ἐν Συντάγματι ἱερῶν κανόνων (ἔκδ. *Γ. Α. Ῥάλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ* τόμ. Ε' σελ. 534 ὑποσημ.) ἐν τῷ εὐωνύμῳ χορῷ, τῇ τάξει ὀγδόην, ἤτοι ἐν τῇ δευτέρᾳ πεντάδι, τῇ τάξει τρίτον.

[Βλ. καὶ ἑρμηνείαν ὀφφικίων τῆς Μ. Ἐκκλησίας, αὐτ. σελ. 536 ὑποσημ. καὶ Εὐχολόγιον ἔκδ. Γοάρου σ. 225.]
Κ. Μ. Ρ.

βουτολάνη (ἡ) (Butolanum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Οὕτω καλεῖται ὁ ὀξυδιφαινυλοκαρβαμινικὸς ἐστήρ. Κόνις ἄοσμος καὶ ἄγευστος, ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι, διαλυτὴ εἰς ἀλκάλια. Χορηγεῖται κατὰ τῶν ὀξυούρων.
Κ. Γ. Μ.

βουτομίδαι (οἱ) ἢ *βουτομώδη* (τὰ) (Butomidae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Εἶναι πόαι ἐτήσιαι ἢ πολυετεῖς, ἑλοχαρεῖς, καὶ διακρίνονται διὰ τὰ κονδυλώδη ῥιζώματά των. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει πλεῖστα γένη, ὧν κυριώτερα τά: *ἄλισμα* (Alisma), *βελοφόρος* (Sagittaria), *βούτομον* (Butomus) καὶ ἄλλα. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοφυτολ.]* Τῆς οἰκογενείας ταύτης λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Βοημίᾳ καὶ τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

Βουτομίτης, Μανουήλ. Στρατηγὸς Βυζαντινὸς ἐκ τῶν δραστηριωτέρων καὶ πιστοτέρων τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ (1081—1118). Κατὰ τοὺς πρώτους πολέμους τοῦ Ἀλεξίου ἐναντίον τῶν Τούρκων, ὁ *Βουτομίτης*, διοικῶν τὸν ἑλληνικὸν στόλον, ἐνέπρησε τὰ ἐν τῇ Προποντίδι πλοῖα τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου καὶ (1092) συμμετέσχεν εἰς τὴν ὑπὸ τὸν Ἰωάννην Δούκαν ἐκστρατείαν. Εὐθὺς κατόπιν ἀπεστάλη εἰς Κρήτην καὶ Χίον πρὸς καταστολὴν στάσεων ἐκραγεισῶν ἐκεῖ, αἱ ὁποῖαι ὅμως κατεστάλησαν ὑπ' αὐτῶν τῶν Κρητῶν· ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κερυνίας ἐξ ἐφόδου, ὁ Βουτομίτης καταδιώξας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου τοὺς στασιαστὰς διέλυσεν αὐτούς, συλλαβὼν δὲ καὶ τὸν ἀρχιστασιαστὴν Ῥαψομάτην ὡδήγησεν αὐτὸν δέσμιον εἰς τὸν ἀρχηγὸν Δούκαν.

Ὅταν οἱ Λατῖνοι τῆς Α' Σταυροφορίας ἀπεβιβάσθησαν εἰς Δυρράχιον (1096), ὁ Βουτομίτης ἐπεφορτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου νὰ συνοδεύσῃ αὐτοὺς μέχρι Κωνσταντινουπόλεως, ἵνα μεριμνᾷ περὶ τῆς διατροφῆς αὐτῶν καὶ περιστέλλῃ τὰς διαρπαγάς των, τὸ δ' ἐπιὸν ἔτος συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν Βυζαντινῶν καὶ Σταυροφόρων πρὸς ἐκπόρθησιν τῆς Νικαίας, ἣν κατεῖχον οἱ Τοῦρκοι τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου. Ὁ Ἀλέξιος, φοβούμενος μήπως ἡ πόλις ἐκείνη ἁλωθῇ ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων καὶ εἶτα παραμείνῃ εἰς χεῖρας αὐτῶν, διέταξεν ἐμπιστευτικῶς τὸν Βουτομίτην νὰ φροντίσῃ ὅπως διὰ παντὸς τρόπου καταληφθῇ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ πόλις ἦτο ὀχυρωτάτη, ἀλλ' ὁ Βουτομίτης μεταβιβάσας δι' ἁμαξῶν πολυάριθμα πλοιάρια ἐκ Κίου εἰς τὴν λίμνην καὶ εἰσβιβάσας ἐν αὐτοῖς πλῆθος στρατιωτῶν μετὰ σημαιῶν καὶ σαλπίγγων καὶ τυμπάνων κατεπτόησε τοὺς Τούρκους καὶ τέλος δι' ἐπιτηδείας ἐνεργείας ἔπεισεν αὐτοὺς νὰ τῷ παραδώσωσι τὴν πόλιν πρὶν ἢ οἱ Σταυροφόροι ἐκπορθήσωσιν αὐτήν.

Τῷ 1103 ἀπεστάλη μετὰ ἰσχυροῦ στρατοῦ κατὰ τοῦ Βοημούνδου (βλ. λ.), ὅστις, καταλαβὼν τὴν Ἀντιόχειαν καὶ λοιπὰς χώρας, ἠξίου νὰ κατέχῃ αὐτὰς ὡς ἰδίαν κτῆσιν. Ὁ Βουτομίτης προελάσας εἰς Κιλικίαν καὶ νικήσας τοὺς συμμαχοῦντας τῷ Βοημούνδῳ Ἀρμενίους, ἐξεπόρθησε τὴν ὀχυρὰν πόλιν Μαράσιον (πάλαι Γερμανίκειαν, νῦν δὲ Μαρὰς) καὶ ἐμπιστευθεὶς αὐτὴν εἰς τὸν στρατηγὸν Μοναστρᾶν ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου ἀπεστάλη εἰς Τρίπολιν τῆς Συρίας, Ἱερουσαλὴμ κ. λ. πρὸς διευθέτησιν τῶν ποικίλων διαφορῶν αἵτινες ὑφίσταντο μεταξὺ τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῶν ἐκεῖ ἐγκατασταθέντων Λατίνων ἡγεμόνων. Πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἀποστολῆς του ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ πλούσια δῶρα καὶ ἄφθονα χρήματα «διὰ τὸ τῶν Λατίνων ἐρασιχρήματον», ὅπως γράφει ἡ Ἄννα Κομνηνὴ ἐν τῇ «Ἀλεξιάδι» της. Ἐνεργήσας μετὰ θάρρους καὶ ἐπιτηδειότητος ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ δι' ὃν ἀπεστάλη καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

βούτομος (ὁ) (Butomus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βουτομιδῶν*. Εἶναι πόα πολυετής, ὑδροχαρής, ἀπαντῶσα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι, ὁ: *βούτομος ὁ σκιαδιοφόρος* (Butomus umbellatus), οὗ τὰ ῥιζώματα περιέχουσι περίσσειαν ἀμύλου καὶ εἶναι ἐδώδιμα. Εἶναι κοινὸν φυτὸν καὶ παρ' ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

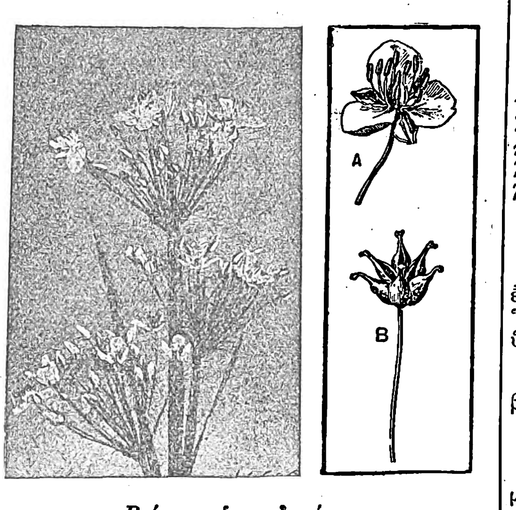

Βούτομος ὁ σκιαδοφόρος.
[Ἀριστερά: τὸ φυτόν. Δεξιά: Α=ἄνθος. Β=καρπός.]

—*[Παλαιοζφολ.]* Τοῦ γένους τούτου τῶν φυτῶν λείψανα ἀπολιθωμένα (ῥιζώματα, φύλλα καὶ καρποὶ) εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Βοημίᾳ, καὶ ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Ἑλβετίᾳ. Γ. Κ. Γ.

Βοῦτος (ἡ) *[Μυθολ.-Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. Βουτώ.

Βοῦτος, Παΐσιος. Ἱερομόναχος καὶ εἰκονογράφος βυζαντινῶν ἔργων, τοῦ τέλους τοῦ Η' αἰῶνος. Φέρεται ὡς ἐργασθεὶς ἐν τῇ μονῇ τῆς Σπηλαιωτίσσης, ζωγραφήσας αὐτόθι τὴν *πρόθεσιν* τοῦ ἱεροῦ. Ταῦτα ἀναφέρει ὁ Λ. Ζώης. Ν. Α. Κ.

— **Βοῦτος, Παῦλος**. Ἑπτανήσιος λόγιος, ἐπαγγελλόμενος τὸν ἰατροχειρουργόν. Μυηθεὶς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας κατῆλθεν εἰς τὸν Ἀγῶνα, εἰς ὃν *(Χιώτ. ΣΤ')* προσέφερε τὰς ἰατρικὰς ὑπηρεσίας του, ὢν οἰκεῖος τοῦ Θεοδ. Νέγρη καὶ κατόπιν τοῦ κυβερνήτου Καποδίστρια. Τ. Χ. Κ.

Βουτόσαρις *[Ἀρχ Γεωγρ.]*. Κεντρικὴ κορυφὴ τῆς ὀροσειρᾶς Γράμμου-Βοείου ἐν τῇ Δυτικῇ Μακεδονίᾳ.

Βουτουφοῦ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 182. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Ἐπάνω Πούλια* (κάτ. 86), *Κάτω Πούλια* (κάτ. 59), *Χανδροῦ* (κάτ. 20) καὶ *Καλὸ Χωριὸ* (κάτ. 51). Τὸ Βουτουφοῦ μετὰ τῆς ἕδρας τῆς ἐπαρχίας συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. 3½), δι' ὁμοίας δὲ μετὰ τῶν εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένων συνοικισμῶν, ἀπεχόντων ἀπὸ 20'—45' τῆς ὥρας. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει δημητριακὰ (70,000 ὀκ.), ὄσπρια, ἐσπεριδοειδῆ, καπνὸν καὶ ἔλαιον, ἔχει δὲ καὶ ἀρκετὴν κτηνοτροφίαν. Δ. Ε. Μ.

Βουτριντὸ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ παρὰ ξένοις σύγχρονος ὀνομασία τοῦ Βουθρωτοῦ (βλ. λ).

βουτροφία (ἡ)· ἡ συστηματικὴ διατροφὴ βοῶν εἴτε πρὸς κρεοπαραγωγήν, εἴτε πρὸς γαλακτοπαραγωγήν.

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. λ. βοῦς καὶ ἀγελάς.

βουτρόφος (ὁ, ἡ)· ὁ τρέφων βοῦς, βουκόλος.

Βοῦ-Τσὰγγ ἢ *Οὐ-Τσὰγγ* (Wu-Tschang ἢ Wu-chang ἢ Ou-Tschang) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κίνας, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας τοῦ Χοῦ-πέ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Γιάγγ-Τσὲ-Κιάγγ, ἔναντι τῆς πόλεως Χὰν-Κόου. Εἶναι μία τῶν ἐμπορικωτέρων καὶ πλουσιωτέρων πόλεων τῆς Κίνας, μετὰ λιμένος ἔχοντος ζωηροτάτην κίνησιν. Ἔχει ὑφαντουργεῖα καὶ σιδηρουργεῖα. Τὸ κυριώτερον ἐμπόριον ἐξαγωγῆς εἶναι τὸ τέϊον καὶ ὁ χάρτης ἐκ μπαμπού, τῆς δὲ εἰσαγωγῆς τὸ ὄπιον. Ἐκ τῶν πέριξ ὀρέων ἐξάγονται κρύσταλλα καλῆς ποιότητος. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ὑπολογίζονται εἰς 900.000 περίπου. —Μ.

βουτσάδικο (τό)· ὁ τόπος, τὸ κατάστημα ὅπου κατασκευάζονται βουτσιά, τὸ βαρελλοποιεῖον.

βουτσάκειος *ὑποβαθμὶς* (Butschak-stufe) *[Γεωλογ.]*. Ὑποβαθμὶς στρωμάτων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ἠώκαινον ὑποδιάπλασιν τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ παρουσιαζομένη ἐν Ῥωσίᾳ εἰς τὴν περιοχὴν τῶν ποταμῶν Δόνετζ καὶ Δνειπέρου. Ἀποτελεῖται κυρίως ἐξ ἄμμων καὶ ψαμμιτῶν μετὰ συγκριμάτων φωσφορίου καὶ ἀπολιθωμένων (ἀποπυριτιωμένων) ξύλων. Γ. Κ. Γ.

Βουτσάκι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον τοῦ κόλπου τοῦ Καστελλορίζου (πλάτ. 36° 09' ²/₈ Β, μήκ. 29° 36' ³/₄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 236: Rhodos to Kaburnu) πρὸ τοῦ λιμένος Ἀντίφιλος (βλ.λ.). Σ.Ε.Λ.

Βουτσαρὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Φαλαισίας τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 293. Ἀπὸ τῆς Μεγαλοπόλεως ἀπέχει ὥρ. 1 καὶ 20'. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ζαΐμη*. Δ. Ε. Μ.

Βουτσαρᾶς, *Δοξαπατρῆς*· βλ. Δοξαπατρῆς.

Βούτσας ἢ *Ἀλιφέρης*, *Διαμαντῆς*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Βρωμοβρύσης τῆς Ἀμφείας τῶν Καλαμῶν. Ὑπηρέτησεν, ὡς καὶ ὁ *Ἀναγνώστης Νικ. Βούτσας*, ὑπὸ τοὺς Δικαίους ὡς ἀξιωματικός. Τ. Χ. Κ.

βουτσᾶς (ὁ)· ὁ κατασκευάζων βουτσιὰ τεχνίτης, βαρελλοποιός.

— *[Λαογρ.]* βλ. βαρελλᾶς.

βουτσέλλα (ἡ)· ἰδιωματ., ἡ βαρέλλα (βλ. λ.)· ‖ μετφ. χαρακτηριστικὸν γυναικὸς βραχυσώμου καὶ παχείας.

Βεῦτσερ (Wutzer), *Κάρολος-Γουλιέλμος*. Ὀνομαστὸς Γερμανὸς χειρουργός, υἱὸς ἐπίσης χειρουργοῦ, γεννηθεὶς ἐν Βερολίνῳ (1789—1863). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς ἐν Χάλλῃ καὶ Βόννῃ. Ἔγραψε: «Περὶ ἀναστομώσεως τοῦ θωρακικοῦ πόρου μετὰ τῆς ἀζύγου φλεβός», «Περὶ ἀπολινώσεως τῆς ἔξω καρωτίδος», «Περὶ τραχειοτομίας», «Περὶ συναφείας τῶν συμπαθητικῶν καὶ νωτιαίων νεύρων», «Περὶ συριγγίων κύστεως οὐροδόχου», «Περὶ θεραπείας τραυμάτων κρανίου μετὰ ἢ ἄνευ ἀνατρήσεως» κτλ. Εἰσήγαγε νέας ἐγχειρήσεις, ὡς τὴν ἐλυτροπλαστικὴν κλ., καὶ ἐπεχείρησε μακρὸν ταξίδιον ἀνὰ τὸν Δούναβιν καὶ τὴν Ἀνατολήν, δημοσιεύσας τὰς ἐντυπώσεις του εἰς μέγα δίτομον σύγγραμμα πλῆρες ἰατρικῶν παρεκβάσεων, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ταξίδιον ἀνὰ τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην καὶ δυτικὴν Ἀσίαν» (1860). Ο. Ρ.

Βούτσης. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Λακεδαίμονος, ὑπηρετήσας καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα, κατὰ Φρατζῆν.

Βούτσι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἐλευσῖνος τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 310. Κεῖται μεταξὺ τῶν χειμάρρων *Πατσουριᾶς* καὶ *Πόρου (Πελέκι)*, ἔχει κλῖμα ἀνθυγιεινὸν μαστιζόμενον ὑπὸ ἑλονοσίας καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίου ὕδατος. Τὸ Βούτσι μετὰ τῆς Δημητσάνης συνδέεται ἐν μέρει διὰ βατῆς καὶ ἐν μέρει δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (πεζῇ 12 ὧραι). Δ. Ε. Μ.

βουτσὶ (τό)· τὸ βυτίον, ἄλλως *βαγένι* ἢ *βαρέλλι*, τουρκ. *φουτσού*.

βουτσιὰ (ἡ)· ἰδιωματ., τὸ ἀποπάτημα τοῦ βοός, ἄλλως *βουλυνθιά*.

Βουτσικάκι *[Γεωγρ.]*. Ἀπότομον ὄρος ἀσβεστολιθικὸν ἀνῆκον εἰς τὸ ὀρεινὸν σύστημα τῆς Πίνδου. Ὑψοῦται μέχρι 2154 μ. κατὰ τὰ ὅρια τῶν ἐπαρχιῶν Καρδίτσης (Θεσσαλίας) καὶ Εὐρυτανίας (Στερεᾶς Ἑλλάδος). Ι. Σ. Σ.

Βούτσιμον ἢ *Βούτσινον [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ πρότερον εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρύτων ὑπαγομένου δήμου Κράθιδος τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 236. Ἀπὸ τῆς Ἀκράτας ἀπέχει 1 ὥρ. 30'. Δ. Ε. Μ.

Digitized by Google

βούτσινα (τὰ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Μεσολογγίῳ τοῦ φυτοῦ *νάρκισσος ὁ κυπελλοφόρος* (Narcissus cupellyferus).

Βουτσιναῖος *ποιητικὸς διαγωνισμός*. Ὁ διαγωνισμὸς οὗτος συνεστήθη ὑπὸ τοῦ ἐν Ὀδησσῷ ἐγκατεστημένου ὁμογενοῦς *Ἰωάννου Γ. Βουτσινᾶ* (6λ. κατωτ.) πρὸς συνέχισιν τοῦ διακοπέντος *Ραλλείου* τοιούτου λόγῳ τῶν ἐγερθεισῶν ἀντιρρήσεων περὶ τοῦ ὠφελίμου τῶν τοιούτων διαγωνισμῶν, ὡς μὴ συντελούντων εἰς τὴν εὐημερίαν τῆς κοινωνίας καὶ μὴ ἀφορώντων εἰς οὐδὲν θετικὸν καὶ βιοτοριστικόν. Ἀλλ' ὁ ἀθλοθέτης καὶ ἡ πανεπιστημιακὴ σύγκλητος συνέστησαν τὸν διαγωνισμὸν τοῦτον, ὡς συντελοῦντα εἰς τὴν διέγερσιν τοῦ πνεύματος καὶ τὴν πτέρωσιν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Ὑπὸ τοιαύτας ἰδέας ἤρξατο οὗτος ἀπὸ τοῦ ἔτους 1862 καὶ παρετάθη μέχρι τοῦ 1876 ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἡ σύγκλητος τοῦ ὁποίου κατήρτιζε κατ' ἔτος τετραμελῆ ἐπιτροπὴν πρὸς κρίσιν τῶν ὑποβαλλομένων ποιητικῶν ἔργων. Εἰς τὸν πρῶτον βραβευόμενον ἀπενέμετο μετὰ τοῦ στεφάνου καὶ γέρας ἐκ χιλίων δραχμῶν, εἰς δὲ τὸν δεύτερον, ἢ καὶ πλειοτέρους, ἔπαινος. Ἡ ἔκθεσις τῆς κρίσεως ἀνεγινώσκετο πανηγυρικῶς, παρισταμένων τῶν ὑπουργῶν, βουλευτῶν, τῶν μελῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου κλπ., εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ πανεπιστημίου. Εἰς τοὺς πρώτους διαγωνισμοὺς παρίσταντο καὶ οἱ βασιλεῖς Ὄθων καὶ Ἀμαλία, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐνεχείριζεν ὁ ἴδιος τὸν στέφανον τῆς δάφνης εἰς τὸν βραβευόμενον.

Ὁ πρῶτος Βουτσιναῖος διαγωνισμὸς ἐγένετο τὴν 28 Ἀπριλίου 1862 ἐν μεγάλῃ πομπῇ. Τὴν ἐπιτροπὴν ἀπετέλουν οἱ καθηγηταὶ *Κων. Ἀσώπιος*, *Ἀλέξ. Ραγκαβῆς*, *Κωνσταν. Παπαρρηγόπουλος* καὶ *Στέφ. Κουμανούδης*, εἰσηγητὴς δὲ αὐτοῦ ἦτο ὁ Ραγκαβῆς. Εἰς τὸν διαγωνισμὸν τοῦτον εἶχον ὑποβληθῆ ἔργα δραματικά, ἐπικὰ καὶ λυρικά, ἐβραβεύθη δὲ τὸ ποίημα «Ἀριστοφάνης καὶ Σωκράτης» τοῦ *Ἀλεξάνδρου Σκ. Βυζαντίου* Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1863 ἀπεφασίσθη, ὅπως κατὰ πᾶσαν 3 Μαΐου, ἡμέραν τῆς ἱδρύσεως τοῦ πανεπιστημίου, ἀντὶ τοῦ συνήθους πανηγυρικοῦ λόγου, νὰ τελῆται κατ' αὐτὴν ἡ κρίσις τοῦ ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ. Εἰσηγητὴς τοῦ ἔτους τούτου ἦτο ὁ *Δημ. Ν. Βερναρδάκης*, ἐπῃνέθη δὲ τὸ ἔργον τοῦ *Ἀχιλλέως Παράσχου* ὁ «Ἀγωνιστής». Τῷ 1864 ἐβραβεύθη τὸ δρᾶμα τοῦ *Ἀντωνίου Ἰ. Ἀντωνιάδου*, «Φίλιππος ὁ Μακεδών». Τῷ 1866 τὸ δρᾶμα «Ἀντίνοος», τὸ ὁποῖον ὅμως ἦτο μετάφρασις τοῦ δραματικοῦ ἔργου «Hadrian» τοῦ Γερμανοῦ ποιητοῦ Heyse. Ὁ μεταφραστὴς ἐσημείου εἰς τὸ δελτίον του, ὅτι τὸ ὑποβληθὲν ἔργον ἦτο μετάφρασις, ὡς ἐκ τούτου ἡ ἐπιτροπὴ δὲν ἤνοιξε τὸ περιλαμβάνον τὸ ὄνομα αὐτοῦ δελτίον καὶ χωρίσασα εἰς δύο τὸ βραβεῖον ἀπένειμεν αὐτὸ εἰς τὰς λυρικὰς συλλογὰς «Ἐκ τῶν ἐνόντων» τοῦ *Ἀγγέλου Βλάχου* καὶ τοὺς «Στόνους» τοῦ *Δημητρίου Παπαρρηγοπούλου*. Τὴν ἐπομένην ὅμως ἐγνώσθη ὅτι ὁ μεταφραστὴς τοῦ «Ἀντινόου» ἦτο ὁ βραβευθεὶς *Ἄγγελος Βλάχος*, ἐξ οὗ προεκλήθη ὀξεῖα φιλολογικὴ ἔρις. Τῷ 1867 ἐβραβεύθη τὸ ἔπος «Κρητῆς» τοῦ *Ἀντωνίου Ἀντωνιάδου* καὶ ἐπῃνέθη ἡ ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ *Δημητρίου Παπαρρηγοπούλου* αἱ «Χελιδόνες». Τῷ 1868 ἐβραβεύθη ἡ κωμῳδία τοῦ *Ἀγγέλου Βλάχου* «Ὁ λοχαγὸς τῆς Ἐθνοφυλακῆς». Καὶ ὁ μὲν ποιητὴς ἠθέλησεν ὅπως τὸ χιλιόδραχμον γέρας διατεθῇ εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν Κρητῶν, τὸ δὲ ὄνομά του παραμείνῃ ἄγνωστον. Ὁ ἔπαινος ἀπενεμήθη εἰς τὸ δρᾶμα τοῦ *Σοφοκλέους Κυρίδη* «Τὰ τέκνα τοῦ Δοξαπατρῆ». Τῷ 1869 ἐβραβεύθη ἡ τραγῳδία τοῦ *Ἀντωνίου Ἀντωνιάδου* «Ὁ Κρίσπος» καὶ ἐπῃνέθη τὸ ποίημα τοῦ *Δημητρίου Παπαρρηγοπούλου* «Ὁ Πυγμαλίων». Τῷ 1870 ἐβραβεύθη ἓν δρᾶμα τοῦ *Κων. Βερσῆ*, ἐπῃνέθησαν δὲ τὰ ἔργα: «Τὸ φρόνημα τῶν Χριστιανῶν» τοῦ *Ἀν. Ἀντωνιάδου*, «Ὁ κόμις τῶν Σαλώνων» τοῦ *Σπυρίδωνος Λάμπρου*, «Αἱ εὐχαὶ τῆς Πρωτοχρονιᾶς» τοῦ *Φατσέα*, «Οἱ μνηστῆρες» τοῦ *Παναγιώτου Ζάνου* καὶ ἡ «Ἀκρόπολις» τοῦ *Ἰωάννου Καμπουρόγλου*. Τῷ 1871 ἐπῃνέθη τὸ ἔπος τοῦ *Ἀντ. Ἀντωνιάδου* «Ὁ Κατσαντώνης». Τῷ 1872 ἐβραβεύθη τὸ δρᾶμα τοῦ *Ἀντωνιάδου* «Ἆγις» καὶ ἡ κωμῳδία «Ὁ ἐραστὴς γάστρας». Τῷ 1873 ἐβραβεύθη ἡ συλλογὴ τοῦ *Δημητρίου Καμπουρόγλου* «Ἡ φωνὴ τῆς καρδιᾶς μου», καὶ ἑτέρα ἐπιγραφομένη «Τὰ δάκρυα». Εἶναι δὲ τὰ ποιήματα τοῦ Καμπουρόγλου τὰ πρῶτα βραβευθέντα εἰς δημοτικὴν γλῶσσαν. Τῷ 1874 ἐβραβεύθη τὸ ἐπικολυρικὸν ποίημα τοῦ *Γεωργίου Βιζυηνοῦ* «Ὁ Κόδρος». Τῷ 1875 ἐβραβεύθη ἡ τραγῳδία τοῦ *Κων. Βερσῆ* «Ὁ Σαμψών» καὶ ἡ κωμῳδία τοῦ *Ἀν. Ἀντωνιάδου* «Ἡ Ἄπιστος», ἐπῃνέθησαν δὲ ἡ τραγῳδία «Πέτρος ὁ Συγκλητικός» τοῦ *Θεμ. Θεοχαρίδου* καὶ ἡ κωμῳδία τοῦ *Κων. Θ. Λαμπαδαρίου* «Ὁ πρωθυπουργὸς Σκουντούφλης». Τέλος τῷ 1876 ἐβραβεύθη ἡ ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ *Γεωργίου Βιζυηνοῦ* «Βοσπορίδες αὖραι» καὶ ἐπῃνέθη ἡ συλλογὴ τοῦ *Κωνσταντίνου Σκόκου* «Ἀκτῖνες καὶ Μύρα». Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἔληξεν ὁ *Βουτσιναῖος διαγωνισμός*, καθ' ὅσον μὴ βραβευόμενοι ποιηταὶ ἐδημοσίευον ἐπικρίσεις σφοδράς, ἡ δὲ σύγκλητος τοῦ πανεπιστημίου ἐζήτησε παρὰ τοῦ ἀγωνοθέτου ν' ἀπαλλαχθῇ αὐτὴ τῆς τοιαύτης ἐνοχλήσεως. Θ. Β.

Βουτσινᾶς, *Ἰωάννης*. Ἕλλην ἔμπορος καὶ λόγιος γεννηθεὶς ἐν Ὀδησσῷ, ἐκ πατρὸς Κεφαλλῆνος κατὰ τὸ α' ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Παῖς μετέβη εἰς Ἑρμούπολιν, ἔνθα διήκουσε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν γενέτειράν του ἤσκησε τὸ ἐμπορικὸν καὶ τραπεζικὸν ἐπάγγελμα καὶ διέπρεψεν ἐν αὐτῷ.

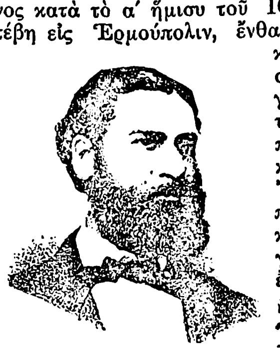

Ἰωάννης Γ. Βουτσινᾶς.

Ἐπίσης ἔδρασεν ἐκ παραλλήλου λαμπρῶς καὶ ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ, γράψας ἐν τῇ ἐφημερίδι «Ἀγγελιαφόρος Ὀδησσοῦ» ὑπέροχα ἄρθρα ὑπὲρ τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, ἐν ἔτει 1866. Ἓν τῶν φαεινοτέρων σημείων τῆς δράσεώς του εἶναι καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἵδρυσις τοῦ ἐν Ἀθήναις Βουτσιναίου *ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ* (6λ. λ.), διαρκέσαντος ἀπὸ τοῦ 1862 μέχρι τοῦ 1876. Ἐπίσης ἐν ἔτει 1875 συνέστησε διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου σειρὰν διαγωνισμῶν περὶ μεθόδων τῆς κατωτέρας καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως, πρῶτος δ' αὐτὸς ἵδρυσεν ἐν Ρωσίᾳ ἐτήσιον δραματικὸν διαγωνισμόν. Ἐν γένει δὲ ἅπας ὁ βίος τοῦ ἀνδρὸς τούτου, τοῦ διαπρέψαντος ἐπὶ φιλομουσίᾳ ἅμα καὶ φιλαλληλίᾳ, ὑπῆρξε σειρὰ ἀδιαλείπτων ὑπηρεσιῶν πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, τὸ ἔθνος, τὴν κοινωνίαν καὶ τοὺς πάσχοντας.

—Βουτσινᾶς, *Φωκίων*. Ἕλλην λόγιος, γεννηθεὶς τῷ 1835 ἐν Σύρῳ. Μετὰ τὰς ἐκεῖ εὐδοκίμους γυμνασιακὰς σπουδάς του, μεταβὰς εἰς Σμύρνην, ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐμπορίαν, διευθύνας τὸ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ πατρικὸν κατάστημα. Ἐκ παραλλήλου ὅμως ἐθεράπευε καὶ τὰ γράμματα, ἐκδοὺς διάφορα φιλολογικὰ ἔργα καὶ διατελέσας ἐπὶ πενταετίαν διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ «Ὅμηρος», ὅπερ ἐξέδιδεν ὁ ἐν Σμύρνῃ ὁμώνυμος σύλλογος, καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ ἐδημοσίευσε πλείστας πραγματείας. Ἐπίσης ὑπῆρξεν ἔφορος διαφόρων ἐκπαιδευτηρίων, πάρεδρος, δικαστὴς τοῦ ἑλλ. προξενείου κτλ. Πλὴν τῶν πρωτοτύπων ἐργασιῶν αὐτοῦ, ἐποιήσατο καὶ μεταφράσεις διαφόρων γαλλικῶν ἔργων, ὡς τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ βασιλεὺς εὐθυμεῖ» τοῦ Βίκτωρος Οὐγκὼ ἐμμέτρως, πλείστων μυθιστορημάτων τοῦ Βὲρν καὶ ἄλλων. Ἐξέδωκεν ἐπίσης συλλογὴν ποιητικῶν ἔργων ὑπὸ τὸν τίτλον «Πομφόλυγες». Κ. Μ. Μ.

Βουτσίνε (Vucine) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος καὶ πολίχνη δαλματικὴ (πλάτ. 42° 55' Β, μηκ. 17° 25' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2713: Grossa to Zirona islands) τῆς Β ἀκτῆς τοῦ διέκπλου *Σαμπιοντσέλλο*. Σ. Ε. Λ.

Βούτσιστα *[Γεωγρ.]*· 6λ. λ. Λυχοχώρι.

Βουτσιτρὶν *[Γεωγρ.]*· βλ. Βούλτσιτρν.

Βοῦτσιτς (Voutchitch), *Θωμᾶς*. Σέρβος πολιτικὸς καὶ ἐπαναστάτης (1787—1859). Νεώτατος ἔτι ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῷ 1804. Μετὰ τὴν ἐξέγερσιν τῷ 1815 ἀπέβη εἷς τῶν κυριωτέρων συνεργατῶν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σερβίας Μίλος. Κατόπιν διαφωνίας μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἡγεμόνος τῷ 1835, ἀπέβη ἐκ τῶν ἀσπονδοτέρων ἀντιπάλων του, συνέβαλεν εἰς τὴν ἀνατροπὴν αὐτοῦ τῷ 1839 καὶ ἐξελέγη μέλος τῆς ἀντιβασιλείας. Τῷ 1842 ἐπαναστάτησε κατὰ τοῦ ἡγεμόνος Μιχαὴλ Ὀβρένοβιτς τοῦ Γ' καὶ νικήσας διὰ τῶν συμμοριῶν του τὰ ἡγεμονικὰ στρατεύματα ὑπεχρέωσε τοῦτον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Σερβίαν, ἐργασθεὶς ὑπὲρ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ Ἀλεξάνδρου Καραγιώργιεβιτς ὡς ἡγεμόνος τῆς Σερβίας. Κατὰ τὸ 1859, μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἡγεμόνος Μίλος εἰς τὸν θρόνον τῆς Σερβίας, συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη, ἀπέθανε δὲ ἡμέρας τινὰς μετὰ τὴν σύλληψίν του. —Η.

Βούττιοι *[Ἀρχ.]*. Κάτοικοι τῆς Αἰτωλίας ἐν θέσει κειμένῃ δύο ὥρας πρὸς Β τῆς Ναυπάκτου, κατὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Σκάλα. Εἰς τούτους ἀνῆκε τὸ ἀνασκαφὲν ἱερὸν εἰς βαθὺ ἄγριον ῥεῦμα τοῦ ἐν «Κρουνοῖς Ἀσκληπιοῦ», ὅπου εὑρέθησαν καὶ ἐπιγραφαί. Ι. Σ. Σ.

Βοῦττκε (Wuttke), *Ἐρρῖκος*. Γερμανὸς ἱστορικὸς (1818—1866). Ἐσπούδασεν ἱστορίαν ἐν Βρεσλαυίᾳ, ἐν ἔτει δὲ 1841 ἐγένετο καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας. Ἐξελέγη μέλος τῆς γερμανικῆς ἐθνοσυνελεύσεως καὶ συνειργάσθη εἰς τὴν συγκρότησιν τοῦ κόμματος τῶν Γερμανῶν ἐθνικιστῶν. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ κυριώτερα εἶναι: ἡ «Γεωγραφία καὶ χαρτογραφία τοῦ Μεσαίωνος» (1854), «Αἱ γερμανικαὶ ἐφημερίδες καὶ ἡ συμβολὴ αὐτῶν εἰς τὴν μόρφωσιν ἰδίας γνώμης παρὰ τῷ λαῷ» (γ' ἔκδ. 1875), «Πραγματεία περὶ τῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας», «Περὶ τῆς βεβαιότητος τῆς ἱστορίας», «Ἱστορία τῆς γραφῆς», «Ἡ γένεσις τῆς γραφῆς». —Β

— **Βοῦττκε** (Wuttke), *Κάρολος - Φρειδερῖκος - Ἀδόλφος*. Γερμανὸς θεολόγος (1819 — 1870). Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν ἐν Βρεσλαυίᾳ. Τῷ 1861 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς συστηματικῆς θεολογίας ἐν Χάλλῃ. Ἔγραψεν: «Ἐρωτήματα πρὸς τὴν γενικὴν χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν» (1845), «Ἱστορία τῶν εἰδωλολατρῶν ἐν σχέσει πρὸς τὴν θρησκείαν» (2 τόμ. 1853), «Ἐγχειρίδιον χριστιανικῆς ἠθικῆς» (γ' ἔκδ. 1874), «Ἡ κοσμογονία τῶν πρὸ Χριστοῦ εἰδωλολατρῶν» (1850), «Ἡ σύγχρονος δεισιδαιμονία τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ» (1869). Ὡς βουλευτὴς τοῦ Μπίττερφελντ - Ντέλιτς ἐν τῇ πρωσσικῇ Βουλῇ ἀνῆκεν εἰς τὸ κόμμα τῶν συντηρητικῶν. —Β.

βουτυλαλκοόλαι *['Οργ. Χημ.]*· βλ. βουτυλικαὶ ἀλκοόλαι.

βουτυλένια *['Οργ. Χημ.]*. Ἀκόρεστοι ὑδρογονάνθρακες τοῦ τύπου C_4H_8. Εἶναι δυνατὰ καὶ γνωστὰ τρία ἰσομερῆ βουτυλένια, ἅτινα ἔχουσι τοὺς κατωτέρω τύπους:

1) $CH_3.CH_2.CH:CH_2$ *α-βουτυλένιον*
2) $CH_3.CH:CH.CH_3$ *β-βουτυλένιον*
3) $(CH_3)_2CH:CH_2$ *γ-βουτυνένιον*

Καὶ τὰ τρία ταῦτα σώματα ἀπαντῶσι μεταξὺ τῶν προϊόντων τῆς ἀποστάξεως τῶν λιθανθράκων. Τὸ *α-βουτυλένιον* ἢ *αἰθυλαιθυλένιον* ἢ *βουτένιον*-(1) λαμβάνεται καὶ συνθετικῶς ἐκ τοῦ πρωτοταγοῦς βουτυλιωδιδίου δι' ἐπιδράσεως ἀλκοολικοῦ καλεως. Εἶναι ἀέριον βράζον εἰς 5°. Τὸ *β-βουτυλένιον* ἢ *ψευδοβουτυλένιον* ἢ *συμ. διμεθυλαιθυλένιον* ἢ *βουτένιον*-(2) λαμβάνεται ἐπίσης συνθετικῶς ἐκ τοῦ δευτεροταγοῦς βουτυλιωδιδίου καὶ ἀπαντᾷ εἰς δύο στερεοϊσομερεῖς μορφὰς cis καὶ trans. Ἀμφότερα εἶναι ἀέρια βράζοντα τὸ μὲν ἓν εἰς 1°, τὸ δὲ ἕτερον εἰς 2°. Τὸ *γ-βουτυλένιον* ἢ *ἰσοβουτυλένιον* ἢ *ἀσύμ. διμεθυλαιθυλένιον* ἢ *μεθυλοπροπένιον* εἶναι ἐπίσης ἀέριον βράζον εἰς 6°. Εὐκόλως πολυμερίζεται εἰς *ἰσοδιβουτυλένιον*, C_8H_{16}, ὅπερ βράζει εἰς 110—113° καὶ εἰς *ἰσοτριβουτυλένιον*, $C_{12}H_{24}$, βράζον εἰς 178—181°. Ι. Γ.

β-βουτυλενογλυκόλη ἢ *βουτανοδιόλη*-(1,3) *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι πρωτοδευτεροταγὴς γλυκόλη τοῦ τύπου $CH_3.CH(OH).CH_2.CH_2.OH$. Παράγεται δι' ἀναγωγῆς τῆς ἀλδόλης καὶ βράζει εἰς 204°. Ι. Γ.

βουτυλικὰ *πνεύματα* *['Οργ. Χημ.]*· βλ. βουτυλικαὶ ἀλκοόλαι.

— **βουτυλικαὶ ἀλκοόλαι** ἢ *βουτυλαλκοόλαι* *['Οργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτως, ἢ καὶ *βουτυλικὰ πνεύματα* ὑπό τινων, αἱ τέσσαρες δυναταὶ ἰσομερεῖς μονοσθενεῖς ἀλκοόλαι τοῦ μοριακοῦ τύπου $C_4H_{10}O$, αἵτινες ἔχουσι τοὺς κάτωθι συντακτικοὺς τύπους:

1) $CH_3.CH_2.CH_2.CH_2OH$
2) $CH_3.CH_2.CH(OH).CH_3$
3) $(CH_3)_2.CH.CH_2(OH)$
4) $(CH_3)_3C(OH)$

Ἐκ τῶν ἀλκοολῶν τούτων σημαντικωτέρα εἶναι ἡ τρίτη, ἥτις καλεῖται *πρωτοταγὴς ἰσοβουτυλικὴ ἀλκοόλη* ἢ *ἰσοπροπυλοκαρβινόλη* ἢ *μεθυλοπροπανόλη*-(1) καὶ ἀπαντᾷ μεταξὺ τῶν προϊόντων τῆς ἀλκοολικῆς ζυμώσεως. Εἶναι δὲ ὑγρὸν βράζον εἰς 107°. Ἡ πρώτη καλεῖται *κανονικὴ πρωτοταγὴς βουτυλικὴ ἀλκοόλη* ἢ *βουτανόλη*-(1), παρασκευάζεται δι' ἀναγωγῆς τῆς κανονικῆς βουτυρικῆς ἀλδεΰδης ἢ διὰ ζυμώσεως τῆς γλυκερίνης διὰ σχιζομυκήτων ἢ εἰδικῶν βακτηριδίων καὶ εἶναι ὑγρὸν βράζον εἰς 117°. Ἡ δευτέρα καλεῖται *κανονικὴ δευτεροταγὴς βουτυλικὴ ἀλκοόλη* ἢ *μεθυλαιθυλοκαρβινόλη* ἢ *βουτανόλη*-(2), παρασκευάζεται ἐπίσης συνθετικῶς καὶ εἶναι ὑγρὸν βράζον εἰς 100°. Ἡ τετάρτη τέλος καλεῖται *τριτοταγὴς βουτυλικὴ ἀλκοόλη* ἢ *τριμεθυλοκαρβινόλη* ἢ *μεθυλοπροπανόλη*-(2) καὶ παρασκευάσθη τὸ πρῶτον συνθετικῶς ὑπὸ τοῦ Butlerow τῷ 1863. Εἶναι ὑγρὸν βράζον εἰς 83°. Ι. Γ.

βουτύλιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Ἡ ἐκ τοῦ βουτανίου προερχομένη μονοσθενὴς ῥίζα C_4H_9. Ι. Γ.

βουτυλιωδίδιον *δευτερ.* ἢ *2-ἰωδιοβουτάνιον* *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH_3.CH_2.CHI.CH_3$. Ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀλκυλαλογονιδίων* καὶ παρασκευάζεται ἐκ τοῦ ἐρυθριτίου. Ι. Γ.

βουτυλομερκαπτάνη *καν. πρωτ.* ἢ *βουτανοθειόλη*-(1) *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH_3.CH_2.CH_2.CH_2.SH$ ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *μερκαπτανῶν*. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἔκκριμα τῶν ἀδένων τοῦ μεφίτου. Ι. Γ.

βουτυλοσιναπέλαιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὴν σειρὰν τῶν *σιναπελαίων*. Ἔχει τὸν τύπον $(C_2H_5)(CH_3)CH.N:C:S$ καὶ εἶναι ὑγρὸν βράζον εἰς 159°,5. Ι. Γ.

βουτυλοϋπνάλη (ἡ) (Butylhypnalum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Σῶμα λαμβανόμενον ἐκ βουτυλοχλωράλης καὶ ἀντιπυρίνης, ἀντιστοιχοῦν δὲ εἰς τὸν τύπον $C_{11}H_{12}N_2O.C_4H_5Cl_3O.H_2O$. Ἀποτελεῖ ἀχρόους βελονοειδεῖς κρυστάλλους πικρᾶς καὶ ἀηδοῦς γεύσεως, τηκομένους εἰς 70°, ὄζοντας βουτυλοχλωράλης, διαλυομένους εὐκόλως εἰς ἀλκοόλην, αἰθέρα καὶ

Digitized by Google

χλωροφόρμιον. Ἡ βουτυλοϋπνάλη ἀνεγράφη ὡς ὑπνωτικὸν καὶ ἀναισθητικὸν φάρμακον. Κ. Γ. Μ.

βουτυλοχλωράλη (ἡ) (Crotonochloratum hydratum, Chloral butylique) *[Φαρμ. Χημ.]*. Τὸ σῶμα τοῦτο σκευάζεται ἐκ τῆς κροτωνικῆς ἀλδεΰδης διὰ διοχετεύσεως ἐντὸς αὐτῆς χλωρίου. Φυλλίδια λεπτὰ καὶ λευκά, μεταξοστίλπνα, εὐαρέστου ὀσμῆς καὶ ὀλίγον πικρᾶς γεύσεως, τηκόμενα εἰς 78°, διαλυτὰ εἰς ὕδωρ, ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα, δυσδιάλυτα δὲ εἰς χλωροφόρμιον. Ἡ βουτυλοχλωράλη χρησιμοποιεῖται ὡς φάρμακον ὑπνωτικὸν καὶ ἀναισθητικόν, ἐδόθη ἐπὶ προσωπαλγιῶν καὶ παρηγγέλθη κατ' ὀδονταλγιῶν. Κ. Γ. Μ.

βουτύποι (οἱ) *[Ἀρχ.]* (ἐκ τοῦ *βοῦς* καὶ *τύπτω*). Οὕτως ἐκαλοῦντο ἐν Ἀθήναις οἱ ἐντεταλμένοι νὰ φονεύουν διὰ πελέκεως κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Διπολείων τὸν ἐξιλαστήριον βοῦν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Πολιέως Διός. Οἱ διώκοντες αὐτὸν πρὸς τὸν βωμὸν ἐλέγοντο «κεντριάδαι», οἱ δὲ ἀποσφάττοντες καὶ τεμαχίζοντες αὐτὸν «δαιτροί» (βλ. Διπόλεια). —Β.

βουτυράδικο (τό). Ὁ τόπος, τὸ κατάστημα ὅπου κατ' ἐξοχὴν πωλεῖται βούτυρον.

βουτυρᾶς (ὁ)· ὁ κατασκευάζων βούτυρον || ὁ πωλῶν βούτυρον ὡς κατ' ἐξοχὴν ἐμπόρευμα.

Βουτυρᾶς, *Ἀντώνιος*. Ὁπλαρχηγὸς ἐξ Ἀποκούρου τοῦ δήμου Ἀποδοτίας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, μετασχὼν εἰς τὰς μάχας αὐτῆς καὶ εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Καραϊσκάκη εἰς Κερατσίνι τῷ 1827, πεσὼν δὲ κατὰ τὸν Ἀγῶνα, τῷ 1828, εἰς τὴν μάχην τῶν Τριζωνίων μὲ βαθμὸν ἀντιστρατήγου, ἐξ οὗ ἐτάχθη εἰς τὰ 143 ὀνόματα. Ὁ ἀδελφός του *Βασίλειος Βουτυρόπουλος* ἔπεσεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον, φέρων καὶ αὐτὸς τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντιστρατήγου καὶ ταχθεὶς εἰς τὴν Ε' τάξιν (ἀριθ. μητρ. 948 καὶ 1410). Τ. Χ. Κ.

— Βουτυρᾶς, *Δημοσθένης*. Σύγχρονος Ἕλλην διηγηματογράφος, καταγόμενος ἐκ Κέας καὶ γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1889. Ἦτο τριετὴς ὅτε ὁ πατήρ του Νικόλαος ἐγκατέλειψε τὴν θέσιν του ὡς διευθυντοῦ τοῦ σχολείου Ἁγίου Στεφάνου καὶ ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα διορισθεὶς συμβολαιογράφος ἐν Πειραιεῖ. Ὁ Δημοσθένης διακόψας τὰς σπουδάς του ἠθέλησε κατ' ἀρχὰς νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὸ ναυτικόν, ἔπειτα τὸ μελόδραμα, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὁ πατήρ του, ἱδρύσας τὴν «Ἑταιρείαν Οἰκοδομῶν», τὸν διώρισε διευθυντὴν αὐτῆς. Χρεωκοπησάσης τῆς Ἑταιρείας, ὁ Βουτυρᾶς ἐπεδόθη εἰς τὴν διηγηματογραφίαν, ἐμφανισθεὶς τὸ πρῶτον εἰς τὸ «Περιοδικόν μας» τοῦ Γερασ. Βώκου. Τῷ 1902 ἐξέδωκε τὸν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ὁ Λαγκᾶς κι' ἄλλα διηγήματα» τόμον. Γονιμώτατος συγγραφεὺς ἐδημοσίευσε κατόπιν κατὰ συχνὰ χρονικὰ διαστήματα πολλοὺς τόμους διηγημάτων ρεαλιστικῶν ἢ φανταστικῶν, ὧν οἱ τίτλοι: «32 διηγήματα», «Ζωὴ ἀρρωστεμένη», «Ὄνειρο, ποὺ δὲν τελειώνει», «Ὁ θρῆνος τῶν βωδιῶν», «Τὸ γκρέμισμα τῶν θεῶν», «Ὁ νέος Μωϋσῆς», «Φῶς στὸ σκοτάδι», «Ἡ ἀριστοκρατικὴ γειτονιά», «Διωγμένη ἀγάπη», «Ἀλανιάρηδες», «20 διηγήματα», «Ἡ σιδερένια πόρτα», «Τροφὴ στὸ θάνατο», «Μακριὰ ἀπ' τὸν κόσμο», «Ἡ Κόλαση», «Μέσ' τοὺς ἀνθρωποφάγους», «Στὴ χώρα τῶν σοφῶν καὶ τῶν ἀγρίων» καὶ «Ἀπ' τὴ γῆ στὸν Ἄρη». —Β.

— Βουτυρᾶς, *Νικόλαος*. Ἕλλην ἀξιωματικὸς καὶ δημοσιογράφος γεννηθεὶς ἐν Κέᾳ τῷ 1828. Υἱοί του, οἱ *Ἀλέξανδρος* καὶ *Ἀριστοτέλης* Βουτυρᾶς, ὁ πρῶτος ἀξιωματικὸς (ἀποθανὼν τῷ 1913), ὁ δεύτερος δημοσιογράφος.

—Βουτυρᾶς, *Σταῦρος*. Φιλόλογος, συγγραφεὺς καὶ δημοσιογράφος. Ἐγεννήθη τῷ 1841 ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὸ ἀσιατικὸν χωρίον τοῦ Βοσπόρου Τσεγγέλκιοϊ. Ἀποφοιτήσας νεαρώτατος τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς διωρίσθη διδάσκαλος εἰς τὰ μεγάλα προάστεια τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διακριθεὶς διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὸν πατριωτισμόν του. Ἐν ἔτει 1865 ἤρξατο δημοσιογραφῶν, τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος ἐξέδωκε μετὰ τοῦ Βαφειαδάκη καὶ Βρεττοῦ τὸν «Νεολόγον», ὅστις ἐσημείωσε νέαν περίοδον τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου. Ἐν τῷ «Νεολόγῳ» ἐπραγματεύθη καὶ ἀνέλυσε μετὰ δυνάμεως καὶ ἐπιβολῆς πάντα τὰ ζωτικὰ καὶ τὸν Ἑλληνισμὸν ἀφορῶντα ζητήματα, τὰ δὲ ἄρθρα του περὶ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων, τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος, τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου κ. ἄ. ἀνεδημοσιεύθησαν ἐν τῇ Κυανῇ Βίβλῳ τῆς Ἀγγλίας καὶ ὑπὸ τῶν ἡμιεπισήμων ὀργάνων Βιέννης καὶ Παρισίων. Εἰς αὐτὰ ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἡ λύσις τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος διὰ τοῦ

Σταῦρος Βουτυρᾶς.

σχίσματος καὶ ἡ φιλελληνικωτέρα τροπὴ τῆς ἀγγλικῆς καὶ γαλλικῆς πολιτικῆς εἰς τὸ Βερολίνειον συνέδριον. Εἰς αὐτὸν ἐπίσης εἶχεν ἀνατεθῆ ἡ σύνταξις σπουδαιοτάτου ὑπομνήματος πρὸς τὸ Βερολίνειον συνέδριον ὑπὸ τῶν συλλόγων Κωνσταντινουπόλεως, αὐτὸς δ' ἐξεπόνησε καὶ τὸ πολυθρύλητον ὑπόμνημα τῶν Πατριαρχείων (1884) περὶ τοῦ ζητήματος τῶν ἐκκλησιαστικῶν προνομίων, ἐν ᾧ ἐπρωταγωνίστησε διὰ σειρᾶς ἄρθρων ἀποτελούντων πολύτιμον ἱστορικὴν καὶ πολιτικὴν ἔρευναν. Τὰ θαρραλέα καὶ πατριωτικὰ ἄρθρα τοῦ Βουτυρᾶ εἶχον ἐπισύρει τὴν μῆνιν τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἥτις κατ' ἐπανάληψιν διέκοψε τὴν ἔκδοσιν τῆς ἐφημερίδος του. Οὗτος ὅμως, ἔχων εἰς τὴν κυριότητά του τοὺς τίτλους «Καιροί» καὶ «Ἀστραπή», ἐξηκολούθει ὑπὸ τούτους τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Νεολόγου».

Ἐπίσης ὁ Βουτυρᾶς συνετέλεσεν εἴπερ τις καὶ ἄλλος εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ «Θρᾳκικοῦ φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου», τῆς «Μικρασιατικῆς Ἀδελφότητος πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων», τοῦ «Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως» καὶ ἄλλων τοπικῶν σωματείων.

Τὸ ἔργον τοῦ Βουτυρᾶ διεκόπη κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897, ὁπότε ἀπηλάθη καὶ ἐγκαταστὰς ἐν Ἀθήναις ἐσυνέχισεν ἐπί τινα χρόνον τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Νεολόγου». Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ συντάγματος καὶ τῶν πολέμων 1912 καὶ 1913 ἐνεψύχου καὶ διεφώτιζε τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμὸν διὰ τῶν ἄρθρων του. Καὶ ἄλλως δὲ εἰργάσθη ἐθνικῶς, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις ἀπέστελλεν ἐθελοντὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἔχων τὸν τίτλον τοῦ «Μεγάλου Ὑπομνηματογράφου» διηύθυνε τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τοῦ Πατριαρχείου μέχρι τοῦ 1922, ὁπότε, πρόσφυξ, ἦλθεν εἰς Ἀθήνας. Πλὴν τοῦ «Νεολόγου» ἐξέδωκεν ἐπὶ διετίαν τὸ φιλολογικὸν περιοδικὸν «Σαββατιαία Ἐπιθεώρησις». Ἐδημοσίευσε πλείστας ἱστορικὰς καὶ φιλολογικὰς μελέτας, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Τὰ προνόμια τῶν πατριαρχείων», «Οἱ Πτολεμαῖοι τῆς Αἰγύπτου», «Ὁ βυζαντινὸς βίος» κ. ἄ. Μετέφρασε δὲ εἰς ἰάμβους τὸν «Τουρκοεμάδαν» τοῦ Οὐγκώ, τὴν «Φαῖδραν» τοῦ Ρακίνα, τὸν «Σίδην» τοῦ Κορνηλίου· ἐπίσης μετέφρασεν ἱστορικὰς μελέτας τοῦ Σλουμπερζέ, τοῦ Γκασκὲ καὶ ἄλλων. Τὸ σπουδαιότατον ὅμως καὶ χρησιμώτατον εἶναι τὸ ἐννεάτομον «Λεξικὸν Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας», ὅπερ, τῇ βοηθείᾳ καὶ ἄλλων λογίων, συνέταξεν. Ἀπέθανε πένης καὶ κατασυντετριμμένος τῷ 1923. Ε. ΦΩΤΙΑΔΗΣ

βουτυρᾶτος, *—η, —ο*· δημοτ., ὁ μετὰ βουτύρου κατεσκευασμένος: «μπακλαβᾶς βουτυρᾶτος»· || «βουτυρᾶτα», εἶδος ἀχλαδίων, ὀνομαζομένων οὕτω διότι ἡ σὰρξ αὐτῶν εἶναι σπυρωτή.

βουτυριακὴ (ἡ)· ἰδιωμ., σάκκος ἐκ δέρματος τράγου ἢ αἰγὸς πρὸς τοποθέτησιν εἰδικῶς βουτύρου. Τὸ τρίχωμα τῶν δερμάτων τούτων δέον νὰ εἶναι πρὸς τὰ ἔξω, ἀντιθέτως πρὸς τὰ διὰ τὴν τοποθέτησιν τυροῦ χρησιμοποιούμενα δέρματα. Δ. Ν. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

βουτυρικός, *—ή, —όν*· ὁ τοῦ βουτύρου, ὁ ἀπὸ τοῦ βουτύρου παραγόμενος ἢ εἰς αὐτὸ ἀναφερόμενος.

—βουτυρικὰ *ὀξέα* *[Ὀργ. Χημ.]* Καλοῦνται οὕτω τὰ μονοκαρβονικὰ ὀξέα τοῦ τύπου $C_4H_8O_2$. Εἰς τὸν ἀνωτέρω τύπον ἀντιστοιχοῦσι δύο συντακτικῶς ἰσομερῆ σώματα, ἤτοι τὸ

$$CH_3.CH_2.CH_2.COOH$$

κανονικὸν βουτυρικὸν ὀξὺ ἢ *αἰθυλοξικὸν ὀξὺ* ἢ *βουτανικὸν ὀξὺ* ἢ *βουτυρικὸν ὀξὺ ζυμώσεως* ἢ καὶ ἁπλῶς *βουτυρικὸν ὀξὺ* καλούμενον, καὶ τὸ

$$(CH_3)_2CH.COOH$$

ἰσοβουτυρικὸν ὀξὺ ἢ *διμεθυλοξικὸν ὀξὺ* ἢ *μεθυλοπροπανικὸν ὀξὺ* καλούμενον.

Τὸ *κανονικὸν βουτυρικὸν ὀξὺ* εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν μορφὴν γλυκεριδίου εἰς τὸ ἐκ γάλακτος ἀγελάδος βούτυρον εἰς ποσότητας μέχρις 6 %, ἐκεῖ δὲ καὶ τὸ πρῶτον ἀνευρέθη ὑπὸ τοῦ Chevreul τῷ 1814. Ἐπίσης περιέχεται ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ ἑξυλικοῦ αὐτοῦ ἐστέρος εἰς τὸ ἔλαιον τῶν καρπῶν τοῦ Heracleum giganteum, ὡς καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ ὀκτυλικοῦ ἐστέρος εἰς τοὺς καρποὺς τοῦ Pastinaca sativa. Ἐλεύθερον ἀπαντᾷ εἰς τὸν ἱδρῶτα, εἰς τὸν ὀπὸν τοῦ κρέατος ὡς καὶ εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ στομάχου καὶ τοῦ παχέος ἐντέρου καὶ μεταξὺ τῶν δυσόσμων ὑγρῶν, ἅτινα ἐκκρίνουσι κάνθαροί τινες ἐξ ἀδένος τινὸς εὑρισκομένου παρὰ τὴν ἕδραν αὐτῶν. Σχηματίζεται κατὰ τὴν τάγγισιν τῶν λιπῶν καὶ εἰδικῶς τοῦ βουτύρου (ἐκ τούτου δὲ παλαιωθὲν βούτυρον ἔχει ὀσμὴν βουτυρικοῦ ὀξέος) καὶ τοῦ ἐλαϊκοῦ ὀξέος. Διὰ σήψεως πρωτεϊνικῶν ὑλῶν, ὡς τῆς φιβρίνης καὶ τῆς καζεΐνης, παράγεται βουτυρικὸν ἀμμώνιον, δι' ὃ καὶ ἀπαντᾷ εἴς τινα εἴδη τυροῦ καὶ ἄλλας ἀποσυντεθειμένας ὀργανικὰς ὕλας. Ἐπίσης σχηματίζεται βουτυρικὸν ὀξὺ κατὰ τὴν κατεργασίαν λευκωμάτων μετὰ πυρολουσίτου καὶ θειικοῦ ὀξέος, ὡς καὶ κατὰ τὴν ξηρὰν ἀπόσταξιν τοῦ ξύλου (παρασκευὴ ξυλόξους), καὶ τοῦ καπνοῦ, ὡς καὶ δι' ὀξειδώσεως τῆς κανονικῆς βουτυλικῆς ἀλκοόλης.

Εἰς μεγίστας ποσότητας ὅμως προκύπτει βουτυρικὸν ὀξὺ διὰ διαφορωτάτων ζυμώσεων τῇ ἐπενεργείᾳ διαφόρων βακτηρίων ἐπὶ τῶν σακχάρων (μαννίτης, δουλσίτης, σταφυλοσάκχαρον, καλαμοσάκχαρον) ὡς καὶ ἐπὶ ἀμύλου, δεξτρίνης, γλυκερίνης καὶ γαλακτικῶν ἁλάτων.

Τὸ *ἰσοβουτυρικὸν ὀξὺ* εὑρίσκεται ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει παρὰ τὸ μυρμηκικόν, ὀξικόν, καπρονικὸν καὶ ἠλεκτρικὸν ὀξὺ εἰς τὰ ξυλοκέρατα καὶ εἰς τὸ αἰθέριον ἔλαιον τῆς Arnica montana, ὑπὸ τὴν μορφὴν δὲ ἐστέρων εἴς τινα ἄλλα αἰθέρια ἔλαια, ὡς καὶ εἰς τὸ σησαμέλαιον εἰς ἐλάχιστα ποσά. Περαιτέρω σχηματίζεται δι' ὀξειδώσεως τῆς ἰσοβουτυλικῆς ἀλκοόλης διὰ διχρωμικοῦ καλίου καὶ θειικοῦ ὀξέος.

Ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως σημασίαν κέκτηται μόνον τὸ *κανονικὸν βουτυρικὸν ὀξὺ* ἢ *βουτυρικὸν ὀξὺ ζυμώσεως*. Κατὰ τὰς παλαιοτάτας μεθόδους ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς πρώτη ὕλη ἀμυλόκολλα καὶ σεσηπὸς κρέας ἢ σεσηπὸς τυρός. Οὕτω λ. χ. οἱ Lieben καὶ Rossi εἰργάζοντο ὡς ἀκολούθως: 50 χιλιόγραμμα ἀμύλου ὀρύζης βράζονται ἐπί τινας ὥρας μετὰ 60 λίτρων ὕδατος καὶ μετὰ ψῦξιν προστίθενται 60 γρ. βίνης, πολτοποιημένης εἰς 2 λίτρα γάλακτος, 1 χιλιόγραμμον κρέατος τεμαχισθέντος καὶ 2 χιλιόγραμμα κρητίδος πρὸς δέσμευσιν τοῦ σχηματιζομένου ὀξέος καὶ ἀφίνετο τὸ ὅλον ἐπί τινας ἑβδομάδας εἰς θερμοκρασίαν 25—30°. Ὅταν παύσῃ πλέον νὰ ἐκλύηται διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, διηθεῖται τὸ ὅλον καὶ βράζεται τὸ διήθημα, ὁπότε καθιζάνει τὸ βουτυρικὸν ἀσβέστιον, ὡς δυσδιάλυτον ἐν θερμῷ ὕδατι, ἐνῷ τὸ συμπαραχθὲν ὀξικὸν καὶ καπρονικὸν ἀσβέστιον παραμένει ἐν διαλύσει. Διηθεῖται ἐν θερμῷ καὶ διασπᾶται τὸ βουτυρικὸν ἀσβέστιον διὰ πυκνοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος. Ὁ περαιτέρω καθαρισμὸς ἐπιτελεῖται διὰ κλασματικῆς ἀποστάξεως.

Πρὸς παρασκευὴν τοῦ βουτυρικοῦ ὀξέος εἰς μεγαλύτερα ποσὰ ἐβασίσθησαν κατ' ἀρχὰς ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω μεθόδου. Ἡ πρώτη ὕλη, ἀμυλόκολλα ἢ βρασθέντα καὶ συνθλιβέντα γεώμηλα, ἀνεμειγνύετο μετὰ θερμοῦ ὕδατος, εἰς ὃ εἶχε προστεθῆ ὀλίγον τρυγικὸν ὀξὺ διὰ τὴν ἰμβερτοποίησιν, καὶ ἡ ζύμωσις ἐπετελεῖτο διὰ προσθήκης μετά τινας ἡμέρας σεσηπότος κρέατος ἢ σεσηπότος τυροῦ. Ἦ ἀφίνετο νὰ παραμείνῃ εἰς θερμὸν μέρος ὀξινον ἀποβουτυρωμένον γάλα ἀναμεμειγμένον μετὰ κρητίδος, ἀπὸ καιροῦ δὲ εἰς καιρὸν προσετίθετο τὸ ἐξατμιζόμενον ὕδωρ. Ὡς ἐνδιάμεσον προϊὸν προέκυπτε γαλακτικὸν ὀξύ, ἀποβαλλόμενον ἐκ τοῦ ὑγροῦ ὡς γαλακτικὸν ἀσβέστιον. Κατὰ τὴν παράτασιν ὅμως τῆς ζυμώσεως ἐξηφανίζετο βαθμηδὸν τὸ γαλακτικὸν ἀσβέστιον καὶ τὸ διάλυμα ἐνεῖχε βουτυρικὸν ἀσβέστιον. Ἐκ τοῦ βουτυρικοῦ ἀσβεστίου διὰ διασπάσεως δι' ἀνοργάνων ὀξέων λαμβάνεται τὸ βουτυρικὸν ὀξύ, τὸ ὁποῖον καθαρίζεται περαιτέρω δι' ἀποστάξεως.

Ἐπειδὴ κατὰ τὰς μέχρι τοῦδε ἐκτεθείσας μεθόδους σχηματίζεται πάντοτε ὡς ἐνδιάμεσον προϊὸν γαλακτικὸν ὀξὺ καὶ διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως ἀμφιβόλων διεγερτῶν τῆς ζυμώσεως ὡς κρέας ἢ τυρὸς ἐλαμβάνοντο κυμαινόμεναι ἀποδόσεις εἰς βουτυρικὸν ὀξύ, ἕνεκα τοῦ σχηματισμοῦ διαφόρων παραπροϊόντων, ἐπεδίωξαν διάφοροι ἐρευνηταί, ὡς ὁ Fitz, ὁ Emmerling, ὁ V. Klecki κλπ., τὴν ἀποφυγὴν τῶν δυσαρεστών τούτων διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως καθαρᾶς, ὁμοιογενοῦς, πρώτης ὕλης. Ἐπίσης ἐγένοντο ἔρευναι πρὸς χρησιμοποίησιν ἄλλων διεγερτῶν τῆς ζυμώσεως, ὡς λ.χ. τοῦ Bacillus butylicus καὶ ἄλλων πρώτων ὑλῶν ἀντὶ τοῦ ἀμύλου, ὡς γλυκερίνης, μαννίτου καὶ καλαμοσακχάρου. Πρὸς παρασκευὴν τοῦ βουτυρικοῦ ὀξέος ἐν μεγάλῳ χρησιμοποιοῦνται ἀποκλειστικῶς ὡς πρῶται ὗλαι ἄμυλον (γεωμήλων, ὀρύζης, ἀραβοσίτου ἢ ἀλεύρου) ἢ σάκχαρα (σταφυλοσάκχαρον, καλαμοσάκχαρον), ἡ δὲ ζύμωσις ἐπιτελεῖται ἀπ' εὐθείας δι' ὡρισμένων βακτηρίων, ἀναλόγως δὲ τῆς πρώτης ὕλης χρησιμοποιεῖται καὶ διάλυμα θρεπτικῶν ἁλάτων.

Πρὸς παρασκευὴν *χημικῶς καθαροῦ* βουτυρικοῦ ὀξέος χρησιμοποιεῖται τὸ μεταξὺ 160 καὶ 165° ἀποστάζον κλάσμα τοῦ ἀκαθαρίστου ὀξέος, ὅπερ μετατρέπεται εἰς τὸ μετ' ἀσβεστίου ἅλας, πλύνεται διὰ θερμοῦ ὕδατος καὶ διασπᾶται δι' ἀνοργάνου ὀξέος ἢ μετατρέπεται εἰς τὸν αἰθυλεστέρα αὐτοῦ, ὅστις περαιτέρω ὑποβάλλεται εἰς κλασματικὴν ἀπόσταξιν καὶ εἶτα διασπᾶται δι' ἀλκαλίων ἢ γάλακτος ἀσβέστου. Κατὰ νεωτέρας ὑποδείξεις βουτυρικὸν ὀξὺ παρασκευάζεται ἐκ τῶν ἀπορριμμάτων τῆς ζυθοποιίας καὶ σακχαροποιίας.

Τὸ βουτυρικὸν ὀξὺ εἶναι ἐν συνήθει θερμοκρασίᾳ λίαν εὐκίνητον, ἄχρουν, καυστικὸν ὑγρόν, ὀσμῆς διαπεραστικῆς ταγγώδους, ὑπενθυμιζούσης τὸ ὀξικὸν ὀξύ, καὶ ἰσχυρῶς ὀξίνου, καυστικῆς γεύσεως. Ἐν ἀραιᾷ καταστάσει οἱ ἀτμοὶ αὐτοῦ ἔχουσι δυσάρεστον ὡς ἀπὸ ἱδρῶτος ὀσμήν. Πήγνυται εἰς —10° εἰς φυλλοειδεῖς κρυστάλλους, οἵτινες τήκονται εἰς —7°,9, βράζει δὲ εἰς 162°,3. Μείγνυται μετὰ τοῦ ὕδατος, ἀλκοόλης καὶ αἰθέρος εἰς πᾶσαν ἀναλογίαν καὶ ἀποβάλλεται ἐκ τοῦ ὑδατικοῦ διαλύματος διὰ μαγειρικοῦ ἅλατος, χλωριασβεστίου ἢ κάλλιον ἀφυδατωθέντος θειικοῦ ἀργιλλίου. Τὸ βουτυρικὸν ὀξὺ ἐρυθραίνει τὸν χάρτην τοῦ ἡλιοτροπίου καὶ

Digitized by Google

εἶναι εὐκόλως πτητικὸν μεθ' ὑδρατμῶν. Ὡς πρὸς τὰ ὀξειδωτικὰ μέσα εἶναι λίαν εὐπαθές. Διὰ μακροτέρου βρασμοῦ μετὰ πυκνοῦ νιτρικοῦ ὀξέος προκύπτει ἠλεκτρικὸν ὀξύ, διὰ χρωμικοῦ μείγματος δὲ ἢ ὑπερμαγγανικοῦ καλίου ἐν ὀξίνῳ διαλύματι καίεται τὸ βουτυρικὸν ὀξὺ εἰς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ ὀξικὸν ὀξύ, τὸ ἀλκαλικὸν δὲ διάλυμα τοῦ ὑπερμαγγανικοῦ καλίου παρέχει ὀξαλικὸν ὀξύ.

Τὰ ἅλατα τοῦ βουτυρικοῦ ὀξέος εἶναι ἐν ξηρᾷ καταστάσει ἄχροα, ἐν ὑγρᾷ δὲ ἔχουσι τοῦτα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὴν ὀσμὴν τοῦ ὀξέος. Ἐξαιρέσει τῶν ἁλάτων τοῦ ἀργύρου, ὑδραργύρου καὶ μολύβδου, τὰ ἄλλα ἅλατα εἶναι εὐδιάλυτα ἐν ὕδατι. Τεχνικὴν σημασίαν ἔχουσι τὰ ἅλατα τοῦ ἀμμωνίου, νατρίου καὶ ἀσβεστίου. Τὸ βουτυρικὸν ὀξὺ ἔρχεται εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ διαφόρους πυκνότητας, ὡς καὶ εἰς διάφορον βαθμὸν καθαρότητος.

Τὸ τεχνικὸν προϊὸν χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν βυρσοδεψικὴν ὡς ἀναπλήρωμα τοῦ γαλακτικοῦ ὀξέος, τὸ δὲ καθαρὸν χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν τῶν διαφόρων βουτυρικῶν ἐστέρων, οἵτινες παίζουν σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν παρασκευὴν τεχνητῶν αἰθέρων ὀπωρῶν.

Βουτυρικοὶ ἐστέρες. Οἱ σπουδαιότεροι ἐστέρες τοῦ βουτυρικοῦ ὀξέος εἶναι ὁ *μεθυλικός*, ὁ *αἰθυλικός*, ὁ *ἰσοβουτυλικὸς* καὶ ὁ *ἀμυλικός*.

Ὁ *αἰθυλικὸς* ἐστὴρ λαμβάνεται διὰ σαπωνοποιήσεως βουτύρου δι' ἀλκαλίων καὶ ἀποστάξεως τοῦ σχηματισθέντος σάπωνος μετ' ἀλκοόλης καὶ θειικοῦ ὀξέος ἢ δι' ἀποστάξεως ἀλκοόλης μετ' ἁπλῶς ἀποσταχθέντος βουτυρικοῦ ὀξέος καὶ πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος· ἡ τελευταία μέθοδος χρησιμοποιεῖται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐν τῇ πράξει. Κατὰ τὸν Stinde τὰ ξυλοκέρατα εἶναι ἔξοχος πρώτη ὕλη διὰ τὸν βουτυρικὸν ἐστέρα, διότι περιέχουν περίπου 2% ἰσοβουτυρικὸν ὀξὺ καὶ 40% ζυμώσιμον σάκχαρον. Ταῦτα κατατέμνονται καὶ μετὰ τὴν προσθήκην γαλακτώματος κρητίδος ἀφίνονται πρὸς ζύμωσιν, ὁπότε προκύπτει κανονικὸν βουτυρικὸν ὀξύ. Μετά τινα χρόνον ἀπομονοῦνται τὰ μετ' ἀσβεστίου ἅλατα τῶν δύο τούτων βουτυρικῶν ὀξέων καὶ ἀποστάζονται περαιτέρω μετ' ἀλκοόλης καὶ θειικοῦ ὀξέος. Ὁ καθαρὸς βουτυρικὸς αἰθυλεστὴρ εἶναι ἄχρουν, λίαν εὐκίνητον ὑγρόν, ἰσχυρᾶς, εὐχαρίστου ὡς ἀπὸ ὀπωρῶν ὀσμῆς, ἐν ἀραιᾷ καταστάσει ὑπενθυμιζούσης τὸν ἀνανάν. Βράζει εἰς 119°,9 καὶ ἔχει εἰδικὸν βάρος 0,8978. Ὁ *βουτυρικὸς αἰθὴρ* τοῦ ἐμπορίου εἶναι μεῖγμα κανονικοῦ βουτυρικοῦ αἰθυλεστέρος μετ' ἄλλων ἀναλόγου ὀσμῆς καὶ γεύσεως ἐστέρων, χρησιμοποιεῖται δὲ πρὸς παρασκευὴν τοῦ τεχνητοῦ ρουμίου ὡς καὶ τῶν πλείστων τεχνητῶν αἰθέρων ὀπωρῶν, τὸ ἀλκοολικὸν δὲ διάλυμα τούτου ἀποτελεῖ τὸ τεχνητὸν ἔλαιον τοῦ ἀνανᾶ (αἰθὴρ ἀνανᾶ, ἐσσέντζα ἀνανᾶ, pine apple oil).

Ἡ παρασκευὴ τῶν ἄλλων ἐστέρων τοῦ βουτυρικοῦ ὀξέος γίνεται ἀναλόγως, ὡς ἐπίσης ἀνάλογος πρὸς τὸν ἀνωτέρω εἶναι καὶ ἡ χρησιμοποίησίς των. Ὁ *μεθυλικὸς* ἐστὴρ εἶναι ἄχρουν ὑγρὸν βράζον εἰς 102°,3. Ὁ *ἰσοβουτυλικὸς* ἐστὴρ τοῦ βουτυρικοῦ ὀξέος εἶναι ἄχρουν ὑγρὸν βράζον εἰς 156°,9, ὑπενθυμίζει δὲ εἰς τὴν ὀσμὴν τὸν ἀνανάν. Ὁ *ἀμυλικὸς* δὲ ἐστὴρ εἶναι ἄχρουν ὑγρὸν βράζον εἰς 178°,6 ὀσμῆς ἀχλαδίων. Σ. Γ.

— **βουτυρικὴ** *ζύμωσις [Χημ.].* Ἡ διὰ διαφόρων βακτηρίων ζύμωσις ὑδατανθράκων, γαλακτικοῦ ὀξέος καὶ πολυσθενῶν τινων ἀλκοολῶν (ὡς γλυκερίνης κλπ.), καθ' ἣν παράγεται πλὴν τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ *βουτυρικὸν ὀξὺ κανονικὸν* (βλ. καὶ λ. **βουτυρικὰ** *ὀξέα*). Σ. Γ.

— **βουτυρικὸν** *αἰθύλιον ['Οργ. Χημ.]·* βλ. κατωτ. **βουτυρικὸς** *αἰθυλεστήρ.*

— **βουτυρικὸς** *αἰθὴρ [Χημ.]·* βλ. ἀνωτ. *βουτυρικὰ ὀξέα.*

— **βουτυρικὸς** *ἐξυλεστὴρ ['Οργ. Χημ.].* Ἐστὴρ τοῦ βουτυρικοῦ ὀξέος. Ἔχει τὸν τύπον

$$C_3H_7.CO.O.C_6H_{13}$$

καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὸ αἰθέριον ἔλαιον τοῦ Heracleum.

— **βουτυρικὸς** *ὀκτυλεστὴρ ['Οργ. Χημ.].* Ἐστὴρ τοῦ βουτυρικοῦ ὀξέος. Κέκτηται τὸν τύπον

$$C_3H_7.CO.O.C_8H_{17}$$

καὶ ἀνευρέθη εἰς τὸ ἔλαιον τῶν καρπῶν τοῦ Pastinaca sativa. Σ. Γ.

βουτυρίνη (ἡ) ἢ *τριβουτυρίνη ['Οργ. Χημ.].* Καλεῖται οὕτω ὁ τριβουτυρικὸς ἐστὴρ τῆς γλυκερίνης. Ἔχει τὸν τύπον $C_3H_5O_3(CO.C_3H_7)_3$ καὶ εἶναι πικρᾶς γεύσεως ὑγρὸν βράζον εἰς 288°.

Τὴν λέξιν *βουτυρίνη* χρησιμοποιοῦσιν ὡς ἐν ἐκ τῶν πολλῶν φανταστικῶν ὀνομάτων, ὑπὸ τὰ ὁποῖα φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον αἱ διάφοροι μαργαρῖναι (βλ. λ.). Σ. Γ.

βουτύρινος, *—η, —ον* καὶ κοιν. *βουτυρένιος, —α, —ο·* ὁ ἐκ βουτύρου, ἢ ὁ μετὰ βουτύρου κατεσκευασμένος: «βουτύρινον γλύκισμα».

βουτυρίτσα (ἡ)· (ἰδιωματ. ἐν Λακεδαίμονι), ὁ πιμήκης κάδος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου δέρεται τὸ ξινον γάλα, διὰ νὰ ἀποχωρισθῇ τὸ βούτυρον· ἀλλαχοῦ τοῦτο λέγεται *βούννα* ἢ *βλάντα, βούρτσα* καὶ *καράμπα.* Δ. Ν. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

βουτυρόγαλα (τὸ) *[Χημ. Τροφ.].* Τὸ ὑγρόν, ὅπερ παραμένει ἐκ τοῦ γάλακτος μετὰ τὴν δι' ἀποδάρσεως ἀπομάκρυνσιν τοῦ βουτύρου. Τὸ ὑγρὸν τοῦτο περιέχει εἰσέτι πολύτιμα συστατικὰ καὶ χρησιμοποιεῖται ποικιλοτρόπως. Οὕτω λ.χ. διὰ βρασμοῦ πήγνυται εἰς εἶδος τυροῦ κατωτέρας ποιότητος κλπ. Σ. Γ.

—*['Εγκυκλ.]* Ἡ σύνθεσις τοῦ βουτυρογάλακτος ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὴν τοῦ *ἀπάχου* γάλακτος. Ἡ περιεκτικότης αὐτοῦ εἰς λίπος κυμαίνεται μεταξὺ 0, 4% ἕως 1% ἀναλόγως τῶν ὅρων τῆς ἀποβουτυρώσεως. Περιεκτικότης εἰς λίπος ἀνωτέρα τοῦ 1% δεικνύει ὅτι ἡ ἀποβουτύρωσις ἐγένετο ἐλαττωματικῶς. Κατὰ μέσον ὅρον ἡ σύνθεσις τοῦ βουτυρογάλακτος ἐφ' ὅσον δὲν προσετέθη ὕδωρ εἶναι ἡ ἑξῆς: ὕδωρ 90,70, λίπος 0,50, λευκωματώδεις οὐσίαι 3,40, γαλακτοσάκχαρον καὶ γαλακτικὸν ὀξὺ 4,70, τέφρα 0,70. Ἡ γεῦσις αὐτοῦ ποικίλλει, οὖσα ὁτὲ μὲν γλυκεῖα, ὁτὲ δὲ ὀξινος, ἐφ' ὅσον πρὸς ἀποβουτύρωσιν ἐχρησιμοποιήθη γλυκὺ γάλα ἢ γλυκεῖα κορυφὴ ἢ τοὐναντίον ὀξινα τοιαῦτα. Τὸ χρῶμα, παρὰ τὴν μικρὰν περιεκτικότητα τοῦ βουτυρογάλακτος εἰς λίπος, εἶναι λευκὸν καὶ οὐχὶ κυανωπὸν ὡς εἰς τὸ ἄπαχον γάλα. Τὸ εἰδικὸν βάρος κυμαίνεται μεταξὺ 1, 032 —1, 035 εἰς 15° Κελσίου. Τὸ γλυκὺ βουτυρόγαλα δὲν διατηρεῖται ἐπὶ πολύ, ἀλλὰ προσλαμβάνει εὐκόλως πικρὰν γεῦσιν λόγῳ τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν λευκωματωδῶν οὐσιῶν. Τοὐναντίον εἰς τὸ ὀξινον τοιοῦτον φαίνεται, ὅτι ἀντιδρᾷ τὸ γαλακτικὸν ὀξὺ κατὰ τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν λευκωματωδῶν οὐσιῶν καὶ ἑπομένως τῆς προσλήψεως τῆς πικρᾶς γεύσεως. Τὸ βουτυρόγαλα χρησιμοποιεῖται διαφοροτρόπως: α') πρὸς παρασκευὴν τυροῦ καὶ δὴ εἴτε μόνον του, εἴτε ἐν ἀναμείξει μετὰ ἀπάχου γάλακτος· β') πρὸς διατροφὴν τῶν ἀνθρώπων, πινόμενον ἀπ' εὐθείας καὶ μάλιστα ἰδιαιτέρως τὸ ὀξινον τοιοῦτον, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ θέρος ἔχει δροσιστικὴν ἐνέργειαν, ἢ παρασκευαζομένων ἐξ αὐτοῦ διαφόρων ἀρτυμάτων· καὶ γ') πρὸς διατροφὴν τῶν μόσχων, πώλων καὶ χοιριδίων. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει δέον τὸ βουτυρόγαλα νὰ χρησιμοποιῆται ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποβουτύρωσιν, καθ' ὅσον, ὡς ἐλέχθη, ἀλλοιοῦται ταχέως, συγχρόνως δὲ δέον νὰ μὴ χορηγῆται εἰς τὰ λίαν νεαρὰ ζῷα ἡλικίας κάτω τοῦ ἑνὸς μηνός, καθ' ὅσον ταῦτα εἶναι λίαν εὐπαθῆ. Ι. ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

βουτυρόδενδρον (τὸ) *[Βοτ.]·* βλ. βουτυρόσπερμον.

βουτυροδιαθλασίμετρον (τὸ) *[Χημ. Τροφ.].* Εἰδικῶς κατεσκευασμένον *διαθλασίμετρον,* χρησιμεῦον διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ δείκτου διαθλάσεως τοῦ βουτύρου, ὡς καὶ ἄλλων λιπῶν καὶ ἐλαίων. Ἐπειδὴ ὁ δείκτης διαθλάσεως ὅλων τῶν λιπῶν καὶ ἐλαίων κυμαίνεται μεταξὺ τῶν ὁρίων $n_D = 1{,}42$ καὶ $n_D = 1{,}49$, διὰ τοῦτο τὸ βουτυροδιαθλασίμετρον περιέχει τοῦτο ἀκριβῶς τὸ διάστημα, ὑποδιῃρημένον εἰς 100 βαθμοὺς πρὸς εὐκολωτέραν χρῆσιν καὶ παρέχει δι' ἀπ' εὐθείας ἀναγνώσεως βαθμοὺς βουτυροδιαθλασιμέτρου. Βασίζεται ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀρχῆς τοῦ διαθλασιμέτρου τοῦ Abbe καὶ ἡ ὑπόδειξις του ὀφείλεται εἰς τὸν Wollny.

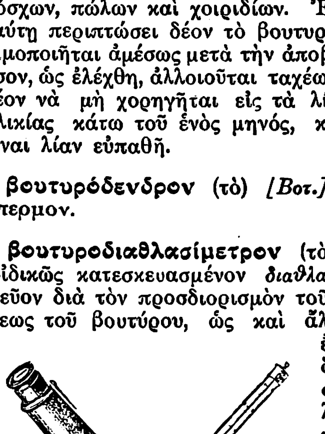

Βουτυροδιαθλασίμετρον.

Ἐν ἐλλείψει βουτυροδιαθλασιμέτρου γίνεται χρῆσις κοινοῦ διαθλασιμέτρου τοῦ Abbe μετὰ θερμαινομένων πρισμάτων καὶ ἡ μετατροπὴ τοῦ ἀναγιγνωσκομένου δείκτου διαθλάσεως εἰς βαθμοὺς βουτυροδιαθλασιμέτρου ἐκτελεῖται δι' εἰδικῶν πινάκων. Σ. Γ.

βουτυροδοχεῖον (τό)· δοχεῖον βουτύρου.

βουτυροδόχος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ πρὸς ὑποδοχὴν βουτύρου κατεσκευασμένος ἢ προωρισμένος: «βουτυροδόχον ἀγγεῖον» ‖ τὸ θηλ. ἡ *βουτυροδόχος* ὡς οὐσιαστ.

βουτυροειδὴς (ὁ, ἡ),—*ἐς* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ βούτυρον, ὁ ἐμφανίζων ὄψιν βουτύρου.

βουτυροΐνη (ἡ) *[Χημ.]·* βλ. διμεθυλοκετόλη.

βουτυροκομεῖον (τό)· ὁ τόπος ἢ τὸ κατάστημα ὅπου κατασκευάζεται βούτυρον.

βουτυροκομία (ἡ)· ἡ περὶ τὴν κατασκευὴν τοῦ βουτύρου ἐπιμέλεια, τέχνη.

— *['Εγκυκλ.]·* βλ. βουτυρομηχανὴ καὶ βούτυρον.

βουτυροκόμος (ὁ, ἡ)· ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ βουτύρου τεχνίτης. Καὶ ρῆμα *βουτυροκομῶ.*

βουτυρολακτόνη (ἡ) ἢ *βουτανολίτης*-4,1 *['Οργ. Χημ.].* Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_4H_6O_2$ ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *λακτονῶν,* ὑγρὸν βράζον εἰς 204°. Σ. Γ.

— **βουτυρολακτονο-α-καρβονικὸν** *ὀξὺ ['Οργ. Χημ.].* Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

```
CH2. CH2. CH. COOH
 |         |
 O---------CO
```

Λαμβάνεται ἐκ τοῦ β-ὀξυαιθυλομηλονικοῦ ὀξέος καὶ εἶναι ὑγρὸν εὐδιάλυτον ἐν ὕδατι. Θερμαινόμενον εἰς 120° διασπᾶται εἰς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ βουτυρολακτόνην. Σ. Γ.

— **γ-βουτυρολακτονο-β-καρβονικὸν** *ὀξὺ ['Οργ. Χημ.]·* βλ. **παρακονικὸν** *ὀξύ.*

— **βουτυρολακτονο-γ-καρβονικὸν** *ὀξὺ ['Οργαν. Χημ.]·* βλ. **α-ὀξυγλουταρικὸν** *ὀξύ.*

βουτυρόλη (ἡ) *[Χημ. Τροφ.]·* ὄνομα ὑπὸ τὸ ὁποῖον φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον εἶδός τι *μαργαρίνης* (τεχνητοῦ βουτύρου).

βουτυρόλιπος (τὸ) *[Χημ. Τροφ.].* Μῖγμα λίπους βοὸς καὶ προβάτου τεχνητῶς κεχρωσμένον καὶ ἀρωματισμένον, ἵνα προσομοιάζῃ τῷ βουτύρῳ κατὰ τὴν ὄψιν καὶ ὀσμήν. Χρησιμοποιεῖται πρὸς νόθευσιν τοῦ βουτύρου. Σ. Γ.

βουτυρόμετρον (τὸ) *[Χημ. Τροφ.].* Ὄργανον χρησιμεῦον διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς ποσότητος τοῦ ἐν τῷ γάλακτι περιεχομένου λίπους. Βουτυρομέτρων ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη, ὧν τὸ μᾶλλον διαδεδομένον εἶναι τοῦ Gerber.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Σ. Γαλανοῦ,* Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν τροφίμων. Ἀθῆναι 1926, καὶ διάφορα ἄλλα ἑλληνικὰ καὶ ξενόγλωσσα συγγράμματα.] Σ. Γ.

βουτυρομηχανὴ (ἡ) ἢ *κάδη·* τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἐκτελεῖται ἡ ἀποβουτύρωσις.

— *['Εγκυκλοπ.]* Βουτυρομηχανῶν ὑπάρχουσι πλεῖστα συστήματα, ἐν τούτοις ὅμως δυνάμεθα βασικῶς νὰ διακρίνωμεν τὰς ἑξῆς κατηγορίας: 1) τὴν ἀρχέγονον κάδην· 2) τὰς περιστροφικὰς κάδας· 3) τὰς ἀκινήτους κάδας μετὰ περιστρεφομένου τυμπάνου καὶ 4) τὰς συνδυασμένας μετὰ ζυμωτηρίου κάδας.

Ἀρχέγονος κάδη: Εἶναι εἰσέτι ἡ ἐπικρατεστέρα παρ' ἡμῖν συσκευή. Ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς ξυλίνου βαρελίου, σχήματος κολούρου κώνου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κινεῖται διὰ τῆς χειρὸς ἔμβολον ἀποτελούμενον ἐκ μιᾶς ξυλίνης ράβδου προσηρμοσμένης εἰς ἕνα διάτρητον δίσκον. Ἡ κάδη αὕτη ἔχει μὲν τὸ πλεονέκτημα, ὅτι εἶναι εὐθηνὴ καὶ καθαρίζεται εὐκόλως, ἀλλ' ἔχει τὸ μέγα μειονέκτημα, ὅτι ἡ χρῆσις αὐτῆς εἶναι ἐπίπονος καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποβουτυρωθῇ συγχρόνως μεγάλη ποσότης γάλακτος ἢ κορυφῆς. Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου ἀντικατεστάθη σχεδὸν πανταχοῦ ὑπὸ τῶν ἄλλων συστημάτων.

Σχ. 1. *Ἀρχέγονος βουτυροκάδη.*

Περιστροφικαὶ κάδαι: Χαρακτηριστικὸν τῶν βουτυρομηχανῶν τούτων εἶναι, ὅτι τὸ βαρέλιον, ἐξ οὗ αὗται σύγκεινται, περιστρέφεται αὐτὸ τοῦτο καὶ μάλιστα αἱ στρόφιγγες αὐτοῦ εἶναι τοποθετημέναι ἢ εἰς τοὺς πυθμένας τοῦ βαρελίου, ὡς εἰς τὴν *νορμανδικὴν κάδην,* ἢ εἰς τὰ πλάγια αὐτοῦ, ὡς εἰς τὸ σύστημα «*Βικτώρια*». Τὸ ἐσωτερικὸν τῶν βαρελίων ἢ εἶναι τελείως κενόν, ἢ φέρει προεξοχάς, ἢ διαφόρου σχήματος διαφράγματα, διὰ τῶν ὁποίων διαχωρίζεται τὸ ἀποβουτυρούμενον ὑγρὸν καὶ ὑποβοηθεῖται ἡ ἀποβουτύρωσις. Οἱ κρουνοὶ τῆς ἐκκενώσεως ἢ εἶναι τοποθετημένοι εἰς τὸν πυθμένα, ὡς εἰς τὴν «Βικτώρια», ἢ εἰς τὰ πλάγια, ὡς εἰς τὴν νορμανδικήν. Λόγῳ τῆς κατασκευῆς αὐτῶν αἱ περιστροφικαὶ κάδαι δέον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀποβουτυρώσεως νὰ ἀνοίγωνται δύο ἢ τρεῖς φοράς, διὰ νὰ ἐξέλθῃ ὁ λόγῳ τῆς ἀνυψώσεως τῆς θερμοκρασίας τεταμένος ἀήρ, ὅστις δυσχεραίνει τὴν ἀποβουτύρωσιν. Ἕτερον μειονέκτημα τῶν καδῶν τούτων εἶναι, ὅτι τὸ ἄνοιγμα τῆς πληρώσεως εἶναι πολλάκις μικρόν,

Σχ. 2. *Περιστρεφομένη κάδη.*

Digitized by Google

εἰς τρόπον ὥστε ὁ καθαρισμὸς καὶ ὁ ἀερισμὸς αὐτῶν δὲν γίνεται καλῶς. Εἰς τὰς κατεσκευασμένας ὅμως κατὰ τὸ σύστημα «Βικτώρια» ὁ εἷς πυθμὴν εἶναι τελείως κινητός, ὥστε ὁ καθαρισμὸς καὶ ἀερισμὸς γίνεται κανονικῶς. Εἰς τὰς μηχανοκινήτους μάλιστα κάδας καὶ οἱ δύο πυθμένες εἶναι κινητοί. Ἕτερον μειονέκτημα εἶναι ὅτι δυσκόλως δύναται νὰ τοποθετηθῇ εἰς αὐτὰς θερμόμετρον. Ἔναντι τῶν μειονεκτημάτων τούτων ἔχουσιν αἱ περιστροφικαὶ κάδαι τὸ μέγα πλεονέκτημα, ὅτι ἡ κίνησις αὐτῶν εἶναι εὐκολωτέρα ἢ εἰς τὰ λοιπὰ συστήματα, δι' ὃ καὶ διεδόθησαν ἰδιαιτέρως ἐκεῖ ὅπου κατεργάζονται μικρὰς ποσότητας γάλακτος ἢ κορυφῆς. Αἱ πλεῖσται τῶν περιστροφικῶν βουτυρομηχανῶν φέρουσιν ὑαλόφρακτον θυρίδα, διὰ τῆς ὁποίας δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν πορείαν τῆς ἀποβουτυρώσεως χωρὶς νὰ ἀνοίξωμεν αὐτάς. Ἡ πλήρωσις αὐτῶν γίνεται μέχρι τοῦ $^1/_2$—$^1/_8$ τῆς χωρητικότητος αὐτῶν. Ἡ ταχύτης τῶν περιστροφῶν εἶναι διάφορος ἀναλόγως τοῦ συστήματος καὶ τῆς χωρητικότητος τῆς κάδης. Κατασκευάζονται καὶ χειροκίνητοι καὶ διὰ μηχανικὴν κίνησιν.

Ἀκίνητοι κάδαι μετὰ περιστρεφομένου τυμπάνου: Αὗται ὑποδιαιροῦνται, 1) εἰς τὰς μετὰ καθέτου ἄξονος καὶ 2) εἰς τὰς μεθ' ὁριζοντίου τοιούτου. Αἱ πρῶται εἶναι καὶ αἱ σπουδαιότεραι καὶ μᾶλλον διαδεδομέναι ἐν τῇ πράξει. Χαρακτηριστικὸς ἀντιπρόσωπος αὐτῶν εἶναι ἡ *δανικὴ κάδη*. Ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς βαρελίου σχήματος κολούρου κώνου παραμένοντος κατὰ τὴν ἀποβουτύρωσιν ἀκινήτου. Διὰ δύο ἀξόνων τοποθετουμένων εἰς τὰ πλάγια αὐτοῦ στηρίζεται ἐπὶ ἰκριώματος κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ εὑρίσκηται ἐν αἰωρήσει καὶ νὰ δύναται εὐκόλως νὰ ἀνατραπῇ ὅπως καθαρισθῇ. Ἵνα μὴ δὲ ταλαντεύηται κατὰ τὴν ἀποβουτύρωσιν κρατεῖται σταθερὰ διὰ δύο ἀγκίστρων. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ βαρελίου εὑρίσκεται κάθετος ἄξων, φέρων εἰς τὸ ἄκρον ἕνα ταράκτην, δι' οὗ κτυπᾶται τὸ γάλα ἢ ἡ κορυφή. Τὸ κάλυμμα τοῦ βαρελίου ἀποτελεῖται ἐκ δύο τεμαχίων, δυναμένων νὰ ἀφαιρεθῶσιν εἰς οἱανδήποτε στιγμήν. Εἰς τὸ ἓν ἐκ τῶν δύο τούτων καλυμμάτων ὑπάρχει θερμόμετρον. Ἡ πλήρωσις γίνεται εἰς τὸ $^1/_2$—$^2/_3$ τῆς χωρητικότητος, ἡ δὲ ταχύτης ποικίλλει ἀπὸ 90—150 στροφὰς κατὰ λεπτόν, ἀναλόγως τοῦ συστήματος. Ἡ ἐν λόγῳ κάδη παρουσιάζει πολλαπλᾶ πλεονεκτήματα: α') λόγῳ τοῦ ἀκινήτου τῆς κάδης καὶ τοῦ κινητοῦ τοῦ καλύμματος ὁ ἀερισμὸς τοῦ ἀποβουτυρωμένου ὑγροῦ κατὰ τὴν ἀποβουτύρωσιν δύναται νὰ γίνῃ χωρὶς νὰ σταματήσῃ ἡ ἐργασία· β') ἕνεκα τοῦ αὐτοῦ λόγου ἡ παρακολούθησις τῆς πορείας τῆς ἀποβουτυρώσεως γίνεται ἄνευ διακοπῆς τῆς ἐργασίας· γ') ἡ τοποθέτησις θερμομέτρου εἶναι εὐχερὴς καὶ ἑπομένως δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν θερμοκρασίαν καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ ἐπέμβωμεν· δ') ἡ πλήρωσις τῆς κάδης φθάνει μέχρι τῶν $^2/_3$, δηλαδὴ περισσότερον ἢ εἰς ἄλλο σύστημα. Ἕνεκα τῶν λόγων τούτων αἱ κάδαι αὗται διεδόθησαν ἐν τῇ πράξει καὶ ἰδίως ἐκεῖ ὅπου κατεργάζονται μεγάλας ποσότητας γάλακτος. Δυστυχῶς κατασκευάζονται μόνον διὰ μηχανικὴν κίνησιν. Αἱ χειροκίνητοι ἀπαιτοῦσι μεγάλην δύναμιν.

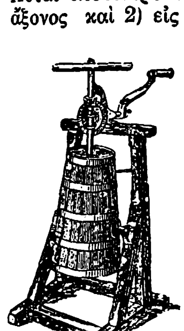

Σχ. 3. *Ἀκίνητος κάδη μετὰ περιστρεφομένου τυμπάνου.*

Αἱ κάδαι μετὰ ὁριζοντίου ἄξονος ἀποτελοῦνται καὶ αὗται ἐξ ἑνὸς βαρελίου, τοποθετημένου ἐπὶ ἰκριώματος καὶ παραμένοντος ὡς εἰς τὴν δανικὴν κάδην ἀκινήτου. Ἡ ὑφισταμένη διαφορὰ εἶναι, ὅτι ὁ ἄξων εἶναι ὁριζοντίως τοποθετημένος. Αἱ κάδαι αὗται ἁρμόζουσι μόνον διὰ μικρᾶς ποσότητας γάλακτος ἢ κορυφῆς, καθ' ὅσον ἡ πλήρωσις αὐτοῦ δὲν φθάνει οὔτε εἰς τὸ 1/2 τῆς χωρητικότητος αὐτῶν. Μέγα μειονέκτημα τῶν καδῶν τούτων εἶναι ὅτι αἱ ὀπαὶ δι' ὧν διέρχεται ὁ ἄξων δὲν δύναται νὰ κλεισθῶσι καλῶς καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκρέει τὸ ἀποβουτυρωμένον ὑγρόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ῥυπαίνεται τοῦτο δι' ἀκαθαρσιῶν διερχομένων δι' αὐτῶν. Θερμόμετρον εἶναι ἐπίσης δύσκολον νὰ τοποθετηθῇ.

Συνδυασμέναι βουτυρομηχαναὶ μετὰ ζυμωτηρίου: Αὗται κατασκευάζονται κατὰ τὸ σύστημα τῶν περιστροφικῶν καδῶν καὶ φέρουσι συγχρόνως ἐντὸς αὐτῶν κινητὸν ζυμωτήριον· ἔχουσι δηλαδὴ τὸ προτέρημα τοῦ συνδυασμοῦ δύο μηχανημάτων. Κυρίως κατασκευάζονται διὰ μηχανικὴν κίνησιν διὰ μεγάλας ποσότητας γάλακτος ἢ κορυφῆς.

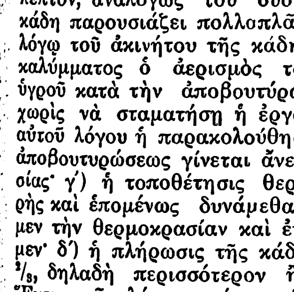

Σχ. 4 *Βουτυρομηχανὴ μετὰ ζυμωτηρίου.*

Εἰς οἱονδήποτε σύστημα καὶ ἂν ἀνήκῃ βουτυρομηχανή τις ὀφείλει νὰ πληροῖ τοὺς ἑξῆς ὅρους: α') ἡ ἀποβουτύρωσις νὰ ἀποπερατοῦται ἐντὸς 35—45 λεπτῶν· β') νὰ εἶναι ἁπλῆ καὶ νὰ ἀπαιτῇ ὅσον τὸ δυνατὸν μικροτέραν κινητήριον δύναμιν· γ') αἱ ὀπαὶ τῆς κενώσεως καὶ τῆς πληρώσεως νὰ ὦσιν ὅσον τὸ δυνατὸν εὐρύτεραι, ἵνα ὁ καθαρισμός, ἀερισμὸς καὶ ἀποξήρανσις αὐτῆς γίνεται εὐκολώτερον καὶ τελειότερον· δ') ὁ πωματισμὸς νὰ εἶναι ἁπλοῦς καὶ καλός, ὥστε νὰ μὴ ἐξέρχηται ὑγρόν· ε') ἡ ἀπόδοσις εἰς βούτυρον νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρα καὶ ἡ ποιότης τοῦ βουτύρου καλυτέρα· στ') νὰ εἶναι στερεὰ καὶ μεγάλης διαρκείας· ζ') ἡ τιμὴ αὐτῆς νὰ μὴ εἶναι ὑψηλή· καὶ η') νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν τοποθέτησιν θερμομέτρου. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ὑλικὸν ἐκ τοῦ ὁποίου κατασκευάζονται αἱ κάδαι, τὸ καλύτερον εἶναι τὸ ξύλον καὶ δὴ τὸ τῆς δρυὸς ἢ ὀξυᾶς, ὀλιγώτερον δὲ τὸ τῆς ἐλάτης. Μέταλλα εἶναι ἧττον κατάλληλα, διότι δυσκόλως διατηροῦσι τὴν δέουσαν θερμοκρασίαν τοῦ ἀποβουτυρωμένου ὑγροῦ, ὡς καλοὶ ἀγωγοὶ τῆς θερμότητος.

Ἐκτὸς τῶν καθ' αὐτὸ βουτυρομηχανῶν κατεσκευάσθησαν καὶ μηχανήματα, διὰ τῶν ὁποίων ἐπεδιώκετο ἡ ταυτόχρονος ἐκτέλεσις τῆς ἀποκορυφώσεως καὶ τῆς ἀποβουτυρώσεως. Ἐξ αὐτῶν σπουδαιότερα εἶναι: α') ὁ *βουτυροεξαγωγεὺς τοῦ Ivhannsen*. Εἰς τοῦτον ἡ συνένωσις τῶν λιπασμορίων ἐλάμβανε χώραν εἰς ἀναδευτικόν τι μηχάνημα, τοποθετούμενον ἐπὶ τοῦ τυμπανίου τοῦ κορυφολόγου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐλάμβανε καὶ τὴν κίνησιν. β') *ὁ βουτυροκορυφολόγος τοῦ de Daval.* Οὗτος ἀπετελεῖτο ἐκ κοινοῦ κορυφολόγου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξερχομένη ἡ κορυφὴ διήρχετο κατ' ἀρχὰς δι' ἑνὸς ψυγείου καὶ κατόπιν εἰσήρχετο εἰς μίαν ἐξ ἑνὸς κυλινδρικοῦ σωλῆνος ἀποτελουμένην βουτυρομηχανήν. Εἰς τὸν σωλῆνα τοῦτον ὑπῆρχε ταράκτης, ὁ ὁποῖος ἐλάμβανε τὴν κίνησιν αὐτοῦ ἐκ τοῦ τυμπανίου τοῦ κορυφολόγου. Αἱ μηχαναὶ αὗται, ὡς καὶ ἄλλαι ἐπὶ τῆς ἰδίας βάσεως κατασκευασθεῖσαι, οὐδόλως διεδόθησαν ἐν τῇ πράξει, ὡς ἔχουσαι ἐλαττωματικὴν ἀπόδοσιν βουτύρου. Ι. ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

βούτυρον (τό), ἐν δὲ τῇ ἀρχ. γλώσσῃ καὶ *βούτυρος* (ὁ)· λιπαρὰ ἐδώδιμος ὕλη, ἐξαγομένη τεχνικῶς ἐκ τοῦ γάλακτος.

—[ΧΗΜ. ΤΡΟΦ.] Τὸ βούτυρον εἶναι μεῖγμα λιπαρῶν ὑλῶν, παραγόμενον ἀποκλειστικῶς δι' ἀποδάρσεως, πρὸ ἢ μετὰ τὴν ξύνισιν διὰ βιολογικῆς μεθόδου, τοῦ γάλακτος, τοῦ ἐξ αὐτοῦ ἀνθογάλακτος ἢ μείγματος τῶν δύο τούτων ὑλῶν καὶ ἀρκούντως ἀπηλλαγμένον τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ βουτυρογάλακτος. Τὸ ὡς ἀνωτέρω ὁρισθὲν προϊὸν εἶναι τὸ *νωπὸν* ἢ *φρέσκον βούτυρον*. Πλὴν αὐτοῦ ὅμως διακρίνομεν καὶ τὰ κατωτέρω ἀκόμη εἴδη βουτύρου, ἤτοι: τὸ *ἁλατισμένον βούτυρον*, τὸ *λυωμένον βούτυρον γάλακτος*, τὸ *λυωμένον βούτυρον τυροῦ* ἢ *τυροβούτυρον*. Ἐν Εὐρώπῃ ὑπὸ τὸ ὄνομα *βούτυρον* ἁπλῶς ἐννοεῖται τὸ ἐκ γάλακτος ἀγελάδος νωπὸν βούτυρον. Ὅταν τὸ βούτυρον προέρχεται ἐξ ἄλλου εἴδους γάλακτος, δέον νὰ ὁρίζεται σαφῶς, ὡς λ. χ. βούτυρον ἐκ προβατείου γάλακτος ἢ πρόβειον βούτυρον, αἴγειον βούτυρον κ.λ.π. Ἐπίσης δέον νὰ δηλοῦται ἡ τυχὸν ἀνάμειξις βουτύρου ἀγελάδος, μετὰ βουτύρου ἐκ γάλακτος ἄλλων ζῴων.

Παρ' ἡμῖν νωπὸν βούτυρον ἀγελάδος παρασκευάζεται εἰς πολὺ μικρὰν ποσότητα καὶ κυρίως εἰς τὰς μεγάλας πόλεις, ὅπου καὶ ἀμέσως χρησιμοποιεῖται κυρίως ὡς τροφὴ πολυτελείας, σπανιώτατα δὲ ἐν τῇ μαγειρικῇ. Νωπὸν βούτυρον ἐκ γάλακτος προβάτου καὶ αἰγὸς παρασκευάζεται εἰς μικρὰν ποσότητα παρ ἡμῖν, χρησιμοποιούμενον ἐπίσης ὡς τροφὴ πολυτελείας. Ἐν Μακεδονίᾳ παρασκευάζεται καὶ βούτυρον ἐκ γάλακτος βουβάλου.

Παρ' ἡμῖν βούτυρον γενικῶς παρασκευάζεται ἐκ γάλακτος προβάτου ἢ αἰγῶν ἢ ἐκ μείγματος τούτων ἢ καὶ βουβάλων ἀκόμη ἐν Μακεδονίᾳ, καθόσον λόγῳ τοῦ εἴδους τῆς παρ' ἡμῖν κτηνοτροφίας ὑπερτερεῖ τὸ γάλα τῶν ζῴων τούτων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγελάδων εἶναι σχετικῶς περιωρισμένος καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν γάλα εὑρίσκει προσφορωτέραν χρησιμοποίησιν ὡς νωπὸν ἢ πρόσφατον γάλα.

Τὸ παρ' ἡμῖν παρασκευαζόμενον βούτυρον δὲν φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον εἰς νωπὴν κατάστασιν, παρὰ εἰς ἐλάχιστα μόνον ποσά, τοῦτο δὲ διότι ἡ παραγωγὴ βουτύρου ἐξ αἰγῶν καὶ προβάτων δὲν διαρκεῖ καθ' ὅλον τὸ ἔτος, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀφθόνου γαλακτοπαραγωγῆς, ἤτοι Ἀπρίλιον ἕως καὶ Ἰούνιον. Τὸ νωπὸν βούτυρον, ἕνεκα αὐτῆς ταύτης τῆς συστάσεώς του, ὡς ἀκόμη καὶ λόγῳ τῆς θερμότητος τοῦ κλίματος, δὲν δύναται νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ μακρὸν ἀναλλοίωτον καὶ ἑπομένως δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιῆται ὡς νωπόν. Διὰ τοὺς λόγους τούτους τὸ ἐξ αἰγῶν ἢ προβάτων βούτυρον πρέπει νὰ μετατραπῇ εἰς μορφὴν διατηρήσιμον, τοῦτο δὲ κατορθοῦται δι' ἀπομακρύνσεως τῶν προσμείξεων, ἤτοι τοῦ ὕδατος, τοῦ γαλακτοσακχάρου καὶ τῶν πρωτεϊνικῶν ὑλῶν, καθόσον τὰ συστατικὰ ταῦτα διευκολύνουν, ὑποβοηθοῦν καὶ συντείνουν εἰς τὴν ἀλλοίωσιν αὐτοῦ. Ἡ ἀπομάκρυνσις τούτων ἐπιτυγχάνεται διὰ τήξεως τοῦ νωποῦ βουτύρου (βλ. κατ. *Ἐγκυκλ.*). Τὸ τοιουτοτρόπως παραλαμβανόμενον λίπος βουτύρου καλεῖται *λυωμένον βούτυρον*, παρ' ἡμῖν δὲ ὑπὸ τὸ ἁπλοῦν ὄνομα βούτυρον τοῦτο νοεῖται. Εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην παρασκευάζονται πολὺ μικρὰ ποσὰ τοιούτου λυωμένου βουτύρου, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐκ γάλακτος ἀγελάδος. Τὸ λυωμένον βούτυρον δὲν εἶναί τι ἄλλο ἢ καθαρὸν λίπος τοῦ γάλακτος, ἐνῷ τὸ νωπὸν τοιοῦτον εἶναι μεῖγμα ἐξ 85 μερῶν περίπου λίπους καὶ 15 μερῶν ἀποβουτυρωμένου γάλακτος, ὑπὸ μορφὴν γαλακτώματος συγκρατουμένου, ἤτοι τὸ νωπὸν βούτυρον εἶναι παχύτατον ἀφρόγαλα. Διὰ τῆς τήξεως καὶ ἀποχωρισμοῦ τοῦ βουτυρογάλακτος, τὸ βούτυρον καθίσταται συμπαγέστερον, χάνει τὴν ἁπαλὴν αὐτοῦ σύστασιν καὶ ἴσως ἀφομοιοῦται κάπως δυσκολώτερον ὑπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ. Πλὴν τοῦ ἀνωτέρω λυωμένου βουτύρου, τὸ ὁποῖον παρασκευάζεται ἐξ ἁγνοῦ γάλακτος ἢ ἐκ τοῦ ἐξ αὐτοῦ ἀνθογάλακτος, ἰδιαιτέραν σημασίαν ἔχει παρ' ἡμῖν τὸ καλούμενον *βούτυρον τυροῦ* ἢ *τυροβούτυρον*, ὅπερ παρασκευάζεται ἐκ τοῦ τυρογάλακτος τῶν σκληρῶν τυρῶν, περιέχοντος μέχρι 2,5 % λίπος. Τὸ λυωμένον βούτυρον ἀφιέμενον ἐν ἠρεμίᾳ, καὶ μάλιστα εἰς σχετικῶς ψυχρὸν χῶρον, διαχωρίζεται εἰς δύο στιβάδας, ἐξ ὧν ἡ ἀνωτέρω εἶναι ὑγρά, ἐλαιώδους συστάσεως, συνήθως διαυγής, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ὑγρῶν γλυκεριδίων, ἡ δὲ κατωτέρα στερεά, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν στερεῶν γλυκεριδίων.

Τὸ λίπος τοῦ βουτύρου χαρακτηρίζεται κυρίως ἀπὸ τῶν ἄλλων λιπῶν διὰ τῆς περιεκτικότητος αὐτοῦ εἰς πτητικὰ λιπαρὰ ὀξέα. Εἰς εἰδικῶς αἰσθητὰς ποσότητας περιέχει τὸ βούτυρον *βουτυρικὸν ὀξύ*, ὅπερ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὠνομάσθη οὕτως. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὑπῆρχεν ἀμφιβολία περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν τὰ λιπαρὰ ὀξέα εὑρίσκονται ἡνωμένα ἐν τῷ βουτύρῳ, μέχρις ὅτου διὰ τῶν νεωτέρων ἐργασιῶν τοῦ Amberger ἐπῆλθε πλήρης διευκρίνισις. Οὕτως ὁ Amberger εὗρεν ἐν τῷ βουτύρῳ βουτυρικὸν ὀξύ, στεατικὸν ὀξύ, παλμιτικὸν ὀξύ, ἐλαϊκὸν ὀξὺ καὶ καπρονικὸν ὀξύ. Ἐκ τῶν στερεῶν γλυκεριδίων εὑρέθησαν τριστεατίνη, παλμιτοδιστεαρίνη καὶ στεατοδιπαλμιτίνη. Ἐκ τῶν γλυκεριδίων τοῦ ἐλαϊκοῦ ὀξέος εὑρέθησαν βουτυροδιελαΐνη, βουτυροπαλμιτοελαΐνη καὶ ἐλαιοδιπαλμιτίνη. Τὸ βουτυρικὸν ὀξὺ ὡς καὶ τὸ καπρονικὸν εὑρίσκονται οὐχὶ ὑπὸ μορφὴν ἁπλῶν, ἀλλὰ μεικτῶν γλυκεριδίων. Περαιτέρω ὁ Amberger ἀνεῦρε γλυκερίδιόν τι τηκόμενον εἰς 67°,5 τοῦ ὁποίου τὸ λιπαρὸν ὀξὺ τήκεται εἰς 55°,5, χωρὶς νὰ ἔχῃ μέχρι τοῦδε καθορισθῇ ἡ ταυτότης του. Πλὴν τῶν γλυκεριδίων περιέχει τὸ βούτυρον ἀκόμη εἰς μικρὰ ποσὰ ἐλεύθερα λιπαρὰ ὀξέα, ὡς καὶ χοληστερίνην εἰς ποσότητα 0,3—0,4%. Ἐκ τῶν βιταμινῶν τὸ βούτυρον περιέχει κυρίως Α-βιταμίνην, ἥτις κέκτηται ἀντιρραχιτικὰς ἰδιότητας, καὶ εἰς ἐλαχίστας ποσότητα, τὰς βιταμίνας Β καὶ C.

Τὸ ποσὸν τῶν πτητικῶν λιπαρῶν ὀξέων κυμαίνεται ἀναλόγως τῶν διαφόρων ζῴων, εἶναι δὲ μικρότερον εἰς τὸ ἐκ γάλακτος ἀγελάδος καὶ μεγαλύτερον εἰς τὸ ἐξ αἰγῶν καὶ προβάτων. Ἐκ τῶν πτητικῶν λιπαρῶν ὀξέων τὰ κατώτερα εἶναι διαλυτὰ εἰς τὸ ὕδωρ, τὰ δὲ ἀνώτερα ἀδιάλυτα εἰς τὸ ὕδωρ καὶ διαλυτὰ εἰς τὴν ἀλκοόλην. Τὸ ποσὸν τῶν εἰς τὸ ὕδωρ ἀδιαλύτων εἶναι σημαντικῶς ἀνώτερον εἰς ἐκ γάλακτος αἰγῶν καὶ προβάτων βούτυρον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἐξ ἀγελάδος. Τὸ γενονὸς τοῦτο, τὸ πρῶτον παρ' ἡμῶν παρατηρηθὲν καὶ ἀκολούθως παρὰ Γερμανῶν ἐρευνητῶν ἐξακριβωθέν, χρησιμεύει σήμερον πρὸς ἀνίχνευσιν προσθήκης βουτύρου ἐκ γάλακτος αἰγῶν ἢ προβάτων εἰς τὸ βούτυρον ἀγελάδος.

Τὸ βούτυρον ὑφίσταται πολλὰς ἀλλοιώσεις καὶ νοθείας (βλ. κατ. *Ἐγκυκλ.*). Ἡ θρεπτικὴ ἀξία τοῦ βουτύρου ὀφείλεται κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὸ ἐν αὐτῷ περιεχόμενον λίπος καὶ ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι περίπου τὸ ἴδιον πρὸς τὸ ἐν τῇ μαργαρίνῃ περιεχόμενον καὶ ἐπειδὴ ἐπίσης ἔρευναι ἐπὶ τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης ἔδειξαν ὅτι τὰ λίπη τὰ χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν βιομηχανίαν τῆς μαργαρίνης εἶναι ἐξ ἴσου εὔπεπτα, ἐπὶ πολὺ ἐπιστεύετο ὅτι ἡ θρεπτικὴ ἀξία τοῦ βουτύρου εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τῆς μαργαρίνης. Σήμερον ὅμως κατόπιν τῶν περὶ τῶν βιταμινῶν γνώσεων ἡμῶν δὲν ἰσχύει τὸ ἀνωτέρω, διότι τὸ βούτυρον λόγῳ τῆς μεγάλης αὐτοῦ περιεκτικότητος εἰς βιταμίνην Α εἶναι πολὺ ἀνώτερον τῆς μαργαρίνης.

Ὡς νοθεῖαι τοῦ βουτύρου θεωροῦνται: 1) Περίσσεια ὕδατος (εἰς τὸ νωπὸν βούτυρον). 2) Προσθήκη ξένων λιπῶν. 3) Προσθήκη χρωστικῶν ὑλῶν. 4) Ὑπερβολικὴ ποσότης ἅλατος. 5) Προσθήκη ἀντισηπτικῶν ὑλῶν. 6) Προσθήκη ξένων ὑλῶν. 7) Ἐπιδιόρθωσις ἠλλοιωμένου βουτύρου καὶ πώλησις τούτου ἄνευ ἰδιαιτέρας μνείας.

Ὁ ἔλεγχος τοῦ βουτύρου καὶ ἡ ἀνίχνευσις τῶν νοθειῶν αὐτοῦ ἐπιτελεῖται διὰ διαφόρων μεθόδων.

Οἱ ὑπὸ τοῦ παρ' ἡμῖν Κεντρικοῦ χημικοῦ ἐργαστηρίου τοῦ ἐλέγχου τῶν τροφίμων καθορισθέντες

Digitized by Google

ὅροι, ὑφ' οὓς ἐπιτρέπεται παρ' ἡμῖν ἡ προσφορὰ καὶ ἡ πώλησις τοῦ βουτύρου, εἶναι οἱ ἀκόλουθοι: Τὸ *νωπὸν βούτυρον* δὲν πρέπει νὰ περιέχῃ πλέον τῶν 18% ὕδατος, οὔτε περισσότερον τῶν 20% γενικῶς ξένων ὑλῶν. Ἡ ὀξύτης αὐτοῦ δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τοὺς 5 βαθμούς, ἐφ' ὅσον προσφέρεται ἢ πωλεῖται ὡς ἐπιτραπέζιον. Κατεργασίαι κανονικαὶ θεωροῦνται ἡ χρῶσις διὰ χρωστικῶν ὑλῶν ἀβλαβῶν καὶ ἡ πλύσις δι' ὕδατος ποσίμου. Ἀπαγορεύεται ἡ προσθήκη οἱουδήποτε ἀντισηπτικοῦ.

Εἰς τὸ *ἁλατισμένον βούτυρον* ἡ περιεκτικότης τοῦ ἅλατος δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίνῃ τὰ 15 %. Κατεργασία κανονικὴ θεωρεῖται ἡ προσθήκη καθαρᾶς σακχάρεως. Ἡ περιεκτικότης ὅμως τοῦ βουτύρου εἰς σάκχαριν καὶ ἅλας δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίνῃ ἐν συνόλῳ τὰ 15 %. Ἀπαγορεύεται ἡ προσθήκη οἱουδήποτε ἀντισηπτικοῦ.

Εἰς τὸ *λυωμένον βούτυρον γάλακτος* ἢ καὶ *τυροῦ* θεωρεῖται ὡς κανονικὴ κατεργασία ἡ προσθήκη ἐμπορικῶς καθαροῦ ἅλατος εἰς ποσότητα μὴ ὑπερβαίνουσαν τὸ 1 %. Τὸ ποσὸν τῶν ξένων ὑλῶν, ἐν αἷς καὶ τοῦ ὕδατος, εἰς τὰ λυωμένα βούτυρα δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ἅλατος, τὸ 1,5 %.

Ἡ ὀξύτης τοῦ ἁλατισμένου καὶ λυωμένου βουτύρου ὡς καὶ τοῦ νωποῦ, τοῦ πωλουμένου διὰ τὴν παρασκευὴν φαγητῶν, δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τοὺς 15 βαθμούς. Πρέπει νὰ δηλοῦται τὸ εἶδος τοῦ γάλακτος ἐξ οὗ παρασκευάζεται τὸ βούτυρον. Βούτυρον παρασκευασθὲν ἐκ γάλακτος αἰγοπροβάτων δύναται νὰ προσφέρηται ὡς βούτυρον ἐκ γάλακτος προβάτων. Πρέπει ἐπίσης νὰ δηλοῦται τὸ εἶδος τοῦ βουτύρου, ἐὰν π. χ. εἶναι βούτυρον γάλακτος ἢ βούτυρον τυροῦ.

Ἀπαγορεύεται οἱαδήποτε ἀνάμειξις μετὰ ξένου λίπους. Ἀπαγορεύεται ἡ ἔκπλυσις ἁλατισμένου βουτύρου ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ πωληθῇ ὡς ἀνάλατον τοιοῦτον. Ἀπαγορεύεται ἡ πώλησις ταγγοῦ, εὐρωτιῶντος ἢ ὑποστάντος οἱανδήποτε ἀλλοίωσιν βουτύρου. Ἀπαγορεύεται ἡ ὑπὸ τῶν γυρολόγων πώλησις βουτύρου. Βούτυρον ἀλλοιωθὲν καὶ ἐπιδιορθωθὲν εἶτα διὰ τήξεως καὶ ἐπανακατεργασίας αὐτοῦ, ἄνευ προσθήκης ἢ χρησιμοποιήσεως χημικῶν ὑλῶν ἢ οἱασδήποτε ἄλλης ὕλης πλὴν τοῦ γάλακτος, τοῦ ἀφρογάλακτος καὶ τοῦ ἅλατος, δύναται νὰ προσφέρεται πρὸς πώλησιν ἢ νὰ πωλῆται, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι θὰ δηλοῦται τοῦτο δι' ἐπιγραφῆς ἐπὶ τῶν δοχείων εἰς ἃ πωλεῖται, ἐπὶ τῆς ὁποίας θὰ ἀναγράφωνται δι' ἑλληνικῶν στοιχείων, ὕψους τοὐλάχιστον πέντε ἑκατοστῶν, αἱ λέξεις «βούτυρον διωρθωμένον». Διὰ τὰ ἔξωθεν προσκομιζόμενα καὶ ἐκτιθέμενα πρὸς πώλησιν ἢ πωλούμενα βούτυρα, πρέπει νὰ δηλοῦται τὸ εἶδος τοῦ γάλακτος ἐξ οὗ παρεσκευάσθησαν καὶ ὁ τόπος τῆς παρασκευῆς. Ἀπαγορεύεται δὲ ἡ πώλησις βουτύρου χώρας τινὸς ὡς βουτύρου ἄλλης χώρας. Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

— [ΕΓΚΥΚΛΟΠ.] Τὸ βούτυρον λαμβάνεται: α) ἐκ του φυσικοῦ γάλακτος, β) ἐκ τῆς κορυφῆς καὶ γ) ἐκ τοῦ τυρογάλακτος. Περὶ τῆς λήψεως τοῦ βουτύρου ἐκ τῆς κορυφῆς βλ. λ. ἀποβουτύρωσις καὶ κορυφή.

Παραγωγὴ βουτύρου ἐκ γάλακτος. Αὕτη δύναται νὰ γίνῃ ἐκ γλυκέος ἢ ἐκ προηγουμένως ὀξυνθέντος γάλακτος. Ἡ πρώτη μέθοδος, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ γάλα τίθεται εὐθὺς μετὰ τὸ ἄμελγμα ἢ ἐφ' ὅσον εἶναι εἰσέτι γλυκὺ ἐντὸς τῆς βουτυρομηχανῆς καὶ κτυπᾶται, εἶναι οἰκονομικῶς τελείως ἀπορριπτέα, καθόσον παρουσιάζει μὲν ἔνια πλεονεκτήματα, (ὁ ἀπαιτούμενος, ἐπὶ παραδείγματι χῶρος καὶ τὰ σκεύη ἔχουσι μειωθῆ εἰς τὸ ἐλάχιστον ἢ εἰς ἄλλην μέθοδον· οὐδόλως ἀπαιτοῦνται εἰδικαὶ γνώσεις, ὡς κατὰ τὴν λῆψιν βουτύρου ἐκ τῆς κορυφῆς, καὶ τὸ λαμβανόμενον βουτυρόγαλα εἶναι γλυκὺ καὶ δύναται συνεπῶς νὰ καταναλωθῇ εἴτε ἀπ' εὐθείας, εἴτε μεταβαλλόμενον εἰς τυρόν), τὰ μειονεκτήματα ὅμως ὑπερτεροῦσιν. Οὕτως ὁ βαθμὸς τῆς ἀποβουτυρώσεως εἶναι ἐλλιπέστατος, ἡ ἀπαιτουμένη δύναμις διὰ τὴν ἀποβουτύρωσιν καὶ ἡ διάρκεια αὐτῆς εἶναι μεγαλυτέρα ἢ εἰς ἄλλο σύστημα, ὁ δὲ χρόνος τῆς διατηρήσεως εἶναι μικρότερος. Ἕνεκα τῶν μειονεκτημάτων τούτων οὐδέποτε πρέπει ἡ ἀποβουτύρωσις νὰ γίνεται ἀπ' εὐθείας ἐκ γλυκέος γάλακτος, ἀλλὰ τοὐλάχιστον ἐφ' ὅσον ἡ κατεργαζομένη ποσότης τοῦ γάλακτος εἶναι μικρὰ νὰ ἀφήνεται προηγουμένως νὰ ὑποστῇ ὄξυνσιν.

Ἡ ἀποβουτύρωσις ἐξ ὀξίνου γάλακτος ἔχει τὸ πλεονέκτημα, ὅτι ἀπαιτεῖ ὀλιγώτερον χρόνον, ὀλιγωτέραν δύναμιν, ἡ ἀπόδοσις εἰς βούτυρον εἶναι μεγαλυτέρα καὶ τὸ παραγόμενον βούτυρον διατηρεῖται καλύτερον. Ἡ ἀποβουτύρωσις τοῦ ὀξίνου γάλακτος πρέπει νὰ γίνεται εἰς θερμοκρασίαν 14—19° Κελσίου καὶ νὰ διαρκῇ 45—60 λεπτὰ τῆς ὥρας. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν καλύτερον βαθμὸν τῆς ὀξύτητος, τὸ γάλα δέον νὰ προσλάβῃ πηκτώδη σύστασιν, νὰ μὴ ἔχῃ ὅμως πήξει τελείως.

Παραγωγὴ βουτύρου ἐκ τυρογάλακτος. Αὕτη λαμβάνει χώραν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα κατασκευάζονται σκληροὶ τυροί, καθόσον τὸ τυρόγαλα αὐτῶν περιέχει ἀρκετὴν ποσότητα λίπους (συνήθως 0,4—0,9%, ἐνίοτε μάλιστα καὶ περισσότερον, ἐφ' ὅσον ἡ κατεργασία τοῦ τυροῦ ἐγένετο ἐλαττωματικῶς). Ἡ ἀφαίρεσις τοῦ λίπους ἐκ τοῦ τυρογάλακτος γίνεται ὡς ἑξῆς: α) Ἀφίνεται τὸ τυρόγαλα νὰ ξινήσῃ καὶ κατόπιν κτυπᾶται ἐντὸς τῆς βουτυρομηχανῆς· β) δὲν χρησιμοποιεῖται αὐτὸ τοῦτο τὸ τυρόγαλα, ἀλλ' ἢ ἀφίνεται ἐπὶ 24 ὥρας νὰ ἠρεμήσῃ καὶ σχηματίσῃ κορυφὴν ἢ ἀφαιρεῖται αὕτη διὰ κεντρόφυγος κορυφολόγου καὶ εἶτα ἀποβουτυροῦται ἡ ληφθεῖσα κορυφὴ ὡς ἐκείνη τοῦ φυσικοῦ γάλακτος· γ) τὸ βούτυρον λαμβάνεται ἐκ τῆς μυζήθρας. Πρὸς τοῦτο θερμαίνεται τὸ τυρόγαλα μέχρι βρασμοῦ, ὁπότε ἡ παραγομένη μυζήθρα ἀφαιρεῖται καὶ τοποθετεῖται ἐντὸς δοχείου διὰ νὰ ὑποστῇ ὄξυνσιν. Ἐκεῖ παραμένει ἐπὶ 1—2 ἡμέρας καὶ κατόπιν ἀφοῦ ἀραιωθῇ συνήθως δι' ὕδατος κτυπᾶται διὰ νὰ ἐξαχθῇ τὸ βούτυρον.

Ἡ τελευταία αὕτη μέθοδος εἶναι τελείως ἀπορριπτέα, διότι ἀπαιτεῖ ἔξοδα πολλὰ εἰς καύσιμον ὕλην καὶ εἶναι ἐπίπονος. Ἡ προτιμοτέρα ὅλων τῶν μεθόδων εἶναι ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ λίπους ἐκ τοῦ τυρογάλακτος διὰ κορυφολόγου καὶ ἡ μετέπειτα ἀποβουτύρωσις τῆς οὕτω ληφθείσης κορυφῆς. Τὸ ἐκ τοῦ τυρογάλακτος ληφθὲν βούτυρον ἔχει ὀσμὴν τυροῦ, δι' ὃ καὶ ἐν τῷ ἐμπορίῳ θεωρεῖται κατωτέρας ποιότητος, καλούμενον «*βούτυρον τυροῦ*», συγχρόνως κέκτηται τὸ μειονέκτημα, ὅτι ἔχει μεγαλυτέραν ὀξύτητα, δι' ὃ καὶ ταγγίζει εὐκολώτερον.

Ζύμωμα βουτύρου. Μετὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ βουτύρου καθ' οἱανδήποτε τῶν ἄνω μεθόδων, πρέπει τοῦτο νὰ ὑποστῇ τὸ ζύμωμα, ἵνα ἀφ' ἑνὸς μὲν συνενωθῶσιν οἱ μικροὶ βῶλοι τοῦ βουτύρου καὶ ἀποτελέσωσιν ὁμοιόμορφον μᾶζαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἵνα ἀφαιρεθῇ τὸ βουτυρόγαλα, τὸ ὁποῖον λόγῳ τῆς περιεκτικότητος αὐτοῦ εἰς τυρίνην καὶ γαλακτοσάκχαρον ἀποτελεῖ κατάλληλον ἔδαφος διὰ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ἐπιβλαβῶν μικροργανισμῶν. Τὸ ζύμωμα τοῦ βουτύρου συνήθως παρ' ἡμῖν γίνεται διὰ τῶν χειρῶν. Τοῦτο εἶναι τελείως ἀπορριπτέον, καθ' ὅσον διὰ τῶν χειρῶν εἶναι δυνατὸν νὰ μεταδοθῶσι διάφοροι παθογόνοι μικροργανισμοί, προκαλοῦντες διαφόρους παθήσεις τοῦ βουτύρου, διὰ δὲ τῆς μαλάξεως μετὰ τῶν θερμῶν χειρῶν τὸ βούτυρον γίνεται μαλακόν. Δι' ὅ, ἐφ' ὅσον τὸ ζύμωμα δὲν γίνεται διὰ ζυμωτηρίου, δέον νὰ χρησιμοποιῇ τις τοὐλάχιστον εἰδικὰς ξυλίνας μαχαίρας.

Τὸ ἁπλούστερον τῶν ζυμωτηρίων ἀποτελεῖ ἡ λεγομένη *ζυμωτικὴ σανίς*. Αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς κατὰ πλάτος αὐλακωτῆς σανίδος, ἥτις εἰς τὸ μέσον φέρει κατὰ μῆκος ἑτέραν αὔλακα, ἵνα συγκεντροῦνται καὶ ἐκρέουσι τὸ βουτυρόγαλα καὶ τὸ ὕδωρ, τοποθετεῖται δὲ κεκλιμένη διὰ νὰ γίνηται ἡ ἐκροὴ τοῦ ὕδατος εὐκολώτερον. Κατὰ μῆκος τῆς σανίδος κινεῖται διὰ τῆς χειρὸς κύλινδρός τις ἀποτελούμενος ἐκ δύο αὐλακωτῶν κωλούρων κώνων ἡνωμένων κατὰ τὴν μεγαλυτέραν αὐτῶν βάσιν. Τὸ ζυμωτήριον τοῦτο εἶναι ἁπλούστατον.

Εἰς τὰ συστηματικὰ βουτυροκομεῖα χρησιμοποιοῦνται εἰδικαὶ ζυμωτικαὶ μηχαναί, καθ' ὅσον δι' αὐτῶν ἡ ἐργασία γίνεται τελειότερον, ταχύτερον καὶ εὐκολώτερον. Αἱ εἰδικαὶ αὗται μηχαναὶ ἀποτελοῦνται ἐκ μιᾶς κυκλοτεροῦς ξυλίνης τραπέζης κινουμένης κυκλικῶς καὶ ἑνὸς ἐπ' αὐτῆς τοποθετουμένου κώνου ἢ κωλούρου τοιούτου, κινουμένου περὶ ἑαυτὸν καὶ κατ' ἀντίθετον φορὰν πρὸς τὴν κίνησιν τῆς τραπέζης. Τὸ βούτυρον τὸ ὁποῖον τίθεται ἐπὶ τῆς τραπέζης διὰ ξυλίνων μαχαιρῶν ὠθεῖται διὰ τῆς κινήσεως τῆς τραπέζης ὑπὸ τὸν κῶνον, οὕτω δὲ συμπιέζεται καὶ ἐξέρχεται τὸ βουτυρόγαλα. Κατὰ τὸ ζύμωμα δέον τὸ βούτυρον, ὅταν ἐξέρχηται ἐκ τοῦ κώνου, νὰ ἀναδιπλοῦται καὶ νὰ ὠθῆται πάντοτε ὑπ' αὐτὸν ἐφ' ὅσον τοῦτο δὲν γίνεται ὑπὸ τοῦ ἰδίου ζυμωτηρίου, ὅπως συμβαίνει εἰς ὡρισμένα συστήματα ζυμωτηρίων. Ἡ τράπεζα τοῦ ζυμωτηρίου δύναται νὰ ἀναβιβασθῇ ἢ καταβιβασθῇ, ὥστε νὰ κανονίζηται κατὰ βούλησιν ὁ βαθμὸς τῆς πιέσεως τοῦ βουτύρου. Ἐπίσης ἡ τράπεζα, ἥτις ἔχει κλίσιν πρὸς τὸ κέντρον, φέρει εἰς τὸ μέρος τοῦτο ὀπὴν διὰ τῆς ὁποίας ἐκρέει τὸ βουτυρόγαλα καὶ τὸ ὕδωρ. Ἡ κίνησις εἰς τὸν κῶνον καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὴν τράπεζαν μεταδίδεται διὰ στροφάλου. Τὰ ζυμωτήρια κατασκευάζονται διὰ μηχανικὴν κίνησιν ἢ διὰ τοιαύτην διὰ τῆς χειρός. Ἐπίσης εἰς πολλὰ ἐξ αὐτῶν τοποθετεῖται ὑπεράνω τῆς τραπέζης δοχεῖον ὕδατος χρησιμεῦον διὰ τὴν πλύσιν τοῦ βουτύρου. Πλὴν τῶν ζυμωτηρίων τούτων ὑπάρχουσι καὶ αἱ συνδυασμέναι βουτυρομηχαναὶ μετὰ ζυμωτηρίων, διὰ τῶν ὁποίων ἐκτελοῦνται ἡ ἀποβουτύρωσις καὶ εἶτα τὸ ζύμωμα τοῦ βουτύρου. Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐργασίας τὰ ζυμωτήρια ὡς καὶ αἱ ξύλιναι μάχαιραι δέον νὰ ξεπλύνωνται πρῶτον διὰ θερμοῦ καὶ εἶτα διὰ ψυχροῦ ὕδατος, διὰ νὰ ἀποφεύγηται ἡ ἐπικόλλησις τοῦ βουτύρου ἐπὶ τῆς τραπέζης. Ὡσαύτως μετὰ τὴν χρησιμοποίησιν τὰ ζυμωτήρια καὶ ἐν γένει ὅλα τὰ ξύλινα βουτυροκομικὰ σκεύη, ὡς καὶ αὗται αἱ βουτυρομηχαναὶ δέον νὰ πλύνωνται διὰ θερμοῦ ὕδατος ἢ θερμῆς διαλύσεως σόδας 3 % ἢ διὰ γάλακτος ἀσβέστου. Ἐπίσης ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν καλὸν εἶναι νὰ ἀλείφωνται τὰ ξύλινα σκεύη διὰ πολτοῦ ἀσβέστου, ὁ ὁποῖος νὰ παραμένῃ ἐπί τινα χρόνον ἐπ' αὐτῶν.

Τὸ ζύμωμα τοῦ βουτύρου πρέπει νὰ γίνηται εὐθὺς μετὰ τὴν ἔξοδον αὐτοῦ ἐκ τῆς βουτυρομηχανῆς, μόνον δὲ ἐφ' ὅσον εἶναι μαλακὸν δέον νὰ τίθηται προηγουμένως ἐπί τινα χρόνον εἰς ψυχρὸν μέρος ἢ ἐντὸς ψυχροῦ ὕδατος (καλύτερον οὐχὶ ἀπ' εὐθείας) διὰ νὰ στερεοποιηθῇ. Διαρκεῖ δὲ μέχρις ὅτου, διὰ τῆς πιέσεως δὲν ἐξέρχονται μεγάλαι σταγόνες βουτυρογάλακτος. Περαιτέρω ζύμωσις εἶναι μᾶλλον ἐπιζημία, καθ' ὅσον καθίσταται τοῦτο μαλακὸν καὶ ἀλοιφῶδες.

Ἐνίοτε τὸ βούτυρον κατὰ τὸ ζύμωμα πλύνεται δι' ὕδατος. Ἡ πλύσις αὕτη, ἐφ' ὅσον τὸ βούτυρον θὰ καταναλωθῇ μετ' οὐ πολὺ καὶ ἡ παρασκευὴ αὐτοῦ ἐγένετο ἐπιμελῶς, εἶναι ὄχι μόνον περιττὴ ἀλλὰ καὶ ἐπιζημία, καθ' ὅσον τὸ βούτυρον χάνει τὸ ὡραῖον αὐτοῦ ἄρωμα. Τοὐναντίον ὅμως ἐνδείκνυται, ὅταν τὸ βούτυρον θὰ διατηρηθῇ ἐπὶ πολὺ καὶ ὅταν ἡ κορυφὴ ἔχει ὀξυνθῆ ὑπὲρ τὸ δέον ἢ ἡ ὄξυνσις αὐτῆς δὲν ἐγένετο μετὰ τῆς δεούσης καθαριότητος, καθ' ὅσον ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶναι πλούσιον εἰς ἐλεύθερα λιπαρὰ ὀξέα, τὰ ὁποῖα προσδίδουσιν εἰς τὸ βούτυρον τὴν ταγγίζουσαν γεῦσιν. Τὸ πλύσιμον τοῦ βουτύρου γίνεται μέχρις ὅτου τὸ ἐκρέον ὑγρὸν εἶναι τελείως διαυγές.

Μετὰ τὸ πλύσιμον τὸ βούτυρον δέον νὰ ζυμωθῇ ἐκ νέου, ἵνα ἀφαιρεθῇ τὸ ἐνυπάρχον ὕδωρ, τοῦ ὁποίου ἡ ποσότης εἰς καλὸν βούτυρον δέον νὰ μὴ εἶναι ἀνωτέρα τῶν 18%. Μεγάλη προσοχὴ ἀπαιτεῖται εἰς τὴν ποιότητα τοῦ πρὸς πλύσιν χρησιμοποιουμένου ὕδατος, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ εἶναι ὑγιές, ἀπηλλαγμένον μικροβίων καὶ νὰ μὴ περιέχῃ εἰς μεγάλας ποσότητας ἅλατα τοῦ ἀσβεστίου, μαγνησίου, νατρίου καὶ σιδήρου, καθ' ὅσον ταῦτα προσδίδουσι τὸ μὲν ἀσβέστιον γεῦσιν σαπωνώδη, τὸ μαγνήσιον πικράν, τὸ νάτριον ἁλμυρὰν καὶ ὁ σίδηρος τοιαύτην μελάνης. Διὸ καὶ πρὸ τῆς ἱδρύσεως βουτυροκομείου εἴς τι μέρος καλὸν εἶναι νὰ ἐξετάζηται τὸ ὕδωρ χημικῶς καὶ μικροβιολογικῶς. Ὡσαύτως ἡ θερμοκρασία τοῦ ὕδατος καλὸν εἶναι νὰ εἶναι ταπεινή, διότι ἄλλως συγκρατεῖ τὸ βούτυρον μεγάλην ποσότητα ἐξ αὐτοῦ.

Κατὰ τὸ ζύμωμα ἡ θερμοκρασία τοῦ θαλάμου δέον νὰ εἶναι ταπεινή, κυμαινομένη μεταξὺ 10—15° Κελσίου. Ὁ ἀὴρ τοῦ θαλάμου δέον νὰ εἶναι καθαρὸς καὶ τὸ βούτυρον νὰ προφυλάσσηται ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἰσχυροῦ φωτός. Βούτυρον ἐκτιθέμενον ἐπ' ὀλίγον εἰς τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς ὠχριᾷ καὶ προσλαμβάνει στεατώδη γεῦσιν. Ἡ ἀπώλεια, τὴν ὁποίαν ὑφίσταται τὸ βούτυρον διὰ καλοῦ ζυμώματος, ἀνέρχεται εἰς 5% τοῦ βάρους αὐτοῦ. Δι' ὃ ὑπὸ πολλῶν βουτυροκόμων παραλείπεται τοῦτο ἢ γίνεται ἀτελῶς.

Ἁλάτισμα βουτύρου. Δι' αὐτοῦ ἐπιδιώκομεν δύο τινά: α') τὴν ἀπόκτησιν ὑπὸ τοῦ βουτύρου τῆς ἰδιαζούσης ἐκείνης ὀξαλμύρου γεύσεως, τὴν ὁποίαν πολλοὶ καταναλωταὶ ἐπιζητοῦσι καὶ ἂν ἀκόμη τὸ βούτυρον εἶναι νωπόν· καὶ β') τὴν καλυτέραν διατήρησιν αὐτοῦ. Αὕτη ἐπιτυγχάνεται ἕνεκα τῶν ἑξῆς λόγων. Τὸ ἅλας εἰσδῦον ἐντὸς τοῦ βουτύρου ἀπορροφᾷ τὸ ἐνυπάρχον βουτυρόγαλα, διαλύεται ἐντὸς αὐτοῦ καὶ σχηματίζει μετ' αὐτοῦ μεγάλας σταγόνας, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν ἐπακολουθοῦσαν ζύμωσιν τοῦ βουτύρου ἀπομακρύνονται εὐκόλως. Διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως δὲ ταύτης τοῦ βουτυρογάλακτος ἐπαυξάνεται ἡ διατήρησις αὐτοῦ. Πρὸς τούτοις λόγῳ τῆς ἀντισηπτικῆς ἐνεργείας, τὴν ὁποίαν κατέχει τὸ ἅλας, οἱ ὅροι τῆς ζωῆς τῶν διαφόρων μικροοργανισμῶν καθίστανται δυσμενεῖς. Ἡ ποσότης τοῦ προστιθεμένου ἅλατος ποικίλλει ἀναλόγως τῶν ἀπαιτήσεων τῶν καταναλωτῶν καὶ τῆς διαρκείας τῆς διατηρήσεως τοῦ βουτύρου. Οὕτως εἰς βούτυρον, τὸ ὁποῖον θὰ καταναλωθῇ ἀμέσως μετὰ τὴν παρασκευὴν αὐτοῦ, δέον νὰ προστίθηται 1—3 % τοῦ βάρους αὐτοῦ· ἐφ' ὅσον ὅμως πρόκειται νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ καιρόν, τότε ἡ ποσότης τοῦ ἅλατος θ' αὐξηθῇ εἰς 4—5%. Μεγάλη προσοχὴ ἀπαιτεῖται ἐπὶ τῆς ποιότητος τοῦ χρησιμοποιουμένου ἅλατος, τὸ ὁποῖον δέον νὰ εἶναι καθαρόν, λευκόν, νὰ μὴ ἔχῃ γεῦσιν πικρὰν ἢ ὀσμὴν εὐρωτιῶσαν καὶ οἱ κόκκοι αὐτοῦ, ὅπως διανέμωνται καὶ διαλύωνται καλῶς, νὰ ἔχωσι μέτριον μέγεθος (1,3—2,3 χιλιοστά).

Τὸ ἁλάτισμα τοῦ βουτύρου γίνεται ὡς ἑξῆς: Ἀφοῦ τὸ βούτυρον ζυμωθῇ καλῶς ἐν τῷ ζυμωτηρίῳ, τίθεται ἐκ νέου ἐπ' αὐτοῦ, διανοίγεται καὶ ῥίπτεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ ποσότης τις ἅλατος ἐκ τῆς ζυγισθείσης. Εἶτα ἀναδιπλοῦται καὶ ζυμοῦται διὰ νὰ διανεμηθῇ τὸ ἅλας καλῶς, μεθ' ὃ διανοίγεται πάλιν καὶ ῥίπτεται ἐκ νέου ἑτέρα ποσότης ἅλατος ἐφ' ὅλης τῆς ἐπιφανείας καὶ ζυμοῦται. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξακολουθοῦμεν μέχρις ὅτου πεισθῶμεν, ὅτι ἡ διανομὴ τοῦ ἅλατος ἐγένετο κανονική. Εἶτα τοποθετεῖται τὸ βούτυρον εἰς δροσερόν τι μέρος καὶ παραμένει ἐκεῖ, ἀναλόγως τῆς θερμοκρασίας τοῦ περιβάλλοντος, 4—24 ὥρας, διὰ νὰ διαλυθῇ τὸ ἅλας καλῶς. Μετὰ τὴν πάροδον τοῦ διαστήματος τούτου τὸ βούτυρον ζυμοῦται ἐκ νέου διὰ νὰ ἀφαι-

Digitized by Google

ρ·θῆ ἡ σχηματισθεῖσα ἅλμη, ἥτις δέον νὰ εἶναι διαυγὴς καὶ οὐχὶ γαλακτώδης. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον παραμένει εἰς τὸ βούτυρον μόνον ἡ ἡμίσεια περίπου ποσότης τοῦ χρησιμοποιηθέντος ἅλατος.

Συσκευὴ καὶ συντήρησις τοῦ βουτύρου. Μετὰ τὸ ἁλάτισμα καὶ τὸ ζύμωμα τοῦ βουτύρου, τίθεται τοῦτο ἐπὶ εἰδικῆς τραπέζης ἵνα συσκευασθῇ. Ἐφ' ὅσον τὸ βούτυρον θὰ καταναλωθῇ ἐντὸς ὀλίγου, κόπτεται διὰ ξυλίνων μαχαιρῶν (αἵτινες ὡς καὶ ἡ τράπεζα πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐπικολλήσεως τοῦ βουτύρου πλύνονται προηγουμένως διὰ θερμοῦ, καὶ εἶτα διὰ ψυχροῦ ὕδατος) εἰς τεμάχια 50, 100, 200 δραμίων, τὰ ὁποῖα, ἀφοῦ δοθῇ εἰς αὐτὰ ἓν οἱονδήποτε σχῆμα, τυλίσσονται δι' ἀόσμου περγαμηνοῦ χάρτου. Πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ζυγίσματος τῶν τεμαχίων καὶ διὰ νὰ δίδηται εἰς αὐτὰ κανονικὸν σχῆμα, χρησιμοποιοῦνται εἰς πολλὰ βουτυροκομεῖα εἰδικοὶ τύποι ἔχοντες ὡρισμένην περιεκτικότητα.

Ὅταν πρόκειται νὰ συσκευασθῶσι μεγαλύτερα τεμάχια βουτύρου, ἀπὸ 2—5 ὀκ., χρησιμοποιοῦνται μεγάλοι ξύλινοι τύποι σχήματος κολούρου κώνου, ἐντὸς τῶν ὁποίων τίθεται τὸ βούτυρον καὶ πιέζεται καλῶς δι' ἐμβόλου διὰ νὰ καταστῇ συμπαγές. Εἶτα ἀνοίγεται ὁ τύπος, ἐξάγεται τὸ βούτυρον, περιτυλίσσεται διὰ λεπτοῦ πανίου ἢ περγαμηνοῦ χάρτου καὶ παραδίδεται εἰς τὸ ἐμπόριον. Ὅταν τὸ βούτυρον προορίζηται δι' ἐξαγωγήν, τίθεται ἐντὸς μεγάλων ξυλίνων βαρελίων χωρητικότητος 40—50 ὀκ., τὰ ὁποῖα, ἀφοῦ πλυθῶσι καλῶς, ἐπενδύονται διὰ περγαμηνοῦ χάρτου. Τὸ βούτυρον, ὡς καὶ προηγουμένως, πιέζεται δι' ἐμβόλου ἵνα μὴ ὑπάρχωσι κενά.

Ὅταν τὸ βούτυρον εἶναι ἡλατισμένον, βαπτίζεται ὁ περγαμηνὸς χάρτης ἐντὸς ἅλμης καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ βουτύρου ῥίπτεται ὡσαύτως ἅλας. Τέλος ὅταν τὸ βούτυρον ἀποστέλλεται εἰς λίαν ἀπομεμακρυσμένα μέρη ἢ χρησιμοποιῆται διὰ τὴν τροφοδότησιν πλοίων, τίθεται ἐντὸς λευκοσιδηρῶν κυτίων κεχρωσμένων ἐξωτερικῶς διὰ χρώματος ἀνελίνης καὶ τὰ ὁποῖα κλείονται ἀεροστεγῶς διὰ συγκολλήσεως ἢ ἐνσφηνώσεως. Τοιοῦτον βούτυρον προέρχεται ἐξ ἐκλεκτῆς ποιότητος βουτύρου, εἶναι πάντοτε κεχρωσμένον καὶ ἡλατισμένον καὶ ἐνίοτε ἀναμειγνύεται μετ' ὀλίγου βορικοῦ ὀξέος, νίτρου ἢ σακχάρου. Ὅταν τὸ βούτυρον δὲν καταναλωθῇ ἀμέσως, ἀλλὰ πρόκειται νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ μακρόν, δέον νὰ διατηρῆται εἰς ταπεινὴν (5° Κελσίου) θερμοκρασίαν καὶ νὰ προφυλάσσεται ἀπὸ τὸν ἀέρα καὶ τὸ φῶς. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀέρος καὶ τῇ ἐνεργείᾳ ὡρισμένων μικροοργανισμῶν τὸ βούτυρον ταγγίζει. Ἐπίσης ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φωτὸς προσλαμβάνει στεατώδη γεῦσιν. Ἐξ ὅλων τῶν ἀκτίνων αἱ μᾶλλον ἐπιβλαβῆ ἐπίδρασιν ἐξασκοῦσαι εἶναι αἱ λευκαί, ἰόχροες καὶ κυαναῖ, ὀλιγώτερον δὲ αἱ πράσιναι. Αἱ κίτριναι καὶ αἱ ἐρυθραὶ εἶναι σχεδὸν ἀβλαβεῖς. Πρὸς διατήρησιν εἰς ταπεινὴν θερμοκρασίαν τίθεται τὸ βούτυρον ἢ ἐντὸς ψυγείου ἢ ἐντὸς ψυχρῶν θαλάμων, ψυχομένων καταλλήλως διὰ συστήματος σωλήνων, διὰ μέσου τῶν ὁποίων ῥέουσι διαλύσεις ἁλάτων.

Τῆξις βουτύρου. Ὅταν θέλωμεν νὰ διατηρήσωμεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὸ βούτυρον, προβαίνομεν εἰς τὴν τῆξιν (λυώσιμον) αὐτοῦ. Ἡ διατήρησις αὕτη ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ ὕδατος, γαλακτοσακχάρου καὶ πασῶν τῶν λοιπῶν οὐσιῶν τοῦ βουτύρου, πλὴν τοῦ λίπους, αἱ ὁποῖαι ὑπόκεινται εὐκόλως εἰς ἀποσύνθεσιν. Ἡ τῆξις τοῦ βουτύρου δέον νὰ γίνηται καλύτερον ἐντὸς ἀτμολούτρου, θερμοκρασίας 40° Κελσίου. Ἀνωτέρα θερμοκρασία δέον νὰ ἀποφεύγηται, καθ' ὅσον τὸ βούτυρον χάνει τὴν γεῦσιν, τὸ χρῶμα καὶ τὸ ἄρωμα αὐτοῦ, καὶ μάλιστα τοσοῦτον περισσότερον ὅσον ὑψηλοτέρα εἶναι ἡ θερμοκρασία. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ἡ τῆξις τοῦ βουτύρου ἐπὶ γυμνοῦ πυρὸς εἶναι κατακριτέα. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θερμοκρασίας τὸ βούτυρον ἄρχεται νὰ τήκεται καὶ τὸ μὲν λίπος ὡς ἐλαφρότερον ἀνέρχεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, αἱ δὲ λοιπαὶ οὐσίαι, ἄλλαι μὲν κατέρχονται εἰς τὸν πυθμένα καὶ σχηματίζουσι τὴν ὑποστάθμην, ἄλλαι δ' ἀνέρχονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ σχηματίζουσι τὸν ἀφρόν, ὁ ὁποῖος πρέπει διαρκῶς νὰ ἀπομακρύνηται. Ἀφοῦ τὸ βούτυρον τακῇ καλῶς, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ σχηματίζῃ πλέον ἀφρόν, μεταγγίζεται προσεκτικῶς ἵνα μὴ συμπαρασυρθῇ καὶ ἡ ὑποστάθμη (καλύτερον διὰ διαφανοῦς πανίου) εἰς ἕτερον δοχεῖον, εἰ δυνατὸν πήλινον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀφίνεται νὰ ψυχθῇ.

Ἡ ὑποστάθμη, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται κυρίως ἐξ ὕδατος, γαλακτοσακχάρου, τυρίνης, ἀνοργάνων ἁλάτων καὶ διαφόρων ἀκαθαρσιῶν, περιέχει εἰσέτι ὀλίγον λίπος, τὸ ὁποῖον ἀπομακρύνεται εὐχερῶς αὐτῆς, ἐὰν προσθέσωμεν εἰς αὐτὴν ὕδωρ καὶ εἶτα τὴν θερμάνωμεν, ὁπότε τὸ λίπος ὡς ἐλαφρότερον ἀνέρχεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ οὕτω συλλέγεται. Τὸ οὕτω λαμβανόμενον λίπος εἶναι κατωτέρας ποιότητος καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀναμειγνύεται μετὰ τοῦ πρώτου. Τὸ λυωμένον βούτυρον δύναται νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ ἓν τοὐλάχιστον ἔτος, ἂν δὲ μετὰ τὴν τῆξιν, ὅπερ δὲν εἶναι ἀναγκαῖον, ἁλατισθῇ, ἀκόμη περισσότερον. Ἡ ἀπόδοσις νωποῦ βουτύρου εἰς λυωμένον ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ποιότητος τοῦ πρώτου ἀπὸ 75—85%. Λυωμένον βούτυρον περιέχει 95—99% λίπος.

Προσδιορισμὸς τῆς παραγομένης ποσότητος βουτύρου ἐκ τῆς κορυφῆς καὶ τοῦ γάλακτος. Ἡ ποσότης τοῦ παραγομένου νωποῦ βουτύρου ἐκ μιᾶς ὡρισμένης ποσότητος γάλακτος ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀποκορυφώσεως καὶ τοῦ τῆς ἀποβουτυρώσεως. Ὁ πρῶτος εἰς τὴν φυσικὴν ἀποκορύφωσιν ἀνέρχεται εἰς 80—86%. Εἰς τὴν τεχνικὴν ἀποκορύφωσιν διὰ τοῦ κορυφολόγου ὁ βαθμὸς οὗτος εἶναι ἀκόμη ἀνώτερος, ἀνερχόμενος μέχρις 97%, καθ' ὅσον τὸ ἐκ τῆς τεχνικῆς ἀποκορυφώσεως λαμβανόμενον ἄπαχον γάλα μόλις περιέχει, ἀναλόγως τῆς τελειότητος τοῦ κορυφολόγου, 0,2—0,1% λίπος.

Βαθμὸν ἀποβουτυρώσεως καλοῦμεν τὴν ποσότητα λίπους ἐπὶ τοῖς %, ἥτις ἐκ τοῦ ἀποβουτυρωμένου ὑγροῦ (γάλακτος ἢ κορυφῆς) εἰσέρχεται εἰς τὸ βούτυρον. Αὕτη ἀνέρχεται εἰς τὴν ὀξίνον κορυφὴν 97—98%, ἐφ' ὅσον ἡ περιεκτικότης αὐτῆς εἰς λίπος εἶναι 15—25%, εἰς τὴν γλυκεῖαν κορυφὴν 95—96% ἐπὶ περιεκτικότητος εἰς λίπος 12—18% καὶ εἰς τὸ ὀξίνον γάλα 88—89%. Γνωρίζοντες τὸν βαθμὸν τῆς ἀποκορυφώσεως καὶ τῆς ἀποβουτυρώσεως, ὡς καὶ τὴν μέσην σύνθεσιν τοῦ βουτύρου, δυνάμεθα εὐκόλως νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν ἀναμενομένην ἀπόδοσιν εἰς βούτυρον ἐξ ὡρισμένης ποσότητος γάλακτος. Συνήθως ὅμως ἐν τῇ πράξει μᾶς ἐνδιαφέρει τὸ ἐὰν δυνάμεθα εὐχερῶς, ἄνευ τῶν ἄνω ὑπολογισμῶν, νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν παραχθησομένην ποσότητα βουτύρου ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς περιεκτικότητος τοῦ γάλακτος εἰς λίπος.

Ὁ Fleischmann δίδει διὰ τὴν πρᾶξιν τοὺς κάτωθι τρεῖς τύπους (ἐν οἷς λ παριστᾷ τὴν ἐπὶ τοῖς % περιεκτικότητα τοῦ γάλακτος εἰς λίπος, Β τὸ ποσὸν τοῦ παραγομένου βουτύρου καὶ Γ τὴν ποσότητα τοῦ χρησιμοποιηθέντος γάλακτος, ἐπὶ μέσῃ περιεκτικότητι τοῦ βουτύρου εἰς λίπος 84%):

Δι' ὀξίνον γάλα, $B = 1,05 . \lambda$

Δι' ὀξίνον κορυφήν, $B = 1,198 . \lambda - 0,19$

ἢ ἁπλούστερον $B = 1,2 . \lambda - 0,2$

Ὁ τρίτος τύπος, ὁ δεικνύων τὴν σχέσιν τῶν τριῶν μεγεθῶν, Β, Γ καὶ λ, εἶναι

$$B = \frac{\Gamma . \lambda}{87,56}$$

Σύνθεσις καὶ ἐξέτασις τοῦ βουτύρου. Ἡ χημικὴ σύνθεσις τοῦ βουτύρου ποικίλλει μεγάλως ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν τῆς παρασκευῆς αὐτοῦ. Πάντως καλὸν βούτυρον δέον νὰ μὴ περιέχῃ ὀλιγώτερον τῶν 82% λίπος, πλέον τῶν 16% ὕδωρ καὶ πλέον τῶν 2% λοιπὰ συστατικὰ ἐκτὸς τοῦ προστεθέντος μαγειρικοῦ ἅλατος. Ἡ μέση σύνθεσις τοῦ βουτύρου παρίσταται ἐν τῷ κάτωθι πίνακι.

Συστατικὰ	Ἐκ γλυκείας κορυφῆς ἁλατισθὲν: Μὴ πλυθὲν %	Ἐκ γλυκείας κορυφῆς ἁλατισθὲν: Πλυθὲν %	Ἐξ ὀξίνης κορυφῆς μὴ ἁλατισθὲν: Μὴ πλυθὲν %	Ἐξ ὀξίνης κορυφῆς μὴ ἁλατισθὲν: Πλυθὲν %	Ἐξ ὀξίνου γάλακτος: Μὴ ἁλατισθὲν %	Ἐξ ὀξίνου γάλακτος: Ἁλατισθὲν %
Ὕδωρ	12,00	12,50	15,00	15,00	14,60	12.50
Λίπος	84,75	84,60	83,60	83,75	83,00	83,50
Λευκωματώδ. οὐσίαι	0,50	0,48	0,60	0,53	1,08	0,80
Ἕτεραι ὀργανικαὶ οὐσίαι	0,55	0,42	0,77	0,60	1,20	1,00
Τέφρα ἢ τέφρα καὶ ἅλας	2,20	2,00	0,13	0,12	0,12	2,20

Οἱ ἀναλυτικοὶ σταθεροὶ ἀριθμοὶ τοῦ βουτύρου εἶναι οἱ ἑξῆς:

Εἰδικὸν βάρος τοῦ λίπους εἰς 15°	0,926—0,946
Εἰδικὸν βάρος τοῦ λίπους εἰς 100°	0,863—0.870
Σημεῖον πήξεως τοῦ λίπους	19—26°
Σημεῖον πήξεως τῶν λιπαρῶν ὀξέων	33—38°
Βαθμὸς διαθλασιμέτρου (Zeiss) εἰς 40°	39,4—46,0
Ἀριθμὸς σαπωνοποιήσεως ἢ ἀριθμὸς Köttstorfer	219,0—233,0
Ἀριθμὸς ἰωδίου κατὰ τὸν V. Hübl	25,7—38,0
Ἀριθμὸς ἰωδίου τῶν λιπαρῶν ὀξέων κατὰ τὸν V. Hübl	28,0—31,0
Ἀριθμὸς τοῦ Reichert Meissl	(17,0) 24—34,0
Ἀριθμὸς τοῦ Hehner	87,5

Ἡ ποιότης τοῦ βουτύρου ἐξαρτᾶται: α') Ἐκ τῆς ποιότητος τοῦ κατεργαζομένου γάλακτος καὶ ἰδίως ἐκ ταύτης τοῦ λίπους. Ἡ ποιότης ἄρα τοῦ βουτύρου ἐπηρεάζεται ἐκ τῶν τυχὸν παθήσεων τοῦ γάλακτος, ἐκ τῆς κανονικῆς ἢ μὴ λήψεως τοῦ γάλακτος κατὰ τὸ ἄμελγμα καὶ τῆς διατηρήσεως αὐτοῦ μετὰ τοῦτο, ἐκ τοῦ τρόπου τῆς διατηρήσεως καὶ διατροφῆς τῶν ἀγελάδων, ἐκ τοῦ σταδίου τῆς γαλακτικῆς περιόδου καὶ ἴσως ἐν μέρει ἐκ τῆς ἡλικίας, γενεᾶς, ἀτομικότητος, τῶν ἀσθενειῶν τοῦ ζῴου καὶ τοῦ ἀπογαλακτισμοῦ τοῦ μόσχου. β') Ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ ἀποβουτυρουμένου ὑγροῦ, ἂν δηλαδὴ ἀποβουτυροῦται γάλα ἢ κορυφὴ ἢ τυρόγαλα, καὶ πάλιν ἂν ταῦτα εἶναι γλυκέα ἢ ὀξίνα. γ') Ἐκ τῆς περιποιήσεως τοῦ γάλακτος μέχρι τῆς ἀποβουτυρώσεως καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀποβουτυρώσεως καὶ δ') Ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τρόπου τῆς διατηρήσεως αὐτοῦ.

Εἶναι φανερόν, ὅτι, ἐφ' ὅσον τὸ γάλα φέρει διαφόρους παθήσεις, αὗται θὰ μεταδοθῶσι καὶ εἰς τὸ ἐξ αὐτοῦ παρασκευαζόμενον βούτυρον. Ἡ καθ' ὅλους τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς λῆψις τοῦ γάλακτος κατὰ τὸ ἄμελγμα, ὡς καὶ ἡ διατήρησις αὐτοῦ μετὰ τοῦτο, ἐνέχει σπουδαίαν σημασίαν, καθ' ὅσον κακῶς ληφθὲν καὶ διατηρηθὲν γάλα γέμει διαφόρων ἐπιβλαβῶν μικροοργανισμῶν, οἱ ὁποῖοι κατόπιν μεταδίδονται εἰς τὸ βούτυρον καὶ προκαλοῦσι διαφόρους παθήσεις αὐτοῦ.

Μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ποιότητος τοῦ βουτύρου καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς γεύσεως, τῆς σκληρότητος καὶ τοῦ χρώματος τοῦ ἐξασκοῦσιν αἱ διάφοροι τροφαί. Οὕτως ἡ χλωρὰ νομὴ καὶ ἡ βοσκὴ παράγουσι βούτυρον λεπτοῦ ἀρώματος, ὡραίας γεύσεως, κιτρίνου χρώματος καὶ μᾶλλον μαλακόν. Ὁμοίως ἐπιδρᾷ τὸ ξηρὸν χόρτον τῶν φυσικῶν καὶ τεχνικῶν λειμώνων ὡς καὶ ἐκεῖνα τῆς μηδικῆς. Μεγάλαι ποσότητες τοῦ ἀχύρου τῶν σιτηρῶν παράγουσι βούτυρον σκληρόν, μᾶλλον λευκὸν καὶ στερούμενον ἀρώματος. Προσοχὴ ἀπαιτεῖται κατὰ τὴν χορήγησιν ἐνστρωμένων τροφῶν, αἱ ὁποῖαι γέμουσι διαφόρων μικροοργανισμῶν, καθ' ὅσον οὗτοι μεταδίδονται εὐκόλως εἰς τὸ γάλα καὶ τὸ βούτυρον. Ἐκ τῶν ῥιζῶν καὶ κονδύλων τὴν εὐνοϊκωτέραν ἐπίδρασιν ἐξασκοῦσι κατὰ πρῶτον τὰ καρότα καὶ κατόπιν τὰ κτηνοτροφικὰ τεῦτλα. Ἡ κράμβη ἡ ῥάπυς καὶ ἡ κράμβη τὸ νάπυ προκαλοῦσι δυσάρεστον, δριμεῖαν γεῦσιν. Τὰ στέμφυλα τῶν σακχαροτεύτλων παράγουσι βούτυρον σκληρόν, ἐφ' ὅσον δὲ ἔχουσι προηγουμένως ἐνστρωθῆ προσδίδουσιν εἰς αὐτὸ δξίνον ὀσμήν. Τὰ γεώμηλα, ἐφ' ὅσον μάλιστα δὲν ἔχουσι βρασθῆ, παράγουσιν ὡσαύτως βούτυρον σκληρόν, θρομβῶδες, μὲ γεῦσιν ἀνούσιον. Ἐκ τῶν καρπῶν ἀκτῖνος τῶν ψυχανθῶν παράγουσι βούτυρον σκληρὸν καὶ λευκόν. Τὰ λούπινα μὴ ἀποπικρανθέντα προσδίδουσιν εἰς τὸ γάλα πικρὰν γεῦσιν, τοὐναντίον ἀποπικρανθέντα δύνανται νὰ δοθῶσιν ἄνευ ἐπιβλαβοῦς τινος ἐπιδράσεως. Ἡ παλαιότερον ἐπικρατοῦσα ἰδέα, ὅτι ἡ χορήγησις βίκου προσδίδει πικρὰν γεῦσιν εἶναι ἐσφαλμένη. Ἐκ τῶν καρπῶν τῶν σιτηρῶν ἡ μὲν βρόμη παράγει βούτυρον ἐξαίρετον, ἐνῷ ὁ ἀραβόσιτος μαλακόν. Ἐκ τῶν διαφόρων πλακούντων, ἐφ' ὅσον δίδονται εἰς ποσότητας μεγαλυτέρας τῆς μιᾶς ὀκᾶς ἡμερησίως καὶ κατὰ κεφαλήν, ὁ μὲν τοῦ λινοσπόρου παράγει βούτυρον μαλακὸν μὲ γεῦσιν λινελαίου, οἱ τῶν ἐλαϊδῶν καὶ τοῦ ἰνδικοῦ καρύου βούτυρον σκληρὸν μὲ γεῦσιν καρύου, ὁ τοῦ βαμβακοσπόρου σκληρόν, λευκὸν καὶ μὲ δριμεῖαν γεῦσιν, τέλος δὲ ὁ τῆς ἐλαιοκράμβης μαλακὸν καὶ ἐφ' ὅσον δοθῇ διαβεβρεγμένος γεῦσιν σιναπελαίου. Ἰδιαιτέρα προσοχὴ ἀπαιτεῖται, ὅπως γενικῶς αἱ χορηγούμεναι τροφαὶ μὴ ὦσι χαλασμέναι, εὐρωτιῶσαι, ἀναμμέναι ἢ βρεγμέναι, καθ' ὅσον τοιαῦται τροφαὶ γέμουσι διαφόρων μικροοργανισμῶν, οἱ ὁποῖοι μεταδίδονται εἰς τὸ γάλα καὶ προκαλοῦσι διαφόρους ἀλλοιώσεις τῆς κορυφῆς καὶ τοῦ βουτύρου.

Τὸ στάδιον τῆς γαλακτικῆς περιόδου τῶν ζῴων ἐπιδρᾷ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε τὸ βούτυρον τὸ παραγόμενον ἐκ γάλακτος ἀγελάδων εὑρισκομένων εἰς τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς γαλακτικῆς αὐτῶν περιόδου εἶναι σκληρόν, ἄνοστον καὶ ἐνίοτε πικρόν. Ἡ ἐπίδρασις τῆς ἡλικίας, γενεᾶς, ἀτομικότητος τοῦ ζῴου καὶ τοῦ ἀπογαλακτισμοῦ εἶναι ἐλαχίστη, ἐκδηλουμένη κυρίως εἰς τὴν διάφορον στερεότητα τοῦ λίπους.

Ἀναλόγως τοῦ ἀποβουτυρουμένου ὑγροῦ καὶ ἡ ποιότης τοῦ βουτύρου ἀλλάσσει. Τὸ καλύτερον, ἀρωματικώτερον καὶ μᾶλλον διατηρήσιμον βούτυρον παράγεται ἐξ ὀξίνου κορυφῆς. Βούτυρον ἐκ γλυκείας κορυφῆς ἔχει γεῦσιν ἠπίαν, στερεῖται ἀρώματος καὶ διατηρεῖται ὀλιγώτερον. Τοὐναντίον τὸ ἐκ τοῦ τυρογάλακτος λαμβανόμενον βούτυρον εἶναι κατωτέρας ποιότητος καὶ ἔχει γεῦσιν τυροῦ (δλ. καὶ λ. ἀποβουτύρωσις, ἀποκορύφωσις, κορυφή).

Τέλος ὁ χρόνος καὶ ὁ τρόπος τῆς διατηρήσεως ἔχει ἐπίσης σημασίαν ἐπὶ τῆς ποιότητος τοῦ βουτύρου, καθ' ὅσον ὡρισμέναι μὲν παθήσεις τοῦ βουτύρου ἀναφαίνονται μετὰ πάροδον χρονικοῦ τινος διαστήματος ἀπὸ τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ, αἱ δὲ συνθῆκαι τῆς διατηρήσεως ἄλλαι μὲν ὑποβοηθοῦσι τὴν ἐμφάνισιν διαφόρων παθήσεων, ἄλλαι δὲ τοὐναντίον ἐμποδίζουσι ταύτην.

Ἡ ἐκτίμησις τοῦ βουτύρου περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς στοιχεῖα: Τὴν ὄψιν, τὴν ὀσμήν, τὴν γεῦσιν, τὴν στερεότητα αὐτοῦ, τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποιὸν τοῦ περιεχομένου ὑγροῦ, τὴν πιθανὴν διατήρησιν αὐτοῦ, τὴν ὑγιεινὴν αὐτοῦ κατάστασιν καὶ τὴν χημικὴν αὐτοῦ ἀνάλυσιν, ἥτις ἐπεκτείνεται εἰς τὸν προσδιορισμὸν ἰδίως τῆς περιεκτικότητος αὐτοῦ εἰς λίπος καὶ ὕδωρ καὶ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν τυχὸν γενομένων νοθειῶν.

Νωπὸν βούτυρον καλῆς ποιότητος ἔχει τὰς ἑξῆς ἰδιότητας: Ἡ ἐξωτερικὴ αὐτοῦ ἐπιφάνεια ὡς καὶ ἐκείνη τῆς τομῆς εἶναι ὁμοιογενὴς καὶ οὐχὶ ῥαβδωτὴ ἢ κηλιδωτή. Ὁ χρωματισμὸς αὐτοῦ ποικίλλει ἀναλόγως τῆς διατροφῆς καὶ τοῦ εἴδους τοῦ ζῴου ἀπὸ τοῦ ὠχροῦ κιτρίνου μέχρι τοῦ λευκοῦ. Τὸ πρόβειον, τὸ βουβάλειον καὶ ὀλιγώτερον τὸ

Digitized by Google

αἴγειον βούτυρον εἶναι λευκά, ἐνῷ τὸ βόειον ὠχροκίτρινον. Τὸ χρῶμα τοῦ βουτύρου δέον νὰ εἶναι οὔτε λίαν στιλπνὸν οὔτε τελείως ἄτονον, ἀλλὰ νὰ ἔχῃ ἐλαφράν τινα ἰδιάζουσαν στιλπνότητα. Ἡ στερεότης αὐτοῦ δέον νὰ εἶναι μετρία. Αἱ ἐν αὐτῷ περιεχόμεναι σταγόνες ὕδατος δέον νὰ εἶναι οὐχὶ μεγάλαι καὶ πολυπληθεῖς, συγχρόνως δὲ διαυγεῖς καὶ οὐχὶ γαλακτώδεις. Ἐφ' ὅσον δὲ ἔχει ἁλατισθῇ, τὸ ἅλας νὰ εἶναι καλῶς διανεμημένον καὶ νὰ μὴ εὑρίσκωνται ἀδιάλυτοι κόκκοι ἅλατος. Ἡ γεῦσις καὶ ἡ ὀσμὴ αὐτοῦ εἶναι ἀνάλογος τοῦ εἴδους τοῦ βουτύρου. Βούτυρον ἐξ ὀξίνου κορυφῆς ἔχει ἰδιάζουσαν, ὡραίαν ἀρωματικὴν γεῦσιν. Τοὐναντίον βούτυρον ἐκ γλυκείας κορυφῆς ἔχει ἠπίαν γεῦσιν καὶ ὀσμὴν ἐστερημένην ἀρώματος. Τέλος δέον νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένον ἀκαθαρσίας καὶ νὰ μὴ δεικνύῃ τὰ κατωτέρω ἐλαττώματα.

Παθήσεις τοῦ βουτύρου. Αὗται πηγάζουσιν ἐξ ἐλαττωματικῆς ὀξύνσεως τῆς κορυφῆς καὶ ἀποβουτυρώσεως, ἐκ κακῆς διατηρήσεως τοῦ βουτύρου καὶ ὀλιγώτερον ἐξ ἐλαττωματικῆς ποιότητος τοῦ χρησιμοποιουμένου γάλακτος. Αἱ διάφοροι παθήσεις εἶναι κυρίως α) ἐξωτερικοῦ, β) τῆς ὀσμῆς καὶ γεύσεως καὶ γ) τῆς συνεκτικότητος καὶ κατεργασίας τοῦ βουτύρου μετὰ τὴν ἔξοδον αὐτοῦ ἐκ τῆς κάδης.

α) Παθήσεις τοῦ ἐξωτερικοῦ: Τὸ βούτυρον ἔχει ὄψιν *ῥαβδωτήν, κηλιδωτήν, μαρμαρώδη*. Αἰτία τούτου ἡ οὐχὶ καλὴ διανομὴ τοῦ χρώματος, τοῦ βουτυρογάλακτος καὶ τοῦ ἅλατος. Ἑπομένως ἀδεξιότης εἰς τὸν χρωματισμόν, ἁλάτισμα καὶ ζύμωμα τοῦ βουτύρου ἢ λίαν ψυχρὸς θάλαμος. *Ὠχράν*, ἐφ' ὅσον δηλαδὴ ἐλλείπει ἡ ἰδιάζουσα αὐτῷ στιλπνότης. Αἰτία ἡ παραμονὴ ἐν αὐτῷ πολλοῦ βουτυρογάλακτος ἕνεκα ὑψηλῆς θερμοκρασίας ἀποβουτυρώσεως ἢ ζύμωμα ὑπερβολικὸν ἢ μεγάλη στερεότης τοῦ λίπους, ἕνεκα τοῦ ὁποίου πάλιν πολὺ ζύμωμα. *Ἀλοιφώδη*, ἣν δημιουργοῦσι μαλακὰ λιποσφαίρια, ταχεῖα ἀποβουτύρωσις, ὑψηλὴ θερμοκρασία ἀποβουτυρώσεως, ἢ χύσιμον θερμοῦ ὕδατος κατὰ τὴν ἀποβουτύρωσιν ἐντὸς τῆς κάδης. *Θολώδη* καὶ *τυρώδη*, ὡς ἐκ τοῦ ἐλλιποῦς ζυμώματος. *Ἀκάθαρτον*, περιέχει δηλαδὴ τρίχας ἢ κόπρον ἀγελάδων, μυίας, ἀράχνας, αἰθάλην, τεμάχια ἄνθρακος κτλ. *Εὐρωτιῶσαν*, ἐφ' ὅσον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ ὑπάρχουσι λευκαί, φαιοπράσιναι, μελαναί, σμαράγδιναι κηλῖδες, προερχόμεναι ἐκ μυκήτων. Κυρίως αὗται προέρχονται ἐκ τῆς ἐλαττωματικῆς ποιότητος τοῦ περγαμηνοῦ χάρτου καὶ τοῦ πρὸς πλύσιν χρησιμοποιουμένου ὕδατος. *Κυανόλευκον*, προερχομένην ἐκ κυανοῦ γάλακτος.

β') Παθήσεις τῆς ὀσμῆς καὶ τῆς γεύσεως: Τὸ βούτυρον ἔχει γεῦσιν ἢ ὀσμήν: *Ταγγήν*. Αὕτη παράγεται σὺν τῷ χρόνῳ εἰς πᾶν βούτυρον, ἐν τούτοις ὅμως ἐνωρίτερον εἰς τὸ ἐλαττωματικῶς παρασκευασθέν. *Ὄξινον δριμεῖαν*, προερχομένην ἐκ λίαν ὀξυνθείσης κορυφῆς. *Στεατώδη*, ὅταν τὸ βούτυρον ἐξετέθη ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φωτὸς ἢ ὀλίγον εἰς τὴν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, ἢ ἐὰν τὸ βούτυρον ἐπάγωσε καὶ ἐτάκη ἐκ νέου. *Στεατώδη μεταλλικήν*, ἐφ' ὅσον τὸ γάλα ἢ ἡ κορυφὴ διατηροῦνται ἐντὸς σκωριασμένων δοχείων. *Ἐλαιώδη*. Αὕτη παρατηρεῖται μόνον εἰς βούτυρον παρασκευασθὲν ἐξ ὀξίνου κορυφῆς καὶ προκαλεῖται ἐκ διαφόρων μικροβίων, ἅτινα ἀναφαίνονται κατὰ τὴν ὄξυνσιν ἐκτὸς ἐκείνων τῆς γαλακτικῆς ζυμώσεως. *Γεῦσιν τροφῆς*. Αὕτη προκαλεῖται ἢ ἐκ τοῦ ὅτι ὑπολείμματα τῶν τροφῶν εἰσέρχονται ἐντὸς τοῦ γάλακτος ἢ τὸ γάλα παραλαμβάνει τὴν ὀσμὴν τῶν τροφῶν ἐκ τοῦ ἀέρος τοῦ σταύλου. Ἡ γεῦσις αὕτη εἶναι διάφορος, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν τροφῶν. Οὕτως εἶναι ὄξινος ἐξ ἐνστρωμένων τροφῶν ἢ ὀξυνθέντων νωπῶν βιομηχανικῶν ὑπολειμμάτων, ὑπόπικρος ἐκ τῆς κράμβης τοῦ νάπυος, κράμβης τῆς ῥάπυος ἢ φύλλων κτηνοτροφικῶν τεύτλων, δριμεῖα ἐκ χαλασμένων πλακούντων κ. τ. λ. *Πικράν*. Αὕτη ὀφείλεται ἢ εἰς πικρὰς οὐσίας προερχομένας ἐκ τῆς τροφῆς, ἢ εἰς μικροοργανισμοὺς ἢ εἰς ἀτελῶς κασσιτερωμένα δοχεῖα ἢ καὶ τέλος εἰς ἀγελάδας εὑρισκομένας εἰς τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς γαλακτικῆς περιόδου ἢ εἰς ἀσθενείας τῶν μαστῶν. *Σαπωνώδη*, ἐὰν εἰσῆλθε σάπων ἐντὸς τοῦ γάλακτος ἢ ἐὰν τὰ δοχεῖα τὰ ὁποῖα ἐπλύθησαν διὰ σάπωνος δὲν ἀπεπλύθησαν κατόπιν καλῶς. *Στάβλου*, ἐφ' ὅσον εἰσῆλθεν ἐντὸς τοῦ γάλακτος κόπρος ἢ τὸ γάλα παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν πνιγηρὰν ἀτμόσφαιραν τοῦ στάβλου. *Σεσηπυῖαν*, ἐφ' ὅσον προέρχεται ἐκ λίαν ὀξυνθείσης κορυφῆς ἢ παρεσκευάσθη ἀκαθάρτως ἢ παρέμεινεν εἰς ἀκαθάρτους θαλάμους ἢ ἐπλύθη δι' ἀκαθάρτου, σεσηπυίας ὀργανικὸς οὐσίας περιέχοντος ὕδατος. *Εὐρωτιῶσαν*, ἐὰν τὸ βούτυρον διετηρήθη εἰς πνιγηρούς, ὑγρούς, κακῶς ἀεριζομένους θαλάμους ἢ ἡλατίσθη δι' εὐρωτιῶντος ἅλατος ἢ περιετυλίχθη ἐντὸς εὐρωτιῶντος χάρτου ἢ ἐτέθη ἐντὸς ὑπὸ εὐρῶτος προσβεβλημένων ξυλίνων δοχείων. *Λίαν ἁλμυράν*, ἐὰν ἡλατίσθη ὑπὲρ τὸ δέον. *Ἀλατοπικράν*, ἐὰν τὸ ἅλας περιέχῃ πολλὰς ἑνώσεις μαγνησίου. *Κεκαυμένην*, ἐὰν ἡ κορυφὴ ἢ τὸ γάλα ἐθερμάνθησαν ὑπὲρ τὸ δέον. *Καπνοῦ, πετρελαίου, βενζίνης, φαινικοῦ ὀξέος κλπ.*, ἐφόσον τὸ βούτυρον παραμένει εἰς χώρους οἵτινες περιέχουσι τὰς ἄνω οὐσίας. *Λίαν ἰσχυρὸν ἄρωμα*, ὅταν τὸ βούτυρον ἀρχίζῃ νὰ ταγγίζῃ. Τὸ βούτυρον στερεῖται τέλος ἀρώματος, ἐὰν ἡ ὄξυνσις δὲν ἐγένετο καλῶς, ἐὰν προέρχηται τὸ βούτυρον ἐκ γλυκείας κορυφῆς ἢ ἐὰν ἐπλύθη δι' ὕδατος ὑπὲρ τὸ δέον.

3) Παθήσεις τῆς συνεκτικότητος τοῦ βουτύρου: Τὸ βούτυρον περιέχει λίαν πολύ: *βουτυρόγαλα*, ἐὰν τὸ ζύμωμα αὐτοῦ ἐγένετο ἀτελῶς· *ὕδωρ*, ἐφ' ὅσον ἐπλύθη ὑπὲρ τὸ δέον καὶ μάλιστα εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν ἢ προσετέθη ἀπὸ σκοποῦ τοιοῦτον. Τὸ βούτυρον εἶναι λίαν: *σκληρόν*, ἐὰν τὰ λιποσφαίρια τοῦ γάλακτος εἶναι λίαν στερεά, ἐὰν τὸ γάλα προέρχηται ἐξ ἀγελάδων εὑρισκομένων εἰς τὸ τέλος τῆς γαλακτικῆς αὐτῶν περιόδου ἢ ἐὰν ἡ ἀποβουτύρωσις ἐγένετο εἰς ταπεινὴν θερμοκρασίαν· *μαλακὸν ἀλοιφῶδες*, ἐὰν τὰ λιποσφαίρια εἶναι μαλακά, ἐὰν ἡ ἀποβουτύρωσις ἐγένετο εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν, ἢ ἡ κάδη περιεστρέφετο λίαν ταχέως.

Ἐξ ὅλων τῶν παθήσεων τοῦ βουτύρου ἡ σπουδαιοτέρα εἶναι τὸ *τάγγισμα* αὐτοῦ. Ἂν καὶ ἡ φύσις τοῦ φαινομένου τῆς ταγγίσεως δὲν ἔχει εἰσέτι τελείως διευκρινισθῆ, ἐν τούτοις φαίνεται ὅτι τὸ ἄνω φαινόμενον συνίσταται εἰς τὴν ἀποσύνθεσιν τῶν τριγλυκεριδῶν εἰς γλυκερίνην καὶ ἐλεύθερα λιπαρὰ ὀξέα καὶ εἰς διαφόρους μετὰ ταῦτα μεταβολὰς τῶν τελευταίων τῇ προσλήψει ὀξυγόνου. Τὰ αἴτια τῆς ἀποσυνθέσεως ταύτης εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν διάφοροι μικροοργανισμοί, ὡς τὸ Oidium lactis, Cladosporium butyri, Bacillus fluorescens liquefaciens, Bacillus prodigiosus, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ φῶς καὶ ὁ ἀήρ. Διὰ τοῦτο ἐφ' ὅσον θέλομεν νὰ διατηρήσωμεν τὸ βούτυρον ἐπὶ μακρόν, δέον νὰ προφυλάττωμεν τοῦτο ἀπὸ τὸν ἀέρα καὶ τὸ φῶς καὶ νὰ διατηρῶμεν αὐτὸ εἰς ταπεινὴν θερμοκρασίαν. Ἡ προσθήκη ἅλατος ἢ βόρακος, ὡς ἀντισηπτικῶν μέσων, ἐπιβραδύνει τὸ τάγγισμα, ἐνῷ τοὐναντίον ὑψηλὸς βαθμὸς ὀξύτητος τοῦ γάλακτος ἢ τῆς κορυφῆς ἐπιταχύνει τοῦτο. Ι. ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΕΜΠΟΡ.] Βούτυρον παρασκευάζεται εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς χώρας ἔνθα ἀσκεῖται κτηνοτροφία. Εἰς τὰς πλείστας μόλις ἐπαρκεῖ διὰ τὴν ἐντόπιαν κατανάλωσιν, οὐχ ἧττον ὅμως πολλαὶ χῶραι ἐνεργοῦσιν ἀξιόλογον ἐμπόριον βουτύρου τόσον τετηγμένου ὅσον καὶ ἀτήκτου. Ἐν Εὐρώπῃ μεγάλας ποσότητας βουτύρου ἐξάγουσιν αἱ: Δανία, Ὁλλανδία, Βαλτικαὶ Χῶραι, Ρωσία, Σουηδία, Φινλανδία καὶ Γαλλία, ἐν ταῖς λοιπαῖς δ' ἠπείροις αἱ: Νέα Ζηλανδία, Αὐστραλία, Ἀργεντινὴ καὶ Καναδᾶς. Κατὰ στατιστικὴν τοῦ Διεθνοῦς γεωργικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Ρώμης ἡ κατὰ τὸ 1927 ἐμπορευθεῖσα μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν ποσότης βουτύρου ἀνῆλθε τὰ 4.261.000 μετρ. στατήρων, κατὰ τὸ α' δ' ἑξάμηνον τοῦ 1928 τὰ 2.297.000. Κατὰ κυριωτέρας χώρας οἱ ἀριθμοὶ τῶν ἐτῶν τούτων σημειοῦνται ὡς κάτωθι (εἰς μετρ. στατ.):

Χῶραι	*1927*	*1928 (6 μῆνες)*
Δανία	1.432.000	731.000
Φιλλανδία	151 000	71.000
Γαλλία	107.000	53.000
Βαλτικαὶ	381.000	121.000
Ὁλλανδία	480.000	224.000
Σουηδία	185.000	75.000
Ἀργεντινὴ	212.000	109.000
Αὐστραλία	342.000	296.000
Νέα Ζηλανδία	739.000	416.000

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς εἰσαγούσας τὰς μεγαλυτέρας ποσότητας χώρας πρώτη ἔρχεται ἡ Ἀγγλία, ἣν ἀκολουθεῖ ἡ Γερμανία.

Ἡ παραγωγὴ βουτύρου ἐν Ἑλλάδι, τόσον τετηγμένου ὅσον καὶ ἀτήκτου, μόλις ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ἐντόπιον κατανάλωσιν. Εἰς πολλὰς ἑκατοντάδας χιλιάδων ὀκάδων δέον νὰ ὑπολογισθῇ ὅτι ἀνέρχεται ἡ ποσότης τοῦ ἐκ γάλακτος ἀγελάδος, βουβάλων, προβάτων καὶ αἰγῶν παραγομένου τοιούτου, ὧν αἱ μείζονες ποσότητες εἰς τὰς κτηνοτροφικὰς ἐπαρχίας τῆς Θεσσαλίας, Ἠπείρου, Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης. Πλὴν ὅμως τῆς ἐπιχωρίου παραγωγῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐνεργεῖται εἰς ἀρκετὴν κλίμακα καὶ εἰσαγωγὴ ἐξ ἄλλων χωρῶν. Τῷ 1928 εἰσήχθησαν 437.086 χγρ. τετηγμένου μαγειρικῆς χρήσεως. 94.471 χγρ. ἀτήκτου βουτύρου, συνολικῆς ἀξίας 25.248.149 δρχ. Κατὰ χώρας εἰσαγωγῆς αἱ εἰσαχθεῖσαι ποσότητες σημειοῦνται εἰς τὸν κάτωθι πίνακα:

Χῶραι	*Τετηγμένον*	*Ἄτηκτον*
Αἴγυπτος	20.643	—
Βουλγαρία	18.581	306
Γιουγκοσλαυία	96.187	842
Ἰταλία	5.248	425
Ὁλλανδία	12.507	80.409
Ρουμανία	28.047	66
Ρωσία	196.506	—
Τουρκία	5.187	84
Δανία	—	7.566
Λοιπαὶ χῶραι	39.377	5.034

Δ. Ε. Μ.

—[ΥΓΙΕΙΝ.] Τὸ βούτυρον περιλαμβάνει συνήθως μέγα πλῆθος σχιζομυκήτων, ὧν ὁ ἀριθμὸς δυνατὸν ν' ἀνέλθῃ ἀπὸ 1—10 ἑκατομμύρια ἐν ἑκάστῳ γραμμαρίῳ αὐτοῦ. Ἐὰν τὸ γάλα περιέχῃ βακτηρίδια φυματιώσεως ἢ ἕτερα παθογόνα μικρόβια, ἀνευρίσκονται ταῦτα καὶ εἰς τὸ βούτυρον, ὡς καὶ τὰ ὀξεοστεγῆ. Ἡ ἀπὸ τῶν παθογόνων μικροβίων προφύλαξις ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ παστεριωμοῦ (βλ. ἀνωτ.). Ἐν τῷ ἐμπορίῳ εἶναι εὐρέως διαδεδομένη καὶ ἑτέρα οὐσία, φέρουσα διάφορα ὀνόματα (*μαργαρίνη* κλπ.), ἥτις ἔχει τὴν γεῦσιν τοῦ βουτύρου. Τὸ τεχνικὸν τοῦτο βούτυρον παράγεται ἐκ βοείου λίπους καταλλήλως κατεργαζομένου. Ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως οὐδὲν δύναται ν' ἀντιταχθῇ κατὰ τῆς χρήσεως καλῶς παρεσκευασμένης μαργαρίνης, διότι αὕτη ἐν τῷ ὀργανισμῷ χρησιμοποιεῖται ὡς καὶ τὸ φυσικὸν βούτυρον. Τῆς μαργαρίνης ὅμως εἶναι προτιμότερα ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως τὰ φυτικὰ ἔλαια καὶ λίπη. Κ. Γ. ΣΑΒΒΑΣ

— **βούτυρα φυτικὰ** *[Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω γενικῶς αἱ στερεαὶ λιπαραὶ ὗλαι αἱ λαμβανόμεναι ἐκ διαφόρων φυτῶν. Ἐνταῦθα ἀνήκουσι τὸ βούτυρον τοῦ κακάου, τὸ βούτυρον τοῦ κοκὸ κλπ. Ταῦτα χρησιμοποιοῦνται ὡς ἐδώδιμα (μαργαρίνη), πρὸς βιομηχανικὴν (σαπωνοποιία), φαρμακευτικὴν χρῆσιν κλπ. Σ. Γ.

—*[Φαρμ.]* Διὰ τῆς λέξεως *βούτυρον* ἐχαρακτηρίζοντο παλαιότερον πλὴν τοῦ ἐκ γάλακτος βουτύρου καί: 1) διάφορα λίπη, 2) μείγματα ἀλοιφῶν καὶ 3) γενικῶς ὅλαι ἐκεῖναι αἱ οὐσίαι αἵτινες ἔχουσι βουτυρώδη οὐσίαν. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ἀνήκουσι τά: Butyrum Cacao (=*λίπος κακάο*), Butyrum Cola (=*γαλάκτωμα κολά*), Butyrum jodatum Trousseau (=*ἰωδιοῦχον βούτυρον*), Butyrum nucistae (=*ἔλαιον μοσχοκαρύων*), ἐπίσης τὸ Butyrum cancrinum (=*βούτυρον καρκίνου*), λίπος ἐρυθρῶς κεχρωσμένον καὶ ἀσθενῶς ἀρωματισμένον διὰ βενζόης. Εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν δύνανται νὰ *συγκαταλεχθῶσι* τά: Butyrum majoranae (=*ἀλοιφὴ σαμψύχου*), Butyrum nervinum (=*σύνθετος ἀλοιφὴ λιβανωτίδος* ἢ *πράσινον βούτυρον*), ὡς καὶ τὸ Butyrum saturninum, ὅπερ εἶναι βουτυρῶδες μεῖγμα ἐξ ἴσων μερῶν μολυβδόξους καὶ ἐλαίου ἐλαιῶν. Εἰς τὴν τρίτην κατηγορίαν ἀνήκουν τά: Butyrum antimonii (=*χλωριοῦχον ἀντιμόνιον*), Butyrum bismuti (=*χλωριοῦχον βισμούθιον*), Butyrum stauni (=*χλωριοῦχος κασσίτερος*), Butyrum zina (=*χλωριοῦχος ψευδάργυρος*). Κ. Γ. Μ.

— **βούτυρον** ***ἀντιμονίου*** *[Χημ.]*· βλ. λ. ἀντιμόνιον *(τριχλωριοῦχον—)*.

— **βούτυρον** ***μοσχοκαρύων*** (Butyrum nucistae)· βλ. μοσχοκαρυέλαιον.

— **βούτυρον** ***μουσκάτιον*** *[Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ φυτικὸν λίπος τὸ λαμβανόμενον ἐκ τῶν καρπῶν τῆς Myristica officinalis (μοσχοκάρυα). Περιέχει κυρίως μυριστικὸν ὀξὺ καὶ τήκεται εἰς 38—41°. Σ. Γ.

— **βούτυρον** ***ὀρέων*** (Bergbutter) *[Ὀρυκτολ.]*· συνώνυμον (ἐν μέρει) τῆς ὀρυκτῆς στυπτηρίας (βλ. λ.) *διὰ σιδήρου* ἢ *ἁλοτριχίτου*. Γ. Κ. Γ.

— **βουτύρου** ***κίτρινον*** *[Βιομ. Χημ.]*· βλ. βενζολαζωδιμεθυλανιλίνη.

— **βουτύρου** ***χρώματα*** *[Βιομ. Χημ.]*. Πρὸς χρῶσιν τοῦ βουτύρου, μαργαρίνης καὶ ἄλλων λιπῶν, χρησιμοποιοῦνται εἴτε φυσικὰ χρώματα, ὡς ἡ *ὀρλεάνη*, ὁ *κουρκουμᾶς* κλπ. εἴτε τεχνητὰ προϊόντα, ἅτινα εἶναι ἁπλῶς συντεθειμέναι ἀζωχρωστικαί, αἱ ὁποῖαι διὰ νὰ εἶναι διαλυταὶ εἰς τὰ λίπη πρέπει νὰ μὴ περιέχωσι σουλφονικὰς καὶ καρβοξυλικὰς ὁμάδας. Συνήθως χρησιμοποιεῖται τὸ *διμεθυλαμινοαζωβενζόλιον* (ἢ *βενζολαζωδιμεθυλανιλίνη* ἢ *βουτύρου κίτρινον* καλούμενον), περαιτέρω δὲ ἡ *ἀνιλιναζω-β-ναφθόλη*, ἡ *βενζολαζωρεζορκίνη*, ἡ *ἀνιλιναζω-β-ναφθυλαμίνη*, ἡ *ο-τολουιδιναζω-β-ναφθυλαμίνη*, τὸ *ἀμινοαζωβενζόλιον* καὶ τὸ *ἀμινοαζωτολουόλιον*.

Πρὸς ἀνίχνευσιν τῆς ὑπαρχούσης χρωστικῆς ἀναταράσσεται τὸ τετηκὸς λίπος μετὰ διπλασίας περίπου ποσότητος ὀξικοῦ ὀξέος. Ὅταν ἡ στιβὰς τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος παραμένῃ μετὰ τὴν ψῦξιν κιτρίνως κεχρωσμένη, ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν προσθήκην ὀλίγου νιτρικοῦ ὀξέος, τοῦτο σημαίνει ὅτι τὸ ἐξετασθὲν λίπος περιέχει φυσικὴν χρωστικήν. Ὅταν ἡ κιτρίνη στιβὰς τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος διὰ τῆς προσθήκης τοῦ νιτρικοῦ ὀξέος καταστῇ ῥοδέρυθρος, τότε ὑπάρχει τεχνητὸν χρῶμα. Σ. Γ.

Βούτυρον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Καρπενησίων τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 393. Ἀπὸ τοῦ Καρπενησίου ἀπέχει 1 ὥρ. 30'. Δ. Ε. Μ.

βουτυρόνη (ἡ) ἢ *διπροπυλοκετόνη* *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *κετονῶν* καὶ ἔχουσα τὸν τύπον:

$$C_3H_7.CO.C_3H_7.$$

Λαμβάνεται διὰ ξηρᾶς ἀποστάξεως τοῦ βουτυρικοῦ ἀσβεστίου καὶ εἶναι ὑγρὸν εἰδικοῦ βάρους 0,8205 βρᾶζον εἰς 143°,5. Σ. Γ.

βουτυρονιτρίλιον (τὸ) ἢ *προπυλοκυανίδιον* ἢ *βουτανονιτρίλιον* *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου C_3H_7CN. Εἶναι ὑγρὸν εὐχαρίστου ὀσμῆς πικραμυγδάλων, βράζει εἰς 116°,4 καὶ ἔχει εἰδ. βάρος 0,796. Σ. Γ.

Digitized by Google

βουτυροποιεῖον (τό)· ἄλλως βουτυροκομεῖον (βλ. λ.).

βουτυροποιὸς (ὁ)· ἄλλως βουτυροκόμος (βλ. λ.).

Βουτυρόπουλος, *Βασίλειος*. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Δυτικῆς Ἑλλάδος μετασχὼν τοῦ Ἀγῶνος κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν τῆς Ναυπάκτου καὶ τοῦ Μεσολογγίου, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντιστρατήγου. Ἔπεσεν ἐντὸς τοῦ Μεσολογγίου, ὁ δὲ ἀδελφός του *Ἀντώνιος* εἰς τὴν μάχην τῶν Τριζωνίων (1828). Τ. Χ. Κ.

βουτυροπωλεῖον (τό)· τὸ κατάστημα ὅπου πωλεῖται βούτυρον ὡς κατ' ἐξοχὴν ἐμπόρευμα, κοιν. *βουτυράδικο*.—Καὶ ***βουτυροπώλης***· ὁ πωλῶν βούτυρον ἔμπορος, κοιν. *βουτυρᾶς*.

βούτυρος (ὁ)· βλ. βούτυρον.

βουτυρόσπερμον (τὸ) (Butyrospermum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαποτοειδῶν*. Εἶναι δένδρα ὑψηλὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, λογχοειδῆ, πρασίνου σκοτεινοῦ χρώματος καὶ πολυάριθμα ἄνθη κατὰ κεφαλίδας διατεταγμένα. Οἱ καρποί του ἔχουν μέγεθος γεωμήλων περίπου καὶ περικλείουν πλεῖστα σπέρματα χρήσιμα εἰς διαφόρους βιομηχανίας. Δ. Ν. Π.

— **βουτυροσπέρμου** ***ἔλαιον*** (Oleum butyrospermi) *[Φαρμ.]*. Εἶναι τὸ ἔλαιον τοῦ φυτοῦ Butyrospermum Parkii Kotsch. Τὰ σπέρματα αὐτοῦ ξηραινόμενα ὑπὸ τὸν ἥλιον θραύονται διὰ μεγάλων λίθων καὶ θερμαίνονται μεθ' ὕδατος, ὅτε τὰ 38 % τῶν λιπαρῶν σωμάτων αὐτῶν ἀνέρχονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ ἐπιπλέουν. Τὰ λιπαρὰ ταῦτα σώματα μεταγγιζόμενα καὶ ψυχόμενα στερεοποιοῦνται, λαμβάνοντα τὴν μορφὴν λευκῶν ἐλαιωδῶν τεμαχίων. Συστατικὰ τῶν λιπαρῶν σωμάτων εἶναι τὰ τριγλυκερίδια τοῦ ἐλαϊκοῦ καὶ στεατικοῦ ὀξέος. Τὸ λίπος τοῦ φυτοῦ τούτου χρησιμεύει εἰς τὴν σαπωνοποιίαν, δι' αὐτοῦ δὲ πολλάκις νοθεύεται τὸ βούτυρον. Κ. Γ. Μ.

βουτυροφάγος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τρώγων τὸ βούτυρον καθ' ὑπερβολήν.

βουτυροχλωράλη (ἡ) ἡ α, α, β *τριχλωροβουτυρικὴ ἀλδεΰδη [Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου CH_3. CHCl. CCl_2. CHO. Εἶναι ὑγρὸν βράζον εἰς 164°. Σ. Γ.

βουτυρόχορτον (τὸ) (Brunella) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χειλανθῶν*. Εἶναι πόαι πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῆς Εὐρώπης. Τὸ γένος περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι τά: *βουτυρόχορτον τὸ κοινὸν* (Brunella vulgare), καὶ *βουτυρόχορτον τὸ λευκὸν* (Brunella album), κοινότατα ἐν Ἑλλάδι, ὅπου εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα *βουτυρόχορτα*. Ἀμφότερα τὰ εἴδη χρησιμεύουσιν εἰς τὴν φαρμακευτικήν. Δ. Ν. Π.

βουτυρυλοξικὸς *ἐστὴρ [Χημ.]*· βλ. γ-αἰθυλακετοξικὸς *αἰθυλεστήρ*.

βουτυρώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ πλήρης βουτύρου, ὁ περιέχων βούτυρον πέραν τοῦ δέοντος: «φαγητὸν βουτυρῶδες»· || ὁ ὅμοιος μὲ βούτυρον, *βουτυροειδής*.

βουτυρώνω· ἐμβάλλω βούτυρον, ἐπαλείφω διὰ βουτύρου.

Βουτὼ ἢ ***Βοῦτος*** *[Αἰγυπτ. Μυθολ.]*. Θεὰ ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς παλαιᾶς Αἰγύπτου, ταυτιζομένη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων (*Στρ.* 17, 802) πρὸς τὴν *Λητώ*. Κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ θεὸς Ὧρος ἀνετράφη ὑπὸ ταύτης εἰς τὰ παρὰ τὴν πόλιν Βουτοῦν ἕλη. Ὅτε ὁ Ψαμμήτιχος, καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῶν ἕνδεκα ἄλλων βασιλέων τῆς Αἰγύπτου, κατέφυγεν εἰς τὰ ἕλη τοῦ Δέλτα, ἡ πολιοῦχος τῆς Βουτοῦς θεὰ προεῖπεν αὐτῷ, ὅτι θὰ ὑπερισχύσῃ, ὅταν χάλκινοι ἄνδρες ἐμφανισθῶσιν εἰς τὰ ἕλη. Πράγματι ἀπεβιβάσθησαν Ἕλληνες καὶ Κᾶρες ὁπλῖται, οἵτινες διὰ τῆς βοηθείας των κατέστησαν τὸν Ψαμμήτιχον κύριον τῆς Αἰγύπτου. Ἔκτοτε χρονολογεῖται ἡ βαθμιαία ἐγκατάστασις Ἑλλήνων ἀποίκων ἐν Αἰγύπτῳ. Ἡ Βουτὼ ἦτο θεὰ τῆς Κάτω Αἰγύπτου εἰκονιζομένη μὲ κεφαλὴν ὄφεως, ἐχθρὰ δὲ τῆς Νέχμπετ ἐκπροσωπούσης τὴν Ἄνω Αἴγυπτον καὶ εἰκονιζομένης μὲ κεφαλὴν ἱέρακος. Ἀλλ' ὅτε αἱ δύο Αἴγυπτοι ἡνώθησαν ὑπὸ ἓν σκῆπτρον καὶ αἱ δύο θεαὶ συνδιηλλάγησαν, εἰκονίζοντο πλησίον ἀλλήλων ἐν οἰκειοτάτῃ ὁμιλίᾳ. Κατὰ τὸν A. Erman (Aegyptische Religion) τὸ πραγματικὸν ὄνομα τῆς Βουτοῦς εἶναι *Οὐτώ*, κατὰ παρερμηνείαν δὲ ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Βουτὼ καὶ ἐταυτίσθη πρὸς τὴν Λητώ. — Β.

Βουτὼ καὶ Νέχμπετ.

Βουτὼ (ἡ) (γεν. *-οῦς*, αἰτ. *οῦν*) καὶ ***Βοῦτος*** ἢ *Βούτη [Ἀρχ. Γεωγρ.]*.—1) Πόλις τῆς Κάτω Αἰγύπτου παρὰ τὸ Σεβεννυτικὸν στόμιον τοῦ Νείλου, ἔνθα ὑπῆρχε ναὸς καὶ μαντεῖον ὁμωνύμου θεᾶς, σήμερον *Κὸμ-Κασσίρ*. Τὸ φαραωνικόν της ὄνομα ἦτο *Παουζίτ*, ἐξ οὗ ὁ νομὸς ἐλέγετο Πατονουζίτ, ἑλληνιστὶ *Φθηνεότης*. Ἐνταῦθα παρήγετο εἶδος λίνου ἐπονομαζομένου «βουτικοῦ», ἐκ τοῦ ἐπιθέτου «Βούτιοι» τῶν κατοίκων τῆς Βούτου ἢ Βουτοῦς. Ὁμοίως ἐκλήθησαν «Βουτικὸς ποταμὸς» ἓν τῶν στομίων τοῦ Νείλου, «Βουτικὴ λίμνη» ἡ παρὰ τὴν πόλιν λίμνη, σημερινὴ Burlos, ἡ ἄλλως καλουμένη καὶ «Βοῦτος λίμνη».—2) Πόλις ἐν Γεδρωσίᾳ τῆς Ἀσίας κατὰ τὸ Βελουτχιστάν.

βουτῶ καὶ ***βουτάω***· ἐμβαπτίζω τι, καταδύω, «βουτῶ τὸ ὕφασμα, — τὸ νῆμα εἰς τὸ χρῶμα», «βουτῶ τὸ ψωμὶ 'ς τὴ σάλτσα»· || «βουτῶ τὸ παιδί», βαπτίζω, τελῶ τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος: || μεταφ., ἁρπάζω, κλέπτω, οἰκειοποιοῦμαι: «τοῦ βούτηξε τὸν κοντυλοφόρο»· || ἀμετάβ., καταδύομαι ἐμβυθίζομαι: «ἐβούτηξα 'ς τὸ νερό, 'ς τὶς λάσπες»: || ἰδιωμ., ἐπὶ τοῦ ἡλίου, δύω, βασιλεύω: «πάει νὰ βουτήξῃ ὁ ἥλιος», νὰ βασιλέψῃ· || ἡ μετχ. *βουτημένος*=πλήρης: «βουτημένος 'ς τὶς λάσπες,—'ς τὸ λάδι,—'ς τὸ νερό,—'ς τὸν ἱδρῶτα· καὶ μετφ. «βουτημένος 'ς τὰ χρέη». —Α.

Βουφαβέντον *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Κύπρου, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κερυνείας, κοινῶς καλούμενον *Κουτσουβέντης*· ἐπὶ τῆς κορυφῆς του κεῖνται τὰ ἐρείπια ἱστορικοῦ φρουρίου τῆς ἐποχῆς τῶν Λουζινιάνων, Buffavent καλουμένου, καταστραφέντος ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν· σήμερον τὰ ἐρείπια καλοῦνται «Ἑκατὸν σπίτια» «Κάστρον—» ἢ «Παλάτιν τῆς Ρήαινας». Περὶ τὴν ἱστορίαν τῶν δεσποτῶν τοῦ φρουρίου τούτου ἐπλάσθησαν πλεῖστα ὅσα λαϊκὰ τραγούδια. Κ. Μ. Κ.

Βουφάγιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς ἀρχαίας Ἀρκαδίας κατὰ τὰ ὅρια Μεγαλοπόλεως καὶ Ἡραίας καὶ παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ παραποτάμου τοῦ Ἀλφειοῦ *Βουφάγου*. ΚΑΨ.

—**Βουφαγίων,** *τέως δῆμος*—. Εἷς ἐκ τῶν ἀποτελούντων πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' τὴν ἐπαρχίαν Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας 12 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Ζατούνης*, *Μελισσοπέτρας* (τέως *Τρεστενῶν*), *Παναγιᾶς* (τέως *Ζερζόβης*), καὶ *Ριζοσπηλιᾶς* (τέως *Στρούζης*). Δ. Ε. Μ.

Βουφάγος *[Μυθολ.]*.—1) Ἥρως τῆς Ἀρκαδίας. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰαπετοῦ καὶ τῆς Θόρνακος καὶ ἱδρυτὴς τῆς ἀρκαδικῆς πόλεως *Βουφαγίου*. Ἐλέγετο ὅτι ἐφονεύθη ὑπὸ τῆς Ἀρτέμιδος, τολμήσας νὰ ἐκφράσῃ ἀνόσιον ἔρωτα πρὸς αὐτήν.

—2) Ἕτερος ἀρκαδικὸς ἥρως, ὁ ἐκ τῆς πόλεως Φενεοῦ. Περὶ τούτου ἐλέγετο ὅτι μετὰ τῆς συζύγου του Πρώμνης περιεποιήθησαν ἐν τῇ οἰκίᾳ των τὸν Ἰφικλέα, ἀδελφὸν τοῦ Ηρακλέους καὶ καὶ πατέρα τοῦ Ἰολάου, τραυματισθέντα ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Ἄκτορος καὶ τῆς Μολίνης, ὅτε ὁ Ἡρακλῆς μετὰ τοῦ Ἰολάου ἐμάχοντο κατὰ τοῦ Αὐγείου, βασιλέως τῶν Ἠλείων. Τὰ λεγόμενα περὶ ἀμφοτέρων τῶν ἡρώων εἶναι πιθανώτατα διάφοροι μῦθοι ἑνὸς μόνου ἥρωος.

—3) Ἐπίθετον τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοῦ Λαπίθου Κορώνου ὡς πολυφάγων, ὡς δυναμένου ἑκατέρου καὶ βοῦν ὁλόκληρον νὰ καταβροχθίσῃ. ΚΑΨ.

Βουφάγος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἀρκαδίας μεταξὺ Μεγαλοπόλεως καὶ Ἡραίας, ἐκβάλλων εἰς τὸν Ἀλφειὸν (*Παυσ.* VIII, 26, 8). Παρ' αὐτὸν ὑπῆρχε καὶ πόλις Βουφάγιον (βλ. λ.). —Β

βουφάγος (ὁ) (Buphagus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ψαριδῶν*. Τὰ πτηνὰ ταῦτα εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Ἀφρικῆς. Τὸ γένος περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη, ὧν γνωστότερα οἱ: *βουφάγος ὁ ἀφρικανικὸς* (Buphagus africanicus) καὶ *βουφάγος ὁ ἐρυθρόρρυγχος* (Buphagus erythrorynchus). Δ. Ν. Π.

βουφθαλμία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Παθολογικὴ κατάστασις χαρακτηριζομένη διὰ τῆς ὑπερβολικῆς μεγεθύνσεως τοῦ ὀφθαλμοῦ· τινὲς ὀνομάζουσιν αὐτὴν *ὑδρόφθαλμον* ἢ *παιδικὸν γλαύκωμα*. Κατ' αὐτὴν ὁ σκληρωτικὸς χιτὼν τοῦ ὀφθαλμοῦ παρίσταται λεπτὸς καὶ κυανωτικός, ὁ δὲ κερατοειδὴς μεγαλύτερος τοῦ φυσιολογικοῦ. Ἡ πάθησις αὕτη κατὰ τὴν πορείαν αὐτῆς ἐπίσχεται αὐτομάτως καὶ τότε ἡ ὅρασις διατηρεῖται, μετρία ὅμως· ἄλλοτε ἡ κατάστασις χωρεῖ ἐπὶ τὰ πρόσω, ὁπότε ἡ ὅρασις καταστρέφεται τελείως. Ἡ κατάστασις αὕτη εἶναι ἐνίοτε συγγενής, ἐξ ἐμβρυϊκῆς διαπλάσεως προερχομένη, ἄλλοτε δὲ ἀναπτύσσεται εἰς τὴν πρώτην παιδικὴν ἡλικίαν, ἐμφανιζομένη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἀμφοτέρους τοὺς ὀφθαλμούς. Μ. Ν. Κ.

βούφθαλμον (τὸ) (Buphthalmum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*. Εἶναι πόαι πολυετεῖς ἀπαντῶσαι κυρίως ἐν τῇ μέσῃ καὶ δυτικῇ Εὐρώπῃ. Γνωστὰ πλεῖστα εἴδη ὧν τινα κοσμητικά. Κυριώτερα εἴδη εἶναι, τά: *βούφθαλμον τὸ μεγανθὲς* (Buphthalmum grandiflorum) καὶ *βούφθαλμον τὸ ἰτεόφυλλον* (Buphthalmum salicifolium), καλλιεργούμενα ἰδίως ὡς κοσμητικά. Δ.Ν.Π.

Βουφόνας *[Μυθολ.]*. Ἥρως ἐκ Σικελίας, ὁ ὁποῖος ἐφονεύθη ἐν ἀγῶνι κατὰ τοῦ Ἡρακλέους, ὅτε ἀντέστη κατ' αὐτοῦ μετὰ πολλῶν σικελικῶν λαῶν κατὰ τὴν διὰ τῆς Σικελίας διάβασιν αὐτοῦ. Ὡς βοηθοὶ αὐτοῦ παρέστησαν ἀρχηγοὶ τοῦ ἀντιστάντος στρατοῦ ὁ Λεύκασπις, ὁ Πεδιοκράτης, ὁ Γλυχάτας, ὁ Βουταίας καὶ ὁ Κρυτίδας (*Διόδ.* 4, 23). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βουφόνια (τὰ) *[Ἀρχ.]*· βλ. Διπολεῖα.

Βουφονιών, *—ῶνος [Ἀρχ.]*. Ὄνομα μηνὸς ἐν Δήλῳ ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸν δεύτερον Ἀττικὸν μῆνα, τὸν *Μεταγειτνιῶνα* (15 Αὐγούστου—15 Σεπτεμβρίου). Καὶ ἐν Τήνῳ ὑπῆρχε μὴν *Βουφονιών*. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βουφράς, *—άδος [Ἀρχ. Γεωγρ.]* Οὕτως ἐκαλεῖτο τοποθεσία τις παρὰ τὴν ἀρχαίαν μεσσηνιακὴν Πύλον ἐν τῷ ὄρει Κορυφασίῳ. ΚΑΨ.

— **Βουφράδος,** *τέως δῆμος*—. Εἷς ἐκ τῶν ἀπαρτιζόντων πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' τὴν ἐπαρχίαν Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας 6 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Βλασίου*, *Βλαχοπούλου*, *Γκρουστεσίου*, *Δάρας*, *Ζαϊμόγλι*, *Καλοχωρίου* (τέως *Χαλαμπρέζης*), *Καρποφόρας* (τέως *Καρακαβελίου*), *Κουρτακίου*, *Κρεμμυδίων*, *Μηλιώτη*, *Μυρσινοχωρίου* (τέως *Πισπισίων*), *Νερομύλου* (τέως *Μίσκας*), *Παπαφλέσσα*, *Πελεκανάδας*, *Πέραν* (τέως *Βελῆ*), *Ρομηρίου*, *Σουληναρίου* καὶ *Χατζῆ*. Δ. Ε. Μ

Βούφφας, *Ἀμεδαῖος*. Λομβαρδὸς βαρῶνος, κοντόσταυλος τοῦ στρατοῦ τοῦ βασιλείου Θεσσαλονίκης ἐπὶ Βονιφατίου τοῦ Μομφερράτου (1205—1207), μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου συμμετέσχεν εἰς τὸ στατιστικὸν κίνημα τοῦ Βιανδράτε (βλ. λ.). Μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τούτου ὑπὸ τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐρρίκου, ὁ Βούφφας ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῶν στασιαστῶν, καταπολεμηθεὶς ὅμως καὶ οὗτος πρὸ τῆς Λαρίσης ἐσυνθηκολόγησε μετὰ τοῦ Ἐρρίκου καὶ ὁμόσας πίστιν πρὸς αὐτὸν ἀνέκτησε τὴν θέσιν του. Ν. ΚΛΣ

βούφφελος (ὁ) (Buffelus Blumb.) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὰ βοώδη τῆς οἰκογενείας τῶν *κοιλοκέρων μηρυκαστικῶν θηλαστικῶν*. Λείψανα αὐτοῦ ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειστοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας καὶ εἰς τὴν Ἰάβαν. Γ. Κ. Γ.

Βουχάρα *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς κεντρικῆς Ἀσίας, ἐν τῇ Σοβιετικῇ Σοσιαλιστικῇ Δημοκρατίᾳ τοῦ Οὐσμπεκισιάν, πρωτεύουσα τοῦ πρώην ὁμωνύμου ἐμιράτου. Κεῖται παρὰ τὸν ποταμὸν Σεραφσχάν, ἐν τῷ μέσῳ εὐφόρου πεδιάδος, ἐπὶ τοῦ σιδηροδρόμου τοῦ συνδέοντος τὸ Τουρκεστὰν πρὸς τὴν Κασπίαν θάλασσαν καὶ ἐπὶ τῆς διακλαδώσεως αὐτοῦ πρὸς τὸ Ἀφγανιστὰν καὶ τὰς Ἰνδίας καὶ ἔχει 75 000 κατοίκους περίπου. Ἔχει ἀκμαίαν βιομηχανίαν βάμβακος, μετάξης, δερμάτων, ὅπλων καὶ ὀνομαστῶν ταπήτων, οἵτινες εἶναι γνωστοὶ ἀνὰ τὴν ὑφήλιον ὑπὸ τὸ ὄνομα *τάπητες τῆς Βουχάρας* καὶ ἔχουν μεγάλην ἐμπορικὴν καὶ τεχνικὴν ἀξίαν. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἤκμασεν ἡ δυναστεία τῶν Σαμανιδῶν. Εἰς τὰ περίχωρα αὐτῆς ἐγεννήθη τῷ 980 ὁ περίφημος Ἄραψ φιλόσοφος καὶ ἰατρὸς *Ἀβικέννας*. Κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Τζιγγὶς-χὰν περὶ τὸ 1220 καὶ ἐπανεκτίσθη ὑπὸ τῶν Οὐσμπεκιδῶν. Ἡ Βουχάρα ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν κέντρον τῆς παιδείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς μεσημβρινῆς Ἀσίας καὶ ἔχει πλεῖστα ὀνομαστὰ ἀνάκτορα καὶ τζαμία, τὸ δὲ περίφημον πανεπιστήμιόν της, ἀριθμοῦν πολλοὺς φοιτητάς, ἦτο ἓν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἰσλαμιτικῶν κέντρων.

— **Βουχάρα** (ἡ) (Boukhara, Buchara, Bokhara) *[Γεωγρ.-Ἱστορ.]*. Χώρα τῆς Ἀσίας κατέχουσα τὸ νοτιοανατολικὸν μέρος τοῦ δυτικοῦ Τουρκεστάν, πρὸς τὰ ΒΑ τοῦ Ἀφγανιστάν. Ἀπὸ τοῦ 1924 ἀποτελεῖ μετὰ τῆς Χίβας τὴν «Σοβιετικὴν Σοσιαλιστικὴν Δημοκρατίαν τοῦ Οὐσμπεκισιάν» (ρωσιστί: Οὐσμπεκσκάϊα Σοσιαλιστιτσεσκάϊα Σοβιετσκάϊα Ρεσπούμπλικα), ἥτις περιλαμβάνεται εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν Σοβιετικῶν Σοσιαλιστικῶν Δημοκρατιῶν τῆς Ρωσίας ἀπὸ τοῦ 1925. Ἔχει ἔκτασιν 203.430 τετρ. χλμτ. καὶ 1.500.000 κατοίκους, ἀνήκοντας εἰς ἰρανικὰς καὶ τουρκικὰς φυλὰς (Κιρκασίους, Τουρκομάνους, Ρώσους, Ἀφγανοὺς κ. τ. λ.).

Ἡ ἱστορικὴ σημασία τῆς Βουχάρας ἀρχίζει μετὰ τῆς ἐν αὐτῇ ἐγκαθιδρύσεως τῆς δυναστείας τῶν Σαμανιδῶν, οἵτινες ἀπὸ τοῦ Βάλχ ὁρμώμενοι προωθήθησαν πρὸς τὴν Βουχάραν καὶ κατέστησαν αὐτὴν ἕδραν αὐτῶν. Μετὰ τὴν προσωρινὴν ὑποδούλωσιν ὑπὸ τοὺς Σελτζούκους Τούρκους καὶ τοὺς Μογγόλους, ἡ Βουχάρα ἀπέβη ἀνεξάρτητος.

Digitized by Google

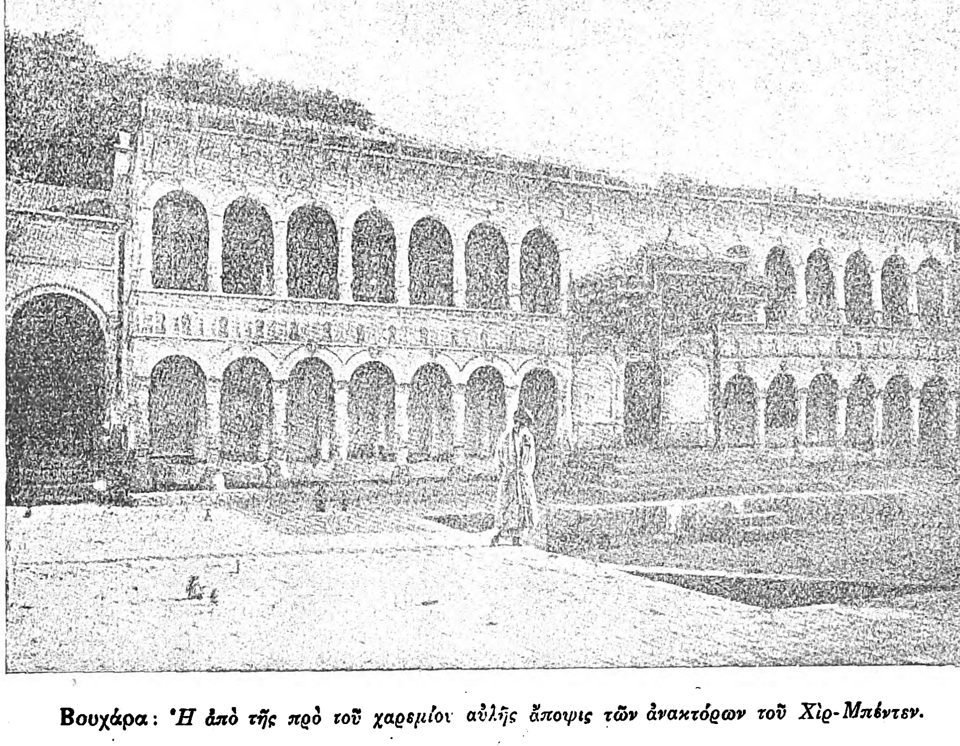

Βουχάρα: *Ἡ ἀπὸ τῆς πρὸ τοῦ χαρεμίου αὐλῆς ἄποψις τῶν ἀνακτόρων τοῦ Χὶρ-Μπέντεν.*

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1785 μέχρις ἐσχάτων ἐκυβέρνησεν αὐτὴν ἡ δυναστεία τῶν Μαγγιτῶν, οἵτινες ἀνάγουν τὴν καταγωγήν των εἰς τὸν Τζιγγὶς-χάν. Ἡ Βουχάρα, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα κράτη τοῦ Τουρκεστάν, ἔπασχε διηνεκῶς ἀπὸ τὰς ἐσωτερικὰς διενέξεις τῶν κατοικουσῶν αὐτὴν διαφόρων φυλῶν. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1860 περίπου ὑπέκυψεν εἰς τοὺς Ρώσους, καταστᾶσα ὑποτελὲς ρωσικὸν κράτος. Οἱ Ρῶσοι προσήρτησαν ἐν ἔτει 1868 ὁλόκληρον τὸ βόρειον μέρος τῆς χώρας μετὰ τῆς πόλεως Σαμαρκάνδης. Ἐν ἔτει 1869 διερρυθμίσθησαν τὰ πρὸς τὸ Ἀφγανιστὰν σύνορα, καθορισθέντος ὡς ὁρίου τῶν δύο κρατῶν τοῦ ποταμοῦ Ἀμοῦ-Δάρυα. Ἐν ἔτει 1873 προσήρτησεν ἡ Βουχάρα, ὑποστηριχθεῖσα ὑπὸ τῆς Ρωσίας ἐν τῷ ἀγῶνι αὐτῆς ἐναντίον τῆς Χίβας, τὸ νοτιοδυτικὸν μέρος τοῦ χανάτου τούτου. Ὑπὸ τὴν αὐθεντίαν τῆς Ρωσίας ἠδυνήθη κατ' ἀρχὰς ὁ ἐμίρης τῆς Βουχάρας νὰ ἐνισχύσῃ τὸ μονοκρατορικὸν διοικητικὸν αὐτοῦ σύστημα.

Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς πρώτης ρωσικῆς ἐπαναστάσεως ἐν ἔτει 1917 φιλελευθέρα κίνησις ἐν Βουχάρᾳ ὁλονὲν ἐπεκτεινομένη ὑπεχρέωσε τὸν ἐμίρην νὰ ἐκχωρήσῃ σύνταγμα. Οἱ κάτοικοι ἀντεστάθησαν κατ' ἀρχὰς ἐναντίον τῆς ἐπεκτάσεως τῆς μπολσεβικικῆς κινήσεως, τέλος ὅμως ἠναγκάσθη ὁ ἐμίρης Σεΐδ-Μὶρ-Ἀλὶμ νὰ ἐνδώσῃ, ἀφοῦ ἐπεκράτησαν καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν ἐν τῷ ρωσικῷ Τουρκεστὰν οἱ μπολσεβῖκοι, καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς Ἀφγανιστάν. Ὀλίγον βραδύτερον, διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς Τουρκίας καὶ ἰδίως τοῦ Κεμὰλ πασᾶ, ἐπῆλθε συμβιβασμὸς μεταξὺ τῆς σοβιετικῆς Ρωσίας καὶ τοῦ Ἀφγανιστάν, ἐκχωρηθέντων εἰς τὸ Ἀφγανιστὰν τῶν βουχαρικῶν διαμερισμάτων Ροσὰν καὶ Δερβάς.

Διοικητικῶς τὸ τέως ἐμιρᾶτον, τὸ ὁποῖον ἐκτὸς τῆς πρωτευούσης του εἶχεν ὡς σπουδαιοτέραν μετ' αὐτὴν πόλιν τὴν *Κάρσην*, διῃρεῖτο εἰς τοποτηρητίας τοῦ ἐμίρου. Ὁ ἐμίρης διῴκει ἀπὸ τοῦ κέντρου ἀπολυταρχικῶς, μέχρις ὅτου, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, ὑπεχρεώθη ἵνα ἐκχωρήσῃ σύνταγμα ἔχων παρ' ἑαυτῷ τὸν πρῶτον ὑπουργὸν ὡς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπὶ μέρους κεντρικῶν ἀρχῶν. Σήμερον ἐπικρατεῖ τὸ σοβιετικὸν σύστημα, ἂν καὶ δὲν ἔχει ἀναγνωρισθῆ πλήρως, διότι κίνησις ἀπὸ τοῦ ὀρεινοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς χώρας ἐκραγεῖσα ἐσχάτως στρέφεται ἐναντίον τοῦ συστήματος τούτου.

Τὴν σπουδαιοτέραν πλουτοπαραγωγικὴν πηγὴν τῆς χώρας ἀπετέλει ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ βιομηχανία τῆς μετάξης καὶ ἡ ταπητουργία. Ἡ Βουχάρα διετήρησε μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου τὴν σημαντικὴν αὐτῆς ἐμπορικὴν θέσιν, τὰ σπουδαιότερα δὲ ἐκ τῶν ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων ἦσαν: μέταξα, βάμβαξ, ὄρυζα καὶ δέρματα. Ἡ συνολικὴ ἐξαγωγὴ ἀνήρχετο ἐτησίως εἰς 35 ἑκατ. ρούβλια. Ἡ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1888 ἀρξαμένη κατασκευὴ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς πρὸς τὴν Σαμαρκάνδην καὶ Τάσκεντ συνέδεσε τὴν Βουχάραν μετὰ τῆς Ρωσίας. Βραδύτερον συνεδέθη μετὰ τοῦ Νὲρβ καὶ Κρασνοβοδὸσκ ἐπὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης. Ἡ συγκοινωνία διὰ τοῦ ποταμοῦ Ἀμοῦ-Δάρυα διεξάγεται μὲ ρωσικὰ πλοῖα. Κατὰ τὰ ἄλλα ἡ συγκοινωνία διεξάγεται διὰ καραβανίων, ἰδίως δὲ ἡ μετὰ τοῦ Ἀφγανιστὰν ἐπικοινωνία διὰ τοῦ τρόπου τούτου εἶναι λίαν σημαντική.

Οἱ κάτοικοι τῆς Βουχάρας θρησκευτικῶς εἶναι φανατικοὶ Σουνῖται. Ν. ΒΛΑΧΟΣ

—*[Φιλοτελ.]* Ἡ *Βουχάρα*, ἅτε ὑπαγομένη διοι-

Βουχάρα: *Αὐτόχθων τῆς Βουχάρας μετὰ τῶν τέκνων της.*

κητικῶς εἰς τὴν Ἀσιατικὴν Ρωσσίαν, οὐδέποτε ἔσχεν ἴδια γραμματόσημα, χρησιμοποιηθέντων πάντοτε ἐν αὐτῇ τῶν ἑκάστοτε ἐν ἰσχύϊ ρωσικῶν τοιούτων. Μόνον κατὰ τὸν Μέγαν πόλεμον, διαρκούσης τῆς βρεττανικῆς κατοχῆς ἐν αὐτῇ (ἀπὸ τῆς

Βουχάρα: *Ἡ ἀγορά.*

8ης Αὐγούστου μέχρι τῆς 16ης Ὀκτωβρίου 1915) ἐξεδόθησαν καὶ ἐκυκλοφόρησαν ἰδιαίτερα γραμματόσημα, γενόμενα δι' ἐπισημάνσεως περσικῶν τοιούτων τῶν ἐκδόσεων τοῦ 1911—13 καὶ τοῦ 1915 μὲ τὴν φράσιν

BUSHIRE
Under British
Occupation
(=ΒΟΥΧΑΡΑ ὑπὸ Βρεττανικὴν κατοχήν)

Ἐσχηματίσθησαν οὕτω δύο σειραί, ἡ πρώτη ἐκ 14 καὶ ἡ δευτέρα ἐκ 15 γραμματοσήμων ἅτινα εἶναι λίαν δυσεύρετα. Ἰδίως τῆς δευτέρας τῶν σειρῶν τούτων ἡ ἀξία εἶναι μεγίστη (185.000 φράγκα κατὰ τὸν τιμοκατάλογον Yvert τοῦ 1929). (Ε Φ.Ε.)

Βουχαρᾶς, *Ἰσίδωρος*. Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως· βλ. Ἰσίδωρος Α'.

Βοῦ-Χέου ἢ ***Βοῦ-Χουὰγγ-Χέου*** (Wou-Héou, Wou-Houang-Héou). Αὐτοκράτειρα τῆς Κίνας (623—705). Κατήγετο ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Βοῦ-Τσάο, Κινέζων εὐγενῶν. Προσληφθεῖσα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ αὐτοκράτορος Τάϊ-Τσούγγ, ἐφείλκυσε χάριν εἰς τὸ κάλλος καὶ τὴν εὐφυΐαν της, τὴν προσοχὴν τοῦ διαδόχου Κάο-Τσούγγ, ὅστις καὶ ἠράσθη αὐτῆς ἐμμανῶς. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τάϊ-Τσοὺγγ (649) ἐνεκλείσθη μεθ' ὅλου τοῦ γυναικείου προσωπικοῦ τῶν ἀνακτόρων εἴς τινα μονήν, ἵνα τερματίσῃ ἐν αὐτῇ τὸν βίον της, κατὰ τὴν ἐθιμοτυπίαν τῶν Κινέζων. Ἀλλ' ὁ Κάο-Τσούγγ, βαρέως φέρων τὴν ἀπομάκρυνσίν της, κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὴν αὐτοκράτειραν σύζυγόν του, ὅπως τὴν ἐπαναφέρῃ εἰς τὰ ἀνάκτορα ὡς ἰδιαιτέραν θαλαμηπόλον της. Εἰς τὴν νέαν θέσιν αὐτῆς ἡ Βοῦ-Χέου, ἥτις ἐν τῷ μεταξὺ ἔλαβε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὸν τίτλον τῆς εὐνοουμένης (Τσάο-ἴ), κατώρθωσεν ἐν πρώτοις ν' ἀπαλλαγῇ τῆς ἀντιζήλου της Χοῦ Φέϊ, ἐπίσης εὐνοουμένης τοῦ μονάρχου, κατόπιν δὲ νὰ διαβάλῃ τὴν αὐτοκράτειραν, ἀποδώσασα εἰς αὐτὴν τὴν σφαγὴν τοῦ τέκνου ὅπερ εἶχεν ἀποκτήσει ἐκ τοῦ Κάο-Τσούγγ. Ἡ κατηγορία αὕτη ἤρκεσεν, ὅπως ὁ ἡγεμὼν ἐκδιώξῃ τὴν νόμιμον σύζυγόν του. Εὐθὺς ἀμέσως ἡ Βοῦ-Χέου, συζευχθεῖσα τὸν αὐτοκράτορα, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὸν τίτλον Χουὰγγ-χέϊ, ἤτοι αὐτοκρατείρας. Ἡ Βοῦ-Χέου, ἅμα ὡς ἀνελθοῦσα ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἐθανάτωσε τὴν πρῴην αὐτοκράτειραν καὶ τὴν Χοῦ-Φέϊ. Ἐπιβληθεῖσα εἰς τὸν ἀσθενῆ τοῦ ἡγεμόνος χαρακτῆρα, διῴκησεν αὐτὴ τὴν Κίναν μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἐπισυμβάντος τῷ 683. Τὸν Κάο-Τσοὺγγ διεδέχθη ὁ υἱός του Τσοὺγγ-Τσούγγ, ἀλλ' ἡ βασιλομήτωρ ἐξεθρόνισεν αὐτὸν ἀμέσως καὶ ἐτιτλοφόρησεν ἑαυτὴν Χουὰγγ-τάϊ-Χέου ἤτοι μεγάλην καὶ σεβασμίαν αὐτοκράτειραν. Ὁ τοιοῦτος σφετερισμὸς τῆς ἀρχῆς ἐγένετο ἀφορμὴ ἐπαναστάσεως, ἀλλ' ἡ Βοῦ-Χέου κατώρθωσε νὰ τὴν καταπνίξῃ. Ἐτιμώρησε τοὺς πρωταιτίους μετ' ἀνηκούστου σκληρότητος καὶ διῴκησε τὴν χώραν δικτατορικῶς. Θελήσασα νὰ ἱδρύσῃ νέαν δυναστείαν, ὑπέδειξε ὡς διάδοχον αὐτῆς ἕνα τῶν ἀνεψιῶν της. Ἀλλὰ στάσις ἐκραγεῖσα ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων τὴν ἐξηνάγκασε ν' ἀναγνωρίσῃ ὡς νόμιμον αὐτῆς διάδοχον τὸν παρ' αὐτῆς ἐκθρονισθέντα υἱόν της Τσοὺγγ-Τσούγγ. Ἀθετήσασα τὴν ὑπόσχεσίν της καὶ θελήσασα ὅπως ἡ δυναστεία περιέλθῃ μετὰ τὸν θάνατόν της εἰς μέλος τῆς πατρικῆς οἰκογενείας της, προὐκάλεσε νέαν στάσιν, ἥτις τὴν φορὰν ταύτην ὑπῆρξεν ὀλεθρία δι' αὐτήν. Οἱ στασιασταὶ ἐπικρατήσαντες, κατεδίκασαν αὐτὴν νὰ μείνῃ ἐγκάθειρκτος ἐφ' ὅρου ζωῆς ἐντὸς ὡρισμένου διαμερίσματος τῶν ἀνακτόρων, ὅπου καὶ ἀπέθανε μικρὸν μετὰ τὴν ἐγκάθειρξιν αὐτῆς χρόνον. —Β.

Βουχέτιον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν τῇ Κασσωπίᾳ τῆς ἀρχαίας Ἠπείρου, καὶ ***Βουχετὸν*** (*Πολύβ.*) καὶ ***Βουχετὰ*** (*Σουίδ.*) καλουμένη. Ὠνομάσθη οὕτω κατὰ Φιλόχορον διὰ τὸ τὴν Θέμιν «ἐπὶ βοὸς ὀχουμένην ἐλθεῖν ἐκεῖ κατὰ τὸν Δευκαλίωνος κατακλυσμόν», δι' ὃ καὶ ἡ Θέμις ἐκεῖ ἐτιμᾶτο. Ἔκειτο πλησίον τῆς ἀκτῆς καὶ ἦτο ἀποικία τῶν Ἠλείων. Ὁ Φίλιππος καταλαβὼν ταύτην μετὰ τῆς Πανδοσίας καὶ Ἐλατρείας παρεχώρησε (342 π. Χ.) εἰς τὸν γυναικάδελφόν του Ἀλέξανδρον, βασιλέα τῆς Ἠπείρου (*Στράβ.* Ζ' 342, *Πολυβ.* ΚΑ' 26, *Δημοσθ.* Περὶ Ἁλον. 32). Ὁ Λὴκ (IV. 74) τὴν τοποθετεῖ εἰς τὸν λιμένα τοῦ *Ἁγ. Ἰωάννου*, ὁ δὲ Σεμιτέλος (Ἠπειρωτικὰ σ. 41, *Filipson* καὶ *Treidler* Epirus in Altertum σ. 119) εἰς τὰ παρὰ τὴν *Κασσωπαίαν* τῆς Πρεβέζης κείμενα ἐρείπια. Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

Βούχετος. Πατὴρ τοῦ Ἐχέτου, βασιλέως τῶν Σικελῶν. Ἐξ αὐτοῦ καὶ πόλις ὁμώνυμος ἐν Σικελίᾳ *Βούχετος*, ἢ *Βούχετα*. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βουχίκερας (τὸ) (Bouchiceras Hyatt) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *πουλχελλιιδῶν ἀμμωνοειδῶν* μαλακίων. Λείψανα αὐτῶν ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Συρίαν, Βόρειον Ἀμερικήν, Περοῦ. Γ. Κ. Γ.

βουχιόλα (ἡ) (Buchiola Barr.) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *πραικαρδιιδῶν ἑτεροδόντων ὁμομυαρίων ἐλασματοβραγχίων* μαλακίων. Λείψανά των ἀπολιθωμένα

Digitized by Google

εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς δεβονείου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βουχίτης (ὁ) (Buchit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ψαμμίτης ἡμιεξυελωμένος συνεπείᾳ μεταμορφώσεως ἐξ ἐπαφῆς μετὰ πυριγενῶν πετρωμάτων (ἰδίᾳ βασαλτῶν). Συνεπείᾳ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἰσχυρᾶς θερμότητος τῶν πυριγενῶν πετρωμάτων τὰ χαλαζιακὰ κοκκία τῶν βουχιτῶν εἶναι κατατεθραυσμένα, τὸ συνδετικὸν των ὑλικὸν εἶναι συντετηγμένον καὶ ἔχουν παραχθῆ νέα ὀρυκτὰ (π.χ. *κορδιερίτης, σπινέλλιος, τριδυμίτης, χρισοβαλίτης*, μικρόλιθοι *πυροξένων* ἢ σπανιώτερον καὶ βελονίδια *σιλλιμανίτου*). Τόποι εὑρέσεως βουχιτῶν εἶναι τὸ Wildenstein παρὰ τὸ Büdingen εἰς τὴν Ἔσσην, ὁ κυανοῦς θόλος παρὰ τὸ Eschwege, τὸ Oetzberg παρὰ τὴν Δαρμστάττην. Γ.Κ.Γ.

βουχίτης (ὁ) (Buchites Mojs) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *κερατιτιδῶν ἀμμωνοειδῶν* μαλακίων. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα ἀπολιθωμένα τῶν εἰδῶν *βουχίτης modestus* Buch καὶ *βουχίτης Aldrovandii* Mojs εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν ἀσβεστολίθων τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέα (Ἀργολίδος), τῶν σχηματισθέντων κατὰ τὴν κατωτέραν κάρνιον ἡλικίαν τῆς ἀνωτέρας τριασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βουχλόη (ἡ) (Buchloë) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *βουχλόη ἡ δακτυλοειδὴς* (Buchloë dactyloides), ἥτις εἶναι πόα πολυετής, ἰθαγενὴς τῆς βορείου Ἀμερικῆς, καλλιεργούμενον ἰδίως ὡς κτηνοτροφικόν. Δ. Ν. Π.

Βοῦ-Χοῦ (Wu-Hu ἢ Ou-Hou) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κίνας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Νγκὰν-Χονέϊ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Γιάγγ-Τσὲ-Κιάγγ, ἐν εὐφορωτάτῃ θέσει. Εἶναι σημαντικώτατον κέντρον ἐσωτερικοῦ ἐμπορίου, ἀνοικτὸν εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν καὶ ἀμερικανικὸν ἐμπόριον ἀπὸ τοῦ 1877. —Μ.

βούχου *φύλλα καὶ ἔλαια [Φαρμ.]*. Προέρχονται ἐκ διαφόρων εἰδῶν τοῦ φυτοῦ βαρύοσμος (βλ. λ.). Τὰ φύλλα τῶν φυτῶν τούτων ξηραινόμενα ἔχουν ὀσμὴν μίνθης ἀρωματικήν, γεῦσιν θερμὴν καὶ δριμεῖαν ἀρωματικήν, περιέχουν δὲ 0 8—1,10% αἰθέριον ἔλαιον, ἑσπεριδίνην ἢ διοσμίνην, γλοιώδη οὐσίαν, ῥητινικὰς καὶ πεκτινικὰς οὐσίας. Τὸ αἰθέριον ἔλαιον αὐτῶν εἶναι ὑγρὸν ἄχρουν πητικόν, εἰδ. βάρους 0,944—0,963, εἶναι διαλυτὸν εἰς αἰθέρα, ἀπόλυτον ἀλκοόλην, χλωροφόρμιον καὶ εἰς τὰ αἰθέρια καὶ τὰ λιπαρὰ ἔλαια. Τὰ φύλλα βούχου ἀναγράφονται ἐνίοτε ὑπὸ τὴν μορφὴν κόνεως ἢ καταποτίων ἢ ὑπὸ τὴν μορφὴν ἐγχύματος, ὡς διουρητικόν, διαφορητικὸν καὶ καταπραϋντικὸν τοῦ στομάχου. Κ. Γ. Μ.

βόχα (ἡ)· δημοτ., δυσώδης ἀποφορά, δυσοσμία ὡς ἀπὸ σηπομένων πραγμάτων, σαπίλα.

Βόχα *[Γεωγρ.]*. Βαθύπεδον κατὰ μῆκος τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου ἐκτεινόμενον δυτικῶς τῆς Κορίνθου εἰς μῆκος 13—15 χιλιομ. καὶ εἰς πλάτος 4. Τὸ ἔδαφος αὐτοῦ συνίσταται ἐκ λευκῆς μάργης ἢ ἐξ ἰλύος τῶν καταρρεόντων ἐκ τῆς πρὸς Ν ὑψουμένης λοφώδους χώρας ποταμῶν καὶ ρυακίων, εἰς οὓς ἰδίως ὀφείλεται καὶ ἡ εὐφορία τῆς πεδιάδος. Κατὰ τὴν ἄνοιξιν τὰ ὕδατα, θολὰ ἐκ τῆς ἐν αὐτοῖς διαλελυμένης λευκῆς ἀργιλλώδους ἰλύος, διοχετεύονται εἰς ἑκατοντάδα διωρύγων, ἔνθα ἡ ἰλὺς ἐπικάθηται, ἀνανεουμένης οὕτω τῆς εὐφορίας τῆς πεδιάδος, ἣν διασχίζει ἡ ἐκ Κορίνθου εἰς Πάτρας σιδηροδρομικὴ γραμμὴ (βλ. καὶ *Κορινθίας ἐπαρχία*). Ἐπὶ τῆς πεδιάδος ταύτης εἶναι ἐκτισμένα 17 χωρία ἀλβανοφώνων κατοίκων. Ι. Σ. Σ.

Βοχαυρικὴ *γλῶσσα*. Οὕτω καλεῖται κοπτικὴ διάλεκτος, ἥτις ὡμιλεῖτο κατ᾿ ἀρχὰς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ εἰς τὰ πέριχωρα αὐτῆς καὶ ἡ ὁποία ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις τῆς νεωτέρας ἐκκλησιαστικῆς κοπτικῆς γλώσσης. Εἰς αὐτὴν μετεφράσθησαν ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη κατὰ τὸν Γ' μ. Χ. αἰῶνα. Ἡ λέξις προέρχεται ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ *μποχέϊρα* (= παραποτάμιος τόπος), δι' οὗ δηλοῦται ἐν προκειμένῳ ἡ ἐπαρχία τῆς Δυτικῆς Κοιλάδος τοῦ Νείλου. —Δ.

βοχεινίτης (ὁ) (Wocheinit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, συνώνυμον τοῦ βωξίτου (βλ. λ.).

Βόχορις ἢ ***Βόκχορις***. Φαραὼ τῆς ΚΔ' δυναστείας (721—715 π. Χ.) τῆς Αἰγύπτου. Υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Ταουνέκτ. Ὁ Βόχορις ἄφηκε φήμην λιτοδιαίτου καὶ ἁπλοϊκοῦ βασιλέως καὶ ἀκριβοδικαίου κριτοῦ. Ἐπέτυχε νὰ ἐπιβάλῃ τὸ κράτος του εἰς ὅλον τὸ Δέλτα τοῦ Νείλου καὶ νὰ ἀναστήσῃ τὴν Σαΐδα βασιλεύουσαν πόλιν τῆς κάτω Αἰγύπτου. Ἐμπλακεὶς εἰς πόλεμον μετὰ τοῦ Σουδανοῦ Σαβάκωνος συνελήφθη καὶ ἐκάη ζῶν. Οἱ συγγενεῖς του κατέφυγον εἰς τὰ τέλματα τῶν κρασπέδων τοῦ Δέλτα, ὅπου καὶ διετήρησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ὁ Σαβάκων, μετὰ τὴν νίκην, ἵδρυσεν ἰδικήν του δυναστείαν αἰθιοπικήν, τὴν ΚΕ'. —Β.

Βόχου-Μάνου ἢ *Βοχουμάνου* (Vohu Manu, Vohumanu) *[Περσ. Μυθολ.]* Εἷς τῶν ἀρχαγγέλων τῆς θρησκείας τοῦ Ζωροάστρου, ὅμοιος πρὸς τὸν ἀρχάγγελον Μιχαὴλ τῆς Γραφῆς. —Δ.

βοχυσία (ἡ) (Bochysia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βοχυσιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινά, ὧν γνωστότερον ἡ *βοχυσία ἡ ἀμερικανικὴ* (Bochysia americana). Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοφ.]* Λείψανα τῶν φυτῶν τούτων (φύλλα) εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν νότιον Ἀμερικήν. Γ. Κ. Γ.

βοχυσίδαι (οἱ) (Vochysidae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν δικοτυληδόνων. Εἶναι πόαι πολυετεῖς ἢ θάμνοι μὲ φύλλα ἀκέραια, ἀντίθετα καὶ συνήθως φέροντα μικροὺς μίσχους. Τὰ ἄνθη εἶναι ἑρμαφρόδιτα καὶ ζυγόμορφα. Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα καὶ περιλαμβάνει πολλὰ σπέρματα. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστότερον γένος ἡ βοχυσία (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοφ.]* Λείψανα τῶν φυτῶν τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βοῶ (—άω)· φωνάζω, κραυγάζω, φωνάζω δυνατὰ διὰ νὰ ἀκουσθῶ ἢ ἐπιβληθῶ· || κάμνω βοήν, βοΐζω.—Φρ. «ἐν τῇ παλάμῃ καὶ οὕτω βοήσομαι», σημαίνουσα ἀξίωσιν περὶ ἐξασφαλίσεως ἀμοιβῆς δι' αἰτουμένην ὑπηρεσίαν.

βοώδης (ὁ, ἡ), —ες (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ βοῦν.

Βοῶν *[Γεωγρ.]*. —1) Ὅρμος ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ μεταξὺ Ἀμισοῦ καὶ Κοτυώρων, ἄριστον καταφύγιον τῶν ναυτιλλομένων ἐν καιρῷ τρικυμίας. Σήμερον καλεῖται *Βόνα*. —2) Ἀρχαία πόλις ἐν Νουβίᾳ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Νείλου (*Πτολ.* 4, 7).

βοῶναι (οἱ). Οὕτως ὠνομάζοντο οἱ δημόσιοι ἐν Ἀθήναις λειτουργοί, οἵτινες ἐξελέγοντο ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου διὰ νὰ ἀγοράσωσι τοὺς διὰ τὰς θυσίας καὶ τὰς δημοσίας ἑστιάσεις βοῦς. Ὁ Δημοσθένης μνημονεύει τοὺς βοώνας μετὰ τῶν ἱεροποιῶν καὶ τῶν ἐπιμελητῶν τῶν μυστηρίων (Κατὰ Μειδίου 570). Ἐκ τῶν ἄλλων συγγραφέων ἄλλοι μὲν θεωροῦσι τὴν ἀρχὴν ταύτην ὡς μίαν τῶν λαμπροτέρων, ἄλλοι δὲ ἐκ τῶν δευτερευουσῶν. Εἶναι ἄγνωστος ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν.

Οἱ βοῶναι μετὰ τὴν θυσίαν καὶ τὴν δημοσίαν ἑστίασιν κατέθετον εἰς τοὺς ταμίας τὸ τυχὸν ὑπόλοιπον ἐκ τοῦ καταναλωθέντος χρηματικοῦ ποσοῦ, ὡς καὶ τὸ ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν δερμάτων τῶν θυσιασθέντων ζῴων. ΚΑΨ.

Βοώνητα *[Ἀρχ.]*. Ὄνομα οἰκίας τινὸς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σπάρτῃ, ἐπὶ τῆς Ἀφεταΐδος ὁδοῦ, παρὰ τὸ ἐπιφανέστατον τῶν ἐν Σπάρτῃ ἀσκληπιείων καὶ τὸ ἡρῷον τοῦ Τηλέκλου. Ἡ οἰκία αὕτη ἀνῆκε, κατὰ τὴν παρὰ Παυσανίᾳ παράδοσιν (ΙΙΙ 12. 3), πρότερον εἰς τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Πολύδωρον, εἶχε δὲ ἀγορασθῆ μετὰ τὸν θάνατόν του παρὰ τῆς συζύγου του ὑπὸ τῆς σπαρτιατικῆς πολιτείας, πληρωσάσης τὴν τιμήν της μὲ βοῦς, κατὰ τὸν ἀρχαῖον τρόπον, διὰ τοῦτο δὲ καὶ εἶχεν ὀνομασθῆ «βοώνητα». Εἶναι ἄγνωστον πρὸς τίνα σκοπὸν ἐχρησιμοποιεῖτο. ΚΑΨ.

βοώπης (ὁ)· ὁ ἔχων ὀφθαλμοὺς μεγάλους ὡς οἱ τοῦ βοός· συνήθως εἰς τὸ θηλ. *βοῶπις*, γεν.—*ιδος*, ἐπίθετον ἰδίως τῆς Ἥρας : «βοῶπις Ἥρη», ἀλλὰ καὶ ἄλλων γυναικῶν.

βοωπίδαι (οἱ) (Boopidae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Γνωστότερα εἴδη εἶναι βοῶπις καὶ καλύκερον (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

βοῶπις (ἡ) (Boopis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βοωπιδῶν*. Εἶναι πόαι ἐτήσιαι ἢ πολυετεῖς, ἔχουσαι φύλλα ἐναλλασσόμενα, ἄνθη συνημμένα καὶ κατὰ κεφαλίδας διατεταγμένα κατὰ τὰς μασχάλας τῶν φύλλων καὶ καρπὸν ἀχαίνην, περικλείοντα ἓν μόνον σπέρμα σαρκῶδες, ὅπερ περιβάλλει τὸ ἔμβρυον. Γνωστὰ 15 περίπου εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

βοώτης (ὁ) (ἀρχ.)· ὁ ὁδηγῶν τοὺς βοῦς γεωργὸς κατὰ τὴν ἄροσιν.

Βοώτης (Boötes, Bouvier) *[Ἀστρον.]*. Ἀστερισμὸς τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου, κείμενος μεταξὺ τῶν ἀστερισμῶν τῆς *Μεγάλης Ἄρκτου*, τοῦ *Βορείου Στεφάνου*, τοῦ *Ὄφεως*, τῆς *Παρθένου* καὶ τῶν *Θηρευτικῶν Κυνῶν*. Ὑπῆρξε γνωστὸς ἀπὸ τῆς βαθυτάτης ἀρχαιότητος, ὡς μαρτυρεῖ ἡ μνεία αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ. Κατὰ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως, παραγομένης ἐκ τοῦ *βοῦν* καὶ *ὠθεῖν*, ἐθεωρεῖτο ἀνέκαθεν ὡς εἰκονίζων ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ὁδηγὸν τῶν ἀροτήρων βοῶν, εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ὅμως χρόνους, καὶ δὴ ἀφ' ὅτου ὁ Πολωνὸς ἀστρονόμος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος Hevelius ἔθεσε πρὸ αὐτοῦ τοὺς δύο *Θηρευτικοὺς Κύνας*, *Ἀστερίωνα* καὶ *Χαράν*, παρίσταται συνήθως εἰς τοὺς χάρτας τοῦ οὐρανοῦ ὡς κυνηγός, καταδιώκων τὴν ἄρκτον, ἐπειδὴ ἀκολουθεῖ τὴν Μεγάλην Ἄρκτον κατὰ τὴν ἡμερησίαν περὶ τὸν πόλον περιφορὰν αὐτῆς. Ἐνιαχοῦ ὁ ἀστερισμὸς φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *Βοητής*, ἐκ τῶν φωνῶν καὶ τῶν παρακελευσμάτων τοῦ ὁδηγοῦ πρὸς τοὺς βοῦς ἢ τοῦ κυνηγοῦ πρὸς τοὺς κύνας κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Hevelius. Ἐντεῦθεν προέρχονται καὶ αἱ εἰς τὰς μεταφράσεις τῆς Συντάξεως τοῦ Πτολεμαίου ἀπαντῶσαι ποικίλαι λατινικαὶ ταυτόσημοι ὀνομασίαι τοῦ ἀστερισμοῦ, ἤτοι: Vociferator, Vociferans, Clamans, Clamator καὶ Plorans. Ὁ Ἡσίοδος εἰς τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ «Ἔργα καὶ Ἡμέραι» ἀναφέρει τὸν Βοώτην ὡς *Ἀρκτοφύλακα* ἢ *Ἀρκτοῦρον*. Αἱ ὀνομασίαι αὗται πολλάκις χρησιμοποιοῦνται παρά τινων συγγραφέων πρὸς δήλωσιν τοῦ λαμπροτέρου τῶν ἀστέρων τοῦ ἀστερισμοῦ· ἐν τούτοις, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τόσον ὁ Ἄρατος εἰς τὰ «Φαινόμενα», ὅσον ὁ Γεμῖνος καὶ ὁ Πτολεμαῖος, μεταχειρίζονται τὴν πρώτην ὀνομασίαν διὰ τὸν ἀστερισμὸν καὶ τὴν τελευταίαν διὰ τὸν λαμπρὸν αὐτοῦ ἀστέρα.

Κατὰ μετάφρασιν τῶν ὀνομασιῶν τούτων ἔχομεν παρὰ τοῖς Λατίνοις τὰς ἀντιστοίχους: Custos ἢ custos Arcti ἢ Custos Erymanthidos Ursae ἢ Portitor Ursae. Εἰς τοὺς Ἀλφονσείους πίνακας ἀπαντᾷ προσέτι καὶ ἡ ἐπωνυμία Arcturi Custos. Πλὴν τῶν ὀνομασιῶν τούτων ὁ Βοώτης ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς Λατίνοις καὶ ὡς Plaustri Custos, ἤτοι *Ἀροτροφύλαξ*, Lycaon, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς τῆς Καλλιστοῦς, ἥτις μετεμορφώθη εἰς τὴν Μεγάλην Ἄρκτον, ἢ καὶ Arcas ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ υἱοῦ αὐτῆς. Πρὸς τούτοις ἐκαλεῖτο Septentrio, ἐκ τῆς ἐγγύτητος πρὸς τὸν Β. πόλον, Atlas, ὡσεὶ ὑποβαστάζων τὸν κόσμον, Philomelus ἐκ τῆς γειτνιάσεως πρὸς τὴν Παρθένον, Venator Ursae, Pastor, Pastinator καὶ Protrygeter, προφανῶς λόγῳ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ παρατήρησις τοῦ ἀστερισμοῦ τούτου καὶ ἰδίᾳ τῆς *ἑῴας ἐπιτολῆς* καὶ τῆς *ἑσπερίας δύσεως* τοῦ λαμπροτέρου τῶν ἀστέρων αὐτοῦ ἐνεῖχε μεγάλην σπουδαιότητα κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους εἰς διαφόρους γεωργικὰς καὶ κτηνοτροφικὰς ἐργασίας, ὡς μαρτυροῦσι διάφορα χωρία τοῦ Ἡσιόδου, τοῦ Κικέρωνος, τοῦ Πλινίου καὶ τοῦ Βιργιλίου.

Ἐν τῇ ἀραβολατινικῇ μεταφράσει τῆς Συντάξεως τοῦ Πτολεμαίου ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Βοώτου φέρεται ὑπὸ διάφορα ὀνόματα ἤτοι: Ceginus, Seginus, Chegninus καὶ Chegnius ἐκ παραφθορᾶς κατὰ τὸν Buttmann τοῦ Kheturus, σημαίνοντος ἐν τῇ ἀραβικῇ τὸν Ἀρκτοῦρον. Ὁ Lalande περισῴζων καὶ ἄλλας λατινικὰς ὀνομασίας τοῦ ἀστερισμοῦ (Custos Boum, Bubulus, Bubulcus ἢ Bubulcus coelestis), θεωρεῖ αὐτὸν αἰγυπτιακῆς προελεύσεως, καθότι ὁ βουκόλος, ὃν εἰκονίζει, ἦτο, ὡς λέγει, τὸ ἐθνικὸν ἔμβλημα τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων, ὁ δὲ μῦθος περὶ τοῦ διαμελισμοῦ τοῦ Ὀσίριδος ἑρμηνεύεται κατ' αὐτὸν ἐκ τῆς βαθμιαίας δύσεως τῶν ἀστέρων τοῦ Βοώτου. Κατὰ τὸν Brown ἐν τούτοις, ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Βοώτου ἐκαλεῖτο ἐν Ἀσσυρίᾳ Riu-but-same, ὅπερ σημαίνει ὅ,τι καὶ τὸ ἑλληνικὸν Βοώτης καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ ἀπεικόνισις τοῦ βουκόλου ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς οὐχὶ ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Νείλου, ἀλλ' ἀπὸ τὴν τοῦ Εὐφράτου. Παρά τισι τῶν Ἀράβων ὁ Βοώτης φέρεται ὡς Nekkar ἢ Al-Nakkar (= *σκαπανεύς*). Κατὰ τὸν Ideler ἐν τούτοις πρόκειται περὶ ἐσφαλμένης γραφῆς τοῦ Al-Bakkar, ὅπερ ἀπαντᾷ παρὰ τῷ *Ἰβν Ὑουνὶς* καὶ σημαίνει βουκόλον. Ἡ ὀνομασία Alkalurops, ἥτις εἰς τοὺς Ἀλφονσείους πίνακας μετετράπη εἰς Incalurus, δὲν εἶναι ἄλλο τι, εἰμὴ τὸ ἑλληνικὸν Καλαῦροψ μετὰ τοῦ ἀραβικοῦ ἄρθρου άλ. Ἡ ὀνομασία αὕτη διετηρήθη μέχρι τοῦδε, οὐχὶ ὅμως ὡς ὀνομασία τοῦ ἀστερισμοῦ, ἀλλὰ τοῦ ἀστέρος μ Βοώτου. Σὺν τῷ χρόνῳ ὁ εἰς τὴν χεῖρα τοῦ βουκόλου κοντὸς παρεστάθη ὡς λόγχη καὶ ἐντεῦθεν ἡ ἀραβικὴ ὀνομασία τοῦ ἀστερισμοῦ *Ἀλ-Ραμί* (= *Λογχοφόρος*) καὶ ἡ ὁποία ἐκ παραφθορᾶς φέρεται εἰς διάφορα μεσαιωνικὰ συγγράμματα ἀστρονομίας καὶ χάρτας τοῦ οὐρανοῦ ὡς *Ἀραμὲχ* ἢ *Ἀριαμέχ*. Ταυτόσημος εἶναι ἡ ἀραβικὴ ἐπίσης ὀνομασία τοῦ Βοώτου *Ἀλ-Χαμὶλ Λούτζ*, ἥτις κατήντησεν *Ἀλ-Καμελοῦτζ* παρὰ Κασίῳ, *Κολάντζα* παρὰ Riccioli ἢ καὶ Azimeth Colanza παρ' ἄλλοις, ὑπομιμνήσκουσα κατὰ τὸν Ideler τὸ λατινικὸν cum lancea. Τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἔχουσι καὶ αἱ ὀνομασίαι Lanceator καὶ Sagittifer, καθὼς καὶ ἡ ἐπί τινος χάρτου ἀναφερομένη *Οἰστοφόρος*.

Κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Βοώτου ἐκλήθη ἀστερισμὸς τοῦ *Ἁγίου Συλβέστρου*, κατὰ δὲ τὸν Καίσιον παρίστα τὸν προφήτην *Ἀμώς*. Ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Βοώτου περιλαμβάνει, κατὰ μὲν τὸν Argelander 85 ἀστέρας ὁρατοὺς διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ, κατὰ δὲ τὸν Heis 140, ἀποτελεῖ ἕνα ἐκ τῶν μεγάλων ἀστερισμῶν, διότι ἐκτείνεται κατ' ἀπόκλισιν μὲν ἐπὶ 50°, κατ' ὀρθὴν ἀναφορὰν δὲ ἐπὶ 30°.

Ἐκ τῶν ἀστέρων αὐτοῦ κυριώτεροι εἶναι : Ὁ

Digitized by Google

Ἀρκτοῦρος ἢ α Βοώτου, εἷς ἐκ τῶν λαμπροτέρων ἀστέρων τοῦ οὐρανοῦ, μεγέθους 0,3 καὶ χρώματος χρυσοκιτρίνου. Ὁ ἀστὴρ οὗτος ἀνέκαθεν ὑπῆρξε τὸ ἀντικείμενον ἐνδιαφερούσης παρατηρήσεως καὶ θαυμασμοῦ εἰς ὅλους τοὺς μελετητὰς τοῦ οὐρανοῦ, καὶ διάφοροι ἰδιότητες ἀπεδόθησαν εἰς αὐτόν. Οὕτως ὁ Ἱπποκράτης (460 π. Χ.) παρεδέχετο, ὅτι ὁ Ἀρκτοῦρος ἀσκεῖ σημαντικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ὁ Ἄρατος ὁμιλεῖ περὶ «δεινοῦ Ἀρκτούροιο», οὗτινος ἐπανάληψιν ἀποτελεῖ τὸ παρὰ Πλινίῳ «horridum sidus». Ἐν γένει δέ, ἐπειδὴ εἰς τὰ μέσα πλάτη ὁ ἀστὴρ οὗτος δύει βορειοδυτικῶς, ὅταν ἡ Αἲξ καὶ οἱ Ἔριφοι ἀνατέλλουσι βορειοανατολικῶς, ὁ τρικυμιώδης χαρακτὴρ τῶν τελευταίων τούτων ἀπεδόθη καὶ εἰς τὸν Ἀρκτοῦρον. Οὕτως ὁ Δημοσθένης ἀναφέρει συμφωνίαν, καθ' ἣν προκειμένου νὰ πλεύσῃ πλοῖόν τι εἰς Βορυσθένην (τὸν σημερινὸν Δνείπερον) καὶ τὴν Ταυρικὴν χερσόνησον, ἡ ἀσφάλεια αὐτοῦ ὡρίσθη πρὸς 22 ½ τοῖς ἑκατόν, ἐὰν θὰ ἐπανέπλεε τὸν Βόσπορον πρὸ τῆς ἑῴας ἐπιτολῆς τοῦ Ἀρκτούρου, ἤτοι περὶ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου, ἄλλως τὰ ἀσφάλιστρα θὰ ηὐξάνοντο εἰς 30 %. Μεταξὺ τῶν Λατίνων, ὁ Βιργίλιος εἰς τὰ «Γεωργικά» του δὶς ἀναφέρει περὶ τῆς δυσμενοῦς ἐπιδράσεως τοῦ Ἀρκτούρου εἰς τὴν γεωργίαν, ὁ δὲ Ὁράτιος ἐν ταῖς «Ὠδαῖς» του ἐξυμνεῖ τὸν εὐτυχῆ ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον δὲν ἐπηρεάζει «ἡ ἀγρία δύναμις τοῦ δύοντος Ἀρκτούρου ἢ τῶν ἀνατελλόντων Ἐρίφων». Τοὐναντίον, κατὰ τοὺς ἀστρολόγους, ἐθεωρεῖτο εὐτυχὴς ὁ γεννώμενος ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ Ἀρκτούρου, διότι ἔμελλε νὰ ἀποκτήσῃ ἐν τῷ βίῳ πλοῦτον καὶ δόξαν.

Ὑπὸ τῶν Σινῶν ἐκαλεῖτο *Τὰ Κιό*, ἤτοι *Μέγα Κέρας*, ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν *Σβατὶ* ἢ *Νισστουᾶ*, ἐν Αἰγύπτῳ δὲ ἀπετέλει, ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀστέρες, ἀντικείμενον λατρείας. Ὑπὸ τῶν Ἀράβων ὠνομάζετο *Ἀλ-Σιμὰκ ἀλ Ραμί*, ὅθεν προέκυψαν ἐκ παραφθορᾶς αἱ ὀνομασίαι Al-Ramec, Aramec, Arameah Ascimec, Azimech καὶ Azimeth.

Εἰς τοὺς ἑλληνοπερσικοὺς πίνακας καλεῖται *Κονταρᾶτος*, κατὰ δὲ τὸν Bayer ἦσαν ἐν χρήσει καὶ αἱ ὀνομασίαι: Gladius, Kolanza, Pugio, Alkameluz καὶ Arctuzona, πιθανῶς ἐκ τῆς θέσεως, εἰς ἣν εἰκονίζετο ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ Βοώτου.

Λόγῳ τῆς λαμπρότητος αὐτοῦ ὁ Ἀρκτοῦρος παρετηρήθη πολλάκις ἀρκετὴν ὥραν μετὰ τὴν ἀνατολὴν ἢ πρὸ τῆς δύσεως τοῦ Ἡλίου. Κατὰ τὸν Smyth ὁ ἀστὴρ οὗτος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἀπλανής, ὅστις παρετηρήθη ἐν ὥρᾳ ἡμέρας διὰ τηλεσκοπίου, ὑπὸ μὲν τοῦ Morin τῷ 1635, ὑπὸ δὲ τοῦ Gautier καὶ τοῦ Ἀββᾶ Picart κατ' Ἰούλιον τοῦ 1665, ἂν καὶ ὁ Ἥλιος εὑρίσκετο εἰς ὕψος 17° ὑπεράνω τοῦ ὁρίζοντος. Ὁ Ἰούλιος Σμὶτ ἀναφέρει ὅτι παρετήρησε τὸν Ἀρκτοῦρον διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ εἴκοσι καὶ τέσσαρα λεπτὰ πρὸ τῆς δύσεως τοῦ Ἡλίου. Τὴν 5ην Ὀκτωβρίου 1858, ὅταν ὁ κομήτης τοῦ Donati διῆλθε πρὸ τοῦ Ἀρκτούρου, ὁ ἀστὴρ οὗτος οὐδεμίαν ὑπέστη μείωσιν τῆς λαμπρότητός του, ἂν καὶ εὑρίσκετο εἰς ἀπόστασιν 20' μόνον ἀπὸ τοῦ πυκνοτέρου σημείου τῆς κεφαλῆς τοῦ κομήτου τούτου. Τὸ αὐτὸ φαινόμενον παρετηρήθη καὶ πρὸ 240 ἐτῶν, ἤτοι τὴν 27ην Νοεμβρίου 1618, κατὰ μαρτυρίαν τοῦ J. Bainbridge.

Προκειμένου περὶ τοῦ χρώματος τοῦ ἀπλανοῦς τούτου, ὁ Πτολεμαῖος χαρακτηρίζει αὐτὸν ὡς *ὑπόκιρρον*, ὅπερ ἀποδίδεται ἐν τῇ Ἀλμαγέστῃ τοῦ 1551 διὰ τοῦ rutilus, ἤτοι χρυσέρυθρος, ὁ Σμὶτ ὅμως τῇ 21ῃ Μαρτίου 1852 παρετήρησεν, ὅτι ὁ Ἀρκτοῦρος ἀπώλεσε τὸ σύνηθες χρῶμα αὐτοῦ καὶ δὲν ἀνέκτησεν αὐτὸ ἐπ' ἀρκετὰ ἔτη. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐπεβεβαιώθη ὑπὸ τοῦ Argelander καὶ τοῦ Kaiser.

Ἄλλοι ἄξιοι λόγου ἀστέρες τοῦ Βοώτου εἶναι ὁ *Νάκκαρ* ἢ *Νέκκαρ* ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ ὀνόματος, ὑφ' ὃ ἐφέρετο ἐνίοτε ὁλόκληρος ὁ ἀστερισμός. Ὁ ἀστὴρ οὗτος, ὅστις ὑπὸ τῶν Σινῶν καλεῖται *Σάον Γιάου* ἢ *Τσάον*, φέρεται ἤδη ὡς β Βοώτου, εἶναι μεγέθους 3,6, χρώματος χρυσοκιτρίνου καὶ ἀποτελεῖ μετὰ τῶν γ, δ καὶ μ τὸ τραπέζιον, ὅπερ οἱ Ἄραβες ἐκάλουν *Ἀλ-ντιμπᾶ*, ἤτοι *Λύκαιναν* ἢ *Ὕαιναν* πρὶν δεχθῶσι τὴν ἑλληνικὴν παράστασιν τοῦ ἀστερισμοῦ. Ὁ γ Βοώτου ἢ Seginus εἶναι μεγέθους 3,1, ἐκαλεῖτο δὲ ὑπὸ τῶν Σινῶν *Χσουὲν Κό*, ἤτοι *οὐράνιον δόρυ*. Ὁ δ Βοώτου, μεγέθους 3,5, δὲν φέρεται ὑπὸ ἴδιον ὄνομα, παρὰ τοῖς Σίναις ὅμως ἀποτελεῖ ἕνα τῶν *Τσεῖ Κούγκ*, ἤτοι τῶν *Ἑπτὰ πριγκίπων*, ὡς ἐκαλεῖτο ἡ ὁμὰς τῶν ἀστέρων μ, ν, φ, ψ, χ^1 καὶ χ^2, τῶν κειμένων 20° περίπου ΒΑ τοῦ Ἀρκτούρου.

Ἄξιος ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ὁ διπλοῦς ε Βοώτου, ὅστις διὰ τηλεσκοπίου, ἔστω καὶ μικρᾶς ἐντάσεως, ἀναλύεται εἰς ἕνα ἀστέρα πορτοκαλλόχρουν 3ου μεγέθους περίπου καὶ εἰς ἕτερον κυανοπράσινον περίπου 6ου μεγέθους, ἀπέχοντας ἀλλήλων περὶ τὰ 3''. Ὁ ἀστὴρ οὗτος, κείμενος 10° περίπου πρὸς τὰ ΒΑ τοῦ Ἀρκτούρου, ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἀράβων *Ἀλ-Μιντάκα Ἀλ-Ἀουᾶ* ἢ *Ἰζάρ*, ἤτοι *ζώνη* καὶ *Μιζάρ, ζωστήρ*, προφανῶς ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ. Ἐκ τῆς τελευταίας ὀνομασίας, κατὰ παραφθοράν, προέκυψαν αἱ εἰς διάφορα ξένα συγγράμματα ἀπαντῶσαι Micar, Mirar, Merer, Meirer, Mezen, Mezer, Merak καὶ Mirak. Εἰς τοὺς Ἀλφονσείους πίνακας φέρεται ὡς Perizoma, ὑπὸ δὲ τοῦ Struve τοῦ πρεσβυτέρου ἐκλήθη Pulcherrima. Οἱ παρ' αὐτὸν ζ, ξ, ο καὶ π ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Σινῶν κοινῷ ὀνόματι *Τσό-Σὲ-Τί* (ἀξιωματικὸς ἱστάμενος ἀριστερᾷ τοῦ αὐτοκράτορος).

Παρ' Οὐλοὺγ Βέη, Al Mufrid al Ramih καὶ ἐντεῦθεν Mufrid, ἢ Muphrid ἢ καὶ Mufride, ἐκαλεῖτο ὁ η Βοώτου, ἀστὴρ ὠχροκίτρινος, μεγέθους 2,8. Οὗτος μετὰ τῶν υ καὶ τ ἀπετέλει παρὰ τοῖς Σίναις τὸν *Γέου-Σὲ-Τί*.

Ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα Aselus—primus, secundus καὶ tertius—φέρονται παρὰ τῷ Bayer οἱ τρεῖς ἀστέρες: ὁ θ, μεγέθους 4,1, ὁ τριπλοῦς i, ἐν τῷ ὁποίῳ οἱ δύο λαμπρότεροι, μεγέθους 4,4 καὶ 4,5, ἀπέχουσι 0'',8 καὶ ὁ μικρότερος, μεγέθους 8ου, περὶ τὰ 38'' ἀπὸ τοῦ ζεύγους, καὶ τέλος ὁ διπλοῦς κ, συγκείμενος ἐξ ἑνός, μεγέθους 4,5, καὶ ἑτέρου, 6,6. Τέλος ὁ μ Βοώτου, ὅστις διὰ τηλεσκοπίου ἀναλύεται εἰς τριπλοῦν, συγκείμενος ἐξ ἑνὸς λευκοῦ ἀστέρος, μεγέθους 4,2 καὶ δύο ὑποπρασίνων, μεγέθους 8,0 καὶ 8,5, εἶναι ὁ εἰς τοὺς Ἀλφονσείους πίνακας φερόμενος ὡς Inkalunis ἢ Icalurus καὶ ἐν τῇ Ἀλμαγέστῃ τοῦ 1521 ὡς Incalurus. Ὁ Riccioli θεωρεῖ τὴν ὀνομασίαν τοῦ ἀστέρος τούτου προερχομένην ἐκ τοῦ παρὰ Πτολεμαίῳ *Κολλοροβος*, ὁ Ideler ὅμως παραδέχεται ὡς ὀρθοτέραν τὴν προέλευσιν αὐτῆς ἐκ τοῦ «ἐν κολούρῳ». Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

Βρ— (Wr—). Τὰ ἀγγλικὰ ὀνόματα τὰ ἀρχόμενα ἀπὸ τῶν γραμμάτων Wr ἐλεξικογραφήθησαν κατὰ τὴν ὀρθὴν αὐτῶν προφορὰν (Wright=Ῥάϊτ, Wren =Ῥέν, κλπ.).

Br *[Χημ.]*. *Σύμβολον τοῦ στοιχείου βρωμίου* (βλ. λ.).

βραβαισίτης (ὁ) (Bravaisit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς μάζας χειροπληθεῖς, ἀποτελουμένας ἀπὸ μικροκρυσταλλικὰς ἶνας παραλλήλως τοποθετημένας. Αἱ μικροκρυσταλλικαὶ ἶνες ἀνήκουν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὸ ῥομβικὸν κρυσταλλικὸν σύστημα. Ἔχει σκληρότητα 1—2 βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 2,6, ἁφὴν παχεῖαν καὶ χρῶμα φαιὸν μέχρις ἀσθενοῦς πρασινωποῦ. Εἶναι διαφώτιστος. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἔνυδρον πυριτικὸν ἀργίλλιον καὶ σίδηρος. Ὁ χημικὸς μοριακὸς τοῦ τύπος εἶναι 2 $(AlFe)_2O_3$, 9 SiO_2. 8 H_2O. Περιέχει ἀκόμη καὶ ὀξείδιον καλίου (K_2O), ἄσβεστον καὶ μαγνησίαν. Εὑρίσκεται εἰς τὸ Noyant τοῦ νομοῦ Allier τῆς Γαλλίας. Γ. Κ. Γ.

Βραβάντη, *Βόρειος*—(Noordbraband) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς Ὁλλανδίας, παρὰ τὰ σύνορα τοῦ Βελγίου, περιβαλλόμενος ὑπὸ τῶν ποταμῶν Βάαλ, Μόζα καὶ τῶν ἑλῶν τοῦ Πεέλ. Ἀπετέλει ἄλλοτε τμῆμα τοῦ ἀρχαίου δουκάτου τῆς Βραβάντης. Ἔχει ἔμβαδὸν 5.098 τετρ. χλμ. καὶ 794.952 κατ. Διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Νιίεστ, τὸ δὲ κλίμα της εἶναι γλυκύ, ἀλλ' ὑγρὸν καὶ τὸ ἔδαφος εὔφορον καὶ καλῶς καλλιεργημένον. Παράγει σιτηρὰ καὶ λίνον καὶ ἔχει ἀκμαίαν κτηνοτροφίαν καὶ βιομηχανίαν ὑφασμάτων. Πρωτεύουσα αὐτοῦ εἶναι ἡ *Ἐρζόγκενμπουχ* ἢ *Μπουὰ-λὲ-Ντύκ*. —Μ.

Θυρεὸς τῆς Βορείου Βραβάντης.

— **Βραβάντη**, *Νότιος*—(Brabant méridional ἢ du Sud ἢ Belge) *[Γεωγρ.]* Νομὸς τοῦ Βελγίου, κείμενος πρὸς Ν τοῦ νομοῦ τῆς Ἀμβέρσης, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπεσπάσθη. Ἔχει ἐμβαδὸν 3.283 τετραγ. χιλ. καὶ 1.593.193 κατοίκους. Εἶναι εἷς τῶν ὡραιοτέρων καὶ τῶν πλουσιωτέρων νομῶν τοῦ Βελγίου μὲ ἀκμαίαν γεωργίαν καὶ βιομηχανίαν. Περιλαμβάνει τρεῖς ἐπαρχίας, τὰς τῶν *Βρυξελλῶν*, τῆς *Λουβαὶν* καὶ τῆς *Νιβέλλ*. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ Βελγίου *Βρυξέλλαι*. —Μ.

Θυρεὸς τῆς Νοτίου Βραβάντης.

— **Βραβάντη** (Brabant, ὁλλαν. Branband, λατιν. Braebantum=γῆ δασώδης) *[Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖος νομὸς τῆς Γαλλίας καὶ δουκᾶτον, ἀποτελούμενον ἀπὸ τὸ νότιον τμῆμα τῆς σημερινῆς Ὁλλανδίας καὶ τὸ βόρειον τοῦ σημερινοῦ Βελγίου καὶ διαιρούμενον εἰς τρία μέρη: 1) τὴν *Βόρειον* ἢ *Ὁλλανδικὴν Βραβάντην* (Noordbraband), 2) τὴν *Νότιον Βραβάντην* ἐν Βελγίῳ, 3) τὸν νομὸν τῆς *Ἀμβέρσης* ἐν Βελγίῳ. Τὸ παλαιὸν δουκᾶτον τῆς Βραβάντης ἐχωρίζετο πρὸς Β ἀπὸ τὴν κομητείαν τῆς Ὁλλανδίας καὶ πρὸς Α ἀπὸ τὰ δουκᾶτα τῆς Λιμβούργης καὶ τῆς Ζουλιὲρ διὰ τοῦ Μόζα ποταμοῦ, πρὸς Δ ἀπὸ τῆς Φλάνδρας διὰ τοῦ ῥεύματος τοῦ Ντεντὲρ μέχρι τῆς συμβολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν Σκάλδην (Escaut) καὶ ἐκεῖθεν διὰ τοῦ ῥεύματος τοῦ Σκάλδου πρὸς Ν ἀπὸ τῆς κομητείας τοῦ Ναμοὺρ καὶ τῆς Λιέγης διὰ τεχνητῶν συνόρων.

Ἡ Βραβάντη εἶναι ἡ χώρα τῶν ἀρχαίων *Μεναπίων*. Κατ' ἀρχὰς εἶχεν ὑποταχθῆ εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν καὶ κατόπιν περιῆλθεν ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Φράγκων. Μετὰ ταῦτα ἀπετέλεσε τμῆμα τοῦ βασιλείου τῆς Λοθαριγγίας καὶ βραδύτερον περιελήφθη εἰς τὸ δουκᾶτον τοῦ Λοτιέ, τοῦ ὁποίου τὸ στέμμα προσεφέρθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Ἑρρίκου τοῦ Δ' εἰς τὸν Γοδεφρεῖδον τῆς Βουλώνης. Πρῶτος λαβὼν τὸν τίτλον τοῦ «*δουκὸς τῆς Βραβάντης*» ὑπῆρξεν ὁ Γοδεφρεῖδος ὁ Γ', ὁ ἐπιλεγόμενος «Θαρραλέος». Κατόπιν τὸ δουκᾶτον περιῆλθεν εἰς τοὺς οἴκους τῆς Βουργουνδίας, τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Αὐστροουγγαρίας τῷ 1553. Βραδύτερον αἱ ἑπτὰ Ἡνωμέναι Ἐπαρχίαι, ἀγωνιζόμεναι κατὰ τῆς ἱσπανικῆς κυριαρχίας, κατέλαβον τὴν Βραβάντην καὶ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 1609 ἐκράτησαν τὸ βόρειον αὐτῆς τμῆμα. Τῷ 1815 τὰ δύο τμήματα τῆς Βραβάντης προσηρτήθησαν εἰς τὸ βασίλειον τῶν Κάτω Χωρῶν. Διὰ τῆς ἐπαναστάσεως ὅμως τοῦ 1830 ἡ Βραβάντη διεχωρίσθη ἐκ νέου εἰς δύο τμήματα, ὧν τὸ μὲν βόρειον περιῆλθεν εἰς τὴν Ὁλλανδίαν, τὸ δὲ νότιον εἰς τὸ Βέλγιον. Σήμερον ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ βασιλέως τοῦ Βελγίου καὶ διάδοχος τοῦ θρόνου φέρει τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τῆς Βραβάντης. Ἡ Βραβάντη ἔπαιξε σημαντικὸν ῥόλον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης, καθότι ἐξ αὐτῆς προῆλθον πολλοὶ ἀξιόλογοι καλλιτέχναι, οἵτινες ἐπροίκισαν τὰς Βρυξέλλας καὶ τὴν Ἀμβέρσαν μὲ πλῆθος ὀνομαστῶν ἔργων. Ἐπίσης ἀνέδειξε καὶ ποιητὰς καὶ χρονικογράφους, οἵτινες ἔγραψαν εἰς τὴν ἐθνικὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου, τὴν ὁλλανδικήν. Μεταξὺ αὐτῶν κυριώτεροι εἶναι ὁ *Ἰωάννης βὰν Χέλου*, ὁ *Λουδοβῖκος βὰν Βέλτεμ*, ὁ *Ἰωάννης βὰν Μποεντάλ*, κ.τ.λ. —Μ.

βραβάντιος *βαθμὶς* ἢ *βραβάντιον* (Brabantien) *[Γεωλ.]*. Μία ἐκ τῶν πέντε βαθμίδων, εἰς τὰς ὁποίας οἱ Βέλγοι γεωλόγοι ὑποδιαιροῦσι τὸ ἐν Βελγίῳ παρουσιαζόμενον *τεταρτογενὲς* σύστημα (διάπλασιν) πετρωμάτων. Γ. Κ. Γ.

βραβεῖον (τό)· τὸ ἐπ' ἀρετῇ παρεχόμενον δῶρον, ἆθλον, ἔπαθλον: «βραβεῖον ἀνδρείας,—φιλανθρωπίας», «βραβεῖον ἠθικόν,—ὑλικόν, χρηματικόν» ‖ σῆμα τιμητικῆς διακρίσεως (συνήθως ὑπὸ μορφὴν μεταλλίου) ἀπονεμόμενον εἰς ἐργοστάσια ἢ παραγωγοὺς κατὰ τὰς ἐκθέσεις: «μέγα βραβεῖον», «χρυσοῦν βραβεῖον».

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ παροχὴ ἀνταμοιβῶν ὑλικῶν καὶ ἠθικῶν ὑπὸ τῆς κοινωνίας διὰ πράξεις προαγούσας, ὁπωσδήποτε, τὸ συμφέρον τῆς ὁμάδος ὀφείλεται ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν εὔλογον ἐπιθυμίαν τῆς τιμήσεως αὐτῶν, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν προαίσθειαν προκλήσεως ἁμίλλης μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ὁμάδος. Οἱ ὁμηρικοὶ μαχηταὶ ἐπιδεικνύοντες ἀνδρείαν λαμβάνουν διπλῆν μερίδα φαγητοῦ, τιμητικὴν θέσιν καὶ ἐπίλεκτον μερίδα τῆς λείας, οἱ δὲ νικηταὶ ἑορταστικῶν ἀγώνων, πολύτιμα ὅπλα, κομψὰ σκεύη καὶ χρήσιμα ζῷα. Κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους, εἰς τοὺς νικητὰς τῶν διαφόρων ἀθλητικῶν, ποιητικῶν, ῥητορικῶν κλπ. ἀγώνων παρείχοντο βραβεῖα, συνήθως μικρᾶς ἀξίας ἀλλὰ μεγίστης ἠθικῆς σπουδαιότητος. Γενικῶς δ' εἰπεῖν ἡ συνήθεια τῆς παροχῆς βραβείων ἀνάγεται εἰς παλαιοτάτας ἐποχὰς καὶ ἐκτείνεται ἐφ' ὅλων τῶν λαῶν. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ βράβευσις ἔλαβε μεγίστην ἔκτασιν καὶ ὠργανωμένην μορφήν. Ἐπιστημονικὰ σωματεῖα, ἀκαδημίαι, πανεπιστήμια, κράτη, σύλλογοι, σχολεῖα, ποικίλης φύσεως ὀργανώσεις, προκηρύσσουν διαγωνισμοὺς καὶ βραβεύουν πράξεις, ἱκανότητας, ἐπιδόσεις, ἀνακαλύψεις παντοειδεῖς. —Φ.

βραβεύς,—*έως* (ὁ)· (ἀρχ.) ὁ βραβεύων, ὁ χορηγῶν τὸ ἔπαθλον (*ἀθλοθέτης*), ἢ ὁ κρίνων περὶ τῆς ἀπονομῆς αὐτοῦ, ἄλλως *βραβευτής*. [Βλ. λ. ἀγωνοθέτης καὶ ἀθλοθέτης.]

βραβεύσιμος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἄξιος βραβεύσεως, ὁ ἄξιος νὰ τύχῃ βραβείου ἢ ἀμοιβῆς.

βράβευσις,—*εως* (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ βραβεύειν, ἡ ἀπονομὴ βραβείου, ἐπιβράβευσις: «ἡ βράβευσις τῆς ἀρετῆς».

βραβευτὴς (ὁ)· βλ. βραβεύς.

βραβεύω· ἀπονέμω βραβεῖον, ἀμείβω τινὰ διὰ τὴν ἐπίδειξιν ἀρετῆς.

βράβηλα ἢ *βράβυλα* (τὰ) *[Βοτ.]*. Ὠνομάζοντο οὕτως ὑπὸ τῶν Ῥοδίων καὶ Σικελιωτῶν τὰ *κοκκύμηλα*, δηλ. τὰ σημερινὰ κορόμηλα.

Βραβονίστα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Καλὴ Ῥάχη.

Βράξορη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 344. Ἤδη ἔχει μετονομασθῆ *Ἀνάργυροι*. Δ. Ε. Ν.

Βραγαδῖνος (Bragadino), *Βισκόντης*. Βενετὸς ἀξιωματικὸς ὑπηρετῶν ὑπὸ τὸν Φραγκῖσκον Μοροζίνην καὶ φονευθεὶς κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1686 πο-

Digitized by Google

λιορκίαν τοῦ φρουρίου τοῦ Ναυπλίου ὑπὸ τῶν Βενετῶν. Π. Π. Π.

— **Βραγαδῖνος** (Bragadino), ***Γάσπαρος.*** Βενετὸς προβλεπτὴς τοῦ νομοῦ Ρωμανίας ἐν Πελοποννήσῳ, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου Μοροζίνη μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1687 ἅλωσιν τοῦ φρουρίου τοῦ Ναυπλίου. Παρέμεινε τοιοῦτος εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ νομοῦ, τὸ Ναύπλιον, μέχρι τοῦ 1690, σχὼν ὡς διάδοχον τὸν *Βενέδικτον Πολάνην.* Π. Π. Π.

— **Βραγαδῖνος** (Bragadino), ***Μᾶρκος-Ἀντώνιος.*** Βενετὸς ἀξιωματικὸς (1525—1571) διατελέσας φρούραρχος τῆς Ἀμμοχώστου κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκίαν τοῦ φρουρίου ταύτης (1571). Ἡ πολιορκία ἤρχισε περὶ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου. Ὁ Βραγαδῖνος ὅμως, βλέπων ὅτι ἡ ἄμυνα ἀπέβαινε ματαία καὶ πιεζόμενος ὑπὸ τῶν κατοίκων, ἀπεφάσισε, τὴν 1 Αὐγούστου, τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου ὑπὸ ἐντίμους ὅρους, καθ' οὓς ἡ φρουρὰ μετὰ τῶν ὅπλων της καὶ ὅσοι τῶν κατοίκων ἐπεθύμουν θὰ μετεφέροντο διὰ τουρκικῶν πλοίων εἰς τὴν ἐνετοκρατουμένην Κρήτην. Συνοδευόμενος ὑπὸ πολλῶν ἱπποτῶν μετέβη εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Τούρκων Μουσταφᾶ πασᾶ διὰ νὰ τοῦ παραδώσῃ τὰς κλεῖδας τοῦ φρουρίου. Οὗτος ὅμως, γενόμενος κύριος τῆς πόλεως καὶ ἐπιζητῶν ἀφορμὴν νὰ μὴ τηρήσῃ τὰ συμπεφωνημένα, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐζήτει ἐγγύησιν διὰ τὸν εἰς Κρήτην πλοῦν τῶν ὀθωμανικῶν πλοίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἠτιᾶτο τὸν Βραγαδῖνον, ὅτι οὗτος, μετὰ τὴν ἀνακωχήν, ἐπηγχόνισε πεντήκοντα Ὀθωμανούς. Ἐκ τούτου περιῆλθεν εἰς ἔριδα πρὸς τὸν Βραγαδῖνον καὶ διέταξεν ἀμέσως τοὺς μὲν ἀκολούθους του νὰ φονεύσωσιν, αὐτὸν δὲ νὰ ἐκδάρωσι ζῶντα. Τὸ σῶμά του διαμελισθὲν εἰς τέσσαρα τεμάχια προσηρτήθη εἰς πασσάλους, τὸ δὲ δέρμα του, ἀφοῦ πρότερον πληρώθη ἀχύρων, ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅπου ἐξετέθη εἰς κοινὴν θέαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κυπριανοῦ,* Χρονολογικὴ ἱστορία τῆς Κύπρου (ἀνατύπωσις) σελ. 433.—*Δ. Δακρουᾶ,* Ἱστορία τῆς νήσου Κύπρου σελ. 164.—*Χάμμερ,* Ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας τ. VI, σελ. 420 κ.ἑ. Π. Π. ΠΛΟΥΜΗΣ

Βραγαντία (ἡ) (Bragantia) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀριστολοχιδῶν.* Εἶναι δενδρύλλια ἢ θάμνοι, ἐνίοτε ἕρποντες, μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, ἀκέραια καὶ ἄνθη κανονικὰ καὶ ἑρμαφρόδιτα κατὰ μασχαλιαίους βότρυς διατεταγμένα. Ἕκαστον ἄνθος φέρει σωληνοειδὲς περιάνθιον, ἕξ ἕως δέκα στήμονας καὶ ὑποφυᾶ ωοθήκην διῃρημένην εἰς τέσσαρας πολυμερεῖς λοβούς. Ἅπαντα εἶναι φυτὰ ἰθαγενῆ τῆς Μαλαισίας, τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Κοχιγχίνας. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *βραγαντία ἡ λοβωτὴ* (Bragantia siliquosa), ἥτις εἶναι ἕρπον δενδρύλλιον ἰθαγενὲς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῶν Ἰνδιῶν, καὶ γνωστὴ διότι ἐκ τοῦ ἐλαιώδους χυμοῦ της παρασκευάζεται ἀλοιφὴ ἐνδεικνυομένη κατὰ τῆς ψωριάσεως καὶ ἄλλων δερματικῶν νόσων. *Βραγαντία ἡ γναφαλιώδης* (Bragantia tomentosa), ἰθαγενὲς δενδρύλλιον τῆς Ἰάβας καὶ τῶν περὶ αὐτὴν νήσων. Τὰ φύλλα της εἶναι πικρά, τὸ δὲ ἀφέψημα αὐτῶν χρησιμοποιεῖται ὡς τονωτικόν. Δ. Ν. Π.

Βραγάντσα (Bragança)· βλ. Μπραγκάντζα.

Βραγγαλεώνης, ***Βερνάρδος.*** Ἐνετὸς κόμις, τιμαριοῦχος ἐν Κρήτῃ καὶ σύμβουλος τοῦ Ἐνετοῦ δουκὸς τοῦ ἀντιπροσωπευτοῦ Χανίων. Λόγῳ τῶν σκληρῶν καὶ παραλόγων ἀξιώσεων αὐτοῦ, ὡς καὶ τῶν ἄλλων τιμαριούχων, προεκλήθη περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἡ μεγάλη ἐπανάστασις τῶν Κρητῶν κατὰ τῆς Ἐνετοκρατίας, ἡ κληθεῖσα «*Ὀρνιθοπόλεμος*». Ν. ΚΛΣ

Βραγγανιώτικα *[Γεωγρ.]*· βλ. Βραγκανιώτικα.

Βράγγας. Υἱὸς τοῦ Θρακὸς βασιλέως Στρυμόνος, ἀναφερόμενος ἐν τῇ μυθολογίᾳ ὡς ἱδρυτὴς τῆς *Ὀλύνθου,* ἣν ὠνόμασεν οὕτω διότι παρ' αὐτὴν ἔθαψε τὸν ἀδελφόν του *Ὄλυνθον* κατασπαραχθέντα ἔν τινι κυνηγίῳ ὑπὸ λέοντος. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βράγγελ (Wrangel), ***Ἑρμᾶνος.*** Σουηδὸς στρατηγὸς (1587—1643). Ἐγεννήθη ἐν Ἐσθονίᾳ, ὅπου ἐστήριξε τὸ πολωνικὸν κόμμα. Κατόπιν εἰσῆλθεν εἰς τὸν σουηδικὸν στρατὸν καὶ ἐγένετο στρατηγός, διακριθεὶς εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ρωσσίας (1627—1629). Ἐνίκησε κατὰ τὴν μάχην τοῦ Γκοῦρζνο καὶ ἐγένετο διοικητὴς τῆς Ρωσσίας τῷ 1632. Ἀπὸ τοῦ 1636 μέχρι τοῦ 1637 ὑπῆρξε διοικητὴς στρατιᾶς ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐπολιόρκησε τὸ Βερολῖνον κατὰ τὸν Τριακονταετῆ πόλεμον.

— **Βράγγελ** (Wrangel), ***Κάρολος - Γουσταῦος,*** κόμης τοῦ *Σαλμὶς καὶ Σόλβεσμποργκ.* Σουηδὸς στρατιωτικός, υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1613—1676). Ἐγένετο ὑποστράτηγος εἰς ἡλικίαν 24 ἐτῶν καὶ διεκρίθη κατὰ τὰς μάχας τοῦ Βόλφενμποῦττελ (1641) καὶ τῆς Λειψίας (1642). Τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στόλου τῷ 1644, κατέστρεψε, παρὰ τὸ Φέμαρν, τὸν δανικὸν στόλον τοῦ Πρὸς Μοῦντ καὶ κατέκτησε τὸ Μπόρνχολμ τῷ 1645. Τῷ 1646 ἐγένετο ἀρχιστράτηγος τῶν ἐν Γερμανίᾳ σουηδικῶν στρατευμάτων, προχωρήσας μέχρι τῆς Βοημίας καὶ τῆς Βαυαρίας. Διωρίσθη κατόπιν ναύαρχος καὶ ἀρχηγὸς τοῦ σουηδικοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ἡττηθεὶς κατὰ τὴν μάχην τοῦ Φερμπέλλιν τῷ 1675 ἐστερήθη τῆς ἀρχηγίας. —Β.

— **Βράγγελ** (Wrangel). ***Πέτρος, Νικολάεβιτς, βαρῶνος***—. Ρῶσος στρατηγὸς (1878—1928). Ἀποφοιτήσας τῆς ἀνωτάτης σχολῆς τῶν μεταλλειολόγων (Gorny institut) κατετάχθη ἐθελοντής, πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς θητείας του, εἰς τὸ ἐν Πετρουπόλει σύνταγμα ἐφίππου φρουρᾶς (Léib Gvardii Konny Polk). Γενόμενος ἀξιωματικὸς τῷ 1902 παρῃτήθη μετ' οὐ πολύ, ὅπως ἀναλάβῃ ἀνώτερον πολιτικὸν ἀξίωμα ἐν Ἰρκούτσκῃ. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ρωσσοϊαπωνικοῦ πολέμου ἐπανῆλθεν εἰς τὸ στράτευμα, ἐν τῷ ὁποίῳ παρέμεινεν ἔκτοτε μονίμως. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ὢν ἐπίλαρχος, διεκρίθη εἰς τὴν παρὰ τὸ Κάουσεν (Kauschen) μάχην (19 Αὐγούστου 1914), καθ' ἣν, ἐν τῇ κρισιμωτέρᾳ στιγμῇ τοῦ ἀγῶνος, ἐπελάσας ἐναντίον τοῦ κυριωτέρου γερμανικοῦ πυροβολείου ἐκυρίευσεν αὐτὸ δι' ἐφόδου, οὕτω δὲ ἡ μάχη ἐκρίθη ὑπὲρ τῶν Ρώσων.

Ἡ ἐπιτυχία αὕτη ἀνέδειξε τὸν Βράγγελ. Μετὰ τὴν ἐν Ρωσίᾳ ἐπικράτησιν τῶν Μπολσεβίκων ὑπηρέτησεν οὗτος τῷ 1919 εἰς τὸν ἀντισοβιετικὸν στρατὸν («*Λευκὴ στρατιὰ*») τοῦ στρατηγοῦ *Ντενίκιν,* ὡς διοικητὴς τοῦ ἱππικοῦ τῆς «*Καυκασιανῆς στρα-*

Πέτρος Βράγγελ.

τιᾶς». Καταγαγὼν ἐπανειλημμένας νίκας κατὰ τῶν Μπολσεβίκων, καταδιώξας αὐτοὺς ἐν μέσῳ ἀχανῶν χιονοσκεπῶν στεππῶν, ὧν αἱ σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ εἶχον καταστραφῆ, καὶ ἁλώσας τὸ ἐπὶ τοῦ Βόλγα ἰσχυρότατον φρούριον *Τσαριτσὶν* (Ἰούνιος 1919) κατέστη δημοφιλέστατος ἐν τῇ ἀντισοβιετικῇ ὀργανώσει. Τῆς τύχης τῶν ὅπλων μεταστραφείσης ὑπὲρ τῶν Μπολσεβίκων (Νοέμβριος 1919) καὶ τῆς «Λευκῆς στρατιᾶς» ἀναγκασθείσης εἰς ὑποχώρησιν ἀπὸ τῆς κεντρῴας Ρωσίας, ἀρχηγὸς τοῦ ὑποχωροῦντος στρατοῦ ἀνεκηρύχθη ὁ Βράγγελ, ὅστις ὅμως, ἐλθὼν εἰς προστριβὰς πρὸς τὸν Ντενίκιν, ἠναγκάσθη νὰ ἀποχωρήσῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν (Μάρτιος 1920). Ἀλλ' ἡ πρὸς αὐτὸν ἐκτίμησις τῶν Ρώσων ἀντιμπολσεβίκων ἦτο τοσαύτη, ὥστε ὁ Ντενίκιν ἠναγκάσθη, μετ' οὐ πολύ, νὰ καταλίπῃ εἰς τὸν Βράγγελ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τῶν λειψάνων ἐκείνων τοῦ στρατοῦ, ἅτινα συνεκεντρώθησαν ἐν Κριμαίᾳ. Ἀναλαβὼν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ ὁ Βράγγελ εὑρέθη πρὸ καταστάσεως ἄκρως ἀπελπιστικῆς. Τροφαὶ σχεδὸν δὲν ὑπῆρχον, τὰ ταμεῖα εἶχον κενωθῆ, παντελὴς δ' ἔλλειψις γαιανθράκων ἡμπόδιζε τὴν μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπικοινωνίαν· ἐπὶ πλέον, πρόσφυγες ἀπὸ παντοῦ τῆς Ρωσίας κατέκλυζον τὴν Κριμαίαν, ἐνῷ ἀπὸ τῶν ὀρέων κατερχόμεναι αἱ «*πράσιναι*» λῃστοσυμμορίαι, ἐδῄουν τὰς πόλεις της. Εἰς τὰς μεγάλας ταύτας δυσχερείας προσετέθη καὶ ἡ μεταστροφὴ τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, κηρυχθείσης κατὰ τῆς συνεχίσεως τοῦ ἀντιμπολσεβικικοῦ ἀγῶνος. Πρὸ τοιαύτης καταστάσεως εὑρεθεὶς ὁ Βράγγελ ἀπηύθυνεν ἔκκλησιν πρὸς τὰ ξένα κράτη, ὅπως δεχθῶσι πρόσφυγας τοὺς εἰς Κριμαίαν προσφυγόντας ἀμάχους πληθυσμούς, ἵνα δυνηθῇ οὕτω ἀπερίσπαστος νὰ ἀνασυγκροτήσῃ τὸν στρατόν του. Μολονότι δὲ πάντα τὰ κράτη ἠρνήθησαν τὴν τοιαύτην φιλοξενίαν, ἐν τούτοις ὁ Βράγγελ κατώρθωσεν οὐ μόνον νὰ μείνῃ ἐν Κριμαίᾳ ἐπὶ ἑπτάμηνον, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀνασυντάξῃ τὸν στρατόν του τόσον καλῶς, ὥστε διαβὰς τὰ σύνορα τῆς Κριμαίας (17 Ἰουνίου) ἐπροχώρησεν ἀκάθεκτος πρὸς βορρᾶν, κατανικήσας τὸν σοβιετικὸν στρατόν, διαλύσας τὸ ἱππικόν του καὶ ἐνισχύσας τὸ ἰδικόν του διὰ 3000 ἵππων συλληφθέντων. Θεωρήσας δὲ τὸν χρόνον πρόσφορον πρὸς ἐπανάστασιν τῶν Κοζάκων τῆς Καυκασίας, ἀπεβίβασε, τῇ συναρωγῇ τοῦ ἐπίσης ἀνασυγκροτηθέντος ναυτικοῦ του εἰς τὰς Ἀζοφικὰς ἀκτάς, μίαν μεραρχίαν εἰς Ἀχτὰρ καὶ ἑτέραν εἰς Ταγανρὸγ (Ταϊγάνιον)· εὑρεθέντα ὅμως τὰ σώματα ταῦτα πρὸ ὑπερτέρων κατὰ πολὺ σοβιετικῶν δυνάμεων, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπανακάμψωσιν, ἀφοῦ παρέλαβον εἰκοσακισχιλίους ἄνδρας καὶ πεντακισχιλίους ἵππους ἐξ Ἀχτάρ. Οὕτω κατὰ τὸν Σεπτέμβριον ὁ στρατὸς τοῦ Βράγγελ περιελάμβανεν 50.000 ἀξιωματικῶν καὶ 270.000 μαχητῶν, ἐχόντων ἄριστον μὲν ἠθικὸν ἀλλ' αἰσθητὴν ἔλλειψιν τροφῶν. Ἡ ἐπακολουθήσασα μετ' ὀλίγον ρωσοπολωνικὴ συνθήκη ἐπέτρεψε εἰς τοὺς Μπολσεβίκους νὰ μεταφέρωσιν ἐκ τοῦ πολωνικοῦ μετώπου πάσας τὰς δυνάμεις των ἐναντίον τοῦ Βράγγελ, ὅστις, βλέπων ἀνατρεπόμενα ἄρδην τὰ σχέδιά του, ἀπεφάσισε νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Κριμαίαν. Συνεκεντρώθησαν οὕτω ἀβιάστως εἰς τὸν παρὰ τὸ Χαϊδὰρ πασᾶ ἐν Προποντίδι ὅρμον *Μοδὰ* (19 Νοεμβρίου 1920) 127 πολεμικὰ καὶ ἐμπορικὰ πλοῖα μετὰ 140.000 μαχητῶν.

Ὁ Βράγγελ διεπόρθμευσε τὸν στρατόν του εἰς τὴν Καλλίπολιν, τὰ δὲ πολεμικὰ καὶ τὰ βοηθητικὰ τοῦ στόλου του κατηυθύνθησαν ὑπὸ τὸν ἀντιναύαρχον Κέντρωφ (Kedrof) εἰς τὸν γαλλικὸν λιμένα τῆς Μπιζέρτας ἐν Τύνιδι. Ἐκεῖ ἔμειναν ἠγκυροβολημένα μέχρις οὗ ἡ παρὰ τῆς Γαλλίας ἀναγνώρισις (Δεκέμβριος 1924) τοῦ σοβιετικοῦ καθεστῶτος ἔθεσεν ὁριστικὸν τέρμα εἰς τὴν ὕπαρξιν ρωσικοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου. Τὰ πλοῖα ταῦτα ὑπέστειλαν διὰ παντὸς τὴν σημαίαν των, τὰ δὲ πληρώματα των ἐξῆλθον εἰς τὴν ξηρὰν πρὸς ἀναζήτησιν μέλλοντος καὶ πόρων ζωῆς. Ἔκτοτε, παρὰ τὰς διεξαχθείσας διαπραγματεύσεις μεταξὺ τῆς σοβιετικῆς καὶ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως περὶ ἀποδόσεως τοῦ στόλου τοῦ Βράγγελ εἰς τὴν σοβιετικὴν Ρωσίαν, δὲν ἐπετεύχθη συμφωνία, οὕτω δὲ τὰ πλοῖα ἐξακολουθοῦν παραμένοντα εἰς τὴν Μπιζέρταν. Ὁ Βράγγελ καταφυγὼν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Βρυξέλλας εἰργάζετο ὡς ἁπλοῦς μηχανικός, ἐνταῦθα δὲ καὶ ἀπέθανε. Ι. Ν.

— **Βράγγελ** (Wrangel), ***Φερδινάνδος-Πέτροβιτς, βαρῶνος***—. Ρῶσος θαλασσοπόρος (1796—1870). Ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους ἀποστολὰς εἰς τὰς τότε ρωσικὰς ἀποικίας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Ἐπιβαίνων τοῦ πλοίου «Κρότκοϊ» ἐπεχείρησε τῷ 1827 ταξίδιον ἐξερευνήσεων, ἀπὸ δὲ τοῦ 1829 μέχρι τοῦ 1834 διετέλεσε διοικητὴς τῶν ρωσικῶν ἀποικιῶν τῆς βορειοδυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἀμερικῆς. Ἔγραψε: «Ταξίδιον εἰς τὰς βορείους ἀκτὰς τῆς Σιβηρίας καὶ τοῦ Παγωμένου ὠκεανοῦ» (1841), «Πληροφορίας περὶ τῶν ρωσικῶν κτήσεων τῆς βορειοδυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἀμερικῆς» (1839) κλπ. —Β.

—**Βράγγελ** (Wrangel), ***Φρειδερῖκος-Ἐρρῖκος-Ἐρνέστος, κόμης***—. Γερμανὸς στρατηγὸς (1784—1877). Ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς πολέμους κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, κατὰ τοῦ Σλέσβιγγ-Χολστάϊν τῷ 1848 καὶ κατὰ τῆς Δανίας τῷ 1864 ὡς ἀρχηγὸς τῶν γερμανικῶν δυνάμεων. Ὁ Βράγγελ συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ πρωσσικοῦ στρατοῦ καὶ διετέλεσε διοικητὴς τοῦ Βερολίνου. —Β.

Βράγγελλ *νῆσος* ἢ *γῆ τοῦ*— *[Γεωγρ.].* Νῆσος ἐν τῷ Ἀρκτικῷ ὠκεανῷ (Wrangell ἢ Wrangel Land) παρὰ τὴν ΒΑ. ἀκτὴν τῆς Σιβηρίας, ἀπὸ τῆς ὁποίας χωρίζεται διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Λόγγ. Ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου Κέλλεττ τῷ 1849 καὶ ὠνομάσθη ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ρώσου ἐξερευνητοῦ Βράγγελ. Ἔχει ἔκτασιν 4680 τετρ. χιλ. Ἐξηρευνήθη τῷ 1867 ὑπὸ τοῦ Λόγγ καὶ τῷ 1881 ὑπὸ τοῦ Χοῦπερ, ὁ ὁποῖος ὠνόμασεν αὐτὴν *Νέαν Κολομβίαν.* Τῷ 1914 κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Στέφενσον ἐξ ὀνόματος τοῦ Καναδᾶ, τῷ δὲ 1924 ὑπὸ τῶν Ρώσων. Ἔχει περίπου 500 κατοίκους κινητούς, ἀσχολουμένους μὲ τὴν ἁλιείαν καὶ τὴν θήραν· περιέχει συνάμα κοιτάσματα χρυσοῦ. Ἡ νῆσος αὕτη καλεῖται καὶ *Ἐτολὶν* (Etholin). —Μ.

— **Βράγγελλ** (Wrangell) *ὄρη [Γεωγρ.].* Ἡφαιστειογενὴς ὀροσειρὰ ἐν Ἀλάσκᾳ. Κεῖται πρὸς τὰ ΝΑ. τῆς χερσονήσου καὶ πρὸς Ν. τοῦ ποταμοῦ Κόππερ. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ αὐτῆς εἶναι ἡ τοῦ Μπλάκμπορν, ἔχουσα ὕψος 4268 μέτρων. —Μ.

Βραγγιανά *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ἀργιθέας* τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1049. Δ. Ε. Μ.

βραγιά (ἡ)· ἰδωματ., πρασιὰ λαχανοκήπου || ἀνθόφυτον χώρισμα κήπου.

Βραγιά *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως Κομοτηνῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 300. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Μπαλχάρ.* Α. Θ. ΣΑΜ.

Digitized by Google

Βραγκαβίλα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τοῦ δήμου *Ἀμαλιάδος* τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐο-ἤλιδος.

Βραγκανιώτικα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Μωραΐτίκων* τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 124. Δ. Ε. Μ.

βραγκάσαυρος (ὁ) (Brancasaurus Wegner)*[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *πλησιοσαυρίων σαυροπτερυγίων* ἑρπετῶν. Τὸ σῶμα τῶν ζῴων τούτων ἔφερε κρανίον ἐπίμηκες, 37 τραχηλικοὺς σπονδύλους, 3 θωρακικούς, 19 ραχιαίους καὶ 3 τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ. Τὸ ἐπίστερνον ἦτο πλατύ, τριγωνικόν, μὲ εὐρείας κλεῖδας. Τὰ ὀστᾶ, μηρικὸν καὶ βραχιονικόν, ἦσαν ἰσομήκη, αἱ δὲ κοιλιακαὶ πλευραὶ ἀπετελοῦντο ἐξ ἑνὸς μεσαίου τεμαχίου καὶ ἐκ δύο ἑκατέρωθεν τούτου πλευρικῶν. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς Γουηλδίου ἐποχῆς εἰς Γερμανίαν. Γ. Κ. Γ.

Βράγκελ (Wrangel)· 6λ. Βράγγελ.

Βραγκιανὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ἀγράφων* τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 470. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Κουστίσα* (κάτ.92) καὶ *Παλαιοχώρι* (κάτ. 72). Δ.Ε.Μ.

— **Βραγκιανὰ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Καρδίτσης· 6λ. Βραγγιανά.

βραγκίτης (ὁ) (Bragit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν συνώνυμον τοῦ φεργουσονίτου (βλ. λ.).

Βραγκοβᾶνος (Brancovan). Ἐξελληνισμένον ὄνομα τοῦ ρουμανικοῦ οἴκου τῶν Μπρανκοβὰν (βλ. λ.).

Βράγκοβιτς. Σερβικὸς οἶκος· βλ. Μποάνκοβιτς.

βραγκόκερας (τὸ) (Brancoceras Hyatt) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἀμμωνοειδῶν ζῴων, συνώνυμον τοῦ γένους ἱμιτόκερας (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

Βραγκομίδης, *Νεόφυτος*. Ἱερομόναχος ἐκ Συλίκου τῆς Κύπρου. Περιηγηθεὶς διαφόρους πόλεις τῆς Εὐρώπης σπουδάζων μαθηματικὰ καὶ φιλοσοφικά. Ἐδίδαξε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τὴν Νεάπολιν τῆς Ἰταλίας, ἔνθα ἐχρημάτισε καὶ ἐφημέριος τῆς ἐκεῖ ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Ἀπέθανεν αὐτόθι τῷ 1654. Συνέγραψε «Σύνοψιν Λογικῆς» παραμείνασαν ἀνέκδοτον.

Γ. Ζαβίρα, Νέα Ἑλλὰς σ. 477.—Κυπριανοῦ, Χρονολογικὴ ἱστορία τῆς Κύπρου σ. 361 (ἀνατύπωσις) σελ. 538. Π. Π. Π.

βράγχη (ἡ) *[Κτηνιατρ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ προσβάλλων τοὺς χοίρους *αἱματάνθραξ*. Ἡ λοιμώδης αὕτη νόσος ἐκτὸς τοῦ πυρετοῦ (41° καὶ ἄνω) ἐκδηλοῦται δι' οἰδήματος κατὰ τὸν λαιμόν, ὅπερ βαθμηδὸν ἐπεκτείνεται εἰς τὸ πρόσωπον καὶ τὸ στῆθος, προκαλοῦν δύσπνοιαν καὶ δυσχέρειαν περὶ τὴν κατάποσιν. Τὸ προσβληθὲν ζῷον ἀποθνήσκει συνήθως ἐντὸς 24—36 ὡρῶν, ἐνίοτε δὲ ἐντὸς 4 ἡμερῶν. Ἡ θεραπεία εἰς ἠπίας περιπτώσεις εἶναι σπανία. —Ν.

βραγχήλλιον (τὸ) (Branchellium) *[Ζωολ.]*. Γένος βδελλῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ρυγχοβδελλιδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει δύο εἴδη θαλάσσια, τά: *βραγχήλλιον τὸ τορπιλλῶδες* (Branchellium torpedinum), ὅπερ προσκολλᾶται ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ἰχθύος νάρκη, καὶ *βραγχήλλιον τὸ ρόμβιον* (Branchellinm rhombii), ὅπερ προσκολλᾶται ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ἰχθύος ρόμβος. Τὸ πρῶτον ἔχει μῆκος κυμαινόμενον μεταξὺ 25—35 χιλιοστομέτρων, πλάτος 6—7 χιλιοστομέτρων καὶ τὸ σῶμά του φέρει ἀρθρώσεις (κρίκους), ὧν αἱ 13 εἶναι στεναὶ καὶ σχηματίζουσιν εἶδος λαιμοῦ, αἱ δὲ ὑπόλοιποι 35 εἶναι εὐρεῖαι καὶ φέρουσιν ἐφ' ἑκατέρου τῶν μερῶν φυλλοειδὲς μεμβρανῶδες συστάσεως φυμάτιον, ὅπερ ὁ Κυβιέρος διατείνεται ὅτι εἶναι βράγχιον. Δ. Ν. Π

βράγχια (τὰ) (Branchia) *[Συγκρ. Ἀνατομ.]*. Ἡ ὀνομασία βράγχια δίδεται εἰς σειρὰν ὁλόκληρον ὀργάνων διαφόρου σχήματος καὶ συστάσεως, τὰ ὁποῖα ὅμως πάντα παρουσιάζουσιν τοὺς αὐτοὺς φυσιολογικοὺς χαρακτῆρας καὶ χρησιμεύουν εἰς τὴν ἀναπνοὴν τῶν ὑδροβίων κυρίως ὀργανισμῶν ἢ καὶ τῶν ἀμφιβίων τοιούτων, ἐφ' ὅσον διαμένουσιν ἐν τῷ ὕδατι. Τὰ βράγχια εἶναι τμῆμα τῆς ἐπιδερμίδος, ἀναπτύσσονται κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν ταύτης εἰς τρόπον, ὥστε νὰ καθίσταται δυνατὴ δι' αὐτῶν ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος, ἀποτελοῦνται δὲ ἐκ διαφόρων σχισμῶν αἵτινες καλοῦνται *βραγχιακαὶ σχισμαί*. Τὰ βράγχια εὑρίσκονται, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, σχεδὸν διεσπαρμένα εἰς πάντα τὰ μέρη τοῦ σώματος, ἄλλοτε ἐπὶ τοῦ δέρματος καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σώματος, ἢ πέριξ τῆς κεφαλῆς, ἄλλοτε ἐντὸς τοῦ στόματος ἢ παρὰ τοῦτο. Ἡ διάφορος αὕτη διάταξις τῶν βραγχίων δεικνύει πόσον ταῦτα εἶναι στερεῶς συνυφασμένα μετὰ τῆς ἐσωτερικῆς ἢ ἐξωτερικῆς ἐπιδερμίδος. Τὰ βράγχια εἶναι τόσον περισσότερον ἀνεπτυγμένα ὅσον τὸ κυκλοφορικὸν σύστημα εἶναι ἀρτιώτερον. Ἐν τοῖς κατωτέρω θὰ ἐξετάσωμεν τὰ βράγχια εἰς τὰ διάφορα ζῳολογικὰ ἀθροίσματα.

1) *Πρωτόζῳα, σπογγιώδη, κοιλεντερωτά, κοραλλιώδη*. Ἐκ τῶν ἁπλουστάτων τούτων ζῳολογικῶν ὀργανισμῶν μόνον εἰς τὰ *κοιλεντερωτὰ* παρατηροῦμεν ἴχνη ὑποτυπωδῶν βραγχίων, ἅτινα παρουσιάζονται ὑπὸ μορφὴν σωματικῶν προσαρτημάτων διαφορωτάτου σχήματος. Ἐπίσης τὰ κοράλλια, τὰ ἀκτίνια καὶ αἱ μαδρεπόραι παρουσιάζουσιν ἀναλόγου μορφῆς σωματικὰ προσαρτήματα ἐπέχοντα θέσιν ὑποτυπωδῶν βραγχίων.

2) *Ἐχινόδερμα*. Τὰ βράγχια τῶν ἐχινοδέρμων παρουσιάζουν μεγίστην ποικιλίαν μορφῶν. Εἰς τοὺς *ἐχίνιδας* π. χ. ἀπαντῶσι βράγχια, δέκα περίπου τὸν ἀριθμόν, κύκλῳ τοῦ στόματος (ἅτινα ὁ Valentin ἀπεκάλεσεν *ἐξωτερικὰ βράγχια*) τοποθετημένα εἰς κοιλότητα ἀβαθῆ, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, καὶ περιέχουσαν παρεμφερὲς ὑγρὸν πρὸς τὸ τῆς σωματικῆς κοιλότητος. Εἰς τοὺς *ἀστερίας* (σταυροὺς τῆς θαλάσσης) ἡ ραχιαία ὄψις τῶν βραχιόνων καὶ ὁ δίσκος παρουσιάζουν βαθεῖς σωληνίσκους, οἵτινες συμβάλλουσιν εἰς ἀσθενεστάτην ἀναπνοήν, συντελουμένην κυρίως διὰ τῶν κινητικῶν ὀργάνων τοῦ ζῴου. Εἰς τὰ *ὁλοθούρια*, περὶ τὸ στόμα πλὴν τῶν προσακτρίδων καὶ κινητηρίων τινῶν ὀργάνων, ἃ φέρουσιν, ὑπάρχει καὶ ἕτερόν τι ὄργανον κλαδῶδες, ὅπερ λαμβάνει τὴν ὀργὴν του ἐκ τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος καὶ ἐφ' ὅσον προχωρεῖ πρὸς τὸ στόμα γίνεται κλαδωδέστερον. Τὸ κλαδῶδες τοῦτο ὄργανον θεωρεῖται ὡς βράγχια, ἂν καὶ κυρίως ἡ ἀναπνοὴ εἰς τὰ ζῷα ταῦτα διενεργεῖται διὰ τοῦ πρωκτοῦ.

3) *Σκώληκες*. Οὗτοι παρουσιάζουσιν οὐσιώδεις διαφορὰς εἰς τὴν καθόλου μορφὴν καὶ τὴν διάταξιν τῶν βραγχίων των, ἐφ' ὅσον βέβαια ἔχουσι τοιαῦτα, διότι εἰς τοὺς περισσοτέρους τούτων ἡ ἀναπνοὴ εἶναι δερμική. Τὰ βράγχια τῶν σκωλήκων εὑρίσκονται συνήθως παρὰ τὰ βαδιστικὰ ὄργανα αὐτῶν, ἄλλοτε δὲ εἶναι σχεδὸν συνυφασμένα μετὰ τοῦ πεπτικοῦ συστήματος. Εἰς τοὺς σκώληκας ἀπαντῶσι δύο εἰδῶν βράγχια, τινὰ περιέχουσιν αἷμα καὶ ἕτερα λυμφατικὸν ὑγρόν. Πλὴν τούτου τὰ βράγχια ἄλλοτε εἶναι προεκτάσεις τῶν κινητικῶν ὀργάνων, ἢ αὐτὰ ταῦτα τὰ ὄργανα ἐπιμήκους μορφῆς, καὶ ἄλλοτε ἔχουσι σχῆμα πεπλατυσμένον καὶ εὐρύ. Εἰς τὰς *σεσπούλας* καὶ ἑτέρους σκώληκας ζῶντας παρασιτικῶς ἐντὸς τῆς πεπτικῆς συσκευῆς διαφόρων ζῴων, τὰ βράγχια εὑρίσκονται κατὰ τὸ ἄκρον τοῦ σώματος καὶ ἔχουσι σχῆμα ἐπιμήκων νηματίων πολυαρίθμων καὶ λίαν εὐκινήτων. Οἱ *ζωνοσκώληκες* ἔχουσι διακεκριμένα βράγχια διαφορωτάτου σχήματος καὶ μεγέθους, τοποθετημένα παρὰ τὰ ἀτροφικὰ κινητήρια ὄργανά των. Εἰς τινας ζωνοσκώληκας τὰ βράγχια εἶναι τοποθετημένα εἰς τὰ πέριξ τῆς κεφαλῆς. Εἰς τοὺς στερουμένους βραγχίων ἡ ἀναπνοὴ τελεῖται διὰ τῆς πεπτικῆς συσκευῆς.

4) *Μαλακόστρακα*. Εἰς τὰς ἀνωτέρας βαθμίδας τῶν μαλακοστράκων τὰ βράγχια εἶναι τελείως ἀνεπτυγμένα καὶ καλῶς διαμεμορφωμένα, λόγῳ τῆς σχετικῆς τελειότητος τοῦ κυκλοφορικοῦ συστήματος. Εἰς τὰς κατωτέρας ἡ ἀναπνοὴ τελεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τοῦ δέρματος. Τὰ βράγχια τῶν μαλακοστράκων ἔχουσι στενὴν σχέσιν μὲ τὰ βαδιστικὰ ὄργανα τούτων καὶ πλεονεκτικήν, οὕτως εἰπεῖν, θέσιν εἰς τὸ κυκλοφορικὸν σύστημα. Εἰς τὰ *βραχιόποδα* τὰ βράγχια εἶναι συνυφασμένα μετὰ τῶν κινητικῶν ὀργάνων καὶ εἶναι πεπλατυσμέναι, εὐρεῖαι καὶ ἐπιμήκεις λεπίδες, τοποθετημέναι ἐπὶ τῆς κοιλιακῆς ὄψεως τοῦ ζῴου καὶ χρησιμεύουσαι συγχρόνως ὡς ἀναπνευστικὰ καὶ νηκτικὰ ὄργανα. Εἰς τὰ *ἀμφίποδα* ἡ ἀναπνοὴ δὲν διενεργεῖται διὰ πάντων τῶν νηκτικῶν ποδῶν, ἀλλ' ὑπό τινων μόνον. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ *στοματόποδα*. Εἰς τὰ *δεκάποδα* παρατηρεῖται ἡ τελειοτέρα, ὡς πρὸς τὰς προηγουμένας οἰκογενείας, ἀνάπτυξις τῶν βραγχίων. Εἰς τὰς *καραβίδας*, τοὺς *ἀστακούς*, τοὺς *καρκίνους* κλπ. τὰ βράγχια ἐξαρτῶνται ἔτι ἐκ τῶν κινητικῶν ὀργάνων, ἀλλ' εἶναι τελείως ἀνεπτυγμένα καὶ μόνον διὰ τὴν ἀναπνοὴν τῶν ζῴων τούτων προωρισμένα. Εἰς τὰς καραβίδας π. χ. τὰ βράγχια, τοποθετημένα εἰς τὸ μεταίχμιον μεταξὺ σώματος καὶ καρδίας, εἶναι 20 ἐξ ἑκάστης πλευρᾶς, 18 τελείως διαπεπλασμένα καὶ 2 ὑποτυπώδη. Τὰ 18 τέλεια βράγχια διακρίνονται εἰς *ποδοβράγχια* (6), *ἀρθροβράγχια* (11) καὶ *πλευροβράγχια* (1) ἐφ' ὅσον εἶναι τοποθετημένα παρὰ τοὺς πόδας, παρὰ τὴν διαρθρωτὴν σωματικὴν μεμβράνην καὶ παρὰ τὰς πλευρὰς τοῦ σώματος.

5) *Ἔντομα*. Εἰς ταῦτα, ὡς γνωστόν, ἡ ἀναπνοὴ εἶναι τραχειακή. Εἰς τὰς κάμπας ὅμως αὐτῶν, τὰς ἐν τῷ ὕδατι ζώσας, ἡ ἀναπνευστικὴ συσκευὴ παρουσιάζει ὅλως ἰδίαν διάταξιν, τῆς ἀναπνοῆς διενεργουμένης ὑπὸ εἰδικῶν βραγχίων, ἅτινα ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὀνομάζονται *τραχειοβράγχια*. Ταῦτα εἶναι ὄργανα διαφόρου μορφῆς, ἃ ἐστρογγυλωμένα, λεπιδωτά, νηματοειδῆ κ.τ.λ., ἐπὶ τῆς ἐπιφανειακῆς ὄψεως τῶν ὁποίων διακλαδοῦνται πολυάριθμοι ἀρτηρίαι τοῦ σώματος τοῦ ἐντόμου. Εἰς τινας ὑδροβίους κάμπας τῶν ἐντόμων *λιβελλούλη, αἴσχνη, καλεοπτέρυξ*, κ.τ.λ. τὰ βράγχια, ἀντὶ νὰ εἶναι ἐξωτερικά, ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ἐντερικῆς συσκευῆς καὶ εἴς τινα εἴδη εἶναι πολυαριθμότατα. Κατὰ τὸν Oustalet ἡ λιβελλούλη φέρει ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν τοιχωμάτων τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος 24.000 *βραγχιακὰς λεπίδας* ἢ *φυλλάρια*.

6) *Μαλάκια*. Ταῦτα παρουσιάζουσι μεγάλην ποικιλίαν εἰς τὴν καθ' ὅλου ὑφὴν τῶν βραγχίων. Εἴς τινα τούτων τὰ βράγχια μένουσιν ἀνανάπτυκτα καὶ ἀποτελοῦν ἁπλῶς ἀποφύσεις τοῦ σώματος, ἀλλ' εἰς ἕτερα, ὅπως εἰς τὰ *κεφαλόποδα*, λαμβάνουσι τελειοτάτην ἀνάπτυξιν. Εἰς πάντα τὰ μαλάκια τὰ βράγχια εἶναι τελείως κεχωρισμένα τοῦ δέρματος καὶ παρουσιάζουσι ποικίλας μορφὰς εἰς τὰς διαφόρους οἰκογενείας, γένη καὶ εἴδη.

7) *Ἐλασματοβράγχια*. Τὰ βράγχια τῶν ἐλασματοβραγχίων καλύπτονται ὑπὸ διπλῶν δερματικῶν πτυχώσεων, αἵτινες σχηματίζουσιν εἶδος θαλάμων, ἕκαστος τῶν ὁποίων περιλαμβάνει ἓν ἢ δύο ζεύγη βραγχίων ἐλασματώδους μορφῆς καὶ πλαγίας διατάξεως. Τὰ *γαστερόποδα* παρουσιάζουσιν οὐσιώδεις διαφορὰς εἰς τὴν ὑφὴν τῶν βραγχίων των, ἅτινα ἄλλοτε εἶναι γυμνὰ καὶ τελείως ἀνεξάρτητα τῶν ἄλλων ὀργάνων τοῦ σώματος καὶ ἄλλοτε εἶναι τοποθετημένα εἰς εἰδικὰς κοιλότητας, *βραγχιακὰς κοιλότητας* καλουμένας. Εἰς τὰ *κεφαλόποδα* τὰ βράγχια ἀποτελοῦνται ἐξ ἐπτυχωμένων ἐλασματίων, ἅτινα κεῖνται ἐντὸς τῶν αἱματοφόρων κοιλοτήτων.

8) *Βραχιόποδα*. Ταῦτα δὲν ἔχουσιν ἀληθῆ βράγχια, τῶν βραχιόνων αὐτῶν χρησιμευόντων καὶ ὡς κυρίων ἀναπνευστικῶν ὀργάνων.

9) *Χιτωνοφόρα*. Ταῦτα ἔχουσιν ἓν μόνον βράγχιον τελείως διαφόρου μορφῆς τῶν ἀνωτέρω ζῳολογικῶν ἀθροισμάτων, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ σακκοειδοῦς τινος ἀποφύσεως φερούσης ἀναρίθμητον πλῆθος σχισμῶν, αἵτινες *βραγχιακαὶ* σχισμαὶ καλοῦνται.

10) *Ἰχθύες*. Εἰς τὰ ζῷα ταῦτα τὰ βράγχια λαμβάνουσι τὴν τελειοτέραν αὐτῶν διαμόρφωσιν. Εἰς τοὺς *τελεοστέους* τὰ βράγχια εἶναι τοποθετημένα ἐπὶ εἰδικῶν ὀστεοειδῶν τόξων, ἅτινα βραγχιακὰ τόξα καλοῦνται καὶ γενικῶς εἶναι τέσσαρα τὸν ἀριθμόν, φέροντα διπλῆν σειρὰν νηματίων, *βραγχιακῶν νηματίων* ἢ *βραγχιακῶν λεπίδων*. Ἡ *κάργα* ἔχει 135 τοιαύτας λεπίδας καὶ ὁ *γωβιὸς* 55. Ἐνίοτε τὸ τέταρτον τόξον δὲν φέρει εἰμὴ ἁπλῆν μόνον σειρὰν βραγχιακῶν λεπίδων, ὅπως εἰς τὴν *σκόρπαιναν*, ἢ δὲν φέρει οὐδεμίαν, ὅπως εἰς τὸ *βατοχόψαρο*. Ὁ *ἀμφίοξος* φέρει δύο μόνον βράγχια, ὧν τὸ ἓν ὑποτυπῶδες. Γενικῶς τὰ βράγχια ταῦτα καλοῦνται *ἀληθῆ βράγχια* καὶ δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται πρὸς τὰ *ψευδοβράγχια* καλούμενα ἢ τὰς *βραγχιακὰς ἐξογκώσεις*, αἵτινες παρουσιάζονται εἰς πολλοὺς ἰχθῦς τῆς οἰκογενείας τῶν *πλευρονηκτιδῶν* καὶ δευτερεύοντα ρόλον παίζουσιν εἰς τὴν ἀναπνοήν. Ἕκαστον βραγχιακόν, ὀστεῶδες ἢ χονδρῶδες, τόξον ἐπαναπαύεται ἐπὶ δύο ἐλασμάτων συνηνωμένων κατὰ τὴν βάσιν των. Κάτωθεν τοῦ βραγχιακοῦ τόξου ὑπάρχει ἀγγεῖόν τι, ὅπερ διχάζεται καὶ φέρει κατὰ τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματά του πλῆθος μικροτέρων ἐλασμάτων. Τὸ ἀγγεῖον τοῦτο καλεῖται *βραγχιακὴ φλέψ*. Εἰς τοὺς *γανοειδεῖς* ἰχθῦς ὑπάρχει ἓν ἀνταλλακτικόν, οὕτως εἰπεῖν, βράγχιον, ὅπερ εὑρίσκεται κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν τῶν *βραγχιακῶν ἐπιπτυγμάτων* καὶ ἕτερον κατὰ τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τῶν φυσητήρων. Οἱ *κυκλόστομοι* ἔχουσι λεπτότατα βράγχια ἐν εἴδει λεπτῶν, μικρῶν ἐλασμάτων, ἅτινα σχηματίζουσι διαφράγματα περιβάλλοντα τὰ τοιχώματα κύστεως ἥτις εὑρίσκεται ἐν τῷ κέντρῳ τῶν ἐλασματίων τούτων. Οἱ *δίπνευστοι* ἰχθύες πλὴν τῶν βραγχίων φέρουσι καὶ ὑποτυπώδη πνεύμονα.

11) *Βατράχια*. Τὰ βατράχια μόνον κατὰ τὴν νεαράν των ἡλικίαν φέρουσι βράγχια, ἅτινα εἶτα ἀτροφοῦσι καὶ ἀντικαθίστανται ὑπὸ τῶν πνευμόνων. Ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦσιν οἱ *πρωτεὺς* καὶ *ἀξόλοτλης*, ὧν ὁ μὲν πρῶτος ἐξακολουθεῖ νὰ φέρῃ βράγχια καὶ κατὰ τὴν ὥριμον ἡλικίαν του, ὁ δὲ δεύτερος διατηρεῖ μόνον τὰ βραγχιακὰ τρήματα.

12) *Θηλαστικά*. Πάντα τὰ θηλαστικὰ ζῷα ἐν καὶ ὁ ἄνθρωπος παρουσιάζουσιν ἐν ὡρισμένῃ περιόδῳ τῆς ἐμβρυακῆς ἡλικίας των σειρὰν βραγχιακῶν τόξων καὶ βραγχιακῶν σχισμῶν, ἅτινα χρησιμεύουσι βραδύτερον πρὸς σχηματισμὸν τοῦ λαιμοῦ καὶ τῶν πλαγίων καὶ ἐνδιαμέσων προσωπικῶν τμημάτων. Ἓν ἐκ τῶν βραγχιακῶν τόξων χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ σχηματίσῃ τὸ ἀκουστικὸν νεῦρον, τὰ δ' ἄλλα μετασχηματίζονται κανονικῶς.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

βραγχιακός, *—ή, —όν*· ὁ τῶν βραγχίων. ὁ σχετιζόμενος μὲ τὰ βράγχια: «βραγχιακὴ ἀναπνοή», «βραγχιακαὶ σχισμαί, —φλέβες», «βραγχιακὰ τόξα, —πλάκια» (6λ. λ. 6ράγχια καὶ ἀναπνοή).

Βραγχίδαι *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ἐκαλοῦντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα: 1) ἓν ἱερατικὸν γένος τῆς Μιλήτου, τοῦ ὁποίου τὰ μέλη ἐπίστευον ὅτι κατήγοντο ἐκ τοῦ μυθικοῦ ἥρωος *Βράγχου*. Ἐκ τοῦ γένους τούτου ἦσαν οἱ ἱερεῖς τοῦ παρὰ τὴν Μίλητον μαντείου τοῦ *Διδυμαίου Ἀπόλλωνος* (6λ. κατ.). 2) Αὐτὸ τοῦτο τὸ ἱερὸν καὶ μαντεῖον τοῦ Διδυμαίου Ἀπ.

Digitized by Google

...ωνος· 3) οἱ ἱερεῖς τοῦ μαντείου τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ 4) αὐτοὶ οἱ ὑπὸ τῶν ἱερέων διδόμενοι χρησμοί.

—**Βραγχίδαι** /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ὀνομάζετο οὕτω ἡ παρὰ τὴν Μίλητον πολίχνη *Δίδυμα*, κειμένη εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ δικορύφου ὄρους Δίδυμα, ἐξ οὗ ὠνομάζετο καὶ *Διδυμαῖος* ὁ ἐν αὐτῇ λατρευόμενος Ἀπόλλων. Τὸ περίφημον μαντεῖον ἐν Βραγχίδαις ἢ Διδυμαίου Ἀπόλλωνος, ὡς ἄλλως ἐκαλεῖτο, «τῷ Ἴωνές τε πάντες καὶ Αἰολέες ἐώθεσαν χρᾶσθαι» (*Ἡροδ.* Α' 157), ἐπιστεύετο ἀρχαιότερον τοῦ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἀποικισμοῦ τῶν Αἰολέων καὶ τῶν Ἰώνων. Ἱδρυτὴς αὐτοῦ ἐλέγετο ὁ μυθικὸς ἥρως Βράγχος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου εἶχε λάβει καὶ τὸ ὄνομά του. Ἦτο μαντεῖον σεβαστὸν καὶ εἶχεν ὅσην καὶ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν φήμην· διὰ τοῦτο καὶ τὰ εἰς αὐτὸ ἀναθήματα τοῦ Κροίσου «ἴσα τε σταθμὸν καὶ ὁμοῖα τοῖσι ἐν Δελφοῖς (ἦσαν)». Ὁ ἐν Βραγχίδαις κολοσσιαῖος ναὸς τῆς ΣΓ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἐνεπρήσθη ὑπὸ τῶν Περσῶν μετὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἅλωσιν τῆς Μιλήτου (494 π. Χ.). Οἱ Μιλήσιοι ὅμως ἀνήγειραν τὸν ναὸν πάλιν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος. Ἦτο ὁ μέγιστος τῶν ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ ναῶν μετὰ τὸν τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Ἐφέσῳ. Ἐν αὐτῷ ἦτο καὶ τὸ χαλκοῦν ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος, ἔργον

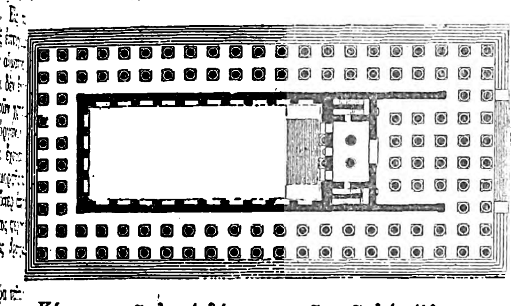

Κάτοψις τοῦ ἐν Διδύμοις ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος.

...ον τοῦ μεγάλου Σικυωνίου γλύπτου Κανάχου. Τὸ ἄγαλμα ἀπεκόμισεν εἰς Ἐκβάτανα ὁ Ξέρξης, ὅτε ταπεινωμένος ἐπέστρεψεν εἰς τὸ βασίλειόν του ἐξ Ἑλλάδος. Τότε ἐσύλησε καὶ πάντας τοὺς θησαυροὺς τοῦ ἱεροῦ, ἑκόντων τῶν ἱερέων αὐτοῦ, οἵτινες καὶ ἠκολούθησαν τὸν Ξέρξην κτίσαντες πόλιν *Βραγχίδας* ἐν τῇ Σογδιανῇ. Καὶ τοὺς μὲν ἀπογόνους τῶν Βραγχιδῶν ἐτιμώρησε διὰ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, κατὰ τὸν Πλούταρχον («περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ θείου βραδ. τιμωρ.» ιϐ'), ὁ Μ. Ἀλέξανδρος, ὅτε ἔγινε κύριος τῆς χώρας τῶν Περσῶν, φονεύσας πάντας τοὺς Βραγχίδας καὶ κατασκάψας τὴν πόλιν των, τὸ δὲ ἄγαλμα ἀπέδωκεν εἰς τοὺς Μιλησίους Σέλευκος ὁ Νικάτωρ, ὁ τῆς Συρίας βασιλεὺς (*Παυσ.* Α'. 16. 3), κατὰ τὸ 295 π. Χ. Τὸ ἱερὸν τοῦ Βραγχίδαις Ἀπόλλωνος ἦτο ἐν ἀκμῇ καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Στράβωνος (C. 634) ἀκόμη. Ἐπὶ τοῦ χώρου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔκειτο τὸ ἱερὸν τῶν Βραγχιδῶν κεῖται σήμερον τὸ χωρίον *Γέροντας* (*Μ. Κοντογιάννη*, Γεωγραφία τῆς Μ. Ἀσίας σ. 342). Ἐπὶ τοῦ χώρου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔκειτο τὸ ἐν Βραγχίδαις ἱερὸν ἔγιναν ἀνασκαφαὶ κατὰ τὸ 1872—1873 ὑπὸ τῶν E. Rayjet καὶ Thomas καὶ κατὰ τὸ 1905—1906 ὑπὸ τῶν R. Haussoullier καὶ Th. Wiegand. Διὰ τῶν ἀνασκαφῶν ἦλθον εἰς φῶς τὰ λείψανα τοῦ κολοσσιαίου ναοῦ (51×109 μ) τῆς Γ' ἑκατονταετηρίδος, τὸν ὁποῖον οἱ Μιλήσιοι ἠθέλησαν ν' ἀνεγείρωσι μεγαλοπρεπέστερον καὶ τοῦ τῆς Ἀρτέμιδος τῆς Ἐφέσου. Ἡ ἀνέγερσις τοῦ ναοῦ ἐχεν ἀνατεθῆ εἰς τοὺς ἀρχιτέκτονας Παιώνιον τὸν Ἐφέσιον καὶ Δάφνιδα τὸν Μιλήσιον, οἵτινες ὅμως δὲν ἠδυνήθησαν νὰ φέρωσιν εἰς πέρας τὸ γιγάντιον οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον, ἐλλείψει πόρων, ἦτο ἀτελὲς καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Καλιγούλα καὶ ἔμεινε καὶ μετὰ ταῦτα. Ὁ ναὸς ἦτο ὁλομάρμαρος, ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, δίπτερος δεκάστηλος (10 : 21), ὑπαιθρος, ἰδιόσχημος καὶ ἰδιόρρυθμος. Τὸ κρηπίδωμα περιέθεον ἑπτὰ ὑψηλοὶ ἀναβαθμοί, οἵτινες ἐδιπλασιάζοντο κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν πρὸς εὐκολίαν ἀναβάσεως. Τὸν σηκὸν περιέβαλλον δύο στοῖχοι ἐξ 109 ἐν συνόλῳ κιόνων μὲ ἰωνικὸν κιονόκρανον. Ἐν τῷ ὑπαίθρῳ σηκῷ ὑπῆρχε τὸ μαντεῖον, χάσμα γῆς, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀνέβλυζεν ἡ προφητικὴ πηγή, καὶ παρὰ ταύτην ἔκειτο ἡ δάφνη ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐπιστεύετο ὅτι εἶχε συνέλθει ὁ Ζεὺς μετὰ τῆς Λητοῦς. Εἰς τὸ βάθος τοῦ σηκοῦ ὑπῆρχε κανονικὸς ναΐσκος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε τὸ περίφημον ἄγαλμα τοῦ *Φιλησίου* Ἀπόλλωνος τοῦ Κανάχου, ὅστις ἐκράτει εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα νεογνὸν ἐλάφου. Περὶ τὸν ναὸν ὑπῆρχεν ἄλσος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐμυθεύοντο τὰ περὶ τὸν Βράγχον καὶ τὸν ἔρωτα τοῦ Ἀπόλλωνος γενόμενα (*Στράβ.* C. 634). Ἐκ τῶν 109 κιόνων διεσώθησαν τρεῖς μόνον ὕψους 63 ποδῶν, ἦλθον δὲ εἰς φῶς διὰ τῶν ἀνασκαφῶν καὶ πλεῖστα ἄλλα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη μὲ πλούσιον ἀνάγλυπτον διάκοσμον.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

βραγχίνηκτον (τὸ) (Branchinectum) /*Ζωολ.*/. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *φυλλοποδιδῶν*. Τὰ μαλακόστρακα ταῦτα ἔχουσι τὰς κοιλιακὰς ἀρθρώσεις περισσότερον εὐρείας ἢ μακράς, τοὺς δὲ πόδας των λίαν βραχεῖς. Τὰ ἄρρενα δὲν φέρουσι μετωπικὰς κεραίας. Τὸ γένος περιλαμβάνει πολλὰ εἴδη, ὧν γνωστότερα τά: *βραγχίνηκτον τὸ ἄγριον* (Branchinectum ferox), ἀπαντῶν εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ρωσίαν, *βραγχίνηκτον τὸ ἀκανθῶδες* (Branchinectum spinosum), ἀπαντῶν ἐν Βορείῳ Ἀμερικῇ, καὶ *βραγχίνηκτον τὸ κολοράδιον* (Branchinectum coloradensis), ἀπαντῶν εἰς τὸ Κολοράδον.

Δ. Ν. Π.

βραγχιόβδελλα (ἡ) (Branchiobdella) /*Ζωολ.*/. Γένος βδελλῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ρυγχοβδελλιδῶν*. Γνωστότερα εἴδη εἶναι αἱ: *βραγχιόβδελλα ἡ ἀστάκειος* (Brancihiobdella astaci), ζῶσα παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν βραγχίων τοῦ ἀστακοῦ, καὶ *βραγχιόβδελλα ἡ παράσιτος* (Branchiobdella parasita), ζῶσα παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν κεραιῶν καὶ τῆς οὐρᾶς τοῦ ἀστακοῦ τοῦ ποταμίου. Ἡ *βραγχιόβδελλα* ἔχει μῆκος 8—10 χιλιοστομέτρων καὶ τὸ σῶμά της ἀποτελεῖται ἀπὸ 20 ἀρθρώσεις (κρίκους).

Δ. Ν. Π.

βραγχιοειδής (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ τὸ βράγχια.

βραγχίομμα (τὸ) (Branchiomma) [*Ζωολ.*]. Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ζωνοσκωλήκων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σερπουλιδῶν*, χαρακτηριζόμενον ἐκ τῶν συνθέτων οφθαλμῶν κατὰ τὸ ἄκρον τῶν βραγχιακῶν νηματίων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι τὸ *βραγχίομμα τὸ ἄγρυπνον* (Branchiomma vigilans), ὅπερ φέρει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Θώραξ ἀποτελούμενος ἐξ ὀκτὼ ἀρθρώσεων βραγχιοστεγῶν. Σῶμα ἐπίμηκες, βαῖνον λεπτυνόμενον πρὸς τὸ κατώτερον μέρος. Κατὰ τὸ ἀνώτερον φέρει θύσανον ἐκ λεπτοτάτων νηματίων, κεκοσμημένων διὰ λεπτοτάτων τριχῶν δίκην ἀτθους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται τὰ βραγχιακὰ ἐλασμάτια, ζωηροῦ ἐρυθροῦ χρώματος. Ἐφ' ὅσον τὸ ζῷον εὑρίσκεται ἐν ἀναπαύσει, ἐκβάλλει πρὸς τὰ ἔξω τοῦ σώματος τὰ βράγχια, ἅτινα περικλείει ἐντὸς τοῦ σώματός του εὐθὺς ὡς ἕτερον ζῷον ψαύσῃ τοῦτο.

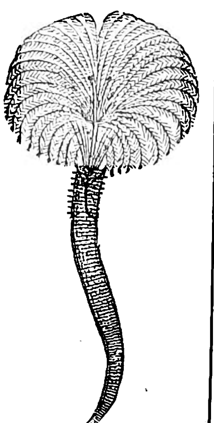

Βραγχίομμα τὸ ἄγρυπνον.

Δ. Ν. Π.

βράγχιον (τό)· βλ. **βράγχια**.

βραγχιόποδα (τὰ) (Branchipoda) [*Ζωολ.*]. Ἄθροισμα μαλακοστράκων παρουσιάζον τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Σῶμα ἐπίμηκες καὶ ἀρκετὰ μέγα, μὲ καταφανεῖς ἀρθρώσεις ἢ ἄνευ τοιούτων. Τὸ σῶμα εἶναι γυμνὸν ἢ περιβάλλεται ὑπὸ δερματικῆς πτυχώσεως, ἥτις σχηματίζει *μανδύαν* ἢ *χιτώνιον*. Ἡ κεφαλὴ εἶναι τελείως διακεκριμένη εἰς τὰ περισσότερα γένη καὶ φέρει 2 ζεύγη κεραιῶν καὶ 2 ὀφθαλμούς, παχὺ ἄνω χεῖλος, ἀνεπτυγμένον τελείως, καὶ κάτωθεν δύο σιαγόνας ἰσχυράς, τοξοειδεῖς καὶ αἰχμηρὰς κατὰ τὸ ἄκρον των, ὧν συνέχεια θεωροῦνται δύο δευτερεύοντα σιαγονικὰ προσαρτήματα, *παραγνάθοι* καλούμενα. Ὁ θώραξ ἀποτελεῖται ἐξ ἕνδεκα ἀρθρώσεων, οἱ πόδες, πολυπληθεῖς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἀπὸ 10—40 ζεύγη. Ἡ τελευταία ἄρθρωσις τῆς κοιλίας εἶναι ἐφωδιασμένη διὰ δύο σετατοειδῶν ἀποφύσεων. Τὰ γένη (ἄρρεν καὶ θῆλυ) εἶναι κεχωρισμένα. Ἅμα τῇ ἐκκολάψει τὸ νεαρὸν ζῷον καλεῖται γενικῶς *ναύπλιος*. Τὰ περισσότερα τῶν βραγχιοπόδων ζῶσιν εἰς τὰ γλυκέα στάσιμα ὕδατα καὶ τὰ τέλματα τῶν εὐκράτων χωρῶν. Ἀναπτύσσονται καὶ ἀποθνήσκουσι ταχέως.

Δ. Ν. Π.

—[*Παλαιοζωολ.*] Τὰ βραγχιόποδα κατέχουν μεταξὺ τῶν ἀπολιθωμάτων τῶν ἀσπονδύλων ζῴων ἐντελῶς προέχουσαν θέσιν, λόγῳ τῆς πληθύος των, τῆς εὐρείας τοπικῆς, ὡς καὶ τῆς ἐπὶ πολλοὺς γεωλογικοὺς αἰῶνας ἐξαπλώσεώς των καὶ τέλος λόγῳ τῆς καλῆς διατηρήσεώς των. Εὑρίσκονται περισσότερον καὶ ἐπικρατέστερως ἐντὸς ἀσβεστολιθικῶν ἰζημάτων, σπανιώτερον δ' ἐντὸς ἀργιλλικῶν. Τὰ κελύφη των συνίστανται, ἐξαιρέσει τῶν κερατοασβεστολιθικῶν μορφῶν, ἐξ ἀσβεστίτου.

Ἐκ τῶν δύο μεγάλων ὑποδιαιρέσεων (*ἀρθρωτῶν ἢ ἀρτικουλάτων* καὶ *ἀνάρθρων*), τὰ *ἄναρθρα* εἶναι τὰ ἀρχαιότερα καὶ παρουσιάζονται πολυαριθμότερα ἢ τὰ ἀρθρωτὰ κατὰ τὴν κάμβριον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Τοῦτο καθιστᾷ πιθανὴν τὴν ἐκδοχήν, ὅτι αἱ δύο ὁμάδες ἐξειλίχθησαν ἔκτοτε περαιτέρω ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων καὶ δὲν συνδέονται μετ' ἀλλήλων τοὐλάχιστον διὰ γνωστῶν συνδετικῶν μορφῶν.

Κατὰ τὴν κατωτέραν κάμβριον ὑποπερίοδον ζῶσιν 20 γνωστὰ μέχρι σήμερον γένη, διαδεδομένα χωρίως εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν καὶ τὴν Εὐρώπην. Κατὰ τὴν σιλούριον περίοδον ὁ ἀριθμὸς τῶν γνωστῶν εἰδῶν αὐξάνεται εἰς 3000, ὁπότε καὶ ἐξίχθησαν εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς ἐξελίξεώς των.

Ἡ Βόρειος Ἀμερική, ἡ Βοημία, ἡ Μεγάλη Βρεττανία, ἡ Σουηδία, ἡ Ρωσία, ἡ Πορτογαλία εἶναι αἱ κύριαι περιοχαὶ ἐξαπλώσεως τῶν σιλουρίων βραγχιοπόδων. Ἐν τούτοις εὑρέθησαν πολυάριθμοι μορφαὶ καὶ ἐν Νοτίῳ Ἀμερικῇ, Αὐστραλίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ἀσίᾳ.

Ἡ δεβόνειος περίοδος ὀλίγον ὑστερεῖ εἰς ἀφθονίαν βραγχιοπόδων ἀπὸ τὴν σιλούριον, ἂν καὶ ἐξέλιπε σημαντικὸς ἀριθμὸς γενῶν, ἰδίᾳ ἐκ τῆς ὁμάδος τῶν ἀνάρθρων. Τὸ Ἄϊφελ, ἡ χώρα τοῦ Ρήνου-Βεστφαλία, τὸ Χάρτζ, τὸ Βέλγιον, τὸ Δεβονσάϊρ, ἡ Boulogne-sur-Mer, ἡ Cabrière τῶν Κηβέννων, ἡ Ἀστουρία καὶ τὰ Οὐράλια ὄρη εἶναι οἱ κύριοι τόποι εὑρέσεως ἀπολιθωμένων δεβονείων βραγχιοπόδων ἐν Εὐρώπῃ. Ἐκ τῆς Ἀσίας ἡ Κίνα, ἐκ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς αἱ βόρειαι Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι καὶ ὁ Καναδᾶς παρέχουν τὸ μέγιστον πλῆθος δεβονείων βραγχιοπόδων.

Ὁ ἀνθρακικὸς ἀσβεστόλιθος (Kohlen Kalk) τῆς Εὐρώπης, Βορείου Ἀμερικῆς καὶ Ἀσίας, ὡς καὶ τὰ ἀποθέματα τῆς Τηθύος θαλάσσης κατὰ τὴν πέρμιον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἶναι ἀσυνήθως πλούσια εἰς ἀπολιθωμένα βραγχιόποδα, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ εἴδη λαμβάνουν καταπληκτικὰ μεγέθη. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ λίθου τῶν Τσέχων (ἀνωτέρα πέρμιος ὑποπερίοδος) ὁ ἀριθμὸς τῶν βραγχιοπόδων ἐν Εὐρώπῃ ἐλαττοῦται καὶ περιορίζεται μόλις εἰς 30 περίπου εἴδη.

Μὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς τριασίου περιόδου, αἱ πλεῖσται κυριαρχοῦσαι κατὰ τὸν παλαιοζωϊκὸν αἰῶνα οἰκογένειαι τῶν ἀρθρωτῶν βραγχιοπόδων ἐξαφανίζονται, ἀφίνουσαι ὀλίγους ἀπογόνους. Μόνον ἐντὸς τῶν ὠκεανίων ἀποθεμάτων τῆς αὐτῆς περιόδου αἱ οἰκογένειαι τῶν *ρυγχονελλιδῶν*, *τερεβρατουλιδῶν* καὶ *τερεβρατελλιδῶν* ἀναπτύσσονται ἰσχυρῶς. Αἱ αὐταὶ οἰκογένειαι ἐπικρατοῦν καὶ κατὰ τὴν ἰουράσιον καὶ τὴν κρητιδικὴν περίοδον τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἡ οἰκογένεια τῶν *σπειριφεριδῶν* ἐκλείπει κατὰ τὴν λιάσιον ὑποπερίοδον. Κατὰ τὴν τριτογενῆ τέλος περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος τὰ βραγχιόποδα παρουσιάζουν αἰσθητὴν ἐλάττωσιν καὶ ὀπισθοδρόμησιν. Τὰ κατ' αὐτὴν παρουσιαζόμενα εἶδη ἀνήκουν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ ἀκόμη σήμερον ζῶντα γένη.

Γ. Κ. Γ.

βραγχιόπους (ὁ) (Branchipus) [*Ζωολ.*]. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *φυλλοποδιδῶν*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους εἶναι: Σῶμα ἐπίμηκες, καλυπτόμενον ὑπὸ λεπτοτάτης ἐπιδερμίδος καὶ τοῦ ὁποίου εἶναι τελείως διακεκριμένα ἡ κεφαλή, ὁ θώραξ καὶ ἡ κοιλία. Ἡ κεφαλὴ εἶναι ἐλευθέρα καὶ εὐκίνητος, φέρει δύο μεγάλους ὀφθαλμοὺς καὶ δύο ζεύγη κεραιῶν, ὧν αἱ ἀνώτεραι εἶναι λεπταὶ καὶ νηματοειδεῖς καὶ αἱ κατώτεραι ἰσχυρόταται καὶ τελευτῶσιν, εἰς τὰ ἄρρενα, εἰς ἰσχυρὸν ἄγκιστρον εὐκίνητον, ὅπερ χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ συγκρατῶσι στερεῶς τὴν θήλειαν κατὰ τοὺς ἔρωτάς των. Ὁ θώραξ φέρει ἕνδεκα ἀρθρώσεις, ἑκάστη τῶν ὁποίων φέρει ἀνὰ ἓν ζεῦγος ποδῶν. Ἡ κοιλία ἀποτελεῖται ἐξ ἐννέα (καὶ σπανίως ὀκτὼ) ἀρθρώσεων ἀπόδων. Πάντες οἱ βραγχιόποδες ζῶσιν ἐντὸς τῶν στασίμων γλυκέων ὑδάτων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βραγχιόπους ὁ ἰχθυοειδής* (Branchipus pisciformis), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς πάντα τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς Εὐρώπης.

Δ. Ν. Π.

Βράγχιος. Ἐπωνυμία τοῦ Ἀπόλλωνος σχετιζομένη πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ Βράγχου ἢ πρὸς τὸν Βραγχιάδην, ἐρώμενον τοῦ θεοῦ.

ΙΑΚ. Χ. Δ.

βραγχιοσαβέλλα (ἡ) (Branchiosabella) [*Ζωολ.*]. Γένος ζωνοσκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *τερεβελλιδῶν*. Οἱ ζωνοσκώληκες οὗτοι ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, στενούμενον πρὸς τὸ κατώτερον τμῆμα. Ἡ κεφαλὴ εἶναι φοειδὴς καὶ φέρει τέσσαρας πλαγίας φυλλοειδεῖς κεραίας. Κατὰ τὰ πλάγια τοῦ σώματος φέρει πλῆθος ποδῶν βραχυτάτων. Τὰ βράγχια, δύο ζεύγη, εἶναι σχετικῶς ἐπιμήκη καὶ εὑρίσκονται παρὰ τὰς πρώτας ἀρθρώσεις (κρίκους) τοῦ σώματος. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *βραγχιοσαβέλλα ἡ ζωστηρόβιος* (Branchiosabella zostericola), ἥτις ἀπαντᾷ ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ.

Δ. Ν. Π.

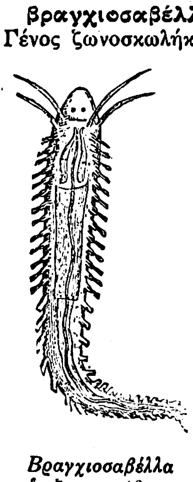

Βραγχιοσαβέλλα ἡ ζωστηρόβιος.

βραγχιοσαυρίδαι (οἱ) (Branchiosauridae Fritsch) [*Παλαιοζωολ.*]. Οἰκογένεια ἐκλειπάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑπόταξιν τῶν *φυλλοσπονδύλων στεγοκεφάλων ἀμφιβίων*. Τὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης ἦσαν σαλαμανδροειδῆ, εἶχον δὲ εὐρὺ καὶ ἀμβλὺ κρανίον. Τὰ ἐμπρόσθια ἄκρα των ἔφερον τέσσαρας δακτύλους, τὰ δὲ ὀπίσθια πέντε. Αἱ πλευραί των ἦσαν βραχεῖαι, παχεῖαι καὶ εὐθεῖαι. Τὰ λέπια τοῦ κοιλιακοῦ τμήματος τοῦ σώματος ἦσαν λεπτά, στενὰ καὶ αἰχμηρά, διατεταγμένα κατὰ σειράς. Τὰ κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας ταύτης ἦσαν ὁ *βραγχιόσαυρος*, ὁ *εὐγυρῖνος*, τὸ *μικροερπετὸν* ὁ

Digitized by Google

πηλόσαυρος, τὸ *μελανερπετὸν* κ. τ. λ. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔζησαν κατὰ τὴν λιθανθρακοφόρον καὶ τὴν πέρμιον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος, λείψανα δ' αὐτῶν σῴζονται ἀπολιθωμένα. Γ. Κ. Γ.

βραγχιόσαυρος (ὁ) (Branchiosaurus Fritsch) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βραγχιοσαυριδῶν φυλλοσπονδύλων στεγοκεφάλων ἀμφιβίων*. Τὸ σῶμα τῶν ζῴων τούτων εἶχε μῆκος 15-120 χιλιοστομ., ἔφερε δὲ βραχεῖαν οὐράν, κρανίον σχεδὸν ἐξ ἴσου εὐρὺ ὅσον καὶ μακρόν, πρὸς τὰ ἔμπροσθεν δὲ ἀμβλέως ἀπεστρογγυλωμένον. Τὰ ὀστᾶ τῆς κεφαλῆς ἦσαν λεπτά, ἔφερον ἀκτινωτὰς ῥαβδώσεις καὶ ἦσαν κεκαλυμμένα μὲ βοθρία. Αἱ κοιλότητες τῶν ὀφθαλμῶν ἦσαν πολὺ μεγάλαι, στρογγύλως ᾠοειδεῖς, οἱ δὲ ὀδόντες πυκνῶς πλησίον ἀλλήλων τοποθετη-

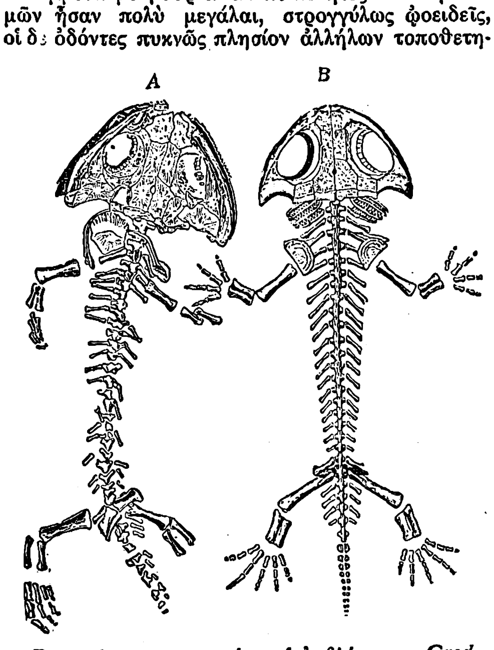

Βραγχιόσαυρος (προτρίτων ὁ ἀμβλύστομος Credner). (Εὑρέθη ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἐποχῆς τοῦ ἐρυθροῦ κειμένου εἰς Niederhässlich παρὰ τὴν Δρέσδην).

[A=Σκελετὸς ἀνεπτυγμένου καὶ τελείως ἐξειλιγμένου ἀτόμου. B=Ἀναπαράστασις νεαροῦ βραγχιοσαύρου μετὰ τῶν βραγχιακῶν τόξων. (Κατὰ Credner.)]

μένοι, ὀξυκωνοειδεῖς καὶ λεπτοί. Ἡ σπονδυλικὴ των στήλη ἔφερεν 20—26 προϊεροὺς σπονδύλους καὶ 15 οὐραίους. Ὁ κορμός, ἡ οὐρὰ καὶ τὰ ἄκρα ἦσαν κεκαλυμμένα κατὰ τὴν κοιλιακὴν ἐπιφάνειαν μὲ σειρὰς λεπίων, κεραμοειδῶς ἀλληλοκαλυπτομένων. Τὰ λέπια ταῦτα ἦσαν διατεταγμένα εἰς πέντε συστήματα. Οἱ βραγχιόσαυροι ἔφερον κατὰ τὴν νεανικήν των ἡλικίαν (ὁ *βραγχιόσαυρος tener* καὶ μέχρι προκεχωρημένης ἡλικίας) χονδρώδη βραγχιακὰ τόξα, ἐφωδιασμένα μὲ ἀπασβεστωμένα ὀδοντίδια, ὡς ἐκ τούτου συχνὰ διετηρήθησαν ἐν ἀπολιθωμένῃ καταστάσει.

Ὁ βραγχιόσαυρος (παρὰ τὸν *ἀρχηγόσαυρον*) εἶναι ἓν ἐκ τῶν συχνοτάτων καὶ κάλλιστα γνωστῶν γενῶν ἀπολιθωμένων ἀμφιβίων τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Εὑρίσκεται συχνὰ ἐντὸς φαιῶν, λεπτοπλακωδῶν ἀσβεστολίθων τῆς μέσης ἐποχῆς τοῦ ἐρυθροῦ κειμένου εἰς τὸ Niederhässlich, οὐχὶ μακρὰν τῆς Δρέσδης. Τὰ ὀστᾶ τῶν μικρῶν σκελετῶν διακρίνονται καὶ διαχωρίζονται καθαρὰ διὰ τοῦ λευκοῦ χρώματός των ἀπὸ τὸ φαιὸν ἀσβεστολιθικὸν πέτρωμα. Ὁ Credner κατώρθωσε νὰ μελετήσῃ καλῶς τὴν ἀνατομίαν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν ζῴων τούτων ἐπὶ 1000 καὶ πλέον εὑρημάτων. Λείψανα βραγχιοσαύρων ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐπίσης: α') ἐντὸς στρωμάτων τῆς αὐτῆς γεωλογικῆς ἡλικίας εἰς τὸ Oberhof καὶ Friedrichroda, β') εἰς στρώματα τῆς ἀνωτέρας λιθανθρακοφόρου ὑποπεριόδου τοῦ Nürschan ἐν Βοημίᾳ, γ') εἰς στρώματα τῆς κατωτέρας ἐποχῆς τοῦ ἐρυθροῦ κειμένου τοῦ Braunau τῆς Βοημίας καὶ δ') ἐντὸς τῶν στρωμάτων τοῦ Lebacher τοῦ Rheinpfalz καὶ τοῦ Autun τῆς Γαλλίας. Ὁ βραγχιόσαυρος ὀνομάζεται καὶ *προτρίτων* (Protriton Gaudry) ὡς καὶ *πλευρονουρὰ* (Pleuronura Gaudry). Γ. Κ. Γ.

βραγχιοστεγῆ (τὰ) (Branchiostega) *[Ζῳολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ τοιχώματα τοῦ βραγχιακοῦ θαλάμου τῶν ἰχθύων, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἐκ διαφόρων τεμαχίων καὶ εἶναι ἰσάριθμα πρὸς τὰς *βραγχιακὰς ἀκτῖνας*. Μετὰ τῆς *βραγχιοστεγοῦς μεμβράνης* παίζουσι σπουδαιότατον ρόλον εἰς τὴν ἀναπνοὴν τῶν ἰχθύων. Δ. Ν. Π.

βραγχιόστομον (τὸ) (Branchiostomon) *[Ζῳολ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ ἰχθύος *ἀμφίοξος* (Amphioxus). Δ. Ν. Π.

βραγχίουρα (τὰ) (Branchiura) *[Ζῳολ.]*. Τάξις μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κηπεπόδων*, ὀνομασθέντα οὕτω διότι τὸ οὐραῖον τμῆμα τοῦ σώματος τῶν ζῴων τούτων χρησιμεύει καὶ ὡς ὄργανον τῆς βραγχιακῆς ἀναπνοῆς. Πάντα εἶναι ζῷα τῶν γλυκέων ὑδάτων καὶ ζῶσι παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων ζῴων. Δ. Ν. Π.

βραγχιοφόρος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ φέρων βράγχια, ὁ ἀναπνέων διὰ βραγχίων.

βραγχιποδίτης (ὁ) (Branchipodites) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *φυλλοποδῶν ἐντομοστράκων μαλακοστράκων* ἀρθρωτῶν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων ἀργιλλικῶν μαργῶν τοῦ Bembridge ἐν τῇ νήσῳ Wight, τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Τὰ ζῷα ταῦτα, τῶν ὁποίων σῴζονται λείψανα ἀπολιθωμένα, ὡμοίαζον πρὸς τὸ σήμερον ζῶν γένος τῶν φυλλοπόδων, τὸν *βραγχίποδα*. Γ. Κ. Γ.

βραγχίωμα (τὸ) *[Ἰατρ.]*. Ὄγκος σπάνιος, συνήθως κακοήθους φύσεως, ὅστις ἀναπτύσσεται ἐπὶ τῶν μεταπλασθέντων ὀργάνων ἐκ τῶν ἀρχικῶν βραγχιακῶν τόξων τοῦ τραχήλου καὶ τοῦ προσώπου. Ἀναφαίνεται ὅθεν κατὰ τὴν παρωτίδιον χώραν, κατὰ τὴν γωνίαν τῆς κάτω γνάθου καὶ παρὰ τὸν θυρεοειδῆ χόνδρον τοῦ λάρυγγος. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν εἶναι μικρὸς καὶ κινητός, ἀκολούθως ὅμως αὐξάνει καταλαμβάνων ὁλόκληρον τὴν τραχηλικὴν χώραν καί, συνδεόμενος διὰ στερεῶν συμφύσεων πρὸς τὰ πέριξ, καθίσταται ἀκίνητος. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν σύστασιν, κατ' ἀρχὰς εἶναι σκληρός, ἀκολούθως ὅμως καθίσταται μαλακώτερος. Ἐκτὸς τῶν τοπικῶν πόνων, ὡς ἐκ τῆς διογκώσεως ἣν λαμβάνει, προκαλεῖ ἀναλόγους διαταραχὰς ἐκ πιέσεως πρὸς τὰ πέριξ, ἤτοι δύσπνοιαν, δυσκαταποσίαν, βράγχος φωνῆς κ.τ.τ. Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς τὴν ἔγκαιρον ἀφαίρεσιν καθ' ὃ στάδιον εἶναι κινητὸς καὶ δὲν ἀνεπτύχθησαν συμφύσεις. Ἐκτὸς τῆς χειρουργικῆς θεραπευτικῆς ἀγωγῆς συνιστᾶται καὶ ἡ ἀκτινοθεραπεία. Ι. Κ. Κ.

Βράγχος. Ἀπόγονος τοῦ Μαχαιρέως, ὅστις ἐν Δελφοῖς ἐφόνευσε τὸν Νεοπτόλεμον «δίκας αἰτοῦντα» παρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος διὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του Ἀχιλλέως, καὶ υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἐνεπνεύσθη τὴν μαντικὴν τέχνην. Ἀποδημήσας ἐκ Δελφῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας ἔκτισεν ἐν Διδύμοις τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. Εἰς τοῦτον ἀνῆγε τὴν καταγωγήν του τὸ ἐν Διδύμοις ἱερατικὸν γένος τῶν Βραγχιδῶν (βλ. λ.). ΚΑΨ.

βράγχος (τὸ) *[Ἰατρ.]*. Βλάβη τῆς διαυγείας τῆς φωνῆς ἄλλοτε ἄλλου βαθμοῦ καὶ διαρκείας, ἐκ παθήσεως τοῦ λάρυγγος καὶ εἰδικῶς τῶν φωνητικῶν χορδῶν προερχομένη. Τὰ συνηθέστερα τῶν αἰτίων εἶναι ψύξεις, ὑπερκόπωσις τῆς φωνῆς καὶ τὸ κάπνισμα. Εἰς περιπτώσεις τινὰς ὀφείλεται τὸ βράγχος τῆς φωνῆς εἰς κακὴν χρῆσιν τῶν φωνητικῶν ὀργάνων, λ. χ. κακὴν διδασκαλίαν τοῦ ᾄσματος ἢ τῆς ἀπαγγελίας. Ἡ ἐκ τῶν ἀνωτέρω λόγων, εἴτε καὶ ἐν συνδυασμῷ μετὰ καταχρήσεως καπνοῦ ἢ οἰνοπνεύματος, ἐπερχομένη ἀλλοίωσις τῶν φωνητικῶν χορδῶν εἶναι συνήθως ὀφθαλμοφανής, πλήν, ἐνίοτε, ἀόρατος, ἔχουσα ὡς συνέπειαν βράγχος ἐνίοτε ἐπίμονον, ὁσάκις οἱ ἄνω λόγοι ἐξακολουθοῦσι συντρέχοντες. Ἡ θεραπεία ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἴδους τῆς παθήσεως τῶν φωνητικῶν χορδῶν καὶ τοῦ βαθμοῦ τῶν ἀλλοιώσεων. Εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων παρέχεται τὸ βράγχος τῆς φωνῆς εἴτε ἀφ' ἑαυτοῦ εἴτε διὰ τῆς καταλλήλου θεραπευτικῆς ἀγωγῆς. Ἐκ τῶν ἀποτελεσματικωτέρων ἀλλὰ καὶ τῶν ἁπλουστέρων θεραπευτικῶν μέσων τοῦ βράγχους εἶναι ἡ ἀπόλυτος ἀργία τῶν φωνητικῶν χορδῶν. Σιωπὴ ἀπόλυτος ἐπὶ ὀλίγας ἡμέρας ἀρκεῖ εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων, ἄνευ ἄλλων θεραπευτικῶν μέσων, νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν διαύγειαν τῆς φωνῆς. Ἰδιαιτέραν προσοχὴν ἀπαιτεῖ ἐπίμονον βράγχος ἐμφανιζόμενον εἰς μεγάλην ἡλικίαν, διότι οὐχὶ σπανίως ὀφείλεται τοῦτο εἰς κακοήθη νεοπλασίαν. Θ. Δ. Δ.

βραγχώδης (ὁ, ἡ),—*ες* (τό)· ὁ πάσχων ἀπὸ βράγχος, βραχνός, βραχνιασμένος.

βράδα (ἡ) (Brada) *[Ζῳολ.]*. Γένος ζωνοσκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πολυχαιτῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *φερουσιδῶν*. Γνωστὰ δύο εἴδη *βράδα ἡ κοκκώδης* (Brada granosa), διακρινομένη ἐκ τοῦ κεκαλυμμένου ὑπὸ κοκκοειδῶν φυματίων σώματός της, ὅπερ ἔχει ὑπόφαιον χρωματισμόν, καὶ *βράδα ἡ ὑπολαμπὴς* (Brada sublucea), διακρινομένη ἐκ τοῦ λείου δέρματός της καὶ τοῦ ἐρυθροφαίου χρώματός της. Δ. Ν. Π.

Βραδέτον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ τῆς Ἠπείρου ἀποτελοῦν ὁμώνυμον κοινότητα ἀριθμοῦσαν (1928) 115 κατοίκους. Κεῖται ἐπὶ περιόπτου καὶ ὑψηλῆς θέσεως, ἥτις δεσπόζει ὁλοκλήρου τοῦ Ζαγορίου. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἤκμασε, διότι εἶχε προστάτην τὸν Νοῦτσον, σύμβουλον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Χ. Ι. Σ.

βραδιὰ (ἡ)· ἡ πρὸ τοῦ μεσονυκτίου νύξ, ἄλλως βράδυ (βλ. λ.) καὶ ἰδιωμ. *βραδί*.

βραδιάζω· συνήθ. ἀπρ. *βραδιάζει*, γίνεται ἑσπέρα: «σὰν βραδιάσῃ θὰ 'ρθω», «βράδιασε καὶ θὰ φύγω» || προσωπ., «σὰν βραδιάσῃ ὁ Θεὸς τὴν ἡμέρα» || μέσ. *βραδιάζομαι*, καταλαμβάνομαι ὑπὸ τῆς νυκτός: «θὰ βραδιαστοῦμε πρὶν νὰ φτάσουμε».

βράδιασμα (τό)· ἡ λῆξις τῆς ἡμέρας: «ἀπάνω 'ς τὸ βράδιασμα ἔφυγε», ὅταν ἤρχισε νὰ βραδιάζῃ.

βραδινός, —*ή*, —*ό*, καὶ *βραδυνός*· ὁ τῆς ἑσπέρας, ἑσπερινός· || ὁ τῆς παρελθούσης ἑσπέρας: «τὸ βραδινὸ μαγέρεμα τὸ ξαναζεσταμένο» || τὸ θηλ. *βραδινή*, ὡς οὐσιαστ. *βραδιά*: «μιὰ βραδινή» πρβλ. *ταχινή*.

βράδυ (τό)· ἡ ἑσπέρα, τὸ τέλος τῆς ἡμέρας, ἡ μετὰ τὴν δείλην ὥρα τῆς ἡμέρας μέχρι τοῦ ἑσπερινοῦ λυκόφωτος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ταχὺ (βλ. λ.): «δουλεύει ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ», «ἕνα βράδυ δὲ βγῆκα ἔξω», «κάθε βράδυ πηγαίνω περίπατο», παροιμ. «ὅλη μέρα Καλογιάννη καὶ τὸ βράδυ Κακογιάννη»· || φρ. ἰδιωματ. «βράδυ-τάχυ», διαρκῶς καθ' ἑκάστην: «βράδυ-τάχυ τραγουδεῖ», «κουκκιὰ βραδύ, κουκκιὰ ταχύ», διαρκῶς κουκκιὰ (σημειωτέος ὁ ἀναβιβασμὸς τοῦ τόνου εἰς τὸ πρῶτον παράδειγμα, *τάχυ*, ὁ καταβιβασμὸς δὲ εἰς τὸ δεύτερον, *βραδύ*, κατ' ἀντίστροφον ἀναλογίαν) || συνεκδοχικῶς, ἡ πρὸ τοῦ μεσονυκτίου νύξ, ἄλλως *βραδιά*: «ἔλα τὸ βράδυ νὰ νυχτορέψωμε», «χθὲς τὸ βράδυ ἤμουνα 'ς ἕνα τσάϊ», «πῶς περνᾷς τὰ βράδυα σου;»· «θἄρθω τὸ βράδι νὰ σὲ 'δῶ»· καὶ ἀνάρθρως «ἐγυρίσαμε βράδι»· «αὔριο βράδι» ἢ «αὔριο τὸ βράδυ», τὴν ἑσπέραν τῆς αὔριον· || «βράδι βράδι», τὰς πρώτας ἑσπερινὰς ὥρας· || εὐχή: «καλὸ βράδι», νὰ διέλθῃς καλῶς μέχρι τῆς ἑσπέρας· || «ἀπὸ βραδύς», ἀφ' ἑσπέρας: «ἔφυγε ἀπὸ βραδύς», «ἀλλάσσω ἀπὸ βραδύς» (ἀπὸ τοῦ ἐπιθέτου *βραδὺς* κατ' ἀρχαίαν ἀναλογίαν π. χ. γαληνὸς—γαλήνη, ἐχθρὸς—ἔχθρα, ἁλμυρὸς—ἁλμύρα κ.τ.λ.).

βραδυ—. Πρῶτον συνθετικὸν πολλῶν λέξεων, ἐχουσῶν τὴν ἔννοιαν ὅτι τὸ διὰ τοῦ δευτέρου σημαινόμενον ἐκτελεῖται ἢ δρᾷ βραδέως: «βραδυκίνητος», «βραδυβόλον», «βραδυμαθὴς» κ.λ.π.

βραδυαρθρία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου σημαίνεται ὁ μονότονος καὶ βραδὺς λόγος, οἷος ἐπιγίγνεται εἰς νευρικάς τινας νόσους, ἰδίᾳ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ. Μ. Ν. Κ.

βραδυβαίνη (ἡ) (Bradybene) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδιδῶν*. Εἶναι ἔντομα μικροῦ μεγέθους, ἐρυθροῦ ἢ ὑποπρασίνου χρώματος, καὶ ἰθαγενῆ τῶν ἀγόνων ἐκτάσεων τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

βραδυβάμων, —*ονος* (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ βραδέως βαίνων, βραδυκίνητος.

— **βραδυβάμονα** (τὰ) (Tardigradae) *[Ζῳολ.]*. Ἄθροισμα *ἀραχνιδῶν*, διακρινόμενον ἐκ τοῦ σκωληκοειδοῦς καὶ ἕρποντος σώματός των, οὗτινος τὸ πρόσθιον μέρος φέρει μυζητικὴν προβοσκίδα καὶ τέσσαρας σιαγονικὰς χηλάς. Οἱ πόδες των εἶναι βραχεῖς καὶ καταλήγουσιν εἰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις. Γενικῶς τὰ βραδυβάμονα εἶναι ὑδροχαρῆ. Δ. Ν. Π.

— **βραδυβάμονα** (τά). Καλεῖται ἄθροισμα ζῴων θηλαστικῶν, ἅτινα διακρίνονται διὰ τὸ βραδὺ βάδισμά των. Εἰς ταῦτα ἀνήκουσιν ὁ *ἐλέφας*, ὁ ἱπποπόταμος, ὁ *ῥινόκερως* κτλ. Δ. Ν. Π.

βραδυβάτης (ὁ) (Bradybates) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀνθονομιδῶν*. Δ.Ν.Π.

— **βραδυβάτης** (ὁ). Γένος ἀμφιβίων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑλιδῶν*, διακρινόμενον ἐκ τοῦ ἐπιμήκους σώματός του, τοῦ ἐλαιώδους χρωματισμοῦ του καὶ τῶν ποδῶν του, ὧν οἱ πρόσθιοι φέρουσι πέντε δακτύλους, οἱ δὲ ὀπίσθιοι τέσσαρας. Δ.Ν.Π.

βραδυγλωσσία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις βραδύγλωσσος, ἡ βραδύτης, ἡ δυσχέρεια περὶ τὴν λαλιάν.

— *[Τέχνη τοῦ λόγου]*· βλ. ἄρθρωσις.

βραδύγλωσσος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ βραδέως λαλῶν, ὁ δυσκολευόμενος περὶ τὴν ἄρθρωσιν τῶν λέξεων.

βραδυδιαστολία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑπερβολικὴν παράτασιν τῆς διαστολικῆς παύσεως τῆς καρδίας· φαινόμενον ἀντιτιθέμενον πρὸς τὸ τῆς *ἐμβρυοκαρδίας*. Μ. Ν. Κ.

βραδυθήριον (τὸ) (Bradytherium) *[Ζῳολ.]*. Γένος ζῴων θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν ...*δῶν*, ἀπαντῶν εἰς τὴν Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

βραδυκαὴς (ὁ, ἡ), —*ὲς* (τό)· ὁ βραδέως καιόμενος, ὁ βαθμηδὸν ὑπὸ τῆς πυρᾶς ἀναλισκόμενος, βραδυφλεγής, ἀντιθ. *ταχυκαής*.

—**βραδυκαὴς** *πυρῖτις* *[Πυροβολ.]*· βλ. πυρῖτις.

Digitized by Google

βραδυκαρδία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ὀνομάζεται οὕτως ἡ ἐπιβράδυνσις τῆς καρδιακῆς λειτουργίας, ἡ ἐκ παρατάσεως τῆς μεγάλης σιγῆς ἀραίωσις τῶν καρδιακῶν παλμῶν. Ὡς πρὸς τὴν συχνότητα, οἱ καρδιακοὶ παλμοὶ παραλλάσσουν καθ' ἡλικίας καὶ κατὰ τὰς διαφόρους ὥρας τοῦ ἡμερονυκτίου, συμποσούμενοι κατὰ μέσον ὅρον εἰς 70 κατὰ λεπτόν. Ἐπειδὴ δ' ὁ *σφυγμὸς* εἶναι ἡ ρυθμικὴ ὦσις τῶν ἀρτηριακῶν ἀγγείων κατὰ τὰς συστολὰς τῆς καρδίας, *ἡ βραδυκαρδία* εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ταυτόσημος πρὸς τὴν *βραδυσφυγμίαν* ἢ *βραδυσφυξίαν*. Ἀλλ' ἡ βραδυσφυγμία δύναται νὰ ὀφείληται καὶ εἰς ἔλλειψιν μεταδόσεως τῶν ἀσθενῶν καρδιακῶν συστολῶν, ἄνευ πραγματικῆς ἐπιβραδύνσεως τῆς καρδιακῆς λειτουργίας, ἤτοι ἄνευ βραδυκαρδίας. Ἐκ τῆς βραδυσφυγμίας τότε μόνον δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν περὶ ὑπάρξεως βραδυκαρδίας, ὅταν ὁ ἀριθμὸς τῶν σφύξεων εἶναι μικρότερος τοῦ ἡμίσεος τῶν φυσιολογικῶν, ἤτοι κατώτερος τῶν 40 κατὰ λεπτόν.

Ἐπί τινων ἀτόμων εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχουν 50, 40 ἢ καὶ 30 σφύξεις κατὰ λεπτὸν μετὰ πλήρους ὑγείας. Τοιαύτην ἰδιοσυγκρασιακὴν βραδυκαρδίαν εἶχεν, ὡς ἀναφέρεται, Ναπολέων ὁ Α', ὅστις οὐδέποτε εἶχε πλείονας τῶν 49 παλμῶν.

Ὑπάρχουν βραδυκαρδίαι ὀφειλόμεναι εἰς μυοκαρδικὴν βλάβην ἐκ ρευματισμοῦ, συφίλιδος ἢ ἄλλων λοιμώξεων. Ἐπὶ τῶν βραδυκαρδιῶν τούτων οὐδεμίαν ἀσκοῦσιν ἐπίδρασιν ἡ ἀτροπίνη, αἱ ἀναπνευστικαὶ κινήσεις, αἱ ἀσκήσεις, αἱ διάφοροι στάσεις καὶ ὁ πυρετός. Ἐνταῦθα ὑπάγεται καὶ τὸ σύνδρομον τῆς *νόσου Stokes-Adams*, ἣν χαρακτηρίζει συνεχὴς βραδυκαρδία (60—20 συστολαὶ) μετ' ἐπιληπτικῶν ἢ συγκοπικῶν παροξυσμῶν, καθ' οὓς δύναται νὰ ἐπέλθῃ καὶ ὁ θάνατος αὐτός.

Αἱ παθογενετικαὶ ὑποθέσεις τῆς νόσου ταύτης εἶναι πολλαί. Ἀλλὰ φαίνεται αὕτη ὀφειλομένη μᾶλλον εἰς τὴν κολποκοιλιακὴν ἀπομόνωσιν τῆς καρδίας, ἐξ ὀργανικῆς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ βλάβης τοῦ δεματίου τοῦ His. Ἡ βλάβη αὕτη ἔχει ὡς συνέπειαν τὸ γεγονός, ὅτι τὸ ἐρέθισμα δὲν μεταβιβάζεται εἰς τὰς κοιλίας, αἵτινες δὲν παρακολουθοῦν διὰ τοῦτο τὰς συστολὰς τῶν κόλπων καὶ ἐκτελοῦν ὀλιγωτέρας συστολάς, ὡς ἀποδεικνύουν τὰ καρδιογραφικὰ διαγράμματα τῶν τε κόλπων καὶ τῶν κοιλιῶν. Εἰς μίαν συστολὴν τῶν κοιλιῶν ἀντιστοιχοῦν συνήθως 2—3 τῶν κόλπων. Ἄλλοι τὴν κολποκοιλιακὴν ἀπομόνωσιν ἀποδίδουσιν εἰς βαρείας ἐκτεταμένας βλάβας τοῦ μυοκαρδίου, ἄνευ εἰδικῆς ἕδρας.

Ἄλλαι βραδυκαρδίαι εἶναι ἐξωκαρδιακαί, ὀφειλόμεναι κυρίως εἰς βλάβην ἢ ἐλαττωματικὴν λειτουργίαν τοῦ πνευμονογαστρικοῦ, ἤτοι τοῦ παρασυμπαθητικοῦ νεύρου (βλ. καὶ παρασυμπαθητικοτονίαν), ὁπότε ἡ δρᾶσις τούτου δεσπόζει τῆς τοῦ ἀνταγωνιστοῦ, ἤτοι τοῦ συμπαθητικοῦ. Αἱ τοιαῦται βραδυκαρδίαι εἶναι μετρίας ἐντάσεως (56—40 συστολαί), πολλάκις δὲ παροδικαί, ἐπηρεαζόμεναι ὑπὸ τῆς ἀτροπίνης, τῆς ἀναπνοῆς, τῶν βιαίων κινήσεων καὶ τοῦ πυρετοῦ, αὐξανομένων κατ' ἀριθμὸν τῶν συστολῶν διὰ τούτων. Τύπος τοιούτων βραδυκαρδιῶν εἶναι ἡ ἀναφαινομένη κατὰ τὸ ἀρχικὸν στάδιον τῶν μηνιγγιτίδων, ὁπότε ἐρεθίζεται ἡ ἀφετηρία τοῦ πνευμονογαστρικοῦ ἐν τῷ προμήκει. Ὁμοίας φύσεως βραδυκαρδίαι εἶναι γενικῶς αἱ ὀφειλόμεναι εἰς ἐνδοκρανιακὰς πιέσεις, ἤτοι κατὰ τοὺς ὄγκους καὶ τὰ ἀποστήματα τοῦ ἐγκεφάλου ἢ αἱμορραγίας καὶ διασείσεις αὐτοῦ, ὡς καὶ κατὰ τὰ κατάγματα τῆς βάσεως τοῦ κρανίου. Ὅμοιαι βραδυκαρδίαι ἀναφαίνονται εἰς παροξυσμοὺς νευρώσεων, εἰς καταπληξίαν (choc), εἰς ψυχώσεις, εἰς νευρασθένειαν, εἰς κάματον καὶ ἐν γένει εἰς πᾶσαν νευρικὴν κατάπτωσιν, ὡς καὶ ἀνάρρωσιν ἀπὸ μακρᾶς νόσου· ἔτι δὲ εἰς λοιμώξεις τινάς, οἷον κακοήθεις μορφὰς διφθερίτιδος, γρίππης, παρωτιδίτιδος, δαγκείου, ἰκτέρου, εἰς αὐτολοιμώξεις τινάς, οἷον κατὰ τὴν οὐραιμίαν, εἰς κατάχρησιν καρδιοτονωτικῶν ἢ εἰς δηλητηριάσεις διὰ δακτυλίτιδος, ἀκονίτου, κυθαλείας, μολύβδου, νικοτιανῆς, φωσφόρου, μυκήτων κλπ., μετ' ἀφθόνους καὶ ἀποτόμους αἱμορραγίας, μετὰ τοκετὸν καὶ τέλος ἀνακλαστικῶς εἰς πλῆξιν τῆς κοιλίας, εἰς παθήσεις τοῦ οἰσοφάγου, τοῦ στομάχου, τῶν νεφρῶν, εἰς ὄγκους τοῦ μεσοθωρακίου καὶ ἀνευρύσματα, ὡς καὶ εἰς τραχειοβρογχικὰς ἀδενοπαθείας.

Ἡ θεραπεία εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν αἰτιολογίαν τῆς βραδυκαρδίας. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

βραδύκαυστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· συνώνυμον πρὸς τὸ βραδυκαὴς (βλ. λ.).

—**βραδύκαυστον** *μεῖγμα [Στρατ.]*. Συμπεπιεσμένη πως μέλαινα πυρῖτις, ἥτις, καθ' ὃ κατακαιομένη πολὺ βραδέως, χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ ἐπιτρέπῃ τήν, ἐν καταλλήλῳ ἑκάστοτε χρόνῳ, ἐκ τῶν προτέρων πάντοτε ρυθμιζομένῳ, ἀνάφλεξιν διαρρηκτικοῦ τινος γεμίσματος, ὡς π. χ. ἡ τοῦ *δίσκου* τῶν πυροσωλήνων ἐν τῷ πυροβολικῷ (βλ. λ. πυροσωλήν), τοῦ σχοινίου Bickfort (βλ. λ. Μπίκφορ) κ. τ. λ.

βραδύκελλος (ὁ) (Bradycellus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα διακρίνονται ἐκ τοῦ μικροῦ σώματος καὶ τοῦ φαιοῦ ἢ πυρροῦ χρώματός των. Εἶναι διαδεδομένα εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον καὶ ἐνδιαιτῶνται εἰς ὑγρὰ μέρη. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βραδύκελλος ὁ ἅρπαξ* (Bradycellus arpagonis), κοινότατον ἔντομον ἐν Εὐρώπῃ, ζῶν παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν διαφόρων φύλλων. Δ. Ν. Π.

βραδυκινησία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις βραδυκίνητος, ἀργός.

— *['Ιατρ.]* Ὁ ὅρος *βραδυκινησία* (bradykinésie) ἀναφέρεται εἰς τὴν βραδύτητα τῶν ἑκουσίων κινήσεων, ἥτις παρατηρεῖται εἴς τινας μετεγκεφαλικὰς συνδρομάς. Ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Cruchet· ὁ δὲ Souques ἀναφέρει τὸ αὐτὸ φαινόμενον ὑπὸ τὸν ὅρον: *παράδοξος κίνησις* (cinésie paradoxale). Μ. Ν. Κ.

βραδυκίνητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ βραδέως κινούμενος, ἀργοκίνητος.

βραδυλαλία (ἡ) (bradylalie) *['Ιατρ.]*· συνώνυμον τοῦ βραδυαρθρία (βλ. λ.). Μ. Ν. Κ.

βραδυλογία (ἡ) (bradylogie) *['Ιατρ.]*. Ὁμιλία διακοπτομένη ὑπὸ χρονικῶν ἐπισχετικῶν διαστημάτων. Ὁ ὅρος ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Kussmaul τῷ 1876. Μ. Ν. Κ.

βραδύνοια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις βραδύνους, ἡ νωθρότης περὶ τὴν διανόησιν, ἀντίθ. *ἀγχίνοια*.

— *['Ιατρ.]* Ἡ *βραδύνοια* εἶναι παθολογικὴ κατάστασις συνισταμένη εἰς τὴν βραδύτητα περὶ τὴν ἀντίληψιν, ὀφειλομένη εἰς συγγενῆ ἀμβλύτητα τῆς διανοίας. Ἡ συγγενὴς αὕτη βραδύνοια ἐμφανίζει, ἀπὸ ἀνατομικοπαθολογικῆς ἀπόψεως, ἐκφυλιστικὴν ἀλλοίωσιν τοῦ ἐγκεφάλου, προερχομένην ἐκ κληρονομικῆς συφίλιδος ἢ καὶ ἀνεπάρκειαν τῆς ὑποφύσεως τοῦ ἐγκεφάλου. Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βραδυνοίας καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἰς τὴν πλημμελῆ διαμόρφωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν διανοητικῶν δυνάμεων συντελεῖ τὰ μάλα καὶ ἡ βαρηκοΐα τῶν παίδων ἡ προερχομένη ἐξ ὠτικῆς τινος παθήσεως παραμεληθείσης ἢ ἐξ ἀναπτύξεως ἀδενοειδῶν ἐκβλαστήσεων τῆς ρινοφαρυγγαίας κοιλότητος. Ἀλλὰ καὶ μετὰ πάθησιν ἐγκεφαλικὴν (μηνιγγῖτις λ. χ.) ἡ ἀντίληψις παραμένει ἐνίοτε ἐν μειονεκτικῇ καταστάσει. Μ. Ν. Κ.

βραδυνός, *—ή, —όν*· βλ. βραδινός.

— **«Βραδυνή»**. Πολιτικὴ ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα τὸ πρῶτον τὴν 18 Νοεμβρίου τοῦ 1922 ὡς ἑσπερινὸν ὄργανον τοῦ δημοσιογραφικοῦ ὀργανισμοῦ «Ἐκδοτικοῦ Συνεταιρισμοῦ Συντακτῶν Π. Ε.». Ἀγορασθεῖσα ἀπὸ τῆς 2 Ἰουνίου 1924 ὑπὸ τοῦ Δ. Α. Ἀραβαντινοῦ, ἐξακολουθεῖ νὰ ἐκδίδηται (1929) διευθυνομένη ὑπὸ τοῦ Ἐ. Ν. Τζελέπη.

βραδύνους (ὁ, ἡ), *—ουν* (τό)· ὁ βραδὺς τὸν νοῦν, ὁ βραδέως νοῶν τὰ ἀναγινωσκόμενα ἢ τὰ ὑπ' ἄλλου λεγόμενα.

βραδύνω, *ἀόρ. ἐβράδυνα*· ἀμετάβ. κάμνω τι βραδέως, ἀργοπορῶ, ἄλλως *ἀργῶ*, ἀντίθ. *σπεύδω*· «μὴ βραδύνῃς, κάμε γρήγορα», «πολὺ βραδύνει ἡ ὑπόθεσις»· || μεταβ. κάμνω τι βραδὺ ἢ βραδύτερον, ἐπιβραδύνω, μετριάζω τὴν ταχύτητα: «βράδυνε τὸ βῆμά σου».

βραδυόρνις (ἡ) (Bradyornis) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δρογονιδῶν*, ἰθαγενὲς τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Τὰ πτηνὰ τοῦ γένους τούτου ἔχουσι ράμφος πεπιεσμένον καὶ ἀρκετὰ ἰσχυρόν, κυρτὸν κατὰ τὴν κορυφήν του καὶ χονδρὸν κατὰ τὴν βάσιν του. Αἱ πτέρυγες ἔχουσι μέτριον μέγεθος, ἡ οὐρὰ εἶναι ἀπεστρογγυλωμένη καὶ οἱ πόδες βραχεῖς. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη ὧν γνωστότερον ἡ *βραδυόρνις ἡ χλωρὰ* (Bradyornis pallida), ἥτις ἔχει μῆκος 17 περίπου ἑκατοστομέτρων καὶ χρῶμα φαιοϋπομέλαν κατὰ τὴν ράχιν καὶ κιτρινοϋπόλευκον κατὰ τὴν οὐράν. Δ. Ν. Π.

βραδυουρία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ὀνομάζομεν οὕτω τὴ *βραδεῖαν οὔρησιν*, τουτέστι τὴν αὔξησιν τοῦ χρονικοῦ διαστήματος κατὰ τὸ ὁποῖον γίνεται ἡ οὔρησις, ἡ φυσιολογικὴ δηλαδὴ ἐκκένωσις τοῦ περιεχομένου τῆς κύστεως. Φυσιολογικῶς τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ φύλου τοῦ ἀτόμου καὶ ἀναλόγως τῆς ποσότητος τοῦ περιεχομένου τῆς κύστεως.

Ἡ βραδύτης αὕτη δύναται ν' ἀφορᾷ τὴν ἀρχὴν τῆς οὐρήσεως, τουτέστι τὸ χρονικὸν διάστημα τὸ ὁποῖον παρέρχεται μεταξὺ τῆς ἐπιθυμίας πρὸς οὔρησιν καὶ τῆς ἐμφανίσεως τῶν πρώτων σταγόνων εἰς τὸ στόμιον τῆς οὐρήθρας· ἄλλοτε ἀφορᾷ αὐτὴν ταύτην τὴν οὔρησιν καὶ ἄλλοτε τὸ τέλος μόνον τῆς οὐρήσεως, κατὰ τὸ ὁποῖον ὑπολείπονται πρὸς ἔξοδον εἰσέτι μερικαὶ σταγόνες οὔρων καὶ ἀναγκάζουν τὸν πάσχοντα νὰ παρατείνῃ τὴν ἐν τῷ οὐρητηρίῳ διαμονήν του. Ἡ βραδυουρία παρατηρεῖται ἐν πρώτοις εἰς τοὺς νευρασθενικούς, ὁπότε ἡ δυσουρία αὕτη εἶναι ἡμερινὴ καὶ παροδική. Ὁ ἄρρωστος δηλαδὴ παρουσιάζει βραδυουρίαν μόνον ὅταν δὲν εἶναι μόνος· οὕτω π. χ. εἰς τὰ οὐρητήρια ὁ νευρασθενικὸς ἀδυνατεῖ νὰ οὐρήσῃ ἢ δυσκόλως οὐρεῖ. Ἐπίσης εἰς τοὺς πάσχοντας ἐκ στενωμάτων τῆς οὐρήθρας ἡ οὔρησις εἶναι βραδεῖα καὶ ἀπαιτεῖ παρατεταμένον σφίξιμον καὶ ἐντόνους συσπάσεις τῆς κοιλίας. Ἡ βραδυουρία αὕτη εἶναι ἐπίσης ἡμερινὴ καὶ ἰδίως τὴν πρωΐαν μετὰ τὴν ἐκ τῆς κλίνης ἔγερσιν, συνεπείᾳ συμφορήσεως τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ἡ κατάκλισις. Οἱ πάσχοντες ἐξ ὑπερτροφίας τοῦ προστάτου παρουσιάζουν βραδυουρίαν. Ἡ ἀρχὴ τῆς οὐρήσεως βραδύνει, πρέπει δὲ πρὸς τοῦτο ὁ ἄρρωστος νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ οὐροδοχεῖον ἐπὶ τῶν μηρῶν του, νὰ ἐγερθῇ ἐκ τῆς κλίνης, νὰ βαδίσῃ μὲ γυμνοὺς τοὺς πόδας ἐπὶ τοῦ πατώματος κ. ἄ. τ. Ἡ βραδυουρία τῶν προστατικῶν εἶναι νυκτερινή. Τέλος οἱ πάσχοντες ἐκ θηλωμάτων ἢ λίθων τῆς κύστεως ἢ ἐκ νόσων τοῦ νωτιαίου μυελοῦ καὶ ἰδίως οἱ ἔχοντες νωτιάδα φθίσιν. Ἡ θεραπεία τῆς βραδυουρίας ποικίλλει ἀναλόγως τῶν αἰτίων, εἰς τὰ ὁποῖα ὀφείλεται ἡ διαταραχὴ αὕτη. Σ. Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

βραδύπεπτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ βραδέως ἢ δυσκόλως πεπτόμενος, δυσκολοχώνευτος.—Ἀφῃρημ. *βραδυπεψία*.

βραδυπεψία· βλ. δυσπεψία.

βραδύπηκτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ βραδέως πηγνύμενος, ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ πῆξις συντελεῖται βραδέως.

βραδύπλοια καὶ *βραδυπλοΐα* (ἡ)· τὸ νὰ πλέῃ τις βραδέως, ἀντίθ. *ταχύπλοια*.

βραδύπλους (ὁ, ἡ), *—ουν* (τό)· ὁ βραδέως πλέων, «βραδύπλουν ἀτμόπλοιον», ἀντίθ. *ταχύπλους*.

βραδυπλοῶ (*—έω*)· πλέω βραδέως, ἀντίθ. *ταχυπλοῶ*.

βραδύπνοια (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ἡ κατάστασις τῆς ἀναπνοῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ρυθμὸς αὐτῆς εἶναι μὲν κανονικός, ἀλλὰ βραδύτερος τοῦ ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει τοιούτου. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἀπαντᾷ κυρίως ἐπί τινων νευροπαθειῶν. Μ. Ν. Κ.

βραδυποδίδαι (οἱ) (Bradypodidæ) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ζῴων θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τετραχείρων* ἢ *πιθήκων*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς οἰκογενείας εἶναι τὰ ἑξῆς: Σῶμα εὔρωστον, ἐπίμηκες καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ χονδρῶν καὶ μακρῶν τριχῶν. Οὐρὰ βραχυτάτη καὶ γυμνὴ τριχῶν. Πόδες πρόσθιοι λίαν μακροί. Κεφαλὴ ἀπεστογγυλωμένη, ράχις βραχεῖα. Γλῶσσα λίαν ἐκτατή. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει δύο εἴδη, τά: *βραδύπους* καὶ *χωλόπους*. Τὰ ζῷα ταῦτα ὠνομάσθησαν οὕτως ἐκ τοῦ βραδέος βαδίσματός των, εἶναι γενικῶς χορτοφάγα καὶ ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ τῶν δένδρων. Τὸ ἀπεστρογγυλωμένον σχῆμα τῆς κεφαλῆς των, τὸ πεπλατυσμένον πρόσωπον, οἱ κατάλληλοι πρὸς ἀναρρίχησιν πόδες των καὶ γενικῶς ἡ κατασκευὴ τοῦ σώματός των πλησιάζουσι τὰ ζῷα ταῦτα πρὸς τοὺς πιθήκους, ἀπομακρύνονται ὅμως τούτων λόγῳ τοῦ σχήματος τοῦ κρανίου των καὶ τῶν κατωτέρων διανοητικῶν των δυνάμεων. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Τῆς οἰκογενείας ταύτης λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειστοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν νότιον Ἀμερικήν. Γ. Κ. Γ.

βραδυπορία (ἡ)· τὸ νὰ πορεύηταί τις βραδέως, βραδὺ βάδισμα, βραδύτης.

βραδυπόρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ βραδέως πορευόμενος, βραδύς, βραδυκίνητος.

—*[Στρατ.]* Καλοῦνται βραδυπόροι ἐν τῷ στρατῷ οἱ ὁπλῖται οἱ κατὰ τὰς πορείας αὐτοβούλως παραμένοντες πρὸς τὰ ὀπίσω, εἴτε μειοῦντες ἐπαισθητῶς τὸν βηματισμόν των εἴτε σταματῶντες, ἕνεκα διαφόρων λόγων, π. χ. ἀσθενείας (ποδαλγίας, κοπώσεως κ.τ.λ.), ὁπότε τυγχάνουσι τῆς δεούσης περιθάλψεως ὑπὸ τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας, ἢ ἐκ προθέσεως πρὸς ἐγκατάλειψιν τῶν τάξεων (πρὸς διαρπαγήν, πρὸς ἐμπρησμόν, κ.τ.λ.), ὁπότε περισυλλέγονται ὑπὸ τῶν στρατονομικῶν ἀποσπασμάτων. Ν. Θ. Κ

— **βραδυπόρος** (ὁ) (Bradyporus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *λοκυστριδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς ἀκρίδας ἰθαγενεῖς τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

βραδυπορῶ (*—έω*)· πορεύομαι βραδέως, ἄλλως *ἀργοπορῶ*.

βραδύπους (ὁ, ἡ), *—ουν* (τό)· ὁ ἔχων βραδεῖς πόδας, ὁ βραδέως βαδίζων, ἀντίθ. *ταχύπους*.

— **βραδύπους** (ὁ) (Bradypus) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βραδυποδιδῶν*. Τὰ ζῷα ταῦτα φέρουσι πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς οἰκογενείας. Τὸ γένος περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη, ὧν γνωστότερον ὁ *βραδύπους ὁ τριδάκτυλος* (Bradypus tridactylus), διακρινόμενος ἐκ τοῦ μετρίου σώματός του, ὅπερ καλύπτεται διὰ μακρῶν σκλη-

Digitized by Google

ρῶν τριχῶν, αἵτινες κατὰ τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος εἶναι φαιόλευκοι καὶ κατὰ τὴν κοιλίαν ὑπομέλαιναι. Δ. Ν. Π.

βραδύπτερος (ὁ) (Bradypterus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεκρακτῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀηδονιδῶν*. Εἶναι πτηνὰ μὲ λαμπρὸν χρωματισμόν, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

βραδυπτέρυξ (ὁ, ἡ), *—υγος*· ὁ βραδέως πετῶν (ἐπὶ πτηνῶν).

βραδύς, *—εῖα*, *—ύ*· ὁ μικρὸν ἔργον ἐκτελῶν ἐν σχετικῶς μακρῷ χρόνῳ, ὁ ἀργός, νωθρός, ὀκνηρός: «βραδὺς ἐργάτης» ‖ ὁ βραδέως συντελούμενος: «βῆμα βραδύ» ‖ μεταφ. «βραδὺς τὸν νοῦν» βραδύνους· ἀντίθ. *ταχύς, γρήγορος*. — Ἐπίρρ. *βραδέως, —ύτερον, —ύτατα*.

— *βραδεῖα ἀγωγὴ* *[Μουσ.]*· βλ. λ. ρυθμός.

βραδύσαυρος (ὁ) (Bradysaurus Watson) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *παρειασαυριδῶν παρειασαυρίων κοτυλοσαυρίων θηρομόρφων* ἑρπετῶν. Τὸ σῶμα τῶν ζῴων τούτων εἶχε μῆκος μέχρι 3 μ. Τὸ κρανίον ἦτο χθαμαλόν, πεπιεσμένον, εὐρὺ καὶ βραχύ, ἔφερε δὲ πλευρικούς, μετρίως μεγάλους ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ ὀστᾶ του ἦσαν ἀνώ-

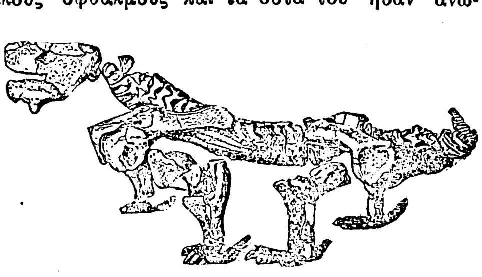

Σκελετὸς τοῦ βραδυσαύρου (Baini Seeley). Εὑρέθη ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας περμίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Tambor Fontein τῆς Kapkolonie.]

μαλα ἢ πεποικιλμένα μὲ ἰσχυρὰ ὑβώματα. Ἡ οὐρὰ ἀπετελεῖτο ἐκ 30 περίπου σπονδύλων. Αἱ πέντε φάλαγγες τῶν ἐμπροσθίων καὶ ὀπισθίων ἄκρων κατέληγον ὑπὸ μορφὴν γαμψῶν ὀνύχων. Τὸ γένος τοῦτο φέρει καὶ τὸ ὄνομα *παρειάσαυρος* (Pareiasaurus Owen).

Λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης περμίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν νότιον Ἀφρικήν. Μορφαὶ παρόμοιαι ἢ πολὺ πλησιάζουσαι εὑρέθησαν καὶ ἐν νοτ. Ῥωσίᾳ καὶ Suchona ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας περμίου ἢ τῆς κατωτέρας τριασίου ὑποπεριόδου. Γ. Κ. Γ.

βραδυσεισμὸς (ὁ) (bradyseisme) *[Γεωλογ.]*. Ὅρος δοθεὶς ὑπὸ τοῦ Issel κατὰ τὸ 1883 εἰς τὰς βραδείας κινήσεις τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, αἱ ὁποῖαι προὐκάλουν κατὰ τοὺς τότε γεωλόγους τὰς μετακινήσεις τῶν παραλίων (τῶν γραμμῶν τῶν ἀκτῶν).

Ὁ ὅρος ἀργότερον περιῆλθεν εἰς ἀχρηστίαν, διότι αἱ νεώτεραι γεωλογικαὶ ἀντιλήψεις ἀποδίδουν τὰς μετακινήσεις τῶν παραλίων εἰς ἄλλα αἴτια, μηδεμίαν ἔχοντα σχέσιν μὲ τοὺς σεισμούς. Γ. Κ. Γ.

βραδυσφυγμία (ἡ) (bradysphygmie) *[Ἰατρ.]*. Ἐπιβράδυνσις τοῦ σφυγμοῦ, ὀφειλομένη εἴτε εἰς τὴν ἐπιβράδυνσιν τῶν παλμῶν τῆς καρδίας, εἴτε εἰς τὴν παραγωγὴν ἐξωσυστολικῶν παλμῶν, ἐκδηλουμένων μόνον εἰς τὴν κερκιδικὴν ἀρτηρίαν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς πολλὰς νόσους, ἰδίᾳ τῆς καρδίας, ἔνθα συμμετέχει τὸ νευρικὸν σύστημα, ὡς καὶ εἰς ἐγκεφαλικάς τινας καταστάσεις καὶ νόσους, ἔτι δὲ καὶ εἰς λοιμώξεις τινὰς τοῦ ὀργανισμοῦ. Μ. Ν. Κ.

βραδύτης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις βραδύς, βραδυκινησία, ἀργοπορία, ὀκνηρία, νωθρότης: «ἡ βραδύτης τῆς ἐργασίας» ‖ βραδυπορία, μέλλησις, καθυστέρησις: «ἡ βραδύτης τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ ἀτμοπλοίου, —τοῦ σιδηροδρόμου».

βραδύτης (ἡ) (Bradytes) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τοῦ μετρίου μήκους τοῦ σώματος, τῆς χονδρῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ πυρροῦ καὶ στιλπνοφαίου χρώματός των. Γνωστὰ εἶναι δώδεκα περίπου εἴδη ἀπαντῶντα σχεδὸν εἰς πάντα τὰ μέρη τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

βραδυτόκος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ βραδέως ἢ δυσκόλως τίκτων: «βραδυτόκος γυνή», ἡ βραδέως καὶ διὰ πολλῶν ὠδίνων γεννῶσα τὰ τέκνα της.

βραδυφαγῶ (*—έω*)· τρώγω βραδέως, μετὰ τὴν κανονικὴν ὥραν, ἀργά.

βραδυφασία (ἡ) (bradyphasie). Ὅρος ἐκσημαίνων την βραδύτητα τῆς προφορᾶς τῶν λέξεων. Μ. Ν. Κ.

βραδυφλεγὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ βραδέως φλεγόμενος, ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἀναλισκόμενος: «ὕλη βραδυφλεγής».

βραδυφλογία (ἡ) καὶ *βραδυφλογιστία*. Ἡ δι' οἱονδήποτε λόγον βραδεῖα ἀνάφλεξις τῆς πυρίτιδος, κατὰ τὴν βολὴν τῶν ἐν γένει πυροβόλων ὅπλων. Ν. Θ. Κ.

βραδυψυχία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ἡ ἐπιβράδυνσις τῆς ψυχικῆς η διανοητικῆς ἐπεξεργασίας μετὰ πτωχείας τοῦ λόγου καὶ ἀνεπιτηδειότητος πρὸς ἐργασίαν· ἀπαντᾷ δ' ἡ τοιαύτη κατάστασις εἴς τινας μορφὰς ἐγκεφαλίτιδος. Μ. Ν. Κ.

βραζιλεΐνη (ἡ) *[Χημ.]*· βλ. βραζιλίνη.

Βραζιλία ἢ *Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Βραζιλίας* (βραζιλ. Brasil ἢ Estados Unidos do Brasil). Τὸ μεγαλύτερον κράτος τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, περιλαμβανόμενον μεταξὺ 5° 10' Β καὶ 33° 45' Ν πλάτ. καὶ 34° 50' Α καὶ 73° 50' Δ μήκ. Ἔχει ἐμβαδὸν 8.521.117 τετραγ. χιλιομτρ. καὶ 30.635.605 κατοίκους. Ὁρίζεται πρὸς Β ὑπὸ τῆς Γουϊάνας, τῆς Βενεζουέλας καὶ τῆς Κολομβίας, πρὸς Α ὑπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Οὐρουγουάης καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Ἀργεντινῆς, τῆς Παραγουάης, τῆς Βολιβίας, τοῦ Περοὺ καὶ τῆς Κολομβίας. Πρωτεύουσα τὸ Ρίον-ντὲ-Ἰανέϊρον.

— *[Γεωλ.]* Εἰς τὴν γεωλογικὴν κατασκευὴν τῆς Βραζιλίας μετέχουν διάφορα πετρώματα σχηματισθέντα κατὰ διαφόρους γεωλογικὰς ἐποχάς. Τὰ ἀρχαιότερα κατὰ τὴν γεωλογικὴν ἡλικίαν πετρώματα τῆς Βραζιλίας εἶναι τὰ κρυσταλλοσχιστώδη (γνεύσιοι δηλαδὴ μεθ' ὅλων τῶν τύπων τῶν μεταμορφωσιγενῶν κρυσταλλοπαγῶν σχιστολίθων, γρανῖται, κλπ.), τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν *βραζιλιανὴν κρυσταλλοπαγῆ μᾶζαν* (brasilianisches Massiv). Ὁ ὄγκος οὗτος ἐκτείνεται πρὸς Νότον μέχρι τῆς La Plata, δηλαδὴ ἀρκετὰ πέραν τοῦ 30° παραλλήλου, καί, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Madeira, φθάνει μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου San Roque. Ἡ ὅλη μᾶζα ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς, ἐκ τῆς ὁποίας ἀνορθοῦται ἀποκρήμνως καὶ κορυφοῦται εἰς ὑψηλὰς κορυφάς, κλίνει πρὸς Δυσμάς. Ἡ βραζιλιανὴ κρυσταλλοπαγὴς μᾶζα, ἀποτελουμένη ἐκ παναρχαίων ἀζωϊκῶν πετρωμάτων, ἐσχηματίσθη διὰ πτυχώσεων, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο κατὰ τοὺς πρὸ τῆς ἀλγκωγκίου περιόδου γεωλογικοὺς χρόνους. Ἐπὶ τῶν κρυσταλλοπαγῶν σχιστολίθων ἐπικάθηνται ψαμμῖται σχηματισθέντες ἐντὸς θαλάσσης, ἡ ὁποία κατὰ τὴν σιλούριον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐκάλυπτε τμήματα τῆς Βραζιλίας.

Μετὰ τὸ σχηματισμὸν τῶν ψαμμιτῶν τούτων ἐπηκολούθησεν ἔξαρσις καὶ σχηματισμὸς μεγαλυτέρας ἐκτάσεως χέρσου. Κατὰ τὴν κατωτέραν δεβόνειον περίοδον ἡ θάλασσα ἐπεξετάθη καὶ πάλιν, καλύψασα μεγάλα τμήματα πρῴην ξηρᾶς, καὶ εἰς τὸν πυθμένα τῆς δεβονείου ταύτης θαλάσσης ἀπετέθησαν πάλιν ψαμμιτικὰ κυρίως στρώματα. Περὶ τὸ τέλος τῆς κατωτέρας δεβονείου περιόδου γίνονται καὶ ἐκχύσεις μάγματος δι' ἐκρήξεων, αἱ ὁποῖαι δίδουν γένεσιν εἰς πυριγενῆ πετρώματα (κυρίως μελαφύρας). Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν λιθανθρακοφόρον περίοδον σχηματίζονται θαλασσογενῆ πετρώματα. Περὶ τὸ τέλος καὶ τῆς περιόδου ταύτης λαμβάνουν χώραν πάλιν ἡφαιστειακαὶ ἐκδηλώσεις. Κατὰ τὸν καινοζωϊκὸν αἰῶνα συνετελέσθη ὁ χωρισμὸς τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς ἀπὸ τῆς Ἀφρικῆς διὰ καταβυθίσεως τοῦ μεταξὺ τῶν δύο σημερινῶν ἠπείρων τμήματος τῆς παλαιᾶς βραζιλιανοαιθιοπικῆς ἠπείρου.

Ἡ Βραζιλία εἶναι χώρα κατ' ἐξοχὴν πλουσία εἰς χρήσιμα ὀρυκτά: α) *Λιθάνθρακες*. Τὰ λιθανθρακωρυχεῖα τῆς Βραζιλίας εἶναι πτωχὰ καὶ εὑρίσκονται εἰς ὀλίγας μόνον περιοχάς, ὅπως εἰς τὸ *Ρίο Γκράντε ντὸ Σοὺλ*, *Ἁγίαν Αἰκατερίνην* καὶ *Ἅγιον Παῦλον*. Τῷ 1925 ἡ ἐτησία παραγωγὴ ἀνῆλθεν εἰς 300.000 τόννους, ἐνῷ ἡ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγωγὴ ἔφθασε τὰ 2.500.000 τόννων. β) *Ἀσφαλτόλιθοι* παρουσιάζονται εἰς τὴν *Ἀλαγόαν*. γ) *Ἀδάμαντες*. Οἱ πλέον ὀνομαστοὶ εὑρίσκονται εἰς τὸ *Minas Geraes, Mato Grosso, Rio San Antonio*, εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς παραποτάμους τοῦ *Rio de Velhas* κλπ. Τὸ ὑπόλοιπον τῶν ἐξορυσσομένων ἀδαμάντων προέρχεται ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν *Goyaz, Cuba* κτλ., ἀλλὰ κυρίως ἐκ τῆς περιοχῆς *Rio de Bagage*, ὅπου εὑρέθη ὁ περίφημος ἀδάμας «νότιος ἀστήρ». Οἱ ἐκ τῶν περιφερειῶν *Rio Antonio*, de *Peixe* καὶ *Itambé* εἶναι ἐξ ἴσου ὡραῖοι, ἀλλ' ἐκτάκτως μικροὶ καὶ σπάνιοι. Ἐπίσης οἱ ἐκ τῆς ἐπαρχίας *Mato Grosso* εἶναι μικροί, ἀλλὰ διαυγεῖς. Γνωστοὶ εἶναι ἐπίσης οἱ μαῦροι ἀδάμαντες τῆς *Μπαΐας*, οἱ καλούμενοι «καρμπονάντο». Οἱ ἀδάμαντες εὑρίσκονται εἴτε ἐντὸς τῶν ἄμμων καὶ τῶν λιθαρίων κοιτῶν ποταμῶν, καὶ καλοῦνται «Λάβρας ντὸ Ρίο», εἴτε εἰς τὰ ὑψίπεδα τῆς χώρας ἐντὸς θραυσματοπαγῶν (ψαμμιτικῶν ἢ κροκαλοπαγῶν) πετρωμάτων, ὁπότε καλοῦνται «Λάβρας ντὸ κάμπο». δ) Ἐκτὸς τῶν ἀδαμάντων ἐν τῇ Βραζιλίᾳ ἀπαντῶνται καὶ ἄλλα πολύτιμα καὶ ἡμιπολύτιμα ὀρυκτά, ὡς π. χ. *σμάραγδοι, ρουβίνια, τοπάζια*, ποικιλόχρωμοι *τουρμαλῖναι, γρανᾶται* κ.λ.π. Τὸ Mato Grosso εἶναι ἰδιαιτέρως πλούσιον εἰς τοιούτους ὀρυκτοὺς θησαυρούς. ε) Ἡ Βραζιλία κατατάσσεται ἐπίσης μεταξὺ τῶν πρώτων χωρῶν παραγωγῆς *σιδήρου*, καθόσον πολλαχοῦ τοῦ ἐδάφους αὐτῆς ἐξορύσσονται μεταλλεύματα σιδήρου περιέχοντα 70% σίδηρον καὶ πολὺ ἐλαχίστην ποσότητα φωσφόρου καὶ θείου. στ) Μεταλλεύματα τέλος *χρυσοῦ, μολύβδου, χαλκοῦ, μαγγανίου, κασσιτέρου, ἀντιμονίου, βισμουθίου* καὶ *ἀρσενικοῦ* εὑρίσκονται εἰς πολλὰ μέρη τῆς Βραζιλίας. Γ. Κ. Γ.

— [ΦΥΣ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Βραζιλία διαχωρίζεται εἰς δύο μεγάλα τμήματα: εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Ἀμαζονίας πρὸς Β καὶ εἰς τὸ Βραζιλιανὸν ὀροπέδιον πρὸς Ν.

Τὸ Βραζιλιανὸν ὀροπέδιον διαιρεῖται εἰς δύο, διὰ τῶν ποταμῶν *Τοκάντινς* καὶ *Παρανά*, οἵτινες ρέουν κατ' ἀντίθετον φοράν, ὁ μὲν πρὸς τὰ ΒΑ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀμαζονίου, ὁ δὲ πρὸς τὰ ΝΔ πρὸς τὸν Λὰ Πλάτα. Τὸ πρὸς Δ ὀροπέδιον ὀνομάζεται *Μάττο-Γκρόσσο* καὶ κατέρχεται ὁμαλῶς πρὸς τὴν μεγάλην πεδιάδα τοῦ Ἀμαζονίου. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ αὐτοῦ μόλις φθάνει τὰ 1650 μ. Τὸ πρὸς Α ὀροπέδιον, διασχιζόμενον ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν, ἀποτελεῖ πολυαρίθμους κρημνοὺς (σέρρας) μὲ διαφόρους κατευθύνσεις. Ἡ κυριωτέρα τούτων εἶναι ἡ *Σέρρα ντὰ Μαντικέϊρα*, τῆς ὁποίας ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ *Ἰτατιάϊα* φθάνει τὰ 2713 μέτρα.

Αἱ πεδιάδες τῆς Ἀμαζονίας ἀποτελοῦν εὐρὺ χωνοειδὲς ἄνοιγμα, ἀρχόμενον ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ Περοὺ καὶ τῆς Κολομβίας καὶ στενούμενον πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀμαζονίου ποταμοῦ. Αἱ πεδιάδες αὗται οὐδέποτε ὑπερβαίνουν τὸ ὕψος τῶν 200 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἔχουν ἐμβαδὸν 4.500.000 τετρ. χιλμτρ. καὶ εἶναι ἑλώδεις.

Ἀκταί. Πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀμαζονίου καὶ μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἁγίου Ρόκκου* ἡ ἀκτὴ εἶναι χθαμαλή, ἑλώδης, ἀνθυγιεινὴ καὶ συχνάκις κατακλύζεται ὑπὸ ὑδάτων, ἰδίως παρὰ τὸ δέλτα τοῦ ποταμοῦ. Ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Ἁγίου Ρόκκου μέχρι τῆς νήσου τῆς *Ἁγίας Αἰκατερίνης* εἶναι τοὐναντίον βραχώδης, ὑψηλή, μετ' ἀσφαλεστάτων κόλπων, ὅπως τῶν *Ἁγίων Πάντων* (Todos Santos) καὶ τοῦ *Ρίου Ἰανεϊρου*. Ἡ νότιος ἀκτὴ εἶναι καὶ αὐτὴ πλήρης ἑλῶν, ὅπως ἡ βόρειος, μετὰ πολλῶν λιμνοθαλασσῶν.

Ὑδατογραφία. Οἱ ποταμοὶ οἱ ὁποῖοι διαρρέουν τὴν Βραζιλίαν συγκαταλέγονται μεταξὺ τῶν μεγαλυτέρων τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἀφθονωτέρων εἰς ὕδατα. Ὁ κυριώτερος τούτων εἶναι ὁ *Ἀμαζόνιος* ἢ ποταμὸς τῶν Ἀμαζόνων (Amazonas, Maranon, Solimoes) ἔχων μῆκος 6.400 χιλ. Πηγάζει ἀπὸ τὰς ἐν Περουβίᾳ Κορδιλλιέρας τῶν Ἄνδεων, τὰς ὁποίας διαρρέει ἐπ' ἀρκετὸν μὲ ροῦν ὁρμητικώτατον, ἠρεμούμενον καὶ βραδυνόμενον εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Βραζιλίας, ὅπου ὁμοιάζει πρὸς λίμνην κινουμένην, πλάτους 5 μέχρις 80 χιλ. καὶ βάθους 70 μέχρις 185 μ. Ὁ Ἀμαζόνιος ἔχει 200 παραποτάμους, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι, πρὸς τὰ δεξιά: ὁ *Ρίο Πούρους*, ὁ *Μαδέϊρα*, ὁ *Ταπαζός*, ὁ *Ξυγκοὺ* καὶ τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα αὐξάνουν ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου μέχρι τοῦ Ἰουνίου καὶ προκαλοῦν τὰς μεγαλυτέρας πλημμύρας τοῦ Ἀμαζονίου, καὶ πρὸς τὰ ἀριστερά: ὁ *Ἰαπούρα*, ὁ *Ρίο Νέγκρο*, ὁ *Τρομπέζας* καὶ ὁ *Παρου*, τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα αὐξάνουν ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου καὶ προκαλοῦν ἀσθενεστέρας πλημμύρας.

Ὁ Ἀμαζόνιος εἶναι ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τοῦ κόσμου ἀπὸ ἀπόψεως ὄγκου ὑδάτων (120.000 κυβ. μέτρα κατὰ δευτερόλεπτον) καὶ ὁ δεύτερος κατὰ τὸ μῆκος, ἐρχόμενος εὐθὺς μετὰ τὸν *Μισσισιπῆ-Μισσουρῆ* τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς. Τὸ μῆκος τοῦ Ἀμαζονίου δὲν εἶναι ἐπακριβῶς καθωρισμένον, διότι δὲν ἔχει ἀκόμη ἐξερευνηθῆ ἐπαρκῶς. Ὁ Ἀμαζόνιος ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, ἐντὸς τοῦ κόλπου τῆς *Σάντα Ρόζα*, ὅπου σχηματίζει εὐρύτατον δέλτα. Τὸ δέλτα τοῦτο ἀρχίζει ἀπὸ τὰς συμβολὰς τῶν παραποτάμων *Ξιγκοὺ* πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ *Πάρου* πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ σχηματίζει ἀρχιπέλαγος, τοῦ ὁποίου ἡ μεγαλυτέρα νῆσος εἶναι ἡ *Μαράζο*, ἥτις χωρίζει τὸ Ρίο Πάρα ἀπὸ τὰς κυρίως ἐκβολὰς τοῦ Ἀμαζονίου. Πρὸ τῆς νήσου ταύτης ἐκβάλλει ἐπίσης ὁ ποταμὸς *Τοκάντινς*, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε ἦτο παραπόταμος τοῦ Ἀμαζονίου, πρὸ τοῦ καταποντισμοῦ τῶν ἀκτῶν τῆς Βραζιλίας ἐντὸς τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Τὰ ὕδατα τῶν δύο τούτων ποταμῶν, ἑνούμενα εἰς τὸ δέλτα των, σχηματίζουν στόμιον πλάτους 250 χιλιομέτρων διὰ τοῦ ὁποίου χύνονται ὁρμητικῶς εἰς τὸν ὠκεανόν. Τὸ ρεῦμα τοῦ Ἀμαζονίου εἰσδύει μέχρι 300 χιλμ. ἐντὸς τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν πλημμυρῶν αἱ ὄχθαι του ἐξαφανίζονται καὶ τὰ πλησίον δάση κατακλύζονται ἐν μέρει ὑπὸ τῶν ὑδάτων. Τὰ ὕδατα τοῦ Ἰουλίου εἰσέρχονται εἰς τὴν κοίτην των ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου. Οἱ ποταμοὶ τοῦ βραζιλιανοῦ ὀροπεδίου εἶναι πλήρεις ἀποτόμων πτω-

Digitized by Google

σεων ὑδάτων, αἵτινες δὲν ἐπιτρέπουν τὴν ναυσιπλοΐαν, παρὰ μόνον εἰς τὰς ἐξ αὐτῶν σχηματισθείσας διώρυγας. Οἱ κυριώτεροι τούτων εἶναι ὁ *Ρίο Τοκάντινς* ἢ *Πάρα*, ὁ ὁποῖος χύνεται εἰς τὸν *Ρίο Γκράντε-Ἀραγκουάϋα* καὶ ὁ *Σὰν-Φρανσίσκο*. Ἐν Βραζιλίᾳ πηγάζουν ἐπίσης καὶ διαρρέουν αὐτὴν ἐν μέρει καὶ οἱ ποταμοὶ *Οὐρουγουάη* τῆς Οὐρουγουάης, *Παράνα* τῆς Ἀργεντινῆς καὶ *Παραγουάη* τῆς Παραγουάης.

Κλῖμα, χλωρίς, πανίσκη. Ἡ πεδιὰς τοῦ Ἀμαζονίου, ἀπὸ τὸ βόρειον τμῆμα τῆς ὁποίας διέρχεται ὁ Ἰσημερινός, ἔχει τὸ κλῖμα τῆς διακεκαυμένης ζώνης, μὲ θερμοκρασίαν σχεδὸν ἀμετάβλητος καθ' ὅλον τὸ ἔτος (Ἰανουάριος + 27, Ἰούλιος + 24) καὶ ἄφθονας βροχάς, ἰδίως ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου μέχρι τοῦ Μαΐου. Ἡ πεδιὰς αὕτη καλύπτεται ὑπὸ πολλῶν δασῶν, κυριώτερον τῶν ὁποίων εἶναι τὸ παρθένον δάσος *Σέλβα*. Αἱ βάσεις τῶν δένδρων τῶν δασῶν κατὰ μῆκος τῶν ποταμῶν εὑρίσκονται γενικῶς ὑπὸ τὸ ὕδωρ· τὰ δένδρα ταῦτα ἀνήκουν εἰς τὸ ἄθροισμα τῶν σπογγοειδῶν, μετὰ κορμοῦ ἀπογεγυμνωμένου καὶ μαλακοῦ καὶ κλάδων μετὰ πυκνοῦ φυλλώματος, ἀλλὰ σκοτεινοῦ καὶ ἄνευ ἀνθέων. Μεταξὺ τῶν ὑδροχαρῶν φυτῶν

τῶν ἑλῶν κυριαρχοῦν οἱ φοίνικες καὶ ἰδίως ἡ πλατύφυλλος βικτωρία ἡ βασιλική. Τὰ δάση τὰ εὑρισκόμενα μακρὰν τῶν ποταμῶν καὶ τῶν ὑδάτων ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἀπειρίαν ἀθροισμάτων δένδρων τῆς τάξεως τῶν ἀκαζοῦ, ὅλων τῶν χρωμάτων καὶ ὅλων τῶν ποιοτήτων, ἀπὸ «ἐβέας», ἡ ὁποία παράγει τὸ ἐλαστικὸν κόμμι, ἀπὸ καστανέας τοῦ Πάρα καὶ ἀπὸ δαφνοειδῆ ὕψους 50 ἕως 60 μέτρων, τὰ ὁποῖα κυριαρχοῦν εἰς τὰς συδένδρους ἐκτάσεις ὅπου φύεται ἡ πτέρις καὶ τὰ φαρμακευτικὰ φυτά, ὡς ἡ σαλσαπαρίλλα καὶ ἡ ἰπεκακουάνα. Τὰ ζῷα ἀφθονοῦν, ἰδίως τὰ ἀναρριχητικά, τὰ σαρκοβόρα, τὰ τρωκτικά, τὰ ἑρπετά, τὰ πτηνά, τὰ ἀμφίβια. Ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ δύο χιλιάδες εἴδη ἰχθύων, ἑπτακόσια εἴδη ψυχῶν, πολλὰ εἴδη ἐντόμων, μυιῶν πρασίνων καὶ θερμιτῶν.

Τὸ κλῖμα τοῦ Βραζιλιανοῦ ὀροπεδίου εἶναι ποικίλον. Παρὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ *Σεάρα*, πέριξ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Ἁγίου Ρόκου, εἶναι ὅμοιον μὲ τὸ κλῖμα τῶν ἐρήμων, αἱ δὲ βροχαὶ τόσον σπάνιαι, ὥστε ἐνίοτε τὰ κατοικίδια ζῷα ἀποθνήσκουν ἀπὸ δίψαν. Ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν ὅμως τοῦ ποταμοῦ *Σὰν Φρανσίσκο* τὸ κλῖμα μεταβάλλεται εἰς τροπικόν. Ὁ ψυχρότερος μὴν εἶναι ὁ Ἰούλιος (+20), ὁ δὲ θερμότερος ὁ Φεβρουάριος (+26). Κατὰ τὴν θερμὴν ἐποχὴν αἱ βροχαὶ εἶναι ἀφθονώταται. Αἱ κλιτύες τῶν ὀρέων καὶ αἱ ὄχθαι τῶν ποταμῶν εἶναι κεκαλυμμέναι ὑπὸ δασῶν. Τὸ νότιον τμῆμα τῆς Βραζιλίας ἔχει κλῖμα εὔκρατον (Ἰανουάριος+25, Ἰούνιος, Ἰούλιος+15). Τὸ ἐσωτερικὸν τμῆμα τοῦ ὀροπεδίου ἔχει θερμοκρασίαν ἀρκετὰ ὑψηλήν, ἀπὸ τοῦ 12° πλάτους ὅμως τὸ κλῖμα μεταβάλλεται εἰς τροπικόν, μετὰ θέρους θερμοῦ καὶ βροχεροῦ καὶ χειμῶνος ψυχροῦ καὶ ξηροῦ μετὰ παγετώνων. Ἐπὶ τοῦ Βραζιλιανοῦ ὀροπεδίου τὰ δάση εἶναι ἄφθονα. Ὑπάρχουν ἐπίσης πολλαὶ κοιλάδες καὶ λειμῶνες μετὰ ποικίλης φυτείας. Τὰ κυριώτερα τῶν ζῴων εἶναι οἱ λύκοι, αἱ ἀλώπεκες, οἱ λαγωοί, τὰ ἑρπετά, αἱ στρουθοκάμηλοι κτλ.

—[ΟΙΚΟΝ. ΓΕΩΓΡ.] Ἐπὶ πολὺ χρονικὸν διάστημα ἡ Βραζιλία λόγῳ τῶν δασῶν της ὑπῆρξεν ἡ κατ' ἐξοχὴν παραγωγὸς χώρα τοῦ καουτσούκ. Ἀπὸ τοῦ 1910 ὅμως ἡ παραγωγὴ τοῦ καουισοὺκ ἐν Βραζιλίᾳ ἠλαττώθη εἰς τὸ πέμπτον. Αἰτία τῆς ἐλαττώσεως τῆς παραγωγῆς εἶναι αἱ δυσκολίαι τὰς ὁποίας ὁλονὲν συναντοῦν οἱ συλλογεῖς τοῦ φυσικοῦ καουτσοὺκ εἰς τὰ βάθη τῶν δυσπροσίτων δασῶν. Καὶ διὰ τοῦτο τὸ δασικὸν καουτσοὺκ ὑποχωρεῖ ἤδη πρὸ τοῦ εἰδικῶς φυτευομένου, ἡ δὲ Βραζιλία δὲν ἔχει πλέον τὸ μονοπώλιον τοῦ προϊόντος τούτου. Ἀντὶ τούτου ὅμως ἔχει τὸ τῆς οἰκοδομησίμου καὶ ξυλουργικῆς ξυλείας, τῆς χρωστικῆς ξυλείας, τοῦ κόμμεως εἰς διαφόρους ποιότητας, τῶν φαρμακευτικῶν φυτῶν καὶ ἰδίως τοῦ «ματέ», ἐκ τῶν φύλλων τοῦ ὁποίου ἐξάγεται ποτὸν ὑγιεινὸν καὶ δυναμωτικόν, γνωστὸν καθ' ἅπασαν τὴν Ἀμερικήν.

Γεωργία. Ἡ Βραζιλία εἶναι πρὸ παντὸς χώρα γεωργική. Εἰς τὰς πολιτείας τὰς κειμένας ἐν τῇ ζώνῃ τῇ εὑρισκομένῃ πρὸς βορρᾶν τοῦ τροπικοῦ τοῦ Αἰγόκερω ἡ καλλιέργεια γίνεται ἐπὶ τεραστίων ἐκτάσεων, ὅπου ἐργάζονται οἱ μαῦροι. Εἰς τὰς ἐκτάσεις ταύτας καλλιεργοῦνται ὁ βάμβαξ, ὁ καπνός, τὸ ζαχαροκάλαμον, τὸ κακάον, ἡ ὄρυζα κ. τ. λ. Ὁ μεγαλύτερος ὅμως γεωργικὸς πλοῦτος τῆς Βραζιλίας εἶναι ὁ καφές, τοῦ ὁποίου ἡ καλλιέργεια, ἀρκετὰ ἔντονος εἰς τὰς πολιτείας τῆς *Μπαΐας*, τοῦ *Ἐσπίριτο Σάντο* καὶ τοῦ *Ρίου-Ἰανεΐρου*, εἶναι ἐντονωτάτη εἰς τὴν πολιτείαν τοῦ *Σὰν Πάολο*. Κατὰ τὸ 1800 ἡ παραγωγὴ τοῦ καφὲ ἦτο ἐλαχίστη, ὑπολογιζομένη μόλις εἰς 750 χιλιόγραμμα. Κατόπιν ὅμως αὕτη ἀνεπτύχθη ταχέως, εἰς τρόπον ὥστε τῷ 1890 ὑπερέβαινε τὴν παραγωγὴν ὅλων τῶν ἄλλων καφεπαραγωγικῶν χωρῶν τοῦ κόσμου, συμπεριλαμβανομένης τῆς Ἰάβας καὶ τῆς Ἀραβίας. Ἡ παγκοσμία παραγωγὴ τοῦ καφὲ ὑπολογίζεται εἰς 980 ἑκατομμύρια χιλιόγραμμα κατ' ἔτος, ἐξ ὧν τὰ 750 ἑκατομμύρια, ἤτοι τὰ τέσσαρα πέμπτα, παράγονται ἐν Βραζιλίᾳ. Κατ' ἀρχὰς ἡ καλλιέργεια τοῦ καφὲ περιωρίζετο εἰς τὴν πολιτείαν τοῦ *Ρίο*. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅμως ἐπεξετάθη εἰς τὴν πολιτείαν τοῦ *Ἐσπίριτο-Σάντο* καὶ τελευταίως εἰς τὴν πολιτείαν τοῦ *Σὰν-Πάολο* καὶ τῆς *Μίνας*. Αἱ φυτεῖαι τοῦ καφὲ εἶναι τεράστιαι, περιλαμβάνουσαι ἀπὸ 4 μέχρις 6 ἑκατομμύρια δενδρυλλίων, ἐπὶ ἐπιφανείας 10 μέχρις 20 ἑκταρίων. Ὁ κυριώτερος λιμὴν τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ καφὲ εἶναι ὁ *Σάντος* καὶ μετ' αὐτὸν ὁ *Ρίο*, ἡ *Μπαΐα* καὶ ἡ *Βικτωρία*. Ἡ ἐπελθοῦσα ὅμως βραδύτερον κρίσις τοῦ καφὲ εἰς τὸ παγκόσμιον ἐμπόριον ἔπεισε τοὺς Βραζιλιανοὺς περὶ τοῦ κινδύνου τῆς ἀφοσιώσεως μιᾶς χώρας εἰς τὴν παραγωγὴν ἑνὸς μόνον προϊόντος καὶ ηὐνόησε τὴν ἀνάπτυξιν τῆς καλλιεργείας καὶ τῶν ἄλλων προϊόντων. Ἐν Βραζιλίᾳ ἀκμάζει ἐπίσης ἡ κτηνοτροφία, ἰδίως εἰς τὸ νότιον τμῆμα αὐτῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ *Ρίο-Γκράντε-ντὸ-Σούλ*, ἐξάγονται δὲ ἁλίπαστα κρέατα εἰς τὰς Ἀντίλλας καὶ δέρματα εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας τῆς Β. Ἀμερικῆς καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἡ ἁλιεία ἀποτελεῖ ἑτέραν πηγὴν πλούτου, τροφοδοτοῦσα τὴν βιομηχανίαν τῶν κονσερβῶν, ἰδίως εἰς τὰς πόλεις *Πόρτο-Ἀλέγκρε* καὶ *Ρίο-Γκράντε*.

Βιομηχανία. Μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἡ Βραζιλία εἰσῆγεν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ πάντα τὰ βιομηχανικὰ εἴδη, τῶν ὁποίων εἶχεν ἀνάγκην. Αἱ δυσκολίαι τῆς προμηθείας τῶν εἰδῶν τούτων κατὰ τὸν πόλεμον ὑπεχρέωσαν αὐτὴν νὰ ἀναπτύξῃ τὴν βιομηχανίαν της. Ἡ βιομηχανία τοῦ βάμβακος ὑπερέχει ὅλων τῶν ἄλλων (ὑφαντουργεῖα, κλωστήρια) καὶ κατορθώνει ἤδη νὰ ἐπαρκῇ εἰς τὴν ἐγχωρίαν κατανάλωσιν, ἰδίως διὰ τῶν ἐργοστασίων τῆς *Μπαΐας*, τοῦ *Ρίο Ἰανεΐρου* καὶ τοῦ *Πόρτο-Ἀλέγκρε*. Ἐν Βραζιλίᾳ ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ σημαντικὰ ζαχαροποιεῖα.

Ἐμπόριον. Τὸ ἐμπόριον τῆς Βραζιλίας βαίνει ὁλονὲν αὐξανόμενον. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἀνεπτύχθη μεγάλως καὶ προσεπόρισεν εἰς τὴν χώραν ἱκανὸν πλοῦτον, ὁ ὁποῖος ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὴν νὰ ἐξυγιάνῃ τὰ οἰκονομικά της, τελείως κατεστραμμένα πρότερον ἀπὸ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους. Ἤδη τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Βραζιλίας εἶναι ἀνώτερον τοῦ εἰσαγωγικοῦ. Ἡ ἐξαγωγὴ περιλαμβάνει τὸν καφέν, τὴν ξυλείαν, τὴν ζάχαριν, τὰ δέρματα, τὸ καουτσούκ, τὸν καπνόν, τὸ ματέ, κ.τ.λ. καὶ γίνεται εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας τῆς Β. Ἀμερικῆς, εἰς τὴν Ἀργεντινή, εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἡ εἰσαγωγὴ περιλαμβάνει τὸν σῖτον, τὰ βαμβακερά, τους γαιάνθρακας καὶ γίνεται ἀπὸ τὰς Ἡν. Πολιτείας τῆς Β. Ἀμερικῆς, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Ἀργεντινὴν καὶ τὴν Γαλλίαν.

Μ. Δ. Β.

Συγκοινωνίαι. Αἱ συγκοινωνίαι ἐν Βραζιλίᾳ δὲν εἶναι εἰσέτι ἱκανῶς ἐκτεταμέναι καὶ ἐπαρκεῖς. Αἱ συγκοινωνίαι τῆς πεδιάδος τῆς Ἀμαζονίας καὶ τοῦ μεγάλου δάσους τοῦ Ἰσημερινοῦ γίνονται διὰ τοῦ Ἀμαζονίου ποταμοῦ καὶ τῶν παραποτάμων του. Σιδηρόδρομοι ὑπάρχουν μόνον εἰς τὰς νοτίους πολιτείας, τὸ δὲ δίκτυον αὐτῶν δὲν ὑπερβαίνει τὰ 30.000 χιλιόμετρα.

—[ΣΤΡΑΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ ὅλη χώρα διαιρεῖται εἰς 7 στρατιωτικὰς περιοχὰς καὶ 2 στρατιωτικὰ διαμερίσματα (circonscriptions mil). Κατὰ τὸ 1925 ἡ ἐν εἰρήνῃ δύναμις ἀνήρχετο εἰς 4969 ἀξιωματικοὺς καὶ 43.015 ὑπαξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας. Ἡ χωροφυλακὴ ἀποτελεῖται ἐξ 20 χιλιάδων ἀνδρῶν, ὧν 4 000 ἄνδρες εἰς τὴν πρωτεύουσαν *Ρίον-Ἰανεΐρον* (Rio-de-Janeiro). Ἡ Βραζιλία κέκτηται στόλον ἐκ δυνάμεως 18 πολεμικῶν πλοίων. Στρατιωτικοῦ ἐνδιαφέροντος εἶναι ὁ ποταμὸς *Ἀμαζόνιος* πλωτὸς εἰς μῆκος 2.000 χιλ., καὶ οἱ παραπόταμοι τοῦ *Λαπλάτα (Παράνα)*. Ὁ εἰς τὰς πεδιάδας ἐπιχειρῶν στρατὸς θὰ ἔχῃ μεγίστους καύσωνας καὶ βροχὰς ἀφθόνους, ἐπὶ δὲ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων ψύχη παγετώδη καὶ διαρκεῖς σχεδὸν χιόνας. Ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐδαφικῆς ἐκτάσεως τῆς ὁμοσπονδιακῆς δημοκρατίας, ἀποτελούσης τὸ πλεῖστον τῆς νοτίου Ἀμερικῆς, αἱ ἐν αὐτῇ πιθαναὶ ἐπιχειρήσεις ποικίλλουσι μεγάλως, ἀναλόγως τῆς περιοχῆς καὶ τοῦ βορείου πλάτους αὐτῆς ἐφ' ἧς διεξάγονται αἱ συγκρούσεις. Τὰ ὅμορα τῆς Βραζιλίας κράτη διαιροῦνται εἰς δύο: α') Τὰ αὐτοτελῆ κράτη τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, ἅτινα ἔχουσιν ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Βραζιλίαν πολὺ μικροτέρους πληθυσμούς, πᾶσα δὲ σύγκρουσις τούτων πρὸς αὐτὴν εἶναι ἄνισος. Τὰ πιθανὰ πεδία πολεμικῆς ἐνεργείας παρέχουσι μεγίστας δυσχερείας κινήσεως, διατροφῆς, διαμονῆς, πᾶσα δὲ κατάκτησις βραζιλιανοῦ ἐδάφους ἔσται ἄνευ ἀποτελέσματος, καθότι οἱ πυκνοὶ πληθυσμοὶ καὶ τὰ μεγάλα κέντρα κατοίκων εὑρίσκονται πλησίον τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, κατὰ χιλιάδας χιλιομέτρων μακρὰν τῶν συνόρων. Εἰς τὰς ἀνατολικὰς περιοχὰς τῆς ὁμοσπονδίας δέον νὰ δοθῶσιν αἱ μάχαι πρὸς καταστροφὴν τῆς ἐνόπλου βραζιλιανῆς δυνάμεως, ἄνευ τῆς κατανικήσεως τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ ἐπιβληθῇ ἡ δύναμις τοῦ ἀντιπάλου. β') Αἱ ἀποικίαι μεγάλων κρατῶν, ὡς ἡ βρεττανικὴ καὶ γαλλικὴ Γουϊάνα (Guyane), αἵτινες δύνανται νὰ διαθέσωσιν ἄπειρα πολεμικὰ μέσα πρὸς ἐπιβολὴν τῆς θελήσεως αὐ-

Digitized by Google

τῶν. Ἀλλὰ δέον νὰ παρατηρήσωμεν, πρῶτον ὅτι πρὸς νότον τῆς Γουϊάνης ἐκτείνονται, εἰς τὸ ὕψος τοῦ Ἰσημερινοῦ ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς, ἡ παμμεγίστη βραζιλιανὴ *Γουϊάνα*, ἡ αὐτόνομος ἐπαρχία τοῦ *Ἀμαζονίου* καὶ τοῦ *Πάρα* (Para), αἵτινες εἰσὶν ἀραιότατα κατῳκημέναι, μόλις ἔχουσαι 0.2—0.9 κατοίκους κατὰ τετραγ. χιλιόμετρον· δεύτερον ὅτι αἱ δυσχέρειαι ὑπερβάσεως τοῦ παμμεγίστου ποταμοῦ Ἀμαζονίου καὶ τῶν παραποταμίων αὐτοῦ εἶναι παμμέγισται.

Ἐν πιθανῇ ἐνεργείᾳ μεγάλων ναυτικῶν δυνάμεων, ὡς ἡ Γαλλία καὶ Ἀγγλία, δι' ἀποβάσεων εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἐν ἀρχῇ ἐπιχείρησις τοιαύτη δύναται νὰ στεφθῇ δι' ἐπιτυχίας, ἀλλ' ἡ ἐπιτυχία δὲν δύναται νὰ ᾖ διαρκής, ἐκτὸς ἐὰν ἡ ἀπόβασις ἔχῃ ὡς σκοπὸν τὴν καταστροφὴν τῶν μεγάλων παραλίων πόλεων, ὡς τὸ *Ρίον-Ἰανέϊρον*, *Ρεσίφ* (Resife ἢ Pernambuco), *Σὰν-Σαλβατὸρ* (São Salvator) κτλ.

Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

—[ΙΣΤΟΡ.] Παλαιὸν ἔγγραφον ἀποδίδει τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Βραζιλίας εἴς τινα Πορτογάλον, καλούμενον Ζουὰν Ραμάλλιο, ὅστις πρῶτος φέρεται μεταβὰς εἰς τὴν χώραν ταύτην ἐν ἔτει 1490. Ὁ Ἱσπανὸς ἐξερευνητὴς Βικέντιος Γιανὲθ Πινσόν, σύντροφος τοῦ Κολόμβου, περιέπλευσε δὶς τὰς ἀκτὰς τῆς Βραζιλίας (1488—1499). Ἐν ἔτει 1499 ἕτερος Ἱσπανός, ὁ Ἀλόνσος ντὲ Ὀχέντα, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀμερίκου Βεσπούκη, ἀνεκάλυψε τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Ντόσε ἢ Ντοῦλσε καὶ ἐσυνέχισε τὸν πλοῦν αὐτοῦ, κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν, μέχρι τῆς Βενεζουέλας. Βραδύτερον ὁ Διέγος ντὲ Λέπε, ἐξορμηθεὶς ἐκ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Ἁγίου Αὐγουστίνου, ὅπερ μετωνόμασε Rostro Hermoso, εἰσέπλευσεν εἰς τὸν κόλπον Παρία, μετὰ πάροδον δὲ ὀλίγων μηνῶν ὁ Πέτρος Ἀλβαρὲζ Καμπράλ, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Πορτογαλίας δὸν Μανουὴλ εἰς τὰς Ἰνδίας, ἵνα ἐπιτύχῃ παρὰ τῶν *ρατζᾶς* ἐλευθερίαν ἐμπορίου μετὰ τῶν Πορτογάλων καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκχριστιανίσεως τῶν ἐν τῇ Ἰνδικῇ πορτογαλικῶν κτήσεων, προσήγγισε τυχαίως εἰς τὴν Βραζιλίαν, ἣν κατέλαβεν ἐν ὀνόματι τοῦ δὸν Μανουὴλ καὶ ὠνόμασε «Νῆσον τοῦ Ἀληθινοῦ Σταυροῦ» (Ilha da Vera Cruz). Ἡ χώρα ἐκλήθη βραδύτερον *Βραζιλία* ἐκ τοῦ *brasa*, ονόματος δένδρου, τὸν ἐρυθρὸν χυμὸν τοῦ ὁποίου μετεχειρίζοντο αἱ γυναῖκες πρὸς ἐπάλειψιν τοῦ προσώπου χάριν καλλωπισμοῦ.

Οἱ Πορτογάλοι δὲν ἀπέδωκαν κατ' ἀρχὰς μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Βραζιλίας, διότι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἦσαν ἀπησχολημένοι μὲ τὰς ἀποικίας των εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας, ἐθεώρουν δὲ τὸν Νέον Κόσμον ὡς ἐπέκτασιν τῆς Ἰνδικῆς. Ἐν τῷ μεταξὺ περιέπλευσαν τὴν Βραζιλίαν οἱ Πορτογάλοι Ζουὰν Τσέλλιο καὶ Διέγος Ριμπέϊρα μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σὰν Ρόκε καὶ τοῦ Μαρανιόν. Ἀπὸ τοῦ 1501—1502 καὶ ἀπὸ τοῦ 1503—1504 ἐγένοντο δύο ἀποστολαί, εἰς ἃς ἔλαβε μέρος καὶ ὁ Ἀμέρικος Βεσπούκης. Ἡ πρώτη, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἀνδρέου Γκογκαλβές, ἐξηρεύνησε τὴν ἀκτὴν μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Σὰν Ρόκε καὶ Κανανέα, κατόπιν δὲ διηυθύνθη νοτιοανατολικῶς μέχρι χώρας τινός, ἥτις ὑποτίθεται ὅτι ἦτο ἡ νότιος Γεωργία. Ἡ δευτέρα, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Γκοντζάλο Τσέλλιο, περιέπλευσε τὴν αὐτὴν ἀκτὴν ἐπὶ τῆς Μπαΐας μέχρι τῆς νοτίου Βραζιλίας. Εἰς τὴν νῆσον Φερτινάντο ντὲ Νορόνια ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀποστολῆς ταύτης ἐχωρίσθη ἀπὸ τὸν Ἀμέρικον Βεσπούκην. Δύο μικρὰ φρούρια, ἀνεγερθέντα ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω ἐξερευνητῶν ἐν τῷ ἀκρωτηρίῳ Φρίο καὶ ἐν Ρίῳ Ἰανεΐρῳ, κατηδαφίσθησαν μετ' ὀλίγον ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν. Ὁ Βεσπούκης ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Λισαβῶνα τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1504, εἴς τινα δὲ παρ' αὐτοῦ φιλοπονηθέντα χάρτην τῶν ἐξερευνηθέντων νέων ἀμερικανικῶν ἐδαφῶν ἀναγινώσκομεν τὴν ἑξῆς χαρακτηριστικὴν φράσιν του ἐν σχέσει πρὸς τὴν Βραζιλίαν: «e se nel mondo è alcun paradisso terrestre, senza dubio dee esser, non molto lontano da questi luoghi» («Καὶ ἐὰν ὑπάρχῃ ἐπίγειός τις παράδεισος, δὲν θὰ εἶναι ἀναμφιβόλως μακρὰν τοῦ τόπου τούτου»).

Τῷ 1501 Γάλλος τις, ὀνομαζόμενος Πολμιὲ ντὲ Γκοσβίλ, προσωρμίσθη εἰς τὴν παρὰ τοῦ Ἀμερίκου Βεσπούκη ἐξερευνηθεῖσαν περιφέρειαν. Τῷ 1505 πορτογαλικὴ ἀποστολή, διευθυνομένη ὑπὸ τοῦ Νούνιο Μανοέλ, περιέπλευσε τὰς μεσημβρινὰς τῆς Βραζιλίας ἀκτάς, ἀνεκάλυψε τὸ Ρίον τὲ Λὰ Πλάτα καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ κόλπου Σὰν Ματία ἐν Παταγωνίᾳ. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1506 πᾶσα πορτογαλικὴ μοῖρα, προωρισμένη διὰ τὰς Ἰνδίας, προσήγγιζεν εἰς τὴν Βραζιλίαν, ἣν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐπεσκέφθη ὁ Ἀλμπουκέρκε καὶ ὁ Τριστὰν ντὲ Κούνια. Τῷ 1508 οἱ πρῶτοι Ἱσπανοὶ ἐξερευνηταὶ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, ὁ Σόλις καὶ ὁ Πινσόν, περιέπλευσαν τὴν Βραζιλίαν. Ὁ Μαγελλᾶνος, ὁ Καμπότο καὶ ὁ Ὀρελλιάνα διέσχισαν κατὰ τὰ ἔτη 1519 1526 καὶ 1543 τὸν ποταμὸν τῶν Ἀμαζόνων, ὁ δὲ Πέτρος Τεξέϊρα κατὰ ἔτη 1538 καὶ 1539.

Τὸ ζήτημα τοῦ ἀποικισμοῦ τῆς Βραζιλίας ἐλύθη ὑπὸ τῶν Πορτογάλων τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1530. Μέχρι τοῦ ἔτους τούτου πολυάριθμα ξένα πλοῖα, ἰδίᾳ δὲ γαλλικά, μετέφερον ἐκ Βραζιλίας ξυλείαν. Ἐξ ἄλλου πολλοὶ Εὐρωπαῖοι εἶχον ἤδη ἱδρύσει ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐργοστάσια, ὁ δὲ πορτογαλικὸς στολίσκος, ὁ ἐντεταλμένος νὰ διαφυλάττῃ τὰς ἀκτάς, ἦτο ἀνίκανος ν' ἀντιμετωπίζῃ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ξένων, οἵτινες ἔσπευδον ἀθρόοι εἰς τὴν Βραζιλίαν. Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου ἡ πορτογαλικὴ κυβέρνησις ἔπεμψεν εἰς τὴν χώραν ταύτην τὸν Ἀλόνσον Μαρτῖνον ντὲ Σούζα μετ' ἰσχυρᾶς δυνάμεως. Ὁ Σούζα ἔκτισε τὴν πρώτην πόλιν τῆς Βραζιλίας, τὸν Ἅγιον Βικέντιον, βραδύτερον δὲ τὴν Πιρατινίγκα. Ὁ βασιλεὺς τῆς Πορτογαλίας Ἰωάννης ὁ Γ', πληροφορηθεὶς ἐν τῷ μεταξύ, ὅτι οἱ Γάλλοι ἐγίνοντο καθημερινῶς ἐπιθετικώτεροι, ἀπεφάσισε νὰ προβῇ εἰς τὴν λῆψιν δραστηρίων μέτρων. Διῄρεσε τὴν Βραζιλίαν εἰς δώδεκα στρατιωτικὰς περιφερείας (capitanias), διανεμηθείσας μεταξὺ ἀτόμων, ἅτινα ἐκρίθησαν ἱκανὰ νὰ τὰς διοικήσωσι. Τὰ ἄτομα ταῦτα ἀπέλαυον μεγίστων προνομίων, ἦσαν δὲ ὑποχρεωμένα νὰ πληρώνωσιν ἐλαφροτάτους μόνον φόρους εἰς τὴν μητρόπολιν.

Τῷ 1538 διωρίσθη ἐν Βραζιλίᾳ γενικὸς διοικητὴς (gobernador general), ἕδρα τοῦ ὁποίου ἦτο τὸ Τόντος ὸς Σάντος. Ὡς τοιοῦτος δ' ἐξελέγη ὁ Θωμᾶς ντὲ Σούζα, ὅστις μετέβη εἰς τὴν νέαν πορτογαλικὴν ἀποικίαν συνοδευόμενος ὑπὸ τετρακοσίων Πορτογάλων στρατιωτῶν καὶ πολλῶν ἐργατῶν. Ὁ Σούζα ἔκτισε τὴν πόλιν Μπαΐαν, εἰσήγαγε τὴν κτηνοτροφίαν, ἐβελτίωσε τὴν γεωργίαν καὶ προσεπάθησε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ἰθαγενῶν. Ἐπίσης ἀπετέλουν μέρος τῆς ἀκολουθίας του πολυάριθμοι Ἰησουῖται, ἡ δρᾶσις ὁποίων ὑπῆρξε διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἀποικίας εὐεργετικωτάτη. Οἱ Ἰησουῖται κατώρθωσαν νὰ ἐκχριστιανίσουν καὶ ἐκπολιτίσουν τοὺς αὐτόχθονας, παρέσχον μεγάλην βοήθειαν εἰς τὴν διοικητικὴν συγκρότησιν τῆς Βραζιλίας, ἰδίᾳ δὲ ὁ πατὴρ Ἐμμανουὴλ ντὲ Νόμπρεγκα, γνωστὸς διὰ τὴν διοικητικὴν αὐτοῦ ἰδιοφυΐαν, συνειργάσθη μετὰ τοῦ Σούζα ἀποτελεσματικῶς διὰ τὴν ἑνότητα τῆς ἀποικίας. Αἱ προσπάθειαι τοῦ Νόμπρεγκα προὐκάλεσαν τὸν φθόνον πολλῶν ἐκκλησιαστικῶν, διὸ καί, ἵνα ἐπιβληθῇ εἰς τοὺς ἀντιζήλους του καὶ συνεχίσῃ τὸ ἔργον του ἀπερισπάστως, κατώρθωσε νὰ διορισθῇ ἀρχιεπίσκοπος ἐν Μπαΐᾳ (1552).

Δεύτερος διοικητὴς τῆς Βραζιλίας ὑπῆρξεν ὁ Ντουάρτε ντὰ Κόστα (1553—1557), κατὰ τὴν περίοδον τῆς διοικήσεως τοῦ ὁποίου γεννῶνται καταστρεπτικοὶ διὰ τὴν πρόοδον τῆς χώρας ἀγῶνες μεταξὺ τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Μπαΐας ἐπέστρεψεν εἰς Πορτογαλίαν, οἱ δὲ Γάλλοι, ἐπωφεληθέντες τῶν ταραχῶν, κατέλαβον τὸ Ρίο Ἰανέϊρον ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Νικολάου Ντυρὰν ντὲ Βιλγκαινιόν. Ὁ Μὲμ ντὲ Σά, τρίτος διοικητὴς τῆς Βραζιλίας, ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του τῷ 1558, κατορθώσας δὲ νὰ κατευνάσῃ τὰ ἐξημμένα πνεύματα, κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως ἐκδιώξῃ πάντας τοὺς ἐν Ρίῳ Ἰανεΐρῳ ἐγκαταστάντας Γάλλους, οἵτινες ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ εἶχον οἰκοδομήσει ἐπί τινος νησῖδος τὸ φρούριον Κολινύ. Οἱ Γάλλοι, ἐξαναγκασθέντες νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸ Ρίον Ἰανέϊρον (1560), ἐτράπησαν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, ὅπου, συμμαχήσαντες μετὰ τῶν Ἐρυθροδέρμων, ᾠκοδόμησαν πολλὰ φρούρια. Ἡ εἰς Βραζιλίαν ἀποστολὴ δυνάμεων ὑπὸ τὸν Ἐστασίο ντὲ Σά, ἐξάδελφον τοῦ διοικητοῦ, ἐπέτρεψε τὴν ἀπερίσπαστον συνέχισιν τοῦ ἀποικισμοῦ τῆς χώρας. Ὁ Ἐστασίο ντὲ Σὰ ἔκτισε τὸ προάστειον τοῦ Ἁγίου Σεβαστιανοῦ τοῦ Ρίου Ἰανεΐρου, καὶ κατώρθωσε νὰ ἐξοντώσῃ ἅπαντας τοὺς ἐπιδρομεῖς εἰς δύο αἱματηροτάτους ἀγῶνας, συναφθέντας ἐν ἔτει 1567. Πλὴν τῶν πολεμικῶν τούτων ἐπιτυχιῶν καὶ τῶν νικῶν τῶν Πορτογάλων κατὰ τῶν Ἐρυθροδέρμων, ὁ Μὲμ ντὲ Σὰ παρέσχε μεγίστην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν Βραζιλίαν διὰ τῆς προθυμοτάτης ὑποστηρίξεως, ἣν προσέφερεν εἰς τοὺς ἱεραποστόλους, οἵτινες κατέβαλλον πᾶσαν προσπάθειαν, πολλάκις διατρέχοντες τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων, ὅπως προσηλυτίσουν τοὺς ἰθαγενεῖς εἰδωλολάτρας εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μὲμ ντὲ Σὰ (1572), ἡ μητρόπολις ἀπεφάσισε νὰ διαιρέσῃ τὴν Βραζιλίαν εἰς δύο μεγάλας διοικητικὰς περιφερείας, πρωτεύουσαι τῶν ὁποίων ἦσαν ἡ Μπαΐα καὶ τὸ Ρίον Ἰανέϊρον. Καὶ τῆς μὲν βορείου περιφερείας διοικητὴς διωρίσθη ὁ Λουδοβῖκος ντὲ Μπρίτο ὑ Ἀλμέϊντα, ὅστις παρεσκεύασε τὸ ἔδαφος εἰρηνικῆς διεισδύσεως εἰς τὴν χώραν μὲ τὴν συνεργασίαν τῶν ἐκεῖ ἱεραποστόλων, προσεπάθησε δὲ συγχρόνως νὰ προσαρτήσῃ τὴν περιφέρειαν Σερζίπε εἰς τὴν ἀποικίαν, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο, λόγῳ τῶν μηχανορραφιῶν ἐνίων ἀντιζήλων του· εἰς δὲ τὴν νότιον ἐστάλη ὁ Ἀντώνιος Σαλέμα, ὅστις ἐφόνευσε πολυαρίθμους ἰθαγενεῖς, πλείστους ἐξ αὐτῶν κατέστησε δούλους, ὀλιγίστους δὲ μόνον ἀπέστειλεν εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀποστολὰς πρὸς ἐκχριστιάνισιν. Ἡ ὁμαδικὴ δολοφονία ὑπῆρξε καὶ διὰ τοὺς ἐν τῷ μεταξὺ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐγκατεσταθέντας Γάλλους καταστρεπτική, διότι οὗτοι εἰς πάσας τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ἐνεργείας των ἐστηρίχθησαν πάντοτε εἰς τὴν βοήθειαν τῶν ἰθαγενῶν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀνεκαλύφθησαν πλουσιώτατα μεταλλεῖα ἐν Βραζιλίᾳ. Ἐν ἔτει 1577, καταργηθείσης τῆς μνησθείσης διοικητικῆς ὑποδιαιρέσεως, γενικὸς διοικητὴς διωρίσθη ὁ Λουῒς ντὲ Μπρίτο, τὸν ὁποῖον, παραιτηθέντα μετ' ὀλίγον, διεδέχθη ὁ Λαυρέντιος ντὲ Βέϊγκα. Οὗτος διῴκησε μικρὸν χρόνον καὶ ἠναγκάσθη νὰ παλαίσῃ κατὰ μεγάλων δυσχερειῶν, ἰδίᾳ δὲ λόγῳ τοῦ λαθρεμπορίου ξυλείας, ὅπερ διενήργουν Γάλλοι ἄποικοι ἐν τῇ βορείῳ Βραζιλίᾳ. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἡ διοίκησις ἀνετέθη προσωρινῶς εἰς τὸ δημοτικὸν συμβούλιον τῆς Μπαΐας, τὸν ἀρχιεπίσκοπον καὶ τὸν ἀνώτερον στρατιωτικὸν καὶ δικαστικὸν ἐπόπτην (oidor) Κοσμᾶν Ραγγέλ. Ὁ Ραγγέλ, φιλόδοξος καὶ ἐνεργητικώτατος, διῴκησε δικτατορικῶς μέχρι τοῦ 1583, ὁπότε ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Ἐμμανουὴλ Τέλλες Μπαρρέτο. Οὗτος προσήρτησεν εἰς τὴν Βραζιλίαν τὴν Παραΰμπαν (1586) καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς καπουκίνους καὶ τοὺς καρμελίτας νὰ ἱδρύσουν μονὰς καὶ νὰ κτίσουν ἐκκλησίας ἐπὶ τῷ τέλει προσηλυτίσεως τῶν αὐτοχθόνων εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἡ Βραζιλία διῳκήθη καὶ πάλιν ὑπὸ συμβουλίου, ὅπερ κατώρθωσε νὰ εἰρηνεύσῃ τὴν περιοχὴν τοῦ Σερζίπε, ἥτις ἐγένετο νέα στρατιωτικὴ περιφέρεια (capitania). Ἐπίσης ἔκτισε τὴν Κατσέϊρα καὶ ἀνήγειρε πολλὰ φρούρια. Τὸ συμβούλιον τοῦτο διεδέχθη ὡς γενικὸς διοικητὴς ὁ δὸν Φραγκῖσκος ντὲ Σούζα, ἡ διοικητικὴ δρᾶσις τοῦ ὁποίου, καίτοι ἀτυχεστάτη ἐν πολλοῖς, διεκρίθη οὐχ ἧττον διὰ τῆς κατακτήσεως τοῦ Ρίο Γκράντε καὶ τῆς κτίσεως τοῦ Νατάλ.

Μικρὸν μετὰ ταῦτα χρόνον ὁ Ἄγγλος πειρατὴς Κάβεντις καὶ οἱ κουρσάροι Βεννὲρ καὶ Λαγκάστερ ἐλεηλάτησαν τὸ Σάντος καὶ ἄλλας παραλιακὰς πόλεις, κατέλαβον δ' ἐν Περναμπούκῳ πλουσιώτατα λάφυρα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην (1597) ἀπέθανεν ἐν Ρεριτίγκμπᾳ ὁ ἰησουίτης Ζοσὲ ντὲ Ἀγκιέτα, ὅστις διεδραμάτισεν ἐν τῷ ἐκχριστιανισμῷ τῶν ἐγχωρίων μέγιστον πρόσωπον, κληθεὶς «ἀπόστολος τῶν Ἐρυθροδέρμων». Τὸν Σούζα διεδέχθησαν ὁ Διέγος Μποτέλιο (1602—1607) καὶ ὁ Διέγος Μενεζὲς ὑ Σικέϊρα (1607—1608), ἡ δὲ Βραζιλία διῃρέθη πάλιν εἰς δύο διοικητικὰς περιφερείας. Βραδύτερον ὁ Γάσπαρη ντὲ Σούζα διωργάνωσε στρατιωτικὴν ἀποστολήν, ἥτις ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν κατάληψιν τοῦ Μαρανιόν, πόλεως κτισθείσης ὑπὸ τῶν Γάλλων Ἰακώβου Ριφὼ καὶ Καρόλου ντὲ Βώ. Ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐκστρατείας ταύτης καὶ ὁ θρίαμβος τῶν πορτογαλικῶν ὅπλων ἐν Γκουαξεντούμπᾳ (1615) κατέστησαν δυνατὴν τὴν ἐπέκτασιν τῶν Πορτογάλων μέχρι τῆς βορείου Βραζιλίας. Ὁ Φραγκῖσκος Καλντέϊρα Καστέλλο Μπράγκο ἀνήγειρε τὸ φρούριον Πρεσέπε καὶ παρέσχεν οὕτως ἀφετηρίαν εἰς τὴν κτίσιν τῆς πόλεως Μπελέμ (Παρά). Τῷ 1621, τῆς Πορτογαλίας καθυποταγείσης εἰς τοὺς Ἱσπανούς, ἡ αὐλὴ τῆς Ἱσπανίας ἐχώρισεν ἀπὸ τῆς λοιπῆς Βραζιλίας τὸ Μαρανιόν, ἱδρύσασα ἴδιον ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῆς Βραζιλίας κράτος, ἀνέθηκε δὲ τὴν διοίκησιν αὐτοῦ εἰς τὸν Φραγκῖσκον Τσέλο ντὲ Καρβάλλιο.

Οἱ μεταξὺ τῆς Ἱσπανίας καὶ τῶν Κάτω Χωρῶν πόλεμοι ἔσχον ἀντίκτυπον καὶ ἐν Βραζιλίᾳ. Ἐν ἔτει 1624 ἡ «Ἑταιρεία τῶν Ἰνδιῶν» ἐποφθαλμία[σασα] τὴν Βραζιλίαν, ὑπὸ τὸ πρόσχημα δὲ ἐπιστημονικῆς ἐξερευνήσεως τῆς χώρας ἔπεμψεν ἐκεῖ ἰσχυρὸν στόλον, τοῦ ὁποίου ἐπέβαινον ἀγήματα ἐκ δύο χιλιάδων ἀνδρῶν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἰακώβου Βίλλεκενς καὶ τοῦ Πέτρου Χεΰν. Ὁ στόλος οὗτος κατέλαβε τὰ φρούρια τῆς Μπαΐας καὶ ᾐχμαλώτισε τὰς ἀρχάς. Οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων ἐδήλωσαν ὑποταγὴν εἰς τοὺς κατακτητάς, ἡ δὲ διοίκησις τῆς πόλεως ἀνετέθη εἰς τὸν ταγματάρχην φὰν Ντόρτ. Οἱ Βραζιλιανοί, βαρέως φέροντες τὴν νέαν κατάστασιν, ἐστασίαζον καὶ συνωμότουν διαρκῶς κατὰ τῶν Ὀλλανδῶν, εἰς μίαν δὲ τῶν στάσεων τούτων ἐθανατώθη ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς πόλεως. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ δοὺξ Ὀλιβάρες ἐξώπλισεν ἐν Ἱσπανίᾳ ἰσχυρὸν στόλον, ὅστις, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ναυάρχου Φαντρικὲ ντὲ Τολέντο, κατέπλευσεν εἰς Μπαΐαν τὸν Μάρτιον τοῦ 1625. Οἱ Ὀλλανδοὶ παρεδόθησαν εἰς τὸν Ἱσπανὸν ναύαρχον καὶ ἡ πόλις περιῆλθεν εἰς τοὺς νομίμους αὐτῆς κυρίους. Ἀλλ' ἡ Ἑταιρεία τῶν Ἰνδιῶν, ὑπὸ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν νικῶν, ἃς εἶχεν ἀλλαχοῦ καταγάγει, ἐπεχείρησε νέαν πρὸς κατάκτησιν τῆς Βραζιλίας ἐκστρατείαν. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1630 ἰσχυρὰ ὀλλανδικὴ μοῖρα ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς πόλεως Ὀλίντα κειμένης ἓξ χιλιόμετρα ἀπὸ τοῦ Περναμπούκο, μεταφέρουσα στρατὸν ἐκ τεσσάρων χιλιάδων ἀνδρῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ναυάρχου Λόγκ. Ὁ Ἱσπανὸς διοικητὴς Ἀλμπουρκέρκε, καίτοι στερούμενος ἱκανῶν δυνάμεων, ἀπεφάσισε ν' ἀμυνθῇ. Ἔφραξε τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος καὶ ἠμπόδισε οὕτω τοὺς ἐπιδρομεῖς ν' ἀποβιβασθοῦν. Ἀλλ' ὁ Ὀλλανδὸς ταγματάρχης Βέρντεν ἐκυρίευσε τὴν Ὀλίντα ἀπὸ τῆς ξηρᾶς, παρὰ τὴν ἡρωϊκὴν τῶν πολιορκουμένων ἀντίστασιν. Συνέπεια τῆς καταλήψεως ταύτης ὑπῆρξεν ἡ μετ' ὀλίγας ἡμέρας παράδοσις τοῦ Περναμποῦκο εἰς τοὺς Ὀλλανδούς. Οἱ Ὀλλανδοὶ ἐκράτησαν τὴν Βραζιλίαν ὑπὸ τὴν

Digitized by Google

ριαρχίαν αὐτῶν ἐπὶ εἴκοσι τέσσαρα ὁλόκληρα ἔτη, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων δὲν ἔπαυσαν αἱ ἐχθροπραξίαι μετὰ τῶν πρώην κυριάρχων Ἱσπανῶν. Ἡ Ἑταιρεία τῶν Ἰνδιῶν, ἤδη θαλασσοκράτειρα, κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν νέαν κτῆσίν της, διὸ καὶ διώρισε γενικὸν ἐν Βραζιλίᾳ διοικητὴν τὸν κόμιτα Νασσάου Σίγκεν, μέλος τοῦ οἴκου τῆς Ὀράγγης, ἄνδρα γνωστὸν διά τε τὴν στρατιωτικὴν ἀξίαν καὶ τὴν διοικητικὴν αὐτοῦ ἱκανότητα. Τῇ βοηθείᾳ τοῦ Ἱσπανοῦ ἀρνησιπάτριδος Καλαμπάρ, οἱ Ὁλλανδοὶ κατώρθωσαν νὰ ἐπεκτείνωσι τὰς κτήσεις αὐτῶν ἐν Παραΐμπα καὶ Ριο Γκράντε ντὲλ Νόρτε, καθ' ὃν χρόνον οἱ Ἱσπανοὶ τοῦ Περναμποῦκο ἡττηθέντες ἐτράπησαν πρὸς τὴν Ἀλαγκόας. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Βραζιλιανοὶ παρεσκευάζοντο πυρετωδῶς πρὸς ἀποτίταξιν τοῦ ὀλλανδικοῦ ζυγοῦ, ὁ δὲ κόμις ντὲ Τόρρε προσεπάθει νὰ συγκεντρώσῃ ἱκανὸν ἀριθμὸν πολεμικῶν σκαφῶν, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι θὰ συνέτριβε τὰς ἐχθρικὰς ναυτικὰς δυνάμεις. Δὲν κατώρθωσεν ὅμως νὰ καταρτίσῃ στόλον σημαντικόν, οὐδ' οἱ Βραζιλιανοὶ ἦσαν τόσον δεξιοὶ καὶ γενναῖοι μαχηταὶ ὅσον οἱ Ὁλλανδοὶ πολέμιοί των. Κατὰ τὴν μεταξὺ τῶν Ἱσπανῶν-Λουσιτανῶν καὶ τῶν Ὁλλανδῶν συναφθεῖσαν ναυμαχίαν, τέσσαρας ὁλοκλήρους ἡμέρας διαρκέσασαν, ὁ ἱσπανολουσιτανικὸς στόλος ὑπέστη πανωλεθρίαν. Ἡ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀνάρρησις τοῦ Ἰωάννου Γ' τῆς Βραβάνδης, ἥτις κατέστησεν ἐκ νέου τὴν Πορτογαλίαν ἀνεξάρτητον βασίλειον, ἠνάγκασε τοὺς Πορτογάλους νὰ συνθηκολογήσουν μετὰ τῶν Ὁλλανδῶν, ἀλλὰ παρὰ τὴν συνθηκολόγησιν ταύτην αἱ ἐχθροπραξίαι ἐπανελήφθησαν ἐν Μαρανιόν, οἱ δὲ Ὁλλανδοί, ἡττηθέντες τὴν φορὰν ταύτην, ἐξηναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσιν ἀμέσως τὴν ῥηθεῖσαν περιφέρειαν. Τῷ 1644 ὁ κόμις Νασσάου ἀνεχώρησεν ἐκ Περναμποῦκο διὰ τὴν Εὐρώπην. Κατὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα ἔτη ηὐξήθη ἀκόμη περισσότερον τὸ μῖσος τῶν Βραζιλιανῶν ἐναντίον τῶν Ὁλλανδῶν, μία δὲ τῶν κυριωτέρων αἰτιῶν ὑπῆρξεν ἡ διαφορὰ τῆς θρησκείας. Πολλοὶ πατριῶται ἀνεπέτασαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ κατήγαγον ἐν Ταμπόκας νίκην περιφανῆ (1645). Ὁ ἀγὼν διήρκεσε πολλὰ ἔτη. Τῷ 1648 οἱ ἐπαναστάται, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Φραγκίσκου Μπαρρέτο ντὲ Μενεσές, ἀποσταλέντος ἐκ Πορτογαλίας, ἐνίκησαν τοὺς Ὁλλανδοὺς ἐν Γκουαραράπες, τὸν δὲ Φεβρουάριον τοῦ 1649 κατήγαγον δευτέραν νίκην, τὴν φορὰν ταύτην ἀποφασιστικήν. Ἡ Ὁλλανδία, ἐμπεπλεγμένη εἰς πόλεμον ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας, ἐγκατέλιπε τὴν Ἑταιρείαν τῶν Ἰνδιῶν εἰς τὴν τύχην της, ἡ δὲ Πορτογαλία, ἐπωφελουμένη τῆς εὐκαιρίας, ἵδρυσε καὶ αὐτὴ τὴν πολυθρύλητον «Ἐμπορικὴν Ἑταιρείαν», ὁ στόλος τῆς ὁποίας κατέπλευσεν εἰς Περναμποῦκο τῷ 1653. Ἓν ἔτος βραδύτερον, μετὰ τὴν διαδοχικὴν ἅλωσιν τῶν φρουρίων τῆς Βραζιλίας, ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τῆς Ταραμπόρντα, ἥτις ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν ὀλλανδικὴν κατοχήν.

Ἐλέχθη ἀνωτέρω, ὅτι ἡ κτίσις τῆς Πιρατινίγκα (1530) ὑπῆρξε τὸ πρῶτον βῆμα τῆς διεισδύσεως πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Βραζιλίας, ὅπερ συνέτεινεν εἰς τὴν ταχυτάτην ἀνέλιξιν τοῦ ἀποικισμοῦ τῆς περιφερείας Σὰν Πάμπλο. Οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς ταύτης (Paulistas) ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι bandeirantes, ἤτοι οἱ πρῶτοι πολεμισταί, οἵτινες ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἐρυθροδέρμων ἐντὸς τῶν δασῶν καὶ ἐξηνάγκασαν αὐτοὺς νὰ ὑποταχθῶσιν. Αἱ ἐκστρατεῖαι αὗται ἐπεξετάθησαν ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς Βραζιλίας καὶ κατέστρεψαν τὸ εἰρηνικὸν ἔργον τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀποστολῶν. Οἱ bandeiros κατώρθωσαν νὰ αἰχμαλωτίσωσιν ὑπὲρ τὰς ἑξήκοντα χιλιάδας ἰθαγενῶν, τοὺς ὁποίους ἐπώλησαν ὡς δούλους. Διὸ καὶ οἱ ἐρυθρόδερμοι, ἀντιληφθέντες ὅτι οἱ κατακτηταὶ θὰ τοὺς κατεδυνάστευον ἀγρίως, κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐλευθερίας των. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1680—1690 ἀνεκαλύφθη χρυσὸς εἰς πολλὰ μέρη, τοῦθ' ὅπερ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Βραζιλίας. Πολλοὶ ξένοι τυχοδιῶκται ἔσπευσαν εἰς τὴν χώραν ταύτην πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῶν θησαυρῶν αὐτῆς. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ bandeiros προὐκάλεσαν τὸν γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *emboabas* πόλεμον μεταξὺ τῶν Βραζιλιανῶν καὶ τῶν Πορτογάλων, αἰτία τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἡ διεκδίκησις τῶν προϊόντων τῆς πλουσίας βραζιλιανῆς γῆς. Πολλοὶ φόνοι, αἱματηραὶ συμπλοκαὶ καὶ δολοφονίαι ἐγένοντο διὰ τὸν λόγον τοῦτον.

Ἐξ ἄλλου ἡ μεταξὺ Ὀλίντα καὶ Περναμποῦκο ἀντιζηλία ὑπῆρξεν ἀφορμὴ νέου ἐμφυλίου πολεμικοῦ ἀγῶνος, ὅτε Ἰωάννης ὁ Ε' ἐχορήγησεν εἰς τὸ Περναμποῦκο τὸν τίτλον πόλεως. Στάσις τοῦ λαοῦ ἐν ἔτει 1710 ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν καλούμενον *πόλεμον τῶν Mascates* μεταξὺ Πορτογάλων καὶ Βραζιλιανῶν, ὅστις ἐτερματίσθη τῷ 1714, ὅτε δηλαδὴ ἡ Πορτογαλία ἠμνήστευσεν ἀμφοτέρας τὰς ἀντιπάλους στρατιάς. Συνελήφθη καὶ κατεδικάσθη μόνον ὁ πολυθρύλητος Βιεΐρα ντὲ Μέλλο, ὅστις ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ τὴν Βραζιλίαν δημοκρατίαν αὐτόνομον.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ Γάλλοι ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ Ρίου Ἰανεΐρου. Τῷ 1710 ὁ Ἰωάννης Κάρολος Ντυκλέρκ, θελήσας νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν ταύτην, ἡττήθη κατὰ κράτος ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ αὐτῆς Φραγκίσκου Κάστρο Μοράνς. Ὁ Γάλλος ναύαρχος Ντυγκὲ-Τρουέν, ἡγούμενος δέκα ἑπτὰ πολεμικῶν πλοίων καὶ πέντε χιλιάδων πεντακοσίων ἀνδρῶν, ἐπανέλαβε τὴν ἐπίθεσιν. Ὁ διοικητής, ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων, ἐγκατέλιπε τὴν πόλιν, ἥτις ὅμως δὲν κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων, οἱ ὁποῖοι, φοβηθέντες μήπως ἀποσταλῇ ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ στρατιὰ πρὸς ἄμυναν τῆς πόλεως, ἠρκέσθησαν εἰς τὴν εἴσπραξιν μεγάλης πολεμικῆς ἀποζημιώσεως.

Ἡ ἵδρυσις τῆς ἀποικίας Σακραμέντο ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ρίο ντὲ λὰ Πλάτα παρέσχε στάδιον νέων πολεμικῶν ἀγώνων μεταξὺ τῶν Πορτογάλων καὶ τῶν Ἱσπανῶν. Ὁ διοικητὴς τοῦ Μπουένος Ἄϊρες, Ἰωσὴφ ντὲ Γκάρρο, κατέλαβε τὴν ἀποικίαν ταύτην ἅμα τῇ ἱδρύσει αὐτῆς. Ἡ συνθήκη τοῦ 1681 παρεχώρησε τὴν Βραζιλίαν εἰς τοὺς Πορτογάλους μέχρι τοῦ 1706, ὁπότε περιῆλθεν ἐκ νέου εἰς τοὺς Ἱσπανούς, οἵτινες διετήρησαν αὐτὴν μέχρι τοῦ 1715. Κατὰ τὴν συνθήκην τῆς Οὐτρέχτης, τὸ Σακραμέντο ἐπανεδόθη εἰς τοὺς Πορτογάλους, ἀλλὰ κατελήφθη καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ δὸν Μιχαὴλ ντὲ Σαλθέντο, διοικητοῦ τοῦ Μπουένος Ἄϊρες, ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας. Τῷ 1750 οἱ Ἱσπανοὶ παρεχώρησαν τὴν ῥηθεῖσαν ἀποικίαν εἰς τοὺς Πορτογάλους, λαβόντες ὡς ἀντάλλαγμα τέσσαρας ἀποικίας ἐν Οὐρουγουάῃ.

Ἡ ἐσφαλμένη ἀποικιακὴ πολιτικὴ τῶν Πορτογάλων ἠμπόδισε τὴν οἰκονομικὴν τῆς Βραζιλίας ἀνέλιξιν. Οὐ μόνον ἐπέβαλον δυσβαστάκτους φόρους, ἀλλὰ καὶ περιώρισαν εἰς ὡρισμένους λιμένας τὸ ἐμπόριον, ἐξεδίωκον δὲ ἢ ὑπέβλεπον πάντα ξένον ἐμπορευόμενον. Ἀφ' ἑτέρου ἀπηγόρευσαν τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου, τὴν ἐγκατάστασιν ἁλυκῶν, τὴν βιομηχανίαν· καὶ τοῦτο, ἐπὶ τῷ τέλει προστασίας τοῦ πορτογαλικοῦ ἐμπορίου. Αἱ ἄλλοτε τόσον ἀκμαῖαι καὶ εὐεργετικαὶ ἐκκλησιαστικαὶ ἀποστολαὶ ἐγκατελείφθησαν, ἰδίᾳ μετὰ τήν, τῇ εἰσηγήσει τοῦ μαρκησίου ντὲ Πομπάλ, γενομένην ἀπέλασιν τῶν ἰησουιτῶν ἐκ Βραζιλίας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἤρχισε νὰ γεννᾶται ἐν Βραζιλίᾳ πνεῦμα ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἐγένοντο πολλαὶ ἀπόπειραι, ἀποσκοποῦσαι εἰς τὴν αὐτονόμησιν τῆς χώρας ταύτης, ἐν ἔτει δὲ 1792 ὁ ἐνθουσιώδης πατριώτης Ἰωσὴφ ντὲ Σίλβα Ξαβιέρ, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Τιραντέντες, συνελήφθη ὑπὸ τῶν Πορτογάλων καὶ κατεδικάσθη εἰς τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν. Τῷ 1808 ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ὁ ΣΤ', φοβηθεὶς τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ναπολέοντος, κατέφυγεν εἰς τὴν Βραζιλίαν, ἡ εἰς τὴν ἀποικίαν δὲ ταύτην μετάβασίς του ὑπῆρξεν εὐεργετικὴ διὰ τὴν πρόοδον αὐτῆς, ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν. Μὲ τὴν ἐξάπλωσιν τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν καὶ μὲ τὸ παράδειγμα τῶν ἱσπανικῶν ἀποικιῶν ηὐξήθη βαθμηδὸν ἡ δυσφορία τῶν ἀποίκων καὶ τὸ μῖσος αὐτῶν πρὸς τὴν μητρόπολιν, ὅπερ τέλος ἐξεδηλώθη ἐν τῇ στάσει τοῦ Περναμποῦκο τῷ 1817. Τῷ 1821 ἑτέρα στάσις, ἐκραγεῖσα εἰς Ρίον Ἰανέϊρον, ἠνάγκασε τὸν μονάρχην νὰ ὑποσχεθῇ εἰς τοὺς Βραζιλιανοὺς συνταγματικὸν πολίτευμα καὶ ν' ἀναθέσῃ, ἀναχωρῶν ἐκ Βραζιλίας, τὴν διοίκησιν εἰς τὸν πρίγκιπα Πέτρον. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον προσηρτήθη εἰς τὴν Βραζιλίαν καὶ ἡ Οὐρουγουάη, ἥτις ὠνομάσθη Provincia Cisplatina. Ὅτε δὲ ἡ πορτογαλικὴ Βουλὴ ἠρνήθη νὰ παραδεχθῇ τὰς ἀπόψεις καὶ τὰς διεκδικήσεις τῶν βουλευτῶν τῆς Βραζιλίας (1822), ἡ ῥῆξις ἐπῆλθεν ἀνεπανόρθωτος. Οἱ ἐν τῷ πορτογαλικῷ κοινοβουλίῳ ἀντιπρόσωποι τῆς Βραζιλίας ὠνόμασαν τὸν πρίγκιπα Πέτρον «defensor perpetus» («ἰσόβιον ἀμύντορα»), μετὰ πάροδον δὲ μικροῦ χρόνου ἡ Βραζιλία ἐκήρυσσεν ἑαυτὴν ἀνεξάρτητον καὶ αὐτόνομον κράτος, ὁ δὲ πρίγκιψ Πέτρος ἐξελέγη αὐτοκράτωρ, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πέτρος ὁ Α'*. Ὁ πόλεμος μετὰ τῆς Ἀργεντινῆς (1825) ἐτερματίσθη τῷ 1828, μὲ τὴν ἀναγνώρισιν αὐτῆς ὡς αὐτονόμου δημοκρατίας. Ὁ Πέτρος Α' παρῃτήθη τοῦ θρόνου τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1831 ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του *Πέτρου τοῦ Β'*. Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1834 ἡ Βραζιλία μετεβλήθη εἰς συνομοσπονδιακὴν μοναρχίαν, τῷ δὲ 1835 ὠνομάσθη ἀντιβασιλεὺς ὁ *Διέγος Ἀντώνιος Φεΐζο* καὶ τῷ 1837 ὁ *Πέτρος Ἀράουζο ντὲ Λίμα*. Αἱ κατὰ τὰ ἔτη 1842—1845 ἐκραγεῖσαι στάσεις ἐκ μέρους τῶν Βραζιλιανῶν δημοκρατικῶν κατεπνίγησαν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Καξίας. Ἔρις τις μετὰ τῆς Ἀγγλίας, προκληθεῖσα λόγῳ ἀσκήσεως νηοψίας ἐπὶ τῶν πλοίων τῶν Βραζιλιανῶν, ἐξωμαλύνθη, τὸ δὲ ἐμπόριον τῶν δούλων ἀπηνορεύθη. Ἡ Βραζιλία, συμμαχήσασα μετὰ τῆς Παραγουάης καὶ τῆς Οὐρουγουάης, ἐπολέμησεν ἀποτελεσματικῶς ἐναντίον τοῦ Ρόσα, δικτάτορος τῶν Ἀργεντινῶν. Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μόντε Κασέρος (1852), ὁ δικτάτωρ Ρόσα καθῃρέθη, ἡ δὲ Οὐρουγουάη ἐγένετο προτεκτορᾶτον τῆς Βραζιλίας.

Ἤδη αἱ ἐσωτερικαὶ συνθῆκαι τῆς χώρας εἶχον βελτιωθῆ αἰσθητῶς, τὸ δὲ ἐμπόριον ἤρχισε νὰ ἀκμάζῃ. Ἀνάμειξις τῆς Παραγουάης εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Οὐρουγουάης προὐκάλεσε τὸν μεταξὺ τῆς Βραζιλίας, Ἀργεντινῆς καὶ Οὐρουγουάης ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Παραγουάης ἀφ' ἑτέρου πόλεμον, ὅστις ἐτερματίσθη μὲ τὴν πανωλεθρίαν τοῦ δικτάτορος Λοπὲς (1870). Τῷ 1880 ἡ Βουλὴ ἐψήφισε νέον ἐκλογικὸν νόμον, ὅστις παρεῖχεν ἴσα δικαιώματα εἰς τοὺς Βραζιλιανούς, τοὺς μὴ καθολικοὺς τοὺς πολιτογραφηθέντας ξένους καὶ τοὺς ἀπελευθερωθέντας δούλους. Ἀλλ' ὁ ἐμφύλιος πρὸς ἀπελευθέρωσιν ἀγὼν ἐσυνεχίζετο.

Ἡ πολιτικὴ κατάστασις ἡδραιώθη βαθμηδόν. Ἀλλ' οἱ μακροὶ ἐμφύλιοι σπαραγμοὶ εἶχον περιαγάγει τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους εἰς ἀπελπιστικὴν κατάστασιν. Ὁ πρόεδρος Κάμπος Σαλλὲς ἠνώρθωσεν αὐτὰ ἐν μικρῷ διαστήματι χρόνου καὶ ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς καθαρῶς δημοκρατικῆς μορφῆς τοῦ πολιτεύματος. Ἡ Βραζιλία συνῆψε συμβάσεις πρὸς διαιτητικὴν λύσιν τῶν διαφορῶν μετὰ τῶν γειτόνων της καὶ τέλος συνεφιλιώθη μετὰ τῆς Ἀργεντινῆς Δημοκρατίας. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἡ Βραζιλία, ἀκολουθοῦσα τὴν πολιτικὴν τῶν λοιπῶν ἀμερικανικῶν κρατῶν, ἐκήρυξε καὶ αὐτὴ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γερμανίας. Ἡ βοήθεια, ἣν παρέσχεν εἰς τοὺς Συμμάχους, ὑπῆρξε σημαντική. Ὁ στόλος αὐτῆς περιεπόλει ἰδίως τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἐπὶ ἓν δ' ὁλόκληρον ἔτος βραζιλιανὴ μοῖρα συνέπραττε μετὰ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας. Πρὸς τούτοις ἡ Βραζιλία εἶχε παρασκευάσει στρατὸν ἐκ 250.000 ἀνδρῶν, ὅστις ἐπρόκειτο ν' ἀποσταλῇ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀλλ' ἡ κατάπαυσις τῶν ἐχθροπραξιῶν κατέστησε περιττὴν τὴν ἀποστολὴν ταύτην. Ἡ συμμετοχὴ τῆς Βραζιλίας εἰς τὸν Παγκόσμιον πόλεμον καὶ τὸ μέρος ὅπερ ἔλαβεν εἰς τὴν διάσκεψιν τῶν Παρισίων καὶ εἰς τὸ συνέδριον τῆς εἰρήνης σημειοῦν ἐποχὴν εἰς τὰς διεθνεῖς σχέσεις τῆς χώρας.

Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

—[ΠΟΛΙΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Βραζιλία, παρὰ τὴν τεραστίαν ἔκτασίν της, δὲν ἔχει εἰμὴ μόνον 31,235,000 κατοίκους, ἤτοι 3,6 ἀνὰ τετρ. χιλμ., οἵτινες εἶναι διαμοιρασμένοι κατὰ τρόπον ἄνισον εἰς τὰ διάφορα τμήματα τῆς χώρας. Ἡ Ἀμαζονία, τῆς ὁποίας τὸ κλῖμα εἶναι θερμότατον, εἶναι ἐλάχιστα κατῳκημένη, τὰ δὲ τεράστια δάση τοῦ Ἰσημερινοῦ εἶναι σχεδὸν ἀκατοίκητα. Ἡ μεγαλυτέρα πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ παρατηρεῖται εἰς τὰς ἀκτάς, ἐξυγιανθείσας διὰ μεγάλων ἀποξηραντικῶν ἔργων, εἰς τὰ ὀροπέδια τῶν πολιτειῶν Μπαΐα, Μίνα, Σεράες καὶ Σὰν Πάολο, καὶ ἰδίως εἰς τὰς πολιτείας τοῦ Νότου, ὅπου τὸ κλῖμα εἶναι εὐκραέστερον.

Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Βραζιλίας ἦσαν ἰνδικῆς καταγωγῆς, αἱ δὲ σήμερον διασῳζόμεναι φυλαὶ εἶναι οἱ *Καραΐβαι*, οἵτινες κατοικοῦν τὰ δάση τοῦ Ἀμαζονίου, οἱ *Βοτοκοῦδαι* τῆς πολιτείας τῆς Μάττο - Γκρόσσο, οἱ *Γκαλιμπὶ* καὶ οἱ *Γκουαρανί*, οἵτινες εἶναι μικροῦ ἀναστήματος καὶ μογγολικοῦ τύπου, ἔχοντες μικρὸν ἀνάστημα καὶ σῶμα μυῶδες, ἰσχυρὸν καὶ εὐλύγιστον. Τὸ χρῶμα τοῦ δέρματος κυμαίνεται μεταξὺ τοῦ ἀνοικτοῦ κιτρινοφαίου καὶ σκοτεινοῦ μολυβδίνου. Τὸ πρόσωπον εἶναι στρογγύλον, τὰ χείλη παχέα, ἡ ῥὶς συμπεπιεσμένη, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ μικροὶ καὶ λοξοὶ πρὸς τὰ ἔξω. Αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς εἶναι μαῦραι καὶ λεῖαι.

Οἱ περισσότεροι τῶν Ἰνδῶν τούτων, οἵτινες ἀνέρχονται ἀπὸ 500.000 μέχρι 800.000, δὲν ἐθίγησαν ἀπὸ τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν. Ζοῦν σχεδὸν γυμνοί, ἀλλὰ ζωγραφίζουν τὸ σῶμά των διὰ σχημάτων, τὰ ὁποῖα πολλάκις μαρτυροῦν μεγάλην καλαισθησίαν καὶ τέχνην. Κατοικοῦν ἐντὸς μεγάλων καλυβῶν ἀπὸ φοίνικας καὶ ζοῦν κυρίως ἐκ τοῦ κυνηγίου καὶ τῆς ἁλιείας. Τὰ ἐργαλεῖα τὰ ὁποῖα μεταχειρίζονται εἶναι λίθινα, τὰ δὲ ὅπλα των εἶναι τόξα μὲ δηλητηριασμένα βέλη. Οἱ *Νέγροι* τῆς Βραζιλίας μετεφέρθησαν ἐκ τῆς Ἀφρικῆς, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἐμπορίου τῶν δούλων, τὸ ὁποῖον κατηργήθη ἐν τῇ Βραζιλίᾳ μόλις κατὰ τὸ 1888. Οἱ Νέγροι οὗτοι κατοικοῦν κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ χρησιμοποιοῦνται ὡς ἐργάται εἰς τὴν γεωργίαν. Εἶναι ἐλάχιστα προηγμένοι εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ συχνάκις ἀποτελοῦν στοιχεῖον ταραχῶδες. Οἱ Νέγροι ἀνέρχονται εἰς τρία ἑκατομμύρια, οἱ δὲ μειγάδες εἰς ἕξ.

Οἱ *λευκοὶ* τῆς Βραζιλίας ἀνέρχονται εἰς 21 ἑκατομμύρια. Οὗτοι εἶναι κυρίως πορτογαλικῆς καταγωγῆς ἢ μειγάδες ἐκ Πορτογάλων καὶ Ἰνδῶν. Οἱ Πορτογάλοι ἐπέβαλον εἰς τὴν χώραν τὴν γλῶσσάν των καὶ τὴν καθολικὴν θρησκείαν. Ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ Ὁλλανδοί, οἱ ὁποῖοι ἔκτισαν τὸ Περναμποῦκο κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, καὶ Γάλλοι, οἵτινες ἔκτισαν τὸν Ἅγιον Λουδοβῖκον τοῦ Μαρανιάν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μετηνάστευσαν ἐξ Εὐρώπης ὑπὲρ τὰ τέσσαρα ἑκατομμύρια Εὐρωπαίων. Μεταξὺ τούτων εἶναι 1.500.000 Ἰταλοὶ εἰς τὴν πολιτείαν τοῦ Σὰν Πάολο (ἐξ οὗ ὠνομάσθησαν καὶ «Παολίστας»), 800.000 Πορτογάλοι καὶ 400.000 Γερμανοί, οἵτινες εἰς τὰς πολιτείας τῆς Σάντα Καταρίνα καὶ Ρίο-Γκράντε-ντὲ-Σοὺλ ἀποτελοῦν συμπαγεῖς παροικίας. Οἱ Λατῖνοι (Ἰταλοί, Ἱσπανοὶ) καὶ οἱ Σλαῦοι μετανάσται εὐκόλως ἀφομοιοῦνται πρὸς τοὺς παλαιοὺς κατοίκους καὶ ὁμιλοῦν ταχέως τὴν πορτογαλικήν. Ἀλλ' οἱ Γερμανοὶ διατηροῦν ζηλοτύπως τὴν ἐθνικότητά των καὶ δίδουν γερμανικὰ ὀνόματα εἰς τὰς ὑπ' αὐτῶν ἱδρυομένας πόλεις.

Digitized by Google

Οἱ λοιποὶ κάτοικοι τῆς Βραζιλίας εἶναι μειγάδες ἐκ λευκῶν, Νέγρων καὶ ἐρυθροδέρμων. Οἱ ἔχοντες σκοτεινὸν χρῶμα μειγάδες καλοῦνται *Καριμπόκα*, οἱ ἐκ λευκῶν καὶ Νέγρων καταγόμενοι «*Μουλάττοι*», οἱ δ' ἐξ ἐρυθροδέρμων ἀφ' ἑνός, λευκῶν καὶ νέγρων ἀφ' ἑτέρου «*Μεστίτσο*», Mestiço). Τέλος *Κρεολοὶ* (Crioulo) ὀνομάζονται οἱ ἐν Βραζιλίᾳ γεννηθέντες Νέγροι.

Σημαία καὶ ἐθνικὸς ὕμνος. Ἡ βραζιλιανὴ σημαία εἶναι πρασίνη, ἔχουσα εἰς τὸ μέσον κίτρινον ρόμβον, τοῦ ὁποίου αἱ γωνίαι δὲν φθάνουν μέχρι τῶν ἄκρων τῆς σημαίας. Ἐντὸς τοῦ ρόμβου τούτου ὑπάρχει ἡ ὑδρόγειος, χρώματος κυανοῦ, ἔχουσα εἰς τὸ μέσον λευκὴν τοξοειδῆ ταινίαν μετὰ τῶν λέξεων «ordem e progresso» γεγραμμένων διὰ μελανῶν γραμμάτων. Ἐπὶ τῆς ὑδρογείου ταύτης ὑπάρχουν εἴκοσι λευκοὶ ἀστέρες, ὅσαι καὶ αἱ πολιτεῖαι τῆς Βραζιλίας, ἐξ ὧν ὁ εἷς εἰς τὸ ἄνω ἥμισυ καὶ οἱ λοιποὶ εἰς τὸ κάτω ἥμισυ, ἀναπαριστῶντες τοὺς κυριωτέρους ἀστερισμοὺς τοῦ Νοτίου Πόλου. Τὰ παλαιὰ παράσημα τῆς Βραζιλίας κατηργήθησαν, ἀντικατασταθέντα διὰ δύο μόνον: τοῦ *Στρατιωτικοῦ μεταλλίου*, διὰ τοὺς στρατιωτικοὺς καὶ τοῦ *Μεταλλίου ἀξίας*, διὰ τοὺς πολίτας.

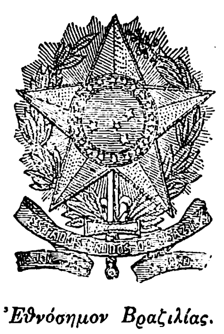

Ἐθνόσημον Βραζιλίας.

Ὁ ἐθνικὸς ὕμνος (χρόνος ἀκέραιος) ἄρχεται διὰ τῶν λέξεων «Ouviram do Ipyranga as margens placidas» καὶ ἐμελοποιήθη ὑπὸ τοῦ ἐθνικοῦ μουσουργοῦ τῆς Βραζιλίας Φραγκίσκου Μανουὲλ ντὰ Σίλβα.

Πολίτευμα. Ἡ Βραζιλία εἶναι ὁμοσπονδιακὴ δημοκρατία («Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Βραζιλίας»), ἀποτελουμένη ἀπὸ 20 πολιτείας, ἑνὸς «ἐθνικοῦ ἐδάφους» καὶ ἑνὸς «ὁμοσπονδιακοῦ διαμερίσματος». Τὸ ὁμοσπονδιακὸν σύνταγμα ἐψηφίσθη τὴν 24 Φεβρουαρίου 1891 καὶ ἀνεθεωρήθη τὴν 4 Σεπτεμβρίου τοῦ 1926. Ὁ *πρόεδρος* τῆς δημοκρατίας (ὡς καὶ ὁ *ἀντιπρόεδρος*, ὁ ὁποῖος εἶναι συγχρόνως καὶ πρόεδρος τῆς Γερουσίας) ὀφείλει νὰ εἶναι πολίτης γηγενὴς καὶ νὰ ἔχῃ ἡλικίαν τοὐλάχιστον 35 ἐτῶν, ἐκλέγεται δὲ διὰ τέσσαρα ἔτη δι' ἀπ' εὐθείας ψηφοφορίας τοῦ λαοῦ καὶ ἐν περιπτώσει κωλύματος ἀντικαθίσταται κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη διὰ νέας ἐκλογῆς, βραδύτερον δὲ ὑπὸ τῶν ἀντιπροέδρων τῆς Δημοκρατίας, τῆς Γερουσίας, τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ Ἀνωτάτου Ὁμοσπονδιακοῦ Δικαστηρίου. Ἀπαγορεύεται ἡ ἐπανεκλογὴ τοῦ προέδρου καὶ ἡ ἄμεσος ἐκλογὴ τοῦ ἀντιπροέδρου πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας. Ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας ἀσκεῖ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἀντιπροσωπεύει τὸ κράτος εἰς τὰς ἐξωτερικάς του σχέσεις, εἶναι ἀρχηγὸς τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν δυνάμεων καὶ δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ διαλύσῃ τὸ Κογκρέσσον. Ἡ ἀρνησικυρία αὐτοῦ κατὰ τῶν νόμων τῶν ψηφισθέντων ὑπὸ τοῦ Κογκρέσσου δὲν ἰσχύει, ὅταν οἱ νόμοι οὗτοι ψηφισθοῦν ἐκ δευτέρου διὰ πλειοψηφίας τῶν δύο τρίτων τῶν ψηφιζόντων. Τὸ *Κογκρέσσον* ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν *Γερουσίαν* καὶ τὴν *Βουλήν*, αἵτινες συνέρχονται κατ' ἔτος τὴν 3 Μαΐου καὶ ἐξασκοῦν τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν. Δικαίωμα ψήφου ἔχουν πάντες οἱ ἄρρενες πολῖται, οἱ ἄγοντες ἡλικίαν 21 ἔτους, ἐξαιρουμένων τῶν στρατιωτικῶν, τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῶν ἀγραμμάτων. Τὸ τοιοῦτον καθιστᾷ τὴν Βραζιλίαν ἀριστοκρατικὴν δημοκρατίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ψηφίζει μόνον τὸ ἓν τέταρτον τοῦ πληθυσμοῦ της. Τὸ μέτρον τοῦτο ἐπέτρεψε ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν οἱ Νέγροι, οἱ «μουλάττοι» καὶ πολλοὶ μιγάδες ἀγράμματοι, οἵτινες εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀκνηροὶ καὶ ἀνίκανοι. Ἡ *Γερουσία* ἀποτελεῖται ἀπὸ 63 μέλη (3 ἐξ ἑκάστης πολιτείας καὶ 3 τοῦ «ὁμοσπονδιακοῦ διαμερίσματος»), ἡλικίας τοὐλάχιστον 35 ἐτῶν, ἐκλεγόμενα δι' ἀπ' εὐθείας ψηφοφορίας διὰ 9 ἔτη καὶ ἀνανεούμενα κατὰ τὸ ἓν τρίτον αὐτῶν ἀνὰ 3 ἔτη. Ἡ Γερουσία χρησιμεύει ἐπίσης καὶ ὡς δικαστήριον κατὰ τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τῆς ὁμοσπονδίας. Ἡ *Βουλὴ* ἀποτελεῖται ἀπὸ 212 μέλη ἐκλεγόμενα ἀνὰ τριετίαν, διὰ καθολικῆς καὶ ἀπ' εὐθείας ψηφοφορίας κατὰ τὸ ἀναλογικὸν σύστημα. Οἱ *ὑπουργοὶ* διορίζονται καὶ ἀπολύονται ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας, εἶναι ὑπεύθυνοι ἀπέναντι αὐτοῦ καὶ δὲν γίνονται δεκτοὶ εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Γερουσίας καὶ τῆς Βουλῆς, ἀλλὰ μόνον εἰς τὰς συνεδρίας τῶν ἐπιτροπῶν. Τὸ *Ἀνώτατον Ὁμοσπονδιακὸν Δικαστήριον* (Supremo Tribunal Federal) ἀποτελεῖται ἀπὸ 15 δικαστὰς (ministros).

Αἱ Πολιτεῖαι τῆς Βραζιλίας δύνανται, ἑκάστη χωριστά, νὰ συνάπτουν συμβάσεις μετὰ τῶν ἄλλων κρατῶν καὶ ἔχει ἑκάστη ἰδιαίτερον σύνταγμα τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἀντιτίθεται πρὸς τὸ σύνταγμα τῆς ὁμοσπονδίας. Ὁ *διοικητὴς* ἢ *πρόεδρος* τῶν **Πολιτειῶν** ἐκλέγεται διὰ 3 ἢ 6 ἔτη, δι' ἀπ' εὐθείας ψηφοφορίας, ἀσκεῖ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν καὶ διορίζει τοὺς ὑπουργούς του. Ἡ ἐπανεκλογή του, εὐθὺς μετὰ τὴν λῆξιν τῆς θητείας του, ἀπαγορεύεται. Αἱ πολιτεῖαι ἔχουν Γερουσίαν ἢ Βουλὴν ἢ μόνον Βουλὴν (ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ των), αἵτινες ἐκλέγονται διὰ 3 ἢ 6 ἔτη καὶ ἀσκοῦν τὰ καθήκοντα τῆς τοπικῆς νομοθεσίας. Αἱ πολιτεῖαι ἔχουν ἐπίσης τοπικὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν μὴ ὑπαγομένην εἰς τὴν ὁμοσπονδιακήν.

Πολιτικὴ διαίρεσις. Αἱ πολιτεῖαι τῆς Βραζιλίας εἶναι αἱ ἑξῆς: *Ἀλαγκόας* (Alagoas, 55.000 τετρ. χιλ., 978.748 κατ.), *Ἀμαζόνας* (Amazonas, 1.900.000 τετρ. χιλ., 363.166 κατ.), *Μπαΐα* (Bahia, 500.000 τετρ. χιλ., 3.334.465 κατ.), *Σεαρὰ* (Cearà, 105.000 τετρ. χιλ., 1.319 228 κατ.), *Ἐσπίριτο Σάντο* (Espiritu Santo, 45.000 τετρ. χιλ., 457.328 κατ.), *Γκουὰζ* Goyaz, 750.000 τετρ. χιλ.. 511.919 κατ.). *Μαρανιὰν* (Maranhao, 400.000 τετρ. χιλ., 874.337 κατ.), *Μάττο-Γκρόσσο* (Matto-Grosso, 1.400.000 τετρ. χιλ., 246.612 κατ.), *Μίνας-Γκεράες* (Minas Geraes, 575.000 τετρ. χιλ., 5.888 174 κατ.), *Παρὰ* (Parà, 1.150.000 τετρ. χιλ., 983.507 κατ.), *Παραΰμπα* (Parahyba, 75.000 τετρ. χιλ., 961.106 κατ.), *Παρανὰ* (Parana, 240.000 τετρ. χιλ., 685.711 κατ.), *Περναμποῦκο* (Pernabuco, 130.000 τετρ. χιλ., 2.154 835 κατ.), *Πιωχὺ* (Piauchy, 250.000 τετρ. χιλ., 609 003 κατ.), *Ρίο-ντὲ-Ἰανέϊρο* (Rio de Janeïro, 70.000 τετρ. χιλ., 1.559.371 κατ.), *Ρίο-Γκράντε-ντὲ-Νόρτε* (Rio Grande de Norte, 60.000 τετρ. χιλ., 537.135 κατ.), *Ρίο-Γκράντε-ντὲ-Σοὺλ* (Rio Grande de Sul, 240.000 τετρ. χιλ.. 2.182.713 κατ.), *Σάντα-Καταρίνα* (Santa Catharina 55.000 τετρ. χιλ., 668.743 κατ.), *Σὰν Πάουλο* (Sâo Paulo, 300.000 τετρ. χιλ., 4.592.188 κατ.), *Σεργίπε* (Sergipe, 40.000 τετρ. χιλ., 477.064 κατ.), ἐθνικὸν διαμέρισμα τοῦ *Ἄκρε* (Territorio d'Acre, 180.000 τετρ. χιλ., 92,379 κατ.), ὁμοσπονδιακὸν διαμέρισμα τῆς πόλεως *Ρίο-ντὲ-Ἰανέϊρο* (1.117 τετρ. χιλ., 1.157.873 κατ). Πρωτεύουσα τῆς ὁμοσπονδίας εἶναι τὸ *Ρίον Ἰανέϊρον*, κυριώτεραι δὲ πόλεις αὐτῆς αἱ ἑξῆς: *Σὰν Πάουλο, Σὰν Σαλβαντόρ, Μπελὲμ* (Παρά), *Ρεσίφε* (Περναμποῦκο), *Κάμπος, Ὀττόνι, Καρατίνγκα, Σάντος, Ριμπεϊρὰν Πρέτο, Ζουὶζ ντὲ Φόρα, Καμπίνας, Μασεϊό, Μανάος, Φορταλέζα* (Σεαρά), *Βικτωρία, Μπέλλο Ὀριζόντε, Νατάλ, Πόρτο Ἀλέγκρε, Φλοριανόπολις, κ. τ. λ.*

Θρησκεία. Οἱ αὐτόχθονες κάτοικοι τῆς Βραζιλίας ἦσαν εἰδωλολάτραι, προσηλυτισθέντες οἱ πλεῖστοι τούτων εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν καὶ τῶν Πορτογάλων ἱεραποστόλων, ἰδίᾳ δὲ τῶν ἰησουιτῶν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς αὐτοκρατορίας ἡ ἀνεγνωρισμένη θρησκεία ἦτο ἡ καθολική, τὴν ὁποίαν τὸ κράτος ὑπεστήριζεν, ἀνεχόμενον τὰς ἄλλας. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1889 ὅμως ἐχωρίσθη ἡ ἐκκλησία ἀπὸ τὸ κράτος καὶ ἐγκαθιδρύθη ἡ πλήρης θρησκευτικὴ ἐλευθερία. Σήμερον οἱ καθολικοὶ ἀνέρχονται ὑπὲρ τὰ 20.000.000. Πλὴν τῶν καθολικῶν ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ διαμαρτυρόμενοι, εὐαγγελισταί, Ἑβραῖοι κ. τ. λ.

Παιδεία καὶ γλῶσσα. Κατὰ τὰς στατιστικὰς τοῦ 1921 ὁ ἀριθμὸς τῶν σχολείων τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως ἀνέρχεται εἰς 13.000 περίπου μετὰ 700.000 μαθητῶν. Ἐκ τούτων περὶ τὸ ἥμισυ συντηροῦνται ὑπὸ τῶν πολιτειῶν, τὸ ἓν τέταρτον ὑπὸ τῶν δήμων καὶ τὰ ὑπόλοιπα εἶναι ἰδιωτικά. Ἡ μέση ἐκπαίδευσις περιλαμβάνει 400 περίπου σχολὰς μετὰ 40.000 μαθητῶν. Ὑπάρχουν ἐπίσης 28 βιομηχανικαὶ σχολαί, 11 γεωργικαὶ καὶ 9 ἐμπορικαί, ἀνήκουσαι εἰς διαφόρους πολιτείας ἢ δήμους καὶ ἐπιχορηγούμεναι ὑπὸ τῆς ὁμοσπονδιακῆς κυβερνήσεως. Ἡ ἀνωτάτη ἐκπαίδευσις παρέχεται διὰ 30 πανεπιστημίων, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Βραζιλίας. Ὑπάρχουν ἐπίσης ἐν Ρίῳ Ἰανεΐρῳ μία σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν, μία Ἐθνικὴ Ἀκαδημία Μουσικῆς, Στρατιωτικὴ Σχολή, Ναυτικὴ Ἀκαδημία καὶ Προπαρασκευαστικὴ Σχολὴ Τακτικῆς. Μουσικαὶ Ἀκαδημίαι καὶ σχολαὶ Καλῶν Τεχνῶν ὑπάρχουν ἐπίσης εἰς πολλὰς ἄλλας πόλεις τῶν διαφόρων πολιτειῶν.

Ἐπίσημος γλῶσσα τῆς ὁμοσπονδίας εἶναι ἡ *πορτογαλική*.

Μ. Δ. Β.

Στρατός. Ἡ ὀργάνωσις τοῦ στρατοῦ τῆς Βραζιλίας βασίζεται ἐπὶ τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1908 νόμου, οὗτινος ὅμως ἡ ἐφαρμογὴ ἤρξατο μόνον ἀπὸ τοῦ 1916, κατόπιν τροποποιήσεων καὶ συμπληρώσεων ἐπενεχθεισῶν μεταγενεστέρως μέχρι τοῦ 1920. Ἀνώτερος ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ εἶναι ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, ὅστις ἐν καιρῷ μὲν εἰρήνης διοικεῖ διὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, ἐν πολέμῳ δὲ διορίζει τὸν ἀμέσως διοικοῦντα ἀρχηγόν. Τὸ *γενικὸν ἐπιτελεῖον*, ἱδρυθὲν τῷ 1896 καὶ διαρρυθμισθὲν τῷ 1908, ἀσχολεῖται εἰς τὴν προπαρασκευὴν διὰ τὸν πόλεμον καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ ὑποβάλλει εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν τὰς προτάσεις του διὰ πάντα τὰ ἀφορῶντα τὴν ἄμυναν τῆς χώρας· ὑπ' αὐτὸ διατελεῖ ἡ *χαρτογραφικὴ ὑπηρεσία*.

Ὁ στρατὸς τῆς Βραζιλίας περιλαμβάνει δύο μεγάλας ὀργανώσεις: *τὸν στρατὸν τῆς πρώτης γραμμῆς*, ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ ἐνεργοῦ στρατοῦ, τῆς ἐφεδρείας αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν βοηθητικῶν δυνάμεων, καὶ *τὸν στρατὸν τῆς δευτέρας γραμμῆς* μετὰ τῆς ἐφεδρείας του. Ἡ στρατολογία βασίζεται ἐπὶ τῆς ἐθελουσίας κατατάξεως, συμπληροῦται δὲ διὰ τῆς ὑποχρεωτικῆς θητείας. Πᾶς ὁ συμπληρῶν τὸ 20ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, εἴτε καὶ ἀπὸ τοῦ 17ου ἔτους ἔτι, ὅλως προαιρετικῶς, ὀφείλει νὰ ἐγγραφῇ εἰς τοὺς στρατολογικοὺς καταλόγους, ἐξ ὧν διὰ κληρώσεως ἐνεργεῖται ἡ κατάταξις. Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ ἐτησία αὕτη ἀπογραφὴ δὲν ἐξαρκεῖ πρὸς συμπλήρωσιν τῆς προβλεπομένης δυνάμεως, καλοῦνται διὰ νέαν κλήρωσιν καὶ οἱ τῆς προηγουμένης ἀπογραφῆς. Ἡ ἐθελοντικὴ κατάταξις ἐπιτρέπεται μέχρι τοῦ 30οῦ ἔτους.

Ἡ ἐν τῷ στρατῷ τῆς πρώτης γραμμῆς ὑπηρεσία ἐπεκτείνεται ἀπὸ τοῦ 21ου μέχρι τοῦ 30οῦ ἔτους. Ὁ χρόνος τῆς ἐν τῷ ἐνεργῷ στρατῷ παραμονῆς εἶναι: 1ον) ἑνὸς ἢ δύο ἐτῶν διὰ τοὺς ἐθελοντὰς καὶ τοὺς κληρωτούς, ἀναλόγως τοῦ ὅπλου καὶ τῆς κατ' ἔτος λαμβανομένης ἀποφάσεως ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν· 2ον) δύο ἢ τριῶν ἐτῶν διὰ τοὺς λοιποὺς κατατασσομένους καὶ τοὺς ἀνακατατασσομένους· 3ον) ἑνὸς ἔτους διὰ τοὺς ἐθελοντὰς καὶ τοὺς εἰδικοὺς ἐθελοντάς, τοὺς voluntarios especiaes, εἰς οὓς ἀνήκουν οἱ μεταξὺ τοῦ 17ου καὶ 20οῦ κατατασσόμενοι, ἐὰν ὅμως εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους ἀποκτήσωσιν ἀποδεδειγμένην στρατιωτικὴν ἐκπαίδευσιν· 4ον) τεσσάρων μέχρις ἓξ μηνῶν ἐντατικῆς ἐκπαιδεύσεως διὰ τοὺς ἐθελοντὰς καὶ 5ον) πέντε ἐτῶν διὰ τοὺς ἐθελοντὰς ὑποψηφίους ὑπαξιωματικοὺς καὶ διὰ τοὺς εἰδικοὺς πτυχιούχους τῆς ἀεροπλοΐας καὶ τῶν ἁρμάτων μάχης. Ἐξαιροῦνται τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας πάντες οἱ δι' ἐγκληματικὴν πρᾶξιν ἢ διὰ προδοσίαν ἐναντίον τῆς πατρίδος των καταδικασθέντες, ὡς καὶ οἱ σωματικῶς ἀνάπηροι. Ἀπαλλάσσονται δὲ τῆς ἐν τῷ ἐνεργῷ στρατῷ ὑπηρεσίας οἱ μονογενεῖς καὶ ὀρφανοὶ πρωτότοκοι, ἐὰν ἀποδεδειγμένως εἶναι στηρίγματα οἰκογενείας.

Ἐν τῇ ἐφεδρείᾳ τοῦ ἐνεργοῦ στρατοῦ παραμένουσι πάντες οἱ συμπληρώσαντες τὴν στρατιωτικὴν θητείαν των, ὡς καὶ οἱ ἀπαλλασσόμενοι μέχρι τοῦ 30οῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των. Πάντες οὗτοι καλοῦνται εἰς δύο περιόδους, διαρκείας οὐχὶ μικροτέρας τῶν τεσσάρων ἑβδομάδων, δι' ἀσκήσεις, καθὼς καὶ κατὰ μῆνα πρὸ τοῦ 25ου ἔτους, δι' ἐκπαίδευσιν εἰς τὴν βολήν.

Ἡ ἐν τῇ χωροφυλακῇ ὑπηρεσία εἰς τὰς διαφόρους ἡνωμένας πολιτείας καὶ τὰ ὁμόσπονδα διαμερίσματα θεωρεῖται ὡς ὑπηρεσία ἐν τῷ ἐνεργῷ στρατῷ, οἱ δὲ ἀνήκοντες εἰς ταύτην ὑπάγονται εἰς τὴν ἐφεδρείαν μέχρι τοῦ 30οῦ ἔτους. Εἰς τὸν στρατὸν τῆς 2ας γραμμῆς ἀνήκουσι πάντες οἱ πολῖται, ἀπὸ τοῦ 30οῦ μέχρι τοῦ 37ου ἔτους, εἰς τὴν ἐφεδρείαν δὲ τούτου, μέχρι τοῦ 44ου ἔτους, ἐκτὸς τῶν εἰς ἀμφοτέρας τὰς κατηγορίας ταύτας ἀνηκόντων βαθμοφόρων, συμφώνως τοῖς εἰδικῶς διατεταγμένοις. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν ὀργάνωσιν ταύτην ἐν καιρῷ μὲν εἰρήνης δύνανται νὰ κληθῶσι δι' ἀσκήσεις ἢ ἐκπαίδευσιν, ἐν καιρῷ δὲ πολέμου χρησιμοποιοῦνται διὰ τὰς φρουρὰς εἰς τὰ μετόπισθεν, διὰ τὰ φρούρια καὶ διὰ τὰς ἐπιβοηθητικὰς ὑπηρεσίας.

Ὁλόκληρος ἡ χώρα διαιρεῖται εἰς 8 στρατιωτικὰς περιοχὰς καὶ μίαν στρατιωτικὴν περιφέρειαν, ὧν ἑκάστη περιλαμβάνει μίαν ἢ πλείονας πολιτείας. Διὰ τὴν κατάταξιν τῶν ἐθελοντῶν καὶ κληρωτῶν, καθὼς καὶ δι' ὅλας τὰς λοιπὰς στρατιωτικὰς ὑπηρεσίας ἡ Βραζιλία καταμερίζεται εἰς τρεῖς στρατιωτικὰς ζώνας. Τὰ στρατεύματα τῆς 1ης καὶ 2ας γραμμῆς, τὰ εὑρισκόμενα εἰς τὰς στρατιωτικὰς περιοχὰς καὶ τὴν στρατιωτικὴν περιφέρειαν, ὑπάγονται εἰς τὴν διοίκησιν τῆς μεραρχίας ἢ τῆς μονάδος, ἥτις ἑδρεύει εἰς αὐτὰς καὶ ἥτις εἶναι συγχρόνως ὑπεύθυνος διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς στρατολογίας. Ἑκάστη τῶν πολιτειῶν καὶ τὸ ὁμόσπονδον διαμέρισμα σχηματίζουσιν ἀνὰ μίαν στρατολογικὴν περιφέρειαν.

Ὁ Βραζιλιανὸς στρατὸς περιλαμβάνει *πέντε μεραρχίας*, ὧν ἡ 5η ἀνοργάνωτος, *τρεῖς μεραρχίας ἱππικοῦ* καὶ *μίαν ταξιαρχίαν μεικτήν*, πρὸς δὲ *σῶμα ἐπακτίου πυροβολικοῦ*.

Ἡ μεραρχία ἀποτελεῖται ἐκ δύο ταξιαρχιῶν πεζικοῦ, ἑκάστης μετὰ δύο συνταγμάτων, ὧν τὸ ἕτερον δύναται νὰ εἶναι τῶν κυνηγῶν, ἐκ μιᾶς ταξιαρχίας πυροβολικοῦ μετὰ δύο συνταγμάτων ἐφίππου, 1 συντάγματος βαρέος καὶ 1 μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ, ἐξ ἑνὸς συντάγματος ἱππικοῦ, ἐξ ἑνὸς τάγματος μηχανικοῦ καὶ ἐξ ἑνὸς στολίσκου ἀεροπλάνων παρατηρήσεως. Ἡ μεραρχία ἱππικοῦ σύγκειται ἐκ δύο ταξιαρχιῶν μετὰ δύο συνταγμάτων ἱππικοῦ, ἐκ δύο μοιρῶν ἐφίππου πυροβολικοῦ, ἐξ ἑνὸς τάγματος ἐφίππου πεζικοῦ καὶ ἐξ ἑνὸς στολίσκου ἀεροπλάνων παρατηρήσεως. Ἡ μεικτὴ ταξιαρχία περιλαμβάνει τρία τάγματα κυνηγῶν, δύο ἀνεξάρτητα συντάγματα ἱππικοῦ, ἓν μεικτὸν σύνταγμα πυροβολικοῦ, ἓν τάγμα μηχανικοῦ καὶ ἕνα μεικτὸν στολίσκον ἀεροπλάνων. Τὸ σῶμα ἐπακτίου πυροβολικοῦ σύγκειται ἐκ δύο μοιρῶν μετὰ 3 πυροβολαρχιῶν ἑκάστης καὶ ἐξ ὀκτὼ ἀνεξαρτήτων πυροβολαρχιῶν.

Τῷ 1926 ὁ ἐνεργὸς στρατὸς περιελάμβανε τὰς

Digitized by Google

ἑξῆς μονάδας: *Πεζικόν:* 13 συντάγματα ἐκ 3 ταγμάτων, 29 τάγματα κυνηγῶν, 3 ἔφιππα τάγματα καὶ δύο λόχους φρουρᾶς στρατιωτικῶν καταστημάτων· τινὲς τῶν μονάδων τούτων συντίθενται μόνον ἐκ τῶν στελεχῶν· εἰς ἕκαστον σύνταγμα πεζικοῦ ὑπάρχει μία βαρεῖα πολυβολαρχία. *Ἱππικόν:* 15 συντάγματα ἱππικοῦ ἀνεξάρτητα, ὧν τὰ 3 ἐκ στελεχῶν μόνον, καὶ 5 συντάγματα μεραρχιακοῦ ἱππικοῦ· ἕκαστον σύνταγμα ἐκ 4 ἰλῶν. *Πυροβολικόν:* 10 συντάγματα ἐποχουμένου πυροβολικοῦ, ὧν τὰ 3 μετὰ στελεχῶν μόνον, ἐκ τριῶν μοιρῶν τῶν 3 πυροβολαρχιῶν, 5 μεραρχιακὰ συντάγματα βαρέος πυροβολικοῦ, ἐκ 3 μοιρῶν, 3 μὴ μεραρχιακὰ συντάγματα βαρέος πυροβολικοῦ ἐκ 4 μοιρῶν, 1 σύνταγμα μεικτὸν ἐκ 1 μοίρας ἐποχουμένης, 1 μοίρας ἐφίππου καὶ 1 μοίρας ὀρειβατικῆς, 5 μοῖραι ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ ἐκ 2 πυροβολαρχιῶν καὶ 6 μοῖραι ἐφίππου πυροβολικοῦ ἐκ 2 πυροβολαρχιῶν. *Ἐπάκτιον πυροβολικόν:* 20 πυροβολαρχίαι. *Μηχανικόν:* 6 τάγματα μετὰ 19 ἐν ὅλῳ λόχων, 1 τάγμα καὶ 1 λόχος σιδηροδρόμων, 1 λόχος ἀεροπορίας, ὡς σχολή, καὶ 3 ἶλαι συνδέσμων. *Εἰδικὰ σώματα:* 12 στολίσκοι ἀεροπλάνων καὶ 1 λόχος πολεμικῶν ἁρμάτων.

Ἡ διὰ τὸ ἔτος 1925 ἐν εἰρήνῃ δύναμις εἶχεν ὁρισθῆ εἰς ἀξιωματικούς, μαχίμους καὶ μή, ὡς καὶ τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν, 4969, καὶ ὁπλίτας 43015. Ἡ δύναμις αὕτη θὰ ἠδύνατο νὰ αὐξηθῆ διὰ 15.000 ἐφέδρων διὰ μεγάλας ἀσκήσεις ἢ διὰ τὴν περίοδον τῆς ἐντατικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Οἱ μάχιμοι ἀξιωματικοὶ ὅλων τῶν ὅπλων προέρχονται ἐκ τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς τοῦ Ρεαλέγκο (Realengo), εἰς ἣν ἡ φοίτησις εἶναι τριετής, εἰσέρχονται δὲ νέοι ὑπηρετήσαντες εἰς σῶμά τι ἐπὶ ἓξ μῆνας καὶ μετὰ διαγωνισμὸν ἐπὶ τῶν μαθηματικῶν, καθὼς καὶ ἐκ τῶν στρατιωτικῶν ἐκπαιδευτηρίων, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἄλλης διατυπώσεως.

Οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ἐπιτελείου μορφοῦνται εἰς τὴν *Σχολὴν τοῦ ἐπιτελείου* ἐν Ρίῳ Ἰανεΐρῳ, εἰς ἣν κατατάσσονται κατόπιν διαγωνισμοῦ ὑπολοχαγοὶ καὶ λοχαγοί, διὰ τριετῆ φοίτησιν, καθὼς καί, εἰς ἴδιον τμῆμα, ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ ἢ κατ᾽ ἐξαίρεσιν καὶ λοχαγοί· ἐξερχόμενοι τοῦ σχολείου τούτου ὑπηρετοῦσιν ἐπὶ πέντε ἔτη εἰς τὰ ἐπιτελεῖα, μεθ᾽ ὃ τοποθετοῦνται εἰς σώματα δι᾽ ἓν ἔτος τοὐλάχιστον. Οἱ ὑπολοχαγοὶ καὶ λοχαγοὶ ἐκπαιδεύονται εἰς τὸ *Σχολεῖον τελειοποιήσεως τῶν ἀξιωματικῶν*, περιλαμβάνον τέσσαρα τμήματα διὰ τὰ διάφορα ὅπλα· διάρκεια ἐκπαιδεύσεως ἓν ἔτος. Οἱ στρατιωτικοὶ κτηνίατροι προέρχονται ἐκ τοῦ *Στρατιωτικοῦ σχολείου κτηνιατρικῆς*, κατόπιν τριετοῦς ἐκπαιδεύσεως· εἰς τὸ αὐτὸ σχολεῖον ἐκπαιδεύονται καὶ οἱ πεταλωταί. Οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς ἐπιμελητείας, τῆς διαχειρίσεως καὶ οἱ ταμίαι μορφοῦνται εἰς τὰς *ἀνωτέρας σχολὰς τῆς ἐπιμελητείας καὶ τῆς διαχειρίσεως*. Οἱ ὑπαξιωματικοὶ προέρχονται ἐκ δεκανέων, στρατιωτῶν ἢ νέων ἰδιωτῶν, μετὰ ἑξάμηνον ἐκπαίδευσιν εἰς τὸ *Σχολεῖον ὑπαξιωματικῶν τοῦ πεζικοῦ*. Εἰς τὸ σχολεῖον *ἐφαρμογῆς τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας* πάντες οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ ὑγειονομικὸν σῶμα τελειοποιοῦνται εἰς τὰ τῆς ὑπηρεσίας των. Τὰ *στρατιωτικὰ ἐκπαιδευτήρια* (collèges), τέσσαρα τὸν ἀριθμόν, προπαρασκευάζουσι τοὺς νέους, τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰ στρατιωτικὰ καὶ ναυτικὸ σχολεῖα. Ἡ φοίτησις εἰς ταῦτα εἶναι ἑξαετής, δωρεὰν δὲ διὰ τοὺς ὀρφανοὺς υἱοὺς στρατιωτικῶν.

Ἡ γενικὴ διεύθυνσις τῆς βολῆς πολέμου, διευθυνομένη ὑπὸ ἀνωτέρου ἀξιωματικοῦ τοῦ πεζικοῦ, σκοπὸν ἔχει τὴν ἐπίβλεψιν καὶ ἑνοποίησιν τῆς στρατιωτικῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς τοὺς διαφόρους συλλόγους, ἐκπαιδευτήρια κτλ., τοὺς προπαρασκευάζοντας τοὺς ἐφέδρους. Στρατιωτικὰ τεχνικὰ ἱδρύματα εἶναι: *τὸ πολεμικὸν ὁπλοστάσιον, τὸ φυσιγγοποιεῖον καὶ πολεμικὸν πυροτεχνουργεῖον, τὸ πυριτιδοποιεῖον καὶ τὸ ἐργοστάσιον τῶν χημικῶν προϊόντων καὶ ἐκρηκτικῶν οὐσιῶν.*

Ὁ ὁπλισμὸς τοῦ πεζικοῦ καὶ τοῦ ἱππικοῦ περιλαμβάνει τυφέκιον ἢ ἀραβίδα *Μάουζερ* τῶν 7 χιλιοστῶν. Τὸ πυροβολικὸν εἶναι ἐφωδιασμένον διὰ πυροβόλων *Κρούπ*. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

Ναυτικόν. Τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν τῆς Βραζιλίας, ἀναδιοργανωθὲν ὑπὸ ἀποστολῆς τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, περιλαμβάνει δύο παλαιὰ ντρέντνωτ (τὸ «Μίνας Γκεράες» τοῦ 1908 καὶ τὸ «Σὰν Πάουλο» τοῦ 1909) 38.500 τόν. ἕκαστον, δύο θωρηκτὰ καταδρομικὰ (τὸ «Ρίο-Γκράντε-ντὸ-Σοὺλ» καὶ τὸ «Μπαΐα» τοῦ 1909) 6 200 τόν. ἕκαστον, δύο θωρηκτοὺς ἀκταιωρούς, ἓν θωρηκτὸν παλαιὸν τοῦ 1896, 11 ἀντιτορπιλλικά, 6 τορπιλλοβόλα πρώην γερμανικά, 3 ὑποβρύχια τῶν 250 τόν., 4 κανονιοφόρους διὰ τὴν ποταμοπλοΐαν, μίαν ναυτικὴν σχολὴν καὶ 10 ἄλλα μικρότερα καὶ βοηθητικά. Τὸ προσωπικὸν τοῦ στόλου περιλαμβάνει 702 ἀξιωματικοὺς καὶ 8.600 ναύτας. Οἱ ναῦται τῆς ναυτικῆς σχολῆς ἐκτελοῦν ὑπηρεσίαν 15 ἐτῶν, οἱ ἐθελονταὶ 10 ἐτῶν.

Ἡ ναυτικὴ ἀεροπλοΐα, διευθυνομένη ἐπίσης ὑπὸ ἀποστολῆς τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, περιλαμβάνει ὑδροπλάνα τύπου *Κούρτις* καὶ *Σαβόϊα* καὶ μίαν ἀεροναυτικὴν σχολὴν ἐγκατεστημένην εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ρίο. —Β.

Νομισματικὸν σύστημα. Ἐν Βραζιλίᾳ ἰσχύει ὁ μονομεταλλισμὸς τοῦ χρυσοῦ. Νομισματικὴ μονὰς εἶναι τὸ χρυσοῦν *μιλρέϊς* (milreis) ἰσοδυναμοῦν πρὸς 27 πέννας ἀγγλικὰς καὶ ὑποδιαιρούμενον εἰς 1000 *ρέϊς* (reis). Κυκλοφοροῦσι χρυσᾶ νομίσματα τίτλου 0,9166 τῶν 20, 10, 5 milreis. Τὸ τῶν 20 ἔχει βάρος 17,9297 γρ. καὶ ἀξίαν 841,974 νέων χρ. δραχμῶν. Εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς λέγουσιν ὅτι 1000 milreis ἀποτελοῦσιν ἓν conto. Ἀργυρᾶ νομίσματα ἐκόπησαν μετὰ τὸ 1906 τῶν 2, 1, $^1/_2$ milreis, τίτλου 0,900 καὶ ἀντιστοίχου βάρους 20, 10, 5 γραμ. Σήμερον ἡ Βραζιλία διατελεῖ ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας τραπεζογραμματίων. Γ. Κ.

—[ΦΙΛΟΤΕΛ.] Ἡ Βραζιλία εἶναι τὸ πρῶτον κράτος τῆς Ἀμερικῆς τὸ ὁποῖον καθιέρωσε τὴν χρῆσιν τῶν γραμματοσήμων, εὐθὺς σχεδὸν ὡς αὕτη εἰσήχθη ἐν Ἀγγλίᾳ, ἤτοι κατὰ τὸ 1843. Τὰ πρῶτα γραμματόσημα αὐτῆς εἶναι ἁπλᾶ, ἀλλὰ καλλιτεχνικά. Φέρουσι μόνον τὸν ἀριθμὸν τῆς ἀξίας λευκὸν ἐντὸς καλλιτεχνικοῦ μέλανος φόντου καὶ εἶναι ὅλα ὁμοιόχρωμα μέλανα, ὅπως καὶ τῶν ἐκδόσεων 1844 καὶ 1850. Τὰ τῆς πρώτης ἐκδόσεως ἦσαν τριῶν ἀξιῶν, 30, 60 καὶ 90 ρέϊς, ἐξετυποῦντο δὲ εἰς φύλλα ἀποτελούμενα ἀπὸ 58 γραμματόσημα, περιλαμβάνοντα εἰς τὸ αὐτὸ φύλλον καὶ τὰς τρεῖς ἀξίας. Ἀπὸ τοῦ 1866 μέχρι τοῦ 1883 τὰ γραμματόσημα ἔφερον τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλέως Δὸν Πέτρου.

Ἀπὸ τοῦ 1891 τυποῦται εἰς τὰ γραμματόσημα τῆς Βραζιλίας ἡ μορφὴ τῆς Δημοκρατίας, ἐνῷ εἰς τὰς μεγάλας ἀξίας (τῶν χιλίων καὶ δισχιλίων ρέϊς) εἰκονίζεται ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἑρμοῦ μὲ τὸν πέτασον. Μόνον κατὰ τὸ 1900 ἤρχισε καὶ ἡ Βραζιλία νὰ ἐκδίδῃ ἀναμνηστικὰ γραμματόσημα ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 400 ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεώς της, ἔκτοτε δὲ ἐκδίδει κατ᾽ ἔτος μικρὰν ἀναμνηστικὴν σειρὰν καὶ ἰδίως διὰ τὰ ἐν τῇ χώρᾳ συνερχόμενα παναμερικανικὰ συνέδρια.

Τὰ κυκλοφοροῦντα γραμματόσημα σήμερον εἶναι τῆς σειρᾶς τοῦ 1920 καὶ ἔχουσιν ἀλληγορικὰς εἰκόνας τῆς ναυτιλίας, γεωργίας, βιομηχανίας κλπ., εἶναι δὲ τὰ καλλιτεχνικώτερα τῶν βραζιλιανῶν γραμματοσήμων. Τελευταίως ἡ Βραζιλία ἐξέδωκε καὶ ἀεροπορικὰ γραμματόσημα δι᾽ ἐπισημάνσεως εἰς τρεῖς γραμμὰς τῶν «ὑπηρεσιακῶν» γραμματοσήμων της διὰ τῶν λέξεων «ἀεροπορικὴ ὑπηρεσία» καὶ τῆς ἀξίας τοῦ γραμματοσήμου.

Ἡ Βραζιλία ἐκτὸς τῶν τακτικῶν γραμματοσήμων ἐξέδωκε καὶ τὰ ἑξῆς: 1) *ἐνάριθμα*, 2) *εἰδικὰ τῶν ἐφημερίδων*, τὰ ὁποῖα ἐκυκλοφόρησαν ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου 1889 μέχρι τέλους τοῦ 1894, 3) *ὑπηρεσιακὰ* πρὸς χρῆσιν τῶν διαφόρων ὑπουργείων, 4) *τηλεγραφικὰ* διὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν τηλεγραφημάτων τοῦ ἐσωτερικοῦ· 5) *ἐπιστροφῆς*, ἐπικολλώμενα εἰς τὰς ἐσχισμένας ἐπιστολὰς ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου ὑπαλλήλου, ὅστις καὶ τὰ ὑπέγραφε, καὶ 6) *πολεμικά*, ἅτινα ἐκυκλοφόρησαν ἀπὸ τοῦ 1865—1870, καθ᾽ ὃν χρόνον ἡ Βραζιλία ἦτο ἐμπόλεμος μὲ τὴν Παραγουάην καὶ τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον διὰ τὴν στρατιωτικὴν ἀλληλογραφίαν. Τὰ τελευταῖα ταῦτα εἶναι καὶ σπανιώτατα, ὅταν εἶναι ταχυδρομημένα.

Τὰ γραμματόσημα τῆς Βραζιλίας ἔχουσι διαφόρους παραλλαγὰς χάρτου καὶ ὀδοντώματος, εἶναι δὲ μᾶλλον κοινά, λόγῳ τῶν μεγάλων ποσοτήτων αἵτινες ἐκυκλοφόρησαν. Αἱ πρῶται ὅμως ἐκδόσεις εἶναι σπάνιαι καὶ μεγάλης ἀξίας, δι᾽ ὃ καὶ πολλάκις ἐγένετο ἀπόπειρα παραποιήσεώς των. (Ε.Φ.Ε.)

Βραζιλία (Brasilia) *['Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ (20—5—1890) ὑπ᾽ αὔξοντα ἀριθμὸν 293. Σ. Π.

βραζιλιανός, *—ή, —όν*· τὸ ἐθνικὸν τῆς Βραζιλίας, ὁ προερχόμενος ἀπὸ τὴν Βραζιλίαν: «βραζιλιανὸς σῖτος» «— προϊόντα».

—**Βραζιλιανο-*αἰθιοπικὴ ἤπειρος*** (brasilisch-äthiopisches Kontinent) *[Γεωλογ.]*. Ἤπειρος, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἰουράσιον περίοδον τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐξετείνετο ἀπὸ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς ὑπὲρ τὴν Ἀφρικὴν μέχρι τῶν Ἰνδιῶν. Βραδύτερον δι᾽ ἐγκατακρημνίσεως μεγάλων τμημάτων τῆς ἠπείρου ταύτης ἐχωρίσθη ἡ Ἀφρική, ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν ἀπὸ τὴν Νότιον Ἀμερικὴν καὶ ἀφ᾽ ἑτέρου ἀπὸ τὰς Ἰνδίας (βλ. καὶ Βραζιλία *[Γεωλογ.]*). Γ. Κ. Γ.

—**βραζιλιανὸν *ξύλον*** (Brasil wood, bois de Brésil Rotdotz). Προέρχεται ἐκ διαφόρων εἰδῶν τοῦ γένους *Καισαλπινία* (Caesalpinia). Χρώννυται τῇ ἐπιδράσει ἀλκαλίων ἐρυθροϊῶδες, τὸ δὲ ὑδατικόν του ἔγχυμα βαθέως ἐρυθρὸν τῇ προσθήκῃ στυπτηρίας, ἀσβεστίου ὕδατος, θειικοῦ ὀξειδίου τοῦ σιδήρου. Συστατικὸν ὅλων τῶν γνησίων ξύλων τῆς Βραζιλίας εἶναι, ἐκτὸς τῶν πεκτινικῶν καὶ ρητινικῶν οὐσιῶν, ἡ βραζιλίνη. Τὸ ξύλον τῆς Βραζιλίας χρησιμοποιεῖται ὡς φυσικὴ χρωστικὴ οὐσία πρὸς βαφὴν ὑφασμάτων ἢ εἰς τὴν κατασκευὴν διαφόρων μελανῶν. Ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἐκαλεῖτο βραζιλιανὸν ξύλον κυρίως τὸ ἐκ τῆς Caesalpinia Safrana λαμβανόμενον, τοῦτο δὲ ἐπρομηθεύοντο ἀρχικῶς ἐξ Ἰνδιῶν. Κ. Γ. Μ.

βραζιλίνη (ἡ) ἢ *βρασιλίνη [Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_{16}H_{14}O_5$ ἀνήκουσα εἰς τὰ παράγωγα τοῦ *πυρανίου*. Εἶναι ἄχρουν κρυσταλλικὸν σῶμα ἐξαγόμενον ἐκ τοῦ ξύλου καισαλπινίας τῆς ἐχινοειδοῦς (κοιν. *φερναμπούχου*). Δι᾽ ὀξειδώσεως μετατρέπεται εἰς τὴν χρωστικὴν ὕλην *βραζιλεΐνην*, ἥτις εἰς ἀλκοολικὸν διάλυμα παρουσιάζει ἔντονον φθορισμὸν καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς δείκτης εἰς τὴν ὀγκομετρικὴν ἀνάλυσιν. Σ. Γ.

βραζιλίτης (ὁ) (Brazilit) *['Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν συνώνυμον τοῦ βαδδελεΰτου (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βράζω· ἀόρ. *ἔβρασα*, παθ. μετχ. *βρασμένος*· κοχλάζω: «βράζει ἡ θάλασσα,—ὁ ποταμός»· || ζέω, ὑφίσταμαι βρασμὸν ἕνεκα τῆς θερμότητος: «βράζει τὸ νερό,—τὸ λάδι,—τὸ γάλα κττ»., «βράζει τὸ κρέας,—τὸ φαγί»· || μαλακύνομαι ὑπὸ τοῦ βρασμοῦ, τρυφεραίνω, τήκομαι: «τὸ κρέας εἶναι παλιὸ καὶ δὲ βράζει. «ὄσπρια ποῦ βράζουν μ᾽ ἕνα νερό»· || «βράζει τὸ στῆθός του», ἀκούεται ρόγχος ὅμοιος πρὸς βρασμόν· || φρ. «βράζει τὸ αἷμά του», εἶναι ἀκμαῖος, ὁρμητικός· || φρ. «βράζει ἀπὸ τὸ θυμό του,—ἀπὸ τὸ κακό του», εἶναι πλήρης ὀργῆς· || φρ. «βράζει ὁ ἥλιος», καίει τρόπον τινὰ μέχρι βρασμοῦ· «βράζει τὸ σπίτι», θερμαίνεται ὑπερβολικά· || μεταφ. εἶμαι πλήρης ἢ ἐν πλησμονῇ: «βράζει ἡ συκιὰ ἀπὸ τὰ σῦκα» ἢ «βράζουν τὰ σῦκα 'ς τὴ συκιά», «βράζει ἡ ψεῖρα ἀπάνω του»· || φρ. «ποῦ νὰ βράσῃς!», ποῦ νὰ καῇς, νὰ ψηθῇς»· || «νὰ σὲ βράσω»: «νὰ σὲ βράσω τέτοια ὥρα ποῦ μοῦ 'ρθες»· «βράσ᾽ το καὶ πιὲ τὸ ζουμί του», ἀπάντησις εἰς ἐρώτησιν: «τί νὰ τὸ κάμω;» || φρ. «βράζει μὲ τὸ ζουμί του», ἐπὶ φθονερῶν καὶ χαιρεκάκων, θλιβομένων διὰ τὰς ἀλλοτρίας ἐπιτυχίας.

βράθυ (τὸ) *[Βοτ.]*. Θάμνος μετὰ κυπαρισσοειδῶν φύλλων ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου. Πιθανώτατα εἶναι *ἄρκευθος ἡ φοινικικὴ* (Juniperus phoenicea) ἢ *σαβίνη*. Τὸ ὄνομά του ὀφείλει εἰς τὸν ὑπὸ τῶν Φοινίκων μυθολογούμενον *Βράθυν*, υἱὸν τῆς *Φλογὸς* (ὅστις μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, τοῦ Φωτὸς καὶ τοῦ Πυρός, ἐφεῦρε τὸ διὰ προστριβῆς τεμαχίων ξύλων πῦρ), ἕνεκα τοῦ εὐφλέκτου τοῦ ξύλου αὐτοῦ. ΙΑΚ. Χ. Δ.

— **βράθυος *ἔλαιον*** (Essence de Sabine) *[Φαρμακογ.]*. Τὸ αἰθέριον ἔλαιον τοῦ φυτοῦ Sabina officinalis. Λαμβάνεται δι᾽ ἀποστάξεως μεθ᾽ ὑδρατμῶν τῶν φύλλων τοῦ φυτοῦ, ἀποτελεῖ δι᾽ ἄχρουν ἢ ὠχροκίτρινον ὑγρόν, ὀσμῆς διαπεραστικῆς, δυσαρέστου, ἰδιαζούσης, γεύσεως δὲ θερμαντικῆς καφουρώδους. Ἔχει εἰδ. βάρος 0,910—0,925 εἶναι δεξιοστρόφον (+42° ἕως +62°) καὶ διαλύεται εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ὀργανικῶν διαλυτικῶν. Ἀποτελεῖται ἐκ μίγματος σαβινενίου, $C_{10}H_{16}$, καδινενίου, $C_{15}H_{24}$, σαβινόλης, $C_{10}H_{15}OH$, κιτρονελλόλης καὶ ἐξ ἰχνῶν φουρφουρόλης, μεθυλικῆς ἀλκοόλης, διακετυλίου καὶ πινενίου. Ἀναγράφεται ἐνίοτε ὡς ἐμμηναγωγόν. Μεγίστη ἡμερησία δόσις 0,05 γρ. Κ. Γ. Μ.

— **βράθυος *πόα*** (Herba Sabinae) *[Φαρμακογ.]*. Προέρχεται ἐκ τοῦ φυτοῦ Sabina officinalis L., ὅπερ εἶναι δενδρύλλιον πλούσιον εἰς κλάδους, πυραμιδοειδές, μὲ φύλλα σταυρωτά. Τὸ φυτὸν ἀνθεῖ ἀπὸ Ἀπριλίου μέχρι Μαΐου, φύεται δὲ ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει εἰς τὴν νότιον Εὐρώπην καὶ Ἀμερικήν, ἀλλὰ καὶ καλλιεργεῖται ὡς διακοσμητικὸν φυτόν. Ἡ δρόγη ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νέων φυλλωδῶν κλάδων τοῦ φυτοῦ, οἵτινες συλλέγονται κατ᾽ Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον καὶ ξηραίνονται. Ἡ ὀσμὴ τῶν φύλλων εἶναι ἧττον εὐχάριστος καὶ τερεβινθινώδης, ἡ δὲ γεῦσίς των δριμεῖα, πικρὰ καὶ βαλσαμική. Ἡ δρόγη νοθεύεται συνήθως διὰ τῶν κλάδων τοῦ φυτοῦ Juniperus phœnicea, ὡς καὶ διὰ τῶν φύλλων τοῦ φυτοῦ Juniperus thurifera L. Ἐπίσης συγχέεται ἐνίοτε ἡ δρόγη μετὰ τῶν κλάδων κυπαρίσσου τῆς ἀειθαλοῦς (Cupressus Sempervirens). Ἡ βράθυς ἐνέχει: αἰθέριον ἔλαιον, ρητινικὰς καὶ δεψικὰς οὐσίας. Ἐν τῇ θεραπευτικῇ ἀναγράφεται ὑπὸ μορφὴν κόνεως καὶ καταποτίων ἢ ὑπὸ μορφὴν ἀφεψημάτων, ὡς ἐμετοκαθαρτικόν, διουρητικόν, ἐμμηναγωγὸν καὶ ὡς εἰδικὸν φάρμακον κατὰ τῶν αἱμορραγιῶν, λευκορροίας καὶ ἐξωτερικῶς εἰς γαργαρίσματα. Ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀλοιφῆς χρησιμεύει κατ᾽ ἐγκαυμάτων κλπ., ἡ χρῆσίς της ὅμως δέον νὰ γίνηται μετὰ περισκέψεως, διότι ἐνίοτε προκαλεῖ θανατηφόρους δηλητηριάσεις. Εἰς τὴν φαρμακοτεχνίαν ἡ *πόα βράθυος* χρησιμεύει πρὸς παρασκευὴν τοῦ ἐκχυλίσματος (Extractum Sabinae) καὶ τοῦ βάμματος (Tinctura Sabinae). Τὸ βράθυ ἤδη περιέγραψαν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος οἱ Θεόφραστος, Διοσκορίδης καὶ Πλίνιος. Ἐν Εὐρώπῃ εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ Καρλομάγνου. Κ. Γ. Μ.

Βράϊλα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ τέως δήμου *Αἰγιτίου* τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 246. Ἀπὸ τῆς Ἀμφίσσης ἀπέχει 5 ὥρας. Δ. Ε. Μ.

Βραΐλα καὶ ***Μπράϊλα*** ἢ ***Πράϊλα*** *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρουμανίας (Δακίας) μετὰ κάστρου ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, πληθυσμοῦ 100 χιλ. περίπου κατοίκων, ὧν αἱ 30.000 Ἕλληνες. Ὡς πρωτεύουσα τοῦ ὑπὸ 200.000 ψυχῶν κατοικουμέ-

Digitized by Google

νου ὁμωνύμου νομοῦ συνεκέντρωσε σὺν τῷ χρόνῳ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν ὁλοκλήρου τοῦ διαμερίσματος. Εἰς τοῦτο δὲ οὐ σμικρὸν συνετέλεσεν ὁ λιμήν της (βλ. κατ. *Ναυτ. Γεωγρ.*). Χάρις εἰς αὐτὸν ἡ Βράϊλα κατέστη σιτοβολὼν τῆς Βλαχίας καὶ ἐμπορικὸν κέντρον ὁλοκλήρου τῆς Ρουμανίας. Πρὸ τοῦ πολέμου τοῦ 1914 ἀπετέλει τὸν μόνον ἐξαγωγικὸν σταθμὸν δημητριακῶν καὶ λοιπῶν προϊόντων τῆς Ρουμανίας, σήμερον δὲ κατέχει τὰ 24% τῆς ὅλης ἐξαγωγῆς.

Πλὴν ὅμως τοῦ ἐμπορίου καὶ ἡ βιομηχανία εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένη, διότι ἐν αὐτῇ ἱδρύθησαν ἐργοστάσια συρμάτων, βελονῶν, λεβήτων, τσιμέντων, μεταλλικῶν ὑδάτων, χυτηρίων μετάλλων καὶ κωδώνων, φελλῶν, ψηκτρῶν, ζύθου, πάγου κλπ.

Ἡ Βράϊλα κέκτηται 10 ἀτμοκινήτους μύλους, μέγαν δ' ἀριθμὸν «σλεπιῶν», ἤτοι σιδηρῶν σιτοφορτηγίδων. Ἐν Βραΐλᾳ ἀκμάζει τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, κατέχει ἰδικόν του μεγαλοπρεπέστατον ναόν, διατηρεῖ δι' ἰδίων του δαπανῶν λύκειον ἰσοδύναμον πρὸς τὰ γυμνάσια τῆς Ἑλλάδος, σχολὴν ἀπόρων παίδων καὶ ἰδιωτικὰ ἐκπαιδευτήρια, παρθεναγωγεῖον, νοσοκομεῖον κλπ. καὶ ἐκδίδει δύο ἑλληνικὰς ἐφημερίδας, τὸν «Ἐλεύθερον λόγον» καὶ τὸν «Ἑρμῆν». Δ. Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Ναυτ. Γεωγρ.]* Ὁ παραδουνάβιος τεχνητὸς λιμὴν τῆς Βραΐλας (πλατ. 45°15′ Β., μῆκ. 27°59′ Δ., χάρτ. Ἀγγλ. 2835: Delta of the Danube) κείμενος μεταξὺ τοῦ 91 καὶ 93 μιλ. ἀπὸ τοῦ στομίου τοῦ Σουλινᾶ, δι' οὗ ἡ εὐκολωτέρα πρὸς τὸν Εὔξεινον ἐπικοινωνία, καὶ ἀμέσως πρὸ τῆς συμβολῆς τοῦ παραποτάμου *Ματσὶν* (Machin). Ὁ παραδουνάβιος λιμὴν εἶναι μεγάλη νηοδόκη ἐν σχήματι δεξαμενῆς, 1640 ποδῶν μήκους, 395 ποδῶν πλάτους κατὰ τὴν λεκάνην καὶ 131 κατὰ τὸ στόμιόν του, τοῦ βάθους του τηρουμένου δι' ἐκσκαφῶν μεταξὺ 23 καὶ 25 ποδῶν, ἀποτελεῖ τὸ ὅριον τοῦ ἐν τῷ Δουνάβει ἀνάπλου τῶν μεγάλων φορτηγῶν τῆς Μεσογείου, ἀπέχων τοῦ τοῦ Γαλαξίου 10 μίλ. Ν.ΝΔ., ὅστις, ὅμως καίτοι τῶν αὐτῶν διαστάσεων πρὸς τὸν τῆς Βραΐλας, εἶναι κατά τι ἀβαθέστερος, καὶ διαθέτει πλωτὸν γέρανον ἀνυψοῦντα μέχρι 40 τόννων βάρη, σταθερὸν τοιοῦτον μέχρι 10 τόν. καὶ πέντε ἀνυψωτῆρας σιτηρῶν, ὧν ὁ εἷς χωρητικότητος 25.000 τόννων. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—*[Στρατ. ἱστορ.]* Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877, ἀφοῦ οἱ Ρῶσοι εἶχον ἤδη προσπεράσει ἀπὸ τοῦ τέλους Ἀπριλίου 1877 ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Σερὲθ καὶ προήλαυνον ἀμαχητὶ διὰ μέσου τῆς Ρουμανίας, ἅμα ὡς ἠθέλησαν νὰ προελάσωσι καὶ κατὰ τῆς Βουλγαρίας, τὴν Βράϊλαν ἐξέλεξαν ὡς τόπον ἐπιδεικτικῆς διαβάσεως τοῦ Δουνάβεως, ἵνα τοιουτοτρόπως ἀπασχολήσωσι τοὺς Τούρκους εἰς Δοβρουτσᾶν καὶ συνεπῶς δυνηθῶσι νὰ προσπεράσωσι τὸν Δούναβιν δυτικώτερον, παρακάμπτοντες πάντοτε τὸ μεταξὺ Ρουχτσουκίου, Σιλιστρίας, Σούμλας καὶ Βάρνας τετράπλευρον. Δι' ὅ, κατὰ τὴν νύκτα 21—22 Ἰουνίου, τμήματα τοῦ 14ου ρωσικοῦ Σ. Σ. διῆλθον τὸν Δούναβιν εὐχερέστατα διὰ γεφυρῶν ζευχθεισῶν παρὰ τὴν Βράϊλαν, ὁπότε οἱ Τοῦρκοι ἀπεσύρθησαν καί, ἀφοῦ ἐξεκένωσαν ἐθελουσίως τὴν Δοβρουτσᾶν, ἐγκατεστάθησαν ἀμυντικῶς παρὰ τὸ *Τραϊάνειον τεῖχος*, χωρὶς νὰ ἐνοχληθῶσι τὸ παράπαν ὑπὸ τῶν Ρώσων καθ' ὅλον τὸν ἐπίλοιπον χρόνον τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ πολέμου ἐκείνου.

Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον: Εὐθὺς μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Βουκουρεστίου, τὴν 7ην Δεκεμβρίου 1916, ἐπηκολούθησεν ἡ πρὸς βορειοανατολὰς προέλασις τῶν συμμαχικῶν στρατῶν τοῦ *Mackensen* καὶ τοῦ Αὐστριακοῦ ἀρχιδουκὸς *Ἰωσὴφ* (τῆς στρατιᾶς ταύτης ἀποτελούσης μέρος τοῦ στρατοῦ τοῦ *Falkenhayn*), ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ἦτο: ἡ κατὰ τὸ β′ δεκαήμερον τοῦ Δεκεμβρίου 1916 ἀπώθησις τῶν Ρώσων, τῶν ἀντικαταστησάντων τοὺς Ρουμάνους μετὰ τὴν κατ' Ὀκτώβριον — Δεκέμβριον 1916 ἧττάν των, ἡ κύκλωσις τῆς ἀμυντικῆς τοποθεσίας τῆς Βραΐλας (βλ. λ. Βουκουρέστιον) ἀπὸ νότου μὲν ὑπὸ τῆς στρατιᾶς τοῦ Μάκενσεν προελασάσης μεταξὺ *Μπουζέου* καὶ *Δουνάβεως*, ἀπὸ δυσμῶν ὑπὸ τῆς στρατιᾶς τοῦ ἀρχιδουκὸς Ἰωσὴφ εἰσδυσάσης ἐντὸς τῆς *Μολδαυίας*, ἀπ' ἀνατολῶν δὲ ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ στρατοῦ Μάκενσεν, τῶν παραμεινάντων εἰς Δοβρουτσᾶν ἀπὸ Ὀκτωβρίου 1916 καὶ ἤδη προσπερασάντων ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, τέλος δ' ἡ κατάληψις τῆς μὲν *Βραΐλας* τὴν 4ην Ἰανουαρίου 1917, τῆς δὲ *Φοξάνης* τὴν 7ην τοῦ ἰδίου μηνὸς (βλ. λ. Ρουμανία. Παγκόσμιος *πόλεμος 1914—1918*). Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Βραΐλας ***Ἀρμένης, Πέτρος.*** Νεώτερος Ἕλλην φιλόσοφος, νομομαθὴς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1812 καὶ ἀποθανὼν ἐν Λονδίνῳ τῷ 1884. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη ἐν τῇ πατρίδι του, δεκαεπταετὴς δ' ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννου εἰς Βονωνίαν. Ἀποτελειώσας ἐνταῦθα τὰς γυμνασιακὰς σπουδὰς μετέβη εἰς Γενεύην καὶ μετά τινα χρόνον εἰς Παρισίους (1832), ὅπου ἐνεγράφη φοιτητὴς τῆς νομικῆς σχολῆς. Λαβὼν τὸ διδακτορικὸν δίπλωμα ἐπέστρεψεν εἰς Κέρκυραν καὶ ἐπεδόθη εὐδοκίμως εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός του καὶ τὴν δημιουργίαν σοβαρᾶς ἐπιστημονικῆς κινήσεως διὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς ὀνομαστῆς «Ἀναγνωστικῆς Ἑταιρείας», εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς ὁποίας πλεῖστα διεπραγματεύθη ζητήματα νομικὰ καὶ φιλοσοφικά. Τῷ 1840 διωρίσθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως δικαστὴς τῶν ἐν Ζακύνθῳ ἀνωτέρων δικαστηρίων, τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος ὑποθηκοφύλαξ ἐν Κερκύρᾳ. Εἰς τὴν νέαν ταύτην θέσιν ἔμεινε μέχρι Νοεμβρίου τοῦ 1842, ὁπότε ἡ κυβέρνησις, καταργήσασα λόγῳ οἰκονομιῶν τὴν ἰδιαιτέραν θέσιν ὑποθηκοφύλακος, ἀπέλυσεν αὐτὸν τῆς ὑπηρεσίας. Ἔκτοτε ὁ Βράϊλας, ἰδιωτεύων, ἀφωσιώθη εἰς τὴν μελέτην τῆς φιλοσοφίας πρὸς ἣν εἶχεν ἐπιδείξει ἰδιαιτέραν κλίσιν καὶ ἱκανότητα. Συγχρόνως ἀνεμείχθη καὶ εἰς τοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνας, κατορθώσας μετ' ἄλλων Ἑπτανησίων νὰ ἐπιτύχῃ μεταρρύθμισιν τοῦ συντάγματος τῆς Ἰονίου Πολιτείας, ἐλευθεροτυπίαν καὶ δικαίωμα ἐλευθέρας ἐκλογῆς ἀντιπροσώπων καὶ δημοτικῶν συμβούλων (1848). Χρησιμοποιῶν τὰς παραχωρήσεις ταύτας ὁ Βράϊλας, ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1849 νὰ ἐκδίδῃ ἀντιπολιτευομένην τὴν κυβέρ-

Πέτρος Βραΐλας Ἀρμένης.

νησιν ἑλληνογαλλικὴν ἐφημερίδα, ὑπὸ τὸν τίτλον «Πατρίς», διὰ τῆς ὁποίας ἠγωνίσθη, σὺν τοῖς ἄλλοις, καὶ ὑπὲρ καθιερώσεως ὡς ἐπισήμου γλώσσης τῆς ἑλληνικῆς. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1850 ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος τῆς Θ′ Βουλῆς, ἡ ὁποία ἦτο γνησία καὶ ἡ πρώτη ἐλευθέρα. Ἀλλ' ἡ ἐφορευτικὴ ἐπιτροπὴ ἠκύρωσε τὴν ἐκλογήν του μὲ τὴν πρόφασιν, ὅτι ὁ πατήρ του δὲν ἦτο Ἑπτανήσιος πολίτης. Τῷ 1854 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ καὶ παρέμεινεν ἐν τῇ θέσει ταύτῃ μέχρι τῆς ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐνῷ συγχρόνως ἀνεμειγνύετο ἐνεργῶς εἰς τὴν πολιτικήν, ἡγούμενος τοῦ *Μεταρρυθμιστικοῦ* κόμματος, τὸ ὁποῖον ὂν «φύσεως πολιτικῶς προοδευτικῆς καὶ εὐχόμενον ἁπλῶς ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως, ἐπεδίωκε τήν, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς προστασίας, ριζικὴν ἢ εἰδικὴν τοῦ συντάγματος μεταρρύθμισιν, μετὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ὁποίας διενοεῖτο νὰ καθέξῃ καὶ τὴν ἐξουσίαν». Τὸ ἕτερον ἐν Ἑπτανήσῳ σημαντικὸν κόμμα ἦτο τὸ *Ριζοσπαστικόν*, τὸ ὁποῖον, «χαρακτῆρος πολιτικῶς ἐπαναστατικοῦ», ἐζήτει τὴν ἄμεσον μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν καὶ εὑρίσκετο εἰς διάστασιν μὲ τὸ Μεταρρυθμιστικόν. Κατὰ τὴν Ι′ βουλευτικὴν περίοδον (1856) ἔλαβε τὴν πλειονοψηφίαν τὸ μεταρρυθμιστικὸν κόμμα, κατόπιν ὑπερβολικῶν ὑποχωρήσεων ἀπέναντι τοῦ Ἄγγλου ἁρμοστοῦ A. Ward (Οὐάρδου) καὶ κατέστη πρόεδρος τῆς μὲν Γερουσίας ὁ Ρώμας, τῆς δὲ Βουλῆς ὁ Βράϊλας. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ Βράϊλας διωρίσθη γραμματεὺς τῆς Γερουσίας ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν, τῷ δὲ 1862 γενικὸς γραμματεὺς αὐτῆς.

Μετὰ τὴν ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ὁ Βράϊλας, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Κερκύρας, ἐπέτυχε παρὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ὅπως γίνῃ διαίρεσις τῆς νήσου εἰς τρεῖς ἐπαρχίας. Τῷ 1865 διωρίσθη σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας καὶ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ Κουμουνδούρου ὅπως ἀναλάβῃ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν. Ὀλίγον ὅμως μετὰ τὴν ἀνάληψιν τῶν καθηκόντων του προβλέπων πτῶσιν τῆς κυβερνήσεως παρῃτήθη τῆς θέσεώς του. Ἀπὸ τοῦ 1867 ὑπηρέτησεν ὡς πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος ἐν Λονδίνῳ, Πετρουπόλει, Παρισίοις καὶ αὖθις ἐν Λονδίνῳ. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1868 ἀπεστάλη ὡς ἔκτακτος πληρεξούσιος εἰς Κωνσταντινούπολιν χάριν τοῦ ὁροθετικοῦ ζητήματος, ὅπου διεκρίθη διὰ τὴν συνετὴν διαχείρισιν αὐτοῦ, κατὰ δὲ τὸ 1880 εἰς Βερολῖνον, ὅπως μετάσχῃ τῆς ἐκεῖ συνδιασκέψεως τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ συζητήσῃ τὸ αὐτὸ ζήτημα. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀποστολῶν τούτων ἐξελέγη δὶς βουλευτὴς Κερκύρας.

Θεωρητικὴ δρᾶσις τοῦ Βράϊλα. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς πολιτικῆς του σταδιοδρομίας ὁ Βράϊλας ἠσχολεῖτο παραλλήλως καὶ μὲ τὴν συγγραφὴν διαφόρων ἔργων, φιλοσοφικοῦ κυρίως περιεχομένου. Ἐν τῷ ἐξωτερικῷ τὰ ἔργα του ἐμελετῶντο καὶ ἐκρίνοντο, αἱ δὲ Ἀκαδημίαι καὶ ἄλλα ἐπιστημονικὰ ἱδρύματα ἐτίμων αὐτὸν καὶ τὸν συγκατέλεγον μεταξὺ τῶν μελῶν των, ὅπως π. χ. ἡ ἐν Κοπεγχάγῃ Βασιλικὴ Ἑταιρεία τῶν ἀρχαιολόγων τοῦ Βορρᾶ, τῆς ὁποίας ἦτο ἐπίτιμος πρόεδρος, ἡ ἐν Παρισίοις Ἀκαδημία τῶν ἠθικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν, ἡ ἐν Πετρουπόλει πρὸς διάδοσιν τῶν ὑγιῶν θρησκευτικῶν γνώσεων ἑταιρεία, τῶν ὁποίων ἦτο τακτικὸν μέλος, καὶ ἄλλα. Ὡς φιλόσοφος ὁ Βράϊλας ἀνήκει εἰς τὴν σχολὴν τοῦ ἰδεαλιστικοῦ ἐκλεκτισμοῦ. Στερούμενος πρωτοτυπίας καὶ ἀντλῶν ἐκ διαφόρων φιλοσοφικῶν συστημάτων, καὶ κυρίως ἐκ τοῦ Cousin, κατώρθωσε ν' ἀποτελέσῃ πλῆρες σύστημα, ἑνιαῖον ὅσον ἔνεστι καὶ συνεπές (βλ. «Περὶ πρώτων ἰδ. καὶ ἀρχ.» 1910 Προλεγ. σ. ζ′ καὶ «Περὶ τῆς ἑνότ. λογ. στοιχ.» 1910 σ. 44). Κατὰ τὸν Saint-Hilaire ὁ Βράϊλας ὑπῆρξεν ὁ μόνος φιλόσοφος τῆς σχολῆς τοῦ Cousin, ὁ τολμήσας νὰ γράψῃ πλῆρες καὶ τέλειον σύστημα, ἀναπτύσσων λαμπρῶς τὰς ἰδέας τοῦ ἀρχηγοῦ του.

Πρώτη καὶ θεμελιώδης πάσης ἐπιστήμης ἀρχὴ εἶναι, κατὰ τὸν Βράϊλαν, ἡ ἔννοια τοῦ ὄντος. Ἀναλύοντες ταύτην εὑρίσκομεν, ὅτι περιλαμβάνει πέντε ἀναγκαιότατα στοιχεῖα: τὴν *ὑπόστασιν* (τὸ καθαρὸν ὄν), τὴν *μορφὴν* (τὸν τρόπον τοῦ εἶναι), τὴν σχέσιν τῆς ὑποστάσεως πρὸς τὴν μορφὴν καὶ τὰς ἐννοίας τοῦ *τόπου* καὶ τοῦ *χρόνου*, ἀφοῦ πᾶν τὸ τῇ ἡμετέρᾳ νοήσει προσπῖπτον ἀναγκαίως μετὰ τύπου χρονικῆς τινος καὶ τοπικῆς ἀναφορᾶς προσπίπτει. Ἡ ἔννοια τοῦ ὄντος εἶναι πρώτη, ἁπλουστάτη, γενικωτάτη, ἀναγκαία καὶ ἔμφυτος. Ὅπως αὕτη ὑπάρχει ἀντικειμενικῶς, οὕτω καὶ τ' ἀπαραίτητα στοιχεῖα της: ὑπόστασις, μορφή, σχέσις, τόπος, χρόνος ἔχουν ἀντικειμενικὴν ὕπαρξιν. Ὁ ἄνθρωπος κατανοεῖ βαθμιαίως τὸ ὂν χάρις εἰς ἐμφύτους αὐτῷ ἐννοίας καὶ ἀρχάς. Πρώτη ἔμφυτος τῷ ἀνθρώπῳ ἀρχὴ εἶναι ἡ τῆς *ἀντιφάσεως*, προκύπτουσα ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ ὄντος, ἥτις ἀποκλείει τὴν ἐναντίαν καὶ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον ἔννοιαν τοῦ μὴ ὄντος· δευτέρα εἶναι ἡ τῆς *αἰτιότητος*, καθ' ἣν παντὸς πράγματος ὑπάρχει ἀναγκαῖος λόγος, καὶ τρίτη, εἰς ἣν ἄγουσιν αἱ δύο προηγούμεναι, ἡ τῆς *τελειότητος*, καθ' ἣν πᾶν ὂν εἶναι πρός τινα σκοπόν. Αἱ τρεῖς αὗται ἀπόλυτοι καὶ ἔμφυτοι ἀρχαὶ μετὰ τῶν ἐπίσης ἐμφύτων στοιχείων τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ὄντος ἀποτελοῦσι τὸν *λόγον*. «Αἱ μὲν ἀρχαὶ συνιστῶσι τὴν τάξιν τῶν ὄντων, καὶ δυνάμει αὐτῶν ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ ἀναγκαῖος συνδυασμὸς αἰτίων, μέσων καὶ τελῶν, τὰ δὲ πρῶτα στοιχεῖα συνιστῶσι τὴν καθολικὴν φύσιν τῶν ὄντων, καὶ ἐπειδὴ αὕτη εἶναι ἀχώριστος τῆς τάξεως, ἧς εἶναι ἡ ἐνσάρκωσις καὶ πραγματοποίησις, ἀνάγονται εἰς ἕν, τὴν ἔλλογον ἔννοιαν τοῦ ὄντος («Ἑνότης λογ. στοιχ.» 1910 σ. 15).

Γνωστικαὶ πηγαὶ καὶ δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τρεῖς: ἡ *συνείδησις*, ἡ *αἴσθησις* καὶ ὁ *λόγος*. Δι' αὐτῶν ἐπιτυγχάνεται σχετική τις γνῶσις διαρκῶς τελειουμένη. Οὔτε ἀπόλυτος δογματισμὸς ἀποθεῶν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἁρμόζει εἰς τὸν ἄνθρωπον, οὔτε πάλιν ἀπόλυτος σκεπτικισμὸς ἀποκτηνῶν αὐτόν. Ὁ ἄνθρωπος οὔτε ὅλην τὴν ἀλήθειαν (τὸ ὂν) δύναται νὰ νοήσῃ, οὔτε οὐδεμίαν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης μέρος τῆς ἀληθείας ἐπὶ μᾶλλον αὐξανόμενον. «Μεταξὺ ἀληθείας καὶ ἀνθρώπου ἄλλη σχέσις δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ εἰμὴ ἡ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πρὸς αὐτὴν πρόοδος αὐτοῦ καὶ προσέγγισις, ἄνευ ὅμως τελείας συναντήσεως, διότι ἡ τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ πεπερασμένου συνταύτισις εἶναι καὶ πραγματικὴ καὶ λογικὴ ἀντίφασις» («Στοιχ. θεωρ. καὶ πρακτ. φιλοσ.» 1910 σ. 47). Πρώτη καὶ θεμελιώδης ἰδιότης τῆς ψυχῆς ἢ τοῦ πνεύματος εἶναι ἡ *ἑνότης*, δευτέρα ἡ *ταυτότης*, καθ' ἣν ἡ ψυχὴ οὐ μόνον μία καὶ ἀδιαίρετος εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἡ αὐτή, τουτέστιν ἀμετάβλητος ἐν τῇ ἀενάῳ καὶ ποικίλῃ τῆς ὕλης μεταβολῇ, ὡς μαρτυρεῖ οὐ μόνον ἡ ἄμεσος συνείδησις, ἀλλὰ καὶ τὸ φαινόμενον τῆς μνήμης καὶ ἀναμνήσεως, καὶ τρίτη ἡ *αὐτενέργεια*. Οἱ τρεῖς οὗτοι χαρακτῆρες συνιστῶσι τὴν ὑπόστασιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἧς μορφὴ εἶναι τὸ σύνολον τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, καὶ σχέσις ἡ μεταξὺ ὑποστάσεως καὶ μορφῆς ὑπάρχουσα σχέσις. Οὕτω ἡ διὰ τῆς συνειδήσεως παρατήρησις τοῦ ἀνθρώπου παρέχει τὰς τρεῖς ἐννοίας τοῦ ὄντος, ἐμφύτους ἡμῖν. Τὰς τρεῖς ταύτας τῆς ψυχῆς ἰδιότητας συμπληροῖ καὶ ρυθμίζει ἀνωτέρα τις ἐνέργεια, ἥτις καλεῖται *λογικότης* καὶ ἀπορρέει ἐκ τοῦ τῷ ἀνθρώπῳ μόνῳ ἰδιάζοντος λόγου, δι' οὗ ἀνακαλύπτονται οἱ νόμοι καὶ τὸ κάλλος τῆς φύσεως. Ἡ λογικότης, ἀποτρεπομένη πρὸς τὴν ζήτησιν τῶν αἰτίων, ἀποδεικνύει ὅτι σκοπὸς (*τέλος*) τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ γνῶσις τῆς ἀπολύτου ἀληθείας. Ἐπειδὴ ὅμως ἐν τῷ παρόντι βίῳ δὲν ἐπιτυγχάνεται τὸ τέλος τοῦτο

Digitized by Google

ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἑτέρα ζωή, ἐν ᾗ γίνεται ἡ τελείωσις τῆς ψυχῆς καὶ ἡ συμπλήρωσις τῆς ἠθικῆς τάξεως. Οὕτως ἀποδεικνύεται ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς.

Ἡ ἠθική, κατὰ τὸν Βραΐλαν, ἀσχολουμένη περὶ τὴν θεωρίαν τῆς ἐλλόγου πράξεως, διέπεται ὑπὸ τῶν αὐτῶν νόμων, ὑπὸ τῶν ὁποίων καὶ ἡ νόησις, διότι πρᾶξις οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ αὐτὴ ἡ νόησις ἐν ἐνεργείᾳ. Ἠθικὴν πρᾶξιν λέγοντες ἐννοοοῦμεν τὴν ἐνέργειαν τῆς αὐτενεργήτου καὶ ἐλλόγου τοῦ ἀνθρώπου ὑποστάσεως, ἥτις, ὀνομαζομένη ψυχή, ἔχει νοητικὰ καὶ ἠθικὰ ἐλατήρια προερχόμενα ἐκ τοῦ λόγου. Εἶναι δὲ ἐλευθέρα ἡ ψυχὴ νὰ δρᾷ κατὰ βούλησιν καὶ νὰ ἐκλέγῃ, ὅπως ἀποδεικνύει ἡ ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς παρατηρήσεως ἀπορρέουσα εὐθύνη, ἥτις εἶναι γνώμων καὶ κανὼν ἐπὶ τῆς ἠθικότητος πάσης πράξεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ διαφορὰ τῆς ἐνεργείας τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἄρχει ἡ ἀνάγκη.

Ἡ ἀξιολογωτέρα ὑπηρεσία τοῦ Βραΐλα ἔγκειται ἐν τῇ προσπαθείᾳ πρὸς συμβιβασμὸν τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς θρησκείας. Ὁ Βραΐλας, ἀφορμώμενος ἀπὸ τῶν γνωστῶν περὶ ὑπάρξεως Θεοῦ ἀποδείξεων, ὧν σπουδαιοτέραν θεωρεῖ τὴν *ὀντολογικὴν* («Στοιχ. θ. καὶ πρ. φιλοσ.» 1910 σ. 108), ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἄναρχος, ἀπέραντος, ἄϋλος, ἀναλλοίωτος, τριαδικός, παντοδύναμος, πάνσοφος καὶ πανάγαθος, καὶ ἀγωνίζεται νὰ ἐγκαθιδρύσῃ ἁρμονίαν μεταξὺ πίστεως καὶ λόγου. «Ἀπατῶνται, λέγει, οἱ θεωροῦντες τὴν φιλοσοφίαν ὡς πολεμίαν πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ ἀντιτάσσοντες τὸν λόγον πρὸς τὴν πίστιν, ἐνῷ ἀπ' ἐναντίας ὁ λόγος ἀνυψοῖ ἡμᾶς ἐξ ἀνάγκης πρὸς τὸ ἄπειρον, καθόσον τὸ κύριον αὐτοῦ στοιχεῖον οὐδὲν ἕτερον εἶναι ἢ ἡ ἔννοια καὶ ἡ ἀπόδειξις τοῦ Θεοῦ. Ἀκριβὴς ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτεται εἰς τὸν ἄνθρωπον διὰ τοῦ λόγου» («Ἑνότης λογ. στοιχ.» 1910 σ. 28).

Τὴν ἁρμονίαν τοῦ λόγου καὶ τῆς πίστεως δηλοῖ καὶ αὐτὴ ἡ φύσις τοῦ λόγου, διότι οὐσιωδῶς ὁ λόγος εἶναι πίστις, ἡ δὲ θρησκευτικὴ εἶναι ἀνώτερος βαθμὸς τῆς λογικῆς πίστεως. Φύσις καὶ πνεῦμα εἰς οὐδεμίαν διάστασιν εὑρίσκονται. Ὅπως αἱ τοῦ ὄντος ἀρχαὶ εἶναι καθολικαὶ καὶ ἀναγκαῖαι, οὕτω καὶ οἱ ἐκ τούτων προερχόμενοι νόμοι τῆς φύσεως εἶναι καθολικοὶ καὶ ἀναγκαῖοι. Ἡ ἐπιστήμη τοῦ πνεύματος συνᾴδει πρὸς τὴν ἐπιστήμην τῆς φύσεως, διότι ἐν ἀμφοτέραις μία εἶναι ἡ ἀρχή, μία ἡ μέθοδος καὶ ἓν τὸ τέλος, ἀμφότεραι δὲ συναρμολογοῦνται πρὸς τὴν ἀνωτάτην θεωρίαν, ἧς ἀντικείμενον εἶναι αὐτὸ τὸ αἴτιον πρῶτον, αὐτὸς ὁ Θεός. Ὁ κόσμος, κατὰ τὸν Βραΐλαν, ἐδημιουργήθη ἐκ τοῦ μηδενὸς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐπί τινι τέλει, ὡς ἀποδεικνύουν οἱ ὀργανισμοὶ τῶν ὄντων, οἱ ὁποῖοι ἀποκλείουν τὸ αὐτόματον καὶ ἐμφαίνουν ἀναντίλεκτον σκοπόν, καὶ ἡ ἐν τῷ λόγῳ ὑπάρχουσα ἀρχὴ τῶν τελικῶν αἰτίων, καθ' ἣν πᾶν ὂν βαίνει πρός τι τέλος. Ἡ παντοδύναμος, πάνσοφος καὶ πανάγαθος φύσις τοῦ Θεοῦ μαρτυρεῖ, ὅτι σκοπὸς τῆς δημιουργίας εἶναι τὸ ἀγαθὸν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ ὕπαρξις τοῦ κακοῦ, ποιοῦσα παράβασιν τοῦ ἀγαθοῦ, ἐξαγγέλλει τὸ ἀτελὲς τῆς φύσεως τοῦ πεπερασμένου κόσμου καὶ δὲν καθαιρεῖ τὴν πρόνοιαν καὶ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ. «Ἡ λαμπροτέρα, κατὰ τὸν Βραΐλαν, ἀπόδειξις τῆς χριστιανικῆς πίστεως, εἶναι οὐχὶ ἡ ἐπιστημονικὴ αὐτῆς ἀπόδειξις, ἀλλ' ἡ ἀπόδειξις ὅτι αἱ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀποκεκαλυμμέναι ἀλήθειαι, οὐ μόνον δὲν ἀντιμάχονται πρὸς τὰς ἐπιστημονικὰς καὶ πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ λόγου, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας συνᾴδουσι πρὸς αὐτὰς καὶ συμπληροῦσι καὶ ἐπισφραγίζουσιν αὐτὰς διὰ τοῦ κύρους αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ».

Αὗται εἶναι αἱ βασικώτεραι ἐκ τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Βραΐλα. Ὡς συστηματικὸς φιλόσοφος ἔγραψε περὶ καλολογίας, φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας, πολιτειολογίας, κοινωνιολογίας κλπ. Ἐκ τῶν ἔργων του σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Δοκίμιον περὶ πρώτων ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν» (Κέρκυρα 1851, Ἀθῆναι 1910), ἐν ᾧ περιελήφθησαν καὶ δύο μελέται: ἡ «Περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἱστορικῆς φιλοσοφίας», ἥτις εἶχε δημοσιευθῆ τῷ 1843 ἐν τῷ «Εὐρ. Ἐρανιστῇ» (φύλ. 1. Ὀκτώβρ. 1843) καὶ ἡ «Περὶ Καντισμοῦ», «A. Nicolas: Φιλοσοφικαὶ μελέται περὶ Χριστιανισμοῦ» (τόμ. 3. Κέρκυρα 1854—1857, καὶ ἔκδ. 1864, Ἀθῆναι 1910), μετάφρασις ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ μαθηματικοῦ καὶ ἑλληνιστοῦ *Μαυρομάτη*· «Στοιχεῖα θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς φιλοσοφίας» (Κέρκυρα 1862, Ἀθῆναι 1910), «Φιλοσοφικαὶ μελέται» (Κέρκυρα 1864), «Τὸ ἓν καὶ τὸ ὂν ἢ ἡ ἑνότης τῆς ἐπιστήμης» (Κέρκυρα 1870), «Περὶ τῆς ἱστορικῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ» (Κέρκυρα 1872), «Ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος κατὰ A. Fouillée» (Κέρκυρα 1874), «Ἡ φιλοσοφία τοῦ Σωκράτους κατὰ A. Fouillée» (Κέρκυρα 1875, Ἀθῆναι 1910), «Περὶ ἑνότητος τῶν λογικῶν στοιχείων» (Κέρκυρα 1875, Ἀθῆναι 1910), «Περὶ ψυχῆς, Θεοῦ καὶ ἠθικοῦ νόμου διατριβαί» (Κωνσταντινούπολις 1879). Τελευταῖον ἔργον του, ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατόν του ἐκδοθέν, εἶναι αἱ «Φιλοθέου καὶ Εὐγενίου ἐπιστολαί, ἢ σύντομος περὶ ψυχῆς καὶ Θεοῦ διδασκαλία» (Ἀθῆναι 1884).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Μ. Βρετοῦ*: «Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον» 1866 σ. 12.—*Δ. Σ. Βροκίνη*: Βιογραφικὰ σχεδάρια τεῦχ. Α'. Κέρκυρα 1877 σ. 330—353.—*Ν. Κοτζιᾶ*: Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας (1878) τ. Ε'. σ. 497.—*Σ. δὲ Βιάζη*: Πέτρος Βραΐλας Ἀρμένης. Παράρτ. «Κυψέλης» φυλλάδ. Θ'. 1884.—*Κ. Λογοθέτου*: Π. Βραΐλα Ἀρμένη φιλοσοφικὸν σύστημα (Ἀθῆναι 1905).—*Ε. Δούσμανη*: Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου (Ἀθῆναι 1924).

Θ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Βραισία (ἡ) καὶ *Βρασία [Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Κινύρα καὶ τῆς Μεθάρμης, ἀδελφὴ τοῦ Ἀδώνιδος καὶ τοῦ Ὀξυπόρου ἐκ Κύπρου. Καταδιωκομένη ὑπὸ τῆς ὀργῆς τῆς Ἀφροδίτης, ἀπέθανε μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς Ὀρσοδίκης καὶ Λαογόρας ἐν Αἰγύπτῳ, διότι ἠσχολοῦντο εἰς ἀναστροφὴν μετὰ ξένων ἀνδρῶν.

ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βράϊτ (Bright)· βλ. Μπράϊτ.

Διάφοροι τύποι βράκας εἰς τοὺς διαφόρους λαούς.

[Κατὰ σειρὰν ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά: *Ἄνω*: 1) Μεσαιωνικὴ κυλόττα· 2) Βρετόνος μὲ κυλόττα (ΙΘ' αἰών)· 3) Κρὴς χωροφύλαξ (1918)· 4) Σύγχρονος στρατιωτικὴ κυλόττα. *Εἰς τὸ μέσον*: 1) Θρᾶκες χωρικοὶ μὲ πουτούρια· 2) Μανιάτης βρακοφόρος τῆς στρατιᾶς τοῦ Μ. Ναπολέοντος· 3) Ἀλβανικὴ μπέτσβα. *Κάτω*: 1) Σαλβάρι τουρκικόν· 2) Κρὴς ἀγροφύλαξ μὲ βράκα· 3) Ἀστικὴ κυλόττα ἐξοχῆς· 4) Σαλβάρια Μουσουλμανίδος.]

—**Βράϊτ**, *νόσος τοῦ* —. Ἡ ἄλλως **Βριχθεία** *νόσος* (βλ. λ.) καλουμένη.

βράκα (ἡ). Πλατὺ ἔνδυμα, ἀνδρικὸν ἢ γυναικεῖον, χρησιμεῦον πρὸς κάλυψιν τῶν κάτω ἄκρων τοῦ σώματος ἀπὸ τῆς ὀσφύος μέχρι τῶν γονάτων ἢ καὶ μέχρι τῶν σφυρῶν, ὅπου περισφίγγεται δι' ἱμάντων, καὶ ὁμοιάζον πρὸς τὴν ἀναξυρίδα (βλ. λ.).

Εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα εἶναι ἄγνωστος ἡ λέξις, ἀπαντῶσα πρῶτον παρὰ *Διοδώρῳ* (V, 30) κατὰ μετάφρασιν τῆς λέξεως ἀναξυρίς: «οἱ Κέλται ἐσθῆσι χρῶνται καὶ ἀναξυρίσιν, ἃς ἐκεῖνοι *βράκας* προσαγορεύουσι». Κελτικῆς προελεύσεως οὖσα ἡ λέξις (vraca) παρελήφθη ἐν τῇ λατινικῇ (braca, braccae) καὶ ἐν ταῖς ἐξ αὐτῆς προελθούσαις (*ἰταλ.* braca, πληθ. brache), *γαλλ.* braye, braies, *ἱσπ.* bragas κ.τ.λ.). Ἐξ αὐτῆς περιῆλθε καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον. Οἱ διάφοροι σχολιασταὶ καὶ λεξικογράφοι ἑρμηνεύουσι τὴν λέξιν *ἀναξυρὶς* διὰ τῆς λέξεως *βράκα*. Ὁ Εὐστάθιος (ἐν Ἰλιάδ. Β, 262) λέγει: «οὐ γὰρ ἔκειτο ἴσως μία λέξις δηλωτικὴ τοῦ καλύμματος τῆς αἰδοῦς, ὅπερ Ρωμαῖοι μὲν βράκαν φασίν, ἕτεροι δὲ ἀναξυρίδα». Ὁ Κοραῆς ἐπίσης (Πρόδρομος Ἑλ. Βιβλ. σ. 330) θεωρεῖ τὴν ἀναξυρίδα ταυτόσημον τοῦ βρακίου: «ἀναξυρίς ἐστι τὸ ἐν τῇ συνηθείᾳ λεγόμενον βρακίον· τοῦτο δὲ παρὰ τὸ braca βούλονταί τινες». Οἱ τὴν ἑλληνικότητα τῆς λέξεως παραδεχόμενοι παράγουσι ταύτην ἐκ τοῦ: ῥάκος (Fράκος), ἢ τοῦ: βραχύς. Ἡ ἀναξυρίς, ἣν ἐφόρουν οἱ Κέλται, οἱ Μῆδοι, οἱ Πέρσαι, οἱ Πάρθοι, οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Φρύγες, οἱ Σαρμάται, Γέται κλπ., ἦτο μὲν φόρεμα τῶν σκελῶν, ἀλλ' ὀλίγην ἢ οὐδεμίαν ὁμοιότητα εἶχε πρὸς τὴν νησιωτικὴν καὶ κρητικὴν βράκαν, τὴν θυλα-

Digitized by Google

κοειδῆ καὶ πολύπτυχον. Αὕτη βεβαίως εἶναι νεώτερον κατασκεύασμα, ἐκ τῆς Ἀσίας κατὰ πᾶσαν πιθανότητα προελθὸν καὶ συγγενὲς πρὸς τὴν ἀνα-

Χωρικὸς Ζακύνθου μὲ κοντοβράκι (1800).

Γυναικεία βράκα Καστελλορίζου.

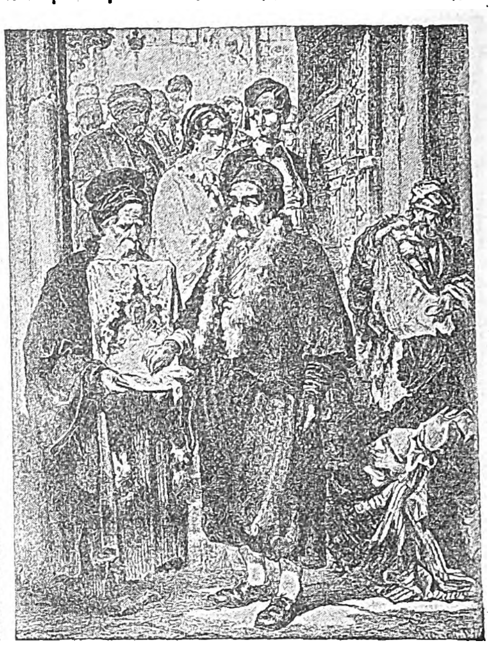

Ἕλλην τῆς Κωνσταντινουπόλεως μὲ βράκα.

ξυρίδα, ἀλλὰ μὴ ἀριθμοῦν βίον μακρότερον τῶν δύο καὶ ἡμίσεος περίπου αἰώνων. Μέχρι τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου ἡ βράκα ἦτο συνηθέστατον ἔνδυμα. Καὶ σήμερον ὅμως ἀκόμη παρὰ τοῖς γεωργοῖς καὶ ποιμέσι τῆς Κρήτης, Κύπρου, Ρόδου, Νάξου, Λήμνου, Σκύρου, Μυτιλήνης καὶ ἄλλων τινῶν νήσων· ἐξακολουθεῖ νὰ ἐπικρατῇ, καὶ νὰ ὀνομάζηται «βράκα» ἢ «βρακὶ» μὲν ὅταν εἶναι κατεσκευασμένη ἐκ βαμβακεροῦ ὑφάσματος, «σαλβάρι» δὲ ὅταν ἐξ ἐρέας. Εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπου ἐπίσης χρησιμοποιεῖται ἡ βράκα, οἱ Τοῦρκοι ὀνομάζουσι γενικῶς πᾶν εἶδος βράκας «σαλβάρι» ἢ «σαραβάρι» ἢ «σελβάρι», ἐνῷ οἱ Ἕλληνες, ὅπως καὶ οἱ νησιῶται, ἔκαμνον πάντοτε τὴν διάκρισιν μεταξὺ βρακίου καὶ σαλβαρίου. Ὑπὸ γενικωτέραν ὅμως ἔννοιαν καὶ τὰ ἐξ ἐρέας καὶ τὰ ἐκ βαμβακεροῦ ὑφάσματος λέγονται παρ' ἡμῖν «βρακιά», καὶ οἱ φέροντες αὐτά, «βρακοφόροι» ἢ «βρακᾶδες».

Τὸ ὄνομα «σαλβάρι» πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς βράκας ἐπικρατεῖ γενικώτερον εἰς τὴν Τουρκίαν, Συρίαν, Παλαιστίνην, εἰς τὰ παράλια τῶν ὁποίων καὶ σήμερον ἀκόμη φορεῖται ὑπ' ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν τὸ ἐν λόγῳ ἔνδυμα. Σαλβάρια φοροῦνται καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Β. Ἀφρικῆς καὶ εἰς τὴν Οὐκρανίαν ὑπὸ χωρικῶν, καλούμενα «σαροβάρι». Εἰς τὴν περιφέρειαν Βερροίας, Ἐδέσσης καὶ εἰς ἄλλα τμήματα τῆς Δ Μακεδονίας, ἡ βράκα καλεῖται «μπολμπότσα»· εἶναι χρώματος μαύρου καὶ κατασκευάζεται ἀπὸ ἐγχώριον μάλλινον ὕφασμα. Παλαιότερον τὸ χρῶμα τῆς μπολμπότσας ἦτο λευκὸν διὰ τὰς πτωχοτέρας ἀγροτικὰς τάξεις καὶ μαῦρον διὰ τὰς πλουσιωτέρας. Οἱ νομάδες καὶ ἡμινομάδες ποιμένες τῆς Ἑλλάδος (Κουτσόβλαχοι, Σαρακατσάνοι, Ἀρβανιτόβλαχοι, Κοπατσαρέοι) καὶ πολλοὶ ὀρεινοὶ γεωργοκτηνοτρόφοι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, Θεσσαλίας, Ἠπείρου καὶ Δ. Μακεδονίας ἤρχισαν ν' ἀποβάλλουν τὴν φουστανέλλαν καὶ ν' ἀντικαθιστοῦν αὐτὴν δι' ἑνὸς εἴδους βρακίου, τὸ ὁποῖον λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι πολὺ πλατὺ καὶ σουρωτὸν πρὸς τὰ ἄνω θὰ ἠδύνατο καὶ νὰ θεωρηθῇ ὡς παραλλαγὴ τῆς κυρίως βράκας. Τὸ ἔνδυμα αὐτὸ λέγεται «βρακί», καὶ εἰδικώτερον «μπουραζάνα» ἢ «μπουραζάνι», εἶναι δὲ μάλλινον, χρώματος λευκοῦ, σπανιώτερον δὲ χρώματος σκούρου. Εἰς τὴν Ἀττικοβοιωτίαν ἔχομεν τὸ «κοντοβράκι», τὸ ὁποῖον ἐδέχθησαν οἱ χωρικοί, ὅταν ἀπέβαλον τὸ «πουκάμισο» ἢ τὴν φουστανέλλαν, καὶ τὰ «βρακιά», ἅτινα ἐθεωροῦντο ἀστικὸν ἔνδυμα, φορούμενα ἄλλοτε ὑπὸ Ἀθηναίων καὶ

Μπράγκα Ἑβραίου Θεσσαλονίκης.

Βράκα συγχρόνων Ἑλλήνων κατοίκων Δωδεκανήσου.

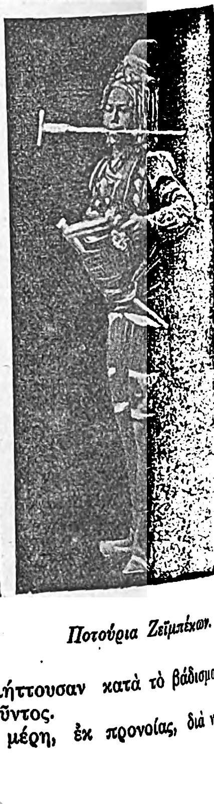

Ποτούρια Ζεϊμπέκων.

Θηβαίων ἀστῶν καὶ κατασκευαζόμενα ἐκ τσόχας ἢ μαύρου βαμβακεροῦ ὑφάσματος. Εἶδος βράκας εἶναι καὶ τὰ λεγόμενα «πιτούρια» ἢ «ποτούρια» ἢ «πουτούρια», τὰ ὁποῖα φέρουν γενικῶς οἱ χωρικοὶ τῆς Θράκης καὶ Ἀν. Μακεδονίας, καθὼς καὶ οἱ χωρικοὶ πολλῶν περιφερειῶν τῆς Βουλγαρίας καὶ οἱ ἔναντι τῆς Θράκης χωρικοὶ τῆς Μ. Ἀσίας. Τὰ πιτούρια εἶναι ἀπὸ ἐγχώριον συνήθως μάλλινον ὕφασμα, χρώματος μαύρου ἢ καφέ, καὶ ἔχουν διάφορον κατὰ τόπους σχῆμα. Γενικῶς ὅμως εἶναι εὐρέα πρὸς τὰ ἄνω καὶ στενὰ πρὸς τὰ κάτω, φθάνοντα ἢ μέχρι τοῦ μέσου τῆς κνήμης ἢ μέχρι σχεδὸν τῶν ἀστραγάλων. Διὰ τῆς λέξεως «ποτούρια» οἱ Τοῦρκοι τῆς Θράκης καὶ τῶν βορειοδυτικῶν παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας ὀνομάζουν γενικῶς τὰ βρακοειδῆ φορέματα καὶ αὐτὰς τὰς καθ' αὑτὸ βράκας. Οἱ ἀλβανόφωνοι κάτοικοι τῆς Ἀττικοβοιωτίας ἀποκαλοῦν τὴν βράκα «μπρέκα» καὶ τὸ κοντοβράκι «πανωμπρέκα». Τὸ κοντοβράκι εἶναι καὶ αὐτὸ εἶδος βράκας, κυανοῦ συνήθως χρώματος, μὲ ὀλίγην ὅμως «σέλλαν». Τὸ κοντοβράκι, δύναται τις νὰ εἴπῃ, ἀποτελεῖ τὸν διάμεσον τύπον μεταξὺ τῆς κυρίως νησιωτικῆς βράκας καὶ τῆς παλαιᾶς εὐρωπαϊκῆς κυλόττας, ὅπως τὸ ποτούρι καὶ καὶ ἡ μπουραζάνα τῶν χωρικῶν τῆς Θράκης, Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας ἀποτελοῦν τὸν διάμεσον τύπον μεταξὺ τῆς βράκας καὶ τοῦ συγχρόνου πανταλονίου. Κοντοβράκια φέρουν πλὴν τῶν χωρικῶν τῆς Ἀττικοβοιωτίας καὶ οἱ χωρικοὶ ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν νότιον Σερβίαν ἔχομεν τὰς λεγομένας «μπέτσβας», αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ θεωρηθοῦν καὶ αὐταὶ παραλλαγὴ τῆς κυρίως βράκας. Αἱ μπέτσβαι στενεύουν ἄνω τοῦ γόνατος. Εἰς τὸ Μαυροβούνιον ἐπίσης καὶ τὰ παράλια τῆς Δαλματίας χρησιμοποιεῖται ἡ βράκα ὑπὸ τὸν καθαρὸν μάλιστα τύπον της καὶ ὁμοιάζει πρὸς τὴν κρητικήν. Ἰδιαίτερον εἶδος βρακίου πρέπει νὰ θεωρηθῇ τὸ φερόμενον ἀπὸ τοὺς *ζεϊμπέκους* τῆς Μ. Ἀσίας. Οἱ ζεϊμπέκοι, κατοικοῦντες ἰδίως εἰς τὰς περιφερείας Οὐσάκ, Μαγνησίας, Μενεμένης, εἶναι Τοῦρκοι χωρικοὶ διακρινόμενοι διὰ τὴν ἀγριότητά των. Τὸ ὄνομά των (ἐκ τοῦ περσικοῦ *ζέϊ*=ἥμισυ καὶ τοῦ ἀραβικοῦ *ἰμπὲκ*=γυμνὸς) ἔλαβον ἐκ τοῦ ὅτι ἔφερον κοντὸν βρακίον ἀρχίζον κάτωθι τοῦ ὀμφαλοῦ καὶ καλύπτον μόλις τὴν δέσιν τῶν μηρῶν, ἐνῷ οἱ μηροὶ καὶ αἱ κνῆμαί των ἔμενον τελείως γυμνοί. Ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τῆς ἐνδυμασίας τῶν ζεϊμπέκων ἦτο μακρότατον ζωνάριον καλῦπτον ὁλόκληρον τὸν κορμὸν μέχρι σχεδὸν τῶν μασχαλῶν καὶ σειρὰ μαχαιρῶν καὶ γιαταγανίων περὶ τὴν ὀσφύν. Τὸ βρακίον τῶν ζεϊμπέκων, χρώματος ὑποπρασίνου διὰ τὰς ἑορτὰς καὶ λευκοῦ διὰ τὰς ἐργασίμους ἡμέρας, λέγεται «πουτούρ», ὑπέστη δὲ σημαντικὴν ἀλλαγὴν κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας, φθάσαν μέχρι τῶν γονάτων, κατόπιν ἐπιβολῆς τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Τὸ κοντὸ βρακὶ εἰς τοὺς ζεϊμπέκους καὶ ἡ κοντὴ βράκα εἰς τοὺς ὀρεινοὺς Κρῆτας ἀποτελεῖ δεῖγμα ἡρωισμοῦ. Εἰς τὰ ἀστικὰ ὅμως κέντρα καὶ τῆς Κρήτης καὶ τῶν ἄλλων νήσων, καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέρη εἰς τὰ ὁποῖα οἱ ἀστοὶ ἔφερον βράκαν, τὸ μῆκος αὐτῆς ἀπετέλει δεῖγμα εὐγενείας, πλούτου καὶ ἀριστοκρατικότητος. Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου εἴχομεν παλαιότερον βρακοφόρους ἀστούς, τῶν ὁποίων τὰ ἄκρα τῆς βράκας, ἡ λεγομένη «σέλλα», ἐσύροντο εἰς τὴν γῆν σηκώνοντα σκόνην. Αἱ μακρόταται αὐταὶ βράκαι σήμερον δὲν εἶναι πλέον ἐν χρήσει μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν. Τοὐναντίον πολλαὶ βρακοφοροῦσαι γυναῖκες τῶν παραλίων τῆς Προποντίδος δὲν ἀπέβαλον εἰσέτι τὴν συνήθειαν τῶν μακροτάτων βρακῶν. Ἐν Κρήτῃ μνείαν καὶ περιγραφὴν βράκας ἔχομεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ὁ Tournefort (1700) περιηγήθη τὴν νῆσον. Κατ' αὐτὸν ἡ κρητικὴ βράκα εἶναι κατεσκευασμένη ἐκ κυανοῦ ὑφάσματος, πλατεῖα, κατέρχεται μέχρι τῶν ποδῶν καὶ ἔχει σέλλαν (φούσκαν ἢ φουφοῦλαν) χαμηλὴν καὶ ἐξωγκωμένην, πλήττουσαν κατὰ τὸ βάδισμα τὰς κνήμας τοῦ φοροῦντος.

Γυναικεία βράκα Μυτιλήνης.

Εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη, ἐκ προνοίας, διὰ νὰ μ

Digitized by Google

ἐμποδίζῃ τὸ βάδισμα «κορδίζει» (κονταίνει) εἰς τὰ γόνατα καὶ ἔχει μικροτέραν κατὰ πολὺ σέλλαν, εἶναι δὲ κατεσκευασμένη ἐξ ἐγχωρίου ὑφάσματος. Οἱ ἄποροι φοροῦσι συνήθως βράκας ἐκ βαμβακεροῦ ὑφάσματος, οἱ δὲ εὔποροι ἐκ κυανοῦ οἱ Χριστιανοὶ καὶ ἐκ πρασίνου οἱ Τοῦρκοι ἐριούχου. Καὶ τῶν μὲν Χριστιανῶν αἱ βράκαι (ἢ σαλβάρια) δὲν προχωροῦν πέραν τῶν γονάτων, ἔχουν μικρὰν σέλλαν καὶ εἶναι κομψαί, ἐνῷ τῶν Τούρκων προχωροῦσι πολὺ κάτω τῶν γονάτων καὶ εἶναι ἄκομψοι.

Αἱ τῶν Χριστιανῶν γυναικῶν βράκες, ἐσωτερικαὶ ὑπὸ τὸ φουστάνι, εἶναι πλατέα πανταλόνια ἐκ βαμβακεροῦ ὑφάσματος, ἰδίας συνήθως κατασκευῆς εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη τῆς Κρήτης, καὶ φθάνουσι μέχρι τῶν σφυρῶν, ὅπου σουφρώνουν καὶ σχηματίζουν εἶδος φούσκας, ἥτις καλύπτει τὰ σφυρὰ καὶ μέρος τοῦ ποδὸς ἐνίοτε. Τοιαῦται βράκες σχεδὸν ἐξέλιπον. Ἄλλοτε αἱ Ὀθωμανίδες ἔφερον ἀντὶ φουστανίων ἐξωτερικῶς τὰ σαλβάρια, πλατείας βράκας ἐκ μεταξίνου πολυτελοῦς ὑφάσματος ἢ βαμβακεροῦ ἐγχρώμου, τὰς ὁποίας ἢ ἄφινον νὰ κατέρχωνται μέχρι τῶν ἀστραγάλων καὶ νὰ σχηματίζουν σουφρωμένην «ποδαράν» ἢ προσέδενον εἰς τὸ γόνυ καὶ ἐσχηματίζετο οὕτω μεγάλη φούσκα, κυκλοειδῶς κατερχομένη μέχρι τῶν σφυρῶν.

Ἤδη ἡ βράκα τείνει νὰ ἐκλείψῃ πανταχόθεν, ἀντικαθιστωμένη ὑπὸ ἄλλων ἀναλόγων ἐξευρωπαϊσμένων ἐνδυμάτων. Ε. Γ.—Κ. Φ.

Σαλβάρια γυναικῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Μπολμπότσα Δυτικῆς Μακεδονίας.

Μπουραζάνα.

Βρακάδες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ραχῶν τῆς ἐπαρχίας Ἰκαρίας τοῦ νομοῦ Σάμου. Κάτ. (1928) 150.

βρακᾶς (ὁ)· ὁ φορῶν βράκαν (βλ. λ.), βρακοφόρος: «βρακᾶδες καὶ φουστανελλᾶδες».

βρακᾶτος,—*η*,—*ον*· ὁ φορῶν βράκαν, ἀναξυρίδα (λατ. bracatus)· || λαϊκὴ ἐπωνυμία πτηνῶν, φερόντων πτίλωμα εἰς τοὺς πόδας.

βρακεβουσίτης (ὁ) (Brackebushit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὡς παραλλαγὴ ἀμφίβολος τοῦ δεκλοαζίτου (βλ. λ.), περιέχουσα σχετικῶς μεγάλα ποσὰ μαγγανίου καὶ σιδήρου. Γ. Κ. Γ.

βρακὶ (τό)· ὑποκορ. τοῦ *βράκα*· περισκελίς, πανταλόνι· || ἡ ἐσωτάτη περισκελὶς ἄλλως *ἐσώβρακον*: «φόρεσε τὸ βρακί σου γιατ' εἶναι ντροπή»· || περισκελὶς μὲ πλατεῖς ποδεῶνας, βράκα· || παροιμ. «ἔβαλ' ἀβράκωτος βρακὶ καὶ κάθε τόσο τὸ 'χεζε»· || ἰδιωμ. (Κρήτη) ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ κηλεπιδέσμου.

Βρακὶ ἢ ***Ὕπτιον*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον Ἄθωνος (βλ. λ. ἐν τ. Β', σ. 330 α').

Βρακιάκας (Braciaca). Κελτικὴ ἐπωνυμία τοῦ Ἄρεως. Ἡ λέξις προέρχεται ἢ ἐκ τοῦ λατινικοῦ brachium ἢ ἐκ τοῦ κελτικοῦ bark = θορυβῶ. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βρακκιανίτης (ὁ) (Braccianit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα, τὸ ὁποῖον εἶναι λευκιτίτης πλούσιος εἰς αὐγίτην καὶ φέρων πλαγιόκλαστον. Εὑρέθη εἰς τὸ Brocicchie τῆς Ἰταλίας. Κατὰ τὸν Niggli οἱ βρακκιανῖται δέον νὰ καταταχθῶσιν ἐν μέρει εἰς τὰ ...ινονικὰ *μονζονιτικὰ μάγματα* καὶ ἐν μέρει εἰς τὰ ...ογοϊτικὰ τῆς *καλισειρᾶς*. Γ. Κ. Γ.

βρακοζώνα (ἡ)· μεγεθ. τοῦ *βρακοζώνι*· ἡ ζώνη τοῦ βρακιοῦ διὰ τῆς ὁποίας δένεται περὶ τὴν ὀσφύν.

βρακοζώνι (τό)· ἡ ζώνη τοῦ βρακιοῦ, ἄλλως βρακοζώνα (βλ. λ.).

βρακοζωνιάζω· περνῶ τὴν βρακοζώνα 'ς τὴ βρακοθηλειὰ τοῦ βρακιοῦ.

βρακοζωνιάστρα (ἡ)· τὸ ὄργανον, ἤτοι ῥαβδίον κλπ., διὰ τοῦ ὁποίου διαπερᾶται ἡ βρακοζώνα εἰς τὴν βρακοθηλειάν.

βρακοθελειὰ (ἡ) καὶ *βρακοθηλειά*· τὸ στρηφωτὸν σωληνοειδὲς μέρος τῆς βράκας (*φουκάρι*), τὸ πρὸς τὴν ὀσφύν, διὰ τοῦ ὁποίου διέρχεται ἡ *βρακοζώνα*. Ὁμοίως λέγεται καὶ ὁ δεσμὸς (κόμβος), τὸν ὁποῖον σχηματίζει ἐκεῖ ὅπου ἑνώνονται τὰ δύο ἄκρα αὐτῆς πρὸς συγκράτησιν τῆς βράκας. Ε. Γ.

βρακοπόδι (τό)· τὸ πόδι, τὸ σκέλος τοῦ βρακιοῦ, ὁ ποδεών.

βράκος (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Πολυτελὲς γυναικεῖον ἔνδυμα (*Θεοκρίτου* Εἰδύλ. 28, 11: *ὑδάτινα βράκη* = λεπτὰ καὶ διαφανῆ ἐνδύματα). Ἐπὶ ἀγροίκου γυναικὸς ἐλέγετο ὅτι ἠγνόει ν' ἀνασύρῃ μὲ χάριν «τὰ βράκεα» (πρβλ. *Σαπφοῦς* Ἀποσπ. 23). Ε. Γ.

Βράκος, ***Ἰωάννης***. Κρὴς ἐπαναστάτης, καταγόμενος ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *Μουσούρων*. Συμμετέσχεν εἰς τὴν κατὰ τῶν Ἐνετῶν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης τῷ 1570, καθ' ἣν ἐξελέγη μέλος τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως καὶ ταμίας αὐτῆς. Ν. ΚΛΣ

βρακτεᾶτον (τό). Λέξις τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκ τῆς λατινικῆς «bracteatum» (= πεταλωτόν).

Τὰ βρακτεᾶτα ἦσαν νομίσματα χρυσᾶ ἐκ πολὺ λεπτοῦ ἐλάσματος, φέροντα ἐπὶ τῆς κυρίας ὄψεως κυρτὴν καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης κοίλην ἐπιγραφὴν καὶ παράστασιν. Τοιαῦτα βρακτεᾶτα εὑρέθησαν καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀθηναίοις φέροντα γλαῦκα, ὑποδιαιρέσεις τῶν μεγάλων χρυσῶν νομισμάτων. Ἐπίσης εὑρέθησαν κυζικηνὰ καὶ τενέδια τοιαῦτα. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ὅμως, ἔν τε τῇ Ἀνατολῇ καὶ Δύσει, καὶ μάλιστα παρὰ τῆς Σκανδιναυοῖς, ἦσαν λίαν διαδεδομένα. —Β.

βράκτεια (τὰ) *[Βοτ.]*, Γενικῶς ἡ ὀνομασία βράκτεια δίδεται εἰς τὰ μεταμορφωμένα κατὰ τὸ σχῆμα, τὸ μῆκος, τὸ χρῶμα καὶ τὴν σύστασιν φύλλα, ἅτινα συνήθως ἀναφαίνονται ὑπὸ τὸ περιάνθιον. Τὰ ἐξηλλοιωμένα ταῦτα φύλλα ἄλλοτε ἔχουσιν ἀμαυρὰ καὶ ἄλλοτε λαμπρὰ ποικίλα χρώματα. Μικρὰ καὶ σκοτεινοῦ χρώματος βράκτεια ἔχουσι τὸ γεράνιον, ὁ βάτος καὶ ἄλλα. Μεγάλα καὶ λαμπροῦ χρώματος βράκτεια ἔχουσι τά: ἀνθούριον, ἄρον, βουγαινβιλλαία καὶ γενικῶς τὰ χειλανθῆ. Εἰς μέγαν ἀριθμὸν μονοκοτυληδόνων, φοινικοειδῶν, λειριοειδῶν, ἰριδιδῶν, ἀμαρυλλιδῶν καὶ ἄλλων φυτῶν ὁλόκληρον τὸ ἄνθος καλύπτεται ὑπὸ ἑνὸς συνήθως μεγάλου βρακτείου καὶ σπανιώτερον ὑπὸ δύο μεμβρανώδους συστάσεως ἀντιθέτων, ὡς π.χ. εἰς τὴν ἴριδα, τὸν νάρκισσον κτλ.· ἀλλαχοῦ τὰ βράκτεια εἶναι ἐπιμήκη καὶ στενά, ὅπως π.χ. εἰς τοὺς φοίνικας, ὁπότε καὶ ὀνομάζονται *σπαθίδες*. Εἰς ἕτερα μονοκοτυλήδονα φυτά, ἀγρωστοειδῆ, κυπεροειδῆ κτλ., τὰ βράκτεια εἶναι μικρότατα, περιβάλλουσι κεχωρισμένως ἕκαστον ἄνθος καὶ καλοῦνται *πρόφυλλα*. Ἐνίοτε τὰ βράκτεια περιβάλλουσιν ὁλόκληρον τὸ ἠθισμένον τμῆμα τοῦ κλάδου, ὅπως εἰς τὰ σκιαδανθῆ ἰδίως φυτά. Εἰς τὴν δρῦν τὰ θήλεα ἄνθη περιβάλλονται ὑπὸ βρακτείων, ἅτινα ἔχουσι σχῆμα κεκολοβωμένων λεπίδων, σχεδὸν συμφυομένων μετὰ τοῦ ἄνθους. Τέλος εἰς μεγάλον ἀριθμὸν φυτῶν τὰ βράκτεια εὑρίσκονται κατὰ τὴν βάσιν τοῦ κάλυκος τοῦ ἄνθους καὶ συνήθως εἶναι ἰσάριθμα πρὸς τὰ σέπαλα, εἶναι δὲ ἐναλλασσόμενα πρὸς ταῦτα ἢ συμφυόνται μετὰ τούτων. Τοιαύτη διάταξις τῶν βρακτείων παρατηρεῖται εἰς τὴν χαμαικέρασον. Ἡ ὑφὴ τῶν βρακτείων, παρὰ τὴν διαφορωτάτην μορφήν των, δὲν διαφέρει οὐσιωδῶς τῆς ὑφῆς τῶν φύλλων, διότι ἂν καὶ ἔχουσιν ὀλιγαριθμοτέρας νευρώσεις ἢ τὰ φύλλα, ἐν τούτοις καὶ εἰς ταῦτα, κατὰ τὴν ἐπιδερμίδα των, παρατηροῦνται στόματα, τρίχες καὶ χιτίνη, ἅτινα ἀπαντῶσι καὶ εἰς τὰ φύλλα. Δ. Ν. Π.

Βράκτεια.

[Α—Εὐφορβίου.— Β—Ἄρου.—C = Βουγαινβιλλαίας.— D = Κενταυρίου.—Ε—Ἀστραντίας.—F—Φιλύρας.—G—Βρυωνίας.]

βράκων (ὁ Bracon) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βρακωνιδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει περὶ τὰ 2.000 εἴδη διεσπαρμένα εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς γῆς. Ἡ διάκρισις τούτων εἶναι λίαν δυσχερής. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *βράκων ὁ νηματοειδὴς* (Bracon filatus), ὅστις ἔχει κεφαλὴν σφαιρικὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, τὴν τρίτην ἄρθρωσιν τῶν κεραιῶν καταφανῶς ἐπιμηκεστέραν τῆς δευτέρας καὶ τὴν κοιλίαν ἐπιμήκη καὶ λεπιδωτήν. Τὸ μέγεθός του εἶναι μικρὸν καὶ ὁ χρωματισμός του στιλπνομέλας ἐπὶ τῆς ῥάχεως καὶ τῶν πλευρῶν καὶ κιτρινέρυθρος ἐπὶ τῆς κοιλίας. Εἶναι κοινότατον ἔντομον εἰς τὴν μεσημβρινὴν Εὐρώπην. *Βράκων ὁ ποικιλόχρους* (Bracon variator), ὅστις εἶναι ἐπίσης κοινὸς καθ' ἅπασαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καὶ ἔχει σκοτεινόφαιον χρῶμα καὶ ὑπομελανὴν κοιλίαν. Δ. Ν. Π.

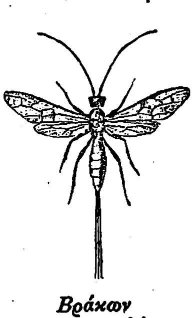

Βράκων ὁ νηματοειδής.

βρακωνίδαι (οἱ) (Braconidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σκιοβίων*. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει ἔντομα παραπλήσια πρὸς τοὺς *ἰχνεύμονας*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν ἐντόμων τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι: Σῶμα ἐπίμηκες, κεφαλὴ τελείως διακεκριμένη τοῦ θώρακος, κεραῖαι λεπταὶ καὶ ἐπιμήκεις, πτέρυγες διαφανεῖς, ὑαλώδεις, πόδες ἐκ πέντε ἀρθρώσεων ἀποτελούμενοι, πτῆσις βραδεῖα καὶ χρῶμα φαιομέλαν, ὑπομέλαν, φαιοκίτρινον, κιτρινέρυθρον κ. τ. λ., ἀναλόγως τῶν διαφόρων γενῶν. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν εἰς σκιερὰ μέρη καὶ εἶναι ἐσωτερικὰ ἢ ἐξωτερικὰ παράσιτα τῶν καμπῶν διαφόρων ἐντόμων, ἰδίως λεπιδοπτέρων, κολεοπτέρων, ὑμενοπτέρων καὶ διπτέρων. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερον, ὁ βράκων (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

βρακώνω· ἀόρ. ἐβράκωσα, παθ. μετχ. *βρακωμένος*· ἐνδύω τινὰ βρακί: «βράκωσε τὸ παιδί γιατί θὰ κρυώσῃ» || παροιμ. «ἀβράκωτος βρακώθηκε κι' ἐγελοχαχάρισε».

Βράμα, *Βραμανισμὸς* καὶ *Βράμας*· βλ. Βράχμα, Βραχμανισμὸς καὶ Βράχμας.

βραμαθηρίον (τὸ) (Bramatherium Falconer) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *σιβαθηριωῶν πελλικεράτων, σελενοδοντίων ἀρτιοδακτύλων θηλαστικῶν*. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν στρωμάτων τοῦ Siwalik εἰς τὰς Ἰνδίας. Γ. Κ. Γ.

Βραμαπούτρα (Brahmaputra) *[Γεωγρ.]*. Μέγας ποταμὸς τοῦ Θιβὲτ καὶ τῶν Ἰνδιῶν (βλ. Βραχμαπούτρα).

Βράμπετζ (Wrabetz), *Ἰωακείμ*. Γερμανὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς τῷ 1740 καὶ ἀποθανὼν περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος διατελῶν καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πράγας. Εἰς τὸν Βράμπετζ ὀφείλεται ἡ ἐφεύρεσις τῆς μεθόδου τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ τῶν ἄκρων δι' ἰσχυρᾶς περιεσφίγξεως διὰ βρόχου, ἣν περιέγραψεν ἐν τῇ διδακτορικῇ του διατριβῇ. Ο. Ρ.

Βραμσαμπούχ. Βασιλεὺς τῆς Ἀρμενίας (βλ. λ. τ. Ε', σ. 580 α').

Βρανὰ *[Γεωγρ.]*. —1) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Βαρθολομιοῦ* τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐοηλίδος. Κάτ. (1928) 194. —2) Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Μαραθῶνος* τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας. Κάτ. (1928) 28.

— **Βρανὰ** (Vrana) *[Γεωγρ.]*. —1) Λίμνη ἐν τῇ κροατικῇ μεγαλονήσῳ Χέρσο (Vrana Cherso: πλάτ. 44°51' Β., μῆκ. 14°23' ½ Α., χάρτ. ἀγγλ. 2711: The Gulf of Quarnero) ἔχουσα μῆκος 7 χιλιομ. καὶ μέγιστον πλάτος 2 χιλ. —2) Μεγάλη δαλματικὴ λίμνη, μήκους 15 χιλιομέτρων καὶ μεγίστου πλάτους 4, διήκουσα παραλλήλως τῇ μεταξὺ τῶν νήσων Μορτὲρ καὶ Πασμὰν ἠπειρωτικῇ ἀκτῇ (τὸ κέντρον της: πλάτ. 43°54' ½ Β., μῆκ. 15°34' ½ Α., χάρτ. ἀγγλ. 2774: Grossa island to Zironna channel).

— **Βρανὰ** (Vrana) *[Γεωγρ.]*. Ἡ Β. τῆς δαλματικῆς νήσου Μελάδα (Melada, ἀρχ. *Μελίτη*) ἐσχατιὰ ἔχουσα φάρον (πλάτ. 44°15'50'' Β., μῆκ. 14°48'10'' Α., χάρτ. ἀγγλ. 2711: The Gulf of Quarnero) καὶ ἀποτελοῦσα τὸ ΝΑ κέρας τοῦ λιμένος Ζουπουντέλλο. Σ. Ε. Λ.

Βρανάδικα *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Λιβαδίου*, τῆς ἀποτελούσης ἐπαρχίαν τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας νήσου Κυθήρων.

Βρανὰκ (Vranac) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον καὶ φάρος (πλάτ. 42°55' Β, μῆκ. 16°40' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2712: Cattaro to Curzola) τῆς Β

Digitized by Google

ἀκτῆς τῆς δαλματικῆς μεγαλονήσου Κούρτζολα (ἀρχ. *Μέλαινα Κόρκυρα* καὶ Corcyra Nigra). Σ. Ε. Λ.

Βρανᾶς. Βυζαντινὴ οἰκογένεια γαιοκτημόνων τῶν χρόνων τῶν Κομνηνῶν καὶ Ἀγγέλων, ἀποκτήσασα δύναμιν καὶ ἐπιρροὴν ἐφάμιλλον πρὸς τὴν τῶν *Καντακουζηνῶν*, *Μελισσηνῶν* καὶ *Συγουρῶν*. Ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης ἀνεδείχθησαν πολλοί, κατὰ διαφόρους πολέμους τοῦ Βυζαντίου πρὸς τοὺς ἐπιδρομεῖς, ὡς στρατηγοὶ καὶ ναύαρχοι. Οἱ κυριώτεροι τούτων εἶναι οἱ ἀκόλουθοι:

— 1) ***Μαριανὸς Βρανᾶς***. Στρατηγὸς Βυζαντινός. Δυσαρεστηθεὶς κατὰ τοῦ βασιλέως *Κωνσταντίνου Θ'* τοῦ *Μονομάχου* (1042—1053), διότι ἐτήρει αὐτὸν ἐκτὸς ὑπηρεσίας, ἐστασίασε μετ' ἄλλων στρατηγῶν τῷ 1047 καὶ ἀνακηρύξας βασιλέα τὸν στρατηγὸν *Λέοντα Τορνίκιον* ἐπολιόρκησε τὴν Κωνσταντινούπολιν· ἡττηθεὶς ὅμως ὑπὸ τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων συνελήφθη καὶ ἐτιμωρήθη αὐστηρῶς μετὰ τῶν συνενόχων του. Ν. ΚΛΣ

— 2) ***Νικόλαος Βρανᾶς***. Στρατηγὸς Βυζαντινός, «ἀνὴρ γενναῖος καὶ πολλὴν ἐμπειρίαν ἔχων περὶ τὰ πολεμικά», ὡς λέγει ἡ *Ἄννα Κομνηνὴ* ἐν τῇ «Ἀλεξιάδι» της. Ὑπηρετῶν ἐν Μακεδονίᾳ τῷ 1081 ὡς ὑποστράτηγος τοῦ στρατηγοῦ τῆς Δύσεως *Πακουριανοῦ*, συμμετέσχεν εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῶν εἰς Δυρράχιον ἀποβιβασθέντων Νορμανδῶν ὑπὸ τὸν *Ροβέρτον Γισκάρδον* (1081—1085). Ἐφονεύθη τῷ 1086 μαχόμενος κατὰ τῶν εἰσβαλόντων εἰς Θράκην *Πατσινάκων*. Ν. ΚΛΣ

— 3) ***Μιχαὴλ Βρανᾶς***. Στρατηγὸς βυζαντινός. Κατὰ τὴν κάθοδον τῶν ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας *Κορράδον Β'* σταυροφόρων τῆς Β' Σταυροφορίας (1147), διατελῶν στρατηγὸς διοικητὴς *Ναϊσοῦ* (νῦν Νίσσης τῆς Σερβίας), διετάχθη παρὰ τοῦ βασιλέως *Μανουὴλ Κομνηνοῦ* νὰ προϋπαντήσῃ αὐτοὺς μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Σαρδικῆς *Μιχαὴλ Παλαιολόγου*, ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὴν εἰρηνικὴν αὐτῶν εἴσοδον εἰς τὸ βυζαντινὸν ἔδαφος. Μετὰ τὴν ἔνορκον διαβεβαίωσιν τοῦ Κορράδου, ὅτι οἱ Σταυροφόροι δὲν θὰ προξενήσωσι ζημίας εἰς τὰς χώρας τοῦ κράτους, συνώδευσεν αὐτοὺς μέχρι Σαρδικῆς, μεριμνῶν διὰ τὴν τροφοδότησιν αὐτῶν καὶ περιστέλλων τὰς διαρπαγάς των. Ἐξεστράτευσεν εἶτα κατὰ τῶν Οὔγγρων μετὰ τοῦ στρατηγοῦ *Μιχαὴλ Γαβρᾶ* καὶ μετέσχε τῆς παρὰ τὸ *Ζεύγμιον* μάχης. Περὶ τὸ 1170 μετέσχε τῆς κατὰ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ἀρμενίων *Μελίου* ἐκστρατείας. Ν. ΚΛΣ

— 4) ***Γεώργιος Βρανᾶς***. Βυζαντινὸς στρατηγὸς ἐπὶ *Μανουὴλ Κομνηνοῦ*, μετασχὼν τῶν κατὰ τῶν Οὔγγρων ἀγώνων (1164—68) καὶ διακριθεὶς ἐν τῇ παρὰ τὸ *Ζεύγμιον* μάχῃ.

— 5) ***Δημήτριος Βρανᾶς***. Βυζαντινὸς ναύαρχος, ἀδελφὸς τοῦ στρατηγοῦ *Γεωργίου Βρανᾶ*. Ἅμα τῇ εἰς τὸν θρόνον ἀναρρήσει τοῦ βασιλέως *Μανουὴλ* (1143) διωρίσθη ὑπ' αὐτοῦ ἀρχηγὸς τοῦ στόλου τοῦ πεμφθέντος ἐναντίον τοῦ Λατίνου δουκὸς τῆς Ἀντιοχείας *Ραιμούνδου*, καὶ μετὰ τῶν συνεκστρατευσάντων ἄλλων στρατηγῶν ἐξηνάγκασαν αὐτὸν νὰ προσέλθῃ (τῷ 1144) εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ὁμόσῃ πίστιν εἰς τὸν βασιλέα. Μετέσχε τῆς κατὰ τῶν Οὔγγρων νικηφόρου ἐκστρατείας (1164—1168). Εἰς τὴν παρὰ τὸ *Ζεύγμιον* μάχην οἱ Οὖγγροι ἡττηθέντες κατεδιώκοντο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, ὅτε ὁ *Δημήτριος Βρανᾶς* ἀπομονωθεὶς μετ' ὀλίγων μόνον ἀνδρῶν ἐνέπεσεν εἰς ἐχθρικὴν ἐνέδραν, καθ' ἣν ἐτραυματίσθη σοβαρῶς εἰς τὸ πρόσωπον καὶ ᾐχμαλωτίσθη. Ν. ΚΛΣ

— 6) ***Ἀλέξιος Βρανᾶς***. Βυζαντινὸς στρατηγὸς ἐπὶ *Ἀνδρονίκου Κομνηνοῦ* καὶ *Ἰσαακίου Ἀγγέλου*. Ἐπὶ Ἰσαακίου Ἀγγέλου ἀποσταλεὶς κατὰ τῶν Νορμανδῶν, οἱ ὁποῖοι ἠπείλουν καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐνίκησεν αὐτοὺς παρὰ τὴν Μοσυνόπολιν (1185) καὶ συνέλαβε πολλοὺς αἰχμαλώτους. Μετὰ τὴν κατὰ τῶν Νορμανδῶν νίκην του, ὁ Βρανᾶς ἐπειράθη νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν Ἰσαάκιον, ὃν ἐθεώρει ὑπαίτιον ὅλων τῶν κινδύνων, οὓς τὸ Βυζαντινὸν κράτος διέτρεχε τότε, ἀλλ' ἀποτυχὼν ἐλλείψει ὀπαδῶν ἠναγκάσθη νὰ συμφιλιωθῇ πρὸς τὸν Ἰσαάκιον καὶ νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ συγγνώμην. Ὅταν μετ' ὀλίγον ἐπανεστάτησαν οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Βλάχοι ἐξ ἀφορμῆς τῶν νέων φόρων οὓς ὁ Ἰσαάκιος ἀπῄτει ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας, ἀπεστάλη κατ' αὐτῶν ὁ Βρανᾶς, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰωάννου καὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ κατώρθωσεν ἐντὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος ν' ἀποκρούσῃ τοὺς πολεμίους πέραν τοῦ Αἵμου, εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν του ταύτην αὐτοανηγορεύθη αὐτοκράτωρ καὶ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1186 ἐξεκίνησεν ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐλπίζων ὅτι δὲν θὰ εὕρισκε καμμίαν ἀντίστασιν ἐν αὐτῇ καὶ στηριζόμενος εἰς τὴν πρόθυμον πρὸς αὐτὸν προσέλευσιν τῶν κατὰ τοῦ Ἰσαακίου δυσηρεστημένων. Ὁ Ἰσαάκιος ὅμως εἶχεν ὁπωσδήποτε συντάξει τὰ τῆς ἀμύνης, καὶ ὁ Βρανᾶς ὄχι μόνον δὲν ἠδυνήθη νὰ εἰσορμήσῃ ἀνενόχλητος εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἀν ἐπεξέλθῃ πρὸς ἐπιχειρηθεῖσαν ἔξοδον τῆς φρουρᾶς. Ἀποκρούσας τὴν φρουρὰν κατενίκησε καὶ τὸν φρουροῦντα τὸν Βόσπορον βασιλικὸν στόλον. Ὁ Ἰσαάκιος βλέπων ὅτι ἐπεδεινοῦτο ἡ κατάστασις, ἀνέθεσεν εἰς τὸν *Κορράδον* τὸν *Μομφερρατικὸν* τὴν ἐναντίον τοῦ ἀποστάτου ἀρχηγίαν. Ὁ Κορράδος ἀναλαβὼν τὴν ἀρχηγίαν, ἀφοῦ ηὔξησε τὴν φρουρὰν τῆς πόλεως, ἐπετέθη κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Βρανᾶ, τὰ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν καὶ ἐφόνευσε τὸν Βρανᾶν. Κ. Μ. Κ.

—7) ***Θεόδωρος Βρανᾶς***. Βυζαντινὸς στρατηγός. Υἱὸς τοῦ *Ἀλεξίου Βρανᾶ* συνῆψε, μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν καὶ τὸν θάνατον τοῦ *Ἀνδρονίκου Κομνηνοῦ* 1185), ἐρωτικὰς σχέσεις μετὰ τῆς χήρας αὐτοῦ βασιλίσσης *Ἄννης* (θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου Ζ'), μεθ' ἧς ἐπὶ μακρὸν ἔζησεν ἐν παλλακείᾳ καὶ εἶτα συνεζεύχθη αὐτήν. Μεῖραξ ἔτι ὢν προεχειρίσθη εἰς στρατηγὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως *Ἰσαακίου Β' Ἀγγέλου* (1185—1195), συνεκστρατεύων δὲ μετ' αὐτοῦ τῷ 1195 ἐναντίον τῶν Βουλγαροβλάχων, μετέσχε τῆς ὑπὸ τῶν στρατηγῶν *Γεωργίου Παλαιολόγου*, *Ἰωάννου Πετραλείφα* κ.τ.λ. ἐξυφανθείσης συνωμοσίας, ἥτις ἀνηγόρευσε βασιλέα τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰσαακίου Β', *Ἀλέξιον Γ' Ἄγγελον*.

Τῷ 1200 ἀπεστάλη μετὰ δύο ἑτέρων μειράκων στρατηγῶν, τοῦ *Ἀνδρονίκου Καταχαλὼν* καὶ τοῦ *Θεοδώρου Καζάνη*, κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων εἰς τὰς μικρασιατικὰς ἐπαρχίας Σελτζουκιδῶν Τούρκων καὶ ἡττήθη. Ὅταν κατελήφθη ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ τῶν Λατίνων, ὁ Βρανᾶς συνῆψε φιλικὰς πρὸς τοὺς κατακτητὰς σχέσεις καὶ συνετέλεσε βραδύτερον εἰς τὴν μετὰ τούτων συνδιαλλαγὴν τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς Θράκης, μεταμεληθέντων διὰ τὴν μετὰ τῶν Βουλγάρων ἐναντίον τῶν Λατίνων συμμαχίαν των. Ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν Βουλγάρων ἀνέκτησε τὴν *Φιλιππούπολιν* καὶ τὴν *Στενήμαχον*, ὧν τὴν φύλαξιν ἐνεπιστεύθη αὐτῷ ὁ Λατῖνος αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις κατόπιν ἐξεχώρησεν εἰς αὐτόν, ὡς φόρου ὑποτελῆ, τὴν ἀνεξάρτητον διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν Διδυμοτείχου καὶ Ἀδριανουπόλεως.

8) ***Ἰωάννης Βρανᾶς***. Στρατηγὸς Βυζαντινὸς ἐπὶ *Ἀνδρονίκου Κομνηνοῦ*. Διοικῶν τὴν φρουρὰν *Δυρραχίου* ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν ἐπιδραμόντων στρατευμάτων τοῦ ῥηγὸς τῆς Σικελίας *Γουλιέλμου Β'* τῷ 1185. Ν. ΚΛΣ

—**Βρανᾶς** ἢ ***Βρανῆλλος*** ἢ ***Χαμζᾶ***. Στρατιωτικὸς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, μουσουλμανικῆς καταγωγῆς. Τὸ πραγματικόν του ὄνομα ἦτο *Χαμζᾶ*. Ἐπαιδεύθη εἰς τὰ πολεμικὰ ἐκ νεαρωτάτης ἡλικίας, ἠκολούθησε τὸν *Σκεντέρμπεην* εἰς τὰς διαφόρους ἐκστρατείας τοῦ σουλτάνου *Μουρὰτ Β'* (1421—1451) καὶ τέλος κατὰ τὴν μάχην τῆς *Νίσσης* (1443), καθ' ἣν ὁ Οὖγγρος στρατηγὸς *Οὐνιάδης* κατετρόπωσε τοὺς Τούρκους, ηὐτομόλησε μετὰ τοῦ Σκεντέρμπεη καὶ 300 Ἀλβανῶν ἱππέων ἐκ τὰς τάξεις τοῦ χριστιανικοῦ στρατοῦ καὶ εἶτα ἀπῆλθον εἰς Ἀλβανίαν. Ἀσπασθεὶς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ὀνομασθεὶς *Βρανᾶς*, συμμετέσχε καὶ διεκρίθη εἰς τοὺς κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνας τοῦ Σκεντέρμπεη. Ὅταν ὁ σουλτᾶνος *Μουράτ*, μετὰ τὴν μάχην τοῦ *Κοσσυφοπεδίου* (1448), εἰσέβαλεν εἰς Ἀλβανίαν, ὁ Σκεντέρμπεης ἐνεπιστεύθη εἰς τὸ Βρανᾶν τὴν ἄμυναν τῆς ὀχυρᾶς *Κροΐας*, ἣν προσέβαλον οἱ Τοῦρκοι τὸν Μάϊον 1450. Ἡ σθεναρὰ ἄμυνα τοῦ Βρανᾶ ἐξηνάγκασε τὸν *Μουράτ*, μετὰ τετραμήνους ἐπιθέσεις κατὰ τῶν τειχῶν τῆς Κροΐας, νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην πρὸς τὸν Σκεντέρμπεην. Ν. ΚΛΣ

— **Βρανᾶς, Γεώργιος**. Ἀθηναῖος ἐπίσκοπος, ζήσας κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα καὶ καταγόμενος ἐκ τοῦ ἐπιφανοῦς βυζαντινοῦ οἴκου τῶν *Βρανάδων*, τοῦ ὀνοματίσαντος τὴν γνωστὴν τοποθεσίαν τῆς Ἀττικῆς. Ἐχρημάτισεν ἐπίσκοπος τοῦ Dromon ἐν Ἰρλανδίᾳ καὶ εἶτα τοῦ Elphin. [Πρβλ. καὶ «Νέου Ἑλληνομνήμονος» τόμ. Ζ' σ. 347.] Π. Π. Π.

—**Βρανᾶς, *Κορτέσιος***. Ἕλλην κληρικὸς καὶ συγγραφεύς. Γεννηθεὶς ἐν Ἠπείρῳ περὶ τὸ 1563 εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κολλέγιον τῆς Ρώμης τῷ 1576 πρὸς ἐκπαίδευσιν καὶ ἐφοίτησεν ἐπὶ τετραετίαν. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του διωρίσθη, κατὰ τὸν *Σάθαν*, ἐφημέριος τῆς ἐν Νεαπόλει ἑλληνικῆς ἐκκλησίας διδάξας δημοσίᾳ τὰ ἑλληνικὰ εἰς τὰ ἐκεῖ σχολεῖα. Ἔγραψε: «De graecae et latinae missae consensu» (1603), καὶ τέσσαρα λατινικὰ ἐπιγράμματα εἰς τὸν καρδινάλιον *Φαρνέσιον*. [*Σάθα* «Νεοελλ. φιλολογία» σ. 407. *Legrand* «Bibl. hellénique» τόμ. 3 σ. 166 ἑ.] Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

Βρανᾶς. Τοποθεσία ἐν Ἀττικῇ ὀνομασθεῖσα ἐκ κτήματος τῆς περιφήμου οἰκογενείας τῶν *Βρανάδων*.

— **Βρανᾶ μονή**· ἔλ. Ἀθῆναι (τ. Β' σ. 133 β').

Βρανδεμβοῦργον (Brandenburg) *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν δεκατεσσάρων μεγάλων περιφερειῶν τῆς Πρωσσίας, ὁριζομένη πρὸς Β μὲν ὑπὸ τοῦ Μεκλεμβούργου καὶ τῆς Πομερανίας, πρὸς Ν ὑπὸ τῆς Σιλεσίας καὶ κυρίως ὑπὸ τῆς πρωσσικῆς Σαξωνίας, πρὸς Α ὑπὸ τῆς δυτικῆς Πρωσσίας καὶ τοῦ Πόζεν καὶ πρὸς Δ ὑπὸ τοῦ δουκάτου τοῦ Ἄνχαλτ, τῆς πρωσσικῆς Σαξωνίας καὶ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἀννοβέρου. Ἔχει ἐπιφάνειαν 39.037 τετραγ. χλμ. καὶ 2.588.688 κατοίκους (1925), ὧν ἱκανοὶ καθολικοὶ καὶ Ἰουδαῖοι. Ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο περιφερείας (Bezirke), τὴν Ποτσδάμην μετὰ τοῦ Βερολίνου πρὸς δυσμάς, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ Ὄντερ (Oder) Φραγκφούρτην πρὸς ἀνατολάς. Πρωτεύουσα τοῦ Βρανδεμβούργου εἶναι ἡ τῆς Πρωσσίας καὶ τῆς ὅλης νῦν γερμανικῆς δημοκρατίας, τὸ Βερολῖνον, τυγχάνον ἅμα καὶ ἕδρα τῆς προμνημονευθείσης διοικητικῆς περιφερείας Ποτσδάμης. Τὸ ἔδαφος τοῦ Βρανδεμβούργου εἶναι ἀμμῶδες καὶ μόνον δι' ἐντατικῆς καλλιεργείας παραγωγικόν· εἶναι δὲ πεδινὸν καὶ μόνον Ν. πρὸς τὴν Σαξωνίαν ὑψοῦνται λόφοι τινές. Ἐκ τῶν ποταμῶν αὐτοῦ ἄξιοι λόγου εἶναι: 1) ὁ *Ὄντερ*, ὅστις, διαρρέων τὴν χώραν, δέχεται ἐν ἑαυτῷ τὸν *Βάρτε*, τὸν *Νέτσε*, τὸν *Ναΐσσε* (Neisse) καὶ τὸν *Μπόυπερ* (Bober)· 2) πρὸς τὰ ΒΔ. ὁ *Ἔλβας* ἢ *Ἄλβις* (Elbe), ὅστις χρησιμεύει καὶ ὡς ὅριον μεταξὺ Βρανδεμβούργου καὶ πρωσσικῆς Σαξωνίας καὶ δέχεται ἐν ἑαυτῷ τὰ ὕδατα τοῦ *Χάφελ*, τοῦ *Ντόσσε*, τοῦ *Ρήνου κ. ἄ.*· 3) ὁ *Χάφελ*, εἰς ὃν εἰσρέει ὁ *Σπρέας* καὶ ὅστις σχηματίζει ἀπειροπληθεῖς λίμνας, ὧν αἱ σημαντικώτεραι εἶναι ἡ τοῦ *Σβιελύση*, τοῦ *Μοΰγγελ* καὶ τοῦ *Ρουππίνου*. Κυριώτεραι δὲ διώρυγες εἶναι ἡ τοῦ *Φίνωβ* (Finow), μεταξὺ τοῦ Χάφελ καὶ τοῦ Ὄντερ, ἡ τοῦ *Φρειδερίκου Γουλιέλμου* μεταξὺ τοῦ Σπρέα καὶ τοῦ Ὄντερ, ἡ *Μεγάλη* καὶ ἡ *Μικρὰ Διῶρυξ*, δι' ὧν ἑνοῦνται αἱ μεγάλαι καμπαὶ τοῦ Χάφελ καὶ αἱ τοῦ Ρουππίνου, μεταξὺ τοῦ Χάφελ καὶ τῆς λίμνης τοῦ Ρουππίνου. Τὰ κυριώτερα προϊόντα τοῦ Βρανδεμβούργου εἶναι δημητριακοὶ καρποί, κάνναβις, ὀπῶραι, ἄφθονος ξυλεία, γαιάνθρακες, ἀσβεστόλιθοι, ἄργιλλος, κερασφόρα ζῷα, ὡς καὶ ἵπποι, κάπροι καὶ πρόβατα καὶ ἀφθονωτάτη ἁλιεία· ἐπίσης διεξάγεται ζωηροτάτη βιομηχανία μαλλίων, βάμβακος, μετάξης, χάρτου, μετάλλων, κατόπτρων κτλ., ὧν κυριώτερα κέντρα εἶναι τὸ Βερολῖνον, ἡ Ποτσδάμη, ἡ Φραγκφούρτη καὶ ἡ Νοϋστὰντ (Neustadt). Οἱ σιδηρόδρομοι, οἱ διασταυρούμενοι ἐν Βερολίνῳ, διασχίζουσι τὸ Βρανδεμβοῦργον καθ' ἁπάσας αὐτοῦ τὰς κατευθύνσεις καὶ συνδέουσι τὰς κυριωτέρας πόλεις πρὸς ἀλλήλας. Ἡ δυτικὴ περιφέρεια τοῦ Βρανδεμβούργου περιλαμβάνει τὸ μέγιστον μέρος τῆς ἀρχαίας μαρκίας αὐτοῦ καὶ τμήματά τινα τοῦ Πόζεν, τῆς Σιλεσίας καὶ τῆς Μισινίας· διαιρεῖται δὲ εἰς *Ἐκλεκτορικὴν Μαρκίαν* (Kurmark) καὶ εἰς *Νέαν Μαρκίαν* (Neumark). Ἡ Ἐκλεκτορικὴ Μαρκία ὑποδιαιρεῖται· 1) εἰς τὴν *Παλαιὰν Μαρκίαν* (Altmark), κειμένην μεταξὺ τῆς Πριεγνίτζης, τῆς πρωσσικῆς Σαξωνίας καὶ τῆς ἐπαρχίας Ἀννοβέρου. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι τὸ *Στένταλ*· 2) εἰς τὴν *Πριεγνίτζαν*, κειμένην μεταξὺ τῆς Παλαιᾶς Μαρκίας, τῆς Μέσης Μαρκίας καὶ τῆς πρωσσικῆς Σαξωνίας. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ *Περλεβέργη*· 3) εἰς τὴν *Μέσην Μαρκίαν* (Mittelmark), κειμένην μεταξὺ τῆς Νέας Μαρκίας, τῆς Λυσάκης, τοῦ Σαξωνικοῦ κράτους καὶ τῆς Πριεγνίτζης. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι τὸ *Βερολῖνον*· 4) εἰς τὴν *Οὐκερμάρκην*, κειμένην μεταξὺ τῆς Μέσης Μαρκίας τῆς Πομερανίας καὶ τοῦ Μεκλεμβούργου. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι τὸ *Πρέντζλω*. Ἡ Νέα Μαρκία ὁρίζεται πρὸς Β ὑπὸ τῆς Πομερανίας, πρὸς Ν ὑπὸ τῆς Σιλεσίας, πρὸς Α ὑπὸ τοῦ Πόζεν καὶ πρὸς Δ ὑπὸ τῆς Μέσης Μαρκίας, πρωτεύουσα δὲ αὐτῆς εἶναι τὸ *Κουστρῖνον*.

— *[Ἱστορ.]* Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ Χριστιανισμοῦ τὸ Βρανδεμβοῦργον κατῳκεῖτο ὑπὸ τῆς ἀρχαίας γερμανικῆς φυλῆς τῶν *Σοιήβων* (λατ. Suevi ἢ Suebi), κρατεῖ δὲ ἡ γνώμη ὅτι ἐν μὲν τῇ Μέσῃ Μαρκίᾳ κατῴκησαν ἀρχικῶς οἱ *Σέμνωνες*, ἐν δὲ τῇ Παλαιᾷ Μαρκίᾳ οἱ *Λογγοβάρδοι* (ἀμφότεροι ἀρχαῖοι γερμανικοὶ λαοὶ) καὶ ὅτι τὸ Βρανδεμβοῦργον ἢ *Βρένναβορς* παράγεται ἐκ τοῦ «Βρένενος», ὅπερ εἶναι ὄνομα πολλῶν Λογγοβάρδων ἀρχηγῶν. Συνεπείᾳ τῆς μεγάλης μεταναστεύσεως τῶν ἐθνῶν ἐγκατέστησαν ἐν Βρανδεμβούργῳ *Βένδοι* καὶ ἄλλοι σλαυικοὶ λαοὶ (*Ἕβελλοι*, *Οὐίτσοι*, *Οὐκέρσοι*, *Ρητάριοι* καὶ *Ὀβότρητοι*). Οἱ λαοὶ οὗτοι, ἀφοῦ διετέλεσαν ἐν διηνεκεῖ πάλῃ μετὰ τῶν Σαξώνων καὶ τῶν Φράγκων, γειτόνων αὐτῶν καὶ κυρίων τῆς Παλαιᾶς Μαρκίας, ὑπετάγησαν ἅπαντες εἰς Κάρολον τὸν Μέγαν ἐν ἔτει 789 μ.Χ. Βραδύτερον δὲ κατέστησαν ἀνεξάρτητοι, μέχρις οὗ Ἑρρῖκος Α' ὁ Ὀρνιθοθήρας, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Βρενναρός, ἕδρας τῶν Ἑβέλλων, ὑπέταξεν ἐκ νέου αὐτοὺς (928 μ. Χ.). Πρὸς φύλαξιν τῶν συνόρων (Mark) ὁ Ἑρρῖκος διώρισε τῷ 930 ἀνεξαρτήτους ἡγεμόνας ἢ μαργκράβους (Markgrafen) τῆς Βορείου Σαξωνίας ἢ Βορείου Μαρκίας, τῆς νῦν Παλαιᾶς Μαρκίας. Τῷ 1056 τὸ μαργκραβᾶτον τοῦτο ἐδόθη εἰς τοὺς κόμιτας τῆς Στάδης καὶ τῷ 1133 ἐχορηγήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Λοθαρίου τοῦ Β' εἰς τὸν Ἀλβέρτον, τὸν προσονομαζόμενον «ἡ ἄρκτος» (Albert der Bär) κόμιτα τῆς Ἀσκανίας, καταλύσαντα τὸ κράτος τῶν Βένδων καὶ γενόμενον ἀρχηγὸν τῆς *ἀσκανικῆς* δυναστείας. Ὁ Ἀλβέρτος, λαβὼν τὴν Σαξωνίαν ἐν ἔτει 1138 καὶ ὑποχρεωθεὶς ν' ἀποδώσῃ αὐτὴν ἐν ἔτει 1142 εἰς Ἑρρῖκον τὸν Λέοντα, ἀπεζημιώθη διὰ τῆς

Digitized by Google

Ἀνατολικῆς Μαρκίας, ταvῦν Λυσάκης· ἡ δὲ Βόρειος Μαρκία ἐκηρύχθη ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς Σαξωνίας καὶ ἀπὸ τοῦ γεγονότος τούτου ὁ Ἀλβέρτος διωρίσθη μαργκράβος τοῦ Βρανδεμβούργου. Ὑπέταξε δὲ τὴν Μέσην Μαρκίαν, τὴν Πριεγνίτζαν καὶ τὴν Οὐκερμάρκην καὶ προσεκάλεσεν εὐγενεῖς οἰκογενείας τοῦ κράτους, ὡς καὶ Ὁλλανδοὺς καὶ Παραρρηνίους πρὸς οἰκισμὸν τῆς χώρας. Τῷ 1258 ἡ ἀσκανικὴ δυναστεία διῃρέθη εἰς τοὺς κλάδους τοῦ *Στέννταλ* καὶ τοῦ *Σάλτσβεντελ*, ἔχοντας κοινὴν ἕδραν τὴν πόλιν τοῦ Βρανδεμβούργου. Τοῦ δευτέρου τῶν κλάδων τούτων ἐκλιπόντος ἐν ἔτει 1317 καὶ τοῦ πρώτου ἐν ἔτει 1320, ὁ αὐτοκράτωρ Λουδοβῖκος Δ' ὁ Βαυαρὸς ἔδωκε τὸ Βρανδεμβοῦργον εἰς τὸν ὁμώνυμον υἱόν του, λαβόντα ἀπὸ τοῦ 1324 καὶ τὸν τίτλον τοῦ ἐκλέκτορος καὶ τοῦ ἀρχιθαλαμηπόλου τοῦ κράτους. Τῷ 1368 τὸ Βρανδεμβοῦργον παρεχωρήθη εἰς τὸν οἶκον τοῦ Λουξεμβούργου καὶ τῷ 1411 εἰς τὸν Φρειδερῖκον ΣΤ' φὸν Χοεντζόλλερν (Hohenzollern), βουργκράβον (Burggrab) τῆς Νυρεμβέργης καὶ στέλεχος τῆς βασιλικῆς δυναστείας τῆς Πρωσσίας, λαβόντα τῷ 1415 καὶ τὸν τίτλον τοῦ μαρκίωνος. Ὁ Φρειδερῖκος, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐκλέκτωρ καὶ ἀρχιθαλαμηπόλος τῆς αὐτοκρατορίας, ὠνομάσθη ἐκλέκτωρ Φρειδερῖκος ὁ Α' (1417). Ἀπὸ τοῦ μετέπειτα ἐκλέκτορος Φρειδερίκου Γ', ὅστις ἐστέφθη βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας (1701), ἡ ἱστορία τοῦ Βρανδεμβούργου ταυτίζεται ἔκτοτε μετὰ τῆς ἱστορίας τῆς Πρωσσίας, εἰς τὴν μεγάλην δὲ ταύτην πρωσσικὴν τοῦ λοιποῦ ἐπαρχίαν ἀπομένει ἡ δόξα, ὅτι ἀπετέλεσε τὸν πυρῆνα τῆς σημερινῆς γερμανικῆς ἑνότητος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. 1) *Jork* «Brandenburg in der Vergangenheit und Gegenwart» (Brandenburg, 1880). 2) *Küster* «Bibliotheca historica Brandenburgensis» (Breslau, 1743· συμπλήρωμα: Berlin, 2 Bände, 1768).— *Id.* «Collectio opuscularum historiam marchiam illustrantium» (Berlin 1731—1733, 2 B.).3) *Riedel* «Codex diplomaticus Brandenburgensis» (Berlin 1839—1867, 4 μέρη εἰς 36 τόμους).—*Id.* «Maerkische Forschungen» [20 τόμοι, δημοσιευθέντες ἀπὸ τοῦ 1841 ὑπὸ τοῦ «Verein fur die Geschichte der Mark Brandenburg» (Σύλλογος διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς μαρκίας περιοχῆς Βρανδεμβούργου)]. 4) *Voigt* «Geschichte des Brandenburgpreussischen Staats» (Berlin 1878, 3e Aufl.). 5) *Fix* «Die Territorialgeschichte des Brandenburgisch—preussischen Staats» (Berlin, 1884 3e Aufl.). 6) *Droysen* «Der staat des grossen Kurfürsten» (Leipzig, 1863—1865, 3 Bände).

Κ. Μ. ΜΕΚΙΟΣ

— **Βρανδεμβοῦργον** (Brandenburg) *[Γεωγρ.]*. Ὀχυρὰ πόλις τῆς Πρωσσίας κειμένη ἐν τῇ ὁμωνύμῳ διοικητικῇ περιφερείᾳ καὶ τῷ ἐν αὐτῇ νομῷ Ποτσδάμης (Potsdam) ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Χάφελ (Havel) καὶ ἀριθμοῦσα 57.966 κατοίκους· ἐκτείνεται δὲ Δ. τοῦ ἀπὸ Βερολίνου εἰς Μαγδεμβοῦργον σιδηροδρόμου καὶ ἀπέχει τοῦ πρώτου 63 χιλιόμετρα. Ἡ πόλις ἔχει πολυαρίθμους ναούς, ὧν προέχουσιν εἰς μεγαλοπρέπειαν ὁ μητροπολιτικὸς (Domkirche) καὶ ὁ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, περικαλλὲς δημαρχεῖον, σωφρωνιστήριον, πλεῖστα ἐργοστάσια λινῶν καὶ μεταξωτῶν ὑφασμάτων, κατεργασίας δερμάτων καὶ ἐλαιοτριβεῖα. Ἐν αὐτῇ ἀσκεῖται ἐμπόριον καπνοῦ καὶ ἀλεύρων, ἔχει δὲ σχολὴν τῶν εὐγενῶν καὶ πολλὰ ἄλλα δημόσια ἐκπαιδευτήρια, ὡς καὶ πρωτοδικεῖον. Τυγχάνει ἕδρα μεραρχίας.

Τὸ Βρανδεμβοῦργον εἶναι τὸ ἀρχαῖον *Βρενναβόρς* (Πύργος τοῦ Βρέννου), χρηματίσαν ἕδρα τῶν *Βένδων* (Wende) (σλαυικὴ φυλή) καὶ κυριευθὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γερμανίας Ἐρρίκου Α' τοῦ Ὀρνιθοθήρα (919—936 μ. Χ.). Τῷ 968 ὁ τοῦ Ἐρρίκου Α' υἱὸς καὶ διάδοχος Ὄθων Α' ὁ Μέγας (936—973) ἵδρυσεν αὐτόθι ἐπισκοπήν, ὑπαχθεῖσαν ἀρχικῶς μὲν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Μαγεντίας (Mainz), ἀπὸ δὲ τοῦ 986 εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Μαγδεμβούργου. Βραδύτερον τὸ Βρανδεμβοῦργον, καταπραφὲν ὑπὸ τῶν Βένδων, ἀνῳκοδομήθη ὑπὸ τοῦ Ἀλβέρτου τοῦ προσονομαζομένου «Ἄρκτος» (Albert der Bär), ἀνεξαρτήτου ἡγεμόνος (Markgraf), ἐκλέκτορος (Kurfürst) καὶ γενάρχου τῶν ἐκλεκτόρων τοῦ Βρανδεμβούργου (1106—1170). Τῷ 1539, τοῦ ἐπισκόπου Ματταθίου φὸν Ζαγὸβ προσχωρήσαντος εἰς τὸ προτεσταντικὸν δόγμα, αἱ κτήσεις τῆς ἐπισκοπῆς ἐπωλήθησαν ἐν ἔτει 1598. Ἐπὶ τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου (1618—1648) τὸ Βρανδεμβοῦργον ὑπέστη πλεῖστα δεινά. Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1848 εἶχε μετενεχθῆ ἐκ Βερολίνου αὐτόσε δι' ὀλίγας ἡμέρας ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις τῆς Πρωσσίας.

—**Βρανδεμβοῦργον** *Νέον* (Neu Brandenburg) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἀνήκουσα εἰς τὸ μέγα δουκᾶτον τοῦ Μεκλεμβούργου-Στρέλιτς καὶ κειμένη περὶ τὴν λίμνην τῆς Τολλένσης καὶ ἐπὶ πεδιάδος κυκλουμένης ὑπὸ λόφων βορείως καὶ εἰς ἀπόστασιν 26 χιλιομέτρων τῆς Νέας Στρελίτζης. Ἀριθμεῖ περὶ τὰς 50.000 κατοίκων. Τὸ Νέον Βρανδεμβοῦργον ἔχει σχῆμα ἡμικυκλίου καὶ περιβάλλεται ὑπὸ τειχῶν καὶ ὀχυρωμάτων. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσι πύργοι, περικαλλεῖς ναοί, γυμνάσιον καὶ πολλὰ ἐργοστάσια, ἐν τοῖς πέριξ δὲ κεῖται ὁ ὄρος Βέλντεμπερ. Τὸ ἔδαφος αὐτοῦ παράγει ἀφθόνους δημητριακοὺς καρπούς, μεγάλας δὲ ποσότητας γεωμήλων· ἐπίσης ἄφθονος εἶναι ἐν αὐτῷ κτηνοτροφία καὶ ἰδίᾳ ἡ τῶν χοίρων. Ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως ἡ πόλις αὕτη οὐδὲν ἰδιαίτερον ἐνεφάνισεν, ἀκολουθήσασα τὰς ὅλας διὰ μέσου τῶν αἰώνων τύχας τοῦ Μεκλεμβούργου (βλ. λ.).

βρανδζεία (ἡ) (Brandzeia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν*. Γνωστὸν τὸ εἶδος *βρανδζεία ἡ πτεριδόφυλλος* (Brandzeia filicifolia), ἥτις εἶναι μικρὸν δένδρον ἰθαγενὲς τῶν ἀνατολικῶν νήσων τῆς τροπικῆς Ἀφρικῆς. Τὰ φύλλα του εἶναι ἐναλλασσόμενα καὶ ἐφωδιασμένα διὰ πολυαρίθμων μικροτάτων παραφύλλων. Τὰ ἄνθη εἶναι κατὰ καταληκτικοὺς βότρυς διατεταγμενα καὶ εἶναι κανονικὰ μὲ κάλυκα ἐκ τεσσάρων ἢ πέντε σεπάλων ἀποτελούμενον, καὶ μὲ δέκα ἐλευθέρους μεταξύ των στήμονας, οἵτινες φέρουσι νημάτια μακρότατα καὶ κεκλιμένα κατὰ τὴν κορυφήν των. Ἡ ᾠοθήκη εἶναι ἐπιφυὴς καὶ κατὰ τὴν ὡρίμανσίν της μεταβάλλεται εἰς ᾠοειδῆ σαρκώδη καρπὸν περικλείοντα πλεῖστα σπέρματα.

Βρανδζεία ἡ πτεριδόφυλλος.

Δ. Ν. Π.

Βρανέζης καὶ ***Ἀβρανέζης***. Καλεῖται οὕτως ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ χρονογράφου Δούκα ὁ περίφημος Τοῦρκος στρατηγὸς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος *Ἐβρενὸς βέης*. Ν. ΚΛΣ

Βράνεζι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ὀρχομενοῦ* τῆς ἐπαρχίας Λεβαδείας τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 440. Ἤδη καλεῖται *Ἅγιος Σπυρίδων*. Ἀπὸ τῆς Λεβαδείας ἀπέχει δίωρον. Δ. Ε. Μ.

Βράνια (Vrania ἢ Vranja ἢ Vranje ἢ Vraje). Διαμέρισμα τῆς Νοτιοσλαυΐας, μεταξὺ Νίσσης καὶ Σκοπίων, ἐν Σερβίᾳ. Ἔχει ἔμβαδὸν 5870 τετραγ. χιλ. καὶ 249.321 κατοίκους. Πρωτεύουσα αὐτοῦ εἶναι ἡ *Βράνις* ἢ *Βράνια*, παρὰ τὸν Μόραβαν ποταμόν, ἔχουσα 10.487 κατοίκους. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἀπὸ τοῦ 1915 μέχρι τοῦ 1918. —Μ.

Βρανιά *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν τῇ περιφερείᾳ Βουλίστης τῆς ἐπαρχίας Φιλιππιάδος τοῦ νομοῦ Πρεβέζης ἔνθα μικρὸν ἕλος (ἐκτάσεως 100 στρεμ.). Δ. Ε. Μ.

Βρανιανά *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βραγκιανά.

Βράνικα (Vranica) *[Γεωγρ.]*. Τὸ πρὸ τοῦ δαλματικοῦ λιμένος Τράου ἀκρωτήριον. Σ. Ε. Λ.

Βράνιστα (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων ὑπαγόμενος εἰς τὴν κοινότητα *Ἐξοχῆς* (τ. *Ζεχίστης*). Κάτοικοι (1928) 58. Ἔχει δημ. σχολεῖον καὶ κεῖται ἐντὸς δάσους. Χ. Ι. Σ.

Βρανίτης, ***Ἀναγνώστης***. Πολιτικὸς ἐκ Γαστούνης τῆς Ἤλιδος, ἀποσταλεὶς ὑπ' αὐτῆς ὡς πληρεξούσιος εἰς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τοῦ 1823. Κατὰ τὸν κατάλογον τῶν εἰσφορῶν (ὑπ' ἀριθ. 31) εἰς τὰ μητρῷα τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν ἔχει ἀναγραφῆ διὰ ποσὸν 5.160 γροσίων. Τ. Χ. Κ.

Βρανιτσέβεζο ἢ ***Βρανιτσέβοι***. Σερβικὴ φυλή, ἥτις μετ' ἄλλων σλαυικῶν φυλῶν φέρεται ὡς ἐπιδραμοῦσα εἰς τὸ βυζαντιακὸν κράτος ὀλίγον πρὸ τοῦ Ἡρακλείου (610—641). Ἡ φυλὴ αὕτη κατέλαβε μέγα τμῆμα τῆς Ἄνω Μυσίας, ἀφ' οὗ κατὰ καιροὺς ὁρμωμένη ἠπείλει μετὰ τῶν ἄλλων ἐχθρῶν τοῦ Βυζαντίου τὴν ὑπόστασίν του. —Ω.

Βράνιτσκυ (Wranitzky), ***Ἀντώνιος***. Αὐστριακὸς συνθέτης καὶ βιολιστὴς (1761—1819). Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: δύο λειτουργίαι, ἓν κοντσέρτο διὰ βιολίον, 6 κουιντέττα, 15 κουαρτέττα, σονάται διὰ βιολίον καὶ βάσιμον, ὡς καὶ μία «Μέθοδος βιολίου». Γ. Σ.

— **Βράνιτσκυ** (Wranitzky), ***Παῦλος***. Αὐστριακὸς συνθέτης καὶ βιολιστὴς (1756—1808), ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη βιολιστὴς τῆς αὐλῆς τοῦ πρίγκιπος Ἐστερχάζυ, ἐν Βιέννῃ, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἰωσ. Χάϋδν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1785 μουσικὸς διευθυντὴς τῆς ὄπερας τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς. Ἐξέδωκε: 27 συμφωνίας, 12 κουϊντέττα, 45 κουαρτέττα, 9 τρίο, 2 κοντσέρτα (ἓν διὰ βιολοντσέλλον καὶ ἓν διὰ πλαγίαυλον), 3 σονάτας διὰ πιάνο κλπ. Εἰς τὸ θέατρον παρουσίασε τὸ μελόδραμα «Ὀμπερὸν» (1790), ὡς καὶ διάφορα μπαλλέττα καὶ μουσικὴν διὰ κωμῳδίας. Πολλὰ ἔργα του μένουν ἀκόμη ἀνέκδοτα. Γ. Σ.

Βράνκοβον *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Καρυδιᾶς, *Κάτω*.

Βράνοι *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Κηπάκι.

Βράνος *Βοζάνης*· βλ. Βωζάνης.

βραντίτης (ὁ) (Brandtit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς τὸ μεταλλεῖον Harstig τῆς Wermland. Χημικῶς ἐξεταζόμενον εἶναι ἔνυδρον ἀρσενικικὸν ἀσβέστιον καὶ μαγγάνιον, ὁ δὲ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι 2CaO, MnO, As_2O_5. $2H_2O$. Γ. Κ. Γ.

Βράουν (Braun, Brown καὶ Browne)· βλ. Μπράουν.

βραούνειος *κίνησις*· βλ. Μπράουν.

βραουνερία (ἡ) (Brawneria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*. Εἶναι πόαι *πολυετεῖς*, ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βραουνερία ἡ στενόφυλλος* (Brawneria angustifolia), χρήσιμον εἰς τὴν φαρμακοποιΐαν. Δ. Ν. Π.

βραουνίτης (ὁ) (Braunit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον εἰς κρυστάλλους τοῦ τετραγωνικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του εἶναι συνήθως μικροί, ὅμοιοι πρὸς κανονικὰ ὀκτάεδρα, ἐπικαθήμενοι πολὺ πλησίον ἀλλήλων καὶ σχηματίζοντες ἀδένας μὲ μορφὴν ἐπιφλοιωμάτων. Εὑρίσκεται καὶ εἰς χειροπληθῆ κοκκώδη συσσωματώματα.

Ὁ βραουνίτης ἔχει θραῦσιν ἀνώμαλον, σκληρότητα 6—$6^1/_2$ βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 4,73—4,9, παχεῖαν μεταλλικὴν λάμψιν καὶ χρῶμα σιδηρομέλαν μέχρι καστανοφαίου μέλανος. Εἶναι ἀδιαφανὴς καὶ συρόμενος ἐπὶ πλακὸς ἀλαμποῦς ἐκ πορσελλάνης μόλις ἀφίνει γραμμὴν ὑποκαστανόφαιον. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ὀξείδιον μαγγανίου (Mn_2O_3 ἢ MnO, MnO_2), καὶ περιέχει 69.6% μαγγάνιον (Mn) καὶ 30,4% ὀξυγόνον (O), πάντοτε δὲ προσμείξεις διοξειδίου τοῦ πυριτίου (SiO_2). Ὁ βραουνίτης ἀπαντᾷ ἐν τῇ μέσῃ Σουηδίᾳ, εἰς τὸ S. Marcel τοῦ Πεδεμοντίου, εἰς τὸν Θυρίγγειον Δρυμὸν καὶ εἰς τὸ Χάρτζ. Γ. Κ. Γ.

Βράπτσιν καὶ ***Βράψιν*** ἢ ***Βρόπφιν*** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Χειμάδι.

Βρασῆννος (ὁ) (Brasennus) *[Ἀρχ.]*. Κελτικὸς θεὸς ἀναφερόμενος ἐν ἐπιγραφῇ. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βρασία *[Μυθολ.]*· βλ. Βραισία.

Βρασιαί *[Ἀρχ Γεωγρ.]*. Μία τῶν 18 πόλεων τῶν Ἐλευθερολακώνων, ἡ ἐσχάτη παραθαλάσσιος πόλις αὐτῶν παρὰ τὰ ὅρια τῆς Κυνουρίας. Κατὰ τὸν ἐπιχώριον ἐν αὐτῇ μῦθον, ἡ πόλις ὠνομάζετο πρότερον *Ὀρειᾶται*, μετωνομάσθη δὲ Βρασιαί, διότι εἰς τὸν λιμένα αὐτῆς ἐξεβράσθη ὑπὸ τῶν κυμάτων ἡ λάρναξ, ἐντὸς τῆς ὁποίας εἶχεν ἐπιβιβάσει ὁ Κάδμος τὴν κόρην του Σεμέλην, ὅτε αὕτη ἐγέννησεν ἐκ τοῦ Διὸς τὸν Διόνυσον. Κατὰ τὸν αὐτὸν μῦθον, ἡ μὲν Σεμέλη εὑρέθη νεκρὰ ἐντὸς τῆς λάρνακος καὶ ἐτάφη μεγαλοπρεπῶς ἐν Βρασιαῖς, ὁ δὲ Διόνυσος ἀνετράφη ἐντὸς ἄντρου ὑπὸ τῆς Ἰνοῦς. Ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (ΙΙΙ. 24,5) μνημονεύονται δύο ἱερὰ ἐν Βρασιαῖς, τὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τὸ τοῦ Ἀχιλλέως, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου καὶ ἑορτὴ ἐτελεῖτο κατ' ἔτος ἐν τῷ ἱερῷ του. Ἡ παρὰ τὴν πολίχνην πεδιὰς ὠνομάζετο «Κῆπος Διονύσου». Ἐπὶ τοῦ παρὰ τὰς Βρασιὰς μικροῦ ἀκρωτηρίου εἶχον στηθῆ τρεῖς χαλκοῖ ἀνδριάντες μὲ πίλους εἰς τὰς κεφαλάς των, ὕψους ἑνὸς ποδὸς ἕκαστος, τῶν Διοσκούρων (τῶν Κορυβάντων κατ' ἄλλους), καὶ ἓν ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς. ΚΑΨ.

— **Βρασιῶν**, *τέως δῆμος*. Εἷς ἐκ τῶν ἀποτελούντων πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' τὴν ἐπαρχίαν Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας 10 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Ἁγίου Ἀνδρέου, Καστανίτσης, Κορακοβουνίου, Πραστοῦ* καὶ *Σιταίνης*. Δ. Ε. Μ.

Βρασίδας (ὁ). Ὁ κράτιστος τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Σπάρτης κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Κατ' αὐτὸ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου (431 π. Χ.), ὅτε ὁ στόλος τῶν Ἀθηναίων περιπλεύσας τὴν Πελοπόννησον προσέβαλε τὴν *Μεθώνην*, σπουδαιότατον ἐπίνειον τῆς Μεσσηνίας, ὁ *Βρασίδας* κατώρθωσε διὰ τῆς ἑτοιμότητός του νὰ σώσῃ τὴν ἀπειληθεῖσαν πόλιν, μετὰ μεγάλης ταχύτητος σπεύσας πρὸς βοήθειάν της. Κατὰ τὴν δευτέραν κατὰ θάλασσαν ἐκστρατείαν τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν ναύαρχον *Φορμίωνα*, ὁ Βρασίδας μετὰ τοῦ *Κνήμου*, ἐπωφεληθεὶς τῆς ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς τοῦ πελοποννησιακοῦ στόλου (τετραπλασίου τοῦ τῶν Ἀθηναίων), προεκάλεσε ναυμαχίαν πλησίον τῆς ἀκτῆς διὰ προσποιητῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Ναυπάκτου καὶ κατώρθωσε προσβαλὼν αἰφνιδίως τὰς τριήρεις τῶν Ἀθηναίων νὰ ἐξωθήσῃ ταύτας (μὴ δυναμένας νὰ κινηθῶσιν ἐλευθέρως ἕνεκα τῆς προσεγγίσεώς των εἰς τὴν ἀκτήν), πρὸς τὴν ξηρὰν καὶ νὰ καταστρέψῃ ἐννέα ἐκ τῶν εἴκοσι. Τὸ θάρρος ὅμως τῶν Μεσσηνίων τῆς Ναυπάκτου, οἵτινες ἐπήδησαν εἰς τὴν θάλασσαν πρὸς διάσωσιν τῶν ἀθηναϊκῶν πλοίων, ἀνεπτέρωσε τὸ φρόνημα τῶν

Digitized by Google

πληρωμάτων τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων καὶ ἠδυνήθη οὗτος ν' ἀναγκάσῃ τὸν πελοποννησιακὸν στόλον, παρὰ τὴν πρόσφατον νίκην του, νὰ τραπῇ εἰς φυγήν. Καὶ τῶν δύο ὅμως εἰρημένων πολεμικῶν ἐνεργειῶν τοῦ Βρασίδα τολμηροτέρα ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὸ 429 ἐπιχειρηθεῖσα ἐπιδρομὴ αὐτοῦ καὶ τοῦ Κνήμου κατὰ τοῦ *Πειραιῶς*, ἥτις τιμᾷ τοὺς δύο Σπαρτιάτας διὰ τὴν τόλμην καὶ τὴν στρατηγικότητά των, ἂν καὶ ἀπέτυχε. Τετάρτη σοβαρὰ πολεμικὴ ἐνέργεια τοῦ Βρασίδα ἦτο ἡ ἀπόπειρα αὐτοῦ νὰ καταλάβῃ τὴν *Κέρκυραν* μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Πλαταιῶν (427 π. Χ.). Ἡ προσπάθειά του ὅμως αὕτη ἀπέτυχεν ἐξ ἀνικανότητος καὶ δειλίας τοῦ ναυάρχου τοῦ πελοποννησιακοῦ στόλου Σπαρτιάτου *Ἀλκίδα*, ὅστις δὲν ἤκουσε τὴν ὀρθὴν συμβουλὴν τοῦ Βρασίδα, ὑπηρετοῦντος ὑπ' αὐτόν, νὰ καταλάβῃ εὐθὺς τὴν πόλιν, ἥτις ἦτο διῃρημένη εἰς δύο ἀλληλομαχόμενα στρατόπεδα (ἀριστοκρατικοὺς καὶ δημοκρατικούς), ἀλλ' ἀνέβαλε τὴν ἐπίθεσιν κατ' αὐτῆς, ἕως ὅτου προλαβὼν ὁ ὑπὸ τὸν Εὐρυμέδοντα ἀθηναϊκὸς στόλος διέλυσε τὸν ὀλιγαριθμότερον στόλον τῶν Πελοποννησίων. Οὐδὲ ἐν *Πύλῳ* (425 π. Χ.) ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος ὁ Βρασίδας, ὅτε ἔσπευσεν ἐκεῖ ἡγούμενος ἰσχυροῦ στόλου διὰ νὰ ἐκδιώξῃ ἐκ τοῦ βράχου τοῦ Κορυφασίου τοὺς ὑπὸ τὸν Δημοσθένη Ἀθηναίους, οἵτινες καταλαβόντες τὸ Κορυφάσιον εἶχον ὀχυρώσει αὐτό. Κατὰ τὸ αὐτὸ ὅμως ἔτος (425) ἐπέτυχε τοὐλάχιστον ὁ Βρασίδας νὰ σώσῃ τὰ *Μέγαρα* ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων, σπεύσας ἐξ Ἰσθμοῦ πρὸς βοήθειαν αὐτῶν μετὰ τοῦ στρατοῦ, τὸν ὁποῖον εἶχε στρατολογήσει ἐκ Πελοποννησίων καὶ Βοιωτῶν. Ὁ Βρασίδας ἐνωρίτατα διεῖδεν ἐν τῇ πολεμικῇ ὀξυδερκείᾳ του, ὅτι ἡ Σπάρτη ἔπρεπε νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς θέσεως ἀμύνης εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε καταδικασθῇ, ὅτι ἔπρεπε καὶ πάλιν ν' ἀναλάβῃ ἀγῶνα ἐπιθετικὸν καὶ ὅτι σκόπιμον ἦτο νὰ μεταφέρῃ τὸ θέατρον τοῦ πολέμου εἰς τὰς ἀποικίας τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἰδίως τὰς κατὰ τὰ παράλια Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης, καὶ διότι ἡ κατάληψις αὐτῶν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ διὰ στρατοῦ ἀπὸ ξηρᾶς ἐνεργοῦντος καὶ διότι εὐμενεῖς ὅροι πολεμικῆς ἐνεργείας ἐνεφανίζοντο ἐκεῖ, ὁ ἐξακολουθῶν χαλκιδικὸς πόλεμος (ἰδίως ἡ ἀντίστασις τῆς Ὀλύνθου) καὶ αἱ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Βρασίδα ὑποσχέσεις τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περδίκκα Β'. Διὰ νὰ ἀποφασίσῃ ὅμως τὴν εἰς Μακεδονίαν ἐκστρατείαν ἡ Σπάρτη, ὤφειλεν ὁ Βρασίδας νὰ ἐξεύρῃ τρόπον διὰ τοῦ ὁποίου θ' ἀπεφεύγετο πᾶσα θυσία εἰς ἄνδρας καὶ χρῆμα ἐκ μέρους τῆς πατρίδος του. Καὶ ἐξεῦρε τοῦτον ὁ Βρασίδας, δεχθεὶς νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ἐκστρατείαν του μετὰ 700 μόνον εἱλώτων, οἵτινες μένοντες ἐν Σπάρτῃ ἦσαν μᾶλλον ἐπικίνδυνοι δι' αὐτὴν ἢ οἱ πολέμιοι διὰ τὸν ἐν τῇ ξένῃ στρατόν της καὶ ἐπιτυχὼν ν' ἀναλάβωσι τὴν συντήρησιν τοῦ στρατοῦ του αἱ πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς.

Κατὰ τὸ 424 ἐξώρμησεν ὁ Βρασίδας ἀπὸ Μεγάρων, καθ' ὃν χρόνον οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν ἀπησχολημένοι μὲ τὰς κατὰ τῶν Θηβῶν πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις των, καὶ διὰ Βοιωτίας καὶ Θεσσαλίας ἔφθασεν εἰς Μακεδονίαν, μετὰ 1700 ἀνδρῶν (700 εἱλώτων καὶ χιλίων Πελοποννησίων στρατολογηθέντων διὰ θρᾳκικῶν χρημάτων). Ἀπαλλαγεὶς τῶν πρὸς τὸν Περδίκκαν ὑποχρεώσεών του ἔσπευσε πρὶν ἢ λήξῃ τὸ θέρος τοῦ 424 νὰ φθάσῃ εἰς τὰ παράλια τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου, καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν *Ἄκανθον*, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι πεισθέντες ἐδέχθησαν αὐτὸν ὡς ἐλευθερωτήν. Τὸ παράδειγμα τῶν Ἀκανθίων ἐμιμήθησαν καὶ οἱ κάτοικοι τῆς *Σταγείρου* καὶ τῆς *Ἀργίλου*, οἵτινες καὶ συνέπραξαν μετὰ τοῦ Βρασίδα εἰς τὴν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ χειμῶνος ἐπιχειρηθεῖσαν ἐκστρατείαν του ἐναντίον τῆς *Ἀμφιπόλεως*. Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἕνεκα τῆς δυσχερείας ἀποστολῆς στόλου ἐν καιρῷ χειμῶνος καὶ ἕνεκα ἐσφαλμένων ὑπολογισμῶν, ἠρκέσθησαν εἰς τὸν ὀλιγάριθμον στρατὸν καὶ στόλον των, ὅστις εὑρίσκετο εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς των *Εὐκλέα* καὶ *Θουκυδίδην*, τὸν μέγαν ἱστορικόν. Ἡ κατὰ τῆς Ἀμφιπόλεως ἐκστρατεία τοῦ Βρασίδα ἐστέφθη ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας, διότι ὁδηγοὺς ἔχων τοὺς Ἀργιλίους κατώρθωσε κατὰ μίαν ἀγρίαν χειμερινὴν νύκτα νὰ φθάσῃ κάτωθεν τῆς πόλεως καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν γέφυραν τοῦ περιρρέοντος τὴν πόλιν ποταμοῦ. Ἐνῷ δὲ ἠδύνατο ἐξ ἐφόδου νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν, προετίμησε τῆς αἱματηρᾶς νίκης τὴν διὰ τῆς πραότητος, προτείνας μετριωτάτους ὅρους παραδόσεως εἰς τοὺς πολίτας καὶ ἐπιτυχὼν δι' αὐτῶν τὸν ἀφοπλισμὸν πάσης ἀντιστάσεως. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἀμφιπόλεως ἔσπευσεν ὁ Βρασίδας πρὸς κατάληψιν τοῦ ἐπινείου αὐτῆς, τῆς *Ἠιόνος*, προέλαβεν ὅμως αὐτὸν ὁ Θουκυδίδης, σπεύσας πρὸς ἄμυναν αὐτῆς ἐκ Θάσου, εὐθὺς ὡς ἔμαθε τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀμφιπόλεως. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἀμφιπόλεως ὁ Βρασίδας ἐσυνέχισε τὰς κατακτήσεις του καταλαμβάνων τὰς πόλεις τῆς *Ἀκτῆς*, τῆς χερσονήσου δηλαδὴ τοῦ Ἄθωνος, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον ἡ *Σάνη* καὶ τὸ *Δῖον* δὲν ἤνοιξαν τὰς πύλας των, μείνασαι πισταὶ εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Μετὰ τὴν χερσόνησον Ἀκτὴν κατέλαβε τὴν μεσαίαν γλῶσσαν τῆς Χαλκιδικῆς, τὴν *Σιθωνίαν*, ἐξ ἐφόδου καταλαβὼν τὴν ἰσχυρὰν *Τορώνην* καὶ τὸ φρούριον *Λήκυθον*, τὸ ὁποῖον κρημνίσας διὰ τὴν ἀπόκρουσιν τῶν προταθέντων ὅρων παραδόσεως καὶ τὴν πείσμονα ἀντίστασιν τῆς φρουρᾶς του, ἀφιέρωσεν εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, καὶ μετὰ τὴν ὑποταγὴν καὶ ταύτης ἤρχισε ναυπηγῶν στόλον καὶ ὑποτάσσων καὶ τὰς πέραν τοῦ Στρυμόνος πόλεις.

Ἐνῷ ὅμως ὁ Βρασίδας ἐθαυματούργει ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν Σπάρτῃ ἀπὸ τοῦ ἀτυχήματος τῆς Πύλου, ὅτε πολλοὶ ἐκ τῶν εὐγενεστέρων τῆς Σπάρτης οἴκων καταγόμενοι πολῖται εἶχον αἰχμαλωτισθῆ, εἶχον ἐπικρατήσει φιλειρηνικαὶ διαθέσεις, αἵτινες ἐνισχύοντο καὶ ὑπὸ τῶν ἀφωσιωμένων εἰς τὸν ἐπανελθόντα ἐκ τῆς ἐξορίας του βασιλέα *Πλειστοάνακτα* πολιτῶν, ἐλπιζόντων διὰ τῆς εἰρήνης καὶ μόνον ἀσφαλῆ τὴν ἐν Σπάρτῃ διαμονὴν αὐτοῦ, καὶ τῶν ἀντιπαθούντων τὸν Βρασίδαν διὰ τὰς νίκας καὶ τοὺς θριάμβους του· διὰ τοῦτο ὄχι μόνον δὲν ἀπέστειλαν οἱ Σπαρτιᾶται τὰς παρ' αὐτοῦ ζητηθείσας ἐπικουρίας, ἀλλὰ τῇ συνεργασίᾳ των μετὰ τῆς ἐν Ἀθήναις φιλειρηνικῆς φατρίας ἐπέτυχον τὴν κατὰ Μάρτιον τοῦ 423 π. Χ. ἐνιαύσιον ἐκεχειρίαν, ἥτις ἤλπιζον ἑκάτεροι (Ἀθηναῖοι, Σπαρτιᾶται) ὅτι θὰ ἀποβῇ ὠφέλιμος εἰς αὐτούς (Θουκ. Δ'. 117). Ἡ εἰς τὸν Βρασίδαν ὅμως μετάστασις τῆς *Σκιώνης*, τὴν ὁποίαν κατέστησεν οὗτος ὁρμητήριον τῶν ἐν τῇ τρίτῃ τῶν γλωσσῶν τῆς Χαλκιδικῆς, τῇ *Παλλήνῃ*, πολεμικῶν ἐπιχειρήσεών του, δύο ἡμέρας μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς ἐκεχειρίας, καὶ ἡ ἄρνησις τοῦ Βρασίδα νὰ παραδώσῃ αὐτὴν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἰσχυριζομένους ὅτι ὤφειλον οἱ Σπαρτιᾶται ν' ἀποδώσωσιν αὐτήν, ἀφοῦ ἡ μετάστασις ἔγινε μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς ἐκεχειρίας, ἔγινεν ἀφορμὴ ἐπαναλήψεως τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἀγώνων. Οἱ νέοι ἀγῶνες ἤρχισαν οὐχὶ μὲ εὐμενεῖς διὰ τὸν Βρασίδαν ὅρους, διότι ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας *Περδίκκας* εἶχε μεταστῇ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἠμπόδισε διὰ τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ φίλων του τὴν ἄφιξιν τῶν ἐκ Σπάρτης ἐπικουριῶν πρὸς τὸν Βρασίδαν. Ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας ταύτης τοῦ Περδίκκα ὑπῆρξεν ἡ ἀποτυχία τῆς τολμηρᾶς ἐφόδου τοῦ Βρασίδα κατὰ τῆς *Ποτιδαίας*, ὡς γενομένης μετ' ὀλίγων δυνάμεων.

Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 422 π. Χ. ἔφθασεν εἰς Μακεδονίαν ὡς ἀρχηγὸς τῶν κατὰ τοῦ Βρασίδα στρατιῶν τῶν Ἀθηναίων *ὁ Κλέων*, ὅστις ηὐτύχησε νὰ γίνῃ ἀμέσως κύριος τῆς ἐν τῇ Παλλήνῃ ὀχυρᾶς Τορώνης, ἐκ τῆς ὁποίας ἔπλευσεν ἔπειτα πρὸς τὴν Ἠιόνα. Ἐκ ταύτης ὁρμηθεὶς ἔφθασεν ἔπειτα μετὰ τοῦ στρατοῦ του μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Ἀμφιπόλεως, οὐχὶ μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτῆς, ἀλλὰ διὰ νὰ κατοπτεύσῃ τὴν πόλιν ἀπό τινος ὑψώματος καὶ νὰ εἶναι ἕτοιμος εὐθὺς ὡς θὰ ἔφθανεν ὁ ἀναμενόμενος μακεδονικὸς τοῦ Περδίκκα στρατός. Ὁ Βρασίδας ὅμως δὲν ἀφῆκε νὰ διαφύγῃ ἡ εὐνοϊκὴ περίστασις καὶ διέταξε τὴν ἐκ δύο πυλῶν ἐξόρμησιν τοῦ στρατοῦ του διῃρημένου εἰς δύο τμήματα, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν του τοῦ ἑνὸς καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ *Κλεαρίδα* τοῦ ἑτέρου. Τὴν ὁρμὴν τοῦ στρατοῦ τοῦ Βρασίδα ἀνέκοψε μόνον τὸ δεξιὸν κέρας τοῦ ἀθηναϊκοῦ στρατοῦ, τὸ ὁποῖον πολλάκις ἀπέκρουσε τοὺς ὑπὸ τὸν Κλεαρίδαν ἄνδρας· ὅτε ὅμως ἐπῆλθε κατ' αὐτοῦ αὐτοπροσώπως καὶ ὁ Βρασίδας, ὑπέκυψε καὶ ἐκεῖνο καὶ ἅπασα ἡ στρατιὰ τῶν Ἀθηναίων ἐτράπη εἰς φυγήν. Κατὰ τὴν φυγὴν ταύτην ἑξακισχίλιοι ἄνδρες τῆς στρατιᾶς τῶν Ἀθηναίων ἐφονεύθησαν καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς στρατιᾶς Κλέων, ἐνῷ ἐκ τοῦ στρατοῦ τοῦ Βρασίδα ἐφονεύθησαν ἑπτὰ μόνον ἄνδρες. Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν ὅμως κατὰ τοῦ δεξιοῦ κέρατος τῶν Ἀθηναίων εἶχε τραυματισθῆ βαρέως αὐτὸς ὁ Βρασίδας, ὅστις καὶ ἀπέθανεν ἀμέσως μετὰ τὴν λαμπρὰν ἐκείνην νίκην του (422 π. Χ.). Ἡ Ἀμφίπολις ἐπένθησε βαρέως τὸν θάνατον τοῦ Βρασίδα. Ἡ δὲ Σπάρτη ὥρισε νὰ τελῆται κατ' ἔτος ἑορτὴ πρὸς τιμήν του, τὰ **Βρασίδεια** (βλ. λ.).

ΠΗΓΑΙ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ὁ Θουκυδίδης*, αἱ ἱστορίαι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἰδίως ἡ τοῦ *Ἐρ. Κουρτίου* καὶ *G. Schimmelpfeng*. De Brasida Spartani rebus gestis etc. (1857). — *Onken*, Brasidas (Histor. Zeitschrift. A. 289). Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Βρασίδεια (τά). Ἑορτὴ τελουμένη ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σπάρτῃ πρὸς τιμὴν τοῦ Βρασίδα, ἡρωοποιηθέντος μετὰ τὸν κατὰ τὴν μάχην τῆς *Ἀμφιπόλεως* (422 π.Χ.) θάνατόν του. Ἡ ἑορτὴ ἤγετο κατ' ἔτος, ἐτελοῦντο δὲ κατ' αὐτὴν ἀγῶνες, εἰς τοὺς ὁποίους μόνον Σπαρτιᾶται ἠγωνίζοντο, καὶ ἀπηγγέλλοντο λόγοι. *Βρασίδεια* ἐτελοῦντο μετὰ ἀγώνων καὶ ἐτησίων θυσιῶν καὶ ἐν Ἀμφιπόλει, ἔνθα ὁ Βρασίδας ἐτιμήθη ὡς οἰκιστὴς ἀντὶ τοῦ Ἀθηναίου *Ἅγνωνος*. ΚΑΨ.

Βρασίδες *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας (πλάτ. 40° 48' 45'' Β, μῆκ. 24° 20' 15'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1679*: Deuthero cove) 7 ½ μίλ. ΝΔ τῆς Καβάλλας καὶ ΝΑ κέρας τοῦ κόλπου τῶν Ἐλευθερῶν. Σ. Ε. Λ.

Βρασιλία· βλ. Βραζιλία.

βρασίμετρον (τό)· βλ. βρασμόμετρον.

βράσιμο (τό)· δημοτ., ἡ ἐνέργεια τοῦ βράζειν, βρασμός, βράσις: «ἕνα βράσιμο ἀκούεται 's τὸ στῆθός μου».

βράσις, *-εως* (ἡ), δημοτ. *βράση*· ἡ ἐνέργεια τοῦ βράζειν, βρασμός: «πῆρε βράση τὸ φαΐ» ‖ «ἡ βράση τοῦ κρασιοῦ», ἡ ζύμωσις τοῦ οἴνου ‖ παροιμ. «τὸ σίδερο 's τὴ βράσι κολλάει», κατὰ τὴν μεγίστην πυράκτωσίν του.

Βρασκᾶ ἢ *Βρασκᾶς* *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Ἀσφένδου* τῆς ἐπαρχίας Σφακίων τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 197. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Ἐπάνω Βοῦβες*, *Γιαννουδιανὰ* (κάτ. 23), *Κελλὶ* (κάτ. 34), *Λουκομιχελιανὰ* (κάτ. 43), *Ποντικιανὰ* (κάτ. 94) καὶ *Χαρβάτα* (κάτ. 32). Δ. Ε. Μ.

Βράσκας· βλ. Μπράσκας.

βρασκέλαιον (τὸ) *[Χημ. Τροφ.]*· βλ. χραμβέλαιον.

βράσκη (ἡ) (Brassica) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*. Εἶναι πόαι ἢ θάμνοι μὲ λειόχειλα, ὀδοντωτὰ φύλλα. Τὰ ἄνθη των εἶναι διατεταγμένα κατὰ βότρυς, ἔχουσι σχῆμα ἀκτινωτόν, ὁ κάλυξ αὐτῶν ἀποτελεῖται ἐκ σπονδυλωμάτων ἐχόντων δύο σέπαλα, καὶ ἡ στεφάνη εἶναι ἐπιμήκης καὶ ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων πετάλων. Τὰ φυτὰ ταῦτα φέρουσιν ἓξ στήμονας, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δύο εἶναι ἐξωτερικοὶ καὶ βραχεῖς καὶ οἱ τέσσαρες ἐσωτερικοὶ καὶ ἐπιμήκεις. Ἡ ᾠοθήκη εἶναι διῃρημένη εἰς δύο θαλάμους· ὁ καρπὸς εἶναι *κέρας*. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει πολυάριθμα εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι αἱ: *βράσκη ἡ λαχανώδης* (Brassica oleracea), ἥτις διακρίνεται εἰς πλείστας ποικιλίας, ὡς: *βράσκη ἡ λαχανώδης ἡ βοτρυῖτις* (Brassica oleracea botrytis) κ. *κουνουπίδι*, *βράσκη ἡ λαχανώδης ἡ κεφαλοειδὴς* (Brassica oleracea capitata), κ. *λάχανο*, *βράσκη ἡ λαχανώδης ἡ βοτρυῖτις ἡ ἀσπαραγγοειδὴς* (Brassica oleracea botrytis asparagoides), κ. *παραπούλι*, *βράσκη τὸ νάπυ ἡ ραπυοφόρος* (Brassica napus rapifera), κ. *γουλί*, *βράσκη ἡ ράπυς* (Brassica rapa) κ. *ρέβα* καὶ *βράσκη ἡ μέλαινα* (Brassica nigra), κ. *σινάπι*. Δ. Ν. Π.

βρασμόμετρον (Ebullioscope Malligand) *[Χημ. Τροφ.]*. Ὄργανον χρησιμεῦον διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς εἰς ἀλκοόλην περιεκτικότητος τῶν ἀλκοολούχων ὑγρῶν. Λίαν εὔχρηστον ὄργανον, χρησιμοποιεῖται εὐρέως ἐν τῇ οἰνολογίᾳ. Σ. Γ.

βρασμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ βράζειν, βράσις, βράσιμο ‖ μεταφ. ταραχή, συσκοτισμός· «βρασμὸς ψυχῆς».

—*[Φυσ.]* Καλεῖται *βρασμὸς* τὸ φυσικὸν φαινόμενον τῆς ταχείας μεταβάσεως σώματος ἐκ τῆς ὑγρᾶς καταστάσεως εἰς τὴν ἀέριον δι' ἀθρόας ἐκλύσεως πομφολύγων σχηματιζομένων ἐκ τοῦ ἀτμοῦ τοῦ ὑγροῦ τούτου. Αἱ πομφόλυγες αὗται λόγῳ τοῦ πολὺ μικροτέρου των εἰδικοῦ βάρους ἀνέρχονται πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν. Κατὰ τὴν θέρμανσιν ὑγροῦ ἐν ἀνοικτῷ δοχείῳ σχηματίζονται κατ' ἀρχὴν ρεύματα ἐκ τοῦ θερμανθέντος καὶ καταστάντος εἰδικῶς ἐλαφροτέρου ὑγροῦ πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ ἄλλα ἐκ ψυχροτέρου πρὸς τὸν πυθμένα. Ὅταν τὸ ὑγρὸν θερμανθῇ ἀρκούντως, ἐμφανίζονται αἱ πρῶται πομφόλυγες, ὀφειλόμεναι εἰς τὸν διαλελυμένον ἀέρα, ὅστις οὕτως ἐκδιώκεται. Μετά τινα καιρὸν ἐμφανίζονται παρὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν θερμοτέρων τοιχωμάτων πομφόλυγες ἐξ ἀτμοῦ, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὑγροῦ ἄνοδόν του διερχόμενος διὰ ψυχροτέρων στρωμάτων, συμπυκνοῦται ἐκ νέου, προκαλῶν τὸν *σιγμόν*, ὁ ὁποῖος προηγεῖται τοῦ βρασμοῦ. Τέλος παράγονται ἀθρόως ἐξ ὅλης τῆς μάζης τοῦ ὑγροῦ πομφόλυγες, ὁπότε καὶ μόνον ἄρχεται ὁ βρασμός. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτοῦ ἡ θερμοκρασία τοῦ ὑγροῦ παραμένει σταθερά, ἐφ' ὅσον δὲν μεταβάλλεται καὶ ἡ πίεσις. Θερμόμετρον ἐμβαπτιζόμενον ἐντὸς βράζοντος ὑγροῦ παραμένει ἀπολύτως σταθερὸν εἰς θερμοκρασίαν χαρακτηριστικὴν δι' ἕκαστον ὑγρόν. Ἡ θερμοκρασία αὕτη καλεῖται *σημεῖον ζέσεως* τοῦ ὑγροῦ. Ἡ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ βρασμοῦ ἀπορροφωμένη ποσότης θερμότητος καλεῖται *λανθάνουσα θερμότης ἐξατμίσεως*, ἀποτελεῖ δὲ ὁμοίως σταθερὰν τῆς οὐσίας.

Ἡ θερμοκρασία τοῦ βρασμοῦ ὑγροῦ τινος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τούτου ὑφισταμένης πιέσεως. Μεγαλυτέρα πίεσις προκαλεῖ ἐπιβράδυνσιν τοῦ βρασμοῦ. Ἡ ὕπαρξις πομφολύγων ἐν τῇ μάζῃ ὑγροῦ τινος προϋποθέτει, ὅτι ὁ ἐν αὐτῇ ἀτμὸς ἔχει τὴν μεγίστην τάσιν αὐτοῦ διὰ τὴν ἰσχύουσαν θερμοκρασίαν. Ἵνα ἑπομένως καταστῇ δυνατὸν νὰ λάβῃ χώραν βρασμός, εἶναι ἀνάγκη ἡ θερμοκρασία τοῦ ὑγροῦ νὰ ὑψωθῇ μέχρι σημείου, ὅπου ἡ μεγίστη τάσις τῶν ἀτμῶν του νὰ εἶναι ἴση πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν πίεσιν. Τότε καὶ ὁ ἐκλυόμενος ἀτμὸς τοῦ ὑγροῦ ἔχει τὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ μεγίστη τάσις τῶν ἀτμῶν εἶναι ἴση πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν πίεσιν. Ἡ κανονικὴ πίεσις, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρονται αἱ θερμοκρασίαι τοῦ βρασμοῦ τῶν σωμάτων

Digitized by Google

εἶναι ἡ πίεσις μιᾶς *ἀτμοσφαίρας*, ἤτοι ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς πίεσιν στήλης ὑδραργύρου ὕψους 760 χιλιοστομέτρων. Ἡ ἐντὸς τοῦ μέλλοντος νὰ βράσῃ ὑγροῦ ὕπαρξις διαλελυμένου ἀέρος εἶναι οὐσιώδους σημασίας διὰ τὴν εὐχερῆ ἐμφάνισιν τοῦ βρασμοῦ. Ὕδωρ τοῦ ὁποίου ὁ ἀὴρ εἶχεν ἐπιμελῶς ἀφαιρεθῆ κατωρθώθη νὰ ὑψωθῇ εἰς θερμοκρασίαν 120° χωρὶς νὰ βράσῃ (*Dufour*). Ἡ εἰσαγωγὴ ὅμως τῆς ἐλαχίστης φυσαλίδος ἀέρος, π.χ. διὰ σωληνίσκου ἢ ἐμβαπτίσεως πορώδους σώματος, προκαλεῖ ἀθρόον καὶ ὁρμητικὸν βρασμόν.

Ἡ σημασία τῆς ὑπάρξεως φυσαλιδων ἀέρος ἐντὸς τοῦ ὑγροῦ εἶναι ἡ ἀκόλουθος. Ἵνα σχηματισθῇ ἀτμός, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ ἀτμοσφαῖρα, ἐντὸς τῆς ὁποίας νὰ ἐξατμισθῇ τὸ ὑγρόν. Αἱ φυσαλίδες αὗται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀόρατοι, ὑπάρχουν πάντοτε προσκεκολλημμέναι εἰς τὰ τοιχώματα τῶν δοχείων. Ὅταν δὲ ἐπιτευχθῇ ἡ θερμοκρασία βρασμοῦ, ἐμπλουτίζονται αὗται δι' ἀτμοῦ, ὅστις ἔχει ἤδη τὴν ἀρκοῦσαν τάσιν, καθίστανται ὀγκωδέστεραι καὶ γίνονται πομφόλυγες ἀνερχόμεναι πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὑγροῦ. Ὑπὸ πίεσιν ἠλαττωμένην, ἕνεκα τῆς μικροτέρας τάσεως τῶν ἀτμῶν τοῦ ὑγροῦ, τὸ σημεῖον τοῦ βρασμοῦ εἶναι χαμηλότερον. Οὕτως ἐπὶ τοῦ Λευκοῦ Ὄρους τὸ ὕδωρ βράζει εἰς 84°C. Τὸ ἀντίθετον συμβαίνει ὅταν ἡ ἐξωτερικὴ πίεσις εἶναι μεγαλυτέρα. Ὑπὸ πίεσιν 2 ἀτμοσφαιρῶν τὸ ὕδωρ βράζει εἰς 120,5° C. (βλ. λ. *ἀτμὸς καὶ αὐθέψης*). Τὸ σημεῖον βρασμοῦ (ἢ καὶ ζέσεως) εἶναι σταθερὰ τοῦ σώματος ἐν ἀπολύτῳ καθαρᾷ καταστάσει. Ἡ ἐν τούτῳ διάλυσις ἑτέρας οὐσίας προκαλεῖ τὴν ἀνύψωσιν τῆς τάσεως τῶν ἀτμῶν καὶ ἑπομένως καὶ την ἀνύψωσιν τοῦ σημείου ζέσεως. ΑΝ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

— *[Ποιν. Δικ.]* Κατὰ τὸν Ποινικὸν νόμον (ἄρθρ. 293) *βρασμὸς ψυχικῆς ὁρμῆς* εἶναι ψυχικὴ ταραχή, συνεπάγουσα συσκότισιν τῆς συνήθους διαυγείας τοῦ νοῦ καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐπηρεάζουσα τὴν ὥριμον κρίσιν περὶ τῆς μελλούσης νὰ πραχθῇ ὑπὸ τοῦ ἐν τοιαύτῃ καταστάσει διατελοῦντος ἀξιοποίνου πράξεως καὶ τῶν συνεπειῶν αὐτῆς. Τὴν τοιαύτην ψυχικὴν κατάστασιν τοῦ ἐνεργητικοῦ ὑποκειμένου ἀπαιτεῖ ὁ Ποιν. νόμος ὡς συστατικὸν στοιχεῖον τοῦ κακουργήματος τῆς ἀναιρέσεως, συναιτῶν δὲ καὶ τὸ ἀπρομελέτητον, τουτέστι τὴν ἔλλειψιν προμελέτης παρὰ τῷ δράστῃ, διακρίνει οὕτω τὴν ἀναίρεσιν ἀπὸ τοῦ φόνου (βλ. ἀνθρωποκτονία). Ὁ βρασμὸς ψυχικῆς ὁρμῆς δέον νὰ ὑφίσταται κατά τε τὴν ὑπὸ τοῦ δράστου λῆψιν τῆς ἀνθρωποκτόνου ἀποφάσεως, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς. Ἡ αἰτία, ἡ περιαγαγοῦσα τὸ ἐνεργητικὸν ὑποκείμενον τῆς πράξεως εἰς ψυχικὴν ταραχήν, οὐδόλως ἐπηρεάζει τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς ἀνθρωποκτονίας ὡς ἀναιρέσεως· οὕτω καὶ τυχαῖον γεγονός, οἷον ἀδικαιολόγητος ἀντικειμενικῶς φόβος, δύναται νὰ προκαλέσῃ τὸν βρασμὸν ψυχικῆς ὁρμῆς. Ὡς λόγον ὅμως ἐλαφρυντικὸν θεωρεῖ ὁ νόμος καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ παθὼν διά τινος ἐνεργείας ἢ παραλείψεως αὐτοῦ προὐκάλεσε τὸν βρασμὸν ψυχικῆς ὁρμῆς τοῦ δράστου, τὸ ὅτι ἠρέθισε καὶ παρώργισε, κατὰ τὸ γράμμα τοῦ νόμου, τοῦτον (βλ. ἀνθρωποκτονία, ἀναίρεσις). Ὁ βρασμὸς ψυχικῆς ὁρμῆς κατὰ ταῦτα δὲν ἀποκλείει τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῶν διανοητικῶν δυνάμεων τοῦ δράστου, ἱκανοῦ νὰ σταθμίζῃ καὶ κρίνῃ τὰ εἰς τὸ ἀδίκημα παρωθοῦντα καὶ τὰ ἀπείργοντα αἴτια, ἐνίοτε ὅμως ἐξικνεῖται μέχρι βαθμοῦ προκαλοῦντος σύγχυσιν τῶν αἰσθήσεων ἢ τοῦ νοῦ, ἀποκλείουσαν ἢ μειοῦσαν τὸ καταλογιστόν, καθιστῶσαν δηλαδὴ τὸν δράστην ἀνίκανον πρὸς καλογισμὸν (βλ. λ.), εἴτε παντελῶς, εἴτε ἐν μέρει. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει συντρέχει ὁ βρασμὸς τῆς ψυχικῆς ὁρμῆς μετὰ πλήρους ἢ μετρίας συγχύσεως. Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

βρασμοσκοπία (ἡ) *[Φυσ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία ἀντὶ τοῦ μᾶλλον ἐπικρατήσαντος ὅρου ζεσεοσκοπία (βλ. λ.).

Βρασνὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 877. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπήγετο καὶ τὸ χωριον *Ἀσπρόβαλτα* (κάτ. 460), ὕστερ ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου 1928 ἀνεγνωρίσθη εἰς ἰδίαν κοινότητα. Δ. Ε. Μ.

βρασσιδικὸν ἢ *βρασσιδινικὸν ὀξὺ* *['Οργ. Χημ.]*. Ἡ λόγῳ διπλοῦ δεσμοῦ διαστερεομερὴς μορφὴ τοῦ *ἐρουκικοῦ ὀξέος*. Ἔχει τὸν ἐμπειρικὸν τύπον $C_{22}H_{42}O_2$ καὶ προέρχεται ἐκ τοῦ ἐρουκικοῦ δι' ἐπιδράσεως μικρῶν ποσοτήτων νιτρώδους ὀξέος. Τήκεται εἰς 65° καὶ βράζει ὑπὸ πίεσιν 10 χστμ. εἰς 256°. Τὸ μετὰ μολύβδου ἅλας αὐτοῦ εἶναι δυσδιάλυτον ἐν θερμῷ αἰθέρι. Σ. Γ.

βρασσολὶς (ἡ) (Brassolis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ροπαλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ψυχῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει 3 περίπου εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Γουϊάνας καὶ τῆς Βραζιλίας. Γενικῶς διακρίνονται ἐκ τοῦ εὐρώστου σώματός των, τῶν μεγάλων πτερύγων καὶ τῆς ταχείας πτήσεώς των. Κοινότερον εἶδος εἶναι *βρασσολὶς ἡ ὑπνώδης* (Brassolis sopora), τῆς ὁποίας ἡ κάμπη ἔχει χρῶμα ἀνοικτῶς φαιὸν μὲ ἐπιμήκεις βαθυτέρου χρώματος ραβδώσεις καὶ μὲ κεφαλὴν καὶ πόδας μελανούς. Ἡ χρυσαλλὶς ἔχει σκοτεινῶς ἐρυθρὸν χρωματισμὸν μὲ ἀργυρώδεις κηλῖδας. Δ. Ν. Π.

βρασσυλικὸν *ὀξὺ* ἢ *τρικαιδεκανικὸν διοξὺ* *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι κεκορεσμένον δικαρβονικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου $HO_2C.(CH_2)_{11}\cdot CO_2H$. Λαμβάνεται δι' ἐπιδράσεως νιτρικοῦ ὀξέος ἐπὶ ἐρουκικοῦ καὶ βεχενολικοῦ ὀξέος. Εἶναι σῶμα κρυσταλλικόν, τηκόμενον εἰς 113° καὶ βράζον ὑπὸ πίεσιν 25 χστμ. εἰς 261°. Σ. Γ.

Βραστὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Χαλκιδικῆς τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα τῆς κοινότητος *Βραστῶν-Πλανῶν*. Κάτ. (1928) 749. Εἰς τὴν κοιόντητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Πλανὰ* (κάτ. 259) καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Βάλτος* (κάτ. 33), *Ἅγιος Ἰωάννης* (κάτ. 44), *Κελλὶ* (κάτ. 74), *Γερακαριὰ* (κάτ. 20), *Μηλιάδα* (κάτ. 41), *Μαρλιὰ* (κάτ. 29), *Πιτσιάδα* (κάτ. 67) καὶ *Σμῆξι* (κάτ. 60). Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει σημαντικὰς ποσότητας σιτηρῶν, κρομμύων, ἐλαιῶν καὶ ὀσπρίων. Ἔχει ἀξιόλογον σηροτροφίαν καὶ μελισσοκομίαν. Ἀπὸ τοῦ Πολυγύρου ἀπέχει δίωρον. Δ. Ε. Μ.

Βρασταμίτες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Πέτρας* τῆς ἐπαρχίας Λεβαδείας τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 527. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει μεγάλας ποσότητας σιτηρῶν, ὀσπρίων καὶ σησαμίου, ἔχει δὲ ἀνεπτυγμένην πτηνοτροφίαν καὶ μελισσοκομίαν. Οἱ Βρασταμίτες ἀπέχουσιν ἀπὸ τῆς Λεβαδείας $3^1/_2$ ὥρας περίπου. Δ. Ε. Μ.

βραστερός, *—ή, —ό·* δημοτ., λέγεται ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ὀσπριων, ὁ εὐκόλως ἑψόμενος, ὁ ταχέως διὰ τοῦ βρασμοῦ μαλακυνόμενος, ἄλλως *καλόβραστος, ἑψανός*: «βραστερὰ φασόλια».

Βραστὴ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Καριωτίσσης* (τέως *Καδινόβου*) τῆς ἐπαρχίας Γιαννιτσῶν τοῦ νομοῦ Πέλλης. Κάτ. (1928) 55. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Πρόσνα*. Δ. Ε. Μ.

βραστὴρ (ὁ) *[Ναυτ.]*· βλ. **ἀτμοβραστήρ**.

βραστήριον (τό)· ἀγγεῖον, ἢ συσκευὴ πρὸς βράσιν ὑγρῶν.

βράστης (ὁ)· αὐτὸς ποῦ βράζει τι, ὁ βράζων.

βραστικός, *—ή, —όν·* ὁ σχετιζόμενος μὲ τὴν βράσιν, ὁ προξενῶν βράσιν.

Βράστινον ἢ ***Βράτσινον*** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Ἀνάβρυτα**.

Βράστοβον *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Παλαιόκαστρον**.

Βραστὸν *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Ἀνάβρυτα**.

βραστός, *—ή, —όν·* ὁ βεβρασμένος: «βραστὸ νερό»· ‖ ἐπὶ ἐδεσμάτων, ὁ δι' ἁπλοῦ βρασμοῦ ἄνευ καρυκευμάτων παρασκευασθείς: «βραστὸ κρέας, — ψάρι», «βραστὰ ἀβγά».

— *['Υγιειν.]* Ἡ διὰ τοῦ βρασμοῦ παρασκευὴ τοῦ κρέατος ἀπὸ ἀπόψεως ὑγιεινῆς εἶναι καλή, διότι τὸ βρασθὲν κρέας ἀφ' ἑνὸς διατηρεῖ τὴν θρεπτικὴν αὐτοῦ δύναμιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἶναι ἀκίνδυνον, διότι ὡς ἐκ τοῦ παρατεταμένου βρασμοῦ πάντα τὰ τυχὸν ἐν αὐτῷ ὑπάρχοντα μικρόβια ἢ παράσιτα φονεύονται. Ὡς ἐκ τῆς διαλύσεως ὅμως πασῶν τῶν ἐκχυλισματικῶν καὶ ἀρωματικῶν αὐτοῦ οὐσιῶν ἐν τῷ ὕδατι, καθίσταται τὸ κρέας διὰ τοῦ βρασμοῦ ἄγευστον, συνάμα δὲ καὶ τραχύ, ὡς ἐκ τῆς πήξεως τοῦ λευκώματος αὐτοῦ. Τὰ μειονεκτήματα ταῦτα δύνανται ν' ἀποφευχθῶσιν ἂν μεγάλα τεμάχια κρέατος τεθῶσιν ἀμέσως εἰς ζέον ὕδωρ, ὅτε ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας παράγεται στιβὰς ἐκ πεπηγότος λευκώματος, παρεμποδίζουσα τὸν ἐκ τοῦ κέντρου ἀποχωρισμὸν τῶν ἐκχυλισματικῶν οὐσιῶν καὶ τῶν ἁλάτων, οὕτω δὲ ἐπιτυγχάνεται ἡ παρασκευὴ βραστοῦ κρέατος εὐγεύστου καὶ τρυφεροῦ. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

Βρατιάνου (Bratianu)· βλ. **Μπρατιάνου**.

Βρατιλια *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Κορυτιάνης* τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Κάτ. (1928) 62. Χ. Ι. Σ.

Βρατίνιον *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Παλιούριον**.

Βρατίσλαος (Wratislas) ἢ ***Βρατισλαῦος Α'***. Δοὺξ τῆς Βοημίας, ἀποθανὼν τῷ 926. Ἦτο υἱὸς τοῦ Μπουρτσυβόϊ καὶ τῆς ἁγιας Λουντμιλίας, διεδέχθη δὲ τῷ 912 τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Σπιτίγνεφ τὸν Α'. Κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως διαδώσῃ εἰς τὴν χώραν του τὸν Χριστιανισμόν. Οἱ υἱοί του, Βεγκέσλαος καὶ Βολέσλαος, ἐβασίλευσαν διαδοχικῶς μετὰ τὸν θάνατόν του (βλ. λ. Βοημία *['Ιστορ.]*). —Β.

— **Βρατίσλαος** ὁ *Β'*. Ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Βοημίας, ἀποθανὼν τῷ 1092. Διεδέχθη ἐν ἔτει 1061 τὸν ἀδελφόν του δοῦκα Σπιτίγνεφ τὸν Β', τὸ δὲ 1088 ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως (βλ. λ. Βοημία *['Ιστορ.]*). Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἠναγκάσθη νὰ καταπνίξῃ ἐπανάστασιν, ὀργανωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Βριτσεσλάου, ὀλίγον δὲ χρόνον πρὸ τοῦ θανάτου του ὑπέδειξε διάδοχον τοῦ θρόνου τὸν ἀδελφόν του Κονράδον. —Β.

Βρατισλαύα (Bratislava)· βλ. **Μπρατισλάβα**.

Βράτσα (Vratza, Wratza, Vraca) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βουλγαρίας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου διαμερίσματος, παρὰ τὸν ποταμὸν Βρατσάνσκα. Κάτ. 16,014. Εἶναι ἕδρα ἀρχιεπισκόπου καὶ μεραρχίας. Ἔχει οἰνοποιεῖα, βυρσοδεψεῖα, ἐργοστάσια ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν κεντημάτων καὶ σχολὴν σηροτροφίας.

Τὸ διαμέρισμα τῆς Βράτσας κεῖται μεταξὺ τῶν διαμερισμάτων τοῦ Βιδυνίου πρὸς Β, τῆς Πλεύνας πρὸς Α καὶ τῆς Σόφιας πρὸς Ν καὶ ἔχει ἐμβαδὸν 6916 τετρ. χιλ. μετὰ 345,985 κατοίκων. —Μ.

— *[Στρατ. 'Ιστορ.]* Βλ. **Βαλκανικοὶ** *πόλεμοι*.

Βρατσᾶνος, ***Ἀ.*** Ψαριανὸς ἥρως πεσὼν τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1824 κατὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν. Τ. Χ. Κ.

— **Βρατσᾶνος,** ***Γεώργιος***. Ψαριανὸς πυρπολητής. Ἔλαβε μέρος μετὰ τοῦ Κ. Κανάρη εἰς τὴν πρὸ τῆς Τενέδου τὴν 29 Ὀκτωβρίου 1822 γενομένην πυρπόλησιν τῆς τουρκικῆς ὑποναυαρχίδος. Εἰς τὸν Βρατσᾶνον εἶχεν ἀνατεθῆ ἡ πυρπόλησις τῆς ναυαρχίδος ἧς ἐπέβαινεν ὁ Μεχμὲτ πασᾶς· ἀπέτυχεν ὅμως εἰς τοῦτο ἀφ' ἑνὸς λόγῳ τοῦ ἀντιθέτου ρεύματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἐγένετο ἐγκαίρως ἀντιληπτὸς ὑπὸ τῶν ἐπιβαινόντων, οἵτινες ἀποκόψαντες τὰς ἀγκύρας ἀπέπλευσαν ὁλοταχῶς. Π.Π.Π.

— **Βρατσᾶνος,** ***Δημήτριος***. Ψαριανὸς πρόκριτος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Κατὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν εὑρίσκετο ἐγκεκλεισμένος εἰς τὸ Παλαιόκαστρον μετ' ὀλίγων Ψαριανῶν καὶ 600 Θεσσαλομαγνήτων ὑπὸ τοὺς Γούλαν καὶ Σ. Ράδον. Οἱ πολιορκούμενοι ἀρνηθέντες νὰ παραδοθοῦν ἀπεφάσισαν, τῇ προτάσει τοῦ Βρατσάνου καὶ κατ' ἄλλους τοῦ Κοτζιᾶ, νὰ θέσωσι πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην. Τὴν Κυριακήν, 4 Ἰουλίου, μόλις εἶδον τοὺς Τούρκους νὰ εἰσβάλουν εἰς τὸ κανονιοστάσιον, ἀνέθεσαν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεώς των εἰς τὸν ***Ἀντώνιον Βρατσᾶνον***, υἱὸν τοῦ Δημητρίου, ὅστις ἀποχαιρετήσας τὸν πατέρα του ἔθεσε θαρραλέως πῦρ εἰς αὐτήν. Ἐκ τῆς φοβερᾶς ἐκρήξεως πάντες οἱ πολιορκούμενοι καὶ δισχίλιοι σχεδὸν πολιορκηταὶ εὗρον τὸν θάνατον. Π. Π. Π.

— **Βρατσᾶνος,** ***Δημοσθένης***. Δημοσιογράφος, λόγιος καὶ πολιτευόμενος, υἱὸς τοῦ *Γεωργίου Βρατσάνου*, γεννηθεὶς ἐν Αἰγίνῃ τῷ 1827 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1882. Μετὰ τὰς ἐν Σύρῳ ἐγκυκλίους σπουδάς του, ἐχρημάτισε διαδοχικῶς ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν, τῆς Γερουσίας καὶ ἐπὶ βραχὺ γραμματεὺς τῆς δουκίσσης τῆς Πλακεντίας. Μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1862, εἰς ἣν ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος, ἐξελέγη πληρεξούσιος, εἶτα διωρίσθη διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας, τέλος δὲ ἐξελέγη βουλευτής. Ἐδημοσίευσε: «Ἡ καταπεσοῦσα στήλη», «Ἡ φόνισσα» καὶ «Τρεῖς μῆνες παρὰ τῇ δουκίσσῃ τῆς Πλακεντίας». (Βλ. *Δ. Γρ. Καμπούρογλου* «Μελέται καὶ Ἔρευναι» Α' σ. 361.) Π.Π.Π.

— **Βρατσᾶνος,** ***Ἰωάννης***. Υἱὸς τοῦ *Δημητρίου Βρατσάνου*. Εὑρισκόμενος πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ρωσίᾳ παρὰ τῷ συγγενεῖ αὐτοῦ Ἰωάννῃ Βαρβάκῃ, ἐμυήθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν. Ἀργότερον καταταχθεὶς εἰς τὸν Ἱερὸν Λόχον ἐπολέμησεν ἐν Δραγατσανίῳ, κατορθώσας μετὰ τὴν μάχην νὰ σωθῇ εἰς Αὐστρίαν. Μετὰ πολλὰς ταλαιπωρίας, ἃς ὑπέστη ἐν Αὐστρίᾳ, κατῆλθεν εἰς Ἑλλάδα, ὅπου ὑπηρέτησε τὴν πατρίδα του ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Καποδιστρίου καὶ ἐπὶ τῆς βασιλειας Ὄθωνος ὡς διοικητής, ἔπαρχος καὶ ἀνώτερος οἰκονομικὸς ὑπάλληλος τοῦ κράτους. Ἕνεκεν ὅμως τῶν δημοκρατικῶν αὐτοῦ φρονημάτων, ὑπέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Ὄθωνος καὶ ἀπελύθη τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν. Ἔκτοτε ἐν Ἀθήναις παραμένων ἠσχολήθη μὲ τὴν δημοσιογραφίαν, γράφων διάφορα ἄρθρα φύσεως κοινωνιολογικῆς, ἐν τῇ ἐφημερίδι «Ἐλπὶς» τοῦ Λεβίδου. Ἀργότερον μετέφρασε τὴν «Περὶ δημοκρατίας ἐν Γαλλίᾳ» διατριβὴν τοῦ Γκυζό, καὶ τὸν πρῶτον τόμον τῆς «Περὶ θεωρίας τῶν πολιτευμάτων» πραγματείας τοῦ Ντὲ-Μπωζούρ. Ἀπέθανε τῷ 1861. —Ρ.

— **Βρατσᾶνος,** ***Μικές***. Ψαριανὸς πρόκριτος προσενεγκὼν χρήματα πρὸς διατροφὴν στρατιωτῶν καὶ τῶν προασπιστῶν τῶν Ψαρῶν. Τ. Χ. Κ.

— **Βρατσᾶνος,** ***Μιλτιάδης***. Συγγραφεὺς καὶ παιδαγωγός, υἱὸς τοῦ *Ἰωάννου Βρατσάνου* (1837—1913). Ἀποφοιτήσας τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν μετέβη εἰς Ἑλβετίαν καὶ Γερμανίαν, ἔνθα παρηκολούθησε φιλοσοφικὰ καὶ παιδαγωγικὰ μαθήματα. Ἐπανελθὼν εἰς Ἑλλάδα διωρίσθη τῷ 188? διε-

Digitized by Google

θυντὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις διδασκαλείου, τῷ δὲ 1891 ἐπιθεωρητὴς τῶν δημοτικῶν σχολείων. Ἐδημοσίευσε μεταξὺ ἄλλων: «Ὁ Μαυρογένης ἢ παιδαγωγικὸν ἐγκόλπιον τοῦ λαοῦ» (Ἀθῆναι 1869, 2α ἔκδ. 1884), «Περὶ τῆς παρὰ Κοϊντιλιανῷ παιδαγωγικῆς» (Ἀθῆναι 1879), «Περὶ δημοτικῆς παιδεύσεως ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Ἐθνεγερσίας μέχρι σήμερον» (1882), «Περὶ τεχνικῆς ἀναγνώσεως καὶ ἀπαγγελίας» (1888), «Περὶ φιλοσοφίας παρ' Ἕλλησιν» (1903), «Τὰ κατὰ τὸν Θησέα» (τόμ. 2, 1903—1904), «Τὰ κατὰ τὸν Περικλέα». Ἀπὸ τοῦ 1883 μέχρι τοῦ 1887 ἐξέδωκε τὸ περιοδικὸν «Τὸ Παιδαγωγικὸν Σχολεῖον» (τόμ. 1—3). Ε.Π.Φ.

— **Βρατσᾶνος**, *Νικόλαος Δ.* Ναυτικὸς ἐκ Ψαρῶν μετασχὼν μετὰ τοῦ *Δημητρίου Ν. Βρατσάνου* εἰς τὴν ἐν Τενέδῳ ἐπιχείρησιν τοῦ *Γεωργίου Βρατσάνου*. Τ. Χ. Κ.

βρατσέρα (ἡ) *[Ναυτ.]*. Ὀνομασία ἐπικρατήσασα τῆς πραγματικῆς «*μπρατζέρα*», τύπου ἱστιοφόρου πλοίου μικροῦ ἐκτοπίσματος, ἕως 100 τόννων, διαστάσεων δὲ συνήθως 49×17×9 ποδῶν, παρουσιάζοντος ἰδιότυπον τὸν ἐξαρτισμόν, ἐνίοτε δὲ καὶ τὴν μορφὴν σκάφους καὶ ἐκπροσωποῦντος τὴν μεγίστην πλειονότητα ἐν τοῖς ἱστιοφόροις τῆς ἀκτοπλοΐας μας. Καὶ τὸ μὲν σκάφος τῆς βρατσέρας, δυνάμενον νὰ ᾖ εἴτε συνήθους τύπου (*καραβόσκαρον*) εἴτε ὀξυπρύμνου (*τρεχαντηρήσιο*) τοιούτου, εἰδικῶς προσιδιάζοντος εἰς τὸν κλασσικὸν τῆς βρατσέρας τύπον, ἔχει τὸ κατάστρωμα σχεδὸν κατὰ κανόνα αἰσθητῶς κυρτὸν (μὲ μεγάλο *βρέμι*) ἀπὸ τοῦ διαμήκους πρὸς τὰς ὑδρορρόας, τοὺς δὲ νομεῖς παρουσιάζοντας τὸ μέγιστον ἄνοιγμα κατὰ τὰ ζυγά, μετὰ σκελῶν ἐλαφρῶς κυρτουμένων πρὸς τὰ ἔξω καὶ συνενουμένων κατὰ τὴν τρόπιδα ὑπὸ ὀξεῖαν γωνίαν. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους ἡ *γάστρα* τῆς βρατσέρας παρουσιάζει μεγίστην, συγκριτικῶς πρὸς ἄλλα ἐπίσογγα σκάφη, ὑδροδυναμικὴν εὐστάθειαν σχήματος, καθιστῶσαν τὸ σκάφος δυσα-

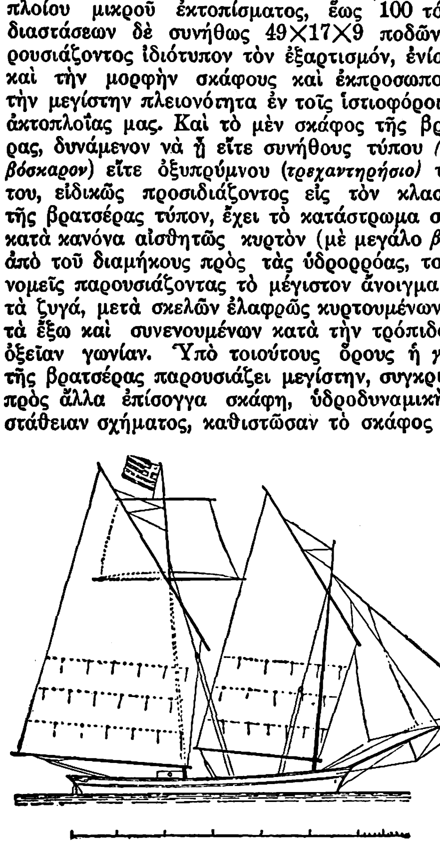

Σχηματικὸν διάγραμμα βρατσέρας.

νάτρεπτον, ἀλλὰ καὶ εὐήκοον εἰς τὸ πηδάλιον («ἀκούει τιμόνι εὔκολα»), ὅπερ εἰς τὴν περίπτωσιν ὀξυπρύμνου σκάφους ἁρμόζεται καθ' ὅλον τοῦ ποδοστήματος τὸ μῆκος, χειριζόμενον δι' οἴακος παραπλησίου τῷ τῶν λέμβων. Ἔχει δὲ ἡ βρατσέρα *πρόβολον*, εἰς ὃν προσδένονται οἱ *πρόποδες* τοῦ *προδόου*, τοῦ *ἀρτέμονος* καὶ τῆς *ἀρτεμονίδος* καὶ δύο ἱστούς, τὸν πρωραῖον (εἰς τὸ 1/8 τοῦ μήκους τοῦ πλοίου καὶ ἀπὸ πρῴρας) ἐπικλινῆ πρὸς πρῷραν καὶ τὸν πρυμναῖον (εἰς τὰ 5/8 τοῦ μήκους καὶ ἀπὸ πρῴρας) ἐπικλινῆ πρὸς πρύμναν, ἀφ' ὧν ἱστῶν ἀρτῶνται ἀνὰ ἓν «ψαθωτὸν» ἱστίον (= τραπεζοειδές: ἡ *πλωριὰ ψάθα* καὶ ἡ *πρυμιὰ ψάθα*) καὶ ἐνίοτε ἀπὸ τῆς ἐν εἴδει ἐπιστηλίου προεκτάσεως τοῦ μεγάλου ἱστοῦ, *ἀφαιρετὸς δόλων* (*ἐγρετίδικη γάπια* ἢ *γαπιόνι*) διὰ τὴν οὐριοδρομίαν.

Ὁ Γ. Ἰ. Κοτσοβέλλης («Περὶ ἐξαρτισμοῦ τῶν πλοίων» Ἑρμούπολις 1894) διέσωσε τὰς ἀκολούθους ἀναλογίας ἱστῶν καὶ κεραιῶν: *Πρυμναῖος ἱστός*· μῆκος ἀπὸ τραχηλώματος ἕως καταστρώματος, τὸ πενταπλάσιον τοῦ βάθους τοῦ πλοίου, τῆς προεκτάσεώς του διὰ τὴν ἐκπέτασιν τοῦ ἀφαιρετοῦ δόλωνος οὔσης τὸ τρίτον τοῦ μήκους τοῦ κυρίως ἱστοῦ, ἐχούσης δὲ *ἠλακάτην* (*ἀβαρίαν*) 4 ποδῶν. *Πρωραῖος ἱστός*· μῆκος ἀπὸ τραχηλώματος ἕως καταστρώματος κατὰ 2—4 πόδας βραχύτερον τοῦ ἀντιστοίχου διὰ τὸν μέγαν ἱστὸν καὶ ἠλακάτην 4 ποδῶν. Ὁ *πρόβολος*, ὅσον τὸ βάθος τοῦ πλοίου· δοράτιον ἰσόμηκες καὶ ἐπιδορατίς, ἐὰν ὑπάρχῃ, τὰ 3/4 αὐτοῦ. Τὸ μῆκος τῆς μεγάλης κεραίας (*ἀντένας τῆς μεγάλης ψάθας*) ὅσον τὸ ἀπὸ τραχηλώματος ἕως καταστρώματος μῆκος τοῦ πρυμναίου ἱστοῦ, τὸ δὲ τῆς πρῳραίας τὰ 4/5 ἐκείνης. Αἱ *ἀγκοῦναι*, ἡνωμέναι πρὸς τὰς *ἀρτάνας*, εἰς τὸ 1/8 τοῦ μήκους τῆς κεραίας ἀπὸ πρῴρας λογιζομένου. Αἱ *κερκοι (ράντες)* ἔχουσι μῆκος, ἡ μὲν πρῳραία ὅσον ἡ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἀπόστασις τῆς ἱστοπέδης ἀπὸ τῆς *στείρας*, ἡ δὲ πρυμναία ὅσον ἡ μεταξὺ τῶν πεδῶν τῶν δύο ἱστῶν ἀπόστασις. Ἡ κεραία τέλος τοῦ ἀφαιρετοῦ δόλωνος εἶναι τὰ 4/8 τοῦ πλάτους τοῦ σκάφους.

Τὸ ἁπλοῦν τοῦ ἐξαρτισμοῦ της καθιστᾷ τὴν βρατσέρα ἐξόχως εὐχείριστον καὶ δὴ διὰ 3 ἢ 4 τὸ πολὺ ἀνδρῶν ἐν οἷς καὶ ὁ κυβερνήτης. Ἐξαιρετικῶς ὀξύπλους καὶ παρέχουσα τὴν μεγίστην ταχύτητα εἰς τὴν εὔδρομον ἐγγυτάτην, προσάγεται χαριέντως σὺν τῇ κλίσει ἅμα τῇ προσπτώσει αἰφνιδίας ῥιπῆς, ἡ δὲ *ἀναστροφή* της εἶναι εὐχερεστάτη, οὐ μόνον μὴ ἐκπιπτούσης κατ' αὐτὴν ἀλλὰ καὶ κερδιζούσης ὕψος ὡς πρὸς τὴν κοίτην τοῦ ἀνέμου. Κατὰ τὰς οὐριοδρομίας κυβερνᾷ ἄριστα, τῶν «ψαθῶν» (ἱστίων) της σταυρουμένων ἐπαλλάξ, ὡς «πεταλοῦδα», ὡς παραστατικώτατα τὴν τοιαύτην διευθέτησιν τῆς ἱστιοφορίας ὀνομάζουσιν οἱ ναυτικοί μας.

Πᾶσαι αὗται τῆς βρατσέρας αἱ ναυτικαὶ ἀρεταὶ ἐφείλκυσαν τῶν ναυτικῶν μας τὴν προσοχήν, καταστησάντων αὐτὴν τὸν κυριαρχοῦντα τύπον πλοίου ἐν τῇ ἱστιοφόρῳ ἀκτοπλοΐᾳ. Πᾶν ἄλλο δὲ ἢ νὰ ἀποκλεισθῇ δύναται τὸ πιθανὸν τῆς παραδόσεως τῆς μορφῆς τῆς βρατσέρας εἰς αὐτούς, ἀπὸ Ἕλληνας ναυπηγοὺς παλαιοτάτων χρόνων. Πολὺς δὲ ἐγένετο ἄλλοτε λόγος περὶ τὴν ἐτυμολογίαν τῆς ὀνομασίας της. Τὸ γεγονὸς ὅμως ὅτι τοιοῦτος τύπος ἐξαρτισμοῦ (ἐπὶ σκαφῶν ὅμως οὐχὶ τοσοῦτον εὐγράμμων, ἀλλὰ μετ' εὐρειῶν παρειῶν, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν κυμάτων τῆς *μπόρα*) ἀπαντᾷ ὡσαύτως εἰς τοὺς Δαλματικοὺς διέκπλους τῆς Λίσσας καὶ τοῦ Σπαλάτο, ἄγει ἡμᾶς εἰς τὴν πεποίθησιν, καθ' ἣν ἡ ὀνομασία της ὀφείλεται εἰς τὴν ὑλήεσσαν καὶ ναυτικωτάτην ἀδριατικὴν μεγαλόνησον *Μπράτσαν* (Brazza, ἀρχ. *Βράττια*), τόπον ναυπηγήσεως παρεμφερεστάτων πρὸς τὰς βρατσέρας μας πλοίων. Ὀνομασίαι ἄλλως τε τύπων πλοίων ἀπότοκοι τοπωνυμιῶν εἶναι συνηθέσταται τόσον παρ' ἀρχαίοις (λ.χ. *λιβυρνίς*, *γαυλίς* κ.ἄ.) ὅσον καὶ παρὰ τοῖς μεταγενεστάτοις (λ. χ. *βιαρετζίνα*, *γαΐτα* κ.ἄ.) τῶν ναυτικῶν μας. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βράτση *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο πρὸ τοῦ 1915 τὸ χωρίον *Τανάγρα* τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας.

Βράτσινον *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ἀνάβρυτα.

Βρατσίστα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Καστανιάς.

βραῦλα (ἡ) (Braula) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μυιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου ζῶσι παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν μελισσῶν, καὶ διακρίνονται ἐκ τοῦ μικροῦ μεγέθους, ὅπερ δὲν ὑπερβαίνει τὸ 1 χιλιοστόμετρον, καὶ τοῦ ὑπερύθρου χρώματός των. Δ. Ν. Π.

Βραυρὼ (ἡ). Σύζυγος τοῦ Πιττακοῦ, βασιλέως τῶν ἐν Θρᾴκῃ Ἠδωνῶν.

Βραύρων,—ωνος (ὁ). Παλαιὸς ἥρως ἐν Ἀττικῇ, ἐξ οὗ ὠνομάσθη ἡ παρὰ τὸν Μαραθῶνα πόλις Βραυρὼν (βλ. λ.).

Βραυρὼν *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν δώδεκα ἀρχαίων πόλεων τῆς Ἀττικῆς, εἰς τὴν ὁποίαν φαίνεται ὅτι συνετέλουν (ἦσαν ὑποτελεῖς) οἱ Φιλαΐδαι, αἱ Ἁλαὶ Ἀραφηνίδες καὶ ὁ Ἀραφήν. Ἔκειτο κατὰ τὰ ἀνατολικὰ παράλια τῆς Ἀττικῆς καὶ ἦτο περιώνυμος διὰ τὴν ἐν αὐτῇ λατρείαν τῆς *Βραυρωνίας* Ἀρτέμιδος. Κατὰ τὸν ἐπιχώριον μῦθον εἰς τὰ παράλια τῆς Βραυρῶνος ἀπεβιβάσθησαν ὁ Ὀρέστης καὶ ἡ Ἰφιγένεια φεύγοντες ἐκ τῆς χώρας τῶν Ταύρων καὶ εἰς τὸ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἀνεγερθὲν ἱερὸν τῆς Ἀρτέμιδος κατέθεσαν τὸ ἀπαχθὲν ἐκ Ταυρικῆς ὑπ' αὐτῶν ξόανον τῆς θεᾶς, ἥτις καὶ *Ταυρικὴ* καὶ *Ταυροπόλος* ἐκαλεῖτο. Τὸ ξόανον τῆς Ἀρτέμιδος ἀπήγαγε κατὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους ὁ Ξέρξης εἰς Σοῦσα, ὅθεν ἐδώρησεν αὐτὸ ὁ Σέλευκος εἰς τοὺς Λαοδικεῖς Σύρους. Κατὰ τὸν ἐπιχώριον ὅμως ἐν Σπάρτῃ μῦθον, τὸ ξόανον τῆς Ταυρικῆς Ἀρτέμιδος εἶχε φέρει ὁ Ὀρέστης εἰς Σπάρτην καὶ ἐκόσμει τὸ ἐν αὐτῇ ἱερὸν τῆς *Ὀρθίας* ἢ *Λυγοδέσμας* Ἀρτέμιδος. Ἐκτὸς τῆς Ἀρτέμιδος, ἐν Βραυρῶνι ἐτιμᾶτο δι' ὀνομαστῶν ἑορτῶν καὶ ὁ θεὸς Διόνυσος, ὁ θεὸς τῶν ἀγροτῶν τῆς Ἀττικῆς. Παρὰ τὴν Βραυρῶνα, ἐν Φιλαΐδαις, κατῴκει καὶ εἶχε μεγάλους ἀγροὺς ὁ πατὴρ τοῦ τυράννου Πεισιστράτου Ἱπποκράτης. Τὸ ὄνομά της ὤφειλεν ἡ πόλις, κατὰ τὴν παράδοσιν πάντοτε, εἰς τὸν ἥρωα *Βραύρωνα*. Παρὰ τὸν χῶρον τῆς ἀρχαίας Βραυρῶνος κεῖται σήμερον ὁ συνοικισμὸς *Βραῶνα*. ΚΑΨ.

Βραυρώνια (τὰ) *[Ἀρχ.]*. Δύο ἑορταὶ τελούμεναι ἐν *Βραυρῶνι*, ἡ μία πρὸς τιμὴν τῆς Ἀρτέμιδος *Βραυρωνίας*, καὶ ἡ ἑτέρα πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου. Ἡ πρώτη ἐτελεῖτο κατὰ πενταετίαν τῇ ἐπιμελείᾳ τῶν δέκα ἱεροποιῶν, κατὰ τὸ ἔαρ πιθανώτατα. Ἡ κυριωτέρα τελετὴ τῆς ἑορτῆς ἦτο ἡ καθιέρωσις δέκα κορασίδων ἐξ Ἀθηνῶν, ἡλικίας 5-10 ἐτῶν. Αἱ κορασίδες αὗται ἐνδεδυμέναι κροκωτὸν ἔνδυμα μετέβαινον, προπορευομένης μιᾶς ἱερείας, ἐν πομπῇ εἰς τὸ θυσιαστήριον, ἔνθα ὁ μὲν πατὴρ ἑκάστης (κατ' ἄλλους οἱ ἱεροποιοὶ) ἐθυσίαζε μίαν αἶγα, αἱ δὲ παρθένοι ἐτέλουν ἐξιλαστήριόν τινα τελετὴν ἄρκτους μιμούμεναι (ἀρκτευόμεναι)· διὰ τοῦτο αἱ μὲν παρθένοι ἐλέγοντο *ἄρκτοι*, τὸ τελεῖν τὴν ἑορτὴν *ἀρκτεύεσθαι* (ἀλλὰ καὶ *δεκατεύειν*, ἐπειδὴ τὰ ἀφιερούμενα κοράσια ἦσαν μέχρι 10 ἐτῶν) καὶ ἡ ἀφιέρωσις αὐτῶν εἰς τὴν θεὰν *ἀρκτεία*. Κατὰ τὸν Σουίδαν (ἐν λ. ἄρκτος) ἡ τελετὴ προῆλθεν ἐκ τοῦ ἑξῆς συμβάντος: Ὑπῆρχεν ἱερὰ τῆς Ἀρτέμιδος ἄρκτος ἥμερος, ἥτις συνανεστρέφετο ἐλευθέρως μετὰ τῶν ἀνθρώπων. Ταύτην ἐφόνευσαν διὰ τῶν τόξων των δύο ἀδελφοί, διότι παίζουσα μετὰ τῆς ἀδελφῆς των εἶχε καταξέσει αὐτήν. Διὰ τὸν φόνον της ὅμως ὠργίσθη ἡ Ἄρτεμις καὶ ἐτιμώρησε διὰ λοιμοῦ τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες ἀπηλλάγησαν αὐτοῦ ἀφοῦ ἐψήφισαν, κατόπιν δοθέντος πρὸς αὐτοὺς χρησμοῦ, «μὴ πρότερον συνοικίζεσθαι ἀνδρὶ παρθένον, εἰ μὴ ἀρκτεύσειε τῇ θεᾷ». Ἡ τελετὴ φαίνεται ὅτι εἶχε τὴν προέλευσίν της ἐξ Ἀρκαδίας, ἔνθα ἡ ἄρκτος ἦτο ἱερὰ εἰς τὴν Ἄρτεμιν, ἡ δὲ καθιέρωσις ἦτο εἶδος ἀντικαταστάσεως ἀρχαιοτέρας ἀνθρωποθυσίας. Κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην ῥαψῳδοὶ ἀπήγγελλον καὶ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη. Τὰ πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου *Βραυρώνια* ἦσαν χαρακτῆρος ὀργιαστικοῦ καὶ ἀκολάστου, διότι οἱ ἄνδρες ἐμεθύσκοντο κατ' αὐτὰς καὶ ἥρπαζον γυναῖκας πόρνας (Ἀριστ. Εἰρ. 874). Ἐκ τοῦ ἀντιθέτου χαρακτῆρος τῶν δύο ἑορτῶν φαίνεται ὅτι αὗται δὲν ἐτελοῦντο συγχρόνως. Κατὰ τὸν Ἡσύχιον εἰς τὰ πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου Βαυρώνια «Τὴν Ἰλιάδα ᾖδον ῥαψῳδοὶ ἐν Βραυρῶνι τῆς Ἀττικῆς». Ὁ Ἡρόδοτος (ΣΤ',138) διηγεῖται ὅτι κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Βραυρωνίων ἔστησαν ἐνέδραν πειραταὶ Λήμνιοι καὶ ἥρπασαν γυναῖκας τῶν Ἀθηναίων, τὰς ὁποίας κατόπιν εἶχον ὡς παλλακάς. Ἡ πρᾶξις ὅμως αὕτη ἔγινεν ἀφορμὴ ν' ἀναγκασθῶσιν οἱ Λήμνιοι, διὰ ν' ἀπαλλαγῶσι τοῦ λιμοῦ καὶ τῆς ἀπαιδίας, διὰ τῶν ὁποίων ἐτιμωρήθησαν, νὰ δεχθῶσι τὴν παραχώρησιν τῆς νήσου των εἰς τοὺς Ἀθηναίους, κατόπιν χρησμοῦ τῆς ἐν Δελφοῖς Πυθίας. ΚΑΨ.

Βαυρωνία *[Ἀρχ.]*. Ἐπίθετον τῆς Ἀρτέμιδος ἀπὸ τῆς πόλεως τῆς Ἀττικῆς *Βραυρῶνος*, ἔνθα πολὺ ἐτιμᾶτο ἡ θεά. Τῆς Βραυρωνίας Ἀρτέμιδος ὑπῆρχον δύο ἱερὰ ἐν Ἀττικῇ, τὸ ἐν Βραυρῶνι, ἔνθα τὸ ξόανον τῆς Ἀρτέμιδος τῆς Ταυρικῆς ὑπῆρχε, καὶ τὸ ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν, οὗτινος ἴχνη καὶ σήμερον σῴζονται μεταξὺ Προπυλαίων καὶ Παρθενῶνος. Τὸ ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἱερὸν ἐκοσμεῖτο μὲ τὸ ἄγαλμα τῆς θεᾶς, ὅπερ ἦτο ἔργον τοῦ Πραξιτέλους, μὲ ἕνα χαλκοῦν ἵππον, ὅστις ἐκαλεῖτο «*δούριος*», μὲ τὸν ἀνδριάντα τοῦ ὁπλιτοδρόμου Ἐπιχαρίνου, ἔργον τοῦ Κριτίου, μὲ τὸν ἀνδριάντα τοῦ ἱστορικοῦ Θουκυδίδου, ἔργον τοῦ Οἰνοβίου, μὲ τὸν ἀνδριάντα τοῦ παγκρατιαστοῦ Ἑρμολύκου καὶ τοῦ ναυάρχου Φορμίωνος (*Παυσ.* Α' 23.8) καὶ μὲ ἀνάγλυφον εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεικονίζετο ὁ ἀγὼν Ἀθηνᾶς καὶ Μαρσύου. ΚΑΨ.

Βραϋχέϊντ (Vryheid ἢ Vrijheid) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Νατάλ, ἐν τῇ Νοτίῳ Ἀφρικῇ, ἐπὶ ὀροπεδίου, ὁπόθεν ἐξάγεται χρυσὸς καὶ γαιάνθρακες. Κάτ. 3.000. Ἀνῆκε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν χώραν τῶν Ζουλοῦ καὶ κατόπιν, ἀπὸ τοῦ 1884, διετέλεσε πρωτεύουσα τῆς «Νέας Δημοκρατίας» τῶν μαύρων, ἡ ὁποία τῷ 1888 ἡνώθη πρὸς τὸ Τράνσβααλ. —Ν.

Βράχα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Κτημενίων* τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 850. Δ.Ε.Ν.

Βραχάμι (*Ἀττικῆς*)· *[Γεωγρ.]*· βλ. Μπραχάμι.

Βραχάσι *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασιθίου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος, κειμένη εἰς τὰς βορείους ὑπωρείας τοῦ Καλαρρύτου (600 μ.). Κάτ. (1928) 14[illegible]. Τὸ Βραχάσι ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του μετὰ τῶν πέριξ ὑπῆρξε θέατρον πολλῶν συγκρούσεων μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ Τούρκων κατὰ τὰς διαφόρους ἐπαναστάσεις. Εἶναι γενέτειρα τοῦ ἀρχηγοῦ Μεραμβέλλου Κ. Σφακιανάκι. Ε. Γ.

Βραχάταγα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ἀριοχῶρι.

Βραχάτι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Κορίνθου* τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 976. Κεῖται εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Βόχας, ἐξ ἧς διέρχεται ἡ ἐκ Κορίνθου πρὸς Πάτρας γραμμὴ τῶν ΣΠΑΠ. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Μπολάτι* (κάτ. [illegible]). Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος εἶναι σταφιδοπαραγωγός. Δ.Ε.Ν.

βραχαυχένιος (ὁ) (Brachauchenius Williston) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *πλησιοσαυρίων σαυροπτερυγίων ἑρπετῶν*. Τὸ σῶμα τῶν ζῴων τούτων ἔχει μῆκος ὑπὲρ τὸ 1 μέτρον, ἔφερε δὲ σχετικῶς πλατὺ κρανίον καὶ ἐφ' ἑκάστης σιαγόνος ὑπῆρχον οὐχὶ περισσότεροι τῶν 20 ὀδόντων. Ὁ λαιμός των ἦτο πολὺ βραχύς, ἐκ 13 σπονδύλων ἀποτελούμενος. Λείψανά των εὑρέθησαν εἰς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς περιόδου τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Γ. Κ.

βραχέα (τὰ) *[Ὑδρογρ.]*. Ὕφαλοι ἀνωμαλίαι τοῦ θαλασσίου βυθοῦ κατ' ἔξαρσιν, ἐπικίνδυνοι

Digitized by Google

δέσταται τοῖς ναυτιλλομένοις, ὡς διαρκῶς ἐν τῇ θαλάσσῃ παραμένουσαι καὶ οὐδέποτε ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς ἀναδύουσαι, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς *χοιράδας*. Τὰ κυριώτερα αὐτῶν εἴδη εἶναι: ἡ *ὕφαλος*, ἡ *σκοπή*, τὸ *στῆθος*, ἡ *ψίαθος*, τὸ *ἕρμα*, ἡ *ἀμμώδης* (κοινῶς *λένα*), ὁ *ὑφαλοβελός*, ἡ *σπάθη* καὶ ἡ *σύρτις*. Ἡ *ὑφαλοταινία*, ἐν τούτοις, δὲν ὑπάγεται εἰς τὰ *βραχέα*, ἀλλ' εἰς τὰ *εἴδη αἰγιαλοῦ*. Σ.Ε.Λ.

βράχειος (ἡ) (Brachea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φοινικοειδῶν*. Εἶναι δένδρα διακρινόμενα ἰδίως διὰ τὰ ῥιπιδοειδῆ αὐτῶν φύλλα. Τὸ γένος περιλαμβάνει 5 περίπου εἴδη ἰθαγενῆ τοῦ Μεξικοῦ. Γνωστότερον εἶναι *βράχειος ἡ γλυκεῖα* (Brachea dulcis), καλλιεργουμένη διὰ τοὺς ἐδωδίμους καρπούς της. Δ. Ν. Π.

βραχέλυτρα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη εἰς ἄθροισμά τι ἐντόμων κολεοπτέρων, ἅτινα διακρίνονται ἐκ τῶν βραχέων ἐλύτρων των. Δ. Ν. Π.

Βραχνός, *Γεωργάκης*. Εὐρυτάν, ἐνισχύσας τὸν ἀγῶνα ὑλικῶς, κατ' αὐτόγραφον ὁμολογίαν τοῦ Γ. Καραϊσκάκη. Τ. Χ. Κ.

Βράχης, *Τύχων* (Tycho Brahe)· βλ. Τύχων.

Βραχιά *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Βαλμάδας* τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 242. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καγιαλῆ*. Δ. Ε. Μ.

βραχιάζομαι· ἰδιωματ. προσφύομαι εἰς τὸν βράχον, ἐμπλέκομαι εἰς βραχώδη τόπον, πίπτω ἐπάνω εἰς βράχους: «*ἡ βάρκα βραχιάστηκε*», ἐσφηνώθη ἐντὸς βράχων, πετρῶν.

Βραχίμον ἢ *Μπρατχίμον [Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Χουμέρι* τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Κάτ. (1928) 49.

βραχῖνος (ὁ) (Brachinus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου χαρακτηρίζονται ἰδίως ἐκ τοῦ παχέος σώματος, τοῦ μικροῦ θώρακος, ὅστις εἶναι κατὰ πολὺ μικρότερος τῶν ἐλύτρων καὶ εἶναι κολοβωμένος κατὰ τὸ ἄκρον, καὶ τῆς ἐξ ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ ἀρθρώσεων ἀποτελουμένης κοιλίας των. Γνωστὰ περὶ τὰ 250 εἴδη διεσπαρμένα εἰς πάντα τὰ μέρη τῆς γῆς καὶ ἰδίως εἰς τὰς θερμὰς χώρας. Οἱ βραχῖνοι ὀνομάζονται κοινῶς *βομβαρδιέρηδες*, διότι πιεζόμενοι ἐξαπολύουσι μετὰ κρότου ἐκ τοῦ πρωκτοῦ των ὑγρὸν δυσῶδες. Οἱ *βραχῖνοι* ἐνδιαιτῶνται κυρίως ὑπὸ τὰς πέτρας καὶ εἰς ὑγρὰ ἰδίως μέρη. Κυριώτερα εἴδη εἶναι: *Βραχῖνος ὁ κροταλίζων* (Brachinus crepitans), ὅστις ἔχει μῆκος 7—8 χιλιοστομέτρων, χρῶμα ὑπέρυθρον μὲ ἔλυτρα φαιὰ μὲ κυανοῦν πρασινοὺς ἀποχρώσεις. *Βραχῖνος ὁ σαρωτής* (Brachinus scoparius), ὅστις ἔχει μῆκος 5—7 χιλιοστομέτρων, χρῶμα γενικὸν σώματος ὑπόφαιον, μὲ ὑπέρυθρα ἔλυτρα φέροντα βαθυτέρου χρώματος κηλῖδας. *Βραχῖνος ὁ διάπλατος* (Brachinus displosus), ἰθαγενὴς τῶν ἀνατολικῶν Πυρηναίων. *Βραχῖνος ὁ ἱσπανικὸς* (Brachinus hispanicus), ἀπαντῶν ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ ἔχων μῆκος 10—15 χιλιοστομέτρων καὶ γενικὸν χρῶμα ὑπέρυθρον, μὲ μελανὰ ἔλυτρα διατρεχόμενα ὑπὸ επιμήκων ἐρυθρῶν ῥαβδώσεων. Δ. Ν. Π.

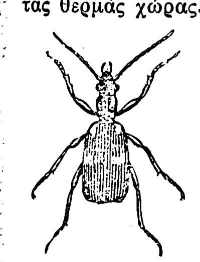

Βραχῖνος ὁ ἱσπανικός.

βραχιόλιον (τὸ) καὶ δημοτ. *βραχιόλι* λέξις τῆς μεσαιωνικῆς καὶ νεωτέρας ἑλληνικῆς, ἀρχ. *βραχιόνιον* καὶ *βραχιονιστήρ*· κόσμημα τοῦ βραχίονος, ψέλιον.

— *['Εγκυκλ.]*· βλ. ψέλιον.

βραχιόνιος, —α,—ον, ἢ *βραχιονικός*, —ή, —όν. ὁ τοῦ βραχίονος, ὁ σχετιζόμενος μὲ τὸν βραχίονα: «βραχιόνιον ὀστοῦν», «βραχιονικὴ ἀρτηρία».

— **βραχιόνιοι** *φλέβες ['Ανατομ.]*. Διαιροῦνται εἰς τὰς *ἐν τῷ βάθει* καὶ τὰς *ὑποδερματίους φλέβας*. Αἱ ἐν τῷ βάθει εἶναι αἱ *δύο κερκιδικαὶ* καὶ αἱ *δύο ὠλένιοι*· ἐκπορεύονται δὲ ἐκ τῶν δύο φλεβικῶν τόξων τῆς παλάμης, συνοδεύουσαι τὰς ἀντιστοίχους ἀρτηρίας, καὶ ἐν τῇ κατ' ἀγκῶνα καμπῇ ἑνούμεναι ἀπαρτίζουσι τὰς δύο ἐν τῷ βάθει βραχιονίους φλέβας, τὴν ἔξω καὶ τὴν ἔσω, συμβαλλούσας εἰς τὴν μασχαλιαίαν φλέβα. Αἱ δὲ ὑποδερμάτιοι ἢ ὑπόδοριοι φλέβες εἶναι ἡ βασιλικὴ (βλ. λ.), ἡ *κεφαλικὴ* καὶ ἡ *μέση φλέψ*. Ἡ κεφαλικὴ φλὲψ ἄρχεται ἐκ τοῦ ἐν τῷ κερκιδικῷ χείλει τῆς ῥάχεως τῆς χειρὸς φλεβικοῦ πλέγματος, ἀνέρχεται κατὰ μῆκος τοῦ κερκιδικοῦ χείλους τοῦ πήχεως εἰς τὴν καμπὴν τοῦ ἀγκῶνος, εἶτα δ' εἰς τὴν ἔξω αὔλακα τοῦ δικεφάλου μυὸς καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν μασχαλιαίαν φλέβα. Ἡ δὲ *μέση ἢ λοξὴ ἢ ἀναστομωτικὴ φλὲψ* συνάπτει ἐν τῇ κατ' ἀγκῶνα καμπῇ τὴν κεφαλικὴν μετὰ τῆς βασιλικῆς φλεβός, ἔχουσα λοξὴν φορὰν ἐκ τῶν κάτω καὶ ἔξω πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἔσω. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— **βραχιόνιον** *μέσον νεῦρον ['Ανατομ.]*. Νεῦρον σύμμεικτον, διανεμόμενον εἴς τε τὸ δέρμα καὶ τοὺς μῦς τοῦ ἄνω ἄκρου μέχρι τῆς ἄκρας χειρός. Ἐκφύεται ἐκ τοῦ ἄνω (ἔξω) καὶ τοῦ κάτω (ἔσω) στελέχους τοῦ *βραχιονίου πλέγματος* διὰ δύο ῥιζῶν, περιλαμβανουσῶν τὴν μασχαλιαίαν ἀρτηρίαν καὶ ἑνουμένων ἔμπροσθεν ταύτης ὑπ' ὀξεῖαν γωνίαν· φέρεται πρὸς τὰ κάτω ἐντὸς τῆς ἔσω αὔλακος τοῦ δικεφάλου μυὸς εἰς τὴν κατ' ἀγκῶνα καμπήν, εἶτα δὲ διὰ τῶν καμπτήρων μυῶν τοῦ πήχεως εἰς τὸν καρπὸν καὶ τέλος διὰ τοῦ καρπικοῦ σωλῆνος εἰς τὴν παλάμην, ἔνθα ἀποσχίζεται εἰς τοὺς τελικοὺς κλάδους, ἐξ ὧν ἀποφύονται *μυϊκὰ κλωνία* καὶ ἑπτὰ *αἰσθητικὰ νεῦρα* διὰ τοὺς $3\frac{1}{2}$ πρώτους δακτύλους, ἤτοι δύο διὰ τὸν ἀντίχειρα, δύο διὰ τὸν δείκτην, δύο διὰ τὸν μέσον καὶ ἓν διὰ τὸ κερκιδικὸν χεῖλος τοῦ παραμέσου δακτύλου. Ι. Π.

— **βραχιόνιον** *ὀστοῦν ['Ανατομ.]*. Ὀστοῦν τοῦ βραχίονος αὐλοειδὲς ἢ ἐπίμηκες, τὸ μακρότερον καὶ παχύτερον τῶν λοιπῶν τοῦ ἄνω ἄκρου ὀστῶν, ἔχον δύο ἄκρα καὶ σῶμα. Καὶ τὸ μὲν ἄνω ἄκρον, λίαν παχὺ καὶ ὑποστρόγγυλον, φέρει τὴν πρὸς τὴν ὠμογλήνην τῆς ὠμοπλάτης συναπτομένην *ἀρθρικὴν κεφαλήν*, τὸν ἀφορίζοντα ταύτην κύκλῳ *ἀνατομικὸν αὐχένα*, τὰ ὑπ' αὐτὸν δύο *ὀγκώματα*, τὸ μὲν ἔλασσον πρὸς τὰ πρόσω καὶ ἔσω, τὸ δὲ μεῖζον πρὸς τὰ ἔξω, τὴν μεταξὺ τούτων *αὔλακα τοῦ δικεφάλου μυός*, φερομένην πρὸς τὰ κάτω ἐπὶ ἔκτασιν 6—8 ἑκμ., καὶ τέλος ὑπὸ τὰ ὀγκώματα τὸν *χειρουργικὸν αὐχένα*, ἔνθα ὡς τὰ πολλὰ κατάγνυται τὸ ὀστοῦν. Τὸ δὲ κάτω ἄκρον, πεπλατυσμένον ἐκ τῶν πρόσω πρὸς τὰ ὀπίσω, φέρει: 1) Πρὸς τὰ ἔξω, τὸν τῇ κεφαλῇ τῆς κερκίδος ἀρθρούμενον *βραχιόνιον κόνδυλον*, οὗ ὕπερθεν μὲν παρατηρεῖται ἡ *ἔξω ἢ παρακονδύλιος ἀπόφυσις*, πρόσθεν δὲ τὸ *ὑπερκονδύλιον ἢ κερκιδικὸν βοθρίον*, ὅπερ μικρὸν ὂν καὶ ἀβαθὲς ὑποδέχεται ἐν τῇ κάμψει τοῦ πήχεως τὴν κεφαλὴν τῆς κερκίδος. 2) Πρὸς τὰ ἔσω, τὴν πρὸς τὴν ὠλένην συντασσομένην *τροχιλίαν*, ἧς ὑπεράνω ἐπὶ τὰ ἔσω μὲν ὑπάρχει ἡ *παρατροχίλιος ἀπόφυσις*, ἐπὶ τὰ πρόσω δὲ ὁ *κορωνοειδὴς βόθρος*, ὑποδεχόμενος κατὰ τὴν κάμψιν τοῦ πήχεως τὴν κορωνοειδῆ ἀπόφυσιν τῆς ὠλένης, καὶ ὄπισθεν, ἀντιστοίχως τούτῳ, ὁ *ὠλενοκρανικὸς βόθρος*, εἰς ὃν ἐμβαίνει κατὰ τὴν ἔκτασιν τοῦ πήχεως τὸ ὠλέκρανον τῆς ὠλένης. Οἱ δύο οὗτοι βόθροι, καλούμενοι καὶ *ὑπερκονδύλιοι*, χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ λεπτοῦ καὶ πότε διατρήτου ὀστείνου πετάλου. Τὸ δὲ σῶμα, πρισματικὸν ὂν καὶ οἱονεὶ περὶ τὸν ἑαυτοῦ ἄξονα περιεστραμμένον, φέρει: α') τὸ *δελτοειδὲς ἔπαρμα ἢ φῦμα*, ὅπερ, κείμενον μικρὸν ἄνωθεν τῆς μεσότητος τοῦ ὀστοῦ ἐπὶ τῆς ἔξω ἐπιφανείας, χρησιμεύει πρὸς πρόσφυσιν τοῦ δελτοειδοῦς μυός, καὶ β') τὴν *σπειροειδῆ ἢ κερκιδικὴν αὔλακα*, ἥτις ἀρχομένη ὄπισθεν τοῦ δελτοειδοῦς φύματος ἀπὸ τῆς ὀπισθίας τοῦ ὀστοῦ ἐπιφανείας διήκει λοξῶς ἐπὶ τὸ κάτω καὶ ἔξω πρὸς τὴν ἔξω-προσθίαν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν, εἰσδεχομένη τὸ κερκιδικὸν νεῦρον καὶ τὴν ἐν τῷ βάθει βραχιόνιον ἀρτηρίαν. Ι. Π.

— **βραχιόνιον** *πλέγμα ['Ανατομ.]*. Οἱ πρόσθιοι ἢ κινητικοὶ κλῶνες τῶν τεσσάρων τελευταίων αὐχενικῶν νεύρων (5ου, 6ου, 7ου καὶ 8ου) καὶ τοῦ πρώτου θωρακικοῦ, ἀναστομούμενοι πρὸς ἀλλήλους, ἀπαρτίζουσι τὸ *βραχιόνιον πλέγμα*, ὅπερ φέρεται ἐπὶ τὰ κάτω, βαθμηδὸν στενούμενον, μέχρι τῆς μασχαλιαίας κοιλότητος. Ἐκ τῶν πέντε ῥιζῶν αὐτοῦ, αἱ μὲν τρεῖς ἀνώτεραι (αἱ τοῦ 5ου, 6ου καὶ 7ου αὐχενικοῦ νεύρου) κεῖνται ὕπερθεν τῆς ὑποκλειδίου ἀρτηρίας, αἱ δὲ δύο κατώτεραι (αἱ τοῦ 8ου αὐχενικοῦ καὶ τοῦ 1ου θωρακικοῦ) κάτωθεν αὐτῆς. Τὸ πλέγμα τοῦτο σχηματίζει τρία *πρωτεύοντα στελέχη*, τὸ *ἔξω* ἢ *ἄνω*, τὸ *ἔσω* ἢ *κάτω* καὶ τὸ *ὀπίσθιον* ἢ *μέσον*, ὄντα λόγου ἄξια ὡς ἐκ τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὴν μασχαλιαίαν ἀρτηρίαν· τὸ πλάγιον κεῖται ἐπὶ τὰ ἔξω τῆς ἀρτηρίας, τὸ ἔσω ἔνδοθεν καὶ τὸ ὀπίσθιον ὄπισθεν ταύτης. Οἱ δὲ ἐξορμώμενοι ἐκ τοῦ βραχιονίου πλέγματος κλάδοι διῃρηνται εἰς *πλαγίους* καὶ εἰς *ἄκρους* κλάδους· καὶ οἱ μὲν πλάγιοι, ἐκφυόμενοι ἐκ τῶν προσθίων κλωνῶν τῶν κατωτέρων αὐχενικῶν νεύρων, διανέμονται εἰς μῦς τοῦ κορμοῦ καὶ τοῦ ὤμου, οἱ δὲ ἄκροι, ἐκπορευόμενοι ἐκ τῶν λοιπῶν μερῶν τοῦ πλέγματος, διανέμονται εἰς τὸν βραχίονα, τὸν πῆχυν καὶ τὴν ἄκραν χεῖρα· καὶ ειδικώτερον οἱ ἐκ τῶν προσθίων ῥιζῶν τοῦ 5ου καὶ 6ου αὐχενικῶν νεύρων προερχόμενοι κλάδοι τοῦ βραχιονίου πλέγματος ἐννευροῦσι τὸν δελτοειδῆ μῦν, τὸν δικέφαλον, τὸν πρόσθιον βραχιόνιον, τὸν μακρὸν ὑπτιαστήν, τὸν μείζονα θωρακικόν, τὸν μείζονα στρογγύλον, τὸν μέγαν ὀδοντωτόν, τὸν πλατὺν ῥαχιαῖον, τὸν ὑπερακάνθιον καὶ τὸν ὑπακάνθιον· οἱ δὲ κλάδοι, οἱ ἐκ τοῦ 7ου καὶ 8ου αὐχενικῶν νεύρων καὶ τοῦ 1ου θωρακικοῦ ἐκπηγάζοντες, ἐννευροῦσι τοὺς λοιποὺς μῦς τοῦ ἄνω ἄκρου διὰ τοῦ ὠλενικοῦ, τοῦ κερκιδικοῦ καὶ τοῦ μέσου νεύρου, τῶν δύο τούτων τελευταίων νεύρων (τοῦ κερκιδικοῦ καὶ τοῦ μέσου) προσλαμβανόντων ἶνας οὐ μόνον ἐκ τῆς 7ης καὶ 8ης αὐχενικῆς ῥίζης, ὡς εἴρηται, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν ῥιζῶν τοῦ βραχιονίου πλέγματος.

Τραύματα βραχιονίου πλέγματος. Ἐπὶ τῶν δι' αἰχμηρῶν ἢ πυροβόλων ὅπλων τραυμάτων τῆς κλειδικῆς, ὑπερκλειδίου ἢ ὑποκλειδίου χώρας οὐχὶ σπανίως τραυματίζεται καὶ τὸ βραχιόνιον πλέγμα. Ἀναλόγως δὲ τῆς τρώσεως κλάδου ἢ κλάδων τινῶν ἢ ὅλου τοῦ πλέγματος ἐπέρχεται παράλυσις τοῦ ἄνω ἄκρου μερικὴ ἢ ὁλική. Αἱ χειρουργικαὶ ἐπεμβάσεις ἐπὶ τῶν τρώσεων τοῦ βραχιονίου πλέγματος δὲν εἶναι ἔργον τῆς ζώνης τῶν πρόσω, ἀλλὰ τῆς τῶν μετόπισθεν ἢ τοῦ ἐσωτερικοῦ, διότι αὗται δὲν πρέπει νὰ ἐπιχειρῶνται, καὶ δὴ ἡ *νευρορραφία*, πρὸ τῆς παρελεύσεως ἑβδομάδων τινῶν καὶ ἐν γένει πρὸ τῆς τελείας ἐπουλώσεως τοῦ τραύματος, ἐκτὸς ἐὰν σὺν τῇ τρώσει τοῦ βραχιονίου πλέγματος συνυπάρχῃ καὶ τρῶσις ἀρτηρίας μετ' ἀπειλητικῆς αἱμορραγίας, ὅτε ἡ χειρουργία ἐπιβάλλεται ἐπειγόντως πρὸς ἀπολίνωσιν τῆς ἀρτηρίας. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—**βραχιόνιος** *ἀπονεύρωσις* ἢ *περιτονία ['Ανατομ.]*· βλ. βραχίων.

—**βραχιόνιος** *ἀρτηρία ['Ανατομ.]*. Εἶναι συνέχεια τῆς μασχαλιαίας, ἐκτείνεται δὲ ἀπὸ τοῦ κάτω χείλους τοῦ τένοντος τοῦ μείζονος θωρακικοῦ μυὸς μέχρι τῆς κατ' ἀγκῶνα καμπῆς, ἔνθα ἀποσχίζεται εἰς δύο τελικοὺς κλάδους, τὴν *κερκιδικὴν* καὶ τὴν *ὠλένιον*· διοδεύει δὲ ἐπὶ τοῦ βραχίονος παρὰ τὸ ἔσω χεῖλος τοῦ δικεφάλου μυὸς ἐν συνοδείᾳ μετὰ τῶν δύο βραχιονίων φλεβῶν, ὧν ἀναμέσον κεῖται, καὶ τοῦ μέσου νεύρου. Κλῶνες αὐτῆς εἶναι: 1) ἡ ἐν τῷ βάθει βραχιόνιος ἀρτηρία, ἧς ἀποβλαστήματα: α') ἡ τροφοφόρος βραχιόνιος· β') ἡ μέση παράπλευρος καὶ γ') ἡ παράπλευρος κερκιδική· 2) ἡ δικεφαλικὴ ἀρτηρία καὶ 3) ἡ ἀνωτέρα καὶ ἡ κατωτέρα παράπλευρος ὠλένιος ἀρτηρία. Ι. Π.

—**βραχιόνιος** *δικέφαλος μῦς ['Ανατομ.]*. Μῦς τῆς προσθίας ἐπιφανείας τοῦ βραχίονος, ἐπιπολῆς κείμενος, ἀποτελούμενος ἐκ δύο τενοντωδῶν κεφαλῶν, τῆς *μακρᾶς*, ἥτις ἐκφύεται ἐκ τοῦ ὑπερωμογληνίου φύματος τῆς ὠμοπλάτης καὶ κατέρχεται διὰ τῆς μεταξὺ τῶν δύο ὀγκωμάτων τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ αὔλακος (*αὖλαξ τοῦ δικεφάλου μυός*), καὶ τῆς *βραχείας*, ἐκφυομένης ἐκ τῆς κορακοειδοῦς ἀποφύσεως. Αἱ δύο αὗται τενοντώδεις κεφαλαὶ ἑνοῦνται εἰς μακρὰν καὶ παχεῖαν γαστέρα, ἥτις ὑπὲρ τὴν κατ' ἀγκῶνα ἄρθρωσιν μεταβάλλεται εἰς τένοντα πεπλατυσμένον, καταφυόμενον εἰς τὸ κερκιδικὸν ὄγκωμα. Νευροῦται ὑπὸ τοῦ μυοδερμικοῦ νεύρου. Κάμπτει τὸν πῆχυν, ὑπτιάζων ἅμα τὴν πρηνισθεῖσαν κερκίδα. Ι. Π.

—**βραχιόνιος** *πρόσθιος* (ἢ *ἔσω*) *μῦς ['Ανατομ.]*. Ὑπόκειται τῷ δικεφάλῳ μυΐ καὶ καλύπτει ἐκ τῶν ἔμπροσθεν τὸ κάτω τριτημόριον τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ καὶ τὴν κατ' ἀγκῶνα διάρθρωσιν. Ἐκφύεται ἑκατέρωθεν τοῦ δελτοειδοῦς φύματος ἢ ἐπάρματος τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ διὰ δύο ὀδοντωμάτων, περιλαμβανόντων τὴν κατάφυσιν τοῦ δελτοειδοῦς μυός, καὶ καταφύεται εἰς τὸ ὠλένιον ὄγκωμα ἢ τράχυσμα. Νευροῦται ὑπὸ τοῦ μυοδερμικοῦ νεύρου. Κάμπτει τὸν πῆχυν. Ι. Π.

βραχιονιστὴρ (ὁ)· ταινία περὶ τὸν βραχίονα ὡς σύμβολον εἴτε ὑπηρεσίας τινὸς εἰδικῆς, εἴτε πένθους· ‖ παρ' ἀρχ., ψέλιον, βραχιόλι.

— *[Στρατ.]* Ὁ στρατιωτικὸς *βραχιονιστὴρ* ἀποτελεῖται ἐκ τεμαχίου ὑφάσματος μικροῦ πλάτους, χρώματος δὲ πάντως διαφόρου ἀπὸ τοῦ τῆς στολῆς, περιβάλλοντος τὴν περιχειρίδα τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος, φέροντος δὲ γράμματα ἢ σήματα ἐνδεικτικὰ εἰδικῶν τινων ὑπηρεσιῶν. Ν. Θ. Κ.

βραχιονιχθὺς (ὁ) (Brachionichthys) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκομβριδῶν*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους εἶναι: Κεφαλὴ ὑψηλή, εὐρεῖα καὶ πεπιεσμένη, στοματικὸν ἄνοιγμα πρὸς τὰ πρόσω διευθυνόμενον, ὀδόντες πολυάριθμοι εἰς ἀμφοτέρας τὰς σιαγόνας. Τὸ ῥαχιαῖον πτερύγιον ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν μαλακῶν ἀκτίνων, ὧν αἱ δύο τελευταῖαι ἑνοῦνται διὰ μεμβράνης. Σῶμα κεκαλυμμένον διὰ μικροτάτων ἀκανθῶν. Ἀπαντῶσιν εἰς τὰς θαλάσσας τῆς Τασμανίας. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον ὁ *βραχιονιχθὺς ὁ ἀκανθώδης* (Brachionichthys hirsutus), ὅστις διακρίνεται διὰ τὸ πολυακανθωτὸν σῶμα του, ὅπερ ἔχει χρῶμα φαιὸν καὶ κοσμεῖται ὑπὸ μελανοφαιῶν κηλίδων. Δ. Ν. Π.

Βραχιονιχθὺς ὁ ἀκανθώδης.

βραχιονοκερκιδικός, —ή, —όν· ὁ ἀνήκων εἰς τὴν κερκίδα τοῦ βραχίονος.

—**βραχιονοκερκιδικὴ** *διάρθρωσις ['Ανατομ.]*. Ἐν τῇ κατ' ἀγκῶνα ἀρθρώσει τὸ *βραχιόνιον ὀστοῦν* συντάσσεται πρὸς τὴν *κερκίδα* καὶ τὴν *ὠλένην* καὶ οὕτως ἀποτελεῖται *γωνιώδης διάρθρωσις* ἢ

Digitized by Google

γίγγλυμος. Κατὰ τὴν προκειμένην βραχιονοκερκιδικὴν διάρθρωσιν αἱ συντασσόμεναι ἐπιφάνειαι εἶναι ἔνθεν μὲν ὁ κόνδυλος τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ, ἔνθεν δὲ ἡ κεφαλικὴ γλήνη τῆς κερκίδος (βλ. καὶ **βραχιονωλενικὴ** *διάρθρωσις* καὶ **βραχιόνιον** *ὀστοῦν*). Ι. Π.

— **βραχιονοκερκιδικὸς** *μῦς [Ἀνατομ.]*. Μῦς τοῦ ἔξω χείλους τοῦ πήχεως, περιλαμβανόμενος μεταξὺ τῶν καμπτήρων καὶ τῶν ἐκτεινόντων μυῶν· ἐκφύεται ἐκ τοῦ ἔξω χείλους τοῦ κατωτέρου τριτημορίου τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ, φέρεται διὰ τῆς καμπῆς τοῦ ἀγκῶνος πρὸς τὸ κερκιδικὸν χεῖλος τοῦ πήχεως καὶ καταφύεται εἰς τὴν στυλοειδῆ ἀπόφυσιν τῆς κερκίδος. Κάμπτει τὸν πῆχυν, ὑποβοηθῶν ἅμα εἰς τὸν πρηνισμὸν καὶ ὑπτιασμὸν τῆς κερκίδος· νευροῦται ὑπὸ τοῦ κερκιδικοῦ νεύρου. Ι. Π.

— **βραχιονοκερκιδικὸς** (ἢ *ἔξω πλάγιος ἐπικουρικὸς*) *σύνδεσμος* (*Ἀνατομ.*). Σύνδεσμος ἐπικουρικὸς τῆς κατ᾽ ἀγκῶνα ἀρθρώσεως, ἐξορμώμενος ἐκ τῆς παρακονδυλίου ἀποφύσεως τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ καὶ προσφυόμενος διὰ δύο δεσμίδων ἐπὶ τοῦ δακτυλιοειδοῦς συνδέσμου τῆς κερκίδος καὶ ἐπὶ τοῦ ἔξω χείλους τοῦ ὠλεκράνου. Ι. Π.

βραχιονοκεφαλικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀνήκων εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ βραχίονος.

—**βραχιονοκεφαλικὴ** *φλὲψ [Ἀνατομ.]*. Διὰ τῆς ὀνομασίας ταύτης σημαίνονται δύο ὀγκώδη φλεβικὰ ἀγγεῖα, καλούμενα κοινῶς *ἀνώνυμοι φλέβες*, ἡ δεξιὰ καὶ ἡ ἀριστερά, ἀποτελούμεναι ἑκατέρα ἐκ τῆς ὄπισθεν τῆς στερνοκλειδικῆς ἀρθρώσεως συμβολῆς τῆς συστοίχου ὑποκλειδίου φλεβὸς καὶ τῆς ἔσω σφαγίτιδος, σχηματίζουσαι δὲ διὰ τῆς συμβολῆς αὐτῶν τὴν *ἄνω κοίλην φλέβα*, καθήκουσαν εἰς τὸν δεξιὸν κόλπον τῆς καρδίας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἄνω κοίλη φλὲψ κεῖται δεξιᾷ τῆς μέσης γραμμῆς, ἡ ἀριστερὰ βραχιονοκεφαλικὴ ἢ ἀνώνυμος φλὲψ εἶναι διπλασίως σχεδὸν μακροτέρα (5—6 ἑκμ.) τῆς δεξιᾶς (3 ἑκμ.) καὶ φέρεται λοξῶς ὄπισθεν τῆς λαβῆς τοῦ στέρνου μέχρι τοῦ πρώτου δεξιοῦ πλευρικοῦ χόνδρου, ἔνθα ἑνοῦται μετὰ τῆς δεξιᾶς πρὸς ἀποτέλεσιν τῆς ἄνω κοίλης φλεβός. Ι. Π.

— **βραχιονοκεφαλικὸν** *στέλεχος [Ἀνατομ.]*. Κορμὸς ἀρτηριακός, καλούμενος καὶ *ἀρτηρία ἀνώνυμος*, ἔχων εὖρος 15 χλμ. καὶ μῆκος περὶ τὰ 3 ἑκμ. Ἐκφύεται ἐκ τῆς προσθίας περιοχῆς τοῦ ἀορτικοῦ τόξου, δεξιόθεν, καὶ φέρεται λοξῶς ἐπὶ τὰ ἄνω καὶ ἔξω, ὄπισθεν τῆς λαβῆς τοῦ στέρνου καὶ τῶν ἀπὸ τούτου εἰς τὸ ὑοειδὲς ὀστοῦν φερομένων μυῶν, ἔμπροσθεν τῆς τραχείας ἀρτηρίας καὶ ἐπὶ τὰ ἔσω τῆς ἀνωνύμου φλεβός· ἰσοϋψῶς δὲ περίπου τῇ στερνοκλειδικῇ ἀρθρώσει καὶ παρὰ τὸ δεξιὸν πλευρὸν τῆς τραχείας ἀποσχίζεται εἰς τὴν *δεξιὰν κοινὴν καρωτίδα* καὶ τὴν *δεξιὰν ὑποκλείδιον*, αἵτινες ἀποκλίνουσιν ἀπ᾽ ἀλλήλων καὶ ἡ μὲν καρωτὶς φέρεται πρὸς τὰ ἄνω, ἡ δὲ ὑποκλείδιος ἐπὶ τὰ ἐκτός. Τὸ βραχιονοκεφαλικὸν στέλεχος ὁμοῦ καὶ οἱ ἀντίστοιχοι τοῦ ἀριστεροῦ πλαγίου ἀρτηριακοὶ κορμοὶ (*ἀριστερὰ κοινὴ καρωτὶς* καὶ *ἀριστερὰ ὑποκλείδιος ἀρτηρία*), ἐκ τοῦ ἀορτικοῦ τόξου καὶ οὗτοι ἐκφυόμενοι, διοχετεύουσι τὸ αἷμα εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ ἄνω ἄκρα. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

βραχιονοτομία (ἡ) *[Χειρουργ.]*. Ἀκρωτηριασμὸς ὅλου τοῦ ἄνω ἄκρου, ἐνεργούμενος εἰς τὸ ὕψος τῆς κατ᾽ ὦμον ἀρθρώσεως. Ἐν τῇ μαιευτικῇ δὲ ἐπὶ δυστοκίας, καθ᾽ ἣν ἀνέφικτος ἀποβαίνει ὁ μετασχηματισμὸς τοῦ ἐμβρύου, ἡ βραχιονοτομία ἀποτελεῖ τὸν πρῶτον χρόνον τῆς ἐμβρυοτομικῆς ἐπεμβάσεως. Ι. Π.

βραχιονωλενικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ὠλένην τοῦ βραχίονος.

—**βραχιονωλενικὴ** *διάρθρωσις [Ἀνατομ.]*. Κατὰ τὴν διάρθρωσιν ταύτην αἱ συντασσόμεναι ἐπιφάνειαι εἶναι ἔνθεν μὲν ἡ *τροχιλία* τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ, ἔνθεν δὲ ἡ μείζων σιγμοειδὴς ἐντομὴ τῆς ὠλένης, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἀρθρικῶν ἐπιφανειῶν τῆς κορωνοειδοῦς ἀποφύσεως καὶ τοῦ ὠλεκράνου, καὶ ὑποδεχομένη τὴν τροχιλίαν (βλ. καὶ **βραχιονοκερκιδικὴ** *διάρθρωσις*). Σύμπασα δὲ ἡ κατ᾽ ἀγκῶνα διάρθρωσις περιβάλλεται ὑπὸ κοινοῦ θυλακοειδοῦς συνδέσμου, ὅστις προσφύεται εἰς τὸ βραχιόνιον ὀστοῦν, τὴν κερκίδα καὶ τὴν ὠλένην. Πλὴν δὲ τούτου ἡ διάρθρωσις ἐνισχύεται καὶ ὑπὸ τεσσάρων ἐπικουρικῶν συνδέσμων, τοῦ προσθίου, τοῦ ὀπισθίου καὶ τῶν δύο πλαγίων (βλ. **βραχιονοκερκιδικὸς** καὶ **βραχιονωλενικὸς** *σύνδεσμος*). Ι. Π.

— **βραχιονωλενικὸς** (ἢ *ἔσω πλάγιος ἐπικουρικὸς*) *σύνδεσμος [Ἀνατομ.]*. Σύνδεσμος ἐπικουρικὸς τῆς κατ᾽ ἀγκῶνα ἀρθρώσεως· ἐξορμᾶται διὰ δύο δεσμίδων, τῆς *βραχιονοκορωνοειδοῦς* καὶ τῆς *βραχιονωλενικῆς* ἐκ τοῦ προσθίου καὶ τοῦ ὀπισθίου μέρους τῆς παρατροχιλίου ἀποφύσεως τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ καὶ προσφύεται διὰ μὲν τῆς βραχιονοκορωνοειδοῦς δεσμίδος ἐπὶ τοῦ ἔσω χείλους τῆς ρoκωνοειδοῦς ἀποφύσεως, διὰ δὲ τῆς βραχιονωλενικῆς ἐπὶ τοῦ ἔσω χείλους τοῦ ὠλεκράνου. Ι. Π.

βραχιόποδα (τὰ) (Brachiopoda) *[Ζῳολ.]*. Ἄθροισμα μαλακίων θαλασσίων. Τὰ βραχιόποδα εὑρίσκονται πάντοτε προσκεκολλημένα ἐπί τινος ὑποθέματος, ὁτὲ μὲν διὰ ποδίσκου, ὅστις εἶναι ἁπλῆ σωματικὴ ἐπέκτασις, ὁτὲ δὲ διὰ τῆς κόγχης των. Τὸ ζῷον εἶναι κεκλεισμένον ἐντὸς κόγχης μὲ ἀνομοίας βαλβῖδας, ὧν ἡ μικροτέρα καλεῖται *ραχιακὴ κόγχη* καὶ ἡ μεγαλυτέρα *κοιλιακή*. Ἡ κόγχη διακρίνεται εἰς *πρόσθιον* ἢ *μετωπικὸν τμῆμα* καὶ εἰς *ὀπίσθιον* ἢ *ἑδραῖον*, ἐξ οὗ ἐκφύεται ἀγκιστροειδὴς ἀπόφυσις ἐπιμήκης κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, δι᾽ ἧς τὸ ζῷον προσκολλᾶται. Ἐπίσης καὶ ὁ ποδίσκος φέρει πολυάριθμα παραπόδια χρησιμεύοντα διὰ τὴν προσκόλλησιν τῶν ζῴων τούτων· ἐὰν δι᾽ οἱανδήποτε αἰτίαν ἀτροφήσωσι ἢ ἀποκοπῶσι τὰ παραπόδια, τὸ ζῷον ἐλευθεροῦται· καὶ ἐὰν μὲν εὕρῃ ἀμέσως κατάλληλον ὑπόθεμα ἐπικάθηται διὰ τοῦ ποδίσκου του, ὅπου καὶ σχηματίζει νέους παραπόδια, ἐὰν ὅμως δὲν εὕρῃ τὸ ζῷον ἀποθνῄσκει.

Ἄθροισμα βραχιοπόδων προσκεκολλημένων.

Βραχιόποδον
[Κατὰ τὸ κέντρον ἡ στοματικὴ κοιλότης.

Τὸ ζῷον γενικῶς ἔχει σῶμα περιβεβλημένον κατὰ τὸ πρόσθιον καὶ ὀπίσθιον ἄκρον του ὑπὸ τῶν δύο λοβῶν τοῦ μανδύου, οἱ ὁποῖοι περικλείουν εἰς ὡρισμένας κοιλότητας τὰ σπλάγχνα. Κατὰ τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ σώματος καὶ κατὰ τὴν βάσιν τῶν δύο προσακτρίδων, αἵτινες κοσμοῦνται ὑπὸ κινητικῶν βλεφαρίδων, εὑρίσκεται τὸ στόμα τοῦ ζῴου, ὅπερ φέρει ἄνω καὶ κάτω χεῖλος. Συνέχεια τοῦ στόματος εἶναι ὁ οἰσοφάγος, συγκοινωνῶν μετὰ τοῦ στομάχου. Τὸ ἔντερον εἰδῶν τινων διαγράφει κύκλον ἁπλοῦν κατὰ τὴν ἀρχήν του καὶ εἶτα περιελίσσεται διαφοροτρόπως καὶ διανοίγεται κατὰ τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ σώματος. Ἡ κυκλοφορικὴ συσκευὴ ἀποτελεῖται ἐκ κεντρικοῦ ὀργάνου, ὅπερ εὑρίσκεται κατὰ τὴν ραχιακὴν ὄψιν τοῦ στομάχου. Ἐκ τοῦ ὀργάνου τούτου, ὅπερ ἐπέχει θέσιν καρδίας, ἐκφύονται αἱ διάφοροι ἀρτηρίαι καὶ φλέβες. Τὸ νευρικὸν σύστημα ἀποτελεῖται ἐκ γαγγλιακῆς μάζης, εὑρισκομένης ἐπὶ τῶν παρειῶν τοῦ οἰσοφάγου καὶ ἐκ τῆς μάζης ταύτης διακλαδίζονται τὰ νεῦρα εἰς ὁλόκληρον τὸ σῶμα. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν βραχιοπόδων γίνεται δι᾽ φαρίων ἢ σπερματοζωϊδίων. Τὰ γένη (ἄρρεν καὶ θῆλυ) εἶναι κεχωρισμένα. Τὰ πολλαπλασιαστικὰ ὄργανα ἀποτελοῦνται ἐκ διαφόρων γαγγλίων, ἅτινα ἀναλόγως τῶν διαφόρων γενῶν παράγουσιν ᾠάρια ἢ σπερματοζωΐδια, τὰ ὁποῖα ἐξαπολύονται δι᾽ ὡρισμένου γεννητικοῦ ἀγωγοῦ. Τὰ βραχιόποδα διαιροῦνται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, τὰ *ἄναρθρα* καὶ τὰ *ἀρθρωτά*. Εἰς τὰ πρῶτα τὸ ζῷον εἶναι ἐπίμηκες καὶ ἔχει ἐπιμήκη πεπτικὴν συσκευὴν ἀπολήγουσαν εἰς ἕδραν τοποθετημένην κατὰ τὸ κατώτατον καὶ πλάγιον τμῆμα τοῦ σώματος. Τὰ ἀρθρωτὰ χαρακτηρίζονται ὑπὸ βραχέος ἐντέρου. Τὰ ζῷα ἔχουσι σῶμα μᾶλλον βραχὺ καὶ παχύ. Δ. Ν. Π.

Ἔμβρυον τῆς κιστέλλας τῆς ἰταλικῆς.

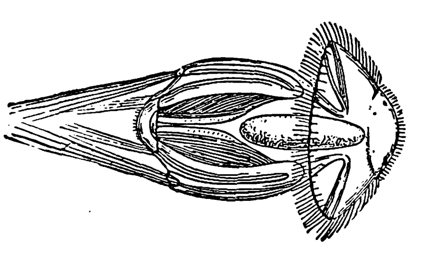

Βαλβὶς βραχιοπόδου.

βραχιόπτερα (τὰ) (Brachioptera) *[Ζῳολ.]*. Ἡ ὀνομασία αὕτη δίδεται εἰς ὡρισμένους ἰχθῦς τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τελεοστέων*, οἵτινες διακρίνονται ἐκ τῶν ἀναπτύκτων πτερυγίων των. Δ. Ν. Π.

Βράχιος *Τύχων* (Tycho Brahe)· βλ. Τύχων.

βραχιόσαυρος (ὁ) (Brachiosaurus Riggs) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἐκ τῶν μεγαλυτέρων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κητιοσαυριδῶν σαυροπόδων δεινοσαυρίων* ἑρπετῶν.

Λείψανα τῶν ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν στρωμάτων τοῦ Como τῆς δυτικῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ἐπίσης καὶ ἐντὸς τῶν μεσαίων στρωμάτων τῶν σαυροειδῶν τῆς ζώνης τῶν στρωμάτων τοῦ Τενταγκουροῦ τῆς ἄλλοτε γερμανικῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς. Γ. Κ. Γ.

βραχίων,—*ονος* (ὁ)· τὸ ἀπὸ τῆς ὠμοπλάτης μέχρι τοῦ ἀγκῶνος μέρος τῆς χειρός· ‖ συνεκδ. ὁλόκληρος ἡ χεὶρ ὡς ἄνω ἄκρον τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος· «ἔχει ἰσχυροὺς βραχίονας»· ‖ μεταφ., πᾶν ὅ,τι ἐξέχει δίκην βραχίονος ἢ χηλῆς: «οἱ βραχίονες τοῦ λιμένος», «βόρειος βραχίων, νότιος βραχίων».

— [ΑΝΑΤΟΜ.] Τὸ τμῆμα τοῦ ἄνω ἄκρου τὸ μεταξὺ τοῦ ὤμου καὶ τοῦ ἀγκῶνος περιλαμβανόμενον. Ὁ σκελετὸς αὐτοῦ ἀποτελεῖται ὑφ᾽ ἑνὸς καὶ μόνου *ὀστοῦ*, τοῦ βραχιονίου (βλ. λ.)· τοῦτο δὲ περιβάλλουσι τὰ ἁπαλὰ μόρια, ἅτινα ἐκ τῆς περιφερείας πρὸς τὸ κέντρον εἶναι: 1) τὸ δέρμα 2) ὁ ὑποδερμάτιος συνδετικὸς ἱστός, ἐν ᾧ διήκουσιν ἡ βασιλικὴ καὶ ἡ κεφαλικὴ φλὲψ καὶ τὰ ἐπιπολῆς νεῦρα· 3) ἡ βραχιόνιος περιτονία, ἡ δίκην κολεοῦ περιβάλλουσα σύμπαντας τοὺς μῦς τοῦ βραχίονος, συγχεομένη πρὸς τ᾽ ἄνω μὲν μετὰ τῆς κατ᾽ ἐπιπολὴν περιτονίας τοῦ ὤμου, πρὸς τὰ κάτω δὲ μετὰ τῆς τοῦ ἀντιβραχίου, ἐκπέμπουσα δὲ ἀπὸ τῆς ἄνωθεν ἐπιφανείας δύο μεσομύϊα διαφράγματα, ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικόν, ἅτινα προσφύονται ἐπὶ τῶν χειλέων τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ καὶ χωρίζουσιν οὕτω τὴν ὑπὸ τῆς περιτονίας ἀποτελουμένην κυλινδρικὴν κοιλότητα εἰς δύο θαλάμους, πρόσθιον καὶ ὀπίσθιον. Καὶ ἐν μὲν τῷ προσθίῳ σκηνοῦσιν ὁ δικέφαλος, ὁ κορακοβραχιόνιος καὶ ὁ πρόσθιος βραχιόνιος μῦς, πρὸς δὲ ἡ βραχιόνιος ἀρτηρία μετὰ τῶν δύο συνοδιτίδων αὐτῇ φλεβῶν, αἵτινες μετὰ καὶ τοῦ μέσου νεύρου ἐν κοινῷ ἐλύτρῳ ἐμπεριειλημμέναι διοδεύουσιν ἐφαπτομένως τῷ ἐσωτερικῷ μεσομυΐῳ διαφράγματι παρὰ τὸ ὀστοῦν· ἐν δὲ τῷ ὀπισθίῳ ἐμπεριέχονται ὁ τρικέφαλος μῦς, ἔτι δὲ τὸ κερκιδικὸν νεῦρον καὶ ἡ ἐν τῷ βάθει βραχιόνιος ἀρτηρία, διαπορευόμενα διὰ τῆς σπειροειδοῦς αὔλακος τοῦ ὀστοῦ, πρὸς δὲ τὸ ὠλενικὸν νεῦρον καὶ ἡ ἀνωτέρα παράπλευρος ὠλενικὴ ἀρτηρία, ἀκολουθοῦντα τὸ ἐσωτερικὸν μεσομύϊον διάφραγμα, δι᾽ οὗ καὶ μόνου χωρίζονται ἀπὸ τῆς βραχιονίου ἀρτηρίας καὶ τοῦ μέσου νεύρου. Ἐπὶ τῆς προσθίας ἐπιφανείας τοῦ βραχίονος ὁ δικέφαλος βραχιόνιος μῦς σχηματίζει προβολὴν ἐπιμήκη, ἧς ἑκατέρωθεν διαγράφονται ἐπὶ τοῦ δέρματος δύο αὔλακες, ἡ ἔσω καὶ ἡ *ἔξω δικεφαλικὴ αὖλαξ*. Ἐκ τούτων ἡ ἔσω, σαφεστέρα οὖσα καὶ μέχρι τῆς μασχάλης ἐκτεινομένη, παριστᾷ τὴν πορείαν τῆς βραχιονίου ἀρτηρίας καὶ τοῦ μέσου νεύρου, ἡ δὲ ἔξω, ἧττον ἔκδηλος, ἐκτείνεται πρὸς μὲν τὰ ἄνω μέχρι τῆς μεσότητος περίπου τοῦ βραχίονος, πρὸς δὲ τὰ κάτω βαίνει, ὡς καὶ ἡ ἔσω, πρὸς τὸν ἀγκῶνα. Κατὰ τὸ κάτω ἥμισυ τοῦ μήκους τοῦ βραχίονος ἐν τῷ ὑποδορίῳ ἱστῷ ὁδεύουσιν αἱ δύο κύριαι ἐπιπόλαιαι φλέβες, ἡ βασιλικὴ ἐπὶ τὴν ἔσω δικεφαλικὴν αὔλακα καὶ ἡ κεφαλικὴ ἐπὶ τὴν ἔξω. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— [ΧΕΙΡΟΥΡΓ.] Τὰ τραύματα τοῦ βραχίονος ὁτὲ μὲν εἶναι μονήρη, ὁτὲ δὲ συνυπάρχουσι μετὰ τραυμάτων γειτνιαζουσῶν χωρῶν, τοῦ θώρακος, τοῦ τραχήλου, τῆς κεφαλῆς, τῆς κοιλίας, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ βλήματος ἐπιφερομένων. Ὁ δεξιὸς βραχίων πλέον ἐκτεθειμένος εἰς τὰς βολάς, τραυματίζεται συχνότερον ἢ ὁ ἀριστερός. Τὰ τραύματα τοῦ βραχίονος ἐπάγονται βλάβας τῶν ἁπαλῶν μορίων (βλ. λ.), τῶν ἀγγείων, τῶν νεύρων, τοῦ ὀστοῦ. Τὰ δὲ τραύματα τῆς *βραχιονίου ἀρτηρίας* σπανίως περιορίζονται ἐν μόνῃ ταύτῃ· σχεδὸν πάντοτε συνεπάγονται καὶ τρῶσιν τοῦ μέσου καὶ τοῦ ὠλενίου νεύρου ἕνεκα τῆς στενῆς γειτονίας τούτων μετὰ τῆς ἀρτηρίας. Ἡ πρόχειρος ἐπίσχεσις τῆς αἱμορραγίας ὡς ἄμεσος ἐπικουρία ἐν τοῖς καταφυγίοις τραυματιῶν εὐκόλως συντελεῖται διὰ δακτυλικῆς πιέσεως ἢ διὰ πιέστρου, ἅτε τῆς ἀρτηρίας ὁδευούσης σχετικῶς ἐπιπολαίως διὰ τῆς ἔσω δικεφαλικῆς αὔλακος. Ἡ δ᾽ ἐν τοῖς περαιτέρω χειρουργικοῖς σταθμοῖς ἀπολίνωσις τυγχάνει εὐχερὴς καὶ ταχυεκτέλεστος. Τὰ τραύματα τοῦ *μέσου νεύρου* εἶναι συχνὰ καὶ ἐπάγονται κατάλυσιν τῆς κινητικότητος καὶ τῆς αἰσθητικότητος ἐν τῇ χωριαρχίᾳ τοῦ νεύρου τούτου, ὅπερ, ὡς γνωστόν, οὐδένα παρέχει κλάδον εἰς τὸν βραχίονα, διαιρούμενον κάτωθεν τοῦ ἀγκῶνος.

Τὸ *ὠλένιον νεῦρον*, ἕνεκα τῆς στενῆς αὐτοῦ σχέσεως πρὸς τὴν βραχιόνιον ἀρτηρίαν καὶ τὸ μέσον νεῦρον, δύναται νὰ τρωθῇ συγχρόνως μετὰ τούτων, ἡ τρῶσις δ᾽ αὐτοῦ ἐπάγεται παράλυσιν ἁπάσης τῆς ὑπ᾽ αὐτοῦ ἐννευρουμένης χώρας. Καὶ τὸ νεῦρον τοῦτο, ὡς καὶ τὸ μέσον, οὐδένα ἐκχωρεῖ κλάδον εἰς τὸν βραχίονα. Πολλῷ δ᾽ ἔτι συχνότερα εἶναι τὰ τραύματα τοῦ *κερκιδικοῦ νεύρου*, διότι ἐκτὸς τῶν κατ᾽ εὐθεῖαν τραυματισμῶν αὐτοῦ ἐπέρχονται ταῦτα καὶ ὡς ἐπιπλοκὴ κατάγματος τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ, οὗ διὰ τῆς σπειροειδοῦς ἢ κερκιδικῆς αὔλακος διοδεύει τὸ νεῦρον. Ὡς πρὸς δὲ τὰς βλάβας τοῦ *βραχιονίου ὀστοῦ* ὑπολογίζουσι 2—3 κατάγματα αὐτοῦ ἐπὶ 100 ἐν γένει τραυμάτων τοῦ σώματος καὶ 15 κατὰ μέσον ὅρον ἐπὶ 100 τοῦ συνόλου τῶν καταγμάτων. Κατ᾽ ἐξαίρεσιν ἡ

Digitized by Google

ἀναλογία αὕτη ἐπὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τῆς Ἀμερικῆς ἀνῆλθεν εἰς 31,50%. Τὰ τραύματα τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ (τῆς *διαφύσεως*), ἂν μὲν παράγωνται ὑπὸ βολίδος ἐκ μακρᾶς ἀποστάσεως, ἐπάγονται συνήθως κατάγματα μετὰ μεγάλων παρασχίδων προσπεφυκυιῶν, ἂν δὲ ὑπὸ βλημάτων τοῦ πυροβολικοῦ ἢ ὑπὸ βολίδος ἐκ βραχείας ἀποστάσεως, αἱ βλάβαι εἶναι πολλῷ ἐπίπλοκοι καὶ δεινότεραι, δυνάμεναι νὰ φθάσωσι μέχρι καταθραύσεως τοῦ ὀστοῦ μετὰ παρασχίδων πολλαπλῶν, τῶν πλειόνων ἐκλύτων. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—[ΝΑΥΤ.] Γενικῶς *βραχίων* καλεῖται τὸ πρῶτον εὐθὺ τμῆμα παντὸς ἀγκωνοειδοῦς τεύχους ἢ κτίσματος· *βραχίονες* δὲ ἀμφότερα τὰ εὐθέα τμήματα παντὸς τοιούτου. Εἰδικῶς: 1) Τὸ ἀπὸ τῆς ῥίζης, μεταξὺ *μασχάλης* καὶ *ὤμου*, μέχρι τοῦ *ἀγκῶνος*, διῆκον τμῆμα (γαλλ. bras, ἀγγλ. arm) ἁπλῶς τεθλασμένου σχήματος *κυματοθραύστου* (γαλλ. digue, ἀγγλ. dike) ἢ *λιμενοβραχίονος*· ἐν τῷ πληθυντικῷ, ὡς πρὸς τοιούτους πολλαπλῶς τεθλασμένου σχήματος, τὰ διάφορα αὐτοῦ εὐθέα τμήματα. 2) Εἰς τὸν πληθυντικόν, τὰ εἰς τὴν ἄτρακτον τῆς ἀγκύρας συγκεκολημμένα σιδηρᾶ τεμάχια τὰ ἀπολήγοντα εἰς τοὺς ὄνυχας (βλ. **ἄγκυρα** *ναυτική*)· ἁπλῶς *βραχίων*, *ἐπὶ ἑτεροστόμων* ἀγκυρῶν. 3) Τμῆμα τοῦ ἀναστολέως ἐπινεύσεως, ἐφωδιασμένον μετὰ καρύου πρὸς ὀλίσθησιν ἐπὶ σιδηροτροχιᾶς. 4) Χειριστικὸς μοχλὸς *ἀγκυροβόλου, μασχαλιστῆρος, στραγγαλιστῆρος, γρύλλου.* Σ. Ε. Λ.

—[ΛΙΜΕΝ. ΕΡΓΑ] Βλ. λιμενοβραχίων.

Βραχιώνας *[Γεωγρ.]*. Τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς νήσου Ζακύνθου ὑψούμενον κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος αὐτῆς μέχρις 758 μ. Συνεχόμενον μετ' ἄλλων ὀρέων ἀπαρτίζει τὸ κύριον ὀρεινὸν μέρος τῆς νήσου, πρὸς τὴν δυτικὴν πλευρὰν διατεινόμενον. Ι. Σ. Σ

Βραχλιώτης. Κερκυραϊκὴ οἰκογένεια. Ταύτης κυριώτερα μέλη ὑπῆρξαν:

—1) *Γεώργιος*, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Κερκύρᾳ (1731-1811). Ἐσπούδασε φαρμακοποιὸς ἐν Βενετίᾳ, ἐπανελθὼν δὲ εἰς Κέρκυραν συνεταιρίσθη μὲ τὸν κόμιτα Φραγκῖσκον Μπόττην. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου ὁ Γεώργιος εἰς τὸ οἰκογενειακόν του ὄνομα προσέθεσε καὶ τὸ τῶν Μπόττων.

—2) *Γεώργιος*, ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου (1785-1855). Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν ἐν Παδούῃ, εἶτα δὲ ἐπὶ 40 ἔτη ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμά του ἐν Βενετίᾳ. Εἰς Κέρκυραν ἐπέστρεψε τῷ 1848. Ἐξέδωκε «Diario del cholera morbus».

—3) *Ἀντώνιος*, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1788, φιλόλογος καὶ ἀρχαιολόγος. Ὑπῆρξε μέλος τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας. Ἐξέδωκε «Memorio de lante καὶ opuscolo intorno aliccue inscrizione lapidarie di Corfu» (1813). Ὡσαύτως ἐποίησεν ἔμμετρον εἰς δημοτικὴν γλῶσσαν μετάφρασιν τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Θουκυδίδου ὡς καὶ διάφορα ποιήματα μελοποιηθέντα ὑπὸ τοῦ Μαντζάρου.

—4) *Ἰωάννης*, υἱὸς τοῦ Ἀντωνίου (1829—1865), ἐδίδαξεν ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ ἐμπορικὸν καὶ ποινικὸν δίκαιον.

[Πρβλ. *Εὐγ. Ραγκαβῆ*, Χρυσῆ Βίβλος σ. 273.] Π. Π. Π.

—5) *Μαρία*. Λογία Κερκυραία, ἀκμάσασα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ *Ἰωάννου Βραχλιώτου*, σύζυγος τοῦ *Μιχαὴλ Πιέρρη*, ἰατροῦ καὶ φυσικομαθηματικοῦ, συγγραφέως τῆς «Κερκυραϊκῆς χλωρίδος» (βλ. *Βροκίνη*, Βιογραφικὰ σχεδάρια). Π. Θ. Σ.

βράχμα ἢ *βραχμὰν* (τὸ) (Brâhma) *[Ἰνδ. Φιλοσ.]*. Σημαίνει ἀρχικῶς τὴν δύναμιν, ἣν εἶχον οἱ ἱερεῖς νὰ ἐξευμενίζωσι τοὺς θεοὺς διὰ τῶν πρὸς αὐτοὺς ἀπευθυνομένων ὕμνων των, βραδύτερον δὲ τὴν οὐσίαν τοῦ κόσμου, τὸ ἀπόλυτον (βλ. βραχμανισμός). —Δ.

Βράχμα ἢ *Βράχμας* (ὁ) (Brâhma) *[Ἰνδ. Μυθολ.]*. Προσωποποίησις τοῦ *βράχμα* ὡς ἀφῃρημένης ἰδέας. Ὕψιστος θεὸς τοῦ ἰνδικοῦ πανθέου, ὅστις μετὰ τοῦ *Βισνοῦ* καὶ τοῦ *Σίβα* ἀποτελεῖ τὴν *Τριμουρτί*, δηλαδὴ τὴν ἰνδικὴν Τριάδα (βλ. βραχμανισμός).—Δ.

Βραχμαγκοῦπτα (Brahmagûpta). Ἰνδὸς μαθηματικός, γεννηθεὶς τῷ 598 π. Χ. Συγγραφεὺς τοῦ ἀστρονομικοῦ ἔργου «Brâhma-Sphouta-Siddhânta», κεφάλαιά τινα τοῦ ὁποίου μετεφράσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ἰνδολόγου Κόλεμπρουκ. —Β.

Βραχμᾶναι (brâhmana). Δογματικαὶ πραγματεῖαι τῶν Ἰνδῶν σχετικαὶ πρὸς τὴν τέλεσιν τῶν θυσιῶν. Εἶναι εἶδος σχολίων εἰς τὰς Βέδας (βλ. Βέδαι καὶ Βραχμανισμός).

Βραχμᾶνες (σανσκριτ. Brâhmâna ἢ Brâhmino). Ἰνδοὶ ἱερεῖς τῆς θρησκείας τοῦ *Βράχμα*, ἀνήκοντες εἰς τὴν ἀνωτέραν τῶν τεσσάρων *κάστεων*, εἰς ἃς διαιρεῖται ὁ ἰνδικὸς λαός. Ἐκ τῆς κάστεως ταύτης προέρχονται ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων οἱ ἱερεῖς, οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ φιλόσοφοι. Ὡς λειτουργοὶ τῆς θρησκείας, σύμβουλοι, ἀστρολόγοι τῶν ἡγεμόνων καὶ ἰατροί, οἱ *Βραχμᾶνες* κατεῖχον πρότερον τὰς ἀνωτέρας θέσεις καὶ τὰ ὑψηλότερα ἀξιώματα ἐν τῇ πολιτείᾳ. Οἱ νόμοι τοῦ κράτους ἐπροστάτευον τὸ ἀπαραβίαστον αὐτῶν. Οἱ Βραχμᾶνες δὲν ἐπλήρωνον φόρους, δὲν κατεδιώκοντο ποινικῶς, οὐδ' ἐπεβάλλετο εἰς αὐτοὺς ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου καὶ εἰς ἣν περίπτωσιν ἀκόμη διέπραττον φόνον. Ἐλλείψει κληρονόμου ἡ περιουσία αὐτῶν περιήρχετο εἰς ἄλλους Βραχμᾶνας, οὐδέποτε δὲ εἰς τοὺς ῥατζᾶς ἢ εἰς τὴν πολιτείαν. Ἡ ἄσκησις τῆς ἐμπορίας καὶ παντὸς ἄλλου βιοποριστικοῦ ἐπαγγέλματος ἀπηγορεύετο εἰς αὐτοὺς αὐστηρῶς, καὶ μόνον ἐν περιπτώσει ἐπιτακτικῆς ἀνάγκης ἐδικαιοῦντο νὰ ἐργάζωνται χάριν βιοπορισμοῦ. Οἱ Βραχμᾶνες ὤφειλον νὰ διατρέξωσι, κατὰ τὰς Βέδας, τέσσαρα στάδια: 1) Τὸ τοῦ *Βραχμακάριν* (Brahmacarin), ἀρχόμενον κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Εἶναι ἡ περίοδος τῶν σπουδῶν, καθ' ἣν ἀπομνημονεύονται καὶ ἑρμηνεύονται αἱ Βέδαι. Κατὰ τὸν «Νόμον τοῦ Μανοῦ» ἡ περίοδος αὕτη διαρκεῖ ὁλοκλήρους δεκαετηρίδας, δηλαδὴ μέχρι τελείας ἐκμαθήσεως τῶν ἱερῶν βιβλίων τῶν Ἰνδῶν. 2) Τὸ τοῦ *Γκριχάστα* (Grihasta). Ὁ Βραχμὰν ἔρχεται εἰς κοινωνίαν γάμου, ἱδρύει ἴδιον οἶκον καὶ ὀφείλει νὰ γεννήσῃ υἱόν, ἐντεταλμένον νὰ προσφέρῃ θυσίαν εἰς τοὺς θεοὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του. Δικαιοῦται νὰ συζευχθῇ πολλὰς γυναῖκας, αἵτινες δέον ν' ἀνήκωσιν εἰς τὴν κάστιν τῶν Βραχμάνων. Ὅταν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ῥυτιδωθῇ καὶ ἴδῃ ἐγγόνους καὶ δισεγγόνους, ἄρχεται 3) τὸ στάδιον τοῦ *Βαναπράστα* (Vanaprashta). Τότε ὁ Βραχμὰν ὀφείλει νὰ καταλίπῃ τὸν οἶκόν του καὶ ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὸ δάσος, νὰ καλυφθῇ διὰ δέρματος βοὸς ἢ ἀντιλόπης, νὰ κοιμᾶται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, νὰ τρέφηται δὲ μόνον ἐκ καρπῶν καὶ ῥιζῶν, ἀφιερούμενος ἀπερισπάστως καὶ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ἐνόρασιν καὶ τὴν λατρείαν τοῦ Ὄντος. Τέλος 4) τὸ στάδιον τοῦ *Σαμνυασὶν* ἢ *Γιάτι* (Samnyasin, Yati), ὅπερ εἶναι συμπλήρωσις τοῦ τρίτου καὶ ἀποκορύφωμα ὁλοκλήρου τῆς πνευματικῆς του ζωῆς. Ὁ διατρέχων τὸ τελευταῖον στάδιον Βραχμὰν ὀφείλει νὰ τηρῇ σιγὴν ἀπόλυτον, νὰ ὑποβάλληται εἰς αὐστηροτάτην νηστείαν καὶ νὰ ἔχῃ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ διηνεκῶς προσηλωμένον πρὸς τὴν θεότητα μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν θὰ ἐπέλθῃ δι' ἀποσβέσεως τῆς ἀτομικῆς συνειδήσεως ἡ μετ' αὐτῆς ἕνωσίς του.

Τὰ δικαιώματα τῶν Βραχμάνων συνίστανται εἰς τὸ νὰ εἶναι σεβαστοὶ παρὰ πάντων, νὰ δέχωνται δῶρα καὶ νὰ εἶναι ἀπαραβίαστοι, καθήκοντα δ' αὐτῶν ἡ ἐκ Βραχμάνων καταγωγή, ἡ αὐστηρὰ τήρησις τῶν θρησκευτικῶν νόμων καὶ θεσμῶν, ἡ βαθεῖα γνῶσις τῶν Βεδῶν καὶ ἡ εἰς τὸν λαὸν διδασκαλία των. Ὁ Βουδισμός, ὁ κηρύξας μετὰ ζέσεως τὴν ἰσότητα μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, κατήργησε καὶ τὴν κάστιν τῶν Βραχμάνων, ἀλλ' οὗτοι ἀντέδρασαν πρὸς αὐτὸν μετὰ τοιαύτης δεξιότητος, ὥστε βαθμηδὸν ἐμείωσαν τὸ κῦρός του καὶ κατώρθωσαν, ὥστε ὁ Βουδισμὸς νὰ ἐξαφανισθῇ ἐκ τῶν δυτικῶν Ἰνδιῶν τελείως. Ἀφ' ἑτέρου κατέβαλον πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως μεταλαμβάνωσιν τὴν πατροπαράδοτον σοφίαν αὐτῶν εἰς τὸν λαόν, οὗ προΐσταντο. Οἱ Βραχμᾶνες διετήρησαν τὴν ἐπιρροήν των καὶ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Βρεττανῶν. Ποθοῦντες διακαῶς νὰ μυηθῶσιν εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν φιλοσοφίαν τῆς Δύσεως, οἱ νεώτεροι ἐξ αὐτῶν φοιτῶσιν εἰς ἀγγλικάς, γερμανικὰς καὶ γαλλικὰς ἀνωτέρας σχολάς, λαμβάνουσι δὲ συνήθως μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐν Ἑσπερίᾳ σπουδῶν των θέσεις καθηγητῶν, εἰς ἃς διακρίνονται τόσον διὰ τὴν ἀρτίαν μόρφωσιν των ὅσον καὶ διὰ τὴν δόκιμον διδασκαλίαν των. Ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ ἐπιστητοῦ προκρίνουσι τὴν φιλοσοφίαν, ἰδίᾳ τὴν μεταφυσικὴν καὶ τὴν γνωσιολογίαν, τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἀλλὰ δὲν ὑστεροῦσι καὶ εἰς ταύτας. Βραχμᾶνές τινες διεκρίθησαν καὶ ὡς φυσικοί, χημικοί, ζῳολόγοι καὶ βοτανικοί.

Οἱ Βραχμᾶνες ἀποτελοῦσιν ἑνότητα μόνον ἐν σχέσει πρὸς τὰς λοιπὰς κάστεις, διαιρούμενοι ἱεραρχικῶς εἰς πολυαρίθμους τάξεις. Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

Βραχμανισμὸς (ὁ). Ἡ βαθμὶς τῆς ἐν τῇ Ἰνδικῇ θρησκεία ἐξελίξεως, ἡ διαδεχθεῖσα τὴν *βεδικήν*. Ἡ βαθμὶς αὕτη διακρίνεται διὰ τῆς ἐμπεδώσεως τῆς δυνάμεως τοῦ κλήρου καὶ τῆς ἐμφανίσεως ὑψίστου τινὸς θεοῦ, ἀσκοῦντος ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν λοιπῶν. Ἰδιαιτέρως ὅμως δέον νὰ τονισθῇ ὅτι τὸ οὐσιῶδες γνώρισμα, κατὰ τὸ ὁποῖον διακρίνεται ὁ Βραχμανισμὸς ἀπό τε τῆς βεδικῆς θρησκείας, τῆς ὁποίας εἶναι ἐν τούτοις συνέχισις, καὶ ἀπὸ τοῦ ἰνδουισμοῦ, ὁ ὁποῖος τὸν διεδέχθη, συνίσταται εἰς τοῦτο: ἐνῷ ἡ μὲν βεδικὴ θρησκεία διδάσκει, ὅτι τὴν ἀπολύτρωσιν ἐπιτυγχάνομεν διὰ τῶν ἔργων, ὁ δὲ ἰνδουισμὸς ἐξαρτᾷ αὐτὴν ἐκ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀφοσιώσεως, τοὐναντίον ὁ Βραχμανισμὸς δέχεται ὅτι τὸ μέσον πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἀπολυτρώσεως, τοῦ σκοποῦ τούτου πάσης θρησκείας, εἶναι ἡ γνῶσις. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι τοῦτο διδάσκει καὶ ὁ Βουδισμός, ἀλλ' οὗτος παραλαμβάνει καὶ τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὴν λυτροῦσαν θεότητα. Τέλος κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο τῆς θρησκευτικῆς ἐξελίξεως τῶν ἐν Ἰνδίαις ἀρίων οἱ *Βραχμᾶνες*, οἱ ἱερεῖς, ἀποβαίνουν ἡ προνομιοῦχος καὶ κατὰ κληρονομίαν τάξις τῶν θεολόγων καὶ τῶν σοφῶν, ἐπιβάλλουσα ἐπὶ συμπάσης ταύτης τῆς περιόδου τὴν σφραγῖδα αὐτῆς. Ἐντεῦθεν καὶ ἐκλήθη ἡ θρησκεία αὐτῆς *Βραχμανισμός*. Εἰς ἑκάστην τῶν Βεδῶν (βλ. λ.) προσετέθη βραδύτερον πλῆθος νέων βιβλίων, τῶν ὁποίων μέρος, αἱ *βραχμᾶναι*, ἀσχολοῦνται περὶ ἀπεράντους καὶ ἀκάρπους πραγματείας, θεωρίας καὶ ἑρμηνείας ἀναφερομένας εἰς τὰς θυσίας. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς αὐτὰς καταπολεμοῦσιν αἱ *Ἀραννάκας* καὶ πρὸ πάντων αἱ *Οὐπανισάδαι* τὴν μονομερῆ ἐκείνην ἀφοσίωσιν εἰς τὴν θυσίαν καὶ τὴν εἰς τὴν μοναδικὴν αὐτῆς δύναμιν πίστιν καὶ ὁδηγοῦσι τὴν εὐσέβειαν εἰς νέον στάδιον, τὸ ὁποῖον ἐθεωρήθη, οὐχὶ ἐντελῶς ἀδίκως, ὑπὸ πολλῶν ὡς τὸ ὕψιστον καὶ τὸ κάλλιστον, ὅπερ παρέσχον εἰς τὸν κόσμον αἱ Ἰνδίαι. Ἐπὶ τῆς μεταφυσικῆς καὶ τῆς σωτηριολογίας τοῦ βιβλίου τούτου στηρίζεται ἡ βραχμανικὴ θρησκεία, τῆς ὁποίας ἄλλως τε καὶ προϊὸν εἶναι. Τὸ μυθικὸν πάνθεον, ὅπερ μανθάνομεν ἐκ τῶν Βεδῶν, παραμένει καὶ ἐν τῷ Βραχμανισμῷ ἀμετάβλητον. Τόσον οἱ θεοὶ ὅσον καὶ τὰ πνεύματα καὶ οἱ διάφοροι δαίμονες τῆς δημώδους πίστεως ἐξακολουθοῦν νὰ ἐπιτελῶσιν ἐν τῇ λατρείᾳ τὰς αὐ-

Ἡ βραχμανικὴ Τριάς: Ὁ Σίβας (εἰς τὸ μέσον) ὁ Βισνοῦ (ἀριστερὰ) καὶ ὁ Βράχμας (δεξιά).
[Ἔργον τοῦ Η' αἰῶνος μ. Χ.]

τὰς ἃς καὶ πρότερον λειτουργίας καὶ ὑπηρεσίας. Κατ' οὐσίαν ὅμως πάντες οὗτοι οἱ θεοὶ ἔχουσιν ὑποβιβασθῆ, διότι καταντοῦν βαθμηδὸν ἁπλᾶ ὀνόματα, σχήματα ἄνευ αἵματος καὶ ζωῆς, ὅπως αἱ ἐν Ἅδου ψυχαὶ παρ' Ὁμήρῳ. Ὑπεράνω αὐτῶν τοποθετοῦν οἱ θεολόγοι Βραχμᾶνες θεὸν ἀνώτερον, τὸν *Πραδσαπάτι*, τὸν «*κύριον τῶν ὄντων*». Οἱ θεοὶ ἐξαρτῶνται ἀπολύτως ἐξ αὐτοῦ· προστρέχουσι πρὸς αὐτὸν ὡς τὰ τέκνα πρὸς τὸν πατέρα των ἐν πάσῃ αὐτῶν ἀνάγκῃ, κατὰ πᾶσαν ἀμφιβολίαν των καὶ πρὸς λύσιν πάσης μεταξὺ ἀλλήλων διαφορᾶς. Εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου, ὁ γεννήτωρ τῶν

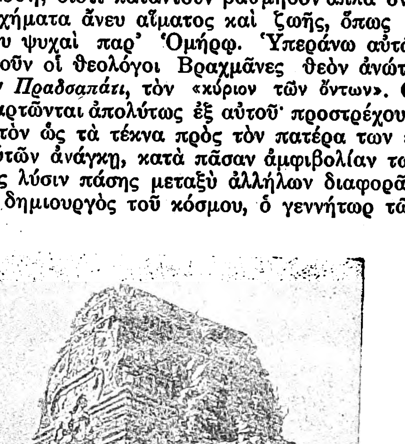

Βραχμανικὸς ναὸς τοῦ ΙΑ' αἰῶνος μ. Χ. ἐν Τέλε Μαντέρ.

θεῶν καὶ τῶν δαιμόνων, ὁ αἴτιος τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Κυρίως εἰπεῖν ὁ Πραδσαπάτι ἀποτελεῖ τὴν πρώτην βαθμίδα πρὸς τὴν μονοθεϊστικὴν θεωρίαν, ἥτις διακρίνει τὴν βραχμανικὴν περίοδον. Ἤδη οἱ ῥαψῳδοὶ τῆς «Ριγ-βέδας» ζητοῦν ἐνίοτε ὄπισθεν τῆς πολλαπλότητος τῶν θεῶν τὸ ἓν ὕψιστον ὄν, τοῦ ὁποίου ἐκεῖνοι εἶναι διάφορα ὀνόματα μόνον ἢ τρόποι ἐμφανίσεως, ὡς καὶ ὄπισθεν τοῦ κόσμου τῶν φαινομένων τὴν μόνιμον καὶ σταθερὰν ἀρχήν, ἐξ ἧς συνέστη τὸ σύμπαν.

Digitized by Google

Ἡ μονοθεϊστικὴ καὶ πανθεΐζουσα αὕτη κίνησις κορυφοῦται καὶ συντελεῖται ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τῶν *Οὐπανισαδῶν*. Ὁ πολυθεϊσμὸς τῶν Βεδῶν δὲν ἱκανοποιεῖ τοὺς θεολόγους τοῦ Βραχμανισμοῦ· διὰ τοῦτο τρέπονται πρὸς τὴν θεωρίαν καὶ τὴν μυστικοπάθειαν. Βαθμηδὸν ὅμως αἰσθάνονται, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Πραδσαπάτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραμείνῃ ὡς τὸ ἰδανικὸν τῆς περὶ θεοῦ ἐννοίας. Ἐμφανίζεται ὡς ὂν πλανώμενον, ἀνεπαρκές, διεσπασμένον, ὅπερ διὰ τοῦτο δέον νὰ ἀντικατασταθῇ ὑπὸ θεότητος τελειοτέρας. Τοιαύτη θεότης μόνον ἀφῃρημένη τις ἔννοια ἠδύνατο πλέον νὰ εἶναι, διότι μόνον αὕτη οὔτε πλανᾶται οὔτε μεταβάλλεται. Ἡ νέα αὕτη θεότης εἶναι τὸ *Βραχμάν*, ὅπερ ἀπέβη τὸ σύμβολον τοῦ ἰνδικοῦ πανθεϊσμοῦ. Ἀρχικῶς Βραχμὰν εἶναι ἡ μυστηριώδης δύναμις, τὴν ὁποίαν εὑρίσκει καὶ ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος εἰς πᾶν ἀνεξήγητον καὶ ἄηθες φαινόμενον, τὸ *Μανά*, ὡς ἡ θρησκειολογία ὀνομάζει γενικῶς τὸ πρᾶγμα.

Ἡ δύναμις αὕτη ἀποκαλύπτεται κατὰ τὴν βεδικὴν πίστιν κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν θυσίαν· ἐπειδὴ δὲ αὕτη κορυφοῦται εἰς τοὺς κατ' αὐτὴν συντελουμένους ὑπὸ τοῦ Βραχμᾶνος μαγικοὺς τύπους, κατήντησεν ἡ λέξις *Βραχμὰν* νὰ σημαίνῃ τὴν λέξιν, τὸν τύπον, ὅστις συνοδεύει τὴν θυσίαν. Εἶναι λοιπὸν ἡ ἀόρατος δύναμις τῆς λέξεως, ἡ ὁποία ἐνισχύει οὐ μόνον τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ τοὺς θεούς. Κατὰ τὴν βραχμανικὴν περίοδον ὑψοῦται εἰς ὅλως αὐθυπόστατον δύναμιν καὶ σημαίνει ἐν μὲν τῇ μεταφυσικῇ τὸ *Ἀπόλυτον*, ἐν δὲ τῇ κοσμογονίᾳ τὴν πρώτην ἀρχήν. Κυρίως ὅμως εἶναι ἀσύλληπτος καὶ ἀπροσδιόριστος ἔννοια, κατὰ τὸ ἥμισυ οὐσία καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ δύναμις, ἀκτινοβολοῦσα καὶ ἀκτινοβοληθεῖσα δημιουργικὴ δύναμις, κἄτι τὸ ὅλως πνευματικόν, ἐν τῷ ὁποίῳ πᾶσαι αἱ ἀντιθέσεις αἴρονται, πυρὴν ἀφ' οὗ ὁ κόσμος καὶ συγχρόνως αὐτος οὗτος ὁ ἐκ τοῦ πυρῆνος ἀναπτυχθεὶς κόσμος. Μετὰ τοῦ Βραχμὰν τούτου συνδέεται ἡ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐμφανιζομένη μυστικοπάθεια, τῆς ὁποίας ὅμως αἱ ἀρχαὶ συμπίπτουν πρὸς τὴν βεδικὴν περίοδον.

Πλὴν τῆς ἐννοίας ταύτης Βραχμάν, ἀναφαίνεται νῦν καὶ ἄλλη τις διδασκαλία, ἀποτελοῦσα μετ' ἐκείνης τὰς δύο ἑστίας, περὶ τὰς ὁποίας κινεῖται ὁλόκληρος ἡ βραχμανικὴ εὐσέβεια. Ἡ διδασκαλία αὕτη εἶναι ἡ περὶ *μετεμψυχώσεως* θεωρία, ἡ ὁποία τηλικαύτην ἐπέπρωτο νὰ ἀσκήσῃ ῥοπὴν ἐπὶ τοὺς ἔπειτα χρόνους. Ὁλόκληρον τὴν ἰνδικὴν θρησκείαν διέπει ἀπὸ τοῦδε ἡ περὶ μετεμψυχώσεως *πεποίθησις, καίπερ* ἡ θεωρία δὲν παρέμεινε πάντοτε ἡ αὐτή. Ὑπ' αὐτῆς ὠθούμενοι ἐζήτουν πολλοὶ Βραχμᾶνες τὴν σωτηρίαν αὐτῶν διὰ τῆς ἀσκήσεως πολὺ πρὸ τοῦ Βούδα, ἐν τῇ θεωρίᾳ, ἐν τῇ ἐρημικῇ μονώσει, ἐν τῇ νεκρώσει τῆς ἐπιθυμίας καὶ ἐν τῇ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τῆς δουλειας τῆς ἀγνοίας. Ἐπ' αὐτῆς ἐστηρίχθησαν ὅπως συγκροτήσουν τὴν ἀπολυτρωτικήν των διδασκαλίαν πάμπολοι διδάσκαλοι καὶ προφῆται, ἐν οἷς ἐξέχουσαν κατέλαβον θέσεις ὁ *Δσινά*, ὁ ἀρχηγέτης τοῦ *Ἰανισμοῦ*, καὶ πρὸ πάντων ὁ *Βούδας*. Ἡ περὶ μετεμψυχώσεως διδασκαλία εὑρίσκεται τόσον εἰς τὰς Οὐπανισάδας ὅσον καὶ εἰς τὰ ἔργα τὰ περιέχοντα τὴν λεγομένην φιλοσοφίαν τῶν *Σαμκύας*, ἅπερ εἶναι σχεδὸν σύγχρονα πρὸς ἐκείνας καὶ διακρίνονται διὰ τὴν λεπτότητα, μεθ' ἧς διατύπωσαν καὶ ἐστήριξαν τὴν περὶ μετεμψυχώσεως θεωρίαν. Ἡ ψυχὴ ἐνσαρκοῦται ἐκ νέου μετὰ θάνατον, περιβαλλομένη ἀλληλοδιαδόχως διαφόρους μορφὰς ὑπάρξεως καὶ γινομένη φυτόν, ζῷον, ἄνθρωπος, δαίμων, θεός. Ἡ μορφὴ αὕτη τῆς νέας ὑπάρξεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν ἔργων. Τοῦτο εἶναι τὸ πολυθρύλητον *Καρμάν*, ἡ σύνδεσις δηλαδὴ τῆς τέως μετὰ τῆς μελλούσης μορφῆς τῆς ὑπάρξεως ἐν τῇ ἀπεράντῳ σειρᾷ τῶν διαδοχικῶν ἀνα-γεννήσεων. Ἡ λέξις σημαίνει κυρίως «ἔργον», «πρᾶξιν», τὴν «δρᾶσιν», συγχρόνως ὅμως καὶ τὴν λεπτὴν ὕλην, τὴν ὁποίαν ἡ δρᾶσις αὕτη δημιουργεῖ ἐν τῷ σώματι. Ἡ λεπτὴ αὕτη ὕλη, ἡ ψυχή, μεταβαίνει εἰς ἄλλο σῶμα μετὰ θάνατον, περιβάλλεται νέαν ὕπαρξιν, τῆς ὁποίας ἡ μορφὴ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διὰ τῆς δράσεως ἐκείνης δημιουργηθείσης τοιαύτης ἢ τοιαύτης ἐσωτερικῆς ποιότητος κατὰ τὴν προηγουμένην ὕπαρξιν. Καρμὰν λοιπὸν καταντᾷ νὰ σημαίνῃ: τὴν πρᾶξιν μετὰ τῶν (αἰωνίων) συνεπειῶν αὐτῆς. Ἡ πρᾶξις φέρει μεθ' ἑαυτῆς τὰς συνεπείας της· ἡ ποιότης αὐτῆς καθορίζει τὸ εἶδος καὶ τὸν βαθμὸν τῆς νέας γεννήσεως. Τοιουτοτρόπως καθίσταται τὸ Καρμὰν ἐλατήριον πρὸς ἠθικὸν βίον: «Ὀφείλεις νὰ διάγῃς ἠθικῶς, ἵνα ὁ προσεχής σου βίος ἀποβῇ εὐτυχέστερος».

Ἐν τούτοις τὰ ἔργα δὲν εἶναι τὸ οὐσιῶδες· ἡ πρὸς ἀπολύτρωσιν ἀνάγκη εἶναι πολὺ βαθυτέρα. Τί ὠφελεῖ νὰ γεννηθῇ τις ἐκ νέου; Μήπως πᾶσα μορφὴ ὑπάρξεως δὲν περικλείει ἐν ἑαυτῇ τὸν πόνον καὶ τὴν δυστυχίαν; Μήπως φυτὸν καὶ θεὸς δὲν συνδέονται διὰ τοῦ κοινοῦ πόνου, ὅστις ἀποτελεῖ τὴν μοῖραν παντὸς ὅ,τι ὑπάρχει; Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη ὅπως ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τῆς ἀνα-γεννήσεως καθόλου, ἀπὸ τῆς διαδοχῆς τῶν ὑπάρξεων, οἱαιδήποτε καὶ ἂν ὦσιν αὗται, ἀπὸ τοῦ Καρμάν, ἀπὸ τῶν ἔργων καὶ τῶν καρπῶν αὐτῶν. Ὁ βίος εἶναι θλιβερὸς καὶ ἐλεεινός. Διατὶ πρέπει νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς αὐτόν; «Σῶσόν με», ἀναφωνεῖ θρηνῶν ὁ βασιλεὺς Βριχαδράθα, «αἰσθάνομαι ἐμαυτὸν ὡς βάτραχον ἐντὸς ἀνύδρου φρέατος».

Τὰ ἔργα λοιπὸν οὐδὲν ὠφελοῦν. Χρειάζεται νέον μέσον πρὸς ἐπίτευξιν τῆς πλήρους ἀπολυτρώσεως, καὶ τὸ μέσον τοῦτο εἶναι ἡ *γνῶσις*. Εἰς τὴν ἰδέαν ταύτην ὑψώθησαν οἱ Βραχμᾶνες διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ἐννοίας ἐκείνης τοῦ *Βραχμὰν* πρὸς τὴν νέαν διδασκαλίαν περὶ τοῦ *Ἀτμάν*, ὅπερ σημαίνει ψυχήν, κοσμικὴν ψυχὴν καὶ συγχρόνως τὸ Ἐγώ, ἄλλαις λέξεσι συνίσταται εἰς τὴν θεωρίαν, ὅτι ἀτομικὴ καὶ κοσμικὴ ψυχὴ ἀποτελοῦν ἑνιαῖον ὅλον, ἑνότητα μίαν καὶ ἀδιάσπαστον, στηριζομένην ἐπὶ τῆς ἀπολύτου ταυτότητος. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν Βραχμὰν καὶ Ἀτμὰν εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτό, ἢ συντομώτερον: Βραχμὰν εἶναι Ἀτμάν. Ἀπὸ τῆς προϋποθέσεως ταύτης ὁρμώμενος ὁ Βραχμανισμὸς ἐπιχειρεῖ νὰ λύσῃ ἐν ταῖς Οὐπανισάδαις τὰ τρία μεγάλα προβλήματα, τὸ *κοσμικόν*, τὸ *ψυχικὸν* καὶ τὸ τῆς *ἀπολυτρώσεως*. Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον προβάλλει τὸ ἀξίωμα, συνέπειαν τῆς ταυτίσεως ἐκείνης: Μόνον τὸ Ἀτμὰν-Βραχμὰν εἶναι πραγματικόν, ὁ κόσμος εἶναι συνεπῶς φαινόμενον, πλάνη καὶ ψευδαίσθησις. Τὸ Ἀτμὰν-Βραχμὰν εἶναι τὸ σταθερὸν καὶ ἀμετάβλητον· ἄρα ὁ κόσμος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι προϊὸν αὐτοῦ οὐδὲ νὰ μετέχῃ τῆς μόνης καὶ ἀληθοῦς πραγματικότητος. Πραγματικὸς καὶ ἀληθινὸς κόσμος εἶναι μόνον τὸ Βραχμάν. Τὸ ψυχικὸν πρόβλημα λύεται ἐπίσης διὰ τῆς ταυτίσεως κοσμικῆς ψυχῆς καὶ ἀτομικῆς ψυχῆς. Ὅπως τὸ Ἀτμὰν εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον ὡς φαινομενικὴ ποικιλία καὶ πολλότης, οὕτως εἰσέδυσε καὶ εἰς τὰ καθ' ἕκαστον ἄτομα ὡς ἀτομικὴ ψυχή. Ἡ ἀπείρως μικρὰ ψυχὴ εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν ἀπείρως μεγάλην κοσμικὴν ψυχήν. Κατ' ἀκολουθίαν σύμπαν καὶ ἄτομον εἶναι τὸ αὐτό. Εἰς τὴν γνῶσιν ταύτην, εἰς τὴν συναίσθησιν καὶ τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ πραγματικὴ φύσις τοῦ κόσμου εἶναι τὸ Βραχμὰν καὶ ὅτι ἡ ψυχή, τὸ ἀνθρώπινον Ἐγώ, εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς ἐκεῖνο, συνίσταται ἡ ἀπολύτρωσις. Ὁ διαγιγνώσκων ὅτι ὁ κόσμος εἶναι πλάνη καὶ ψευδαίσθησις, ὁ συναισθανόμενος ὅτι εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρὸς τὴν ὄπισθεν τῶν φαινομένων κρυπτομένην ἀληθῆ καὶ ἑνιαίαν καὶ ἀμετάβλητον οὐσίαν τοῦ κόσμου, ὁ δυνάμενος νὰ εἴπῃ πρὸς τὸν Λόγον τοῦ παντὸς «Σὺ εἶσαι ἐγὼ καὶ ἐγὼ εἶμαι σύ», οὗτος ἀπηλλάγη πλέον τῆς ἀναγεννήσεως καὶ κατέστη πράγματι ἓν μετὰ τοῦ Βραχμάν. Οὕτω λοιπὸν ἡ ἀπολύτρωσις συντελεῖται ὄχι πλέον διὰ τῶν ἔργων, ἀλλὰ διὰ τῆς γνώσεως, ἥτις εἶναι πάλιν ἐσώτατον γεγονὸς τῆς συνειδήσεως (βλ. λ. ἀπολύτρωσις).

Κατὰ ποῖον ὅμως τρόπον καὶ διὰ τίνων μέσων καθίσταται ἱκανὸς ὁ ἄνθρωπος νὰ ὑψωθῇ μέχρι τῆς ἀπολυτρούσης ταύτης γνώσεως; Τὰ μέσα ταῦτα εἶναι ἀφ' ἑνὸς ἡ ἄσκησις καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ *Γιογκά*, ὁ πλήρης καὶ ἀπόλυτος βυθισμὸς εἰς τὴν μεταφυσικὴν θεωρίαν, ἡ *μυστικοπάθεια*.

«Ἀδύνατος εἶναι μὲ διδασκαλίας τοῦ Ἀτμὰν ἡ σύλληψις,
Δὲν ὠφελεῖ οὔτε τὸ λογικὸν οὔτε ἡ πολυμάθεια.
Ὅποιον ἐκλέγει, αὐτὸς εἶναι νὰ τὸ νοήσῃ ἱκανός,
Τὸ σῶμα ἑνὸς τέτοιου κάμνει οἰκητήριον».

Διὰ τῶν λόγων τούτων τῶν Οὐπανισαδῶν ἐκφράζεται ἡ βαθεῖα ἀλήθεια, ὅτι ἡ θρησκευτικὴ ἐμπειρία δὲν δημιουργεῖται διὰ γνώσεων, ἀλλ' εἶναί τι ἐντελῶς ἀτομικόν, εἶδος θείας χάριτος, δῶρον ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς ἀτομικότητος ἑκάστου. Αἱ γνώσεις, ἡ λατρεία, ἡ ἄσκησις προπαρασκευάζουν τὴν θείαν ταύτην χάριν· ἀλλ' ὅ,τι τὴν δημιουργεῖ εἶναι ἡ μυστικοπαθὴς θεωρία, ἡ ἐνόρασις, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν εὐτυχίαν τῶν ἐκλεκτῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Α') *Μεταφράσεις*. *Eggeling*, The Satapatha-Brahmana.—*Böhtlinger* Chandoqya καὶ Borhad-Aranyana-Upanishaden.—*Müller*, The Upanishads.— *Deussen*, Sechzig Upanishads des Veda.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Die Sutra des Vedanta.—*Thiebaud*, The Vedanda-Sutras.—*Γαλανοῦ*, Ἰνδικὴ βιβλιοθήκη. Β') *Μονογραφίαι*. Πβλ. βιβλιογραφίαν ἄρθρου Βουδισμός.—*Dahlmann*, Die Samkhya-Philosophie, 1902.—*Wallever*, Der ältere Vedanta, 1910.—*Dahlmann*, Der Idealismus der indischen Religionsphilosophie, 1901.

Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

Βραχμανμπαρία (Brahmanbaria) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἰνδιῶν, ἐν Βεγγάλῃ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τίτας, παραποτάμου τοῦ Μέγκνα, πρὸς τὰ ΒΑ τῆς Καλκούττας. Κάτ. 19.000. Διεξάγει σημαντικὸν ἐμπόριον ὀρύζης. —Μ.

Βραχμαποῦτρα (Brahmaputra) *[Γεωγρ.]*. Μέγας ποταμὸς τοῦ Θιβὲτ καὶ τῶν Ἰνδιῶν. Πηγάζει ἐκ τῶν βορειοδυτικῶν κλιτύων τῶν Ἱμαλαΐων ὀρέων ὑπὸ τὸ ὄνομα *Τσάγγ-Πό*, ῥέει εἶτα πρὸς ἀνατολάς, παραλλήλως τῶν Ἱμαλαΐων, τὰ ὁποῖα παρακάμπτει πρὸς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον αὐτῶν καὶ στρέφεται κατόπιν πρὸς νότον, λαμβάνων τὸ ὄνομα *Ντιχόγγ*. Μετὰ τὴν ὑπερπήδησιν τῶν Ἱμαλαΐων, στρέφεται πρὸς δυσμάς, εἰσερχόμενος εἰς τὸ Ἀσσὰμ καὶ τὰς Ἰνδίας καὶ κατόπιν κάμπτεται πρὸς νότον. Παρὰ τὴν πόλιν Γκοαλάντα ἑνοῦται πρὸς τὰ ὕδατα τοῦ Γάγγου ποταμοῦ καὶ χύνεται μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν κόλπον τῆς Βεγγάλης. Ἔχει μῆκος 2900 χιλιομέτρων, ὁ δὲ ῥοῦς αὐτοῦ εἶναι ὁρμητικώτατος. Μέχρι τῆς πόλεως Ντιμπρουγκάρ, πρὸς τὰ ΒΑ τοῦ Ἀσσάμ, εἶναι πλωτὸς καὶ προσιτὸς εἰς τὰ ἀτμόπλοια, εἰς ἀπόστασιν 1300 χιλμ. ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Ἡ πεδιὰς τοῦ Ἀσσὰμ καὶ τῆς ἀνατολικῆς Βεγγάλης, τὴν ὁποίαν διαρρέει, εἶναι εὐφορωτάτη, καθισταμένη ἔτι εὐφορωτέρα ἀπὸ τὰς συχνὰς πλημμύρας τοῦ ποταμοῦ τούτου. Μ. Δ. Β.

βραχνάδα (ἡ)· δημοτ. καὶ σπανιώτ. *βράχνα*· τὸ οὐσιαστικὸν τοῦ *βραχνός*, βραγχίασις.

Βραχνέϊκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Πατρέων* τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐοήλιδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1687. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Δρεστινὰ* (κάτ. 91), *Μονρέϊκα* (κάτ. 81) καὶ *Μονοδένδρι* (κάτ. 386). Ἡ περιφέρεια παράγει σταφίδα, ἔλαιον καὶ οἶνον. Τὰ Βραχνέϊκα μετὰ τῶν Πατρῶν συνδέονται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 10) καὶ σιδηροδρομικῶς. Δ. Ε. Μ.

βραχνιάζω· δημοτ., γίνομαι βραχνός, ἐκβάλλω φωνὴν βραχνήν, *βραγχιῶ*: «βράχνιασα ἀπὸ τὶς φωνές».

βράχνιασμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *βραχνιάζω*, βραγχίασις.

Βραχνογιάννης, *Ἀλέξανδρος*. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Προμυρίου τοῦ Βόλου, δράσας κατὰ τὴν θεσσαλικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ φονευθεὶς ἐκ δόλου. Ὁ ἀδελφός του *Ἰωάννης* ἦτο μπουλουξῆς καὶ πολεμῶν ἐφονεύθη εἰς τὰς θεσσαλικὰς μάχας. Τρίτος ἀδελφὸς ὁ *Στάθης*, εὑρεθεὶς τῷ 1824 εἰς Ψαρὰ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κώτα ἔπεσεν ἐκεῖ μαχόμενος. Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου *Δῆμος* ἐξηκολούθησε τὸ πατρικὸν παράδειγμα μετασχὼν πλείστων μαχῶν (Ἀρχ. Ἀγων. φάκ. 2534). Τ. Χ. Κ.

βραχνός, *—ή, —όν*· ὁ βραγχιῶν, ὁ ἔχων φωνὴν βραχνήν.—Ἐπίρρ. ***βραχνά***.

Βραχνοῦ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Ἄνδρου* τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, κείμενον ἄνωθεν τῆς κοιλάδος τῶν Λιβαδίων. Κάτ. (1928) 146

Βραχοβούνι *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία χωρίου τῆς Κεφαλληνίας (Vraghovuni) ἐν ἀπογραφικῷ δημοσιεύματι τοῦ 1583, μὴ ὑφισταμένη σήμερον. Ἄδηλον τίνα συνοικισμὸν ἀφεώρα. Δ. Ε. Μ.

βραχονησὶς (ἡ), *—ίδος [Ἀκτογρ.]*. Μικρῶν διαστάσεων νῆσος βραχώδης, ξηρὰ πέτρα πάντῃ ἄφυτος ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ὑπὸ τῆς θαλάσσης δερομένη πανταχόθεν ὡς σκόπελος. Ἀπότοκος δὲ εἴτε πλουτωνείου ἐπεξεργασίας, εἴτε ἐπεξεργασίας τῆς θαλάσσης ἐπὶ διαμορφώσεως τῶν ἀκτῶν, διαβιβρωσκούσης τὸ ἔνδον τοῦ αἰγιαλοῦ αὐτῆς τμῆμα, ὁπότε ἀπομένει ὁ οὑτωσὶ ἀποχωρισθεὶς βράχος ὡς νησίς, χωριζομένη ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, ἧς ποτε ἀπετέλει μέρος, δι' αὔλακος ἢ καὶ πόρου θαλάσσης. Αἱ τοῦ δευτέρου τούτου τύπου βραχονησῖδες, ὀνομάζονται παρὰ μὲν τῆς ἀρχαίοις «ἀποσπάσματα», παρὰ δὲ τοῖς συγχρόνοις ναυτικοῖς «ἀπόνησα». Κλασσικὰ παραδείγματα τοιούτων βραχονησίδων, ἐγγὺς τοῦ Πειραιῶς, εἶναι τοῦ μὲν πρώτου τύπου ἡ μεταξὺ Πόρου καὶ Αἰγίνης *Πετροκάραβο*, τοῦ δὲ δευτέρου ἡ ἐγγὺς τῆς ΒΑ τῆς Αἰγίνης ἐσχατιᾶς *Τοῦρλος*. Ἡ μᾶλλον ὑπεραπόκεντρος, ἕως τοῦδε γνωστή, ἡφαιστειογενὴς βραχονησίς, εὑρίσκεται μονήρης ἐν τῷ νοτίῳ Εἰρηνικῷ ὠκεανῷ εἰς πλάτ. 37°00′ Ν καὶ μῆκ. 151° 13′ Δυτ., ἧς τὴν ὕπαρξιν πρῶτος ἀντελήφθη καὶ ἀνέφερεν (1843) ὁ κυβερνήτης Tabor τοῦ τριιστίου (δρόμωνος) «Maria Theresa», δι' ὃ ἡ βραχονησὶς εἶναι γνωστὴ ὡς *Ταμπὸρ* παρὰ Γάλλοις καὶ ὡς *Μαρία Τερέζα* παρ' Ἄγγλοις. Ἐκ τῶν ἡφαιστειογενοῦς καταγωγῆς ἑλληνικῶν βραχονησίδων, ἡ μᾶλλον ἀπόκεντρος εἶναι οἱ *Καλόγηροι* τοῦ Αἰγαίου, ἀπέχουσα 23 μίλ. ΒΔ τῆς Ἄνδρου καὶ 28 μίλ. ΝΔ τῶν Ψαρῶν. Σ. Ε. Λ.

Βραχοπλαγιὰ (ἡ) *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἀνασελίτσης τοῦ νομοῦ Κοζάνης ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 338. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Λιμπόχοβον*. Κεῖται παρὰ τὸν ποταμὸν *Πραμόριτσα*, ΝΑ τῆς Λεύκης (Ζουπανίου). Δ. Ε. Μ.

Βραχοπόδιον (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀν. Θράκης τὸ τουρκικὸν χωρίον *Καγιαπᾶ* τῆς ὑποδιοικήσεως Δρογγυλίου (Λαλᾶ-πασᾶ). Τῷ 1920 ἠρίθμει [illegible] κατοίκους. Α. Θ. [illegible]

βράχος (ὁ)· πληθ. οἱ *βράχοι* καὶ τὰ *βράχια*· στρῶμα γῆς σκληρὸν καὶ συνεστὼς κατάλληλον πρὸς θεμελίωσιν· || ὄγκος πετρώδης, στερεὸς καὶ ἀπόκρημνος: «ὁ βράχος τῆς Ἀκροπόλεως,—τοῦ Λυκαβηττοῦ», «ἐκρημνίσθη ἀπὸ ἕνα βράχο», ἀρχ. πέτρα || λίθος χειροπληθής: «τοῦ 'ρίξε ἕνα βράχο καὶ τοῦ 'σπασε τὸ κεφάλι».

—['Ακτογρ.] Γενικῶς *βράχος* σημαίνει, ὅ,τι καὶ εἰς τὴν συνήθη γλῶσσαν. Ἐ[ι]δικῶς λείψανα ἐκ διαβρώσεως ἀπορρώγων ἀκτῶν ὑπὸ τῆς ἐπιφορᾶς τῶν τρικυμιῶν, περίεργα σχήματα λαμβάνοντα ὡς δή: *βράχου βελονωτοῦ*, εἰς αἰχμηρὰν κορυφὴν ἀπολήγοντος, ἢ *ἀναπόδου*, ἔχοντος τὴν βάσιν στενὴν καὶ τὴν κορυφὴν εὐρεῖαν, ἢ *διαμπεροῦς*, ἐν ᾧ αἱ [illegible]

Digitized by Google

βρώσεις ἐσχημάτισαν διάτρησιν ἐν εἴδει ἀψῖδος ἢ πύλης. Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶδος δίδουσιν οἱ παράκτιοί μας πληθυσμοὶ τὴν ὀνομασ αν *Τρυπητή*, ἐξυπακουομένης τῆς λέξεως «*Πέτρα*», τῆς ὀνομασίας ταύτης μεταπεσούσης καὶ εἰς τοπωνυμίαν εἰς πολλὰ μέρη τῆς παραλίου Ἑλλάδος ἀπαντῶσαν. Σ. Ε. Λ.

—*[Ἀποκρυφ.]* Ἡ σταθερότης τοῦ *βράχου* παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς ἀρχαίους σοφοὺς ὅπως πλάσωσι μύθους καὶ μεταμορφώσεις διαφόρων προσώπων, οἷον τοῦ Ἄτλαντος, τοῦ Πολυδεύκους, τοῦ Σερίφου καὶ πάντων τῶν ἀπολιθωθέντων ἐκ τῆς θέας τῆς κεφαλῆς τῆς Μεδούσης. Εἰς τοῦτο προέβησαν ἵνα δείξωσι τὴν σταθερότητα τοῦ ὑλικοῦ των. Ὡσαύτως *βράχον* ὠνόμασαν τὴν χοάνην, δηλαδὴ τὸ ἀγγεῖον, ἐν ᾧ τὰ μέταλλα συγχωνευόμενα σχηματίζονται πρὸς ἔνδειξιν τῶν ἐν τοῖς στρώμασι τῶν βράχων ὑπαρχόντων κοινῶν μετάλλων. Δ Π. Κ.

Βράχος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας *Καστορίας* τοῦ νομοῦ Φλωρίνης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 231. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σκούμτσικον*. Δ. Ε. Μ.

— **Βράχος** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Κάτω Μελπείας* (τέως *Κάτω Γαράντζης*) τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτοικοι (1928) 158.

—**Βράχος** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Χειμαδιοῦ* (τέως *Τοπόλας*) τῆς ἐπαρχίας Πρεβέζης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 122. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σκέμπον*. Δ. Ε. Μ.

— **Βράχος, *Ἄσπρος*—** *[Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ἄσπρος *Βράχος*.

— **Βράχος τοῦ *Εὐλογημένου*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τοῦ Ἄθωνος (βλ. λ. τ. Β' σ. 329 γ').

— **Βράχου *μονή***. Μονὴ ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἀπέχουσα 20' ἐκ τῆς κωμοπόλεως Νεμέας (πρότ. *Ἁγ. Γεωργίου*), εἰς τὸ νότιον κράσπεδον τῆς πεδιάδος. Τῷ 1897 εἶχεν 22 μοναχούς, σήμερον δὲ 5. Κατὰ τὸν Δ. Βαρδουνιώτην ἡ μονὴ ἐκτίσθη τῷ 1633, κατὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770, ἐπὶ Ὀρλώφ, ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν καὶ ἀπωλέσθησαν τὰ ἀρχεῖά της. Τῷ 1819 ὁ ἡγούμενος αὐτῆς Δανιὴλ Ἀσημακόπουλος ἐμυήθη τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ ἵδρυσε κατὰ τὸν Ἀγῶνα ἐν τῇ μονῇ νοσοκομεῖον· οὕτως ἔγινεν αὕτη τὸ καταφύγιον τῶν τραυματιῶν τοῦ πολέμου, ἰδίως κατὰ τὰς πρὸς τὸν Δράμαλην μάχας. Ι. Σ. Σ.

Βράχος, *Μιχαήλ*. Διάσημος ἐκ Σφακίων Κρήτης ἁρματολός, πρὸ τοῦ 1760 ἀκμάσας. Εἶχε καταστῆ φόβητρον τῶν γενιτσάρων καὶ ἐσπέχιδων διὰ τῶν αἰφνιδίων ἐφόδων του πανταχοῦ ὅπου εὑρίσκοντο. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τουρκικὴ ἐξουσία ἠδυνάτει νὰ τὸν ἐξοντώσῃ μόνη, κατέφυγεν εἰς τὴν προδοσίαν καὶ διὰ τῶν προδοτῶν Δράκου καὶ Τσακίρη συνέλαβε καὶ ἐθανάτωσεν αὐτόν. Ε. Γ.

Βραχότοπος *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Σιδηρονέρου* (τέως *Ὀσενίτσης*) τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κάλτσοβα*. Δ. Ε. Μ.

Βραχούσας, *Δημήτριος*. Ναυτικὸς ἐκ Ψαρῶν πεσὼν ἡρωϊκῶς κατὰ τὴν καταστροφὴν αὐτῶν τῷ 1824. Ὡσαύτως ἔπεσεν ἐκεῖ, ὡς ἱστορεῖ ὁ Νικόδημος, καὶ ὁ *Κ. Ν. Βραχούσης*. Τ. Χ. Κ.

Βραχοχώρι *[Γεωγρ.]* Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ποταμῶν* (τέως *Μποροβου*) τῆς ἐπαρχίας Κάτω Νευροκοπίου (τέως *Ζυρνόβου*) τοῦ νομοῦ Δράμας. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπουραντζίκ*. Δ. Ε. Μ.

βραχυ—· ὡς πρῶτον συνθετικὸν σημαίνει τὴν βραχύτητα ἢ τὴν ὀλιγότητα: *βραχύβιος* κοιν. *λιγοζώητος*· *βραχυδάκτυλος*, ὁ ἔχων τοὺς δακτύλους βραχεῖς, κοντούς· *βραχυλόγος* κοιν. *ὀλιγόλογος*, *βραχύκορμος*, ὁ ἔχων βραχὺν κορμόν· *βραχυσκελής*, ὁ ἔχων βραχέα τὰ σκέλη· *βραχύστομος*, ὁ ἔχων βραχύ, μικρὸν στόμα ἢ στόμιον κτλ.

βραχυάκανθα (ἡ) (Brachyacantha) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 25 εἴδη, ἰθαγενῆ τῶν βορείων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βραχυάκανθα ἡ ὀδοντόπους* (Brachyacantha dentipes) ἀπαντῶσα εἰς τὸ Τεξάς. Δ. Ν. Π.

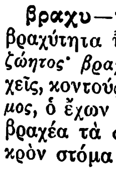

Βραχυάκανθα ἡ ὀδοντόπους.

βραχυανθεῖς (αἱ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται αἱ ταξιανθίαι αἵτινες ἀποτελοῦνται ἐκ βραχέων ἀνθέων. Δ. Ν. Π.

βραχυαύλαξ (ὁ) (Brachyaulax) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑτεροπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκυτελλιριδῶν*. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας. Δ. Ν. Π.

βραχύβιος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ζῶν ἢ ζήσας βραχὺν βίον, ὀλιγόζωος, κοιν. *λιγοζωϊσμένος*.

βραχύγαλβος (ὁ) (Brachygalbus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *δρυκολαπτιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει 5—6 εἴδη, ὧν γνωστότερον εἶναι *βραχύγαλβος ὁ μελανόστερνος* (Brachygalbus melanosternus), ἰθαγενὴς τῆς Βραζιλίας, ὅστις φέρει τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Ἀνάστημα μέτριον, ῥύγχος ἐπίμηκες καὶ αἰχμηρὸν κατὰ τὸ ἄκρον του, κεφαλὴν μᾶλλον μικράν, πτέρυγας ἀπεστρογγυλωμένας, οὐρὰν ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένην καὶ ἐλαφρῶς διχαλωτήν, πόδας λεπτοὺς καὶ μᾶλλον ἐπιμήκεις, δακτύλους μεγάλους μετὰ ἰσχυρῶν καμπτῶν ὀνύχων, χρῶμα φαιοϋπομέλαν κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ τὴν οὐράν, λευκὸν περιλαίμιον, μελανὸν στῆθος καὶ φαιομελανὴν κοιλίαν. Δ. Ν. Π.

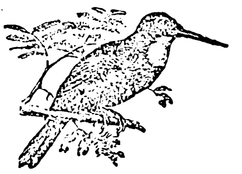

Βραχύγαλβος ὁ μελανόστερνος.

βραχυγαστὴρ (ὁ) (Brachygaster) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐβανιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα χαρακτηρίζονται κυρίως ἐκ τῶν πτερύγων των, αἵτινες ἀμοιροῦσι νευρώσεων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βραχυγαστὴρ ὁ μικρὸς* (Brachygaster minutus), ὅστις ἔχει μῆκος 4 περίπου χιλιοστομέτρων, χρῶμα μελανὸν καὶ κεφαλὴν καὶ προθώρακα κεκαλυμμένα ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν. Ἀπαντᾷ ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ. Δ. Ν Π.

βραχύγλωσσον (τὸ) (Brachyglossum) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀχεροντιδῶν*, περιλαμβάνον σφῆκας ἰθαγενεῖς τῆς Αὐστραλίας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βραχύγλωσσον τὸ εὐρωπαϊκὸν* (Brachyglossum europeum), ὅπερ διακρίνεται ἐκ τοῦ ἐπιμήκους, ῳοειδοῦς σώματός του, μὲ καταφανεῖς ἀρθρώσεις, τῶν μεγάλων, καὶ κατὰ τὸ ἀνώτερον τμῆμα τῆς κεφαλῆς ἐκφυομένων κεραιῶν, καὶ τῶν λίαν ἀνεπτυγμένων προσθίων πτερύγων του. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ σώματός του εἶναι ὑπόλευκος, αἱ πτέρυγές του ὑπόφαιοι καὶ τὸ πρῶτον αὐτῶν ζεῦγος φέρει κατὰ τὸ πρόσθιον μέσον τμῆμα μελανὴν τριγωνικὴν κηλῖδα καὶ ἀνὰ δύο λευκὰ στίγματα. Δ. Ν. Π.

Βραχύγλωσσον τὸ εὐρωπαϊκόν.

βραχυγλωττὶς (ἡ) (Brachyglottis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον γνωστὸν εἶδος, ὅπερ εἶναι δένδρον μετρίου ἀναστήματος μὲ φύλλα ἀντίθετα καὶ μεγάλα ἄνθη, ἰθαγενὲς τῆς Νέας Ζηλανδίας. Δ.Ν.Π.

βραχυγναθία (ἡ) (Brachygnathie) *[Ἰατρ.]*. Διαμαρτία περὶ τὴν διάπλασιν χαρακτηριζομένη ἐκ τοῦ βραχέος σχηματισμοῦ τῆς κάτω ἰδίως γνάθου· αὕτη ἀνάγεται εἰς τὴν τερατογονίαν καὶ συνταυτίζεται μετὰ τοῦ εἴδους τῆς βραχυκεφαλίας, ἀνήκει δὲ εἰς τὴν συνομοταξίαν τῶν ψευδεγκεφαλιῶν τῶν ἐξαρτωμένων ἐκ τῆς γενικῆς τῶν τερατομορφιῶν τάξεως τῶν αὐτοσίτων τεράτων· ἀπαντᾷ ὅμως ἐνίοτε καὶ παρά τισι καθυστερημένοις τὴν διανοητικὴν διάπλασιν, ὡς καὶ παρὰ τοῖς νανομόρφου διαπλάσεως ἀτόμοις. Μ. Ν. Κ.

βραχυγναθισμὸς (ὁ) *[Ἱππολ.]*. Καλεῖται ἡ ἐλαττωματικὴ διάπλασις τῆς κάτω σιαγόνος τοῦ ἵππου. Κύριον χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ ὑπέρμετρος πρὸς τὰ πρόσω ἐπιμήκυνσις, ἥτις ὡς ἀποτέλεσμα ἔχει τὴν μὴ ἐπαφὴν τῶν κοπτήρων ὀδόντων τῶν δύο σιαγόνων. Οἱ βραχύγναθοι ἵπποι αἰσθάνονται μεγάλην δυσκολίαν εἰς τὴν μάσησιν τῶν τροφῶν, δὲν εἶναι δὲ δυνατὴ καὶ ἡ εὕρεσις τῆς ἡλικίας των ἐκ τῆς παρατηρήσεως τῶν ὀδόντων. Δ. Ν. Π.

βραχύγναθος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ἐπὶ τῶν ζῴων· ὁ ἔχων βραχεῖαν τὴν κάτω σιαγόνα.

—**βραχύγναθα** (τὰ) (Brachygnatha) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἔντομα μετρίου μεγέθους, κομψότατα καὶ διακρινόμενα ἐκ τοῦ λαμπροῦ μετὰ μεταλλικῶν ἀποχρώσεων χρωματισμοῦ των. Γνωστὰ περὶ τὰ 15 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς τῆς Ἀμερικῆς χώρας. Κοινότερον εἶναι *βραχύγναθον τὸ πολύχρωμον* (Brachygnathum multicolore), ἰθαγενὲς τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

βραχυγραφία (ἡ)· ἡ ἐπιβράχυνσις συλλαβῆς τινος διὰ παραλείψεως ἑνὸς ἢ περισσοτέρων γραμμάτων· διαστέλλεται τῆς *ἐπιτμήσεως*, ἥτις σημαίνει παράλειψιν τῆς καταλήξεως λέξεώς τινος.

—*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. ταχυγραφία.

βραχυγραφικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν βραχυγραφίαν: «βραχυγραφικὰ σημεῖα».—Ἐπίρρ. *βραχυγραφικῶς*.

βραχυγράφος (ὁ)· ὁ γράφων τὰς λέξεις βραχυγραφικῶς, στενογράφος.

βραχυδακτυλία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Συγγενὴς παραμόρφωσις τῶν δακτύλων, οἵτινες δὲν ἔχουσι τὸ φυσιολογικὸν αὐτῶν μῆκος. Ἔχει δ' ὡς αἴτιον ἡ κατάστασις αὕτη εἴτε τὴν περὶ τὴν ἀνάπτυξιν ἐπίσχεσιν, εἴτε τὸν συγγενῆ ἀκρωτηριασμόν· ἀνάγεται δὲ εἰς τὴν τερατογονίαν. Μ. Ν. Κ.

βραχυδεῖρος (ὁ) (Brachydirus v. Koenen) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κοκκοστεϊδῶν ἀρθροδείρων* ἰχθύων. Ἡ κεφαλικὴ ἀσπὶς ἔφερε πλευρικῶς καὶ ὑποκάτω λεπτὴν ἄκανθαν. Λείψανα ἀπολιθωμένα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας δεβονίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Nassau. Γ. Κ. Γ.

βραχυδερίδαι (οἱ) (Brachyderidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυγχοφόρων*. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον ὁ βραχύδερος (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

βραχύδερον (τὸ) (Brachyderum) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα εἶναι διαδεδομένα εἰς πᾶσαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν χώρας. Χαρακτηρίζονται κυρίως ἐκ τοῦ ἐπιμήκους καὶ ἀνεπτυγμένου σώματός των, τοῦ εὑρέος ὅσον καὶ ἡ κεφαλὴ ῥύγχους των καὶ τῶν συγκεκολλημένων μὲ τὸ σῶμα ἐλύτρων των. Αἱ κεραῖαί των εἶναι ἐπιμήκεις καὶ εὔθραυστοι καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων, ὧν αἱ δύο πρῶται εἶναι ἐπιμήκεις, ἡ δὲ τελευταία βραχεῖα καὶ ὀγκώδης. Οἱ ὀπίσθιοι πόδες εἶναι λίαν πεπλατυσμένοι κατὰ τὸ ἄκρον των καὶ ἔχουσι χρῶμα μελανόν. Ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν ἐπὶ τῶν φύλλων τῶν δρυῶν καὶ τῶν πευκῶν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βραχύδερον τὸ λουσιτανικὸν* (Brachyderum lusitanicus), ὅπερ ἔχει μῆκος 10—12 χιλιοστομέτρων, χρῶμα φαιὸν πρὸς τὸ μελανοϋπόφαιον, τὸ δὲ σῶμά του καλύπτεται ὑπὸ στιλπνῆς κόνεως. Δ. Ν. Π.

βραχύδερος (ὁ) (Brachyderus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βραχυδεριδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα διακρίνονται ἐκ τοῦ μικροῦ μεγέθους των καὶ τοῦ μελανοῦ χρώματός των. Τὸ γένος περιλαμβάνει πολλὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον εἶναι *βραχύδερος ὁ καλιφόρνιος* (Brachyderus californiensis), ἀπαντῶν εἰς τὴν Καλιφορνίαν κυρίως καὶ τὸ Μεξικόν. Δ. Ν. Π.

βραχυδιαστηματοθήριον (τὸ) (Brachydiastematherium Boeckh καὶ Maty) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *τιτανοθηριειδῶν περιττοδακτύλων* θηλαστικῶν. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης ἠωκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Siebenbürgen. Γ. Κ. Γ.

βραχύδωμα (τὸ) (Brachydoma) *[Ὀρυκτολ.]*. Οὕτω καλεῖται τὸ κρυσταλλικὸν σχῆμα, τὸ ὁποῖον ἀποτελοῦν τέσσαρες πρισματικαὶ ἕδραι τῶν κρυστάλλων τοῦ ῥομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος, διήκουσαι παραλλήλως πρὸς τὸν *βραχυάξονα*. Ὀνομάζεται καὶ *βραχυοροφωμα*. Γ. Κ. Γ.

βραχυέλυτρα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Οὕτω καλοῦνται τὰ ἔντομα, τῶν ὁποίων τὰ ἔλυτρα εἶναι βραχέα. Δ.Ν.Π.

βραχυθήκιον (τὸ) (Brachythecium) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑπνιδῶν*, περιλαμβάνον μύκητας φυομένους ἐπὶ τῶν κορμῶν τῶν δένδρων, τῶν μασχαλῶν τῶν κλάδων καὶ ἐπὶ τῶν πετρῶν. Δ. Ν. Π.

βραχυθήριον (τὸ) (Brachytherium Ameghino) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *προτεροθηριειδῶν λιτοπτέρνων ὀνυχωτῶν* θηλαστικῶν. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Ἀργεντινήν. Γ. Κ. Γ.

βραχυΐχθὺς (ὁ) (Brachyichthys Winkler) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἰχθύων, συνώνυμον τοῦ φολιδοφόρου (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βραχύκαννον (τὸ) *[Στρατ.]*. Τὸ ὅπλον τὸ ἔχον κάννην βραχυτέραν τῆς συνήθους, δηλαδὴ τῆς τοῦ τυφεκίου πεζικοῦ, χρησιμεῦον δὲ διὰ τὴν ὅπλισιν τῶν πυροβολητῶν, τῶν πολυβολητῶν, τῶν νοσοκόμων κτλ. (βλ. λ. ὅπλον). Ν. Θ. Κ.

βραχύκαρπον (τὸ) (Brachycarpum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓν μόνον εἶδος θαμνῶδες, ἰθα-

Digitized by Google

γενὲς τῶν περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χωρῶν. Δ. Ν. Π.

βραχύκαρπος (ὁ) (Brachycarpus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φοινικοειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑλασπιδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια φυόμενα εἰς τὰς περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος ἐκτάσεις. Δ. Ν. Π.

βραχυκατάληκτος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ καταλήγων εἰς βραχεῖαν συλλαβήν: «βραχυκατάληκτος λέξις,—στίχος»,«βραχυκατάληκτον μέτρον».—Ῥῆμα *βραχυκαταληκτῶ (—έω)* καὶ ἀφῃρημ. *βραχυκαταληξία*.

— **βραχυκατάληκτα** *μέτρα [Μετρ.]*. Ἐν τῇ παλαιᾷ μετρικῇ καλοῦνται οὕτω τὰ μέτρα ἐκεῖνα, ἅτινα, κατὰ *διποδίαν* μετρούμενα, εἶναι μεμειωμένα κατὰ ἕνα ὅλον πόδα ἐν τῇ τελευταίᾳ βάσει, ὥστε ἀντὶ διποδίας ὑπάρχει κατὰ τὸ τέλος τοῦ στίχου ἢ κώλου *μονοποδία*. Ἐκ τῶν ἰαμβικῶν μέτρων βραχυκατάληκτα εὑρηνται: 1) τὸ *δίμετρον* ἰαμβικὸν βραχυκατάληκτον, τὸ καλούμενον *εὐριπίδειον*, οἷον τὸ παρ' Αἰσχύλῳ (ἐν «Ἀγαμέμνονι» 798),

ἐπεὶ δὲ καὶ πικροῦ

◡—′ | ◡—′ | ◡—′ | ⌞Λ

ἔνθα λείπει ὁ τέταρτος πούς ἴαμβος, δηλούμενος διὰ τοῦ γράμματος Λ, ἀρκτικοῦ τῆς λέξεως *λεῖμμα*, δηλούσης τὸν κενὸν χρόνον, μετὰ τοῦ σημείου ⌞ ὑπεράνω αὐτοῦ, ὅπερ δηλοῖ τὸ μέγεθος τοῦ ποδός. 2) Τὸ *τρίμετρον* ἰαμβικὸν βραχυκατάληκτον, τὸ καλούμενον *Ἀλκμανικόν*, οἷον τὸ παρ' Αἰσχύλῳ

ἄτλητα τλᾶσα· πολλὸ δ' ἔστενον

◡—′ | ◡—′ | ◡—′ | ◡—′ | ◡◡′ | ⌞Λ

ἔνθα πάλιν λείπει ὁ ἕκτος πούς ἴαμβος.

Ἐκ δὲ τῶν τροχαϊκῶν μέτρων ἔχομεν τὸ δίμετρον τροχαϊκὸν βραχυκατάληκτον, τὸ καλούμενον *ἰθυφαλλικὸν* (*Καλλιμ.* ἀποσπ. 117), τὸ τρίμετρον (*Εὐριπ.* Φοιν. 978) καὶ τὸ τετράμετρον (*Ἀριστοφ.* Λυσιστρ. 692). Ἐκ τῶν δακτυλικῶν μέτρων ἔχομεν τὸ τρίμετρον δακτυλικὸν βραχυκατάληκτον, τὸ ἄλλως *στησιχόρειον* ἢ *σιμμίειον* καλούμενον (*Αἰσχύλου* Χοηφ. 592):

πτηνά τε καὶ πεδοβάμονα κἀνεμοέντων

—′◡◡ | —′◡◡ | —′◡◡ | —′◡◡ | —′— | ⌞⌟Λ

ἔνθα λείπει ὁ ἕκτος πούς δάκτυλος, δηλούμενος διὰ τοῦ Λ μετὰ τοῦ σημείου ⌞⌟, δηλοῦντος τὸ τετράσημον μέγεθος τοῦ ποδὸς αὐτοῦ, καὶ τὸ τετράμετρον (*Αἰσχύλου* Περσ. 867). Τέλος ἐκ τῶν ἀναπαιστικῶν μέτρων βραχυκατάληκτα εἶναι τὸ δίμετρον, τὸ καλούμενον *ἀριστοφάνειον* (*Ἀριστοφ.* Λυσιστρ. 459) καὶ τὸ τρίμετρον, τὸ καλούμενον *πινδαρικὸν* (*Ἀριστοφ.* Ἀχαρν. 285). Τοιαύτην βραχυκαταληξίαν εὑρίσκομεν καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐκκλησιαστικῇ ποιήσει, οἷον ἐν τῷ προοιμίῳ τοῦ καλουμένου *Ἀκαθίστου Ὕμνου*, οὗτινος οἱ δύο πρῶτοι στίχοι:

Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια
ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια

◡—′|◡—′|◡—′|◡—′|◡—′|◡—′|◡—′|⌞Λ

δύνανται νὰ μετρηθῶσιν ὡς ἰαμβικὰ τετράμετρα βραχυκατάληκτα κατὰ τὴν τονικὴν βεβαίως ρυθμοποιίαν. Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

βραχύκεντρον (τό) (Brachycentrum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μελανοστομιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

βραχυκεράτωψ (ὁ) (Brachyceratops Gilmore) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑπεροικογένειαν τῶν *κερατοψιδῶν ὀρθοπόδων, ὀρνιθισχίων δεινοσαυρίων* ἑρπετῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον μικρὸν μῆκος, περίπου 1,60 μ., μακρὰν οὐράν, ἔφερον δὲ ἐπὶ τῶν σιαγόνων ὀδόντας μὲ μίαν ῥίζαν, καὶ ἐπὶ τοῦ κρανίου βραχὺ κέρας. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτάτης κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν (Belly River). Γ. Κ. Γ.

βραχύκερος (ἡ *κέρως*)· ὁ ἔχων βραχὺ κέρας: «βραχύκερον ζῷον».

βραχύκερος (ὁ) (Brachycerus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους εἶναι: Σῶμα βραχὺ καὶ παχύτατον, γενικῶς μελανοῦ χρώματος καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ λεπτῶν μικροτάτων τριχῶν, πλήρων κόνεως ὑπομελαίνης. Ὁ θώραξ εἶναι τελείως ἀνανάπτυκτος· τὰ ἔλυτρα εἶναι εὐρέα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Οἱ πόδες βραχεῖς, ἰσχυροὶ μὲ ὁμοιομόρφους τὰς τρεῖς πρώτας ἀρθρώσεις των καὶ φέροντες κατὰ τὸ ἄκρον των διχηλωτὴν ἄκανθαν. Αἱ κεραῖαι ἀποτελοῦνται ἐξ ἑπτὰ ἀρθρώσεων. Οἱ βραχύκεροι ἀπαντῶσιν εἰς εὐκράτους καὶ μεσημβρινὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, τὴν ἀνατολικὴν Ἀσίαν καὶ εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἀφρικῆς. Τὸ γένος περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη ὧν εἶναι δυσχερὴς ἡ διάκρισις καὶ κατάταξις. Γνωστότερον καὶ πλέον διαδεδομένον εἶδος εἶναι ὁ *βραχύκερος ὁ κυματοειδὴς* (Brachycerus undatus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Γαλλίαν, Κορσικήν, Ἰταλίαν, Ἱσπανίαν, Ἑλλάδα, Ἀλγερίαν καὶ Βαλεαρίδας νήσους καὶ ὅστις διαφέρει εἰς τοὺς διαφόρους τόπους κατὰ τὰς διαστάσεις τοῦ σώματος καὶ τὸ χρῶμα. Ἡ κάμπη του προσβάλλει κατὰ προτίμησιν τὸ σκόροδον καὶ τὸν νάρκισσον καὶ ἐπιφέρει πολλάκις μεγίστας καταστροφάς. Δ. Ν. Π

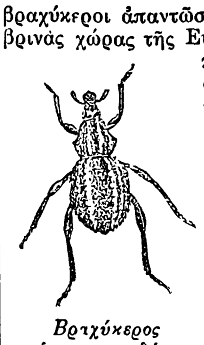

Βραχύκερος ὁ κυματοειδής.

βραχυκεφαλία (ἡ),—ας· ἡ κατάστασις τοῦ βραχυκεφάλου, τοῦ ἔχοντος βραχεῖαν τὴν κεφαλήν.

— [ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓ.] Ὁ ὅρος *βραχυκεφαλία* εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ A. Retzius πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν κεφαλῶν (ἢ κρανίων), ὧν ἡ μείζων ἐγκαρσία διάμετρος τείνει νὰ προσεγγίσῃ τὴν προσθιοπισθίαν καὶ τὸ σχῆμα τῆς κεφαλῆς τείνει πρὸς τὸ σφαιρικόν. Εἶναι μορφὴ ἀντίθετος τῆς δολιχοκεφαλίας (βλ. λ.). Κατὰ τὴν βραχυκεφαλίαν ὁ ἐγκάρσιος κεφαλικὸς δείκτης (δηλαδὴ ἡ σχέσις μήκους: πλάτους, ἢ τῆς προσθιοπισθίας πρὸς τὴν μ. ἐγκαρσίαν διάμετρον, τῆς πρώτης λαμβανομένης ἴσης πρὸς 100), ὑψοῦται ἀπὸ ἑνὸς ὡρισμένου συμβατικοῦ ὁρίου μέχρι τελείας *στρογγυλοκεφαλίας* ἢ *σφαιροκεφαλίας* ἢ *ἰσοκεφαλίας*, δηλαδὴ ἐξισώσεως τῶν δύο διαμέτρων.

Βαθμῖδας βραχυκεφαλίας ἔχομεν τὰς κάτωθι, μετὰ τοῦ ἔναντι δείκτου:

Ὑποβραχυκεφαλία	80.00—83.32
Βραχυκεφαλία	83.33—84.99
Ὑπερβραχυκεφαλία	85.00—X

Ὅπως καθόλου αἱ λοιπαὶ ποικιλίαι τῶν κρανίων, οὕτω καὶ ἡ βραχυκεφαλία ἀπαντᾷ ἤδη εἰς ἅπαντα τὰ σημεῖα τῆς γῆς. Ἐμφανίζεται ὅμως καὶ αὐτὴ λίαν ἐκσεσημασμένη ἢ εἰς σπουδαίαν ὑπεροχὴν εἰς ὡρισμένους λαούς. Ἡ κατ' ἐξοχὴν χώρα τῆς βραχυκεφαλίας εἶναι ἡ Ἀσία. Αἱ πλεῖσται τῶν μογγολικῶν φυλῶν εἶναι βραχυκέφαλοι (Καλμοῦκοι, Βουριᾶται, Τελενγκέται κλπ.), ἀλλὰ καὶ ἡ δυτικὴ Ἀσία ἐμφανίζει βραχυκεφάλους λαούς (Ἀρμένιοι, Κιργκὶζ κλπ.). Ἐν Ἀφρικῇ, χώρᾳ τῶν

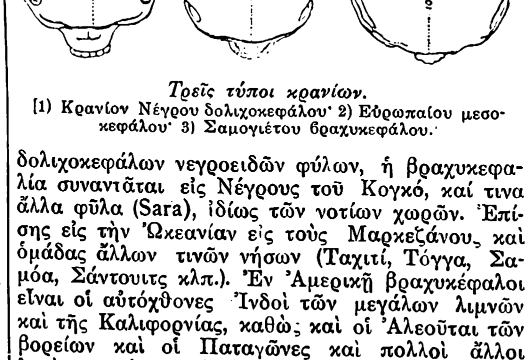

Τρεῖς τύποι κρανίων.
(1) Κρανίον Νέγρου δολιχοκεφάλου· 2) Εὐρωπαίου μεσοκεφάλου· 3) Σαμογιέτου βραχυκεφάλου.

δολιχοκεφάλων νεγροειδῶν φύλων, ἡ βραχυκεφαλία συναντᾶται εἰς Νέγρους τοῦ Κογκό, καί τινα ἄλλα φῦλα (Sara), ἰδίως τῶν νοτίων χωρῶν. Ἐπίσης εἰς τὴν Ὠκεανίαν εἰς τοὺς Μαρκεζάνους καὶ ὁμάδας ἄλλων τινῶν νήσων (Ταχιτί, Τόγγα, Σαμόα, Σάντουιτς κλπ.). Ἐν Ἀμερικῇ βραχυκέφαλοι εἶναι οἱ αὐτόχθονες Ἰνδοὶ τῶν μεγάλων λιμνῶν καὶ τῆς Καλιφορνίας, καθὼς καὶ οἱ Ἀλεοῦται τῶν βορείων καὶ οἱ Παταγῶνες καὶ πολλοὶ ἄλλοι λαοὶ τῆς μέσης καὶ νοτίου Ἀμερικῆς.

Ἐν Εὐρώπῃ ἐκσεσημασμένη βραχυκεφαλία εὑρηται πρώτιστα πάντων εἰς τὰς χώρας τῶν Ἄλπεων, καὶ καθόλου τὴν Μέσην Εὐρώπην, ἀπὸ τῶν Πυρηναίων, διὰ τῆς Ἑλβετίας κατ' ἐξοχὴν καὶ τῶν νοτίων αὐστριακῶν χωρῶν (Ἰταλογιουγκοσλαυικῶν κλπ.), μειουμένη βαθμηδὸν τὸν βαθμὸν πρὸς ἀνατολάς, εἰς Βοημίαν καὶ τὸ πλεῖστον τῆς Ῥωσίας. Δεύτερον κέντρον γενικῆς βραχυκεφαλίας ἐμφανίζουν οἱ βορειότατοι Λάπωνες, μὴ ἀνήκοντες ἄλλως τε εἰς ἀρχικὰς εὐρωπαϊκὴν ὁμάδα. Πλὴν τῶν τυπικῶν τούτων κέντρων, συναντῶμεν βεβαίως βραχυκεφαλίαν εἰς μείζονά πως ἀναλογίαν καὶ μεταξὺ πολλῶν ἄλλων λαῶν τῆς Εὐρώπης, ἰδίᾳ τῶν τοῦ Αἵμου, μέχρι τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς δυτικῆς καὶ βορείου Γαλλίας κλπ.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω βλέπομεν, ὅτι τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο, μόνον, δὲν δύναται νὰ τεθῇ ὡς φυλετικὸν γνώρισμα, ἅτε συναντώμενον εἰς διαφορωτάτας φυλάς, χωριζομένας δι' εὐρέος χάσματος ἀπείρων ἄλλων χαρακτηριστικῶν, ἀκόμη δὲ καὶ διαφόρους ἀπὸ ἄλλων ἀπόψεων κρανιακοῦ δολιχοκεφάλου ἢ βραχυκεφάλου τύπου. Αἱ πλεῖσται δὲ φυλαὶ ἐμφανίζουν μίαν μέσην ἀναλογίαν συνθέσεως, ὡς πρὸς τὸν ἐγκάρσιον κρανιακὸν δείκτην. Πολλοὶ δὲ λαοὶ σύγχρονοι, ἐν ὅλῳ λαμβανόμενοι, δεικνύουν ἐσφαλμένον μέσον ὅρον τύπου, ἐνῷ αἱ διάφοροι μεγάλαι ὁμάδες αὐτῶν ἔχουν, ὡς προερχόμεναι ἀπὸ διαφόρους βασικὰς φυλετικὰς ὁμάδας, διάφορον τύπον ἑκάστη.

Ἡ βραχυκεφαλία, ἕνεκα ποιᾶς τινος σχέσεως τοῦ σχήματος τῆς κεφαλῆς πρὸς τὸ ἀνάστημα, ἐπικρατεῖ εἰς τοὺς βραχυσώμους λαούς, συμβαδίζουσα ἄλλως τε καὶ μὲ τὴν μείζονα χωρητικότητα τοῦ κρανίου ἐπ' αὐτῶν. Ἐπίσης τὸ θῆλυ ἐμφανίζει μείζονα κλίσιν πρὸς τὴν βραχυκεφαλίαν, δηλαδὴ πρὸς τὸν ὑψηλότερον κρανιακὸν δείκτην (μήκους: πλάτους). Ἐπίσης τὸ κρανίον τῶν νεογνῶν, αὐξανόμενον λίαν κατὰ τὴν διάμετρον πλάτους κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας, τείνει γενικῶς πρὸς τὴν βραχυκεφαλίαν, ἐντὸς τῶν ὁρίων βεβαίως πάντοτε τοῦ ἑκάστοτε φυλετικοῦ τύπου. Ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους ἄρχεται ἡ ἀνάπτυξις τῆς προσθιοπισθίας διαμέτρου καὶ ἡ βαθμιαία μείωσις τῆς βρεφικῆς ὑπερβολικῆς βραχυκεφαλίας, μέχρι τοῦ ὁριστικοῦ τύπου, ὅστις χαρακτηρίζει τὴν φυλήν, καὶ παριστᾷ κληρονομικὸν χαρακτηριστικόν.

Ἡ βραχυκεφαλία ἐνεφανίσθη ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἀνθρωπότητος ἀναντιρρήτως μεταγενεστέρως. Ὁπωσδήποτε δέ, ἐν Εὐρώπῃ τουλάχιστον ἡ βραχυκεφαλία βαίνει αὔξουσα. Τὸν «παλαιὸν» ἄνθρωπον (*Νεανδερτάλιον*) χαρακτηρίζει δολιχοκεφαλία γενικῶς (κρ. δεῖκτ. 63, 4—80,0). Ἐλάχιστα δ' ἔχομεν δείγματα προηγμένης βραχυκεφαλίας (*Krapina*, 85,5). Ἀλλὰ καὶ τοῦ «νέου» ἀνθρώπου (*Ἔμφρονος, Sapiensis*) αἱ παλαιοντολογικαὶ μορφαί, τῶν γεωλογικῶν δηλαδὴ χρόνων (Κρομανιόνιοι κλπ.), τείνουν πρὸς τὴν δολιχοκεφαλίαν μᾶλλον, μόνον δὲ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς συγχρόνου περιόδου (Νεολιθικῆς), ἡ βραχυκεφαλία ἐμφανίζεται λίαν μετὰ τῶν λοιπῶν μορφῶν μεμειγμένη εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης. Ἓν ἐκ τῶν διδακτικωτέρων παραδειγμάτων τοιαύτης μείξεως τύπων ἔχομεν εἰς τὸν σωρὸν τῶν 33 κρανίων τοῦ Offnet τῆς Βαυαρίας κλπ. Καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους δ' ἀκόμη προϊστορικοὺς χρόνους ἡ δολιχοκεφαλία ἐνεφανίζετο ἀκόμη εἰς πλείστας διὰ βραχυκεφαλίας σήμερον χαρακτηριζομένας χώρας (Ῥωσία, Ἑλβετία, Ἀγγλία, Αὐστρία, Βοημία, Ἑλλάς, Κρήτη κλπ.). Εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι ἐγένετο ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων εἴσφρυσις βραχυκεφάλων στοιχείων εἰς Εὐρώπην ἀπὸ ἀνατολῶν, πιθανῶς, ὄχι ὅμως ἀσφαλῶς, ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας.

Τὴν τοιαύτην καταφανῆ αὔξησιν τῆς βραχυκεφαλίας μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἐζήτησαν διαφοροτρόπως νὰ ἑρμηνεύσουν. Ἡ πρώτη ἐξήγησις δίδεται βεβαίως ἐκ τοῦ ἀναντιρρήτου γεγονότος τῆς μεταναστεύσεως καὶ διεισδύσεως ξένων τοῦ τόπου στοιχείων πολυπληθεστέρων, ἅτινα ἀπερρόφησαν τὰ παλαιότερα καὶ ἀντικατέστησαν τὴν δολιχοκεφαλίαν διὰ τῆς βραχυκεφαλίας. Καὶ τοῦτο ἀσφαλῶς συνέβη, ὡς εἴπομεν, εἰς πλεῖστα σημεῖα καὶ καταφανέστατα ἐν Κρήτῃ, ἥτις καὶ μᾶς ἐνδιαφέρει ἰδιαιτέρως. Ἡ τοιαύτη ὅμως ἐξήγησις δὲν ἱκανοποιεῖ ἡμᾶς δι' ὅλας τὰς περιπτώσεις. Δι' ὅ, ἐζήτησαν νὰ ἀποδώσουν τὴν αὔξησιν τῆς βραχυκεφαλίας, τοῦτο μὲν εἰς βαθμιαίαν μεταβολὴν τοῦ κρανίου καὶ ἐντὸς τῆς φυλῆς, τοῦτο δὲ εἰς τὸ κληρονομικῶς ἐπικρατέστερον τοῦ βραχυκεφάλου τύπου.

Ἡ τελευταία αἰτία εἶναι ἐκ τῶν πραγμάτων σχεδὸν ἀποδεδειγμένη, συνεργαζομένη μετὰ τῆς διεισδύσεως βραχυκεφάλων ὁμάδων. Ἐξηγεῖ δὲ τὸν λόγον δι' ὃν αὗται νικῶσι τοὺς δολιχοκεφάλους καὶ μεσοκεφάλους. Οἱ βραχυκέφαλοι εἶναι ἐπικρατέστεροι καὶ ἀνθεκτικώτεροι. Ὅπου ἡ βραχυκεφαλία κερδίσῃ ἔδαφος, βαίνει διαρκῶς αὐξανομένη εἰς ἀναλογίαν.

Ἀκριβῶς δέ, τὴν ἑτέραν τυχὸν ἀφορμήν, βαθμιαίαν δηλαδὴ μεταβολὴν τοῦ τύπου ἀπὸ δολιχοκεφάλου εἰς βραχυκέφαλον, καθιστᾷ τοὐλάχιστον περιττὴν ὁ συνδυασμὸς οὗτος τῆς διεισδύσεως καὶ ἐπικρατήσεως τῶν βραχυκεφάλων. Δὲν πρόκειται δηλαδὴ περὶ μορφολογικῆς τροποποιήσεως, ἀλλὰ περὶ ἀλλαγῆς συνθέσεως ἑνὸς λαοῦ, ἐμφανίζοντος ἄλλον τύπον κρανιακὸν σήμερον. Ἡ κρανιακὴ μορφὴ εἶναι σταθερῶς κληρονομική, ὅπως δεικνύει ἡ συγκριτικὴ μελέτη τοῦ κρανίου νεογνῶν διαφόρων φυλῶν, ἐμφανιζόντων τὸν κληρονομικὸν τύπον ἑκάστοτε τῆς φυλῆς. Ἐλαφραὶ ὅμως μεταβολαὶ βεβαίως ἐπέρχονται εἰς τὸ σχῆμα τῆς κεφαλῆς καὶ μετὰ τῆς προϊούσης διασταυρώσεως τῶν φυλῶν, συμβαλλούσης εἰς τὴν αὔξουσαν ποικιλομορφίαν, καὶ ἐξ ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἀκόμη ἐπιδράσεων ἐν μέρει. Καὶ σημειοῦμεν, ὅτι αὔξησις τοῦ ἐγκεφάλου ἀλλοιοῖ τὴν μορφὴν τοῦ κρανίου ἂν καὶ οὐχὶ βασικῶς, ὡς εἴπομεν. Ἡ θέσις τοῦ ἐμβρύου ἐν τῇ μήτρᾳ δὲν μεταβάλλει, ὡς ὑπεστηρίχθη, τὴν κρανιακὴν μορφὴν (τοὐναντίον, ἡ μορφὴ τῆς κεφαλῆς καθορίζει πιθανώτατα τὴν θέσιν ταύτης). Ἡ πρᾶξις τοῦ τοκετοῦ φυσιολογικὴ ἢ βεβιασμένη ἀλλοιοῖ πολλάκις τὸ σχῆμα τῆς κεφαλῆς, ἐπανέρχεται ὅμως τοῦτο ταχύτατα εἰς τὴν κληρονομικὴν μορφὴν (πλὴν ἐξαιρέσεων, παραμενούσης τότε παθολογικῆς παραμορφώσεως), τελειοποιουμένην πάντως μετὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀτόμου. Μηχανικαὶ αἰτίαι (σκληρὸν προσκεφάλαιον, περίδεσις κτλ.) ἐπιδρῶσαι ἐπὶ τοῦ εὐπιέστου παιδικοῦ κρανίου, παραμορφοῦν πολλάκις σημαντι-

Digitized by Google

κῶς τὴν μορφὴν τῆς κεφαλῆς, δὲν ἔχει ὅμως τοῦτο σχέσιν μὲ τὴν ὑπεροχὴν τῆς βραχυκεφαλίας ἢ τὴν ὅλην διάκρισιν τῶν τύπων. Ὁ τρόπος ζωῆς καὶ συγκρατήσεως τῆς κεφαλῆς ἐλέχθη ὅτι ἔχει ἐπήρειαν ἐπὶ τοῦ σχήματος τῆς κεφαλῆς, διότι δῆθεν λαοὶ ἱππεῖς, νομάδες (Μογγόλοι κτλ.), εἶναι βραχυκέφαλοι, λαοὶ δὲ γεωργικοὶ (Νέγροι κτλ.) εἶναι δολιχοκέφαλοι. Εἶναι ὅμως γνωστόν, ὅτι συμβαίνει καὶ τὸ ἐναντίον (Ἄραβες δολιχοκέφαλοι, Ἀλπῖνοι βραχυκέφαλοι). Δὲν φαίνεται δ' ἄλλως τε ἡ ἕλξις τῶν μυῶν, εἰς ἣν ἀποδίδεται ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη διαμόρφωσις, νὰ ἐπηρεάζῃ εἰμὴ τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κρανίου (ἀκρολοφίαι, τραχύτητες κτλ.). Ἐπίσης, ὡς πρὸς τὴν ὑποτεθεῖσαν ἐπήρειαν τοῦ γεωγραφικοῦ ὕψους, εἶναι μὲν γνωσταὶ φυλαὶ ὀρειναὶ λίαν βραχυκέφαλοι (Ἄλπειοι, Μογγόλοι κτλ.) ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν πέριξ πεδιάδων, ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἀντίθετα παραδείγματα (δολιχοκέφαλοι ὀρεινοὶ Κρήτης κτλ.), οὕτως ὥστε καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας πρόκειται μᾶλλον περὶ φαινομένων συνθέσεως λαῶν. Ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἑπομένως, δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποδώσωμεν μετὰ βεβαιότητος εἴς τινα τῶν ἀνωτέρω παραγόντων ἰδιαιτέραν σημασίαν ἐν σχέσει πρὸς τὴν αὔξουσαν βραχυκεφαλίαν ὡρισμένων μερῶν τῆς Εὐρώπης καὶ ἄλλων χωρῶν. Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

—[ΖΩΟΤΕΧΝ.] Εἰς τὰ ζῷα, ἡ βραχυκεφαλία ἐλέγχεται κατὰ τὸν Sanson, ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τοῦ κοιλώματος τῶν ὀφθαλμικῶν κογχῶν καὶ τῆς βάσεως τῶν ὤτων εἶναι μικροτέρα τῆς μεταξὺ τῶν κορυφῶν τῶν δύο ἀκουστικῶν πόρων

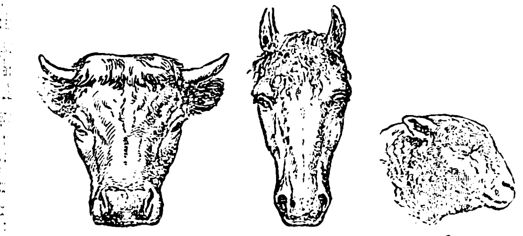

1 2 3

Κεφαλαὶ βραχυκεφάλων ζῴων.
[1=βοός. 2=ἵππου. 3=προβάτου.]

(ἢ τῶν πλέον προεχόντων σημείων τῶν πλαγίων κροταφικῶν τοιχωμάτων). Εἰς τοὺς βοῦς, ὅπου τὸ σχῆμα καὶ αἱ διαστάσεις τοῦ κρανίου δὲν εἶναι ἀμέσως καταφανεῖς, ἡ βραχυκεφαλία φανεροῦται ἀμέσως ἐκ τοῦ βέλους τοῦ τόξου ἔχοντος ἀφετηρίαν τὸν ὀστεώδη γόμφον τοῦ κέρατος καὶ τελευτῶντος εἰς τὸ ἐξώτατον σημεῖον τοῦ τόξου τῶν ὀφθαλμικῶν κογχῶν. Δ. Ν. Π.

βραχυκεφαλίδαι (οἱ) (Brachycephalidae) /*Ζωολογ.*/. Οἰκογένεια βατράχων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνούρων*, διακρινομένη κυρίως ἐκ τῆς βραχυτάτης σχετικῶς μὲ τὸ σῶμα των κεφαλῆς των, ἐξ ἧς ἔλαβον καὶ τὴν ὀνομασίαν. Δ. Ν. Π.

βραχυκέφαλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ βραχεῖαν τὴν κεφαλὴν ἔχων, ἀντίθ. *δολιχοκέφαλος*.

—[*Ἀνθρωπολ.*] Βλ. βραχυκεφαλία.

βραχυκέφαλος (ὁ) (Brachycephalus) [*Ζωολ.*]. Γένος βατράχων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνούρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βυφονιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει βατράχους ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς διακρινομένους ἐκ τοῦ μικροῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σώματος, τῆς βραχυτάτης κεφαλῆς, ἐξ ἧς ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα, καὶ τοῦ κερατώδους ἐπιστρώματος, ὅπερ καλύπτει τὸ κέντρον σχεδὸν τῆς ῥάχεως καὶ ἔχει σχῆμα ἀσπίδος. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι ὅτι ἔχουσιν εἰς ἕκαστον πόδα τρεῖς δακτύλους. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *βραχυκέφαλος τὸ ἐφίππιον* (Brachycephalus ephippium), ἀπαντῶν εἰς τὴν Βραζιλίαν καὶ Γουϊάναν. Δ. Ν. Π.

βραχυκλαδία (ἡ) (Brachycladia) /*Βοτ.*/. Γένος ἀλγῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γεραμιδῶν*, ὅπερ διακρίνεται ἐκ τοῦ ἐπιπέδου σχεδὸν θαλλοῦ του, ὅστις εἶναι διχοτομημένος ἢ τριχοτομημένος καὶ ἔχει χρῶμα ἐρυθρόν. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος, *βραχυκλαδία ἡ αὐστραλιανὴ* (Brachycladia australis), ἀπαντῶσα ἐν Νέᾳ Ὀλλανδίᾳ. Δ. Ν. Π.

βραχυκλάδιον (τό) (Brachycladium) [*Βοτ.*]. Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀσκομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀσπεργιλλιδῶν*. Οἱ μύκητες οὗτοι διακρίνονται ἐκ τῶν εὐθέων νηματίων των, ἅτινα εἶναι ἁπλᾶ κατὰ τὴν βάσιν των καὶ πολυκλαδώδη κατὰ τὴν κορυφήν των, κατὰ τὴν ὁποίαν φέρουσι καὶ τὰ ὑαλώδη σπόριά των. Γνωστὰ δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν. Δ.Ν.Π.

βραχύκομον (τό) (Brachycomum) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*. Εἶναι πόαι ἐτήσιαι ἢ πολυετεῖς, χαρακτηριζόμεναι ἰδίως ἐκ τῶν πλατέων βρακτείων των, ἅτινα περιβάλλουσι σχεδὸν ὁλόκληρον τὸ ἄνθος. Γνωστὰ πλεῖστα εἴδη ἀπαντῶντα ἰδίᾳ ἐν Αὐστραλίᾳ. Εὐρωπαϊκὸν εἶδος εἶναι, τὸ *βραχύκομον τὸ ἰβηρικὸν* (Brachycomum iberiacum), ὅπερ καλλιεργεῖται ὡς κοσμητικὸν εἰς τὰ ἀνθοκήπια καὶ φέρει ἐναλλασσόμενα, βαθέως ἐσχισμένα φύλλα καὶ ὡραιότατα κυανᾶ ἄνθη κατὰ κεφαλίδας διατεταγμένα. Δ.Ν.Π.

βραχυκορυθὶς (ἡ) (Brachycorythis) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ἢ πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χωρῶν. Δ. Ν. Π.

βραχύκρανος (ὁ) [*Ἀνθρωπολ.*]. Ἀκριβεστέρα διατύπωσις, εἰσαχθεῖσα ὑπὸ Török καὶ Schmidt, προκειμένου περὶ μελέτης κρανίων μόνον, ἀντὶ τῆς λέξεως *βραχυκέφαλος*, ἥτις εὕρηται εἰς κοινὴν χρῆσιν, καθόσον διὰ τῆς λέξεως *κεφαλὴ* ὑποδηλοῦται συνήθως ζῶν ὀργανισμός. Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

βραχυλαβίδαι (οἱ) (Brachylabidae) /*Ζῳολ.*/ Οἰκογένεια ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δρομικῶν*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη ὧν κυριώτερον ὁ βραχύλαβος (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

βραχύλαβος (ὁ) (Brachylabus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βραχυλαβιδῶν*. Γενικῶς οἱ βραχύλαβοι διακρίνονται διὰ τὸ μέγα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μέγεθός των καὶ τὰς ἐπτυχωμένας ἀρθρώσεις τῆς κοιλίας των. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ, Ἀφρικῇ καὶ Ἀσίᾳ καὶ ὧν γνωστότερον εἶναι ὁ *βραχύλαβο; ὁ θαλάσσιος* (Brachylabus maritimus), ὅστις διακρίνεται ἐκ τῶν βραχυτάτων πτερύγων καὶ ἐλύτρων του καὶ ἀπαντᾷ εἰς πάσας σχεδὸν τὰς νήσους τῆς Εὐρώπης. Δ.Ν.Π.

βραχύλαιμα (τά) [*Ζῳολ.*]. Οὕτως ἐκλήθησαν ζῷά τινα χαρακτηριζόμενα ἐκ τοῦ βραχέος λαιμοῦ των. Δ. Ν. Π.

βραχυλεπαδίδαι (οἱ) (Brachylepadidae H. Woodward) [*Παλαιοζῳολ.*] Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *θυσανοπόδων ἐντομοστράκων μαλακοστράκων*. Τὸ κέλυφος τῶν ζῴων τούτων ἦτο στερεῶς προσκεκολλημένον, ἔφερε δὲ μέγαν ἀριθμὸν φυλλιδίων, ἡ διάταξις τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ γνώρισμα μεταβατικὸν ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *λεπαδιδῶν* εἰς τὴν τῶν βαλανιδῶν. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βραχυλεπὰς (ἡ) (Brachylepas H. Woodward). [*Παλαιοζῳολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βραχυλεπαδιδῶν θυσανοπόδων ἐντομοστράκων μαλακοστράκων*. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βραχυλεπὶς (ἡ) (Brachylepis) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τραχυφυλλιδῶν*. Εἶναι πόαι ἐτήσιαι ἢ πολυετεῖς ἀπαντῶσαι εἰς τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας καὶ τὴν μέσην Εὐρώπην. Ἐκ τῶν 6 εἰδῶν γνωστότερα εἶναι αἱ: *βραχυλεπὶς ἡ ἐλάσσων* (Brachylepis minor), καὶ *βραχυλεπὶς ἡ μείζων* (Brachylepis major). Τὸ δεύτερον εἶδος ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἡμῖν καὶ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *πολυδρακούλι*. Δ. Ν. Π.

Βραχύλλης. Εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῆς μακεδονιζούσης ἐν Βοιωτίᾳ φατρίας. Συνεπολέμησε μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀντιγόνου τοῦ Δώσωνος ἐν Σελλασίᾳ (222 π. Χ.) καὶ συνώδευσεν αὐτὸν εἰς Σπάρτην, τῆς ὁποίας διωρίσθη ἐπιστάτης (*Πολυβ.* XX, 5.12), δηλαδὴ διοικητής, μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν ἐν αὐτῇ τῆς πρὸ τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Κλεομένους ὀλιγαρχίας. Κατὰ τὸν μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Φιλίππου Ε', βασιλέως τῆς Μακεδονίας, πόλεμον ὁ Βραχύλλης ἠκολούθει ἀνήκων εἰς τὴν μακεδονίζουσαν φατρίαν, ἥτις καὶ κατώρθωσε νὰ ἐκλεγῇ οὗτος βοιωτάρχης κατὰ τὸ 197 π.Χ., ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων κατάληψιν τῶν Θηβῶν. Ἡ ἐκλογή του ὅμως ἐθεωρήθη πρόκλησις ὑπὸ τῶν ρωμαϊζόντων Βοιωτῶν, οἵτινες καὶ ἐδολοφόνησαν αὐτὸν τῇ συναινέσει τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ Τίτου Φλαμινίνου. Ἡ δολοφονία τοῦ βοιωτάρχου ἐξηγρίωσε τὸν λαὸν τῶν Βοιωτῶν, ὅστις ἐπιτεθεὶς κατὰ τοῦ ἐν Βοιωτίᾳ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ ἐφόνευσεν ἐξ ἐκδικήσεως περὶ τοὺς 500 ἄνδρας. Ἀπέσχε δὲ οὕτος τῆς σφαγῆς μόνον, ὅτε παρεμβὰς ὁ Τίτος Φλαμινῖνος παρέδωκε τοὺς φονεῖς πρὸς τιμωρίαν καὶ ὑπεχρέωσε τοὺς ἐνόχους νὰ καταβάλωσι πρόστιμον τριάκοντα ταλάντων. ΚΑΨ.

Βραχυλλίδης. Εἷς τῶν βοιωταρχῶν κατὰ τὸ ἔτος τῆς ἐν Λεύκτροις μεταξὺ Λακεδαιμονίων καὶ Θηβαίων συγκροτηθείσης μάχης (371 π. Χ.). Κατὰ τὸ πρὸ τῆς μάχης συγκροτηθὲν πολεμικὸν συμβούλιον, ὅτε αἱ γνῶμαι τῶν βοιωταρχῶν εἶχον διχασθῆ, διότι οἱ μὲν Μάλγις καὶ Ξενοκράτης ἐτάχθησαν μετὰ τῆς γνώμης τοῦ Ἐπαμεινώνδα περὶ συγκροτήσεως μάχης ὅσον τὸ δυνατὸν τὸ ταχύτερον, οἱ δὲ Δαμοκλείδας, Δαμόφιλος καὶ Σιμάγγελος ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ ἑνὸς ἀμυντικοῦ πολέμου ὄπισθεν τῶν τειχῶν τῆς πόλεώς των, μετὰ τὴν ἐν Ἀττικῇ ἐξασφάλισιν τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων των, ὁ Βραχυλλίδης ἔτυχεν ἀπών, διότι ἐφρούρει τὰ στενὰ τοῦ Κιθαιρῶνος. Ἀπὸ τῆς γνώμης τούτου λοιπὸν ἐξηρτήθη ἡ ἀπόφασις τῶν βοιωταρχῶν κατὰ τὴν ἐπιοῦσαν τῆς συγκροτήσεως τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου. Ὁ Βραχυλλίδης ἐτάχθη κατὰ τὸ νέον συγκροτηθὲν πολεμικὸν συμβούλιον μετὰ τῆς γνώμης τοῦ Ἐπαμεινώνδα καὶ οὕτω συνετέλεσε καὶ αὐτὸς νὰ συναφθῇ ἡ ἱστορικὴ ἐκείνη μάχη, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ ἀπαρχὴ τῆς δόξης τῶν Θηβῶν. ΚΑΨ.

βραχύλοβον (τό) (Brachylobum) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*, περιλαμβάνον δύο γνωστὰ εἴδη φυόμενα ἐν Μαδαγασκάρῃ. Δ. Ν. Π.

βραχυλογία (ἡ)· τὸ λαλεῖν διὰ βραχέων, δι' ὀλίγων, συντομία ἐν τῇ ἐκφράσει, *λακωνισμός*.

—[*Γραμμ.*] Ἡ *βραχυλογία* εἶναι εἶδος ἐλλείψεως (βλ. λ.) ἐν τῷ λόγῳ, συνεπτυγμένη δηλαδὴ τοῦ λόγου μορφή, καθ' ἣν φαίνεταί τι ἐλλεῖπον, τὸ ὁποῖον ὅμως λανθάνει εἰς τὰ συμφραζόμενα ἢ νοεῖται ἐκ τῶν παρακειμένων. Εἶναι δὲ τὸ φαινόμενον σύνηθες εἴς τε τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν νέαν γλῶσσαν. Καὶ ἄλλοτε μὲν ἡ ἐλλείπουσα λέξις νοεῖται κατὰ τὸν αὐτὸν τύπον, οἷον: «Ἐμέλλησαν αὐτὸν εἰς τὸν Καιάδαν (ἐμβάλλειν), οὗπερ εἰώθασι τοὺς κακούργους ἐμβάλλειν», ἢ κατ' ἀνάλογον, οἷον: «Ἠμεῖς καὶ τότε (ἦμεν) καὶ νῦν οἱ αὐτοί ἐσμεν». Πολλάκις δὲ τὸ ἐλλεῖπον εἶναι ἔννοια ἀντίθετος, ὡς: «Μηδεὶς φθόνῳ τὸ μέλλον ἀκούσῃ, ἀλλ' ἂν ἀληθὲς ᾖ σκοπείτω» (πᾶς τις).

Εἰς τὴν βραχυλογίαν ὑπάγεται καὶ πᾶσα ἄλλη συνεπτυγμένη τοῦ λόγου μορφή· λ. χ. «ὁ Ξενοφῶν τοὺς ἡμετέρους πόνους ἔχει» (=τὸν μισθὸν τῶν πόνων), καὶ τὸ τῆς συνηθείας: «Τρώγει τοὺς κόπους μου». Προσέτι καὶ ἡ λεγομένη βραχυλογικὴ σύγκρισις, καθ' ἣν ὡς 6' ὅρος τῆς συγκρίσεως τίθεται ὁ κτήτωρ ἀντὶ τοῦ κτήματος, λ. χ. «κόμαι Χαρίτων ὁμοίαι» (ἀντὶ κόμαις Χαρίτων). Πρὸς δὲ καὶ τὸ λεγόμενον ζεῦγμα (βλ. λ.). Κ. Α.

βραχυλογικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν βραχυλογίαν, ὁ κατὰ βραχυλογίαν διατυπωθείς. —Ἐπίρρ. *βραχυλογικῶς*.

βραχυλόγος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ σύντομος εἰς τὴν ὁμιλίαν του, ὁ δι' ὀλίγων διατυπῶν τὰ διανοήματά του.

— «**Βραχυλόγος**». Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο («Brachylogus juris civilis» ἢ «Corpus legum» ἢ «Summa novellarum constitutionum Justiniani imperatoris») εἶναι γνωστὴ μεσαιωνικὴ ἰδιωτικὴ σύνοψις τοῦ ρωμαϊκοῦ, καὶ δὴ τοῦ ἰουστινιανείου, δικαίου λατινιστί, ὑπ' ἀγνώστου συνταχθεῖσα ἀρχόμενον τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Ὁ συγγραφεὺς ταύτης ἤντλησε κυρίως ἐκ τοῦ Corpus juris civilis, ἔσχε δ' ὡς βάσιν τὰς Ἰουστινιανείους εἰσηγήσεις, ὧν ἠκολούθησε τῷ τε κειμένῳ καὶ τῇ διαιρέσει, διελὼν τὸ ἔργον εἰς 4 βιβλία πραγματευόμενα διαδοχικῶς περὶ «προσώπων», «κτημάτων», «ἐνοχῶν», καὶ «ἀγωγῶν». Οὐχ ἧττον δὲν τηρεῖ οὗτος ἀπαραλλάκτως τὴν διάταξιν τῆς ὕλης τῶν εἰσηγήσεων, χρῆται δὲ καὶ συντμήσεσι, καὶ χωρία ἐκ τῶν λοιπῶν μερῶν τοῦ Corpus j. c. (Πανδέκτου, Κώδικος καὶ Νεαρῶν) παρεμβάλλει. Ἐκ χωρίων δὲ τινων (π.χ. βιβλ. 4, τίτλ. 31 § 1, τίτλ. 32, § 10) γίνεται δῆλον, ὅτι εἶχεν οὗτος ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ «Breviarium Alaricianum».

Περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ ἔργου κρατεῖ διάστασις γνωμῶν. Ὁ Savigny θεωρεῖ πιθανώτατον, ὅτι ὁ «Βραχυλόγος» ἐγράφη ἐν τῇ λογγοβαρδικῇ Ἰταλίᾳ, συνάγει δὲ ὅτι ἀνήκει εἰς ἐποχὴν ἱκανῶς μεταγενεστέραν τῆς τοῦ Λουδοβίκου τοῦ Εὐσεβοῦς, συνταχθεὶς περὶ τὸ ἔτος 1100, ἤτοι ὅτε ἔζη ὁ Ἰρνέριος, ὅστις, ἐπίσης κατὰ τὸν Sanigny, δὲν εἶναι ἀδύνατον νὰ συνέγραψεν αὐτό.

Ὁ Savigny κρίνει ἐξ ἴσου δυνατὴν τὴν προέλευσιν τοῦ «Βραχυλόγου» ἐκ τῆς νομικῆς σχολῆς τῆς Ραβέννης, θεωρεῖ δὲ τοῦτον προγενέστερον τῆς Σχολῆς τῶν γλωσσογράφων. Τοὐναντίον ὁ Fitting φρονεῖ ὅτι ὁ «Βραχυλόγος» ἐγράφη ἐν Orléans. Τὴν περὶ γαλατικῆς τοῦ ἔργου καταγωγῆς γνώμην στέργει καὶ ὁ Carré de Malberg, φαίνεται δ' ἐπιδοκιμάζων καὶ ὁ B. Kübler.

Τὸ ὄνομα «Brachylogus» τοῦ ἔργου εἶναι αὐθαίρετον δημιούργημα ἐκδότου, πάντη ἀλλότριον τῆς χειρογράφου παραδόσεως, ἐν μηδενὶ τῶν σήμερον σῳζομένων 4 αὐτοῦ χειρογράφων, ἀλλὰ τὸ πρῶτον ἐν τῇ λουγδουνικῇ αὐτοῦ ἐκδόσει τοῦ 1553 ἀπαντῶν, ἔκτοτε δὲ κρατήσαν καὶ ὑποκαταστῆσαν τὸν ὅλως ἀβέβαιον ἀρχικὸν τίτλον. Ὁ «Βραχυλόγος» εἶναι ἔργον μεγάλης ἱστορικῆς σημασίας ἕνεκα τούτου, ὅτι καταδεικνύει τὸν οὐχὶ ἀσήμαντον βαθμὸν ἀναπτύξεως τῆς προγλωσσογραφικῆς νομικῆς ἐπιστήμης, ἐξ ἧς προδῆλως οἱ γλωσσογράφοι πολλὰ ἤρυσαντο. Ὁ «Βραχυλόγος» ἠρίθμησε πλείστας ἐκδόσεις, ὧν νεωτάτη καὶ ἀρίστη πασῶν, περιλαβοῦσα καὶ τὰς «Γλώσσας» (βλ. λ.

Digitized by Google

γλωσσογράφοι) καὶ τὰς παρατηρήσεις τὰς εἰς τὸν «Βραχυλόγον» γραφείσας καὶ καταστήσασα ἀχρήστους τὰς παλαιοτέρας, εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Eduard Böcking (Βερολ. 1829).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Savigny*, Geschichte des römischen Rechts im Mittelalter (τόμ. Β΄. ἔκδ. 6΄, 1834 § § 88-92, σελ. 251-269). — *Fischer*, Ueber die Zeit und den Ort der Entstehung des Brachylogus juris civilis (Βιέννη, 1871)— *H. Fitting*, Ueber die Heimat und das Alter des sog. Brachylogus (Βερολ. 1880).

Γ. Π. ΚΟΥΣΟΥΛΑΚΟΣ

βραχυλογῶ (—έω)· ὁμιλῶ διὰ βραχέων, ἐκφράζω τὰ διανοήματά μου δι' ὀλίγων λέξεων.

βραχύλομον (τὸ) (Brachylomum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κωδωνανθῶν*. Εἶναι πόαι πολυετεῖς. Γνωστὰ 10 περίπου εἴδη, ὧν τινα κοσμητικά. Κοινότερα εἶναι τά: *βραχύλομον τὸ μακρανθὲς* (Brachylomum longiflorum), λίαν δηλητηριῶδες, καὶ *βραχύλομον τὸ βραούνειον* (Brachylomum brownii) καλλιεργούμενον πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

βραχύλοφος (ὁ) (Brachylophus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰγουανιδῶν*. Τὰ ἑρπετὰ τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τοῦ πεπιεσμένου σώματος, ὅπερ κατὰ τὴν ῥάχιν φέρει μετρίως ἀνεπτυγμένην κυρβασίαν (λειρί), τῶν μεγάλων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ῥαχιαιῶν κερατώδους συστάσεως πλακῶν καὶ τῶν μικρῶν τοιούτων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Γενικῶς τὸ σῶμα εἶναι ἐπί-

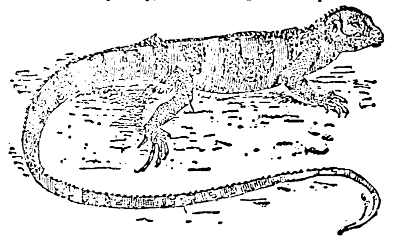

Βραχύλοφος ὁ ῥαβδωτός.

μηκες, ἡ οὐρὰ μεγάλη, καταλήγουσα εἰς αἰχμήν, οἱ ὀδόντες ἰσχυροὶ καὶ οἱ ὀπίσθιοι πόδες ἰσχυρότεροι καὶ ἐπιμηκέστεροι τῶν προσθίων. Γνωστὸν ἓν καὶ μόνον εἶδος, ὁ *βραχύλοφος ὁ ῥαβδωτὸς* (Brachylophus fasciatus), ἰθαγενὴς τῶν νήσων τῆς Ὠκεανίας, ὅστις ἔχει χρῶμα κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος πράσινον μὲ ποικίλας ἀποχρώσεις καὶ φέρει κατὰ διαστήματα ἀνομοιοειδεῖς καὶ ἀνισομήκεις κυανᾶς ῥαβδώσεις. Τὰ ὑποκάτω μέρη τοῦ σώματός του ἔχουσι χρῶμα πρασινοκίτρινον. Δ. Ν. Π.

βραχυμελὴς (ὁ) (Brachymeles) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαυριδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει σαύρας διακρινομένας διὰ τὸ ἐπίμηκες, λεπτόν, κυλινδρικὸν σῶμά των, ὅπερ φέρει τέσσαρας βραχυτάτους πόδας, ὧν οἱ πρόσθιοι φέρουσι δύο δακτύλους καὶ οἱ ὀπίσθιοι ἕνα, ἐκ τῶν μικροτάτων λεπιδωτῶν πλακῶν, δι' ὧν καλύπτεται ἡ ῥαχιαία ἐπιφάνεια τοῦ σώματος, καὶ ἐκ τοῦ ὑπομέλανος χρωματισμοῦ τῆς ῥάχεως καὶ τοῦ ὑποπρασίνου τῆς κοιλίας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βραχυμελὴς ὁ βονίτης* (Brachymeles bonites) ἀπαντῶν εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους. Δ. Ν. Π.

Βραχυμελὴς ὁ βονίτης.

βραχυμένιον (τὸ) (Brachymenium) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀρκτοκαρπιδῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Νεπάλης. Δ. Ν. Π.

βραχυμεσοκώνιος (ὁ) *['Ιππολ.]*. Καλεῖται ὁ ἵππος τοῦ ὁποίου τὸ *μεσοκώνιον* τῶν προσθίων ἢ ὀπισθίων ποδῶν εἶναι καταφανῶς βραχὺ καὶ ὄρθιον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Ἡ πάθησις αὕτη καθιστᾷ τὸν ἵππον ἐπιρρεπῆ εἰς προσκόψεις κατὰ τὸ βάδισμα. Δ. Ν. Π.

βραχυμετρωπία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ἀνωμαλία τῆς διαθλάσεως τῶν ὀφθαλμῶν, καθ' ἣν ὁ πάσχων ὁρᾷ εὐκρινῶς ἐκ μικρᾶς μόνον ἀποστάσεως. Ὁ ὅρος οὗτος δὲν εἶναι ἐν χρήσει (βλ. μυωπία). Γ. Φ. ΚΟΣΜΕΤΑΤΟΣ

βραχυμέτρωψ (ὁ). Ὁ ὁρῶν εὐκρινῶς μόνον ἐκ τοῦ πλησίον (βλ. μύωψ).

βραχύμηρος (ὁ) (Brachymerus) *[Ζωολ.]*. Γένος βατράχων τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἀνούρων τῆς οἰκογενείας τῶν *δενδροβατιδῶν*. Οἱ βάτραχοι τοῦ γένους τούτου εἶναι πάντες ἰθαγενεῖς τῆς Ἀφρικῆς καὶ διακρίνονται ἐκ τοῦ μικροῦ μεγέθους των καὶ τοῦ ὑπομέλανος μὲ κιτρίνας λωρίδας χρωματισμοῦ τῆς ῥάχεως καὶ τῆς ἀργυροχρόου κοιλίας των. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βραχύμηρος ὁ ποικιλόχρους* (Brachymerus multicolor), ἰθαγενὴς τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Δ. Ν. Π.

βραχύμισχα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φύλλα ἢ τὰ ἄνθη ὧν ὁ μίσχος εἶναι βραχύς. Δ.Ν.Π.

βράχυμνον (τὸ) (Brachymnum) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑτεροπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πεντατομιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς Χιλῆς. Δ. Ν. Π.

βραχυμύρμηξ (ὁ) (Brachymyrmex) *[Ζωολ.]*. Γένος μυρμήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *καμπονωτιδῶν*. Οἱ μύρμηκες τοῦ γένους τούτου εἶναι ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ φέρουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Μῆκος σώματος 1 χιλιοστομέτρου περίπου, χρῶμα κιτρινοϋπόφαιον ἢ ὑπέρυθρον μὲ κεφαλὴν καὶ κοιλίαν σκοτεινοτέρου χρώματος. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βραχυμύρμηξ ὁ παράδοξος* (Brachymyrmex paradoxus) ἰθαγενὴς τῶν Ἀντιλλῶν, διατηρούμενος εἰς πολλὰ θερμοκήπια τῆς Εὐρώπης μεταξὺ τῶν ἐξωτικῶν φυτῶν. Δ. Ν. Π.

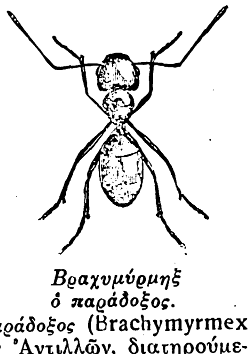

Βραχυμύρμηξ ὁ παράδοξος.

βραχυμύσταξ (ὁ) (Brachymystax) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τελεοστέων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀτταγαίων*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους εἶναι: Σῶμα κεκαλυμμένον ὑπὸ μικρῶν λεπίων, στοματικὸν ἄνοιγμα μᾶλλον στενόν, σιαγόνες παχεῖαι, ἀρκετὰ βραχεῖαι, ἄνω χεῖλος κατά τι ἐπιμηκέστερον τοῦ κάτω, ὀδόντες ἀδύνατοι, ῥαχιαῖα καὶ ἑδραῖα πτερύγια βραχέα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βραχυμύσταξ ὁ κορεγονοειδὴς* (Brachymystax coregonoides), ἀπαντῶν εἰς τοὺς ποταμοὺς τῆς Σιβηρίας καὶ θεωρούμενος ὡς ἐνδιάμεσος τύπος μεταξὺ ἀτταγαίων καὶ κορεγόνων. Δ. Ν. Π.

βραχυμυωνία (ἡ) (Brachymyonie) *['Ιατρ.]*. Διὰ τούτου καθορίζεται συνδρομὴ χαρακτηριζομένη ὑπὸ τοῦ ἀκανονίστου περιορισμοῦ τῶν κινήσεων, ὀφειλομένη εἰς τὴν βραχύτητα τῶν μυῶν καὶ ἐκδηλουμένη ἀπὸ τῆς ἡλικίας τῶν 6 ἢ 7 ἐτῶν. Ὁ ὅρος οὗτος ἐδημιουργήθη τῷ 1918 ὑπὸ τῆς κυρίας Nageotte-Wilbonchewitch. Μ. Ν. Κ.

βραχύνεμον (τὸ) (Brachynemum) *[Ζωολ.]* Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑτεροπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πεντατομιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀλγερίας. Δ. Ν. Π.

βραχυνίδαι (οἱ) (Brachinidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων*. Οἱ *βραχυνίδαι* περιλαμβάνουσιν ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι οἱ: ἄπτινος, βραχυνόδους, κρηπιδογαστήρ, στυφλόμερος καὶ φερόψωφος (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

βραχυνόδους (ὁ) (Brachynodus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη διεσπαρμένα σχεδὸν εἰς πάντα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τοῦ μετρίου μεγέθους των καὶ τοῦ μελανοῦ χρωματισμοῦ των. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι ἡ εὐκολία μεθ' ἧς ἐκτοξεύουσιν, ὅταν πρόκειται νὰ ἀμυνθῶσιν, ἐκ τοῦ πρωκτοῦ των εἶδος ἀτμοῦ, ὅστις εἶναι καυστικός, βάφει τὸ δέρμα φαιὸν καὶ φωσφορίζει εἰς τὸ σκότος. Δ. Ν. Π.

βράχυνσις (ἡ)· ἡ ἐπὶ τὸ βραχύτερον μεταβολή, ἐλάττωσις τοῦ μήκους, κοιν. *κόντεμα*.

—*[Γραμμ.]* Ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ *βράχυνσις* μακροῦ φωνήεντος ἢ διφθόγγου ἐγένετο εἰς τὰς ἑξῆς κυρίως περιπτώσεις: 1) Μακρὸν φωνῆεν ἢ δίφθογγος πρὸ φωνήεντος συνεστέλλετο, τοῦτο δὲ διότι οὐδεὶς παρενεβάλλετο φραγμὸς ἐκ συμφώνου καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἠδύνατο ὁ λαλῶν νὰ μεταβαίνῃ ταχύτερον ἀπὸ τοῦ α' εἰς τὸ β' φωνῆεν, ὅτε τὸ α' κατὰ φυσικὸν λόγον συνεστέλλετο. Οἷον «Ἄνδρα μοι ἔννεπε», «Οὔτοι μοι αἰτίη ἐσσί». Ἕνεκα δὲ τῆς συνεκφωνήσεως τῶν λέξεων ἐν τῇ προτάσει ἦτο ἀδιάφορον ἂν τὸ βραχυνόμενον ἔκειτο εἰς τὸ τέλος τῆς λέξεως ἢ ἐντὸς αὐτῆς. Διὰ τοῦτο ἐλέχθη καί: βασιλήων—βασιλέων, ληῶν—λεῶν, χαμαιεῦναι Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται καὶ ἡ συστολὴ τῶν τελικῶν διφθόγγων —αι καὶ —οι, ἐφ' ὅσον ἦσαν ἄτονοι ἢ ὀξύτονοι. 2) Βράχυνσις μακροῦ ἢ διφθόγγου ἐγένετο καὶ ὁσάκις εἰς ταῦτα εἵπετο ἡμίφωνον μετὰ συμφώνου, οἷον: (βασιλῆ Fος) βασιλῆυς—βασιλεύς, ἔγνωμεν—γνοῖμεν—γνοῖτε καὶ ἔπειτα καί: γνοίην, πλήρης—πλεῖστος. 3) Καὶ κατ' ἀναλογίαν ἐγένετο βράχυνσις. Οὕτως ἡ τελικὴ δίφθογγος —οι τῶν συνηρημένων συνθέτων τῆς β' κλίσεως καὶ μετὰ τὴν συναίρεσιν λογίζεται εἰς τὸν τονισμὸν βραχεῖα, ὡς εὔνοοι—εὖνοι, τοῦτο δὲ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ πολλὰ ἀσυναίρετα, ὡς ἄνθρωποι, κῆποι. 4) Βράχυνσις προσέτι τοῦ ἑτέρου τῶν φωνηέντων ἐγένετο καὶ κατὰ τὴν λεγομένην ἀντιμεταχώρησιν, τὴν ἀντιμετάθεσιν δηλαδὴ τοῦ χρόνου, καθ' ἣν μακρὸν φωνῆεν μετὰ βραχέος (η + ᾰ, η + ο) μεταβλήθη εἰς βραχὺ μετὰ μακροῦ, οἷον βασιλῆα, βασιλῆας — βασιλέᾱ, βασιλέᾱς— ἡ Γόρταζον—ἐώρταζον.

[Βλ. *Χατζιδάκι*, Ἀκαδημ. ἀναγνώσματα, τόμ. Α΄, κεφ. Η΄.] Κ. Α.

βραχύνω· καθιστῶ τι βραχύτερον, κοντύτερο, ἐλαττῶ τὸ μῆκός τινος, κοιν. *κονταίνω*: «βραχύνω τὴν δοκόν, —τὸν στῦλον κ.τ.τ.» ‖ καθόλου, ἐλαττῶ τὴν διάστασιν, στενεύω, σμικρύνω· ‖ συντομεύω ‖ γραμματ., μεταβάλλω τὸ μακρὸν φωνῆεν εἰς βραχύ, ἢ συστέλλω τὴν δίφθογγον εἰς φωνῆεν βραχὺ (βλ. βράχυνσις).

βραχυόδους (ὁ) (Brachyodus) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *σελιγεριδῶν*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα εἶναι: βλαστὸς πολυκλαδώδης, φύλλα λογχοειδῆ, ἄνθη μονόοικα, καταληκτικά, περιστόμιον ἁπλοῦν μὲ δώδεκα εὐρείας ὀδοντώσεις καὶ κολοβωμένον. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βραχυόδους ὁ τριχόδους* (Brachyodus trichodus), ὅστις διακρίνεται ἐκ τοῦ μικροῦ μεγέθους του καὶ φύεται ἐπὶ τῶν πετρῶν καὶ τῶν βράχων. Δ. Ν. Π.

— **βραχυόδους** (ὁ) (Brachyodus Gervais) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀνθρακοθηριειδῶν βουνοοδοντίων ἀρτιοδακτύλων* θηλαστικῶν. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Αἴγυπτον, Ἱσπανίαν, Γαλλίαν, ὡς καὶ ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας, τὴν Εὐρώπην καὶ τέλος εἰς τὴν Βρεττανικὴν Ἀνατολικὴν Ἀφρικήν, ὅπου εὑρέθησαν γιγαντιαῖα, ἀλλ' ὀλίγα, εἴδη. Γ. Κ. Γ.

βραχυόκερα (τὰ) (Brachyocera) *[Ζωολ.]*. Ὀνομάζονται οὕτως ἔντομά τινα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *διπτέρων*, διακρινόμενα ἐκ τῶν βραχυτάτων καὶ ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων ἀποτελουμένων κεραιῶν των. Δ. Ν. Π.

βραχυόνυξ (ὁ) (Brachyonyx) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῶν βορείων χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

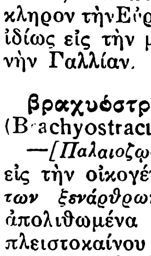

Βραχυόνυξ.

βραχυόπη (ἡ)(Brachyope) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει μυίας μὲ σῶμα βραχύ, πτέρυγας μακρὰς διαφανεῖς καὶ ἐξωγκωμένους ὀπισθίους πόδας. Ἡ κοιλία διακρίνεται τελείως τοῦ θώρακος, μετὰ τοῦ ὁποίου ἑνοῦται διὰ στενοῦ ποδίσκου. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν κοινότερον *βραχυόπη ἡ δίχρους* (Brachiope bicolor), ἀπαντῶσα εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν. Δ.Ν.Π.

Βραχυόπη ἡ δίχρους.

βραχυόστρακον (τὸ) (Brachyostracum Brown) —*[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *γλυπτοδοντιδῶν ἱκανοδόντων ξενάρθρων νωδῶν* θηλαστικῶν. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειστοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Μεξικόν. Γ. Κ. Γ.

βραχύουρα (τὰ) (Brachyura) *[Ζωολ.]*. Ἄθροισμα *μαλακοστράκων δεκαπόδων* διακρινομένων ἐκ τῆς βραχείας κοιλίας καὶ τοῦ ὑποτυπώδους οὐραίου πτερυγίου. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν τῶν ζῴων τούτων εἶναι ὅτι ἐκ τῶν ᾠῶν των ἐξέρχονται ἔμβρυα, *ζωαὶ* καλούμενα, ἅτινα ἔχουσι σῶμα βραχὺ καὶ δύο ζεύγη δικρανοειδῶν ποδῶν. Τὰ βραχύουρα εἶναι καὶ χερσαῖα καὶ θαλάσσια. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζωολ.]* Τῶν *βραχυούρων*, ἂν ἐξαιρέσῃ τις τὰ ἀμφίβολα γένη *γιγοκραγγών*, *βραχυπυγὴ* (ἀσφαλῶς ἀραχνοειδὲς) καὶ *παυλοκαρίς*, πραγματικοὶ ἀντιπρόσωποι εὑρίσκονται τὸ πρῶτον ἀπολιθωμένοι ἐντὸς στρωμάτων τῆς περμίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βραχύπαλπος (ὁ) (Brachypalpus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*. Εἶναι πόαι ἐτήσιαι, διετεῖς ἢ πολυετεῖς ἢ φρύγανα, ἢ θάμνοι, ἢ δενδρύλλια, φυόμενα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Γνωστὰ περὶ τὰ 800 εἴδη, ὧν γνωστότερα τά: *βραχύπαλπος ὁ κοινὸς* (Brachypalpus vulgaris), πόα ἐτησία κοινοτάτη καὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *μαρτιάτικο*. *Βραχύπαλπος ὁ ἰακωβαῖος* (Brachypalpus Jacobaeus), πόα διετής, χρήσιμος εἰς τὴν φαρμακοποιίαν, φυομένη ἐν Εὐρώπῃ καὶ παρ' ἡμῖν καὶ *βραχύπαλπος ὁ κομψὸς* (Brachypalpus elegans), πόα ἐτησία, ἰθαγενὴς τῆς νοτίου Ἀμερικῆς, καλλιεργουμένη κυρίως πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

βραχύπαλπος (ὁ) (Brachypalpus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει μυίας μετρίου μεγέθους, διακρινομένας διὰ τὸ ἐπίμηκες ὑπόλευκον καὶ μετ' εὐδιακρίτων ἀρθρώσεων σῶμά των, τῶν πολυτριχωτῶν ποδῶν των καὶ τῶν διαφανῶν μετὰ ποικιλοσχήμων νευρώσεων πτερύγων των. Γνωστὰ πολλὰ εἴδη ὧν ἓξ εὐρωπαϊκά. Κοινότερον εἶναι ὁ *βραχύπαλπος ὁ διαφανὴς* (Brachypalpus diaphanus). Δ. Ν. Π.

Βραχύπαλπος ὁ διαφανής.

βραχυπαράληκτος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ παραλήγων εἰς βραχὺ φωνῆεν, ὁ ἔχων τὴν παραλήγουσαν βραχεῖαν: «λέξις βραχυπαράληκτος».

βραχυπελτὴς (ὁ) (Brachypeltes) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κυδνιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει γηΐνους κόρεις, ἀρκετοῦ μεγέθους, μὲ σῶμα ἐπίμηκες, φοειδὲς καὶ πεπιεσμένον. Τὰ ἔντομα ταῦτα εὑρίσκονται τεθαμμένα ἐντὸς ἀργιλλοειδῶν ἐδαφῶν καὶ διακρίνονται κυρίως ἐκ τοῦ στιλπνῶς μελανοῦ χρωματισμοῦ των. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν κοινότερον εὐρωπαϊκὸν εἶναι ὁ *βραχυπελτὴς ὁ θλιβερὸς* (Brachypeltes sinistrus). Δ. Ν. Π.

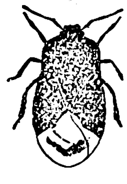

Βραχυπελτὴς ὁ θλιβερός.

βραχυπέταλα (τὰ) *[Βοτ.]*. Τὸ ὄνομα τοῦτο δίδεται εἰς τὰ πλεῖστα γένη καὶ εἴδη φυτῶν, ἅτινα διακρίνονται ἐκ τῶν βραχέων πετάλων τῶν ἀνθέων των. Δ. Ν. Π

βραχυπινακοειδὲς (τὸ) (Brachypinakoid) *[Ὀρυκτολ.]*. Οὕτω καλοῦνται αἱ δύο ἀποπερατωτικαὶ ἕδραι τῶν κρυστάλλων τοῦ ῥομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος, αἱ ὁποῖαι διήκουν παραλλήλως πρὸς τὸν βραχυάξονα ἢ τὴν βραχυδιαγώνιον. Ὀνομάζεται καὶ *βραχυδισκοειδές*. Γ. Κ. Γ.

βραχύπλαξ (ὁ) (Brachyplax) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑτεροπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λυγηϊδῶν*, διακρινομένων ἐκ τοῦ βραχέος σώματός των, ὅπερ κατὰ τὴν ῥαχιαίαν ἐπιφάνειαν εἶναι πεπιεσμένον δίκην πλακός. Ἀπαντῶσιν εἰς τὴν μεσημβρινὴν Εὐρώπην. Δ. Ν. Π.

βραχύπλατος (ὁ) (Brachyplatus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑτεροπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πεντατομιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου εἶναι διαδεδομένα εἰς πάντα τὰ μέρη τῆς γῆς, ἰδίως ἐν Μαλαισίᾳ καὶ Αὐστραλίᾳ καὶ διακρίνονται διὰ τὸ στρογγυλοεπίπεδον σῶμά των, χρώματος μελανοῦ μὲ ὀρειχαλκώδεις ἀποχρώσεις. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βραχύπλατος ὁ βανικορέσιος* (Brachyplatus vanikorensis), ἀπαντῶν εἰς τὸ Βανικόρον. Δ. Ν. Π

βραχύπλευρα (τὰ) (Brachypleura) *[Βοτ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερύγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πλευρονηκτιδῶν*. Οἱ ἰχθύες τοῦ γένους τούτου ἔχουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Στόμα εὐρύ, ὀδόντας ἰσχυρούς, κωνικούς, ἐλαφρῶς κυρτοὺς καὶ εἰς δύο σειρὰς διατεταγμένους· ῥαχιαῖον πτερύγιον ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου μέρους τῆς κεφαλῆς ἀρχόμενον· ἀκτῖνας ῥαχιαίου καὶ ἑδραίου πτερυγίου ἁπλᾶς καὶ μαλακάς· λέπια μετρίου μεγέθους· βραγχιακὰς λεπίδας λογχοειδεῖς. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος ἀπαντῶν ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Νέας Ζηλανδίας, διακρινόμενον ἐκ τοῦ φαιοϋπερύθρου χρώματός του. Δ. Ν. Π.

βραχύπνοια (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἐκσημαίνεται ἡ βραχεῖα καὶ ἐπιπολαία ἀναπνοή, κατὰ τὴν ὁποίαν εἰσάγεται ὀλίγη ποσότης ἀέρος εἰς τοὺς πνεύμονας· ἀπαντᾷ δὲ ἐπὶ ὀξειῶν πνευμονικῶν παθήσεων (πνευμονίας, βρογχοπνευμονίας κλπ.), ἀλλὰ καὶ ἐπὶ χρονίων πολλάκις τοιούτων, ἔνθα τὸ ἀναπνευστικὸν πεδίον εἶναι περιωρισμένον ἢ ἠλαττωμένον ἕνεκα βλάβης ἢ καταστροφῆς τοῦ πνεύμονος (πλευρῖτις μετ' ἀφθόνου ἐξιδρώματος, φυματίασις μετὰ μεγάλων σπηλαίων, κλπ.). Μ. Ν. Κ.

βραχυπόδιον (τὸ) (Brachypodium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*. Εἶναι πόαι μονοετεῖς ἢ πολυετεῖς. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 5 εἴδη, ὧν γνωστότερον τὸ *βραχυπόδιον τὸ διστάχυον* (Brachypodium distachyum), ἀπαντῶν καὶ παρ' ἡμῖν ὅπου εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *φλῖσα*. Δ. Ν. Π.

βραχυπόδιος (ὁ) (Brachypodius) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πιμελιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς μεσημβρινῆς Ἀσίας καὶ τῶν νήσων τῆς Σόνδης.

βραχυποθήριον (τὸ) (Brachypotherium Roger) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *ῥινοκερινῶν ῥινοκεριδῶν περιττοδακτύλων* θηλαστικῶν. Ὁ ὀδοντικὸς των τύπος εἶναι: κοπτῆρες $\frac{1}{1}$, κυνόδοντες $\frac{0}{0}$, προγόμφιοι $\frac{4}{3}$, τραπεζῖται $\frac{3}{3}$ ἢ $\frac{1.0.4.3}{1.0.3.3}$. Τὰ ζῷα ἔφερον κρανίον σχεδὸν πάντοτε ἄνευ κέρατος καὶ ἄκρα βραχέα καὶ ὀγκώδη. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης καὶ ἀνωτέρας μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Εὐρώπην, ὡς καὶ ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος εἰς Εὐρώπην, Ἀνατολικὰς Ἰνδίας καὶ Ἰαπωνίαν. Γ. Κ. Γ.

βραχύπους (ὁ, ἡ), —ουν (τό)· ὁ ἔχων βραχεῖς πόδας, κοντοπόδαρος.

βραχύπους (ὁ) (Brachypus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει κανθάρους μικροῦ μεγέθους, ἰθαγενεῖς τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βραχύπους ὁ κυλινδρικὸς* (Brachypus cylindricus), ἀπαντῶν εἰς τὰς περὶ τὸν Καύκασον ἐκτάσεις. Δ. Ν. Π.

βραχύπρεμνος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων βραχὺ πρέμνον, στέλεχος: «φυτὸν βραχύπρεμνον», τὸ διακλαδιζόμενον ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἢ ὀλίγον ἀνωτέρω τοῦ ἐδάφους.

βραχυπρόθεσμος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων βραχεῖαν προθεσμίαν, ὁ λήγων ταχέως: «βραχυπρόθεσμον δάνειον, — γραμμάτιον».

— *[Οἰκον.]* Εἰς τὰς *βραχυπροθέσμους οἰκονομικὰς πράξεις* ὑπάγονται τὰ ζητήματα ἐκεῖνα, ὧν ἡ διάρκεια δὲν ὑπερβαίνει κατὰ κανόνα τὸ ἔτος. Αὗται περιλαμβάνουν γενικῶς τὰ ζητήματα *προεξοφλήσεως*, ἀλληλοχρέων τοκοφόρων λογαριασμῶν, συναλλάγματος, πράξεων χρηματιστηρίων ἀξιῶν καὶ ἐμπορευμάτων, πράξεων ἐπὶ πολυτίμων μετάλλων, προκρίσεως συναλλαγῆς ἐπὶ συναλλάγματος, πολυτίμων μετάλλων, τίτλων ἐμπορευμάτων κλπ. Ἐπὶ τούτων ἐν τῇ πράξει ἐφαρμόζεται ὁ ἁπλοῦς τόκος (βλ. καὶ **οἰκονομικὰ** *μαθηματικά*). Τ. ΚΕΡΑΜΙΔΑΣ

—*βραχυπρόθεσμοι παραγραφαί*. Καλοῦνται οὕτω αἱ, κατ' ἐξαίρεσιν τῆς παρ' ἡμῖν ἰσχυούσης κατὰ τὸ ῥωμαϊκὸν δίκαιον τριακονταετοῦς παραγραφῆς, βραχυτέρας διαρκείας τοιαῦται. Αἱ βραχυπρόθεσμοι παραγραφαὶ τοῦ ῥωμ. δικαίου διετηρήθησαν καὶ παρ' ἡμῖν, καθιερωθεισῶν καὶ νέων τοιούτων ὑπὸ τοῦ νόμου ,ΓΥΛΓ' τοῦ 1909. Δ. Φ. Π.

βραχύπτερα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Καλοῦνται ζῷά τινα διαφόρων ἀθροισμάτων, διακρινόμενα διὰ τὰς βραχείας πτέρυγάς των. Δ. Ν. Π.

βραχυπτερίδαι (οἱ) (Brachypteridae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλοκέρων*. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερα τά: βραχύπτερος καὶ κέρκος (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

βραχυπτέρις (ἡ) (Brachypteris) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πτερίδων*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν Ἀντιλλῶν. Δ. Ν. Π.

βραχύπτερνος (ὁ) (Brachypternus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δρυοκολαπτιδῶν*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῶν πτηνῶν τοῦ γένους τούτου εἶναι τὰ ἑξῆς: Ῥάμφος ἐλαφρῶς κυρτὸν κατὰ τὸ ἄκρον, αἰσθητῶς πεπιεσμένον ἐπὶ τῶν πλευρῶν· πτέρυγες μετρίως ἀνεπτυγμέναι, οὐρὰ μᾶλλον μακρά· πόδες βραχεῖς μὲ ἀνανάπτυκτον ἀντίχειρα. Ὁ χρωματισμὸς εἶναι κυανόφαιος μὲ μεταλλικὰς ἀναλαμπὰς κατὰ τὴν ῥάχιν, ὑπέρυθρος κατὰ τὰς πλευρὰς καὶ ὑπόπυρρος κατὰ τὴν κοιλίαν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ἰθαγενῆ τῶν Ἰνδιῶν, τῆς Κεϋλάνης, τῆς Ἰνδοκίνας καὶ τῆς Κίνας. Δ. Ν. Π.

βραχύπτερος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων βραχέα πτερά, βραχύτερα τῶν κανονικῶν.

βραχύπτερος (ὁ) (Brachypterus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βραχυπτεριδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τοῦ μικροῦ ἀναστήματος, τῶν βραχέων ἐλύτρων καὶ τοῦ κυανομέλανος χρωματισμοῦ των. Τὸ γένος περιλαμβάνει 20 περίπου εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ περὶ τὰ 60 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς ἄλλας ἠπείρους τῆς γῆς. Οἱ βραχύπτεροι ζῶσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τῶν ἀνθέων ἐκμυζῶντες ἐξ αὐτῶν τὸ νέκταρ. Δ. Ν. Π

βραχυπτερυκίας (ὁ) (Brachypterycias) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κορακιδῶν*· Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους εἶναι: Ῥάμφος μᾶλλον ἰσχυρὸν καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ λεπτῶν τριχῶν, ῥωθωνικαὶ ὀπαὶ εὐρέως ἐσχισμέναι, πτέρυγες βραχεῖαι καὶ ἀμβλεῖαι, πόδες ἰσχυροὶ καὶ κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτῶν κεκαλυμμένοι ὑπὸ πτερῶν. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Μαδαγασκάρην. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βραχυπτερυκίας ὁ λεπτόσωμος* (Brachypterycias leptosomus), ὅστις ἔχει μῆκος 37 περίπου ἑκατοστομέτρων καὶ χρῶμα πρασινέρυθρον κατὰ τὴν ῥάχιν, κυανομέλαν κατὰ τὰς πλευράς, ὑποκύανον κατὰ τὴν κοιλίαν καὶ ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ φέρει εἶδος λευκοῦ περιλαιμίου. Δ. Ν. Π·

βραχυρὶς (ἡ) (Brachyris) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*. Εἶναι πόαι πολυετεῖς μὲ φύλλα ἀκέραια, ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς. Πάντα τὰ μέρη τῶν φυτῶν τούτων ἐξάγουσι δυσάρεστον ὀσμήν. Τὸ ἀφέψημα τῶν φύλλων των χρησιμεύει ὡς διουρητικόν. Δ. Ν. Π.

βραχύρραμφος (ὁ) (Brachyrramphus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *οὐριϊδῶν*, ἰθαγενῶν τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βραχύρραμφος ὁ μαρμαρώδης* (Brachyramphus marmoreus), ὅστις διακρίνεται ἐκ τοῦ μετρίου μεγέθους, τοῦ βραχέος, λεπτοῦ καὶ ἐλαφρῶς κυρτοῦ ῥάμφους, τῶν κεκαλυμμένων ὑπὸ πτερῶν ῥωθωνικῶν ἀνοιγμάτων, τῶν βραχέων ποδῶν καὶ τοῦ σκοτεινῶς φαιοῦ χρώματός του. Δ. Ν. Π.

βραχύρριζος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· ὁ ἔχων βραχείας ῥίζας: «βραχύρριζα φυτά».

βραχύρρινα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη εἰς ζῷα, εἰς διάφορα ἀθροίσματα ἀνήκοντα, ἅτινα διακρίνονται ἐκ τοῦ βραχέος ῥινικοῦ τμήματός των. Ἰδίᾳ ὀνομάζονται οὕτω γένη τινὰ χειροπτέρων θηλαστικῶν ζῴων καὶ δὴ τὰ τῆς οἰκογενείας τῶν *φυλλοστομιδῶν*, ὧν ἡ ῥὶς εἶναι βραχυτάτη. Δ. Ν. Π.

βραχυρρινίδαι (οἱ) (Brachyrhinidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυγχοφόρων*, περιλαμβάνουσα κανθάρους μετρίου μεγέθους καὶ μεταλλικοῦ χρώματος. Κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι οἱ: *βραχύρρινος, κώνοψις, περιτελὴς* καὶ *τραχύφλος*. Δ. Ν. Π.

βραχυρρινόδους (ὁ)(Brachyrhinodon v. Huene) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *σφηνοδοντιδῶν ῥυγχοκεφαλίων τοκοσαυρίων* ἑρπετῶν. Τὸ σῶμα τῶν ζῴων τούτων ἔφερε βραχὺ ῥύγχος, μεγάλους ὀφθαλμοὺς καὶ μακρὰν οὐράν. Λείψανα των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Elgin, Σκωτίαν. Γ. Κ. Γ.

βραχύρρυγχος (ὁ) (Brachyrynchus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βραχυρρυγχιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 50 εἴδη, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων. Γνωστότερον εἶδος ὁ *βραχύρρυγχος ὁ ἀνατολικὸς* (Brachyrynchus orientalis) ἀπαντῶν ἰδίως ἐν Μαλαισίᾳ. Δ. Ν. Π.

Βραχύρρυγχος ὁ ἀνατολικός.

βραχύς,—εῖα,—ύ· ὁ μὴ ἔχων πολὺ μῆκος, σύντομος, κοιν. *κοντός*, ἀντίθ. *μακρός*· α') τοπικῶς: «βραχεῖα ὁδός», «βραχὺ ἀνάστημα»· β') χρονικῶς, ὁ μικρᾶς διαρκείας: «βίος βραχύς», «βραχὺς λόγος».— Ἐπίρρ. *βραχέως*.

— **βραχέα κύματα** *[Ἠλεκτρ.]*. Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον ὑπονοοῦμεν ἐν τῇ ἀσυρμάτῳ τηλεγραφίᾳ ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα, ὧν τὸ μῆκος κύματος εἶναι τάξεως μεγέθους 10—100 μέτρων (βλ. *ἀσύρματος τηλεγραφία*, τ. ΣΤ' σ. 4 γ'). Κ. Π.

— **βραχεῖα θάλασσα** *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Θάλασσα ἀναφερομένη ὑπὸ Μαρκιανοῦ τοῦ Ἡρακλεώτου, ὡς κειμένη μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ῥαπτοῦ καὶ Πάσου, ἀμέσως μετὰ τὸ ὑπὸ τὴν Ἀζανίαν, Βαρβαρικὸν πέλαγος (Περίπλους ἔξω θαλάσσης» § 13) καὶ ἀμέσως πρὸς δυσμὰς τῆς τότε ὑποτιθεμένης «Νοτίας ἀγνώστου γῆς» (Meridionalis terra incognita), ἀποτελοῦσα οὕτω τὸν πρὸς δυσμὰς τερματισμὸν τῆς Πρασώδους θαλάσσης, νοτίου τμήματος τοῦ Ἀνατολικοῦ ὠκεανοῦ, ἢ τῆς Ἰνδικῆς θαλάσσης. Πρόκειται ὅθεν περὶ τῆς πρὸς νότον τῆς Σομαλίας μεγάλης κολπώσεως τῆς Ζανζιβάρης, πιθανώτατα δὲ περὶ τῆς *Βατραχείας θαλάσσης* τοῦ Πτολεμαίου, (Ζ, γ, 6) ἀφοῦ καὶ αὕτη «συνάπτει τὴν γῆν τῷ τε Ῥαπτῷ ἀκρωτηρίῳ καὶ τοῖς νοτίοις μέρεσι τῆς Ἀζανίας». Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **βραχεῖα συλλαβὴ** *[Γραμμ.]*. Ἐκλήθη ὑπὸ τῶν μετρικῶν καὶ γραμματικῶν *βραχεῖα* ἡ συλλαβὴ ἡ ἔχουσα βραχὺ φωνῆεν, οἷον «ἐλέγετο» (τέσσαρες βραχεῖαι). Ἦτο δὲ ὁ λόγος τοῦ βραχέος καὶ τοῦ μακροῦ φωνήεντος καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ τῶν συλλαβῶν ὡς 1: 2. Τὸ βραχὺ δηλαδὴ φωνῆεν, τὸ ἄνευ τελικοῦ συμφώνου, ἀπῄτει πρὸς ἐκφώνησιν τὸ ἥμισυ τοῦ χρόνου τοῦ ἀναγκαιοῦντος εἰς τὴν ἐκφώνησιν μακροῦ φωνήεντος ἄνευ τελικοῦ συμφώνου. Ἐπειδὴ δὲ χάριν τοῦ μέτρου ἡ συλλαβὴ ἐλαμβάνετο ὡς ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ κυριωτέρου, τοῦ φωνήεντος,

Digitized by Google

ἐνισχυομένη δὲ ὑπὸ τῶν ἐπιφερομένων συμφώνων, τὰ ὁποῖα ἀπήτουν ἐπίσης χρόνον τινὰ εἰς τὴν ἐκφώνησιν, διὰ τοῦτο συλλαβὴ μετὰ βραχέος φωνήεντος καὶ ἐπιφερομένων τριῶν συμφώνων ἢ δύο ἢ διπλοῦ λαμβάνεται ὡς μακρὰ *θέσει* (βλ. λ.), πλὴν ἂν τὰ δύο σύμφωνα εἶναι ἄφωνον καὶ ὑγρόν.

Καὶ σήμερον καλοῦμεν *βραχεῖαν συλλαβὴν* κατὰ τὰ αὐτά, καίτοι ἡ κατὰ ποσότητα διαφορὰ τῶν συλλαβῶν ἐξέλιπεν ἤδη ἀπὸ τῆς Γ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Κ. Α.

— **βραχὺ** *κύκλωμα [Ἠλεκτροτεχν.]*. Ὁσάκις ἐν ἠλεκτρικῷ κυκλώματι λόγῳ μειώσεως τῆς ἀντιστάσεως αὐτοῦ ἐκ τυχαίου γεγονότος ἐπέρχεται ὑπέρμετρος αὔξησις τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος, ἥτις ὡς συνέπειαν ἔχει τὴν τῆξιν τῶν ἀσφαλειῶν ἢ καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν ἀγωγῶν τοῦ κυκλώματος, λέγομεν ὅτι ἔλαβε χώραν *βραχὺ κύκλωμα* ἢ ὅτι ἡ ἐγκατάστασις παρουσιάζει *βραχὺ κύκλωμα*. Ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται τὰ μέγιστα ἐν τῇ ἠλεκτροτεχνίᾳ. Κ. Π.

βραχὺς (ὁ) (Brachys) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *στενοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βουπρεστιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει μικρὰ ἔντομα διακρινόμενα ἐκ τοῦ ᾠοειδοῦς κατὰ τὸ ἀνώτερον τμῆμα σώματός των, ὅπερ ἀπὸ τῆς κοιλίας καὶ ἐκεῖθεν γίνεται τριγωνικὸν καὶ ἀπολήγει εἰς ὀξεῖαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον γωνίαν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον ὁ *βραχὺς ὁ δίχρους* (Brachys bicolor), ἀπαντῶν ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

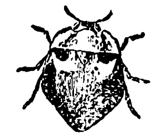

Βραχὺς ὁ δίχρους.

βραχύσημον (τὸ) (Brachysemum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἢ δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

βραχύσημος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὅρος μετρικός: «βραχύσημος συλλαβή», ἡ βραχεῖα τὴν προσῳδίαν.

βραχυσκελὴς (ὁ, ἡ),—*ὲς* (τό)· ὁ ἔχων βραχέα, κοντὰ σκέλη, βραχύπους.

βραχυσκελὴς (ὁ) (Brachysceles) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομελιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου διακρίνονται διὰ τὸ ἀτρακτοειδὲς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σῶμά των, ὅπερ φέρει διακεκριμένην κεφαλήν, θώρακα καὶ κοιλίαν, τὸν μελανὸν χρωματισμόν των, καὶ τὴν δι' ἐπιμήκων ὑπολεύκων καὶ παραλλήλων ραβδώσεων κεκοσμημένην ράχιν του. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ἰθαγενῆ κυρίως τῆς Ἀμερικῆς. Κοινότερον ὁ *βραχυσκελὴς ὁ βραζιλιανὸς* (Brachysceles brasiliensis), ἀπαντῶν εἰς τὴν Βραζιλίαν. Δ. Ν. Π.

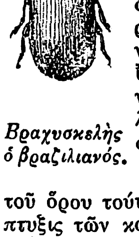

Βραχυσκελὴς ὁ βραζιλιανός.

βραχυσκελία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἐκσημαίνεται ἡ ἀνεπαρκὴς ἀνάπτυξις τῶν κάτω ἄκρων, συμπίπτουσα συνήθως πρὸς τὴν ὑπερβολικὴν ἐπιμήκυνσιν τῶν ἄνω ἄκρων. Ὁ ὅρος οὗτος ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Manouvrier. Μ. Ν. Κ.

βραχύσκιος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ βραχεῖαν σκιὰν ἔχων.

βραχυσπάθη (Brachyspathe) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀροϊδῶν*, περιλαμβάνων πόας ἢ θάμνους ἰθαγενεῖς τῆς Ἰάβας, τῆς Κεϋλάνης καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Δ. Ν. Π.

βραχυσπόριον (τὸ) (Brachysporium) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλμινθοσποριδῶν*, διακρινόμενον ἐκ τῶν σπορίων ἅτινα φέρονται ἐπὶ τῆς ἀνωτέρας ἐπιφανείας τῶν σκληρῶν νηματίων, τὰ ὁποῖα ἐκφύονται ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ φυτοῦ. Γνωστὰ περὶ τὰ τριάκοντα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν εὐκράτων χωρῶν. Δ. Ν. Π.

βραχύστελμον (τὸ) (Brachystelmum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀσκληπιαδιδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς μὲ βολβώδεις ἐδωδίμους ρίζας. Πάντα εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

βραχύστεμμα (τὸ) (Brachystemma) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *καρυοφυλλιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον γνωστὸν εἶδος, ὅπερ εἶναι πόα ἐτησία, ἰθαγενὴς τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

βραχύστερνον (τὸ) (Brachysternum) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *λεπιδοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ρουτελιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει 8 εἴδη ἰθαγενῆ τοῦ Περοῦ καὶ τῆς Χιλῆς. Δ. Ν. Π.

Βραχύστερνον.

βραχυστέφανον (τὸ) (Brachystephanum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκανθοειδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓν μόνον γνωστὸν εἶδος, ὅπερ εἶναι πόα μὲ ἕρποντα βλαστὸν κατὰ τὴν βάσιν, φυόμενον ἐν Μαδαγασκάρῃ. Δ. Ν. Π.

βραχύστηθον (τὸ) (Brachystethon) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑτεροπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πεντατομιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τοῦ μετρίου μεγέθους των, τοῦ πολυγωνικοῦ σώματος, τῶν μακροτάτων κεραιῶν, τῶν λεπτῶν τριαρθρωτῶν ποδῶν καὶ τοῦ σκοτεινῶς φαιοῦ, ὑπερύθρου ἢ ἐρυθροφαίου χρωματισμοῦ των. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, πάντα ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς, ὧν κοινότερον τὸ *βραχύστηθον τὸ ἐπίχαρι* (Brachystethon gracilis) ἀπαντῶν εἰς τὴν Βραζιλίαν. Δ. Ν. Π.

Βραχύστηθον τὸ ἐπίχαρι

βραχυστήλιον (τὸ) (Brachystelion) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀσπεργιλλιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον γνωστὸν εἶδος, φυόμενον ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ τῶν δένδρων τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Δ. Ν. Π.

βραχύστομον (τὸ) (Brachystomum) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τανυστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐμπιιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου εἶναι μικραὶ μυῖαι ἀπαντῶσαι πανταχοῦ σχεδὸν τῆς βορείου Εὐρώπης. Γνωστὰ 7 εἴδη, ὧν κοινότερον, *βραχύστομον τὸ μικρὸν* (Brachystomum parvus), ὅπερ διακρίνεται ἐκ τοῦ λεπτοῦ ἐπιμήκους σώματος, τῶν μικρῶν κεραιῶν, τῶν λεπτῶν καὶ ἐπιμήκων ποδῶν του, ὧν τὸ τελευταῖον ζεῦγος ἐπιμηκέστερον τῶν λοιπῶν, καὶ τῶν μεγάλων, διαφανῶν καὶ μετὰ πλείστων νευρώσεων πτερύγων του. Δ. Ν. Π.

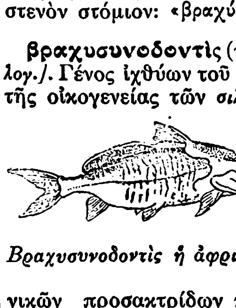

Βραχύστομον τὸ μικρόν.

βραχύστομος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων βραχύ, στενὸν στόμιον: «βραχύστομος σωλήν,—ἀγγεῖον».

βραχυσυνοδοντὶς (ἡ) (Brachysynodontis) *[Ζωολογ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τελεοστέων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σιλουριδῶν*. Οἱ ἰχθύες τοῦ γένους τούτου χαρακτηρίζονται κυρίως ἐκ τοῦ ἀτρακτοειδοῦς σώματος, τοῦ πολυτριχωτοῦ γενείου τοῦ ρύγχους, τῶν δύο μακρῶν καὶ λεπτῶν σιαγονικῶν προσακτρίδων καὶ τῶν μεγάλων βραγχιακῶν ἐπιπτυγμάτων των. Τὸ πρῶτον ραχιαῖον πτερύγιον εἶναι μικρὸν καὶ ὑψηλόν, τὸ δεύτερον χαμηλὸν καὶ ἐπίμηκες, τὰ στηθιαῖα καὶ κοιλιακὰ στενὰ καὶ βραχέα, τὰ ἑδραῖα εὐρέα καὶ μέτρια καὶ τὸ οὐραῖον ἐπίμηκες καὶ βαθέως κολπωτόν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βραχυσυνοδοντὶς ἡ ἀφρικανικὴ* (Brachysynodontis africana), ἀπαντῶσα εἰς τὸν Νεῖλον. Δ. Ν. Π.

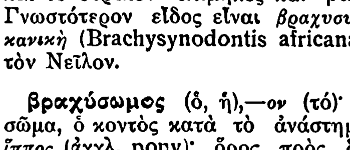

Βραχυσυνοδοντὶς ἡ ἀφρικανική.

βραχύσωμος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων βραχὺ σῶμα, ὁ κοντὸς κατὰ τὸ ἀνάστημα· || *βραχύσωμος ἵππος* (ἀγγλ. pony)· ὅρος πρὸς δήλωσιν γενικῶς τῶν μικροσώμων ἵππων.

βραχύσωμος (ὁ) (Brachysomus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου εἶναι κάνθαροι μικροῦ μεγέθους, ζῶντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τῶν ἐν ἀποσυνθέσει φυτῶν ἢ καὶ ἐπὶ τῶν ζώντων τοιούτων. Οἱ βραχύσωμοι ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν εἰς σκοτεινὰ μέρη, ἐξερχόμενοι ἐκ τῆς κρύπτης των μόνον ἐν καιρῷ μεγάλης ὑγρασίας. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἐλάχιστα σχετικῶς εἴδη, ὧν γνωστότερον, *βραχύσωμος ὁ ραβδωτὸς* (Brachysomus striatus), διακρινόμενος ἐκ τοῦ στιλπνῶς μελανοῦ σώματος καὶ τῆς κεκοσμημένης διὰ λεπτῶν, ἐπιμήκων, ἀργυρολεύκου χρώματος καὶ ἀκανονίστων ραβδώσεων ράχεως. Δ. Ν. Π.

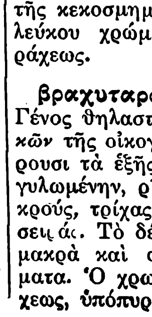

Βραχύσωμος ὁ ραβδωτός.

βραχυταρσόμυς (ὁ) (Brachytarsomys) *[Ζωολ.]* Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυῶν*. Οἱ μύες οὗτοι φέρουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Κεφαλὴν ἀπεστρογγυλωμένην, ρῖνα καὶ ὦτα βραχέα, ὀφθαλμοὺς μικρούς, τρίχας μύστακος διατεταγμένας εἰς πέντε σειράς. Τὸ δέρμα εἶναι πολυτριχωτόν, ἡ οὐρὰ μακρὰ καὶ φέρει δακτυλίους κατ' ἴσα διαστήματα. Ὁ χρωματισμὸς εἶναι φαιὸς ἐπὶ τῆς ράχεως, ὑπόπυρρος ἐπὶ τῶν πλευρῶν, ὑπόλευκος ἐπὶ τῆς κοιλίας, μελανὸς κατὰ τὸ ἀνώτερον τμῆμα τῆς οὐρᾶς καὶ λευκὸς κατὰ τὸ κατώτερον. Εἶναι πάντα ζῷα ἰθαγενῆ τῆς Μαδαγασκάρης. Δ. Ν. Π.

βραχύταρσος (ὁ) (Brachytarsus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πλατυρρινιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου εἶναι μικρότατα καὶ ἀπαντῶσιν ἐν τῷ βορείῳ ἡμισφαιρίῳ. Γνωστὰ πλεῖστα εἴδη, ὧν 6 ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ. Κοινότερον εἶναι ὁ *βραχύταρσος ὁ γραμμωτὸς* (Brachytarsus fasciatus), ὅστις ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ ἑτέρων ἐντόμων. Δ. Ν. Π.

βραχυτελὴς (ὁ) (Brachyteles) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀβικουλαριδῶν*. Αἱ ἀράχναι τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τῶν τριῶν ἀνεπτυγμένων ὀνύχων των, τοὺς ὁποίους φέρουσιν ἐφ' ἑκάστου ποδός· οἱ πόδες εἶναι ἰσχυροὶ καὶ εὐθεῖς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Εἴδη τινὰ ἀπαντῶσι καὶ εἰς τὴν Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

βραχυτένων (ὁ) *[Ἱππολ.]*. Καλεῖται ὁ ἵππος τοῦ ὁποίου τὰ πρόσθια ἄκρα κάμπτονται πρὸς τὸ γόνυ. Ἡ ἐλαττωματικὴ αὕτη διάπλασις τῶν ποδῶν τοῦ ἵππου δὲν ἐπιφέρει οὐδεμίαν μείωσιν τῶν ἱκανοτήτων του. Δ. Ν. Π.

βραχύτης, —*ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις βραχύς, σμίκρυνσις, ἐλάττωσις: «ἡ βραχύτης τοῦ δένδρου,—τῆς προθεσμίας» || γραμματ., «ἡ βραχύτης τῆς συλλαβῆς,—τοῦ φωνήεντος».

βραχύτομον (τὸ) (Brachytomum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυθροδανοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια μὲ κορμὸν λεῖον καὶ πολυτριχωτὰ φύλλα, ἰθαγενὲς τῶν Ἰμαλαΐων ὀρέων. Δ. Ν. Π.

βραχυτράχηλα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Ἡ ὀνομασία αὕτη δίδεται εἰς ζῷα ἅτινα διακρίνονται ἐκ τοῦ βραχέος τραχήλου των. Δ. Ν. Π.

βραχυτρίη (ἡ) (Brachytrie) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἔντομα διακρινόμενα ἐκ τοῦ ἐπιμήκους σώματος, σχεδὸν τετραγωνικοῦ κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ τμῆμα καὶ ᾠοειδοῦς κατὰ τὸ κατώτατον, μὲ διακεκριμένον προθώρακα καὶ κεφαλήν, μακροτάτας, λεπτὰς καὶ πολυαρθρωτὰς κεραίας καὶ ἐπιμήκεις πόδας, ὧν τὸ τελευταῖον ζεῦγος ἐπιμηκέστερον τῶν λοιπῶν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *βραχυτρίη ἡ αὐστραλιανὴ* (Brachytrie australiensis), ἀπαντῶσα ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ διακρινομένη ἐκ τοῦ μελανοφαίου σώματός της, ὅπερ κατὰ τὴν ραχιαίαν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν κοσμεῖται δι' ἀνοικτοφαίου χρώματος ποικιλμάτων. Δ. Ν. Π.

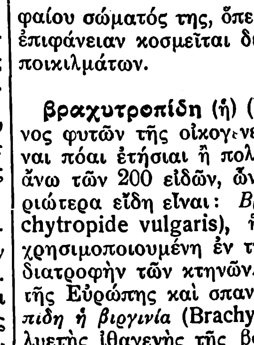

Βραχυτρίη ἡ αὐστραλιανή.

βραχυτροπίδη (ἡ) (Brachytropide) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυγαλοειδῶν*. Εἶναι πόαι ἐτήσιαι ἢ πολυετεῖς, ἢ θάμνοι. Γνωστὰ ἄνω τῶν 200 εἰδῶν, ὧν πλεῖστα κοσμητικά. Κυριώτερα εἴδη εἶναι: *Βραχυτροπίδη ἡ κοινὴ* (Brachytropide vulgaris), ἥτις εἶναι πόα πολυετής, χρησιμοποιουμένη ἐν τῇ φαρμακευτικῇ καὶ πρὸς διατροφὴν τῶν κτηνῶν. Ἀπαντᾷ εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ σπανίως παρ' ἡμῖν. *Βραχυτροπίδη ἡ βιργινία* (Brachytropide virginia), πόα πολυετὴς ἰθαγενὴς τῆς βορείου Ἀμερικῆς. *Βραχυτροπίδη ἡ πικρὰ* (Brachytropide amara), πολυετὴς πόα ἰθαγενὴς τῆς Εὐρώπης, χρήσιμος ἐν τῇ φαρμακευτικῇ, καὶ *βραχυτροπίδη ἡ εὐειδὴς* (Brachytropide speciosa) φυομένη εἰς τὰς περὶ τὸ Ἀκρωτήριον χώρας. Δ. Ν. Π.

βραχύτρυπος (ὁ) (Brachytrypus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πηδηκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *γρυλλιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου διακρίνονται διὰ τὸ μέγεθος τοῦ σώματός των, τὴν χονδρὴν κεφαλήν των, τὰ μακρότατα ἔλυτρα καὶ τὴν ἀνεπτυγμένην κοιλίαν των. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βραχύτρυπος ὁ μεγακέφαλος* (Brachytrypus megacephalus), ὅστις εἶναι ἐκ τῶν μεγαλυτέρων γρύλλων τῆς Εὐρώπης, τοῦ μήκους του φθάνοντος τὰ 5 ἑκατοστόμετρα. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Σικελίαν. Πλεῖστα ὅσα εἴδη μεγαλυτέρου ἔτι μεγέθους εὑρίσκονται εἰς τὴν Ἀφρικήν. Δ. Ν. Π.

βραχύφυλλον (τὸ) (Brachyphyllum) *[Παλαιοφυτολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *ταξωδικῶν πιτυϊδῶν κωνοφόρων γυμνοσπέρμων* σπερματοφύτων. Λείψανα

Digitized by Google

των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βραχύφυλλος (ὁ) (Brachyphyllus) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *χειροπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *φυλλοστομιδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει νυκτερίδας ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς, διακρινομένας ἰδίως ἐκ τοῦ βραχυτάτου ῥινικοῦ τμήματος. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν κοινότερον εἶναι *βραχύφυλλος ὁ τῶν σπηλαίων* (Brachyphyllus cavernarum), ἀπαντῶν εἰς τὰ σπήλαια τοῦ Ἁγίου Βικεντίου καὶ τῆς Κούβας. Δ. Ν. Π.

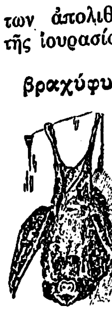
Βραχύφυλλος ὁ τῶν σπηλαίων.

βραχυχίτων (ὁ) (Brachychiton) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλαχοειδῶν*. Εἶναι θάμνοι ἢ δένδρα χαρακτηριζόμενα κυρίως ἐκ τῶν εὐπτώτων σπερμάτων των, ἅτινα εὑρίσκονται εἰς τὸ βάθος τοῦ ἐνδοκαρπίου. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει φυτὰ ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας, ὧν τὰ φύλλα εἶναι βαθέως κολπωτά. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βραχυχίτων ὁ ἑτερόφυλλος* (Brachychiton diversifolium), ὅστις εἶναι μέγα δένδρον δασικόν, χρησιμοποιούμενον εἰς πλεῖστα μέρη πρὸς φύτευσιν δενδροστοιχιῶν. Τὸ ξύλον του χρησιμεύει εἰς τὴν ξυλουργικὴν καὶ τὰ φύλλα του ὡς τροφὴ τῶν κτηνῶν. Δ. Ν. Π.

βραχύχλαινον (τὸ) (Brachychlaenum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*. Εἶναι δενδρύλλια ἰθαγενῆ τοῦ Ἀκρωτηρίου, διακρινόμενα ἐκ τῶν λογχοειδῶν πρασινοφαίων φύλλων των, τῶν μετρίου μεγέθους ἀνθέων των καὶ τοῦ μικροῦ καρποῦ των. Δ. Ν. Π.

βραχυχρόνιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ βραχὺν χρόνον διαρκῶν, ὀλιγοχρόνιος, κοιν. *ὀλιγοζώητος*.

βραχυψαλὶς (ἡ) (Brachypsalis Cope) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *γουλινῶν ἰκτιδιδῶν* σαρκοφάγων θηλαστικῶν. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου καὶ τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Nebraska. Τὸ γένος τοῦτο ἀποτελεῖ πιθανῶς τὸν πρόδρομον τοῦ σημερινοῦ γένους *γοῦλος* ἢ *γκοῦλος* (Goulo). Γ. Κ. Γ.

βραχυωτὶς (ἡ) (Brachyotis) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἁρπακτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *γλαυκιδῶν*. Τὰ πτηνὰ τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τοῦ μεγάλου καὶ εὐρώστου σώματος, τῶν βραχειῶν πτερύγων καὶ τῶν μικροτάτων ὤτων των. Τὸ γένος περιλαμβάνει τέσσαρα γνωστὰ εἴδη, τὰ ἑξῆς: *Βραχυωτὶς ἡ εὐρωπαϊκὴ* (Brachyotis europaea), ἀπαντῶσα κυρίως εἰς τὴν βόρειον καὶ μέσην Εὐρώπην. *Βραχυωτὶς ἡ ἀμερικανικὴ* (Brachyotis americana), ἀπαντῶσα κυρίως εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικήν. *Βραχυωτὶς ἡ γαλαπάγιος* (Brachyotis galapagoensis), ἰθαγενὴς τῶν νήσων Γαλαπάγων, καὶ *βραχυωτὶς ἡ σαιδουΐτσιος* (Brachyotis sandwichensis), ἀφθονοῦσα εἰς τὰς νήσους Σάντουιτς. Τὰ πτηνὰ ταῦτα εἶναι ἀποδημητικὰ καὶ συνήθως ἐκτελοῦσι μακρινὰ ταξίδια, ὡς π. χ. ἐκ τῆς Εὐρώπης εἰς τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Ἀφρικήν. Εἶναι γενικῶς ὠφέλιμα εἰς τὴν γεωργίαν, διότι καταστρέφουσι τοὺς ἀρουραίους καὶ πλῆθος ἐπιβλαβῶν ἐντόμων. Εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀφρικὴν ἀπαντᾷ *βραχυωτὶς ἡ ποικιλόχρους* (Brachyotis multicolor), ἥτις θεωρεῖται ὡς ἁπλῆ παραλλαγὴ τοῦ εἴδους βραχυωτὶς ἡ εὐρωπαϊκή. Δ. Ν. Π.

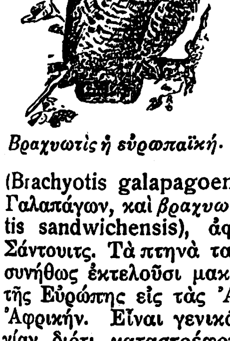
Βραχυωτὶς ἡ εὐρωπαϊκή.

Βραχυωτὶς (ἡ) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μελανοστομοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια λίαν κοσμητικά, ἰθαγενῆ τῆς Βολιβίας, τῆς Νέας Γρενάδης καὶ τοῦ Περού. Δ. Ν. Π.

Βραχώδη *ὄρη* (Rocky Mountains) *[Γεωγρ.]* Ὀροσειρὰ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, πρὸς τὸ δυτικὸν αὐτῆς τμῆμα, διήκουσα ἀπὸ τῆς Ἀλάσκας μέχρι τοῦ Μεξικοῦ, κατὰ μῆκος τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἡφαιστειογενεῖς καὶ γρανιτώδεις ἁλύσεις καὶ διαιρεῖται εἰς τὰ *Βόρεια*, τὰ *Κεντρικὰ* καὶ τὰ *Νότια Βραχώδη ὄρη*. Αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ τῶν Βορείων εἶναι τὰ ὄρη *Μὰκ Κίνλεϋ* (6239 μ.), *Σαὶντ-Ἐλὶ* (5490 μ.), *Μπράουν* (4197 μ.), κτλ., τῶν Κεντρικῶν τὰ ὄρη *Πὶκς Πὴκ* (4300 μ.), *Φρέμοντ* (4203 μ.), *Μπλάνκα* (4384 μ.), *Σιέρρα Νεβάδα* (4418 μ.) καὶ τῶν Νοτίων τὰ ὄρη τοῦ Κολοράδο, τοῦ Ἐστακάντο, τῆς Καλιφορνίας κτλ. Οἱ κυριώτεροι ποταμοὶ οἵτινες πηγάζουν ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ Πέλλυ, ὁ Ἀιάρντς, ὁ τῆς Εἰρήνης, ὁ Ἀταμπάσκα, ὁ Σασκατσιβάν, ὁ Γιέλλοστον, ὁ Μισσουρί, ὁ Φραΐζερ, ὁ Κολούμπια, ὁ Σναΐκ, ὁ Κολοράδο, ὁ Ρίο Γκράντε, ὁ Πλάττε, ὁ Ἀρκανσὰς κλπ. —Μ.

βραχώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ πλήρης βράχων, πετρώδης, τραχύς: «ἔδαφος βραχῶδες», «πυθμὴν τῆς θαλάσσης βραχώδης».

Βραχώδης *ἄκρα [Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Λιβύης, ἀναφερόμενον μόνον ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Δ, γ, 10). Τὸ γεγονὸς ὅτι οὗτος τοποθετεῖ αὐτὸ μεταξὺ *Ρούσπε* καὶ *Οὐσίλλα*, ὧν ἡ ταυτότης ἔχει ἐξακριβωθῆ, ἄγει εἰς ταυτότητα τῆς *Βραχώδους ἄκρας* πρὸς τὸ σύγχρονον τῆς ἀνατολικῆς Τύνιδος ἀκρωτήριον *Ρὰς Καπούντια* (Ras Kapudia, πλάτ. 35° 13′ Β, μῆκ. 11° 09′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 249: Mahedia to Ras Makhabez), ἀποτελοῦν τὸ ΒΔ κέρας τοῦ κόλπου Γκαμπὲς (Gabès, ἀρχ. *Μικρὰ Σύρτις* (Syrtis Minor). Σ. Ε. Λ.

Βραχωνᾶς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα ἀριθμοῦσαν (1928) 352 κατοίκους, ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Χ. Ι. Σ.

Βραχώρι(ον) *[Γεωγρ.]*. Παλαιὰ ὀνομασία τῆς πόλεως *Ἀγρίνιον* τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, προελθοῦσα ἐκ τοῦ *Βλαχοχώρι*, ὡς κατοικηθέντος τὸ πρῶτον ὑπὸ ποιμένων, *βλάχων* ἀποκαλουμένων καθ' ὅλην τὴν βορειοδυτικὴν Ἑλλάδα. Χ. Γ. Ε.

— **Βραχώριον** *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀν. Θρᾴκης τὸ χωρίον *Κουγιοὺν-δερὲ* τῆς ὑποδιοικήσεως Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Οἱ κάτοικοί του ἀνήρχοντο (1920) εἰς 610 Ἕλληνας, Τούρκους καὶ Βουλγάρους. Α. Θ. ΣΑΜ.

Βραχωρίτης, *Παντελῆς*. Ὁπλαρχηγὸς ἐξ Ἀγρινίου μετασχὼν τοῦ Ἀγῶνος καὶ κριθεὶς ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐκδουλεύσεων ἄνευ αἰτήσεως ἀξιωματικὸς ΣΤ′ τάξεως, διότι ἦσαν γνωσταὶ εἰς αὐτὴν αἱ ἐκδουλεύσεις του (ἀριθ. μητρ. 3444). Τ. Χ. Κ.

Βράψιν *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Χειμάδι.

Βραῶν *[Γεωγρ.]*. Ἑλώδης ἔκτασις τῆς Ἀττικῆς ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου *Κρωπίας*, ἔχουσα ἔκτασιν 200 στρεμμάτων.

Βραῶνα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Μαρκοπούλου* Μεσογαίας τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας. Κάτ. (1928) 50.

βρέ, καὶ χυδαιότερον *ρέ*· προσφώνησις κοινοῦ γένους καὶ ἀριθμοῦ: «βρὲ Κώστα», «βρὲ Μαρία», «βρὲ παιδιά»· ἀπὸ τοῦ ὕφους μεθ' οὗ λέγεται ἢ ἀπὸ τῶν περιστάσεων καὶ τῶν συμφραζομένων ἐμφαίνει εἴτε οἰκειότητα, εἴτε χυδαιότητα, εἴτε περιφρόνησιν καὶ ὕβριν: «βρὲ παιδί μου, κάθισε φρόνιμα», «βρὲ γυναῖκα, τὸ παραξήλωσες 'ς τὸ χορό», «δὲν ἀκοῦς βρέ, ἐσένα μιλάνε», «βρὲ πρόστυχε, δὲν κλείνεις τὸ στόμα σου!»· ‖ κοινῶς, κλητικὸν προσώπων τῆς αὐτῆς ἢ μικροτέρας ἡλικίας καὶ τάξεως: «βρὲ καλὸ παιδί, κάμε μου ἕνα θέλημα»· ‖ ἡ χρῆσις τῆς λέξεως πρὸς πρεσβυτέρους, πρὸς τοὺς γονεῖς, πρὸς τοὺς ἱερεῖς ἐμφαίνει ἀπρέπειαν, προσβολὴν· κολάζεται ἡ ἔννοια αὐτῆς, ὅταν συνεκφέρεται μετὰ τοῦ *ἀδερφέ*: «βρὲ ἀδερφὲ» ἢ «βρ' ἀδερφέ»· ‖ συνηθέστατα συνεκφέρεται μετὰ τῆς δευτεροπροσώπου ἀντωνυμίας: «βρὲ σύ—βρὲ σεῖς» ἢ «βρὲ σὺ Γιάννη—βρὲ σεῖς παιδιά»· ‖ ἰδιωματ. ὑπὸ τοὺς τύπους *μωρέ, μωρές, μουρέ, μπρέ, ἀμπρέ, ἀμῶρε, μαρέ, ὠρέ, ἀρέ*, καὶ διὰ τὸ θηλυκὸν *μωρή, μαρή, ἀρή, βρή*, ὑπὸ τὰς αὐτὰς καὶ ὁ τύπος *βρὲ* χρήσεις: «μωρὲς παιδιά», «ἀρὴ Μαριώ», «βρὴ Ἄννα»· ‖ κλητικὸν πατρὸς καὶ μητρός: «βρὲ πατέρα—βρὲ μάννα» ἢ «μωρὴ μάννα», καθὰ ἀλλαχοῦ: «καλὲ πατέρα—καλὲ μάννα» (ἀπὸ τῆς λέξεως *μωρέ*, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες μετεχειρίζοντο ὡς προσφώνησιν ἤδη ἀπὸ τῶν δοκίμων χρόνων· βλ. *Χατζιδάκι* Γλωσσ. Μελέτ. 1, 204 κ. ἑ.). Β. Φ.

Βρέα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν ἐν τῇ Βισαλτίᾳ πόλεων Μακεδονίας πόλεων, κειμένη πρὸς Β. τῆς Χαλκιδικῆς καὶ πρὸς Ν τοῦ Στρυμόνος, ἐν τοποθεσίᾳ ὀρεινῇ καὶ εὐύδρῳ, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν χιλίους κληρούχους «Βισάλταις συνοικήσοντας» (*Πλουτ.* Περικλῆς 11) πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος τοῦ Περικλέους, ὅστις ἐπεδίωκε νὰ προσεταιρισθῇ τοὺς κατοίκους τῆς πλουσίας εἰς ξυλείαν καὶ μέταλλα χώρας ταύτης. Ἐκ τοῦ διασωθέντος εἰς λιθίνην στήλην ψηφίσματος τῆς κτίσεως τῆς πόλεως συνάγεται ὅτι ἐκρίθη σκόπιμον νὰ τηρηθῶσιν αἱ ἑξῆς διατάξεις: ἡ τῆς θυσίας τὴν ὁποίαν ὤφειλε νὰ τελέσῃ ἡ πόλις χάριν τοῦ νέου κτίσματος, ἡ τῆς ἐκλογῆς δέκα γεωνόμων, ἡ τῆς ἀναθέσεως εἰς τὸν Ἀθηναῖον Εὐκλείδην αὐτοκράτορος ἐξουσίαν πρὸς κτίσιν τῆς ἀποικίας, ἡ τῆς ὑποχρεωτικῆς συντηρήσεως τῶν προϋπαρξάντων ἐν τῇ ἀποικίᾳ ἱερῶν τεμενῶν, ἡ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀποστολῆς ὑπὸ τῶν ἀποίκων εἰς Ἀθήνας ἑνὸς ταύρου καὶ δύο προβάτων κατὰ τὰ Παναθήναια, ἡ τῶν ὑποχρεώσεων τῶν ἄλλων ἀποικιῶν πόλεων πρὸς τὴν Βρέαν ἐν περιπτώσει κινδύνου αὐτῆς, ἡ τῆς ῥητῆς δηλώσεως ὅτι οἱ ἄποικοι θὰ εἶναι μόνον ζευγῖται καὶ θῆτες, ἡ τῆς ἀναγραφῆς ἐν λιθίνῃ στήλῃ τῶν ὀνομάτων ἁπάντων τῶν ἀποίκων, ἡ τῆς ἀναχωρήσεως τῶν ἀποίκων ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν καὶ ἄλλαι ἥττονος σημασίας (βλ. C. I. G. A′ ἀρ. 31). ΚΑΨ·

βρέβη (ἡ) (Breve) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πιττιδῶν*. Τὰ πτηνὰ τῆς οἰκογενείας ταύτης ἀπαντῶσιν εἰς τὰς Ἰνδίας, τὴν Ἰνδοκίναν, τὴν Αὐστραλίαν, τὴν Νέαν Γουινέαν, τὸ ἀρχιπέλαγος τῶν Φιλιππίνων, τὰς νήσους τῆς Σόνδης, τὰς Μολούκας, τὴν δυτικὴν Ἀφρικήν, εἴδη τινὰ δὲ καὶ ἐν Νοτίῳ Ἀμερικῇ. Αἱ *βρέβαι* διακρίνονται ἐκ τοῦ μετρίου μεγέθους σώματος, εὐρώστου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, τῆς μετρίας κεφαλῆς, τοῦ ἰσχυροῦ καὶ ἐλαφρῶς *κυρτοῦ* ῥάμφους, τῶν ὑψηλῶν ποδῶν μετὰ μεγάλων δακτύλων καὶ ἀνεπτυγμένων ὀνύχων, τῶν βραχέων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πτερῶν των καὶ τῆς βραχείας οὐρᾶς των. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι σχετικῶς μεγάλοι, αἱ δὲ ῥωθωνικαὶ ὀπαὶ ἡμικεκαλυμμέναι ὑπὸ μεμβράνης. Τὸ πτέρωμα εἶναι ποικίλον: στιλπνῶς πράσινον, ζωηρῶς κυανοῦν, κιτρινόχρυσον, ἐρυθροπόρφυρον, μελανόλευκον κτλ. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ζῶσι μονήρη ἢ κατὰ ζεύγη εἰς παρθένα δάση ἢ ὑπὸ τοὺς θάμνους δυσπροσίτων λόφων καὶ τρέχουσιν εὐχερέστερον ἢ ἵπτανται. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βρέβη ἡ ἰνδοσινικὴ* (Breve indosinensis), ἥτις κατὰ τὰς παρειάς, τὴν ῥάχιν καὶ τὰ ἄκρα τῶν πτερύγων καὶ τῆς οὐρᾶς της εἶναι κυανοπράσινος, κατὰ τὸν λαιμόν, μέρος τῶν πλευρῶν καὶ τὴν βάσιν τῆς οὐρᾶς ἐρυθρόπυρρος καὶ κατὰ τὴν κοιλίαν ἐρυθρόφαιος. Δ. Ν. Π.

Βρέβη ἰνδοσινική.

βρεβιάριον (τὸ) (breviarium). Λέξις λατινική, σημαίνουσα ἐπιτομή, σύνοψις.

— *[Ἐγκυκλ.] Κρατικὸν βρεβιάριον* (breviarium imperii). Ἐκαλοῦντο οὕτω οἱ στατιστικοὶ πίνακες περὶ τῆς στρατιωτικῆς καὶ οἰκονομικῆς ὀργανώσεως τῆς αὐτοκρατορίας, οἱ συνταχθέντες ὑπὸ τοῦ *Αὐγούστου* καὶ ἀναφερόμενοι εἰς πάσαν λεπτομέρειαν τῶν κρατικῶν ἐσόδων καὶ δαπανῶν. Εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς στατιστικῆς ταύτης προέβη ὁ Αὔγουστος, διότι ἐσκέπτετο νὰ παραιτηθῇ τοῦ θρόνου, ἅτε πάσχων ἐξ ἀνιάτου νοσήματος. Κατὰ τὸν *Σουετώνιον*, ἐν τῷ βρεβιαρίῳ ἀνεγράφοντο, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἁπανταχοῦ ὑπηρετούντων στρατιωτῶν, τὰ ὑπάρχοντα ἐν τοῖς ταμείοις χρήματα καὶ τὰ ὀφειλόμενα ἐκ φόρων, κατὰ δὲ τὸν *Τάκιτον* ἀνεγράφετο ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐνόπλων Ῥωμαίων πολιτῶν καὶ συμμάχων, τῶν πολεμικῶν πλοίων, τῶν φόρων, τῶν δωρεῶν κλπ.

Βρεβιάριον τοῦ Ἀλαρίχου (Breviarium Alarici). Ἐκλογὴ ῥωμαϊκῶν νόμων δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Βησιγότθων *Ἀλαρίχου Β′*, τῷ 506, πρὸς χρῆσιν τῶν Ῥωμαίων ὑπηκόων του. Τὸ ἔργον ἔφερε τὸν τίτλον «Codex de Theodosianis legibus atque sententiis juris vel diversis libris electus». Περιεῖχε τὸ βρεβιάριον τοῦτο ἐκλογὴν τοῦ Θεοδοσιανοῦ κώδικος ἐκ 16 βιβλίων, ἐκλογὴν τῶν «Νεαρῶν» τοῦ Θεοδοσίου Β′, τοῦ Βαλεντινιανοῦ, τοῦ Μαρκιανοῦ, τοῦ Μαγιοριανοῦ καὶ τοῦ Σεβήρου, ἐπιτομὴν τῶν «Εἰσηγήσεων» τοῦ Γαΐου, περίληψιν τῶν Ἀποφάσεων τοῦ Παύλου, ἐκλογὴν τοῦ Γρηγοριανοῦ καὶ Ἑρμογενείου κώδικος καὶ μέρος τοῦ α′ βιβλίου τῶν «Ἀποκρίσεων» τοῦ Παπινιανοῦ. Ἐκτὸς τῆς ἐπιτομῆς τῶν «Εἰσηγήσεων» ὅλα τὰ ἄλλα μέρη συνοδεύοντο ὑπὸ ἐπισήμου μεταφράσεως.

Βρεβιάριον ἐκκλησιαστικὸν (breviaire). Σύνοψις περιέχουσα τὰς δι' ἑκάστην ἡμέραν προσευχὰς πρὸς χρῆσιν τῶν κληρικῶν καὶ μοναχῶν, καὶ ψαλμοὺς καὶ ἀποσπάσματα ἐκ τῶν πατέρων ἢ πράξεων τῶν μαρτύρων. Ταῦτα ἔδει ν' ἀναγινώσκωνται εἰς ὡρισμένας ὥρας τῆς ἡμέρας, αἵτινες ἀπ' ἀρχῆς τοῦ μεσαίωνος καθωρίσθησαν ἑπτά, ἤτοι: Ἑωθινή ἢ Ὕμνοι ἢ Ἀγρυπνίαι, Πρώτη, Τρίτη, Ἕκτη, Ἐνάτη, Ἑσπερινὴ καὶ Ἀπόδειπνον. Διὸ τὸ βρεβιάριον ὠνομάσθη καὶ «Ὧραι» (Heures). Ἡ χρῆσις τοιούτων βρεβιαρίων ἀνάγεται εἰς τὸν Γ′ αἰῶνα. Τὸ σήμερον ἐν χρήσει εἰς τὰς καθολικὰς ἐκκλησίας βρεβιάριον εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ πάπα *Πίου* τοῦ *Ε′* δημοσιευθὲν (1568), ἐπιθεωρηθὲν καὶ διορθωθὲν ἐπὶ *Κλήμεντος Η′* καὶ *Οὐρβανοῦ Γ′*. —Π.

βρεβιάτορες. Λέξις βυζαντινή, σημαίνουσα τοὺς συντάκτας βρεβίων (βλ. λ.).

βρεβικόλαψις (ἡ) (Brevicolapsis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐμολπιδῶν*. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν κυριώτερον

Βρεβικόλαψις ἡ τριχώδης.

Digitized by Google

ἡ *βρεβικόλαψις ἡ τριχώδης* (Brevicolapsis pilosa), ἰθαγενὴς τῆς Βραζιλίας, διακρινομένη ἐκ τοῦ ἐπιμήκους, φοειδοῦς σώματος, ὅπερ καλύπτεται κατὰ τὴν ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν ὑπὸ λευκῶν τριχῶν, ἐκ τῶν ἰσχυρῶν πολυαρθρωτῶν ποδῶν, οἵτινες φέρουσι κατὰ τὸ κατώτερον αὐτῶν μέρος ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις, καὶ τῶν μακροτάτων, πολυαρθρωτῶν καὶ πρὸς τὰ ὄπισθεν καμπτομένων κεραιῶν των. Δ. Ν. Π.

βρέβιον (τὸ) ἢ *βρεούιον* ἢ *βρεῦιον*. Λέξις τοῦ βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐκ τοῦ λατινικοῦ breve (=βραχεῖα, ἐνν. ἀναγραφή): «Βρέβιον λέγεται ἡ κατ' ἐπιτομὴν σύντομος γραφή· «βρεβίω» γὰρ κατὰ Λατίνους τὸ τέμνω· λέγεται καὶ «βρέβιτα» ἡ συντομία» (Du Cange). Οἱ νομομαθεῖς μετεχειρίζοντο τὸν ὅρον ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀναφορᾶς ἢ ἀποδείξεως παραλαβῆς. Ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ *βρέβιον* σημαίνει τὴν ἀναγραφὴν τῶν κινητῶν ἢ ἀκινήτων μιᾶς ἐκκλησίας ἢ μονῆς, συναπτομένην πρὸς τὰ τυπικὰ ἢ κτιτορικὰ αὐτῶν. Ἐπίσης βρέβια ἦσαν κατάλογοι ὀνομάτων δωρητῶν πρὸς αἰώνιον αὐτῶν μνημόσυνον. Σῴζονται πολλὰ βρέβια, ὧν ἀρχαιότερον τοῦ *Μιχαὴλ Ἀτταλειάτου*, συντάξαντος βρέβιον τῷ 1077 διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐν Ραιδεστῷ ἱδρυθεῖσαν μονήν. Τὴν τήρησιν τοιούτων βρεβίων φαίνεται ὅτι ἐπέβαλε διὰ νόμου ἡ ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων συνελθοῦσα σύνοδος τοῦ 861. —Β.

— *[Κανον. Δικ.]* Ἐν τῇ Δύσει *βρέβιον* (breve) καλεῖται παπικὸν γράμμα, ὅπερ, καίπερ ἔχον μορφὴν ἧττον ἐπίσημον καὶ πανηγυρικὴν τῆς *βούλλας* (bulla), δὲν ἀφορᾷ πάντοτε καὶ εἰς ἐλάσσονος σπουδαιότητος ἀντικείμενα, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῆς ἀπὸ 29ης Ἰουνίου 1908 διατάξεως τοῦ πάπα Πίου τοῦ ΣΤ' «sapienti consilio», δι' ἧς ὡρίσθησαν τὰ ἀντικείμενα τῆς ἁρμοδιότητος τῆς «Secretaria brevium». Τὸ breve γράφεται ἐπὶ περγαμηνῆς, διὰ γραφῆς συγχρόνου, συνήθως ἐν γλώσσῃ λατινικῇ καὶ ἄνευ στίξεων. Ἡ δήλωσις τοῦ ἔτους, τοῦ μηνὸς καὶ τῆς ἡμέρας γίνεται κατὰ τὸν ἐν τοῖς κοσμικοῖς ἐγγράφοις τρόπον, χρονολογοῦνται δὲ τὰ breve, ὡς καὶ πᾶν ἕτερον παπικὸν γράμμα οὐχὶ πλέον ἀπὸ τῆς 25 Μαρτίου, ἀλλ' ἀπὸ τῆς 1 Ἰανουαρίου. Τὸ breve ὑπογράφει ὁ γραμματεὺς τῶν breve ἢ ὁ ὑποκατάστατος αὐτοῦ ἐκ τῆς γραμματείας τῶν breve. Ἡ Secretaria brevium, ὑπὸ τὴν προεδρείαν καρδιναλίου, ἐδημιουργήθη λήγοντος τοῦ μεσαίωνος. Πρὸς τὸ ἀριστερὸν κάτω μέρος τοῦ breve τίθεται ἡ σφραγὶς καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ πάπα *Κλήμεντος* τοῦ *Δ'* διὰ τοῦ «anulus piscatoris», παριστῶντος τὸν ἀπόστολον Πέτρον ὡς ἁλιέα, ἔτι δὲ τὸ ὄνομα τοῦ πάπα καὶ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Deloche*, Étude historique et archéologique sur les anneaux sigillaires et autres des premiers siècles du moyen-âge (1900). — *Baumgarten*, Neueste Ansstattung der apostolischen Breven ἐν Römischer Quartalschrift XXVII (1913) 43 ἑπ.—*Sägmüller* Lehrbuch des Katholischen Kirchenrechts (γ' ἔκδοσ. 1914 τόμ. Α' σελ. 107). Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

βρεβίσεψ (ὁ) (Breviseps) *[Ζωολ.]*. Γένος βατράχων τῆς οἰκογενείας τῶν *βρεβισεψιδῶν*. Οἱ βάτραχοι οὗτοι διακρίνονται ἐκ τοῦ εὐρώστου καὶ βραχέος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σώματος, τῆς συγκεχυμένης μετὰ τοῦ θώρακος κεφαλῆς, τοῦ εὐδιακρίτου ῥύγχους, τοῦ μικροῦ στόματος καὶ τῆς φοειδοῦς γλώσσης, ἥτις εἶναι ἐλευθέρα ἢ καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ μῆκος ἢ κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτῆς ἄκρον. Ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τοῦ σώματος καλύπτεται ὑπὸ μικρῶν πλακῶν. Ὁ χρωματισμὸς εἶναι φαιὸς μὲ εὐρεῖαν ὑποκίτρινον λωρίδα ἐπὶ τῆς ῥάχεως, αἱ πλευραὶ φαιοπράσιναι καὶ ἡ κοιλία λευκάνος. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν δυτικὴν Ἀφρικήν. Δ. Ν. Π.

βρεβισίτης (ὁ) (Brevicit) *[Ὀρυκτ.]*. Παραλλαγὴ τοῦ *νατρολίθου*. Ὀνομάζεται καὶ *ῥαδιόλιθος*. Γ. Κ. Γ.

βρεβιψίδαι (οἱ) (Brevipsidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια βατράχων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνούρων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ὧν κοινότερον ὁ βρεβίσεψ (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

βρεγγερίτης (ὁ) (Bröggerit) *[Ὀρυκτ.]*. Παραλλαγὴ τοῦ *νασтουράνου*. Καλεῖται καὶ *θοριοναστουράνης*. Γ. Κ. Γ.

βρέγμα (τὸ) καὶ *βρέχμα* καὶ *βρεχμὸς* (ὁ)· τὸ ὑπεράνω τοῦ μετώπου μέρος τοῦ κρανίου, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ νηπιακῇ ἡλικίᾳ εἶναι οὐ μόνον τρυφερόν, ἀλλὰ καὶ ὑγρὸν ὡσεὶ βεβρεγμένον (*Εὐστάθ.*)· ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τοὺς κροτάφους: «ἐπὶ τῶν φαλακρῶν τὸ μὲν βρέγμα ψιλοῦται, οἱ δὲ κρόταφοι δασύνονται».

—*[Ἀνατομ.]* Καλεῖται *βρέγμα* τὸ σημεῖον τοῦ θόλου τοῦ κρανίου, ἔνθα ἡ ὀβελιαία ῥαφὴ συναντᾷ πρὸς τὰ πρόσω τὴν στεφανιαίαν καὶ ἐν ᾗ θέσει παρὰ τοῖς νεογνοῖς ὑφίσταται ἡ μείζων ἢ μετωπιαία πηγή (βλ. βρεγματικὰ *ὀστᾶ*). Ι. Π.

βρεγμάκερως (ὁ) (Bregmacerus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνακάνθων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γαδιδῶν*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, εἶναι: Σῶμα ἀτρακτοειδές, πεπιεσμένον κατὰ τὸ ὀπίσθεν αὐτοῦ τμῆμα καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ κυκλοειδῶν λεπίων μετρίου μεγέθους. Ῥαχιαῖα πτερύγια δύο, ὧν τὸ πρῶτον εἶναι ὑψηλὸν μὲ βραχεῖαν βάσιν καὶ φέρει μακρὰν ἄκανθαν, τὸ δεύτερον δὲ εἶναι χαμηλὸν καὶ ἐπίμηκες. Ἑδραῖα πτερύγια μετρίως ἀνεπτυγμένα. Κοιλιακὰ μακρότατα καὶ ἐκ πέντε ἀκτίνων ἕκαστον ἀποτελούμενα. Οὐραῖον πτερύγιον βραχύτατον. Ὀδόντες μικρότατοι. Στοματικὸν ἄνοιγμα μέγα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος *βρεγμάκερως ὁ μακλελλάνδιος* (Bregmacerus macclellandi), ἀπαντῶν εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανόν. Τὸ σῶμα του ἔχει μῆκος 5—7 ἑκατοστομέτρων καὶ κατὰ προτίμησιν κολυμβᾷ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Δ. Ν. Π.

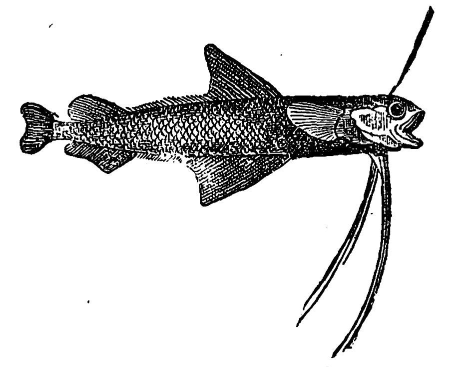

Βρεγμάκερως ὁ μακλελλάνδιος.

βρεγματικός,—ή,—όν· ὁ τοῦ βρέγματος, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ βρέγμα: «βρεγματικὴ χώρα,—ἀρτηρία», «βρεγματικὰ ὀστᾶ».

—**βρεγματικὰ** *ὀστᾶ [Ἀνατομ.]*. Ὀστᾶ πλατέα, τετράπλευρα, διττά, κείμενα συμμέτρως ἑκατέρωθεν τῆς μέσης γραμμῆς τοῦ κρανίου, ὄπισθεν τοῦ μετωπιαίου ὀστοῦ, ἔμπροσθεν τοῦ ἰνιακοῦ καὶ ἄνωθεν τῶν κροταφικῶν καὶ τῶν μειζόνων πτερύγων τοῦ σφηνοειδοῦς, ἀπαρτίζοντα δὲ τὴν ὀροφὴν καὶ τὰ πλάγια τοῦ θόλου τοῦ κρανίου. Ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς κυρτῆς ἐπιφανείας σημειωτέα ὁ *βρεγματικὸς ὄγκος* καὶ *αἱ δύο κροταφικαὶ ἡμικύκλιοι γραμμαί*, ἡ *ἄνω* καὶ ἡ *κάτω*. Ἡ δὲ ἔσω κοίλη ἐπιφάνεια εἶναι πλήρης θηλοειδῶν ζυγωμάτων καὶ ἐντυπωμάτων ἐγκεφαλικῶν καὶ ἔχει ἐν μὲν τῷ μέσῳ τὸν *βρεγματικὸν βόθρον*, ἀντιστοιχοῦντα τῷ βρεγματικῷ ὄγκῳ, πρὸς δὲ τὰ κάτω διορύσσεται ὑπὸ *αὐλάκων*, χρησιμευουσῶν πρὸς εἰσδοχὴν τῶν κλώνων τῆς μέσης μηνιγγικῆς ἀρτηρίας καὶ τῶν ταύτῃ συνοδευουσῶν φλεβῶν. Ἐκ τῶν χειλέων τὸ μὲν πρόσθιον ἢ στεφανιαῖον, ὀδοντωτὸν ὄν, συντάσσεται πρὸς τὸ μετωπιαῖον ὀστοῦν, ἀποτελουμένης οὕτω τῆς *στεφανιαίας ῥαφῆς*· τὸ δὲ ἄνω ἢ ὀβελιαῖον, ὀδοντωτὸν ὂν καὶ τοῦτο, συντάσσεται πρὸς τὸ ὁμώνυμον χεῖλος τοῦ ἀντιστοίχου ὀστοῦ, ἀποτελοῦν μετ' αὐτοῦ τὴν *ὀβελιαίαν ῥαφήν*· διευλύνεται δ' ἔσωθεν τὸ χεῖλος τοῦτο ὑπὸ ἡμιαυλακίου, ὅπερ μετὰ τοῦ ἐν τῷ ἀντιστοίχῳ ὀστῷ ὁμοίου ἀποτελεῖ *ἐπιμήκη αὔλακα*, ὑποδεχομένην τὸν ἄνω ἐπιμήκη κόλπον τῆς σκληρᾶς μήνιγγος· ἐγγὺς δὲ τοῦ ἡμιαυλακίου τὰ *παχχιονίεια ἐντυπώματα*, ὑποδεχόμενα τὰ *παχχιονίεια φύματα*· τὸ δὲ ὀπίσθιον ἢ λαμβδοειδὲς χεῖλος, φέρον παχέα καὶ ἰσχυρὰ ὀδοντώματα, συντάσσεται πρὸς τὸ κατ' ἰνίον ὀστοῦν, ἀποτελοῦν μετ' αὐτοῦ τὴν *λαμβδοειδῆ ῥαφήν*· τὸ δὲ κάτω ἢ τὸ λεπιδοειδὲς χεῖλος, σκεπαρνοειδῶς ἔξωθεν τετμημένον, συντάσσεται πρὸς τὸ λεπιδοειδὲς μέρος τοῦ κροταφικοῦ ὀστοῦ. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

βρεγματομαστοειδὴς *ῥαφὴ [Ἀνατομ.]*. Ῥαφὴ ἐν τῷ κρανίῳ σχηματιζομένη ἐκ τῆς συναρμογῆς τῆς ὀπισθίας κάτω γωνίας τοῦ βρεγματικοῦ ὀστοῦ μετὰ τῆς βρεγματικῆς ἐντομῆς τοῦ μαστοειδοῦς μέρους τοῦ κροταφικοῦ. Ι. Π.

βρεγματοσφηνοειδὴς *κόλπος* ἢ τοῦ *Breschet [Ἀνατομ.]*. Διφυὴς φλεβώδης κόλπος τῆς σκληρᾶς μήνιγγος· ἄρχεται ὄπισθεν τῆς στεφανιαίας ῥαφῆς, διήκει δι' αὔλακος τοῦ βρεγματικοῦ ὀστοῦ, εἶτα δὲ κατὰ μῆκος τῆς ξιφοειδοῦς ἀποφύσεως καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν σηραγγώδη κόλπον. Ὑποδέχεται τὰς φλέβας τῆς διπλόης, τῆς σκληρᾶς μήνιγγος καὶ τοῦ ἐγκεφάλου. Ι. Π.

βρεγμένος *—η,—ον*· ὁ βεβρεγμένος, ὁ διάβροχος, ἄλλως *μουσκεμένος*: «τὰ ροῦχα εἶναι ἀκόμη βρεγμένα, δὲν ἐστέγνωσαν» || ἀρχ. *βεβρεγμένος*· μεθυσμένος, ὁ μεθύων.

Βρέδε (Wrede), *Γουσταῦος*. Βαυαρὸς πρίγκιψ κατελθὼν τῷ 1830 εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀφοσιωθεὶς εἰς τὸν Κυβερνήτην Καποδίστριαν, ὅστις τὸν ἀπέστειλε πρὸς τὸν ἀνακηρυχθέντα ὡς ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδος Λεοπόλδον, ἵνα τὸν διαφωτίσῃ περὶ τῆς συγχρόνου καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος (*Τρικούπη Δ'* σελ. 329). Ἐπανελθὼν ὁ Βρέδε ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου εἰς διαφόρους ἀποστολὰς καὶ δὴ κατὰ τὸν Θ. Κολοκοτρώνην (Διήγησις τ. Β' σ. 59) ἐστάλη εἰς τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἑλληνικῆς φρουρᾶς, ὅταν ὁ Μαιζὼν ἐκυρίευσεν αὐτὸ καὶ ἔστειλε τοὺς Τούρκους εἰς Ναύπακτον. Ἔμειναν δὲ παρὰ τῷ Βρέδε καὶ οἱ Γάλλοι. Ὁ Βρέδε ἦτο σύγγαμβρος τοῦ Διονυσίου Ρώμα, παρέμεινε δὲ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐπὶ ἀντιβασιλείας, ὅτε διευθυντὴς ὢν τῆς νομαρχίας Μεσσηνίας ἐθεωρήθη ὡς ἀναμειχθεὶς εἰς τὴν κυκλοφορίαν ἀναφορῶν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Βαυαρίας καὶ πρὸς τὸν τσάρον, ὅπως ἀνακηρυχθῇ ὁ Ὄθων ἐνῆλιξ καὶ ἀπαλλαγῇ τῶν ἀντιβασιλέων. Τοῦτο ἐθεωρήθη ἔγκλημα ἐσχάτης προδοσίας, ὅτε δὲ ἐκυκλοφόρησεν ἡ εἴδησις ὁ Βρέδε διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ πάσης ἐνοχῆς, ἔσπευσεν εἰς Ναύπλιον καὶ κατήγγειλε μόνος εἰς τὸν Ἔϋδεν τὰ τῆς ἀναφορᾶς (βλ. *Τ. Χ. Κανδηλώρου*, Ἡ δίκη τοῦ Κολοκοτρώνη, ἔκδ. 1906, σελ. 84—95). Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Βρέδιος (Vredius ἢ Vrée). Φλαμανδὸς ἱστορικὸς (1578—1652). Τὰ ἔργα του διακρίνει ἀσφαλὴς ἱστορικὴ κρίσις, βρίθουν ὅμως λεπτομερειῶν καὶ παραπομπῶν, αἵτινες καθιστῶσιν αὐτὰ ὑπερφορτικά. Τοιαύτη ἦτο ἡ φροντὶς τοῦ ἀνδρός, ὅπως προσφέρῃ εἰς τὸ κοινὸν ἔργα ἐπιμεμελημένα, ὥστε ἵδρυσε καὶ ἴδιον τυπογραφεῖον διὰ τὴν ἐκτύπωσίν των. Ἐκ τῶν ἔργων του ἀναφέρομεν: «Sigilla comitum Flandriæ et inscriptiones diplomatum ab iis editorum cum expositione historica» (Bruges, 1639), «Genealogia comitum Flandriæ a Balduino Ferreo usque ad Philippum IV, Hispaniæ regem (Bruges, 1642—1643, τόμ. 2), ἀμφότερα μεταφρασθέντα εἰς τὴν γαλλικὴν ὑπὸ τὸν κοινὸν τίτλον: «La maison de Flandre ou l'Histoire généalogique des comtes de Flandre κ.τ.λ.» (Bruges, 1641—1645, τόμ. 3). —Β.

Βρὲζ ἢ *Βρὲς [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Βάλτων* (τέως *Βλὰχ*) τῆς ἐπαρχίας Γιαννιτσῶν τοῦ νομοῦ Πέλλης. Κάτ. 1928) 158. Ἤδη μετονομασθὲν καλεῖται *Ἅγιος Λουκᾶς*. Δ. Ε. Μ.

βρεζιλίνη (ἡ) ἢ *βραζιλίνη* (Brésiline) *[Φαρμακογν.]*. Σῶμα τοῦ τύπου $C_{16}H_{14}O_5$ ἀπαντώμενον εἰς τὸ ξύλον τῆς Ἰαπωνίας (Caesalpinia Echinata, Lam.). Λευκὸς ἢ ὠχροκίτρινος κρύσταλλος, ἄοσμος, πικρᾶς γεύσεως, τηκόμενος εἰς 130°, διαλυτὸς εἰς ὕδωρ, ἀλκοόλην, αἰθέρα. Τὰ διαλύματά της χρώννυνται καρκινέρυθρα ἐν τῷ ἀέρι ἢ τῇ προσθήκῃ ἀλκάλεων. Ἡ βρεζιλίνη εἶναι παράγωγον τοῦ *ρουφενίου*, ὅπερ ὀξειδούμενον δίδει ρουφενόλην. Κ. Γ. Μ.

βρεθ.κι (τὸ) καὶ *βρετίκι*· δημοτ., συνήθ. πληθ. *βρεθίκια* (τά)· ἡ ἀμοιβὴ διὰ τὴν ἀνεύρεσιν πράγματός τινος: «νὰ μοῦ δώσῃς τὰ βρεθίκια μου» «τό 'ναι τὰ βρεθίκια μου νὰ σοῦ τὸ μαρτυρήσω;» (ἀπὸ τοῦ *εὑρετικὸν—εὑρετίκι* καί, κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὸν ἀόριστον *βρέθηκα, βρεθίκι*). Β. Φ.

βρεϊσλακίτης (ὁ) (Breislakit) *[Ὀρυκτολ.]* Παραλλαγὴ τοῦ λιεβρίτου (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

βρεϊτχαουπτίτης (ὁ) (Breithauptit) *[Ὀρυκτολ.]* Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς πολὺ σπανίους κρυστάλλους τοῦ ἑξαγωνικοῦ συστήματος. Ἔχει θραῦσιν ἀνώμαλον, σκληρότητα 5 βαθμοί, εἰδικὸν βάρος 7,5—7,6, λάμψιν μεταλλικὴν καὶ χρῶμα ἀνοικτὸν χαλκέρυθρον μὲ ἀσθενῶς ἰώδη σελαγισμὸν κατ' ἐπιπολήν. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἀντιμονιοῦχον νικέλιον (NiSb) μὲ 32,9% νικέλιον (Ni) καὶ 67,1 ἀντιμόνιον (Sb). Ἐμπεριέχει ἐπίσης ὀλίγον σίδηρον. Ἀποτελεῖ πολύτιμον μετάλλευμα. Εὑρέθη εἰς τὸ St. Andreasberg καὶ εἰς τὸ Sarrabus τῆς Σαρδηνίας. Γ. Κ. Γ.

βρεκτηρία (ἡ)· ἐργαλεῖον ἐν χρήσει εἰς τοὺς σιδηρουργοὺς καὶ πεταλωτὰς καὶ χρησιμεῦον πρὸς διαβροχὴν (ῥάντισμα) κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν μεταλλικῶν εἰδῶν.

βρεκτός,—*ή,—όν*, κοιν. *βρεχτός*· ὁ βεβρεγμένος, ὁ ἐμπεποτισμένος ὕδατος, διάβροχος: «βρεχτὰ κουκιά», ἄλλως **βρεχτοκούκκια** (βλ. λ.).

Βρέλι *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Μοιρῶν* τῆς ἐπαρχίας Καινουρίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1928) 113.

Βρέλλος, *Θεοδωράκης*. Ναυτικὸς ἐκ Σπετσῶν μετασχὼν ὡς πυρπολητὴς ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Λάζαρον Μουσιοῦν εἰς τρεῖς ἐπιχειρήσεις, ἤτοι τὴν 25 Ἀπριλίου 1824, καθ' ἣν ἐν Μιλήτῳ ἔκαυσαν ἐχθρικὸν πλοῖον, τὴν 21 Μαΐου 1825, καθ' ἣν εἰς Καβοντόρον ἔσχον ὁμοίαν ἐπιτυχίαν καὶ τὸν Αὔγουστον 1826, καθ' ἣν ἐκάη τὸ πυρπολικὸν ἐν Σάμῳ ἄνευ ἀποτελέσματος (ἀριθ. μητρ. 173). Τ. Χ. Κ.

Βρὲλς (Vreuls), *Βίκτωρ*. Βέλγος μουσικοσυνθέτης, γεννηθεὶς τῷ 1876 καὶ μαθητεύσας εἰς Λιέγην καὶ Παρισίους ὑπὸ τὸν Βενσὰν ντ' Ἐντὺ διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἁρμονίας, κατόπιν δὲ διευθυντὴς τοῦ Ὠδείου τοῦ Λουξεμβούργου. Τῷ 1903 ἔλαβε τὸ βραβεῖον Πικάρ. Ἔγραψε τεμάχια διὰ πιάνο, μελῳδίας, μουσικὴν δωματίου, ἐν συμφ-

Digitized by Google

νικὸν ποιημα, Adagio δι᾽ὀρχήστραν ἐγχόρδων, τρίπτυχον διὰ τραγούδι καὶ ὀρχήστραν, μίαν συμφωνίαν κ. ἄ. Γ. Σ.

Βρέμη (ἡ) (Bremen) *[Γεωγρ.-Ἱστορ.]*. Ἐλευθέρα ἀνσεατικὴ πόλις τῆς Γερμανίας, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐλευθέρας καὶ ὁμοσπόνδου πολιτείας (βλ. κατ.). Κεῖται ἐν μέσῳ πεδιάδος ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν διαρρεομένης καὶ πολλαχοῦ ἐλώδους, εἶναι δὲ ἐκτισμένη ἐπ᾽ ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Βέζερ (Veser) καὶ εἰς ἀπόστασιν 65 χλμ. ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του, μεταξὺ τῆς πρωσσικῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἀννοβέρου καὶ τοῦ Ὄλντεμπουργ. Κάτοικοι 294,966 (ἀπογρ. 1925). Ἡ πόλις περιλαμβάνει πέντε τμήματα: τὴν παλαιὰν πόλιν (Altstadt) ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Βέζερ· τὴν νέαν πόλιν (Neustadt), ἧς ἡ κτίσις ἤρξατο τῷ 1622, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης· τὸ Βέρντερ (Werder), μεταξὺ τῶν δύο ἄνω τμημάτων, ἐπὶ μικρᾶς χερσονήσου, καὶ τέλος τὰ ἐπὶ τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ προάστεια. Ἡ παλαιὰ πόλις, κέντρον τοῦ ἐμπορίου, διετήρησε τὴν παλαιὰν μορφήν της μὲ τὰς στενὰς ὁδοὺς καὶ τὰ ἀρχαῖα ἱδρύματα· ἡ νέα πόλις εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ μᾶλλον κανονικοῦ σχεδίου· τὰ προάστεια, πολλῶν τῶν ὁποίων ἡ οἰκοδομὴ ἤρξατο μόλις περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ αἰῶνος, ἔχουσι λάβει ἐκπληκτικὴν ἀνάπτυξιν. Ἐκ τῶν παλαιῶν μνημείων καὶ κτιρίων τῆς πόλεως ἀξιολογώτερα εἶναι τὸ *ἄγαλμα τοῦ Ρολάνδου*, ὕψους 9.60 μ., ἱδρυθὲν τῷ 1404 ἐν τῇ ἀγορᾷ, ὁ εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἐνταῦθα ἀποκεφαλισθέντος τῷ 1430 Γιόχαν Βάσμερ ἱδρυθεὶς σταυρός, ὁ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ *Ἁγίου Πέτρου*, οὗτινος ἡ οἰκοδομὴ ἤρξατο τὸν ΙΑ´ αἰῶνα, ὁ ναὸς τοῦ *Ἁγίου Ἀνσγάρου*, μετὰ πύργου ὕψους 112 μ., καὶ τὸ *δημαρχεῖον*, κτισθὲν τῷ 1404· ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων τὸ χρηματιστήριον, τὸ ταχυδρομεῖον, τὸ μουσεῖον, καὶ διάφοροι ἐμπορικαὶ καὶ ναυτικαὶ σχολαί.

Ἡ Βρέμη εἶναι μία τῶν βιομηχανικωτέρων καὶ ἐμπορικωτέρων πόλεων τῆς Γερμανίας, ὁ δεύτερος δὲ τῆς χώρας ἀπὸ ἀπόψεως κινήσεως ἐμπορικὸς λιμήν. Λόγῳ τῆς προόδου ἀφ᾽ ἑνὸς τῆς ναυτιλιακῆς κινήσεως καὶ τοῦ σχετικῶς ἀβαθοῦς ἐν τῇ Βρέμῃ τοῦ Βέζερ, κατεσκευάσθη διὰ τὸ μεγάλης χωρητικότητος πλοῖα πρῶτον μὲν ὁ προλιμὴν τοῦ *Φέγκεζακ* (1618), εἶτα δὲ ὁ λιμὴν τοῦ *Μπρεμερχάφεν* (1827). Ἡ ἐμπορικὴ κίνησις τῆς πόλεως στρέφεται ἰδίως περὶ τὰ σιτηρά, τὸν καφέ, τὴν σάκχαριν, τὴν ὄρυζαν, τὸ πετρέλαιον, τὰ ὑφάσματα κ. λ. π.

Ἱστορία. Ἡ κτίσις τῆς πόλεως ἀνάγεται εἰς τὸ 788, ὁπότε ὁ Καρολομάγνος ἵδρυσεν ἐν τῇ περιοχῇ αὐτῇ ἐπισκοπήν, ἥτις ἀπέκτησε μεγάλην σπουδαιότητα ἐπὶ τοῦ Ἀνσγάρου, καταφυγόντος εἰς αὐτὴν μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀμβούργου (849). Τῷ 864 ἡ Βρέμη ὑπήχθη εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν τοῦ Ἀμβούργου, ἀργότερον δὲ ἀπέβη ἰδία ἀρχιεπισκοπή. Σπουδαιότερος τῶν ἀρχιεπισκόπων της ὑπῆρξεν ὁ Ἀδαλβέρτος Α´ (1043—1072), γενόμενος διάδοχος τοῦ αὐτοκράτορος Ἐρρίκου Δ´.

Ἐθνόσημον τῆς Βρέμης.

Κατὰ τὸν ΙΒ´ αἰῶνα ἡ Βρέμη εἶχεν ἤδη λάβει μεγάλη ἀνάπτυξιν, μετασχοῦσα καὶ τῶν σταυροφοριῶν. Τὸν ἑπόμενον αἰῶνα, γενομένη ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου της, κατέστη μία τῶν κυριωτέρων ἀνσεατικῶν πόλεων καὶ ὁ κυριώτερος λιμὴν τῆς Γερμανίας ἐν τῇ Βορείῳ θαλάσσῃ. Κατὰ τὸν ΙΣΤ´ καὶ ΙΖ´ αἰῶνα οἱ πόλεμοι, οἱ προκληθέντες ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μεταρρυθμίσεως, ἰδίως δὲ ὁ Τριακονταετής, ἀνέκοψαν ἐπὶ μικρὸν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πόλεως, ἥτις ὅμως ἤρξατο ἐκ νέου ἀνθοῦσα ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ προλιμένος τοῦ Φέγκεζακ (1618—1622) καὶ τῆς εἰσόδου της ὡς *«ἐλευθέρας πόλεως»* εἰς τὴν γερμανικὴν ὁμοσπονδίαν. Κατὰ τοὺς Ναπολεοντείους πολέμους κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων (1805—1813), ἀλλὰ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Γάλλου αὐτοκράτορος ἐκηρύχθη ἐκ νέου ἐλευθέρα, εἰσελθοῦσα διαδοχικῶς εἰς τὴν Βορειογερμανικὴν ὁμοσπονδίαν καὶ εἶτα τὴν Γερμανικὴν αὐτοκρατορίαν. Ἐπὶ Γουλιέλμου Β´ διεδραμάτισε σοβαρώτατον ρόλον εἰς τὴν ἀποικιστικὴν πολιτικὴν τῆς Γερμανίας. Μετὰ τὴν ἧτταν τῆς Γερμανίας κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ἀπεφασίσθη, κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1918, ἡ ἐν τῇ πολιτείᾳ εἰσαγωγὴ δημοκρατικοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος, ἀλλὰ τὴν 10 Ἰανουαρίου 1919 ἐπιτροπὴ ἐργατῶν καὶ στρατιωτῶν, καταλαβοῦσα τὴν ἀρχήν, ἀνεκήρυξε τὴν Βρέμην «σοσιαλιστικὴν δημοκρατίαν». Τὴν 4ην Φεβρουαρίου 1919 ἡ Βρέμη κατελήφθη ὑπὸ τοῦ κυβερνητικοῦ στρατοῦ, τὴν 18ην δὲ Μαΐου 1920 ἐψηφίσθη ὁ νέος καταστατικὸς χάρτης τῆς πολιτείας (βλ. κατ.). Γ. Α. Κ.

— **Βρέμη** *(Ἐλευθέρα πολιτεία)*. Μία τῶν τριῶν ἐλευθέρων καὶ ὁμοσπόνδων πολιτειῶν τῆς Γερμανικῆς δημοκρατίας, περιλαμβάνουσα τρεῖς κεχωρισμένας περιοχάς: τὴν πρώτην περὶ τὴν πόλιν τῆς Βρέμης, τὴν δευτέραν πρὸς Β. μετὰ τοῦ Φέγκεζακ (Vegesack) καὶ τὴν τρίτην εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ὄντερ μετὰ τῆς πόλεως Μπρεμερχάβεν (Bremerhaven). Συνολικὴ ἔκτασις 256 τετρ. χλμ. καὶ πληθυσμὸς 338,846 κατοίκων (1321,6 κατὰ τετρ. χλμ.), κατὰ τὰ 98% Γερμανῶν διαμαρτυρομένων. Τὸ πλεῖστον τῶν κατοίκων παραμένον ἐν τῇ πόλει *Βρέμης* (βλ. ἀνωτ.) ἀσχολεῖται εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν ναυτιλίαν, ὀλίγοι δὲ εἰς τὴν γεωργίαν. Ἡ καλλιεργουμένη ἔκτασις ἀνέρχεται εἰς 24.000 περίπου ἑκτάρια, ὧν 15.000 καταλαμβάνει ἡ καλλιέργεια τοῦ σίτου, τὰ δὲ ὑπόλοιπα ἡ τῶν κήπων καὶ ἀγρῶν.

Ἡ ἐλευθέρα πολιτεία τῆς Βρέμης κυβερνᾶται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ καταστατικοῦ χάρτου τοῦ ψηφισθέντος τὴν 18 Μαΐου 1920. Ἡ *Δίαιτα* ἢ *Βουλὴ* (Bürgerschaft) ἀποτελεῖται ἐξ 120 μελῶν ἐκλεγομένων διὰ 3 ἔτη μεταξὺ τῶν συμπληρωσάντων τὸ 20ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των «παλαιῶν Γερμανῶν ὑπηκόων», εἶναι δὲ διαλυτὴ διὰ *λαϊκοῦ δημοψηφίσματος*, προκαλουμένου εἴτε ὑπ᾽ αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, εἴτε προτάσει τῆς Γερουσίας, ἐχούσης τὴν συγκατάθεσιν τοῦ $^1/_8$ τῆς Διαίτης. Ἡ *Γερουσία* (Senat) ἀποτελεῖται ἐκ 14 μελῶν, ἐκλεγομένων μεταξὺ τῶν βουλευτῶν τῶν ἐχόντων ἡλικίαν 30 ἐτῶν συμπεπληρωμένων, οἵτινες ἐκλέγουσι δύο *δημάρχους* (Bürgermeister), ὧν ὁ πρῶτος εἶναι συγχρόνως καὶ ὁ *πρόεδρος*. Ἡ Γερουσία, ἀσκοῦσα τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦ veto κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς Διαίτης, ὅπερ ὅμως ἐξουδετεροῦται δι᾽ ἁπλῆς πλειοψηφίας τῆς τελευταίας ταύτης, ὁπότε ἡ Γερουσία δύναται νὰ προκαλέσῃ *λαϊκὸν δημοψήφισμα*. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δύναται νὰ ἐνεργηθῇ καὶ λαϊκῇ πρωτοβουλίᾳ κατόπιν αἰτήσεως τοῦ $^1/_5$ τῶν ἐκλογέων, διὰ τὴν περίπτωσιν ψηφίσεως προτεινομένου νόμου ἢ διαλύσεως τῆς Διαίτης.

Ἐθνικὰ χρώματα τῆς πολιτείας εἶναι τὸ ἐρυθρὸν καὶ τὸ λευκόν. Γ. Α. Κ.

— *[Φιλοτελ.]* Ἡ *Βρέμη* ὑπῆρξεν ἡ πρώτη τῶν Ἀνσεατικῶν πόλεων ἡ ἐκδώσασα εἰδικὰ γραμματόσημα πρὸς τοπικὴν χρῆσιν. Οὕτω κατὰ τὸ 1855 ἐξεδόθη ἓν γραμματόσημον 3 grote (1 ἀγγλικὸν σελλίνιον=24 grote) πρὸς σήμανσιν τῆς ἀλληλογραφίας, τῆς διαμειβομένης ἐντὸς τῆς πόλεως, μὲ τὸ ἔμβλημα αὐτῆς παριστάνον κλεῖδα εἰς διαγώνιον θέσιν καὶ τὴν ἐπιγραφὴν BREMEN—STADT—POST—AMT(=Βρέμη, Διοίκησις ταχυδρομείου πόλεως). Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐξεδόθη ἕτερον γραμματόσημον 5 grote διαφόρου τύπου τοῦ πρώτου. Βραδύτερον ἐξεδόθησαν διαδοχικῶς γραμματόσημα τῶν αὐτῶν τύπων: τῷ 1860 τῶν 7 grote, τῷ 1861 τῶν 10 grote καὶ τῷ 1862 τῶν 2 grote. Τὰ γραμματόσημα τῆς Βρέμης εἶναι ὅλα λιθογραφημένα καὶ σπανιώτατα, δι᾽ ὃ καὶ ἔχουσι μεγάλην ἐμπορικὴν ἀξίαν, ἰδίως τὰ ἐσφραγισμένα. (Ε.Φ.Ε.)

βρεμία (ἡ) (Bremia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *στρυχνιδῶν*. Εἶναι δενδρύλλια ἢ δένδρα ἰθαγενῆ τῆς Μαδαγασκάρης μὲ φύλλα ἀντίθετα μετὰ παραφύλλων καὶ ἄνθη κατὰ καταληκτικοὺς κορύμβους διατεταγμένα. Τὰ ἄνθη πρὸς τούτοις εἶναι γαμοπέταλα, πενταμερῆ καὶ φέρουσι πέντε στήμονας καὶ μονόχωρον ᾠοθήκην. Ὁ καρπὸς φέρει σκληρότατον φλοιὸν καὶ περικλείει πολυάριθμα σπέρματα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βρεμία ἡ ἀκανθώδης* (Bremia spinosa), ἥτις καλλιεργεῖται διὰ τοὺς ἐδωδίμους καρπούς της. Δ. Ν. Π.

Βρέμουσα (ἡ) *[Μυθολ.]*. Ὄνομα μιᾶς τῶν Ἀμαζόνων, ἡ ὁποία ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἰδομενέως (*Κοϊντ. Σμυρ.* 1, 43, 247). ΙΑΚ. Χ. Δ.

βρέμω *[Ἀρχ.]*· ἠχῶ, ἀντηχῶ, βοΐζω.

Βρέμων, *—οντος*. Κρὴς ἐκ Λύκτου, πόλεως πρὸς Α. τῆς Κνωσοῦ, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Αἰνείου πρὸ τῆς Τροίας (*Κοϊντ. Σμυρ.* 11, 41). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βρενάζης. Οὕτω καλεῖται ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ χρονογράφου Γ. Φραντζῆ ὁ περίφημος Τοῦρκος στρατηγὸς τοῦ ΙΔ´ αἰῶνος Ἐβρενὸς *βέης* (βλ. λ.). Ὑπὸ τοῦ Χαλκοκονδύλη οὗτος καλεῖται *Βρενέζης*. Ν. ΚΛΣ

Βρέναι (οἱ). Ἀρχαῖον θρᾳκικὸν ἔθνος· βλ. Βένοι.

Βρενθεάτης ἢ ***Βρενθιάτης***. Μικρὸς δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ, μεταξὺ τοῦ Ἑλισσόντος καὶ τοῦ Γορτυνίου καὶ εἰς ἀπόστασιν 20´ πρὸς Α τῆς Καρυταίνης. Ὠνομάσθη ἀπὸ τῆς κατὰ τοῦτον ἀρχαίας πολίχνης Βρένθης (βλ. λ.). Ι. Σ. Σ.

Βρένθη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς ἀρχαίας Ἀρκαδίας ἐπὶ τῆς ἀπὸ Γόρτυνος εἰς Μεγάλην πόλιν (Μεγαλόπολιν) ὁδοῦ. Πρὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς Μεγαλοπόλεως ἡ πόλις εἶχε μεταβληθῆ εἰς ἐρείπια, μετοικησάντων τῶν κατοίκων της εἰς τὴν Γόρτυνα. Ἀπὸ ταύτης εἶχεν ὀνομασθῆ Βρενθεάτης (βλ. λ.) καὶ ὁ παρ᾽ αὐτὴν ρέων παραπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ. Παρ᾽ αὐτὴν ἔκειτο καὶ τὸ Παραιβάσιον μνῆμα τῶν Μεγαλοπολιτῶν, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχον ταφῆ οἱ πεσόντες εἰς τὴν κατὰ τοῦ Κλεομένους μάχην, ὅστις ἐπετέθη κατὰ τῶν Μεγαλοπολιτῶν παραβὰς τὰς πρὸς αὐτοὺς συνθήκας, δι᾽ ἣν αἰτίαν εἶχον οὕτως ὀνομάσει τὸ μνῆμα. ΚΑΨ.

βρενθίδαι (οἱ) (Brenthidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχοφόρων*. Τὰ ἔντομα τῆς οἰκογενείας ταύτης διακρίνονται διὰ τὸ ἐπίμηκες σῶμα, τὴν λεπτοτάτην κεφαλὴν καὶ τὸ ἐπιμηκέστατον ρύγχος. Οἱ βρενθίδαι ζῶσιν ἐνίοτε ἐν θαυμαστῇ ἁρμονίᾳ μετὰ τῶν μυρμήκων καὶ ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν ἐπὶ τῶν κορμῶν τῶν δένδρων. Γνωστὰ ἀρκετὰ γένη ὧν κυριώτερον: ὁ **βρένθος** (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

βρένθιον (τό). Εἶδος ἐντρίμματος ἢ ἀρώματος, παραγόμενον ἐν Λυδίᾳ, ἀγνώστου συστάσεως καὶ κατασκευῆς. — Β.

βρένθις (ἡ) *[Βοτ.]*. Οὕτω κατὰ τὸν Νίκανδρον ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν Κυπρίων ἡ *θρίδαξ*. Τὸ παρ᾽ Ἀθηναίῳ ἀναφερόμενον *βρένθειον μύρον* προήρχετο πιθανῶς ἐκ τῆς πόλεως τῆς Ἀρκαδίας *Βρένθης*. Δ. Ν. Π.

βρένθος (ὁ) (Brenthus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βρενθιδῶν*, περιλαμβάνον 600 περίπου εἴδη. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους εἶναι: Σῶμα στενόν, ὑποκυλινδρικόν, λίαν ἐπίμηκες, μὲ κεφαλὴν καταλήγουσαν εἰς ρόπαλον εὐθὺ καὶ ποικίλου μήκους. Αἱ κεραῖαι προσφύονται ἐπὶ τοῦ ροπάλου καὶ ἀποτελοῦνται συνήθως ἐξ ἕνδεκα ἀρθρώσεων, χονδρῶν κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῶν τμῆμα. Τὰ ἔλυτρα εἶναι μακρά, στενά, μὲ παραλλήλους πλευράς. Οἱ πόδες εἶναι λεπτοί, εὐρεῖς κατὰ τὸ ἀνώτερον τμῆμά των καὶ καταλήγουσιν εἰς ὀδοντοειδῆ ἀπόφυσιν. Οἱ *βρένθοι* ἀπαντῶσιν εἰς πάντα τὰ θερμὰ μέρη τῆς γῆς, ἀλλ᾽ ἰδίως εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν, τὴν Μαδαγασκάρην καὶ τὰς νήσους τῆς Μαλαισίας. Ζῶσι καθ᾽ ὁμάδας ὑπὸ τὸν φλοιὸν τῶν δένδρων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βρένθος ὁ ἀγχόραγος* (Brenthus anchoragus), ὅστις διακρίνεται ἐκ τοῦ σκοτεινῶς φαιοῦ καὶ στιλπνοῦ χρώματός του καὶ τῶν ἐπιμήκων ἐρυθρῶν ἢ ὑποκιτρίνων λωρίδων ἐπὶ τῶν ἐλύτρων του. Δ. Ν. Π.

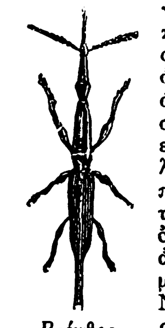

Βρένθος ὁ ἀγχόραγος.

βρενθύομαι· ὑπερηφανεύομαι, μέγα φρονῶ, ἐπαίρομαι, ἀλαζονεύομαι (ἀπὸ τοῦ *βρένθος*=ὑπερηφάνεια, ἀλαζονεία).

Βρέννος. Ἡ λέξις αὕτη ὑπὸ μὲν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων ἐλήφθη ὡς ὄνομα κύριον ἀρχηγῶν τινων τῶν Γαλατῶν, ὑπὸ νεωτέρων ὅμως ἐρευνητῶν κατεδείχθη ὅτι ἦτο τίτλος μᾶλλον πολλῶν ἀρχηγῶν τῶν Γαλατῶν καὶ ὅτι ἐσήμαινε τὸν πρίγκιπα, τὸν ἀρχηγὸν στρατοῦ, τὸν βασιλέα.

Ἐκ τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα ἢ τὸ τίτλον Βρέννος μνημονευομένων ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων Γαλατῶν ἀρχηγῶν ὀνομαστότεροι ὑπῆρξαν δύο, ὁ κατὰ τὸν Δ´ π.Χ. αἰῶνα πορθητὴς τῆς Ρώμης καὶ ὁ κατὰ τὸν Γ´ π. Χ αἰῶνα ἐπιδρομεὺς τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου. Ὁ πρῶτος, ἀρχηγὸς τῶν *Σενόνων* Γαλατῶν, τῶν κατοικούντων τὴν ἐκεῖθεν τῶν Ἄλπεων (cisalpina) Γαλατίαν, τὴν κοιλάδα τοῦ Πάδου ποταμοῦ, ὑπερβὰς κατὰ τὸ 387 ἢ 390 τὰ Ἀπέννινα καὶ ἐπιδραμὼν τὴν Ἐτρουρίαν ἐπολιόρκησε τὴν ὀχυρὰν τυρρηνικὴν πόλιν *Κλούσιον*. Οἱ Τυρρηνοὶ (Ἐτροῦσκοι) τότε ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσωσι τὴν βοήθειαν τῶν πρώην πολεμίων των Ρωμαίων, οἱ ὁποῖοι ἔσπευσαν εἰς βοήθειαν αὐτῶν καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Γαλάτας νὰ διαλύσωσι τὴν πολιορκίαν.

Οἱ Γαλάται μετὰ τοῦτο ἐπιτεθέντες κατὰ τῶν Ρωμαίων παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ ποταμοῦ Ἀλλία μὲ τὸν Τίβεριν, κατενίκησαν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἔτρεψαν εἰς ἄτακτον φυγήν. Ὅταν ὁ *Βρέννος* μὲ τοὺς βαρβάρους του εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ρώμην, εὗρεν εἰς αὐτὴν ὀλίγους μόνον γέροντας πατρικίους. Ὁ λοιπὸς πληθυσμὸς ἢ εἶχε καταφύγει εἰς τὰς γειτονικὰς πόλεις (οἱ ἄμαχοι) ἢ εἶχε κλεισθῆ εἰς τὸ Καπιτώλιον (ἡ μάχιμος δύναμις). Μετὰ πολιορκίαν ἑπτὰ μηνῶν οἱ Γαλάται ἐδοκίμασαν νύκτα τινὰ νὰ καταλάβωσι τὸ Καπιτώλιον ἀναρριχώμενοι εἰς τὰ τείχη του, οἱ χῆνες ὅμως τοῦ ναοῦ τῆς Ἥρας διὰ τῶν κραυγῶν των διεκήρυξαν τὸν κίνδυνον καὶ ἡ ἅλωσις τοῦ Καπιτωλίου ἐματαιώθη. Ὀλίγον χρόνον μετὰ ταῦτα μαθόντες οἱ Γαλάται, ὅτι οἱ ἐχθροί των *Βενετοὶ* εἶχον εἰσβάλει εἰς τὴν χώραν των (τὴν κοιλάδα τοῦ Πάδου), ἦλθον εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τοὺς Ρωμαίους περὶ παροχῆς εἰς αὐτοὺς λύτρων διὰ νὰ ἀπέλθωσι τῆς Ρώμης. Τὰ ἀπαιτηθέντα λύτρα ἐπληρώθησαν καὶ οἱ Γαλάται ἀπῆλθον. Βραδύτερον πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ ἐθνικοῦ ἐγωϊσμοῦ τῶν Ρωμαίων, ὁ *Τίτος Λίβιος* καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς ἔπλασαν τὸν μῦθον, ὅτι, καθ᾽ ὃν χρόνον οἱ Ρωμαῖοι παρεπονοῦντο διὰ

Digitized by Google

τὴν χρῆσιν ψευδῶν βαρῶν ὑπὸ τῶν Γαλατῶν κατὰ τὴν στάθμησιν τοῦ ἀπαιτηθέντος χρυσοῦ (χιλίων λιτρῶν) καὶ ὁ Βρέννος ἔθετεν εἰς τὰ σταθμὰ καὶ τὴν σπάθην του διὰ νὰ ἐπαυξήσῃ τὴν ἀπαιτουμένην ποσότητα ἐπιφωνῶν τὴν περιλάλητον γενομένην φράσιν «væ victis!», (=οὐαὶ τοῖς ἡττημένοις), ἔφθασεν ὁ δικτάτωρ *Φούριος Κάμιλλος* καὶ ἐξεδίωξε τοὺς Γαλάτας ἄνευ λύτρων. Ὑπό τινων πιστεύεται ὅτι ὁ Βρέννος εἶναι μυθικὸν πρόσωπον πλασθὲν κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας ἐπιδραμόντα Γαλάτην Βρέννον.

Ὁ δεύτερος Βρέννος, ὁ ἐπιδρομεὺς τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ἀναφαίνεται τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 281 ἢ 279 π. Χ., ὅτε τρεῖς μοῖραι Γαλατῶν ἐπεχείρησαν λῃστρικὰς ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν γειτονικῶν των λαῶν. Ὁ Βρέννος μετὰ πολυανθρώπου στρατιᾶς (περὶ τὰς 200 χιλ. ὁπλοφόρων) κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 278 ἐπῆλθε κατὰ τῆς Μακεδονίας, τῆς ὁποίας ἦτο στρατηγὸς ὁ *Σωσθένης*. Οὗτος κατώρθωσε νὰ μεταστρέψῃ τὴν πορείαν τοῦ Βρέννου πρὸς τὴν Θεσσαλίαν. Ἐκ τῶν χωρῶν τῆς νοτίου Ἑλλάδος ἔσπευσαν τότε πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν οἱ Βοιωτοί, οἱ Φωκεῖς, οἱ Ὀπούντιοι Λοκροί, οἱ Αἰτωλοί, οἱ καὶ πολυαριθμότεροι (7.000), οἱ Μεγαρεῖς καὶ οἱ Ἀθηναῖοι· 30 χιλιάδες ἐν ὅλῳ. Οἱ ὑπὸ τὸν Βρέννον Γαλάται ἐκ Θεσσαλίας προήλασαν εἰς Φθιῶτιδα καὶ διαβάντες τὸν Σπερχειὸν διὰ τῶν νέων γεφυρῶν, τὰς ὁποίας ἠναγκάσθησαν νὰ κατασκευάσωσιν οἱ ἐγχώριοι, διότι τὰς παλαιοτέρας εἶχον καταστρέψει οἱ ἐν Θερμοπύλαις, ἐλαφυραγώγησαν τὴν περὶ τὴν Ἡράκλειαν χώραν καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἐν τῷ στενῷ ἀμυνομένων. Ἐκεῖ συνεκροτήθη κρατερὰ μάχη, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες, ἂν καὶ πολὺ ὀλιγαριθμότεροι, κατίσχυσαν, ἀναγκάσαντες τοὺς Γαλάτας νὰ ὑποχωρήσωσιν. Μετὰ ἑπτὰ ἡμέρας μοῖρα τοῦ στρατοῦ τοῦ Βρέννου, ἐπιχειρήσασα ν' ἀνέλθῃ εἰς τὴν Οἴτην πρὸς διαρπαγὴν τοῦ ἐν τῇ κορυφῇ της ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς, ἀπεκρούσθη. Τότε ὁ Βρέννος, ὅπως ἐξασθενήσῃ τὸν ἐν Θερμοπύλαις στρατόν, ἔστειλε 40.000 ἀνδρῶν κατὰ τῆς Αἰτωλίας, ἐλπίζων ὅτι οὕτω θὰ ἠναγκάζοντο ν' ἀπέλθωσιν ἐκ Θερμοπυλῶν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς χώρας των οἱ Αἰτωλοί. Τοῦτο δὲ καὶ συνέβη.

Ὁ Βρέννος, βοηθούμενος καὶ ὁδηγούμενος ὑπὸ τῶν Ἡρακλεωτῶν καὶ τῶν Αἰνιάνων, κατέλαβε τὰ νῶτα τῶν Ἑλλήνων. Ὅτε οἱ ἐν Θερμοπύλαις ἀντελήφθησαν ὅτι ἦσαν περικυκλωμένοι πανταχόθεν, ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὰς ἀττικὰς τριήρεις καὶ διεσκορπίσθησαν ἕκαστος εἰς τὰς πατρίδας των. Τότε ὁ χείμαρρος τῶν βαρβάρων ἐξεχύθη εἰς ὁλόκληρον τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, τὸ ὁρμητικώτερον δὲ αὐτοῦ ρεῦμα ἔλαβε τὴν πρὸς *Δελφοὺς* κατεύθυνσιν. Οἱ θησαυροὶ τοῦ ἱεροῦ ἧπτον τὴν φιλοχρηματίαν τῶν Γαλατῶν. Κατὰ τῶν Δελφῶν ἐπῆλθεν αὐτοπροσώπως ὁ Βρέννος. Αἱ δυσχέρειαι ὅμως τοῦ ἐδάφους, ἡ ἀπροσδόκητος ἐν καιρῷ θέρους ἐνσκήψασα θύελλα, συνοδευθεῖσα μετὰ σεισμοῦ, καὶ ἡ ἀναντίρρητος ἀνδρεία τῶν τετρακισχιλίων ἀνδρῶν (Φωκέων καὶ Λοκρῶν τῆς Ἀμφίσσης), οἵτινες ἠμύνθησαν τοῦ ἱεροῦ καὶ ἐπωφελήθησαν ἐκ τῆς καταπλήξεως, ἥτις κατέλαβε τοὺς βαρβάρους ἐκ τῆς θεομηνίας ἐκείνης, ἔσωσαν τότε τοὺς Δελφούς. Καταπεπονημένοι ἐκ τῶν ταλαιπωριῶν οἱ Γαλάται, ἐμάχοντο μὲ μειωμένον τὸ ἠθικόν των, ὅτε ἐξορμήσαντες οἱ Ἕλληνες ἐκ τῆς πόλεως καὶ τῶν χαραδρῶν τοῦ ὄρους ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Γαλατῶν καὶ τοὺς διεσκόρπισαν. Ὁ Βρέννος κατὰ τὴν συμπλοκὴν ἐφονεύθη. Ὁ ἀποσυντεθεὶς ὅμως στρατός του δὲν ἐξωλοθρεύθη ὁλοσχερῶς, ἀλλ' ἑνωθεὶς μετὰ τῆς παρὰ τὸν Σπερχειὸν ὑπολειφθείσης μοίρας ἐπέστρεψε, διὰ τῆς ὁδοῦ διὰ τῆς ὁποίας εἶχε κατέλθει, εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἰδίως ὁ *T. Livius* (38.16), ὁ *M. T. Cicero* (de divinatione I. 37), ὁ *Πλούταρχος, ὁ Παυσανίας* (Χ) *καὶ ὁ Στράβων.—Ι. Δρόυσεν*, Ἱστορία τῶν Διαδόχων (μετάφρ. *Ι. Πανταζίδου*). *Thiery*, Histoire des Gaulois (I. 38-83). Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Βρεντάνο *[Γεωγρ.]*. Ἑλώδης περιοχὴ ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου *Ποταμογειτόνων* τῆς Κερκύρας, ἔχουσα ἔκτασιν 150 στρεμ. Δ. Ε. Μ.

Βρεντάνο· βλ. Μπρεντάνο.

Βρέντε (Wrede), ***Κάρολος-Φίλιππος***, *πρίγκιψ* —. Βαυαρὸς στρατηγὸς (1767-1838). Τῷ 1806 ἦτο ἀρχηγὸς τῆς βαυαρικῆς στρατιᾶς, ἥτις ἐπολέμησεν ὑπὲρ τοῦ Ναπολέοντος. Τῷ 1813 κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν τῶν Συμμάχων καὶ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἴνν. Μετὰ τὴν μάχην τῆς Λειψίας ἠθέλησε ν' ἀνακόψῃ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ Ναπολέοντος, ἀλλ' ἡττήθη ἐν Χανάου. Καταδιώξας μετὰ ταῦτα τὸν Γάλλον αὐτοκράτορα, ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας τοῦ Ροτιὲρ (Φεβρ. 1814) καὶ Μπὰρ-συρ-Ὢμπ (Μάρτ. 1814). Ὁ Βρέντε συμμετέσχεν εἰς τὸ συνέδριον τῆς Βιέννης (1815) καὶ ἔλαβε τίτλον ἀρχιστρατήγου. —Β.

—**Βρέντε** (Wrede), ***Φαβιανὸς-Ἰάκωβος-Φαμπιάνσον, βαρῶνος τοῦ*—**. Σουηδὸς φυσικὸς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ὑπηρέτησεν ἐν τῷ στρατῷ ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ. Ἐδημοσίευσεν εἰς περιοδικὰ ἐργασίας ἐπὶ τῆς Φυσικῆς καὶ ἐξέδωκε τῷ 1840 καὶ 1841 «Ἐπετηρίδα τῆς Φυσικῆς». Ἦτο μέλος τῆς σουηδικῆς Ἀκαδημίας τῆς μουσικῆς, τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ὡς καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἐπιστημῶν. ΑΝ. Δ.

Βρεντεμπούγα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Δόξα.

Βρεντενίτσα *[Γεωγρ.]*· βλ.λ. Πηγαί.

Βρεντεσῖνος. Τὸ ἐθνικὸν τοῦ κατοίκου τοῦ *Βρεντεσίου* (*Στράβων* Didot Δ. γ, 6) τανῦν Brindisino (βλ. Βρινδήσιον). Σ. Ε. Λ.

Βρεντέσιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ὀνομασία τοῦ συγχρόνου Βρινδησίου (βλ. λ.).

Βρέντος ἢ *Βρέντης [Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Βαλετίας ἢ Βαλητίας, θυγατρὸς τοῦ Βαλέτου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὠνομάσθη τὸ ἐν τῇ Ἀδριατικῇ θαλάσσῃ *Βρεντήσιον* ἢ *Βρινδήσιον*. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βρέξιμο (τό)· τὸ νὰ βραχῇ τι, κατάβρεγμα, μούσκεμα: «τὸ λινὸ μὲ τὸ βρέξιμο μπαίνει».

βρεουστερίτης (ὁ) (Brewsterit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς κρυστάλλους τοῦ μονοκλινοῦς ἢ προκλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἔνυδρον στροντιομιγὲς καὶ βαριομιγὲς πυριτικὸν ἀργίλλιον. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι (Sr Ba) Al_2 Si_6 O_{16}. 5 H_2 O. Ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν *ζεολίθων*. Εὑρίσκεται ἐν Σκωτίᾳ, Riesendamm, Φρεϊβούργην καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

Βρέσης, *Γεώργιος*. Ναυτικὸς ἐκ Πόρου, μετασχὼν πολλῶν ναυμαχιῶν κατὰ τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 (ἀριθμ. μητρ. 108). Τ. Χ. Κ.

Βρέσθενα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ τέως δήμου Οἰνοῦντος τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει εἰρηνοδικεῖον, ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον. Τὰ *Βρέσθενα* εὑρίσκονται ὑπὲρ τὰ 700 μέτρα ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ κεῖνται ἐπὶ ὡραίας ἀμφιθεατρικῆς τοποθεσίας, ἐπὶ λόφου, εἰς τὸ κράσπεδον τοῦ ὄρους Πάρνωνος. Ἔχουσι κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύονται ἀπὸ δύο ἀφθόνους καὶ ὡραίας πηγάς. Κάτοικοι 1352 (1928). Κύρια προϊόντα, δημητριακά. Μετὰ τῆς Σπάρτης συνδέονται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χιλιόμ. 30) κατασκευασθείσης τῇ φιλοτίμῳ δαπάνῃ τῶν ἀπανταχοῦ Βρεσθενιτῶν. Πρὸς Β τῶν Βρεσθένων καὶ εἰς ἀπόστασιν τριῶν ὡς ἔγγιστα χιλμ., ὑπάρχει μικρὸν λατομεῖον, ἐξ οὗ οἱ ἐν Σπάρτῃ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐλάμβανον τὸ διὰ τὰ μνημεῖα καὶ ἄλλα ἔργα ἀναγκαιοῦντα αὐτοῖς λευκὰ μάρμαρα. Εἰς τὴν πρὸς Δ τῆς κοινότητος θέσιν «Παλιογουλᾶς» καὶ παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς ἱστορικῆς Σελλασίας, ἧς καὶ τὰ τῆς ἀκροπόλεως ἐρείπια σῴζονται, εὑρέθησαν σκωρίαι ἐκκαμινεύσεως σιδήρου καὶ ποικίλα ἀρχαιολογικὰ ἀντικείμενα, ἐξ ὧν τὸ σῳζόμενον ἄγαλμα μὲ ἀποκεκομμένα τὰ ἄκρα πιστεύεται ὅτι παριστᾷ τὸν Ἀπόλλωνα. Εἰς Παλιογουλᾶν σῴζονται ἐπίσης καὶ ἴχνη αὐλακωτῆς ἐπὶ λίθων ὁδοῦ συνδεούσης κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὰς Καρύας μὲ τὴν Σπάρτην. Παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου «*Σάρρα*» ὑπάρχει βαθὺ σπήλαιον (τῆς ἀλεποῦς ἡ τρύπα), ὅπερ πιστεύεται ὅτι συγκοινωνεῖ ὑπονόμως μὲ τὸ *Κάρκανον* τὸ ἐπὶ τοῦ λόφου, ὅπου ἄλλοτε μὲν ὑπῆρχε πέριξ μικρὸν ἀμύνης κτίριον, μὲ πολεμοθυρίδας, νῦν δὲ ὁ μικρὸς τῆς Ἀναλήψεως ναός. Ἐντὸς τοῦ κτιρίου, ἀρκετοὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν εἰσῆλθον πρὸς ἄμυναν κάτοικοι, φεύγοντες τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἰμβραήμ. Εἰς τὰ Α τῆς κοινότητος καὶ ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν αὐτῆς σῴζονται τὰ ἐρείπια τοῦ συνοικισμοῦ *Κορδαμᾶ* (*Καρδαμίτσια*), θεωρουμένου ὡς τόπου ὅπου ἀρχικῶς τὰ Βρέσθενα ἔκειντο.

Ἀπὸ τῆς τουρκοκρατίας καὶ πολὺ ἴσως πρότερον, τὰ Βρέσθενα ἦσαν ἕδρα ἐπισκοπῆς, ἣν ἐλάμπρυνεν ὁ πολὺς πρόεδρος τῆς ἐν Καλτεζαῖς πελοποννησιακῆς Γερουσίας καὶ εἶτα ἀντιπρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ, κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν, *Θεοδώρητος ὁ Β'*, ὁ καὶ τελευταῖος αὐτῆς ἐπίσκοπος. Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς κωμοπόλεως πολλὰ ἐκκλησιαστικὰ κτίσματα μέχρι πρό τινος εὑρίσκοντο, οὐ μακρὰν δ' αὐτῆς πρὸς τὸ Δ μέρος καὶ εἰς ἡμισείας ὥρας ἀπόστασιν σῴζεται ἡ ἀρχαία μονὴ τῆς *Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου*, ἡ καὶ *Ἐπισκοπὴ* λεγομένη, οὖσα ἕδρα τοῦ ἑκάστοτε ἐπισκόπου Βρεσθένης. Α. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

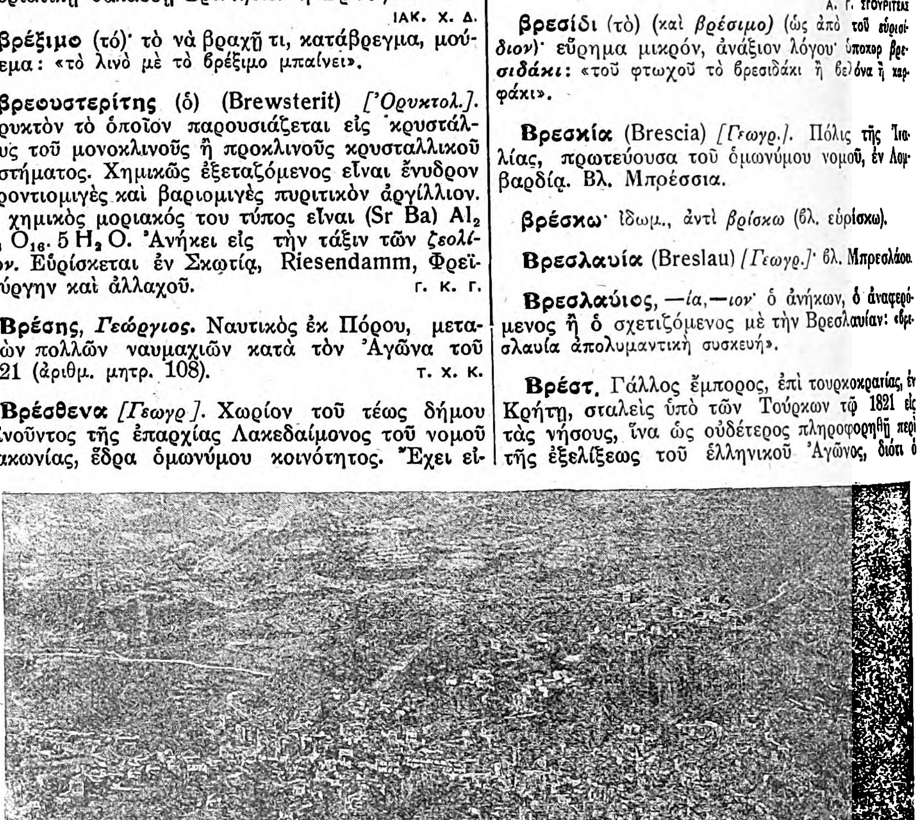

Βρέσθενα: *Γενικὴ ἄποψις τῆς πόλεως.*

[Φωτογρ. κ. Α. Γ. Σγουρίτσα]

βρεσίδι (τὸ) (καὶ *βρέσιμο*) (ὡς ἀπὸ τοῦ *εὑρισίδιον*)· εὕρημα μικρόν, ἀνάξιον λόγου· ὑποκορ. *βρεσιδάκι*: «τοῦ φτωχοῦ τὸ βρεσιδάκι ἢ βελόνα ἢ καρφάκι».

Βρεσκία (Brescia) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἐν Λομβαρδίᾳ. Βλ. Μπρέσσια.

βρέσκω· ἰδιωμ., ἀντὶ *βρίσκω* (βλ. εὑρίσκω).

Βρεσλαυία (Breslau) *[Γεωγρ.]*· βλ. Μπρεσλάου.

Βρεσλαύιος, *—ία, —ιον*· ὁ ἀνήκων, ὁ ἀναφερόμενος ἢ ὁ σχετιζόμενος μὲ τὴν Βρεσλαυίαν: «βρεσλαυία ἀπολυμαντικὴ συσκευή».

Βρέστ. Γάλλος ἔμπορος, ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἐν Κρήτῃ, σταλεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1821 εἰς τὰς νήσους, ἵνα ὡς οὐδέτερος πληροφορηθῇ περὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος, διότι ὁ ἑλληνικὸς στόλος εἶχεν ἀποκλείσει τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Ἐπανελθὼν ἔδωκε τοιαύτας πληροφορίας, ὥστε, κατὰ τὸν Φιλήμονα (τόμ. Δ' σελ. 47), ἀμέσως ἤρχισαν αἱ σφαγαὶ τῶν Ἑλλήνων εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς Κρήτης. Τ. Χ. Κ.

Βρέστα *[Γεωγρ.]*· βλ. Ἀμπέλια.

Βρεστὰ ἢ *Βρεστὸν [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Ἀλιφείρας* τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 354. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Λογγὸς* (κάτ. 10[illegible]). Δ. Ε. Μ.

Βρέσταινα *[Γεωγρ.]*· βλ. Βρώσθαινα.

Βρέστας, *Ἰωάννης*. Ναυτικὸς ἐκ Σπετσῶν μετασχὼν ὡς πυρπολητὴς τὸν Αὔγουστον τοῦ 18[illegible] εἰς Φῶκες τῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ πλοιάρχου Θ[illegible] Μπρέσκα, ἥτις ἀπέτυχε, καέντος εἰς μάτην το[illegible] πυρπολικοῦ (ἀριθ. μητρ. πυρπολ. 481). Τ. Χ. Κ.

Βρεστενίτσα· βλ. Πηγαί.

Βρέστη (ἡ) (Brest) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β[illegible] Γαλλίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ *Φινιστὲρ* καὶ τ[illegible] ἐπαρχίας *Βρέστης*. Εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τοῦ ὁμ[illegible] νύμου ὅρμου (rade de Brest), ἐν τῷ Ἀτλαντι[illegible]

Digitized by Google

καὶ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄχθῶν τοῦ ποταμοῦ *Πενφέλντ* (Penfeld). Κάτοικοι 73.960. Ὁ ὅρμος τῆς Βρέστης ἀποτελεῖ πολεμικὸν ναύσταθμον, ἐν τῷ ὁποίῳ εἶναι ἐγκατεστημένται, ἄλλαι ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ ἄλλαι ἐπὶ πλοίων, πολλαὶ σχολαὶ ναυτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἰδ΄ως τῶν πληρωμάτων τοῦ στόλου. Ἔχει ἐπίσης ἀστεροσκοπεῖον, ναυπηγεῖα, ναυτικὰ νοσοκομεῖα κλπ. Ἡ Βρέστη ὑπῆρξεν ἀρχαιόθεν γαλατικορωμαϊκὸς λιμήν, κατὰ δὲ τὸν μεσαίωνα σημαντικὴ ναυτικὴ πόλις. Ἡ ἀνάπτυξίς της ὡς πολεμικοῦ ναυστάθμου ὀφείλεται εἰς τὸν Ρισσελιὲ καὶ τὸν Γκολμπέρ.

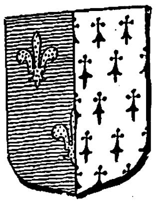
Ἐθνόσημον τῆς Βρέστης.

Σήμερον ἡ Βρέστη ἔχει δύο λιμένας: ἕνα πολεμικὸν ἑκατέρωθεν τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Πενφέλντ καὶ ἕνα ἐμπορικόν, τὸν τοῦ Πορστρέν. Οἱ λιμένες οὗτοι, κατεσκευασμένοι εἰς τὸ βάθος καλῶς προστατευομένου ἀπὸ τῶν ἀνέμων ὅρμου, εἶναι προσιτοὶ ἐφ' ὅλους τοὺς καιροὺς καὶ εἰς τὰ μέγιστα τῶν πλοίων. Ἡ εἰσαγωγὴ περιλαμβάνει κυρίως ἄνθρακα, ξυλείαν ναυπηγήσιμον καὶ ἄλλην, σίδηρα, σιτηρά, ἄλευρα κλπ., ἡ δὲ ἐξαγωγὴ προϊόντα ἁλιείας. Τὸ μέσῳ Βρέστης ἐμπόριον διεξάγεται ἰδίως μὲ τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ἱσπανίαν. Ἡ ἐν αὐτῇ βιομηχανια συνίσταται εἰς ἐργοστάσια στεατοκηρίων, φελλοῦ, πίλων, ἱμάντων μηχανῶν, σχοινοποιεῖα, ζυθοποιεῖα, βυρσοδεψεῖα, σαπωνοποιεῖα, μηχανικὰ πριονιστήρια, βαφεῖα κ.τ.λ.

Ἡ πόλις ἀπαρτίζεται: ἐκ τῆς κυρίως *Βρέστης*, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ, καὶ τῆς *Ρεκουβρὰνς* ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης, κατοικουμένης κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ ναυτικούς. Ἀξιοσημείωτον εἶναι τὸ παρ' αὐτὴν ἀρχαῖον φρούριον μετὰ ρωμαϊκῶν γλυφῶν καὶ πύργων χρονολογουμένων ἀπὸ τοῦ ΙΒ'—ΙΕ' αἰῶνος, καὶ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου τοῦ ΙΖ'—ΙΘ' αἰῶνος.

Ὁ νομὸς τοῦ Φινιστέρ, τοῦ ὁποίου ἡ Βρέστη εἶναι πρωτεύουσα, περιλαμβάνει 12 καντόνια καὶ 84 κοινότητας, συνολικοῦ πληθυσμοῦ 235.000 περίπου κατοίκων. —Μ.

Βρὲστ-Λιτὸφσκ· βλ. Μπρὲστ-Λιτόφσκ.

Βρετάνη (Bretagne). Ἡ ἐσχάτη βορειοδυτικὴ χώρα τῆς Γαλλίας, προβάλλουσα ὡς χερσόνησος εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν καὶ ὁριζομένη πρὸς Β ὑπὸ τῆς θαλάσσης τῆς Μάγχης, πρὸς Δ ὑπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, πρὸς Α ὑπὸ τῶν ἐπαρχιῶν Νορμανδίας, Μαὶν καὶ Ἀνζοῦ καὶ πρὸς Ν ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Πουατού. Ἡ *Βρετάνη*, ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων καλουμένη «Armorique» (Ἀρμορικὸν=χώρα ἐπιθαλασσία), διαιρεῖται εἰς πέντε νομούς: τοῦ *Ἴλλ-ὲ-Βιλαίν*, τῶν *Βορείων Ἀκτῶν* (Côtes-du-Nord), τοῦ *Φινιστέρου*, τοῦ *Μορμπιὰν* καὶ τοῦ *Κάτω Λείγηρος*.

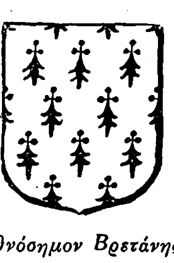
Ἐθνόσημον Βρετάνης.

Ἀπὸ γεωλογικῆς ἀπόψεως ἡ Βρετάνη συνίσταται ἐκ πρωτογενῶν στρωμάτων γνευσίου, μαρμαρυγιακοῦ σχιστολίθου καὶ κρυσταλλίνων πετρωμάτων. Ἡ κάθετος διαίρεσις αὐτῆς εἶναι ἀσήμαντος. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο ὀροπεδίων, τοῦ ἑνὸς πρὸς Ν καὶ τοῦ ἑτέρου πρὸς Β, τούτου δὲ ἡ ὑψηλοτέρα κορυφή, τοῦ *Σαὶν-Μισέλ*, δὲν ὑπερβαίνει τὰ 391 μέτρα. Λόγῳ τῆς σχεδὸν πεδινῆς διαμορφώσεώς της, ἡ Βρετάνη ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν τῶν ὠκεανίων ἀνέμων, κυρίως δυτικῶν καὶ νοτιοδυτικῶν, ὡς καὶ τῶν θερμῶν ρευμάτων τοῦ golf stream· ὡς ἐκ τούτου ἔχει τὸ εὐκραέστερον ἀλλὰ καὶ τὸ ὑγρότερον κλῖμα πάσης τῆς Γαλλίας. Αἱ ἄφθονοι βροχαὶ γεννῶσι πολλοὺς ρύακας καὶ ποταμούς. Ἐκ τῶν ποταμῶν τούτων μόνον ὁ *Βιλλαὶν* ἀπὸ τῆς πόλεως Ρεννῶν μέχρι τῆς Μάγχης εἶναι πλωτός, ἄνευ τῆς βοηθείας τῆς θαλασσίας πλημμυρίδος. Αἱ ἀκταὶ τῆς Βρετάνης εἶναι ἀπὸ τὰς πλέον γραφικὰς καὶ ἐπιβλητικὰς τῆς Γαλλίας, λόγῳ τῶν βαθειῶν ὑπὸ τοῦ ὠκεανοῦ διαβρώσεων τῶν σχιστολιθικῶν στρωμάτων, αἵτινες οὕτως ἐσχημάτισαν τὰς ἀμμώδεις παραλίας (plages) καὶ ἀπεμόνωσαν τὰ ἐκ σκληροτέρου λίθου ἀπότομα ἀκρωτήρια, παραλλήλως δὲ ἀπέσπασαν πλῆθος μικρῶν νησίδων καὶ σκοπέλων, ὧν μεγαλύτεραι ἡ *Σέν*, ἡ *Οὐεσσάν*, ἡ *Μπὲλλ-ῖλλ* καὶ τὸ φρούριον *Σαὶν-Μισέλ*, τοῦ ὁποίου οἱ μεσαιωνικοὶ ναοὶ καὶ τὰ ἀνάκτορα καθιστῶσιν αὐτὸ ἓν τῶν πολυτιμοτέρων μουσείων τῆς γαλλικῆς τέχνης καὶ ἱστορίας. Τὸν κόλπον τοῦ Μορμπιὰν πληροῦσιν ὑπὲρ τὰς τριακοσίας νησῖδες, τῶν ὁποίων τινές, κατάφυτοι ὑπὸ πευκῶν, κατοικοῦνται. Τὸ ἔσχατον πρὸς Δ. ἀκρωτήριον τῆς Βρετάνης καὶ τῆς Εὐρώπης ὁλοκλήρου, ἡ *Πουὰντ-νιὺ-Ράζ*, εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον ἐπιβλητικά. Τὰ θαλάσσια ρεύματα, ἰδίᾳ ὅπου σχηματίζονται ὅρμοι καὶ ἀκρωτήρια, εἶναι λίαν βίαια καὶ ἐπικίνδυνα, ὡς εἰς τὸν «Ὅρμον τῶν Ἀποθαμένων» (Raz des Trépassés), τὸν «Ὅρμον τῆς πανωλεθρίας» (Raz de la Déroute) κτλ. Αἱ παλίρροιαι, κυρίως εἰς τὰς βορείους ἀκτὰς τῆς Βρετάνης, εἶναι ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας τῆς Εὐρώπης. Εἰς τὸ ὄρος Σαὶν-Μισὲλ καὶ εἰς τὴν νορμανδικὴν Γκρανβὶλλ ἡ θάλασσα ἀποσύρεται καὶ ἐπανέρχεται εἰς ἀπόστασιν 14 χιλμ. κατὰ τὴν φθινοπωρινὴν καὶ ἐαρινὴν ἰσημερίαν, μὲ ταχύτητα 60 μ. κατὰ πρῶτον λεπτόν. Κατὰ τὴν ἀμπώτιδα ὅλα τὰ ἱστιοφόρα ἀπομένουσιν ἐπὶ τῆς ἄμμου, εἰς τοὺς κυριωτέρους δὲ ἐμπορικοὺς λιμένας, ὅπως γίνεται δυνατή, καὶ κατ' αὐτήν, ἡ παραμονὴ τῶν ἀτμοπλοίων ἐν αὐτοῖς, συγκρατοῦσι τὰ ὕδατα εἰς τὸ ἀπαιτούμενον ὕψος ἐντὸς δεξαμενῶν, διὰ τεχνητῶν φραγμάτων.

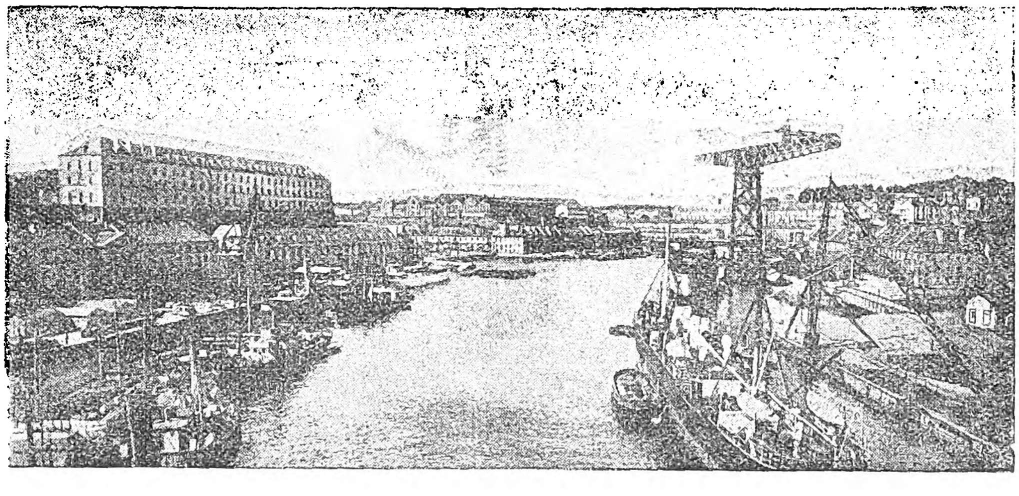
Βρέστη: *Ὁ Ναύσταθμος.*

Οἱ παράκτιοι κάτοικοι τῆς Βρετάνης εἶναι κυρίως δεξιώτατοι ναυτικοὶ καὶ ἁλιεῖς. Ἁλιεύουσιν, εἰς τὰς νοτίας ἀκτάς, σκόμβρους, σαρδέλλας, τόννους καὶ ἀστακούς. Κατὰ τὴν ἄνοιξιν στόλοι ὁλόκληροι ἁλιευτικῶν ἱστιοφόρων καὶ ἀτμοπλοίων ἀπέρχονται εἰς τὰ ὕδατα τῆς ἀμερικανικῆς Νέας Γῆς, τῆς Ἰσλανδίας καὶ τῆς Βορείου θαλάσσης, ἵνα ἐπανέλθωσι κατὰ φθινόπωρον καὶ διαχειμάσωσιν εἰς τὴν πάτριον γῆν. Οἱ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν γεωργίαν, ὅπου κατὰ μέγα μέρος τὸ ἔδαφος εἶναι εὔφορον. Ὅπου ὅμως τοῦτο εἶναι πτωχόν, ἐκεῖ καλλιεργεῖται ἡ κριθὴ καὶ ὁ ἀραβόσιτος. Εἰς πολλὰ σημεῖα τῶν ἀκτῶν ἡ λαχανοκομία κατέχει τὴν πρώτην θέσιν, ἰδίᾳ δὲ ἐν Ρυσκώφ, ὅπου παράγονται πρώϊμα λαχανικά, ἀποστελλόμενα κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς Ἀγγλίαν. Ἡ μηλεοφυτεία εἶναι πολὺ διαδεδομένη, ἐνταῦθα δὲ ἐλλείψει ἀμπελῶν (πλὴν τῶν νοτιωτέρων τῶν πρὸς τὸν Κάτω-Λείγηρα διαμερισμάτων), παράγεται ἐκλεκτὸς μηλίτης οἶνος. Ἡ κτηνοτροφία ἐν Βρετάνῃ, κυρίως εἰς τὰ βόρεια αὐτῆς, εἶναι ἀξιόλογος. Γνωστοὶ εἶναι οἱ ἰσχυροὶ βρετανικοὶ ἵπποι καὶ αἱ πλούσιαι εἰς γάλα ἀγελάδες. Ἡ ἀνάπτυξις εἰς τοὺς λοιποὺς κλάδους τῆς βιομηχανίας εἶναι ἀσήμαντος, πλὴν τῆς ἰχθυοκομικῆς (παρασκευῆς κονσερβῶν, τόννων καὶ σαρδελλῶν).

Ἱστορία. Οὐδὲν εἶναι γνωστὸν περὶ τῶν παλαιοτέρων κατοίκων τῆς Βρετάνης, οἵτινες κατέλιπον τὰ περίεργα μονολιθικὰ μνημεῖα (μενίρ, ντολμέν, τύμβους κτλ.). Ἡ χώρα ὠνομάσθη «Μικρὰ Βρετάνη» (Britannia Minor) ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς «Μεγάλης», ὁπόθεν κατὰ τὸν Δ'—ΣΤ' αἰῶνα μ. Χ. κατῆλθον πολλοὶ μετανάσται εἰς τὴν ἀπέναντί των ἠπειρωτικὴν ἀκτήν. Ὁ στρατηγὸς τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος Κράσσος κατέλαβε τὴν Βρετάνην τῷ 57 π. Χ., τὸ ἑπόμενον ὅμως ἔτος τὸ ἔθνος τῶν Βενέτων, κατοικοῦν παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ νησοβριθοῦς κόλπου τοῦ Μορμπιάν, ἐπανεστάτησεν, ἀλλ' ἡττηθὲν ἠναγκάσθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος οἱ Ρωμαῖοι ἐγκατέλειψαν τὴν χώραν καὶ τότε οἱ ἐκ τῆς Μεγάλης Βρετανίας μετανάσται ἐγκατέστησαν ἐν αὐτῇ. Μεταξὺ τούτων ὑπῆρχον πολλοὶ Χριστιανοὶ μοναχοὶ καὶ ἐπίσκοποι, διδάξαντες τὴν νέαν πίστιν εἰς τοὺς εἰδωλολάτρας κατοίκους. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἱστορία τῆς χώρας μέχρι τοῦ Ι' μ. Χ. αἰῶνος συνοψίζεται εἰς βίους ἁγίων. Οἱ νέοι ἔποικοι ἐξεχέρσωσαν πολὺ μέρος τῆς δασώδους χώρας πρὸς καλλιέργειαν. Οἱ πρῶτοι ἡγεμόνες τῆς χώρας ἀπὸ τοῦ *Κόναν Μεριαδὲκ* (Δ'—Ε' αἰὼν μ. Χ.) ἔφερον τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως, ὅμως πολλάκις ἀνεγνώρισαν τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Φράγκων. Κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα ὁ *Νομενόης* κατώρθωσε νὰ καταστήσῃ τὴν χώραν του ἀνεξάρτητον, ἀλλ' ὁ διάδοχός του *Ἐρισπόης*, θέλων νὰ ἐπιτύχῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου τοῦ Φαλακροῦ ἐναντίον τῶν ἐπιδρομέων Νορμανδῶν, ἐγένετο ὑποτελὴς αὐτοῦ. Περὶ τὸ τέλος τοῦ Ι' αἰῶνος ὁ κόμις τῶν Ρεννῶν *Γοδεφρεῖδος ὁ Α'* ἐγένετο ὁ πρῶτος κληρονομικὸς δοὺξ τῆς Βρετάνης. Ἔκτοτε ἡ Βρετάνη ἐγένετο τὸ πεδίον τῶν μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας πολέμων, ὁ δὲ Λουδοβῖκος ὁ ΙΑ' κατώρθωσε νὰ ἐπεκτείνῃ τὰ ὅριά του ἐπὶ πολὺ μέρος τῆς χώρας. Ὁ τελευταῖος δοὺξ αὐτῆς *Φραγκῖσκος ὁ Β'* ὑπεχρεώθη νὰ νυμφεύσῃ τὴν θυγατέρα του Ἄνναν καὶ κληρονόμον τοῦ θρόνου μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου Η' (1491) καὶ εἶτα Λουδοβίκου ΙΒ' (1499). Ἡ πρεσβυτέρα θυγάτηρ τῆς δουκίσσης Ἄννης Κλὼντ ἐνυμφεύθη τῷ 1514 τὸν Φραγκῖσκον Βαλουά, τὸν μετέπειτα βασιλέα Φραγκῖσκον Α' τῆς Γαλλίας, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου του (1524) κατώρθωσε βαθμηδὸν νὰ ὑπαγάγῃ τὴν Βρετάνην ὑπὸ τὸ στέμμα τῆς Γαλλίας. Κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν ἡ Βρετάνη μετέσχε τῆς βασιλόφρονος στάσεως τῆς Βανδέας. —Β

Βρετανια καὶ ***Βρετανικός***. Ἑτέρα γραφὴ τῶν λέξεων Βρεττανια καὶ Βρεττανικὸς (βλ. λ.).

βρέτας τό), —*εος* Λέξις συχνὰ ἀπαντῶσα παρὰ ποιηταῖς, σημαίνουσα συνήθως τὸ ξύλινον ὁμοίωμα

Διάφοροι τύποι Βρετανῶν μὲ τὰς ἐθνικὰς ἐνδυμασίας των.

Digitized by Google

τῶν θεοτήτων, τὸ ξόανον. Ἀλλὰ καὶ παρὰ πεζογράφοις: «τὸ Ποσειδῶνος βρέτας» (*Στρ.* 385). Σημαίνει καὶ ἁπλῶς εἰκόνα ἢ ὁμοίωμα, εἶτα δὲ καὶ τὸν ἀναίσθητον ἢ βλᾶκα. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βρετζαγᾶτα *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς περιοχῆς Σκάλας τῆς ἐπαρχίας Κραναίας τῆς Κεφαλληνίας, ἤδη ἐρημωθέν.

βρετίκι (τό)· βρεθίκι (δλ. λ.).

βρετικὸ (τό)· ἰδιωματ., ἡ ἀμοιβὴ διὰ τὴν εὕρεσιν πράγματός τινος, ἄλλως *βρεθίκι*: «κάτι εὔρηκα, θέλω τὰ βρετικά μου» (ἀντὶ *εὑρετικόν*).

βρετονικὴ *γλῶσσα*. Ἡ γλῶσσα τῶν σημερινῶν κατοίκων τῆς γαλλικῆς Βρετάνης, ἄλλως λεγομένη *βρετονοαρμορικὴ*. Εἶναι λείψανον τῆς νεοκελτικῆς διαλέκτου, ὁμιλουμένης ὑπὸ ἑνὸς περίπου ἑκατομμυρίου ψυχῶν καὶ προερχομένης ἐκ τῶν νησιωτῶν Βρετανῶν, τῶν μεταναστευσάντων αὐτόσε. Τρεῖς ἱστορικαὶ περίοδοι τῆς γλώσσης ταύτης εἶναι σαφῶς διακεκριμέναι: Ἡ *παλαιὰ* (Ε'—ΙΑ' αἰῶνος), ἡ *μέση* (τοῦ ΙΑ'—ΙΖ' αἰῶνος), καὶ ἡ *νεωτέρα* (ἀπὸ τοῦ ΙΖ'—μέχρι σήμερον). Ἡ κατάκτησις τῆς Βρετάνης ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν (Ι' αἰών), ἐξώθησε τὴν βρετονικὴν γλῶσσαν πρὸς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς χώρας. Ἔκτοτε ἡ γλῶσσα αὐτὴ ὁμιλεῖται μόνον εἰς τὸν νομὸν τοῦ Φινιστέρου τοῦ Κάτω Λείγηρος καὶ εἰς τὸ ἥμισυ τῶν νομῶν τοῦ Μορμπιὰν καὶ τῶν Κὸτ-ντὺ-Νόρ. Ἡ βρετονοαρμορικὴ γλῶσσα διαιρεῖται εἰς τέσσαρας κυρίας διαλέκτους, ἀνταποκρινομένας τοπικῶς εἰς τὰς τέσσαρας παλαιὰς ἐπισκοπὰς τῆς Βρετάνης, ἤτοι τοῦ *Τρεγκυέ*, τοῦ *Λεὸν* ἢ *λεοναρδικὴ*, ἡ καὶ ἀρχαιοτέρα θεωρουμένη, τῆς *Κορνουάλλης* καὶ τῆς *Βὰν* (Vannes). Ἑκάστη τῶν διαλέκτων τούτων χωρίζεται εἰς ὑποδιαλέκτους. Ἐκ τῶν τεσσάρων κυρίων διαλέκτων αἱ τρεῖς πρῶται ἔχουσι πολλὰ κοινὰ στοιχεῖα, ὥστε οἱ ὁμιλοῦντες μίαν αὐτῶν νὰ συνεννοῶνται μὲ τοὺς ὁμιλοῦντας τὰς ἄλλας.

Γραπτὰ μνημεῖα τῆς παλαιᾶς ἀρμορικῆς δὲν ὑπάρχουσι. Τῆς μεσαιωνικῆς σῴζονται ὀλίγα: ἔγγραφά τινα, ἓν λεξικὸν (τέλη ΙΕ' αἰῶνος), τὸ «Μυστήριον τοῦ Ἁγίου Νόννου», τῆς «Ἁγίας Βαρβάρας» καὶ τὸ «Μέγα Μυστήριον τοῦ Ἰησοῦ». Ἀλλ' ἡ λαϊκὴ γλῶσσα, περιφρονηθεῖσα ὑπὸ τῶν παλαιῶν δουκῶν, ἐπέζησεν εἰς τὰ δημώδη ᾄσματα, παραδόσεις, παροιμίας κ.τ.λ. Δύο τύποι ᾀσμάτων εἶναι οἱ κυριώτεροι: τὸ *gwerz* καὶ τὸ *sonn*. Τὸ πρῶτον εἶναι ἱστορικὴ ποίησις, ἀπόσπασμα ἔπους ἢ περιπετειώδους ρομάντσου, ἐστερημένον ἐπῳδοῦ· τὸ δεύτερον εἶναι καθαυτὸ λυρικὸν μετ' ἐπῳδῶν ὑπὸ πάσας τὰς σχετικὰς μορφάς: ναναρίσματος, χορικοῦ ᾄσματος, ἐλεγείας, σατίρας κ.τ.λ. Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς ἀνωνύμου καὶ στοματικῆς ταύτης λογοτεχνίας καὶ ὡρισμένοι ποιηταὶ ἠθέλησαν ν' ἀποκαταστήσουν τὴν περιφρονημένην ταύτην λαϊκὴν γλῶσσαν εἰς φιλολογικήν. Ὁ Μπριζὲ συνέγραψεν ἐν αὐτῇ τὸ ποίημά του «Μαρία», ὁ ντὲ λὰ Βιλλμαρκὲ τὴν συλλογὴν «Μπαρζὰζ Μπρεϊζ» καὶ κατόπιν πολλοὶ ἄλλοι ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμα τούτων. Ὁ κύριος χαρακτὴρ τῆς δημώδους βρετονικῆς λογοτεχνίας, ὡς καὶ τῆς γλυπτικῆς καὶ ἀρχιτεκτονικῆς, εἶναι ὁ μυστικισμὸς καὶ ἡ τάσις πρὸς τὸ ἰδεῶδες ὑπὸ τὴν ὑπερφυσικήν του μορφήν. —Β.

Βρετόνοι (Bretons, -nes). Οἱ κάτοικοι τῆς γαλλικῆς Βρετάνης. Οἱ παλαιότεροι αὐτῶν ἦσαν κελτικῆς καταγωγῆς, δολιχοκέφαλοι, βραδύτερον ὅμως εἰσεχώρησε καὶ βραχυκέφαλος φυλή, ἡ ὁποία ἐξηπλώθη καὶ εἰς τὰς ἀπέναντι νήσους τῆς Μεγάλης Βρετανίας καὶ Ἰρλανδίας, συγχωνευθεῖσα μετὰ τῶν προηγουμένων Κελτῶν. Ἀπὸ τοῦ Ε' μέχρι ΙΒ' μ. Χ. αἰῶνος οἱ Βρετόνοι τῆς Μ. Βρετανίας φεύγοντες ἐνώπιον τῶν ἐπιδρομέων Σαξώνων μετηνάστευσαν εἰς τὴν παλαιάν των κοιτίδα, Ἀρμορικήν, ἐνῶ συγχρόνως νέα ἐπερχόμενα φῦλα συνεχωνεύοντο μὲ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους. Οἱ σημερινοὶ Βρετόνοι διακρίνονται διὰ τὴν ἀσυνήθη ἐπιμονήν των, τὴν προσκόλλησίν των εἰς τὰς παλαιὰς παραδόσεις καὶ ἔθιμα, τὴν μεγάλην των θρησκοληψίαν, ἀναμεμειγμένην μετὰ πολλῶν εἰδωλολατρικῶν δεισιδαιμονιῶν, καὶ τὴν ἀντοχήν των εἰς τὸν κατὰ τῶν στοιχείων ἀγῶνα. Ὡς ἁλιεῖς εἶναι οἱ τολμηρότεροι τῆς Εὐρώπης. Διὰ τὴν παιδείαν, τὴν βιομηχανίαν, τὰς ἀνέσεις τοῦ πολιτισμοῦ δὲν ἔχουσιν ἰδιαιτέραν κλίσιν. Αἱ ἐνδυμασίαι, οἱ χοροί, αἱ θρησκευτικαὶ των λιτανεῖαι (pardons), ἰδιόρρυθμοι καὶ γραφικαὶ ἅμα, εἶναι ὅ,τι δύναται νὰ ἴδῃ καλύτερον ὁ ἐπισκέπτης τῆς σημερινῆς Βρετάνης, ἐκτὸς τῶν φυσικῶν καλλονῶν καὶ τῶν ἰδιαιτέρων ρωμανικοῦ καὶ γοτθικοῦ τύπου καθεδρικῶν ναῶν της. —Β.

Βρετόπουλος ἢ *Μάρκου, Δούκας*. Ναυτικὸς ἐκ Μυκόνου μετασχὼν κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν εἰς διαφόρους ἐμπρησμοὺς μὲ τὰ πυρπολικὰ τῶν Ψαρῶν, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὸ μητρῷον τῶν ναυτικῶν (ἀριθμ. 1065). Τ. Χ. Κ.

βρετός, *—ή, —ό*· δημοτ., εὑρετός, ὁ εὑρημένος.

— *[Λαογρ.]* Οὕτως ὀνομάζονται συνήθως ὑπὸ τοῦ λαοῦ τὰ νήπια, τὰ ὁποῖα ἐκτίθενται εἴτε εἰς ὁδόν τινα, εἴτε ἔμπροσθεν τῆς ἐκκλησίας, ἵνα ὁ πρῶτος ὅστις μέλλει νὰ ἴδῃ αὐτὰ ἀναλάβῃ τὴν βάπτισιν αὐτῶν. Ἐκτίθενται δὲ τὰ νήπια τῶν γονέων ἐκείνων, τῶν ὁποίων τὰ τέκνα ἀποθνήσκουν τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου κατ' αὐτὴν τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν· ἡ ἔκθεσις γίνεται, ἵνα τρόπον τινὰ ἀπατηθῇ ὁ χάρος, ὅτι τάχα τὸ τέκνον εἶναι ἄλλου τινὸς καὶ οὐχὶ τῶν πραγματικῶν του γονέων καὶ τοιουτοτρόπως δὲν θὰ μεταβῇ πλέον εἰς τὴν οἰκίαν των διὰ νὰ τοὺς πάρῃ τὸ παιδί· τὰ ἔκθετα ταῦτα χαρακτηρίζονται μὲν ὡς *βρετοί*, ἐνίοτε δὲ καὶ λαμβάνουσι τὸ ὄνομα τοῦτο ὡς βαπτιστικόν. Β. Φ.

Βρετὸς ἢ *Βρεττός*. Οἰκογένεια μεγάλη, πιθανῶς ἐκ Πελοποννήσου ἕλκουσα τὴν καταγωγήν της καὶ διασπαρεῖσα εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Λευκάδι ἀνεφάνη τῷ 1754, ἐγγραφεῖσα εἰς τὴν «Χρυσῆν Βίβλον», ἐν δὲ Ζακύνθῳ τῷ 1775 ἐλθοῦσα ἐκ Π. Πατρῶν. Τὰ κυριώτερα μέλη αὐτῆς ἦσαν:

—1) ***Ἀνδρέας Παπαδόπουλος Βρετὸς ὁ Λευκάδιος*** Λόγιος γεννηθεὶς ἐν Ἰθάκῃ τῷ 1800 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1876. Προσωνομάζετο καὶ *Λευκάδιος*, λόγῳ τῆς ἐκ Λευκάδος καταγωγῆς τοῦ πατρός του. Ἀποπερατώσας τὰς σπουδάς του προσελήφθη ὑπὸ τοῦ κόμιτος *Γκίλφορδ* ἐπιστάτης τῆς ἐν Κερκύρᾳ Ἰονίου βιβλιοθήκης. Ἐν Κερκύρᾳ διέμεινε μέχρι τοῦ 1829, ὅτε ἐδημοσίευσεν ἔργον του ὑπὸ τὸν τίτλον: «Correzioni ed aggiunte alla prefazione del compendio dell'Istoria di Giorgio sopranominato Scanderberg. Tradotto dell' Greco moderno et corredato di note. Con note critico-

Ἀνδρέας Παπαδόπουλος Βρετός.

biografiche su varii celebri Autori delle stesse traduttore» (Corfu 1829) καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Βενετίαν, ὅπου ἐτύπωσε τὸ σύγγραμμά του: «Ricerche storico-critiche su le tιè città anticamente conosciute sotto il nome di Leucade» (Venezia 1830). Τῷ 1831 μετέβη εἰς τὸ Ναύπλιον (τότε πρωτεύουσαν τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου), ὅπου ἐξέδωκε τὴν ἑλληνογαλλικὴν ἐφημερίδα «Ἑλληνικὸς Καθρέπτης» ὡς ἡμιεπίσημον ὄργανον τοῦ Καποδίστρια. Μετὰ τὴν δολοφονίαν ὅμως αὐτοῦ, καταδιωχθεὶς ὁ Βρετὸς κατέφυγεν εἰς Τουρκίαν, Ρωσίαν καὶ Γαλλίαν. Κατὰ τὴν ὑπερορίαν του ἐδημοσίευσε τὰ «Mémoires biographiques sur le président de la Grèce le comte Jean Capodistrias» (τόμ. 2 Paris 1837—1838). Κατελθὼν εἶτα εἰς Ἑλλάδα ἐξέδωκεν: «Ἱστορικὴν ἔκθεσιν τῆς ἐφημερίδος ὁ «Ἑλληνικὸς Καθρέπτης» (Ἀθῆναι 1839), «Πολιτικὰ σύμμεικτα» (Ἀθῆναι 1840 τεύχ 2), «Ἐπιτομὴν τῆς Ἱστορίας Γεωργίου Καστριώτου» (Ἀθῆναι 1842 τόμ. 2), «Callergi Demetrio, notizie storico-biografiche compilate e pubblicate da Vreto» (Corfù 1843), «Calumnie, imposture e satire di Francesco Orioli. Punite da due sentenze del tribunale dell' Isola di Corfù» (Atene 1844), «Κατάλογον τῶν ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ 1821 τυπωθέντων βιβλίων παρ' Ἑλλήνων εἰς τὴν ὁμιλουμένην ἢ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν» (Ἀθῆναι, 1845). «Βιογραφικὰ καὶ ἱστορικὰ ὑπομνήματα περὶ τοῦ Φρειδ. Γυίλφορδ». Προτάσει τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Κωνσταντίνου Κολοκοτρώνη περὶ τὰ τέλη τοῦ 1848 ὁ Βρετὸς διωρίσθη πρόξενος τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλέως Ὄθωνος εἰς Βενετίαν, μετατεθεὶς τῷ 1849 εἰς Βάρναν, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ 1851, ὅτε ἀπελύθη τῆς ὑπηρεσίας. Κατελθὼν εἰς Ἀθήνας ἐξέδωκε τὸ «Memoria sulla scoperta di Tomi e sulle bilingue iscrizioni di Varna» (1853). Τῷ 1854 ἐπαναδιωρίσθη πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Βενετίᾳ καὶ παρέμεινεν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ μέχρι τοῦ 1855.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων, ὁ Βρετὸς ἔγραψε καὶ ἄλλα ἔργα: «Νεοελληνικὴν φιλολογίαν» εἰς δύο τόμους, ὧν ὁ πρῶτος, περιλαμβάνων τὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία, ἐξεδόθη τῷ 1854 καὶ ὁ δεύτερος, τὰ φιλολογικὰ καὶ ἐπιστημονικά, τῷ 1857, «La Bulgarie ancienne et moderne» (Saint Petersbourg 1856). «Ἔκκλησιν πρὸς τὸν εὐάγωγον λαὸν τῆς Λευκάδος πρὸς συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ τῆς ἱδρύσεως τυπογραφείου ἐν Ἑλλάδι» (Κέρκυρα, 1859). «Prospetto. Tutti han ragione e tutti han torto, ossia il Governo Inglese ed il popolo Ionio. Cenno storico» (Atene 1860), «Biographie dell' archévêque Eugène Bulgari» (Athènes 1860), «Biografia del cav. Andrea Mustoxidi» (Atene 1860), «Un Grec très dévoué à la Russie victime du Chancellier de cet Empire le prince Gortchacoff» (Marseille-Paris 1873) κλπ.

—2) ***Γεώργιος Βρετὸς ὁ Ἰθακήσιος***. Καταγόμενος ἐξ Ἰθάκης μετέβη εἰς Ρωσίαν, ὅπου κατετάγη εἰς τὸν ρωσικὸν στρατὸν καὶ προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποχιλιάρχου. Τῷ 1807 διωρίσθη γενικὸς πρόξενος τῆς Ρωσίας ἐν Αἰγαίῳ μὲ ἕδραν τὴν Τῆνον. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην παρέμεινε μέχρι τοῦ 1813. Κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 ὑπῆρξεν ὁπλαρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης. [Πρβλ. *Δρόσου* «Ἱστορία τῆς νήσου Τήνου» (Ἀθῆναι 1870). *Κοπογιάννη Π.* «Οἱ Προστατευόμενοι» (1916) καὶ «Ἀθηνᾶ» τόμ. ΚΘ' σ. 57.] Δ. Π. Κ.

—3) ***Ἐμμανουὴλ Βρετός***. Πολιτικὸς ἐκ Κυκλάδων ἀντιπροσωπεύσας κατὰ τοὺς πίνακας τοῦ *Μάμουκα* τὰς νήσους Κέαν, Θερμιὰ καὶ Σέριφον εἰς τὴν Δ' Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τοῦ 1829 ὡς πληρεξούσιος. Τ. Χ. Κ.

—4) ***Ἰωάννης Α. Βρετός***. Λόγιος γεννηθεὶς ἐν Κεφ τῷ 1836 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1920. Μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐχρημάτισε συνεργάτης τῆς «Βυζαντίδος» καὶ «Ἁρμονίας» καὶ ἵδρυσεν ἐντὸς ὀλίγου τὴν πρώτην ἐν Κωνσταντινουπόλει καθημερινὴν ἐφημερίδα «Ὁμόνοιαν», ἥτις βραδύτερον ἡνώθη μετὰ τοῦ ὑπὸ τῶν *Σ. Βουτυρᾶ* καὶ *Ι. Βαφειάδου* ἐκδιδομένου «Νεολόγου». Ὡς συντάκτης τοῦ «Νεολόγου» ὁ Βρετὸς ἔδρασεν ἐθνικώτατα καὶ ἐντὸς μικροῦ χρόνου ἵδρυσεν ἴδιον τυπογραφεῖον καὶ λιθογραφεῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξετύπωσε καὶ

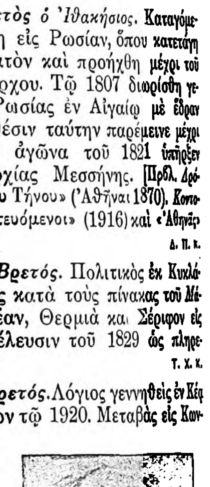

Ἰωάννης Α. Βρετός.

τὸ «Λεξικὸν τῆς Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας» τῶν *Σ. Ἰ. Βουτυρᾶ. Ἰ. Α. Βρετοῦ* καὶ *Γ. Βαφειάδου* εἰς 9 τόμους (1869—1890). Βραδύτερον κατελθὼν εἰς Ἀθήνας προσελήφθη ὑπὸ τοῦ *Κανελλίδου* συνεταῖρος τῶν «Καιρῶν». Μετὰ πεντάμηνον ὅμως ἀποσυρθεὶς καὶ ἐντεῦθεν ἵδρυσε βιβλιοπωλεῖον καὶ μετέσχε τῆς συντάξεως τῆς «Καθημερινῆς» τῶν Μχ. Ἀννίνου καὶ Μιχ. Λάμπρου. Ὅταν διεκόπη ἡ ἔκδοσίς της ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐδημοσιογράφησε μέχρι τοῦ 1900. Ἀπὸ τοῦ 1901 ἤρχισεν ἐκδιδων ἐτήσιον «Ἐγκυκλοπαιδικὸν Ἡμερολόγιον», τοῦ ὁποίου ἡ ἔκδοσις ἐσυνεχίσθη ἐπὶ δεκαεπταετίαν μέχρι τοῦ 1917, διακοπεῖσα τῷ 1918 καὶ 1919 λόγῳ οἰκονομικῶν δυσχερειῶν.

Ὁ 18ος τόμος ἐξεδόθη τῷ 1921 ὑπὸ τοῦ Ἰ. Κολλάρου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βρετοῦ. Ἐκ τῶν καταλοίπων αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ βιβλιοπωλείου τῆς «Ἑστίας» τὰ Ἡμερολόγια τῶν ἐτῶν 1922, 1923 καὶ 1924, καθὼς καὶ τὰ Ἠθικά του διηγήματα τῷ 1925.

—5) ***Ἰωάννης Βατίστας Βρετός***. Προύχων Ἀθηναῖος, ζήσας ἐπὶ Χασεκῆ. Τῷ 1785 συλληφθεὶς καὶ κακοποιηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐν Ἀθήναις Ὀθωμανῶν ἀπεβίωσε, καταλιπὼν 6 ὀρφανὰς θυγατέρας καὶ ἕνα υἱόν.

—6) ***Κωνσταντῖνος Βρετός***. Κεφαλλὴν ἀγωνιστής.

—7) ***Μαρῖνος Α. Παπαδόπουλος Βρετός***. Λόγιος Λευκάδιος, υἱὸς τοῦ *Ἀνδρέου Παπαδοπούλου Βρετοῦ*, γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1828 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1871. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν γυμνασιακῶν του σπουδῶν ἐνεγράφη τῷ 1846 εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ ἐν Ἀθήναις πανεπιστημίου. Τῷ 1849 διακόψας τὰς σπουδάς του μετέβη εἰς Λευκάδα δι' οἰκογενειακὰς ὑποθέσεις, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Κέρκυραν καὶ Πίσσαν, ὅπου τῷ 1852 ἔλαβε τὸ δίπλωμα τῆς νομικῆς σχολῆς. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἐστάλη εἰς Παρισίους πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του ὡς ὑπότροφος τοῦ δημοσίου διὰ μίαν τριετίαν. Ἐν Παρισίοις, γενόμενος γνωστὸς προσελήφθη ὡς ἀρθρογράφος ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ζητημάτων κατ' ἀρχὰς τοῦ «Moniteur Universel», εἶτα δὲ καὶ ἄλλων ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν. Ληξάσης τῆς ὑποτροφίας ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας

Digitized by Google

τῷ 1855 καὶ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐπισήμου ἑβδομαδιαίου «Ἑλληνικοῦ Μηνύτορος». Τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξέδωκε γαλλιστὶ ἐν Παρισίοις «Διηγήματα καὶ ποιήματα τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος» μετ' εἰσαγωγῆς τοῦ P. Merimée. Τοῦ ἔργου τούτου ἐγένετο δευτέρα ἔκδοσις ἐν Λειψίᾳ τῷ 1858.

Τῷ 1856 ἐδημοσίευσε τετράγλωσσον ὁδηγὸν περιέχοντα ἀγγλικούς, γαλλικοὺς ἰταλικοὺς καὶ ἑλληνικοὺς διαλόγους. Ὡσαύτως «Mélanges néohelléniques» καὶ «Deux mots aux detracteurs de la Grèce». Τῷ 1857 ἐξέδωκεν ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ πόνημα ὑπὸ τον τίτλον «Νέαι Ἀθῆναι ἢ Περιληπτικὴ περιγραφὴ τῆς πρωτευούσης τῆς Ἑλλάδος», τὴν κωμῳδίαν «Αἱ κλαίουσαι γυναῖκες» καὶ τὰ ἔργα: «Ἡ νηπιότης τῆς γυναικός», «Ὁ γλύπτης τοῦ μαύρου δάσους», «Ἐκδρομαὶ εἰς Αἴγιναν, Πόρον, Τροιζῆνα», «Βιογραφία Μαχμοὺτ τοῦ Β'», κτλ.

Μαρῖνος Α. Παπαδόπουλος Βρετός.

Παραιτηθεὶς τῆς διευθύνσεως τοῦ «Ἑλληνικοῦ Μηνύτορος» ἀπεστάλη εἰς Παρισίους ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ *Μιαούλη* δι' ἐμπιστευτικὴν ὑπηρεσίαν, μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὁποίας ἐπανῆλθε τῷ 1860 εἰς Παρισίους, ὅπου ἐξέδωκε «Λεύκωμα τῶν νεωτέρων Ἀθηνῶν περιέχον τὰς εἰκονογραφίας τῶν λαμπροτέρων δημοσίων κτιρίων τῆς πρωτευούσης τῆς Ἑλλάδος μετὰ κειμένου ἑλληνογαλλικοῦ». Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1862 ἵδρυσεν ἐν Βρυξέλλαις τὴν ἑβδομαδιαίαν ἐφημερίδα «Semaine universelle» χορηγούντων τῶν *Ν. Βερναρδάκη* καὶ *Γρ. Μαρασλῆ*, τῆς ὁποίας ὅμως ἡ ἔκδοσις διεκόπη μετὰ ἓν ἔτος ἐλλείψει πόρων. Μετὰ τὴν διακοπὴν τῆς ἐφημερίδος του ὁ Βρετὸς ἐν Βρυξέλλαις εὑρισκόμενος ἐδημοσίευσε τῷ 1863 ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Duvray* τὸ ἔργον «Les grecs modernes», δι' οὗ ἀνῄρει τὸ συκοφαντοῦν τὴν Ἑλλάδα βιβλίον τοῦ *Grenier* ὑπὸ τὸν τίτλον «La Grèce en 1869», καὶ τέσσαρας διατριβάς: «Περὶ τοῦ χρονολογικοῦ χαρτοφυλακείου τοῦ 1853 καὶ 1856», «Περὶ τῆς ἐν Κύρνῳ ἑλληνικῆς ἀποικίας», «Περὶ τῶν κατὰ τὰς κηδείας ἐθίμων τῶν νέων Ἑλλήνων», «Περὶ τοῦ Χάρωνος». Ἅμα τῇ ἀναρρήσει τοῦ Γεωργίου εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος, ὁ Βρετὸς διωρίσθη γραμματεὺς τοῦ ἐν Παρισίοις προξενείου, πληρωνόμενος ἐκ τοῦ ἀνακτορικοῦ ταμείου. Ἐν Παρισίοις εὑρισκόμενος ἵδρυσε τῷ 1864 «Σύλλογον πρὸς προάσπισιν τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων», τὰ μέλη τοῦ ὁποίου δι' εἰσφορᾶς ἀνήγειραν ἀνδριάντα τῷ *Ἀδαμαντίῳ Κοραῇ*. Διακοπείσης τῆς βασιλικῆς χορηγίας διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς γραμματείας τοῦ ἐν Παρισίοις προξενείου ὁ Βρετὸς διωρίσθη πρόξενος ἐν Λιβόρνῳ. Εἰς τὴν θέσιν του ταύτην μετέβη τῷ 1869, μετ' ὀλίγον ὅμως ἠσθένησε καὶ οἱ ἰατροὶ τοῦ ὑπέδειξαν ὅτι ἔπρεπε νὰ νυμφευθῇ. Κατελθὼν εἰς Ἑλλάδα πρὸς ἀνάρρωσιν, ἐνυμφεύθη τῷ 1870 τὴν *Ἀβροκόμην Πιεζιπιοῦ* καὶ διωρίσθη πρόξενος ἐν Μασσαλίᾳ, ἀλλὰ μία μερὶς τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων ἐζήτησε τὴν ἀντικατάστασίν του. Ὡς ἐκ τούτου μετὰ τὴν ἐκεῖ ἄφιξίν του ἀνεχώρησεν εἰς Νίκαιαν. Ἐγκλεισθεὶς εἰς νοσοκομεῖον ἀπέθανεν ἐκ κεραυνοβόλου ἀποπληξίας.

—8) ***Ματθαῖος Βρετός***. Κρὴς λόγιος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, χρηματίσας τῷ 1608 καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Παταβίου. [Πρβ. *Σάβα* «Νεοελλην. Φιλολογ.» σ. 416]. Δ. Π. Κ.

— **Βρετός,** ***Μᾶρκος***. Ἕλλην ἰατροφιλόσοφος γεννηθεὶς τῷ 1600 ἐν Χανίοις τῆς Κρήτης καὶ σπουδάσας ἐν Ῥώμῃ καὶ Παδούῃ. Ὅπως οἱ περισσότεροι ἰατροφιλόσοφοι τῆς ἐποχῆς του, οὕτω καὶ ὁ Βρετὸς διεκρίνετο διὰ τὴν διαλεκτικήν του δεινότητα καὶ τὰς ἀθεϊστικάς του ἀντιλήψεις. Ἀπέθανεν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας. [Πρβλ. *Legrand*, Bibliographie Hellénique du XVIIe siécle. τόμ. V σ. 256, 267 κ. ἄ.] Π. Π. Π.

— **Βρετός,** ***Συμεών***. Ἱερομόναχος ἐκ Λευκάδος διαμένων ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς προεστὼς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ἐδρινέ. Τῷ 1818 κατηχήθη ὑπὸ τοῦ *Ξάνθου* εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ὡς ἀναφέρεται εἰς τὸν ἀνέκδοτον Κώδικα τῶν Φιλικῶν (ἀρ. 110). Τ. Χ. Κ.

— **Βρετός,** ***Ἀργύρης Νικόλαος*** βλ. **Ἀργύρης** ***Βρετός***.

— **Βρετός.** Ἕλλην ἰατρὸς διαμένων ἐν Σιμπινίῳ τῆς Αὐστροουγγαρίας, μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ὑποδεχθεὶς ἐκεῖ μυστικῶς τὸν *Δημήτριον Ὑψηλάντην*, ὅταν κατ' ἐντολὴν τοῦ ἀδελφοῦ του κατήρχετο διὰ τῆς Ἀδριατικῆς τῷ 1821 εἰς Πελοπόννησον (Φιλήμ. Γ', σελ. 388). Τ. Χ. Κ.

— **Βρετός,** ***Ἄγγελος***. Σύγχρονος Ἕλλην γλύπτης καὶ ἀρχιτέκτων, καταγόμενος ἐξ Ἀθηνῶν. Ἀσχολεῖται εἰδικῶς μὲ τὴν μνημειακὴν τέχνην.

Βρεττὰ *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου *Λευκιμμαίων* τῆς Κερκύρας, ἔνθα μικρὸν ἕλος.

Βρεττάνη *[Γεωγρ.]* βλ. **Βρετάνη**.

Βρεττανία, ***Μεγάλη***— (Great Britain). Ἡ μεγίστη τῶν Βρεττανικῶν *νήσων* (βλ. λ.) ἐν τῇ ΒΔ. Εὐρώπῃ, περιβρεχομένη πρὸς Δ. καὶ Β. ὑπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Βορείου θαλάσσης καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς θαλάσσης τῆς Μάγχης (ἀγγλ. English channel) καὶ χωριζομένη ἀπὸ τῆς Γαλλίας διὰ τοῦ *πορθμοῦ τοῦ Καλαὶ* (γαλλ. Pas de Calais, ἀγγλ. straits of Dover). Ἀρχαιότερον ἡ νῆσος ἐκαλεῖτο ἁπλῶς *Βρεττανία*, μετωνομάσθη δὲ ἐπισήμως εἰς Μεγάλην Βρεττανίαν μετὰ τὴν ἕνωσιν τῶν βασιλείων τῆς Ἀγγλίας καὶ Σκωτίας, γενομένην τῷ 1707. Σήμερον, κοινῶς, διὰ μὲν τοῦ ὅρου «*Μεγάλη Βρεττανία*» νοεῖται πολλάκις ὁλόκληρος ἡ Βρεττανικὴ *Αὐτοκρατορία* (βλ. λ.), ἐνῷ εἰς τὴν μεγαλόνησον δίδεται συνηθέστερον τὸ ὄνομα τῆς *Ἀγγλίας*, τῆς κυριωτέρας δηλαδὴ χώρας τῆς νήσου. Ἡ νῆσος τῆς Μεγάλης Βρεττανίας μετὰ τοῦ βορείου τμήματος τῆς Δ. αὐτῆς μικροτέρας νήσου Ἰρλανδίας καὶ τῶν ἄλλων Βρεττανικῶν νήσων ἀποτελοῦν τὸ «*Ἡνωμένον Βασίλειον τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ τῆς Βορείου Ἰρλανδίας*» (United Kingdom of Great Britain and Northern Island), ἔχει ἔκτασιν 128.301 τετρ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 42,769,196 κατοίκων (188 κατὰ τετρ. χλμ.). Πρωτεύουσα τὸ *Λονδῖνον*.

—[ΦΥΣ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Μεγάλη Βρεττανία, περιλαμβανομένη μεταξὺ τῶν παραλλήλων 49° 56' καὶ 58° 41' Β. πλάτους καὶ τῶν μεσημβρινῶν 0° 35' Α. καὶ 12° 49' 9'' Δ. μήκους, εἶναι ἡ μεγαλυτέρα νῆσος τῆς Εὐρώπης, χωρίζεται δὲ εἰς τρεῖς διακεκριμένας χώρας, τὴν *Ἀγγλίαν*, τὴν *Σκωτίαν* καὶ τὴν *Οὐαλλίαν* (βλ. ἐν λ. **Ἀγγλία, Σκωτία, Οὐαλλία** φυσικὴν γεωγραφίαν τῆς νήσου).

.—[ΟΙΚΟΝ. ΓΕΩΓΡ.] Χαρακτηριστικὸν τῆς οἰκονομικῆς κινήσεως ἐν Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ εἶναι ἡ τάσις τοῦ βρεττανικοῦ λαοῦ πρὸς τὴν βιομηχανίαν καὶ ἡ ὁσημέραι ἐγκατάλειψις τῆς γεωργίας. Ἡ καλλιέργεια τῶν δημητριακῶν ὁλονὲν ἐλαττοῦται καὶ διὰ τοῦτο ἡ Μεγάλη Βρεττανία αἰσθάνεται, σὺν τῷ χρόνῳ, μεγαλυτέραν τὴν ἀνάγκην τῆς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγωγῆς τροφίμων. Εἰς τὴν δημιουργίαν αὐτῆς εἰς χώραν κατ' ἐξοχὴν βιομηχανικὴν συνέβαλον κυρίως τὰ πλούσια μεταλλεῖα γαιανθράκων καὶ ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις τῆς ναυτιλίας της. Παρὰ ταῦτα, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἐλαττωθείσης τῆς ζητήσεως ἐν ταῖς ἀγοραῖς βιομηχανικῶν εἰδῶν, παρατηρεῖται ἀντίθετος τάσις πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς γεωργίας. Πλὴν τῶν σιτηρῶν καὶ ἄλλων τροφίμων, ἡ Μεγάλη Βρεττανία εἰσάγει πάσας σχεδὸν τὰς πρώτας ὕλας τῆς βιομηχανίας της, τὸν χαλκόν, τὸν σίδηρον, τὸν ἄργυρον, τὸν κασσίτερον (ἐξ Ἱσπανίας, Ἀμερικῆς κ.τ.λ.), τὸν βάμβακα (ἐκ τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, τῶν Ἰνδιῶν, τῆς Αἰγύπτου), τὰ μαλλιὰ καὶ τὰ ἀκατέργαστα δέρματα (ἐξ Αὐστραλίας, Ἀφρικῆς, Ἰνδιῶν). Πάντα τὰ εἴδη ταῦτα εἰσάγονται ἀτελῶς, μόνον δὲ τὰ χαρακτηριζόμενα ὡς εἴδη πολυτελείας, μεταξὺ τῶν ὁποίων περιλαμβάνονται ὁ οἶνος, τὸ τέϊον, τὰ οἰνοπνευματώδη, ὁ καπνός, ὑπόκεινται εἰς τελωνειακοὺς δασμούς.

Ἡ ἐξαγωγὴ περιλαμβάνει τὰ ὑπὸ τῶν βιομηχανιῶν αὐτῆς μεταβαλλόμενα προϊόντα τῆς εἰσαγωγῆς, ἰδίως τὰ βαμβακερά, τὰ μάλλινα καὶ λινὰ ὑφάσματα, τὰ εἴδη τῶν κλωστηρίων, τὰ κατειργασμένα δέρματα, τὰ μέταλλα εἰς ῥάβδους καὶ ἰδίως σίδηρον, χάλυβα καὶ ψευδάργυρον, τὰ μηχανήματα, τὰ ἐργαλεῖα διαφόρων εἰδῶν κ.τ.λ. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων εἰδῶν ἐξαγωγῆς εἶναι καὶ οἱ γαιάνθρακες, οἵτινες, εὐκόλως φθάνοντες μέχρι τῶν ἀτμοπλοίων διὰ τοῦ εὐρυτάτου συστήματος τῶν διωρύγων, δύνανται νὰ μεταφέρωνται εἰς τιμὰς εὐνοϊκὰς εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς δυτικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Μεσογείου. Οἱ κυριώτεροι λιμένες ἐξαγωγῆς γαιανθράκων εἶναι οἱ Κίνγκστόουν, Κάρδιφ, Λίβερπουλ καὶ Γκλασκώβη. Τὸ ἓν πέμπτον τοῦ ἐμπορίου τῆς Μεγάλης Βρεττανίας διεξάγεται μετὰ τῶν ἀποικιῶν της, τὸ δὲ ὑπόλοιπον, κατὰ σειρὰν ποσότητος, μετὰ τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Ἀργεντινῆς, τῆς Γαλλίας, τῆς Γερμανίας, τῆς Ὀλλανδίας, τῆς Δανίας, τοῦ Βελγίου, τῆς Ἰαπωνίας κ.τ.λ. Ἡ εἰσαγωγὴ εἶναι σχεδὸν διπλασία τῆς ἐξαγωγῆς.

Οἱ κατωτέρω στατιστικοὶ πίνακες παρέχουν σαφῆ εἰκόνα τοῦ ἐμπορίου τῆς Μεγάλης Βρεττανίας :

Α'. ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ

Εἴδη	*Εἰσαγωγὴ* (εἰς χιλ. λιρῶν Ἀγγλίας)	*Ἐξαγωγὴ* (εἰς χιλ. λιρῶν Ἀγγλίας)
Τρόφιμα, ποτά, καπνὸς	571.613	54.997
Πρῶται ὕλαι	425.209	84.371
Κατειργασμένα εἴδη	319.840	616.279
Ταχυδρομικὰ δέματα	3.893	15.142
Σύνολον	1.322.858	773.086
Χρυσὸς καὶ ἄργυρος	52.121	61.836

Β'. ΤΑ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΕΙΔΗ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

Εἰσαγωγὴ		Ἐξαγωγὴ	
Εἴδη	*(εἰς χιλ. λιρ. Ἀγγλίας)*	*Εἴδη*	*(εἰς χιλ. λιρ. Ἀγγλίας)*
Τρόφιμα	293530	Βαμβακεραὶ κλωσταὶ καὶ βαμβακερὰ	199305
Βάμβαξ	125581	Εἴδη σιδηρᾶ καὶ χαλύβδινα	68162
Κρέας	122465	Μάλλιναι κλωσταὶ καὶ μάλλινα	58957
Σῖτος, ἄλευρα	111878	Γαιάνθρακες	50477
Μαλλίον	76033	Μηχαναὶ	49069
Σπορά, ἔλαια	55515	Διάφορα εἴδη τροφίμων	44697
Ξυλεία	46511	Διάφορα εἴδη ὀχημάτων	32754
Μέταλλα (ἐκτὸς τοῦ σιδήρου) καὶ εἴδη μετάλλινα	38142	Ἐνδύματα	28903
Ἔλαια, λίπη (παρεσκευασμένα)	36638	Διάφορα εἴδη ὑφασμάτων	27888
Καουτσοὺκ	29744	Χημικὰ προϊόντα, χρώματα, φαρμακευτικὰ εἴδη	23577
Εἴδη σιδηρᾶ καὶ χαλύβδινα	23999	Μέταλλα (ἐξαιρέσει τοῦ σιδήρου) καὶ διάφορα μετάλλινα εἴδη	16841
Μέταξα καὶ μεταξωτὰ	22584	Εἴδη ὑαλικῶν καὶ ἀγγειοπλαστικῆς	12979
Δέρματα	21808		
Ἐνδύματα	21147		
Ἄλλαι πρῶται ὕλαι δι' ὑφάσματα	19721		
Ἄλλα ὑφάσματα	18185		
Σφάγια	17576		
Καπνὸς	17097		
Μέταλλα (ἐξαιρέσει τοῦ σιδήρου)	16498		

Δημόσια οἰκονομικά. Ἡ κατάστασις τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ κατωτέρω πίνακος τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων καὶ ἐκ τοῦ δημοσίου χρέους:

Ἔσοδα	*λ. Ἀγγλίας*	Ἔξοδα	*λ. Ἀγγλίας*
Τελωνεῖα	103.603.584	Δημόσιον χρέος	358.229.246
Δικαστήρια	134.476.334	Ὁδοποιία	17.455.044
Φόρος αὐτοκιν.	18.456.476	Τοπικοὶ φόροι	14.453.559
Φόρος ἐπὶ τῶν περιουσιῶν	61.330.400	Βόρ. Ἰρλανδία	4.860.814
Χαρτόσημα	25.129.369	Ἀποικισμὸς	779.546
Κτηματικ. φόρος	963.063	Ἄλλα ἔξοδα	2.371.568
Φόρος ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος	258.064.955	Στρατὸς	44.250.000
Πρόσθετ. φόρος	67.833.067	Ναυτικὸν	59.657.000
Πολεμικὰ κέρδη	2.382.849	Στρ. Ἀεροπλοῖα	15.470.000
Φόρος ἐπὶ τῶν κερδῶν τῶν ἑταιριῶν	11.704.657	Διοίκησις	243.263.000
Ταχυδρομεῖα	35.880.697	Διάφορα	65.310.000
Τηλέγραφοι	5.796.283	*Σύνολον*	826.099.777
Τηλέφωνα	15.951.779		
Κτήματα	951.879		
Τόκοι	14.944.459		
Διαφ. εἰσπράξεις	54.098.822		
Σύνολον	811.568.635		

Τὸ *Δημόσιον χρέος* τῆς Μεγάλης Βρεττανίας φθάνει τὰ ἑξῆς ποσά : Πάγιον 1.073.520 568, κυμαινόμενον 5.418.987.307, διεθνὲς 1.110.768.333. Σύνολον 7.615.915.749 λίραι Ἀγγλίας.

Συγκοινωνίαι. Ἡ κίνησις τῶν λιμένων παρουσιάζει τοὺς ἑξῆς ἀριθμοὺς εἰς χιλιάδας τόννων : Εἴσοδος 87.057, ἐξ ὧν 52.271 βρετ. Ἔξοδος 88.780, ἐξ ὧν 54.324 βρετ.

Τὸ *ἐμπορικὸν ναυτικὸν* περιλαμβάνει 12.513 ἀτμόπλοια, τόννων 11.194.448 καὶ 5.842 ἱστιοφόρα, τόννων 521.987, τὸ ὅλον 18.355 πλοῖα τόννων 11.716.435 καθαρῶν. Οἱ *σιδηρόδρομοι* τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἐκτείνονται ἐπὶ 20 392 ἀγγλ. μιλ. ἤτοι 32.807 χιλιομέτρων.

— [ΠΟΛΙΤ. ΓΕΩΓΡ.] Βλ. Ἀγγλία καὶ Βρεττανικὴ *αὐτοκρατορία*. —Μ.

Βρεττανικαὶ *νῆσοι* (The British Isles) *[Γεωγρ.]*. Οὕτω καλεῖται τὸ ἀρχιπέλαγος, ὅπερ κεῖται πρὸς τὰ ΒΔ τῆς Εὐρώπης, ἀπὸ τῆς ὁποίας χωρίζεται διὰ τῆς Βορείου θαλάσσης, τοῦ πορθμοῦ τοῦ Καλαὶ καὶ τῆς Μάγχης. Εἰς τὸ ἀρχιπέλαγος τοῦτο περιλαμβάνονται αἱ δύο μεγάλαι νῆσοι *Μεγάλη Βρεττανία* καὶ *Ἰρλανδία* καὶ 5000 περίπου μικρότεραι νῆσοι, ὧν κυριώτεραι εἶναι τὰ συμπλέγματα τῶν *Ὀρκάδων* καὶ τῶν *Σχετλανδικῶν νήσων* πρὸς τὰ ΒΑ καὶ τῶν *Ἑβρίδων* πρὸς τὰ ΒΔ τῆς Σκωτίας, ἡ νῆσος τοῦ *Μὰν* ἐν τῇ Ἰρλανδικῇ θαλάσσῃ (μεταξὺ Ἰρλανδίας καὶ Ἀγγλίας), αἱ νῆσοι *Σίλλυ* πρὸς τὰ ΝΔ τῆς Ἀγγλίας, ἡ νῆσος τοῦ *Οὐάϊτ* καὶ τῆς *Μάγχης* πρὸς Ν καὶ αἱ πέριξ τῆς Ἰρλανδίας νῆσοι. Τὸ ἐμβαδὸν αὐτῶν εἶναι 311.505 τετρ. χιλ., οἱ δὲ κάτοικοι 47.132.802. Ἐκ τῶν νησίδων τούτων κατοικοῦνται 200 περίπου, αἱ δὲ λοιπαὶ εἶναι ἀκατοίκητοι. —Μ.

Βρεττανικὴ ***Αὐτοκρατορία*** (British Empire ἢ British Commonwealth of Nations). Τὸ σύνολον τῶν χωρῶν, αἵτινες, κατεσπαρμέναι εἰς τὰς πέντε ἠπείρους τοῦ κόσμου, ἀποτελοῦσι τὸ ἑνιαῖον Βρεττανικὸν κράτος, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται ὁ Ἄγγλος βασιλεύς. Ὁ ὅρος «*αὐτοκρατορία*» εἶναι ἐντελῶς ἄσχετος πρὸς τὸ εἶδος τοῦ πολιτεύματος, χρησιμοποιεῖται δὲ κοινῶς πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τοῦ «Ἡνωμένου βασιλείου τῆς Μεγάλης Βρεττανίας», καίπερ ἐπισήμως καταργηθεὶς ὑπὸ τῆς «Βρεττανικῆς αὐτοκρατορικῆς διασκέψεως» τοῦ 1926 καὶ ἀντικατασταθεὶς διὰ τοῦ ὅρου «*Βρεττανικὴ κοινωνία τῶν ἐθνῶν*» (British Commonwealth

Digitized by Google

of Nations) ἡ «*Κοινωνία (Ὁμοσπονδία) τῶν Βρεττανικῶν Ἐθνῶν*».

Κατὰ τὸ πρωτόκολλον τῆς 16 Νοεμβρίου 1926, ἡ «Βρεττανικὴ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν» ἀποτελεῖ κράτος συγκροτούμενον ἐξ ἄλλων ἡνωμένων κρατῶν (εἶδος Συνδέσμου κρατῶν), ἐν τῷ ὁποίῳ αἱ «*αὐτοκυβέρνητοι ἐπικράτειαι*» (Dominions) ἀπολαύουσι τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων, οἵων καὶ τὸ «Ἡνωμένον βασίλειον τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Βορείου Ἰρλανδίας» (συμπεριλαμβανομένων τῶν Ἰνδιῶν, τῶν ἀποικιῶν, προτεκτοράτων κλπ.). Τὰ οὕτω ἡνωμένα κράτη ἀναγνωρίζουσιν ὡς βασιλέα τὸν «Γεώργιον Ε΄ ἐλέῳ Θεοῦ βασιλέα τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, τῆς Ἰρλανδίας καὶ τῶν ὑπερποντίων αὐτοκυβερνήτων ἐπικρατειῶν, ὑπερασπιστὴν τῆς Πίστεως, Αὐτοκράτορα τῶν Ἰνδιῶν». Οἱ γενικοὶ διοικηταὶ τῶν αὐτοκυβερνήτων ἐπικρατειῶν κέκτηνται περισσότερα δικαιώματα τῶν ἄλλοτε ἁπλῶν ἀντιπροσώπων τοῦ βασιλέως, ἀσκοῦσι δὲ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν, ἣν καὶ ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ. Ἡ κυβέρνησις τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ αἱ κυβερνήσεις τῶν ἀποικιῶν ἔρχονται εἰς ἀπ' εὐθείας ἐπαφὴν μεταξύ των καὶ οὐχί, ὅπως ἄλλοτε, δι' ἀντιπροσώπου. Ἕκαστον τμῆμα τῆς Κοινωνίας ἢ κράτος δύναται νὰ συνάπτῃ συνθήκας πρὸς ξένα κράτη, ἐκτὸς ἐὰν διαμαρτυρηθῇ πρὸς τοῦτο ἕτερον κράτος τῆς αὐτοκρατορίας. Τὸ ἴδιον ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς αὐτοκρατορίας, τὴν ὁποίαν συνεχίζει ἡ Μεγάλη Βρεττανία. Πρὸς λῆψιν ἀποφάσεων ἐπὶ ζωτικῶν ζητημάτων, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν κυβερνήσεων τῶν διαφόρων ἰσοτίμων κρατῶν τῆς αὐτοκρατορίας (συμπεριλαμβανομένου καὶ ἑνὸς ἀντιπροσώπου τῶν Ἰνδιῶν) συνέρχονται ἐν Λονδίνῳ, ἀνὰ τετραετίαν, εἰς εἰδικὴν διάσκεψιν, ἐπικληθεῖσαν «Αὐτοκρατορικὴν Διάσκεψιν» (Imperial Confeernce), ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας.

Τὸ πρόβλημα τῆς συγκεντρωτικῆς ἢ ἀποκεντρωτικῆς διοικήσεως τῶν βρεττανικῶν ἀποικιῶν ἐνεφανίσθη ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος. Ἄλλοτε αἱ ἀποικίαι συνήθιζον, μόλις ᾐσθάνοντο ἑαυτὰς ἱκανὰς νὰ αὐτοδιοικηθοῦν, νὰ ἀποσπῶνται ἀπὸ τὰς μητροπόλεις καὶ νὰ ἀποτελοῦν τελείως ἀνεξάρτητα κράτη. Κατὰ τὸν ΙΘ' ὅμως αἰῶνα ὁ σφοδρὸς ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν διαφόρων μεγάλων δυνάμεων ἔπεισε τὰς ἀποικίας τῆς Βρεττανικῆς Αὐτοκρατορίας νὰ προτιμήσουν νὰ παραμείνουν ἡνωμέναι πρὸς τὴν μητρόπολιν καὶ νὰ ἀποτελέσουν ἓν μέγα καὶ ἰσχυρὸν κράτος ἱκανὸν νὰ τὰς προστατεύσῃ, παρὰ νὰ ἀποσπασθοῦν εἰς μικρὰ κρατίδια, ἅτινα θὰ ἦσαν εὔκολος λεία οἱουδήποτε μεγάλου. Τῷ 1887, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ ἰωβιλαίου τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας, οἱ παρευρεθέντες ἐν Λονδίνῳ ἀντιπρόσωποι τῶν ἀποικιῶν συνῆλθον εἰς διάσκεψιν, ἥτις ὠνομάσθη «Ἀποικιακὴ Διάσκεψις» καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν διεπιστώθη καὶ ἐνισχύθη ἡ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσα ἀντίληψις. Τῷ 1894 ὁμοία διάσκεψις συνῆλθεν ἐν Ὀττάβᾳ, τῷ δὲ 1897 ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ἀδαμαντίνου ἰωβιλαίου τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας συνῆλθεν ἐκ τρίτου ἡ «Ἀποικιακὴ Διάσκεψις» ἐν Λονδίνῳ. Τῷ 1902 ἡ ἀνάρρησις εἰς τὸν θρόνον τοῦ βασιλέως Ἐδουάρδου συνεκέντρωσε καὶ πάλιν τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ἀποικιῶν ἐν Λονδίνῳ. Τῷ 1907 οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἀποικιῶν συνῆλθον ἐκ νέου ἐν Λονδίνῳ καὶ μεταξὺ ἄλλων ἀπεφάσισαν νὰ μεταβάλουν τὸ ὄνομα τῆς διασκέψεως ἀπὸ «Ἀποικιακῆς» εἰς «Αὐτοκρατορικὴν» καὶ καθώρισαν τὴν σύνοδον αὐτῆς ἀνὰ τετραετίαν. Ἡ διάσκεψις τοῦ 1911 εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὴν ὁμοσπονδιακὴν τροπὴν τὴν ὁποίαν ἤρχισε νὰ προσδίδῃ εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς αὐτοκρατορίας καὶ διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ τότε ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Ἐδουάρδου Γκρέϋ πρώτην φορὰν ἀνάπτυξιν εἰς τοὺς πρωθυπουργοὺς τῶν ἀποικιῶν τῶν ἐξωτερικῶν ζητημάτων καὶ συζήτησιν ἐπ' αὐτῶν.

Ἡ συμμετοχὴ τῶν ἀποικιῶν εἰς τὸν Παγκόσμιον πόλεμον μετέβαλε σημαντικῶς τὴν θέσιν αὐτῶν ἔναντι τῆς Βρεττανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς. Ἀπὸ ἁπλῶν ἀποικιῶν μετεβλήθησαν εἰς ἰσότιμα καὶ σύμμαχα ἔθνη, τὰ ὁποῖα ἐζήτησαν καὶ ἐπέτυχον ν' ἀναγνωρισθῇ ἡ νέα των θέσις διὰ τῆς ἱδρύσεως, τῷ 1917, τῆς «Αὐτοκρατορικῆς Πολεμικῆς κυβερνήσεως», ἀποτελεσθείσης ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ἀποικιῶν καὶ τῶν Ἰνδιῶν καὶ εὑρισκομένης εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μὲ τὸν πρωθυπουργὸν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἀνωτάτου ἐλέγχου ἐπὶ τοῦ πολέμου. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν διαπραγματεύσεων τῆς εἰρήνης αἱ ἀποικίαι ἀνεμείχθησαν ἐνεργῶς εἰς τὰς συζητήσεις καὶ ὑπέγραψαν ὡς χωριστὰ κράτη τὰς συνθήκας. Ἐπίσης εἰσῆλθον εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν τῆς Γενεύης, οὐχὶ ὡς μέλη τῆς Βρεττανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀλλ' ὡς ἔθνη συντεταγμένα καὶ κράτη ἰσότιμα πρὸς τὰ ἄλλα μέλη τῆς Κ.Τ.Ε

Οὕτως ἡ «Αὐτοκρατορικὴ Διάσκεψις» τοῦ 1926 ἐπροχώρησεν ἓν ἔτι βῆμα πρὸς τὴν ὁμοσπονδίαν, καθιερώσασα τὴν «Βρεττανικὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν» καὶ παραχωρήσασα νέα δικαιώματα εἰς τὰς ἀποικίας - κράτη τῆς Βρεττανικῆς Αὐτοκρατορίας.

Χῶραι τῆς αὐτοκρατορίας: Ἀπὸ ἀπόψεως δημοσίου δικαίου αἱ τὴν «Βρεττανικὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν» ἀπαρτίζουσαι χῶραι διακρίνονται εἰς τὰς κάτωθι κατηγορίας:

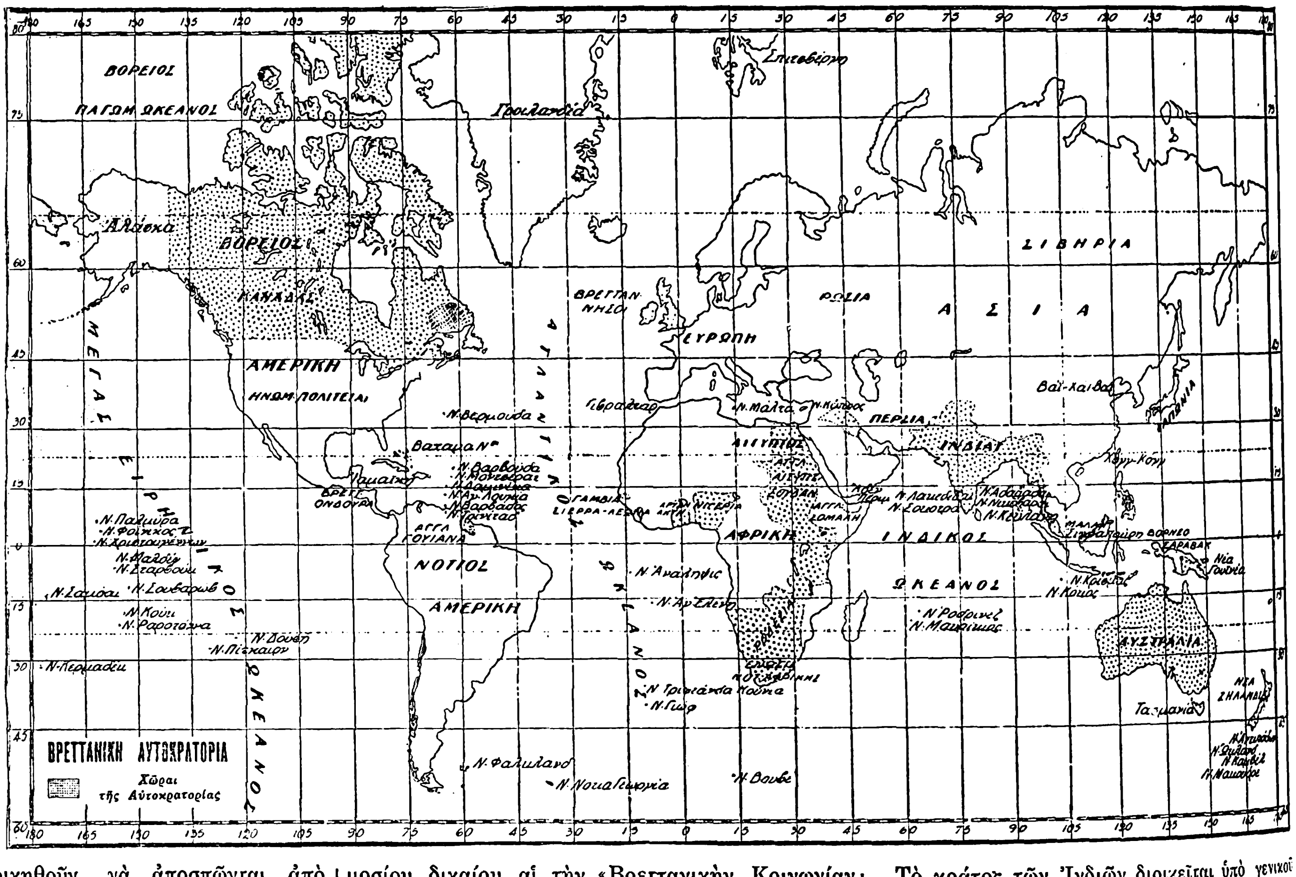

Α'. *Ἡνωμένον Βασίλειον τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Βορείου Ἰρλανδίας* (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland). Ἀπαρτίζεται τοῦτο: α') ἐκ τῶν ἑνωθέντων τῷ 1907 βασιλείων Ἀγγλίας (καὶ Οὐαλλίας) καὶ Σκωτίας· β') τῆς Βορείου Ἰρλανδίας (Ὤλστερ) μὲ πρωτεύουσαν τὸ Μπέλφαστ· καὶ γ') τῶν ἐν τοῖς βρεττανικοῖς ὕδασι νήσων: 1) Μὰν (Isle of Man) καὶ 2) τῶν νήσων τῆς Μάγχης (Channel Islands) Ἰερσέης, Γουενερσέης καὶ νήσων Ἀλντερνεῦ καὶ Σάρκ.

Τὸ ἡνωμένον βασίλειον, ἀποτελοῦν τὸ κέντρον τῆς αὐτοκρατορίας, ἀπολαύει πλήρων κυριαρχικῶν δικαιωμάτων, ἐκτὸς τῶν περιορισμῶν τῶν προβλεπομένων ἀπὸ τῶν συμβάσεων πρὸς τὰς «Αὐτοκυβερνήτους Ἐπικρατείας» τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ Βόρειος Ἰρλανδία (Northern Ireland) ἔχει ἴδιον κοινοβούλιον καὶ ἰδίαν κυβέρνησιν, ἀπολαύουσα ἐσωτερικῆς αὐτοδιοικήσεως. Αὐτοδιοικήσεως ἀπολαύουν ἐπίσης ἡ νῆσος Μὰν καὶ αἱ νῆσοι τῆς Μάγχης, τῶν ἀποφάσεων τοῦ ἐν Λονδίνῳ κοινοβουλίου μὴ ὑποχρεουσῶν ταύτας παρὰ μόνον διὰ τὰς περιπτώσεις τὰς εἰδικῶς καθοριζομένας.

Β'. *Αὐτοκυβέρνητοι Ἐπικράτειαι* (Dominions): Τοιαῦται εἶνε τὸ Ἐλεύθερον Κράτος τῆς Ἰρλανδίας, ἡ Νοτιοαφρικανικὴ Ἕνωσις, ἡ Αὐστραλιανὴ Ὁμοσπονδία, ἡ Νέα Ζηλανδία, ὁ Καναδᾶς καὶ ἡ Νέα Γῆ. Κατὰ τὸ πρωτόκολλον τοῦ 1926 αἱ «Αὐτοκυβέρνητοι Ἐπικράτειαι» εἶναι «αὐτόνομοι πολιτειακοὶ ὀργανώσεις ἐντὸς τῆς Βρεττανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἰσότιμοι καὶ οὐδόλως ὑποκείμεναι πρὸς ἀλλήλας εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὰς ἐσωτερικὰς ἢ ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις των, καίπερ ἡνωμέναι διὰ κοινῶν δεσμῶν πρὸς τὸ Στέμμα, ἐλευθέρως δὲ μετέχουσαι ὡς μέλη τῆς Κοινωνίας τῶν Βρεττανικῶν Ἐθνῶν». Αἱ «Αὐτοκυβέρνητοι Ἐπικράτειαι», μετέχουσαι πᾶσαι, πλὴν τῆς Νέας Γῆς, τῆς «Βρεττανικῆς Αὐτοκρατορικῆς Διασκέψεως», ἀντιπροσωπεύονται δι' ἰδίου ἑκάστη ἀντιπροσώπου παρὰ τῇ Κοινωνίᾳ τῶν Ἐθνῶν, τοῦ δικαιώματός των τούτου τυχόντος διεθνοῦς ἀναγνωρίσεως.

Γ'. *Ἰνδίαι*: Ὑπὸ τὸ γενικὸν τοῦτο ὄνομα περιλαμβάνονται: α) Αἱ ἰνδικαὶ ἐπαρχίαι, διακρινόμεναι εἰς δύο κατηγορίας: 1) εἰς τὰς ἐπαρχίας τὰς διοικουμένας ὑπὸ κυβερνήτου (Ἀσσάμ, Βεγγάλη, Μπιχὰρ καὶ Ὄρισσα, Βιρμανία, Βομβάη, Μαδράς, Παντζάπ, Ἡνωμέναι ἐπαρχίαι τῆς Ἄγκρα καὶ Ἀούντ, Κεντρικαὶ ἐπαρχίαι καὶ Μπέραρ)· 2) εἰς τὰς ἐπαρχίας τὰς κυβερνωμένας ὑπὸ ἐπιτρόπου (Ἀντανὰμ καὶ Νικομπάρ, Ἀζμὲρ-Μερβάρα· Βελουχιστάν, Ντελχί, Κούργκ, Βορειοδυτικαὶ ἐπαρχίαι).

β') Ἰνδικὰ προτεκτορᾶτα, ἅτινα διακρίνονται ἐπίσης εἰς: 1) μεγάλα προτεκτορᾶτα ὑπαγόμενα ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τὸν γενικὸν διοικητήν: Χαϊντεραμπάντ, Μυσόρα, Μπαρόντα, Κασμὶρ καὶ Τζάμνουν, Γκουάλλιορ, Μποτάν, Σικκὶμ καὶ ἐκτὸς τῶν Ἰνδιῶν αἱ νῆσοι τῆς Σοκοτόρας, τὰ τέσσαρα σουλτανᾶτα τοῦ Χαντραμοὺτ καὶ αἱ νῆσοι Μπαχρέϊν· 2) μικρὰ προτεκτορᾶτα, ὧν 406 ὑπάγονται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τὸν γενικὸν διοικητὴν καὶ 265 ὑπὸ τὰς τοπικὰς ἀρχάς.

Τὸ κράτος τῶν Ἰνδιῶν διοικεῖται ὑπὸ γενικοῦ διοικητοῦ ἢ ἀντιβασιλέως τῶν Ἰνδιῶν, διοριζομένου ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου βασιλέως ἀνὰ πενταετίαν, μετέχει δὲ εἰς τὸ σύνολον τῆς Αὐτοκρατορικῆς Διασκέψεως καὶ ἔχει ἴδιον ἀντιπρόσωπον παρὰ τῇ Κοινωνίᾳ τῶν Ἐθνῶν.

Δ'. *Ἀποικίαι αὐτόνομοι*: Τοιαῦται εἶναι ἡ νῆσος Μάλτα ἐν τῇ Μεσογείῳ θαλάσσῃ καὶ ἡ Νότιος Ροδεσία ἐν Ἀφρικῇ. Ἀπολαύουσι κοινοβουλευτικῆς αὐτονομίας διὰ τὰ ἐσωτερικὰ ζητήματα, ἀλλὰ δὲν μετέχουσι τῆς Αὐτοκρατορικῆς Διασκέψεως, οὐδ' ἔχουσιν ἴδιον ἀντιπρόσωπον παρὰ τῇ Κοινωνίᾳ τῶν Ἐθνῶν.

Ε'. *Ἀποικίαι τοῦ Στέμματος καὶ προτεκτορᾶτα ἀνευθύνου κυβερνήσεως*: Αὗται, διοικούμεναι ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς βρεττανικῆς κυβερνήσεως διὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἀποικιῶν, διακρίνονται εἰς τρεῖς κατηγορίας: α') τὰς ἐχούσας ἰδίαν Βουλὴν ἐξ ὁλοκλήρου αἱρετὴν διὰ γενικῆς ψηφοφορίας (Βαχάμαι, Βαρβάδαι, Βερμοῦδαι νῆσοι)· β') τὰς ἐχούσας κοινοβούλιον αἱρετὸν κατὰ τὸν μείζονα μόνον ἀριθμὸν τῶν μελῶν αὐτοῦ (Κύπρος, Κεϋλάνη, Γουιάνα)· γ') τὰς ἐχούσας κοινοβούλιον αἱρετὸν κατὰ τὸν ἐλάσσονα μόνον ἀριθμὸν τῶν μελῶν αὐτοῦ (Βρεττανικὴ Μαλαισία, Σιέρρα-Λεώνη, Νιγηρία, Κένυα. Ἅγιος Μαυρίκιος, Βόρειος Ροδεσία, Νῆσος Φιτζί, Ζαμάϊκα, Γρενάδα, Ἁγία Λουκία, Ἅγιος Βικέντιος, Τρινιτὲ καὶ Τομπάγκο, Ὑπήνεμοι νῆσοι)· δ') τὰς ἐχούσας κοινοβούλιον, οὗτινος πάντα τὰ μέλη διορίζονται ὑπὸ τοῦ στέμματος (Γαμβία, Χρυσῆ Ἀκτή, Νυασσαλάνδη, Οὐγκάντα, Σεϋχέλλαι, Βρεττανικὴ Χονδούρα καὶ Νῆσοι Φάλκλανδ)· ε') τὰς μὴ ἐχούσας ἴδιον κοινοβούλιον (Γιβραλτάρ, Βόρειος Βόρνεο, Οὐέϊ-Χάϊ-Οὐέϊ, Βόρειος περιοχὴ

Digitized by Google

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΑΠΑΡΤΙΖΟΥΣΩΝ ΤΗΝ ΒΡΕΤΤΑΝΙΚΗΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΝ ΧΩΡΩΝ

Πολιτικὴ διαίρεσις Βρεττανικῆς αὐτοκρατορίας*	Ἔκτασις εἰς τετρ. χιλμ.	Πληθυσμὸς	Πρωτεύουσαι
Ἡνωμένον βασίλειον τῆς Μ. Βρεττανίας καὶ τῆς Βορείου Ἰρλανδίας	242.662	44.142.000	Λονδῖνον
Ἐλεύθερον κράτος τῆς Ἰρλανδίας	68.873	2.972.802	Δουβλῖνον
Γιβραλτὰρ	55	17.288	Γιβραλτὰρ
Μάλτα	316	255.242	Βαλέττα
Εὐρώπη	311.906	47.387.332	
Κύπρος	9.282	310.709	Λευκωσία
Κεϋλάνη	65.608	4.861.670	Κολόμπο
Μαλδίβαι νῆσοι	298	70.413	Μαλὲ
Ἄδεν	24.800	155.000	Ἄδεν
Ἰνδίαι καὶ ἐξαρτήσεις	4.901.900	319.647.000	Δελχὶ
Βρεττανικὴ Μαλαισία	4.145	996.184	Σιγγαπούρη
Μαλαισιακὰ κράτη	132.055	2.448.827	Κουάλα-Λουμποὺρ
Μπρουνεΐ	6.500	27.000	Μπρουνεΐ
Σαραβὰκ	108.800	600.000	Κοῦτσιγκ
Βόρειος Βόρνεο	80.561	257.804	Τζάσσελτον
Χὸνγκ-Κὸνγκ	1.012	806.040	Βικτόρια
Οὐέϊ-Χάϊ-Οὐέϊ	738	154.416	Πὸρτ-Ἔντουαρντ
Συμμαχικὰ Ἀραβικὰ κράτη	1.886.000	606.000	Μασκάτη
Νεπάλη	140.000	5.640.000	Χατμαντοῦ
Παλαιστίνη	22.998	757.181	Ἱερουσαλὴμ
Ὑπεριορδανία	42.000	200.000	Ἀμμὰν
Ἰρὰκ καὶ Μεσοποταμία	370.977	2.849.282	Βαγδάτη
Ἀσία	8.107.580	387.774.858	
Γαμβία	10.706	210.530	Μπάθουρστ
Σιέρρα-Λεόνε	80 400	1.541.311	Φρηστόουν
Χρυσῆ Ἀκτὴ	203.600	2.108.461	Ἄκκρα
Νιγηρία	869.400	18.070.608	Λαγκὸς
Νοτιοαφρικανικὴ Ἕνωσις	1.223.328	6.928.580	Πραιτωρίας
Μπασουτολάνδη	30.343	498.781	Μπασουτολάνδη
Μπεσουαναλάνδη	712.000	152.983	Μάφεκιγκ
Σουαζλάνδη	17.295	112.500	Μπαμπάνε
Νότιος Ροδεσία	386.000	877.259	Σαλισβουρὺ
Βόρειος Ροδεσία	745.760	1.145.266	Λίβιγκστων
Νυασαλάνδη	103.482	1.205.801	Ζόμπα
Ζανζιβάρη	2.642	221.925	Ζανζιβάρη
Κένυα	549.000	2.603.000	Ναϊρομπὶ
Οὐγκάνδα	285 000	3.148.481	Ἐντέμπε
Βρεττανικὴ Σομαλία	176.000	344.000	Βερβέρα
Σεχέλλαι	404	25.847	Πὸρ-Βικτώρια
Ἅγιος Μαυρίκιος	1.865	393.708	Πὸρ-Λουὶ
Ἁγία Ἑλένη	381	4.076	Τζαίημστόουν
Δυτικὸν Τόγγο	33.772	188.039	Χὸ
Δυτικὸν Καμερούν	80.675	687.375	Μπουέα
Νοτιοδυτικὴ Ἀφρικὴ	807.581	227.988	Βιντχόεκ
Ταγγανίκα	966.000	4.139.429	Ντὰρ-ἐς-Σαλαὰμ
Ἀγγλο-Αἰγυπτιακὸν Σουδὰν	2.619.100	6.469.041	Χαρτοὺμ
Ἀφρικὴ	18.012.314	439.079.847	
Αὐστραλιανὴ ὁμοσπονδία	7.938.834	6.355.782	Καμπέρρα
Νέα Ζηλανδία	269.070	1.359 217	Οὐέλλιγκτων
Νῆσοι Φιντζῖ	18.344	157.266	Σοῦβα
Δυτικὸς Εἰρηνικὸς	30.829	203.567	Νουκουαλόφα
Νέα Γουινέα	235.700	400 000	Ραμπασὶλ
Ναουροῦ	21	2.217	
Δυτικὴ Σαμόα	3.263	38.230	Ἀπία
Νέαι Ἑβρίδες	13.230	10.000	Πὸρ-Βίλλα
Ὠκεανία	26.521.605	447.606.126	
Καναδᾶς	9.659.430	9.364.200	Ὀττάβα
Νέα Γῆ	110.677	261.356	Ἅγιος-Ἰωάννης
Λαβραντὸρ	310.800	3.935	ΜπούϊτελΧάρμπουρ
Βερμοῦδαι νῆσοι	49	23.820	Ἅμιλτον
Βαχάμαι νῆσοι	11.406	55.423	Νασσάου
Ζαμάϊκα κ.λ.π.	12.224	916.620	Κίνγκστον
Βρεττανικὴ Χονδούρα	21.535	45.317	Μπελίτζε
Ὑπήνεμοι νῆσοι	1.862	121.752	Ἅγιος Ἰωάννης
Βαρβάδαι	430	162.211	Μπρίτζετόουν
Προσήνεμοι νῆσοι	1.335	170.852	Ἅγιος Γεώργιος
Νῆσος Τρινιτὲ καὶ Τομπάγκο	5.117	381.753	Πὸρτ-ὂφ-Σπάκε
Βρεττανικὴ Γουϊάνα	231.744	304.412	Τζωρτόουν
Νῆσοι Φάλκλαντ	11.960	2.197	Στάνλεϋ
Ἀμερικὴ	36.900.174	459.419.974	

* Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω χωρῶν ἡ Βρεττανικὴ Αὐτοκρατορία εἶναι κυρία παντὸς ἐδάφους κειμένου: 1) ἐν τῇ περιοχῇ τῇ περιλαμβανομένῃ μεταξὺ τοῦ παραλλήλου 50⁰ Ν. πλάτους μέχρι τοῦ Νοτίου Πόλου καὶ τῶν μεσημβρινῶν 20⁰ καὶ 50⁰ Δυτικοῦ μήκους καὶ 2) ἐν τῇ περιοχῇ τῇ μεταξὺ τοῦ 58⁰ Ν. πλάτους μέχρι τοῦ Νοτίου Πόλου καὶ τῶν μεσημβρινῶν 50⁰ καὶ 80⁰ Δυτ. μήκους (συνολικὴ ἔκτασις θαλάσσης καὶ ξηρᾶς 8.252.466 τετρ. χιλμ., ὧν ἡ μέχρι τοῦδε ἀνακαλυφθεῖσα ξηρὰ καταλαμβάνει ἔκτασιν 3.000.000 τετρ. χιλμ. Κατοικεῖται μόνον ἡ Νότιος Γεωργία ὑπὸ 1337 κατοίκων (ὧν 3 μόνον θήλεις).

τῆς Χρυσῆς Ἀκτῆς, Ἀχάντι, Ἁγία Ἑλένη, Μπασουτολάνδη, Σουαζιλάνδη, Βρεττανικὴ Σομμαλία, Δυτικὸς Εἰρηνικός.

ΣΤ΄. *Προτεκτορᾶτα*: Κράτη ἄνευ κυριαρχικῶν δικαιωμάτων: Νῆσοι Μαλδίβαι, Περάκ, Σελαγγόρ, Νέγκρι Σεμπιλάν, Παχάγκ, Τζοχόρε, Κεντάχ, Πέρλις, Κελαντάν, Τρεγγκανοῦ, Μπρουνεΐ, Σαραβάκ, Ζανζιβάρη, Οὐγκάντα, Νῆσοι Τόνγκα. Τούτων τὸ Σαραβὰκ ἀπολαύει ποιᾶς τινὸς ἐσωτερικῆς αὐτονομίας.

Ζ΄. *Προστατευόμενα κράτη*: Τὰ κράτη ταῦτα διατηροῦσι πάντα τὰ κυριαρχικὰ αὐτῶν δικαιώματα, τυγχάνουσι δὲ ἁπλῶς τῆς προστασίας τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, ἀσκούσης ἐξουσίαν εἰς διάφορον δι' ἕκαστον τούτων βαθμόν. Τὰ κράτη ταῦτα (Ὀμάν, Ἀκτὴ τῶν Πειρατῶν, Κατάρ, Κοβεΐτ, Νεπάλη) δὲν λογίζονται ἐπισήμως ὡς τμήματα τῆς Βρεττανικῆς Αὐτοκρατορίας.

Η΄. *Χῶραι κυβερνώμεναι κατ' ἐντολὴν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν*: Τούτων ἡ μὲν Παλαιστίνη, ἡ Ὑπεριορδανία καὶ τὸ Ἰρὰκ κυβερνῶνται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ περιλαμβάνονται εἰς τὴν κατηγορίαν Α, ἤτοι τῶν κρατῶν, ἅτινα θὰ τύχωσι τελείας ἀνεξαρτησίας ἅμα ὡς φθάσωσι τὸν ἀναγκαιοῦντα βαθμὸν ἀναπτύξεως, αἱ δὲ τῆς κατηγορίας Β΄ (Δυτικὸν Τόγγο, Δυτικὸν Καμερούν, Ταγγανίκα, Σαμόα καὶ Ναουροῦ) καὶ Γ΄ (Νοτιοδυτικὴ Ἀφρικὴ καὶ Νέα Γουινέα) εἶναι κατ' οὐσίαν κτήσεις τῆς αὐτοκρατορίας.

Θ΄. *Χῶραι ὑπὸ συνδιοικησίαν*: Τούτων τὸ μὲν Ἀγγλοαιγυπτιακὸν Σουδὰν κυβερνᾶται ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ Αἰγύπτου, αἱ δὲ νῆσοι Ἑβρίδες ὑπὸ τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας.

βρεττανικός, —ή,—όν· ἢ *βρετανικός*· ὁ τῆς Βρεττανίας, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν Βρεττανίαν· ‖ θηλ. *βρεττανικὴ* ὡς οὐσιαστ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *χώρα*, ἡ Βρεττανία· ‖ ἀντὶ τοῦ *ἀγγλικός*: «βρεττανικὸς στόλος», «βρεττανικὸν κράτος».

— **Βρεττανικὴ** *Ἐγκυκλοπαιδεία*· βλ. Ἐγκυκλοπαιδεία.

— **Βρεττανικὸν** *μουσεῖον* (British Museum). Ὄνομα ἑνὸς τῶν ἀχανεστέρων, πλουσιωτέρων εἰς συλλογὰς ἀντικειμένων τέχνης καὶ ἐπιστημῶν καὶ μεγαλοπρεπεστέρων ἅμα οἰκοδομημάτων τοῦ Λονδίνου. Τὸ μέγαρον τοῦτο, κείμενον εἰς τὴν ὁδὸν Great-Russel-Street, ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ κόμιτος Χάλιφαξ (Halifax) ἀντὶ 10.250 λιρῶν, ἵνα περιλάβῃ τὴν ὑπὸ τοῦ σὶρ Ἰωάννου Σλὼν (Hans Sloane), ἀποθανόντος τῷ 1753, κληροδοτηθεῖσαν εἰς τὴν πόλιν τοῦ Λονδίνου πλουσίαν ἐκ 50.000 τόμων βιβλιοθήκην του, ὑπὸ τὴν αἵρεσιν τῆς καταβολῆς εἰς τοὺς κληρονόμους του 20 000 λιρῶν. Ἡ συλλογὴ αὕτη ταχέως ηὐξήθη δι' ἀγορῶν καὶ δωρεῶν. Τὸ πρῶτον ἀπόκτημα αὐτοῦ ὑπῆρξε τὸ τῶν χειρογράφων τοῦ Χάρλεϋ, εἶτα δ' ἐπλουτίσθη διὰ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Κοττόν. Τῷ 1801 ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Γεώργιος Γ΄ ἐδωρήσατο τὰ αἰγυπτιακὰ μνημεῖα τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τὰ μάρμαρα τοῦ Ἐλγίνου, τὸ δὲ 1825 τὴν βιβλιοθήκην του. Ἐν τῷ μεταξὺ (1805) εἶχε πλουτισθῆ καὶ διὰ τῆς συλλογῆς τοῦ Τάουνλεϋ (Townley). Ἡ ταχεῖα οὕτη αὔξησις ὑπηγόρευσε τὴν ἀνάγκην ἐπαρκεστέρου κτιρίου, δι' ὃ καὶ ἤρχισεν ἡ ἐπέκτασις τοῦ παλαιοῦ τοιούτου διὰ τῆς διαδοχικῆς προσθήκης ἐξώστου καὶ πτερύγων καὶ διὰ τῆς διαρρυθμίσεως τῆς βορείου καὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς. Οὕτω, περατωθέντος τοῦ ὅλου οἰκοδομικοῦ ἔργου ἐν ἔτει 1847, προέβαλε τὸ νέον ἀπέραντον, λαμπρὸν κτίριον τῆς σήμερον.

Τὸ μέγαρον κοσμεῖται διὰ περικαλλῶν κιόνων. Τὰ χειρόγραφα, τὰ βιβλία καὶ αἱ ἀρχαιολογικαὶ συλλογαὶ κατέχουσι τὸ ἰσόγειον πάτωμα. Συστηματικὸς κατάλογος αὐτῶν εἶχεν ἐν μέρει συνταχθῆ πρὸ πολλῶν δεκαετηρίδων τῇ φροντίδι τοῦ J. Forshall καὶ τοῦ ἀνατολιστοῦ Ρόζεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Catalogus codicum manuscriptorum orientalium qui in British Museum asservantur» (part. 1 et 2, Lond., 1838—1846)· περιελάμβανε δὲ τὰ συριακὰ χειρόγραφα καὶ μέρος τῶν ἀραβικῶν. Τὰ χειρόγραφα τοῦ Burney εἶχον περιληφθῆ ἐπίσης πρωϊαίτατα ἐν τῷ καταλόγῳ τῷ ὑπὸ τὸν τίτλον «Catalogus of manuscripts in the British Museum: New series (Lond., 1834—1840). Σήμερον ἡ συλλογὴ χειρογράφων κατέστη πλουσιωτάτη καὶ πρὸ παντὸς τὰ κείμενα σχετικὰ πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀγγλίας, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον καὶ εἰς φιλολογικὰ χειρόγραφα παντὸς κλάδου καὶ πάσης ἐποχῆς, συμπεριλαμβανομένων καὶ πλείστων καὶ πολυτιμοτάτων ἅμα ἀρχαίων ἑλληνικῶν χειρογράφων, ὧν ὁ ἀριθμὸς ηὐξήθη καὶ διὰ νέων ἐξ Αἰγύπτου προσκτήσεων, εἰς ἃς ἀνήκει καὶ τὸ μοναδικὸν χειρόγραφον τῆς «Ἀθηναίων Πολιτείας» τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἐν γένει τὸ τμῆμα χειρογράφων περιλαμβάνει σήμερον 60.000 τόμων, 76.000 χειρογράφων, 17.000 ἀποτύπων σφραγίδων καὶ 1900 ἀρχαίους ἑλληνικούς, λατινικοὺς καὶ κοπτικοὺς παπύρους. Πλὴν δὲ τούτων ὑπάρχει καὶ πλῆθος ἄλλων χειρογράφων, αἰθιοπικῶν τούτων, ἐν τῷ τμήματι τῷ ὑπὸ τὸν τίτλον «Τμῆμα ἀνατολικῶν βιβλίων καὶ χειρογράφων». Μετὰ τὰ χειρόγραφα ἔρχεται ἡ «Βιβλιοθήκη», συνισταμένη ἐξ ἰδιαιτέρων βιβλιοθηκῶν. Αὕτη περιλαμβάνει 4.000.000 τόμων, κατέστη δὲ ἡ μεγαλυτέρα βιβλιοθήκη τῆς ὑφηλίου, ἐξακολουθοῦσα καὶ νῦν ὁλονὲν συστηματικῶς νὰ πλουτίζηται. Τὰ κατ' ἔτος, ἀπὸ τοῦ 1850, ἀποστελλόμενα ὑποχρεωτικῶς εἰς τὸ Μουσεῖον ἀντίτυπα βιβλίων ἐκδιδομένων ἐν Μ. Βρεττανίᾳ ἀνέρχονται εἰς 30.000 περίπου, γενικῶς δὲ αἱ προσθῆκαι βιβλίων, περιοδικῶν, ἐφημερίδων, χαρτῶν κτλ. ἀνέρχονται εἰς 350.000 περίπου. Κατάλογος τῶν περιεχομένων βιβλίων, περατωθεὶς ἐν ἔτει 1880, περιλαμβάνει 2 000 σελίδας εἰς μέγα σχῆμα, ὁ δὲ συντασσόμενος ἀπὸ τοῦ 1881 περιελήφθη μὲν εἰς 50 τόμους μεγάλου σχήματος, ἕνεκεν ὅμως τῶν παρεμβληθέντων προσθέτων φύλλων ἀποτελεῖ ἤδη χιλίους καὶ πλέον τόμους. Οὐχ ἧττον εἶχον συνταχθῆ καὶ ἄλλοι κατάλογοι μέχρι τοῦ 1850, πλὴν μὴ περιλαμβάνοντες ἢ ὡρισμένα μέρη τῆς ὅλης βιβλιοθήκης, ὡς π. χ. ὁ Catalogus Bibliothecae Musei Britannici (7 vol., Londres, 1813), ὁ Catalogue of prints, drawings etc, attached to the library of King George III (Londres, 1829), ὁ List of additions in the British Museum in she years 1831 — 1840 (Londres, 1833—1843) κ. ἄ. Πλείστου λόγου ἄξιον εἶναι τὸ τμῆμα ἀνατολικῶν βιβλίων καὶ χειρογράφων, περιλαμβάνον μεγίστην συλλογὴν βιβλίων ἑβραϊκῶν καὶ συριακῶν, αἰθιοπικὰ χειρόγραφα καὶ βιβλία σινικά. Ἐπίσης ὑπάρχει τμῆμα ἕτερον χαλκογραφιῶν καὶ ξυλογραφημάτων, πλουσιώτατον εἰς ἰαπωνικὰ ξυλογραφήματα. Ἐκ τῶν μνημείων ἑλληνικῆς τέχνης, ἐκτὸς τῶν περιφήμων Ἐλγινείων μαρμάρων, περιλαμβάνει τὰ ἐκ Ξάνθου τῆς Λυκίας μνημεῖα, τὰ ἐξ Ἁλικαρνασσοῦ, τὴν Ἀφροδίτην, τὸν Δισκοβόλον, ἀπει-

Digitized by Google

ρίαν ἀγγείων, ἐν οἷς καὶ τὰ εὑρεθέντα ἐν Κρήτῃ ὑπὸ τοῦ σὲρ Ἔβανς, μεγίστην συλλογὴν Ταναγραίων κ. ἄ. Ἐν δὲ ταῖς ἐσωτερικαῖς αἰθούσαις, γνωσταῖς ὑπὸ τὸν τίτλον «Αἰγυπτιακὸν καὶ Ἀσσυριακὸν διαμέρισμα», ἡ πολύτιμος συλλογὴ τοῦ Τάουνλεϋ καὶ αἱ αἰγυπτιακαὶ ἀρχαιότητες, ὧν αἱ πλεῖσται εἶχον ἀφαιρεθῆ ἐκ τῶν Γάλλων παρὰ τοῦ Νέλσωνος. Ἐκ τούτων προέχει ὁ περίφημος «λίθος τῆς Ροζέτης», ἀπειρία κοσμημάτων, ἰδίᾳ ἐξ ἀρχαίων αἰγυπτιακῶν τάφων, μομμίαι (μούμιαι) καὶ σαρκοφάγοι, ἐπίσης δὲ ἀρχαιότατα ἀνάγλυφα καὶ ἀγάλματα, ὡς χετταϊκὰ κ. τ. λ., τέλος αὐτόθι κεῖται καὶ ὁ περίφημος πάπυρος τοῦ Sallier. Ὁμοίως καὶ τὰ τμήματα «βρεττανικῶν» καὶ «μεσαιωνικῶν ἀρχαιοτήτων» καὶ «κεραμευτικῆς» ἐμπεριέχουσι πλουσιωτάτας συλλογάς. Σπουδαιοτάτη ἐπίσης εἶναι ἡ νομισματικὴ συλλογή, μία τῶν τελειοτέρων, εἰς ἑλληνικά, ρωμαϊκά, κελτικὰ καὶ ἀνατολικὰ νομίσματα. Τὸ ἄπειρον ὑλικὸν τοῦ Μουσείου τῆς «Φυσικῆς Ἱστορίας» εἶναι πεφημισμένον διὰ τὰς ζῳολογικὰς ἰδίᾳ καὶ ὀρυκτολογικάς του συλλογάς. Καὶ πρότερον μὲν τὸ μουσεῖον τοῦτο ἐστεγάζετο εἰς τὰ ἀνώτατα πατώματα τοῦ κολοσσιαίου κτιρίου· οὕτως ἡ ζῳολογία κατεῖχε πέντε αἰθούσας· ἡ μεταλλειολογία ἦτο ταξινομημένη κατὰ τὰς ἀπόψεις τοῦ περιωνύμου Σουηδοῦ χημικοῦ Βερζελίου (Berzélius), κατεῖχε δὲ 60 ἑρμάρια. Σήμερον ὅμως τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ μουσείου μετηνέχθη εἰς ἰδιαίτερον οἰκοδόμημα, κείμενον ἐν South Kensington τοῦ Λονδίνου. Τὸ «ζῳολογικὸν» του τμῆμα περιλαμβάνει νῦν συλλογὴν μαστοφόρων ζῴων, κατατεταγμένων συστηματικώτατα, ὡς καὶ θηλαστικῶν, πτηνῶν, ἑρπετῶν, ἰχθύων κτλ. Μεταξὺ δὲ τῶν ἀπείρων μικροτέρων συλλογῶν αἵτινες προσετέθησαν εἰς αὐτὴν εἶναι ἡ τοῦ Οὐ λλας, πτηνῶν τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἀρχιπελάγους. Τὸ ἐντομολογικόν του τμῆμα περιλαμβάνει 6.000.000 εἰδῶν· ἐπίσης πλουσιώτατα εἶναι τὰ τμήματα γεωλογίας, παλαιοντολογίας καὶ βοτανικῆς.

Ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ ὑπάρχει καὶ ἀρχεῖον τῶν φωνογραφικῶν δίσκων τῆς φωνῆς ἡγεμόνων, πολιτικῶν ἀνδρῶν, ὡς καὶ ἀνδρῶν διαπρεψάντων ἐπὶ πνευματικῇ δράσει. Αἱ δαπάναι συντηρήσεως τοῦ μουσείου, καλυπτόμεναι κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ δωρεῶν, ἀνέρχονται κατ' ἔτος εἰς 200.000 λιρῶν στερλινῶν, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν κατ' ἔτος ἐπισκεπτομένων αὐτό, εἰς 1.500,000.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Panizzi*, «British Museum. A short guide to that portion of the library of printed books now open to the Public» (Londres, 1851).—*Id.*, Catalogue of printed books in the British Museum (vol., I., Londres, 1841). Synopsis of the British Museum (Londres 1827, 44e éd. 1844). — *G. Perrot*, «Le Musée Britannique», (deux articles dans la Revue des Deux Mondes, 1875–6). — Περὶ τῆς σημερινῆς καὶ τῆς ἐν γένει ἀπὸ αἰῶνος καὶ πλέον καταστάσεως τοῦ «Βρεττανικοῦ Μουσείου» βλ. τὰς ἀπὸ τοῦ 1813 ἐκτυπουμένας κατ' ἔτος διαταγῇ τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων ἐνιαυσίους ἐκθέσεις ὑπὸ τὸν τίτλον «Brit. Museum. Accounts of the income and expenditure».

Κ. Μ. ΜΕΚΙΟΣ

—«**Βρεττανικὸς *ἀστήρ***»· βλ. «Ἀστὴρ Βρεττανικός».

— «**Βρεττανικὸς *κατάλογος***» *[Ἀστρον.]*. Κατάλογος ἀπλανῶν ἀστέρων, συνταχθεὶς ὑπὸ τῆς Βρεττανικῆς Ἀστρονομικῆς Ἑνώσεως καὶ φερόμενος συνήθως εἰς τὰ ἀστρονομικὰ συγγράμματα ὑπὸ τὰ στοιχεῖα *B. A. C.* (British Association Catalogue). Σ. Π.

Βρεττανικὸς *πορθμὸς* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ διαχωρίζουσα τὴν κελτικὴν ἠπειρωτικὴν ἀκτὴν ἀπὸ τῆς νησιωτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἀλβίωνος μεγίστη στενότης, ἡ ἑνοῦσα τὸν Βρεττανικὸν ὠκεανὸν πρὸς τὸν Γερμανικὸν ὠκεανὸν (*Στράβ.* Didot. 105, 45). Ὡς Frettum gallicum (Solin. 12,8) ἢ καὶ Frettum Oceani (*Tac.* 40) ὑπὸ τῶν Λατίνων ἀναφερόμενος, εἶναι ὁ σύγχρονος πορθμὸς *Πὰ ντὲ Καλαὶ* (Pas-de Calais) ἢ πορθμὸς τοῦ *Καλαὶ* ὀνομαζόμενος. Σ. Ε. Λ.

Βρεττανικὸς *ὠκεανὸς* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ παρ' ἀρχαίοις ὀνομασία τῆς θαλάσσης τῆς ἑνούσης τὸν *Γερμανικὸν ὠκεανὸν* (=Βόρειον θάλασσαν) πρὸς τὸν *Ἀκυτανικὸν* (ἢ *Ἀκουιτανικὸν*) *ὠκεανὸν* (=τὸν Γασκωνικὸν κόλπον), καὶ ἣν Μαρκιανὸς ὁ Ἡρακλεώτης («Περίπλ. ἔξω θαλάσ.» Β § 20 καὶ 24) ὀνομάζει *Πρεττανικὸν ὠκεανόν*· δηλαδὴ ὁ πόντος ὁ «ὑποκείμενος τῇ μεσημβρινῇ πλευρᾷ τῆς νήσου Ἀλουίωνος», δηλαδὴ τῆς Ἀγγλίας, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Β,γ,4), ὅστις ὅμως τὸν θεωρεῖ ταυτιζόμενον καὶ ἑνιαῖον πρὸς τὸν *Οὐεργιούιον ὠκεανὸν* (Η,γ,2), δηλαδὴ τὴν σύγχρονον θάλασσαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (St Georges Channel). Εἶναι ὅθεν ἡ σύγχρονος θάλασσα τῆς *Μάγχης*, ἣν ὁ Στράβων (ἐκδ. Didot. 105,45), πρόδρομος τῶν συγχρόνων γεωγραφικῶν ἀντιλήψεων, ὀνομάζει *Βρεττανικὸν πορθμόν*, ἐπωνύμως τῇ στενότητι. Σ. Ε. Λ.

Βρεττανικὸς ἢ ***Βρεταννικὸς*** (Britannicus), ***Τιβέριος-Κλαύδιος***. Υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου καὶ τῆς τρίτης συζύγου του Μεσσαλίνης, γεννηθεὶς τῷ 41 μ. Χ., διάδοχος τοῦ θρόνου. Ἡ δευτέρα σύζυγος τοῦ Κλαυδίου, Ἀγριππίνη, κατώρθωσε διὰ τῶν ραδιουργιῶν της νὰ πείσῃ αὐτόν, ὅπως υἱοθετήσῃ καὶ ὁρίσῃ διάδοχόν του τὸν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου της υἱόν της Νέρωνα, κατὰ δύο ἔτη πρεσβύτερον τοῦ Βρεττανικοῦ. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Κλαυδίου, ὁ Νέρων γενόμενος αὐτοκράτωρ καὶ φοβηθεὶς τὴν μητέρα του, ἀπειλοῦσαν ὅτι ταχέως θὰ ἐπανέφερεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῇ βοηθείᾳ τῶν πραιτωριανῶν τὸν νόμιμον διάδοχον, διέταξε νὰ τὸν δηλητηριάσουν ἔν τινι συμποσίῳ τῷ 55 μ. Χ. Ὁ Βρεταννικὸς ἦτο ὁ τελευταῖος γόνος τοῦ ἐνδόξου Κλαυδίου γένους. —Β.

Βρεττανοὶ (οἱ) ἢ ***Βρετανοί***· οἱ κάτοικοι τῆς Μ. Βρεττανίας, Σκωτίας, Ἰρλανδίας καὶ τῶν παρακειμένων νήσων, κοινῶς *Ἄγγλοι*. —Β.

Βρεττανοϊσραηλιτισμὸς ἢ ***Ἀγγλοϊσραηλιτισμός***. Θεωρία κατὰ τὴν ὁποίαν, αἱ μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων αἰχμαλωσίαν τοῦ 722 π. Χ. ἀπολεσθεῖσαι δέκα φυλαὶ τοῦ Ἰσραὴλ μετεφέρθησαν εἰς τὴν Ἀσσυρίαν, ὁπόθεν βαθμηδὸν διεσκορπίσθησαν εἰς τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου, εἰς τὴν πρὸς Β καὶ πρὸς Δ ἐνδοχώραν καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Μία μερὶς τῶν Ἑβραίων, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ προφήτου Ἱερεμίου, διεπεραιώθη, κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἰρλανδίαν. Οἱ σημερινοὶ Ἄγγλοι εἶναι κατ' εὐθεῖαν ἀπόγονοι τῶν μεταναστῶν τούτων Ἑβραίων. Ἡ γένεσις τῆς θεωρίας ταύτης ἀνάγεται εἰς τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἀλλ' ἡ συστηματοποίησίς της ὀφείλεται εἰς τὸν R Brothers (1757—1824). Ἔκτοτε οἱ ὀπαδοί της αὐξάνονται, ἀνερχόμενοι σήμερον ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἡνωμέναις Πολιτείαις εἰς 2 ἑκατομμύρια. Βάσιν τῆς θεωρίας ἀποτελοῦν ὁμοιότητες εὐρωπαϊκῶν τοπωνυμίων κλπ. πρὸς ἑβραϊκὰ ὀνόματα καὶ ἀλληγορικαὶ ἐξηγήσεις διαφόρων χωρίων τῆς Γραφῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *J. Wilson*. Our Israelitish Origin. 1845.— *H. W. Poole*: Anglo-Israel 1889.— *F. C. Danvers*: Israel Redivinus 1905.

Γ. Π. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Βρέττανος καὶ ***Βρεταννὸς*** *[Μυθολ.]*. Πατὴρ τῆς Κελτοῦς ἢ Κελτίνης, ἐξ οὗ ἔχουσι τὸ ὄνομα οἱ *Βρεττανοὶ* ὡς γενάρχου αὐτῶν. ΙΑΚ. Χ. Δ

Βρεττία (ἡ) *[Μυθολ.]*. Νύμφη, ἐξ ἧς ὠνομάσθη ἡ *Ἀβρεττηνὴ* ἢ *Ἀβρεττανὴ* ἐν Μυσίᾳ τῆς Μ. Ἀσίας. ΙΑΚ. Χ. Δ

— **Βρεττία** καὶ ***Βρουττὶς*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ χώρα τῶν *Βρεττίων* ἐν τῇ ΝΔ. χερσονήσῳ τῆς Ἰταλίας, ἡ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὀνομασθεῖσα *Καλαβρία* βλ. λ. Βρέττιοι). Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐκαλεῖτο καὶ *Βρέττιος ἀγρός*.

βρεττία (ἡ) (Brettia) *[Ζῳολ.]*. Γένος βρυοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *χηλοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐκρατιιδῶν*. Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα εἶναι: Ζῳάριον κερατώδους συστάσεως, πολυκλαδωτόν, οὗ ἕκαστος κλάδος ἐκφεύγει ἐκ τοῦ αὐτοῦ σημείου καὶ λαμβάνει διαφόρους διευθύνσεις. Τὸ ζῷον φέρει δύο ἀνοίγματα, τὸ στόμα, ὅπερ εἶναι ὑποτυπῶδες καὶ φέρει πλῆθος μικροτάτων ὀδόντων, καὶ τὴν ἕδραν, ἥτις εὑρίσκεται εἰς τὸ ἀντίθετον μέρος τοῦ στόματος. Αἱ *βρεττίαι* ἀπαντῶσιν εἰς πολλὰς θαλάσσας καὶ διακρίνονται διὰ τὸ ἐκτάκτως διαφανὲς σῶμά των. Δ. Ν. Π.

Βρέττιοι καὶ ***Βρούττιοι*** (Bruttiani). Ἀρχαῖος λαὸς τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου κατοικῶν εἰς τὴν νοτιωτάτην γλῶσσαν τῆς Κάτω Ἰταλίας, τὴν πρὸς τὴν Σικελίαν νεύουσαν. Κατὰ τὸ 356 π. Χ. οἱ Βρούττιοι, μετὰ τὴν ἀποτίναξιν τοῦ ζυγοῦ τῶν Λευκανῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἦσαν ὑποτεταγμένοι ἕως τότε καὶ ἔζων περιωρισμένοι εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας των, ἐπιτεθέντες κατὰ τῶν ἐν αὐτῇ ἀποίκων Ἑλλήνων ἐκυρίευσαν τὴν κατὰ τὰ δυτικὰ παράλια τῆς χώρας Τέριναν καὶ τὸ νοτιώτερον αὐτῆς Ἱππώνιον. Μετὰ ταῦτα ἡσύχασαν ἐπί τινα ἔτη, φοβούμενοι ἴσως τὴν εἰς τὴν χώραν των εἰσβολὴν τῶν στρατευμάτων τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀρχιδάμου Γ' (βλ. λ.), υἱοῦ τοῦ Ἀγησιλάου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀρχιδάμου (345 π. Χ.), συμμαχοῦντες μετὰ τῶν Λευκανῶν, ἐπολέμησαν κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἠπείρου Ἀλεξάνδρου, ἀδελφοῦ τῆς Ὀλυμπιάδος, ὅστις διεξήχθη τὸν Ἀρχίδαμον εἰς τοὺς κατὰ τῶν βαρβάρων τῆς Κάτω Ἰταλίας ἀγῶνάς του, τῇ προσκλήσει ὡσαύτως τῶν Ταραντίνων. Μετὰ τὸν θάνατον δὲ καὶ τούτου κατὰ τὴν παρὰ τὴν Πανδοσίαν μάχην (331 π. Χ.), οἱ Βρέττιοι ἀνῆλθον εἰς πολλὴν ἀκμήν. Κατὰ τὸ 323 π. Χ., φοβούμενοι ἐκδίκησιν κατ' αὐτῶν τοῦ συγγενοῦς τοῦ βασιλέως τῆς Ἠπείρου, Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου, ἀπέστειλαν εἰς Βαβυλῶνα, ὡς καὶ οἱ Λευκανοὶ καὶ οἱ Τυρρηνοί, πρέσβεις κομίζοντας τιμὰς καὶ δῶρα «πρὸς τὸν κύριον γῆς τε ἁπάσης καὶ θαλάσσης» (*Ἀρρ.* Ζ' 15. 5). Εἴκοσι περίπου ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τῶν Ἠπειρωτῶν (Μολοσσῶν) Ἀλεξάνδρου, περὶ τὸ 300, μετέβη εἰς Ἰταλίαν, τῇ προσκλήσει καὶ πάλιν τῶν Ταραντίνων, πιεζομένων ὑπὸ τῶν Λευκανῶν, ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Κλεώνυμος, ὅστις καὶ ἐξηνάγκασε τοὺς Λευκανοὺς νὰ εἰρηνεύσωσι, περιελθὼν ὅμως ἔπειτα εἰς ἔριδας μετὰ τῶν Ταραντίνων συνεμάχησε μετὰ τῶν Λευκανῶν καὶ Βρεττίων καὶ ἐπίεσε τὰς ἑλληνικὰς ἐν Κάτω Ἰταλίᾳ ἀποικίας, αἵτινες τότε ἐπεκαλέσθησαν τὴν συνδρομὴν τῶν Ρωμαίων, οἵτινες καὶ ἠνάγκασαν τὸν Κλεώνυμον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Σοβαρώτερος ὅμως τῆς Ρώμης ἐχθρὸς τῶν Βρεττίων, περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, ἀνεφάνη ὁ Συρακόσιος Ἀγαθοκλῆς, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐσώθησαν τῇ βοηθείᾳ τῶν Καρχηδονίων. Κατὰ τὰ ἔτη 284—282 π. Χ. οἱ Βρέττιοι συνεμάχουν μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Ρώμης καὶ μετέσχον τῆς πολιορκίας τοῦ τε Ἀρρητίου κατὰ τὸ 284 καὶ τῶν Θουρίων κατὰ τὸ 282, ἐπελθόντος ὅμως κατ' αὐτῶν τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ Φαβρικίου, ὑπέστησαν ἀλλεπαλλήλους ἥττας καὶ μεγάλην φθορὰν ἀνθρώπων. Ἐπίσης συνεμάχουν μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Ρώμης καὶ κατὰ τὸν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ Πύρρου πόλεμον καὶ κατὰ τὰς δύο περιόδους αὐτοῦ (280—278 π. χ. καὶ 275 — 274), ὅτε καὶ πολλὰς βλάβας ὑπέστη ἡ χώρα αὐτῶν. Ἡ ὑποταγὴ τῶν Βρεττίων εἰς τὴν Ρώμην, μετὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους συμφορὰς αὐτῶν, δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπέλθῃ.

Κατὰ τὸν Β' Καρχηδονικὸν πόλεμον, μετὰ τὴν ἐκ τῶν λιμένων τῆς χώρας των κατὰ τὸ 202 π.Χ. ἀποχώρησιν τοῦ μεγάλου Καρχηδονίου στρατηγοῦ Ἀννίβα, οὗ ἦσαν ἀφωσιωμένοι φίλοι, μετεχειρίσθησαν τοὺς κατοίκους αὐτῆς οἱ Ρωμαῖοι μὲ τὸν βαναυσότερον τρόπον. Πάντες σχεδὸν ἔγιναν δοῦλοι καὶ ἡ λέξις Bruttiani ἐσήμαινεν εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν τὸν δημόσιον δοῦλον. Εἶχον ἀποκλεισθῆ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας καὶ ἐχρησιμοποιοῦντο μόνον εἰς ἐξευτελιστικὰς ὑπηρεσίας, προσκολλώμενοι εἰς τοὺς ἐν Ρώμῃ ἢ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἄρχοντας. Ἦσαν ταχυδρόμοι, ἐργάται τοῦ χειρομύλου καὶ μαστιγωταὶ τῶν τιμωρουμένων νὰ ὑποστῶσι τὴν ποινὴν ταύτην. Καὶ βραδύτερον μὲν ἐβελτιώθη πως ἡ τύχη των, τὸ ἐθνικὸν ὅμως ὄνομά των ἐξηκολούθησε νὰ σημαίνῃ τὸν δοῦλον. Βαρέως φέροντες τὴν περιφρόνησιν, δὲν ἐδίστασαν κατὰ τὸν δουλικὸν πόλεμον τοῦ 73—71 π.Χ. ν' ἀκολουθήσωσι τὸν Σπάρτακον καὶ ν' ἀγωνισθῶσι μετὰ λύσσης κατὰ τῶν Ρωμαίων. Τὸ αἴσιον ὅμως πέρας τοῦ πολέμου ἐκείνου ὑπὲρ τῆς Ρώμης διὰ τῶν νικῶν τοῦ Κράσσου καὶ τοῦ Πομπηΐου ἐπανήγαγε τοὺς Βρεττίους εἰς τὴν προτέραν οἰκτρὰν θέσιν των, ἐκ τῆς ὁποίας δὲν ἀνέκυψαν πλέον.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς της ἡ χώρα τῶν Βρεττίων (οἵτινες κατὰ τὸν Στράβωνα (C. 255) εἶχον ὀνομασθῆ οὕτως ὑπὸ τῶν Λευκανῶν, ὅτι εἶχον ἀποστατήσει αὐτῶν, διότι βρεττίους ἐκάλουν ἐκεῖνοι τοὺς ἀποστάτας) περιελάμβανε καὶ πόλεις ἀξίας λόγου καὶ φρούρια ὀχυρά, ὡς ἦσαν ἡ *Τεμέση* ἡ βορειοτάτη πασῶν, κτίσμα τῶν Αὐσόνων τὸ πρῶτον καὶ ἔπειτα τῶν Αἰτωλῶν, τοὺς ὁποίους ἐξέβαλον οἱ Βρέττιοι, ἡ *Τερῖνα* ἢ *Τέρινα*, ἡ μητρόπολις τῶν Βρεττίων *Κωσεντία*, τὸ ὀχυρὸν φρούριον *Πανδοσία*, ἥτις καὶ ἕδρα τῶν βασιλέων τῶν Οἰνωτρῶν ποτε ὑπῆρξε, τὸ *Ἱππώνιον*, κτίσμα τῶν Λοκρῶν, ἡ *Μέδμα*, πόλις καὶ αὐτὴ τῶν Λοκρῶν ποτε, ἀπέναντι τῶν νήσων Λιπαραίων ἢ τοῦ Αἰόλου κειμένη, ἡ *Καῖνις*, τὸ *Ρήγιον*, τὸ Χαλκιδέων κτίσμα, *Ἡράκλειον*, *Ζεφύριον*, *Λοκροὶ Ἐπιζεφύριοι*, *Καυλωνία*, *Κρότων*, *Πετηλία* καὶ ἄλλαι. Τούτων αἱ πλεῖσται ἦσαν εὐδαίμονές ποτε ἑλληνικαὶ ἀποικίαι. Μάρτυρες τῆς εὐμαρείας καὶ τοῦ πλούτου τῶν κατοίκων τῶν πόλεων τῆς Βρεττίας εἶναι καὶ τὰ πολυάριθμα διασωθέντα νομίσματα αὐτῶν.

Τὰ ἀρχαιότατα ἀνέρχονται εἰς τοὺς πρὸ τοῦ 480 π. Χ. χρόνους καὶ εἶναι νομίσματα τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν Κρότωνος, Καυλωνίας καὶ Ρηγίου (βλ. λ.). Τὰ καλλιτεχνικώτερα εἶναι τὰ ἀπὸ τοῦ 480—388, μέχρι δηλαδὴ τῆς εἰσβολῆς τῶν Λευκανῶν εἰς τὴν χώραν καὶ τῶν πολέμων τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν πρὸς τοὺς τυράννους τῶν Συρακουσῶν· ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὰς εἰρημένας πόλεις καὶ τὴν Πανδοσίαν καὶ Τέριναν. Μετὰ ταῦτα ἤκμασαν τὰ νομισματοκοπεῖα τῶν Ἐπιζεφυρίων Λοκρῶν καὶ τοῦ Κρότωνος. Ἀπὸ τῆς ὑποταγῆς τῆς χώρας εἰς τοὺς Ρωμαίους (272 π. Χ.) μέχρι τοῦ 203 π. Χ. μόνον τὸ Ρήγιον ἔχει τὸ προνόμιον νὰ κόπτῃ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα καὶ τινες ἄλλαι χαλκᾶ μόνον. Μετὰ ταῦτα μέχρι τοῦ 89 π. Χ. κόπτουσι μόνον χαλκᾶ πόλεις τινὲς τῆς Βρεττίας (Ρήγιον, Πετηλία κ.τ.λ.). Οἱ συνήθεις τύποι τῶν νομισμάτων τῶν πόλεων τῆς Βρεττίας, αἵτινες εἶχον προσοικειωθῆ (καὶ ὅσαι δὲν ἦσαν ἑλληνικαὶ ἀποικίαι) τὴν γλῶσσαν, τὴν θρησκείαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν Ἑλλήνων, ἦσαν ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴ Ποσειδῶνος ἢ Ἡρακλέους ἢ Ἀπόλλωνος ἢ Ἀθηνᾶς ἢ Ἄρεως ἢ Θέτιδος ἢ εἰκὼν πτερωτῆς Νίκης ἢ προτομαὶ Διοσκούρων· ὄπισθεν δὲ ἐπιγραφὴ ΒΡΕΤΤΙΩΝ καὶ Νίκη ὑπὸ ποικίλας παραστάσεις ἢ Διόσκουροι ἔφιπποι ἢ Ἄρτεμις, ἢ Ἄρης ἢ ἀετὸς ἢ γλαὺξ ἢ καρκίνος κτλ. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Βρέττιος *Σούρας*· βλ. Σούρας.

Βρέττος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Βαλετίας, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὠνομάσθη ἡ ὁμώνυμος τυρρηνικὴ πόλις. Συγχέεται πρὸς τὸν Βρέντον (βλ. λ.). ΙΑΚ. Χ. Δ

Βρεττὸς ἢ ***Βρετός***· βλ. Βρετός.

Βρεῦκοι (Breuci). Λαὸς τῆς Κάτω Παννονίας ἰλλυρικῆς καταγωγῆς, κατοικῶν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σαύου ποταμοῦ. Ὑποταχθέντες τῷ 12—10 π.Χ.

Digitized by Google

ὑπὸ τοῦ Τιβερίου καὶ ἐπαναστατήσαντες ἀνεπιτυχῶς τῷ 6 καὶ 9 μ.Χ. παρεῖχον τοῦ λοιποῦ πολυάριθμα ἐπικουρικὰ στρατεύματα εἰς τοὺς Ρωμαίους.

Βρευκόμαγον ἢ *Βροκόμαγος* (Brocomagus) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Ἄνω Παλαιᾶς Γερμανίας, δεξιᾷ τοῦ Ρήνου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἐξ Ἀργεντοράτου (Στρασβούργου) εἰς Κολωνίαν Ἀγριππῖναν. Ἐνταῦθα ὁ Ἰουλιανὸς τῷ 356 ἐνίκησε τοὺς Ἀλαμανούς. Σήμερον λέγεται *Μπρυμάτ*.

βρευννερίτης (ὁ) (Breunnerit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὄνομα περιληπτικὸν ὁμάδος ὀρυκτῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι *σιδηροῦχοι μαγνησῖται* (MgFe) CO_3, ἢ ἰσόμορφα παραμείγματα ἀνθρακικοῦ μαγνησίου καὶ ἀνθρακικοῦ σιδήρου. Τὰ κυριώτερα εἴδη εἶναι ὁ *μεσιτίνης*, ὁ *πιστομεσίτης* καὶ ὁ *σιδηροπλεσίτης*. Γ. Κ. Γ.

βρεφελδία (ἡ) (Brefeldia) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μυξομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *στημονιιδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα ἔχει, ὅτι τὰ σποράγγεια περικλείονται εἰς ἴδιον μεμβρανώδη σάκκον ἐρυθροῦ χρώματος. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *βρεφελδία ἡ μείζων* (Brefeldia maxima), ἀπαντῶσα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

βρεφικός, *—ή, —όν*· ὁ τοῦ βρέφους, ὁ ἀνήκων ἢ ἀναφερόμενος εἰς τὸ βρέφος: «βρεφικὴ ἡλικία», «βρεφικὰ νοσήματα».

βρεφοδόχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δεχόμενος, ὁ λαμβάνων τὸ βρέφος· ‖ τὸ θηλ. *βρεφοδόχος* ὡς οὐσιαστ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *κλίνη* ἢ *θήκη*.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ὡς *βρεφοδόχον* ἢ *βρεφοδόχην* νοοῦμεν κιβώτιον εὐμέγεθες, δυνάμενον νὰ χωρῇ ἕως δύο βρέφη ἐξηπλωμένα. Τὸ τοιοῦτον κιβώτιον ἐντοιχίζεται παρὰ τὴν ἐξώθυραν τῶν *βρεφοκομείων*, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἐκτίθενται ἐν αὐτῷ κρύφα τὰ δι' ἕνα οἱονδήποτε λόγον ἀπορριπτόμενα ἢ ἐγκαταλειπόμενα νεογνὰ ἢ βρέφη. Ὡς δὲ ἤθελεν ἀποτεθῇ ἐκεῖ τὸ παιδίον, αὐτόματος ἠλεκτρικὸς κώδων ἀγγέλλει τὴν πρᾶξιν ταύτην τῆς ἐγκαταλείψεως. Ἂν δὲν ὑπάρχῃ ἠλεκτρικὸς κώδων, ἡ ὑπηρεσία τοῦ καταστήματος λαμβάνει γνῶσιν ἀμέσως ἐκ τῶν κλαυθμηρισμῶν τοῦ βρέφους. Σκοποὶ τῆς βρεφοδόχου εἶναι: α') νὰ δίδεται ἔγκαιρος βοήθεια εἰς τὰ κατ' ἀπόλυτον ἀναγκαιότητα ἀπορριπτόμενα βρέφη, ὥστε ν' ἀσφαλίζεται κατ' ἀρχὴν ἡ σωτηρία των καὶ β') νὰ διασφαλίζεται ἡ μυστικότης προελεύσεως τοῦ παιδίου, ὅτε καθίσταται εὐκολωτέρα ἡ υἱοθεσία. Διότι ὁ υἱοθετῶν τοιοῦτο παιδίον ἐπιθυμεῖ συνήθως νὰ τὸ καταστήσῃ κατὰ τὸ δυνατὸν ἀδιαμφισβήτητον διὰ πᾶσαν κληρονομικοῦ δικαίου καὶ κοινωνικὴν ἐν γένει συνέπειαν. (Διὰ τὴν Ἑλλάδα βλ.λ. βρεφοκομεῖον.)

Κ. Α. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

βρεφοζυγὸς (ὁ)· ὁ ζυγός, ἡ ζυγαριά, ἡ πλάστιγξ μὲ τὴν ὁποίαν ζυγίζουν τὰ βρέφη.

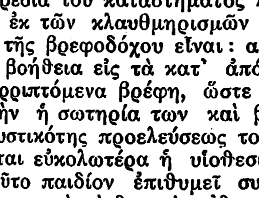

Ἁπλοῦς βρεφοζυγός.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ὑπάρχουσι πολλὰ εἴδη *βρεφοζυγῶν*. Ὁ ἁπλούστερος ἐξ αὐτῶν, ὅστις εἶναι καὶ ὁ ἀσφαλέστερος ὅσον ἀφορᾷ τὴν ζύγισιν, ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν συνήθη πλάστιγγα, τῆς ὁποίας τὸ ἓν ἐκ τῶν μεταλλίνων πινακίων ἔχει ἀντικατασταθῆ ὑπὸ καλάθου, ἐφ' οὗ τοποθετεῖται τὸ βρέφος πρὸς ζύγισιν.

Ἄλλος βρεφοζυγός, ὃν μεταχειρίζονται ἰδίᾳ οἱ παιδίατροι, εἶναι εἶδος στατῆρος, ἄνωθεν τοῦ ὁποίου ὑπάρχει μετάλλινον δοχεῖον ἢ κάλαθος, ἐφ' οὗ τίθεται τὸ βρέφος. Διὰ τοῦ ζυγοῦ τούτου ἡ ζύγισις εἶναι εὐκολωτέρα καὶ κατά τι ταχυτέρα, διότι δὲν χρειάζονται σταθμά. Ἀνάλογος ζυγὸς εὐμεταχείριστος εἶναι ὁ τοῦ ἰατροῦ Thiencich. Ἐπίσης εἶδος βρεφοζυγοῦ εἶναι καὶ ὁ παρὰ τοῦ ἰατροῦ Sutils ἐφευρεθείς, διὰ τοῦ ὁποίου τὸ βρέφος ζυγίζεται ἀφοῦ κρατηθῇ διὰ ζώνης καὶ ἀναρτηθῇ ἐπὶ τοῦ κάτωθεν εὑρισκομένου ἀγκίστρου. Τὸν βρεφοζυγὸν τοῦτον δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ παρ' ἡμῖν γνωστὸν *κανταράκι*.

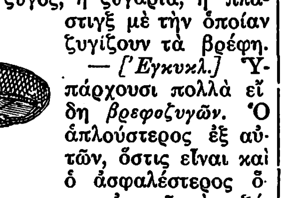

Βρεφοζυγὸς τῶν παιδιάτρων.

Βρεφοζυγὸς τοῦ Thiencich.

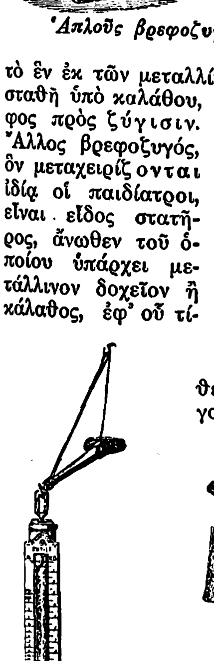

Βρεφοζυγὸς τοῦ Sutils.

Ὁ βρεφοζυγὸς εἶναι ὁ καλύτερος ὁδηγὸς πρὸς ἐπίβλεψιν τῆς σωματικῆς ἀναπτύξεως τοῦ βρέφους.

Σ. Β.

βρεφοκομεῖον (τό)· τὸ κατάστημα, ὅπου περισυλλέγονται καὶ περιθάλπονται τὰ ἔκθετα ἢ τὰ ἀπροστάτευτα βρέφη.

—[ΕΓΚΥΚΛ.] Τὰ *βρεφοκομεῖα*, ἀναλόγως τοῦ εἰδικοῦ προορισμοῦ των, δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν εἰς τρεῖς κατηγορίας: 1) Βρεφοκομεῖα δεχόμενα τὰ ἔκθετα βρέφη, τὰ ἐγκαταλειπόμενα εἰς τὰς *βρεφοδόχους*. 2) Βρεφοκομεῖα εἰς τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ἀφίνουν τὰ βρέφη των ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας ὅλαι αἱ πτωχαὶ μητέρες, αἵτινες εἶναι ὑποχρεωμέναι νὰ κερδήσωσι τὰ πρὸς τὰ ζῆν ἐργαζόμεναι ἐκτὸς τοῦ οἴκου. Εἰς τὰς μητέρας ταύτας ἐπιτρέπεται νὰ ἐπισκέπτωνται τὸ ἵδρυμα ὁσάκις ἠμποροῦν νὰ ἀφίνουν τὴν ἐργασίαν των διὰ νὰ θηλάσουν τὸ τέκνον των. Τοιοῦτο βρεφοκομεῖον ἱδρύθη τὸ πρῶτον ἐν Παρισίοις παρὰ τοῦ Marbeau τῷ 1844· ἀνάλογον ἵδρυμα ἐν Ἑλλάδι δὲν ὑφίσταται, πλὴν ἑνὸς τμήματος ἐξαρτωμένου ἐκ τοῦ «Ἀσύλου τοῦ παιδιοῦ» ἐν Θεσσαλονίκῃ. Εἰς τὰ βρεφοκομεῖα ταῦτα δέον νὰ καταλεχθῶσι καὶ οἱ *θάλαμοι θηλασμοῦ* τῶν ἐργοστασίων, οἵτινες ἐγκατεστάθησαν διὰ νόμου κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς διάφορα κράτη τῆς Εὐρώπης καὶ ἐν Ἀμερικῇ. Εἰς τοὺς θαλάμους τούτους δύνανται καθ' ὡρισμένην ὥραν νὰ προσέρχωνται αἱ ἐργαζόμεναι μητέρες καὶ νὰ θηλάζωσι τὰ τέκνα των. Οἱ θάλαμοι οὗτοι κατέστησαν ὑποχρεωτικοὶ ἐν Γαλλίᾳ δυνάμει τοῦ νόμου τοῦ Μαρτίου 1926. Παρόμοιος νόμος δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ ἑλληνικῇ νομοθεσίᾳ. 3) Βρεφοκομεῖα, ἔνθα περιθάλπονται ἐξησθενημένα βρέφη.

Σ. Β.

Τὰ ἑλληνικὰ βρεφοκομεῖα: Ἐν Ἑλλάδι λειτουργοῦσι βρεφοκομεῖα εἰς Ἀθήνας, Θεσσαλονίκην, Πάτρας, Κεφαλληνίαν, Ζάκυνθον καὶ Ἡράκλειον Κρήτης, συντηρούμενα κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν οἰκείων δήμων καὶ τῆς ἰδιωτικῆς φιλανθρωπίας. Τὴν μεγαλυτέραν κίνησιν ἔχει τὸ Δημοτικὸν Βρεφοκομεῖον Ἀθηνῶν, ἱδρυθὲν τῷ 1859 ὑπὸ τοῦ δήμου Ἀθηναίων. Ἀπὸ τοῦ 1836 μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὰ βρέφη τὰ ἐκτιθέμενα εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως παρεδίδοντο ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς δημαρχίας εἰς ἀπόρους οἰκογενείας πρὸς διατροφὴν ἐπὶ μισθῷ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν ἑνὸς δημοτικοῦ ἰατροῦ. Μέχρι τοῦ 1874 τὸ ἵδρυμα ἐστεγάζετο εἰς ἰδιωτικὰς οἰκίας ἐπὶ ἐνοικίῳ. Τῷ 1872 διὰ τῶν περισσευμάτων τῆς μέχρι τότε διαχειρίσεως αὐτοῦ, τῆς ἐξ 60.000 περίπου δραχμῶν δωρεᾶς τοῦ Ι. Κοντογιαννάκη καὶ ἄλλων πόρων, ἤρξατο ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ ἐπὶ τῆς Πλατείας Ἐλευθερίας ἰδιοκτήτου κτιρίου, ἐν τῷ ὁποίῳ μέχρι σήμερον στεγάζεται τὸ Δημοτικὸν Βρεφοκομεῖον Ἀθηνῶν. Τῷ 1889 ᾠκοδομήθη παραπλεύρως τοῦ κυρίου κτιρίου τὸ θεραπευτήριον τοῦ ἱδρύματος, ἐν τῷ ὁποίῳ μέχρι τοῦ 1915 ἐλειτούργησεν ἡ Παιδιατρικὴ Κλινικὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. Τῷ 1927 τὸ βρεφοκομεῖον ἀπέκτησεν ἴδιον βουστάσιον ἀνεγερθὲν ἐν θέσει «Σταυρωμένος» τῆς Κολοκυνθοῦς, ἐξ οὗ προμηθεύεται τὸ ἀναγκαιοῦν γάλα παρ' ἀγελάδων διαιτωμένων καθ' ὅλους τοὺς ἐπιστημονικοὺς κανόνας. Ἐν συνεργασίᾳ δὲ μετὰ τοῦ Πατριωτικοῦ Ἱδρύματος Περιθάλψεως ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ δήμου ἐν τῷ βρεφοκομείῳ ἡ Α΄ Δημοτικὴ Παιδοκομικὴ Σχολή, ἐν τῇ ὁποίᾳ καταρτίζονται ἐπαγγελματίαι παιδοκόμοι (νταντᾶδες), αἵτινες ἀποκτῶσιν ὅλα τὰ ἐφόδια καὶ τὰς γνώσεις διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν διατροφήν, τὴν περιποίησιν καὶ τὴν ἐν γένει ὑγιεινὴν ἀνάπτυξιν τοῦ βρέφους.

Τὸ Δημοτικὸν Βρεφοκομεῖον ἀποτελεῖ ἴδιον νομικὸν πρόσωπον διοικούμενον ὑπὸ πενταμελοῦς διοικητικοῦ συμβουλίου, καλουμένου *Ἀδελφάτου*, καὶ ἀποτελουμένου ἐκ τοῦ ἑκάστοτε δημάρχου Ἀθηναίων ὡς προέδρου καὶ τεσσάρων δημοτῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου. Ἡ διάρκεια τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ἀδελφάτου δὲν δύναται νὰ παραταθῇ πέραν τῆς δημοτικῆς περιόδου δι' ἣν ταῦτα ἐξελέγησαν. Τὰ τῆς διαχειρίσεως τοῦ ἱδρύματος συμφώνως πρὸς τὸν νόμον ΔΝΖ' κανονίζονται ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου καὶ ἐκτελοῦνται ὑπὸ τοῦ ἀδελφάτου.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς συστάσεως τοῦ βρεφοκομείου εἰσήρχοντο ἐν αὐτῷ περὶ τὰ 60 ἔκθετα ἐτησίως. Ἀπὸ τοῦ 1870 καὶ ἐντεῦθεν ὁ ἀριθμὸς τῶν βρεφῶν ηὐξάνετο καταπληκτικῶς ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος. Ἀπὸ τοῦ 1915 μέχρι τοῦ 1926 ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκτεθέντων βρεφῶν καὶ παιδίων κυμαίνεται μεταξὺ 900—1050 ἕκαστον ἔτος. Ἀφ' ὅτου ὅμως ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 14ης Ἀπριλίου 1926 (βλ. λ. βρέφος *[Ποιν. Δικ.]*), ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰσερχομένων εἰς τὸ βρεφοκομεῖον βρεφῶν περιωρίσθη σημαντικώτατα. Οὕτω, ἐνῷ κατὰ τὸ 1925 εἰσῆλθον 1066 βρέφη, τῷ 1927 ὁ ἀριθμὸς κατῆλθεν εἰς 685. Ἐπίσης καὶ ἡ ἐν τῷ βρεφοκομείῳ θνητότης, ἥτις ὑπερέβαινε τὰ 80% κατῆλθε κατὰ μέσον ὅρον εἰς 65% διὰ τὰ βρέφη τὰ ἄγοντα ἡλικίαν ἀπὸ μιᾶς ἡμέρας μέχρι 12 μηνῶν. (Εἰκόνα τοῦ Βρεφοκομείου Ἀθηνῶν βλ. ἐν λ. Ἀθῆναι τ. Β' σ. 254.) Ν. Π. ΚΥΡΙΑΚΟΣ

βρεφοκομία (ἡ)· ἡ ἀνατροφὴ καὶ περίθαλψις τῶν βρεφῶν· ‖ ἡ τέχνη, ἡ ἐπιστήμη ἡ διδάσκουσα τὴν ἀνατροφὴν καὶ περίθαλψιν τῶν βρεφῶν.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ *βρεφοκομία*, ἥτις ἀποτελεῖ μέρος τῆς παιδοκομίας, ἀφορᾷ μόνον τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν. Αὕτη λήγει τὸν 24ον μῆνα. Ἡ ἐν τῇ πράξει βρεφοκομία ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἡλικίαν καθ' ἣν κυρία διατροφὴ τοῦ παιδίου εἶναι τὸ γάλα, μέχρι δηλαδὴ τῆς συμπληρώσεως τῶν γαλαξιῶν ὀδόντων, ἥτις συμπίπτει περὶ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου ἔτους. Τότε μόνον δυνάμεθα νὰ δίδωμεν τροφὴν εἰς τὸ βρέφος ἔχουσαν ἀνάγκην μασήσεως.

Κ. Α. Χ.

βρεφοκομικός, *—ή, —όν*, ἢ ***βρεφοκομιακός***· ὁ τῆς βρεφοκομίας: «βρεφοκομιακὴ μέριμνα».

— **βρεφοκομικὸς** *σταθμός*. Ἰδιότυπον ἐξωτερικὸν ἰατρεῖον ὑγιῶν βρεφῶν, ὅπου τὸ βρέφος, προσαγόμενον ὑπὸ τῆς μητρός του κατὰ κανόνα, ἐξετάζεται λεπτομερῶς καὶ ἐπιβλέπεται ἀπὸ ἀπόψεως καθαριότητος, περιποιήσεως, γαλουχισμοῦ, ὑγιεινῆς ἐν γένει, ἡ δὲ μήτηρ λαμβάνει σχετικὰς συμβουλάς. Ἀρχὴ θεμελιώδης τῆς λειτουργίας τοῦ βρεφοκομικοῦ σταθμοῦ εἶναι, ὅτι ἡ μήτηρ ὀφείλει ἀπαραβάτως καὶ καθ' ὑπέρτατον βιολογικὸν καθῆκον νὰ θηλάζῃ τὸ τέκνον της, διότι ὅπως τοῦτο ὡς ἔμβρυον ἐτέλει ζωὴν παρασίτου ἐντὸς τῆς μήτρας, οὕτω καὶ ἐξωμητρίως ὡς βρέφος πρέπει νὰ συνεχίσῃ διὰ τὸν ἀρκοῦντα χρόνον ζωὴν σαφῶς ἐπίσης παρασιτικὴν ἐπὶ τοῦ μητρικοῦ μαστοῦ. Ὡς ὄργανον ἀπαραίτητον τῆς ἐν τῷ τοιούτῳ σταθμῷ «κοινωνικῆς ὑπηρεσίας» τάσσεται σήμερον ἡ *ἀδελφὴ ἐπισκέπτρια*, ἡ ὁποία, εἰδικῶς πεπαιδευμένη εἰς τὴν βρεφοκομίαν, συνδέει τὸν σταθμὸν μὲ τὸν οἶκον τοῦ βρέφους, ἐπισκεπτομένη τοῦτο ἐν αὐτῷ καὶ παρακολουθοῦσα οὕτω πως τήν τε μητέρα καὶ τὸ τέκνον της, εἰς πᾶσαν κοινωνικὴν διαδρομήν.

Ἐν Ἑλλάδι τὸ Πατριωτικὸν Ἵδρυμα Περιθάλψεως διαθέτει περὶ τοὺς 14 βρεφοκομικοὺς σταθμοὺς ἐν Ἀθήναις, δύο ἐν Πειραιεῖ καὶ τρεῖς ἐν Θεσσαλονίκῃ. Κ. Α. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

βρεφοκόμος (ἡ)· ἡ βρεφοκομοῦσα, ἡ περιποιουμένη, ἡ ἐπιμελουμένη τῶν βρεφῶν· ‖ ἡ εἰδικὴ ὑπάλληλος βρεφοκομείου.

βρεφοκομῶ (*—έω*)· ἐπιμελοῦμαι, περιποιοῦμαι τὸ βρέφος ἢ τὰ βρέφη· πρβλ. νεοελλ. *παιδοκομάω*.

βρεφοκτονία (ἡ)· φόνος βρέφους· ‖ ἰδίᾳ, ὁ φόνος τοῦ βρέφους ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ.

— *[Ἰατροδικ.]* Ἡ *βρεφοκτονία* εἶναι ἔγκλημα τιμωρούμενον ὑπὸ τοῦ νόμου. Κατὰ τὸ ἄρθρον 295 τοῦ ἑλληνικοῦ ποινικοῦ νόμου «Ἡ μήτηρ, ἥτις φονεύει ἐπίτηδες διὰ πράξεώς τινος ἢ ἐλλείψεως [φροντίδων] τὸ νόθον νεογνὸν τέκνον της, ἢ ἐπεχείρησεν ἐπὶ σκοπῷ δολοφονίας θανατηφόρους κακώσεις κατὰ τοῦ νόθου τέκνου της, ἐν καιρῷ τοῦ τοκετοῦ, πρὶν ἔτι τὸ προαγάγῃ ἐντελῶς εἰς τὸ φῶς, τιμωρεῖται ὡς παιδοκτόνος μὲ δεσμὰ 15—20 ἐτῶν. Ἐὰν ἡ παιδοκτόνος ἀπεφάσισε τὸν φόνον τοῦ παιδός της πρὸ τοῦ τοκετοῦ ἢ ἐξετέλεσεν αὐτὸν ἐσκεμμένως, ἡ περίστασις αὕτη θεωρεῖται ὡς ἰδιαιτέρως ἐπιβαρυντική. Ὡς νεογνὸν θεωρεῖται πᾶν τὸ μὴ ἔχον εἰσέτι 24 ὡρῶν ἡλικίαν». Ἐὰν ἡ παιδοκτονία ἔγινεν «24 ὥρας μετὰ τὸν τοκετόν, ἐφαρμόζονται τότε οἱ γενικοὶ περὶ ἀνθρωποκτονίας νόμοι. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἂν μήτηρ φονεύσῃ τὸ ἐκ νομίμου γάμου νεογνὸν αὐτῆς τέκνον» (ἄρθρ. 295). Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις ἡ βρεφοκτονία εἶναι σπανιωτέρα, ἀντιθέτως πρὸς τὰ χωρία, ὅπου διὰ τῆς ἐγκληματικῆς ἐξαφανίσεως τοῦ κυήματος παρέχεται ἡ ἐλπὶς εἰς τὴν τεκοῦσαν τῆς ἀποκρύψεως τοῦ τοκετοῦ καὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ ὀνείδους. Πρὸς διαπίστωσιν τῆς βρεφοκτονίας ὁ προσκαλούμενος ἰατροδικαστὴς λαμβάνει ὑπ' ὄψει: 1ον) ἂν τὸ πρὸ αὐτοῦ νεκρὸν παιδίον ἐγεννήθη ζῶν, ὁ δὲ θάνατός του ὀφείλεται εἰς φόνον ἢ εἰς ἔλλειψιν φροντίδων· 2ον) ἂν τὸ νεογνὸν ἦτο βιώσιμον, διότι τὸ τεχθὲν πρὸ τοῦ ἕκτου μηνὸς καὶ ζῶν ἔτι, δὲν εἶναι βιώσιμον, ὁ δὲ φόνος αὐτοῦ ὑπάγεται εἰς τὸν περὶ «ἀμβλώσεως» νόμον· καὶ 3ον) ἂν τὸ παιδίον ἐτέχθη ὄντως νεκρὸν ἐκ τυχαίου τινὸς θανάτου. Οὕτω τίθενται πρὸς ἐξέτασιν τὰ σημεῖα τὰ μαρτυροῦντα τὴν ἡλικίαν, τὴν ζωήν, τὸν τυχαῖον θάνατον καὶ τὸν φόνον τοῦ νεογνοῦ.

Ἡλικία. Τὸ κατὰ τὸ τέρμα τῆς κυήσεως τεχθὲν βρέφος παρουσιάζει τὰ ἑξῆς γνωστὰ σημεῖα: βάρος 3.500 γραμμαρίων, μῆκος 50 ἑκατ. κατὰ μέσον ὅρον, δέρμα λευκὸν κεκαλυμμένον ὑπὸ λεπτοτάτων τριχῶν ἀφθόνων ἰδίᾳ εἰς τὸ πρόσωπον καὶ ὑπὸ ἐπιχρίσματος σμήγματος, ὄνυχας προέχοντας τῆς ῥαγὸς τῶν δακτύλων τῆς χειρὸς καὶ τέλος τὴν ἀρχομένην ἀποστέωσιν τῶν ἐκ χόνδρου ἔτι ἀποτελουμένων τμημάτων ὀστῶν, ὡς τὸ τμῆμα τῆς ἐπὶ τῶν κονδύλων κάτω ἐπιφύσεως τοῦ μηροῦ καὶ τῆς διαιρέσεως τῶν φατνίων τῆς κάτω

Digitized by Google

γνάθου· τὰ σημεῖα ταῦτα, ὁμοῦ λαμβανόμενα, συντελοῦσι βεβαίως πρὸς διαπίστωσιν τοῦ τέρματος τῆς ἐνδομητρίου ζωῆς, χωρὶς ὅμως καὶ ἡ πρὸς τοῦτο δήλωσις νὰ ᾖ καὶ κατηγορηματική, διότι καὶ κατὰ τὸν 8ον μῆνα καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 9ου δυνατὸν ν' ἀνευρεθῶσι τὰ αὐτὰ σημεῖα· ἐν ᾗ ὅμως περιπτώσει τμήματα μόνον τοῦ ἐμβρύου παρουσιάζονται πρὸς ἐξέτασιν, τὸ πόρισμα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ᾖ τόσον ἀσφαλές, ἂν μεταξὺ τῶν τμημάτων δὲν ἀνευρεθῶσιν ἡ κάτω μοῖρα τοῦ μηροῦ ἢ ἡ κάτω γνάθος. Τὰ δὲ ἀναζητούμενα σημεῖα εἰς τὸ ἔμβρυον τὸ διατρέχον τὸν 7ον μῆνα τῆς ἐνδομητρίου ζωῆς εἶναι: ἡ ὕπαρξις τοῦ μηκωνίου καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ παχέος ἐντέρου, ἡ κατασκήνωσις τοῦ τυφλοῦ ἐν τῷ δεξιῷ λαγονίῳ βόθρῳ, ἡ ὕπαρξις χολῆς ἐντὸς τῆς χοληδόχου κύστεως, ἡ κατάφυσις τῆς ὀμφαλίδος 3—4 ἑκατ. ὑπὸ τὸ μέσον σημεῖον τοῦ σώματος καὶ ἡ τελεία ἀποστέωσις τοῦ στέρνου. Ἐὰν τὰ σημεῖα ταῦτα δὲν εὑρεθῶσι, τότε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ παιδίον ἐγεννήθη πρὸ τοῦ 7ου μηνός, ὁπότε ὁ τοκετὸς θεωρεῖται πρόωρος καὶ τὸ παιδίον μὴ βιώσιμον. Ἀλλὰ κἂν ἔτι κέκτηται τὸ νεογνὸν πάντα τὰ στοιχεῖα τὰ ἐπιτρέποντα αὐτῷ τὴν ἐξωμήτριον ζωήν, δὲν ἕπεται ὅτι πάντα τὰ παιδία, τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τῆς κυήσεως γεννώμενα, εἶναι καὶ τοσοῦτο καλῶς διαπεπλασμένα, ὥστε νὰ δύνανται καὶ νὰ ἐπιζήσωσι.

Σημεῖα μαρτυροῦντα ὅτι τὸ νεογνὸν ἐτέχθη ζῶν. Ταῦτα εἶναι: ἡ ἀναπνοή, ἡ παρουσία ἀέρος ἐντὸς τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων καὶ αἱ κακώσεις.

Ἀναπνοή: Κατὰ τὴν ἐνδομήτριον ζωὴν τὰ τοιχώματα τῶν πνευμονικῶν κυστιδίων, τῶν μὴ ἔτι λειτουργούντων πνευμόνων, εὕρηνται συμπεπτωκότα καὶ ἐπικείμενα ἀλλήλων, αὐτοὶ δὲ οἱ πνεύμονες συνεσταλμένοι ἐλάχιστον χῶρον κατέχουσιν ἐν τῇ ὀπισθίᾳ μοίρᾳ τοῦ θωρακικοῦ κύτους· κατὰ τὴν ἐξωμήτριον ὅμως ζωήν, εὐθὺς μετὰ τὰς πρώτας εἰσπνοάς, αἱ πνευμονικαὶ κυψελίδες πληροῦνται ἀέρος διατεινόμεναι, οἱ δὲ πνεύμονες διογκοῦνται καταλαμβάνοντες πᾶσαν σχεδὸν τὴν θωρακικὴν κοιλότητα, καὶ μεταβάλλοντες τήν τε σύστασιν καὶ τὸ χρῶμα αὐτῶν. Οὕτως ἡ διαφορὰ τῆς συστάσεως τῶν ἐν ἀπνοίᾳ διατελούντων πνευμόνων κατὰ τὴν ἐνδομήτριον ζωὴν καὶ τῶν ἐν πνοῇ εὑρισκομένων κατὰ τὴν ἐξωμήτριον ἀποτελεῖ τὸ διακριτικὸν γνώρισμα μεταξὺ τοῦ νεκροῦ ἐξελθόντος ἐμβρύου καὶ μὴ ἀναπνεύσαντος καὶ τοῦ ζῶντος νεογνοῦ καὶ ἀναπνεύσαντος.

Ἡ διαπίστωσις τοῦ φαινομένου τῆς ἀναπνοῆς ἀνευρίσκεται πρῶτον διὰ τῆς πυκνότητος ἢ εἰδικοῦ βάρους τῶν πνευμόνων. Ἀποτελεῖ αὕτη τὴν *δοκιμασίαν τοῦ Γαληνοῦ*, ἣν πρῶτος αὐτὸς ἐμνημόνευσε. Κατὰ ταύτην, οἱ μὴ ἀναπνεύσαντες πνεύμονες ἔχουσιν εἰδικὸν βάρος μεγαλύτερον τοῦ ὕδατος, ῥιπτόμενοι δὲ ἐντὸς αὐτοῦ καταβυθίζονται· οἱ ἀναπνεύσαντες πνεύμονες ἔχουσι τοὐναντίον μικρότερον τοῦ ὕδατος εἰδικὸν βάρος καὶ ἐπιπλέουσιν αὐτοῦ. Πρὸς τοιαύτην ἐξέλεγξιν 4 τρόποι εἶναι ἐν χρήσει: 1ον) ἐμβυθίζονται οἱ πνεύμονες μετὰ τῆς τραχείας, λάρυγγος, θύμου ἀδένος καὶ καρδίας εἰς ἓν σύνολον· 2ον) ῥίπτονται ἐντὸς τοῦ ὕδατος ἁπλῶς οἱ πνεύμονες ἢ τμήματα αὐτῶν μόνον· 3ον) τμήματα πνευμόνων ἐντὸς τοῦ ὕδατος πιέζονται διὰ τῶν δακτύλων καὶ αἱ ἐκπεμπόμεναι μετ' ἀφροῦ πομφόλυγες ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος δεικνύουσι τὴν ὕπαρξιν ἀέρος ἐντὸς τῶν πνευμόνων· 4ον) πιέζεται ἐντὸς τοῦ ὕδατος ἐπὶ τῶν δακτύλων καὶ ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τοῦ δοχείου ἰσχυρῶς τμῆμα πνεύμονος, ὅπερ, ἐὰν παρ' ὅλην τὴν πίεσιν ἀφιέμενον ἀνέλθῃ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, τότε ἐμφαίνει τὴν ὕπαρξιν ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Νοεῖται οἴκοθεν ὅτι ὁ μὴ ἀναπνεύσας πνεύμων καὶ κατὰ τοὺς 4 τρόπους καταβυθίζεται, διὰ δὲ τῆς πιέσεως τῶν τοιχωμάτων αὐτοῦ οὐδόλως ἀνάγονται φυσαλλίδες. Ἡ τεχνητὴ *ἐμφύσησις ἀέρος* δι' οἱουδήποτε μέσου ἐντὸς τῶν πνευμόνων τοῦ μὴ ἀναπνεύσαντος παιδίου παρουσιάζει ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς ἄνω ὑδροστατικῆς δοκιμασίας. Καὶ ἡ μετὰ θάνατον *σῆψις τῶν πνευμόνων*, ἀναπτύσσουσα ἀέρια, παρουσιάζει τὰ αὐτὰ φαινόμενα τοῦ ἀναπνεύσαντος πνεύμονος, καθιστῶσα οὕτω δυσχερῆ τὴν ἐξέλεγξιν· νεώτερα πειράματα ἀπέδειξαν τὴν γένεσιν τῆς σήψεως καὶ ἐπὶ νεκρῶν παιδίων, διὰ τοῦ στόματος τῶν ὁποίων εὐκόλως εἰσδύουσι τὰ μικρόβια. Διὰ τὴν ἀεριώδη ταύτην σῆψιν, ἐφ' ὅσον δὲν κατέστρεψεν αὕτη τελείως τὰ ἀνατομικὰ στοιχεῖα τοῦ πνευμονικοῦ παρεγχύματος, ἐπίκουρος πρὸς διάκρισιν τοῦ νεκροῦ ἀπὸ τοῦ ζῶντος νεογνοῦ δύναται νὰ ἐπέλθῃ μόνον ἡ ἱστολογικὴ ἐξέτασις, ἥτις κατὰ μὲν τὴν περίπτωσιν τοῦ νεκροῦ νεογνοῦ δεικνύει, ὅτι τὰ σηπτικὰ ἀέρια ἀναπτύσσονται εἰς τὸν διάμεσον συνδετικὸν ἱστὸν τοῦ πνεύμονος ἀπωθοῦντα τὰς κυψελίδας· ἐκεῖ δὲ ἀκριβῶς, εἰς τὸν ὑπὸ τῶν ἀερίων σχηματιζόμενον χῶρον, ἀφθονοῦσι καὶ τὰ μικρόβια· τοὐναντίον εἰς τὰ ἀναπνεύσαντα καὶ θανόντα παιδία τὰ ἐκ τῆς σήψεως ἀέρια φαίνονται διὰ τοῦ μικροσκοπίου ἀναπτυσσόμενα ἐντὸς τῶν κυψελίδων, διατείνοντα ταύτας καὶ ῥηγνύοντα τὰ μεσοκυψελίδια διαφράγματα.

Δοκιμασία τῶν πεπτικῶν ὀργάνων: Αὕτη εἶναι λίαν συντελεστικὴ ἰδίως εἰς τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς μὴ εὑρισκομένου ἴχνους ἀναπνοῆς ἐντὸς τῶν πνευμόνων ἐξάγεται ἐσφαλμένον συμπέρασμα περὶ τῆς ζωῆς τοῦ νεογνοῦ. Κατὰ τὰς πρώτας εἰσπνοὰς τὸ νεογνὸν τελεῖ συνάμα καὶ κινήσεις καταπόσεως, καθ' ἃς ὁ εἰσερχόμενος εἰς τὸ στόμα ἀὴρ χωρεῖ κατὰ μικρὸν διὰ τοῦ οἰσοφάγου εἰς τὸν στόμαχον καὶ τὰ ἔντερα, διατείνων τὰ συμπεπτωκότα τοιχώματα αὐτῶν. Παρετηρήθη δὲ ὅτι ἄφθονος ὑπάρχει ἀὴρ ἐντὸς τῶν πεπτικῶν ὀργάνων, ὁσάκις διά τι κώλυμα ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ δὲν εἰσέρχεται ἐντὸς τῶν πνευμόνων. Ἡ δοκιμασία αὕτη ἐκτελεῖται διὰ τῆς προσδέσεως τοῦ στομάχου παρὰ τὸ καρδιακὸν αὐτοῦ στόμιον καὶ τοῦ ἐντέρου παρὰ τὸ κατιὸν κόλον, τῆς ἐκτομῆς τούτων ἄνω τῶν δεσμῶν καὶ ἐμβυθίσεως αὐτῶν ἐντὸς τοῦ ὕδατος· τὰ οὕτω διὰ τῶν ἄκρων των προσδεδεμένα γαστροεντερικὰ σπλάγχνα, ἐὰν εὑρεθῶσι κενὰ ἀέρος, ῥιπτόμενα ἐν τῷ ὕδατι καταβυθίζονται. ἀντιθέτως ἐπιπλέουσιν ὅταν ὦσι πεπληρωμένα ἀέρος.

Κακώσεις: Ἐπὶ τοῦ ζῶντος ἐμβρύου αἱ θλάσεις καὶ ἐκχυμώσεις παρουσιάζουσι τὸ αἷμα διηθημένον καὶ πεπηγός, ἐπὶ δὲ τραυματισμοῦ τὰ χείλη τοῦ τραύματος εὕρηνται εἰς διάστασιν. Ἐπὶ νεκροῦ παιδίου τὸ αἷμα παρίσταται διακεχυμένον καὶ μὴ πεπηγός, οὐδὲ διάστασις τῶν χειλέων τοῦ τραύματος ὑφίσταται.

Τυχαῖοι θάνατοι. Ἡ ὕπαρξις νεκροῦ νεογνοῦ δὲν προϋποθέτει πάντοτε καὶ ἔγκλημα· δυνατὸν νὰ ὀφείλεται καὶ εἰς τυχαῖον θάνατον, τοιοῦτοι δὲ τυχαῖοι θάνατοι οὐχὶ σπανίως λαμβάνουσι χώραν. Πρὸ τοῦ τοκετοῦ, κατὰ τὴν ἐνδομήτριον ζωήν, ἐκ πλείστων ὅσων λόγων ἐπέρχεται ὁ θάνατος τοῦ ἐμβρύου· καὶ ἂν μὲν δὲν ἐρράγησαν οἱ ὑμένες καὶ συνεπῶς δὲν ὑφίσταται ἐπικοινωνία τοῦ ἐμβρύου μετὰ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, τότε τοῦτο ἐμποτιζόμενον ὑπὸ τοῦ ἐναμνίου ὑγροῦ μαλθακύνεται σὺν τῷ χρόνῳ καὶ τέλος μομμιοποιεῖται· ἐὰν δὲ ἐπῆλθεν ἡ ῥῆξις, τότε τὸ μετὰ πάροδον χρόνου τινὸς ἀποβαλλόμενον ἔμβρυον παρουσιάζει τὰ σημεῖα τῆς κοινῆς σήψεως. Κατὰ δὲ τὸν τοκετὸν ὁ θάνατος ἐπέρχεται ἐκ συμπιέσεως τῆς ὀμφαλίδος, ἐκ προώρου ἀποκολλήσεως τοῦ πλακοῦντος, ἐκ συνθλίψεως τῆς κεφαλῆς κλπ.

Εἴδη βρεφοκτονίας. Ἡ βρεφοκτονία, βίαιον ἀποτελοῦσα θάνατον, ἐκτελεῖται διὰ ποικίλων τρόπων, μεταξὺ τῶν ὁποίων συνηθέστεροι μὲν εἶναι τὰ κατάγματα τοῦ κρανίου, ὁ στραγγαλισμός, ἡ πνιγμονὴ καὶ ἡ ἀπόρριψις ἐντὸς τῶν βόθρων, σπανιώτεροι δὲ τὰ διάφορα τραύματα, ἡ κατάκαυσις, ἡ ψῦξις, ἡ δηλητηρίασις κλπ.

1) Διὰ καταγμάτων τοῦ κρανίου: Τὰ κατάγματα ἑδράζουσι συνηθέστερον ἐπὶ τῶν βρεγματικῶν ὀστῶν, ἡ κεφαλὴ παραμορφοῦται, ἐνῷ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ μαλακὰ μόρια τοῦ κρανίου μένουσιν ἀνέπαφα. Πρὸς τὴν τελείαν ἐξακρίβωσιν τοῦ εἴδους τούτου τῆς βρεφοκτονίας δέον νὰ ἀποκλεισθῶσι: 1) ἡ περίπτωσις τῆς ἀτελοῦς ἀποστεώσεως τῶν ὀστῶν τῆς κεφαλῆς· 2) αἱ περιπτώσεις τῶν κατὰ τὸν τοκετὸν καταγμάτων τῆς κεφαλῆς ἐκ δυσαναλογίας ταύτης πρὸς τὸ εὖρος τῆς πυέλου ἢ τῆς χρήσεως ἐμβρυουλκοῦ· καὶ 3) ἡ περίπτωσις ῥήξεως τοῦ κρανίου ἐπισυμβαίνουσα κατὰ τὸν ὀξὺν τοκετὸν ἐπὶ ὀρθίας στάσεως τῆς μητρός, συνεπείᾳ ἀποκολλήσεως τοῦ πλακοῦντος ἢ αὐτομάτου ῥήξεως τῆς ὀμφαλίδος καὶ πτώσεως τοῦ ἐμβρύου ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἂν κατὰ τὴν ὅλως ἐξαιρετικὴν ταύτην περίπτωσιν ἀποδειχθῇ ὅτι τὸ νεογνὸν δὲν ἀνέπνευσεν, ἡ κατάθεσις τῆς μητρὸς περὶ τοῦ τυχαίου θανάτου τυγχάνει πιστευτή.

2) Διὰ πνιγμοῦ: Προκειμένου δὲ περὶ τοῦ πνιγμοῦ τῶν νεογνῶν ἐν τοῖς *βόθροις*, ἀποτελοῦντος σύνηθες μέσον βρεφοκτονίας, ἡ ἀνεύρεσις ἀκαθαρσιῶν ἐντὸς τῶν βρογχικῶν διακλαδώσεων, τῶν πνευμόνων, ὡς καὶ τοῦ στομάχου μαρτυροῖ τὸ γεγονὸς τοῦ ἐν ζωῇ πνιγμοῦ τοῦ νεογνοῦ, τῶν ἀκαθαρσιῶν εἰσερχομένων μόνον εἰς τὸ στόμα, τοὺς ῥώθωνας καὶ σπανίως μέχρι τῆς τραχείας, ὁπόταν νεκρὸν ἐν τοῖς βόθροις ῥιφθῇ τὸ νεογνόν.

3) Διὰ στραγγαλισμοῦ ἢ πνιγμονῆς: Ὁ στραγγαλισμὸς τοῦ νεογνοῦ ἐκτελεῖται ὡς καὶ ἐπὶ ἐνηλίκων διὰ τῆς χειρὸς ἢ διὰ βρόχου, ἡ δὲ διὰ πνιγμονῆς βρεφοκτονία διενεργεῖται δι' ἁπλῆς ἐπιθέσεως τῆς χειρὸς ἐπὶ τοῦ στόματος (βλ. λ. ἀσφυξία).

4) Ἐκ τραυμάτων καὶ ἀκρωτηριασμῶν: Ἐκ τῶν τραυματισμῶν ἀναφέρομεν τὴν χρῆσιν τῆς βελόνης ἐμπειρομένης εἰς τὸν ἐγκέφαλον διὰ μιᾶς τῶν πηγῶν ἢ εἰς τὸν προμήκη καὶ τὸν νωτιαῖον διὰ τοῦ φάρυγγος καὶ τοῦ αὐχένος ἢ εἰς τὴν καρδίαν διὰ τῶν θωρακικῶν τοιχωμάτων. Ἐπίσης ἡ χρῆσις τῆς ψαλλίδος ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν ὑπὸ μαιῶν, πρὸς ἀποκοπὴν τῶν καρωτίδων ἐκ τοῦ φάρυγγος. Ἐξ ἄλλου οἱ ἀποκεφαλισμοί, ὡς καὶ οἱ διάφοροι ἀκρωτηριασμοί, τίθενται εἰς ἐνέργειαν πρὸς ἀπόκρυψιν τῆς κυρίας αἰτίας τοῦ θανάτου· διαμελίζεται δὲ τὸ νεογνὸν ἢ πρὸς βορὰν τῶν ζώων, ἢ πρὸς εὐχερῆ ἀπόρριψιν τῶν μελῶν του διὰ τῶν ἀγωγῶν τοῦ ἀποχωρητηρίου, ἢ τέλος καὶ πρὸς κατάκαυσιν αὐτοῦ ἐν πυρᾷ καὶ ἰδίως ἐν θερμάστραις.

5) Δι' ἔλλειψιν φροντίδων: Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ὑπάγεται ἡ ἀπόρριψις εἰς τὰς ὁδούς, τὰς θύρας καὶ πύλας οἰκιῶν καὶ ἐκκλησιῶν τῶν νεογνῶν, ὧν ὁ θάνατος ἐπέρχεται ἐκ πείνης καὶ ψύχους ἢ ἐκ βορᾶς ζῴων. Ὡσαύτως ὁ ἐξ ἀμελείας θάνατος τῶν νεογνῶν κατὰ τὸν τοκετόν, ὁπόταν ἀφίηται ἄνευ περιδέσεως ἡ αἱμορραγοῦσα ὀμφαλὶς ἢ δὲν ἐλευθεροῦται ἡ τυχὸν ἀπόφραξις τοῦ στόματος ἐκ τοῦ τμήματος τοῦ ἀμνιωτικοῦ σάκκου, τοῦ καλύπτοντος τὸ πρόσωπον. Τοιαύτη ἀμέλεια ἢ ἄγνοια τῶν ἀναγκαίων φροντίδων ὑποκρύπτει μᾶλλον σκοπὸν ἐγκληματικόν.

Ο. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

βρεφοκτόνος (ὁ, ἡ)· ὁ φονεύσας βρέφος· ‖ ἰδίᾳ ἡ φονεύσασα τὸ ἑαυτῆς βρέφος μήτηρ.

βρεφολουτὴρ (ὁ) *[Παιδοκ.]*. Ὁ λουτὴρ τοῦ βρέφους. Οὗτος πρέπει νὰ κρατῆται καθαρώτατος, πληροῦται δὲ κατὰ τὰ δύο τρίτα ὕδατος θερμοκρασίας 36—37 βαθμῶν κατὰ τὸν χειμῶνα. Διὰ τὰ μεγαλύτερα βρέφη ἰδίᾳ κατὰ τὸ θέρος, δύναται αὕτη νὰ εἶναι μόλις χλιαρά. Κατὰ τοὺς πρώτους 6 μῆνας τὸ λουτρὸν δέον νὰ γίνηται καθ' ἑκάστην πρωΐαν πρὸ τοῦ θηλασμοῦ καὶ νὰ διαρκῇ 2—5 λεπτά, καθ' ἃ θὰ σαπωνισθῇ ἐξ ὁλοκλήρου τὸ σῶμα ἐκτὸς τοῦ προσώπου του, τὸ ὁποῖον πλύνεται ἰδιαιτέρως δι' ἄλλου θερμοῦ ὕδατος. Μετὰ τὸ λουτρὸν θὰ σκουπισθῇ ἐπιμελῶς καὶ μετὰ προσοχῆς τὸ βρέφος, πρὸς ἀπορρόφησιν καὶ τῆς ἐλαχίστης ὑγρασίας.

Βρεφολουτήρ.

Σ. ΒΕΡΑΣ

βρέφος (τό), *—ους*· τὸ νεογέννητον θηλάζον παιδίον μέχρις ἡλικίας δύο ἐτῶν ἤ, κατ' ἄλλους, μέχρι τῆς τελικῆς ἐκφύσεως τῆς πρώτης ὀδοντοφυΐας (24ου—30οῦ μηνός)· ‖ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ ἡ λέξις ἐσήμαινε τὸ *ἔμβρυον*· ‖ μεταφ. ὁ εὔπιστος, ὁ ἄπειρος ἄνθρωπος.

—[ΠΑΙΔΟΚΟΜ.] Χαρακτηριστικὰ τοῦ βρέφους εἶναι: α') Κεφαλὴ δυσανάλογος πρὸς τὸ σῶμα, ἐφ' ὅσον αὕτη κατέχει τὸ $^1/_4$ περίπου τοῦ μήκους τοῦ σώματος, ἐνῷ εἰς τὸν ἐνήλικα ἡ κεφαλὴ ἀντιπροσωπεύει εἰς ὕψος τὸ $^1/_8$ τοῦ ὅλου ἀναστήματος· β') μέλη μᾶλλον ἰσχνά, ἰδίως διὰ τὰ κατώτερα μέλη· γ') θώραξ περιωρισμένης περιεκτικότητος· δ') κοιλία σχετικῶς ἀνεπτυγμένη, δηλαδὴ μεγαλυτέρα ἐκείνης, ἣν παρουσιάζει ὁ ἐνῆλιξ ἐν σχέσει πρὸς τὸ σῶμά του.

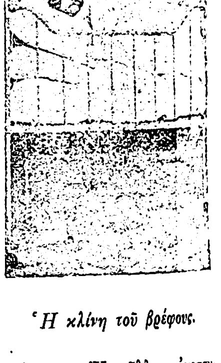

Ἡ κλίνη τοῦ βρέφους.

Κατὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν ἐπέρχεται βαθμιαίως ἡ ὀστεοποίησις τῶν πηγῶν (βλ. λ.), αἵτινες παρατηροῦνται ἐπὶ τοῦ κρανίου τοῦ νεογνοῦ· κατ' αὐτὴν ἐπίσης ἐξελίσσεται ἡ πρώτη ὀδοντοφυΐα (βλ. λ.)

Ἐξέλιξις τῶν αἰσθήσεων. Ἡ μᾶλλον ἀνεπτυγμένη αἴσθησις εἰς τὸ βρέφος εἶναι ἀσφαλῶς ἡ γεῦσις, διότι ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ζωῆς του φαίνεται ὅτι εἶναι εἰς θέσιν νὰ διακρίνῃ τὸ γλυκὺ ἀπὸ τὸ πικρόν, ἐφ' ὅσον δέχεται μετ' εὐχαριστήσεως διάλυσίν τινα σακχάρου, ἐνῷ ἐκδηλώνει ἐρεθισμὸν καὶ ἀπωθεῖ τὴν τυχὸν προσφερομένην εἰς αὐτὸ πικρὰν διάλυσιν. Ἡ ἀκοὴ φαίνεται νὰ ἐξελίσσεται ἀπὸ τὴν ἑπομένην ἡμέραν τῆς γεννήσεως τοῦ βρέφους, διότι ἀπὸ τότε ἀντιδρᾷ εἰς τοὺς ἰσχυροὺς κρότους. Ἡ ἀκουστικὴ δὲ αὕτη ἀντίδρασις παρατηρεῖται κατὰ τὸν ὕπνον τοῦ παιδίου καὶ συνήθως ἐκδηλοῦται διά τινος ἐπιβραδύνσεως εἰς τὴν ἀναπνοὴν ἢ καὶ ἐπιταχύνσεως τοῦ σφυγμοῦ ἢ ἀκόμη διά τινος σχετικῆς ἀνωμαλίας εἰς τὴν εὐρύτητα τῶν ἀναπνευστικῶν κινήσεων. Κατὰ τὸν πρῶτον μῆνα τῆς ζωῆς μόνον διαπεραστικός τις ἦχος δύναται νὰ προκαλέσῃ ποιάν τινα ἀντίδρασιν, κατὰ τὸν τέταρτον ὅμως μῆνα τὸ βρέφος στρέφει ἤδη τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ μέρος, ὁπόθεν προέρχεται ὁ κρότος.

Ἡ ὅρασις ὑπάρχει βεβαίως ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ βρέφους, ἐφ' ὅσον αἱ κόραι τῶν ὀφθαλμῶν ἀντιδροῦν εἰς τὸ φῶς, δὲν εἶναι ὅμως ἀνεπτυγμένη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ ἀντίληψις τῆς ὁράσεως, διότι τὸ τοιοῦτον ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐγκεφάλου. Ἀλλὰ καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ βρέφους ἐμφανίζουν εἰς τὴν ἀρχὴν ἐλλείψεις τινάς, ἀφοῦ συνήθως ὅλα τὰ μι-

Digitized by Google

κρὰ βρέφη τῆς λευκῆς φυλῆς ἔχουσι κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τὸ αὐτὸ περίπου γαλάζιον χρῶμα. Οἱ ἱστοὶ προσλαμβάνουν ἀργότερον τὴν βαθεῖαν χρῶσιν, τὴν ὁποίαν παρέχει ἡ φύσις ὡς προστασίαν κατὰ τοῦ λαμπροῦ φωτὸς τῶν θερμοτέρων κλιμάτων. Κατ' ἀρχὰς ἡ κίνησις τῶν βολβῶν εἶναι βραδεῖα καὶ συνεχής, οἱ μύες τῶν ὀφθαλμῶν δὲν εἶναι ἀκόμη ἐξησκημένοι εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ προορισμοῦ των, οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι χωρὶς ἔκφρασιν, παρατηροῦνται δὲ κινήσεις καὶ ἐκ τοῦ ἑνὸς μόνον ὀφθαλμοῦ. Πολλὰ βρέφη εἶναι πρεσβύωπες, ὅπως καὶ οἱ γέροντες, δι' ὃ καὶ βρέφη ἡλικίας ὀλίγων ἑβδομάδων ἀναγνωρίζουν ἐνίοτε πολὺ καλύτερον τὰ γνωστὰ πρόσωπα, ὅταν εὑρίσκωνται εἰς ποιάν τινα ἀπόστασιν ἢ ὅταν εὑρίσκωνται πολὺ πλησίον. Ὅταν τὸ βρέφος πλησιάζῃ τὸν δεύτερον μῆνα, κάμνει πάντοτε διαφόρους προσπαθείας ὅπως συλλάβῃ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται κάπως μακράν του, κατὰ τὸν τέταρτον ὅμως μῆνα ἀρχίζει νὰ ἔχῃ πλέον τὴν ἀντίληψιν τῆς ἀποστάσεως τῶν ἀντικειμένων.

Ἡ ὄσφρησις εἶναι ἐλάχιστα ἀνεπτυγμένη· ἐν τούτοις τὸ ὄξος καὶ ἡ ἀμμωνία θὰ φέρωσι τὰ συνήθη ἀποτελέσματά των καὶ εἰς αὐτὸ ἀκόμη τὸ νεογνόν, τὸ ὁποῖον πταρνίζεται καὶ κάμνει κινήσεις ἀντιστάσεως, ὅταν ἀναγκασθῇ νὰ τὸ ὀσφρανθῇ. Ἡ ἁφὴ εἶναι ἀπὸ τὰς πλέον ἀνεπτυγμένας αἰσθήσεις, διότι ὑπάρχει κατὰ τὴν ἐνδομήτριον ζωήν. Τὸ νεογνὸν αἰσθάνεται ἐπαρκῶς τὴν πίεσιν, ἥτις γίνεται ἐπὶ τοῦ σώματός του, ὡς καὶ τὴν ἐξωτερικὴν θερμοκρασίαν. Θίγων τις ἐλαφρῶς τὰ χείλη βρέφους θὰ προκαλέσῃ κινήσεις θηλασμοῦ.

Νευρικὸν σύστημα. Τὰ νευρικὰ κέντρα δύναται νὰ εἴπῃ τις ὅτι εἶναι λίαν ὀγκώδη ἐν σχέσει πρὸς τὸ σῶμα τοῦ βρέφους· ὁ ἐγκέφαλος ἀντιπροσωπεύει τὸ $1/_{10}$ περίπου τοῦ βάρους τοῦ σώματος, ἐνῷ εἰς τὸν ἐνήλικον ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ $1/_{40}$ ἢ $1/_{50}$ τοῦ ὁλικοῦ βάρους τοῦ σώματός του. Ἐπίσης ὁ νωτιαῖος μυελὸς εἶναι κατ' ἀναλογίαν τρὶς μεγαλύτερος τοῦ μυελοῦ ἑνὸς ἐνηλίκου.

Τὸ κολοσσιαῖον τοῦτο νευρικὸν σύστημα εἶναι συνεπῶς λίαν εὐερέθιστον καὶ ἐκ τούτου ἐξηγεῖται ἡ συνήθης σπασμοφιλία τῆς βρεφικῆς ἡλικίας. Ἐν τούτοις παρ' ὅλον αὐτὸν τὸν ὑπερβολικὸν ὄγκον του, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ βάρος τοῦ σώματός του, τὸ νευρικὸν σύστημα εἶναι βεβαίως ἀτελὲς εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς. Κατὰ τὰς πρώτας ἑβδομάδας δύναται μάλιστα νὰ εἴπῃ τις ὅτι ὑπνώττει τὸ μεγαλύτερον μέρος ἐκείνης τῆς λειτουργίας τοῦ ὀργανισμοῦ, ἥτις θὰ δώσῃ τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου.

Κινήσεις. Αἱ κινήσεις τοῦ μικροῦ βρέφους δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς αὐθορμήτους, ἀνακλαστικὰς καὶ ἑκουσίας. Αἱ πρῶται ἑκούσιαι κινήσεις εἶναι μιμητικαί, ἐκφραστικαί· πρότασις τῶν χειλέων, φίλημα, ἐκδήλωσις κλαυθμοῦ, συνοφρύωσις κ. τ. λ. Μεταξὺ τοῦ 3ου καὶ τοῦ 7ου μηνὸς ἀναφαίνονται αἱ πρῶται ἑκούσιαι κινήσεις τῶν χειρῶν, αἵτινες ὅμως ἐπί τινα χρόνον εἶναι ἀκόμη ἀτελεῖς, ἐφ' ὅσον εἶναι πολλάκις σύγχρονοι καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέλη καὶ συμμετρικαί. Ὅταν τὸ βρέφος τείνῃ νὰ συλλάβῃ ἀντικείμενόν τι, τείνει συνήθως καὶ τὰς δύο του χεῖρας κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, διότι ἡ προσπάθειά του αὕτη θὰ φέρῃ μίαν μυϊκὴν σύσπασιν εἰς ἀμφότερα τὰ μέλη. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον τὸ θηλάζον βρέφος κρατεῖ πάντοτε τὸ θήλαστρον μὲ τὰς δύο του χεῖρας συνεσπασμένας περὶ αὐτό.

Εἰς ἑνὸς ἔτους ἡλικίαν τὸ βρέφος ἀρχίζει νὰ τείνῃ μόνον τὴν μίαν του χεῖρα. Παρατηρεῖται ὅμως ἀκόμη πολλάκις μικρά τις ἀνακλαστικὴ σύσπασις εἰς τὴν ἀντίθετον χεῖρα, ὅταν ἡ ἄλλη χεὶρ κρατήσῃ ἀποτόμως μικρόν τι ἀντικείμενον. Εἰς ἡλικίαν 10—11 μηνῶν τὸ βρέφος κρατεῖ τὴν κεφαλὴν στερεὰν καὶ εὐθεῖαν, καὶ ἀπὸ τοῦ 11ου—12ου μηνὸς κατορθώνει νὰ κρατῆται ὄρθιον. Ἡ ἐλευθέρα βάδισις (βλ. *βῆμα*) ἄρχεται μεταξὺ τοῦ 12ου καὶ 15ου μηνός.

Ψυχικὴ ἀνάπτυξις. Τὸ πρῶτον αἴσθημα, τὸ ὁποῖον αἰσθάνεται τὸ βρέφος, εἶναι ἡ πεῖνα καὶ ἡ ἱκανοποίησις, ὅταν ἐπῆλθεν ἡ κατεύνασις τῆς πείνης. Εἶτα ἀναφαίνονται φθόγγοι τινές, διὰ τῶν ὁποίων τὸ βρέφος ἐκφράζει τὴν ἱκανοποίησίν του ταύτην. Κατὰ τὸν δεύτερον μῆνα ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον μειδίαμα εὐχαριστήσεως. Κατὰ δὲ τὸν τρίτον μῆνα τὸ βρέφος ἀναγνωρίζει τὰ πρόσωπα, ἅτινα ἔρχονται εἰς καθημερινὴν ἐπαφὴν μετ' αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην, τὸ παιδίον συνήθως ἀναγνωρίζει πλέον τὴν μητέρα του, τὴν τροφόν του καὶ παύει νὰ κλαίῃ ὅταν βλέπῃ ὅτι προετοιμάζονται νὰ τὸ φέρουν πρὸς θηλασμόν. Ἡ πραγματικὴ ὅμως ἐκδήλωσις τῆς θελήσεώς του ἐμφανίζεται κατὰ τὸν τέταρτον μῆνα, διότι τότε, ὡς ἐλέχθη, κατορθώνει νὰ συλλάβῃ διάφορα ἀντικείμενα. Μετ' οὐ πολὺ τὰ μειδιάματα πλέον καὶ αἱ ἐκδηλώσεις χαρᾶς εἶναι συνηθέσταται.

Ὅταν τὸ βρέφος ἔχῃ ἡλικίαν ἑνὸς ἔτους, διακρίνει τις εὐκρινῶς εἰς τὸ πρόσωπόν του τὴν χαράν, τὴν λύπην, τὴν ὀργὴν καὶ τὸν φόβον· ἡ θλῖψις ἐκδηλοῦται ἐντονώτερον, τὰ δάκρυα εἶναι ἀφθονώτερα. Μεταξὺ τοῦ 12ου καὶ 15ου μηνὸς ἡ ἐξέλιξις τῆς διανοίας κάμνει πλέον ραγδαίας προόδους· ἐγκαθισταμένης τῆς βαδίσεως τὸ βρέφος σπουδάζει καὶ παρατηρεῖ πᾶν ὅ,τι τὸ περιστοιχίζει· αἱ αἰσθήσεις αὐτοῦ ἀναπτύσσονται καὶ τελειοποιοῦνται. Τὸ πνεῦμα τῆς ἀπομιμήσεως ἐμφανίζεται λίαν ἐνωρίς, ὡς καὶ ἡ παρατηρητικότης. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ λόγου, αὕτη ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ὑπὸ τύπον ἁπλῶν φθόγγων, οἵτινες ἐκδηλοῦσι τὴν πεῖναν, τὴν δίψαν ἢ τὸν πόνον. Ἀπὸ τὸν δεύτερον μῆνα αἱ διάφοροι κραυγαὶ τοῦ βρέφους καθίστανται μᾶλλον ποικίλαι, μόλις ὅμως κατὰ τὸν 10ον μῆνα ἀρχίζει ἡ ἐκφώνησις ὀλίγων ἁπλῶν λέξεων (μαμά, μπαμπᾶ). Εἰς ἡλικίαν δ' ἑνὸς ἔτους τὸ βρέφος δύναται νὰ προφέρῃ μερικὰς λέξεις, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ ἡλικίας 18 μηνῶν ἀρχίζει πλέον ἡ πραγματικὴ περίοδος τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἐννοίας τῶν λέξεων, αἵτινες τότε προσαρμόζονται πρὸς τὰς σκέψεις τοῦ βρέφους.

Τὸ βρέφος βεβαίως σκέπτεται πολὺ πρὶν ἀρχίσῃ νὰ ὁμιλῇ καὶ εἶναι εἰς θέσιν νὰ συνδυάσῃ τὰς σκέψεις του πρὶν ἀκόμη ἀποκτήσῃ τὰς ἀπαιτουμένας λέξεις διὰ νὰ ἐκφράσῃ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον σκέπτεται.

Αὔξησις. Ὅ,τι ἰδίως χαρακτηρίζει τὴν φυσιολογίαν τοῦ βρέφους εἶναι ἡ *αὔξησις*. Ἡ αὔξησις εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς λανθανούσης βιολογικῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν ὁ Springer ἐκάλεσεν *ἐνέργειαν τῆς αὐξήσεως* καὶ ἥτις μεταβιβάζεται κληρονομικῶς. Ὡρισμέναι συνθῆκαι ὑγιεινῆς δύνανται νὰ ἔχωσιν ἐπίδρασίν τινα ἐπὶ τῆς αὐξήσεως, κυρίως ὅμως ἐπιδρῶσιν ἐπ' αὐτῆς αἱ διάφοροι νοσηραὶ καταστάσεις, αἵτινες δύνανται νὰ ἐπιβραδύνουν, νὰ σταματήσουν καὶ νὰ ἐπιταχύνουν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ βρέφους. Ἀμέσως μετὰ τὴν γέννησίν του τὸ παιδίον ζυγίζει συνήθως 3000—3250 γραμμάρια. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ παιδία ἔχοντα βάρος μέχρι 5 χιλιογράμμων, ὡς καὶ ἄλλα ζυγίζοντα κάτω τῶν 3 χιλιογρ. Τὰ ἔχοντα βάρος ὀλιγώτερον τῶν 2 χιλιογρ. δέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς προώρως γεννηθέντα.

Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τὸ βρέφος ὑφίσταται μικρὰν ἀπώλειαν εἰς τὸ βάρος του καὶ ἡ ἀπώλεια αὕτη δύναται νὰ φθάσῃ τὰ 200 γραμμάρια, ἀλλ' ἀπὸ τὴν τετάρτην ἡμέραν μέχρι τῆς ἑβδόμης τὸ βρέφος ἐπανακτᾷ βαθμηδὸν τὸ ἀπολεσθὲν βάρος του καὶ εἶτα κερδίζει ἡμερησίως 25—30 γραμμάρια κατὰ τὸ πρῶτον τετράμηνον, 15—20 κατὰ τὸ δεύτερον καὶ 10—15 κατὰ τὸ τελευταῖον.

Συνήθως ἓν ὑγιὲς βρέφος διπλασιάζει τὸ βάρος του κατὰ τὸν πέμπτον μῆνα καὶ σχεδὸν τὸ τριπλασιάζει ὅταν συμπληρώσῃ τὸ πρῶτον ἔτος. Αὐξάνει δηλαδὴ μηνιαίως κατὰ μὲν τοὺς πρώτους 5 μῆνας 700 περίπου γραμμάρια, ἀπὸ δὲ τοῦ 5ου μηνὸς μέχρι τοῦ 12ου 300—450 γραμμάρια. Μετὰ τὸ πρῶτον ἔτος ἡ μηνιαία αὔξησις τοῦ βάρους τοῦ βρέφους εἶναι 250—300 γραμμάρια κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας καὶ 150 κατὰ τοὺς τελευταίους. Εἰς ἡλικίαν δύο ἐτῶν τὸ βρέφος ζυγίζει $11\frac{1}{2}$—12 χιλιόγραμμα.

Ὁ δείκτης αὐξήσεως βάρους κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας, ὅσον ἀφορᾷ τὸν Ἑλληνόπαιδα, εἶναι κατὰ μέσον ὅρον ὁ ἀκόλουθος:

Βάρος	Ἡλικία
νεογνὸν	3250 γραμμ.
1 μηνὸς	3950 »
2 μηνῶν	4650 »
3 »	5350 »
4 »	5950 »
5 »	6500 »
6 »	7000 »
7 »	7400 »
8 »	7800 »
9 »	8150 »
10 »	8500 »
11 »	8850 »
12 »	9200 »

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ ἀνάστημα, τὸ μῆκος τοῦ σώματος τοῦ νεογνοῦ εἶναι συνήθως 50 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου (τοῦ θήλεος εἶναι κατὰ 1—2 ἑκατοστὰ ὀλιγώτερον)· ἔπειτα τὸ βρέφος αὐξάνει κατὰ 4 ἑκατοστὰ τὸν πρῶτον μῆνα, 3 τὸν δεύτερον καὶ τὸν τρίτον, 2 τὸν τέταρτον καὶ ἀνὰ ἓν τοὺς ἀκολούθους μῆνας μέχρι τοῦ 12ου, ὅτε τὸ βρέφος ἔχει ἀνάστημα 70 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου. Εἰς ἡλικίαν 2 ἐτῶν τὸ μῆκος τοῦ σώματος τοῦ βρέφους φθάνει τὰ 77—80 ἑκατοστόμετρα.

Αἷμα. Ὁ ὀργανισμὸς τοῦ βρέφους περιέχει ποσότητα αἵματος εἰς μεγαλυτέραν ἀναλογίαν ἐκείνης, ἥτις ἐμφανίζεται εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ ἐνηλίκου, διότι αὕτη ἀντιπροσωπεύει, κατὰ τὸν Welcker καὶ τὸν Schucking, τὸ $1/_{15}$ τοῦ βάρους τοῦ σώματος.

Κατὰ τὰς δύο πρώτας ἡμέρας τῆς ζωῆς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων φθάνει καὶ πολλάκις ὑπερβαίνει τὰ 6 ἑκατομμύρια κατὰ κυβικὸν χιλιοστόμετρον· ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἐλαττοῦται ταχέως καὶ φθάνει εἰς τὰ 4—$4\frac{1}{2}$ ἑκατομμύρια, ὅταν τὸ βρέφος εἶναι πλέον 3—4 μηνῶν. Τὰ λευκὰ αἱμοσφαίρια ἐμφανίζονται πολὺ πλέον ηὐξημένα ἢ εἰς τὸν ἐνήλικον καὶ ἐλαττοῦνται ὅσον τὸ βρέφος προχωρεῖ πρὸς τὴν ἡλικίαν· οὕτω, κατὰ τὸν Gundobin καὶ τὸν Meunier, τὸ νεογνὸν ἔχει 14—18000 λευκοκύτταρα, τὸ βρέφος ἑνὸς ἔτους 12000 καὶ τὸ 2 ἐτῶν ἡλικίας 11000. Ὁ Lesné καὶ ὁ Binet, πειραματισθέντες ἐπὶ πολλῶν ὑγιῶν βρεφῶν ἡλικίας 12—15 μηνῶν, εὗρον πάντοτε περὶ τὰς 9000 λευκῶν αἱμοσφαιρίων.

Παρετηρήθη ἐνίοτε διαρκούσης τῆς πέψεως μία σχετικὴ ὑπερλευκοκυττάρωσις, ἀλλ' αὕτη εἶναι μᾶλλον ἀσταθής, σημειωθεῖσα ἰδίως εἰς τὰ τεχνητῶς τρεφόμενα βρέφη (Moro). Αὔξησις τῶν λευκῶν αἱμοσφαιρίων ἔχει ἐπίσης παρατηρηθῆ καὶ μετὰ τὰς κραυγὰς τοῦ βρέφους ἀμέσως κατὰ τὰ πρῶτα λεπτά· ἡ λευκοκυττάρωσις αὕτη ὑποχωρεῖ ἔπειτα ἀπὸ ἀνάπαυσιν ἡμισείας ὥρας (Hess-Seyderhelm). Ὁ λευκοκυτταρικὸς τύπος εἶναι ποικίλος· συνήθως κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας παρατηρεῖται ἐλάττωσις τῶν λυμφοκυττάρων (16 %), ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν αὐξάνει ἀρκετὰ ταχέως εἰς 50-60 % κατὰ τοὺς πρώτους 6 μῆνας. Τὰ μεγάλα μονοπύρηνα εἶναι σπάνια (1 %), τὰ πολυμορφοπύρηνα οὐδετερόφιλα, 65 % περίπου κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας, ἐλαττοῦνται εἰς 35—40 % εἰς ἡλικίαν 3—5 μηνῶν καὶ αὐξάνουσι πάλιν βαθμιαίως μέχρι 50 %.

Καρδιακὸς ρυθμός. Ὁ καρδιακὸς ρυθμὸς εἶναι ταχύτερος τοῦ ρυθμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐμφανίζει ὁ ἐνήλικος. Τὸ βρέφος ἔχει 120 σφύξεις εἰς τὸ λεπτὸν κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος καὶ 105 περίπου κατὰ τὸ δεύτερον (Guételet)· ὁ ρυθμὸς ὅμως οὗτος ὑφίσταται διαφόρους μεταλλαγάς· οὕτως αἱ κραυγαὶ αὐξάνουσι τὸν ἀριθμὸν τῶν σφύξεων, ἐνῷ συνήθως ὁ σφυγμὸς ἐλαττοῦται κατὰ τὸν ὕπνον. Παρατηρεῖται ἐπίσης μία σχετικὴ βραδυσφυγμία διαρκοῦντος τοῦ θηλασμοῦ (95 σφύξεις ἀντὶ 120).

Ἀναπνοή. Τὸ νεογνὸν ἐμφανίζει 45—55 ἀναπνοὰς εἰς τὸ λεπτόν, αἵτινες μάλιστα εἶναι πολλάκις ἀνώμαλοι, κατά τι ὀλιγώτερον συνεχεῖς διαρκοῦντος τοῦ ὕπνου. Ὁ ἀριθμὸς ὅμως οὗτος τῶν ἀναπνοῶν ἐλαττοῦται ὅσον αὐξάνει ἡ ἡλικία τοῦ βρέφους. Ἑνὸς ἔτους βρέφος ἔχει συνήθως 32 περίπου ἀναπνοὰς κατὰ λεπτόν.

Ὑγιεινὴ τοῦ βρέφους. Ἐνδύματα. Διὰ τὰ ἐνδύματα τοῦ βρέφους πρέπει νὰ ἔχῃ τις ὑπ' ὄψιν, ὅτι ταῦτα πρέπει νὰ τὸ προστατεύωσιν ἀπὸ τὸ ψῦχος, χωρὶς ὅμως νὰ ἐμποδίζωσι καὶ τὰς ἐλευθέρας κινήσεις τοῦ βρέφους. Τὰ ἐνδύματα ταῦτα πρέπει νὰ εἶναι ἐλαφρὰ καὶ νὰ ἀερίζωνται εὐκόλως· ἡ ἐλευθέρα κυκλοφορία τοῦ ἀέρος εἶναι ἀπαραίτητος· ὁ ἀὴρ πρέπει νὰ φθάνῃ μέχρι τοῦ δέρματος καὶ νὰ ἀνανεοῦται ἄνευ κωλύματος, διότι ἄλλως αἱ ποικίλαι δερματικαὶ ἐκκρίσεις, ὁ ἱδρὼς καὶ ἡ ὑγρασία, παραμένουν εἰς συνεχῆ ἐπαφὴν μὲ τὸ δέρμα καὶ ἀναπτύσσουν περὶ αὐτὸ μίαν ὑγρὰν καὶ ἀνθυγιεινὴν θερμότητα, εἰς τὴν ὁποίαν πολλάκις ὀφείλονται τὰ διάφορα κρυολογήματα καὶ αἱ δερματικαὶ παθήσεις. Ἡ μορφὴ τῶν ἐνδυμάτων δὲν ἔχει μεγάλην σημασίαν, ἀρκεῖ τὰ φορέματα νὰ εἶναι ἐλαφρὰ καὶ θερμὰ καὶ νὰ κρατῶσιν, ὅσον τὸ δυνατόν, τὸ βρέφος ἀπηλλαγμένον πάσης ὑγρασίας. Εἶναι ἀνάγκη νὰ μὴ λησμονῆται ἀπὸ τοὺς γονεῖς, ὅτι τὸ βρέφος βρέχεται συχνὰ καὶ εἶναι ἐπίσης πολὺ συχνὰ ἀκάθαρτον, δι' ὃ καὶ τὸ νὰ τὸ ἀφίνῃ τις εἰς μίαν τοιαύτην ὑγρασίαν εἶναι μέγα σφάλμα, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἔχῃ τὰς χειροτέρας συνεπείας. Πρέπει λοιπὸν τὰ ἐνδύματα νὰ εἶναι ἁπλᾶ διὰ νὰ ἀντικαθίστανται εὐκόλως.

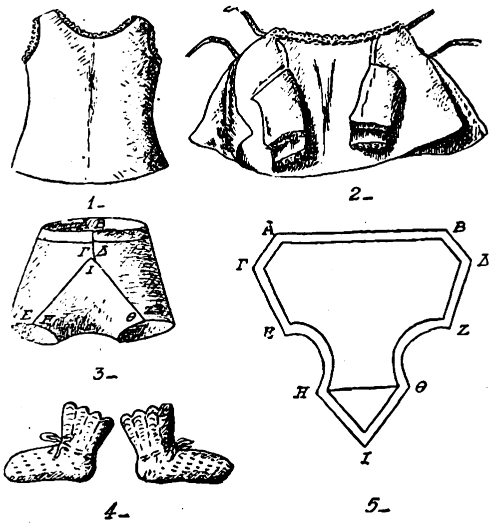

Ἐνδύματα βρέφους.

[1=ὑποκομισάκι. 2=διπλοῦν ζυπούνι μὲ μανίκια. 3 καὶ 5=ἀγγλικὸν βρακάκι κουμπωτὸ καὶ ἰχνάρι του. 4=παπουτσάκια πλεκτὰ μάλλινα.]

Παρ' ἡμῖν ἐξακολουθεῖ ἀκόμη ἡ σπαργάνωσις τοῦ μικροῦ βρέφους, τὸ κοινῶς δηλαδὴ λεγόμενον *φάσκιωμα*. Ὀλίγοι εἶναι οἱ ἀκολουθοῦντες τὴν ἀγγλικὴν λεγομένην μέθοδον, ἥτις ἀγνοεῖ τὸ σπάργανον. Ἡ σπαργάνωσις, ἐφ' ὅσον μάλιστα εἶναι παλαιὰ συνήθεια, δύναται νὰ ἐπιτραπῇ ἐν καιρῷ χειμῶνος μέχρι συμπληρώσεως τοῦ τρίτου μηνὸς τοῦ βρέφους. Πρέπει ὅμως τὰ σπάργανα νὰ εἶναι εὐρύχωρα καὶ νὰ μὴ ἐμποδίζουν τὰς κινήσεις τοῦ βρέφους. Διὰ τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ σώματος ἀρκοῦν ἓν ἐλαφρὸν ὑποκάμισον, ἀνοῖγον

Digitized by Google

ἐκ τῶν ὄπισθεν, καὶ δύο ἄλλα βραχύτερα φορέματα *(ζυπουνάκια)*. Διὰ τὸ κατώτερον μέρος τοῦ σώματος ἀντὶ σπαργάνων δύναται νὰ μεταχειρισθῇ τις, κατὰ τὴν ἀγγλικὴν μέθοδον, ἓν ἐλαφρὸν *βρακάκι (βλ. εἰκόνα)*, ὑπεράνω τοῦ ὁποίου δύναται νὰ προσθέσῃ καὶ ἄλλην μαλλίνην περισκελίδα *(πανταλονάκι)*· οἱ πόδες θὰ προφυλαχθῶσι διὰ μαλλίνων περικνημίδων *(βλ. εἰκόνα)*.

Ταῦτα εἶναι τὰ συνήθη ἐνδύματα μικροῦ βρέφους, ὅταν τοῦτο εὑρίσκηται ἐντὸς τοῦ δωματίου του. Κατὰ τὰς ἐξόδους αὐτοῦ θὰ προστεθοῦν ἀνάλογα ἐλαφρὰ ἐνδύματα ἢ σκεπάσματα ἐν σχέσει μὲ τὴν ἐξωτερικὴν θερμοκρασίαν. Ἡ κεφαλὴ εἶναι προτιμότερον νὰ μένῃ ἀσκεπής, ἐφ' ὅσον τὸ βρέφος εὑρίσκεται ἐντὸς τῆς οἰκίας.

Λουτρόν· βλ. βρεφολουτήρ.

Διατροφή· βλ. γαλουχία, ἀπογαλακτισμός.

Δωμάτιον καὶ ἔπιπλα. Ὁ ἀὴρ καὶ τὸ φῶς εἶναι ἐπίσης ἀπαραίτητα εἰς τὸ βρέφος, ὅπως καὶ ἡ κατάλληλος διατροφή· καὶ ἐφ' ὅσον τὸ βρέφος πρέπει νὰ κοιμᾶται εἰς τὸ δωμάτιον τῆς μητρός του ἢ τῆς θηλαζούσης αὐτὸ γυναικός, τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο ὀφείλει νὰ εἶναι εὐρύχωρον διὰ νὰ ἀερίζηται εὐκόλως. Πρὸς τούτοις τὰ παράθυρα τοῦ δωματίου πρέπει νὰ εἶναι, ὅσον τὸ δυνατόν, μεσημβρινά, διὰ νὰ εἶναι ἐκτεθειμένα κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἡμέρας πρὸς τὸν ἥλιον, πρέπει ἐπίσης νὰ ἀνοίγωνται συχνά. Καλὸν εἶναι ἡ θερμοκρασία νὰ κρατῆται, ὅσον τὸ δυνατόν, μεταξὺ 17 καὶ 18 βαθμῶν.

Τὸ κυριώτερον ἔπιπλον τοῦ δωματίου διὰ τὸ βρέφος θὰ εἶναι ἡ κλίνη του, ἥτις πρέπει νὰ εἶναι ἁπλουστάτη, κατὰ προτίμησιν δὲ σιδηρᾶ, διότι οὕτω θὰ εἶναι καὶ καθαρωτέρα, καὶ μὲ κιγκλίδας καὶ μεταλλικὰ ἐλάσματα, ἅτινα ἀντικαθιστῶσι τὴν πρώτην στρωμνήν. Ἡ μικρὰ αὕτη κλίνη θὰ τοποθετηθῇ εἰς εὐάερον μέρος (δι' ὃ καὶ προτιμότερον νὰ μὴ τίθεται πλησίον τοῦ τοίχου), χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς τὰ ῥεύματα. Τὰ ἄλλα ἔπιπλα θὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερα, ἁπλᾶ, διὰ νὰ καθαρίζωνται εὐκόλως, καὶ στερεά, διὰ νὰ μὴ πίπτουν κάτω καὶ παρασύρουν τὸ βρέφος, ὅταν στηρίζηται ἐπ' αὐτῶν κατὰ τὰ πρῶτα βήματά του.

Περίπατοι. Τὸ βρέφος δὲν πρέπει νὰ παραμένῃ ὅλην τὴν ἡμέραν ἐντὸς τῆς οἰκίας· πρέπει νὰ ἐξέρχηται καθημερινῶς, ὅταν βεβαίως ὁ καιρὸς τὸ ἐπιτρέπῃ, ἂν καὶ δὲν εἶναι κακὸν νὰ συνηθίζῃ τὸ βρέφος νὰ ἐξέρχεται μὲ ὅλους τοὺς καιρούς, ὅταν εἶναι καταλλήλως κεκαλυμμένον. Δὲν εἶναι ὅμως φρόνιμον νὰ γίνῃ ἡ πρώτη ἔξοδος ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν γέννησίν του, διότι καὶ ἓν ἁπλοῦν κρυολόγημα δύναται νὰ ἔχῃ σοβαρὰς συνεπείας κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην. Ἡ πρώτη ἔξοδος εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ μετὰ τὴν δεκάτην ἡμέραν κατὰ τὸ θέρος καὶ περὶ τὴν πέμπτην ἑβδομάδα ἐν καιρῷ χειμῶνος, ὁπόταν δέον νὰ εἶναί τις πολὺ πλέον προσεκτικός. Ὁ πρῶτος περίπατος θὰ εἶναι βεβαίως μικρᾶς διαρκείας καὶ βαθμιαίως θὰ αὐξάνῃ τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς εἰς τὸ ὕπαιθρον διαμονῆς τοῦ βρέφους.

Ἡ διαμονὴ εἰς τὸ ὕπαιθρον εἶναι ἀπαραίτητος εἰς τὰ βρέφη· εἶναι ἀνάγκη τὰ βρέφη τῶν πόλεων νὰ μεταφέρωνται εἰς τὸν πλησιέστερον κῆπον, χωρὶς ὅμως νὰ ἔρχωνται εἰς ἐπαφὴν μετ' ἄλλων ἀγνώστων παιδίων, τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ πάσχωσιν ἐκ μολυσματικῶν νόσων. Ἐκτὸς δὲ τῶν συνεχῶν περιπάτων ἐντὸς τῆς πόλεως, τὸ βρέφος πρέπει, τοὐλάχιστον κατὰ τὸ θέρος, νὰ παραμένῃ εἰς τὴν ἐξοχήν, διότι ἐκεῖ θὰ κερδήσῃ τὰ ῥόδινα χρώματα καὶ τὴν αὔξησιν τῆς ὀρέξεως καὶ τοῦ βάρους του.

Ὅταν τὸ παιδίον ἐξέρχεται κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους μῆνας τῆς ζωῆς του, καλὸν εἶναι νὰ φέρηται ἐπὶ τῶν βραχιόνων· ἀργότερον ἡ χρῆσις τοῦ ἁμαξίου, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἔχῃ καλὰ ἐλάσματα, δύναται νὰ παράσχῃ πολλὰς ὑπηρεσίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *V. Hutinel*, Les maladies des enfants (Paris 1909 τ. I). — *A. Marfan*, *J. Andérodias*, *R. Cruchet*, La pratique des maladies des enfants (Paris 1923 τ. I). — *E. Lesné et J. Binet*, Physiologie du nourrisson (Paris 1921). — *Σ. Βέρα*, Ἡ ὑγιεινὴ τοῦ παιδίου (Ἔκδ. Συλλόγου Ὠφελίμων Βιβλίων, Ἀριθμ. 46). Σ. ΒΕΡΑΣ

—[ΠΟΙΝ. ΔΙΚ.] Διὰ τοῦ νομ. διατάγματος τῆς 14/26 Ἀπριλίου 1926, κυρωθέντος καὶ συμπληρωθέντος δι' ὁμοίου τῆς 13/13 Νοεμβρίου 1927, ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ κράτους τὸ βρέφος, οἷον χαρακτηρίζεται τὸ μέχρι δύο ἐτῶν ἡλικίας παιδίον, καὶ ἡ θηλάζουσα αὐτὸ μήτηρ, ἡ στερουμένη ἀποδεδειγμένως τῶν μέσων συντηρήσεως ἑαυτῆς. Ἡ προστασία αὕτη, διευθυνομένη ὑπὸ ἐπιτροπῶν ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ, ταῖς ἕδραις τῶν νομῶν, δήμων καὶ κοινοτήτων, συνίσταται κυρίως εἰς τὴν δαπάνη τοῦ οἰκείου δήμου ἢ κοινότητος (ἐπικουροῦντος τοῦ κράτους εἰδικῶς διὰ τὰς Ἀθήνας, Πειραιᾶ καὶ Θεσσαλονίκην) διατροφὴν τῶν ὁπωσδήποτε στερουμένων μητρικῆς περιθάλψεως καὶ τροφῆς βρεφῶν, ὡς καὶ τῶν θηλαζουσῶν ταῦτα, τῶν στερουμένων ἀποδεδειγμένως τῶν μέσων συντηρήσεως. Ἡ τοιαύτη προστασία παρέχεται εἴτε τῇ αἰτήσει τῆς γαλουχούσης τὸ ἑαυτῆς βρέφος, εἴτε αὐτεπαγγέλτως εἰδοποιουμένου τοῦ προέδρου τῆς τοπικῆς ἐπιτροπῆς προστασίας ὑπὸ τῆς ἐξακριβούσης τὴν πρὸς διατροφὴν ἀνικανότητα τῆς μητρὸς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς, ὑποχρέου νὰ παρακολουθῇ τὴν ἱκανότητα τῆς μητρὸς ἢ γενικῶς τῶν γονέων ἢ κηδεμόνων καὶ πρὸ τῆς γεννήσεως ἔτι τοῦ βρέφους (Ἐκτελεστικὸν Π.Δ. τῆς 11/25 Μαΐου 1926, ἄρθρ. 6). Ὅπου δ' ἑδρεύει βρεφοκομεῖον, αἱ ἄποροι μητέρες περιθάλπονται εἰς αὐτό, γαλουχοῦσαι κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ βρεφοκομείου καὶ ἕτερα βρέφη. Ἡ ἀστυνομικὴ ἀρχὴ ἀναφέρει καθ' ἑβδομάδα εἰς τὴν ἐπὶ τῆς προστασίας τῶν βρεφῶν ἐπιτροπὴν περὶ τῶν συντελουμένων γεννήσεων, ἃς ὑποχρεοῦνται νὰ δηλῶσιν εἰς τὸ οἰκεῖον ἀστυνομικὸν τμῆμα ἐντὸς 24 ὡρῶν τὸ πολὺ ἀπὸ τῆς γεννήσεως ἡ κατ' αὐτὴν παρασταθεῖσα μαῖα ἐξ ἐπαγγέλματος ἢ ἄλλη γυνὴ ἐκτελοῦσα κατὰ συνήθειαν ἢ εὐκαιρίαν καθήκοντα μαίας, ἢ τοιαύτης μὴ παρασταθείσης, ὁ παρασταθεὶς ἰατρός, ἐπὶ ποινῇ προσκαίρου στερήσεως τοῦ δικαιώματος ἀσκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος· ἂν δὲ συνεπείᾳ τῆς μὴ ἐγκαίρου δηλώσεως προέκυψε βρεφοκτονία (βλ. λ. ἀνθρωποκτονία, παιδοκτονία), ὁ ἐξ ἀμελείας ἢ ἐκ προθέσεως μὴ δηλώσας τὴν γέννησιν τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν ἀπὸ τριῶν μηνῶν μέχρι πέντε ἐτῶν.

Οὐχὶ σπανίως ἡ τεκοῦσα παραμελεῖ ἢ ἐκθέτει (βλ. λ. ἔκθεσις) τὸ ἴδιον τέκνον, ὅταν ἰδίᾳ τοῦτο εἶναι προϊὸν κλεψιγαμίας, ἵνα μετέλθῃ τὸ ἐπάγγελμα τῆς τροφοῦ ξένων βρεφῶν. Πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ ἐντεῦθεν κινδύνου τῆς ζωῆς τοῦ βρέφους, ὁ νόμος: 1) τότε μόνον ἐπιτρέπει τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος τῆς τροφοῦ, ὅταν ἡ ἀστυνομικὴ ἀρχὴ βεβαιώσῃ ὅτι τὸ γεννηθὲν τέκνον αὐτῆς ἀπεβίωσεν ἐκ φυσικοῦ θανάτου ἢ ὅτι τὸ ὑπ' αὐτῆς γαλουχηθὲν καὶ ζῶν τέκνον συνεπλήρωσε τὴν ἡλικίαν τῶν τεσσάρων μηνῶν, τιμωρεῖ δὲ τὸν δεχόμενον τροφὸν ἄνευ τοιούτου πιστοποιητικοῦ τῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς διὰ χρηματικῆς ποινῆς 1000—200,000 δραχμῶν, καὶ 2) τιμωρεῖ τὴν ἐκθέσασαν τὸ τέκνον αὐτῆς, ὅπως μετέλθῃ τὸ ἐπάγγελμα τῆς τροφοῦ, μὲ φυλάκισιν ἀπὸ ἓξ μηνῶν μέχρι τριῶν ἐτῶν. Τοιαύτης ὑπαρχούσης κατηγορίας, ὁ εἰσαγγελεὺς διατάσσει τὴν κράτησιν τῆς κατηγορουμένης μέχρι τῆς δίκης εἴς τι βρεφοκομεῖον, ὅπως γαλουχῇ ἐν αὐτῷ διαιτώμενα βρέφη, ἐφ' ὅσον δύναται νὰ παρέχῃ γάλα. Ἐν περιπτώσει δὲ καταδίκης, τὸ δικαστήριον δύναται νὰ διατάξῃ τὴν πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἔκτισιν τῆς ἐπιβληθείσης ποινῆς, ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, ἐν βρεφοκομείῳ. Α. Ν. Μ.

βρέφος (τὸ) (Brephus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαινιδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βρέφος τὸ παρθένιον* (Brephus parthenium) ἀπαντῶν εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καὶ διακρινόμενον διὰ τὰς ποικιλοχρόους πτέρυγάς του, αἵτινες κοσμοῦνται διὰ ποικιλοσχήμων διαποικίλσεων. Δ. Ν. Π.

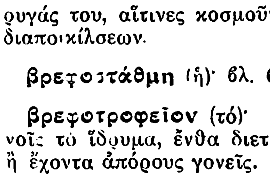

Βρέφος τὸ παρθένιον.

βρεφοστάθμη (ἡ)· βλ. βρεφοζυγός.

βρεφοτροφεῖον (τό)· κυρίως παρὰ Βυζαντινοῖς τὸ ἵδρυμα, ἔνθα διετρέφοντο βρέφη ἔκθετα ἢ ἔχοντα ἀπόρους γονεῖς.

βρεφοτρόφος (ὁ, ἡ)· ὁ τρέφων ἢ ἡ τρέφουσα τὸ βρέφος, βρεφοκόμος.—Ῥῆμα: ***βρεφοτροφῶ***· τρέφω, περιθάλπω τὸ βρέφος.

βρεφουργῶ (*—έω*)· κάμνω βρέφος, μεταβάλλω εἰς βρέφος (λ. ἐκκλησ.): «χαῖρε δι' ἧς βρεφουργεῖται ὁ κτίστης».

βρεφύλλιον (τό)· μικρὸν βρέφος.

βρεφώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς βρέφος — Ἐπίρρ. ***βρεφωδῶς***· δίκην βρέφους.

βρεχάμενα (τὰ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος τοῦ κοινοῦ τῶν ναυτικῶν μας ἰδιώματος, σημαίνων τὰ *ὕφαλα* τοῦ σκάφους. Σ. Ε. Λ.

βρεχτοκούκκι (τό)· συνήθ. πληθ. *βρεχτοκούκκια*· οἱ βεβρεγμένοι κύαμοι, τοὺς ὁποίους τρώγουν μετ' ἐλαιῶν κατὰ τὰς νηστείας συνήθως τῆς Καθαρᾶς καὶ τῆς Μεγάλης ἑβδομάδος.

βρεχτούρα (ἡ)· δημοτ., τὸ ὄργανον τῶν σιδηρουργῶν, διὰ τοῦ ὁποίου βρέχουν τοὺς ἄνθρακας ἐπὶ τῆς καμίνου.

βρέχω, ἀόρ. *ἔβρεξα*, παθ. ἀόρ. *ἐβράχην*, δημοτ. *βράχηκα*, παθ. μετοχ. *βρεγμένος* καὶ *βρεμένος*· ἐμποτίζω τι δι' ὕδατος ἢ ἄλλου ὑγροῦ, τέγγω, μουσκεύω: «βράχηκα ὡς τὸ κόκκαλο», παροιμ. «ὁ βρεμένος βροχὴ δὲ φοβᾶται», «τὸ θέλει τὸ παξιμάδι βρεμένο» || παροιμ. «μὴ στάξῃ καὶ μὴ βρέξῃ», ἐπὶ καχεκτικῶν καὶ εὐαισθήτων ἢ ἐπὶ μεγάλης ἐπιμελείας καὶ προσοχῆς: «τὴν ἔχει τὴν κόρη της μὴ στάξῃ καὶ μὴ βρέξῃ», τὴν ἔχει **πολυχαϊδεμένη**· || εὐφημιστικῶς ἐπὶ νηπίου, οὐρῶ, ἐνουρῶ: «ἔβρεξε τὸ παιδί», δηλαδὴ τὴν στρωμνὴν ἢ τὰ ἐνδύματά του· «πρόσεχε μὴ βραχῇ τὸ παιδί» || ῥίπτω βροχήν, ἀρχ. *ὕω*, νοουμένου ὡς ὑποκειμένου τοῦ Θεός: «ἔβρεξε ὁ Θεὸς κι' ἔγιναν τὰ λάχανα» || καὶ ἀπροσώπως, πίπτει βροχή· «βρέξῃ δὲ βρέξῃ θὰ φύγω», «βρέχει μὲ τὸ τουλούμι», κρουνηδόν || παροιμ. «ὅ,τι βρέξῃ ἃς κατεβάσῃ».

— **«βρέχει»** *[Τεκτ.]*. Φράσις δηλοῦσα ὅτι μεταξὺ τῶν συνεδριαζόντων ἀδελφῶν εὕρηται ἄρρην ἀμύητος. Ἡ φράσις αὕτη καθιερώθη εἰς τὸν τεκτονισμὸν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν αἱ συνεδρίαι ἐγίνοντο ἐν ὑπαίθρῳ. Ἀντίστοιχος πρὸς τὴν φράσιν αὐτὴν εἶναι ἡ ἐπὶ θήλεος ἀμυήτου *χιονίζει* (βλ. «Πυθαγόραν» τ. Α'. 1882 σ. 224). Δ. Π. Κ.

Βρζετίσλαβος Α' *[Ἱστορ.]*. Δοὺξ (ἡγεμὼν) τῆς Βοημίας (βλ. λ.) ἀπὸ τοῦ 1037—1055.

—**Βρζετίσλαβος Β'** *[Ἱστορ.]*. Δοὺξ (ἡγεμὼν) τῆς Βοημίας (βλ. λ.) ἀπὸ τοῦ 1093—1100.

— **Βρζετίσλαος**, ***Ἐρρῖκος*** *[Ἱστορ.]*. Δοὺξ (ἡγεμὼν) τῆς Βοημίας (βλ. λ.) ἀπὸ τοῦ 1192—1196.

Βρηόκαστρο (τὸ) *[Γεωγρ.]*· βλ. Βριόκαστρο.

Βρῆσα ἢ ***Βρήση*** ἢ ***Βρίσα*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Λέσβου, τὸ σήμερον καλούμενον *Βρισὰ* (βλ. λ.), εἰς ἀπόστασιν τεσσάρων χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς θέσεως Βρίσσια. Ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου εὑρίσκετο ναὸς τοῦ Διονύσου, ὅστις ἐκ τῆς τοποθεσίας ἐκαλεῖτο *Βρησαγενὴς* ἢ *Βρισαῖος*. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βρὶ (Vries), ***Οὔγκὸ ντὲ***—. Βιολόγος γεννηθεὶς τῷ 1848 ἐν Haarlem. Ἐσπούδασε παρὰ τῷ Sachs εἰς τὸ Würzburg καὶ εἶτα διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὸ Amsterdam. Κατ' ἀρχὰς ἠσχολήθη μὲ τὴν φυσιολογίαν τῶν φυτῶν καὶ ἐδημοσίευσε σοβαρὰ πορίσματα τῶν ἐργασιῶν του περὶ τῶν συνθηκῶν τῆς πιέσεως εἰς τὰ φυτικὰ κύτταρα. Ταυτοχρόνως ἠσχολήθη μὲ τὰ προβλήματα τῆς δαρβινείου θεωρίας, ἐδημιούργησε δὲ καὶ νέαν θεωρίαν περὶ ζωϊκῶν μονάδων, τὰς ὁποίας ὠνόμασε *παγγόνα* καὶ ἐθεώρησεν ὡς τοὺς φορεῖς τῶν ἰδιοτήτων τοῦ ὀργανισμοῦ, αἱ ὁποῖαι ποικίλλουσι. Νομίζων ὅτι ὁ δαρβινισμὸς δὲν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἐξέλιξιν τῶν εἰδῶν διὰ τῶν *συνεχῶν* ποικιλιῶν, ἐστηρίχθη εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ Kölliker, ὅτι παρουσιάζονται αἰφνίδιοι μεταβολαὶ εἰς τὰ εἴδη, ὡς καὶ εἰς τὴν ἐκδοχὴν αὐτοῦ τούτου τοῦ Δαρβίνου περὶ ὑπάρξεως *ἀσυνεχῶν* ποικιλιῶν (Single variations) καὶ ἠθέλησε ν' ἀποδείξῃ ὅτι μόνον διὰ τοιούτων ἀσυνεχῶν ποικιλιῶν εἶναι δυνατὴ ἡ μεταβολὴ τῶν εἰδῶν. Πρὸς τοῦτο εἰργάσθη ἰδίως ἐπὶ τοῦ ἐξ Ἀμερικῆς εἰσαχθέντος φυτοῦ Oenothera lamarkiana, τοῦ ὁποίου πολλαὶ τυπικαὶ μορφαὶ παρουσιάζουν ὅλως ἰδιάζουσαν ὄψιν. Κατὰ τὴν ἐκ σπερμάτων καλλιέργειαν τοῦ φυτοῦ τούτου παρετηρήθη, ὅτι παρουσιάζονται πολλάκις νέαι μορφαί, μὲ νέα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, τὰ ὁποῖα διετηροῦντο περαιτέρω κληρονομικῶς. Ταῦτα ἐθεώρησεν ὁ de Vries ὡς νέα εἴδη, τὰ ὁποῖα, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἰδίου, «αἴφνης ἐκρήγνυνται». Συνεπῶς τὰ εἴδη κατ' αὐτὸν εἶναι κατὰ χρόνον καὶ τόπον καθωρισμένα ἀθροίσματα ἀτόμων, τὰ ὁποῖα σχηματίζονται ὅταν εἶδός τι αἰφνιδίως κατατέμνεται εἰς ἀριθμόν τινα νέων μορφῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπιζῶσιν αἱ ἰσχυρότεραι. Αἱ νέαι λοιπὸν ἰδιότητες προέρχονται δι' ἀποτόμων παραλλαγῶν, ἐνῷ αἱ μικραὶ ποικιλίαι δὲν ἔχουν σημασίαν διὰ τὴν ἐξέλιξιν, ὡς μὴ κληρονομήσιμοι. Ἐπίσης νέοι συνδυασμοὶ διὰ διασταυρώσεως δὲν ἔχουν σημασίαν, ὡς μὴ περιέχοντες νέαν τινὰ ἰδιότητα. Ἡ παρουσία παραλλαγῶν ἐγίνετο κατὰ περιόδους, αἱ ὁποῖαι εἰς προτέρας γεωλογικὰς ἐποχὰς ἦσαν βραχυτέρου χρονικοῦ διαστήματος ἢ σήμερον.

Σχετικῶς μὲ τὴν κληρονομικότητα, τὰ ὡς ἄνω ἀναφερθέντα παγγόνα εἶναι σχεδὸν ἰσότιμα πρὸς τοὺς *ὁριστὰς* τοῦ Weismann. Κατὰ τὸν de Vries ταῦτα πολλαπλασιάζονται διὰ τομῆς· καὶ μέρος μὲν τούτων μένει εἰς τὸν πυρῆνα τοῦ κυττάρου, μέρος δ' ἐξέρχεται καὶ πληροῖ τὸ πρωτόπλασμα. Ὁ ὀργανισμὸς συνεπῶς ἀποτελεῖται ἐκ πλήθους παγγόνων, τῶν ὁποίων ἕκαστον εἶναι φορεὺς μιᾶς κληρονομικῆς ἰδιότητος, τὸ δὲ ἄθροισμα τῶν παγγόνων χαρακτηρίζει τὸ εἶδος. Τὰ παγγόνα εἶναι ἀνεξάρτητα ἀλλήλων καὶ μείγνυνται ἐλευθέρως, γίνεται δὲ ἡ μεῖξις αὐτῶν κατὰ τὴν σύζευξιν τῶν πατρικῶν καὶ μητρικῶν χρωματοσωμάτων καθ' ὅλους τοὺς δυνατοὺς συνδυασμούς. Ὁ de Vries κατὰ τὸ 1902 ἐπηλήθευσεν (ὡς ἐπίσης ὁ *Tschermak* καὶ *Correns*) τοὺς νόμους τοῦ Mendel περὶ *κληρονομικότητος*. Θ. ΒΛΗΣΙΔΗΣ

βρία *[Ἀρχ.]*. Θρακικὴ λέξις σημαίνουσα κατὰ Στράβωνα (VII, 319) τὴν πόλιν: «τῆς πόλεως βρίας καλουμένης θρακιστί· ὡς καὶ ἡ τοῦ Σήλυος πόλις Σηλυμβρία προσηγόρευται, ἥ τε Αἶνος Πολτυμβρία ποτὲ ὠνομάζετο». Α. Θ. ΙΑΜ.

Βριάζα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Δίστρατον.

Digitized by Google

Βρίακχος καὶ *Βρίαχος*.—1) Ὄνομα Σατύρου ἐπὶ πολλῶν ἀγγειογραφιῶν.—2) Χαρακτηρισμὸς Βακχίδων ἢ καὶ ὄνομα Βακχίδος ἢ Μαινάδος τινός. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βριαντικὴ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία χώρα τῆς Θράκης κειμένη παρὰ τὸν Λίσσον ποταμόν. Τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ὄνομα ἦτο *Γαλλαϊκή*, οἱ δὲ κάτοικοί της ἐκαλοῦντο *Γαλλαῖοι*. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ὅμως τοῦ Ἡροδότου ἔφερε τὸ ὄνομα *Βριαντική* (Ἡροδ. VII, 108). Α. Θ. Σ.

Βριάρεως (ὁ),—εω καὶ *Βριαρεύς*,—εως *[Μυθολ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο παρὰ τοῖς θεοῖς ὁ γίγας Αἰγαίων (βλ. λ.). Εἶναι ὁ δυνατὸς καὶ ἰσχυρός, τῆς βοηθείας τοῦ ὁποίου ἔχουσιν ἀνάγκην καὶ αὐτοὶ οἱ θεοὶ εἰς τὰς μεταξὺ των ἔριδας ἢ εἰς τοὺς κατὰ τῶν τιτάνων ἀγῶνάς των. Εἶναι ἡ προσωποποίησις τῆς ἰσχυρᾶς φυσικῆς δυνάμεως, ἥτις ἐκδηλοῦται ὡς καταιγίς, ὡς ἔκρηξις ἡφαιστείου, ὡς σφοδρὰ τρικυμία. Ἐν τῇ τέχνῃ, ἰδίως εἰς δακτυλιολίθους, παρίστατο, συνήθως, κατὰ τὸ ἄνω μὲν ἥμισυ τοῦ σώματός του ὡς ἄνθρωπος, τοῦ ὁποίου τὸ στῆθος καλύπτει μακρὰ καὶ πυκνὴ γενειάς, ἡ δεξιὰ χεὶρ κρατεῖ κεραυνὸν καὶ ἡ ἀριστερὰ δεικνύει τὸν οὐρανόν, κατὰ δὲ τὸ κάτω ἥμισυ ὡς ἰχθύς. Εἰς μίαν ἐπὶ γλυπτοῦ δακτυλιολίθου παράστασίν του φαίνεται ὄπισθεν τῆς μορφῆς του, ἥτις εἶναι ἡ προρρηθεῖσα, καὶ τρίαινα μὲ ταινίας κεκοσμημένη. ΚΑΨ.

Αἰγαίων-Βριαρεὺς ἐπὶ δακτυλιολίθου

Βρίγαντες (οἱ) (Brigantes) *['Αρχ.]*.—1) Ὁ σπουδαιότερος καὶ ἰσχυρότερος κελτικὸς λαὸς τῆς κεντρικῆς *Βρετανίας*, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως. Ἂν καὶ διφκοῦντο ὑπὸ ἑνὸς βασιλέως, ἦσαν διῃρημένοι εἰς πολλὰς φυλάς, ἐκτεινόμενοι ἀπὸ τῆς μιᾶς θαλάσσης εἰς τὴν ἄλλην. Πρωτεύουσα αὐτῶν ἦτο τὸ *Ἐβόρακον* (Ὑόρκη). Τοὺς Βρίγαντας ὑπέταξεν ὁ *Ἀγρικόλας*.—2) Λαὸς τῆς παλαιᾶς *Ἰβερνίας* (σημ. Ἰρλανδίας), κλάδος τῶν Βριγάντων τῆς Βρετανίας, κατοικῶν μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ *Βίργου* (σημ. Barow) καὶ τοῦ Ἱεροῦ ἀκρωτηρίου (σημ. St Hellen) (*Πτολ.* II, 2,7), ἤτοι εἰς τὰ ΝΑ. παράλια τῆς νήσου. —Β.

Βριγαντία (Brigantia) *['Αρχ.]*. Ἐπώνυμος θεότης τοῦ κελτικοῦ γένους τῶν Βριγάντων (βλ. λ.) εἰς τὴν βόρειον Ἀγγλίαν καὶ τὰ ὅμορα διαμερίσματα τῆς Σκωτίας, ἀναφερομένη ἐπὶ πολλῶν ἐπιγραφῶν. Ὑπεράνω μιᾶς τοιαύτης ἐπιγραφῆς εἰκονίζεται ἡ θεὰ πτερωτή, νεαρὰ καὶ φέρουσα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς περικεφαλαίαν πυργοειδῆ κεκοσμημένην διὰ φύλλων, καὶ κρατοῦσα ἐν τῇ δεξιᾷ δόρυ, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ σφαῖραν· εἶναι ἐνδεδυμένη χιτῶνα ποδήρη καὶ ἱμάτιον· ἀριστερὰ στηρίζεται ἐπ' αὐτῆς ἀσπίς. ΙΑΚ. Χ. Δ.

— **Βριγαντία** *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. **Βριγάντιον**.

βριγαντῖνον καὶ **βεργαντῖνον** καὶ **περγαντῖνον** (γαλλ. brigantin, ἀγγλ. light-brig) *[Ναυτ.]*. Ἐκλιπὼν ἢ τοὐλάχιστον σπανίσας τύπος ἱστιοφόρου διστήλου, ἐξ οὗ προέκυψε τὸ *βρίκιον*.

Τὸ κλασσικὸν *βριγαντῖνον* εἶχε—σκάφος μετὰ πρύμνης ἐχούσης ὀρθὸν τὸν καθρέπτην—δύο ἱστοὺς *ἐπιβόλους* καὶ *πρόβολον*, ἀρτέμονας, ἀκάτιον, δολώ-

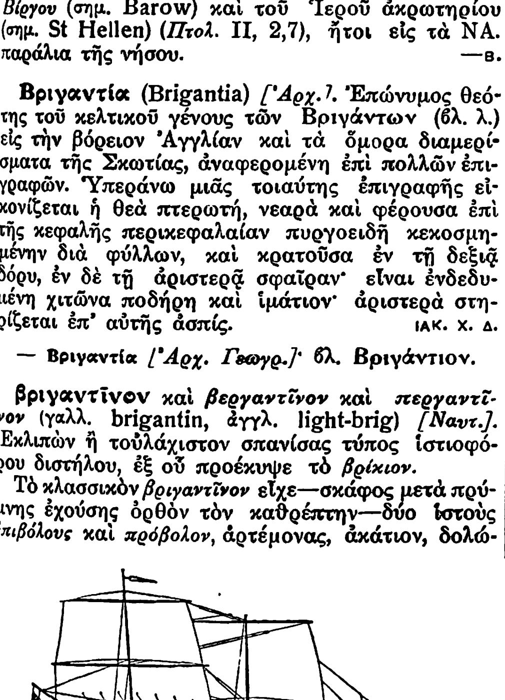
Τύπος βριγαντίνου.

νιον, φώσωνας, δόλωνα καὶ πρωτογενῆ *ἐπίδρομον* σχήματος *λατινίου*, ἐκ τῆς ὀνομασίας τοῦ ὁποίου (γαλλ. brigantine, ἰσπαν. bergantin) καὶ ἡ τοῦ πλοίου τοιαύτη. Διότι ὁ ἐπίδρομος τῶν πλοίων ἐκείνων, μὴ ἐκπεταννύμενος ἀπὸ *κέρατος ἀλλ'* ἀπὸ κεραίας, ourse ὀνομαζομένης (ἐξ ἧς τὸ «ὀρτσάρω») καὶ ὑπομιμνησκούσης τὰς κεραίας τῶν μετὰ λατινίου λέμβων, εἶχεν ἐν ἀρχῇ οὐχὶ τὸ τραπεζοειδὲς σχῆμα τῶν συγχρόνων ἐπιδρόμων, ἀλλὰ τριγωνικὸν τοιοῦτον. Τοῦ τοιούτου ὅμως ἱστίου κοπιάζοντος πολὺ κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς στήλης του ἱστοῦ πίεσίν του, ὅταν ἐτύγχανε τοῦτο προσηνέμως αὐτῆς, εἰς τοὺς νεωτέρους τύπους τοῦ ἐν ἐξελίξει βριγαντίνου, κατενεμήθη ὁ τριγωνικὸς ἐκεῖνος ἐπίδρομος εἰς δύο ἱστία, τὸ μὲν πρύμνηθεν τῆς στήλης τραπεζοειδὲς καὶ συγκρατούμενον ὑπὸ τοῦ πρυμναίου τμήματος τῆς κεραίας «ourse» καὶ τῆς στήλης, τὸ δὲ πρῷραθεν αὐτῆς τριγωνικόν, συγκρατούμενον ὑπὸ τοῦ πρωραίου τμήματος τῆς κεραίας καὶ ποδούμενον παρὰ τὴν ἱστοπέδην· οὕτω προέκυψεν εἰς τὰ τοιαῦτα βριγαντῖνα ἡ πρώτη ἐμφάνισις τοῦ τραπεζοειδοῦς *ἐπιδρόμου* (μπούμας) καὶ τῆς τριγωνικῆς *μεγάλης προτονίδος* (σταντζιέρας). Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τότε ἀκόμη ἡ κεραία (ourse) ἐκοπίαζε πολύ, ὅταν εὑρισκομένη προσηνέμως τῆς ἀγκοίνης της ἐπίεζε τὴν στήλην, ἀντικατεστάθη εἰς τὰ βριγαντῖνα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἡ μεγάλη ἐκείνη κεραία διὰ κέρατος ὡς τὰ σύγχρονα πρὸς ἐκπέτασιν τοῦ ἐπιδρόμου, τῆς μεγάλης προτονίδος ἀπὸ ἀναδρόμου παραθέοντος τὸν μέγαν πρότονον. Οὕτω προέκυψε τὸ τελειοποιημένον βριγαντῖνον, πρόδρομος τοῦ *βρικίου*, ὅπερ δὲν διέφερεν ἐκείνου, εἰμὴ κατὰ τὸ ὅτι εἶχεν ἐπὶ πλέον *μεγίστην*, *σιπάρους* καὶ *παρίστια*, τὸ *παρώνιον* (κατὰ *Παλάσκαν* «Λεξ. Γαλλ. Ἑλλ. ναυτ. δρων», λέξ. brigantin), ὅπερ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἀπέκτησε καὶ *ὑπόστρωμα* (κοιν. κοραδοῦρον), ἀλλὰ καὶ πρύμναν συνήθους σκάφους (κοιν. καραβόσκαρου). Πλεῖστα τοιαῦτα τελειοποιημένα βριγαντῖνα ὑπῆρχον εἰς τοὺς στόλους μας κατὰ τὸν Ἀγῶνα, ὀνομαζόμενα μάλιστα *βεργαντῖνα* ἢ *περγανῖνα*, ἐκ τοῦ ἰσπανικοῦ ὅρου bergantin. Τόσον δὲ ὀλίγον αἰσθητὴ ἦτο ἡ προμνησθεῖσα διαφορὰ τῶν ἀπὸ τῶν βρικίων, ὥστε πολλαὶ εἰκόνες πλοίων τοῦ Ἀγῶνος παριστῶσαι καθ' αὐτὸ βρίκια ὑπομνηματίζονται ὡς παριστῶσαι βριγαντῖνα. Εἰς τὰ ἡμερολόγια ὅμως τῶν πλοίων τοῦ Ἀγῶνος καταφαίνεται διαστολὴ μεταξὺ τῶν δύο τύπων, βρικίου καὶ βριγαντίνου. Οὕτω εἰς τὸ «Ἡμερολόγιον τοῦ πολεμικοῦ *βεργαντίνου* ἡ «Ἀθηνᾶ», ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1 πρωτοτύπου τοῦ ἀντιναυάρχου *Γεωργίου Σαχτούρη*, τῆς ὑπὲρ Κάσσου ἐκστρατείας τοῦ 1824» ἀναφέρονται («17 Ἰουνίου») μεταξὺ τῶν πλοίων τῶν πρώτων ἐκπλευσάντων ἐξ Ὕδρας διὰ τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην καὶ δύο *βρίκια* καὶ ὀκτὼ *βεργαντῖνα*, ὧν τελευταίων τὰ δύο εἶχον μετατραπῆ εἰς πυρπολικά. Τόσον ὅμως ὀλίγον ἦτο, φαίνεται, ἀναγκαία ἡ ὕπαρξις τῆς τοιαύτης διαστολῆς, ὥστε τὸ αὐτὸ πλοῖον «Ἀθηνᾶ» χαρακτηρίζεται ὡς *βρίκιον* ἐν τῷ «Ἡμερολογίῳ τοῦ πολεμικοῦ *βρικίου* ἡ «Ἀθηνᾶ» ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2 πρωτοτύπου τοῦ ἀντιναυάρχου *Γεωργίου Σαχτούρη*, ἐκστρατείας κλπ. τῇ 30 Μαρτίου 1825». Σ. Ε. Λ.

Βριγαντινός,—*ή*,—*όν*· ὁ τῶν Βριγαντίων || ὁ ἀνήκων, ὁ ἰδιάζων εἰς τὴν χώραν τῶν Βριγαντίων.

—**Βριγαντινὴ** *λίμνη* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λίμνη ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βριγαντίων, ἡ σύγχρονος λίμνη τῆς Κωνσταντίας (βλ. λ.).

—**Βριγαντινὸς** *δρυμός* (Breganzer Wald) *[Γεωγρ.]*. Ὀροπέδιον τῆς Αὐστρίας, εἰς τὰς τυρολικὰς Ἄλπεις, ἐν Φοραρλμπέργ. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ αὐτοῦ εἶναι τὸ *Χόεν Ἴφεν*, ὕψους 2232 μέτρων. Διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Βριγαντινοῦ Ἄχ, ὁ ὁποῖος ἐκβάλλει εἰς τὴν λίμνην τῆς Κωνσταντίας. —Μ.

Βριγάντιοι (οἱ) (Brigantii) *['Αρχ.]*. Ἀρχαῖος κελτικὸς λαὸς τῆς *Βινδελικίας* (σημ. *Βαυαρίας*) κατοικῶν περὶ τὴν «Κυανῆν Λίμνην» («Lacus Venetus»), τὴν σημερινὴν λίμνην τῆς *Κωνσταντίας*. —Β.

Βριγάντιον (Brigantium) ἢ *Βριγαντία* (Brigantia) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ πρωτεύουσα τῆς χώρας Βριγαντίων, πόλις κειμένη ἐπὶ τῆς ΝΑ. ἄκρας τῆς Βριγαντινῆς λίμνης. Εἶναι ἡ σύγχρονος Μπρέγκενς (βλ. λ.).

— **Βριγάντιον** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν καὶ πόλις τῶν *Ἀρτάβρων*, κατὰ τὴν ΒΔ ἐσχατιὰν τῆς *Καλαικίας* (*Δίων Κάσσιος* 37) τῆς ΒΔ Ἰσπανίας, ἡ σύγχρονος *Κορούνια* τῆς *Γκαλίθια* (Coruna, Gallicia). Ὁ *Aethicus*, Λατῖνος γεωγράφος τῆς Δ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ἀναφέρει (Cosmographia: «Hispania», ἐκδ. Erricus Stephanus 1677) τὴν ἐκεῖ ὕπαρξιν ὑψηλοτάτου φάρου (altissimum farum) μεγίστης χρησιμότητος διὰ τοὺς ἀπὸ Γαδείρων πρὸς Βρεττανίαν πλέοντας, ὀνομαζομένου δὲ «πύργου τοῦ Ἡρακλέους». Ὁ φάρος οὗτος ἦτο φοινικικός, καί, ὡς γενικῶς πιστεύεται, ὁ ἀρχαιότατος τῶν γνωστῶν φάρων. Οἱ Ρωμαῖοι δι' ἐπανειλημμένων ἐπισκευῶν ἐξεδήλωσαν τὴν διακαῆ μέριμνάν των ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας τῶν ὠκεανοπορούντων. Μίαν τοιαύτην μεγίστην ἐπισκευὴν ἀπηθανάτισεν ἐπαξίως λατινικὴ ἐπιγραφὴ παρὰ τὸν φάρον εὑρεθεῖσα καὶ καθ' ἣν (C. I. L. II 2559, 5639) «ὁ τοῦτον ἐπισκευάσας ἀρχιτέκτων *Λοῦπος*, θέλων νὰ συναγωνισθῇ τὰ θαυμάσια τῆς Μέμφιδος, ἀνύψωσεν ἐπὶ μᾶλλον τὸν πύργον, τὸν περιέβαλε διὰ κλίμακος καὶ ἀπὸ τοῦ ὕψους αὐτοῦ ἐξεπύρσευε τοῖς ὠκεανοπόροις». Ὁ οὕτωσὶ ἐπισκευασθεὶς φάρος σφζεται ἐν μέρει εἰσέτι, τοῦ *Ἀλλάρ* (Phares, τόμ. I σελ. 28) καὶ λεπτομερῶς περιγράψαντος τὰ κατ' αὐτὸν καὶ διασώσαντος, χάριν εἰς ἀρχαῖον ξυλογράφημα, τὴν μορφήν του. Τανῦν δὲ ἐγγύτατα αὐτοῦ ἐγείρεται ὁ νέος μέγιστος φάρος, ἐπώνυμος ἐκείνῳ (Faros, senales maritimus 1917 ἀρ. 82), Torre de Hercules ὀνομαζόμενος (πλάτ. 43° 23' Β, μῆκ. 8°24' Δ, χάρτ. ἀγγλ. 79: Rias el Ferrol κτλ.). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**Βριγάντιον** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τῆς πόλεως τῆς Γαλλίας Μπριανσὸν (βλ. λ.).

Βρίγγας, *Ἰωσήφ*. Εὐνοῦχος τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς καὶ πατρίκιος, ζήσας κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα. Μετὰ τὸν θάνατον *Κωνσταντίνου* τοῦ *Πορφυρογεννήτου*, ἐκμεταλλευόμενος τὰς ἀδυναμίας τοῦ νεαροῦ αὐτοκράτορος *Ρωμανοῦ* τοῦ *Β'* (960—963), κατώρθωσε νὰ γίνῃ πραιπόσιτος τῆς συγκλήτου καὶ παρακοιμώμενος καὶ νὰ συγκεντρώσῃ εἰς χεῖράς του ἀπεριόριστον ἐξουσίαν. Ὅταν ἀπέθανεν ὁ Ρωμανός, καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ *Θεοφανώ*, ἀναλαμβάνουσα τὴν ἀρχὴν ὡς κηδεμὼν τῶν δύο αὐτῆς τέκνων, ἐσκόπει νὰ καλέσῃ ὡς συνεπίκουρον τὸν *Νικηφόρον Φωκᾶν*, ὁ Βρίγγας ἐμηχανεύθη πάντα δόλον ὅπως θέσῃ ἐκποδὼν αὐτόν. Κατ' ἀρχὰς ἐσκέφθη τὴν τύφλωσιν τοῦ Φωκᾶ, διαδίδων καταλλήλως ὅτι οὗτος ὁσημέραι καθίστατο ἐπικίνδυνος διὰ τὴν πολιτείαν, ἕνεκεν τῆς δυνάμεώς του, ἣν κατὰ τὰς διαφόρους νικηφόρους αὐτοῦ ἐκστρατείας ἀπέκτησεν εἰς τὸν στρατόν, καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἀφοῦ προηγουμένως παρεσκεύασε πάντα τὰ τῆς τυφλώσεως του. Ὁ Φωκᾶς ὅμως, πληροφορηθεὶς ἐγκαίρως τὰ σχέδια τοῦ Βρίγγα, ἀπέφυγε τὴν ἐνέδραν, καταφυγὼν εἰς τὸ ἄσυλον τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἀργότερον, ὅτε ὁ Φωκᾶς ἐγένετο ὑπὸ τῆς συγκλήτου δομέστικος τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς ὁ Βρίγγας ἐπεχείρησε καὶ πάλιν τὴν ἐξολόθρευσίν του. Ἀποτυχὼν καὶ εἰς τοῦτο προσεπάθησεν ἐν τέλει νὰ ἐμποδίσῃ τὴν εἴσοδον τοῦ Φωκᾶ εἰς Κωνσταντινούπολιν, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἀναγόρευσίν του ὡς αὐτοκράτορος. Ὁ Φωκᾶς μετὰ τὴν ἐπικράτησίν του τὸν ἐξώρισε. Κ. Μ. Κ.

Βρίγες *(οἱ)* *['Αρχ.]*. Θρακικὸς λαός· βλ. Βρύγες.

Βριγίδα (Brigida). Ἁγία τῆς Ἰρλανδίας, ὅπου τιμᾶται ἡ μνήμη της τῇ 1η Φεβρουαρίου. Ἤκμασε τὸ β' ἥμισυ τοῦ Ε' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος καὶ κατήγετο ἐξ ἀριστοκρατικῆς σκωτικῆς οἰκογενείας. Ἀποσυρθεῖσα τοῦ κόσμου ἵδρυσε τὴν περίφημον μονὴν Kill Dara ἐν Ἰρλανδίᾳ. ὅπου ἐτιμήθη ὡς Παναγία (*Maria Hibernorum*). Ἡ τιμή της διεδόθη καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Σκωτίᾳ καὶ εἰς ἄλλας χώρας. —Ω.

Βριγίζης *(φρούριον)*. Ὀχυρώτατον φρούριον τῆς Μακεδονίας, κείμενον παρὰ τὴν λίμνην Βόλβην, ἐπισκευασθὲν ὅπως ἀναφέρει ὁ *Προκόπιος* (Περὶ Κτισμ. IV) ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Α. Θ. ΣΑΜ.

Βριγική *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀν. Θράκης τὸ τουρκικὸν χωρίον *Μπακίρτζα* τῆς ὑποδιοικήσεως Τυρολόης, ἀριθμοῦν 517 κατοίκους. Α. Θ ΣΑΜ.

Βριγίττα (Brigitta) *['Αστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ (10—10—1899) ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 450. Σ.Π.

Βρίγος *[Μυθολ.]*. Ἐπώνυμος ἥρως τῆς τρωϊκῆς *Βριγίας* (Φρυγίας), καταλαβὼν τὴν Μακεδονίαν (*Στ. Βυζ.*). ΙΑΚ. Χ. Δ

Βριέννη (ἡ) (Brienne-le-Château) *[Γεωγρ.]*· βλ. Μπριὲν-*λὲ-Σατώ*.

Βρυέννιοι. Ὄνομα γαλλικοῦ οἴκου τῆς ἐν Ἀπουλίᾳ κομιτείας τοῦ Ἀλητίου (Lecce). Οὗτος, ἱδρυθεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνος, κατέστη σὺν τῷ χρόνῳ εἷς τῶν ἐπιφανεστάτων οἴκων τῶν ἐν Γαλλίᾳ εὐπατριδῶν, συνδέσας τὸ ὄνομά του στενῶς μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Κυριώτερα μέλη τοῦ οἴκου τούτου εἶναι οἱ ἑξῆς:

Βριέννιος, Ἰωάννης. Βασιλεὺς τῶν Ἱεροσολύμων καὶ αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως γεννηθεὶς τῷ 1148. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως *Ροβέρτου*, ὁ κληρονόμος τοῦ ὁποίου Βαλδουῖνος Β' (1228—1261) ἦτο ἀνήλικος, οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει, καθ' ὑπόδειξιν τοῦ δυτικοῦ κλήρου, ἐστράφησαν πρὸς τὸν Ἰωάννην Βριέννιον, ὅστις τότε ἦτο διοικητὴς τοῦ παπικοῦ στρατοῦ, ἔχων μεγάλην στρατηγικὴν φήμην. Κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1229 οἱ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρέσβεις συνωμολόγησαν ἐν Περουγίᾳ μετὰ τοῦ Βριεννίου ἐνώπιον τοῦ Γρηγορίου Θ' ὁριστικὴν σύμβασιν, δι' ἧς ὁ Βριέννιος διωρίζετο ἰσόβιος ἐπίτροπος-αὐτοκράτωρ Κωνσταντινουπόλεως. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν εἰς ἡλικίαν 80 ἐτῶν, ἐν μέσῳ πολλῶν ἀνωμαλιῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν. Κατ' Αὔγουστον τοῦ 1231, συναθροίσας ἐν Γαλλίᾳ στρατὸν ἐκ πεντακοσίων ἱππέων καὶ πέντε χιλιάδων πολεμιστῶν, ἔπλευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Εὐθὺς ὅμως μετὰ τὴν ἄφιξίν του διέψευσε τὰς ἐπ'

Digitized by Google

αὐτοῦ στηριχθείσας ἐλπίδας διὰ νέας πολεμικὰς ἐνεργείας. Τῷ 1233 ἀποβὰς παρὰ τὴν Λάμψακον μετ' ἰσχυρῶν πολεμικῶν δυνάμεων συνήντησε τὴν πανοῦργον τακτικὴν τοῦ παρὰ τὴν Σιγρήνην ὠχυρουμένου *Βατάτζου*, ἥτις τὸν ἔφερεν εἰς τελείαν ἀπραξίαν. Ἐπὶ ὁλόκληρον τετράμηνον κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ μόνον τὸ παρὰ τὴν Κύζικον καὶ τὰς Πηγὰς φρούριον *Κεραμίδαν*. Ἠναγκάσθη ὅθεν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐνῷ συνάμα ὁ Βατάτζης ἡτοιμάζετο νὰ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτῆς. Ὁ Βριέννιος, ἔχων μόνον 160 ἱππότας καὶ τοὺς ἀκολούθους αὐτῶν, ἀπεφάσισε ν' ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τοῦ Βατάτζη καὶ τῶν συμμάχων του· ἀφοῦ ἀφώπλισε κατ' ἀρχὰς ἐν πάσῃ σπουδῇ τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἕλληνας, ἐξώπλισε τὸ λατινικὸν στοιχεῖον· ἐπιτεθεὶς δὲ κατ' ἀρχὰς κατὰ τῶν Βουλγάρων συμμάχων τοῦ Βατάτζη τοὺς κατενίκησεν, ἐν ᾧ χρόνῳ κατὰ θάλασσαν οἱ Πισᾶται καὶ οἱ Γενουήνσιοι ὑπεστήριζον τὴν ἄμυναν, ὁ δὲ βενετικὸς στόλος ἐκυρίευεν εἴκοσι πέντε ἐχθρικὰ πλοῖα, καὶ ὁ *Γοδοφρεῖδος Β'* διέπλεε τὸν Κεράτιον κόλπον μαχόμενος πρὸς τὸν ἐχθρικὸν στόλον νικηφόρως μὲ ἓξ πλοῖα, ἅτινα ἔφερον 100 ἱππότας καὶ 800 τοξότας. Οὕτως ἀπηλλάγη ὁ Βριέννιος ἐπί τινα χρόνον τοῦ κινδύνου τῆς διαλύσεως τοῦ κράτους του. Ἀπέθανε τὴν 22 Μαρτίου 1237.

Βριέννιος Βάλθερος Α' (Γωλτιέρος). Πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννου Βριεννίου. Τῷ 1201 ἔλαβεν ὡς σύζυγον τὴν Ἀλβιρίαν, θυγατέρα τοῦ τελευταίου Νορμανδοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας Ταγκρέδου· ἐκ τοῦ γάμου τούτου ἔλαβε παρὰ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου Γ' τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Τάραντος καὶ ἐγένετο κύριος τῆς ἐν Ἀπουλίᾳ κομιτείας τοῦ Ἀλητίου (Lecce). Τῷ 1205 ἀγωνιζόμενος πρὸς τοὺς Γερμανοὺς τιμαριούχους τῆς νοτίου Ἰταλίας ἐφονεύθη.

Βριέννιος Βάλθερος Β'. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, κόμις τοῦ Ἀλητίου. Διέπρεψεν ἐν Ἀνατολῇ διὰ τῶν ἀνδραγαθιῶν του, διὰ δὲ τοῦ γάμου του τὸν ὁποῖον συνῆψε μετὰ τῆς Μαρίας τῆς Λουσινιανῆς ἐγένετο κύριος πλουσίων κτημάτων ἐν Κύπρῳ. Ἀπέθανεν ἐν μέσῳ πολλῶν βασάνων τῷ 1251 ὡς αἰχμάλωτος τῶν Τούρκων (βλ. *Anselme*, Histoire généalogique et chronologique de la maison royale de France. Παρίσιοι 1730, τόμ. Α', σ. 129).

Βριέννιος Οὔγων. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, κόμις τοῦ Ἀλητίου καὶ διοικητὴς τῆς Κερκύρας (1284—1286). Ὡς σύμμαχος Καρόλου τοῦ Ἀνδηγαυοῦ ἔλαβε μέρος μετὰ τῆς στρατιᾶς του εἰς διαφόρους μάχας κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ οἴκου τῶν Σταουλιδῶν, διακριθεὶς ἐπ' ἀνδρείᾳ καὶ στρατηγικῇ ἱκανότητι παρὰ τὸ Βενεουέντον καὶ Ταλλιακότσον. Τῷ 1276 ἢ 1277 ἦλθε μετὰ λαμπρᾶς ἀκολουθίας ἐξ Ἀλητίου εἰς τὴν ἐν Ἀνδραβίδᾳ αὐλὴν τοῦ φιλικῶς πρὸς αὐτὸν διακειμένου ἡγεμόνος Βιλλαρδουΐνου· τότε ὑφίστατο ἔρις περὶ τῆς βαρωνείας Σκορτιῶν ἢ Καρυταίνης, ἐπειδὴ ὁ Γοδοφρέδος de Bruyères ἀπέθανεν ἄτεκνος· ὁ Βιλλαρδουΐνος ἐδήμευσε τὸ ἥμισυ τῆς βαρωνείας, τὸ δ' ἕτερον ἥμισυ ἀφῆκεν εἰς τὴν χήραν τοῦ Γοδοφρέδου *Ἰσαβέλλαν Δελαρός*, θυγατέρα τοῦ δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν Γουΐδωνος Α'. Ὁ Βριέννιος Οὔγων ἔλαβεν ὡς σύζυγον τὴν Ἰσαβέλλαν Δελαρός, γενόμενος δὲ κύριος τοῦ ἡμίσεος τῆς βαρωνείας τῆς Καρυταίνης, ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Ἀλήτιον μετὰ τῆς συζύγου του. Χηρεύσας μετά τινα ἔτη ἐνυμφεύθη (1291) τὴν ἡγεμονίδα τῶν Ἀθηνῶν *Ἑλένην* τὴν *Ἀγγελῖναν*, ἥτις τότε ἐκυβέρνα ὡς κηδεμὼν τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ της Γουΐδωνος τὸ δουκᾶτον τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Οὔγων ἔγινε κηδεμὼν τοῦ προγονοῦ του Γουΐδωνος Δελαρὸς καὶ ὡς τοιοῦτος κυβερνήτης τοῦ δουκάτου Ἀθηνῶν. Ἅμα τῇ ἀναλήψει τῶν διοικητικῶν του καθηκόντων ὁ Βριέννιος εὑρέθη ἀντιμέτωπος πρὸς τὰς κυριαρχικὰς ἀπαιτήσεις τοῦ τότε διοικοῦντος τὴν Ἀχαΐαν Φλωρεντίου d' Avesnes, ἀξιοῦντος παρ' αὐτοῦ νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ ὡς ἐπικυρίαρχον. Προεκλήθη ὡς ἐκ τούτου διαμάχη, ἕως οὗ ὁ υἱὸς τῆς Ἑλένης Γουΐδων ἐνηλικιωθεὶς ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν ὡς δοὺξ τῶν Ἀθηνῶν (1294). Τῷ 1296, ὁ Οὔγων Βριέννιος, ἐπιστρέψας εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κομιτείαν τοῦ Ἀλητίου, ὅπως ὑπηρετήσῃ ὑπὸ τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως ἐφ' τῷ πρὸς τοὺς Ἀραγωνίους πολέμῳ, ἐφονεύθη ἔν τινι μάχῃ.

Βριέννιος Βάλθερος Γ' (Α' Ἀθηνῶν). Υἱὸς τοῦ Οὔγωνος Βριεννίου ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ συζύγου Ἰσαβέλλας. Διεδέχθη εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν δοῦκα τῶν Ἀθηνῶν Γουΐδωνα Β', θανόντα τῷ 1308. Ὁ *Βριέννιος* προσωρμίσθη ἀρχομένου τοῦ θέρους τοῦ 1309, μετὰ δύο γαλερῶν, εἰς τὴν Γλαρέντζαν καὶ διὰ τῆς Ἤλιδος ἔφθασεν εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ δουκᾶτον ἀκωλύτως. Ἀναλαβὼν τὴν ἀρχὴν ἐθεώρησε καλὸν νὰ διεκδικήσῃ τὰ ἐπὶ μερῶν τινων τῆς Φθιώτιδος καὶ τῆς Θεσσαλίας δικαιώματα αὐτοῦ, τὰ ἀπορρέοντα ἐκ τῆς μετὰ τοῦ ἀτέκνου σεβαστοκράτορος τῶν Νέων Πατρῶν κηδεστίας τοῦ συγγενοῦς οἴκου τῶν Δελαρός. Ἐπειδὴ δὲ τὰ δικαιώματά του ταῦτα ἠμφεσβητοῦντο ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου καὶ τῆς δεσποίνης τῆς Ἠπείρου Ἄννης, συνεμάχησε μετὰ τῶν Καταλανῶν, οἵτινες κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐληλάτουν τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὰς πρὸς νότον αὐτῆς χώρας. Ἀρχομένου τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1310, συνηντήθη μὲ τοὺς Καταλανοὺς περὶ τὸ Ζητούνιον (Λαμίαν), μεθ' ὧν ἀνέλαβε τὸν κατὰ τῶν αὐτοκρατορικῶν καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν στρατευμάτων πόλεμον, ὅστις διαρκέσας ἐπὶ ἓξ ὅλους μῆνας ἀπέβη ὑπὲρ αὐτοῦ. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου ἡ ἐπακολουθήσασα πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τοὺς συμμάχους αὐτοῦ εἰρήνη ἐξησφάλιζεν εἰς τὸν Βάλθερον τὴν κτῆσιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ κατακτηθέντων τριάκοντα χωρίων τῆς Φθιώτιδος.

Ὁ Βριέννιος, μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν του, ἐπεδίωξε τὴν ἀπαλλαγήν του ἀπὸ τοὺς Καταλανούς, οἵτινες εἶχον συντελέσει εἰς τὴν νίκην αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτο συνεκέντρωσεν ἐν Λαμίᾳ τὴν 10 Μαρτίου 1311 ἀπὸ πάσας τὰς φραγκικὰς χώ-

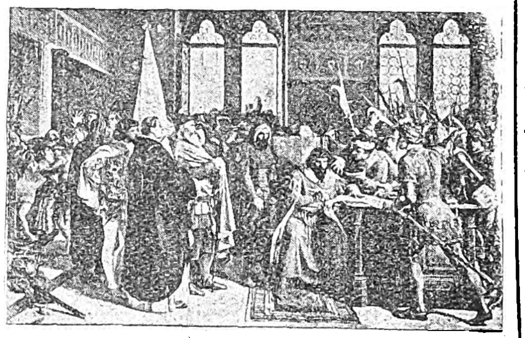

Ἡ ἔξωσις τοῦ δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν.
[Ἐλαιογραφία Στεφάνου Οὔσση ἐν τῇ πινακοθήκῃ τῆς Φλωρεντίας.]

ρας στρατὸν ἀποτελούμενον, κατ' ἄλλους μὲν (*Νικηφόρος Γρηγορᾶς*, τόμ. Α' σ. 252 κ. ἑξ.) ἀπὸ 6.400 ἱππεῖς καὶ ἄνω τῶν 8.000 πεζῶν, κατὰ τὸν Καταλανὸν δὲ ἱστορικὸν Μουντάνερ ἀπὸ ἑπτακοσίους Φράγκους ἱππότας καὶ 24 χιλ. πεζῶν τοῦ ἰδίου αὐτοῦ δουκάτου. Ἐκ Λαμίας ἐβάδισε πρὸς τὸν ἀρχαῖον Ὀρχομενὸν καὶ ἐστρατοπέδευσε παρὰ τὴν Κωπαΐδα, ἔνθα καὶ συνῆψε τὴν 15 Μαρτίου 1311 πρὸς τοὺς Καταλανοὺς μάχην καταστρεπτικὴν δι' αὐτόν. Ἐλάχιστοι ὑπῆρξαν οἱ σωθέντες· μεταξὺ δὲ τῶν πεσόντων ἦσαν ὁ Βριέννιος Βάλθερος, ὁ μαρκίων Βοδονίτζης Παλλαβιτσίνης, ὁ Γεώργιος Γκίζης ὁ δεσπότης τῶν Σαλώνων καὶ πλεῖστοι ἄλλοι Γάλλοι ἱππόται. Ἡ μάχη αὕτη, τὴν ὁποίαν ζωηρῶς περιγράφουσιν ὁ Νικηφόρος Γρηγορᾶς (τόμ. Α' σ. 251), ὁ Muntaner (κεφ. CCXL), ὁ Θεόδουλος (*Boissonade* Anecdota greca, τόμ. Β' σ.200 ἑ.) τὸ «Χρονικὸν τοῦ Μορέως» (στίχ. 7272 κ. ἑξ.) καὶ ὁ Λαόνικος Χαλκοκονδύλης (σ. 19), ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν κατάλυσιν τοῦ γαλλικοῦ δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν.

Βριέννιος Βάλθερος Δ' (Β' Ἀθηνῶν). Υἱὸς τοῦ Οὔγωνος Βριεννίου, κόμης τοῦ Ἀλητίου, κύριος ὀχυρῶν πόλεων Ἄργους καὶ Ναυπλίου, ἐπὶ ψιλῷ δὲ ὀνόματι δοὺξ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐνηλικιωθεὶς ὁ Βάλθερος ἠθέλησε νὰ στηρίξῃ τὰς ἐπὶ τοῦ ἀπολεσθέντος δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν ἀξιώσεις του διὰ γάμου μετὰ ἰσχυρᾶς συζύγου. Τῷ 1325 συνεζεύχθη τὴν *Μαργαρίταν*, θυγατέρα τοῦ ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι αὐτοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως Φιλίππου, ἡγεμόνος δὲ τοῦ Τάραντος. Ἤλπιζεν οὕτω, διὰ τῆς βοηθείας τῶν κρατούντων ἐν Γαλλίᾳ καὶ Νεαπόλει, νὰ κατορθώσῃ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας, ὧν ἀπεκάλει ἑαυτὸν νόμιμον ἄρχοντα.

Μετὰ πολλὰς προσπαθείας κατώρθωσε νὰ προσεταιρισθῇ πλείστους τῶν ἐν Ἰταλίᾳ κρατούντων, ἐν οἷς καὶ τὸν πάπαν Ἰωάννην ΚΒ', ὅστις τὴν 14 Ἰουνίου 1330 προσεκάλει τοὺς πιστοὺς νὰ τὸν ὑποστηρίξωσιν ἐπὶ ἓν ἔτος, ὑποσχόμενος εἰς αὐτοὺς ὡς ἀντάλλαγμα πλήρη ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Τὸν Αὔγουστον 1331 ὁ Βάλθερος ἀπέπλευσεν ἐκ Βρινδησίου μὲ ἰσχυρὰν στρατιάν, εἰς ἣν ἐτάχθησαν καὶ ὀκτακόσιοι περίπου Γάλλοι ἱππόται. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ κατευθυνθῇ πάραυτα πρὸς τὰς παραλίας τῆς Ἀττικῆς, ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ἤπειρον, ἐπειδὴ ὁ πενθερός του Φίλιππος καὶ ἡ σύζυγός του Αἰκατερίνη τὸν ὑπεχρέωσαν νὰ συνδέσῃ τὴν ἐν Ἀθήναις παλινόρθωσίν του μὲ τὸ σχέδιον τῆς ὑπὲρ αὐτῶν ἀνακτήσεως τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους. Ἐν Ἠπείρῳ ἐκυρίευσε τὴν Ἄρταν, ἀναγκάσας τὸν τότε δεσπότην τῆς χώρας κόμιτα Κεφαλληνίας Ἰωάννην νὰ ταχθῇ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως· πᾶσαι ὅμως αἱ ἀπόπειραί του πρὸς κατάληψιν τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Ἀττικῆς ἀπέτυχον, διότι εὗρεν ἀντιμετώπους ἐκτὸς τῶν Καταλανῶν τοὺς Βενετοὺς καὶ τοὺς ἰθαγενεῖς Ἕλληνας. Ἠναγκάσθη ὅθεν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ Ἀλήτιον (1332). Ἐφονεύθη τῷ 1356 (19 Σεπτεμβρίου) ὡς κοντόσταυλος τῆς Γαλλίας ἐν τῇ παρὰ τὴν Πικταβίαν μάχῃ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γρηγοροβίου*, «Ἱστορία τῆς πόλεως Ἀθηνῶν» μετ. Σ. Λάμπρου τ. Α' καὶ Β'. — *Οὐίλλιαμ Μίλλερ*, «Φραγκοκρατία ἐν Ἑλλάδι» τ. Α' μετ. Σ. Λάμπρου. — *Carl Hopf*, Walther VI von Brienne, Herzog von Athen und Graf von Lecce ἐν τῷ τοῦ Raumer Historisches. Taschenbuch 1854. — *Ferdinand de Sassenay*, Les Brienne de Lecce et d' Athènes, Παρίσιοι 1869.

Κ. Μ. ΚΑΡΑΜΑΝΟΣ

βρίζα (ἡ). Δημητριακὸν τῆς οἰκογενείας τῶν ἀγρωστιδῶν (σιτηρῶν), ἄλλως καλουμένη *σίκαλις* (κοιν. *σίκαλη*)· || ὁ καρπὸς (σπόρος) τοῦ φυτοῦ.

— *[Βοτ.]* Ἡ *βρίζα* (secale cereale) εἶναι φυτὸν ποῶδες, οὐδαμοῦ ἀπαντῶν αὐτοφυές. Καλλιεργουμένη ἀναμεὶξ μετὰ τοῦ σίτου ἀποτελεῖ τὸν *σμιγόν*. Καὶ ὁ μὲν σπόρος τῆς βρίζης χρησιμοποιεῖται πρὸς τροφὴν ἀλευροποιούμενος (βλ. κατ. *[Χημ. Τροφ.]*) καὶ εἰς τὴν πνευματοποιίαν, τὸ δὲ ἄχυρον ὡς τροφὴ καὶ στρωμνὴ κτηνῶν. Ὁ *στάχυς* ἔχει σχηματισμὸν ἀνάλογον πρὸς τὸν σῖτον, τὰ σταχύδιά του δὲ συνίστανται ἐκ δύο ἢ τριῶν ἀνθέων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ δύο γονιμοποιοῦνται καὶ σχηματίζουσι δύο κόκκους. Ἡ γονιμοποίησις γίνεται τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἀνέμου, ἡ διασταύρωσις δὲ εἶναι ὁ κανών. Ἐὰν ἡ γῦρις ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸ στῖγμα τοῦ αὐτοῦ ἄνθους, γονιμοποίησις δὲν γίνεται εἰμὴ σπανιώτατα. Παρήγαγον *ὑβρίδιον* μεταξὺ σίτου (Tr. sativum) καὶ βρίζης.

Καλλιέργεια. Ἡ βρίζα ἀντέχει περισσότερον τοῦ σίτου εἰς τὸ ψῦχος, διὰ τοῦτο παράγεται εἰς τὰ ὀρεινὰ καὶ τὰ βόρεια μέρη. Ἐπειδὴ ὡριμάζει ἐνωρίτερον τοῦ σίτου, ἀντέχει περισσότερον εἰς τὰ ξηρὰ μέρη. Πολλάκις σπείρουν τὴν βρίζαν ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου εἰς ποτιστικὸν ἀγρόν, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἀποκτήσωσι πρώϊμον χλωρὰν νομὴν· τότε

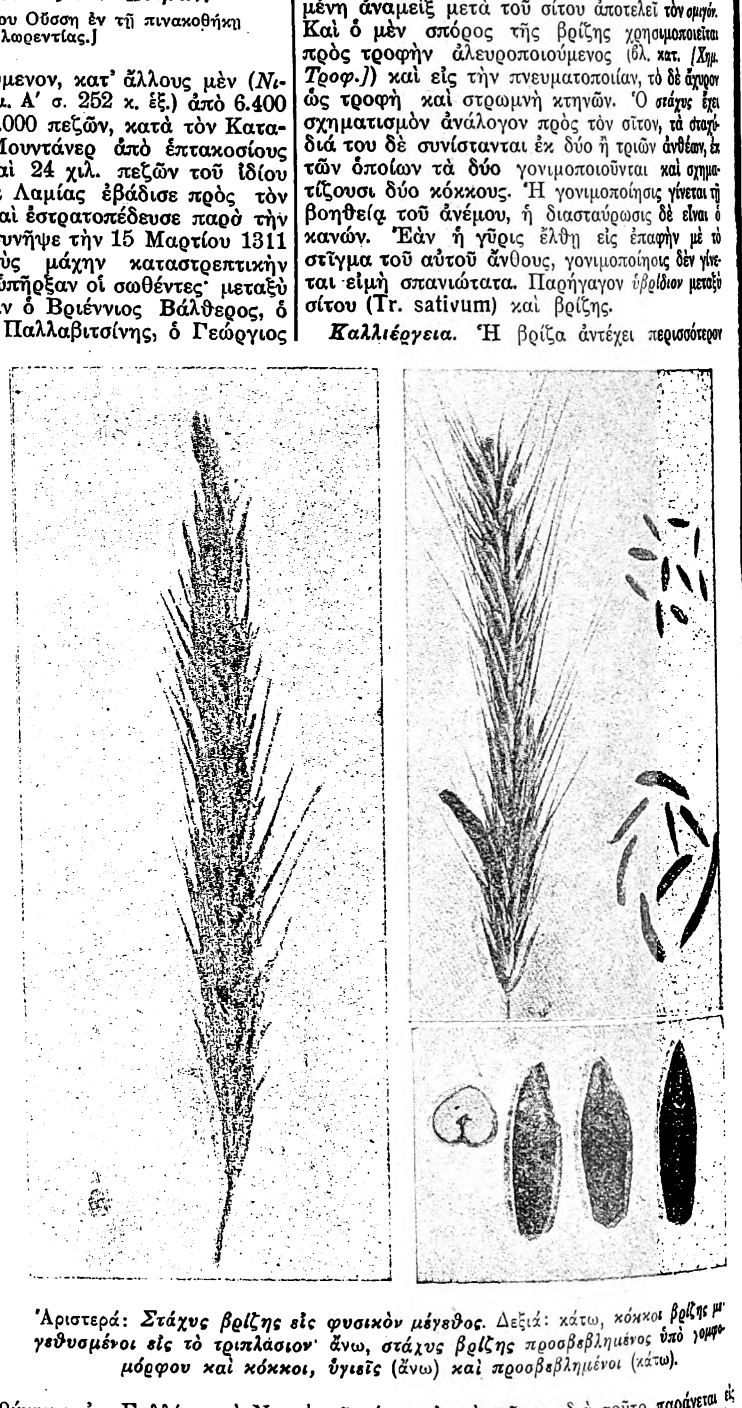

Ἀριστερά: *Στάχυς βρίζης εἰς φυσικὸν μέγεθος.* Δεξιά: κάτω, *κόκκοι βρίζης μεγεθυσμένοι εἰς τὸ τριπλάσιον*· ἄνω, *στάχυς βρίζης προσβεβλημένος ὑπὸ γομφομόρφου καὶ κόκκοι, ὑγιεῖς* (ἄνω) *καὶ προσβεβλημένοι* (κάτω).

Digitized by Google

δυνατὸν νὰ ἀνθίσῃ πρὸ τοῦ χειμῶνος, τὸ δὲ ψῦχος νὰ νεκρώσῃ τοὺς στάχυς, οὐχὶ ὅμως τὸ ὑπόλοιπον φυτόν. Τὸ ἐνδεδειγμένον ἔδαφος διὰ τὴν βρίζαν εἶναι τὸ ἀμμῶδες. Ἀντέχει καὶ εἰς τὰς πτωχὰς γαίας. Ἡ ἐν τῇ *ἀμειψισπορᾷ* θέσις της εἶναι ἀνάλογος μὲ τὴν τοῦ σίτου, ἀλλ' ἐν ἀνάγκῃ ἔρχεται καὶ μετ' αὐτόν. Ἐπειδὴ προτιμῶνται δι' αὐτὴν τὰ ἀμμώδη ἐδάφη ὡς καὶ διὰ τὴν πατάταν, διὰ τοῦτο ὁ συνδυασμὸς τῶν δύο τούτων φυτῶν εἶναι συνήθης. Ἡ κριθὴ εἶναι κακὸς πρόδρομός της. Καλὴ ἀμειψισπορὰ εἶναι πατάτα-βρίζα-λούπινα, εἰς ὀλιγώτερον ἀμμώδη ἀραβόσιτος-βρίζα-κριθή. Σπείρεται καὶ εἰς νεοεκχερσωθέντας ἀγροὺς ἢ δασικὰ ἐδάφη.

Ἡ προετοιμασία τοῦ ἐδάφους εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν τοῦ σίτου, δύναται ὅμως νὰ εἶναι καὶ στοιχειωδεστέρα, καθότι ἡ βρίζα ἐλάχιστα ὑποφέρει ἐκ τῶν ζιζανίων, προσέτι δὲ ἐπειδὴ σπείρεται εἰς ἀμμώδη ἐδάφη δὲν ἔχει ἀνάγκην βαθειῶν ἀρόσεων. Ἡ σπορὰ γίνεται πρὸ τῆς τοῦ σίτου, τὸ δὲ ποσὸν τοῦ σπόρου εἶναι περὶ τὰς 10 ὀκάδας κατὰ στρέμμα, ἤτοι ὅπως καὶ διὰ τὸν σῖτον, διότι εἶναι μὲν λεπτότερος ἀλλ' ἀδελφώνει ὀλιγώτερον αὐτοῦ. Καλύτερος εἶναι ὁ σπόρος τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Τὸ βάθος εἰς τὸ ὁποῖον παραχώνεται ὁ σπόρος εἶναι ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸ τοῦ σίτου καὶ σπείρεται εἰς ξηροτέραν γῆν. Ἐντὸς 10—12 ἡμερῶν φυτρώνει, τὸ δὲ φύτρον του εἶναι ἐρυθρωπόν. Τὰ ἔντομα τὰ προσβάλλοντα τὴν βρίζαν εἴτε ἐν τῷ ἀγρῷ εἴτε ἐν τῇ ἀποθήκῃ εἶναι τὰ αὐτὰ μὲ τὰ τοῦ σίτου. Ἐκ τῶν ἀσθενειῶν τὴν προσβάλλουν ὁ ἄνθραξ καὶ ἡ σκωρίασις· ἐναντίον τούτων ἀμυνόμεθα διὰ τῶν αὐτῶν μέσων, διὰ τῶν ὁποίων ἀμυνόμεθα καὶ κατὰ τῶν ἀναλόγων ἀσθενειῶν τοῦ σίτου. Εἰς τὰ βόρεια κλίματα μεγάλας καταστροφὰς ἐπιφέρει ὁ μύκης *γομφόμορφος ὁ πορφυροῦς* (Claviceps purpurea), ὅστις ἐν Ἑλλάδι εἶναι σπάνιος. Ἡ θεραπεία σύγκειται εἰς τὸ κοσκίνισμα τοῦ σπόρου πρὸς ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν μυκηλίων. Βρίζα προσβεβλημένη ὑπὸ τῆς ἀσθενείας ταύτης εἶναι τροφὴ ἐπιβλαβὴς εἴς τε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ζῷα, ἐπιφέρουσα καὶ ἐκτρώσεις εἰς τὰ θήλεα. Ἡ βρίζα ὡριμάζει πρὸ τοῦ σίτου, πρέπει δὲ νὰ θερίζεται ἀκριβῶς κατὰ τὴν ὡρίμανσίν της, διότι ἐὰν θερισθῇ πρωΐμως δὲν συμπληρώνει τὴν ὡρίμανσίν της εἰς τὰ δέματα, ὅπως ὁ σῖτος, ἀφ' ἑτέρου δὲν πρέπει νὰ θερίζεται ἀργά, διότι τινάσσεται εὐκολώτατα. Ἡ στιγμὴ ἡ κατάλληλος διὰ τὸν θερισμὸν τῆς βρίζης εἶναι ὅταν ὁ κόκκος πιεζόμενος μεταξὺ τῶν δακτύλων δὲν ἀφίνῃ νὰ ἐξέρχεται ὑγρὰ οὐσία (γάλα), ἀλλὰ εἶναι ἁπλῶς μαλακός, ὅπως ἡ ψύχα τοῦ ἄρτου. Ἡ ἔκτασις ἡ καλλιεργουμένη εἰς ὅλην τὴν γῆν εἶναι 450 ἑκατομμυρίων στρεμμάτων μὲ ὁλικὴν παραγωγὴν 40 ἑκατομμυρίων τόννων, ἤτοι μὲ μέσην ἀπόδοσιν 89 περίπου χιλιογράμμων κατὰ στρέμμα. Ἐν Ἑλλάδι καλλιεργοῦνται 450 περίπου χιλιάδες στρεμμάτων μὲ ὁλικὴν παραγωγὴν 36 χιλιάδων τόννων, ἤτοι μὲ ἀπόδοσιν 80 περίπου χιλιογράμμων κατὰ στρέμμα.

Σ. Λ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

—*[Χημ. Τροφ.]* Ὁ σπόρος τῆς *βρίζης* ἔχει μῆκος μὲν 8—10 χλστμ., πλάτος δὲ περίπου 3. Χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν ἄρτου ἀλευροποιούμενος (βλ. λ. **βριζάλευρον**). Προσβάλλεται ὑπὸ διαφόρων μυκήτων ὑφιστάμενος διαφόρους ἀλλοιώσεις. Ἡ μέση αὐτοῦ χημικὴ σύστασις εἶναι: ὕδωρ 13,37 %, ἀζωτοῦχοι ὗλαι 12,90 %, λίπος 1,68 %, ἐλεύθ. ἀζώτου ἐκχ. ὗλαι 68,11 %, τέφρα 1,93 %.

Σ. Γ.

—*[Λιπάσματ.]* Αἱ ἀπαιτήσεις τῆς *βρίζης*, ὡς πρὸς τὰ κυριώτερα συστατικὰ τῆς φυτικῆς τροφῆς, δι' ἀπόδοσιν 250 χιλιογρ. κατὰ στρέμμα εἶναι αἱ ἑξῆς: ἄζωτον 11 χιλιόγραμμα, φωσφορ. ὀξὺ 4 χλγρ., κάλιον 13,1 χλγρ., ἄσβεστος 6,4 χλγρ. Κατὰ τὴν πρὸ τῆς βλαστήσεως περίοδον, ἡ ἀπορρόφησις τῶν ἀνωτέρω συστατικῶν βαίνει ἐντατικωτέρα ἢ ὁ σχηματισμὸς τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ κατὰ τὸν ἀπὸ τῆς βλαστήσεως μέχρι τοῦ πέρατος τῆς σταχυώσεως περίοδον, καθ' ἣν ἡ ἔντασις τῆς ἀπορροφήσεως ἐξακολουθεῖ αὐξάνουσα. Ἡ βρίζα ἔχει ἀνάγκην λιπάνσεως κατὰ τὰς δύο πρώτας περιόδους τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς. Ἐὰν τὸ ἔδαφος ἐφ' οὗ σπείρεται εἶναι τῆς συνήθους ἐπαρκοῦς περιεκτικότητος, τότε προσφέρονται, ἐνωρὶς ἀπὸ τῆς σπορᾶς, 20—30 χιλιόγρ. ὑπερφωσφορικοῦ λιπάσματος (15—16 %) καὶ μετὰ τὴν βλάστησιν 20 χιλιόγρ. ἀζωτούχου λιπάσματος (21 % N). Ἐὰν τὸ ἔδαφος ἔχῃ προηγουμένως λιπανθῇ διὰ κόπρου, προσφέρεται μόνον φωσφορικὸν λίπασμα. Εἰς τὰ πλούσια εἰς ἄζωτον ἐδάφη ἡ δόσις τοῦ ἀζωτούχου λιπάσματος ἐλαττοῦται (10—15 χιλιόγρ.). Εἰς τὰ πτωχὰ εἰς φωσφορικὸν ὀξὺ ἐδάφη διπλασιάζεται ἡ δόσις τοῦ ὑπερφωσφορικοῦ λιπάσματος.

Γ. Κ. Κ.

—**βρίζα** (Briza) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ὧν κοινότερα, αἱ: *βρίζα ἡ μείζων* (Briza maxima) καὶ *βρίζα ἡ μεσαία* (Briza media), ἥτις φύεται εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ εἰς τοὺς κήπους καὶ καλλιεργεῖται καὶ ὡς κοσμητικὸν φυτὸν διὰ τὰ ὡραῖα μικρὰ ἄνθη της. Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς κτηνοτροφικὸν προϊὸν διδόμενον ἰδίως εἰς τὰ πρόβατα.

Δ. Ν. Π.

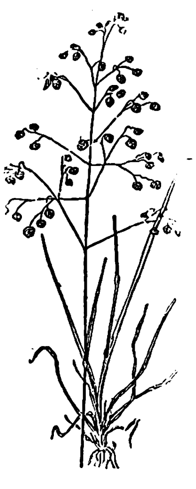

Βρίζα ἡ μείζων.

—**βρίζα ἡ ἐρυσιβώδης** ἢ *ἐρυσιβώδης ὄλυρα* (Secale cornutum seu ergotum cornutum) *[Φαρμακογν.]*. Προέρχεται ἐκ τοῦ μύκητος *κορυνοκέφαλος ὁ πορφυροῦς* (Claviceps purpurea Tulasne), ὅστις παρασιτεῖ εἰς χώρας τινὰς ἐπὶ τῆς βρίζης, σίτου καὶ κριθῆς, ὅπου καὶ ἀναπτύσσει *μυκήλια*, ἐξ ὧν ὅμως μόνον τὰ τῆς βρίζης εἶναι φαρμακευτικά. Τὰ μυκήλια ταῦτα συλλέγονται κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ ὅταν ὁ καιρὸς εἶναι ξηρός, προέρχονται δὲ κυρίως ἐκ Ρωσίας καὶ Γερμανίας. Μετὰ τὴν ἀποξήρανσίν των ὑπεράνω κεκαυμένης ἀσβέστου φυλάσσονται μακρὰν τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ὑγρασίας. Ὡς δρόγη φέρονται ὑπὸ τὴν μορφὴν ἐπιμήκων σωμάτων ἀτρακτοειδῶν ἢ δρεπανοειδῶν, πλάτους 2—4 χστμ. Ἡ δρόγη περιέχει ἔλαιον εἰς ἀναλογίαν 35 %, ἀποτελεῖ δὲ αὐτὸ ἐλαιῶδες ὑγρόν, μὴ ξηραινόμενον, ὠχροκίτρινον, ἰδιαζούσης ὀσμῆς καὶ γεύσεως ἐλαφρῶς ἐρεθιστικῆς. Ἡ δρόγη νοθεύεται συνήθως διὰ τῆς ἀναμείξεως μετ' ἄλλων μυκήτων, μὴ προερχομένων ἐκ τῆς βρίζης. Ἡ ἐρυσιβώδης βρίζα χορηγεῖται ὡς φάρμακον διεγερτικὸν τῆς μήτρας, ἐπὶ ἀκανονίστου ἐμμήνου ῥύσεως καὶ ὡς τονωτικὸν ἐπὶ παθήσεών τινων τῆς μήτρας. Τὰ πρῶτα συμπτώματα δηλητηριάσεως δι' ἐρυσιβώδους βρίζης ἐμφανίζονται διὰ μεγάλης ξηρασίας τοῦ στόματος, ἐμέτων, κωλικῶν, ἰλίγγων, δερματικῆς ἀναισθησίας, εἶτα ἐπέρχεται ἔκτρωσις, μητρορραγία καὶ θάνατος ἐξ αἱμορραγίας, οὗτινος προηγοῦνται ἰσχυροὶ σπασμοί. Ἡ δρόγη ἢ τὰ παράγωγα αὐτῆς δὲν πρέπει νὰ παραγγέλλωνται μετὰ ταννίνης, νιτρικοῦ ἀργύρου, ἀκονιτίνης, ὀπίου, βεράτρου, φύλλων λοβελίας, εἴτε μετὰ σκευασμάτων ἐχόντων ὡς βάσιν ἀλκοόλην ἢ ἀνθρακινόνην.

Κ. Γ. Μ.

βριζάλευρον (τὸ) *[Χημ. Τροφ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ δι' ἀλέσεως τῆς βρίζης (Secale Cereale) λαμβανόμενον ἄλευρον, ὅπερ χρησιμοποιεῖται ἐνιαχοῦ πρὸς παρασκευὴν ἄρτου. Ἡ χημικὴ αὐτοῦ σύστασις εἶναι ἡ ἀκόλουθος: ὕδωρ 12,58 %, ἀζωτοῦχοι ὗλαι 9,62 %, λίπος 1,44 %, ἄμυλον 73,84 %, ἀκατέργαστοι ἶνες 1,35 %, τέφρα 1,17 %.

Σ. Γ.

βριζαμιά (ἡ). Καλοῦνται οὕτω αἱ καλάμαι τῆς *βρίζης* μετὰ τὴν ἀποκοπὴν τῶν σταχύων. Ἡ βριζαμιὰ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν κατασκευὴν κωνικῶν ποιμενικῶν καλυβῶν, διὰ τὴν συσκευὴν ὑαλίνων φιαλῶν, διὰ τὸ γέμισμα σαγμάτων, διὰ τὴν κατασκευὴν ψαθῶν, πίλων, κανίστρων καὶ ἄλλων πλεκτικῆς φύσεως ἀντικειμένων. Ἡ βριζαμιὰ λέγεται πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ *σάλωμα*.

Κ. Φ.

βρίζω· ὑβρίζω (βλ. λ.).

Βριζὼ (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Θαλασσία προφητικὴ θεότης, λατρευομένη ἰδίως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Δήλῳ. Προέλεγε τὰ μέλλοντα δι' ὀνείρων. Εἰς αὐτὴν ἰδίως προσηύχοντο αἱ μητέρες καὶ σύζυγοι τῶν ναυτιλλομένων διὰ νὰ προστατεύσῃ τὰ πλοῖα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐταξίδευον οἱ υἱοὶ ἢ σύζυγοί των, ἀπὸ τὰς τρικυμίας, προσφέρουσαι ὡς ἀντάλλαγμα ποικίλα ἀφιερώματα (ἰδίως πηλίνας μικρὰς λέμβους) πλὴν ὁμοιωμάτων ἰχθύων. Ἡ ἱέρεια αὐτῆς ἐκαλεῖτο *Βριζόμαντις*.

ΚΑΨ.

βρῖθος (τό), *—ους*· βάρος, φορτίον, βαρύτης.

βρίθυς (ὁ) (Brithys) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτοβίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκρονυκτιδῶν*. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης. Κοινότερον εἶδος εἶναι *βρίθυς ὁ παγκράτιος* (Brithys pancratius), ὅστις διακρίνεται διὰ τὸν λαμπρὸν χρωματισμὸν τῶν πτερύγων του καὶ τοῦ ὁποίου αἱ κάμπαι ζῶσιν ἐπὶ διαφόρων φυτῶν.

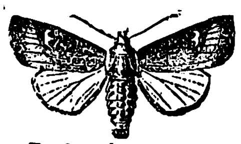

Βρίθυς ὁ παγκράτιος.

βρίθω· βαρύνομαι ὑπό τινος, εἶμαι φορτωμένος: «τὸ δένδρον βρίθει καρπῶν»· ‖ εἶμαι πλήρης: «οἰκία βρίθουσα παντὸς ἀγαθοῦ».

βρικέττα (ἡ) (γαλλ. briquette). Οὕτω καλοῦνται κονιώδη ὑπολείμματα, προκύπτοντα κατὰ τὴν ἐξόρυξιν καὶ τὴν μεταφορὰν λιθανθράκων. Ἵνα χρησιμοποιηθῶσιν ὡς καύσιμος ὕλη, προστίθεται εἰς αὐτὰ συνδετικὴ οὐσία καὶ πιέζονται εἰς εἰδικὰ πιεστήρια, ὅπου πλινθοποιοῦνται. Ὡς συνδετικὴ οὐσία χρησιμεύει συνήθως ἡ ξηρόπισσα τῶν λιθανθράκων καὶ τὸ κολοφώνιον. Αἱ βρικέτται χρησιμοποιοῦνται δι' οἰκιακὴν χρῆσιν, ἀλλ' ἡ μεγαλυτέρα κατανάλωσίς των γίνεται ὑπὸ τῶν σιδηροδρόμων καὶ τῶν πολεμικῶν σκαφῶν.

Βρικιννίαι (αἱ). Ἀρχαῖον φρούριον τῆς Σικελίας, παρὰ τὴν πόλιν *Λεοντίνους*, ἤτοι ΝΑ τῆς νήσου, τὸ σήμερον καλούμενον Brizzi. Ὁ κάτοικος *Βρικιννιάτης (Θουκ.* ε, 4). Παρὰ Στεφ. Βυζαντίῳ λέγεται *Βρυκιννία*.

—Β.

βρίκιον (τὸ) *[Ναυτ.]*. Δίστηλον ἐμπορικὸν ἱστιοφόρον πλοῖον, ἔχον *ἀκάτιον* καὶ *μέγαν* ἱστὸν μετὰ *τετραγώνων ἱστίων* καὶ *πρόβολον* διὰ τοὺς ἀρτέμονας, τοῦ ἐξαρτισμοῦ του ὄντος ἀπαραλλάκτου πρὸς τὸν τῆς *νάβας* (=ἐμπορικοῦ δρόμωνος), ὅταν ὁ τρίτος της ἱστός, ὁ τοῦ *ἐπιδρόμου*, λογισθῇ ὡς μὴ ὑπάρχων. Ἀντίστοιχον πολεμικὸν ἱστιοφόρον ἦτο ὁ *πάρων*· καὶ κατὰ μὲν τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἡ διαφορὰ πάρωνος καὶ βρικίου ἦτο ἀσήμαντος· ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως ὅμως τῶν *διπλῶν δολώνων* καὶ ἄλλων συναφῶν διευκολύνσεων περὶ τὸν χειρισμόν, ἃς ἀνεκολπώθησαν τὰ ἐμπορικὰ βρίκια, οὐχὶ ὅμως καὶ οἱ πολεμικοὶ πάρωνες, ἡ διαφορὰ αὕτη ἀπέβη αἰσθητή. Προελθὸν δὲ τὸ βρίκιον διὰ

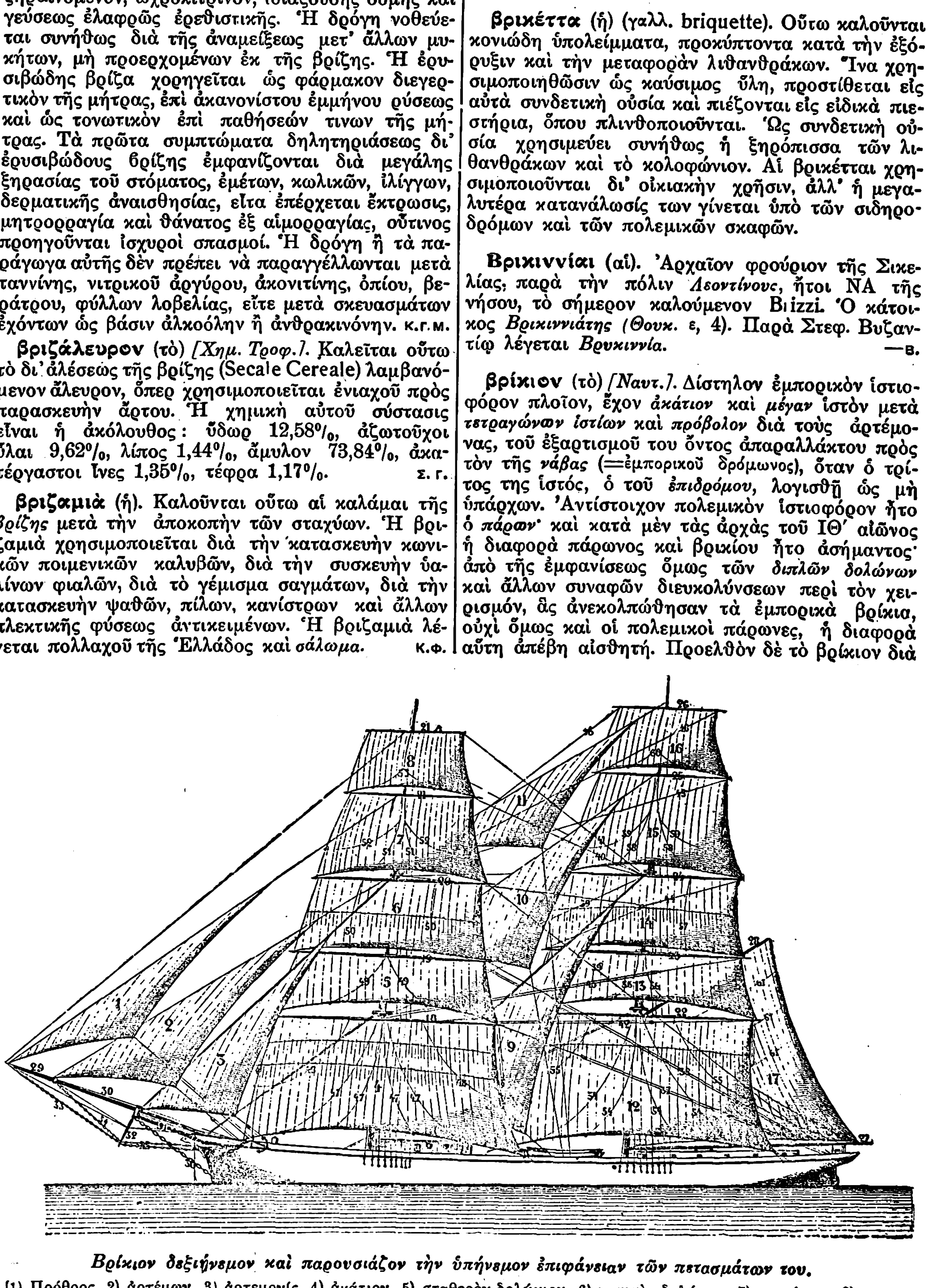

Βρίκιον δεξιήνεμον καὶ παρουσιάζον τὴν ὑπήνεμον ἐπιφάνειαν τῶν πετασμάτων του.

(1) Πρόθοος, 2) ἀρτέμων, 3) ἀρτεμονίς, 4) ἀκάτιον, 5) σταθερὸν δολώνιον, 6) κινητὸν δολώνιον, 7) φωσώνιον, 8) σιπάριον, 9) μεγάλη προτονίς, 10) προΐστιον δόλωνος, 11) προΐστιον φώσωνος, 12) μεγίστη, 13) σταθερὸς δόλων, 13) κινητὸς δόλων, 15) φώσων, 16) σίπαρος, 17) ἐπίδρομος, 18) κεραία ἀκατίου, 19) κεραία σταθεροῦ δολωνίου, 20) κεραία μονίμου δολωνίου, 21) κεραία φωσωνίου, 21Α) κεραία σιπαρίου, 22) κεραία μεγίστης, 23) κεραία σταθεροῦ δόλωνος, 24) κεραία κινητοῦ δόλωνος, 25) κεραία φώσωνος, 26) κεραία φωσωνίου, 27) κέρκος, 28) κέρας ἐπιδρόμου, 29) ἐπιδορατίς, 30) δοράτιον τοῦ ἀρτέμονος, 31) στήλη τοῦ προβόλου, 32) θαλασσομάχος, 33) ὑπήνη ἐπιδορατίδος, 34) ὑπήνη δορατίου, 35) ἐπίτονοι τοῦ δορατίου, 36) ὑπῆναι τοῦ προβόλου, 37) ὁλκοὶ τοῦ ἀκατίου, 38 καὶ 39) ὁλκοὶ κεραιῶν διπλοῦ δολωνίου, 40) ὁλκοὶ φωσωνίου, 41) ὁλκοὶ σιπαρίου, 42) ἀντίτονοι τῆς μεγίστης, 43 καὶ 44) ὁλκοὶ τοῦ δόλωνος, 45) ὁλκοὶ τοῦ φώσωνος, 46) ὁλκοὶ τοῦ σιπάρου, 47) μέσοι συστολεῖς ἀκατίου, 48) πλάγιοι συστολεῖς ἀκατίου, 49 καὶ 50) μέσοι συστολεῖς διπλοῦ δολωνίου, 51) μέσος συστολεὺς φωσωνίου, 52) πλάγιος συστολεὺς φωσωνίου, 53) μέσος συστολεὺς σιπαρίου, 54) μέσοι συστολεῖς μεγίστης, 55) πλάγιοι συστολεῖς μεγίστης, 56 καὶ 57) μέσοι συστολεῖς διπλοῦ δόλωνος, 58) μέσος συστολεὺς φώσωνος, 59) πλάγιοι συστολεῖς φώσωνος, 60) μέσος συστολεὺς σιπάρου, 61) συστολεὺς ἐπιδρόμου.

Digitized by Google

τῆς ἐπὶ τὰ βελτίω ἐξελίξεως τοῦ ϐριγαντίνου (ϐλ. λ.), εἰς ὃ ἀντικατεστάθησαν οἱ ἁπλοῖ δόλωνες διὰ διπλῶν καὶ ἡ κεραία «ourse» διὰ κέρατος ἐπιδρόμου, προσετέθησαν δὲ *μεγίστη* καὶ *σίπαροι*, φέρει τανῦν: *πρόθοον, ἀρτέμονα, ἀρτεμονίδα, ἀκάτιον, σταθερὸν δολώνιον, κινητὸν δολώνιον, φωσώνιον, σιπάριον, μεγάλην προτονίδα, προΐστιον δόλωνος, προΐστιον φώσωνος, μεγίστην, σταθερὸν δόλωνα, κινητὸν δόλωνα, φώσωνα, σίπαρον*, δυναμένων νὰ προστεθῶσιν εἰς τὰ πετάσματα τῶν δύο ἱστῶν του *παρακατίου, παραδολωνίων* καὶ *παραφωσωνίων*.

Κατὰ τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 μετέσχον πολλὰ βρίκια μὴ ἔχοντα ἰδιαίτερον ὄνομα, ἀλλὰ χαρακτηριζόμενα εἰς τὰ ναυτικὰ χορηγήματα μὲ τὸ ὄνομα τοῦ πλοιοκτήτου, ὅστις τὰ παρεχώρησεν εἰς δημοσίαν χρῆσιν ἰδίαις δαπάναις. Οὕτως ἀναφέρονται τὰ ὑδραϊκὰ βρίκια τοῦ Δημ. Τσαμαδοῦ, Ἀναγν. Γιουρδῆ, Ἀναγνώστου Παπαμανώλη, Ἰωάννου Παντελῆ, Νικ. Τσιτσεκλῆ κτλ. Ἄλλα ἐχαρακτηρίζοντο ὡς *βρικογολέται*. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βρίκιον *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Μίνας* τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 51.

βρικόλακας (ὁ), ***βρικολακιάζω, βρικόλαξ***· ϐλ. ϐρυκόλακας, ϐρυκολακιάζω, ϐρυκόλαξ.

Βριλησσὸς *[Γεωγρ.]*· ϐλ. Πεντελικόν.

βριλλάντι (τὸ) (Brillant) *[Ὀρυκτολ.]*· βλ. αἰγληφόρος *ἀδάμας*. Γ. Κ. Γ

βριλλαντίνη (ἡ)· βλ. μπριγιαντίνη.

Βρίμαιτ (Vrimoet), ***Ἐδμόνδος-Δούκιος***. Ὁλλανδὸς ἀνατολιστὴς καὶ θεολόγος (1699—1760). Ἔδρασεν ὡς ἱεροκήρυξ ἐν Λαΐνεν καὶ Χάρλιγγεν, ἐν ἔτει δὲ 1731 διωρίσθη καθηγητὴς τῶν ἀνατολικῶς γλωσσῶν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Φράνεκερ. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Arabismus, exhibens grammaticam arabicam novam et monumenta quaedam arabica» (Φράνεκερ, 1733), «Observationum miscellanearum argumenti praecipue philosophici et theologici liber» (Λεουβάρντεν, 1740) καὶ «Athenarum Frisiacarum libri duo». —Β.

Βριμὼ (ἡ),—*οῦς*. Θεότης τιμωμένη ἐν Φεραῖς τῆς Θεσσαλίας. Τὸ ὄνομα αὐτῆς σημαίνει τὴν φρυάττουσαν, τὴν λυσσῶσαν, φέρεται δ' ἐν τῷ μύθῳ τῆς Κορωνίδος καὶ τοῦ Ἀδμήτου. Παρ' Ἀπολλωνίῳ τῷ Ροδίῳ ὀνομάζεται *κουροτρόφος, νυκτιπόλος, χθονίη, ἐνέροισιν ἄνασσα* (3,861). Λέγεται καὶ *Φεραία*, ἐπὶ δὲ τῶν νομισμάτων τῶν Φερῶν παριστάνετο ὡς δαδοφόρος ἔφιππος. Φέρεται ὡς ἐπωνυμία τῆς Περσεφόνης, τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κυβέλης. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βρινδήσιον *[Παράλ. Γεωγρ.]*. Μεταγενέστερος ἐξελληνισμὸς τῆς ἰταλικῆς πόλεως Brindisi, ΝΑ τῆς χερσονήσου τῶν Ἀπεννίνων ἐσχατιᾶς, ὑποκατασιήσας τὸν μᾶλλον πλησιάζοντα τὴν ἀρχαίαν ὀνομασίαν παλαιότερον ἐξελληνισμὸν *Βρεντήσιον*.

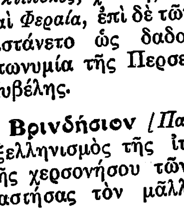

Ἀρχαῖον νόμισμα τοῦ Βρινδησίου, παριστῶν ἀριστερᾷ τὸν Ποσειδῶνα καὶ δεξιᾷ τὸν Ἀρίωνα ἐπὶ δελφῖνος.

Βρεντέσιον τὴν ἀρχαιότητα ὀνομαζομένη (*Ἡροδ.* Δ, 99, *Σκύμνος* 363, *Στράβ.* Δ.γ, 6—10, *Πολυβ.* Β, ια, *Πτολεμ.* Γ, α, 14: *Βρενδέσιον)*, φέρεται, κατὰ Στράβωνα, ἀποικία Κρητῶν (περὶ τὸ 1323 π. Χ.) εἴτε τὸν ἀκολουθησάντων τὸν Θησέα φεύγοντα ἐκ Κνωσοῦ, εἴτε τῶν ἀπὸ Σικελίας ἐλθόντων μετὰ τοῦ Ἰάπυγος. Οἱ Κρῆτες οὗτοι δὲν ἐγκατέστησαν μονίμως εἰς Βρεντέσιον, ἀλλ ἀπῆλθον εἰς Βοττιαίαν (*Στράβ*. 234, 29, πρβλ. *Ἡροδ.* Δ, 29). Κατ' ἄλλην παράδοσιν, κτίτωρ του ὑπῆρξεν ὁ καὶ ἄλλων ἑλληνίδων ἐκεῖ πόλεων τοιοῦτος Διομήδης (*Στρ.* Δ, γ, 9). Βραδύτερον, ὑποταγὲν εἰς τοὺς βασιλεῖς, ἀπώλεσε μέγα τῆς περιοχῆς του μέρος ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, οὓς ἦγεν ὁ Φάλανθος (πρβλ. *Ἀριστ.* Πολιτ. Ε, 3) ὃν ἐν τούτοις ἀποδιωχθέντα τοῦ Τάραντος «ἐδέξαντο οἱ Βρεντεσῖνοι καὶ τελευτήσαντα ἠξίωσαν λαμπρᾶς ταφῆς». Ἦτο δὲ ἡ χώρα τῶν Βρεντεσίνων «βελτίω τῆς Ταραντίνων· λεπτόγεως γὰρ ἐκείνη χρηστόκαρπος δέ, μέλι δὲ καὶ ἔρια ἐκ τῶν μᾶλλον ἐπαινουμένων ἐστί». Ἀλλὰ καὶ μᾶλλον εὐλίμενον τοῦ Τάραντος ἦτο, διὰ τοὺς πολλοὺς ἐσωτερικούς του λιμένας καὶ ὅρμους, εἰς οὓς, ἀνεμοσκεπεῖς ὄντας, ἦγε κοινὸν στόμιον· οἱ δύο ἐσώτατοι μάλιστα αὐλῶνες, εἰς οὓς ὁ λιμὴν ἀπολήγει, περιβάλλοντες ἀμφιπλεύρως τὴν πόλιν τοῦ Βρεντεσίου, ἀκτογραφοῦσι σχῆμα κεράτων ἐλάφου «ἀφ' οὗ καὶ τοὔνομα· σὺν γὰρ τῇ πόλει κεφαλῇ ἐλάφου προσέοικεν ὁ τόπος, τῇ δὲ Μεσσαπίᾳ γλώττῃ Βρεντέσιον (δηλαδὴ Brenda) ἡ κεφαλὴ τοῦ ἐλάφου καλεῖται».. Ἀντιθέτως, ὁ λιμὴν τῶν Ταραντίνων δὲν ἦτο τοσοῦτον ἀσφαλὴς διὰ τὸ μέγα του ἄνοιγμα καὶ τὰς πρὸ αὐτοῦ ὑφάλους (*Στρ.* Δ.γ, 6). Ὅπως τὴν σήμερο, οὕτω καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, εἰς τὸ Brundisium ἢ Brundusium, ὡς τὸ ὠνόμασαν οἱ καταλαβόντες (266 π.Χ.) καὶ ἀποικίσαντες αὐτὸ (244) Ρωμαῖοι (*Liv* 43,9. *Cic.* ad Att. 4,1. *Pomp. Mel.* II, 66 καὶ 114) ἀπεβιβάζοντο πάντες «οἷς εἰς τὴν Ρώμην πρόκειται ὁδός». «Ὁ δὲ εἰς τὴν περαίαν ἐκ τοῦ Βρεντεσίου πλοῦς διπλοῦς ἐστι, ὁ μὲν ἐπὶ τὰ Κεραύνια (δηλαδὴ πρὸς τὸν Αὐλῶνα), ὁ δ' εἰς Ἐπίδαμνον (δηλαδὴ τὸ Δυρράχιον) μείζων τοῦ πρώτου (*Στράβ.* 235,14· πρβλ. *Πολυβ.* Ἱστορ. δευτέρα 10,8). Εἰς Brundusium ἐγεννήθη ὁ τραγικὸς ποιητὴς Pacuvius καὶ ἐκεῖ ἀπέθανεν ὁ Βιργίλιος ἐπιστρέφων (19 π. Χ.) ἐξ Ἑλλάδος. Μετὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, ἡ πόλις ἐδέχθη τὴν ἀνεπιθύμητον τῶν Γότθων ἐπίσκεψιν, ὑποστᾶσα τὰς ἀπὸ ταύτης συνεπείας, ἀλλὰ καὶ τὴν σωστικὴν μέριμναν τοῦ Βελισσαρίου (536) κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν κατεχόντων τὴν Ἰταλίαν Βησιγότθων στρατείαν του. Δεινοπαθήσασα κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ δουκὸς τοῦ Βενεβέντου καὶ τοῦ Ροβέρτου Γυϊσκάρδου, ἐχρημοποιήθη κατ' ἐπανάληψιν ὡς σταθμὸς ἀναπαύλας τῶν σταυροφόρων. Πλὴν μετ' ὀλίγον κατέρρευσεν, ἰδίως μετὰ τὴν καταστροφήν της ὑπὸ Λουδοβίκου βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας (1348) καὶ ὑπὸ τρομεροῦ σεισμοῦ (1458), ὅστις κατέθαψε πλείστους τῶν κατοίκων της καὶ μετέβαλε, κατὰ τὸν Βρεντεσῖνον ἱστορικὸν Πιγκονάτι (*Fr. Grimaldi* Annali del Regno di Napoli III, 55,b), οὐσιωδῶς τὴν ἀκτογραφίαν τοῦ λιμένος, ἀφήσας τμήματα τῆς ἀκτῆς νὰ φαίνωνται ὡς νησῖδες.

Ἀπὸ τῆς ἑνώσεως τῆς Ἰταλίας (1861) ὁ λιμὴν οὗτος τῆς χερσονήσου τοῦ Ὀτράντο, ὑπαχθεὶς εἰς τὸν νομὸν Λίτσε τῆς Ἀπουλίας, ἐφείλκυσε τοῦ ἀρτισυστάτου κράτους τὴν προσοχήν, σοβαρώτατα δὲ λιμενικὰ ἔργα ἤρχισαν ἐκτελούμενα ἐν αὐτῷ.

Ὁ σύγχρονος λιμὴν τοῦ Βρινδησίου, τὸ *Μπρίντεζι* τῶν ναυτικῶν μας, ἀποτελεῖται: 1) Ἐκ τοῦ προλιμένος, Avanporto, διανοιγομένου μεταξὺ τῶν νησίδων *Πεδάνιε* (Pedagne) ἀνατολικῶς, τῶν ἑνωθεισῶν πρὸς ἀλλήλας καὶ τὸ ἀκρωτήριον Μπιάνκο διὰ λιμενικῶν ἔργων πρὸς ἀποτέλεσιν οὕτω τοῦ ἀνατολικοῦ κυματοθραύστου, καὶ τῶν νησίδων *Σὰν Ἀνδρέα* ἀποτελεσασῶν δι' ὁμοίων ἔργων τὸν ΒΔ κυματοθραύστην· αἱ εἰς μίλ. διαστάσεις του εἶναι $1^{3}/_{8}$ εὖρος καὶ $^{4}/_{5}$ εἴσδυσις σχηματιζομένη ἔνδον τοῦ νοτίου μυχοῦ τοῦ λιμένος *Φιοῦμε γράντε*. 2) Ἐκ τοῦ κυρίως λιμένος, il Porto, πρὸς ὃν ὁ προλιμὴν ἐπικοινωνεῖ διὰ στομίου 300 μέτρων, διανοιγομένου μεταξὺ δύο κυματοθραυστῶν, ὧν ὁ βόρειος ἀπὸ τῆς νήσου Καστέλλο, ἐφ' ἧς φρούριον καὶ σηματοτηλέγραφος· καὶ τὴν μὲν νοτίαν ἀκτήν, Κόστα Μορένα, παραθέει ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμή, ἐπὶ δὲ τῆς βορείας εἶναι ἐγκατεστημένα τὸ ἀεροδρόμιον, ὁ ἀερολιμὴν καὶ τὰ ὑπόστεγα τῶν ὑδροπλάνων τῆς «Ἀεροεξπρέσσο». Μὴ ἔχων μυχὸν ΔΝΔ, ἀντὶ τοιούτου δὲ τὸ ΒΑ στόμιον τοῦ πορθμοῦ Πιγκονάτι (Pigonati), ἐπικοινωνεῖ δι' αὐτοῦ πρὸς τοὺς δύο αὐλῶνας τοὺς περιβάλλοντας τὴν πόλιν. Συγκοινωνεῖ δὲ ὁ λιμὴν (1929) σιδηροδρομικῶς μὲν πρὸς Γκαλλίπολι καὶ Μάλια νοτίως, πρὸς Ρέτζιο καὶ Νεάπολιν δυτικῶς καὶ πρὸς τὸ διεθνὲς σιδηροδρομικὸν δίκτυον μέσῳ Βολωνίας βορείως. Ἀτμοπλοϊκῶς δὲ πρὸς τοὺς κυριωτέρους λιμένας τῆς Μεσογείου, Ἰνδίας, Κίναν, Ἰαπωνίαν, Αὐστραλίαν, Β. Ἀμερικὴν κτλ. Ἀεροπορικῶς δὲ διὰ τῆς Ἀεροεξπρέσσο πρὸς Φάληρον καὶ Κωνσταντινούπολιν. Ἐν τῷ λιμένι ὑπάρχει σταθμὸς ρυθμίσεως πυξίδων, σηματοτηλέγραφος, ἀσύρματος πρὸς κοινὴν χρῆσιν καὶ μετεωρολογικὸς σταθμός. Ἡ ναυτιλιακὴ κίνησις τοῦ λιμένος τῷ μὲν 1862 ἦτο 73.000 τόννοι, κατὰ δὲ τὴν τελευταίαν πενταετίαν (1920—1925) ὁ ἐτήσιος μέσος ὅρος ἀνῆλθεν εἰς 2.085.000 τόννους· οἱ μέσῳ Βρινδησίου διαμετακομιζόμενοι ἐπιβάται, πρὸς περαιτέρω ταξίδιον, ἀνῆλθον ἀπὸ 4000 τοῦ 1875 εἰς 19500 ἐτησίως κατὰ μέσον ὅρον τῆς προμνησθείσης πενταετίας. Ἀντιθέτως ἡ ἐμπορικὴ κίνησις δὲν εἶναι ἰδαιτέρως ἀξιόλογος.

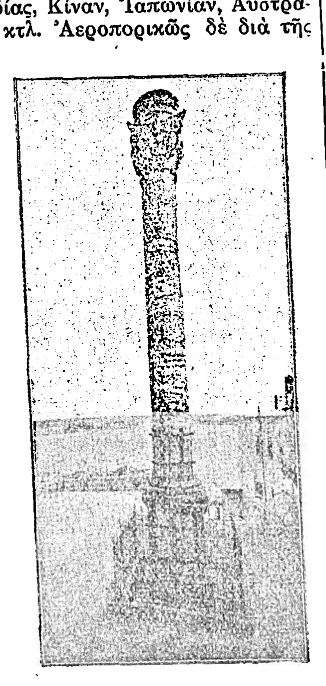

Βρινδήσιον. *Ἡ Ρωμαϊκὴ στήλη.*

Ἡ πόλις τοῦ Βρινδησίου (πλάτ. 40° 38′ Β, μῆκ. 17° 57′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1492: Brindisi harbour), εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς προβολῆς, ἥτις διὰ τῆς παρεμβολῆς της διχαλοῖ τὸν πορθμὸν Πιγκονάτι εἰς τοὺς πρὸς κέρατα ἐλάφου προσομοιάζοντας αὐλῶνας. Ἔχει πληθυσμὸν 32.200 κατ. Τὰ ἐν αὐτῇ ἀξιοθέατα περιορίζονται εἰς ἐρείπια ναοῦ ἀρχαίου, πιθανῶς τοῦ Ποσειδῶνος, ὃν ὡς πάτρωνα τῆς πόλεως ἀπεικόνιζον τὰ νομίσματά της, μίαν στήλην Κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, τὴν Colonna Romana, ἄριστα διατηρουμένην εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Ἀππίας ὁδοῦ, ἑτέραν στήλην μὴ πλήρως διατηρηθεῖσαν ἀλλὰ διασῴζουσαν ἐπιγραφήν, καθ' ἣν ὁ πρωτοσπαθάριος Λοῦπος ἀνήγειρε τὴν πόλιν, καταστραφεῖσαν ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν. Ὡσαύτως ἔχει γραφικὸν φρούριον ἀνεγερθὲν ἐπὶ Φρειδερίκου Β' (1233) καὶ ἀνανεωθὲν ὑπὸ Καρόλου Κουίντου, πλουσίαν δημοσίαν βιβλιοθήκην, δῶρον τοῦ ἐπισκόπου de Leo πρὸς τὴν γενέτειράν του.

Τὰ νομίσματα, τέλος, ἅτινα εἶχον κοπῆ ὑπὸ τῶν Βρεντεσίνων κατὰ τὸ ἀπόγειον τῆς ἀκμῆς τῆς πόλεώς των, ἀπεικονίζουσι (βλ. *Head* Histor. numor. σ. 51) ἐπὶ μὲν τῆς προσθίας ὄψεως τὴν κεφαλὴν Ποσειδῶνος ἐπιστεφομένου ὑπὸ Νίκης, μικροσκοπικὴν τρίαιναν καὶ τέσσαρας κύκλους ὑπαινισσομένους τὰ ἴχνη τῶν ὀδόντων τριαίνης, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας τὸν Ἀρίωνα ἱππεύοντα δελφῖνα καὶ κρατοῦντα Νίκην, ἐπιγραφὴν BRVN (= Brundusium) καὶ τέσσαρα πάλιν ἴχνη τριαινης. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βρίνικον (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Ἕδρα τῆς ὁμωνύμου κοινότητος τοῦ τέως δήμου *Ἕλους* τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 300. Ἡ περιφέρεια παράγει δημητριακοὺς καρπούς, βάμβακα καὶ ἔλαιον. Ἐπὶ τουρκοκρατίας κατῳκεῖτο καὶ ὑπὸ τουρκικῶν οἰκογενειῶν. Ἀπὸ τοῦ 1928 μετωνομάσθη εἰς *Ἀστέρι*. ΚΑΨ.

— **Βρινίκου** ***βάλτος*** *[Γεωγρ.]*. Ἑλώδης περιοχὴ παρὰ τὸ ὁμώνυμον χωρίον. Ἔχει ἔκτασιν 5000 στρεμμάτων. Δ. Ε. Μ.

Βριξάνται (οἱ) (Brixentes) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς κατοικῶν εἰς τὰς Ἄλπεις ἐν τῇ Ραιτείᾳ μεταξὺ Κολουκώνων καὶ Λεποντίων (*Πτολ.* 2, 12, 2) ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βριξία (Brixia) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Κενομανῶν ἐν Ἰταλίᾳ, οὐ μακρὰν τοῦ ποταμοῦ Μέλα. Ὅτε οἱ Κενομανοὶ (225 π. Χ.) ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ρωμαίους φιλικῶς, ἡ Βριξία ὑπῆρξε τὸ κυριώτατον στήριγμα τῆς ρωμαϊκῆς δυνάμεως. Ὁ Στράβων (5, 213) ἐν ᾧ εὕρηται *Βρηξία*, ἀναφέρει ταύτην ἐν τῇ σειρᾷ τῶν πόλεων Μαντούης, Ρηγίου καὶ Κώμου. Ὁ Αὔγουστος πιθανώτατα ἵδρυσεν ἀποικίαν μετὰ τὸ 27 π. Χ., δι' ὃ καὶ τὸ πλῆρες ὄνομα: «*Colonia civica Augusta Brixia*» (C.I.L. 5, 4212). Τῷ 452 ἡ Βριξία ἐλεηλατήθη ὑπὸ τῶν Οὔννων ὑπὸ τὸν Ἀττίλαν, ἀνέλαβεν ὅμως πάλιν καὶ ἐμφανίζεται κατὰ τοὺς λογγοβαρδικοὺς χρόνους ὡς πρωτεύουσα δουκάτου. Τὰ ἀρχαῖα ἐρείπια ἐν Βριξίᾳ εἶναι πολυάριθμα καὶ μαρτυροῦσι περὶ τῆς σημασίας τῆς πόλεως. Ὡς ἔργον τέχνης ἐξόχου ἀξίας εἶναι καὶ τὸ χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς Νίκης γραφούσης ἐπὶ ἀσπίδος, ἀνευρεθὲν τῷ 1826. ΙΑΚ. Χ. Δ.

— **Βριξία**. Θεότης γνωστὴ ἐξ ἐπιγραφῆς ἀναθηματικῆς, ἐν Luxeuil διατηρουμένης. Εἰκάζεται θεότης τῆς πηγῆς τῶν θερμῶν τῆς πόλεως ταύτης. ΙΑΚ. Χ. Δ.

— **Βριξία** (Brixia) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεώς του (10—1—1904) ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 521. Σ. Π.

Βριοκαστράκι *[Παρ. Γεωγρ.]*. Νησὶς τῆς ΝΔ ἀκτῆς τῆς Κύθνου, ἀπόσπασμα τοῦ πρὸ τῆς ἀρχαίας Κύθνου (πόλεως) ἀκρωτηρίου (πλάτ. 37° 16′ 3/4 Β, μῆκ. 24° 23′ 2/3 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1817: Thermi a island) ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν ὅρμον Ἐπισκοπή. Σ. Ε. Λ.

Βριόκαστρο (τὸ) ἢ *Ὀβριόκαστρο*. Συχνὸν ὄνομα ἠρειπωμένων φρουρίων μεσαιωνικῶν, ἰδίως ἐν Τήνῳ, Κέᾳ, Κύθνῳ, ἐν τῇ Λαυρεωτικῇ τῆς Ἀττικῆς καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐνθυμίζει καὶ ἄλλα φρούρια ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἑβραιόκαστρο» ὡς καὶ «Κάστρο τῆς Ὡριᾶς» (βλ. λ. Ὡριᾶς κάστρο) ἢ «Ὡραιόκαστρον», τὰ ὁποῖα φαίνεται ὅτι πρέπει ἐτυμολογικῶς νὰ διαστέλλωνται. Ἐν τούτοις τὸ ἐν Λήμνῳ μεσαιωνικὸν φρούριον λέγεται οὐ μόνον Βριόκαστρο, ἀλλὰ καὶ Ὡραιόκαστρο, τὸ ἐν Ἀττικῇ **Ἑβραιόκαστρο** (ϐλ. λ.) λέγεται καὶ «Κάστρο τῆς Βασιλοπούλας». Ἕνεκα τούτου οὐκ ὀλίγα προσκόμματα φέρει ἡ ἐτυμολογικὴ διερεύνησις τῶν ὀνομάτων τούτων, ποικίλαι δὲ γνῶμαι ἐξηνέχθησαν. Ὁ Ν. Πολίτης διακρίνει τριπλῆν τὴν παραγωγὴν τούτων· τὰ μὲν παράγει ἐκ τοῦ Ἑβραῖος, τὸ δὲ *Βριόκαστρο* ἄλλα ἐκ τοῦ Ὡραῖος (Ὡραία), τὸ δὲ εἰκάζει ἐκ τοῦ *Ρηγόκαστρο*. Ὁ Φ. Κουκουλὲς τὸ Βριόκαστρο παράγει ἐκ τοῦ *βρύον*, διὸ γράφει τοῦτο *Βρυόκαστρο*, δηλαδὴ κάστρον πλῆρες βρύων (τὸ κοινῶς *μούσκλι*). Μετὰ τούτου συνδέει καὶ τὸ *Ἑβραιόκαστρο* καὶ *Ὀβρυόκαστρο*, προελθὸν ἐνταῦθα κατὰ παρετυμολογίαν, δηλαδὴ ὁ λαὸς λησμονήσας τὸ βρύον ἐσυσχέτισε τὴν λέξιν πρὸς τοὺς Ἑβραίους. Ὑπάρχουν καὶ οἱ τύποι *Βρηόκαστρο* καὶ *Ὀβρηόκαστρο*.

Digitized by Google

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ν. Πολίτου*, Βασιλιάδες καὶ ρηγάδες καὶ βασιλόπουλα (ἐν Μελέτη περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἑλλην. βίου σελ. 716 κ. ἑ.).—*Φ. Κουκουλέ*, Βριόκαστρο-Βρυόκαστρο (ἐν Λεξικογραφ. ἀρχείῳ τόμ. ΣΤ' σ. 318).

Ι. Σ. Σ.

—Βριόκαστρο *[Γεωγρ.]* Τοπωνύμιον τῆς νήσου Ἄνδρου ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἄρνης ἐν ὑπερκειμένῃ τοῦ χωρίου *Κατάκοιλος* θέσει. Ἐνταῦθα (κατὰ *Δ. Πασχάλην* ἐν Ἱστορ. Ἄνδρου Ι σ. 595) ὑπάρχουσιν ἴχνη ἀρχαίων τειχῶν καὶ ἐρείπια κλίμακος ἐπὶ τοῦ βράχου. Ἔξωθεν τῆς νοτιοδυτικῆς προσόψεως τοῦ τείχους ἡ ἐπιγραφὴ ΔΙΟΣ ΓΗΣ ΗΛΙΟΥ ΠΕΡΙ ΦΕΡΕΙΑ. Τὸ τοπώνυμον *Βριόκαστρον* ἀπαντᾷ καὶ παρὰ τὸ χωρίον *Βαρίδι* τῆς περιφερείας Γαυρείου, καλουμένου οὕτω λόφου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἴχνη μᾶλλον μεσαιωνικοῦ φρουρίου. Δ. Ε. Μ.

Βριόκαστρο ἢ *Ὀβριόκαστρο [Γεωγρ.]* Ὁρμίσκος ἐν τῇ ΝΑ πλευρᾷ τῆς κυκλαδικῆς νήσου Κέας. Δ. Ε. Μ.

—Βριόκαστρο *[Παραλ. Γεωγρ.]* Ἀκρωτήριον τῆς ΒΑ ἀκτῆς τῆς Θάσσου, τὸ σημειούμενον ἐπὶ τῶν ἀγγλικῶν χαρτῶν ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Welling's point (πλάτ. 40°26'40" Β, μήκ. 24°43'20" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1679: Thasso Strait καὶ 1864: Panagia road), ὀνομαζόμενον οὕτω ἀπὸ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ἀρχαίου φρουρίου, ὅπερ καθιστᾷ γραφικώτατον ἡ ἀπὸ τῶν ἁρμῶν τῶν τειχῶν του ἀποφυομένη παντοειδὴς βλάστησις. Ἀποτελοῦν δὲ τὸ ἀνατολικὸν κέρας τοῦ ὅρμου τῆς Παναγιᾶς, ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν ἁλιέων τοῦ τόπου, παρεφθαρμένως, *Ὀβριόκαστρο*. Σ. Ε. Λ.

Βριουάτης *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν Κελτογαλατίας Λουγδουνησίας (*Πτολεμ.* Β, η, 1) μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Λίγειρος (La Loire) καὶ τοῦ Ἡρίου (Vilaine). Δὲν δύναται ὅθεν νὰ ᾖ ἄλλος ἀπὸ τὸν σύγχρονον μέγαν ναυπηγικὸν λιμένα *Σαὶν Ναζαὶρ* (Saint Nazaire, πλάτ. 47°16' Β, μήκ. 2°12' Δ, χάρτ. ἀγγλ. 2989: Entrance to the Loire river), ἔνθα ἐναυπηγήθησαν τὰ παλαιὰ θωρηκτά μας. Σ. Ε. Λ.

Βρίουλα *[Γεωγρ.]* βλ. Βουρλά.

Βρὶς ἢ *Φρὶς* (Vries), *Δαβὶδ Πιέτερσζεν ντὲ*—. Ὁλλανδὸς ἀποικιστὴς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Εἶναι εἷς ἐξ ἐκείνων οἵτινες ἐγκατέστησαν τὴν πρώτην ἀποικίαν τοῦ Ντέλαγουερ (Delaware) εἰς τὴν Β. Ἀμερικὴν καὶ ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τοῦ ταξιδίου του. —Β.

— Βρὶς (Vries), *Ἱερώνυμος ντὲ*—. Ὁλλανδὸς λογοτέχνης (1776—1853). Ἦτο πολυμαθέστατος καὶ ἐμβριθὴς νομισματολόγος. Μεταξὺ τῶν ἔργων του ἀναφέρομεν: «Βίος τοῦ Ἀναξαγόρα» (1806), «Ἱστορία τῆς ὁλλανδικῆς ποιήσεως» (1880), Οὖγος Γκρότιος καὶ Μαρία ντὲ Ραϊνγκερσμπέργχεν» (1827) κτλ. —Β.

— Βρὶς (Vries), *Ἰωάννης-Φρέντμαν ντὲ*—. Ὁλλανδὸς ζωγράφος (1527—1604). Ὀνομαστὸς διὰ τὸν ἐπιτυχῆ χρωματισμὸν καὶ τοὺς συνδυασμοὺς τῶν χρωμάτων. Εἰργάσθη ἐν Ἄμστερνταμ, Ἀμβέρσῃ, Φραγκφούρτῃ, Ἀμβούργῳ, Βρουνσβίκῃ, Πράγᾳ, Χάγῃ κτλ. Μεταξὺ τῶν ἔργων του διακρίνονται οἱ πίνακες τῆς θριαμβευτικῆς εἰσόδου τοῦ Καρόλου τοῦ Ε' ἐν Ἀμβέρσῃ. —Ξ.

—Βρὶς (Vries), *Μαρτῖνος-Γκερριτζὸν ντὲ*—. Ὁλλανδὸς θαλασσοπόρος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Τῷ 1643 ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ τότε διοικητοῦ τῶν ὁλλανδικῶν ἀποικιῶν τῆς Μαλαισίας ἡ ἐξερεύνησις τῶν πρὸς βορρᾶν τῆς Ἰαπωνίας χωρῶν καὶ ἀνεκάλυψε τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τῆς Νίππον, τὸ ἀρχιπέλαγος Κουρὶλ, τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τῆς νήσου Σαχαλὶν καὶ τὸν πορθμὸν Λὰ-Περοὺζ. —Μ.

—Βρὶς (Vries), *Χίντες ντὲ*—. Ὁλλανδὸς ναύαρχος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἐπολέμησε κατὰ τῶν Ἄγγλων εἰς τὸ Ντόβερ καὶ ἐφονεύθη κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ὀστάνδης τῷ 1666. —Β.

Βρῖσα (ἡ) *[Μυθολ.]*.—1) Νύμφη, περὶ ἧς μυθολογεῖται ὅτι ἀνέθρεψε τὸν Διόνυσον.—2) Εἰς τὸν πληθυντικὸν *Βρῖσαι* καὶ *Βρίσαι*, θεότητες ἀσχολούμεναι εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ μέλιτος καὶ διδάξασαι τὴν τέχνην αὐτὴν εἰς τὸν Ἀρισταῖον, ὃν ἀνέθρεψαν ἐν Κέᾳ (*Ἀριστ.* Κείων Πολιτ. 511). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βρισά *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ΝΔ. ἀκτῆς τῆς μεγαλονήσου Λέσβου (πλάτ. 39°05'10" Β, μήκ. 25°57'50" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mytileni island) ἀποτελοῦν τὸ ΝΑ. κέρας τῆς περιδόξου κολπώσεως τῆς *Ἐρεσσοῦ*, ὀνομαζομένης ὡσαύτως καὶ τῆς *Βρισᾶς*. Εἶναι τὸ ἀρχαῖον Βρῆσα (*βλ.* λ.). Σ. Ε. Λ.

Βρισαῖος ἢ *Βρισεὺς* καὶ *Βρησεὺς* *[Ἀρχ.]*. Ἐπίθετον τοῦ Διονύσου ἐκ τῆς νύμφης Βρίσης, ἥτις κατὰ τὴν παράδοσιν ἀνέθρεψεν αὐτόν. Ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου *Βρῆσα* (βραδύτερον *Βρῖσα*) τῆς Λέσβου ἐλατρεύετο ὁ Διόνυσος ὡς *Βρησαγένης* ἢ *Βρισαῖος*. —Δ.

Βρισάμπαμ (Vrishabham). Ὁ Ταῦρος ἐν τῷ ζῳδιακῷ κύκλῳ τῶν Ἰνδῶν. —Δ.

Βρισεὺς καὶ *Βρίσης* *[Μυθολ.]*. Υἱὸς Ἄρδυος, βασιλεὺς τῶν Λελέγων ἐν Πηδάσῳ παρὰ τὸν Σατνόεντα ποταμὸν ἢ ἱερεὺς ἐν Λυρνησσῷ τῆς Μυσίας, ἀδελφὸς τοῦ Χρύσου, πατὴρ τῆς Ἱπποδαμείας, ἥτις ἐκλήθη ἀπ' αὐτοῦ *Βρισηΐς*, καὶ τοῦ Ἠετίωνος. Ὅτε ὁ Ἀχιλλεὺς ἐπολιόρκησε καὶ κατέλαβε τὴν πόλιν αὐτοῦ, ἀπηγχονίσθη. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βρισηΐς. Ἡ καλλιπάρειος τοῦ ἐν Λυρνησσῷ τῆς Κιλικίας ἱερέως Βρισέως θυγάτηρ, σύζυγος δὲ τοῦ Μύνητος, υἱοῦ τοῦ Εὐήνου, τὴν ὁποίαν ἠχμαλώτισεν ὁ Ἀχιλλεύς, ὅτε ἐκυρίευσε τὴν πατρίδα της καὶ ἐφόνευσε τὸν σύζυγόν της καὶ τοὺς τρεῖς ἀδελφούς της. Ὁ Ὅμηρος καλεῖ ταύτην πάντοτε μὲ τὸ πατρωνυμικόν της, οἱ σχολιασταὶ του δὲ δίδουσιν εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομα *Ἱπποδάμεια*. Κατ' ἄλλους μύθους φέρει αὕτη τὸ ὄνομα *Ἀστυνόμη* ἢ εἶναι θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῶν Λελέγων ἐν Πηδάσῳ Βρισέως, υἱοῦ τοῦ Ἄρδυος. Περιλάλητος ὅμως ἐγινεν ἡ Βρισηΐς ἐκ τοῦ ὁμηρικοῦ περὶ αὐτῆς μύθου, διότι ἡ ἀπὸ τοῦ Ἀχιλλέως ἀφαίρεσις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἀρχιστρατήγου τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ Ἀγαμέμνονος προεκάλεσε τὴν μῆνιν τοῦ ἥρωος, ἥτις ὑπῆρξεν ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ ἀφθίτου καὶ ἀφθάστου εἰς κάλλος λογοτε-

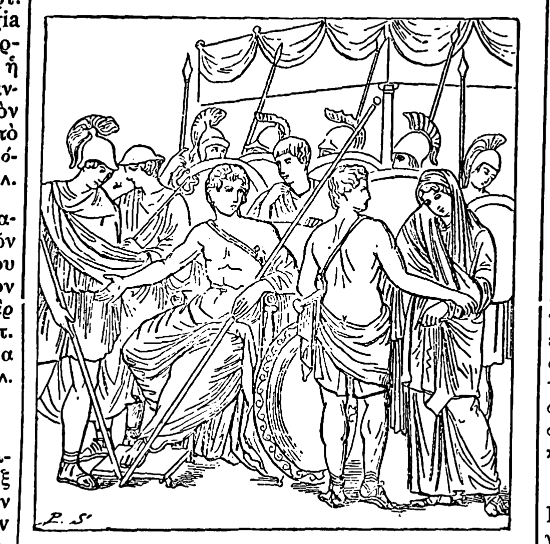

Ἡ Βρισηΐς ἐγκαταλείπουσα τὸν Ἀχιλλέα.

[Ἀνάγλυφον ἐν Πομπηΐα.]

χνικοῦ οἰκοδομήματος τῆς Ἰλιάδος. Ὅτε ὁ Ἀγαμέμνων ἠναγκάσθη ν' ἀποδώσῃ τὴν Χρυσηΐδα εἰς τὸν πατέρα της, ὑπακούων εἰς τὸν μάντιν Κάλχαντα, ἀφήρεσεν ἀπὸ τὸν Ἀχιλλέα τὴν Βρισηΐδα. Ἡ προσβολὴ ὅμως ἐκείνη τοῦ ἰσχυροτάτου βασιλέως πρὸς τὸν ἀνδρειότερον τῶν Ἑλλήνων ἡρώων ἀπεμάκρυνεν αὐτὸν τῶν μαχῶν ἐναντίον τῶν Τρώων, οἵτινες τότε ὑπὸ τὸν τολμηρὸν Ἕκτορα ἐπίεσαν πολὺ τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα. Πρεσβεῖαι καὶ ἱκεσίαι καὶ παρακλήσεις πρὸς τὸν ἥρωα εἶχον ἀποβῆ ἄκαρποι· ὁ μηνίων ἥρως ἦτο ἀνένδοτος μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ φίλου του Πατρόκλου, ὅτε ὁ πόθος του νὰ ἐκδικηθῇ τὸν φόνον τοῦ φίλου του ἐπέφερε τὴν ἀπόρριψιν τῆς μήνιος. Ὁ ἥρως ἐξεδικήθη φονεύσας τὸν φονέα τοῦ Πατρόκλου Ἕκτορα καὶ ἐμαλάχθη λαβὼν ἄθικτον, ὡς ἐνόρκως διεβεβαίωσεν αὐτὸν ὁ Ἀγαμέμνων, τὴν Βρισηΐδα. Οὕτω λήγει παρ' Ὁμήρῳ ὁ μῦθος τῆς Βρισηΐδος.

Ἐκ τῆς διαρρυθμίσεως τοῦ μύθου τῆς Βρισηΐδος ἐδημιουργήσεν ὁ Poinsinet de Sivry τραγῳδίαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Βρισηΐς ἢ ἡ μῆνις τοῦ Ἀχιλλέως» («Briseis ou la colère d' Achille»), ἥτις παρεστάθη κατὰ τὸ 1759. Ὁ τραγικὸς διερρύθμισε τὸν μῦθον καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς Βρισηΐδος, ὡς καὶ τοῦ Ἀχιλλέως, κατὰ τὰς ἀξιώσεις καὶ τὸν σκοπὸν τῆς τέχνης του. Ἡ Βρισηΐς, κατ' αὐτόν, ἦτο κόρη τοῦ Πριάμου, τὴν ὁποίαν ἐξέθηκεν οὗτος, ὅπως ὁ Λάϊος τὸν Οἰδίποδα, διότι εἶχε δοθῇ χακὸς εἰς αὐτὸν χρησμὸς κατὰ τὴν γέννησίν της. Ταύτην ἐκτεθεῖσα εἶχε περιθάλψει ὁ ἱερεὺς Βρισεὺς καὶ δι' αὐτὸν εἶχεν ὀνομασθῆ Βρισηΐς. Ἐνῷ εἰς τὴν Ἰλιάδα ἡ Βρισηΐ, εἶναι διὰ τὸν Ἀχιλλέα βραβεῖον τῆς ἀνδρείας του, καὶ ὅταν στερηθῇ ταύτης δὲν θρηνεῖ διότι ἀφαιροῦσιν ἀπ' αὐτοῦ τὴν γυναῖκα τὴν ὁποίαν ὑπεραγαπᾷ, ἀλλὰ τὸ ἀριστεῖον τῶν κατορθωμάτων του, εἰς τὴν τραγῳδίαν ὁ ἔρως τοῦ Ἀχιλλέως εἶναι ὁ πυρὴν τῆς ζωῆς καὶ κινήσεως τοῦ ἔργου. Ἡ ἐπιτυχία τῆς τραγῳδίας ὑπῆρξε μεγάλη καὶ αἱ παραστάσεις αὐτῆς ἔπαυσαν μόνον ἕνεκα σοβαρᾶς παθήσεως ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ ἠθοποιοῦ, ὅστις ὑπεκρίνετο τὸν Ἀχιλλέα. ΚΑΨ.

βρισιά (ἡ)· δημοτ., κοιν. *βρισιὰ* καὶ ἰδιωματ. *βριξά*· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ὑβρίζειν, ὕβρις, λοιδορία, ὀνειδισμός.

βρισίγγα (ἡ) (Brisinga) *[Ζῳολ.]*. Γένος θαλασσίων ἀστεριῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βρισιγγιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀστέρας ἀπαντῶντας εἰς τὰ μεγάλα βάθη τῶν βορείων θαλασσῶν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βρισίγγα ἡ στεμματοφόρος* (Brisinga coronata), εὑρισκομένη εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, εἰς βάθος 500—800 μέτρων καὶ διακρινομένη ἐκ τοῦ μεγάλου μεγέθους, τῶν μακροτάτων βραχιόνων καὶ τοῦ λαμπροῦ πορτοκαλλώδους χρώματός της. Δ. Ν. Π.

Βρισίγγα ἡ στεμματοφόρος.

βρισιγγίδαι (οἱ) (Brisingidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐχινοδέρμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀστεροειδῶν*, περιλαμβάνουσα θαλασσίους ἀστερίας προσομοιάζοντας πρὸς ὀφιούρους μὲ μικρὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κοιλιακὸν δίσκον καὶ ἀνεπτυγμένους βραχίονας. Δ. Ν. Π.

βρισίδι (τό)· πολλαὶ ὁμοῦ ὕβρεις, τὰς ὁποίας ἀπευθύνει τις πρὸς ἄλλον: «τοῦ 'δωσε—,τοῦ πάτησε ἕνα βρισίδι ποῦ δὲ λέγεται» || πρβ. *μαχαιρίδι*, *τουφεκίδι* κ.τ.τ.

βρίσιμο (τό)· δημοτ., ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ὑβρίζειν: «τοῦ 'δωσε ἕνα βρίσιμο ποῦ τὸν ἐστόλισε ἀπὸ τὴν κορφὴ ὡς τὰ νύχια».

βρίσκω· εὑρίσκω (βλ. λ.)· || κοιν. ναυτ. διαλ. (καὶ δὴ ἐπὶ σχοινίων ἢ κεραιῶν) συναντῶ που πρόσκομμα: «βρίσκει ἡ ἀντένα στὰ ξάρτια» || ψαύω τὸν πυθμένα: «βρῆκε ἡ πρύμη!» || εὑρίσκω διὰ βολίσεως βυθὸν καὶ τὸ βάθος αὐτοῦ· «βρῆκε πάτο 46 ὀργυιές» «βρῆκε ἄπατα (=ἄβυσσον)». Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βρίσμπεργ (Wrisberg), *Ἐρρῖκος-Αὔγουστος*. Γερμανὸς ἀνατόμος (1739—1808), τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Γοτίγγης, διδάξας ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον καὶ τὴν μαιευτικήν. Ἐδημοσίευσε πλῆθος ἐργασιῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Ἀνατομικὴ τοῦ ἐμβρύου» (1764), «Τετάρτη ἐγκεφαλικὴ συζυγία» (1777), «Σπλαγχνικὰ νεῦρα, νεῦρα ἥπατος, σπληνός, γαγγλιακὸν πλέγμα ἐπιδιδυμίδος», «Ἀνατομικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἐγκύμονος μήτρας». Ο. Ρ.

Βρίσσες *[Γεωγρ.]*. Χείμαρρος ἐν τῇ νήσῳ Κέᾳ, ΒΑ τοῦ ὄρους Ἁγ. Συμεῶνος, ἐκβάλλων εἰς ὁμώνυμον ὁρμίσκον. Δ. Ε. Μ.

βρισσίδαι (οἱ) (Brissidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐχινοδέρμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σπαταγιδῶν*. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει ἐχίνους μὲ μέγα ᾠοειδὲς σῶμα καὶ μὲ ἀκανονίστους ἀκάνθας. Γνωστότερον εἶδος *βρίσσος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

βρίσσος (ὁ) (Brissus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐχινοδέρμων τῆς οἰκογενείας τῶν *βρισσιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἐχίνους μὲ σῶμα ἐπίμηκες, μᾶλλον κυρτὸν κατὰ τὴν ἀνωτέραν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν. Γνωστὰ πλεῖστα εἴδη διαδεδομένα εἰς πάσας τὰς θερμὰς θαλάσσας. Δ Ν. Π.

— *[Παλαιοζ.]* Λείψανα αὐτῶν ἀπολιθωμένα συναντῶνται τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς νεοτριτογενοῦς ἐποχῆς.

Βρίσων. —1) Εἷς τῶν στρατηγῶν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Κατὰ τὴν ἐν Γαυγαμήλοις μάχην (331 π. Χ.) ἦτο διοικητὴς τῶν Μακεδόνων τοξοτῶν, οἵτινες μετὰ τῶν ὑπὸ τὸν Ἄτταλον Ἀγριάνων, τῶν ὑπὸ τὸν Ἀρέτην σαρισσοφόρων, τῶν ὑπὸ τὸν Ἀρίστωνα Παιόνων ἱππέων, τῶν ὑπὸ τὸν Λεωνίδαν Ἑλλήνων ἱππέων καὶ τῶν ὑπὸ τὸν Κλέαρχον ἀρχαίων ξένων ἀπετέλουν τὴν ἐφεδρείαν τοῦ δεξιοῦ κέρατος τοῦ στρατοῦ, τὸ ὁποῖον διηύθυνεν αὐτοπροσώπως ὁ Μ. Ἀλέξανδρος. Οἱ ὑπὸ τὸν Βρίσωνα τοξόται καὶ οἱ Ἀγριᾶνες πρῶτοι, διὰ τῆς βοῆς καὶ τῆς χαλάζης τῶν βελῶν των, λίθων καὶ ἀκοντίων, κατετρόμαξαν τοὺς ἵππους τῶν ἐπελασάντων ἐναντίον των δρεπανηφόρων ἁρμάτων τοῦ Δαρείου καὶ ἠχρήστευσαν τὰ πλεῖστα αὐτῶν.

—2) Ὁ ἀρχιευνοῦχος τῆς αὐτοκρατείρας τοῦ Βυζαντίου Εὐδοξίας (συζύγου τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου), ὅστις ἀπεστάλη ὑπ' αὐτῆς νὰ ἐπαναφέρῃ ἐκ τοῦ τόπου τῆς ἐξορίας του τὸν ἱεράρχην Ἰωάννην Χρυσόστομον διὰ νὰ κατασταλῇ ἡ ἐξέγερσις τοῦ λαοῦ, ἀγανακτήσαντος διὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ λατρευτοῦ του ἱεράρχου.

—3) Σοφιστὴς ἐξ Ἡρακλείας (βλ. Βρύσων). ΚΑΨ.

Βριταμάρτια (τά) *[Ἀρχ.]*. Ἑορτὴ ἀγομένη ἐν Δήλῳ πρὸς τιμὴν τῆς Ἀρτέμιδος, γνωστὴ ἐξ ἐπιγραφῆς (Bulletin de corresp. Hellénique VI, 1882 σ. 23). Σ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

Βριτάννια (Britannia). Ἡ θεϊκὴ προσωποποιία τῆς Βρεταννίας. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βριτόβιος (Britovius) *[Ἀρχ.]*. Ἐπωνυμία τοῦ Ἄρεως τῶν Κελτικῶν. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βριτομάρπεια (τά). Ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τῆς Βριτομάρπιδος, ἀγομένη ἐν τῇ κρητικῇ πόλει Ὀλοῦντι (*Collitz-Bechtel*, Sammlung griechischer Dialektinschriften ἀρ. 5075). Σ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

Digitized by Google

Βριτόμαρτις καὶ *Βριτόμαρπις* (ἡ),—*ιδος* (παρὰ Στράβ.,—*εως*). Θεότης κρητικῆς καταγωγῆς καὶ κυρίως ἐν Κρήτῃ λατρευομένη, ἥτις βραδύτερον ἐταυτίσθη πρὸς τὴν Ἄρτεμιν τοῦ ἑλληνικοῦ Πανθέου. Τὸ ὄνομα παρεδόθη ὑπὸ τῶν συγγραφέων *Βριτόμαρτις*, ἐπιγραφικῶς ὅμως ἐπιστώθησαν καὶ οἱ τύποι *Βριτάμαρτις* καὶ *Βρυτόμαρτις*. Ὁ πραγματικὸς ὅμως τύπος τοῦ ὀνόματος ἐν τῇ νήσῳ, ὡς κατεδείχθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κρητικῶν ἐπιγραφῶν, πρέπει νὰ ἦτο *Βριτόμαρπις*. Τὸ ὄνομα εἶναι ξενικόν, ἀνῆκον, κατὰ τοὺς ἀρχαίους, εἰς τὸ «*πελασγικὸν*» ἰδίωμα τῆς Κρήτης, ἐσήμαινε δ' εἰς τὴν ἑλληνικὴν «γλυκεῖα παρθένος» *(Σολῖνος)*. Μετὰ τὴν ἐπιγραφικὴν πίστωσιν τοῦ β' συνθ.—*μαρπις* πρέπει νὰ συνδέσωμεν τοῦτο πρὸς τὴν *Μάρπησσαν*, Νύμφην ἐκ τῆς ἀκολουθίας τῆς Ἀρτέμιδος, ἧς τὸ ὄνομα ἐπίσης εἶναι ξενικὸν (Λελεγικὸν κατὰ τὸν Fick). Οὕτω λοιπὸν *Βριτόμαρπις* σημαίνει *Ἡδύμαρπις*, ἡδεῖα *Μάρπις* (ἢ *Μάρπησσα*).

Βριτόμαρτις.
[Ἐπὶ ἑλληνικοῦ δακτυλιολίθου τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ.].

Σήμερον, μετὰ τὰς τελευταίας ἀρχαιολογικὰς ἀνακαλύψεις ἐπὶ τοῦ κρητικοῦ ἐδάφους, πιστεύεται ὅτι ἡ Βριτόμαρτις εἶναι θεότης ἀναμφιβόλως μινωϊκῆς καταγωγῆς, ἣν ἕνεκα τῶν ὁμοίων της ἰδιοτήτων συνεχώνευσαν οἱ ἐπήλυδες Δωρικοὶ λαοὶ πρὸς τὴν Ἄρτεμιν (καὶ αὐτὴν ἄλλως ἕλκουσαν πιθανώτατα τὴν καταγωγὴν ἐκ τῆς μινωϊκῆς θρησκείας, ὡς ἔδειξε τελευταίως ὁ Nilsson). Φαίνεται ὅτι ἡ Βριτόμαρτις συνεκέντρωνεν ἐν ἑαυτῇ τὰς θαλασσίας ἰδιότητας τῆς μεγάλης μινωϊκῆς θεότητος ὡς δεσποίνης τοῦ πελάγους, διότι τοῦτο τοὐλάχιστον ὑποδηλοῖ ἡ λατρεία της εἰς παραλίους πρὸ παντὸς τόπους (ὁ ἐν Χερσονήσῳ μάλιστα ναός της εἶναι σήμερον ἐντελῶς ὑποβρύχιος). Ἀσφαλῶς ὅμως συνεκέντρωνε πρὸ παντὸς τὰς κυνηγετικὰς ἰδιότητας ταύτης, ὡς τοῦτο περιτράνως ἀποδεικνύει ἡ σύγχυσίς της πρὸς τὴν Ἄρτεμιν.

Τὴν ἀρίστην ἀπεικόνισιν τῆς προελληνικῆς ταύτης Βριτομάρτιδος παρέχει εἷς σφραγιδόλιθος τοῦ Μουσείου Βερολίνου (βλ. εἰκόνα) παριστάνων μητρικῶν διαστάσεων γυναῖκα καὶ φέρουσαν ἐπὶ τοῦ τραχήλου τὸν λεγόμενον «*ἱερὸν κόμβον*». Γνωρίσματα ταῦτα ἀμφότερα τῆς μινωϊκῆς θρησκείας. Ἀφ' ἑτέρου ἡ θεότης αὕτη παριστάνεται τοξεύουσα, ὡς ἀκριβῶς βραδύτερον ἡ Ἄρτεμις.

Καταγωγή, λατρεία καὶ μῦθοι. Κατὰ τοὺς ἐγχωρίους κρητικοὺς μύθους, ἡ Βριτόμαρτις ἦτο θυγάτηρ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Κάρμης, θυγατρὸς τοῦ Εὐβούλου καὶ ἐγγονῆς τοῦ Καρμάνορος. Κατ' ἄλλους μύθους κατήγετο ἐκ Φοινίκης, ὁπόθεν ἦλθε πρῶτον εἰς Ἄργος. Ἐκεῖθεν ἀνέβη εἰς Κεφαλληνίαν, ὅπου ἔτυχε λατρείας ὑπὸ τὸ ὄνομα *Λαφρία*. Ἐκεῖθεν κατέληξεν εἰς Κρήτην, ὁπόθεν φεύγουσα τὸν ἔρωτα τοῦ Μίνωος ἔπλευσεν εἰς Αἴγιναν. Ἐνταῦθα κρυβεῖσα ἐντὸς ἄλσους ἐλατρεύθη ὡς *Ἀφαία*, ἐπειδὴ δῆθεν ἐγένετο ἀφανής. Οὕτω πιστοποιεῖται ἡ συγγένεια τῆς κρητικῆς Βριτομάρτιδος πρὸς τὴν αἰγινητικὴν θεότητα Ἀφαίαν, ἧς ὁ περίφημος ναός, ἕνεκα τῶν σπουδαίων ἀγαλμάτων, εὑρισκομένων σήμερον ἐν Μονάχῳ, ἐδείχθη ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν ὅτι πράγματι ἔκειτο ἐπὶ θέσεως συχναζομένης ἤδη εἰς μυκηναϊκὴν ἐποχὴν (βλ. Αἴγινα, Ἀφαία).

Ἡ Βριτόμαρτις ἐλατρεύετο ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο κυρίως εἰς τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας τῆς Κρήτης (Γόρτυνα, Χερσόνησον, Δρῆρον, Λατώ, Ὀλοῦντα). Εἰς τὰς ἀνατολικὰς τὰς ἱσταμένας ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Κυδώνων, ἐλατρεύετο συναφὴς θεότης ὑπὸ τὸ ὄνομα Δίκτυννα (βλ. λ.), ἥτις κατά τινας παλαιοὺς συγγραφεῖς καὶ τοὺς νεωτέρους φιλολόγους εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ θεότης ὑπὸ διάφορα ὀνόματα. Ἴσως ὅμως πρόκειται περὶ δύο συγγενῶν μέν, ἀλλὰ διαφόρων θεοτήτων. Γνωστὸν ναὸν εἶχεν ἐν Χερσονήσῳ ἡ Βριτόμαρτις, εἷς δ' ἄλλος ὑπῆρχεν ἐν Ὀλοῦντι μετὰ παναρχαίου ξοάνου ἀναφερομένου εἰς τὸν Δαίδαλον, ὡς παραδίδει ὁ Παυσανίας. Βεβαίωσιν τῆς εἰδήσεως ταύτης παρέχει μία ἐπιγραφὴ περιλαμβάνουσα συνθήκην μεταξὺ Λατοῦς καὶ Ὀλοῦντος, ὅπου οἱ Ὀλούντιοι προσκαλοῦσι τοὺς συμμάχους των Λατίους νὰ λαμβάνωσι μέρος εἰς τὰ **Βριτομάρπεια** (βλ. λ.). Ἐπομένως ἐθεωροῦντο ταῦτα ἐκ τῶν μεγίστων ἑορτῶν τῆς πόλεως.

Τὸν μῦθον τῆς Βριτομάρτιδος παρέδωκαν εἰς ἡμᾶς πολλοὶ συγγραφεῖς, πληρέστατα πάντων ὁ Καλλίμαχος ἔν τινι τῶν ὕμνων του. Οὗτος παριστᾷ ταύτην ὡς νύμφην τῆς Γόρτυνος, ἀκόλουθον τῆς Ἀρτέμιδος καὶ φιλτάτην τῆς θεᾶς. Κατὰ δυστυχίαν της ἠγαπήθη ὑπὸ τοῦ Μίνωος, ὅστις ἀδιακόπως ἐδίωκε ταύτην ἐπὶ ἐννέα μῆνας. Εἰς μάτην κρύπτεται ἡ νύμφη εἰς τὰς χλοερὰς πεδιάδας ἢ εἰς τὰ σύσκια δάση τῶν ὀρέων. Ὁ Μίνως κατορθοῖ νὰ πλησιάσῃ ταύτην ἐπὶ τέλους καὶ τότε ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ της ρίπτεται ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς βραχώδους Δίκτης εἰς τὴν θάλασσαν. Πεσοῦσα ὅμως ἐπὶ δικτύων, τὰ ὁποῖα ἁλιεῖς εἶχον στήσει, ἀνεσύρθη ὑπὸ τούτων καὶ σωθεῖσα ἐτιμήθη ὑπὸ τῶν Κυδώνων διὰ βωμῶν καὶ θυσιῶν, ὀνομασθεῖσα *Δίκτυννα*, ἐπειδὴ ἐσώθη ὑπὸ τῶν δικτύων.

Ὁ μῦθος ἀνήκει ἀσφαλῶς εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν λογίων ἐφευρέσεων, ἵνα εὑρεθῇ μία ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος Δίκτυννα. Ἐν τούτοις εἶναι περίεργον πῶς ἀπὸ τῆς μεσογείως κειμένης Δίκτης ἡ θεὰ ἐπήδησεν εἰς τὴν θάλασαν καὶ ἔτι περιεργότερον πῶς αὕτη εὑρέθη αἰφνιδίως μεταξὺ τῶν Κυδώνων, ἤτοι, διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν τὰς σημερινὰς τοπωνυμίας, ἀπὸ τὸ Λασίθι εἰς τὰ Χανιά. Διὰ τοὺς λόγους τούτους φαίνεται ὅτι δικαίως ἄλλοι παλαιοὶ συγγραφεῖς, ἰδίως ὁ ἐχθρὸς τοῦ Καλλιμάχου καὶ λόγιος μυθολόγος Ἀπολλόδωρος, ἤσκησαν αὐστηρὰν κριτικὴν κατὰ τούτου, ὅτι ἀνέμειξε τὸν Μίνωα, τοὺς ἁλιεῖς καὶ τὰ δίκτυα εἰς τὸν μῦθον τῆς Βριτομάρτιδος. Φαίνεται πράγματι ὅτι ἀνεμείχθησαν ἐνταῦθα δύο μῦθοι, διότι τὸ πήδημα εἰς τὴν θάλασσαν εἶναι ἄριστα καταληπτόν, ἂν νοήσωμεν τὸ ἀπέναντι τῆς Κυδωνίας κείμενον ἀκρωτήριον τοῦ Δικτυνναίου, ὅπου πράγματι ἠγείρετο ναὸς τῆς Δικτύννης, γνωστὸς ἤδη εἰς τὸν Ἡρόδοτον. Τοῦτο ἴσως παρανοήσας ἐταύτισε πρὸς τὴν Δίκτην ὁ Καλλίμαχος. (Ἄλλως ὁ Nilsson, ὅστις φρονεῖ ὅτι δυσκόλως δύναται νὰ χωρισθῇ ἡ θεότης Δίκτυννα ἀπὸ τῆς Δίκτης.)

Ἡ διάδοσις τῆς λατρείας τῆς Βριτομάρτιδος ὑπῆρξε μεγάλη, κυρίως εἰς τὰ παράλια μέρη. Ἡ δ' Ἄρτεμις Αἰγιναία, ἡ ἀναφερομένη ἐν Σπάρτῃ, εἶναι προφανῶς ἡ αὐτὴ θεότης. Ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι καὶ ἡ Δίκτυννα ἦτο ἡ αὐτή, τότε ἔχομεν ἐξ ἐπιγραφῶν καὶ συγγραφέων τὴν ἀπόδειξιν ὅτι ἐκτὸς τῶν εἰρημένων πόλεων ἐλατρεύετο, καὶ εἰς Ἀστυπάλαιαν, Γύθειον, τὴν Φωκικὴν Ἄμβρυσον, ἔτι δ' εἰς τὴν Μασσαλίαν. Ἐν τῇ τέχνῃ παριστάνεται ἡ Βριτόμαρτις ὡς κυνηγέτις, ὁμοίως πρὸς τὴν Ἄρτεμιν φέρουσα τόξον, βραχὺν χιτῶνα καὶ ὑψηλὰ ὑποδήματα, τὰς λεγομένας ἐνδρομίδας (Κρητ. νομίσματα τῆς Ρωμ. αὐτοκρ. ἐποχῆς).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκτὸς τῶν οἰκείων ἄρθρων εἰς τὸ μυθολογικὸν λεξικὸν Roscher, τὴν Realenzyklopädie des klass. Altertums τοῦ Pauly-Wissowa καὶ τὸ λεξικὸν τῶν ἀρχαιοτήτων Daremberg-Saglio, βλ. *Μαρινᾶτον* (Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον IX 1924–1925 σ.79 ἑξ.).—*M. Nilsson*, Minoan-mycenaean Religion (1927,438) ἑξ.).—*A. Evans*, Palace of Minos (τ. II, 1928,842 ἑξ.)

Σ. Ν. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

Βρίττονες (οἱ). Ἕτερος τύπος τοῦ ἐθνικοῦ *Βρεττανοὶ* (βλ. **Ἀγγλία**).

Βρίττρα (Vrittra) *['Ινδ. Μυθολ.]*. Κατὰ λέξιν ὁ κωλύων, ὁ παρακωλύων, ὁ ἀντιδρῶν. Δαίμων τοῦ κακοῦ, εἷς τῶν ἀσπονδοτέρων ἐχθρῶν τοῦ Ἴνδρα, ἀπεικονιζόμενος ὡς ὄφις, ἐντὸς τοῦ ὕδατος διαιτώμενος. —Δ.

Βριχασπάτι (Vrihaspati) *['Ινδ. Μυθ.]*. Θεὸς ἰθύνων τὸν πλανήτην Δία, πρὸς τὸν ὁποῖον καὶ συνταυτίζεται. Εἶναι ἱερεὺς καὶ διδάσκαλος τῶν θεῶν, εἰς οὓς ἑρμηνεύει τὰς Βέδας. Ἐξ ἄλλου προΐσταται τῶν ἱεροτελεστιῶν, ἀνακαλεῖ δὲ εἰς τὴν ζωὴν τοὺς θεούς, τοὺς πίπτοντας ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Ὁ Βριχασπάτι ἀπεικονίζεται ὡς νεαρὸς θεός, ἔχων τέσσαρας χεῖρας καὶ καθήμενος ἐπὶ λωτοῦ. —Δ.

βριχθεία *νόσος [Ἰατρ.]*. Ἡ χρονία νεφρῖτις, τὸ πρῶτον (1827) περιγραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ἰατροῦ Μπράϊτ (Bright) καὶ ἔκτοτε φερομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὡς *νόσος τοῦ Μπράϊτ* ἢ *βριχθεία νόσος*. Ἀπὸ τῶν ἐργασιῶν τοῦ F. Vidal αἱ νεφρίτιδες διακρίνονται εἰς χλωρουραιμικάς, ἀζωταιμικὰς καὶ μεικτὰς καὶ ὄχι εἰς ὀξείας καὶ χρονίας ὡς ἄλλοτε (βλ. νεφρῖτις). Ο. Ρ.

Βριώνης· βλ. **Βρυώνης**.

Βρμπὰς (Vrbas) *[Γεωγρ.]*. Διαμέρισμα τῆς Νοτιοσλαυίας, ἐν Βοσνίᾳ, διαρρεόμενον ὑπὸ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ. Ἔχει ἐμβαδὸν 9018 τετρ. χιλ. καὶ 423.240 κατοίκους. Πρωτεύουσα αὐτοῦ εἶναι ἡ *Μπανιαλούκα*. —Μ.

Βροβνισταὶ (οἱ). Αἵρεσις, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ *Ροβέρτου* Μπράουν (βλ. λ.).

Βροβοδὸς *[Γεωγρ.]*· βλ. **Προβοδός**.

Βρόγγιστα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Καλονέρι**.

Βρόγγος. Παραπόταμος τοῦ Δουνάβεως ἐνισχυόμενος ὑπὸ τοῦ Ἄγγρου (*Ἡρ.* 4,49). Οὗτος ταυτίζεται πρὸς τὸν *Μάργον* τῆς ἄνω Μοισίας (Μοράβαν τῆς Σερβίας). ΙΑΚ. Χ. Δ.

βρογχεκτασία (ἡ) *(ἡ διάτασις τῶν βρόγχων)*. Καλεῖται ἡ μερικὴ ἔκτασις τῶν βρόγχων, προερχομένη ἐκ διαφόρων βρογχοπνευμονικῶν παθήσεων, αἱ ὁποῖαι παρακολουθοῦν τὴν γρίππην, τὴν ἱλαράν, τὴν κοκκύτιδα, τὸν τυφοειδῆ πυρετόν. Ἡ ἐκ τούτων βρογχεκτασία παρατηρεῖται κυρίως κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, ἀντιθέτως πρὸς τὴν βρογχεκτασίαν τῶν ἐνηλίκων καὶ τῶν γερόντων, ἥτις εἶναι ἀπότοκος χρονίας βρογχίτιδος προερχομένης ἐξ ἐπανειλημμένων προσβολῶν ὀξείας. Ἡ φυματίασις τῶν πνευμόνων καὶ αἱ πλευρίτιδες κατέχουσι μέγα μέρος εἰς τὴν αἰτιολογίαν αὐτῆς. Αἱ στενώσεις τῶν βρόγχων συνοδεύονται ὑπὸ διατάσεως παρατηρουμένης πρὸς τὰ ἄνω καὶ κάτω τῆς διαδρομῆς αὐτῶν. Προδιαθετικὰ αὐτῆς αἴτια θεωροῦνται ἡ κληρονομικότης, ἡ ἀρτηριοσκλήρωσις, ἡ ἑλονοσία. Ἡ σύφιλις θεωρεῖται ὡς ἡ αἰτία τῆς *συγγενοῦς βρογχεκτασίας*. Ἡ σύφιλις τοῦ πνεύμονος γίνεται ἡ αἰτία εἰδικῆς μορφῆς βρογχεκτασίας, τῆς *γενικῆς κυλινδρικῆς βρογχεκτασίας*. Ἡ διάτασις τῶν βρόγχων ἐπέχεται συνεπείᾳ ἀτροφίας τῶν λείων μυϊκῶν ἰνῶν καὶ προσλαμβάνει τὸ μέγεθος ἀπὸ ᾠοῦ περιστερᾶς μέχρι πορτοκαλλίου. Κατὰ τὴν διατομὴν αὐτῶν οἱ πνεύμονες παρουσιάζουσιν ὄψιν σπογγιώδη ἢ κυλινδρικὴν ἢ φυσιγγιοειδῆ ἢ κομβολογιοειδῆ. Αἱ διατάσεις εἶναι συνηθέστεραι ἀριστερὰ ἐπὶ τῶν μεσαίων καὶ μικροτέρων βρόγχων. Ἑδρεύουσι μᾶλλον ἐπὶ τῆς βάσεως καὶ τῆς μεσότητος τῶν πνευμόνων ἢ εἰς τὰς κορυφάς, διακρινόμεναι οὕτω τῶν σπηλαίων τῆς φυματιάσεως, καὶ περιλαμβάνουσι βλέννην, βλεννοπυῶδες ἔκκριμα καὶ τυροειδεῖς μάζας, ἀποδίδουσαι ἐν ζωῇ ἀπόχρεμψιν χαρακτηριστικήν.

Περιεγράφησαν καὶ βρογχεκτασίαι περιοριζόμεναι εἰς τὰς βρογχικὰς ἄκρας τῆς ἐπιπολαίας ἐπιφανείας τοῦ πνεύμονος. Ἡ καταστροφὴ τῶν λείων μυϊκῶν ἰνῶν προεξέχει κατὰ τὴν μεσότητα τῆς φύσιγγος. Ἡ καταστροφὴ τῶν συσταλτικῶν στοιχείων εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν παρατηρουμένην κατὰ τὰ ἀγγειακὰ ἀνευρύσματα· ἡ διάτασις τῶν βρόγχων ἀποτελεῖ, οὕτως εἰπεῖν, ἓν βρογχικὸν ἀνεύρυσμα. Καθ' ἃ σημεῖα ὁ βρόγχος ἀναστομοῦται πρὸς τὴν κοιλότητα, συναντῶμεν ἐνίοτε δακτύλιον ἐκ λείων μυϊκῶν ἰνῶν ὑπερτροφικῶν. Ὁσάκις ἡ πάθησις εἶναι πρόσφατος, τὸ ἐπιθήλιον ἔχει ἀπολέσει τὰς δονουμένας αὐτοῦ βλεφαρίδας καὶ τὰ κύτταρα καθίστανται κυβικά, ἀποβάλλοντα τὸ κυλινδρικὸν αὐτῶν σχῆμα. Ἅμα ἡ πάθησις εἶναι παλαιοτέρα, ὁ βλεννογόνος διηθεῖται ὑπὸ στρογγύλων κυττάρων, ἐνίοτε μάλιστα καταστρέφεται τελείως, ἀντικαθιστάμενος ὑπὸ κοκκιώδους ἱστοῦ μετὰ διαδρομῆς ἐν αὐτῷ πολυαρίθμων ἀγγείων εὐθρύπτων, ἅτινα αἱμορραγοῦσιν εὐκόλως. Ὁ πνεύμων, πέριξ, εἶναι σκληρὸς καὶ συνεσπασμένος ἐκ τῆς σκληρύνσεως, παρατηροῦνται συμφύσεις τῆς πλευρᾶς καὶ κατὰ τόπους ἐμφυσηματώδεις ἀλλοιώσεις. Ἡ γάγγραινα τοῦ πνεύμονος, ἡ διάτασις τῆς δεξιᾶς καρδίας, ὅπως κατὰ τὰς ἄλλας χρονίας παθήσεις τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, τὰ ἀποστήματα τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, εἶναι ἐπιπλοκαὶ δυναταί. Ἡ βρογχεκτασία διακρίνεται ἀνατομικῶς τῶν διαφόρων σπηλαίων τοῦ πνεύμονος (φυματιάσεως, γαγγραίνης τοῦ πνεύμονος κλπ.). Τὰ σπήλαια τῆς φυματιάσεως διακρίνονται ἐκ τῆς ἕδρας αὐτῶν, ἥτις εἶναι σχεδὸν πάντοτε ἡ κορυφὴ τῶν πνευμόνων, τὰ τοιχώματα αὐτῶν παρουσιάζουσιν ἀνωμάλους κοιλότητας, φυμάτια περιβάλλουσιν αὐτά, ἔχουσιν ὄψιν ἀκανόνιστον, ἡ εἴσοδος τοῦ βρόγχου γίνεται ἀπότομος ἐντὸς τῆς κοιλότητος. Ἐπίσης διαφοραὶ παρατηροῦνται μεταξὺ τῆς βρογχεκτασίας, ἥτις παρουσιάζει ἐπιπολαίαν σφακέλωσιν τῶν τοιχωμάτων αὐτῆς, καὶ τῆς γαγγραίνης τοῦ πνεύμονος, ἥτις παρουσιάζει βαθείας καὶ ἀποτόμους τὰς σφακελώσεις καὶ τὰς νεκρώσεις τῶν ἱστῶν. Ἐντὸς τῶν βρογχικῶν διατάσεων περιλαμβάνονται ποικίλα μικρόβια, ὅπως ὁ στρεπτόκοκκος, διάφορα σαπρόφυτα, βάκιλοι πυογόνοι, κάκοσμοι, ὁ στρεπτόκοκκος ὅστις ρευστοποιεῖ τὴν πηκτὴν καὶ ὁ σταφυλόκοκκος.

Παθογένεια. Πολλαὶ καὶ ποικίλαι θεωρίαι ἐξηνέχθησαν διὰ τὴν παθογένειαν τῆς βρογχεκτασίας. Μία ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ *πνευμονικὴ* θεωρία τοῦ Corigan. Κατ' αὐτὴν ἡ βρογχεκτασία εἶναι ἀπότοκος τῆς πνευμονικῆς συσπαστικῆς κιρρώσεως, τῆς συνεπείᾳ τῆς διαμέσου τῶν βρογχικῶν διακλαδώσεων φλεγμονῆς τοῦ πνεύμονος προερχομένης. Κατὰ τὴν φλεγμονὴν ταύτην, τὸ πνευμονικὸν παρέγχυμα συσπᾶται σκληρυνόμενον καὶ παρασύρει πρὸς ἑαυτὸ τὰ τοιχώματα τῶν βρογχικῶν σωλήνων. Ὁ *Charcot* ἀντετάχθη κατὰ τῆς θεωρίας ταύτης, καθόσον παρετήρησεν ὅτι αἱ σκληρύνσεις τοῦ πνεύμονος δὲν συνοδεύονται ὑπὸ βρογχεκτασίας. Ἑτέρα εἶναι ἡ *πλευρικὴ* θεωρία, καθ' ἣν συνεπείᾳ χρονίας πλευρίτιδος ὁ ἰνώδης ἱστὸς συσπώμενος προκαλεῖ τὴν διάτασιν τῶν βρόγχων. Κατὰ ταύτης ἀντέταξαν τὸ ὅτι αἱ παθήσεις τῆς πλευρᾶς δὲν εἶναι σταθεραὶ κατὰ τὴν βρογχεκτασίαν. Ἐν τέλει ἐπεκράτησεν ἡ *βρογχικὴ* θεωρία καθ' ἣν τὴν ἀληθῆ καὶ πραγματικὴν αἰτίαν τῆς βρογχεκτασίας ἀποτελοῦσιν αἱ ἀλλοιώσεις τῶν τοιχωμάτων τῶν βρόγχων. Εἶναι κλινικῶς γνωστὸν ὅτι αἱ ὀξεῖαι καὶ χρόνιαι βρογχίτιδες προηγοῦνται τῆς βρογχεκτασίας καὶ ἡ ἱστολογικὴ ἐξέτασις δεικνύει τὴν καταστροφὴν τῶν μυϊκῶν ἐλαστικῶν ἰνῶν, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὸν σκελετὸν τῶν βρόγχων καὶ παρέχουσι τὴν ἀντίστασιν εἰς αὐτούς. Κατὰ τὴν βρογχίτιδα, τὰ τοιχώματα τῶν βρόγχων

Digitized by Google

καταλαμβάνονται ἀπὸ ἐμβρυακὰ κύτταρα ἅτινα δίδουσι μετὰ ταῦτα χώραν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἰνώδους ἱστοῦ ἐλαστικοῦ (ἐκτατοῦ)· αἱ μυϊκαὶ καὶ ἐλαστικαὶ ἶνες καταστρέφονται, ὁ δὲ βρόγχος προσλαμβάνει τὴν σύστασιν ἀρτηρίας, ἥτις ἀπώλεσε τὸν μεσαῖον αὐτῆς χιτῶνα, ὁ δὲ ἐσωτερικὸς καὶ ἐξωτερικὸς αὐτῆς χιτὼν ἐκ τῆς πιέσεως τοῦ κύματος τοῦ αἵματος ὑποχωρεῖ καὶ προκαλεῖται ἀνάπτυξις τοῦ ἀρτηριακοῦ ἀνευρύσματος. Οὕτω και κατὰ τὴν βρογχεκτασίαν, ἐκ τῆς φωνῆς, τῆς βηχός, τῆς καταβολῆς κοπώσεως καὶ ἐκ πάσης αἰτιας ἥτις ἐπιτείνει τὴν πίεσιν τοῦ ἀέρος ἐντὸς τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων προκαλεῖται, μικρὸν κατὰ μικρόν, ἡ διάτασις τῶν βρόγχων. Αἱ ἀλλοιώσεις τῆς πλευρᾶς καὶ τῶν πνευμόνων δὲν ἔχουσιν ἢ δευτερεύουσαν σημασίαν. Ἡ διάτασις τῶν βρόγχων δὲν εἶναι ὁμοιόμορφος, καθ᾿ ὅσον αἱ ἀλλοιώσεις τοῦ σκελετοῦ τῶν βρόγχων δὲν εἶναι ὁμοιομόρφως κατανεμημέναι. Ἡ *κυλινδρικῆς* μορφῆς βρογχεκτασία, ἡ παρατηρουμένη συχνότερον εἰς τοὺς μικροὺς παῖδας, ἐπακόλουθος βρογχοπνευμονικῆς παθήσεως, ὀφείλεται εἰς ἀλλοιώσεις γενικὰς τοῦ βρογχικοῦ δένδρου μετὰ ὁμοιομόρφου διατάσεως τῶν ἀεροφόρων σωλήνων καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποχωρήσῃ κατά τινα βαθμόν. Ὁ *σακκοειδὴς* ἀνευρυσμὸς τῶν βρόγχων, ὁ παρατηρούμενος κατὰ τὴν μέσην ἡλικίαν, διαφοροτρόπως ἐπεξηγεῖται ὁτὲ μὲν ὡς ἀποτέλεσμα συσσωρεύσεως τῶν βρογχικῶν ἐκκριμάτων, ὁτὲ δὲ ὡς ἀποτέλεσμα κιρρωτικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ πνεύμονος, ὀφειλομένης πολλάκις εἰς τὴν σύφιλιν. Ἡ γεροντικὴ βρογχεκτασία ὀφείλεται εἰς γεροντικὸν βρογχικὸν κατάρρουν, ὅστις προκαλεῖ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐλαστικότητος τῶν τοιχωμάτων τῶν βρόγχων.

Συμπτώματα. Τὰ ἄτομα τὰ φέροντα βρογχιακὰς διατάσεις ἔχουσιν ἄφθονον τὴν ἀπόχρεμψιν (500—600 γραμμαρίων), ἰδίως τὴν πρωΐαν. Αὕτη ἀποτελεῖ ὑγρὸν βλεννοπυῶδες ὅπερ ἅμα ἠρεμήσῃ παρουσιάζει τέσσαρα στρώματα ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, τὰ ἑξῆς: 1) ἴζημα παχὺ πυῶδες, εἶδος πρασινωποῦ πολτοῦ, ἀποτελουμένου ἐκ πυοσφαιρίων· 2) στρῶμα διαυγοῦς βλέννης· 3) στρῶμα βλεννῶδες μετὰ πυωδῶν νηματίων καὶ 4) στρῶμα ἀφρῶδες, ἀεροῦχον.

Διὰ τοῦ μικροσκοπίου ἀνευρίσκομεν κρύσταλλα λιπαρῶν ὀξέων, λευκίνης, τυροσσίνης, χολοστερίνης καὶ ἐλαστικὰς ἶνας, δεῖγμα τῆς καταστροφῆς τῶν βρόγχων. Τὰ πτύελα εἶναι κάκοσμα, ἡ ἀναπνοὴ γίνεται ἐπίσης κάκοσμος· ἡ κακοσμία ποικίλλει κατὰ τὴν ἔντασιν καὶ ἄλλοτε ἐλλείπει, ὀφείλεται δὲ κυρίως εἰς τὴν ζύμωσιν τῶν ἐκκριμάτων, ἥτις συντελεῖται ἐντὸς τῶν βρόγχων. Εἰς τὴν ἐπιπολαίαν γάγγραιναν τῆς βρογχικῆς ἐπιφανείας ἢ εἰς γάγγραιναν τοῦ πνεύμονος, ἡ κακοσμία καθίσταται ἐνίοτε ἐντονωτάτη καὶ συνοδεύεται ὑπὸ γενικῶν φαινομένων. Αἱ αἱμοπτύσεις εἶναι συχναὶ καὶ πολλάκις ἄφθονοι, προερχόμεναι ἐκ τῆς ῥήξεως τῶν νεοσχηματισθέντων εὐθρύπτων ἀγγείων, τῶν εὑρισκομένων ἐν τῇ κοιλότητι τῶν βρόγχων, καὶ ὑποδύονται τὴν μορφὴν τῶν αἱμοπτύσεων τῆς φυματιάσεως. Αἱ αἱμοπτύσεις αὗται ἀποτελοῦσιν ἐξαιρετικῶς τὸ μόνον σύμπτωμα τῆς βρογχεκτασίας, τῆς ἄνευ ἀποχρέμψεως, παρουσιάζονται δὲ κατὰ διαστήματα ὀνομαζόμεναι *ἐπαναληπτικαὶ αἱμορραγίαι*.

Ἡ βὴξ ἐπέρχεται κατὰ παροξυσμούς, ἰδίᾳ τὴν πρωΐαν, ἐπαναλαμβάνεται κατὰ διαλείμματα ἐντὸς τῆς ἡμέρας, ἅμα αἱ ἐκκρίσεις τῶν διατεταμένων βρόγχων φθάσωσιν, εἴτε διὰ τῆς ἀφθονίας των, εἴτε ἐκ μετακινήσεως τοῦ ἀρρώστου, μέχρι τῶν ὑγιῶν βρόγχων ἢ τῆς τραχείας. Ἡ δύσπνοια εἶναι μετρία. Τὰ φυσικὰ σημεῖα τῆς βρογχεκτασίας εἶναι ἀφ᾿ ἑνὸς μὲν σπηλαιώδη, ἀφ᾿ ἑτέρου δὲ τὰ τῆς συνυπαρχούσης σκληρύνσεως τῶν πνευμόνων. Τὰ σπηλαιώδη φαινόμενα δεικνύουσιν ὅτι μία ἢ πλείονες κοιλότητες ἐσχηματίσθησαν ἐντὸς τοῦ πνευμονικοῦ παρεγχύματος. Διὰ τῆς ἐπικρούσεως ἀκούεται τυμπανικὸς ἦχος ἢ ὁ ἦχος τοῦ διερρωγότος ἀγγείου ἐὰν ἡ κοιλότης εἶναι κενή, ἢ ἀμβλύς, ἐὰν ἡ κοιλότης εἶναι πλήρης. Διὰ τῆς ἀκροάσεως ἀνευρίσκομεν, ἐκτὸς τῶν συνήθων ῥόγχων τῆς βρογχίτιδος, τὰ ἀκροαστικὰ σπηλαιώδη φαινόμενα, ἤτοι σπηλαιῶδες φύσημα μετὰ ἀπηχήσεως τῆς φωνῆς καὶ τῆς βηχός. Ἐὰν ἡ διάτασις εἶναι μεγάλων διαστάσεων, ἔχομεν ἦχον μεταλλικόν, ὅμοιον πρὸς τὸν τοῦ πνευμοθώρακος. Ἅμα ἡ κοιλότης περιλαμβάνει ὑγρόν, τότε ἀκούεται γλουγλουκισμός. Τὰ ἀκροαστικὰ φαινόμενα ποικίλλουσιν ἀναλόγως τῆς κενότητος ἢ τοῦ πλήρους τῆς κοιλότητος.

Ἡ σκλήρυνσις τοῦ πνεύμονος συνοδεύει συχνάκις τὴν βρογχεκτασίαν καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐθεωρήθη αὕτη ὑπό τινων ὡς ἡ μηχανικὴ αἰτία τῆς προελεύσεώς της. Αὕτη προκαλεῖ τὴν κατὰ τόπους σύσπασιν τῶν θωρακικῶν τοιχωμάτων, ἅτινα φαίνονται πεπλατυσμένα κατὰ τὸ πάσχον ἡμιθωράκιον, παρουσιάζουσι σύμπτωσιν τῶν πλευρῶν καὶ εἰσοχὴν τοῦ διαφράγματος. Διὰ τῆς ἐπικρούσεως παρατηροῦμεν ἀμβλύτητα ἢ ὑπαμβλύτητα. Διὰ τῆς ψηλαφήσεως, ἔντασιν τῶν φωνητικῶν δονήσεων καὶ διὰ τῆς ἀκροάσεως τὰ σημεῖα τῆς συνυπαρχούσης βρογχίτιδος συρίττοντας καὶ ῥεγχάζοντας ῥόγχους. Διὰ τῆς ἀκτινοσκοπήσεως παρατηροῦμεν ἐνίοτε διάχυτον σκιάν. Ἡ παρουσία κατὰ τὸ ἀντίστοιχον μέρος τῆς κοιλότητος μιᾶς ἢ πλειότερων διαφανῶν κοιλοτήτων εἰς τὸ μέρος τῆς συμπυκνώσεως εἶναι χαρακτηριστική. Ἡ ἐνδοτραχειακὴ ἔνεσις *Lipiodol* καθορίζει σαφέστερον τὴν βρογχεκτασίαν. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ἡ βρογχικὴ καθολικὴ διάτασις, ἡ κυλινδρικὴ διάτασις, αἱ ἐντετοπισμέναι διατάσεις γίνονται καταφανεῖς. Τὰ ἀποστήματα τοῦ πνεύμονος καὶ αἱ μεσολόβιοι πλευρίτιδες διακρίνονται τούτων, διότι δὲν πληροῦνται ὑπ᾿ αὐτοῦ.

Πορεία. Ἡ διάτασις τῶν βρόγχων ἔχει βραδυτάτην πορείαν. Ἡ σχετικὴ ἀρτιότης τῆς γενικῆς καταστάσεως ἐπιτρέπει μακρὰν ζωήν, δέκα πέντε μέχρι τεσσαράκοντα καὶ πλέον ἐτῶν. Οἱ ἄρρωστοι οὗτοι ἀποθνήσκουσιν ἐκ πνευμονίας, αἱμοπτύσεως κεραυνοβόλου, βρογχοπνευμονίας καὶ ἐκ γαγγραίνης τοῦ πνεύμονος. Ἡ ἑλκώδης ἐνδοκαρδῖτις, αἱ πυώδεις ἀρθρίτιδες, ἡ πυαιμία (στρεπτόκοκκος, σταφυλόκοκκος, βακτηρίδια σηπτικὰ κτλ.) μετὰ ἀποστημάτων τοῦ ἐγκεφάλου, δὲν εἶναι σπάνια. Ἡ πυώδης πλευρῖτις, ὁ πνευμοθώραξ εἶναι δυναταὶ ἐπιπλοκαί.

Συχνότερον οἱ ἄρρωστοι οὗτοι ὑποκύπτουσιν εἰς εἰδικὴν καχεξίαν, μετὰ ἐκτικοῦ πυρετοῦ, διαρροίας, ἱπποκρατικῶν δακτύλων (χρονία σηψαιμία καὶ ἀνοξαιμία).

Διάγνωσις. Ἡ διάγνωσις πρέπει νὰ γίνῃ μεταξὺ τῶν διαφόρων πνευμονικῶν σπηλαίων, ἀλλὰ πρωτίστως μὲ τὰ σπήλαια τῆς φυματιάσεως. Ταῦτα ἑδράζουσιν εἰς τὴν κορυφὴν τῶν πνευμόνων, καὶ ἡ ἐξέτασις τῶν πτυέλων δεικνύει τὴν παρουσίαν τῶν βακτηριδίων τῆς φυματιάσεως. Βρογχεκτασία καὶ φυματίασις εἶναι ἀληθές, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ συνυπάρχωσιν, ὅτε ἡ διάγνωσις ἐπιπλέκεται καὶ πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς ἑκάστην πάθησιν τὸ ἀνάλογον μέρος. Ἡ πρόγνωσις, ἂν καὶ ἡ πορεία εἶναι βραδυτάτη, ἐν τούτοις εἶναι πάντοτε σοβαρά, καθ᾿ ὅσον αἱ ἐπιπλοκαὶ δυνατὸν νὰ παρουσιασθῶσιν ἀπὸ μιᾶς στιγμῆς εἰς ἄλλην. Δ. Ι. ΑΣΙΜΗΣ

βρόγχια (τὰ) καὶ ***βρογχίσκοι*** (οἱ) *[Ἀνατομ.]* Καλοῦνται οὕτως οἱ κλῶνες καὶ τὰ κλωνία, τὰ ἀεὶ μᾶλλον σμικρότερα καὶ λεπτότερα, εἰς ἃ ἀποσχίζονται διαδοχικῶς οἱ δύο βρόγχοι ἀπὸ τῆς διὰ τῶν πυλῶν τῶν πνευμόνων εἰσδύσεως αὐτῶν εἰς τοὺς πνεύμονας μέχρι τῶν *μεσολοβίων βρογχίων*, εἶτα τῶν *λοβιακῶν* ἢ *ἐνδολοβίων βρογχίων* καὶ τέλος τῶν *ἀναπνευστικῶν βρογχίων*· ἤτοι ἅπασαι αἱ ἐνδοπνευμόνιοι διαιρέσεις καὶ ὑποδιαιρέσεις τῶν βρόγχων εἰς κλάδους καὶ ἀποβλαστήματα καλοῦνται *βρόγχια*. Ἕτεροι ὅμως συγγραφεῖς ἐκ τῶν νεωτέρων ἄλλως περιγράφουσι τὰ τῶν βρογχίων, περιορίζοντες τὴν ὀνομασίαν αὐτῶν ταύτην (βρόγχια) μόνον ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς πνευμονικῆς λοβίοις λεπτοτάτων βρογχικῶν κλωνίων καὶ περαιτέρω, ὅτε καλοῦνται *ἐνδολόβια βρόγχια* καὶ *ἀναπνευστικὰ βρόγχια* (βλ. λ. βρογχικὸν ***δένδρον*** καὶ βρόγχοι).
Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

βρογχικός, *—ή, —όν*, καὶ ***βρογχιακός***· ὁ τῶν βρόγχων: «βρογχικοὶ ἀδένες», «βρογχικὸν φύσημα».

—**βρογχικὰ *λεμφογάγγλια*** *[Ἀνατομ.]*. Ταῦτα ἀποτελοῦσιν ἄθροισμα λεμφογαγγλίων, ἐκτεινομένων ἀπὸ τῆς κατωτέρας μοίρας τῆς τραχείας ἀρτηρίας μέχρι τῆς ἀποσχίσεως τῶν ἐνδοπνευμονίων βρόγχων. Διὸ διακρίνονται: 1) εἰς τὰ *βρογχοτραχειακὰ λεμφογάγγλια*, καταλαμβάνοντα τὴν δεξιὰν καὶ ἀριστερὰν βρογχοτραχειακὴν γωνίαν· 2) εἰς τὰ *λεμφογάγγλια τοῦ διχασμοῦ τῆς τραχείας ἀρτηρίας*, πληροῦντα τὴν ὑπὸ τοῦ διχασμοῦ ταύτης σχηματιζομένην γωνίαν· 3) εἰς τὰ *βρογχοπνευμόνια λεμφογάγγλια*, κατασκηνοῦντα ἐν ταῖς πύλαις τοῦ πνεύμονος καὶ ἐν ταῖς γωνίαις τῆς ἀποσχίσεως τῶν βρόγχων· καὶ 4) εἰς τὰ *πνευμονικὰ λεμφογάγγλια*, ἑδραζόμενα ἐν ταῖς γωνίαις τῆς ἀποσχίσεως τῶν ἐνδοπνευμονίων βρόγχων. Τὰ ἐν λόγῳ βρογχικὰ λεμφογάγγλια, ἔχοντα μέγεθος φασιόλου ἢ φακῆς καὶ χροιὰν ὑπέρυθρον, εἰσδέχονται τὰ λεμφαγγεῖα τοῦ πνεύμονος, τῶν βρόγχων, τῆς κάτω μοίρας τῆς τραχείας κλπ. ὡς προσαγωγά· τὰ δὲ ἀπαγωγὰ ἐκβάλλουσι τὰ μὲν τῶν βρογχοτραχειακῶν λεμφογαγγλίων εἰς τὸ βρογχομεσοπνευμόνιον στέλεχος καὶ εἰς τὴν ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἄνω κοίλης φλεβὸς φλεβώδη γωνίαν, τὰ δὲ τῶν λεμφογαγγλίων τοῦ διχασμοῦ τῆς τραχείας καὶ τὰ τῶν βρογχοπνευμονικῶν, ὡς καὶ τῶν πνευμονικῶν, ἐκβάλλουσιν εἰς τὰ βρογχοτραχειακὰ λεμφογάγγλια. Τὰ βρογχοπνευμόνια λεμφογάγγλια ἐν τῇ ἐφήβῳ ἡλικίᾳ ἔχουσιν, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ λεμφογάγγλια, χροιὰν ὑπέρυθρον· ἀλλ᾿ ὀψιαίτερον ἕνεκα τῆς διηθήσεως αὐτῶν ὑπὸ μορίων αἰθάλης καὶ χρωστικῆς προσλαμβάνουσι χροιὰν ἀμαυρὰν ἢ μέλαιναν. Ταῦτα δὲ χαρακτηρίζονται καὶ διὰ τὸ μεῖζον μέγεθος, ἅτε ἐξοιδαινόμενα ἕνεκα διαφόρων παθήσεων, ἰδίᾳ παρὰ τοῖς παισὶ (βλ. καὶ γάγγλια καὶ λεμφαγγεῖα ἢ ***λεμφοφόρα ἀγγεῖα***).
Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— **βρογχικαὶ *ἀρτηρίαι*** *[Ἀνατομ.]*. Αὗται εἶναι διτταί, πρόσθιαι καὶ ὀπίσθιαι· 1) αἱ *πρόσθιαι* βρογχικαὶ ἀρτηρίαι, ἐκφυόμεναι ἐκ τῆς ἔσω μαστικῆς ἀρτηρίας, κλωνὸς τῆς ὑποκλειδίου, εἰσδύονται διὰ τῶν πυλῶν τῶν πνευμόνων ἐντὸς αὐτῶν· 2) αἱ *ὀπίσθιαι* βρογχικαὶ ἀρτηρίαι, οὖσαι κλῶνες σπλαγχνικοὶ τῆς θωρακικῆς ἀορτῆς δύο, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, φέρονται μετὰ τὴν ἔκφυσιν αὐτῶν εἰς τὸ ὀπίσθιον τοίχωμα ἑκατέρου τῶν βρόγχων, μεθ᾿ ὧν εἰσελαύνουσιν ἐπὶ τὰ ἐντὸς τῶν πνευμόνων. Αἱ βρογχικαὶ ἀρτηρίαι, χρησιμεύουσαι πρὸς θρέψιν τῶν πνευμόνων, παρακολουθοῦσιν ὡς τὰ πολλὰ τοὺς βρόγχους, μία ἕκαστον, διαιρούμεναι καὶ ὑποδιαιρούμεναι εἰς ἀποβλαστήματα πολυάριθμα, ἅτινα διανέμονται εἰς τὸν διάμεσον συνδετικὸν ἱστόν, εἰς τὰ παρακείμενα λεμφικὰ γάγγλια, εἰς τὰ τοιχώματα τῶν μειζόνων αἱμοφόρων πνευμονικῶν ἀγγείων καὶ εἰς τὰ τοιχώματα τῶν βρόγχων, τῶν βρογχίων καὶ τῶν λοβιακῶν κυστιδίων, ἔνθα ἀπεργάζονται τριχοειδῆ πλέγματα, ἀναστομούμενα πρὸς τὰ τριχοειδῆ πλέγματα τῆς πνευμονικῆς ἀρτηρίας. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—**βρογχικαὶ *φλέβες*** *[Ἀνατομ.]*. Αὗται δέχονται τὸ ἐκ τῶν ἀποβλαστημάτων τῶν βρογχικῶν ἀρτηριῶν ἐπανερχόμενον αἷμα καὶ ἐκβάλλουσιν ἄλλαι μέν, αἱ *πρόσθιαι* βρογχικαὶ φλέβες, εἰς τὰς πνευμονικὰς φλέβας κατὰ τὴν ἐκ τῶν πυλῶν τῶν πνευμόνων ἔξοδον αὐτῶν, ἄλλαι δέ, αἱ *ὀπίσθιαι* βρογχικαὶ φλέβες, χύνονται ἡ μὲν δεξιὰ εἰς τὴν ἄζυγῆ φλέβα, ἡ δὲ ἀριστερὰ εἰς τὴν ἡμιαζυγῆ. Αἱ βρογχικαὶ φλέβες στεροῦνται βαλβίδων ἢ δικλείδων, καθάπερ καὶ αἱ πνευμονικαὶ φλέβες. Ι. Π.

—**βρογχικὴ *ἀναπνοὴ*** ἢ ***βρογχικὸν φύσημα*** ἢ ***φυσηματώδης ἀναπνοὴ*** ἢ ***σωληνῶδες φύσημα***. Ἡ βρογχικὴ ἀναπνοὴ προσομοιάζει πρὸς τὸν τραχὺν καὶ παρατεταμένον ψίθυρον, τὸν ὁποῖον παράγει ἡ δίοδος τοῦ ἀέρος ἐντὸς τῆς τραχείας. Ἐὰν ἐντὸς τῆς χειρὸς ἡμῶν, διατεταγμένης ἐν εἴδει σωλῆνος, ἐμφυσήσωμεν μετὰ δυνάμεως, ἀκούεται τελεία ἡ ἀπομίμησις αὐτῆς, ὡς καὶ ὅταν ἐμφυσῶμεν ἐντὸς κυλίνδρου ἐκ παχέος χάρτου ἢ κατὰ τὴν διαδρομὴν τοῦ σωλῆνος στηθοσκοπίου. Ὅσον δ᾿ ἐπὶ πλέον ἐμφυσῶμεν μετὰ δυνάμεως καὶ ταχύτητος, τόσον ἐπὶ πλέον προσπλησιάζομεν τὸν ἦχον τοῦ σωληνώδους φυσήματος. Ἡ βρογχικὴ ἀναπνοὴ παρατηρεῖται κατὰ τοὺς δύο χρόνους τῆς ἀναπνοῆς, εἶναι δὲ μᾶλλον κατάδηλος κατὰ τὴν ἐκπνοήν. Ἡ βογχικὴ ἀναπνοὴ ποικίλλει κατὰ βαθμούς, ἀπὸ τῆς ἁπλῆς τραχύτητος μέχρι τοῦ ἀληθοῦς φυσήματος καὶ παρουσιάζει πολλὰς διαμέσους παραλλαγάς.

Ἡ βρογχικὴ ἀναπνοή, ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει, παρατηρεῖται κατὰ τὸν λάρυγγα, τὴν τραχείαν καὶ κατὰ τὸ μεταξὺ τῶν ὠμοπλατῶν διάστημα. Ἐν παθολογικῇ δὲ καταστάσει καθ᾿ ὅλας τὰς μοίρας τοῦ θώρακος, πρὸ πάντων ὅμως κατὰ τὴν κατωτέραν καὶ ὀπισθίαν μοῖραν τῶν πνευμόνων, καὶ καταλαμβάνει ποικίλην ἔκτασιν. Ἄλλοτε ἐπιπολαία, φαίνεται παραγομένη ἀμέσως ὑπὸ τὰ τοιχώματα τοῦ θώρακος, ἄλλοτε βαθυτέρα παρέχει τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἔρχεται ἐκ τοῦ μακρὰν εἰς τὸ οὖς τοῦ ἀκροαζομένου.

Φυσικὰ αἴτια. Ταῦτα εἶναι, ἐν πρώτοις, ἡ πύκνωσις τοῦ πνευμονικοῦ παρεγχύματος, εἴτε ἐκ πνευμονικῆς ἡπατώσεως εἴτε ἐκ διηθήσεως φυματικῶν προϊόντων ἢ αἵματος καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἐκ πιέσεως τοῦ πνεύμονος ὑπὸ ὑγροῦ ἐξιδρώματος ἐντὸς τῆς πλευρᾶς ἢ ἐκ διαφόρων ἐνδοθωρακικῶν ὄγκων. Ἡ βρογχικὴ ἀναπνοὴ ἀκούεται εἰς μέγαν ἀριθμὸν νόσων τοῦ πνευμονικοῦ παρεγχύματος καὶ τῆς πλευρᾶς. Τοιαῦται εἶναι εἰς πρώτην γραμμὴν ἡ φλεγμονώδης ἡπάτωσις, αἱ φυματιώδεις ἐκτεταμέναι διηθήσεις, αἱ ἐκτεταμέναι πνευμονικαὶ αἱμορραγίαι, οἰδήματά τινα τοῦ πνεύμονος, καὶ ἐπὶ σπανίων περιπτώσεων ὁ καρκίνος. Παρατηρεῖται ἐπίσης κατὰ τὰ ἐξιδρώματα ἐκεῖνα τῆς πλευρᾶς, ἅτινα συμπιέζουσι τὰς ἐλαστικὰς μοίρας τοῦ πνεύμονος, ἢ κατὰ τὰς συμπιέσεις τοῦ σπλάγχνου τούτου ὑπὸ γειτονικῶν ὄγκων ὡς κατὰ τὰ πελώρια ἀνευρύσματα τῆς ἀορτῆς, τὸ σάρκωμα τοῦ μεσοθωρακίου κτλ. ἢ κατὰ τὸ ἄφθονον ὑδροπερικάρδιον. Δ. Ι. ΑΣΙΜΗΣ

— **βρογχικὸν *δένδρον*** *[Ἀνατομ.]*. Ἑκάτερος τῶν δύο βρόγχων, εἰς οὓς διχάζεται ἡ τραχεῖα ἀρτηρία, εἰσδυόμενος διὰ τῶν πυλῶν τῶν πνευμόνων εἰς τὸν σύστοιχον πνεύμονα, διῄρηται εἰς κλάδους, οὗτοι δὲ εἰς ἑτέρους καὶ ἐφεξῆς μέχρι κλαδίων 1 χλμ. διαμέτρου, ἀφ᾿ ὧν κρέμανται τὰ *πνευμονικὰ λόβια*. Τὸ σύνολον τῶν ἐνδοπνευμονίων τούτων κλάδων, οἵτινες συνιστῶσι σύστημα σωλήνων, δενδροειδῶς ἀπὸ κοινοῦ στελέχους (τοῦ βρόγχου) ἀποσχιζομένων, ἀποτελεῖ τὸ *βρογχικὸν δένδρον*.
Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— **βρογχικὸς *κατάρρους*** *[Ἰατρ.]*· βλ. βρογχῖτις.

βρογχιτικός, *—ή, —όν*· ὁ τῆς βρογχίτιδος: «βὴξ βρογχιτικός» || ὁ πάσχων βρογχίτιδα.

βρογχῖτις (ἡ) ἢ ***βρογχικὸς κατάρρους*** *[Ἰατρ.]*. Φλεγμονὴ τοῦ βλεννογόνου τῶν βρόγχων, εἰσβάλλουσα ὑπὸ ὀξεῖαν καὶ χρονίαν μορφήν.

Βρογχῖτις ὀξεῖα. Ἓν ἐκ τῶν συχνοτέρων ὀξέων νοσημάτων, ἐπερχόμενον εἴτε αὐτοτελῶς ἢ ὡς σύμπτωμα ἑτέρων νοσημάτων (ἰλαρᾶς, τύφου, κοκκύτου, γρίππης κτλ.). Εἰσβάλλει συνήθως μετὰ ψῦξιν ἢ μετὰ

Digitized by Google

ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολὰς ἀποτόμους, ἰδίᾳ εἰς ὑγρὰ τέλματα, κατὰ τὴν ἄνοιξιν, φθινόπωρον καὶ χειμῶνα, ἐνίοτε δὲ κατόπιν μολυσματικοῦ αἰτίου, ὁπότε ἐπέρχεται ὑπὸ μορφὴν ἐπιδημικήν, ἐκτάσεως ἄλλοτε ἄλλης, προσομοιάζον πρὸς τὰς ἐπιδημίας γρίππης. Τὸ νοσοποιὸν αἴτιον δὲν εἶναι χαρακτηριστικὸν καὶ ἑνιαῖον· ἡ ἐξέτασις τοῦ βρογχικοῦ ἐκκρίματος ἐμφανίζει ποικιλίαν μικροβίων (στρεπτόκοκκος, σταφυλόκοκκος, καταρροϊκὸς διπλόκοκκος, διφθεριτικὸν β., σπειροχαίτη Castellani, μ. κοκκύτου, πνευμονόκοκκος, β. σπληνάνθρακος κτλ.), τὰ ὁποῖα συνήθως δι' εἰσπνοῆς εὐχερῶς φθάνουσι μέχρι τῶν βρόγχων, τῶν ὁποίων ὁ βλεννογόνος ἐμφανίζει ἠλαττωμένην ἱκανότητα πρὸς ἀντίστασιν εἰς πᾶσαν ἐπιβλαβῆ ἐπίδρασιν. Πιθανὸν λοιπὸν καθίσταται ἐξ αὐτῶν τῶν ἐπιδημιολογικῶν ἐρευνῶν τὸ ὅτι, κατὰ τὰς ἐπιδημίας βρογχικῶν κατάρρων, διάφορα λοιμώδη αἴτια ἐπιφέρουσιν, ὑπὸ τὴν αὐτὴν κλινικὴν εἰκόνα, ὀξεῖαν τῶν βρόγχων φλεγμονήν· ἐκ τούτου δὲ καὶ τὸ στάδιον ἐπφάσεως τῆς νόσου ποικίλλει ἀπὸ ὡρῶν τινων μέχρις 6—7 ἡμερῶν. Ἡ ὀξεῖα βρογχῖτις εἶναι νόσημα καλόηθες καὶ ἰᾶται εὐκόλως· εἰς γέροντας ὅμως καὶ ἐξηντλημένους ἢ καὶ εἰς ἄτομα προδιατεθειμένα εἰς πνευμονικὰ νοσήματα ἀποβαίνει νόσημα σοβαρόν, δυνάμενον νὰ παραταθῇ ἐπὶ ἑβδομάδας ἢ μετὰ ἐμφάνισιν ἐπιπλοκῶν *(πνευμονίαι)* ν' ἀποβῇ καὶ θανατηφόρον. Εἰς ἄτομα ἐμφανίζοντα διαμαρτίας περὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σκελετοῦ (ραχῖτις-κυφοσκολίωσις), ἑκάστη βρογχῖτις ἀποβαίνει κινδυνώδης, διότι ἡ πλημμελὴς ἀναπνευστικὴ ἱκανότης προκαλεῖ βαρείας κυκλοφορικὰς διαταραχάς. Ἡ ἐκ τῆς νόσου ἀνοσία εἶναι ἀσήμαντος καὶ βραχείας διαρκείας, καθὼς καταφαίνεται ἐκ τῆς συχνῆς καὶ ἀλλεπαλλήλου προσβολῆς ἀτόμων κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα, ἡ δὲ καὶ ἄνευ φαρμάκων ἐπερχομένη θεραπεία ὀφείλεται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰς προασπιστικὰς τοῦ ὀργανισμοῦ δυνάμεις, ἐξ ὧν ἐπέρχεται ἡ βαθμιαία καταστροφὴ τοῦ νοσογόνου αἰτίου ἤ, κατὰ νεωτέραν θεωρίαν τοῦ *d' Herelle*, εἰς παρουσίαν εἰδικῶν μικροβιοκτόνων οὐσιῶν, τῶν *μικροβιοφάγων*. Ἡ εἰσβολὴ τοῦ νοσήματος εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπότομος μετὰ φαινομένων κοπώσεως, ἀνορεξίας καὶ πυρετοῦ μικρᾶς διαρκείας· ἐν ἀρχῇ ἐμφανίζεται αἴσθημα καύσου, ξηρασίας καὶ νυγμοῦ κατὰ τὰ παρίσθμια καὶ τὸν φάρυγγα, ἄλλοτε πάλιν ἄρχεται διὰ πταρνισμῶν καὶ ρινικοῦ κατάρρου καὶ διογκώσεως τῶν τραχηλικῶν καὶ ὑπογναθίων γαγγλίων τοῦθ' ὅπερ μαρτυρεῖ ὅτι ἡ βρογχῖτις δὲν εἶναι νόσημα ἐπιφανειακὸν τοῦ ἀναπνευστικοῦ βλεννογόνου, ἀλλὰ γενικὸν τοιοῦτον τοῦ ὀργανισμοῦ, διεισδῦον διὰ τοῦ λεμφικοῦ συστήματος εἰς τὸ κυκλοφορούμενον αἷμα. Ἡ ἐπὶ τοῦ λάρυγγος ἐπέκτασις τοῦ κατάρρου προκαλεῖ βράγχος καὶ ἐπώδυνον ἐρέθισμα κατὰ τὴν κατάποσιν, ἡ δὲ τῆς τραχείας συμμετοχὴ ἐκδηλοῦται μὲ αἴσθημα γαργαλισμοῦ ἢ καὶ ἐξελκώσεως ὑπὸ τὸ στέρνον (*τραχειοβρογχῖτις*). Ὑπὸ τοῦ νοσήματος προσβάλλονται κατὰ προτίμησιν οἱ μεγάλοι βρόγχοι (2ου καὶ 3ου μεγέθους), ἐξ οὗ καὶ κατὰ τὴν φυσικὴν ἐξέτασιν ἀνευρίσκομεν τοὺς καλουμένους *ξηροὺς ρόγχους* (ρεγχάζοντας)· εὐθὺς ὅμως ὡς ὁ κατάρρους ἐπεκταθῇ καὶ πρὸς τοὺς λεπτοὺς βρόγχους, ἀποφράσσεται ἐκ τῆς ἐκκρινομένης βλέννης ὁ αὐλὸς αὐτῶν, ἡ δὲ κατὰ τὰς εἰσπνευτικὰς κινήσεις ἐπερχομένη ρῆξις τῶν ἐν τῇ βλέννῃ φυσαλίδων ἀέρος προκαλεῖ τοὺς *ὑποτρίζοντας* ἤχους. Οἱ ρεγχάζοντες καθὼς καὶ οἱ ὑποτρίζοντες ἀνευρίσκονται κατὰ τὴν ὀξεῖαν βρογχίτιδα συνήθως καθ' ὅλην τὴν πνευμονικὴν ἐπιφάνειαν καὶ ἰδιαιτέρως κατὰ τὰ κατώτερα πνευμονικὰ τμήματα καὶ εἰς τὰ παρὰ τὴν σπονδυλικὴν στήλην καὶ τὰς πύλας κείμενα, διότι ἐκεῖ καὶ οἱ μέσου μεγέθους βρόγχοι εἶναι πολυαριθμότεροι, διακρίνονται δὲ δυσχερῶς ἀπὸ τοὺς ὑποτρίζοντας τῆς φυματιάσεως, οἱ ὁποῖοι εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἠχηροὶ καὶ ἐντετοπισμένοι: οἱ ὑποτρίζοντες τῆς βργχίτιδος ἠχοῦσιν ὡς ἀπὸ ἀποστάσεως, διότι τὸ παρεμβαλλόμενον πνευμονικὸν παρέγχυμα ἐπιφέρει ἐξασθένησιν τῶν ὑψηλῶν ἤχων· ἀνεύρεσις ὑποτριζόντων ἠχηρῶν εἶναι ἀπόδειξις ἐπεκτάσεως τῆς φλεγμονῆς πρὸς τὰς πνευμονικὰς κυψελίδας (*πύκνωσις*) καὶ προφανῶς συνυπάρξεως *βρογχοπνευμονίας*. Ἐφ' ὅσον τὸ ἐν τοῖς βρόγχοις ἔκκριμα εἶναι κολλῶδες, ἀνευρίσκομεν παρὰ τοὺς ρεγχάζοντας καὶ *συρίττοντας* ἤχους, ἰδίᾳ δ' ὅταν ἐπέλθῃ καὶ σχετικὴ στένωσις τοῦ βρογχικοῦ αὐλοῦ, ὅπως συμβαίνει εἰς σπασμὸν τοῦ βρογχικοῦ μυϊκοῦ χιτῶνος (*ἆσθμα*).

Ἡ τῶν πνευμόνων ἐπίκρουσις καθὼς καὶ τὰ ὅρια αὐτῶν εἶναι φυσιολογικά· αὔξησις τῶν πνευμονικῶν ὁρίων ἀπαντᾷ μόνον κατὰ τὴν συμμετοχὴν τῶν λεπτῶν βρόγχων. Τὰ πτύελα ἐν ἀρχῇ τῆς νόσου εἶναι λευκωπά, ὀροβλεννώδη ἢ καὶ ἐλαφρῶς κολλώδη· ἐμπεριέχουσι κυτταρικὰ στοχεῖα, πολυμορφοπύρηνα λευκὰ καὶ ἀραιὰ κυλινδρικὰ ἐπιθήλια· προϊούσης τῆς νόσου ἀποβαίνουσι κιτρινωπά, βλεννοπυώδη ἢ καὶ πυώδη, ἡ δὲ βὴξ καὶ ἡ ἀπόχρεμψις ἐκτελεῖται εὐκόλως. Τὸ νόσημα ἰᾶται κατὰ κανόνα· ὑποχωρεῖ ἐν ἀρχῇ ἡ φαρυγγῖτις, τὸ βράγχος, εἶτα ἡ βὴξ καὶ ἡ ἀπόχρεμψις, αἱ ὁποῖαι δυνατὸν νὰ παραμείνωσι καὶ ἑβδομάδας ἔτι, νὰ ἐπιφέρωσι δὲ τοιαύτην ἐρεθιστότητα τοῦ βλεννογόνου, ὥστε ἡ βὴξ νὰ ἐπέρχηται καὶ ὑπὸ μορφὴν παροξυστικήν.

Βρογχῖτις τριχοειδὴς ἢ *βρογχιολῖτις* (bronchitis suffocativa). Εἶναι ἡ βαρεῖα ἐκείνη μορφή, ἡ ἐπερχομένη δευτεροπαθῶς κατὰ τὴν διαδρομὴν λοιμωδῶν νόσων (ἱλαρᾶς, κοκκύτου κτλ.)· ἡ φλεγμονὴ ἐπεκτείνεται μέχρι τῶν ἐσχάτων βρογχικῶν διακλαδώσεων, ἐκ δὲ τοῦ ἐκκρινομένου ἐξιδρώματος ἐπέρχεται ἀπόφραξις τοῦ αὐλοῦ τῶν τριχοειδῶν βρόγχων. Ἡ εἰς μεγάλην ἔκτασιν ἐπερχομένη τοιαύτη ἀπόφραξις προκαλεῖ ἐπίσημον *δύσπνοιαν*· ἡ ἀναπνοὴ ταχύνεται, ἡ δὲ εἰσπνοὴ προσλαμβάνει τὸν πλευρικὸν τύπον καὶ ἐπιτελεῖται τῇ συμμετοχῇ τῶν βοηθητικῶν ἀναπνευστικῶν μυῶν τοῦ τραχήλου (στερνοκλειδομαστοειδεῖς-σκαληνοί)· καὶ εἶναι μὲν δυνατὸν δι' ἰσχυρῶν εἰσπνευστικῶν κινήσεων νὰ κατορθωθῇ ἡ δι' ἀέρος πλήρωσις τῶν κυψελίδων, ἕνεκα ὅμως τῶν ἀσθενεστέρων φυσιολογικῶς ἐκπνευστικῶν μυῶν, ἡ εἰσπνοὴ εἶναι παρατεταμένη, ἐπέρχεται διεύρυνσις τῶν κυψελίδων, αὔξησις τῶν πνευμονικῶν ὁρίων, ἐλάττωσις τῆς καρδιακῆς ἀμβλύτητος καὶ παραμόρφωσις τοῦ θώρακος *(ὀξὺ πνευμονικὸν ἐμφύσημα)*. Τὴν ὁλικὴν ἀπόφραξιν μικροῦ βρόγχου ἐπακολουθεῖ κατὰ κανόνα πνευμονικὴ *ἀτελεκτασία*, τουτέστιν ἡ κατάστασις ἐκείνη καθ' ἣν τὰ εἰς τὸν ἀποφραχθέντα βρόγχον ἀνήκοντα πνευμονικὰ τμήματα, ἐκ τῆς βαθμιαίας ἀπορροφήσεως τοῦ εἰς αὐτὸ ἐνυπάρχοντος ἀέρος, συμπίπτουσι, παραμένουσιν ἄνευ λειτουργίας καὶ ἐπαυξάνουσι, λόγῳ τῆς μειώσεως τῆς ἀναπνευστικῆς ἐπιφανείας, τὴν ἐκ τῆς νόσου δύσπνοιαν. Ἡ ὀξέως ἐπερχομένη συνήθως τριχοειδὴς αὕτη βρογχῖτις ἀπαντᾷ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν νεαρὰν ἡλικίαν καὶ ἐμφανίζει ἀπειλητικὴν κλινικὴν εἰκόνα.

Οἱ μικροὶ πάσχοντες ἐμφανίζονται ὠχροὶ καὶ κυανωτικοὶ ἐκ τῆς μεγάλης δυσπνοίας, ἀνακάθηνται ἐπὶ τῆς κλίνης, ἀποβαίνουσι δύστροποι, τρέφονται ἀτελῶς ἢ καὶ τελείως ἀρνοῦνται τὴν λῆψιν τῆς προσφερομένης τροφῆς καὶ τέλος περιπίπτουσιν εἰς ἀπάθειαν καὶ κάρωσιν: ὁ σφυγμὸς ἀποβαίνει συχνὸς (140 κ. λ.), ὁ πυρετὸς ἀνέρχεται εἰς ὕψη, ἡ δὲ δύσπνοια διαρκῶς αὐξάνει· ἡ τοῦ θώρακος ἐπίκρουσις ἐμφανίζει ἦχον ὀξύτερον τοῦ κατὰ φύσιν ἢ καὶ ἐλαφρῶς τυμπανικὸν μὲ ὅρια πνευμονικὰ διευρυσμένα. Ἀκροαστικῶς ἀκούονται πανταχοῦ τοῦ πνεύμονος ἠχηροὶ λεπτοὶ ὑποτρίζοντες καὶ συρίττοντες, τῇδε κἀκεῖσε δὲ ἡ ἀναπνοή, ἐκ τῆς ἐπερχομένης βρογχικῆς ἀποφράξεως, ἐμφανίζεται ἐξησθενημένη ἢ καὶ ἐλλείπει τελείως.

Παθολογοανατομικὰ εὑρήματα. Τῆς μὲν *ὀξείας* βρογχίτιδος εἶναι σπανιώτατα, διότι τὸ νόσημα ἐξαιρετικῶς ὅλως ἀπολήγει κακῶς. Ὁ βλεννογόνος τῶν βρόγχων εἶναι κατέρυθρος καὶ καλύπτεται ὑπὸ βλεννώδους ἐκκρίματος· τὸ ἐπιπολῆς ἐπιθηλιακὸν στρῶμα συνίσταται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ λαγυνοειδῶν κυττάρων μὲ βλεννωδῶς ἐκφυλισμένον πρωτόπλασμα, οἱ δὲ μεταξὺ τοῦ μυϊκοῦ χιτῶνος τῶν χόνδρων τῶν μεγάλων βρόγχων κείμενοι βοτρυοειδεῖς ἀδένες ἐμφανίζουσιν ἔντονον ἐκκριτικὴν λειτουργίαν (*καταρροϊκὴ φλεγμονή*)· καὶ ἐνῷ εἰς τοὺς μεγάλους βρόγχους ἡ ἔκκρισις βλέννης εἶναι μεγάλη καὶ ὀλίγα τὰ κυτταρικὰ στοιχεῖα, εἰς τοὺς μέσους καὶ λεπτοὺς βρόγχους, τοὐναντίον, τὰ φλεγμονώδη φαινόμενα εἶναι ἐντονώτερα, μεγάλη δὲ καὶ ἡ διήθησις λευκοκυτταρικῶν στοιχείων εἰς βαθμόν, ὥστε ἡ ἐξ αὐτῶν ἀπόφραξις εἶναι πλήρης· πλὴν αὐτοῦ δύναται ἡ φλεγμονὴ νὰ μεταδοθῇ καὶ πρὸς τὸ τοίχωμα τῶν βρόγχων καὶ ὡς περιβρογχικὴ φλεγμονή, διὰ τοῦ διαμέσου συνεστικοῦ ἱστοῦ, νὰ μεταφερθῇ καὶ πρὸς τὰς κυψελίδας (*γρίππη, βρογχοπνευμονία*).

Τὰ δὲ εὑρήματα τῆς *τριχοειδοῦς* βρογχίτιδος συνίστανται εἰς ἀπόφραξιν πλειόνων βρογχιολίων ὑπὸ πυώδους ἐξιδρώματος, εἰς διεύρυνσιν κυψελιδικῶν τμημάτων μετὰ συμπτώσεως ἄλλων κενῶν ἀέρος, εἰς αὔξησιν τῶν πνευμονικῶν ὁρίων καὶ εἰς ἀνεύρεσιν μικρῶν βρογχοπνευμονικῶν ἑστιῶν. Αἱ ἐν ταῖς νεκροτομαῖς ἀνευρισκόμεναι μικραὶ βρογχικαὶ κοιλότητες, μεγέθους κέχρου, φακῆς ἢ λεπτοκαρύου αἱ πλήρεις πύου, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ μηχανικὸν παράγωγον πιέσεως τοῦ ἐνυπάρχοντος ἐν τῷ αὐλῷ τῶν βρόγχων ἀφθόνου ἐξιδρώματος. Τοιαῦτα ἀνατομικὰ εὑρήματα παρατηροῦνται καὶ εἰς ἄτομα γεγηρακότα δι' ἐπεκτάσεως τῆς φλεγμονῆς πρὸς τοὺς τριχοειδεῖς βρόγχους· εἰς ἄτομα ὅμως μέσης ἡλικίας τὸ νόσημα εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καλόηθες καὶ μόνον εἰς λοιμώξεις βαρείας, στρεπτοκοκκικὰς ἢ ἐκ γρίππης, ἀποβαίνει θανατηφόρον.

Ἐαρινὸς πυρετός. Ἰδιάζουσα μορφὴ τῆς ὀξείας βρογχίτιδος, ἐπερχομένη καθ' ὡρισμένας ἐποχὰς τοῦ ἔτους εἰς εἰδικῶς προδιατεθειμένα ἄτομα. Ἀφορμὴ τῆς νόσου εἶνε ἡ εἰσπνοὴ μορίων λευκώματος τῆς γύρεως ὡρισμένων χόρτων (artemisia). Τὰ προκαλούμενα ἐξ αὐτοῦ φαινόμενα συνίστανται εἰς ἐκδήλωσιν *ρινικοῦ κατάρρου, ἐπιπεφυκίτιδος, βρογχίτιδος* καὶ *ἀσθματικῶν παροξυσμῶν* ἐνίοτε μετὰ πυρετοῦ, καὶ ἠωσινοφιλίας ἐν τῷ αἵματι. Ἡ νόσος θεωρεῖται ὡς *παρασυμπαθητικοτονία* (vagotonie) καὶ ἀνάγεται εἰς τὴν ὁμάδα τῶν *ἀφυλακτικῶν* νοσημάτων.

Βρογχῖτις ὀξεῖα αἱμορραγικὴ (Castellani). Ὀφείλεται εἰς εἰδικὸν *πρωτόζῳον* καὶ περιεγράφη τὸ πρῶτον (1905) ἐν Κεϋλάνῃ ὑπὸ τοῦ Castellani. Εἰσβάλλει ἀποτόμως μετὰ κεφαλαλγίας, πυρετοῦ, βηχὸς καὶ ἀποχρέμψεως βλεννοπυώδους καὶ αἱμορραγικῆς. Εἰς τὰ πτύελα ἀνευρίσκεται ἐν ἀφθονίᾳ ἡ βρογχικὴ σπειροχαίτη Castellani, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται ἐκ τοῦ ἀτύπου καὶ πολυμόρφου σχήματος, τῶν σπειρῶν κυμαινομένων ἀπὸ 28, καὶ ἐκ τῆς ἐλλείψεως βλεφαρίδων. Τὸ νόσημα εἶναι μεταδοτικόν· ἐν Εὐρώπῃ μετεφέρθη κατὰ τὸν πόλεμον ὑπὸ τῶν Σενεγαλέζων καὶ Ἰνδοκινέζων, ἐμφανίζεται ὑπὸ ὀξεῖαν καὶ χρονίαν μορφὴν καὶ ὑποδύεται τὴν *φυματίασιν*.

Ἡ φυσικὴ ἐξέτασις ἐμφανίζει τὰ συνήθη ἀκροαστικὰ τῆς ὀξείας βρογχίτιδος, ἐνίοτε δὲ ἐπὶ παρατάσεως τοῦ νοσήματος καὶ εἰκόνα χρονίας τοιαύτης· ἔστιν ὅτε ἐπέρχονται καὶ ἐπιπλοκαί, ἐξ ἐπεκτάσεως τοῦ κατάρρου πρὸς τοὺς τριχοειδεῖς βρόγχους καὶ διηθήσεως πνευμονικῆς μετὸ ἰσχυροῦ πυρετοῦ, τουτέστι φαινόμενα *βρογχοπνευμονίας*.

Βρογχῖτις ὀξεῖα ἐκ μηχανικῶν καὶ χημικῶν ἐρεθισμῶν. Εἶναι σειρὰ ὅλη ὀξείας φλεγμονῆς τῶν βρόγχων, ἡ ὁποία ἀναπτύσσεται κατ' ἀκολουθίαν εἰσπνοῆς ἀέρος πλήρους καπνοῦ, κονιορτοῦ καὶ ἰδίως φυτικῆς κόνεως, εἰς ἣν ἐκτίθενται πολλοὶ ἐργάται ὡς ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν (μυλωθροί, ἀνθρακεῖς, ἐριουργοὶ κλπ.), ἢ συνεπείᾳ εἰσπνοῆς ἐπιβλαβῶν ἀερίων, ἀτμῶν χλωρίου, βρωμίου, διοξειδίου τοῦ ἀζώτου, θειώδους ὀξέος, ἀμμωνίας, χλωροφορμίου, αἰθέρος κτλ. Κατὰ τὰς ἐκ τοιούτων αἰτίων βρογχίτιδας ὁ κατάρρους συχνάκις ἐκτείνεται καὶ μέχρι τῶν τριχοειδῶν βρόγχων. Πλὴν τῶν ἀναφερθέντων χημικῶν αἰτίων, τὰ κατὰ τὸν πόλεμον χρησιμοποιηθέντα *ἀσφυξιογόνα* καὶ *δακρυογόνα* ἀέρια προὐκάλουν βαρείας τῶν βρόγχων φλεγμονὰς καὶ ἐχρησίμευον ὡς ἀφετηρία δευτεροπαθοῦς μικροβιακῆς λοιμώξεως. Οἱ *νιτρώδεις ἀτμοὶ* (*ὀξείδιον τοῦ ἀζώτου*) ἀναπτύσσουσιν ἔντομον φλεγμονὴν τῶν βρόγχων.

Τὸ *χλώριον* καὶ τὰ παράγωγα αὐτοῦ (*φωσγένιον*—Phosgen) προκαλοῦσι, δι' ἐπιδράσεως τοῦ *ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος*, ἁπλῆν ἢ καὶ τριχοειδῆ βρογχίτιδα, βρογχοπνευμονίαν καὶ *οἴδημα τοῦ πνεύμονος*. Οἱ τοξικοὶ καπνοὶ τῶν *ἀρσινῶν* (*λεβισῖτις*—Blaukreuz) ἐπιδρῶσι καυστικῶς ἐπὶ τοῦ δέρματος καὶ λίαν ἐρεθιστικῶς ἐπὶ τοῦ βλεννογόνου τῶν ἀεροφόρων ὁδῶν. Τὸ *διφωσγένιον* (diphosgen-Grünkreuz), ἡ *χλωροπικρίνη* καὶ ἰδίᾳ ἡ *ὑπερῖτις* (Gelbkreuz) προκαλοῦσι, μετὰ λανθάνοντα χρόνον, ἔντονον ἐρεθισμὸν καὶ ἀλλοίωσιν τοῦ βρογχικοῦ βλεννογόνου, συνισταμένην εἰς καταρροϊκὴν ἢ διφθεριτικὴν φλεγμονὴν τῶν βρόγχων, μετὰ παραγωγῆς βρογχοπνευμονικῶν ἑστιῶν, *γαγγραίνης* ἢ καὶ ἀποστημάτων τοῦ πνεύμονος. Ἡ φυσικὴ ἐξέτασις ἐμφανίζει συρίττοντας ρόγχους, ἠχηροὺς καὶ ὀξεῖς, χαρακτηριστικοὺς τῶν τοιούτων βρογχιτίδων.

Βρογχῖτις χρονία. Κατὰ κανόνα, ἅπαντα τὰ αἴτια τὰ προκαλοῦντα τὴν ὀξεῖαν βρογχίτιδα, προϋπαρχούσης εἰδικῆς προδιαθέσεως τοῦ ὀργανισμοῦ, ἐπιφέρουσι καὶ χρονίαν τοιαύτην. Ἡ προδιάθεσις ὑφίσταται εἰς ἄτομα μὲ σχηματισμὸν ἀνώμαλον τοῦ θώρακος, εἰς τοὺς γέροντας, καθὼς καὶ εἰς νεαρὰ ἄτομα μὲ λυμφατικὴν δυσκρασίαν. Δυνατὸν ὅμως νὰ ἐμφανισθῇ καὶ ὡς σύμπτωμα ἑτέρας νόσου κυκλοφορικῆς ἢ νεφριτικῆς, καθὼς καὶ ὡς ἐπιπλοκὴ προϋπάρξαντος νοσήματος τῶν ἀναπνευστικῶν ὁδῶν καὶ τοῦ φάρυγγος. Οἱ ποιούμενοι κατάχρησιν καπνοῦ καὶ οἰνοπνεύματος, καθὼς καὶ οἱ ἐργάται βιομηχανικῶν ἐργοστασίων, ὑποκείμενοι ἐπὶ καιρὸν εἰς τὴν ἐπίδρασιν ἐξωγενῶν βρογχικῶν ἐρεθισμάτων (λιθοξόοι, μεταλλωρύχοι, ἀνθρακεῖς, ὁδοκαθαρισταί, καπνεργάται, ἀρτοποιοί, μυλωθροὶ κτλ.), προσβάλλονται κατ' ἐξοχὴν ἐκ τῆς νόσου· παρ' ὅλα ταῦτα ἐνίοτε ἡ πρὸς τὰ ἐρεθίσματα προσαρμογὴ τοῦ ὀργανισμοῦ εἶναι τοιαύτη, ὥστε εἰς νεκροτομὰς πολλῶν περιπτώσεων ἀνευρίσκεται ἐναπόθεσις αἰθάλης ἢ κόνεων ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὰ λεμφικὰ στοιχεῖα τοῦ πνευμονικοῦ παρεγχύματος καὶ τῶν περιβρογχικῶν ἀδένων ἄνευ προκλήσεως βρογχικοῦ ἢ πνευμονικοῦ νοσήματος. Ἀνωμαλίαι τῆς ρινὸς (ὑπερτροφίαι μετὰ στενώσεων), ἀδενοειδεῖς ἐκβλαστήσεις, λαρυγγῖτις χρονία, ἐπιδράσεις τοξικαὶ καὶ δυσμενεῖς κυκλοφορικαὶ συνθῆκαι, εἰς βαρέως πάσχοντας ἀρτηριοσκληρωτικούς, νεφριτικούς, βαρέως ἀνεμικούς, συχνότατα εἶνε ἡ αἰτία χρονίας βρογχίτιδος. Ποδαγρικοί, παχύσαρκοι καὶ γενικῶς ἄτομα μετ' ἀρθριτικῆς διαθέσεως καὶ διαταραχῶν τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης προσβάλλονται ἐκ τῆς νόσου· ἐμφανίζουσι δὲ ταῦτα σχεδὸν κατὰ τὸ πλεῖστον εἰδικὸν σχηματισμὸν τοῦ θώρακος (ἐμφυσηματικὴ διάθεσις), διακρινόμενον ἐκ τῆς βραχύτητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἠλαττωμένης ἱκανότητος καὶ κινητικότητος πρὸς ἀναπνευστικὴν λειτουργίαν. Ἐπίσης ἄλλοι προσβάλλονται εὐκόλως, ἰδίᾳ εἰς ὡρισμένας ἐποχὰς τοῦ ἔτους, ἄνοιξιν καὶ φθινόπωρον, ἀτελῶς ἰῶνται, νοσοῦσιν ἐκ νέου ἀνὰ μικρὰ χρονικὰ διαστήματα καὶ οὕτω μετὰ καιρὸν ὁ κατάρρους ἀποβαίνει χρόνιος. *Βρογχεκτασίαι* καὶ ἄλλα χρόνια νοσήματα πνευμονικὰ (*φυματίασις, σύφιλις*), συνοδεύονται σχεδὸν

Digitized by Google

κατὰ κανόνα ὑπὸ χρονίας βρογχίτιδος, ἡ ὁποία ἐντοπίζεται εἰς πνευμονικὸν τμῆμα, εἰς λοβὸν αὐτοῦ ἢ καὶ εἰς ὁλόκληρον τὴν πνευμονικὴν ἐπιφάνειαν.

Παθολογοανατομικὰ εὑρήματα. Συνίστανται ταῦτα εἰς ὑπεραιμίαν, ἐρυθρότητα καὶ ἐξοίδησιν τοῦ βρογχικοῦ βλεννογόνου· ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ὀξεῖαν φλεγμονήν, προσβάλλεται οὐ μόνον ὁ βλεννογόνος, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρον τὸ βρογχικὸν τοίχωμα, ἐμφανίζον ἀτροφικὰς καὶ ὑπερτροφικὰς ἐπεξεργασίας· τὸ κυλινδρικὸν ἢ κροσσωτὸν ἐπιθήλιον τοῦ αὐλοῦ μεταβάλλεται εἰς κυβοειδὲς καὶ πλακῶδες· ὁ μυϊκὸς χιτὼν καὶ ὁ χόνδρος ἀτροφοῦσιν ἐν μέρει ἢ καὶ τελείως καὶ δύναται οὕτω διὰ τοῦ χρόνου νὰ ἐπέλθῃ ἰνώδης μεταβολὴ καὶ ἀνεύρυνσις κατὰ τμήματα τοῦ βρογχικοῦ αὐλοῦ καὶ νὰ παραχθῇ ἡ καλουμένη *βρογχεκτατικὴ κοιλότης*.

Τὰ ἐν τοῖς βρόγχοις φαινόμενα φλεγμονῆς προκαλοῦσιν, ἀπὸ παθολογικῆς φυσιολογικῆς ἀπόψεως, δύσπνοιαν ἐλαφρὰν ἢ καὶ ἔντονον κατὰ τὴν πρόοδον τῆς νόσου, φλεβικὴν στάσιν ἐν τῷ πνεύμονι καὶ διαταραχὰς ἐν τῇ μικρᾷ κυκλοφορίᾳ μετὰ ἀνεπαρκείας ἰδίᾳ τῆς δεξιᾶς καρδίας· τὰ φαινόμενα ταῦτα, παραμένοντα ἐπὶ καιρόν, ἐπιφέρουσιν ἀλλοιώσεις καὶ αὐτοῦ τοῦ πνευμονικοῦ ἱστοῦ (*ἐρυθρὰ σκλήρυνσις τοῦ πνεύμονος*). Ἡ ἐμφάνισις διαταραχῶν τῆς κυκλοφορίας ἐπιφέρει κυάνωσιν, ἄγχος, οἰδήματα τῶν ἄκρων καὶ τοῦ προσώπου, ἐπίσης δὲ καὶ κορυνοειδεῖς διογκώσεις τῶν δακτυλικῶν φαλάγγων. Ἐκ τῆς ἐπερχομένης δὲ βαθμιαίας χαλαρώσεως τοῦ ἐλαστικοῦ ἱστοῦ τοῦ πνεύμονος ἐπέρχεται αὔξησις τῶν πνευμονικῶν ὁρίων (*ἐμφύσημα τοῦ πνεύμονος*).

Ὡς γενικὰ καὶ μόνιμα συμπτώματα παντὸς εἴδους χρονίας βρογχίτιδος εἶναι ἡ βήξ, ἡ περιοδικῶς ἐπερχομένη, καθὼς καὶ ἡ μικρὰ ἢ ἄφθονος ἀπόχρεμψις, συμπτώματα ἀπαντῶντα καὶ εἰς ἄλλα χρόνια πνευμονικὰ νοσήματα· διὰ τοῦτο εἰς ἁπάσας τὰς περιπτώσεις χρονίας βρογχίτιδος, οἱασδήποτε μορφῆς καὶ ἂν εἶναι αὕτη, γεννᾶται πάντοτε ἡ διαγνωστικὴ ὑπόνοια ὑπάρξεως *πνευμονικῆς φυματιάσεως*· ἐπιμελὴς δ' ἐξέτασις τῶν πτυέλων ἀποβαίνει, καὶ εἰς ἀπύρετον ἔτι διαδρομήν, τὸ βάσιμον τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως. Βρογχῖτις χρονία ἐντοπισμένη κατὰ τὴν κορυφὴν τοῦ πνεύμονος ἢ εἰς περιωρισμένον πνευμονικὸν τμῆμα, ἐγείρει ἀμέσως τὴν σκέψιν φυματιώδους ἐπεξεργασίας· ἐκτὸς αὐτοῦ ὅμως καὶ ἡ *σύφιλις*, ἡ *ἀκτινομυκωσία* καὶ ἄλλα παρασιτικὰ νοσήματα τοῦ πνεύμονος δύνανται νὰ προκαλέσωσι τοιαύτας βρογχογενεῖς διηθήσεις. Εἶναι δυνατὸν ὅμως καὶ αὐτὴ ἡ χρονία βρογχῖτις νὰ ἀποβῇ ἀφορμὴ φυματιώδους ἐπεξεργασίας, καθὼς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς συχνῆς προσβολῆς ἀτόμων ὑποκειμένων εἰς χρονίαν βρογχίτιδα (λιθοξόοι, ἀνθρακεῖς κτλ.). Ὑπὸ τὸ ὄνομα χρονία βρογχῖτις περιλαμβάνεται σειρὰ ὅλη κλινικῶν μορφῶν, αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζονται ἐκ τῆς συστάσεως ἰδίᾳ τῶν πτυέλων καὶ εἶναι αἱ ἑξῆς:

Χρονία ξηρὰ βρογχῖτις ἢ κατάρρους ξηρός. Διακρίνεται διὰ τὴν ξηρότητα τῆς βηχὸς καὶ τὴν μετὰ δυσχερείας ἀποβαλλομένης μικρᾶς ποσότητος πτυέλων, συστάσεως ἰξώδους καὶ γλοιώδους. Τὰ πτύελα εἶναι χρώματος φαιοῦ, ἐκ τῆς ἐμπεριεχομένης αἰθάλης, μεγέθους μικροῦ μαργαρίτου, ἐν εἴδει βρασμένου σάγου. Ἡ ἀποβαλλομένη ποσότης εἶναι ἐλαχίστη, 1—2 κοχλ. καφὲ ἡμερησίως· ἡ ἐξέτασις αὐτῶν ἀποδεικνύει τὴν ὕπαρξιν ἀφθόνου βλέννης, δι' ὃ καὶ δυσχερὴς ἀποβαίνει ἡ συμπίεσις ἐπὶ ἀντικειμενοφόρων πλακῶν. Ἡ φυσικὴ ἐξέτασις ἐμφανίζει ἀκροαστικὰ (ξηροὶ ῥόγχοι, ρεγχάζοντες καὶ συρίττοντες) καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ θώρακος, δεῖγμα τῆς καθολικῆς ἀλλοιώσεως τοῦ βρογχικοῦ κλάδου, τὴν δ' ἀναπνοὴν ἐξησθενημένην. Οἱ ἄρρωστοι ὑπόκεινται εἰς περιοδικὰς βελτιώσεις καὶ αἰτιῶνται διὰ βῆχα καὶ δύσπνοιαν· λόγῳ τοῦ ἐκ τῶν φαινομένων τούτων καμάτου, ὁ θώραξ αὐτῶν διευρύνεται, οἱ δὲ πλευρικοὶ χόνδροι συνοστεοῦνται προώρως (διάγνωσις ἀκτινογραφική) καὶ ἐμφανίζεται τέλος ἡ εἰκὼν τοῦ τυπικοῦ ἐμφυσήματος. Προϊούσης τῆς νόσου δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῶσι καὶ φαινόμενα ἀνωμάλου καρδιακῆς λειτουργίας, ἐπιπλοκὴ ἱκανή, σὺν τῷ χρόνῳ, νὰ ἐπιφέρῃ τὸν θάνατον.

Ὀρώδης βρογχόρροια ἢ κατάρρους φλεγματώδης. Ἡ ἀρκούντως σπανία καὶ ἰδιότυπος μορφὴ αὕτη χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς ὁμοιογενοῦς ὀρώδους ἢ ὀροβλεννώδους συστάσεως τῶν πτυέλων, ἀναμείκτων μετ' ὀλίγου πύου, δείγματος τῆς ὁμοτίμου ἀλλοιώσεως τοῦ βρογχικοῦ βλεννογόνου· ἡ τῶν πτυέλων ὄψις εἶναι θολερά, προσομοιάζουσα τὴν διάλυσιν ἀραβικοῦ κόμμεως, ἡ δὲ ποσότης ἄφθονος, δυναμένη νὰ ἀνέλθῃ καὶ μέχρις ἑνὸς λίτρου καθ' ἡμέραν· μικροσκοπικῶς ἀνευρίσκονται ἐπιθήλια μετὰ κροσσῶν, πυοσφαίρια καί τινες μικροοργανισμοί. Ἡ ἀπόχρεμψις εἶναι κοπιώδης, ἡ δὲ βὴξ βιαία καὶ πνιγηρὰ καὶ διαρκείας ¼ τῆς ὥρας, κατὰ δὲ τὴν νύκτα ἡ ἐπέλευσις αὐτῆς προκαλεῖ αἴσθημα ἐντόνου ἐξαντλήσεως· τὸ νόσημα διαρκεῖ ἐπὶ μακρόν, ἐπαναλαμβάνεται κατ' ἔτος μὲ διαδρομὴν ἀπύρετον, οἱ δὲ πάσχοντες καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς βελτιώσεως δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένοι βηχός. Ἡ ὅλη κλινικὴ πορεία τοῦ νοσήματος ἐνίοτε εἶναι καὶ ἀνώμαλος, ἰδίᾳ ἐκ τῆς παρουσίας ἐπιπλοκῶν τοῦ πνεύμονος (βρογχοπνευμονία), ὁπότε φυσικὰ καὶ ἡ πρόγνωσις ἀποβαίνει βαρυτέρα. Τὸ αἴτιον τοῦ νοσήματος εἶναι ἀσαφές· ἔρευναι καὶ παρατηρήσεις νεώτεραι ἀποδίδουσι τὸ νόσημα εἰς αἴτια νευρικὰ γενικώτερα, ἰδίᾳ δὲ εἰς ἐρέθισμα ἢ φλεγμονὴν τοῦ *πνευμονογαστρικοῦ* νεύρου· πράγματι δὲ παρετηρήθησαν περιπτώσεις νεοπλασίας τῶν τραχηλικῶν ἀδένων, εἰς ἃς ἡ ὑπ' αὐτῶν ἐξασκουμένη ἐπὶ τῆς αὐχενικῆς μοίρας τοῦ νεύρου πίεσις προὐκάλει παρομοίαν χρονίαν βρογχίτιδα. Ἐπίσης ἐμφανίζεται καὶ ὡς ἐπιπλοκὴ ἄλλων νευρικῶν νοσημάτων (*ψευδοπαραλυτικὴ μυασθένεια-πολυνευρῖτις*).

Χρονία βρογχῖτις βλεννοπυώδης. Εἶναι ἡ συνηθεστέρα μορφὴ ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται ἀπὸ πτύελα βλεννοπυώδη, σχήματος σφαιρικοῦ· ἡ ποσότης αὐτῶν εἶναι μικρὰ καὶ ἀνάλογος τῆς καταστάσεως τῶν ἀρρώστων· ἡ δὲ μικροσκοπικὴ ἐξέτασις ἀνευρίσκει μικρὸν ἀριθμὸν μικροοργανισμῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ λευκὸς σταφυλόκοκκος καὶ ὁ καταρροϊκὸς διπλόκοκκος, σπανιώτερον ὁ χρυσίζων σταφιλόκοκκος καὶ ἐξαιρετικῶς ὅλως ὁ στρεπτόκοκκος, ὁ πνευμονιόκοκκος καὶ ὁ φακελόκοκκος. Ἀπαντᾷ εἰς τοὺς καπνιστὰς καὶ εἰς ἐργάτας εκτεθειμένους εἰς κονιορτοὺς καὶ γενικῶς εἰς ἄτομα προδιατεθειμένα εἰς νόσους τῶν ἀεροφόρων ὁδῶν. Ἔστιν ὅτε ἐντοπίζεται μόνον εἰς τὴν τραχεῖαν καὶ τοὺς μεγάλους βρόγχους, ὁπότε ἀκροαστικῶς ἀνευρίσκονται ξηροί τινες ῥόγχοι· ἐφ' ὅσον ὅμως μεταδοθῇ καὶ πρὸς τοὺς μέσους καὶ λεπτοὺς βρόγχους, ἡ φυσικὴ ἐξέτασις ἀποδεικνύει τὴν ὕπαρξιν ἀθρόων ὑποτριζόντων, ἰδίᾳ κατὰ τὰς πνευμονικὰς βάσεις. Διὰ τοῦ χρόνου εἶναι δυνατὸν ν' ἀναπτυχθῇ λόγῳ τῆς πολυετοῦς βηχός, ὅπως ἀπέδειξεν ὁ Tendeloo, ἐμφύσημα μικροῦ βαθμοῦ τῆς κορυφῆς καὶ τῶν παραστερνικῶν πνευμονικῶν χειλέων· ἐπίσης δὲ καὶ στάσις ἐν τῇ μικρᾷ κυκλοφορίᾳ μετὰ ὑπερτροφίας καὶ ἀνεπαρκείας καρδιακῆς. Οἱ πάσχοντες κατὰ τὸ θέρος εἶναι ὑγιεῖς καθ' ὅλα καὶ ἀπηλλαγμένοι βηχός, κατὰ τὸ φθινόπωρον ὅμως μὲ ἐλαφρὰ γενικὰ φαινόμενα ἐμφανίζεται ἡ βήξ, παραμένει καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα καὶ προκαλεῖ ἔντονον ἐρεθιστότητα τοῦ ἀναπνευστικοῦ βλεννογόνου· ἡ ἐπίδρασις ψυχρᾶς ἀτμοσφαίρας, ἡ παραμονὴ εἰς χώρους πεπληρωμένους καπνοῦ ἐπιφέρει βῆχα ἐπίπονον, καὶ μόνον ἡ ἐν δωματίῳ προφύλαξις κατὰ τὸν χειμῶνα ἀποβαίνει εὐχάριστος· ἡ ἱκανότης πρὸς ἐργασίαν ἐλαττοῦται, παρ' ὅλην τὴν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπύρετον διαδρομὴν τοῦ νοσήματος. Εἰς πλείστας περιπτώσεις αἰτία τῆς νόσου εἶναι πνευμονία κακῶς ἰαθεῖσα (βραδεῖα ἀπορρόφησις τοῦ ἐξιδρώματος), καθ' ἣν ἐπέρχονται βλάβαι τοῦ βρογχικοῦ βλεννογόνου καὶ ἰνώδης μεταλλαγὴ τοῦ πνευμονικοῦ παρεγχύματος.

Τὸ νόσημα ἐπιφέρει κυάνωσιν καὶ δύσπνοιαν μικροτέραν ὅμως τοῦ ξηροῦ κατάρρου· πεπτικαὶ δὲ καὶ γαστρικαὶ διαταραχαὶ δὲν εἶναι σπάνιαι, ἐπερχόμεναι ἐκ τῆς συχνῆς καταπόσεως τῶν ἀφθόνων πτυέλων. Παθήσεις χρόνιαι τοῦ φάρυγγος καὶ τῆς ῥινὸς προκαλοῦσι συχνότατα εἰδικὴν εὐαισθησίαν τοῦ λάρυγγος, τῆς τραχείας καὶ τῶν βρόγχων μετὰ ἐκδηλώσεως βράγχους καὶ ὀχληρᾶς βηχός· ἐγχειρητικαὶ ἐπεμβάσεις ἢ καὶ κατάλληλος θεραπεία τῶν τοιούτων παθήσεων ἐπιφέρει οὐχὶ σπανίως καὶ ἴασιν αὐτῆς τῆς χρονίας βρογχίτιδος.

Βρογχῖτις χρονία πυώδης (βρογχοβλεννόρροια-βρογχόρροια). Εἶναι ἡ πυορροϊκὴ ἐκείνη μορφὴ τῆς χρονίας βρογχίτιδος, καθ' ἣν τὸ ἐκ τῶν βρόγχων ἔκκριμα διακρίνεται ἐκ τῆς πυώδους καὶ λεπτορρεύστου συστάσεώς του· ἡ ἐν τοῖς πτυέλοις βλέννη εἶναι ἐλαχίστη, οἱ δὲ μικροοργανισμοὶ οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς τῆς βλεννοπυώδους βρογχίτιδος. Ὡς ἐκ τῆς εὐχεροῦς δὲ ἐξόδου τῶν πτυέλων, οἱ παροξυσμοὶ βηχὸς εἶναι σπάνιοι. Αἱ κατὰ τὴν πυώδη βρογχίτιδα προκαλούμεναι ἀλλοιώσεις, συνήθως καταλαμβάνουσιν ἀμφοτέρους τοὺς πνεύμονας, δι' ὃ καὶ ἡ φυσικὴ ἐξέτασις ἐμφανίζει παχεῖς ὑποτρίζοντας, πρὸ παντὸς κατὰ τὰς πνευμονικὰς βάσεις. Τὰ ὅρια τῶν πνευμόνων αὐξάνουσιν ἐλάχιστα ἢ καὶ οὐδόλως· ἐνίοτε δὲ ἐμφανίζεται σχηματισμὸς *θώρακος παραλυτικοῦ* μὲ εἰδικῶς ἐπιμήκεις πνεύμονας. Οἱ πάσχοντες, καὶ μετὰ μικρὰν σωματικὴν κόπωσιν, προσβάλλονται ἐκ δυσπνοίας· διὰ τοῦ χρόνου, ὡς ἐκ τῆς συνεχοῦς πυορροίας, ἀποβαίνουσιν ὠχροί, καχεκτικοὶ καὶ ἀνίκανοι πρὸς ἐργασίαν· ἡ πορεία τῆς νόσου, ἐφ' ὅσον ἐλλείπει ἄλλη τις ἐπιπλοκὴ (βρογχοπνευμονία) ἢ πυώδης ἐντόπισις ἐν τῷ πνεύμονι (ἀπόστημα), εἶναι ἀπύρετος. Ἡ χρονία αὕτη πυώδης ἐπεξεργασία ἐπιφέρει διὰ τοῦ χρόνου λευκωματουρίαν ἄνευ καρδιακῆς ὑπερτροφίας, διόγκωσιν τοῦ ἥπατος καὶ σπληνὸς καὶ διάρροιαν· τουτέστι φαινόμενα *ἀμυλοειδοῦς ἐκφυλίσεως* τῶν ὀργάνων. Ὅπως δὲ καὶ εἰς τὰς βρογχεκτασίας, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἐπέρχονται πόνοι ρευματοειδεῖς καὶ διογκώσεις ἀρθρικαί, καθὼς καὶ κορυνοειδεῖς σχηματισμοὶ τῶν φαλάγγων. Τὰ πτύελα παραμένουσιν ἐπὶ καιρὸν ἄνευ ἰδιαζούσης ὀσμῆς· δύνανται ὅμως ἐξαίφνης ν' ἀποβῶσι δυσώδη ἐκ *σαπροφυτικῆς* καὶ *ἀεριογόνου* μολύνσεως, ἰδίᾳ κατὰ τὸ τελικὸν στάδιον. Ἡ παθολογοανατομικὴ ἔρευνα τῆς πυώδους βρογχίτιδος ἐμφανίζει κατὰ τὴν διατομὴν τοῦ πνεύμονος ἰδιάζοντα σημεῖα, τὰ ὁποῖα διακρίνονται μικροσκοπικῶς ἐκ τῆς συμπτώσεως τοῦ διατμηθέντος αὐλοῦ τῶν μέσου μεγέθους βρόγχων, ἥτις προέρχεται ἐκ τῆς ἐπελθούσης ἀτροφίας τῶν βρογχικῶν τοιχωμάτων καὶ τῶν χόνδρων, ἀπαράλλακτα ὅπως συμβαίνει εἰς τὰς χρονίας ῥινίτιδας ἀτροφία τοῦ ὑποβλεννογόνου χιτῶνος καὶ τοῦ ῥινικοῦ ὀστοῦ· συμπίεσις τοῦ πνεύμονος προκαλεῖ ἔξοδον σταγονιδίων πύου, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ μόνον καταφαίνεται ἡ θέσις τῶν ἀτροφικῶν βρόγχων, οἱ ὁποῖοι γνωστὸν ὅτι κατὰ τὴν διατομὴν φυσιολογικοῦ πνεύμονος προβάλλουσι καὶ διακρίνονται εὐκόλως. Συνέπεια τῆς τοιαύτης ἀτροφίας εἶναι ἡ ἐπερχομένη συνήθως μικρὰ ἢ καὶ μεγάλη βρογχικὴ διεύρυνσις. Ἡ μικροσκοπικὴ ἐξέτασις ἐμφανίζει ἀτροφίαν καὶ ἀνώμαλον διάταξιν τοῦ βρογχικοῦ ἐπιθηλίου καθὼς καὶ μερικὴν καταστροφὴν τῶν ἀδενικῶν στοιχείων καὶ τῶν λαγυνοειδῶν κυττάρων.

Κατάρρους ἠωσινόφιλος. Ἐκλήθη οὕτως ὑπὸ τοῦ Hoffmann ἡ χρονία ἐκείνη βρογχῖτις, καθ' ἣν ἐπέρχονται φαινόμενα ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ *βρογχικοῦ ἄσθματος*. Ὁ κατάρρους οὗτος προσβάλλει κάθε ἡλικίαν καὶ ἰδίᾳ νεαρὰ ἄτομα μὲ λυμφατικὴν διάθεσιν. Εἰς τὸ αἷμα αὐτῶν ἀνευρίσκονται ηὐξημένα *ἠωσινόφιλα* λευκά, εἰς δὲ τὰ πτύελα κρύσταλλοι Charcot-Leyden καὶ σπειράλλια βλέννης. Ὁ ἠωσινόφιλος κατάρρους προκαλεῖται ὑπὸ διαφόρων αἰτίων, κατὰ τὸ μᾶλλον ἀγνώστου φύσεως, ἰδίᾳ δὲ ὑπὸ τοῦ *ἐαρινοῦ κατάρρου*· εἰσβάλλει καὶ ὡς ἁπλῆ χρονία βρογχῖτις ἄνευ ἀσθματικῶν ἐκδηλώσεων, μὲ πορείαν ἀπύρετον καὶ συχνὰς διακυμάνσεις. Ὡς κύριον σύμπτωμα εἶναι ἡ δύσπνοια, πολλάκις λίαν ἔντονος· ἡ δὲ κλινικὴ ἐξέτασις ἐμφανίζει τὴν ὕπαρξιν ξηρῶν ῥόγχων καὶ φαινόμενα πνευμονικοῦ ἐμφυσήματος.

Βρογχῖτις χρονία σηπεδονώδης ἢ σηπτική. Εἶναι ἡ μορφὴ ἐκείνη τῆς χρονίας βρογχίτιδος, καθ' ἣν τὸ ἐν κοιλότητι τῶν βρόγχων (*βρογχεκτασίας*) λιμνάζον λεπτόρρευστον καὶ πυῶδες ἔκκριμα ὑφίσταται ἀποσύνθεσιν ἐκ τῆς παρουσίας σηπτικῶν μικροβίων, ἐξ ἧς τὰ πτύελα ὅλως ἰδιάζοντως καὶ ὑπερμέτρως ὄζουσιν. Ἐν τοῖς πτυέλοις ἀνευρίσκονται καὶ διὰ γυμνοῦ ἔτι ὀφθαλμοῦ χαρακτηριστικὰ σωμάτια συνιστάμενα ἐκ πυοσφαιρίων, τὰ καλούμενα *θρομβία* τοῦ *Dietrich*, συνθλιβόμενα εὐχερῶς ὑπὸ τὴν καλυπτήριον πλάκα· ἐπίσης βελονοειδεῖς κρύσταλλοι λιπαρῶν ὀξέων, μικρόβια, σπειροχαῖται, ἐνίοτε δὲ καὶ μύκητες (*λεπτόθριξ*). Ἡ χημικὴ ἐξέτασις τῶν πτυέλων ἐμφανίζει τὴν ὕπαρξιν προϊόντων σήψεως, ἰδίᾳ βουτυρικὸν ὀξύ, βαλεριανικὸν ὀξύ, ὑδρόθειον, λευκίνην καὶ τυροσίνην κτλ. Χαρακτηριστικὸν ἐπίσης τῶν πτυέλων εἶναι ἡ ἐν ἠρεμίᾳ παραγωγὴ τριῶν στοιβάδων, ἐξ ὧν ἡ ἀνωτέρω ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀφρῶδες βλεννοπυῶδες ἔκκριμα, ἡ μέση ἀπὸ ῥυπαρῶς ὑποπράσινον ὀροβλεννῶδες καὶ ἡ τελευταία, ἡ καὶ παχυτέρα, εἶναι ἡ καθαρῶς πυώδης· εἰς ταύτην ἀνευρίσκονται καὶ τὰ θρομβία Dietrich. Ἡ σηπεδονώδης χρονία βρογχῖτις ἐπέρχεται καὶ ὡς ἐπιπλοκὴ τῆς ἁπλῆς βρογχίτιδος, σπανιώτερον τῆς ὀξείας καὶ δευτεροπαθῶς κατὰ τὴν διαδρομὴν πνευμονικῆς *φυματιάσεως*. Τὰ ἐκ τῆς φυσικῆς ἐξετάσεως εὑρήματα προσομοιάζουσι πρὸς τὰ τῆς χρονίας βρογχίτιδος, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ἐντοπίζονται εἰς πνευμονικὸν τμῆμα καὶ συνήθως εἰς μίαν τῶν πνευμονικῶν βάσεων. Συχνὸν ἐπακολούθημα τῆς τοιαύτης ἐντοπίσεως εἶναι ἡ ἐπέκτασις τῆς νόσου πρὸς τοὺς λεπτοὺς βρόγχους καὶ τὸ πνευμονικὸν παρέγχυμα μετὰ παραγωγῆς *πνευμονικῆς γαγγραινης*· ἐκ ταύτης δέ, διὰ τῆς λεμφικῆς ὁδοῦ ἢ δι' ἐμβολῆς, μολύνεται καὶ ὁ ὑπεζωκὼς καὶ ἐπέρχεται *πλευρῖτις πυώδης* ἢ καὶ *ἰχωρώδης*. Κατὰ τὰς νεκροτομὰς ὁ βλεννογόνος τῶν βρόγχων ἐμφανίζει φαινόμενα ἐντόνου φλεγμονῆς μετ' ἐξελκώσεων ἐπιπολαίων· ἐπ' αὐτῶν δὲ ἐπικάθηνται πυώδες μᾶζαι κακόχροοι μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ θρομβία πύου. Ἐκτὸς δὲ τοῦ πνεύμονος ἀνευρίσκονται συχνὰ πολλαπλαῖ μικραὶ γαγγραινώδεις ἑστίαι. Ἡ εἰσβολὴ τοῦ νοσήματος εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπότομος μετὰ πυρετοῦ ἐντόνου, πλευροδυνίας, βηχὸς καὶ ἀποχρέμψεως· ἡ περαιτέρω ἐξέλιξις εἶναι χρονία μετὰ διακυμάνσεων, ἐνίοτε καὶ ἰάσεων φαινομενικῶν. Ἡ ὄψις τῶν ἀρρώστων εἶναι οἰδαλέα, ὠχρὰ καὶ κυανωτική. Ἀναφαίνονται κορυνοειδεῖς διογκώσεις τῶν δακτύλων καὶ οἰδήματα τῶν κάτω ἄκρων. Ἐκ τῆς συχνῆς καταπόσεως τῶν πτυέλων ἐπέρχονται πεπτικαὶ διαταραχαί, πόνοι δὲ ρευματοειδεῖς τῶν μυῶν καὶ ἀρθρώσεων, ἐκ τῆς ἀπορροφήσεως σηπτικῶν οὐσιῶν. Βαρεῖα ἀλλὰ σπανία ἐπιπλοκὴ εἶναι ἡ ἐκ μεταστάσεως σηπτικῶν βακτηριδίων πυογόνων παραγωγὴ *πυώδους μηνιγγίτιδος* καὶ *ἐγκεφαλικῶν ἀποστημάτων*.

Βρογχῖτις ἰνώδης (ὑμενογόνος, πλαστικὴ ἢ ψευδομεμβρανώδης). Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην περιλαμβάνεται σειρὰ περιπτώσεων, ὀξείας τε καὶ χρονίας μορφῆς, διαφόρου αἰτιολογίας, ἐχουσῶν ὅμως τοῦτο τὸ κοινόν, ὅτι ἀποβάλλονται ὑπὸ φαινόμενα ἐντόνου παροξυστικῆς βηχός, δυσπνοίας, πνιγμονῆς καὶ κυανώσεως, πήγματα περιεχομένου τῶν βρόγχων παριστῶντα τέλεια ἐκμαγεῖα βρογχικά, μὲ χροιὰν ὑπόλευκον καὶ ὑπέρυθρον, συμπαγοῦς δὲ καὶ ἐλαστικῆς συστάσεως.

Digitized by Google

Αἰτιολογικῶς τὸ νόσημα προσομοιάζει πρὸς τὸ ἰδιοπαθὲς ἄσθμα καί, ὅπως καὶ ἐκεῖνο, εἰσβάλλει ὡς ἐπιγενὴς νόσος διαφόρων νοσημάτων τοῦ δέρματος· ἐνισχύεται δὲ ἡ πρὸς τὸ ἄσθμα συγγένεια καὶ ἐκ τῆς παρουσίας ἐωσινοφιλίας ἐν τῷ αἵματι, κρυστάλλων Charcot-Leyden καὶ σπειραλλίων βλέννης ἐν τοῖς πτυέλοις. Καὶ ἄλλα ὅμως αἴτια, χημικά, ὅπως αἱ δηλητηριάσεις διὰ *φωσγενίου* καὶ *καπνῶν νιτρικοῦ* ὀξέος ἢ καὶ λοιμώδη (*διφθερῖτις-καταρροϊκὴ πνευμονία*), εἶναι ἀφορμὴ τῆς νόσου. Ἂν δὲ καὶ διὰ χημικῶν καὶ χρωστικῶν μεθόδων ἀπεδείχθη, ὅτι τὰ βρογχικὰ ταῦτα πήγματα συνίστανται ἐξ *ἰνώδους*, νεώτεραι ὅμως ἔρευναι (Liebermeister) ἀπέδειξαν, ὡς ἐκ τοῦ διαλυτοῦ αὐτῶν εἰς ἀσβέστιον ὕδωρ, ὅτι ταῦτα περιέχουσι κατὰ τὸ πλεῖστον συμπυκνωθεῖσαν καὶ ἀλλοιωθεῖσαν βλέννην καὶ ὀλίγον ἰνῶδες, ἀπαράλλακτα τουτέστιν ὅπως συμβαίνει εἰς τὸν *μεμβρανώδη κολικόν*. Ἡ ἰνώδης βρογχῖτις δὲν ἀνάγεται εἰς τὰ λοιμώδη νοσήματα, καθὼς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἀπουσίας μικροοργανισμῶν ἐν τοῖς πτυέλοις.

Κατὰ τὸν Weber ὑπάρχει σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν *ἐξώφθαλμον βογχοκήλην*· ἀποδίδει τουτέστι τὸ νόσημα εἰς *παρασυμπαθητικοτονίαν* (vagotonie) καὶ παραδέχεται ὅτι περιπτώσεις τινὲς ὀφείλονται εἰς *ἐνδοκρινῆ* αἰτιολογίαν, γεγονὸς τὸ ὁποῖον, ἀπὸ θεραπευτικῆς ἀπόψεως, ἐνέχει ὑψίστην σημασίαν. Πυρετὸς ἐμφανίζεται σπανίως καὶ μόνον εἰς τὰς ὀξείας μορφάς. Ἡ φυσικὴ ἐξέτασις τῶν ἀρρώστων ἐμφανίζει φαινόμενα βρογχικά, ἄλλοτε ἔντονα, ἐνίοτε δὲ καὶ μηδαμινά, ἐφ' ὅσον αἱ ἐπὶ τῶν βρόγχων ψευδομεμβρᾶναι ἐπικολλῶνται στερρῶς ἐπὶ τοῦ τοιχώματος αὐτῶν. Εἰς ἄτομα νεαρὰ ἢ ἐξησθενημένα καὶ ἐφ' ὅσον αἱ ἀλλοιώσεις εἶναι ἐκτεταμέναι, ὑφίσταται κίνδυνος πνιγμονῆς ὡς ἐκ τῆς ἀτελοῦς ἀποβολῆς τῶν ἐν τοῖς βρόγχοις πτυέλων.

Βρογχῖτις ἐκ στάσεως. Ἅπασαι αἱ καρδιακαὶ βλάβαι, αἱ ἐπιφέρουσαι στάσιν ἐν τῇ μικρᾷ κυκλοφορίᾳ, δύνανται, ἐπὶ ἠλλοιωμένης καρδιακῆς ἀντισταθμίσεως, νὰ προκαλέσωσι βῆχα, ἀπόχρεμψιν κλ. φαινόμενα δυσπνοίας· συνήθως δὲ ἀπαντῶσιν ἐπὶ ἀνεπαρκείας τῆς *μιτροειδοῦς βαλβῖδος* καὶ σπανιώτερον κατὰ Lasègue εἰς βαλβιδικὰς ἀλλοιώσεις τοῦ ἀορτικοῦ στομίου. Κατὰ Huchard, ἐπὶ *μυοκαρδίτιδος τυλώδους* καὶ *συμφυτικῆς περικαρδίτιδος* ἐπέρχεται μορφὴ *ἐπαναληπτικῆς βρογχίτιδος*, ἡ ὁποία καὶ ἐκδηλοῦται σαφῶς ἐπὶ διαταραχῆς τῆς καρδιακῆς λειτουργίας. Συμπτώματα τῆς ἐκ στάσεως βρογχίτιδος εἶναι δύσπνοια, ἰδίᾳ νυκτερινή, βὴξ ἐπίπονος καὶ πτύελα ὀλίγα συστάσεως βλεννώδους· ταῦτα περιέχουσι βλέννην, λεύκωμα καὶ *σκωριόχροα* σωμάτια ἐν εἴδει ὑπολειμμάτων τροφῆς· ἡ μικροσκοπικὴ ἐξέτασις τῶν σωματίων δεικνύει ὅτι συνίστανται ταῦτα ἐξ ἐπιθηλίων κυβικῶν ἢ ὑποστρογγύλων μετὰ κοκκίων *αἱμοσιδηρίνης*, τὰ λεγόμενα *κύτταρα καρδιοπαθῶν*, τουτέστι κύτταρα *μακροφάγα τῶν κυψελίδων*, προσλαβάνοντα φαγεκυτταρικῶς τὰ κρυστάλλια τῆς χρωστικῆς. Πρόκειται τουτέστι κυρίως περὶ στάσεως ἐν αὐτῷ τῷ πνευμονικῷ παρεγχύματι, τὸ ὁποῖον ἀνατομικῶς τροφοδοτεῖ ἡ μικρὰ κυκλοφορία, καὶ οὐχὶ περὶ στάσεως ἐν τοῖς βρόγχοις, τῶν ὁποίων τὰ ἀγγεῖα ἀνήκουσιν εἰς τὴν μεγάλην κυκλοφορίαν. Ἡ κλινικὴ ἐξέτασις δεικνύει τὴν ὕπαρξιν λεπτῶν ἢ παχέων ὑποτριζόντων κατὰ τὴν μίαν ἢ καὶ ἀμφοτέρας τὰς πνευμονικὰς βάσεις, τὸ ἀναπνευστικὸν ψιθύρισμα ἠλαττωμένον ἢ καὶ ἀκαθόριστον καὶ ἐκ τῆς ἐπικρούσεως ὑπαμβλύτητα. Καταφαίνεται ἐκ τούτου ὅτι ἡ μορφὴ αὕτη ἐπιφέρει κυρίως στάσιν ἐντὸς τῶν κυψελίδων (*διίδρωμα ἐκ στάσεως—πνευμονικὸν οἴδημα*) καὶ ὀλιγώτερον ἀλλοίωσιν τοῦ βρογχικοῦ βλεννογόνου. Τὴν τοιαύτην ἀποδοχὴν ἐνισχύουσι καὶ τὰ εὑρήματα τῶν πτυέλων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐνυπάρχει πλὴν ὀλίγης βλέννης καὶ ἄφθονον λεύκωμα, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ οὐχὶ εἰς τὰ βλεννώδη πτύελα τῆς κοινῆς βρογχίτιδος, ἀλλὰ μόνον εἰς φλεγμονὰς τοῦ πνευμονικοῦ ἱστοῦ καὶ τὸ *πνευμονικὸν οἴδημα*. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ κατὰ τὴν *νεφρίτιδα*· εἰς πάσχοντας ἐκ τῆς νόσου κατὰ τὴν περίοδον πλημμελοῦς καρδιακῆς ἀντισταθμίσεως καὶ γενικῶν οἰδημάτων ἀναφαίνονται ὅμοια κλινικὰ εὑρήματα ἐκ τῶν πνευμόνων. Τὰ ἐκκρινόμενα πτύελα εἶναι ἄλλοτε ὀλίγα, βλεννώδη, περιέχοντα λεύκωμα, ἄλλοτε δὲ ἄφθονα, λεπτόρρευστα καὶ ἀφρώδη, ἐκ τῆς ἀφθονίας τοῦ ἐμπεριεχομένου λευκώματος. Πρόκειται τουτέστι καὶ ἐνταῦθα περὶ διιδρώματος τῶν κυψελίδων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἀραβαντινοῦ Ι. Δ.*, Περίπτωσις αἱμορρ. βρογχίτιδος Castellani (Πρακτ. Ἰατρ. Ἑταιρείας 1926 σελ. 682). — *Arnold*, Untersuchungen über Staubinhalation und staubmetastase. — *Aschoff*, Spez. Pathol. τόμ. II. — *Bacmeister*, Lehrbuch der Lungenkraukheiten (1921). — *Brugsch u. Fränkel*, Spez. Path. und Therapie-Kraus-Brugsch, τόμ. III. — *Castellani*, Presse méd. (1917) No 37. — *Duflocq*, et *Ménétrier*, Archives générales de médécine (1890, 1894, 1895). — *Fahrig*, Handbuch der ärzt. Erfahrungen im Weltkriege von Schjerning. τόμ. VIII. — *Fink*, Beiträge zur Kenntniss des Eiters und des Sputums (1890). — *Fränkel A.*, Spez. Pathol. u. Therapie d. Lungenkrank (1904). — *Galdi*, Ueber die Pneumonie bei Stanung in Kleinen Kreislauf. Deutsch. Arch. f. Klin. Med. τόμ. 75 σελ. 256. — *Koch*, Hand. der ärztl. Erfahrung im Weltkriege τόμ. VIII. — *Liebermeister*, Deutsch. Archiv. für Klin. Med. τόμ. 80 σελ. 550. — *Landau*, Berl. Klin. Woch. (1917) No 19. — *Marfan*, Observation pour servir au pronostic de la bronchite chez les bossus. Arch. générales de médécine (1884). — *Moll*, Die oberen Luftwege und ihre Infection: Volkmanns Vorträge No 341. — *Mohr-Stähelin*, Hand. der inn. Méd. (1914) τόμ. II. — *Müller Fr.*, Neue deuts. Klin. von Klemperer (1928) τόμ. II. — *Müller W.*, Deuts. Archiv für Klin. Mediz. τόμ. 74 σελ. 80. — *Noica*, Contribution à l'étude de la fétité dans les maladies de l'app. réspiratoire: Thèse de Paris (1899). — *Ochsenius*, Deuts. med. Woch. (1917) σελ. 384. — *Olitzki - Gates*, J. of exp. med. (1921) τόμ. 33, σελ. 125, 351 καὶ 713. — *Pick L.*, Hand. der ärztl. Erfahrungen im Weltkriege τόμ. VIII σελ. 513. — *Polguère*, Des infections secondaires: Thèse de Paris (1888). — *Schröder*, B. z. Klin. d. tbc. τόμ. 46. — *Stähelin*, Jahr. f. ärztl. Fortb. (1920) σελ. 17. — *Strümpell A.*, Spez. Path. τόμ. I. — *Tendeloo*, Ursachen der Lungenkrank. σελ. 22. — *Weber*, Med. Klin. (1921) No 38.

Α. ΤΣΙΒΙΔΗΣ

—[ΚΤΗΝΙΑΤΡ.] *Ὀξεῖα βρογχῖτις*. Ἡ ἀπότομος καὶ ὑγρὰ ψῦξις νεαρῶν ἰδίᾳ ζῴων (βροχαί, ἐφιδρώσεις) καὶ μάλιστα κατὰ τὰς ἐποχὰς καθ' ἃς παρατηροῦνται ἀπότομοι ἀτμοσφαιρικαὶ μεταβολαὶ (ἄνοιξις, φθινόπωρον) αἱ εἰσπνοαὶ καπνῶν κατὰ τὰς πυρκαϊάς, ἀσφυξιογόνων καὶ δηλητηριωδῶν ἀερίων, ὡς καὶ ἡ κατιοῦσα ἐπέκτασις τῆς φλεγμονῆς τοῦ φάρυγγος, λάρυγγος καὶ τῆς τραχείας, ἀποτελοῦσι τὰς πλέον συνήθεις αἰτίας τῆς ἐν λόγῳ παθήσεως, ἥτις ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τοὺς ἵππους καὶ κύνας καὶ σπανίζει εἰς τὰ ἄλλα εἴδη τῶν οἰκιακῶν ζῴων. Τὰ ἀσθενῆ ζῷα ἀρχικῶς παρουσιάζουσιν ἐλαφρὰν θερμικὴν ἀντίδρασιν κατὰ 1° περίπου, εἶναι καταβεβλημένα, ἔχουσιν ἀνορεξίαν, πίνουσιν ὅμως εὐχαρίστως ψυχρὸν ὕδωρ. Ἡ κυκλοφορία καὶ αἱ ἀναπνευστικαὶ κινήσεις ἐπιταχύνονται. Σημαντικὸν σύμπτωμα εἶναι ἡ βήξ, ἥτις κατ' ἀρχὰς εἶναι ἰσχυρά, ξηρά, ἐπίμονος καὶ ἐπώδυνος. Μετὰ δύο ἕως τέσσαρας ἡμέρας κατὰ τὴν ἀκμὴν τῆς νόσου ἡ βὴξ καθίσταται παχεῖα, ὑγρὰ καὶ συνοδεύεται ὑπὸ βλεννώδους ἢ καὶ βλεννοπυώδους ρινικοῦ κατάρρου. Κατὰ τὴν ἀκρόασιν ἀκούονται ὑγροὶ ρόγχοι. Γενικῶς ἡ νόσος ἐξελίσσεται καλοήθης.

Τριχοειδὴς βρογχῖτις. Σπανιωτέρα ἐπὶ τῶν ἵππων προσβάλλει συνηθέστερον τοὺς κύνας. Οἱ ρώθωνες τῶν ἀσθενῶν κυνῶν φράσσονται ὑπὸ βλεννοπυώδους ρινικοῦ κατάρρου, ἡ ἀναπνοὴ γίνεται ἀπὸ τοῦ στόματος καὶ κατὰ τὴν ἐκπνοὴν ἀκούεται τὸ χαρακτηριστικὸν φύσημα τῶν χειλέων (Souffle labial).

Χρονία βρογχῖτις ἢ *χρόνιος βρογχικὸς κατάρρους*. Ἀναπτύσσεται συνήθως κατόπιν ἐπανειλημμένων προσβολῶν ὀξείας βρογχίτιδος, ἐπανειλημμένων ψύξεων κλ. ἐπὶ γεγηρακότων καὶ ἐξηντλημένων ἰδίᾳ ἵππων καὶ κυνῶν. Προκειμένου περὶ ἀγελάδων, συνήθης αἰτία τῆς παθήσεως ταύτης εἶναι ἡ φυματίασις. Εἰς τοὺς ἵππους δυνατὸν ἡ χρονία βρογχῖτις νὰ εἶναι καὶ εἰδικῆς φύσεως, ἀναγομένη αἰτιολογικῶς εἰς τὴν μᾶλιν.

Μολυσματικαὶ βρογχίτιδες. Εἶναι ἐντοπισμοὶ ἐπὶ τῶν βρόγχων διαφόρων μολύνσεων τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος, παρουσιαζόμεναι ὑπὸ μορφὴν ἐνζωοτικὴν ἢ ἐπιζωοτικήν.

Παρασιτικὴ βρογχῖτις. Ἀπαντᾷ εἰς τοὺς βοῦς, ὀφειλομένη εἰς τὴν ἐντὸς τῶν βρόγχων εἴσδυσιν ἐμβρύων τῆς ἕλμινθος Strongylus micrurus. Ἡ βοσκὴ ἐπὶ χαμηλῶν καὶ ὑγρῶν λιβαδίων εὐνοεῖ τὴν ἀνάπτυξίν της. Ἡ πρόγνωσις εἶναι βαρεῖα, διότι δυσκόλως ἐπιτυγχάνεται θεραπευτικῶς ἡ καταστροφὴ τῶν παρασίτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Cadiot, Lesbouyries et Ries*. «Traité de Médecine des Animaux Domestiques» (Paris 1925). — *Cadiot* et *Breton* «Médecine Canine». (Paris 1914).

Κ. Μ.

βρογχογραφία (ἡ). Οὕτω καλεῖται ἡ δι' ἀκτίνων Röntgen ἀκτινογράφησις τῆς τραχείας καὶ τῶν βρόγχων, πληρουμένων δι' οὐσιῶν μὴ διαπερατῶν διὰ τῶν ἀκτίνων (lipojodol, jodipin, bromipin) εἰς τὰς περιπτώσεις ἐκείνας καθ' ἃς διὰ τῆς φυσικῆς ἐξετάσεως καὶ τῆς συνήθους ἀκτινοσκοπήσεως οὐδὲν σαφὲς ἀποτέλεσμα προκύπτει. Τὸ τεχνητὸν μέρος τῆς εἰσαγωγῆς μιᾶς τῶν ἀνωτέρω οὐσιῶν ἐν τῇ τραχείᾳ καὶ τοῖς βρόγχοις ὑπέστη ἐντὸς ὀλίγου πολλὰς μεταβολάς. Οὕτως ἐγένετο χρῆσις κατ' ἀρχὰς εἰδικῶν στενῶν μεταλλίνων σωλήνων ἐπὶ τούτῳ κατασκευασθέντων, καὶ τοῦ βρογχοσκοπίου. Τινὲς ἐπεχείρησαν τὴν εἰσαγωγὴν τῆς lipojodol διὰ trocart διαπερῶντος τὴν κρικοθυρεοειδῆ μεμβρᾶναν, ὁ δὲ *Haslinger* χρησιμοποιεῖ εἰδικὸν ὑπόσκληρον καθετῆρα, ὃν ὁδηγεῖ καταλλήλως εἰς τὸ πρὸς ἐξέτασιν τοῦ πνεύμονος τμῆμα καὶ κατόπιν ἐγχύνει τμηματικῶς τὴν σκιερὰν οὐσίαν. Ἡ βρογχογραφία ἐνδείκνυται ἐπὶ τῆς *βρογχεκτασίας* τῶν ἐνηλίκων καὶ τῶν παίδων, ἐπὶ παρεκκλίσεως τῆς τραχείας καὶ τῶν βρόγχων, ἐπὶ στενώσεως τῶν βρόγχων, ἐπὶ σπηλαίων συγκοινωνούντων πρὸς βρόγχους, ἐπὶ ἀποστημάτων, γαγγραίνης καὶ νεοπλασιῶν τοῦ πνεύμονος, ὡς ἐπίσης καὶ πρὸς καθορισμὸν ξένων σωμάτων ἐμπεσόντων ἐν τοῖς βρόγχοις. Ὑπὸ τῶν *Bullows, Gottlieb* (Ἀμερική), *Reinberg* καὶ *Kaplan* (Ρωσία) ἐγένετο χρῆσις τῆς βρογχογραφίας πρὸς μελέτην τῶν περισταλτικῶν κινήσεων τῶν βρόγχων. Ἀντενδείκνυται ἡ βρογχογραφία ἐπὶ τῶν ὀξέων πνευμονικῶν νοσημάτων, ἐπὶ προϊούσης φυματιάσεως, ἐπὶ αἱμοπτύσεων, ἐπὶ παθήσεων τῶν νεφρῶν καὶ ἐπὶ πάσης καταστάσεως ἔνθα ἀντενδείκνυται ἡ χρῆσις τοῦ ἰωδίου.

Ι. Κ. Κ.

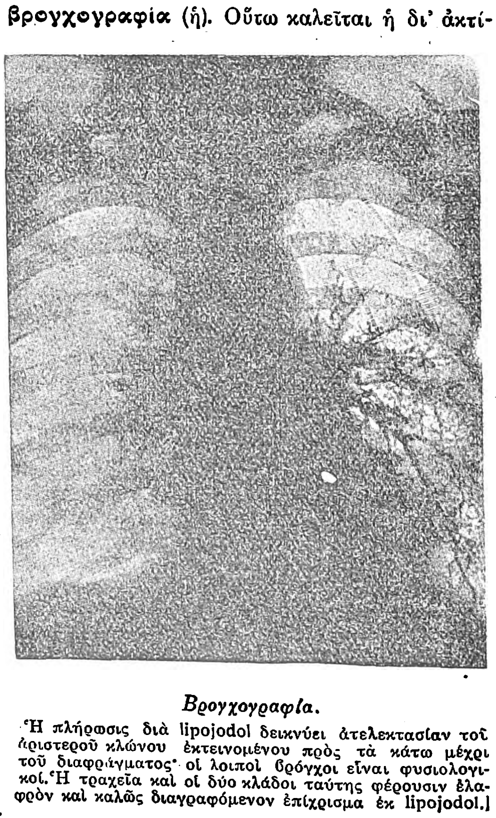

Βρογχογραφία.

[Ἡ πλήρωσις διὰ lipojodol δεικνύει ἀτελεκτασίαν τοῦ ἀριστεροῦ κλώνου ἐκτεινομένου πρὸς τὰ κάτω μέχρι τοῦ διαφράγματος· οἱ λοιποὶ βρόγχοι εἶναι φυσιολογικοί. Ἡ τραχεῖα καὶ οἱ δύο κλάδοι ταύτης φέρουσιν ἐλαφρὸν καὶ καλῶς διαγραφόμενον ἐπίχρισμα ἐκ lipojodol.]

βρόγχοι (οἱ) [*Ἀνατομ.*]. Σωληνώδεις ἀεραγωγοί, ἰνοχόνδρινοι, κεχηνότες, δύο, δεξιὸς καὶ ἀριστερός, γωνιωδῶς ἀφιστάμενοι ἀλλήλων, προκύπτοντες ἐκ τῆς διχοτομήσεως τῆς τραχείας ἀρτηρίας ἰσοϋψῶς τῷ 4ῳ ἢ 5ῳ θωρακικῷ σπονδύλῳ. Φέρονται λοξῶς πρὸς τὰ κάτω καὶ μετὰ βραχεῖαν πορείαν εἰσδύονται ἑκάτερος εἰς τὸν σύστοιχον πνεύμονα. Διαφέρουσι δ' ἀλλήλων οἱ βρόγχοι τὸ μῆκος, τὴν φορὰν καὶ τὸν αὐλόν. Ὁ δεξιὸς εἶναι βραχύτερος (25 χλμ.) τοῦ ἀριστεροῦ (5 ἑκμ.), ἀλλὰ μικρὸν εὐρύτερος καὶ λοξοτέραν ἔχει φορὰν ἢ ὁ ἀριστερός. Ἕνεκα δὲ τοῦ εὐρυτέρου αὐλοῦ τοῦ δεξιοῦ βρόγχου καὶ τῆς μείζονος λοξότητος τούτου, ἀλλότρια σώματα εἰσπίπτοντα εἰς τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν φέρονται συχνότερον εἰς τὸν δεξιὸν ἢ εἰς τὸν ἀριστερὸν βρόγχον· εἰς ὃ συντελεῖ καὶ ἡ ἔνδοθεν τῆς γωνίας τοῦ διχασμοῦ τῆς τραχείας αἰρομένη δίκην ὀβελιαίας ἀκρολοφίας *τρόπις τῆς τραχείας*, χωρίζουσα τὰ στόμια τῶν δύο βρόγχων. Ὕπερθεν τοῦ ἀριστεροῦ βρόγχου φέρεται τὸ ἀορτικὸν τόξον, ὕπερθεν δὲ τοῦ δεξιοῦ ἡ ἄζυγος φλέψ. Ἑκάτερος τῶν βρόγχων κοινωνεῖ ἔμπροσθεν μὲν α') πρὸς τὴν σύστοιχον πνευμονικὴν ἀρτηρίαν, ἥτις πρὸς τὰς πύλας τοῦ πνεύμονος χιάζεται μετ' αὐτῶν ὑπ' ὀρθὴν γωνίαν, β') πρὸς τὰς δύο πνευμονικὰς φλέβας καὶ γ') πρὸς διάσπαρτα λεμφικὰ γάγγλια· ἄνωθεν δὲ πρὸς τὸ πνευμονικὸν νευρικὸν πλέγμα καὶ κάτωθεν πρὸς τὸ καρδιακὸν πλέγμα.

Οἱ βρόγχοι εἰσδυόμενοι διὰ τῶν πυλῶν τῶν πνευμόνων εἰς τὸν σύστοιχον ἑκάτερος πνεύμονα, ἢ καὶ πρὸ τῆς εἰσδύσεως, ἀποσχίζονται εἰς δύο κλάδους, οἵτινες περαιτέρω διαιροῦνται εἰς ἀποβλαστήματα, ἀεὶ μᾶλλον λεπτότερα καὶ στενότερα τὴν διάμετρον γινόμενα, μέχρις οὗ προσκτήσωνται διάμετρον 1 χλμ., ὅτε ἀπαρτίζεται τὸ *βρογχικὸν δένδρον*.

Ἡ διαίρεσις ὅμως αὕτη τελεῖται οὐχὶ διὰ διχασμοῦ εἰς ἰσοπαχεῖς κλάδους, ἀλλὰ διὰ παραπλεύρου ἀποσχίσεως, καθ' ἣν ὁ μὲν ἀρχικὸς βρόγχος διατηρεῖται διὰ μέσου τοῦ πνεύμονος ὡς ἀξονικὸς σωλήν, παριστῶν τὸν κορμὸν ἢ τὸ στέλεχος τοῦ βρογχικοῦ δένδρου, οἱ δὲ κλάδοι εἶναι λεπτότεροι· διὸ ἐπὶ τοῦ βρογχικοῦ δένδρου διακρίνομεν τὸν *στελεχιαῖον βρόγχον* καὶ τοὺς *παραπλεύρους βρόγχους*. Τὴν αὐτὴν δ' ἀπόσχισιν ἐμφανίζει καὶ ἡ ἑκάτερον στελεχιαῖον βρόγχον συνοδεύουσα πνευμονικὴ ἀρτηρία, ἧς τὸ στέλεχος, ἀφοῦ κατὰ τὰς πύλας διασταυρωθῇ μετὰ τοῦ ὄπισθεν κειμένου στελεχιαίου βρόγχου, πορεύεται ραχιαίως αὐτοῦ.

Ὁ *στελεχιαῖος βρόγχος*, διελαύνων τὸν σύστοιχον πνεύμονα κατὰ μῆκος ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, διήκει μέχρι τῆς ὀπισθίας μοίρας τῆς βάσεως αὐτοῦ, τῆς παρεμβαλλομένης μεταξὺ τῆς σπονδυλικῆς στήλης καὶ τοῦ διαφράγματος. Καὶ ὁ μὲν δεξιὸς πορεύεται δίκην καμπύλης, ἐχούσης τὸ κοῖλον πρὸς τὰ ἔσω, ἀντιστοίχως πρὸς τὴν καρδίαν, ὁ δ' ἀριστερὸς σχηματίζει δύο καμπάς, τὴν ἄνω, ἥτις ἔχει τὸ κοῖλον πρὸς τὰ ἔξω ἐστραμμένον, ἀντιστοίχως πρὸς τὴν πνευμονικὴν ἀρτηρίαν, καὶ τὴν κάτω, ἧς τὸ κοῖλον εἶναι πρὸς τὰ ἔσω ἐστραμμένον, ἀντιστοίχως πρὸς τὴν καρδίαν. Οἱ δὲ *παράπλευροι βρόγχοι* διαιροῦνται εἰς *κοιλιακοὺς* καὶ εἰς *ραχιαίους* ἀναλόγως τῆς ἐκφύσεως αὐτῶν ἐκ τοῦ προσθίου ἢ τοῦ ὀπισθίου τοιχώματος τοῦ στελεχιαίου βρόγχου· ἐκφύονται δὲ κατὰ διαστήματα ἀνὰ τέσσαρες συνήθως ἑκατέρωθεν, ἀποτελοῦντες οὕτω δύο στοίχους, τὸν *πρόσθιον* (κοιλιακὸν) καὶ τὸν *ὀπίσθιον* (ραχιαῖον), τῶν κοιλιακῶν βρόγχων ὄντων παχυτέρων.

Digitized by Google

Οἱ πρῶτοι παράπλευροι βρόγχοι (ραχιαῖος δεξιᾷ, κοιλιακὸς ἀριστερᾷ) φέρονται ἑκάτερος εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ συστοίχου πνεύμονος, ἔνθα καὶ διανέμονται· διὸ *κορυφαῖοι* ὀνομάζονται. Οἱ δὲ λοιποί, ραχιαῖοί τε καὶ κοιλιακοί, παράπλευροι βρόγχοι πάντες πορεύονται λοξῶς πρὸς τὰ κάτω ἀποτελοῦντες μετὰ τοῦ στελεχιαίου βρόγχου γωνίας ὀξείας, ἀνοικτὰς πρὸς τὰ κάτω, καὶ ἐκπέμποντες κατὰ τὴν πορείαν αὐτῶν δευτερεύοντας παραπλεύρους κλάδους, οἵτινες ὁμοίως ἀποσχίζονται καὶ οὕτω καθεξῆς. Καὶ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ πνεύμονος εἰς μὲν τὸν μέσον λοβὸν εἰσδύεται καὶ διασπείρεται ὁ 1ος κοιλιακὸς παράπλευρος βρόγχος, εἰς δὲ τὸν κάτω λοβὸν διανέμονται οἱ τρεῖς λοιποὶ κοιλιακοὶ καὶ ραχιαῖοι παράπλευροι βρόγχοι καὶ τὸ πέρας τοῦ στελεχισίου· ἐπὶ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ πνεύμονος διανέμονται εἰς τὸν κάτω λοβὸν οἱ λοιποὶ τρεῖς κοιλιακοὶ καὶ ραχιαῖοι βρόγχοι, ὡς καὶ τὸ πέρας τοῦ στελεχιαίου. Εἷς δὲ ἐκ τῶν δευτερευόντων παραπλεύρων κλάδων, ὁ *ὑποκάρδιος βρόγχος*, φέρεται ἑκατέρωθεν εἰς τὸν ὑποκάρδιον λοβὸν τοῦ συστοίχου πνεύμονος.

Οἱ λεπτοὶ ἀκροτελεύτιοι κλάδοι τοῦ βρογχικοῦ δένδρου, οἱ ἔχοντες αὐλὸν 1 χλμ. καὶ ἀφ᾿ ὧν ἀπήρτηνται τὰ πνευμονικὰ λόβια, καλοῦνται *λοβιακοὶ βρόγχοι*, πρὸς διαστολὴν ἀπὸ τῶν λοιπῶν μειζόνων, οἵτινες ὡς πορευόμενοι μεταξὺ τῶν λοβίων ὀνομάζονται *μεσολόβιοι βρόγχοι*. Ἕκαστος δὲ λοβιακὸς βρόγχος εἰσερχόμενος εἰς τὸ πνευμονικὸν λόβιον διὰ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ (ἐνδολόβιος βρόγχος) ἐκπέμπει κατ᾿ ἀρχὰς 2—3 παραπλεύρους κλάδους· μεθ᾿ ὃ ἰσοϋψῶς τῷ μέσῳ τοῦ ὕψους τοῦ λοβίου διχοτομεῖται. Πάντες δὲ οἱ κλάδοι οὗτοι, οἵ τε παράπλευροι καὶ οἱ ἐκ τῆς διχοτομήσεως γεννώμενοι, δι᾿ ἐπανειλημμένης διχοτομήσεως ἀποσχίζονται περαιτέρω εἰς λεπτὰ κλωνία, τὰ *ἐνδολόβια βρόγχια*, ἅτινα ὑπολογίζουσιν εἰς πλείονα τῶν 30. Ἕκαστον δ᾿ ἐνδολόβιον βρόγχιον μετὰ βραχεῖαν πορείαν ἐμφανίζει κατὰ διαστήματα ἐκκολπώματα, τὰς *κυψελίδας* ἢ τὰ *ἀναπνευστικὰ βρόγχια*, κληθέντα οὕτω, ἅτε τῶν κυψελίδων ἀποτελουσῶν τὴν ἀρχὴν τῆς κυρίως ἀναπνευστικῆς μοίρας τῶν πνευμόνων. Ἕκαστον δ᾿ ἀναπνευστικὸν βρόγχιον ἀποσχίζεται εἶτα εἰς 3—5 πόρους, τοὺς *κυψελωτοὺς πόρους*, ὧν τὸ μὲν τοίχωμα καλύπτεται ὑπὸ πυκνῶν κυψελίδων, τὸ δὲ τυφλὸν ἄκρον εἶναι ἀνευρυσμένον (χώνη τοῦ Rossignol). Ἕκαστος δὲ κυψελωτὸς πόρος ἐκπέμπει κατὰ τὴν πορείαν αὐτοῦ παράπλευρα κλωνία βραχέα καὶ τυφλά, τὰ *ἀεροθυλάκια* (ἢ παραπλεύρους χώνας), ἅτινα συγκοινωνοῦσι μετ᾿ αὐτοῦ, ὡς τὰ δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν κείμενα δωμάτια μετὰ κοινοῦ διαδρόμου. Τὸ σύνολον δὲ τῶν ἀεροθυλακίων καὶ τῶν κυψελωτῶν πόρων καλεῖται *βοτρύδιον*, ὅπερ κρέμαται ἀπὸ τοῦ ἀναπνευστικοῦ βρογχίου ὥσπερ ἡ σταφυλὴ ἀπὸ τοῦ μίσχου αὐτῆς καὶ χαρακτηρίζεται διὰ τὰς πολυπληθεῖς κυψέλας (ἀεροκυψέλαι), αἵτινες ἐπαυξάνουσι τὴν ἀναπνευστικὴν ἐπιφάνειαν. Αὗται δ᾿ ἔχουσαι σχῆμα ἡμισφαιρικὸν ἐκβάλλουσι πᾶσαι εἰς τοὺς κυψελωτοὺς πόρους καὶ εἰς τὰ ἀεροθυλάκια δι᾿ εὐρέων στομίων, χωριζομένων ἀπ᾿ ἀλλήλων διὰ λεπτῶν διαφραγμάτων, ἅτινα ἐμφανίζουσι μικρὰς ὀπάς, δι᾿ ὧν κοινωνοῦσι πρὸς ἀλλήλας αἱ παρακείμεναι κυψελίδες. Ἐλαστικαὶ δ᾿ οὖσαι ἔχουσιν ἄλλοτε ἄλλο μέγεθος, ὅπερ ἐπὶ τοῦ τελείου ἀνθρώπου εἶναι 0,2—0,3 χλμ., ὁ δὲ ἀριθμὸς αὐτῶν ἐφ᾿ ἑκατέρου πνεύμονος ὑπελογίσθη εἰς 300—400 ἑκατομμύρια.

Κατὰ ταῦτα ὁ εἰσπνεόμενος ἀήρ, ὁ διὰ τοῦ βρογχικοῦ δένδρου εἰς τὸ πνευμονικὸν λόβιον διοχετευόμενος, εἰσέρχεται α΄) εἰς τοὺς λοβιακοὺς βρόγχους, β΄) εἰς τὰ ἀναπνευστικὰ βρόγχια, γ΄) εἰς τοὺς κυψελωτοὺς πόρους, δ΄) εἰς τὰ ἀεροθυλάκια καὶ ε΄) εἰς τὰς κυψελίδας. Τὴν αὐτὴν δὲ διακλάδωσιν ἐμφανίζει καὶ τὸ ἐνδολόβιον ἀρτηρίδιον, οὗ οἱ μὲν κλάδοι πορεύονται ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ λοβίου, παρακολουθοῦντες τὰ βρόγχια, τὰ δὲ τριχοειδῆ περιβάλλουσι τοὺς κυψελωτοὺς πόρους καὶ τὰ ἀεροθυλάκια.

Ὡς πρὸς τὴν ὑφὴν οἱ βρόγχοι σύγκεινται ἐκ δύο σωληνοειδῶν χιτώνων, ἐμβεβλημένων ἀλλήλοις, ὧν ὁ μὲν ἔξω εἶναι *ἰνοχόνδρινος*, ὁ δ᾿ ἔσω *βλεννογόνος*. 1) Ὁ ἰνοχόνδρινος χιτὼν ἀποτελεῖται α΄) ἐκ *χονδρίνων ἡμικρικίων*, ἅτινα, 6—8 ἐν τῷ δεξιῷ καὶ 9—12 ἐν τῷ ἀριστερῷ βρόγχῳ, ἐγκατακλείονται ἐντὸς τοῦ ἰνώδους ὑμένος πρόσθεν καὶ ἐν τοῖς πλαγίοις αὐτοῦ, ἀποτελοῦντα ἕκαστον τὰ ²/₈ σχεδὸν τῆς περιφερείας καὶ συναπτόμενα πρὸς ἄλληλα διὰ τῶν *ὑμενωδῶν μεσοκρικίων συνδέσμων*· β΄) ἐκ τοῦ *ἰνώδους ὑμένος*, κυλινδρικοῦ σωλῆνος, οὗ τὸ μὲν ὀπίσθιον τοίχωμα εἶναι τελείως ὑμενῶδες καὶ συνεχές, τὸ δὲ πρόσθιον καὶ τὰ πλάγια διὰ τῶν παρεμβλήτων χονδρίνων ἡμικρικίων διαιροῦνται εἰς ἐγκαρσίους ζώνας, καὶ γ΄) *ἐκ λείων μυϊκῶν ἰνῶν*, συνυφασμένων μετὰ τοῦ ὑμενώδους ὀπισθίου τοιχώματος. 2) Ὁ δὲ βλενογόνος ὑμὴν φέρει ἐν ἑαυτῷ βοτρυοειδεῖς ἀδένας καὶ ὑπαλείφεται ὑπὸ πολυστοίβου κροσσωτοῦ ἐπιθηλίου.

Ἐπὶ τοῦ *βρογχικοῦ δένδρου* ὁ *ἰνοχονδρώδης χιτὼν* καθίσταται ἀεὶ λεπτότερος· ἀποτελεῖται δὲ τὸ μὲν ἐξ ὑμένος ἐκ συνδετικῶν καὶ ἐλαστικῶν ἰνῶν, τὸ δὲ ἐκ χόνδρων, οἵτινες ὅμως δὲν ἀποτελοῦσιν ἡμικρίκια, ἀλλὰ συνιστῶσι τεμάχια ἢ πέταλα ταινιοειδῆ ἢ πλακοειδῆ, κατασκηνοῦντα οὐ μόνον ἐν τῷ προσθίῳ τοιχώματι καὶ τοῖς πλαγίοις, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὀπισθίῳ· ταῦτα ἐλαττοῦνται τὸ μέγεθος καὶ τὸν ἀριθμόν, καθ᾿ ὅσον βαίνομεν πρὸς τοὺς λεπτοὺς βρόγχους καὶ τέλεον ἐξαφανίζονται ἐπὶ τῶν λοβιακῶν βρόγχων. Ὁ δὲ *μυϊκὸς ἱστὸς* συνίσταται ἐκ λείων μυϊκῶν ἰνῶν ἐγκαρσίων. Ὁ βλεννογόνος φέρει ὀροβλεννώδεις ἀδένας καὶ ὑπαλείφεται ὑπὸ πολυστοίβου καὶ εἶτα περαιτέρω ὑπὸ μονοστοίβου κροσσωτοῦ ἐπιθηλίου. Οἱ *λοβιακοὶ βρόγχοι* κατὰ τὴν εἴσοδον αὐτῶν εἰς τὰ πνευμονικὰ λόβια ἀποτελοῦνται μόνον ἐκ τοῦ μυϊκοῦ χιτῶνος, ἀπολεπτυνομένου μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐφεξῆς πρὸς τοὺς κυψελωτοὺς πόρους, καὶ ἐκ τοῦ βλεννογόνου. Τῶν *κυψελίδων* τὸ τοίχωμα ἀποτελεῖται μόνον ἐκ λεπτοτάτου ὑμένος ἀνίστου, ὑπαλειφομένου ἔνδοθεν ὑπὸ τοῦ ἀναπνευστικοῦ ἐπιθηλίου.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

βρογχοκήλη (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ διόγκωσις τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος. Αὕτη παρουσιάζεται ὑπὸ ποικίλας μορφάς, ὁτὲ μὲν καταλαμβάνουσα ὁλόκληρον τὸν ἀδένα, ὁτὲ δὲ περιοριζομένη εἰς ἕνα ἢ πλείονας λοβοὺς ἢ εἰς μοῖράν τινα τοῦ λοβοῦ. Ἡ βρογχοκήλη ἀπαντᾷ εἰς χώρας τινὰς ἐνδημικῶς, ὡς ἐν Γαλλίᾳ, Ἀγγλίᾳ, Ἐλβετίᾳ Γερμανίᾳ, εἰς τὰς κοιλάδας τῶν Ἄλπεων καὶ Πυρρηναίων καὶ εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς. Ἀναπτύσσεται συχνότερον ἐπὶ γυναικῶν καὶ παίδων, ἐκ διαφόρων αἰτίων, πιθανῶς σχέσιν ἐχόντων πρὸς διαιτητικάς, ἐδαφικὰς καὶ μετεωρολογικὰς συνθήκας. Οὕτως, οἱ μὲν ἀποδίδουσι ταύτην εἰς τὴν ἔλλειψιν ἐκ τῶν ποσίμων ὑδάτων ἰωδίου, οἱ δὲ θεωροῦσι ταύτην ὡς προερχομένην ἐκ παρασίτων, ἅπασαι δὲ αἱ πρὸς τοῦτο γενόμεναι ἔρευναι εἰς οὐδὲν θετικὸν ἀποτέλεσμα κατέληξαν. Ὁ Ἱπποκράτης καὶ ὁ Γαληνὸς ἀποδίδουσι τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βρογχοκήλης εἰς τὸ ὕδωρ. Ἀπὸ ἀπόψεως ὑφῆς αἱ βρογχοκῆλαι διαιροῦνται εἰς: *παρεγχυματώδεις*, ὅταν πρόκειται περὶ ὑπερτροφίας τῶν κυστιδίων μετὰ τοῦ συνεκτικοῦ ἱστοῦ (εἰς ταύτας ὑπάγονται καὶ αἱ ὑπὸ τοῦ *Wölfer* περιγραφεῖσαι *ἐμβρυϊκαὶ* βρογχοκῆλαι). Εἰς *κυστικὰς* καὶ *κολλοειδεῖς*, χαρακτηριζομένας δι᾿ ἀνευρύνσεως τῶν κυστιδίων καὶ πληρώσεως τούτων διὰ κολλώδους ὑγροῦ. *Εἰς ἰνώδεις*, ὀφειλομένας εἰς ὑπερπλασίαν τοῦ συνεκτικοῦ ἱστοῦ (ὀστεώδεις). Εἰς *ἀγγειώδεις*, χαρακτηριζομένας δι᾿ ὑπερπλασίας τῶν ἀγγείων, ἀρτηριῶν καὶ φλεβῶν, αἵτινες οὕτω προσδίδουσιν εἰς τὴν διόγκωσιν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα. Αἱ μορφαὶ αὗται κεχωρισμένως σπανιώτατα ἀπαντῶσι, σχεδὸν δὲ πάντοτε συνδυάζονται ποικιλοτρόπως. Αἱ σχέσεις τῆς βρογχοκήλης πρὸς τὰ πέριξ εἶναι ποικίλαι. Ὁτὲ μὲν ἄρχονται ἀπό τινος πλαγίου λοβοῦ τοῦ ἀδένος ἢ σπανιώτερον ἐκ τοῦ ἰσθμοῦ, καὶ προβάλλουσι κατὰ τὸ ἔσω χεῖλος τοῦ στερνοκλειδομαστοειδοῦς, ἄλλοτε πάλιν εἰσδύουσιν ἐντὸς τοῦ θώρακος (*εἰσδύουσαι, ἐνδοθωρακικαὶ* βρογχοκῆλαι) μὲ διαφόρους κατευθύνσεις, ἐξ οὗ καλοῦνται *ὀπισθοστερνικαί, ὀπισθοτραχηλικαί, ὀπισθοσπλαγχνικαὶ* (ὄπισθεν τοῦ φάρυγγος καὶ οἰσοφάγου). Τὰ συμπτώματα τῆς βρογχοκήλης ἐν ἀρχῇ εἶναι συνήθως ἀσήμαντα. Κατόπιν ὅμως, ὡς ἐκ τῆς κατὰ βάθος καὶ τὰ πλάγια ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἐπιφερομένης πιέσεως ἐπὶ τῆς τραχείας καὶ τοῦ παλινδρόμου, ἐπέρχονται σπουδαῖαι λειτουργικαὶ διαταραχαί, δύσπνοια, παράλυσις τῶν φωνητικῶν πτυχῶν, δυσκαταποσία κττ. Πολλάκις δὲ παρατηροῦνται καὶ φαινόμενα διανοητικῆς ἐλαττωματικότητος ἢ κρετινισμοῦ, ἅτινα ἀποδίδονται εἰς τὴν ἐλλιπῆ ἔκκρισιν τοῦ ἀδένος.

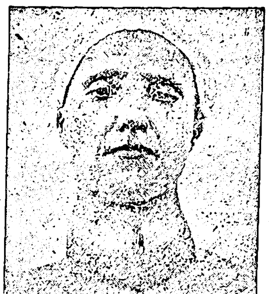

Διάχυτος κολλοειδὴς βρογχοκήλη.

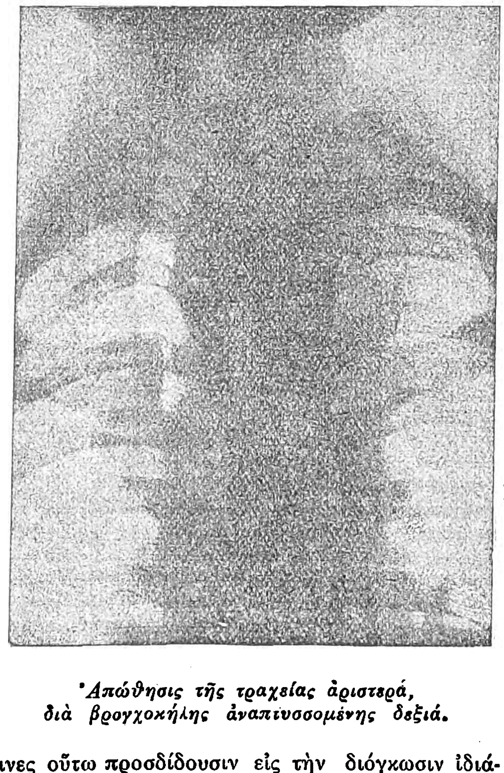

Ἀπώθησις τῆς τραχείας ἀριστερά, διὰ βρογχοκήλης ἀναπτυσσομένης δεξιά.

Ὅταν σὺν τῇ διογκώσει τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος ὑπάρχουν ἐξώφθαλμος ταχυκαρδία, τρόμος τῶν ἄκρων μεθ᾿ ἑτέρων νευρικῶν ἐκδηλώσεων, κεφαλαλγίας, ἰλίγγου, ψυχικῆς διεγερτικότητος κλπ., τότε ἡ βρογχοκήλη καλεῖται ***ἐξώφθαλμος βρογχοκήλη*** ἢ ***νόσος τοῦ*** Μπάσεντοου (Basedow) (βλ. λ.)

Ι. Κ. Κ.

βρογχολιθία (ἡ) (broncholithie) *[Ἰατρ.]*. Ὅρος σημαίνων παραγωγὴν λίθων ἐντὸς τῶν βρόγχων. Συνώνυμα τούτου εἶναι: *λιθίασις βρογχική, φθίσις λιθιασική*.

Μ. Ν. Κ.

βρογχόλιθος (ὁ) *[Ἰατρ.]*. Λίθοι τῶν βρόγχων, τουτέστι σύγκριμα βρογχοειδὲς σχηματιζόμενον ἐντὸς τῶν βρόγχων ἢ καὶ ἐντὸς τοῦ πνευμονικοῦ παρεγχύματος. Ὁ βρογχόλιθος ἀποτελεῖται εἴτε ἐκ τεμαχίων χόνδρου ἀποσπασθέντος ἐκ τῶν πέριξ ἱστῶν, εἴτε καὶ ἐξ ἀποτιτανώματος τῶν βρογχικῶν ἐκκριμάτων. Ὁ βρογχόλιθος παραμένει συνήθως ἐγκεκυστωμένος καὶ λανθάνων, οὐδεμίαν ἐπιφέρων λειτουργικὴν ἀνωμαλίαν· διὰ τοῦ χρόνου ὅμως ἡ παρουσία αὐτοῦ ἐρεθίζει τοὺς βρόγχους καὶ προκαλεῖ ἀποτόμους καὶ ἀφθόνους αἱμοπτυσίας ἢ αἱμορραγίας τῶν βρόγχων. Ἡ ἐκ τούτου παραγομένη ἀνωμαλία ἐν τῷ ὀργανισμῷ καλεῖται *βρογχολιθία* ἢ *βρογχολιθίασις*.

Μ. Ν. Κ.

βρογχομυκητίασις (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ ἐκ τῆς ἐγκαταστάσεως ἐν τοῖς βρόγχοις μυκήτων καὶ νηματομυκήτων προκαλουμένη φλεγμονὴ τῶν βρόγχων. Τοιοῦτοι νηματομύκητες εὑρέθησαν ἐπανειλημμένως κατεσκηνωμένοι εἰς τοὺς πνεύμονας τῶν ἀνθρώπων, εἰδικῶς δὲ εἴδη τινὰ μυκήτων, εὐρώτων καὶ ραντιστήρων, ἀπαντῶντα ἰδίως ἐπὶ τῶν ἀτόμων, ἅτινα διατρέφουσι περιστερὰς ἢ καὶ ἐπὶ κομμωτῶν ἀσχολουμένων εἰς τὸν καθαρισμὸν τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς ἀνθρώπων· πολλάκις εὑρίσκονται καὶ ἐπὶ τῶν καθαριστῶν σπόγγων. Τὸ σχετικὸν μικρόβιον - παράσιτον εὑρίσκεται εἰς τὰ πτύελα τῶν ἀρρώστων.

Μ. Ν. Κ.

βρογχοπλασία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Καλεῖται συνήθως ἡ διὰ πλαστικῆς ἀντικατάστασις μεγάλου ἐλλείποντος τμήματος τῶν ἀνωτέρων ἀναπνευστικῶν ὁδῶν, ὡς τοῦτο συμβαίνει ἐπὶ τῶν συριγγίων τῆς τραχείας μετὰ τραχειοτομίαν, ὡς ἐπίσης καὶ πᾶσα πλαστικὴ τῶν βρόγχων, σκοποῦσα τὴν σύγκλεισιν τούτων κατὰ τὰς ἐπὶ τῶν πνευμόνων ἐγχειρήσεις (ἀφαίρεσις τμήματος πνεύμονος κατὰ τὰς *βρογχεκτασίας, νεοπλασίας* κ.τ.τ.). Ἡ σύγκλεισις αὕτη τῶν βρόγχων ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς βρογχορραφῆς, ἥτις κέκτηται ὅλως ἰδιαιτέραν σημασίαν ἐπὶ τοιούτου εἴδους ἐγχειρήσεων.

Κατὰ *Friedrich* ὁ βρόγχος ἀποψιλούμενος καλῶς τοῦ πνευμονικοῦ παρεγχύματος καὶ τῶν ἀγγείων, συλλαμβάνεται χαλαρῶς διὰ λαβίδων φερουσῶν ἐλαστικὰ περιβλήματα. Ὁ βλεννογόνος τοῦ τμήματος τούτου τοῦ βρόγχου ἀφαιρεῖται δι᾿ ἀποξέσεως μέχρι τοῦ σημείου τῆς ἐφαρμογῆς τῆς λαβίδος, εἶτα δ᾿ ὁ οὕτω παρασκευασθεὶς βρόγχος ἀπολινοῦται καλῶς ἄνωθεν τῆς ἐφαρμογῆς τῆς λαβίδος. Δι᾿ ἀναπτύξεως σαρκοφυΐας ἑκατέρωθεν τῆς ἀπολινώσεως ἐπέρχεται ἡ σύγκλεισις τοῦ βρόγχου. Ἐπὶ τοῦ κολοβώματος τοῦ βρόγχου ἐφαρμόζεται ἐνίοτε κρημνὸς πνευμονικοῦ παρεγχύματος, λαμβανόμενος ἐκ τῶν πέριξ. Μικρῶν βρογχικῶν συριγγίων ἐπέρχεται ἐνίοτε ἡ σύγκλεισις δι᾿ ἁπλῆς καυτηριάσεως διὰ γαλβανοκαυτῆρος.

Ι. Κ. Κ.

βρογχοπληγία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ παράλυσις τῶν βρόγχων, παρατηρουμένη πολλάκις ἐπὶ ἀδυναμικῶν μορφῶν λοιμωδῶν τινων νόσων, κατὰ τὰς ὁποίας διαστέλλεται ἢ καὶ καταπαύεται ἡ ἀπόχρεμψις, τὰ δὲ ἐκκρίματα τῶν βρόγχων λιμνάζουσιν ἐντὸς αὐτῶν ἀποτελοῦντα ἀσφυξίαν.

Μ. Ν. Κ.

βρογχοπνευμονία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ἡ καταρροϊκὴ φλεγμονὴ τῶν λοβίων τῶν πνευμόνων, καλουμένη καὶ *λοβιώδης* ἢ *καταρροϊκὴ πνευμονία*. Συνήθως ἡ φλεγμονὴ αὕτη προσβάλλει διασπάρτως, καθ᾿ ἑστίας (ὡς ἐξ οὗ καὶ *ἑστιατικὴ πνευμονία* καλεῖται), λόβια τινὰ τῶν πνευμόνων. Τούτου δ᾿ ἕνεκα παρίσταται ὑπὸ μορφὴν μικρῶν ἑστιῶν, αἵτινες ἔχουσι τὸ μέγεθος πνευμονικοῦ λοβίου. Ἡ φλεγμονὴ ἄρχεται

Digitized by Google

κατὰ κανόνα ἐκ τῶν βρόγχων (*βρογχῖτις*) καὶ ἐξ αὐτῶν εἴτε κατ' ἐπινέμησιν ἐπεκτείνεται εἰς τὰ λοιπὰ τμήματα τοῦ λοβίου μέχρι τῶν κυψελίδων συμπεριλαμβανομένων, εἴτε καταλαμβάνει τὸν περιβρογχικὸν ἱστὸν καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐπινέμεται εἰς τὰς γειτονικὰς κυψελίδας.

Αἱ τυπικαὶ βρογχοπνευμονικαὶ ἑστίαι, ἀνατομικῶς ἐξεταζόμεναι, δι' ἀόπλου ὀφθαλμοῦ, ἔχουσιν ἐπακριβῶς μέγεθος φακῆς ἢ ἔτι μικρότερον, ἐμφανίζονται δ' ὡς ὀζίδια καὶ κεῖνται κατὰ προτίμησιν εἰς τοὺς κάτω λοβοὺς τῶν πνευμόνων. Ἀπαντῶσι δ' ὁτὲ μὲν μεμονωμέναι, ὁτὲ δὲ πολυάριθμοι καὶ πυκνῶς κείμεναι. Αἱ παρακείμεναι τῶν φλεγμαινουσῶν ἑστιῶν κυψελίδες συνήθως ὑφίστανται ἐμφυσηματώδη διεύρυνσιν ἢ ἄλλοτε πάλιν πληροῦνται οἰδηματώδους ὑγροῦ, ὁπότε ὁ ὅλος λοβὸς τοῦ πνεύμονος ἐμφανίζει στερεωτέραν σύστασιν, παρομοίαν πρὸς τὴν στερεὰν σύστασιν τῆς λοβώδους πνευμονίας, ἐξ οὗ καθίσταται δυσχερὴς ἡ κλινικὴ διάγνωσις βρογχοπνευμονίας ἢ πνευμονίας καὶ μόνον τοῦτο διευκρινίζεται μετὰ τὴν πάροδον τοῦ πνευμονικοῦ οἰδήματος. Ἐν τοῖς πτώμασιν αἱ βρογχοπνευμονικαὶ ἑστίαι διακρίνονται διὰ τῆς στερεᾶς συστάσεως αὐτῶν *ἑστιακὴ ἡπάτωσις*) καὶ διὰ τῆς ἐλαφρᾶς προεξοχῆς αὐτῶν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς διατομῆς, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιπολῆς ἐπιφανείας τοῦ πνεύμονος.

Αἱ ἑστίαι εἶναι λεῖαι ἢ κοκκιώδεις, βαρυέρυθροι, ὠχραὶ ἢ καὶ οὐδεμίαν διαφορὰν χροιᾶς παρουσιάζουσιν ἀπὸ τὸν πέριξ πνευμονικὸν ἱστόν. Ἡ χροιὰ δ' αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν σύστασιν τοῦ ἐξιδρώματος. Μικροσκοπικῶς παρατηρεῖται, κατὰ τὴν βρογχοπνευμονίαν, ἰσχυρὰ ὑπεραιμία τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων τῶν κυψελίδων, ἐν δὲ τοῖς χώροις τῶν κυψελίδων ἐξίδρωμα πλούσιον εἰς λεύκωμα, ὅπερ ἐνέχει κατ' ἀρχὰς ἀποπεπτωκότα καὶ ἐν ἐξοιδήσει ἐπιθήλια τῶν κυψελίδων, πολυμορφοπύρηνα λευκοκύτταρα, ἐρυθροκύτταρα ἐν παραλλασούσῃ ποσότητι, μετὰ ἐλαχίστου ἢ οὐδόλως ἰνώδους· βραδύτερον δὲ τὸ καταρροϊκὸν τοῦτο ἐξίδρωμα μεταβάλλεται, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, εἰς πυῶδες. Οἱ μικροὶ βρόγχοι κατὰ κανόνα φλεγμαίνουσι καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶναι πεπληρωμένος ὁ αὐλὸς αὐτῶν ὑπὸ βλεννοπυώδους ἢ πυώδους ἐξιδρώματος. Ἐπίσης οἱ βρογχικοὶ ἀδένες καὶ ὁ ὑπεζωκός, ὅταν αἱ βρογχοπνευμονικαὶ ἑστίαι κεῖνται περιφερικῶς τοῦ πνεύμονος, φλεγμαίνονται.

Ἡ βρογχοπνευμονία ἀπαντᾶται συνηθέστερον κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Κατὰ τὰς παιδικὰς ταύτας βρογχοπνευμονίας, αἱ βρογχοπνευμονικαὶ ἑστίαι συνήθως συνενοῦνται πρὸς ἀλλήλας καὶ οὕτω καταλαμβάνονται μεγάλα πνευμονικὰ τμήματα ὑπὸ ἐρυθροφαίου ἢ κιτρινοφαίου ἡπατώσεως, κοκκιώδους τὴν ἐπιφάνειαν. Ἀλλὰ καὶ τὰ μὴ προσβεβλημένα ὑπὸ τῶν ἑστιῶν τούτων τμήματα συνήθως εἶναι ὁτὲ μὲν ἐμφυσηματικά, ὁτὲ δὲ ἀτελεκτατικά. Πᾶσαι αὗται αἱ ἀλλοιώσεις παρέχουσιν ὡς ἐκ τούτου εἰς τοὺς πνεύμονας μίαν ποικίλλουσαν τὴν χροιὰν ὄψιν. Ἡ βρογχοπνευμονία αὕτη τῆς νεαρᾶς ἡλικίας συνήθως ἀναφαίνεται ὡς ἐπιπλοκὴ ὀξείας λοιμώδους τινὸς νόσου καὶ δὴ τῆς ἱλαρᾶς, τοῦ κοκκίτου, ὁπότε ἐν τῷ ἐξιδρώματι, ἰδίᾳ ὅταν τοῦτο δυσκόλως ἀπομακρύνηται δι' ἀποχρέμψεως καὶ ἀπορροφήσεως, μικροσκοπικῶς παρατηροῦνται πολυάριθμα γιγαντοκύτταρα, προερχόμενα ἐκ τῶν ἐπιθηλίων τῶν κυψελίδων.

Κατὰ τὴν εἰσπνοὴν ξένων σωμάτων, ἰδίως τροφίμων, ἀναπτύσσεται ἐπίσης βρογχοπνευμονία, ἡ καλουμένη *εἰσπνευστικὴ ἢ ἐκ καταπόσεως βρογχοπνευμονία*. Αὕτη συνήθως ἑδράζεται εἰς τοὺς κάτω λοβούς. Διαγιγνώσκεται δὲ ἐκ τῆς ἀνευρέσεως ἐν ταῖς βρογχικαῖς διακλαδώσεσιν ὑπολειμμάτων τεμαχίων τροφῶν, ἅτινα συνήθως σήπονται. Οἱ βρόγχοι φλεγμαίνουσιν ἰσχυρῶς. Αἱ βρογχοπνευμονικαὶ ἑστίαι εἶναι συνήθως μεγάλαι καὶ ἔχουσι χροιὰν φαιοέρυθρον, φαιοκιτρίνην ἢ ῥυπαρώδη. Οἱ κυψελιδώδεις δὲ χῶροι ἔχουσι πυῶδες, σηπεδονῶδες ἐξίδρωμα. Αἱ δὲ παρακείμεναι τῶν βρογχοπνευμονικῶν ἑστιῶν κυψελίδες φέρουσιν ἐξίδρωμα ὀρῶδες, ὀροϊνῶδες, αἱμορραγικόν. Ἐπὶ βρογχιτίδων, ὅταν πνευμονικὰ τμήματα ὑφίστανται ἀτελεκτασίαν, εὐκόλως καθίστανται πρόσφορον ἔδαφος εἰς ἀνάπτυξιν βρογχοπνευμονίας (*ἀτελεκτατικὴ βρογχοπνευμονία*).

Ὁμοίως βρογχοπνευμονίαι ἀναπτύσσονται καὶ ἐπὶ ἐλλιποῦς κυκλοφορίας (στάσις) ἐν τοῖς κάτω λοβοῖς. Τὸ ἐξίδρωμα ἐνταῦθα κατ' ἐξοχὴν εἶναι λεπτόρρυτον καὶ ὡς ἐκ τούτου τὰ προσβεβλημένα τμήματα τοῦ πνεύμονος δὲν προσομοιάζουσι πρὸς τὸ ἧπαρ, ἀλλὰ πρὸς τὸν σπλῆνα. Τούτου ἕνεκα ἡ βρογχοπνευμονία αὕτη καλεῖται *σπληνοπνευμονία*. Χρόνια οἰδήματα πνευμόνων δύνανται νὰ μεταπίπτωσιν εἰς βρογχοπνευμονικὰς φλεγμονὰς (*χρονίας βρογχοπνευμονίας*). Κατ' αὐτὰς τὸ ἐξίδρωμα εἶναι πηκτῶδες, μετὰ πολλῶν κιτρίνων κηλίδων. Μικροσκοπικῶς δὲ παρατηροῦνται πολλά, λιπωδῶς ἐκπεφυλισμένα καὶ κατεστραμμένα κύτταρα.

Εἰδικαὶ βρογχοπνευμονίαι: 1) Ἡ *φθισικὴ* ἢ *τυροειδὴς βρογχοπνευμονία*. Ἐν τοῖς προσβεβλημένοις λοβίοις παρατηρεῖται ὑπεραιμία, φλεγμονῶδες, ἄφθονον καὶ ἰνῶδες ἐξίδρωμα, ὅπερ ἐμπεριέχει κυρίως ἀποπεπτωκότα κυψελιδικὰ κύτταρα. Ταῦτα εἶναι μεγάλα κύτταρα στρογγύλα, ᾠοειδῆ, μετὰ μικροῦ στρογγύλου, διαχύτως χρωννυμένου, πυρῆνος, ὅστις συνήθως κεῖται ἐκκεντρικῶς. Τὰ κυψελιδικὰ ταῦτα κύτταρα ὑπόκεινται εἰς λιπώδη ἐκφύλισιν, ὡς ἐξ οὗ αἱ βρογχοπνευμονικαὶ ἑστίαι παρέχουσιν ὄψιν ὡς ἀπὸ βουτύρου κιτρίνην. Ἐν τῷ ἐξιδρώματι ὑπάρχουσι πρὸς τούτοις καὶ ὀλίγα πολυμορφοπύρηνα λευκοκύτταρα καὶ ἐλάχιστα ἢ οὐδόλως ἐρυθροκύτταρα. Τὸ ἐξίδρωμα τοῦτο κέκτηται τὸ χαρακτηριστικόν, ὅτι ὑφίσταται τυροειδοποίησιν, ὡς ἐξ οὗ καὶ ἡ εἰδικὴ αὕτη φθισικὴ βρογχοπνευμονία καλεῖται «*τυροειδὴς βρογχοπνευμονία*». Ἡ τυροειδοποίησις ὅμως αὕτη δὲν ἐπέρχεται πάντοτε ὁμοτίμως εἰς ὅλας τὰς θέσεις, ὡς ἐξ οὗ συνήθως ἡ χροιὰ τῆς ἑστίας εἶναι ποικίλλουσα (φαιοκιτρίνη, φαιοέρυθρος). Ἱστολογικῶς πρὸς τούτοις διακρίνονται ἐν τοῖς τυροειδοπεποιημένοις τμήμασι νεκρώσεις τῶν τοιχωμάτων τῶν λοβίων καὶ μόνον αἱ ἐλαστικαὶ ἶνες διατηροῦνται. Τέλος ἐπέρχεται μαλάκυνσις, εἶδος αὐτολύσεως τῶν νοσούντων τμημάτων, ὡς ἐπιπλοκὴ ἑτέρων μικροοργανισμῶν (σταφυλοκόκκων, στρεπτοκόκκων, σηψιογόνων βακτηριδίων). Μετὰ τὴν μαλάκυνσιν, ἀποχρεμπτομένων καὶ ἀπορροφωμένων τῶν μαζῶν τούτων τῆς τήξεως, παράγονται σπήλαια. Σπανίως ὅμως εἶναι δυνατὸν τὸ ἐξίδρωμα νὰ μὴ τυροειδοποιοῦται, ἀλλὰ νὰ ὀργανοῦται ὑπὸ φυματικοῦ ἱστοῦ (ἐπιθηλιοειδῆ κύτταρα, γιγαντοκύτταρα) ὁπότε παράγονται φυμάτια ἐντὸς τῶν κυψελίδων. Ἄλλοτε πάλιν ὁ ἱστὸς τῆς ὀργανώσεως αὐλοποιεῖται ἢ ἀσβεστοποιεῖται. 2) Ἡ *συφιλιδικὴ βρογχοπνευμονία*, ἥτις χαρακτηρίζεται δι' ἐξιδρώματος, τοῦ ὁποίου τὰ κυτταρικὰ στοιχεῖα συνίστανται κυρίως ἐκ λεμφοκυττάρων, πλασματοκυττάρων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ κυψελιδικὰ κύτταρα καὶ πολυμορφοπύρηνα λευκοκύτταρα, ἅτινα ἐν ἐλαχίστῃ ποσότητι ἀπαντῶσι. Β. ΦΩΤΑΚΗΣ

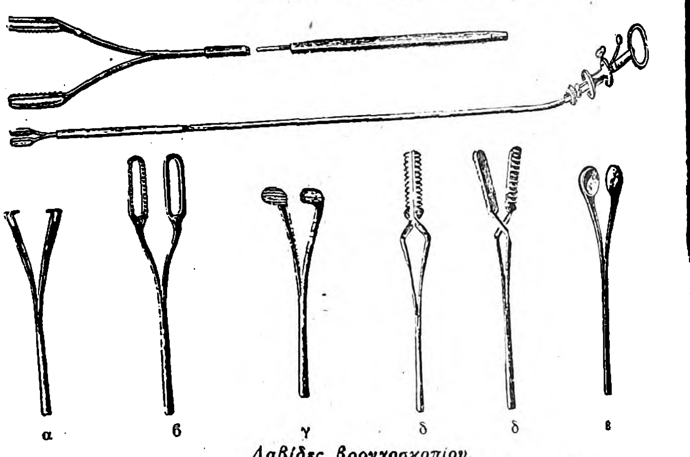

α β γ δ δ ε

Λαβίδες βρογχοσκοπίου.

[α=λαβὶς ἀγκιστροειδής, β = λαβὶς (ῥάμφος) πρὸς ἐξαγωγὴν φασιόλων καὶ προσομοίων, γ= λαβὶς (ρ.), πρὸς ἐξαγωγὴν βελονῶν, δδ=λαβὶς (ρ.), μετὰ διεστωμένων σκελῶν. ε= λαβὶς (ρ.), μετὰ τεμνόντων κοχλιαρίων.]

βρογχοπυόρροια (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἐκσημαίνεται ἡ ἀπόχρεμψις πυωδῶν πτυέλων, ἅτινα παρατηροῦνται εἴς τινας χρονίας σηπεδονώδεις βρογχίτιδας. Οὕτω καλεῖται πολλάκις καὶ ἡ διὰ τῶν βρόγχων ἀθρόα καὶ δίκην ἐμέτου (*πυημεσία*) ἀπεκβολὴ πύου, τὸ ὁποῖον προέρχεται ἐξ ἐνδοπνευμονικοῦ ἀποστήματος ἢ καὶ ἐκ πλευριτικοῦ ἐμπυήματος ῥηγνυομένου πρὸς τοὺς βρόγχους. Μ. Ν. Κ.

βρογχορραγία (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Ἡ ἀπὸ τῶν βρόγχων ἐπερχομένη αἱμορραγία. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου καλοῦνται εἰδικώτερον αἱ σαφῶς καὶ ἐξηκριβωμένως ἐκ βρογχικῆς πηγῆς προερχόμεναι ῥαγδαῖαι ἢ καὶ ἐλαφραὶ αἱμοπτυσίαι. Μ. Ν. Κ.

βρογχόρροια (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Παθολογικὴ κατάστασις ἐκσημαινομένη δι' ἀφθόνου ἀποχρέμψεως βρογχικῆς βλένης. Ἡ βρογχόρροια ἐμφανίζεται κυρίως εἰς τὰς χρονίας *βρογχίτιδας*, εἰς τὰς *βρογχεκτασίας*, ἐνίοτε ὅμως καὶ εἰς τὴν ὀξεῖαν φλεγμονὴν τῶν βρόγχων. Τὸ ποσὸν τῆς ἀποβαλλομένης βλένης δύναται νὰ φθάσῃ καὶ μέχρι 500 γραμμαρίων κατὰ τὸ εἰκοσιτετράωρον, εἶναι δ' ἀφθονώτερον ἰδίως τὴν πρωΐαν, μετὰ τὴν ἀφύπνισιν, ὁπότε διὰ παροξυστικῆς βηχὸς ὁ ἀσθενὴς ἀποπτύει τὴν καθ' ὅλην τὴν νύκτα συναχθεῖσαν ἐν τοῖς βρόγχοις ἔκκρισιν. Ἡ βρογχόρροια ἐνίοτε ἐμφανίζεται ὑπὸ μορφὴν ἰδίας νόσου (βλενώδης κατάρρους τοῦ Laënnec), ἐχούσης συχνοτάτην καὶ ὑπερβολικὴν ἀπόχρεμψιν ὑδαροῦς, ἄχρου καὶ ὁμοίας πρὸς τὸ λεύκωμα τοῦ ᾠοῦ βλένης, ἐπισυμβαίνουσαν κατὰ πρωϊνοὺς ἰδίᾳ καὶ ἑσπερινοὺς παροξυσμούς. Σ. Γ. Σ.

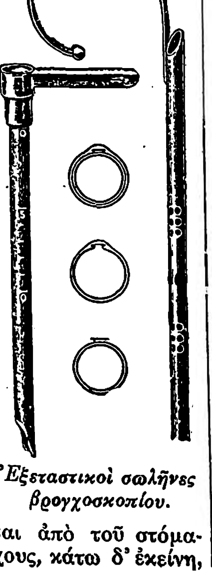

Ἐξεταστικοὶ σωλῆνες βρογχοσκοπίου.

βρόγχος (ὁ. βλ. βρόγχοι.

βρογχοσκοπία ἢ *τραχειοβρογχοσκόπησις* [*Ἰατρ.*]. Ἐξεταστικὴ μέθοδος πρὸς ἄμεσον ἐπισκόπησιν τῆς τραχείας καὶ τῶν βρόγχων δι' εἰδικῶν στερεῶν σωλήνων τῇ βοηθείᾳ τεχνητοῦ φωτός. Διακρίνομεν τὴν *ἄνω* καὶ τὴν *κάτω* βρογχοσκοπίαν. Ἄνω βρογχοσκοπία καλεῖται ἡ μέθοδος ἐκείνη, καθ' ἣν τὸ βρογχοσκόπιον εἰσάγεται ἀπὸ τοῦ στόματος εἰς τὴν τραχεῖαν καὶ τοὺς βρόγχους, κάτω δ' ἐκείνη, καθ' ἣν εἰσάγεται ἀπ' εὐθείας ἐν τῇ τραχείᾳ διὰ τοῦ στομίου προηγηθείσης τραχειοτομίας. Πλὴν τῆς ἀμέσου ταύτης ἐξεταστικῆς μεθόδου ὑπάρχει καὶ ἡ ἔμμεσος τραχειοβρογχοσκόπησις διὰ τοῦ συνήθους *λαρυγγοσκοπίου*. Διὰ τῆς δευτέρας ταύτης μεθόδου δὲν ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐπισκόπησις εἰ μὴ μόνον τῆς τραχείας καὶ τῶν ἀρχῶν τῶν μεγάλων βρόγχων.

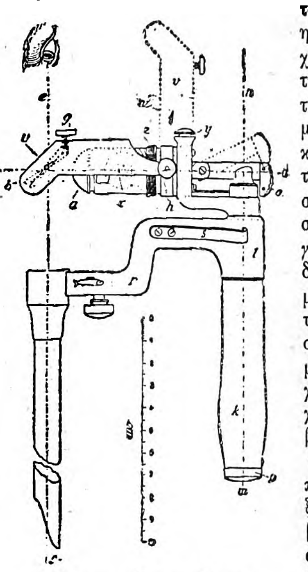

Φωτιστικὸν μηχάνημα βρογχοσκοπίου.

[p=θήκη ἐφαρμογῆς τοῦ ἠλεκτρ. καλωδίου. o=διακόπτης τοῦ ῥεύματος. x=φωτιστικὴ λυχνία ἠλεκτρική. a=συγκεντρωτικὸς φακός. u=κατοπτροφόρος πλάξ. b=κάτοπτρον κοῖλον. f=ἐξεταστικὸς σωλήν. g= κοχλίας προσαρμογῆς τοῦ φωτός. c=ἄξων περιστροφῆς τοῦ κατόπτρου. g=κοχλίας προσαρμογῆς τοῦ κατόπτρου.]

Αἱ πρῶται ἀπόπειραι ἀμέσου ἐξετάσεως τῶν βρόγχων καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ στομίου τῆς τραχειοτομίας ἐγένοντο τῷ 1875 ὑπὸ τοῦ *Voltolini* καὶ ἰδίᾳ ὑπὸ τῶν *Piensaeck* καὶ *V. Schrötter*. Διὰ τοῦ λάρυγγος εἰσήχθη τὸ βρογχοσκόπιον μόλις τῷ 1895 ὑπὸ τοῦ *Kirnstein*. Τὴν τελειοποίησιν ὅμως τῆς μεθόδου ταύτης καὶ τὴν ἐπέκτασίν της μέχρι τῶν βρόγχων ὀφείλομεν πρῶτον εἰς τὸν *Killian* (1897) καὶ κατόπιν εἰς τὸν *Brünings* (1908). Τὸ *βρογχοσκόπιον*, ὡς ὑπὸ τοῦ *Brünings* καὶ ὑπὸ τοῦ *Kahler* ἐτροποποιήθη, ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν τμη-

Βρογχοσκοπία. Στάσις ἐξηπλωμένου.

μάτων: τῶν ἐξεταστικῶν σωλήνων, διαφόρου μήκους καὶ εὔρους ἀναλόγως τῆς ἡλικίας τοῦ ἐξεταζομένου (7 μέχρι 12 χιλιοστομέτρων διαμέτρου), τοῦ φωτιστικοῦ μηχανήματος καὶ τῶν διαφόρων λαβίδων πρὸς ἐνδοτραχειακὰς ἢ ἐνδοβρογχικὰς ἐπεμβάσεις.

Ἡ βρογχοσκόπησις εἶναι ἀρκούντως δύσκολος ἐξεταστικὴ μέθοδος, ἀπαιτοῦσα εἰδικὴν ἐξάσκησιν πρὸς τοῦτο. Προηγεῖται κατὰ κανόνα εἴτε γενικὴ νάρκωσις (παιδία μέχρις 8 ἐτῶν) εἴτε κάλλιον τοπικὴ ἀναισθησία δι' ἐπαλείψεων καὶ ψεκασμῶν ὑδατούχου διαλύματος κοκκαΐνης μετὰ διαλύματος ἀδρεναλίνης. Ἡ ἐξέτασις γίνεται ἐν σκοτεινῷ θαλάμῳ. Ἀντενδείξεις ἐφαρμογῆς τῶν βρογχοσκοπήσεων εἶναι ἡ λίαν προκεχωρημένη ἡλικία, βαρεῖα ἀρτηριοσκλήρωσις, μεγάλη δύσπνοια,

Digitized by Google

μεγάλη ἐξασθένησις τῆς καρδίας. Ἐπὶ λίαν μικρῶν παιδίων (μέχρι 5 ἐτῶν) δέον νὰ ἔχωμεν πάντοτε ὑπ' ὄψει τὸν κίνδυνον ὑπογλωττικοῦ οἰδήματος λόγῳ ἐρεθισμοῦ ἐκ τοῦ διελθόντος σωλῆνος. Ἡ ἐξέτασις ἐκτελεῖται τοῦ ἐξεταζομένου εἴτε καθημένου εἴτε ἐξηπλωμένου. Ἡ δευτέρα αὕτη μέθοδος εἶναι καὶ ἡ εὐκολωτέρα. Γίνεται δὲ ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ βρογχοσκοπίου ὡς ἑξῆς. Ὁ ἐξεταζόμενος ἐξάγει τὴν γλῶσσαν ἣν καὶ κρατοῦμεν

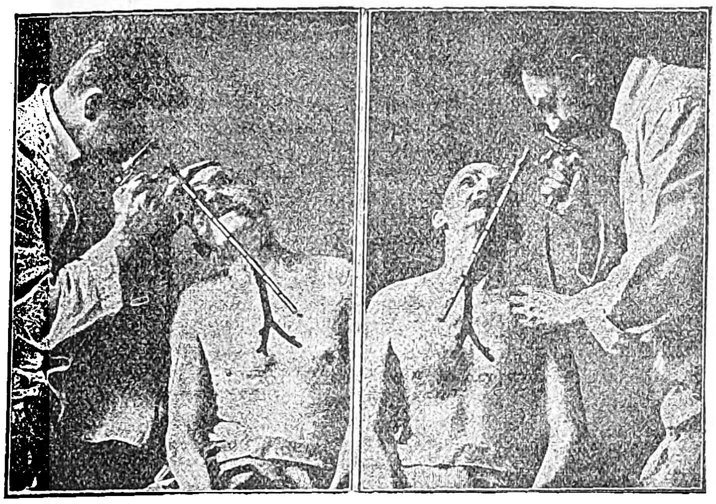

Βρογχοσκοπία. Στάσις καθημένου.

στερεῶς, μεθ' ὃ εἰσάγομεν τὸν σωλῆνα κατὰ μῆκος τοῦ μέσου τῆς γλώσσης βραδέως πρὸς τὸν φάρυγγα μέχρις οὗ ἀντικρύσωμεν διὰ τοῦ σωλῆνος καὶ εἰς τὸ ἄκρον αὐτοῦ τὴν προσθίαν (γλωσσικὴν) ἐπιφάνειαν τῆς ἐπιγλωττίδος. Ταύτην ὑπερπηδῶμεν φέροντες τὸν σωλῆνα ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας αὐτῆς καὶ πιέζοντες τὴν βάσιν τῆς γλώσσης πρὸς τὰ ἐμπρός, ὅτε ἀναφαίνεται ὁ λάρυγξ (φωνητικαὶ χορδαί). Μετὰ τοῦτο προχωροῦμεν βραδέως διὰ μέσου τῶν φωνητικῶν χορδῶν ἐν τῇ τραχείᾳ ἢ καὶ κατωτέρω ἐντὸς τῶν βρόγχων. Ἡ βρογχοσκόπησις ἀποτελεῖ ἓν τῶν πολυτιμοτέρων ἀποκτημάτων τῆς νεωτέρας λαρυγγολογίας. Πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς βρογχοσκοπήσεως πληθὺς περιπτώσεων εἰσπνοῆς ἀλλοτρίων σωμάτων ἐν τῇ τραχείᾳ καὶ τοῖς βρόγχοις ἀπέληγεν εἰς θάνατον, μὴ οὔσης ἐφικτῆς τῆς ἐξαγωγῆς αὐτῶν. [Πρβλ. *Denker-Brünings*: Lehrbuch d. Krankh. d. Ohren und d. Luftwege 1920.] Θ. Δ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

βρογχοσκόπιον (τὸ) *[Ἰατρ.]* βλ. βρογχοσκοπία.

βρογχοστένωσις (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἐκσημαίνεται ἡ κατὰ διάμετρον στένωσις ἡ ἑδραζομένη εἴς τι σημεῖον οἱονδήποτε τοῦ *βρογχικοῦ δένδρου*. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐπιφέρει δύσπνοιαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἔντονον καὶ ῥόγχον εἰς τὴν ἀναπνοὴν τοῦ ἐκ ταύτης κατεχομένου ἀτόμου. Μ. Ν. Κ.

βρογχοτομία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Χειρουργικὴ ἐπέμβασις καθ' ἣν διανοίγεται εἷς ἐκ τῶν βρόγχων πρὸς ἀφαίρεσιν ὄγκου ἢ ξένου σώματος ἐμπεσόντος ἐν αὐτῷ, καὶ ἀποκατάστασιν οὕτω τῆς κωλυομένης ἀναπνοῆς εἰς τὸ ἀντίστοιχον τοῦ πνεύμονος τμῆμα. Διὰ τῆς λέξεως *βρογχοτομία* ἠννόουν ἄλλοτε καὶ τὴν διάνοιξιν τῶν ἀνωτέρων ἀναπνευστικῶν ὁδῶν, τοῦ λάρυγγος καὶ τῆς τραχείας, ἤδη ὅμως ἐγκατελείφθη ἡ περιληπτικὴ αὐτῆς χρῆσις, ἀντικατασταθεῖσα διὰ τῶν ὅρων λαρυγγοτομία, τραχειοτομία (βλ. λ.). Ἡ βρογχοτομία, οὖσα ἀντικείμενον τῆς νεωτέρας χειρουργικῆς, ἐκτελεῖται διὰ τοῦ ὀπισθίου θωρακικοῦ τοιχώματος, ἀπαιτεῖ δὲ τελείαν καὶ ἀσφαλῆ τῶν βρόγχων ῥαφὴν πρὸς ἀποτροπὴν

Βρογχοτομία ἐκ τῶν ὄπισθεν διὰ τοῦ μεσοθωρακίου κατὰ Schwartz.

ἐμφυσήματος τοῦ μεσοθωρακίου ἢ μεσοθωρακίτιδος, ἐπιπλοκῶν θανατηφόρων. Βρογχοτομίαι, πρὸς ἐξαγωγὴν ἀλλοτρίου σώματος, ἐπὶ ἀνθρώπων μέχρι τοῦδε ἐγένοντο ἐλάχισται. Μετ' ἐπιτυχίας ἐξετέλεσαν τοιαύτας ὁ *Duncan* καὶ *Schiassi*. Ι. Κ. Κ.

βρογχοφωνία (ἡ) ἢ *βρογχοαιγοφωνία*, ἢ *σωληνώδης φωνή*, ἢ *βομβώδης φωνή* *[Ἰατρ.]*. Ἡ λίαν ἰσχυρὰ ἀπήχησις τῆς φωνῆς ἐντὸς τοῦ θώρακος. Αὕτη εἶναι εἰς ἐπὶ πλέον βαθμὸς τῆς ἁπλῆς *ἀπηχήσεως* καὶ παρουσιάζει ποικιλίας ἐντάσεως. Ἡ βρογχοφωνία δὲν παρουσιάζει πάντοτε τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα. Ὅταν ἡ φωνητικὴ δόνησις ἀκούεται καθαρὰ καὶ διαυγὴς λέγεται *καθαρὰ βρογχοφωνία*. Ὁσάκις δὲ ὁ ἦχος εἶναι μᾶλλον ὀξὺς καὶ παρουσιάζει ὑποτρεμούσας δονήσεις λέγεται *βρογχοαιγοφωνία*. Ἡ βρογχοφωνία καταλαμβάνει ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ θώρακος, συνηθέστερον τὴν ὀπισθίαν μοῖραν αὐτοῦ ἢ τὴν προσθίαν, ὁσάκις δὲ παρουσιάζεται κατ' αὐτὴν ἔχει τὴν ἕδραν της συνήθως ὑπὸ τὴν κλεῖδα. Ἡ ἔκτασίς της εἶναι ποικίλη. Ἡ ἀπήχησις αὐτῆς ἐνίοτε ἔχει καθωρισμένα ὅρια, πέραν τῶν ὁποίων ἀνευρίσκομεν τὴν φυσιολογικὴν ἀπήχησιν τῆς φωνῆς. Ἡ βρογχοφωνία συμπίπτει μετὰ τῆς *βρογχικῆς ἀναπνοῆς*, καὶ διακρίνεται τῆς μὲν *στηθολαλιᾶς* (*σπηλαιώδους φωνῆς*) ἐκ τοῦ διαχύτου αὐτῆς χαρακτῆρος, ἐκ τῆς μὴ παρουσίας φυσήματος ἢ ῥόγχου σπηλαιώδους, διὰ τῆς ἀρθρώσεως τῆς ὀλιγώτερον καθαρᾶς τῶν λέξεων, τῆς δὲ αἰγοφωνίας (βλ. λ.) διὰ τῆς ἀπηχήσεως αὐτῆς, τῆς ἰσχυροτέρας, τοῦ οὐχὶ τόσον ὀξέος τόνου αὐτῆς, τοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς τοῦ ὀλιγώτερον αἰγοφωνικοῦ, διὰ τοῦ ποικίλου τῆς ἕδρας αὐτῆς, συχνότερας κατὰ τὴν κορυφὴν τοῦ θώρακος, καὶ τῆς σταθερότητός της εἰς ὃ σημεῖον παρετηρήθη. Ἡ βρογχοφωνία, παρατηρεῖται κατὰ τὴν φυματίασιν, ἐκ τῆς ἀναπτύξεως φυματίων μετὰ σκληρύνσεως τοῦ πνεύμονος, τὴν πνευμονίαν, σπανιώτερον κατὰ τὴν διάτασιν τῶν βρόγχων καὶ τὰ ἐξιδρώματα τῆς πλευρίτιδος, ὡς καὶ κατὰ τὸν πνευμοθώρακα καὶ ὑδροπνευμοθώρακα, ὁπότε εἶναι ἀσταθής. Δ. Ι. Α.

βροδεριπία (ἡ) (Broderipia) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγκυλιδῶν*. Τὰ μαλάκια τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τῆς ἐπιμήκους, φοειδοῦς κόγχης, αἰσθητῶς πεπιεσμένης κατὰ τὸ ἄνω αὐτῆς μέρος, μὲ μέγα ἄνοιγμα κατὰ τὸ πρόσθιον τμῆμα, ἐκ τῆς αἰχμηρᾶς περιφερείας καὶ ἐκ τοῦ ῥοδίνου χρώματος τοῦ ποικιλλομένου διὰ μελανοφαίων ῥαβδώσεων, αἵτινες εἶναι διατεταγμέναι ἐν εἴδει δικτύου. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη ὧν γνωστότερον *βροδεριπία ἡ ἰριδώδης* (Broderipia iridea), διακρινομένη κυρίως ἐκ τῆς μικρᾶς, ἡμιδιαφανοῦς καὶ λαμπρῶς κεχρωσμένης κόγχης της. Δ. Ν. Π.

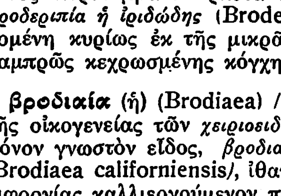

Βροδεριπία ἡ ἰριδώδης.

βροδιαία (ἡ) (Brodiaea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χειριοειδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον γνωστὸν εἶδος, *βροδιαίαν τὴν καλιφόρνιον* (Brodiaea californiensis), ἰθαγενὲς φυτὸν τῆς Καλιφορνίας καλλιεργούμενον πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης πρὸς κόσμον. Τὸ εἶδος τοῦτο ἔχει ὕψος 40—45 ἑκατοστομέτρων, ῥίζας βολβώδεις, φύλλα πλατέα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ ἄνθη μικρὰ καὶ ὑπερύθρου χρώματος. Δ. Ν. Π.

βροδοτρίχι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀδίαντον τὸ καλλίτριχον* (Adiantum capillus).

Βρόδριζα *[Γεωγρ.]* βλ. λ. Βροντή.

βροχαία *ἕλιξ* *[Ἀνατομ.]* βλ. Μπροκὰ *ἕλιξ*.

Βρόκαστρο *[Γεωγρ.]*. Θέσις ἐπὶ λόφου (ὕψ. 300) κειμένη πλησίον τῆς παραλίας τοῦ ΝΔ. μυχοῦ τοῦ κόλπου Μεραμπέλλου καὶ $1^1/_2$ περίπου χιλιόμετρον πρὸς Α. τοῦ Καλοῦ Χωριοῦ. Τῷ 1910 καὶ 1912 ἡ Ἀμερικανὶς ἀρχαιολόγος Edith Hull-Doan ἐνεργήσασα ἀνασκαφὰς εἰς Βρόκαστρον, ἔφερεν εἰς φῶς συνοικισμὸν μεσομινωϊκῆς ἐποχῆς (2200—1580 π. Χ.) καὶ τάφους ὑστερομινωϊκοὺς (1580—1200 π. Χ.) καὶ γεωμετρικούς, ἤτοι ὁμηρικοὺς (1200 κ.λ.), τῆς ἀρχῆς δηλαδὴ τοῦ σιδηροῦ αἰῶνος.

Ὁ συνοικισμὸς ἀποτελεῖται ἐκ πενιχρῶν οἰκίσκων ἐκτισμένων ἐκ λίθων καὶ πηλοῦ ἐπὶ ἐπαλλήλων τεχνητῶν ἐπιπέδων ἐσκαμμένων ἐπὶ τοῦ πρανοῦς τοῦ βραχώδους λόφου. Εἰς τὰ κατώτερα τοῦ συνοικισμοῦ στρώματα εὑρέθησαν αἱ παλαιότερας ἐποχῆς ἀρχαιότητες (μινωϊκῆς περιόδου). Ἐν ταῖς οἰκίαις καὶ τοῖς τάφοις, πλὴν τῶν πηλίνων ἀντικειμένων (ὑδριῶν, ἀμφορέων, εἰδώλων κ.λ. ἀγγείων, ὧν τὰ πλεῖστα φέρουσι γεωμετρικὰς διακοσμήσεις) ἀνευρέθησαν καὶ χαλκᾶ τοιαῦτα (πόρπαι, περόναι καὶ ἐνώτια, τρίποδες καὶ αἰχμαὶ δοράτων κ. λ.) καθώς καὶ ἐκ φαγεντιανῆς γῆς καὶ ἐκ στεατίτου (ψῆφοι ὅρμων καὶ σφονδύλια, σκαραβαῖοι αἰγυπτιακῆς τέχνης κ. λ.), ὡς καὶ σιδηρᾶ ξίφη, ἐκ μετάλλου δηλαδή, τοῦ ὁποίου ἡ κατεργασία ἤρχισεν εἰς τὸ τέλος τοῦ μινωϊκοῦ πολιτισμοῦ (1200 π. Χ.). Ν. ΚΛΣ

Βροκίνης, *Λαυρέντιος*. Ἕλλην ἱστοριοδίφης γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1847 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1910. Ἠσχολήθη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ τὴν νεωτέραν πολιτικὴν καὶ φιλολογικὴν ἱστορίαν τῆς Κερκύρας, παρασχὼν σπουδαίας συμβολὰς εἰς ταύτην. Χάρις εἰς τὸν γάμον του μετὰ τῆς κομίσσης *Αἰκατερίνης Μπενεβίτη*, περιῆλθεν εἰς τὴν κυριότητά του ἡ βιβλιοθήκη καὶ τὰ ἱστορικὰ σημειώματα τοῦ γενικοῦ προβλεπτοῦ καὶ καπετάνου τῆς Πάργας *Ἀλοϊσίου Μπενεβίτη*, τὰ ὁποῖα τὸν ἐβοήθησαν πολὺ εἰς τὰς μελέτας του. Ἡ πρώτη του ἐμφάνισις ἐγένετο διὰ τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως τῆς ἰταλικῆς μεταφράσεως τοῦ «Ὕμνου εἰς τὴν ἐλευθερίαν» τοῦ *Δ. Σολωμοῦ*, τῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ *D. de Nobile*.

Ὁ Βροκίνης διεδέχθη τὸν Χρηστομάνον ὡς καθηγητὴς της αὐτοκρατείρας τῆς Αὐστρίας *Ἐλισάβετ*. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1890 διωρίσθη βιβλιοφύλαξ καὶ ἀμέσως ἔπειτα, ἀλλ' ἐπὶ μικρὸν διάστημα, ἔφορος τῆς Δημοσίας βιβλιοθήκης Κερκύρας. Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του διήνυσεν ὡς βοηθὸς τοῦ ἀρχειοφύλακος Κερκύρας.

Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Βροκίνη σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Βιογραφικὰ σχεδάρια τῶν ἐν τοῖς γράμμασιν, ὡραίαις τέχναις καὶ ἄλλοις κλάδοις τοῦ κοινωνικοῦ βίου διαλαμψάντων Κερκυραίων ἀπὸ τῶν μέσων τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος μέχρις ἀρχῶν τῆς ἐνεστώσης» τ. Α' (1877), τ. Β' (1884), «Ἀφήγησις τοῦ βίου τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου» (1886), «Ὁ ἐπὶ Ἑνετίας τειχισμὸς τοῦ Κερκυραϊκοῦ ἄστεως καὶ ἡ Βασιλικὴ Πύλη» (1892), «Περὶ τῶν ἐτησίως τελουμένων ἐν Κερκύρᾳ λιτανειῶν τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος καὶ τῆς ἐν ἔτει 1716 πολιορκίας τῆς Κερκύρας» (1887 β' ἔκδ. 1893). Τὸ ἔργον τοῦτο μετεφράσθη εἰς τὴν ἀγγλικὴν ὑπὸ τοῦ *A. S. E. Dawes* μὲ τὸν τίτλον «Saint Spyridion Patron Saint of Corfu. The Procession held in his honour». «Ἀνέκδοτα χειρόγραφα Γεωργίου Προσαλένδου ἀφορῶντα τὴν κατὰ τὸ δόγμα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας βάπτισιν τοῦ Ἄγγλου φιλέλληνος κόμ. Γυϊλφορδ» (1879). Πλὴν τούτων ὁ Βροκίνης ἐδημοσίευσεν εἰς διαφόρους ἐφημερίδας τῆς Κερκύρας πολλὰς ἐργασίας, ἐξ ὧν σημειοῦμεν τὴν «Περὶ τῶν βιβλιοθηκῶν Κερκύρας», τὴν «Περὶ τῶν ἐν Κερκύρᾳ μεταναστευσάντων κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα Ναυπλιέων καὶ Μονεμβασίων» καὶ τὴν ἐν τῷ «Φιλοπάτριδι» τοῦ 1883 δημοσιευθεῖσαν «Περὶ τῶν ἐν Κερκύρᾳ ἀρχαιοτάτων χριστιανικῶν ναῶν», συνέγραψε δὲ καὶ ἄλλας αἱ ὁποῖαι παραμένουν ἀνέκδοτοι. Π. Θ. Σ.—Π. Π. Π.

βρόμα (ἡ)· βλ. βρῶμα.

[Τὰ ἀπὸ τῆς λέξεως ταύτης παράγωγα καὶ σύνθετα βλ. εἰς γραφὴν **βρωμ**— (βρωμάνθρωπος, βρωμάω, βρωμερός, Βρωμολίμνη κτλ.).]

βρομελειώδη ἢ *βρομελιοειδῆ* (τὰ) (Bromeliaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μονοκοτυληδόνων*. Τὰ φυτὰ τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι ἄκαυλα ἢ ἔχουσι βραχύτατον καυλόν. Γνωστὰ πλεῖστα γένη κοσμητικά, ὀπωροφόρα ἢ χρήσιμα ἐν τῇ ὑφαντουργίᾳ. Κυριώτερα εἶναι: *ἀνανάσσα* (Ananassa), *βιλλβεργία* (Billbergia), *βρομελία* (Bromelia), *καβανιλλεσία* (Cavanillesia), *καράτα* (Carata) καὶ *τιλλανδσία* (Tillandsia). Δ. Ν. Π.

βρομελία (ἡ) (Bromelia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βρομελιοειδῶν*. Εἶναι πόαι πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν θερμῶν χωρῶν. Ἐκ τῶν 6 εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος γνωστότερα εἶναι: *βρομελία ἡ δίχρους* (Bromelia bicolor), ἰθαγενὲς φυτὸν τῆς Χιλῆς, καὶ *βρομελία ἡ ὑπερήφανος* (Bromelia fastuosa), ἰθαγενὴς τῆς Βραζιλίας. Ἀμφότερα καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

Βρομελία ἡ ὑπερήφανος.

βρόμη (ἡ) ἢ *βρόμος* (ὁ) καὶ *βρόμι* (τό)· εἶδος δημητριακοῦ· συνηθέστερον βρώμη (βλ. λ.).

Βρόμη ἢ *Βρομίη* καὶ *Βρομία* *[Μυθολ.]*.—1) Θυγάτηρ τοῦ Ὠκεανοῦ, νύμφη, ἡ ὁποία μετὰ τῶν

Digitized by Google

ἀδελφῶν αὐτῆς ἀνέθρεψεν ἐπὶ τοῦ ὄρους Νύσης τὸν Διόνυσον. —2) Ἐπωνυμία τῆς Ἀρτέμιδος (*Ὀρφ. ὕμ.* 36,2). —3) Μία τῶν βακχίδων ἢ μαινάδων (*Νόν.* Διον. 21,64,88). ΙΑΚ. Χ. Δ.

βρομιὰς (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἀγγεῖον χρησιμεῦον ὡς ποτήριον. Κατὰ τὸν Ἀθήναιον ὡμοίαζε πρὸς μέγαν σκῦφον. ΚΑΨ.

βρόμιον (τὸ) *[Χημ.]*· βλ. **βρώμιον**.

Βρόμιος (=ὁ προξενῶν βρόμον, ὁ θορυβώδης) *[Μυθολ.]*.—1) Ἐπίθετον τοῦ θεοῦ Διονύσου, εἴτε διότι ἐγεννήθη ἐν τῷ μέσῳ τῶν λάμψεων καὶ τῶν κρότων τῶν κεραυνῶν, ὅτε ὁ πατήρ του Ζεὺς ἐνεφανίσθη ἐν ὅλῳ τῷ μεγαλείῳ του πρὸ τῆς ἐρωμένης του Σεμέλης, μητρὸς τοῦ Διονύσου, κατ' ἀπαίτησίν της, εἴτε διότι μία τῶν τροφῶν αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ νύμφη *Βρόμη*, εἴτε, ὅπερ καὶ πιθανώτερον, διότι οἱ οἰνοπόται εἶναι συνήθως θορυβώδεις.

—2) Ἐπίθετον τοῦ Ἄρεως, θεοῦ τοῦ πολέμου, ὡς ἀγαπῶντος τὸν θόρυβον τῶν μαχῶν. ΚΑΨ.

Βρομίσκος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μακεδονίας κειμένη ἐν τῇ Μυγδονίᾳ παρὰ τὴν πόλιν Ἀρέθουσαν, ἐπὶ τῆς λίμνης Βόλβης, ὅπου αὕτη ἐκβάλλει διὰ τοῦ Ρηχίου ποταμοῦ εἰς τὴν θάλασσαν (*Θουκυδ.* IV, 13). Ἀναφέρεται ἐπίσης *Βορμίσκος* καὶ *Βρωμίσκος*. Εἰς τὸν Βρομίσκον τοῦτον κατὰ τὴν παράδοσιν, ὅπως ἀναφέρει Στέφανος ὁ Βυζάντιος, ἀπέθανεν ὁ τραγικὸς Εὐριπίδης, κατασπαραχθεὶς ὑπὸ τῶν κυνῶν. Α. Θ. ΣΑΜ.

βρόμος (ὁ)· κρότος, ἦχος· ‖ ψόφος, φύσημα, τὸ ἐξ ἑαυτοῦ φύσημά τινος, δυσώδης ἀπόπνοια, δυσωδία. Ἡ λέξις αὕτη ὑπὸ τὴν σημασίαν τῆς δυσωδίας συνηθέστερον γράφεται δι' ω, βρῶμος (βλ. λ.), καίτοι, κατὰ τὸν Γ. Χατζιδάκιν, πρόκειται περὶ κακῆς γραφῆς, ἀντὶ *βρόμος*, ἀπὸ τοῦ *βρέμειν* (βλ. «Ἀθηνᾶν» 27, Ἀρχ. σ. 3 καὶ ἑ.). Β. Φ.

Βρόμος *[Μυθολ.]* Εἷς τῶν κενταύρων, ὁ ὁποῖος ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Καινέως κατὰ τοὺς γάμους τοῦ Πειρίθου (*Ὀβ.* Μετ. 12,459). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βρομπόλι *[Παρ. Γεωγρ.]*. Νησὶς τοῦ Μυρτῴου πελάγους (πλάτ. 37° 12′ Α', μήκ. 23° 05′ ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1525: Hydra, Spetzai and Dhokos islands) 6½ δέκατα μιλλίου ΒΔ τῆς δυτικῆς ἄκρας τῆς νήσου τῶν Σπετσῶν. Βραχώδης, κωνικὴ καὶ ὑψηλή, ἔχει ὕφαλον φερώνυμον εἰς 1½ στάδιον Ν.ΝΑ αὐτῆς ἐν χρῷ τῆς θαλάσσης. Λέγεται παρὰ τῶν ἁλιέων καὶ *Μπρούμπουλο*. Σ. Ε. Λ.

Βρομῶνα (ἡ) καὶ *Βρόμωνας* (ὁ) *[Παρ. Γεωγρ.]*. Νησίον τοῦ Ἰονίου πελάγους (ἡ κορυφή του: πλάτ. 38° 21′ 55″ Β, μήκ. 21° 00′ 25″ Ἀν., ὑψόμ. 472 ποδ., χάρτ. ἀγγλ. 3496: Scropha point to cape Kamilafka) τὸ νοτιοδυτικώτερον ἐν τῇ συστάδι τῶν *Ἐχινάδων* (κοιν. *Σκρόφες*), ἀπέχον 5 μίλ. Δ.ΒΔ. τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Ἀχελῴου* καὶ 15 μίλ. ἀνατολικῶς τοῦ κολπίζοντος ὅρμου Μῶλος τῆς Ἰθάκης, ἐν ᾧ καὶ ὁ λιμὴν Βαθύ. Κατοικούμενον περιστατικῶς ὑπὸ ποιμένων ὑπάγεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἰθάκης. Σ. Ε. Λ.

βρονζίνα (ἡ) (Bronzine). Ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτὸ φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον κονιοποιημένα μέταλλα ἢ κράματα χρησιμοποιούμενα πρὸς κατασκευὴν ἐπιχρισμάτων. Παρασκευάζονται ἐκ τῶν ρινημάτων ἢ τῶν ἀπορριμμάτων τῶν μετάλλων καὶ κραμάτων τῶν κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν μεταλλικῶν φύλλων ἀπομενόντων, ἅτινα κονιοποιοῦνται τῇ βοηθείᾳ ψηκτροφόρων μηχανημάτων, διαβρέχεται δ' εἶτα ἡ ἀδρομερὴς κόνις διὰ διαλύματος ἀραβικοῦ κόμμεως ἢ κόμμεως τραγακάνθης καὶ ἀλέθεται ἐν εἰδικαῖς συσκευαῖς πρὸς λεπτοτάτην κόνιν. Τὰ κράματα τὰ χρησιμοποιούμενα ὡς ἀνοικτοῦ τόνου χρώματα ἀποτελοῦνται ἀπὸ 83 % χαλκὸν καὶ 17 % ψευδάργυρον, τὰ δὲ ἐρυθροῦ τόνου χρώματα ἀποτελοῦνται ἀπὸ 90—94 % χαλκὸν καὶ 10—6 % ψευδάργυρον. Διὰ λευκὸν χρῶμα (ἀργυρόχροουν) χρησιμοποιεῖται κόνις ἀργιλλίου. Διάφοροι δὲ ἄλλοι χρωματισμοὶ ἐπιτυγχάνονται εἴτε διὰ προσεκτικῆς θερμάνσεως τῶν κονιοποιημένων κραμάτων, εἴτε διὰ μείξεως αὐτῶν μετὰ οἰνοπνευματικοῦ διαλύματος ταννίνης καὶ εἶτα οἰνοπνευματικοῦ διαλύματος χρωμάτων ἀνιλίνης (φουξίνης, μαλαχιτοπρασίνου, χρυσιαλλικοῦ ἰώδους κτλ.).

Αἱ βρονζῖναι χρησιμοποιοῦνται κυρίως ἐν τῇ τυπογραφίᾳ καὶ λιθογραφίᾳ. Πρὸς ἐκτύπωσιν μείγνυται ἡ βρονζίνα μετὰ διαλύματος κόμμεως ἀραβικοῦ καὶ στερεοῦται ἐπὶ τοῦ χάρτου, ἢ ἐκτυποῦται πρῶτον μόνον τὸ συνδετικὸν μέσον καὶ ἐπιπάσσεται εἶτα ὁ χάρτης διὰ βρονζίνης, ἥτις ἐπικολλᾶται μόνον εἰς τὰ τυπωθέντα μέρη. Ὁμοίως χρωματίζονται ξύλινα ἢ μετάλλινα ἀντικείμενα, χρησιμοποιουμένου ὡς συνδετικοῦ βερνικίου λινελαίου ἢ διαλύματος ρητίνης δαμάρας ἐν βενζίνῃ ἢ ἐν τερεβινθελαίῳ. Σ. Χ.

βρονζίτης (ὁ) (Bronzit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς κρυστάλλους τοῦ ρομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος, εὑρίσκεται δὲ καὶ χειροπληθὲς εἰς κοκκώδη συσσωματώματα. Ἔχει σχισμὸν σαφῆ, σκληρότητα 5½ βαθμοῦ (ὅταν εἶναι ἀποσαθρωμένος εἶναι μαλακώτερος), εἰδικὸν βάρος 3,2—3,5, λάμψιν μεταξοειδῆ μεταλλίζουσαν καὶ χρῶμα σκοτεινὸν κίτρινον, σκοτεινὸν φαιόλευκον, καστανόχρουν καὶ πράσινον. Εἶναι διαφώτιστος μέχρις ἀδιαφανής. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἰσόμορφον παράμειγμα μετὰ πυριτικοῦ μαγνησίου ($Mg Si O_3$) καὶ μεταπυριτικοῦ σιδήρου ($Fe Si O_3$), μὲ ἐπικρατοῦν τὸ μεταπυριτικὸν μαγνήσιον. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι $(Mg Fe)^2$ $[Si O_3]^2$.

Ὁ βρονζίτης παρουσιάζεται πάντοτε ἐμπεφυκώς. Ἀποτελεῖ οὐσιῶδες συστατικὸν τῶν πετρωμάτων γάββρων καὶ νοριτῶν. Ἐπίσης εὑρίσκεται ἐντὸς περιδοτιτῶν ὡς καὶ ἐντὸς τῶν ἐξ αὐτῶν προερχομένων ὀφειτῶν, περαιτέρω δὲ καὶ ἐντὸς τῶν ἐξ ὀλιβινίτου ἐγκλεισμάτων τῶν βασαλτῶν καὶ ἐντὸς τῶν μετεωριτῶν. Εὑρίσκεται εἰς πολλὰ μέρη τῆς γῆς. Ἐν Ἑλλάδι εὑρέθη ὡς συστατικὸν τοῦ χαρτσβουργίτου (Μακροκάπα, Ἅγιος Φωτάρτος τῆς Εὐβοίας), τοῦ λερζολίθου (Βλαχιὰ Εὐβοίας καὶ ἀλλαχοῦ), τοῦ νορίτου, βρονζιτίτου καὶ τῶν λοιπῶν περιδοτιτῶν ὡς καὶ τῶν ὀφειτῶν τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ βρονζίτης συχνὰ ὑπόκειται εἰς χημικὴν ἀλλοίωσιν καὶ μεταβάλλεται εἰς *στεατίτην* (*φαιστίνης* τοῦ Kupferberg) καὶ *ὀφειτην*. Οἱ βρονζῖται τοῦ Baste παρὰ τὸ Harzburg διὰ προσλήψεως ὕδατος ἔχουν ὑποστῆ μεταβολὴν εἰς ἄλλα προϊόντα, *διακλασίτην* καὶ *βαστίτην*. Γ. Κ. Γ.

βρονζιτίτης (ὁ) (Bronzitit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν πυροξενιτῶν καὶ περιδοτιτῶν (βλ. λ.). Τὸ ὄνομά του ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι τὸ κύριον συστατικόν του εἶναι τὸ ὀρυκτὸν *βρονζίτης*. Γ. Κ. Γ.

βρονολῖτις (ἡ), ἡ ***βρονόλιθος*** (ὁ) *[Βιομ. Χημ.]*. Ἐκρηκτικὴ ὕλη βάσιν ἔχουσα τὸ νιτρικὸν κάλιον καὶ βαριονάτριον ἢ τὸν πικρικὸν νατριομόλυβδον. Ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Broncs τῷ 1885. Σ. Γ.

Βρόνσκι (Wronski), *Ἰωσὴφ - Μαρία Χαΐνε* (Hoehne ἢ Hoene). Πολωνὸς φιλόσοφος, μαθηματικὸς καὶ μηχανικός, γεννηθεὶς τῷ 1778 ἐν Γκροσπόλεν καὶ ἀποθανὼν τῷ 1853 ἐν Νεϊγύ. Βοημὸς τὴν καταγωγήν, ἔλαβε τὸ ἐπώνυμον *Βρόνσκι* (Wronski), ὑπὸ τὸ ὁποῖον καὶ ἔμεινε γνωστός, παρά τινος φίλου του. Ἐκπαιδευθεὶς εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῆς Βαρσοβίας, ὑπηρέτησεν ὡς ὑπολοχαγὸς εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Κοσιούσκο καὶ μολονότι «σλαῦος, τρὶς σλαῦος», μετέσχε 16ετὴς εἰς τὴν μάχην τοῦ Μακιέζοβιτς καὶ μάλιστα διεκρίθη ἐπὶ γενναιότητι. Ἀλλ' αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Ρώσων, ὑπηρέτησεν ὑπ' αὐτούς, προαχθεὶς εἰς ἀντισυνταγματάρχην-ἐπιτελῆ τοῦ Σουβάρωφ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ στρατηγοῦ παρῃτήθη καὶ μετέβη (1797) εἰς Γερμανίαν, ὅπως συμπληρώσῃ τὰς σπουδάς του εἰς τὴν νομικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Δὲν ἔμεινεν ὅμως ἐκεῖ ἐπὶ πολύ. Τῷ 1800 τὸν εὑρίσκομεν ἐγκατεστημένον ἐν Μασσαλίᾳ· εἶχε καταταχθῆ εἰς τὴν ὀργανωθεῖσαν τότε ὑπὸ τοῦ Διευθυντηρίου «Πολωνικὴν λεγεῶνα», γενόμενος οὕτω Γάλλος πολίτης. Ἐνταῦθα ἀπέκτησε, κατὰ τὸν *Λουτοσλάφσκι*, ἐσωτερικήν τινα ἐμπειρίαν, τὴν ὁποίαν βραδύτερον ἀπεκάλεσεν *ἀποκάλυψιν τοῦ ἀπολύτου*, καὶ ἥτις καθώρισε τὴν πεντηκονταετῆ του δρᾶσιν. Τῷ 1803 ἐξέδωκε τὸ πρῶτον αὐτοῦ ἔργον ἐπὶ τῆς κριτικῆς φιλοσοφίας, γενόμενος οὕτως ὁ εἰσηγητὴς τοῦ Καντιανισμοῦ ἐν Γαλλίᾳ. Μετὰ ἓν ἔτος παρῃτήθη καὶ τῶν τάξεων τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἵνα ἀφοσιωθῇ ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν φιλοσοφίαν.

Συστάσει τότε τοῦ Λαλάνδου διωρίσθη εἰς τὸ ἀστεροσκοπεῖον τῆς Μασσαλίας. Αἱ θεωρίαι καὶ αἱ ἀνακαλύψεις του ἐπὶ τῆς οὐρανίου μηχανικῆς, τῶν παλιρροϊκῶν καὶ ἄλλων συγγενῶν φαινομένων, καθόλου δὲ αἱ εὑρέσεις καὶ αἱ ἐργασίαι του ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων μαθηματικῶν ἐν Μασσαλίᾳ ἐξεκολάφθησαν. Τῷ 1810 μεταβαίνει εἰς Παρισίους καὶ ὑποβάλλει εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν ὑπόμνημα ἐπὶ τῆς *πρώτης ἀρχῆς τῶν ἀλγοριθμικῶν μεθόδων*, ἐν τῷ ὁποίῳ, ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ *ὑπάτου νόμου* (loi suprême), δίδει τύπον, ἐξ οὗ ἀγωγικῶς εὑρίσκει ὅλα τὰ ἀναπτύγματα τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς του γνωστῶν συναρτήσεων. Οἱ μαθηματικοὶ Lagrange καὶ Lacroix, ἐπιφορτισθέντες νὰ μελετήσωσι τὸ ὑπόμνημα, συνέταξαν ἔκθεσιν τὰ μάλιστα ἐπαινετικήν, ἀλλ' ὄχι ὅσον τὴν ἀνέμενεν ὁ Βρόνσκι, ὅστις ἔλεγεν ἑαυτὸν Νεύτωνα καὶ διεκήρυσσεν ὅτι θὰ ἀνεμόρφωνε τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ καιροῦ του. Ἔκτοτε χρονολογοῦνται ἀτελεύτητοι μετὰ τῶν ἀκαδημαϊκῶν καὶ ἄλλων σοφῶν διαμάχαι του. Ὀλίγον χρόνον ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεώς του εἰς Παρισίους ἐξέδωκε δεκάδα συγγραφῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ «Πρόγραμμα μαθημάτων ὑπερβατικῆς φιλοσοφίας», ἡ «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῶν μαθηματικῶν» κ.ἄ. Τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἀνέλαβε νὰ διδάξῃ εἰς τραπεζίτην Ἑβραῖον τὴν φιλοσοφίαν κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ πλέον μυστήριον διὰ τὸν μαθητήν. Καὶ ἐμυήθη μὲν πράγματι ὁ Ἀρσὸν ἐπὶ παντὸς τοῦ ἐπιστητοῦ, ἀλλὰ δὲν ἀπετίμα τὴν νεοαποκτηθεῖσαν σοφίαν εἰς διακοσίας χιλιάδας φράγκων, ποσὸν τεράστιον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, τὸ ὁποῖον πάνυ συγκαταβατικῶς ἠξίου ὑπὲρ αὐτοῦ ὡς δίδακτρα ὁ Βρόνσκι. Ἐπηκολούθησε δίκη, ἀντηλλάγησαν λίβελλοι, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο νὰ ἐξέλθῃ κατάχρεως ὁ καὶ ἤδη πενόμενος διδάσκαλος. Ἀλλ' οὔτε ἡ περιπέτεια αὐτή, οὔτε ἡ ἐσχάτη ἔνδεια εἰς ἣν περιῆλθεν, ἐμείωσαν τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν πνευματικὴν ὑπερπαραγωγήν του. Ἀποζῶν ἐξ ἐλεημοσύνης συνέγραψε τριακοντάδα ἀκόμη ἔργων, καταπλησσούσης ποικιλίας περιεχομένου. Φιλοσοφία καὶ μαθηματικά, θρησκεία καὶ αἰσθητική, θεοσοφία καὶ πολιτική, ἐπιστήμη καὶ ἀποκρυφολογία, παιδαγωγικὴ καὶ φυσική, μηχανολογία καὶ δημοσιονομία - ἰδοὺ τὰ θέματά του. Πρὸς δέ: φιλοσοφία τῆς ἱστορίας, τῆς τέχνης, τῆς μουσικῆς.

Πνεῦμα εὐρὺ καὶ ἀνήσυχον, δημιουργικὸν καὶ συστηματικόν, ἀφῆκε παντοῦ ὁπόθεν διῆλθε τὰ ἴχνη του. Οὕτως ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν ἐφαρμογῶν ἐγένετο ὁ ἐφευρέτης κινητήρων ἰδίου συστήματος, «δρομάδων» φερομένων ἐπὶ κινητῶν σιδηροτροχιῶν, αὐτοκινήτων τεθωρακισμένων, συσκευῶν, ὀργάνων καὶ ἐργαλείων. Εἰς τὰ Μαθηματικὰ ἔχομεν τὴν *ὁρίζουσαν τοῦ Βρόνσκι*, τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀλεφ, εἰδικὴν συμμετρικὴν συνάρτησιν αὐτοῦ κ. ἄ. Εἰς τὴν Οὐρανίαν Μηχανικὴν τοὺς *νόμους τῶν σειρῶν* καὶ πληθὺν τύπων, παρατηρήσεων καὶ θεωριῶν ρηξικελεύθων, αἱ ὁποῖαι ἐδικαιώθησαν ὑστέρως. Εἰς τὴν φιλοσοφίαν τέλος εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ μεσσιανισμοῦ, καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν ὁ θεωρητικὸς τῆς ἀπολύτου ἰδεοκρατίας. Ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ αὐτῆς, καθ' ὃ περικλείοντα τὰς περὶ τοῦ μεσσιανισμοῦ θεωρίας του, θὰ συνεξετασθοῦν ἐν τῷ οἰκείῳ ἄρθρῳ. Ὡς πρὸς δὲ τὴν φιλοσοφίαν καθόλου, κριτήριον τῆς ὁποίας θεωρεῖ τὸ ἐφαρμόσιμόν της εἰς τὰς καθ' ἕκαστον ἐπιστήμας, αὕτη, κατὰ τὸν Βρόνσκι, σκοπεῖ τὴν διακρίβωσιν τῶν βαθυτέρων σχέσεων τοῦ *εἶναι*, τοῦ *νοεῖν* καὶ τοῦ *πράττειν*. Διὰ τὰ ἀναχθῶμεν εἰς τὰς σχέσεις ταύτας, ὅπως ἄλλωστε καὶ διὰ πᾶσαν φιλοσοφικὴν ἐποικοδόμησιν, μία προσφέρεται βάσις πρὸς θεμελίωσιν: ἡ ἔννοια τοῦ *ἀπολύτου*, τῆς ὑπάτης ταυτότητος τοῦ *ἀληθοῦς* καὶ τοῦ *ἀγαθοῦ*, τοῦ *νοεῖν* καὶ τοῦ *εἶναι* ἐξηρμένων εἰς τὴν πληρότητά των. Ἐπ' αὐτῆς τῆς ταυτότητος ἐρείδεται ὁ *νόμος τῆς δημιουργίας*. Παρείσδυσις διαφορήσεως εἰς τὴν ἐν λόγῳ ταυτότητα ἄγει εἰς τὴν *σχετικότητα*. Ἀλλ' ἐπίσης ἀναγκαίως οἱ ὅροι τοῦ *σχετικοῦ* προβάλλονται ἐπὶ τοῦ *ἀπολύτου* πρὸς κατανόησιν. Ἡ ζωὴ — τὸ *εἶναι* ἐν τῷ γίγνεσθαι — εἶναι μεταφορὰ τοῦ *ἀπολύτου* εἰς τὴν συστατικὴν τριάδα τοῦ σχετικοῦ, τουτέστι τὸν χρόνον, τὸν χῶρον καὶ τὴν κίνησιν. Πᾶσα κίνησις, πᾶσα ἐξέλιξις εἶναι ἀπότοκος ζωῆς καὶ γενεσιουργὸς ζωῆς, ἥτις τελειοῦται καθ' ὅσον λαμβάνει συνείδησιν ἑαυτῆς καὶ τοῦ σύμπαντος, δεδομένου ὅτι ἀποτελεῖ τὴν πλέον ἰδεατὴν συμπύκνωσίν του. Ὅρος διὰ τὴν αὐτοσυνειδησίαν ταύτην ἡ *ἀγάπη* — ὑπέρτατος νόμος τῆς ζωῆς. Αὐτὴ συντονίζει μὲ τὸν ρυθμὸν τοῦ παντὸς καὶ ὠθεῖ πρὸς *αὐτοδημιουργίαν* καὶ πραγματοποίησιν τοῦ *ἀπολύτου ἐν τῷ σχετικῷ*.

Τὸ σύστημα τοῦ Βρόνσκι ἀπορρέει εὐθέως ἐκ τῆς καντιανῆς φιλοσοφίας. Αὐτὸς ὁ ἴδιος τὸ παρουσίασεν ὡς τὴν φυσικὴν ἀπόληξιν αὐτῆς. Μολονότι δὲ ἀνεπτύχθη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1830—1855, ἐν τούτοις ἡ βασικὴ ἀρχή του εἶχεν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1811 διατυπωθῆ ὑπ' αὐτοῦ, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ *Βαρρέν*, ὅτι τὴν ὀφείλει εἰς τὸν *Ἕγελον*. Ἄλλως τε εἰς τὰ πολλὰ συμφωνεῖ πρὸς τὸν *Σέλλιγγ* μᾶλλον καὶ τὸν *Φίχτε* ἢ πρὸς τὸν Ἕγελον, τὸν ὁποῖον καὶ ἐπέκρινε.

Ἀνασκοπῶν τὴν ἱστορικὴν διαδρομὴν τῆς φιλοσοφικῆς γνώσεως ὁ Βρόνσκι, ἀπὸ τῶν Σχολαστικῶν σημειοῖ ἐπιτευχθεῖσαν πραγματικὴν πρόοδον εἰς αὐτήν. Οἱ Ἕλληνες, παρὰ τὴν ἀπροσπέλαστον ἄλλην δόξαν των, δὲν ἤγγισαν, κατ' αὐτόν, τὴν κορυφὴν τῆς *καθαρᾶς γνώσεως* (savoir pur). Οὔτε οἱ Ἰνδοί.

Ὁραματίζεται ἕνα κόσμον ἡνωμένον, μίαν ὑπερκοινωνίαν πνευματικήν, περιλαμβάνουσαν εἰς τοὺς κόλπους της ὅλας τὰς πίστεις καὶ ὅλας τὰς πατρίδας. Ἡ τοιαύτη ἕνωσις δυνατὸν νὰ συντελεσθῇ ἔξω αὐτῶν, ὄχι ὅμως ἐναντίον αὐτῶν. Μάλιστα μέχρις ἑνὸς σημείου δὲν ἀπέκλειεν ἀπὸ κοινοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐνέργειαν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας (du chef puissant de l' Église greque) καὶ τῆς Ρωμαϊκῆς («*Μεσσιανισμὸς*» III 413).

Ὁ Βρόνσκι ἔσχε πολλοὺς μαθητὰς καὶ ὀπαδούς. Ἐκ τούτων ὁ L. Augé, ὁ J. E. Crœgaert κ. ἄ. ἀφιέρωσαν ὁλόκληρον τὴν ζωήν των εἰς διάδοσιν τῶν ἰδεῶν τοῦ διδασκάλου. Ἐξ ἄλλου, πολλαχοῦ τοῦ κόσμου ὑπάρχουν βρονσκικαί, «ἀντινομικαὶ» ἢ μεσσιανικαὶ ἑνώσεις. Τῷ 1918 συνεστήθη ἐν Βαρσοβίᾳ καὶ εἰδικὸν ἰνστιτοῦτον πρὸς διάδοσιν τῶν θεωριῶν του.

Ἐκ τῶν συγγραφῶν του κυριώτεραι, ἐκτὸς τῶν μνημονευθεισῶν, εἶναι: Philosophie de l' infini κλπ. 1814· Sphinx, I—II, 1818· Prodrome du messianisme κλπ. 1831· Métapolitique messianique, 1839. Prolégomènes du Messianisme, 1842· Philosophie absolue de l' Histoire, I—II, 1852 κ. ἄ. Μεταθανάτια: Propédeutique messianique, I—II,

Digitized by Google

1855-1875· Développement progressive et but final de l' humanité, 1861· Messianisme-philosophie absolue κλπ. 1876· Prospectus de la philosophie absolue κλπ. 1878· Nomothetique κλπ. 1881· Loi téléologique du hasard, 1890 κ. ἄ. Ἂς προστεθῆ ὅτι ἐν μέσῳ τῆς τεραστίας συγγραφικῆς του δράσεως εὕρισκε καιρὸν ν' ἀπευθύνῃ πρὸς τὸν πάπαν, τὸν τσάρον, τὸν Λουδοδῖκον Ναπολέοντα, τὰ νομοθετικὰ σώματα, τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη, τοὺς «ἐκλεκτοὺς τῆς γῆς», γραπτὰς και ἐντύπους προειδοποιήσεις, ἐκκλήσεις καὶ ὑπομνήματα, πολλὰ τῶν ὁποίων περιεῖχον «ἐπιστημονικὰς» περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Εὐρώπης προρρήσεις. Τινὲς τούτων, ὅπως ἡ περὶ παγκοσμίου πολέμου, διαλύσεως τῆς ρωσικῆς αὐτοκρατορίας, δημιουργίας νέων σλαυϊκῶν κρατῶν, καθεστῶτος νέας ἠθικῆς τάξεως, ἡ ὁποία θὰ ὑπερβληθῆ πρὶν ἢ ἐπικρατήσῃ, μπολσεβικισμοῦ, κοινωνίας ἐθνῶν κτδ., ἐμποιοῦν ἐντύπωσιν ἀναγιγνωσκόμεναι σήμερον.

Ἡ λογία σύζυγός του, τὸ γένος *Montferrier* (1785-1866), ἔγραψε ποιητικὰς συλλογὰς καὶ ἐδημοσίευσεν ἐγχειρίδιον μεταφυσικῆς (Παρίσιοι 1854).

ΠΗΓΑΙ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ· *L. Augé,* Exposition du Messianisme (Παρίσιοι 1835).— *A. Erdan,* La France mystique (Παρίσιοι 1855). — *N. Landur,* Exposition abrégée de la philosophie absolue de H. Wr. d'après ses ouvrages imprimés et manuscrits (Παρίσιοι 1857).—*L. Augé,* Thèses d'après Wr., Philosophie de la religion κλπ. (1860)· *τοῦ αὐτοῦ,* Notice sur H. Wr. (1865)· *τοῦ αὐτοῦ,* Supplément à la Notice sur H. Wr. (1867)· *τοῦ αὐτοῦ,* Documents pour servir à l'histoire du Messianisme (Παρίσιοι 1868). — *F. Bertinaria,* La psicologia fisica ed iperfisica di H. Wr. (Τουρῖνον 1877). — *R. Flint,* La philosophie de l'histoire en France, II (Παρίσιοι 1878). — *Ch. Henry,* Wr. et l'Esthétique musicale (Παρίσιοι 1887). — *J. Groegaert,* Notice sur l'œuvre inachevée de la téléologie messianique (Παρίσιοι 1891). — *S. Dickstein,* H. Wr. (Κρακοβία 1896).— *Ch. Cherfils,* Un essai de religion scientifique—Introduction à Wr., philosophe et réformateur (Παρίσιοι 1898). — *F. Warrain,* L'armature métaphysique établie d'après la loi de création de Wr., (Παρίσιοι 1925). Πρὸς τούτοις βλ. καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ *W. Lutoslowski* γραφόμενα ἐν σελ. 306—317 τοῦ Uberweg V (1928), ἔνθα καὶ πολωνικὴ βιβλιογραφία.

Εἰδικῶς περὶ τῶν μαθηματικῶν καὶ τῶν ἀστρονομικῶν του ἐργασιῶν βλ. *A. Transon* ἐν Nouvel. ann. de mathém. 2α σειρ. XIII: Réflex. sur l'événem. scientif. d'une formule publiée par Wr. en 1812 et démontrée par Cayley en 1873 (σ. 161 κ. ἑ.) καί: Lois de series de Wr. (σ. 305 κ. ἑ.) — *Y. Villarceau,* ἐν Ann. du bureau les longitudes, II 1878 καὶ 1800: Notes sur les méthodes de Wr. κλπ. — *Ch. Lagrange,* Exposition critique de la méthode de Wr. pour la résolution des problèmes de mécanique céleste (1882). — *E. West,* Exposé des méthod. génér. en mathém. d'après H. Wr. (1886). — *F. Folie,* Des préjugés en astronomie (ἐκ τοῦ Bull. de l'Acad. Royale de Belgique, XXIV, 1892). — *S. Dickstein,* ἐν Bibliotheca Mathematica 1892 καὶ 1893 (ὡς καὶ ἐν τῇ ἀνωτέρω μνημονευθείσῃ μονογραφίᾳ του περὶ τοῦ Βρ.). — *W. Echols,* Wronski's Expansion ἐν Bull. of the New-York mathem. Society II (1893) κ. ἄ. Η. Ν. Α.

Βροντὰ *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον τῆς νήσου Σίφνου (βλ. λ. **Αἰγαῖον** τ. Β' σ. 402 β').

Βροντᾶ *(μονὴ Σάμου)*· βλ. **Βροντιανή.**

Βροντάδο ἢ ***Βροντάδος*** καὶ ***Βροντάδες*** *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς νήσου Χίου, ἕδρα ὁμωνύμου δήμου. Εἶναι σχεδὸν παράλιος ἐν τῇ ἀνατολικῇ πλευρᾷ τῆς νήσου, κειμένη βορείως τῆς πρωτευούσης, μεθ' ἧς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συνέχεται, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ὑπάρχουσι σειραὶ ἀγροικιῶν. Μεταξὺ τῶν δύο πόλεων διέρχεται ὁ χείμαρρος *Ἀρμένης* ἐκβάλλων εἰς τὴν θέσιν *Γλυφάδα.* Τὸ Βροντάδο ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ φρεάτων καὶ ὀμβρίων ὑδάτων, ἤδη ἐγκαθισταμένου πλήρους δικτύου ὑδρεύσεως αὐτοῦ. Ἐκ τῶν κατοίκων του, ἀνερχομένων (1928) εἰς 6.745, οἱ πλεῖστοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ναυτιλίαν καὶ ἁλιείαν. Ἡ πόλις, ἔχουσα ἀρκετὰ καλὴν ρυμοτομίαν, διαιρεῖται εἰς πολλὰς συνοικίας, ὧν αἱ κυριώτεραι διακρίνονται μὲ τὰ ὀνόματα *Βόρειον* καὶ *Νότιον Βροντάδο.* Ἡ μὲν ἔχει τέσσαρας ναούς, τούς: τῆς Παναγίας Ἐρειθιανῆς, τοῦ Ἁγίου Μάρκου, τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ καὶ τῆς Παναγίας Μουτσανῆς, ἡ δὲ τὸν καθεδρικὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, εὐμεγέθη καὶ μεγαλοπρεπέστατον, καὶ τοὺς τοῦ Ἁγ. Κηρύκου καὶ Ἁγίου Ἰσιδώρου. Ἐκ τῶν κτιρίων τοῦ Βροντάδου σημειοῦμεν ἰδιαιτέρως τὰ νεότευκτα: διώροφον δημαρχεῖον, ἔνθα εἶναι ἐγκατεστημένον καὶ τὸ ταχυδρομεῖον, καὶ ἕτερον μέγαρον προωρισμένον δι' ἐπαγγελματικὴν σχολήν, ἀμφότερα κατασκευασθέντα μερίμνῃ τοῦ Δήμου.

Ἐν Βροντάδῳ ἑδρεύει τμῆμα χωροφυλακῆς καὶ ταχυδρ. καὶ τηλεγρ. γραφεῖον Γ' τάξεως. Δικαστικῶς ἡ πόλις ὑπάγεται εἰς τὴν πόλιν Χίον, ἧς μόνον τὸ εἰρηνοδικεῖον δὶς τοῦ μηνὸς συνεδριάζει ἐνταῦθα πρὸς ἐκδίκασιν τῶν πολιτικῶν καὶ ποινικῶν ὑποθέσεων. Ἔχει δύο ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ δημοτικὸ ἀρρένων καὶ θηλέων. Ἐπίσης ἱδρύθη καὶ γυμνάσιον, μὴ λειτουγῆσαν ἔτι. Ἡ κοινωνία τοῦ Βροντάδου εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη, συντηρεῖ δὲ διάφορα κοινωφελῆ σωματεῖα, ὡς ὁ «Φιλοπρόοδος Ὅμιλος Βροντάδου» καὶ ὁ «Σύνδεσμος Βροντάδου ἡ Ἕνωσις», ἡ «Φιλόπτωχος ἀδελφότης κυριῶν καὶ νεανίδων Βροντάδου» καὶ ἡ ὁμοία συνοικιακὴ τοῦ «*Ἁγίου Ἰσιδώρου*».

Διὰ τοῦ Βροντάδου διέρχονται δύο ἁμαξιτοὶ ὁδοί. Μία παράλιος βαίνουσα ἐκ Χίου πρὸς Καρδάμυλα καὶ μία ἐσωτερική, ἔχουσα τὴν αὐτὴν ἀφετηρίαν μὲ κατεύθυνσιν τὴν Βολισσόν.

Εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Βροντάδου κεῖνται δύο μοναί, ἡ μία γυναικεία, τοῦ *Ἁγίου Στεφάνου,* κειμένη ΝΔ αὐτοῦ παρὰ τὸν Ἀρμένην ποταμὸν καὶ συνδεομένη μὲ τὴν πόλιν διὰ βατῆς ὁδοῦ (20' ὥρ.) καὶ ἡ ἑτέρα ἀνδρῶν, τῆς *Παναγίας Μυρτιδιωτίσσης* (κοιν. *Μερσινίδι*), κειμένη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Χίου-Καρδαμύλων. Πλὴν τούτων ἐν τῇ περιφερείᾳ ὑπάρχει καὶ τὸ μονύδριον τοῦ *Ἁγίου Μακαρίου.* Δ. Ε. Μ.

— *[Ἱστορ.]* Ὅταν ἐπεχειρήθη τῷ 1822 ἡ ἐπανάστασις τῆς Χίου ὑπὸ τῶν Σαμίων καὶ ἤρχισαν αἱ πρῶται ἀποτυχίαι, χίλιοι πεντακόσιοι Ἕλληνες ἀπεσύρθησαν εἰς τὸ χωρίον Βροντάδο καὶ ὠχυρώθησαν ἐκεῖ. Ἐπελθόντων τριῶν χιλιάδων Τούρκων ἐκ τῆς ἁλωθείσης πόλεως Χίου, οἱ ἐν Βροντάδῳ τοὺς ἀντέκρουσαν ἀνδρείως καὶ τοὺς κατεδίωξαν φεύγοντας μέχρι τῶν πυροβόλων τοῦ φρουρίου. Κατόπιν εἰσελθόντες οἱ Τοῦρκοι πλειότεροι προσέβαλλον τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς διεσκόρπισαν (*Σπηλιάδου* τομ. Α' σελ. 331). Τ. Χ. Κ.

Βρονταῖος *[Μυθολ.].* —1) Ἐπωνυμία ἢ ἐπίκλησις τοῦ Διὸς (*Ὀρφ.* ὕμ. 14, 9), ὅπως καὶ *Βροντήσιος* καὶ *Βροντῶν* (*Ἀριστοτ.* Περὶ κό. 401 α, 16).— 2) Πατὴρ τῆς Ἀθηνᾶς, Ἀτθίδος βασιλόπαιδος, ἡ ὁποία ἐκ τοῦ Ἡφαίστου ἔτεκε τὸν Ἐριχθόνιον. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βρονταλίδα (ἡ) ἢ ***βροχαλίδα*** *[Ζῳολ.].* Κοινὴ ὀνομασία τῆς σαλαμάνδρας (βλ. λ.).

βρονταλίδι (τό)· ἄθυρμα τῶν νηπίων, ἀποτελούμενον ἀπὸ μικρὸν δοχεῖον ἐκ λευκοσιδήρου, ἐν ᾧ ἐγκλείονται σκάγια, συμπληρούμενον διὰ λαβῆς. Δ. Ν. Λ.

Βρονταμᾶς *[Γεωγρ.].* Ἕδρα τῆς ὁμωνύμου κοινότητος τοῦ τέως δήμου Γερονθρῶν τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κεῖται ἀριστερᾷ τοῦ Εὐρώτα καὶ ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν αὐτοῦ ἐπὶ μικρῶν καὶ ὁμαλῶν λόφων πρὸς τὰς ὑπωρείας τοῦ Πάρνωνος. Κάτοικοι 1199 (1928). Ὕψος ἀπὸ τῆς τετράωρον ἀπεχούσης θαλάσσης περὶ τὰ 460 μ. Εἶναι κώμη μόλις ὀλίγων δεκαετηρίδων, τῆς παλαιοτέρας τοιαύτης πυρποληθείσης ὑπὸ τοῦ Ἰμβραὴμ (βλ. κατωτ.), ἀνηγέρθη δὲ καὶ κατοικεῖται ὑπὸ κατοίκων τῆς τετράωρον ἀπ' αὐτοῦ ἀπεχούσης κωμοπόλεως *Κοσμᾶ* τῆς Κυνουρίας, οἵτινες κατὰ τὸν χειμῶνα κατέρχονται εἰς τὸν θερμότερον ἐκείνου ἔχοντα κλῖμα Βρονταμᾶν, ὅπου παραχειμάζουσι καλλιεργοῦντες ἅμα καὶ τὰ ἐκεῖ κτήματά των. Κλῖμα ὑγιεινόν. Κύρια προϊόντα δημητριακά, οἶνος καὶ ἔλαιον. Πρὸς Β. τοῦ Βρονταμᾶ διέρχεται ὁ ἐκ Κοσμᾶ πηγάζων χείμαρρος Ξεργιᾶς χυνόμενος εἰς τὸν Εὐρώταν. Μὲ τὰς πέριξ κοινότητας, τὴν Ζούπεναν πρὸς Β, ἀπέχουσαν $1 \frac{1}{2}$ ὥρ., τὸ Γεράκι πρὸς ΒΑ., ἀπέχον $^{3}/_{4}$ τῆς ὥρας, καὶ τὴν πρὸς Ν. Γράμμουσαν συνδέεται τὸ χωρίον δι' ἡμιονικῶν ὁδῶν. Προσεχὴς ὅμως θὰ εἶναι ἡ κατασκευὴ ἁμαξιτῆς ὁδοῦ ἀπὸ Βρονταμᾶ εἰς Σκάλαν καὶ ἑτέρας ἀπὸ Βρονταμᾶ εἰς Κοσμᾶ, δι' ἣν ἔχει κατατεθῆ εἰσφορὰ 500 χιλ. δρχ. ὑπὸ τοῦ ἐν Σικάγῳ Συλλόγου τῶν Κοσμητο-Βρονταμιτῶν. Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος καὶ εἰς ἀπόστασιν $^{3}/_{4}$ τῆς ὥρας, πρὸς τὴν Γράμμουσαν, εἶναι ἡ θέσις Κρίτσοβα, ὅπου στενοῦται εἰς ἓν μέτρον περίπου ὁ Εὐρώτας καὶ διέρχεται σχηματίζων μικρὸν καταρράκτην διὰ μέσου βραχωδῶν λόφων. Ἄλλοτε δὲν ὑπῆρχεν ἡ δίοδος αὐτὴ καὶ ὁ ποταμός, μεταβάλλων τὸν πέριξ χῶρον εἰς μικρὰν λίμνην, ἔκαμπτε τοὺς λόφους καὶ ἠκολούθει τὸν πρὸς τὴν θάλασσαν ροῦν αὐτοῦ. Ἤδη εἰς τὸν χῶρον τῆς ἄλλοτε λίμνης, ὀνομαζόμενον «Ἄσπρη γῆ», διὰ τὸ χρῶμα τοῦ γλοιώδους ἐκεῖ ἐδάφους, εὑρίσκονται ἐνίοτε διάφορα θαλάσσια ὄστρακα. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι, πρό τινων ἐτῶν, εὑρέθη εἰς τὸ ἴδιον μέρος καὶ σκελετὸς ἐλέφαντος φυλασσόμενος νῦν εἰς τὸ γυμνάσιον Σπάρτης.

Εἰς τὴν ράχιν τοῦ ἑτέρου τῶν ἄνω λόφων τῆς Κρίτσοβας καὶ πρὸς τὴν δεξιὰν τοῦ Εὐρώτα ὄχθην εὑρίσκεται μέγας βράχος μὲ βαθύτατον ἐν αὐτῷ σπήλαιον, ὅπου ἄλλοτε ἦτο ἡ μονὴ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. Εἰς τὰς παρειὰς τοῦ σπηλαίου φαίνονται καὶ σήμερον ἐζωγραφισμέναι διάφοροι ἁγιογραφίαι. Ὅταν ὁ Ἰμβραὴμ κατήρχετο πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἀπὸ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ Πάρνωνος, πλεῖστοι τῶν κατοίκων μὲ τὰ γυναικόπαιδά των κατέφυγον εἰς τὸ σπήλαιον τοῦτο, ὅπου εὗρον μαρτυρικὸν θάνατον. Διότι οἱ Τοῦρκοι, ἀντιληφθέντες τὴν ἐκεῖ παρουσίαν των, ἀλλὰ μὴ δυνάμενοι καὶ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ σπήλαιον, λόγῳ τῆς ἐρρωμένης ἀντιστάσεως ἣν ἀντέταξαν οἱ μελλοθάνατοι Βρονταμῖται, διέρρηξαν διὰ φουρνέλων τὸ ἄνω μέρος τοῦ σπηλαίου καὶ ἐκεῖθεν ἔρριψαν ἐντὸς αὐτοῦ καιομένους κλάδους δένδρων, θεῖον καὶ πυρίτιδα. Ἐκ τῶν ὑπερεκατὸν ἐν τῷ σπηλαίῳ ἀτόμων μόλις 5 ἢ 6 κατώρθωσαν νὰ σωθοῦν καὶ νὰ καταφύγουν εἰς Πύλον. Πάντες οἱ λοιποὶ ἢ ἐφονεύθησαν ἐπιχειροῦντες ἔξοδον ἢ ὑπέστησαν τὸν ἐκ τοῦ πυρὸς μαρτυρικὸν θάνατον. Βραδύτερον, ὅτε ἀπῆλθεν ὁ τύραννος, ὅλα τὰ ὀστᾶ τῶν θυμάτων, συλλεγέντα, ἐρρίφθησαν καὶ σῴζονται μέχρι τοῦ νῦν εἰς τὸ ξηροπήγαδον τὸ ἐντὸς τοῦ σπηλαίου εὑρισκόμενον, καθ' ἕκαστον δ' ἔτος καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς τελεῖται εὐλαβὲς ὑπὸ τῶν κατοίκων μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν ψυχῶν τῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἐκεῖ ταφέντων, τῶν ὁποίων τὸ μαρτύριον δὲν παρέλειψε νὰ ἐξυμνήσῃ ἡ δημοτικὴ μοῦσα: «Τρία πουλάκια κάθονται στῆς Κρίτσοβας τὴν ράχι—τὄνα κοιτάει τὸν Βρονταμᾶ καὶ τ' ἄλλο τὸ Γεράκι—τὸ τρίτο τὸ καλύτερο μυρολογάει καὶ λέει...». Α. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

Βρονταμίτης, *Γεώργιος.* Ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ, γεννηθεὶς τῷ 1889. Προερχόμενος ἐκ τοῦ Στρατ. Σχολείου Εὐελπίδων, φέρει ἤδη (1929) τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου. Μετέσχε τῶν Βαλκανικῶν πολέμων 1912—1913, διετέλεσε δὲ τῷ 1916 καθηγητὴς τῆς ὀχυρωτικῆς παρὰ τῷ Σχολείῳ Εὐελπίδων, ἐπὶ τριετίαν περίπου ὑπαρχηγὸς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου στρατοῦ, καὶ εἶτα διευθυντὴς τοῦ μηχανικοῦ τοῦ ὑπουργείου Στρατιωτικῶν. Μ. Θ. Κ.

βροντάρι (τό)· ὁ ἐκ τοῦ λαιμοῦ τῆς αἰγὸς ἢ τοῦ προβάτου κρεμάμενος κώδων, ἄλλως *τσοκάνι, τροκάρι κ.λ.π.* Δ. Ν. Λ.

βροντεῖδαι (οἱ) (Bronteidae Barr.) *[Παλαιοζῳολ.].* Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *τριλοβιτῶν ἐντομοστράκων ἀρθρωτῶν.* Τὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔφερον κεφαλὴν εὐρεῖαν, ᾠοειδῆ. Ἡ κεφαλικὴ ἀσπὶς ἦτο μεγάλη, ὁ κορμός των ἀπετελεῖτο ἐκ 10 ἄρθρων, τὸ δὲ πυγίδιόν των πολὺ μέγα μὲ πολὺ βραχὺν ἄξονα, ἐκ τοῦ ὁποίου προεκτείνονται ἐν εἴδει ἀκτίνων πολυάριθμοι αὔλακες. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔζησαν κατὰ τὴν σιλούριον καὶ τὴν δεβόνιον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

βροντεῖον (τὸ) *['Αρχ.].* Μηχανὴ ἐν χρήσει εἰς τὰ ἀρχαῖα θέατρα, διὰ τῆς ὁποίας ἐμιμοῦντο τὸν πάταγον τῆς βροντῆς. Ἡ θέσις αὐτοῦ ἦτο εἰς τὸν ὀπίσθιον χῶρον τῆς σκηνῆς. Τὸ κυριώτερον μέρος τοῦ βροντείου ἀπετέλουν χαλκᾶ ἀγγεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐτινάσσοντο σειόμενοι λίθοι. Τὰ βροντεῖα χαρακτηρίζονται ἀλλαχοῦ ὡς *ἠχεῖα* (*Σχολ. Ἀριστο.* Νι. 292). Ἐν Ρώμῃ διωρθώθη τὸ ἁπλούστερον εἶδος τοῦ βροντείου (*«cum clavi et lapides in labrum aëneum coicerentur»*) διὰ τοῦ Κλαυδίου Πούλχρου κατὰ τρόπον μὴ καλῶς περιγραφόμενον, ὠνομάζετο δὲ *Claudiana tonitrua.* Βροντῆς κρότοι ἀναφέρονται ἤδη εἰς τὰ δράματα τῆς Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος (*Αἰσχ.* Προμ. 1082 — Οἰδ. ἐπὶ Κολ. 1456 ἑ.). Παρ' Ἀριστοφάνει (Νεφ. 292) ὁ Σωκράτης λέγει πρὸς τὸν Στρεψιάδην: «ἤσθου φωνῆς ἅμα καὶ βροντῆς μυκησαμένης θεοσέπτου;». Ὁ δὲ Στρεψιάδης ἐμπαίζων ἀπαντᾷ: «Καὶ σέβομαί γ', ὦ πολυτίμητοι (Νεφέλαι, νοεῖται), καὶ βούλομαι ἀνταποπαρδεῖν || πρὸς τὰς βροντάς». ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βροντερὸν *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φλωρίνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ἰδίας κοινότητος. Κάτ. (1928) 415. Κεῖται ἐφ' ὑψηλοῦ λεκανοπεδίου, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ φρεατίων ὑδάτων. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γραζδάνη* ἢ *Γκράσδενι.* Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Ἀγκαθωτὸν* (τέως *Τύρνοβον* ἢ *Τέρνοβον* κάτ. 404). Αἱ πέριξ τοῦ χωρίου ἐκτάσεις εἶναι δασώδεις ἐκ δρυός, κέδρου καὶ θάμνων. Ἔχει δ' ἀρκετὴν κτηνοτροφίαν. Μετὰ τῆς Φλωρίνης συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ. Δ. Ε. Μ.

— **Βροντερὸν** *[Γεωγρ.].* Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Καλογήρων* τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 218. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Λάντζου.* Δ.Ε.Μ.

βροντερός, —ή, —ό· δημοτ., ὁ λίαν βροντῶν, ὁ κροτῶν, ὁ ποιῶν κρότον, ἠχηρός.

Βροντεὺς (ὁ) *[Μυθολ.].* Πατὴρ τοῦ Ταντάλου καὶ πρῶτος σύζυγος τῆς Κλυταιμνήστρας.

βροντεὺς (ὁ) (Bronteus Goldf.) *[Παλαιοζῳολ.].* Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βροντειδῶν τριλοβιτῶν ἐντομοστράκων ἀρθρωτῶν.* Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου καὶ τῆς κατωτέρας δεβονίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Εὐρώπην καὶ Ἀμερικήν. Γ. Κ. Γ.

βροντὴ (ἡ)· ὁ ἐκ τοῦ κεραυνοῦ ἢ συνηθέστερον ὁ ἐκ τῆς ἀστραπῆς προερχόμενος κρότος, κοιν. *μπουμπουνητό*: φρ. «βαθειὰ βροντή, κουφὴ—» ἡ ὑπόκωφος καὶ μακρινὴ βροντή· παροιμ. «βαθειὰ βροντή, γοργὸ νερό», «κουφὴ βροντή, κοντὰ βροχή»· «μακριὰ βροντή, κοντὰ νερὸ» ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας· || κρότος, θόρυβος, πάταγος: «τί βροντὲς εἶναι αὐτὲς ποῦ ἀκούω».

—*[Μετεωρολ.]* Οὕτω καλεῖται ὁ ἦχος ὁ συνοδεύων τὰς ἠλεκτρικὰς ἐκκενώσεις ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ καὶ αἵτινες λαμβάνουσι χώραν μεταξὺ δύο νεφῶν ἀντιθέτως ἠλεκτρισμένων. Αἱ ἠλεκτρικαὶ αὗται ἐκκενώσεις συνοδεύονται κατ' ἀρχὰς ὑπὸ λάμψεως, ἥτις καλεῖται *ἀστραπή,* εἶτα δὲ ἐπακολουθεῖ ἡ *βροντὴ* ἐντὸς χρονικοῦ διαστήματος ἐξαρτωμένου ἐκ τῆς ἀποστάσεως εἰς ἣν ἔλαβε χώραν ἡ ἐκκένωσις· καὶ τοῦτο λόγῳ τῆς μεγάλης διαφορᾶς ταχύτητος τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἤχου. Εἰς τὸν

Digitized by Google

λόγον τοῦτον κυρίως καὶ εἰς τὸ μῆκος καὶ σχῆμα τῆς λάμψεως ὀφείλεται καὶ ἡ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεγάλη ἢ μικρὰ διάρκεια τῆς βροντῆς. Τῶν διαφόρων τμημάτων τῆς ἀστραπῆς εὑρισκομένων εἰς διαφόρους ἀποστάσεις ἀπὸ τοῦ παρατηρητοῦ, ἡ ἀνωτέρω διάρκεια ἐνισχύεται ἐπίσης καὶ λόγῳ τῶν ἀνακλαστικῶν φαινομένων τοῦ ἤχου ἐπὶ τῆς μάζης τῶν νεφῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἀνωμαλιῶν τοῦ ἐδάφους. Ὁ ἦχος ὀφείλεται εἰς τοὺς κραδασμούς, οἵτινες προκαλοῦνται ἐκ τῆς ἀποτόμου θερμάνσεως καὶ διαστολῆς τοῦ ἀέρος κατὰ μῆκος τῆς ἀστραπῆς. Τὸ χρονικὸν διάστημα μεταξὺ τῆς λάμψεως καὶ τοῦ ἤχου σπανίως ἀνέρχεται εἰς ἓν ὁλόκληρον λεπτόν, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ εἰς 12 μίλλια περίπου ὡς ἐλαχίστη ἀπόστασις ἀκουστότητος τῆς βροντῆς (βλ. λ. καταιγὶς καὶ ἀτμοσφαιρικὸς *ἠλεκτρισμός*). ΘΕΟΚΛ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

— *[Λαογρ.]* Εἰς τὰς περὶ *βροντῆς* δοξασίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅπως καὶ εἰς τὰς περὶ ἄλλων μετεωρολογικῶν φαινομένων, ὑπεισῆλθεν ἐνωρίτατα τὸ θρησκευτικὸν στοιχεῖον. Ἡ βροντὴ ἢ τὸ «μπουμπουνητὸ» εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐν τῷ οὐρανῷ ὑπὸ τοῦ προφήτου Ἠλία, ὁ ὁποῖος ἐποχεῖται ἅρματος, διώξεως δράκοντός τινος. Κατ' ἄλλας παραδόσεις ἡ βροντὴ εἶναι «ὁ σμπάρος τοῦ κανονιοῦ», τὸ ὁποῖον βάλλει ὁ ἀρχάγγελος Μιχαὴλ ἐναντίον τοῦ διαβόλου, ἢ ὁ θόρυβος τὸν ὁποῖον προκαλοῦν οἱ νεκροὶ διώκοντες ἀλλήλους [βλ. *Ν. Γ. Πολίτου*, Δημώδεις μετεωρολογικοὶ μῦθοι (σ. 8 κ. ἑξ.). *Τοῦ αὐτοῦ*, Παραδόσεις (τ. Α. σ. 140, Β, σ. 838). *Τοῦ αὐτοῦ*, Ὁ Ἅγιος Ἠλίας. «Λαογρ. Σύμμ.» τ. Α. σ. 91]. —Ω.

Βροντὴ *[Μυθολ.]*. —1) Ἡ προσωποποίησις τῆς βροντῆς. —2) Ὄνομα ἑνὸς τῶν κελήτων τοῦ Ἡλίου (*Σχολ. Εὐρ.* Φοιν. 3). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βροντὴ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βοΐου (τέως Ἀνασελίτσης) τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 186. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βρόδριζα* ἢ *Βρόντιζα* καὶ κατῳκεῖτο ὑπὸ Τούρκων ἀντικατασταθέντων ὑπὸ τῶν νῦν προσφύγων. Ὑδρεύεται ὑπὸ φρεατίων ὑδάτων καὶ παράγει σιτηρά, ἀραβόσιτον καὶ καπνόν. Μετὰ τῆς ἕδρας τῆς ἐπαρχίας συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ 15' τῆς ὥρας ἀπέχον χωρίον *Λευκάδι* (τέως *Βίνιανη*, κάτ. 122) καὶ τοῦτο οἰκούμενον ὑπὸ προσφύγων. Δ. Ε. Μ.

— **Βροντὴ** *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀν. Θράκης τὸ τουρκικὸν χωρίον Ἐβρεμπέκιοϊ τῆς ὑποδιοικήσεως Μαλγάρων ἀριθμοῦν 277 κατοίκους. Α. Θ. ΣΑΜ.

— **Βροντῆς** ***μονή***. Ἀρχαιοτάτη μονὴ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ἐν τῷ χωρίῳ Βούνῳ τῆς Χειμάρρας τῆς Βορείου Ἠπείρου. Ι. Σ. Σ.

βρόντημα (τό)· κρότος, πάταγος, κροῦσις: «ἄκουσα ἕνα βρόντημα δυνατό».

βροντήσιον (τό). Βυζαντινὴ ὀνομασία τοῦ ὀρειχάλκου (βλ. λ.).

βροντητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἱκανὸς ἢ ὁ ἐπιτήδειος νὰ βροντᾷ.

Βρόντης (ὁ), *—ου [Μυθολ.]*. Εἷς τῶν κυκλώπων, υἱὸς τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς (*Ἡσιοδ. Θεογ.* 140 *Ἀπολλοδ.* I, 1, 2, Ver. Aen. 8,425). Ἡ ὑπ' αὐτοῦ καταστᾶσα ἔγκυος Μῆτις κατεπόθη ὑπὸ τοῦ Διός, ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ ὁποίου ἐξῆλθεν ἡ γεννηθεῖσα Τριτογένεια. Εἰκονίζει μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ *Στερόπου* καὶ *Ἄργου* τὰς ἐμφανίσεις τῶν βροντῶν, ἐφονεύθη δὲ μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βροντιανὴ ἢ ***μονὴ τοῦ Βροντᾶ***. Μονὴ ἐν τῇ νήσῳ Σάμῳ (βλ. *εἰκόνα* ἐν λ. αὐλή, τ. ΣΤ' σ. 199), ἱδρυθεῖσα εὐθὺς μετὰ τὸν νεώτερον συνοικισμὸν τῆς νήσου περὶ τὸ 1560 καὶ τιμωμένη ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῶν γενεθλίων τῆς Θεοτόκου. Τὸ πρῶτον δι' αὐτὴν πατριαρχικὸν ἔγγραφον (σιγίλλιον) ἐπὶ μεμβράνης γεγραμμένον, ὅπερ σῴζεται εἰσέτι ἐν τῇ μονῇ, ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Β' κατὰ τὸ 1566 Ἐλέγετο συγχρόνως καὶ ***Κοκκαριανὴ*** ἐκ τῆς τοποθεσίας της, ἥτις ἐκαλεῖτο ***Κοκκάρι*** ἢ *Κροκάρι*, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὸ πατριαρχικὸν τοῦτο ἔγγραφον. Εἶναι δὲ ἡ μονὴ τοῦ Βροντᾶ ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν ἐν Σάμῳ μονῶν, κτισθεῖσα ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ναοῦ, ἴσως δὲ καὶ μονῆς προϋπαρξάσης πρὸ τῆς ἐρημώσεως τῆς νήσου. Κεῖται ἐπὶ θέσεως γραφικωτάτης. Ἀνῳκοδομήθη δὲ τό τε κτίριον τῆς μονῆς καὶ ὁ ἐν αὐτῇ ναὸς κατὰ τὸ 1703. Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω πατριαρχικοῦ σιγιλλίου σῴζονται ἐν τῇ μονῇ τέσσαρα ἄλλα τοιαῦτα ὡσαύτως ἐκ μεμβράνης, ἤτοι τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου κατὰ τὸ ἔτος 1737, τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου κατὰ τὸ 1745, τοῦ πατριάρχου Σωφρονίου κατὰ τὸ 1777 καὶ τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου κατὰ τὸ 1797. Ἐπίσης σῴζονται ἓν σουλτανικὸν φιρμάνιον τοῦ ἔτους 1818 καὶ τέσσαρες ἄλλαι διατάξεις τῆς Πύλης ἀφορῶσαι τὴν κτηματικὴν περιουσίαν τῆς μονῆς. Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῆς καὶ ἐπὶ ὑψηλῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους Ἀμπέλου ἢ Καρβούνη, εὑρίσκεται τὸ *Κάστρον τῆς Λουλούδας*, ὡς λέγεται ἀκόμη, ὅπου σῴζονται ἐρείπια παλαιῶν οἰκημάτων ἀνεγερθέντων κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, ὅτε στίφη πειρατῶν ἐλυμαίνοντο τὸ Αἰγαῖον. Κατά τινα παράδοσιν ὠνομάσθη τὸ κάστρον οὕτω, διότι ἐκ τοῦ ὕψους τῶν βράχων αὐτοῦ ἐκρημνίσθη καὶ εὗρε τὸν θάνατον ὡραία κόρη ἱερέως τινός, ὀνομαζομένη *Λουλούδα*. Ἡ μονὴ κέκτηται πέντε μετόχια εὑρισκόμενα τὰ μὲν τρία εἰς τὰ χωρία Βουρλιῶτες, Κοκκάρι καὶ Ἅγιος Κωνσταντῖνος, τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ἤδη μεταβληθῆ εἰς ἐνοριακοὺς ναούς, τὰ δὲ δύο ἄλλα εἰς τὰς ἐξοχικὰς θέσεις Βλαφαρὴ καὶ Κόσσικα. Ἐν τῇ μονῇ διῃτῶντο ἄλλοτε πολλοὶ μοναχοί, ἀλλὰ κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν (1890—1920) ὁ ἀριθμὸς τούτων δὲν ὑπερβαίνει τοὺς 10 μοναχοὺς καὶ μοναχάς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἐμ. Κρητικίδου*, Περίβασις εἰς τὰς μονὰς Σάμου κατὰ τὸ 1854.—*Ἐπ. Σταματιάδου*, Σαμιακὰ (τόμ. Δ').—*Ι. Βακιρτζῆ*, Ἱστορία τῆς Σάμου. Ι. Β.

Βρόντιζα *[Γεωγρ.]*· βλ. Βροντή.

Βροντῖνος (ὁ). Πυθαγόρειος φιλόσοφος ἐκ Μεταποντίου, διδάσκαλος, κατὰ Διογένην Λαέρτιον (VIII, 55), τοῦ Ἐμπεδοκλέους. Εἰς τοῦτον ἀποδίδει ὁ Ἰάμβλιχος τὴν πατρότητα τοῦ ἔργου «Περὶ νοῦ καὶ διανοίας».

Βροντίσι. Διαλελυμένη μονὴ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καινουρίου, τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης, τῆς ὁποίας σῴζονται ὁ ναὸς τοῦ *Ἁγίου Θωμᾶ* καὶ πενιχρά τινα οἰκήματα. Παρὰ ταύτην τῷ 1886 ὁ Κόρακας καὶ Ρωμᾶνος κατετρόπωσαν τὸν Ρεσὶτ πασᾶν. Ε. Γ.

Βροντισμένη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Χρυσορράχης (τέως Ζαγόριανης)* τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 114.

βροντοθέρι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κεφαλληνίᾳ τοῦ φυτοῦ *λινόζωστις ἡ ἐτησία* (Mercurialis annua). Δ. Ν. Π.

βροντοθήριον (τὸ) (Brontotherium Marsh.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *τιτανοθηριειδῶν περισσοδακτύλων* θηλαστικῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔφερον ἐπὶ τῶν ρινικῶν ὀστῶν πρὸς τὰ πρόσω γιγαντιαῖα κέρατα, καὶ ἐστεροῦντο κοπτήρων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας ὀλιγοκαίνου περιόδου τοῦ καινοζωικοῦ αἰῶνος εἰς Δακόταν, Νεβράσκαν καὶ Κολοράδον τῆς Βορ. Ἀμερικῆς. Τὰ λείψανα ταῦτα εἶναι κεφαλαὶ πολλαὶ καὶ ἄφθονα μεμονωμένα ὀστᾶ, ὡς καὶ πλεῖστοι πλήρεις σκελετοί, τῶν ὁποίων τὸ μέγεθος εἶναι ὀλίγον μικρότερον τοῦ τῶν ἐλεφάντων. Γ. Κ. Γ.

βροντοκοπῶ (*—άω*)· κάμνω βρόντον, βροντῶ ἰσχυρῶς.

βροντολόγιον. Παρὰ Βυζαντινοῖς, κείμενον μετεωρολογικοῦ περιεχομένου γεγραμμένον εἰς δημώδη γλῶσσαν καὶ ἑρμηνεῦον τὰ διάφορα φυσικὰ φαινόμενα ἐπὶ τῇ βάσει λαϊκῶν προλήψεων. Βιβλία τοιούτου περιεχομένου ἀνάγονται εἰς τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον, φαίνεται δὲ ὅτι εἶδον τὸ φῶς τὸ πρῶτον ἐν Αἰγύπτῳ. Βυζαντινὰ *βροντολόγια* σῴζονται ἀρκετὰ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ, τῶν Παρισίων, τῇ Ἀμβροσιανῇ κλπ. Ἓν ἐξ αὐτῶν ἐξεδόθη ὑπὸ B. Wünsch: «Zu hydus de Ostentis» (ἐν Βυζαντ. Δελτ. 6, 1897).

[Βλ. καὶ *Γ. Ι. Καλαϊζάκη*: Παντοτεινὸν καλαντάριον, βροντολόγιον καὶ σεισμολόγιον (ἐν «Παρνασσῷ» τ. 15 (1893) σ. 315—319, 795—800) καὶ *Κ. Κρουμβάχερ*: Ἱστορ. Βυζ. Λογοτ., τ. Β'. σ. 451.] —Ω.

βροντόμετρον (τὸ) *[Μετεωρολ.]*. Αὐτογραφικὸν ὄργανον χρησιμεῦον διὰ τὴν παρακολούθησιν τῶν μετεωρολογικῶν φαινομένων, ἅτινα συνοδεύουσι τὰς καταιγίδας.

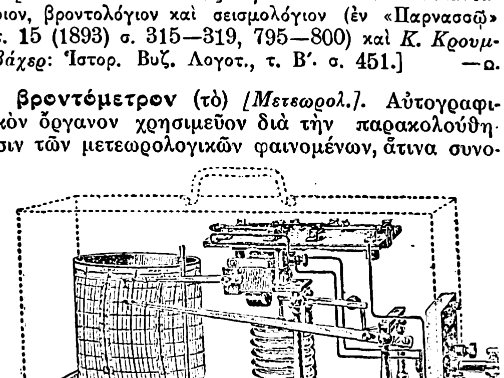

Συσκευὴ βροντομέτρου.

Ἐπενοήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου μετεωρολόγου Symons τῷ 1888 καὶ κατεσκευάσθη ὑπὸ τῶν καταστημάτων Richard, κατ' ἀρχὰς ὡς ὄργανον λίαν πολύπλοκον, καταγράφον πάσας τὰς λεπτομερείας τῶν καταιγίδων καὶ ἰδίᾳ τὰς μεταβολὰς τῆς πιέσεως. Τὰ αὐτογραφήματα τῆς συσκευῆς ταύτης εἶχον ἐξαιρετικὸν μῆκος, ἡ βαρομετρικὴ δὲ καμπύλη μιᾶς μόνης ἡμέρας εἶχε μῆκος 36,50 μ. (120 ποδῶν). Ἐκ τῶν μετεωρολογικῶν στοιχείων, ἅτινα κατεγράφοντο ὑπὸ τοῦ βροντομέτρου Symons, ἦσαν ἡ ταχύτης τοῦ ἀνέμου, ἡ βροχή, ἡ ἀκριβὴς στιγμὴ τῆς ἀστραπῆς, ἡ ἀκριβὴς διάρκεια τῆς βροντῆς, καὶ τέλος αἱ ἐλάχισται μεταβολαὶ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως. Τὴν ἰδέαν ταύτην τοῦ Symons ἔχων ὑπ' ὄψιν ὁ Turpain ἐπενόησε τῷ 1904 καὶ οὗτος εἰδικὴν συσκευὴν διὰ τὴν μελέτην τῶν καταιγίδων.

Ἁπλοῦν τύπον βροντομέτρου παριστᾷ ἡ παρατιθεμένη εἰκών· εἶναι συνδυασμὸς *βαρογράφου* καὶ αὐτογραφικῆς συσκευῆς τοῦ χρόνου τῆς ἠλεκτρικῆς ἐκκενώσεως. Διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τριῶν διαφορετικῶν κυλίνδρων μὲ χρόνους περιστροφῆς μιᾶς ἑβδομάδος, μιᾶς ἡμέρας καὶ μιᾶς ὥρας, δύνανται ἐπακριβῶς νὰ μελετηθῶσι τὰ καταιγιδώδη φαινόμενα. Συνήθως τὸ ὄργανον λειτουργεῖ ἔχον τὸν ἑβδομαδιαῖον κύλινδρον, ὅστις ἀντικαθίσταται ὑπὸ τοῦ ἡμερησίου τοιούτου κατὰ μίαν καταιγιδώδη ἡμέραν, καὶ ὑπὸ τοῦ ὡριαίου κατὰ τὴν προσέγγισιν τῆς καταιγίδος εἰς τὸν τόπον τῆς παρατηρήσεως. Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

βροντόρνις (ἡ) (Brontornis) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *διατρύμων εὐορνίθων ὀρνιθούρων* πτηνῶν. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωικοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Παταγονίαν, ὁμοῦ μετὰ λειψάνων ἄλλων γιγαντιαίων πτηνῶν. Γ. Κ. Γ.

βρόντος (ὁ)· κρότος, κροῦσις, πάταγος, βροντή || πτῶσις, οἱονεί, ὁ ἀπὸ τῆς πτώσεως ψόφος: «ἔφαγε ἕνα βρόντο» || μεταφ. ἐπίπληξις ἰσχυρά, δριμεῖα: «τοῦ 'δωσα ἕνα βρόντο, ποὺ τὸν ἔκαμα κι' ἔφυγε» || φρ. «στὸ βρόντο» μάτην, ματαίως, ἀνωφελῶς: «ἔκαμα τόσους κόπους στὸ βρόντο», «ὅλα πήγανε στὸ βρόντο» «μιλάει στὸ βρόντο» λέγει ἀνοησίας, φλυαρεῖ.

Βρόντος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Καρπάθου (πλάτ. 35° 32½ Β, μῆκ. 27° 14½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2824: Scarpanto and Kasso islands) σχηματίζον μετὰ τῆς χερσονησιζούσης προβολῆς Βούδια (βλ. λ.) τὸν ὅρμον *Πηγάδια*. Σ. Ε. Λ.

βροντόσαυρος (ὁ) (Brontosaurus Marsh.) *[Παλαιοζῳολ.]* Γένος ἐκλειψάντων ἑρπετῶν, συνώνυμον τοῦ γένους ἀπατόσαυρος (βλ. λ.). Τῶν ἑρπετῶν τούτων εὑρέθησαν λείψανα ἀπολιθωμένα. Γ. Κ. Γ.

βροντότριχα (ἡ). Ὀνομάζουν οὕτως οἱ ποιμένες τὰς ἀποσκληρανθείσας ἕνεκα τοῦ γήρατος τρίχας τοῦ προβάτου, αἵτινες δυσκόλως πλέον κατεργάζονται καὶ νήθονται. Ἐκ τῆς λέξεως ἐσχηματίσθη καὶ τὸ ρῆμα *βροντοτριχιάζω*, τὸ ὁποῖον, ἐκτὸς τῆς κυριολεκτικῆς αὐτοῦ σημασίας, ἔχει καὶ τὴν τοῦ γηράσκω «βροντοτρίχιασε τὸ πρόβατο» (=ἐγήρασε). Δ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

Βροντοῦ (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πιερίας (τέως Κατερίνης) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 639. Κεῖται ἐν ἀπόπτῳ θέσει εἰς τὴν βόρειον κλιτὺν τοῦ ὄρους Ὀλύμπου, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἀπὸ τοῦ ἐκ τῆς δεξιᾶς ἄκρας τοῦ χωρίου διερχομένου ποταμοῦ *Λάκκου Ὀλυμπίσιου*, οὗτινος τὰ ὕδατα διοχετεύονται διὰ τεχνητῶν αὐλάκων. Ἡ περιφέρεια τῆς Βροντοῦς ἐν μέρει εἶναι δασώδης, ἐξαγομένης σημαντικῆς ποσότητος οἰκοδομησίμου καὶ καυσίμου ξυλείας. Ἐκ τῶν καλλιεργουμένων ἐκτάσεων τῆς περιφερείας παράγονται σιτηρὰ διάφορα (275.000 ὀκ.), ἀραβόσιτος (130.000 ὀκ.) καὶ ὀλίγος καπνός. Εἰς τὴν κοινότητα, ἧς ἡ ἕδρα συνδέεται μετὰ τῆς πόλεως Κατερίνης δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χιλμτρ. 18), ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Δίκοβα*. Βορείως τῆς Βροντοῦς καὶ εἰς ἀπόστασιν 20' κεῖται σπήλαιον μὲ σταλακτίτας, καλούμενον ἐκ παραδόσεως «τῆς Μάρως τὸ κελλί», νοτίως δ' αὐτῆς καὶ εἰς χαράδραν τινὰ τοῦ Ὀλύμπου ἕτερον τοιοῦτον, καλούμενον «τοῦ παπποῦ τὸ κελί». Παρ' αὐτὴν εἶναι καὶ τὸ ἐξωκκλήσιον τῆς *Ἁγίας Τριάδος*, βυζαντινὸν κτίσμα κείμενον ἐν ὑψηλῷ βράχῳ, καὶ τῆς *Ἁγίας Κόρης*, κείμενον εἰς τὸν πυθμένα φάραγγος, ἔχον ἱστορίαν συνδεομένην μὲ τοπικήν τινα παράδοσιν. Δ. Ε. Μ.

— **Βροντοῦ, *Ἄνω*** — *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 887. Κεῖται εἰς τὰς κλιτῦς τοῦ ὄρους Καρὰ-Ντάγ, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Ἡ περιφέρεια τοῦ χωρίου ἔχει δάση ἐξ ὀξυᾶς καὶ λεπτοκαρυᾶς, ἐξ ὧν ἐνεργεῖται ξυλανθρακοποιία. Σημαντικὴ εἶναι ἡ κτηνοτροφία τὸ θέρος, ἀσκουμένη ὑπὸ βλαχοποιμένων, μὲ ἀπόδοσιν βουτύρου (10.000 ὀκ.), τυροῦ σκληροῦ (200.000 ὀκ.) καὶ μαλακοῦ (60.000 ὀκ.). Ἐνταῦθα κατὰ τὴν περίοδον 1880—1924 ἔδρων κομιτατζῆδες, κατὰ τὸν πόλεμον δὲ τοῦ 1913 ἐκάη τοῦτο ἐξ ὁλοκλήρου, τότε ἀποτελούμενον ἐκ 120 οἰκιῶν. Μετὰ τῆς πόλεως Σερρῶν συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χιλμτρ. 35). Δ. Ε. Μ.

Digitized by Google

—**Βροντοῦ, Κάτω**— *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας κάτω Νευροκοπίου (τέως Ζυρνόβου) τοῦ νομοῦ Δράμας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 825.

βροντόφωνος,—*η*,—*ο*· ὁ ἔχων ἰσχυράν, βροντώδη φωνήν.

βροντοφωνῶ (—*έω*)· φωνάζω ἰσχυρῶς, διακηρύσσω.

Βροντοχίου *μονή*· βλ. Μυστρᾶς.

βροντῶ καὶ *βροντάω*, ἀόρ. *ἐβρόντησα* καὶ δημοτ, *ἐβρόντηξα*, παθ. μετχ. *βροντημένος*· κάμνω βροντήν: κοιν. *μπουμπουνίζω* προσωπικῶς καὶ ἀπροσώπως. παροιμ. «βρόντα βρόντα, νὰ βρέξῃ θέλει». αἱ ἐπανειλημμέναι βρονταὶ προμηνύουν βροχήν, «ἂς ἀστράψῃ κι' ἂς βροντήσῃ», «σὰν βροντήσῃ καὶ δὲ βορρίσῃ, | καινούργιος νότος θὰ φυσήσῃ» ‖ κάμνω βρόντον, θόρυβον κρούων τι: «μὴ βροντᾶτε, γιατὶ μᾶς πήρατε τ' ἀφτιά»· ‖ κρούω τὴν θύραν διὰ νὰ μοῦ ἀνοιχθῇ: «κάποιος βροντάει, πήγαινε ν' ἀνοίξῃς»· ‖ μεταφ. «τὸ βρόντησε» ἄλλως «τὸ 'ριξε κανόνι» ἐσταμάτησε τὰς πληρωμάς του, ἐχρεωκόπησε· ‖ ἡ μετοχὴ *βροντημένος*· ὁ νωθρὸς τὴν διάνοιαν, εὐήθης, μωρός.

βροντώδης (ὁ, ἡ),—*ες* (τό)· συνήθως ὡς προσδιορισμὸς τοῦ φωνὴ «βροντώδης φωνή» φωνὴ ἰσχυρὰ καὶ τραχεῖα.

— **βροντῶδες** *ὀξὺ [Χημ.]*· βλ. κροτικὸν *ὀξύ*.

Βροντῶν,—*ῶντος* (Bronton, ontis), καὶ *Βρόντων*,—*ωνος*. Ἐπωνυμία τοῦ Διὸς ἐπὶ ἐπιγραφῶν ἐκ Ρώμης, ξένη πιθανῶς πρὸς τὸν ἑλληνικὸν θεόν· ἐμφανίζεται δὲ καὶ ἐπὶ πολυαρίθμων μικρασιατικῶν ἐπιγραφῶν. Τὰ κύρια σημεῖα τῆς λατρείας αὐτοῦ εἶναι τὸ Δορύλαιον, ἡ Προμνησσὸς ἐν Φρυγίᾳ, τὸ Κοτύαιον καὶ ἰδίᾳ ἡ Νακόλεια, ἡ Λαοδίκεια. Ἐν Ρώμῃ ἐξετάθη ἐνωρὶς ἡ λατρεία αὐτοῦ διὰ τῶν Φρυγῶν ἀπελευθέρων. Καὶ *Ζεὺς Βροντήσιος* ἐπικαλεῖται ἀλλαχοῦ καὶ Juppiter Tonans, εἰς ὃν ὁ Αὔγουστος ἵδρυσε ναὸν ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου. Ἐν Ρώμῃ ὑπῆρχε στενὸς συσχετισμὸς τῆς λατρείας αὐτοῦ καὶ τῶν μυστηρίων τοῦ Μίθρα. Φαίνεται ὅτι ὁ θεὸς οὗτος εἶχε χαρακτῆρα οὐράνιον ἅμα καὶ χθόνιον. Πρὸς τοῦτο δὲ συμφωνεῖ καὶ τὸ ὅτι τιμᾶται μετὰ τῆς Ἑκάτης (βλ. C. I. L. 6,733). Ἐπὶ νομισμάτων ἐκ Μ. Ἀσίας παριστάνεται ἐντελῶς κατὰ τὴν ἑλληνικὴν τέχνην. Ὑπάρχει καὶ ἐπιγραφὴ ἐφ' ἧς λέγεται *Βρονταῖος* (Athen. Mit. 6,135). ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Βρόομ (Vroom), *Ἐρρῖκος-Κορνήλιος*. Ὀλλανδὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Ἄρλεμ τῷ 1566. Μεταβὰς εἰς Ἰταλίαν εἰργάσθη χάριν τοῦ καρδιναλίου ντὲ Μέντιτση, ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν πατρίδα του ἀπέκτησε μεγάλην φήμην. Ἐτράπη εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἀπεικόνισιν ναυτικῶν σκηνῶν καὶ θαλασσίων ἐπεισοδίων, ὅπου διέπρεψε. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται ἑπτὰ ναυμαχίαι, ἀπεικονισθεῖσαι χάριν τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου Howard, ἡ «Ἀναχώρησις τοῦ στόλου ἐκ Ζηλανδίας», «Ὁ παρὰ τὸ Νιοῦπορτ ἀγών» κλπ. Ι. Μ. Π.

Βρόπφιν *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Χειμάδι.

βρόσκος (ὁ) (Broscus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδιδῶν*, χαρακτηριζόμενον ἐκ τῶν ἑξῆς γνωρισμάτων: Σῶμα ᾠοειδές, ἐπίμηκες μὲ διακεκριμένην κεφαλήν, θώρακα καὶ κοιλίαν, κεραῖαι ἐπιμήκεις πλαγίως τοῖ ρύγχους προσφυόμεναι καὶ πολυαρθρωταί, πόδες ἰσχυροί, παχεῖς κατὰ τὸ ἀνώτερον ἄκρον καὶ πολυακανθωτοί, ἀπὸ τοῦ μέσου καὶ κάτω. Παρὰ τὸ ρύγχος φύονται δύο βραχεῖαι χειλικαὶ προσακτρίδες, αἵτινες χρησιμεύουσιν ὡς συλληπτήρια ὄργανα. Γνωστὰ 12 περίπου εἴδη, διεσπαρμένα εἰς τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσίαν καὶ τὰς Καναρίους νήσους. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βρόσκος ὁ κεφαλιώτης* (Broscus cephaliotes), ὅστις ἔχει μῆκος 20 περίπου χιλιοστομέτρων, χρῶμα στιλπνῶς μελανὸν μὲ διάστικτον προθώρακα καὶ ὑπομέλανα ἔλυτρα. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καὶ ἐνδιαιτᾶται συνήθως ὑπὸ τὰς πέτρας καὶ ἐντὸς τῆς ἄμμου εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀπόστασιν. Δ. Ν. Π.

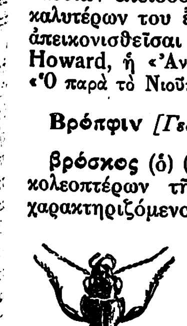

Βρόσκος ὁ κεφαλιώτης.

βροσκόσωμον (τὸ) (Broscosomum) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη, ὧν ἓν εὐρωπαϊκόν. Δ.Ν.Π.

βρόσμιος (ὁ) (Brosmius) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνακάνθων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γαδιδῶν*. Τὸ γένος παρουσιάζει τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Σῶμα μετρίου μεγέθους κεκαλυμμένον ὑπὸ μικροτάτων λεπίων, τελείως διακεκριμένα ραχιαῖα, ἑδραῖα καὶ οὐραῖα πτερύγια καὶ ἀνανάπτυκτα κοιλιακά, ἀποτελούμενα ἐκ πέντε ἀκτίνων. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

Βρόστιανη *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ρίγανι.

Βροτέας (ὁ) *[Μυθολ.]*.—1) Υἱὸς τοῦ Ταντάλου καὶ τῆς Εὐρυανάσσης. Ἐν Μαγνησίᾳ ὑπελαμβάνετο ὡς ὁ κατασκευαστὴς τοῦ παλαιοτάτου ὁμοιώματος τῆς Κυβέλης ἐπὶ τοῦ ὄρους Κοδδίνου (*Παυσ.* 3, 22, 4.). Κατὰ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ μύθου τῶν Πελοπιδῶν παρεσύρθη καὶ ὁ Βροτέας εἰς τὸ ἀτύχημα τοῦ μίσους τῶν θεῶν καὶ ἰδίᾳ τῆς Ἀρτέμιδος.—2) Υἱὸς τοῦ Ἡφαίστου καὶ τῆς Παλλάδος, ὁ ὁποῖος διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν χλευασμὸν ἐπὶ τῇ δυσμορφίᾳ αὐτοῦ ἐκάη μόνος.—3) Σύντροφος τοῦ Περσέως, πεσὼν ἐν ἀγῶνι κατὰ τοῦ Φινέως.—4) Λαπίθης, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Γρυνέως κατὰ τοὺς γάμους τοῦ Πειρίθου. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

βροτογέρυς (ἡ) (Brotogerys) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ψιττακιδῶν*. Τὰ πτηνὰ τοῦ γένους τούτου φέρουσι ράμφος πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, κυρτὸν κατὰ τὴν ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν καὶ κεκαμμένον κατὰ τὸ ἄκρον, κάτω χεῖλος ἐπιμηκέστερον τοῦ ἄνω, πτέρυγας αἰχμηράς· ἡ οὐρὰ φέρει πολλὰ ἐπ' ἀλλήλων διατεταγμένα πτερά, ὧν τὸ χρῶμα εἶναι πράσινον, ἐρυθρόπυρρον, κιτρινέρυθρον μὲ λευκάς, ὑποφαίους κυανᾶς καὶ ἐρυθροϊώδεις ἀποχρώσεις. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει 10 περίπου εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας, τῆς Βολιβίας, τῆς Γουϊνέας καὶ τοῦ Περού. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *βροτογέρυς ἡ ξανθόπτερος* (Brotogerys xanthoptera), διακρινομένη διὰ τὸν στιλπνῶς ἐπίξανθον χρωματισμὸν τοῦ πτερώματός της. Δ Ν. Π.

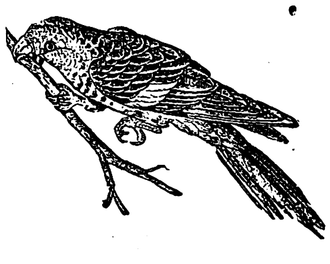

Βροτογέρυς ἡ ξανθόπτερος.

βροτοκτόνος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ κτείνων βροτούς, ἀνθρωποκτόνος.

βροτολοιγὸς (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ἀνθρωποφθόρος: «βροτολοιγὸς νόσος».

βροτολωμία (ἡ) (Brotolomia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαινιδῶν*. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος, *βροτολωμία ἡ δειλή* (Brotolomia meticulosa), ἥτις ἔχει μῆκος 30 περίπου χιλιοστ. καὶ ἀπαντᾷ κατὰ τὸ θέρος ἐπὶ διαφόρων λαχανευομένων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

Βροτόπουλος, *Ἰωάννης*. Κερκυραῖος ἰατρὸς χρηματίσας ἀρχίατρος τῆς γενετείρας του κατὰ τὸ 1560. Ἀναφέρεται ἐπίσης ὡς *Βροντόπουλος* καὶ *Βρετόπουλος* (βλ. *Κ. Σάθα*, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, σ. 229). Π.Π.Π.

βροτὸς (ὁ)· ὁ ἄνθρωπος ὡς φθαρτός, θνητός, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἀθανάτους.

Βροτὸς *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Αἰθέρος καὶ τῆς Ἡμέρας, εἷς τῶν αὐτοχθόνων, ἐκπροσωπῶν τὴν ἀνθρωπίνην ὕπαρξιν. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βροῦβα (ἡ) *[Βοτ.]*. Ὑπὸ τὴν γενικὴν ταύτην ὀνομασίαν νοοῦνται διάφορα αὐτοφυῆ ἐδώδιμα χόρτα, καθὼς καὶ οἱ τρυφεροὶ βλαστοὶ ἄλλων λαχανευομένων φυτῶν, ὡς τοῦ *σινάπεως τοῦ λευκοῦ* (Sinapis alba). κοινῶς *σινάπια* ἢ *λαψάνες*, τῆς *ἰρσφελδίας τῆς πολιᾶς* (Hirschfeldia incana) ἥτις κατ' ἐξοχὴν καλεῖται *βροῦβα* ἢ *μαύρη βροῦβα*, τῆς *βουνιάδος τῆς εὐζωμοειδοῦς* (Bunias erucago) κοινῶς *βροῦβα* ἢ *ἀγριοβλάσταρο* κτλ. Δ.Ν.Π.

Βρουβιανὰ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Προβιανή.

βρουβοβλάσταρα (τὰ) *[Βοτ.]*· οἱ βλαστοὶ διαφόρων αὐτοφυῶν χόρτων, ἢ λαχανευομένων φυτῶν (βλ. βροῦβα). Δ. Ν. Π.

Βρουγχίλδη καὶ *Βρυνεχὼ* (Brunhilde, Brunehilde). Ἡ περιβόητος σύζυγος τοῦ Σιγκβέρτου, βασιλέως τῆς Αὐστρασίας ἀπὸ τοῦ 561, θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῶν Βησιγότθων Ἀθαναγίλδου. Ἐν τῇ ἀκαταπονήτῳ προσπαθείᾳ αὐτῆς νὰ θραύσῃ τὴν δύναμιν τῶν μεγιστάνων τῆς Αὐστρασίας, ἐπέδειξε μεγάλην πολιτικὴν ἱκανότητα καὶ ἰταμότητα, ἀλλὰ συγχρόνως ἀνήκουστον σκληρότητα, φιλοδοξίαν καὶ φιλαρχίαν. Ἐπωφεληθεῖσα τῆς δολοφονίας τῆς ἀδελφῆς της Γκαλσβίνθης, ἥτις εἶχε συζευχθῆ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Σιγκβέρτου Χιλπέριχον, βασιλέα τῆς Νευστρίας (Σουασσόν), δολοφονίας γενομένης τῇ εἰσηγήσει τῆς Φρεδεγούνδης, παρώρμησε τὸν σύζυγον αὐτῆς εἰς πόλεμον κατὰ τοῦ Χιλπερίχου, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε νυμφευθῆ τὴν Φρεδεγούνδην. Ὁ Σιγκβέρτος ἐφονεύθη τῷ 575, ἡ δὲ Βρουγχίλδη συλληφθεῖσα αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ Χιλπερίχου, ἠλευθερώθη κατόπιν ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἀπεστάλη εἰς Αὐστρασίαν, ὅπου ἐβασίλευσεν ἐν ὀνόματι τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ της Χιλδεβέρτου. Ὁ Γκουντρούμ, βασιλεὺς τῆς Βουργουνδίας, μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ ἀδελφοῦ του Χιλπερίχου, γενομένην τῷ 584, ἐπροστάτευσε τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ τὴν Φρεδεγούνδην, ἥτις, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χιλδεβέρτου (569), διεξήγαγε νικηφόρον ἀγῶνα κατὰ τῆς Βρουγχίλδης, ἀλλ' ἀπέθανεν ἐν ἓν ἔτος μετὰ τὴν νίκην αὐτῆς. Ἡ Βρουγχίλδη καταδιωχθεῖσα ὑπὸ τῶν μεγιστάνων τῆς Αὐστρασίας, κατέφυγε πρὸς τὸν νεώτερον τῶν ἐγγόνων αὐτῆς Θεοδώριχον τὸν Β', ὅστις ἔλαβε κατὰ τὴν κληρονομικὴν διαδοχὴν τὴν Βουργουνδίαν, ἑνωθεῖσαν τῷ 593 μετὰ τῆς Αὐστρασίας, καὶ παρεκίνησεν αὐτὸν εἰς πόλεμον ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του Θεοδοβέρτου τῆς Αὐστρασίας. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ὁ Θεοδοβέρτος καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐφονεύθησαν (612). Ὁ Θεοδώριχος ἐκήρυξε τὸν πόλεμον καὶ κατὰ τοῦ Χλωταρίου τοῦ Β' τῆς Νευστρίας, υἱοῦ τοῦ Χιλπερίχου, ἀλλὰ πρὸ τῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολεμικοῦ τούτου ἀγῶνος ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν (613). Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἡ ἤδη ὀγδοηκοντοῦτις Βρουγχίλδη ἠθέλησε πάλιν νὰ βασιλεύσῃ ὡς κηδεμὼν τοῦ πρεσβυτέρου τῶν τεσσάρων υἱῶν τοῦ ἡγεμόνος, ἀλλ' οἱ κάτοικοι τῆς Αὐστρασίας, μὴ δυνάμενοι πλέον γ' ἀνεχθῶσι τοὺς ἐμφυλίους σπαραγμοὺς καὶ τὰς ἐπανειλημμένας ἐπαναστάσεις, ἐξέλεξαν τὸν Χλωτάριον Β' βασιλέα πασῶν τῶν φραγκικῶν χωρῶν. Ὁ νέος βασιλεύς, συλλαβὼν τὴν Βρουγχίλδην, ἐδίκασεν αὐτὴν ἐπὶ δολοφονίᾳ δέκα μελῶν τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, ὑπέβαλεν αὐτὴν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας εἰς φρικαλέα βασανιστήρια, εἶτα δὲ διέταξε νὰ προσδεθῇ εἰς τὴν οὐρὰν ἀγρίου ἵππου, ὅστις ἐν τῇ ὁρμῇ αὐτοῦ τὴν κατεκρεούργησεν. Α. Δ

Βρουζιάτα *[Ναυτ.]*. Ἡ παρὰ τοῖς παλαιοῖς τῶν ναυτικῶν μας ὀνομασία τῆς παρὰ τὴν Κίμωλον νήσου *Πολύαιγος* ἢ *Πόλινο*. Ἡ τοιαύτη ὀνομασία ἐδόθη πιθανῶς ἀπὸ τῆς ἰταλικῆς *brusiata* δηλαδὴ «καϋμένης», δικαιολογουμένη διὰ τὸ ξηρὸν καὶ τὸ ἄγονον τῆς νήσου. Σ. Ε. Λ.

βρουκέα (ἡ) (Brucea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ρυτιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει δένδρα μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, ἄνευ παραφύλλων, ἄνθη μικρὰ κατὰ μασχαλιαίους βότρυας διατεταγμένα, πολύγαμα, μὲ τέσσαρας στήμονας ἐλευθέρους κατὰ τὴν βάσιν των, διλόβους ἀνθῆρας καὶ καρπὸν δρύπην, περικλείοντα ἀρκετὰ σπέρματα. Πάντα εἶναι ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βρουκέα ἡ ἀντιδυσεντερικὴ* (Brucea antidysenterica), δενδρύλλιον δίοικον φυόμενον ἐν τῇ Ἀβησσυνίᾳ καὶ καλλιεργούμενον ἰδίως διὰ τὰς ρίζας του, αἵτινες ἀποξηραινόμεναι καὶ μεταβαλλόμεναι εἰς κόνιν δίδονται ὡς ἀντιδυσεντερικὸν φάρμακον. Δ. Ν. Π.

Βρουκία (Brucia) *['Αστρονομ.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ (20 - 12 - 1891) ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 323. Σ. Π

βρουκίνη (ἡ)· βλ. βρυκίνη.

βρουκίτης (ὁ) (Brookit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς κρυστάλλους τοῦ ρομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Ἡ παραλλαγή του *ἀρκανσίτης* (ἐκ τοῦ Magnet Cove Arkansas) παρουσιάζεται εἰς κρυστάλλους ἔχοντας ὄψιν ἑξαγωγικῶν διπυραμίδων. Εὑρίσκονται ἐπίσης καὶ μεμονωμένοι ψευδοκρύσταλλοι *βρουκίτου* κατὰ τιτανίτην.

Ὁ βρουκίτης ἔχει σκληρότητα 5 ½—6ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 3,9—4,2, λάμψιν ἀδαμαντοειδῆ μεταλλίζουσαν καὶ χρῶμα ἐρυθροκαστανόχρουν, τριχοκαστάνιον, ὑπέρυθρον μέλαν (καὶ εἰς τὸν ἀρκανσίτην σιδηρομέλαν). Εἶναι διαφώτιστος μέχρις ἀδιαφανοῦς καὶ συρόμενος ἐπὶ πλακὸς ἀλαμποῦς ἐκ πορσελλάνης ἀφίνει γραμμὴν κιτρινωπόλευκον μέχρι καστανοχρόου.

Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι διοξείδιον τιτανίου (TiO_2), περιέχον ὀλίγον ὀξείδιον σιδήρου (Fe_2O_3), Παρουσιάζεται εἰς τὸ Tremaddoc τῆς Οὐαλλίας. Bourg d'Oisans, Ἅγ. Γοτθάρδον, Miask κλπ. Ἐπίσης καὶ ἐμπεφυκὼς ὡς μικροσκοπικὸν συστατικὸν ἀποσαθρωμένων πυριτικῶν πετρωμάτων ἐντὸς τραχειτικῶν τόφφων εἰς τὴν Αἴτναν. Γ. Κ. Γ.

Βροῦκλυν (Brooklyn) *[Γεωγρ.]*· βλ. Μπροῦκλυν.

βροῦκος (ὁ)· βλ. βροῦχος.

Βρούκτεροι (οἱ) (Bructeri) *['Αρχ.]*. Ἀρχαῖος γερμανικὸς λαὸς κατοικῶν παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀμασίαν (Ems), γνωστὸς διὰ τοὺς κατὰ τῶν Ρωμαίων, ὑφ' ὧν καὶ κατεστράφη (*Στρ.* 7, 291), ἀγῶνάς του. —Β.

Βρουλᾶ *[Γεωγρ.]*· βλ. Βουρλά.

Digitized by Google

Βρουλιᾶς *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τοῦ τέως δήμου *Σελλασίας* τοῦ νομοῦ Λακωνίας, νῦν ἕδρα τῆς ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι 1268. Εἶναι νοήμονες, φιλελεύθεροι καὶ φιλοπρόοδοι, πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν εἶναι ἐπιστήμονες ὅλων τῶν κλάδων. Ὁ Βρουλιᾶς ἔχει ἑλληνικὸν σχολεῖον, δύο δημοτικὰ (ἀρρένων καὶ θηλέων), εἰρηνοδικεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμόν, γραφεῖον τῶν ΤΤΤ καὶ συμβολαιογραφεῖον μετὰ ὑποθηκοφυλακείου. Οὐχὶ μακρὰν (45′) τοῦ Βρουλιᾶ ἔκειτο ἡ ἀρχαία Σελλασία. Εἰς ἴσην περίπου ἀπόστασιν κεῖται καὶ τὸ ὑπερκείμενον τοῦ Βρουλιᾶ ὀροπέδιον τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, εἰς τὸ ὁποῖον διασῴζονται ἐρείπια ἀρχαίου τείχους, σπουδαιοτάτου διὰ τὴν ἀπὸ τῶν στενῶν τῆς Σελλασίας ἀπειλὴν τῆς κοιλάδος τοῦ Εὐρώτα καὶ τῆς Σπάρτης. Κατὰ τὸν ἱερὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 οἱ Βρουλιῶται ἐπολέμησαν ὑπὸ τὸν ὁπλαρχηγόν των Ἀπ. Ἀλεξανδρόπουλον, κατ' ἔκθεσιν δὲ τῆς κοινότητος, ὑπάρχουσαν εἰς τὸ ἀρχεῖον Ἀγωνιστῶν, 150 περίπου Βρουλιῶται ἐφονεύθησαν ἢ ἠχμαλωτίσθησαν. ΚΑΨ.

Βρουλίδι *[Παρ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Λήμνου (πλάτ. 39° 50′ 35″ Β, μῆκ. 25° 11′50″ Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 1659: Lemnos island) καὶ ὅρμος ἀσφαλέστατος, ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν κολπίζοντα ὅρμον τοῦ Μούδρου. Ὁ ἰσθμὸς τῆς χερσονήσου Φακὸς τῆς ἀποληγούσης εἰς τὸ ἀκρωτήριον Κόμπι (ἢ Κουμπί), ἔχων εὖρος 600 περίπου μέτρων, χωρίζει τὸν ὅρμον *Βρουλίδι* ἀπὸ τὸν πρὸς δυσμάς του λιμένα τῆς *Κόνδιας*. Σ. Ε. Λ.

Βρουλίδια *[Παρ. Γεωγρ.]*. Ἡ ΒΑ τῆς μεγαλονήσου Χίου ἐσχατιὰ (πλάτ. 38° 33′ 30″ Β, μῆκ. 26°10′25″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: The island of Khios and gulf of Smyrna). Τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο, μετὰ τῆς προεκτεινούσης αὐτὸ νησῖδος *Στρόβιλο*, ἀποτελοῦσι τὸ ΒΔ κέρας τοῦ στενοῦ *Σπαλματόρι*. Σ. Ε. Λ.

— **Βρουλίδια** *[Γεωγρ.]*. Ὁρμίσκος εἰς τὸ Β μέρος τῆς κυκλαδικῆς νήσου Κέας, παρὰ τὸν κύριον λιμένα αὐτῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Δ. Ε. Μ.

— **Βρουλίδια** *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς νήσου Λέρου (βλ. λ. **Αἰγαῖον** τ. Β′ σ. 412 γ′).

— **Βρουλίδια** *[Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς νήσου Σίφνου (βλ. λ. **Αἰγαῖον** τ. Β′ σ. 402 β′).

Βρούλιε (Vrulje) *[Γεωγρ.]*. Κροατικὸς λιμὴν τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς νήσου *Οὔνιε* (Unie) προφυλάσσων ἀπὸ τῆς Μπόρα καὶ διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ἀρμπὶτ καὶ Νετὰκ (Netak πλάτ. 44°37′Β, μῆκ. 14°14′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2711: Gulf of Guarnero) ἐφ' οὗ φάρος καὶ σηματοτηλέγραφος. Σ. Ε. Λ.

Βρουλιώτης, *Παναγιώτης*. Ναυτικὸς ἀπὸ τὰ Βουρλὰ τῆς Σμύρνης μετασχὼν τοῦ Ἀγῶνος ὡς πυροβολητὴς εἰς τὰ πολεμικὰ πλοῖα (ἀριθ. 2244 ναυτ. μητρ.). Ὑπῆρξε καὶ πυρπολητὴς κατὰ τὸν περίφημον ἐμπρησμὸν τῆς τουρκικῆς κορβέτας εἰς Ἐρισσὸν τῆς Λέσβου τὴν 27 Μαΐου 1821 ὑπὸ τοῦ Παπανικολῆ. Τ. Χ. Κ.

βρουλοειδῆ (τὰ) ἢ *βρουλώδη* (Juncaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μονοκοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα ἐτησίας πόας καί τινας πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν εὐκράτων κλιμάτων. Κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι: **βροῦλον** (juncus) καὶ ξανθόρροια (Xanthorrhoea) (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

βροῦλον (τὸ) (Juncus) κοιν. *βοῦρλον* *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βρουλοειδῶν*. Εἶναι πόαι ἐτήσιαι ἢ πολυετεῖς, ὑδροχαρεῖς, ὧν πλεῖσται χρήσιμοι πρὸς κατασκευὴν πλεκτῶν εἰδῶν. Γνωστὰ εἴδη ἄνω τῶν 100, φυόμενα εἰς τὰς εὐκράτους χώρας. Κυριώτερα εἴδη εἶναι: *βροῦλον τὸ ὀξύφυλλον* (Juncus acutus) καὶ *βροῦλον τὸ θαλάσσιον* (Juncus maritimus). Ἀμφότερα τὰ εἴδη ταῦτα εἶναι πολυετῆ καὶ φύονται εἰς γαίας ὑφαλμύρους, εἶναι δὲ κοινὰ ἐν Εὐρώπῃ ὅσον καὶ παρ' ἡμῖν. Τὰ εἴδη ταῦτα χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν κατασκευὴν διαφόρων πλεκτῶν εἰδῶν, ὡς π.χ. πίλων ψαθίνων, ριπιδίων, σκιάδων κτλ. Τὰ κυλινδρικά, ἐπιμήκη, εὐλύγιστα ἀλλὰ δύσθραυστα κλωνία των χρησιμεύουσιν εἰς τοὺς ἰχθυοπώλας, τοὺς λαχανοπώλας, τοὺς κηπουροὺς καὶ τοὺς δενδροκόμους πρὸς ὀρμαθισμὸν τῶν ἰχθύων ἢ διαφόρων φυτῶν καὶ εἶναι γνωστὰ τὰ ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα *βοῦρλα* ἢ *βροῦλα* καὶ ἐν Κύπρῳ *σχοινίκια*. Ἔκ τινων αἰγυπτιακῶν εἰδῶν κατασκευάζονται ἐκλεκτῆς ποιότητος ψάθαι γνωσταὶ ὑπὸ τὴν ἀραβικὴν ὀνομασίαν *ταμάρ*. Τὰ φυτὰ ταῦτα ὠνόμαζον οἱ ἀρχαῖοι *βροῦλα* ἢ *βρύλλα*, *σχοίνους* καὶ *ὁλοσχοίνους*. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν βρούλων γίνεται εὐκόλως διὰ μεταμοσχεύσεως ἢ δι' ἐξαπλώσεως τῶν ριζιδίων. Δ. Ν. Π.

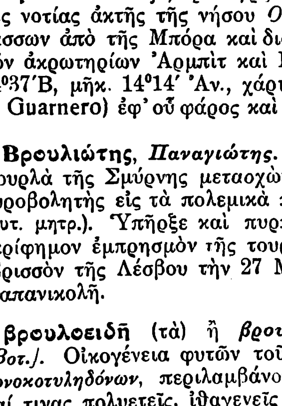

Βροῦλον τὸ θαλάσσιον.

Βροῦλος. Οἰκογένεια ἐκ Ψαρῶν παρασχοῦσα εἰς τὸν ἑλληνικὸν Ἀγῶνα πολλοὺς ναυτικοὺς ἥρωας. Κατὰ τὸν Νικόδημον πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔπεσαν ἡρωϊκῶς τῷ 1824 κατὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν, ὡς οἱ *Ἀ. Βροῦλος*, *Ἰωάννης Βροῦλος*, *Ἰωάν. Α. Βροῦλος*, *Ἰωάννης Γ. Βροῦλος*, *Νικόλ. Ἰωάν. Βροῦλος*. Ἕτερος *Ἰωάννης Βροῦλος* ἠχμαλωτίσθη τῷ 1824, ἀπελευθερωθεὶς δὲ τῷ 1828 ὑπηρέτησεν ἐπὶ Κυβερνήτου εἰς τὰ πολεμικὰ πλοῖα (ναυτ. μητρ. ἀρ. 727). Ὁ δὲ *Κωνσταντῖνος Βροῦλος* ἠκολούθησεν ὡς ναύκληρος τὸν Κ. Κανάρην εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς Κῶ, εἰς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Γέροντος καὶ εἰς Κρήτην. Τῷ 1826 ὑπῆρξε πλοίαρχος εἰς τὴν κανονιοφόρον «Ἑλβετίαν» ὅτε ἐπυρπόλησεν ἑπτὰ ὀθωμανικὰ πλοῖα εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Τῷ 1827 ἦτο μὲ τὸν Μιαούλην εἰς Χίον, ἐκ τῶν σφαιρῶν δὲ τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ Τούρκων ἐβυθίσθη τὸ πλοῖόν του, σωθέντος τοῦ πληρώματος διὰ λέμβων ἄλλων πλοίων. Ἐπὶ Κυβερνήτου ὡς ὑποπλοίαρχος μετέσχε τῶν ἐκστρατειῶν Ναυπάκτου, Μεσολογγίου καὶ τῆς πολιορκίας Βονίτσης πάντοτε γενναῖος καὶ ἀκάματος (ἀρ. 2556 ἀρχ.). Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

βρουλόχορτο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀριστέλλη ἡ βρωμοειδὴς* (Aristella bromoides).

βροῦμα (ἐκ τοῦ λατιν. *bruma*). Ἡ λέξις ληφθεῖσα ἀπὸ τῶν Ρωμαίων καὶ χρησιμοποιουμένη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἐσήμαινε τὴν χειμερινὴν τροπὴν τοῦ ἡλίου: «Τῇ πρὸ ὀκτὼ καλανδῶν Δεκεμβρίων» ἐτελεῖτο καὶ ἑορτὴ σχετική, ἡ τῶν «βρούμων ἑορτή».

βρουμάλιον (τό). Λέξις βυζαντινή, ἐκ τῶν Ρωμαίων παραληφθεῖσα, σημαίνουσα γενικῶς: ἑορτή, πανήγυρις.

Βροῦνα (Bruna) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ (20—3—1890) ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 290. Σ. Π.

βρουνελλία (ἡ) (Brunellia) *[Βοτ.]* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βρουνελλιοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς Δ.Ν.Π.

βρουνελλιοειδῆ (τὰ) (Brunelliaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Εἶναι δένδρα ἢ θάμνοι μὲ φύλλα ἀντίθετα, ἄνθη μονόοικα, τετραμερῆ ἢ πενταμερῆ καὶ καρπὸν κάψαν περικλείουσαν ἀρκετὰ σπέρματα. Δ. Ν. Π.

Βρουνεχώτη (Brunehaut)· βλ. **Βρουγχέλδη**.

βροῦνζος (ὁ) ἢ ***κρατέρωμα***. Κρᾶμα χαλκοῦ καὶ κασσιτέρου. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα φέρονται καὶ ἄλλα κράματα χαλκοῦ μὲ διαφόρους προσμείξεις, ἀναλόγως τοῦ προορισμοῦ των. Κυριώτερα εἴδη βρούνζων εἶναι:

1) Τὸ μέταλλον τῶν κωδώνων· εἶναι *βροῦνζος* ἀποτελούμενος ἐξ 78—80% χαλκοῦ καὶ 22—20% κασσιτέρου (ἐνίοτε καὶ μέχρις 25 %). Εἶναι εὔτηκτος, λίαν λεπτόρρευστος ἐν τετηκυίᾳ καταστάσει, χρώματος κιτρινοφαίου, σκληρός, λεπτόκοκκος καὶ λίαν ἠχηρός.

2) Βροῦνζος τηλεβόλων (ἱστορικῆς μᾶλλον σημασίας)· ἀποτελεῖται ἀπὸ 88—92% χαλκοῦ καὶ 12—8 % κασσιτέρου, μὲ προσθήκην ἐνίοτε 1—1,5 % ψευδαργύρου.

3) Βροῦνζος κατόπτρων· εἶναι κρᾶμα χρησιμοποιούμενον ἄλλοτε διὰ κατασκευὴν κατόπτρων καὶ ἀποτελούμενον ἐκ χαλκοῦ μετὰ 28—35% κασσιτέρου. Δύναται νὰ στιλβωθῇ καλῶς καὶ εἶναι ἀνοικτοῦ χρώματος.

4) Βροῦνζος ἀγαλμάτων· ἀποτελεῖται ἐξ 80—90% χαλκοῦ καὶ 5—8 % κασσιτέρου, εἰς τὰ ὁποῖα προστίθενται μικρὰ ποσὰ μολύβδου καὶ ψευδαργύρου. Ἡ προσθήκη τοῦ μολύβδου ἐλαττώνουσα τὴν σκληρότητα καὶ τὸ εὔθραυστον τοῦ κράματος, εὐκολύνει τὴν κατεργασίαν αὐτοῦ, ἡ δὲ προσθήκη τοῦ ψευδαργύρου καθιστᾷ τὸ κρᾶμα εὐτηκτότερον καὶ μᾶλλον λεπτόρρευστον. Τὸ κιτρινέρυθρον κρᾶμα διὰ μακρᾶς ἐπιδράσεως τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος καὶ τῆς ὑγρασίας τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος καλύπτεται ὑπὸ πρασίνου στρώματος ἐκ βασικοῦ ἀνθρακικοῦ χαλκοῦ, γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα «πατίνα».

5) Βροῦνζος νομισμάτων καὶ μεταλλίων, ἀποτελούμενος ἐξ 90—96% χαλκοῦ καὶ 10—4% κασσιτέρου, συχνάκις μὲ προσθήκην μικροῦ ποσοῦ ψευδαργύρου.

6) Βροῦνζος μηχανῶν. Διὰ τὴν κατασκευὴν τμημάτων μηχανῶν χρησιμεύουσιν εἴδη βρούνζου περιεκτικότητος 80—90 % χαλκοῦ, 10—18% κασσιτέρου καὶ 2—4% ψευδαργύρου. Κατασκευάζονται δ' ἐξ αὐτοῦ ἕδρανα, ὀδοντωτοὶ τροχοί, σύρται, δακτύλιοι στεγανότητος, ἀκροφύσια ὑψηλῶν καμίνων, ἐπενδύσεις πλοίων, κτενοειδεῖς τροχοί, στυπιοθλῖπται καὶ ἀτμοσυρίκτραι.

7) Βροῦνζος ἀργιλλίου. Ἡ προσθήκη ἀργιλλίου εἰς τὸν χαλκὸν ἀλλάσσει τὰς ἰδιότητας αὐτοῦ κατ' ἀνάλογον τρόπον πρὸς τὴν προσθήκην κασσιτέρου, ἀλλ' εἰς μεγαλύτερον βαθμόν. Κατασκευάζονται βροῦνζοι περιεκτικότητος 3—10 % εἰς ἀργίλλιον καὶ παρουσιάζουσι μεγάλην ἀντοχὴν εἰς τὴν ἐπίδρασιν ἀνοργάνων ὀξέων, ἀλκαλίων, ἀμμωνίας, χλωριούχου νατρίου, χλωρίου κ.τ.λ., εἶναι δὲ λίαν δυσοξείδωτοι (βλ. λ. ἀργιλλίου *κράματα*).

8) Φωσφοροῦχος βροῦνζος. Διὰ τῆς προσθήκης μικροῦ ποσοῦ φωσφόρου αὐξάνεται ἡ στερεότης καὶ τὸ εὐέλκυστον τοῦ βρούνζου. Προστίθεται δὲ ὁ φωσφόρος εἴτε ὑπὸ τὴν μορφὴν κράματος μετὰ χαλκοῦ, εἴτε κράματος μετὰ κασσιτέρου, καὶ ἐπιφέρει τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ κράματος ἀπὸ τοῦ ὀξυγόνου.

9) Μαγγανιοῦχος βροῦνζος. Τὸ μαγγάνιον δρᾷ κυρίως ἀποξειδωτικῶς, ἐν μέρει ὅμως καὶ ὡς ἀντικαταστάτης τοῦ κασσιτέρου, οὕτως ὥστε ἡ προσθήκη αὐτοῦ νὰ δύναται νὰ γίνῃ καὶ εἰς σημαντικώτερα ποσά. Προστίθεται ὑπὸ τὴν μορφὴν κράματος χαλκοῦ καὶ μαγγανίου (βλ. κράματα *μαγγανίου*).

10) Πυριτιοῦχος βροῦνζος. Τὸ πυρίτιον δρᾷ ἐπίσης ἀποξειδωτικῶς, αὐξάνει τὴν στερεότητα βρούνζων πτωχῶν εἰς κασσίτερον καὶ ἐλαττώνει τὸ εὐέλκυστον αὐτῶν· χρησιμοποιοῦνται ὅθεν τοιοῦτοι βροῦνζοι πρὸς κατασκευὴν τηλεφωνικῶν καὶ τηλεγραφικῶν συρμάτων. Περίσσεια πυριτίου καθιστᾷ τὸν βροῦνζον εὔθραυστον. Προστίθεται δὲ ὑπὸ μορφὴν πυριτιοαργιλλίου ἢ πυριτιοχαλκοῦ.

[Βλ. καὶ λ. ὀρείχαλκος.] Σ. ΧΟΡΣ

—**βροῦνζος** ***βολφραμίου***. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρονται, ἀφ' ἑνὸς μὲν πραγματικὸν κρᾶμα συνιστάμενον ἐξ 95% χαλκοῦ, 3 % κασσιτέρου καὶ 2% βολφραμίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἑνώσεις τινὲς *βολφραμίου*. Κυριωτέρα τούτων εἶναι τὸ *διβολφραμικὸν νάτριον μετ' ὀξειδίου τοῦ βολφραμίου* $[Na_2W_2O_7+WO_2]$ παρασκευαζόμενον διὰ πυρώσεως μείγματος βολφραμικοῦ νατρίου καὶ βολφραμικοῦ ὀξέος εἰς ρεῦμα ὑδρογόνου ἢ φωταερίου. σχηματίζει χρυσοχρόους στιλπνοὺς κύβους ἰσχυρᾶς μεταλλικῆς λάμψεως, εἰς ἣν ὀφείλει καὶ τὴν ὀνομασίαν του ὡς βρούντζου. Σ. Χ.

βρουνιαρτίνη (ἡ) *[Ὀρυκτολ.]*· συνώνυμον τοῦ βρογνιαρτίτου (βλ. λ.) Γ. Κ. Γ.

Βροῦνος (Bruno), ***Ἰορδάνης***· βλ. Μπροῦνο.

Βρουνσβίκη (Braunschweig) *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν 18 πολιτειῶν τῆς ὁμοσπονδιακῆς Δημοκρατίας τῆς Γερμανίας, ἡ δεκάτη ἀπὸ ἀπόψεως ἐκτάσεως, ἔχουσα ἐμβαδὸν 3.672 τετρ. χιλ. καὶ 501.675 κατοίκους. Ἄλλοτε ἦτο δουκᾶτον καὶ κράτος τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁρίζεται πρὸς Β καὶ Δ ὑπὸ τοῦ Ἀννοβέρου καὶ πρὸς Α καὶ Ν ὑπὸ τῆς Σαξωνίας. Εἶναι χώρα ὀρεινὴ κατὰ τὸ νότιον τμῆμα αὐτῆς, ὅπερ περιλαμβάνει τὰ βόρεια τμήματα τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Χάρτς καὶ πεδινὴ κατὰ τὸ βόρειον, ὅπερ ἀποτελεῖ μέρος τῆς πρὸς βορρᾶν εὐρείας πεδιάδος τοῦ Ἀννοβέρου. Διαρρέεται ὑπὸ τῶν παραποτάμων τοῦ Βέζερ, Ἄλλερ, Φοῦζε, Λάϊνε καὶ Ὄκερ καὶ ἔχει κλῖμα ψυχρὸν εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ Χάρτς καὶ γλυκὺ ἐν τῇ πεδιάδι. Οἱ κάτοικοι καταγίνονται κυρίως εἰς τὴν γεωργίαν. Ἡ κτηνοτροφία εἶναι ἀκμαιοτάτη, ἡ δὲ ἐκμετάλλευσις τῶν δασῶν γίνεται εἰς εὐρεῖαν κλίμακα. Εἰς τὰς κλιτῦς τοῦ Χάρτς ὑπάρχουν μεταλλεῖα σιδήρου, μολύβδου, χαλκοῦ καὶ ψευδαργύρου, μεταλλικὰ δὲ ὕδατα εἰς τὸ Χέλμστεντ καὶ εἰς τὸ Σῆσεν. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ *Βρουνσβίκη*, κυριώτεραι δὲ πόλεις ἡ Μπλάκενμπουργκ, ἡ Χέλμστεντ, ἡ Χόλσμίντεν καὶ ἡ Βόλφενμπούττελ.

Ἡ Βρουνσβίκη ἀποτελεῖ ἀνεξάρτητον Πολιτείαν λαϊκῆς δημοκρατικῆς μορφῆς καὶ κυβερνᾶται ἐπὶ τῇ βάσει συντάγματος ψηφισθέντος τῷ 1922 καὶ τροποποιηθέντος τῷ 1923. Τὴν λαϊκὴν κυριαρχίαν ἐκπροσωπεῖ *Δίαιτα* ἀποτελουμένη ἐκ 48 βουλευτῶν, ἐκλεγομένων ἀνὰ τριετίαν. Ἡ Δίαιτα ἐκλέγει τὴν κυβέρνησιν, ἀποτελουμένην ἐκ τοῦ πρωθυπουργοῦ καὶ τριῶν ὑπουργῶν, διαμοιραζομένων τὰ ὑπουργεῖα δικαιοσύνης, παιδείας, οἰκονομικῶν, ἐθνικῆς οἰκονομίας, ἐσωτερικῶν, ἀστυνομίας καὶ ἐργασίας. Μ. Δ. Β.

— *[Ἱστορ.]* Κατὰ τὴν παράδοσιν, ἡ Βρουνσβίκη ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ *Βρούνου*, υἱοῦ τοῦ δουκὸς Λουδόλφου, τῷ 861, ὀνομασθεῖσα οὕτω παρ' αὐτοῦ (Brunswich = τόπος (wich) τοῦ Βρούνου). Εἰς τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα, ἡ πόλις Βρουνσβίκη (villa Brunswich) ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1031. Ἐκ τῶν Βρούνων περιῆλθε τῷ 1137 εἰς τὸν βασιλέα Λωθάριον καὶ κατόπιν εἰς τοὺς Γουέλφους. Ἐρρῖκος ὁ *Λέων* φέρεται χορηγήσας εἰς τὴν Βρουνσβίκην δικαίωμα πόλεως, ὀχυρώσας αὐτὴν καὶ οἰκοδομήσας τὸν μητροπολιτικὸν ναόν της. Πιστὴ εἰς τὸν ἡγεμόνα τοῦτον, ἀντέταξε τῷ 1189 πεισματώδη ἄμυναν κατὰ τοῦ Ἐρρίκου ΣΤ′ καὶ τῶν ἐπισκόπων τοῦ Χιντελστάϊν καὶ τοῦ Χάλμπερσταντ. *Ὄθων* ὁ *Παῖς* ἐπεξέτεινε τὰ προνόμια τῆς πόλεως, ἥτις βαθμηδὸν ἐγένετο ἀνεξάρτητος. Ἀπὸ τοῦ ΙΓ′ αἰῶνος ἔλαβε μεγάλην ἀκμὴν ὡς μέλος τῆς ἀνσεατικῆς ἑνώσεως. Προσελθοῦσα τῷ 15..

Digitized by Google

εἰς τὸν προτεσταντισμόν, προσεχώρησε τῷ 1531 εἰς τὴν Σμαλκαλδικὴν ὁμοσπονδίαν καὶ ὑπερήσπισε κατὰ τὰ ἔτη 1542 καὶ 1550 μετὰ σθένους τὴν νέαν πίστιν αὐτῆς καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν της ἐναντίον τοῦ δουκὸς *Ἑρρίκου τοῦ Νεωτέρου*. Τῷ 1671, ὑποκύψασα, ἐγένετο ἡ ἕδρα τῶν δουκῶν τῆς Βρουνσβίκης-Βολφενμπύττελ. Ὑπὸ τὸν *Κάρολον* τὸν Α΄ καὶ τὸν *Κάρολον*. *Γουλιέλμον Φερδινάνδον* ἡ πόλις κατέστη κέντρον πνευματικόν, ὅμοιον πρὸς τὸ τῆς Βαϊμάρης. Ἀπὸ τοῦ 1806—1823 ἀνῆκεν εἰς τὸ βασίλειον τῆς Βεστφαλίας, τῷ δὲ 1834 ἔλαβε τὸ δικαίωμα αὐτοδιοικήσεως. Τῷ 1866, κηρυχθεῖσα κατὰ τῆς Αὐστρίας, εἰσῆλθεν εἰς τὴν βορειογερμανικὴν συνομοσπονδίαν, τῷ δὲ 1870 ἡνώθη μετὰ τῆς Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ὅτε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ δουκὸς Γουλιέλμου (1884) ἐσβέσθη ὁ ἡγεμονικὸς οἶκος, ἀπέκρουσε δὲ ἡ γερμανικὴ ὁμοσπονδία τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάρρησιν τοῦ πλησιεστέρου συγγενοῦς τοῦ οἴκου τούτου *δουκὸς τοῦ Κούμπερλαντ*, ἡ δίαιτα τῆς Βρουνσβίκης ἐξέλεξε διάδοχον αὐτοῦ τὸν πρίγκιπα *Ἀλβρέχτον* τῆς Πρωσσίας, μετὰ τὸν θάνατον δ' αὐτοῦ, ἐπισυμβάντα τῷ 1906, τὸν δοῦκα *Ἰωάννην Ἀλβρέχτον* τοῦ Μεκλεμβούργου. Μετὰ τὴν ἀπὸ τῶν δικαιωμάτων ἐπὶ τοῦ θρόνου παραίτησιν τοῦ δουκὸς τοῦ Κούμπερλαντ, ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Ἐρνέστος-Αὔγουστος*, γαμβρὸς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας *Γουλιέλμου Β΄*, ἀλλὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1918 ὑπέβαλε τὴν παραίτησιν αὐτοῦ. Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου ἡ Βρουνσβίκη ἐγένετο ἐλευθέρα πόλις.

Τῷ 1919 ἐγένοντο ἐκεῖ ἐπανειλημμέναι ταραχαί, ὡς διαμαρτυρία κατὰ τῆς γερμανικῆς κυβερνήσεως, ἐκφυλισθεῖσαι εἰς γενικὴν ἀπεργίαν. Συγχρόνως στρατιῶται καὶ ἐργάται ἐπεδίωξαν τὴν ἵδρυσιν αὐτονόμου βορειογερμανικῆς σοσιαλιστικῆς δημοκρατίας. Ἀλλ' ἡ προσπάθεια αὐτῶν ἐματαιώθη, καταληφθείσης τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1920, ἔκτοτε δὲ ἀποτελεῖ πολιτείαν ὁμόσπονδον τῆς Γερμανικῆς Δημοκρατίας. Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

— *[Φιλοτελ.]* Τὸ δουκᾶτον τῆς Βρουνσβίκης ἐξέδωκε τὸ πρῶτον γραμματόσημα κατὰ τὸ 1852. Ταῦτα ἦσαν τριῶν ἀξιῶν, 1,2 καὶ 3 Silbergroschen, παρίστων δ' ἅπαντα τὸ ἔμβλημα τῆς πόλεως, ἤτοι ἵππον καλπάζοντα πρὸς τ' ἀριστερὰ μὲ τὸ δουκικὸν στέμμα ὕπερθεν αὐτοῦ, καὶ ἐντὸς ἰδιαιτέρων ταινιῶν τὴν λέξιν Braunschweig ἄνωθεν καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ γραμματοσήμου εἰς τὸ κάτω μέρος αὐτοῦ. Τὰ γραμματόσημα ταῦτα ἐξετυπώθησαν ἐπὶ τόπου, ἐπὶ χάρτου λευκοῦ, ἄνευ ὑδατοσήμου (βλ. λ.), παρέμειναν δ' ἐν κυκλοφορίᾳ μόνον ἐπὶ 14 μῆνας. Ὡς ἐκ τούτου εἶναι σπανιώτατα, ἰδίᾳ τ' ἀμεταχείριστα ἀντίτυπα αὐτῶν, ἅτινα θεωροῦνται ἐκ τῶν σπανιωτέρων γερμανικῶν γραμματοσήμων. Ἀπὸ τοῦ 1853 μέχρι τοῦ 1863 ἐξεδόθησαν 8 ἄλλαι διάφοροι ἀξίαι γραμματοσήμων τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω τύπου, ἀλλ' ἐπὶ χάρτου χρωματιστοῦ, φέροντος *ὑδατόσημον* ταχυδρομικὸν κέρας. Κατὰ τὸ 1857 ἐξεδόθη ἓν περίεργον γραμματόσημον τετράγωνον, διαιρούμενον εἰς τέσσαρα ἴσα τμήματα. Ἕκαστον τμῆμα ἔφερε τὴν παράστασιν τοῦ δουκικοῦ στέμματος καὶ κάτωθεν αὐτοῦ ἐν ἐλλειψοειδεῖ κύκλῳ τὴν ἀξίαν ¹/₄ guterg, ἠδύνατο δὲ ν' ἀποκοπῇ καὶ χρησιμοποιηθῇ ἰδιαιτέρως. Κατὰ τὸ 1865 ἐξεδόθη ἑτέρα σειρὰ γραμματοσήμων νέου τύπου. Ταῦτα ἔφερον ἀνάγλυφον τὴν παράστασιν τοῦ πρὸς τ' ἀριστερὰ καλπάζοντος ἵππου, μὲ τὸ δουκικὸν στέμμα ὕπερθεν αὐτοῦ, λευκὴν ἐπὶ χρωματιστοῦ βάθους καὶ περιβαλλομένην ἐν σχήματι ἐλλείψεως ὑπὸ ταινίας φερούσης τὸ ὄνομα τῆς πόλεως καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ γραμματοσήμου. Τὰ γραμματόσημα ταῦτα ἔφερον περίεργον τοξοειδῆ ὀδόντωσιν. Τέλος κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1866 ἐξεδόθη ἓν νέον γραμματόσημον ⁴/₄ gutergroschen τοῦ ἰδίου τύπου τοῦ ἐκδοθέντος κατὰ τὸ 1857· τοῦτο ὅμως δὲν ἐπρόλαβε νὰ κυκλοφορήσῃ, καθότι κατὰ τὸ 1867 ἡ ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία τῆς Βρουνσβίκης συνεχωνεύθη μὲ τὴν τῆς βορειογερμανικῆς ὁμοσπονδίας καὶ ἔπαυσεν ὑφισταμένη ὡς ἀνεξάρτητος ὑπηρεσία. (Ε. Φ. Ε)

— **Βρουνσβίκη** (Braunschweig) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου πολιτείας ἐπὶ τοῦ Ὄκερ, παραποτάμου τοῦ Βέζερ. Κάτ. 146.654. Εἶναι σημαντικὸν βιομηχανικὸν καὶ ἐμπορικὸν κέντρον. Ἔχει ἐνδιαφερούσας μεσαιωνικὰς ἐκκλησίας, δημαρχεῖον τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος καὶ ξυλίνας οἰκίας μετ' ἐγχρώμου ξυλογλυπτικῆς. —Μ.

— **Βρουνσβίκη** (Brunswick) *[Γεωγρ.]*.—1) Πόλις τῆς Αὐστραλίας. —2) Πόλις τῶν Ἡν.Πολιτειῶν, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Γεωργίας. —3) Πόλις τῶν Ἡν.Πολιτειῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Μαίην (βλ. Μπρένσγουικ).

Βρουνσβίκης (Braunschweig), *Κάρολος-Γουλιέλμος-Φερδινάνδος, δοὺξ τῆς*—. Γερμανὸς στρατηγὸς (1735—1806). Ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὸν Φρειδερῖκον τὸν Μέγαν καὶ διεκρίθη κατὰ τὸν Ἑπταετῆ πόλεμον καὶ τοὺς πολέμους ἐναντίον τῆς Ὁλλανδίας καὶ τῆς Γαλλίας. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐφημίζετο ὡς εἷς τῶν καλυτέρων στρατηγῶν τῆς Εὐρώπης. Διωρίσθη ἀρχιστράτηγος τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ ἀπηύθυνεν ἐκ Κόμπλεντς, πρὸ τῆς εἰσβολῆς αὐτοῦ εἰς τὸ γαλλικὸν ἔδαφος, τὴν περίφημον προκήρυξιν, γνωστὴν ὡς «προκήρυξιν τοῦ Βρούνσβικ», δι' ἧς ἠπείλει νὰ καταστρέψῃ τὴν Γαλλίαν, ἐὰν δὲν ἐπανεφέρετο εἰς τὸν θρόνον ἡ δυναστεία τοῦ Λουδοβίκου τοῦ ΙΣΤ΄. Εἰσβαλὼν κατόπιν εἰς τὴν Γαλλίαν ἐκυρίευσε τὸ Λογκβὺ καὶ τὸ Βερδέν, ἀλλ' ἡττήθη εἰς τὸ Βαλμὺ τῷ 1792 καὶ εἰς τὸ Γκέϊσμπεργκ τῷ 1793. Ἀπέθανεν ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν μάχην τοῦ Ἄουερσταιντ, καθ' ἣν ἐπληγώθη θανασίμως. —Β.

— **Βρουνσβίκης** *πράσινον [Βιομ. Χημ.]*. Εἶναι ἀνοικτοπράσινον, δηλητηριῶδες χρῶμα ἐπιχρίσεως, συνιστάμενον ἐκ βασικοῦ ἀνθρακικοῦ χαλκοῦ. Παρασκευάζεται διὰ καθιζήσεως διαλύματος ἅλατος τοῦ χαλκοῦ δι' ἀνθρακικοῦ νατρίου, ἐλαττοῦται δὲ ὁ τόνος αὐτοῦ διὰ προσθήκης γύψου ἢ ἄλλων ὑλῶν. Ὑπὸ τὸ ἴδιον ὄνομα ἔρχονται εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ μείγματα πρασίνου τῆς Σβαϊνφούρτης μετὰ βασικοῦ ἀνθρακικοῦ χαλκοῦ. Σ. Γ.

βρουνσφελσία (ἡ) (Brunsfelsia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σολανοειδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, ὧν τὰ περισσότερα καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

Βρούνων· βλ. Μπροῦνο.

Βρουξαλία (Bruchsalia) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ (22-3-1900) ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 455. Σ. Π.

Βρουσὶς ἢ *Βρουσιὰς γῆ [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τοποθεσία ἐν Μακεδονίᾳ, τὸ ὄνομα τῆς ὁποίας ἴσως παράγεται ἐκ τοῦ Βρούσου, υἱοῦ τοῦ Ἠμαθίου. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς λέγονται *Βροῦσοι* ἢ *Βρύσοι*.

βρουσίτης (ὁ) (Brushit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς κρυστάλλους τοῦ μονοκλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος, ἰσομόρφους πρὸς τοὺς τοῦ *φαρμακολίθου*. Ἔχει χρῶμα κιτρινωπόλευκον. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ὑδρομειγὲς φωσφορικὸν ἀσβέστιον μὲ χημικὸν μοριακὸν τύπον $Ca_2P_2O_7.5H_2O$. Εὑρέθη εἰς τὴν νῆσον Sombrero. Γ. Κ. Γ.

Βροῦσος (ὁ). Υἱὸς τοῦ Ἠμαθίου ἢ Ἰμαθίου, ἐξ οὗ ὠνομάσθη ἡ *Βρουσὶς* ἢ *Βρουσις*, μέρος τῆς Μακεδονίας (*Στ. Βυ.* λ.), τὸ ὀνομαζόμενον καὶ «Μοῖρα Βρουσίς». ΙΑΚ. Χ. Δ.

βρουσσαΐσμὸς (ὁ)· βλ. Μπρουσσαί.

βρουσσονετία (ἡ) (Broussonetia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κνιδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *μορεοειδῶν*. Εἶναι δένδρα φυλλοβόλα, ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας. Ἐκ τῶν 5 γνωστῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶναι *βρουσσονετία ἡ παπυροφόρος* (Broussonetia papyrifera) ἢ *παπυροφόρος μορέα*. Εἶναι δένδρον μετρίου ὕψους μὲ κορμὸν ἀπεστρογγυλωμένον, φύλλα ἔμμισχα πρασίνου σκοτεινοῦ χρώματος κατὰ τὴν ἄνω αὐτῶν ἐπιφάνειαν καὶ ὑπόλευκον κατὰ τὴν κάτω. Τὰ φύλλα διακρίνονται διὰ τὸν πολυμορφισμόν των· ἄλλοτε εἶναι ἀκέραια καὶ ἐλαφρῶς ὀδοντωτὰ κατὰ τὴν περιφέρειάν των, ἄλλοτε διαιροῦνται εἰς δύο ὅμοια ἡμίση καὶ εἶναι βαθέως κολπωτά. Τὰ ἄνθη τῆς *βρουσσονετίας* εἶναι δίοικα. Ἐκ τούτων τὰ ἄρρενα εἶναι διατεταγμένα ἐπὶ εὐθέος κλωνίσκου καὶ ἔχουσιν ἁπλοῦν, τετραμερὲς περιάνθιον καὶ τέσσαρας στήμονας μὲ βραχεῖς ἀνθῆρας, τὰ δὲ θήλεα εἶναι διατεταγμένα κατὰ κυλινδρικὰς μάζας καὶ φέρουν ἕκαστον ἓν γαμόφυλλον μεμβρανῶδες περιάνθιον, ὅπερ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ἐπ' αὐτοῦ εὑρισκομένου δίσκου φέρει μονόχωρον φοθήκην, ἥτις κατὰ τὴν ὡρίμανσιν μεταβάλλεται εἰς μικρὰν δρύπην, περιβαλλομένη κατὰ τὴν βάσιν της ὑπὸ ἀνθεκτικοῦ περιανθίου, ὅπερ εἶναι σαρκῶδες κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ περιβάλλει τὸν πυρῆνα. Τὸ εἶδος τοῦτο φύεται ἐν τῇ Κίνᾳ, Ἰαπωνίᾳ καὶ τὰς νήσους τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ. Ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν εἰσήχθη εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικὴν καὶ καλλιεργεῖται ἐπιτυχῶς. Εὐδοκιμεῖ εἰς πάσης φυσικῆς συστάσεως γαίας καὶ πολλαπλασιάζεται διὰ παραφυάδων, μεταμοσχεύσεως καὶ σπορᾶς. Ἀντέχει εἰς ψῦχος 10 βαθμῶν ὑπὸ τὸ μηδὲν καὶ εἰς μεγάλην ξηρασίαν. Παρ' ἡμῖν ἀπαντᾷ εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἀττικῆς. Εἰς τὴν Ἰαπωνίαν καὶ Κίναν ἐκ τοῦ φλοιοῦ της κατασκευάζουσιν ἀρίστης ποιότητος χάρτην στιλπνόν. Εἴς τινας δὲ νήσους τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ χονδροειδῆ γυναικεῖα ὑφάσματα. Δ. Ν. Π.

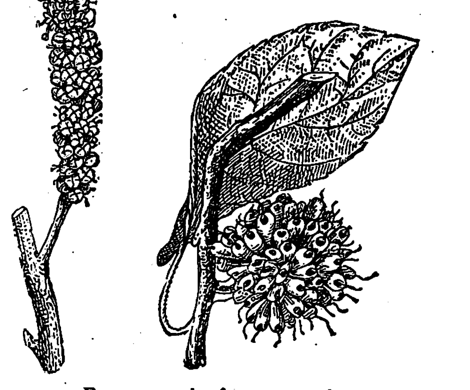

Βρουσσονετία ἡ παπυροφόρος.
[1=Ἄρρενα ἄνθη, 2=θήλεα ἄνθη.]

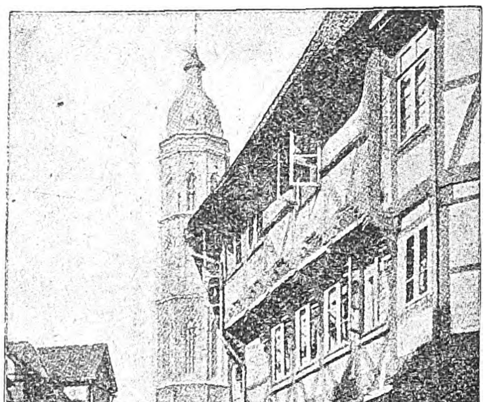

Ἄποψις τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου ἐν Βρουνσβίκῃ.

βρουστερίτης (ὁ) *[Ὀρυκτολ.]*· βλ. βρεουστερίτης. Γ. Κ. Γ.

Βρούστι ἢ *Μερκούρι [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Λυρκείας* τῆς ἐπαρχίας Ἄργους τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 257. Ἔχει κλίμα ἀνθυγιεινόν, ἅτε προσβαλλόμενον ὑπὸ ἑλονοσίας, ὑδρεύεται δὲ ἐκ πηγαίου ὕδατος. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Σταθέϊκα* (κάτ. 121), ἀπέχων δίωρον ἀπὸ τῆς ἕδρας. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει δημητριακά, ἔχει δὲ καὶ κτηνοτροφίαν (3.500 αἰγοπρόβατα). Μετὰ τοῦ Ἄργους συγκοινωνεῖ διὰ βατῆς ὁδοῦ (4 ὡρ.). Δ.Ε.Μ.

Βροῦτος (Brutus). Ἐπίθετον τοῦ ἐπιφανοῦς ρωμαϊκοῦ οἴκου τῶν *Ἰουνίων* (Junii), τοῦ ὁποίου τὰ ἐπιφανέστερα μέλη εἶναι:

1) *Λεύκιος Ἰούνιος Βροῦτος* (Lucius Junius). Θρυλικὸν πρόσωπον τοῦ οἴκου τῶν Βρούτων. Οὗτος φέρεται ἀκμάσας τὸν ΣΤ΄ π.Χ. αἰῶνα, ἦτο δὲ υἱὸς τοῦ Μάρκου Ἰουνίου καὶ τῆς ἀδελφῆς τοῦ βασιλέως Ταρκυνίου τοῦ ὑπερηφάνου. Ὁ Πλούταρχος («Βίος Βρούτου») χαρακτηρίζει αὐτὸν ὡς ἔχοντα τὸ ἦθος «...ὥσπερ τὰ ψυχρήλατα τῶν ξιφῶν, σκληρὸν ἐκ φύσεως καὶ οὐ μαλακόν...» Τῷ 510 π.Χ. φέρεται ὡς ὁ κύριος μοχλὸς τῆς κατὰ τοῦ ἀπουσιάζοντος τότε ἐκ Ρώμης Ταρκυνίου ἐπαναστάσεως, ἥτις ἐπιβληθεῖσα προέβη εἰς τὴν ἔκπτωσιν τῆς βασιλείας. Ἡ ἀρχὴ περιῆλθεν εἰς δύο ἐνιαυσίους ἄρχοντας ἐκ τῆς τάξεως τῶν πατρικίων, οἵτινες ἀργότερον ὠνομάσθησαν ὕπατοι· πρῶτοι δὲ τοιοῦτοι φέρονται, οὗτος ὁ *Λεύκιος* καὶ ὁ Κολλατῖνος (509). Ἐφονεύθη ἀγωνιζόμενος πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Ταρκυνίου Ἀρρούνταν, οἱ δὲ Ρωμαῖοι «...ἀνέστησαν ἐν Καπιτωλίῳ χαλκοῦν (ἄγαλμα)... μέσον τῶν βασιλέων ἐσπασμένον ξίφος ὡς βεβαιότατα καταλύσαντα Ταρκυνίους» (Πλούταρχος).

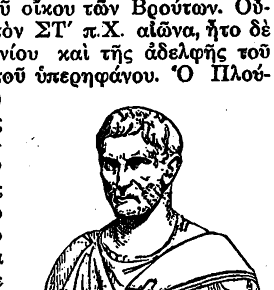

Λεύκιος Ἰούνιος Βροῦτος.

2) *Γάϊος Ἰούνιος Βροῦτος.* Ὕπατος τῆς Ρώμης κατὰ τὰ ἔτη 317, 313 καὶ 311 π.Χ. Κήνσωρ

Digitized by Google

τῷ 306. Γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ διὰ τὴν ἐνεργὸν δρᾶσίν του εἰς τὸν κατὰ τῶν Σαμνιτῶν πόλεμον.

3) ***Δέκιμος Ἰούνιος Βροῦτος Πέρα.*** Ὕπατος τῆς Ρώμης ἐν ἔτει 266 π.Χ. Ἀπέθανε τῷ 264. Κατὰ τὴν κηδείαν του ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔκαμεν ἔναρξιν τῶν πρώτων ἀγώνων τῶν μονομάχων (264).

4) ***Μᾶρκος Ἰούνιος Βροῦτος Πέρα.*** Ὕπατος ἐν Ρώμῃ τῷ 230 π.Χ. Ἐγένετο δικτάτωρ τῷ 216 π.Χ. Διεκρίθη ὡς πολιτικὸς κυρίως μετὰ τὴν ἐν Κάνναις καταστροφήν.

5) ***Μᾶρκος Ἰούνιος Βροῦτος.*** Δήμαρχος ἐν Ρώμῃ τῷ 195 π.Χ. καὶ ὕπατος τῷ 178 π.Χ. Γνωστὸς διὰ τοὺς κατὰ τῶν Ἰστρίων νικηφόρους πολέμους του (178 καὶ 177 π.Χ).

6) ***Πόπλιος Ἰούνιος Βροῦτος.*** Δήμαρχος ἐν Ρώμῃ τῷ 195 π.Χ. μετὰ τοῦ Μάρκου Ἰουνίου Βρούτου. Τῷ 190 π.Χ. ἐγένετο διοικητὴς τῆς Ἐτρουρίας, τῷ δὲ 189 διοικητὴς τῆς Ἱσπανίας.

7) ***Μᾶρκος Ἰούνιος Βροῦτος.*** Ἐπιφανὴς Ρωμαῖος νομομαθὴς ἀκμάσας κατὰ τὴν β' δεκαετηρίδα τοῦ Ζ' αἰῶνος ἀπὸ κτίσεως Ρώμης (151—134 π.Χ.). Ὡς νομομαθὴς πολὺ ἐξετιμᾶτο καὶ ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος.

8) ***Μᾶρκος Ἰούνιος Βροῦτος.*** Υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω, ἀξιόλογος νομομαθής. Τῷ 88 π.Χ. προσεχώρησεν εἰς τὴν μερίδα τοῦ Μαρίου, ἀναγκασθεὶς κατόπιν ὑπὸ τῆς ἀντιθέτου μερίδος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ρώμην. Τῷ 77 π.Χ. ἐγένετο διοικητὴς τῆς ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίας.

9) ***Μᾶρκος Ἰούνιος Βροῦτος.*** Ὁ ἐπιφανέστερος τῶν Βρούτων, υἱὸς τοῦ προηγουμένου καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἄλα Σερβιλίου, Σερβιλίας, ἀδελφῆς τοῦ φιλοσόφου Κάτωνος, οὗ ἀργότερον ἐγένετο γαμβρός, λαβὼν εἰς γάμον τὴν θυγατέρα του Πορκίαν. Ἐγεννήθη τῷ 85 π. Χ., ἐνωρίτατα δὲ ἔδειξε τὴν ἀγάπην του πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Κατελθὼν εἰς τὰς Ἀθήνας τῷ 65 π. Χ., καὶ ἀργότερον μεταξὺ τοῦ 58 καὶ 51 π. Χ., ἐδιδάχθη παρὰ τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων τὴν φιλοσοφίαν, δείξας ἰδιαιτέραν προτίμησιν εἰς τοὺς Πλατωνικούς. Τῷ 58 π. Χ. ἠκολούθησε τὸν θεῖον αὐτοῦ Κάτωνα εἰς Κύπρον κατὰ τοῦ Πτολεμαίου, ἔνθα ἐπηνέθη ὑπὸ τοῦ Κάτωνος διὰ τὴν μεγάλην ἱκανότητά του περὶ τὴν διαχείρισιν τῶν κρατικῶν πραγμάτων. Ὅταν ἐπῆλθεν ἡ ῥῆξις μεταξὺ Ἰουλίου Καίσαρος καὶ Πομπηΐου (ἀρχαὶ τοῦ 49 π. Χ), ὁ Βροῦτος ἐτάχθη μὲ τὴν μερίδα τοῦ φονέως τοῦ πατρός του, Πομπηΐου, φρονῶν ὅτι τὸ κοινὸν συμφέρον ἀπῄτει τὴν ἐπικράτησιν τούτου. Ἐκ τῆς Σικελίας, ἔνθα διέτριβεν ὡς πρεσβευτὴς μετὰ τοῦ Σηστίου, μετέβη εἰς Μακεδονίαν, ἵνα μετάσχῃ τοῦ ἀγῶνος ὅστις διεξήγετο μεταξὺ τῶν στρατευμάτων τοῦ Πομπηΐου καὶ τοῦ Καίσαρος.

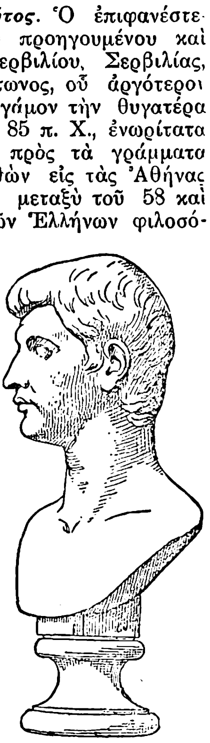

Μᾶρκος Ἰούνιος Βροῦτος.

Ἡ ἐμφάνισίς του ἐν μέσῳ τῶν στρατευμάτων τοῦ Πομπηΐου, ηὐχαρίστησε τόσον αὐτόν, ὥστε, κατὰ τὸν Πλούταρχον, «...θαυμάσαντα προσιόντος αὐτοῦ καθεζόμενον ἐξαναστῆναι καὶ περιβαλεῖν ὡς κρείττονα πάντων ὁρώντων». Μετὰ τὴν μάχην τῆς Φαρσάλου (Ἰούνιος τοῦ 48 π. Χ.) καὶ τὴν ἧτταν τῶν πομπηϊανῶν στρατευμάτων, ὁ Βροῦτος διαφυγὼν τοὺς πολεμίους ἐσώθη εἰς τὴν Λάρισαν. Ὁ Καῖσαρ μαθὼν τὴν σωτηρίαν του, ἐκτιμῶν δὲ τὴν ἱκανότητα καὶ ἐντιμότητα τοῦ ἀνδρός, τὸν συνεχώρησε καὶ τὸν ἐτίμησεν, ἀναθέτων εἰς αὐτὸν τὴν διοίκησιν τῆς ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίας (47 π. Χ.). Ἐνταῦθα πολλὰ ἔπραξεν ὁ Βροῦτος διὰ τὴν εὐτυχίαν καὶ εὐημερίαν τῶν ὑπὸ τὴν διοίκησιν αὐτοῦ χωρῶν, καταστὰς ἀγαπητὸς ὑπὸ τῶν κατοίκων. Τοιαύτην δὲ ἰσχὺν εἶχεν ἀποκτήσει ἐντὸς ὀλίγου παρὰ τῷ Καίσαρι καὶ διὰ τόσης ἀγάπης περιεβάλλετο ὑπὸ τῶν φίλων του καὶ μεγάλου μέρους τοῦ λαοῦ, ὥστε ὅταν ἐτέθη πρὸ τοῦ Καίσαρος τὸ ζήτημα ἐκλογῆς πραίτορος (praetor urbanus) μεταξὺ τοῦ Κασσίου καὶ τοῦ Βρούτου, ἐπροτίμησε τὸν δεύτερον, εἰπὼν ἐν συνομιλίᾳ του, ὅτι «...δικαιότερα μὲν λέγει Κάσσιος, Βρούτῳ δὲ τὴν πρώτην δοτέον» (Πλούταρχος). Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ φατρία τοῦ γαμβροῦ του Κασσίου δὲν ἔπαυεν ὑπενθυμίζουσα τοὺς ἀγῶνας τῶν προγόνων του ὑπὲρ τῆς δημοκρατίας, τῷ ὑπεδείκνυε δὲ ὅτι πρέπον ἦτο νὰ ἀποφεύγῃ τὰς τυραννικὰς φιλοφροσύνας καὶ χάριτας, ἃς ὁ Καῖσαρ ἐπεδαψίλευεν αὐτῷ οὐχὶ τιμῶν τὴν ἀρετήν του, ἀλλὰ σκοπὸν ἔχων ὅπως ἐλαττώσῃ τὴν δύναμιν καὶ ὑποσκάψῃ τὴν γενναιότητά του.

Ἐκ τῶν διαρκῶν τούτων ὑποδείξεων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν ἄκρων αὐτοῦ δημοκρατικῶν αἰσθημάτων ἀφ' ἑτέρου δὲν ἤργησεν ὁ Βροῦτος νὰ συμφωνήσῃ μετὰ τοῦ Κασσίου διὰ τὴν παρασκευαζομένην κατὰ τοῦ Καίσαρος συνωμοσίαν. Ὡς κατάλληλον τόπον ἐκτελέσεως τῆς ἀποφάσεώς των ἐθεώρησαν τὸ βουλευτήριον τοῦ Πομπηΐου. Οὕτω, περὶ τὰ μέσα τοῦ Μαρτίου τοῦ 44 π. Χ., ἐνῷ ἡ Βουλὴ τῶν Ρωμαίων ἔκαμνεν ἔναρξιν τῆς συνεδριάσεώς της, ὁ Βροῦτος εἰσβαλὼν μετὰ τοῦ Κασσίου καὶ τῶν ὀπαδῶν του ὕψωνε τὸ ἐγχειρίδιον κατὰ τοῦ Καίσαρος. Οὗτος ἰδὼν τὸν ἐπιτεθέντα ἐδέχθη τὰ πλήγματα ἄνευ ἀντιστάσεως, ἐνῷ καλύψας τὸ πρόσωπον ἐφώνει τὸ ἱστορικόν: «καὶ σὺ τέκνον, Βροῦτε!».

Τὰς ἀγαθὰς ἐν προκειμένῳ διαθέσεις τοῦ Βρούτου ἀποδεικνύει καὶ τὸ ὅτι ἀντέστη κατὰ τῆς ἐν ἰδιαιτέρᾳ συσκέψει ληφθείσης ἀποφάσεως, ὅπως φονεύσωσι καὶ τὸν Ἀντώνιον, πρᾶγμα ὅπερ οἱ βιογράφοι του ἐχαρακτήρισαν ὡς πολιτικὸν αὐτοῦ σφάλμα. ἐπισῦραν κατ' αὐτοῦ τὴν κατηγορίαν ὅτι «αἰτίαν ἔσχεν ἐπιτειχίσαι τῇ συνωμοσίᾳ βαρὺν καὶ δύσμαχον πολέμιον, καὶ τὰ περὶ τὴν ταφὴν (τοῦ Καίσαρος) ὃν ὁ Ἀντώνιος ἠξίου τρόπον ἐάσας γενέσθαι τοῦ παντὸς σφαλῆναι» (*Πλούταρχ.*).

Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καίσαρος συνελθοῦσα ἡ Βουλὴ ἀπέδωκε τιμὰς εἰς τὸν Βροῦτον, τοὺς φίλους του καὶ εἰς τὸν Ἀντώνιον, ὅστις μὲ τὴν ὑποχώρησίν του ἀπέναντι τῶν συνωμοτῶν συνετέλεσεν εἰς τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐμφυλίων πολέμων, καὶ διένειμε τὰς ἐπαρχίας ὡς ἑξῆς: εἰς μὲν τὸν Βροῦτον ἐψήφισε τὴν Κρήτην καὶ τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὸν Κάσσιον τὴν Λιβύην, εἰς τὸν Τρεβώνιον τὴν Ἀσίαν, εἰς τὸν Κίμβρον τὴν Βιθυνίαν καὶ εἰς τὸν Δέκιμον Ἰούνιον Βροῦτον Ἀλβῖνον τὴν περὶ τὸν Ἠριδανὸν Γαλατίαν. Ἐν τούτοις αἱ ραδιουργίαι τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου ἠλλοίωσαν ταχέως τὰς ἀποφάσεις αὐτὰς τῆς Συγκλήτου.

Οὗτος κατώρθωσεν, ὅπως διὰ ψηφίσματος τῆς ἐκκλησίας τοῦ λαοῦ (Ἀπρίλιος ἢ Μάϊος τοῦ 44 π. Χ) δοθῇ ἡ Συρία κατὰ τὸ ἔτος 43 εἰς τὸν ἐν τῇ ὑπατείᾳ συνάρχοντα αὐτοῦ Πόπλιον Κορνήλιον Δολαβέλλαν, ἐπιτύχῃ δὲ ὕστερον ὑπὲρ αὐτοῦ παρὰ τῆς Συγκλήτου τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀρχῆς τοῦ Βρούτου θὰ ἐδίδετο ἡ Μακεδονία εἰς αὐτόν, ὡς ἐπαρχία ἀνθυπατική. Οὕτως ὁ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος ἐλάμβανον μετ' ὀλίγον ἐντολὴν (5 Ἰουνίου 44 π. Χ.), ὅπως φροντίσωσι περὶ τοῦ σιτισμοῦ τῆς πρωτευούσης καὶ πρὸς τοῦτο μεταβῶσιν εἰς τὰς πρὸ πάντων χάριν τοῦ σκοποῦ τούτου ἐπιτραπείσας αὐτοῖς ἐπαρχίας τῆς Κρήτης καὶ τῆς Λυβίης, ὑποσχεθέντες εἰς αὐτοὺς ἄλλας ἐπαρχίας μετὰ τὴν λῆξιν τῆς πραιτωρίας των. Ὁ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος εὑρεθέντες πρὸ τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς τῆς Συγκλήτου καὶ τῆς ὁσημέραι ἐξογκουμένης, ἕνεκεν ὑποκινήσεων τοῦ Ἀντωνίου, ἐξεγέρσεως τοῦ πλήθους ἐν Ρώμῃ κατ' αὐτῶν, ἐφάνησαν ἐν ἀρχῇ πράγματι διατεθειμένοι νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τὰς ἐξευτελιστικὰς δι' αὐτοὺς διατάξεις. Ἀλλὰ ταχέως ἀπεκαλύφθησαν οἱ πραγματικοὶ σκοποὶ τοῦ Ἀντωνίου, οὕτω δὲ ὅ τε Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος ἐλθόντες εἰς φανερὰν πρὸς αὐτὸν ῥῆξιν ἐγκατέλιπον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 44 τὴν Ρώμην, οὐχὶ πλέον ὅπως μεταβῶσιν εἰς Κρήτην καὶ Κυρήνην, ἀλλὰ τοὐναντίον μὲ τὸν σκοπὸν τὴν κατάληψιν τῶν ἀρχῆθεν ὑπὸ τῆς Συγκλήτου ὁρισθεισῶν δι' αὐτοὺς ἐπαρχιῶν, τῆς Μακεδονίας καὶ Λυβίης.

Ὁ Μᾶρκος Βροῦτος ἐν Ἑλλάδι. Ὁ Βροῦτος κατ' ἀρχὰς μετέβη εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ὡς ἐξολοθρευτὴς τοῦ Καίσαρος ἐχαιρετίσθη μετὰ ζωηρῶν ἀνευφημιῶν· ψηφίσματα ἐψηφίσθησαν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ καὶ τοῦ Κασσίου καὶ οἱ χαλκοῖ ἀνδριάντες τούτων ἐστήθησαν παρὰ τοὺς τῶν τυραννοκτόνων Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος. Ὁ Βροῦτος, εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ ὁποίου περιῆλθε νῦν πᾶσα σχεδὸν ἡ Ἑλλὰς μέχρι Θεσσαλονίκης, διέμενεν ἐν ἀρχῇ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν Ἀθήναις. Ἐνῷ δὲ μετ' εὐχαριστήσεως συναναστρέφετο ἐνταῦθα μετὰ τῶν περιφημοτάτων σοφῶν, εἰργάζετο συγχρόνως δραστηρίως διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Μακεδονίας. Ἐν Ἀθήναις προσείλκυσεν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνός του πάντας σχεδὸν τοὺς ἐν αὐταῖς παραμένοντας νεαροὺς Ρωμαίους σπουδαστάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν νεαρὸν Μᾶρκον Κικέρωνα, τὸν Ὁράτιον Φλάκκον, τὸν Λεύκιον Βίβουλον τὸν νεώτερον καὶ ἄλλους. Ὅτε δὲ ἔπειτα (περὶ τὰ τέλη τοῦ 44) ἐκίνησε πρὸς βορρᾶν, περιῆλθον εἰς τὴν ἐξουσίαν του μεγάλαι προμήθειαι ὅπλων εὑρισκομένων ἐν Δημητριάδι, ἐνῷ ταυτοχρόνως προσήρχοντο εἰς τὰς τάξεις του τὰ παρὰ τὴν Φάρσαλον ἐναπομείναντα λείψανα τοῦ ἡττηθέντος στρατοῦ τοῦ Πομπηΐου καὶ μεμονωμένα τινὰ ὠργανωμένα ρωμαϊκὰ στίφη. Πρὸς τούτοις καὶ ὁ Κόϊντος Ὁρτήσιος, τότε ἐν ἐνεργείᾳ καισαρικὸς διοικητὴς τῆς Μακεδονίας, ἐρεθισθεὶς ἀπὸ τὴν διαγωγὴν τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου, ὑπεδέχθη φιλοφρόνως τὸν Βροῦτον· ἀναγνωρίσας δὲ αὐτὸν ὡς νόμιμον διάδοχόν του τὸν ἐβοήθησε παντοιοτρόπως. Τοιουτοτρόπως ἐντὸς ὀλίγου χρονικοῦ διαστήματος ὁ Βροῦτος ἐγένετο κάτοχος ὅλης τῆς ἑλληνομακεδονικῆς χερσονήσου καὶ μέρους τῆς Ἰλλυρίας. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἀντώνιος, ἐφαρμόζων προδιαγεγραμμένον σχέδιον, εἶχε ζητήσει παρὰ τῆς Συγκλήτου (ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου τοῦ 44), ὅπως ὁ μὲν δημοκρατικὸς Δέκιμος Βροῦτος μετατεθῇ εἰς τὴν κατ' οὐσίαν ἀπογυμνωθεῖσαν στρατιωτικῶς Μακεδονίαν, ἡ δὲ διοίκησις τῆς ἐπαρχίας τοῦ Δεκίμου Βρούτου δοθῇ εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν Ἀντώνιον. Καὶ κατώρθωσε μὲν ὁ Ἀντώνιος νὰ ἐκπληρωθῇ ἡ ἐπιθυμία του αὐτή, ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 44 εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πολεμήσῃ πρὸς τὸν Δέκιμον Βροῦτον μὴ θέλοντα νὰ παραχωρήσῃ τὴν ἐπαρχίαν του, διαρκούσης δὲ τῆς ἐκστρατείας ταύτης μετεβίβασεν ἡ Σύγκλητος τὴν διοίκησιν τῆς Μακεδονίας ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Γάϊον Ἀντώνιον. Ὁ Γάϊος Ἀντώνιος ἀπεβιβάσθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ 44 εἰς τὴν μακεδονικὴν Ἰλλυρίαν, πιεσθεὶς ὅμως ἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Βρούτου (ἀρχαὶ τοῦ 43), ἀπεκλείσθη ἐν Ἀπολλωνίᾳ καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ (Μάρτιος 43). Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἡ Σύγκλητος ἤρχετο εἰς φανερὰν ῥῆξιν πρὸς τὸν Ἀντώνιον καὶ συγχρόνως ἐπεδοκίμαζε τὰ διαβήματα τοῦ Βρούτου, ἀναγνωρίσασα τοῦτον ὡς ἀνώτατον διοικητὴν καὶ ἀρχιστράτηγον πασῶν τῶν μεταξὺ τοῦ Ἀδρίου καὶ τῆς Προποντίδος ἐπαρχιῶν. Ὁ Βροῦτος, ἐπωφελούμενος, ἐστρατολόγησεν ἐν Μακεδονίᾳ νεαρὰ στρατεύματα, διὰ τῶν ὁποίων διεξήγαγε πολέμους ἐναντίον τοῦ ἀγρίου θρακικοῦ ἔθνους τῶν Βησσῶν, τὸ ὁποῖον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἠνώχλει τὰς ἐπαρχίας του. Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ ἐν Ρώμῃ πράγματα ἐλάμβανον ἀλλοίαν καὶ ἀπροσδόκητον φάσιν. Ὁ Μᾶρκος Ἀντώνιος, ἀντιληφθεὶς τὸν ἀπὸ τοῦ Βρούτου κίνδυνον, συνέπηξε μετὰ τοῦ Λεπίδου καὶ Ὀκταβιανοῦ τὴν «Τριαρχίαν» («Triumviri»), σκοποῦσαν τὴν ἐν καιρῷ ἐξόντωσιν αὐτοῦ.

Ἡ ἐν Φιλίπποις μάχη. Ὁ Βροῦτος πληροφορηθεὶς τὰς κατ' αὐτοῦ ἐνεργείας τοῦ Ἀντωνίου ἡνώθη μετὰ τοῦ Κασσίου, ὃν ἡ Σύγκλητος, κατὰ Μάϊον τοῦ 43, κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὸν τοῦ Βρούτου διορισμόν, εἶχεν ἀναγνωρίσει ὡς ἀνώτατον διοικητὴν καὶ ἀρχιστράτηγον τῆς Συρίας καὶ Μικρᾶς Ἀσίας. Περὶ τὰ τέλη τοῦ θέρους τοῦ 42 π. Χ. αἱ στρατιαὶ τοῦ Βρούτου καὶ Κασσίου διὰ τῆς Ἀβύδου καὶ τῆς Σηστοῦ διεπεραιοῦντο εἰς τὴν Θρᾴκην καὶ ἐβάδιζον πρὸς συνάντησιν τοῦ στρατοῦ τῆς Τριανδρίας, ἡ πρωτοπορεία τοῦ ὁποίου, ἐρχομένη ἀπὸ Βρινδησίου καὶ Δυρραχίου, εἶχεν ἤδη καταλάβει τὰς παρὰ τοὺς Φιλίππους, ἐν τοῖς ὁρίοις Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης, στενοπορίας.

Πρὸ τῶν Φιλίππων συνηντήθησαν οἱ δύο στρατοί, ἐπηκολούθησε δὲ δεινὴ σύγκρουσις, διελθοῦσα πλείστας φάσεις. Τὸ ἀποτέλεσμα, παρὰ τὴν ψυχραιμίαν καὶ τὴν στρατηγικὴν ἀρετὴν τοῦ Βρούτου, ὑπῆρξε καταστρεπτικὸν δι' αὐτόν. Ὁ Βροῦτος βλέπων τὴν ὁλοσχερῆ ἧτταν τοῦ στρατοῦ του ηὐτοκτόνησε ριφθεὶς ἐπὶ τοῦ ξίφους, ὅπερ, ἀποστρέφων τοὺς ὀφθαλμούς, ἔτεινεν ὁ φίλος του ῥήτωρ Στράτων. Μετ' ὀλίγον ηὐτοκτόνει καὶ ἡ σύζυγός του Πορκία, πληροφορηθεῖσα τὸν θάνατόν του.

Ὁ Βροῦτος συνέγραψε φιλοσοφικὰς συγγραφὰς μὴ περισωθείσας μέχρις ἡμῶν. Ὁ Κικέρων τιμῶν τὸν Βροῦτον ἔλαβεν αὐτὸν ὡς κύριον πρόσωπον τοῦ ὁμωνύμου διαλόγου του «Βροῦτος».

10) ***Δέκιμος Ἰούνιος Βροῦτος Ἀλβῖνος.*** Υἱὸς τοῦ Αὔλου Ποστουμίου Ἀλβίνου, γεννηθεὶς τῷ 84 π.Χ. Δημοκρατικῶν φρονημάτων ὤν, καίτοι μεγάλως ἐτιμᾶτο ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, πολλάκις ὑπὲρ αὐτοῦ νικηφόρως ἀγωνισθείς, συμμετέσχε τῷ 43 π. Χ. τῆς ὑπὸ τοῦ Μάρκου Ἰουνίου Βρούτου καὶ τοῦ Κασσίου δολοφονίας αὐτοῦ. Μετὰ τὸν φόνον τοῦ Καίσαρος, ὅτε ἡ Βουλὴ συνελθοῦσα διένειμε τὰς ἐπαρχίας, παρεχωρήθη εἰς τὸν Ἀλβῖνον Βροῦτον ἡ περὶ τὸν Ἠριδανὸν Γαλατία, ἣν ἀργότερον ὁ Ἀντώνιος ἐζήτησε νὰ λάβῃ ἀπὸ τὴν Σύγκλητον, τοῦ Βρούτου μετατιθεμένου εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ὁ Δέκιμος Βροῦτος, ἀρνηθεὶς νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸν Ἀντώνιον τὴν ἐπαρχίαν του, ἠναγκάσθη νὰ πολεμήσῃ κατ' αὐτοῦ. Ἐπιτυχῶς ἀνθιστάμενος ἐν Μυτίνῃ καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα τοῦ 44 πρὸς τὰ 43, ἠδυνήθη τέλος νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ Ἀντωνίου τῇ μεσολαβήσει τοῦ Ὀκταβιανοῦ. Ὅτε ὁ Ἀντώνιος ἐκηρύσσετο ὑπὸ τῆς Συγκλήτου ὡς ἐχθρὸς τῆς πατρίδος, ὁ Βροῦτος ἐπορεύετο ἐν Μακεδονίᾳ παρὰ τῷ Μάρκῳ Ἰουνίῳ Βρούτῳ μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἑνωθῇ μετ' αὐτοῦ διὰ τοὺς κατὰ τῆς Τριανδρίας ἀγῶνάς των. Ἐγκαταλειφθεὶς ὅμως ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν συνελήφθη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ἀντωνίου καὶ ἐφονεύθη τῷ 43 π. Χ.

Κ. Μ. ΚΑΡΑΜΑΝΟΣ

Βροῦτος, ***Γεώργιος.*** Γλύπτης, καθηγητὴς τῆς πλαστικῆς ἐν τῷ Σχολείῳ τῶν καλῶν τεχνῶν, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1843 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1909. Τῷ 1859, εἰς ἡλικίαν δεκαὲξ ἐτῶν, εἰσήχθη εἰς τὸ πολυτεχνεῖον καὶ ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Ἰωάννῃ *Κόσσῳ*, μετά τινα δ' ἔτη. τῷ 1866, ἐστάλη ὑπότροφος τοῦ κράτους εἰς Ρώμην, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ 1873. Ἐνταῦθα εὑρισκόμενος ἐφιλοτέχνησεν ἐν τοῖς ἄλλοις τὸ συμβολικὸν ἔργον «Πνεῦμα τοῦ Κοπερνίκου», εἰκονίζον νεαρὸν σῶμα ἀντεστραμμένον πρὸς τὰ κάτω μὲ τοὺς πόδας μετεώρους, στηριζόμενον ὑπὸ σφαίρας καὶ δεικνῦον τὸ ἄπειρον. Τὸ ἔργον τοῦτο εὑρίσκεται

Digitized by Google

σήμερον ἐν Ἀθήναις ἐν τῇ ἐπαύλει τοῦ Θών. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας διωρίσθη τῷ 1882 καθηγητὴς τῆς πλαστικῆς ἐν τῷ Σχολείῳ τῶν καλῶν τεχνῶν. Ὡς γλύπτης ἐδημιούργησε μέγα πλῆθος μνημείων, ἀνδριάντων καὶ ἄλλων ἔργων. Εἰς αὐτὸν ὀφείλονται οἱ ἀνδριάντες τοῦ *Ζάππα*, τοῦ *Ἀβέρωφ*, τοῦ *Σολωμοῦ* τοῦ *Σερπιέρη* καὶ τοῦ *Κοραῆ*, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ κάλλιστος. Συνθέσεις αὐτοῦ εἶναι: «Ὁ Ἔρως θραύων τὸ τόξον» βραβευθεῖσα τῷ 1900 διὰ χρυσοῦ βραβείου εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν Παρισίων, «Ὁ Πάρις», «Ἠχὼ καὶ Νάρκισσος», «Θησεύς», «Λήδα», «Τὸ Δωδεκάθεον», «Ἡ Νύξ», «Ἡ Αὐγή», «Ἡ Θύελλα», «Ἡ Γαλήνη», «Ἡ καρκινοφοβία», «Ἡ Λουομένη». Ν. Δ. Κ.

Γεώργιος Βροῦτος.

Βρούτση *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ὑπαγομένης εἰς τὴν ἐπαρχίαν Θήρας τοῦ νομοῦ Κυκλάδων νήσου Ἀμοργοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 169. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ μικροσυνοικισμοὶ *Καμάρι* (κάτ. 88), *Σκεπαρνιὲς* καὶ *Βίγλες*. Τὸ χωρίον κεῖται παρὰ τὴν ἀρχαίαν *Ἀρκεσίνην*. Δ. Ε. Μ.

Βρούττιοι· βλ. Βρέττιοι.

Βρούχαμ. Μέλος τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων κατὰ τὸ 1827. Ὅταν ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις παρέστησεν εἰς τὰ δύο σώματα τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου ὡς ἀπαίσιον συμβάν, ὁ Βρούχαμ ἐπέδειξε μέγαν φιλελληνισμὸν κατηγορήσας τοὺς Ἄγγλους ὑπουργοὺς ὡς βλασφημοῦντας τὴν ἐπιτυχίαν ἐκείνην τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ (*Τρικούπη* Δ' σελ. 161). Τ. Χ. Κ.

Βρουχᾶς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασιθίου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 381. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Πλάκα* (κάτ. 64), *Μπαμποῦρα* (κάτ. 39) καὶ *Μαυρονικήτας* (κάτ. 49). ΒΑ ὑψοῦται τὸ ἀκρωτήριον *Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Ἀφορεσμένος* (ἀρχ. *Ζεφύριον*), ὅπου λειτουργεῖ φάρος. Ε. Γ.

βρουχία (ἡ) (Bruchia) *[Βοτ.]*. Γένος βρύων τῆς οἰκογενείας τῶν *φασκακιδῶν*. Εἶναι μικρότατα αὐτὰ μὲ βλαστίδια βραχέα, ἁπλᾶ ἢ ὀλιγοκλαδώδη, φύλλα μικρότατα, ἄνθη μονόοικα καὶ καρπὸν μικροτάτην κάψαν. Γνωστὰ εἶναι ἀρκετὰ εἴδη ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν κορμῶν διαφόρων δένδρων καὶ ἀπαντῶντα ἐν Ἀμερικῇ καὶ Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

Βρουχιάνικα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Λιβαδίου* τῆς νήσου Κυθήρων, τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας. Κάτ. (1928) 24.

βρουχίδαι (οἱ) (Bruchidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κολεοπτέρων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ εἴδη ζῶντα κυρίως ἐπὶ διαφόρων ποωδῶν φυτῶν καὶ διαδεδομένα εἰς ἀμφότερα τὰ ἡμισφαίρια. Γνωστότερον γένος εἶναι ὁ βροῦχος (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Βρούχιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τὸ ἓν τῶν πέντε τμημάτων ἢ «*μοιρῶν*», εἰς ἃ διῃρεῖτο ἡ πτολεμαϊκὴ Ἀλεξάνδρεια (βλ. λ. τ. Γ' σ. 526 α').

βροῦχος (ὁ) (Bruchus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βρουχιδῶν*. Ἔχουσι γενικῶς μέγεθος μικρόν, σῶμα παχύ, ὀφθαλμοὺς εὐκινήτους, ῥύγχος εὐρύ, πεπιεσμένον καὶ ἀρκετὰ βραχύ, κεραίας μακράς, ἔλυτρα σχεδὸν τετραγωνικοῦ σχήματος κατὰ τοιοῦτον

Βροῦχος τοῦ πίσου (1), τοῦ φασιόλου (2) καὶ τῆς φακῆς (3).

τρόπον, ὥστε νὰ μένῃ ἀκάλυπτος ἡ τελευταία κοιλιακὴ ἄρθρωσις· οἱ ὀπίσθιοι πόδες εἶναι ἐπιμηκέστεροι τῶν προσθίων καὶ ὀδοντωτοὶ κατὰ τὸ κατώτερον αὐτῶν μέρος· γενικῶς οἱ πόδες ἀποτελοῦνται ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων. Οἱ βροῦχοι ἀπαντῶσιν εἰς πάντα τὰ μέρη τῆς γῆς, ἀλλ' εἶναι πολυαριθμότεροι εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικήν. Αἱ κάμπαι των ὁμοιάζουσι πρὸς μικροὺς σκώληκας καὶ ζῶσιν ἐπὶ σπόρων διαφόρων ἀγρωστοειδῶν φυτῶν. Τὰ τέλεια ἔντομα ἀπαντῶσιν ἐπὶ τῶν φλοιῶν τῶν δένδρων, τῶν βρύων κτλ. Γνωστὰ πλεῖστα εἴδη, ὧν κοινότερα εἶναι: *βροῦχος ὁ τοῦ πίσου* (Bruchus pisorum), ὅστις ἔχει μέγεθος 5 χιλιοστομέτρων περίπου, χρῶμα φαιομέλαν μὲ τεφρὰς ἀποχρώσεις, κεραίας ὑπολεύκους καὶ πεποικιλμένας διὰ τριῶν μελανῶν κηλίδων· αἱ κάμπαι τῶν ἐντόμων τούτων ζῶσιν ἐπὶ τῶν *πίσων* (μπιζελιῶν). *Βροῦχος ὁ τῆς φακῆς* (Bruchus lentis), ζῶν κυρίως ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου φυτοῦ. *Βροῦχος ὁ τοῦ φασιόλου* (Bruchus faseolus) ἐνδιαιτώμενος ἐπὶ τῶν φασιόλων κτλ. Δ. Ν. Π.

βροχαλίδα (ἡ)· βλ. βρονταλίδα

βροχαντίτης (ὁ) (Brochantit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν τοῦ ρομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του εἶναι μικροί, ἐπιπεφυκότες, βραχυστηλοειδεῖς μὲ κατακορύφους ῥαβδώσεις. Ἔχει σκληρότητα $3\,^1/_2$ — 4ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 3,78 — 3,9, λάμψιν ὑελώδη καὶ μαργαριτώδη καὶ χρῶμα σμαραγδοπράσινον ἢ ὑπομέλαν πράσινον. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι θειικὸς χαλκὸς μεθ' ὑδροξειδίου τοῦ χαλκοῦ [$CuSO_4.3Cu(OH)_2$], περιέχων 70,36% ὀξείδιον χαλκοῦ (CuO). Εὑρέθη εἰς τὰ μεταλλεῖα χαλκοῦ τοῦ Gumeschewski τῶν Οὐραλίων καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐπίσης παρετηρήθη καὶ ὡς προϊὸν ἐξαχνώσεως παρὰ τὸ Krisuvig εἰς τὴν Ἰσλανδίαν, ὅπου καὶ ὠνομάσθη *κρισουβιγίτης*. Γ. Κ. Γ.

βροχερός, —*ή*, —*όν* δημοτ., ὁ τῆς βροχῆς: «βροχερὸς καιρός», ἄλλως «ὁ καιρὸς εἶναι τῆς βροχῆς», ὁ κλίνων πρὸς τὴν βροχήν, ὁ προμηνύων βροχήν· ‖ «βροχερὸς μῆνας», ὁ μὴν καθ' ὃν συνήθως πίπτει βροχή· ‖ «βροχερὸς τόπος, — κλῖμα», ὅπου ἡ βροχὴ εἶναι συνήθης ἢ διαρκής.

βροχερότης (ἡ) *[Κλιματολ.]*. Ὀνομάζεται *βροχερότης*, ἢ *συντελεστὴς βροχερότητος* (Regenwahrscheinlichkeit), ἓν τινι τόπῳ τὸ πηλίκον τοῦ μέσου ἀριθμοῦ ἡμερῶν βροχῆς μηνός τινος διὰ τοῦ ὁλικοῦ ἀριθμοῦ ἡμερῶν τοῦ μηνός. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο τῆς βροχῆς, ἐκτὸς τῆς σημασίας ἣν κέκτηται ἐν τῇ κλιματολογίᾳ, μεγάλως ἐνδιαφέρει καὶ τὴν φυτογεωγραφίαν καὶ γεωπονίαν. Θ. Θ. Φ.

βροχὴ (ἡ)· τὸ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ κατὰ σταγόνας πῖπτον ὕδωρ, ἀρχ. *ὑετός*: «βροχὴ δυνατή,—καλή,—ἀδύνατη,—ψιλή,—διαρκής,—βραχεῖα,—ραγδαία κτλ.» «ρίχνει βροχή», «κάμνει βροχή», «ρῖξε, θεέ μου, μιὰ καλὴ βροχὴ νὰ γίνουν τὰ σπαρτά» ‖ μεταφ. ἐπὶ πραγμάτων πιπτόντων ἀθρόως: «οἱ ἐλιές—, τὰ σῦκα πέφτουν βροχή» «βροχὴ τὰ βόλια ἔπεφταν», σὰν τὴν βροχή, βροχηδόν.

—[ΜΕΤΕΩΡΟΛ.] Τὸ πρόβλημα τοῦ σχηματισμοῦ τῆς βροχῆς ἀπὸ ἀπόψεως μετεωρολογικῆς συνίσταται εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῶν συνθηκῶν ὑπὸ τὰς ὁποίας μεγάλαι μᾶζαι ἀέρος ψύχονται ὥστε νὰ προκαλέσωσι τὴν συμπύκνωσιν τῶν ὑδρατμῶν καὶ συνεπῶς τὴν βροχὴν (βλ. λ. **ἀτονία** *[Μετεωρ.]*) Οἱ ὑδρατμοὶ τῆς ἀτμοσφαίρας δὲν μετασχηματίζονται ἀμέσως εἰς βροχήν, ἀλλὰ διέρχονται τὰ στάδια τῆς ὁμίχλης καὶ τῶν νεφῶν, ὧν αἱ *ὑδροσταγόνες* συγκρατοῦνται ἐν φαινομενικῇ αἰωρήσει λόγῳ τῆς σμικρότητος αὐτῶν, διότι, ὅταν ἑνωθῶσι καὶ ἀποτελέσωσι μεγαλυτέρας σταγόνας, ἡ ἐπίδρασις τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος εἶναι λίαν ἀσθενής, καὶ τότε αἱ σταγόνες φθάνουσι μέχρι τοῦ ἐδάφους ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς βροχῆς. Αἱ ὑδροσταγόνες πίπτουσαι δύνανται νὰ αὐξάνωνται ὅταν διασχίζωσι θερμὰ καὶ ὑγρὰ στρώματα ἀέρος. Πολλάκις συμβαίνει ὥστε αἱ σταγόνες ἀντὶ νὰ αὐξάνωνται πίπτουσαι, τοὐναντίον ἐξατμίζονται καὶ οὕτω δὲν φθάνουσι μέχρι τοῦ ἐδάφους.

Αἱ διαστάσεις τῶν σταγόνων βροχῆς εἶναι μεγαλύτεραι κατὰ τὸ θέρος παρὰ κατὰ τὸν χειμῶνα, μεγαλύτεραι ὡσαύτως εἰς τὰς θερμὰς χώρας παρὰ εἰς τὰς ψυχράς. Αἱ συνηθέστεραι διάμετροι ὑδροσταγόνων περιλαμβάνονται μεταξὺ 1 καὶ 3 χιλιοστομέτρων, τὸ δὲ μέγιστον αὐτῶν ἀνέρχεται εἰς 7,2 χ.μ. (ὅπερ ἀντιστοιχεῖ εἰς μᾶζαν 0,2 γραμμ.). Αἱ μεγαλύτεραι σταγόνες πίπτουσι ταχύτερον τῶν μικροτέρων. Ὁ Lenard προσδιώρισε πειραματικῶς τὴν ταχύτητα ἣν δέον νὰ ἔχῃ ἓν ἀνοδικὸν ρεῦμα, διὰ νὰ δύναται νὰ συγκρατήσῃ ἐν αἰωρήσει διαφόρων διαστάσεων ὑδροσταγόνας. Οὕτω σταγόνες διαμέτρων 0. 1, 02, 03, 04, 05, 1.0, 1.5, 2 0, 3.0, 4.0 καὶ 5.0 χ.μ. δύνανται νὰ συγκρατηθῶσιν ὑπὸ ρεύματος ταχύτητος 0,32, 1.3, 2.7, 3.2, 3.5, 4.4, 5.7, 5.9, 6.9, 7.7, 8.0 μέτρων κατὰ δευτερόλεπτον. Ἐπίσης ἔχει παρατηρηθῆ ὅτι βροχαὶ μεγάλων σταγόνων εἶναι ἀποκλειστικῶς καταιγιδώδους μορφῆς, καὶ ὅτι ἡ διάρκεια τῆς βροχῆς εἶναι ἐν γένει ἐπὶ τοσοῦτον μεγαλυτέρα ὅσον αἱ σταγόνες εἶναι μικρότεραι. Κατὰ τὸν Χάμφρις (Humphreys) αἱ μέσαι διάμετροι τῶν ὑδροσταγόνων ἀνέρχονται ἐν τῇ ὁμίχλῃ εἰς 0.02, ἐν τῇ πυκνῇ ὁμίχλῃ εἰς 0.2, εἰς τὴν ἀσθενῆ βροχὴν εἰς 0.9, εἰς τὴν ἰσχυρὰν 3—4 χμ. Ὁ P. Lenard κατ' ἀρχὰς καὶ εἶτα ὁ W. Schmidt προσδιώρισαν πειραματικῶς τὴν τελικὴν ταχύτητα τῶν σταγόνων διαφόρων μεγεθῶν κατὰ διαφόρους μεθόδους. Εὗρον οὕτω ὅτι εἰς σταγόνας ἀκτῖνος:

0,001	ἑκ.	ἀντιστοιχεῖ	ταχύτης	1,3	ἑκ.	κατὰ δευτερ.
0,005	»	»	»	26	»	» »
0,01	»	»	»	78	»	» »
0,02	»	»	»	180	»	» »
0.05	»	»	»	426	»	» »
0,10	»	»	»	583	»	» »
0,15	»	»	»	661	»	» »
0,175	»	»	»	740	»	» »

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ὑδροσταγόνας μεγαλυτέρων διαστάσεων ὁ Lenard ἀπέδειξεν, ὅτι κατὰ τὴν πτῶσιν λαμβάνει χώραν μετασχηματισμὸς αὐτῶν, σταγόνες δὲ ἀκτῖνος 0,225 ἑκ. ἔχουσι τὸ μέγιστον τῆς ταχύτητος πτώσεως ἀνερχόμενον εἰς 8 μ. κατὰ δευτερόλεπτον.

Σύστασις τοῦ ὕδατος τῆς βροχῆς. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις ἐν Montsouris τῶν Παρισίων, 1 λίτρον ὕδατος βροχῆς συμπαρασύρει κατὰ μέσον ὅρον 2 χιλιοστὰ τοῦ γραμμαρίου ἀμμωνιούχου ἀζώτου καὶ 0,7 mgr νιτρώδους τοιούτου. Ἡ ποσότης τοῦ ἀζώτου ἣν παρέχει κατ' ἔτος καὶ κατὰ ἑκτάριον ὕψος βροχῆς π. χ. 750 χιλιοστομέτρων ἀνέρχεται εἰς 20,2 k.gr., ἰσοδυναμοῦσα μὲ λίπανσιν 142 k.gr. νίτρου. Μέρος τοῦ ἀζώτου τούτου ὀφείλεται εἰς τὰς ἠλεκτρικὰς ἐκκενώσεις, αἵτινες λαμβάνουσι χώραν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ κατὰ τὰς καταιγίδας. Ἐκτὸς τῶν συνήθων βροχῶν ἔχουσι παρατηρηθῆ καὶ ἐξαιρετικαὶ τοιαῦται, περιέχουσαι οὐσίας καθιστώσας ταύτας ἐγχρώμους, π.χ. κιτρίνας ἢ ἐρυθράς, καθ' ὅσον περιέχουσι θειούχους ἢ σιδηρούχους ἑνώσεις. Οὕτως ἐν Ἰταλίᾳ, εἰς τὰς Ἄλπεις, ἐπὶ τῶν Καναρίων νήσων κ. τ. λ. πίπτει οὐχὶ σπανίως μετὰ τῆς βροχῆς κονιορτὸς ἔχων τὴν προέλευσίν του ἐκ τῆς βορείου Ἀφρικῆς καὶ ὅστις καλεῖται «*κονιορτὸς τῶν ἀληγῶν*». Παρ' ἡμῖν τοιαύτη ἐξαιρετικὴ βροχὴ δέον νὰ θεωρηθῇ ἡ τῆς 6 Μαΐου 1913 (βλ. *Αἰγινήτην* ἐν «Annales de l'Observatoire National d'Athènes» τ. VII σελ. 33), καθ' ἣν ἀπὸ τῆς 6 μ. μ. ἤρξατο πίπτουσα λεπτὴ λασπώδης καὶ ὑπέρυθρος βροχὴ διαρκέσασα ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν περίπου. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρετηρήθη εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, τῶν Κυκλάδων καὶ τῆς Κρήτης, οὐδόλως δὲ εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἰονίους νήσους. Ἡ βροχὴ αὕτη συνωδεύετο ὑπὸ ἰσχυροῦ νοτιοανατολικοῦ ἀνέμου (Σιρόκκου). Ὁ Σιρόκκος φέρει πολλάκις πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ κάτω Ἰταλίαν κονιορτὸν ἐκ τῆς Σαχάρας καὶ γενικῶς ἐκ τῶν βορείων ἀφρικανικῶν ἀκτῶν, συνήθως εἶναι ἄνεμος θερμὸς καὶ ὑγρός, διευθύνσεως SSE—SSW, ὅταν ἡ πίεσις εἶναι ὑψηλοτέρα ἐπὶ τῆς Ἀφρικῆς παρὰ ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, ἢ ὅταν ὕφεσίς τις διέρχεται διὰ τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου. Ἡ χημικὴ ὅμως ἀνάλυσις τῆς λάσπης ταύτης ἀπέδειξεν, ὅτι δὲν ἦτο ἄμμος τῆς Σαχάρας ἀλλὰ ἀσβεστολιθικὴ ἰλὺς (limon) ἐλθοῦσα ἐκ τῶν ἀκτῶν τῆς βορείου Ἀφρικῆς, γνωστὴ δὲ ἐν τῇ γεωλογίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα Loess.

Ἡ θερμοκρασία τῆς βροχῆς δὲν ἀπέχει κατὰ μέσον ὅρον σημαντικῶς τῆς τοῦ ἀέρος, εἶναι δὲ γενικῶς πάντοτε κατωτέρα ταύτης. Ἡ μέτρησις τῆς βροχῆς γίνεται τῇ βοηθείᾳ τῶν διαφόρων τύπων τῶν βροχομέτρων καὶ βροχογράφων (βλ. λ.).

Ταξινόμησις τῶν βροχῶν. Ἀναλόγως τῆς καταγωγῆς των, αἱ ἐξ ἀνοδικῶν κινήσεων προερχόμεναι βροχαὶ ὑποδιαιροῦνται εἰς τὰς ἑξῆς κατηγορίας: 1ον) *Βροχαὶ μεταφορᾶς*, ὀφειλόμεναι εἰς τὰς ἀνοδικὰς κινήσεις, αἵτινες εἶναι συνέπεια τῶν γενικῶν κινήσεων τῆς ἀτμοσφαίρας. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο προστίθενται καὶ αἱ ἐκ τῆς *ἀμέσου ψύξεως* τοῦ ἀέρος προερχόμεναι, συνεπείᾳ μεταβάσεως αὐτοῦ ἀπὸ θερμῆς εἰς ψυχροτέραν περιοχήν. 2ον) *Βροχαὶ κυκλωνικαί*, ὀφειλόμεναι εἰς τὰς δυναμικὰς διαταράξεις τῆς ἀτμοσφαίρας: ὑφέσεις, θυέλλας, καταιγίδας κτλ. 3ον) *Βροχαὶ προεξοχῆς ἢ ἀναγλύφου ἢ ὀρογραφικαί*, ὀφειλόμεναι εἰς τὰς τοπικῆς φύσεως ἀνοδικὰς κινήσεις, αἵτινες παράγονται ὅταν ἀέριον ὁριζόντιον ρεῦμα προσκρούσῃ ἐπὶ προεξοχῶν τοῦ ἐδάφους, ὀροσειρῶν κλπ.

Διανομὴ τῆς βροχῆς ἐπὶ τῆς Γῆς. Ἡ ποσότης τῆς πιπτούσης βροχῆς ἐκφράζεται ἐν τῇ μετεωρολογίᾳ διὰ τοῦ *ὕψους* μέχρις οὗ φθάνει ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς τὸ ἐκ τῆς βροχῆς προερχόμενον ὕδωρ πρὶν ἐξατμισθῇ ἢ ἀπορροφηθῇ ὑπὸ τοῦ ἐδάφους. Τὸ ὕψος τοῦτο μετρεῖται εἰς χιλιοστόμετρα, ἐὰν δὲ θέλωμεν νὰ ἐκφράσωμεν τὴν ποσότητα τῆς βροχῆς εἰς *ὄγκον* ἢ εἰς *βάρος* μετατρέπομεν τὰ μετρηθέντα χιλιοστόμετρα, ἔχοντες ὑπ' ὄψει, ὅτι «στιβὰς ὕδατος ἑνὸς χιλιοστομέτρου καὶ ἐπιφανείας ἑνὸς τετραγωνικοῦ μέτρου ἀντιπροσωπεύει ὄγκον ἑνὸς λίτρου ἢ βάρος ἑνὸς χιλιογράμμου». Ἂν ἐπί τινος χάρτου ἑνώσωμεν τοὺς τύπους τοὺς ἔχοντας τὸ αὐτὸ ὕψος βροχῆς (εἴτε ἐτήσιον, εἴτε μηνιαῖον) διὰ τῆς αὐτῆς γραμμῆς, τότε λαμβάνομεν τὴν ἔννοιαν τῶν *ἰσοβρόχων* καμπύλων. Ἡ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς διανομὴ τῆς βροχῆς εἶναι ἄνισος. Βορείως τοῦ Ἰσημερινοῦ ἐκτείνεται ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ μία ζώνη ξηρασίας, ἐνῷ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πλάτους εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ ζώνη ἰσχυρῶν βροχῶν. Ἡ ἀκτὴ τῆς Γῆς τοῦ Πυρὸς ἐν Βαλδιβίᾳ εἶναι λίαν βρο-

Digitized by Google

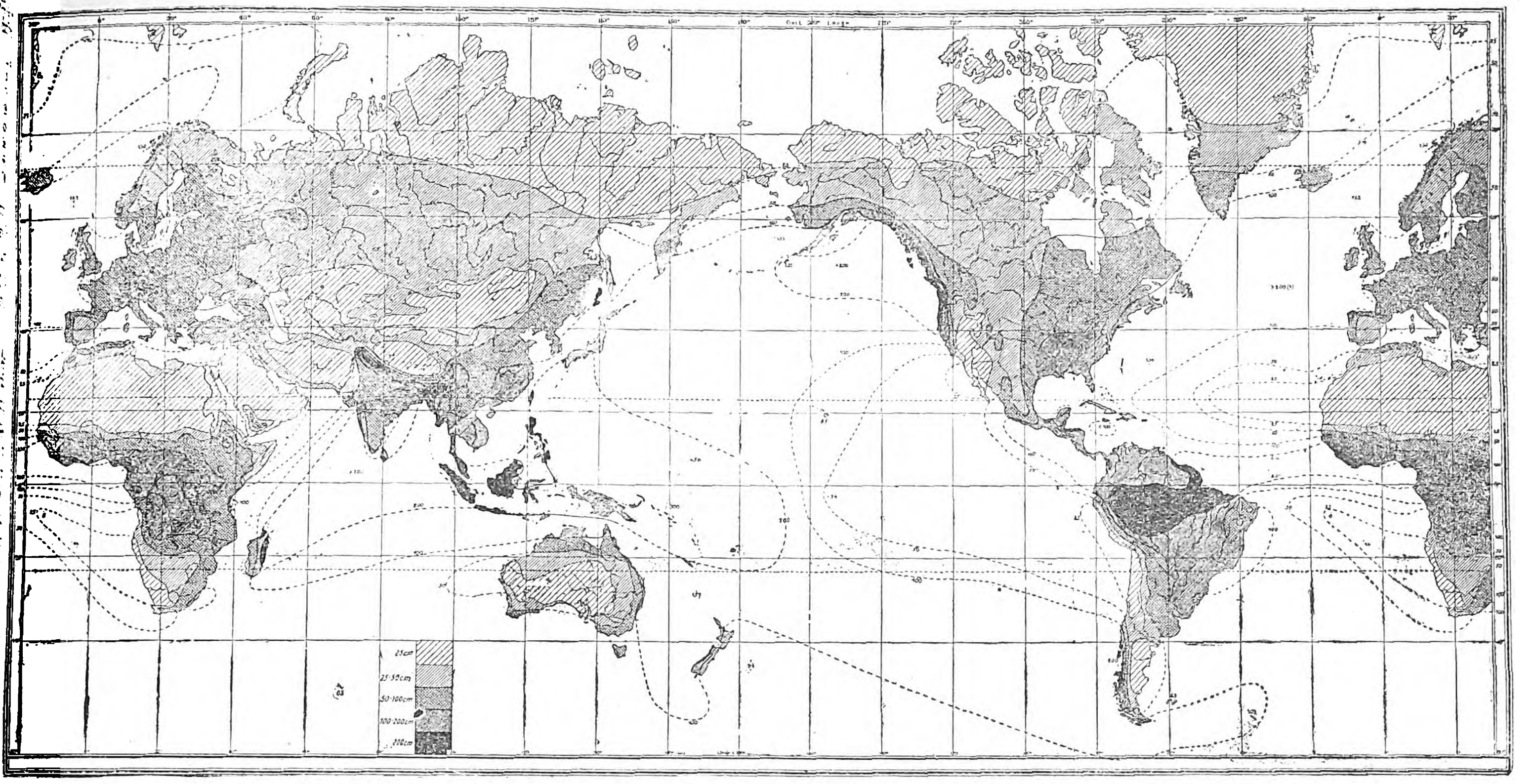

Χάρτης δεικνύων τὸ ὕψος τῆς ἐτησίως πιπτούσης βροχῆς εἰς τὰς διαφόρους χώρας τῶν δύο ἡμισφαιρίων.
Αἱ βαθυτέρου τόνου σκιάσεις ἀντιστοιχοῦσιν εἰς μεγαλύτερα ποσὰ βροχῆς, αἱ δὲ ἐλαφρότεραι εἰς μικρότερα, συμφώνως πρὸς τὸ κατὰ τὴν βάσιν (ἀριστερᾷ) τοῦ χάρτου ὑπόμνημα.]

χερά, ἐνῷ ἡ παταγονικὴ ἀκτὴ πολὺ ὀλίγον. Ἐπὶ τοῦ Καναδᾶ πίπτει μικρὰ ποσότης βροχῆς καὶ χιόνος, ἐνῷ ἐπὶ τῆς Νορβηγίας, ἥτις κεῖται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πλάτους, ἄφθονοι βροχαί. Πᾶσαι αἱ ἀνωμαλίαι αὗται ἐξηγοῦνται ἂν ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει αἱ γεωγραφικαὶ συνθῆκαι, ἐκ τῶν ὁποίων προέρχεται ἡ α ἢ ἡ β αἰτία τῆς βροχῆς. Αἱ γεωγραφικαὶ αὗται συνθῆκαι εἶναι: τὸ γεωγραφικὸν πλάτος, ἡ διεύθυνσις τῶν ἐπικρατούντων ἀνέμων, ἡ ἀπόστασις τῆς θαλάσσης, ἡ διαμόρφωσις τοῦ ἐδάφους κτλ.

1) Ἐπίδρασις τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους: Μεταξὺ τῶν τροπικῶν εὑρίσκεται, εἰς τὰ κοινὰ ὅρια τῶν ἀληγῶν τῶν δύο ἡμισφαιρίων, μία ζώνη ἐκτάσεως χιλιάδων χιλιομέτρων, ἔνθα οἱ ἄνεμοι ἔχουσιν ἀνοδικὴν κίνησιν καὶ οἵτινες προκαλοῦσιν εἰς τὴν ζώνην ταύτην ἐξαιρετικῶς ἀφθόνους βροχὰς (*τροπικαὶ βροχαί*). Ἡ ζώνη αὕτη καλύπτει τὸν Ἰσημερινὸν καὶ ἐκτείνεται μᾶλλον πρὸ τὸ βόρειον ἡμισφαίριον. Ἐπὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ ὑπάρχουσι δύο ζῶναι λίαν βροχεραί, ἡ μία ἐπὶ τοῦ Ἰσημερινοῦ καὶ ἡ ἑτέρα εἰς τὸ νότιον ἡμισφαίριον, συνεπείᾳ τῆς διανομῆς τῶν *μουσσώνων* ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ (*βροχαὶ Μουσσώνιοι*). Ἐκ τῶν ἰσημερινῶν περιοχῶν πρὸς τοὺς πόλους βαίνοντες συναντῶμεν, περὶ τὰ πλάτη 30° βορείως καὶ νοτίως, τὰς τροπικὰς νηνεμίας· ὁ ἀὴρ ἔχει γενικῶς εἰς τὰς περιοχὰς ταύτας καθοδικὴν κίνησιν, καὶ κατὰ συνέπειαν ἐξαιρετικὴν σπανιότητα βροχῆς. Πέραν τῶν πλατῶν τούτων πρὸς τοὺς πόλους ἡ ἀτμοσφαῖρα ἔχει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους κίνησιν πρὸς τοὺς πόλους καὶ ἑπομένως ὁ ἀὴρ ὅστις φθάνει εἰς περιοχὰς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ψυχρὰς ρίπτει ἐκεῖ βροχὰς ἀρκετὰ ἀφθόνους, ἀλλὰ καθ' ὅσον ψύχεται ἐλαττοῦται καὶ ἡ πιθανότης τῶν βροχῶν, καὶ οὕτως αἱ βόρειοι περιοχαὶ ἔχουσιν ἀσθενεῖς βροχάς. Ἡ προοδευτικὴ ἐλάττωσις τῆς βροχῆς ἐκ τοῦ τροπικοῦ πρὸς τοὺς πόλους ἐπηρεάζεται συχνὰ ὑπὸ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ὑφέσεων, αἵτινες κατὰ τὴν διαδρομήν των ρίπτουσι βροχὰς (*βροχαὶ κυκλωνικαί*), εἰς τρόπον ὥστε αἱ περιοχαὶ ἃς ἐπισκέπτονται συχνότερον ἀφθονοῦσι καὶ εἰς βροχάς. Οὕτω π. χ. λόγῳ τῶν ὑφέσεων αἱ δυτικαὶ ἀκταὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τοῦ Καναδᾶ, τοῦ βορείου Ἀτλαντικοῦ, τῶν Βρεττανικῶν νήσων καὶ αἱ δυτικαὶ ἀκταὶ τῆς Εὐρώπης εἶναι οἱ τόποι τῶν ἀρκετὰ συχνῶν καὶ ἰσχυρῶν ὄμβρων. Τοὐναντίον τὸ κέντρον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τοῦ Καναδᾶ, ἡ ἀνατολικὴ Ρωσία καὶ ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ Ἀσία εἶναι αἱ περιοχαὶ τῶν ἀσθενῶν βροχῶν, διότι ὀλιγώτερον προσβάλλονται ὑπὸ τῶν ὑφέσεων.

2) Ἐπίδρασις τῆς διευθύνσεως τῶν ἀνέμων: Ἡ προέλευσις τῶν ἐπικρατούντων ἀνέμων παίζει σπουδαῖον ρόλον εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς βροχῆς. Οὕτως αἱ Ἰνδίαι, ἡ Ἰνδοκίνα καὶ ἡ δυτικὴ Κίνα ἀφθονοῦσιν εἰς βροχὰς κατὰ τὸ θέρος λόγῳ ἐπικρατήσεως τοῦ νοτίου θαλασσίου μουσσῶνος, καὶ τοὐναντίον εἶναι ἄνομβροι καὶ ξηραὶ κατὰ τὸν χειμῶνα συνεπείᾳ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ ἠπειρωτικοῦ βορείου μουσσῶνος.

3) Ἐπίδρασις τῆς ἀποστάσεως τῆς θαλάσσης: Οἱ βροχεροὶ ἄνεμοι εἶναι συνήθως οἱ ἐκ τῆς θαλάσσης προερχόμενοι, ὅσον δὲ ἀπομακρύνονται τῶν ἀκτῶν ἐπὶ τοσοῦτον ἀποβάλλουσι μέρος τῶν ὑδρατμῶν των, καὶ αἱ βροχαὶ ὡς ἐκ τούτου εἶναι ἧττον ἄφθονοι. Ὁ ἀὴρ ὅστις ἀπομακρύνεται τῆς θαλάσσης ἐμπλουτίζεται ἐν τούτοις κατὰ τὴν διέλευσίν του ἄνωθεν τῆς ξηρᾶς ὑπὸ τοῦ ἐξατμιζομένου ὕδατος τῶν προηγουμένων βροχῶν, εἰς τρόπον ὥστε εἶναι δυνατὸν νὰ ρίψῃ νέας βροχὰς ὀλίγον μακρύτερον τῶν ἀκτῶν. Αἱ καλλιεργημέναι ἐκτάσεις, τὰ δάση, αἱ μεγάλαι λίμναι, δύνανται ἐπίσης νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τῆς βροχῆς. Ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἐπιβραδύνωσι τὴν ἐλάττωσιν τῶν ἐτησίων ὑψῶν τῆς βροχῆς, τὴν ὀφειλομένην εἰς τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Ἡ ἐλάττωσις αὕτη εἶναι αἰσθητὴ πάντοτε ἐφ' ὅσον βαίνομεν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ἠπείρων.

4) Ἐπίδρασις τῆς διαμορφώσεως τοῦ ἐδάφους: Ὅταν ὁ ἄνεμος συναντήσῃ προεξοχὴν τοῦ ἐδάφους ἀναγκάζεται νὰ ἀνέλθῃ, ὁπότε ψύχεται καὶ κατὰ συνέπειαν προκαλοῦνται ἄφθονοι βροχαί· ὅταν φθάσῃ τοὐναντίον εἰς τὴν ἀντίθετον πλευρὰν κατέρχεται, ὁπότε ἔχει ἤδη ρίψει μέγα μέρος τῶν ὑδρατμῶν του, ἐπὶ πλέον θερμαίνεται καὶ οὕτω ἀπομακρύνεται περισσότερον ἀπὸ τοῦ σημείου τοῦ κόρου. Εἶναι φανερόν, ὅτι ἡ πλευρὰ ἡ ἐκτεθειμένη πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐπικρατούντων ἀνέμων, οἵτινες εἶναι συγχρόνως καὶ βροχεροί, εἶναι ἡ ἀφθονωτέρα εἰς βροχάς, ἐνῷ τοὐναντίον ἡ ἄλλη ἀποτελεῖ μίαν ζώνην σχετικῶς ἄνομβρον καὶ ξηράν. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦ ἐδάφους δὲν αὐξάνει τὸ σύνολον τῆς πιπτούσης βροχῆς, ἀλλ' ἁπλῶς τροποποιεῖ τοῦτο. Ἡ μελέτη διαφόρων τοποθεσιῶν πλουσίων εἰς βροχὰς ἔχει ἀποδείξει ὅτι αὗται κεῖνται συνήθως ἐπὶ κλιτύων ὀρέων ἐκτεθειμένων εἰς ὑγροὺς ἀνέμους, ὅπως π.χ. τὸ Bergen ἐν Νορβηγίᾳ, τὸ Chambery καὶ τὸ Bourg ἐν Γαλλίᾳ, τὸ Kendal ἐν Ἀγγλίᾳ, ἡ Γένουα καὶ ἡ Τεργέστη ἐν Ἰταλίᾳ κτλ. Ἐπίσης ἄριστον παράδειγμα τοῦ φαινομένου τούτου παρέχουσιν αἱ ὑψηλαὶ νῆσοι ἢ ἀκταί, ἃς συναντῶσιν οἱ *ἀληγεῖς* ὅταν διέρχωνται ἄνωθεν θαλασσῶν. Διὰ τοῦτο αἱ ἐξ αὐτῶν προκαλούμεναι βροχαὶ κατὰ τὸν χειμῶνα ὀνομάζονται καὶ *βροχαὶ ἀληγῶν* (Passatregen), αἵτινες παρουσιάζονται εἰς πλείστους τόπους τῶν τροπικῶν χωρῶν. Παρ' ἡμῖν εἰς ὅμοιον λόγον δέον νὰ ἀποδώσωμεν τὴν ἀφθονίαν τῶν βροχῶν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ἐν σχέσει πρὸς τὰς τῆς Ἀνατολικῆς.

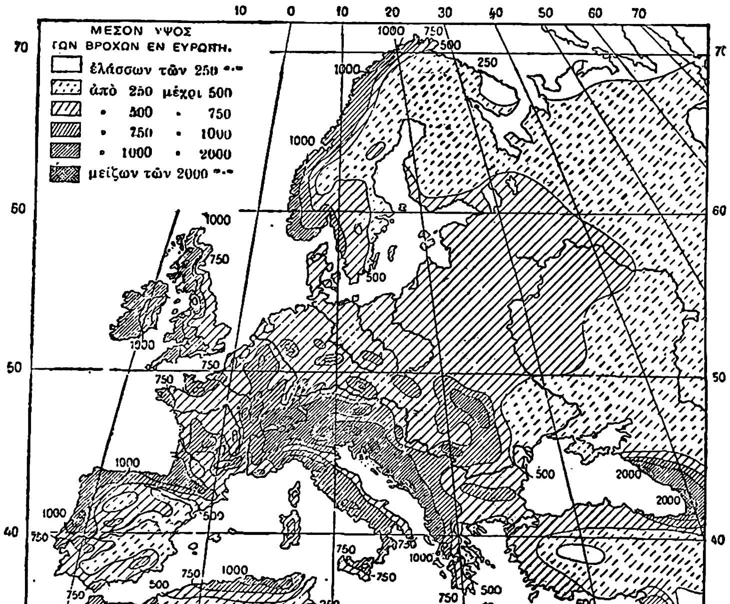

Διανομὴ τῆς βροχῆς κατὰ τὴν ἡμέραν. Εἰς τὰς ἰσημερινὰς περιοχάς, ὅπου ἡ βροχὴ εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐξάρτησιν τῆς ἡλιακῆς θερμάνσεως, αἱ βροχαὶ παράγονται κατὰ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἡ θέρμανσις αὕτη φθάνει τὸ μέγιστον, δηλαδὴ τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας. Εἰς πολλὰ μέρη παύουσι μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἐνίοτε ὅμως παρατείνονται μέχρι καὶ πέραν τῆς νυκτός. Εἰς τὰς εὐκράτους ζώνας ἡ διανομὴ τῆς βροχῆς μεταβάλλεται πολὺ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν λόγῳ δύο αἰτίων ὀφειλομένων εἰς τὰς ἐπιδράσεις τῆς θερμικῆς μεταφορᾶς καὶ εἰς τὰς βαρομετρικὰς ὑφέσεις. Αἱ βροχαὶ *μεταφορᾶς* παράγονται κυρίως τὸ ἀπόγευμα, ἐνῷ αἱ *κυκλωνικαὶ* καθ' οἱανδήποτε ὥραν. Ἐπὶ τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς Εὐρώπης αἱ βροχαὶ εἶναι κυκλωνικῆς φύσεως. Πέραν τῶν ἀκτῶν, τοὐναντίον, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὸ θέρος, αἱ ὑφέσεις ἔχουσι μικροτέραν ἐπίδρασιν, καὶ οὕτως αἱ βροχαὶ εἶναι συχνότεραι καὶ ἰδίᾳ ἀφθονώτεραι κατὰ τὸ ἀπόγευμα.

Διανομὴ τῶν βροχῶν κατὰ τὸ ἔτος. Ὁ τρόπος καθ' ὃν διανέμονται αἱ βροχαὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους δὲν εἶναι μικροτέρας σημασίας ἀπὸ κλιματολογικῆς ἀπόψεως τῆς τοῦ ἐτησίου ὕψους τῆς πιπτούσης βροχῆς. Οὕτως 800 χιλιοστόμετρα βροχῆς κατανεμημένα εἰς τέσσαρας μόνον μῆνας τοῦ ἔτους, τῶν λοιπῶν 8 ἀντιπροσωπευόντων τὴν ἐποχὴν ξηρασίας, δὲν προκαλοῦσιν ἐπὶ τῆς βλαστήσεως ποσῶς τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα, ὅπως ἐὰν τὸ

Digitized by Google

800 χιλιοστόμ. ἦσαν διανεμημένα κανονικῶς εἰς ὅλους τοὺς μῆνας τοῦ ἔτους. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν τὸ κλῖμα εἶναι ἐξαιρετικῶς ξηρόν, ἐνῷ εἰς τὴν δευτέραν λίαν ὑγρόν. Εἰς τὰς χώρας εἰς ἃς αἱ περίοδοι ξηρασίας συμβαίνουσι καθ' ὅλα τὰ ἔτη κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον, διαιρεῖται τὸ ἔτος ἀπὸ ἀπόψεως διανομῆς τῆς βροχῆς εἰς ξηρὰν καὶ εἰς βροχερὰν ἐποχήν. Ὁλόκληρος ἡ ἐπιφάνεια τῆς Γῆς διαιρεῖται, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, εἰς χαρακτηριστικὰς περιοχάς:

1ον) *Εἰς τὰς ἐνδοτροπικὰς περιοχάς:* Αἱ βροχαὶ ὀφείλονται σχεδὸν εἰς τὰ ἀνοδικὰ ρεύματα, ἅτινα παράγονται εἰς τὴν ζώνην τῆς μεγίστης θερμάνσεως, καὶ ἑπομένως ἡ ζώνη αὕτη ὑφίσταται ἐτησίως μίαν ταλάντευσιν προκαλουμένην ἐκ τῶν μεταβολῶν τῆς κλίσεως τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων. Οὕτως εἰς τὰς περιοχὰς ταύτας ὑπάρχουσι δύο βροχεραὶ ἐποχαὶ ἀντιστοιχοῦσαι εἰς τὰ δύο ἐτήσια μέγιστα τῆς θερμοκρασίας. Ὡς γνωστόν, αἱ δύο ἐποχαὶ τῶν δύο τούτων θερμικῶν μεγίστων πλησιάζουσιν ἀλλήλας καθ' ὅσον προχωροῦμεν πρὸς τοὺς τροπικούς, ἔνθα καὶ συμπίπτουσι· τὸ αὐτὸ συμβαίνει διὰ τὰς δύο ἐποχὰς τῆς βροχῆς, αἵτινες ἐξαφανίζουσιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν ξηρὰν ἐποχὴν καὶ σχηματίζουσι τὸ ἐνδιάμεσον φθινόπωρον. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πλάτους αἱ ξηραὶ ἐποχαὶ τῶν περιοχῶν τῶν εὑρισκομένων βορείως τοῦ Ἰσημερινοῦ ἀντιστοιχοῦσιν εἰς βροχερὰς ἐποχὰς περιοχῶν τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου καὶ ἀντιστρόφως. Αἱ δύο ξηραὶ ἐποχαὶ καὶ αἱ δύο βροχεραὶ τῶν ἰσημερινῶν περιοχῶν εἶναι περισσότερον διαφορετικαὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ἠπείρων παρὰ ἐπὶ τῆς θαλάσσης.

2ον) *Εἰς τὰς περιοχὰς τῶν μουσσώνων:* Εἰς ταύτας βρέχει ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν πνέει ὁ θαλάσσιος μουσσών, δηλαδὴ κατὰ τὸ θέρος διὰ τὴν μεσημβρινὴν Ἀσίαν καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα διὰ τὴν Αὐστραλίαν (βλ. καὶ ἄνεμος).

3ον) *Εἰς τὰς εὐκράτους περιοχάς:* Εἰς ταύτας μέχρι τῆς 40ῆς μοίρας γεωγραφικοῦ πλάτους περίπου βορείως καὶ νοτίως, τὸ θέρος εἶναι ξηρὸν καὶ ὁ χειμὼν βροχερός, ἰδίᾳ πλησίον τῶν ἀκτῶν. Ἡ διανομὴ αὕτη τῶν βροχῶν προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι τὰ ὅρια τῶν ἀληγῶν πρὸς τὸ μέρος τοῦ πόλου ὑπόκεινται κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους εἰς κυμάνσεις ἀναλόγους τῆς ζώνης τῆς μεγίστης θερμάνσεως. Κατὰ τὸ θέρος τὸ ὅριον τοῦτο ἀνέρχεται πρὸς βορρᾶν καὶ τοποθετεῖ τὰς περιοχὰς ἃς διέρχεται ὑπὸ τὸ ξηρὸν πεδίον τῶν ὑψηλῶν πιέσεων· τοὐναντίον τὸν χειμῶνα τὸ ὅριον κατέρχεται καὶ ἡ ἐπίδρασις τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ὑφέσεων, αἵτινες φέρουσι βροχάς, εἶναι ἐπικρατεστέρα.

4ον) *Εἰς τὰς εὐκράτους θαλασσίας περιοχάς:* Αἱ βροχαὶ εἶναι κυρίως κυκλωνικῆς φύσεως καὶ δὲν ἔχουσιν ἑπομένως λίαν σαφῆ περιοδικότητα. Ἀφθονοῦσιν ἐν τούτοις περισσότερον κατὰ τὸ φθινόπωρον, ὁπότε αἱ ὑφέσεις ἄρχονται νὰ σχηματίζωνται συχνότερον παρὰ κατὰ τὸ θέρος· ἐπειδὴ δὲ ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος εἶναι ἀκόμη ἀρκετὰ ὑψηλή, ὑπάρχει ἀρκετὴ ποσότης ὑδρατμῶν ἵνα προκληθῶσιν ἄφθονοι βροχαί. Ἡ ἐτησία αὕτη διανομὴ παρουσιάζεται εἰς τὰς Βρεττανικὰς νήσους, τὴν Νορβηγίαν καὶ τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Γαλλίας.

5ον) *Εἰς περιοχὰς μεταβατικάς:* Ὅταν μεταβαίνῃ τις ἀπὸ τῆς μιᾶς τῶν ἀνωτέρω περιοχῶν εἰς ἄλλην, ἡ ἐτησία διανομὴ τῆς βροχῆς τροποποιεῖται προοδευτικῶς. Οὕτω μεταξὺ μιᾶς περιοχῆς χειμερινῶν βροχῶν καὶ περιοχῆς θερινῶν, συμβαίνει συχνάκις νὰ παραχθῶσι δύο μέγιστα βροχῆς, τὸ ἓν κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὸ ἕτερον κατὰ τὴν ἄνοιξιν, ὅπως συμβαίνει ἐν τῇ βορείῳ Ἰταλίᾳ καὶ μεσημβρινῇ Γαλλίᾳ. Ἐὰν ἐγκαταλείψωμεν τὰς εὐκράτους θαλασσίας περιοχὰς ἵνα εἰσχωρήσωμεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ἠπείρων, τὸ φθινοπωρινὸν μέγιστον τῆς βροχῆς ἐλαττοῦται, καὶ σχηματίζεται προοδευτικῶς ἕτερον κατὰ τὸ θέρος.

Ραγδαῖαι βροχαί. Οὕτω καλοῦνται αἱ βροχαὶ αἵτινες ρίπτουσιν ἄνω τῶν 20 χιλιοστομέτρων ὕδατος καθ' ὥραν καὶ αἵτινες διαρκοῦσι τοὐλάχιστον ἐπὶ πολλὰ λεπτά. Αἱ βροχαὶ αἵτινες ρίπτουσιν ἄνω τῶν 50 χιλιοστομέτρων τὴν ὥραν ὀνομάζονται *χειμαρρώδεις*. Αἱ μεγάλαι ραγδαῖαι βροχαὶ ὀφείλονται εἰς καταιγίδας. Ὑπάρχουν παραδείγματα ραγδαίων βροχῶν, αἵτινες ἔρριψαν 500 ἕως 1000 χιλιοστόμετρα ὕδατος εἰς διάστημα 24 ὡρῶν. Αἱ ἐξαιρετικῶς ραγδαῖαι βραχαὶ δὲν πίπτουσιν εἰδικῶς εἰς τὰς θερμὰς χώρας ἢ εἰς τὰς ὑγρὰς περιοχάς, ἀλλ' εἶναι διανεμημέναι πανταχοῦ. Αἱ ἐξαιρετικαὶ ραγδαῖαι βροχαὶ μεγάλης διαρκείας πίπτουσιν ἰδίως εἰς τὰς ὀρεινὰς περιοχάς, ἐνῷ αἱ ἰσχυραὶ ραγδαῖαι βροχαὶ βραχείας διαρκείας εἶναι σχετικῶς συχνότεραι εἰς τὰς πεδινὰς χώρας.

Βροχαὶ αἴθριοι. Παρατηρεῖ τις ἐνίοτε κατὰ τὰς ἑσπερινὰς ὥρας ἢ αἰθρίους νύκτας, ὁπότε ἡ νυκτερινὴ ψῦξις εἶναι ταχυτάτη, νὰ πίπτωσι σταγόνες βροχῆς καθ' ἣν στιγμὴν ὁ οὐρανὸς εἶναι τελείως αἴθριος. Ἡ αἰθρίου αὕτη βροχὴ ὀφείλεται εἰς τὴν συμπύκνωσιν τῶν ὑδρατμῶν ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ μάζῃ τοῦ ἀέρος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ψύξεως καὶ δὲν σχηματίζεται εἰμὴ μόνον ὑπὸ τῶν μεμονωμένων καὶ ὀλιγαρίθμων σταγόνων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. Hann-R. Süring,* Lehrbuch der Meteorologie.—*R. Süring,* Leitfaden der Météorologie.—*A. Angot,* Traité élémentaire de Météorologie.— *P. Klein-J. Sanson,* Météorologie et Physique agricoles.—*J. Bjerknes-H. Solberg,* Les conditions météorologiques de formation de la pluie.

Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

—[ΥΓΙΕΙΝ.] Ἡ *βροχὴ* ὑπάγεται εἰς τὰ *ὑδατώδη μετέωρα* (μετὰ τῆς χιόνος, χαλάζης κ. λ. π.), ἅτινα ἀσκοῦσιν ἄμεσον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ὑγείας τῶν ἀνθρώπων, διότι διυγραίνουσι τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ ὑποδήματα, ἐξ οὗ ἐπέρχονται διαταραχαὶ περὶ τὴν ρύθμισιν τοῦ θερμαντικοῦ καὶ ψύξις. Ἔμμεσον σημασίαν ἔχουσι, διότι καθαρίζουσι μεγάλως τὸν ἀέρα καὶ τὸ ἔδαφος ἀπὸ τοῦ κονιορτοῦ, τῶν ἐν ἀποσυνθέσει οὐσιῶν καὶ τῶν μικροβίων, παθογόνων καὶ μή, ὧν τὴν βλάστησιν ὅμως προάγουσιν ἀφ' ἑτέρου, ὡς ἐκ τῆς συνεπαγομένης ὑγρασίας, συντελοῦντα συγχρόνως πρὸς ἀνάπτυξιν νόσων τινῶν διὰ τῆς μολύνσεως τοῦ ὕδατος ἢ εἰς γένεσιν ἑλονοσίας ἐν ταῖς θερμαῖς χώραις. Κ. ΣΑΒΒΑΣ

—[ΣΤΡ. ΤΑΚΤ.] Ἡ *ραγδαία βροχὴ* χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε ὡς προκάλυμμα ὑπὸ τοῦ προχωροῦντος ἢ ὑποχωροῦντος ἐν τῇ μάχῃ πεζικοῦ, δηλαδὴ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πάσης ἐννοίας ἁλμάτων· τάσσεται ὡς ἐκ τούτου αὕτη ἐν ἴσῃ περίπου μοίρᾳ πρὸς τὴν ὁμίχλην, ἐν πολὺ ὅμως κατωτέρᾳ τοῦ σκότους τῆς νυκτός. Οὕτως ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν μάχην τοῦ Βελεστίνου τῆς 23ης Ἀπριλίου 1897 ὑπὸ τῆς 2ας ἑλληνικῆς μεραρχίας τὴν 10ην Αὐγούστου 1921, κατὰ τὴν πρὸς Σαγγάριον προέλασιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ κτλ. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— **βροχὴ** *χρυσῆ [Μυθολ.-Ἀποκρ.].* Εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν μυθολογίαν ἀναφέρονται πολλάκις χρυσαῖ βροχαί, αἱ ὁποῖαι ἄλλοτε μὲν ἀποτελοῦν ἁπλῆν μεταμόρφωσιν θεοῦ τινος, ἄλλοτε δὲ θείαν εὐλογίαν. Οὕτω ὁ Ζεύς, ἵνα ἀπολαύσῃ τῆς ἔν τινι πύργῳ κεκλεισμένης Δανάης, ὑπεισῆλθεν ἐν αὐτῷ διὰ τῆς στέγης μεταμορφωμένος εἰς εὐπρόσδεκτον χρυσῆν βροχήν. Κατὰ τὴν ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς ἀναπήδησιν τῆς Ἀθηνᾶς, γεννηθείσης ἔριδος μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Ροδίων περὶ κατοχῆς τῆς προστασίας τῆς νέας ταύτης θεᾶς, ἀπεφασίσθη, ὅπως αὕτη ἀποβῇ πολιοῦχος τῶν Ἀθηνῶν, καὶ πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν Ροδίων, οἱ ὁποῖοι οὕτως ἔχανον τὴν προστασίαν τῆς ἀξιαγαπήτου θεᾶς, πέσῃ χρυσῆ βροχὴ ἐν Ρόδῳ. Ἑρμηνεύουσα τοὺς μύθους τούτους ἡ ἀποκρυφολογία ἀνευρίσκει ἀλληγορικὴν ἔκφρασιν τοῦ πτητικοῦ τοῦ φιλοσοφικοῦ λίθου, ὅπερ ἐπαναπίπτει ἐν εἴδει βροχῆς κατὰ τὴν χώνευσιν ἐπὶ τῆς ὕλης, ἡ ὁποία ἀπομένει ἐν τῷ βάθει τοῦ ἀγγείου. Δ.Π.Κ.

βροχηδόν· ἐπίρρ., δίκην βροχῆς, ὅπως ἡ βροχή, ἀθρόως, πυκνῶς, ἀφθόνως: «αἱ σφαῖραι ἔπιπτον βροχηδόν».

Βροχηνὴ (ἡ) *[Γεωγρ.].* Οὕτως ὠνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀν. Θράκης τὸ τουρκικὸν χωρίον *Βουρχανλῆ* τῆς ὑποδιοικήσεως Μαδύτου. Α. Θ. ΣΑΜ.

βροχήσιος,—*α,*—*ο*· βρόχινος: «βροχήσιο νερό», ἄλλως *βροχόνερο.*

βροχθίζω· ὑγραίνω τὸν φάρυγγα, τὸν οἰσοφάγον, καταπίνω (βλ. καταβροχθίζω).

βρόχθος (ὁ)· ὀλίγον ποτὸν ὅσον διὰ νὰ ὑγρανθῇ, νὰ βραχῇ ὁ φάρυγξ, κοιν. *μιὰ γουλιά, μιὰ ρουφηξιά.*

βρόχι (τό)· βρόχος, θηλειά· ‖ ὄργανον ἀγρευτικὸν τῶν πτηνῶν ἰδίᾳ, θηλειὰ διὰ τῆς ὁποίας τὰ πτηνὰ συλλαμβάνονται ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ: «στήνω βρόχια», «δόλωμα γιὰ βρόχια», «πιάστηκε 'ς τὸ βρόχι».

—*[Ἐγκυκλ.]* Τὸ βρόχι ἀποτελεῖται ἀπὸ δέσμας τριχῶν ἵππου ἢ ἡμιόνου, συνδεομένων πρὸς ἀλλήλας διὰ κόμβων, εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀποτελῆται ἐκ τούτων σχοινίον, ἐκ τοῦ ὁποίου σχηματίζεται θηλειὰ (βρόχος), ἥτις σμικρύνεται μὲν ὅταν τανύηται τὸ σχοινίον, μεγεθύνεται δὲ ὅταν χαλαρωθῇ τοῦτο. Τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ σχοινίου προσδένεται εἰς τὸ ἐλεύθερον ἄκρον πασσάλου εὐκάμπτου καὶ ἐλαστικοῦ ὡς ἐλατήριον. Τὰ βρόχια στήνονται εἰς μέρος συχναζόμενον ὑπὸ πτηνῶν, ἐν μέσῳ δ' αὐτῶν τοποθετοῦνται διάφορα δολώματα, σπόροι πρὸς θήραν περδικῶν, σιαλήκες ἢ κόκκοι πρὸς θήραν κοσσύφων ἢ κιχλῶν κλπ.

Τὰ βρόχια συγκρατοῦνται διὰ μικροσκοπικῶν πασσαλίσκων, ὅταν ὅμως θιχθοῦν ὑπὸ τῶν πτηνῶν τὰ δολώματα, τότε, ἐλευθερούμενα καὶ ἑλκόμενα ἀπὸ τὸν ἐλαστικὸν πάσσαλον, συσφίγγονται καὶ συλλαμβάνουν τὸν λαιμὸν ἢ τοὺς πόδας τῶν πτηνῶν, τὰ κρατοῦν αἰχμάλωτα καὶ περισφίγγονται ὁλονὲν περισσότερον διὰ τῶν προσπαθειῶν τῶν πτηνῶν πρὸς ἀπολευθέρωσιν. Ἡ διὰ βροχίων θήρα εἶναι ἄφθονος καὶ καταστρεπτικὴ διὰ τὰ πτηνά. Ἕνεκα τούτου ὁ «περὶ θήρας» νόμος ἀπαγορεύει ἀπολύτως τὴν χρῆσιν αὐτῶν καὶ προβλέπει τὴν κατάσχεσιν καὶ καταστροφήν των καὶ ποινικὴν δίωξιν παντὸς χρησιμοποιοῦντος αὐτά. Δ. Ν. Λ.—Φ. Δ. Γ.

Βροχιᾶ *τσιφλίκι [Γεωγρ.].* Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἁγίου Λαυρεντίου τῆς ἐπαρχίας Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 47.

βροχίζω· συλλαμβάνω διὰ τοῦ βρόχου, «πιάνω 'ς τὸ βρόχι».

βρόχινος,—*η,*—*ο*· δημοτ., ὁ τῆς βροχῆς, ὑέτιος: «βρόχινο νερό», τὸ συλλεγόμενον ἀπὸ τῆς βροχῆς.

βρόχιος, —*α,* —*ον*· ὁ τῆς βροχῆς: «βρόχιον ὕδωρ», βρόχινο νερό· ἐπλάσθη κατὰ τὸ ὑέτιος (βλ. λ.).

Βροχίτσα *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Λετρίνων* τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 514. Κεῖται ἐν τῇ ἄνω κοιλάδι τοῦ ποταμοῦ Ἰορδάνου (κοιν. *Βωβοῦ*) ἐποικισθὲν ἐκ Γορτυνίων τοῦ χωρίου Μαγούλιανα, ἀσχολουμένων εἰς τὴν σταφιδοκαλλιέργειαν καὶ ἀμπελοφυτείαν. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Βυτινέϊκα* ἢ *Μαλακάσι* (κάτ. 144). Ἡ *Βροχίτσα* ἀπὸ τοῦ Πύργου ἀπέχει 2 ὥρ. 30'. Δ.Ε.Μ.

βροχογράφος (ὁ) *[Μετεωρολ.].* Αὐτογραφικὸν ὄργανον παρέχον τὰς ὥρας, τὴν διάρκειαν καὶ τὸ ὕψος τῆς βροχῆς. Εἰς ἕκαστον τοιοῦτον ὄργανον διακρίνει τις τὴν συλλεκτήριον διάταξιν, τὸ εὐπαθὲς μέρος τοῦ ὀργάνου, ὡς καὶ τὸ γραφικὸν σύστημα αὐτοῦ. Οἱ διάφοροι τύποι τῶν ἐν χρήσει βροχογράφων δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τὰς ἑξῆς κατηγορίας:

α) *Εἰς τοὺς βροχογράφους διὰ πλωτῆρος.* Εἰς τούτους τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς συλλέγεται ἐντὸς κυλινδρικοῦ δοχείου περιέχοντος ἐλαφρὸν μεταλλικὸν πλωτῆρα, οὗτινος ἡ κάθετος κίνησις μεταβιβάζεται διὰ καταλλήλου διατάξεως εἰς τὴν γραφίδα, ἔμπροσθεν τῆς ὁποίας στρέφεται ὡρολογιακὸς κύλινδρος ὅπως συνήθως εἰς τὰ αὐτογραφικὰ ὄργανα. Ἡ κάθετος κίνησις τῆς γραφίδος εἶναι ἀνάλογος τοῦ ποσοῦ τῆς βροχῆς. Ὅταν ἡ γραφὶς φθάσῃ εἰς τὸ ἀνώτερον ἄκρον τῆς ταινίας, τότε διὰ καταλλήλου διατάξεως τίθεται αὐτομάτως εἰς ἐνέργειαν σίφων, ὅστις προκαλεῖ τὴν ἐκκένωσιν τοῦ δοχείου καὶ ἡ γραφὶς ἐπανέρχεται ταχέως εἰς τὸ μηδὲν τῆς ταινίας, ὁπότε ὁ σίφων παύει λειτουργῶν, ἡ δὲ καμπύλη ἄρχεται πάλιν ἀπὸ τοῦ μηδενός. Ὁ αὐτόματος σίφων εἶναι τὸ ἐλαττωματικὸν σημεῖον τῶν ὀργάνων τούτων καὶ εἶναι συχνάκις ἡ πηγὴ τῶν σφαλμάτων καὶ ἀμφιβολιῶν. Πολλάκις γίνεται χρῆσις πλήρους σίφωνος, ἀλλὰ χάριν τῶν καταλλήλων ἀναλογιῶν καὶ τῆς καταλλήλου διαμέτρου τοῦ σίφωνος, εἶναι ἀναγκαῖον ὁ σίφων νὰ λειτουργῇ ὡς «ἀποσταχτήρ», δηλαδὴ νὰ μὴ ἐκκενώνῃ τὸ δοχεῖον τελείως ἐντὸς ὡρισμένου χρονικοῦ διαστήματος, ἀλλ' ἁπλῶς νὰ ἀπορρίπτῃ τὴν συλλεγεῖσαν περίσσειαν τοῦ ὕδατος. Ἡ τρόπον τινὰ ἀπόσταξις αὕτη δύναται ἐπίσης νὰ συμβῇ κατὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ σιφῶνος, ἐὰν ἡ βροχὴ πίπτουσα ἀρκετὰ ταχέως ἐμποδίζῃ τὸν ἀέρα ἀπὸ τοῦ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν πυθμένα τοῦ βραχέος σκέλους τοῦ σίφωνος εἰς ἱκανὴν ποσότητα διὰ νὰ διακόψῃ τὴν ροήν. Εἰς τὰ βροχόμετρα τῆς κατηγορίας ταύτης, ἡ βροχή, ἥτις πίπτει καθ' ἣν στιγμὴν λειτουργεῖ ὁ σίφων, δὲν καταγράφεται, ἐκτὸς ἐὰν ὁ σίφων ἐκκενώνῃ τὸ βροχόμετρον διὰ μιᾶς ἐξαιρετικῶς βραδείας ταχύτητος καὶ ἡ ἀπώλεια εἶναι ἀνεπαίσθητος.

β) *Εἰς τοὺς βροχογράφους διὰ ζυγοῦ.* Εἰς τούτους τὸ συλλεκτικὸν δοχεῖον εἶναι ἐξηρτημένον ἐκ τοῦ ἑνὸς βραχίονος κεκαμμένης φάλαγγος ζυγοῦ, ἢ πλέει ἐντὸς ὑδραργύρου. Ἐφ' ὅσον πίπτει ἡ βροχή, τὸ δοχεῖον ταπεινοῦται ἀναλόγως τῆς συλλεγομένης ποσότητος, καὶ τὸ ποσὸν τῆς ταπεινώσεως μεταβιβάζεται εἰς μίαν γραφίδα, ἥτις χαράσσει ἐπὶ τῆς ταινίας τὴν σχετικὴν καμπύλην. Ὅταν ἡ ἀναγκαία ποσότης ὕδατος συλλεγῇ, ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὴν βροχομετρικὴν κλίμακα τῆς ταινίας, τὸ δοχεῖον ἐκκενοῦται εἴτε δι' αὐτομάτου ἀναστροφῆς αὐτοῦ, εἴτε τῇ βοηθείᾳ σί-

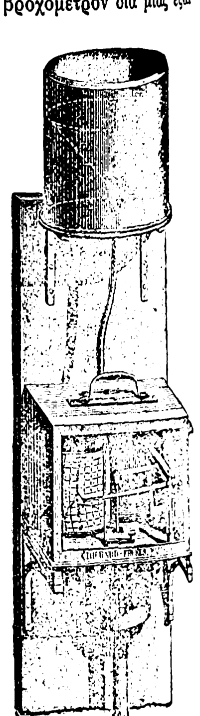

Βροχογράφος Richard διὰ πλωτῆρος. [Λειτουργῶν ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ Ἀθηνῶν.]

Digitized by Google

φωνος. Τὸ *βροχόμετρον Casella* θεωρεῖται ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος τῶν διὰ κεκαμμένης φάλαγγος βροχομέτρων διὰ ζυγοῦ, καὶ τὸ *βροχόμετρον τοῦ Beckley* ὁ τύπος τῶν βροχομέτρων τοῦ ἐπιπλέοντος συλλεκτῆρος. Μεταξὺ τῶν μετεωρολογικῶν ὀργάνων τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν συγκαταλέγεται ὁ *βροχογράφος Richard διὰ πλωτῆρος*, ἐγκατασταθεὶς τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Αἰγινήτου, καὶ ὁ *βροχογράφος Hellmann*. Οὗτος θεωρεῖται ἓν ἐκ τῶν ἀκριβεστέρων ὀργάνων τῆς βροχῆς, εἶναι δὲ λίαν διαδεδομένος ἐν Γερμανίᾳ. Ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ συλλεκτῆρος, ἔνθα ῥίπτεται ἡ βροχή, ἐκ τοῦ δοχείου ἔνθα συγκεντροῦται τὸ ὕδωρ (G) καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ὁ πλωτὴρ φέρων εἰς τὸ ἄκρον αὐτοῦ στέλεχος (S) μετὰ γραφίδος, ἥτις καταγράφει τὰς κινήσεις αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ κυλίνδρου (T). Ἡ κίνησις τοῦ κυλίνδρου δύναται νὰ εἶναι συνήθως ἡμερησία ἢ καὶ ἑβδομαδιαία. Ὅταν τὸ ὕδωρ φθάσῃ εἰς ὕψος 6 ἑκ. ἐντὸς τοῦ δοχείου (ὕψος ἀντιστοιχοῦν εἰς πτῶσιν βροχῆς 10 χιλιοστομέτρων ἢ 200 κυβ.ἑκατ.) χύνεται τῇ βοηθείᾳ σίφωνος ἐντὸς κάδου εὑρισκομένου εἰς τὴν βάσιν τοῦ ὀργάνου, καὶ ἡ γραφὶς ἐπανέρχεται εἰς τὸ μηδὲν αὐτῆς. Ὁ ὡρολογιακὸς κύλινδρος τοῦ ὀργάνου ἔχει τοιαύτας διαστάσεις, ὥστε διάστημα μιᾶς ὥρας ἐπὶ τῆς ταινίας ἰσοῦται πρὸς 15,9 χμ., διάστημα δὲ 2 λεπτῶν τῆς ὥρας εὐκόλως ἐκτιμᾶται ἐπ' αὐτῆς. Ἡ ἀκρίβεια τοῦ ὕψους βροχῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ μεγέθους τοῦ δοχείου G.

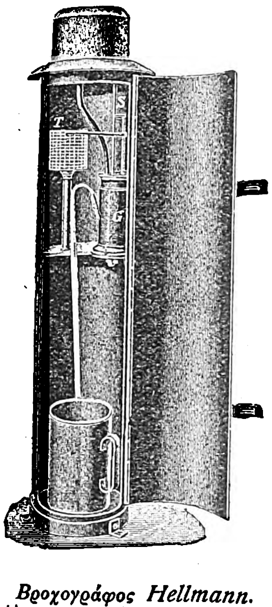

Βροχογράφος Hellmann.
[Λειτουργῶν ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ Ἀθηνῶν.]

Ὁ *βροχογράφος Beckley* εἶναι ἐκ τῶν παλαιοτέρων βροχογράφων ἐν χρήσει ἀπὸ τοῦ 1869 καὶ λίαν διαδεδομένος εἰς τοὺς ἀγγλικοὺς μετεωρολογικοὺς σταθμούς· οὗτος ἀνήκει εἰς τοὺς διὰ πλωτῆρος βροχογράφους. Τὸ ὕδωρ συλλέγεται ἐντὸς μικροῦ δοχείου πλέοντος ἐντὸς ὑδραργύρου καὶ ὅπερ ἐκκενοῦται διὰ σίφωνος. Διὰ τοῦ ὀργάνου τούτου δύνανται νὰ μετρηθῶσι καὶ αἱ ἀσθενεῖς θεριναὶ βροχαὶ καὶ αἱ λίαν ἰσχυραὶ τοῦ χειμῶνος.

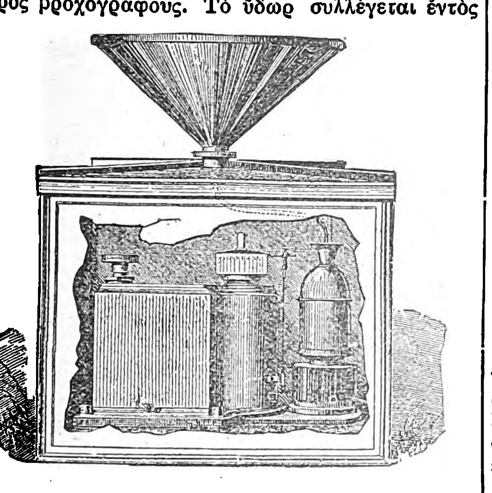

Βροχογράφος Beckley τῆς Ἀγγλικῆς μετεωρολογικῆς ὑπηρεσίας.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω τύπων καὶ πλεῖστοι ἄλλοι εἶναι ἐν χρήσει, ὡς ὁ *βροχογράφος Richard διὰ ζυγοῦ* καὶ ὁ *βροχογράφος τύπου N. S.* (*Natural Siphon*). Οὗτος εἶναι ἀγγλικῆς ἐπινοήσεως καὶ εὐρύτατα χρησιμοποιούμενος ἐν Ἀγγλίᾳ, διαφέρει δὲ τῶν ἄλλων βροχογράφων εἰς τὸ εἰδικὸν σύστημα τοῦ σίφωνος, δι' οὗ εἶναι ἐφωδιασμένος, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ὑπερπηδῶνται αἱ σχετικαὶ ἀτέλειαι τῶν συνήθων σιφώνων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Met. Office*, The Observer's Handbook.— *R. Glazebrook*, Dictionary of applied physics.

Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

βροχομετρικός, *—ή, —όν*· ὁ εἰς τὴν μέτρησιν τῆς βροχῆς ἀναφερόμενος: «βροχομετρικαὶ παρατηρήσεις», «βροχομετρικὸς σταθμός».

— **βροχομετρικὴ** *ἀποχὴ [Κλιματολογ.]*. Ὅρος εἰσαχθεὶς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ὑπὸ τοῦ Γάλλου μετεωρολόγου Angot διὰ τὴν διανομὴν τῶν ὑψῶν βροχῆς εἰς τοὺς διαφόρους μῆνας. Ἐὰν τὸ ποσὸν βροχῆς ἑνὸς μηνὸς (ἐκπεφρασμένον ἐπὶ τοῖς % ἢ ‰ τοῦ ἐτησίου ποσοῦ) συγκριθῇ πρὸς τὸ κανονικὸν τούτου (ἀναλόγως τῆς διαρκείας του), ἐὰν δηλαδὴ ἡ βροχὴ ἦτο τελείως ὁμοιομόρφως διανεμημένη κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους, τότε τὴν διαφορὰν τῶν δύο τούτων μεγεθῶν ὀνομάζει ὁ Angot *βροχομετρικὴν σχετικὴν ἀποχὴν* (écart pluviometrique relatif) ἐπὶ % ἢ ‰ τοῦ μηνός. Οἱ ὑγροὶ μῆνες ἔχουσι θετικὴν διαφορὰν καὶ οἱ ξηροὶ ἀρνητικήν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὁμοιομόρφου διανομῆς τῆς βροχῆς (ἑκάστη ἡμέρα καὶ πτῶσις βροχῆς, ἐτήσιον ποσὸν 365) ἀνήκουσιν εἰς τοὺς μῆνας μὲ 31 ἡμέρας τὰ 85‰ τοῦ ἐτησίου ποσοῦ, εἰς τοὺς μῆνας μὲ 30 ἡμέρας τὰ 82‰ καὶ εἰς τὸν μῆνα Φεβρουάριον τὰ 77‰. Ἡ διαφορὰ τῶν παρατηρηθέντων σχετικῶν ὑψῶν ἔναντι τῶν ἀριθμῶν τούτων παρέχει ἀμέσως ἄνευ περαιτέρω ὑπολογισμῶν τὴν σχετικὴν βροχομετρικὴν ἀποχὴν ἀνεξαρτήτως τοῦ διαφόρου μήκους τῶν μηνῶν καὶ τῶν διαφόρων ἀπολύτων ποσῶν βροχῆς διαφόρων τόπων Θ. Θ. Φ.

— **βροχομετρικὸς** *συντελεστὴς [Κλιματολογ.]*. Καλεῖται οὕτω κατὰ τὸν Angot τὸ *πηλίκον* τῆς πραγματικῶς μετρηθείσης μέσης ποσότητος βροχῆς ἑνὸς μηνὸς πρὸς ἐκείνην, ἥτις θὰ ἀντεστοίχει εἰς τὸν μῆνα τοῦτον ὑπὸ μίαν τελείως ὁμοιόμορφον διανομὴν τῆς βροχῆς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους (6λ. 6ροχομετρικὴ *ἀποχή*). Ἐὰν ὁ βροχομετρικὸς συντελεστὴς εἶναι μεγαλύτερος τῆς μονάδος, ὁ μὴν ὀνομάζεται *σχετικῶς ὑγρός*, καὶ ἐὰν εἶναι μικρότερος τότε καλεῖται *ξηρός*. Τὰ πηλίκα ταῦτα, ἂν καὶ δυσκόλως ὑπολογίζονται, ἐν τούτοις εἶναι μεγάλης σημασίας διὰ τὴν κλιματολογίαν. Ἔστω διὰ τόπον τινά, ὅτι πίπτουσι κατὰ μέσον ὅρον 34 χμ. κατὰ τὸν Φεβρουάριον καὶ 70 χμ. κατὰ τὸν Αὔγουστον, τὸ δὲ ἐτήσιον ὕψος ἀνέρχεται εἰς 618 χμ., ἑπομένως πίπτουσι κατὰ τὸν Φεβρουάριον τὰ 55 καὶ κατὰ τὸν Αὔγουστον τὰ 113‰ τοῦ ἐτησίου ποσοῦ. Ἐν ᾗ περιπτώσει ἀμφότεροι οἱ μῆνες οὗτοι ἦσαν τῆς αὐτῆς διαρκείας, τότε θὰ εἶχον ὁ Φεβρουάριος $34 \times 1{,}071 = 36.4$ χμ. καὶ ὁ Αὔγουστος $70 \times 0{,}968 = 67.8$ χμ. Τὰ κατόπιν ἀναγωγῆς ληφθέντα ἀνωτέρω μηνιαῖα ποσὰ ἀντιστοιχοῦσι τώρα εἰς τὰ 59‰ διὰ τὸν Φεβρουάριον καὶ 110‰ διὰ τὸν Αὔγουστον. Συνεπῶς ἡ κατ' Angot σχετικὴ βροχομετρικὴ ἀποχὴ εἶναι διὰ τὸν Φεβρουάριον $55 - 77 = -22$ καὶ διὰ τὸν Αὔγουστον $113 - 85 = +28$, ὁ δὲ σχετικὸς βροχομετρικὸς συντελεστὴς διὰ τὸν Φεβρουάριον ἀνέρχεται εἰς $55 : 77 = 0{,}71$ καὶ διὰ τὸν Αὔγουστον $113 : 85 = 1.33$ καὶ ὁ πρῶτος μὴν εἶναι ξηρὸς καὶ ὁ τελευταῖος ὑγρός. Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

βροχόμετρον (τὸ) *[Μετεωρολ.]*. Ὄργανον πρὸς μέτρησιν τοῦ ποσοῦ τῆς βροχῆς, καὶ ἐν γένει τοῦ ὕδατος τοῦ προερχομένου ἐκ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνίσεων (χαλάζης, χιονοχαλάζης, χιονολύτου κτλ.). Μετρήσεις τῆς βροχῆς φαίνεται ὅτι ἐγίνοντο ἤδη ἀπὸ πολλῶν ἑκατοντάδων ἐτῶν πρὸ Χριστοῦ εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ ἐν Παλαιστίνῃ. Περὶ τὸ 1440 μ. Χ. ὑπῆρχεν ἐν Κορέᾳ βροχόμετρον, ἐν Εὐρώπῃ δὲ ἐχρησιμοποιήθησαν βροχόμετρα κατὰ πρῶτον κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα.

Τὰ βροχόμετρα ἀποτελοῦνται κατ' ἀρχὴν ἐκ μιᾶς χοάνης, ἥτις ἄγει τὸ ὕδωρ, ὅπερ συλλέγει, ἐντὸς κλειστοῦ δοχείου προφυλάσσοντος τοῦτο ἀπὸ τῆς ἐξατμίσεως.

Ὕψος βροχῆς 1 χιλιοστομέτρου ἀντιστοιχεῖ εἰς 1 λίτρον ἢ 1 χιλιόγραμμον ὕδατος κατὰ τετραγωνικὸν μέτρον εἰς 10.000 χιλιόγραμμα κατ' ἐκτάριον. Ἓν οἱονδήποτε δοχεῖον δύναται νὰ ἀποτελέσῃ βροχόμετρον, ἐὰν εἶναι γνωστὴ ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ, ἀρκεῖ τὸ συλλεχθὲν ποσὸν ὕδατος νὰ χυθῇ ἐντὸς βαθμολογημένου κυλίνδρου ἢ προχοΐδος.

Ὑπάρχουσιν ἐν χρήσει διάφορα εἴδη βροχομέτρων, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι:

1) *Δεκαπλασιαστικὸν βροχόμετρον*. Ὁ τύπος οὗτος εἶναι ὁ ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν μετεωρολογικῶν σταθμῶν ἀποκλειστικῶς χρησιμοποιούμενος καὶ ἀποτελεῖται ἐκ μεταλλικοῦ κώνου, καταλήγοντος πρὸς τὰ ἄνω εἰς κυλινδρικὸν δακτύλιον, ἔχοντα ἐντελῶς κυκλικὰ καὶ ὀξέα χείλη, οὕτως ὥστε ὁ ὑπ' αὐτῶν ὁριζόμενος κύκλος νὰ ἔχῃ ἐπιφάνειαν μετ' ἀκριβείας δυναμένην νὰ ὁρισθῇ. Ὁ κῶνος οὗτος προεκτεινόμενος πρὸς τὰ κάτω σχηματίζει κυλινδρικὸν δοχεῖον συγκοινωνοῦν μετὰ ὑαλίνου σωλῆνος· κατερχομένου παραλλήλως ἐπὶ τῶν ἐξαιρετικῶν πλευρῶν τοῦ δοχείου τούτου. Ἡ ὑπὸ τῶν χειλέων τοῦ ἄνω κυλινδρικοῦ δακτυλίου κυκλικὴ ἐπιφάνεια εἶναι *δεκαπλασία* (ἐξ οὗ ἐκλήθη καὶ τὸ βροχόμετρον *δεκαπλασιαστικὸν*) τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἐπιφανειῶν τῶν τομῶν τοῦ δοχείου καὶ τοῦ ὑαλίνου σωλῆνος· ὅθεν τὸ ὕψος τῶν ἐν τῷ ὑαλίνῳ σωλῆνι ὕδατος εἶναι δεκαπλάσιον ἐκείνου, ὅπερ πράγματι πίπτει ἐν ὥρᾳ βροχῆς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Ἐπὶ τοῦ κυλινδρικοῦ δοχείου καὶ παρὰ τὸν ὑάλινον σωλῆνα ὑπάρχει κλῖμαξ, διῃρημένη εἰς ἑκατοστὰ καὶ χιλιοστὰ τοῦ μέτρου, ἅτινα παριστῶσι χιλιοστὰ καὶ δέκατα τοῦ χιλιοστοῦ τοῦ πραγματικοῦ ὕψους τῆς βροχῆς. Τὸ δεκαπλασιαστικὸν βροχόμετρον συνοδεύεται ὑπὸ ξυλίνης θήκης, ἥτις χρησιμεύει πρὸς τοποθέτησιν αὐτοῦ. Ἡ θήκη αὕτη, ἔχουσα δύο θυρίδας, στερεοῦται κατακορύφως ἐπὶ ξυλίνου πασσάλου, εἰσδύοντος, χάριν στερεότητος, εἰς ἀρκετὸν βάθος ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, χρησιμεύει δὲ πρὸς διαφύλαξιν τοῦ βροχομέτρου. Τὸ ἐπίπεδον τῶν κυκλικῶν χειλέων τοῦ βροχομέτρου δέον νὰ εἶναι ὁριζόντιον. Πρὸς ἐξέλεγξιν τῆς ἀκριβείας τῶν ἐνδείξεων τῆς κλίμακος τοῦ δεκαπλασιαστικοῦ βροχομέτρου ῥίπτομεν ἐν αὐτῷ γνωστὸν ὄγκον ὕδατος, διαιροῦμεν δ' εἶτα τοῦτον (ἐκπεφρασμένον εἰς κυβικὰ ἑκατοστόμετρα) διὰ τῆς ἐπιφανείας τῆς ὁριζομένης ὑπὸ τῆς στεφάνης τῆς χοάνης (ἐκπεφρασμένης εἰς τετραγωνικὰ ἑκατοστόμετρα). Ἐκ τῆς διαιρέσεως ταύτης δέον νὰ εὑρεθῇ ὕψος ἀκριβῶς δεκάκις μικρότερον ἐκείνου, ὅπερ δεικνύεται ἐπὶ τῆς βροχομετρικῆς κλίμακος.

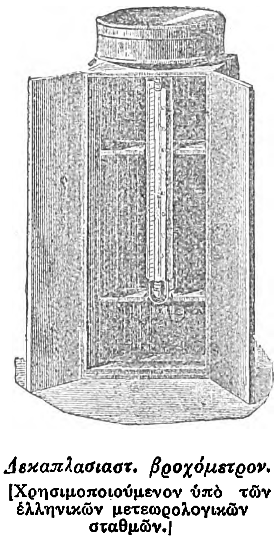

Δεκαπλασιαστ. βροχόμετρον.
[Χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν μετεωρολογικῶν σταθμῶν.]

2) *Βροχόμετρον γαλλικοῦ τύπου «Association»*. Ὁ τύπος οὗτος εἶναι λίαν διαδεδομένος εἰς τοὺς μετεωρολογικοὺς σταθμοὺς τῆς Γαλλίας.

3) *Ὁλοκληρωτικὸν βροχόμετρον*. Τοῦτο ἐπινοηθὲν ὑπὸ τοῦ Hervé Mangon χρησιμοποιεῖται κυρίως ἐν Γαλλίᾳ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δ. Αἰγινήτου*, Πρακτικὴ Μετεωρολογία (Γ' ἔκδοσις 1928). — *A. Angot*, Instructions Météorologiques (1911).—*R. Süring*, Leitfaden der Meteorologie (1927).—*P. Klein - J. Sanson*, Météorologie et Physique agricoles.—*Met. Office*, The observer's Handbook.—*Bôrnstein - Brückmann*, Leitfaden der Wetterkunde.

Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

βροχόνερο (τό)· νερὸ τῆς βροχῆς, τὸ ἀπὸ τῆς βροχῆς συλλεγόμενον, ὑέτιον ὕδωρ: «μὲ 6ροχόνερο τὰ ὄσπρια 6ράζουν καλύτερα».

βρόχος (ὁ)· θηλειά, σχοινίον ἀνηρτημένον καὶ παρεσκευασμένον διὰ πνίξιμο, ἄλλως *κρεμάλα:* «ἔρωτα παύει λιμός, εἰδὲ μή, χρόνος· ἐὰν δὲ τούτοις μὴ δύνῃ χρῆσθαι, 6ρόχος» (*ἀρχ.*)· ‖ τὸ θήρατρον, ὄργανον καὶ μέσον κυνηγίου, ἄλλως βρόχι (βλ. λ.).

—*[Ἰατρ.]* Ταινία ἐκ μετάξης ἢ λινοῦ ὑφάσματος, χρησιμοποιουμένη πρὸς αὔξησιν τῆς ἕλξεως, ὅταν αὕτη ἐνεργῇ εἴς τι μέλος τοῦ σώματος. Ἐπὶ ἐξαρθρημάτων καὶ καταγμάτων, προκειμένου νὰ γίνῃ ἀνάταξις, ἐφαρμόζεται ὁ βρόχος ἐπὶ τοῦ περιφερικοῦ ὀστοῦ τῆς ἀρθρώσεως ἢ τοῦ περιφερικοῦ ἄκρου τοῦ κατεαγότος ὀστοῦ, καθ' ὃ σημεῖον ἐνεργεῖ ἡ ἕλξις, πρὸς μείζονα ταύτης ἔντασιν.

Ὡς βρόχος χρησιμεύει ἐνίοτε ἁπλοῦν ῥάμμα μετάξης πρὸς περίσφιγξιν διαφόρων μικρῶν ὄγκων ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ σώματος εὑρισκομένων, ὧν οὕτως ἐπιτυγχάνεται ἡ νέκρωσις καὶ ἡ ἀπόπτωσις (6λ. λ. περιβροχισμός). Ἐν τῇ μαιευτικῇ ἀποτυγχάνοντος τοῦ διὰ τῶν δακτύλων ἐξελκυσμοῦ (*ἰσχιακὴ προβολὴ*) γίνεται χρῆσις τοῦ ἀγκιστροειδοῦς βροχοφόρου τοῦ Runge, φέροντος αὔλακα, ἐντὸς τῆς ὁποίας τίθεται μεταξίνη ταινία ἢ μᾶλλον ἰσχυρὸς ἐξ ἐλαστικοῦ κόμμεως λῶρος, περιδεόμενος κατὰ τὸ ἄκρον αὐτοῦ δι' ἰσχυροῦ ῥάμματος. Ἐν τῇ ὠτο-ρινο-λαρυγγολογίᾳ ὡς βρόχος χρησιμοποιεῖται σύρμα λεπτὸν ἐκ χάλυβος δι' εἰδικῆς λαβίδος πρὸς ἀφαίρεσιν πολυπόδων καὶ ἀποπεράτωσιν ἀμυγδαλεκτομῶν. Ι. Κ. Κ.

— *[Ναυτ.]* Ὁ ναυτικὸς βρόχος (κοιν. *οὐνάζα* καὶ *θηλειά*· γαλλ. maillon, noeud-coulant καὶ laguis· ἀγγλ. running-knot καὶ bight) εἶναι ἁπλῶς κρεμάθρα (βλ. λ.) διὰ τῆς «θηλείας» τῆς ὁποίας διαβάλλεται τὸ μέσον τοῦ σχοινίου. Τὸν βρόχον ῥίπτομεν, ἰδίως κινουμένου τοῦ πλοίου, πρὸς σύλληψιν οἱουδήποτε ἀντικειμένου, οἷον σημαντῆρος κ.ἄ., ἀλλὰ καὶ πρὸς *βροχισμόν*, ἐπὶ σκοπῷ ἀγρεύσεως ἀγκύρας κατακειμένης ἐν τῷ βυθῷ λόγῳ ἀποκοπῆς τῆς ἁλύσεώς της. Σ. Ε. Λ.

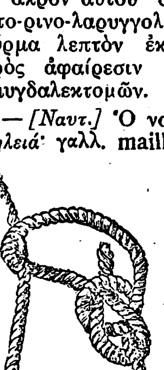

Ναυτικὸς βρόχος.

— *[Ἁλιευτ.]* Ὁ βρόχος χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς ἁλιευτικὸν μέσον. Περὶ τοῦ τρόπου τῆς διὰ βρόχου ἁλιείας βλ. λ. ἁλιεία (τ. Γ'. σ. 779α').

βροχὸς (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *βρόμος ὁ ἄγριος* (Avena barbata).

βροχοσκόπιον (τό)· 6λ. λ. 6ροχόμετρον.

Βρσὰτς *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Νοτιοσλαυίας (6λ. Βέρσετς).

Βρτλὰκ (Vrtlac) *[Γεωγρ.]*. Κροατικὴ νῆσος ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Κουαρνέρο (πλάτ. 44° 12' 00" Β, μῆκ. 14° 55' 40", Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2711: Sult of Guar-

Digitized by Google

nero) πρὸς τὸ ἀνατολικὸν στόμιον τοῦ «Διέκπλου τῶν ἑπτὰ στομίων» (Settebocche channel), ἐπίσημον σημεῖον διὰ τὴν ναυσιπλοΐαν εἰς τὰς ἐκεῖ ἀκτάς. Σ. Ε. Λ.

Βρτρᾶ *[Μυθολ.]*· βλ. Βρίτρα.

βρῦ ἐλατένιο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ **φυτοῦ λώρανθος** ὁ *εὐρωπαϊκός* (Loranthus europaeus) (βλ. λ.).

βρύα (ἡ) (Brya) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*. Εἶναι θάμνοι ἢ δενδρύλλια μὲ φύλλα τρισχιδῆ μετὰ ἀκανθωτῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παραφύλλων, ἄνθη ἐκφυόμενα κατὰ τὰς μασχάλας τῶν φύλλων μὲ κάλυκα γαμοσέπαλον, φέροντα πέντε ὀδοντώσεις, στήμονας μονοδελφεῖς καὶ φοθήκην μεταβαλλομένην κατὰ τὴν ὡρίμανσίν της σαρκώδης καρπός. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Κούβαν. Δ. Ν. Π

βρύα (τά)· βλ. βρύον καὶ βρυώδη.

Βρύα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ρητίνης τῆς ἐπαρχίας Πιερίας (τέως Κατερίνης) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 139. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βρυάζα*. Δ. Ε. Μ.

Βρυάζα *[Γεωγρ.]*. βλ. Βρύα.

βρυάζω· βρύω, βρίθω, εἶμαι πλήρης, εὑρίσκομαι ἐν ἀφθονίᾳ: «βρυάξανε τὰ μῆλα 'ς τὴ μηλιά» καὶ «βρύαξε ἡ μηλιὰ ἀπὸ τὰ μῆλα».

βρυάλιχα (ἡ), ἢ *βρυλλίχα*, ἢ *βρυδαλλίχα* *['Αρχ.]* Χορὸς λακωνικὸς πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος, ἐκτελούμενος ὑπὸ γυναικῶν ἢ ἀνδρῶν, «αἰσχρὰ προσωπεῖα περιτιθεμένων γυναικεῖα καὶ ὕμνους ᾀδόντων» κατὰ τὸν Ἡσύχιον. Ἐλέγοντο δ' οἱ χορευταὶ *βρυαλίκται* καὶ *βρυαλλίκται*, ἢ *βρυλλιχισταί*, *βρυλλοχισταί* καὶ *βρυλλιχικταί*. Τὸ ἰδιάζον τοῦ χοροῦ τούτου ἦτο ἄσεμνος διάστασις τῶν ἰσχίων, ἐξ οὗ καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς «*μαχλικαὶ βρυλλίχαι*». Ὁ χορὸς οὗτος ὡς καὶ ὁ τῶν *δεικηλιστῶν* καὶ *φαλλοφόρων* ἐχρησίμευσεν ὡς πρόδρομος τῆς κωμῳδίας. —Β.

Βρυάνιον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν τῇ Θεσπρωτίᾳ τῆς ἀρχαίας Ἠπείρου, ἄγνωστον ποῦ κειμένη. Τινὲς θεωροῦν ταύτην ἰλλυρικήν, ὁ Στράβων (Ζ. 327) ὅμως καὶ ὁ Στέφ. Βυζάντιος θεωροῦν ταύτην ἠπειρωτικήν. Χ. Ι. Σ.

Βρύαξις. Ἀθηναῖος γλύπτης τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος, καρικῆς καταγωγῆς, ὡς δεικνύει τὸ ὄνομά του, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ ἐπιτυμβίου πλακὸς ἐν Ἀθήναις (Βρύασσις ἐξ Ἰασοῦ τῆς Καρίας). Φαίνεται ὅτι ὁ πατήρ του ἢ αὐτὸς ἐκ Καρίας μετηνάστευσεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου καὶ ἐπολιτογραφήθη καὶ εἰργάσθη. Ἐκ τῶν νεανικῶν του ἔργων ἔχομεν ἐν Ἀθήναις τὴν βάσιν ἀναθηματικοῦ μνημείου ἀνατεθέντος ὑπὸ τοῦ φυλάρχου Δημοσθένους, ὅστις ἐνίκησεν εἰς τοὺς ἱππικοὺς ἀγῶνας τῆς φυλῆς του. Ἡ βάσις αὕτη εὑρεθεῖσα πρὸς Β. τοῦ Θησείου ἔχει εἰς τὴν ἐμπροσθίαν ὄψιν τὴν ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν μὲ τὸ ὄνομα τοῦ γλύπτου Βρυάξιδος, εἰς δὲ τὰς ἄλλας τρεῖς τὴν αὐτὴν παράστασιν ἀναγλύφου ἐπαναλαμβανομένην, ἐν ᾗ εἰκονίζεται εἷς ἀνὴρ γενειῶν ἔφιππος καὶ ὑψώνων τὴν χεῖρα εἰς προσευχήν, ἀπέναντι δὲ αὐτοῦ εἷς τρίπους. Ἡ πλὰξ εἰς τὴν ἐπάνω ἐπιφάνειαν σῴζει βάσιν κίονος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἵστατο τρίπους, τὸ γέρας τοῦ ἀγῶνος, καὶ οὐχὶ ἡ ἐκεῖ πλησίον εὑρεθεῖσα μαρμαρίνη Νίκη. Τὰ ἀνάγλυφα εἶναι ἀσήμαντα καὶ δὲν μᾶς δίδουν ἰδέαν τινὰ τῆς τέχνης του περὶ τὸ 360 π.Χ., ὅτε πιθανῶς κατεσκευάσθησαν. Οὐδὲν ἐξ ἄλλου γνωρίζομεν περὶ τῶν ἀγαλμάτων τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς Ὑγιείας, τὰ ὁποῖα ἀναφέρει ὁ Παυσανίας ὅτι ὑπῆρχον ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Μεγάρων. Μετὰ ταῦτα εὑρίσκομεν τὸν καλλιτέχνην εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὅπου καὶ ἡ πατρὶς καὶ ἡ ἰδιοσυγκρασία του τὸν ἐκάλουν. Ἐκεῖ πολλαχοῦ εἰργάσθη, κατ' ἀρχὰς ὅμως ἔλαβε μέρος εἰς τὴν διακόσμησιν μεγαλοπρεποῦς κτιρίου εἰς τὴν Ἁλικαρνασσόν, ὅπου ὁ ἡγεμὼν αὐτῆς Μαύσσωλλος ζῶν ἔκτισε τὸ ἐπιτύμβιον αὐτοῦ μνημεῖον, τὸ περίφημον *Μαυσωλλεῖον*, εἰς τὸ ὁποῖον συνειργάσθησαν καὶ οἱ γλύπται Τιμόθεος, Σκόπας καὶ Λεωχάρης. Ὁ Βρύαξις κατεσκεύασε τὴν γλυπτὴν διακόσμησιν τῆς βορείου πλευρᾶς, ὅπου φαίνεται ὅτι ἔχει μᾶλλον διακοσμητικὸν χαρακτῆρα μὲ σφοδρὰν μὲν κίνησιν καὶ ἀνεμιζομένας χλαμύδας. Εἰς τὸν Βρύαξιν ἀποδίδουν καὶ τὰ δύο κολοσσικὰ ἀγάλματα τοῦ Μαυσσώλλου καὶ τῆς Ἀρτεμισίας. Ὁ Μαύσσωλλος φορεῖ χιτῶνα καὶ ἱμάτιον, τὸ ὁποῖον, ἐπειδὴ δὲν εἶναι σύνηθες κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, δεικνύει τὴν βαρβαρικὴν αὐτοῦ ἰδιότητα. Ἡ ἀπόδοσις τοῦ χιτῶνος, τῶν χαρακτηριστικῶν ἐντελῶς ἀτομικοῦ χαρακτῆρος μὲ τὴν μακρὰν κόμην, ἔχει τι τὸ μαλακὸν καὶ ἁβρόν, προσαρμοζόμενον εἰς τὸ ἀνατολικὸν πνεῦμα τοῦ ἡγεμόνος τούτου. Μία ἄλλη κεφαλὴ γενειῶντος ἀνδρὸς ἴσως εἰκονίζει τὸν πρόγονον τοῦ Μαυσσώλλου Ἑκατόμνουν. Εἰς τὸν Βρύαξιν δύναται νὰ ἀποδοθῇ καὶ ὁ ἔφιππος Πέρσης, τοῦ ὁποίου ὁ ἵππος, βραχὺς καὶ σχεδὸν συμπεπιεσμένος, ἔχει τὸν χαρακτῆρα τῶν ἵππων τοῦ Βρυάξιδος τῆς ἐν Ἀθήναις βάσεως. Γενικῶς εἰς τὰ ἐν τῷ Μαυσσωλλείῳ ἔργα τοῦ Βρυάξιδος εἶναι ἔκδηλον τὸ διακοσμητικόν του πνεῦμα μὲ τὰς μεγάλας ἀντιθέσεις φωτὸς καὶ σκιᾶς, μὲ τὴν ἀπόδοσιν μόνον τῶν κυρίων σημείων τῶν κεφαλῶν καὶ τὴν κατὰ μάζας παράστασιν τῆς κόμης. Ἐκεῖ πλησίον ἀναφέρονται καὶ ἄλλα ἔργα κατασκευασθέντα ὑπὸ τοῦ Βρυάξιδος, ὡς ἄγαλμα Διονύσου ἐν Κνίδῳ, ἀγάλματα Διὸς καὶ Ἀπόλλωνος καὶ λέοντες εἰς τὰ Πάταρα τῆς Λυκίας καὶ πρὸς τούτοις πέντε κολοσσικὰ χαλκᾶ ἀγάλματα θεῶν εἰς τὴν Ρόδον, περὶ τῶν ὁποίων οὐδεμίαν ἔχομεν ἰδέαν πλὴν τοῦ Ἀπόλλωνος τῶν Ταταρων, ἐκ νομισμάτων τῶν αὐτοκρατορικῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Ἐξ αὐτῶν μανθάνομεν ὅτι ὁ θεὸς ἵστατο ὄρθιος, κρατῶν διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸ τόξον καὶ διὰ τῆς προτεταμένης δεξιᾶς τὴν δάφνην, παρ' αὐτὸν δὲ ἵστατο ὁ ἀετός. Ἦτο ἐνδεδυμένος μὲ χιτῶνα καὶ ἱμάτιον καὶ δὲν εἶχε γυμνὸν τοὐλάχιστον τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος, ὡς οἱ ἑλληνικοὶ θεοί, ἀλλ' ὁ Βρύαξις ἔδωκε καὶ εἰς τὸν ἐξελληνισθέντα τοῦτον βαρβαρικὸν θεὸν τὴν οἰκείαν καὶ προσαρμοζομένην εἰς τὴν καταγωγήν του ἐνδυμασίαν.

Κεφαλὴ τοῦ Σαράπιδος.

[Ἔργον τοῦ Βρυάξιδος. Μουσεῖον Βατικανοῦ.]

Φαίνεται ὅτι ὁ καλλιτέχνης εἶχεν ἀποκτήσει ἱκανὴν φήμην, καὶ εἰς προκεχωρημένην ἤδη ἡλικίαν προσεκλήθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν διὰ νὰ κατασκευάσῃ τὸ ἄγαλμα τοῦ Σαράπιδος, τοῦ ὁποίου τότε καθιερώθη ἡ λατρεία. Ὁ θεὸς ἐκάθητο ἐπὶ θρόνου φέρων λεπτὸν χιτῶνα, ὡς ὁ Μαύσσωλλος, καὶ ἐπ' αὐτοῦ εὐρὺ ἱμάτιον καταπῖπτον ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου καὶ καλύπτον τὰ νῶτα καὶ τοὺς πόδας. Τὸ πρόσωπον περιεβάλλετο ὑπὸ πυκνῶν βοστρύχων τῆς κόμης καὶ γενείου, ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς ἔφερε τὸν μόδιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦσαν ἀνάγλυφοι τρεῖς ἐλαῖαι καὶ ἐκ τῶν ἄκρων τοῦ ὁποίου ἐκρέμαντο στάχυες. Ἐστήριζε τὴν ἀριστερὰν εἰς τὸ σκῆπτρον καὶ μὲ τὴν δεξιὰν ἐθώπευε τὴν μεσαίαν κεφαλὴν τοῦ Κερβέρου, ἥτις ἦτο λέοντος, ἐνῷ αἱ δύο ἄλλαι ἦσαν κυνὸς καὶ λύκου. Εἰς τοὺς πόδας ἔφερε σανδάλια καὶ ἐπάτει ἐπὶ εὐρέος χαμηλοῦ σκίμποδος. Ὁ θρόνος εἶχε πλατέα μὲ ἀνθέμια κεκοσμημένα σκέλη καὶ νῶτα, εἰς τὰ δύο ἄκρα τῶν ὁποίων ἵστατο μία νίκη. Τὸ ἄγαλμα φαίνεται ὅτι ἦτο μεγάλων διαστάσεων καὶ κατελάμβανεν ὁλόκληρον τὸ πλάτος τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ναοῦ, ἐκ τῶν μεγίστων τοῦ ἀρχαίου κόσμου, συνίστατο δὲ ἐκ ξυλίνου πυρῆνος, τὸν ὁποῖον ἐκάλυπτε τότε μετάλλινον περίβλημα, ὅπου εἰκονίζετο ὁ θεὸς καὶ εἶχε χρῶμα κυανομέλαν, χαρακτηρίζον διὰ τοῦ σκοτεινοῦ του τόνου τὸν χθόνιον χαρακτῆρα τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ διάφορα πολύτιμα μέταλλα καὶ λίθοι ἐμετρίαζον τὴν ζοφερὰν ἐντύπωσιν. Ἰδέαν τοῦ ἀγάλματος μᾶς παρέχουν ἀντίγραφα σωθέντα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, διότι τὸ ἄγαλμα αὐτὸ συνετρίβη ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα καὶ ἐπυρπολήθη. Ὁ Βρύαξις ἔδωκεν εἰς τὸ πρόσωπον σκυθρωπὴν ἔκφρασιν προσαρμοζομένην εἰς τὴν χθονίαν του ἰδιότητα, παραλλάξας εἰς τοῦτο τὴν κεφαλὴν τοῦ Διὸς Ὀτρίκολι, ἥτις κατὰ τὰ ἄλλα ἔχει μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὸν Σάραπιν καὶ φαίνεται ὑπ' αὐτοῦ κατασκευασθεῖσα. Τὸ ἄγαλμα τοῦ Σαράπιδος ἦτο κατ' ἐντελῶς ἰδιόρρυθμον τεχνικὴν γεγλυμμένον: ὁλόκληρα μέρη τῆς κόμης καὶ τοῦ γενείου ἦσαν οὐχὶ ἐκ μαρμάρου, ἀλλ' ἐκ μαρμαρόκονίας, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ χρῶμα ἔδιδεν ἑνιαίαν ἐντύπωσιν.

Ἐκτὸς τοῦ Σαράπιδος κατεσκεύασε καὶ μέγα ἄγαλμα διὰ τὸ ἐν Δάφναις παρὰ τὴν Ἀντιόχειαν ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸ ὁποῖον ἦτο ἀκρόλιθον, δηλαδὴ συνέκειτο μόνον κατὰ τὰ γυμνὰ μέρη καὶ δὴ τὰ ἄκρα ἐκ μαρμάρου, κατὰ δὲ τὰ ἄλλα ἐκ μετάλλου. Ὁ θεὸς εἰκονίζετο ὄρθιος μὲ μακρὸν ὑψηλὰ ἐζωσμένον χιτῶνα, μὲ μακρὰν κόμην καὶ ἐπ' αὐτῆς χρυσοῦν στέφανον. Εἰς τὴν ἀριστερὰν ἐκράτει τὴν κιθάραν, εἰς δὲ τὴν δεξιὰν κύαθον χρυσοῦν. Ἐκ τετραδράχμου τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς καὶ ἄλλων χαλκῶν νομισμάτων τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων λαμβάνομεν ἰδέαν τινὰ τοῦ ἀγάλματος τούτου, τὸ ὁποῖον κατεστράφη ὑπὸ κεραυνοῦ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουλιανοῦ. Κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν τῷ 313—312 κατεσκεύασε καὶ προσωπογραφίαν τοῦ βασιλέως Σελεύκου τῆς Συρίας. Ὁ Βρύαξις ἦτο ὀνομαστὸς γλύπτης καὶ διέπρεψε μάλιστα εἰς κατασκευὴν μεγάλων λατρευτικῶν ἀγαλμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπετύγχανε νὰ δώσῃ πνοήν τινα μεγαλείου συνολικήν. Ἐν τούτοις ἀπαραγνώριστος εἶναι ἡ βαρβαρική του καταγωγή, καθόσον εἰς τοὺς θεούς του ἔδωκε τὴν ἀνατολικὴν ψυχὴν καὶ τὴν ἐμφάνισιν. Κύριος γενόμενος τῶν ἑλληνικῶν καλλιτεχνικῶν μέσων, κατώρθωσε νὰ ἀποδώσῃ θαυμασίως τὸν ἀνατολικὸν χαρακτῆρα καὶ εἰς τὸ κυριώτερόν του ἔργον, τὸν Σάραπιν, τὸν ὁποῖον εἰκόνισε στυγνὸν καὶ κατηφῆ μὲ τοὺς περιβάλλοντας τὸ πρόσωπον πυκνοὺς βοστρύχους καὶ πληροῦντας αὐτὸ σκιᾶς καὶ ὑποχθονίου μυστηρίου καὶ μὲ τὸν χιτῶνα, ὅστις καλύπτει τὸ σῶμά του, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον, ξένον πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἀντίληψιν, προδίδει τὴν ἀνατολικὴν νοοτροπίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Brunn*, Geschichte der Griech. Künstler, I. σ. 268.—*Σβορῶνος*, Das Athener National Museum, 1908 I. σ. 163.—*Amelung*, Ausonia 1908 (III) σ. 115.—*Walters-Sieveking*, Archäol. Jahrbuch, 1909 σ. 186—189.—*Lippold*, Festschrift Paul Arndt.

Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

βρύαξις (ἡ) (Bryaxis) *[Ζωολ.]* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ψηλαφιδῶν*, χαρακτηριζόμενον ὑπὸ ᾠοειδοῦς, ἐπιμήκους σώματος, κυρτοῦ κατὰ τὴν ράχιν, μὲ ὑποτριγωνικὴν κεφαλήν, σιαγονικὰς προσακτρίδας ἐκ τεσσάρων ἀρθρώσεων, ὧν ἡ δευτέρα εἶναι ἐπιμήκης, ἐπιμήκεις, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, κεραίας, προσφυομένας κατὰ τὸ μετωπικὸν τμῆμα, μὲ προθώρακα ἀνανάπτυκτον κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ μέρος καὶ ἀνεπτυγμένον κατὰ τὰς πλευράς. Γενικῶς τὰ ἔντομα ταῦτα ἔχουσι μικρὸν μέγεθος καὶ ζῶσιν εἰς ὑγρὰ μέρη, ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ ἀποσυντεθειμένων φυτικῶν συντριμμάτων. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν κοινότερον ἡ *βρύαξις ἡ αἱματώδης* (Bryaxis haematodes), ἀπαντῶσα εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην. Δ.Ν.Π.

Βρύας *['Αρχ. Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς Βιθυνίας ἀπέναντι τῆς ἐπὶ τῆς Προποντίδος νήσου Πρώτης. Εἰς ταύτην ὑπῆρχον τὰ περίφημα ἀνάκτορα τοῦ Βρύαντος, κτισθέντα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Τιβερίου ἢ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου, εἰς τὰ ὁποῖα διήρχοντο τὸ θέρος οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου. Σήμερον καλεῖται ὑπὸ τῶν Τούρκων *Μάλτεπε* (=λόφος θησαυρῶν) καὶ κεῖται παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν τῶν σιδηροδρόμων Ἀνατολῆς. Ἐνταῦθα λέγεται ὅτι ἐκήρυξεν ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας. ΚΑΨ.

Βρύας, —*αντος*. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐν Ἄργει χιλίων λογάδων (μονίμου στρατιωτικῆς δυνάμεως δαπάνῃ τῆς πόλεως συντηρουμένης), ὅστις διὰ πραξικοπήματος ἐπέβαλε τὸ ὀλιγαρχικὸν πολίτευμα εἰς τὴν πόλιν κατὰ τὸ 418 π. Χ., ἔγινεν ὅμως καὶ ὁ ὑπαίτιος τῆς καταργήσεως αὐτοῦ κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος ἕνεκα τῆς πρὸς τοὺς δημοκρατικοὺς ὑβριστικῆς διαγωγῆς του καὶ τοῦ ἀκολάστου βίου του. Ὁ Παυσανίας (ΙΙ. 20. 2) διηγεῖται ὡς ἑξῆς τὰ τῆς συρράξεως ὀλιγαρχικῶν καὶ δημοκρατικῶν κατὰ τὸ 417: Ὁ ἀκόλαστος Βρύας ἥρπασε μίαν παρθένον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς γαμηλίου πομπῆς της, αὕτη δέ, κατὰ τὴν νύκτα, ὅτε ἀπεκοιμήθη ὁ ἅρπαξ τῆς τιμῆς της, ἐτύφλωσεν αὐτὸν καὶ κατέφυγεν ἔπειτα ἱκέτις πρὸς τοὺς δημοκρατικούς. Οἱ ὁμόφρονες πολιτικῶς τοῦ Βρύα ἐζήτησαν τότε τὴν παράδοσίν της πρὸς τιμωρίαν, ἀλλ' οἱ δημοκρατικοὶ ἠρνήθησαν. Ἐξερράγη ἐκ τούτου ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ δημοκρατικῶν, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐπεκράτησαν οἱ δημοκρατικοί, ἀφοῦ ἐχύθη πολὺ αἷμα ἑκατέρωθεν. Πρὸς καθαρμὸν τῆς πόλεως διὰ τὸ χυθὲν αἷμα, ἐκτὸς τῶν ἄλλων τελετῶν καὶ θυσιῶν, ἀνετέθη τότε εἰς τὸν Μειλίχιον Δία καὶ ἄγαλμα ἐκ λευκοῦ λίθου, ἔργον τοῦ Πολυκλείτου. ΚΑΨ.

Βρῦγες (οἱ) (ὀνομ. *Βρύξ*). Ὄνομα ἀρχαίου λαοῦ τῆς Β. Μακεδονίας (ἄλλως ***Βρύγοι, Βρῦγοι, Βρυγοί, Βρύγαι, Βρῦγαι, Βρίγες, Βρίγαι***, κατὰ δὲ τὸν *Ἡρωδιανὸν παρὰ Στ. Βυζ.* καὶ ***Βρίγαντες***). Οἱ Βρῦγες δὲν ἦσαν ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ἀλλὰ πιθανώτατα Φρύγιοι μεταναστεύσαντες ἐκ Μ. Ἀσίας, τοῦ ὀνόματος Βρῦγες θεωρουμένου, ὅτι προέρχεται ἐκ τοῦ ΒΗΡΥΓΕΣ κατ' ἔκπτωσιν τοῦ Η (=δασείας), ὡς *Βίλιππος* ἀντὶ *Φίλιππος*. Παρὰ Στεφάνῳ Βυζαντίῳ ἀναφέρονται πόλεις αὐτῶν ὁ *Βρυγίας* καὶ τὸ *Βρύγιον*. Ἐξετάθησαν βαθμηδὸν μέχρι τῆς Βερόης (δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως), τῆς Ἰλλυρίας μέχρι τῶν ἀπ' αὐτῶν κληθεισῶν *Βρυγηΐδων νήσων* καὶ πρὸς Ν. μέχρι τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, διότι κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ Μαρδονίου (492 π. Χ.) διερχομένου ἐκ τῆς χώρας των· ὑποταγόντες ὅμως ὑπ' αὐτοῦ τὸν ἠκολούθησαν μέχρι τοῦ Στρυμόνος, ἐγκατασταθέντες παρὰ τὴν λίμνην Βόλβην, ἔνθα τὸ ὑπ' αὐτῶν πιθανῶς ὀνομασθὲν *φρούριον* Βριγίζης (βλ. λ.). —Β.

Βρύγη, ἢ *Βρούγη* (Bruges φλαμμανδ. Brugge) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου· βλ. Μπρύγγε.

Βρυγηΐδες *νῆσοι* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Δύο νῆσοι ἐν τῷ Ἀδριατικῷ κόλπῳ, ἀναφερόμεναι ὑπὸ τοῦ *Ἀπολλοδ. Ροδίου* (4-430). [Βλ. καὶ Βρῦγες.]

Βρυγίας (ὁ), ἢ *Βρύγιον* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν ἀρχαίων Βρυγῶν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ (βλ. Βρῦγες).

Digitized by Google

βρυγμὸς (ὁ)· ὁ ἐκ τῆς μετ' ἀλλήλων τριβῆς τῶν ...όντων ἦχος, τριγμός.
—*[Καιν. Διαθ.]* Ἡ ἔκφρασις «βρυγμὸς τῶν ὀδόν...ων» ἀπαντᾷ πολλάκις ἐν τῇ Κ. Δ. (*Ματθ.* 8,12. ...42. 22,13. 24,51. 25,30. *Λουκ.* 13,28) καὶ περι...ράφει κατάστασιν προσώπου ἐν παροξυσμῷ πό...ου, ὀργῆς ἢ λύπης διατελοῦντος (πρβλ. Πράξ. 7,54), ...ετηνέχθη δὲ ἀπὸ τῶν αἰσθημάτων τοῦ σώματος ...ς τὰ συναισθήματα τῆς ψυχῆς. Ἐν Παροιμ. 19,12 ...ρυγμὸς ἀποδίδοται καὶ εἰς τὸν λέοντα («βασιλέως ...πειλὴ ὁμοία βρυγμῷ λέοντος»). Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

Βρύγος. Ἀγγειοπλάστης καὶ ἀγγειογράφος ἀ...μάσας κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ Ε' ... Χ. αἰῶνος ἐν Ἀθήναις. Ἂν κρίνωμεν ἀπὸ τὸ ...νομά του, φαίνεται ὅτι δὲν ἦτο γνήσιος Ἀθη...αῖος, ἀλλὰ κατήγετο ἐκ τῆς βορείου Ἑλλάδος, ...ως ἐκ τῆς θρᾳκικῆς φυλῆς τῶν Βρυγῶν. Ἂν ...ρίνωμεν ὅμως ἀπὸ τὴν τέχνην του, ὁ Βρύ...ος ἀντιπροσωπεύει τὸ γνήσιον ἀττικὸν πνεῦ...α. Ἀπὸ τὰ πολλὰ ἀποδιδόμενα εἰς αὐτὸν ἀγ...εῖα περὶ τὰ δέκα φέρουν τὸ ὄνομά του, τὸ ...ποῖον συνήθως ἐπιγράφει εἰς τὴν λαβὴν ἢ εἰς ...ὸν πόδα τοῦ ἀγγείου μὲ τὸ χαρακτηριστικὸν «ἐποίησε» καὶ ὄχι «ἔγραψε», τὸ ὁποῖον σημαίνει ...τι αὐτὸς κατεσκεύασε τὸ ἀγγεῖον. Ἀλλὰ ἡ τέχνη ...οῦ σχεδίου τῶν ἀγγείων αὐτῶν ἔχει τόσα κοινὰ ...αρακτηριστικά, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν μίαν ἑνιαίαν ...ολλιτεχνικὴν προσωπικότητα, ὥστε κατ' ἀνάγκην ...ρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι εἷς ἀγγειογράφος καὶ ...ιθανῶς αὐτὸς ὁ Βρύγος ἐζωγράφησεν αὐτά. Εἰ...αι δὲ κατὰ τὸν ἐρυθρόμορφον τρόπον ἐζωγρα...ημέναι αἱ παραστάσεις, δηλαδὴ ὁ ἀγγειογράφος ...ἐριεκάλυπτεν ὁλόκληρον τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀγ...είου μὲ μέλαν στιλπνὸν ἐπίχρισμα, ἀφίνων μόνον ...ὰ ἔχουν τὸ ῥόδινον χρῶμα τοῦ πηλοῦ αἱ παρα...τάσεις καὶ καθορίζων διὰ μελαινῶν γραμμῶν τὰς ...σωτερικὰς λεπτομερείας τῶν μορφῶν. Ὁ Βρύ...ος εἶναι ἱκανῶς προωδευμένος εἰς τὴν φυσικωτέ...αν ἀπόδοσιν τῆς πραγματικότητος, κατορθώνων ...χι μόνον ὀρθότερα νὰ παραστήσῃ τὸν ὀφθαλ...μόν, μάλιστα εἰς τὰ νεώτερα ἔργα του, ἀλλὰ καὶ ...κφρασιν νὰ προσδώσῃ εἰς αὐτὸν ζωηράν. Ἀξιο...αύμαστος εἶναι ἡ κίνησις καὶ ἡ ὁρμή, τὴν ...ποίαν εἰσάγει εἰς τὰς σκηνάς του, τὰς ὁποίας ...υνθέτει ἐλευθέρως μὲ σταθερότητα χειρὸς καὶ ...ε σπανίαν παρατηρητικότητα τῆς ζωῆς.

Εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου τῶν Παρισίων ...ὑρίσκονται δύο κύλικες τοῦ Βρύγου. Εἰς τὴν ...ρώτην ἐζωγράφησεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μὲν ἐν...ὸς τοῦ κύκλου τοῦ πυθμένος τῆς κύλικος τὸν Ἀπόλλωνα κρατοῦντα σκῆπτρον καὶ ἔναντι αὐτοῦ ...ὴν Ἄρτεμιν μὲ τὸ τόξον καὶ τὴν ἔλαφον, τὸ ...ερόν της ζῷον, πρὸ αὐτῆς, εἰς δὲ τὰς ἐξωτερικὰς ...αρειὰς τὴν κρίσιν τοῦ Πάριδος καὶ σκηνὰς ἐκ ...οῦ ἀνακτόρου τῆς Τροίας. Εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Πάριδος, οὗτος εἰκονίζεται καθήμενος πλησίον ...ένδρου καὶ παίζων τὴν λύραν, ἐνῷ προσέρχεται ...πευθυνόμενος εἰς αὐτὸν ὁ Ἑρμῆς ὁδηγῶν τὰς ...ρεῖς θεάς, Ἥραν, Ἀθηνᾶν καὶ Ἀφροδίτην. Εἰς ...ὴν ἄλλην σκηνὴν ἡ Ἑκάβη ὑποδέχεται τρυφερῶς ...ὸν υἱόν της, τὸν ὁποῖον ἡ Ἀφροδίτη ὁδηγεῖ εἰς ...ὰς ἀγκάλας της. Ὁ Πρίαμος φαίνεται ὅτι κάμνει ...ειρονομίαν τινὰ δισταγμοῦ ἢ ἐπιτιμήσεως καὶ ...ερειτέρω πιθανῶς εἶναι ἡ Κασσάνδρα, προβλέ...ουσα τὰς μελλούσας συμφορὰς τῆς οἰκογενείας, ...νῷ μία τῶν ἀδελφῶν της, ἴσως ἡ Πολυξένη, ...μέριμνος καὶ ἀνυποψίαστος, ἐργάζεται μὲ τὴν ...λακάτην. Μὲ χαρακτηριστικὴν ζωηρότητα παρι...τάνει ὁ Βρύγος τὰς ἠρέμους ταύτας σκηνὰς καὶ ...άλιστα τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὅπου εἰς τὸν Ἀπόλλωνα ...ίδει τὴν μορφὴν κομψοῦ ἐφήβου, ὡσὰν νὰ ἦτο ...ύγχρονός τις τοῦ Θεμιστοκλέους. Εἰς τὴν ἄλλην ...ύλικα παρέστησε τὴν τραγικὴν ἱστορίαν τῆς κα...αστροφῆς τῆς Τροίας. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν νεαρὰ ...υνή, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωκε τὸ ὄνομα τῆς Βρι...ηΐδος, χύνει ἀπὸ φιάλης εἰς γέροντα πρὸ αὐτῆς ...αθήμενον, ἴσως θεόν τινα. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ...ηνικὴν καὶ ἤρεμον αὐτὴν σκηνήν, ἐξαπολύει εἰς ...ὰς ἐξωτερικὰς παρειὰς ὅλον τὸν θόρυβον καὶ τὴν ...γριότητα τῆς ἁλώσεως τῆς Τροίας. Νεαρὸς Ἕλ...ην μαχητής, διασκελίζων τὸ σῶμα πληγωμένου ...ρωος, καταδιώκει τὸν μικρὸν Ἀστυάνακτα κα...αφυγόντα ὄπισθεν τῆς μητρός του Ἀνδρομάχης, ἡ ...ποία ἔσπευσε νὰ τὸν προστατεύσῃ ἁρπάσασα τὸ ...ρῶτον τυχὸν ξύλον (δι' οὗ ἐκοπάνιζον τὸν σῖ...ον), τὸ ὁποῖον μὲ τὰς δύο χεῖρας πάλλει ἐναν...ίον τοῦ Ἕλληνος. Περαιτέρω μία γυνὴ κραυ...άζουσα ἐκ τοῦ τρόμου τρέχει ἀριστερᾷ, ἐνῷ παρ' ...ὐτὴν ἕτερος Ἕλλην ἑτοιμάζεται ν' ἀποτελειώσῃ ...α Τρῶα πληγωμένον. Εἰς τὴν ἄλλην ἐξωτερι...ὴν πλευρὰν ἐξακολουθεῖ τραγικώτερα ἡ ἐξέλιξις ...οῦ δράματος. Ὁ Νεοπτόλεμος, συλλαβὼν ἀπὸ ...ὸ πόδα τὸν νεκρὸν ἑνὸς ἐφήβου (ἴσως τοῦ Ἀστυάνακτος), τείνει δι' αὐτοῦ νὰ κτυπήσῃ τὸν ...έροντα Πρίαμον, ὅστις καθήμενος ἐπὶ τοῦ βω...οῦ τοῦ Διὸς πλησίον τρίποδος ἐκτείνει τὰς χεῖ...ας ἱκετεύων. Ἡ Πολυξένη, ἄλλη θυγάτηρ τοῦ ...ριάμου, ἀπαγομένη ἀριστερᾷ ὑπὸ τοῦ Ἀκάμαν...ος, στρέφεται νὰ ἴδῃ τὴν φρικτὴν αὐτὴν σκηνήν. ...γρία τραγικότης καὶ σφοδρὸν πάθος πληροῦν ...ὰς ταραχώδεις αὐτὰς παραστάσεις, ὅπου ὁ Βρύ...γος μὲ δεξιοτεχνίαν ἐξέφρασεν ὅλην τὴν κλίμακα τῶν παθῶν, ἀγωνίαν, βίαν, ἀπελπισίαν, λυσσώδη ἀντίστασιν, ἄθῳον θάνατον καὶ συμπάθειαν ἀκόμη.

Εἰς τὴν κύλικα τοῦ μουσείου Städel τῆς Φραγκφούρτης εἰκόνισεν ἐντὸς μὲν τὸν Ποσειδῶνα καταδιώκοντα τὴν Αἴθραν, ἐκτὸς δὲ παραστάσεις ἐκ τῶν ἀττικῶν τοπικῶν μύθων: τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Τριπτολέμου καὶ τὰς ὑπὸ τοῦ ὄφεως-Ἐριχθονίου καταδιωκομένας ἀπειθεῖς θυγατέρας τοῦ Κέκροπος. Ἐν Παρισίοις, εἰς τὸ Cabinet des Médailles, εὑρίσκονται τεμάχια μιᾶς κύλικος τοῦ Βρύγου, ὅπου παριστάνοντο ἡ ἁρπαγὴ τῆς Ἑλένης καὶ ἡ ἀπαγωγὴ τῆς Βρισηΐδος. Εἰς ἄλλην κύλικα τοῦ Würzburg παρέστησε σκηνὰς εὐθύμου διασκεδάσεως νέων καὶ νεανίδων, οἱ ὁποῖοι πίνουν, χορεύουν, πηδοῦν, ᾄδουν ὑπὸ τὴν συνοδείαν αὐλητρίδων, ἐνῷ ἐντὸς μία ἑταίρα κρατεῖ τὴν κεφαλὴν τοῦ φίλου της, ὁ ὁποῖος ἐκκενώνει τὸν ὑπερεκχειλίσαντα ἐκ τῆς ἀφθόνου οἰνοποσίας στόμαχόν του. Περίφημος εἶναι ἡ κύλιξ τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου, ὅπου ἐξελίσσονται δύο σκηναὶ σατιρικοῦ δράματος: ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως ἡ ἄγγελος τῶν θεῶν Ἶρις, μεταβαίνουσα εἰς ἐκτέλεσιν διαταγῆς τινος τῶν θεῶν, ἐκτίθεται καθ' ὁδὸν εἰς τὴν ἐπίθεσιν τῶν ἀκολάστων σατύρων, οἱ ὁποῖοι χωρὶς νὰ λάβουν ὑπ' ὄψιν τὸν πλησίον των θεὸν Διόνυσον ἁρπάζουν τὸ εἰς τὰς χεῖράς της ψιττάκιον καὶ γλείχονται ἀκόμη περισσότερον τὸ ὡραῖον σῶμα τῆς νεαρᾶς θεᾶς. Εἰς τὴν ἄλλην ὄψιν τοῦ ἀγγείου θῦμα παρομοίας ἐπιθέσεως πίπτει ἡ θεὰ Ἥρα, χωρὶς ἡ εὐγλωττία καὶ αἱ ἀπειλαὶ τοῦ προσδραμόντος Ἑρμοῦ νὰ κατορθώσουν νὰ ἀναχαιτίσουν τὰς ἡδυπαθεῖς ὀρέξεις τῶν τεσσάρων ὁρμητικῶν σειληνῶν, ἔγινε δὲ ἀνάγκη ἐπεμβάσεως τοῦ ῥοπάλου καὶ τοῦ τόξου τοῦ Ἡρακλέους διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἡ σεβαστὴ θεὰ τοῦ Ὀλύμπου. Μὲ πόσην διάθεσιν, χιοῦμορ καὶ ρεαλισμὸν εἰκονίζει τὰς σκηνὰς ταύτας ὁ Βρύγος! Ἀλλ' ὁ ρεαλισμός του ὑπερέβη πᾶν ὅριον εἰς τὴν κύλικα τῆς Φλωρεντίας, ὅπου ἐκτὸς τῶν ὀργίων καὶ τῶν χορῶν τοῦ συμποσίου ἐξελίσσονται αἰσχρόταται ἐρωτικαὶ σκηναί. Ἐκτὸς τούτων καὶ περὶ τὰ 50 καὶ περισσότερα ἄλλα ἀγγεῖα ἀποδίδονται εἰς αὐτὸν συγγενῆ κατὰ τὴν τέχνην καὶ τὰς παραστάσεις. Μάλιστα σκηναὶ συμποσίου εἶναι ἀγαπηταὶ εἰς τὸν Βρύγον (βλ. εἰκ. ἐν τ. Ε', σ. 719). Ἀλλὰ γενικώτερον μὲ ἀπαράμιλλον τέχνην γνωρίζει νὰ διηγῆται δραματικὰς καὶ εὐθύμους σκηνάς, συλλαμβάνων ταχέως ζωντανὰ θέματα καὶ ἀποδίδων αὐτὰ μὲ δύναμιν καὶ μὲ χιοῦμορ. Εἶναι ὀξὺς παρατηρητὴς τῆς πραγματικότητος, περιγράφων τὸ περιβάλλον μὲ τὸ ἰδιαίτερον χρῶμά του, μὲ τὰ διάφορα ἔπιπλα καὶ σκεύη. Τὰς δὲ παραστάσεις κατορθώνει πάντοτε νὰ παρουσιάζῃ μὲ νέον ἐνδιαφέρον, προσθέτων διάφορα παραπληρωματικά, ἐφευρίσκων νέα στοιχεῖα, διασκευάζων ἄλλοτε σχήματα καὶ ἐπεισόδια μὲ πρωτοτυπίαν καὶ αὐτοτέλειαν, προσαρμόζων ἑκάστοτε τὸ νέον εἰς τὴν ὅλην τοῦ θέματος οἰκονομίαν. Μὲ πόσην σταθερότητα καὶ εὐκολίαν ἀποδίδει τὴν ὁρμητικὴν κίνησιν, τὰ ἀνεμιζόμενα ἐνδύματα, τὰ εὐκίνητα σώματα, τῶν ὁποίων πολλάκις προσπαθεῖ νὰ δηλώσῃ τὴν πλαστικότητα μὲ μικρὰς παραλλήλους γραμμάς, τὰς ἀνατομικὰς λεπτομερείας, τὴν τρυφερότητα καὶ στρογγυλότητα ἑνὸς γυναικείου βραχίονος καὶ ἀκόμη τὰ ποικίλα συναισθήματα καὶ τὰς κινήσεις τῆς ψυχῆς. Μία τόσον ζωηρὰ φυσιογνωμία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀρκῆται εἰς συμμετρικὰς καὶ ἠρέμους συνθέσεις, ἀλλὰ διαθέτει μὲ ἐλευθερίαν καὶ γραφικότητα τὰς διαφόρους μορφάς, πληρῶν μὲ τὸν θόρυβον τῆς κινήσεως καὶ τῆς ζωῆς τὰς μορφὰς τῶν κυλίκων του. Καὶ εἰς τὴν τεχνικὴν ἀπόδοσιν μεταχειρίζεται πολλὰ μέσα, ἀραιώνει τὸ ἐπίχρισμα διὰ νὰ ἀποδώσῃ τὴν ξανθὴν κόμην, ἐπιθέτει διάφορα χρώματα, ὡς πορφυροῦν, λευκὸν καὶ μάλιστα χρυσοῦν, εἰς διάφορα μέρη τοῦ σώματος, ἰδιαιτέρως δὲ διακοσμεῖ τὰ ἐνδύματα μὲ μελαίνας στιγμάς. Ὁ Βρύγος μετὰ τοῦ Εὐφρονίου, Δούριδος καὶ Ἱέρωνος, ἀποτελεῖ τὴν τετράδα τῶν μεγάλων Ἀθηναίων ἀγγειογράφων τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ. μὲ ἐντελῶς ἰδιαιτέραν ἀτομικότητα καλλιτεχνικήν.

Βρύγου: *Νέος, οἰνόφλυξ καὶ ἐμῶν, κρατούμενος ὑπὸ τῆς φίλης του.*
[Ἀγγειογραφία.]

Βρύγου: *Σκηναὶ ἐκ τῆς ἁλώσεως τῆς Τροίας.*
[Ἀγγειογραφία.]

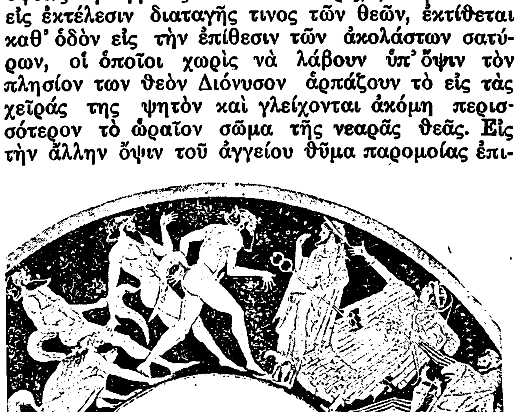

Βρύγου: *Σειληνοὶ ἐπιτιθέμενοι κατὰ τῆς Ἥρας.*
[Ἀγγειογραφία.]

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Hartwig*, Attische Meisterschalen σ. 307. —*Tonks*, Brygos, his characteristics ἐν Memoirs of the americ academy, 1904 σ. 61.—*Pottier*, Catalogue des Vases du Louvre, III, 1904.—*Ducati*, Brevi osservationi sul ceramista Brigo, Bolog a, 1904.—*Robert*, Real-Enzyclopaedie von Pauly-Wissowa, III, 922.—*Hoppin*, A Handbook of attic red-figured vases I, 106.—*Pfuhl*, Malerei und Zeichnung der Griechen I, σ. 459. Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

Βρύγχαι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. Γρύγχαι.

βρυέβενος (ὁ) (Brya) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*. Τὸ γένος περιλαμβάνει δένδρα μετρίου μεγέθους, ἰθαγενῆ τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βρυέβενος ὁ ἰαμαϊκός* (Brya iamaïcos), ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Ζαμάϊκας, τοῦ ὁποίου τὸ σκληρὸν ἀλλ' εὐέργαστον ξύλον χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν καὶ τὴν τορνευτικήν. Δ. Ν. Π.

Βρυέννιοι. Ὄνομα ἐπιφανοῦς βυζαντινοῦ οἴκου, ἐξ Ἀδριανουπόλεως. Ἀργότερον, περὶ τὰ μέσα τοῦ Η' αἰῶνος, ἐγκατεστάθησαν μέλη του εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου κατέλαβον κατὰ καιροὺς διάφορα ἀνώτατα πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ ἀξιώματα, συνδεθέντα διὰ συγγενικῶν δεσμῶν, ἐπὶ Κομνηνῶν, μετὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τοῦ Βυζαντίου. Ἐκ τῶν μελῶν τούτου ἐπιφανέστεροι εἶναι:

1) *Θεόκτιστος Βρυέννιος.* Ἐπιφανὴς βυζαντινὸς στρατηγὸς ἐπὶ Μιχαὴλ Γ' (842—867), ὑπὸ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου ἀναφερόμενος ὡς *Βροιένιος*. Τῷ 849 εὑρισκόμενος ἐν Πελοποννήσῳ διετάχθη ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Θεοδώρας καὶ ἐπετέθη κατὰ τῶν ἀνυποτάκτων σλαυικῶν φυλῶν τῆς χερσονήσου καὶ ἄλλους μὲν ἐξ αὐτῶν ἐθανάτωσεν, ἄλλους δέ, τοὺς πολεμικοὺς Μιλίγγους καὶ Ἐζερίτας, περιορίσας εἰς τὸν Ταΰγετον ἠνάγκασε νὰ πληρώνουν φόρον εἰς τὸ Βυζάντιον.

2) *Νικηφόρος Βρυέννιος.* Ἐπιφανὴς βυζαντινὸς στρατηγός. Τῷ 1078, δοὺξ ὢν τοῦ Δυρραχίου, ἐβάδισε κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Ζ' Δούκα, κατενικήθη ὅμως παρὰ τὸν Ἀθύραν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ἀλεξίου. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου ἀνήρχετο δι' ἐπαναστάσεως ὁ Νικηφόρος Βοτανειάτης, ὅστις, θέλων νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ Βρυεννίου, διέταξε καὶ τὸν ἐτύφλωσαν. Ἀργότερον ἐπανευρίσκομεν τὸν Νικηφόρον, τυφλὸν ὄντα, κατέχοντα ἀνώτατα ἀξιώματα ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ.

3) *Νικηφόρος Βρυέννιος.* Υἱὸς τοῦ προηγουμένου· ἐγεννήθη τῷ 1062 ἐν Ἀδριανουπόλει. Ὡς ἐκ τοῦ κάλλους του καὶ τῆς ἐξαιρετικῆς αὐτοῦ μορφώσεως ἀπέκτησε τὴν συμπάθειαν τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξεως τοῦ Βυζαντίου, ἥτις καὶ τὸν ὑπεστήριξεν ὅπως καταλάβῃ σπουδαῖα ἀξιώματα. Ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς τὸν ἐξέλεξεν ὡς σύζυγον τῆς λογίας αὐτοῦ θυγατρὸς *Ἄννης* Κομνηνῆς (βλ.λ.), τιμήσας ἅμα τοῦτον διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ καίσαρος. Τῷ 1097 ὁ Νικηφόρος διηύθυνε τὴν ἄμυ-

Digitized by Google

ναν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τῆς στρατιᾶς τοῦ Γυδοφρείδου τῆς Βουϊλλώνης. Τῷ 1108 συνῆψε τὴν μεταξὺ Βοεμούνδου καὶ Ἀλεξίου συνθήκην εἰρήνης, τῷ δὲ 1116 διηύθυνεν ἐπιτυχῶς τὴν κατὰ τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου στρατιάν. Ὅτε ἡ πενθερὰ αὐτοῦ Εἰρήνη καὶ ἡ σύζυγός του, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξίου, ἐσχεδίαζον τὴν ὑπ᾽ αὐτοῦ κατάληψιν τοῦ θρόνου ἀντὶ τοῦ υἱοῦ καὶ ἀδελφοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ, ὁ Νικηφόρος ἀπέρριψε καὶ κατεδίκασε τὰ σχέδιά των. Ἀργότερον ἔλαβε διάφορα κυβερνητικὰ ἀξιώματα καὶ ἐπὶ Ἰωάννου Κομνηνοῦ, τελευταῖον δὲ συνώδευσε τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὴν ἐπὶ τὴν Συρίαν ἐκστρατείαν του (1137).

Ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος, παρ᾽ ὅλας τὰς στρατιωτικὰς καὶ διπλωματικὰς αὐτοῦ ἀσχολίας, δὲν παρημέλησε καὶ τὰ γράμματα. Οὕτως, ἐκτὸς τῶν ῥητορικῶν πραγματειῶν του καὶ ἄλλων φιλοσοφικῶν καὶ ἱστορικῶν μικρῶν διατριβῶν του, συνέγραψε κατ᾽ ἐντολὴν τῆς πενθερᾶς του Εἰρήνης «Ἱστορικὸν πόνημα περὶ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ». Τὸ πόνημα τοῦτο, ἀποτελοῦν διὰ τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν πολύτιμον ὕλην, ἔχει μᾶλλον μορφὴν οἰκογενειακοῦ χρονικοῦ παρὰ ἱστορίας. Ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ P. Possinus ἐν Παρισίοις τῷ 1661 ἐκ τοῦ μοναδικοῦ χειρογράφου τὸ ὁποῖον καὶ ἀπωλέσθη. Τῷ 1729 ἐγένετο δευτέρα ἔκδοσις μετὰ σχολίων ἐν Βενετίᾳ ὑπὸ τοῦ Cange, τῷ δὲ 1836 ἐξεδόθη τὸ τρίτον ὑπὸ A. Meineke ἐν Βόννῃ. Ἀργότερον ἀνετυπώθη ἐν τῇ Πατρολογίᾳ τοῦ Migne.

4) ***Ἰωσὴφ Βρυέννιος.*** Μοναχὸς Στουδίτης, θεολόγος καὶ συγγραφεὺς τοῦ ΙΔ᾽—ΙΕ᾽ αἰῶνος· σύγχρονος τοῦ Δημητρίου Κυδώνη, Θεοδώρου Μελιτηνιώτου καὶ Νικολάου Καβάσιλα καὶ διδάσκαλος τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ. Κατὰ τὸν Α. Δημητρακόπουλον (Ὀρθόδ. Ἑλλὰς σ. 90) ἀπέθανε μεταξὺ τοῦ 1437 καὶ 1438. Ἔγραψε διάφορα συγγράμματα συγκείμενα κυρίως ἐκ πραγματειῶν κατὰ Λατίνων καὶ βαρλααμικῶν ἢ ἀσκητικῶν, ἐξ ὁμιλιῶν καὶ ἐπιστολῶν. Μία τῶν ἐπιστολῶν, πρὸς Μανουὴλ Ὀλόβυν ἀπευθυνομένη, παρέχει σπουδαιοτάτην ὕλην διὰ τὴν γνῶσιν τῆς πνευματικῆς καταστάσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸν μεσαίωνα. Τὰ Ἅπαντά του ἐξέδωκε πρῶτος ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις εἰς τρεῖς τόμους (Λειψία 1768—1784), εἰς τὸν πρῶτον τῶν ὁποίων εὑρίσκεται μακρὰ διατριβὴ περὶ τοῦ συγγραφέως. Κ. Μ. Κ.

—5) ***Μανουὴλ Βρυέννιος.*** Βυζαντινὸς θεωρητικὸς διδάσκαλος τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ζήσας κατὰ τὸν ΙΔ᾽ αἰῶνα. Κατέλιπε σύγγραμμα σπουδαῖον ἐπὶ τῆς θεωρίας τῆς μουσικῆς, πραγματευθεὶς ἐν αὐτῷ τοὺς ὀκτὼ ἤχους καὶ τὰ τετράχορδα τῶν ἀρχαίων. Ὁ Βρυέννιος ἐν τῷ συγγράμματί του τούτῳ συνεβουλεύθη τοὺς ἀλεξανδρινοὺς μουσικοὺς καὶ ἰδίᾳ τούς: Εὐκλείδην, Ἀριστείδην καὶ Πτολεμαῖον. Διακρίνει τὰ τρία γένη τῆς μουσικῆς ὡς καὶ τὴν δίεσιν, τὸ τριτημόριον καὶ τὸ τεταρτημόριον τοῦ τόνου. Ἐν γένει δὲ ἡ ἐργασία τοῦ Βρυεννίου ἀποδεικνύει τὴν ἄμεσον σχέσιν τῆς ἀρχαίας μουσικῆς τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν βυζαντινὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικήν. Ὁ Βρυέννιος δὲν ἀναφέρει, ἐν τῷ συγγράμματί του, περὶ *χειρονομίας* καὶ *χαρακτήρων*, καίτοι εἶναι γνωστὸν καὶ ἐξηκριβωμένον ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1320, ὁπότε ἤκμαζεν οὗτος, ἦτο γνωστὴ ἡ χρῆσις αὐτῶν. Συνάγεται ἐκ τούτου ὅτι ὁ Βρυέννιος ἢ ἦτο ἀμύητος εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικήν, ἀσχοληθεὶς μόνον εἰς τὴν θεωρίαν τῶν κλιμάκων της καὶ τὰ σχετικὰ ταύταις, ἢ ὅτι ἄλλα συγγράμματά του δὲν διεσώθησαν ἀπολεσθέντα. Ν. ΠΑΠΑΣ

—6) ***Μιχαὴλ Βρυέννιος.*** Θεολόγος καὶ συγγραφεὺς τοῦ ΙΔ᾽ αἰῶνος, ἀναφερόμενος μετὰ τῶν Γρηγορίου Στρόγγουλου, Ἀρσενίου Στουδίτη κ.ἄ., ὡς γράψας κατὰ Λατίνων.

[Βλ. *Κρουμβάχερ* Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, τόμ. Α᾽ σ. 215.] Κ. Μ. Κ.

—**Βρυέννιος** ἢ ***Δρόσος, Ἄνθιμος***· βλ. Ἄνθιμος *ἱερομόναχος*.

—**Βρυέννιος, *Φιλόθεος*.** Διακεκριμένος ἱεράρχης καὶ θεολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1833 ἐν Ταταούλοις τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔπειτα δὲ εἰσήχθη εἰς τὴν κατὰ Χάλκην θεολογικὴν σχολήν, ἐξ ἧς ἀπεφοίτησε τῷ 1856 χειροτονηθεὶς διάκονος καὶ λαβὼν τὸ ὄνομα *Βρυέννιος* κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ συνήθειαν. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1856, προστασίᾳ τοῦ πατριάρχου Ἰωακεὶμ καὶ δαπάναις τοῦ Γεωργίου Ζαρίφη, ἀπεστάλη ὡς ὑπότροφος εἰς Γερμανίαν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν θεολογικῶν του σπουδῶν. Φοιτήσας εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Λειψίας, τοῦ Βερολίνου καὶ τοῦ Μονάχου, ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1861, ἔνθα διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας καὶ ἑρμηνευτικῆς ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ τῆς Χάλκης. Τῷ 1863 προχειρισθεὶς εἰς πρεσβύτερον καὶ ἀρχιμανδρίτην διωρίσθη διευθυντὴς τῆς αὐτῆς σχολῆς, διαδεχθεὶς τὸν διδάσκαλόν του μητροπολίτην Σταυρουπόλεως. Διευθύνας τὴν σχολὴν ταύτην μέχρι τοῦ 1867 παρῃτήθη κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1867 ἐπὶ Γρηγορίου τοῦ ΣΤ᾽ καὶ διωρίσθη σχολάρχης τῆς ἐν Φαναρίῳ πατριαρχικῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, διαδεχθεὶς τὸν Εὐστάθιον Κλεόβουλον. Κατὰ τὸ 1875 ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Β᾽ μετὰ τοῦ ἀρχιμανδρίτου καὶ καθηγητοῦ Ἰωάννου Ἀναστασιάδου εἰς τὸ ἐν Βόννῃ συνέδριον τῶν παλαιοκαθολικῶν. Χειροτονηθεὶς τῇ 30 Αὐγούστου 1875 μητροπολίτης Σερρῶν, ἀνεδείχθη ἔπειτα τῷ 1877 μητροπολίτης Νικομηδείας, διορισθεὶς ἀμέσως καὶ συνοδικός, διετέλεσε δὲ τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1884. Κατὰ τὸ 1880 ἐστάλη μετὰ τοῦ τότε Φιλαδελφείας καὶ εἶτα πατριάρχου Ἱεροσολύμων Γερασίμου εἰς Βουκουρέστιον πρὸς διευθέτησιν τοῦ ζητήματος τῆς διαρπαγῆς τῶν ἑλληνικῶν μοναστηριακῶν κτημάτων. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀνηγορεύθη ὑπὸ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν διδάκτωρ τῆς θεολογίας τιμῆς ἕνεκεν, ἔπειτα δὲ τῷ 1884 καὶ ὑπὸ τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Ἐδιμβούργου. Παραιτηθεὶς τῷ 1912 τῆς μητροπόλεως Νικομηδείας ἕνεκα ἀσθενείας, ἔμεινεν ἐφησυχάζων μέχρι τοῦ 1918, ὅτε ἐν βαθεῖ γήρατι ἐξεδήμησεν εἰς Κύριον.

Ὁ Βρυέννιος διεκρίθη διὰ τὰς πολλὰς καὶ καλὰς ὑπηρεσίας ἃς παρέσχε τῇ τε Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ θεολογικῇ ἐπιστήμῃ, οὐ μόνον ὡς διδάσκαλος ἀλλὰ καὶ ὡς συγγραφεὺς δόκιμος. Ἐκ τῶν πολλῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ ἄξιαι ἰδίας προσοχῆς εἶναι αἱ ἀκόλουθοι: 1) «Περὶ τῆς αἱρέσεως τῶν Ἰρβιγγιανῶν». Ἐξεδόθη ἐν τῷ φιλολογικῷ δελτίῳ τοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως (τόμ. Α᾽, 1869) καὶ εἶτα ἐν ἰδίῳ φυλλαδίῳ (ἐν Κωνσταντινουπόλει 1870). 2) «Κλήμεντος ἐπισκόπου Ῥώμης, αἱ δύο πρὸς Κορινθίους ἐπιστολαί». Εὐτυχήσας ὁ Βρυέννιος νὰ εὕρῃ ἐν τῷ μετοχίῳ τοῦ Παναγίου τάφου ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν ὑπ᾽ ἀριθμὸν 456 κώδικα, τὸν γραφέντα κατὰ τὸ 1050 ἐπὶ περγαμηνῆς ὑπό τινος Λεοντίου καὶ περιέχοντα ἐν τοῖς 120 φύλλοις αὐτοῦ πολύτιμον ὑλικόν, ἐξέδωκε ἐξ αὐτοῦ κατὰ τὸ 1875 τὰς δύο ἐπιστολὰς τοῦ Κλήμεντος Ῥώμης, ἀπέστειλεν ἀντίγραφον τῆς ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι περιεχομένης ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα πρὸς τὸν Hingenfeld, ὅστις πολλαχῶς μετεχειρίσθη αὐτὸ ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα (1877) καὶ πρὸς τὸν Funk ἀντίγραφον τῶν ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι περιεχομένων δώδεκα ψευδοϊγνατίων ἐπιστολῶν, ὅπερ μετεχειρίσθη οὗτος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ἀποστολικῶν πατέρων (1881, τόμ. II), τέλος δ᾽ ἐξέδωκεν ὁ ἴδιος κατὰ τὸ 1883 τὴν Διδαχὴν τῶν δώδεκα ἀποστόλων. 3) «Διδαχὴ τῶν δώδεκα ἀποστόλων ἐκ τοῦ ἱεροσολυμιτικοῦ χειρογράφου, νῦν πρῶτον ἐκδιδομένη μετὰ προλεγομένων καὶ σημειώσεων» (ἐν Κωνσταντινουπόλει 1883 CXLIX+75). Ἐν τοῖς σοφοῖς αὐτοῦ προλεγομένοις προσεπάθησεν ὁ Φιλόθεος νὰ δείξῃ ὅτι ἡ Διδαχὴ εἶναι ἔργον γραφὲν κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ δευτέρου αἰῶνος καὶ ὅτι εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὴν Διδασκαλίαν τῶν ἀποστόλων, ἣν ἐγνώριζον ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς, ὁ Εὐσέβιος, ὁ Ἀθανάσιος καὶ ἄλλοι. Ἡ ἔκδοσις τοῦ ἔργου τούτου προσείλκυσεν, ὡς ἦτο ἑπόμενον, τὴν προσοχὴν τῶν θεολόγων, οἵτινες διὰ διαφόρων ἐργασιῶν ὑπέδειξαν τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἀρχαιότητα (ἐγράφη πιθανῶς κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα) καὶ τὴν ἀξίαν, καὶ ἐτίμησε μεγάλως τὸν Φιλόθεον. 4) «Ἔλεγχος τῆς ἐγκυκλίου τοῦ πάπα Λέοντος ΙΓ᾽». Ἡ διατριβὴ αὕτη ἐξεδόθη τῷ 1882, ἐξ ἀφορμῆς τῆς γνωστῆς ἐγκυκλίου τοῦ Λέοντος ΙΓ᾽. 5) «Περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ πάπα», διατριβὴ ἐκδοθεῖσα τῷ 1907.

Ἐκτὸς τῶν ἐργασιῶν τούτων ἐδημοσίευσε καὶ πλείστας ἄλλας διατριβὰς ἐν διαφόροις περιοδικοῖς, ἐγκατέλιπε δὲ καὶ χειρόγραφον ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν. Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

Βρυέροι (de Bruyères). Φράγκοι ἄρχοντες τῆς Πελοποννήσου ἐκ τῶν καταλαβόντων τὴν χώραν ταύτην Σταυροφόρων τῆς Δ᾽ Σταυροφορίας ὑπὸ τοὺς Σαμπλίττην καὶ Γοδεφρεῖδον Βιλλαρδουῖνον τῷ 1204. Ἐκ τῶν Βρυέρων, ἀναφέρονται οἱ ἑξῆς:

1) ***Οὔγων*** (Hugues de Bruyères), καταγόμενος ἐκ Καμπανίας τῆς Γαλλίας. Κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1209 γενομένην ὁριστικὴν διοργάνωσιν τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τοῦ πρώτου ἡγεμόνος αὐτῆς Σαμπλίττη (τοῦ λεγομένου πρίγκιπος τῆς Ἀχαΐας ἢ αὐθέντου τοῦ Μορέως) ἔλαβε τὴν περιοχὴν τῶν Σκορτῶν (Γόρτυνος) καὶ ἵδρυσεν ἐκεῖ τὴν ἐξ 22 τιμαρίων (φεούδων) ἀποτελεσθεῖσαν βαρωνίαν τῆς Καρυταίνης, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ὁποίας ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων κατοίκων ἀνήγειρεν ἐκ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Βρένθης τὸ περίφημον κάστρον τῆς Καρυταίνης ἐπὶ θέσεως δεσποζούσης τῆς φάραγγος τοῦ Ἀλφειοῦ.

2) ***Γοδεφρεῖδος Α᾽.*** Υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ προηγουμένου, φημιζόμενος διὰ τὴν ἀνδρείαν του καὶ θεωρούμενος, ὡς λέγει τὸ «Χρονικὸν τοῦ Μορέως», «ὁ καλλιώτερος εἰς ὅλους τοὺς στρατιώτας ὅπου ἦσαν εἰς τὴν *Ρωμανίαν*», ὡς ἐκαλεῖτο τότε ὑπὸ τῶν Φράγκων ἡ Ἑλλάς. Νυμφευθεὶς τὴν Ἰσαβέλλαν, θυγατέρα τοῦ κύρη τῶν Ἀθηνῶν Γουίδωνος Δελαρός, ἀφωσιώθη ἐπὶ τοσοῦτον πρὸς αὐτόν, ὥστε ὅταν ἐξερράγη τῷ 1256 ὁ μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ πρίγκιπος τῆς Ἀχαΐας Γουλιέλμου Βιλλαρδουίνου πόλεμος, ὁ Γοδεφρεῖδος Βρυέρος, παριδὼν τὰς πρὸς τὸν ἐπικυρίαρχον Γουλιέλμον ὑποχρεώσεις του, ἐτάχθη ὑπὲρ τοῦ πενθεροῦ του Γουίδωνος. Ὁ πόλεμος διήρκεσεν ἐπὶ δύο ἔτη, περιοριζόμενος εἰς ἀμοιβαίας ἐπιδρομὰς καὶ δῃώσεις, ὅτε ἐν τέλει τῷ 1258 ὁ Γουλιέλμος, ἀθροίσας τὰς δυνάμεις του, διέβη εἰς τὴν Στερεὰν καὶ συναντήσας τοὺς ἀντιπάλους του παρὰ τὸ ὄρος Καρίδι, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μεγάρων—Θηβῶν (ἴσως τὸ σήμερον λεγόμενον ὄρος *Κατερίνης* παρὰ τὴν Μάνδραν), ἐνίκησε κατὰ κράτος αὐτούς, ὑποχωρήσαντας εἰς Θήβας.

Ἐν τῷ μεταξὺ κατεσχέθησαν αἱ ἐν Καρυταίνῃ κτήσεις τοῦ Γοδεφρείδου, κηρυχθέντος ἐκπτώτου τῆς βαρωνίας, ὅθεν ἠναγκάσθη οὗτος νὰ προσέλθῃ ἐν πλήρει ταπεινώσει, «μὲ τὸ καπίστρι εἰς τὸν λαιμόν», ἐνώπιον τοῦ ἐν Νίκλι (Τεγέᾳ) συγκληθέντος δικαστηρίου τῶν βαρώνων, ἵνα ἀπολογηθῇ διὰ τὴν ἐπὶ προδοσίᾳ κατηγορίαν ἥτις τὸν ἐβάρυνεν. Ἡ κατηγορία ἦν βαρεῖα καὶ αὐταπόδεικτος, ἐν τούτοις οἱ βαρῶνοι ἐκτιμῶντες τὴν ἀνδρείαν τοῦ Γοδεφρείδου ἱκέτευσαν γονυκλινεῖς τὸν Γουλιέλμον νὰ συγχωρήσῃ αὐτόν. Καὶ ἀπεδόθη μὲν αὐτῷ ἡ βαρωνία, ἀλλ᾽ ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ διαθέτῃ, ἀποθνήσκων, αὐτήν, εἰμὴ μόνον εἰς ἄρρενα τέκνα του.

Συνδιαλλαγεὶς οὕτω μετὰ τοῦ ἐπικυριάρχου του, συμμετέσχε τῷ 1259 τῆς εἰς Μακεδονίαν ἐκστρατείας τούτου πρὸς βοήθειαν τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Β᾽ Ἀγγέλου ἐναντίον τῶν ἐπελθόντων στρατευμάτων τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἰωάννην Παλαιολόγον. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν μάχην, τὸν Ὀκτώβριον 1259, εἰς θέσιν Βορίλα λόγγος, ὁ Γοδεφρεῖδος διέπρεψεν ἐπ᾽ ἀνδρείᾳ, «σαρώνων δίκην χλόης ἐν λειμῶνι» τοὺς ἀντιμετωπίσαντας αὐτὸν Γερμανοὺς μισθοφόρους τοῦ Παλαιολόγου, ἀλλ᾽ ἐν τέλει ἡ στρατιὰ τοῦ Γουλιέλμου ἡττήθη κατὰ κράτος, αἰχμαλωτισθέντος αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Γοδεφρείδου (ὃν ὁ ἱστορῶν τὴν ἐκστρατείαν ταύτην σύγχρονος Βυζαντινὸς χρονογράφος *Γ. Ἀκροπολίτης* ἀποκαλεῖ «κόμιτα τῆς Καρυταίνης Ἰοφρέ»). Ὁδηγηθεὶς δέσμιος εἰς Λάμψακον ἐνώπιον τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ Παλαιολόγου, ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς, ἔνθα ὅμως δὲν ἐβράδυνε νὰ ἑλκύσῃ τὴν προσοχὴν καὶ τὴν εὔνοιαν τοῦ βασιλέως ἕνεκα τῆς ὑπερηφάνου αὐτοῦ στάσεως καὶ τῆς φημιζομένης ἀνδρείας του, ὥστε ὅταν μετὰ τριετίαν συνωμολογήθη εἰρήνη καὶ ἀπεφασίσθη ἡ ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου παράδοσις εἰς τοὺς Ἕλληνας τῶν φρουρίων τῆς Μονεμβασίας, τοῦ Μυστρᾶ καὶ τῆς Μαΐνης, ὁ Γοδεφρεῖδος ἀπεφυλακίσθη πρῶτος καὶ ἀπεστάλη εἰς Πελοπόννησον, ἵνα κανονίσῃ τὰ τῆς μεταβιβάσεως τῶν φρουρίων ἐκείνων εἰς τοὺς ἄρχοντας τοῦ Ἕλληνος βασιλέως. Τοιουτοτρόπως ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐν Καρυταίνῃ βαρωνίαν του, ἀλλὰ μετ᾽ οὐ πολὺ ἀπαγαγὼν τὴν ὡραίαν σύζυγον ἀρχηγοῦ τινος, ὑποτελοῦς αὐτῷ, τοῦ Ἰωάννου δὲ Καταβᾶ ἢ Καραβᾶ, ἀπῆλθε μετ᾽ αὐτῆς εἰς Ἰταλίαν, ἵνα δῆθεν προσκυνήσῃ τὰ ἐν Βάρῃ λείψανα τοῦ Ἁγ. Νικολάου.

Οἱ Ἕλληνες τῶν Σκορτῶν (Γόρτυνος), ἐπωφεληθέντες τῆς ἀπουσίας τοῦ ἀνδρείου Γοδεφρείδου καὶ ἐνθαρρυνόμενοι ἐκ τῆς ἐν Λακεδαίμονι παρουσίας τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων τοῦ Βυζαντίου, ἐστασίασαν, ἑνωθέντες μετὰ τῶν Μανιατῶν, καὶ ἤρχισε νέος ἐναντίον αὐτῶν ἀγὼν τῶν Φράγκων. Τότε ὁ Γοδεφρεῖδος παρακινηθεὶς ὑπὸ τῶν μέμψεων τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως καὶ Σικελίας Μαμφρέδου (1258-1266) ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Μορέαν καὶ πεσὼν εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἡγεμόνος ἔτυχε πάλιν τῆς συγγνώμης αὐτοῦ, χάρις εἰς τὰς συστάσεις τοῦ Μαμφρέδου καὶ τὴν τῶν ἄλλων εὐπατριδῶν ἐπέμβασιν.

Τῷ 1275 διαταχθεὶς νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἠσθένησε διερχόμενος τὴν Ἀράχοβαν (Ἀρκαδίας) καὶ ἀπέθανεν. Ὁ θάνατός του ἐλύπησε βαθέως οὐ μόνον τοὺς Φράγκους τῆς Πελοποννήσου ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας κατοίκους τῆς βαρωνίας του, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐφέρετο φιλανθρωπότατα, προστατεύων τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀδυνάτους καὶ συνάμα ἀσκῶν τοὺς νέους εἰς τὰ ὅπλα καὶ τὸν πόλεμον.

Θανόντος αὐτοῦ ἀτέκνου, ἡ βαρωνία ἐπεστράφη εἰς τὸν πρίγκιπα τῆς Ἀχαΐας, ὅστις ἐξεχώρησε τὸ ἥμισυ αὐτῆς εἰς τὴν χήραν του βαρώνην Ἰσαβέλλαν ἐφ᾽ ὅρου ζωῆς.

3) ***Γοδεφρεῖδος Β᾽.*** Ἐξάδελφος τοῦ προηγουμένου, τοῦ ὁποίου πληροφορηθεὶς ἐν Καμπανίᾳ τὸν θάνατον ἔσπευσεν εἰς Πελοπόννησον, ἵνα διεκδικήσῃ τὴν βαρωνίαν αὐτοῦ συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ ἀριθμοῦ τινος ἐνόπλων συμπατριωτῶν του καὶ συνάμα κομίζων τὰ ἀποδεικνύοντα τὴν μετὰ τοῦ ἀποθανόντος βαρώνου συγγένειάν του ἔγγραφα καθὼς καὶ ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως Νεαπόλεως καὶ Σικελίας πρὸς τὸν πρίγκιπα, δι᾽ ἧς παρεκαλεῖτο ἡ ὑψηλὴ «κούρτη», δηλαδὴ τὸ συμβούλιον τῶν βαρώνων, νὰ κρίνῃ περὶ τοῦ ζητήματος. Ἀλλ᾽ ἡ κούρτη ἀπέρριψε τὴν αἴτησιν τοῦ Γοδεφρείδου ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι δὲν ἦτο κατ᾽ εὐθεῖαν ἀπόγονος τοῦ ἀποθανόντος. Αἰσχυνόμενος ὁ νεαρὸς ἱππότης νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Γαλλίαν ἄπρακτος, κατέφυγεν εἰς

Digitized by Google

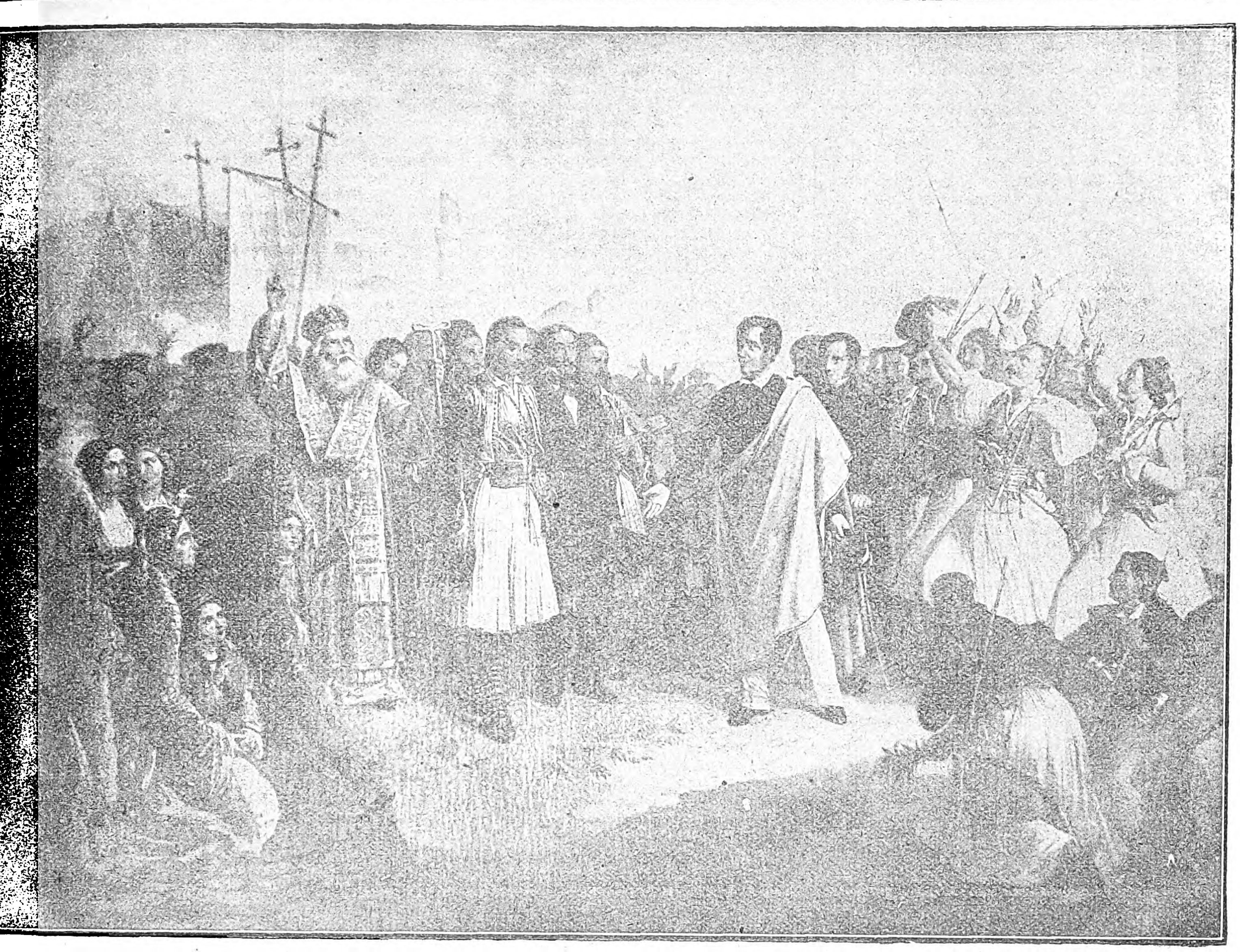

Ὁ εἰς τὴν Ἐθνικὴν Πινακοθήκην εὑρισκόμενος πίναξ τοῦ Ἕλληνος ζωγράφου Θ. Βρυζάκη : «Ἡ ἀπόβασις τοῦ Βύρωνος εἰς τὸ Μεσολόγγιον».

[Ἀντιγραφὴ Ἰ. Μ. Κωστοπ ούλου.]

τὸν δόλον καὶ δι' ἀπάτης κατέλαβε τὸ ἐν ἐπικαίρῳ θέσει τῶν Σκορτῶν ὀχυρὸν φρούριον τοῦ Ἀρακλόβου, μεθ' ὅ, πρὸς ἐκφοβισμὸν τῶν Φράγκων, ἐκάλεσε τὸν ἐν Μυστρᾷ στρατηγὸν νὰ καταλάβῃ αὐτὸ ἀντὶ χρημάτων. Ἐκινητοποιήθησαν αὐθωρεὶ τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα καὶ συγχρόνως τὰ φραγκικὰ καὶ νέος ἠπειλήθη πόλεμος, ὅτε ὁ ἡγεμών, πρὸς ἀποτροπὴν αὐτοῦ, ἔκρινε φρόνιμον νὰ προέλθῃ εἰς συμβιβασμὸν πρὸς τὸν τολμηρὸν ἅρπαγα, ἐν τέλει δ' ἐδέχθη οὗτος νὰ παραδώσῃ τὸ Ἀράκλοβον λαμβάνων εἰς ἀντάλλαγμα σύζυγον τὴν χήραν Μαργαρίταν de Kors, φέρουσαν ὡς προῖκα τὸ πατρῷον τιμάριον τῆς Λισσαρίας (πλησίον τῆς Χαλανδρίτσης) καὶ τὸ ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν Σκορτῶν τιμάριον Μόραιναν τοῦ πρώτου αὐτῆς συζύγου.

Ν. ΚΛΣ

Βρυζάκης, *Ἀθανάσιος Εὐθ.* Ἐγεννήθη τῷ 1859. Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐγκυκλίων του σπουδῶν ἐν Ἀθήναις, διωρίσθη (1880) βοηθὸς τοῦ διευθυντοῦ τῶν γραφείων τοῦ «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων», τῷ 1886 προήχθη εἰς διευθυντὴν τῶν Γραφείων τοῦ Συλλόγου, τῷ δὲ 1902 ὠνομάσθη γεν. γραμματεὺς αὐτοῦ. Συνέγραψεν ἔκθεσιν περὶ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἔργων τοῦ συλλόγου ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του (1869). Διατελεῖ ἐπίσης ἀπὸ 20ετίας πρόεδρος τῆς Πανελληνίου Σκοπευτικῆς Ἑταιρείας. Τῷ 1917 ἵδρυσε τὸν «Ἑλληνικὸν Ἐκπαιδευτικὸν Σύνδεσμον», εἰς τὸν ὁποῖον ὑπήχθη τὸ ὑπὸ τῆς Αἰκ. Λασκαρίδου ἱδρυθὲν ἀνώτερον παρθεναγωγεῖον. Τῷ 1922 ἐγένετο πρόεδρος τῆς «Γυναικείας Ἐκπαιδευτικῆς Ἑνώσεως», ἐξασφαλίσας τὴν συντήρησιν τοῦ Διδασκαλείου τῶν Νηπιαγωγῶν καθὼς καὶ τοῦ παρ' αὐτῷ οἰκοτροφείου.

Δ. Ε. Μ.

—**Βρυζάκης, *Θεόδωρος.*** Ἕλλην ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Θήβαις τῷ 1814 καὶ ἀποθανὼν ἐν Μονάχῳ τῷ 1878. Ἀπαγχονισθέντος τοῦ πατρός του κατὰ τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821, ἔμεινεν ἄνευ προστασίας καὶ εἰσήχθη εἰς τὸ ἱδρυθὲν ἐν Αἰγίνῃ ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου ὀρφανοτροφεῖον. Ἐλθὼν κατόπιν εἰς Ἀθήνας ἐμαθήτευεν εἰς τὸ τότε συσταθὲν πολυτεχνεῖον, ὡς ἑσπερινὴν σχολήν, ἐπεδείκνυε δὲ ἰδιαιτέραν κλίσιν εἰς τὴν ζωγραφικήν, ἑλκύσας τὴν προσοχὴν τοῦ Χάνσεν, διδάσκοντος εἰς αὐτὴν τὸ σχέδιον. Ὁ διδάσκαλός του συνέστησεν αὐτὸν εἰς τὸν Θείρσιον, ὅστις ἐμερίμνησεν ὅπως προσληφθῇ μεταξὺ τῶν ἑλληνοπαίδων ὑποτρόφων τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου Α', πατρὸς τοῦ Ὄθωνος. Μεταβὰς οὕτως ὁ Βρυζάκης εἰς Μόναχον ἐμαθήτευσεν εἰς τὴν ἀκαδημαϊκὴν σχολὴν τῆς πόλεως ταύτης, γενόμενος μαθητὴς τοῦ διαπρεποῦς Βαυαροῦ ζωγράφου Peter von Hess, ὅστις εἶχε κατέλθει μετὰ τοῦ Ὄθωνος εἰς Ἑλλάδα, ἔγραψε δὲ τὸν περίφημον πίνακα τῆς ἀποβάσεως αὐτοῦ εἰς Ναύπλιον καὶ ἄλλους τινὰς ἑλληνικῆς ὑποθέσεως τοιούτους.

Διακριθεὶς εἴς τε τὸ σχέδιον καὶ τὴν σύνθεσιν, ἐξῆλθε τῆς ἀκαδημαϊκῆς σχολῆς μεταξὺ τῶν πρώτων. Καίτοι προχωρημένος εἰς τὴν ἡλικίαν δὲν ἔπαυσε συχνάζων εἰς τὰ ἐργαστήρια τῶν διασήμων καθηγητῶν, δαπάναις δὲ τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας ἐπεσκέφθη τὰς πινακοθήκας τῆς Ἰταλίας, τῆς Αὐστρίας, τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Λονδίνου. Κατὰ τὴν παγκόσμιον ἔκθεσιν τῆς Βιέννης (1854) ἐξέθεσε πίνακα αὐτοῦ παριστῶντα τὸν μητροπολίτην Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸν ὑψώνοντα τὴν σημαίαν τῆς ἐθνεγερσίας. Τὴν εἰκόνα ταύτην εἶχε περατώσει τῷ 1851, ὑπέγραψε δ' αὐτὴν ἑλληνιστί: *Θ. Π. Βρυσάκις*. Ὁ πίναξ ἐκεῖνος, τυχὼν χρυσοῦ βραβείου, ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς βαυαρικῆς κυβερνήσεως καὶ ἔχει ἀναρτηθῇ εἰς τὴν Νέαν Πινακοθήκην τοῦ Μονάχου.

Τῷ 1848 ὁ καλλιτέχνης εἶχε κατέλθει εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς μελέτην τῶν ἱστορικῶν τόπων, τῶν προσώπων καὶ τῶν ἀμφιέσεων, προκειμένου νὰ γράψῃ σειρὰν πινάκων ἀναγομένων εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Εἰργάσθη ἀκαταπονήτως καὶ ἀπῆλθε μετὰ τριετίαν εἰς Μόναχον κομίζων πολυάριθμα σχέδια, ἐζωγράφησε δὲ πλείστους πίνακας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν προαναφερθέντα, τὸν εὑρισκόμενον ἐν τῇ Πινακοθήκῃ τοῦ Μονάχου. Ἐξ αὐτῶν ἄλλους μὲν ἐπώλησεν ἐν Λονδίνῳ, ἄλλους δέ, ὁμοῦ μετ' ἀντιγράφων τῶν πωληθέντων, μὴ ὑπαρχούσης τότε πινακοθήκης ἐν Ἀθήναις, ἐκληροδότησεν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον. Οἱ πίνακες οὗτοι, μετ' ἄλλων προσφερθέντων ὑπὸ τοῦ Στεφάνου Ξένου, κατέκειντο ἔκτοτε ἐπὶ μακρὸν εἰς τὰ ὑπόγεια τοῦ πανεπιστημίου. Ὅταν ἐπερατώθη τὸ πολυτεχνεῖον, ἡ σύγκλητος τοὺς ἀπέστειλε πρὸς αὐτό, ὅπου ὅμως δὲν ἔσχον καλυτέραν τύχην ῥιφθέντες εἰς τὰ ὑπόγειά του καὶ ὑποστάντες μεγάλην φθορὰν ἐκ τῆς ἀσβέστου καὶ τῆς ὑγρασίας. Ἐκ προκληθείσης μακρᾶς δημοσιογραφικῆς συζητήσεως ἐλήφθη ἐπὶ τέλους πρόνοια περὶ αὐτῶν καὶ ἡ ὑπηρεσία τῆς συσταθείσης Ἐθνικῆς Πινακοθήκης ἐπηνώρθωσε τὴν γενομένην φθοράν. Αἱ εἰκόνες αὗται τοῦ Θεοδώρου Βρυζάκη, μεταξὺ τῶν ὁποίων καταλέγονται ἡ «Ἀνύψωσις τῆς σημαίας ἐν Ἁγίᾳ Λαύρᾳ», ἡ «Ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου», ἡ «Ὑποδοχὴ τοῦ λόρδου Βύρωνος», ἡ «Αὐτοθυσία τοῦ Χρήστου Καψάλη», τὸ «Στρατόπεδον τοῦ Καραϊσκάκη» καὶ ἄλλαι, διακρίνονται ὄχι μόνον διὰ τὴν σύνθεσιν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἱστορικῶν προσώπων.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—**Βρυζάκης, *Νικόλαος.*** Δημογέρων τῶν Θηβῶν κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς τουρκοκρατίας καὶ ἐκ τῶν ἐπισήμων πολιτικῶν ἀνδρῶν τοῦ Ἀγῶνος, κατὰ τὴν Ἐπιτροπὴν τῶν Ἐκδουλεύσεων, ἥτις τὸν ἔταξεν εἰς τὴν δευτέραν τάξιν (ἀριθμ. μητρ. 58). Κατὰ τὸ 1821 ὡς προεστὼς τῶν Θηβῶν συνηγόρησεν ἐν Λεβαδείᾳ ὅπως ἐγερθῇ ὁ Ἀγών, ἐγένετο πληρεξούσιος τῆς ἐπαρχίας Θηβῶν, τῷ 1823 δὲ βουλευτὴς αὐτῆς καὶ πληρεξούσιός της εἰς τὴν Β' Ἐθνικὴν Συνέλευσιν. Ὑπηρετήσας ὡς γεν. γραμματεὺς τοῦ ἐπάρχου Θηβῶν διωρίσθη τὸν Μάρτιον τοῦ 1823 διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας, τῷ δὲ 1824 παραστάτης. Εἰς τὴν συνέλευσιν τοῦ 1826 ἀντεπροσώπευσε τὰς Θήβας ὁ *Φραγκῖσκος Βρυζάκης*, πάλιν ὅμως μέχρι τοῦ 1829 πληρεξούσιος τῆς ἐπαρχίας διωρίζετο ὁ Νικόλαος. Κατὰ τὸν πίνακα τῶν ἀπαιτήσεων εἰς τὸν Βρυζάκην ὠφείλοντο ὑπὸ τοῦ κράτους 14217 γρόσια, 8 τάλληρα καὶ 15 λίραι, ἅτινα προφρόνως συνεισέφερε διὰ τὴν εὐόδωσιν τοῦ Ἀγῶνος (φάκ. 2565).

Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

—**Βρυζάκης, *Πέτρος Ἐ.*** Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1865 καὶ ἀπέθανε τῷ 1928. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἤσκησε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα, τῷ δὲ 1895 διωρίσθη γραμματεὺς τῶν σχολῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. Ἔλαβε μέρος εἰς τὸν πόλεμον τοῦ 1897 ὡς ἔφεδρος ἀνθυπολοχαγός, ἀναλαβὼν διαρκούσης τῆς μάχης τοῦ Λουσφακίου τὴν διοίκησιν τοῦ λόχου του, τραυματισθέντος τοῦ λοχαγοῦ. Ἐπίσης ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον ὡς λοχαγὸς ὅπου ἐτραυματίσθη. Ἐδημοσίευσε δύο βιβλία προσωπικῶν του ἐντυπώσεων ὑπὸ τὸν τίτλον «Πολεμικαὶ εἰκόνες». Ὅταν ἀπεχώρησε τῆς ὑπηρεσίας ὁ γενικὸς γραμ-

Digitized by Google

ματεὺς τοῦ πανεπιστημίου Κ. Παλαμᾶς, τὰ καθήκοντα τούτου ἀνετέθησαν εἰς τὸν Π. Βρυζάκην.

Δ. Ε. Μ.

Βρυζάνθη *[Γεωγρ.].* Οὕτως ὠνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀν. Θράκης τὸ τουρκικὸν χωρίον Ἰμπιρτζέκιοϊ τῆς ὑποδιοικήσεως Μαλγάρων, ἀριθμοῦν 95 κατοίκους.

Βρῦκαι (οἱ) ἢ *Βρυκεῖς* (οἱ). Ἕτερος τύπος τοῦ ὀνόματος τῶν Βρύγων, ἀρχαίου λαοῦ τῆς Μακεδονίας (βλ. Βρῦγες).

Βρύκη *[Μυθολ.].* Θυγάτηρ τοῦ Δαναοῦ καὶ τῆς Ναϊάδος Πολυξοῦς, νύμφη τοῦ Χθονίου, υἱοῦ τοῦ Αἰγύπτου καὶ τῆς Ναϊάδος Καλιάδνης (*Ἀπολλ.* 2, 1. 5,8), μία τῶν Δαναΐδων, ταυτιζομένη πρὸς τὴν ἐπώνυμον τῶν Βεβρύκων Βεβρύκην (βλ. λ.).

ΙΑΚ. Χ. Δ.

βρυκίνη (ἡ) ἢ *βρουκίνη* *[Χημ.].* Ἀλκαλοειδὲς ὅπερ ἀπαντᾷ εἴς τινα εἴδη στρύχνου καὶ συνοδεύει πάντοτε τὴν στρυχνίνην (βλ. λ.). Χημικῶς θεωρεῖται ὡς διμεθοξυλιωμένη στρυχνίνη καὶ ἔχει τὸν τύπον $C_{23}H_{26}N_2O_4$. Ἡ βρυκίνη ἐξάγεται ἐκ τῶν ἁλμολοίπων τῆς ἐξαγωγῆς τῆς στρυχνίνης καὶ εἶναι σῶμα κρυσταλλικόν, κρυσταλλούμενον μετὰ τεσσάρων μορίων ὕδατος εἰς πρίσματα ἢ φυλλίδια τηκόμενα εἰς 178°. Εἶναι ἰσχυρὸν δηλητήριον, ἠπιώτερον πάντως τῆς στρυχνίνης. Ἡ χημικὴ σύνταξις αὐτῆς δὲν εἶναι ἀπολύτως ἐξηκριβωμένη, κατὰ τὰς ἐρεύνας ὅμως τοῦ Perkin περιέχει κινολινικὸν καὶ καρβαζολικὸν σύμπλεγμα. Μετὰ νιτρικοῦ ὀξέος σχηματίζει αἱματέρυθρον χροιάν, δι' ὃ καὶ χρησιμοποιεῖται ἀκόμη πρὸς ἀνίχνευσιν τοῦ νιτρικοῦ ὀξέος. Μετὰ σιδηροκυανιούχου καλίου παρέχει κίτρινον κρυσταλλικὸν ἴζημα καὶ μετὰ καλιοϊωδιδίου ὀρφνοπορτοκαλλόχρουν.

Ἡ βρυκίνη χρησιμοποιεῖται ὀλίγον ἐν τῇ φαρμακευτικῇ, ὑποχωροῦσα πρὸ τῆς ἀναλόγου καὶ δραστικωτέρας στρυχνίνης. Ὡς ἀντίδοτον κατὰ τῶν ἐκ βρυκίνης δηλητηριάσεων χρησιμοποιεῖται ἡ ταννίνη, ἥτις ὅμως πρέπει νὰ δοθῇ πρὸ τῆς παρελεύσεως 10' ἀπὸ τῆς δηλητηριάσεως. [Βλ. καὶ λ. ἀντίδοτα (τ. Δ', σ. 859 γ').]

Σ. Γ.

βρυκῖνος (ὁ) (Brycinus) *[Ζῳολ.].* Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χαρακινιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἰχθεῖς ἀπαντῶντας εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς λίμνας τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Οἱ ἰχθύες οὗτοι ἔχουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Σῶμα φοειδές, ἐπίπηκες κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ εὐρέων λεπίων· στοματικὸν ἄνοιγμα μέτριον, ὀδόντας εἰς ἀμφοτέρας τὰς σιαγόνας καὶ εἰς διπλῆν σειρὰν διατεταγμένους· ῥαχιαῖον πτερύγιον ἀρχόμενον ὀλίγον κατωτέρω ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς ῥάχεως. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βρυκῖνος ὁ μακρολεπιδωτός* (Brycinus macrolepidotus), ἰθαγενὴς τῶν ποταμῶν τῆς Ἀφρικῆς, ὅστις ἔχει μῆκος 20 περίπου ἑκατοστομέτρων καὶ μεγάλως ἐκτιμᾶται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν Νέγρων.

Δ. Ν. Π.

βρυκίτης (ὁ) (Brucit) *[Ὀρυκτολ.].* Ὀρυκτόν, παρουσιαζόμενον ὑπὸ μορφὴν ῥομβοεδρικῶν κρυστάλλων τοῦ ἑξαγωνικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος, τραπεζοειδῶν, ἐνίοτε μεγάλου μεγέθους. Εὑρίσκεται καὶ χειροπληθὴς εἰς λεπιδώδη καὶ σπανίως εἰς ἀμιαντοειδῆ (*νημάλιθος* ἐκ τοῦ Hoboken) ἢ λεπτοϊνώδη συσσωματώματα. Ἔχει σχισμὸν τέλειον, σκληρότητα 2½, βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 2,3 — 2,4, λάμψιν ὑελώδη καὶ ἐπὶ τῶν σχισμογενῶν ἐπιφανειῶν μαργαριτώδη. Εἶναι ἄχρους λευκός, πρασινωπός, διαφανὴς μέχρι διαφώτιστος καὶ εἰς λεπτὰ φυλλίδια εὔκαμπτος. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι ἔνυδρον ὀξείδιον τοῦ μαγνησίου (MgO,H_2O) περιέχων 69% ὀξείδιον μαγνησίου (MgO). Ἐνίοτε περιέχει καὶ μαγγάνιον (ὅπως ὁ ἐκ τοῦ Jacobsberg κίτρινος καὶ ἐρυθροκαστανόχρους μαγγανιοβρυκίτης) ἢ καὶ σίδηρον. Μεταβάλλεται συχνὰ εἰς ὑδρομαγνησίτην. Ὁ βρυκίτης παρουσιάζεται εἰς φλέβας καὶ θραύσματα ἐντὸς τοῦ ὀφείτου, ἰδίᾳ παρὰ τὸ Τεξάς, νῆσον Unst. Ἐπίσης χειροπληθὴς ἐντὸς ἀσβεστολίθων εἰς τὸ Filipstad.

Γ. Κ. Γ.

βρυκόλακας (ὁ) ἢ *βρικόλακας* καὶ *βορβόλακας, βορδόλακας, βουρβούλακας, βουρδούλακας* κ.λ.· ὁ ἐκ τοῦ τάφου του πρὸς κακοποιίαν ἐξερχόμενος κατὰ τὴν νύκτα νεκρός· || μεταφ., ὁ πέραν τοῦ δέοντος ἀγρυπνῶν τὴν νύκτα.

— [ΛΑΟΓΡ.] Κατὰ γενικὴν καὶ παναρχαίαν ἀντίληψιν, *βρυκόλακας* εἶναι ὁ νεκρός, τοῦ ὁποίου τὸ σῶμα, ὑποστὰν ὡρισμένας παραμορφώσεις, παραμένει ἄλυτον, λόγῳ μὴ ὁριστικοῦ ἀποχωρισμοῦ τῆς ψυχῆς ἀπ' αὐτοῦ καὶ συνεχίζει ἐν τῷ τάφῳ μίαν ἰδιότυπον ζωήν, ἡ ὁποία τοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἐξέρχηται αὐτοῦ κατὰ βούλησιν, τὰς νυκτερινὰς ἰδίως ὥρας, καὶ νὰ περιφέρηται παρενοχλῶν καὶ κακοποιῶν ἀνθρώπους καὶ ζῷα. Οἱ βρυκόλακες διαφέρουν τῶν βαμπὶρ καὶ τῶν στοιχειῶν (βλ. τὰς λ.), καθόσον οἱ μὲν βαμπὶρ εἶναι ἰδιαίτερα, τὰ δὲ στοιχειὰ αὐταὶ αἱ ψυχαὶ βιαιοθανάτων ἀνθρώπων ἢ ζῴων, κύριοι καὶ φύλακες τοῦ τόπου ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἢ τὸ ζῷον ἐφονεύθη καὶ εὐεργέται αὐτοῦ, ἐνῷ αὐτοὶ εἶναι σώματα πάντοτε κακοποιά, ἀτόμων τῶν ὁποίων ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει ἀποχωρισθῆ. Ἡ συνηθεστέρα ὀνομασία, τὴν ὁποίαν δίδει ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἰς τοὺς τοιούτους νεκροὺς εἶναι ἡ ὀνομασία *βρυκόλακας (βρικόλακας)* καὶ αἱ σχετικαὶ πρὸς ταύτην φθογγολογικαὶ παραλλαγαί: *βιρκόλακας, βορβόλακας, βουρβόλακας, βουρβούλακας, βαρβούλακας, βαρβάλακας, βροκόλακας, βρουκόλακας, βουρδούλακας, βουρκόλακας, βουλκόλακας*. Μικροτέρας χρήσεως ὀνομασίαι τοῦ αὐτοῦ πράγματος εἶναι αἱ: *καταχανᾶς, στοιχειό, τελώνιο, λάμπασμα, φάντακας, ἀνεκαθούμενος, σαρκωμένος, κατσικᾶς*.

Ἐτυμολογία. Περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως βρυκόλακας πολλαὶ εἰκασίαι διετυπώθησαν, τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον ἡ λέξις δὲν εἶναι ἀρχαία. Ἤδη ὁ *Ἀλλάτιος*, ὁ πρῶτος ἀποπειραθεὶς νὰ ἐτυμολογήσῃ τὴν λέξιν, τὴν παρετυμολογεῖ ἐκ τοῦ βοῦρκος καὶ λάκκος (De quorund. graec. opinat. σ. 142). Τὴν αὐτὴν παρετυμολογίαν ἐπανελάμβανεν ὁ κατὰ τὸ ΙΣΤ' αἰῶνα ζήσας μοναχὸς *Μᾶρκος*, ὁ γράψας «Ζήτησιν περὶ βουλκολάκων»: «Βουλκόλαξ, —λέγει—παρὰ τὸ βοῦλκος λάκκου, ἤγουν σήψις» (Ν. Ἑλληνομ. Α. σ. 336). Ὁ *Κοραῆς* τὸν μὲν τύπον *βορβόλακας*, τὸν ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ μορμολύκη (μορμολ-ύκ-η, μορμόλ-ακας κατὰ τὸ Γιάννακας, μεθύστακας, μορμόλακας, βορβόλακας κατὰ μετάπτωσιν τοῦ μ εἰς β), τὸν δὲ τύπον *βρυκόλακας (βρικόλακας* ἐκ τοῦ *βρίκελος* (**βρίκολος* κατ' ἐναλλαγὴν τοῦ ε πρὸς τὸ ο, *βρίκολ-ος, βρικόλ-ακας*.—*Κορ.* Ἄτακτ. τ. Ε' σ. 31). Ξένοι ἐρευνηταὶ ὑπεστήριξαν ὅτι ἡ περὶ βρυκολάκων δοξασία καὶ ἡ λέξις αὐτὴ εἶναι σλαυικῆς προελεύσεως (ἐκ τοῦ παλαιοσλαυικοῦ *vlkodlak, ἐξ οὗ τά: volkodlak (σλοβενικόν), vrkolak (βουλγαρικόν), vukodlak (σερβικόν), vlkodlak (βοημικόν), vilkoljak (πολωνικόν), vurvoliak (ἀλβανικόν), varolak (ρουμανικόν), vurkolak (τουρκικόν), καὶ τὰ ἑλληνικά.—Πρβλ. *Ν. Γ. Πολίτου*: Παροιμ. τ. Γ' σ. 261). Ὁ *Ν. Πολίτης*, ἀντιτιθέμενος εἰς τὴν ἐτυμολογίαν ταύτην δι' ἐπιχειρημάτων ἱστορικῶν (ἡ περὶ βρυκολάκων ἀντίληψις εἶναι οἰκεία τῷ ἑλληνικῷ λαῷ καὶ συνεχὴς ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος) καὶ πραγματικῶν (παρὰ τοῖς σλαυικοῖς λαοῖς ἡ λέξις ἔχει εὐρυτέραν κατὰ πολὺ σημασίαν, περιλαμβάνουσα πλὴν τῶν βρυκολάκων καὶ διάφορα ἄλλα πράγματα, τέρατα, φανταστικὰ ὄντα, λυκανθρώπους κλπ.) παραδέχεται τὰς ἐτυμολογίας τοῦ Κοραῆ. (*Ν. Γ. Πολίτου*. Παροιμ. τ. Γ'. σ. 260). Ἄλλη ἐτυμολογία εἶναι ἡ θεωροῦσα ὡς πρῶτον τύπον τὸ *βουρβούλακας* καὶ παράγουσα τοῦτο ἐκ τῆς κρητικῆς λέξεως *βουρβούλα*, ἡ ὁποία σημαίνει τὰς φυσαλίδας τῆς κορύζης τῆς ῥινός, τὰς σχηματιζομένας εἰς τὸ στόμιον τῶν ῥωθώνων διὰ τῆς ἀναπνοῆς τοῦ ἀέρος (*Σ. Δεινάκις*, ἐν «Λαογραφίᾳ» τ. Ζ' σ. 275 καὶ *Σ. Μενάδρος*, τ. Η' σ. 297). Κατ' αὐτὴν τὸ *βουρβούλακας* σημαίνει τὴν μεγάλην βουρβούλαν καὶ συνεκδοχικῶς, τὸν φύσκωνα, τὸν γάστρωνα, τὸν ἐξῳδηκότα τὴν γαστέρα καὶ τὸ σῶμα καθόλου, ἡ δὲ σημασία αὐτὴ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ πρᾶγμα, ὅπως τὸ φαντάζεται ὁ ἑλληνικὸς λαός.

Διάδοσις. Αἱ περὶ βρυκολάκων δοξασίαι εἶναι παγκόσμιοι καὶ ἑπομένως δὲν τίθεται ζήτημα προτεραιότητος ἐμφανίσεως αὐτῶν παρά τινι λαῷ, ἐκ τοῦ ὁποίου νὰ μετεδόθησαν εἰς τοὺς ἄλλους. Παρόμοιαι περίπου περὶ ζωῆς, θανάτου, ψυχῆς κλπ. ἀντιλήψεις καὶ παρόμοιαι ἐμπειρίαι ἐγέννησαν παρομοίας δοξασίας περὶ περιπτώσεων αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν μὲν ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος, ἀλλ' οὐχ ἧττον εἶναι συνέπεια τοῦ εἰς μίαν βαθμίδα κοινωνικῆς ἐξελίξεως ἐπικρατοῦντος γενικῶς δυαδισμοῦ. Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων πιστεύουσιν οἱ Ἕλληνες ὅτι αἱ ψυχαί, ἰδίως τῶν βιαίως θανόντων, δὲν κατέρχονται εἰς τὸν Ἅδην, ἀλλά, μέχρις ὅτου φθάσῃ ἡ τεταγμένη ὑπὸ τῆς Μοίρας ὥρα τοῦ θανάτου των, πλανῶνται ἀνὰ τὴν γῆν, ἀποβαίνουσιν ἐκδικητικὰ φάσματα καὶ ἐμβάλλουσιν εἰς φόβους τοὺς δολοφόνους καὶ τοὺς ἐπιεικεῖς αὐτῶν δικαστάς (*Ξεν.* Κυρ. Π. 8, 7, 18.—*Ἀνδοκ.* Π. Μυστηρ. 1, 130). Αἱ ψυχαὶ αὗται ἀποβαίνουσιν *ἀλάστορες* καὶ *ἀλητήριοι δαίμονες*. Ἐν τῷ οἴκῳ τῶν Ἀτρειδῶν, τὸν ὁποῖον πολλάκις ἔμιανε συγγενὲς αἷμα, ἐπλανᾶτο ὁ παλαιὸς δριμὺς ἀλάστωρ τοῦ Ἀτρέως, αἴτιος καὶ τιμωρὸς τῶν ἐν τῷ οἴκῳ γενομένων στυγερῶν φόνων. «Τὰς τῶν βιαίως ἀποθανόντων μόνας ψυχὰς περινοστεῖν, οἷον εἴ τις ἀπήγξατο ἢ ἀπετμήθη τὴν κεφαλὴν ἢ ἀνεσκολοπίσθη ἢ ἄλλῳ γέ τῳ τρόπῳ τοιούτῳ ἀπῆλθεν τοῦ βίου, τὰς δὲ τῶν κατὰ μοῖραν ἀποθανόντων, οὐκέτι» (*Λουκιαν.* Φιλοψ 29). Τὸν φόνον τοῦ Λαΐου ἀκολουθεῖ σειρὰ δεινῶν παρομοίων μὲ τὰ δεινά, τὰ ὁποῖα θεωρεῖ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὡς προερχόμενα ἐκ τῆς κακῆς ἐπηρείας τῶν βρυκολάκων.

πόλις ἄγαν
ἤδη σαλεύει κἀνακουφίσαι κάρα
βυθῶν ἔτ' οὐχ οἵα τε φοινίου σάλου
φθίνουσα μὲν κάλυξιν ἐγκάρποις χθονός,
φθίνουσα δ' ἀγέλαις βουνόμοις, τόκοισί τε
ἀγόνοι γυναικῶν· ἐν δ' ὁ πυρφόρος θεὸς
σκήψας ἐλαύνει, λοιμὸς ἔχθιστος πόλιν,
ὑφ' οὗ κενοῦται δῶμα Καδμεῖον· μέλας
Ἅιδης στεναγμοῖς καὶ γόοις πλουτίζεται.
(*Σοφοκλ.* Οἰδ. Τύραν. στίχ. 22 κ. ἑ.)

Ἐνωρίτατα εἰς τὰ αἴτια τὰ ἀντικειμενικὰ τῆς ἀλητείας ταύτης τῶν ψυχῶν ὑπεισέρχονται καὶ ὑποκειμενικά, ἐξ ἠθικοῦ καταλογισμοῦ αἴτια. Πλανῶνται οὐ μόνον τῶν βιαιοθανάτων αἱ ψυχαί, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀσεβῶν, τῶν ἀνηθίκων, τῶν μὴ λελυτρωμένων ἀπὸ τοῦ σαρκικοῦ στοιχείου ἀνθρώπων:

ψυχαὶ δ' ἀσεβέων ὑπουράνιοι
γαίᾳ πωτῶνται ἐν ἄλγεσι φονίοις
ὑπὸ ζεύγλαις ἀφύκτοις κακῶν.
(*Πινδάρ.* ἀποσπ. 1,3. Schneid.).

«Ἡ ψυχή, λέγει ὁ Πλάτων (ἐὰν μεμιασμένη καὶ ἀκάθαρτος τοῦ σώματος ἀπαλλάττηται) βαρύνεταί τε καὶ ἕλκεται πάλιν εἰς τὸν ὁρατὸν τόπον, φόβῳ τοῦ ἀειδοῦς τε καὶ Ἅιδου, ὥσπερ λέγεται, περὶ τὰ μνήματά τε καὶ τοὺς τάφους κυλινδουμένη, περὶ ἃ δὴ καὶ ὤφθη ἄττα ψυχῶν σκιοειδῆ φαντάσματα, οἷα παρέχονται αἱ τοιαῦται ψυχαὶ εἴδωλα, αἱ μὴ καθαρῶς ἀπολυθεῖσαι ἀλλὰ τοῦ ὁρατοῦ μετέχουσαι, διὸ καὶ ὁρῶνται» (*Πλάτ.* Φαίδ. 81 c.· πρβλ. καὶ Πολιτεία 615 Δ, Ε). Σὺν τῷ χρόνῳ αἱ ἀντιλήψεις αὗται λαμβάνουσι πλέον συγκεκριμένον χαρακτῆρα. Ὁ παραδοξογράφος Φλέγων ἀναφέρει ὅτι ἡ νεκρὰ Φιλίννιον καταλείπουσα τὸν τάφον ἤρχετο νύκτωρ εἰς τὴν κλίνην τοῦ Μαχάτου καὶ ὅτι ἀνακαλυφθεῖσα κατεκάη ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς χώρας. Οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι ἐπίστευον ὅτι οἱ manes (οἱ ψυχαὶ τῶν τεθνεώτων συγγενῶν) πολλαχῶς ἐτιμώρουν τοὺς οἰκείους, ἂν μὴ ἐπεμελοῦντο τῆς τελέσεως τῶν νομίμων, οἱ δὲ Αἰγύπτιοι ὅτι οἱ νεκροὶ ὠργίζοντο ἂν οἱ οἰκεῖοι ἐλησμόνουν αὐτούς, καὶ διὰ παντὸς τρόπου ὑπεμίμνησκον τὴν ὕπαρξίν των, εἰσχωροῦντες εἰς τὰς οἰκίας ἢ εἰσδύοντες εἰς τὰ σώματα αὐτῶν, ἐμβάλλοντες εἰς αὐτοὺς μανίαν ἢ νόσους, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐκμυζάνοντες τὸ αἷμά των (πρβλ. *Ν. Γ. Πολίτου*. Παροιμ. τ. Γ'. σ. 263). Γενικῶς δὲ ὅλοι οἱ λαοὶ παραδέχονται ὅτι ἡ ψυχή, τὸ «διπλοῦν» τοῦτο, δὲν ἀποχωρίζεται τελείως τοῦ σώματος διὰ τοῦ θανάτου, ἀλλὰ συνεχίζει μίαν ἰδιότυπον ζωὴν ἐν τῷ τάφῳ ἢ ἀλλαχοῦ, προικισμένη ἤδη μὲ νέας δυνάμεις. Μὲ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐσυστηματοποίησε καὶ ἐκύρωσε τὸν ἤδη ὑπάρχοντα δυαδισμὸν καὶ τὰς περὶ ἀνταποδόσεως θεωρίας, αἱ δοξασίαι αὗται ἀρχίζουν νὰ συγκεκριμενοποιοῦνται ἔτι μᾶλλον καὶ νὰ ἑρμηνεύουν πλεῖστα ἀνεξήγητα φαινόμενα. Τοὺς πρώτους ἤδη μετὰ Χριστὸν αἰῶνας ἐμφανίζεται παράδοσις, κατὰ τὴν ὁποίαν «μέγα ἀσεβείας ὑπόδειγμα ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ περιέστηκεν ὁ Ἰούδας, πρησθεὶς ἐπὶ τοσοῦτον τὴν σάρκα, ὥστε μηδὲ ὁπόθεν ἅμαξα ῥᾳδίως διέρχεται, ἐκεῖνον δύνασθαι διελθεῖν. Ἀλλὰ μηδὲ αὐτὸν μόνον τὸν τῆς κεφαλῆς ὄγκον αὐτοῦ. Τὰ μὲν γὰρ βλέφαρα τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ φασὶ τοσοῦτον ἐξοιδῆσαι, ὡς αὐτὸν μὲν καθόλου τὸ φῶς μὴ βλέπειν· τοὺς ὀφθαλμοὺς δὲ αὐτοῦ μηδὲ ὑπὸ ἰατροῦ διόπτρας ὀφθῆναι δύνασθαι· τοσοῦτον βάθος εἶχον ἀπὸ τῆς ἔξωθεν ἐπιφανείας. Τὸ δὲ αἰδοῖον αὐτοῦ πάσης μὲν ἀσχημοσύνης ἀηδέστερον καὶ μεῖζον φαίνεσθαι, φέρεσθαι δὲ δι' αὐτοῦ τοὺς ἐξ ἅπαντος τοῦ σώματος συρρέοντας ἰχῶράς τε καὶ σκώληκας εἰς ὕβριν δι' αὐτῶν μόνων τῶν ἀναγκαίων» (*Παπίου* Ἀποσπ. ἐν *Migne* P. G. τ. Ε' στ. 1260). Ἡ παράδοσις αὐτή, ἡ ὁποία εἶχε καταντήσει λαϊκή, καὶ ἡ ἐμπειρία φαίνεται ὅτι ἔσχον βαρύνουσαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν περαιτέρω διαμόρφωσιν τῶν περὶ βρυκολάκων δοξασιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐφεξῆς ἡ πίστις εἰς ἐπανερχομένους νεκροὺς εἶναι συνηθεστάτη, τόσον συνήθης, ὥστε καὶ βιβλία περὶ αὐτῶν νὰ γράφωνται. Κατὰ τὸν Φώτιον (Κωδ. ρλ'), ὁ Δαμάσκιος συνέγραψε βιβλίον «Περὶ τῶν μετὰ θάνατον ἐπιφαινομένων ψυχῶν».

Δοξασίαι τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἕλλησιν ἡ πίστις, ὅτι δύναταί τις μετὰ θάνατον νὰ ἐπανέρχηται καὶ ν' ἀσκῇ ὡς βρυκόλακας κακοποιὸν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοὺς ζῶντας, εἶναι εὐρύτατα διαδεδομένη. Σῴζονται πολυάριθμοι λαϊκαὶ παραδόσεις, αἱ ὁποῖαι, ὡς ἀναμνήσεις μιᾶς ὄχι πολὺ μεμακρυσμένης ἐποχῆς, ἀποτελοῦν εὔγλωττα δείγματα τῆς ἐκτάσεως καὶ τῆς βαθύτητος τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποκτήσει ἡ δοξασία αὕτη. Περιηγηταὶ ἐξ ἄλλου τοῦ ΙΖ', ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰῶνος, ὑπάρξαντες αὐτόπται μάρτυρες σκηνῶν ὀφειλομένων εἰς μίαν ὁμαδικὴν παράκρουσιν, περιγράφουν μὲ τὰ ζωηρότερα χρώματα τὰς συνεπείας τῆς τόσον διαδεδομένης δεισιδαιμονίας ταύτης.

Τά, κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, αἴτια τοῦ βρυκολακιάσματος εἶναι ποικίλα, καὶ δύνανται νὰ διαιρεθοῦν εἰς τέσσαρας κατηγορίας: α') *Μαγικά*. Βρυκολακιάζει ἐκεῖνος, τὸ πτῶμα τοῦ ὁποίου πρὸ τῆς ταφῆς διεσκέλισεν ἄνθρωπος ἐχθρικῶς πρὸς αὐτὸν διακείμενος, ἢ κύων, ἢ γαλῆ, ἢ ὄρνις (*Ν. Γ. Πολίτ.* Παραδ. Α' σ. 578, «Λαογρ.» Δ, 472). β') *Θρησκευτικά*. Βρυκολακιάζουν ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους «δὲν ἔθαψαν οἱ παπᾶδες μὲ ὅλα τὰ χρειαζούμενα διαβαστικά», οἱ ἀφωρισμένοι, «τὰ παιδιὰ ποῦ πεθαίνουν ἀβάφτιγα», οἱ ἀλλαξόπιστοι, «ὅσοι βλαστημήσουν τὸν ἑαυτό τους τὴν ὥρα ποὺ ψυχομαχοῦν» (ἀναφέρεται καὶ ἀποκοπέντος δακτύλου βρυκολάκιασμα, διότι ὁ στερηθεὶς τούτου τὸ «ἔστειλε στὸ διάβολο», ἐνῷ τὸ ἀπέρριπτε. «Λαογρ.» Δ', σ. 472). «ὅσους βλαστήμησε, τὴν ὥρα ποῦ ψυχομαχοῦσαν, ὀχτρός τους» (*Ν. Γ. Πολίτ.* Παραδ. Α', 574, 579, 585, 606) γ') *Ἠθικά*. Βρυκολακιάζουν οἱ τοκογλύφοι, οἱ ἄδικοι, οἱ φονεῖς, οἱ ἁμαρτωλοὶ γενικῶς, οἱ

Digitized by Google

ἐν τῇ ζωῇ ἀναλαβόντες ὑποχρέωσίν τινα, ἣν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐκπληρώσουν, διότι τοὺς ἐπρόλαβεν ὁ θάνατος *(Ν. Γ. Πολίτ.* Παραδ. Α', 583,573, 576. Ἐκλογαὶ κλπ. σ. 139 «Τραγοῦδι τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ»). δ') *Λογικά.* Βρυκολακιάζουν οἱ βιαιοθάνατοι (αὐτόχειρες, ἔκθετα, φονευμένοι, ἐκ δυστυχημάτων θανόντες), οἱ ἐν τῇ ζωῇ διὰ λόγους ἐκδικήσεως ἐκδηλώσαντες τοιαύτην ἐπιθυμίαν, οἱ ἐξ ἀγάπης μὴ δυνάμενοι νὰ στερηθῶσι διὰ τοῦ θανάτου προσφιλοῦς προσώπου, οἱ παντοιοτρόπως μολυνθέντες ὑπὸ βρυκολάκων («ὅσοι φᾶν ἀφ' ὅ,τι ἔφαγε ὁ βρυκόλακας», «ὅσοι βυζαχτοῦν ἀπ' τοὺς βρυκόλακες», «ὅσοι φᾶν ὅ,τι βύζαξε ὁ βρυκόλακας») *(Ν. Γ. Πολίτ.* Παραδ. Α', 587, 584, 591, 581, 606, «Λαογρ.» Δ', σ. 472).

Ὁ βρυκόλακας, διὰ τὴν φαντασίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, εἶναι πεπροικισμένος μὲ ἐξαίρετον μεταμορφωτικὴν δύναμιν. Ἐξερχόμενος ἀπὸ μίαν ὀπήν, ἡ ὁποία γίνεται ἐπὶ τοῦ μνήματός του («Λαογρ.», Δ', 472), λαμβάνει κατὰ βούλησιν διαφόρους μορφὰς ἢ καὶ παντελῶς ἐξαφανίζεται προδίδων τὴν ὕπαρξίν του διὰ τῶν βλαβερῶν ἐπιδράσεών του. Προτιμᾷ συνήθως τὴν νύκτα (ἐξ οὗ καὶ ἡ φράσις «εἶν' ἕνας βρυκόλακας» ἐπὶ τῶν ἀγρύπνων καὶ νυκτοπλανήτων ἀνθρώπων) καὶ ὁσάκις γίνεται ἀντιληπτὸς (οἱ «σαββατογεννημένοι ἀλαφροΐσκιωτοι» πάντοτε ἀντιλαμβάνονται τὴν παρουσίαν του) φαίνεται «σὰ βάθρακας, σὰ φωτιὰ πάνω ἀπ' τὸ μνῆμα, σὰν κουνάβι, σὰν τουλούμι πού στέκεται ὀρθὸ καὶ φουσουράει, σὰ μαῦρος σκύλος φοβερός, σὰ διάβολος» *(Ν. Γ. Πολίτ.* Παραδ. Α', 577, 575, 578, 587, 582). Πολλάκις καὶ μὲ τὴν ἀνθρωπίνην μορφήν του παρουσιάζεται. Πολλοὶ εἶδον βρυκόλακα «πότε μὲ τὸ κεφάλι στὸν τάφο του ποὺ τὸν εἴχανε θαμμένο, πότε μὲ τὰ πόδια καὶ μὲ τὸ σῶμα ἀπ' ἔξω, νὰ φωνάζῃ πὼς τοῦ σφίγγουνε τὰ πόδια οἱ διαόλοι» *(Ν. Γ. Πολίτ.* Παραδ. Α', 576). Ἐνίοτε καὶ τὴν ἡμέραν παρουσιάζεται ὁ βρυκόλακας. «Μιὰ φορὰ εἶδαν ἡμέρα μεσημέρι πεντέξη ἀπ' αὐτοὺς σ' ἕνα χωράφι ποὺ κάθονταν κ' ἔτρωγαν ὠμὰ σκώτια» (Παραδ. Α', 574). Ἀπομακρυνόμενος πολλάκις τοῦ τόπου, εἰς τὸν ὁποῖον ἔζησε καὶ ἐτάφη, μεταβαίνει εἰς ἄλλα μέρη, ὅπου συνεχίζει τὴν ζωήν του ὡς ἄνθρωπος, λαμβάνει σύζυγον, ἀποκτᾷ τέκνα (τὰ ὁποῖα ἔχουν τοῦτο τὸ ἰδιάζον: ὅτι στεροῦνται ὀστῶν), τρώγει μόνον «μαῦρο συκώτι», εἶναι φιλακόλουθος καὶ καίεται ἂν δὲν προφθάσῃ νὰ ἐξέλθῃ τοῦ ναοῦ πρὶν ἢ ἀπαγγελθῇ τὸ «Πιστεύω». Ἐνῷ ἔχει μεγάλην μεταμορφωτικὴν δύναμιν, ὅταν ἀποφασίσῃ νὰ διατηρήσῃ ἀνθρωπίνην μορφήν, ἀδυνατεῖ νὰ μεταβάλῃ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του, καὶ οὕτω ἀναγνωρίζεται (*Ν. Γ. Πολίτ.* Παραδ. Α', σ. 591, 593, 595).

Πεπροικισμένος ὁ βρυκόλακας καὶ μὲ κακοποιὸν δύναμιν, ἐπιφέρει εἰς τοὺς ἀνθρώπους πλεῖστα καὶ ποικιλώτατα κακὰ καὶ ἰδίως εἰς τοὺς οἰκείους καὶ συγγενεῖς αὐτοῦ (ἐξ οὗ καὶ ἡ παροιμία: «ἐγίνηκε βρυκόλακας καὶ τρώγει ἀπ' τὴ γενιά του» ἐπὶ τῶν προξενούντων ζημίαν ἢ βλάβην εἰς συγγενεῖς ἢ φίλους). Ἀπομυζᾷ καθ' ὕπνους τὸ αἷμα ἀνθρώπων καὶ ζῴων καὶ τοὺς καθιστᾷ ὠχροὺς καὶ καχεκτικούς, κατασπαράσσει τὰ σπλάγχνα των καὶ ἐπιφέρει ἀκαριαῖον θάνατον· πνίγει βρέφη εἰς τὰς κοιτίδας των καὶ προκαλεῖ ἐκτρώσεις ἐγκύων γυναικῶν· παρενοχλεῖ κατὰ τὴν νύκτα τὴν σύζυγόν του, συνουσιάζεται μετ' αὐτῆς καὶ τὴν καθιστᾷ ἐνίοτε ἔγκυον· κατασυντρίβει τὰ ἔπιπλα καὶ τὰ σκεύη οἰκιῶν· μολύνει τὰ τρόφιμα· λιθοβολεῖ τοὺς νυκτερινοὺς διαβάτας, πίνει τὸ ἔλαιον τῶν κανδηλῶν τῶν ἐν τοῖς νεκροταφείοις μνημείων. Οὐχ ἧττον ὅμως ἐνίοτε παραιτεῖται τῆς κακοποιοῦ δυνάμεώς του καὶ ἐπανερχόμενος συνεχίζει τὴν ἤρεμον καὶ ἀγαθοποιὸν δρᾶσιν τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν ἔζῃ: «πηγαίνει στὸ σπίτι του καὶ δουλεύει, διορθώνει τὰ ὑποδήματα τῶν παιδιῶν του, βγαίνει καὶ κουβαλᾷ νερὸ ἀπὸ τὴ στέρνα, πηγαίνει ὄξω ἀπὸ τὴ χώρα καὶ κόβει ξύλα γιὰ τὸ σπίτι του» κλπ. *(Ν. Γ. Πολίτ.* Α', 589). Ἄλλοτε πάλιν προκαλεῖ γενικὰς καὶ ἀνεξηγήτους καταστροφάς. «Ὅσο δὲ βρίσκει ἡσυχία στὸν Ἅδη, ἔρχονται ἀρρώστιες καὶ θανατικὸ στὸ χωριό, τὰ σπαρτὰ καταστρέφονται, τὰ ἄνθη τὰ τρώει τὸ σκουλήκι, πέφτει ψόφος στὰ γιδοπρόβατα καὶ τὰ σκυλιὰ γυρίζουν κοπάδια κοπάδια στοὺς δρόμους καὶ οὐρλιάζουν» (Παραδ. Α', 585, 577).

Μία ἀπὸ τὰς ἐμπειρίας τοῦ λαοῦ, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν ἀκλόνητον βάσιν ἐφ' ἧς στηρίζεται καὶ ἀφ' ἧς ἀφορμᾶται πλῆρες σύστημα ἰδεῶν καὶ δοξασιῶν ἐν σχέσει πρὸς τοὺς βρυκόλακας, εἶναι ἡ ἐμπειρία τοῦ μὴ λυομένου σώματος ἐνίων νεκρῶν. Τὴν ἐμπειρίαν του ταύτην πλουτίζει ὁ λαὸς διὰ τῆς φαντασίας του καὶ οὕτω δημιουργεῖται μία ἀνατριχιαστικὴ ἀντίληψις περὶ τῆς μορφῆς τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ βρυκολακιασμένος ἐν τῷ τάφῳ. Ὅταν ἐκθάψουν νεκρόν, περὶ τοῦ ὁποίου ἐσχηματίσθη ἀντίληψις ὅτι ἐβρυκολάκιασε, τὸν εὑρίσκουν «ζεστὸν ἀκόμα, μὲ τὸ αἷμα κόκκινο, φοβερόν, μαῦρον, μὲ νύχια μιὰ σπιθαμὴ καὶ βαμμένα στὸ αἷμα· μὲ τὰ μαλλιὰ μακρυὰ καὶ τὰ γένεια του ἄγρια· φουσκωμένον ἴσαμε κάδα ποὺ νὰ πιάνῃ εἴκοσι φορτώματα σταφύλια, ἀκέριον κ.τ.λ.» (Παραδ. Α', 581, 584, 587, 591, 606, «Ν. Ἑλληνομν.» Α', 336 κ. ἑξ.). Πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ «φουσκώματος» τούτου, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὡς βασικὸν χαρακτηριστικὸν τοῦ βρυκολακιάσματος, ἐτρύπων ἄλλοτε, εἰς μερικὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, μὲ βελόνην ἢ σακορράφαν, ἢ ἄλλως πως τὸν νεκρὸν εἰς τὴν κοιλίαν («Λαογρ.» τ. Ζ' σ. 279). Ἐνίοτε τοὺς εὑρίσκουν, ἐνῷ εἶναι οὕτω παραμεμορφωμένοι, νὰ ἐργάζωνται καὶ συγκεκριμένως, κατὰ περίεργον σύμπτωσιν, σχεδὸν πάντοτε, «νὰ μπαλώνουν παπούτσια».

Πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν τόσον ἐνοχλητικῶν καὶ φοβερῶν τούτων ἐπισκεπτῶν μεταχειρίζονται διάφορα μέσα. Ἐμφράσσουν ἐπιμελῶς πᾶσαν ὕποπτον ὀπὴν ἐπὶ τῶν τοίχων τῆς οἰκίας, «χαράζουν τὴν νύχτα προτοῦ νὰ κοιμηθοῦν στὴν πόρτα μιὰ πεντάλφα», προσηλώνουν εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας ἧλον ληφθέντα ἐκ νεκροκραββάτου, ἀποφεύγουν ν' ἀπαντήσουν ἂν δὲν κληθοῦν δίς, διότι πιστεύουν ὅτι ὁ βρυκόλακας μόνον ἅπαξ δύναται νὰ καλέσῃ τινά, καὶ ὅτι ἂν ἀπαντήσουν εἰς κλῆσιν βρυκόλακος ἀποθνήσκουν μετ' ὀλίγον· λιθοβολοῦν αὐτοὺς διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ὁσάκις ἀντιληφθοῦν ἢ ὑποψιασθοῦν τὴν παρουσίαν των, ψιθυρίζουν διαφόρους ἐπῳδὰς (π. χ. «μπῆκε τὸ γομάρι στὰ σκόρδα»), προσκαλοῦν ἱερέα «νὰ διαβάσῃ πάνω στὸ μνῆμά τους», προσκαλοῦν ἰδιαίτερον «γητευτὴ γιὰ νὰ θρονιάσῃ τὸ νεκροταφεῖο» κλπ. (Παραδ. Α', 573, 579, 581, 580. *Pouqueville,* Voyage τ. IV. σ. 408). Ἀλλὰ τὸ ἀσφαλέστερον μέσον ἀπαλλαγῆς εἶναι ἡ καταστροφὴ τοῦ σώματός των, ἡ ὁποία γίνεται ἀφορμὴ συναγερμοῦ, μὲ τὴν τελετουργικὴν ὄψιν τὴν ὁποίαν λαμβάνει.

«Μιὰ φορὰ βουρδολάκιασε κάποιος καὶ καλέ»σαν ἕνα σαββατογεννημένο νὰ τοὺς πῇ τί νὰ κά»μουν· κι' αὐτὸς τοὺς εἶπε: «βράστε δυὸ κακκάβια »ξίδι, πυρῶστε ἕνα σουγλὶ στὴ φωτιὰ καὶ ἔχετε ἕτοιμα »ἕνα τσικούρι, μερικὰ ἀκονισμένα μαχαίρια καὶ μιὰ »κάπα. Τὸ Σάββατο—ἡμέρα καθ' ἣν οἱ βρυκόλακες »δὲν ἔχουν «τακάτι» — πριχοῦ νὰ βγῇ ὁ ἥλιος ὅλα »αὐτὰ θὰ τὰ πᾶμε στὸν τάφο τοῦ βουρδούλακα». »Ἔτσι καὶ ἔγινε. Ὅταν τὸ Σάββατο ἔφτασαν στὸν »τάφο, ἔπλυνε πρῶτα ὁ σαββατογεννημένος τὸ »πρόσωπο καὶ τὰ χέρια του μὲ τὸ ξίδι. Ἔπειτα »πῆρε τὴν κάπα καὶ τὴ στήλωσε ἀντίκρυ στὸν »τάφο σ' ἕνα δέντρο καὶ τὴν ἔβαλε ἔτσι ποῦ φαι»νόταν σὰν νὰ ἦταν ἄνθρωπος τυλιγμένος μέσα. »Πῆρε ὕστερα καὶ τὸ τσικούρι καὶ ἄρχισε ν' »ἀνοίγῃ τὸν τάφο. Καὶ ὁ βουρδούλακας ἀπὸ μέσα »ἀπὸ τὴ γῆ τ' ἄκουγε καὶ βογγοῦσε καὶ φοβέριζε »καὶ φώναζε: «Ποιὸς εἶναι; Θὰ τὸν φάω! «Κι' ἐκεῖ»νος τοὔλεγε: «πρῶτα νὰ σὲ βγάλω ὄξω κ' ὕστερα »φάε με!». Τὸν ἐξέχωσαν λοιπὸν τὸν βουρδούλακα. »Ἦταν μεγάλος, παχύς, κόκκινος κόκκινος καὶ μὲ »γουρλωμένα μάτια. Γυρίζει στὸ σαββατογεννημένο »μὲ θυμὸ καὶ τοῦ λέει: «Ποιὸς μὲ πρόδωσε; «Κεῖνος »γιὰ ποῦ εἶναι ἀκουμπισμένος στὸ δένδρο» τοῦ λέει αὐ»τός. Δὲν ἀπόσωσε τὸ λόγο κι' ἡ κάπα ποῦ ἦταν »στὸ δέντρο στὴ στιγμὴ χάθηκε, γιατὶ ὁ βουρδού»λακας τῆς ἔρριξε ἀπὸ τὴ φωτιά του καὶ τὴν »ἔκαψε. Τότε ἁρπάζει ὁ σαββατογεννημένος τὸ »βουρδούλακα, τοῦ σχίζει τὸ στῆθος, βγάνει τὴν »καρδιά του, τὴν τρυπᾷ μὲ τὸ σουβλὶ καὶ τὴ ρί»χνει στὸ ἕνα ἀπὸ τὰ δύο καζάνια μὲ τὸ ξίδι ποῦ »βράζανε. Ὕστερα ἔχυσε τὸ ξίδι στὸν τάφο ἀπάνω »στὸ βουρδούλακα, ἔρριξε μέσα τὸ τσικούρι καὶ »ὅλα ὅσα μεταχειρίστηκε καὶ τὸν ξανάχωσε πάλι. »Ἔπειτα ἔπλυνε τὰ χέρια του καὶ ἔφυγε μαζὺ μὲ »τοὺς ἄλλους. Ἀπὸ τότες ὁ τρισκατάρατος δὲν »ἐξαναφάνηκε» (Παραδ. Α', 588). Ἄλλοτε, μετὰ παρομοίαν τελετήν, κατακαίουν τὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ, ἢ τὸ μεταφέρουν εἰς ἄλλον τόπον, συνήθως ἀκατοίκητον, ἢ τὸ ρίπτουν εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος, τὴν δὲ καρδίαν του «τὴν κόβουν σὲ μικρὰ μικρὰ κομμάτια καὶ τὰ μοιράζουν ἀναμεταξύ τους γιὰ νὰ φάγῃ ὁ καθένας τὸ δικό του» (Παραδ. Α', 589).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Μάρκου μοναχοῦ,* «Ζήτησις περὶ βουλκολάκων» ἐν «Ν. Ἑλληνομν.» τ. Α' σ. 399 κ. ἑξ.—*Tournefort,* Voyage du Levant τ. I, σ. 131 (1717).—*Scrofani,* Voyage en Grèce τ. I, σ. 106—107 γαλ. μετ.—*Ν. Γ. Πολίτου,* Αἱ περὶ βρυκολάκων προλήψεις παρὰ τῷ λαῷ τῆς Ἑλλάδος ἐν «Ἰλισσῷ» τ. Β' σ. 401—408, 450—456 τ. Γ', σ. 3 κ. ἑξ.—*B. Schmidt,* Das Volksleben der Neugriechen und das hellenische Altertum (Leipsig 1871).—*Ν. Γ. Πολίτου,* Παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τ. Α' σ. 573 κ. ἑξ.—*Τοῦ αὐτοῦ,* Ἱστορία καὶ ἐξήγησις τῶν δεισιδαιμονιῶν, Λαογρ.Σύμμ. τ. Α' σ. 31. —*J. Cuthlert Lawson.* Modern Greek Folklore and Ancient Greek Religion (Cambridge 1910).—*Σ. Κυριακίδου,* Λαογραφία, σ. 201—205 (Ἀθῆναι 1923).

Θ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

—[ΨΥΧΟΦΥΣ.] Τὰ εἰς τοὺς βρυκόλακας ἀποδιδόμενα φαινόμενα ἔχουν χαρακτῆρα πολὺ προσωπικόν, ἐὰν δὲ ληφθῶσιν ὡς βέβαια, παρίσταται ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν τοὺς τοιούτους νεκροὺς συνεχίζοντας ἐν τῷ τάφῳ εἶδός τι ζωῆς ὑλικῆς, σωματικῆς, καὶ κινουμένους ἀπὸ συνειδήσεως προσωπικῆς. Ἡ ἐπιστήμη δὲν ἔθεσεν ἀκόμη ἀμάχητον ἐξήγησιν τῆς δημιουργίας τῶν περὶ βρυκολάκων λαϊκῶν προλήψεων. Προεβλήθη ὑπό τινων ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ἡ πρόληψις ἐδημιουργήθη ἐκ τῆς θέας πτωμάτων τὰ ὁποῖα, κηδευθέντα συντόμως μετὰ τὸν θάνατον, πρὶν ἢ τελεσθῶσιν ἐν αὐτοῖς αἱ ἀπαραίτητοι πρὸς ἀποσύνθεσιν ζυμώσεις καὶ ταφέντα εἰς ἐδάφη ἀπρόσφορα διὰ τὴν ἔκλυσιν τῶν ἀερίων τῶν ἀναπτυσσομένων κατὰ τὴν ἀποσύνθεσιν, παρέμειναν ἄλυτα πολὺν καιρὸν ὑπὸ τὴν γῆν καὶ εὑρέθησαν κατὰ τὴν ἐκταφὴν ἀνέπαφα μὲν ἀλλὰ μελανά, ἀποτρόπαια τὴν ὄψιν ἐκ τῶν χημικῶν ἀλλοιώσεων τῶν ἱστῶν τοῦ δέρματος· λαμβανομένου δὲ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ τριχοφυΐα καὶ ἡ ὀνυχοφυΐα συνεχίζονται ἐπί τινα καιρὸν καὶ μετὰ θάνατον, ἐγένετο εὐκόλως παρὰ τῷ λαῷ ἀποδεκτόν, ὅτι οἱ ἐν λόγῳ νεκροὶ ἐσυνέχιζον ὑποχθόνιόν τινα ζωὴν καὶ ἀπεδόθησαν εἰς μεταμεσονύκτιον δρᾶσιν αὐτῶν διάφορα, ὀφειλόμενα εἰς ὑποβολήν, φαινόμενα μυστηριώδη. Ἡ φρικαλέα ὄψις τῶν τοιούτων πτωμάτων συνέτεινεν, ὥστε ἔργα σκότια καὶ μοχθηρὰ ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τοὺς βρυκόλακας καὶ φοβερὸς νὰ δημιουργηθῇ θρῦλος περὶ τοῦ αἰτίου τοῦ βρυκολακιάσματος αὐτῶν· ἡ μετὰ τὴν ἐκταφὴν καὶ τὴν λύσιν τοῦ ἀφορισμοῦ ἢ τὴν ἀποτέφρωσιν ἢ τὴν περίχυσιν διὰ ζέοντος ὕδατος ἢ τὴν διάτρησιν, τὸν ἀποκεφαλισμὸν καὶ τὰς ἄλλας κακώσεις τοῦ βρυκόλακος ἀποσύνθεσις τοῦ πτώματος, κατὰ τὴν ὑπόθεσιν αὐτήν, ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι, κατὰ τὸ διάστημα καθ' ὃ τὸ πτῶμα παρέμεινεν ἐκτεθειμένον εἰς τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα, συνετελέσθη ὅ,τι δὲν ἐπρόφθασε νὰ συντελεσθῇ πρὸ τῆς ταφῆς· ἡ μετὰ ταῦτα κατάπαυσις τῶν εἰς τὸν βρυκόλακα ἀποδιδομένων φαινομένων ὀφείλεται, κατὰ ταῦτα, εἰς ὑποβολήν, ὅπως καὶ ἡ ἔναρξις αὐτῶν. Πλὴν ἡ ὑπόθεσις αὕτη δὲν ἐκρίθη ἐπαρκής, ὡς μὴ ἐξηγοῦσα πλήρως τὰ ὑπὸ τοῦ θρύλου τῶν βρυκολάκων ἀναφερόμενα.

Κατὰ τὴν θεοσοφίαν, οἱ βρυκόλακες εἶναι ἀνθρώπιναι ὀντότητες εἰς κατωτάτην βαθμῖδα ἐξελίξεως, αἱ ὁποῖαι καὶ μετὰ θάνατον στερρῶς ἔχονται τοῦ ὑλικοῦ των σώματος, καθότι ἔξω αὐτοῦ ἐξ ἐνστίκτου αἰσθάνονται, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξουν ὡς συνειδηταὶ ὀντότητες. Διὰ τοῦτο καταβάλλουν ἀγωνιώδεις προσπαθείας πρὸς διατήρησιν τοῦ ἐνταφιασμένου ὑλικοῦ αὐτῶν σώματος καὶ ἀποφυγὴν τῆς ἀποσυνθέσεώς του. Ἐκ τοῦ σώματος τούτου χρησιμοποιοῦν τὰ «αἰθερικὰ ἀντίστοιχα» τῆς ὕλης του, τὰ εὐκόλως ὑλοποιούμενα· ὑλοποιεῖται δὲ τὸ αἰθερικὸν τοῦτο «διπλοῦν» αὐτομάτως ἅμα τῇ προσεγγίσει εἰς ἀντικείμενον ἑλκῦον τὰς χονδροειδεῖς του ὀρέξεις. Αἱ ὀντότητες αὗται διὰ τοῦ οὕτως ὑλοποιηθέντος «αἰθερικοῦ» αὐτῶν σώματος ἀπομυζοῦν συνήθως αἷμα ζώντων ἀνθρώπων, πάντως ἀσθενεστέρων αὐτῶν (ἰδίως παιδίων ἢ γυναικῶν), ἀλλὰ καὶ ζῴων πρὸς διατήρησιν τῆς νωπότητος τοῦ ἐνταφιασμένου ὑλικοῦ των σώματος, τὸ ὁποῖον δι' αὐτὰς ἀποτελεῖ τὸ μόνον ἔρεισμα συνειδητῆς ὑπάρξεως. Διὰ τοῦτο, ὅμοιος τρόπος ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῶν ἐνοχλήσεών των εἶναι ἡ ἐκταφὴ τοῦ ὑλικοῦ σώματος καὶ ἡ διὰ παντὸς τρόπου καταστροφὴ αὐτοῦ, ἰδίᾳ διὰ τοῦ πυρός.

Ἀναλόγους ἐξηγήσεις παρέχουν αἱ ἀπόκρυφοι ἐπιστῆμαι, ἄλλην δὲ ὁ πνευματισμός.

Ἡ νεωτέρα Μεταψυχική, ἐχομένη τοῦ πειράματος καὶ τῆς ἀντικειμενικῆς ἀποδείξεως, μὴ ἔχουσα δὲ πειστικὰ ἐπιστημονικὰ δεδομένα περὶ ἐπιβιώσεως τῆς ψυχῆς, νοουμένης ὡς προσωπικῆς συνειδήσεως, οἵαν προϋποθέτουν τὰ εἰς τοὺς βρυκόλακας ἀποδιδόμενα ὑπὸ τοῦ θρύλου φαινόμενα, δὲν παρέχει, μέχρι τῆς στιγμῆς τοὐλάχιστον, καμμίαν ἐξήγησιν. Εἰς τὰ ἔργα τοῦ Ch. Richet («Traité de Metapsychique») καὶ R. Sudre («Introduction à la Metapsychique humaine») οὐδὲ λόγος γίνεται περὶ τῶν βρυκολάκων ἢ τῶν βαμπίρ. Ὄντως οὔτε ὡς τηλεκινητικὰ ἁπλῶς φαινόμενα δύνανται νὰ θεωρηθῶσι τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς βρυκόλακας, οὔτε μὲ τὰς θεωρίας περὶ ἐκτοπλάσματος καὶ περὶ ψυχοδυναμικῆς ραδιενεργείας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ μετὰ θάνατον εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξηγηθοῦν πλήρως, καθόσον δὲν εἶναι ὅπως τὰ ἄλλα ψυχικὰ φαινόμενα (τὰ ὑπὸ τῆς Μεταψυχικῆς ἐπιστημονικῶς προσδιωρισμένα καὶ κατατεταγμένα) αὐτοματικά, ἀλλ' ἀπολύτως ἐνσυνείδητα, συνδεόμενα μάλιστα, κατὰ τὸν θρῦλον, ἀναποσπάστως μὲ ἀλλοιώσεις τοῦ νεκροῦ σώματος. Παραμένουν λοιπὸν μυστηριώδη διὰ τὴν σύγχρονον Μεταψυχικήν, καταλείπουσαν αὐτὰ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ θρύλου, ἐφόσον μάλιστα δὲν συνέβη νὰ διαπιστωθῇ ἐπιστημονικῶς ὕπαρξις βρυκολάκων κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, καθ' οὓς τὰ τοιαῦτα φαινόμενα ἐλέγχονται ὑπὸ τῶν ψυχικῶν λεγομένων ἐρευνῶν.

Κ. Θ. ΠΑΠΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Βρυκόλακας. Ἀρματολὸς τῆς Ρούμελης περὶ οὗ ὑπάρχουν διάφορα δημοτικὰ ᾄσματα. Ἓν τοιοῦτον ὁμιλεῖ περὶ *Γιάννη Βρυκόλακα* ὡς συγχρόνου τοῦ *Χρήστου Μηλιόνη* καὶ *Βέργου Βλαχαρμάτα.* Εἰς ἕτερον ᾆσμα, δημοσιευόμενον ἐν συλλογῇ Ἀραβαντινοῦ, φαίνεται ὁ Βρυκόλακας εἰς νεωτέραν ἐποχὴν σύντροφος τοῦ *Θύμιου Μπαλάσκα,* συγχρόνου τοῦ *Τσόγγα·* τούτους, κατὰ τὸ ᾆσμα, ἐπρόδωσεν εἷς ἡγούμενος, ἐξελθοῦσα δὲ εἰς παγανιὰν ἡ ἐξουσία τοὺς ἐφόνευσεν εἰς θέσιν Σκουλιανά. Ἡ παρεμβολὴ τῆς ἀπαγωγῆς νεάνιδός τινος Γιαννούλας, φαίνεται ἄσχετος, ὡς γενομένη ὑπὸ λοχαγοῦ τοῦ 1832.

Τ. Χ. Κ.

βρυκολακιάζω· γίνομαι βρυκόλακας, ἀναζῶ ὡς βρυκόλακας πρὸς κακοποιίαν· || μετφ. ἐπὶ ἀναβιώσεως ἀνεπιθυμήτων περιστάσεων ἢ συνθηκῶν.

Βρυκολακονήσια */Παραλ. Γεωγρ./.* Συστὰς βραχονησίδων εἰς ἀπόστασιν μιλλίου ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου *Πουριὰ* (πλάτ. 38° 55' 45" Β, μῆκ. 24° 35' 05" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2048: Skyros island), ΒΑ τῆς νή-

Digitized by Google

σου Σκύρου ἐσχατιᾶς. Τὴν αὐτὴν ὀνομασίαν, *Βρυκολακονησιῶν ῥηχά*, προσλαμβάνει καὶ ὑφαλόγλωσσα προεκτείνουσα τὴν προμνησθεῖσαν ἐσχατιὰν ἐπὶ $3^1/_3$ μιλ. πρὸς Ἀν. καὶ ὑφάλως μὲ βολίσματα $5^1/_2$ ἕως 9 ὀργυιῶν. Ἐπὶ ταύτης ἐκλεκτοὶ σπόγγοι τοῦ εἴδους χονδρὰ Σκύρου καὶ λαγόφυτα Σκύρου. Σ. Ε. Λ.

βρυκόλαξ, —*ακος* (ὁ)· κατ' ἀποκατάστασιν δῆθεν ἑλληνικὴν ἀντὶ βρυκόλακας (βλ. λ.).

βρυκομανία (ἡ) (brycomanie) *[Ἰατρ.]*. Ὅρος ἐκσημαίνων τὴν μανίαν ἣν ἔχουσιν ἄτομά τινα ὅπως τρίζωσι τοὺς ὀδόντας αὐτῶν· ἀπαντᾷ δὲ αὕτη ἐπὶ ψυχοπαθειῶν τινων καὶ εἶναι ἐκδήλωσις ἀνισορροπίας ἐγκεφαλικῆς. Μ. Ν. Κ.

βρύκων (ὁ) (Brycon) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν φυσοστόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *χαρακινιδῶν*. Οἱ ἰχθύες τοῦ γένους τούτου ἔχουσι σῶμα κυλινδρικόν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἐπίμηκες, κεκαλυμμένον ὑπὸ λεπίων μετρίου μεγέθους. Κοιλία ἀπεστρογγυλωμένη κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῆς τμῆμα, μὲ κοιλιακὰ πτερύγια ἐκφυόμενα κατὰ τὸ κέντρον περίπου τῆς κοιλίας καὶ εἰς ἐλαχίστην ἀπὸ τῶν στηθιαίων πτερυγίων ἀπόστασιν. Οἱ ἰχθύες οὗτοι ἀπαντῶσιν εἰς τὰς λίμνας καὶ ποταμοὺς τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

βρυκώνωψ (ὁ) (Bryconops) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χαρακιδινῶν*. Γενικὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους εἶναι: Σῶμα εὔρωστον, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, καὶ ἐπίμηκες, ραχιαῖον πτερύγιον ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς ῥάχεως, ἑδραῖον πτερύγιον ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένον, κοιλιακὰ μετρίως ἀνεπτυγμένα, κοιλία ἀπεστρογγυλωμένη, στοματικὸν ἄνοιγμα μέτριον, σιαγονικοὶ ὀδόντες εἰς τριπλῆν σειρὰν διατεταγμένοι. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῶν γλυκέων ὑδάτων τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

Βρύλλη (ἡ) *[Μυθολ.]*. Μία τῶν θυγατέρων τοῦ Μίνωος, ἐξ ἧς ὁ Ποσειδῶν ἐγέννησε τὸν Ὠρίωνα. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βρύλλιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Μυσίας ἐπὶ τῆς Προποντίδος, κατὰ τὸν Ἔφορον. Παρὰ Στεφ. Βυζαντίῳ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρεται ἡ Κίος. Ὁ κάτοικος *Βρυλλιανὸς* καὶ ἡ χώρα *Βρυλλίς*. —Β.

Βρύνα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Σκυλλοῦντος* τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 950. Ἀπὸ τῶν Κρεσταίνων ἀπέχει 3 ὥρας. Δ. Ε. Μ.

Βρύνενα ἢ *Βρύνινα* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Πλατάνου* τῆς ἐπαρχίας Ἀλμυροῦ τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 883. Κεῖται ἐπὶ τῶν δασωδῶν βορείων πλευρῶν τῆς Ὄθρυος. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται οἱ συνοικισμοὶ *Ἅγιος Ἰωάννης* (κάτ. 114) καὶ *Κελέρια* (κάτ. 62) καὶ ἡ *μονὴ Ξενιᾶς*. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Θεσσαλίας τοῦ 1878 ἡ Βρύνενα ὑπέστη μεγάλην καταστροφήν. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει σῖτον, δημητριακὰ καὶ ἔλαιον εἰς ἀρκετὰς ποσότητας. Δ. Ε. Μ.

Βρυνεχώ· βλ. Βρουγχίλδη

Βρύνινα καὶ *Βρύνενα* *[Γεωγρ.]* βλ. λ. Βρύνενα.

βρυννεριανοὶ ἢ *δωδεκαδακτυλικοὶ ἀδένες* *[Ἀνατομ.]*. Ἀδένες σπειροειδεῖς, κατασκηνοῦντες ὑπὸ τὸν βλεννογόνον ὑμένα τοῦ δωδεκαδακτύλου ἐντέρου, πυκνότατοι ἀπὸ τοῦ πυλωροῦ μέχρι τῆς ἐκβολῆς τοῦ χοληδόχου πόρου, ἀραιότεροι δὲ τοὐντεῦθεν καὶ κατωτέρω. Οἱ ἐκφορητικοὶ πόροι αὐτῶν ἐκβάλλουσιν ἢ πέριξ τῶν βάσεων τῶν ἐντερικῶν λαχνῶν ἢ εἰς τοὺς πυθμένας τῶν λιβερκινείων ἀδένων. Ι. Π.

Βρυξέλλαι (γαλλ. Bruxelles, φλαμ. Brussel καὶ ἀγγλ. Brussels). Πόλις τοῦ βελγικοῦ βασιλείου, πρωτεύουσα δὲ αὐτοῦ καὶ τῆς μεσημβρινῆς Βραβάντης. Ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὸν πρωτεύουσα ἐπίσης τῶν ἰσπανικῶν καὶ αὐστριακῶν Κάτω Χωρῶν.

—[ΓΕΩΓΡ.] Αἱ *Βρυξέλλαι* κεῖνται ἐπὶ 50° 51' βορείου πλάτους καὶ 2° 2' ἀνατολικοῦ μήκους καὶ ἀπέχουν τῶν Παρισίων 285 χιλιόμετρα βορειοανατολικῶς, διὰ τοῦ ἀρκτικοῦ δὲ σιδηροδρόμου 370 καὶ πρὸς νότον ἀπὸ τῆς Ἀμβέρσης 200. Ἡ πόλις ἐγείρεται παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Σέννα, δι' αὐτοῦ δὲ συνδέεται μετὰ τῆς διώρυγος τοῦ Ἐσκώ, δι' ἧς ἐπικοινωνεῖ ἡ πόλις μετὰ τῆς Βορείου θαλάσσης. Ἡ κυρίως πρωτεύουσα ἀριθμεῖ 400.000 κατοίκων, μετὰ δὲ τῶν ὁμόρων δήμων αὐτῆς ἀποτελεῖ πληθυσμὸν ἀνερχόμενον εἰς 756.637. Εἶναι τὸ κυριώτερον σιδηροδρομικὸν κέντρον τῆς

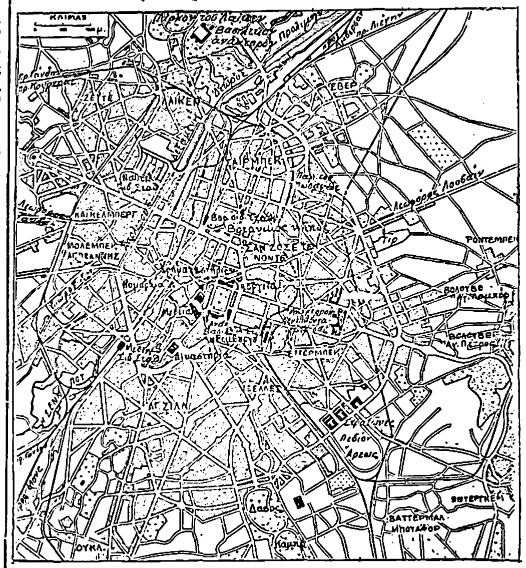

Σχέδιον τῶν Βρυξελλῶν.

βορείου Εὐρώπης καὶ συνδέεται διὰ σιδηροδρομικῶν γραμμῶν μετὰ τῆς Μελίνης, Ἀμβέρσης, Λουβαίν, Λιέγης, Γάνδης, Βρούγης, Κουρτραί, Μὸνς καὶ Νεμούρ. Ἔχει πανεπιστήμιον, ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, τῶν γραμμάτων, τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ τῆς ἰατρικῆς, ἀστεροσκοπεῖον, βοτανικὸν κῆπον, ᾠδεῖον, στρατιωτικήν, ἐμπορικήν, κτηνιατρικὴν σχολὴν κτλ. Περὶ τὴν κεντρικὴν πόλιν εἶναι ἐκτισμένα ὀκτὼ προάστεια, ἀποτελοῦντα αὐτονόμους δήμους: τὸ *Ἀντερλὲχτ* (39.000 κάτ.), τὸ *Σαὶν Ζὶλλ* (47.850 κάτ.), αἱ *Ἰξὲλ* (52.450 κάτ.), τὸ *Ἐττερμπὲκ* (20.000 κάτ.), ὁ *Σαὶν-Ζοσσετὲν-Νόοντ* (35.000 κάτ.), τὸ *Σερμπέεκ* (56.000 κάτ.), τὸ *Μολενμπὲκ-Σαὶν-Ζὰν* (51.400 κατ.) καὶ τὸ *Λάκεν* (28.700 κάτ.). Ἡ ἐπικρατοῦσα γλῶσσα ἐν τῇ πόλει εἶναι ἡ γαλλική, τὴν φλαμανδικὴν δὲ μεταχειρίζονται κυρίως αἱ ἐμπορικαὶ τάξεις τῆς κάτω πόλεως καὶ μέγα μέρος τῶν κατοίκων τῶν προαστείων. Αἱ Βρυξέλλαι ἐγείρονται ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ βασιλείου ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων λόφου τινὸς καὶ τῆς καρποφόρου κοιλάδος τοῦ Σέννα. Παρ' ὅλας δὲ τὰς δυσχερείας τοῦ ἐδάφους, αἱ γενόμεναι περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος διαρρυθμίσεις τοῦ σχεδίου τῆς πόλεως κατέστησαν αὐτὴν μίαν τῶν ὡραιοτέρων τῆς Εὐρώπης. Σήμερον διαιρεῖται εἰς δύο διακεκριμένα τμήματα, τὴν κάτω καὶ τὴν ἄνω πόλιν. Τὰ περιζωννύοντα ἄλλοτε αὐτὴν τείχη κατηδαφίσθησαν, ἐπ' αὐτῶν δ' ἐσχηματίσθησαν εὐρεῖαι δενδρόφυτοι λεωφόροι.

Ἡ κάτω πόλις. Παρ' ὅλας τὰς γενομένας διαρρυθμίσεις διετήρησεν αὐτὴ πολὺ ἐκ τοῦ μεσαιωνικοῦ της χαρακτῆρος, τὰς στενὰς ὁδοὺς καὶ τὰ παλαιὰ οἰκοδομήματα. Ἐνταῦθα δ' ἔχουσιν ἐγκατασταθῆ αἱ ἐμπορικαί, βιομηχανικαὶ καὶ ἐργατικαὶ τάξεις. Τὸ κέντρον τοῦ τμήματος τούτου τῆς πόλεως εἶναι ἡ πλατεῖα τοῦ *Καρόλου Ροζιέ*, ἐφ' ἧς ἐγείρεται ὁ ἀρκτικὸς σιδηροδρομικὸς σταθμός. Ἐπὶ τῆς πλατείας τῶν *Μαρτύρων* ὑψοῦται τὸ ἐγερθὲν κατὰ τὸ 1838 μνημεῖον τῶν πεσόντων τῷ 1830 πατριωτῶν κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν Ὀλλανδῶν μάχην (βλ. λ. Βέλγιον τ. ΣΤ' σ. 907γ). Ἄλλη πλατεῖα εἶναι ἡ τοῦ *Νομισματοκοπείου*, ἐφ' ἧς ἐγείρεται τὸ περίφημον μελοδραματικὸν θέατρον «Théâtre royal de la Monnaie». Κατὰ τὰ τελευταῖα ἑβδομήκοντα ἔτη διηνοίχθησαν εἰς τὴν παλαιὰν πόλιν ὡραιόταται ὁδοί, λεωφόροι καὶ πλατεῖαι, αἵτινες διασχίζουν τὰς Βρυξέλλας καθ' ὅλον αὐτῶν τὸ μῆκος. Ἡ ποικιλία καὶ ἡ κομψότης τῶν οἰκοδομῶν των, πραγματοποιηθεῖσαι κατόπιν δημοσίων διαγωνισμῶν, δίδουν εἰς αὐτὰς μεγαλοπρεπῆ θέαν, ἡ δὲ ἀναπτυχθεῖσα ἐκεῖ ἐμπορικὴ κίνησις, τὰ θέατρα, αἱ αἴθουσαι τῶν συλλόγων καὶ τῶν κινηματογράφων συγκεντροῦσιν ἀνὰ πᾶσαν ἑσπέραν τοσοῦτον πλῆθος κομψοῦ κόσμου, ὥστε παρουσιάζουσιν αὗται τὴν ὄψιν πανηγυριζούσης πόλεως. Εἰς τὴν κάτω πόλιν ἐγείρεται ἐπίσης τὸ μέγαρον τοῦ χρηματιστηρίου, περικοσμούμενον δι' ὡραίου περιστυλίου καὶ ἀλληγορικῶν ἀναγλύφων, μεταξὺ δὲ τῶν ὁδῶν τῆς Μαγδαληνῆς καὶ τῆς Montagne-de la-Cour εὑρίσκεται τὸ Ἐλεύθερον πανεπιστήμιον τῶν Βρυξελλῶν, ἱδρυθὲν τῷ 1834 ὑπὸ τῶν φιλελευθέρων, πρὸς ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ πανεπιστημίου τῶν Καθολικῶν τοῦ Λουβαίν. Ἀρχαιοτάτη οἰκοδομὴ εἶναι τὸ μέγαρον τοῦ Ραβενστάϊν, γοτθικοῦ ρυθμοῦ, ἐγερθὲν περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ χρησιμοποιούμενον ἤδη ὡς ἕδρα διαφόρων ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν.

Ἡ Μεγάλη Πλατεῖα: Τὸ ὑπέροχον κόσμημα τῆς πόλεως εἶναι ἡ *Μεγάλη Πλατεῖα* αὐτῆς, ἥτις περιβάλλεται ὑπὸ ἱστορικῶν μνημείων καταφόρτων ἀπὸ ἀγάλματα. Καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην δὲν δύναταί τις νὰ συναντήσῃ γραφικώτερον καὶ χαριέστερον θέαμα τοῦ συμπλέγματος τῶν καταχρύσων οἰκοδομῶν τῆς πλατείας ταύτης, αἵτινες ὑπῆρξαν αἱ ἕδραι τῶν διασήμων ἐπαγγελματικῶν σωματείων τῆς πόλεως, ἅτινα οὐδεμιᾶς ἐφείσθησαν δαπάνης, ὅπως καταστήσωσι τοὺς *οἴκους* των, ὡς τοὺς ὠνόμαζον, μεγαλοπρεπεῖς καὶ πλουσίους εἰς διακόσμησιν καὶ ἐπιχρύσωσιν. Αἱ οἰκοδομαὶ αὗται ἀποτελοῦσι σύμπλεγμα ἀπαράμιλλον ἀρχιτεκτονικῆς καὶ διακοσμητικῆς. Τῆς πλατείας δεσπόζει τὸ δημαρχεῖον, ὅπερ εἶναι τὸ ὡραιότερον μέγαρον τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Ὀλλανδίας, ἀναντιρρήτως δὲ τὸ ἰδιορρυθμότερον τοιοῦτον ὁλοκλήρου τῆς Εὐρώπης. Ἔχει μῆκος 60 μέτρων καὶ βάθος 50. Ἤρξατο ἐγειρόμενον τῷ 1402 καὶ ἐπερατώθη τῷ 1444. Ἐκ τῶν καταχρύσων πλευρῶν του προέχουν ἀπειράριθμα ἀγάλματα ἱστορικῶν προσώπων. Αἱ αἴθουσαι τοῦ δημαρχείου, κατάχρυσοι καὶ αὗται, ὑπενθυμίζουν τὰς αἰθούσας τοῦ δουκικοῦ ἀνακτόρου τῆς Βενετίας. Εἰς τὴν πινακοθήκην αὐτοῦ διασῴζονται αἱ προσωπογραφίαι τοῦ Καρόλου Ε', τοῦ Φιλίππου τοῦ ὡραίου, τοῦ Φιλίππου Δ', τοῦ ἀρχιδουκὸς Ἀλβέρτου καὶ τῆς συζύγου του Ἰσαβέλλας, τοῦ Καρόλου Β' καὶ τοῦ Φιλίππου Β' τῆς Ἰσπανίας, πλησίον δὲ αὐτῶν ἐκτίθενται αἱ ἀπόψεις τῶν παλαιῶν Βρυξελλῶν. Κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας ἡ Μεγάλη Πλατεῖα μεταβάλλεται εἰς ἀπέραντον ἀγορὰν ἀνθέων καὶ πτηνῶν, πληροῦται δὲ δι' ἀρωμάτων καὶ κελαδισμῶν. Ὅλα τὰ ἱστορικὰ γεγονότα διεδραματίσθησαν ἐπ' αὐτῆς ἀπὸ τῶν παλαιοτέρων χρόνων μέχρι τοῦ 1830, ὅτε ἐπαγιώθη ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ Βελγίου. Ἐκεῖ κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1563 ἐκαρατομήθησαν οἱ μετασχόντες εἰς τὴν ἐναντίον τῶν Ἰσπανῶν ἐπανάστασιν εἴκοσι πέντε εὐπατρίδαι, τὴν δὲ 5 Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους παρεδόθησαν εἰς τὴν μάχαιραν τοῦ δημίου οἱ κόμιτες Λαμορὰλ Ἔγκμον καὶ Χόρνες ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ των δουκὸς τοῦ Ἄλμπα, παρὰ τὰς ἱκεσίας τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ. Ἡ ἐκτέλεσις αὕτη ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τῆς γενικῆς ἐπαναστάσεως, τῆς ἐξασφαλισάσης τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἡνωμένων-Ἐπαρχιῶν. Εἰς τὴν κάτω πόλιν διασῴζονται ἀξιόλογοι παλαιαὶ ἐκκλησίαι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ Notre-Dame de-la Chapelle, ἡ Ἁγία Αἰκατερίνη, ὁ Ἅγιος Νικόλαος καὶ πλεῖσται ἄλλαι. Οἱ καλλιτέχναι μετὰ μελαγχολίας εἶδον τὴν μεταμόρφωσιν τὴν ὁποίαν ὑπέστη ἡ παλαιὰ πρωτεύουσα τῆς Βραβάντης. Ἐν

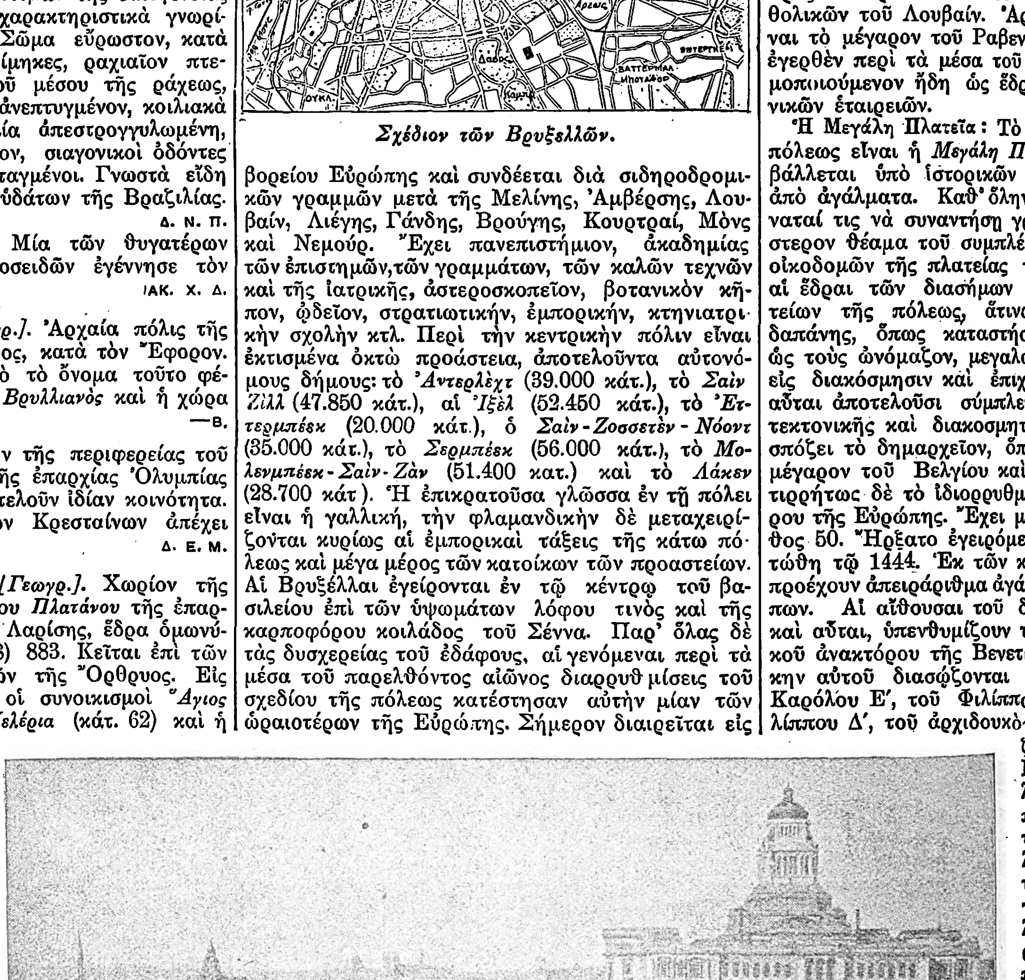

Βρυξέλλαι: *Γενικὴ ὄψις τῆς πόλεως.*

Digitized by Google

ύτοις διεσώθησαν περὶ τὴν Μεγάλην Πλατεῖαν λεῖσται ὁδοί, ἐκ τῶν ὁποίων μόλις δύναται νὰ διλθῃ ἅμαξα, εἰς αὐτὰς δὲ παραμένουν ἄθικτοι αἱ εσαιωνικαὶ οἰκίαι, τὰ στενόχωρα καφενεῖα, τὰ ἰδιρρυθμα μαγειρεῖα, ὅπου ῥέει ἀμετάβλητος ἡ ζωὴ ῶν κατοίκων, ὅπως πρὸ τοῦ 1830, ὅτε αἱ Βρυέλλαι ἦσαν μικρὰ πόλις περιεζωσμένη ἀπὸ τὰ είχη της καὶ ἀσύχναστος ὑπὸ τοὺς περιηγητάς.

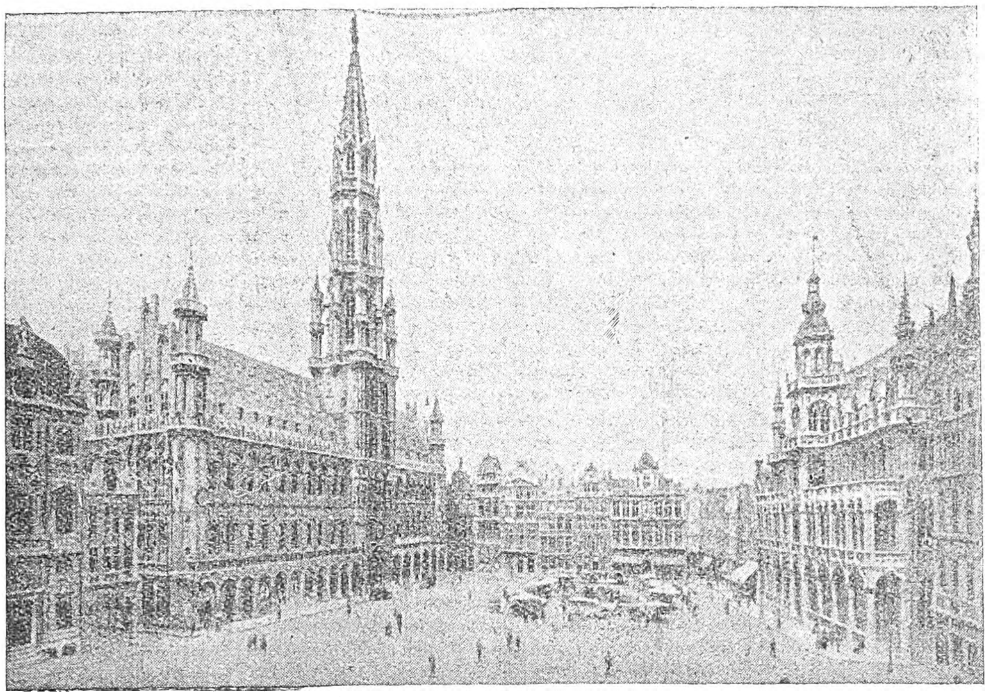

Βρυξέλλαι: *Ἡ μεγάλη πλατεῖα.*

(Ἀριστερὰ τὸ Δημαρχεῖον, εἰς τὸ βάθος αἱ «Οἰκίαι».)

Ἡ ἄνω πόλις. Αὕτη ιὲν εἶναι ἐντελῶς νέα· χει πλεῖστα μνημεῖα παιοτέρων χρόνων, συνοιίαι δέ τινες ἀνάγονται ἰς χρόνους προγενεστέους τοῦ 1830. Ἓν τῶν ρχαίων διαμερισμάτων ὐτῆς εἶναι ἡ Βασιλικὴ λατεῖα, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ ἡγεμόνες τῆς χώρας εἶχον ἐγκαταστήσει τὴν ἕδραν αὐτῶν. Ἡ πλατεῖα αὕτη καὶ αἱ πέριξ ὁδοὶ ἔλαβον τὴν σύμμετρον αὐτῶν μορφὴν ἀπὸ τοῦ 1774, ἐφαρμοσθέντος τοῦ σχεδίου τοῦ Γάλλου ἀρχιτέκτονος Γκυμάρ. Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου εἶναι μία τῶν χαρακτηριστικωτέρων οἰκοδομῶν, εἰς αὐτὴν δὲ ὑπάρχουν πλεῖστοι πίνακες τοῦ Πορταλές. Εἰς τὴν Βασιλικὴν πλατεῖαν ἐγείρεται καὶ ὁ ἔφιππος ἀνδριὰς τοῦ Γοδοφρείδου ντὲ Μπουγιόν, δουκὸς τῆς Κάτω Λωραίννης καὶ ἀρχηγοῦ τῆς πρώτης σταυροφορίας (1097). Εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦτο, ὅπου ἡ Βασιλικὴ ὁδὸς περιβάλλει τὸν Παράδεισον (le Parc) τῶν Βρυξελλῶν, ἠγείρετο ἄλλοτε ὁ βασιλικὸς πύργος, καταστραφεὶς ἐκ πυρκαϊᾶς τῷ 1731. Τῷ 1827 ἠγέρθη ἐπὶ τοῦ τόπου ἐκείνου τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον, εἰς ἑτέραν δὲ πλευρὰν τοῦ Παραδείσου τὸ μέγαρον τῶν Ἀκαδημιῶν. Ὁ σημερινὸς Παράδεισος κατὰ τὸν ΙΔ′ αἰῶνα ἦτο μέρος ὅπου ἐθήρευον οἱ δοῦκες, μόλις δὲ τῷ 1774 μετεσχηματίσθη εἰς κῆπον, ὅστις διακοσμεῖται ὑπὸ ὡραίων ἀγαλμάτων. Πλησίον τοῦ Παραδείσου, κάτωθεν τοῦ λόφου Τρεσύρεμπεργ, ἡ ἐκκλησία τῆς *Ἁγίας Γουδούλης*, τῆς προστάτιδος τῶν Βρυξελλῶν, ὑψώνει τοὺς δύο πελωρίους πύργους της. Εἶναι αὕτη ἐπιβλητικὸν οἰκοδόμημα τοῦ ΙΓ′ αἰῶνος. Πολυάριθμα εἶναι τὰ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ ἀριστουργήματα τῆς γραφικῆς καὶ τῆς γλυπτικῆς, ἀλλὰ πάντα ταῦτα ὠχριῶσι πρὸ τῶν γλυπτικῶν ἔργων τοῦ Βερμπροῦγεν μὲ τοὺς πτερυγίζοντας ἀγγέλους, τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὔαν ἐκδιωκομένους τοῦ Παραδείσου καὶ τὴν Παναγίαν μετὰ τοῦ θείου βρέφους συντρίβουσαν τὴν κεφαλὴν τοῦ ὄφεως. Ἡ μεγάλη ἁψὶς διακοσμεῖται δι' ἀγαλμάτων τῶν ἀποστόλων, ἔργων τοῦ Ντυκενουᾶ καὶ τοῦ Φαιντέρμπ. Ἄλλα παλαιὰ οἰκοδομήματα εἶναι τὰ ἀνάκτορα τοῦ Ἄρενμπεργ, ἀνεγερθέντα τῷ 1548 καὶ ἀνακαινισθέντα τῷ 1892

Ἡ παλαιὰ πτέρυξ αὐτῶν περικλείει τὴν πολύτιμον πινακοθήκην τῶν μεγάλων Φλαμανδῶν καὶ Ὀλλανδῶν ζωγράφων τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος Βούβερμαν, τῶν δύο Τένιερς, τοῦ Ρέμπραντ, Βὰν ντὲρ Χέλστ, Μπεβενστέϋν, Ὑστάντ, Ντοῦ, Κοχάρσκυ, Μπόρχ, Ρούμπενς, Χέϋντε, Κέσελ, Βὰν Ντάϊκ, Μπέρχεμ κτλ. Εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦτο τῆς πόλεως, παρὰ τὴν θύραν τοῦ μεγαλοπρεποῦς στρατῶνος τῶν γρεναδιέρων, εὑρίσκετο ἄλλοτε τὸ μέγαρον τοῦ κόμιτος Κούλεμπουργ, ὅπου τριακόσιοι εὐπατρίδαι τῶν Κάτω Χωρῶν συνῆλθον τὴν 6 Ἀπριλίου 1566, ὅπως πανηγυρίσουν τὰς ἐπιτυχίας τοῦ κόμιτος Ἔγκμον κατὰ τῶν Ἱσπανῶν. Εἰσβαλὼν ὅμως ὁ δοὺξ τοῦ Ἄλμπα μετὰ 20.000 ἱσπανικοῦ στρατοῦ, συνέλαβε πλείστους ἐξ αὐτῶν, οὓς παρέδωκεν εἰς τὸν πέλεκυν τοῦ δημίου. Πλησιέστατα τοῦ μέρους τούτου ἐγείρεται σήμερον τὸ Βασιλικὸν Ὠδεῖον, ἐγερθὲν τῷ 1876. Εἰς μίαν τῶν πτερύγων του ἐκτίθεται ἡ συλλογὴ τῶν μουσικῶν ὀργάνων τῶν τεσσάρων τελευταίων αἰώνων, ἥτις εἶναι ἀπὸ τὰς τελειοτέρας τοῦ κόσμου.

Εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁδοῦ τῆς Ἀντιβασιλείας ἐγείρεται τὸ μεγαλοπρεπὲς *μέγαρον τῆς Δικαιοσύνης*, ἐπὶ τῆς πλατείας Ποελαέρτ, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκοδόμησις ἤρξατο τῷ 1866 καὶ ἐπερατώθη τῷ 1883. Ἡ δαπάνη τοῦ ἱδρύματος τούτου ἀνῆλθεν εἰς 44.000.000 φράγκων, εἶναι δὲ τὸ μέγιστον ἀρχιτεκτονικὸν μνημεῖον τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος. Καταλαμβάνει ἔκτασιν μεγαλυτέραν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Ρώμης κατὰ 9 χιλιάδας τετρ. μέτρα. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο περιβάλλεται ὑπὸ κιόνων καὶ διακοσμεῖται ὑπὸ τῶν κολοσσιαίων ἀγαλμάτων τῆς Δικαιοσύνης, τοῦ Νόμου, τῆς Ἰσχύος καὶ τῆς Ἐπιεικείας. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ μεγάρου περιλαμβάνει ἀπειραρίθμους αἰθούσας καὶ δώματα, ὁ δὲ κύριος πρόδομος κοσμεῖται ὑπὸ κολοσσιαίων ἀνδριάντων τοῦ Δημοσθένους, τοῦ Λυκούργου, τοῦ Κικέρωνος καὶ τοῦ Οὐλπιανοῦ.

Μέγαρον τῶν Καλῶν Τεχνῶν, ὅπερ ἄρχεται καὶ αὐτὸ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς Ἀντιβασιλείας, ἠγέρθη τῷ 1875—1881, ἐπὶ σχεδίου νεοκλασσικοῦ ρυθμοῦ. Εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ του εἴσοδον ἔχουν στηθῆ αἱ προτομαὶ τοῦ Ρούμπενς, τοῦ Ἰωάννου Μπολλόνια καὶ τοῦ Ruysbroeck, καὶ ἐπὶ τοῦ γεισώματος τὰ ἀγάλματα τῆς Ζωγραφικῆς, τῆς Γραφικῆς, τῆς Μουσικῆς καὶ τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ Γκόοτ. Ἐπὶ τῆς προσόψεως ὑπάρχουν διακοσμήσεις ἐκ χαλκοῦ παριστάνουσαι τὴν τέχνην τῶν Ἀσσυρίων, τῶν Αἰγυπτίων, τῶν Ἑλλήνων, τῶν Ρωμαίων, τῶν Ἱσπανῶν, τῶν Γάλλων, τῶν Ἰταλῶν, τῶν Φλαμανδῶν καὶ τῶν Ὀλλανδῶν. Τὸ μουσεῖον τῆς γλυπτικῆς, ὅπερ κατέχει τὸ κέντρον τοῦ ἱδρύματος, περιλαμβάνει κυρίως ἔργα νεωτέρων Βέλγων γλυπτῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων παρεισέδυσαν καί τινα ξένων καλλιτεχνῶν, ἰδίως Γάλλων. Εἴς τινα αἴθουσαν ἐκτίθενται εἰκόνες ἀλλοδαπῶν ζωγράφων, ὡς τοῦ Παύλου Βερονέζε, τοῦ Θεοτοκοπούλου, τοῦ Δαβίδ, τοῦ Ντελαρός, τοῦ Τιέπολο, τοῦ Πουσσέν.

Τὸ μουσεῖον ἀρχαίας γραφικῆς περικλείει πίνακας τῆς φλαμανδικῆς καὶ ὀλλανδικῆς σχολῆς. Ἀποτελεῖται ἐκ πολυαρίθμων αἰθουσῶν, ἡ δὲ παλαιὰ φλαμανδικὴ σχολὴ τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος ἀντιπροσωπεύεται διὰ πινάκων ἀνυπολογίστου καλλιτεχνικῆς ἀξίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καταλέγονται ἔργα τοῦ Ἰωάννου Βὰν Ἔϋκ, τοῦ Ροζὲ Βὰν Βάϋντεν, τοῦ Ντίρικ Μπούτς, τοῦ Χὰνς Μέμλιγκ, τοῦ Ρούμπενς, τοῦ Βὰν Ντάϋκ, τοῦ Φρὰνς Χάλς, τοῦ Χομπέμα, τοῦ Χέεμ, τοῦ Βὰν Βάϋερ, τοῦ Σνάγιερς καὶ πολυαρίθμων ἄλλων. Εἰς ἑτέρας αἰθούσας ἀντιπροσωπεύονται ἄλλοι ζωγράφοι τῆς αὐτῆς σχολῆς, οἱ: Τένιερς, Ἰωάννης Φύτ, Κράεσμπεκ, Βὰν Λίντ, Ζάνσενς, Βὰν Οὔτρεχτ, Βούβερμαν, Βὰν Ὀστάντ Παλαμήδου, Ἀντώνιος Μύρο Μπράϋγγελ καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ διαπρέψαντες ζωγράφοι τῶν δύο σχολῶν τῶν Κάτω Χωρῶν. Ἕτερον ἀξιοσημείωτον μουσεῖον εἶναι τὸ καλούμενον *Παλαιὰ Αὐλή*, ὅπου ἥδρευον ἄλλοτε οἱ Αὐστριακοὶ γενικοὶ διοικηταὶ καὶ ὅπου εὑρίσκονται τὰ ἀρχεῖα τοῦ κράτους καὶ τὸ μουσεῖον τῆς νεωτέρας γραφικῆς. Ἡ κεντρικὴ κλῖμαξ ἄγει εἰς τὴν κυκλικὴν αἴθουσαν, ἥτις χρησιμεύει ὡς πρόδομος τοῦ μουσείου τῆς νεωτέρας γραφικῆς. Εἰς αὐτὸ ἔχουν ἀναρτηθῆ πεντακόσιοι καὶ πλέον πίνακες, πολυάριθμοι ὑδατογραφίαι, σχέδια κτλ.· οὕτω δὲ παρέχεται ἀσφαλὴς ἰδέα τῆς βελγικῆς ζωγραφικῆς τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ νῦν αἰῶνος. Αἱ Βρυξέλλαι κέκτηνται καὶ πλῆθος ἄλλο μουσείων. Τοιαῦτα εἶναι ἡ *Πύλη τῆς Hal*, ἡ μόνη ἥτις παραμένει ἐκ τῶν παλαιῶν τειχῶν τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος, ἀναστηλωθεῖσα τῷ 1869 καὶ μετασχηματισθεῖσα εἰς πύργον ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Bayaert ἐκ τριῶν ὀρόφων. Ἐκεῖ ἐγκατεστάθη τὸ βασιλικὸν μουσεῖον τῶν ὅπλων καὶ τῶν οἰκοσήμων. Ἄλλο λαμπρὸν μουσεῖον εἶναι τὸ τῶν διακοσμητικῶν τεχνῶν καὶ τῆς βιομηχανίας, κατέχον τὴν βορεινὴν πτέρυγα τοῦ ἀνακτόρου τῆς Πεντηκονταετίας, ἱδρυθὲν δαπάναις τοῦ βασιλέως τοῦ Βελγίου Λεοπόλδου Β′ καὶ περιλαμβάνον κατὰ μέγα μέρος ἔργα τῆς βελγικῆς τέχνης. Εἰς αὐτὸ ἐκτίθενται πλουσιώταται συλλογαὶ τριχάπτων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ ἀρχαιότερα ἀνήκουσιν εἰς τὸν ΙΣΤ′ αἰῶνα. Ἐπίσης ὑπάρχουσιν ἀπειράριθμα ἔργα χαλκίνων κομψοτεχνημάτων, κεραμευτικῆς, ἐκκλησιαστικῶν εἰδῶν, ἐπίπλων φλαμανδικοῦ ρυθμοῦ. Τὴν μεσημβρινὴν πτέρυγα τῶν ἀνακτόρων κα-

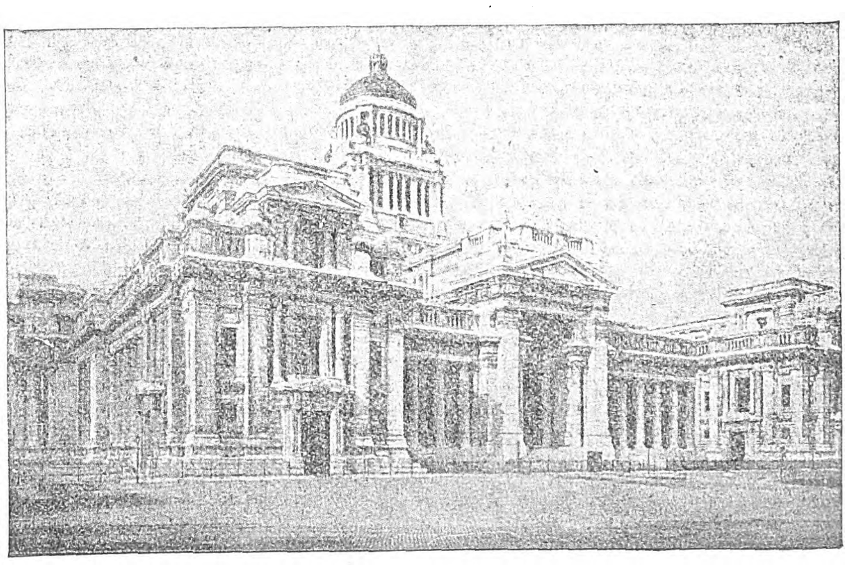

Βρυξέλλαι: *Τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον τῶν Βρυξελλῶν* (ἀριστερά) *καὶ τὸ μέγαρον τῆς Δικαιοσύνης* (δεξιά).

Digitized by Google

τέχει τὸ Ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον, τοῦ ὁποίου ἡ αἰγυπτιακὴ συλλογὴ εἶναι περιώνυμος καθ' ὅλον τὸν κόσμον. Σπουδαιόταται εἶναι αἱ συλλογαὶ τῶν δοχείων, αἱ μυκηναϊκαὶ ἀρχαιότητες, αἱ μικρασιατικαὶ λήκυθοι, οἱ ἐτρουσκικοὶ ἀμφορεῖς, τὰ κεραμευτικὰ ἀντικείμενα τῆς Καρθαγένης τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, αἱ γλυπτικαὶ συλλογαί, αἱ πλαγκόνες τῆς Τανάγρας κτλ. Εἰς τὸν Παράδεισον τοῦ Λεοπόλδου εὑρίσκεται τὸ Βασιλικὸν μουσεῖον τῆς φυσικῆς ἱστορίας, ἱδρυθὲν τῷ 1898, λίαν ἀξιόλογον. Ἐνδιαφέρον ἐπίσης μουσεῖον εἶναι τὸ μου-

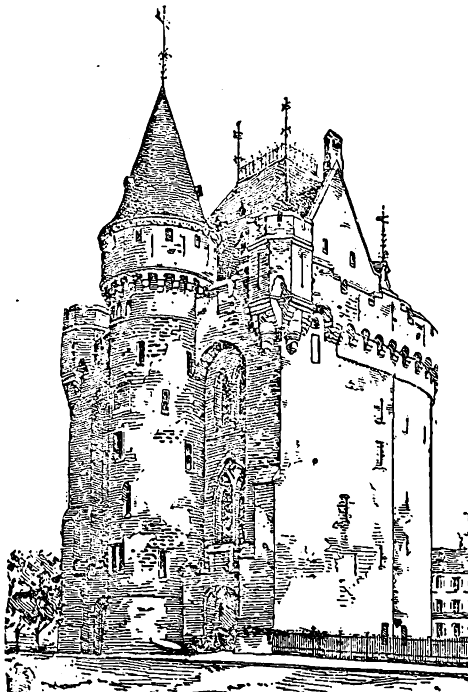

Βρυξέλλαι: Ἡ πύλη τῆς Hal.

σεῖον τοῦ ζωγράφου Βίρτζ, εἰς ὃ περικλείονται διάφορα ἔργα τοῦ καλλιτέχνου, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ οἱ περίφημοι μεγάλοι πίνακες αὐτοῦ: «Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Τρῶες ἀμφισβητοῦντες τὸ πτῶμα τοῦ Πατρόκλου», «Ὁ θρίαμβος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ», κτλ. Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ Μουσείου κεῖται ἡ βιβλιοθήκη, ἱδρυθεῖσα τῷ 1837. Περιλαμβάνει πλείονας τῶν 6.500.000 τόμων, 30.000 πολυτίμων χειρογράφων, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων προέρχονται ἐκ τῆς διασήμου συλλογῆς Φιλίππου τοῦ Ἀγαθοῦ, δουκὸς Βουργουνδίας, 100.000 χαλκογραφιῶν καὶ 55.000 νομισμάτων. Τὰ χειρόγραφα διακοσμοῦνται κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ μικρογραφιῶν τῆς ἀρχαίας φλαμανδικῆς σχολῆς, ἐκτίθενται δ' ἐντὸς πολυτελῶν προθηκῶν. Εἰς αὐτὰς περιέχονται πολάριθμα αὐτόγραφα ἱστορικῶν προσώπων, ἐν οἷς τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου Ε', τοῦ βασιλέως Φιλίππου Β', τοῦ Ἔγκμον, τοῦ Χόρνες, τῶν Ἐράσμου τῆς Ροτερδάμης, τοῦ Ρούμπενς, τοῦ Βολταίρου, τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, τοῦ Λαφαγιὲτ τοῦ Οὐάσιγκτων, τοῦ Δαβὶδ ντ' Ἀνζέ, τοῦ Λαμαρτίνου, τοῦ Δελακρουά, κ. τ. λ.

Ἡ Ἀκαδημία εὑρίσκεται περὶ τὸν Παράδεισον, ἐκτίσθη δὲ τῷ 1823 ἐπὶ σχεδίου τοῦ ἀρχιτέκτονος τοῦ Καρόλου βὰν ντὲρ Στραῖτεν, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς κατοικία τοῦ πρίγκιπος τῆς Ὀράγγης. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ὅμως τοῦ 1830 περιῆλθε τὸ οἰκοδόμημα εἰς τὴν κυριότητα τοῦ νεοσυστάτου κράτους καὶ ἀπὸ τοῦ 1877 ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτὸ αἱ βασιλικαὶ Ἀκαδημίαι τῶν Ἐπιστημῶν, τῶν Γραμμάτων, τῶν Καλῶν τεχνῶν καὶ τῆς Ἰατρικῆς, αἵτινες κέκτηνται πλουσίας βιβλιοθήκας. Ἡ μεγάλη αἴθουσα ἔχει διακοσμηθῆ διὰ τοιχογραφιῶν ὑπὸ τοῦ Silingeneyer, αἵτινες εἰκονίζουσι τὰς μᾶλλον χαρακτηριστικὰς περιόδους τῆς βελγικῆς ἱστορίας, εἰς δὲ τὸν κῆπον ἔχουν στηθῆ ἀγάλματα καὶ προτομαὶ διασήμων Βέλγων ἐπιστημόνων.

Τὰ ὡραῖα ταῦτα οἰκοδομήματα καὶ τὰ πολυάριθμα μνημεῖα τῆς ἄνω πόλεως περιλαμβάνονται ἐντὸς τῶν βουλεβάρτων τῶν κυκλούντων τὸ πεντάγωνον τῆς πόλεως. Παρὰ τὰ βουλεβάρτα ταῦτα εὑρίσκεται ὁ βοτανικὸς κῆπος, τοῦ ὁποίου ἀξιοθαύμαστα εἶναι τὰ θερμοκήπια. Εἰς τὴν εἴσοδον ὑπάρχουν ἑπτὰ ἀγάλματα νεανίδων καὶ εἰς τὸ κέντρον ἕτερα ἀγάλματα παριστάνοντα τὸ Ἔαρ τοῦ Ἱππολύτου ντὲ Ρουᾶ, τὸ Θέρος καὶ τὸ Φθινόπωρον τοῦ Μενιέ, τὸν Χειμῶνα τοῦ Μπράκερ, ὄπισθεν δὲ αὐτῶν εὑρίσκονται ἕτερα ἀγάλματα.

Τὸ *δάσος Κάμπρ* εἶναι διὰ τὰς Βρυξέλλας ὅ,τι τὸ δάσος τῆς Βουλώνης διὰ τοὺς Παρισίους. Ἐντὸς αὐτοῦ ἐχαράχθησαν εὐρεῖαι λεωφόροι καταλήγουσαι εἰς τὸ κέντρον αὐτοῦ, ὅπου ὑπάρχουν πολυτελῆ ἑστιατόρια, καφενεῖα, λαϊκὰ θεάματα κτλ. Εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ κέντρου ἀπόστασιν εὑρίσκεται μικρὰ λίμνη, περικλείουσα χαριεστάτην νησῖδα ὀνομαζομένην *νῆσον τοῦ Ροβινσῶνος*. Πρὸς τὸ δάσος ἄγει ἡ ὡραιοτάτη λεωφόρος τῆς Λουΐζης, ἥτις διακοσμεῖται ὑπὸ πλήθους γλυπτικῶν ἔργων. Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ δάσους ἔχει στηθῆ σύμπλεγμα ἐκ χαλκοῦ παριστάνον ἱππομαχίαν, ἐκτελεσθὲν ὑπὸ τοῦ Λαλαίγκ.

Βιομηχανία καὶ ἐμπόριον. Αἱ Βρυξέλλαι ἔχουσι μεγάλως ἀνεπτυγμένην βιοτεχνίαν καὶ βιομηχανίαν· πρωτεύοντα εἴδη εἶναι τὰ τρίχαπτα, ὀνομαστὰ ἀπὸ αἰώνων, τὰ πολυτελῆ ἀντικείμενα οἰκιακῆς διακοσμήσεως ἰδίως χάλκινα ἀγαλμάτια καὶ ποικίλα εἴδη ἐκ πορσελλάνης, ἡ ταπητουργία, ἡ ἁμαξοποιία, ἡ τυπογραφία, ἡ λιθογραφία, ἡ βιομηχανία ἀτμομηχανῶν, ἡ ἐπιπλοποιία, ἡ ὑφαντουργία, ἡ ζυθοποιία, προϊόντα κατέχοντα σπουδαιοτάτην θέσιν εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Εὐρώπης.

Τὰ προάστεια τῶν Βρυξελλῶν. Ἀπὸ τοῦ 1830 τὰ προάστεια τῆς πόλεως, διὰ τῆς συρροῆς μετοίκων πανταχόθεν τοῦ κράτους, ἤρξαντο μεταβαλλόμενα εἰς μικρὰς πόλεις, ἡ δὲ κατεδάφισις τῶν τειχῶν καὶ αἱ χαραχθεῖσαι λεωφόροι συνήνωσαν ταῦτα μετὰ τῆς πρωτευούσης.

Ἐκ τούτων ἡ Laeken εἶναι τὸ μᾶλλον ἀξιοσημείωτον, καθ' ὅσον ὑπῆρξε πάντοτε ἡ προσφιλὴς διαμονὴ τῶν βασιλέων τοῦ Βελγίου Λεοπόλδου Α' καὶ Λεοπόλδου Β', ὅπου καὶ ἀπέθανον ἀμφότεροι. Μεταξὺ τῶν ἱδρυμάτων τῆς Laeken διακρίνεται ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας, ἱδρυθεῖσα τῷ 1854 καὶ χρησιμεύουσα ὡς κοιμητήριον τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. Εἰς τὴν Laeken ἠγέρθη ὁ ἀνδριὰς τοῦ Λεοπόλδου Α', ἀπέναντι δὲ αὐτοῦ ἐγείρεται ἡ Villa Belvedere, ἥτις χρησιμεύει ὡς εἴσοδος τοῦ ὡραίου Παραδείσου, ὅπου ἡ κρήνη τοῦ Ποσειδῶνος, ἀπομίμησις τῆς περιφήμου τοιαύτης τῆς Βολωνίας. Εἰς ὀλίγων χιλιομέτρων ἀπόστασιν εὑρίσκεται ἡ πεδιὰς τοῦ Βατερλὼ (βλ. λ.).

— [ΙΣΤΟΡ.] Ἡ ἱστορικὴ καταγωγὴ τῶν Βρυξελλῶν καλύπτεται ὑπὸ σκότους. Ἡ παράδοσις ἀποδίδει τὴν ἵδρυσιν αὐτῶν εἰς τὸν ἅγιον Ζερύ, ἐπίσκοπον κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα τοῦ Καμπραὶ καὶ ἀπόστολον τῆς Βελγικῆς, ἐγκατασταθέντα εἰς νησῖδα τινὰ τοῦ Σέννα. Τὰ χρονικὰ τοῦ δεκάτου αἰῶνος ἀναφέρουσιν ὅτι τὸ διαμέρισμα τοῦτο ἦτο τὸ μᾶλλον ἔρημον καὶ τὸ ὑγρότερον τοῦ Βελγίου. Ἡ παραγωγὴ τοῦ ὀνόματος τῶν Βρυξελλῶν προῆλθεν ἐκ τοῦ Brus (= ἕλος) sele (= κατοικία)· οὕτω δ' ἐσχηματίσθη τὸ ὄνομα Brusella. Τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ταύτης ἀναφέρεται κατὰ πρῶτον εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ὀγδόου αἰῶνος, ὡς ἐγειρομένης ἐπὶ λόφου τινός, ὅτε ἤρξατο ἑλκύουσα τὴν προσοχὴν τῶν πριγκίπων ἄλλων βελγικῶν πόλεων, ἔκτοτε δὲ φαίνεται ὅτι ὑφίσταντο ἐμπορικαὶ σχέσεις μεταξὺ αὐτῆς καὶ ἐκείνων.

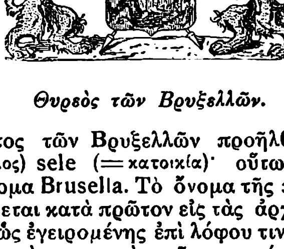

Θυρεὸς τῶν Βρυξελλῶν.

Τῷ 1040 ὁ κόμης τοῦ Λουβαὶν περιέζωσε τὰς Βρυξέλλας διὰ τειχῶν, τῶν ὁποίων λείψανα διασῴζονται μέχρι τῆς σήμερον, εἰς αὐτὰς δ' ἐγκατέστησε τὴν ἕδραν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πύργου τοῦ Καούντεμπεργ. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννου τοῦ Α', ἀποθανόντος τῷ 1294, αἱ Βρυξέλλαι εἶχον ἀναπτυχθῆ τόσον, ὥστε ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν κατεῖχεν ὁλόκληρον τὸν περίκλειστον χῶρον. Ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἐγένετο πρωτεύουσα τῶν ἡγεμόνων τῆς Βραβάντης καὶ τοῦ δουκάτου τοῦ Λουβαίν, τῷ δὲ 1455 ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν ἀνήρχετο εἰς 45.000. Οἱ δοῦκες τῆς Βουργουνδίας, οἱ ἐγκατασταθέντες μετὰ τῆς αὐλῆς των εἰς Βρυξέλλας, προσείλκυσαν μέγα πλῆθος Γάλλων ἱπποτῶν, οἵτινες διέδωσαν τὴν γλῶσσάν των εἰς τὴν πόλιν, ἥτις καὶ ἀπέβη ἡ γλῶσσα τῆς ἀριστοκρατίας. Ἔκτοτε αἱ Βρυξέλλαι ἠκολούθησαν τὰς τύχας τῶν Κάτω Χωρῶν, περιερχόμεναι καὶ αὗται εἰς τὴν κυριαρχίαν ξένων ἰσχυρῶν κρατῶν, λόγῳ κληρονομικοῦ δικαιώματος τῶν ἡγεμόνων των. Οὕτω τῷ 1477 ὁ γάμος τῆς Μαρίας τῆς Βουργουνδίας, μονογενοῦς θυγατρὸς Καρόλου τοῦ Τολμηροῦ, μετὰ τοῦ ἀρχιδουκὸς τῆς Αὐστρίας Μαξιμιλιανοῦ Α', τοῦ βραδύτερον γενομένου αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας, ἔσχεν ὡς συνέπειαν νὰ μεταβιβασθοῦν μετὰ τῆς λοιπῆς χώρας καὶ αἱ Βρυξέλλαι εἰς τὴν κυριότητα τοῦ Ἀψβουργικοῦ οἴκου. Ὁ Κάρολος Ε', αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας καὶ βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας, ἐκληρονόμησε τὰς Κάτω Χώρας, αἵτινες οὕτω περιῆλθον εἰς τὸ ἱσπανικὸν στέμμα.

Αἱ Βρυξέλλαι τῷ 1566 ἐξηγέρθησαν πρῶται κατὰ τῆς ἱσπανικῆς κυριαρχίας, ἀλλὰ μετὰ πολλὰς μάχας ὁ δοὺξ τοῦ Ἄλμπα, ἡγούμενος 20,000 Ἱσπανῶν, καθυπέταξε τὴν πόλιν καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἐκαρατομήθησαν. Τῷ 1576 ἡ «Ἕνωσις τῶν Βρυξελλῶν» ἐξήγειρεν ἐκ νέου τοὺς κατοίκους αὐτῆς, οἵτινες ἐξεδίωξαν τοὺς Ἱσπανούς, ἀλλὰ τὴν 10 Μαρτίου 1585 ὁ δοὺξ τῆς Πάρμας ἀνέκτησε ταύτην. Ἐκ τῶν πολέμων τούτων ὑπέφερε μεγάλως ἡ πόλις, μεγαλύτεραι ὅμως ὑπῆρξαν αἱ συμφοραὶ αὐτῆς ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ', βασιλέως τῆς Γαλλίας, ὅτε ὁ στρατάρχης Βιλλερουά, ἐπὶ κεφαλῆς 70,000 στρατοῦ, προσέβαλε τὰς Βρυξέλλας, ἐνῷ συγχρόνως τὸ πυροβολικὸν αὐτοῦ ἐβομβάρδισε ταύτας ἐπὶ τεσσαράκοντα ἓξ ὥρας· οὕτω δὲ τὴν 13 Αὐγούστου 1695 ἐκυρίευσεν αὐτάς. Κατὰ τὸν βομβαρδισμὸν κατέρρευσαν 4000 οἰκιῶν τῆς Κάτω πόλεως. Τῷ 1706 οἱ σύμμαχοι ἀνακατέλαβον τὴν πόλιν, ἐν αὐτῇ δὲ ἐγκατεστάθη τὸ στρατηγεῖον τῶν Αὐστριακῶν στρατηγῶν. Ἡ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ νέου κυριάρχου, τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Βαυαρίας, προεκάλεσε νέας ταραχάς. Ἡ Μαρία Θηρεσία ἐγκατατέστησε διοικητὴν τῆς πόλεως τὸν δοῦκα Κάρολον τῆς Λωραίνης, ὅστις ἐπέδειξεν ἐπιεικεστάτην διοίκησιν. Ἀλλ' ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις διετάραξεν αὖθις τὴν ἡσυχίαν αὐτῆς, διότι μετεβλήθη εἰς κέντρον τῶν Γάλλων μεταναστῶν συμπραττόντων μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας Φραγκίσκου Α' κατὰ τῆς Γαλλίας. Ἡ πόλις οὕτω περιέπιπτεν εἰς τὰς χεῖρας ἄλλοτε μὲν τῶν Γάλλων ἐπαναστατῶν καὶ ἄλλοτε τῶν συμμάχων.

Τὴν 10 Ἰουλίου 1794 οἱ Γάλλοι κατέλαβον ἐκ νέου τὴν πόλιν καὶ προσήρτησαν τὰς Κάτω Χώρας εἰς τὴν Γαλλίαν· τότε δὲ ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως κατῆλθεν εἰς 60.000. Τὴν 25 Αὐγούστου 1830 ἐξερράγη εἰς τὰς Βρυξέλλας ἐπανάστασις ἀρξαμένη διὰ μάχης εἰς τὰς ὁδοὺς αὐτῆς, ἥτις κατέληξεν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Βελγίου. Ἀπὸ τότε κατέστη πρωτεύουσα αὐτοῦ. Ἐπὶ τῆς βασιλείας Λεοπόλδου Α' ἡ πόλις ὑπέστη πλήρη ἀναμόρφωσιν, ἐγένετο μέγα κέντρον βιομηχανικὸν καὶ ἐμπορικὸν καὶ ἡνώθη διὰ διώρυγος μετὰ τῆς θαλάσσης. Διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἡ πόλις κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν (βλ. λ. **Παγκόσμιος** *πόλεμος*). Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—**Βρυξελλῶν *Βιβλιογραφικὸν Ἰνστιτοῦτον.*** Τὸ ***Διεθνὲς Ἰνστιτοῦτον τῆς Βιβλιογραφίας*** ἱδρύθη ἐν Βρυξέλλαις τῷ 1895 ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ βασιλέως τοῦ Βελγίου, διευθυντὴς δὲ πρῶτος αὐτοῦ ἐγένετο ὁ στρατηγὸς *Ζεμπέρτ*. Ἡ σύστασίς του ἀπεφασίσθη κατόπιν γενικῆς διεθνοῦς ἀποφάσεως, ἥτις ἐλήφθη καὶ ἐπεκυρώθη διὰ τῶν γενομένων συνεδρίων τῷ 1895, 1897, 1900, 1908, καὶ 1910, ἀποσκοπεῖ δὲ τὴν μελέτην ζητημάτων ἀφορώντων τὸ βιβλίον καὶ τὴν συστηματικὴν ὀργάνωσιν κοινῆς βιβλιογραφίας, τῇ συνεργασίᾳ τῶν μεγαλυτέρων βιβλιοθηκῶν, συνδέσμων, βιβλιοθηκαρίων, ἀρχείων, μουσείων, ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν, ἀκαδημειῶν κ. τ. λ. Ἡ ὀργάνωσις αὕτη ἔχει σκοπόν: 1) Νὰ θέτῃ ἐν διαρκεῖ ἐπικοινωνίᾳ τοὺς ὀργανισμούς, οἵτινες χρησιμεύουν ὡς κέντρα παραγωγῆς, διατηρήσεως καὶ χρησιμοποιήσεως τῶν διαφόρων δημοσιευμάτων, ἤτοι βιβλιοθήκας, ἐπιστημονικὰς ἑταιρίας, μουσεῖα, τεχνικὰς ὑπηρεσίας, ἀκαδημείας, δημοσίας ὑπηρεσίας, διεθνῆ συνέδρια. 2) Τὴν ὀργάνωσιν μεταξὺ ὅλων τούτων τῶν ὀργανισμῶν εὐρέος δικτύου πνευματικῆς ἐπικοινωνίας, τῇ βοηθείᾳ ἐγγράφων καὶ πηγῶν καὶ διαμέσου ἀμοιβαίου δανεισμοῦ καὶ ἀνταλλαγῶν. 3) Τὴν ὁμοιομορφίαν, ἑνοποίησιν καὶ διεθνοποίησιν τῶν βιβλιογραφικῶν μεθόδων (σύνταξιν, δημοσίευσιν, καταρτισμὸν καταλόγων, συντήρησιν, διάδοσιν, χρησιμοποίησιν ἐγγράφων). 4) Τὴν συνεννόησιν μεταξὺ τῶν ἐπιστημονικῶν ἱδρυμάτων καὶ τῶν διαφόρων εἰδικῶν συνδέσμων δι' ἐργασίας προωρισμένας νὰ διευκολύνουν τὴν εὕρεσιν πηγῶν διὰ τὰς γνώσεις τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ κατὰ πρῶτον τὸν καταρτισμὸν «Παγκοσμίου Βιβλιογραφικοῦ Εὑρετηρίου». 5) Τὴν ἐγκατάστασιν ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ Ἰνστιτούτου ἐπισήμων ἐγγράφων συλλογῶν κεντρικῶν ὅσον τὸ δυνατὸν πλήρων: Βιβλιογραφικοῦ Εὑρετηρίου, Ἐγκυκλοπαιδικοῦ, Εἰκονογραφικοῦ, Βιβλιοθήκης, Μουσείου τῶν Μεθόδων. 6) Τὴν παραδοχὴν παρ' ὅλων τῶν συνεργαζομένων ὀργανισμῶν διεθνῶν μεθόδων καὶ τὴν ἀμοιβαίαν κοινοποίησιν τῶν συλλογῶν των. 7) Τὴν χρησιμοποίησιν τῶν κεντρικῶν συλλογῶν καὶ τῶν προσηρτημένων εἰς τὸ διεθνὲς δίκτυον ἐπιστημονικῶν ἱδρυμάτων διὰ τῆς ἐπὶ τόπου μελέτης, διὰ δανεισμοῦ, δι' ἀντιγραφῆς ἢ δημοσιεύσεως, κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα τὴν χρησιμοποίησιν τούτων ὑπὸ τῶν πνευματικῶς ἐργαζομένων εἰς οἱονδήποτε μέρος καὶ ἂν εὑρίσκωνται οὗτοι. Τὸ Ἰνστιτοῦτον τῶν Βρυξελλῶν, δημοσιεῦον τὴν βιβλιογραφίαν του κατὰ τὸ *δεκαδικὸν σύστημα* (βλ. λ. **Βιβλιοθήκη καὶ Βιβλιοθηκονομία**), ἐκτυπώνει εἰς δελτία διεθνοῦς σχήματος (12,50×7,50) (ἑκατοστά) βιβλιογραφικὰς σημειώσεις ὅλων τῶν βιβλίων καὶ ἄρθρων τῶν περιοδικῶν τῶν δημοσιευομένων εἰς διαφόρους χώρας, πάσης ὕλης.

Τὰ δελτία ταῦτα, διῃρημένα κατὰ ἐπιστήμας, κατὰ χώρας καὶ κατ' ὄνομα συγγραφέως, ταξινομοῦνται εἰς ὡρισμένα συρτάρια, ἀντίτυπα δὲ τούτων στέλλονται εἰς τοὺς ζητοῦντας βιβλιογραφικὰς πληροφορίας, ἐπὶ πληρωμῇ, καθὼς καὶ εἰς τοὺς συνδρομητὰς τοῦ Ἰνστιτούτου. Ἡ ἐργασία αὕτη διαρκῶς προοδεύουσα διευκολύνει μεγάλως τοὺς ἐπιστημονικῶς ἐργαζομένους εἰς οἱονδήποτε μέρος τοῦ κόσμου καὶ ἂν εὑρίσκωνται. Πλὴν τοῦ Βιβλιογραφικοῦ αὐτοῦ εὑρετηρίου δημοσιεύει καὶ τὸν «Γενικὸν κατάλογον τῶν Βιβλιοθηκῶν», τὸν «Ἐπι-

Digitized by Google

λογον Ἑταιρειῶν καὶ Ἐπιστημονικῶν Ἱδρυμάτων», τὸν «Παγκόσμιον Εἰκονογραφικὸν Κατάλογον» κλπ.

Δ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

—**Βρυξελλῶν** *γαλλοβελγικὴ στρατιωτικὴ σύμβασις.* Ἀμυντικὴ σύμβασις μεταξὺ Γαλλίας καὶ Βελγίου συνωμολογηθεῖσα τὴν 7 Σεπτεμβρίου 1920. Διὰ τῆς συμβάσεως ταύτης, ἡ ὁποία διακανονίζει τὰ τῆς συμπράξεως τῶν γαλλικῶν καὶ βελγικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων ἐν περιπτώσει ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως μὴ προκληθείσης ὑπὸ τῶν δύο συμβαλλομένων κρατῶν, σκοπεῖται ἡ ἐξασφάλισις τοῦ βελγικοῦ ἐδάφους ἀπὸ ἐνδεχομένην δι' αὐτοῦ γερμανικὴν εἰσβολὴν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἐν αὐτῇ τὸ Βέλγιον διατηρεῖ τὸ δικαίωμα νὰ κρίνῃ ἑκάστοτε ἂν ὑπάρχῃ ἢ ὄχι περίπτωσις ὑποχρεωτικῆς συμμετοχῆς εἰς τὸν πόλεμον.

—**Βρυξελλῶν** *διασκέψεις.* Ἐν Βρυξέλλαις συνεκροτήθησαν πολλαὶ διασκέψεις ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Αἱ διασκέψεις αὗται, φερόμεναι ὡς «διασκέψεις Βρυξελλῶν» εἶναι αἱ ἑξῆς:

1) Διάσκεψις τοῦ 1853: Δι' αὐτῆς ἐκανονίσθη ἡ μεταξὺ τῶν διαφόρων ναυτικῶν ἐθνῶν ἀνταλλαγὴ ἀνακοινώσεων μετεωρολογικῶν, ὠκεανογραφικῶν κλπ.

2) Διάσκεψις τοῦ 1863: Κατ' αὐτήν, μετέσχον οἱ ἀντιπρόσωποι εἴκοσι καὶ ἑνὸς κρατῶν, οἵτινες ἀπεφάσισαν τὴν ἐλευθέραν ναυσιπλοΐαν εἰς τὸν μεταξὺ Βελγίου καὶ Ὁλλανδίας θαλάσσιον δίαυλον τοῦ Σέλντ.

3) Συνέδριον τοῦ 1868: Τρίτον κατὰ σειρὰν συνέδριον τῶν ἀντιπροσώπων τῆς «Διεθνοῦς» τῶν Ἐργατῶν.

4) Διάσκεψις τοῦ 1874: Διεκανονίσθησαν κατ' αὐτὴν οἱ ὅροι τοῦ ἐν πολέμῳ Διεθνοῦς Δικαίου. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν μικρῶν κρατῶν, ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τῆς Μ. Βρεττανίας ἐζήτησαν νὰ εὐρύνουν τὸ δικαίωμα ἀμύνης κατὰ ξένης εἰσβολῆς καὶ νὰ τοῖς ἐπιτραπῇ ὀργάνωσις ἀτάκτων ἐθελοντικῶν σωμάτων.

5) Διάσκεψις τοῦ 1876: Συνῆλθε κατὰ πρόσκλησιν τοῦ βασιλέως Λεοπόλδου τοῦ Β', ὅπως ἀποφασίσῃ «περὶ τῶν ἀρίστων μεθόδων πρὸς ἐξερεύνησιν καὶ ἐκπολίτισιν τῆς ἀφρικανικῆς ἠπείρου». Μετέσχον αὐτῆς ἀντιπρόσωποι τῆς Μ. Βρεττανίας, Γαλλίας, Γερμανίας, Αὐστρουγγαρίας, Ἰταλίας καὶ Ρωσίας καὶ ἀπεφάσισαν τὴν ἵδρυσιν τῆς «Διεθνοῦς Ἀφρικανικῆς Ἑταιρείας», ἡ ὁποία ἐξειλίχθη εἰς καθαρῶς βελγικὴν Ἑταιρίαν, καὶ τὸν σχηματισμὸν τοῦ κράτους τοῦ Κόγγου.

6) Διάσκεψις Νοεμβρίου τοῦ 1889 καὶ Ἰουλίου τοῦ 1890. Συνῆλθε κατὰ πρότασιν τοῦ λόρδου Σώλσμπαρυ καὶ ἐκανόνισε τὰς μεθόδους καὶ τὰ μέτρα διὰ τὴν βαθμιαίαν καταστολὴν τῆς δουλεμπορίας ἐπὶ τῆς Ἀφρικανικῆς ἠπείρου καὶ τὴν ἄμεσον κατάργησιν ὅλων τῶν ἐξωτερικῶν ἀγορῶν, αἱ ὁποῖαι ἐφωδιάζοντο ἐκ τῆς Ἀφρικανικῆς ἠπείρου.

7) Διασκέψεις τοῦ 1896 καὶ τοῦ 1899. Ἀμφότεραι συνεκλήθησαν πρὸς κανονισμὸν τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ εἰσαγωγικοῦ δασμοῦ τῶν οἰνοπνευμάτων εἰς τὰς ἐν Ἀφρικῇ ἀποικίας.

8) Διάσκεψις τοῦ 1893: Τετάρτη κατὰ σειρὰν καὶ τελευταία διάσκεψις, καθ' ἣν ὑπεστηρίχθη ἡ μεταρρύθμισις τῆς νομισματικῆς βάσεως εἰς πάντα τὰ κράτη πρὸς ἐπέκτασιν τῆς χρήσεως τοῦ ἀργύρου ὡς ἀνταλλακτικοῦ ὀργάνου.

9) Διασκέψεις τοῦ 1898 καὶ 1900: Ἀμφότεραι συνεκλήθησαν πρὸς ρύθμισιν τῆς παραγωγῆς τοῦ σακχάρου.

10) Σύνοδος τοῦ 1910: Ἕκτη κατὰ σειρὰν σύνοδος τῆς Διεθνοῦς Κοινοβουλευτικῆς ἑνώσεως, ἥτις ἀποτελουμένη ἐξ ὁμάδων διαφόρων κοινοβουλίων, ἐπεδίωκε τὴν κατάργησιν τοῦ πολέμου καὶ τὴν ἐν βουλαῖς ψήφισιν καὶ θέσπισιν διὰ συνθηκῶν τῆς ἀρχῆς τῆς ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας.

11) Διάσκεψις τοῦ 1920: Διεθνὴς οἰκονομολογικὴ διάσκεψις συνελθοῦσα πρὸς λῆψιν μέτρων διὰ τὴν ρύθμισιν τοῦ ἐκδοτικοῦ συστήματος καὶ τὸν περιορισμὸν τῆς πληθωρικῆς κυκλοφορίας τοῦ χαρτονομίσματος.

12) Διάσκεψις τοῦ 1925: Συνῆλθε πρὸς ρύθμισιν τῶν διεθνῶν μεταφορῶν καὶ τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου τῆς Γερμανίας, ἐν σχέσει πρὸς τὰς πολεμικὰς ἐπανορθώσεις, εἰς τῶν ὁποίων τὴν πληρωμὴν ἔχει ὑποχρεωθῇ ἡ Γερμανία. —Ω.

βρυξέλλιος *ζώνη στρωμάτων* ἢ *βρυξέλλιον* (Bruxellien) *[Γεωλογ.]*. Ζώνη στρωμάτων διακρινομένη ὑπὸ τῶν Βέλγων γεωλόγων καὶ περιλαμβάνουσα τὰ ἐν Βελγίῳ παρουσιαζόμενα στρώματα, τὰ ἀντιστοιχοῦντα εἰς τὴν κατωτέραν λουτήσιον (βλ. λ.) βαθμῖδα. Τὰ στρώματα τῆς βρυξελλίου ζώνης εἶναι ἄμμοι πάχους 40—50 μέτρων, φέρουσαι τὰ ἀπολιθώματα *νουμουλίτης laevigatus*, *βενερικαρδία planicosta*, *κάρδιον τὸ porulosum* κλπ.

Γ. Κ. Γ.

βρυοαχάτης (ὁ) (Moosachat) *['Ορυκτολ.]*. Παραλλαγὴ τοῦ *ἀχάτου* (βλ. λ.), φέρουσα ἐγκλείσματα καστανόφαια ἢ καστανομέλανα δενδριτοειδῆ ἢ ἰνόμορφα ἢ βρυόμορφα, ἀποτελούμενα ἐξ ὀρυκτῶν ἐγχρώμων οὐσιῶν. Γ. Κ. Γ.

βρυόβια (τὰ) (Bryobia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκάρεων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ρυγχιδῶν*. Τὰ *βρυόβια* φέρουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: πόδας, ὧν οἱ πρόσθιοι κατὰ πολὺ ἐπιμηκέστεροι τῶν λοιπῶν, ὀφθαλμοὺς μετρίως ἀνεπτυγμένους καὶ τοποθετημένους παρὰ τὴν ἐξωτερικὴν γωνίαν τοῦ κεφαλοθώρακος καὶ περιφέρειαν κοιλίας κεκαλυμμένην ὑπὸ σκληροτάτων τριχῶν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ζῶντα ἐπὶ τῶν βρύων κυρίως. Δ. Ν. Π.

βρυογενίνη· βλ. βρυωνίνη.

βρυόδους (ὁ) (Bryodus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκροφουλαριδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, μικρὰν πόαν ἰθαγενῆ τῆς νήσου τοῦ Μαυρικίου. Δ. Ν. Π.

βρυόζῳα (τὰ) (Bryozoa) *[Ζῳολ.]*. Ὁμοταξία μαλακίων διακρινομένων ἐκ τοῦ μικροτάτου σώματος, ὅπερ ἔχει ἀμφίπλευρον συμμετρίαν, καὶ φερόντων βλεφαρωτὰς προσακτρίδας διατεταγμένας ἐν σχήματι στέμματος περὶ τὸ στόμα. Τὰ ζῷα ταῦτα ζῶσι κατ' ἀποικίας ἀποτελουμένας ἐκ πολλῶν τοιούτων ζωαρίων καὶ δίδουσι τὴν ἐντύπωσιν μάζης ἐκ βρύων, ἐξ οὗ ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα βρυόζῳα. Τὰ διάφορα τμήματα τῆς ἀποικίας καλοῦνται *ζῳΐδια* καὶ ἅπασα ἡ ἀποικία *ζωάριον* ἢ *κορμός*. Τὰ βρυόζῳα διαιροῦνται εἰς δύο ὑπαθροίσματα καὶ ταῦτα εἰς τρεῖς οἰκογενείας.

Πίναξ διαιρέσεως τῶν βρυοζῴων.

	Ὑπαθροίσματα	*Οἰκογένεια*
Βρυόζῳα	Ὁλοβράγχια }	Ἐνδοπρωκτίδαι Ἐκτοπρωκτίδαι
	Πτεροβράγχια	Πτεροβραγχίδαι

Οἱ *ἐνδοπρωκτίδαι* περιλαμβάνουσι δύο γένη θαλάσσια: τὴν *πεδικελλίναν* καὶ τὸ *λοξόσωμα*, καὶ ἓν γένος τῶν γλυκέων ὑδάτων τὴν *οὐρτανέλαν*. Τὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔχουσι γενικῶς τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Ὁ ποὺς τῶν ἀποικιῶν ἔχει κυλινδρικὸν ποδίσκον, ὅστις κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ τμῆμα φέρει πολλὰς ἢ ὀλίγας διακλαδώσεις, συνηθέστερον ἑρπούσας καὶ σπανιώτερον διαφόρως διευθυνομένας. Τὸ σῶμα ἢ ὁ *κάλυξ* τῶν ζῴων τούτων ἐπαναπαύεται ἐπὶ τοῦ ποδίσκου διὰ τῆς κυρτῆς ραχιαίας ἐπιφανείας του ἢ τῆς κοίλης κοιλιακῆς τοιαύτης. Ἡ ἀνωτέρα κυρτὴ ἐπιφάνεια φέρει πλῆθος φυματίων κατὰ τὴν περιφέρειάν της, ἅτινα ἐλαφρῶς κυρτοῦνται

Νεογνὸν λεπραλίας.

[1=πολυπόδιον σχηματιζόμενον ἐκ δύο φυλλαρίων, δι' ὧν συγκοινωνεῖ ἡ ἐσωτερικὴ κοιλότης πρὸς τὰ ἔξω.]

κλίνοντα πρὸς τὰ ἔσω καὶ σχηματίζοντα εἶδος στέμματος, ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται τὸ στόμα, τὸ τρῆμα τοῦ ἐκκολαπτικοῦ θυλάκου καὶ ἡ ἕδρα. Τὸ μεταξὺ τρήματος καὶ ἕδρας σωματικὸν τμῆμα εἶναι διαφανές, δι' αὐτοῦ δὲ καθίστανται ὁρατὰ τὰ γεννητικὰ ὄργανα καὶ τὸ νευρικὸν γάγγλιον. Ὁ πεπτικὸς σωλὴν ἀποτελεῖται ἐκ λεπτοῦ νηματίου, ὅπερ διατρέχει καθ' ὅλον τὸ μῆκος τὸ σῶμα τοῦ ζῴου, διακρίνεται εἰς οἰσοφάγον, στόμαχον, ἔντερα καὶ τμῆμα ἕδρας, καὶ καλύπτεται, πλὴν τοῦ στομαχικοῦ τμήματος, ὑπὸ κινητικῶν τριχῶν.

Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ζῴων τῆς οἰκογενείας ταύτης γίνεται ἢ δι' *ἐκβλαστήσεως* ἢ δι' *ᾠῶν*. Ὁ δι' ἐκβλαστήσεως πολλαπλασιασμὸς εἰς τὰς πεδικελλίνας γίνεται διὰ τοῦ σχηματισμοῦ ζωαρίων, ἅτινα καὶ αὐξανόμενα ἔτι μένουσι συνηνωμένα μετὰ τοῦ μητρικοῦ σώματος. Εἰς τὰ λοξόσωμα ἀντιθέτως τὰ ἐκβλαστανόμενα ζῳάρια ἀφοῦ ἀναπτυχθῶσι μέχρις ὡρισμένου ὁρίου, ἀποσπῶνται ἀκολούθως τοῦ μητρικοῦ σώματος καὶ γίνονται ἀνεξάρτητα ζῷα.

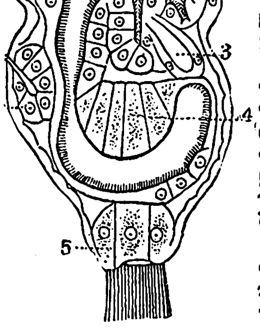

Νεογνὸν πεδικελλίνας.

[1=Οἰσοφάγος, 2=μεσοβλάστη, 3,3=πτυχαὶ τῆς ἐπιβλάστης, 4=βλεφαρωτὸς δίσκος, 5=ἀρχέντερον.]

Οἱ *ἐκτοπρωκτίδαι* διαφέρουσι τῶν ἐνδοπρωκτιδῶν οὐχὶ μόνον ἐκ τῆς θέσεως τῆς ἕδρας ἥτις εὑρίσκεται κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν τμῆμα τοῦ θυσάνου τῶν προσακτρίδων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς παρουσίας θυλάκου καὶ εὐρείας περισπλαγχνικῆς κοιλότητος. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει δύο ὑποοικογενείας: τοὺς *γυμνολαιμίδας*, οἵτινες περιλαμβάνουσιν ἀποκλειστικῶς θαλάσσια ζῷα, καὶ τοὺς *φυλακτολαιμίδας* περιλαμβάνοντας μόνον ζῷα τῶν γλυκέων ὑδάτων. Οἱ γυμνολαιμίδαι παρουσιάζουσι πολυμορφισμὸν ὡς πρὸς τὴν σύστασιν τῶν ἀποικιῶν ἢ κοινοβίων των.

Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ζῳϊδίων τῶν ἐκτοπρωκτιδῶν λαμβάνει χώραν κατὰ τρεῖς διαφόρους τρόπους, δι' ἐκβλαστήσεως, δι' ᾠῶν καὶ δι' ἀποσπάσεως τμημάτων ἐκ τοῦ μητρικοῦ σώματος. Κατὰ πρῶτον τρόπον παρατηρεῖται ἁπλῶς ἐξάπλωσις καὶ μεταβολὴ τοῦ σχήματος τῆς ἀποικίας. Κατὰ τοὺς

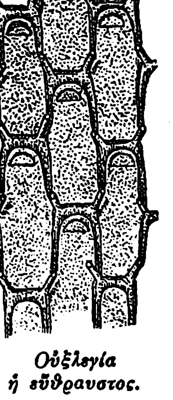

Οὐξλεγία ἡ εὔθραυστος.

[Οἱ κλαδίσκοι τοῦ ζωαρίου ἀποτελοῦνται ἐκ πολυποκυστιδικῶν κυττάρων κατὰ γραμμὴν διατεταγμένων.]

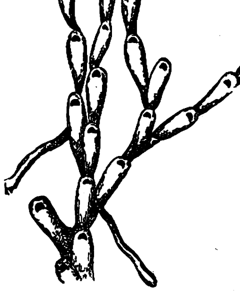

Τομὴ ζωαρίου τῆς μεμβρανιπόρας.

δύο ἑπομένους τρόπους, ἤτοι τοῦ δι' ᾠῶν καὶ δι' ἀποσπάσεως πολλαπλασιασμοῦ, σχηματίζονται νέαι ἀποικίαι τελείως ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τῆς παλαιᾶς τοιαύτης.

Οἱ *πτεροβραγχίδαι* εἶναι ἀποκλειστικῶς θαλάσσια ζῷα καὶ παρουσιάζουσιν ἀρκετὰς ὁμοιότητας πρὸς τοὺς γυμνολαιμίδας. Ἴδια γνωρίσματα εἶναι τὰ ἑξῆς: Τὸ σύστημα τῶν προσακτρίδων ἀποτε-

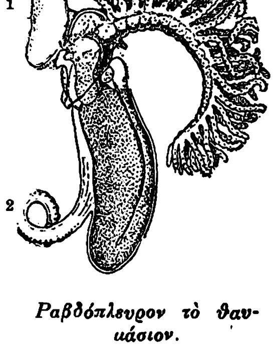

Ραβδόπλευρον τὸ θαυμάσιον.

[1=στοματικὸς δίσκος, 2=χορδὴ ἢ ὀμφαλὸς τοῦ σπέρματος, δι' οὗ τὸ ζῷον προσκολλᾶται ἐπὶ τοῦ κυστιδίου.]

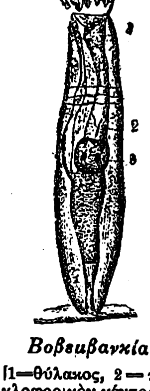

Βοβευβανκία

[1=θύλακος, 2=κυκλοφορικὸν κέντρον, 3=στόμαχος.]

λεῖται ἐκ δύο μακροτάτων βραχιόνων, οἵτινες ἐκφύονται ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τοῦ στόματος καὶ διευθύνονται πρὸς τὰ ὄπισθεν καὶ καθέτως τοῦ σωματικοῦ ἄξονος· ἕκαστος βραχίων φέρει δύο σειρὰς προσακτρίδων. Ὁ στοματικὸς δίσκος εἶναι προέκτασις τοῦ σώματος καὶ κατὰ τὸ ἄκρον του φέρει πρόσφυμα ἐν σχήματι μύκητος (μανιταριοῦ). Τὰ κυστίδια δὲν περικλείουσιν ἐνδοκύστιν, οὕτως ὥστε τὸ ζῷον ἔχει μορφὴν μᾶλλον πολύποδος. Δὲν παρατηρεῖται παρουσία μυϊκοῦ συστήματος, καὶ τὸ ζῷον, ὅταν πρόκειται νὰ ἐξέλθῃ τοῦ περιβλήματός του, ἐκτελεῖ ἑρπυστικὰς ἀλληλοδιαδόχους κινήσεις. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Ἡ ὁμοταξία τῶν *βρυοζῴων* παρουσιάζεται τὸ πρῶτον μὲ σημαντικὸν πλῆθος ἀπολιθωμένων ἀντιπροσώπων κατὰ τὴν κατωτέραν σιλούριον ὑποπερίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ αἰῶνος τούτου ἀναπτύσσονται κυρίως αἱ ὑποτάξεις τῶν *τρεποστομάτων* καὶ *κρυπτοστομάτων* βρυοζῴων, ἐνῷ ἡ ὑπόταξις τῶν *κυκλοστομάτων* ἀσθενῶς παρουσιάζεται. Κατὰ τὸν μεσοζωϊκὸν αἰῶνα ἀναπτύσσονται τὰ *κυκλοστόματα* καὶ τὰ *χειλοστόματα*. Ἐντελῶς δ' ἐξαιρετικῶς πλούσια εἰς ἀπολιθωμένα βρυόζῳα εἶναι τὰ στρώματα τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἰδίᾳ ἐν βορείῳ Γερμανίᾳ, Σαξωνίᾳ, Βοημίᾳ, ὡς καὶ τὰ λευκὰ στρώματα τῆς κρητίδος, ἡ κρητιδικὴ ἄμμος τοῦ Aachen καὶ ὁ κρητιδικὸς τόφφος τοῦ Mastricht. Ὁ d' Orbigny περιέγραψεν ἐκ τῶν ἀνωτέρω πετρωμάτων περισσότερα τῶν 547 εἰδῶν κυκλοστομάτων βρυοζῴων καὶ 300 περίπου εἴδη χειλοστομάτων. Κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ὑπερτεροῦν τὰ χειλοστόματα. Οὕτω τὰ στρώματα τῆς ἠωκαίνου καὶ ὀλιγοκαίνου ὑποπεριόδου τῆς τριτογενοῦς περιόδου παρὰ τοὺς βορείους καὶ νοτίους πόδας τῶν Ἄλπεων (Βαυαρία, Πριαμπόνα Μοσσάνο) χαρακτηρίζονται διὰ τῆς ἀφθονίας τῶν

Digitized by Google

ἀπολιθωμένων βρυοζῴων. Ἐπίσης τὰ στρώματα τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποπεριόδου τῆς βορείου Γερμανίας, τὰ τῆς μειοκαίνου τῆς Touraine, τῆς κοιλάδος τοῦ Ροδανοῦ καὶ τῆς Βιενναίας μειοκαίνου λεκάνης εἶναι πλούσια εἰς βρυόζῳα. Ἐντὸς τῶν στρωμάτων τέλος τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου ἐν Ἰταλίᾳ, Ρόδῳ, Κύπρῳ, Βελγίῳ, Ἀγγλίᾳ (Κράγ) εὑρίσκονται ἀπολιθωμένα γένη βρυοζῴων ζῶντα εἰσέτι, πολλαχοῦ δὲ καὶ εἴδη σημερινά. Συνολικῶς εἶναι γνωστὰ ὑπὲρ τὰ 1900 εἴδη ἀπολιθωμένων βρυοζῴων. Ἐν Ἑλλάδι ἀπολιθωμένα βρυόζῳα εὑρέθησαν πολλαχοῦ: α') ἐν Εὐβοίᾳ ὑπὸ τοῦ Déprat, β') ὑπὸ τοῦ γεωλόγου Νικολέσκου ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἑλβετίου βαθμίδος (Πας μεσογειακῆς τοῦ Suess) τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Ἠπείρῳ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Μολίτσα καὶ εἰς τὴν περιοχὴν Τίρια-Λάκκα Σοῦλι, καὶ γ') ἐντὸς μαργῶν τῆς κατωτέρας πλειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸν Ἀνεμόβραχον Δερβενίου Κορινθίας. Γ. Κ. Γ.

βρυοθάμνιον (τὸ) (Bryothamnium) *[Βοτ.]*. Γένος ἀλγῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυσιφωνιδῶν*, διακρινόμενον ἐκ τοῦ νηματοειδοῦς θαλλοῦ, τῆς παρεγχυματικῆς συστάσεως καὶ τῶν πολυπληθῶν καρποσπορίων του. Γνωστὰ πέντε εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς καὶ Ἀμερικῆς. Δ.Ν.Π.

βρυοϊδίνη (ἡ) (Bryoidin) *[Φαρμ. Χημ.]*. Συστατικὸν τῆς ρητίνης *ἐλεμίου Μανίλης*, λαμβανόμενον διὰ θερμάνσεως τῆς ρητίνης μετ' ἀλκοόλης 22 %. Κατὰ τοὺς Tsirch καὶ Cremer ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν τύπον $C_{21}H_{48}O_{3}$. Λευκὰ στιλπνὰ φυλλίδια τηκόμενα εἰς 135°,5, εὐδιάλυτα εἰς ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα. Κ. Γ. Μ.

Βρυόκαστρο (τὸ) *[Γεωγρ.]* βλ. Βριόκαστρο.

βρυολογία (ἡ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ κλάδος τῆς βοτανικῆς, ὁ ἀσχολούμενος μὲ τὴν μελέτην καὶ περιγραφὴν τῶν βρύων. Δ. Ν. Π.

βρυολόγος (ὁ, ἡ) ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν μελέτην τῶν βρύων.

βρυόμορφον (τὸ) (Bryomorphum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς τροπικῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

βρύον (τὸ) (Bryum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βρυωδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου διακρίνονται διὰ τὰ ἑρμαφρόδιτα, μονόοικα ἢ δίοικα ἄνθη των μὲ διπλοῦν περιστόμιον, σπόρια μικρότατα, σχεδὸν λεῖα καὶ χρῶμα ὑποκίτρινον. Ἀπαντῶσιν εἰς ὑγρὰ ἐδάφη καὶ ἀναφαίνονται ἐπὶ τῶν πετρῶν ἢ βράχων. Δ. Ν. Π.

— **βρύον τὸ ἑλμινθόχορτον** ἢ **τῆς Κορσικῆς** (Muscus Helminthochortos, mousse de Corse) *[Φαρμακ.]*. Ὡς δρόγη φέρεται ὑπὸ τὴν μορφὴν φαιᾶς μάζης, θαλασσίας ὀσμῆς καὶ γεύσεως ἁλατώδους καὶ δυσαρέστου. Ἐνέχει 60—70% γελόζην, κελλουλόζην, χλωριοῦχα θειικὰ καὶ ἀνθρακικὰ ἅλατα ἀσβεστίου, νατρίου, μαγνησίου, σιδήρου ὡς καὶ πυριτικὸν ὀξύ. Ἡ δρόγη ἀνεγράφετο εἰς τὴν θεραπευτικὴν τοῦ μεσαίωνος. Κ. Γ. Μ.

Βρυότοπος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Τυρνάβου* τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 496. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσαϊλί*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Μαυρόλιθος* (τέως *Σατόμπασι*, κάτ. 164). Δ. Ε. Μ.

Βρύουλλα *[Γεωγρ.]* βλ. Βουρλά.

Βρύουσα (ἡ) *[Μυθολ.]*. Μία τῶν Μαινάδων (*Νόν.* 14, 222). ΙΑΚ. Χ. Δ.

βρυόφυλλον (τὸ) (Bryophyllum) *[Βοτ.]*. Γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *γρασσουλιδῶν*. Εἶναι πόαι ἢ θάμνοι μὲ παχέα, δισχιδῆ φύλλα, ἄνθη ἀρρενοθήλεα καὶ καρπὸν κάψαν περικλείουσαν πλεῖστα σπέρματα. Φύονται πανταχοῦ τῆς γῆς ἐπὶ βραχωδῶν ἐδαφῶν, ἐπὶ τῶν στεγνῶν καὶ γενικῶς ἐπὶ ξηρῶν ἐδαφῶν. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *βρυόφυλλον τὸ λεπτὸν* (Bryophyllum gracilum), καλλιεργούμενον πρὸς κόσμον, καὶ *βρυόφυλλον τὸ καλυκόμορφον* (Bryophyllum calycinum), ἰθαγενὲς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, ὅπερ εἶναι διαδεδομένον εἰς πάντα τὰ μέρη τῆς γῆς. Κυριώτερα γνωρίσματα τοῦ γένους τούτου εἶναι: Οἱ σαρκώδεις βλαστοί του, τὰ ἀντίθετα μετὰ παραφύλλων φύλλα του, καὶ τὰ κατὰ στάχυς διατεταγμένα ἄνθη του, ἅτινα ἔχουσιν ὑποπράσινον χρῶμα μὲ πορφυρᾶς καὶ ὑπερύθρους ἀποχρώσεις. Καλλιεργεῖται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς κοσμητικὸν καὶ διὰ τὸ παράδοξον ὅπερ παρουσιάζουσι τὰ φύλλα του, ἅτινα, ὅταν πέσωσιν εἰς τὸ ὑγρὸν ἔδαφος, ἀναπτύσσουν ἐξ ἑκάστης τῶν πολλῶν ὀδοντώσεων τῆς περιφερείας των βλαστούς, ἀποτελοῦντας μετά τινα χρόνον αὐτοτελῆ φυτά. Δ. Ν. Π.

βρυόφυτα (τὰ) (Bryophyta) *[Βοτ.]*. Μία ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ὑποδιαιρέσεων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κρυπτογάμων*. Εἰς τὰ βρυόφυτα τὸ πρῶτον παρατηρεῖται κεντρικὸς ἄξονικὸς βλαστὸς καὶ περιφερικὰ φύλλα, διὸ καὶ τὰ φυτὰ ταῦτα ὀνομάζονται *βλαστόφυτα*, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς προηγουμένους φυτικοὺς τύπους, ὧν οἱ ἀντιπρόσωποι καλοῦνται *θαλλόφυτα*. Τὰ βρυόφυτα εἶναι τὰ ἀτελέστατα τῶν βλαστοφύτων καὶ ὁ ἐνδιάμεσος τύπος μεταξὺ κρυπτογάμων καὶ φανερογάμων φυτῶν. Γενικῶς εἶναι μικρὰ καὶ τρυφερὰ φυτά, ἅτινα καλύπτουσι διαφόρους ἐδαφικὰς ἐκτάσεις καὶ διακρίνονται εἰς δύο κατηγορίας: τὰ *θαλλώδη* καὶ τὰ *πεφυλλωμένα*. Εἰς τὰ θαλλώδη παρατηρεῖται βαθμιαία διαμόρφωσις τοῦ βλαστοῦ, ὅστις εἶναι ἢ τελείως ἄφυλλος ἢ φέρει λεπιδοειδῆ φυλλάρια. Εἰς τὰ πεφυλλωμένα ὁ βλαστὸς φέρει πυκνὰς ἢ ἀραιὰς νηματοειδεῖς διακλαδώσεις κεκαλυμμένας ὑπὸ πυκνῶν φυλλαρίων διαφόρως διατεταγμένων. Ἀποτελεῖται ἐξ ὁμοειδῶν ἐπιμήκων κυττάρων, ὧν τὰ ἐξωτερικὰ στρώματα ἀποτελοῦνται ἐκ στενοτέρων καὶ παχυτέρων κυττάρων ἢ τὰ ἐσωτερικά. Τὰ φύλλα κατὰ γενικὸν κανόνα ἀποτελοῦνται ἐκ λεπτοτάτου στρώματος κυττάρων. Ἀντὶ ριζῶν φέρουσι μονοκύτταρα ἢ πολυκύτταρα ριζοειδῆ νημάτια, ἅτινα εἰσχωροῦσιν ἐντὸς τοῦ ἐδάφους.

Τὰ πολλαπλασιαστικὰ ὄργανα τῶν βρυοφύτων διακρίνονται εἰς ἄρρενα καὶ θήλεα. Ἄρρενα ὄργανα εἶναι τὰ *ἀνθηρίδια*, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἐξ ἐπιμήκων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κορυνοειδῶν ἢ σφαιροειδῶν σωματίων, συναπτομένων μετὰ τοῦ βλαστοῦ διὰ βραχυτάτου μίσχου. Τὰ τοιχώματα τῶν ἀνθηριδίων ἀποτελοῦνται ἐξ ἑνὸς στρώματος κυττάρων, ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἱστὸς ἐκ κυτταριδίων κυβοειδῶν, τῶν ὁποίων ἕκαστον ἀναπτύσσει ἀνὰ δύο σπερματοζῳΐδια· ταῦτα εἶναι νημάτια βραχέα ἑλικοειδῶς περιεστραμμένα, διωγκωμένα κατὰ τὸ ἓν ἄκρον καὶ κινούμενα εἰς τὸ ὕδωρ διὰ δύο βλεφαρίδων, αἵτινες ἐκφύονται ἐκ τοῦ κατωτέρου αὐτῶν ἄκρου. Τὰ σπερματοζῳΐδια τῶν βρυοφύτων εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ πυρὴν τῶν κυττάρων, ὅστις προῆλθεν ἐξ ἐξαλλοιώσεως, ἐνίοτε δὲ φέρει καὶ ἴχνος πρωτοπλάσματος. Θήλεα ὄργανα εἶναι τὰ *ἀρχεγόνια*, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἐκ φιαλοειδῶν σωματίων, τῶν ὁποίων τὸ κατώτερον τοίχωμα, ὅπερ εἶναι διωγκωμένον, ἀποτελεῖται ἐξ ἁπλῆς ἢ διπλῆς στρώσεως κυττάρων· ταῦτα περιβάλλουσιν ἕτερον κύτταρον περισσότερον ὀγκῶδες καὶ σφαιροειδές, *κεντρικὸν κύτταρον* καλούμενον, ὅπερ κατὰ τὸ κατώτερον αὐτοῦ τμῆμα φέρει τὸ *ᾠοκύτταρον* καὶ κατὰ τὸ ἀνώτερον ἕτερον κύτταρον, μικρότερον τοῦ πρώτου, ὅπερ καλεῖται *αὐλογαστρικὸν κύτταρον*, ἐξ οὗ ἐκφύεται ὁ καλούμενος *λαιμὸς* τοῦ φυτοῦ· οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ στρώματος κυττάρων, ἅτινα ὀνομάζονται *ἐναύλια κύτταρα* καὶ ἀπολεπίζονται μικρὸν πρὸ τῆς ἐν τῷ ὕδατι γονιμοποιήσεως. Ἡ γονιμοποίησις τῶν βρυοφύτων λαμβάνει χώραν μόνον ὅταν ταῦτα διαβραχῶσιν ὑπὸ τῶν ὑδάτων τῆς βροχῆς, ἐξ ὧν ἀρκετὸν ποσοστὸν διακρατεῖται ἐν αὐτοῖς, λόγῳ τῆς πυκνῆς των ἐκβλαστήσεως. Τὰ σπερματοζῳΐδια εἰσέρχονται διὰ τοῦ διηνεωγμένου στόματος τοῦ αὐλοῦ καὶ διευθύνονται μέχρι τοῦ ᾠοκυττάρου, συγχωνευόμενα μετὰ τοῦ πυρῆνος τούτου. Μετὰ τὴν γονιμοποίησιν τοῦ κυττάρου παρατηροῦνται τὰ ἑξῆς φαινόμενα· μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς περιβλητικῆς τοῦ κυττάρου μεμβράνας ἄρχεται ἡ κανονικὴ κυτταροτομία, ἧς ἀποτέλεσμα εἶναι ὁ σχηματισμὸς τοῦ *σποριογονίου*, ἤτοι τοῦ κυτταρώδους σώματος, ὅπερ διηνεκῶς αὐξάνει καὶ ἐπιπολαίως ἑνοῦται μετὰ τῆς γαστέρος τοῦ ἀρχεγονίου. Τὸ κατώτερον τμῆμα τοῦ *σποραγγίου* ἐνίοτε εἰσχωρεῖ βαθύτερον εἰς τὸν ἱστὸν τοῦ φυτοῦ, καὶ σὺν τῇ προϊούσῃ αὐξήσει, κατὰ κυκλικὴν διάταξιν, σχηματίζει τὸν καλούμενον *δακτύλιον*, ἤτοι κρικοειδῆ ὀφρύν, ἐνῷ τὸ μέσον τμῆμα τοῦ σποριαγγίου μηκυνόμενον σχηματίζει τὸν *πόδα*, ὅστις κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ τμῆμα ἐκφύει ὀγκῶδες κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σωμάτιον, ἐξ οὗ ἀναφαίνονται τὰ σπόρια. Ἡ γαστὴρ τοῦ ἀρχεγονίου συναυξάνεται μετὰ τοῦ σποριαγγίου περιβάλλουσα τοῦτο. Ἡ οὕτω διαμορφωθεῖσα γαστὴρ καλεῖται *καλύπτρα*, περαιτέρω δὲ διαρρήγνυται ποικιλοτρόπως εἴτε ἀπὸ τῆς βάσεως εἴτε ἀπὸ τῆς κορυφῆς. Τὰ σπόρια τῶν βρυοφύτων ἐκβλαστάνουσιν ἀνὰ τέσσαρα ἐντὸς τῶν μητρικῶν κυττάρων, ἅτινα ἀπομένουσι γυμνὰ διὰ τῆς ἀπορροφήσεως τῆς μεμβράνας. Ἡ καλύπτουσα τὰ σπόρια μεμβρᾶνα διακρίνεται εἰς ἐξωτερικήν, *ἐξώστρωμα*, ὅπερ ἔχει ὀρφνοκίτρινον χρῶμα καὶ ἐσωτερικήν, *ἐνδόστρωμα*, ὅπερ εἶναι ἄχρουν. Ἐφ' ὅσον τὰ σπόρια βλαστάνουσι, διαρρήγνυται τὸ ἐξώστρωμα, τὸ δὲ ἐνδόστρωμα αὐξάνεται ἐπεκτεινόμενον μετὰ τοῦ πρωτοπλάσματος πρὸς τὰ ἔξω, ὁπότε καὶ ἄρχεται ἡ πυρηνοτομία καὶ ὁ καταμερισμὸς τῶν κυττάρων καὶ σχηματίζεται τὸ *πρωτόνημα*.

Τὰ βρυόφυτα, πλὴν τῆς δι' ἀγενοῦς ἢ ἐγγενοῦς διὰ σπορίων γενέσεως, πολλαπλασιάζονται καὶ διὰ *γονοκονδυλίων*, δηλοδὴ διὰ κυτταρικῶν ἀθροισμάτων, βωλοειδοῦς σχήματος, ἅτινα ἐμφανίζονται ἐπὶ τοῦ πρωτονήματος ἢ τῶν μασχαλῶν τῶν φύλλων τοῦ βλαστοῦ ἢ ἀκόμη καὶ ἐπὶ τῶν ριζιδίων. Τὰ βρυόφυτα εἶναι διαδεδομένα εἰς ἀμφότερα τὰ ἡμισφαίρια. Εἴς τινα μέρη, ὡς εἰς τὴν Σιβηρίαν, καταλαμβάνουσιν ἐνίοτε παμμεγίστας ἐδαφικὰς ἐκτάσεις καὶ ἀποτελοῦσιν εἶδος ἀπεράντου μαλακοῦ τάπητος, ὅστις εἰς τὰς ἐρήμους, χιονοσκεπεῖς ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἐκτάσεις δίδει ἰδιόρρυθμον ὄψιν. Τὰ βρυόφυτα ὑποδιαιροῦνται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας: τὰ *ἡπατικὰ* (Hepaticae) καὶ τὰ *φυλλόβρυα* (Musci frondosi). Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Ἀσφαλῆ λείψανα *βρυοφύτων* ἀνευρίσκονται κυρίως ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς κεϋπερίου καὶ τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος τὰ ἀπολιθωμένα λείψανα βρυοφύτων καθίστανται συχνότερα καὶ σαφῆ. Εἶναι γνωστὰ τόσον ὡς ἀποτυπώματα, ὅσον καὶ ὡς ἐγκλείσματα ἐντὸς ἠλέκτρου, μεταξὺ τῶν ὁποίων παρουσιάζονται καὶ πολλὰ ζῶντα γένη *ἡπατικῶν βρυοφύτων* καὶ *φυλλοβρύων*. Γ. Κ. Γ.

βρυοχαρὴς (ὁ) (Bryocharis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχελύτρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ταχυποριδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ ἔντομα ζῶντα ἐπὶ τῶν βρύων. Γνωστὰ ἓξ εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

βρυοψεΐδαι (αἱ) (Bryopsidaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σωληνοθάλλων*. Κύριον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς οἰκογενείας εἶναι, ὅτι κατ' ἀρχὰς εἶναι φυτὰ μονοκύτταρα, βραδύτερον δέ, διακλαδιζόμενα ποικιλοτρόπως καὶ κανονικῶς, γίνονται πολυκύτταρα. Τελείως διακεκριμένα εἶναι τὰ ἄρρενα πολλαπλασιαστικὰ ὄργανα τῶν θηλέων τοιούτων. Πάντα εἶναι φυτὰ θαλάσσια. Δ. Ν. Π.

βρύοψις (ἡ) (Bryopsis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βρυοψεϊδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *βρύοψις ἡ πτερόμορφος* (Bryopsis plumosa), κοινότατον φυτὸν εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος.

Βρυσάκι *[Παρ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Λαυρεωτικῆς ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ διέκπλου τῆς Μακρονήσου, εἰς 2¹/₄ Β.ΒΑ τοῦ Λαυρίου. Ἐπ' αὐτοῦ φάρος, ἀνεγερθεὶς τῷ 1892 (πλάτ. 37° 44' 30" Β. μῆκ. 24° 05' 14" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens καὶ 1526* Mandri channel), λευκοῦ σκαρδαμύσσοντος φωτὸς 15 μιλ., μετὰ τομέως πρασίνου σκαρδαμύσσοντος ἐπὶ τῶν ὑφάλων *Μακρονήσου* καὶ *Τρυπητῆς*. Σχηματίζεται δὲ νοτίως αὐτοῦ, μετὰ τῆς ἄκρας *Θωρικὸ* (*Θορυκὸς*) ὅρμος ὀνομαζόμενος ὡσαύτως *Βρυσάκι*. Σ. Ε. Λ.

Βρυσάκια *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ψαχνῶν* τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 8.

— *[Ἱστορ. Ἀγών.]* Τὰ *Βρυσάκια* εἶναι γνωστὰ ἐκ τῆς ἐγγὺς αὐτῶν περιφανοῦς νίκης τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων τῷ 1821. Θέλων ὁ Ὀμὲρ-Βρυώνης νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Εὐβοίας, ἵνα εὐκολώτερον ὑποτάξῃ τὴν Ἀνατολικὴν Στερεὰν καὶ κατόπιν εἰσβάλῃ μετὰ τοῦ Κιοσὲ Μεχμὲτ εἰς Πελοπόννησον, ἐξεστράτευσε μεσοῦντος τοῦ Ἰουλίου 1821 εἰς Χαλκίδα μετὰ δισχιλίων. Οἱ Ἕλληνες εἶχον ὀχυρωθῆ εἰς τὰ *Βρυσάκια*, μεταξὺ θαλάσσης καὶ πεδιάδος, εἰς ὀχυρὸν λόφον μὲ ἐπίπεδον κορυφήν. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοπέδου Ἀγγελῆς Γωβγίνας, προβλέπων τὴν ἔκτασιν τῆς μελλούσης μάχης, ἐξέλεξε τριακοσίους ἐκ τοῦ ὅλου στρατοῦ, μεθ' ὧν αὐτοπροσώπως ἐκράτησε τὸ ὀχύρωμα, τοὺς δὲ λοιπούς, ὑπερβαίνοντας τοὺς χιλίους, ἐτοποθέτησεν ἄλλους μὲν ὑπὸ τὸν Κῶτσον Ἰωάννου καὶ Ἀγγελῆν Νικολάου πρὸς Α, ἄλλους δὲ ὑπὸ τὸ Μπαλαλᾶν πρὸς Ν. Κατὰ θάλασσαν ὑπερήσπιζον τὸ ὀχύρωμα τὸ ὑδραϊκὸν πλοῖον τοῦ Ἀλεξάνδρου Κριεζῆ καὶ τὰ πλοῖα τῆς Λίμνης, εἶχε δὲ καὶ αὐτὸ ἓν πυροβόλον ληφθὲν ἐκ τοῦ πλοίου τοῦ Κριεζῆ. Ἐνισχυόμενοι οἱ ὀχυρωθέντες ἐκ τῆς παρουσίας τῶν πλοίων ἔγιναν ἀτρόμητοι. Ὁ Βρυώνης, παραλαβὼν καὶ τοὺς ἐντοπίους Χαλκιδεῖς Τούρκους ὡς καὶ ἱππικὸν καὶ πυροβολικόν, ἤρξατο τῆς ἐπιθέσεως, προσπαθῶν νὰ καταστρέψῃ τὸ ὀχύρωμα διὰ τῶν τηλεβόλων, ἐνῷ ἐν τῷ ἑλληνικῷ στρατοπέδῳ ἱερεῖς Ἕλληνες, ἐνδεδυμένοι τὰ ἄμφιά των, ἱστάμενοι ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀμυνομένων ἔψαλλον τὸ «Σῶσον, Κύριε, τὸν Λαόν σου» καὶ ἐνεψύχωνον αὐτοὺς δεόμενοι ὑπὲρ τῆς συντριβῆς τοῦ ἐχθροῦ. Οὕτως οἱ Ἕλληνες ἐπὶ ὥρας ἑπτὰ ἔμενον ὑπὸ τὸ συνεχὲς πῦρ τῶν ὅπλων καὶ τηλεβόλων, ἀποκρούσαντες γενναίως τρεῖς ὁρμητικὰς ἐφόδους τῶν πολεμίων, ἐξ ὧν πολλοὶ ἐφονεύοντο ἐκτιθέμενοι εἰς τὸ πῦρ τῶν Βρυσακίων καὶ τοῦ πολεμικοῦ πλοίου τοῦ Κριεζῆ. Τέλος ὁ Βρυώνης ἀπελπισθεὶς ἔστρεψε τὰ νῶτα καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Χαλκίδα ἀπολέσας 70 νεκρούς, ἔχων 1.. πληγωμένους καὶ καταλιπὼν δύο κανόνια. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων οὐδεὶς ἐφονεύθη, διέπρεψε δὲ τότε ἐπ' ἀνδρείᾳ ὁ Νικόλαος Κριεζώτης ἄρτι ἀφιχθεὶς ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ... ὡς ἁπλοῦν παλληκάρι ὑπὸ τὸν Ἀγγελῆν Γωβγίναν, ὅστις ἀπέκτησε πανελλήνιον φήμην ὡς ἥρως τῆς Γραβιᾶς καὶ τῶν ...

Digitized by Google

σακίων. Ἐπιτεθέντος καὶ δευτέραν φορὰν τοῦ Βρυώνη μετὰ τρεῖς ἡμέρας, ὁ Γωβγίνας ἀπεσύρθη ἐγκαίρως εἰς τὸν Ἄϊον, θέσιν ἀσφαλεστέραν, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἔκαυσαν τοὺς οἰκίσκους τῶν Ἑλλήνων. Τὸ στρατόπεδον ὅμως τοῦτο ἀνασυσταθὲν διετηρεῖτο μέχρι τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1822, ὅτε ὁ Τσαρκατσῆ Ἀλήπασας, ἀποσπασθεὶς ἐκ τῶν στρατιῶν τοῦ Δράμαλη, εἰσῆλθεν εἰς Χαλκίδα καὶ ἐπέδραμε κατὰ τῶν Βρυσακίων, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχεν ἤδη φονευθῆ εἰς συμπλοκὴν ὁ Γωβγίνας οἱ Ἕλληνες διεσκορπίσθησαν. Καὶ πάλιν ἱδρύθη τὸ στρατόπεδον ὑπὸ τοῦ Διαμαντῆ Ὀλυμπίου, παρέμενε δὲ μὲ ὀκτακοσίους ἄνδρας μέχρι τοῦ Ἰουλίου 1823 καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ στρατοῦ δι' οὗ ἐπολιορκήθη ἡ Κάρυστος. Εἶχον ὅμως ἐνταθῆ αἱ τοπικαὶ ἔριδες μεταξὺ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου καὶ τοπικῆς διοικήσεως. Οἱ Τοῦρκοι τότε μετέφερον ἑπτὰ πλοῖα κάτωθεν τοῦ ὀχυρώματος, ἐκ τούτου δὲ φοβηθέντα τὰ τρία ἑλληνικὰ πλοῖα ἀνεχώρησαν, καὶ τότε ἀπελπισθεὶς ὁ Διαμαντῆς ἀπεχώρησεν εἰς τὸ ἄνωθεν ὄρος Παγῶντα. Οἱ Τοῦρκοι καύσαντες πάλιν τὰ καλύβια τῶν Βρυσακίων ὥρμησαν πρὸς τὸ ὄρος καὶ συνάψαντες μάχην ἡττήθησαν οἰκτρῶς. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1823 ἀνεσυστήθη τὸ στρατόπεδον ὑπὸ τοῦ Σταμάτη Ὀλυμπίου. Ἀλλ' ἔκτοτε δὲν ἀναφαίνεται, διότι ὁ ἀγὼν εἰς Εὔβοιαν κατεστάλη σχεδὸν τελείως (*Τρικούπη* Β' 7, *καὶ* 222, Γ' 35, *Φιλήμονος* Δ' σ. 136 *καὶ* 137). Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

Βρυσέαι ἢ ***Βρυσειαὶ*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πολίχνη τῆς Λακωνίας, 6 χιλιόμ. πρὸς Ν. τῆς Σπάρτης καὶ κατὰ τοὺς ἀνατολικοὺς πρόποδας τοῦ Ταϋγέτου. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου αἱ *Βρυσέαι* εἶχον ἐρημωθῆ, παρέμενε δὲ μόνον ὁ ναὸς τοῦ Διονύσου, ἔνθα εἰσήρχοντο μόνον γυναῖκες. Σήμερον διασῴζονται τὰ λείψανα τοῦ ναοῦ τούτου μετ' ἀναγλύφων εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Σκλαβοχωρίου, ἐκτισμένου ἐν μέρει ἐκ λειψάνων τῶν ἐρημωθεισῶν Βρυσεῶν, καὶ ἀκριβέστερον κατὰ τὰ σημερινὰ χωρία Κατσαροῦ καὶ Σινάμπεη. Ἡ πόλις εἶχεν ὀνομασθῆ οὕτως ἐκ τῆς εὐύδρου περιοχῆς (ἡ ἀξιολογωτάτη πηγὴ εἶναι ἡ νῦν καλουμένη *Κάτω Ἀγιάννης*). Ι. Σ. Σ.

—**Βρυσεῶν,** ***τέως δῆμος***. Εἷς ἐκ τῶν ἀποτελούντων πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' τὴν ἐπαρχίαν Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας 14 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῆς νῦν κοινότητος *Ἀναβρυτῆς*. Δ. Ε. Μ.

Βρυσέλα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων τῆς Ἠπείρου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 522 ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν, ἐλαιοκομίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Ἔχει δημ. σχολεῖον μὲ 60 περίπου μαθητάς. Χ. Ι. Σ.

Βρυσέου *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς νήσου Ἀστυπαλαίας (πλάτ. 36° 34' 00'' Β, μῆκ. 26° 25' 40'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1888: Stampalia island) ἀποτελοῦν τὸ ΝΑ. κέρας τοῦ λιμένος τῆς Μαλτετζάνας. Σ. Ε. Λ.

Βρύσες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Ἀμαρίου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 237. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Σμηλὲς* (κάτ. 32), *Γουργούθους* (κάτ. 43) καὶ *Καρδάκι* (κάτ. 28). Αἱ *Βρύσες* κεῖνται ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Κεδρίου ὄρους καὶ ἐν τῷ μεταξὺ τούτου καὶ τῆς Σαμίτου κοιλάδι (βλ. *Ἀμάρι* τ. Δ', σ. 168γ'). Κατὰ τὸ 1823 ὁ ἁρμοστὴς τῆς Κρήτης Τομπάζης διέτριβε συνήθως ἐνταῦθα ὅπου ἐπίσης συνεκροτήθη καὶ ἡ ἐπαναστατικὴ συνέλευσις τοῦ 1866. Ἡ κώμη εἶναι κατάφυτος καὶ κατάρρυτος. Τὸ δὲ ὄνομα ὀφείλεται εἰς τὰς ἐκ τοῦ Κεδρίου ἀφθόνους *πηγάς*, αἱ ὁποῖαι συνενοῦνται ἐνταῦθα (580 μ.). Ε. Γ.

— **Βρύσες** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος Ἀκουμίων τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Κάτ. (1928) 245. Εἶναι σύδενδρος καὶ κατάρρυτος κώμη εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Σιδέρωτα. Ἐνταῦθα κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1868 καὶ παρὰ τὸν *Βρυσανὸν* ποταμὸν συνεκροτήθη μάχη τῶν ἐπαναστατῶν, ἰδίᾳ τοῦ ὑπὸ τὸν Δ. Πετροπουλάκιν σώματος τῶν ἐθελοντῶν, πρὸς τὸν τουρκικὸν στρατόν, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν καὶ ἐπνίγησαν ἐν τῷ ποταμῷ περὶ τοὺς 200 ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν, ἐν οἷς οἱ 85 ἐθελονταί. Ε. Γ.

— **Βρύσες** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 389. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Πατελάρι* (κάτ. 184). Ἐπὶ τοῦ πλησίον λόφου Καστέλλου τοποθετεῖται ὑπό τινων ἡ ἀρχαία πόλις *Πέργαμος* (βλ. λ.). Ε. Γ.

— **Βρύσες** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασιθίου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 636. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Ξένια* (κάτ. 4), *Ἀρκουδᾶς* (κάτ. 109), *Ἀμυγδάλοι* (κάτ. 83), *Ἄνω Ἀμυγδάλοι* (τέως Γαϊδούρω) καὶ *Ρουσαπιδιὰ* (κάτ. 34). Εἶναι σύδενδρος καὶ κατάρρυτος κώμη ἐπὶ κλιτύος τῆς Δίκτης καὶ ἐντὸς τῆς ἀνατολικῆς κοιλάδος Μεραμβέλλου. Ἐνταῦθα τῷ 1826 ὁ ἁρματολὸς Καζάνης ἐφόνευσε τὸν διαβόητον ἐπὶ ὠμότητι Τοῦρκον Σκιζόρραχον. Τὸν Αὔγουστον δὲ τοῦ 1867 συνεκρότησαν ἐνταῦθα οἱ ἐπαναστάται φονικὴν μάχην πρὸς τοὺς Τούρκους, τοὺς ὁποίους κατεδίωξαν μέχρι Σπιναλόγγας. Ε. Γ.

— **Βρύσες** *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος *Πλατάνου* τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 35.

— **Βρύσες** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Κυπαρισσίας τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 316. Ἀπὸ τῆς Κυπαρισσίας ἀπέχει ἐπὶ ὥραν. Δ. Ε. Μ.

—**Βρύσες** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 296. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Φιλίππου* (κάτ. 178), *Πετρόληδων μετόχι* (κάτ. 28), *Μποτίδων μετόχι* (κάτ. 18), *Γετίμη μετόχι* (κάτ. 74). Ἐνταῦθα κατ' Αὔγουστον τοῦ 1866 ὁ ὑπὸ τὸν Σαχὶν πασᾶν αἰγυπτιακὸς στρατὸς πολιορκηθεὶς στενῶς ἐπὶ τριήμερον ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ νὰ ἀποχωρήσῃ εἰς Χανιά. Κατὰ τὸ 1895, κατὰ τὴν μάχην τῆς Κεφάλας, συνήχθη ἐνταῦθα ὁ ὑποχωρήσας τουρκικὸς στρατὸς καὶ ἔφυγε πρὸς τὸν Βάμον. Ε. Γ.

— **Βρύσες** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Φαρσάλων* τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 488.

— **Βρύσες** *[Γεωγρ.]*. Ὁρμίσκος τῆς νήσου Κέας (βλ. λ. **Αἰγαῖον**, τ. Β', σ. 399 β').

—**Βρύσες,** ***Πέντε***— *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Ὄσσας* (τέως *Βυσσώκας*) τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 134. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Χατζῆ Μαχαλέδ*. Δ. Ε. Μ.

βρύση (ἡ)· δημοτ. ἡ βρύσις (βλ. λ.).

Βρύση (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Συνηθέστατον τοπωνύμιον ἐν Ἑλλάδι, ἀπαντῶν εἴτε ἁπλῶς ὡς «*Βρύση*», εἴτε μετ' ἄλλης λέξεως προσδιοριστικῆς ἢ κοσμητικῆς, ὡς «*Βρύση Γλάστρου*» (βλ. λ. Γλάστρου *Βρύση*), «*Καλὴ Βρύση*» (βλ. λ. Καλὴ *Βρύση*), «*Κρύα Βρύση*» (βλ. λ. Κρύα *Βρύση*) κ. ο. κ.

— **Βρύση** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Κονιστρίων* τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 605. Κεῖται ἐπὶ λεκανοπεδίου περικλειόμενον ὑπὸ δύο χειμάρρων, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Εἰς τὴν ἀφθονίαν τούτων ὀφείλεται καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ χωρίου. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἐπισκοπὴ* (κάτ. 339), *Γάϊα* (κάτ. 167) καὶ ὁ συνοικισμὸς *Νεοχώριον* (κάτ. 34). Ἡ ἀμπελοκαλλιέργεια εἶναι ἡ κυριωτέρα ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς περιφερείας, ἡ ὁποία εἶναι πυκνοφυτευμένη καὶ ἀπὸ διάφορα ὀπωροφόρα δένδρα. Ἐπίσης καὶ ἡ σηροτροφία ἐνταῦθα εὐδοκιμεῖ, μὲ σημαντικὴν ἀπόδοσιν. Ἡ *Βρύση* συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν μετὰ τῆς Κύμης (χμτρ. 15) καὶ τοῦ Ἀλιβερίου (χμτρ. 24), διὰ βατῆς δὲ (ὧρ. 12) καὶ ἁμαξιτῆς (χμτρ. 75) μετὰ τῆς Χαλκίδος. Δυτικῶς τῆς Βρύσης, ἐν θέσει *Δραγουνάρᾳ*, ὑπάρχουσιν ἐρείπια ἐνετικοῦ φρουρίου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου πηγή, ἧς τὸ ὕδωρ χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν κατοίκων ὡς ἁγίασμα. Παρὰ ταύτην ἐγείρονται δύο παλαιαὶ ἐκκλησίαι, ὧν ἡ μία, τοῦ *Ἁγίου Ἀθανασίου*, θεωρεῖται ὡς βυζαντινὸν κτίσμα. Δ. Ε. Μ.

— **Βρύση** (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς ὑπαγόμενος εἰς τὴν κοινότητα *Πλαταργιᾶς* τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων τῆς Ἠπείρου. Κάτ. (1928) 53. Χ. Ι. Σ.

— **Βρύση** καὶ ***Βρυσιανή***. Οὕτως ὀνομάζεται ἐν Σίφνῳ καὶ ἐν πανοραματικῇ θέσει παλαιοτάτη μονὴ μετὰ μεγάλης περιοχῆς καὶ κήπου θαλερωτάτου μετ' ἀφθονίας ρεόντων ὑδάτων, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα. Σήμερον εἶναι τὸ πλεῖστον κατεστραμμένη, συντηροῦσα ἀκόμη ὀλίγους μοναχούς. Ὁ ναὸς αὐτῆς, βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, ἔχει σκευοφυλάκιον, ἐν ᾧ, πλὴν τῶν ἄλλων διατηρουμένων ἁγίων λειψάνων, ἔχει μικρότατον τεμάχιον τοῦ Ἁγίου σπόγγου ἐξ Ἱερουσαλήμ. Πανήγυρις γίνεται ἐν αὐτῇ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Γενεσίου τῆς Θεοτόκου κατὰ Σεπτέμβριον. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βρυσήσιος, *—α, —ο*· βρύσινος: «βρυσήσιο νερό», πηγαῖον, πρβ. *πηγαδήσιο, βροχήσιο.*

Βρυσιὰ *[Γεωγρ.]*. Τοποθεσία τῶν περιχώρων τῆς ἐν τῇ ὁμωνύμῳ νήσῳ πόλεως Μυκόνου.

Βρυσικὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος τῆς ὑποδιοικήσεως Διδυμοτείχου τοῦ νομοῦ Ἔβρου, παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Ἕβρου. Κάτοικοι (1928) 770. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Καρὰ - Μπουνὰρ* (=Μαύρη Πηγή). Α. Θ. ΣΑΜ.

— **Βρυσικὰ** *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς κοινότητος *Καμινίων* τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἔνθα ἀγροικίαι τινές. Δ. Ε. Μ.

βρυσικός, *—ή, —ό*· τῆς βρύσης, τῆς πηγῆς, πηγαῖος: «βρυσικὸ νερό».

Βρύσινας *[Γεωγρ.]*. Ὄρος παρὰ τὸ Ρέθυμνον ὑψούμενον εἰς βραχώδη κωνοειδῆ κορυφὴν (860 μ.). Αἱ κλιτύες τοῦ ὄρους εἶναι δασώδεις καὶ διαρρέονται ὑπὸ ἀφθόνων ὑδάτων, εἰς ἃ πιθανῶς ὀφείλει καὶ τὴν ὀνομασίαν του. Σχηματίζει δὲ ΝΑ μέγα ὀροπέδιον, *Ὀνιθὲ* καλούμενον, καὶ μικρὰς κύκλῳ κοιλάδας πυκνῶς κατῳκημένας. Ὁ *Βρύσινας* ὑπῆρξε τὸ θέατρον διηνεκῶν μαχῶν καὶ συμπλοκῶν Χριστιανῶν καὶ Τούρκων κατὰ τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνας τῆς Κρήτης. Εἰς τὴν κορυφήν του ὑπάρχει ναὸς τοῦ *Ἁγίου Πνεύματος*, εἰς τὸν ὁποῖον μεταβαίνει πλῆθος προσκυνητῶν ἐκ τῶν πέριξ κατὰ τὴν Δευτέραν τῆς Πεντηκοστῆς. Ε. Γ.

βρύσινος, *—η, —ο*· τῆς βρύσης, ὁ τῆς πηγῆς, πηγαῖος: «βρύσινο νερό».

βρύσις, *—εως* (ἡ), κοιν. *βρύση*· ὁ τόπος ὅπου ἀναβρύει ὕδωρ, πηγὴ ὡς φυσικῶς ἔχει· || κρήνη: «πάω στὴ βρύση γιὰ νερό»· || ἄφθονος ροή: «ἄνοιξε ἡ μύτη του κι' ἔτρεχε τὸ αἷμα βρύσι», «βρύσι τὸ αἷμα τό 'χυσα, σταλαματιὰ δὲ μένει».

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. **κρήνη.**

— **Βρύσεως** ***μονή***. Μονὴ ἐν τῇ νήσῳ Σίφνῳ τῶν Κυκλάδων, ἀπέχουσα 40' ἐκ τοῦ χωρίου Ἀπολλωνία καὶ τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς *Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου*. Ι. Σ. Σ.

Βρύσις *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Θρᾴκης. Βλ. λ. **Μπουνὰρ-Χισσάρ.**

Βρυσόμυλος *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν Τριφυλίᾳ ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου *Πλαταμώδους*, ἔνθα μικρὸν ἕλος.

Βρυσοποῦλα (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς ὑπαγόμενος εἰς τὴν κοινότητα *Τσουρίλας* τῆς ἐπαρχίας Παραμυθιᾶς τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων τῆς Ἠπείρου. Κάτοικοι (1928) 55. Χ. Ι. Σ.

βρυσούλα (ἡ)· μικρὴ βρύση, εἴτε κυριολεκτικῶς, εἴτε θωπευτικῶς.

Βρυσούλα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Εὐρωστίνης* τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 263. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσερεγοῦνι*. Κεῖται εἰς τὰς κλιτῦς λόφου, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Κύριον προϊὸν τῆς περιφερείας εἶναι ἡ σταφίς, ἐξαγομένων 400.000 ἑν. λιτρῶν περίπου ἐτησίως. Εἰς ἀπόστασιν 2 ὥρ. 45' διέρχεται ἡ γραμμὴ τῶν Σ.Π.Α.Π, ἔνθα ὁ σταθμὸς *Καμάρι* (139 χλμ. ἐκ Πειραιῶς, 91 ἐκ Πατρῶν), μεθ' οὗ τὸ χωρίον συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ. Δ. Ε. Μ.

—**Βρυσούλα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πρεβέζης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 532. Κεῖται εἰς τὰς ὑπωρείας βουνοῦ, ἔχει κλῖμα μᾶλλον ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων ρεόντων ἐν ἀφθονίᾳ, ἀφ' ὧν καὶ τὸ ὄνομά του. Νοτίως τοῦ χωρίου καὶ εἰς ὡριαίαν ἀπόστασιν κεῖται ἡ μονὴ τοῦ *Ἁγ. Βάσου*. Μετὰ τοῦ χωρίου Λούρου συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. 3) καὶ ἐκεῖθεν μέχρι Πρεβέζης δι' ἁμαξιτῆς (χιλτρ. 30). Δ. Ε. Μ.

—**Βρυσούλα** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Πέπλου τῆς ἐπαρχίας Σουφλίου τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσεσμετζίκ*. Κάτ. (1928) 210. Δ. Ε. Μ.

—**Βρυσούλα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων τῆς Ἠπείρου ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 325, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κοῦτσι Φιλιατῶν*. Χ.Ι.Σ.

—**Βρυσούλα** *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀνατ. Θρᾴκης τὸ τουρκικὸν χωρίον *Μπαναολῆ* τῆς ὑποδιοικήσεως Ραιδεστοῦ, ἀριθμοῦν 652 κατοίκους. Α. Θ. ΣΑΜ.

Βρυσοῦλες *[Γεωγρ.]*. Νέα ὀνομασία τοῦ συνοικισμοῦ *Ἀλήαγα* τῆς κοινότητος *Περιβολίων* (τέως *Ρουσβάναγα*) τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 127.

Βρυσοῦλι (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς κοινότητος *Κροκεῶν* (τέως *Λεβετσόβης*) τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἔνθα ἀγροικίαι τινές. Δ. Ε. Μ.

Βρυσοχώρι(ον) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων ἀποτελοῦν ὁμώνυμον κοινότητα, *Δεσινίτσα* πρότερον ὀνομαζόμενον. Κάτοικοι (1928) 330

Digitized by Google

ἅπαντες Ἕλληνες βλαχόφωνοι ἀποδημοῦντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Ἔχει δημ. σχολεῖον καὶ νηπιαγωγεῖον, εἶναι δὲ κατάρρυτον καὶ κατάφυτον. Χ. Ι. Σ.

—**Βρυσοχώριον**. Οὕτως ὠνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀν. Θράκης τὸ τουρκικὸν χωρίον *Τσεσμὲ - κιοϊ* τῆς ὑποδιοικήσεως Δρογγυλίου (Λαλᾶ—πασᾶ). Κάτοικοι 232. Α. Θ. ΣΑΜ.

Βρυσσὰ *[Γεωγρ.]* Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Πλωμαρίου τῆς νήσου Λέσβου, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἀμφιθεατρικῶς παρὰ τοὺς πρόποδας τριῶν λοφίσκων, ἐκτεινομένης πρὸ αὐτῆς καταφύτου ἐξ ἐλαιώνων καὶ ὀπωροφόρων δένδρων κοιλάδος. Ὑδρεύεται ἐκ διοχετευομένων πηγαίων ὑδάτων, ἀνεπαρκῶς ὅμως κατὰ τὸ θέρος χρησιμοποιουμένων φρεατίων τοιούτων. Ἡ κωμόπολις αὕτη συνῳκίσθη κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, μετοικησάντων ἐνταῦθα τῶν κατοίκων τῶν πλησίον παραλίων μικροσυνοικισμῶν *Ἅγιος Φωκᾶς* καὶ *Αἰγίδα*, καταστάντων ἀκατοικήτων λόγῳ τῶν συχνῶν τότε πειρατικῶν ἐπιδρομῶν. Ἐπὶ Γατελούζων ὑπῆρξεν ἕδρα τοπάρχου, ἐκ τῆς ἐποχῆς δὲ ἐκείνης σῴζεται μόνον εἷς πύργος μὲ πλάκα ἐντετειχισμένην εἰς τὴν μετόπην τῆς κυρίας αὐτοῦ εἰσόδου, φέρουσαν λελαξευμένην συμβολικὴν τῶν τότε κατακτητῶν ἐπιγραφήν, καλεῖται δ' οὗτος σήμερον «Παλιόπυργος».

Τὰ Βρυσσὰ ἀριθμοῦν (ἀπογραφὴ 1928) 2003 κατοίκους (ἄρρενες 999, θήλεις 1004), ὧν οἱ 173 Μικρασιᾶται πρόσφυγες ἐποικισθέντες μετὰ τὸ 1922. Ἔχουσι δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων τριτάξιον καὶ θηλέων διτάξιον, στεγαζόμενα ἐπὶ κτιρίων ἀνεγερθέντων τοῦ μὲν τῷ 1902 ὑπὸ τῆς κοινότητος, τοῦ δὲ τῷ 1909 δαπάνῃ *υἱῶν Κ. Χατζηκωνσταντίνου*. Ἡ κωμόπολις αὕτη στερεῖται ρυμοτομίας, εἰς τὸ κέντρον δ' αὐτῆς ὑπάρχει μικρὰ πλατεῖα περὶ τὴν ὁποίαν φύονται πελώριοι πλάτανοι. Ἔχει οἰκίας γενικῶς διωρόφους καὶ ἕνα παλαιὸν ναὸν τῆς «Ζωοδόχου Πηγῆς» μὲ καλλιτεχνικὸν λελαξευμένον ἐπὶ ξύλου καρυᾶς εἰκονοστάσιον, κατασκευασθὲν τῷ 1815.

Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει κυρίως ἔλαιον (600.000 ὀκ. κατὰ διετίαν) καὶ καπνὸν (40.000 ὀκ. ἐτησίως). Ἀποδίδει δὲ καὶ μικροτέρας τοιαύτας δημητριακῶν, οἴνου καὶ ὀπωρῶν. Ἡ βιομηχανία της συνίσταται ἐκ τριῶν ἐλαιουργείων ἀτμοκινήτων, ἑνὸς ἀλευρομύλου καὶ ἑνὸς κεραμοποιείου παρὰ τὴν παραλίαν, ἐχόντος ἐτησίαν παραγωγὴν ὑπὲρ τὸ ἑκατομμύριον πλίνθων καὶ κεράμων. Ἡ κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ ζωὴ τῶν Βρυσσῶν ἔχει ἀρκετὰ προοδεύσει. Ἰδίως συνετέλεσε καὶ ὁ ἐν αὐτοῖς σύλλογος «*Ὁμόνοια*», ὅστις διοργανώνει τακτικώτατα ἑορτὰς καὶ διαλέξεις, συντηρεῖ δὲ καὶ πλουσίαν βιβλιοθήκην. Ἑτέρας ὀργανώσεις ἐνταῦθα σημειοῦμεν τοὺς συνδέσμους Κυνηγετικὸν καὶ Γεωργικόν, ὡς καὶ τοὺς δύο Ἐλαιολογικοὺς συνεταιρισμούς.

Τὰ Βρυσσὰ ἀπὸ τῆς πρὸς Α. πρωτευούσης τῆς ἐπαρχίας πόλεως Πλωμαρίου ἀπέχουσιν 25 χλμ., δι' ὁδοῦ ὅμως ἐντελῶς ἀδιαβάτου εἴς τινα σημεῖα. Διὸ ἡ συγκοινωνία ἐπιτελεῖται εἴτε διὰ θαλάσσης μέσῳ τοῦ δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ συνδεομένου (χλμ. 4) ἐπινείου των *Βατερά*, εἴτε μέσῳ τῆς πόλεως Μυτιλήνης, ἀφ' ἧς ἀπέχουν 50 χλμ.

ΕΜΜ. ΔΕΜΕΡΤΖΗΣ

βρυσσὸς ἢ *βρυσσιὰ* (ὁ, ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ δένδρου *πτελέα ἢ πεδινὴ* (Ulmus campestris). Δ. Ν. Π.

βρύσσοψις (ἡ) (Bryssopsis) *[Παλαιοζῳολ.]*. Τοῦ γένους τούτου τῶν *ἐχινοειδῶν* λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βρύσων (ὁ),—*ωνος*. —1) Ἡρακλεώτης πατὴρ τοῦ ἱστορικοῦ Ἡροδώρου, ἐξ Ἡρακλείας τοῦ Πόντου, σοφιστής. Ὁ Ἀθήναιος (ΙΙ 509, c) ἀναγράφει τεμάχιον τοῦ κωμικοῦ Ἐφίππου ἐκ τοῦ Ναυαγοῦ αὐτοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ ποιητής τις ἐμπαίζεται ὡς εἷς «τῶν Βρυσωνοθρασυμαχειοληψικερμάτων», ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι ἐνεπαίζοντο τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἴδίως οἱ διάλογοι.—2) Σύγχρονος καὶ μαθητὴς τοῦ Πυθαγόρου, ἐκ τοῦ ὑποβολιμαίου ἔργου τοῦ ὁποίου «Οἰκονομικὸς» τεμάχιον σῴζεται.—3) Ἐξ Ἀχαΐας, διδάσκαλος τοῦ κυνικοῦ Κράτητος καὶ τῆς ἐκ Μαρωνείας συζύγου αὐτοῦ Ἱππαρχίας, κυνικῆς φιλοσόφου καὶ ταύτης. ΙΑΚ Χ. Δ.

Βρυτὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Ἄγρας* (τέως *Βλαδόβου*) τῆς ἐπαρχίας Ἐδέσσης τοῦ νομοῦ Πέλλης. Κάτ. (1928) 523. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γκούγκοβον*. Δ. Ε. Μ.

βρύτεα (τὰ) ἢ *βρύτια* *[Ἀρχ.]*. Τὰ τῶν πεπατημένων σταφυλῶν καὶ τετριμμένων ἐλαιῶν ἐκπιέσματα (κοιν. τσίπουρα). Ἐκ τοῦ ῥήματος *βρύττω* (=μασῶ, ζουλίζω) κ. τ. τ. —Β.

Βρύτη (ἡ) *[Μυθολ.]*. Ἄλλος τύπος τῆς *Βριτομάρτιδος* (βλ. Βριτόμαρτις).

βρῦτον (τὸ) ἢ *βρῦτος* (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Ποτὸν οἰνοπνευματῶδες κατασκευαζόμενον ἐκ κριθῆς, ὑπὸ Θρακῶν, Φρυγῶν καὶ Λιγύρων, ἤτοι ὁ «ζῦθος» ἢ «ζῆθος» ἢ «ζύθιον» τῶν Αἰγυπτίων (*Διόδ. Σικελ.* 7, 20 «οἶνος ἐκ κριθῆς»), τὸ «κόρμα» τῶν Κρητῶν καὶ ὁ «φουκὰς» τῶν Βυζαντινῶν. Κατὰ τὴν κάθοδον αὐτῶν οἱ «μύριοι» τοῦ Ξενοφῶντος ἔπιον ἐν Ἀρμενίᾳ ἐκ τοῦ ποτοῦ τούτου, εὑρόντες αὐτὸ εὐάρεστον, ἀλλὰ πάνυ μεθυστικὸν (IV 5, 26). Κατὰ τόπους ἠρωμάτιζον αὐτὸ παντοιοτρόπως καὶ προσέδιδον γεῦσιν πικρὰν δι' ἀναμείξεως ἐκχύματος θέρμων (λουπίνων). Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Λατῖνοι περιεφρόνουν τὰ τοιαῦτα ποτά, οἱ δὲ ἰατροὶ ἀπέδιδον εἰς αὐτὰ τὴν αἰτίαν πολλῶν ἀσθενειῶν. —Β.

βρύττος (ὁ) (Bryttus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *περκιδῶν*. Οἱ ἰχθύες οὗτοι ἔχουσι σῶμα βραχύ, πεπιεσμένον, κεκαλυμμένον ὑπὸ μετρίου μεγέθους λεπίων, ἰσχυροὺς ὀδόντας κατὰ διπλῆν σειρὰν εἰς ἑκάστην σιαγόνα, ραχιαῖον καὶ ἑδραῖον πτερύγια μετρίως ἀνεπτυγμένα καὶ φέροντα τρεῖς μαλακὰς ἀκτῖνας. Οἱ ἰχθύες οὗτοι ἀπαντῶσιν εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

βρυχηθμὸς (ὁ), κοιν. *βρύχημα* (τό)· ἡ φωνὴ ἰδίᾳ τῶν λεόντων· || μεταφ. φωνὴ ἀνθρώπου ἰσχυρὰ ἢ ἀγρία.

βρύχιος,—α,—*ον*· ὁ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης, ὁ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος, *ὑποβρύχιος* (ἀπὸ τοῦ *βρύξ*,—*υχὸς*=ὁ βυθὸς τῆς θαλάσσης).

βρύχω· τρίζω τοὺς ὀδόντας· (παρὰ τοῖς Ο' καὶ τοῖς κλασσικοῖς)· εὕρηται καὶ ἡ ἔκφρασις «*βρύζειν* τοὺς ὀδόντας» (ἐν *Ἰὼβ*, 16, 9, καὶ Θρήνοις *Ἱερεμ.* 2, 16). Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

βρυχῶμαι (—*άομαι*), ἀόρ. *ἐβρυχήθην*· ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς φωνῆς τῶν λεόντων, μουγγρίζω, οὐρλιάζω· || μεταφ. ἐπὶ φωνῆς ἀνθρώπου εἴτε διὰ τὴν ἰσχυρὰν φωνὴν εἴτε διὰ τὴν ἀγρίαν προαίρεσιν.

Βρύχων (ὁ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Ἀρχαῖον ὄνομα χειμάρρου, ὅστις κατέρχεται ἐκ τοῦ Πηλίου καὶ ἐκβάλλει πλησίον τῆς ἀρχαίας Ἰωλκοῦ (τοῦ σημερινοῦ Βόλου). Εἶναι ὁ νότιος τῆς Πορταριᾶς ἀρχόμενος ρύαξ, ὅστις διέρχεται διὰ τοῦ χωρίου Ἀλλημεριᾶς. Κατὰ τοὺς δυτικοὺς πρόποδας τοῦ λόφου Γορίτσας, ὁ χείμαρρος τὸ θέρος μένει ξηρός, ἡ κοίτη δ' αὐτοῦ διέρχεται πρὸ τοῦ Ἀθανασακείου Μουσείου τοῦ Βόλου. Ἐκτεταμένα προχώματα κατὰ τὰς πλευρὰς τῆς κοίτης αὐτοῦ προφυλάττουν τὰ πέριξ ἐκ τῶν ἀπειλουμένων ὑπ' αὐτοῦ πλημμυρῶν ἐν καιρῷ τῶν βροχῶν. Ὁ Ἡρακλείδης (ΙΙ, 7) ἀναφέρει, ὅτι ὁ *Βρύχων* ἔρρεε διὰ τοῦ ἄλσους τῆς Πηλαίας, ὅπερ ὑποτίθεται ὅτι ἔκειτο κατὰ τοὺς πρόποδας τῆς Γορίτσας. Ὁ Γεωργιάδης (Θεσσαλία σ. 119) ὡς Βρύχωνα θεωρεῖ τὸν κατὰ τὰ χωρία Δράκια καὶ Κάτω Λεχώνια χείμαρρον, ἐνῷ τὸν ρύακα τῆς Ἀλλημεριᾶς θεωρεῖ ὡς τὸν *Ἄναυρον*. Τὴν γνώμην ταύτην, ἥτις θεωρεῖται ἐσφαλμένη, ἀκολουθοῦν καὶ οἱ ἑλληνικοὶ χάρται. (Βλ. *Fr. Stählin*, das Hellenische Thessalien σ. 44.)

—2) Μικρὸς ρύαξ τῆς χερσονήσου Παλλήνης τῆς Χαλκιδικῆς. Ι. Σ. Σ.

βρύω· πηγάζω, ἀναβρύω· || ἀκμάζω, ἀνθῶ· || εἶμαι πλήρης, εὑρίσκομαι ἐν ἀφθονίᾳ: παροιμ. «ἄλλων ἰατρός, αὐτὸς ἕλκεσι βρύων».

βρυώδη ἢ *βρύα* (τὰ) (Musci) *[Βοτ.]*. Μία τῶν σημαντικωτέρων ὑποδιαιρέσεων τῶν *φυλλοβρύων*. Τὰ φυτὰ ταῦτα παρουσιάζουσι διαφορωτάτην μορφὴν κατὰ τὸ μέγεθος, τὸ σχῆμα καὶ τὴν αὔξησιν καθ' ὅλου, ὡς καὶ τὴν διάταξιν καὶ τὴν σύστασιν τῶν φύλλων, τῶν ἀνθήρων, τῶν ἀρχεγονίων κτλ. Κυριώτερα γνωρίσματα τῶν φυτῶν τούτων εἶναι

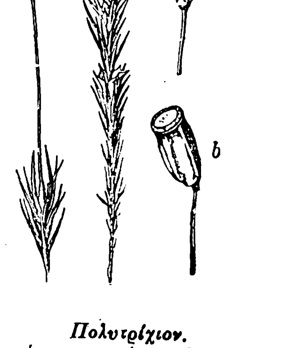

Πολυτρίχιον.
[α=σποριογόνον, β=καλύπτρα.]

Βαρβούλη.
[α=σποριογόνον, β=καλύπτρα.]

τὰ ἑξῆς: Ὁ *μεσοκυττάριος χῶρος*, ὁ ὑπάρχων μεταξὺ σποριαγγίου καὶ καλύπτρας, διατρέχεται ὑπὸ ἁπλῶν ἢ διαφόρως διακλαδιζομένων κυτταρικῶν νηματίων. Ἡ θήκη διανοίγεται ὀλίγον πρὸ τῆς ὡριμάνσεως καὶ μόνον εἴς τινα εἴδη μένει τελείως κεκλεισμένη. Ἐφ' ὅσον ἡ θήκη διανοίγεται, ὡρισμένα κυτταρικὰ στρώματα, καὶ δὴ ὅσα ἔχουσι τὰ τοιχώματα παχέα, σχηματίζουσι τὸ καλούμενον *περιστόμιον*· ἐκ τῆς μορφῆς, τοῦ μήκους καὶ τῆς καθ' ὅλου αὐτοῦ διαμορφώσεως γίνεται ἡ κατάταξις τῶν φυτῶν τούτων εἰς οἰκογενείας, γένη καὶ εἴδη. Ἡ καλύπτρα ὠθεῖται ὑπὸ τῆς θήκης πρὸς τὰ ἄνω καὶ συνήθως περιβάλλει ταύτην ὡς πῖλος.

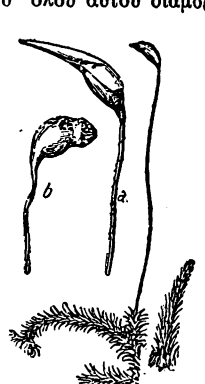

Ὕπνον.
[α=σποριογόνον, β=καλύπτρα.]

Νεκερία.
[α=σποριογόνον, β=καλύπτρα.]

Τὰ βρυώδη ὑποδιαιροῦνται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, τὰ *ἀρκτόκαρπα* (Arctocarpi), ὧν ὁ βλαστὸς καταλήγει εἰς σποριογόνια, καὶ τὰ *πλαγιόκαρπα* (Pleurocarpi), ὧν τὰ σποριογόνια εὑρίσκονται ἐπὶ τῶν πλαγίων διακλαδώσεων τοῦ φυτοῦ, ἐνῷ ὁ κύριος βλαστὸς αὐξάνει κατὰ τὸν ἄξονα κανονικῶς. Εἰς τὰ ἀρκτόκαρπα ἀνήκουσιν αἱ ἑξῆς οἰκογένειαι: *βεϊσίδαι* (Weisiaceae), ἧς κυριώτερα γένη εἶναι: *βεϊσία* (Weisia), *δικρανέλλη* (Dicranella), *δίκρανον* (Dicranum)· *βρυΐδαι* (Bryaceae), ὧν γνωστότερα γένη εἶναι: *βρύον* (Bryum), *μνίον* (Mnium), *φιλονοτὶς* (Philonotes)· *γριμμιΐδαι* (Grimmiaceae) περιλαμβάνουσα τὰ γένη: *ὀρθότριχον* (Orthotrichum), *κιγκλιδωτὸς* (Cingiidotus), *ἐγκαλύπτη* (Encalypta), *γριμμία* (Grimmia)· *πολυτριχίδαι* (Polytrichaceae), ἧς γένη εἶναι τά: *πολυτρίχιον* (Polytrichium), *πωγωνάτιον* (Pogonatium), *ἄτριχον* (Atrichum)· *ποττιαδίδαι* (Pottiaceae) περιλαμβάνουσα τὰ γένη: *ποττία* (Pottia), *βαρβούλη* (Barbula), *δίστιχον* (Distichum)· *φισσιδενίδαι* (Fissidentaceae), περιλαμβάνουσα ἓν μόνον εἶδος, τὸν *φισσιδέντιον* (Fissidentium).

Φοντιναλίς.

Εἰς τὰ πλευρόκαρπα ἀνήκουσι τρεῖς οἰκογένειαι: *νεκεριίδαι* (Neckeraceae), ὧν κυριώτερον γένος εἶναι ἡ *νεκερία* (Neckeria)· *φοντιναλιδίδαι* (Fontinalaceae), ἧς γνωστότερον γένος εἶναι ἡ *φοντιναλὶς* (Fontinalis) καὶ *ὑπνίδαι* (Hynanaceae) ἥτις περιλαμβάνει τὰ γένη: *ὕπνον* (Hypnum), *λυκόδους* (Lycodus) κτλ.

Τὰ βρυώδη εἶναι κοινότατα καὶ παρ' ἡμῖν, γνωστὰ γενικῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα *μούσκλια*, καὶ φύονται ἢ ἀπ' εὐθείας ἐπὶ ὑγροῦ ἐδάφους ἢ ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ τῶν δένδρων, ἐπὶ τῶν πετρῶν, τῶν βράχων, τῶν στεγῶν κτλ. Ἄλλοτε εἴδη τινὰ βρύων ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς τὴν φαρμακευτικὴν ὡς στυπτικά. Εἴδη τινὰ τοῦ γένους *πολυτρίχιον* χρησιμοποιοῦνται πρὸς κατασκευὴν τεχνητῶν ἀνθέων καὶ πρὸς κάλυψιν τοῦ χώματος τῶν εἰς διάφορα δοχεῖα ἢ γάστρας διατηρουμένων φυτῶν. Εἴς τινας τόπους τῶν βορείων χωρῶν χρησιμοποιοῦνται ὡς κτηνοτροφικὴ τροφή, ἀποξηραινόμενα δὲ καὶ ἀλεθόμενα μείγνυνται μετ' ἀλεύρου πρὸς κατασκευὴν κατωτέρας ποιότητος ἄρτου. Δ. Ν. Π.

βρυώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ βρύον.

—**βρυώδεις** *ἶνες* *[Ἀνατομ.]*. Αὗται εἶναι νευρικαὶ ἶνες ἐκ τῆς λευκῆς οὐσίας τῆς παρεγκεφαλίδος, ἀποτελοῦσαι συστατικὸν τῆς φαιᾶς οὐσίας (τοῦ φλοιοῦ) αὐτῆς. Αἱ ἶνες δηλονότι αὗται εἰσδυόμεναι εἰς τὴν κοκκώδη στιβάδα (ἔσω) τοῦ φλοιοῦ τῆς παρεγκεφαλίδος ἀποβάλλουσι τὸ μυελῶδες ἔλυτρον καὶ ἀποσχίζονται κατ' ἀρχὰς εἰς δύο κλάδους, οὗτοι δὲ εἰς πολλὰ κλωνία, ἐμφανίζοντα πάντα κατὰ τὴν πορείαν αὐτῶν παχύνσεις, ἐξ ὧν ἀναθρώσκουσι τρία ἢ πλείονα κλωνία καὶ ὧν τὸ σύνολον ὁμοιάζει πρὸς τεμάχιον βρύου. Αἱ βρυώδεις αὗται παχύνσεις διαπλεκόμεναι μετὰ τῶν δενδριτῶν τῶν ἐλασσόνων κοκκοειδῶν κυττάρων σχηματίζουσι μετ' αὐτῶν *κοκκώδη σπειράματα* (*κοκκώδεις νήσους*). Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Βρύων αἰγιαλὸς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὁ μεταξὺ *Θεοτιμαίου* (Σταδ. Μεγ. Θαλ. § 61) καὶ *Βερενίκης*

Digitized by Google

Εὐεσπερίδος αἰγιαλὸς (*Πτολεμ.* Δ, δ, 3). Εἶναι ὁ σύγχρονος αἰγιαλὸς *Μποὺ-Σεενέφ*, 4 ½ μίλ. ΝΑ τῆς Βεγγάζης (πλάτ. 32°04′ Β, μῆκ. 20°02′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 241: Benghazi to Derna), εἰς ὃν οἱ δεσπόζοντες ἐν τῇ Μεγάλῃ Σύρτει δυτικοὶ ἄνεμοι ἐκβράζουσιν ἀφθονίαν θαλασσίας χλωρίδος, ἐξ ἧς καὶ τοῦ αἰγιαλοῦ τὸ ὄνομα. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βρυὼν ἢ ***Βρυώνη*** *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Βορείου Ἠπείρου (Ἀλβανίας) ἐκτισμένη ἐπὶ λόφου τῆς πρὸς Ν. τοῦ Δελβίνου χαμηλῆς πεδιάδος.

Βρυώνης, *Ἐλιάς*. Ἀλβανὸς πολιτικὸς γεννηθεὶς ἐν Βερατίῳ τῷ 1883. Διετέλεσε δήμαρχος Βερατίου καὶ διωρίσθη κατόπιν ὑπὸ τῆς ἀντιβασιλείας πρωθυπουργὸς (1921 καὶ 1924). Τῷ 1925 διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Παρισίοις καὶ ἀντεπροσώπευσε τὴν Ἀλβανίαν εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν. Ἀπὸ τοῦ 1927 μέχρι τῷ 1929 διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ὑπέγραψεν ἐν Ρώμῃ, μετὰ τοῦ Ἰταλοῦ πρωθυπουργοῦ Μουσσολίνι, τὴν ἰταλοαλβανικὴν συνθήκην συμμαχίας μετὰ στρατιωτικοῦ πρωτοκόλλου. Μ. Δ. Β.

— **Βρυώνης,** *Ὁμέρ*. Ὁ ἀντιπροσωπευτικώτερος τύπος του Μουσουλμάνου Ἀλβανοῦ κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν καὶ τὸν Ἀγῶνα. Ἀνήκων εἰς ἐπιφανῆ ἀλβανοελληνικὴν οἰκογένειαν, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξισλαμισθεῖσαν, ἀνετράφη ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Περιελθὼν ὅμως εἰς ἔριδας πρὸς τὸν πενθερὸν τοῦ Μουχτὰρ καὶ Βελῆ Ἰμβραὴμ πασᾶν τοῦ Βερατίου ἐξεπατρίσθη οἰκειοθελῶς καταφυγὼν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ ἐν Αἰγύπτῳ. Γνωρίζων νὰ προσαρμόζεται εἰς τὰς ἑκάστοτε περιστάσεις, κατέστη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πρόσωπον προσφιλέστατον εἰς τὸν ἐκεῖ δυνάστην, συμβαλὼν δὲ σπουδαίως εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν Κιολεμένιδων καὶ Μαμελούκων, ἀνεμίχθη εἰς ἐπιχειρήσεις γενόμενος πλουσιώτατος. Ὅταν ἐπείσθη ὅτι ἔγινεν ἀρκούντως ἰσχυρὸς καὶ γνωστός, ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἔνθα ὁ Ἀλῆ πασᾶς, μένεα πνέων κατὰ τοῦ πενθεροῦ τῶν υἱῶν του, τὸν ἐδέχθη μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας. Ὁ Χατζῆς Σεχρέτης τὸν παριστᾷ διὰ πολλῶν στίχων ὡς ὄργανον τῶν κατακτητικῶν διαθέσεων τοῦ βεζύρου. Ταχέως ἦλθεν ἡ σειρὰ τῆς καταδιώξεως τοῦ Ἰμβραὴμ πασᾶ, ἐκτοπισθέντος ἐκ Βερατίου καὶ ἀποκλεισθέντος εἰς Αὐλῶνα. Ὅτε ὅμως τὰ τέκνα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἐξεστράτευσαν τῷ 1810 εἰς τὸν Δουναβιν, ὁ Ἰμβραὴμ ἀπεφάσισε νὰ ἀνακτήσῃ τὸ Βεράτιον. Ὁ Ἀλῆς ἔστειλε κατ' αὐτοῦ τὸν Ὁμὲρ Βρυώνην μὲ τέσσαρας χιλιάδας ἀνδρῶν, ὅστις ἐπέπεσε κατ' αὐτοῦ ὡς θύελλα καὶ κατὰ τὸν Σεχρέτην ἐσκότωσε χιλίους καὶ συνέλαβε πεντακοσίους, οὓς ἔστειλε δεσμίους εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ τοὺς ἔρριψεν ἁλυσοδέτους εἰς τὰς εἱρκτάς. Κατὰ τὸ 1812 ὁ Ἀλῆς ἔστειλε τὸν Ὁμὲρ Βρυώνην ἐπὶ κεφαλῆς μυρίων Ἀλβανῶν κατὰ τῶν Μουσουλμάνων τοῦ Ἀργυροκάστρου. Νικηθεὶς οὗτος κατ' ἀρχὰς ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τοῦ Θανάση Βάγια, οὕτω δὲ πολιορκήσας τριακοσίους Ἀργυροκαστρίτας εἰς Γκιάστιαν τοὺς ἐνίκησε καὶ αἰχμαλωτίσας αὐτοὺς τοὺς ἔστειλεν εἰς Ἰωάννινα «δεμένους, ξυπόλυτους, ξεσκούφωτους καὶ φιδοδαγκωμένους». Οἱ λοιποὶ Ἀργυροκαστρῖται μετὰ Γαρδικιωτῶν ἐνεκλείσθησαν εἰς τὸ Ἀργυρόκαστρον, ἀλλ' ὁ Βρυώνης, φοβούμενος μήπως τῷ ἀποδοθῇ συμπάθεια ὑπὲρ τῶν ὁμοθρήσκων, παραχωρεῖ τὴν θέσιν του εἰς τὸν Βάγιαν. Ἐν τούτοις ὁ Ἀλῆς ἀπορρίπτει τὴν διὰ τοῦ Βρυώνη διαβιβασθεῖσαν πρότασιν τῶν Ἀργυροκαστριτῶν καὶ διατάσσει τὴν λεηλασίαν τῆς πόλεως, ἣν ἀπεποιήθη μὲν ὁ Βρυώνης, ἐξετέλεσεν ὅμως ὁ Βάγιας μετ' ἀνηκούστου σκληρότητος. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος κατεστράφη καὶ τὸ μουσουλμανικὸν Γαρδίκι, οὕτω δὲ ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἔγινε κύριος πάσης τῆς Ἠπείρου. Ὁ Βρυώνης τὸν ἐβοήθησεν εἰς τὴν ὑποταγὴν τῆς Πάργας, ἐξαγορασθείσης παρὰ τῶν Ἄγγλων, ἔμενε δὲ πιστὸς πρὸς αὐτὸν ἐφ' ὅσον τὸν ἐνόμιζε συντελοῦντα εἰς τὸ μεγαλεῖον τοῦ σουλτάνου, ὃν ἀνεγνώριζε καλίφην καὶ ἀντιπρόσωπον τοῦ θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ὅτε ὅμως ὁ σουλτᾶνος ἀπέστειλε τὸ θέρος τοῦ 1820 πολλοὺς πασᾶδες πρὸς καταστροφὴν τοῦ Ἀλῆ, πρῶτος τὸν ἐγκατέλειψεν ὁ Ὁμὲρ Βρυώνης, προσχωρήσας εἰς τὰ σουλτανικὰ στρατεύματα, διωρίσθη δὲ πασᾶς τοῦ Βερατίου, λαβὼν τίτλον ὃν ἐφιλοδόξει ἀνέκαθεν. Ἐκραγέντος τὸν Μάρτιον τοῦ 1821 τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος, ὁ ἐν Ἰωαννίνοις ἀρχιστράτηγος Χουρσὶτ πασᾶς ἐσκέφθη νὰ ἀναθέσῃ εἰς τὸν Ὁμὲρ Βρυώνην τὴν κατάπνιξιν τοῦ κινήματος, ὅπερ τότε περιωρίζετο εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στερεὰν καὶ τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Ὁμὲρ γνωρίζων ἀπὸ τῆς αὐλῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τοὺς πλείστους καὶ ἐπιφανεστέρους τῶν Ἑλλήνων ὁπλαρχηγῶν, ἤρξατο συνεννοούμενος μετ' αὐτῶν, ὑποσχόμενος ἀμνηστείαν καὶ ἀξιώματα. Τὸ πολεμικὸν σχέδιον συνέκειτο εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς καὶ κατόπιν εἰς προέλασιν πρὸς τὴν Πελοπόννησον, ἔνθα θὰ ἐγκαθιδρύετο ὡς Μόρα Βαλεσῆς ὁ Κιοσὲ Μεχμὲτ πασᾶς, ἤδη διωρισμένος τοιοῦτος ὑπὸ τῆς Πύλης. Οἱ δύο πασᾶδες ἐκίνησαν ἐξ Ἰωαννίνων καὶ τὴν 9 Ἀπριλίου 1821 ἔφθασαν εἰς Τρίκκαλα. Ἐκεῖθεν ἐκάλεσαν τοὺς οἰκείους αὐτῷ Ἕλληνας ὁπλαρχηγοὺς τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς, ἐν οἷς καὶ τὸν Ὀδυσσέα Ἀνδροῦτσον, νὰ στρατολογήσωσι δραστηρίως καὶ νὰ μεταβῶσιν εἰς Γραβιάν, ὁπόθεν ὁμοῦ νὰ κατέλθωσιν εἰς Πελοπόννησον. Ἐκεῖθεν προελάσαντες ἐστρατοπέδευσαν ὁ μὲν Ὁμὲρ εἰς Λιανοκλάδιον, ὁ δὲ Κιοσὲ ἐν Λαμίᾳ. Οἱ ὁπλαρχηγοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος κατέλαβον ἐπίκαιρα σημεῖα, ὁ δὲ Ὁμὲρ τὴν 23 Ἀπριλίου προελάσας εὐτόλμως ἐπετέθη κατὰ τοῦ Δυοβουνιώτου καὶ Πανουργιᾶ εἰς Χαλκομάταν καὶ τοὺς διέλυσε, κατόπιν δὲ ἐτράπη κατὰ τοῦ Διάκου, οὗ τὰς δυνάμεις συνέτριψεν ἐν Ἀλαμάνᾳ συλλαβὼν καὶ αὐτὸν αἰχμάλωτον. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Διάκου ὠχυρώθησαν ἐν Νεβροπόλει καὶ Ἐλευθεχωρίῳ, ἀλλ' ἐπελθὼν ὁ Βρυώνης τοὺς διέλυσε. Τότε ἔγραψε πρὸς τὸν ἐν Εὐρυτανίᾳ Ἀνδροῦτσον τὰς ἐπιτυχίας του καὶ τὸν ἐκάλει εἰς ὑποταγὴν ὑποσχόμενος αὐτῷ τὸ πατρικόν του ἀρματολίκιον.

Οἱ δύο πασᾶδες προσεπάθουν διὰ κολακειῶν νὰ προσελκύσωσιν ὅλους τοὺς ὁπλαρχηγοὺς τῆς Στερεᾶς, ἐλπίζοντες ὅτι εἰσβάλλοντες μετ' αὐτῶν εἰς Πελοπόννησον θὰ τὴν ὑπέτασσον εὐχερῶς καταπτοοῦντες τοὺς ἐκεῖ ὁπλαρχηγούς. Ὁ Βρυώνης προελάσας ἠθέλησε νὰ ἐξασφαλίσῃ δίοδον πρὸς τὴν Ἄμφισσαν, ἵνα ἐκεῖθεν διὰ πλοίων διαπεραιωθῇ εἰς τὸν Μοριᾶν. Ἀλλ' ὁ *Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος* ἀνέκοψεν αὐτῷ τὸν δρόμον διὰ τῆς περιπύστου νίκης τοῦ *Χανίου τῆς Γραβιᾶς*.

Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ὁ Βρυώνης διὰ τοῦ Χρήστου Παλάσκα ἐζήτησε τὴν ὑποταγὴν τῆς Δωρίδος, λαβὼν δὲ ἀπάντησιν ἀγέρωχον, ἐστράφη κατὰ τῶν Βλαχοχωρίων καὶ μὴ δυνηθεὶς νὰ τὰ ὑποτάξῃ συνήντησε τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ, μεθ' οὗ ἤλλαξε τὸ σχέδιον ἐνεργείας. Ἐγκαταλείψαντες πλέον τὴν εἰς Πελοπόννησον ἐκστρατείαν ἐστράφησαν πρὸς τὴν Βοιωτίαν, Εὔβοιαν καὶ Ἀττικήν, ἐπιφυλασσόμενοι μετὰ τὴν τελειωτικὴν ὑποταγὴν αὐτῶν νὰ βαδίσωσι πρὸς τὴν Πελοπόννησον μὲ τὰς χεῖρας ἐλευθέρας. Ἐπηκολούθησεν ἡ μάχη τοῦ Ἀετοῦ, ἥτις ἐδόξασε τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα. Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος ἤρξατο πλαστὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ παλαιοῦ φίλου του, διὰ νὰ ματαιώσῃ τὴν καταστροφὴν τοῦ τόπου. Ὁ Βρυώνης κατέκτησε τὴν Λεβαδείαν, ὥρμησε δὲ κατὰ τῆς Εὐβοίας καὶ κατόπιν διέλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἐκεῖ δὲ ἐτέλεσε καὶ τοὺς γάμους του μὲ τὴν κόρην τοῦ Μουφτῆ. Ἡ νίκη τῶν Βασιλικῶν ὑπῆρξεν ἀντιστάθμισμα εἰς τὰς ἀτυχίας ταύτας. Κατὰ τὸν Τρικούπην, ὁ Ἀθηναῖος Ρομπέσης παρ' ὀλίγον νὰ φονεύσῃ τὸν Βρυώνην, πιστολίσας αὐτόν. Ὅταν ἡ Δυτικὴ Στερεὰ ἐπανεστάτησεν, ὁ Χουρσὶτ πασᾶς, φοβούμενος τὴν ἕνωσιν τῶν Ἑλλήνων ὁπλαρχηγῶν μετὰ τῶν Σουλιωτῶν, ἐσκέφθη νὰ ἐξασθενήσῃ τοὺς τελευταίους, ἀποσπῶν ἀπ' αὐτῶν τοὺς ἀληπασίζοντας Ἀλβανοὺς καὶ πρὸς τοῦτο ἀνεκάλεσε τὸν Βρυώνην εἰς Ἤπειρον. Κατὰ τὸ 1822 οὗτος κατώρθωσε νὰ διαλύσῃ διὰ δευτέραν φορὰν τὸ Σοῦλι, μετὰ τὴν καταστρεπτικὴν διὰ τοὺς Ἕλληνας μάχην τοῦ Πέτα. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπροχώρησε πρὸς τὸ Μεσολόγγι, ὅπερ ἐπολιόρκησε μετὰ τοῦ Κιουταχῆ, ἀλλ' ἀποτυχὼν τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων εἰς τὴν ἐπίθεσιν τοῦ ὠπισθοδρόμησε καὶ ἡττημένος ἐπανῆλθεν εἰς Ἤπειρον. Τῷ 1823 ἐκλήθη ὁ ἐν Πάτραις φρούραρχος Γιουσοὺφ πασᾶς νὰ στρατολογήσῃ διὰ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, ὅτε δὲ συνεκέντρωσε τοὺς στρατολογηθέντας εἰς Βόνιτσαν, ὁ Βρυώνης ζηλοτυπῶν ἐραδιούργησεν αὐτοὺς καὶ ἐπέτυχε τὴν διάλυσίν των καὶ τὴν ἐπιστροφήν των διὰ Μακρυνόρους εἰς Ἀλβανίαν. Τότε ἐπηκολούθησεν ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μουσταῆ πασᾶ τῆς Σκόδρας μετὰ τῶν Ἀλβανῶν, τοῦ Βρυώνη κατελθόντος διὰ Καρβασσαρᾶ καὶ Λάσπης εἰς Λεπενοῦν, ὁπόθεν ἔφθασεν ἀνεμπόδιστος εἰς Αἰτωλίαν. Καὶ πάλιν ὅμως τὸν κατεδίωκεν ἡ ἀτυχία, διότι ἡ ἐκστρατεία ἐματαιώθη τὸν χειμῶνα, ἐπιστρεψάντων τῶν στρατευμάτων εἰς Ἀλβανίαν μὲ σημαντικὰς ἀπωλείας. Τῷ 1824 ὁ Βρυώνης ἐδέχθη ἐν Ἰωαννίνοις τὸν Βουλπιώτην, ὃν οἱ περὶ τὸν Μαυροκορδάτον ἐθεώρουν ἀποσταλέντα ὑπὸ τοῦ Καραϊσκάκη πρὸς συνεννόησιν (*Τρικούπη* Γ΄, σ. 93). Τὸ θέρος τοῦ 1824 διετάχθη νὰ προελάσῃ ἐκ Πρεβέζης εἰς Ἀκαρνανίαν, τότε δὲ κατηγορίσθη ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου στρατόπεδον εἰς Αιγοβίστι. Ὁ Βρυώνης δὲν ἤθελε ν' ἀπομακρυνθῇ ἐκ τοῦ Βερατίου, διότι ἐκινδύνευε τὸ πασαλίκι του, αὐστηρῶς ὅμως διαταχθεὶς καὶ πάλιν ἐξεστράτευσεν· αἱ ἀλβανικαὶ ὅμως ἔριδες ἐπεξετάθησαν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Καρβασσαρᾶ, λιποταξίαι ἤρχισαν καὶ ὁ Βρυώνης ὡς ἐκ τούτου ἠναγκάσθη τὸν Νοέμβριον νὰ διαλύσῃ τὸ στρατόπεδόν του (*αὐτ.* σελ. 113—117). Ἔκτοτε δὲν ἀνεμίχθη εἰς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα, διότι διωρίσθη βαλῆς τῆς Θεσσαλονίκης, ἔνθα ἡσύχασε. Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

βρυωνία (ἡ) (Bryonia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κολοκυνθιδῶν*, (*κοιν.* *βρυωνιὰ* καὶ Ἰδιωματ. *βρουνιά*). Εἶναι φυτὰ ποώδη, ἑλικοφόρα καὶ ἀναρριχητικά, μὲ ἄνθη μεγάλα, ἐπίγυνα, μονογενῆ καὶ ἀκτινωτά, φοθήκην τρίχωρον καὶ καρπὸν ῥάγα σφαιροειδῆ. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *βρυωνία ἡ δίοικος* (Bryonia dioica) καὶ *βρυωνία ἡ κρησσα* (Bryonia cretica). Ἀμφότερα τὰ φυτὰ ἀπαντῶσι παρ' ἡμῖν, ἰδίως τὸ δεύτερον, ὅπερ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀμπελουρίδα, ἀγριόκλημα, φαρμακιὰ* κτλ. Δ. Ν. Π.

Βρυωνία ἡ δίοικος.

— βρυωνίας *ῥίζα* (Radix Bryoniae). Αἱ ῥίζαι τοῦ φυτοῦ *βρυωνία ἡ δίοικος* χρησιμοποιοῦνται ὡς δρόγη, ἀφοῦ πλυθοῦν καὶ κοποῦν εἰς μικρὰ τεμάχια. Συστατικὰ αὐτῶν εἶναι: ἄμυλον, ῥητινώδεις καὶ πεκτινικαὶ οὐσίαι, κόμμι, ῥητίνη ἢ βρυωρρεσίνη ($C_{87}H_{68}O_{18}$) καὶ ὁ γλυκοζίτης *βρυωνίνη*, χρησιμοποιεῖται δὲ ἡ ῥίζα ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀφεψήματος ὡς ἀντιρρευματικὸν (ἐξωτερικῶς), καθαρτικὸν τοῦ αἵματος καὶ κατὰ τῶν κρίσεων τῆς ἐπιληψίας. Εἰς μεγάλας δόσεις προκαλεῖ ναυτίαν, ἐμέτους, κολικούς, ἀναισθησίαν καὶ θάνατον ἐξ ἀσφυξίας. Κ. Γ. Μ.

βρυωνιδίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Γλυκωματογόνον ἀνευρεθὲν εἰς τὰς ῥίζας τοῦ φυτοῦ *βρυωνία ἡ λευκή*. Σ. Γ.

βρυωνιὲς (οἱ) *[Βοτ.]* Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *σμῖλαξ ἡ τραχεῖα* (Smilax aspera). Δ. Ν. Π.

βρυωνίνη (Bryonin) *[Φαρμ. Χημ.]* Γλυκοζίτης τῆς συνθέσεως $C_{48}H_{80}O_{19}$, εὑρισκόμενος εἰς τὸ φυτὸν *βρυωνία ἡ λευκή*. Οὐσία ἄχρους, εὔθριπτος, πικρᾶς γεύσεως, εὐδιάλυτος ἐν ὕδατι καὶ ἀλκοόλῃ, ἀδιάλυτος ἐν αἰθέρι. Ἡ βρυωνίνη κατὰ τὴν ζέσιν μετ' ἀραιοῦ θειικοῦ ὀξέος διασπᾶται εἰς *γλυκόζην*, *βρυορετίνην* καὶ *ὑδροβρυορετίνην* (Walz). Κατὰ τὸν Masson ὁ τύπος τῆς βρυωνίνης εἶναι $C_{89}H_{50}O_{8}$, διασπᾶται δὲ εἰς *σταφυλοσάκχαρον* καὶ *βρυογενίνην*. Γ. Κ. Μ.

βρῶμα (τό)· πᾶν ὅ,τι τρώγεται, ἔδεσμα, φαγητόν, τροφή.

Ἡ λέξις δηλοῖ κυρίως τὴν στερεὰν ἐκ κρέατος ἢ σίτου τροφὴν καὶ ἀντιτίθεται πρὸς τὴν μαλακὴν ἐκ γάλακτος ἢ χορταρικῶν τοιαύτην. Ἀπαντᾷ δὲ ἔν τε τῇ κυρίᾳ σημασίᾳ (*Ματθ.* 14, 15. *Μάρκ.* 7, 19. *Λουκ.* 3, 11. 9, 13. 1 Κορ. 6, 13, ὁμοίως παρὰ τε τοῖς Ο' καὶ τοῖς κλασσικοῖς) καὶ ἐν μεταφορικῇ, ὅτε δηλοῖ τὴν τροφὴν τοῦ νοῦ ἢ τῆς ψυχῆς. Οὕτω τὸ ἐν *Ἰωάνν.* 4, 34 «ἐμὸν βρῶμά ἐστιν....» σημαίνει «ἐκεῖνο, ἐν τῷ ὁποίῳ καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ζῶ, ἐκεῖνο, ὅπερ εὐφραίνει τὴν ψυχήν μου». Ν. Κ. Κ.

βρώμα (ἡ)· δυσώδης ἀπόπνοια, δυσωδία, κακοσμία: «βρώμα ἀπὸ ψοφίμι» ἡ λέξις παράγεται ἀπὸ τοῦ ἀρχ. *βρῶμος* || ἀκαθαρσία, ῥύπος (ἰδίως εἰς πληθυντικόν): «βρώμα καὶ κακό» «ἐγέμισες τὸ σπίτι βρώμες» || χαρακτηριστικὸν κακῆς, ἀνηθίκου γυναικός ἀλλὰ καὶ κακοήθους, πονηροῦ ἀνδρός: «σοῦ εἶναι κι' αὐτὸς μιὰ βρώμα!» || φρ. «βρώμα καὶ δυσωδία», διὰ τὴν ὁμωνυμίαν *βρώμα* καὶ *βρῶμα* (=ἔδεσμα) ληφθεῖσα ἀπὸ τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας «γυμνὰ ὀστέα ὁ ἄνθρωπος, σκωλήκων βρῶμα καὶ δυσωδία»· λέγεται κατ' ἐπίτασιν τῆς ἐννοίας=δυσωδία ἀφόρητος.

β-βρωμαγγελικὸν *ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]* Εἶναι τὸ β-βρωμιωμένον παράγωγον τοῦ ἀγγελικοῦ ὀξέος. Ἔχει τὸν τύπον $CH_3.CBr:C(CH_3).CO_2H$ καὶ εἶναι σῶμα στερεὸν τηκόμενον εἰς 94°. Σ. Γ.

βρωμαιθάνιον *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. αἰθυλοβρωμίδιον.

2-**βρωμαιθανόλη**-1 *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. βρωμυδρίνη *αἰθυλενογλυκόλης* καὶ αἰθυλενοβρωμυδρινη.

βρωμαιθένιον *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. βινυλαλογονίδια.

1-**βρωμαιθυλαιθὴρ** *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀλογονωμένον παράγωγον τοῦ διαιθυλαιθέρος. Ἔχει τὸν τύπον $CH_3.CHBr.O.C_2H_5$ καὶ βράζει εἰς 105°. Σ. Γ.

β-βρωμαιθυλαμίνη ἢ *1-ἀμινο-2-βρωμαιθάνιον* *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ἀλογονωμένον παράγωγον τῆς *αἰθυλαμίνης* τοῦ τύπου $CH_2Br.CH_2NH_2$, λαμβανόμενον ὡς ὑδροβρωμικὸν ἅλας ἐκ τοῦ αἰθυλενοβρωμιδίου τῇ ἐπιδράσει φθαλιμιδικοῦ καλίου καὶ περαιτέρω διασπάσεως τοῦ προϊόντος τῆς ἀντιδράσεως διὰ πυκνοῦ ὑδροχλωρικοῦ ἢ ὑδροβρωμικοῦ ὀξέος:

$$Br.CH_2.CH_2.Br \rightarrow Br.CH_2.CH_2.N\genfrac{}{}{0pt}{}{CO}{CO}C_6H_4 \rightarrow Br.CH_2.CH_2.NH_2$$

Ἡ β-βρωμαιθυλαμίνη εἶναι λίαν ἀσταθὴς ἕνωσις, μὴ ἀπομονωθεῖσα εἰσέτι εἰς καθαρὰν κατάστασιν, εἶναι εὐδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ, ἔχει ἔντονον ἀλκαλικὴν ἀντίδρασιν καὶ ἀηδῆ ὀσμὴν καὶ ἀπορροφεῖ τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ ἐκ τοῦ ἀέρος. Τὸ περιεχόμενον βρώμιον εἶναι λίαν ἐνεργόν, δυνάμε-

Digitized by Google

νον εὐκόλως νὰ ἀντικατασταθῇ ἢ νὰ ἀποσπασθῇ ὑπὸ τὴν μορφὴν ὑδροβρωμίου. Τὸ ὑδροβρωμικὸν ἅλας εἶναι εὐδιάλυτον ἐν ὕδατι, ἀποσυντιθέμενον εἰς 155—160°. σ. γ.

βρωμαιμόλη (Brom-Hämol) *[Φαρμ. Χημ.]*· Σκεύασμα λαμβανόμενον διὰ προσθήκης βρωμίου (2,7%) εἰς διάλυμα αἵματος. Φαιὰ κόνις ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι. κ. γ. μ.

βρωμακετόνη *['Οργ. Χημ.]*. 'Οργανικὴ ἕνωσις, ἀλογονωμένον παράγωγον τῆς ἀκετόνης, παρασκευαζομένη δι' ἐπιδράσεως βρωμίου ἐπὶ ἀκετόνης. Εἶναι ἄχρουν ὑγρὸν διαπεραστικῆς ὀσμῆς. Οἱ ἀτμοὶ αὐτῆς προκαλοῦσι τὰ δάκρυα, δι' ὃ καὶ ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ὡς δακρυγόνον. Βράζει ὑπὸ πίεσιν 725 χλστμ. εἰς 136°,5. Κατὰ τὴν παραμονὴν ἀποσυντίθεται εὐκόλως. σ. γ.

βρωμακετυλένιον *['Οργ. Χημ.]*. 'Αλογονωμένον παράγωγον τοῦ ἀκετυλενίου τοῦ τύπου $CH \equiv CBr$. Εἶναι ἀέριον αὐταναφλέξιμον. Τὰ διαλύματα αὐτοῦ φωσφορίζουν ἐν τῷ σκότει καὶ παρέχουν ἰσχυρὰν ἀντίδρασιν ὄζοντος. σ. γ.

βρωμακρυλικὸν *ὀξὺ ['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι βρωμιοπαράγωγον τοῦ ἀκρυλικοῦ ὀξέος καὶ ἐμφανίζεται εἰς δύο συντακτικῶς ἰσομερεῖς μορφάς: τὴν CH_2: CBr. CO_2H καὶ CHBr: CH. CO_2H, ἐξ ὧν ἡ πρώτη, ἤτοι τὸ *α-βρωμακρυλικὸν ὀξύ*, τήκεται εἰς 69°, ἐνῷ ἡ δευτέρα, ἤτοι τὸ *β-βρωμακρυλικὸν ὀξύ*, τήκεται εἰς 115°. σ. γ.

βρωμάλη (ἡ) ἢ *τριβρωμακεταλδεΰδη ['Οργ. Χημ.]*. 'Οργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὰ ἁλογονωμένα παράγωγα τῆς ἀκεταλδεΰδης καὶ ἔχουσα τὸν τύπον CBr_3. CHO. Βράζει εἰς 172°, μεθ' ὕδατος δὲ σχηματίζει ὑδρίτην κρυσταλλικὸν τοῦ τύπου $CBr_3 \cdot CH(OH)_2 + H_2O$, *ἔνυδρον βρωμάλην* καλούμενον, τηκόμενον εἰς 53°,5. Προὐτάθη ὡς καταπραϋντικόν, ἀλλὰ λόγῳ τῶν δυσαρέστων αὐτοῦ συνεπειῶν ἐγκατελείφθη. σ. γ.

βρωμαλίνη (ἡ) ἢ *βρωμοφορμίνη* (Bromalinum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἕνωσις τοῦ τύπου $(CH_2)_6N_4 \cdot C_2H_5Br$, ἤτοι εἶναι τὸ *ἑξαμεθυλενοτετραμινο αἰθυλοβρωμίδιον*. Χρησιμοποιεῖται ἐπὶ ἐπιληψίας καὶ νευρασθενείας ἀντὶ τῶν βρωμιούχων καλίων. Δέον νὰ φυλάσσηται ἀπὸ τοῦ φωτός. κ. γ. μ.

βρωμαμίδη (ἡ) (Bromamidum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ ὑδροβρωμικὴ τριβρωμιοῦχος ἀνιλίνη $C_6H_2Br_3—NH_2HBr$. Χρησιμεύει ὡς παυσίπονον καὶ ἀντιρρευματικὸν φάρμακον. κ. γ. μ.

βρωμάνθρωπος (ὁ), θηλ. *βρωμογυναῖκα*, οὐδέτ. *βρωμόπαιδο*· ὁ αἰσχρᾶς συμπεριφορᾶς ἢ διαγωγῆς, ὁ ἀνήθικος.

βρωμανιλίδη (ἡ) *[Φαρμ. Χημ.]*· βλ. ἀντισηψίνη.

βρωμαργυρίτης (ὁ) (Bromargyrit) *['Ορυκτολ.]*. 'Ορυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς μικροὺς κρυστάλλους τοῦ κυβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος, ἐνίοτε δὲ καὶ χειροπληθὲς καὶ παρενεσπαρμένον. Ἔχει σκληρότητα 1—2 βαθμοῦ, εἰδ. βάρ. 5,8—6, χρῶμα ἐλαιοπράσινον μέχρι κίτρινον. Συρόμενος ἐπὶ πλακὸς ἀλαμποῦς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν πρασινωπὴν κιτρίνην. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι καθαρὸς βρωμιοῦχος ἄργυρος (AgBr), περιέχων 57, 44 % ἀργύρου (Ag) καὶ 42, 56 % βρωμίου (Br). Σχεδὸν πάντοτε εὑρίσκεται καὶ εἰς ἰσόμορφα παραμείγματα μετὰ κεραργυρίτου, ὁπότε ταῦτα λαμβάνουν διάφορα ὀνόματα, ὡς π.χ. *μεγαβρωμίτης, ἐμβολίτης, μικροβρωμίτης*. Εὑρίσκεται εἰς τὸ Μεξικὸν συχνὰ (San Onofre) καὶ εἰς τὴν Χιλὴν (Ghanarcillo). γ. κ. γ.

βρωματολογία (ἡ). Ὀνομάζεται οὕτως ἡ σπουδὴ τῆς παρασκευῆς τῶν φαγητῶν ἐπὶ ἐπιστημονικῶν καὶ οἰκονομολογικῶν βάσεων. Ἤτοι ἡ βρωματολογία ἀποβλέπει εἰς τὴν ὑπόδειξιν τρόπων, δι' ὧν ἐκ τῶν τροφίμων θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδίδεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους μεγαλυτέρα ὠφέλεια, ἀσχολεῖται δηλαδὴ μὲ τὰ ἀκόλουθα θέματα:

1) Κατὰ τὸ δυνατὸν πλήρης διατήρησις τῶν εἰς τὰ τρόφιμα περιεχομένων θρεπτικῶν ὑλῶν, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἁλάτων.

2) Οὐχὶ μόνον κατὰ τὸ δυνατὸν πλήρης διατήρησις, ἀλλὰ καὶ ἀνάπτυξις καὶ περαιτέρω συμπλήρωσις τῶν εἰς τὰ τρόφιμα περιεχομένων γευστικῶν καὶ ἀρωματικῶν ὑλῶν. Ἡ χαρακτηριστικὴ γεῦσις καὶ ὀσμὴ τῶν τροφίμων πρέπει κατὰ τὴν παρασκευὴν αὐτῶν εἰς φαγητὸν νὰ διατηρῆται ἀμείωτος. Κατὰ τὴν παρασκευὴν φαγητῶν ἐκ τροφίμων, ἅτινα περιέχουν ἐλαχίστας τοιαύτας ὕλας, πρέπει νὰ προστίθενται ἁρμόζοντα εὐφραντικά.

3) Τὰ φαγητὰ πρέπει νὰ παρασκευάζωνται ὑπὸ εὔληπτον καὶ εὔγευστον μορφήν, ἵνα διεγείρηται ἀρκούντως ἡ ὄρεξις, ἐξ ἧς ἐξαρτᾶται ἡ χρησιμοποίησις τῆς τροφῆς ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ.

Ἡ βρωματολογία χρησιμοποιεῖ πρὸς ἐπίλυσιν τῶν ζητημάτων αὐτῆς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς χημείας τῶν τροφίμων, ἐξ ὧν οἱ σπουδαιότεροι εἶναι:

1) Ἔρευνα τῆς χημικῆς συστάσεως τῶν τροφίμων.

2) Ἔρευνα τῶν χημικῶν καὶ φυσικοχημικῶν φαινομένων, ἅτινα ἐπιτελοῦνται κατὰ τὴν παραλαβήν, διατήρησιν καὶ συντήρησιν (κονσερβοποίησιν) τῶν τροφίμων.

3) Ἔρευνα τῶν χημικῶν καὶ φυσικοχημικῶν ἀντιδράσεων, αἵτινες ἐπιτελοῦνται κατὰ τὴν παρασκευὴν τῶν φαγητῶν.

4) Ἐπίλυσις τῶν κατὰ τὸν καθορισμὸν τῆς θρεπτικῆς ἀξίας τῶν τροφίμων καὶ φαγητῶν προκυπτουσῶν ἀποριῶν.

Βάσιν πάντως τῆς βρωματολογίας ἀποτελεῖ ἡ ἔρευνα τῶν ἐν τοῖς τροφίμοις ὑπαρχουσῶν θρεπτικῶν, ἀρωματικῶν καὶ γευστικῶν ὑλῶν, ὡς καὶ ἡ χημικὴ καὶ φυσικοχημικὴ αὐτῶν συμπεριφορὰ κατὰ τὴν παρασκευὴν τῶν φαγητῶν.

Ἡ σπουδὴ τῆς παρασκευῆς τῶν φαγητῶν ἐπὶ ἐπιστημονικῶν καὶ οἰκονομολογικῶν βάσεων πρέπει νὰ ἀποτελῇ τὴν βάσιν τῶν βιβλίων μαγειρικῆς τόσον διὰ τοὺς ὑγιεῖς ὀργανισμοὺς (συνήθη βιβλία μαγειρικῆς) ὅσον καὶ διὰ τοὺς ἀσθενεῖς (διαιτητικὰ βιβλία). σ. γ.

Βρωματοχημεία (ἡ) ἢ ***Χημεία τῶν τροφίμων***. Ὁ κλάδος τῆς χημείας ὁ ἀσχολούμενος μὲ τὴν μελέτην τῶν διὰ τὴν θρέψιν τοῦ ἀνθρώπου χρησιμοποιουμένων ὑλῶν.

Εἶναι χαρακτηριστικὸν φαινόμενον, ὅτι παρ' ὅλας τὰς μεγάλας προόδους τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἰδίως τῆς χημείας, τὰς ἐπιτευχθείσας ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ προηγουμένου αἰῶνος, καὶ παρ' ὅλας τὰς ἄνευ ὁμοίου παραδείγματος ἐπιτυχίας ἃς ἔσχον αὗται ἐν τῇ ἐφαρμογῇ των εἰς πολλοὺς τεχνικοὺς κλάδους, ἡ γνῶσις καὶ ἡ σπουδὴ τῶν τροφίμων καὶ τῆς συστάσεως αὐτῶν σχετικῶς πολὺ μικρὰν μόνον πρόοδον ἔσχε. Κατὰ τὸ ἔτος 1877 ὁ Carl von Voit ἐξεδήλωσε τὴν περὶ τούτου δυσφορίαν αὐτοῦ διὰ τῶν ἀκολούθων λέξεων: «Δὲν δύναταί τις νὰ πιστεύσῃ ὅτι περὶ ὅσων οἱ ἄνθρωποι ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου πλανήτου τρώγουσι μόνον τὰς ἀπαραιτήτως ἀναγκαίας γνώσεις κατέχομεν. Ἀκριβῶς διὰ τὸ συμφέρον τῆς ἐπιστήμης ἤθελα νὰ συστήσω τὴν διεξαγωγὴν διεξοδικῶν ἐρευνῶν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην». Ἔκτοτε ἡ φυσιολογία τῆς θρέψεως καὶ εἰδικώτερον ἡ μελέτη τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης, χάρις εἰς τὴν ἐξαιρετικὴν δρᾶσιν τοῦ Voit καὶ ἄλλων διακεκριμένων ἐρευνητῶν, ἔσχε σημαντικὴν πρόοδον· οὐχ ἧττον ὅμως δὲν μετεβλήθη ποσῶς τὸ γεγονός, ὅτι ἀκόμη καὶ σήμερον ἡ παρασκευὴ τῶν φαγητῶν εἶναι ἐμπεπιστευμένη εἰς χεῖρας προσώπων, ἅτινα οὐδεμίαν σχεδὸν γνῶσιν ἔχουσι τῶν ἰδιοτήτων τῶν τροφίμων καὶ τῆς καταλλήλου αὐτῶν χρησιμοποιήσεως. Τὸ εἶδος καὶ ὁ τρόπος τῆς παρασκευῆς τῶν φαγητῶν καὶ τὰ σημερινὰ ἡμῶν βιβλία μαγειρικῆς δὲν διαφέρουν οὐσιωδῶς, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων, τῶν τῆς προηγουμένης ἑκατονταετίας, ἵνα μὴ εἴπωμεν τῆς προηγουμένης χιλιετηρίδος. Τοιουτοτρόπως δὲ ἀνυπολόγιστα ποσὰ χάνονται καθ' ἑκάστην. Ἡ ἀφορμὴ δέον κατὰ πρώτιστον λόγον νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὸ ὅτι ἡ ἀπασχόλησις ἐπὶ ζητημάτων ἀφορώντων τὴν μαγειρικὴν ἐθεωρεῖτο μέχρις ἐσχάτων ὡς μὴ ἐπιστημονικὴ καὶ μάλιστα ὡς δεῖγμα ἀκράτου ὑλισμοῦ. Εἰς τοῦτο ὀφείλεται τὸ ὅτι χημικοὶ φήμης μόνον κατ' ἐξαίρεσιν εἰργάσθησαν ἐπὶ τοῦ κλάδου τούτου καὶ ὅτι προσωπικότητες, αἵτινες ἐξ ἀγάπης καὶ ἐνδιαφέροντος πρὸς τοὺς συνανθρώπους αὐτῶν ἠσχολήθησαν μὲ τοιαῦτα ζητήματα, εἶχον ἐνδοιασμοὺς νὰ ἐμφανισθῶσιν εἰς τὴν δημοσιότητα. «Ἐφοβοῦντο—ὡς γράφει ὁ R. Habs—μήπως διὰ τῆς ἀπασχολήσεως ἐπὶ τῶν θεμάτων τούτων ἀποκτήσωσι τὴν ὀσμὴν τοῦ ὑλισμοῦ καὶ διὰ τῆς πλήρους ζήλου ἀναμείξεως εἰς τὴν θεωρίαν τῆς μαγειρικῆς ἐκδηλώσωσι τυπικὴν ἀναγνώρισιν τῶν δικαιωμάτων τῆς ὕλης καὶ διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως ταύτης διαταράξωσι τὸ δόγμα τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἀνθρώπου ἔναντι τοῦ ζωϊκοῦ κόσμου». Οὕτως ὁ Anthelm Brillat-Savarin (γεννηθεὶς τῷ 1775 καὶ ἀπὸ τοῦ 1804 μέχρι τοῦ θανάτου του, 1826, διατελέσας μέλος τοῦ ἐν Παρισίοις ἀνωτάτου δικαστηρίου) ἐδίσταζεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον νὰ ἐκδώσῃ τὸ κλασσικὸν αὐτοῦ, ἀπὸ ἀπόψεως μορφῆς καὶ περιεχομένου, σύγγραμμα περὶ τῆς φυσιολογίας τῆς γεύσεως, εἰς τὸν πρόλογον τοῦ ὁποίου γράφει: «Ἐπειδὴ ἡ θέσις μου μὲ ὑποχρεώνει εἰς σοβαρὰς μελέτας, φοβοῦμαι ὅτι ἐκεῖνοι οἵτινες θὰ ἀναγνώσωσι τὸν τίτλον μόνον τοῦ βιβλίου μου θὰ νομίσουν ὅτι ἀσχολοῦμαι μόνον μὲ γελοιότητας». Τὸ βιβλίον τοῦτο, ὅπερ ἔσχε πολλὰς ἐκδόσεις (τὴν τελευταίαν μόλις πρὸ τριετίας) καὶ μετεφράσθη εἰς πολλὰς ἄλλας γλώσσας, ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ἀνωνύμως, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Brillat-Savarin. Ἤδη προγενεστέρως δύο ἄλλοι διάσημοι ἄνδρες εἶχον ἐκδώσει ἀνωνύμως ἐπίσης ἀνάλογα ἔργα των: Ὁ σοφὸς Γάλλος Balthasar Grimod de la Reynière (γεννηθεὶς τῷ 1758, δικηγόρος καὶ θεατρικὸς κριτικός, ἀποθανὼν τῷ 1837) ἐξέδωσε τὸ «Almanach des Gourmands» (8 τόμοι, Παρίσιοι, 1803 μέχρι 1812) καὶ τὸ «Manuel des Amphitryons» (Παρίσιοι 1808). Εἰς τὸν σοφὸν δὲ Γερμανὸν ἱστορικὸν τῆς Τέχνης Carl Friedrich von Rumohr (γεννηθέντα τῷ 1785 καὶ ἀποθανόντα τῷ 1843), τοῦ ὁποίου αἱ «Italienische Forschungen» ἤνοιξαν νέαν ἐποχὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Τέχνης, ὀφείλομεν τὸ περισπούδαστον σύγγραμμα «Geist der Kochkunst» (Cottasche Buchhandlung, Stuttgart und Tübingen 1822). «Τὸ ἔργον του—γράφει ὁ R Habs—εἶναι ἡ πρώτη πραγματικὴ θεωρία τῆς μαγειρικῆς καὶ μία ἀληθὴς ἐπιστημονικὴ ἐργασία, ἐάν τις δὲν θέλῃ νὰ διαψεύσῃ τὸ ἀπόφθεγμα τοῦ Wilhelm von Humboldts, καθ' ὃ ὅλαι αἱ ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι δέον νὰ συνίστανται εἰς τὴν ὑπὸ τῶν μεμονωμένων ἀτόμων ἐξυπηρέτησιν τῆς ὁλότητος». Ὁ μέγας Γερμανὸς χημικὸς Justus von Liebig (1803—1873) γράφει εἰς μίαν μονογραφίαν του περὶ τῆς παρασκευῆς τοῦ ἀφεψήματος τοῦ καφέ, ὅτι ἠσχολεῖτο συχνὰ μὲ τὰ μυστήρια τῆς κουζίνας καὶ τῶν τροφίμων ἐν γένει, περὶ τῶν ὁποίων ἡ χημεία οὐδὲν σχεδὸν γνωρίζει. Ἐξετέλεσε δέ, ὡς γνωστόν, οὗτος περισπουδάστους ἐρεύνας ἐπὶ τοιούτων θεμάτων, ὡς λ.χ. περὶ τῶν συστατικῶν τοῦ κρέατος, περὶ τῆς καταλλήλου παρασκευῆς αὐτοῦ, περὶ τῆς ἐγχύσεως κρέατος δι' ἀσθενεῖς, περὶ τοῦ ἐκ κρέατος ἐκχυλίσματος, περὶ τῆς παρασκευῆς τροφίμου διὰ τὰ θηλάζοντα βρέφη κατὰ τὸ δυνατὸν προσομοίου πρὸς τὸ μητρικὸν γάλα, περὶ συνθέσεως τεχνητῆς ζύμης διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ ἄρτου ἄνευ χρησιμοποιήσεως ζύμης ἢ ὀξίνου ἀρτοζύμης, περὶ τῆς μειώσεως τῆς ὀξύτητος τοῦ οἴνου κλπ. Ἀλλὰ καὶ εἰς ἕνα τοιοῦτον σοφόν, ὡς ὁ Liebig, ἀπεδόθη μετὰ τὸν θάνατόν του, ὑπὸ διακεκριμένου χημικοῦ, ἡ μομφὴ τῆς μὴ ἐπιστημονικότητος διὰ τὴν ἀπασχόλησίν του μὲ τὰ τρόφιμα καὶ τὴν χημείαν τοῦ μαγειρείου. Ἀναφέρομεν ἀκόμη, ὅτι εἰς νεωτάτην ἐποχὴν δριμύτατα ἐπεκρίθη ὑπὸ ἐξεχούσης προσωπικότητος τὸ γεγονός, ὅτι εἰς ἓν ἀμερικανικὸν πανεπιστήμιον ἀπενεμήθη εἰς χημικὸν ὁ τίτλος τοῦ διδάκτορος ἐπὶ τῇ βάσει πρωτοτύπου ἐργασίας ἐπὶ τῆς τεχνολογίας τῆς παρασκευῆς τοῦ μπιφτεκιοῦ.

Σήμερον, εὐτυχῶς, ἀναγνωρίζεται πλέον, ὅτι τελικὸς σκοπὸς ἑκάστης ἐπιστήμης, καὶ τῆς μᾶλλον ἀφῃρημένης, ὀφείλει νὰ εἶναι τὸ νὰ ὠφελήσῃ τὴν ἀνθρωπότητα. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ ζήτημα, ἐὰν μία ἀπασχόλησις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, δὲν εἶναι τὸ εἶδος τοῦ ἀντικειμένου ὅπερ τὴν χαρακτηρίζει, ἀλλ' ὁ τρόπος καθ' ὃν αὕτη ἐκτελεῖται· ἐφ' ὅσον δηλαδὴ αὕτη γίνεται ἐπὶ ἐπιστημονικῶν βάσεων καὶ δι' ἐπιστημονικῶν μεθόδων, εἶναι ἀναμφισβητήτως ἐπιστημονικὴ ἐργασία ἀνεξαρτήτως τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἐρεύνης. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ἡ σπουδὴ τῆς παρασκευῆς τῶν φαγητῶν δύναται νὰ καταταχθῇ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν χημείαν.

Τὴν βρωματοχημείαν ἀπασχολοῦν κυρίως τὰ κατωτέρω θέματα:

1) Ἔρευνα τῆς χημικῆς συστάσεως τῶν τροφίμων.

Μέχρι τοῦδε σχεδὸν κατὰ τὴν χημικὴν ἀνάλυσιν τῶν διαφόρων τροφίμων ἀπησχολούμεθα γενικῶς μὲ τὸν προσδιορισμὸν ὀλίγων γενικῶν ὁμάδων, ὡς τῶν λευκωμάτων, λιπῶν καὶ ὑδατανθράκων. Χάρις εἰς τὴν ἐργατικότητα τοῦ περιφήμου J. König εὑρίσκομεν πλήρη ἀναγραφὴν ὅλων σχεδὸν τῶν ἐπιτελεσθεισῶν ἐργασιῶν εἰς τὸ πολύτιμον αὐτοῦ σύγγραμμα «Chemische Zusammensetzung per menschlichen Nahrungs—und Genussmittel». Ἀντὶ ὅμως τῆς ἁδρομεροῦς ταύτης ἀναλύσεως πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῇ ὁ καθορισμὸς τῆς «ἐνδοτέρας καὶ λεπτομερεστέρας συστάσεως» (*M. Rubner*). Ἐνταῦθα ἀνήκει εἰς πρώτην σειρὰν ὁ ποιοτικὸς καὶ ποσοτικὸς προσδιορισμὸς τῶν διαφόρων ἀζωτούχων ἑνώσεων. Οὕτω λ. χ. εἰς τὸ γάλα, πλὴν τῶν γνωστῶν συστατικῶν: καζεΐνης, ἀλβουμίνης καὶ γλοβουλίνης, ἐλάχιστα περὶ τῶν ἄλλων γνωρίζομεν, ὡς π.χ. περὶ τῆς κρεατίνης, κρεατινίνης, πουρινικῶν βάσεων, ἀμινοξέων, πεπαδίων κ.λ.π. Ἡ ἔρευνα τούτων πρέπει νὰ διενεργηθῇ συστηματικῶς πρὸς παρακολούθησιν τῶν μεταβολῶν αὐτῶν ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ ζῴου, τῆς ἐποχῆς τοῦ ἔτους, τοῦ εἴδους τῆς τροφῆς, τοῦ χρόνου τῆς γαλουχίας κλπ. Ὡσαύτως διὰ τὸ κρέας καὶ διὰ τὰς αὐτὰς ὡς ἄνω ἀζωτούχους ὕλας, δέον νὰ μελετηθοῦν αἱ μεταβολαὶ ἀναλόγως τῶν διαφόρων κατηγοριῶν τῶν σφαγίων, τῆς ἡλικίας αὐτῶν, τοῦ τρόπου καὶ ὅρων τῆς διατροφῆς, ὡς ἐπίσης δέον νὰ ἐξακριβωθοῦν αἱ μεταβολαὶ αὐτῶν κατὰ τὴν παραμονὴν τοῦ κρέατος μετὰ τὴν θανάτωσιν τοῦ ζῴου. Διὰ τὰς λιπαρὰς ὕλας πρέπει νὰ ἐξετασθῇ ποῖα λιπαρὰ ὀξέα ἀπαντῶσι εἰς τὰ διάφορα ζωϊκὰ καὶ φυσικὰ λίπη καὶ ἔλαια, καὶ πῶς ταῦτα εἶναι ἡνωμένα, ἤτοι ὡς ἁπλᾶ ἢ μεικτὰ γλυκερίδια, ὡς ἐπίσης καὶ ποίας μεταβολὰς αὗται ὑφίστανται κατὰ τὰς διαφόρους κατεργασίας καὶ κυρίως κατὰ τὴν σκλήρυνσιν τῶν ἐλαίων. Ἐπίσης οἱ χημισμοὶ οἱ λαμβάνοντες χώραν κατὰ τὸ τάγγισμα καὶ τὴν στεατοποίησιν τῶν λιπῶν καὶ ἐλαίων λίαν ἀνεπαρκῶς εἶναι γνωστοί. Ἐπίσης διὰ τὸν εὐρὺν κύκλον τῶν ὑδατανθράκων πολλαὶ ἀπορίαι ὑπάρχουσιν ὡς λ. χ. διὰ τὴν σύστασιν τῶν εἰς τὸν περιληπτικὸν ὅρον κυτταρίνη ἀνηκουσῶν ὑλῶν. Εἰς τὸ γάλα λ. χ. δέον νὰ διευκρινηθῇ ἐὰν πλὴν τοῦ γαλακτοσακχάρου ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι ὑδατάνθρακες, διότι αἱ μέχρι τοῦδε ἔρευναι σημαντικώτατα διίστανται πρὸς ἀλλήλας. Σπουδαῖα θέ-

Digitized by Google

ματα ἀπαιτοῦντα διευκρίνισιν εἶναι περαιτέρω ἡ μελέτη τῶν ὀργανικῶν φωσφορούχων ἑνώσεων καὶ τῶν ἐνζύμων, ὡς ἀκόμη εὐρὺ θέμα ἐρεύνης παρουσιάζουν αἱ βιταμῖναι, αἵτινες εἶναι σώματα ἀγνώστου σχεδὸν μέχρι σήμερον συστάσεως καὶ αἱ ὁποῖαι, καίτοι εἰς ἐλάχιστα μόνον ποσὰ ἀπαντῶσαι εἰς τὰ διάφορα τρόφιμα, κολοσσιαίαν ὅμως κέκτηνται σημασίαν διὰ τὴν θρέψιν. Αἱ γνώσεις ἡμῶν περὶ τῶν βιταμινῶν, αἵτινες εἶναι κυρίως ἀποτελέσματα ἐρευνῶν τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας, πρέπει νὰ συμπληρωθῶσι, διότι σπουδαιότατα ζητήματα τῆς διαιτολογίας παραμένουσιν εἰσέτι ἀνεξήγητα. Δὲν εἶναι δυνατὸν πλέον σήμερον νὰ καθορισθῇ ἡ θρεπτικὴ ἀξία τῶν διαφόρων τροφίμων μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν θερμίδων ἃς ταῦτα παρέχουσι κατὰ τὴν καῦσίν των, ἀλλὰ δέον ἀπαραιτήτως νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν, πλὴν καὶ ἄλλων παραγόντων, καὶ ἡ κατὰ ποιὸν καὶ ποσὸν περιεκτικότης αὐτῶν εἰς βιταμίνας τῶν διαφόρων τάξεων.

Περαιτέρω πρέπει νὰ διερευνηθοῦν αἱ εἰς τὰ τρόφιμα περιεχόμεναι γευστικαὶ καὶ ἀρωματικαὶ ὗλαι, ἤτοι τὰ *εὐφραντικά*, ὡς γενικῶς τὰς ὀνομάζομεν. Ἂν καὶ γενικῶς ἀπὸ μακροῦ χρόνου εἶχεν ἀναγνωρισθῆ ἡ διάκρισις μεταξὺ θρεπτικῶν ὑλῶν καὶ εὐφραντικῶν καὶ ἂν καὶ σήμερον οὐδεμία ὑφίσταται ἀμφιβολία περὶ τῆς σημασίας τῶν εὐφραντικῶν τούτων διὰ τὴν θρέψιν τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τούτοις δὲν ἔχει ἐπαρκῶς τονισθῇ, ὅτι αἱ θρεπτικαὶ ὗλαι (λεύκωμα, λίπη καὶ ὑδατάνθρακες) μόνον μετὰ τὴν προσθήκην εὐφραντικῶν διεγείρουσι τὴν ὄρεξιν καὶ προκαλοῦσι τὴν λειτουργίαν τῶν ὀργάνων τῆς πέψεως, ἀποτελοῦντα οὕτω καὶ μόνον εὔχρηστον τροφὴν τοῦ ἀνθρώπου. Μονότονος ἄνευ ποικιλιῶν τροφὴ (ὡς ἐνίοτε συμβαίνει εἰς λαϊκὰ συσσίτια, στρατῶνας, φυλακὰς κλπ.), καὶ ἂν ἀκόμη περιέχῃ λίαν ἐπαρκῶς τὰς διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς ἀπαιτουμένας θρεπτικὰς ὕλας, δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἀνεκτὴ ἐπὶ μακρότερον χρόνον ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Ἀκουσίως ἐπέρχεται ἄρνησις τοῦ ὀργανισμοῦ πρὸς λῆψιν τῆς τροφῆς, τὰ ἀναγκαστικῶς τρώγοντα πρόσωπα ἀποβάλλουσι ταύτην δι' ἐμέτου καὶ προτιμῶσιν ἀντ' αὐτῆς τὴν πεῖναν. Λίαν χαρακτηριστικῶς περιέγραψε τὴν σημασίαν τῶν εὐφραντικῶν ὁ ἱδρυτὴς τῆς συγχρόνου φυσιολογίας τῆς θρέψεως Carl von Voit ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Handbuch der Physiologie»: «Παρὰ τὰς ἀναφερθείσας—γράφει—θρεπτικὰς ὕλας, τὰ ζῷα καὶ οἱ ἄνθρωποι τρώγουσιν ἐν τῇ τροφῇ αὐτῶν καὶ μεγάλον ἀριθμὸν ἄλλων ὑλῶν, κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς μικρὰ ποσά, αἵτινες καθιστῶσι τὰ φαγητὰ ἐδώδιμα καὶ εὔγευστα, ἀλλὰ δὲν ἔχουσι καμμίαν σημασίαν ὡς θρεπτικαὶ ὗλαι, διότι δὲν ἔχουν οὐδεμίαν ἀπ' εὐθείας ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς διασπάσεως τῶν ὑλῶν ἐν τῷ ὀργανισμῷ καὶ ἑπομένως μὲ τὴν διατήρησιν τῆς ὑλικῆς ἰσορροπίας τοῦ σώματος. Ἐν τούτοις αἱ ὗλαι αὗται, τὰς ὁποίας ὀνομάζομεν *ἀρτύματα* ἢ *εὐφραντικά*, ἔχουν τελείως ἄλλην οὐχὶ μικροτέρας σημασίας ἀποστολὴν διὰ τὴν θρέψιν καὶ εἶναι ἐξ ἴσου πρὸς τὰς θρεπτικὰς ὕλας ἀπαραίτητοι διὰ τὴν παρασκευὴν τῆς τροφῆς. Κατὰ τὰ μέχρι τοῦδε ἀναφερθέντα, ἔπρεπε νὰ πιστεύῃ τις ὅτι ἓν ζῷον ἢ εἷς ἄνθρωπος θὰ ἠδύνατο νὰ τραφῇ διὰ μείγματος λευκώματος, λίπους, ἀμύλου, ὕδατος καὶ συστατικῶν τέφρας, περιέχοντος ὅλας τὰς θρεπτικὰς ταύτας ὕλας καὶ δὴ εἰς τὴν ἀπαιτουμένην ἀναλογίαν. Ἀλλὰ τόσον τὰ ζῷα ὅσον καὶ οἱ ἄνθρωποι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ φάγωσι τὴν τροφὴν ταύτην, διότι θὰ ἦτο ἀνούσιος καὶ θὰ ἐφέροντο πρὸς τὸν θάνατον. Πρὸς λῆψιν καὶ πέψιν τῆς τροφῆς δὲν ἀρκεῖ ἁπλῶς ἡ κατάποσις τῶν διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ ὀργανισμοῦ ἀναγκαίων ὑλῶν, ἀλλὰ δέον νὰ ὑπάρχῃ κατάλληλος συνδυασμὸς καὶ πρὸς εὐάρεστον αἴσθημα, πρὸς τοῦτο δὲ πρέπει διὰ τὴν παρασκευὴν καλῆς τροφῆς νὰ προστίθενται καὶ εὐφραντικὰ διαφορωτάτης φύσεως».

Εἶναι λυπηρὸν τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ χημικοί, καὶ εἰδικῶς οἱ ὀργανικοὶ χημικοί, οἵτινες τόσον καλῶς ἔχουν διερευνήσει τὴν σύστασιν καὶ τὰς ἰδιότητας πολλῶν τάξεων ὑλῶν, ὡς λ. χ. τῶν χρωστικῶν ὑλῶν, τῶν τε φυσικῆς καὶ τεχνικῆς προελεύσεως, πολὺ ὀλίγον ἔχουσιν ἀσχοληθῆ μὲ τὴν μελέτην τῶν γευστικῶν ὑλῶν. Περὶ τῶν ἀρωματικῶν ὑλῶν ἔχουσι γίνει σχετικῶς πλείονες ἐργασίαι, ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτων ἔχουν κυρίως μελετηθῆ αἱ ἀρωματικαὶ ὗλαι τῆς ἀρωματοποιίας καὶ οὐχὶ αἱ εἰς τὰ τρόφιμα περιεχόμεναι.

2) Μελέτη τῶν μεταβολῶν αἵτινες ἐπέρχονται κατὰ τὴν παρασκευήν, παραμονὴν καί διατήρησιν τῶν διαφόρων τροφίμων.

Παράδειγμα τοιαύτης μελέτης εἶναι λ. χ. ἡ ἔρευνα τῶν χημισμῶν, οἵτινες ἐπιτελοῦνται κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ ἄρτου καὶ τὴν παραμονὴν τοῦ ἑτοίμου τοιούτου. Καίτοι ἀπὸ τόσον μακροῦ χρόνου παρασκευάζεται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἄρτος, ἐν τούτοις οἱ ἐπιτελούμενοι χημισμοὶ δὲν εἶναι πλήρως μελετημένοι, διὰ τῶν νεωτάτων δὲ ἐργασιῶν τῶν Wolfgang Ostwald καὶ Heinrich Lüers ἀπεδείχθη, ὅτι δέον νὰ γίνῃ χρῆσις τῶν περὶ κολλοειδῶν γνώσεων ἡμῶν. Ἐπίσης διεξοδικῶν ἐρευνῶν χρήζει ἡ μελέτη τῶν κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ οἴνου ἐπιτελουμένων χημισμῶν, ὡς καὶ τῶν κατὰ τὴν ὡρίμανσιν τῶν σταφυλῶν ἐπιτελουμένων, ὡς λ. χ. αἱ μεταβολαὶ τῆς περιεκτικότητος εἰς ὑδατάνθρακας καὶ ὀργανικὰ ὀξέα κατ' εἶδος καὶ ποσότητα καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ τῆς ὀξύτητος τοῦ οἴνου.

Ὁμοίως δέον νὰ γίνουν ἐπιμελεῖς συγκριτικαὶ ἔρευναι ἐπὶ τῶν χημικῶν μεταβολῶν, αἵτινες λαμβάνουσι χώραν ἐπὶ τῶν συστατικῶν τῶν νωπῶν προϊόντων κατὰ τὴν παρασκευὴν τῶν διατετηρημένων προϊόντων (κονσερβῶν) καὶ τὴν ἐναποθήκευσιν τῶν ἑτοίμων τοιούτων. Περαιτέρω ἐν συνδυασμῷ πρὸς αὐτὰς δέον νὰ μελετηθῇ ἡ ἐπίδρασις τῶν κατὰ τὴν παρασκευὴν τῶν κονσερβῶν ἐπιτελουμένων μεταβολῶν ἐπὶ τῆς θρεπτικῆς ἀξίας αὐτῶν ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ κατὰ τὴν συνήθη μαγειρικὴν παρασκευαζόμενα νωπὰ προϊόντα. Πρέπει τέλος νὰ ἀναζητηθῇ ἡ βελτίωσις κατὰ τὸ δυνατὸν τῶν σημερινῶν μεθόδων τῆς βιομηχανίας τῶν κονσερβῶν καὶ νὰ ἐξερευνηθῇ μήπως ὑπάρχουν μέσα καὶ τρόποι, ὅπως τελείως ἀποφευχθοῦν τὰ χημικὰ μέσα διατηρήσεως, ἢ τοὐλάχιστον ὅπως ἀντικατασταθοῦν ταῦτα ὑπ' ἄλλων ἀβλαβεστέρων εἰς τὴν ὑγείαν.

3) Χρησιμοποίησις τῶν παραπροϊόντων (ἀπορριμμάτων) τῆς παρασκευῆς καὶ κατεργασίας τῶν τροφίμων.

Κατὰ τὰς σημερινὰς ἰδίως οἰκονομικὰς συνθήκας, πρέπει ἐπιμελῶς νὰ ἐρευνηθῇ τίνι τρόπῳ εἶναι δυνατὸν τὰ ἀπορρίμματα τῆς παρασκευῆς τῶν διαφόρων τροφίμων νὰ ἐλαττωθῶσι κατὰ τὸ δυνατὸν ἢ τοὐλάχιστον νὰ χρησιμοποιηθῶσι κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον πρὸς τροφὴν τῶν ζῴων. Ὡς παράδειγμα ἀναφέρομεν τὴν ἐν Γερμανίᾳ χρησιμοποίησιν ἑνὸς τοιούτου παραπροϊόντος, τῆς ζυθοζύμης, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, πρὸς παρασκευὴν ἐξ αὐτῆς ἐκχυλισμάτων, ἅτινα ὁμοιάζουν πολὺ κατὰ τὴν ὀσμὴν καὶ γεῦσιν πρὸς τὸ κατὰ Liebig ἐκχύλισμα κρέατος καὶ τὰ ὁποῖα εὐρυτάτην ἔσχον χρησιμοποίησιν κατὰ τὴν παρασκευὴν τῶν φαγητῶν· ἐκ τελευταίων μάλιστα ἐρευνῶν ἐξηκριβώθη ἡ παρουσία εἰς τοιαῦτα ἐκχυλίσματα μεγάλων σχετικῶν ποσῶν βιταμινῶν ὅλων τῶν ὁμάδων, ἕνεκα τῶν ὁποίων ταῦτα χρησιμοποιοῦνται σήμερον εὐρύτατα ὡς ἀποτελεσματικώτατον φάρμακον κατὰ τῶν ἀσθενειῶν τῆς θρέψεως.

4) Ἐξέτασις νέων σκέψεων καὶ προτάσεων σχετικῶς πρὸς τὴν φύσιν τῶν τροφίμων καὶ ἀπώτερον ἔρευναι πρὸς χρησιμοποίησιν νέων πρώτων ὑλῶν.

Ἐνταῦθα ἀνήκει πλὴν ἄλλων ἡ εὕρεσις καὶ δοκιμὴ νέων λιπῶν καὶ ἐλαίων ζωϊκῆς ἢ φυτικῆς προελεύσεως διὰ τὴν βιομηχανίαν τῶν τεχνητῶν λιπῶν, πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ πολυτίμου καὶ σπανίζοντος βουτύρου. Διὰ τῆς σκληρύνσεως τῶν λιπῶν, δηλαδὴ διὰ τῆς μετατροπῆς ζωϊκῶν καὶ φυτικῶν ἐλαίων εἰς στερεὰ λίπη, διὰ κατεργασίας αὐτῶν μεθ' ὑδρογόνου παρουσίᾳ καταλυτικῶν μέσων, παρεσχέθη ἡ εὐκαιρία τῆς χρησιμοποιήσεως ἐλαίων, ἅτινα λόγῳ δριμείας γεύσεως καὶ ἀποκρουστικῆς ὀσμῆς ἦσαν τελείως ἀκατάλληλα διὰ τὴν θρέψιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ οὕτω δύσοσμα ἰχθυέλαια, ταγγισμένα λινέλαια κττ., ἅτινα πρότερον ἀπερρίπτοντο ὡς τελείως ἄχρηστα εἴδη, σήμερον μετατρέπονται εἰς ἀρίστης γεύσεως ἐδώδιμα λίπη. Τελευταῖον ἐπιδιώκεται ἀκόμη ἡ χρησιμοποίησις τῶν προϊόντων τῆς ἀποστάξεως τῶν λιγνιτῶν πρὸς παρασκευὴν ἐδωδίμων λιπῶν.

5) Ἡ παρασκευὴ τῶν φαγητῶν ἐπὶ ἐπιστημονικῶν καὶ οἰκονομικῶν βάσεων.

Τὸ θέμα τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν κατακλεῖδα τῶν ἀνωτέρω, ἡ δὲ ἔρευνά του ἀπασχολεῖ ἴδιον κλάδον, ὃν καλοῦμεν βρωματολογίαν (βλ. λ.).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω, συντόμως διαγραφέντων, θεμάτων, ἅτινα ἀποτελοῦν τὰ σπουδαιότερα ζητήματα τῆς βρωματοχημείας, καταδεικνύεται ἡ κολοσσιαία σημασία ἣν κέκτηται ὁ χημικὸς οὗτος κλάδος τόσον ἀπὸ πλουτοπαραγωγικῆς ὅσον καὶ ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως. Οὕτως ἡ μελέτη τῆς συστάσεως τῶν ἑλληνικῶν προϊόντων καὶ ἡ βελτίωσις αὐτῶν τὸ μὲν διὰ καταλλήλου κατεργασίας, τὸ δὲ διὰ καταβολῆς τῆς δεούσης προσοχῆς κατὰ τὴν παρασκευὴν καὶ διατήρησιν αὐτῶν, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ καταδίωξις τῆς νοθείας, εἶναι πάντα ταῦτα παράγοντες, οἵτινες σημαντικώτατα θὰ αὐξήσουν τὸν ἐθνικὸν πλοῦτον, ἀλλὰ καὶ τὴν δημοσίαν ὑγείαν αἰσθητότατα θὰ προασπίσουν. Παραδείγματα ἄπειρα θὰ ἠδυνάμεθα ἐνταῦθα νὰ ἐκθέσωμεν. Οὕτως εἶναι γνωστόν, ὅτι τὰ ἑλληνικὰ ἔλαια, λόγῳ πλημμελοῦς πολλαχοῦ παρασκευῆς, εἶναι κατωτέρας ποιότητος ἕνεκα μεγάλης ὀξύτητος καὶ κακῆς ὀσμῆς καὶ γεύσεως. Ἐὰν ἐπιδιωχθῇ ἡ βελτίωσις αὐτῶν διὰ τῆς ὑποδείξεως καλυτέρων καὶ ἐπιστημονικωτέρων μεθόδων συλλογῆς τῶν ἐλαιῶν καὶ ἐξαγωγῆς τοῦ ἐλαίου ἐξ αὐτῶν, κυρίως διὰ ταχυτέρας ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς συλλογῆς ἐκθλίψεως αὐτῶν, θὰ καταστῇ δυνατὸν ὅπως κολοσσιαῖα ποσὰ τούτων, ἅτινα σήμερον μόνον βιομηχανικῶς πρὸς παρασκευὴν σαπώνων χρησιμοποιοῦνται, καταστοῦν φαγώσιμα, καὶ δὴ ἐκλεκτῆς ποιότητος. Καὶ οὕτω θέλει ἐπιτευχθῇ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ παροχὴ εἰς τὰς λαϊκὰς κυρίως τάξεις λιπαρᾶς ὕλης εὐθηνῆς καὶ ὑγιεινῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς ἐξαγωγῆς αὐτῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν εἰσροὴ μεγάλου χρηματικοῦ ποσοῦ, ὡς συμβαίνει τοῦτο σήμερον εἰς τὴν Ἰταλίαν, Γαλλίαν Ἱσπανίαν καὶ ἄλλας χώρας.

Ἐπίσης ὁ καθορισμὸς ὡρισμένων τύπων οἴνων καὶ ἡ συνεχὴς παρακολούθησις αὐτῶν, ὡς καὶ ἡ βελτίωσις γενικώτερον τούτων, δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπαύξησιν τῆς ἐξαγωγῆς καὶ ἑπομένως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου.

Ἀλλὰ καί, πρὸ παντός, ἡ παρακολούθησις τῶν καταναλισκομένων προϊόντων, ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς προελεύσεως, κέκτηται σπουδαιοτάτην σημασίαν, τόσον ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, ὅσον καὶ ἀπὸ δημοσίας ὑγείας, καθόσον ἡ νοθεία εἶναι φοβερωτάτη κοινωνικὴ πληγή. Εἶναι περιττὸν νὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα ὅτι ἡ θνητότης π.χ. τῶν βρεφῶν ἀμεσώτατα συνδέεται πρὸς τὴν νόθευσιν τοῦ γάλακτος, ἀλλὰ καὶ πλὴν αὐτοῦ ἡ συνεχὴς χρῆσις τροφίμων ἐλαφρῶς ἠλλοιωμένων συνεχῆ ἐπιφέρει φθορὰν τοῦ ὀργανισμοῦ, πλὴν ἐννοεῖται τῶν περιπτώσεων ἐκείνων ἐν αἷς ὀξεῖαι δηλητηριάσεις προκαλοῦνται.

Καθ' ὅσον δὲ ἀφορᾷ εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἄποψιν, εἶναι αὕτη εὐνόητος ἐκ τοῦ ὅτι τὰ νοθευμένα εἴδη πληρώνονται εἰς τὴν τιμὴν τῶν ἁγνῶν, ἐνῷ περιέχουσιν ὀλιγώτερα ἐκείνων χρήσιμα συστατικὰ καὶ εἶναι συνεπῶς μικροτέρας ἀξίας.

Γενικῶς τὰς συνεπείας τῆς νοθείας δυνάμεθα νὰ συγκεφαλαιώσωμεν εἰς τὰ ἑξῆς:

α') Ὁ καταναλωτὴς πληρώνει διὰ χαμηλῆς ἀξίας προϊόντα μεγάλας τιμὰς καὶ οὕτω ζημιοῦται αὐτὸς οἰκονομικῶς πρὸς ὄφελος ὀλίγων αἰσχροκερδῶν ἐμπόρων.

β') Βλάπτεται ἡ δημοσία ὑγεία καὶ τοιουτοτρόπως καὶ τὰ ἄτομα βλάπτονται καὶ τὸ κράτος χάνει παραγωγικὰς δυνάμεις.

γ') Καταστρέφεται ἡ ἐμπορικὴ πίστις τῶν παραγωγῶν ἡμῶν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Παράδειγμα ἡ σταφίς, ὁ οἶνος, τὸ κονιάκ, τὸ ἔλαιον κ. λ. π.

δ') Ζημιοῦνται οἱ τίμιοι ἔμποροι, μὴ δυνάμενοι νὰ συναγωνισθοῦν εἰς τὰς τιμὰς τοὺς νοθευτάς.

ε') Βλάπτεται ἡ ἐγχώριος παραγωγὴ διὰ τῆς νοθεύσεως τῶν προϊόντων αὐτῆς ἢ τῆς ἀπομιμήσεως δι' ἄλλων εὐθηνῶν ὑλικῶν (ὡς λ. χ. συμβαίνει τοῦτο εἰς τὸ βούτυρον, τὸ μέλι, τὸν οἶνον κ.λ.π.).

στ') Τέλος χάνει τὸ κράτος ἐκ τῶν τελωνειακῶν εἰσπράξεων, διότι τὰ πρὸς νοθείαν εἰσαγόμενα εἴδη, ὡς μικροτέρας ἀξίας, πληρώνουν καὶ μικρότερον τελωνειακὸν δασμόν.

Διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν ὅμως τῆς τυχὸν ὑπαρχούσης νοθείας εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἀκριβὴς γνῶσις τῆς συστάσεως τῶν προϊόντων τοῦ τόπου, διότι ναὶ μὲν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἔχουσι γίνει ἐκτενεῖς ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης μελέται τῶν διαφόρων προϊόντων, ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν δὲν δύνανται γενικῶς νὰ χρησιμοποιηθοῦν εἰς ὅλας τὰς χώρας, καθόσον ἡ σύστασις ἑνὸς προϊόντος ἰσχυρότατα ἐπηρεάζεται ἐκ τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν καὶ ἐκ τῶν τοπικῶν συνηθειῶν.

Περιττὸν κρίνομεν νὰ ἐκθέσωμεν ἐνταῦθα ἐκτενῶς τὰ τῆς σημασίας ἐπίσης τοῦ ἐλέγχου ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων τῆς καθ' ἡμέραν ζωῆς, ὡς λ. χ. τῶν μαγειρικῶν σκευῶν, τῶν κοσμητικῶν σκευασιῶν, τῶν ὀδοντοκόνεων, τῶν βαφῶν, τῶν σαπώνων, τῶν παιγνιδίων τῶν παιδίων καὶ λοιπῶν. Τοιοῦτος ἐν ὀλίγοις ὁ σκοπὸς καὶ τὸ στάδιον δράσεως τῆς βρωματοχημείας.

Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

βρωμελαιοτυπία (ἡ) (Bromöldruck, oléobromie, procédé bromoil) *[Γραφ. Τεχν.]*. Καλεῖται οὕτω μέθοδος δι' ἧς αἱ ἐπὶ βρωμιαργυρούχου χάρτου τυπωθεῖσαι φωτογραφικαὶ εἰκόνες μετατρέπονται εἰς ὡραιοτέρας δι' ἐλαιοχρωμάτων τοιαύτας. Ἡ βρωμελαιοτυπία δύναται νὰ εἴπῃ τις, ὅτι ὀφείλει τὴν ἀρχήν της εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ 1853 ἐφευρεθεῖσαν ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ Alphonse Louis Poitevin μέθοδον τῆς *φωτοτυπίας*, τὸ περὶ αὐτὴν ὅμως πρόβλημα ἐλύθη ὁριστικῶς ὑπὸ τῶν C. Wellborne, Piper καὶ Dillayc (1894) ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων ἐργασθέντων.

Ἡ πορεία τῆς ἐργασίας εἰς τὴν βρωμελαιοτυπίαν γίνεται ὡς ἑξῆς. Τυποῦται κατὰ πρῶτον ἐπὶ καταλλήλου βρωμιαργυρούχου χάρτου σαφὴς καὶ οὐχὶ πολὺ ἔντονος εἰκών, ἥτις ἐμφανίζεται εἰς στερεωτικὸν λουτρὸν μὴ δέφον τὴν ζελατίνην, ἐκπλύνεται εἶτα καὶ στερεοποιεῖται ἐντὸς λουτροῦ ὑποθειώδους νατρίου. Κατόπιν πλύνεται καλῶς καὶ φέρεται εἰς λουτρὸν λευκάνσεως, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ μέλαινα ἀργυρᾶ εἰκὼν λευκαίνεται σχεδὸν τελείως, ὅταν δὲ γίνῃ μόλις ὁρατὴ ἐξάγεται τοῦ λουτροῦ καὶ πλύνεται καὶ πάλιν. Πρὸς διάσπασιν καὶ τῶν τελευταίων ἰχνῶν τοῦ λουτροῦ λευκάνσεως, φέρεται ἡ εἰκὼν ἐπὶ δευτερόλεπτά τινα ἐντὸς διαλύματος θειικοῦ ὀξέος ἐν ὕδατι, εἶτα πλύνεται ἅπαξ ἔτι δι' ὕδατος καὶ φέρεται εἰς λουτρὸν ὑποθειώδους νατρίου καὶ τέλος πλύνεται πάλιν καλῶς. Ἡ οὕτως ἐπεξεργασθεῖσα εἰκὼν δύναται ἢ νὰ ἀφεθῇ νὰ στεγνώσῃ ἢ καὶ ἀμέσως νὰ χρωματισθῇ. Πρὸ τοῦ χρωματισμοῦ ὅμως εἶναι ἀπαραίτητον, ὅπως ἡ εἰκὼν εἰσαχθῇ καὶ πάλιν ἐντὸς ὕδατος, οὗτινος ἡ θερμοκρασία δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τοὺς 24°. Ἡ ὑγρὰ εἰκὼν φέ-

Digitized by Google

ρεται εἶτα ἐπὶ ἀπορροφητικοῦ χάρτου, στεγνοῦται ἐπιφανειακῶς καὶ χρωματίζεται. Διὰ τὸν χρωματισμὸν ἀναγκαιοῦσιν εἰδικοὶ χρωστῆρες, ὡς εἶναι οἱ καλούμενοι «bied de piche». Περαιτέρω χρησιμεύει κατάλληλος κύλινδρος φέρων στρῶμα ἐκ ζελατίνης. Μέρος τῶν χρωμάτων αὐτῶν ἁπλοῦται ἐπὶ ὑαλίνης πλακός, ἑτοιμάζονται δὲ ἐξ αὐτῶν ἄλλα μαλακώτερα καὶ ἄλλα σκληρότερα.

Μαλακόν τι χρῶμα δύναται νὰ μεταβληθῇ εἰς σκληρότερον προσθήκῃ ὀλίγου βερνικίου καὶ τερεβινθελαίου. Πρὸς χρωματισμὸν χρωματίζεται πρῶτον ὁ κύλινδρος περιστρεφόμενος ἐπὶ τοῦ χρώματος καὶ εἶτα χρωματίζεται δι' αὐτοῦ ἡ εἰκών, περιστρεφομένου βραδέως τοῦ κυλίνδρου ἐπ' αὐτῆς. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ καὶ μόνον δύναταί τις νὰ χρωματίσῃ τὴν εἰκόνα. Εἰς τὰς πλείστας ὅμως περιπτώσεις, ὅπως ἐπιτευχθῇ καλὴ διαβάθμισις τῶν τόνων αὐτῆς, ἀπαιτεῖται ὅπως ἐπεξεργασθῇ ἡ εἰκὼν καὶ διὰ τῶν χρωστήρων. Πρὸς τοῦτο προσλαμβάνεται ἐκ τῆς ὑαλίνης πλακὸς διὰ τοῦ χρωστῆρος χρῶμα καὶ εἶτα μεταφέρεται τοῦτο ἐπὶ τῆς εἰκόνος δι' ἐλαφρᾶς ἐπιψαύσεως δι' ὁλοκλήρου τῆς ἐπιφανείας τοῦ χρωστῆρος ἐπὶ τοῦ μέρους τῆς εἰκόνος, ὅπερ πρόκειται νὰ χρωματισθῇ. Διὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἐργασίαν ἀπαιτεῖται ἐλαφρὰ χεὶρ καὶ ποιά τις ἄσκησις, ὅπως ἐπιτύχῃ ἡ τεχνικὴ αὕτη τοῦ χρωματισμοῦ. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτοῦ τὸ ὑπόστρωμα τοῦ χάρτου πρέπει νὰ εἶναι ὑγρόν. Ἡ χρωματισθεῖσα εἰκὼν δύναται νὰ μεταφερθῇ ἐπὶ ἄλλου χάρτου καταλλήλως πρὸς τοῦτο ἑτοιμασθέντος. Κ. Γ. ΜΑΚΡΗΣ

βρωμελία καὶ *βρωμελοειδῆ [Βοτ.]*· βλ. βρομελία, βρομελοειδῆ.

βρωμελίνη (Bromelin). Ἔνζυμον προσόμοιον τῇ βενζίνῃ καὶ παπαΐνῃ ἀπαντώμενον εἰς τοὺς καρποὺς ἀνανᾶ, ὡς καὶ εἰς ἄλλους καρποὺς τῶν *βρωμελοειδῶν*. Λευκωπὴ κόνις διαλυτὴ εἰς ὕδωρ, ἀσθενῶς ὀξίνης γεύσεως, πεπτονοποιοῦσα τὰ λευκώματα εἰς θερμοκρασίαν 45—50°. Κ. Γ. Μ.

Βρωμερὴ */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πιερίας (τέως Κατερίνης) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 536. Δ.Ε.Μ.

βρωμερός, *—ά*, καὶ *—ή*, *—όν*, καὶ *βρωμιάρης*, *—άρα*, *—ικο*· ὁ πλήρης βρώμας, ὁ ἀπόζων, ὁ ρυπαρός· || μεταφρ. ὁ ἐπιρρεπὴς εἰς πράξεις ἀσελγεῖς, ἐπιληψίμους, ἀχρεῖος, ἀνήθικος.

βρωμερότης (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις βρωμερός· || χαρακτηριστικὸν ἀνηθίκων πράξεων: «ἐκεῖ βλέπεις ὅλας τὰς βρωμερότητας».

βρώμη (ἡ) καὶ *βρόμη* (Avena) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστιδῶν*. Περιλαμβάνει φυτὰ ποώδη, ἐτήσια ἢ πολυετῆ. Εἴδη τῆς ἑλληνικῆς χλωρίδος εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) *Βρώμη ἡ ἥμερος*, ἢ *ἡ καλλιεργουμένη* (Avena sativa), περὶ ἧς βλ. κατωτέρω. 2) *Βρώμη ἡ ἄστατος* (Avena fatua), κοιν. *βρόμος*, *ἀρκοσιφωνάρι* καὶ *ἀγριοσιφωνάρι*, ἢ *ἀγριόβρομο*, φυτὸν ἐτήσιον. 3) *Βρώμη ἡ γενειοφόρος* (Avena barbata), κοιν. *ἀγριόβρωμη*, *βρόχος*, *ἀγιάλπας*, *ἀγριογιάλπας*, *ἀγριόλουσο*, φυτὸν ἐτήσιον. 4) *Βρώμη ἡ ἄγονος* ἢ *στεῖρα* (Avena sterilis), κοιν. *ἀγριόβρωμη*, φυτὸν ἐτήσιον. 5) *Βρώμη ἡ εὐειδὴς* (Avena species), κοιν. *βρώμη*, *ἀγριογιάλπας*. 6) *Βρώμη ἡ ὑψηλὴ* (Avena elatior), εἶδος πολυετές, καλλιεργούμενον ὡς κτηνοτροφικὸν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης (γαλλ. Avoine élevée, ἀγγλ. oat grass).

Βρώμη ἡ καλλιεργουμένη, κοιν. ἐν Κρήτῃ *ταγή*, ἐν Κύπρῳ *σιφωνάρι* (γαλ. avoine, ἀγγλ. oat, γερμ. Hafer, ἰταλ. avena, τουρκ. *γιουλάφ*). Εἶναι φυτὸν ποῶδες, ἐτήσιον, οὐδαμοῦ δ' ἀπαντᾷ αὐτοφυές. Κατάγεται ἴσως ἐκ τῆς κεντρικῆς Ἀσίας. Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι δὲν τὴν ἐκαλλιέργουν. Ὁ Γαληνὸς ἀναφέρει ὅτι ἡ βρώμη ἐκαλλιεργεῖτο εἰς τὴν Μυσίαν καὶ τὴν Πέργαμον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐν Ἑλβετίᾳ εὑρέθησαν ἀπολιθώματα βρώμης εἰς τὰς λιμναίας κατοικίας τῆς ὀρειχαλκίνης ἐποχῆς. Ἐν Ἑλλάδι ἡ καλλιέργειά της ἐπεξετάθη πολὺ κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ὅτε ὁ σῖτος καὶ ἡ κριθὴ ἐπετάσσοντο διὰ τὴν διατροφὴν τῶν πληθυσμῶν, ἔμεινε δὲ κατ' ἀρχὰς ἡ βρώμη ἀνεπίτακτος. Συνολικῶς ἐν τῷ κόσμῳ ἡ καλλιέργειά της κατέχει 550 περίπου ἑκατομμύρια στρέμματα, μὲ παραγωγὴν 6,3 ἑκατομμυρίων τόννων ἢ 115 χιλιογράμμων κατὰ στρέμμα. Ἐν Ἑλλάδι ἡ σπειρομένη διὰ βρώμης ἔκτασις ἀνέρχεται εἰς 1 ἑκατομ. περίπου στρέμματα μὲ παραγωγὴν 67 ἑκατομ. χιλιογράμμων, ἤτοι μέσην ἀπόδοσιν 67 χιλιογράμμων κατὰ στρέμμα.

Ἡ βρώμη χρησιμεύει ὡς κτηνοτροφικὸν κυρίως

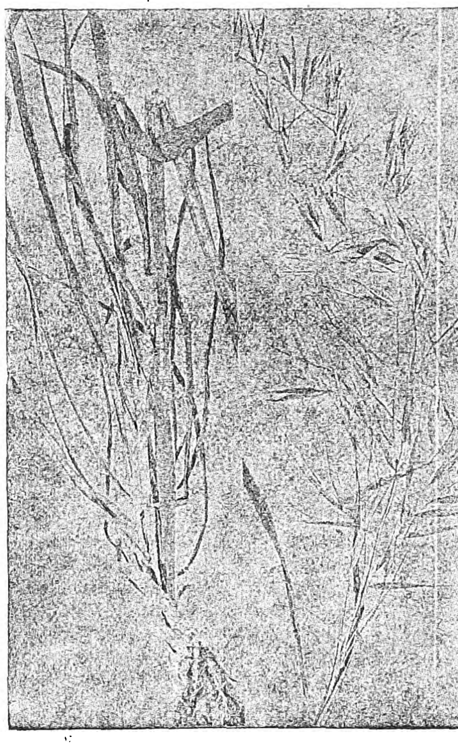

Βρώμη ἡ ἄστατος.

φυτὸν διὰ τὸν καρπόν του, διὰ τὸ ἄχυρόν του καὶ ὡς σανός· ὁ τελευταῖος οὗτος πολλάκις προέρχεται ἐκ τῆς σπορᾶς μείγματος βρώμης καὶ βίκου. Ὁ σπόρος χρησιμεύει καὶ πρὸς τροφὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ πρὸς παρασκευὴν τροφῶν δι' ἀσθενικοὺς ὀργανισμοὺς (Quaker oats).

Διακρίνονται τέσσαρα καλλιεργούμενα εἴδη βρώμης: 1) Avena sativa, 2) Avena orientalis, 3) Avena nuda, 4) Avena brevis, ἐξ ὧν τὰ δύο πρῶτα κυρίως καλλιεργοῦνται. Οἱ γεωργοὶ τὴν διαιροῦν εἰς *βρώμην τοῦ χειμῶνος*, σπειρομένην τὸ φθινόπωρον, καὶ εἰς *βρώμην τῆς ἀνοίξεως*, σπειρομένην τὴν ἄνοιξιν. Ἐν Ἑλλάδι σχεδὸν ὅλαι αἱ ξέναι ποικιλίαι τῆς ἀνοίξεως σπείρονται τὸ φθινόπωρον. Οὕτως ἡ εἰσαχθεῖσα εἰς Ἑλλάδα ὑφ' ἡμῶν ποικιλία βρώμης «hybride avoine noire très hative», παραχθεῖσα ὑπὸ τοῦ οἴκου Vilmorin ἐν Γαλλίᾳ, ἐδημιουργήθη διὰ νὰ σπείρεται τὴν ἄνοιξιν, ἐν Ἑλλάδι ὅμως (ἐν τοῖς πειραματικοῖς ἀγροῖς τῆς Ἀνωτάτης Γεωπονικῆς Σχολῆς) σπαρεῖσα τὸ φθινόπωρον ἔδωκεν ἄριστα ἀποτελέσματα, ἀποδόσασα πολὺ περισσότερον τῆς ἐντοπίας ποικιλίας. Ἡ ποικιλία αὕτη, διαδοθεῖσα ἐν Ἑλλάδι καλλιεργεῖται κυρίως ἐν Κωπαΐδι εἰς χιλιάδας στρεμμάτων, ἀλλὰ καὶ διὰ σανὸν καλλιεργεῖται εἰς τὰ πέριξ τῶν Ἀθηνῶν, προτιμωμένη τῆς ἐντοπίας. Εἰς συγκριτικὰς δοκιμὰς ἐν τῇ Ἀνωτ. Γεωπ. Σχολῇ, μολονότι ὑπέφερεν ἐκ τοῦ ψύχους περισσότερον τῆς ἐντοπίας, κατὰ τὸ 1927 - 1928 ἔδωκεν 122% πλέον τῆς ἐντοπίας ὡς καρπόν, τὸ δὲ βάρος τοῦ ἑκατολίτρου της ἦτο 38,4 χιλιόγραμμα, ἐνῷ τῆς ἐντοπίας ἦτο μόλις 30 χιλιόγραμμα. Ἀλλὰ καὶ ἐν Φαρσάλοις καὶ ἀλλαχοῦ ἔδωκεν ἐνθαρρυντικώτατα ἀποτελέσματα (βλ. «*Ἀγροτικὴν Ζωήν*», τεῦχος Φεβρουαρίου 1928).

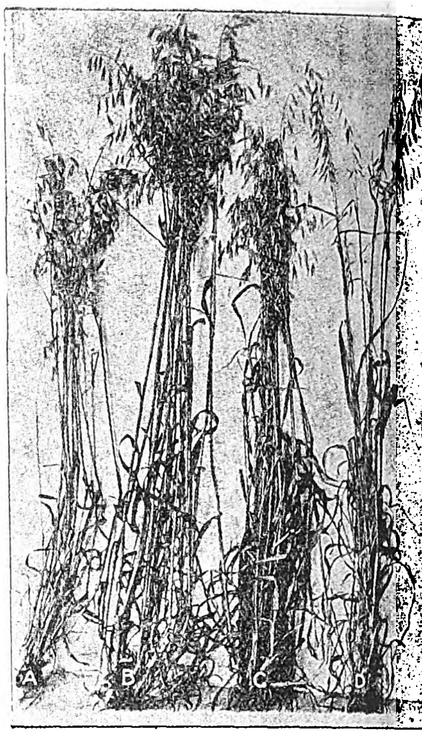

A καὶ D *δύο ποικιλίαι βρώμης, ἐξ ὧν παρήχθησαν τὰ ὑβρίδια α* B *καὶ* C.

Ἡ βρώμη δὲν ἀντέχει ἐπὶ πολὺ χρονικὸν διάστημα εἰς θερμοκρασίαν χαμηλοτέραν τῶν —12°. Πάντως ἀντέχει εἰς κλίματα σκληρότερα καὶ ὑγρό-

Λευκανθεῖσα πρωτότυπος εἰκὼν (ἐπὶ βρωμιαργυρούχου χάρτου).

Βρωμελαιοτυπία ἐπεξεργασθεῖσα μόνον διὰ κυλίνδρου.

Βρωμελαιοτυπία ἐπεξεργασθεῖσα διὰ κυλίνδρου καὶ χρωστήρων.

Digitized by Google

τερα ἢ ἡ κριθή. Ὁ **στάχυς** τῆς ἀποτελεῖται ἀπὸ σταχύδια μὲ μίσχον πολὺ ἐπιμήκη, ἕκαστον σταχύδιον ἔχει 2-3 ἄνθη, ὧν ἕκαστον ἔχει δύο στήμονας καὶ τριχωτὴν φοθήκην μὲ διχαλωτὸν ὕπερον. Κατὰ πρῶτον ἀνθίζουν τὰ σταχύδια τῆς κορυφῆς καὶ ἐν αὐτοῖς τὰ ἄνθη τῶν κορυφῶν αὐτῶν. Ἡ αὐτογο-

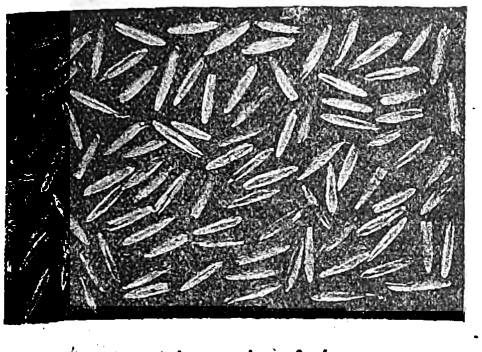

Καθαρισμένοι σπόροι βρώμης.

νιμοποίησις εἶναι ὁ κανών, ἀλλ' ἐνίοτε γίνεται καὶ διασταύρωσις, πάντως ὀλιγώτερον σπανίως ἢ εἰς τὸν σῖτον καὶ τὴν κριθήν. Κατὰ τὴν γονιμοποίησιν εἷς τῶν ἀνθήρων ἐξέρχεται, οἱ λοιποὶ δὲ δύο συγκρατοῦνται ἐντὸς τοῦ ἄνθους.

Ὡς πρὸς τὸ ***ἔδαφος*** ἡ βρώμη ἔχει ὀλιγωτέρας ἀπαιτήσεις ἀπὸ ὅλα τὰ σιτηρά, εἰς τὰ καλὰ ὅμως ἐδάφη δίδει μεγάλας ἀποδόσεις. Ἀντέχει εἰς ἀμμώδη ἐδάφη, πετρώδη, πτωχά, ὑγρά, νεωστὶ ἐκχερσωθέντα.

Ἐν τῇ ***ἀμειψισπορᾷ*** ἡ βρώμη ἔχει τὴν θέσιν τοῦ σίτου ἢ ἔρχεται μετ' αὐτὸν ἢ καὶ εἰς θέσιν ἥτις δὲν θὰ ἦτο πολὺ καλὴ διὰ τὸν σῖτον. Ἀκόμη καὶ μετὰ σίκαλιν καὶ μετὰ κριθὴν δύναται νὰ σπαρῇ, π.χ. «ἀγρανάπαυσις-σῖτος-βρώμη». Ἐπειδὴ δὲν προσβάλλεται ὑπὸ τοῦ χλώροπος, δύναται νὰ σπαρῇ μετὰ τὸν σῖτον ἢ κριθὴν καὶ εἰς ἀγρὸν ἀπειλούμενον ὑπὸ τοῦ χλώροπος. Εἰς τὰ βόρεια κλίματα (Βέλγιον) συνηθίζεται ἡ ἀμειψισπορὰ «τεῦτλα-βρώμη-δῖκος-σῖτος». Δηλαδὴ τὰ τεῦτλα ἀκολουθεῖ ἡ βρώμη (τῆς ἀνοίξεως), καθ' ὅτι ταῦτα ἐκριζώνονται ἐκεῖ πολὺ ἀργὰ τὸ φθινόπωρον, ὥστε δὲν προφθάνει νὰ σπαρῇ ὁ σῖτος, ὅστις εἶναι φθινοπωρινός. Ἐν Ἑλλάδι ἡ συνηθεστέρα θέσις διὰ τὴν βρώμην εἶναι μετὰ τὴν ἀγρανάπαυσιν, ἤτοι ἡ ἀμειψισπορὰ «ἀγρανάπαυσις - βρώμη», ὡς ἡ ἀμειψισπορὰ «ἀγρανάπαυσις-σῖτος».

Ἡ βρώμη εἶναι εὐγνώμων εἰς τὴν ἄφθονον ***λίπανσιν***, ὅτε δίδει ἐξαιρετικῶς μεγάλας ἀποδόσεις. Ἐν γένει ὅμως οἱ γεωργοὶ δίδουν ὀλιγώτερα λιπάσματα εἰς τὴν βρώμην παρὰ εἰς τὸν σῖτον, διὰ τὸν ὁποῖον ἐπιφυλάσσουν τὴν καλυτέραν λίπανσιν ὅπως καὶ τὰς καλυτέρας περιποιήσεις.

Ἡ σύνθεσις τοῦ σπόρου, τοῦ ἀχύρου καὶ τοῦ σανοῦ τῆς βρώμης (θεριζομένης «εἰς τὸ γάλα») εἶναι ἡ ἑξῆς:

	σπόρος	ἄχυρον	σανὸς
Ὕδωρ	11,0	9,2	15,0
Τέφρα	3,0	5,1	5,2
Πρωτεΐνη	11,8	4,0	9,3
Κυτταρίνη	9,5	37,0	29,2
Ἐκχύλισμα μὴ ἀζωτοῦχον	59,7	42,4	39,0
Λίπος	5,0	2,3	2,3

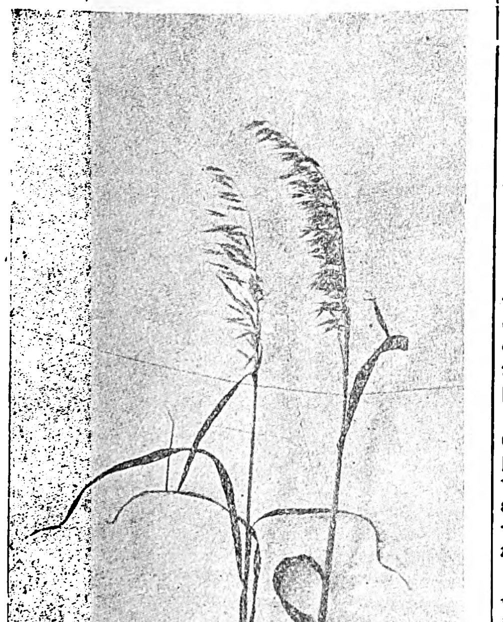

Ἀριστερᾷ: *βρώμη ἐντοπία*. Δεξιᾷ: *ποικιλία «avoine hybride noire très hative»*.

Μία συγκομιδὴ 100 χιλιογράμμων σπόρου καὶ 200 χιλιογράμμων ἀχύρου ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸ ἔδαφος:

2,72 χιλιόγραμμα ἀζώτου
1,11 » φωσφορικοῦ ὀξέος
2,36 » καλίου
0,82 » ἀσβέστου

Τὸ ποσὸν τοῦ λιπάσματος κατὰ στρέμμα ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀναμενομένης συγκομιδῆς καὶ ἐκ τῆς συνθέσεως τοῦ ἐδάφους. Λίπανσις διὰ 20 χιλιογράμμων νίτρου ἢ 15 θειικοῦ ἀμμωνίου, 40 χιλιογράμμων ὑπερφωσφορικοῦ καὶ 10 χιλιογράμμων χλωριούχου καλίου εἶναι συνήθως ἐπαρκὴς διὰ μίαν καλὴν ἀπόδοσιν. Ἐν Ἑλλάδι λιπαίνουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ συνθέτων λιπασμάτων διαφόρων τύπων. Οὕτω ρίπτουν συνήθως 50 χιλιόγραμμα λιπάσματος τοῦ τύπου 4—12—3 κατὰ στρέμμα, ἤτοι λιπάσματος περιέχοντος 4% ἄζωτον, 12% φωσφορικὸν ὀξὺ καὶ 3% κάλιον. Ἐὰν κατὰ τὴν ἄνοιξιν ἡ βρώμη εἶναι καχεκτική, 15 χιλιόγραμμα νίτρου κατὰ στρέμμα κατὰ Φεβρουάριον διασκορπιζόμενα ἐπὶ τοῦ φυτοῦ τὸ ἐνδυναμώνουν ἐπαρκῶς.

Ἡ προετοιμασία τοῦ ἐδάφους εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν τοῦ σίτου, ἐξαρτᾶται δὲ ἰδίως ἐκ τῆς θέσεως ἣν κατέχει ἡ βρώμη ἐν τῇ ἀμειψισπορᾷ. Ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, ἡ συνήθης θέσις τῆς βρώμης εἶναι μετὰ ἀγρανάπαυσιν, λίαν διαδεδομένη δὲ εἶναι εἰς πολλὰ μέρη τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Ἑλλάδος ἡ ἀμειψισπορὰ «ἀγρανάπαυσις-βρώμη». Ἐν αὐτῇ ὁ ἀγρὸς ἀπὸ τοῦ θερισμοῦ (Ἰούνιος) μέχρι τῆς σπορᾶς τῆς βρώμης (φθινόπωρον τοῦ ἑπομένου ἔτους) μένει ἐν ἀγρ ναπαύσει, καλλιεργούμενος μόνον ἀπὸ τῆς ἀνοίξεως μέχρι τοῦ φθινοπώρου (τοῦ ἑπομένου

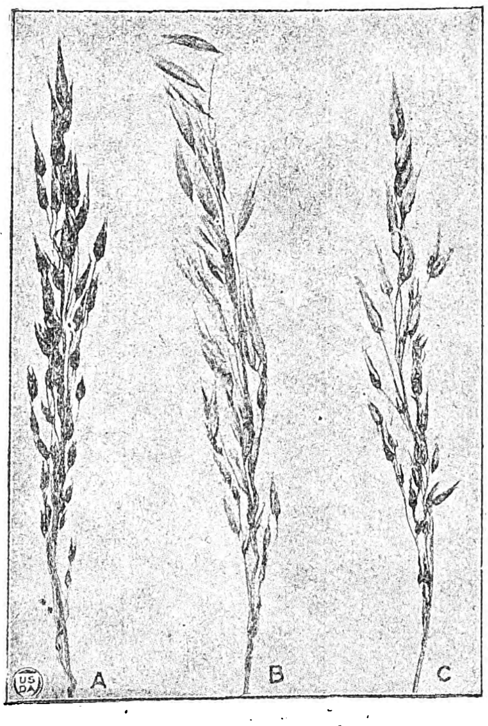

Οἱ δύο ἄνθρακες τῆς βρώμης.
[A=ustilago avenae. B=ustilago levis, ἐπὶ βρώμης ἐν μέρει προσβεβλημένης. C=ustilago levi, τελείως προσβαλοῦσα τὸν στάχυν.]

ἔτους). Πολλάκις εἰς τὰς αὐτὰς περιφερείας μετὰ τὰς ἀρόσεις τῆς ἀνοίξεως ὁ ἀγρὸς σπείρεται μὲ ρόβι ἢ φυτεύεται μὲ καπνὸν ἢ ἄλλο ἀντέχον εἰς τὴν ξηρασίαν ἐαρινὸν φυτόν· καὶ τότε ἡ ἀγρανάπαυσις περιορίζεται εἰς τὸν μέχρι τῆς σπορᾶς τοῦ φυτοῦ τούτου χρόνον, ἤτοι δὲν εἶναι ὑπερετησία ἀλλ' ὀλιγόμηνος.

Εἰς τὰς πεδιάδας, εἰς τὰς ὁποίας ἐκτὸς τῶν φθινοπωρινῶν σιτηρῶν γίνεται καὶ ἀραβόσιτος, ἡ ἀμειψισπορὰ μεταβάλλεται, καὶ ἐκτὸς τῆς ἀμειψισπορᾶς «ἀγρανάπαυσις—σῖτος» ἢ «ἀγρανάπαυσις—βρώμη» ἐνεργεῖται εἰς μεγάλας ἐκτάσεις ἡ ἀμειψισπορὰ «ἀραβόσιτος—σῖτος» ἢ «ἀραβόσιτος—βρώμη» ἢ «ἀραβόσιτος—κριθή». Κατ' αὐτὴν ἐπὶ ἓν ἔτος οὐδεμία συγκομιδὴ λαμβάνεται ἐκ τοῦ ἀγροῦ, κατὰ δὲ τὸ ἑπόμενον ἔτος συγκομίζομεν ἀραβόσιτον καὶ κατὰ τὸ μεθεπόμενον συγκομίζομεν σῖτον, βρώμην, ἢ κριθήν.

Ὁ σκοπὸς τῆς ἀγραναπαύσεως καὶ τὰ προτερήματα αὐτῆς εἶναι πολλά. Περὶ τοῦ πῶς ἐφαρμόζεται αὕτη ἐν Ἑλλάδι, ποῖαι βελτιώσεις δέον νὰ εἰσαχθῶσιν, ὡς ἐπίσης καὶ ποῖα δέον νὰ εἶναι ἑκάστοτε ἡ παρασκευὴ τοῦ ἐδάφους ἀναλόγως τῶν διαφόρων ἀμειψισπορῶν βλ. τὰς λ. ἀγρανάπαυσις, σῖτος, κριθή.

Ἡ ***σπορὰ*** τῆς βρώμης ἐν Ἑλλάδι γίνεται συνήθως τὸ φθινόπωρον· πρὸ παντὸς εἰς τὰ πτωχὰ ἐδάφη πρέπει νὰ γίνεται ἐνωρίς. Εἰς πολὺ καλὰς γαίας, διατηρούσας τὴν ὑγρασίαν, δυνάμεθα νὰ σπείρωμεν ἐν ἀνάγκῃ τὴν ἄνοιξιν. Τὴν ἄνοιξιν δ' ἐπίσης δύναται νὰ σπαρῇ ἡ βρώμη καὶ εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη, ὅπου τὸ θέρος εἶναι δροσερὸν καὶ ὁ χειμὼν δριμύς· ἐκεῖ ἡ βρώμη, σπειρομένη τὸ φθινόπωρον, δυνατὸν νὰ καταστραφῇ ἂν ἐπακολουθήσῃ πολὺ ψυχρὸς χειμών. Ὁ σπόρος δέον νὰ εἶναι καλὸς καὶ βαρύς. Ἡ ἀπολύμανσις τοῦ σπόρου διὰ θειικοῦ χαλκοῦ, φορμόλης κλπ., εἶναι ἀναγκαία διὰ βρώμην προερχομένην ἐξ ἀγροῦ ὅστις εἶχεν ἄνθρακα (βλ. ἄνθραξ, σῖτος, κριθή). Ἡ σπορὰ γίνεται ὅπως καὶ διὰ τὸν σῖτον. Ἡ διὰ σπαρτικῆς μηχανῆς σπορὰ τῆς βρώμης εἶναι δυσκολωτέρα τῆς τοῦ σίτου, διότι ὁ σπόρος αὐτῆς συγκρατεῖται εὐκόλως ἐντὸς τῶν σωλήνων τῆς μηχανῆς. Τὸ ποσὸν τοῦ σπόρου κατὰ στρέμμα εἶναι 8—10 ὀκάδες, διὰ σανὸν δὲ 12—25 ὀκάδες.

Πολλαὶ ***νόσοι*** προσβάλλουσι τὴν βρώμην, κυρίως ὅμως ὁ ἄνθραξ, ἡ σκωρίασις καὶ τὸ ὠΐδιον (βλ. τὰς λ.). Ἐπίσης τὰ ἔντομα τὰ προσβάλλοντα τὸν σῖτον προσβάλλουσι καὶ τὴν βρώμην, μὴ προσβαλλομένην ὅμως ὑπὸ τοῦ χλώροπος.

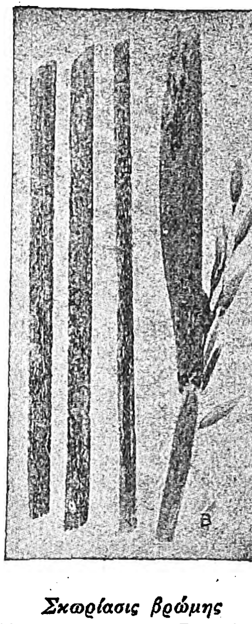

Σκωρίασις βρώμης
[Ἀριστερᾷ: κάλαμοι. Β=στάχυς μετὰ φύλλου.]

Ἡ ***συγκομιδὴ*** τῆς βρώμης πρέπει νὰ γίνεται ὅσον τὸ δυνατὸν ἐνωρίτερον διότι ἐὰν βραδύνῃ πέραν τοῦ δέοντος ὁ καρπὸς πίπτει· ὥστε πρέπει νὰ θερίζωμεν τὴν βρώμην μόλις ὁ κόκκος παύσῃ νὰ ἔχῃ γάλα, δηλαδὴ μόλις ἀποκτήσῃ τὴν σύστασιν τῆς μαλακῆς ψίχας τοῦ ἄρτου. Ἐὰν ὅμως πρόκειται νὰ θερίσωμεν τὴν βρώμην διὰ σανόν, δέον νὰ μὴ ἔχῃ προχωρήσει ἡ ὡρίμανσις ἀλλὰ νὰ εὑρίσκεται, ὅπως κοινῶς λέγεται, «εἰς τὸ γάλα»· ἐὰν δὲ ἡ βρώμη φύεται εἰς πλούσιον ἔδαφος καὶ εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένη, ὁπότε δυνατὸν νὰ ἀποκτήσῃ στελέχη σκληρά, τότε δέον νὰ κόπτεται ἀκόμη ἐνωρίτερον.

Ὁ ***ἁλωνισμὸς*** τῆς βρώμης εἶναι πολὺ εὐκολώτερος τοῦ ἁλωνισμοῦ τοῦ σίτου. Τὸ ἑκατόλιτρόν της ζυγίζει 30—55 χιλιόγραμμα, τὸ δὲ τουρκικὸν κοιλὸν 10—15 ὀκάδας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Π. Γενναδίου*, Φυτολογικὸν Λεξικόν. — *Σ. Παπανδρέου*, ἐν «Ἀγροτικῇ Ζωῇ» Φεβρ. 1928, «Νέα ποικιλία βρώμης πολύτιμος διὰ τὴν Ἑλλάδα». — *Ad. Damseaux*, Les plantes de la grande culture. — *C. Garola*, Céréales. — *C. Warburton*, Spring oat production. Σ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

—[ΑΡΧ.] Ὁ Πλίνιος ἐθεώρει τὴν *βρόμην* ὡς ἐκφυλισμένον σῖτον καὶ παρεδέχετο ὅτι καὶ ἡ κριθὴ δύναται νὰ μεταμορφωθῇ εἰς βρόμην. Οἱ λαοὶ τῆς Γερμανίας ἔτρωγον αὐτὴν εἰς πολτόν, ἀναμιγνύοντες τοῦτον μετὰ οἰνομέλιτος ἢ γλεύκους. Ἐπίσης ἀπέδιδον εἰς τὴν βρόμην θεραπευτικὰς ἰδιότητας, μεταχειριζόμενοι αὐτὴν εἰς καταπλάσματα ἢ ἀφεψήματα κατὰ τῆς βηχός. Ἐν Αἰθιοπίᾳ, κατὰ τὸν αὐτὸν Πλίνιον, ἡ βρόμη εὑρίσκετο ἐν ἀφθονίᾳ αὐτοφυὴς καὶ ἐτρώγετο ὑπὸ τῶν κατοίκων. —Β.

Βρώμη *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Αὐλὼν τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ζακύνθου (πλάτ. 37° 49' 10" Β., μήκ. 20° 38' 40" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 207: West coast of Morea with the island of Zante), ἀμέσως πρὸς νότον τοῦ ἀκρωτηρίου Ἅϊ Γιάννης καὶ εἰς 14 μίλ. ΒΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου *Κερί*. Σ. Ε. Λ.

βρωμιὰ (ἡ)· βρῶμα, ἀκαθαρσία· || πρᾶξις βρωμερά, ἀνήθικος.

βρωμιακμὴ (ἡ) *[Ἰατρ.]* βλ. βρωμικαὶ *ἐκθύσεις*.

βρωμιαργυροῦχα *γαλακτώματα [Φωτογρ.]*. Οὕτω καλοῦνται τὰ ἐκ ζελατίνης καὶ βρωμιούχου ἀργύρου ἀποτελούμενα γαλακτώματα, ἅτινα χρησιμεύουν εἰς τὴν παρασκευὴν τῶν φωτοπαθῶν πλακῶν καὶ χαρτῶν (βλ. λ. πλάκες καὶ χάρται *[Φωτογρ.]*). Κ. Γ. Μ.

βρωμιάρης, *—άρα, —άρικο*· βλ. βρωμερός.

βρωμίδια (τὰ) *[Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω γενικῶς αἱ ἑνώσεις τοῦ βρωμίου μετὰ μετάλλων ἢ ριζῶν αἵτινες ἐπίσης δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἅλατα τοῦ ὑδροβρωμικοῦ ὀξέος ἢ ἐστέρες αὐτοῦ. Οὕτω λ.χ. τὸ νατριοβρωμίδιον, Na Br δύναται νὰ θεωρηθῇ εἴτε ὡς ἕνωσις τοῦ νατρίου μετὰ βρωμίου, εἴτε ὡς ἅλας τοῦ ὑδροβρωμικοῦ ὀξέος προκύπτον δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ ὑδρογόνου ὑπὸ τοῦ νατρίου. Τὰ βρωμίδια ἔχουσιν ἀνάλογον χρῆσιν πρὸς τὰ ἀντίστοιχα χλωρίδια. Σ. Γ.

Digitized by Google

—**βρωμίδια** (Bromidia) *[Φαρμ. Χημ.]*. Εἰδικότης ἐνέχουσα βρωμιοῦχον κάλιον, ἔνυδρον χλωράλην, ἐκχύλισμα ὑοσκυάμου, ἐκχύλισμα καννάβεως, ἐκχύλισμα γλυκορρίζης καὶ ἔλαιον φλοιῶν πορτοκαλλίων. Ὡς ὑποκαταστάται τῶν βρωμιδίων παρεσκευάσθησαν πλεῖστα ἄλλα σκευάσματα. Κ. Γ. Μ.

βρωμίδρωσις (ἡ)· βλ. ἱδρώς.

βρωμίζω· κάμνω τι βρώμικο, ἀκάθαρτον, ρυπαίνω (κυριολ. καὶ μετφ.): «μὴ βρωμίζῃς τὰ χέρια σου», «μᾶς βρώμισες μὲ τὰ παλιόλογά σου».

βρώμικος, *—η, —ο*· δημοτ., ρυπαρός, ἀκάθαρτος: «βρώμικα ροῦχα», «βρώμικο παιδί»· || μεταφ. ἀνήθικος, ἐπιλήψιμος: «ἀνακατεύεται σὲ βρώμικες δουλειές».

βρωμικός, *—ή, —όν*· ὁ τοῦ βρωμίου (βλ. λ.), ὁ περιέχων βρώμιον.

— **βρωμικαὶ** ***ἐκθύσεις*** (Bromides) *['Ιατρ.]*. Ἐκθύσεις δερματικαὶ ποικίλου μορφολογικοῦ χαρακτῆρος, ὀφειλόμεναι εἰς τοξικὴν ἐνέργειαν ἁλάτων βρωμίου, ἰδίως τοῦ βρωμιούχου καλίου, καὶ ἀνήκουσαι εἰς τὰς *ἐσωτερικὰς τοξιδερμίας* ἢ *τοξιδερμοπαθείας* (toxidermies de cause interne). Αἱ ἐκθύσεις αὗται παράγονται συνήθως ἐκ τῆς καθ' ὑπερβολὴν ἢ κατὰ παράτασιν χορηγήσεως ἁλάτων βρωμίου, ἅτινα λαμβάνονται ἐσωτερικῶς διὰ λόγους θεραπευτικούς. Ἐν τούτοις δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῶσι καὶ κατόπιν ἐλαχίστης ποσότητος βρωμίου, ὅταν ὑπάρχῃ προδιαθετικὴ κατάστασις τοῦ ὀργανισμοῦ. Αἱ βρωμικαὶ ἐκθύσεις ὑποδιαιροῦνται κλινικῶς εἰς τρεῖς μορφάς, ἤτοι: 1) εἰς τὴν *βρωμιακμὴν* ἢ *βρωμικὴν ἀκμήν*, ἥτις εἶναι καὶ ἡ συνηθεστέρα πασῶν τῶν μορφῶν, ἀνάλογος πρὸς τὴν κοινὴν ἀκμὴν ἢ τὰς ἄλλας φαρμακευτικὰς ἀκμάς, ὡς π. χ. ἡ ἰωδικὴ ἀκμὴ κ. ο. κ. 2) εἰς τὸ *βρωμικὸν ἔκθυμα*, ἧττον συνηθέστερον τῆς βρωμιακμῆς· καὶ 3) εἰς τὸ *βρωμιόδερμα*, ἢ *βρωμιοδερμίαν*, ἥτις εἶναι ἡ σπανιωτέρα ἐκ τῶν τριῶν μορφῶν καὶ ἡ μᾶλλον σοβαρά. Ἡ βρωμιοδερμία εἶναι βλατιδοφυματώδης ἢ ὀζώδης μορφὴ τοῦ βρωμικοῦ ἐξανθήματος, χαρακτηριζομένη ὑπὸ διογκώσεως θηλωματώδους, ὑπερύθρου, ἐφελκιδώδους, μαλθακῆς, αὐξανομένης περιφερικῶς καὶ ἑδραζομένης κυρίως εἰς τὸ *πρόσωπον*, τὴν ρῖνα, τὰς κνήμας ἢ τοὺς μηρούς. Ἡ διαφορικὴ διάγνωσις δέον νὰ γίνεται ἀπὸ τῶν φυματιωδῶν καὶ συφιλιδικῶν δερματικῶν ἐκθύσεων.

Ἡ παθογένεια τῶν βρωμικῶν ἐκθύσεων δὲν ἔχει εἰσέτι ἐξηγηθῇ. Πλεῖσται θεωρίαι ἐξηνέχθησαν πρὸς τοῦτο, ἐξ ὧν αἱ κυριώτεραι εἶναι: 1) ἡ *βιοτροπικὴ* (Saburaud, Milian, Danel) στηριζομένη ἐπὶ τῆς σταθερᾶς παρουσίας τοῦ σταφυλοκόκκου εἰς τὰς βρωμικὰς βλάβας, 2) ἡ *ἀγγειοκινητική*, ἀποδίδουσα τὰς βλάβας εἰς ἀγγειοκινητικὰς διαταραχὰς λόγῳ βλάβης κεντρικῶν ὀργάνων ὑπὸ τοῦ φαρμάκου, 3) ἡ τοῦ *τοπικοῦ ἐρεθισμοῦ* τοῦ δέρματος, τῶν βλαβῶν προκαλουμένων ὑπὸ τῆς ἐμφανίσεως ἐλευθέρου βρωμίου εἰς τὰ σημεῖα ταῦτα καὶ ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὰς ὀξίνους ἐκκρίσεις τῶν ἱδρωτοποιῶν καὶ σμηγματογόνων ἀδένων (Pasini), 4) ἡ *χημικὴ θεωρία*, καθ' ἣν αἱ βρωμικαὶ ἐκθύσεις παρατηροῦνται εἰς τὰς χώρας τοῦ σώματος, ἔνθα ἀφθονεῖ τὸ χλώριον (ἐπὶ τῆς θεωρίας αὐτῆς ἐστηρίχθη καὶ ἡ δι' ἐνδοφλεβίων ἐνέσεων χλωριούχου νατρίου θεραπεία, ἥτις ὅμως δὲν ἀπέβη λυσιτελής), 5) ἡ *γαστρικὴ θεωρια* (Feré) λόγῳ ὑποχλωρυδρίας ἐν τῷ στομάχῳ, 6) ἡ *εὐαισθητοποιὸς* ἢ *ἀφυλακτικὴ θεωρία* (Kolmer), ἀποδειχθεῖσα ἐν πολλοῖς διὰ θετικῶν θερμοαντιδράσεων.

Ὁ Guerrieri, ἀσχοληθεὶς εἰς τὴν πειραματικὴν μελέτην τῶν βρωμικῶν ἐκθύσεων καὶ δὴ τῆς βρωμιοδερμίας, κατέληξεν εἰς τὰ ἑξῆς συμπεράσματα: 1) ὅτι ἐπὶ τῶν ζῴων δὲν δύνανται νὰ προκληθοῦν, ἐξαιρέσει τοῦ κυνός· 2) ὅτι ἡ βρωμιοδερμία προκαλεῖ ἐλαφρὰν ἐλάττωσιν τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων καὶ βλάβας τῶν νεφρῶν (λευκωματουρία, κυλινδρουρία, αἱματουρία)· 3) ὅτι εἰς τὰς ἐκθύσεις ταύτας εὕρηται βρώμιον ἐπὶ τοῦ δέρματος καὶ τῶν τριχῶν (ἐπὶ τοῦ κυνὸς ἐπιστοποιήθη καὶ εἰς τὰ σπλάγχνα καὶ δὴ εἰς τοὺς νεφροὺς καὶ τὸ ἧπαρ)· 4) ὅτι προκαλοῦν φλεγμονὰς τῶν ἀδένων τοῦ δέρματος.

Ἡ θεραπεία τῶν ἐκθύσεων τούτων ἀνάγεται εἰς τὴν ἄμεσον παῦσιν χορηγήσεως βρωμίου, εἰς τὴν ἀπευαισθητοποιὸν θεραπείαν (εἰδικὴν διὰ βρωμίου ἢ γενικὴν δι' αὐθαιμοθεραπείας) καὶ τέλος εἰς τυπικὴν συμπτωματικὴν θεραπείαν ἀνάλογον τῶν βλαβῶν, αἵτινες ἀρχόμεναι ἀπὸ ἁπλοῦ ἐρυθήματος καὶ ἀκμῆς δύνανται νὰ φθάσουν μέχρις ἑλκώσεων καὶ νεοπλασιῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (τῶν νεωτέρων διεθνῶν ἐργασιῶν): *Milian*, Bromides chez un nourisson de trois mois (Paris Médical 21 Μαρτίου 1925). — *Rostenberg*, Bromoderma, resembing erythema nodosum (New-York Acad. of Med. Section on Dermatology, 5 Μαΐου 1925). — *Danel*, Toxicodermie bromique, vegetante et suppurative (Bul. de la Soc. Fr. Derm. 14 Ἰαν. 1926). — *Davis*, A case of mixed arsenical and bromide eruption (P. S. of L., S. D. Ἀπρίλιος 1926). — *Oppenheim*, Bromexanthem (Pemphigus vegetans serpiginosus ex usu bromi) (Zentralblatt für Haut und Geschl. Nrs 11—12, 20 Ὀκτωβρ. 1927). — *Fessler*, Bromexanthem vom Typus eines Pemphigus vegetans et serpiginosus (Dermatologische Zeitschrift, Φεβρουάριος 1928). Ν. Ν. Δ.

βρωμιοδερμία (ἡ) (bromodermose), ἢ *βρωμικὸν ἐξάνθημα ['Ιατρ.]*· βλ. βρωμικαὶ *ἐκθύσεις*.

βρώμιον (τὸ) (Br) *[Χημ.]*. Στοιχεῖον μεταλλοειδές, ἀτομικοῦ βάρους 79,916, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ συνήθει θερμοκρασίᾳ ἀποτελεῖ ὑγρὸν σκοτεινῶς μελανέρυθρον, ἀδιαφανὲς καὶ λίαν εὐκίνητον. Ἐν τῇ φύσει εὑρίσκεται πάντοτε ἡνωμένον μετὰ μετάλλων, καὶ δὴ μετὰ νατρίου, καλίου καὶ μαγνησίου, ἀποτελοῦν τὸ 0,001% τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1826 ὑπὸ τοῦ Balard εἰς τὰ ἁλμόλοιπα τῶν ἁλυκῶν καὶ ὠνομάσθη ὑπ' αὐτοῦ «Muride», βραδύτερον δὲ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων *βρώμιον* (Brome) ἐκ τῆς ἑλληνικῆς λέξεως *βρῶμος*, λόγῳ τῆς δυσώδους ὀσμῆς τῶν ἀτμῶν τοῦ στοιχείου.

Ἐξαγωγὴ τοῦ βρωμίου. Ὁ Balard παρεσκεύασε τὸ βρώμιον ἐκ τῶν ἁλμολοίπων διοχετεύων εἰς αὐτὰ χλώριον, ἕως οὗ τὸ ἐλευθερούμενον Br ἐχρωμάτιζεν ἰσχυρῶς τὸ ὑγρόν, εἶτα ἐξεχύλιζε δι' αἰθέρος, ἐξουδετέρωνε τὸ αἰθερικὸν διάλυμα διὰ καυστικοῦ κάλεως, ἐξήτμιζε μέχρι ξηροῦ καὶ μετὰ πύρωσιν κατειργάζετο τὸ σχηματισθὲν βρωμιοῦχον ἅλας διὰ πυρολουσίτου καὶ θειικοῦ ὀξέος, ὁπότε ἀπεστάζετο καθαρὸν τὸ βρώμιον. Ἡ μέθοδος αὕτη ἔχει ἱστορικὴν μόνον σημασίαν. Σήμερον ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ βρωμίου γίνεται ἐκ τῶν ὑπολειμμάτων τῆς κατεργασίας τοῦ *καρναλλίτου* (ὀρυκτοῦ ἀποτελουμένου ἐκ χλωριούχου καλίου καὶ χλωριούχου μαγνησίου, [$KCl, MgCl_2, 6\,H_2\,O$] καὶ ἐξαγομένου ἐκ τῶν ἁλατωρυχείων τῆς Στασσφούρτης). Τὰ ὑπολείμματα ταῦτα, ὡς τελικὸν ἁλμόλοιπον τῆς κατεργασίας λαμβανόμενα, περιέχουσα 0,2—0,45% βρωμίου ἡνωμένου μετὰ μαγνησίου. Κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Pfeiffer τῆς διὰ συνεχοῦς ἔργου ἐξαγωγῆς, ἐλευθεροῦται τὸ βρώμιον διὰ διοχετεύσεως χλωρίου, φερομένου τοῦ θερμοῦ βρωμιούχου διαλύματος ἐντὸς πύργου ἐκ ψαμμίτου πεπληρωμένου διὰ σφαιρῶν ἐξ ἀργίλλου, ἐκ τοῦ κατωτέρου μέρους τοῦ ὁποίου διοχετεύεται τὸ χλώριον. Τὸ ἐλευθερούμενον βρώμιον διαλύεται ἐν τῷ ὑγρῷ, ἐξ οὗ ἀπομονοῦται δι' ἀπ' εὐθείας διοχετεύσεως ἀτμοῦ, ὁπότε τὸ ἀποσταζόμενον βρώμιον συλλέγεται συμπυκνούμενον ἐντὸς πηλίνων ψυκτήρων. Πρὸς καθαρισμὸν δὲ τοῦ οὕτω λαμβανομένου προϊόντος ἀποστάζουσιν αὐτὸ ἐντὸς ὑαλίνων βίκων παρουσίᾳ καὶ βρωμιούχου ἅλατος.

Κατὰ τὴν νεωτέραν ἠλεκτρολυτικὴν μέθοδον, ὑποβάλλονται τὰ ἁλμόλοιπα εἰς ἠλεκτρόλυσιν ἐν θερμοκρασίᾳ 80°, χρησιμοποιουμένης ὡς ἀνόδου ράβδου ἐξ ἄνθρακος καὶ ὡς καθόδου ἐλάσματος ἐκ χαλκοῦ, ὅτε τὸ ἐλευθερούμενον βρώμιον παραμένει ἐν διαλύσει καὶ ἀποχωρίζεται δι' ἀποστάξεως.

Ἰδιότητες. Τὸ βρώμιον εἶναι ὑγρὸν μελανέρυθρον, βαρὺ (εἰδ. βάρους 3,188 εἰς 0°), ἀναδίδον εἰς τὸν ἀέρα καστανερύθρους ἀτμούς, δυσαρέστου διαπεραστικῆς ὀσμῆς. Βράζει εἰς 63° καὶ πήγνυται εἰς —7°,3 πρὸς κρυσταλλικὰ φυλλίδια ὁμοιάζοντα πρὸς τοὺς κρυστάλλους τοῦ ἰωδίου. Διαλύεται εἰς τὸ ὕδωρ κατὰ 4,167% εἰς 0° καὶ κατὰ 3,57% εἰς 20°, σχηματίζον τὸ «βρωμιοῦχον ὕδωρ». Πολὺ εὐκολώτερον διαλύεται εἰς τριχλωριοῦχον ἀρσενικόν, εἰς θειῶδες ὀξύ, ὑδροχλωρικὸν ὀξύ, εἰς οἰνόπνευμα καὶ εἰς αἰθέρα. Μετὰ τοῦ θειούχου ἄνθρακος (διθειάνθρακος) καὶ τοῦ τετραχλωριούχου ἄνθρακος μείγνυται κατὰ πᾶσαν ἀναλογίαν.

Τὸ βρώμιον εἶναι στοιχεῖον ἐνεργόν, ἔχον μεγάλην χημικὴν συγγένειαν πρὸς τὰ πλεῖστα τῶν ἑτέρων στοιχείων. Μετὰ τοῦ φωσφόρου, τοῦ θείου, τοῦ ἀρσενικοῦ, τοῦ ἀντιμονίου καὶ τοῦ κασσιτέρου ἑνοῦται ἀπ' εὐθείας μετὰ φωτεινοῦ φαινομένου. Ἐπίσης μετὰ τοῦ μεταλλικοῦ καλίου, ἐνῷ μετὰ τοῦ νατρίου ἑνοῦται μόνον θερμαινόμενον εἰς 200°. Μετὰ τοῦ ὑδρογόνου ἑνοῦται βραδέως διὰ θερμάνσεως, ταχύτερον τῇ ἐπιδράσει τοῦ φωτός. Ὁ σίδηρος προσβάλλεται καὶ ὑπὸ τοῦ ξηροῦ βρωμίου καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν δύναται τὸ Br νὰ φυλαχθῇ ἐντὸς σιδηρῶν δοχείων ὅπως τὸ χλώριον.

Ὁ ἀτμὸς τοῦ βρωμίου προσβάλλει ἰσχυρῶς τοὺς βλεννογόνους ἱστούς, εἶναι δὲ ἐπιβλαβὴς ἤδη εἰς ἀναλογίαν 1:100.000 ἐν τῷ ἀέρι. Ὑγρὸν βρώμιον ἐπὶ τοῦ δέρματος φερόμενον προξενεῖ ὀδυνηρὰ δυσίατα ἐγκαύματα. Εἰς περίπτωσιν σχηματισμοῦ τοιούτου ἐγκαύματος πρέπει *ἀμέσως*, ἅμα τῇ ἐπαφῇ τοῦ βρωμίου, νὰ διαβραχῇ τὸ δέρμα διὰ *βενζολίου* ἢ *ξυλολίου* καὶ εἶτα, κατόπιν ἐκπλύσεων, νὰ ἐπιχρισθῇ διὰ βαζελίνης καὶ νὰ ἐπιδεθῇ.

Ἐφαρμογαί. Τὸ βρώμιον χρησιμοποιεῖται ὡς ἀπολυμαντικὸν εἴτε ἐν ὑγρᾷ ἢ ἀερώδει μορφῇ, ἢ ὡς «στερεοποιημένον βρώμιον», δηλαδὴ ἐντὸς κυλίνδρων πεπληρωμένων διὰ γῆς διατόμων διαπεποτισμένης ὑπὸ βρωμίου (4 γραμμάρια βρωμίου ἀρκοῦσι πρὸς ἀπολύμανσιν χώρου 1 κυβ. μέτρου). Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ χρωματουργίᾳ πρὸς παρασκευὴν τῆς *ἐωζίνης* καὶ τοῦ *βρωμιοϊνδικοῦ*, πρὸς ἐξαγωγὴν τοῦ χρυσοῦ, τὸν ὁποῖον διαλύει ἰδίως ἡνωμένον μετὰ κυανίου· ὡς ἰσχυρὸν δὲ ὀξειδωτικὸν ἀντὶ τοῦ χλωρίου, ἰδίως εἰς τὴν χημικὴν ἀνάλυσιν. Τὸ μέγιστον ποσὸν αὐτοῦ χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν τῶν διαφόρων ἑνώσεων τοῦ βρωμίου, τῶν βρωμιούχων ἁλάτων (ἐξ ὧν τὸ *βρωμιοῦχον κάλιον*, τὸ *βρωμιοῦχον νάτριον* καὶ τὸ *βρωμιοῦχον ἀμμώνιον* εὑρίσκουσιν ἐκτεταμένην ἐφαρμογὴν ἐν τῇ θεραπευτικῇ), ὡς καὶ τῶν βρωμιούχων ὀργανικῶν ἑνώσεων (*βρωμιοφόρμιον, βρωμιοῦχον αἰθύλιον* κλπ.), καὶ τέλος πρὸς παρασκευὴν *βρωμιούχου ἀργύρου*, χρησιμοποιουμένου εἰς σημαντικώτατα ποσὰ ἐν τῇ φωτογραφίᾳ. Σ. ΧΟΡΣ

— *[Φαρμακ.]* Ἐν τῇ θεραπευτικῇ τὸ βρώμιον χρησιμεύει ὡς ἐπισπαστικόν, ἀπολυμαντικὸν καὶ ὡς καυτήριον. Ἐξωτερικῶς χορηγεῖται πρὸς ἐπιχρίσεις φλεγμονῶν τῶν βλεννογόνων, μεμολυσμένων τραυμάτων κλπ. Ἐσωτερικῶς ἀνεγράφη κατὰ τῆς ὑμενογόνου λαρυγγίτιδος καὶ διφθερίτιδος διαλελυμένον ἐν ὕδατι. Τὸ βρώμιον χρησιμεύει καὶ πρὸς ἀποστείρωσιν τοῦ ποσίμου ὕδατος. Πρὸς τοῦτο διαλύονται 5 γρ. βρωμίου μετὰ 4,25 γρ. βρωμιούχου καλίου εἰς ἓν λίτρον ὕδατος, ἐκ τοῦ διαλύματος δ' αὐτοῦ ἀρκοῦσι 10 κ. ἐκ. πρὸς ἀποστείρωσιν ἑνὸς λίτρου ὕδατος. Εἰς τὸ ἀποστειρωθὲν ὕδωρ προστίθενται 0,12 γρ. μείγματος συγκειμένου ἐκ 0,095 γρ. θειώδους νατρίου, 0,04 γρ. ἀνθρακικοῦ νατρίου καὶ 0,025 γρ. μανιτοσακχάρου.

[Περὶ τῶν ἀντιδότων κατὰ τῶν ἐκ βρωμίου δηλητηριάσεων βλ. λ. ἀντίδοτα (τ.Δ', σ. 859 γ')]. Κ.Γ.Μ.

— **βρωμίου** ***ἑνώσεις***. Τὸ βρώμιον λόγῳ τῆς μεγάλης αὐτοῦ χημικῆς συγγενείας πρὸς τὰ πλεῖστα τῶν στοιχείων σχηματίζει ἑνώσεις μετὰ μεταλλοειδῶν ὡς καὶ μετὰ τῶν πλείστων μετάλλων. Αἱ κυριώτεραι τούτων εἶναι αἱ ἑξῆς:

α') Ὑδροβρώμιον, ἢ *ὑδροβρωμικὸν ὀξὺ* (HBr). Εἶναι ἀέριον ἄχρουν, ὑγροποιούμενον εἰς —68° καὶ διαλυόμενον ἀφθόνως εἰς τὸ ὕδωρ. 100 γρ. ὕδατος διαλύουσιν εἰς 0° 221,2 γρ. HBr, καὶ εἰς 25° 193 γρ. αὐτοῦ. Παρασκευάζεται ὑδατικὸν διάλυμα αὐτοῦ δι' ἀποστάξεως βρωμιούχου καλίου ἢ βρωμιούχου νατρίου μετὰ θειϊκοῦ ὀξέος εἰδ. βάρους 1,41, ἢ ἐπίσης δι' ἐπιστάξεως 10 μερῶν βρωμίου ἐπὶ μείγματος 1 μ. ἐρυθροῦ φωσφόρου καὶ 15 μ. ὕδατος, θερμάνσεως καὶ ἀποστάξεως τοῦ προϊόντος· ὁ σχηματιζόμενος βρωμιοῦχος φωσφόρος ἀποσυντίθεται ὑπὸ τοῦ ὕδατος κατὰ τὴν ἐξίσωσιν:

$$PBr_3+3H_2O=3HBr+H_3PO_3$$

Τὸ ὑδροβρώμιον εἶναι ἀέριον δριμείας ὀσμῆς ἀτμίζον ἰσχυρῶς εἰς τὸν ἀέρα. Διαλύματα αὐτοῦ ἐν ὕδατι ἐφαρμόζονται πρὸς παρασκευὴν βρωμιούχων ἁλάτων καὶ ἰδίως βρωμιούχου ἀμμωνίου.

β') Βρωμιοῦχα ἅλατα: 1) *βρωμιοῦχον ἀμμώνιον* (NH_4Br). Εἶναι ἅλας κρυσταλλούμενον εἰς ἀχρόους διαφανεῖς κρυστάλλους, εὐδιάλυτον ἐν ὕδατι· 100 γραμμάρια ὕδατος διαλύουσιν εἰς 15° 70 γρ. περίπου ἅλατος. Διαλύεται ἐπίσης εἰς οἰνόπνευμα, εἰς μεθυλικὸν πνεῦμα, εἰς ὀξόνην (ἀκετόνην), μυρμηκικὸν ὀξὺ καὶ εἰς ὑγρὰν ἀμμωνίαν. Παρασκευάζεται διὰ προσθήκης βρωμιούχου σιδήρου εἰς πυκνὸν διάλυμα ἀμμωνίας ὑπὸ ἀνάδευσιν μέχρι κορεσμοῦ, καὶ εἶτα διὰ βρασμοῦ τοῦ μείγματος. Τὸ λαμβανόμενον διάλυμα τοῦ βρωμιούχου ἀμμωνίου διηθεῖται ἀπὸ τοῦ ἀποξυλωθέντος ὑδροξειδίου τοῦ σιδήρου καὶ ἐξατμίζεται. Κατ' ἄλλην μέθοδον παρασκευάζεται πρῶτον ὑδροβρώμιον διὰ προσθήκης θειούχου βαρίου ἐπὶ βρωμίου κεκαλυμμένου ὑπὸ στρώματος ὕδατος μέχρις ἀποχρωματισμοῦ:

$$4H_2O+4Br_2+BaS=BaSO_4+8HBr$$

εἶτα δὲ ἐξουδετεροῦται τὸ σχηματισθὲν ὑδροβρώμιον ὑπὸ ἀμμωνίας. Τέλος δύναται νὰ παρασκευασθῇ δι' ἀπ' εὐθείας ἑνώσεως βρωμίου καὶ ἀμμωνίας. Εἰς πυκνὸν διάλυμα ταύτης προστίθεται βραδέως βρώμιον ὑπὸ σύγχρονον ψῦξιν:

$$4NH_3+3Br=N+3NH_4Br$$

ἀποφευγομένης περισσείας βρωμίου, ἵνα μὴ σχηματισθῇ βρωμιοῦχον ἄζωτον, τὸ ὁποῖον εἶναι σῶμα λίαν ἐκρηκτικόν:

$$NH_4Br+3Br_2=4HBr+NBr_3$$

Τὸ βρωμιοῦχον ἀμμώνιον ἐφαρμόζεται ἐν τῇ θεραπευτικῇ καὶ ἐν τῇ φωτογραφίᾳ.

2) *Βρωμιοῦχον κάλιον* (KBr). Ἅλας κρυσταλλούμενον εἰς ἀχρόους κανονικοὺς κρυστάλλους, τηκομένους εἰς 750°. 100 γρ. ὕδατος διαλύουσιν εἰς 20° 65 γραμμ. βρωμιούχου καλίου. Διαλύεται ἐπίσης εὐκόλως εἰς ὑγρὸν διοξείδιον τοῦ θείου καὶ εἰς ὑγρὰν ἀμμωνίαν. Παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως βρωμίου ἐπὶ διαλύματος καυστικοῦ κάλεως μέχρι κορεσμοῦ, ὅτε παράγεται μεῖγμα βρωμιούχου καὶ βρωμικοῦ καλίου:

$$6KOH+3Br_2=5KBr+KBrO_3+3H_2O$$

Ἐκ τοῦ προϊόντος δι' ἐξατμίσεως λαμβάνεται τὸ μεῖγμα τῶν στερεῶν ἁλάτων, ξηραίνεται, προσμείγνυται μετὰ κόνεως ξυλάνθρακος καὶ πυροῦται ἐλαφρῶς ἐντὸς καμίνου, ὅτε καὶ τὸ βρωμικὸν κάλιον μετατρέπεται εἰς βρωμιοῦχον, ἀναγόμενον κατὰ τὴν ἐξίσωσιν:

$$2KBrO_3+3C=2KBr+3CO_2$$

Τὸ τελικὸν προϊὸν διαλύεται εἰς ὕδωρ καὶ τῇ προσθήκῃ βρωμιούχου βαρίου ἀπαλλάσσεται τῶν τυχὸν προσμείξεων θειικοῦ καλίου, διηθεῖται καὶ δι' ἐξατμίσεως κρυσταλλοῦται.

Digitized by Google

Ἀντὶ διαλύματος καυστικοῦ κάλεως χρησιμοποιεῖται ὡς πρώτη ὕλη καὶ διάλυμα ἀνθρακικοῦ καλίου, τὸ ὁποῖον, ὡς δυνάμενον νὰ ληφθῇ τελείως καθαρόν, παρέχει προϊὸν ἀπ' εὐθείας καθαρόν. Ἡ ἀντίδρασις βαίνει ὡς καὶ ἡ προηγουμένη (ὑπὸ ἔκλυσιν διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος) καὶ ἡ πορεία τῆς ἐργασίας εἶναι ἀκριβῶς ἡ αὐτή.

Τὸ μέγιστον μέρος τοῦ βιομηχανικῶς παρασκευαζομένου βρωμιούχου καλίου λαμβάνεται δι' ἐπιδράσεως βρωμιούχου σιδήρου ἐπὶ διαλύματος ἀνθρακικοῦ καλίου 20 Bé ἐν βρασμῷ καὶ ὑπὸ συνεχῆ ἀνάδευσιν.

$$Fe_3 Br_8 + 4K_2 CO_3 = 8KBr + Fe_3 O_4 + 4 CO_2$$

Τὸ προϊὸν τῆς ἀντιδράσεως βράζεται ἵνα ἀθροισθῇ τὸ ἀδιάλυτον ὀξείδιον τοῦ σιδήρου, διηθεῖται καὶ τὸ διήθημα ἐξατμίζεται. Καθαρίζεται δὲ τὸ λαμβανόμενον βρωμιοῦχον κάλιον δι' ἀνακρυσταλλώσεως. Ἐπίσης παρασκευάζεται καὶ δι' ἐπιδράσεως βρωμίου ἐπὶ θειούχου βαρίου καὶ ἀνθρακικοῦ καλίου κατὰ μέθοδον ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐν τῇ παρασκευῇ τοῦ βρωμιούχου ἀμμωνίου περιγραφεῖσαν.

Ἐφαρμόζεται τὸ βρωμιοῦχον κάλιον ἐν τῇ θεραπευτικῇ καὶ ἐν τῇ βιομηχανίᾳ τῶν φωτογραφικῶν εἰδῶν, ἰδίως πρὸς παρασκευὴν ξηρῶν πλακῶν καὶ χάρτου βρωμιούχου ἀργύρου.

3) *Βρωμιοῦχον νάτριον* (Na Br). Εἶναι ἅλας λευκὸν ὑγροσκοπικόν, τηκόμενον εἰς 760° καὶ λίαν εὐδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ. 100 μ. ὕδατος διαλύουσιν εἰς 20° 90 μ. Na Br. Παρασκευάζεται κατὰ τὰς αὐτὰς ἀκριβῶς μεθόδους, καθ' ἃς καὶ τὸ βρωμιοῦχον κάλιον, λαμβανομένων ὡς πρώτων ὑλῶν τῶν ἀντιστοίχων ἑνώσεων νατρίου. Ἐφαρμόζεται μεγάλως ἐν τῇ θεραπευτικῇ.

4) *Βρωμιοῦχος σίδηρος* ($Fe_3 Br_8$). Παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως μείγματος ἀτμῶν βρωμίου καὶ ὑδρατμῶν ἐπὶ κεκαθαρμένων ρινημάτων σιδήρου Ὁ βρωμιοῦχος σίδηρος $Fe Br_2$ κρυσταλλοῦται μετὰ 6 μορίων ὕδατος καὶ περιέχει 49, 38% βρωμίου· διάλυμα αὐτοῦ προσλαμβάνει βρώμιον καὶ μετατρέπεται εἰς τὴν ἕνωσιν $Fe_3 Br_8$ περιέχουσαν 79, 2% Br. Τὸ διάλυμα ἐξατμίζεται καὶ ἀπομένει καστανομέλαινα κρυσταλλικὴ μᾶζα εὐμετακόμιστος καὶ προτιμωμένη ὡς ἐκ τούτου ἀπὸ τὸ ὑγρὸν βρώμιον. Χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν τῶν βρωμιούχων ἁλάτων.

γ') ***Βρωμικὸν ὀξὺ*** ($HBrO_3$). Ὑδατικὸν διάλυμα αὐτου παρασκευάζεται δι' ἀποσυνθέσεως βρωμικοῦ βαρίου ὑπὸ θειικοῦ ὀξέος, διηθήσεως καὶ ἐξατμίσεως τοῦ διηθήματος ὑπὸ ἠλαττωμένην πίεσιν, ἕως οὗ ἀποκτήσῃ περιεκτικότητα 50 % ἐπὶ $HBrO_3$.

δ') ***Βρωμικὰ ἅλατα.*** Ἐκ τούτων σπουδαιότερα εἶναι τὸ *βρωμικὸν νάτριον* ($NaBrO_3$) καὶ τὸ *βρωμικὸν κάλιον* ($KBrO_3$), παρασκευαζόμενα εἴτε δι' ἠλεκτρολύσεως τῶν διαλυμάτων τῶν ἀντιστοίχων βρωμιούχων ἁλάτων ἐν θερμῷ, εἴτε δι' ἐπιδράσεως βρωμίου ἐπὶ καυστικῶν ἢ ἀνθρακικῶν ἀλκαλίων, ὅτε παράγεται ἐν μέρει βρωμικὸν ἅλας (βλ. ἀνωτέρω: *Βρωμιοῦχα ἅλατα*), τὸ ὁποῖον εἶναι δυσδιαλυτώτερον καὶ διὰ μερικῆς ἐξατμίσεως τοῦ προϊόντος τῆς ἀντιδράσεως ἀποβάλλεται ὡς στερεόν· καθαρίζεται δὲ δι' ἀνακρυσταλλώσεως.

Ἀντίδρασις ἑνώσεων βρωμίου: α') Ἀντίδρασις βρωμιόντων (Br'). Διαλύματα βρωμιούχων ἁλάτων παρέχουσι:

1) Μὲ ὀξεικὸν μόλυβδον λευκὸν ἵζημα ἐκ $PbBr_2$ δυσδιάλυτον ἐν θερμῷ ὕδατι.

2) Μετὰ νιτρικοῦ ἀργύρου λευκοκίτρινον ἵζημα ἐκ AgBr, δυσδιάλυτον ἐν ἀμμωνίᾳ.

3) Χλωριοῦχον ὕδωρ ἀποβάλλει ἐλεύθερον βρώμιον καὶ τὸ διάλυμα χρώννυται καστανοκίτρινον. Ἂν προστεθῇ καὶ μικρὸν ποσὸν διθειάνθρακος ἢ χλωροφορμίου, ὑγρῶν μὴ μειγνυμένων μετὰ τοῦ ὕδατος, ἡ στιβὰς τούτων διαλύει τὸ ἀποβληθὲν βρώμιον καὶ ἡ χρῶσις καθίσταται καταφανεστέρα.

4) Στερεὰ βρωμιοῦχα ἅλατα θερμαινόμενα μετὰ πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος ἐκλύουσιν ὑδροβρώμιον, ἀέριον δριμείας ὀσμῆς, συγχρόνως δὲ καὶ βρώμιον παραγόμενον δι' ὀξειδώσεως τοῦ παραχθέντος ὑδροβρωμίου:

$$H_2SO_4 + 2\,HBr = 2\,H_2O + SO_2 + Br_2$$

β') ***Ἀντιδράσεις βρωμικῶν ἀνιόντων*** (BrO_3'). Τὰ διαλύματα τῶν βρωμικῶν ἁλάτων μετὰ νιτρικοῦ ἀργύρου σχηματίζουσι λευκὸν ἵζημα διαλυτὸν εἰς ἀμμωνίαν. Ἐκ τοῦ διαλύματος τούτου διὰ διοχετεύσεως SO_2 ἀποβάλλεται κιτρινωπὸς βρωμιοῦχος ἄργυρος. Τῇ ἐπιδράσει δὲ θειικοῦ μαγγανίου καὶ θειικοῦ ὀξέος ἐπὶ διαλύματος βρωμικοῦ ἅλατος παράγεται ἐρυθρὰ χρῶσις.

Προσδιορισμὸς βρωμίου. Τὸ βρώμιον προσδιορίζεται σταθμικῶς ἐκ τῶν ἑνώσεών του, καταβυθιζόμενον διὰ νιτρικοῦ ἀργύρου ὡς βρωμιοῦχος ἄργυρος, ὁ ὁποῖος διηθεῖται διὰ χωνευτηρίου Gooch· ὀγκομετρικῶς προσδιορίζεται εἰς μὲν τὸ βρωμιοῦχον ὕδωρ τῇ προσθήκῃ ἰωδιούχου καλίου, ὁπότε ἀποβάλλεται ἰσοδύναμον ποσὸν ἰωδίου, μετρούμενον διὰ διαλύματος $K/_{10}$ ὑποθειώδους νατρίου, εἰς δὲ τὰ βρωμιοῦχα ἅλατα διὰ προσθήκης περισσείας διαλύματος $K/_{10}$ νιτρικοῦ ἀργύρου, προσθήκης στυπτηρίας τριδυνάμου σιδήρου ὡς δείκτου καὶ μετρήσεως τῆς περισσείας τοῦ ἀργύρου διὰ διαλύματος $K/_{10}$ θειοκυανιούχου ἀμμωνίου· ἢ ἐπίσης ἀπ' εὐθείας διὰ διαλύματος $K/_{10}$ νιτρικοῦ ἀργύρου μὲ δείκτην σταγόνας χρωμικοῦ καλίου. Τὰ βρωμικὰ δὲ ἅλατα προσδιορίζονται ὀγκομετρικῶς διὰ προσθήκης ἰωδιούχου καλίου καὶ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος καὶ μετρήσεως τοῦ ἀποβληθέντος ἰωδίου μὲ διάλυμα $K/_{10}$ ὑποθειώδους νατρίου. Σ. ΧΟΡΣ

βρωμιόρρυμα (τὸ) (bromlauge) *[Φαρμακ.]*. Οὕτω καλεῖται τὸ διὰ μείξεως βρωμίου μετὰ ψυχροῦ ἀραιοῦ νατρορρύματος λαμβανόμενον κιτρινωπὸν ὑγρόν, ὅπερ ἀναλόγως τῆς περιεκτικότητός του ὡς ὑποβρωμιῶδες νάτριον ἀποτελεῖ ἀξιόλογον ὀξειδωτικὸν μέσον. Τὸ βρωμιόρρυμα χρησιμεύει καὶ κατὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς οὐρίας. Κ. Γ. Μ.

βρώμιος,—*α*, —*ο*· δημοτ., ὁ βρωμισμένος, ὁ ἀπόζων ἐκ σήψεως: «βρώμιο κρέας,—ψάρι».

βρωμιοῦχος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ περιέχων βρώμιον.

βρωμιπίνη (ἡ) (Bromipine) *[Φαρμ. Χημ.]*. Οὕτω καλεῖται τὸ προϊὸν προσθήκης βρωμίου εἰς σησαμέλαιον. Ἡ βρωμιπίνη διέρχεται τὸν στόμαχον χωρὶς νὰ ὑποστῇ διάσπασιν καὶ φθάνει εἰς τὸ ἔντερον, ὅπου καὶ ἀπορροφεῖται, προκαλοῦσα τὴν τυπικὴν δρᾶσιν τοῦ βρωμίου χωρὶς τὰ δυσάρεστα ἐπακόλουθα αὐτοῦ, χρησιμοποιεῖται δὲ ἐκεῖ ὅπου δὲν εἶναι ἀνεκτὰ τὰ βρωμιοῦχα. Δίδεται ἐπὶ ἐπιληψίας, νευρασθενείας καὶ ἄλλων νευρώσεων κατὰ τοῦ κοκκύτου, βηχὸς κλπ. Ἓν γρμ. βρωμιούχου καλίου ἀντιστοιχεῖ πρὸς 6,5 γρμ. βρωμιπίνης. Ἡ βρωμιπίνη χορηγεῖται καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν κλύσματος. Κ. Γ. Μ.

βρωμισιὰ (ἡ)· δημοτ., ἀκαθαρσία, ρύπος.

βρώμισμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *βρωμίζω*, ρύπανσις, μόλυνσις.

βρωμισμὸς (ὁ) (bromisme) *[Ἰατρ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ὑποδηλοῦνται πάντα τὰ τοξικὰ συμβάματα τὰ προκαλούμενα ὑπὸ τοῦ βρωμίου καὶ τῶν συνθέσεων τούτου, ἰδιαιτέρως δὲ ὑπὸ τοῦ βρωμιούχου καλίου. Ἡ παρατεταμένη χορήγησις τῶν βρωμιούχων δύναται νὰ ἐπιφέρῃ τὸν *χρόνιον βρωμισμόν*, ὅστις χαρακτηρίζεται ὑπὸ δυσπνοίας, βρογχίτιδος καὶ δερμικῶν ἐξανθημάτων. Ἡ δὲ χορήγησις τῶν βρωμιούχων εἰς ἰσχυρὰς καὶ γενναίας δόσεις προκαλεῖ τὸν *ὀξὺν βρωμισμόν*, ὅστις χαρακτηρίζεται ὑπὸ κεφαλαλγίας ἐπιμόνου, ὑπὸ ἐγκεφαλικῶν διαταραχῶν καὶ ὑπὸ ὑπερθερμίας πολλάκις. Μ. Ν. Κ.

α-βρωμισοβαλερυλουρία *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν οὐρεϊδίων τῶν λιπαρῶν ὀξέων. Ἔχει τὸν τύπον

$$NH_2.\,CO.\,NH.\,CO.\,CHBr.\,CH\,(CH_3)_2$$

καὶ κρυσταλλοῦται εἰς λευκὰς βελόνας τηκομένας εἰς 154°.

Χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ θεραπευτικῇ ὡς καταπραϋντικὸν ἢ ὑπνωτικὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *βρωμουράλη*. Σ. Γ.

α-βρωμισοβουτυρικὸν *ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ἀλογονωμένον παράγωγον τοῦ ἰσοβουτυρικοῦ ὀξέος, τοῦ τύπου

$$\left.\begin{array}{l}CH_3\\CH_3\end{array}\right\rangle CBr.\,COOH$$

Εἶναι σῶμα ὑγρόν, ὁ δὲ αἰθυλεστὴρ αὐτοῦ βράζει εἰς 164°.

βρωμίτης (ὁ) (Bromit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν συνώνυμον τοῦ βρωμαργυρίτου (βλ. λ.).

βρωμίτσα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἰνούλη ἡ κοινή*, ἢ *κόνιζα*, τῆς οἰκογενείας τῶν *συνανθήρων* τοῦ γένους τῶν *ἀστεριηρῶν*.

βρωμίωσις (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ εἰσαγωγὴ βρωμίου εἰς ὀργανικὰς ἑνώσεις. Τὸ βρώμιον δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἴτε δι' ἁπλῆς προσθήκης εἰς διπλοῦν δεσμόν, εἴτε δι' ἀντικαταστάσεως ὑδρογόνου, ὁπότε σχηματίζεται συγχρόνως ὑδροβρώμιον. Πρὸς βρωμίωσιν χρησιμοποιοῦνται ἢ βρωμιοῦχοι ἀνόργανοι ἑνώσεις, ὡς τὸ ὑδροβρώμιον ἢ νατριοβρωμίδιον (βρωμιοῦχον νάτριον), ἐξ ὧν ἐλευθεροῦται τὸ βρώμιον δι' ἐπιδράσεως ὀξειδωτικοῦ τινος μέσου, ἢ τὸ ἐλεύθερον στοιχεῖον βρώμιον καὶ δὴ ἐν ὑγρᾷ, ἀερίῳ ἢ διαλελυμένῃ μορφῇ, τῇ συγχρόνῳ παρουσίᾳ καταλύτου τινὸς ἢ ἄνευ τοιούτου. Σ. Γ.

βρωμο—· σύνηθες ὡς πρῶτον συνθετικὸν λέξεων, ἐχουσῶν τὴν ἔννοιαν ὅτι τὸ διὰ τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ σημαινόμενον εἶναι ρυπαρόν, δύσοσμον ἢ κακόηθες: βρωμόμυιγα, βρωμόπαιδο, βρωμότοπος, βρωμόχορτο, βρωμόλογα, βρωμοδουλειὰ κ. τ. λ. ἢ καὶ ἁπλῶς ἐνοχλητικόν, δυσάρεστον: «βρωμόκαιρος», «βρωμόκρυο».

Βρῶμο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Στενὸν σχηματιζόμενον εἰς τὸν βόρειον τερματισμὸν τοῦ Εὐβοϊκοῦ, μεταξὺ τῆς νήσου Στρογγύλης (φάρος λευκοῦ σταθεροῦ μετ' ἐρυθροῦ τομέως) και τοῦ ἀκρωτηρίου *Βρωμολίμνη* ἢ *Βρῶμο* (πλάτ. 38° 47′ 23″ Β, μῆκος 22° 50′ 40″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with the Oreos and Talanta channel), ἐφ' οὗ φάρος Ἀγκα ἐκλάμψεων εἰς τομεῖς λευκοὺς καὶ ἐρυθρόν. Σ. Ε. Λ.

—**Βρῶμο** *[Παραλ. Γεωγρ.]* Νησὶς τῆς Ἀλκυονίδος θαλάσσης (πλάτ. 38° 10′ 30″ Β, μῆκ. 22° 52′ 15″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1600: Gulf of Corinth) πρὸ τοῦ ὅρμου *Σαράντης*. Σ. Ε. Λ.

—**Βρῶμο** *[Παρ. Γεωγ.]* Λιμὴν αὐλωνοειδὴς ἐν τῷ βορείως τῆς Σάμου μικρασιατικῷ κόλπῳ τοῦ *Σιγατζὶκ* (πλάτ. 38° 09′2/3 Β, μῆκ. 26° 37′2/3 Ἀν., χάρ. ἀγγλ. 3446: Paspargo islet to Samos strait) εἰς 2 μιλ. Β. τοῦ ἀκρωτηρίου *Κόρακος* (ἀρχ. *Κωρύκειον ἄκρον*). Σ. Ε. Λ.

— **Βρῶμο** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς νήσου Κιμώλου (βλ. λ. Αἰγαῖον τ. Β′ σ. 404 γ′).

βρωμοβενζόλιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου C_6H_5Br. Παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως βρωμίου ἐπὶ βενζολίου παρουσίᾳ καταλυτικῶν σωμάτων. Εἶναι ἄχρουν ὑγρὸν ἰδιαζούσης ἀρωματικῆς ὀσμῆς. Βράζει εἰς 157°. Σ. Γ.

βρωμοβενζυλοκυανίδιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5\,CH(CN)Br$. Παράγεται κατὰ τὴν ἐπίδρασιν βρωμίου ἐπὶ βενζυλοκυανιδίου. Ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ὡς δακρυγόνον δραστικώτατον. Σ. Γ.

βρωμοβιολέττα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *νάρκισσος ὁ βρουλλοειδὴς* (Narcissus junquilla). Δ. Ν. Π.

βρωμοβότανο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *στρύχνος ὁ μέλας* (Solanum nigrum).

α-**βρωμοβουτυρικὸν** *ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὸν ἀλογονωμένον ὀξὺ τοῦ τύπου

$$CH_3.\ CH_2.\ CHBr.\ COOH$$

Εἶναι σῶμα ὑγρόν, ὁ δὲ αἰθυλεστὴρ αὐτοῦ βράζει εἰς 175°. Σ. Γ.

Βρωμόβρυση (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Ἀμφείας τῆς ἐπαρχίας Καλαμῶν τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 312. Κεῖται παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ Παμίσου. Δ. Ε. Μ.

—**Βρωμόβρυση** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Εὔας τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 597. Κεῖται ἐν τῇ πεδιάδι *Μακαρίᾳ* καὶ ἔχει κτηματικὴν περιφέρειαν παράγουσαν ἐκλεκτὴν σταφίδα (ὑπὲρ τὸ ἑκατομ. ἑνετ. λιτρῶν), οἶνον καὶ ἔλαιον (ἀνὰ 100,000 ὀκ.). Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Τρίοδος* (τέως *Ἀλῆ Τσελεπῆ*, *κάτ.* 348) καὶ *Κουκουρράχι* (*κάτ.* 160). Ἡ Βρωμόβρυση μετὰ τῆς Ἀνδρούσης συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (30′). Δ. Ε. Μ.

βρωμογλιδίνη (ἡ) (Bromglidine) *[Φαρμ. Χημ.]*. Σκεύασμα περιέχον βρώμιον ἡνωμένον μετὰ φυτικοῦ λευκώματος ἀπηλλαγμένου νουκλεΐνης. Χρησιμεύει ὡς ἀντικαταστάτης τῶν βρωμιούχων ἀλκαλίων πρὸς θεραπείαν τῆς νευρασθενείας, ἐπιληψίας κλπ. Κ. Γ. Μ.

βρωμοδιαιθυλακεταμίδιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(C_2H_5)_2\,CBr.\,CO.NH_2$. Τήκεται εἰς 66° καὶ χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ θεραπευτικῇ ὡς ὑπνωτικὸν καὶ κατὰ τῶν ἐπιληπτικῶν πονοκεφάλων, ὑπὸ τὸ ὄνομα *νευρονάλη*. Σ. Γ.

α-**βρωμοδιαιθυλακετυλουρία** (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]* Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$$H_2N.\ CO.\ NH.\ CO.\ CBr\ (C_2\,H_5)_2$$

ἀνήκουσα εἰς τὰ παράγωγα τῶν *οὐρεϊδίων*. Τήκεται εἰς 116—118° καὶ χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀδαλίνη* ὡς καταπραϋντικὸν ἢ ὑπνωτικόν. Σ. Γ.

βρωμοδουλειὰ (ἡ)· ἔργον βρωμερόν, ὑπόθεσις ὕποπτος, ἐπιλήψιμος: «κάποια βρωμοδουλειὰ εἶναι 'ς τὴ μέση», «ἀνακατεύεται σὲ βρωμοδουλειές».

βρωμοδυόσμος (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἡδύοσμος ὁ γλήχων* (Mentha pulegium).

βρωμοζάκι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *πράσιον τὸ κοινὸν* (Marrubium vulgare).

—**βρωμοζάκι** *τοῦ βουνοῦ* (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *χοιράδιον τὸ ἑτερόφυλλον* (Scrofularia heterophylla).

βρωμοκαρυδιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *αἴλανθος ὁ ἀδενώδης* (Ailanthus grandulosus).

βρωμοκλάδι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀνάγυρις ἡ δύσοσμος* (Anagyris foetida).

Digitized by Google

βρωμοκοπῶ καὶ *—άω*· βρωμῶ ὑπερβολικά, ἀπόζω δεινῶς.

βρωμοκυάνιον (τό), ἢ *βρωμοκυανίδιον,* ἢ *κυανοβρωμίδιον [Ὀργ. Χημ.].* Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου CNBr. Κρυσταλλοῦται εἰς κύβους ἢ βελόνας, τήκεται εἰς 52° καὶ βράζει εἰς 61°,5. Χρησιμοποιεῖται διὰ συνθέσεις καὶ εἶναι σφοδρότατον δηλητήριον διὰ τὸν ὀργανισμόν. Σ. Γ.

βρωμοκυκλοεξάνιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.].* Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_{11}Br$. Βράζει εἰς 163°.

βρωμολάχανο (τὸ) *[Βοτ.].* Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *λεπίδιον* (Lepidium).

βρωμολεΐνη (ἡ) (Bromoleinum) *[Φαρμ. Χημ.].* Προϊὸν προσθήκης βρωμίου (20%) εἰς τὰ ἀκόρεστα λιπαρὰ ὀξέα τοῦ ἀμυγδαλελαίου. Ἀνεγράφη ὡς ἀντικαταστάτης τῶν βρωμιούχων ἁλάτων, λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι δραστικωτέρα αὐτῶν καὶ δὲν παρουσιάζει τὰ δυσάρεστα συμπτώματά των. Κ. Γ. Μ.

Βρωμολίμνη *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἡ παλαιὰ ὀνομασία τῆς λουτροπόλεως τῶν Μεθάνων (βλ. λ.) καὶ τοῦ ὑπὲρ ταύτην φερωνύμου χωρίου. Σ. Ε. Λ.

—**Βρωμολίμνη** *[Γεωγρ.].* Μικρὰ λίμνη ἐκτάσεως 15 στρεμμάτων ἐν Λοκρίδι, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Δαφνουσίων.

—**Βρωμολίμνη** *[Γεωγρ.].* Μικρὰ λίμνη ἐκτάσεως 60 στρεμμάτων ἐν Κερκύρᾳ, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ τέως δήμου Κασσωπαίων.

—**Βρωμολίμνη** *[Γεωγρ.].* Λίμνη ἐν Κρήτῃ, παρὰ τὴν πολίχνην Ἅγιος Νικόλαος τοῦ νομοῦ Λασιθίου, συγκοινωνοῦσα μὲ τὴν θάλασσαν. Εἰς αὐτὴν μυθολογεῖται ὅτι ἐλούετο ἡ Ἀθηνᾶ.

Βρωμόλιμνο *[Γεωγρ.].* Τοπωνύμιον ἐν τῇ νήσῳ Σκιάθῳ, ἔνθα μικρὰ λίμνη ἐκτάσεως 6 στρεμμάτων.

βρωμόλογος, *—η, —ο*· ὁ λέγων βρωμεροὺς λόγους, αἰσχρολόγος, βωμολόχος.

— **βρωμολόγος** (ὁ) καὶ *βρωμόλογο* (τό)· λόγος αἰσχρός, ἰδίως εἰς πληθ. *βρωμόλογα* (τά).

βρωμολυγαριά (ἡ) *[Βοτ.].* Μία τῶν κοινῶν ὀνομασιῶν τοῦ φυτοῦ *ἀνάγυρις ἢ δύσοσμος* (Anagyris foetida).

βρωμομεθάνιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. μεθυλοβρωμίδιον.

βρωμομεθυλονιτρολικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.].* Λίαν εὐαποσύνθετος ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $BrC(:N.OH).NO_2$. Σ. Γ.

βρωμομηλεϊνικὸς *ἀνυδρίτης [Ὀργ. Χημ.].* Ὀργανικὴ ἕνωσι: βράζουσα εἰς 215°.

βρωμομηλονικὴ *ἀλδεΰδη [Ὀργ. Χημ.].* Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου OHC. CHBr. CHO. Ἀντιδρᾷ ἐπίσης καὶ ὑπὸ τὴν δεσμότροπον μορφὴν HO.CH :CBr.CHO

— **βρωμομηλονικὸν** *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.].* Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου HOOCCHBr.COOH. Τήκεται ὑπὸ ἀποσύνθεσιν εἰς 113°. Σ. Γ.

Βρωμόνα (ἡ) καὶ *Βρώμονας* (ὁ) *[Γεωγρ.]*· βλ. Βρομῶνα.

Βρωμονέρι. —1) Μικρὰ θερμὴ πηγὴ ἐν τῇ Ἤλιδι πρὸς Α. τῶν Λεχαινῶν κατὰ τὴν θέσιν Μπάστα καὶ παρὰ τὸ μετόχιον Ἅγιος Γεώργιος, ὅπερ ἀνήκει εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἁγίας Λαύρας. Περιέχει θειοῦχα ἰαματικὰ ὕδατα, ὅμοια πρὸς τὰ τῆς Κυλλήνης (Λίντζι), χρησιμοποιούμενα ὑπό τινων κατὰ τὸ θέρος λουομένων ἐκ προχείρων μέσων. —2) Τέλμα προερχόμενον ἐκ θειούχου πηγῆς ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ, ΝΔ τῶν Γαργαλιάνων καὶ ἀπέναντι τοῦ νοτίου ἄκρου τῆς νησῖδος Πρώτης. Ἐνταῦθα φαίνονται ἴχνη πιθανῶς ἀρχαίων ἰαματικῶν λουτρῶν κατακεχωσμένων ἤδη. Ι. Σ. Σ.

— **Βρωμονέρι** *[Γεωγρ.].* Τοπωνύμιον ἐν τῇ περιφερείᾳ Σερβίων τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἔνθα μικρὸν ἕλος.

— **Βρωμονέρι** *[Γεωγρ.]*· Τοπωνύμιον ἐν τῇ περιφερείᾳ Ὑσιῶν τῆς Ἀργολίδος, ἐν ἀρχῇ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Ἀχλαδοκάμπου, ἔνθα καὶ πηγή. Δ.Ε.Μ.

βρωμονιτρομεθάνιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.].* Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH_2Br.NO_2$. Βράζει εἰς 149°.

βρωμονιτρωδοπροπάνιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.].* Ὀργανικὴ εὐκόλως ἀποσυντιθεμένη ἕνωσις τοῦ τύπου $(CH_3)_2CBr.NO$. Κυανοῦν ὑγρὸν βράζον ὑπὸ ἀποσύνθεσιν εἰς 83°. Σ. Γ.

βρωμόξυλο (τό)· δυνατὸ ξυλοκόπημα, ἰσχυρὰ μαστίγωσις: «ἔφαγε ἕνα βρωμόξυλο ποῦ ἔβαλε καὶ 'ς τὶς τσέπες του».

βρωμοπικρίνη (ἡ) ἢ *τριβρωμονιτρομεθάνιον [Ὀργ. Χημ.].* Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CBr_3(NO_2)$. Σῶμα κρυσταλλικὸν τηκόμενον εἰς 10° καὶ βράζον ὑπὸ πίεσιν 118 χστμ. εἰς 127°. Παρασκευάζεται διὰ νιτρώσεως τοῦ βρωμοφορμίου. Σ. Γ.

Βρωμοποῦσι *[Γεωγρ.].* Τοπωνύμιον ἐν Ἀττικῇ εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Κερατέας.

3-βρωμοπροπανόλη-1 *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. βρωμυδρίνη *τριμεθυλενογλυκόλης.*

3-βρωμοπροπίνιον *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. ἀλλυλενίου *μονοαλογονοπαράγωγα.*

α-βρωμοπροπιονικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.].* Ὀργανικὸν ἀλογονωμένον ὀξὺ τοῦ τύπου

$$CH_3.CHBr.COOH$$

Τήκεται εἰς 24°,5 καὶ βράζει εἰς 204°. Εἶναι ὀπτικῶς ἐνεργὸν σῶμα, ἡ δὲ l-μορφὴ αὐτοῦ ἐν ὑδατικῷ διαλύματι δι' ἐπιδράσεως μὲν ἀνθρακικοῦ ἀργύρου μετατρέπεται εἰς d-γαλακτικὸν ὀξύ, διὰ καυστικοῦ κάλεως δὲ εἰς l-γαλακτικὸν ὀξύ. Ὁ αἰθυλεστὴρ αὐτοῦ βράζει εἰς 160°. Σ. Γ.

βρωμοπυρίνη (ἡ) (Bromopyrinum) *[Φαρμ. Χημ.].* Οὕτω καλεῖται ἡ μονοβρωμιοῦχος ἀντιπυρίνη $C_{11}H_{11}BrN_2O$. Βελόναι ἄχροοι, ἀδιάλυτοι ἐν ψυχρῷ ὕδατι, εὐδιάλυτοι εἰς ἀλκοόλην καὶ θερμὸν ὕδωρ, τηκόμεναι εἰς 117°. Εὑρίσκει ἐφαρμογὴν ὡς ἀντιπυρετικὸν καὶ ἀντισηπτικόν, ὡς καὶ ἡ ἀντιπυρίνη. Κ. Γ. Μ.

βρῶμος (ὁ) καὶ *βρόμος* (Bromus) *[Βοτ.].* Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστιδῶν.* Περιλαμβάνει φυτὰ ποώδη ἐτήσια ἢ πολυετῆ. Εἴδη τῆς ἑλληνικῆς χλωρίδος εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Bromus hordeaceus, κοιν. *λυκοσάρα,* ἢ *λυκονουρά.* 2) Bromus sterilis, κοιν. *ἀγριοβρόμος, ἀγριόβρομο, τσοκμπάλι.* 3) Bromus scealinus (*βρῶμος ὁ βριζοειδής*), οὗτινος τὰ σπέρματα κατὰ τὸν ἁλωνισμὸν τοῦ σίτου ἀναμιγνυόμενα μετὰ τοῦ καρποῦ μεταδίδουσιν εἰς τὸν ἐκ τούτου παρασκευαζόμενον ἄρτον χρῶμα μελανόν. Καλλιεργεῖται καὶ ὡς κτηνοτροφικὸν φυτόν. 4) Bromus inermis *(βρῶμος ὁ ἀνάκανθος)*, φυτὸν πολυετὲς ἀντέχον εἰς τὴν ξηρασίαν, καλλιεργούμενον ὡς κτηνοτροφικόν.

Βρῶμος ὁ βριζοειδής.
[1=φυτόν. 2=στάχυς. 3=σταχύδιον πολὺ μεγεθυσμένον.]

Ὅλα τὰ εἴδη ταῦτα ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ, ἤτοι πρὸ τῆς ἐκβλαστήσεως τῶν σταχύων, ἀποτελοῦσι καλὴν βοσκήν, κατόπιν ὅμως καὶ πρὸ παντὸς ὅταν ὡριμάσουν καθίστανται ἄχρηστα καὶ ἐπιβλαβῆ πρὸς τροφὴν τῶν ζῴων. Σ. Π.

Βρωμοσέλα *[Γεωγρ.].* Οὕτως ἐκαλεῖτο πρὸ τοῦ 1916 τὸ χωρίον Θωκνία (βλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας.

βρωμοσινη (ἡ) (Bromosin) *[Φαρμακ.].* Συσκευὴ βρωμίου μετὰ λευκώματος, περιέχουσα 10% βρώμιον. Ἀνεγράφη ὡς ἀντικαταστάτης τῶν βρωμιούχων ἁλάτων. Γ. Κ. Μ.

Βρωμόσυρτα *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Νέας Τενέδου τῆς ἐπαρχίας Χαλκιδικῆς τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 272.

β-βρωμοτιγλινικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.].* Βρωμιοπαράγωγον τοῦ τιγλινικοῦ ὀξέος. Ἔχει τὸν τύπον $CH_3.CBr:C(CH_3).COOH$ καὶ τήκεται εἰς 100°. Σ. Γ.

βρωμοτριμεθυλαιθυλενονιτρωδάτης (ὁ) *[Ὀργ. Χημ.].* Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$$CH_3CBr(NO).C(CH_3)_2.O.NO_2$$

Δὲν πολυμερίζεται οὔτε καὶ ἰσομερίζεται. Σ. Γ.

βρωμοτροπόνη (ἡ) (Bromotropon) *[Φαρμ.].* Συνδυασμὸς βρωμίου μετὰ λευκώματος, περιέχων 40% βρωμίου. Κ. Γ. Μ.

βρωμουράλη (ἡ) *[Χημ.]*· βλ. α-βρωμισοβαλερυλουρία.

βρωμούσης (ὁ) καὶ θηλ. *βρωμοῦσα*· ἰδιωματ., ὀνειδιστικὰ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἀκαθάρτου, κακοῦ χαρακτῆρος, ἢ ἐπιληψίμου διαγωγῆς.

— **βρωμοῦσα** (ἡ) *[Βοτ.].* Κοινὴ ὀνομασία πλείστων φυτῶν ὡς τῶν: *ἀκτῆς τῆς χαμαιάκτης* (Sambucus ebulus), *ἀμβροσίας τῆς παραλίου* (Ambrosia maritima), *σησαμοειδοῦς τοῦ λευκοῦ* (Reseda alba), *σησαμοειδοῦς τοῦ ὠχροῦ* (Reseda luteola), *φυτολάκκας τῆς παχνώδους* (Phytolacca pruniosa), *χηνοποδίου τοῦ αἰδοειδοῦς* (Chenopodium vulvaria) καὶ ἄλλων πολλῶν. Δ. Ν. Π.

βρωμοφόρμιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.].* Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CHBr_3$. Παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως βρωμιασβέστου ἐπὶ ἀλκοόλης ἢ δι' ἐπιδράσεως βρωμίου ἐν ἀλκαλικῷ διαλύματι ἐπὶ ἀκετόνης ἢ διὰ διασπάσεως τῆς *βρωμάλης* δι' ἀλκαλίων. Εἶναι ἐλαιῶδες ὑγρὸν ἀνάλογον πρὸς τὸ χλωριοφόρμιον, ἔχει εἰδικὸν βάρος 2,885 καὶ βράζει εἰς 146°. Κέκτηται ἰδιότητας καταπραϋντικάς, δι' ὃ καὶ χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ θεραπευτικῇ. Σ. Γ.

βρωμόχορτο (τὸ) *[Βοτ.].* Κοινὴ ὀνομασία πλείστων φυτῶν ὡς τῶν: *ἀλύσου τοῦ ἀργυροῦ* (Alyssum argentatum), *ἀτραφάξεως τῆς ἐρυθρᾶς* (Atriplex rosea), *βαλλωτῆς τῆς μελαίνης* (Ballota nigra), *ἡλιοτροπίου τοῦ εὐρωπαϊκοῦ* (Heliotropium europaeus), *κωνείου τοῦ στικτοῦ* (Conium divaricatum) καὶ ἄλλων πολλῶν. Δ. Ν. Π.

βρωμυδρίνη *αἰθυλενογλυκόλης,* ἢ *2-βρωμαιθανόλη*-1 *[Ὀργαν. Χημ.].* Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH_2Br.CH_2.OH$. Βράζει εἰς 150°. Σ. Γ.

— **βρωμυδρίνη** *τριμεθυλενογλυκόλης,* ἢ *3-βρωμοπροπανόλη*-1 *[Ὀργ. Χημ.].* Ἔχει τὸν τύπον $CH_2Br.CH_2CH_2OH$ καὶ βράζει εἰς 160°. Σ. Γ.

βρωμύλος (ὁ) ἰδιωματ., βρωμερός, ὁ ἀρεσκόμενος εἰς ἐπιχειρήσεις ἐπιληψίμους.

βρωμῶ καὶ *βρωμάω,* ἀόρ. *ἐβρώμησα,* παθ. μετχ. *βρωμισμένος* (κλίνεται καὶ κατὰ τὴν α' καὶ κατὰ τὴν β' συζυγίαν τῶν περισπωμένων βρωμᾶς,—ᾷ καὶ βρωμεῖς,—εῖ)· ἀπόζω, ἀναδίδω δυσωδίαν: «βρωμάει τὸ κρέας», «βρώμησε ὁ τόπος ἀπὸ τὰ πόδια του» ‖ παροιμ. «βρωμεῖς καὶ σὺ κι' ἀτός σου | βρωμεῖ κι' ἀθότυρός σου», ὅτι τὰ τῶν φαύλων δῶρα εἶναι ἐπίσης φαῦλα καὶ ἐπιζήμια· ‖ μεταβ., κάμνω τι βρώμικο, ρυπαίνω, λερώνω, ἄλλως *βρωμίζω.* Β. Φ.

Βρώσθαινα *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Κλειτορίας τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 309. Κεῖται εἰς τὰς κλιτῦς παραφυάδος τῶν Ἀροανείων, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Μετὰ τῶν Καλαβρύτων συγκοινωνεῖ διὰ βατῆς ὁδοῦ (4 ὥρ.). Δ. Ε. Μ.

— **Βρώσθαινα** ἢ *Βρέσταινα [Γεωγρ.].* Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Διακοπτιτίκων* τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος. Κάτ. (1928) 120.

βρώσιμον (τὸ) (Brosimum) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀρκτοκαρπιδῶν.* Εἶναι μεγάλα δένδρα φυόμενα εἰς τὴν Βενεζουέλαν καὶ τὴν Βραζιλίαν, ὅπου καὶ ἀποτελοῦσι μεγάλα δάση. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *βρώσιμον τὸ χρήσιμον* (Brosimum utile), ὅπερ ἐκκρίνει γαλακτώδη χυμόν, ἐκ τῶν ἐν τῷ κορμῷ του διανοιγομένων σχισμῶν, ὅστις ἔχει τὴν αὐτὴν περίπου γεῦσιν καὶ σύστασιν πρὸς τὸ αἴγειον γάλα, χρησιμοποιεῖται δὲ ὡς τοιοῦτον παρὰ τῶν ἰθαγενῶν τῶν μερῶν ἐκείνων. Δ. Ν. Π.

βρώσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βρῶμα, ὡς τροφή, ἐδώδιμος· κοιν. *φαγώσιμος.*

βρῶσις (ἡ)· τὸ βιβρώσκειν, τὸ νὰ τρώγῃ τις ‖ τὰ βρώματα, τὰ φαγητά: «ἡ βρῶσις καὶ ἡ πόσις» τὰ φαγητὰ καὶ τὰ ποτὰ (ὕδωρ καὶ οἶνος).

Βρώστιανη *[Γεωγρ.]*· βλ. Ριγάνι.

— **Βρώστιανη** *[Γεωγρ.]*· βλ. Ἅγιοι Ἀνάργυροι.

βρωτός, *—ή, —όν*· ὁ δυνάμενος νὰ φαγωθῇ, βρώσιμος.

Digitized by Google

Βσεβολδ Α΄, *Γιαροσλάβιτς*. Μέγας ἡγεμὼν τῆς Ρωσίας (1030—1093). Θανόντος τοῦ πατρός του Γιαροσλὰβ (1054), ἡγεμόνος τοῦ Κιέβου, ἐκληρονόμησε πλὴν τῆς ἡγεμονίας τοῦ Περεσλάβ, τὸ Ροστὸβ, τὴν Σουσδαλίαν καὶ τὰς παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ρᾶ κτήσεις. Τῷ 1061 εἰσέβαλον εἰς τὴν Ρωσίαν οἱ *Πολόβτσοι*, λαὸς ἄγριος καὶ αἱμοχαρής, προερχόμενος ἀπὸ τὰς ἐρήμους τῆς Ἀσίας. Κατέλαβον τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου πόντου μέχρι τῆς Μολδαυίας, διέσπειραν δὲ πανταχοῦ τὸν τρόμον. Νικήσαντες τὸν Βσεβὸλδ ἐπέστρεψαν εἰς τὸν Τάναϊν μετὰ πλουσίων λαφύρων. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἄρχονται αἱ μεγάλαι τῆς Ρωσίας συμφοραί. Ἀποθανόντος τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος τοῦ Κιέβου, διεδέχθη αὐτὸν εἰς τὸν θρόνον ὁ Βσεβὸλδ τῷ 1078. Οἱ διεκδικοῦντες ὅμως τὸν θρόνον δὲν ἔπαυσαν πολεμοῦντες καὶ προδίδοντες αὐτόν. Ἐν ᾧ δὲ ἠσχολεῖτο ὁ Βσεβὸλδ πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως, ἠκολούθησε νέα εἰσβολὴ τῶν Πολόβτσων, οἵτινες κατηρήμωσαν διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τῆς μαχαίρας τὰς ἐπὶ τοῦ Βορυσθένους ἐπαρχίας. Ὁ Βσεβὸλδ ἐν τῷ μεταξὺ ἀπώλεσε τὰς διανοητικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, οὕτω δὲ περιῆλθεν ἡ χώρα εἰς ἀκυβερνησίαν, τῶν τοποτηρητῶν αὐτοῦ λεηλατούντων τὴν Ρωσίαν.

Ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Βσεβὸλδ Α΄ ἔζη ἐν Ρωσίᾳ ὁ Ἕλλην μητροπολίτης *Ἰωάννης*, ἀνὴρ περιφανὴς διά τε τὴν πολυμάθειαν καὶ τὰς ἄλλας του ἀρετάς, χάρις εἰς τὸν ὁποῖον εἰσήχθη ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ ρωσικοῦ κλήρου. Θ. Β.

— Βσεβὸλδ Β΄, *Ὀλέγιτς*. Μέγας ἡγεμὼν τῆς Ρωσίας (1095—1149). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Κιέβου Γιαροπόλκ συνήθροισεν ἀμέσως στρατόν, ἐκύκλωσε τὸ Κίεβον καὶ ἐπυρπόλησε τὰ προάστεια αὐτοῦ. Ὁ Βιατσεσλάβ, ὅστις εἶχε διαδεχθῆ τὸν θανόντα ἡγεμόνα, μὴ θέλων νὰ φέρῃ ρῆξιν, παρῃτήθη τῆς ἡγεμονίας τοῦ Κιέβου καὶ ἀπεχώρησεν εἰς Τούροβ. Οὕτως ἀμαχητὶ ὁ Βσεβὸλδ κατέλαβε τὸν θρόνον τῶν μεγάλων ἡγεμόνων τὴν 5 Μαρτίου 1139. Εἶτα, ἀφοῦ κατέβαλε τοὺς ἐσωτερικοὺς ἀντιπάλους του, ἐστράφη κατὰ τῆς Γαλικίας. Ὁ ἡγεμὼν αὐτῆς Βλαδιμίρκος, πληροφορηθεὶς τοῦτο, συνεμάχησε μετὰ τῶν Οὔγγρων καὶ ἡτοιμάσθη εἰς ἀντίστασιν, ἀλλ᾽ ἐξηναγκάσθη νὰ συνάψῃ εἰρήνην πρὸ τοῦ φοβεροῦ στρατοῦ τοῦ Βσεβὸλδ. Ἐπιστρέψας οὗτος εἰς Κίεβον ἠσθένησε σοβαρῶς, πρὸ τοῦ θανάτου του δὲ ἀνέδειξε διάδοχόν του τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰγόρ. Ὑπῆρξε δεξιώτατος στρατηγὸς καὶ σταθερὸς κυβερνήτης. Θ. Β.

— Βσεβὸλδ, *Γεώργεβιτς, ὁ Μέγας*. Μέγας ἡγεμὼν τῆς Ρωσίας (1184—1212). Ἦτο οὗτος υἱὸς τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος τοῦ Κιέβου Γεωργίου Δολγορούκη καὶ ἀδελφὸς τοῦ *Ἀνδρέα Μπογολιούμπσκη* ἐξ οὗ προῆλθον οἱ τσάροι τῆς Μόσχας, οἱ συντελέσαντες εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας (βλ. λ. Ρωσία *[Ἱστορ.]*). Θ. Β.

Βυάζα (Vyâsa). Ἰνδὸς ἀσκητὴς (ρίσι), ὅστις ἔζησε κατὰ τὴν μυθικὴν παράδοσιν πολλὰς χιλιετηρίδας. Οἱ Ἰνδοὶ ἀποδίδουσιν εἰς αὐτὸν τὴν συναρμολόγησιν καὶ τὴν συνάρθρωσιν τῶν «Βεδῶν», τὴν σύνταξιν τῆς «Μαχαβαράτας», τῶν «Πουράνας», τῆς «Βεδάντας» κτλ. Ὁ *Βυάζα* εἶναι προφανῶς μυθικὸν πρόσωπον. —Δ.

Βύας, *Δημήτριος*. Δημόσιος λειτουργὸς ἐξ Ἠπείρου. Ἐγκατασταθεὶς εἰς Θήβας, ὑπηρέτησεν ἰδίᾳ εἰς πολιτικὰς ὑπηρεσίας καὶ δή, τῷ 1824, ὡς γραμματεὺς τῆς διοικήσεως τῶν Ἀθηνῶν ἀμισθί, ἀφοῦ ἀνεγνωρίσθη αὐτῷ ἀπαίτησις γρ. 3245 διὰ μισθούς. Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐκδουλεύσεων τὸν ἔταξεν εἰς τὴν Ε΄ τάξιν τῶν πολιτικῶν (ἀριθ. 364). Ἀπέθανε πάμπτωχος τῷ 1854 ἐκ χολέρας. Τ. Χ. Κ.

Βύας *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Ζώνης* τῆς ὑποδιοικήσεως Ὀρεστιάδος τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτοικοι (1928) 531. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Μπούφ-κιοϊ*. Α. Θ. ΣΑΜ.

βύας (ὁ) (**Bubo**) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἁρπακτικῶν νυκτοβίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γλαυκιδῶν*. Εἶναι τὸ μεγαλύτερον πτηνὸν τῆς οἰκογενείας. Τὸ μῆκος τοῦ τελείως ἀνεπτυγμένου πτηνοῦ εἶναι 65 περίπου ἑκατοστόμετρα μετὰ τῆς οὐρᾶς. Τὸ σῶμά του εἶναι εὔρωστον καὶ ἰσχυρόν, ἡ κεφαλὴ μικρά, τὸ ράμφος ἰσχυρὸν καὶ σιμόν, αἱ πτέρυγες μετρίου μεγέθους, ἡ οὐρὰ ἀποστρογγυλωμένη καὶ οἱ πόδες βραχεῖς, κεκαλυμμένοι μέχρι τῶν δακτύλων ὑπὸ πτερῶν, καὶ μὲ μεγάλους αἰχμηροὺς ὄνυχας. Αἱ ρωθωνικαὶ ὀπαὶ εἶναι σχεδὸν κυκλικαί, τὰ ἀκουστικὰ πτερύγια ἐλάχιστα ἀνεπτυγμένα. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον *βύας ὁ κοινὸς* (**Bubo vulgaris**), κοιν. *μποῦφος*. Τὸ πτηνὸν τοῦτο ἔχει μῆκος περὶ τὰ 60 ἑκατοστόμετρα, τὸ δὲ σῶμά του καλύπτεται ὑπὸ πυκνοῦ ἀφθόνου πτερώματος. Κατὰ τὰ ἄκρα τοῦ μετώπου φέρει δύο μακροὺς θυσάνους ἐκ πτερῶν. Ἡ οὐρά του εἶναι βραχεῖα, οἱ πόδες του βραχεῖς καὶ ἰσχυροὶ καὶ οἱ ὄνυχες μεγάλοι καὶ γαμψοί. Ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς καὶ εἶναι κοινότατος παρ᾽ ἡμῖν. Κατὰ τὸ θέρος καὶ τὸ φθινόπωρον ἐνδιαιτᾶται εἰς τὰ σκιερὰ δάση τῶν ὀρέων, ἰδίᾳ τὰ ἐκ πευκῶν καὶ ἐλατῶν τοιαῦτα.

Βύας ὁ κοινός.

Σπανιώτερον προτιμᾷ τοὺς ὑπὸ θάμνων κεκαλυμμένους βράχους, ὅπου κρύπτεται ἐντὸς τῶν ρωγμῶν των. Ὁ βύας ζῇ συνήθως μεμονωμένος καὶ μόνον κατὰ τὸν Φεβρουάριον τὰ πτηνὰ ταῦτα ἀπαντῶσι κατὰ ζεύγη. Τὸν Μάρτιον ἡ θήλεια γεννᾷ, ἐπὶ ἀτέχνου φωλεᾶς ἐντὸς τῶν βράχων κατεσκευασμένης, δύο ᾠὰ μὲ μελανοπράσινα στίγματα. Ἀμφότεροι οἱ γονεῖς περιποιοῦνται τοὺς νεοσσοὺς καὶ τρέφουσι τούτους διὰ βατράχων, κοχλιῶν, ποντικῶν καὶ μεγάλων ἐντόμων. Γενικῶς τὰ πτηνὰ ταῦτα κατὰ τὴν ἡμέραν κρύπτονται ἐντὸς τῶν σχισμῶν τῶν βράχων ἢ τῶν πυκνῶν φυλλωμάτων τῶν δένδρων καὶ κατὰ τὴν νύκτα ἐξέρχονται πρὸς εὕρεσιν τῆς τροφῆς των. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Λείψανα τοῦ γένους τούτου ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειστοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βυὰς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. Βαϊάς.

Βύβασσος *[Μυθολ.]*. Ποιμὴν ἐκ Καρίας, ὁ ὁποῖος ἔσωσε τὸν πρὸς τὴν Καρίαν ἀποπλανηθέντα Ποδαλείριον ἐκ τρικυμίας καὶ ἔδωκε τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς τὴν ὑπὸ τούτου ἱδρυθεῖσαν πόλιν *Βύβασσον*.

Βύβασσος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ χώρα τῆς Καρίας πρὸς Α. τῆς Κνίδου. Ἀπὸ ταύτης ὠνομάζετο «*Χερσόνησος ἡ Βυβασσίη*» (*Ἡροδ.* 1, 174) γλωσσά τις γῆς καὶ κόλπος «Bubassius sinus», τὸ βορειοδυτικὸν ἄνοιγμα τοῦ «Doridis sinus». Τὰ ἴχνη τῆς πόλεως ταύτης τίθενται ὀκτὼ χιλιόμετρα νοτιοδυτικῶς τοῦ Emedschik, ἀνατολικῶς ἀντικρὺ τῆς Ἀκάνθου. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βυβλία (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἐπίθετον τῆς Ἀφροδίτης ἐκ τῆς ἐν Φοινίκῃ ὀνομαστῆς πόλεως *Βύβλου*, ἔνθα ὑπῆρχε μεγαλοπρεπὴς ναὸς τῆς θεᾶς. —Β.

βύβλινος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐκ βύβλου κατεσκευασμένος· «*βύβλινα ἱστία, —ψίαθοι, —ἐσθῆτες, —στρωμναί*» || «*χάρτης βύβλινος*», ὁ ἐκ βύβλου, ἤτοι ἐκ παπύρου χάρτης, ὅθεν καὶ ἁπλῶς *βύβλος* ἢ *βίβλος*· || «*βύβλινον ὅπλον*» μονήρης λέξις παρ᾽ Ὁμήρῳ (Ὀδυσσ. Φ. 390). Οὕτω καλεῖται τὸ σχοινίον διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Ὀδυσσεὺς ἔδεσε τὰς θύρας τῆς στοᾶς τῶν ἀνακτόρων, ὅτε ἐφόνευσε τοὺς μνηστῆρας:

«κεῖτο δ᾽ ὑπ᾽ αἰθούσῃ ὅπλον νεὸς ἀμφιελίσσης
βύβλινον, ᾧ ρ᾽ ἐπέδησε θύρας. ἐς δ᾽ ᾔιεν αὐτός».

Βυβλὶς *[Ἀρχαιολ.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τῆς νήσου Μήλου (βλ. λ.), δοθεῖσα αὐτῇ ὑπὸ τῶν οἰκιστῶν της *Βυβλίων* Φοινίκων.

—Βυβλὶς (Byblis) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ (9—7—1879) ὑπ᾽ αὔξοντα ἀριθμὸν 179. Σ. Π.

Βύβλος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἑλληνικὸν ὄνομα τῆς ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν *Γέβελ* ἢ *Γαβούνα* ἢ *Γεβὼν* καλουμένης πόλεως τῆς Φοινίκης. Ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ ἀρχαιοτάτη τοῦ κόσμου, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ θεοῦ

Ρωμαϊκὸν νόμισμα τῆς Βύβλου.

Ἐλ εὐθὺς μετὰ τὴν δημιουργίαν, ἐπὶ θέσεως διαφόρου τῆς κατόπιν, μίλλιά τινα ἐσωτερικώτερον τῆς ἀκτῆς ἐπὶ τῆς βορείας ὄχθης τοῦ *Νάχρ ἐλ Κέλμπ*. Βραδύτερον ὁ πληθυσμός της τὴν ἐγκατέλειψε καὶ μετηνάστευσε παρὰ τὸν ποταμὸν *Ἄδωνιν*. Ἐπὶ τοῦ λόφου, ὅστις σήμερον δεσπόζει τῶν ἐρειπίων τῆς νέας Βύβλου, ὑψοῦτο μέγας ναός, εἰς ὃν συνέρρεον πανταχόθεν τῆς Συρίας. Οὕτως ὥστε ἡ κοιλὰς τὴν ὁποίαν διέσχιζεν ὁ ποταμὸς ἦτο «ἁγία γῆ τοῦ Ἀδώνιδος, πλήρης ναῶν καὶ ἄλλων μνημείων τῆς λατρείας του» *(Renan* «Mission en Phénicie» σ. 174,295).

Οἱ κάτοικοί της φαίνεται ὅτι ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι Φοίνικες οἱ ἐπιδοθέντες εἰς ἵδρυσιν ἀποικιῶν, ἂν καὶ ἡ Βύβλος ἦτο μᾶλλον πόλις θρησκευτικὴ παρὰ ἐμπορική. Ἐγκατέστησεν ἐμπορικὰ πρακτορεῖα εἰς Κύπρον, ὅπου ἵδρυσε καὶ τὸ περίφημον ἱερὸν τῆς Πάφου ἐπὶ τῆς Δ. ἀκτῆς. Κατόπιν κατέλαβε τὴν Μῆλον, ἡ ὁποία τῇ ἐπρομήθευε ἄφθονον στύψιν, θεῖον καὶ ἄλλα μεταλλεύματα πλούσια. Ὑπέκυψε μετὰ τῆς ἄλλης Φοινίκης εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἦτο ἔξω τοῦ δρόμου τῶν στρατειῶν ὠφελήθη ἐκ τῆς ὑποτελείας πολύ, χωρὶς νὰ κακουχηθῇ. Ἀπὸ τοῦ Θουθμώσεως Α΄ μέχρι τοῦ Ραμσῆ Β΄ ἔμεινεν ὑπὸ τὴν Αἴγυπτον, ἥτις ἐγένετο πελάτις της, ἐπειδὴ διὰ τοῦ ἐμπορικοῦ της στόλου ἔφερε παρὰ τὸν Νεῖλον προϊόντα ἄλλων χωρῶν καὶ ἐλάμβανεν αἰγυπτιακὰ διὰ τὰς ἄλλας χώρας. Ὅταν ἐπλησίασε νικηφόρος ὁ Ἀσουρναζιραπλᾶ, ἔσπευσε μετὰ τῶν ἄλλων Φοινίκων νὰ ὑποταχθῇ. Κατόπιν τὸ ἴδιον ἔπραξε πρὸς τὸν Σαλμανασσάρ, εἰς ὃν παρέσχε τὸν στόλον της. Κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Σεναχερὶβ καὶ ἔπειτα ὑπέκυψεν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους. Τῷ 329 κατεστράφη ὑπὸ σεισμοῦ. Ἔκτοτε ἡ ἱστορία της συγχέεται ἐντελῶς πρὸς τὴν τῆς λοιπῆς Φοινίκης. Γ. Λ. Α.

—*[Παραλ. Γεωγρ.]* Ὁ λιμὴν τῆς *Βύβλου* εὑρίσκεται εἰς $10^1/_2$ μίλ. παράπλου νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου *Θεοῦ Πρόσωπον* (ταν. *Ρὰς Ἒς Σίουκα*) καὶ $8^1/_2$ μίλ. νοτίως τῆς Βότρυος (βλ. λ.) καὶ μολονότι ἐξ ὁλοκλήρου σχεδὸν προσεπιχωθεὶς ἀπὸ λίθους καὶ ἄμμου παρέχει ἐν τούτοις εἰσέτι ἀγκυροβόλιον εἰς μικρὰ πλοῖα, δι᾽ ὧν διενεργεῖται σπουδαία ἐμπορικὴ κίνησις, ἰδίως ἐξαγωγὴ καπνοῦ. Ὡς τόπος ὅμως ἀποβιβάσεως χρησιμοποιεῖται μικρά της ἀγκάλη βορείως τοῦ χωρίου καὶ εἰς $3^1/_4$ μίλ. ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Νάχρ Ἰμπραήμ*, τοῦ ἀρχαίου *Ἀδώνιδος*. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— *[Τέχν.]* Ἡ Βύβλος, ἕνεκα τῆς ἰδιαιτέρας σπουδαιότητος τὴν ὁποίαν κατέχει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Φοινίκης, λίαν ἐνωρὶς ἐπέσυρε τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν προσοχὴν τῶν ἀρχαιολόγων. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1860 ὁ *Ἐρνέστος Ρενάν*, ἐπιχειρῶν τὰς περιφήμους ἀνὰ τὴν Φοινίκην ἀνασκαφάς του, περιέλαβε ταύτην ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν β΄ ἐκ τῶν τεσσάρων τομέων δράσεως, εἰς οὓς κατέτεμε τὰς προσπαθείας του. Συστηματικαὶ ἀνασκαφαὶ ἐν Βύβλῳ ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ *Montet*, καθηγητοῦ τῆς Αἰγυπτολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Στρασβούργου. Αἱ ἀνασκαφαὶ αὗται ἔλαβον χώραν εἰς τρεῖς περιόδους ἀπὸ τοῦ 1921 καὶ ἐντεῦθεν. Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον ἀπεκαλύφθησαν τὰ λείψανα ναοῦ καέντος καὶ διὰ πλακοστρώτου ἐπικαλυφθέντος, μεταξὺ δὲ τῶν λειψάνων τούτων ἀντικείμενα σταλέντα ἐξ Αἰγύπτου, ἰδίως ἀγγεῖα, φέροντα τὰ σήματα τῶν φαραὼ Μυκερίνου, Οὐνᾶ καὶ Πέπι τοῦ Β΄. Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς περαιτέρω συζητήσεις, αἵτινες διεφώτισαν ἔτι μᾶλλον τὴν ἀρχαιολογίαν τῆς Βύβλου καὶ ὡδήγησαν εἰς τὴν ἐκσκαφὴν ὁλοκλήρου νεκροπόλεως. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1922 τυχαία καθίζησις ἔφερεν εἰς φῶς ὑπόγειον κτίσμα, ὅπερ ἐξηρεύνησεν ὁ *Virolleaud*, διευθυντὴς τῆς γαλλικῆς ὑπηρεσίας τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Συρίας. Τὸ ὑπόγειον τοῦτο περιελάμβανε τάφον σύγχρονον τῆς ΙΒ΄ αἰγυπτιακῆς δυναστείας, ἐντὸς δὲ τοῦ τάφου εὑρέθησαν πολυάριθμα ἀντικείμενα δωρηθέντα ὑπὸ τοῦ φαραὼ τῆς Αἰγύπτου Ἀμενεμχὰτ τοῦ Γ΄ (περὶ τὸ 1800 π. Χ.) πρὸς τὸν ὑπήκοον του βασιλέα τοῦ Βύβλου καὶ συνενταφιασθέντα μετ᾽ αὐτοῦ.

Κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος (1923) ὁ Montet ἀνέσκαψε τρεῖς ἄλλους τάφους Φοινίκων βασιλέων τῆς αὐτῆς περίπου ἐποχῆς καὶ τέταρτον ἀνήκοντα εἰς τοὺς χρόνους Ραμσῆ τοῦ Β΄ (1292—1225) τῆς ΙΘ΄ δυναστείας. Εἰς τὸν τάφον τοῦτον εὑρέθη σαρκοφάγος, τῆς ὁποίας ἡ φοινικικὴ ἐπιγραφὴ ὡδήγησεν εἰς ἀναθεώρησιν τῆς ὁπωσδήποτε ἡδραιωμένης οὔσης ἀντιλήψεως, ὅτι τὸ φοινικικὸν ἀλφάβητον ἐπενοήθη ἢ μᾶλλον ἔτυχε τῆς μείζονος αὐτοῦ διαδόσεως κατὰ τὰ μέσα τῆς ΙΒ΄ π.Χ. ἑκατονταετηρίδος περίπου. Τὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τούτων προελθόντα εἰς φῶς εὑρήματα ὑπῆρξαν ὄχι μόνον πολυπληθέστατα, ἀλλὰ καὶ ἐξόχως σημαντικά. Τὰ πλεῖστα τούτων ἀποδεικνύουν κατὰ τὸν μᾶλλον ἀδιαφιλονίκητον τρόπον τὴν ὕπαρξιν στενοτάτων σχέσεων μεταξὺ Βύβλου καὶ Αἰγύπτου κατὰ τὸ α΄ ἥμισυ τῆς Β΄ χιλιετηρίδος π. Χ., ἔτι δὲ τὴν ἄσκησιν βαθυτάτης πολιτιστικῆς ἐπιδράσεως ἐκ μέρους τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τῆς Βύβλου καὶ γενικώτερον ἐπὶ ὁλοκλήρου τῆς φοινικικῆς παραλίας. Ἀπειροπληθεῖς σφραγῖδες ἐν σχήματι σκαραβαίου, εὑρεθεῖσαι εἰς Βύβλον καὶ ἀνήκουσαι εἰς τὸ 1800

Digitized by Google

π. Χ. περίπου, προσεπικυρώνουν τὴν σημασίαν τῶν μεταξὺ Βύβλου καὶ Αἰγύπτου σχέσεων.

Παρὰ ταῦτα ὅμως ἔχομεν καὶ εὑρήματα, ἅτινα ὁμιλοῦν περὶ ἄλλων ἐπὶ τῆς Φοινίκης παναρχαίων ἐπιδράσεων, ἄλλοθεν ἀσκηθεισῶν, καὶ δὴ ἐκ τῆς Καππαδοκίας, τοῦ Ἐλὰμ καὶ τῆς Ἀσσυρίας καὶ Βαβυλωνίας. Κύλινδροι μετ' ἀπεικονίσεων εὑρεθέντες ἐν Βύβλῳ μαρτυροῦν ἀφ' ἑνὸς μὲν περὶ καππαδοκικῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ περὶ ἐλαμιτικῶν καὶ ἀσσυροβαβυλωνιακῶν ἐπιδράσεων. Ἐπὶ πλέον ἦλθεν εἰς φῶς πληθὺς ἄλλη ποικίλων ἀντικειμένων. Εἶναι δὲ ταῦτα: δακτύλιοι, σφραγιδόλιθοι, κοσμή-

Σαρκοφάγος εὑρεθεῖσα ἐν Βύβλῳ.

ματα χαλκᾶ, ζῶναι ἀργυραῖ, μακραὶ ὀρειχάλκινοι καρφίδες μὲ ὀγκώδη κεφαλήν, χρυσοῦν περίαπτον κοσμούμενον διὰ πολυτίμων λίθων κλπ. Πάντα δὲ ταῦτα, ὁμοῦ μετὰ τῶν κυλίνδρων, εἶχον συσσωρευθῆ ἐν πίθῳ, ὃν ἀνεῦρεν ὁ Montet, πιθανώτατα διὰ τὸν φόβον λεηλασίας καὶ ἁρπαγῆς. Διότι, ἄλλως τε, ἀνήκουν εἰς διαφορωτάτας ἕκαστον ἐποχάς. Ἀξιοσημείωτα εἶναι καὶ εἰδώλιά τινα ἐκ χαλκοῦ, ὕψους 5—8 ἑκ., καὶ ἀγαλμάτια ζῴων, ἐλάφων, βοῶν, ἄρκτων, δορκάδων κλπ. καταριθμούμενα ἐν τῇ ἀφθονωτάτῃ συγκομιδῇ τῶν προσφάτων τούτων ἀνασκαφῶν. Πάντα προσέθηκαν νέα κεφάλαια εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ φοινικικοῦ πολιτισμοῦ καὶ μολονότι ἴσως δὲν κατέστησαν ὑψηλοτέραν τὴν κρατοῦσαν περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς φοινικικῆς τέχνης ἀντίληψιν, ἐτεκμηρίωσαν ὅμως τὴν περὶ τῆς εὐρύτητος, τῆς διαδόσεως καὶ τοῦ χαρακτῆρός της ὑφισταμένην γνώμην.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *H. Hubert*: De quelques objets de bronze trouvés à Byblos: Syria, XI (1925) σελ. 16—29.—*E. Ledrain*: Notice sommaire des monuments phéniciens (Musée de Louvre).—*P. Montet*: Les Egyptiens à Byblos, Monuments Piot, t. XXV.— *Τοῦ ἰδίου*: Les fouilles de Byblos, 1919—1923: Bulletin de la Faculté des lettres de Strasbourg (Δεκέμβριος 1924), σελ. 49 κ. ἑφ.— *Τοῦ ἰδίου*: L' art phénicien au XVIIIe siècle avant J. C., d' après les récentes trouvailles de Byblos, ἐν Monuments et mémoires de la fondation, Piot, t. XXVII (1924), σελ. 1—26.— *H. Vincent*: Les fouilles de Byblos: Revue biblique (1925), σελ. 161—163. — *Ch. Virolleaud*: Découverte à Byblos d' un hypogée de la XIIe dynastie égyptienne: Syria III (1922). — *G. Contenau*: La civilisation phénicienne (Paris, 1926).

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

—**Βύβλος** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀχυρὰ πόλις τῆς Κάτω Αἰγύπτου παρὰ τὸν Νεῖλον. Εἰς ταύτην πολιορκηθεὶς ἐπὶ μακρὸν μετὰ τὴν ἐπανάστασίν του κατὰ τῶν Περσῶν ὁ *Ἴναρος*, ἡττήθη τέλος κατὰ κράτος. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βυγιὰρ (Vuillard), *Ἰωάννης-Ἐδουάρδος*. Γάλλος ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Cuiseaux (Saône-et-Loire) τῷ 1868. Ἐνεφανίσθη διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸ Σαλὸν τῷ 1889 ἐκθέσας μίαν προσωπογραφίαν. Βραδύτερον μετέσχε τῆς *νεοτραντισιοναλιστι-*

Βυγιάρ: *Τὸ λευκὸ σαλόνι.*

κῆς καλλιτεχνικῆς κινήσεως καὶ τῶν περὶ τὸ «Σαλὸν» διαμαχῶν τῶν ἀνεξαρτήτων. Διεκρίθη διὰ τὴν λεπτότητα καὶ τὴν εὐγένειαν τῶν πινάκων του. Ἕνα τούτων, τὸ «Ἐσωτερικόν», κατέχει τὸ μουσεῖον τοῦ Λουξεμβούργου. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξετέλεσε natures mortes, σπουδὰς ἀνθέων καὶ διακοσμητικάς τινας συνθέσεις. Ι. Μ. Π.

Βυγιὲ (Vulliet), *Ἀδάμ*. Ἑλβετὸς συγγραφεὺς γεννηθεὶς τῷ 1814, ὅστις γενόμενος πάστωρ διηύθυνε τὸ ἐν Λωζάννῃ ἀνώτατον παρθεναγωγεῖον. Συνέγραψε πολλὰ ἱστορικά, γεωγραφικά, φιλοσοφικὰ καὶ λογοτεχνικὰ ἔργα πρὸς χρῆσιν τῆς νεολαίας. —Β.

— **Βυγιὲ** (Vuillier), *Γάστων-Κάρολος*. Γάλλος δημοσιογράφος, ζωγράφος καὶ σχεδιαστής, γεννηθεὶς ἐν Gincla (Aude) τῷ 1846. Ἐξέθηκεν ἀπὸ τοῦ 1878 καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὸ «Salon des artistes français» ἀπεικονίσεις τῶν ὀχθῶν τοῦ Gard καὶ διάφορα σχέδια. Ἐγένετο ἰδίως γνωστὸς διὰ τῆς εἰκονογραφήσεως τοῦ «Γύρου τοῦ Κόσμου», τοῦ «Magasin pittoresque», τοῦ «Οἰκογενειακοῦ μουσείου» καὶ τῆς «Παγκοσμίου γεωγραφίας» τοῦ Ἐλισαίου Ρεκλύς. Ἐξεπόνησεν ἐπίσης τὸ κείμενον καὶ τὰς εἰκονογραφίας σειρᾶς τόμων ἀναφερομένων εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς *Σικελίας*, τῆς *Τύνιδος*, τῶν *Βαλεαρίδων*, τῆς *Σαρδηνίας* καὶ τῆς *Κορσικῆς*. Ι. Μ. Π.

Βυγιεμὲν (Vuillemin ἢ Villemin), *Ἰωάννης*. Γάλλος ἰατρὸς καὶ λογοτέχνης (1540—1605). Ἐξήσκησεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν του τὴν ἰατρικὴν μετὰ τοσαύτης ἐπιτυχίας, ὥστε οἱ συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς τὸν ἀπεκάλουν Ἀσκληπιὸν τῆς Βουργουνδίας καὶ Ἱπποκράτην τῆς Σηκουανίας. Κατέγινεν ὡσαύτως εἰς τὴν φιλολογίαν. Ο. Ρ.

—**Βυγιεμὲν** (Vuillemin), *Ἰωσήφ*. Γάλλος ἀεροπόρος καὶ ἀξιωματικὸς γεννηθεὶς ἐν Βορδὼ τῷ 1883, εἰδικὸς διὰ τὰς νυκτερινὰς πτήσεις, ὀνομαστὸς διὰ τὸ ἐναέριον ταξίδιόν του: Πῶ—Κάϊρον—Ντακὰρ—Τομπουκτοῦ—Πῶ.

—**Βυγιεμὲν** (Vuilliemin), *Λουδοβῖκος*. Ἑλβετὸς ἱστορικὸς (1797—1879). Μετέφρασε καὶ συνέχισε μετὰ τοῦ Μοννὰρ τὴν «Ἱστορίαν τῶν Ἑλβετῶν» τοῦ Ἰωάννου Μύλλερ, ἀποτελουμένην ἐκ 18 τόμων. Συνέγραψε πλείστας μελέτας, βιογραφίας κλπ., ἀναφερομένας εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος του καὶ δὴ τοῦ καντονίου Βῶ (Vaud). —Β.

Βυγιὼμ (Vuillaume), *Ἰωάννης-Βαπτιστής*. Γάλλος ὀργανοποιὸς (1798—1875). Ἀπὸ τοῦ 1828 ἤρχισε κατασκευάζων θαυμασίας ἀπομιμήσεις τῶν βιολίων τοῦ *Ἀντωνίου Στραδιβάριους*. Ὁ Βυγιὼμ ἐφεῦρεν ἴδιον μηχάνημα κατασκευῆς χορδῶν καὶ ἕτερον διὰ τὴν κατασκευὴν τόξων. Ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι καὶ ἡ εἰδικὴ *βιόλα*, ἣν κατεσκεύασεν ὁ Βυγιώμ, ὡς καὶ τὸ γιγαντιαῖον βαθύχορδον, τὸ ἐπονομασθὲν «Ὀκτομπάσσο». Γ. Σ

Βὺγκ (Vug) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ρωσίας, (332 χιλμτρ.) ἐν τοῖς κυβερνείοις τοῦ Ὀλανὲτς καὶ τοῦ Ἀρχαγγέλου, ὁ ὁποῖος, μετὰ ροῦν 149 χιλ., ἐμβάλλει εἰς τὴν λίμνην *Βὺγκ* ἢ *Βυγκοζέρο*, ἐπεκτείνων δὲ τὸν ροῦν του χύνεται εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ὀνέγκα, ἐν τῇ Λευκῇ θαλάσσῃ. —Μ.

Βυδάβη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Τολοφῶνος* τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 398. Κεῖται ἀνατολικῶς τοῦ Τολοφῶνος (τέως Βυτρινίτσης), ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπέχει 2 ὥρ. 30'. Δ. Ε. Μ.

Βύδις. Ἥρως καὶ βασιλεὺς ἐν Αἰγύπτῳ, ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῆς δευτέρας τῶν θεῶν δυναστείας. Ἴσως εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς *Βίτυν* τὸν ἐν Αἰγύπτῳ ἱερέα. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βύζαγμα (τὸ) καὶ *βύζασμα* κοιν. *βύζαμα*· ἡ πρᾶξις τοῦ *βυζαίνω*, θήλασμα, ἡ ὑπὸ τῶν νεογνῶν ρόφησις τοῦ γάλακτος ἀπὸ τῶν μαστῶν: «τὴν ἐπέθανε 'ς τὸ βύζασμα».

βυζαίνω, καὶ *βυζάνω*, *ἀόρ. ἐβύζαξα*, *παθ.* μετχ. *βυζαγμένος* ἢ *βυζασμένος*· θηλάζω, ροφῶ τὸ γάλα ἀπὸ τῶν μαστῶν· παροιμ. «τὸ καλὸ ἀρνὶ βυζαίνει δυὸ μαννάδες, τὸ κακὸ μήτε τὴ μάννα του»· || γαλουχοῦμαι, δὲν λαμβάνω ἄλλην τροφὴν πλὴν τοῦ γάλακτος· «βυζαίνει ἀκόμη»· || μεταφ., ἀπομυζῶ, ἀπορροφῶ, ἀποσπῶ ἀπό τινος: «τὸν βυζαίνει διαρκῶς τὸν πατέρα του», τοῦ ἀποσπᾷ χρήματα· || μεσ. *βυζαίνομαι*· θηλάζομαι: «βυζαίνεται κι' ἀδυνάτισε».

Βύζανα ἢ *Βαζάνη*. Ἐπισκοπή, ἡ ὁποία ὑπήγετο εἰς τὴν μητρόπολιν Τραπεζοῦντος, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν τάξεων πρωτοκαθεδρίας, καὶ ἡ ὁποία πρέπει νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸ σημερινὸν χωρίον *Βαζὶν* ἢ τὸ *Τερτζὰν* τῆς περιφερείας Κὰρς ἐν τῷ βιλαετίῳ τοῦ *Ἐρζερούμ*. Τὰ ὑπὸ τοῦ *Προκοπίου* (Π. Κτισμ. 254,3) ἀναφερόμενα *Βυζανά*, ὅπου ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκτισε ναὸν ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον, καὶ ἡ ἐν τῇ λα' Νεαρᾷ τοῦ Ἰουστινιανοῦ μνημονευομένη *Βαζανὶς* πόλις τῆς Ἀρμενίας, μετονομασθεῖσα Ἰουστινιανούπολις, δὲν φαίνεται νὰ ἔχουν κοινόν τι πρὸς τὰ *Βύζανα*, τὴν ἐπισκοπὴν τῆς Τραπεζοῦντος. —Ω.

βυζανιάρικο (τό)· νεογνὸν τρεφόμενον μόνον ἀπὸ τοῦ μαστοῦ· ἄλλως *βυζαστάρικο*: «βυζανιάρικο παιδί», «—ἀρνί,—μοσχάρι», γαλαθηνὸς ἀμνός, μόσχος.

βυζαντιακός,*—ή,—όν*· ὁ τῆς πόλεως τοῦ Βυζαντίου, ὁ εἰς αὐτὴν ἀναφερόμενος ἢ ἐξ αὐτῆς προερχόμενος (βλ. καὶ λ. βυζαντινός).

βυζαντινισμὸς (ὁ)· τὸ πράττειν, ζῆν, συμπεριφέρεσθαι κατὰ τοὺς τρόπους καὶ τὰς συνηθείας τῶν Βυζαντινῶν· || ἡ λέξις ἐχρησιμοποιήθη καὶ ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ συζητεῖν ἢ ἀσχολεῖσθαι περὶ θέματα ἐστερημένα θετικῆς ἀξίας καὶ ἀνάξια ἐνδιαφέροντος.

βυζαντινοδίφης (ὁ) καὶ *βυζαντιοδίφης*· ὁ τὰ τοῦ Βυζαντίου διφῶν, ἀνερευνῶν, ἄλλως *βυζαντινολόγος*.

βυζαντινολογία (ἡ) καὶ *βυζαντιολογία*· ἡ ἐνασχόλησις, ἡ ἐπιστήμη τοῦ βυζαντινολόγου (βλ. λ.).

βυζαντινολόγος (ὁ, ἡ) καὶ *βυζαντιολόγος*· ὁ τὰ τοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν ἀνερευνῶν καὶ μελετῶν, ὁ περὶ τὴν ἱστορίαν, ἀρχαιολογίαν, γλῶσσαν τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους καταγινόμενος.

Βυζαντῖνος, *—η*· βλ. Βυζαντινός.

Βυζαντινός, *—ή, —όν*. Διὰ τῆς λέξεως ταύτης δηλοῦμεν τὸν κάτοικον τῆς Βυζαντινῆς, ἤτοι Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ μεσαίωνος· προσέτι πᾶν ὅ,τι ἀναφέρεται εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν ταύτην, εἰς τὴν ἱστορίαν, τὸν βίον τῶν κατοίκων της κττ. Τινὲς μεταχειρίζονται τὸν τύπον *Βυζαντῖνος* ἢ *Βυζαντιακὸς* καὶ ἄλλους παραπλησίους, προτιμητέος ὅμως ὁ τύπος *Βυζαντινός*· μολονότι δὲν ἔχει οὗτος ἑλληνικὴν καταγωγήν, ἀλλ' ἐδημιουργήθη ὑπὸ τῶν συγχρόνων ξένων ἱστορικῶν (les Byzantins· histoire, civilisation byzantine· Die Byzantiner· Byzantinische Literaturgeschichte κλ.), ἔχει ἐν τούτοις τὸ μέγα πλεονέκτημα, ὅτι εἶναι ἤδη καθιερωμένος ὅρος μὲ εὐρεῖαν καὶ καθωρισμένην ἔννοιαν ἱστορικήν, ἐθνολογικὴν καὶ τοπογραφικήν. Ἡ γραφὴ *Βυζαντηνός*, τὴν ὁποίαν τινὲς ἐσχάτως μετεχειρίσθησαν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συστηθῇ, πρῶτον μὲν διότι ξενίζει τὸν ὀφθαλμὸν καὶ δεύτερον διότι καὶ ὁ τύπος αὐτὸς εἶναι ἀνώμαλος καὶ δὲν ἔχει ἀναλογίαν μὲ τὰ ἄλλα εἰς *—ηνός* ἐθνικὰ παράγωγα (Βιζυηνός, Λαμψακηνός κ. λ.). Ἡ δύναμις τῆς παραδόσεως καὶ τῆς συνηθείας εἶναι τόσον μεγάλη εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς ἱστοριογραφίας, ὥστε ὄχι μόνον λέξεις πλημμελῶς σχηματισθεῖσαι, ὑπὸ ἔποψιν γραμματικήν, ἔχουν ἐπικρατήσει καὶ εἶναι συνηθέσταται σήμερον, ἀλλὰ καὶ λέξεις, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἐντελῶς ἐσφαλμένην ἱστορικὴν σημασίαν· ἀρκεῖ ὡς παράδειγμα ἡ κοινοτάτη καὶ σπουδαιοτάτη ἔκφρασις *γοτθικὴ τέχνη*, ἔκφρασις ἐντελῶς ψευδὴς καὶ ἀνάρμοστος, διότι ἡ τέχνη, ἡ ὁποία ἐγεννήθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν Γαλλίαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ Μεσαίωνος καὶ ἡ ὁποία ἔσχε τόσον λαμπρὰν ἀνάπτυξιν καὶ τόσον μεγάλην διάδοσιν εἰς τὴν Εὐρώπην, οὐδεμίαν ἀπολύτως ἔχει σχέσιν μὲ τοὺς Γότθους. Εἰς πολὺ ὀλιγώτερον βαθμὸν συμβαίνει τοῦτο μὲ τὸν ὅρον *Βυζαντινός*, τὸν ὁποῖον εἶναι εὔλογον νὰ μεταχειριζώμεθα ἀδιστάκτως, διότι ἔχει τελείαν ἐπιστημονικὴν καὶ καθωρισμένην σαφήνειαν, ἔχει δὲ ἀποκτήσει ἀναμφισβήτητον ἱστορικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν δικαίωμα εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς ἱστοριογραφίας. Ἀνάλογον παράδειγμα ἐπεκτάσεως ἐννοίας ἔχομεν εἰς τὸν ὅρον *Βυζαντιακὸς* ὃν μᾶς δίδει ὁ σοφιστὴς Μάλχος. Οὗτος κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ε' αἰῶνος ἔγραψε «Βυζαντιακά», ἤτοι «ἱστορίαν ἀπὸ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου ἕως Ἀναστασίου», εἰς τὴν ὁποίαν ἀφηγεῖται διεξοδικῶς τὴν ἱστορίαν τῶν Αὐτοκρατόρων, ὄχι μόνον εἰδικῶς ὡς πρὸς τὸ Βυζάντιον ἀλλὰ καὶ γενικώτερον ὡς πρὸς ὅλον τὸ Ἀνατολικὸν Κράτος, ἐξιστορῶν συγχρόνως καὶ τὰ κατὰ τὴν Ρώμην καὶ τὰ κατὰ τοὺς Ὀστρογότθους, δίδων δηλαδὴ εἰς τὴν λέξιν *Βυζαντιακὸς* σημασίαν παραπλησίαν πρὸς τὴν σημερινὴν τοῦ τύπου *Βυζαντινός*. ΑΔ. ΑΔ.

— «**Βυζαντινὰ** *Χρονικά*». Περιοδικὸν σύγγραμμα ἐκδιδόμενον μερίμνῃ τῆς ἐν Πετρουπόλει Αὐτοκρατορικῆς τῶν ἐπιστημῶν Ἀκαδημίας ἀπὸ τοῦ 1894. Ἐδημοσιεύθησαν ἐν αὐτῷ πλεῖσται ἀξιολογώταται μελέται, ἀναφερόμεναι εἰς τὸν κύκλον τῶν Βυζαντινῶν σπουδῶν ἰδίως, ἑλληνιστὶ καὶ ρωσιστί. Μέχρι τοῦ 1914 ἐξεδόθησαν κανονικῶς 29 τόμοι. Ἔκτοτε ἡ ἔκδοσις διεκόπη λόγῳ τοῦ πολέμου, ἐπαναληφθεῖσα κατὰ τὸ 1928. Ι. Π.

— «**Βυζαντινὰ** *καὶ Νεοελληνικὰ Χρονικά*» (Byzantinische neugriechische-Jahrbücher). Διεθνὲς περιοδικὸν σύγγραμμα ἱδρυθὲν ἀπὸ τοῦ 1920 ἐν Βερολίνῳ καὶ διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ πανεπιστημίου Ν. Βέη. Ἐν τούτῳ δημοσιεύονται μελέται ἀναφερόμεναι εἰς τὴν βυζαντινὴν καὶ νεωτέραν ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ φιλολογίαν. Ἀπὸ τοῦ 1924 ἡ ἕδρα τῆς ἐκδόσεώς του μετεφέρθη ἐν Ἀθήναις. Μέχρι τοῦ ἔτους 1929 ἐξεδόθησαν 6 τόμοι.

Ὡς παράρτημα τούτου ἔχει ἐκδοθῆ σειρὰ μονογραφιῶν ἀναφερομένων εἰς τὰς βυζαντινὰς καὶ νεοελληνικὰς σπουδάς. Μέχρι τοῦ 1929 ἐξεδόθησαν 9 τοιαῦται, αἱ ἑξῆς: τῶν Ν. Βέη (4), Π. Ἀναγνωστοπούλου, Α. Χατζοπούλου, Χρ. Μ. Δημητρίου, O. Schissel v. Fleschenberg καὶ Στ. Ξανθουδίδου. Ι. Π.

—**Βυζαντινὴ** *αὐτοκρατορία,—λογοτεχνία,—μουσική,—τέχνη*· βλ. Βυζάντιον.

— «**Βυζαντινὴ** *ἐπιθεώρησις*» (Byzantinische Zeitschrift). Περιοδικὸν σύγγραμμα ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ διασήμου βυζαντινολόγου Καρόλου Κρουμβάχερ ἐν Μονάχῳ τῷ 1892. Μέχρι τοῦ 1910 ἐξεδίδετο ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἱδρυτοῦ του, ἐφεξῆς δὲ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν Aug. Heisenberg

Digitized by Google

καὶ P. Marc. Ἀσχολεῖται μὲ τὴν μελέτην τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας καὶ φιλολογίας.

Μέχρι τοῦ 1914 ἐξεδίδετο τακτικῶς, ἔκτοτε δὲ ἀτάκτως. Μέχρι τοῦ 1929 ἐδημοσιεύθησαν 28 ἐν ὅλῳ τόμοι. Ὡς παράρτημα ταύτης ἔχει δημοσιευθῆ σειρὰ μονογραφιῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Βυζαντινὸν ἀρχεῖον» (Byzantinisches Archiv), οὗτινος ἐξεδόθησαν ἤδη 8 τόμοι. Ι. Π.

— «**Βυζαντινὸν** *ἀρχεῖον*» βλ. «**Βυζαντινὴ** *ἐπιθεώρησις*».

— «**Βυζαντινῶν** *Σπουδῶν, Ἐπετηρίς*». Περιοδικὴ ἔκδοσις συγγράμματος ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας τῶν Βυζαντινῶν Σπουδῶν, ἐπιμελείᾳ τῶν Φ. Κουκουλὲ καὶ Κ. Δυοβουνιώτη. Ἀπὸ τοῦ 1924 μέχρι τοῦ 1929 ἔχουν ἐκδοθῆ 5 ἐν ὅλῳ τόμοι. Περιλαμβάνει μελέτας ἱστορικάς, γραμματολογικάς, γλωσσικάς, βυζαντινῆς τέχνης καὶ ἀρχαιολογίας καὶ ἄλλας παντὸς εἴδους προαγούσας τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν καὶ φιλολογίαν. Ι. Π.

— **Βυζαντινῶν** *σπουδῶν, ἑταιρεία.* Ἱδρυθεῖσα ἐν ἔτει 1918 σκοπὸν ἔχει τὴν ἐνίσχυσιν τῶν βυζαντινῶν καὶ μεσαιωνικῶν μελετῶν, τὴν ἐκλαΐκευσιν τῶν γνώσεων τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν βυζαντινῶν καὶ μεσαιωνικῶν χρόνων καὶ τὴν διέγερσιν τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὴν χιλιετῆ περίοδον τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ἐπιδιώκει δὲ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ τούτου: 1) διὰ διαλέξεων ἐκλαϊκευτικῶν περὶ παντὸς θέματος ἀναγομένου εἰς τὴν ἱστορίαν, τὸν βίον, τὰς ἐπιστήμας, τὰς τέχνας· 2) δι᾽ ἐπιστημονικῶν ἀνακοινώσεων· 3) δι᾽ ἐκδόσεως εἰδικοῦ περιοδικοῦ· 4) δι᾽ ἱδρύσεως εἰδικῆς βιβλιοθήκης περιλαμβανούσης τὰ ἔργα τὰ ἀναγόμενα εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ τὸν μεσαίωνα. Ι. Π.

Βυζάντιον (τό). Ἀρχαία πόλις τῆς ΝΑ. Θρᾴκης ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου, ἡ ἀπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου μετονομασθεῖσα *Κωνσταντινούπολις*. Ἡ γεωγραφικὴ αὐτῆς θέσις ἦτο μία τῶν ἀρίστων τοῦ κόσμου. Κατέχουσα τὰς ἀπὸ τῆς Μεσογείου καὶ Προποντίδος εἰς τὸν Εὔξεινον διόδους, ὅθεν παλαιότατα διενεργεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ζωηρότατον ἐμπόριον σίτου καὶ ταρίχων ἰχθύων, προσέτι δὲ πεπροικισμένη ὑπὸ ἀρίστου φυσικοῦ λιμένος, τοῦ Κερατίου κόλπου ἢ τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος, προστατευομένου ὑπὸ τῶν ἐπικειμένων λόφων ἀπὸ παντὸς ἀνέμου, ἐνωρίτατα ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν ἀποικιστῶν. Ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ὑπὸ Μεγαρέων κτίσιν τῆς Χαλκηδόνος ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου, ὁ *Βύζας* (βλ. λ.) ἡγούμενος Μεγαρέων ἀποικιστῶν ἦλθε, κατὰ τὸν δελφικὸν χρησμόν, χαρακτηρίσαντα τυφλοὺς (*Στράβ.* VII, 20) τοὺς ἱδρύσαντας τὴν Χαλκηδόνα, κα ἔκτισε τῷ 657 π. Χ. τὸ ἀπ᾽ αὐτοῦ ἐπονομασθὲν *Βυζάντιον*. Τῷ 628 ἑτέρα ὁμὰς ἀποικιστῶν ὑπὸ τὸν Ζεύξιππον ἐγκατεστάθη εἰς τὴν νέαν πόλιν. Μεταξὺ τούτων φαίνεται, ὅτι ἦσαν καὶ πολλοὶ Ἀργεῖοι, διότι ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως αὐτοῦ ἱδρύθη ναὸς τῆς πολιούχου τοῦ Ἄργους Ἥρας. Κατ᾽ ἀρχὰς ἡ πόλις ἐκτίσθη εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Κερατίου, βραδύτερον δὲ ἐπὶ τῆς ὑπὸ τοῦ κόλπου τούτου, τοῦ Βοσπόρου καὶ τῆς Προποντίδος σχηματιζομένης τριγωνικῆς χερσονήσου, ἧς ἡ περίμετρος ἦτο 13 περίπου μιλλίων. Ὁ Κεράτιος κόλπος ἔχων μῆκος 7 χιλιομέτρων, πλάτος ἀπὸ 300—600 μ. καὶ βάθος ἱκανὸν (42 μέτρων παρὰ τὰς σημερινὰς γεφύρας αὐτοῦ) μὴ ἐλαττούμενον παρὰ τὰς ἀκτάς, ὥστε νὰ δύνανται νὰ προσορμίζωνται καὶ τὰ μεγαλύτερα πλοῖα, προφυλαττόμενος δ᾽ ὡς εἴπομεν ὑπὸ τῶν περιβαλλόντων λόφων, δικαιολογεῖ πλήρως τὴν παρατήρησιν τοῦ Προκοπίου (Περὶ κτισ. Ἰουσ. Α, 5) «ἐπειδὰν ἅπαξ αἱ νῆες ἵκωνται, ἀκυβέρνητοί τε τὸ λοιπὸν ἴσασι καὶ ἀπροβουλεύτως προσορμίζονται».

—[ΙΣΤΟΡ.] Τὸν *Βύζαντα* διεδέξατο κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ *Δειναῖος* ἢ *Δεινίας*, Μεγαρεύς, ἀρχηγὸς τῶν Χαλκηδονίων, ὅστις διέσωσε τὴν ἀρτισύστατον ἀποικίαν ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν ἐκ Θρᾴκης βαρβάρων, διότι λόγῳ τοῦ εἰσπραττομένου τέλους ἀπὸ τῶν διαπλεόντων τὸν Βόσπορον πλοίων ταχέως πλουτίσασα ἡ πόλις προεκάλει τὰς ἁρπακτικὰς διαθέσεις τῶν γειτόνων. Διὰ τοῦτο, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ Βύζας βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ Ποσειδῶνος εἶχε κτίσει ἰσχυρὰ περὶ αὐτὴν τείχη, «θεόκτιστα» ἐπονομαζόμενα, ὁ περίβολος τῶν ὁποίων ἔφερε, κατὰ Κωδινόν, 27 πύργους, ὧν ὑπερεῖχεν ὁ τοῦ Ἡρακλέους, ἔχων τὴν ἰδιότητα νὰ μεταδίδῃ τὴν φωνὴν τῶν ἔξωθεν πρὸς τὰ ἔνδον. Τῶν τειχῶν πύλαι ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Κωδινοῦ δύο, ὑπὸ δὲ Ξενοφῶντος (Ἑλλ. I, 3, 20) ὀνομάζονται αἱ «ἐπὶ τὸ Θρᾴκιον».

Αὐξανομένης σὺν τῷ χρόνῳ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, τὸ Βυζάντιον ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ τῆς ἀντιπέραν ἀσιατικῆς ἀκτῆς, καταλαβὸν τὴν Βιθυνίαν, τὴν Δασκυλῖτιν λίμνην τῆς Φρυγίας καὶ μέρος τῆς Μυσίας. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Δαρείου ἐναντίον τῶν Σκυθῶν (515 π. Χ.) μεταξὺ τῶν συστρατευσάντων μετ᾽ αὐτοῦ Ἑλλήνων ἦσαν καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ὑπὸ τὸν τύραννον αὐτῶν Ἀρίστωνα (*Ἡρόδ.* IV, 138). Βραδύτερον ὅμως ἐπειδὴ οἱ Βυζαντινοὶ μετέσχον τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἰώνων (500 π. Χ.) ὁ στρατηγὸς τοῦ Δαρείου Ὀτάνης κατέλαβε διὰ τοῦ φοινικικοῦ στόλου αὐτοῦ τὸ Βυζάντιον καὶ ἐπυρπόλησεν αὐτό, οἱ δὲ κάτοικοι φυγόντες ᾤκισαν τὴν ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου Μεσημβρίαν (*Ἡρόδ.* IV, 33). Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς καταστροφὴν τοῦ Μαρδονίου, ὁ βασιλεὺς Παυσανίας ἀπηλευθέρωσε τὸ Βυζάντιον ἀπὸ τοῦ περσικοῦ ζυγοῦ (477 π. Χ.) καὶ ἀπῴκισεν αὐτόθι πολλοὺς Λακεδαιμονίους, ὀνομασθεὶς διὰ τοῦτο δεύτερος οἰκιστὴς τῆς πόλεως (*Θουκ.* I, 94, 1). Μετὰ τὴν προδοσίαν τοῦ Παυσανίου τὸ Βυζάντιον ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ σύμμαχοι ἰωνικαὶ πόλεις ἀνεγνώρισαν τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων ἕνεκα τῆς ἐπιτηδείας πολιτικῆς τοῦ Ἀριστείδου καὶ Κίμωνος.

Τὸ Βυζάντιον κατέβαλλεν ἐτησίως εἰς τοὺς Ἀθηναίους 15 τάλαντα φόρον συμμαχικόν, ἀλλὰ τῷ 440 ἀπέστη μετὰ τῶν Σαμίων, ταχέως ὅμως ἐξηναγκάσθη εἰς ὑποταγὴν (*Θουκ.* I, 115—117). Τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου οἱ Βυζαντινοὶ μετέσχον ὡς σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ περὶ τὸ τέλος αὐτοῦ (411 π.Χ.) ἀπέστησαν ἐκ νέου (*Θουκ.* VIII, 80). Ἐπὶ Κλεάρχου ἁρμοστοῦ τῆς πόλεως, ὁ Ἀλκιβιάδης ἀνακατέλαβεν αὐτήν, τῶν κατοίκων ἀνοιξάντων κρυφίως τὰς πύλας εἰς τὸν στρατὸν αὐτοῦ. Μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς πανωλεθρίαν τῶν Ἀθηναίων (405), ὁ Λύσανδρος ἐκδιώξας τὴν αὐτόθι ἀθηναϊκὴν φρουρὰν ἐγκατέστησε λακεδαιμονίαν ὑπὸ τὸν Σθενέλαον. Ὁ Θρασύβουλος βραδύτερον ἐπανήγαγε τὸ Βυζάντιον εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων (390). Ἀξιομνημόνευτος ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου πολιορκία τῆς πόλεως (341), ἀποσκοποῦντος ν᾽ ἀποκόψῃ τὰς ἐκ Θρᾴκης καὶ Εὐξείνου σιτοπομπὰς τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλ᾽ ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς Φωκίων κατώρθωσε, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τῶν Κῴων, Χίων καὶ Ροδίων καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας, ν᾽ ἀνατρέψῃ τὰ σχέδια τοῦ Φιλίππου. Κατὰ τὴν παράδοσιν, τοῦ Φιλίππου παρασκευαζομένου νύκτα τινὰ πρὸς αἰφνιδίαν ἐπίθεσιν, ἐνεφανίσθη φῶς ἄνωθεν τοῦ λιμένος, τὸ ὁποῖον εἰδοποίησε τοὺς κατοίκους περὶ τοῦ κινδύνου, καὶ πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος τούτου οἱ Βυζαντινοὶ ἔστησαν ἄγαλμα τῆς Ἑκάτης καὶ ἐτύπωσαν ἐπὶ τῶν νομισμάτων αὐτῶν τὴν ἡμισέληνον. Ἐντεῦθεν οἱ μετὰ αἰῶνας κατακτηταὶ Τοῦρκοι παρέλαβον τὴν ἡμισέληνον ὡς ἐθνικὸν ἔμβλημα.

Ἐπὶ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἡ πόλις ἐγένετο αὐτόνομος. Τῷ 279 ὑπεχρεώθη, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν ὑπὸ τῶν Γαλατῶν λεηλασίαν, νὰ πληρώνῃ ἐτήσιον φόρον 80 ταλάντων. Πολλαχῶς εὐηργέτησαν τὸ Βυζάντιον οἱ Πτολεμαῖοι καὶ μάλιστα ἐξ αὐτῶν ὁ Φιλάδελφος, εἰς ὃν οἱ κάτοικοι εὐγνωμονοῦντες ἀνήγειραν ναὸν παρὰ τὸ Διπλοκιόνιον, διότι ἐν καιρῷ σιτοδείας συνέδραμεν αὐτούς.

Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ὑποταγὴν τῆς Ἑλλάδος, τὸ Βυζάντιον ἐδέχθη ἄρχοντα Ρωμαῖον, ἀπολαμβάνον τῶν προνομίων πόλεως αὐτονομουμένης. Ἀλλ᾽ ἐπὶ τῶν καισάρων ἐπλήρωνε βαρυτάτους φόρους, δικαιολογουμένους ἐκ τῆς εὐφορίας τῆς χώρας καὶ τοῦ μεγάλου πλούτου τῶν κατοίκων. Κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀναφέρεται, ὅτι πρῶτος ἐδίδαξεν ἐνταῦθα τὸ Εὐαγγέλιον ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας, ὅστις καὶ θεωρεῖται ἱδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Βυζαντίου. Κατὰ τὸν μεταξὺ Πεσκεννίου Νίγηρος καὶ Σεπτιμίου Σεβήρου πόλεμον περὶ κατοχῆς τοῦ ρωμαϊκοῦ θρόνου (τέλη Β′ μ. Χ. αἰῶνος) τὸ Βυζάντιον ἐτάχθη μὲ τὸν πρῶτον. Καταληφθὲν τῷ 196 μετὰ τριετῆ πολιορκίαν ὑπὸ τοῦ Σεβήρου, ὑπέστη δεινὴν τιμωρίαν. Ἀπώλεσε τὰ προνόμια ἐλευθέρας καὶ ὁμοσπόνδου πόλεως, ἅτινα εἶχε λάβει παρὰ τοῦ Βεσπασιανοῦ, τὰ τείχη αὐτῆς κατηδαφίσθησαν, τὰ πλούτη διηρπάγησαν καὶ ἡ πόλις ὑπήχθη διοικητικῶς ὑπὸ τὴν γείτονα Πέρινθον. Τοσοῦτον δὲ λέγεται, ὅτι ἐχάρη ὁ ἐν Μεσοποταμίᾳ διατρίβων κατὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Βυζαντίου Σεβῆρος, ὥστε συχνάκις ἐξερχόμενος τῆς σκηνῆς του ἀνεφώνει «Byzantium cepimus!» Ἐκ τῆς ὑπαγωγῆς δὲ τῆς πόλεως ὑπὸ τὴν Πέρινθον, ἄλλως καλουμένην Ἡράκλειαν, προῆλθε καὶ τὸ ἔθιμον, ἵνα ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως χειροτονῆται ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας. Ἀλλ᾽ ὁ Σεβῆρος μετεμελήθη ταχέως διὰ τὴν καταστροφὴν ἑνὸς τῶν ἰσχυροτέρων πρὸς τὴν Ἀσίαν προμαχώνων τῆς αὐτοκρατορίας, ὥστε μετά τινα χρόνον ἀνῳκοδόμησε τὴν πόλιν, ἔκτισε θέρμας καὶ ἱπποδρόμιον καὶ ἐπωνόμασεν αὐτὴν ***Ἀντωνίαν*** ἢ ***Ἀντωνῖναν*** πρὸς τιμὴν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀντωνίου Καρακάλλα, ὅστις ἐκ νέου ἀπέδωκεν εἰς αὐτὴν τὰ παλαιά της προνόμια. Ἐπὶ αὐτοκράτορος Γαλιηνοῦ οἱ στρατιῶται αὐτοῦ ἐλεηλάτησαν τὴν πόλιν καὶ κατέσφαξαν πολὺ μέρος τοῦ πληθυσμοῦ. Τέλος κατὰ τὸν μεταξὺ Λικινίου καὶ Κωνσταντίνου ἀγῶνα ἡ πόλις ὑπέστη νέας δοκιμασίας, πολιορκηθεῖσα κατὰ ξηρὰν μὲν ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου, κατὰ θάλασσαν δὲ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Κρίσπου, διότι ἐνταῦθα εἶχε καταφύγει ὁ ἐν Ἀδριανουπόλει ἡττηθεὶς Λικίνιος. Ἡ πόλις κατελήφθη μετὰ βραχεῖαν πολιορκίαν (323), τοῦ Κωνσταντίνου ὑψώσαντος ἀπέναντι τῶν τειχῶν ὑψηλότερα ἀντιτειχίσματα μετὰ πύργων·κατανοήσας δ᾽ οὗτος τὴν στρατηγικὴν σπουδαιότητα τῆς θέσεως τοῦ Βυζαντίου μετέφερεν ἐκεῖ τὴν ἕδραν τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. —Η.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ἡ μεγάλη κοσμοπολιτικὴ Ἑλλὰς τῶν ἑλληνικῶν βασιλείων, τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησαν αἱ νῖκαι τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικήν, διαπλάσσεται μετὰ Χριστὸν ὑπὸ νέαν μορφήν, τὴν χριστιανικήν, εἰς μίαν ἰσχυρὰν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν, τὴν συνήθως λεγομένην *Βυζαντινήν*, μὲ κέντρον τὸ ὑπέροχον δημιούργημα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου παρὰ τὸν Βόσπορον. Ἡ *Κωσταντινούπολις*, τὸ ἀρχαῖον *Βυζάντιον*, ἐκτίσθη μὲν ἀπὸ τοῦ ἱδρυτοῦ ὡς *Νέα Ρώμη*, διάδοχος τῆς παλαιᾶς, ὑπῆρξεν ὅμως πράγματι, ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς κτίσεως ἕως τὸ τέλος τοῦ Μεσαίωνος, ἡ μεγάλη κρατικὴ πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, συγχρόνως δὲ ἡ μεγάλη πνευματικὴ πρωτεύουσα τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ κόσμου ὁλοκλήρου. Ὡς πνευματικὴ πρωτεύουσα ἔλαβε τὴν καθολικὴν πνευματικὴν ἡγεμονίαν τοῦ ἱστορικοῦ κόσμου ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὅπως καὶ αὕτη τὴν εἶχε λάβει ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Ὡς πολιτικὴ δὲ πρωτεύουσα, πρώτη ἡ Κωνσταντινούπολις συνεκέντρωσε περὶ ἑαυτὴν κατὰ τὸν Μεσαίωνα ὅλον τὸν ἑλληνικὸν κόσμον εἰς ἓν μέγα καὶ στερεῶς συγκεκροτημένον ἑλληνικὸν κράτος, ἀναδειχθεῖσα ἡ κατ᾽ ἐξοχὴν *πόλις* αὐτοῦ.

Ἡ παλαιὰ πόλις, τὴν ὁποίαν εἶχε κτίσει ὁ Βύζας παρὰ τὸν Βόσπορον, ἡ ὁποία διὰ τῆς θελήσεως τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου μετεβλήθη εἰς μεγάλην χριστιανικὴν πρωτεύουσαν, δὲν ὑπῆρξεν ἁπλῶς πρωτεύουσα κράτους, ἀλλ᾽ ἰσχυρὸν καὶ τηλαυγὲς κέντρον δημιουργίας κοινωνικοῦ, πνευματικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ βίου, ἐκείνου, τὸν ὁποῖον συνήθως ὀνομάζομεν *Βυζαντινὸν πολιτισμόν*.

Δὲν ὑπῆρξεν δὲ μόνον τὸ μέγα κέντρον τῆς διοικήσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ σύμβολον τοῦ κράτους, ἀκόμη δὲ περισσότερον, ἐνίοτε, αὐτὸ τὸ κράτος, διότι ὑπῆρξαν στιγμαὶ τραγικαὶ εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἡμῶν ἱστορίαν, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ ἑλληνικὴ μοναρχία εἶχε χάσει ὅλην τὴν Ἀνατολήν, ἄλλοτε δὲ ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ἀλλ᾽ ἤρχετο πάλιν ἡ μεγάλη ὥρα καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις διὰ τοῦ στρατοῦ, διὰ τῆς πολιτικῆς ἀνεδημιούργει τὸ κράτος εἴτε πρὸς ἀνατολὰς εἴτε πρὸς δυσμάς. Ἐφ᾽ ὅσον ὁ τεράστιος περίβολος τῆς βασιλευούσης ἔμενεν ἀκλόνητος, καὶ ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἐξηκολούθει νὰ ὑπάρχῃ. Ὑπὸ τὴν γενικὴν λοιπὸν ὀνομασίαν *Βυζάντιον* θὰ ἐκτεθῇ ἐνταῦθα καὶ ὅ τι συνολικῶς ἀφορᾷ τὸν μεσαιωνικὸν Ἑλληνισμὸν καὶ τὴν χριστιανικὴν μεσαιωνικὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν, ἡ ὁποία συνήθως ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὀνομάζεται *Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία*. Ἡ ἄποψις, ἡ ὁποία ἐνδιαφέρει περισσότερον ὄχι μόνον τὴν ἑλληνικήν, ἀλλὰ καὶ τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν, εἶναι ἡ ποικιλωτάτη ἐκπολιτιστικὴ δημιουργία καὶ δρᾶσις τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ ὑπὸ πᾶσαν ἐκδήλωσιν τοῦ βίου, εἴτε δημοσίαν εἴτε ἰδιωτικήν. Διότι ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς εἶναι ὁ κοινωνικὸς μεσογειακὸς πολιτισμὸς τοῦ ἐξελληνισμένου ἀρχαίου κόσμου, τὸν ὁποῖον διὰ τοῦ Βυζαντίου παρέλαβεν ὁ νεώτερος εὐρωπαϊκός, εἶναι δὲ συγχρόνως καὶ ὁ πολιτισμός, ἐκ τῆς δυνάμεως τοῦ ὁποίου συνετελέσθη, ὅπως πρὸ δέκα ἓξ αἰώνων ἐπὶ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ὁμοίως καὶ πάλιν ἐσχάτως, πρὸ ἑνὸς αἰῶνος, ἡ πολιτικὴ ἀναγέννησις τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τὸ γενικὸν λοιπὸν διάγραμμα, διὰ νὰ δώσῃ πλήρη, σαφῆ καὶ συνολικὴν εἰκόνα τοῦ Βυζαντίου, ἤτοι τοῦ βίου, τῶν τυχῶν καὶ τοῦ ἔργου τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, πρέπει νὰ εἶναι τοιοῦτον:

Α′) Εἰσαγωγή : Γένεσις καὶ σύστασις τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας : α′) Ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ κράτους. β′) Ἡ γένεσις. Ἡ ἑλληνιστικὴ καταγωγή. Ὁ Χριστιανισμός. γ′) Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Ρώμη. Οἱ Βάρβαροι. δ′) Παγκόσμιος σημασία. ε′) Αἱ πηγαὶ καὶ ἡ ἱστορία τῶν βυζαντινῶν μελετῶν.

Β′) Πολιτικὴ ἱστορία : α′) Αἱ μεγάλαι περίοδοι τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας καὶ πολιτισμοῦ. β′) Τὸ ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ ἔργον τοῦ Κωνσταντίνου. γ′) Αἱ χῶραι καὶ οἱ κάτοικοι. δ′) Ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἡ Θεσσαλονίκη. ε′) Οἱ αὐτοκράτορες κατὰ ἐποχάς. Οἱ μεγάλοι σταθμοὶ ἑκάστης περιόδου.

Γ′) Πολιτισμός : α′) Ἡ ἐσωτερικὴ διοργάνωσις. Ἡ διοίκησις. Ἡ αὐλή. Πολεμικά. Οἰκονομικά. Ἡ βυζαντινὴ διπλωματία. Ἐξωτερικαὶ σχέσεις. Δίκαιον. β′) Ἡ βυζαντινὴ κοινωνία. Αἱ τάξεις τῆς κοινωνίας. Ὁ βίος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας. Ἐκκλησία. Ἡ ἐκπαίδευσις. Τὸ ἐμπόριον καὶ αἱ οἰκονομικαὶ συνθῆκαι.

Δ′) Λογοτεχνία καὶ ***Ἐπιστῆμαι :*** α′) Χαρακτηρισμὸς καὶ ἐξέλιξις. β′) Οἱ ἱστορικοὶ καὶ οἱ λογοτέχναι. γ′) Ἡ δημώδης λογοτεχνία. δ′) Φιλοσοφία. ε′) Ἐπιστῆμαι καὶ ἐπιστημονικαὶ συγγραφαί.

Ε′) Ἡ βυζαντινὴ τέχνη : α′) Ἑλληνιστικαὶ ἀρ-

Digitized by Google

χαί. β') Αἱ μεγάλαι περίοδοι καὶ αἱ ἐποχαὶ ἀκμῆς. γ') Ἡ ἐξέλιξις καὶ οἱ καλλιτεχνικοὶ τύποι. δ') Βυζαντινὴ μουσική. ε') Νομισματική.

ΣΤ') Ἐπίδρασις εἰς τὸν κόσμον: α') Τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ Ἀνατολή. β') Τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ Δύσις. γ') Ὁ σλαυικὸς κόσμος. δ') Γενικαὶ ἐπιδράσεις εἰς τὸν βίον καὶ τὴν τέχνην.

Α'). ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΓΕΝΕΣΙΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ. Εἰς τὰς μεγάλας καὶ πλουσίας ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, τὰς πλουσιωτάτας τοῦ ἀπεράντου ρωμαϊκοῦ κράτους, καὶ τὰς μόνας ἀληθῶς πολιτισμένας χώρας τοῦ κόσμου, ἔδωκεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος μ. Χ., μίαν πολιτικὴν πρωτεύουσαν. Ὁ Κωσταντῖνος ὑπῆρξεν εἷς ἀπὸ τοὺς μεγάλους ὁδηγοὺς τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀπὸ τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ μέγας ἐκεῖνος ἀνὴρ ἵδρυσεν εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαίου Βυζαντίου τὴν πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωκε τὸ ὄνομά του, ἀρχίζει ἡ ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐν μέσῳ τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐμαρείας βίου καὶ τοῦ λαμπροτάτου πολιτισμοῦ τῶν χωρῶν ἐκείνων, τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ταχέως μετεβλήθη εἰς γνησίαν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Μὲ τὴν ἀπόκτησιν μιᾶς πολιτικῆς πρωτευούσης, τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος τοῦ ἱστορικοῦ βίου μετατίθεται ἀπὸ τὴν ρωμαϊκὴν Δύσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν καὶ ἡ ἱδρυθεῖσα αὐτοκρατορία εὐθὺς ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς εἶναι κράτος ἑλληνικόν.

Ἡ δημιουργία τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα μακρᾶς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τοῦ ἑλληνικοῦ βίου τῆς Ἀνατολῆς, ἡ ὁποία κατέληξεν εἰς τὴν συγκρότησιν κράτους ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῆς Ρώμης. Ὑπεράνω τῆς ἀναμείξεως κυριαρχεῖ εἰς τὸ Βυζάντιον ἡ ἰδέα τῆς οἰκουμενικότητος τοῦ ἑλληνικοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ ἱστορία λοιπὸν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας εἶναι μέρος ἀναπόσπαστον ἀπὸ τὸν παλαιότερον αὐτῆς ἑλληνικὸν κόσμον τῆς Ἀνατολῆς. Ἂν εἰς τὰ συνήθη ἱστορικὰ ἐγχειρίδια ἡ ἱστορία τῆς ἑλληνιστικῆς Ἀνατολῆς, μετὰ τὴν ρωμαϊκὴν κατάκτησιν, δὲν ἐξετίθετο ὡς μέρος τῆς ρωμαϊκῆς ἱστορίας, ἀλλ' ὡς συνέχεια τῆς ἑλληνικῆς, τότε καὶ ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς θὰ ἦτο μᾶλλον εὐνόητος καὶ ἡ ἐξέλιξις τοῦ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου ἱδρυθέντος κράτους θὰ ἦτο σαφὴς καὶ αἱ ἄμεσοι πηγαὶ τοῦ βυζαντινοῦ βίου καὶ τέχνης θὰ καθωρίζοντο εὐκόλως. Διότι αἱ ρίζαι τοῦ βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ φθάνουν ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν ἀλεξανδρινόν. Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ Βυζαντινοὶ ἔχουν τὴν συνείδησιν ταύτην, διότι οὐδέποτε ἐλησμονήθη ἡ δόξα τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος. Εἰς σπουδαιότατον χωρίον Βυζαντινοῦ συγγραφέως θεωρεῖται ὁ Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ διάδοχος ὄχι μόνον τοῦ Κωνσταντίνου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου (*Ψευδοκωδινός*, Περὶ ὀφφικίων σ. 55, ἔκδ. Βόννης).

Ὁ πρῶτος Χριστιανὸς αὐτοκράτωρ. Ἡ ἀρχὴ τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας εἶναι αἱ μεγάλαι ἡμέραι, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, μονοκράτωρ, ἀπεφάσιζε τὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν μετάθεσιν τῆς πρωτευούσης τοῦ κόσμου καὶ σύγκλησιν τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου, *τὸ ἔτος 325*. Τὸ τέλος εἶναι αὐτονόητον: εἶναι ἡ μοιραία ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν εἷς βάρβαρος τουρανικὸς λαὸς μετέτρεψε τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ὑψηλὸν σύμβολον τοῦ ὀρθοδόξου Ἑλληνισμοῦ, εἰς τέμενος τοῦ Ἰσλάμ, *τὸ ἔτος 1453*.

Τὸ τέλος, φυσικά, δὲν ἀμφισβητεῖται. Ἀλλ' ἡ ἀρχὴ εἶναι συγκεχυμένη διά τινας συγχρόνους ἡμῶν ἱστορικούς. Ἐν τούτοις πρέπει καὶ ἡ ἀρχὴ νὰ θεωρῆται ἀναμφίλεκτος. Διότι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες, οἱ κατ' ἐξοχὴν *Χριστιανοὶ βασιλεῖς*, θεωροῦν ἑαυτοὺς διαδόχους τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Εἰς αὐτοὺς τοὺς Βυζαντινοὺς ἱστορικοὺς καὶ χρονογράφους, εἰς τὴν ἱστορικὴν συνείδησιν τῶν Βυζαντινῶν, καὶ τῶν λογίων καὶ τοῦ λαοῦ, ἡ κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ *χριστιανικοῦ βασιλείου*, καὶ πρῶτος Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ εἶναι ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος. Οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι λέγουν: «ἀρχὴ σὺν Θεῷ τῆς τῶν Χριστιανῶν βασιλείας. —Βυζαντίου βασιλεῖς, τῆς νῦν Κωνσταντινουπόλεως». Εἰς τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐφυλάσσοντο εἰς πολυτελεῖς λάρνακας τὰ σώματα τῶν μακαρίων Χριστιανῶν βασιλέων: «ἐν πρώτοις κατὰ Ἀνατολὰς κεῖται ὁ λάρναξ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου» *(Κωνσταντ. Πορφυρογ.)*. Εἰς τὴν τέχνην ὁ Κωνσταντῖνος φέρει πάντοτε τὰ σύμβολα καὶ τὴν ἐνδυμασίαν τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Ἡ ἀρχὴ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἀπὸ χρόνους μεταγενεστέρους τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἄγει εἰς μίαν ἀπότομον λύσιν τῆς ἱστορικῆς συνεχείας καὶ δὲν εἶναι σύμφωνος μὲ τὸ ἀληθὲς ἱστορικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἀνάγκη νὰ πρυτανεύῃ τῆς ὅλης ἱστορίας. Διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ δοθῇ προσοχὴ εἰς τὸ ὅτι ὁ Φίνλαιυ ἀρχίζει τὴν Βυζαντινὴν του ἱστορίαν ἀπὸ τὸ 717. Οὔτε πρέπει νὰ δεχθῶμεν τὴν ἐπικρατήσασαν εἰς τὰ ἱστορικὰ ἐγχειρίδια συνήθειαν νὰ προσδιορίζεται ὡς τέλος τῆς ἀρχαίας ἱστορίας καὶ ὡς ἀρχὴ τῆς μεσαιωνικῆς, ὡς καὶ τῆς βυζαντινῆς, τὸ ἔτος 395, ἔτος τοῦ ὁριστικοῦ, ὡς νομίζεται, χωρισμοῦ ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ Α', ἢ τὸ ἔτος 476, ἔτος τῆς πτώσεως τοῦ ἐν τῇ Δύσει ρωμαϊκοῦ κράτους. Αἱ τόσον θρυληθεῖσαι καὶ εἰς τὸ τέλος ἐπικρατήσασαι χρονολογίαι αὗται πολὺ μικρὰν σημασίαν ἔχουν ὡς μεγάλοι σταθμοὶ εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν. Τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν εἷς βάρβαρος ἀρχηγὸς Γερμανῶν μισθοφόρων, ὁ Ὀδόακρος, κατεβίβασεν ἀπὸ τὸν θρόνον τῆς Ρώμης τὸν Ρωμύλον Αὐγουστύλον, δὲν τὴν ᾐσθάνθη ὁ τότε κόσμος. Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες πραγματικοὶ πρὸ πολλοῦ δὲν ὑπῆρχον εἰς τὴν Δύσιν, και τὸ γεγονὸς τοῦ 476 δὲν ἀπησχόλησε τὸν τότε κόσμον περισσότερον ἀφ' ὅσον ἀπησχόλησαν τὸν σημερινὸν κόσμον κατὰ τὸν Μέγαν πόλεμον αἱ παραιτήσεις τῶν βασιλέων τοῦ Ἀφγανιστάν.

Ἐπίσης καὶ τὸ καθιερωθὲν ὡς ἀρχὴ τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας ἔτος 395 δὲν ἔχει σπουδαῖον λόγον, οὔτε ἱστορικόν, οὔτε πραγματικόν. Διότι δὲν διῃρέθη τότε μόνον τὸ ρωμαϊκὸν κράτος. Καθ' ὅλον τὸν Δ' αἰῶνα μ. Χ., ἐξαιρέσει δέκα τεσσάρων ἐτῶν τῆς βασιλείας τοῦ Κώνσταντος, δύο ἐτῶν τῆς τοῦ Ἰουλιανοῦ καὶ ἑπτὰ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδοσίου, τὸ ρωμαϊκὸν κράτος ἦτο διῃρημένον. Τὸ σύστημα τοῦτο τοῦ χωρισμοῦ ὑφίστατο ἤδη ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Παρετήρησε δὲ τοῦτο ἤδη τὸν ΣΤ' αἰῶνα καὶ ὁ Βυζαντινὸς ἱστορικὸς Προκόπιος, ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι τὸ ρωμαϊκὸν κράτος εἶχεν ἤδη διαιρεθῆ «ἀπό τε τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῶν αὐτοῦ παίδων» (Περὶ Βανδήλ. σ. 309 ἔκδ. Βόννης).

Ποῖον πρέπει νὰ εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ κράτους. Εἰς τὴν ἐπίσημον καὶ τυπικὴν γλῶσσαν τὸ ὄνομα τοῦ κράτους ἦτο τὸ τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας (τὸ κράτος, ἡ βασιλεία τῶν Ρωμαίων), διότι οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἐθεωροῦντο ὡς συνεχίζοντες χωρὶς διακοπὴν τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Ρώμης. Ὀνομάζεται δὲ καὶ ὅλη ἡ χώρα καὶ τὸ κράτος, «Ρωμανία» (*Κωνστ. Πορφυρογέννητος* κλπ.). Ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς τοῦ αἰῶνος ἡμῶν ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ὠνομάσθη κατὰ διαφόρους τρόπους: *Κράτος Ἀνατολικόν*, ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς θέσεως αὐτοῦ· τὸ *Ὕστερον Κράτος* (Bas Empire) κατὰ χρονολογικὴν καθαρῶς ἔννοιαν, ὄχι κατὰ τὴν ἐκ παρεξηγήσεως ἠθικήν, ὠνομάσθη δ' οὕτω κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν παλαιὰν εἰδωλολατρικὴν αὐτοκρατορίαν τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων (Haut Empire). *Κράτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως* ἢ τοῦ *Βυζαντίου* ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς πρωτευούσης του. Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἐνομίσθη, ὅτι ἠδύνατο νὰ κληθῇ Ρωμαϊκή, διότι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ Βυζαντινοί, ἤτοι οἱ Ἕλληνες τοῦ μεσαίωνος, ὠνόμαζον ἑαυτοὺς *Ρωμαίους*. Καὶ ἐλέγοντο ἀληθῶς Ρωμαῖοι, ἐπὶ τὴν ἐποχὴν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξεδόθη ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Καρακάλλα (211—217 μ. Χ.) τὸ περίφημον διάταγμα, τὸ ὁποῖον ἐκήρυσσε Ρωμαίους πολίτας ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς αὐτοκρατορίας.

Αἱ περιπέτειαι τοῦ ὀνόματος Ἕλλην. Ἀλλ' ὑπῆρχε καὶ σπουδαιότατος λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ ἔνδοξον φυλετικὸν αὐτῶν ὄνομα. Πολὺ ἐνωρίς, ἤδη ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς, τὸ ὄνομα *Ἕλλην*, ἕνεκα τῆς παγκοσμίου ἡγεμονίας τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, εἶχεν ὑπερβῆ τὴν φυλετικὴν καὶ ἐθνογραφικὴν σημασίαν καὶ ἀπεδίδετο εἰς πάντα ἄνθρωπον «πεπαιδευμένον», ὡς ἤδη καὶ αὐτὸς ὁ Ἰσοκράτης κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα εἶπε, θαυμασίως προβλέψας τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν κοσμοκρατορίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εἰς δὲ τὸν «Πανηγυρικὸν» ρητῶς λέγει ὅτι ἡ πατρὶς αὐτοῦ, αἱ Ἀθῆναι, «τὸ τῶν Ἑλλήνων ὄνομα πεποίηκε μηκέτι τοῦ γένους, ἀλλὰ τῆς διανοίας δοκεῖν εἶναι, καὶ μᾶλλον Ἕλληνας καλεῖσθαι τοὺς τῆς παιδεύσεως τῆς ἡμετέρας ἢ τοὺς τῆς κοινῆς φύσεως μετέχοντας». Κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην τὸ ὄνομα Ἕλλην ἀπεδόθη ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν Ἑλλήνων, ὅτε κατίσχυσεν ὁ Χριστιανισμός, εἰς τοὺς κατέχοντας τὴν ἀρχαίαν εἰδωλολατρικὴν σοφίαν καὶ ἐπεξετάθη εἰς ὅλους τοὺς ἐμμείναντας εἰς τὴν λατρείαν τῶν ἀρχαίων θεῶν. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι τόσον στενῶς συνεδέθη τὸ ὄνομα Ἕλλην μὲ τὴν ἔννοιαν *εἰδωλολατρεία*, ὥστε διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ἐδηλώθη πᾶς εἰδωλολάτρης, ἔστω καὶ ἀλλόφυλος. Ἕλλην λοιπὸν ἐσήμαινεν ἁπλῶς τὸν *ἐθνικόν*, καθ' ἣν ἔννοιαν ἐλαμβάνετο τότε τὸ ὄνομα τοῦτο, διότι, προερχόμενον ἀπὸ τὴν λέξιν *ἔθνη* (gentes, ἐξ οὗ gentiles καὶ σήμερον gentils) σημαίνει κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τοὺς εἰδωλολάτρας (*ἔθνη* ἐκάλουν οἱ Ἑβραῖοι τοὺς μὴ Ἑβραίους, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἑαυτοὺς ὡς «περιούσιον λαὸν τοῦ Κυρίου»).

Οἱ ἀπολογηταὶ κατεφέροντο κατὰ τῶν Ἑλλήνων· καὶ ὅμως ἡ χριστιανικὴ θρησκεία καὶ κατὰ τὴν προέλευσιν αὐτῆς καὶ κατὰ τὴν ὑπόστασιν ἦτο ἑλληνικὴ καὶ τὰ ἀπολογητικὰ συγγράμματα ἐγράφοντο ἑλληνιστί, ἀκόμη κα εἰς τὴν Δύσιν κατ' ἀρχάς. Ὁ Ἰουλιανὸς ἠγωνίζετο ν' ἀποκαταστήσῃ τὸν *Ἑλληνισμόν*, διὰ τοῦτο δὲ βεβαίως δὲν ἐνόει νὰ καταστήσῃ ἐλευθέραν καὶ αὐτόνομον τὴν Ἑλλάδα. Τὸ νόημά του ἦτο ἡ ἀποκατάστασις τοῦ ἀρχαίου, τοῦ εἰδωλολατρικοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ ὄνομα δὲ Ρωμαῖοι, τὸ ὁποῖον διετήρησε καὶ ἕως σήμερον ὁ λαὸς ἡμῶν (διότι Ἕλληνες λέγονται πολλαχοῦ οἱ ἀνδρειωμένοι), δεικνύει πόσην δύναμιν εἶχεν ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία. Τόσον δὲ ἰσχυρὰ καὶ κοινὴ ἦτο ἡ συνήθεια, ὥστε οἱ Ἕλληνες τῆς κυρίως Ἑλλάδος, τῆς ἐντεῦθεν τοῦ Ὀλύμπου, ὠνομάσθησαν ὄχι Ἕλληνες, ἀλλ' *Ἑλλαδικοί*. Δὲν ἦτο λοιπὸν δυνατὸν νὰ δοθῇ εἰς τὸ χριστιανικὸν κράτος τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα. Ἀλλ' οὔτε καὶ ἁπλῶς ρωμαϊκὸν λέγουν τὸ κράτος των οἱ Βυζαντινοί, καὶ δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν καὶ εἰς ἄλλας πηγάς, ἰδίως εἰς τὰς ἐπευφημίας τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας, τὰς ὁποίας διέσωσεν ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος, τὸ ἀληθὲς ὄνομα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία εἰς τὴν ἱστορικὴν συνείδησιν τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως κραυγάζει ἐπευφημῶν κατὰ τὰς δημοσίας ἑορτάς: «Κύριε, σῶσον τὸ Χριστιανὸν βασίλειον,—τὸ Ὀρθόδοξον κράτος». Αὕτη δὲ εἶναι, ὡς θέλει καταφανῆ ἐν τοῖς ἑπομένοις, ἡ ἀληθὴς ἱστορικὴ ἔννοια καὶ οὐσία τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἀναποσπάστως συνδεομένης κατὰ τὴν προέλευσιν καὶ κατὰ τὸν ἱστορικὸν βίον μὲ τὸν χριστιανικὸν Ἑλληνισμὸν καὶ τὴν Ὀρθοδοξίαν, τὸ ἐθνικὸν δόγμα καὶ δημιούργημα αὐτοῦ.

Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ὠνομάσθη ὑπὸ πολλῶν καὶ σπουδαίων συγχρόνων ἱστορικῶν καὶ *Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία*, *Ἑλληνικὸν Κράτος*. Αὐτὴ δὲ εἶναι ἡ πρέπουσα καὶ κατὰ τὸ πραγματικὸν ἱστορικὸν πνεῦμα ἀληθὴς ἱστορικὴ ὀνομασία τοῦ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου ἱδρυθέντος κράτους. Ἤδη ἀπὸ αἰώνων οἱ ξένοι χρονογράφοι, Λατῖνοι, Ἄραβες, Σλάβοι, οὕτως ὀνομάζουν τὸ κράτος τοῦτο *Ἑλληνικὸν Κράτος*, κατὰ τὸ πανάρχαιον φυλετικὸν ὄνομα τῶν Γραικῶν, Γραικοὺς δὲ λέγουν καὶ τοὺς ὑπηκόους καὶ τοὺς αὐτοκράτορας αὐτοῦ. Τὸ ὄνομα *Γραικός*, τὸ ὁποῖον πρῶτος ἀναφέρει ὁ Ἀριστοτέλης, ἔγινε σύνηθες μετὰ τὰς κατακτήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου (ἴσως καὶ αὗται συνετέλεσαν) ὡς ὄνομα *ἐθνικόν*, συνηθίζεται δὲ καὶ σήμερον, ἰδίως ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς τουρκοκρατίας. Γραικοὺς ἀγαπᾷ νὰ ὀνομάζῃ τοὺς Ἕλληνας ὁ ἡμέτερος Ζαμπέλιος εἰς τὸ βαθυνούστατον ἔργον του «Περὶ τῶν πηγῶν τῆς νεοελληνικῆς ἐθνότητος» (1857), καὶ τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν *Γραικορρωμαϊκὴν ἐπικράτειαν*.

Σήμερον ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια καὶ παρ' ἡμῖν νὰ λέγωμεν κοινῶς *Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία*, *Βυζαντινὸς πολιτισμός*, *λογοτεχνία*, *τέχνη* κ.λ.π. Δὲν εἶναι αἱ ὀνομασίαι αὗται ἀπορριπτέαι καὶ ἐντελῶς ἀπροσδιόνυσοι. Διότι θὰ τὰς λάβωμεν ἁπλῶς ὡς ὀνομασίας συμβατικάς· χάριν ἁπλῆς εὐκολίας λέγομεν *Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία*, ἀντὶ νὰ εἴπωμεν *Ἑλληνικὴ Μεσαιωνικὴ Χριστιανικὴ Αὐτοκρατορία*. Οὕτω λέγομεν καὶ *Γοτθικὴ τέχνη*, ἂν καὶ δὲν ἔχει ἡ ἔκφρασις αὕτη οὐδεμίαν ἔννοιαν, διότι Γότθοι δὲν ὑπῆρχον ὅταν κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ι' αἰῶνος ἐδημιουργήθη εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ τέχνη αὕτη. Ἄλλως τε καὶ τὸ ὄνομα *Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία*, *πολιτισμός*, *τέχνη*, ἔχουν λόγον ἱστορικόν, ἀφοῦ τὸ *Βυζάντιον* ὑπῆρξε τὸ μέγα κέντρον δημιουργίας τοῦ κράτους, τῆς τέχνης καὶ τοῦ ὅλου τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὸ Βυζάντιον διεδέχθη εἰς τὴν πνευματικὴν ἡγεμονίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου, ὡς καὶ τῆς οἰκουμένης, τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὅπως αὕτη εἶχε διαδεχθῆ τὰς Ἀθήνας. Λέγοντες *Ἀλεξανδρινὸς πολιτισμὸς* ἐννοοῦμεν τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ φάσιν τῆς μεγάλης ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς· λέγοντες *Ἀθηναϊκός*, ἐννοοῦμεν τὸν καθόλου ἀρχαῖον πολιτισμὸν ἐν τῇ ὑψηλοτέρᾳ ἐκφάνσει αὐτοῦ· καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ὁ ὅρος *Βυζαντινὸς πολιτισμὸς* δύναται νὰ καλῆται ὁ μεσαιωνικὸς χριστιανικὸς ἐκ τοῦ μεγάλου κέντρου δημιουργίας.

Ἡ ὅλη ἐξέλιξις τῆς ἱστορίας τῆς αὐτοκρατορίας. Ἔγινε λόγος περὶ τοῦ χρόνου, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὅτι εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἱδρύσεως τοῦ κράτους, προσέτι περὶ τοῦ καταλληλοτέρου ὀνόματος αὐτοῦ. Ἤδη, πρὶν ἐκτεθῇ ποία εἶναι ἡ γένεσις καὶ ὁ χαρακτὴρ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὡς καὶ ἡ ἱστορία καὶ ὁ πολιτισμὸς αὐτῆς, σκόπιμον εἶναι νὰ παρατεθῇ μία συνολικὴ εἰκὼν τῆς ὅλης ἱστορικῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ.

Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία περιελάμβανεν ὁλόκληρον τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς Ρωμαϊκῆς καὶ ἱδρύθη ὡς κράτος ρωμαϊκόν. Ταχέως ἔγινεν ἑλληνικόν, καὶ ἰδίως ὅταν αἱ μακριναὶ μεγάλαι ἑλληνικαὶ χῶραι, ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Συρία, ἔπεσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἀράβων καὶ ἐχάθησαν διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, ἀφοῦ ἔλαμψαν ἐπὶ χίλια περίπου ἔτη. Οὕτω παρατηρεῖται εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὸ ἑξῆς περίεργον φαινόμενον: Ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν διὰ τῶν νικῶν αὐτοῦ ἐξηκόντισε τὸν Ἑλληνισμὸν ἕως τὸν Ἰαξάρτην, τὰ Ἰμαλάϊα, τὸν Γάγγην. Μετὰ δύο αἰῶνας ἡ πίεσις τῶν βαρβάρων τοῦ Τουρὰν ἀπὸ Ἀνατολὰς ἀναγκάζει

Digitized by Google

τὸν Ἑλληνισμὸν νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ συμπτύσσεται εἰς τὰς περὶ τὴν ἀνατολικὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου θαλάσσης χώρας, τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Αἴγυπτον. Αὗται εἶναι αἱ μεγάλαι ἑλληνιστικαὶ χῶραι, αἱ ὁποῖαι, μετὰ τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἀπετέλεσαν τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀλλὰ πάλιν πολλαὶ ἐκ τούτων, αἰῶνάς τινας μετὰ τὴν ἵδρυσιν, χάνονται διὰ τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Βαρβάρων ἀπὸ Νότου. Κατὰ τοὺς ἰδίους περίπου χρόνους, τὰ τέλη τοῦ Ζ′ αἰῶνος ἀρχίζει τὸ κράτος νὰ ὑποχωρῇ καὶ εἰς τὸ σύνορα τοῦ Δουνάβεως: βάρβαροι ἀπὸ τὸν Βορρᾶν εἰσέρχονται καὶ ἐγκαθίστανται εἰς τὸ ἔδαφος αὐτοῦ μονίμως, οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Βούλγαροι. Οὕτως ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ὄχι μόνον ἠθικῶς, ἀλλὰ καὶ ἐδαφικῶς καθίσταται ὁλονὲν Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία, συμπτυσσομένη ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς τὰς γνησίας ἑλληνικὰς χώρας, τὰς περὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, εἰς τὴν πραγματικὴν κοιτίδα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τοιοῦτος ὑπῆρξε πάντοτε ὁ προνομιακὸς κλῆρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁ τοῦ ἐκπολιτισμοῦ μακρινῶν χωρῶν. Καὶ τὸν προορισμὸν τοῦτον ἐξετέλεσε καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα ἡ Κωνσταντινούπολις εἰς ὄχι κατωτέραν βαθμῖδα ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Διότι ὑπῆρξε ὡς ἡ καρδία τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ἡ ὁποία συνεχῶς συναθροίζει καὶ ἐκπέμπει πρὸς τὴν περιφέρειαν δυνάμεις. Τὸ γεγονὸς τῆς συμπτύξεως τῆς ἀρχικῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας εἰς χώρας παλαιὰς ἑλληνικάς, ἔχει σημασίαν καὶ κατὰ τοῦτο, ὅτι ἔγινεν αἰσθητὸν καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Βυζαντινῶν, διότι ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος λέγει κατὰ τὸν Ι′ αἰῶνα εἰς τὸ προοίμιον τοῦ περὶ τῶν Θεμάτων, ἤτοι περὶ τῆς διοικητικῆς διαιρέσεως τοῦ κράτους, βιβλίου, ὅτι, ἀφ' ὅτου «ἐστενώθη ἡ Ρωμαϊκὴ βασιλεία», οἱ αὐτοκράτορες διῄρεσαν εἰς μικρὰ μέρη τὸ κράτος (εἰς τὰ θέματα) καὶ διετέλεσαν «ἑλληνίζοντες».

Η ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΙΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ. Ἡ δημιουργία τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ὑπῆρξε μὲν ἀποτέλεσμα τῆς θελήσεως τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἀλλ' ἡ θέλησις αὕτη ὑπῆρξε προϊὸν μακροτάτης ἱστορικῆς ἐξελίξεως, κατὰ τὴν ὁποίαν διεδόθη εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἐπῆλθεν ὁ «ἐξελληνισμὸς τοῦ ἀρχαίου κόσμου». Ἡ μακροτάτη αὕτη ἱστορικὴ ἐξέλιξις διήρκεσεν ἐπὶ ἓξ ὅλους αἰῶνας, οἱ ὁποῖοι διανέμονται πρὸ τῆς Γεννήσεως καὶ μετὰ τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ. Κατὰ τοὺς τρεῖς πρὸ Χριστοῦ αἰῶνας ἐξελληνίσθη ἡ Ἀνατολή, κατὰ τοὺς τρεῖς μετὰ Χριστὸν συνεπληρώθη ὁ ἐξελληνισμὸς τῆς Ρώμης καὶ τῆς Δύσεως. Ἡ Βυζαντινὴ λοιπὸν αὐτοκρατορία ἔχει τὰς ῥίζας αὐτῆς ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν ἑλληνιστικὴν Ἀνατολὴν καὶ ἡ Βυζαντινὴ Ἑλλὰς συνεχίζει ἀπ' εὐθείας τὴν Ἀλεξανδρινὴν Ἑλλάδα.

Τὰ συνήθως γραφόμενα ὅτι ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἱδρύθη ὡς Ρωμαϊκή, ἀλλ' ἔγινεν Ἑλληνική, εἶναι λόγοι κενοί, ἂν δὲν ἀκολουθοῦνται μὲ τὴν ἀνάπτυξιν, ἡ ὁποία θὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν σημασίαν των καὶ τὴν ἱστορικὴν ἀπόδειξιν. Συνήθως θεωροῦμεν ὅτι ἡ *ἑλληνιστικὴ ἐποχὴ* λήγει κατὰ τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους συνετελέσθη ἡ κατάκτησις τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ὑπὸ τῆς Ρώμης (κατὰ τὸ 30 π. Χ.). Ἡ κατὰ τὸ ἀληθὲς ἱστορικὸν πνεῦμα ἀντίληψις πρέπει νὰ εἶναι, ὅτι ἡ ἑλληνιστικὴ ἐποχὴ δὲν λήγει οὐσιαστικῶς παρὰ μόνον ὅταν ἡ ἀραβικὴ κατάκτησις ἔθηκε τέρμα εἰς τὸ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Διαδόχων· διότι ἡ ρωμαϊκὴ κατάκτησις κατ' οὐδὲν μετέβαλε τὸν βίον καὶ τὰς ἱστορικὰς συνθήκας τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς· τοὐναντίον προήγαγεν ἐν αὐταῖς τὸν Ἑλληνισμόν. Ἡ ἀληθῶς ἱστορικὴ αὕτη ἀντίληψις ἀρχίζει φαίνεται νὰ κατανοῆται (πρβ. τὸ νεώτατον βιβλίον τοῦ *P. Roussel*, La Grèce et l'Orient, Peuples et civilisations, 1928, σ. 477, ὡς καὶ τὴν ἀκολουθοῦσαν ἔκθεσιν περὶ τοῦ ἑλληνιστικοῦ πολιτισμοῦ). Ὁ ἑλληνικὸς κόσμος τῆς Ἀνατολῆς εἶχεν ὑψωθῇ εἰς τόσον μεγάλην ἀκμὴν πολιτισμοῦ καὶ πλούτου καὶ εὐμαρείας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ὥστε ἀπετέλει τὸ λαμπρότατον τμῆμα τοῦ κράτους, ἐλογίζετο ἀπὸ τότε, ὅτι εἶχεν ἰδίαν ὑπόστασιν. Αὐτὴ ἡ κυβέρνησις τῆς Ρώμης ἀνεγνώριζε τοῦτο, διότι ἐμέριζεν ἑαυτὴν εἰς δύο μεγάλα τμήματα, τὸ ἓν ἦτο ἡ διοίκησις τῆς Δύσεως—ab epistulis latinis—, τὸ ἄλλο ἡ διοίκησις τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν—ab epistulis Graecis. Ἦτο λοιπὸν ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία κατ' οὐσίαν ἓν *ἑλληνορρωμαϊκὸν μεσογειακὸν κράτος*, τὸ ὁποῖον προῆλθεν ἀπὸ τὸν ἐξελληνισμὸν τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ἂν εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους δημιουργηθῇ ἓν πολιτικὸν κέντρον, τότε ἡ ἑλληνικὴ Ἀνατολή, λαμβάνουσα καὶ πολιτικὴν αὐθυπαρξίαν, γίνεται κατὰ φυσικὸν λόγον ἴδιον κράτος, καὶ δὴ κράτος ἑλληνικόν. Τὰ ὀνόματα *Ρωμαῖος*, *ρωμαϊκὴ βασιλεία* καὶ οἱ πομπώδεις αὐλικοὶ τίτλοι εἰς τὴν λατινικήν, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἶναι μία ἀσήμαντος ἀνάμνησις, ὑπενθυμίζουσα ἁπλῶς ἕνα παρελθόντα ἱστορικὸν σταθμόν.

Πρὸς ἀληθῆ κατανόησιν τῆς συστάσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῆς, εἶναι ἀνάγκη νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει καὶ ὁ πολιτικὸς ρωμαϊκὸς παράγων. Ἀλλ' ἴσως ὄχι εἰς μείζονα βαθμὸν παρ' ὅσον πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ ἄλλο στοιχεῖον, τὸ βαρβαρικόν, καὶ πρὸ παντὸς οἱ Γότθοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουν σπουδαιοτάτην δρᾶσιν κατὰ τοὺς πρώτους βυζαντινοὺς χρόνους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα τὰ στοιχεῖα ἐξαφανίζονται ταχέως ὑπὸ τῆς ἀκατασχέτου ὁρμῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ δὴ τούτου κραταιωθέντος καὶ ἀνακαινισθέντος εἰς τὴν νέαν ἀείρροον πηγὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα εἶναι ἀνάγκη νὰ ἑρμηνευθῶσιν ἐν τῇ γενέσει καὶ ἐξελίξει αὐτῶν, διότι ἡ ἑρμηνεία αὕτη θὰ καταστήσῃ τελείως σαφῆ καὶ νοητὸν τὸν Βυζαντινὸν κόσμον.

Αἱ νῖκαι τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ εἰς τὸ ἔδαφος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ὅλως ἰδιοφυῶς ἀναπτυχθεὶς ἀθηναϊκὸς πολιτισμὸς διὰ τῶν νικῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος διεδόθη εἰς τὸν κόσμον καὶ ἔγινε καθολικὸς καὶ παγκόσμιος, ἐν ὑψίστῳ βαθμῷ ἀκραιφνῶς ἀνθρωπιστικὸς πολιτισμός. Τὴν λεωφόρον ἤνοιξαν εὐρυτάτην αἱ νικηφόροι πορεῖαι τοῦ Ἀλεξάνδρου, αἱ ὁποῖαι ἔφεραν τὸν Ἑλληνισμὸν εἰς τὰς ἀπεράντους χώρας τῆς Ἀνατολῆς, καὶ εἶναι καταπληκτικὸν τὸ γεγονός, ὅτι ἡ τόσον ταχεῖα προέλασις αὐτοῦ ἀφῆκε τόσον ἀνεξάλειπτα ἴχνη εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Διότι οἱ μετ' αὐτὸν χρόνοι, οἱ *Ἑλληνιστικοὶ* λεγόμενοι *χρόνοι*, εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι παρεσκεύασαν τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν κατάλληλον διὰ νὰ κατακτήσῃ καὶ τὴν Δύσιν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐδημιουργήθη τὸ κοσμοπολιτικὸν ἰδεῶδες, τὸ ὁποῖον προαγγέλλει τὴν κοσμοκρατορίαν τῆς Ρώμης, ἔπειτα τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ διὰ τούτων τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Διότι τὸ μέγα ἔργον τῶν ἑλληνιστικῶν αἰώνων, δηλαδὴ τῶν τριῶν τελευταίων αἰώνων π. Χ., συνεχίζεται καὶ συμπληρώνεται κατὰ τοὺς τρεῖς ἑπομένους αὐτοκρατορικοὺς αἰῶνας, κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους μ. Χ. αἰῶνας, ὅτε ἡ Ρώμη ἐπέβαλε τὸ σκῆπτρα αὐτῆς εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην.

Αἱ μεγάλαι ἑλληνικαὶ μοναρχίαι. Ἀπὸ τὰ συντρίμματα τοῦ ἀπεράντου ἑλληνομακεδονικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἱδρύσει ὁ κατακτητής, ἐδημιουργήθησαν, μετὰ τεσσαρακονταετῆ περίοδον αἱματηρῶν ἀγώνων, πολλὰ ἑλληνικὰ βασίλεια, μεταξὺ δ' αὐτῶν ἰδιάζουσαν κατέλαβον θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος τὰ μεγάλα βασίλεια τῆς Ἀνατολῆς, τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τοὺς Λαγίδας, τῆς Συρίας ὑπὸ τοὺς Σελευκίδας, τῆς Περγάμου ὑπὸ τοὺς Ἀτταλίδας.

Τὰ μεγάλα ταῦτα ἑλληνικὰ βασίλεια ἦσαν στρατιωτικαὶ μοναρχίαι, αἱ ὁποῖαι ἐστηρίζοντο εἰς τὴν ἀπόλυτον δύναμιν ἑνὸς μόνου ἀνδρός. Δὲν ὑπάρχουν πλέον, ὅπως εἰς τὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς *πόλεις*, ἐκλεγόμενοι ἄρχοντες, ἀλλ' εἷς ἄρχων κληρονομικός, κατ' ἀκολουθίαν δὲν ὑπάρχουν πολῖται, ἀλλ' ὑπήκοοι· ἡ λαμπρὰ περίοδος τῶν *αὐτονόμων δημοκρατικῶν* ἔχει ἐκλίπει. Κατὰ τοὺς μετ' Ἀλέξανδρον χρόνους αἱ μεγάλαι μοναρχίαι κυριαρχοῦν εἰς τὸν κόσμον, αὗται δίδουν εἰς τὸν πολιτισμόν, εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ εἰς τὴν τέχνην τὴν ἰδιάζουσαν φυσιογνωμίαν τῶν χρόνων τούτων, τῶν χρόνων τῶν ἑλληνιστικῶν.

Αἱ ἑλληνιστικαὶ μοναρχίαι εἶναι κατ' οὐσίαν μεγάλα στρατιωτικὰ κράτη. Διότι ἕνεκα τῶν συνεχῶν πολέμων στηρίζονται ἐπὶ τοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος συντηρεῖται ὑπὸ τοῦ βασιλέως· πρέπει δὲ καὶ ἡ χώρα νὰ διοικῆται ὑπὸ ἀρχόντων ἀφωσιωμένων εἰς τὸν βασιλέα καὶ προσέτι καταλλήλων δι' ἕκαστον κλάδον διοικήσεως. Κατὰ συνέπειαν εἶναι ἀνάγκη ὁ βασιλικὸς θησαυρὸς νὰ εἶναι πάντοτε πλήρης. Πρὸς τοῦτο χρειάζεται πολυάριθμος ὑπαλληλικὴ τάξις, ἡ ὁποία κατὰ βαθμῖδας ἀνέρχεται πρὸς τὸν βασιλέα, χρειάζονται πολυειδεῖς βασιλικοὶ ἄρχοντες, τοὺς ὁποίους βοηθοῦν σύμβουλοι καὶ παντὸς εἴδους ὑπάλληλοι, ἀναλόγως τῆς εἰδικότητος αὐτῶν. Συνέπεια εἶναι ἡ ἵδρυσις μιᾶς αὐστηρῶς καθωρισμένης ἱεραρχικῆς τάξεως. Ἰδοὺ λοιπὸν αἱ ἀρχαὶ τῆς συγκεντρωτικῆς διοικήσεως, τὴν ὁποίαν τὰ ἑλληνιστικὰ βασίλεια μετέδωκαν εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν Ρώμην καὶ διὰ ταύτης εἰς τὸ Βυζάντιον.

Αἱ Ἑλληνιστικαὶ πρωτεύουσαι. Ἄλλη συνέπεια, ἡ ὁποία σχετίζεται στενότατα μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς τέχνης, εἶναι ἡ σημασία καὶ ἡ λαμπρότης, τὴν ὁποίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἔλαβον αἱ μεγάλαι ἑλληνικαὶ πρωτεύουσαι. Οἱ μεγάλοι Ἕλληνες βασιλεῖς εἶναι κατὰ μίμησιν τοῦ κατακτητοῦ ἱδρυταὶ πόλεων, εἰς τὰς ὁποίας δίδουν τὸ ἴδιον ἑαυτῶν ὄνομα (Ἀλεξάνδρεια - Σελεύκεια - Ἀντιόχεια, οὕτω καὶ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ὠνόμασε τὸ Βυζάντιον ἀπὸ τὸ ὄνομά του Κωνσταντινούπολιν). Ἕκαστον δὲ βασίλειον ἔχει τὴν μεγάλην πρωτεύουσάν του, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἕδρα τῆς διοικήσεως, τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὴν Ἀντιόχειαν, τὴν Πέργαμον, ὅπως ἔπειτα εἶναι ἡ Ρώμη εἰς τὴν ρωμαϊκὴν Δύσιν, ἡ Κωνσταντινούπολις εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολήν. Αἱ πρωτεύουσαι αὗται λαμβάνουν τάχιστα ἐξαιρετικὴν ἀνάπτυξιν, ἱστορικὴν καὶ ἐκπολιτιστικὴν σημασίαν, εἶναι πολυάνθρωποι καὶ πολυτάραχοι, λάμπουν ἐκ τοῦ πλούτου καὶ τῆς μεγαλοπρεπείας τῶν μνημείων, ἐκ τῆς λαμπρότητος τῶν τελετῶν καὶ τῶν θεαμάτων. Ἐξ ἄλλου, εἰς τὰς πρωτευούσας αὐτὰς ὁ μονάρχης ἀναπτύσσει μεγαλοπρέπειαν δεσπότου καὶ δίδει εἰκόνα τῆς ἰσχύος αὐτοῦ. Κατοικεῖ εἰς ἀνάκτορα, εἰς τὰ ὁποῖα ἔχει τὴν λαμπρὰν καὶ πλουσίαν αὐλὴν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ προσέτι πρέπει νὰ ἐπιδεικνύῃ ὅτι εἶναι ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ ποιηταί, οἱ ἱστορικοί, οἱ λόγιοι, οἱ καλλιτέχναι περιστοιχίζουν τὸν βασιλέα καὶ ἔχουν ἔργον νὰ καταγράφουν τὰ συμβάντα τῆς βασιλείας του, νὰ δοξάζουν τὸν κυρίαρχον καὶ νὰ δίδουν εἰς τὰ κτίσματά των καὶ εἰς τὰς τελετὰς ἐξαιρετικὴν αἴγλην. Καὶ οὕτως αἱ μεγάλαι αὗται ἑλληνιστικαὶ πρωτεύουσαι καθίστανται περίλαμπροι ἑστίαι γραμμάτων καὶ τέχνης. Ἔχουν ὅλαι λογίους καὶ ἐπιστήμονας, σχολὰς καὶ βιβλιοθήκας, καλλιτέχνας καὶ μουσεῖα. Ἀλλ' οὐδεμία ὑπερβάλλει τὴν μεγαλυτέραν πασῶν, τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἡ ὁποία ἀνέλαβε, μετὰ τὰς Ἀθήνας, τὴν πνευματικὴν ἡγεμονίαν τοῦ κόσμου. Ταῦτα πάντα εἶναι στοιχεῖα κοινωνικὰ καὶ ἐκπολιτιστικά, τὰ ὁποῖα θὰ ἐπανεύρωμεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Αἱ λαϊκαὶ καὶ ἀστικαὶ τάξεις. Ἡ περὶ τὸν βασιλέα συγκέντρωσις τῶν σημαινόντων προσώπων ἔγινεν αἰτία, ὥστε νὰ ἐκλείψῃ ἡ σημασία τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἀστικῆς τάξεως. Οἱ ἀγρόται εἶναι ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν καθημερινὸν ἀγῶνα τοῦ βίου, ἐπίσης καὶ ἡ καθημερινὴ βιοπάλη ἀπορροφᾷ εἰς τὰς μεγάλας πόλεις τὴν μεγάλην ἀστικὴν τάξιν τῶν ἐμπόρων, τῶν βιομηχάνων. Ὁ λαός, ὁ ὁποῖος ἦτο κυρίαρχος εἰς τὰς παλαιὰς ἑλληνικὰς δημοκρατίας, καθίσταται ἀσήμαντος εἰς τὰς μεγάλας ἑλληνιστικὰς μοναρχίας. Ἡ δύναμις συγκεντρώνεται εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν τοῦ πλούτου καὶ τοὺς πολυαρίθμους ὑπαλλήλους, οἱ ὁποῖοι εἶναι περὶ τὴν κεντρικὴν διοίκησιν. Καὶ ἀπέναντι τούτων ἐγείρεται καὶ μία ἄλλη δύναμις εἰς τὰς μεγάλας ἑλληνιστικὰς πόλεις, ἡ δύναμις τοῦ ὄχλου, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἀπὸ διαφόρων εἰδῶν ἀνθρώπους, ποικίλης προελεύσεως καὶ χαρακτῆρος, κινεῖται δ' ὁ ὄχλος οὗτος ἀπὸ πάθη βίαια καὶ αἰφνίδια καὶ γίνεται ἀφορμὴ ταραχῶν, τὰς ὁποίας ὅμως εὐκόλως καταστέλλει ἡ καλῶς ὠργανωμένη διοίκησις. Ἡ εἰκὼν αὕτη τῶν τάξεων τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς εἶναι καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ Βυζαντίου. Μία διαφορὰ ὑπάρχει, εἶναι δὲ αὕτη ὑπὲρ τοῦ Βυζαντίου καὶ ἐξηγεῖ τὸ μεγαλεῖον αὐτοῦ. Ὁ ὄχλος οὗτος τῶν ἑλληνιστικῶν πρωτευουσῶν, ἀποτελούμενος πολλάκις ἀπὸ ἀνθρώπους διαφόρου ἐθνότητος καὶ διαφόρου θρησκείας, δὲν ἀποτελεῖ ἓν σύνολον διαπνεόμενον ἀπὸ ἕνα ἑνωτικὸν δεσμόν. Ὑπάρχει καὶ εἰς τὰς μεγάλας βυζαντινὰς πόλεις ὁ ὄχλος, ὁ θορυβώδης καὶ ταραττόμενος ἀπὸ βίαια πάθη καὶ πολλάκις προκαλεῖ τρομακτικὰς ταραχάς, ὅπως εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὅτε κατεσπαράχθη ἡ φιλόσοφος Ὑπατία, καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα. Ἔχει ὅμως ὁ βυζαντινὸς ὄχλος ἕνα ἑνωτικὸν δεσμόν, ἔχει ἓν κοινὸν ἰδεῶδες, καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ ὁ Ὀρθόδοξος Ἑλληνισμός, ὁ ὁποῖος παράγει κοινὸν βίον, αἰσθήματα καὶ πόθους, ἐμψυχώνων οὕτω τὸν κόσμον τοῦ Βυζαντίου.

Ἡ διεύρυνσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε φέρει εἰς τὰ ἀνοργάνωτα πλήθη τῆς Ἀνατολῆς ἓν σύνολον γνώσεων, ἕνα θησαυρὸν ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων, ἱκανῶν νὰ εὐχαριστήσουν τὰς αἰωνίας ἀνάγκας τῆς ἀνθρωπότητος. Συγχρόνως ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἦτο ἀρκετὰ ἐλαστικός, ὥστε νὰ λάβῃ τὴν εὐρύτητα, τὴν ὁποίαν ἀπῄτουν αἱ νέαι συνθῆκαι τοῦ βίου. Ἡ ἑλληνιστικὴ περίοδος εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία κατώρθωσε τὴν προσαρμογὴν ταύτην διὰ τῆς διαδόσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πολισμοῦ εἰς τὸν ἀνατολικὸν κόσμον, διὰ τῆς ἀπεράντου διευρύνσεως τοῦ πνευματικοῦ κύκλου, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκινεῖτο ὁ Ἑλληνισμός. Τὸ μέγα τοῦτο ἔργον, τὸ ὁποῖον κατέρριψε τοὺς φραγμοὺς τῶν λαῶν καὶ προπαρεσκεύασε τὴν ἑνότητα τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ τοῦ ὁποίου τὰ ἀποτελέσματα αἰσθανόμεθα καὶ σήμερον, συνετελέσθη κατὰ τοὺς τρεῖς τελευταίους πρὸ Χριστοῦ αἰῶνας. Εὐρύνεται θαυμασίως τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, διαχύνεται ὁ Ἑλληνισμὸς εἰς τὸν κόσμον καὶ ἐπιφέρει, διὰ τῆς δημιουργουμένης ὑψηλῆς ἠθικῆς ἑνότητος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, τὸν ἐξελληνισμὸν τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ἐμπορικαὶ σχέσεις συνάπτονται ταχέως μεταξὺ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, τῆς Μεσογείου καὶ τῶν Ἰνδιῶν. Αἱ ὁδοί, τὰς ὁποίας ἐχάραξεν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ, διασχίζονται ἀπὸ πλήθη ἐμπόρων καὶ ἔμειναν ἐπὶ αἰῶνας αἱ κύριαι ὁδοὶ τῆς συνδέσεως τῆς Μεσογείου μὲ τὴν ἄπω Ἀνατολήν· τὰ ἐμπορεύματα τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Κίνας ἔρχονται εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Εὐρώπης, ἡ δὲ κυκλοφορία τῶν περσικῶν θησαυρῶν ὑπῆρξε δραστικὸν ἐλατήριον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου, τῆς εὐμαρείας καὶ τοῦ ὅλου κοινωνικοῦ βίου.

Digitized by Google

Μὲ τὴν κολοσσιαίαν ταύτην κίνησιν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου εἰς τὴν Ἀνατολὴν διεδόθη ἡ γλῶσσα, τὰ ἔθιμα, αἱ ἰδέαι τῶν νικητῶν, καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς κατέκτησεν ὅλην τὴν ἀπέραντον χώραν, τὴν ὁποίαν εἶχον διατρέξει νικηφόροι αἱ μακεδονικαὶ φάλαγγες. Τὸ πολιτικὸν ἔργον τοῦ δορικτήτορος ὑπῆρξεν ἐφήμερον. Ἀλλ' ἡ ἐπὶ ἥμισυν αἰῶνα συνεχὴς διαδρομὴ τῶν ἀπεράντων χωρῶν ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν στρατῶν κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἔπειτα τῶν Διαδόχων, ἡ συνεχὴς ἀνταλλαγὴ ἐμπορευμάτων, καὶ μετὰ τῶν ἐμπορευμάτων καὶ γλώσσης, ἐθίμων καὶ ἰδεῶν, ἥνωσαν ἐπὶ αἰῶνας τὴν Ἀνατολὴν μὲ τὸν ἑλληνικὸν κόσμον. Ἔλαβε δὲ καὶ ὠργανωμένην κατεύθυνσιν ἡ ἐξάπλωσις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὰ μεγάλα ἑλληνικὰ βασίλεια. Οἱ Πτολεμαῖοι τῆς Αἰγύπτου, οἱ Σελευκίδαι τῆς Συρίας, οἱ Ἀτταλίδαι τῆς Περγάμου ἔπραξαν ὅσα εἰς οὐδεμίαν ἄλλην ἐποχὴν τῆς ἀνθρωπότητος κυβερνῆται λαῶν πρὸς προστασίαν καὶ διάδοσιν τῆς παιδείας καὶ τέχνης. Οὕτω τὰ γράμματα, αἱ τέχναι, αὐτὴ ἡ ὑψηλὴ ἀθηναϊκὴ μόρφωσις ἀνασύρουν τὴν Ἀνατολὴν ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα, εἰς τὴν ὁποίαν ἔμενε βυθισμένη παρ' ὅλα τὰ ἀπέραντα πλούτη αὐτῆς.

Ἀνθρωπιστικὰ καὶ κοσμοπολιτικὰ ἰδεώδη. Ἀλλ' ὅπως τὸ ἀπέραντον πεδίον δράσεως, διηυρύνθη καὶ ὁ πνευματικὸς ὁρίζων τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Πᾶν ὅ,τι τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα εἶχε παραγάγει εἰς τὴν ποίησιν, τὴν ἱστορίαν, τὴν φιλοσοφίαν, τὴν ἐπιστήμην, τὴν τέχνην, ἔγινε τότε κτῆμα κοινόν, κτῆμα τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀλλ' ἐν τῇ διασπορᾷ ταύτῃ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μείνῃ ἀναλλοίωτος ἡ πολύτιμος κληρονομία. Ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἦτο πολιτισμὸς ἰδιότυπος, ὁ ὁποῖος προσηρμόζετο εἰς ὡρισμένα ἰδεώδη, τὰ περικλειόμενα εἰς τὴν *πόλιν* καὶ ἐπλήρωνε τελείως τὰς ψυχικὰς καὶ πνευματικὰς ἀνάγκας τοῦ ἀρχαίου Ἕλληνος *πολίτου*. Τὸν Ἑλληνισμὸν τοῦτον τὸν ἁρμόζοντα εἰς τὸν Ἕλληνα πολίτην δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐννοήσουν οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς. Δὲν ἦτο λοιπὸν δυνατὸν κατὰ τὴν διασπορὰν ἐκείνην νὰ μείνῃ ἀνόθευτον καὶ ἀκίβδηλον τὸ ὑπέροχον πνευματικὸν καὶ καλλιτεχνικὸν δημιούργημα. Διὰ τοῦτο, κατ' ἀνάγκην, οἱ λαοὶ οὗτοι ἀφῆκαν κατὰ μέρος πᾶν ὅ,τι δὲν ἠδύναντο νὰ προσαρμόσουν πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν μόρφωσιν καὶ διανόησιν. Ἀφ' ἑτέρου εἰσήγαγον νέα στοιχεῖα, ἄλλα μὲν δανεισμένα ἀπὸ τὸ μακρὸν παρελθόν των, ἄλλα δὲ προσαρμοζόμενα πρὸς τὰς διαμορφουμένας τότε νέας πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς περιστάσεις. Ὁ ἰδιότυπος λοιπὸν ἀθηναϊκὸς πολιτισμός, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ὑψηλοτέρα συνολικὴ ἔκφρασις τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ, ἔλαβεν ἐξέλιξιν τόσον πολὺ εὐρεῖαν, ὥστε νὰ δύναται νὰ συμπεριλάβῃ ὅλους τοὺς λαούς. Ἐμφαντικὸν παράδειγμα παρέχει ἡ τέχνη, ἡ ὁποία, περιοριζομένη ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς ἑλληνικῆς πόλεως, δημιουργεῖ ἐγχωρίους θεοὺς καὶ ἥρωας· ἐπεκταθεῖσα ἤδη δὲν ἀπαξιοῖ νὰ παραστήσῃ καὶ ἀνθρώπους κοινούς, ἀκόμη καὶ βαρβάρους. Τοιουτοτρόπως ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς διεμορφώθη εἰς τὸν ὀνομασθέντα *ἑλληνιστικὸν πολιτισμόν*, ἔγινε δηλαδὴ κατάλληλος διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς γενικὰς ἠθικάς, πνευματικὰς καὶ καλλιτεχνικὰς ἀνάγκας τοῦ τεραστίως εὐρυνθέντος κύκλου τῆς πολιτισμένης ἀνθρωπότητος.

Αἱ τοιαῦται ἀνθρωπιστικαί, ἀληθῶς κοσμοπολιτικαὶ τάσεις, ἐμφανίζονται πρωτίστως εἰς αὐτὸν τὸν πολιτικὸν βίον, διότι ἀπὸ τότε ἐμφανίζονται αἱ τάσεις πρὸς ἑνοποίησιν τῶν λαῶν, ἀπὸ τότε κατισχύει τὸ τοῦ Ἰσοκράτους, ὅτι Ἕλλην εἶναι ὄχι μόνον ὁ ἐκ γένους, ἀλλ' ὁ ἐκ τῆς παιδεύσεως ἀληθῶς ἄνθρωπος ἀναδειχθείς. Εἰς τὰς τάσεις δὲ ταύτας προάγεται ὁ ἑλληνικὸς κόσμος πρὸ παντὸς διὰ τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, ἡ ὁποία αἴρει τὰς ὑπαρχούσας μεταξὺ τῶν θρησκευμάτων διαφορὰς καὶ ἡ ὁποία κηρύσσει τὴν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἰσότητα καὶ ἀλληλεγγύην καὶ ἀντιτάσσει εἰς τὴν στενὴν τοπικὴν πατρίδα τὴν κοινὴν εὐρεῖαν πατρίδα σύμπαντος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐπέρχεται ὁ θρησκευτικὸς συγκρητισμὸς καὶ ἀναφαίνονται, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀλεξανδρινῆς φιλοσοφίας καὶ ἀνατολικῶν δοξασιῶν, καὶ ἰδίως ἰουδαϊκῶν, μονοθεϊστικαὶ θρησκευτικαὶ τάσεις.

Ἡ σύμπτυξις τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀπεράντου ἐκείνης ὑπὸ τὴν πνευματικὴν ἡγεμονίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ κινήσεως δὲν ὑπῆρξαν πανταχοῦ μόνιμα. Εἰς τὰ πολυάριθμα ἑλληνικὰ εἴτε ἑλληνίζοντα βασίλεια τῆς Ἀνατολῆς Ἕλληνες καὶ βάρβαροι ἔζησαν ἐπὶ μακροὺς χρόνους μὲ τὴν ζωογόνον πνοὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὸ δὲ ἑλληνοασιατικὸν βασίλειον τῆς Βακτριανῆς ἐπὶ αἰῶνας διετήρησε τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν ἕως τὰς χώρας τοῦ Τουρὰν ὑπὸ τὰ Ἰμαλάϊα. Μετὰ τὸν Γ' αἰῶνα π.Χ. κῦμα τουρανικῆς πλημμύρας κατέκλυσε πάντα τὰ μεταξὺ τοῦ Ἰαξάρτου, τοῦ Γάγγου καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ σχηματισθέντα κράτη. Τὰ λείψανα ὅμως τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου ἐπέπλευσαν ἐπὶ μακρὸν ἔτι χρόνον. Ἡ δὲ ἑλληνικὴ τέχνη, ὡς δεικνύουν νεώταται ἔρευναι, ὑπερεπήδησε τὰ ἀνώτατα ἐκεῖνα ὅρια καὶ εἰσέδυσεν εἰς τὰς Ἰνδίας, ἀκόμη εἰς αὐτὰς τὰς τουρανικὰς χώρας, εἰς χώρας ξένας πρὸς τὸν κύκλον τοῦ ἑλληνολατινικοῦ πολιτισμοῦ.

Μὲ τὴν πάροδον ὅμως τοῦ χρόνου περιωρίσθη ὁ Ἑλληνισμὸς εἰς «τὴν ἐντὸς τοῦ Εὐφράτου χώραν», καὶ ἀργότερον περισσότερον ἐντεῦθεν τοῦ Εὐφράτου πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἡ ζωηρὰ καὶ βαθεῖα διείσδυσις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐπέφερεν ἀφύπνισιν τοῦ ἐθνικοῦ βίου καὶ τοῦ παναρχαίου πολιτισμοῦ τῶν ἐπὶ αἰῶνας εἰς λήθαργον ἀνατολικῶν λαῶν. Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Περσίας ὑπέστη ἰσχυρὰν ἀντίδρασιν ἀπὸ τοὺς γειτονικοὺς πολιτισμοὺς τῆς Ἰνδίας καὶ τῆς Κίνας, ἔπειτα εὗρεν ἰσχυρὸν ἀντίπαλον τὸν ἀνακαινισθέντα Ζωροαστρισμὸν καὶ τὴν ἀναγεννηθεῖσαν Περσίαν τῶν Σασσανιδῶν «τῶν λατρευτῶν τοῦ Ὁρμούζδου».

Ἡ σύμπτυξις ὅμως αὕτη τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔδωκεν ἰσχυροτέραν ἑνότητα καὶ δύναμιν εἰς τοῦτον. Αἱ περὶ τὴν ἀνατολικὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου χῶραι, ἡ ***Αἴγυπτος***, ἡ ***Συρία***, ἡ ***Μικρὰ Ἀσία***, ἔλαβον τελείαν ἀναζωογόνησιν καὶ ἀναμόρφωσιν καὶ ἔγιναν αἱ μεγάλαι ἐπὶ αἰῶνας μακροὺς ἑλληνικαὶ χῶραι, εἰς τὰς ὁποίας ἔλαμψεν, ἐν μέσῳ πλούτου καὶ κοινωνικῆς ἀνθήσεως, μὲ ζωηροτάτην αἴγλην ὁ ἑλληνικὸς βίος καὶ πολιτισμός.

Οἱ Ἑλληνιστικοβυζαντινοὶ χαρακτῆρες τοῦ μετ' Ἀλέξανδρον βίου. Αἱ κοσμοπολιτικαὶ τάσεις τοῦ μετ' Ἀλέξανδρον διαμορφωθέντος Ἑλληνισμοῦ διαφαίνονται εἰς ὅλην τὴν κοινωνίαν, εἰς πᾶν δημιούργημα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης, καὶ ὁ προσδιορισμὸς αὐτῶν εἶναι ἡ καλλίστη ἑρμηνεία τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς βυζαντινὸν καὶ διὰ τούτου εἰς νεώτερον. Ὅ,τι παρήχθη τότε διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἢ αἰσθήματος εἶναι πολυσήμαντον, διότι τοῦτο κυρίως μετεδόθη εἰς τοὺς μεταγενεστέρους αἰῶνας. Ἡ ἐποχὴ τῶν μετ' Ἀλέξανδρον χρόνων, ἡ ὁποία ἐδημιούργησε τοιαύτην καὶ εὐρεῖαν ἐξέλιξιν ὡς ἔργον τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης, εἶναι μία ἀπὸ τὰς μεγάλας ἐποχὰς τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ἐνταῦθα συντομώτατα θὰ ὑπομνησθῶσιν αἱ σημαντικώτεραι ἀπόψεις τῶν ἰδιαζόντων χαρακτήρων τοῦ ἑλληνιστικοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἔγινε βυζαντινός.

Αἱ ἑλληνιστικαὶ μοναρχίαι παρέσχον, ὡς ἐλέχθη, τὸν τύπον, κατὰ τὸν ὁποῖον συνεκροτήθη ὁ βίος, ὁ πολιτικὸς καὶ αὐλικός, τῆς Ρωμαϊκῆς καὶ ἔπειτα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Κατ' ἐκείνην δὲ τὴν ἐποχὴν διεμορφώθη ἡ *κοινή*, ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει νὰ διαφαίνεται ἀπὸ τὴν κλασσικὴν ἐποχήν, τὸ θαυμάσιον ἐκεῖνο ὄργανον, τὸ ὁποῖον ἐξησφάλισε τὴν πνευματικὴν ἡγεμονίαν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἡ διὰ τῆς ἐκβολῆς τῶν διαλέκτων διαμόρφωσις τῆς κοινῆς, ἡ ὁποία συνετελέσθη καὶ αὐτὴ κατὰ τὸ διάστημα ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἕως τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον, εἶναι γεγονὸς μοναδικόν, εἰς τὸ ὁποῖον οὐδὲν τῶν νεωτέρων ἐθνῶν ἔφθασεν ἀκόμη, καὶ προσέτι ἓν ἐκ τῶν μεγάλων κατορθωμάτων τοῦ ἔθνους ἡμῶν, τὸ ὁποῖον δεικνύει συγχρόνως τὴν ἑνοποίησιν τοῦ βίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καθ' ἁπάσας τὰς ὑπὸ Ἑλλήνων κατοικουμένας εὐρείας χώρας τῆς ἐν τῇ Εὐρώπῃ καὶ τῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ Ἑλλάδος. Ἡ κοινὴ αὕτη γλῶσσα, ἐννοεῖται ἐξελισσομένη, ὑπῆρξεν εἰς τὸν βυζαντινὸν κόσμον ἡ γλῶσσα τῆς διοικήσεως, τῆς Ἐκκλησίας, τῆς λογοτεχνίας καὶ ἐχρησίμευεν ὡς ὁ κύριος ἑνωτικὸς δεσμός, ὡς ἡ ἐθνικὴ γλῶσσα τῶν συμμείκτων κατοίκων τῆς αὐτοκρατορίας.

Ἡ τὸν κόσμον σύμπαντα περιλαμβάνουσα ἑνότης, ἡ ὁποία ἤρχισε νὰ παράγεται ἀπὸ τοὺς χρόνους τῶν κατακτήσεων τοῦ Ἀλεξάνδρου διὰ τοῦ πνεύματος τῆς ἑλληνικῆς παιδείας και διενηργεῖτο ἰδίᾳ διὰ τοῦ κοσμοπολιτικοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἐμφανίζεται σαφῶς εἰς σειρὰν γεγονότων, τὰ ὁποῖα σήμερον περιλαμβάνονται συνήθως διὰ τοῦ ὀνόματος τῶν ὑλικῶν συμφερόντων. Ὁ πρῶτος σύγχρονος ἱστορικός, ὁ ὁποῖος διέγραψεν ἀριστοτεχνικῶς τὰ κατὰ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ, ὁ ἐπιφανὴς Δρόϋζεν, ὑπενθυμίζει «τὴν βαθεῖαν λογικὴν ἀκολουθίαν» μὲ τὴν ὁποίαν οἱ Πτολεμαῖοι καὶ Σελευκίδαι εἰργάσθησαν πρὸς ἐξάπλωσιν καὶ ἐξασφάλισιν τοῦ διεθνοῦς, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, ἐμπορίου. Μὲ θαυμασμὸν δ' ἐκθέτει τὴν γενναιοτάτην ἐνίσχυσιν, τὴν ὁποίαν σύμπας ὁ ἑλληνικὸς κόσμος, βασιλεῖς, ἡγεμόνες, ἀναρίθμητοι πόλεις ἔδωκαν πρὸς τὴν πολιτείαν τῆς Ρόδου, ἡ ὁποία εἶχε καταστραφῆ ὑπὸ σεισμοῦ (τὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνος π. Χ.). Ἡ τόσον πρόθυμος καὶ γενικὴ ἀλληλεγγύη δεικνύει πρῶτον μὲν τὴν ἀνωτέραν πολιτικὴν ἐξημέρωσιν τῶν χωρῶν, ἔπειτα τὴν ἔκτασιν, τὴν ὁποίαν εἶχε λάβει κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ὑπεράνω τῆς τοπικῆς παλαιοτέρας ἀκμῆς ἡ ὑλικὴ εὐημερία.

Ἡ γενικὴ αὕτη οἰκονομικὴ εὐρωστία, συνδυαζομένη μὲ τὴν ἐξασθένισιν τοῦ πολιτικοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν πολλῶν, ἐπιφέρει καὶ ἀλλαγὴν εἰς τὴν ὅλην ὄψιν τῆς κοινωνίας. Ἐφ' ὅσον ὁ δημόσιος βίος ἐξαφανίζεται, κατὰ τοσοῦτον ὁ ἰδιωτικὸς καὶ ἐν γένει ὁ κοινωνικὸς βίος λαμβάνει μεγαλυτέραν ἀνάπτυξιν. Ἐμφανίζεται δὲ ἡ ἀνάπτυξις αὕτη καὶ εἰς ἄλλα κοινωνικὰ φαινόμενα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τέχνην, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δυνάμεθα καθαρώτερον νὰ διίδωμεν αὐτήν. Δὲν κτίζονται μόνον ναοὶ τῶν θεῶν, ἀλλὰ δημιουργεῖται ἀρχιτεκτονικὴ τῶν πόλεων. Οἰκήματα ἀρχοντικά, στολισμὸς αὐτῶν διὰ ψηφιδωτῶν καὶ παντοίων κομψοτεχνημάτων, τέλος ποικίλη πολυτέλεια τοῦ βίου συμπαρομαρτεῖ εἰς τὴν κοινωνικὴν ταύτην μεταμόρφωσιν. Αἱ ἀστικαὶ τάξεις χάνουν τὴν πολιτικὴν δύναμιν, ἀναπτύσσονται ὅμως κοινωνικῶς ἕνεκα τοῦ πλούτου, ὁ ὁποῖος προέρχεται ἐκ τῆς διαδόσεως ἁπανταχοῦ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας. Ἐπακολούθημα εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῶν κοινωνικῶν σχέσεων, ἡ χειραφέτησις τῆς γυναικός, ὁ κοσμοπολιτισμὸς τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς τέχνης. Εἰς τὴν ποίησιν ἐξαφανίζονται τὰ μεγάλα ἰδανικὰ τῆς τραγῳδίας, διαμορφώνεται τὸ ἔπος τὸ μυθιστορικόν, τὸ ὁποῖον προαγγέλλει τὰς νέας κοινωνικὰς τάσεις καὶ τὸν νεώτερον κόσμον. Τὴν ἰδίαν ἐξέλιξιν, ἐμφανιτικωτέραν μάλιστα, λαμβάνει ἡ τέχνη. Δὲν προαγγέλλει τὴν νεωτέραν κοσμοπολιτικὴν τέχνην μόνον ἡ ἰδιωτικὴ πολυτέλεια, ἡ ἐμφανιζομένη διὰ τῶν ἔργων τέχνης, ἀλλὰ πρὸ παντὸς τὰ θέματα τὰ καλλιτεχνικά, τῶν ὁποίων ὁ κύκλος εὐρύνεται ὑπερμέτρως ὡς νὰ περιλαμβάνῃ καὶ τὴν νεωτέραν τέχνην: ἡ ἀπεικόνισις ὄχι μόνον θεοῦ καὶ ἥρωος, ἀλλὰ *παντὸς* ἀνθρώπου, καὶ μάλιστα ὡς ἀτόμου, ὁ ρεαλισμὸς καὶ ἡ γραφικότης, ἡ ἀπεικόνισις ἱστορικῶν καὶ οἰκογενειακῶν σκηνῶν, τοπίων καὶ διακοσμητικῶν ἀρχιτεκτονημάτων, ταῦτα πάντα εἶναι μεγάλαι κατακτήσεις καλλιτεχνικαί, αἱ ὁποῖαι ἐδημιουργήθησαν κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν ἐποχήν, διῆλθον εἰς τὴν βυζαντινὴν καὶ ἐδίδαξαν διὰ ταύτης τὸν νεώτερον κόσμον.

Ὁ ἐξελληνισμὸς τῆς Ρώμης καὶ τῆς Δύσεως. Ὀλίγον πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ συντελεῖται ἡ καθυπόταξις ὁλοκλήρου τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν ρωμαϊκὴν Δύσιν. Ἡ μικρὰ παλαιὰ κοιτὶς τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος, τὰ πλούσια καὶ πολυσήμαντα εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν βασίλεια τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Συρίας, αἱ λαμπρόταται εἰς πνευματικὸν καὶ καλλιτεχνικὸν βίον χῶραι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, συγχωνεύονται εἰς τὴν ἀπέραντον αὐτοκρατορικὴν ἑνότητα τῆς Ρώμης, ἡ ὁποία περιλαμβάνει ἤδη ὑπὸ ἑνιαίαν πολιτικὴν ἀρχὴν ὅλους τοὺς λαοὺς περὶ τὴν Μεσόγειον.

Οἱ αἰῶνες τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως ὄχι μόνον δὲν παρεκώλυσαν τὴν περαιτέρω ἐπέκτασιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλ' ἤνοιξαν εὐρυτέραν τὴν λεωφόρον εἰς τὸν προνομιακὸν ἐκπολιτιστικὸν κλῆρον αὐτοῦ. Πασίγνωστον εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Ὁρατίου λεχθέν, ὅτι «ἡ ὑποδουλωθεῖσα Ἑλλὰς κατέκτησε τὸν ἄγριον κατακτητήν», ἀλλὰ ἡ ἀναντίρρητος αὕτη ἀλήθεια ἀφορᾷ μᾶλλον εἰς τὴν ἀλεξανδρινὴν Ἑλλάδα, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν εἰς τὸν ἀπέραντον ἀνατολικὸν κόσμον ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν καὶ οἱ διάδοχοι. Ἡ Ἑλλὰς αὕτη εἰσώρμησε κυριολεκτικῶς εἰς τὴν Ρώμην, ἡ ὁποία ὠνομάσθη Urbs Graeca, καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἰταλίαν, τοὺς ρωμαϊκοὺς δὲ λεγεῶνας ἠκολούθησεν ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἰς τὰς δυτικὰς χώρας τῆς Μεσογείου, ὅπως εἶχεν ἀκολουθήσει τὰς μακεδονικὰς φάλαγγας εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἡ καταπληκτικὴ αὕτη ζωτικότης τῆς Ἑλλάδος εἶναι θαυμαστή, διότι διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ πνεύματος ἐνίκησε τοὺς δύο κολοσσιαίους γείτονάς της πρὸς Ἀνατολὰς καὶ πρὸς Δυσμάς, τὸ περσικὸν καὶ τὸ ρωμαϊκὸν κράτος. Ἰδιαζόντως δὲ πρέπει νὰ τονισθῇ ὄχι μόνον ἡ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως διάδοσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀσυνήθης ἐνίσχυσις αὐτοῦ εἰς τὰς χώρας τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς. Εἰς τὴν Ρώμην εἶχον συγκεντρωθῆ τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, τὰ ὁποῖα ἐγέμιζον τὰς ἀγοράς, τοὺς ἱπποδρόμους, τὰς στοάς, τὰ παλάτια τῶν καισάρων. Εἰς τὴν κοσμόπολιν ἐκείνην εἶχον εἰσρεύσει τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἡ ἀλεξανδρινὴ ποίησις, ἡ ἑλληνιστικὴ φιλοσοφία μὲ τὰ ὑπέρτερα ἀνθρωπιστικὰ ἰδεώδη αὐτῆς καὶ ἐκεῖθεν ἠκτινοβόλουν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ὄργανον λαμπρὸν καὶ ἰσχυρὸν διαδόσεως εἶχεν ὁ Ἑλληνισμὸς τὴν τότε ***κοινὴν*** ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἥτις κατὰ τὸν Βιλαμόβιτς «ὑπῆρξεν ὁ φορεὺς τοῦ πολιτισμοῦ σύμπαντος τοῦ τότε κόσμου». Κατ' ἐκείνους ἀκριβῶς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἡ ρωμαϊκὴ κοσμοκρατορία ἐζωογόνει τὸν Ἑλληνισμόν, ἀναφαίνεται καὶ ἡ νέα κοσμοκρατορικὴ δύναμις τοῦ Χριστιανισμοῦ. Νέα πνοὴ ζωογονεῖ τὸν ἑλληνικὸν βίον καὶ πνεῦμα, ἐνῷ ἐξ ἄλλου ὁ Χριστιανισμὸς εὑρίσκει εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ διανόησιν ρωμαλέα στηρίγματα. Τοιουτοτρόπως ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός, θαυμασίως ἐνισχυόμενος ἀπὸ τὴν πολιτικὴν ἑνότητα, τὴν ὁποίαν ἐπέβαλεν εἰς τὸν κόσμον ἡ Ρώμη, καὶ ἀπὸ τὴν θρησκευτικὴν ἑνότητα, τὴν ὁποίαν ἐνέπνευσεν ὁ Χριστιανισμός, διεδόθη κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ Χριστὸν αἰῶνας εἰς ὅλας τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας, ἀποκαθιστάνων μεταξὺ αὐτῶν τελείαν ἠθικὴν ἑνότητα.

Ἡ γένεσις τοῦ βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ. Κατὰ τὴν πραγματικὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν καὶ κατὰ τὸ ἀληθὲς ἱστορικὸν πνεῦμα πρέπει νὰ θεωρῆται ἡ

Digitized by Google

Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ὅτι ἀρχίζει νὰ διαμορφώνεται πολὺ πρὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἀπὸ τοὺς χρόνους κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ Ρωμαῖοι ἔγιναν κύριοι τῆς Ἀνατολῆς. Διότι ἡ σημασία τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς παγκοσμίου Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, τὸ ὁποῖον συναπετελέσθη ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ βασίλεια, καὶ δὴ τῆς Αἰγύπτου, τῆς Συρίας, τῆς Περγάμου, ἐκδηλώνεται κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους μετὰ Χριστὸν αἰῶνας πρὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἤδη ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Σουητώνιος, εἶχε σκεφθῆ νὰ μεταθέση τὴν ἕδραν τοῦ κράτους εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἢ τὸ ἀρχαῖον Ἴλιον παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον, ἐπανῆλθε δὲ εἰς τὸ σχέδιον τοῦτο καὶ ὁ ἀνεψιός του Αὔγουστος, ὁ ὁποῖος ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήση βλέπων τὴν κακὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν παρήγαγεν εἰς τοὺς συμβούλους του ἡ σκέψις περὶ ἐγκαταλείψεως τῆς Ρώμης. Ὁ Ἰταλὸς μάλιστα ἱστορικὸς Γουλιέλμος Ferrero διατείνεται ὅτι, ἂν ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ δὲν κατέκτα τὴν Γαλατίαν, ὥστε νὰ εὕρη ἡ Ρώμη στάδιον ἐπεκτάσεως καὶ δράσεως πρὸς τὴν Δύσιν, τὸ κέντρος τῆς πολιτικῆς βαρύτητος δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ μετατοπισθῆ ἀπὸ τότε, πρὸ τριῶν αἰώνων, εἰς τὴν Ἀνατολὴν (Grandezza e decadenza di Roma, 1904, γαλλ. μετάφρ. 1921 καὶ 1924). Διὰ νὰ ζήση δι' ἰδίου καὶ αὐτοτελοῦς πολιτικοῦ βίου ἡ ἑλληνικὴ Ἀνατολή, δὲν ἐχρειάζετο παρὰ μόνον ἓν πολιτικὸν κέντρον, τὴν πρωτεύουσαν δὲ ταύτην τὴν πολιτικὴν ἔδωκεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὁ Κωνσταντῖνος τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' μ. Χ αἰῶνος. Ἦτο ἤδη ἕτοιμος ὁ ἑλληνικὸς κόσμος τῆς Ἀνατολῆς, διὰ συνεχοῦς καὶ προϊούσης ἐξελίξεως ἐπὶ ἓξ αἰῶνας ἀπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου μέχρι τοῦ Κωνσταντίνου (300 π. Χ.—300 μ. Χ.), ἵνα διαβιώση ὑπὸ ἑνιαῖον πολιτικὸν σύστημα. Ὁ θρίαμβος τοῦ Χριστιανισμοῦ θέτει τέρμα εἰς τὴν ἀρχαιότητα καὶ εἶναι συνάμα νίκη τοῦ ἀνατολικοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐναντίον τῆς ρωμαϊκῆς Δύσεως. Καὶ οὕτως ἀνοίγονται καὶ πάλιν νέαι μεγάλαι ὁδοὶ εἰς τὸ καθόλου ἐν τῇ ἀνθρωπότητι ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἔχει ἤδη κέντρον δημιουργίας καὶ ἀκτινοβολίας τὴν παρὰ τὸν Βόσπορον «βασιλεύουσαν» πόλιν.

Η ΡΩΜΗ ΚΑΙ Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ. Τοιαύτην λαμπροτάτην ἱστορίαν καὶ θάλλουσαν ἀκμὴν εἶχον αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι τῆς Ἀνατολῆς, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν αἱ χῶραι τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἀλλ' ὁ προσδιορισμὸς τῆς παρὰ τὸν Βόσπορον ἑλληνικῆς πόλεως ὡς πρωτευούσης τοῦ ρωμαϊκοῦ ἀνατολικοῦ κράτους περιεβλήθη ὅλην τὴν ἐπισημότητα ρωμαϊκῶν ἀρχῶν καὶ ρωμαϊκῆς πολιτείας. Εἰς τὴν συγκρότησιν ταύτην βεβαίως ἔδωκαν τὸν τύπον τὰ μεγάλα ἑλληνικὰ βασίλεια τῆς Ἀνατολῆς, καὶ δὴ αἱ αὐστηρῶς διωργανωμέναι αὐλαὶ τῶν Σελευκιδῶν καὶ τῶν Πτολεμαίων. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ὅλος ἐπίσημος πολιτικὸς βίος παρουσιάζεται εἰς τὸ βυζαντινὸν κράτος ὑπὸ ἐξωτερικὸν ρωμαϊκὸν ἔνδυμα, εἶναι ἀνάγκη νὰ παρατεθῆ καὶ ἡ συνολικὴ εἰκὼν τῶν τυχῶν τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς τελικῆς περὶ τὸ 300 μ. Χ. ὀργανώσεως αὐτῆς.

Ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία. Ἡ μεγαλοπρεπὴς πορεία τῆς ρωμαϊκῆς ἱστορίας μετέβαλε τὴν Ρώμην ἀπὸ μίαν ἁπλῆν πόλιν, ὁποία ἦτο εἰς τὴν ἀρχήν, εἰς μίαν κοσμοκράτειραν πόλιν, ἢ μᾶλλον εἰς ἓν παγκόσμιον κράτος, διότι τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐσυμβόλιζε τὸ κράτος. Οἱ πολιτικοὶ ἀγῶνες, οἱ ὁποῖοι ἤρχισαν μὲ τοὺς Γράκχους, ἐπέφεραν τὴν κατάρρευσιν τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν, καὶ οἱ αἱματηροὶ ἀγῶνες, οἱ ὁποῖοι ἤνοιξαν μὲ τὸν Μάριον καὶ τὸν Σύλλαν, κατέληξαν εἰς τὴν νίκην τοῦ Ὀκταβιανοῦ κατὰ τοῦ Ἀντωνίου, εἰς τὴν νίκην τῆς Δύσεως κατὰ τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ Ὀκταβιανὸς ἔλαβεν εἰς χεῖρας τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν τῶν πολεμικῶν δυνάμεων τοῦ κράτους—τὸ imperium—, ἔλαβε τὸν ἱερὸν τίτλον Αὔγουστος (Augustus), ἤτοι Σεβαστός, ἐκηρύχθη *πρῶτος* τῆς Συγκλήτου (princeps Senatus), αὐτὸς ὑπηγόρευεν εἰς τὴν Σύγκλητον τὰς θελήσεις αὐτοῦ, καὶ τέλος ἔλαβε τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα *Καῖσαρ*. Συνενώσας δ' εἰς ἑαυτὸν λειτουργίας ἀνωτάτας, αἱ ὁποῖαι ἄλλοτε διενέμοντο εἰς πολλούς, κατώρθωσε μὲ τὸ πλάσμα τοῦτο ν' ἀνατρέψη τὸ ὑπάρχον πολιτειακὸν σύστημα καὶ νὰ ἐξασφαλίση εἰς ἑαυτὸν τὴν παντοκρατορίαν. Καταστὰς προνοητικὸς ἀπὸ τὸ πάθημα τοῦ Καίσαρος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀπολεσθῆ, διότι εἶχε προσκρούσει μὲ τὰς δικτατορικὰς τάσεις του εἰς τὰ σῳζόμενα ἔτι δημοκρατικὰ φρονήματα, δὲν ἐλάμβανε διὰ τῆς βίας, ἀλλὰ κανονικῶς ἀπὸ τὸν λαὸν διὰ τῆς Συγκλήτου τὴν ἀπόλυτον ἀρχὴν καὶ ἦτο κατ' οὐσίαν μονάρχης. Ταῦτα πάντα ἀφορῶσι καὶ εἰς τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν, διότι καὶ ὁ βυζαντινὸς βασιλεὺς ἔχει τοὺς ἰδίους τίτλους, *Αὐτοκράτωρ* (impetator), princeps, *Αὔγουστος*, *Καῖσαρ*, καὶ αὐτὸς ὁμοίως δὲν εἶναι κληρονομικὸς ἄρχων (τοὐλάχιστον κατὰ τοὺς παλαιοτέρους αἰῶνας), ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐκλεγῆ ἀπὸ τὴν Σύγκλητον καὶ ἀπὸ τὸν λαόν, ἔστω καὶ κατὰ πλάσμα. Ἐν τούτοις καὶ αὐτὸς ὁ Αὔγουστος καὶ κατόπιν ἄλλοι αὐτοκράτορες, ὡς ὁ Βεσπασιανὸς καὶ οἱ Ἀντωνῖνοι, κατώρθωσαν νὰ ἱδρύσουν δυναστείας, αἱ ὁποῖαι ἀνετράπησαν δι' αἱματηρῶν ἐπαναστάσεων, ὑπὸ σφετεριστῶν τοῦ θρόνου. Οὕτως ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία ἔφθασεν εἰς τὴν τρομακτικὴν στρατιωτικὴν ἀναρχίαν τοῦ Γ' αἰῶνος, τὴν ὁποίαν κατέπαυσεν ὁ γενναῖος Αὐρηλιανὸς (270—275), ὁ ὁποῖος ἀνεστήλωσε τὴν ἑνότητα τοῦ κράτους. Ἡ διοίκησις τοῦ Αὐρηλιανοῦ ὑπῆρξεν ἐντελῶς αὐταρχική, αὐτὸς δὲ πρῶτος ἔλαβε παρὰ τῶν δεσποτῶν τῆς Ἀνατολῆς τὴν συνήθειαν νὰ φέρη διάδημα καὶ ἐνδύματα στολισμένα μὲ χρυσὸν καὶ πολυτίμους λίθους. Ἡ βραχεῖα βασιλεία τοῦ Αὐρηλιανοῦ ἦτο προάγγελος τῆς βασιλείας τοῦ Διοκλητιανοῦ.

Ὁ χωρισμὸς τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀρχῆς. Ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Διοκλητιανοῦ ἀρχίζει ὁ πραγματικὸς χωρισμὸς τοῦ κράτους, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐφέροντο ἀπὸ πολὺν χρόνον πρότερον οἱ αὐτοκράτορες, διότι τινὲς ἐκ τούτων εἶχον ἤδη διαμοιρασθῆ μετ' ἄλλων, ὄχι ἀκόμη τὸ ἔδαφος, ἀλλὰ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐξουσίαν, ὅπως ὁ Μᾶρκος Αὐρήλιος καὶ ὁ Λούκιος Οὐῆρος τὸν Β' αἰῶνα, ὁ Γορδιανὸς καὶ ὁ Φίλιππος τὸν Γ' αἰῶνα. Καθ' ὅσον δὲ παρήρχοντο οἱ χρόνοι καθίστατο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀδύνατος ἡ διοίκησις τῆς ἀπεράντου αὐτοκρατορίας ὑφ' ἑνὸς μόνον ἀνδρὸς καὶ μάλιστα ὑφ' ἃς συνθήκας διετέλει τότε αὕτη, διεξάγουσα πολέμους κατὰ τῶν βαρβάρων εἰς πάντα τὰ σύνορα. Ἠναγκάσθη λοιπὸν ὁ Διοκλητιανὸς (284—305) νὰ προσλάβη συνάρχοντα, πραγματικὸν δηλαδὴ αὐτοκράτορα τοῦ ἡμίσεος μέρους τῆς αὐτοκρατορίας, προβὰς οὕτως εἰς ἐδαφικὸν χωρισμὸν τοῦ κράτους εἰς δύο ἡμίση. Ἐξέλεξε λοιπὸν (τῷ 286) τὸν Μαξιμιανὸν ὡς αὐτοκράτορα, Αὔγουστον, μὲ τὰ ἴδια δικαιώματα. Ὁ Διοκλητιανὸς ἔλαβε τὴν Ἀνατολὴν καὶ ὥρισεν ὡς ἕδραν τὴν ἑλληνικὴν πόλιν τῆς *Νικομηδείας* εἰς τὴν Βιθυνίαν, ὅθεν ἐπέβλεπε τὸν Εὐφράτην καὶ τὸν Δούναβιν, ὁ δὲ Μαξιμιανὸς ἐγκατεστάθη εἰς τὸ *Μιλᾶνον*, πρὸς ἐπιτήρησιν τῶν Ἄλπεων καὶ τοῦ Ρήνου. Καὶ οὕτως ἡ ἑλληνικὴ Ἀνατολή, ἤδη ἐπὶ τοῦ Διοκλητιανοῦ, συνεκροτήθη εἰς ἴδιον ρωμαϊκὸν κράτος, τὸ ὁποῖον εἶχε πρωτεύουσαν πόλιν ἑλληνικήν. Ὁ Διοκλητιανὸς μετ' ὀλίγον (τῷ 293) προέβη ἀκόμη περαιτέρω. Ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἀπόγονον καὶ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχουν διάδοχοι, ἀνεκήρυξε μετὰ τοῦ ἑτέρου Αὐγούστου δύο δευτερεύοντας κατὰ τὴν τιμὴν αὐτοκράτορας, οἱ ὁποῖοι ἔλαβον τὸν τίτλον *καίσαρες*· ἦσαν δ' οὗτοι ὁ πατὴρ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου Κωνστάντιος ὁ Χλωρός, ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνησε τὰ δυτικώτατα τῆς Εὐρώπης, τὴν Ἱσπανίαν, τὴν Γαλατίαν, τὴν Βρεττανίαν, καὶ ὁ Γαλέριος, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὴν χερσόνησον τοῦ Αἵμου. Οἱ καίσαρες οὗτοι ἦσαν ἕτοιμοι νὰ διαδεχθοῦν τοὺς αὐτοκράτορας, ὡς νὰ ἦτο κληρονομικὴ ἡ διαδοχή. Ἐκτὸς τοῦ συστήματος τούτου, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη *τετραρχία* καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἐλύοντο αἱ δυσκολίαι τῶν κρισίμων στιγμῶν, ὁ Διοκλητιανὸς προέβη καὶ εἰς νέαν διοικητικὴν διαίρεσιν τοῦ ὅλου κράτους, καὶ εἰς σειρὰν μεταρρυθμίσεων εἰς τὸν κύκλον τῆς αὐτοκρατορικῆς διοικήσεως καὶ αὐλῆς, τῶν ὁποίων τὸν τύπον παρέλαβε τὸ Βυζάντιον. Μετὰ βασιλείαν εἴκοσιν ἐτῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐλειτούργησεν ὁμαλῶς τὸ νέον σύστημα καὶ διὰ τῶν νικῶν κατὰ τῶν βαρβάρων ἀνυψώθη τὸ ὄνομα τοῦ κράτους, αἰφνιδίως ὁ Διοκλητιανὸς παραιτηθεὶς τοῦ θρόνου (τῷ 305) ἀπεχώρησεν εἰς τὸ Ἀσπάλαθον τῆς Δαλματίας (Spalato, Σάλωνα), εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀδριατικῆς, ὅπου ἔκτισεν ὀχυρὸν καὶ πολυτελὲς παλάτιον, τὸ πρῶτον εἰς δυτικὰς χώρας σύστημα οἰκοδομῶν, εἰς ἃ ἐμφανίζονται θεμελιώδη στοιχεῖα τῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν συγκροτουμένης νέας τέχνης, ἡ ὁποία ἔμελλε νὰ γίνῃ ἡ βυζαντινὴ τέχνη.

Αἱ ἀρχαὶ τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Διοκλητιανοῦ ἤρχισε νὰ καταρρέῃ τὸ σύστημα αὐτοῦ, διότι οἱ διάδοχοι δὲν συνεφώνησαν εἰς τὸ ζήτημα τῆς ὑπεροχῆς, οἱ δὲ καίσαρες ἠθέλησαν νὰ εἶναι καὶ αὐτοὶ Αὔγουστοι· μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ, ὁ μέλλων *Μέγας Κωνσταντῖνος*. Ἤρχισε τότε μακρὰ σειρὰ ἐμφυλίων πολέμων περὶ τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς καὶ ἀφειδὴς αἱματοχυσία εἴκοσι σχεδὸν ἐτῶν, ἕως ὅτου ἀνεδείχθη μονοκράτωρ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος (324). Ἡ ἑνότης τοῦ κράτους εἶχε καὶ πάλιν ἀναστηλωθῆ. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ αἰῶνος τούτου συμβαίνουν τὰ κοσμοϊστορικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἔκλεισαν τὸν παλαιὸν κόσμον, παρεσκεύασαν τὸν νέον καὶ ἐδημιούργησαν τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ μεσαίωνος. Ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου ἔθηκε τέρμα ὁριστικὸν εἰς τὴν φθοροποιὸν διάστασιν, ἡ ὁποία εἶχε γεννηθῆ ἐντὸς τῶν κόλπων τοῦ κράτους καὶ τὴν ὁποίαν ἐπροκάλει ὁ ἀγὼν μεταξὺ τοῦ κράτους καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὰς παραμονὰς μάχης πρὸς τὸν ἀντίπαλόν του Μαξέντιον πλησίον τῆς Ρώμης καὶ παρὰ τὴν Μιλβίαν γέφυραν τοῦ Τιβερίου (27 Ὀκτωβρίου 312 μ. Χ.) εἶδεν ὁ Κωνσταντῖνος ἑσπέραν τινὰ περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου εἰς τὸν οὐρανὸν περίλαμπρον τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, εἰκονιζόμενον διὰ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων καὶ ἐπιγραφὴν λέγουσαν «ἐν τούτῳ νίκα». Τότε ὁ αὐτοκράτωρ ἔλαβε τὸν Σταυρὸν ὡς σημαίαν καὶ διέταξε νὰ κατασκευασθῇ τὸ *λάβαρον*. Ἐπὶ τῶν ἀσπίδων τῶν στρατιωτῶν παρήγγειλε νὰ χαραχθῆ τὸ μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ, ὅπερ παρελήφθη καὶ ὑπὸ τῆς βυζαντινῆς τέχνης καὶ ἐκόσμει τὰς ἀσπίδας τῶν στρατιωτῶν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἕως τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, δηλαδὴ τὸν ΣΤ' αἰῶνα. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐνίκησε τὸν Μαξέντιον, καὶ τότε, ἐκ συμφώνου μὲ τὸν συνάρχοντα αὐτοῦ *Λικίνιον*, ἐξέδωκαν τῷ 313 τὸ πολυθρύλητον «Διάταγμα τῶν Μεδιολάνων» διὰ τοῦ ὁποίου ἐκηρύσσετο τελεία θρησκευτικὴ ἐλευθερία εἰς τοὺς ὀπαδοὺς ἀμφοτέρων τῶν θρησκειῶν. Ἔκτοτε ὁ Κωνσταντῖνος ἐπέδειξε πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς προστασίαν πάντοτε αὐξανομένην, ἀπὸ δὲ τοῦ 315 ἕως τὴν ἐποχὴν τῆς μονοκρατορίας αὐτοῦ ἐξέδωκε νόμους, διὰ τῶν ὁποίων μικρὸν κατὰ μικρὸν ὁ Χριστιανισμὸς ἀπήλαυε τιμὰς καὶ προνόμια μεγαλύτερα ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ ἔτεινε νὰ καταστῇ θρησκεία τοῦ κράτους.

Ὁ Δ' αἰὼν σημειώνει δύο μεγάλα γεγονότα διὰ τὸ ρωμαϊκὸν κράτος, χωρὶς νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν κτίσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατ' ἀρχὰς τὸ κράτος γίνεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον χριστιανικὸν καὶ προχωρεῖ ἀπὸ τὴν θρησκευτικὴν ἀνεξαρτησίαν εἰς τὴν καταδίωξιν τῆς εἰδωλολατρείας. Κατὰ φυσικὴν δὲ συνέπειαν ὁ αὐτοκράτωρ ἀναμειγνύεται εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐξ ἄλλου ἡ Ἐκκλησία ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ ἐξασκῇ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς πολιτείας. Κατὰ δεύτερον λόγον, οἱ Βάρβαροι, τὸ ὄνομα τῶν ὁποίων ἀποδίδεται διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κυρίως εἰς τοὺς γερμανικοὺς λαούς, ἐξακολουθοῦν τὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὸ κράτος, ἀλλ' ἤδη δὲν ἔρχονται μὲ τὴν ἁπλῆν ἐπιθυμίαν λαφυραγωγίας, ἀλλὰ μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὰς χώρας τῆς ρωμαϊκῆς γῆς. Οἱ αὐτοκράτορες μάχονται δεινὸν ἀγῶνα, προσπαθοῦντες ὄχι τόσον νὰ τοὺς ἀπομακρύνουν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ κανονίσουν τὸν τρόπον τῆς εἰσόδου αὐτῶν εἰς τὸ κράτος. Κατὰ τὸν αὐτὸν ἐπίσης αἰῶνα, ἐκτὸς μικρῶν περιόδων, τὸ ρωμαϊκὸν κράτος εἶναι διαρκῶς χωρισμένον εἰς δύο μέρη, εἰς τὸ *Δυτικὸν* καὶ εἰς τὸ *Ἀνατολικόν*, καὶ πρὸ τῆς ὁριστικῆς διαιρέσεως τοῦ 395. Θεωρητικῶς ἡ ἑνότης διατηρεῖται, ἀμφότερα τὰ κράτη ἀποτελοῦν ἓν σύνολον (commune imperium divisum tantis sedis). Ὁ διχασμὸς οὗτος εἶναι καθιερωμένος διὰ τῆς ὑπάρξεως δύο πρωτευουσῶν. Εἰς τὴν Δύσιν δὲν ἦτο μὲν ἡ Ρώμη ἡ πραγματικὴ ἕδρα τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ ὁποῖος ἤδρευε συνήθως εἰς τὰ Μεδιόλανα (τὸ Μιλᾶνον), διὰ νὰ εἶναι πλησίον τῶν συνόρων, ἀλλὰ πάντως ἔμενεν ἡ σπουδαιοτέρα πόλις. Διὰ τὴν Ἀνατολὴν ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο καὶ ἡ πρωτεύουσα καὶ ἡ πρώτη πόλις. Δύο λοιπὸν *μέρη*, ὡς λέγουν τὰ ἐπίσημα κείμενα, ἀποτελοῦν τὸ κράτος: τὸ *μέρος τῆς Ἀνατολῆς* καὶ τὸ *μέρος τῆς Δύσεως* (pars Orientis, pars Occidentis). Ἐν τούτοις δὲν ὑπάρχει παρὰ ἓν κράτος, τὸ ὁποῖον κυβερνᾶται κατὰ τοὺς αὐτοὺς νόμους καὶ ἔχει κοινὰ τὰ νομοθετικὰ διατάγματα. Οἱ αὐτοκράτορες εἶναι δύο ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ τὰ διατάγματα φέρουν τὸ ὄνομα ἀμφοτέρων, οἱ ὁποῖοι εἶναι εἷς μόνος κύριος εἰς δύο πρόσωπα. Ὅταν κατεστράφη τὸ Δυτικὸν Κράτος, τῷ 476, καὶ δὲν ὑπῆρχε πλέον ἰδιαίτερος αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Δύσιν, οὐδεμία ἀλλαγὴ συνέβη εἰς τὸν πολιτισμένον κόσμον· ἁπλῶς ἐπανῆλθεν ἡ ἑνότης τοῦ αὐτοκρατορικοῦ προσώπου. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ἦτο τότε ὁ ἑδρεύων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνα κυρίως χώρας ἑλληνικάς· ἐν τούτοις ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι αὐτὸς ὁ νόμιμος ἀντιπρόσωπος τῆς παλαιᾶς κοσμοκρατορίας, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔπρεπε νὰ προέρχεται πᾶσα ἄλλη νόμιμος ἀρχή. Ἀλλὰ παρὰ τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους, ἡ ὑλικὴ ἑνότης τοῦ κράτους ἦτο ἤδη διεσπασμένη ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, τὰ δὲ δύο κράτη ἀρχίζουν ἔκτοτε νὰ λαμβάνουν ἰδιαίτερον χαρακτῆρα.

Ἡ ἀναδιοργάνωσις τοῦ κράτους. Ἡ παλαιὰ αὐτοκρατορία τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων μ Χ. (Haut Empire) εἶχεν ἤδη ἐξαρθρωθῆ εἰς τὴν Δύσιν, ὁ δὲ Διοκλητιανὸς ἀνέλαβε ν' ἀναστηλώσῃ αὐτὴν ἀναδιοργανώνων τὸ κράτος. Τὸ ἔργον τοῦτο συνεπλήρωσεν ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ ὁποῖος φαίνεται κατὰ τοῦτο ὡς συνεχίζων τὴν παράδοσιν τοῦ Διοκλητιανοῦ. Ἀληθῶς ὅμως μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν καὶ εἰς διάστημα ἑνὸς τετάρτου αἰῶνος ὀρύσσεται ἄβυσσος τεραστία· ὁ εἷς εἶναι ὁ ἀνὴρ τοῦ ἀρχαίου, ὁ ἄλλος τοῦ νέου κόσμου. Διότι σὺν τῇ ἀναδιοργανώσει ὁ Κωνσταντῖνος ἐπετέλεσε καὶ ἄλλο ἔργον· παρέλαβε τὸ κράτος εἰδωλολατρικὸν καὶ παρέδωκεν αὐτὸ εἰς τοὺς διαδόχους χριστιανικόν. Ἔκτοτε, ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος, λαμβάνει ἡ αὐτοκρατορία ἄλλην ὄψιν, καὶ ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικήν, καὶ ἀρχίζει τὸ χρονολογικῶς λεγόμενον *Μεταγενέστερον Κράτος* (Bas Empire) ἢ προσφυέστερον τὸ *Χριστιανικὸν Κράτος*.

Ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀδριανοῦ (117—138) τὸ ρωμαϊκὸν κράτος ἐξελληνίζεται καὶ οἱ Ἕλληνες λαμβάνουν τὴν κυριαρχοῦσαν θέσιν. Ἔκτοτε ἀρχίζει συνάμα ἡ ὀργάνωσις ἡ συγκεντρωτική, ἡ ὁποία τελειοποιηθεῖσα σὺν τῷ χρόνῳ κατέστη καὶ ὀργάνωσις τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατο-

Digitized by Google

ρίας. Ὁ Ἀδριανὸς ἀναδιωργάνωσε τὸ Συμβούλιον τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπίσης καὶ τὰ αὐτοκρατορικὰ γραφεῖα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ αὐλικὰ γίνονται δημόσια γραφεῖα. Σταθμὸν πολυσήμαντον ἀποτελεῖ καὶ ἡ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ' αἰῶνος ἐπέκτασις τοῦ δικαιώματος τοῦ Ρωμαίου πολίτου εἰς πάντας τοὺς κατοίκους τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ πρᾶξις αὕτη ἔχει κολοσσιαίαν σημασίαν, διότι δεικνύει τὸ ἐπιστέγασμα τῆς προόδου, ἡ ὁποία προσήγγιζεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς ἡττημένους πρὸς τὸν κατακτητὴν λαόν. Ἡ ἰδέα τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἑνότητος τοῦ κράτους προοδεύει, οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀνατολῆς εἶναι καὶ αὐτοὶ Ρωμαῖοι, καὶ μάλιστα γίνονται οἱ κατ' ἐξοχὴν Ρωμαῖοι. Ἡ ἐξέλιξις αὕτη τῆς ὁριστικῆς διοργανώσεως καὶ τῆς ἑνοποιήσεως συνεχίζεται καὶ συμπληροῦται ἐπὶ Διοκλητιανοῦ καὶ Κωνσταντίνου τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος, τὰς παραμονὰς δηλαδὴ τῆς μεταθέσεως τῆς πρωτευούσης τοῦ κόσμου εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Ὁ αὐτοκράτωρ. Ὅλαι αἱ χῶραι, τὰς ὁποίας βρέχει ἡ Μεσόγειος θάλασσα ἕως τὸν Δούναβιν, ἡ Βόρειος Ἀφρικὴ ἕως τὴν ἔρημον, ἡ Δυτικὴ Ἀσία ἕως τὸν Εὐφράτην, ὑπήκουον εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ἢ τοὺς δύο αὐτοκράτορας, θεωρουμένους ὡς ἓν πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο imperator, princeps, Caesar, Augustus. Ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο ἀπόλυτος κύριος, ἡ θέλησίς του ἀπετέλει νόμον. Τὰ διατάγματα, τὰ ὁποῖα ἐξέδιδεν ὁ αὐτοκράτωρ τῶν παλαιῶν χρόνων, δὲν εἶχον ἰσχὺν νόμου παρὰ μόνον ἐφ' ὅσον ἔζη, μετὰ θάνατον δὲ ἂν ἐγίνοντο δεκτὰ ὑπὸ τῆς Συγκλήτου. Ἤδη ὁ αὐτοκράτωρ εἶναι ὁ ἔμψυχος νόμος (lex animata in terris), ἐκδίδει νόμους μὲ τὴν ἁπλῆν συγκατάθεσιν τοῦ συνάρχοντος αὐτοῦ. Τὸ σπουδαιότατον σημεῖον διὰ τὴν ὅλην ἐξέλιξιν εἶναι τοῦτο, ὅτι ἤδη ἀπὸ τὸν Γ' αἰῶνα μ. Χ. ἡ δύναμις ἀνήκει εἰς αὐτοκράτορας, οἱ ὁποῖοι διατρίβουν εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ οὕτω τὸ κράτος λαμβάνει ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀνατολικὸν χαρακτῆρα κατὰ τὸν τύπον τῶν μεγάλων ἑλληνιστικῶν βασιλείων τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ Σύγκλητος ἔχασε πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ εἶναι ἓν ἁπλοῦν συμβουλευτικὸν σῶμα, χωρὶς καμμίαν δύναμιν. Ἡ ὅλη διοίκησις ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν περὶ τὸν αὐτοκράτορα κεντρικὴν ὀργάνωσιν, ἡ ὁποία εἶναι λεπτομερέστατα καθωρισμένη. Οὕτως ἐξασφαλίζεται κανονικὴ καὶ εὔρυθμος λειτουργία, καὶ τὸ κράτος διέπεται ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος ὑπὸ ἰσχυροῦ ὀργανισμοῦ, ὁ ὁποῖος τελειοποιούμενος περισσότερον εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν ἀναδεικνύει αὐτὴν ὡς ἔχουσαν τὴν στερεωτέραν διοικητικὴν ὀργάνωσιν, τὴν ὁποίαν ἐγνώρισεν ὁ κόσμος.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἔχει τὴν στρατιωτικὴν ἐξουσίαν, εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῶν στρατῶν, ἔχει τὴν ἀπόλυτον ἀρχὴν ἐπὶ τῶν ἐπαρχιῶν, εἶναι ὁ ἀνώτατος δικαστὴς καὶ νομοθέτης. Ὁλόκληρον τὸ κράτος ἀποκορυφοῦται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ αὐτοκράτορος. Ὅταν ἀποτείνωνται πρὸς αὐτὸν λέγουν «*ἡ μεγαλειότης*». Κυρίως «*Μεγαλειότης*—Majestas» ἦτο προσωνυμία τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ, ἐσήμαινε δὲ τὴν μεγαλειότητα τῆς ρωμαϊκῆς πολιτείας. Τῆς μεγαλειότητος ταύτης τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ οἱ αὐτοκράτορες ἐθεωροῦντο φύλακες καὶ φρουροί, δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ *προσβληθῇ* αὐτὴ χωρὶς κίνδυνον θανάτου. Οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς μεταφράζουν τὸ «Majestas populi Romani» διὰ τοῦ *καθοσιώσις* (ἐκ τούτου προέρχεται ἡ φράσις «ἔγκλημα καθοσιώσεως», crimen majestatis). Διὰ τοῦτο καὶ ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἤτοι τῆς Νέας Ρώμης, ἐκαλεῖτο «ὁ λαὸς ὁ καθωσιωμένος», δηλαδὴ μεγαλειότατος λαός. Ὁ αὐτοκράτωρ εἶναι πρόσωπον ἱερόν, καὶ αὐτὸς καὶ πᾶν ὅ,τι ἔχει σχέσιν μὲ αὐτόν, τὸ παλάτιον, τὸ συμβούλιον, ἀκόμη καὶ τὰ ἐνδύματά του. Περιστοιχίζεται ὑπὸ πλήθους ἀρχόντων καὶ θεραπόντων, ὑπὸ λαμπρᾶς φρουρᾶς, φορεῖ διάδημα καὶ πολυτελῆ στολήν. Δὲν δύναται νὰ τὸν πλησιάσῃ τις παρὰ μόνον μὲ καθωρισμένους τύπους, εἰς τοὺς ὁποίους ἐξεδηλοῦτο δουλικὸς σεβασμός. Ἐνίοτε λατρεύεται καὶ ζῶν ὡς θεός, μετὰ θάνατον δὲ λαμβάνει τὸν τίτλον divus (= θεῖος) καὶ τὰς θείας τιμάς, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν λεγομένην *ἀποθέωσιν*. Ἡ «ἀποθέωσις» αὕτη εἶναι συνήθεια καθαρῶς ἑλληνιστική, ἡ ὁποία παρελήφθη ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας βασιλεῖς τῆς Ἀνατολῆς. Πρῶτοι οἱ Πτολεμαῖοι τῆς Αἰγύπτου, ἔπειτα οἱ Σελευκίδαι τῆς Συρίας, ἀκολουθοῦντες φαραωνικάς, ἀλλὰ καὶ παλαιὰς ἑλληνικὰς συνηθείας τῆς ἡρωοποιήσεως τῶν παλαιῶν βασιλέων, ἐπέβαλον τὴν θεοποίησιν ἑαυτῶν. Αἱ προσωνυμίαι *Θεός, Σωτήρ, Εὐεργέτης* ἦσαν συνήθεις εἰς τὴν ἐθιμοτυπίαν τῶν Ἑλλήνων βασιλέων τῆς Ἀνατολῆς. Ἀφ' ὅτου οἱ αὐτοκράτορες ἔγιναν Χριστιανοί, δὲν ἠδύναντο βεβαίως νὰ ἀπολαύουν τῆς θείας λατρείας τῶν προκατόχων αὐτῶν, ἦσαν ὅμως ἀντιπρόσωποι τοποτηρηταὶ τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀλλ' ὡς ἀνάμνησις ἔμεινεν ἡ ἐπίσημος *προσκύνησις* τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ἡ ὁποία, κατὰ τὸν Κοντακώφ, ἀφῆκε πάλιν τὴν ἀνάμνησιν εἰς τὴν παράστασιν τῆς *δεήσεως* εἰς τὴν βυζαντινὴν εἰκονογραφίαν.

Ἡ αὐλὴ καὶ ἡ διοίκησις. Τὸ *ἱερὸν παλάτιον* ὡς ἔλεγον, ἤτοι ἡ αὐλή, περιελάμβανε πλῆθος ἄμετρον αὐλικῶν ἀρχόντων, θεραπόντων, θαλαμηπόλων, κλητήρων, ὑπηρετῶν, ταχυδρόμων, ἰατρῶν. Εἶχε δὲ περὶ ἑαυτὸν ὁ αὐτοκράτωρ, ὡς βοήθειαν διὰ τὸ ἔργον του, ἓν ἰδιωτικὸν συμβούλιον (sacrum consistorium), τὸ ὁποῖον συνίστατο ἀπὸ μόνιμα μέλη καὶ ἀπὸ ἀνωτάτους λειτουργούς, προηδρεύετο δὲ ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα, ὁσάκις ἤθελε. Τὸ consistorium τοῦτο ἦτο ἀνάλογον πρὸς τὸ ἰδικόν μας *Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας*, εἶχεν ὅμως εὐρυτέραν δικαιοδοσίαν. Ὑπ' αὐτὸ ἐλειτούργουν πέντε γραφεῖα (scrinia), τὰ ὁποῖα διηύθυνον πέντε magistri scriniorum, ὑπουργοί, οὕτως εἰπεῖν (magister=μάγιστρος, ἤτοι ἄρχων, ἐπιστάτης), μὲ μισθόν, τοὐλάχιστον τῶν σπουδαιοτέρων, περίπου 300.000 σιστερτίων (50.000 χρυσῶν δραχμῶν).

Ὁ στρατιωτικὸς οἶκος ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὴν σωματοφυλακὴν διαιρουμένην εἰς πολλὰ σώματα, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται scolae μὲ ὄνομα ἑλληνικόν, τὸ ὁποῖον ἐλήφθη ἀπὸ τὰς τότε φιλοσοφικὰς σχολάς, καὶ ἐδήλωνε πᾶσαν συστηματικῶς ὠργανωμένην τάξιν πολιτικὴν ἢ καὶ στρατιωτικήν. Διοικητὴς τῶν σχολῶν εἶναι ὁ *μάγιστρος τῶν ὀφφικίων* (magister officiorum, ὅπου officium σημαίνει λειτούργημα τῆς πολιτείας). Διοικηταὶ δὲ ἀνώτατοι τοῦ ὅλου στρατοῦ εἶναι οἱ magistri militum. Ὁ ἀνώτατος ἄρχων, μετὰ τὸν αὐτοκράτορα, εἶναι ἐν γένει ὁ μάγιστρος τῶν ὀφφικίων, ἀρχηγὸς ὅλου τοῦ στρατιωτικοῦ καὶ τοῦ πολιτικοῦ, ὡς λέγομεν σήμερον, οἴκου τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ κύκλος τῆς δράσεως τοῦ ἄρχοντος τούτου εἶναι μέγας· δὲν διευθύνει μόνον τὰ τοῦ παλατίου, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν γραφείων ἐπεμβαίνει εἰς ὅλην τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Εἶναι πρωθυπουργὸς καὶ αὐλάρχης συγχρόνως. Ἕκαστον γραφεῖον (σκρίνιον) ἔχει τὸν ἰδιαίτερον ἀρχηγόν, ἤτοι ὑπουργόν, *μάγιστρον* καὶ αὐτὸν λεγόμενον.

Εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ὑπηρεσίαν τοῦ αὐτοκράτορος, διὰ τὸν ἰδιωτικόν του βίον καὶ περὶ τὸν *κοιτῶνα* αὐτοῦ (sacrum cubiculum) ἦσαν διατεθειμένοι πολυάριθμοι αὐλικοί, τῶν ὁποίων οἱ περισσότεροι εἶναι εὐνοῦχοι. Οὗτοι ἦσαν οἱ *κουβικουλάριοι* (*κοιτωνῖται*), οἱ *βεστιάριοι* (ἱματιοφύλακες), καὶ κατώτεροι οἱ *σιλεντιάριοι* καὶ οἱ *ὀστιάριοι* (κλητῆρες). Ὅλον τὸ προσωπικὸν αὐτὸ ἦτο ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ διευθύνοντος τὸν αὐτοκρατορικὸν κοιτῶνα εὐνούχου, ἀνωτάτου ἄρχοντος, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο praepositus sacri cubiculi, ἀρχιθαλαμηπόλος, «*ὁ τῶν βασιλικῶν κοιτώνων προεστώς*» (*Εὐάγριος*).

Πᾶς ἄρχων, ἤτοι λειτουργὸς τοῦ κράτους, ἔχει ἀνάλογον πρὸς τὸ λειτούργημά του τίτλον τιμῆς, ἀνταποκρινόμενον πρὸς αὐστηρῶς καθωρισμένην ἱεραρχικὴν τάξιν. Οἱ ἀνώτατοι εὐγενεῖς ἄρχοντες εἶναι οἱ illustres, οἱ ἄρχοντες τῶν μεγάλων κλάδων τῆς διοικήσεως, τῶν ὑπουργείων, κατόπιν ἔρχονται οἱ spectabiles, ἀποτελοῦντες τὴν κατωτέραν ἱεραρχικὴν τάξιν, καὶ μετ' αὐτοὺς κατὰ σειρὰν οἱ perfectissimi, egregii κλπ.

Ἡ διοίκησις αὕτη τοῦ παλατίου καὶ τῆς χώρας ἦτο κοινὴ καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὸ Μιλᾶνον ἢ τὴν Ρώμην, τοὐλάχιστον κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Εἰς τὸν περὶ ταύτης λόγον θὰ συμπληρωθῇ ἡ εἰκὼν μὲ τὰς ἰδιαζούσας λεπτομερείας. Σχεδὸν ὅμοια ἦτο καὶ ἡ διοίκησις τῶν δύο πρωτευουσῶν πόλεων. Ἑκάστην ἐξ αὐτῶν ἐκυβέρνα ὁ ἔπαρχος, ὁ praefectus urbi, ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγάς του ἄλλους «πραιφέκτους» κατωτέρους. Ἡ ὑπατεία ἦτο ἁπλοῦς τιμητικὸς τίτλος ἄνευ πραγματικῆς ἐξουσίας, ὅπως ἔγινε καὶ μὲ τοὺς συγκλητικούς. Εἶχον ἱδρυθῆ σωματεῖα ἰδιαίτερα διὰ τὴν ἐπάρκειαν εἰς τροφὰς τῆς πόλεως, ἡ φροντὶς τῶν ἀγώνων ἀνῆκεν εἰς ἰδίους ἄρχοντας, καὶ δεκατέσσαρες ἰατροί, εἷς κατὰ διαμέρισμα, ἐθεράπευον δωρεὰν τοὺς πτωχοὺς ἀσθενεῖς. Εἰς ἑκατέραν δὲ τῶν πόλεων ὑπῆρχε πανεπιστήμιον.

Ἡ οἰκονομικὴ διοίκησις καὶ ἡ ἐκ ταύτης καταστροφὴ τοῦ Δυτικοῦ Κράτους. Ἡ ἰσχυρὰ αὕτη κεντρικὴ ὀργάνωσις δὲν ὠφέλησε παρὰ μόνον τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἤντλησε δι' αὐτῆς νέας δυνάμεις ἐκ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς οἰκονομικῆς εὐρωστίας τῶν χωρῶν αὐτοῦ κατώρθωσε μάλιστα νὰ διοργανωθῇ εἰς ἓν νέον καὶ μέγα κράτος, τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Τοὐναντίον ἡ πολυτέλεια τῆς νέας αὐλικῆς διοικήσεως συνετέλεσε καὶ αὐτή, πλὴν τῶν ἄλλων αἰτίων, εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ δυτικοῦ τμήματος.

Μεγάλη πληγὴ ὑπῆρξε διὰ τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος τὸ φορολογικὸν σύστημα, συνέτεινε δὲ καὶ τοῦτο εἰς τὴν τελικὴν καταστροφὴν τοῦ δυτικοῦ τμήματος τοῦ κράτους. Ἡ Ρωμαϊκὴ δημοκρατία, ἡ ὁποία εἶχε κατακτήσει τὸν κόσμον, παρ' ὀλίγον νὰ συντριβῇ ἐκ τῆς διασπαθίσεως τοῦ πλούτου ὑπὸ τῶν ἀρχόντων καὶ ἐκ τῶν ὑπερόγκων δαπανῶν. Ἐσώθη διὰ τῆς συστηματικῆς λεηλασίας τῶν μεγάλων ἑλληνικῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς, τῶν ὁποίων ὁ πλοῦτος, πρὸ παντὸς ὁ ἀμύθητος πλοῦτος, τὸν ὁποῖον εἶχον συσσωρεύσει οἱ Πτολεμαῖοι εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἔσωσεν αὐτὴν καὶ παρέσχεν ἀτελείωτα πλούτη εἰς μερικὰς ρωμαϊκὰς οἰκογενείας, καὶ πρῶτον εἰς αὐτὸν τὸν ἱδρυτὴν τῆς αὐτοκρατορίας, τὸν Ὀκταβιανὸν (βλ. Ferrero, Grandezza i decadenza di Roma). Ἀλλὰ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας τῆς αὐτοκρατορίας, ἡ ρωμαϊκὴ εἰρήνη, ἡ ἀσφάλεια τῶν ἐπαρχιῶν, ἡ εὔκολος συγκοινωνία ἐπέφεραν μεγάλην οἰκονομικὴν ἀκμήν. Χῶραί τινες, ὅπως ἡ παλαιὰ Ἑλλάς, ἔπεσαν εἰς τὴν οἰκονομικὴν δυστυχίαν, ἄλλαι ὅμως χῶραι, ὅπως ἡ Βόρειος Ἀφρική, ἡ Γαλατία, πρῶται δὲ ἀπὸ ὅλας αἱ μεγάλαι ἑλληνικαὶ χῶραι τῆς Ἀνατολῆς, ἡ Αἴγυπτος, ἡ Συρία, ἡ Μικρὰ Ἀσία, ἐπλούτησαν εἰς βαθμὸν πρωτοφανῆ. Ἡ γεωργία ἐζωογονήθη, τὰ φυσικὰ πλούτη τοῦ ἐδάφους ἐχρησιμοποιήθησαν, τὸ ἐμπόριον, ἡ βιομηχανία ἔλαβον τεραστίαν ἀνάπτυξιν. Αἱ μεγάλαι πόλεις τῶν πρώτων αἰώνων μ.Χ., ἡ Ρώμη, ἡ Καρχηδών, πρὸ παντὸς αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις, ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ Ἀντιόχεια, ἡ Τύρος, ἡ Ἔφεσος, ἡ Πέργαμος, αὐτὴ ἡ ἀνακτισθεῖσα Κόρινθος, αἱ Πάτραι, ἦσαν μεγάλα κέντρα συγκεντρώσεως καὶ διαδόσεως τοῦ πλούτου. Ἐκ τούτων πάντων προῆλθε κολοσσιαία ἀνάπτυξις τοῦ ὑλικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἐν τούτοις, ἡ ἀνάπτυξις αὕτη, περιοριζομένη εἰς τὰς μεγάλας πόλεις καὶ εἰς ὀλίγους πλουσίους, δὲν ἔβαινεν ἐξαπλουμένη εἰς ὅλα τὰ στρώματα τῆς κοινωνίας. Τοὐναντίον, κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς αὐτοκρατορίας, μετὰ δυσκολίας ἠδύναντο οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων ν' ἀνταποκριθῶσιν εἰς τοὺς φόρους. Οἱ σπουδαιότατοι ἐκ τῶν φορολογουμένων ὑπηκόων ἦσαν οἱ γαιοκτήμονες, possessores, οἱ κτήτορες, διότι πάντοτε ὁ ἔγγειος φόρος ὑπῆρξεν ὁ θεμελιώδης. Ἀλλ' ὅταν διωργανώθη ἡ πολυτελεστάτη καὶ πολυμερεστάτη αὐλικὴ διοίκησις, τότε ὄχι μόνον τὸ μέγιστον μέρος τῶν φόρων ἀπερροφᾶτο ἀπὸ αὐτήν, ἀλλὰ καὶ οἱ κτήτορες, οἱ ὁποῖοι ἔδιδον τοὺς σπουδαιοτάτους φόρους, ἠλαττώθησαν σημαντικῶς, διότι τὸ προνόμιον τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τοὺς φόρους ἐπεξετάθη εἰς μέγαν κύκλον τῆς κοινωνίας: εἰς τοὺς συγκλητικοὺς (οἱ ὁποῖοι ἦσαν πολυάριθμοι), εἰς τὸν στρατόν, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς τοὺς καθηγητὰς τῆς γραμματικῆς καὶ τῆς ρητορικῆς, εἰς τοὺς ἀρχιτέκτονας καὶ τοὺς μηχανικούς, δηλαδή, ἐκτὸς τῶν τελευταίων τούτων, αἱ πλουσιώτεραι τάξεις ἀπηλλάσσοντο ἀπὸ τὸν φόρον, ἀκριβῶς ἐκεῖνοι, διὰ τὰς ὁποίας ἐγίνοντο αἱ μέγισται δαπάναι. Ἡ κατάστασις εἶχε γίνει τόσον ὀδυνηρά, ὥστε πολλοὶ γαιοκτήμονες ἐπροτίμων νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ κτῆμά των διὰ νὰ μὴ πληρώσουν φόρον, διότι ἡ ἰδιοκτησία εἶχε καταντήσει μισητὸν βάρος. Ὅλοι οἱ πληρώνοντες φόρους προσπαθοῦν ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἰδιότητά των, διὰ νὰ μὴ πληρώνουν. Καθεὶς ἐγκατέλειπε τὴν κοινωνικὴν τάξιν αὐτοῦ, διὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὴν τελείαν καταστροφήν του ἐκ τῆς πληρωμῆς φόρων. Ἡ κοινωνία λοιπὸν ἀποσυντίθεται. Δὲν ὑπάρχει πλέον πολιτικὸς βίος εἰς τὸ κράτος, διότι ἡ δουλικὴ ὑποταγὴ εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἐλαττώνει τὴν ἠθικὴν κατάστασιν τῆς κοινωνίας. Ἡ κατάπτωσις εἶναι γενική· ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ἔργα τὰ πνευματικὰ οὐδεμία πνοὴ ζωῆς ἀναφαίνεται.

Τὸ κράτος λοιπὸν διαρκῶς καταρρέει εἰς τὴν Δύσιν, καὶ ἴσως καὶ αὐτὴ ἡ οἰκονομικὴ ἀπώλεια συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ μετατοπισθῇ ἡ πρωτεύουσα εἰς τὴν ἀκμάζουσαν Ἀνατολήν, εἰς τὴν *Ἀνθοῦσαν*, ὅπως εἶχεν ὀνομασθῆ, Κωνσταντινούπολιν. Ἐν μέσῳ τῶν πλουσίων ἑλληνικῶν χωρῶν θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀλλάξουν οἱ ὅροι τοῦ βίου, ἄλλως τε ἐκεῖ πρὸ παντὸς ἀκμάζει καὶ γιγαντοῦται ἡ Ἐκκλησία, ἡ νέα δύναμις, ἡ πλήρης ζωῆς ἐξ ὕψους, ἀλλὰ καὶ πλήρης κοσμικῆς ζωῆς, ἡ ὁποία σῴζει τὸ κράτος.

Οἱ ἀγῶνες καὶ ὁ Ἱππόδρομος. Ἰδιάζουσα ὄψις τοῦ βίου τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἡ ὁποία μετεδόθη καὶ εἰς τὴν Βυζαντινήν, ἦτο ἡ ὑποχρέωσις τῆς διοικήσεως νὰ δίδῃ εἰς ὅλον τὸν λαὸν δημόσια θεάματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ σπουδαιότερα ἦσαν οἱ ἀγῶνες (ludi). Ἔλαβον δ' οἱ ἀγῶνες, καὶ δὴ οἱ τελούμενοι εἰς τὸν Ἱππόδρομον, τὸν χαρακτῆρα κρατικοῦ θεσμοῦ, ὁ ὁποῖος προῆλθεν ἐκ παλαιᾶς συνηθείας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἦσαν καὶ οὗτοι εἷς ἐκ τῶν τρόπων τῆς λατρείας τοῦ θείου. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας αἱ ἡμέραι τῶν ἀγώνων ἦσαν αἱ εὐτυχέστεραι τοῦ ἀέργου ρωμαϊκοῦ λαοῦ· πρῶτον δι' αὐτὰ ταῦτα τὰ γνωστὰ ἐκπληκτικὰ θεάματα, τὰ ὁποῖα ηὐχαρίστουν τὴν χυδαίαν ψυχὴν τοῦ ρωμαϊκοῦ ὄχλου, ἔπειτα διὰ τὰς διανομὰς σίτου, καρπῶν, κρέατος, ἀκόμη καὶ ἐνδυμάτων καὶ χρημάτων. Διὰ τοῦτο ἡ αὐτοκρατορικὴ Ρώμη δὲν ἔπαυσε νὰ δονῆται ἀπὸ τὴν κραυγὴν τοῦ ὄχλου, ὁ ὁποῖος ἐζήτει «panem et circenses».

Τόσον σημαντικὸν μέρος τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ νὰ μεταβιβασθῇ καὶ εἰς τὴν νέαν Ρώμην, τοσοῦτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους εἶχον παλαιὰν καὶ ἔμφυτον ἀγάπην πρὸς τοὺς ἀγῶνας. Ἀλλὰ καὶ εἰς ταύτην ἀκόμη τὴν ὄψιν τοῦ βίου βλέπομεν ἐκδηλουμένην σαφῶς καὶ χαρακτηριστικῶς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀνωτέρου

Digitized by Google

ληνικοῦ βίου καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Οἱ βάρβαροι ἀγῶνες τῶν μονομάχων, εἴτε μεταξὺ ἑαυτῶν, εἴτε κατ' ἀγρίων θηρίων, δὲν ἠδύναντο νὰ εὕρουν θέσιν εἰς ἑλληνικὴν πόλιν. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπανῆλθον πάλιν διὰ Ρώμης οἱ γνώριμοι ἀγῶνες ἱπποδρομιῶν, οἱ ὁποῖοι ἐκ χρόνων παναρχαίων παρεῖχον ἡδονὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ψυχήν· ἐπίσης καὶ ἄλλα χυδαῖα θεάματα μετεβλήθησαν εἰς ἀστείας καὶ ἀθῴας παιδιάς, αἵτινες ἔτερπον τὸν ὄχλον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν πόλεων. Ἀξιοσημείωτος δ' εἶναι καὶ ἡ ἐξέλιξις τῆς ὀργανώσεως τῶν ἱπποδρομιῶν. Εἰς τὴν Ρώμην ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ Α΄ αἰῶνος μ. Χ ἐμφανίζονται αἱ φατρίαι τοῦ Ἱπποδρόμου κατὰ τὰ διάφορα χρώματα τῶν ἡνιόχων, οἱ *Λευκοί*, οἱ *Ἐρυθροί*, οἱ *Πράσινοι* καὶ οἱ *Κυανοῖ* ἢ *Βένετοι*. Αἱ τέσσαρες φατρίαι αὗται συνεπτύχθησαν εἰς δύο κυρίως, τοὺς Πρασίνους, εἰς τοὺς ὁποίους συγκατελέγοντο οἱ Λευκοὶ καὶ εἰς τοὺς Βενέτους, μὲ τοὺς ὁποίους ἦσαν οἱ Ἐρυθροί. Αἱ φατρίαι ἐλέγοντο partes, καὶ ἡ λέξις μετεβιβάσθη καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον, ἐν μεταφράσει, καὶ ἐγίνοντο αἱ φατρίαι *μέρη*. Ἀξιοσημείωτον ὅμως εἶναι ὅτι ἐνωρίτατα ἔγινε χρῆσις ἑλληνικῆς λέξεως διαδεδομένης καὶ προσφιλοῦς, εἰς τὴν Ἀνατολήν, τῆς λέξεως δῆμος, καὶ αἱ φατρίαι ἐκλήθησαν *δῆμοι*.

ΑΙ ΕΠΙΔΡΟΜΑΙ ΤΩΝ ΒΑΡΒΑΡΩΝ. Οἱ αὐτοκράτορες τῆς Ρώμης, ὅπως ἔπειτα καὶ οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες, ἐνόμιζον ὅτι ἦσαν «κοσμοκράτορες», ὅτι τὸ κράτος των περιελάμβανεν ὅλην τὴν «οἰκουμένην», ἤτοι τὴν κατοικουμένην γῆν. Και ὅμως ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ δεχθοῦν, ὅτι πέραν τῶν μεγάλων συνόρων, πέραν τοῦ Ρήνου, τοῦ Δουνάβεως, τοῦ Εὐφράτου, πέραν τῶν ἐρήμων τῆς Ἀραβίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, ὑπῆρχον λαοί, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦσαν ὑπήκοοι αὐτῶν. Ὅλοι οἱ λαοὶ αὐτοί, οἱ ὁποῖοι δὲν ὡμίλουν τὰς γλώσσας τῆς πολιτισμένης ἀνθρωπότητος, τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν λατινικήν, ἐλέγοντο μὲ ἓν ὄνομα, ὅπως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, *Βάρβαροι*. Ἀπέραντος δ' ἦτο ὁ κόσμος τῶν Βαρβάρων. Εἰς τὴν Ἀφρικὴν πολυάριθμοι βερβερικαὶ φυλαί, εἰς τοὺς καταρράκτας τοῦ Νείλου οἱ Αἰθίοπες, εἰς τὴν Ἀραβίαν οἱ Σαρακηνοί, πέραν τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ οἱ Πέρσαι, μακρότερον οἱ Ἰνδοί, πέραν τῆς Κασπίας θαλάσσης ἡ μυρμηκιὰ τῶν τουρανικῶν λαῶν.

Οἱ γερμανικοὶ καὶ οἱ σλαβικοὶ λαοί. Ὅλοι οἱ λαοὶ οὗτοι, διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τοὐλάχιστον, ἦσαν ἀκίνδυνοι διὰ τὸν μεσογειακὸν κόσμον. Εἷς μόνον λαὸς ἔφερεν ἄμεσον κίνδυνον, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀλλαγὴν τοῦ κόσμου τῆς Δύσεως, ἀνεμείχθη μὲ τὴν παλαιοτέραν βυζαντινὴν ἱστορίαν, καὶ ὁ λαὸς οὗτος εἶναι οἱ Γερμανοί, οἱ κατ' ἐξοχὴν *Βάρβαροι* λεγόμενοι, ὄχι ὑπὸ ἔποψιν ἠθικήν, ἀλλὰ διὰ τὸν μέγαν ἱστορικὸν προορισμὸν αὐτῶν.

Ἀπὸ τοὺς γερμανικοὺς πάλιν λαοὺς οἱ σπουδαιότεροι εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς εἶναι οἱ Γότθοι. Ἀπὸ τὴν κοιτίδα αὐτῶν, τὴν Σκανδιναυϊκὴν χερσόνησον, ἤρχισαν οἱ Γότθοι νὰ κινοῦνται πρὸς Νότον καὶ νὰ διαχύνωνται εἰς τὰς πεδιάδας τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης. Κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Γ΄ αἰῶνος εὑρίσκομεν αὐτοὺς ἐγκατεστημένους εἰς τὰς στέππας τῆς σημερινῆς Ρωσίας ἀπὸ τὸν Τάναϊν ποταμὸν (Δὼν) ἕως τὸν Δούναβιν. Οἱ Βησιγότθοι, ἢ Γότθοι τῆς Δύσεως, εἶναι πρὸς δυσμάς, οἱ Ὀστρογότθοι πρὸς ἀνατολάς. Ὄπισθεν αὐτῶν εἶναι οἱ *Γεπιδαι* (εἴτε *Γίπαιδες*), καὶ οἱ *Βανδῆλοι* (εἴτε *Βάνδαλοι*). Ἡ δὲ μεγάλη φυλὴ τῶν *Σλάβων*, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα πληροῖ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης μετὰ τὸν Ζ΄ αἰῶνα, ἐμφανίζεται τότε μὲ τὸ ὄνομα *Βένδοι*. Ἐκτείνεται ἀπὸ τὸν Βιστοῦλαν ποταμὸν ἕως τὸν Τάναϊν, διέρχονται καὶ ἀναμειγνύονται μετ' αὐτῆς Γότθοι καὶ Τουρανικοὶ (εἴτε Οὐραλοαλταϊκοὶ) λαοί, μετὰ τούτων κατέρχονται καὶ Σλάβοι ἐπιδρομεῖς ἕως τὸν Δούναβιν καὶ γίνονται γνωστοὶ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ἱστορικοὺς μὲ τὸ ὄνομα *Σκλαβηνοί*.

Οἱ Οὐραλοαλταϊκοί, εἴτε Τουρανικοὶ λαοί. Ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Ἡροδότου, ἀπὸ τὸν Ε΄ αἰῶνα π. Χ., εἶχον ἤδη ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν Εὐρώπην λαοὶ ξένοι πρὸς τὴν *Ἀρίαν*, εἴτε Ἰνδοευρωπαϊκὴν φυλήν, κατέχοντες τὴν Βόρειον χώραν, τὴν ὁποίαν γενικῶς οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον *Σκυθίαν*. Οἱ λαοὶ οὗτοι, οἱ Φιννικοὶ καὶ Τουρκικοὶ τῆς Εὐρώπης, δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὰς μεγάλας ἐπιδρομάς, αἱ ὁποῖαι ἐκλόνισαν καὶ τέλος κατέστρεψαν τὸ ρωμαϊκὸν κράτος. Ἀντιθέτως, ἄλλοι Οὐραλοαλταϊκοὶ λαοί, ἀναμεμειγμένοι ἐνίοτε καὶ μὲ μογγολικὸν αἷμα, νομάδες καὶ ἱππεῖς, ἤρχισαν ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ΄ αἰῶνος αἰωνόβιον καὶ ἀδιάκοπον σχεδὸν πορείαν μεταναστεύσεων ἀπὸ τὴν Ἀσίαν εἰς τὴν Εὐρώπην. Εἶναι ἄνθρωποι ἀγνώστου διὰ τὸν ἑλληνορρωμαϊκὸν κόσμον τύπου φυλῆς, καὶ φέρουν ἀπὸ τὰ βάθη τῶν ἐρήμων τῆς Ἀσίας εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν κόσμον τὴν φρίκην, ὡς ἀληθεῖς μάστιγες τοῦ Θεοῦ. Τὴν τρομακτικὴν παρέλασιν ἀρχίζουν οἱ *Οὖννοι*, καὶ ἔπειτα ἔρχονται μὲ τὴν σειρὰν οἱ *Ἄβαροι*, οἱ *Χάζαροι*, οἱ *Πετσενέγοι*, οἱ *Μαγυάροι* εἴτε *Οὔγγροι* (Οὗγροι), οἱ *Οὖζοι*, οἱ *Κουμάνοι*, ἄλλοι πολλοί· ὅλοι κάμνουν τὴν φρικιαστικήν των ἐπίσκεψιν εἰς τὰς χώρας τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Οὕτως ἡ ἐπιδρομὴ τῶν βαρβάρων δὲν σταματᾷ μὲ τὴν καταστροφὴν τοῦ δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ἀλλὰ συνεχίζεται καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα, καὶ δὲν εἶναι τὸ μικρότερον κατόρθωμα τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ὅτι ἤμβλυναν τὴν ὁρμὴν τῶν ἀγρίων Ἀσιανῶν ἐπιδρομέων καὶ ἔσωσαν τὴν Εὐρώπην, ἕως ὅτου ἐπρόφθασαν οἱ δυτικοὶ λαοὶ αὐτῆς νὰ ὀργανωθοῦν ὡς κράτη, καθ' ὃν χρόνον ὁ τελευταῖος Τουρανὸς ἐπιδρομεύς, οἱ *Τοῦρκοι*, ἔθετον βίαιον τέρμα εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀπὸ ὅλας τὰς φυλὰς ταύτας μία μόνον, ἡ γερμανικὴ φυλή, λαμβάνει ἀπὸ τὸν Δ΄ αἰῶνα μ. Χ. καὶ κατὰ τοὺς δύο κλάδους αὐτῆς, τὸν *τευτονικὸν* καὶ τὸν *γοτθικόν*, ἐπίδρασιν καθολικὴν καὶ μόνιμον εἰς τὸν κόσμον τῆς Δύσεως. Ἡ μεγάλη αὕτη φυλή, ἀφοῦ ἔθραυσε τὰ ὀχυρώματα τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὰς χώρας τῆς Δύσεως, ἐδημιούργησε μὲ τὴν ἀνάμειξιν τοῦ αἵματος καὶ τῶν ἰδεῶν τὰ ἔθνη τῆς νεωτέρας Εὐρώπης. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Βυζαντινὴν Ἀνατολὴν ὁ εἷς ἐκ τῶν δύο μεγάλων κλάδων, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλεσαν τὴν γερμανικὴν φυλήν, ὁ ἀνατολικὸς κλάδος, ἤτοι οἱ *Γότθοι*, ἔλαβον πολὺ ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν πρώτων αἰώνων αὐτῆς.

Οἱ Γότθοι εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολήν. Ἡ ἐγκατάστασις τῶν Γότθων πρὸς βορρᾶν τοῦ Εὐξείνου πόντου εἶχεν ὡς ἄμεσον ἐπακολούθημα τὴν καταστροφὴν τῶν παλαιῶν κέντρων ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, τὰ ὁποῖα ἤκμαζον καὶ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων εἰς τὰ νότια παράλια τῆς Ρωσίας, ὅπως τῆς Ὀλβίας, τῆς Ὀδησσοῦ καὶ τόσων ἄλλων εὐδαιμόνων ἑλληνικῶν πόλεων. Ἐξ ἐπιγραφῆς εὑρεθείσης ἐσχάτως εἰς τὰ ἐδάφη ἐκεῖνα συμπεραίνομεν, ὅτι ἀκόμη καὶ κατὰ τὸ ἔτος 248 μ.Χ. ἡ Ὀλβία ἤκμαζε καὶ ἐφρουρεῖτο ἀπὸ ρωμαϊκὴν φρουρὰν ἐναντίον τῶν Γότθων. Ἄλλη συνέπεια, ἡ ὁποία ἔσχε μεγάλην ἐθνογραφικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν σύστασιν χωρῶν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἦτο ὅτι οἱ ρωμανικοὶ κάτοικοι τῆς Δακίας (τῆς σημερινῆς Ρουμανίας), ἠναγκάσθησαν νὰ διαβοῦν τὸν ποταμὸν καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὰς πρὸς Νότον αὐτοῦ χώρας, αἱ ὁποῖαι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατῳκήθησαν ἀπὸ ρωμαϊκούς, εἴτε ρωμανίζοντας πληθυσμούς.

Οἱ Γότθοι ἤρχισαν ἤδη ἀπὸ τοῦ 238 τὰς ἐπιδρομάς των εἰς τὰς χώρας τοῦ κράτους (τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος αὐτοῦ). Διαβαίνοντες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὸν Δανούβιον ἐλαφυραγώγουν τὰς πρὸς νότον αὐτοῦ χώρας καὶ κατέστρεφον τὰς πόλεις. Πολλάκις ἔσυρον μεθ' ἑαυτῶν καὶ ἄλλους βαρβαρικοὺς λαούς, σαρματικούς, συχνὰ δὲ τοὺς Ἀλανούς. Ἀπὸ τοὺς χρόνους δὲ τούτους ἤρχισε καὶ ἡ συνήθεια τοῦ νὰ πληρώνῃ τὸ κράτος τοὺς βαρβάρους καὶ νὰ δίδῃ δῶρα εἰς αὐτοὺς πρὸς διατήρησιν τῆς ἡσυχίας τῶν συνόρων. Ἡ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ρωμαϊκῆς παντοκρατορίας συνήθεια αὕτη ἐκπλήττει πολλούς, ὅταν βλέπουν νὰ ἐφαρμόζουν αὐτὴν οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες τῶν παλαιῶν χρόνων. Τὸ ἔτος 250 οἱ Γότθοι ἔφθασαν ἕως τὴν Βέρροιαν τῆς Μακεδονίας, κατέλαβον δὲ τὴν Φιλιππούπολιν. Τὸ σπουδαιότερον ἦτο ὅτι ὀλίγον κατόπιν, κατὰ τοὺς κακοὺς διὰ τὸ κράτος χρόνους τῶν αὐτοκρατόρων Βαλεριανοῦ καὶ Γαλιηνοῦ, οἱ Γότθοι καὶ ἄλλοι γειτονικοὶ βάρβαροι κατέλαβον ὁριστικῶς τὰς δακικὰς ἐπαρχίας καὶ ἐδίωξαν εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην, ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, τοὺς ρωμανικοὺς πληθυσμούς. Ἔκτοτε οἱ Γότθοι ἔγιναν οἱ μόνοι ἐπίφοβοι γείτονες τοῦ κράτους, καὶ αἱ παρίστριοι χῶραι δὲν ἔπαυσαν νὰ ὑποφέρουν τὰ πάνδεινα.

Ἡ ἐπέκτασις τῶν Γότθων κατὰ μῆκος τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου πόντου πρὸς Ἀνατολὰς ἔφερεν αὐτοὺς εἰς τὸ ἀκμάζον καὶ τότε ἀκόμη βασίλειον τοῦ Βοσπόρου (τοῦ Κιμμερίου, τοῦ σημερινοῦ Κὲρτς) μὲ τὰς ἀνθούσας ἑλληνικὰς πόλεις, τὸ ὁποῖον ἦτο ἰσχυρότατον κέντρον πολιτισμοῦ εἰς τὰς μακρινὰς καὶ ἀξένους ἐκείνας χώρας. Ἀλλ' ἡ ὑπὸ τῶν Γότθων καθυπόταξις τοῦ ἑλληνοβαρβαρικοῦ ἐκείνου βασιλείου ἐπέφερε καὶ ἄλλην σημαντικωτάτην συνέπειαν, ἡ ὁποία ἔχει ἄμεσον σχέσιν μὲ τοὺς πρὸς νότον γνησίους ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς καὶ πόλεις. Αἱ μεγάλαι ἐπιδρομαὶ τῶν Γότθων εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας διηυκολύνθησαν διὰ τῶν πλουσίων ναυτικῶν δυνάμεων τοῦ βασιλείου, τὰς ὁποίας οὗτοι ἥρπασαν καὶ ἐσκέφθησαν νὰ τὰς μεταχειρισθοῦν πρὸς λεηλασίαν τῶν νοτίων χωρῶν τοῦ κράτους, ἤτοι τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν. Τὸ ἔτος 257 οἱ Γότθοι, μεταβάλλοντες τὰς ἐπιδρομάς των εἰς πειρατικάς, κατέρχονται μὲ στόλον πρὸς τὰ ἀνατολικὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου πόντου, κυριεύουν τὰς πόλεις παρὰ τὰ στόμια τοῦ Φάσιδος ποταμοῦ, τέλος φθάνουν εἰς τὴν Τραπεζοῦντα, τὴν κυριωτάτην ἑλληνικὴν πόλιν τῶν ἀνατολικῶν μερῶν τῆς μικρασιατικῆς χερσονήσου, κυριεύουν καὶ καταστρέφουν αὐτήν, καίουν τὰ περίχωρα, φονεύουν ἢ σύρουν εἰς αἰχμαλωσίαν τοὺς κατοίκους.

Ἡ ἐπιτυχία αὕτη τῶν ἀνατολικῶν Γότθων παρεκίνησε τοὺς δυτικοὺς ὁμοεθνεῖς αὐτῶν, καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος, τῷ 258, μέγας στόλος ἐξήρχετο ἀπὸ τὰ στόμια τοῦ Δανάπρεως (σημ. Δνειπέρου), στόλος, ὁ ὁποῖος ἀνῆκεν εἰς ἑλληνικὰς πόλεις, τὸν Τύραν, τὴν Ὀλβίαν, ἀλλ' ἤδη ἔφερε βαρβάρους. Οἱ Γότθοι κατῆλθον πρὸς τὰ δυτικὰ ἤδη παράλια τοῦ Εὐξείνου πόντου, ἔφθασαν εἰς τὴν Ἀγχίαλον, διέβησαν τὴν μικρασιατικὴν ἀκτήν, κατέλαβον τὴν Χαλκηδόνα, ἔπειτα τὴν Νίκαιαν, τὴν Ἀπάμειαν, τὴν Προῦσσαν. Αἱ ληστοπειρατικαὶ αὗται ἐπιδρομαὶ τῶν δυτικῶν Γότθων ἐπανελήφθησαν πάλιν τὰ δύο ἑπόμενα ἔτη. Μακρὰ καὶ ὀλεθρία ἐπιδρομὴ ἦτο ἡ τοῦ 264, ὅτε οἱ ἀνατολικοὶ Γότθοι ἐπανέλαβον τὴν θαλασσαν ὁδὸν πρὸς τὴν Τραπεζοῦντα καὶ διέβησαν, καίοντες καὶ λεηλατοῦντες τὰς χώρας, εἰς τὴν Καππαδοκίαν, Γαλατίαν, Βιθυνίαν· τέλος ἐπέστρεψαν εἰς τὰς βορείους οἰκήσεις αὐτῶν ἄγοντες πλῆθος αἰχμαλώτων. Αἱ πειρατικαὶ αὗται ἐπιδρομαὶ ἐπανελήφθησαν καὶ πάλιν, ἀξία δὲ μνήμης εἶναι ἡ ἐκστρατεία τοῦ 267, κατὰ τὴν ὁποίαν διῆλθον τὸν Βόσπορον, ἐκυρίευσαν αὐτὸ τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν ἀπέναντι Χρυσόπολιν, κατέστρεψαν τὴν Κύζικον, ἠρήμωσαν τὰς νήσους Λῆμνον καὶ Σκῦρον, καὶ ἔκαμαν τὴν γνωστοτέραν ἐπιχείρησιν κατὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Κορίνθου. Ἦσαν οἱ πρόδρομοι τῆς μετὰ ἕνα αἰῶνα καὶ πλέον (395) ἐπιδρομῆς τῶν Γότθων τοῦ Ἀλαρίχου, ἡ ὁποία ἐπέφερε τὴν ὁριστικὴν καταστροφὴν τοῦ βίου εἰς τὰς παλαιὰς ἑλληνικὰς χώρας.

Ἀλλ' ἐπέκειντο χρόνοι ἀκόμη δυστυχέστεροι ἐκ μέρους τῶν Γότθων διὰ τοὺς κατοίκους τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τοῦ κράτους καὶ ἰδίως διὰ τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμούς. Ἡ μεγάλη γοτθικὴ θύελλα, ἡ πρὸ τοῦ 395, ἐξαπελύθη μετὰ δύο ἔτη, τὸ 269. Εἰς τὸ στόμιον τοῦ Δανάστρεως (σημ. Δνειστέρου) συνηθροίσθη ἰσχυρὸς γοτθικὸς στόλος, ὁ ὁποῖος ἔχων πρὸς ὑποστήριξιν μεγάλας κατὰ ξηρὰν δυνάμεις Γότθων, ὑπερβαινούσας τὰς 300.000, ἐκινήθη συγχρόνως μὲ αὐτοὺς πρὸς νότον τοῦ Ἴστρου (τοῦ Κάτω Δουνάβεως). Ἁπλῆ ἀπαρίθμησις τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας ἠρήμωσαν, ἀρκεῖ: οἱ ἀπὸ ξηρᾶς Γότθοι διελθόντες ὅλην τὴν χώραν τὴν μεταξὺ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἐπέπεσαν τέλος κατὰ τῆς Θεσσσλονίκης, ἔπειτα κατέστρεψαν τὴν Πελαγονίαν, τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἔφθασαν ἕως τὴν Πελοπόννησον· οἱ ἀπὸ θαλάσσης ἠρήμωσαν τὰς μεγαλονήσους Κρήτην, Ρόδον, Κύπρον καὶ τὰ μικρασιατικὰ παράλια. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἔπαθον μεγάλην ἧτταν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου (270). Καὶ τότε ἐπετελέσθη σημαντικὸν γεγονὸς διὰ τὰς χώρας τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Πολλοὶ Γότθοι αἰχμάλωτοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ ὅρια τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους μὲ τὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα εἶχον οἱ ἔποικοι (coloni), ἄλλοι δὲ συνεχωνεύθησαν ὡς πολεμισταὶ εἰς τοὺς λεγεῶνας. Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Κλαύδιον Αὐρηλιανός, ὁ ὁποῖος κατώρθωσε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἑνότητα τοῦ κράτους, ἠναγκάσθη νὰ μετατοπίσῃ καὶ τὰ λείψανα τῶν ρωμανικῶν πληθυσμῶν πρὸς νότον τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, καὶ οὕτω συνέστη ἡ ἐντεῦθεν τοῦ ποταμοῦ ἐπαρχία τῆς Δακίας, λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἐκ τῆς μεγάλης πέραν αὐτοῦ χώρας. Τότε ὁ δυτικὸς κλάδος τῶν Γότθων κατέλαβε τὴν εὐρεῖαν ἄλλοτε χώραν τῆς Δακίας (τὴν σημερινὴν Ρουμανίαν), οἱ δὲ ἄλλοι βάρβαροι, Γεπίδαι, Βανδῆλοι, διενεμήθησαν τὰ ἄλλα ἐδάφη. Οἱ Γότθοι ἐπανέλαβον τὰς ἐπιδρομάς των ἕως τὴν ἐποχὴν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ὁ ὁποῖος κατήνεγκε κατ' αὐτῶν καίριον τραῦμα καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον Gothicus victor ac triumphator. Τότε συνήφθη εἰρήνη ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ πληρώνῃ τὸ κράτος τὴν εἰθισμένην χρηματικὴν ἀμοιβήν, τοὺς «φόρους», ὅπως ἐλέγοντο, καὶ τὴν ὑποχρέωσιν τῶν βαρβάρων νὰ φυλάσσουν τὰ σύνορα τοῦ κράτους καὶ νὰ στέλλουν ἐνισχύσεις εἰς τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν ἐν καιρῷ ἀνάγκης.

Εἰς τοιαύτην ὀδυνηρὰν κατάστασιν εὑρίσκοντο αἱ παραδουνάβιοι χῶραι καὶ αἱ εὐρωπαϊκαὶ ἑλληνικαὶ χῶραι καὶ τὰ μικρασιατικὰ παράλια ἐπὶ ἕνα ὁλόκληρον αἰῶνα (238—325 μ. Χ.) ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Γότθων, καὶ εἰς τόσον μέγαν βαθμὸν ἀνεμείχθη ὁ γερμανικὸς οὗτος λαὸς μὲ τὰς τύχας τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἀκριβῶς τῆς ἱδρύσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἐπὶ ἥμισυν αἰῶνα διαμένουν ἥσυχοι οἱ Γότθοι, πλεῖστοι τῶν ὁποίων εἰσέρχονται εἰρηνικῶς εἰς Κωνσταντινούπουλιν καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Σημαντικώτατον γεγονὸς ὑπῆρξεν ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν βαρβάρων τούτων, ὁ ὁποῖος, ἀρχίσας κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῶν ἐπιδρομῶν, συνετελέσθη ὀλίγον ἀργότερον. Ἡ μεγάλη ἐπιδρομὴ αὐτῶν τοῦ 264, κατὰ τὴν ὁποίαν διεπέρασαν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἔφθασαν ἕως τὴν Καππαδοκίαν, εἶχε πολὺ σοβαρὰ ἀποτελέσματα δι' αὐτοὺς τοὺς ἰδίους Γότθους. Μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων ἦτο καὶ ὁ Καππαδόκης Εὐτύχιος, οὗτος δ' εἶναι ὁ πρῶτος διαδώσας μεταξὺ τῶν Γότθων τὰ πρῶτα σπέρματα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἱδρύθη δὲ τότε ὀρθόδοξος ἐκκλησία τῶν Γότθων εἰς τὴν Κριμαίαν. Μὲ τὴν γοτθικὴν δὲ ταύτην ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν τῆς Κριμαίας διετήρει σχέσεις κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δ΄ καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε΄ αἰῶνος ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὅτε ἦτο πατριάρ-

Digitized by Google

γης Κωνσταντινουπόλεως, ἐξηκολούθησαν δὲ οἱ Βυζαντινοὶ νὰ ἔχουν σχέσεις μετὰ τῶν εἰρηνικῶν ὀρθοδόξων Γότθων τούτων ἀκόμη καὶ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, τὸν ΣΤ' αἰῶνα. Τὸ ἐθνικὸν ὅμως δόγμα τῶν Γότθων ἦτο ὁ ἀρειανισμός, τὸν ὁποῖον διέδωκε μεταξὺ αὐτῶν πάλιν ἀπόγονος αἰχμαλωτισθέντων Χριστιανῶν ἐκ τῆς Καππαδοκίας, ὁ *Οὐλφίλας*, ὁ ὁποῖος εἶχε γεννηθῆ εἰς τὴν χώραν τῶν Γότθων, εἶχεν ἀνατραφῆ ὑπὸ τῶν γονέων του εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ εἶχε λάβει καὶ μόρφωσιν ἑλληνικήν. Ὁ Οὐλφίλας ἐκήρυξε τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τοὺς Γότθους καὶ ἐχειροτονήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τῷ 341 κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Οὐάλεντος ἐπίσκοπος τῶν Γότθων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ γοτθικὴ γλῶσσα ἦτο πτωχὴ καὶ οὔτε οἱ Γότθοι, οὔτε ἄλλοι ἐκ τῶν γερμανικῶν λαῶν εἶχον τότε ἀλφάβητον, διὰ τοῦτο συνεπλήρωσε τὴν γοτθικὴν γλῶσσαν μὲ ἑλληνικὰς λέξεις καὶ ἐπενόησε τὸ γοτθικὸν ἀλφάβητον διὰ συνδυασμοῦ ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ ἀρχαίων γερμανικῶν σημείων («ρουνικῶν» καλουμένων), δοξάσας τὸ ὄνομά του μὲ τὴν μετάφρασιν τῶν Ἁγίων Γραφῶν εἰς τὴν γοτθικήν. Ἀλλὰ μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔφερεν ὁ Οὐλφίλας εἰς τοὺς Γότθους τὸ δηλητήριον τῆς αἱρέσεως τοῦ Ἀρείου, ἡ ὁποία διεδόθη εἰς ὅλους τοὺς γερμανικοὺς λαοὺς καὶ ἔγινεν ἡ αἰτία νὰ καταστραφοῦν ὅλα τὰ ὑπ' αὐτῶν ἱδρυθέντα εἰς τὴν χώραν τῆς Δύσεως χριστιανικά, ἀλλ' αἱρετικὰ κράτη. Ἡ μνεία τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῶν βαρβάρων καὶ τῶν ὀλεθρίων δι' αὐτοὺς ἀποτελεσμάτων τῆς ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς αἱρέσεως ἀποδοχῆς αὐτοῦ φέρει τὸν λόγον εἰς τὴν κοσμοκρατορικὴν δύναμιν τῆς νέας θρησκείας, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἱκανὴ νὰ καταλύσῃ τὸν ἀρχαῖον κόσμον εἰς τὴν ρωμανικὴν Δύσιν καὶ ν' ἀναπλάσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολήν.

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, «ὁ διδάσκαλος τῶν ἐθνῶν», ἐξήγαγε τὸν Χριστιανισμὸν ἀπὸ τὸν στενὸν ἐθνικὸν ἰουδαϊκὸν κύκλον καὶ διέδωκε τὸ κήρυγμα τῆς ἀπολυτρώσεως καὶ τῆς νέας ζωῆς εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Τότε ἐνεφανίσθη εἰς τὸν ρωμαϊκὸν κόσμον μία νέα θρησκεία, ἡ ὁποία ἠρνεῖτο τοὺς παλαιοὺς θεοὺς καὶ δὲν ἐδέχετο τὴν λατρείαν τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Χριστιανισμὸς ἦτο θρησκευτικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐδίδασκε τὴν γλυκύτητα καὶ τὴν φιλανθρωπίαν, ἐκήρυσσε τοὺς ἀνθρώπους ἴσους ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἦτο προσιτὸν καὶ εὔκολον δι' ὅλους, ἤρεσεν εἰς τοὺς ταπεινούς, τοὺς πτωχούς, τοὺς δυστυχεῖς. Ἂν προσθέσωμεν εἰς τοῦτο τὸν ἔνθερμον ζῆλον, ὁ ὁποῖος ἐνεψύχου τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ, τὰς εὐκολίας τὰς ὁποίας εὕρισκον οὗτοι ἀπὸ τὴν ἑνότητα τοῦ κράτους, τὰς εὐκόλους συγκοινωνίας, ἂν προσέτι λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἀόριστον ἀνάγκην θρησκευτικότητος, ἡ ὁποία ἐβασάνιζε τότε πολλὰ πνεύματα καὶ τὴν ὁποίαν δὲν ἠδύναντο νὰ ἱκανοποιήσουν αἱ δοξασίαι τῆς εἰδωλολατρείας, ἐννοοῦμεν εὐκόλως τοὺς λόγους τῆς ἐπιτυχίας τῆς νέας θρησκείας.

Ὁ θρησκοφιλοσοφικὸς πολιτισμὸς τοῦ ἑλληνορρωμαϊκοῦ κόσμου κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Χριστιανισμοῦ συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν διάδοσιν τῆς νέας θρησκείας. Εἰς τὸν συγκρητισμὸν τῶν θρησκειῶν, ὁ ὁποῖος ἐτελεῖτο κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, περιελήφθη καὶ ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος Σεβῆρος (222—235) ἐλάτρευεν εἰς τὸ εὐκτήριον αὐτοῦ (lararium) τὰς εἰκόνας τοῦ Ὀρφέως, τοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως καὶ τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἑλληνικὴ διανόησις εἶχεν ἤδη φθάσει εἰς τὴν σύλληψιν ἑνὸς ὑπερτάτου—ὑψίστου, ὡς ἔλεγον, ὄντος—καὶ ἡ τάσις αὕτη ἤνοιγε τὴν ὁδὸν εἰς τὴν μονοθεϊστικὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ καὶ αἱ κατώτεραι τάξεις τῆς κοινωνίας εἶχον ἤδη ἐθισθῆ εἰς τὴν ὑψηλὴν ἰδέαν τοῦ μαρτυρίου καὶ τῆς ἀπολυτρώσεως διὰ τῶν λαβόντων τὴν ἐξαιρετικὴν διάδοσιν ὀρφικῶν καὶ ἄλλων μυστηρίων. Ἀρκεῖ νὰ μνημονευθοῦν τὰ ὀνόματα τοῦ *Σαβαζίου*, τῆς *Κυβέλης* καὶ τῆς *Ἴσιδος*, τοῦ *Ὀρφέως*, πρὸ παντὸς τοῦ *Μίθρα*, τοῦ ὁποίου ἡ λατρεία ἐπάλαισεν ἐπίμονον πάλην πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ Σωτῆρος. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ φαινομενικῶς ἐκ διαμέτρου ἀντίθετοι εἰς τοὺς σκοπούς των ἄνδρες, ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Ἰουλιανός, εἶχον θρησκευτικὰ αἰσθήματα πολὺ προσεγγίζοντα. Καὶ οἱ δύο εἶχον ψυχὰς ἐξημμένας ἦσαν μάλιστα ὁραματισταὶ καὶ ἐλάτρευον ὡς ὕψιστον ὂν τὸν *Ἀπόλλωνα Ἥλιον*, καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἐκ τῆς λατρείας «τοῦ ἀνικήτου Ἡλίου» κατέληξεν εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ, ὁ δὲ Ἰουλιανός, τελῶν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἑλληνιστικῶν ἐπιδράσεων, ὑπὸ τὴν λατρείαν τοῦ θεοῦ Ἡλίου ὠνειρεύετο νὰ παραλάβῃ τὸ δωδεκάθεον τοῦ Ὀλύμπου, ἀναζωογονῶν αὐτὸ διὰ μιμήσεως τῶν θεσμῶν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας.

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ εἴμεθα ὑπερβολικοὶ ὡς πρὸς τὴν ταχύτητα τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὅταν τὰ κείμενα μᾶς πληροφοροῦν περὶ τῆς παρουσίας ἑνὸς Χριστιανοῦ εἴς τινα τόπον, δὲν σημαίνει ὅτι ὁ τόπος οὗτος εἶχεν ἐκχριστιανισθῆ, διότι Ἐκκλησία ἤτοι κοινότης χριστιανική, δὲν εἶναι συγκεκροτημένη παρὰ μόνον ὅπου ἐμφανίζονται ἐπίσκοποι. Πολλαὶ ἐκκλησίαι διετείνοντο ὅτι ἱδρύθησαν ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων καὶ ὑπὸ τῶν ἀμέσων μαθητῶν αὐτῶν καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀνῆγον αὐθαιρέτως τὴν ἵδρυσίν των εἰς παλαιοτέρους χρόνους. Κατ' ἀλήθειαν ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπῆρξεν ἀρκετὰ βραδεῖα. Μόνον εἰς τὴν ἑλληνικὴν πάλιν Ἀνατολὴν διεχύθη ταχέως τὸ νέον φῶς. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ Β' αἰῶνος ἡ ἐπαρχία, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκομεν πυκνότερον χριστιανικὸν πληθυσμόν, εἶναι ἡ Μικρὰ Ἀσία. Ὁλόκληρον τὸ ἑλληνικὸν τμῆμα τοῦ κράτους ἠρίθμει ἐκκλησίας ἀνθούσας. Φυσικὰ ἡ παλαιὰ Ἑλλάς, ἡ κοιτὶς τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων, ἔμεινε μακρότερον χρόνον προσκεκολλημένη εἰς τὴν λατρείαν των. Ἐπίσης καὶ ἡ ὕπαιθρος χώρα ἔμεινεν ἐπὶ πολὺ πιστὴ εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν (διὰ τοῦτο οἱ ὀπαδοὶ αὐτῆς λέγονται pagani, ἐξ οὗ καὶ payens)· ὁ Χριστιανισμὸς ἔκαμε τὰς μεγαλυτέρας κατακτήσεις μεταξὺ τῶν πληθυσμῶν τῶν πόλεων καὶ τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ (*Renan*, Marc Aurèle).

Ἑκάστη κοινότης, «Ἐκκλησία», εἶχε κατ' ἀρχὰς ἐπὶ κεφαλῆς ἓν συμβούλιον γερόντων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἱ πρεσβύτεροι, ἐβοηθοῦντο δ' οὗτοι ἀπὸ τοὺς διακόνους. Μικρὸν κατὰ μικρὸν εἷς ἐξ αὐτῶν ἔλαβεν ἐξέχουσαν θέσιν, ἦτο δ' οὗτος ὁ ἐπιβλέπων, «ὁ ἐπίσκοπος». Κατὰ τὰ μέσα τοῦ Β' αἰῶνος ὁ θεσμὸς τῶν ἐπισκόπων λειτουργεῖ εἰς τὴν Ρώμην, τὸ Λυών, τὰς Ἀθήνας, τὴν Κόρινθον, τὴν Σμύρνην, εἰς ὅλην τὴν Ἀσίαν καὶ εἰς τὴν Κρήτην.

Διατὶ ὁ Χριστιανισμὸς κατεδιώχθη. Οἱ γλυκεῖς καὶ ἥσυχοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἠκολούθησαν τὴν νέαν πίστιν, χωρὶς νὰ θέλουν, ἐθεωρήθησαν ὡς ἐπαναστάται ἐν μέσῳ τῆς ὠργανωμένης ἑλληνορρωμαϊκῆς κοινωνίας. Ἦσαν ἐχθροὶ πρὸς τοὺς ἀρχαίους θεούς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξηρτᾶτο τὸ μεγαλεῖον τῆς Ρώμης, πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐξουσίαν, πρὸς ὅλας τὰς συνηθείας τοῦ ἀρχαιοπρεποῦς καθημερινοῦ βίου. «Ἀπόδοτε τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ», εἶχεν εἴπει ὁ Ἰησοῦς, ἀλλ' ἡ διδασκαλία αὕτη ἦτο κήρυγμα ἐπαναστατικόν, διότι ἡ ἀρχαία ρωμαϊκὴ κοινωνία δὲν ἐγνώριζε τὸν χωρισμὸν κράτους καὶ θρησκείας. Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἐπαναστάτης κατὰ τῶν νόμων τοῦ κράτους, διότι οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἐξετέλουν ὅσα οἱ νόμοι ἐκέλευον, δὲν ἐδέχοντο νὰ κάμνουν θυσίας εἰς τοὺς θεούς, δὲν ἐλάτρευον τὴν εἰκόνα τοῦ αὐτοκράτορος, ἀπέφευγον τὴν στρατιωτικὴν ὑποχρέωσιν, συνήρχοντο εἰς μυστικὰς συνελεύσεις (ἐκκλησίας), αἵτινες ἀπηγορεύοντο ρητῶς ὑπὸ τῶν νόμων τοῦ κράτους. Εἶναι ἀσυμβίβαστος ἡ χριστιανικὴ πίστις μὲ τὰ καθήκοντα τοῦ Ρωμαίου πολίτου. Ἄλλως τε οἱ Χριστιανοὶ ἀπειλοῦν τὴν Ρώμην (ὡς βλέπομεν εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν, εἰς τὸν Τερτουλλιανόν), καὶ ἀκόμη τὸ χειρότερον οἱ Χριστιανοὶ δὲν σέβονται τὴν ὀργάνωσιν τὴν κοινωνικήν, ὅταν πιστεύουν εἰς τὸ λεχθὲν «οἱ πρῶτοι ἔσονται ὕστατοι καὶ οἱ ὕστατοι πρῶτοι». Δὲν εἶναι λοιπὸν παράδοξον, ὅτι οἱ Αὐτοκράτορες, ἀκόμη καὶ οἱ μᾶλλον ἐνάρετοι, καὶ αὐτὸς ὁ Μᾶρκος Αὐρήλιος, ἐθεώρησαν καθῆκον αὐτῶν πρὸς διάσωσιν τοῦ κράτους καὶ τῆς κοινωνίας νὰ καταδιώξουν τὸν Χριστιανισμόν. Οἱ διωγμοὶ δὲν εἶχον σκοπὸν τὴν καταδίωξιν ὡρισμένων μελῶν τῆς κοινωνίας πρὸς ἀπάρνησιν τῆς πίστεως, ἀλλὰ τὴν ἐκρίζωσιν αὐτῆς τῆς χριστιανικῆς ὀργανώσεως. Ἀγὼν θανάσιμος ἤρχισε μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν καὶ τοῦ κράτους.

Τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος ὁ Χριστιανισμὸς ἔγινεν ἰσχυρότερος, τὸ διάταγμα τοῦ 313 ἀνακηρύσσει αὐτὸν ὡς θρησκείαν ἀνεκτὴν εἰς τὸ κράτος, ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον γίνεται θρησκεία τούτου. Τέλος ὁ Κωνσταντῖνος τῷ 325 ἐπιβάλλει διὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τὸ ὀρθὸν δόγμα καὶ καθιερώνει οὕτω τὸν «θρίαμβον τῆς Ἐκκλησίας» καὶ τὸν θρίαμβον τῆς Ὀρθοδοξίας. Ὁ «θρίαμβος τῆς Ἐκκλησίας» ἔσχεν ἀποτελέσματα κολοσσιαῖα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ἰδιαιτέρως τῆς τέχνης, καὶ διὰ τὴν ὅλην ἐν γένει συγκρότησιν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ Ἐκκλησία ἐμφανίζεται ἤδη ὡς ὀργάνωσις ἰσχυρά, περιλαμβάνουσα ὅλον τὸ κράτος, μὲ ἱεραρχίαν, πλούτη, ἐσωτερικὴν ἑνότητα. Ἡ ἐξωτερικὴ διοργάνωσις τῆς Ἐκκλησίας καθορίζεται συμφώνως μὲ τὸν τύπον τῆς πολιτικῆς ὀργανώσεως τοῦ κράτους. Συνήθως ὑπάρχει εἷς ἐπίσκοπος κατὰ πόλιν, εἷς μητροπολίτης κατὰ πρωτεύουσαν τῆς ἐπαρχίας, εἰς δὲ τὴν Ἀνατολὴν εἷς πατριάρχης σχεδὸν κατὰ διοίκησιν. Τὰ πατριαρχεῖα εἰς τὴν Ἀνατολήν, τῆς Ἱερουσαλήμ, τῆς Ἀντιοχείας, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἶναι κέντρα περίλαμπρα τῆς Ὀρθοδοξίας, εἰς τὴν Δύσιν ἓν μόνον, τῆς Ρώμης, ὅπερ σημαντικώτατον. Ὁ πάπας, ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης, δὲν ἔχει ἀντίπαλον εἰς ὅλην τὴν Δύσιν, καὶ ἐκ τούτου, καὶ ὡς διάδοχος δῆθεν τοῦ Ἁγίου Πέτρου, ἔχει ἀξιώσεις ἡγεμονίας. Ὁ ἐπίσκοπος ἔχει τὸ συμβούλιόν του ἐκ τῶν ἱερέων, ὁ μητροπολίτης ἐκ τῶν ἐπισκόπων ἢ τὴν *σύνοδον* (τὴν τοπικήν). Ἡ δὲ καθολικότης, ἡ οἰκουμενικότης τῆς Ἐκκλησίας, ἐμφανίζεται εἰς τὰς *οἰκουμενικὰς συνόδους*. Παραλλήλως πρὸς τὸ ἱερατεῖον διοργανοῦται καὶ ἡ μοναχικὴ πολιτεία. Πρῶτοι ἐφάνησαν οἱ *ἐρημῖται* καὶ οἱ *ἀναχωρηταὶ* εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Συρίας. Ἡ φήμη τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου καὶ τοῦ ἁγίου Παχωμίου (περὶ τὰ μέσα τοῦ Δ' αἰῶνος) προσείλκυσαν περὶ ἑαυτοὺς πλῆθος ἀνθρώπων καὶ οὕτως ἐγεννήθησαν τὰ *κοινόβια*. Πολὺ ταχέως ἱδρύθησαν ἀπέραντα μοναστήρια εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, καὶ δὴ εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὴν Συρίαν, τὰ ὁποῖα κατέστησαν ἰσχυρὰ κέντρα δημιουργίας τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ.

Αἱ αἱρέσεις καὶ ὁ καισαροπαπισμὸς τῶν αὐτοκρατόρων. Ἡ Ἐκκλησία εἶχε θριαμβεύσει κατὰ τῶν «ἔξω» ἐχθρῶν αὐτῆς, ἀλλ' εἶχεν ἤδη νὰ παλαίσῃ καὶ κατὰ τῶν ἐσωτερικῶν ἐχθρῶν. Τὴν χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐτάραξε δεινῶς ἡ *αἵρεσις τοῦ Ἀρείου*· ὁ Κωνσταντῖνος ἐπέβαλε μὲν διὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τὸ ὀρθὸν δόγμα, δὲν κατώρθωσεν ὅμως νὰ ἐκριζώσῃ τὴν αἰτίαν τῶν διχονοιῶν ἐν τῇ θριαμβευσάσῃ Ἐκκλησίᾳ. Ἄλλος κίνδυνος διὰ τὴν Ἐκκλησίαν εἶναι ἡ τάσις τοῦ αὐτοκράτορος, ἵνα διευθύνῃ αὐτήν. Ὁ Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ ἦτο pontifex maximus τῆς θρησκείας τῶν ἀρχαίων θεῶν καὶ ὁ Κωνσταντῖνος προήδρευσεν εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ Σύνοδον, ἐκήρυξε δὲ εἰς τοὺς ἐπισκόπους αὐτῆς ὅτι, ὅπως ἐκεῖνοι εἶναι ἐπίσκοποι τῶν «ἔσω» τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι καὶ αὐτὸς «τῶν ἐκτὸς ὑπὸ θεοῦ καθεσταμένος ἐπίσκοπος» (*Εὐσέβιος*, Βίος Κωνσταντίνου IV 24). Ἐμφανίζεται λοιπὸν ἡ τάσις πρὸς *καισαροπαπισμόν*, ἤτοι κυριαρχίαν τῶν αὐτοκρατόρων ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ὀνομάζεται «ἀρχιερεὺς βασιλεύς». Εἰς αὐτὴν τὴν περίφημον ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ἡ ὁποία τόσα μεγάλα ἔπραξεν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος, αὐτοὶ οἱ ἐπίσκοποι ἀποτείνουν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μαρκιανὸν τὴν ἐπευφημίαν: «πολλὰ τὰ ἔτη τῷ ἱερεῖ, τῷ βασιλεῖ, τὰς ἐκκλησίας σὺ ὤρθωσας, νικητὰ πολεμίων, διδάσκαλε πίστεως».

Ἀλλὰ δύναται νὰ βλάψῃ τὴν Ἐκκλησίαν ὁ αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος εἶναι «βασιλεὺς καὶ ἱερεὺς καὶ διδάσκαλος». Διότι, ἂν εἶναι αἱρετικός, δυνατὸν νὰ εὐνοήσῃ τὴν αἵρεσιν, νὰ κάμῃ διωγμοὺς τῶν ἀντιφρονούντων, νὰ θέλῃ νὰ τὴν ἐπιβάλῃ εἰς τὸ κράτος, ὅπως ἔπραξεν ὑπὲρ τοῦ ἀρειανισμοῦ αὐτὸς ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ Κωνστάντιος. Ἄλλοι καταδιώκουν πατριάρχας, ὅπως ὁ Ἀρκάδιος τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν συνεβιβάσθη μὲ τὸ κράτος, ὥστε νὰ γίνῃ τὸ στήριγμα αὐτοῦ εἰς τὴν Δύσιν. Μετεχειρίσθη μὲν τὴν οἰκουμενικότητα τοῦ κράτους πρὸς διάδοσιν τῆς πίστεως, μετεχειρίσθη τὴν ὀργάνωσιν αὐτῆς, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ δώσῃ ὡς ἀντάλλαγμα εἰς τὴν ἄψυχον κοινωνίαν τῆς Δύσεως τὴν ζωήν. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὅμως συνεμάχησε τόσον στενῶς, ἐταυτίσθη τόσον βαθέως μὲ τὸν ἀκμαῖον ἐκεῖ Ἑλληνισμόν, ἔρριψε ρίζας τόσον ἰσχυράς, ἐρρυθμίσθη τόσον σοφῶς ὑπὸ τῶν μεγάλων διδασκάλων αὐτῆς, ἔρριψε λάμψιν πολιτισμοῦ καὶ τέχνης τόσον ἰσχυράν, ὥστε κατέστη τὸ ἰσχυρότατον στήριγμα τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους. Ἐν γένει, ἀκόμη καὶ κατὰ τοὺς αἰῶνας συγκροτήσεως αὐτῆς, ἡ Ἐκκλησία ὑπῆρξε κυρίως ἑλληνικὴ Ἐκκλησία· εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν ἔγιναν αἱ ἀκμαιότεραι καὶ ζωτικώτεραι κοινότητες, αἱ μεγάλαι Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι, αὐτὴ αὕτη ἡ ὀργάνωσις τῆς Ἐκκλησίας δι' ἑλληνικῶν δυνάμεων συνετελέσθη, εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐγράφησαν τὰ Εὐαγγέλια καὶ Ἕλληνες κυρίως Πατέρες τὴν ἐστήριξαν. Δὲν περιεφρόνησε τὴν ἀρχαίαν σοφίαν, ἀλλ' ἤντλησεν ἐξ αὐτῆς νέας δυνάμεις, κατορθώσασα δὲ νὰ συνδυασθῇ μὲ τὸν Ἑλληνισμόν, δὲν ἔδωκε μόνον νέαν ζωὴν εἰς τὸ κράτος, ἀλλ' ἔδωκεν ἑλληνικὴν ζωὴν καὶ ἔγινεν ἡ ἐθνικὴ θρησκεία καὶ συνεκροτήθη εἰς γνησίαν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν. Εἰς τὸ λεγόμενον Ἀνατολικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος συνέβη κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Δ' αἰῶνος τὸ θαυμασιώτατον συμβὰν τῆς παγκοσμίου ἱστορίας, συνδυασθὲν ἐκ δύο ἀντιθέτων φαινομενικῶς ρευμάτων, ὁ *ἐξελληνισμὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ* καὶ συγχρόνως ὁ *ἐκχριστιανισμὸς τῆς εἰδωλολατρείας*, τῆς ὁποίας ὁ κύριος ἐκπρόσωπος ἦτο ὁ Ἑλληνισμός. Τὸ κατόρθωμα τοῦτο δίδει τὴν ἐξήγησιν τῆς ἀνορθώσεως τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ τῆς πτώσεως τοῦ δυτικοῦ τμήματος τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ ἑρμηνεύει σαφῶς τὴν σύστασιν καὶ τὴν ἀκμὴν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ συνδυασμὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἦτο ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ τέλειον τὸν ἄνθρωπον, ὅπως αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ Βυζαντινοὶ ἐπρέσβευον. Ὁ Νικηφόρος Γρηγορᾶς, θέλων νὰ ἐπαινέσῃ τὸν Βλεμμύδην, τὸν Φιλόσοφον λεγόμενον, ὁ ὁποῖος ἔζη ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, λέγει τὰ ἑξῆς: «Ἀνὴρ δὲ οὗτος πολλαῖς πεποικιλμένος ταῖς ἀρεταῖς καὶ πολλῇ τῇ σοφίᾳ ἐξησκημένος, ὁπόσην τε Ἑλλήνων ὑμνοῦσι παῖδες καὶ ὁπόσην οἱ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας προστάται καὶ ρήτορες ἐς ἡμετέραν ὠφέλειαν προὔθηκαν» (*Γρηγορᾶς*, τ. Ι', σ. 46, ἐκδ. Βόννης).

Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ μεγίστη δύναμις τοῦ *βυζαντινοῦ*, ἤτοι τοῦ *μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ*: ἡ ἑλληνο

Digitized by Google

ποίησις καὶ ἡ ἐθνικοποίησις τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐξ οὗ ἀπετελέσθη ὁ ἑλληνικὸς χριστιανικὸς πολιτισμός. Ἡ ἀνάμειξις δ' αὐτὴ τῶν πατροπαραδότων ἀρχαίων ἐθίμων καὶ δοξασιῶν μὲ τὰς νέας ἰδέας καὶ ἔθιμα, τὰ ὁποῖα ἐπέβαλεν ἡ ἐπικράτησις τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὑπῆρξεν ὁ κυριαρχῶν χαρακτὴρ τῆς μεσαιωνικῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Εἰς τὸν βυζαντινὸν Ἑλληνισμὸν ἡ ἐπιβίωσις τῶν ἀρχαίων ἐθίμων καὶ ἰδεῶν καὶ ἡ διάπλασις αὐτῶν ὑπὸ νέαν μορφὴν ἀποτελεῖ ἕνα ἑλληνικὸν κόσμον πλήρη ἐντόνου ζωῆς, ὁ ὁποῖος εἶναι συνέχεια τοῦ ἀρχαίου καὶ παρασκευάζει τὸν νεώτερον. Εἰς τὸ Βυζάντιον, τὴν νῦν Κωνσταντινούπολιν, συνέρρευσεν, ἀμέσως μετὰ τὴν κτίσιν, ὁ ἑλληνικὸς βίος καὶ πολιτισμός, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐσκορπισμένος εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν.

Η ΕΠΙΒΙΩΣΙΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ. Οὕτως ἐγεννήθη ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, ὄχι ὡς συνέχεια ἡ τμῆμα τῆς ρωμαϊκῆς, ἀλλ' ὡς συνέχεια τῶν ἑλληνιστικῶν βασιλείων καὶ ὡς νέα πολιτικὴ καὶ ἐκπολιτιστικὴ ἐμφάνισις τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ, ἀναζωογονηθέντος διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὁ ἑλληνικὸς κόσμος, ἀκμαῖος καὶ διαρκῶς ἀναθάλλων εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολήν, ἀνεζωογονήθη καὶ ἀνέλαμψεν ἀκόμη περισσότερον, ὅταν συνεκεντρώθη ὁλόκληρος ὑπὸ τὰ σκῆπτρα μιᾶς μεγάλης πολιτικῆς πρωτευούσης, ἡ ὁποία ἐθέρμαινεν αὐτὸν καὶ ὑπῆρξε μάλιστα ὁ μέγας ὁδηγὸς καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα. Εἰς τὸ Βυζάντιον, μόλις ὑψώθη τοῦτο εἰς τάξιν βασιλευούσης, ἤρχισαν εὐθὺς ἀμέσως νὰ διοχετεύωνται ἀπὸ τὰς μεγάλας ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς ὅλα τὰ πλούσια, διαυγῆ καὶ ζωηρὰ ρεύματα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, καὶ οὕτως ἔγινεν εὐρὺς χωνευτήριος λέβης, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνεχωνεύθησαν πάντα καὶ ἀπετέλεσαν τὸν λεγόμενον *βυζαντινὸν πολιτισμόν*. Ἡ δημιουργία τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ ἔχει κατὰ ταῦτα ἀναλογίαν τινὰ πρὸς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀρχαιοτέρου *ἀθηναϊκοῦ*, τοῦ κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἔπειτα ἐν μέρει καὶ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν *ἀλεξανδρινοῦ*. Κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν ἑλληνικὴν περίοδον τοῦ Ζ' αἰῶνος ἤκμαζον πολλὰ κέντρα ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ: ἡ Μίλητος, ἡ Κολοφῶν, ἡ Σμύρνη, ἡ Κόρινθος, ἡ Λέσβος, ἡ Σικυών, ἡ Χαλκίς, τὸ Ἄργος κλπ., αἱ ὁποῖαι διωχέτευσαν εἰς τὰς Ἀθήνας τὰ νάματα τοῦ πολιτισμοῦ των, καὶ οὕτως ἐδημιουργήθη ὁ ἀνέφικτος *ἀθηναϊκός*. Καὶ ἤδη τὸν Δ' αἰῶνα μ. Χ. ἀκμάζουν πολλαὶ ἑλληνικαὶ πόλεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι περίλαμπροι ἑστίαι ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ· ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ Ἀντιόχεια, ἡ Ἔφεσος, ἡ Πέργαμος, πάλιν μετὰ δέκα αἰῶνας ἡ Σμύρνη καὶ τόσαι ἄλλαι πόλεις ἀνθοῦσαι, ὅλα τὰ πολυχεύμονα ταῦτα ρεύματα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ διοχετεύονται εἰς τὴν μεγάλην παρὰ τὸν Βόσπορον πόλιν. Τότε ἡ Κωνσταντινούπολις λαμβάνει μὲ τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν πνευματικὴν ἡγεμονίαν, ρίπτει τὰς ἀκτῖνάς της εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, ἔπειτα ἐπεκτείνει αὐτὰς εἰς τὰς ἀσιατικάς, τὰς σκυθικὰς εἴτε τὰς σλαβικάς, τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας.

Ἡ Κωνσταντινούπολις λοιπὸν ἔλαβε μὲν ἀπὸ τὴν Ρώμην τὰ πολιτικά, ἀλλ' ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἔλαβεν ἐν ἀμέσῳ συνεχείᾳ τὰ πνευματικὰ σκῆπτρα, χωρὶς νὰ μεσολαβήσῃ οὐδεμία διακοπή. Ἡ ἀνύψωσις δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν πνευματικὴν ἡγεμονίαν τοῦ κόσμου δὲν ἀποτελεῖ καινοφανῆ τινα δημιουργικὴν πνευματικὴν ἑστίαν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ἀλλ' ἁπλῆν μετατόπισιν τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ κέντρου ἀπὸ τὰ νότια εἰς τὰ βόρεια παράλια τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου. Κατ' ἀκολουθίαν τὸ δημιουργηθὲν ἑλληνικὸν τοῦτο κράτος τοῦ μεσαίωνος οὐδὲν ἄλλο κατ' οὐσίαν εἶναι ἢ συνέχεια τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἐκχριστιανισμένου, ἡ δὲ βυζαντινὴ Ἑλλὰς διὰ τῆς ἀλεξανδρινῆς συνδέεται στενότερον παρ' ὅσον συνήθως νομίζεται μὲ τὴν ἀρχαίαν. Ὁ βυζαντινὸς κόσμος περικλείεται εἰς τὸν κλοιὸν τῆς ἀρχαιότητος. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν ἡ ἀρχαιότης διαρκεῖ καὶ κατὰ τὴν χρονικὴν περίοδον τοῦ μεσαίωνος, καὶ ὅτι δὲν κλείει ὁριστικῶς παρὰ μόνον μὲ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Τούρκων, ἀφ' ἧς ἄρχεται ὁ ἀληθινὸς μεσαίων.

Ὁπόσον ἰσχυρὰς ἀναμνήσεις ἀφῆκεν ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς βίος, ἀκόμη καὶ ὁ δημόσιος, δεικνύουν αἱ αὐτονομικαὶ ὀργανώσεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, αἱ ὁποῖαι εἶχον διατηρηθῆ ἐπὶ αἰῶνας καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολήν, καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν αὐτῶν εἰς μεγάλα βασίλεια, καὶ κατόπιν ἐπὶ τῆς ρωμαιοκρατίας. Πολλαὶ ἑλληνικαὶ πόλεις ἐξηκολούθουν νὰ ἔχουν τὸ ἀρχαῖον ἰδεῶδες τῆς ἑλληνικῆς πόλεως, καὶ οἱ κάτοικοι συνεκεντροῦντο ἐπὶ αἰῶνας εἰς τὰ «γυμνάσια», κέντρα ἑλληνικοῦ βίου. Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἐχρησιμοποίησε μόνον τὴν γλῶσσαν καὶ τὰς ἰδέας καὶ τὸν τύπον προσέτι τῆς ἀρχαίας λογοτεχνίας, ἀλλὰ παρέλαβεν ἀπὸ τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνισμὸν ἀκόμη καὶ τὴν ὀργάνωσιν καὶ τοὺς θεσμοὺς αὐτοῦ. Διότι ἐκυβερνήθη κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων ἀστικῶν θεσμῶν, αἱ δὲ κοινότητες, αἱ ἐκκλησίαι τοῦ χριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐμορφώθησαν κατὰ πρότυπον αὐτῶν («ἐκκλησία τῶν Χριστιανῶν—συνέδριον τῶν πρεσβυτέρων—ἐπίσκοπος—σύνοδος, συνεχίζουσι τὰ *κοινά*, συνήθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν τῶν Διαδόχων καὶ τῶν Ἐπιγόνων). Ὄχι μόνον κατὰ τὴν παλαιοβυζαντινὴν ἐποχήν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν μέσην, καὶ ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων ἀκόμη τὸ πνευματικὸν καὶ καλλιτεχνικόν, ἐν μέρει καὶ τὸ κοινωνικὸν ἰδεῶδες τῆς μεσαιωνικῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι αὐτὸ τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀρχαιότητος. Ὑπάρχει βεβαίως μία διαφορά, καὶ θεμελιώδης διαφορά, ὅτι τὸ ἰδεῶδες τοῦτο εἶναι χριστιανικὸν καὶ κατ' ἐξοχὴν ἀνθρωπιστικόν, ὅπως ηὗρυνεν αὐτὸ ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία καὶ ὁ ἀλεξανδρινὸς πολιτισμὸς καὶ τέλος ὁ Χριστιανισμός. Ἐν τούτοις, ὁ προσεκτικὸς ἐρευνητὴς θὰ εὕρῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Βυζαντινοῦ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀρχαίου Ἕλληνος, καὶ εἰς πᾶσαν ἐκδήλωσιν πνευματικήν, κοινωνικὴν καὶ ἰδιωτικὴν ἀνάμνησιν τοῦ ἀρχαίου βίου. Ἀρκεῖ νὰ μνημονευθῇ ἡ βυζαντινὴ λογοτεχνία, ἡ τέχνη, ἡ ὑπερηφάνεια τῶν Βυζαντινῶν διὰ τὸ κράτος καὶ τὸ γένος, ἡ ὁποία, ὡς διὰ κληρονομικότητος, μετεδόθη καὶ ἐξεδηλοῦτο διὰ τῆς ἰδίας λέξεως τῶν ἀρχαίων *βάρβαροι*, διὰ τῆς ὁποίας διέκρινον ἀφ' ἑαυτῶν σαφῶς πάντα ξένον λαόν.

Ἡ πάλη μεταξὺ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας θρησκείας ὑπῆρξε γιγαντιαία, ἐπίμονος καὶ μακροχρόνιος, κατὰ τὴν πάλην ὅμως ταύτην ἠναγκάσθη ὁ Χριστιανισμὸς πρὸς εὐκολωτέραν ἐπικράτησιν νὰ δεχθῇ πολλὰς δοξασίας καὶ ἔθιμα τοῦ ἀρχαίου κόσμου, τὰ ὁποῖα ἄλλως τε εἶχον παραμείνει ἰσχυρὰ μὲ τὴν δύναμιν μακραίωνος βίου καὶ παραδόσεως. Αὐτοὶ οἱ νόμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ δεικνύουν τὴν ἰσχύν, τὴν ὁποίαν εἶχον, ἀκόμη καὶ κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα, τὰ εἴδωλα.

Ἡ ἀρχαία σοφία εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Παρ' ὅλην τὴν αὐστηρότητα τῶν νόμων, τοὺς ὁποίους ἐξέδιδον οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ αὐτοκράτορες κατὰ τῶν ἐθνικῶν καὶ παρ' ὅλον τὸν φανατισμὸν τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ, αἱ ἀνώτεραι τάξεις τῶν Χριστιανῶν ἐσέβοντο καὶ ἐτίμων τοὺς ἐθνικούς. Αὐτοὶ οἱ τρεῖς ἱεράρχαι, ὁ Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος, ὁ Χρυσόστομος, ἔτρεφον βαθὺν σεβασμὸν πρὸς τὸν ἐθνικὸν Λιβάνιον. Μεταξὺ τῆς περιφήμου Ἀλεξανδρινῆς φιλοσόφου Ὑπατίας καὶ τοῦ ἐπισκόπου Κυρηναϊκῆς Συνεσίου ὑπῆρχον δεσμοὶ στοργικώτατοι. Τὴν ἰσχὺν τῆς προσηλώσεως πρὸς τὴν ἀρχαίαν σοφίαν βλέπομεν ἐναργεστάτην ἐπὶ αἰῶνας μακροὺς εἰς τὴν βυζαντινὴν λογοτεχνίαν, τῆς ὁποίας ἡ ὅλη παράδοσις εἶναι ἀρχαϊκή. Τὰ ἐπιγράμματα τοῦ ΣΤ' καὶ Ζ' αἰῶνος, αἱ φιλοσοφικαὶ θεωρίαι τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ὁ περίφημος διάλογος «Φιλόπατρις ἢ Διδασκόμενος», μυρία ἄλλα φιλολογικὰ γεγονότα, μαρτυροῦσιν, ὡς παρατηρεῖ ὁ Παπαρρηγόπουλος, ὅτι αἱ ἀναμνήσεις, αἱ παραδόσεις καὶ μέχρι τινὸς τὰ φρονήματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους οὐδέποτε ἐξέλιπον καὶ τοὐναντίον ἀπέβαινον βαθμηδὸν κραταιότερα καὶ γενναιότερα.

Οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς ἐκκλησίας ἐθεώρησαν τὸν Ἑλληνισμὸν ὡς τὸ κραταιότατον ὅπλον τῆς νέας θρησκείας· ὁ Ἰουστῖνος ὁ μάρτυς διδάσκει κατὰ τὸν Β' αἰῶνα «οὐκ ἀλλότριά εἰσι τὰ Πλάτωνος διδάγματα τοῦ Χριστοῦ». Ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα λέγει: «Ἦν μὲν οὖν πρὸ τῆς Κυρίου παρουσίας εἰς δικαιοσύνην Ἕλλησιν ἀναγκαία φιλοσοφία, νυνὶ δὲ χρησίμη πρὸς θεοσέβειαν γίνεται». Κατὰ δὲ τὸν Δ' αἰῶνα, αὐτὸς ὁ Βασίλειος ὁ Μέγας μεγαλοφώνως κηρύττει τὴν ἀνάγκην, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ Χριστιανισμὸς νὰ προσεταιρισθῇ ὄχι μόνον τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ποίησιν καὶ τὴν καλλιέπειαν. Εἰς τὴν Παραίνεσιν αὐτοῦ «πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων», προσπαθεῖ συμβουλεύων τοὺς νέους ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ θρησκεία τοῦ Σωτῆρος δύναται κάλλιστα νὰ συναρμοσθῇ μὲ τὸν ἀρχαῖον, τὸν ἐθνικὸν Χριστιανισμόν. Διὰ κομψῶν εἰκόνων καὶ μὲ τρυφερὰν χάριν λόγου ἐξηγεῖ εἰς τοὺς νέους Χριστιανοὺς πόσον δύνανται νὰ προετοιμάσουν αὐτοὺς εἰς τὸ νὰ ἐνασκήσουν τὰς ἀρετὰς καὶ νὰ κατανοήσουν τὸ ὕψος τῆς ἱερᾶς πίστεως, ἐν γένει νὰ καλλωπίσουν χριστιανικὴν ψυχήν, οἱ ποιηταί, οἱ λογοποιοί, οἱ ρήτορες τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ, ἐν τῷ συνόλῳ ἡ «θύραθεν», ἤτοι ἡ ἔξω τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἑλληνικὴ σοφία. Παράδειγμα ζωηρὸν Χριστιανοῦ ἱεράρχου ἐμπεποτισμένου μὲ τὴν ἀρχαίαν ψυχὴν παρέχει εἰς ἡμᾶς ὁ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος ἐπίσκοπος τῆς Κυρηναϊκῆς Συνέσιος, ὁ μαθητὴς τῆς Ὑπατίας, ὅστις ἐν μέσῳ τῶν πλουσίων ἑλληνικῶν πόλεων τῆς βορείου Ἀφρικῆς, εὑρισκόμενος ἤδη ἐπὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου, ἔζη ὡς ἀρχαῖος Ἕλλην φιλόσοφος. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἀμίμητος μέγας διδάσκαλος καὶ πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος δεικνύει διὰ τοῦ βίου, καὶ τῶν ἔργων καὶ τῶν λόγων αὐτοῦ ἕως ποῖον βαθμὸν δύναται νὰ συνδυασθῇ ἡ χάρις, ἡ τόλμη καὶ ἡ χρηστότης τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νέας θρησκείας. Αἱ περίφημοι Ὁμιλίαι τοῦ Χρυσοστόμου ἔχουν ὕφην καθ' ὁλοκληρίαν ἀρχαϊκήν, καὶ ὅμως τὰ σύμμεικτα πλήθη τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνωστίζονται διὰ νὰ τὸν ἀκούσουν μὲ βαθεῖαν εὐλάβειαν. Ἡ μορφωμένη χριστιανικὴ βυζαντινὴ κοινωνία καθ' ὅλους τοὺς χρόνους ἠρύετο ὡς ἀπὸ ἀέναον πηγὴν ἐκ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ τὴν γλῶσσαν, τοὺς τύπους διοικήσεως, τὴν ρητορικὴν τέχνην, τὴν φιλοσοφικὴν μέθοδον. Ὁ Ἰουδαϊσμὸς καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς συνηντήθησαν καὶ συνεδυάσθησαν εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Ἀνατολῆς, εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. «Ἀπὸ τὰς δύο ταύτας πηγὰς ζωῆς, λέγει ὁ Θεόδωρος Reinarh,—ἀπὸ τὰς ὁποίας καὶ σήμερον ἀκόμη ζῶμεν—προῆλθεν ὁ Χριστιανικὸς ποταμός».

Ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῆς εἰδωλολατρείας. Ἀκόμη βαθύτερα ἴχνη ἀφῆκεν εἰς τὰς ψυχὰς τοῦ λαοῦ ἡ ἀρχαία θρησκεία καὶ ὁ ὅλος ἀρχαῖος ἑλληνικὸς βίος. Τόσον βαθείας εἶχε τὰς ρίζας ἡ ἀρχαία θρησκεία εἰς τὸν λαόν, ὥστε πολὺ ἀργὰ ὁ Χριστιανισμὸς κατώρθωσε νὰ διεισδύσῃ εἰς τὴν ὕπαιθρον χώραν καὶ εἰς μεμακρυσμένα μέρη τοῦ κράτους· ἀκόμη καὶ κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα μνημονεύει ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος εἰς τὴν Πελοπόννησον «εἰδωλολάτρας καὶ προσκυνητὰς τῶν εἰδώλων». Ἡ λατρεία τῶν ἀρχαίων θεῶν καὶ ἡρώων ἦτο τόσον ἐρριζωμένη εἰς τὰς ψυχάς, ὥστε οἱ Χριστιανοὶ τοῦ λαοῦ δὲν ἠδύναντο παρὰ μόνον διὰ ταύτης νὰ ὑψωθοῦν εἰς τὴν κατανόησιν τῶν ὑψηλῶν διδαγμάτων τοῦ Χριστιανισμοῦ. Οἱ «ἐγχώριοι» μάλιστα ἥρωες, οἱ προστάται πόλεων καὶ χωρῶν, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ φύγουν ἀνεπιστρεπτί, ἔπρεπε ν' ἀντικατασταθοῦν διὰ τῶν ἡρώων τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ οὕτως ἔχομεν τὴν σειρὰν τῶν ἁγίων, οἱ ὁποῖοι διατηροῦν τοὺς χαρακτῆρας τῶν προκατόχων αὐτῶν (Ἅγιος Ἠλίας, Ἅγιος Γεώργιος κτλ.). Εἰς τοὺς Βίους Ἁγίων, τὰ Συναξάρια, μάλιστα τὰ παλαιότερα, τὰ ὁποῖα ἐγράφησαν ὑπὸ ἁπλοϊκῶν ἀνθρώπων, δυνάμεθα νὰ διίδωμεν σαφῶς ἐν μέσῳ μύθων καὶ παραδόσεων τὴν ἀδιάρρηκτον ἅλυσιν τῆς παραδόσεως, ἡ ὁποία μεταλαμπαδεύει συνηθείας ἐθνικὰς τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὸ νέον θρήσκευμα. Πόσαι παραδόσεις, πόσαι συνήθειαι παρέμειναν ἐκ τῆς ἀρχαίας μυθολογίας, δύναται νὰ εὕρῃ εὐκόλως ὁ ἀναγνώστης εἰς τὰς μελέτας περὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μυθολογίας (*Decharme*, ἐπίσης βλ. τὰς μελέτας τοῦ *Πολίτου*, τὸν Παυσανίαν τοῦ *Frazer* κλπ.). Ἀκόμη καὶ οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι γίνονται προφῆται καὶ διδάσκαλοι, ὁ δὲ ἁπλοϊκὸς Βυζαντινὸς εἰκονογράφος ζωγραφίζει εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἕως τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς τουρκοκρατίας παραπλεύρως πρὸς τὸν ἅγιον Βασίλειον καὶ τὸν ἅγιον Ἀντώνιον καὶ τὸν Σόλωνα, τὸν Πλάτωνα, τὸν Σωκράτην.

Τὸ περιεργότερον εἶναι ὅτι ἀκόμη καὶ εἰς τὸ βυζαντινὸν παλάτιον, εἰς τὰς ἐπισήμους ἐν αὐτῷ τελουμένας ἑορτὰς ἐσώθησαν εἰδωλολατρικαὶ ἀναμνήσεις. Ἀκόμη καὶ κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα βλέπομεν τὰς ὀρχήσεις καὶ μεταμφιέσεις τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἑορτῶν νὰ διασκεδάζουν τοὺς συνδαιτυμόνας τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως (*Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος*). Ἰδίως ὅμως αἱ δημώδεις ἑορταί, αἱ ποικίλαι τέρψεις καὶ παιδιαὶ ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἑορτῶν, αἱ συνδυαζόμεναι μὲ ᾄσματα, χορούς, οἰνοποσίαν καὶ κυβείαν, παρέμεινον ζωηρόταται κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, ἀκόμη δὲ καὶ ἕως σήμερον διετήρησαν εὐκρινῆ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν. Εἰς τοὺς ἱεροὺς κανόνας τῶν συνόδων εὑρίσκομεν τόσας πολλὰς καὶ σφοδρὰς καταδίκας τῶν ἑορτῶν τούτων, ὥστε αὐτὴ ἡ δριμύτης μᾶς δεικνύει πόσον ἔμμονοι ἦσαν αἱ συνήθειαι. Ζωηροτάτας δὲ βλέπομεν τὰς ἐπιβιώσεις τῶν ἐθνικῶν συνηθειῶν εἰς τὰς Ὁμιλίας τοῦ Χρυσοστόμου.

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΡΑΙΩΝΟΣ ΖΩΗΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ. Μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν στοιχείων, ἐθνικῶν (ἰθαγενῶν) καὶ ξένων, ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν διαπλαστικὴν ἐπίδρασιν τῶν Χριστιανῶν, τὰ ὁποῖα στοιχεῖα ἀπετέλεσαν τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν αὐτῆς, καθίσταται εὐνόητος ἡ ἔκθεσις περὶ τῶν αἰτίων τῆς ἐπὶ ἕνδεκα αἰῶνας διαρκείας τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ἐκπληκτικὴ ἀληθῶς εἶναι ἡ διαφορὰ τῶν ἱστορικῶν τυχῶν, τὰς ὁποίας ἔσχον κατὰ τὴν κοσμογονικὴν ἐκείνην ἱστορικὴν περίοδον τὰ δύο ἡμίση τοῦ παγκοσμίου Ρωμαϊκοῦ κράτους. Εἶχον τὴν αὐτὴν διοικητικὴν ὀργάνωσιν, τοὺς αὐτοὺς νόμους, τὴν αὐτὴν κοινωνικὴν σύστασιν, τοὐλάχιστον εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις, τὴν αὐτὴν στρατιωτικὴν δύναμιν, ἐπεκρέμαντο δ' ἐπ' αὐτῶν οἱ αὐτοὶ τρομακτικοὶ καὶ συνεχεῖς κίνδυνοι ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν βαρβάρων. Καὶ ὅμως δὲν παρῆλθε εἷς αἰὼν ἀπὸ τὴν ὁριστικὴν διαίρεσιν (395—476) καὶ τὸ δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος ἔπεσεν ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ἐξωτερικῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι πρὸ πολλοῦ εἶχον κλονίσει αὐτὸ καὶ διεμελίσθη εἰς πολλὰ γερμανικὰ βασίλεια, τὰ ὁποῖα παρεσκεύασαν τὴν νεωτέραν Εὐρώπην. Τὸ ἀνατολικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος, ἤτοι ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, διέρχεται περιόδους ἀκμῆς καὶ παρακμῆς, ὅμως διατηρεῖται χίλια ἔτη περισσότερα, ἕως τὸ τέλος τοῦ μεσαίωνος. Κατορθώνει νὰ διέλθῃ τὴν λαίλαπα τῆς μεγάλης ἐπι-

Digitized by Google

δρομῆς τῶν Γερμανῶν, ἡ ὁποία ἐσάρωσε τὴν Ρώμην, παλαίει γενναίως ἐναντίον ἀπείρων βαρβάρων, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ παντοῦ ἐπιτίθενται, ἀναπτύσσει ἐμπόριον καὶ βιομηχανίαν καὶ διαπλάσσει πολιτισμόν, ὁ ὁποῖος ῥίπτει μακρὰν τὰς εὐεργετικὰς ἀκτῖνάς του, ἀκόμη καὶ ἐπὶ τὴν λατινικὴν Δύσιν. Οὕτω, πρὶν ἀρχίσῃ ἡ ἀφήγησις τῆς ἱστορίας τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, πρέπει νὰ λυθῇ τὸ μέγα πρόβλημα, ποῖα αἴτια κατέστησαν τὸν βίον αὐτῆς ἐν μέσῳ παντοίων κινδύνων τόσον μακραίωνα. Μετὰ τὰ ἐκτεθέντα δ' ἀνωτέρω δυνάμεθα ἤδη εὐκολώτερον νὰ ἑρμηνεύσωμεν ἢ νὰ κατανοήσωμεν τὰς αἰτίας ταύτας.

Εἰς τὴν διάρκειαν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας βεβαίως συνετέλεσεν ἡ θαυμασία τοποθεσία τῆς πρωτευούσης. Ἐν πρώτοις ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπῆρξε μέγα καὶ πραγματικὸν κέντρον δράσεως, τὸ ὁποῖον παρέμεινεν ἀκλόνητον καθ' ὅλον τὸν ἱστορικὸν βίον τοῦ κράτους. Ἔπειτα ἡ στρατηγικὴ αὐτῆς θέσις ἦτο ἐντελῶς ἐξαιρετική. Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ πεισθῶμεν ὅτι εἶναι ποτὲ δυνατὸν ποταμοὶ καὶ ὄρη νὰ ἐξασφαλίσουν ἓν κράτος ἀπὸ τὴν καταστροφήν. Τὰ μεγάλα φράγματα, τὰ ὁποῖα ἠγείροντο εἰς τὰ Βόρεια, οὐδέποτε ἐσταμάτησαν τοὺς ἐπιδρομεῖς: Οὖννοι, Σκλαβηνοί, Ἄβαροι, Βούλγαροι, Ρῶσοι, Πετσενέγοι καὶ πολυώνυμα ἄλλα φῦλα τοῦ Βορρᾶ ἐπέρασαν πολλάκις τὸν Δούναβιν, ὑπερέβησαν τὸν Αἷμον καὶ ἔφθασαν πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Βεβαίως τὰ ἀγέρωχα τείχη τῆς πόλεως καὶ ἡ πλεονεκτικὴ θέσις αὐτῆς τὴν ἐξησφάλιζον ἀπὸ τὴν ἅλωσιν, ἀλλ' ὅλη ἡ ἄλλη χώρα ἠδύνατο νὰ εἶναι εἰς τὴν διάθεσιν τῶν βαρβάρων. Ἄλλα εἶναι τὰ μεγάλα αἴτια, καὶ ὄχι ἁπλαῖ γεωγραφικαὶ συνθῆκαι, τὰ ὁποῖα ἐξησφάλισαν εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος τὴν ὕπαρξιν ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας. Ἦσαν δὲ οἱ λόγοι οὗτοι, λόγοι ἠθικοί, βαθυτέρας καὶ ὑψηλοτέρας ἱστορικῆς σημασίας, συνοψιζόμενοι εἰς μίαν μεγάλην ἱστορικὴν ἀλήθειαν: ὅτι ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία εἶχεν ἐν ἑαυτῇ πηγὴν ζωτικότητος καὶ ἑνότητος,—τὸν Ἑλληνισμόν.

Ἑλληνισμὸς καὶ Ὀρθοδοξία. Διὰ νὰ κατανοηθῇ ὁποία πηγὴ δυνάμεως καὶ ἑνότητος ἦτο ὁ Ἑλληνισμός, ἀρκεῖ εἷς παραλληλισμὸς τῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τὸ Βυζαντινὸν κράτος, πρὸς τὰς χώρας τῆς Δύσεως, αἱ ὁποῖαι ἦσαν τὸ Ρωμαϊκὸν δυτικὸν κράτος. Ὁ ρωμαϊκὸς ἢ μᾶλλον ἑλληνορρωμαϊκὸς πολιτισμὸς εἶχε δώσει εἰς τὰς χώρας τῆς Δύσεως μίαν ἐξωτερικὴν ἑνιαίαν μορφήν· ἐν τούτοις αἱ ἐθνικαὶ διαφοραὶ ἦσαν πολὺ μεγάλαι: οἱ Βρεττανοὶ ἦσαν ὅλως διάφορος λαὸς ἀπὸ τοὺς Γαλάτας καὶ οὗτοι ἀπὸ τοὺς Ἴβηρας τῆς Ἱσπανίας. Ἀλλ' εἰς τὴν Ἀνατολήν, διὰ τοὺς λόγους οἱ ὁποῖοι ἐξετέθησαν ἤδη, ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε μείνει ἀκμαῖος καὶ ζωτικὸς ἀπὸ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους ἕως τὴν ἡμέραν τῆς κτίσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἤτοι ἕως τὴν ἀρχὴν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Διότι κατ' οὐσίαν ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ἀνατολῆς, παρὰ τὰς μεμονωμένας ἄλλως τε ἐπιδρομὰς βαρβάρων, ἰδίως τῶν Γότθων, ἔμεινεν ἀναλλοίωτος, ὁποῖος ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν μεγάλων ἑλληνικῶν βασιλείων, ἡ δὲ ρωμαϊκὴ κατάκτησις εἶχεν ἐνισχύσει αὐτὸν ἀκόμη περισσότερον. Κατὰ τοὺς χρόνους δέ, κατὰ τοὺς ὁποίους ἡ Κωνσταντινούπολις ἐγένετο πρωτεύουσα, διὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἡ νέα θρησκεία εἶχε κατακτήσει τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἦτο ἰσχυρὸς δεσμός, ὁ ὁποῖος συνέδεε μεταξύ των τὰς εὐρείας καὶ πολυειδεῖς χώρας, τὰς ἀποτελούσας τὸ κράτος εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν. Ὁ Ἑλληνισμὸς διετήρει μεταξὺ τῶν συμμείκτων κατοίκων ἰσχυρὰν καὶ πραγματικὴν ἑνότητα γλώσσης, ἰδεῶν καὶ ἐθίμων, εἰς μὲν τὰς ἀνωτέρας κοινωνικὰς τάξεις διὰ τῆς ἑλληνικῆς παιδεύσεως καὶ λογοτεχνίας, εἰς δὲ τὰς λαϊκὰς διὰ τῆς συνεχοῦς καὶ ἐντόνου ἱστορικῆς παραδόσεως δοξασιῶν καὶ βίου. Ὁ Ἑλληνισμὸς δ' οὗτος ὁ μεσαιωνικὸς κύριον καὶ οὐσιώδη χαρακτῆρα εἶχε τὴν βαθεῖαν χριστιανικὴν πίστιν, τὴν ἀνόθευτον, «τὴν ἀκίβδηλον» πίστιν, ἡ ὁποία ἐδηλοῦτο διὰ τοῦ ὀνόματος τῆς *Ὀρθοδοξίας*. Τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος τῆς Ἀνατολῆς διὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας γίνεται κράτος Βυζαντινόν, ἤτοι κράτος Ἑλληνικόν. Οἱ πολυειδεῖς κάτοικοι τοῦ κράτους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦσαν μόνον Ἕλληνες, δὲν εἶχον βεβαίως ὅλοι τὸ ἰσχυρὸν ἐκεῖνο αἴσθημα, τὸ ὁποῖον ἡμεῖς σήμερον ὀνομάζομεν φιλοπατρίαν, καὶ δὲν ἦσαν πρόθυμοι εἰς ἡρωϊσμὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Εἶχον ὅμως ὅλοι τὴν συναίσθησιν ὅτι συνεδέοντο διὰ κοινῶν ἰσχυρῶν δεσμῶν, τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας, ἀνῆκον εἰς κράτος τὸ ὁποῖον διεφύλαττεν εἰς αὐτοὺς τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς πίστεως αὐτῶν, εἶχον λοιπὸν συμφέρον ν' ἀγωνίζωνται πρὸς συντήρησιν τοῦ κράτους τούτου. Ὁ δεσμός, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Ὀρθοδοξία εἶχε συνδέσει πρὸς ἀλλήλους τοὺς κατοίκους ὅλων τῶν βυζαντινῶν χωρῶν, ἀπετέλει, ὁμοῦ μὲ τὸν ἠθικὸν δεσμὸν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐθνικὴν ἕνωσιν. Θὰ κατανοήσωμεν δ' εὐκόλως τὴν δύναμιν τῆς Ὀρθοδοξίας ἂν ἀναγνώσωμεν παρὰ τῷ Πορφυρογεννήτῳ τὰς ἐπευφημίας τῶν δήμων τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, εἰς τὰς ὁποίας θὰ ἴδωμεν τὴν ὑπερηφάνειαν ὅτι ὁ λαὸς ἀνήκει εἰς τὸ «Χριστιανικὸν Βασίλειον», εἰς τὸ «Ὀρθόδοξον Κράτος» καὶ ὅτι τοῦτο ἐξασφαλίζει τὴν εὐημερίαν τοῦ κόσμου.

Εἰς τὰ μνημεῖα τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας, εἰς τὰ ὁποῖα δυνάμεθα νὰ διίδωμεν τὸ ἀληθὲς αἴσθημα τοῦ ἀνθρώπου τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς, ἔχομεν πλεῖστα καὶ ἰσχυρότατα τεκμήρια τῆς ἰσχύος τοῦ δεσμοῦ τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρος ἡ βυζαντινὴ ἱστορία, ὁλόκληρος ὁ βίος, καὶ ὁ πολιτικὸς καὶ ὁ κοινωνικός, ὄχι μόνον ἀποδεικνύει τὴν δύναμιν τῆς Ὀρθοδοξίας, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῆς στηρίζεται ὡς ἐπὶ ἀκλονήτου θεμελίου. Αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ ἀναβαίνων εἰς τὸν θρόνον, ὀμνύει πίστιν εἰς «τὴν ὀρθὴν δόξαν», οἱ δὲ Βυζαντινοὶ στρατιῶται εἶναι οἱ «στρατιῶται τοῦ Χριστοῦ». Καὶ εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ μεγαλοπρεπέστατα φαινόμενα τῆς παγκοσμίου ἱστορίας, ὅτι τὸ «Σύμβολον τῆς πίστεως» τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου ὑπῆρξε, καὶ εἶναι ἕως σήμερον, ἐπὶ δεκαὲξ αἰῶνας εἰς τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφη ὁ κοινὸς δεσμὸς τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων. Οἱ πατέρες τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου, οἱ ὁποῖοι ἦσαν Ἕλληνες, καὶ πρῶτος ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος, ἀγωνισθέντες πρὸς κατίσχυσιν τῆς Ὀρθοδοξίας, ὑπῆρξαν ὄχι μόνον ἡγεμόνες θρησκείας, ἀλλὰ καὶ ἱδρυταὶ κράτους.

Ἐξ ἄλλου, οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ καὶ χρονογράφοι εἰς τὴν ἱστορικὴν ἔκθεσιν αὐτῶν πολὺ ὀλίγον μᾶς βοηθοῦν εἰς τὴν κατανόησιν τῆς ἀληθοῦς κοινωνικῆς καταστάσεως. Διότι τὴν προσοχὴν αὐτῶν ἐπισύρουν τὰ ἐξωτερικὰ γεγονότα τῶν πολέμων, τὰ ἐσωτερικὰ τῶν στάσεων καὶ ὀχλαγωγιῶν. Ἀλλὰ θὰ ἦτο ἄδικον νὰ κρίνωμεν ὅλην τὴν βυζαντινὴν κοινωνίαν ἀπὸ τὸν ἄεργον καὶ διεφθαρμένον ὄχλον τῶν μεγάλων πόλεων, ὁ ὁποῖος ἐπισύρει τὴν προσοχὴν τῶν χρονογράφων ἕνεκα τῶν ταραχῶν τὰς ὁποίας δημιουργεῖ. Ἔχομεν ἄλλα σῳζόμενα τεκμήρια, τὰ ὁποῖα πείθουν ἡμᾶς, ὅτι ἐκτὸς τῆς ἐπιπολαίας αὐτῆς διαφορᾶς ὑπῆρχον τάξεις κοινωνικαὶ μὲ ἀρετὰς καὶ μὲ φιλεργίαν, αἱ ὁποῖαι, εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τὰς πεδιάδας, εἰργάζοντο καὶ ἐκοπίαζον πρὸς προαγωγὴν τοῦ κράτους. Ἡ ἀθόρυβος ἐργασία αὐτῶν δὲν ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τῶν συγγραφέων, ἀλλ' ἡ ὕπαρξις καὶ ἡ δραστηριότης των εἶναι φαναραί, διότι ἐκδηλοῦνται εἰς οἰκονομικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα δὲν δύναται οὐδεὶς ν' ἀρνηθῇ. Ἡ βιομηχανία, τὸ ἐμπόριον ἀκμάζουν, οἱ ἀγροὶ καλλιεργοῦνται καὶ τὸ κράτος εὐημερεῖ καὶ ἔχει πόρους πρὸς παρασκευὴν στρατῶν καὶ στόλων. Αἱ ἐργαζόμεναι αὐταὶ τάξεις τῆς κοινωνίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπείρως πολυαριθμότεραι ἀπὸ τὸν διεφθαρμένον θορυβώδη ὄχλον τῶν πόλεων, εἶναι ἑλληνικαί, ἢ τοὐλάχιστον ἔχουν τὴν συνείδησιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, καὶ εἶναι ἄγρυπνοι ὑποστηρικταὶ καὶ φύλακες τῆς Ὀρθοδοξίας.

Ἡ κεντρικὴ ὀργάνωσις καὶ ἡ οἰκουμενικότης τοῦ κράτους. Ἡ ἰσχυρὰ κεντρικὴ ὀργάνωσις τοῦ κράτους, ἡ σοφὴ διπλωματικὴ ἐνέργεια, ὁ ἰσχυρὸς στρατὸς αὐτοῦ, ὅπως θέλει δειχθῇ ὅταν θὰ γίνῃ ἴδιος περὶ αὐτῶν λόγος, δύνανται νὰ ἐξηγήσουν ἐπαρκῶς τὴν δύναμιν αὐτοῦ πρὸς ἀντίστασιν εἰς τοὺς πολυαρίθμους βαρβάρους. Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνεκτικὴ καὶ μόνιμος διοίκησις ἐνόησε πόσον ἰσχυρὰν καὶ ζωοπάροχον δύναμιν ἠδύνατο νὰ εὕρῃ εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ τὴν Ὀρθοδοξίαν, μετεχειρίσθη δὲ τοὺς δεσμοὺς τούτους ὄχι μόνον διὰ νὰ συσπειρώσῃ περὶ ἑαυτὴν τοὺς ἐξ αἵματος Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ ὅσους ἦσαν ἱκανοὶ νὰ δεχθοῦν τὸν Ἑλληνισμόν. Ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ ὑπῆρξε πάντοτε ὀλιγάριθμος, ἀλλ' ὁ πολιτισμός, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησεν, ὑφίστατο πάντοτε καὶ ἑνωθεὶς μὲ τὴν νέαν πίστιν εἶχε δύναμιν ἀναζωογονήσεως καὶ ἀφομοιώσεως καταπληκτικήν. Κύριον λοιπὸν ἔργον τῶν αὐτοκρατόρων, ἤτοι τῆς κεντρικῆς διοικήσεως, ἦτο ὁ ἐξελληνισμὸς καὶ ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν ξένων λαῶν. Οἱ ἀγροῖκοι βάρβαροι πολεμισταί, οἱ ὁποῖοι ἐπλήρουν τὸν βυζαντινὸν στρατόν, πολλάκις καὶ τὴν διοίκησιν, ὑπερησπίσθησαν τὸ κράτος μὲ ἀφοσίωσιν καὶ ἐνθουσιασμόν. Διὰ τῆς ἀφομοιώσεως ταύτης ὅσων ξένων στοιχείων ἠδύνατο, τὸ κράτος ἀνεπλήρωνε διὰ νέων καὶ ἀκμαίων δυνάμεων τὸ φυλετικὸν ὑλικόν, τὸ ὁποῖον ἠλαττώνετο. Ἡ σταθερὰ καὶ ἔμμονος πολιτικὴ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, διενεργουμένη διὰ σοφῆς διοικητικῆς καὶ διπλωματικῆς ὀργανώσεως, ἦτο ἡ διὰ τοῦ ἐξελληνισμοῦ καὶ τοῦ βαπτίσματος τῆς Ὀρθοδοξίας συντήρησις καὶ προαγωγὴ τοῦ κράτους. Εἰς ταῦτα ἂς προστεθῇ καὶ ἡ γοητεία, τὴν ὁποίαν ἐξήσκησε καθ' ὅλον σχεδὸν τὸν μεσαίωνα τὸ ὄνομα τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Αὐτοὶ οἱ βάρβαροι, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν οἱ καταστροφεῖς τοῦ δυτικοῦ τμήματος, ἔδειξαν σεβασμὸν δεισιδαίμονα σχεδὸν πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς διαδόχους τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Ρώμης, οἱ ὁποῖοι «εἶχον καθυποτάξει καὶ εἶχον εἰρηνεύσει τὸν κόσμον». Ὁ Γότθος βασιλεὺς Ἀθανάριχος, ὅταν εἶδε, τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος, τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀνέκραξε: «Βλέπω, ἐπὶ τέλους, τὴν λαμπρότητα τῆς πόλεως, τῆς ὁποίας ἤκουον χωρὶς νὰ πιστεύω νὰ ἐξυμνοῦν τὰ θαυμάσια»· καὶ προσέθετεν: «Ἀναμφιβόλως ὁ αὐτοκράτωρ εἶναι εἷς θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὅστις ἐγείρεται ἐναντίον αὐτοῦ γίνεται ἄξιος τῆς ἰδίας ἀπωλείας». Καὶ ὅταν οἱ βάρβαροι ἀρχηγοὶ γίνωνται βασιλεῖς χριστιανικῶν βασιλείων εἰς τὰς ἄλλοτε ἐπαρχίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει πλέον αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Ρώμην, γίνονται «οἱ δοῦλοι» τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑδρεύοντος αὐτοκράτορος. Ὁ Ὀδόακρος, ὁ Θεοδώριχος καὶ οἱ ἄλλοι Ὀστρογότθοι βασιλεῖς ζητοῦν ἀπὸ τὸν Βυζαντινὸν αὐτοκράτορα τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ δικαιώματος νὰ κυβερνοῦν τὰ κατακτηθέντα κράτη. Οἱ Φράγκοι, οἱ Βουργουνδοί, οἱ Βησιγότθοι βασιλεῖς χαίρουν λαμβάνοντες ἀπὸ τὴν Νέαν Ρώμην τὸν τίτλον τοῦ πατρικίου.

Τὸ Βυζαντινὸν λοιπὸν κράτος διετέλεσε τόσον μακροχρόνιον ὄχι ὑπὸ αἰτίας τυχαίας, ἀλλὰ διότι εἶχεν ἐν ἑαυτῷ πηγὰς ἀενάους ζωῆς καὶ δυνάμεως.

Ἡ φιλοπατρία τῶν Βυζαντινῶν. Σύνηθες εἶναι ν' ἀρνοῦνται οἱ ἱστορικοὶ τὴν ὕπαρξιν τοῦ αἰσθήματος τῆς φιλοπατρίας παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς. Ἐν πρώτοις τὸ αἴσθημα τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ζητῆται παρ' αὐτοῖς κατὰ τὴν σημερινὴν ἀντίληψιν, ἀλλὰ καὶ ὅπως σήμερον ἐννοοῦμεν τὴν φιλοπατρίαν δυνάμεθα νὰ τὴν εὕρωμεν: μέγα μυστικὸν τοῦ κράτους, ἡ σκευασία τοῦ ὑγροῦ πυρός, μόνον μὲ τὴν πάροδον πολλῶν αἰώνων ἔγινε γνωστόν, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ βεβαίως ἀπόδειξιν τοῦ ἰσχυροῦ πατριωτισμοῦ τῶν Βυζαντινῶν. Εἰς Βυζαντινοὺς ἱστορικοὺς συναντῶμεν συχνὰ τὰ αἰσθήματα τῆς ὑπερηφανείας τοῦ γένους. Εἰς χαρίεντα διάλογον, τόσον χαρίεντα ὥστε ἐπὶ πολὺ ἐθεωρεῖτο ἔργον τοῦ Ἰουστινιανοῦ, γραφέντα κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα, ἐμφανίζεται σαφῶς τὸ αἴσθημα τῆς φιλοπατρίας· ὁ διάλογος ἐπιγράφεται χαρακτηριστικῶς «Φιλόπατρις ἢ διδασκόμενος», καὶ ὑπὸ εὐτράπελον μορφὴν κρύπτει τὴν χαρὰν τῶν διαλεγομένων διὰ τὰς νίκας τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, οἵτινες καταλήγουσιν εὐχαριστοῦντες τὸν Θεὸν ὅτι «τοιούτου κράτους» εἶναι ὑπήκοοι. Εἰς τὸν διάλογον συναντῶμεν καὶ τὸ ὡραῖον ὄνομα τῆς *πατρίδος*, τὸ ὁποῖον οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς δὲν ἐσυνήθιζον νὰ λέγουν, ἔχοντες πάντοτε εἰς τὸν νοῦν «*τὸ Ὀρθόδοξον βασίλειον*». Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν καὶ ἀπὸ τὰς Σταυροφορίας ἐκδηλοῦται καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ εἰς τὰς ἱστορικὰς πράξεις σαφέστερον ἡ φιλοπατρία, ἴσως ἕνεκα τῆς συγκρούσεως πρὸς ἄλλον χριστιανικὸν κόσμον, τὸν φραγκικὸν κόσμον τῆς Δύσεως. Οἱ θρῆνοι, ἐξ ἄλλου, τοῦ Νικήτα τοῦ Χωνιάτου διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἔργων τῆς ἀρχαίας τέχνης ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων εἶναι ἀπήχησις βαθέως πατριωτικοῦ ἄλγους. Τὸ Ἀκριτικὸν δ' ἔπος ἐκδηλώνει σαφῶς αἰσθήματα φιλοπατρίας, διότι ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας ἐκτελεῖ τοὺς ἄθλους αὐτοῦ διὰ νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν *Ρωμανίαν* καὶ τὴν Ὀρθοδοξίαν, δύο ἀχωρίστους ἐννοίας εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἥρωος, ὅστις εἶναι ὁ ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος ὅλης τῆς στρατιωτικῆς ἐκείνης κοινωνίας, ἡ ὁποία ἐμάχετο σκληρὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν ἀπίστων εἰς τὰ μακρινὰ σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας.

ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ. Τὸ ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἱδρυθὲν κράτος, τὸ ὁποῖον ἦτο κράτος ἑλληνικὸν ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἱδρύσεώς του, εἶχεν ἐξ ἀνάγκης μέχρι τῶν ἀνωτάτων αὐτοῦ κοινωνικῶν στρωμάτων φυσιογνωμίαν ἐθνογραφικῶς ποικίλην. Γερμανοὶ ὅλων τῶν γερμανικῶν φυλῶν, κατόπιν καὶ Πέρσαι καὶ Ἀρμένιοι εἰσδύουσι μέχρι τῶν ἀνωτάτων ἀξιωμάτων τοῦ κράτους. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο ἐπὶ αἰῶνας ὁ μέγας «χωνευτήριος λέβης», εἰς τὸν ὁποῖον ἀκόμη καὶ οἱ βάρβαροι διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ διὰ προσλήψεως μορφώσεως ἑλληνικῆς μετεμορφώθησαν εἰς Βυζαντινοὺς «Ἕλληνας». Ἐπὶ αἰῶνας ἐν τῷ κράτει τούτῳ οὐδὲν σχεδὸν ἐσήμαινεν ἡ ἰδέα τῆς ἐθνότητος, ἡ δὲ ἐπικρατοῦσα ἰδέα ἦτο ἡ τῆς διατηρήσεως τοῦ κράτους, τοῦ ἐρειδομένου ἐπὶ στρατοῦ ἐξαιρέτου, ἐπὶ καλοῦ συστήματος οἰκονομιῶν, ἐπὶ παραδειγματικῆς συγκεκροτημένης διοικήσεως, τέλος δὲ καὶ πρὸ παντὸς ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας (*Χέρτσβεργ*). Ἰδίως ὅμως τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἐξαιρετικῶς ἐθνικὸς χαρακτὴρ ὑπῆρξε,—καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν αἱρετικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀνατολῆς,—σπουδαῖος παράγων εἰς τὴν ἄμυναν ἐναντίον τῶν ἀπὸ Βορρᾶ καὶ τῆς Δύσεως ἐχθρῶν, ἐναντίον τοῦ Ἰσλάμ. Ἡ θρησκευτικὴ ὀρθόδοξος συνείδησις καὶ πρώτη ἡ συνείδησις τοῦ ὑπερτέρου πολιτισμοῦ, ὑπῆρξαν οἱ ἰσχυρότατοι ἠθικοὶ δεσμοί, οἱ ὁποῖοι συνεκράτουν τοὺς πληθυσμοὺς καὶ ἐδίδον τὴν ἰσχὺν εἰς τὸ κράτος.

Οὕτω κατώρθωσαν οἱ Βυζαντινοὶ Ἕλληνες δι' ἑπτὰ ὅλων αἰώνων μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Δυτικοῦ κράτους νὰ διατηρήσωσι τὴν πλουσίαν κληρονομίαν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, τοὺς θησαυροὺς τῆς ἑλληνοχριστιανικῆς ἠθικῆς μορφώσεως καί, διασώσαντες οὕτω πλῆθος πολυτίμων στοιχείων παιδεύσεως, νὰ μεταδώσωσι ταῦτα εἰς τὴν βραδέως χωροῦσαν πρὸς νέον πολιτισμὸν Δύσιν.

Digitized by Google

Τὸ παγκόσμιον κράτος. Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, ἡ ὁποία ἦτο ὁ θησαυροφύλαξ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ καὶ ὁ κληρονόμος τῆς κοσμοκρατορίας τῆς Ρώμης, ἐθεωρεῖτο κατὰ τὸν μεσαίωνα «τὸ παγκόσμιον κράτος». Κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν Βυζαντινῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν βαρβάρων ἀκόμη, εἷς μόνος αὐτοκράτωρ ὑπάρχει, ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑδρεύων. Πᾶς ἄλλος μονάρχης εἶναι μόνον *ῥήξ* (rex)· «ὁ Μέγας Κάρολος, λέγουν οἱ Βυζαντινοί, συνήνωσεν ὅλα τὰ ῥηγᾶτα (βασίλεια) εἰς τὴν Φραγκίαν καὶ ἔμεινε μονοκράτωρ ὅλων τῶν ῥηγάτων». Ἀλλὰ καὶ οὗτος εἶναι *ῥήξ*. Μὲ ἐπιμονὴν ἠρνήθη ἡ βυζαντινὴ διπλωματία ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν Κάρολον, ἔπειτα τὸν Ὄθωνα τὸν Α΄ τῆς Γερμανίας. Αἱ δύο μεγάλαι δυνάμεις τῆς Δύσεως, ὁ πάπας καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, εἶναι ἐπαναστάται διὰ τοὺς Βυζαντινούς. Διότι ὁ πάπας ἠλευθερώθη ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦ ὁποίου ἦτο δοῦλος, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Γερμανίας, ἀποκαλῶν ἑαυτὸν αὐτοκράτορα, ἐσφετερίσθη δικαίωμα, τὸ ὁποῖον ἔχει μόνος ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Διὰ τοῦτο οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες εἰς τὰς εἰκόνας κρατοῦν πάντοτε τὴν σφαῖραν τοῦ κόσμου καὶ τὸ κράτος αὐτῶν λέγεται *Κράτος παγκόσμιον* (Imperium universale). Οἱ πόλεμοί των εἶναι, ὅπως λέγουν οἱ ἴδιοι, πόλεμοι δίκαιοι «πρὸς σωτηρίαν καὶ εὐεργεσίαν τῶν λαῶν». Ἔργον ἔχουν νὰ διαδίδουν τὸν Χριστιανισμὸν καὶ νὰ διανέμουν εἰς τοὺς λαοὺς τὰς εὐεργεσίας τοῦ πολιτισμοῦ, ἢ μᾶλλον νὰ περιλαμβάνουν αὐτοὺς εἰς τὴν *οἰκουμένην* καὶ εἰς τὸν *λαόν*, ἤτοι εἰς τὸ κράτος τὸ πολιτισμένον, διότι ὅλα ὅσα ἔμενον ἔξω αὐτοῦ ἦσαν τὰ *ἔθνη*, τὰ καταδικασμένα εἰς ἀπώλειαν (*Alfr. Rambaud,* «L'Empire grec en Xe siècle», 1870). Τὸ κράτος τοῦτο θεωρεῖται ἀθάνατον. Ἰδοὺ τί λέγει μία προφητεία ἑνὸς ἀρχαίου Ἀρμενίου σοφοῦ: «Θὰ ἐξυπνήσῃ ἀπὸ βαθὺν ὕπνον ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων καὶ θὰ ἐπιπέσῃ ταχὺς ὡς ὁ ἀετὸς ἐναντίον τῶν Τούρκων μὲ φοβερὸν στρατόν, πολυάριθμον ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης. Θὰ ἐπισκήψῃ ὅμοιος μὲ φλεγόμενον πῦρ, καὶ ὁ τρόμος τῶν ὅπλων θὰ κάμῃ τὸν κόσμον νὰ τρέμῃ. Οἱ Τοῦρκοι καὶ ὅλαι αἱ στρατιαὶ τῶν ἀπίστων θὰ τραποῦν εἰς φυγήν. Ὁ Αὐτοκράτωρ πολὺν καιρὸν θὰ γίνῃ ὁ παγκόσμιος Κύριος. Ἡ γῆ θὰ ἔχῃ ἀνανεωθῆ, καὶ θὰ τεθοῦν τὰ θεμέλια νέου οἰκοδομήματος, καὶ ἡ ἀναγέννησις αὐτὴ θὰ εἶναι ὁμοία μ' ἐκείνην, ἡ ὁποία ἠκολούθησε τὸν κατακλυσμόν. Ὅλη ἡ ἐξουσία ἐπὶ τῆς γῆς θὰ εἶναι εἰς χεῖράς του».

Τὰ πολιτικὰ σύνορα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας εἶναι πολὺ στενότερα ἀπὸ τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἐπιδράσεως αὐτῆς. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλλάδος ὑπῆρξεν ἡ δημιουργία καὶ ἡ ἐξάπλωσις τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῆς. Τὰ λαμπρὰ τρόπαια τῶν νικῶν αὐτῆς σκοπὸν εἶχον ὄχι κατακτητικόν, ἀλλὰ τὴν διάσωσιν τοῦ πολιτισμοῦ της. Πρὸ παντὸς ὅμως τὸ κράτος τοῦτο ἦτο ἑλληνικὸν καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μόνοι αὐτοί, «κατεῖχον τὴν κλεῖδα τῶν θησαυρῶν τῆς ἀρχαιότητος» (ὡς ὁμολογεῖ ὁ *Γίββων*, παλαιὸς ἐπιφανὴς ἱστορικός, ἀλλ' ὄχι καὶ φίλος τοῦ Βυζαντίου).

Τὸ Βυζάντιον προμαχὼν τοῦ κόσμου. Εἰς οὐδεμίαν ἐποχὴν τῆς ἀνθρωπότητος ἐμφανίζεται τόσον ποικίλη καὶ πολυτάραχος ἱστορικὴ σκηνή. Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία κατὰ τὴν μακραίωνα ἐξέλιξιν αὐτῆς, εἶδε νὰ περιβομβῶσι περὶ αὐτὴν σμήνη λαῶν, ἄλλους νὰ γίνωνται φοβεροὶ διὰ τὴν δύναμίν των ἢ καὶ μετὰ χρόνον νὰ ἱδρύουν κράτη ἰσχυρὰ ἄλλους νὰ συγχωνεύωνται μετὰ μεγαλυτέρων, καὶ ἄλλους νὰ ἐξαφανίζωνται ὡς κονιορτὸς ὑπὸ τὸν ποδοβολητὸν τῶν οὐννικῶν ἢ τῶν βυζαντινῶν ἵππων. Εἰς τὴν πολύμοχθον ταύτην κοσμογονίαν τῶν λαῶν, ἡ ὁποία ἐχρειάσθη θυσίας ἑκατομμυρίων ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων, ἀκόμη καὶ λαῶν ὁλοκλήρων, τὸ Βυζάντιον ὑπῆρξεν ὁ μέγας ὁδηγὸς καὶ ρυθμιστής. Ἡ ἱστορία αὐτοῦ περιλαμβάνει τὴν ἱστορίαν τοῦ μεγίστου μέρους τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸν μεσαίωνα, εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς δὲ ἱστορικοὺς προστρέχουν σήμερον οἱ ἱστορικοὶ τῆς Δύσεως, διὰ νὰ μάθουν τὴν καταγωγὴν τῶν ἰδικῶν των λαῶν.

Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν βαρβάρων ἐξηκολούθησε κατὰ τὴν διάρκειαν ὁλοκλήρου τοῦ μεσαίωνος. Ἐπὶ ἕνδεκα αἰῶνας εἰς τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνετρίβοντο τὰ ἀλλεπάλληλα κύματα τῶν σκυθικῶν στιφῶν τῆς Ἀσίας, τὰ ὁποῖα δὲν ἔπαυσαν νὰ κυλίωνται συνεχῶς πρὸς τὴν Δύσιν, καὶ ἐκεῖ ἀνεχαιτίζετο ἡ ὁρμὴ τῶν Σλάβων καὶ ἡ θυελλώδης προέλασις τοῦ Ἰσλάμ, ἤτοι τῶν Ἀράβων, ἔπειτα τῶν Σελτζούκων, τέλος τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων. Δὲν ὑπῆρξε ποτὲ κράτος εἰς τὸν κόσμον, τὸ ὁποῖον ὑπέστη τόσας ἐπιδρομὰς καὶ ἐφόδους· αἰὼν δὲν παρῆλθε χωρὶς ν' ἀγωνισθῆ πρὸς διάσωσιν τοῦ κόσμου ἀπὸ πολυωνύμους βαρβάρους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔπαυον νὰ ἐπιτίθενται. Τὸν Δ΄ αἰῶνα οἱ Γότθοι, τὸν Ε΄ οἱ Οὖννοι καὶ οἱ Βανδῆλοι, τὸν ΣΤ΄ οἱ Σλαβικοὶ καὶ μύρια ἄλλα ἔθνη, τὸν Ζ΄ οἱ Πέρσαι, οἱ Ἄβαροι καὶ οἱ Ἄραβες, τὸν Η΄ καὶ τὸν Θ΄ οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Ἄραβες, τὸν Ι΄ οἱ ἴδιοι καὶ οἱ Ρώς, οἱ Οὖγγροι, τὸν ΙΑ΄ οἱ Πετσενέγοι καὶ ἄλλοι λαοὶ τοῦ Δουνάβεως· ἀρχίζουν κατόπιν οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως, οἱ Νορμανδοὶ καὶ οἱ Σταυροφόροι, ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν οἱ Σελτζοῦκοι ἕως τὴν μοιραίαν καταστροφήν. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο ὁ προμαχὼν τοῦ κόσμου, ὁ ἀκατάβλητος προμαχὼν τοῦ πολιτισμοῦ, ὅστις «ἠμπόδισε τὰς σκυθικὰς φυλὰς νὰ κυριεύσουν τὸ ἥμισυ τῆς Εὐρώπης, ἠμπόδισεν ἐπίσης νὰ γίνῃ ἡ Εὐρώπη μία ἀπέραντος Σκυθία ἐκ τῆς ἀμαθείας» (*Rambaud*). Καὶ οὕτως εἰς τὸν προμαχῶνα ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ὑψώνεται ἀγέρωχος μεταξὺ τῆς ἀγρίας σκυθικῆς καὶ τῆς ἀγροίκου φραγκογερμανικῆς βαρβαρότητος, ὀφείλουν οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ὅτι ἔλαβον τὸν καιρὸν νὰ συγκροτηθοῦν εἰς κράτη καὶ ν' ἀποτελέσουν τὴν σημερινὴν Εὐρώπην.

Ἡ Κωνσταντινούπολις ὡς κέντρον πολιτισμοῦ καὶ παιδείας. Τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας τὸ μέγα κέντρον ἦτο τὸ *Βυζάντιον*. Ἡ Κωνσταντινούπολις διετέλεσε κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ πνευματικὴ πρωτεύουσα τοῦ μεσογειακοῦ κόσμου, ὁ λαμπρὸς φάρος, ὁ ὁποῖος ἐφώτιζε τὸν περικυκλοῦντα ὠκεανὸν τῆς βαρβαρότητος. Εἰς αὐτὴν συνεκεντρώθη ὅλη ἡ ὑλικὴ εὐμάρεια, ἡ ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ ζωή, ἀλλὰ κυρίως εἰς αὐτὴν συνεκεντρώθη καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἠκτινοβόλει ὅλος ὁ πνευματικός, καλλιτεχνικὸς καὶ ἠθικὸς πλοῦτος τῆς ἀνθρωπότητος. Εἰς τὸν ἀκλόνητον ἐκεῖνον προμαχῶνα τοῦ πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος ὑψώνετο ἀγέρωχος εἰς τὰ ὅρια τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας, εὗρον ἄσυλον οἱ ποιηταί, οἱ ἱστορικοί, οἱ φιλόσοφοι, οἱ ῥήτορες, τὰ ἀριστουργήματα τέχνης τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἂν δὲν ἔσῳζεν ἡ Κωνσταντινούπολις τὴν ἑλληνολατινικὴν κληρονομίαν, σήμερον τί θ' ἀπέμενεν ἐξ αὐτῆς εἰς τὴν Εὐρώπην; Δὲν ὑπῆρξε δὲ τὸ Βυζάντιον ἁπλοῦς ἱεροφύλαξ τοῦ παλαιοῦ θησαυροῦ, ἀλλὰ καὶ μέγα κέντρον ἐκπολιτιστικῆς δημιουργίας, διότι, ἀφοῦ ἐνεψύχωσε τὴν κληρονομίαν τῆς ἀρχαιότητος διὰ τῆς ζωοποιοῦ πνοῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ, διεμόρφωσε καὶ ἀνέδειξεν αὐτὴν περισσότερον ἀνθρωπιστικήν, περισσότερον κοσμοπολιτικήν.

Δὲν διεφύλαξε δ' ἁπλῶς τὸν χριστιανικὸν πολιτισμὸν τὸ Βυζάντιον, ὥστε νὰ παραλάβουν αὐτόν, ὥριμοι καθιστάμενοι, οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως, ἀλλ' εἰργάσθη ἀόκνως διὰ νὰ διασπείρῃ τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον. Οἱ Βυζαντινοὶ ἱεραπόστολοι μὲ πίστιν καὶ ἡρωϊσμὸν ἀπίστευτον ἐπορεύοντο εἰς σκληροὺς βαρβάρους καὶ ἐκήρυττον τὸ Εὐαγγέλιον ἕως τὰς ἐρήμους τῆς Σιβηρίας, ἕως τὰς ἐρήμους τῆς Αἰθιοπίας. Καὶ ἐν τῷ συνόλῳ ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς ἠκτινοβόλησε πολὺ μακρὰν εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν. Τῆς βυζαντινῆς τέχνης εὑρίσκομεν ἐπιδράσεις ἀπὸ τὴν Ἰρλανδίαν ἕως τὴν Κίναν, ἡ δὲ βυζαντινὴ λογοτεχνία ἐπέδρασε μὲν πολυτρόπως εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ρωμανικὴν Δύσιν, ἄλλων δὲ λαῶν, ὅπως τῶν σλαβικῶν, ἐδημιούργησε τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν φιλολογίαν. Καθ' ὃν χρόνον εἰς τὴν Εὐρώπην οἱ ἄνθρωποι ἔζων ἡμιβάρβαρον ἀκόμη βίον ἐν μέσῳ παχυλῆς ἀμαθείας καὶ σκοτεινῆς δεισιδαιμονίας, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Ἀνατολῆς ὁ βίος διήρχετο ἐν μέσῳ τῶν λεπτοτέρων καλλιτεχνικῶν ἀπολαύσεων. Καθ' ὃν χρόνον αἱ μεγάλαι σημεριναὶ πρωτεύουσαι τῆς Εὐρώπης, εἴτε δὲν ὑπῆρχον, ὡς τὸ Βερολῖνον, εἴτε ἦσαν, ὡς οἱ Παρίσιοι καὶ τὸ Λονδῖνον, ἐλεεινὰ χωρία, ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο ἡ ἀληθινὴ εὐρωπαϊκὴ μεγαλόπολις, ἡ ὁποία περιέκλειεν ἐντὸς τῶν τειχῶν αὐτῆς περισσότερα βιβλία καὶ ἀριστουργήματα τέχνης παρ' ὅσα ὁλόκληρος ἡ ἄλλη οἰκουμένη. Πολιτικοὶ ἄνδρες, ἐκκλησιαστικοὶ καὶ στρατιωτικοί, λόγιοι, καθηγηταί, ῥήτορες, φιλόσοφοι, ποιηταί, καλλιτέχναι, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν φυσιογνωμίαι ὑπέροχοι μὲ ἰσχυρὰν ἀτομικότητα, δὲν ἔλειψαν καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας νὰ διαλάμπουν εἰς τὸν πολιτικὸν καὶ τὸν κοινωνικὸν βίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ νὰ δοξάζουν τὴν μεσοχρόνιον περίοδον τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας.

Δὲν ἐξήσκησε δὲ ἁπλᾶς μόνον ἐπιδράσεις ὁ βυζαντινὸς πολιτισμός, ἀλλ' εἰς πολλοὺς λαοὺς καὶ ἀληθῆ εὐεργεσίαν. Διότι ἀνεμόρφωσεν αὐτοὺς εἰς τὸν ἱστορικὸν βίον καὶ ἔσωσε μάλιστα ἀπὸ τὴν πλήρη ἐξολόθρευσιν, καὶ μετέβαλε τὰ ἀσυγκρότητα στίφη αὐτῶν εἰς συγκεκροτημένα κράτη, ὅπως τὴν Ρωσίαν, τὴν Βουλγαρίαν, τὴν Σερβίαν, τὴν Οὐγγαρίαν. Ὅσοι λαοὶ βάρβαροι δὲν εἰσῆλθον εἰς τὴν ἐκπολιτιστικὴν σφαῖραν τῆς βυζαντινῆς Ρώμης, αὐτοὶ ἐξηλείφθησαν ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ὡς οἱ Οὖννοι, Οὖζοι, Κουμᾶνοι, Πετσενέγοι καὶ ἄλλοι πολλοί.

Καὶ ὅταν ἀκόμη τὸ Βυζάντιον ἔπεσε, καὶ τότε ἀκόμη τὰ εὐεργετήματα αὐτοῦ ᾐσθάνθησαν ὅλοι οἱ λαοί,—πρώτη ἡ Εὐρώπη, ἡ ὁποία ὑπὸ τὰς ἐπιδράσεις τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ ἐφωτίσθη ἀπὸ τὸ φῶς τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἡ μόνιμος ἐγκατάστασις βαρβάρων τουρανικῶν λαῶν τὸν ΙΕ΄ αἰῶνα εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν ἐπιφέρει τὸ σκότος εἰς τὰς μόνας ἕως τότε πολιτισμένας χώρας τῆς ἀνθρωπότητος καὶ μετατοπίζει τὸν πολιτισμὸν εἰς τὴν Δύσιν. Οὕτω καταπίπτουσα ἡ βυζαντινὴ Ἑλλάς, συνεχίζει τὸν προνομιακὸν κλῆρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς ἡ καταστροφὴ τοῦ πολιτικοῦ βίου δὲν ἴσχυσε νὰ συγκαταστρέψῃ τελείως τὸν βυζαντινὸν πολιτισμόν. Διότι οὗτος εἶχεν ἤδη πρὸ πολλοῦ διαδώσει ἕνα κοινόν, θρησκευτικόν, κοινωνικὸν καὶ πνευματικὸν βίον εἰς ὅλην τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου, ἡ ὁποία δικαίως ἐκλήθη διὰ τοῦτο *Ἑλληνικὴ χερσόνησος*. Τὸν κοινὸν τοῦτον βίον δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξαφανίσῃ ἡ κατάκτησις τῶν Τούρκων καὶ ἡ ἐπὶ αἰῶνας ἐγκατάστασις αὐτῶν εἰς τὰς χώρας τοῦ Αἵμου. Τὰ χριστιανικὰ κράτη τῆς χερσονήσου κατεστράφησαν, ἀλλ' οἱ λαοὶ διεσώθησαν, τὰ δὲ λείψανα τοῦ ἑλληνικοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ ἐζωογόνησαν κατὰ τοὺς αἰῶνας τῆς δουλείας τὸν ἱστορικὸν βίον αὐτῶν καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν πολιτικήν των ἀναγέννησιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ καὶ ἠθικῶς καὶ χρονικῶς ἔγινε πάλιν καθηγεμὼν ὁ ἑλληνικὸς λαός, ὁ ἄμεσος κληρονόμος τοῦ Βυζαντίου.

Διὰ τὸν ἡμέτερον λαὸν ἡ γνῶσις τῆς μεγάλης ἐκείνης πηγῆς ἀνήκει κατ' ἀνάγκην καὶ εἰς αὐτὸν τὸν σημερινὸν βίον ἡμῶν. Ἡ μελέτη τοῦ βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔχει βαρυσήμαντον γενικὸν καὶ ἐθνικὸν ἐνδιαφέρον. Τὸ μέγα τοῦτο παρελθὸν δὲν εἶναι δι' ἡμᾶς νεκρόν, ἀλλὰ δύναται ἡ γνῶσις αὐτοῦ νὰ ἐξασκήσῃ εὐεργετικὰς ἐπιδράσεις εἰς τὸν σημερινὸν ἡμῶν βίον, καὶ νὰ γίνῃ ζωοποιὸς πηγὴ νέας δημιουργίας καὶ νὰ χαράξῃ ἀσφαλέστερον τὰς ἐκπολιτιστικὰς κατευθύνσεις τῆς φυλῆς.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ. Τὴν παγκόσμιον σημασίαν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὸ μέγα εὐεργέτημα τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος λίαν ἐνωρὶς ἤδη, ἀπὸ τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα, κατενόησαν οἱ ἐρευνηταί, ἀλλὰ παρῆλθε χρόνος πολὺς ἀκόμη ἕως ὅτου κατορθώσῃ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα νὰ ἐπιδείξῃ ἐν ὅλῃ τῇ περιωπῇ τὸ ἔργον τοῦ Βυζαντίου. Διότι αἱ ἀπὸ αἰώνων συσσωρευθεῖσαι διὰ τῶν θρησκευτικῶν ἐρίδων μνησικακίαι κατὰ τοῦ Βυζαντίου, ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν Σταυροφοριῶν, κατώρθωσαν νὰ ἐπισκοτίσουν τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ περικαλύψουν μὲ μίαν ἀχλὺν προκαταλήψεως τὸν βυζαντινὸν κόσμον. Ὅσῳ περισσότερον προχωροῦν αἱ ἔρευναι καὶ αἱ μελέται, τόσῳ περισσότερον διαλύεται ἡ ἀχλὺς καὶ ὁ μεσαιωνικὸς ἑλληνικὸς κόσμος διαφαίνεται συνεχίζων, ἐν μέσῳ ἀγώνων καὶ περιπετειῶν, τὸ ἔργον τῶν προγόνων αὐτοῦ. Ἁπλῆ ἐπισκόπησις τῆς προόδου τῶν βυζαντινῶν μελετῶν θὰ δείξῃ τὴν γιγαντιαίαν προσπάθειαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ἡ διεθνὴς ἱστορικὴ ἐπιστήμη πρὸς διαφώτισιν τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους καὶ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ. Εἶναι δὲ πολὺ διδακτικὴ ἡ γνῶσις τῆς πολυμόχθου πορείας, τὴν ὁποίαν ἔλαβον αἱ βυζαντιναὶ μελέται, καὶ εἰς τὰς ὁποίας δὲν ὑστέρησεν ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη. Εἰς ταύτην δὲ ἰδίως ἀνήκει ἡ τιμή, ὅτι κατώρθωσεν εἰς τὸ τέλος νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὴν διεθνῆ ἐπιστήμην τὴν ἀντίληψιν περὶ τῆς ἀδιακόπου συνεχείας τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ τῆς συνδέσεως τοῦ βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸς τὸν ἀρχαῖον καὶ ἔπειτα πρὸς τὸν νεώτερον. Ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος ἔγραψε κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν ἐν συνεχείᾳ καὶ διεξοδικότητι τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν, εἶναι ὁ *Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος*. Τὴν προσπάθειαν ταύτην «ν' ἀνοικοδομηθῇ ἐκ βάθρων τὸ οἰκοδόμημα τῆς πατρίου ἱστορίας» ἐπεχείρησεν ὁ Παπαρρηγόπουλος ἀπὸ τὸ 1860, ἀργότερον δέ, τῷ 1865—1874, ἐξέδωκε τὴν «Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», εἰς 5 συνεχεῖς τόμους, «τὴν πρώτην ἐν τῇ διεθνεῖ ἐπιστήμῃ ἐκδοθεῖσαν ἑλληνικὴν ἱστορίαν ἐν πλήρει συνεχείᾳ ἀπὸ τῶν ἀπωτάτων χρόνων ἕως σήμερον». Ἡ δικαιοσύνη ὅμως ἐπιβάλλει νὰ λεχθῇ, ὅτι ὁ πρῶτος δώσας τὴν ἀφορμὴν ὑπῆρξεν ὁ *Σπυρίδων Ζαμπέλιος*, ὁ ὁποῖος ἐξέδωκε τῷ 1857 ἔργον σοφόν, τὰς «Βυζαντινὰς μελέτας», ἐν ᾧ ὄχι μόνον τὴν ἑνότητα τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας διακηρύσσει, ἀλλὰ καὶ ἀποδεικνύεται ὁ πρῶτος κατὰ χρονολογικὴν τάξιν ἐμβριθὴς βυζαντινολόγος τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος, εἰς συμπεράσματα τοῦ ὁποίου μόλις σήμερον, ἴσως καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἔργου αὐτοῦ, καταλήγει ἡ διεθνὴς βυζαντινολογικὴ ἔρευνα.

Ἐν τῇ Δύσει πρῶτος ὁ Γερμανὸς Τσιγκάϊζεν (1832) προοιμιάζει ἐκ τῶν παλαιοτέρων χρόνων καὶ συνεχίζει τὴν ἀφήγησίν του ἕως τὸν ΙΒ΄ αἰῶνα. Ὁ Ἄγγλος Φίνλαιυ (1844) καὶ ὁ Γάλλος Brunet de Presle (1860) ἔκαμαν ἀρκετὰ ἐπιτυχῆ προσπάθειαν. Ἄλλοι ἐπιφανεῖς Γερμανοὶ ἐπιστήμονες ἐτράπησαν εἰς τὴν ἔρευναν τῆς μετακλασσικῆς περιόδου. Ὁ Χέρτσβεργ (1866) ἀρχίζει ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ ἀρχαίου βίου, ὡς νομίζει τὴν ρωμαιοκρατίαν, ἐπίσης καὶ ὁ μέγας ἐρευνητὴς Χόπφ (1867). Ὁ μαθητὴς τοῦ Παπαρρηγοπούλου *Σπυρίδων Λάμπρος* ἠκολούθησε τὸ παράδειγμα τοῦ διδασκάλου, ἐκδώσας εἰς 6 τόμους Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος (1888—1892). Καὶ ἄλλο δὲ κατόρθωμα τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπρωταγωνίστησε πάλιν ὁ Παπαρρηγόπουλος, εἶναι ὅτι διεγράφησαν πλέον ὁριστικῶς ἀπὸ τὰ σπουδαῖα ἱστορικὰ συγγράμματα αἱ «τυχοδιωκτικαὶ θεωρίαι» περὶ ἀλλοιώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐκ τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν. Ἀναγνωρίζεται σήμερον,

Digitized by Google

ὅτι, παρὰ τὰς δοκιμασίας καὶ τὰς τραγικὰς συμφοράς, ἡ ἀδιάλεπτος αὕτη παρέλασις καὶ ἐγκατάστασις μάλιστα βαρβάρων εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας ἀνέδειξε τὴν ἰσχυρὰν ζωτικότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Αἱ περὶ σλαβικῶν διεισδύσεων θεωρίαι τοῦ Φαλμεράγερ «πρέπει νὰ ἐξορισθοῦν εἰς τὸ βασίλειον τῶν μύθων», λέγει ὁ Γερμανὸς ἱστορικὸς Gelzer. Μετὰ τὰ ἔργα τοῦ Παπαρρηγοπούλου καὶ Λάμπρου, μετὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ Πολίτου, τοῦ Καρολίδου καὶ Χατζιδάκι, τὰς ὁποίας συνεχίσε πλειὰς ὅλη μαθητῶν αὐτῶν, ἡ βυζαντινὴ Ἑλλὰς θεωρεῖται σήμερον ὑπὸ τῆς διεθνοῦς ἐπιστήμης ὡς ἡ μεγάλη ἐπίγονος τῆς ἀρχαίας καὶ πρόγονος τῆς νεωτέρας. Ἡ δὲ χωριστὴ διαπραγμάτευσις βυζαντινῆς ἱστορίας καὶ πολιτισμοῦ δὲν πρέπει ν' ἀποδίδηται παρὰ μόνον εἰς τὸν κατ' ἀνάγκην ἐπικρατήσαντα καταμερισμὸν τῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας.

Τὸ ὑλικὸν τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας ὑπῆρχε πάντοτε ἄφθονον, ἀλλὰ διεσκορπισμένον καὶ ἀνεκμετάλλευτον, αἰτία δὲ τῆς παραμελήσεως ταύτης, πλὴν τῶν ἄλλων, ἦτο ὅτι οἱ ἐρευνηταὶ εἵλκοντο ἀπὸ τὴν αἴγλην τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἡ πρόοδος τῶν βυζαντινῶν μελετῶν ὑπῆρξε πολὺ βραδεῖα, διότι καὶ αἱ πηγαὶ αὐτῶν πολὺ βραδέως ἤρχοντο εἰς φῶς. Ἐν τούτοις οὐδεμία ἄλλη ἴσως ἐποχὴ ἱστορίας ἔχει τόσον πλούσιον ὑλικόν. Βυζαντινοὶ ἱστορικοί, χρονογράφοι, πολυειδῆ λογοτεχνικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ ἔργα, βίοι ἁγίων, ἔγγραφα, θεῖοι κανόνες, ἔργα ποικίλα τέχνης, μολυβδόβουλλα, πάντα ταῦτα παρέχουν ὑλικὸν πλουσιώτατον καὶ πολυποίκιλον πρὸς γνῶσιν καὶ ἐξιστόρησιν τῆς ἱστορίας, τοῦ βίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Βυζαντίου. Σημαντικώτατον γεγονός, σχετικῶς μὲ τὰς μελέτας περὶ τοῦ Βυζαντίου, εἶναι, ὅτι ἔλαβον μέρος εἰς αὐτὰς σχεδὸν ὅλοι οἱ εὐρωπαϊκοὶ λαοί, τοῦτο δὲ ὀφείλεται βεβαίως εἰς τὸ ἑλκυστικὸν ἐνδιαφέρον τοῦ θέματος, ἀλλὰ καὶ εἰς γενικώτερον λόγον, ὅτι ὅλοι οἱ λαοὶ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ἱστορικοὺς καὶ εἰς τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν εὑρίσκουν τὰς εἰδήσεις περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας αὐτῶν. Εἰς τὴν συνολικὴν πορείαν τῆς διεθνοῦς βυζαντινολογικῆς ἐρεύνης θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ὁρισθοῦν τρεῖς σταθμοί: ὁ παλαιότερος, τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, τὸν ὁποῖον ἐλάμπρυναν ἰδίως ἀκαταπόνητοι Γάλλοι Ἰησουῖται καὶ Βενεδικτῖνοι μοναχοὶ βυζαντινοδίφαι· τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ ἔπειτα, κατὰ τὸν ὁποῖον Γάλλοι καὶ Γερμανοὶ ἀνεδείχθησαν· τέλος τὸν νεώτατον σημερινὸν σταθμόν, κατὰ τὸν ὁποῖον ἔλαβον μέρος εἰς τὰς βυζαντινὰς ἐρεύνας σχεδὸν ὅλοι οἱ εὐρωπαϊκοὶ λαοί. Ἐκ τῶν ἐρευνητῶν οἱ Γερμανοί, τοὺς ὁποίους ἠκολούθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον οἱ Ἕλληνες, κατέγιναν εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν φιλολογίαν τὴν βυζαντινήν, οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ρῶσοι μετὰ περισσοτέρας προθυμίας εἰς τὴν τέχνην καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ Βυζαντίου. Ἐκ τῆς κοινῆς καὶ ἐνδελεχοῦς προσπαθείας ἔχει ἤδη συλλεχθῆ ὑλικὸν πλούσιον, μένουν ὅμως καὶ πολλαὶ ἀπόψεις ἀνεξερεύνητοι ἀκόμη πρὸς πλήρη κατανόησιν τοῦ βυζαντινοῦ βίου.

Οἱ ἐρευνηταὶ τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος. Πλησιάζουν ἤδη νὰ συμπληρωθοῦν τρεῖς αἰῶνες, ἀφ' ὅτου ἤρχισε συστηματικὴ βυζαντινολογικὴ ἔρευνα. Εἰς εἰδικὴν μελέτην περὶ τοῦ ζητήματος θὰ ἠδύνατο ἴσως ν' ἀνατρέξῃ τις καὶ εἰς τοὺς πολυμαθεστάτους Ἕλληνας λογίους τοὺς μετὰ τὴν Ἅλωσιν. Ἀλλ' ἐνταῦθα πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ τιμή, ὅτι ἐν μέσῳ τῆς λάμψεως τῆς αὐλῆς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ἤρχισε νὰ δημοσιεύεται ἡ περίφημος «Βυζαντὶς» τοῦ Λούβρου. Ὁ πρῶτος τόμος ἐδημοσιεύθη τῷ 1648, καὶ ὁ εἰσηγητὴς τοῦ ἔργου, ὁ Ἰησουίτης Φίλιππος Labbe, ἐτόνισεν εἰς τὸν πρόλογον τοῦ πρώτου τόμου, ὅτι ἡ βυζαντινὴ ἱστορία εἶναι «θαυμαστὴ διὰ τὸ πλῆθος τῶν γεγονότων, ἑλκυστικὴ διὰ τὴν ποικιλίαν, περίλαμπρος διὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χρόνου». Ἔκτοτε, ἀπὸ τὸ 1648, ἐπὶ ἑξήκοντα ἔτη διάσημοι φιλόλογοι τῶν χρόνων ἐκείνων, ἐνθαρρυνόμενοι ἀπὸ τὸν Λουδοβῖκον τὸν ΙΔ', ἐξηκολούθησαν τὴν ἔκδοσιν καὶ ἔφεραν εἰς φῶς 34 θαυμασίους τόμους εἰς φύλλον (in-folio). Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο πρωταγωνιστὴς ὑπῆρξεν ὁ μέγας ἐρευνητὴς Ducange, ὁ *Δουκάγγιος* (1610—1688), τοῦ ὁποίου αἱ πολυμερεῖς ἔρευναι κινοῦν καὶ σήμερον τὸν θαυμασμὸν καὶ εἶναι ἀπαραίτητον βοήθημα εἰς τὰς βυζαντινολογικὰς μελέτας. Ἐκτὸς τῶν σοφῶν ἐκδόσεων Βυζαντινῶν ἱστορικῶν (Ζωναρᾶ, Ἄννης τῆς Κομνηνῆς, Νικηφόρου Γρηγορᾶ *κλ.*), ἐκτὸς τῶν γνωστῶν λεξικῶν αὐτοῦ, πρέπει νὰ σημειωθῶσι καὶ τὰ ἔργα «Constantinople chrétienne» καὶ «Familles byzantines», ἅτινα ἤνοιξαν δρόμον εὐρὺν εἰς τὰς βυζαντινὰς μελέτας. Τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐπομένου αἰῶνος, τοῦ ΙΗ', ὁ Banduri ἐδημοσίευσε τὸ «Imperium orientale» (1711), τὸ ὁποῖον ἠκολούθησεν ἡ «Βυζαντινὴ νομισματική» αὐτοῦ. Ἀργότερον ὁ Le Quien συνέθηκεν ἔργον κεφαλαιῶδες διὰ τὴν θρησκευτικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ τὸν τίτλον «Oriens christianus». Μετὰ τοὺς σοφοὺς τούτους Γάλλους ἐρευνητὰς παρῆλθε πλέον ὁ εἰς τὴν Γαλλίαν γεννηθεὶς ἐνθουσιασμὸς πρὸς τὰς βυζαντινὰς μελέτας. Τοῦτο ὀφείλεται ἰδίως εἰς τὸ μακροσκελέστατον καὶ δύσπεπτον βιβλίον τοῦ Lebeau, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξέθηκε (1757—1784) τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν ὡς τοιαύτην κράτους παρακμῆς, κατὰ τὴν ἐσφαλμένην ἔννοιαν τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς τὴν ἔκφρασιν Bas Empire, ἔκφρασιν ἁπλῶς χρονολογικήν. Ἀπὸ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἰδίως διεδόθη ἐκ τοῦ βιβλίου τούτου ἡ προκατάληψις κατὰ τοῦ Βυζαντίου. Ἀλλὰ καὶ ἄλλο σπουδαιότατον ἔργον, ἡ ἱστορία τοῦ ἐπιφανοῦς Ἄγγλου ἱστορικοῦ Ἐδουάρδου Γίββωνος, ἕνεκα τῆς στρεβλῆς ἀρχικῆς ἀντιλήψεως καὶ τοῦ φιλοπαίγμονος καὶ ὑπερκριτικοῦ ὕφους τοῦ συγγραφέως, συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν τῆς κακῆς φήμης περὶ τοῦ Βυζαντίου. Ὁ Γίββων ἐξέδωκε κατὰ πρώτην φορὰν τὸ ἔργον του τῷ 1776. Ἐπέγραψε δὲ αὐτό: «Ἱστορία τῆς παρακμῆς καὶ τῆς πτώσεως τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους». Ἐν αὐτῷ περιλαμβάνει, παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν, τὴν μακροτάτην σειρὰν γεγονότων ἀπὸ τὸν αἰῶνα τοῦ Τραϊανοῦ καὶ τῶν Ἀντωνίνων ἕως τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ τοῦ Β', ἤτοι καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ὡς ἁπλῆν συνέχειαν τῆς ρωμαϊκῆς καὶ δὴ ἐν τῇ καταπτώσει αὐτῆς. Ἡ θαυμασία ἱστορικὴ διορατικότης τοῦ Γίββωνος τὸν ἔκαμε νὰ γράψῃ πολλὰς σελίδας ἐγκωμιαστικὰς τοῦ βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ ἐκ φύσεως ὅμως δηκτικὸν αὐτοῦ πνεῦμα ἔκλινεν εἰς τὸ νὰ εὑρίσκῃ καὶ εἰς τὰς ἀρετὰς ἀκόμη μεμπτέας ὄψεις, τὸ δὲ χείριστον εἶναι ὅτι ἡ συγγραφικὴ δεξιότης αὐτοῦ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ διαδοθοῦν αἱ εἰρωνικαὶ κρίσεις του. Παρὰ ταῦτα ἡ ἀξία τοῦ ἔργου εἶναι μεγάλη, μετ' ὠφελείας δὲ ἀναγινώσκεται καὶ σήμερον.

Αἱ μελέται τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἀποτέλεσμα τῆς προκαταλήψεως ἦτο νὰ παύσῃ ἡ ἐνασχόλησις μὲ τὰ βυζαντινὰ πράγματα, σιγὴ δὲ ἡπλώθη ἐπὶ τοῦ βυζαντινοῦ κόσμου ἐπὶ ἕνα σχεδὸν αἰῶνα. Μόλις περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐκινήθη ἐν Γαλλίᾳ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ πρὸς τὴν βυζαντινὴν τέχνην, ὁ δὲ Couchaud ἐδημοσίευσε τὸ ἔργον «Choix d'églises byzantines en Grèce» (1842), οἱ Didron καὶ Durand, Cahier καὶ Martin συνέλεξαν καὶ περιέγραψαν βυζαντινὰ μικροτεχνήματα, ὁ Texier ἔγραψε μέγα βιβλίον περὶ τῆς «Βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς» (1864), ὁ Labarte περὶ τοῦ «Αὐτοκρατορικοῦ παλατίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως» (1861) καὶ ἄλλοι ἄλλα. Ὁ διάσημος μεσαιωνοδίφης Buchon, ἑλκυσθεὶς ἀπὸ τὰ κατορθώματα τῶν Γάλλων ἱπποτῶν καὶ τὰς κατακτήσεις αὐτῶν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἔκαμε σημαντικωτάτας ἐρεύνας μιᾶς ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφερούσης περιόδου τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας (1841—1846) καὶ ἐξέδωκε πρῶτος τὰ πολύτιμα «Χρονικὰ τοῦ Μορέως» (βλ. *Ἀδ. Ἀδαμαντίου* ἐν Δελτ. Ἱστορ. Ἑταιρ. τ. στ', 1906). Ἐξ ἄλλου ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία ἕνεκα τῆς μελέτης τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων εὑρίσκετο εἰς στενὴν σχέσιν μὲ τὸ Βυζάντιον, παρεκίνει τοὺς σοφοὺς αὐτῆς ἐρευνητὰς εἰς τὴν ἔκδοσιν πολυτίμων ἔργων, ὁποῖα εἶναι τὰ τοῦ καρδιναλίου Pitra (1852—1867) καὶ πρὸ παντὸς ἡ κολοσσιαία συλλογὴ τῆς «Ἑλληνικῆς Πατρολογίας», τὴν ὁποίαν ἐξέδωκεν ὁ Migne εἰς 165 τόμους καὶ εἰς διάστημα ὀλιγώτερον τῶν δέκα ἐτῶν (1857—1866). Παρὰ τὰς προσπαθείας ὅμως ταύτας, δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ Γαλλία ἕως τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἔκαμε γενναίαν καὶ συνεχῆ προσπάθειαν πρὸς προαγωγὴν τῶν βυζαντινῶν μελετῶν, αἱ ὁποῖαι εἶχον γεννηθῆ ἐπὶ γαλλικοῦ ἐδάφους.

Ἐν Γερμανίᾳ ἐξ ἄλλου ἤρχισεν ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐν Βόννῃ ἡ γνωστοτάτη ἔκδοσις τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν, ἡ μόνη σχεδὸν σήμερον ἐν χρήσει. Γνωστότατοι Γερμανοὶ φιλόλογοι καὶ ἱστορικοὶ (ὡς ὁ *Niebuhr*, ὁ *Dindorf* κλπ.) ἐξέδωκαν εἰς εὔχρηστον σχῆμα, καὶ μὲ ὑπομνήματα πολλάκις χρησιμώτατα, Βυζαντινοὺς ἱστορικοὺς καὶ χρονογράφους, ὄχι ὅμως πάντοτε μετὰ τῆς δεούσης κριτικῆς προσοχῆς. Ἡ ἔκδοσις τῆς Βόννης, ἡ λεγομένη συνήθως «Βυζαντὶς τῆς Βόννης», ἤρχισε τῷ 1828, ἐτελείωσε δὲ πολὺ ἀργὰ μὲ τοὺς β' καὶ γ' τόμους τῆς Ἄννης Κομνηνῆς καὶ ἀργότερον μὲ τὸν γ' τόμον τοῦ Ζωναρᾶ (1897). Παλαιὰ δὲ εἶναι τὰ περὶ τὸ βυζαντινὸν δίκαιον σπουδαιότατα ἔργα τοῦ Zachariae a Lingenthal, τὰ ὁποῖα ἤρχισε νὰ ἐκδίδῃ ἀπὸ τοῦ 1839, καὶ ἡ «Συλλογὴ ἑλληνικῶν ἐγγράφων» τοῦ Miklosisch καὶ Müller, ἡ ὁποία ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1830. Πολυσήμαντα δὲ καὶ πολύτιμα ἔργα, ἀφορῶντα τὸ Βυζάντιον, εἶναι τὰ δημοσιευθέντα εἰς τὴν «Ἐγκυκλοπαιδείαν» τοῦ Ersch καὶ Gruber, τῷ 1866: ἡ «Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία» τοῦ Hasemann καὶ ἡ «Ἑλληνοχριστιανικὴ εἴτε βυζαντινὴ τέχνη» τοῦ Fr. W. Unger, ἡ πρώτη ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ συγγραφεῖσα συνεχὴς ἱστορία τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Σπουδαιότατον ὡσαύτως εἶναι τὸ ἔργον τοῦ *Heimbach* «Griechisch-römisches Recht im Mittelalter und in des Neuzeit» (1868). Ἡ δημοσιευθεῖσα αὐτόθι ὑπὸ τοῦ Krause (τῷ 1866) «Γεωγραφία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς κυριαρχίας τῶν αὐτοκρατόρων διὰ τοῦ μεσαίωνος ἕως τὴν ἵδρυσιν τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ βασιλείου» δὲν εἶναι ἀνταξία τῶν ἄλλων ἔργων, ὅπως ἐπίσης καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ ἰδίου τῷ 1869 ἐκδοθὲν ἰδιαίτερον βιβλίον «Die Byzantiner das Mittelalters». Ἀλλὰ τὸ κεφαλαιῶδες διὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν ἔργον εἶναι τοῦ χαλκεντέρου Γερμανοῦ ἐρευνητοῦ *Καρόλου Χὸπφ* «Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ μεσαίωνος ἕως τοὺς χρόνους ἡμῶν» (1867 καὶ 1868, τ. 85 καὶ 86 τῆς «Ἐγκυκλοπαιδείας» τῶν *Ersch-Gruber*). Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Χὸπφ δὲν εἶναι ἁπλοῦν βοήθημα, ἀλλὰ πηγή, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἤντλησαν πάντες οἱ μετ' αὐτὸν γράψαντες περὶ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ περὶ τῆς φραγκοκρατίας. Εἰς τὴν σειρὰν τῶν παλαιοτέρων Γερμανῶν βυζαντινολόγων πρέπει νὰ καταλεχθῇ ὁ Ἰάκωβος Φαλλμεράγερ, ὅστις ὑπῆρξε καλλιτέχνης ὡς συγγραφεὺς καὶ βαθὺς ὡς ἱστορικός, ὁσάκις δὲν περιεπλανᾶτο εἰς τὰς φανταστικὰς σφαίρας τῆς ἰδιοτροπίας του. Μετ' αὐτὸν δύο Γερμανοί, ἄριστοι καὶ νηφάλιοι ἱστορικοί, ὁ Αὔγουστος Gfrörer καὶ ὁ γνωστότερος παρ' ἡμῖν Hertzberg, τοῦ ὁποίου ἔργα μεταφράσθησαν εἰς τὴν «*Βιβλιοθήκην Μαρασλῆ*», ὑπὸ τοῦ Π. Καρολίδου. Τοῦ Gfrörer αἱ «Byzantinische Geschichten», δημοσιευθεῖσαι μετὰ θάνατον (1872--1877), περιέχουν θαυμάσια κεφάλαια ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ Βυζαντίου, τοῦ δὲ Χέρτσβεργ τὰ ἔργα εἶναι ἀξιολογώτατα καὶ διὰ τὴν συγγραφικὴν δεξιότητα τοῦ συγγραφέως καὶ διότι ἀποτελοῦν συνεχῆ ἱστορικὴν ἀνάπτυξιν («Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος» καὶ «Ἱστορία τῶν Βυζαντινῶν» εἰς τὴν «Γενικὴν ἱστορίαν» τοῦ *Oncken*, 1883). Ἐνταῦθα τέλος ἂς καταλεχθῇ καὶ ὁ ἐν τῇ Ἑλλάδι διαβιώσας καὶ συγγράψας Ἄγγλος ἱστορικὸς Φίνλαιυ, ὁ ὁποῖος ἔγραψε, πλὴν ἄλλων, μακρὰν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 146 π. Χ. ἕως τὸ 1864 μ. Χ. εἰς 7 τόμους (1877). Τὰ μνημονευθέντα ταῦτα συγγράμματα ἐγράφησαν πρὸ τῆς ἐποχῆς τῶν σπουδαίων καὶ μεγάλων βυζαντινολογικῶν ἐρευνῶν, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ ἤλλαξαν σχεδὸν τὴν περὶ τῶν βυζαντινῶν πραγμάτων ἄποψιν.

Αἱ παλαιότεραι ἑλληνικαὶ μελέται. Καθ' ὃν χρόνον ἐλησμονοῦντο αἱ βυζαντιναὶ μελέται εἰς τὴν Γαλλίαν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον ἴδει τὸ φῶς, ἤρχιζεν ἡ ἀναγεννηθεῖσα Ἑλλὰς ν' ἀσχολῆται περὶ αὐτάς. Ἀλλ' εἰς τὸ εὐρὺ πεδίον τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου δὲν κατῆλθον ταχέως πολλοὶ ἐρευνηταί, διότι τοὺς πλείστους προσείλκυεν ἡ λάμψις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, μὲ τὴν ὁποίαν ἐνόμιζον ὅτι ἔπρεπε νὰ συνδέσουν τὴν ἀναγεννηθεῖσαν πρὸς μεγαλυτέραν δόξαν.

Τὸν δρόμον ἤνοιξεν, ὡς ἐλέχθη, ὁ Ζαμπέλιος (1857), ηὔρυνεν ὁ Παπαρρηγόπουλος (1865—1874), ἠκολούθησαν δὲ ὁ Λάμπρος, ὁ Καρολίδης, ὁ Πολίτης, ὁ Χατζιδάκις. Διὰ τῶν ἐρευνῶν των ἐφωτίσθη τὸ μεσαιωνικὸν παρελθὸν εἰς πᾶσαν ἐκδήλωσιν αὐτοῦ, ἱστορικήν, γλωσσικήν, ἐθνογραφικήν, λαογραφικήν. Συγχρόνως διὰ τῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ διδασκαλίας των παρεσκεύασαν πλείστους ἐρευνητάς. Ὡς ἐκδότης πηγῶν ἔκαμε πολυμερῆ ἐργασίαν ὁ *Κωνσταντῖνος Σάθας*, πολλὰ δὲ καὶ ἀξιόλογα ἔγραψεν ὁ *Ἀντώνιος Μηλιαράκης*. Πρέπει συνάμα νὰ μνημονευθοῦν, πλὴν ἄλλων, καὶ ὁ *Καλιγᾶς*, ὁ *Καμπούρογλους*, ὁ *Γ. Λαμπάκης*, οἱ *Γ. Ἀ. Ράλλης* καὶ *Μ. Ποτλῆς* διὰ τοῦ ἔργου των «Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων» (1852—1859), οἱ Κερκυραῖοι λόγιοι *Ρωμανὸς* καὶ *Μουστοξύδης*, οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει λόγιοι *Σκαρλᾶτος Βυζάντιος*, *Πασπάτης*, *Μανουὴλ Γεδεών*, οἱ ἐν Ρωσίᾳ *Γ. Δεστούνης*, *Παπαδόπουλος Κεραμεὺς* κτλ.

Ἡ ἀναγέννησις τῶν βυζαντινῶν μελετῶν ἐν Γαλλίᾳ. Τὸ μέγα κίνημα πρὸς ἐπιστημονικὴν ἔρευναν τοῦ μεσαίωνος διήγειρε φυσικὰ ζωηροτάτην περιέργειαν καὶ διὰ τὸ ἑλληνικὸν μεσαιωνικὸν κράτος. Διότι οἱουδήποτε λαοῦ τῆς Εὐρώπης ἠρευνᾶτο ἡ καταγωγὴ καὶ αἱ τύχαι, ἦτο ὑποχρεωμένος ὁ ἱστορικὸς ν' ἀνατρέξῃ εἰς τὰς μετὰ τοῦ Βυζαντίου σχέσεις αὐτοῦ καὶ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ἱστορικούς. Ἡ ἐπίδρασις δὲ τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὸν μεσαίωνα ὑπῆρξε διαρκὴς καὶ βαθυτάτη εἰς πάντα λαόν. Μεγάλη λοιπὸν συμπάθεια καὶ μάλιστα ἐνθουσιασμὸς ἐξεδηλώθη κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὑπὲρ τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν, ἐπιφανεῖς δὲ σοφοὶ πρωταγωνιστοῦν εἰς τὴν κίνησιν πρὸς προαγωγὴν αὐτῶν. Τὸ σύνθημα ἔδωκεν ὁ ἐπιφανὴς ἱστορικὸς τῆς Γαλλίας καὶ ἀκαδημαϊκὸς *Ἀλφρέδος Rambaud* μὲ τὸ κεφαλαιώδους σημασίας ἔργον του «Ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα—Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος» (1870), τὸ ὁποῖον ἐπηκολούθησαν κατόπιν λαμπρόταται μελέται εἰς διάφορα περιοδικά. Εἰς τὰς μελέτας του ὁ ἐπιφανὴς ἱστορικὸς δεικνύει ἰσχυρὰν δύναμιν παρατηρητικότητος καὶ μεγάλην ἀνάπτυξιν τοῦ πραγματικοῦ ἱστορικοῦ πνεύματος, ὀλίγοι δὲ βυζαντινολόγοι ᾐσθάνθησαν καὶ ἔδειξαν τόσον λαμπρῶς, ὅσον αὐτός, τοὺς οὐσιώδεις λόγους τῆς διαρκείας καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ Βυζαντίου. Τὸ δυσάρεστον εἶναι ὅτι ὁ *Ramhaud* ἐγκατέλειψεν ἐνωρὶς τὰς βυζαντινὰς μελέτας, εἱλκυσθεὶς ἀπὸ τὴν μεγάλην αὐτοκρατορίαν τῶν τσάρων, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ Βυζάντιον μετεβίβασε τὴν

Digitized by Google

Ὀρθοδοξίαν καὶ μέρος τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ. Ἐπηκολούθησαν ἔκτοτε ἀξιόλογοι ἐργασίαι: τοῦ Vart «Ὁ καρδινάλιος Βησσαρίων» (1878), τοῦ Gasquet «Ἡ αὐτοκρατορικὴ ἐξουσία εἰς τὸ Βυζάντιον», «Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία καὶ ἡ Φραγκικὴ μοναρχία» (1879 καὶ 1888), τοῦ Lenormant «Ἡ μεγάλη Ἑλλάς» (1881), αἱ φιλολογικαὶ ἔρευναι τοῦ Miller κτλ. Ἐν τούτοις αἱ βυζαντιναὶ μελέται δὲν εἶχον ἀκόμη ἀποτελέσει ἀντικείμενον διαρκοῦς καὶ ἐπιμόνου μερίμνης τῶν ἐρευνητῶν. Ἐξαίρεσις ὑπάρχει μόνον διὰ τὰς συνδεομένας μὲ τὸ Βυζάντιον ἐρεύνας περὶ τῆς λατινικῆς Ἀνατολῆς, εἰς ἃς ὁ κόμις Riant ἔδωκε μεγάλην ὤθησιν, ἱδρύσας τὴν «Ἑταιρείαν τῆς λατινικῆς Ἀνατολῆς» (Société de l' Orien latin) καὶ ἐκδώσας τὸ μέγα ἔργον του «Exuviae sacrae Constantinopolitanae» (1877). Διὰ παρομοίων μελετῶν προσειλκύσθη ἀπὸ τὸ Βυζάντιον ὁ ἐπιφανὴς ἀκαδημαϊκὸς *Γουσταῦος Σλουμβερζέ*. Μὲ ἀπέραντον πολυμέρειαν καὶ κομψὴν συγγραφικὴν δεξιότητα ἔγραψε σπουδαιότατα ἔργα, ὡς εἶναι ἡ «Σιγιλλογραφία τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας» (1884) καὶ «Ἡ Βυζαντινὴ ἐποποιία» μὲ τὸν «Νικηφόρον Φωκᾶν» (1890—1905), διέδωκε δὲ συνάμα εἴπερ τις καὶ ἄλλος εἰς τὸ λόγιον κοινὸν τὸν ἐνθουσιασμὸν πρὸς τὰς βυζαντινὰς μελέτας (βλ. τὴν κρίσιν *Ἀδ. Ἀδαμαντίου* ἐν Byzant. Neugriech. Jahrbücher» τοῦ *Ν. Βέη*, 1928). Εἰς τὴν «Βυζαντινὴν ἐποποιίαν», ὡς ἀπεκάλεσεν ὁ Σλουμβερζὲ τὴν ἐνδοξοτέραν περίοδον τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, τὴν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Ι' ἕως τὰ μέσα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος διήκουσαν, ἀφιέρωσε τέσσαρας ὀγκώδεις τόμους ἐξ ὀκτακοσίων σχεδὸν σελίδων ἕκαστον, περιλαβὼν εἰς αὐτοὺς ὁλόκληρον τὸν στρατιωτικόν, πολιτικὸν καὶ κοινωνικὸν βίον τοῦ Βυζαντίου καὶ διαγράψας θαυμασίως τὴν λαμπρότητα, τὸ θέλγητρον καὶ τὴν γραφικὴν ποικιλίαν τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ. Σειρὰ ὁλόκληρος ἐπιφανῶν ἐρευνητῶν ἐπηκολούθησεν ἔκτοτε εἰς τὴν Γαλλίαν. Καὶ πρῶτος πάντων πρέπει νὰ καταλεχθῇ ὁ ἐπιφανὴς καθηγητὴς καὶ ἀκαδημαϊκὸς *Κάρολος Diehl*, συγγραφεὺς πολλῶν μεγάλων βιβλίων καὶ ἀπείρων μονογραφιῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται: «Études sur l'administration byzantine dans l'exarchat de Ravenne» (1888), «L'Afrique byzantine» (1896), «Justinien» (1901) κλπ. Ἰδίως ἀνεπτύχθησαν ραγδαίως αἱ μελέται τῆς βυζαντινῆς τέχνης, περὶ τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ κατωτέρω ἰδιαίτερος λόγος.

Αἱ σύγχρονοι γερμανικαὶ μελέται. Ἀλλ' ἡ ἀληθῶς ἐπιστημονικὴ ὀργάνωσις τῶν βυζαντινῶν μελετῶν ἐπετεύχθη ἐν Γερμανίᾳ. Τῷ 1891 ὁ ἐν Μονάχῳ *Κάρολος Κρουμβάχερ* ἐξέδωκε τὴν θαυμασίαν αὐτοῦ «Ἱστορίαν τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας» (β' ἔκδ. 1897). Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἡ βαυαρικὴ κυβέρνησις ἵδρυεν ἕδραν τῆς βυζαντινῆς φιλολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Μονάχου καὶ συγχρόνως ἐξεδίδετο ἡ «Byzantinische Zeitschrift», διεθνὲς ἐπιστημονικὸν ὄργανον τῶν βυζαντινολόγων, καθίστατο δὲ τὸ Μόναχον μὲ τὸ πανεπιστημιακὸν φροντιστήριον τοῦ Κρουμβάχερ ἡ κυρία ἑστία τῶν βυζαντινῶν μελετῶν καὶ σπουδαῖον φυτώριον ἐρευνητῶν (περὶ τοῦ Κρουμβάχερ καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ βλ. *Ἀδ. Ἀδαμαντίου* ἐν «Λαογραφίᾳ», τ. Α', 1909). Ἔκτοτε ὄχι μόνον τὰ βιβλία ἤρχισαν ἀφθονώτερα νὰ ἐκδίδωνται εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον αἱ ἔρευναι περὶ τὸ Βυζάντιον ὠργανώθησαν ἐπιστημονικῶς κατὰ τρόπον, ὅστις ἐπέτρεπε τὴν ἐπιχείρησιν συστηματικῶν καὶ κοινῶν ἐργασιῶν. Ἡ περὶ τὰς μελέτας ταύτας δραστηριότης κατέστη γενική, τὰ κτηθέντα ἐπιστημονικὰ συμπεράσματα ὑπῆρξαν σημαντικὰ καὶ πολυειδῆ, οὕτω δὲ τὸ Βυζάντιον ἤρξατο νὰ διαφωτίζεται σημαντικῶς. Παρὰ πάντα ταῦτα ἀπομένει ἀκόμη μεγάλη ἐργασία πρὸς πλήρη διαφώτισιν τοῦ τόσον παραδόξου καὶ πολυμεροῦς βυζαντινοῦ κόσμου. Αἱ ἔρευναι εὑρίσκονται ἀκόμη εἰς τὸ στάδιον τῆς περιωρισμένης εἰδικότητος καὶ αἱ ἐκδοθεῖσαι ἐργασίαι εἶναι μᾶλλον ἀναλυτικαί, ἀποσκοποῦσαι εἰς τὴν διαφώτισιν εἴτε ὡρισμένων ζητημάτων τοῦ βυζαντινοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ, εἴτε ὡρισμένων αἰώνων ἢ χωρῶν ἢ ἀνδρῶν τοῦ Βυζαντίου.

Αἱ μελέται τῶν σλαβικῶν καὶ ἄλλων λαῶν. Οἱ δύο σπουδαιότατοι λαοί, εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλεται ἡ πρόοδος τῶν βυζαντινῶν μελετῶν, εἶναι, ὡς ἐλέχθη, ὁ γαλλικὸς καὶ ὁ γερμανικός. Ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔμεινεν ὀπίσω εἰς τὴν εὐγενῆ ἅμιλλαν, προκειμένου δὲ περὶ ἐξερευνήσεως τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς ἱστορίας, ἀντιπροσωπεύεται ἐπαξίως, ὡς ἤδη ἐλέχθη. Οἱ Ἄγγλοι δὲν κατέγιναν ἰδιαιτέρως, καὶ ἀρκοῦσιν ἐκ τῶν νεωτέρων νὰ μνημονευθοῦν δύο, ἀλλὰ κράτιστοι, ὁ Bury καὶ ὁ γνωστὸς παρ' ἡμῖν Οὐΐλλιαμ Μίλλερ. Πρὸ παντὸς ἐν Ρωσίᾳ αἱ βυζαντιναὶ μελέται εὗρον ἰδιάζουσαν εὔνοιαν, ἀλλ' οἱ ἀξιόλογοι κατὰ τὰ ἄλλα Ρῶσοι βυζαντινολόγοι δὲν δύνανται νὰ καυχηθοῦν, ὅτι πάντοτε ἀπὸ ἁπλῆν ἐπιστημονικὴν ἰδεολογίαν κατέγιναν εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ Βυζαντίου, διότι δι' αὐτῆς ἐπεδιώχθησαν ἐνίοτε πολιτικοὶ σκοποί. Πάντως ὑπῆρξε σπουδαιοτάτη ἡ συμβολὴ τῶν Ρώσων ἐπιστημόνων, τῶν ὁποίων ὅμως αἱ ἐργασίαι, ἕνεκα τῆς δυσκόλου γλώσσης αὐτῶν, εἶναι δυσπρόσιτοι. Σημαντικώταται μελέται ἔχουν δημοσιευθῇ εἰς τὸ μέγα περιοδικὸν τοῦ ρωσικοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας, τὸ ὁποῖον ἀριθμεῖ περίπου 400 τόμους. Πρὸς ἀποφυγὴν μακρηγορίας ἀρκεῖ νὰ μνημονευθοῦν ὀνόματά τινα ἐξόχων Ρώσων βυζαντινολόγων, ὁποῖοι εἶναι ὁ Πορφύριος Οὐσπένσκης, ὁ Κοντακώφ, ὁ νεώτερος Οὐσπένσκης, ὁ Μπεζομπράζωφ, ὁ Ποκρόφσκης, ὁ Ἀϊναλώφ, ὁ Βασίλγεφ, ὁ Σμυρνώφ, ὁ Κουλακόφσκης κλ. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι σλαβικοὶ λαοί, καὶ δὴ οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Βούλγαροι, μετὰ ζήλου ἐπεδόθησαν εἰς τὰς μελέτας ταύτας, πρὸς τὰς ὁποίας κατηύθυναν αὐτούς, ὅπως καὶ τοὺς Ρώσους, αἱ πρὸς τὴν κληρονομίαν τοῦ Βυζαντίου παράδοξοι πολιτικαὶ αὐτῶν τάσεις.

Ἐκτὸς τῶν περιοδικῶν καὶ δελτίων, τὰ ὁποῖα ἐκδίδονται εἰς τὰς χώρας ταύτας καὶ εἰς τὰ ὁποῖα αἱ βυζαντιναὶ μελέται κατέχουσι πάντοτε σχεδὸν θέσιν—διότι ἄλλως συνδέονται καὶ μὲ τὴν ἐθνικὴν ἱστορίαν τῶν λαῶν τούτων, —δὲν εἶναι ὀλίγα καὶ τὰ ἐκδοθέντα βιβλία. Μεταξὺ δὲ τῶν βυζαντινολόγων τούτων μνημονευτέοι εἶναι, ὁ Jirecek, Νόβακ, Γράνιτς, Ἀναστάσιεβιτς κλπ. Μεγάλην δ' ἐπίδοσιν ἔλαβον αἱ περὶ τὸ Βυζάντιον ἐργασίαι εἰς τὴν Ρουμανίαν, ὅπου πλὴν πολλῶν ἄλλων δύναται νὰ μνημονευθῇ ὁ ἱστορικὸς τῆς χώρας ταύτης Ξενοπόλ, ὁ ἡμέτερος Ροῦσσος, ὁ Tafrali, ὁ Stefanescu καὶ πρὸ παντὸς ὁ ἀκαταπόνητος καὶ πολυμερέστατος ἱστορικὸς *Νικ. Γιόργκα*, ὁ ὁποῖος οὐδὲν σχεδὸν πεδίον τῶν βυζαντινῶν μελετῶν ἀφῆκεν ἀνεξερεύνητον. Ἐσχάτως δὲ καὶ οἱ Οὔγγροι ἤρχισαν μετ' ἐνδιαφέροντος νὰ ἐπιδίδωνται εἰς τὴν ἔρευναν. Εἰς τὴν Ὁλλανδίαν ἐρευνᾷ ἀπὸ πολλοῦ τὰ βυζαντινὰ πράγματα ὁ Ἔσσελιγκ. Πρὸ παντὸς δὲ ἡ Ἰταλία, ἕνεκα ἐκκλησιαστικῶν κυρίως λόγων, ἀπὸ πολλοῦ ἔλαβε μέρος ἐνεργότατον εἰς τὰς ἐρεύνας ταύτας, μακρὸς δὲ εἶναι ὁ κατάλογος καὶ σημαντικωτάτη ἡ συμβολὴ τῶν Ἰταλῶν βυζαντινολόγων. Ἐξαιρετικῶς σπουδαῖα ἔργα εἶναι τῶν ἑξῆς: Brandileone «Il diritto bizantino nell' Italia meridionale» (1886), La Manta «Cenni storici su le fonte del diritto greco-romano» (1887), Calisse «Il governo dei Bizantini in Italia» (Rivista storica italiana, 1885), Gaudenzi «Sui rapporti tra l' Italia e l' impero d' Oriente» (1888) κλ. Ἂς μνημονευθοῦν δὲ ἁπλῶς τὰ ὀνόματα τῶν G. La Piana, N. Turchi, A. Munoz καὶ Rivoira, τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος ἔγραψε περὶ «τῶν θρησκευτικῶν σκηνικῶν παραστάσεων εἰς τὴν βυζαντινὴν λογοτεχνίαν».

Ἡ ὀργάνωσις τῶν Βυζαντινῶν μελετῶν. Μεγάλα ἔργα μακροῦ χρόνου ἐρεύνης δὲν ἐδημοσιεύθησαν κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσιπενταετίαν, ἔγιναν ὅμως πλεῖσται ἐκδόσεις, ἐγράφησαν πολυαριθμόταται μονογραφίαι καὶ τὸ σπουδαιότατον ἔγινε μεγάλη ἐργασία πρὸς ἀληθῆ ἐπιστημονικὴν διοργάνωσιν τῶν βυζαντινῶν μελετῶν. Θὰ κατανοηθῇ δὲ σαφέστερον ἡ ἐπιτελεσθεῖσα τεραστία πρόοδος, ἂν συστηματικῶς διαγραφῶσι τὰ εἴδη τοὐλάχιστον μελετῶν, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐπροχώρησεν ἡ σύγχρονος περὶ τὸ Βυζάντιον ἐπιστήμη.

Ἡ «Βυζαντὶς» τῆς Βόννης δὲν ἔμεινε τὸ μόνον ὄργανον μελέτης. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1870 ἤρχισε καὶ ἡ περίφημος συλλογὴ κλασσικῶν ἐκδόσεων τοῦ Teubner ἐν Λειψίᾳ νὰ δίδῃ θέσιν καὶ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς, πρῶτα δὲ κείμενα εἶναι οἱ «Historici Graeci minores» τοῦ Dindorf (1870). Κατόπιν ἐπηκολούθησαν καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς, ὁ Ζωναρᾶς, ὁ Νικηφόρος ὁ πατριάρχης, ἡ Ἄννα ἡ Κομνηνή, ὁ Σιμοκάττης, ὁ Ἀκροπολίτης κλ. ἰδιαιτέρως δὲ πρέπει νὰ μνημονευθῇ ἡ ἔκδοσις τῆς «Χρονογραφίας» τοῦ Θεοφάνους ὑπὸ τοῦ de Boor (1883—1885), ἡ ὁποία πρέπει νὰ χρησιμεύῃ ὡς παράδειγμα ἐκδόσεως κειμένων. Ἐκδόσεις βυζαντινῶν κειμένων ἔγιναν καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Bury (τῷ 1898 ἤρχισεν ἡ ἔκδοσις διὰ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας» τοῦ *Εὐαγρίου*, εἰς τὴν σειρὰν δὲ ταύτην ἔγινε καὶ ἡ ἔκδοσις τοῦ «Χρονικοῦ τοῦ Μορέως), εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς ἄλλας πολλὰς χώρας, ἐσχάτως δὲ ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Οὐγγαρίαν. Ἐν γένει δὲ τεραστία ὑπῆρξεν ἡ πληθὺς τῶν κειμένων καὶ τῶν ἐγγράφων παντὸς εἴδους καὶ πάσης ὕλης, τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν τὰ τελευταῖα ἔτη. Ἡ Ἑλλὰς δὲν ὑστέρησε, λαμπρῶς ἀντιπροσωπευθεῖσα καὶ κατὰ ποιὸν καὶ κατὰ ποσόν. Αἱ ἐκδόσεις βεβαίως τοῦ παλαιοτέρου ἐρευνητοῦ Κ. Σάθα δὲν ἀντέχουν εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς κριτικῆς, ἀλλ' ὁ Σπ. Λάμπρος καὶ ὁ Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, πρῶτοι, μετ' αὐτοὺς δὲ καὶ πλειὰς ὁλόκληρος Ἑλλήνων βυζαντινολόγων ἔδωκαν τελείας ἐκδόσεις βυζαντινῶν κειμένων.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν κειμένων, εἰς τὰ ὁποῖα συναθροίζεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ ὑλικὸν διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς βυζαντικῆς ἱστορίας, ἐξεδόθησαν ποικίλης ἄλλης φύσεως κείμενα, τὰ ὁποῖα παρέχουν πολύτιμον ὑλικὸν πρὸς διασαφήνισιν τοῦ πολιτικοῦ, τοῦ κοινωνικοῦ βίου, τῆς νομοθεσίας, τῆς γλώσσης τῆς ἑλληνικῆς κατὰ τὸν μεσαίωνα. Ἀνεκτιμήτους εἰδήσεις περὶ τῆς βυζαντινῆς κοινωνίας παρέχουν τὰ «Ἁγιολογικὰ» κείμενα, καὶ ἐκτὸς τῶν δημοσιευθέντων βίων Ἁγίων εἰς τὰς δύο μεγάλας συλλογάς, τὰ «Analecta Bollandiana»' τὴν συλλογὴν τῆς Παλαιστινείου Ὀρθοδόξου Ἑταιρείας καὶ τὰ «Acta sanctorum», πολυαριθμότατοι εἶναι οἱ δημοσιευθέντες, εἴτε χωριστά, εἴτε εἰς περιοδικά, «Βίοι ἁγίων καὶ μοναχῶν», διηγήσεις ἀναχωρητῶν κ.τ.λ. ἐξαχθεῖσαι διὰ κοπιώδους ἀναζητήσεως ἀπὸ τὴν κόνιν παλαιῶν βιβλιοθηκῶν, καὶ πρὸ παντὸς τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Συγχρόνως ἐδημοσιεύοντο ἐπιστολαὶ Βυζαντινῶν προσώπων, κείμενα νόμων καὶ διαταγμάτων, ἔγγραφα καὶ διπλώματα, γράμματα συνοδικὰ καὶ διάφορα «τυπικά». Σπουδαιότατα εἶναι τοῦ Miklosisch τὰ «Acta et diplomata», τὰ «Μνημεῖα τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας» τοῦ Σάθα, τὰ «Ἀνάλεκτα ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας» τοῦ Παπαδοπούλου-Κεραμέως κ.λ.π. Ἐκτὸς τῶν βιβλιοθηκῶν ἐξηρευνήθησαν τὰ ἀρχεῖα τῆς Σικελίας, τῆς Νοτίου Ἰταλίας, τῆς Ἑνετίας καὶ πλεῖστα ἄλλα. Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων ἐρευνητῶν, οἱ ὁποῖοι εἰργάσθησαν εἰς βιβλιοθήκας ἢ ἀρχεῖα, πρέπει ἰδιαιτέρως νὰ μνημονευθοῦν, πλὴν τῶν ἀνωτέρω, καὶ δὴ τῶν Ἑλλήνων, οἱ Γερμανοὶ Usener καὶ Gelzer, οἱ Ρῶσοι Ρέγγελ καὶ Βασίλιεφσκη, οἱ Γάλλοι Petit καὶ Legrand. Μεγίστην δὲ συμβολὴν παρέσχον καὶ αἱ ἐκδόσεις ξένων κειμένων, συριακῶν, ἀραβικῶν, σλαβικῶν, φραγκικῶν τὰ ὁποῖα ἤρχισαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη νὰ ἐκδίδωνται καὶ ἐν μεταφράσει. Τὰς πολυαριθμοτάτας ταύτας ἐκδόσεις ἐπηκολούθησαν, ἰδίως ἐν Γερμανίᾳ, κριτικαὶ μελέται περὶ τῆς σημασίας τῶν πηγῶν, εἰς τὰς ὁποίας διέπρεψαν οἱ Gelzer, Ehrhard, de Boor, Neumann, Praerhter κ.λ. Διὰ τῶν ἐργασιῶν τούτων συνεσωρεύθη καὶ ἐξηλέγχθη ἀρκετὸν ὑλικὸν πρὸς μελέτην τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας καὶ πολιτισμοῦ

Τὰ περιοδικὰ καὶ ἡ πανεπιστημιακὴ διδασκαλία. Ἀφ' ὅτου ἵδρυσεν ὁ Κρουμβέχερ εἰς τὸ Μόναχον τὴν «Βυζαντινὴν Ἐφημερίδα» αὐτοῦ, ἤρχισαν νὰ ἐκδίδωνται καὶ εἰς ἄλλας χώρας βυζαντινὰ περιοδικά. Κατὰ μίμησιν τῆς Byzantinische Zeitschrift, τὴν ὁποίαν ἐξακολουθεῖ ἐκδίδων ὁ διάδοχος τοῦ Κρουμβάχερ καθηγητὴς ἐν Μονάχῳ Αὔγουστος Heisenberg, ἐξεδόθησαν εἰς τὴν Πετρούπολιν τὰ «Βυζαντινὰ Χρονικὰ» (ἀπὸ τοῦ 1894), ἐσχάτως δὲ ὑπὸ τῶν Graindor καὶ Grégoire τὸ «Βυζάντιον», πολλὰ δὲ εἶναι, ὡς θὰ λεχθῇ ἰδιαιτέρως, τὰ ἐν Ἑλλάδι ἐκδοθέντα ἢ ἐκδιδομενα. Πλεῖστα ὡσαύτως εἶναι τὰ ἄλλα περιοδικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ δελτία, τὰ ἐκδιδόμενα ἐν Εὐρώπῃ, τὰ ὁποῖα ἤνοιξαν προθύμως τὰς στήλας αὐτῶν εἰς τὰς βυζαντινὰς μελέτας. Κυριώτερα πάντων εἶναι τὸ περιοδικὸν τοῦ ρωσικοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας, τὸ ἀπὸ τοῦ 1803 δημοσιευόμενον, καὶ τὰ νεώτερα «Echos d' Orient», «Bessarione», «Oriens christianus» καὶ ἰδίως αἱ «Εἰδήσεις» («Ἰσβέστιγια») τοῦ πρὸ τοῦ πολέμου Ρωσικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἄλλαι δημοσιεύσεις ρωσικῶν πανεπιστημίων (καὶ δὴ τῆς Ὀδησσοῦ καὶ τοῦ Χάρκωφ). Σημειωτέον ὅτι αἱ Σοβιετικαὶ Δημοκρατίαι τῆς Ρωσίας εὐνοοῦν μεγάλως καὶ σήμερον τὰς βυζαντινὰς μελέτας. Ὡσαύτως εἰς τὸ Βελιγράδιον, τὴν Σόφιαν, τὸ Βουκουρέστιον, ἐκδίδονται περιοδικὸ περιέχοντα τοιαύτας ἐρεύνας. Γενικῶς δὲν ὑπάρχει σήμερον ἐπιστημονικὸν ὄργανον τῆς Εὐρώπης, ἱστορικόν, ἀρχαιολογικόν, φιλολογικόν, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ μὴ εὑρίσκεταί τι σχετικὸν πρὸς τὸ Βυζάντιον (πρὸ παντὸς τὰ ἑξῆς: «Jahresberichte der Geschichtswissenschaft», «Revue de l' Orient latin», «Archiv für slavische Philologie», «Englisch historical Review», «Journal of Hellenic Studies», «Revue des Etudes grecques» κτλ.). Ἄλλο πρόσφορον ἔδαφος τῶν βυζαντινῶν μελετῶν ὑπῆρξαν τὰ διάφορα ἱστορικά, εἴτε ἀρχαιολογικὰ συνέδρια, πρῶτον τὰ ἐν Ρωσίᾳ συνελθόντα (εἰς τὸ Κίεβον, τὴν Ὀδησσὸν κλπ.), τὰ ὁποῖα ἐξέδωκαν τὰς «Ἐργασίας» αὐτῶν («Τρούντι»), ἐπίσης τὰ ἐν Ἀθήναις συγκληθέντα, τὸ «Διεθνὲς ἀρχαιολογικὸν» (1905), τὸ «Συνέδριον τῶν ἀνατολιστῶν» (1911), τὸ ἐν Καΐρῳ «Διεθνὲς ἀρχαιολογικὸν συνέδριον» (1909). Τὴν ἁλματικὴν πρόοδον τῶν βυζαντινῶν μελετῶν δεικνύουν καὶ τὰ εἰδικὰ βυζαντινολογικὸ συνέδρια, τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον συνῆλθεν εἰς τὸ Βουκουρέστιον, ἕτερον κατόπιν εἰς τὸ Βελιγράδιον, τὸ δὲ τρίτον θὰ συνέλθῃ κατὰ τὸ 1930 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν διεθνῶν τούτων ὀργάνων καὶ μέσων ἐρεύνης καὶ ἐπικοινωνίας τῶν ἁπανταχοῦ βυζαντινολόγων διωργανώθη καὶ εἰς τὰ πανεπιστήμια ἡ ἔρευνα καὶ ἱδρύθησαν ἄξια λόγου φυτώρια ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν. Ἐπὶ μακρὸν ἐπρώτευσε τὸ ἐν Μονάχῳ τοῦ Κρουμβάχερ, εἰς τὸ ὁποῖον ἐμορφώθησαν οἱ πλεῖστοι τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων βυζαντινολόγων. Τῷ 1892 ἡ ἕδρα τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης, ἡ ὁποία εἶχε δημιουργηθῇ διὰ τὸν Ψυχάρην, εἰς τὴν «Σχολὴν τῶν Ἀνωτάτων Σπουδῶν» («École des Hautes Études») ἔλαβε τὸν τίτλον τῆς «Βυζαντινῆς καὶ νεοελληνικῆς φιλολογίας». Ἀλληλοδιαδόχως ἔκτοτε ἤρχισαν νὰ ἱδρύωνται ἕδραι τῆς βυζαντινῆς φιλολογίας εἰς τὴν Πετρούπολιν (1893), εἰς τὴν Ὀδησσὸν (1900), εἰς τὴν Βουδαπέστην (1895) εἰς τὸ Λούγδουνον τῆς Ὁλλανδίας (1893) καὶ εἰς ἄλλα κατόπιν πανεπιστήμια. Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς φιλολογίας διδάσκεται καὶ ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ τέχνη, εἰς τὴν τελευταίαν δὲ

Digitized by Google

ἀφιερώνουν μέρος τῶν μαθημάτων αὐτῶν οἱ καθηγηταὶ Στρυγόφσκης, Brockhaus καὶ Wulff, εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Ἀνωτάτων Σπουδῶν εἰς Παρισίους ἱδρύθη ἕδρα τοῦ «Βυζαντινοῦ Χριστιανισμοῦ» διὰ τὸν Μιλλέ, εἰς δὲ τὴν Σορβόννην ἡ πληρεστέρα ἕδρα τῆς «Βυζαντινῆς ἱστορίας καὶ πολιτισμοῦ», τὴν ὁποίαν κατέχει ἀπὸ τοῦ 1899 ὁ Κάρολος Diehl. Ὡς παραρτήματα τῶν κυρίων ἑδρῶν ὑπάρχουν εἰς διάφορα πανεπιστήμια βυζαντινὰ φροντιστήρια. Ἐκ τῶν ἰνστιτούτων σπουδαιότερον ἦτο τὸ μέχρι τοῦ Μεγάλου πολέμου λειτουργοῦν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν Ρωσικὸν Ἀρχαιολογικὸν Ἰνστιτοῦτον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Οὐσπένσκη, αἱ δὲ Ἀρχαιολογικαὶ Σχολαί, καὶ δὴ ἡ ἐν Ἀθήναις γαλλική, κατέγιναν σοβαρῶς καὶ μὲ τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα· ὡσαύτως καταρτίζονται συλλογαὶ καὶ ἱδρύονται μουσεῖα ἔργων τῆς βυζαντινῆς τέχνης.

Αἱ ἔρευναι τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Ἀπὸ ὅλους τοὺς κλάδους τῶν βυζαντινῶν μελετῶν συστηματικώτερον προώδευσεν ὁ κλάδος τῆς βυζαντινῆς τέχνης, τῆς ὁποίας ἡ ἔρευνα τείνει νὰ λάβῃ την αὐτοτελῆ σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει εἰς τὰ πανεπιστήμια καὶ ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαίας κλασσικῆς τέχνης. Θὰ ἐχρειάζετο χῶρος πολὺς διὰ νὰ ἐκτεθῇ ἡ κοπιώδης καὶ προοδευτικὴ συγκρότησις τῆς ἐρεύνης ταύτης εἰς αὐτοτελῆ κλάδον, ἐνταῦθα δὲ θὰ σημειωθῶσι μόνον οἱ σπουδαιότατοι σταθμοὶ τῆς γενομένης προσπαθείας. Καὶ εἰς τὸ στάδιον τοῦτο πρέπει ν' ἀποδοθῇ τιμὴ εἰς τὴν γαλλικὴν ἐπιστήκην, ὅτι αὕτη εἶναι καὶ ἡ δώσασα τὴν πρώτην ὤθησιν καὶ ἡ συνεχίσασα γενναίως αὐτήν. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1865 ὁ μαρκήσιος de Vogüé ἐξέδιδε τὴν «Κεντρικὴν Συρίαν», καὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Albert Dumont δὲν ἔπαυσεν ἡ ἐν Ἀθήναις Γαλλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ νὰ στρέφῃ τὴν προσοχὴν εἰς τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα, ἰδίως ὑπὸ τὴν ὤθησιν τοῦ ἀοιδίμου διευθυντοῦ αὐτῆς Θεοφίλου Homolle. Ἀρκεῖ νὰ μνημονευθοῦν τὰ ὀνόματα τῶν Bayet, Diehl, Millet, διὰ νὰ γίνῃ αἰσθητὴ εἰς τοὺς ὁπωσδήποτε γνωρίζοντας τὰ πράγματα ἡ μεγάλη συμβολὴ τῆς γαλλικῆς ἐπιστήμης εἰς τὰς ἐρεύνας ταύτας. Συγχρόνως ὁ Choisy ἐξέδιδε τὴν «Τέχνην τῆς οἰκοδομίας» παρὰ Βυζαντινοῖς (1884), ὁ δὲ Σλουμβερζὲ ἔκαμνε γνωστὰ ποικιλώτατα μνημεῖα καὶ δὴ μικροτεχνήματα (εἰς τὴν συλλογὴν «Monuments» *Piot*). Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐμελετήθησαν ἐπιστημονικῶς καὶ συστηματικῶς σπουδαῖα μνημεῖα τῆς βυζαντινῆς τέχνης ὑπὸ τῶν Ρώσων Ρέντιν, Ἀϊναλώφ, Κοντακώφ, τῶν Γάλλων Diehl, Millet, Bréhier, Ebersolt, τῶν Γερμανῶν Brockhaus, Wulff, ἐδημοσιεύθησαν περίφημα ἱστορημένα χειρόγραφα, πολυποίκιλα ἔργα μικροτεχνίας ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, ἔργα χυμευτὰ (σμαλτωμένα), ἔργα χρυσοχοϊκῆς κλ. Τέλος ἠρευνήθη τὸ ζήτημα τῆς γενέσεως τῆς βυζαντινῆς τέχνης ὄχι εἰς τὴν Ρώμην, ἀλλ' εἰς τὴν ἑλληνιστικὴν Ἀνατολήν. Αἱ τελευταῖαι αὗται ἔρευναι ἐπιβάλλουν νὰ μνημονευθῇ ὡς πρωταγωνιστὴς ὁ *Ἰωσὴφ Στρυγκόφσκης*, ὁ ὁποῖος διὰ πολλαπλῶν ἔργων ἐπεδίωξε τὴν διαφώτισιν τῶν ἀρχῶν τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Διὰ τῶν ἐργασιῶν τούτων κατέστησαν δυναταὶ καὶ αἱ συνθετικαὶ ἐργασίαι τῶν Wulff, Bréhier καὶ Diehl, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὸ πληρέστερον «Ἐγχειρίδιον τῆς βυζαντινῆς τέχνης».

Αἱ σύγχρονοι βυζαντιναὶ μελέται ἐν Ἑλλάδι. Ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐν Εὐρώπῃ ὑπῆρξε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ ἡ πρόοδος τῶν βυζαντινῶν μελετῶν ἐν Ἑλλάδι. Οὕτως εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις πανεπιστήμιον ὑπάρχουσι τρεῖς ἕδραι βυζαντινολογικαί, μία τῆς ἱστορίας τῆς βυζαντινῆς τέχνης, ἑτέρα τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας καὶ τρίτη τῆς μεσαιωνικῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, τὰς ὁποίας κατέχουσιν οἱ Ἀδαμαντίου, Ἄμαντος καὶ Βέης. Εἰς τὰς ἕδρας ταύτας πρέπει νὰ προστεθῇ ἡ ὑπὸ τοῦ Σωτηρίου ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ κατεχομένη ἕδρα τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Θεσσαλονίκης ὑπάρχει ἕδρα, τὴν ὁποίαν κατέχει ὁ Παπαδόπουλος καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ἐργάζονται οἱ Βογιατζίδης καὶ Λάσκαρης. Αἱ περισσότεραι ἐργασίαι ἀνάγονται εἰς τὸν κύκλον τῆς βυζαντινῆς φιλολογίας, διότι οἱ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων ἐν Ἑλλάδι βυζαντινολόγων ὑπῆρξαν μαθηταὶ τοῦ Κρουμβάχερ καὶ τοῦ Χατζιδάκι, κέντρον δ' ἐργασίας εἶναι τὸ «Ἱστορικὸν Λεξικόν». Ἐπίσης καὶ αἱ ἔρευναι, αἱ ὁποῖαι γίνονται εἰς τὸ «Λαογραφικὸν ἀρχεῖον», τὸ ὁποῖον ἵδρυσεν ὁ Πολίτης, ἔχουν στενὴν σχέσιν μὲ τὰς βυζαντινὰς μελέτας. Ἀπὸ τοὺς βυζαντινολογικοὺς τούτους κύκλους ἐξῆλθον σημαντικαὶ ἔρευναι ἀφορῶσαι καθόλου εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἀξιοσπούδαστος δ' ὑπῆρξε καὶ ἡ συμβολὴ ἄλλων καθηγητῶν πανεπιστημιακῶν σχολῶν, ὅπως τοῦ Ἀνδρεάδου διὰ τὰ δύσκολα ζητήματα τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Βυζαντίου, τοῦ Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, τοῦ Ράλλη, τοῦ Μπαλάνου, τοῦ Δυοβουνιώτου διὰ τὰ ἐκκλησιαστικά. Ἀξιολογώτατον δὲ καὶ ἐξαιρέτως πλούσιον εἶναι τὸ δημοσιευθὲν ὑλικὸν εἰς πολυποίκιλα ἑλληνικὰ περιοδικά, τὸν «Ἑλληνομνήμονα» τοῦ Κερκυραίου λογίου Μουστοξύδου, τὸν «Νέον Ἑλληνομνήμονα» τοῦ Σπ. Λάμπρου, τὸν «Παρνασσὸν» τοῦ ὁμωνύμου συλλόγου, τὸ «Δελτίον τῆς Χριστιανικῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας», τὴν «Βυζαντίδα» (τ. Α', 1909), τὴν «Ἐπετηρίδα τῆς ἑταιρείας βυζαντινῶν σπουδῶν». Διεθνοῦς δὲ σημασίας ὄργανον εἶναι τὰ ὑπὸ τοῦ Ν. Βέη ἀπὸ τοῦ 1920 δημοσιευόμενα «Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher». Ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα γενικώτερα περιοδικὰ περιλαμβάνουν ἀξιολογωτάτας βυζαντινὰς μελέτας, ὡς εἶναι ἡ «Λαογραφία», τὰ «Ἠπειρωτικὰ χρονικὰ» κλπ. Ἰδιαζόντως πρέπει νὰ ἐξαρθῇ ἡ γενομένη ἔρευνα πρὸς γνῶσιν τῶν ἐν Ἑλλάδι βυζαντινῶν μνημείων. Διὰ τῶν ἐρευνῶν τοῦ Λαμπάκη, ἰδίως διὰ τῶν ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐκτελεσθεισῶν ἤδη ἀπὸ του 1906 ἐργασιῶν ἀναστηλώσεως τῶν μνημείων τοῦ Μυστρᾶ, διὰ τῆς ἱδρύσεως τοῦ «Βυζαντινοῦ Μουσείου» κλπ. ἐδόθη σημαντικὴ ὤθησις εἰς τὰς βυζαντινὰς μελέτας. Αἱ ἀνασκαφαὶ καὶ ἔρευναι τοῦ Ὀρλάνδου, τοῦ Σωτηρίου καὶ ἄλλων ὑπῆρξαν γονιμώταται, πολλὰ δὲ εἶναι τὰ ὑπ' αὐτῶν μελετηθέντα μνημεῖα τέχνης.

Τὰ ἐπιτευχθέντα ὠφελήματα. Πολλαὶ ἀπόψεις τοῦ βυζαντινοῦ βίου καὶ πολλὰ ζητήματα τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας μένουν ἀκόμη ἀνεξακρίβωτα, ἀπαιτεῖται δὲ ἀκόμη πολλὴ ἐργασία διὰ νὰ λάβωμεν ἀπηκριβωμένην εἰκόνα τοῦ βυζαντινοῦ κόσμου. Δὲν ὑπάρχουν λεξικά, συλλογὴ πλήρης τῶν ἐπιγραφῶν, τῶν μνημείων, τῶν ἐγγράφων καὶ μύρια ἄλλα βιβλία βοηθητικά, ἰδίως δὲ πλήρης ἐπιστημονικὴ βιβλιογραφία. Ἐν τούτοις ἐπετεύχθη, ὥστε αἱ βυζαντιναὶ μελέται ν' ἀποτελέσουν ἰδίαν ἐπιστήμην, αἱ δὲ γενικαὶ ἱστορίαι, αἱ ὁποῖαι ἠγνόουν πρότερον τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν, δίδουν ἤδη εἰς αὐτὴν τὴν πρέπουσαν θέσιν (*Lavisse-Rambaud*, Histoire générale, τόμ. I—III, 1892—1894. — *Lindner*, Weltgeschichte, τόμ. I—III, 1901—1903). Διὰ τῶν γενομένων ἐρευνῶν διελευκάνθησαν περισσότερον ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, ἡ ὀργάνωσις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ μοναχικοῦ βίου, ἡ τέχνη κτλ., καθυστέρησεν ὅμως ἡ μελέτη περὶ τῶν θεσμῶν, τῆς πολιτείας καὶ τῆς κοινωνίας τοῦ Βυζαντίου. Ἡ μεγάλη διασπορὰ τοῦ ὑλικοῦ καὶ ἡ ἔλλειψις συστηματικοῦ ἐπιστημονικοῦ εὑρετηρίου τῶν πηγῶν καὶ ἰδίως τῶν βοηθημάτων, καθιστάνουν βεβαίως δυσκολωτάτην τὴν συγκρότησιν συνολικῆς εἰκόνος τοῦ Βυζαντίου. Ἄλλο γεγονός, ὅπερ δεικνύει τὴν τεραστίαν πρόοδον τῶν βυζαντινῶν μελετῶν, εἶναι ἡ ταχεῖα καὶ εὐρυτάτη διάδοσις τοῦ ἐνδιαφέροντος δι' αὐτὰς εἰς τοὺς εὐρυτέρους κύκλους τῶν λογίων καὶ τῆς κοινωνίας. Τὸ Βυζάντιον εἰσῆλθεν ἤδη καὶ εἰς τὴν παγκόσμιον λογοτεχνίαν, πολὺ δὲ μακρὰ θὰ ἦτο ἡ ἀπαρίθμησις τῶν λογοτεχνικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔλαβον θέμα τὸν βυζαντινὸν κόσμον. Ἤδη ὁ Marmontel καὶ ὁ αὐτὸς ὁ Walter Scott εἶχον γράψει μυθιστορήματα ἐμπνευσθέντες ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν. Εἰς τὰ θέατρα τῶν Ἀθηνῶν πολλάκις ἐπαίχθησαν τραγῳδίαι μὲ ἥρωας καὶ ἡρωΐδας Βυζαντινοὺς αὐτοκράτορας καὶ αὐτοκρατείρας. Ἀλλ' ἰδίως μετὰ τὸ 1880 τὸ διήγημα, τὸ μυθιστόρημα καὶ τὸ δρᾶμα ἤντλησαν ἀφθόνως ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦ Βυζαντίου. Ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν λογοτεχνικῶν τούτων ἔργων ἐξέχουν ἡ «Θεοδώρα» τοῦ Σαρδοῦ, τὸ «Βυζάντιον», δρᾶμα τοῦ Herezeg, τὸ ὁποῖον ἐπαίχθη εἰς τὴν Βουδαπέστην (1904), ἡ τραγῳδία τοῦ d' Annunzio «La Nave» (1908), τὸ μυθιστόρημα τοῦ Rambaud «L'empereur de Carthage» (1904) κτλ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰ συμπεράσματα περὶ τῆς συνεχίσεως τοῦ ἑλληνιστικοῦ εἰς τὸν βυζαντινὸν κόσμον ἐξήχθησαν ἐκ γενικῶν ἀλλὰ καὶ εἰδικωτέρων μελετημάτων, διότι οὐδαμοῦ δύνανται νὰ εὑρεθῶσιν ἐν τῇ συνεχείᾳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐκτίθενται. Ὡς χρησιμώτατα συνολικὰ βιβλία μνημονευτέα τὰ νεώτατα (τὰ παλαιότερα εἶναι περιττὸν νὰ ἀναγραφοῦν, διότι ἡ μνεία αὐτῶν ὑπάρχει εἰς τὰς μετ' αὐτὰ ἐργασίας):

Γενικά: Συλλογὴ λαμπρῶν μονογραφιῶν (τῶν *A. Croiset*, *A. Reinach*, *Th. Reinach* κ. λ.) ὑπὸ τὸν τίτλον: L'hellénisation du monde antique, 1914 (Bibliothèque générale des Sciences sociales) — *Maurice Croiset*, La civilisation hellénique, 1922 (Collection Payot). — *Walter Otto*, Kulturgeschichte des Altertums, 1925.

Ἑλληνιστικὴ ἐποχή: Ἐκτὸς τοῦ κλασσικοῦ ἔργου τοῦ *Droysen* (τὸ ὁποῖον εἶναι μεταφρασμένον εἰς τὴν Βιβλιοθ. Μαρασλῆ), καὶ τοῦ μακροῦ ἔργου τοῦ *Kaerst*, Gesch. des hellenistischen Zeitalters, βλ. τὰ νεώτατα: *Baumgarten-Poland-Wagner*, Die hellenistisch-römische Kultur, 1913. — *Mahaffy*, Alexander's Empire, 8η ἔκδ 1920. — *P. Roussel*, La Grèce et l'Orient, 1928 (Peuples et civilisations).

Ἑλληνορρωμαϊκὴ ἐποχή: Ἐκτὸς τοῦ θαυμασίου ἔργου τοῦ *Γουλιέλμου Ferrero*, τὸ ὁποῖον ἐμνημονεύθη, *Léon Homo*, L'empire romain, 1925 (Bibliothèque historique). — *Ernst Stein*, Vom römischen zum byzantinischen Staate (284—476 u. Chr.), 1928. — Πολυαριθμότατα εἶναι τὰ ἔργα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν πάλην τῆς εἰδωλολατρείας καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ: ἀρκεῖ νὰ μνημονευθῇ τὸ μακρότερον τοῦ *V. Schultze*, Geschichte des Untergangs des griechischen-römischen Heidentums, 2 τ. 1887 καὶ 1892, τὸ πρῶτον βιβλίον τοῦ *Gaston Boissier*, La fin du paganisme. 1891, καὶ τὸ νεώτατον τοῦ *Jo. Geffcken*, Der Ausgang des griechisch-römischen Heidentums, 1920, εἰς τὸ ὁποῖον μνημονεύονται ὅλαι αἱ παλαιότεραι σχετικαὶ ἐργασίαι, ὡς καὶ αἱ περὶ τῶν ἑλληνιστικοανατολικῶν θρησκειῶν καὶ τῶν ἑλληνιστικῶν φιλοσοφημάτων. Ἄξιον λόγου ἔργον: *P. Wendland*, Die hellenistisch-römische Kultur in ihren Beziehungen zum Judentum und Christentum, 1912. Εἰς τὸν Α' τόμον τοῦ ρωσιστὶ συντεταγμένου ἔργου τοῦ *Κουλακόφσκη*, Ἱστορία τοῦ Βυζαντίου (1913) ὑπάρχει μακρὰ εἰσαγωγή, εἰς τὴν ὁποίαν καλῶς ἐκτίθενται τὰ κατὰ τὴν Ρώμην, ἀλλ' ἀγνοοῦνται τὰ κατὰ τὴν μεγάλην συμβολὴν τῆς ἑλληνιστικῆς Ἀνατολῆς.— Τέλος ὁ ἡμέτερος *Παπαρρηγόπουλος* ἐκθέτει καλῶς τὰ κατὰ τὴν «ἀκμὴν τοῦ χριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ», ἀλλὰ δὲν κατενόησε τὴν βαθεῖαν καὶ διαρκῆ ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνιστικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ βυζαντινοῦ.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Β') ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Ἡ γιγαντιαία πάλη τοῦ ἑλληνορρωμαϊκοῦ κόσμου ἀφ' ἑνὸς πρὸς τὴν νέαν θρησκείαν, ἀφ' ἑτέρου πρὸς τὸν βαρβαρικὸν κόσμον, κλονίζει ἐκ θεμελίων τὸ παλαιὸν οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον καταρρίπτει εἰς ἐρείπια ἡ ἐπικράτησις τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἡ εἰσβολὴ τῶν Βαρβάρων. Περὶ τὸ ἔτος 300 μ. Χ. ἡ κλασσικὴ ἀρχαιότης εἰσέρχεται εἰς τὴν ὁδὸν τῆς καταστροφῆς καὶ ἡ θριαμβεύουσα νέα θρησκεία δημιουργεῖ νέας ἀνάγκας καὶ ἀντιλήψεις, δημιουργεῖ μίαν νέαν ἐποχὴν καὶ ἕνα κόσμον. Οἱ τελευταῖοι αἰῶνες τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἤτοι τοῦ πολιτισμένου μέρους τῆς ἀνθρωπότητος, ἐμφανίζεται εἰς τὸν ἐπιπόλαιον θεατὴν ὡς ἓν πέλαγος πλῆρες ναυαγίων καὶ καταστροφῶν ἐκ τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἐπαναστάσεων, οἱ ὁποῖοι προμηνύουν τὴν διάλυσιν τοῦ τεραστίου κράτους καὶ εἰς τὸ τέλος ἐπιφέρουν αὐτήν. Πρέπει ὅμως νὰ περιαχθῇ τὸ βλέμμα ὄχι μόνον εἰς τὸ παρελθόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ μέλλον, διότι ἡ πτῶσις καὶ ἡ νέα δημιουργία στενῶς συνδέονται ἐν αἰτιολογικῇ συναφείᾳ. Ἡ εἰδωλολατρικὴ ἀρχαιότης ἐπάλαισε γιγάντιον ἀγῶνα κατὰ τῶν νέων ἰδεῶν καὶ τῆς νέας θρησκείας, ἡ ὁποία εἶχε γίνει ἡ εὐλογία τῶν λαῶν. Ἀλλ' αἱ νέαι δυνάμεις δὲν ἠδυνήθησαν νὰ νικήσουν καὶ νὰ κατακτήσουν τὸν κόσμον παρὰ μόνον διὰ τῆς συνδέσεως καὶ τῆς συμμαχίας μὲ τὸν ἀρχαῖον πολιτισμόν. Ὁ κόσμος τῆς Δύσεως ἔπεσεν εἰς συντρίμματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μόνον μετὰ αἰῶνας πολλοὺς ἤρχισε νὰ διαμορφώνεται ἡ νεωτέρα Εὐρώπη. Ἡ δὲ διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀνακαίνισις τῆς ἀνθρωπότητος συνειελέσθη τότε εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολήν, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ κοσμοϊστορικὰ ἀποτελέσματα τῶν νικῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος καὶ τῆς ἱδρύσεως τῶν μεγάλων ἑλληνικῶν βασιλείων τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς διήρκουν ἕως τὸν Δ' αἰῶνα, ἕως τοὺς χρόνους κατὰ τοὺς ὁποίους ἐδημιουργήθη ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία. Ἐπὶ ἓξ ὅλους αἰῶνας, τοὺς τρεῖς π.Χ. καὶ τοὺς τρεῖς μ.Χ., αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι, τὰς ὁποίας βρέχει ἡ Ἀνατολικὴ Μεσόγειος, καὶ δὴ ἡ Μικρὰ Ἀσία, ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Συρία, ἐξακολουθοῦν διαρκῶς ν' αὐξάνωνται εἰς πλοῦτον καὶ ἀκμὴν πολιτισμοῦ, ἡ ὁποία ἀναζωογονεῖται κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Αἱ χῶραι αὗται δὲν ἐχρειάζοντο παρὰ μόνον μίαν πολιτικὴν πρωτεύουσαν διὰ νὰ ἑνωθῶσιν εἰς κράτος. Τὴν πρωτεύουσαν ταύτην ἔδωκεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος καὶ ἔκτοτε τὸ κέντρον βαρύτητος τοῦ ἱστορικοῦ κόσμου μετατίθεται ἀπὸ τὴν ρωμανικὴν Δύσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολήν.

Οὕτως ἀρχίζει ἡ ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Τὸ διὰ τῆς κτίσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως δημιουργηθὲν κράτος ἔσχε μακραίωνα διάρκειαν, συνδέεται δὲ τόσον στενῶς μὲ τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ, ὥστε διετηρήθη ὅσον καὶ ἐκείνη, ἀπὸ τὴν δημιουργίαν αὐτῆς ἕως τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν εἷς βάρβαρος τουρανικὸς λαὸς κατέλαβεν αὐτήν, *ἀπὸ τὸ 325 ἕως τὸ 1453*.

Αἱ μεγάλαι περίοδοι τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Βυζαντίου. Ἡ μακρά, ἐπὶ ἕνδεκα αἰῶνας, ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, μακροτέρα παντὸς ἄλλου κράτους ἐν τῷ κόσμῳ δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς μεγάλας περιόδους, αἱ ὁποῖαι διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων καὶ κατὰ τὴν ἱστορικὴν καὶ κατὰ τὴν ἐκπολιτιστικὴν ἐξέλιξιν. Ὅλα τὰ φαινόμενα τοῦ ἱστορικοῦ, πολιτικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ βίου συγχρόνως καὶ ἁρμονικῶς μεταβάλλονται καὶ καθορίζουν τὴν ἔναρξιν καὶ τὴν λῆξιν τῶν μεγάλων τούτων ἱστορικῶν περιόδων. Ἀπὸ τὴν ἐπακολουθοῦσαν ἀνάπτυξιν τοῦ ἱστορικοῦ καὶ ἐκπολιτιστικοῦ βίου τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας θὰ καταστῇ σαφὴς ἡ ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ συγχρόνως μεταβολὴ εἰς ἑκάστην περίοδον καθ' ἅπαντας τοὺς πολιτικούς, πνευματικοὺς καὶ κοινωνικοὺς ὅρους. Διότι ἐνταῦθα δὲν θὰ ἐκτεθῇ μία ἁπλῆ καὶ ξηρὰ ἱστορία αὐτοκρατόρων (περὶ ὧν ἄλλως τε βλ. ὁ ἀναγνώστης εἰς τὰ ἐπὶ μέρους ἄρθρα), ἀλλὰ θ' ἀναπτυχθῶσιν οἱ μεγάλοι ἱστορικοὶ σταθμοὶ καὶ αἱ κύριαι πολιτικαὶ κατευθύνσεις τοῦ κράτους. Διαγράφεται λοιπὸν πρῶτον, ὡς ἐν προοιμίῳ καὶ ἐν τῷ συνόλῳ τὸ διάγραμμα τῶν μεγάλων ἱστορικῶν καὶ κοινωνικῶν περιόδων, ὡς καὶ τὰ κεφαλαιώδη φαινόμενα αὐτῶν.

Πρώτη περίοδος, 325—717. Τὸ κράτος ἀκολουθεῖ τὴν ρωμαϊκὴν παράδοσιν, εἶναι ἡ κοσμοκρατορικὴ καὶ οἰκουμενικὴ (παγκόσμιος) δύναμις. Οἱ ἴδιοι ἐχθροί, ὡς καὶ εἰς τὴν παλαιὰν Ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν, καταπολεμοῦνται, καὶ οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες προσπαθοῦν ν' ἀναστηλώσουν τὴν «Ρωμαϊκὴν εἰρήνην». Ἔργον αὐτῶν εἶναι ἡ ὑπεράσπισις τῆς Ὀρθοδοξίας, ἡ κωδικοποίησις τοῦ ἑλληνορρωμαϊκοῦ δικαίου καὶ ἡ διάδοσις τοῦ ἑλληνορρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

α') *Προϊουστινιάνειος ἐποχὴ (325—527)*: Ἡ ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῶν Οὔννων καὶ τῶν Γότθων. Τὸ κράτος συνεχίζει τοὺς πολέμους τοῦ Ρωμαϊκοῦ ἐναντίον τῶν Περσῶν. Καταστροφὴ τῆς εἰδωλολατρείας. Ἐξελληνισμὸς τοῦ στερέωσις τῆς Ὀρθοδοξίας.

Digitized by Google

κράτους καὶ ἵδρυσις πανεπιστημίων. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν ἀρχίζει νὰ συγκροτῆται ἡ βυζαντινὴ τέχνη.

β') *Ὁ αἰὼν τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527—610)*: Ἡ αὐτοκρατορία ἀναλαμβάνει διὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὴν ἀναστήλωσιν τῆς παλαιᾶς Ρωμαϊκῆς κοσμοκρατορίας. Αἱ προσπάθειαι αὗται ἐξαντλοῦν τὸ κράτος.

γ') *Ὁ οἶκος τοῦ Ἡρακλείου (610—717)*: Ὁ Ἡράκλειος καταστρέφει τὴν δύναμιν τῶν Περσῶν (626—630), ἀλλὰ δὲν δύναται ν' ἀντισταθῇ εἰς τὴν ὁρμὴν νέων ἐχθρῶν, τῶν Ἀράβων. Τὸ κράτος χάνει διὰ παντὸς ἐνδόξους ἑλληνικὰς χώρας, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον, σλαβικοὶ δὲ λαοί, οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Σέρβοι, ἐγκαθίστανται πρὸς Νότον τοῦ Δουνάβεως. Τέλος τῆς παλαιᾶς κοσμοκρατορικῆς πολιτικῆς τῶν αὐτοκρατόρων.

Δευτέρα περίοδος, 717—1024. Τὸ κράτος συμπτύσσεται εἰς τὰς περὶ τὸ Αἰγαῖον παλαιὰς ἑλληνικὰς χώρας, καὶ γίνεται γνησιώτερον Ἑλληνικὸν κράτος, πυρὴν τῆς ἑλληνικῆς ἐθνότητος. Οἱ αὐτοκράτορες δὲν ἐγκαταλείπουν τὰ κοσμοκρατορικὰ ὄνειρα, ἀλλ' ἐργάζονται κυρίως πρὸς ἐπέκτασιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

α') *Ἡ ἀναγέννησις διὰ τῶν Ἰσαύρων (717—867)*: Οἱ Ἴσαυροι κατορθώνουν ν' ἀποκρούσουν τὴν ἐπέκτασιν τῶν Ἀράβων καὶ νὰ συγκρατήσουν τοὺς Βουλγάρους. Ἡ προσπάθειά των πρὸς ἀναμόρφωσιν τῆς θρησκείας καὶ τῆς κοινωνίας, προσπάθεια γνωστὴ μὲ τὸ ὄνομα «εἰκονομαχία», ἀπέτυχε φαινομενικῶς, ἀλλ' ἔδωκε νέας δυνάμεις εἰς τὴν βυζαντινὴν κοινωνίαν.

β') *Ἡ μεγάλη ἀκμὴ κατὰ τὴν Μακεδονικὴν δυναστείαν (867—1057)*: Ὁ Θ' καὶ Ι' αἰὼν εἶναι ἡ λαμπροτάτη ἐποχὴ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ἡ ὁποία καθίσταται ἡ ἰσχυροτέρα στρατιωτικὴ δύναμις τοῦ κόσμου. Οἱ ἥρωες αὐτοκράτορες, Φωκᾶς, Τζιμισκῆς, Βασίλειος Β', καταπολεμοῦν τοὺς ἐχθροὺς καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, τοὺς Σαρακηνούς, ἤτοι Ἄραβας, εἰς τὴν Ἀνατολήν, τοὺς Ρώσους καὶ τοὺς Βουλγάρους πρὸς τὸν Δούναβιν, καὶ ἀναστηλώνουν τὸν Ἑλληνισμὸν εἰς τὴν νότιον Ἰταλίαν. Οἱ Ἕλληνες ἱεραπόστολοι ἐκχριστιανίζουν τὸν σλαβικὸν κόσμον καὶ ἡ ἐπίδρασις τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ διαδίδεται εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν.

γ') *Οἱ Κομνηνοὶ καὶ οἱ Ἄγγελοι (1057—1204)*: Τὸ σχίσμα μὲ τὴν Ρώμην, ἡ ἐμφάνισις νέων ἐχθρῶν, τῶν Τούρκων ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν, τῶν Νορμανδῶν ἀπὸ τὴν Δύσιν, ἐξασθενίζουν τὸ κράτος. Ἀλλ' οἱ μεγάλοι Κομνηνοὶ (Ἀλέξιος Κομνηνός, Ἰωάννης καὶ Μανουήλ, 1081—1180) κατορθώνουν διὰ τοῦ πολέμου καὶ διὰ τῆς διπλωματίας νὰ διατηρήσουν εἰς μεγάλην δύναμιν καὶ λαμπρότητα τὸ κράτος κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα. Ἔχουν ὅμως ἤδη ἱδρυθῆ καὶ ἄλλαι ἰσχυραὶ δυνάμεις (αἱ δημοκρατίαι τῆς Γενούης καὶ τῆς Ἑνετίας, ἡ Γερμανικὴ αὐτοκρατορία, τὸ κράτος τῆς Σερβίας κλπ.) καὶ ἀρχίζει ὁ χείμαρρος τῶν Σταυροφοριῶν. Οἱ Φράγκοι κυριεύουν τὴν Κωνσταντινούπολιν τῷ 1204 καὶ ἐγκαθίστανται εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας.

Τρίτη περίοδος, 1204—1453. Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία διαιρεῖται εἰς πολλὰ ἑλληνικὰ κράτη· ἐπανιδρύεται ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου (1261), τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς τελευταίας ἑλληνικῆς δυναστείας αὐτοκρατόρων. Τὸ κράτος, παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας τῶν Παλαιολόγων, διαρκῶς καταπίπτει, ἀλλ' ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς ῥίπτει ἀκόμη τελευταίαν λάμψιν.

α') *Ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας*: Ἀπὸ τὰ ἱδρυθέντα ἑλληνικὰ κράτη ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας διεκδικεῖ τὰ δικαιώματα τοῦ Βυζαντίου, καὶ τέλος ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος εἰσέρχεται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ θέτει τέλος εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Λατίνων.

β') *Δυναστεία τῶν Παλαιολόγων (1261—1453)*: Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος κατορθώνει δι' ἀγώνων καὶ διὰ τῆς διπλωματίας ν' ἀνακόψῃ τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν Ἀνδηγαυῶν. Ἀλλ' ἀπὸ τοὺς χρόνους τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἀρχίζει συνεχὴς ἀγὼν περὶ ὑπάρξεως. Τὸ κράτος διαρκῶς ἐξασθενίζει, τέλος τῷ 1354 οἱ Τοῦρκοι θέτουν πόδα εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἔκτοτε ἀρχίζει ἐπὶ ἕνα αἰῶνα ἡ σκληρὰ πάλη ἐναντίον τῶν Τούρκων, καὶ τέλος ὁ Μωάμεθ ὁ Β' κυριεύει τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ καταλύει τὴν ἑλληνικὴν κυριαρχίαν.

1) **ΕΛΛΗΝΟΡΡΩΜΑΪΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ** (325-717). Ἀπὸ τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον ἕως τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Ἀράβων, κατὰ τοὺς Δ'—Ζ' αἰῶνας, ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἔχει τὸν παλαιὸν τύπον τῆς Ρωμαϊκῆς. Οἱ αὐτοκράτορες συνεχίζουν, ὡς Χριστιανοὶ αὐτοκράτορες, τὴν παλαιὰν κοσμοκρατορικὴν πολιτικήν, εἰς τὴν ὁποίαν θέτει τέρμα ἡ ἀραβικὴ κατάκτησις. Ἡ πλήμμυρα τῶν Ἀράβων ἀλλάσσει ὁριστικῶς τὴν ἑλληνιστικὴν ὄψιν τῆς Ἀνατολῆς, διατηρουμένην ἕως τότε ἀκμαίαν ἐν μέσῳ τῶν παλαιῶν ὅρων τοῦ βίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ ἵδρυσις τοῦ Ὀρθοδόξου κράτους. Ὁ Κωνσταντῖνος ἤνοιξε νέαν ἐποχὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Διοκλητιανοῦ, ἂν καὶ ἔκαμεν ὁ Διοκλητιανὸς μεγάλας μεταρρυθμίσεις, ὑπάρχει ἄβυσσος. Ὁ Διοκλητιανὸς εἶναι ἀκόμη ἄνθρωπος τῶν παλαιῶν χρόνων, διότι θέλει νὰ στερεώσῃ τὸ κράτος διὰ τῆς ἀρχαίας θρησκείας· ὁ Κωνσταντῖνος εἶναι ἄνθρωπος τῶν νέων χρόνων: ν' ἀγνοήσῃ τοὺς Χριστιανοὺς εἶναι ἀδύνατον, νὰ τοὺς καταδιώξῃ εἶναι ἐπικίνδυνον. Διὰ τοῦ διατάγματος τοῦ Μεδιολάνου (313) ἀνεγνώρισε νομίμως ὁ Κωνσταντῖνος τὴν ὕπαρξιν τῶν Χριστιανῶν καὶ εἰσήγαγεν αὐτοὺς εἰς τὸ πλαίσιον τοῦ κράτους. Μολονότι δὲ ὁ Κωνσταντῖνος ἐβαπτίσθη μόνον εἰς τὴν ἐπιθανάτιον κλίνην του, ἡ συμπάθειά του πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς καὶ ἡ πρὸς αὐτοὺς προστασία του ηὔξανεν ἡμέραν μὲ τὴν ἡμέραν: ἐπέτρεψε τὰς διαθήκας ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν, τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν δούλων εἰς τοὺς ναούς, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ἔδωκε μεγάλας δωρεὰς πρὸς ἀνέγερσιν ἐκκλησιῶν καὶ τέλος προσεπάθει νὰ ἐξομοιώσῃ τὰς δύο θρησκείας· ἀργότερον δέ, ὅταν ἔγινε μονοκράτωρ, προέβη εἰς περισσοτέρας ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ παραχωρήσεις, διότι κατὰ βάθος περιεφρόνει τὴν εἰδωλολατρείαν.

Ἀλλὰ τὰ δύο μεγάλα ἔργα τοῦ Κωνσταντίνου, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ὁποίων ἤλλαξεν ἡ ὄψις τοῦ κόσμου, τὰ ὁποῖα προὐκάλεσαν τὴν πολιτικὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὴν Ἀνατολήν, εἶναι τὰ ἑξῆς δύο: 1) Ἡ σύγκλησις τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, ὡς ἐπιστέγασμα τῆς προστασίας τοῦ Χριστιανισμοῦ. 2) Ἡ ἵδρυσις μιᾶς νέας πρωτευούσης, τῆς *Κωνσταντινουπόλεως*, ὡς σύμβολον τῆς ἐνάρξεως νέου βίου. Μὲ τὰ δύο ταῦτα μεγάλα γεγονότα, συμπίπτοντα καὶ τὰ δύο τὸ ἔτος 325, ἀρχίζει κυρίως ἡ βυζαντινὴ ἱστορία.

Ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος. Μετὰ τὸ διάταγμα τοῦ Μεδιολάνου (313), διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Κωνσταντῖνος ἐκήρυσσε τὴν ἰσότητα τῶν θρησκειῶν, δὲν ἔπαυσε νὰ προστατεύῃ τὸν Χριστιανισμόν. Καθ' ὅσον παρήρχετο ὁ χρόνος, ἡ νέα θρησκεία ἀπήλαυε μεγαλύτερα προνόμια καὶ τιμάς, τέλος ἔγινεν ἡ θρησκεία τοῦ κράτους, καὶ εἰς τοὺς νόμους αὐτοῦ ὁμολογεῖ ὁ Κωνσταντῖνος, ὅταν ἔμεινε μόνος ἄρχων, τὴν τελείαν αὐτοῦ πίστιν καὶ τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὰς νίκας καὶ ἐξέλεξεν αὐτὸν διὰ νὰ σώσῃ τὸ κράτος ἀπὸ τὰς ταραχὰς καὶ τοὺς πολέμους: «τὴν σὴν σφραγῖδα, λέγει, πανταχοῦ προβαλλόμενος καλλινίκου ἡγησάμην στρατοῦ». Καλεῖ δὲ τοὺς Χριστιανοὺς εἰς τοὺς νόμους τούτους, *Ἀνατολικούς*, ἀναγνωρίζων ὅτι εἰς τὴν Ἀνατολὴν κυρίως, τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολήν, ἠγείρετο ἰσχυρὰ ἡ δύναμις τῆς νέας θρησκείας. Τὴν κορωνίδα εἰς τὴν προστασίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπέθηκεν ὁ Κωνσταντῖνος διὰ τῆς συγκλήσεως μεγάλης συνόδου πρὸς εἰρήνευσιν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἐταράττετο δεινῶς ὑπὸ δογμάτων ἐρίδων. Ὁ ἀνήρ, ὁ ὁποῖος διὰ τῶν νικῶν αὐτοῦ κατὰ τῶν ἀντιπάλων εἶχεν ἀποκαταστήσει τὴν εἰρήνην εἰς τὸ κράτος, δὲν ἠδύνατο ν' ἀνεχθῇ τὰς ἐσωτερικὰς ἔριδας, αἱ ὁποῖαι ἔφερον πρόσκομμα εἰς τὴν πολιτείαν αὐτοῦ καὶ ἐτάραττον τὴν εἰρήνην, τὴν ὁποίαν μόλις εἶχεν ἀποκαταστήσει. Καὶ οὕτω συνεκλήθη τῷ 325 ἡ «Ἁγία ἐν Νικαίᾳ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος», εἰς τὰς συνεδρίας τῆς ὁποίας παρίστατο καὶ ὁ ἴδιος. Οἱ συνελθόντες ἐπίσκοποι, μετὰ πεισματώδεις συζητήσεις εἴκοσιν ἡμερῶν, κατὰ τὰς ὁποίας διέπρεψεν ὁ γηραιὸς πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Ἀλέξανδρος, ἐμπνεόμενος ὑπὸ τοῦ νεαρωτάτου διακόνου τότε Ἀθανασίου, καθώρισε τὸ δόγμα καὶ ἐπέφερε τὴν δογματικὴν ἑνότητα εἰς τὸ κράτος. Ἡ Σύνοδος συνέταξε τὸ ἱερὸν *Σύμβολον τῆς πίστεως* (συμπληρωθὲν κατόπιν εἰς τὴν Δευτέραν ἐν Κωνσταντινουπόλει Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τῷ 381) «Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν» κλπ., ἤτοι τὸν νόμον τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος καθορίζει τὸ ὀρθὸν δόγμα, τὴν *Ὀρθοδοξίαν*, ὡς ἀπεκλήθη. Ὁ Κωνσταντῖνος προσελθὼν εἰς τὰς συνεδριάσεις τῶν Πατέρων, ἔδειξεν ὅτι εἶχε παρέλθει ὁ χρόνος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ Ἐκκλησία ὑφίστατο μεμονωμένη καθ' ἑαυτήν, καὶ ὅτι ἤδη ἀπετέλει αὕτη μέρος τοῦ πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ ἐξηρτᾶτο ἐξ ἐκείνου ὁ ὁποῖος κυβερνᾷ τὸ κράτος. Ὁ αὐτοκράτωρ ἀνέλαβε νὰ ἐπιβάλῃ τὸν θρησκευτικὸν νόμον.

Ἀλλ' ἡ βαρυσήμαντος διὰ τὰς τύχας τοῦ Ἑλληνισμοῦ σπουδαιότης τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου εἶναι, ὅτι ὑπῆρξεν αὕτη καθαρῶς ἑλληνικὴ Σύνοδος. Ἐν πρώτοις αὐτὴ ἡ ἐν συνόδῳ ἐλευθέρα συζήτησις ἦτο ἐντελῶς ἀλλοτρία τοῦ ρωμαϊκοῦ κόσμου καὶ συνήθης μόνον εἰς τὸν ἑλληνικόν. Ἡ μόνη γλῶσσα, τῆς ὁποίας ἔγινε χρῆσις, ἦτο ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἐκ τῶν συνελθόντων «τριακοσίων δεκαοκτὼ θεοφόρων Πατέρων» τρεῖς μόνον ἦσαν ἐκ τῆς Δύσεως· ὅλοι οἱ ἄλλοι ἦσαν Ἕλληνες ἀπὸ ἑλληνικὰς ἢ ἐξελληνισθείσας χώρας τῆς Ἀνατολῆς. Αἱ συνέπειαι λοιπὸν τοῦ ἐν Νικαίᾳ ὑπὸ Ἑλλήνων ἐπιτελεσθέντος ἔργου ἦσαν κολοσσιαῖαι. Εὐθὺς ἀμέσως ἀπὸ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς γίνεται καθαρῶς *ἑλληνικὴ* Ἐκκλησία.

Ἡ κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ ἡ ἀνάγκη νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ ἄμυνα τοῦ κράτους φέρουν τὸν Κωνσταντῖνον εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ μεταφέρῃ τὴν πρωτεύουσαν εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἡ Ρώμη ἦτο ἀκόμη στενότατα συνδεδεμένη μὲ τὸν ἀρχαῖον βίον, αἱ ἰδέαι τῶν ἐλευθέρων θεσμῶν τῆς δημοκρατίας, ὡς καὶ αἱ ἰδέαι τῆς θρησκείας τῶν εἰδώλων, ἦσαν πολὺ βαθέως ἐγκεχαραγμέναι εἰς τὴν Ρώμην. Ὁ Κωνσταντῖνος ζητεῖ νέαν πόλιν, ἡ ὁποία νὰ μὴ ἔχῃ παλαιὰς ἀναμνήσεις, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἡ νέα θρησκεία νὰ θριαμβεύσῃ εὐκολώτερον.

Πρέπει νὰ ὑπομνησθῇ ὅτι δὲν ἦτο πρῶτος ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ ὁποῖος εἶχε σκεφθῆ τὴν Ἀνατολὴν καταλληλοτέραν νὰ ἔχῃ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κόσμου. Πλὴν τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος καὶ τοῦ Αὐγούστου, ὀλίγον πρὸ αὐτοῦ ὁ Διοκλητιανὸς εἶχε κάμει πρωτεύουσάν του τὴν ἑλληνικὴν πόλιν Νικομήδειαν τῆς Βιθυνίας, ἑκατὸν δ' ἔτη πρὸ τοῦ Κωνσταντίνου ὁ ἀτυχὴς ἀντίπαλος τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου, Πεσκένιος Νίγρος, εἶχε συλλάβει τὸ σχέδιον ν' ἀναδείξῃ πρωτεύουσαν τοῦ κόσμου ἀπὸ τότε αὐτὸ τοῦτο τὸ Βυζάντιον. Ἀλλ' ἤδη οἱ καιροὶ εἶχον καταστῆ περισσότερον ὥριμοι καὶ ὁ Κωνσταντῖνος διὰ τῆς μεγάλης αὐτοῦ πολιτικῆς περινοίας ἐνόησεν ὅτι εἶχεν ἐπιστῆ ἡ στιγμὴ τῆς μεγάλης ἀποφάσεως. Ὅταν ἐπῆλθε τελεία ἀλλαγὴ τῆς μορφῆς τῆς πολιτείας καὶ τὸ κράτος ἔγινε δεσποτικώτερον, ὅταν ἐπῆλθεν ἀλλαγὴ τῆς θρησκείας, τότε ἡ σιδηρᾶ ἀνάγκη ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν σκέψιν τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος καὶ νὰ ἐνθυμηθῇ πάλιν τὴν Ἀνατολήν. Ἐξέλεξε λοιπόν, ὡς μόνιμον πρωτεύουσαν τοῦ παγκοσμίου κράτους, τὴν παλαιὰν ἑλληνικὴν πόλιν Βυζάντιον, εἰς τὰς ὀχτὰς τοῦ Βοσπόρου, μεταξὺ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Ἡ νέα πρωτεύουσα ὠνομάσθη *Νέα Ρώμη*, ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἱδρυτοῦ δὲ *Κωνσταντινούπολις*. Ἡ ἀπόφασις ἐλήφθη κατὰ τὸ 325, ὅτε ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο εἰς τὴν Ἀνατολήν, μετὰ πέντε δ' ἔτη μὲ ὑπερηφάνειαν καὶ μεγαλοπρέπειαν ἐτέλεσεν ὁ πρῶτος Χριστιανὸς αὐτοκράτωρ τὰ ἐγκαίνια τῆς νέας πρωτευούσης τοῦ κόσμου (330 μ. Χ.).

Οἱ λόγοι, οἱ ὁποῖοι ἔπεισαν τὸν Κωνσταντῖνον νὰ δώσῃ μίαν νέαν πρωτεύουσαν εἰς τὸ κράτος καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ἀνατολὴν—λόγοι πολιτικοὶ καὶ θρησκευτικοὶ—δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκτεθῶσι διὰ μακροτέρων. Ἡ ἀνάγκη τῆς εὐκολωτέρας ἀμύνης τοῦ κράτους καὶ ἡ ἀνάγκη μιᾶς ὅλως διόλου νέας, χριστιανικῆς πρωτευούσης, ἦσαν αἱ πρῶται σκέψεις τοῦ Κωνσταντίνου. Δὲν ὑπάρχει δ' ἀμφιβολία ὅτι εἵλκυσαν αὐτὸν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν ὁ πλοῦτος, ἡ λάμψις, ἡ μεγάλη ὑπεροχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἡ ἐν τῷ κράτει ὑπέροχος θέσις τῶν Χριστιανῶν, τοὺς ὁποίους ἀπεκάλει καὶ ἁπλῶς *Ἀνατολικούς*. Νέα πόλις ἐξ ὑπαρχῆς χριστιανική, ἐν μέσῳ πληθυσμῶν ἐξαιρέτως πολιτισμένων καὶ ἀκραιφνῶς χριστιανικῶν, αὐτὴ ἦτο ἡ κυριαρχοῦσα σκέψις τοῦ Κωνσταντίνου. Πόσον εὐτυχὴς ὑπῆρξεν ἡ ἐκλογή του, θ' ἀρκέσῃ ν' ἀποδείξῃ ἡ περιγραφὴ τῆς τοποθεσίας καὶ τῆς πόλεως. Βεβαίως ὁ Κωνσταντῖνος δὲν διεῖδεν εὐθὺς τὸν μέγαν ἱστορικὸν προορισμὸν τῆς πόλεως, οὔτε ἐγνώριζεν ὅτι διὰ τοῦ ἔργου του ἔθετε τὰ θεμέλια ἑνὸς μεγάλου ἑλληνικοῦ κράτους. Καὶ οὗτος, ὅπως τόσοι ἄλλοι μεγάλοι ἄνδρες τῆς ἱστορίας, ὅπως ὁ Ἀλέξανδρος, ὅπως ὁ Καῖσαρ, ὑπήκουεν εἰς ἕνα μοιραῖον καὶ τυφλὸν ἱστορικὸν νόμον, τοῦ ὁποίου τὴν ὕπαρξιν δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν καὶ ὁ ὁποῖος ὤθησεν αὐτοὺς εἰς ἐκτέλεσιν ἔργων μεγάλων, τὰ ὁποῖα ἔγιναν σταθμοὶ τῆς παγκοσμίου ἱστορίας.

Ἡ Νέα Ρώμη ἦτο ἐκτισμένη ἐπὶ ἑπτὰ λόφων, ὅπως καὶ ἡ παλαιά, καὶ διὰ τοῦτο λέγεται καὶ αὕτη *Ἑπτάλοφος*. Εἶχε διαιρεθῆ, ὅπως καὶ ἡ παλαιά, εἰς δεκατέσσαρα διαμερίσματα, regiones. Ὅταν ὁ Κωνσταντῖνος, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας αὐτοῦ, ἐχάραξε διὰ δόρατος τὴν ἔκτασιν τοῦ περιβόλου, ἄγγελος Κυρίου, λέγουν αἱ παραδόσεις, ὡδήγει αὐτόν. Ἀργότερον, μόλις μετὰ ἕνα αἰῶνα, ἡ πόλις ἐφάνη μικρά, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ὁ Β' ἠναγκάσθη νὰ ἐπεκτείνῃ τὸν περίβολον, νὰ κτίσῃ τὰ περίφημα χερσαῖα τείχη. Εἰς τὸν περίβολον τοῦτον τὸν ἐκτεταμένον περιεκλείσθη ἡ Κωνσταντινούπολις ἕως τὸ τέλος αὐτῆς.

Ἡ πόλις σχηματίζει τρίγωνον, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφὴ προχωρεῖ πολὺ πλησίον πρὸς τὴν ἀσιατικὴν ἀκτὴν καὶ τὸ ὁποῖον βρέχεται πρὸς Β ἀπὸ τὸν Βόσπορον, πρὸς Ν ἀπὸ τὴν Προποντίδα (τὴν θάλασσαν τοῦ Μαρμαρᾶ). Ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος εἰσχωρεῖ ἡ θάλασσα βαθύτατα εἰς τὴν ξηρὰν καὶ σχηματίζει τὸν ἀσφαλέστατον λιμένα τοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος λέγεται *Χρυσοῦν Κέρας* ἢ *Κεράτιος κόλπος*. Ἀπὸ τὸν μυχὸν τοῦ Κερατίου κόλπου ἕως τὴν θάλασσαν τοῦ Μαρμαρᾶ ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου Β' ἰσχυρότατον τεῖχος (τὸ ὁποῖον κλείει τὴν πόλιν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς), τὸ λεγόμενον *Θεοδοσιανὸν τεῖχος*. Ταῦτα εἶναι τὰ *χερσαῖα τείχη*, τὰ ὁποῖα εἶναι ἡ βάσις τοῦ τριγώνου πρὸς τὴν ξηράν· πρὸς τὴν θάλασσαν ὑψοῦνται, κατὰ τὰς δύο ἄλλας πλευράς, τὰ παραθαλάσσια τείχη, αἱ *Συκαῖ*. Πολὺ γρήγορα ὅμως ἡ πόλις ἐξηπλώθη καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη· εἰς τὴν ἀπέναντι δὲ πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον ἀκτὴν (*Γαλατᾶς*) καὶ τὴν ἀπέναντι ταύτης ἀσιατικὴν ἀκτὴν (*Χρυσόπολις*), πολλὰ προά-

Digitized by Google

στεια ἤκμαζον γύρω ἀπὸ τὴν μεγάλην πόλιν. Διὰ νὰ προφυλαχθῇ δὲ καὶ ἡ ἔξω τῆς πόλεως περιοχὴ ἀπὸ τὰς ἐπιδρομάς, ὁ αὐτοκράτωρ Ἀναστάσιος ἔκτισε τῷ 512 μέγα τεῖχος ἀπὸ τὸν Εὔξεινον πόντον ἕως τὴν Προποντίδα, τὸ λεγόμενον *Μακρὸν τεῖχος*, τὸ ὁποῖον ἐξετείνετο εἰς ἀπόστασιν 60 μιλλίων καὶ ἀπεῖχε 40 μίλλια περίπου πρὸς Δ τῆς βασιλευούσης.

Ἡ Κωνσταντινούπολις εἶχεν ὑπέροχον τοποθεσίαν, ἀξίαν τῆς πρωτευούσης ἑνὸς μεγάλου κράτους. Ἤδη αὐτοὶ οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς ὁμιλοῦν περὶ αὐτῆς μὲ ἀσυγκράτητον θαυμασμὸν διὰ τὴν μεγάλην πόλιν: «Δὲν εὑρίσκει λέξεις κανεὶς ἀξίας διὰ τὴν πόλιν καὶ διὰ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, καὶ ὅταν ὁμιλήσῃ περὶ αὐτῶν, δὲν ἔχει πλέον νὰ ὁμιλήσῃ περὶ οὐδενὸς ἄλλου πράγματος» (*Καντακουζηνός, Χρυσολωρᾶς* κλ.). Συγκινητικοὶ δὲ εἶναι οἱ θρῆνοι τοῦ *Νικήτα τοῦ Χωνιάτου* κατὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων. Ὅλοι ἐξ ἄλλου οἱ ξένοι περιηγηταὶ ὅσοι ἔγραψαν περὶ αὐτῆς μᾶς ἀφῆκαν τὸν ἀπέραντον θαυμασμόν των, οἱ ἁπλοϊκοὶ Φράγκοι καὶ Ρῶσοι προσκυνηταί, ὁ Ἰουδαῖος Τουδέλας, ὁ Clavijo καὶ Buondelmonti, ὁ Γάλλος χρονογράφος Βιλλαρδουῖνος (βλ. περὶ πάντων τούτων *Jean Ebersolt*, Constantinople Byzantine et les voyageurs du Levant, 1919).

Τὰ μνημεῖα. Εἰς τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως συντελεῖ, ἐκτὸς τῆς μαγευτικῆς θέσεως, καὶ ἡ τέχνη. Εἰς τὸν περίβολον τῶν τειχῶν αὐτῆς περικλείει ἡ μεγάλη πόλις θαυμάσια θεάματα. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ Κωνσταντῖνος, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἔκτισε πολλὰ παλάτια διὰ τοὺς πατρικίους. Ἡ πόλις θὰ περιεῖχεν ἀρχοντικὰς οἰκίας περὶ τὰς 4.000, λέγει δὲ ὁ Ἀγαθίας (τὸν ΣΤ' αἰῶνα), ὅτι ἦσαν συνεχεῖς αἱ οἰκοδομαὶ τῆς πόλεως καὶ συνημμέναι πρὸς ἀλλήλας, σπανιώτατα δὲ θὰ ἠδύνατο νὰ ἴδῃ τις ὕπαιθρον τόπον ἀναπεπταμένον καὶ ὅλως διόλου ἐλεύθερον. Στολίσματα τῆς πόλεως ἦσαν αἱ ἐκκλησίαι καὶ τὰ μοναστήρια (ὅλα μαζὶ μεγάλα καὶ μικρὰ περὶ τὰ 3.000 περίπου), ἐξωράϊζον δὲ αὐτὴν θαυμασίως οἱ *φόροι* (forum, *ἀγορά*), μεγάλαι δημόσιαι πλατεῖαι, τετράγωνοι, εἴτε πολυγωνικαί, εἰς τὰς ὁποίας συνηθροίζετο ὁ λαὸς καὶ ἐτελοῦντο ἐνίοτε δημόσιαι τελεταί. Αἱ πλατεῖαι αὐταὶ περιεβάλλοντο ἐξ ὅλων τῶν πλευρῶν ἀπὸ σκεπαστὰς στοάς, αἱ ὁποῖαι ἐλέγοντο *ἔμβολοι*, εἴτε καὶ *περίπατοι*. Τὸ πλέον ἐξαίσιον στόλισμα τῆς πόλεως ἦτο τὸ *Μέγα Παλάτιον*, τὸ ὁποῖον δὲν ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἓν μόνον οἰκοδόμημα, ἀλλ' ἦτο συνοικία ὁλόκληρος μεγαλοπρεπῶν ἱδρυμάτων, ἐν οἷς τὸ ἰδιαίτερον ἱερὸν παλάτιον τοῦ αὐτοκράτορος (sacrum palatium), δημόσια καταστήματα, στοαὶ πολυάριθμοι, ἐκκλησίαι, λουτρά, κῆποι κ. λ. π. Εἰς τὸν ἰδιαίτερον περίβολον τοῦ Μεγάλου Παλατίου ἠγείρετο τὸ καλλίστευμα τῆς πόλεως καὶ τῆς τέχνης, ἡ Ἁγία Σοφία, καὶ ἄλλοι ναοί, ὁ εὐρύτατος Ἱππόδρομος, πρὸ τῆς εἰσόδου δὲ ὑπῆρχε μία θαυμασία πλατεῖα, ὁ ***Αὐγουστεών***. Ἐνταῦθα, ἐν μέσῳ τῶν μεγαλοπρεπῶν τούτων οἰκοδομῶν, ἦτο τὸ κέντρον ὅλου τοῦ πολιτικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου ὄχι μόνον τῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ καὶ ὅλου τοῦ βυζαντινοῦ κόσμου, ἕως ὅτου πολὺ ἀργότερον, κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα, μετετοπίσθη εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον, καὶ τὸν μυχὸν τοῦ Κερατίου κόλπου, εἰς τὰς Βλαχέρνας (βλ.λ.).

Δὲν ἦσαν ὅμως μόνον τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος τῶν οἰκοδομῶν, τὰ ὁποῖα ἐμάγευον τοὺς κατοίκους. Αἱ πλατεῖαι, ὁ Ἱππόδρομος, αἱ στοαὶ ἐστολίζοντο μὲ παντοειδῆ ἔργα τέχνης καὶ δὴ μὲ ἀρχαῖα ἀγάλματα, πολλὰ ἐκ τῶν ὁποίων ἦσαν ἄλλοτε ἡ ὑπερηφάνεια τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν πόλεων, μὲ ἀνδριάντας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, αὐτοκρατόρων καὶ στρατηγῶν, μὲ ὑψηλὰς στήλας, μὲ κρήνας, μὲ παντοῖα τέλος ἐγκαλλωπίσματα τῆς τέχνης. Ὅλην τὴν πολυθόρυβον ζωὴν καὶ τὰ θαυμάσια ταῦτα περιέβαλλεν ὁ περίβολος τῶν τειχῶν ἀπὸ θαλάσσης καὶ ἀπὸ ξηρᾶς. Ἦτο δὲ τριπλοῦν τὸ φοβερὸν τοῦτο ὀχύρωμα, συνιστάμενον ἀπὸ δύο σειρὰς τειχῶν, τοὺς ὁποίους ἐπροφύλαττε βαθεῖα τάφρος διήκουσα ἀπὸ τὸν μυχὸν τοῦ Κερατίου ἕως τὴν Θάλασσαν τοῦ Μαρμαρᾶ καὶ πληρουμένη μὲ ὕδωρ ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης. Τὸ χερσαῖον τεῖχος εἶχε μῆκος 7.000 μέτρων, ὕψος 20 καὶ πάχος 5 μέτρων, 100 πύργους πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ 100 πύλας (πόρτας). Τὰ παραθαλάσσια τείχη εἶχον καὶ αὐτὰ πύργους καὶ πόρτας, ἐσχημάτιζον δὲ λιμένας, πολλοὺς μάλιστα εἰς τὸ Κεράτιον κόλπον, ὅπου ἐγίνετο διαρκὴς καὶ θορυβωδεστάτη ἐμπορικὴ κίνησις.

Ἡ ζωὴ τῆς πόλεως ἐξεχείλιζε καὶ ἔξω τοῦ μεγάλου περιβόλου εἰς τὰ πλησιόχωρα προάστεια, ὡς ἐλέχθη, πέραν τοῦ Κερατίου, εἰς τὸ *Πέραν* ἐπέκεινα τοῦ Βοσπόρου, εἰς τὴν *Χαλκηδόνα*, ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς. Ἔξω τοῦ χερσαίου τείχους ὑπῆρχον τοποθεσίαι περίφημοι, παλάτια, μοναί, κῆποι, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς Θρακικῆς χερσονήσου, ἡ ὁποία εἰσχωρεῖ εἰς τὴν θάλασσαν ἔναντι τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς ἡ χώρα ἦτο γεμάτη ἀπὸ κήπους, ἄλση, παλάτια, ἐξοχικὰ οἰκήματα, μονάς, κώμας, μεγάλας καλλιεργημένας ἐκτάσεις.

Ἡ Βυζαντινὴ Κωνσταντινούπολις κέντρον τῆς Οἰκουμένης. Ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς μεταξὺ δύο ἠπείρων καὶ δύο θαλασσῶν, ἤντλει ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπὸ παντοῦ πλοῦτον, δυνάμεις καὶ πολιτισμόν. Ἰδιαίτερος στόλος ἐξασφαλίζει τὴν σιτοπομπίαν ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, διὰ νὰ γίνεται τακτικὴ διανομὴ σίτου εἰς τὸν λαόν. Εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας κυβερνᾷ. Εὐκόλως ἐπιβλέπει ὅλον τὸ κράτος καὶ δύναται νὰ προφυλάσσεται ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἐπιδρομεῖς. Οὕτως ἔγινεν ἡ Κωνσταντινούπολις ὄχι μόνον ἡ καρδία τοῦ κράτους, ἡ ὁποία ἐζωογόνει αὐτό, ἀλλὰ καὶ ὁ φάρος τοῦ πολιτισμοῦ σύμπαντος τοῦ κόσμου, ἡ *βασιλεύουσα πόλις*, ἡ περιλάλητος *Τσαργρὰδ-Μικλαγὰρδ* (πόλις τῶν βασιλέων) εἰς τὰς σλαβικὰς καὶ τὰς σκανδιναβικὰς παραδόσεις.

Εἰς τὸν περίβολον τῶν τειχῶν αὐτῆς ἡ Κωνσταντινούπολις διετήρησεν εὐλαβῶς ἐπὶ ἕνδεκα αἰῶνας τὸν πυρσὸν τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῶν τειχῶν αὐτῆς, λέγει ὁ Γίββων, περιεκλείοντο τόσοι πνευματικοὶ θησαυροί, ὅσους δὲν εἶχεν ὅλος ὁ ἄλλος κόσμος συνηνωμένος. Εἰς τὴν ἀγοράν της συνηθροίζοντο τὰ ἐμπορεύματα ὅλου τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν τεχνιτῶν της κατεσκευάζοντο τὰ τελειότερα κομψοτεχνήματα ἀπὸ ὅσα ἐγνώρισεν ὁ μεσαίων. Αἱ ὁδοὶ καὶ αἱ πλατεῖαί της ἦσαν γεμᾶται ἀπὸ τὰ καλλιτεχνήματα τῆς ἀρχαίας τέχνης. Καθ' ὃν χρόνον μόνον εἰς τὴν Γερμανίαν ἤρχιζον νὰ κτίζωνται κῶμαι καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν δὲν ὑπῆρχον παρὰ οἱ πύργοι, καθ' ὃν χρόνον αἱ σημεριναὶ πρωτεύουσαι τῆς Εὐρώπης ἦσαν ἀσήμαντα καὶ πτωχὰ χωρία, ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο ἡ βασίλισσα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ κομψοῦ βίου. Ὅλος ὁ κόσμος τὴν ἐπόθησε καὶ τὴν ὠνειρεύετο. Ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐκείνη *πόλις* ὑπῆρξε τὸ κέντρον τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ὁ προμαχὼν τῆς Χριστιανωσύνης καὶ ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ πολιτισμοῦ ἀπέναντι ὅλου τοῦ βαρβαρικοῦ κόσμου.

Ἡ Θεσσαλονίκη, ἡ Ἀλεξάνδρεια καὶ ἡ Ἀντιόχεια. Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία συνοψίζεται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰ περίχωρα αὐτῆς, εἰς τὴν περιοχὴν τὴν ὁποίαν περιέκλειε τὸ Ἀναστασιανὸν τεῖχος ἕως τὸν Βόσπορον. Ἡ χώρα αὕτη ἦτο ἡ καρδία τοῦ κράτους. Ἐφ' ὅσον ἵσταντο τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ κράτος ὑπῆρχεν. Ὑπῆρχεν ὅμως καὶ ἄλλο ἀγέρωχον προπύργιον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐναντίον τῶν βαρβάρων, οἱ ὁποῖοι κατήρχοντο εἰς ἀδιάλειπτον παρέλασιν ἀπὸ τὸν Δούναβιν, ἡ Θεσσαλονίκη. Αἱ ἄλλαι μεγάλαι πόλεις, ὡς ἡ Ἀλεξάνδρεια καὶ ἡ Ἀντιόχεια εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἂν καὶ ἦσαν κατὰ τοὺς πρώτους βυζαντινοὺς αἰῶνας ἀσυγκρίτως μεγαλύτεραι τῆς Θεσσαλονίκης, ἐφάμιλλοι καὶ ἴσως ἀνώτεραι, κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα τοὐλάχιστον, καὶ αὐτῆς τῆς βασιλευούσης, ὅμως δὲν συγκρίνονται μὲ τὴν πόλιν τοῦ ἁγίου Δημητρίου διὰ πολλοὺς λόγους. Πρῶτον διότι ἔκειντο πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὸ κέντρον καὶ ἡ καταστροφὴ αὐτῶν δὲν ἠδύνατο νὰ κλονίσῃ τὴν κεφαλήν, ὡς τοῦτο ἀπεδείχθη ὅταν ἔπεσαν ἀπὸ τὸν Ζ' αἰῶνα εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἀράβων.

Αἱ μεγάλαι ὅμως αὗται ἑλληνιστικαὶ πόλεις, αἱ τόσον ἔνδοξοι, εὐδαίμονες, ἰσχυραί, ἐπετέλεσαν τὴν πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν εὐεργεσίαν αὐτῶν, ὄχι μόνον κατὰ τὴν μεγάλην ἑλληνιστικὴν ἐποχήν, ἡ ὁποία ἐκτείνεται καὶ εἰς τοὺς μετὰ Χριστὸν χρόνους καὶ κατὰ τὴν Ρωμαιοκρατίαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς δύο ἰδίως πρώτους αἰῶνας τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, τὸν Δ' καὶ Ε' αἰῶνα, ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνον ἕως τὸν Ἰουστινιανόν, τοὺς προπαρασκευαστικούς, ἂς εἴπωμεν, αἰῶνας. Διότι κατ' αὐτούς, παρ' ὅλην τὴν ταχεῖαν αὔξησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ Ἀντιόχεια καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια εἶχον ἀκόμη τὴν ἡγεμονίαν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, εἰς αὐτὰς ὑπῆρχεν ὁ ὑπέροχος πολιτισμός, ὁ ὁποῖος διέρρευσεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς αὐτὰς ἐμορφώθη ἡ βυζαντινὴ τέχνη καὶ αἱ σπουδαιόταται ροπαὶ τοῦ βυζαντινοῦ βίου. Ἀπὸ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἡ Κωνσταντινούπολις μὲ τὸν μέγαν Ἰουστινιανὸν λαμβάνει τὴν ἀναμφισβήτητον ἡγεμονίαν, πολιτικήν, πνευματικήν, καλλιτεχνικήν, κατὰ δὲ τὸν Ζ' αἰῶνα λήγει ὁριστικῶς ἡ μεγάλη ἐνεργὸς ἱστορικὴ δρᾶσις τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Ἀντιοχείας, ἀφοῦ ἐπετελέσθη ἤδη ἡ ὑπέροχος ἐκπολιτιστικὴ ἀποστολὴ αὐτῶν.

Ἀλλὰ τῆς Θεσσαλονίκης ἡ ἐπίδρασις καὶ ἡ εὐεργεσία ὑπῆρξε διαρκὴς καὶ μόνιμος, ἕως τὴν μοιραίαν ἡμέραν τῆς τελικῆς καταστροφῆς, διότι ἡ πόλις αὕτη ἦτο πλησίον τῆς πρωτευούσης, διότι αὐτὴ ὑφίστατο τὸν πρῶτον δονισμὸν τῆς ἀενάου ἐπιδρομῆς. Εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν ἡ Θεσσαλονίκη παρουσιάζει τὸ μοναδικὸν φαινόμενον πόλεως, ἡ ὁποία ἐπὶ αἰῶνας εἴκοσι καὶ τρεῖς, ἂν καὶ ὑπέστη πλείστας δεινὰς ἐπιδρομὰς βαρβάρων καὶ φοβερὰς καταστροφάς, συνεχίζει ἕως σήμερον ἔντονον καὶ ἀδιάσπαστον τὸν ἱστορικὸν αὐτῆς βίον. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἐκτίσθη ἓξ αἰῶνας μετὰ τὴν Θεσσαλονίκην. Αἱ μεγάλαι καὶ ἔνδοξοι πόλεις τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἡ Ρώμη καὶ αἱ Ἀθῆναι, πίπτουν εἰς τὴν ἀφάνειαν ἐπὶ αἰῶνας κατὰ τὸν μεσαίωνα. Ἡ Θεσσαλονίκη εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς, κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος, καθίσταται πόλις ἐπίσημος, μὲ τὴν ἵδρυσιν δὲ τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα, πόλις μεγάλη καὶ εὐδαίμων. Τὴν θαυμασίαν ἄνθησιν καὶ ζωὴν αὐτῆς διετήρησεν ἀδιάσπαστον μέχρι τῶν σημερινῶν χρόνων, ὅτε μετὰ πέντε σχεδὸν αἰῶνας ἀπὸ τὴν κατάκτησιν τῶν Τούρκων (1430), ἀνεκτήθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ (1912).

Εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν λαμπρύνει αἰωνίως τὴν Θεσσαλονίκην τὸ μέγα γεγονός, ὅτι ἡ πόλις αὕτη ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη θύρα, ἡ ἀληθὴς Ὡραία Πύλη, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, διὰ τῆς ὁποίας εἰσῆλθεν εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ Χριστιανισμός. Εἰς τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης τὸ πρῶτον ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἔρριψε τὸν τίμιον σπόρον τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπὸ τὴν πόλιν ταύτην ἐφώτισε τὸν κόσμον ὅλον τὸ ἀνέσπερον φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἤρχισε νέος πλέον βίος διὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Θέσιν δὲ μεγάλην καὶ περίδοξον κατέλαβεν ἡ Θεσσαλονίκη εἰς τὴν μακραίωνα καὶ περιπετειώδη ἱστορίαν τοῦ ἔθνους ἡμῶν. Ὁ ἱστορικὸς αὐτῆς βίος, καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς εὐδαιμονίας καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν καταστροφῶν ὑπὸ τῶν βαρβάρων, εἶναι μία συνοπτικὴ ἱστορία τῶν ἀτελειώτων περιπετειῶν τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐπίσης καὶ ὁ βίος αὐτῆς ὁ κοινωνικός, ὁ λογοτεχνικός, ὁ καλλιτεχνικὸς παρουσιάζει πιστὴν εἰκόνα τοῦ βίου ὅλης τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Οὐδεμία πόλις ἑλληνική, ἴσως καὶ οὐδεμία ἄλλη ὑπὸ τὸν οὐρανόν, ὑπέστη τόσα ὅσα αὐτὴ φοβερὰ παθήματα, τόσα «ἀμέτρητα δεινὰ τοῦ πολέμου», τόσας σφοδρὰς πολιορκίας καὶ τραγικὰς ἁλώσεις. Ἀπὸ τὸν Γ' ἕως τὸν Ι' αἰῶνα ὑφίστατο τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων τοῦ Βορρᾶ καὶ τῆς Ἀσίας, οἵτινες κατέκλυσαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μεσαίωνος τὰς ἀχανεῖς ἐρήμους παρὰ τὸν Εὔξεινον πόντον καὶ τὸν Δούναβιν καὶ οἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ εἶναι ἀσφαλεῖς παρὰ μόνον ἐὰν ἐκυρίευον τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Θεσσαλονίκην. Ἦσαν οὗτοι οἱ Σκύθαι, οἱ Γότθοι, οἱ Οὖννοι, οἱ Ἄβαροι, οἱ Σλάβοι· οἱ τελευταῖοι ὀκτὼ ὅλας φορὰς ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν. Ἔπειτα ἠρήμωσαν αὐτὴν ἀπὸ Νότου οἱ φοβεροὶ Σαρακηνοὶ πειραταί. Καὶ εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ἐστρέφοντο κατ' αὐτῆς ἀπὸ Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς (ἀπὸ τὸν Ι' ἕως τὸν ΙΕ' αἰῶνα), Βούλγαροι, Νορμανδοί, Φράγκοι, Σέρβοι, Ἑνετοί, Τοῦρκοι οἱ ὁποῖοι θὰ ἠδύναντο νὰ κατακτήσουν ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας, μόνον ἐὰν ἐκυρίευον τὴν ἰσχυρὰν Θεσσαλονίκην.

Ἀλλ' ἡ μεγάλη πόλις ἦτο «ἀνωτέρα παντὸς κινδύνου», καὶ παρεῖχεν εἰς τὸν κόσμον τὸ θαυμάσιον φαινόμενον πόλεως, ἡ ὁποία εὐθὺς ἀμέσως ἀνηγείρετο θαλερὰ ἀπὸ πᾶσαν συμφοράν. Διότι εἶχεν ἡ πόλις τεῖχος ἀκαταγώνιστον, τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὴν ἀνδρείαν τῶν πολιτῶν αὐτῆς, εἶχε φύλακα ἄγρυπνον, τὸν ὑπερένδοξον προστάτην καὶ ὑπέρμαχον αὐτῆς, τὸν Μεγαλομάρτυρα ἅγιον Δημήτριον. Ἦτο δὲ ἡ πόλις πλουσία καὶ εὐδαίμων. Λόγῳ τῆς ὑπερόχου αὐτῆς γεωγραφικῆς θέσεως συνεσωρεύοντο εἰς αὐτὴν καὶ ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὅλα τὰ ἀγαθά. Ποικίλα βιομηχανικὰ ἐργοστάσια κατεσκεύαζον πᾶν εἶδος διακοσμήσεως, ὄχλος ἀμέτρητος συνωστίζετο εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς ἀγοράς, ἔμποροι καὶ ξένοι ἤρχοντο ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, καὶ οἱ κάτοικοι ἔζων ἐν εὐμαρείᾳ. Τῆς λαμπρότητος ταύτης τοῦ πολιτισμοῦ διεσώθη μέχρις ἡμῶν ὄχι μόνον ἡ μακρινὴ ἀπήχησις τῶν παλαιῶν χρονογράφων, ἀλλὰ καὶ πραγματικὰ τεκμήρια, τὰ πολυτιμότατα τῆς πόλεως βυζαντινὰ μνημεῖα. Σῴζονται τὰ κολοσσιαῖα τείχη αὐτῆς μὲ τοὺς πύργους καὶ τὰς ἐπάλξεις των, ἀπὸ τῶν ὁποίων τόσας φορὰς ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ἀγωνιζομένου μετ' αὐτῶν, ἀπέκρουσαν ἐνδόξως οἱ κάτοικοι τόσας ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων. Σῴζονται πρὸ πάντων καὶ κινοῦν εἰς κατάπληξιν καὶ θαυμασμὸν διὰ τὸ μεγαλεῖόν των οἱ παμμεγέθεις καὶ καλλιπρεπέστατοι βυζαντινοὶ ναοὶ μὲ τὰς ποικίλας αὐτῶν διακοσμήσεις.

Διὰ τὴν μεγάλην αὐτῆς στρατηγικὴν καὶ πολιτικὴν καὶ ἐκπολιτιστικὴν περιωπήν, ἡ Θεσσαλονίκη καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα ἐθεωρεῖτο ἡ δευτέρα πρωτεύουσα τῆς αὐτοκρατορίας. Προνόμια καὶ ἐλευθερίας ὅλως ἐξαιρετικὰς εἶχεν ἡ πόλις, ἄρχοντας καὶ βουλήν, ἀκόμη καὶ νόμους ἰδικούς της. Οἱ αὐτοκράτορες πολλάκις εὐχαρίστως διέτριβον εἰς αὐτὴν μὲ τὴν αὐλὴν καὶ τὰς ἀκολουθίας των. Ἔρεισμα ἰσχυρὸν τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν βασιλείας, προπύργιον ἀκλόνητον κατὰ τῶν βαρβάρων, ἔσῳζε τὴν ὕπαρξιν τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ὅλην τὴν ἑλληνικὴν φυλήν.

Διετέλεσεν οὕτως ἡ Θεσσαλονίκη καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα μία μεγάλη μητρόπολις τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ κέντρον λάμψεως τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Μὲ ἕνα λόγον, ὅπως ἡ πρωτεύουσα τῆς αὐτοκρατορίας, ἡ Κωνσταντινούπολις, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἡ Θεσσαλονίκη ὑπῆρξε καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα καὶ διὰ τὸν ἑλληνικὸν κόσμον καὶ

Digitized by Google

διὰ τὴν Εὐρώπην ὅλην κραταιὸς καὶ ἔνδοξος ἐναντίον τῶν βαρβάρων προμαχὼν τῆς Χριστιανωσύνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

ΑΙ ΧΩΡΑΙ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ. Ἀπὸ μίαν σημαντικὴν ἐπίσημον πηγὴν μανθάνομεν τὴν ἀκριβῆ διαίρεσιν καὶ τὸ ἔδαφος, τὸ ὁποῖον ἔλαχεν εἰς ἕκαστον τμῆμα τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, τὸ Ἀνατολικὸν καὶ τὸ Δυτικόν. Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὴν παλαιοτέραν διαίρεσιν, ἐπὶ τῶν υἱῶν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ καὶ τοῦ Οὐάλεντος, τὸ ἀνατολικὸν κράτος ἐκτὸς τῶν ἀνατολικῶν ἐδαφῶν περιελάμβανε καὶ ἐκ τῆς Εὐρώπης τὴν Θρᾴκην μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αἱ ἄλλαι ἑλληνικαὶ χῶραι ἐν Εὐρώπῃ ἦσαν διοικητικῶς ἡνωμέναι μὲ τὴν Ἰταλίαν καὶ ὑπήγοντο εἰς τὴν Δύσιν. Ἀλλ' ἀπὸ τὴν διαίρεσιν τοῦ 395 τὸ ἀνατολικὸν κράτος ἔλαβε τὰ σύνορα, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας. Ταύτην τὴν διαίρεσιν μᾶς παραδίδει σπουδαιοτάτη καὶ ἐπίσημος πηγή, ἡ περίφημος «Notitia dignitatum et administrationum Orientis et Occidentis» (τελευταία ἔκδοσις τοῦ Seek, 1877).

Τὸ ἐπίσημον τοῦτο βιβλίον γνωρίζει εἰς ἡμᾶς ἐπακριβῶς τὰς ἐδαφικὰς καὶ διοικητικὰς διαιρέσεις, ὡς καὶ τοὺς ἀνωτάτους διοικητὰς καὶ λειτουργοὺς τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα. Εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία εἶχε βόρειον σύνορον τὸν ποταμὸν Δούναβιν. Ἦτο δὲ χωρισμένη ἀπὸ τὸ δυτικὸν κράτος διὰ μιᾶς νοητῆς γραμμῆς, ἡ ὁποία ἤρχιζεν ἀπὸ τὸν ἀρχαῖον *Σίρμιον* τῆς Κάτω Παννονίας (τὴν Μητροβίτσαν ΒΔ τοῦ Βελιγραδίου), ἔφθανεν εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν ποταμῶν *Δρίνα* καὶ *Σάβου* καὶ κατήρχετο πρὸς νότον ἕως τὴν *Ἀφρικήν*, ἕως τὰ σύνορα τῆς Τριπολίτιδος καὶ τῆς Ἄνω Λιβύης, ἤτοι ἕως τὰ Δ σύνορα τῆς Κυρηναϊκῆς. Περιελάμβανε λοιπὸν τὸ κράτος εἰς τὴν Εὐρώπην ὁλόκληρον τὴν *Ἑλληνοϊλλυρικὴν χερσόνησον*, ἤτοι τοῦ *Αἵμου*, καὶ τὰς ἑκατέρωθεν τῶν θαλασσῶν μικρὰς καὶ μεγάλας νήσους. Εἰς δὲ τὴν κυρίως Ἀνατολὴν περιελάμβανε τὸ Βυζαντινὸν κράτος τὴν *Μικρὰν Ἀσίαν* καὶ τὴν *Συρίαν*, εἰς τὴν *Ἀφρικὴν* τὴν *Αἴγυπτον*, τὴν *Λιβύην* καὶ τὴν *Πεντάπολιν*, τὴν πρὸ τῶν Πτολεμαίων καλουμένην *Κυρηναϊκήν*. Αἱ χῶραι αὗται ἦσαν περίπου τὸ ἥμισυ τῆς ὅλης Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, περιελάμβανον ὅμως περισσοτέρους τοῦ λοιποῦ μέρους κατοίκους, ἦσαν δὲ αἱ εὐδαιμονέστεραι καὶ αἱ μᾶλλον πολιτισμέναι χῶραι τοῦ κόσμου. Οὕτως ἡ ρωμανικὴ Δύσις ἀρχίζει νὰ χωρίζεται ἀπὸ τὴν ἑλληνίζουσαν Ἀνατολήν.

Τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τοῦ κράτους, ἤτοι ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, διῃρεῖτο εἰς δύο μεγάλα μέρη, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐλέγετο *ἐπαρχότης* (praefectura), εἰς τὴν *ἐπαρχότητα τοῦ Ἰλλυρικοῦ*, ἤτοι τῆς Εὐρώπης, καὶ εἰς τὴν *ἐπαρχότητα τῆς Ἀνατολῆς*. Ἐκυβερνῶντο δ' αἱ ἐπαρχότητες ἀπὸ τοὺς *πραιφέκτους, ἐπάρχους*, μεγάλους ἄρχοντας. Αἱ δύο ἐπαρχότητες διῃροῦντο εἰς ἑπτὰ *διοικήσεις* (Dioecesis) καὶ εἰς 42 *ἐπαρχίας* (provincias). Τὰ δύο ταῦτα ὀνόματα *διοίκησις* καὶ *ἐπαρχία*, ἐσώθησαν ἕως σήμερον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὸ πρῶτον εἰς τὴν δυτικὴν (dioecesis, diocèse), τὸ ἄλλο εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολήν.

Ἡ ἐπαρχότης τοῦ Ἰλλυρικοῦ (Praefectura proetorio Illyrici), περιελάμβανε δύο διοικήσεις καὶ 12 ἐπαρχίας. Αἱ δύο διοικήσεις ἦσαν ἡ μία τῆς *Δακίας* καὶ ἡ ἄλλη τῆς *Μακεδονίας*. Ἡ πρώτη εἶχεν ὡς ἐπαρχίας τὰς χώρας μεταξὺ τοῦ Αἵμου καὶ τῆς Μακεδονίας, αἱ ὁποῖαι σήμερον ἀποτελοῦν τὰ κράτη τῆς Σερβίας, τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Ἀλβανίας. Ἡ διοίκησις τῆς Μακεδονίας περιελάμβανεν ἑπτὰ ἐπαρχίας, δύο τῆς *Μακεδονίας*, δύο τῆς *Ἠπείρου* (τῆς *Νέας Ἠπείρου* ὡς ἐλέγετο ἡ *βόρειος*, καὶ τῆς *Παλαιᾶς Ἠπείρου*, ὡς ἐλέγετο ἡ *μεσημβρινή*), τῆς *Θεσσαλίας* καὶ τῆς *Κρήτης*. Ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς ὠνομάζετο ὁλόκληρος *Ἀχαΐα*, εἶχεν ἰδίαν διοίκησιν καὶ ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ ἑνὸς ἀνθυπάτου. Αἱ σπουδαιότεραι πόλεις ἦσαν: πρὸς βορρᾶν τὸ *Σουγγίδουνον* (Βελιγράδιον) καὶ τὸ *Βιμινάκιον*, ἡ Πριστίνα, οἱ *Σκόποι* (Οὐσκόβ) ἡ *Ναϊσσὸς* (Νίσσα), ἡ *Σαρδικὴ* (Σόφια). Πρὸς νότον ἡ *Θεσσαλονίκη*, ἡ *Λάρισα*, τὸ *Δυρράχιον*, ἡ *Νικόπολις* (Πρέβεζα), ἡ *Κόρινθος*.

Ἡ ἐπαρχότης τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ εὐρυτέρα καὶ πλουσιωτέρα «πρεφεκτοῦρα» τοῦ κράτους, ἀνατολικοῦ καὶ δυτικοῦ, ἦτο ἡ τῆς *Ἀνατολῆς*. Διῃρεῖτο εἰς πέντε διοικήσεις, τὴν *Ἀσίαν*. τὸν *Πόντον*, τὴν *Ἀνατολήν*, τὴν *Συρίαν* καὶ τὴν *Αἴγυπτον*. Τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν ἀρχαίαν Ἰωνίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπήγοντο καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἐκυβέρνα εἷς ἀνθύπατος, ὅπως καὶ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Ἄξιον προσοχῆς εἶναι ὅτι καὶ ἡ *Θρᾴκη*, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκεν ἡ πρωτεύουσα, περιελαμβάνετο εἰς τὴν ἐπαρχότητα τῆς Ἀνατολῆς. Περιελάμβανε δ' ἡ Θρᾴκη ἓξ ἐπαρχίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ ἀποτελουμένη ἐκ τῶν περιχώρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Ἑλλησπόντου ἐλέγετο *Εὐρώπη*. Ἡ *διοίκησις τῆς Ἀσίας* περιελάμβανεν ὀκτὼ ἐπαρχίας, αἱ ὁποῖαι διετήρουν τὰ ἀρχαῖα ὀνόματα: *Λυδίας, Παμφυλίας, Καρίας, Φρυγίας* κ. λ. π. Εἰς τὴν *διοίκησιν τοῦ Πόντου* ὑπήγοντο ἕνδεκα ἐπαρχίαι (τῆς *Βιθυνίας*, τῆς *Παφλαγονίας*, τῆς *Καππαδοκίας*, τῆς *Ἀρμενίας* κ. λ. π.) Ἡ *διοίκησις τῆς Ἀνατολῆς* ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν *παλαιὰν Συρίαν*, τὴν *Κιλικίαν*, τὰς χώρας τοῦ *μέσου Εὐφράτου* καὶ τὴν *Παλαιστίνην*, διαιρεῖται δὲ εἰς δεκαπέντε ἐπαρχίας. Ὡς πρὸς δὲ τὴν *Διοίκησιν τοῦ Αἰγύπτου*, αὕτη ἐξηκολούθησε, συμφώνως μὲ τὴν παλαιὰν αὐτοκρατορικὴν παράδοσιν, νὰ διοικῆται ἀπὸ ἕνα πραιφέκτον, ἔπαρχον, καὶ εἶχεν ἓξ ἐπαρχίας, περιελάμβανε δὲ τὴν *Λιβύην*, ἤτοι τὴν Κυρηναϊκήν, καὶ τὴν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Αἰγύπτου χώραν.

Αἱ χῶραι τῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα. Κατὰ τὰς ἡμέρας κατὰ τὰς ὁποίας συνετελεῖτο τὸ κοσμοϊστορικὸν γεγονὸς τῆς μεταθέσεως τῆς πρωτευούσης τοῦ κόσμου, ὅλαι αἱ χῶραι καὶ αἱ ἐν τῇ Ἑλληνοϊλλυρικῇ χερσονήσῳ καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἤκμαζον εἰς πλοῦτον καὶ εἰς Ἑλληνισμόν. Ἡ παλαιὰ Ἑλλάς, ἡ κάτω τοῦ Ὀλύμπου, δὲν εἶχεν ὑποστῆ ἀκόμη σπουδαίαν καταστροφὴν ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν. Ἡ νέα θρησκεία δὲν εἶχε κάμει μεγάλας προόδους εἰς χώρας, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρξαν ἡ κοιτὶς τῶν ἀρχαίων θεῶν. Οἱ Ἕλληνες τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος ἀκόμη καὶ ἕως τοὺς χρόνους τῆς εἰκονομαχίας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, δηλαδὴ ἀκόμη κατὰ τὸν Δ' καὶ Ε' αἰῶνα, κατὰ τοὺς αἰῶνας κατὰ τοὺς ὁποίους γίνεται τοιαύτη ἀναμόρφωσις βίου εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, εἶναι προσκεκολλημένοι εἰς τὸν ἀρχαῖον βίον. Καί, διὰ νὰ καθορισθῶσι τὰ πράγματα, ὁ Χριστιανισμὸς ἔκαμεν ἰδίως κατακτήσεις εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὴν Ἤπειρον, εἰς τὴν μέσην Ἑλλάδα. Εἰς τὰς δύο ὅμως ἀκροπόλεις τῆς ἀρχαίας θρησκείας. εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, θὰ ἔλεγέ τις, ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν ὄχι πολὺ διαφορετικὰ παρ' ὅ,τι ἔζων κατὰ τοὺς παλαιοὺς εἰδωλολατρικοὺς χρόνους. Ἐξαιρετικῶς δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ βίος διήρχετο ἤρεμος καὶ ἀμετάβλητος ἐν μέσῳ τῶν φιλοσοφικῶν ἀσχολιῶν καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ Ἀθηναίων ἢ ξένων πρὸς τὴν ἀρχαίαν σοφίαν καὶ τὰ μνημεῖα. Ἀκόμη λοιπὸν καὶ περὶ τὰ μέσα τοῦ Δ' αἰῶνος αἱ Ἀθῆναι «πόλις θεοφιλεστάτη καὶ κοινὴ ἐρωμένη ἀνθρώπων τε καὶ θεῶν» διήρχοντο βίον ἐν μέσῳ θυσιῶν καὶ ἑορτῶν πρὸς τοὺς ἀρχαίους θεούς, ἐν μέσῳ ρητορικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἀσχολιῶν. Πόσον ἔμμονος ἦτο ἡ προσήλωσις εἰς τὸν ἀρχαῖον βίον δεικνύουν ἡ τέχνη τῶν χρόνων ἐκείνων, ἀκόμη καὶ ἡ ἐκχριστιανισθεῖσα τέχνη, ἀπὸ τὰ λείψανα τῆς ὁποίας συμπεραίνομεν τὴν ὕπαρξιν ἐργαστηρίων γλυπτικῆς ἀκολουθούντων μετ' ἀφοσιώσεως τὴν παλαιὰν καλλιτεχνικὴν παράδοσιν (βλ. *Βυζαντιναὶ* Ἀθῆναι). Ἂν προσπαθήσωμεν ν' ἀναπαραστήσωμεν τὸν κοινωνικὸν βίον εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς τελευταίους ἑλληνορρωμαϊκοὺς καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν Βυζαντινῶν χρόνων, θὰ ἴδωμεν μίαν εἰκόνα συνεχείας τοῦ ἀρχαίου βίου. Οἱ χωρικοὶ καταγίνονται ἡσύχως εἰς τοὺς ἀγρούς των, ὁμοίως καὶ οἱ ἄλλοι κάτοικοι, ἐκτελοῦν δὲ ὅλοι τὰς νενομισμένας λατρείας τῶν ἀρχαίων θεῶν. Οἱ πλουσιώτεροι στέλλουν τὰ τέκνα των νὰ σπουδάσουν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου διατηρεῖται περὶ τὰς φιλοσοφικὰς ἕδρας ἄσβεστον τὸ πῦρ τῶν ἀρχαίων δοξασιῶν. Οἱ πεπαιδευμένοι διάγουν ἥσυχον βίον μὲ τὰς μελέτας καὶ τὴν ἀνάμνησιν τῶν ἐνδόξων ἀρχαίων ἡμερῶν. Τὸ μέγα πλῆθος τῶν κατοίκων δὲν ἔχει ἀκόμη ζωογονηθῆ μὲ τὸ νέον φῶς καὶ τὴν νέαν ζωὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Εἰς δὲ τὴν Πελοπόννησον ὁ χριστιανικὸς βίος συμπίπτει καὶ μὲ ἀκμὴν νέας ζωῆς, ἡ ὁποία περιορίζεται εἰς τὰς βορειοανατολικὰς καὶ τὰς βορείους παραλιακὰς χώρας. Εἰς μέγαν βαθμὸν ἀκμάζει ἡ πρωτεύουσα *Κόρινθος*, πόλις πλουσία καὶ πολυάνθρωπος, ἡ ὁποία καὶ ὡς ἐπίνειον καὶ ὡς ἐπισκοπικὸς θρόνος καὶ ὡς φρούριον ἔχει μεγίστην σπουδαιότητα. Ἐπίσης ἀξιόλογοι πόλεις εἶναι αἱ *Πάτραι*, τὸ *Ἄργος*, ἀκμάζει δὲ καὶ ἡ *Σπάρτη* εἰς τὴν Λακωνίαν. τῆς ὁποίας ἡ ὡραία τοποθεσία προσείλκυε τοὺς πλουσίους Ρωμαίους. Εἰς τὴν ἐκεῖθεν τοῦ Ἰσθμοῦ Ἑλλάδα, ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Θηβῶν, ἡ μέση χώρα, ἀπὸ τὴν Κωπαΐδα ἕως τὴν Αἰτωλίαν, ἔχει καταπέσει, μόνη δ' ἀκμάζουσα πόλις ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου ἱδρυθεῖσα *Νικόπολις*.

Δὲν ἔχομεν εἰδήσεις περὶ τῆς καταστάσεως τῶν νήσων τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος. Γενικῶς ὅμως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι αἱ μὲν Ἰόνιοι νῆσοι, πλὴν τῆς Κερκύρας, πολὺ ἀργά, μόλις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Φραγκοκρατίας, ἀρχίζουν νὰ προσλαμβάνουν ἱστορικὴν σπουδαιότητα, αἱ δὲ ἀνατολικαὶ νῆσοι πολὺ ἐνωρίτερα, μετὰ τὰς σλαβικὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅτε ὁ βίος αὐτῶν ἀνεζωογονήθη ὑπὸ πλήθους Ἑλλήνων τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος, οἱ ὁποῖοι κατέφυγον εἰς αὐτὴν ὡς πρόσφυγες. Ἐν τῷ συνόλῳ ἡ Εὔβοια, αἱ Κυκλάδες, αἱ Σποράδες, αἱ λαμπραὶ ἀσιατικαὶ νῆσοι, Λέσβος, Χίος, Σάμος, ἡ Κρήτη, ἔμειναν κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν εἰς τὸν ἱστορικὸν ροῦν, ὁ ὁποῖος ἐδόθη εἰς αὐτὰς ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα. Περισσότερον ἀκμάζουσαι νῆσοι κατὰ τοὺς τελευταίους ἑλληνορωμαϊκοὺς χρόνους ἦσαν ἡ Ρόδος, ἡ ἔχουσα λίαν προωδευμένον παλαιὸν ἑλληνιστικὸν βίον, καὶ ἡ Δῆλος, ἡ ὁποία εἶχε γίνει σημαντικὸν ἐμπορικόν, καλλιτεχνικὸν καὶ θρησκευτικὸν κέντρον. Αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἀπετέλουν ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐπαρχίαν ἰδίαν (μετὰ τῆς Σάμου καὶ τῆς Ρόδου καὶ ἄλλων νήσων), ἡ ὁποία ἐλέγετο Provincia insularum, διετηρήθη δὲ εἰς αὐτὰς ὁ ἀρχαῖος βίος ἕως τοὺς χρόνους τοῦ Κωνσταντίου· ὁ Χριστιανισμὸς ὅμως διεδόθη εἰς αὐτὰς εὐκολώτερον, ἕνεκα τῆς γειτνιάσεως πρὸς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Αἱ κατακόμβαι τῆς Μήλου, αἱ ὁποῖαι ὅμως δὲν εἶναι ἀρχαιότεραι τοῦ τέλους τοῦ Δ' αἰῶνος, τοὐλάχιστον, καὶ ἄλλα λείψανα χριστιανικῶν τάφων καὶ ἄλλων μνημείων, δεικνύουν τὸν κατὰ τοὺς πρώτους βυζαντινοὺς αἰῶνας ἐκχριστιανισμὸν τῶν νήσων. Ἀλλ' εἰς τὴν πρώϊμον βυζαντινὴν ἱστορίαν αἱ νῆσοι δὲν ἐμφανίζονται ἕως τὴν ἐποχὴν τῆς εἰκονομαχίας.

Αἱ βόρειοι χῶραι τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου. Ὅλως διόλου διάφορος εἶναι ἡ εἰκών, τὴν ὁποίαν παρουσιάζουν κατὰ τὴν ἀρχὴν τῶν βυζαντινῶν χρόνων αἱ ἄλλαι, αἱ εὐρύτεραι καὶ πολυανθρωπότεραι χῶραι τῆς αὐτοκρατορίας. Ἴσως οὐδεμία ἄλλη χώρα εἰς τὸν κόσμον ἔπαθε μετὰ τὴν ρωμαϊκὴν κατάκτησιν τόσας συμφορὰς ὅσας τὰ βόρεια μέρη τῆς Ἑλληνοϊλλυρικῆς χερσονήσου. Ἕως τὸν Ζ' αἰῶνα ἡ αὐτοκρατορία συνεκράτησε τὰ σύνορα τοῦ Δανουβίου καὶ τοῦ Σάβου καὶ κατεῖχεν ὁποσδήποτε τὰς βορείους ἐπαρχίας. Ἀλλ' ἀπὸ τὸν Γ' αἰῶνα ἤρχισαν αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Γότθων, περὶ τῶν ὁποίων ἔγινεν ἤδη λόγος καὶ ἕνεκα τῆς ὑπ' αὐτῶν κατακτήσεως τῆς Δακίας (τῆς σημερινῆς Ρουμανίας) οἱ κάτοικοι τῆς πέραν τοῦ Ἴστρου χώρας ταύτης μετετοπίσθησαν πρὸς νότον καὶ διαβάντες τὸν ποταμὸν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς νοτίους παραδουναβίους χώρας. Ἐκ τούτου συνέστησαν πρὸς Δ τῆς Μυσίας καὶ τῆς Θρᾴκης αἱ ἐπαρχίαι τῆς Δακίας, *Δακία ἡ παρίστριος* καὶ *Δακία ἡ μεσόγειος*. Τὰ γεγονότα ταῦτα ἐπέφερον σπουδαίαν ἐθνολογικὴν ἀλλοίωσιν εἰς τὴν ἐθνογραφίαν τῶν βορείων τούτων χωρῶν, διότι εἰσῆλθον πληθυσμοὶ ρωμανικοί, εἴτε ρωμανίζοντες, εἰς ὅλον τὸ βόρειον μέρος τῆς χερσονήσου. Δὲν ἔπαυσαν δὲ ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν χρόνιον πλέον νόσημα διὰ τὰς δυστυχεῖς ἐκείνας χώρας. Οἱ βάρβαροι ἀδιακόπως εἰσεχώρουν εἰς αὐτάς, πάντοτε ἐδιώκοντο ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν στρατευμάτων, καὶ ἡ συνεχὴς αὕτη εἴσοδος καὶ ἔξοδος πολεμιστῶν ἀπὸ τὸ ἔδαφος ἠρήμουν αὐτό, ὥστε διπλῆ μάστιξ κατέστρεφε διηνεκῶς τὰς χώρας, οἱ βάρβαροι κατ' ἀρχάς, ἔπειτα οἱ ἀποστελλόμενοι στρατοί. Οὕτως ἡ Μοισία, ἡ Βόρειος Θρᾴκη, ἡ Ἰλλυρία ἔχασαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς παλαιοὺς ἑλληνοπελασγικοὺς κατοίκους, Τριβαλλοὺς καὶ Παίονας καὶ Λιβουρνούς. Κατὰ τοὺς πρωτοβυζαντινοὺς λοιπὸν χρόνους αἱ βόρειοι χῶραι τῆς Ἑλληνοϊλλυρικῆς χερσονήσου εἶναι κατεστραμμέναι κατὰ μέγα μέρος· ἔχουν πόλεις ἐκτὸς τῶν παριστρίων, τὴν Ναϊσσόν, τὴν Σαρδικήν, τὰς παραλίους πρὸς τὸν Εὔξεινον πόντον Τόμον, Ὀδησσὸν καὶ πολλὰ χωρία κατοικούμενα ἰδίως ἀπὸ τοὺς ἰθαγενεῖς Ἑλληνοπελασγούς, ἀρκετοὺς βαρβάρους (Γότθους καὶ ἄλλους) καὶ ἀπὸ μέγαν πληθυσμὸν ρωμανιζόντων κατοίκων. Ὁ Χριστιανισμὸς μόλις ἤρχισε νὰ διαδίδεται εἰς τὰς μακρινὰς ταύτας ἐπαρχίας. Διατηροῦν λοιπὸν αὗται ὄψιν ἀπολιτίστων χωρῶν, αἱ ὁποῖαι ὅμως παρέχουν εἰς τοὺς στρατοὺς τοῦ κράτους ρωμαλέα στοιχεῖα.

Εἰς τὴν Θρᾴκην, ἡ ὁποία εἶχε τὴν τιμὴν νὰ περιλάβῃ τὴν πρωτεύουσαν, ἤκμαζεν ἡ χώρα καὶ ὁ πληθυσμὸς ἦτο ἀμειγέστερον ἑλληνικός, ὅλως δ' ἀμειγὴς περὶ τὰς μεγάλας ἑλληνικὰς πόλεις, τὴν Φιλιππούπολιν, τὴν Ἀδριανούπολιν, καὶ τὰς μικροτέρας Ἀρκαδιούπολιν, Βιζύην πρὸς Νότον, Τραϊανούπολιν καὶ ἄλλας. Ὅλη δ' ἡ παραλία ζώνη αὐτῆς καὶ πέραν αὐτῆς πρὸς βορρᾶν ἕως τὰ στόμια τοῦ Δουνάβεως κατῳκεῖτο ἀπὸ Ἕλληνας συνεχίζοντας τὸν ἀρχαῖον βίον, εἰς τὰς ἀκμαζούσας παραλιακὰς πόλεις Τόμον, Ὀδησσόν, Ἀγχίαλον κλπ.

Ἡ Μικρὰ Ἀσία. Ἐὰν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην ἔλθωμεν εἰς τὰς ἐνδόξους ἑλληνιστικὰς χώρας, ἡ εἰκὼν γίνεται ζωηροτέρα, μεγαλοπρεπεστέρα. Μετὰ τὴν σύμπτυξιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν, κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἐπιγόνων, ἡ ἄλλοτε ἀπέραντος ἑλληνική, εἴτε ἑλληνίζουσα Ἀνατολὴ περιωρίσθη εἰς χώρας περισσότερον οἰκείας πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Αἱ χῶραι αὗται, αἱ ὁποῖαι εἶναι γνωσταὶ ὡς ἑλληνικαὶ χῶραι τῆς Ἀνατολῆς, ἔγιναν αἱ ἔνδοξοι κοιτίδες τῆς χώρας, ἔνθα ἔδρασε καὶ ἐδοξάσθη ὁ χριστιανικὸς Ἑλληνισμός.

Μικρὰ Ἀσία εἶναι ἡ χερσόνησος ἡ περιλαμβανομένη εἰς τὴν ἐντὸς τοῦ Εὐφράτου χώραν καὶ πρὸς τὴν Εὐρώπην ἐκτεινομένη μεταξὺ τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Μεσογείου. Ἡ ἐκτεταμένη καὶ πλουσία αὕτη χώρα περιελάμβανε τὰ ἀρχαῖα βασίλεια τῆς Λυδίας καὶ τῆς Φρυγίας, τὰς παραθαλασσίους

Digitized by Google

Ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία κατὰ τὸν Ι′ αἰῶνα.

χώρας τῆς Λυκίας, τῆς Παμφυλίας, τῆς Καρίας. Πρὸς Β ροᾶν ἦσαν τὰ βασίλεια τῆς Βιθυνίας καὶ τοῦ Πόντου, εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον, πρὸς Νότον ἡ Κιλικία ἔκλειε τὴν Ἀσίαν ἀπὸ τὴν Συρίαν. Αἱ ἐντὸς τοῦ Ἅλυος ποταμοῦ ἐπαρχίαι εἶχον ἀποτελέσει τὸ βασίλειον τῆς Καππαδοκίας καὶ τῆς Ἀρμενίας. Εἰς δὲ τὴν παραθαλάσσιον συνεχῆ ζώνην αἱ περίφημοι ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, αἱ περιλαμβανόμεναι ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα Ἰωνία.

Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ἡ ἐθνολογικὴ σύστασις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας δὲν ὑπέστη μεταβολὰς ἐπὶ αἰῶνας καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Κωνσταντίνου εὑρίσκομεν αὐτὴν ὁμοίαν, ὁποία ἦτο καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Στράβωνος (Α′ αἰὼν) καὶ ἀκόμη παλαιότερον ὁποία ἦτο καὶ κατὰ τὴν κλασσικὴν ἐποχήν. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὑπῆρχον πάντοτε λαοὶ σημιτικοί, Καππαδόκαι, Κίλικες, Λύκιοι, πέραν καὶ βορείως τῆς Καππαδοκίας οἱ Ἀρμένιοι, σύμμεικτος φυλή, πρὸς τὴν θάλασσαν οἱ ἄγριοι λαοί, οἱ Ἕλληνες, οἱ Θρᾶκες, Βιθυνοί, Γαλάται κ. λ. π. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ ξένοι αὐτοὶ λαοὶ εἶναι ἐξελληνισμένοι ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐντόνου ἑλληνικῆς διεισδύσεως, κατὰ τοὺς μετ' Ἀλέξανδρον χρόνους. Ἐν τούτοις ἀρχίζουν ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Στράβωνος μερικαὶ ἀλλοιώσεις. Ἤδη ἀπὸ τοὺς χρόνους τούτου (ὡς καὶ ὁ ἴδιος παρατηρεῖ) αἱ παλαιαὶ φυλαὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἶχον ἀρχίσει νὰ ἐξασθενίζουν, κατὰ τὸν Δ′ δὲ αἰῶνα ἔτεινον νὰ ἐξαφανισθοῦν. Τὸ ρωμαϊκὸν στοιχεῖον εἶχε λάβει σημαντικὴν θέσιν· ἀλλὰ κυρίως τὸ ἑλληνικὸν ἦτο ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶχε τελείως κατακτήσει τὴν Μικρασιατικὴν χερσόνησον καὶ εἶχεν ἀνανεώσει αὐτήν. Ἡ ἑλληνομακεδονικὴ κατάκτησις εἶχεν ἐξαπλωθῆ καὶ εἶχε μεταβάλει εἰς ἑλληνικὴν τὴν παλαιὰν πελασγικὴν καὶ σημιτικὴν Ἀσίαν. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦτο ἡ κοινὴ γλῶσσα τοῦ ἐμπορίου πρὸ δέκα αἰώνων, πρὸ πέντε δ' αἰώνων ἦτο καὶ ἡ φιλολογικὴ γλῶσσα τῆς χώρας, ἔπειτα ἡ γλῶσσα τῆς Ἐκκλησίας καὶ μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐπεβλήθη καὶ εἰς τὴν ἐπίσημον διοίκησιν καὶ ἀντικατέστησε καὶ αὐτὴν τὴν λατινικήν. Αἱ τῆς παραλίας σημιτικαὶ φυλαί, οἱ Ἴσαυροι, οἱ Κίλικες, διέσῳζον κάπως τὸν παλαιὸν ἐθνισμόν, ἀλλ' οἱ πελασγικοὶ λαοί, οἱ Λυδοί, οἱ Κᾶρες, εἶχον ἤδη τελείως ἐξελληνισθῆ ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Στράβωνος. Μόλις οἱ Γαλάται ἔφθασαν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σαγγαρίου ἔγιναν *Γραικογαλάται*· μόλις οἱ Γότθοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἀσίαν ἔγιναν *Γοτθογραῖκοι* (*Θεοφάνους*, Χρονογρ. σ. 592, ἔκδ. *Βόννης*), τόσον ἰσχυρὰ ἦτο ἡ ἕλξις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ ἵδρυσις τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐξήλειψε πᾶσαν ἐθνικὴν διαφορὰν καὶ ἡ Μικρὰ Ἀσία ἦτο χώρα ἑλληνικὴ ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἦτο πυκνότατος καὶ αἱ χῶραι αὐτῆς πλούσιαι καὶ ἐκ τῆς φύσεως καὶ διὰ τῶν τεχνῶν. Κατὰ τὸν Ἰώσηπον καὶ τὸν Φιλόστρατον, ἡ Μικρὰ Ἀσία ἠρίθμει 500 πόλεις, ἐκ τῶν ὁποίων πολλαὶ ἦσαν μεγάλαι καὶ περίλαμπροι, ὡς κατὰ τὸν Δ′ αἰῶνα ἡ Σμύρνη, ἡ Ἔφεσος, ἡ Πέργαμος. Τὸν ΙΒ′ αἰῶνα, ἕως τὴν μοιραίαν ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπάτησαν τὸν πόδα εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Τοῦρκοι, ἤκμαζον καὶ ἄλλαι πολυάριθμοι πόλεις εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἡ Καισάρεια, ἡ Ἄγκυρα, τὸ Ἀμόριον, ἡ Ἀπάμεια, ἡ Ἀμάσεια, ἡ Φιλαδέλφεια, ἡ Νίκαια, ζωηρότατοι δὲ λιμένες ἐμπορίου ἦσαν ἡ Μίλητος, αἱ Τράλλεις, ἡ Ἀττάλεια, ἡ Ταρσός, ἡ Φώκαια, ἡ Νικομήδεια, ἡ Κερασοῦς, ἡ Σινώπη, ἡ Τραπεζοῦς. Πόσον ἔντονος ἦτο ὁ ἑλληνικὸς χριστιανικὸς βίος εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν δεικνύει ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν μικρασιατικῶν μητροπόλεων καὶ ἐπισκοπῶν, ἡ λάμψις τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἀστράπτει μὲ τὰ ὀνόματα τῶν Βασιλείων καὶ Γρηγορίων. Ὁ ἔντονος θρησκευτικὸς βίος ἦτο πηγὴ ἀκμῆς καὶ ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία συνετέλεσεν εἰς τὴν κατίσχυσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἀπετέλεσε τὸν ὁλοσχερῆ ἐξελληνισμὸν τῆς Μικρασιατικῆς χερσονήσου. Ἔκτοτε ἡ Μικρὰ Ἀσία κατέστη ἡ ἀέναος πηγὴ δυνάμεως τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Ἡ Συρία καὶ ἡ Αἴγυπτος. Εἰς τὴν ἀρχαίαν Συρίαν ἐπεκράτει ἀνέκαθεν ἡ σύγχυσις ἐθνικοτήτων, ἠθῶν καὶ δοξασιῶν, τὴν ὁποίαν καὶ σήμερον εὑρίσκει ὁ περιηγητής, εἶχε δὲ διαδοθῆ εἰς ὅλην τὴν χώραν ἡ ἀραμαϊκὴ γλῶσσα καὶ πολιτισμός. Εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ Ἑλληνισμὸς μόλις εἶχεν ἐπιπολάσει εἰς στενὴν παραλιακὴν λωρίδα. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἤρχισε συντόνως ὁ διὰ τοῦ ἐποικισμοῦ ἐξελληνισμὸς τῆς χώρας. Οἱ ἐμπορικοὶ πληθυσμοὶ τῶν χωρῶν τούτων προσελκύονται ταχέως εἰς τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν, ὁ ὁποῖος τοὺς εὐκολύνει εἰς τὸ ἔργον των. Βεβαίως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ δὴ εἰς τὴν ὕπαιθρον χώραν ἡ ἀραμαϊκὴ γλῶσσα ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται καὶ οἱ ἰθαγενεῖς εἶναι προσηλωμένοι εἰς τὰς δοξασίας των, ἀλλ' οἱ κάτοικοι οἱ ἔχοντες ἀνάπτυξιν, φιλοδοξίαν, μανθάνουν τὴν ἑλληνικήν, ἡ ὁποία ἦτο ἡ γλῶσσα τῆς διοικήσεως, τῶν δικαστηρίων, τοῦ ἐμπορίου. Καὶ οὕτως ἡ Συρία κατέστη μία μεγάλη ἑλληνιστικὴ χώρα.

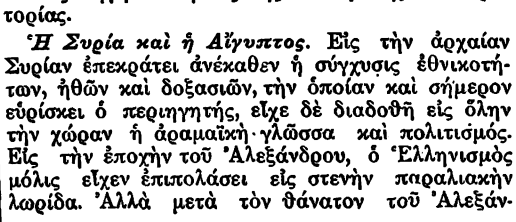

Ἡ Κωνσταντινούπολις κέντρον τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Μόνος ὁ ἰουδαϊκὸς λαὸς ἀντέστη εἰς τὸν Ἑλληνισμόν, καὶ εἰς τὴν ἐμμονὴν ταύτην πρέπει νὰ διίδωμεν τὴν ἀποστροφὴν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἑλληνικοὺς θεούς. Καὶ ὅμως τόση μεγάλη ἦτο ἡ γοητεία τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὥστε οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ἐγκατασταθέντες εἰς τὰς πόλεις τὰς κτηθείσας ὑπὸ τῶν Σελευκιδῶν, λησμονοῦν τὴν ἀραμαϊκὴν καὶ ἐκμανθάνουν τὴν ἑλληνικήν, εἰς αὐτὴν δὲ τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐσχηματίσθη, κατὰ τὸν Β′ αἰῶνα π. Χ., μερὶς ἑλληνιζόντων Ἰουδαίων. Ἡ ρωμαϊκὴ κατάκτησις διηυκόλυνε τὴν διάδοσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ὁ Χριστιανισμὸς συνδεθεὶς μετ' αὐτοῦ ἔδωκε νέαν ζωὴν εἰς τὴν χώραν.

Τὸ πλούσιον ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον διενεργεῖτο διὰ τῆς Συρίας ὡς διαμέσου σταθμοῦ μεταξὺ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Μεσογείου, κατέστησεν ἀκμαίας τὰς πόλεις αὐτῆς. Ἡ μεγάλη *Ἀντιόχεια*, «ἡ βασίλισσα τῆς Ἀνατολῆς», ἦτο μία ἀπὸ τὰς τέσσαρας μεγαλυτέρας πόλεις τῆς οἰκουμένης, ἐρχομένη μετὰ τὴν Ρώμην καὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὑπερβάλλουσα καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸν Δ′ αἰῶνα. Εἰς τὴν μεγάλην ταύτην πόλιν, τὴν πλουσίαν καὶ εὐδαίμονα, οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Δ′ αἰῶνος διέμενον ὡς εἰς πρωτεύουσάν των. Ἡ μεγάλη δ' αὕτη ἐκκλησιαστικὴ καὶ πολιτικὴ μητρόπολις ὑπῆρξεν ὄχι μόνον ἑστία περίλαμπρος τῶν Ἑλλήνων Χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ ἓν ἀπὸ τὰ κέντρα δημιουργίας τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Ἀλλὰ καὶ ὅλη ἡ χώρα τῆς Συρίας ἦτο κατὰ τὸν Δ′ αἰῶνα πλουσία καὶ πολυανθρωποτάτη. Εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ἐκήρυξεν ἐπὶ 22 ἔτη ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Τὸ ἐμπόριον, αἱ τέχναι ἤκμαζον. Αἱ μεγάλαι ἑλληνικαὶ πόλεις ἦσαν κέντρα Ἑλληνισμοῦ, ἀκόμη καὶ τὰ μεγάλα μοναστήρια τῶν πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Ἀντιοχείας ἐρήμων. Ζωηροτάτη δ' ἦτο καὶ ἡ πνευματική, ἑλληνικὴ ἐντελῶς, κίνησις. Φιλοσοφικαί, νομικαί, θεολογικαὶ σχολαὶ ἤκμαζον εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, τὴν Ἔδεσσαν, τὴν Νίσιβον, τὴν Γάζαν, τὴν Βηρυττόν, τινὲς δ' ἐξ αὐτῶν, ὡς ἡ τῆς ρητορικῆς εἰς τὴν Γάζαν καὶ ἡ τῆς νομικῆς εἰς τὴν Βηρυττόν, ἦσαν ὀνομασταὶ καὶ προσείλκυον ἀκροατὰς καὶ ἀπὸ τὴν Δύσιν. Ἄλλαι πόλεις ἀκμάζουσαι τὸν Δ′ αἰῶνα ἦσαν ἡ Ἀπάμεια, ἡ Καισάρεια, ἡ Δαμασκός. Τὸ πλῆθος τῶν μεγάλων καὶ ἐνδόξων ἐκκλησιαστικῶν ἢ ἐθνικῶν συγγραφέων δεικνύει τὴν πνευματικὴν ἀκμὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ· ἀλλὰ ταύτην δεικνύει καὶ τὸ γεγονός, ὅτι καὶ ἐκπνέων ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Συρίας, τὰ τέλη τοῦ Ζ′ αἰῶνος ἔδωκεν εἰς τὸν κατακτητὴν Ἰσλαμισμὸν τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἀναπτύξεως.

Ἄλλαι πλούσιαι καὶ μεγάλαι ἑλληνικαὶ χῶραι

κατὰ τὸν Δ′ αἰῶνα ἦσαν ἡ *Αἴγυπτος* καὶ ἡ πρὸς Δυσμὰς αὐτῆς *Κυρηναϊκή*, ἡ ὁποία ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν Πτολεμαίων ἐλέγετο καὶ *Πεντάπολις*, ἐκ τῶν πέντε σπουδαιοτέρων πόλεων αὐτῆς. Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἦτο ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων τοῦ κράτους καὶ εἶχε δύο πόλεις κυρίως ἀνθούσας, τὴν *Κυρήνην* καὶ τὴν *Πτολεμαΐδα*. Ἡ ἀκμὴ τῆς Πενταπόλεως δὲν διήρκεσε πολύ, διότι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε′ αἰῶνος ἐπιπεσόντες οἱ Λίβυες (Βέρβεροι) ἐξηφάνισαν τὰ ἴχνη τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ.

Ἀλλ' ἡ μεγάλη καὶ ἀκένωτος πηγὴ τοῦ νέου δημιουργουμένου κόσμου μεταξὺ τοῦ Δ′ καὶ τοῦ ΣΓ′ αἰῶνος ὑπῆρξεν ἡ Αἴγυπτος μὲ τὴν μεγάλην καὶ εὐδαίμονα πόλιν *Ἀλεξάνδρειαν*. Μεταξὺ τῶν μεγάλων πόλεων τῆς ἀρχαιότητος ὀλίγαι παρέμειναν εἰς τὴν ἱστορίαν τόσον, ὅσον καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια. Ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς κτίσεως αὐτῆς μέχρι τῆς ὑποταγῆς της εἰς τοὺς Ἄραβας, ἐπὶ 1000 ὁλόκληρα ἔτη, διήρκεσε συνεχὴς καὶ ἀδιάπτωτος ἡ εὐδαιμονία καὶ ἡ λάμψις αὐτῆς. Ἦτο κέντρον ἐμπορίου, κέντρον λογοτεχνίας, κέντρον τέχνης, εἰς πάντα πρώτη. Ἦτο ἐπίσης ἡ πόλις τῆς χλιδῆς καὶ τῆς λαμπρότητος. Ὡς ἑστία τῶν γραμμάτων ἦτο ἡ πνευματικὴ πρωτεύουσα τοῦ κόσμου, ἀκόμη καὶ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ὅτε, καθ' ὃν χρόνον ἐθριάμβευεν ὁ Χριστιανισμός, ἡ νεοπλατωνικὴ φιλοσοφία ἐξηκολούθει ἀκόμη νὰ δίδῃ ὑστάτην λάμψιν εἰς τὰς σχολὰς τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἀλλὰ δὲν ὑπῆρξε μόνον πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἦτο καὶ πρωτεύουσα τοῦ Χριστιανισμοῦ· κατὰ τὰ τέλη τοῦ Β′ αἰῶνος ἔχει τὸν Κλήμεντα τὸν Γ′, τὸν Ὠριγένην καὶ κατὰ τὸν Δ′ αἰῶνα ὁλόκληρος ἡ πόλις γίνεται στάδιον θεολογικῶν συζητήσεων καὶ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ.

Εἰς τὴν Αἴγυπτον δὲ συνεκροτήθη ὁ μοναχικὸς βίος, ὁ ὁποῖος τόσον μεγάλην ἐπίδρασιν ἐξήσκησεν εἰς τὸν βυζαντινὸν βίον καὶ τὴν ἱστορίαν. Οἱ μεγάλοι ἱδρυταὶ τοῦ μοναχικοῦ βίου, *Ἀντώνιος, Παχώμιος, Σαραπίων*, ἦσαν Ἑλληνοαιγύπτιοι. Ἡ ἔρημος τῆς Αἰγύπτου ἐκαλύφθη διὰ μοναστηρίων καὶ ἔγινεν «ἔρημος τῶν Ἁγίων». Ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν περιέτρεχε στρατὸς μοναχῶν, καὶ ἐπὶ τῆς δυνάμεως ταύτης στηριζόμενος ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ἠξίου νὰ γίνῃ πάπας τῆς Ἀνατολῆς.

Τὰ μεγάλα ταῦτα μοναστήρια τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου ὑπῆρξαν καὶ αὐτὰ ἰσχυρὰ κέντρα Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ.

Οἱ διάδοχοι τοῦ Κωνσταντίνου (337—395). Τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον ἀναδιωργάνωσεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, εἶχεν ἰσχυρὰν συγκέντρωσιν. Ἐν τούτοις, καὶ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος δὲν ἐνόμισεν, ὅτι εἷς ἄνθρωπος θὰ ἠδύνατο νὰ κυβερνήσῃ τὸ ἀπέραντον κράτος. Ἀποθνήσκων διήρεσεν αὐτὸ μεταξὺ τῶν τριῶν υἱῶν του, ἔκτοτε δ' ἤρχισαν πάλιν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἀλλὰ μετὰ αἱματηρὰς ταραχάς, ἔμεινε μόνος κύριος τοῦ ὅλου Ρωμαϊκοῦ κράτους ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου *Κωνστάντιος*, ἑδρεύων ἐν Κωνσταντινουπόλει (337—361) Ὁ Κωνστάντιος εἶχε τὰ στρατιωτικὰ προτερήματα τοῦ πατρός του, ἀλλ' ἔλειπεν ἀπὸ αὐτὸν ἡ εὐρύτης τῶν ἰδεῶν καὶ ἡ εὐστάθεια. Αἱ θρησκευτικαὶ ἔριδες (ὁ Κωνστάντιος ἠὐνόει τοὺς Ἀρειανοὺς) ἀπερρόφων αὐτὸν εἰς τόσον βαθμόν, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ λάβῃ ὡς ἐπίκουρον κατ' ἀρχὰς τὸν ἐξάδελφόν του, ἄλλον ἔπειτα, τὸν περίφημον *Ἰουλιανόν*, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνέθηκε τὴν διοίκησιν τῆς Γαλατίας καὶ τὴν ἄμυναν αὐτῆς ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Ὁ Ἰουλιανὸς δὲν ἦτο παρεσκευασμένος διὰ τὸ ἔργον, διὰ τὸ ὁποῖον προωρίσθη, ἀλλὰ μόλις ἀνέλαβε τὴν ἀρχήν, ἐπέδειξεν ἀπροσδοκήτους στρατιωτικὰς καὶ διοικητικὰς ἀρετάς. Διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ στρατηγικῆς δεξιότητος αὐτοῦ ἀπέκρουσε τοὺς βαρβάρους, ἔγινε δὲ τόσον ἀγαπητὸς εἰς τὸν στρατόν, ὥστε ἀνεκηρύχθη ὑπ' αὐτοῦ αὐτοκράτωρ εἰς τὴν ἀγαπητὴν διαμονήν του, τὴν Λουτηκίαν (τοὺς Παρισίους). Ὁ Ἰουλιανὸς ἐβάδισε κατὰ τοῦ Κωνσταντίου, ἀλλ' ὁ αἰφνίδιος θάνατος τοῦ τελευταίου τούτου ἔφερεν εἰς τὸν θρόνον τὸν Ἰουλιανόν, χωρὶς νὰ χυθῇ ρανὶς αἵματος. Ὁ Ἰουλιανὸς διῆλθε τὴν βραχεῖαν βασιλείαν αὐτοῦ (361—363) προσπαθῶν νὰ ἀναβιώσῃ τὴν θρησκείαν τῶν ἀρχαίων θεῶν, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ παραμελήσῃ τὰ πρὸς τὸ κράτος καθήκοντά του. Οἱ πρὸς τοὺς Πέρσας ἀγῶνες ἐπανελήφθησαν, καὶ τῷ 363 ἀπεφάσισε ν' ἀναλάβῃ ὁ ἴδιος ἐνεργότερον τὴν ἐπίθεσιν κατ' αὐτῶν. Κατὰ τὴν συνήθειάν του ἐπροχώρησεν ὁρμητικῶς ἕως τὴν Σελεύκειαν καὶ τὴν Κτησιφῶντα, ἀλλ' ὅταν ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Ἀσσυρίαν καταδιώκων τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Σαπώρην Β′ ἐνέπεσεν εἰς πλῆθος πολεμίων καὶ ἐφονεύθη εἰς ἡλικίαν τριάκοντα καὶ ἑνὸς ἐτῶν. Ὁ οἶκος τοῦ Κωνσταντίνου ἐκλείπει καὶ ὁ στρατὸς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἀνηγόρευσεν αὐτοκράτορα τὸν *Ἰοβιανόν*, ὁ ὁποῖος συνῆψεν εἰρήνην μετὰ τῶν Περσῶν καὶ ἀπέδωκεν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν τὴν προτέραν δύναμιν αὐτοῦ, ἀπέθανε δὲ ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ἀνάρρησιν αὐτοῦ. Ὁ στρατὸς ἀνηγόρευσεν αὐτοκράτορα πάλιν ἕνα ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικούς του, τὸν *Οὐαλεντινιανόν*, ὁ ὁποῖος ἔλαβε συνάρχοντα τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ *Οὐάλεντα*, εἰς ὃν ἔδωκε τὴν Ἀνατολήν, αὐτὸς δὲ μετέβη εἰς τὴν Δύσιν, ὅπου διῆγε πολεμῶν γενναίως κατὰ διαφόρων γερμανικῶν λαῶν. Ὁ *Οὐάλης*, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευσεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν (364—378), ἦτο κατώτερος ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του. Ἐν τούτοις καὶ οὗτος ὑπερησπίσθη τὸ κράτος ἐναντίον τῶν Περσῶν, διέτριβε δὲ εἰς τὴν μεγάλην ἑλληνικὴν πόλιν Ἀντιόχειαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὡς πρωτεύουσαν, διὰ νὰ εἶναι πλησίον τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἀλλ' ἀναγκασθεὶς νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Γότθων, ἐφονεύθη εἰς τὴν Θράκην, παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν (378). Τότε ὁ βασιλεύων εἰς τὴν Δύσιν υἱὸς τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ *Γρατιανὸς* ἐκάλεσεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀνατολῆς τὸν γενναῖον ἐξ Ἱσπανίας *Θεοδόσιον*, τὸν τελευταῖον ἀληθῆ Ρωμαῖον αὐτοκράτορα. Ὁ Θεοδόσιος εἰρήνευσε τὴν χώραν καὶ ἀπὸ τοὺς Γότθους καὶ ἀπὸ τὰς ἐσωτερικὰς ἐκκλησιαστικὰς ἔριδας διὰ κυβερνήσεως ἰσχυρᾶς καὶ συνετῆς (379—395). Μετὰ τὸν βίαιον φόνον εἰς τὴν Δύσιν τῶν υἱῶν τοῦ Βαλεντινιανοῦ Α′, τῶν δύο ἀδελφῶν Γρατιανοῦ καὶ Βαλεντινιανοῦ τοῦ Β′, ὁ Θεοδόσιος, νικήσας τοὺς σφετεριστάς, ἥνωσε διά τινας μῆνας μόνον καὶ διὰ τελευταίαν φορὰν τὸ κράτος ὑπὸ τὴν ἑνιαίαν ἀρχὴν αὐτοῦ. Ὁ Θεοδόσιος ἐνόησεν, ὅτι ἦτο ἀδύνατον εἰς ἕνα ἄνθρωπον νὰ κυβερνᾷ σύμπαν τὸ κράτος, ἤτοι ὁλόκληρον τὸν κόσμον, καὶ ἀποθνῄσκων, τῷ 395, ἐμοίρασεν αὐτὸ μεταξὺ τῶν δύο υἱῶν του. Εἰς τὸν πρεσβύτερον, τὸν *Ἀρκάδιον*, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἡλικίαν δεκαεννέα ἐτῶν, ἔδωκε τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα, εἰς τὸν νεώτερον, τὸν *Ὀνώριον*, ἕνδεκα ἐτῶν, ἔδωκε τὸ δυτικὸν τμῆμα τοῦ κράτους. Ἡ διαίρεσις αὕτη εἶναι ὁριστικὴ καὶ διὰ τοῦτο ἡ συμβατικὴ αὕτη χρονολογία τοῦ ἔτους 395 θεωρεῖται ὡς τὸ τέλος τῆς ἀρχαίας ἱστορίας καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἱστορίας τοῦ μεσαίωνος, ἐπίσης καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Τὰ μεγάλα γεγονότα τοῦ Δ′ αἰῶνος μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον. Κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Θεοδοσίου διαρρεύσασαν ταραχώδη ἑβδομηκονταετίαν (325—395), τρία μεγάλα γεγονότα εἶναι ἄξια ἰδιαιτέρας προσοχῆς: ἡ ἀπόπειρα πρὸς ἐπανίδρυσιν τῆς εἰδωλολατρείας, ἡ ἐγκατάστασις τῶν Γότθων εἰς τὸ κράτος, ὁ τελικὸς θρίαμβος τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἡ ἀπόπειρα τοῦ Ἰουλιανοῦ πρὸς ἀναστήλωσιν τῆς θρησκείας τῶν ἀρχαίων θεῶν, προερχομένη μᾶλλον ἀπὸ ἰδεολογικὸν ἐνθουσιασμὸν πρὸς τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν κόσμον τῆς ἀρχαιότητος, δὲν εἶχε βαρείας συνεπείας διὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ «ἀποστάτης», ὡς ὠνομάσθη, ἔδωκε πάλιν εἰς τοὺς ἐθνικοὺς τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα εἶχον, καὶ ἀφήρεσεν ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς ὅσα εἶχον δώσει εἰς αὐτοὺς οἱ προκάτοχοί του Χριστιανοὶ βασιλεῖς. Ἀπέκλεισε τοὺς Χριστιανοὺς ἀπὸ τὰ ἀνώτατα πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ ἀξιώματα καὶ ἀπηγόρευσεν εἰς αὐτοὺς τὴν σπουδὴν τῆς ἀρχαίας σοφίας· θὰ ἦτο δὲ ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη δεινὸν πλῆγμα κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, διότι ἐστερεῖτο οὗτος τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εἰς τὸν α′ στηλιτευτικὸν τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, τοῦ ἐπιλεγομένου Θεολόγου, κατὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐμφαίνεται καὶ ἡ ἀγανάκτησις τῶν Χριστιανῶν καὶ ὁ φόβος μήπως ἀπολέσουν τὸ στήριγμα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς σοφίας. Ἡ παραπλάνησις αὕτη τοῦ μυστικοπαθοῦς αὐτοκράτορος ἐλησμονήθη ταχέως, ἔμειναν ὅμως ὡς τεκμήρια τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ ὕψους αὐτοῦ ἐξαίρετοι συγγραφαὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν γεγραμμέναι, τὴν ὁποίαν ἐθεώρησεν ὡς ἰδίαν γλῶσσαν. Ἡ ἱστορία δὲν δύναται νὰ λησμονήσῃ τὸν φοιβόληπτον τοῦτον ὀπαδὸν τῆς ἑλληνικῆς σοφίας, ὁ ὁποῖος ἐπεχείρησε δι' αὐτῆς ν' ἀνακαινίσῃ τὸν κόσμον. Ἀλλ' ὁ ἀρχαῖος κόσμος ἦτο ἤδη νεκρός, ὅπως παρήγγειλαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα αὐτοὶ οἱ ἱερεῖς τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου:

«Εἴπατε τῷ βασιλεῖ, χαμαὶ πέσε δαίδαλος αὐλά.
Οὐ ἔτι Φοῖβος ἔχει καλύβαν, οὐ μάντιδα δάφνην,
Οὐ παγὰν λαλέουσαν. Ἀπέσβετο καὶ λάλον ὕδωρ».

Τὰ δύο μεγάλα γεγονότα τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ Δ′ αἰῶνος ἦσαν ἡ ἔναρξις τῆς μεγάλης ἐπιδρομῆς τῶν βαρβάρων καὶ ἡ παγίωσις τῆς Ὀρθοδοξίας, ἡ ὁποία ἦτο καὶ παγίωσις τοῦ ὀρθοδόξου κράτους.

Ὡς καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ Ἰουλιανοῦ πρὸς ἀναστήλωσιν τῶν εἰδώλων, ὁμοίως καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ Οὐάλεντος ὑπὲρ τοῦ ἀρειανισμοῦ δὲν ἐκλόνισε τὴν Ὀρθοδοξίαν. Ὁ Οὐάλης προέβη εἰς διώξεις τῶν ὀρθοδόξων, ἀλλ' ἐνώπιον ψυχῶν ὑπερηφάνων καὶ τῆς ἰσχυρᾶς θελήσεως τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, πατριάρχου τῆς Ἀλεξανδρείας, τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἐπισκόπου τῆς Καισαρείας, ὑπεχώρει. Ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ παρήγγειλεν εἰς τὸν ὕπαρχον Μόδεστον νὰ ἐξαναγκάσῃ τὸν Βασίλειον εἰς κοινωνίαν μετὰ τῶν Ἀρειανῶν, εἰς τὰς ἀπειλὰς τοῦ ὑπερόπτου ἄρχοντος ἀπήντησεν ὁ ἱεράρχης, ὅτι ἅμα πρόκειται περὶ τῆς πίστεως πρὸς τὸν Θεὸν «πῦρ καὶ ξίφος καὶ θῆρες καὶ τὰς σάρκας τέμνοντες ὄνυχες τρυφὴ μᾶλλον ἡμῖν εἰσιν ἢ κατάπληξις· ἀκουέτω ταῦτα καὶ βασιλεύς». Ὁ δὲ ἅγιος **Ἀθανάσιος διῆλθε** λίαν ταραχώδη ἀρχιερατείαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, πολλάκις ἐξορισθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν βασιλέων, ἀλλ' οὐδὲ στιγμὴν καμφθεὶς κατὰ τὴν ψυχὴν καὶ πάντοτε ὀρθούμενος ὡς τὸ ζῶν σύμβολον τοῦ νέου δόγματος.

Ἀλλὰ τὰ «νεφύδρια» ταῦτα, τὰ ὁποῖα προῆλθον ἐκ τῆς εἰδωλολατρείας καὶ τοῦ ἀρειανισμοῦ, ταχέως παρῆλθον, ὡς ἔλεγεν ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος δίδων θάρρος εἰς τοὺς δακρύοντας διὰ τὰς δυστυχίας τῶν Χριστιανῶν. Λαῖλαψ ὅμως σφοδρὰ ἐπῆλθεν ἀπὸ Βορρᾶ κατὰ τοῦ μόλις ὀργανουμένου Βυζαντινοῦ κράτους, ἡ εἴσοδος τῶν Γότθων, οἱ ὁποῖοι ἐδιώκοντο ἀπὸ τοὺς Οὕννους καὶ οἱ ὁποῖοι κατήρχοντο κατὰ μεγάλας μάζας πρὸς Νότον ὡς πρόδρομοι τῶν μεγάλων ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων. Οἱ Γότθοι, οἱ ὁποῖοι, ὡς ἐλέχθη, κατεῖχον τὰς πεδιάδας πρὸς Β τοῦ Δουνάβεως, εἶχον μείνει ἐκεῖ ἕνα σχεδὸν αἰῶνα ἥσυχοι. Ἀλλ' αἰφνιδίως ἐπέρχονται ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀσίας οἱ Οὗννοι, καὶ μέρος αὐτῶν, οἱ Βησιγότθοι, ζητοῦν ἄσυλον εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τοῦ κράτους. Στέλλουν πρεσβείαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Οὐάλεντα, ὁ ὁποῖος διέμενεν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ ζητοῦν τὴν βοήθειάν του κατὰ τῆς πείνης καὶ κατὰ τῶν Οὕννων. Οἱ Γότθοι ἦσαν Ἀρειανοί, καὶ ὁ Οὐάλης, Ἀρειανὸς καὶ αὐτός, συγκατετέθη εἰς τὴν αἴτησίν των, καὶ ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ κράτος διὰ νὰ εὕρουν ἄσυλον. Τοὺς ἐπέβαλεν ὅμως ὅρους αὐστηρούς, νὰ μὴ εἶναι πολυάριθμοι, νὰ διαβοῦν τὸν ποταμὸν καθ' ὁμάδας, καὶ πρὸ παντὸς ἄοπλοι. Ἀλλὰ μόλις ἡ θύρα ἠνοίχθη, ὥρμησαν οἱ Γότθοι, καὶ 200.000 πολεμισταί, χωρὶς νὰ ὑπολογίζωνται αἱ γυναῖκες, τὰ παιδία, οἱ δοῦλοι, εἰσέρχονται εἰς τὴν Μοισίαν καὶ τὴν Θράκην (376) καὶ οἱ ἔποικοι γίνονται ἐπιδρομεῖς, ἁρπάζοντες τὰς τροφὰς καὶ λαφυραγωγοῦντες τὴν χώραν. Ὁ Οὐάλης ἐκστρατεύει κατ' αὐτῶν, ἀλλ' ὑφίσταται καταστροφὴν εἰς τὴν μάχην τῆς Ἀδριανουπόλεως (378). Οἱ Γότθοι φθάνουν ἕως τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν ὁποίαν ὑπερησπίσθη τότε γενναίως ἡ χήρα αὐτοκράτειρα Δομνίκα διὰ μισθοφόρων Σαρακηνῶν. Ἀπὸ τὸν Κάτω Δούναβιν ἕως τὰς Ἰουλιανὰς Ἄλπεις ἠρήμωσαν τόσον δεινῶς τὴν χώραν, «ὥστε δὲν ἄφησαν, λέγει εἷς ἐκ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, παρὰ μόνον τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν».

Εἰς ἀντιστάθμισμα ἔρχεται ἡ παγίωσις τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἡ ἄνοδος εἰς τὸν θρόνον τοῦ Θεοδοσίου ἤλλαξε τὴν κατάστασιν. Ἐν πρώτοις ἐκανονίσθη τὸ γοτθικὸν ζήτημα διὰ συνθήκης, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ γερμανικὸς οὗτος λαὸς εἶχε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὑπερασπίζεται τὸ κράτος, λαμβάνων χώρας μεταξὺ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Αἵμου καὶ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Οἱ Γότθοι ἦσαν σύμμαχοι, ἤτοι ὁμόσπονδοι (foederati). Οἱ γενναῖοι ὅμως οὗτοι πολεμισταί, συγκεντρούμενοι ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς αὐτῶν, ὑπερήφανοι διὰ τὴν δύναμίν των, ἀπετέλουν μέγαν κίνδυνον.

Ἐπίσης ὁ Θεοδόσιος, μετὰ τὴν εἰρήνευσιν τῶν Γότθων, ἠθέλησε νὰ φέρῃ καὶ τὴν ἐσωτερικὴν εἰρήνευσιν, πρὸ παντὸς τὴν εἰρήνευσιν καὶ τὴν ὁριστικὴν νίκην τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ σειρᾶς μέτρων ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον αὐστηροτέρων ἔφθασε τῷ 392 καὶ εἰς τὴν ἔκδοσιν διατάγματος, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπηγορεύοντο αἱ θυσίαι εἰς τοὺς θεοὺς διὰ ποινῆς τοῦ θανάτου. Ὡς πρὸς δὲ τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς Ἁγίας Τριάδος, χωρὶς ν' ἀρχίσῃ συζητήσεις, ὅπως οἱ προκάτοχοι αὐτοῦ, ἀπήτησε νὰ δεχθοῦν ὅλοι τὸ καθιερωμένον δόγμα, καὶ ἐξέδωκε πλῆθος νόμων κατὰ τῶν Ἀρειανῶν, τῶν Ἡμιαρειανῶν καὶ ἄλλων αἱρέσεων. Τέλος, πρὸς ὁριστικὴν κατάπαυσιν τῶν ἀντιγνωμιῶν, συνεκάλεσε, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν δευτέραν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον (381). Ἡ σύνοδος αὕτη συνεπλήρωσε τὸ σύμβολον τῆς Νικαίας καὶ ἐθέσπισε πολλὰς διατάξεις ἀναφερομένας εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας.

Οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Ε′ αἰῶνος. Εἰς τὰ ἱστορικὰ ἐγχειρίδια ἡ βυζαντινὴ ἱστορία ἀρχίζει ἀπὸ τὴν βασιλείαν τοῦ *Ἀρκαδίου*, τοῦ πρώτου αὐτοκράτορος, ὁ ὁποῖος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὸν ὁριστικὸν χωρισμὸν τοῦ κράτους κατὰ τὸ 395. Ὁ υἱὸς τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Α′ Ἀρκάδιος, ὡς καὶ ὁ διαδεχθεὶς τοῦτον *Θεοδόσιος ὁ Β′*, ἔγγονος τοῦ μεγάλου αὐτοκράτορος, ὑπῆρξαν μικροὶ καὶ ἀσήμαντοι ὡς βασιλεῖς, μεγάλα ὅμως καὶ σπουδαῖα γεγονότα συνετελέσθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀρχῆς αὐτῶν. Μόλις ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἀρκάδιος (395—408), οἱ Γότθοι ἐπανεστάτησαν καὶ ἐπήνεγκον δεινὰς καταστροφὰς εἰς τὰς χώρας τοῦ κράτους. Ἕνεκα δὲ τῶν ἐρίδων καὶ τῆς φαυλότητος τῶν συμβούλων τοῦ Ἀρκαδίου, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ξένοι, Φράγκοι ἢ Γότθοι, ἐπῆλθον, ἐκτὸς τῶν ἐξωτερικῶν, καὶ ἐσωτερικαὶ ταραχαί. Κατὰ δὲ τὴν μακρὰν βασιλείαν τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Β′ (408—450) ἐπετελέσθησαν μὲν σπουδαῖα ἔργα, κυβερνᾷ ὅμως ἡ μεγαλόνους ἀδελφὴ αὐτοῦ καὶ κηδεμὼν *Πουλχερία*. **Ὁ Θεοδόσιος ἀντιγράφει τόσον καλὰ τὰ ἀρχαῖα**

Digitized by Google

χειρόγραφα, ὥστε ἐπωνομάσθη *Καλλιγράφος*. Ἡ Πουλχερία τοῦ εὑρίσκει καὶ σύζυγον ἀκόμη «λογίαν καὶ ὡραίαν» κόρην τῶν Ἀθηνῶν, τὴν *Ἀθηναΐδα*. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ της Θεοδοσίου Β', διὰ νὰ περιέλθῃ τὸ κράτος εἰς ἰσχυρὰς χεῖρας, ἡ συνετὴ Πουλχερία λαμβάνει σύζυγον τὸν γέροντα ἀξιωματικὸν *Μαρκιανὸν* (450—457), ὁ ὁποῖος γίνεται ὁ σωτὴρ τοῦ κράτους, ὑπερασπισθεὶς αὐτὸ γενναίως κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Μετὰ τὸν Μαρκιανὸν οἱ αὐτοκράτορες ἀναβιβάζονται καὶ καταβιβάζονται ἀπὸ τοὺς ἰσχύοντας Γότθους στρατηγούς. Τὸν Μαρκιανὸν διεδέχθη *Λέων ὁ Θρᾷξ* (457—474), καὶ τοῦτον ὁ *Ζήνων* (474—491). Βασιλεὺς ἀγαθὸς καὶ γενναῖος εἶναι ὁ *Ἀναστάσιος* (491—518), ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνησε μὲ σύνεσιν, ἠλάφρωσε τοὺς ὑπηκόους του ἀπὸ βαρεῖς φόρους καὶ ἀπεταμίευσε πολλὰ χρήματα. Ἡ βασιλεία του εἶναι εἰρηνική.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ε' αἰῶνος τὸ κράτος διέρχεται διὰ σοβαρῶν δοκιμασιῶν, διότι ἔχει νὰ παλαίσῃ ἐξωτερικῶς ἀγῶνας δεινοὺς ἐναντίον τῶν βαρβάρων καὶ ἐσωτερικῶς πρὸς στήριξιν τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Αἱ χῶραι τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος ὑφίστανται ἐπὶ τοῦ Ἀρκαδίου τρομακτικὴν καταστροφήν. Οἱ Γότθοι, μὲ τὸν ἀρχηγόν των Ἀλάριχον, πλησιάζουν τὰ τείχη τῆς βασιλευούσης. Ἔπειτα στρέφονται πρὸς Νότον, διαβαίνουν τὰς Θερμοπύλας καὶ φθάνουν ἕως τὸ Ταίναρον. Οἱ βάρβαροι λεηλατοῦν, πυρπολοῦν, σφάζουν τοὺς κατοίκους, σύρουν μαζί των πλουσίαν λείαν καὶ αἰχμαλώτους. Τότε ἔπαθον ἀνεπανόρθωτον καταστροφὴν τὰ ἀπαράμιλλα ἔργα τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ τὰ περίφημα ἱερὰ τῆς ἀρχαίας θρησκείας (ἡ Ἐλευσίς, ἡ Ὀλυμπία). Ἀργότερον ὁ Ἀλάριχος ἀναγκάζεται νὰ στραφῇ εἰς τὴν Δύσιν. Ἐπὶ *Θεοδοσίου* τοῦ *Μικροῦ*, βασιλεύσαντος 48 ἔτη, οἱ παλαιοὶ ἐχθροί, οἱ *Πέρσαι*, εἰσορμοῦν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Ἡ μεγάλη ἐπιδρομὴ τῶν Οὔννων ἀπειλεῖ τὸ κράτος μὲ ὁριστικὴν καταστροφήν. Ὁ Ἀττίλας ἐπὶ ἐννέα ἔτη (441—450) λεηλατεῖ ἀνηλεῶς τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Τρομακτικαὶ ὑπῆρξαν αἱ καταστροφαί. Ἡ ἄνοδος εἰς τὸν θρόνον ἑνὸς γενναίου ἀξιωματικοῦ, τοῦ Μαρκιανοῦ, σῴζει τὸ κράτος. Πρὸς τὸν Ἀττίλαν μεταχειρίζεται γλῶσσαν γενναίαν. Ὅταν οὗτος ἔστειλε νὰ λάβῃ δῶρα: «Ἔχω, τοῦ ἐμύνησε, χρυσὸν διὰ τοὺς φίλους, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐχθροὺς φυλάττω τὸν σίδηρον», ἐννοῶν τὸ ξίφος. Κατ' ἀρχὰς ὁ Ἀττίλας ἐξεμάνη, ἀλλὰ δὲν ἐνόμισε φρόνιμον νὰ ἐπιμείνῃ. Ὁ ἀπὸ Βορρᾶ κίνδυνος τῶν βαρβάρων διὰ τῆς συνέσεως τῆς βυζαντινῆς διπλωματίας εἶχεν ἀποσοβηθῆ. Ὁ Ἀλάριχος μὲ τοὺς Βησιγότθους, ὁ Ἀττίλας μὲ τοὺς Οὔννους, ὁ Θεοδώριχος μὲ τοὺς Ὀστρογότθους, ἐστράφησαν ὅλοι πρὸς τὴν Δύσιν. Οἱ τελευταῖοι Γερμανοὶ ἐπιδρομεῖς εἶναι οἱ *Βανδῆλοι*. Καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν περίοδον τοῦ Ε' αἰῶνος δὲν παύουν, ἐξορμῶντες μὲ τοὺς πειρατικοὺς στόλους των ἀπὸ τὴν Καρχηδόνα, νὰ λεηλατοῦν καὶ νὰ ἐρημώνουν τὰς ἑλληνικὰς νήσους καὶ τὰ παράλια. Παλαιοὶ ὅμως ἐχθροί, οἱ Πέρσαι, ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἐνοχλοῦν ἐπιφόβως τὴν αὐτοκρατορίαν. Μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ ἀρχαίου περσικοῦ κράτους ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἱδρύθη (κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα) νέον κράτος ἰσχυρότατον. Ἱδρυταὶ αὐτοῦ εἶναι οἱ *Σασσανίδαι* βασιλεῖς, ὀνομασθέντες οὕτως ἐκ τοῦ ἀρχηγέτου αὐτῶν Σασσάν, οἱ ὁποῖοι λέγουν ἑαυτοὺς ἀπογόνους τοῦ Κύρου τοῦ Μεγάλου, ἐπαναφέρουν τὴν λατρείαν τοῦ πυρὸς καὶ ὀνειρεύονται τὴν ἀνίδρυσιν τῆς παλαιᾶς λαμπρότητος τῶν μεγάλων βασιλέων. Μακρότατοι πόλεμοι ἀρχίζουν μεταξὺ τῶν Περσῶν βασιλέων καὶ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, διεξαγόμενοι μὲ θρησκευτικὸν φανατισμὸν καὶ μὲ τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ ἀπὸ αἰώνων μεγαλείου. Ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Β' οἱ Πέρσαι ἐπεχείρησαν διωγμοὺς ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀσίας, κατόπιν δὲ πολέμων ἠναγκάσθησαν νὰ παραχωρήσουν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν μέγα μέρος τῆς Ἀρμενίας. Ἀπὸ τότε οἱ Ἀρμένιοι ἤρχισαν νὰ μεταφράζουν ἑλληνικὰ βιβλία καὶ ν' ἀναπτύσσουν τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν των. Οὕτω δὲ ἡ Ἀρμενία συνεδέθη μὲ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Ἀπὸ τὰ βόρεια σύνορα ἐπέρχονται κατὰ τὰ τέλη τῆς πρώτης ταύτης περιόδου (500 μ. Χ.) νέοι ἄγριοι ἐχθροί, οἱ ὁποῖοι πρώτην φορὰν ἐμφανίζονται εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ καθίστανται οἱ διαρκεῖς μέχρι τέλους τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐχθροὶ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Τῶν βαρβάρων τούτων σπουδαιότεροι εἶναι οἱ *Ἄβαροι* καὶ ἰδίως οἱ *Βούλγαροι*. Καὶ οἱ δύο οὗτοι λαοὶ παρέμειναν ἐπί τινα χρόνον εἰς τὸν ποταμὸν Βόλγαν, ἔπειτα πρὸς Β. τοῦ Δουνάβεως, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἀρχίζουν τὰς ἐπιδρομάς των. Κατὰ τοὺς ἰδίους χρόνους ἐμφανίζονται, ἀπὸ Βορρᾶ πάλιν, ἄλλοι λαοί, διαφορετικῆς καταγωγῆς, συγγενεῖς μὲ τοὺς εὐρωπαϊκούς, οἱ λαοὶ τῶν Σλάβων, οἱ *Σκλαβηνοὶ* τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν. Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν νέων τούτων ἐχθρῶν κατὰ τὴν βασιλείαν Ἀναστασίου τοῦ Α' εἶναι αἱματηρὸν προοίμιον εἰς τὰς τραγικὰς καταστροφάς, τὰς ὁποίας ἐπήνεγκον κατόπιν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας.

Ὁ βαθμιαῖος ἐξελληνισμός. Καθ' ὃν χρόνον τὸ κράτος παλαίει γενναίως ἐναντίον τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, ἐσωτερικῶς διέρχεται κρισιμωτάτην ἐποχὴν (395—527), ἀγωνιζόμενον νὰ δημιουργήσῃ τὸν ἰδιαίτερον βίον του. Οἱ πρῶτοι αὐτοκράτορες δὲν ἦσαν μεγάλοι βασιλεῖς, κατώρθωσαν ὅμως σπουδαιότατα ἔργα, διότι εἶχε σχηματισθῆ εἰς τὴν πρωτεύουσαν κυβέρνησις συνετὴ καὶ ἱκανή. Ὅλαι αἱ δυνάμεις τοῦ μεγάλου χριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς συγκεντρώνονται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ διοίκησις καὶ τὸ παλάτιον ἔχουν ρωμαϊκὸν χαρακτῆρα, ἀλλ' οἱ κάτοικοι εἶναι Ἕλληνες, διότι ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς κάμνει Ἕλληνας καὶ τοὺς μὴ ὄντας ἐκ γένους τοιούτους. Εἰς τὰς ἐπαρχίας ὑπάρχει πληθυσμὸς ἀκμαῖος, γεμᾶτος ζωὴν καὶ δραστηριότητα. Κατὰ τὰς μεγάλας ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων μερικαὶ ἑλληνικαὶ πόλεις πολεμοῦν μὲ ἡρωϊσμὸν διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ἡ ἐποχὴ ὅμως ἐκείνη εἶναι λίαν ἀνώμαλος, εἰς δὲ τὰς μεγάλας πόλεις συχνὰ συμβαίνουν ταραχαί. Ὁ ὄχλος φανατίζεται σφοδρῶς μὲ τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα, εἰς μίαν δὲ τοιαύτην ταραχὴν αὐτοῦ ἐφονεύθη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἡ περίφημος φιλόσοφος *Ὑπατία*. Εἰς τὸν ἱππόδρομον παρακολουθεῖ μὲ πάθος τοὺς ἀγῶνας τῶν ἁρματηλατῶν. Οἱ ἡνίοχοι, οἱ ὁποῖοι ἀγωνίζονται, ἔχουν στολὰς ἰδιαιτέρου χρώματος, ὁ λαὸς λαμβάνει τὸ μέρος τοῦ ἑνὸς ἁρματηλάτου ἢ τοῦ ἄλλου καὶ αἱ σπουδαιότεραι φατρίαι εἶναι οἱ *Πράσινοι* καὶ οἱ *Βένετοι* (γαλάζιοι). Αἱ ἀντιζηλίαι τῶν φατριῶν καταλήγουν πολλάκις εἰς μεγάλας στάσεις. Εἰς τὴν διοίκησιν ἐπικρατεῖ ὡς ἐπίσημος γλῶσσα ἡ λατινική, ἀλλ' ὁ Ἑλληνισμὸς ἐπενεργεῖ καθημερινῶς ἰσχυρότερον. Οἱ αὐτοκράτορες, αἱ βασίλισσαι, ἀγαποῦν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ προστατεύουν αὐτά. Ἡ Ἀθηναῒς καὶ ὁ Θεοδόσιος ὁ Β' ἱδρύουν πανεπιστήμιον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν (425), εἰς τὸ ὁποῖον διδάσκεται ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἡ φιλολογία. Ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ὁ Α' τόσον πολὺ ἠγάπα τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ὥστε συνήθιζε νὰ λέγῃ: «εἴθε νὰ ἦτο δυνατὸν εἰς τὸν καιρόν μου, ὅσα ἐξοδεύονται διὰ τὸν στρατὸν νὰ ἐξωδεύοντο διὰ τὴν παιδείαν». Ἡ λατινικὴ μάλιστα καταντᾷ νὰ μὴ εἶναι καταληπτή. Ἤδη καὶ εἰς αὐτὴν τὴν νομικὴν σχολὴν τῆς Βηρυτοῦ εἰς τὴν Συρίαν, ὅπου συνηθροίζοντο φοιτηταὶ ὄχι μόνον ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ρωμαϊκῆς Δύσεως, οἱ καθηγηταὶ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ διδάσκουν εἰς τὴν ἑλληνικὴν (βλ. *Collinet*, L'école de droit de Beyrouth). Ὅλος ὁ λαὸς ὁμιλεῖ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἂν καὶ δὲν ἦσαν ὅλοι Ἕλληνες. Καὶ οἱ Γότθοι καὶ οἱ ἄλλοι ξένοι ἔχουν τὴν φιλοτιμίαν νὰ ζοῦν ὡς Ἕλληνες, μὲ τὰ ἑλληνικὰ ἤθη καὶ τὸν πολιτισμόν, ἡ δὲ ἑλληνικὴ ἀποβαίνει ἡ παγκόσμιος γλῶσσα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ βυζαντινὴ κοινωνία παλαίει διὰ νὰ διαπλασθῇ καὶ νὰ συγκρατηθῇ ἐν μέσῳ ξένων καὶ βαρβάρων. Ἡ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν ἑλληνική, ὑψώνεται αὐστηρὸς ἐπιτηρητής, εἶναι ὁ ἀληθὴς ὁδηγὸς τῆς κοινωνίας. Ἀτρόμητος ὁ πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ἅγιος *Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος*, ἀναλαμβάνει σφοδρὸν ἀγῶνα πρὸς βελτίωσιν τῶν ἠθῶν. Εἶναι ἰσχυρὸς μὲ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου καὶ τὴν ὑπέροχον ἀρετήν του, τὰ δὲ πλήθη τρέχουν ν' ἀκούσουν τὰς περιφήμους «ὁμιλίας» του ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος. Μὲ δριμύτητα καταφέρεται ἐναντίον τῆς χλιδῆς τῶν πλουσίων καὶ τῆς διαφθορᾶς τῶν ἀρχόντων, ἐλέγχει δὲ πικρότατα ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος καὶ αὐτὴν τὴν αὐτοκράτειραν Εὐδοξίαν, τὴν σύζυγον τοῦ Ἀρκαδίου. Οἱ ἐχθροὶ ἐπιτυγχάνουν τὴν ἐξορίαν του εἰς τὰς ἐσχατιὰς τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπου ἀπέθανεν ἀπὸ τὰς κακουχίας (407).

Ἀπὸ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀρχίζει νὰ σχηματίζεται ἐθνικὴ συνείδησις. Τὴν δημιουργεῖ ὁ Ἑλληνισμός, τὴν θεμελιώνει ἡ Ὀρθοδοξία. Ἔκτοτε, καθ' ὅλην τὴν σταδιοδρομίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὴ Ἐκκλησία, ἐμψυχώνουσα αὐτὸ εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐναντίον τῶν βαρβάρων. Τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν βλέπομεν εἰς τὴν ἐξέγερσιν ἐναντίον τῶν ξένων. Ἀπὸ τὸν Ε' αἰῶνα τὸ ἀνατολικὸν κράτος δὲν ἔχει ρωμαϊκὸν παρὰ μόνον τὸ ὄνομα. Τὸ κράτος διῆλθε μεγάλην κρίσιν ὄχι τόσον ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων, ὅσον ἐκ τῆς μεγάλης δυνάμεως, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησαν οὗτοι ἐντὸς τῶν κόλπων αὐτοῦ εἰς τὴν διοίκησιν καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν. Μέγιστον συνεπῶς κατόρθωμα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα εἶναι ὅτι κατώρθωσε νὰ σωθῇ ἀπὸ τὴν διείσδυσιν τῶν Γότθων εἰς τὸ κράτος ὡς φίλων. Οὗτοι εἰσελθόντες εἰρηνικῶς εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν, εἰσεχώρησαν εἰς τὴν βυζαντινὴν κοινωνίαν καὶ κατέλαβον πολλάκις ἐπιφανῆ ἀξιώματα τοῦ κράτους. Ἦλθον στιγμαί, κατὰ τὰς ὁποίας αὐτοὶ ἀνεβίβαζον καὶ κατεβίβαζον τοὺς αὐτοκράτορας ὅπως εἰς τὴν Ρώμην· παρ' ὀλίγον δὲ τὸ βυζαντινὸν κράτος νὰ ἐκγερμανισθῇ ὅπως ἡ Δύσις. Τότε ἔσωσε τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν ἡ Ὀρθοδοξία καὶ ὁ Ἑλληνισμός. Οἱ Γότθοι ἦσαν Ἀρειανοί, δηλαδὴ αἱρετικοί, εἶχον δὲ καὶ ἐκκλησίαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ αἴσθημα τοῦ ὀρθοδόξου Ἑλληνισμοῦ ἐξηγέρθη ἐναντίον αὐτῶν. Τὴν ἐξέγερσιν ταύτην τὴν παρασκευάζουν αἱ ἀνώτεραι τάξεις, ὁ δὲ λαὸς ἐπὶ Ἀρκαδίου προέβη εἰς μεγάλην σφαγὴν αὐτῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ὁ Α' κάμνει ἀρχὴν πρὸς δημιουργίαν ἐθνικοῦ στρατοῦ ἀπὸ ἰθαγενεῖς κατοίκους τοῦ κράτους, τοὺς *Ἰσαύρους*. Διὰ τοῦ φόνου δὲ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Γότθων *Ἄσπαρ*, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ὠνομάσθη *Μακέλλης*, ἀπαλλάσσει τὸ κράτος ἀπὸ τοὺς ξένους.

Ἡ ἐποχὴ αὕτη ἔχει μεγίστην σπουδαιότητα διὰ τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν. Οἱ βάρβαροι ἐγκαθίστανται εἰς τὰς χώρας τοῦ δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ἔκτοτε δὲ ὑπάρχει εἷς αὐτοκράτωρ ὁ ὁποῖος ἑδρεύει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ ρωμανικὴ Δύσις χωρίζεται ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν καὶ ἑκάστη ἀκολουθεῖ ἰδιαίτερον ἱστορικὸν βίον. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀποκρούεται ὁλοσχερῶς, ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, ὁ κίνδυνος ἀπὸ τοὺς βαρβάρους Γερμανούς. Νέοι ὅμως λαοὶ ἐμφανίζονται, οἱ *Βούλγαροι* καὶ οἱ *Σλάβοι*, οἱ μέλλοντες μεγάλοι ἐχθροὶ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἀλλὰ τὸ κράτος καθίσταται ὁλονὲν ἑλληνικώτερον. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διοργανώνεται ἰσχυρὰ κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἐργάζεται μὲ σύνεσιν καὶ μέθοδον πρὸς συγκρότησιν τοῦ κράτους. Ὁ Θεοδόσιος, ἂν καὶ νομίζεται ἄσημος αὐτοκράτωρ, ἐκδίδει τὸν «Θεοδοσιανὸν κώδικα». Ἡ μεγάλη πρωτεύουσα, εἰς τὴν ὁποίαν συρρέουν Ἕλληνες, ξένοι καὶ βάρβαροι, διαπλάσσει καὶ ἀφομοιώνει ὅλα τὰ πολυποίκιλα καὶ ἀνόμοια ἐκεῖνα στοιχεῖα, δημιουργεῖται δ' οὕτω ἡ ἑνότης εἰς τὴν διοίκησιν, τὴν θρησκείαν, τὴν κοινωνίαν. Εἰς τοὺς αὐτοκράτορας τοῦ Ε' αἰῶνος ὀφείλομεν τὴν δημιουργίαν ἑνὸς μεγάλου μεσαιωνικοῦ ἑλληνικοῦ κράτους.

Η ΕΠΙ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΑΚΜΗ. Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος ἀνέρχεται εἰς τὸν θρόνον ἡ Ἰουστινιάνειος δυναστεία, ἡ ὁποία ἐδοξάσθη μὲ τὸν κυριώτατον ἀντιπρόσωπον αὐτῆς, τὸν μέγαν *Ἰουστινιανόν*, καὶ ἡ ὁποία ἐλάμπρυνεν ὁλόκληρον τὸν ΣΤ' αἰῶνα τῆς αὐτοκρατορίας. Εἷς χωρικὸς ἐκ Μακεδονίας, ὁ Ἰουστῖνος, εἶναι ὁ ἱδρυτὴς τῆς δυναστείας, ἀνελθὼν γέρων εἰς τὸν θρόνον καὶ βασιλεύσας ὀλίγα ἔτη (518—527) ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἀνεψιοῦ του Ἰουστινιανοῦ, ὁ ὁποῖος κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκυβέρνησε τὴν αὐτοκρατορίαν ὄχι μόνον κατὰ τὴν ἰδικήν του βασιλείαν (527—565), ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ θείου του, ἐπὶ ἥμισυν δηλαδὴ αἰῶνα περίπου. Οὕτως ἀπὸ τὸ 518 ὁ Ἰουστινιανὸς ἀρχίζει νὰ ἐγκαινιάζῃ νέαν κατεύθυνσιν πολιτικῆς, ἡ ὁποία συνοψίζεται εἰς τὰ ἑξῆς κύρια σημεῖα: ***Κατοχύρωσις** τῆς Ὀρθοδοξίας* διὰ τοῦ διωγμοῦ τῶν αἱρετικῶν, *συμφιλίωσις μὲ τὸν πάπαν* καὶ προπαρασκευὴ μεγάλων σχεδίων πρὸς ἀναστήλωσιν τῆς παλαιᾶς Ρωμαϊκῆς κοσμοκρατορίας.

Ἡ βασιλεία τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ἡ μακροτάτη βασιλεία τοῦ Ἰουστινιανοῦ (διήρκεσε 38 ἔτη) ἀνοίγει μεγάλους ὁρίζοντας εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ἐνδιαφέρει ὄχι μόνον τὴν Βυζαντινήν, ἀλλὰ καὶ τὴν παγκόσμιον ἀκόμη ἱστορίαν. Τὸ κύριον ὄνειρον τοῦ μεγάλου αὐτοκράτορος ἦτο *ν' ἀναστηλώσῃ τὴν παλαιὰν κοσμοκρατορίαν τῆς Ρώμης, νὰ διαδώσῃ τὴν Ὀρθοδοξίαν καὶ οὕτω νὰ ἱδρύσῃ παγκόσμιον Χριστιανικὸν κράτος*. Εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ μεγάλου τούτου σκοποῦ ὁ Ἰουστινιανὸς κατέβαλεν ὅλην τὴν ἀκατάβλητον δραστηριότητά του. Μεγαλοπράγμων ἐδείχθη καὶ εἰς τὰ ἐσωτερικά. Ἐπετέλεσε μεγάλα ἔργα πολιτισμοῦ, τὰ ὁποῖα ἀνέδειξαν ἀθάνατον τὸ ὄνομά του εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. Ἡ δόξα τῶν πολέμων καὶ ἡ λάμψις τῶν ἐκπολιτιστικῶν ἔργων δίδουν εἰς τὴν ἐποχήν του ἀσυνήθιστον μεγαλεῖον, τὴν ἀναδεικνύουν τὴν λαμπροτέραν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ μίαν ἀπὸ τὰς μεγάλας ἐποχὰς τῆς παγκοσμίου ἱστορίας. «Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, γράφει ὁ Γερμανὸς ἱστορικὸς Δίτεριχ, εἶναι οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους, τοὺς ὁποίους ὄχι μόνον αἱ μεταγενέστεραι γενεαὶ ἐτίμησαν μὲ τὴν ἐπωνυμίαν «Μέγας», ἀλλὰ καὶ ἡ φαντασία τῶν λαῶν περιέβαλε μὲ ἀκτινοβόλον φωτοστέφανον. Τὰς ἐμφανίσεις αὐτῶν δυνάμεθα νὰ τὰς παραβάλωμεν μὲ ἀστραπήν, ἡ ὁποία μετὰ βαρεῖαν καταιγίδα διασχίζει τὸν ὁρίζοντα. Τὸ γιγάντιον ἔργον τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐνέχει διὰ τὸν κόσμον κάτι τι ὅμοιον πρὸς καταιγίδα. Εὐκόλως ἐννοοῦμεν διατὶ ἀκόμη κατὰ τὸν ΙΒ' καὶ ΙΓ' αἰῶνα οἱ Σλάβοι τὸν ἤθελον ἰδικόν των, καὶ ὁ Δάντης τὸν θέλει εἰς τὸν παράδεισόν του. Τόσον ὑψηλὴ ἐμφανίζεται ἡ μορφή του εἰς τὴν φαντασίαν τῶν λαῶν καὶ ποιητῶν».

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἦτο αὐτοκράτωρ ὅλως διάφορος ἀπὸ τοὺς προκατόχους αὐτοῦ τοῦ Ε' αἰῶνος. Οἱ ἀπὸ τοῦ Ἀρκαδίου ἕως τὸν Ἀναστάσιον αὐτοκράτορες ἀγωνίζονται νὰ στερεώσουν τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον ἔλαχεν εἰς αὐτούς, ἤτοι τὸ Ἀνατολικὸν κράτος, καὶ νὰ ἱδρύσουν μίαν ἰδιαιτέραν αὐτοκρατορίαν εἰς τὴν Ἀνατολήν, αὐτήν, ἡ ὁποία ἔγινεν ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἠθέλησε νὰ εἶναι εἷς Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ με τὴν διαφορὰν ὅτι ἦτο Χριστιανός. Αἱ δύο ἰδιαι

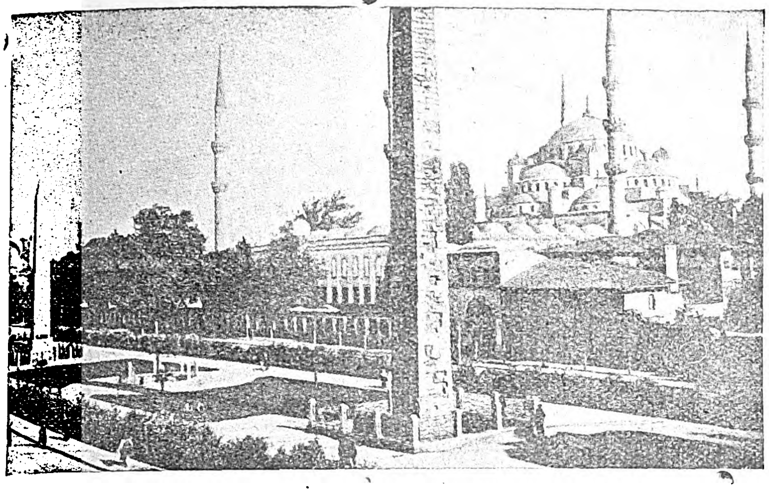

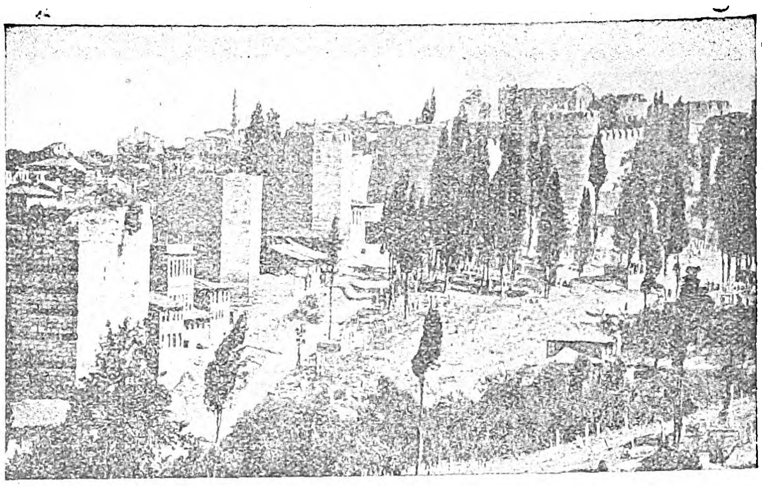

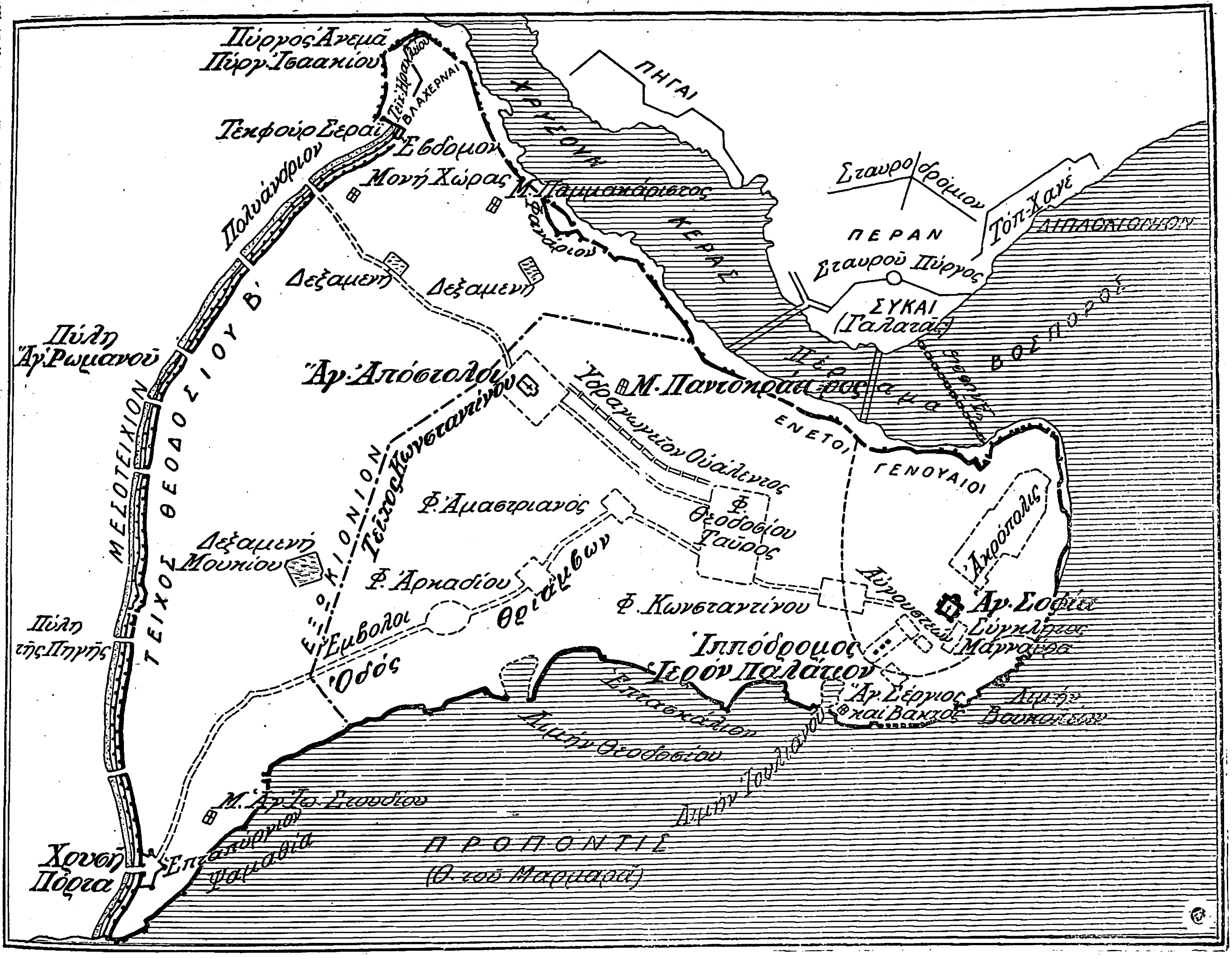

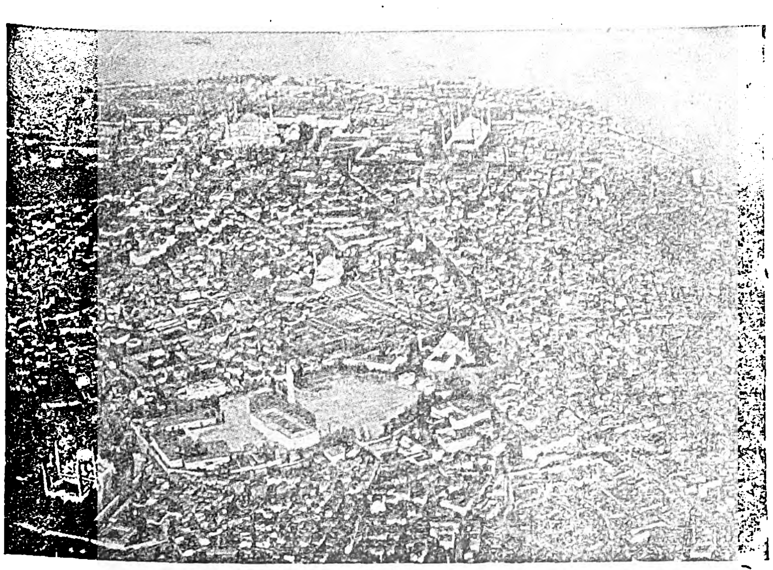

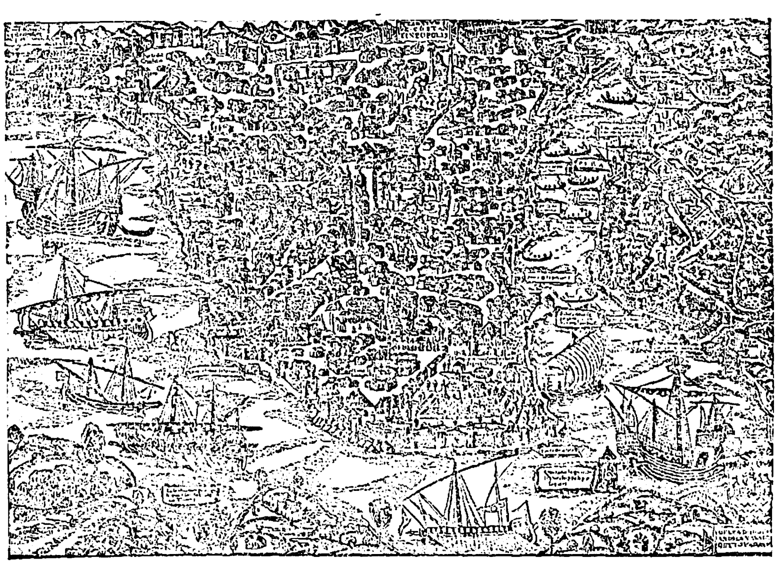

Ἄνω ἀριστερά: Ὁ Ἱππόδρομος εἰς τὸ μέσον (ὅπου ἦτο ἡ σκαῖνδα). Δεξιά: Τὸ χερσαῖον Θεοδοσιανὸν τεῖχος. Εἰς τὸ μέσον: Διάγραμμα τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς. Κάτω ἀριστερά: Ἄποψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀφ' ὑψηλοῦ. Δεξιά: Παλαιὸν σχέδιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1520).

Digitized by Google

τῆς ρωμαϊκῆς κοσμοκρατορίας καὶ τῆς κοσμοκρατορίας τῶν Χριστιανῶν ἐν τῷ ὀρθῷ δόγματι εἶχον γίνει ἡ ἔμμονος ἰδέα, ἡ ὁποία ἐπλήρου τὸ πνεῦμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ὁποίων ἀφιέρωσεν ὁλόκληρον τὴν καταπληκτικὴν δραστηριότητα καὶ ἀκοίμητον ἐνεργητικότητα αὐτοῦ, ἥτις κατέπληξε καὶ τοὺς συγχρόνους του καὶ τοὺς μεταγενεστέρους. Τὸν ηὐκόλυνε δὲ εἰς τὴν ἐπιδίωξιν τῶν μεγαλεπηβόλων σχεδίων του τὸ γεγονός, ὅτι εἶχε τὴν καλὴν τύχην, ἀλλὰ καὶ τὴν μεγαλοφυΐαν, νὰ περιστοιχισθῇ καὶ νὰ ἐκλέξῃ συνεργάτας μεγάλους: ἥρωας, στρατηγούς, νομομαθεῖς, σπουδαίους ἀρχιτέκτονας καὶ μηχανικοὺς μεγαλοφυεῖς, καὶ ὑπὲρ πάντας τὴν σύντροφον τοῦ βίου του, τὴν αὐτοκράτειραν Θεοδώραν. Μὲ τὴν ἀκαταγώνιστον θέλησίν του ἀνέσυρε τὴν Θεοδώραν ἀπὸ τὸν βόρβορον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκυλίετο, διὰ νὰ τὴν ἀναβιβάσῃ εἰς τὸν ὕψιστον θρόνον τῆς οἰκουμένης, ἀλλ᾽ εὗρεν εἰς αὐτὴν ἀφωσιωμένην βοηθόν, ἡ ὁποία ἠσπάσθη τὰς ἰδέας του, ἀκούραστον συνεργάτην μὲ ἰσχυρὰν θέλησιν καὶ ἐπιβλητικὴν μεγαλοπρέπειαν. Ἡ Θεοδώρα ἐξήσκησεν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ αὐτοκράτορος, ἐλάμβανε μέρος εἰς τὰ συμβούλια τοῦ παλατίου, ἐκυβέρνησε καὶ αὐτὴ ὅσον καὶ ἐκεῖνος, καὶ ἡ ἰσχυρὰ προσωπικότης αὐτῆς ἐμφανίζεται εἰς ὅλας τὰς μεγάλας ὑποθέσεις τοῦ κράτους. Ἦτο «Θεοῦ δῶρον», ὅπως τὴν ὀνομάζει αὐτὸς ὁ Ἰουστινιανὸς εἰς τοὺς νόμους του, καὶ συνετέλεσε καὶ αὐτὴ εἰς τὸ μεγαλεῖον τοῦ κράτους κατὰ τὸν ΣΤ΄ αἰῶνα. Τὴν δύναμίν της, δύναμιν τοῦ χαρακτῆρός της καὶ δύναμιν ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἔδειξεν ἡ Θεοδώρα κατὰ τὴν περίφημον ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ *Στάσιν τοῦ Νίκα* (532). Αἱ ἀντιζηλίαι τῶν Πρασίνων καὶ τῶν Βενέτων προκαλοῦν τρομακτικὴν στάσιν εἰς τὸν Ἱππόδρομον, ἐπεκταθεῖσαν εἰς ὅλην τὴν πόλιν, ἡ ὁποία καίεται ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα. Εἰς τὸ συμβούλιον, τὸ ὁποῖον συνεκάλεσεν ὁ αὐτοκράτωρ, ὅλοι συμβουλεύουν αὐτὸν νὰ φύγῃ, ἀκόμη καὶ οἱ ἀτρόμητοι στρατηγοί του. Ὑπερήφανος ἐγείρεται ἡ Θεοδώρα, ἡ ὁποία λέγει λόγους ἀθανάτους καὶ καταλήγει μὲ τὸ περίφημον: «Ἐμοὶ γάρ τις καὶ παλαιὸς λόγος ἀρέσκει, ὡς καλὸν ἐντάφιον ἡ βασιλεία ἐστίν». Ἡ στάσις καταπνίγεται τότε εἰς τὸ αἷμα. Ὁ Ἰουστινιανὸς εἶναι ἐλεύθερος ἤδη νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ μεγάλα σχέδιά του, τὰ ὁποῖα ἀποκορυφοῦνται εἰς τὴν ἰδέαν τῆς κοσμοκρατορίας: *εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην νὰ ἐπικρατήσῃ μία ἀρχή, μία θρησκεία, εἷς νόμος*. Ζητεῖ τὴν ἑνότητα πολιτικήν, κοινωνικήν, θρησκευτικήν, διὰ τῆς ὑποταγῆς, διὰ τοῦ δικαίου, διὰ τῆς Ἐκκλησίας. Δὲν εἶναι δὲ παράδοξον ὅτι ὑπῆρξε τόσον τολμηρὸς ὁ Ἰουστινιανός, ὥστε νὰ συλλάβῃ τοιαῦτα σχέδια, διότι δὲν ἦτο ἁπλῶς σπάνιος, ἀλλ᾽ ἐντελῶς καταπληκτικὸς ἄνθρωπος καὶ εἰς τὸν βίον του ἀκόμη· ἰδοὺ τί λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Προκόπιος: «Καὶ ἦτο ἄϋπνος καὶ ἄσιτος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον· οὐδέποτε ἐχόρτασε φαγητὸν ἢ ποτόν, ἀλλὰ μόλις τὰ ἤγγιζε τὰ ἄφινεν ἀμέσως, διότι τοῦ ἐφαίνοντο ὅλα ὡς πάρεργόν τι καὶ ὡς μία ἀγγαρεία, τὴν ὁποίαν ἐπιβάλλει ἡ φύσις, ἀφοῦ καὶ χωρὶς νὰ πίῃ πολλάκις ἔμενε δύο ἡμέρας καὶ νύκτας, καὶ ἔζη μὲ ὀλίγον ὕδωρ καὶ μὲ ὀλίγα χόρτα, καὶ ἐκοιμᾶτο μίαν ὥραν». Ὅλος ὁ βίος τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπέρασεν ἡμέραν καὶ νύκτα εἰς τὸ ν᾽ ἀναστρέφῃ εἰς τὸν νοῦν του διαρκῶς καὶ ἐπιμόνως μεγάλα σχέδια μεγάλων ἐκστρατειῶν, κολοσσιαίων οἰκοδομημάτων, νόμων κοσμοκρατορικῶν.

Ἡ ἀναστήλωσις τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Αἱ χῶραι τοῦ δυτικοῦ τμήματος τοῦ κράτους, αἱ ὁποῖαι ἡρπάγησαν ὑπὸ τῶν βαρβάρων, ἔπρεπε ν᾽ ἀνακτηθοῦν καὶ νὰ ὑπαχθοῦν εἰς τὸν νόμιμον κύριον, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Ἰουστινιανὸς θέτει ἀμέσως εἰς ἐνέργειαν τὸ μεγαλεπήβολον σχέδιον. Ζητεῖ ν᾽ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους Γερμανοὺς τὰς χώρας, εἰς τὰς ὁποίας οὗτοι εἶχον διὰ βίας ἐγκατασταθῆ πρὸ ἑνὸς αἰῶνος καὶ εἶχον ἱδρύσει βαρβαρικὰ βασίλεια. Αἱ χῶραι αὗται ἀνῆκον ἄλλοτε εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν, τὰς ἐθεώρει ὅμως ὁ Ἰουστινιανὸς ὅτι ἀνῆκον πάντοτε εἰς τὸ κράτος του, τὸ ὁποῖον ἦτο ὁ κληρονόμος τῆς Ρώμης. Ὁ ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων Ἑλλήνων ἱστορικῶν, σύγχρονος δὲ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, Προκόπιος διηγήθη διὰ μακρῶν τοὺς πολέμους τούτων: «Ὁ Προκόπιος ὁ Καισαρεύς,—λέγει ὁ ἴδιος—συνέγραψε τοὺς πολέμους, τοὺς ὁποίους ὁ Ἰουστινιανὸς ὁ βασιλεὺς τῶν Ρωμαίων διεξήγαγεν ἐναντίον τῶν βαρβάρων, καὶ τῶν ἐν τῇ Δύσει καὶ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, διὰ νὰ μὴ ρίψῃ εἰς λήθην ὁ μέγας χρόνος ἔργα ὑπερμεγέθη».

Οἱ Βανδῆλοι εἶχον ἱδρύσει ἰσχυρὸν κράτος εἰς τὴν Ἀφρικὴν (431) μὲ πρωτεύουσαν τὴν Καρχηδόνα, οἱ στόλοι των δὲ ἦσαν κύριοι τῆς Μεσογείου. Εἰς τὸν μέγαν Βελισσάριον ἀναθέτει ὁ αὐτοκράτωρ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τῆς ἐκστρατείας (533). Στρατὸς καὶ στόλος μεγαλοπρεπὴς παρελαύνει ἔμπροσθεν τῶν παλατίων καὶ ἀποπλέει μὲ τὰς εὐλογίας τῆς Ἐκκλησίας. Τρεῖς μῆνες ἤρκεσαν εἰς τὸν Βελισσάριον νὰ κατακτήσῃ μετὰ πεισματώδεις μάχας τὴν Ἀφρικήν. Δυσκολώτερος καὶ μακρότερος ὑπῆρξεν ὁ ἀγὼν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὁ Βελισσάριος ἀναχωρεῖ καὶ πάλιν μὲ ἐπιβλητικὸν στόλον καὶ στρατόν. Ὁ γενναῖος βασιλεὺς τῶν Γότθων Οὐϊτίγις παλαίει ἐπὶ ἔτη, ἀλλ᾽ ἐπὶ τέλους ὑποκύπτει. Εἰς τὸν νέον θρίαμβον τοῦ Βελισσαρίου σύρεται καὶ αὐτὸς αἰχμάλωτος μὲ τοὺς ἄλλους εὐγενεῖς Γότθους (540). Οἱ Γότθοι ὅμως παλαίουν γενναίως. Πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου ὁ Ἰουστινιανὸς στέλλει εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸ στρατηγὸν Ναρσῆν. Μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας ὁ Ναρσῆς θριαμβεύει ἐπὶ τέλους, καὶ τὸ σπουδαῖον ἐκεῖνο ὀστρογοτθικὸν βασίλειον καταλύεται καὶ αὐτὸ μετὰ βίον ἑνὸς καὶ ἡμίσεος αἰῶνος (490—554).

Ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Ἱσπανίαν ἀπέστειλεν ὁ Ἰουστινιανὸς τοὺς στρατούς του, διὰ νὰ ἀνακτήσουν ἀπὸ τοὺς Βησιγότθους τὴν ρωμαϊκὴν ταύτην ἐπαρχίαν. Κατώρθωσε νὰ προσαρτήσῃ εἰς τὸ κράτος τὴν παραλίαν χώραν καὶ νὰ προχωρήσῃ εἰς ἀρκετὸν βάθος, καὶ ἵδρυσεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν ἑλληνικὴν ἐπαρχίαν μὲ πρωτεύουσαν τὸ Τολέδον.

Τὰ ἐπίφοβα ὀνόματα τῶν Βανδήλων καὶ τῶν Ὀστρογότθων ἐξαφανίζονται πλέον ἀπὸ τὴν ἱστορίαν. Δύο περίφημα βασίλεια ὑπετάχθησαν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ δύο ἀγέρωχοι βασιλεῖς ἐσύρθησαν δέσμιοι εἰς τοὺς πόδας τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἡ Ἀφρικὴ καὶ ἡ Ἰταλία ἔγιναν μεγάλαι διοικήσεις τῆς αὐτοκρατορίας, αἱ ὁποῖαι ὠνομάσθησαν *ἐξαρχᾶτα*. Οἱ ἔξαρχοι εἶναι οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ αὐτοκράτορος, εἶδος ἀντιβασιλέων, ἔχοντες τὰς πρωτευούσας των εἰς τὴν Καρχηδόνα καὶ τὴν Ραβένναν. Ἀπετέλεσαν δηλαδὴ αἱ κατακτηθεῖσαι χῶραι ἰδιαιτέρας διοικήσεις, ἕνεκα τῶν

Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία κατὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

ἰδιαζόντων τοπικῶν ὅρων καὶ συνθηκῶν. Ἡ Ὀρθοδοξία ἀναστηλώνεται, οἱ νόμοι τοῦ κράτους εἰσάγονται εἰς τὰς ἀνακτηθείσας χώρας. Τὸ ἑλληνικὸν κράτος τῆς Ἀνατολῆς ἐκτείνεται τώρα ἀπὸ τὴν Κασπίαν θάλασσαν πρὸς Α. ἕως τὰς Ἡρακλείους στήλας πρὸς Δ. Ὅλαι οἱ νῆσοι καὶ αἱ χῶραι, αἱ ὁποῖαι περικυκλώνουν τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, ἐκτὸς ὀλίγων πρὸς Δ., ἀποτελοῦν μέρος τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ Μεσόγειος εἶναι καὶ πάλιν, ὅπως πρὸ πολλῶν αἰώνων, ἑλληνικὴ θάλασσα.

Ἠναγκάσθη ὅμως ὁ Ἰουστινιανὸς ν᾽ ἀντιμετωπίσῃ καὶ πολλοὺς ἄλλους ἐχθρούς, οἱ ὁποῖοι ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ κράτους, εἰς τὴν Ἀνατολὴν τοὺς πολιτισμένους Πέρσας, εἰς τὸν Βορρᾶν ἀναριθμήτους ἀγρίους βαρβάρους. Ὁ μέγας βασιλεὺς τῶν Περσῶν Χοσρόης ὁ Α΄ εἶχεν ὑψώσει τὴν Περσίαν εἰς μεγάλην δύναμιν καὶ λάμψιν, ἀχανεῖς δὲ ἦσαν αἱ χῶραι, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τὸ βασίλειόν του, τὸ ὁποῖον εἶχε πρωτεύουσαν τὴν Κτησιφῶντα, πλησίον τῆς ἀρχαίας Βαβυλῶνος. Ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐφημίζετο διὰ τὴν σοφίαν του καὶ εἶχεν εἰσαγάγει τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν εἰς τὴν χώραν του. Εἰσβάλλει αἰφνιδίως εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀσίας, λεηλατεῖ τὴν Συρίαν, καταλαμβάνει καὶ πυρπολεῖ τὴν Ἀντιόχειαν (540). Ὁ Ἰουστινιανὸς στέλλει τὸν Βελισσάριον ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη, καὶ μὲ δυσκολίαν κατορθώνει τέλος ὁ Ἰουστινιανὸς νὰ κλείσῃ τιμητικὴν εἰρήνην, «πεντηκονταετῆ εἰρήνην» (562).

Καθ᾽ ὃν χρόνον οἱ στρατοὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ θριαμβεύουν εἰς τὴν Ἀφρικήν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἀσίαν, οἱ νέοι ἐχθροὶ τῆς αὐτοκρατορίας, οἱ Βούλγαροι καὶ Σλάβοι, ἡνωμένοι μὲ τὰ λείψανα τῶν Οὔννων, κάμνουν φοβερὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον. Κάθε ἔτος σχεδὸν περνοῦν τὸν Δούναβιν, λεηλατοῦν, πυρπολοῦν, ἐρημώνουν ὁλόκληρον τὴν χώραν, ἀπὸ τὸ Ἰόνιον πέλαγος ἕως τὴν πρωτεύουσαν, καὶ τὴν μεταβάλλουν εἰς «Σκυθικὴν ἐρημίαν». Ἐπετέθησαν μάλιστα (558) καὶ ἐναντίον τῆς πρωτευούσης. Τότε ἐμφανίζεται σωτὴρ τῆς πόλεως ὁ ἔνδοξος Βελισσάριος, γέρων καὶ ἀπόμαχος. Ἡ γενναία ἄμυνα τῶν κατοίκων, τοὺς ὁποίους ἐμψυχώνει ὁ ἀνίκητος γέρων, σῴζει τὴν πόλιν ἀπὸ τὴν ἀγρίαν πολιορκίαν.

Ἡ ἐπιβολὴ ἑνὸς νόμου, ἑνὸς δόγματος. «Ὁ χρόνος—λέγει ὁ Ἄγγλος ἱστορικὸς Γίββων—μετέβαλεν εἰς κόνιν τὰ τρόπαια τῶν νικῶν καὶ τὰς κατακτήσεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀλλὰ τὸ ὄνομά του εἶναι αἰωνίως χαραγμένον εἰς ἓν μνημεῖον εὐγενέστερον, τὴν νομοθεσίαν του». Τὸ δίκαιον ἕως τότε συνίστατο ἀπὸ ἄπειρον πλῆθος νόμων καὶ αὐτοκρατορικῶν διατάξεων, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκοντο εἰς τὰ συγγράμματα τῶν Ρωμαίων νομικῶν. Ὁ Ἰουστινιανὸς κατήρτισεν ἐπιτροπὰς ἀπὸ νομομαθεῖς, εἰς τὰς ὁποίας ἀνέθηκε τὴν κωδικοποίησιν καὶ ἀνακαίνισιν τῆς νομοθεσίας, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Τριβωνιανοῦ, ἀνδρὸς ἀπεράντου σοφίας. Μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα αἱ ἐπιτροπαὶ ἔφερον εἰς πέρας τὸ μέγα ἔργον. Οὕτω κατηρτίσθη ἡ Ἰουστινιάνειος νομοθεσία, ἡ ὁποία ἐκλήθη Corpus juris civilis, καὶ ἡ ὁποία ἀπετέλεσε τὸν θεμελιώδη λίθον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ δικαίου κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ ἔπειτα κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους.

Ὅπως εἷς νόμος, οὕτω καὶ μία θρησκεία ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸν κόσμον. Διὰ τὸν Ἰουστινιανὸν ἡ ἐνίσχυσις τῆς Ὀρθοδοξίας εἶναι καθῆκον τοῦ κράτους. Ὡς προστάτης αὐτῆς κατεδίωξε τοὺς ἐθνικοὺς καὶ ἔκλεισε τὰς φιλοσοφικὰς σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν. Τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἡ ἀρχαία σοφία διδάσκονται πάντοτε μὲ ζῆλον, ἀλλὰ μόνον εἰς τὰ χριστιανικὰ πανεπιστήμια τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Χριστιανὸς αὐτοκράτωρ ὀφείλει προσέτι νὰ διαδίδῃ εἰς τὸν κόσμον τὴν ἀληθινὴν πίστιν. Εἰς δύο μεγάλους πολέμους πρὸς καταστροφὴν τῶν Βανδήλων καὶ τῶν Ὀστρογότθων ἔδωκαν ἀφορμὴν αἱ καταδιώξεις τῶν Ἀρειανῶν βαρβάρων βασιλέων ἐναντίον τῶν Ὀρθοδόξων κατοίκων. Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ Θεοδώρα διέδωκαν τὴν χριστιανικὴν πίστιν εἰς τὰ εἰδωλολατρικὰ ἔθνη ἕως τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Τολμηροὶ ἱεραπόστολοι, μὲ ἡρωϊσμὸν καὶ αὐτοθυσίαν ἐκπληκτικήν, πηγαίνουν εἰς τοὺς βαρβάρους λαοὺς τοῦ Εὐξείνου πόντου καὶ προσελκύουν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν διαφόρους φυλὰς τῶν Οὔννων. Ἄλλοι φθάνουν εἰς τὰ βάθη τῆς Ἀσίας, ἀκόμη καὶ ἕως τὰς Ἰνδίας καὶ ἕως τὴν Κίναν. Μὲ πολὺν ζῆλον ἐπίσης ἐργάζονται ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ Θεοδώρα πρὸς ἐκχριστιανισμὸν τῆς Ἀβησσυνίας. Αἱ ἔρημοι τῆς Αἰγύπτου, ἡ ὄασις τῆς Σαχάρας γίνονται χριστιανικαὶ καὶ ἑλληνικαί· μαζὶ μὲ τὸν Χριστιανισμὸν διαδίδεται καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἰς τὰ βάθη τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς.

Πολὺ μεγάλην ἐπίσης διάδοσιν ἔλαβε τότε καὶ ἡ δημοσία ἀγαθοεργία. Εἰς ὅλον τὸ κράτος ἔκτισαν ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ Θεοδώρα ξενῶνας, νοσοκομεῖα, γηροκομεῖα, πτωχοκομεῖα, παντὸς εἴδους φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα. Ἐφρόντισαν μάλιστα νὰ τὰ προικοδοτήσουν πλουσιώτατα, ὥστε νὰ λειτουργοῦν ἀνέτως εἰς τὸ μέλλον. Τὰ ἀγαθοεργὰ ταῦτα ἱδρύματα, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ἡ τιμὴ τῆς σημερινῆς κοινωνίας, κάμνουν ἀθάνατον τὴν μακαρίαν μνήμην τῶν Χριστιανῶν ἐκείνων βασιλέων. Εἰς τὸ ἔργον τοῦ Προκοπίου «Περὶ κτισμάτων» (De aedificiis) θαυμάζει ὁ ἀναγνώστης τὸ πλῆθος καὶ τὴν σκοπιμότητα τῶν ἀγαθοεργῶν ἱδρυμάτων, τὰ ὁποῖα ἀνήγειραν «οἱ ἀοίδιμοι βασιλεῖς Ἰουστινιανὸς καὶ Θεοδώρα».

Ἀθάνατον δὲ σύμβουλον τῆς χριστιανικῆς ἰδέας εἶναι τὸ μέγα ἱερὸν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁ ναὸς τῆς τοῦ Θεοῦ Ἁγίας Σοφίας. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπεφάσισε ν᾽ ἀνεγείρῃ ναὸν τόσον μεγαλοπρεπῆ, ὁποῖον νὰ μὴ ἔχῃ ἴδει ἀκόμη ἕως τότε ὁ κόσμος, καὶ ὁ ὁποῖος νὰ μείνῃ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας τὸ σύμβολον τῆς ἑνότητος καὶ τῆς ἰσχύος τῆς Ὀρθοδοξίας. Καὶ ἔμεινε πράγματι εἰς τοὺς αἰῶνας ἡ Ἁγία Σοφία ὄχι μόνον τὸ σύμβολον τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ ὑπέροχον συγχρόνως ἀρχιτεκτόνημα, ἀλλὰ καὶ τὸ σύμβολον τῆς ἑνότητος τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ἀκόμη περισσότερον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὅλου, διότι εἶναι ἔργον μέγα καὶ ἀθάνατον ἑλληνικῆς διανοήσεως καὶ τέχνης.

Ἡ ἐσωτερικὴ ἀναδιοργάνωσις. Ἡ ἐνίσχυσις τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως ἔδωκε καὶ αὐτὴ μεγάλας φροντίδας εἰς τὸν Ἰουστινιανόν. Ὁ μέγας Γερμανὸς ἱστορικὸς Ranke διεῖδε τὰς φροντίδας ταύτας: «Καθ᾽ ὃν χρόνον—γράφει—οἱ στρατοὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ νέας ἐπαρχίας κατακτοῦν καὶ τὰς παλαιὰς φυλάσσουν, διωργάνωσεν ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἰσχυρὰν κυβέρνησιν, ἡ ὁποία περιελάμβανεν ὅλους τοὺς κλάδους τοῦ δημοσίου βίου, τὴν νομοθεσίαν, τὴν διοίκησιν, τὰ οἰκονομικά, τὰ θρησκευτικά. Διὰ τὸν ἑαυτόν του δὲν ἐφρόντιζε καθόλου. Ἔζη διαρκῶς ἀπὸ τὴν σκέψιν μεγάλων ἔργων».

Δὲν ἠρκέσθη δὲ ὁ Ἰουστινιανὸς εἰς τὸ μέγα νομοθετικὸν ἔργον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπράϋνε τὴν αὐστηρότητα τοῦ παλαιοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου καὶ εἰσήγαγε τὸ νέον Χριστιανικὸν πνεῦμα καὶ ἀρχὰς ἀγνώστου ἕως τότε δικαιοσύνης, κοινωνικῆς καὶ δημοσίας ἠθικῆς καὶ φιλανθρωπίας, ἀλλ᾽ ἐπεξέτεινε τὴν διοργάνωσίν του καὶ εἰς τὴν διοίκησιν καὶ εἰς τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης. Διὰ μακρῶν διαταγμάτων πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους [illegible] καθώρισε τὰ καθήκοντά των. Ἔλαβε δὲ καὶ συ-

Digitized by Google

ρὰν μέτρων πρὸς διαρρύθμισιν τῶν τῆς διοικήσεως καὶ κατανομὴν τοῦ εἴδους τῆς ἐργασίας.

Τέλος ἐφρόντιζε διὰ τὴν κατασκευὴν μεγάλων δημοσίων ἔργων, τὴν ἐμψύχωσιν τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Ὁ Ἰουστινιανὸς ὑπῆρξε μέγας οἰκοδόμος. Ἄπειρα εἶναι καὶ παντοειδῆ τὰ κτίρια, τὰ ὁποῖα ἔκτισεν εἰς ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν. Νέας πόλεις ἵδρυσεν, ἄλλας ἀνεκαίνισε, πολλὰς ἐκόσμησε μὲ παντὸς εἴδους ἱδρύματα καὶ δημόσια ἔργα, λουτρά, δεξαμενάς, ὑδραγωγεῖα, ὁδού , γεφύρας κλπ. Πρὸς ἀπόκρουσιν δὲ τῶν βαρβάρων ἐνίσχυσεν ὅλα τὰ ἀπέραντα σύνορα τοῦ κράτους διὰ τελείου καὶ συνεχοῦς δικτύου κάστρων, πύργων καὶ παντοίων ἄλλων ὀχυρωματικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα καταλέγει καὶ περιγράφει ὁ Προκόπιος εἰς τὸ «Περὶ κτισμάτων» βιβλίον του.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία διεξῆγε τὸ ἐμπόριον ὅλου τοῦ κόσμου, καὶ ἄπειρος ἦτο ὁ πλοῦτος ὁ ὁποῖος συνηθροίζετο ἐν αὐτῇ. Ὁ Ἰουστινιανὸς κατώρθωσε νὰ μεταφέρῃ τὴν πολύτιμον βιομηχανίαν τῆς μετάξης ἀπὸ τὴν Κίναν εἰς τὸ κράτος του (552), ἀνυπολόγιστος δὲ εἶναι ὁ πλοῦτος, ὁ ὁποῖος εἰσέρρευσεν εἰς τὴν χώραν ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ προϊόντος τούτου, τῆς ὁποίας τὸ μονοπώλιον διετήρησεν ἡ αὐτοκρατορία ἕως τὸ τέλος σχεδὸν τοῦ μεσαίωνος. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἔγινεν ἐξ ἄλλου τὸ κέντρον τοῦ ἐν γένει ἐμπορίου, ἡ μεγάλη ἀποθήκη, ὅπου συνέρρεον ἐμπορεύματα ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ρωσίαν. Παρ' ὅλους τοὺς πολέμους, ἡ εὐημερία ἦτο μεγάλη. Πολλὴν ζωὴν ἔδωκε τέλος ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἐμψυχώσας αὐτὴν παντοιοτρόπως, ὅπως σχεδὸν καὶ ὅλα τὰ ἔργα τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς τὸν ΣΤ αἰῶνα. Διὰ τοῦ μεγάλου πνεύματος καὶ τῆς σιδηρᾶς θελήσεώς του ὁ Ἰουστινιανὸς ὕψωσε τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν αὐτῆς εἰς ἀθάνατον ἀκμήν. Ἀπὸ τὴν μεγάλην προσπάθειάν του ἔμεινε κάτι τι ἀθάνατον διὰ τὸν κόσμον, ἡ νομοθεσία. Προσέτι ἔμεινε κάτι τι μέγα διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, ἡ κατίσχυσις τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ ἡ ὁριστικὴ συγκρότησις τοῦ κράτους. Καὶ δύναται ὁ Ἰουστινιανὸς νὰ ἀξιώσῃ τὴν δόξαν, ὅτι μὲ τὸ ἔργον αὐτοῦ κατώρθωσε νὰ συγκρατηθῇ καὶ νὰ μεγαλουργήσῃ ἐπὶ ἐννέα αἰῶνας ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία. «Τὸ δαιμόνιον πνεῦμα τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνου—λέγει ὁ ἐπιφανὴς Γερμανὸς ἱστορικὸς Φερδ. Γρηγορόβιος—, ὁ ὁποῖος διενοήθη νὰ καταστρέψῃ τὸν γερμανικὸν κόσμον, ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τοὺς Ὀστρογότθους τὴν Ἰταλίαν, ἀπὸ τοὺς Βανδήλους τὴν Ἀφρικήν, ἀπὸ τοὺς Βησιγότθους τὴν Ἱσπανίαν, νὰ καθυποτάξῃ τοὺς Φράγκους τῆς Γαλατίας καὶ τοὺς Σάξονας τῆς Ἀγγλίας, ἔπειτα δὲ νὰ δεσπόσῃ τῆς οἰκουμένης, εἶναι ἡ τελευταία ἀναγέννησις τῆς ἰδέας τῆς ρωμαϊκῆς παγκοσμίου κυριαρχίας. Τὸ γιγάντιον ἐκεῖνο πρόγραμμα μόνον διὰ θανατηφόρου ὑπερεντάσεως ὅλων τῶν οἰκονομικῶν καὶ στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ κράτους ἠδύνατο νὰ ἐκτελεσθῇ. Τὸ βυζαντινὸν βασίλειον, τὸ μόνον πολιτισμένον κράτος, ἔχασε μέγα μέρος τῶν δυνάμεών του. Ἀλλ' εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὑπάρχει μία μεγαλεπήβολος ὁρμή, ἀπὸ τὴν ὁποίαν προέκυψεν εἰς τὸ κράτος φρόνημα διατηρηθὲν ἐπὶ αἰῶνας. Ἡ Κωνσταντινούπολις ὡς πόλις ἀπέβη ἀπαράμιλλος, βασίλισσα τοῦ κόσμου. Ἠλαττώθη μὲν ὁ κοσμοπολιτικὸς αὐτῆς χαρακτήρ, ἀλλ' ἐνισχύθη ἡ ἐθνικὴ αὐτῆς βάσις, ἡ ὁποία ἦτο κυρίως ἑλληνική. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκτισε τὴν καθεδρικὴν ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς ρυθμὸν ἑλληνικὸν καὶ ἀνατολικὸν καὶ ἀφιέρωσε τὸ θαυμάσιον ἐκεῖνο κτίσμα ὑπὸ ἑλληνικὸν ὄνομα καὶ ἑλληνικὴν ἔννοιαν εἰς τὴν Ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Σοφίαν».

ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΙΣ ΤΗΣ ΗΓΕΜΟΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ. Τὸ ἔργον καὶ τὰ παράβολα σχέδια τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἦσαν δυσανάλογα πρὸς τὰ μέσα τοῦ κράτους καὶ ἡ ἔντονος προσπάθειά του πρὸς πραγμάτωσιν αὐτῶν ἔφερον μεγάλην ἐξάντλησιν τόσον εἰς αὐτὸ ὅσον καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν. Ὅταν ὁ μέγας αὐτοκράτωρ ἀπέθανε τῷ 565, εἰς ἡλικίαν 87 ἐτῶν, ἡ κατάστασις τῆς αὐτοκρατορίας ἦτο ἀξιοθρήνητος, λόγῳ οἰκονομικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἐξαντλήσεως. Οἱ ἐχθροὶ δὲν ἔπαυσαν νὰ ἐνοχλοῦν τὸ κράτος, ἰδίως οἱ ἐχθροὶ τοῦ Δουνάβεως, αἱ χῶραι μάλιστα τῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὴν Χερσόνησον κατελαμβάνοντο ἀπὸ ἐχθρούς, οἱ ὁποῖοι ἐγκαθίσταντο εἰς αὐτάς. Μεγάλαι δὲ φυσικαὶ θεομηνίαι εἶχον κορυφώσει τὴν δυστυχίαν, σεισμοί, λοιμοὶ καὶ λιμοί. Ἦτο ἀνάγκη ἐπείγουσα νὰ στραφῇ ἡ προσοχὴ τῆς διοικήσεως εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ κράτους, καὶ οἱ διάδοχοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁ ἀνεψιός του Ἰουστῖνος ὁ Β' (565—578, ὁ Τιβέριος Α' (578—582) καὶ ὁ Μαυρίκιος (582—602), ἐνόμισαν καθῆκόν των νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἡγεμονικὴν πολιτικήν, ἤτοι τὸν ἰμπεριαλισμόν, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ νὰ στραφοῦν εἰς τὴν σωτηρίαν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ κράτους. Ἄλλως τε εἰς τὴν Δύσιν καθίστατο πολὺ δύσκολος ἡ ἐπέκτασις τῆς βυζαντινῆς ἀρχῆς, διότι ἤδη οἱ τελευταῖοι Γερμανοὶ ἐπιδρομεῖς, οἱ *Λομβαρδοί*, εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Μόλις τρία ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶχον ἀρχίσει οἱ βάρβαροι νὰ καταλαμβάνουν χώρας τοῦ κράτους. Δύο μεγάλα γεγονότα, ἐκ τῶν ὁποίων μάλιστα τὸ ἓν ἔχει ἄμεσον σχέσιν μὲ αὐτὰς τὰς κυριωτάτας χώρας τῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλάσσουν τελείως τὴν εἰκόνα καὶ ἀνατρέπουν τὸ ἔργον τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Εἶναι δὲ ταῦτα: 1ον) Ἡ ἐγκατάστασις τῶν Λομβαρδῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ 2ον) Ἡ ἐξάπλωσις τῶν Σλάβων εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Αἵμου. Εἰς τὸ μεταξὺ ὁ βασιλεὺς τῶν Βησιγότθων Σβιντίλας ἀφαιρεῖ (624) ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς τὰς κατακτήσεις των εἰς τὴν Ἱσπανίαν (βλ. λ. **Βησιγότθοι**).

Οἱ εἰκοσαετεῖς πόλεμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐναντίον τῶν Γότθων εἶχον ἐρημώσει ὁλόκληρον τὴν Ἰταλίαν. Ἐπακόλουθον τῆς ἐρημώσεως ὑπῆρξεν ἡ εὔκολος ἐγκατάστασις εἰς τὴν Ἰταλίαν τῶν Λομβαρδῶν, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο καὶ *Λογγοβάρδοι* (*Μακρυγένειοι*, ἐκ τοῦ longa barba). Ἀπὸ τότε ἡ χώρα τοῦ Πάδου ὠνομάσθη Λομβαρδία, καὶ οὕτως ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἔχασε τὸ ἥμισυ τῆς Ἰταλίας καὶ ἱδρύθη εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸ *βασίλειον τῶν Λομβαρδῶν*, τὸ τελευταῖον βαρβαρικὸν βασίλειον, τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθη εἰς τὰς χώρας τῆς ἀρχαίας Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Πάδου, ὅπου ἐγκατεστάθησαν οἱ Λομβαρδοί, ἀπειλοῦν τὰς ἑλληνικὰς κτήσεις τῆς Ἰταλίας, δὲν κατώρθωσαν ὅμως νὰ κυριεύσουν οὔτε τὴν Ρώμην, οὔτε τὴν Ραβένναν, καὶ ἡ πόλις αὕτη μένει πάντοτε ἕδρα τοῦ ἐξάρχου, δηλαδὴ τοῦ Ἕλληνος ἀντιβασιλέως. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει διαρκὴς ἀγὼν μεταξὺ Λομβαρδῶν καὶ Βυζαντινῶν. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀγωνίζονται εἰς τὴν Ἰταλικὴν χερσόνησον, εἰς τὸ Β. καὶ κεντρικὸν μέρος, οἱ δύο λαοὶ πρὸς ἐπικράτησιν. Ἡ Κάτω Ἰταλία ὅμως καὶ ἡ Σικελία ἀποτελοῦν πάντοτε μέρος τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας καὶ εἶναι πάντοτε κέντρον ζωτικώτατον ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ περιορίζονται νὰ ὀργανώνουν στερεὸν ἄμυναν εἰς τὰ ἐξαρχᾶτα τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἰταλίας. Καὶ οὕτως, ἀπαλλασσόμενοι ἀπὸ τὸ βάρος τῶν βλέψεων πρὸς τὴν Δύσιν, ἔχουν τὴν ἄνεσιν νὰ στραφοῦν ἐνεργητικώτερον πρὸς τὴν Ἀνατολὴν διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὸ ἴδιον ἑαυτῶν κράτος. Πρῶτον ἀναγκάζονται νὰ ὑπερασπισθοῦν καὶ πάλιν τοὺς Χριστιανοὺς ἐν Περσίᾳ καὶ ἡ χριστιανικὴ αὐτοκρατορία ἀναλαμβάνει νέον πόλεμον ἐναντίον τῶν Περσῶν, ὁ ὁποῖος μὲ μικρὰ διαλείμματα διήρκεσεν εἴκοσιν ἔτη (573—593). Κατ' ἀρχὰς ὁ νέος οὗτος πόλεμος εἶναι ἀτυχής, ἐπὶ τέλους ἀπέβη νικηφόρος διὰ τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα. Οἱ στρατοὶ τοῦ αὐτοκράτορος Τιβερίου, ἔπειτα τοῦ Μαυρικίου, κατατροπώνουν τοὺς Πέρσας. Ὁ Μαυρίκιος καὶ ὡς στρατηγὸς καὶ ἔπειτα ὡς αὐτοκράτωρ πολλὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Ἀσίας ἀπηλευθέρωσε καὶ ἔστειλεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν πολυαρίθμους αἰχμαλώτους καὶ πλούσια λάφυρα.

Ἄγριοι ἐπέρχονται οἱ βάρβαροι τοῦ Δουνάβεως. Νέος βαρβαρικὸς λαὸς ἐμφανίζεται, οἱ Ἄβαροι, τῆς ἰδίας φυλῆς μὲ τοὺς Οὔννους, ἐρχόμενοι ἀπὸ τὰς ἐρήμους τῆς Κασπίας θαλάσσης. Προσέρχονται αἰφνιδίως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἄνδρες μὲ παράδοξον ἐνδυμασίαν, παρουσιάζονται ἐνώπιον τοῦ Ἰουστίνου τοῦ Β' καὶ λέγουν εἰς αὐτόν: «Ἦλθε τὸ μέγιστον καὶ ἀνδρειότατον τῶν ἐθνῶν, τὸ ἀκαταμάχητον φῦλον τῶν Ἀβάρων, καὶ ζητοῦν δῶρα πολύτιμα, χρήματα καὶ εὔφορον γῆν». Ὁ Ἰουστῖνος Β' ἀπαντᾷ ἀγερώχως ὅτι μόνον ὡς δούλους ἠμπορεῖ νὰ τοὺς πληρώνῃ.

Ἐπωφελούμενοι ἀπὸ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Περσῶν, οἱ Σλάβοι καὶ οἱ Ἄβαροι κάμνουν ἐπανειλημμένας ἐπιδρομὰς εἰς τὸ κράτος. Ἐπέρχονται κατὰ μεγάλα στίφη καὶ φέρουν φοβερὰς καταστροφάς. Πολιορκοῦν τὴν Θεσσαλονίκην καὶ καταστρέφουν τὴν Μακεδονίαν. Αἱ ἐπιδρομαὶ αὗται τῶν Σλαβοαβάρων ἔγιναν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστίνου τοῦ Β' καὶ τοῦ Μαυρικίου (περὶ τὰ τέλη τοῦ ΣΤ' αἰῶνος) καὶ ἐπροχώρησαν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ ἑλληνικοὶ στρατοὶ καταδιώκουν τοὺς Ἀβάρους εἰς τὰ βόρεια τῆς χερσονήσου, κατορθώνουν μάλιστα τὰ βυζαντινὰ ὅπλα νὰ ἐμφανισθοῦν ἀκόμη καὶ εἰς τὸν Τισίαν ποταμὸν (τὸν Theiss, κατὰ τὸ 601). Οἱ αὐτοκράτορες οἱ διαδεχθέντες τὸν Ἰουστινιανὸν δὲν ἦσαν μικροὶ βασιλεῖς, εἰργάσθησαν συντόνως πρὸς ἀπόκρουσιν τόσον ἐχθρῶν. Διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὰ λαμπρὰ κατορθώματά των οἱ αὐτοκράτορες ἐκυβέρνησαν μὲ μεγάλην αὐστηρότητα. Ὁ αὐτοκράτωρ Μαυρίκιος ἦτο γενναῖος, ἀλλὰ τραχὺς στρατιώτης· ἔλαβε μέτρα πολὺ αὐστηρά, διὰ νὰ ἐπιφέρῃ τὴν πειθαρχίαν εἰς τὸν στρατόν. Τὰ μέτρα αὐτὰ ἐπροκάλεσαν μεγάλας δυσαρεσκείας καὶ ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ ἐπαναστατήσῃ ἡ πρωτεύουσα. Ὁ στρατὸς ἀνεκήρυξε βασιλέα ἕνα ἀγροῖκον ἀξιωματικόν, τὸν *Φωκᾶν*, ἀλλὰ καὶ ὁ νέος βασιλεὺς προκαλεῖ μεγάλην ἐξέγερσιν. Οἱ Πέρσαι ἐξεγείρονται πάλιν (602), νικοῦν τοὺς στρατοὺς τῆς αὐτοκρατορίας καὶ κατακτοῦν ἑλληνικὰς χώρας. Τότε γίνεται ἐπανάστασις ἐναντίον τοῦ μισητοῦ τυράννου καὶ ὁ ἔξαρχος τῆς Ἀφρικῆς στέλλει εἰς τὴν Κωσταντινούπολιν μὲ στόλον τὸν νεαρὸν υἱόν του *Ἡράκλειον*, ὁ ὁποῖος ἀνακηρύσσεται αὐτοκράτωρ 610). Ἐπ' ἥμισυν αἰῶνα μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν ἐταράχθη τὸ κράτος ἀπὸ τὴν θύελλαν μεγάλων γεγονότων· τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ὅτι ἐστράφη πρὸς τὴν Ἀνατολὴν καὶ συνεκεντρώθη περὶ ἑαυτό. Ὁ μέγας Ἰουστινιανὸς εἶχε διακόψει τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν μὲ τὰ κοσμοκρατορικὰ ὄνειρά του· ἤδη ἡ ἐξέλιξις συνεχίζεται, καὶ τὸ κράτος ἀφίνει τὴν Δύσιν καὶ στρέφεται εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐξελισσόμενον ὁλονὲν εἰς Ἀνατολικὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν.

Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΚΑΙ Η ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΙΣΛΑΜ. Μετὰ τὴν ταραχώδη ἐποχὴν τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, τὸ κράτος εὕρισκεν εἰς το πρόσωπον τοῦ *Ἡρακλείου* ἀρχηγὸν ἱκανόν. «Ἡ βασιλεία αὐτοῦ εἶναι συγχρόνως τὸ τέλος μιᾶς φθινούσης ἐποχῆς καὶ ἡ ἀρχὴ νέας περιόδου. Ὁ ἀγὼν περὶ ὑπάρξεως, τὸν ὁποῖον διεξάγει τὸ κράτος κατὰ τῶν Περσῶν καὶ ἔπειτα τῶν Ἀράβων ἐπὶ ἕνα καὶ ἥμισυν αἰῶνα, ἀναγκάζει τοὺς νόμους καὶ τὰς μούσας νὰ σιωπήσουν. Περιφρονητικῶς μόνον σχολαστικοὶ ἠμποροῦν να ὁμιλοῦν περὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης» (Gelzer). Ἡ ἐποχὴ αὕτη τῆς φιλολογικῆς ξηρότητος εἶναι τὸ β' ἥμισυ τοῦ Ζ' καὶ ὁλόκληρος ὁ Η' αἰών. Οἱ βασιλεῖς τῆς δυναστείας τοῦ Ἡρακλείου δὲν ἔχουν καιρὸν ν' ἀσχολῶνται εἰς τὴν τέχνην καὶ τὰ γράμματα, ἀλλὰ μὲ σιδηρᾶν πυγμὴν ὁδηγοῦν τοὺς ἑλληνικοὺς στρατοὺς ἐναντίον τῶν Περσῶν καὶ ἔπειτα κατὰ τῶν Ἀράβων, ἀγωνιζόμενοι νὰ σώσουν τὸ κράτος καὶ τὸν Χριστιανισμόν.

Κατὰ τὴν ἄνοδον τοῦ Ἡρακλείου εἰς τὸν θρόνον, ἡ θέσις τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἦτο ἀπελπιστική. Οἱ Πέρσαι ἐξακολουθοῦν τὰς κατακτήσεις των, τὸ δημόσιον ταμεῖον εἶναι κενόν, αἱ ἐπαρχίαι ἔχουν καταστραφῆ ἐκ τῶν πολέμων καὶ τῶν ἐπιδρομῶν, ὁ στρατὸς εὑρίσκεται εἰς ἐξάρθρωσιν. Ὁ Ἡράκλειος ἐχρειάσθη πολλὰ ἔτη ἕως ὅτου ἀναλάβῃ τον ἀγῶνα ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν. Ἦτο ἀνὴρ ἰσχυρᾶς θελήσεως καὶ εἶχε βαθὺ θρησκευτικὸν αἴσθημα. Οἱ Πέρσαι ἐν τῷ μεταξὺ προχωροῦν ἕως τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην, καταλαμβάνουν τὴν μεγάλην Ἀντιόχειαν (612), τὴν Ἀπάμειαν, τὴν Καισάρειαν καὶ τέλος εἰσέρχονται εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀφαιροῦν τὸν Τίμιον Σταυρὸν καὶ τὰ πολυτιμότερα κειμήλια τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὰ μεταφέρουν εἰς τὴν πρωτεύουσάν των Κτησιφῶντα (615). Τὰ ἑπόμενα ἔτη καταλαμβάνουν τὴν Αἴγυπτον, εἶτα δὲ φθάνουν εἰς τὴν Χαλκηδόνα, ἀπέναντι τῆς βασιλευούσης. Συγχρόνως οἱ Ἄβαροι φθάνουν ἔμπροσθεν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (619). Ὁ αὐτοκράτωρ στέλλει πρέσβεις νὰ ζητήσουν εἰρήνην. Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Χοσρόης ὁ Β' ἀπαντᾷ ὅτι τότε μόνον θὰ συνάψῃ εἰρήνην, ἂν ἀπαρνηθοῦν οἱ Ἕλληνες τὸν Χριστὸν καὶ λατρεύσουν τὸν Ἥλιον. Ἡ στιγμὴ εἶναι κρίσιμος· ὁ Ἡράκλειος καταλαμβάνεται ἀπὸ ἀπελπισίαν καὶ σκέπτεται νὰ φύγῃ εἰς τὴν Ἀφρικήν, ὅπου νὰ καταστήσῃ πρωτεύουσαν τοῦ κράτους τὴν Καρχηδόνα. Ὁ πατριάρχης *Σέργιος*, ἀνὴρ ἰσχυρᾶς θελήσεως καὶ ἀδαμάστου θάρρους, ἐμψυχώνει τὸν αὐτοκράτορα καὶ θέτει εἰς τὴν διάθεσίν του τοὺς θησαυροὺς τῶν ἐκκλησιῶν. «Ὅμοιος μὲ λέοντα, ὁ ὁποῖος ἐκοιμᾶτο καὶ ἐξύπνησεν, ἐξεγείρεται ὁ Χριστιανὸς βασιλεὺς καὶ γίνεται ὑπέρμαχος τοῦ Χριστοῦ». Ὁ Ἡράκλειος ἐκστρατεύει ὁρμητικός, νικᾷ τοὺς Πέρσας (622) καὶ ἐπανέρχεται θριαμβευτὴς εἰς τὴν πρωτεύουσάν του, ἀφοῦ ἀπηλευθέρωσε τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Τὸ ἑπόμενον ἔτος (623) μεταφέρει τὸν πόλεμον εἰς αὐτὸ τὸ περσικὸν κράτος. Ἐπὶ τρία ἔτη διατρέχει μὲ τὸν νικηφόρον στρατόν του τὴν Ἀρμενίαν, τὰς χώρας τοῦ Εὐφράτου, τὴν Συρίαν. Ἡ δόξα τοῦ Ἡρακλείου ἠμαύρωσε τὴν φήμην καὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ὁ Χοσρόης πρὸς ἀντιπερισπασμὸν στέλλει στρατὸν νὰ πολιορκήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔχων σύμμαχον ἰσχυρόν, τὸν χαγᾶνον τῶν Ἀβάρων, ὁ ὁποῖος σύρει μαζί του καὶ ἄλλα βαρβαρικὰ φῦλα. Οἱ πολιορκηταὶ ἀποκρούονται καὶ σώζεται ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς ἐχθροὺς ἡ «θεοφύλακτος» πόλις (29 Ἰουλίου 626). Μόλις ἔμαθεν ὁ Ἡράκλειος ὅτι ἐλυτρώθη ἡ Πόλις, εἰσχωρεῖ νικηφόρος εἰς τὴν καρδίαν τοῦ περσικοῦ κράτους καὶ κατατροπώνει τὸν στρατὸν τῶν Περσῶν. Ὁ χρονογράφος Θεοφάνης διηγεῖται ὅτι εἰς τὰ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Τίγρητος πολυτελῆ παλάτια τῶν Σασσανιδῶν βασιλέων εὗρον οἱ Βυζαντινοὶ «ἄπειρα πλούτη καὶ λάφυρα, σπανιώτατα ἀρώματα, πλῆθος μεταξωτῶν ὑφασμάτων, θαυμαστοὺς τάπητας καὶ ἄλλα πολύτιμα καὶ ἀναρίθμητα πράγματα». Πρὸ παντὸς ηὔφραιναν τὴν καρδίαν τοῦ Ἡρακλείου αἱ ἀνακτηθεῖσαι τριακόσιαι χριστιανικαὶ σημαῖαι, τὰς ὁποίας οἱ Πέρσαι εἶχον κυριεύσει κατὰ διαφόρους καιρούς. Ὁ Ἡράκλειος πλησιάζει νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Κτησιφῶντα, οἱ δὲ Πέρσαι ἀναγκάζονται νὰ ζητήσουν εἰρήνην. Αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι, τὰς ὁποίας εἶχον κατακτήσει, ἐπιστρέφονται εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὡς καὶ ὁ Τίμιος Σταυρὸς (628). Ὁ Ἡράκλειος ἀναγγέλλει εἰς τὴν βασιλεύουσαν τὰς νίκας του, ἡ δὲ ἐπιστολή του ἀναγιγνώσκεται ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν μέσῳ τῶν ἐπευφημιῶν ἀναριθμήτου λαοῦ.

Digitized by Google

Ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς ἔρχονται πρέσβεις τῶν Ἰνδῶν βασιλέων διὰ νὰ τὸν συγχαροῦν, ἄλλοι ἀπὸ τὴν Δύσιν ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας. Ἀλλ' ἐνῷ ἐφαίνετο ὅτι πᾶς κίνδυνος εἶχεν ἐκλείψει, αἰφνιδίως νέος ἐχθρὸς τῆς πίστεως, οἱ *Ἄραβες*, ἀνέρχονται ἀπὸ τὸν Νότον καὶ ἐπιπίπτουν ὡς κεραυνός. Τὰς ἀρχὰς τοῦ Ζ' αἰῶνος συμβαίνει μέγα κοσμοϊστορικὸν γεγονός, ἡ γέννησις τοῦ Ἰσλάμ. Εἰς διάστημα μόλις εἴκοσιν ἐτῶν ἡ νέα θρησκεία κατακτᾷ τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ἀνατολικοῦ κόσμου, καταστρέφει τὸ βασίλειον τῶν Περσῶν καὶ καθίσταται εἰς τὸ μέλλον διηνεκὴς κίνδυνος τοῦ κράτους. Ὁ Ἡράκλειος εὑρίσκετο ἀκόμη εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ὅτε ἔμαθε τὰς πρώτας κατακτήσεις τῶν Ἀράβων. Τῷ 635 πίπτει ἡ Δαμασκός, ἡ Ἱερουσαλὴμ παραδίδεται διὰ συνθήκης τῷ 637, ἡ Ἀντιόχεια πίπτει τῷ 638. Ἡ παράδοσις τῆς Ἱερουσαλὴμ ἔγινε διὰ συνθηκῶν, τὰς ὁποίας ὑπέγραψεν ὁ χαλίφης, ὁ ἀνώτατος ἀρχηγὸς τῶν Ἀράβων, μὲ τὸν πατριάρχην τῆς ἱερᾶς πόλεως. Ἐξασφαλίζουν εἰς ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς κατοίκους τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς πίστεως αὐτῶν. Ὁ Ἡράκλειος σπεύδει μὲ τὸν στρατόν του, ἀλλ' ἡ ὁρμὴ τῶν Ἀράβων εἶναι ἀκάθεκτος, καὶ ὁ ἀήττητος ἕως τώρα αὐτοκράτωρ οὐδὲν κατορθώνει. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Γιαρμοὺκ (636) ἐπιφέρει τὴν διὰ παντὸς ἀπώλειαν τῆς Συρίας, μετ' ὀλίγα δ' ἔτη πίπτει καὶ ἡ Μεσοποταμία (639). Ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ *Ἀμροὺ* οἱ Ἄραβες εἰσελαύνουν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ κατακτοῦν αὐτὴν (643).

Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἡρακλείου. Τοὺς μεγάλους ἀγῶνας ἐναντίον τοῦ Ἰσλὰμ διεξήγαγον οἱ αὐτοκράτορες, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν τὴν δυναστείαν τοῦ Ἡρακλείου. Μετὰ τοὺς ἀναξίους υἱοὺς αὐτοῦ ἀνέρχονται εἰς τὸν θρόνον δύο ἰσχυροὶ αὐτοκράτορες, ὁ ἔγγονός του *Κώνστας* (641—668), ὁ ὁποῖος ἐλέγετο ἐπισήμως *Κωνσταντῖνος*, καὶ ὁ υἱὸς τούτου *Κωνσταντῖνος Δ' ὁ Πωγωνᾶτος* (668—685). Οὗτοι κατορθώνουν νὰ σταματήσουν τὴν θυελλώδη προέλασιν τοῦ Ἰσλάμ, νὰ σώσουν τὸ κράτος καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλ' οἱ διάδοχοι αὐτῶν, καὶ ἰδίως ὁ *Ἰουστινιανὸς Β'*, ὁ ἐπιλεγόμενος *Ρινότμητος* (685—695), δὲν ἦσαν ἀντάξιοι τῶν περιστάσεων. Τῷ 695 γίνεται ἐπανάστασις καὶ ἀρχίζει περίοδος ἀναρχίας εἴκοσι δύο ἐτῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνέρχονται εἰς τὸν θρόνον ἓξ αὐτοκράτορες. Ἐκ τούτων ἀξιομνημόνευτοι εἶναι ὁ *Λεόντιος* (695—698) καὶ ὁ *Τιβέριος Γ' ὁ Ἀψίμαρος* (698—705). Οἱ ἀνάξιοι διάδοχοι τούτων ἔφεραν τὸ κράτος εἰς τὸ χεῖλος τῆς καταστροφῆς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔσωσεν αὐτὸ *Λέων Σ' ὁ Ἴσαυρος* εἰσελάσας θριαμβευτικῶς εἰς τὴν πρωτεύουσαν (717). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἡρακλείου (641) οἱ Ἄραβες ἤρχισαν πάλιν τὰς ἐπιδρομάς των ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Κυριεύουν τὴν Κύπρον (649), τὴν Ρόδον (654), λεηλατοῦν τὰ ἑλληνικὰ παράλια καὶ κατανικοῦν τὸν ἑλληνικὸν στόλον εἰς τὰ παράλια τῆς Λυκίας (695). Κατορθώνει ἐν τούτοις ὁ Κώνστανς, ὁ ὁποῖος ἦτο ἡγεμὼν μεγάλης θελήσεως, νὰ ἐπωφεληθῇ ἀπὸ τὰς ἐσωτερικὰς ἔριδας τῶν Ἀράβων καὶ νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ μάλιστα εἰς πληρωμὴν φόρου. Ταχέως ὅμως ἤρχισαν πάλιν αἱ ἐπιδρομαί, καὶ ὁ Κώνστας λαμβάνει τὴν περίεργον ἀπόφασιν νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ σώσῃ τὴν Σικελίαν καὶ τὴν βυζαντινὴν Ἀφρικὴν ἀπὸ τοὺς Ἄραβας (622). Εἰς τὴν Ἰταλίαν διῆλθεν ὁ Κώνστανς τὰ τελευταῖα του ἔτη, χωρὶς νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὰ μεγάλα σχέδιά του.

Ὁ Κωνσταντῖνος Δ' καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κώνσταντος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ἀνὴρ σιδηρᾶς θελήσεως καὶ πυγμῆς, ὁ υἱός του *Κωνσταντῖνος ὁ Δ'*, ὁ ἐπικληθεὶς *Πωγωνᾶτος* ἐκ τοῦ ὅτι ἔφερε πώγωνα. Ἡ βασιλεία τοῦ Πωγωνάτου διῆλθε μέσῳ σκληρῶν ἀγώνων, ἐξωτερικῶς ἐναντίον τῶν Ἀράβων καὶ ἐσωτερικῶς πρὸς ρύθμισιν τῆς διοικήσεως καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων (668—686). Ὁ νεαρὸς αὐτοκράτωρ ἦτο γενναῖος πολεμιστὴς καὶ συνετὸς πολιτικός. Διὰ τῆς ἀνδρείας του ἔσωσε τὸν Ἑλληνισμὸν ἀπὸ μεγάλους κινδύνους, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς συνέσεως αὐτοῦ ἐπέφερε τὴν ἑνότητα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. «Οἱ μεταγενέστεροι, λέγει ὁ Gelzer, ἐτήρησαν πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον, τὸν σκληρὸν καὶ ἀδάμαστον πολεμιστήν, ἀσυνήθιστον εὐγνώμονα ἀνάμνησιν, ὄχι διὰ τὰ πολιτικοστρατιωτικὰ κατορθώματά του, ἀλλὰ διότι ἔδωκεν εἰς τὸ Κράτος τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην». Ἀλλ' ὑπεροχώτερον καὶ ἀπὸ τὴν ἐπέμβασίν του αὐτὴν εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας ἦτο ἡ ἀπόκρουσις τῶν Ἀράβων ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, κατόρθωμα κοσμοάκουστον, τὸ ὁποῖον ἐλάμπρυνε τὸν Πωγωνᾶτον. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἰσλὰμ ἐξηκολούθουν τὰς ἐπιδρομάς των, ἀλλὰ τὸ κύριον κτύπημά των ἦτο ἡ ἐναντίον τῆς πρωτευούσης ἐπίθεσις. Ὁ πολεμοχαρὴς χαλίφης Μωαβίας παρεσκεύασε μεγάλην ναυτικὴν ἐκστρατείαν, καὶ ἀπὸ τοῦ 676 ἤρχισεν ὁ στόλος νὰ πολιορκῇ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλ' οἱ ἐπίμονοι ἀγῶνες τῶν Ἀράβων ἀπέβησαν εἰς μάτην, θραυσθέντες εἰς τὴν γενναιότητα τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν κατοίκων. Οἱ χρονογράφοι ἀποδίδουν τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀραβικοῦ στόλου εἰς τὸ λεγόμενον «ὑγρὸν ἢ ἑλληνικὸν πῦρ», τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐπινοηθῇ προτύτερα, ἀλλ' ἤδη εἶχε τελειοποιηθῇ. Μετὰ ἑπτὰ σκληρὰ ἔτη ἀγώνων καὶ ἀγωνίας ὁ ἀραβικὸς στόλος κατεστράφη, καὶ οἱ Ἄραβες ἔπαθον ἀληθινὴν πανωλεθρίαν. Τὸ Βυζάντιον ἀνεδείχθη ἰσχυρὸν προπύργιον τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ χριστιανικοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ σύγχρονοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀνεγνώρισαν τὴν μεγάλην σημασίαν τοῦ μεγάλου ἔργου, τὸ ὁποῖον κατώρθωσεν ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, καὶ πολυάριθμοι πρεσβεῖαι τοῦ χαγάνου τῶν Ἀβάρων καὶ τῶν ἡγεμόνων τῆς Δύσεως ἐστάλησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ συγχαροῦν καὶ νὰ εὐχαριστήσουν τὸν Ἕλληνα αὐτοκράτορα.

Κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον (675—681), καὶ ἡ δευτέρα πόλις τοῦ κράτους, ἡ Θεσσαλονίκη, σχεδὸν καθ' ἕκαστον ἔτος εἶχε νὰ παλαίσῃ ἐναντίον τῶν Σλάβων, τῶν Ἀβάρων καὶ ἄλλων ἀναριθμήτων βαρβαρικῶν φύλων. Καὶ ἡ Θεσσαλονίκη, ὅπως καὶ ἡ βασιλεύουσα, γίνεται προμαχὼν ἀγέρωχος τοῦ χριστιανικοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Τότε ἐμφανίζονται εἰς τὰς χώρας τοῦ κράτους καὶ οἱ Βούλγαροι, Οὐραλοαλταϊκὸς ἢ Φιννοουγγρικὸς λαός, καὶ ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν Ἀσπαροὺχ διαβαίνουν τὸν Δούναβιν καὶ εἰσορμοῦν εἰς τὴν Κάτω Μοισίαν. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐξεστράτευσεν ἐναντίον αὐτῶν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ πράξῃ σπουδαῖόν τι καὶ οἱ Ἕλληνες ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκκενώσουν τὴν χώραν τὴν μεταξὺ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Αἵμου. Εἰς τὴν χώραν ταύτην ἵδρυσεν ὁ Ἀσπαροὺχ τὸ νέον βαρβαρικὸν κράτος (περὶ τὸ 680), τὸ ὁποῖον ἐξεσλαβίσθη καὶ ἐξεχριστιανίσθη μέν, δὲν ἀπώλεσεν δὲ τὴν βαρβαρικὴν πολεμικὴν ὁρμήν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου ἀκολουθοῦν 30 ἔτη ἐσωτερικῶν ταραχῶν, κατὰ τὰς ὁποίας διαδέχονται ἀλλήλους αὐτοκράτορες προερχόμενοι ἀπὸ ἐπαναστάσεις τοῦ στρατοῦ. Ἀφ' ὅτου μάλιστα μὲ τὸν μανιακὸν *Ἰουστινιανὸν Β'*, ὁ ὁποῖος ἐξεθρονίσθη καὶ πάλιν ἀνέκτησε τὸν θρόνον (685—695 καὶ 705—711) ἔσβησεν ὁ οἶκος τοῦ Ἡρακλείου, ἓξ αὐτοκράτορες διεδέχθησαν ὁ εἷς τὸν ἄλλον. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ *Τιβερίου Γ'*, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο *Ἀψίμαρος* (698—705), ἐπετεύχθησαν νῖκαι ἐναντίον τῶν Ἀράβων. Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ Β' ἀπωλέσθη καὶ ἡ βυζαντινὴ Ἀφρική. Οἱ Ἄραβες κατέκτησαν τὴν Καρχηδόνα (697) καὶ ὅλας τὰς κτήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, αἱ ὁποῖαι ἔφθανον ἕως τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Μετὰ διετῆ βασιλείαν τοῦ *Φιλιππικοῦ*, ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ (713—715) ὁ πολιτικὸς ἄρχων *Ἀναστάσιος Β' ὁ Πρωτοασηκρῆτις* (=βασιλικὸς ἀρχιγραμματεὺς ἀπὸ τῶν ἀπορρήτων). Ὁ Ἀναστάσιος προσεπάθησε νὰ ἐνισχύσῃ τὴν Ὀρθοδοξίαν καὶ νὰ ἐπιφέρῃ τάξιν εἰς τὰ στρατιωτικά. Ἀλλὰ τὰ στρατεύματα τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὁ στόλος ἐπαναστάτησαν καὶ ἠνάγκασαν ἀφανῆ τινα ὑπάλληλον νὰ γίνῃ αὐτοκράτωρ. Εἰς τὸ μεταξὺ οἱ Ἄραβες εἰσώρμησαν πάλιν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ὁ χαλίφης Σουλεϊμὰν ἐτελείωνε τὰς προπαρασκευάς του διὰ νὰ καταστρέψῃ τὸ παρὰ τὸν Βόσπορον προπύργιον καὶ νὰ θέσῃ τέλος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀλλ' ὑπῆρχεν εἰς τὴν Ἀσίαν ὁ ἥρως, ὁ ὁποῖος ἔμελλε νὰ σώσῃ τὸ χριστιανικὸν κράτος. Ἀρχιστράτηγος τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἐπολέμουν εἰς τὴν Ἀσίαν ἐναντίον τῶν Ἀράβων, ἦτο ὁ *Λέων*, ὁ ὁποῖος, βλέπων τὸν κίνδυνον, ὥρμησεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐκ συμφώνου μὲ τὸν πατριάρχην καὶ τὴν σύγκλητον, ἐκθρονίζει τὸν ἄσημον αὐτοκράτορα καὶ εἰσέρχεται θριαμβευτικῶς εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἀνακηρυχθεὶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ, τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ἀρχόντων αὐτὸς αὐτοκράτωρ (25 Μαρτίου τοῦ 717).

Ὀλίγους μῆνας ἀφ' ὅτου ἀνῆλθεν ὁ *Λέων ὁ Γ' ὁ Ἴσαυρος* εἰς τὸν θρόνον (25 Μαρτίου 717), οἱ Ἄραβες ἐνεφανίσθησαν ἔμπροσθεν τῶν τειχῶν τῆς βασιλευούσης, ἀποκλείοντες αὐτὴν καὶ διὰ τοῦ στρατοῦ καὶ διὰ τοῦ στόλου, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μασλαμᾶ. Ἐπὶ ἓν ἔτος ἐξακολουθοῦν τὰς λυσσαλέας ἐπιθέσεις των οἱ Ἄραβες ἐναντίον τῆς πόλεως, μὲ ἀκαταδάμαστον δὲ θάρρος ὑπερασπίζονται οἱ κάτοικοι αὐτὴν καὶ ἐπὶ τέλους κατατροπώνουν καὶ τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον. Οἱ Ἄραβες μὲ τεραστίας ἀπωλείας ἀναγκάζονται, τὸν Αὔγουστον τοῦ 718, νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Συρίαν.

Οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ἑλληνικὸς στρατός, ὁ αὐτοκράτωρ, εἶχον καὶ πάλιν σώσει τὸν Ἑλληνισμόν, τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν. Οἱ γενναῖοι καὶ εὐσεβεῖς κάτοικοι ἔτρεξαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας διὰ νὰ ἀναμέλψουν τὰ εὐχαριστήρια. Ἦτο αὕτη ἡ τρίτη πολιορκία καὶ λύτρωσις τῆς πόλεως. Ὁ Gelzer οὕτω πως ἐκφράζεται περὶ τῆς σημασίας τῆς ἀποκρούσεως τῶν τριῶν τούτων κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν. «Μετὰ πάλην ἑνὸς αἰῶνος ἀπέκρουσεν αὕτη (ἡ Ἀνατολικὴ Ρώμη) οὐχὶ μίαν τελευταίαν παραφυάδα τοῦ κατακτητοῦ, ἀλλ' αὐτὴν τὴν ἐπίθεσιν τῆς κυρίας δυνάμεως αὐτοῦ» (τὰ ἴδια εἶχεν εἴπει πρὸ πολλῶν ἐτῶν καὶ ὁ ἡμέτερος Παπαρρηγόπουλος).

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΤΑΘΜΟΙ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ (325—717 μ.Χ.). Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῶν τεσσάρων αἰώνων, τὸ ἀπὸ τοῦ Κωνσταντίνου δημιουργούμενον κράτος εἶναι κράτος ***Ἑλληνορρωμαϊκὸν*** τῆς ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου. Εἶναι ἑλληνικὸν κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ κατὰ τὸν βίον. Οἱ αὐτοκράτορες θεωροῦν ἑαυτοὺς ἀπογόνους τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων, ἡ διοίκησις συνεχίζει τὴν ρωμαϊκὴν κατὰ τὸν συγκεντρωτικὸν καὶ μοναρχικὸν τύπον, τὸν ὁποῖον ἔδωκεν ὁ Διοκλητιανὸς καὶ ὁ Κωνσταντῖνος, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἐξωτερικὴν ταύτην ἐπίφασιν, κατ' οὐσίαν τὸ κράτος εἶναι ἑλληνικὸν ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἱδρύσεως αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους, κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐξασθενεῖ ὁ ρωμαϊκὸς χαρακτὴρ καὶ ἐξαλείφεται μικρὸν κατὰ μικρὸν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν, ἡ ὁποία αὐξάνεται καὶ τονώνεται κάθε ἡμέραν καὶ εἰς τὸ τέλος κυριαρχεῖ. Διὰ τοῦτο τινές, ἐπιπολαίως ἢ κατ' ἀντιλήψεις πεπαλαιωμένας κρίνοντες, ὅπως ὁ Ἄγγλος Φίνλαϋ, θεωροῦν ὡς ἀρχὴν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τῶν Ἰσαύρων βασιλέων (717 μ. Χ.).

Εἰς τὸν ἐξελληνισμὸν τοῦτον τῆς ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν, συνετέλεσαν ἡ ζωογόνησις τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου καὶ ἡ ἐπικράτησις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἀκόμη καὶ εἰς τὰ δημόσια πράγματα, ἀφοῦ καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς ἀναγκάζεται νὰ ἐκδώσῃ νόμους καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν ταύτην, ὁμολογῶν ὅτι ταύτην ἐννοοῦν οἱ πολλοί.

Οὕτως αἱ δύο δυνάμεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται ἡ ἑνότης τοῦ κράτους, ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ Ὀρθοδοξία, ἐνισχύονται καὶ εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν βαρβάρων.

Οἱ Σλάβοι. Ἀλλ' ἂς παρατεθῇ ἡ εἰκὼν τῆς προελεύσεως τῶν βαρβάρων ἢ τῆς ἐγκαταστάσεως αὐτῶν εἰς χώρας τοῦ κράτους, ἤτοι ἡ εἰκὼν τῆς συμπτύξεως αὐτοῦ εἰς χώρας γνησιωτέρας ἑλληνικάς, ἥτις σύμπτυξις δὲν ἔβλαψε τὸν Ἑλληνισμόν. Πρῶτοι οἱ *Σλάβοι*, οἱ παλαιοί, οἱ λεγόμενοι ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν *Σκλαβηνοί*, εἰσχωροῦν εἰς τὸ κράτος ἤδη ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀναστασίου. Αἱ βόρειοι ἐπαρχίαι τῆς αὐτοκρατορίας εἶχον ἐρημωθῇ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Γότθων οἱ πέραν τοῦ Δουνάβεως βάρβαροι ἐπωφελοῦνται τοῦ γεγονότος καὶ εἰσβάλλουν (493) εἰς αὐτάς, μετ' ὀλίγα δὲ ἔτη (499) ὁ οὐραλοαλταϊκὸς λαὸς τῶν Βουλγάρων νικᾷ τὸν βυζαντινὸν στρατὸν καὶ τῷ 502 ἐρημώνει τὴν Θρᾴκην. Ἡ ἐποχὴ αὕτη ἔχει κοσμοϊστορικὴν σημασίαν, διότι εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐκσλαβισμοῦ τῶν βορείων χωρῶν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ἔκτοτε αἱ ἐπιδρομαὶ συνεχίζονται κατ' ἔτος, παραλλήλως δὲ καὶ ἡ εἰρηνικωτέρα διείσδυσις αὐτῶν καὶ ἐγκατάστασις ὡς γεωργῶν εἰς τὰς χώρας τοῦ κράτους. Ἐπι τοῦ Ἰουστινιανοῦ, Οὖννοι, ἤτοι Βούλγαροι, Σλάβοι, Ἄνται, διαρκῶς εἰσορμοῦν εἰς τὰς πρὸς Νότον τοῦ Δουνάβεως χώρας, ἐρημώνουν τὸ Ἰλλυρικὸν καὶ τὴν Θρᾴκην, κατὰ δὲ τὸ 540 ἐπροχώρησαν ἕως τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα καὶ ἔφθασαν μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ. Τῷ 581, ἐπὶ τοῦ Μαυρικίου, ἀρχίζουν πάλιν αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων καὶ τῶν Σλάβων. Ἐπὶ μεγάλων τετρατρόχων καὶ ὑπὸ βοῶν σιρομένων ἁμαξῶν οἱ Σλάβοι μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των κατέρχονται πρὸς νότον τοῦ Δουνάβεως, ὄχι πλέον ὡς ἐπιδρομεῖς, ἀλλὰ ὡς μετανάσται, ζητοῦντες ἐγκαταστάσεις, καθ' ὃν τρόπον οἱ παλαιοὶ βάρβαροι, οἱ Γερμανοί. Ἀπὸ τότε ἀρχίζουν αἱ πολιορκίαι τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἀπὸ τότε ἀρχίζουν νὰ σχηματίζωνται πολλαὶ ***Σκλαβηνίαι***, ἤτοι «χῶραι τῶν Σλάβων», ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ νοτιώτερον ἀκόμη.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἡρακλείου (629), ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπησχολημένος μὲ τοὺς Πέρσας καὶ ἀδυνατεῖ νὰ ὑπερασπισθῇ τὰ βόρεια σύνορα, οἱ *Σέρβοι* καὶ οἱ *Κροᾶται* ἐγκαθίστανται μονίμως εἰς τὰς σημερινὰς οἰκήσεις αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου ὅμως τὸ κράτος ἀπαλλάσσεται πλέον ὁριστικῶς ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῶν Ἀβάρων, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν ἀποτυχίαν των εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀποσύρονται εἰς τὰς παννονικὰς πεδιάδας καὶ ἀπειλοῦν ἔκτοτε μὲ τὰς ἐπιδρομάς των τὴν Δύσιν (βλ. λ. **Ἄβαροι**). Συγχρόνως καὶ ὁ οὐραλοαλταϊκὸς λαὸς τῶν Βουλγάρων, ὁ ὁποῖος ἀπὸ καιροῦ ἔκαμνε τὴν ἐμφάνισίν του μεταξὺ τῶν λαῶν τοῦ Δουνάβεως, λαμβάνει σημασίαν, καὶ τῷ 635 ὁ Ἡράκλειος κλείει συνθήκην μὲ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Κουρβάτ. Μετά τινα ἔτη εἰσορμοῦν οἱ Βούλγαροι ἀθρόοι καὶ καταλαμβάνουν τὴν μόνιμον ἔκτοτε οἴκησιν αὐτῶν, μεταξὺ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Αἵμου, καὶ σχηματίζουν τὸ τρομερὸν παλαιὸν βουλγαρικὸν βασίλειον.

Ἡ Θεσσαλονίκη καὶ οἱ Σλάβοι. Ἤδη ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ ΣΤ' αἰῶνος (581) οἱ Σλάβοι εἶχον ἐμφανισθῆ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ὄχι ὡς ἁπλοῖ ἐπιδρομεῖς, ἀλλὰ μὲ τὸν σκοπὸν μονίμου ἐγκαταστάσεως. Ἡ Θεσσαλονίκη ἰδίως ἀπὸ τοῦ 675—681 ἀναδεικνύεται, ὅπως καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις, προπύργιον ἀγέρωχον τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Κατ' ἔτος σχεδὸν ἡ μεγάλη πόλις ἐπολιορκεῖτο μὲ μα-

Digitized by Google

νίαν ἀπὸ τοὺς Σλάβους· ἄπειρον πλῆθος βαρβάρων τὴν ἐπολιόρκουν ἐνίοτε καὶ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης, πολλάκις καὶ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν. Οὗτοι ἔσυρον μαζί των ἀναρίθμητα «βαρβαρικὰ καὶ ἀνήμερα φῦλα». Ἡ γενναιότης ὅμως τῶν κατοίκων τῆς πόλεως καὶ τῆς βυζαντινῆς φρουρᾶς ἔσωζεν ἑκάστοτε τὴν πόλιν καὶ τὸν χριστιανικὸν πολιτισμόν. Ὅπως δὲ οἱ κάτοικοι τῆς Πόλεως εἶχον «ὑπέρμαχον στρατηγὸν» τὴν Παναγίαν, καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Θεσσαλονίκης εἶχον προστάτην καὶ σωτῆρα τὸν ἅγιον Δημήτριον. Ἡ βαθεῖα πίστις, ἔλεγον, ἔκαμνε τὰ στήθη των ἀκαταγώνιστον τεῖχος. Ἀπὸ τότε ἤρχισεν ἡ πόλις τοῦ ἁγίου Δημητρίου νὰ γίνεται μεγάλη, καὶ ἐν μέσῳ τῶν βαρβάρων νὰ εἶναι ὁ φάρος τοῦ χριστιανικοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Διὰ νὰ δείξουν τὴν εὐγνωμοσύνην των οἱ κάτοικοι ἀνεκαίνισαν τότε τὸν ναὸν τοῦ μεγαλομάρτυρος καὶ τὸν ἀνέδειξαν μεγαλοπρεπέστατον καὶ σεβαστότατον ἱερὸν τῆς Ὀρθοδοξίας. Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ ἡ Ἁγία Σοφία ἐνέκλεισαν ἐπὶ αἰῶνας τὰ ὑψηλότερα ἰδανικὰ τῆς φυλῆς ἡμῶν.

Οἱ Σλάβοι εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ σλαβικὸν ζήτημα. Ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Σλάβων ἐγεννήθη πολυθρύλητον ἱστορικὸν ζήτημα: κατὰ πόσον οἱ Σλάβοι, οἱ ὁποῖοι ἐγκατεστάθησαν εἰς ἑλληνικὰς χώρας ἐπὶ αἰῶνας, ἐξησθένησαν εἴτε ἠλλοίωσαν τὴν ἑλληνικὴν φυλήν. Ὁ ἄξιος λόγου, ἀλλὰ παραδοξολόγος, Γερμανὸς ἱστορικὸς Φαλμεράγερ εἰς τὸ πολύκροτον ἔργον αὐτοῦ: Geschichte der Halbinsel Morea wä hrend des Mittelaltas (εἰς 2 τ. 1830—1836) ἀρχίζει τὸ ἔργον του χωρὶς δισταγμούς: «Τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων ἐξηφανίσθη ἐκ τῆς Εὐρώπης... Καὶ οὐδεμία σταγὼν καθαροῦ καὶ ἀνοθεύτου ἑλληνικοῦ αἵματος δὲν ρέει εἰς τὰς φλέβας τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος. Θύελλα, ἡ ὁποία δὲν ἔχει παρομοίαν εἰς τὴν ἱστορίαν, καὶ ἡ ὁποία ἡπλώθη εἰς ὅλην τὴν ἐδαφικὴν ἐπιφάνειαν ἀπὸ τὸν Δούναβιν ἕως τὰς ἐνδοτέρας γωνίας τῆς Πελοποννήσου, διέχυσε νέον γένος χωρικῶν ἀναμεμειγμένον μὲ τὴν μεγάλην φυλὴν τῶν Σλάβων... Δευτέρα θύελλα, τῶν Ἀλβανῶν, ἐπέφερε τὴν ὁλοσχερῆ καταστροφήν». Σήμερον, μετὰ κοπιώδεις ἐπιστημονικοὺς ἀγῶνας, εἰς τοὺς ὁποίους ἔλαβε μέρος ἡ ἑλληνικὴ ἔρευνα, ἰδίως διὰ τοῦ Παπαρρηγοπούλου, οὐδεὶς πλέον πιστεύει εἰς τὸν φαντασιώδη αὐτὸν μῦθον. «Ἀπὸ πολὺν καιρόν, λέγει ὁ Γερμανὸς ἱστορικὸς *Γέλτσερ*, ἔχει ἀναγνωρισθῆ, ὅτι ἡ ἀλλόκοτος καὶ τυχοδιωκτικὴ ὑπόθεσις τοῦ Φαλμεράγερ περὶ φρικτοῦ ἐξολοθρευμοῦ ὁλοκλήρου τοῦ ἀτυχοῦς ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τοῦ τελείου ἐκσλαβισμοῦ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μαυρικίου, πρέπει ν' ἀποδιωχθῇ εἰς τὴν χώραν τῶν μύθων».

Τὸν Θ' αἰῶνα πολὺ ὀλίγοι Σλάβοι ὑπῆρχον εἰς τὰ νότια τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο τῆς τελείας συγχωνεύσεως τόσων Σλάβων ἐπιδρομέων δεικνύει πόσον μεγάλη ἦτο ἡ δύναμις καὶ ζωτικότης τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. [Ἡ νεωτέρα μεγάλη μελέτη περὶ τοῦ ζητήματος εἶναι τοῦ *Βασίλγεφ*, Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι (ρωσ., Βυζαντινὰ χρονικά, τ. Ε', 1898).]

Τὸ Βουλγαρικὸν κράτος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ οὐννικὸς οὗτος λαός, ὑπὸ τὸν γενναῖον ἀρχηγόν του Ἀσπαρούχ, ἐπέρασε τὸν Δούναβιν καὶ ἐξέτεινε τὰς ἐπιδρομάς του εἰς τὰς Β. ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτος ἐννοήσας τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον διέτρεχε τὸ κράτος, ἐξεστράτευσε (679) κατ' αὐτῶν μὲ ἀξιόλογον δύναμιν πεζικὴν καὶ ναυτικήν· ἀποτυχούσης ὅμως τῆς ἐκστρατείας οἱ Ἕλληνες ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκκενώσουν ὅλην τὴν χώραν μεταξὺ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Αἵμου. Τότε ἐγκατεστάθησαν οἱ Βούλγαροι εἰς τὰς ἰδίας περίπου χώρας, ὅπου ἡ σημερινὴ Βουλγαρία, καὶ ὅπου ὁ Ἀσπαροὺχ ἵδρυσε τὸ πρῶτον παλαιότατον Βουλγαρικὸν κράτος. Οἱ Βούλγαροι ἐπέδειξαν μεγάλην πολιτικὴν ἱκανότητα καὶ καθυπέταξαν τὰς σλαβικὰς φυλὰς τῶν χωρῶν τοῦ Δουνάβεως, μεθ' ὧν καὶ ἀνεμείχθησαν. Οἱ Σλάβοι οὗτοι εἶχον ἀρχίσει νὰ ἐξημερώνωνται κάπως μὲ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν, ὡς ἐκ τούτου οἱ Βούλγαροι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐντελῶς ἀπολίτιστοι, ἐδέχθησαν τὴν γλῶσσαν αὐτῶν καὶ ἐξεσλαβίσθησαν· διὰ τοῦτο καὶ οἱ Βούλγαροι θεωροῦνται σήμερον Σλάβοι.

Αἱ διάφοροι φυλαὶ τῶν Σλάβων, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀπὸ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἐγκατασταθῆ εἰς τὰς Β. ἐπαρχίας, δὲν ἦσαν μέγας κίνδυνος, ἀλλὰ τὸ νεοϊδρυθὲν τοῦτο Βουλγαρικὸν κράτος ἔμελλε νὰ ἔχῃ τρομερὰν ἐπίδρασιν εἰς τὸς τύχας τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ αὐτοκράτορες δὲν ἀνησύχουν, διότι δὲν ἐνόμιζον ἐπικινδύνους τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ἀσυντάκτων ἐκείνων βαρβάρων. Ἡ ἀγριότης ὅμως τῶν Βουλγάρων παρέμεινεν ἐπὶ αἰῶνας καὶ μετὰ τὸν ἐκσλαβισμὸν αὐτῶν. «Πρέπει ν' ἀνέλθωμεν εἰς τὸν Δ' αἰῶνα, τὴν ἐποχὴν τῆς ἐμφανίσεως τῶν πρώτων Οὔννων, διὰ νὰ ἐπανεύρωμεν εἰς τὴν ἱστορίαν ἐντύπωσιν τρόμου καὶ φρίκης ὁμοίαν μ' ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἐπροξένησαν οἱ Βούλγαροι. Ἦσαν τόσον κτηνώδεις, ὅσον καὶ τὰ ἄγρια θηρία τῶν δασῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων εἶχον ζήσει ἕως τότε. Ἡ ἀσχημία των, ἡ ρυπαρότης, τὰ ἄγρια ἔνστικτά των ὑπερέβαινον πᾶν ὅ,τι εἶχε γνωρίσει ἕως τότε ὁ κόσμος. Ὁ Βούλγαρος κατέστρεφε διὰ νὰ καταστρέψῃ, ἐφόνευε διὰ νὰ φονεύσῃ, ἐζήτει νὰ ἀφανίσῃ πᾶν ἔργον ἀνθρώπων, διὰ νὰ μὴ ἀφήσῃ ὄπισθέν του παρὰ μόνον εἰκόνα ἐρημίας. Διὰ τοῦτο ἀπὸ ὅλους τοὺς βαρβάρους, οἱ ὁποῖοι ἠρήμωσαν τὸ κράτος, οἱ Βούλγαροι ἀφῆκαν τὴν πλέον φρικιαστικὴν μνήμην εἰς τοὺς συγχρόνους καὶ τὸ πλέον ἐστιγματισμένον ὄνομα εἰς τὴν ἱστορίαν. Κατάρατος ἔγινε τὸ συνώνυμον τοῦ Βούλγαρος, καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος, ὁ ὁποῖος ἀπεσπάσθη ἀπὸ τὴν ὀδύνην τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, ἔλαβε τὴν καθιέρωσιν τῆς ἱστορίας» *(Τιερρύ)*. Οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ ὀνομάζουν τοὺς Βουλγάρους «ἔθνος μιαρόν, μυσαρόν, ρυπαρὸν καὶ ἀκάθαρτον», τὸν δὲ χαγᾶνον αὐτῶν «κατάρατον, πανάθεον, θεομίσητον».

Ἡ ἄμυνα ὑπὲρ τοῦ δόγματος. Κατὰ τοὺς δύο τούτους αἰῶνας, κατὰ τὸν Δ' καὶ Ε', καὶ ἀκόμη ἀργότερον, καθ' ὃν χρόνον οἱ βάρβαροι ἐκλόνιζον τὸ κράτος ἐπιτιθέμενοι εἰς τὰ σύνορα, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν συνόρων τὸ κράτος ἐκλονίζετο καὶ ἀπὸ σφοδρὰς θρησκευτικὰς ἔριδας. Ἦσαν δὲ τόσον σφοδραὶ αὗται, μὲ τόσον πάθος διεξήγοντο ἀπὸ τὰς ἀνταγωνιζομένας μερίδας, ὥστε ἦλθον στιγμαί, κατὰ τὰς ὁποίας παρ' ὀλίγον νὰ κλονίσουν σύρριζα αὐτὰ τὰ θεμέλια τοῦ κράτους, πάντως δὲ συνέτειναν καὶ αὗται εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῶν βαρβάρων καὶ εἰς τὴν ἐδαφικὴν κολόβωσιν τῆς αὐτοκρατορίας.

Εἶναι ἀδύνατον σήμερον νὰ ἐννοήσωμεν τὸ πάθος μὲ τὸ ὁποῖον οἱ ἄνθρωποι τότε πάσης τάξεως ἀπερροφῶντο ἀπὸ τὰς θεολογικὰς ταύτας ἔριδας. Ἡ δεινὴ ἐσωτερικὴ ἔρις, ἡ ὁποία ἐτάραξεν ὁλόκληρον τὸν βυζαντινὸν κόσμον κατὰ τὸν Δ' καὶ Ε' αἰῶνα, περιεστρέφετο κυρίως εἰς τὸ ζήτημα τοῦ ἀκριβοῦς καὶ μετ' ἄκρας λεπτότητος καθορισμοῦ τοῦ δόγματος καὶ δὴ τῆς φύσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Ἰησοῦ. Ποῖον ἦτο τὸ ὀρθὸν δόγμα, τὸ ὁποῖον ὤφειλον ν' ἀκολουθοῦν οἱ ἀληθεῖς Χριστιανοὶ τῆς μιᾶς, εἴς τε τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν, *Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, ὥστε νὰ εἶναι *Καθολικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία;*

Τὰ κοινῶς παραδεδεγμένα δόγματα ὑπὸ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας ἦσαν, ὅτι ἡ φύσις τοῦ Χριστοῦ ἦτο θεία, ὁ Υἱὸς εἶναι τέλειος Θεός, ἔχων τὴν ἰδίαν οὐσίαν μὲ τὸν Πατέρα, *ὁμοούσιος τῷ Πατρί*. Τοῦτο ἦτο καὶ εἶναι καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας τὸ θεμελιῶδες δόγμα τῆς Ἐκκλησίας, αὕτη εἶναι ἡ *ὀρθὴ δόξα*, ἡ *Ὀρθοδοξία*. Εὐκόλως ὅμως δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι ἡ ὀρθὴ αὕτη δόξα δὲν ἦτο εὐκόλως καταληπτὴ εἰς ὅλα τὰ πνεύματα, καὶ εὐνόητον εἶναι ὅτι πρὸς ἐξήγησιν καὶ ἁπλοποίησιν τῆς ἐννοίας ἐγεννήθησαν διάφοροι νέαι διδασκαλίαι, ἀντιτιθέμεναι πρὸς τὰ κοινῶς παραδεδεγμένα. Αἱ νέαι αὗται διδασκαλίαι, αἱ *καινοτομίαι* αὗται αἱ *δογματικαί*, ὠνομάσθησαν *αἱρέσεις*.

Ἐπίσης ἐκπληττόμεθα σήμερον, ὅταν βλέπωμεν ὅτι ὅλοι σχεδὸν οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἐπενέβησαν ἐνεργότατα εἰς τὰ ζητήματα τοῦ δόγματος, ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ἀγῶνος κατὰ βαρβάρων, ζητήματα τὰ ὁποῖα θὰ ἐνόμιζέ τις ὅτι εἶναι ἀποκλειστικὰ τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἦτο ἀληθὴς ἡ τοιαύτη ἄποψις, διότι τόσον μεγάλην ἔκτασιν καὶ σφοδρότητα ἐλάμβανον αἱ θρησκευτικαὶ ἔριδες, ὥστε ἐταράσσετο ἡ ἑνότης τοῦ κράτους καὶ ἡ εἰρήνη. «Ἐφ' ὅσον ἡ μελέτη τῶν μεταφυσικῶν ζητημάτων δὲν ἐτάρασσεν εἰμὴ τὰς ψυχὰς τῶν φιλοσόφων ὑπὸ τὰ περίστυλα τῶν Ἀκαδημιῶν, ἠδύνατο εἷς Ρωμαῖος ἔπαρχος, ὁ Πιλᾶτος, νὰ ἐκφράζῃ σκεπτικῶς τὰς ἀμφιβολίας του καὶ νὰ ἐρωτᾷ, τί ἐστιν ἀλήθεια; Ἀλλ' ὅταν ὅμως ἡ ἐρώτησις αὕτη κατέστη ἐπικίνδυνος εἰς τὴν ρωμαϊκὴν εἰρήνην (Pax romana), ἔπρεπε νὰ ἔχωσιν οἱ δημόσιοι λειτουργοὶ ρητὰς καὶ λεπτομερεῖς ὁδηγίας, προερχομένας ἐξ ἀνωτέρας ἀρχῆς πρὸς λύσιν τῆς δυσκολίας. Προσωπικῶς ἠδύνατο ὁ αὐτοκράτωρ νὰ ἔχῃ οἱανδήποτε γνώμην ἤθελε περὶ τῆς ἀληθείας τῶν δογμάτων, ἢ νὰ ἐπαναπαύηται ἐν τῇ ἀγνωσίᾳ, ἀλλ' ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ὑπερτάτης τοῦ κράτους ἀρχῆς ἤθελε τὴν ἑνότητα, τὴν σταθερότητα, τὴν ὑποταγὴν εἰς τὰ ὕψιστα τῆς πολιτείας συμφέροντα, ὡς συγκεντρῶν δὲ ἐν ἑαυτῷ τὴν πᾶσαν ἐξουσίαν ἐπίστευεν ὅτι ἐγίνωσκε κάλλιον παντὸς ἄλλου ποῖον ἦτο τὸ συμφέρον τοῦ κράτους» (Hesseling).

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ, ὡς ὁ ἀνώτατος ἄρχων, ὀφείλων νὰ προνοῇ περὶ τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς ἑνότητος τοῦ κράτους, ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ φροντίζῃ καὶ περὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τοῦ ὀρθοῦ δόγματος, τῆς Ὀρθοδοξίας. Τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον ὁ Ἕλλην αὐτοκράτωρ ἐθεωρεῖτο ὁ ἀντιπρόσωπος καὶ τοποτηρητὴς τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἔγινε λοιπὸν ἡ Ὀρθοδοξία γνώρισμα τῶν πιστῶν ὑπηκόων τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ Ὀρθοδοξία ἦτο τὸ ἓν ἀπὸ τὰ δύο μεγάλα στηρίγματα τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας· τὸ ἄλλο ἦτο ὁ Ἑλληνισμός. Ἡ Ἐκκλησία λοιπὸν εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἔγινεν *Ἐκκλησία ἐθνικὴ* (nationale) καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζεται ὄχι ἁπλῶς βυζαντινή, ἀλλ' *ἑλληνικὴ Ἐκκλησία*. Ἡ διάκρισις δὲ αὕτη ἀπὸ τὴν δυτικὴν ἐκκλησιαν, τὴν *παπικήν*, ἡ ὁποία διετήρησε τὸ ὄνομα Καθολική, ὑπῆρξε μέγα ὄφελος τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ πρώτη μεγάλη αἵρεσις, ὁ Ἀρειανισμός. Αἱ δύο μεγάλαι ἀρχαὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως, τὸ μέγα τοῦ Χριστιανισμοῦ μυστήριον, ἦσαν ἡ *ἑνότης ἐν τῇ Τριάδι*, ἤτοι τὸ τρισυπόστατον τῆς θεότητος καὶ ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ θείου λόγου ἐν Χριστῷ, ἤτοι ἡ ὕπαρξις ἐν τῷ Χριστῷ δύο καθ' ὁλοκληρίαν ὁμοίων φύσεων, τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης. Εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας εἶχον σχηματισθῆ δύο σχολαί, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία (ἡ τῆς Ἀντιοχείας) ἤθελε νὰ δώσῃ εἰς τὸ δόγμα τῆς τρισυποστάτου θεότητος τύπον καὶ ἔκφρασιν εὐνόητον καὶ σαφῆ τῆς ἑνότητος τοῦ θείου. Ἐκ τῆς ροπῆς ταύτης προῆλθεν ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀρείου, ὁ ὁποῖος ἦτο πρεσβύτερος τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἐκκλησίας. Αἱ δοξασίαι αὗται τοῦ Ἀρείου ἠμφεσβήτουν τὴν ἰσότητα τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, πρεσβεύουσαι, ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν ὑπῆρχεν ἀπὸ αἰῶνος, ἀλλ' εἶχε ποιηθῆ ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ὄντα, ἦτο *κτίσμα τοῦ Πατρὸς* γεννηθὲν ἐν χρόνῳ. Ἡ καινοτομία αὕτη τοῦ Ἀρείου ἤνοιγε βάραθρον, εἰς τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ πέσῃ ἡ μόλις στερεωθεῖσα χριστιανικὴ πίστις, διότι ἀπεγύμνωνε τὸ δόγμα ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ μυστηρίου τῆς ἀποκαλύψεως καὶ κατεβίβαζεν αὐτὸ εἰς τὴν τάξιν ἀνθρωπίνου δόγματος, τὸ ὁποῖον ἦτο συζητήσιμον. Διὰ τοῦτο ἐκίνησε ταραχὴν μεγάλην εἰς τὸν χριστιανικὸν κόσμον τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἡ ταραχὴ αὕτη δὲν ἐκλόνιζε μόνον τὴν κοινωνίαν, ἀλλὰ καὶ διέσπα αὐτὴν τὴν ἑνότητα τοῦ κράτους.

Αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι. Ἡ πρώτη ἐν Νικαίᾳ οἰκουμενικὴ σύνοδος. Ὁ Κωνσταντῖνος λαμβάνει τὴν ἀπόφασιν νὰ συγκαλέσῃ διὰ πρώτην φορὰν σύνοδον παγκόσμιον διὰ νὰ καθορίσῃ τὸ ζήτημα. Ἡ σύνοδος συνῆλθε τῷ 325 εἰς τὴν ἑλληνικὴν πόλιν τῆς Ἀσίας Νίκαιαν, εἰς ταύτην δὲ προσῆλθε καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν συζήτησιν ὁ αὐτοκράτωρ. Οἱ συνελθόντες πατέρες, 318 τὸν ἀριθμόν, καθιερώνουν τὴν ἀρχὴν τοῦ ὁμοουσίου τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, καταδικάζουν τὸν ἀρειανισμὸν καὶ συντάσσουν τὸ *Σύμβολον τῆς Νικαίας* («Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν» κ.λ.). Ἀλλ' ὁ Ἄρειος καὶ οἱ ὀπαδοί του δὲν ὑπέκυψαν εἰς τὸ ἀνάθεμα καὶ ὁλόκληρος ὁ Δ' αἰὼν διῆλθεν εἰς ταραχὰς καὶ εἰς ἀγῶνα σκληρόν, μετὰ πάθους διεξαγόμενον, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ οἱ αὐτοκράτορες ἔλαβον μέρος, μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων καὶ τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς Ὀρθοδοξίας. Ὁ ἀρειανισμὸς ἐφάνη ὑπερισχύων ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου, ἀλλὰ κατεκρημνίσθη ἐπὶ τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου εἰς τὴν ἐν *Κωνσταντινουπόλει β' σύνοδον*. Κατὰ ταύτην (381) ἔγινεν ὁριστικὸς θρίαμβος τῆς Ὀρθοδοξίας, συμπληρωθέντος τοῦ Συμβόλου τῆς Νικαίας ὡς πρὸς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ὁ ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως ἔχει τὰ πρεσβεῖα τιμῆς μετὰ τὸν τῆς Ρώμης «διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν Νέαν Ρώμην». Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν ἐπὶ Θεοδοσίου (τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος) θρίαμβον τῆς Ὀρθοδοξίας, καὶ πάλιν ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὸ Βυζαντινὸν κράτος δὲν ἡσύχασε. Καθ' ὅλον τὸν Ε' αἰῶνα ἠγέρθη ἄλλη σοβαρὰ συζήτησις, σφοδρὸς ἀγὼν περὶ τῆς ἑνώσεως τῆς ἀνθρωπίνης καὶ τῆς θείας φύσεως εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ τρίτη ἐν Ἐφέσῳ οἰκουμενικὴ σύνοδος (431) καταδικάζει τὴν αἵρεσιν τοῦ *Νεστορίου*, ὁ ὁποῖος διέκρινε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὴν θείαν (λέγων τὴν Παναγίαν ὄχι Θεοτόκον, ἀλλὰ Χριστοτόκον) καὶ καθώρισε τὴν ἐν Χριστῷ οὐσιαστικὴν ἀδιάρρηκτον καὶ ἀδιάλυτον ἕνωσιν τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἡ δὲ *τετάρτη οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐν Χαλκηδόνι* (451) καταδικάζει τὴν αἵρεσιν τοῦ Νεστορίου καὶ τὴν νέαν αἵρεσιν τοῦ *Εὐτυχίου*. Οἱ *Εὐτυχιανοί*, ἤτοι *Μονοφυσῖται*, ἀνεγνώριζον μίαν μόνον φύσιν ἐν τῷ Χριστῷ: τὴν θείαν· κατ' αὐτούς, ὁ Σωτὴρ ἔπαθεν ὡς ἔχων ἀνθρωπίνην φύσιν, διότι οὐδεὶς σώφρων ἄνθρωπος ἠδύνατο νὰ παραδεχθῇ τὴν θεότητα ὡς παθοῦσαν. Ἡ σύνοδος αὕτη ἐδογμάτισεν ἐν τῷ Θεανθρώπῳ Χριστῷ δύο φύσεις *ἀσυγχύτως* ἡνωμένας, θείαν καὶ ἀνθρωπίνην. Ἡ ἀπόφασις τῆς συνόδου ἐγέννησε πολλὴν ταραχὴν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν γαλήνην τοῦ κράτους.

Διὰ νὰ καθησυχάσῃ τὰ πράγματα ὁ αὐτοκράτωρ *Ζήνων* ἐξέδωκε τῷ 482 διάταγμα, ὀνομασθὲν «Ἑνωτικόν», ὡς μέλλον νὰ ἑνώσῃ τὰς δύο ἀντιμαχομένας μερίδας, τοὺς μονοφυσίτας καὶ τοὺς ὀρθοδόξους ὀπαδοὺς τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου. Ἀλλ' ἡ πρᾶξις τοῦ βασιλέως κατεδικάσθη σφοδρῶς καὶ ὑπὸ Ὀρθοδόξων.

Τὸ «Ἑνωτικὸν» ὅμως τοῦ Ζήνωνος δὲν κατέπαυσε τὰς ἔριδας. Οἱ ἄκροι Ὀρθόδοξοι, οἱ καλούμενοι *Ἀκοίμητοι*, οἱ ὀπαδοὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, συνεννοοῦντο μὲ τὸν πάπαν καὶ ἐνήργουν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, οἱ δὲ ἄκροι *Μονοφυσῖται*, καλούμενοι *Ἀκέφαλοι* ἴσχυον κυρίως εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Οἱ ζηλωταὶ οὗτοι τῶν ἄκρων μερίδων, συγκεντρωθέντες εἰς τὰς δύο μεγαλυτέρας πόλεις τοῦ κράτους, ἐπέφερον δεινὴν ταραχήν. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀναστάσιος (περὶ τὸ 500) ἐπέμεινεν εἰς τὸ Ἑνωτικὸν τοῦ Ζήνωνος καὶ ἀντεστάθη εἰς τὰς ἀξιώσεις τοῦ πάπα.

Digitized by Google

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὑφίστανται ἔτι αἱ τρεῖς σπουδαιόταται αἱρέσεις, ἤτοι τῶν Ἀρειανῶν, τῶν Νεστοριανῶν καὶ τῶν Μονοφυσιτῶν. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐζήτει κυρίως νὰ συμβιβασθῇ πρὸς τοὺς Μονοφυσίτας, εἴτε ὡς πολυαριθμοτέρους, εἴτε ὡς πρεσβεύοντας δόγμα δυνάμενον εὐκόλως νὰ τοὺς ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν. Πρὸς τοῦτο συνεκλήθη τῷ 553 ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ *Ε΄ οἰκουμενικὴ σύνοδος* (ἡ δευτέρα ἐν Κωνσταντινουπόλει), ἥτις ἐπεχείρησε νὰ λύσῃ τὰς διαφοράς, ἃς προὐκάλεσεν ἡ αἵρεσις τῶν Μονοφυσιτῶν.

Οὕτως ἡ θρησκευτικὴ ἑνότης τοῦ κράτους εἶχε διασπασθῆ. Αἱ ποικίλαι θρησκευτικαὶ αἱρέσεις, καὶ ἰδίως αἱ σπουδαιότεραι, ἡ αἵρεσις τῶν Νεστοριανῶν καὶ τῶν Εὐτυχιανῶν, ἤτοι Μονοφυσιτῶν, εἶχον ἐπικρατήσει εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας καὶ εἶχον τόσον φανατισμένους ὀπαδοὺς ἐναντίον τῶν «Χαλκηδονιτῶν», ἤτοι τῶν Ὀρθοδόξων, οἱ ὁποῖοι ἠκολούθουν τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, ὥστε καὶ τὸ κράτος ἐπρόδωκαν. Διότι συνετέλεσαν εἰς τὰς ἐπιτυχίας οἱ μὲν Νεστοριανοὶ τῶν Περσῶν, οἱ δὲ Μονοφυσῖται τῆς Αἰγύπτου, τῶν Ἀράβων. Πρῶτος ὁ Ζήνων, περὶ τὰ τέλη τοῦ Ε΄ αἰῶνος, καὶ μετ' αὐτὸν ὅλοι οἱ αὐτοκράτορες ἠγωνίσθησαν νὰ διαλλάξουν τὴν Ὀρθοδοξίαν μὲ τὰς αἱρέσεις, καὶ νὰ προσοικειωθῶσιν, ἂν ὄχι ὅλας, τοὐλάχιστον τὴν μεγάλην αἵρεσιν τῶν Μονοφυσιτῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους μάλιστα καὶ προέβησαν εἰς μικρὰς παραχωρήσεις, ἀκινδύνους διὰ τὴν οὐσίαν, καὶ αἱ ὁποῖαι δὲν προσέβαλλον τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς Ὀρθοδοξίας. Οὕτω πολλοὶ αὐτοκράτορες ἐξέδωκαν κατὰ σειρὰν τὸ «Ἑνωτικὸν» (ὁ Ζήνων), τὴν «Καταδίκην τῶν τριῶν κεφαλαίων» (ὁ Ἰουστινιανός), τὴν «Ἔκθεσιν» (ὁ Ἡράκλειος), τὸν «Τύπον» (ὁ Κώνστανς), ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν τίποτε, τοὐναντίον παρώξυναν τὰ πράγματα. Τὸ χειρότερον δ' ἦτο ὅτι ἡ «Ἔκθεσις» τοῦ Ἡρακλείου, ὄχι μόνον δὲν ἐπήγαγε τὴν ποθουμένην λύσιν ἀλλὰ καὶ νέαν αἵρεσιν ἐδημιούργησε, τῆς ὁποίας οἱ ὀπαδοὶ ὠνομάσθησαν *Μονοθελῆται*.

Αἱ πολιτικαὶ συνέπειαι τῶν αἱρέσεων. Ὁ θρησκευτικὸς ἀγών, ὁ ὁποῖος ἐτάραξε τὴν βυζαντινὴν Ἀνατολὴν κατὰ τὸν Ε΄ αἰῶνα, ἔσχε τοσοῦτον μεγάλας συνεπείας, ὥστε ἐπέδρασε δι' αἰῶνας εἰς τὰς πολιτικὰς σχέσεις τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας καὶ εἰς τὴν ὅλην μάλιστα τύχην αὐτῆς. Εἰς τὴν Δύσιν, οἱ πάπαι ἵδρυσαν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ Ε΄ αἰῶνος διὰ τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ Μεγάλου τὴν *Ποντιφικὴν μοναρχίαν,* ἡ ὁποία κατέστη καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα ἡ μεγίστη δύναμις τῆς Δύσεως. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἡ περὶ τῆς φύσεως τοῦ Χριστοῦ ἔρις ἔδωκεν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς πατριάρχας Ἀλεξανδρείας Κύριλλον (412—444) καὶ κατόπιν τὸν Διόσκουρον (444—451) νὰ διεκδικήσωσι τὴν πνευματικὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἡ ἐν Ἐφέσῳ οἰκουμενικὴ σύνοδος τοῦ 431 ὑπῆρξε κυρίως ἔργον τοῦ Κυρίλλου, ὁ ὁποῖος ἐπέβαλε τότε τὴν θέλησίν του εἰς τὸν αὐτοκράτορα (τὸν Θεοδόσιον Β΄), καὶ ἐκυριάρχησεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὡς ἀληθὴς πνευματικὸς φαραώ. Κατὰ τῆς φιλοδοξίας ταύτης ἠγέρθη ἡ κεντρικὴ κυβέρνησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ὁποία ἐνήργησε τὴν σύγκλησιν τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου (451). Διὰ τοῦ ὁριστικοῦ κατ' αὐτὴν καθορισμοῦ τοῦ Ὀρθοδόξου δόγματος, περὶ τῆς ἀσυγχύτου ἑνώσεως τῶν δύο φύσεων, ἐσημειώθη ἡ πτῶσις τῶν ἀλεξανδρινῶν ἀντιποιήσεων καὶ ὁ θρίαμβος τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἐπέβαλε τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ ἀκλονήτως ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Συγχρόνως κατὰ τὰς συνόδους ταύτας ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας ἐσημειώθησαν αἱ πρῶται διενέξεις μὲ τὸν πάπαν τῆς Δύσεως, αἱ ὁποῖαι ἔμελλον ν' ἀπολήξουν εἰς τὴν ἐπισύρασαν κολοσσιαίας πολιτικὰς συνεπείας διάστασιν τῆς ρωμαϊκῆς Δύσεως ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς.

Ἄλλη μεγάλη πολιτικὴ συνέπεια ἦτο ἡ σύνδεσις τῆς τύχης τῶν μεγάλων ἑλληνικῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς μὲ τὴν ὁριστικὴν ὑπερίσχυσιν τῆς Ὀρθοδοξίας. Οἱ Μονοφυσῖται, ἂν καὶ κατεδικάσθησαν, δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος των. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀκόμη ἐξηκολούθησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὴν Συρίαν νὰ συγκροτοῦν αἱρετικὰς ἐκκλησίας μὲ τάσεις ἀποχωριστικάς. Ἦτο τοῦτο μέγας κίνδυνος τῆς ἑνότητος τοῦ κράτους, ὁ ὁποῖος ἔμελλε νὰ ἐκδηλωθῇ κατὰ τρόπον τραγικὸν εἰς τοὺς ἐπομένους αἰῶνας. Ὁ βασιλεὺς Ἡράκλειος κατέβαλε μεγάλας προσπαθείας κατὰ τὴν διαμονήν του εἰς τὴν Συρίαν διὰ νὰ κατορθώσῃ τὴν προσέγγισιν τῶν Μονοφυσιτῶν πρὸς τοὺς Ὀρθοδόξους. Ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Ἡρακλείου οἱ Μονοφυσῖται ἵδρυσαν ἰδιαιτέρας ἐκκλησίας καὶ οὕτως εἰς τὴν Αἴγυπτον παρήχθη ἡ *κοπτικὴ Ἐκκλησία,* εἰς τὴν ὁποίαν προσεχώρησαν καὶ οἱ Ἀβησσυνοί, εἰς τὴν Ἀρμενίαν ἡ *ἀρμενική,* εἰς τὴν Συρίαν ἡ σήμερον ἐκκλησία τῶν *Μαρωνιτῶν*.

Ἐν τούτοις εἰς τὰς περὶ τὸ Αἰγαῖον ἑλληνικὰς χώρας, τὴν πραγματικὴν κοιτίδα τῆς ἑλληνικῆς ἐθνότητος, ἠνωρθώθη πανίσχυρος ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία διὰ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ δόγματος γίνεται πλέον γνησία ἐθνικὴ Ἐκκλησία καὶ συνταυτίζει εἰς τοὺς αἰῶνας τὰς τύχας αὐτῆς μὲ τὸν Ἑλληνισμόν. Ἡ Βυζαντινὴ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία γίνεται ἀνεξάρτητος ὀργανισμὸς καὶ τότε τὸ ἀνατολικὸν κράτος λαμβάνει ἰδίαν φυσιογνωμίαν.

Ἡ ἀπόσχισις ἀπὸ τὸν πάπαν. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὸ ἔθνος ὅλον διατηρεῖται ἀκόμη καὶ σήμερον ἡ ἀνάμνησις τῶν ἐρίδων μὲ τὸν πάπαν καὶ τὴν *καθολικὴν Ἐκκλησίαν*, ὅπως ἐπεκράτησε νὰ λέγεται ἡ *παπική*, ὅπως καὶ εἰς ταύτην ἀκόμη καὶ σήμερον διεσώθη ἡ πικρία διὰ τὴν ἀνεξάρτητον στάσιν τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Βαθὺ ὑπῆρξε τὸ χάσμα καὶ δεινὸς ὁ ἀγὼν μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ἀγών, ὁ ὁποῖος ἔσχεν ἀνυπολόγιστα ἀποτελέσματα διὰ τὸ ἔθνος ἡμῶν, διότι παρέσυρε τοὺς Σταυροφόρους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐστέρησεν αὐτὴν κατὰ τὸν ὕστατον ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Τούρκων ἀπὸ τὴν βοήθειαν τῆς Δύσεως. Εἶχεν ὅμως ἐθνικὰ ἀποτελέσματα μεγάλα, διότι ἡ διάστασις αὕτη κατέστησε τὴν ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἑλληνικὴν ἐθνικὴν καὶ εἰς δεινὰς στιγμὰς κινδύνων ἠνώρθωσε τοὺς Ὀρθοδόξους Ἕλληνας εἰς ἀντίστασιν κατὰ τῶν ἐπερχομένων ἀλλοδόξων, τῶν Φράγκων. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐκπλήττει εἶναι, ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς διαστάσεως ἀνάγεται εἰς αὐτοὺς τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Οἱ πάπαι κατ' ἀρχὰς ἐθεώρουν ἑαυτοὺς «δούλους» τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ρωμαίων, δηλαδὴ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑδρεύοντος αὐτοκράτορος, καὶ δὲν ἔπαυον νὰ διαδηλοῦν τὴν πίστιν καὶ τὸν θαυμασμὸν αὐτῶν πρὸς τοὺς διαδόχους τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἀπέναντι ὅμως τοῦ πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπέμενον πάντοτε εἰς τὰ πρωτεῖα, διότι ἡ παράδοσις ἀνῆγε τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης εἰς τὸν πρῶτον τῶν ἀποστόλων, εἰς τὸν Πέτρον, καὶ διότι ἥδρευον εἰς τὴν παλαιὰν Ρώμην· διὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον λόγον ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἀνεγνώρισεν εἰς αὐτοὺς τὰ πρεσβεῖα τιμῆς. Εἶχον δὲ ἀνέκαθεν ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδοσίαν των οἱ πάπαι χώρας ἀποτελούσας μέρη τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, τὰς χώρας τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου πλὴν τῆς Θρᾴκης, τῆς Κάτω Μοισίας καὶ τῶν πέραν τοῦ Δουνάβεως ἐκχριστιανισθεισῶν βαρβαρικῶν χωρῶν, αἵτινες ὑπήγοντο εἰς τὸν πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἴσως δὲ ἡ συνήθεια αὕτη εἶχε παραμείνει ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς παλαιᾶς διαιρέσεως τοῦ κράτους, ἐπὶ τῶν υἱῶν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ χῶραι αὗται ἦσαν ἡνωμέναι διοικητικῶς μὲ τὴν Ἰταλίαν καὶ ὑπήγοντο εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Δύσεως. Εἶχε λοιπὸν ὁ πάπας εὐκαιρίαν πρὸς ἀνάμειξιν καὶ δὲν παρέλειπε ταύτην, ὅπως ἀργότερον, ἐπὶ τῆς εἰκονομαχίας, ὅτε ἐξήγειρε τοὺς κατοίκους τῆς Ἑλλάδος ἐναντίον τῶν εἰκονομάχων βασιλέων. Σπουδαία δ' αἰτία ἀναμείξεως ἦτο καὶ ἡ ἐκ τῶν αἱρέσεων ταραχή, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκλυδωνίζετο ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, διότι ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ἔμενεν ἀείποτε ἀκλόνητος εἰς τὸ ὀρθὸν καθολικὸν δόγμα.

Ἡ ἔρις ἐξερράγη ἰδίως ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ Ζήνων ἠθέλησε νὰ ἐπιβάλῃ τὴν εἰρήνην εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν διὰ διατάγματος (482). Ἡ πρᾶξις τοῦ Ζήνωνος κατεκρίθη ὑπὸ πολλῶν Ὀρθοδόξων ὡς ἄμεσος ἐπέμβασις εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ δὲ πάπας Φῆλιξ Γ΄ ἀφώρισε τὸν τότε πατριάρχην Ἀκάκιον, διότι εἶχεν ἐπιτρέψει τὴν ἀνάμειξιν τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας εἰς δογματικὰ ζητήματα. Ὁ Ἀκάκιος, ὁ ὁποῖος εἶχε συντελέσει εἰς τὴν θρησκευτικὴν εἰρήνην, ἔλαβε τὸν τίτλον *Οἰκουμενικὸς* πατριάρχης, ἐννοεῖται δ' ὁ τίτλος οὗτος παρώξυνε τὰ πράγματα. Εἰς δὲ τὸν ἀφορισμὸν τοῦ πάπα ὁ πατριάρχης ἀπήντησε διὰ τῆς ἐξαλείψεως τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀπὸ τὰ δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε νὰ μὴ μνημονεύεται κατὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς εὐχάς. Οὕτως ἐπῆλθεν ἡ πρώτη διάστασις μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ἡ ὁποία διήρκεσεν ἐπὶ τριάκοντα πέντε ἔτη. Κατόπιν, ἐπὶ τοῦ Ἡρακλείου, ὅτε πάλιν ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ἐπροσπάθησε νὰ συμβιβάσῃ τοὺς αἱρετικοὺς μὲ τοὺς Ὀρθοδόξους, ἀντετάχθησαν σθεναρῶς εἰς τὰς προσπαθείας του οἱ πάπαι.

Αἱ αἱρέσεις ὡς ἐκπολιτιστικὸν ὄργανον. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι αἱ ἀμέσως μετὰ τὸν θρίαμβον τῆς Ἐκκλησίας γεννηθεῖσαι εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν πολυάριθμοι αἱρέσεις καὶ ὁ ἐν τοῖς κόλποις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κράτους δεινὸς ἀνταγωνισμὸς ἐξησθένησαν τὴν δύναμιν αὐτῶν. Θὰ ἦτο δυνατὸν ὅμως νὰ ληφθῇ καὶ ἄλλη ὄψις τοῦ ζητήματος, ἡ μεγάλη ὠφέλεια τὴν ὁποίαν αἱ αἱρέσεις ἐπέφερον εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ. Ἐν πρώτοις δὲν εἶναι παράδοξον νὰ λεχθῇ ὅτι αἱ αἱρέσεις ἐπέφεραν μίαν ἀναζωογόνησιν εἰς τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα. Διότι αἱ τόσον πληθυνθεῖσαι εἰς τὸν ἀνατολικὸν Ἑλληνισμὸν αἱρέσεις ἦσαν καὶ αὗται μία συνέχεια ἄμεσος τοῦ ζητητικοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, συνέχεια λοιπὸν τοῦ βίου τοῦ ἑλληνικοῦ ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν παλαιῶν σοφιστικῶν καὶ ἑλληνιστικῶν φιλοσοφικῶν συζητήσεων, αἱ ὁποῖαι ἤδη κατ' ἀνάγκην περιεστράφησαν, ὡς ὑπὸ Χριστιανῶν πλέον συνεχιζόμεναι, περὶ τὴν κατανόησιν τῆς φύσεως τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἐβοήθει δὲ θαυμασίως τὴν ἀνάπτυξιν τῶν αἱρέσεων καὶ ἡ εὔκαμπτος καὶ λεπτοτάτη ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἀντιθέτως πρὸς τὴν δυσκαμψίαν τοῦ πνεύματος τοῦ ρωμαϊκοῦ καὶ τῆς γλώσσης τῆς λατινικῆς. Ἡ ἀντίθεσις εἶναι καταπληκτικὴ μεταξὺ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ λατινικοῦ τῆς Δύσεως. Τὸ πρῶτον εἶναι τὸ αἰωνίως ζητητικὸν πνεῦμα, καὶ τὸ δεύτερον τὸ θετικόν, τὸ ὁποῖον ἀποδέχεται ὡς νόμον τὴν ἅπαξ τεθεῖσαν ἀρχήν, καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἰς τὴν ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν δὲν ἐγεννήθησαν αἱρέσεις συνταράξασαι αὐτήν. Οἱ πάπαι εἶναι θεολόγοι, νομοθέται· τοὐναντίον κάθε Ἕλλην θεολόγος ἔχει ἐκ κληρονομίας ἐν ἑαυτῷ τὸ φιλοσοφικὸν πνεῦμα. Μόνη δὲ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦτο ἱκανὴ νὰ ἐκφράσῃ διὰ μικρῶν διαφορῶν τὰς διαφόρους γνώμας. Κατὰ τοὺς Ὀρθοδόξους ὁ Υἱὸς εἶναι *ὁμοούσιος τῷ Πατρί*, κατὰ τὸν Ἄρειον εἶναι *ἑτερούσιος*, κατὰ τοὺς *Ἡμιαρειανοὺς* εἶναι *ὁμοιούσιος*. Ὁ πατριάρχης Νεστόριος διδάσκει ὅτι ἡ Παναγία εἶναι *Χριστοτόκος*, δηλαδὴ ὅτι δὲν εἶναι μήτηρ Θεοῦ ἀλλὰ μήτηρ τοῦ Χριστοῦ. Ἰδοὺ λοιπὸν ὁλόκληρα δόγματα, ἐκφραζόμενα διὰ τῆς διαφορᾶς ὀλίγων γραμμάτων. Ἡ λατινικὴ γλῶσσα, ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη γλῶσσα ἦτο ἀνεπιτήδειος διὰ τοιαύτας λεπτότητας, καὶ ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο γλωσσῶν ἐκφράζει κάλλιστα δύο διαφόρους πνευματικοὺς κόσμους. Ἡ πνευματικὴ ὑπεροχὴ ἀναμφισβητήτως εὑρίσκεται πρὸς τὸ μέρος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐξ ἄλλου μεγίστη ὑπῆρξεν ἡ ὠφέλεια τῶν αἱρέσεων. Εἶναι ἄξιον προσοχῆς τὸ γεγονός, ὅτι οἱ βάρβαροι, καὶ δὴ πρῶτοι οἱ Γότθοι, ἔγιναν ὅλοι Ἀρειανοί. Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀρείου, κατὰ τὴν ὁποίαν μόνον ὁ Πατὴρ εἶναι ἀγέννητος, καὶ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι *ποίημα, κτίσμα* τοῦ Πατρός, γεννηθεὶς ἐν χρόνῳ, εἶχεν ὡς τελικὴν συνέπειαν τὴν ἄρνησιν τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ, κατ' ἀκολουθίαν καὶ τῆς θρησκείας. Ἀλλ' ἦτο ἁπλουστέρα καὶ μᾶλλον εὐνόητος, παρὰ ἡ καθολικὴ καὶ ὀρθόδοξος θεολογία μὲ τὰ μυστήρια αὐτῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἔγινεν εὐκολώτερον ἀσπαστὴ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Ἔζησαν λοιπὸν οἱ βάρβαροι ἔξω ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τῆς Ὀρθοδοξίας, καὶ τὸ αἴσθημα τοῦτο τῆς ἀντιθέσεως συνετέλεσε, πλὴν τοῦ αἰσθήματος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἰς τὸ νὰ καταπολεμηθῶσιν οἱ Ἀρειανοὶ Γότθοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ σωθῇ ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦ ἐκγερμανισμοῦ. Τὸ δηλητήριον δὲ τοῦτο τοῦ Ἀρειανισμοῦ ἦτο καὶ ἡ αἰτία τῆς τελικῆς καταστροφῆς τῶν ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἱδρυθέντων αἱρετικῶν χριστιανικῶν κρατῶν εἰς τὰς χώρας τῆς Δύσεως καὶ συγχρόνως ἡ αἰτία τῆς ταχείας αὐξήσεως τῶν Φράγκων, οἱ ὁποῖοι ἠσπάσθησαν τὸ καθολικὸν δόγμα.

Οἱ Ἕλληνες αἱρετικοὶ ἀπεδιώχθησαν ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας καὶ κατέφυγον εἰς μακρινὰς χώρας, εἰς τὴν Περσίαν, εἰς τοὺς βαρβάρους τῶν στεππῶν τῆς Ρωσίας, καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν Κίναν. Οἱ αἱρετικοὶ οὗτοι, Ἀρειανοὶ καὶ Νεστοριανοί, ὅπως ἀργότερον οἱ Παυλικιανοί, ὑπῆρξαν σπουδαιότατα ὄργανα, διὰ τῶν ὁποίων μετεδόθη εἰς χώρας πολὺ μακρινὰς ὁ βυζαντινὸς πολιτισμός. Εἰς τὴν Περσίαν, κατὰ τὴν ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐβασίλευον οἱ μεγάλοι Χοσρόαι τοῦ ΣΤ΄ αἰῶνος, ὅπως καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἀσιατικὰς χώρας, διὰ τῶν Νεστοριανῶν κυρίως διεδόθησαν αἱ ἑλληνικαὶ ἰδέαι, τὰ γράμματα, ἡ τέχνη. Καὶ εἰς τὴν Σιβηρίαν ἀκόμη εὑρέθησαν τάφοι Νεστοριανῶν, δεικνύοντες τὴν καταπληκτικὴν ἐξάπλωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ὄχι μόνον διὰ τῶν Ὀρθοδόξων ἱεραποστόλων, ἀλλ' ἀκόμη καὶ διὰ τῶν ἐξορίστων αἱρετικῶν.

Ἡ ἐθνικότης καὶ ἡ στέψις τῶν αὐτοκρατόρων. Οἱ πρῶτοι αὐτοκράτορες τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας δὲν ἦσαν ἀκραιφνοῦς ἑλληνικῆς καταγωγῆς, καὶ κατὰ τοῦτο ἠκολούθουν τὴν ρωμαϊκὴν συνήθειαν, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ τελευταῖοι αὐτοκράτορες ἦσαν συνήθως ἐκρωμανισμένοι βάρβαροι ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν (Ἰλλυριοί, Ἱσπανοὶ κλπ.). Ὁ οἶκος τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου δύναται νὰ θεωρηθῇ ἑλληνικός, διότι κατήγετο ἀπὸ τὴν Ναϊσσὸν τῆς Ἄνω Μοισίας, ἡ ὁποία ἦτο μὲν χώρα ἰλλυρική, ἀλλ' ἐξελληνισμένη, ἡ δὲ μήτηρ τοῦ Κωνσταντίνου κατήγετο ἀπὸ τὴν Βιθυνίαν, καθαρῶς ἑλληνικὴν χώραν. Ὁ Ἰοβιανός, ὁ Οὐάλης καὶ ὁ Θεοδόσιος δὲν ἦσαν Ἕλληνες. Ἀλλ' ὁ Μαρκιανὸς καὶ ὁ Λέων ὁ Α΄ εἶναι Ἕλληνες Θρᾷκες. Ὁ Ζήνων κατήγετο ἐκ τοῦ μικρασιατικοῦ ἔθνους τῶν Ἰσσύρων, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐν μέρει μόνον ἐξελληνισθῆ. Ὁ Ἀναστάσιος Α΄ ἦτο Ἠπειρώτης ἀπὸ τὸ Δυρράχιον, ὁ δὲ μέγας Ἰουστινιανὸς καὶ ὁ οἶκος αὐτοῦ κατήγετο ἐκ τῆς Μακεδονίας. Τὸ λεγόμενον ὅτι ἦτο σλαβικός, ἀπεδείχθη ὅτι προήρχετο ἐκ νεωτέρας κιβδηλίας. Ὁ Μαυρίκιος (582 — 602) ἦτο Ἕλλην Μικρασιάτης, καὶ ἴσως διὰ τοῦτο λέγεται ὑπὸ τῶν χρονογράφων «πρῶτος Ἕλλην ὀνομασθεὶς αὐτοκράτωρ» (primus Graecus appellatus impera-

Digitized by Google

tor). Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μαυρικίου ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ κράτος κατέστη ἐντελῶς ἑλληνικόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι οἱ αὐτοκράτορες, ὅλοι οἱ ἐπιφανεῖς στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἄνδρες τοῦ κράτους, καὶ αὐτὸς ὁ πυρὴν τοῦ στρατοῦ, ἔτι δὲ καὶ αὐτὴ ἡ ἀριστοκρατία τῶν διαπρεψάντων κληρικῶν τῆς Ἐκκλησίας, κατήγοντο, κατὰ πλειοψηφίαν, ἀπὸ τὸ ἐσωτερικόν.

Ἀπὸ τοὺς χρόνους τούτους ἀπαραίτητον στοιχεῖον νομιμότητος τῆς ἐκλογῆς τῶν αὐτοκρατόρων εἶναι ἡ στέψις αὐτῶν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου. Ὁ πρῶτος ὑπὸ τοῦ πατριάρχου στεφθεὶς αὐτοκράτωρ εἶναι ἤδη ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος ὁ Μαρκιανὸς (450), μετ' αὐτὸν ὁ Ὀρθόδοξος Ἕλλην Θρᾷξ Λέων ὁ Α' (457—474), ὁ ἀπαλλαγεὶς ἀπὸ τὴν ηγεμονίαν τῶν Γότθων καὶ διαφυλάξας τὸ Κράτος ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦ ἐκγερμανισμοῦ. Ἦτο τόσον μέγα τὸ ἀξίωμα τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὥστε ἡ σύγκλητος τῆς Ρώμης ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Λέοντα τὸν Α' νὰ ὑποδείξῃ αὐτοκράτορα τοῦ δυτικοῦ κράτους, καὶ ὑπέδειξε τότε οὗτος ὡς συνάδελφόν του εἰς τὴν Δύσιν τὸν Ἀνθέμιον. Συνήθως ὁ Λέων ὁ Α' θεωρεῖται ὡς «ὁ πρῶτος ἐξ ὅλων τῶν βασιλέων τοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος ἐστέφθη ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ μὲ τὸ διάδημα καὶ τὴν πορφύραν, τὰ ἐξ οὐρανοῦ πεμφθέντα» (*Guldenkrone*, L'Italie byzantine).

Ἀλλὰ δὲν δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κράτει τούτῳ ὑπῆρξαν, τοὐλάχιστον ἀρχῆθεν, ἡ ἄρχουσα ἐθνότης. Τὸ κράτος μετὰ τὰς δεινὰς ἀπωλείας, ἃς ὑπέστη ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Ζ' αἰῶνος, περιωρίσθη ἐντὸς ὁρίων, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ πολὺς λαὸς ἐλάλει τὴν ἑλληνικὴν ὡς γλῶσσαν ἐθνικήν. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ὑπῆρχε μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἑλλήνων. Οἱ ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ἐδάφους οἰκοῦντες ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων εἶχον ὀλιγωτέραν σημασίαν εἰς τὸ κράτος, ἐκτὸς τῆς περιόδου τῶν Παλαιολόγων. Τὸ σημαντικώτατον μέρος τῶν Ἑλλήνων κατῴκει εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἡ ὁποία ἀνέκαθεν καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ μεσαίωνος ἦτο ἡ ἀέναος πηγὴ δυνάμεων διὰ τὸ κράτος.

Ἡ ἀναδιοργάνωσις καὶ ὁ ἐξελληνισμὸς τοῦ κράτους. Ταῦτα ὡς πρὸς τοὺς βαρβάρους τοῦ Δουνάβεως, τῶν ὁποίων αἱ ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος συνεχεῖς ἐπιδρομαὶ εἰς τὴν Ἑλληνοϊλλυρικὴν χερσόνησον κατέληξαν εἰς τὴν ἐγκατάστασιν μέρους αὐτῶν, τῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Βουλγάρων, εἰς ὅλον τὸ βορειότατον μέρος αὐτῆς. Οὕτω συνεπτύχθη τὸ κράτος ἀπὸ τὸν Βορρᾶν. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἐκτεταμένων τούτων ἐγκαταστάσεων, αἱ ὁποῖαι ἀφορῶσιν εἰς χώρας μεγάλας, μεταβληθείσας εἰς κράτη σλαβικά, ἔχουν εἰσχωρήσει οἱ Σλάβοι καὶ ἔχουν κατασπαρῆ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κράτους. Οὕτως ἐπέρχεται ἀλλοίωσις εἰς τὴν ἐθνολογικὴν σύστασιν τοῦ Βορείου μέρους τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Εἰς τὴν Δύσιν ἔχασεν ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Λομβαρδῶν τὴν Ἰταλίαν. Μόνον περὶ τὴν Ραβένναν καὶ ἰδίως εἰς τὴν Νότιον Ἰταλίαν διετηρεῖτο ἡ ἑλληνικὴ κυριαρχία. Ἀλλ' αἱ ἀπολεσθεῖσαι ἐκ τῶν σλαβικῶν ἐποικήσεων βόρειοι εὐρωπαϊκαὶ χῶραι τοῦ κράτους ἦσαν χῶραι ἀπολίτιστοι. Ἡ δεινὴ ἀπώλεια ἦτο ἡ πρὸς ἀνατολὰς σύμπτυξις, ἡ ἐπελθοῦσα ἐκ τῆς ἀραβικῆς ἐπιδρομῆς, ἡ ὁποία ἐστέρησε τὸν Ἑλληνισμὸν ἀπὸ τὰς μεγάλας καὶ ἐνδόξους χώρας αὐτοῦ, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον, ἔπειτα τὴν βυζαντινὴν Ἀφρικήν. Οὕτως ὁ Ἑλληνισμὸς περιωρίσθη ἀπὸ παντοῦ, συνεπτύχθη εἰς ἑαυτόν· καὶ τοῦτο ἦτο γεγονός, τὸ ὁποῖον εἶχε μεγάλας συνεπείας εἰς τὰς περαιτέρω τύχας αὐτοῦ. Τὸ γεγονὸς τοῦτο κυρίως ἐπέφερε τὴν νέαν διοργάνωσιν τοῦ κράτους, ἡ ὁποία ἔδωκεν εἰς αὐτὸ καὶ ἐξωτερικὴν καὶ ἐπίσημον μορφὴν ἑλληνοπρεπεστέραν. Μία μεγάλη ἐποχὴ κλείει, ἡ *Ἑλληνιστικορρωμαϊκὴ* ἐποχή, καὶ ἀρχίζει ὁ ἀληθινὸς βυζαντινὸς αἰὼν τῶν εἰκονομάχων καὶ τῶν Μακεδόνων βασιλέων καὶ τῶν μεγαλοπολέμων πρὸς παλαιοὺς καὶ νέους βαρβάρους.

Πολὺ σπουδαῖον εἶναι, ὡς ἐλέχθη ἄλλως τε, ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ ᾐσθάνθησαν καὶ ἐξετίμησαν τὸ μέγεθος τῆς μεταβολῆς. Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ὄχι μόνον ἀναφέρει τὴν σύμπτυξιν ταύτης ἀποκαλῶν «στένωσιν», ἀλλὰ καὶ τὴν συνδέει χαρακτηριστικώτατα καὶ ὀρθότατα μὲ τὴν ἐπελθοῦσαν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ κράτους: «Νυνὶ δὲ στενωθείσης κατά τε τὰς Ἀνατολὰς καὶ Δυσμὰς τῆς Ρωμαϊκῆς βασιλείας, και ἀκρωτηριασθείσης ἀπὸ τῆς ἀρχῆς Ἡρακλείου τοῦ Λίβυος, οἱ ἀπ' ἐκείνου κρατήσαντες, οὐκ ἔχοντες ὅποι καὶ ὅπως καταχρήσονται τῇ αὐτῶν ἐξουσίᾳ, εἰς μικρά τινα μέρη κατέτεμον τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν καὶ τὰ τῶν στρατιωτῶν τάγματα μάλιστα, καὶ ἐλληνίζοντες καὶ τὴν πάτριον καὶ ρωμαϊκὴν γλῶτταν ἀποβαλόντες. λογγίνους γὰρ ἔλεγον τοὺς χιλιάρχους, καὶ κεντουρίωνας τοὺς ἑκατοντάρχους, καὶ κόμιτας τοὺς νῦν στρατηγούς. Αὐτὸ γὰρ τὸ ὄνομα τοῦ θέματος ἑλληνικὸν ἐστι καὶ οὐ ρωμαϊκόν, ἀπὸ τῆς θέσεως ὀνομαζόμενον» (*Κωνστ. Πορφυρογέν.*). Ἀπὸ τὸ ἰδιαζόντως σημαντικὸν τοῦτο χωρίον τοῦ Πορφυρογεννήτου, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἐδόθη ἡ δέουσα προσοχή, ἐμφαίνονται σαφέστατα δύο γεγονότα: 1ον) ὅτι ἡ ἀναδιοργάνωσις τοῦ κράτους ἔγινεν ὀλίγον μετὰ τὸν Ἡράκλειον, τὸν Λίβυν, ὅπως τὸν ὀνομάζει (διότι ὁ Ἡράκλειος ἦτο υἱὸς τοῦ ἐξάρχου τῆς Ἀφρικῆς), ἤτοι περὶ τὰ τέλη τοῦ Ζ' αἰῶνος· καὶ 2ον) ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ αὐτοκράτορες διετέλουν ἑλληνίζοντες, μὲ ἄλλους λόγους ὅτι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους ἐπεκράτησεν ὁλοσχερῶς πλέον ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν, ἤδη ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχεν ἀναγκασθῆ ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ΣΤ' αἰῶνος νὰ δημοσιεύῃ τὰς Νεαρὰς αὐτοῦ εἰς τὴν ἑλληνικήν, ἂν καὶ θέλει ἀκόμη ἀπὸ ἁπλῆν φιλαρέσκειαν νὰ νομίζῃ ὅτι ἡ λατινικὴ εἶναι ἡ «πάτριος φωνή». Εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸν τὸ χωρίον τοῦ α' κεφ. τῆς 7ης Νεαρᾶς τοῦ Ἰουστινιανοῦ: «Ἐκείνην γὰρ (τὴν ἑλληνικὴν) κατὰ πάντων κρατεῖν καὶ κυρίαν εἶναι θεσπίζομεν διόπερ αὐτὴν καὶ προὐθήκαμεν, καὶ οὐ πατρίῳ φωνῇ τὸν νόμον συνεγράψαμεν, ἀλλὰ ταύτῃ δὴ τῇ κοινῇ τε καὶ Ἑλλάδι, ὥστε ἅπασιν αὐτὸν εἶναι γνώριμον διὰ τὸ πρόχειρον τῆς ἑρμηνείας».

Κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα ὅλα τὰ αὐτοκρατορικὰ διατάγματα, ὅλαι αἱ πράξεις τῆς κυβερνήσεως εἶναι συντεταγμέναι εἰς τὴν ἑλληνικήν. Ἐπίσης εἰς τὴν διοίκησιν οἱ παλαιοὶ ρωμαϊκοὶ τίτλοι ἐξαφανίζονται,—παρατηρεῖ αὐτὸ καὶ ὁ Πορφυρογέννητος, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει, ὅτι οἱ πρότερον λεγόμενοι λογγῖνοι ὠνομάσθησαν ἀπὸ τότε («ἀπὸ Ἡρακλείου τοῦ Λίβιος») *χιλίαρχοι*, καὶ οἱ κεντουρίωνες *ἑκατόνταρχοι* καὶ οἱ κόμιτες *στρατηγοί*. Καὶ εἰς τὸν στρατὸν ἀκόμη τὰ παραγγέλματα γίνονται ἑλληνικά, ἦτο δὲ τοῦτο δύσκολον νὰ κατορθωθῇ, διότι ὁ βυζαντινὸς στρατὸς συνέκειτο καὶ ἀπὸ πολλὰ ξένα στοιχεῖα, καὶ ἐν γένει τὰ στρατιωτικὰ παραγγέλματα εἶναι, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν, πολὺ ἔμμονα καὶ δυσκίνητα πρὸς ἀλλαγήν. Συνδέεται δὲ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα μὲ τὸ βαθὺ θρησκευτικὸν αἴσθημα τῶν στρατιωτῶν, τὸ ὁποῖον ἐξεγείρει ὁ Ἡράκλειος διὰ λόγων φλογερῶν εἰς τὴν ἑλληνικήν, οἱ ὁποῖοι ὑπεκκαίουν ἰσχυρὰν θρησκευτικὴν ἔξαρσιν. Ἔφιππος ὁ βασιλεὺς φέρει εἰς τὴν δεξιὰν τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐξορκίζει τὸν στρατόν του νὰ ἐκτελέσῃ τὸ καθῆκόν του, δίδων οὕτως εἰς τὰς ἐκστρατείας του χαρακτῆρα ἱεροῦ πολέμου ὑπὲρ τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως ὑπὲρ τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον φυλάσσει τὴν πίστιν καὶ μετ' αὐτῆς τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν, διὰ τῆς γλώσσης ἐκδηλούμενον, διὰ τῆς ὁποίας προτρέπει τοὺς στρατιώτας του νὰ βαδίσουν κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Καὶ οὕτω τὸ αἴσθημα τῆς Ὀρθοδοξίας ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τοῦ Ἡρακλείου, ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, συνενώνεται καὶ συνταυτίζεται ἀδιαρρήκτως πρὸς τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα.

Τὴν ἐθνογραφικὴν ἀλλοίωσιν τῆς αὐτοκρατορίας, ἡ ὁποία ἐπῆλθε διὰ τῆς ἀπωλείας τῶν βορείων καὶ τῶν νοτίων χωρῶν καὶ τῆς συμπτύξεως περ τὴν κοιτίδα τῆς ἑλληνικῆς ἐθνότητος, ἀκολουθεῖ κατ' ἀνάγκην, ὅπως πάλιν παρετήρησεν ἤδη ὁ Πορφυρογέννητος, καὶ μεγάλη διοικητικὴ ἀλλαγή. Ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶχε φανῆ χρήσιμον νὰ γίνῃ συνένωσις τῆς πολιτικῆς μὲ τὴν στρατιωτικὴν ἐξουσίαν, εἰς ὡρισμένας τοὐλάχιστον χώρας, καὶ δὴ εἰς χώρας νεωστὶ κατακτηθείσας, εἴτε εἰς χώρας παραμεθορίους, διότι ἡ συνένωσις αὕτη θὰ ηὐκόλυνε τὴν ἄμυναν κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Οὕτως ἱδρύθη τὸ ἐξαρχᾶτον τῆς Ραβέννης ἀντιμέτωπον τῶν Λομβαρδῶν, τὸ ἐξαρχᾶτον τῆς Ἀφρικῆς, πρὸς εὐχερεστέραν ἄμυναν κατὰ τῶν Βερβέρων, ἤτοι τῶν πολυαρίθμων ἐγχωρίων ἀφρικανικῶν φυλῶν. Μετὰ τὸν Ἡράκλειον τὸν Λίβυν, οἱ διάδοχοί του, διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ ὑπερασπισθοῦν ἀποτελεσματικῶς τὴν χώραν κατὰ τῶν πολυαρίθμων ἐχθρῶν καὶ εἰς ὅλα τὰ σύνορα, ἀκόμη καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν (δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦνται αἱ «Σκλαβηνίαι» τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἑλλάδος), ἐγενίκευσαν τὸ σύστημα τῆς συνενώσεως τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν καθηκόντων καὶ προσέτι διήρεσαν τὴν χώραν εἰς πολλὰς διοικητικὰς διαιρέσεις: «Οἱ ἀντ' ἐκείνου κρατήσαντες (οἱ διάδοχοι τοῦ Ἡρακλείου) εἰς μικρά τινα μέρη κατέτεμον τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν» (*Πορφυρογέννητος*). Οὕτως ἐδημιουργήθησαν εἰς ὅλον τὸ κράτος πολλαὶ διοικητικαὶ διαιρέσεις, αἱ ὁποῖαι ὠνομάσθησαν *θέματα*, νομοὶ ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, διότι θέματα ἐκαλοῦντο τὰ σώματα τοῦ στρατοῦ, τὰ ὁποῖα ἤδρευον εἰς τὰς περιφερείας ταύτας, «τὰ τῶν στρατιωτῶν τάγματα». Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς διαιρέσεως τῆς χώρας ἦτο καθαρῶς ἑλληνικῆς ἐπινοήσεως, ὡς δεικνύει καὶ ἡ λέξις: «Αὐτὸ γὰρ τὸ ὄνομα τοῦ θέματος ἑλληνικὸν ἐστὶ καὶ οὐ ρωμαϊκόν, ἀπὸ τῆς θέσεως ὀνομαζόμενον», λέγει πάλιν ὁ Πορφυρογέννητος. Ὁ τρόπος δὲ τῆς γενέσεως τῶν θεμάτων ἑρμηνεύει καὶ τὴν συνένωσιν τῶν ἐξουσιῶν, τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς στρατιωτικῆς, εἰς τὰς χεῖρας ἑνὸς ἄρχοντος, ἀφοῦ ὡς περιφέρεια ὡρίσθη ὁ τόπος τῶν ταγμάτων. Ὁ διοικητὴς τοῦ θέματος ἐλέγετο *στρατηγὸς* καὶ ἦτο συγχρόνως καὶ νομάρχης καὶ σωματάρχης, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον. Τὰ θέματα τῆς αὐτοκρατορίας ἦσαν περὶ τὰ 30, ἡ τοιαύτη δὲ διοργάνωσις καθώριζε καὶ τὴν στρατολογίαν. Τὰ περισσότερα θέματα παρεῖχον στρατὸν τῆς ξηρᾶς, «τὰ θεματικὰ τάγματα» (τὸ θέμα τῶν Ἀνατολικῶν, τῶν Ἀρμενιακῶν κλπ.), ἄλλα θέματα ἦσαν θέματα ναυτικὰ καὶ παρεῖχον τὸν στρατὸν τῆς θαλάσσης καὶ τοὺς ναύτας (τὸ θέμα τῶν Κιβυρραιωτῶν, τὸ θέμα τῆς Σάμου κλπ.). Τὸ ἰσχυρῶς συγκεκροτημένον τοῦτο διοικητικὸν καὶ στρατιωτικὸν σύστημα συνεπληρώθη ἀργότερον ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορας τοῦ Η' αἰῶνος καὶ ἔμειναν ἕως τὸ τέλος πραγματικὴ δύναμις τοῦ κράτους.

ΙΙ) Η ΜΕΣΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (717—1204).—*Τὸ Βυζαντινοελληνικὸν κράτος*. Πολυσήμαντος ὄχι μόνον διὰ τὴν βυζαντινήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν εἶναι ἡ δευτέρα, ἡ μέση περίοδος τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Κατὰ τὴν μακρὰν ταύτην περίοδον (717—1204) ἀνέρχονται εἰς τὸν θρόνον τρεῖς μεγάλαι δυναστεῖαι, αἱ ὁποῖαι σῴζουν καὶ μεγαλύνουν τὸ κράτος. Ἡ πρώτη δυναστεία, ἡ τῶν *Ἰσαύρων*, ἐπιχειρεῖ διὰ σιδηρᾶς θελήσεως μεγάλην θρησκευτικὴν καὶ κοινωνικὴν μεταρρύθμισιν. Μετ' αὐτὴν ἀκολουθεῖ ἡ ἔνδοξος *Μακεδονικὴ* δυναστεία (867—1057), κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ κράτος φθάνει εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δυνάμεώς του καὶ γίνεται παγκόσμιος δύναμις. Ἐπὶ δὲ τῆς δυναστείας τῶν μεγάλων *Κομνηνῶν* ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία γίνεται ἀληθὴς εὐρωπαϊκὴ δύναμις. Ὅταν δὲ τὸ κράτος ἐξηντλημένον γίνεται βορὰ τῶν Σταυροφόρων (1204), τότε ἀρχίζει νὰ ἀνακύπτῃ περιωρισμένος, ἀλλὰ γνήσιος ὁ Ἑλληνισμός.

Οἱ εἰκονομάχοι αὐτοκράτορες. Ἡ ἐποχὴ τὴν ὁποίαν ἀνοίγει ὁ *Λέων Γ'* ὁ *Ἴσαυρος* εἶναι σπουδαιοτάτη διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας. Οἱ αὐτοκράτορες τῆς μακρᾶς ταύτης περιόδου (ἑνὸς καὶ ἡμίσεος αἰῶνος, 717—867) πολεμοῦν γενναίως ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τοῦ κράτους, ἐσωτερικῶς δὲ κυβερνοῦν μὲ στιβαρὰν χεῖρα. Ἔγιναν δὲ ὀνομαστοὶ εἰς τὴν ἱστορίαν, διότι ἐπεχείρησαν μεγάλας ἐσωτερικὰς μεταρρυθμίσεις, εἰς τὴν διοίκησιν, εἰς τὴν κοινωνίαν, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Τὸν ἀναμορφωτικὸν ἀγῶνα ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν κατάργησιν τῶν εἰκόνων εἰς τὰς ἐκκλησίας· διὰ τοῦτο οἱ βασιλεῖς ἐκεῖνοι λέγονται *εἰκονομάχοι*, καὶ ὅλη ἡ ἐποχὴ *Εἰκονομαχία*.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Εἰκονομαχίας συμβαίνουν μεγάλα ἱστορικὰ γεγονότα καὶ εἰς τὴν βυζαντινὴν καὶ εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν. Διὰ τῶν *Ἰσαύρων* τὸ κράτος ἀναγεννᾶται. Οἱ ἐν Ἑλλάδι Σλάβοι νικῶνται, ὑποκύπτουν, ἐκχριστιανίζονται καὶ ἐξημεροῦνται ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου. Εἰς τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς ἀναφαίνονται οἱ καρποὶ τῆς μεταρρυθμίσεως. Τὰ γράμματα, αἱ τέχναι ἀναγεννῶνται, ζωηροτάτη ἐπακολουθεῖ πνευματικὴ κίνησις, τῆς ὁποίας λαμπρότατος ἀντιπρόσωπος εἶναι ὁ μέγας πατριάρχης *Φώτιος*. Τότε γίνεται ὁ χωρισμὸς (τὸ *σχίσμα*) τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν Δυτικὴν τῶν Φράγκων καὶ ἐνισχύεται τὸ ἐθνικὸν φρόνημα.

Οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς εἰκονομάχους βασιλεῖς ὑπῆρξαν ὁ ἀρχηγέτης τῆς δυναστείας *Λέων ὁ Γ'* (717—741) καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Κωνσταντῖνος ὁ Ε'* (741—775). Αὐτοὶ κατετρόπωσαν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ κράτους καὶ μὲ σιδηρᾶν χεῖρα ἐπεχείρησαν τὴν ἀναμόρφωσιν αὐτοῦ. Ἦσαν καὶ οἱ δύο εὐφυεῖς καὶ δραστήριοι, γενναῖοι πολεμισταί, μεγάλοι πολιτικοὶ καὶ ἀναμορφωταὶ τῆς κοινωνίας. Οἱ δύο πρῶτοι Ἴσαυροι ὑπῆρξαν μεγάλοι αὐτοκράτορες, τῶν ὁποίων ἡ ἔνδοξος μνήμη παρέμεινεν ἀγαπητὴ εἰς τὸν στρατὸν καὶ τὸν λαὸν τοῦ Βυζαντίου. Ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ *Λέων Γ'* εὗρε τὴν αὐτοκρατορίαν εἰς τὰς παραμονὰς τῆς καταστροφῆς. Εἰς τὴν Εὐρώπην οἱ Σλάβοι καὶ οἱ Βούλγαροι καταπατοῦν τὰς χώρας αὐτῆς. Εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν οἱ Ἄραβες εἶναι κύριοι τῶν πλουσιωτάτων καὶ λαμπροτάτων εἰς τὸν πολιτισμὸν ἑλληνικῶν χωρῶν. Ἡ ἔκτασις τοῦ κράτους εἶναι τώρα πολὺ μικροτέρα. Ἐν τούτοις τὸ κράτος εἰς τὰ περιωρισμένα σύνορά του περιλαμβάνει χώρας πλουσίας, αἱ ὁποῖαι πρὸ παντὸς ἔχουν στενοτέραν ἑνότητα Ἑλληνισμοῦ καὶ Ὀρθοδοξίας. Τὸ κράτος ἔχασε τὰς μεγάλας πόλεις του, τὴν Ἀντιόχειαν, τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἡ ζωὴ ὅμως καὶ ὁ πλοῦτος εἰσρέουν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ ὁποία συγκεντρώνει ὅλας τὰς διεσκορπισμένας ὑλικὰς καὶ ἠθικὰς δυνάμεις τοῦ κράτους. Ἔπειτα καὶ ἄλλαι πόλεις εὐημεροῦν. Πρώτη ἡ μεγάλη Θεσσαλονίκη, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς θριάμβους της ἐναντίον τῶν Σλάβων μεγαλώνει ταχέως καὶ γίνεται μία δευτέρα πρωτεύουσα. Καὶ εἰς αὐτὰς τὰς χώρας τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος ἀκμάζει τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία. Αἱ ἐπαρχίαι καὶ αἱ νῆσοι δίδουν πολλὰ χρήματα εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον καὶ παρέχουν ἀξιολόγους πεζικὰς καὶ ναυτικὰς δυνάμεις. Ἡ χώρα, ἡ ὁποία δίδει τὴν μεγαλυτέραν ζωὴν εἰς τὸ κράτος, εἶναι ἰδίως ἡ Μ. Ἀσία. Ὁ πληθυσμός της εἶναι πυκνὸς καὶ μαχιμώτατος· ἀκμάζουν εἰς αὐτὴν πόλεις ἀνθηραὶ καὶ φρούρια ἰσχυρά, τὰ ὁποῖα ἀναχαιτίζουν τὸν ἀραβικὸν χείμαρρον. Ἐκεῖ στρατολογοῦνται τὰ ἀνδρειότερα τάγματα τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ. Ἀπὸ ἐκεῖ κατάγονται οἱ γενναῖοι στρατηγοὶ καὶ ἡ δυναστεία τῶν Ἰσαύρων.

Digitized by Google

Οἱ κατὰ τῶν Ἀράβων πόλεμοι. Εἰς τὴν κρισιμωτέραν στιγμὴν ὁ Λέων ὁ Γ′ εἶχε σώσει τὴν Κωνσταντινούπολιν. Παρὰ τὴν καταστροφήν των οἱ Ἄραβες δὲν παύουν νὰ εἶναι ἐπίφοβοι, καὶ ἀφοῦ ἐσταμάτησαν ὀλίγα ἔτη, ἀρχίζουν καὶ πάλιν τὴν ἐπίθεσίν των. Καθ' ἕκαστον σχεδὸν ἔτος ἡ Μικρὰ Ἀσία ὑποφέρει ἀπὸ τὰς ἐπιδρομάς των. Ἐπὶ τέλους ὁ Λέων ἐξολοθρεύει τὸν στρατόν των εἰς τὸν Ἀκροϊνὸν τῆς Φρυγίας (740). Ἐπωφελούμενος ἀπὸ τὴν μεγάλην ταύτην νίκην ὁ *Κωνσταντῖνος ὁ Ε′*, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, ἀναλαμβάνει αὐτὸς τὴν ἐπίθεσιν. Ἀνακτᾷ τὴν Κύπρον καὶ φέρει νικηφόρα τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα ἕως τὴν Συρίαν, τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὸν Εὐφράτην ποταμὸν (751). Ἐνδόξως ἐπίσης ἀποκρούει τοὺς Ἄραβας καὶ ὁ υἱός του *Λέων ὁ Δ′*, ὁ ἐπιλεγόμενος *Χάζαρος* (775—780). Ὁ ἀπὸ τῶν Ἀράβων κίνδυνος, ὁ ὁποῖος ἦτο τόσον φοβερὸς κατὰ τὸν Ζ′ αἰῶνα, παύει τώρα νὰ εἶναι ἀπειλητικὸς διὰ τὸ κράτος.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λέοντος Δ′, τοῦ ὁποίου ἡ βασιλεία ὑπῆρξε βραχεῖα (775—780), ἐκυβέρνησε τὸ κράτος ἡ χήρα αὐτοῦ *Εἰρήνη* ἡ *Ἀθηναία*, ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ της Κωνσταντίνου τοῦ ΣΤ′. Ἡ Εἰρήνη ἦτο εὐφυὴς καὶ τολμηρά, εἶχεν ὅμως ἰσχυρὸν πάθος φιλοδοξίας. Οἱ Ἄραβες δὲν παύουν τὰς ἐπιδρομάς των εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα παραμένουν ἐκεῖ καὶ φυλάττουν γενναίως τὴν χώραν, κατατροπώνουν μάλιστα κατ' ἀρχὰς τοὺς ἐχθρούς. Ἀλλ' οἱ Ἄραβες εὑρίσκονται κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς ἀκμήν, καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἀναγκάζονται νὰ ὑποχωρήσουν καὶ νὰ πληρώσουν φόρον εἰς τοὺς Ἄραβας (786). Τὸ ἀχαλίνωτον πάθος τῆς φιλοδοξίας εἶχε στειρεύσει εἰς τὴν Εἰρήνην καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ αἴσθημα τῆς στοργῆς. Διὰ ραδιουργιῶν προσεταιριοθεῖσα τὸν στρατόν, ἐπέτυχε τὴν τύφλωσιν τοῦ υἱοῦ της. Ἀπὸ τότε (797—802) βασιλεύει ἡ Εἰρήνη ὡς πραγματικὴ αὐτοκράτειρα, καὶ εἶναι ἡ πρώτη γυνή, ἡ ὁποία ἐκυβέρνησε μὲ τὸ ὄνομά της τὴν αὐτοκρατορίαν. Ἡ μυσαρὰ ὅμως αὕτη κακουργία τῆς Εἰρήνης ἐγέννησε τὴν ἀποστροφὴν πρὸς αὐτήν. Τὸ κράτος ἔρχεται εἰς παραλυσίαν καὶ οἱ μεγιστᾶνες καταβιβάζουν ἀπὸ τὸν θρόνον τὴν Εἰρήνην καὶ ἀναβιβάζουν τὸν *Νικηφόρον* τὸν *Α′* (802).

Οἱ διάδοχοι τῆς Εἰρήνης καὶ πρὸ παντὸς ὁ *Νικηφόρος Α′* (802—811) καὶ ὁ *Λέων Ε′*, ὁ *Ἀρμένιος* λεγόμενος (813—820) εἶναι γενναῖοι βασιλεῖς, μένουν δὲ ἥσυχοι ἀπὸ τοὺς Ἄραβας διὰ νὰ στραφοῦν κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Βορρᾶ. Ἀπὸ τὸν *Μιχαὴλ Β′* τὸν *Τραυλὸν* (820—829), ὁ ὁποῖος κατήγετο ἐκ τοῦ Ἀμορίου τῆς Φρυγίας, ἄρχεται νέα δυναστεία, ἡ λεγομένη *Φρυγική*. Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Μιχαὴλ Β′ στίφη Ἀράβων τυχοδιωκτῶν καὶ κακοποιῶν, γνωστοτέρων ὑπὸ τὸ ὄνομα *Σαρακηνοὶ* ἢ *Ἀγαρηνοί*, ἐξαπολυθέντα ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν καταλαμβάνουν τὴν μεγαλόνησον Κρήτην καὶ ἱδρύουν εἰς αὐτὴν πειρατικὸν βασίλειον, τὸ ὁποῖον διαρκέσαν σχεδὸν ἐπὶ ἕνα καὶ ἥμισυν αἰῶνα ἔγινεν ὁ τρόμος τῶν ἑλληνικῶν νήσων καὶ παραλίων. Ἐπανειλημμέναι ἐκστρατεῖαι τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων δὲν κατώρθωσαν νὰ καταστρέψουν τὴν φωλεάν των. Οἱ Σαρακηνοὶ ἵδρυσαν νέαν πρωτεύουσαν εἰς τὴν μεγαλόνησον, τὸν *Χάνδακα*, ἀπὸ τὸν ὁποῖον προέρχεται τὸ ὄνομα, τὸ ὁποῖον ἔδιδον οἱ Εὐρωπαῖοι εἰς τὴν νῆσον (Candia).

Τὸν Μιχαὴλ Β′ διεδέχθη ὁ υἱός του *Θεόφιλος* (829—842), λόγιος ἀλλὰ μικρολόγος αὐτοκράτωρ. Ὡς ἐπίτροπος τοῦ υἱοῦ της *Μιχαὴλ Γ′* τοῦ *Μεθύσου* ἐκυβέρνησεν ἡ εὐσεβὴς μήτηρ αὐτοῦ *Θεοδώρα*, ἡ ὁποία εἶχεν ὡς σύμβουλον τὸν ἰσχυροῦ χαρακτῆρος ἀδελφὸν αὐτῆς *Βάρδαν* τὸν καίσαρα.

Αἱ σχέσεις τοῦ κράτους καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ. Διὰ τῶν νικῶν τῶν πρώτων εἰκονομάχων βασιλέων, τοῦ Λέοντος Γ′, τοῦ Κωνσταντίνου Ε′, οἱ Ἄραβες κατέστησαν ἀκίνδυνοι διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ κράτους. Οἱ κατ' αὐτῶν πόλεμοι μετετράπησαν εἰς πολέμους συνόρων καὶ διήρκεσαν ἕως τὸ τέλος τῶν ἀραβικῶν κρατῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὴν ἐμφάνισιν τῶν Τούρκων κατὰ τὸν ΙΑ′ αἰῶνα. Κατὰ τὴν βασιλείαν τῆς Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας, περὶ τὸ 800 μ. Χ., ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία δὲν εἶναι τὸ μόνον μέγα κράτος εἰς τὸν κόσμον, ἀλλ' ἔχει ἑκατέρωθεν αὐτῆς, εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν, δύο μεγάλα κράτη ἰσχυρῶς συγκεκροτημένα, τὸ Ἀραβικὸν χαλιφᾶτον τῆς Βαγδάτης καὶ τὴν Φραγκικὴν αὐτοκρατορίαν Καρόλου τοῦ Μεγάλου. Ἡ Βαγδάτη ἔχει φθάσει εἰς ὑψίστην ἀκμήν, ἁμιλλᾶται κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν λαμπρότητα πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Χαλίφης αὐτῆς εἶναι ὁ περίφημος *Ἀροὺν-ἀλ-Ρασίτ*. Εἰς τὴν ἀραβικὴν πρωτεύουσαν εὑρίσκομεν τὴν ἰδίαν μεγαλοπρέπειαν παλατίων, τὴν ἰδίαν πολυτέλειαν ὅπως καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Κατὰ τὰς ἐκ τῶν πολέμων ἀναπαύλας οἱ Βυζαντινοὶ συνῆπτον φιλικὰς σχέσεις μὲ τοὺς Ἄραβας. Ὁ αὐτοκράτωρ Θεόφιλος, ὁ ὁποῖος ἔκαμε πολλὰς οἰκοδομὰς εἰς τὸ παλάτιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔστειλε πρέσβεις εἰς τὴν Βαγδάτην διὰ νὰ ἴδῃ τὰ ἀραβικὰ παλάτια. Βυζαντινὸς χρονογράφος λέγει ὅτι ἓν παλάτιον, κτισθὲν ἐπὶ τοῦ Θεοφίλου, ἦτο μίμησις, «κατὰ τὸ σχέδιον καὶ κατὰ τὴν διακόσμησιν χωρὶς ἀλλαγάς, τῶν Σαρακηνῶν παλατίων». Ὁ Θεόφιλος ἠγάπα ἰδιαζόντως τὴν τέχνην καὶ τὴν σοφίαν τῶν Ἀράβων. Ἐν γένει αἱ σχέσεις τῶν δύο λαῶν, ἀφ' ὅτου καὶ οἱ Ἄραβες ἐξεπολιτίσθησαν καὶ κατῴκησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Συρίαν, ἦσαν ἀγαθαί. Οἱ Βυζαντινοὶ ἐξετίμων εἰς μέγαν βαθμὸν τοὺς Ἄραβας, ὡς βλέπομεν καὶ ἀπὸ τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν εἶχον οἱ πρέσβεις αὐτῶν κατὰ τὰς τελετὰς τοῦ παλατίου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Συνῆψε δὲ ὁ Θεόφιλος φιλικὰς σχέσεις διὰ πρεσβειῶν ἀκόμη καὶ μὲ τὸν χαλίφην τῆς Κορδούης εἰς τὴν Ἱσπανίαν.

Μὲ τὸν ἄλλον δὲ μέγαν λαὸν τῆς Δύσεως, μὲ τοὺς Φράγκους, παρ' ὀλίγον οἱ Βυζαντινοὶ νὰ ἔλθουν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὄχι μόνον εἰς ἁπλῆν συμμαχίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἕνωσιν ἴσως. Βεβαίως ἡ στέψις εἰς αὐτοκράτορα τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου, τὴν 25 Δεκεμβρίου τοῦ 800, δὲν ἦτο γεγονὸς εὐχάριστον διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ρώμην, διότι ἡ παλαιὰ Ρώμη ἐξέφευγεν ὁριστικῶς πλέον ἀπὸ τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς φιλοδόξου Εἰρήνης ἔπαυσε πᾶς ἀνταγωνισμὸς μὲ τοὺς Φράγκους. Ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος Α′ ἔστειλε πρεσβείαν εἰς τὴν Εἰρήνην, διὰ τῆς ὁποίας ἐζήτει τὴν ἀναγνώρισιν αὐτοῦ, ἔτι δὲ προέτεινε συμμαχίαν μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων χριστιανικῶν κρατῶν καὶ προσέτι συνοικέσιον μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Εἰρήνης. Ἡ φιλόδοξος Εἰρήνη δὲν ἐφαίνετο ἀποκρούουσα τὸν γάμον, ἀλλ' ἀκριβῶς ὁ φόβος τῶν ἀρχόντων τοῦ κράτους, μήπως κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὑπαχθῇ ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία εἰς τὴν Φραγκικήν, ἐπέφερε δυσαρέσκειαν κατὰ τῆς Εἰρήνης καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐκθρόνισιν αὐτῆς (802).

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὸ κράτος ἐπεκτείνει τὰ σύνορά του καὶ εἰς τὰ βόρεια παράλια τοῦ Εὐξείνου πόντου, ἀποκτᾷ δὲ σπουδαιοτάτην χώραν ὡς ἀντιστάθμισμα τῆς Σικελίας καὶ τῆς Κρήτης. Πρὸς Β. τοῦ Εὐξείνου πόντου εἰς τὰς στέππας τῆς σημερινῆς Νοτίου Ρωσίας, κατῴκουν δύο βάρβαροι λαοί, οἱ *Χάζαροι* καὶ οἱ *Πετσενέγοι*, οἱ ὁποῖοι ἀργότερον ἐπεξετάθησαν πρὸς Δ καὶ κατέλαβον τὰς πεδιάδας τῆς Δακίας, ἤτοι τῆς σημερινῆς Ρουμανίας. Οἱ δύο οὗτοι λαοί, κοινῆς καταγωγῆς, τουρκικῆς, ἦσαν ἐντελῶς διάφοροι. Οἱ Πετσενέγοι ἔμειναν βάρβαρος λαὸς καὶ ἦσαν πάντοτε ἐπίφοβοι εἰς τὸ κράτος. Οἱ Χάζαροι ἦλθον εἰς φιλικὰς σχέσεις μὲ τοὺς Βυζαντινούς, ἐξεχριστιανίσθησαν καὶ ἐδέχθησαν ἐν μέρει τὸν βυζαντινὸν πολιτισμόν. Ὁ Ἰουστινιανὸς Β′ ὁ Ρινότμητος εἶχε νυμφευθῆ ἡγεμονόπαιδα Χαζάραν, ἡ ὁποία ἐλέγετο Θεοδώρα. Ἀργότερον Χαζάρα ἀρχόντισσα ἔγινε σύζυγος ἑνὸς τῶν μεγαλυτέρων Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ε′, ἡ Εἰρήνη, ἐκ ταύτης δὲ καὶ ὁ υἱός της, ὁ Λέων Δ′, ἐπεκλήθη Χάζαρος. Εἰς τόσας πολλὰς σχέσεις ἦλθον οἱ Βυζαντινοὶ μὲ τοὺς Χαζάρους, ὥστε καὶ συνήθειαι χαζαρικαὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν βίον καὶ εἰς αὐτὸ τὸ παλάτιον. Τὸ χριστιανικὸν τοῦτο κράτος τῶν Χαζάρων συνεχωνεύθη μετὰ τὸν Ι′ αἰῶνα ὀλίγον κατ' ὀλίγον μὲ τοὺς Ρώσους. Οἱ Χάζαροι εἶχον ἐπεκταθῆ εἰς τὴν Κριμαίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἤκμαζον ἀκόμη αἱ παλαιαὶ ἑλληνικαὶ πόλεις καὶ μόνη ἡ Χερσὼν (ἡ σημερινὴ Σεβαστούπολις) ἔμεινεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοφίλου ἐστάλη Βυζαντινὸς στρατηγὸς εἰς τὴν Χερσῶνα (833), ὁ ὁποῖος ἐπεξέτεινε τὴν βυζαντινὴν ἐπιρροὴν εἰς ὅλην τὴν Κριμαίαν, τῆς ὁποίας τὸ νότιον μέρος ἀπετέλεσε τὸ βυζαντινὸν θέμα τῆς Χερσῶνος.

Ἐπίφοβοι ἤδη ἐχθροὶ εἶναι οἱ Βούλγαροι, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ κατέλαβον τὴν χώραν τὴν μεταξὺ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Αἵμου καὶ ἐξεσλαβίσθησαν, ἵδρυσαν βασίλειον βουλγαρικὸν καλῶς συγκεκροτημένον καὶ ἰσχυρόν, μὲ τὴν ὁρμὴν ἑνὸς νέου καὶ βαρβάρου συγχρόνως λαοῦ. Ὁ ἡρωικὸς αὐτοκράτωρ *Κωνσταντῖνος ὁ Ε′*, μόλις διέβησαν οἱ Βούλγαροι τὸν Αἷμον, διεῖδε τὸν κίνδυνον. Ἐννέα διαδοχικὰς ἐκστρατείας ἐπεχείρησεν ἐναντίον των καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασαν (ἀπὸ τὸ 755). Φοβισμένοι οἱ Βούλγαροι προσπαθοῦν ν' ἀντισταθοῦν, οἱ ἑλληνικοὶ ὅμως στρατοὶ πάντοτε θριαμβεύουν. Ἀλλὰ τὸ «μυσαρὸν ἔθνος» τῶν Βουλγάρων ἀνακύπτει ἀπὸ τὴν ταπείνωσιν. Ὁ φρικτὸς χαγᾶνος (βασιλεὺς) αὐτῶν *Κροῦμμος* κάμνει πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του τὴν Σόφιαν καὶ ἀπειλεῖ τὴν αὐτοκρατορίαν. Ὁ *Νικηφόρος Α′* ἀντεπεξέρχεται, εἰσβάλλει εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Βουλγαρίας καὶ καταλαμβάνει τὴν Σόφιαν. Ἀλλ' ἐνῷ ἐπέστρεφεν, οἱ Βούλγαροι τὸν περικυκλώνουν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε εἶναι ἀδύνατος ἡ ὑποχώρησις. Ὁ Νικηφόρος λέγει πρὸς τοὺς ἀξιωματικούς του: «Καὶ ἂν γίνωμεν πτερωτοί, κανεὶς νὰ μὴ νομίσῃ ὅτι θὰ διαφύγῃ τὸν ὄλεθρον». Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ τὸ ἄνθος τῶν εὐπατριδῶν πίπτουν ἡρωϊκῶς μαχόμενοι (811). Ὁ Κροῦμμος ἐγύμνωσε τὸ κρανίον τοῦ κυριάρχου τῆς Ἀνατολῆς, κατεσκεύασε ποτήριον καὶ ἔπινεν ἐξ αὐτοῦ ἀγερώχως οἶνον εἰς τὰ βάρβαρα συμπόσιά του. Μετ' ὀλίγον χρόνον ὁ Κροῦμμος ἐμφανίζεται πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πρωτευούσης (813). Βασιλεὺς ἦτο ὁ γενναῖος στρατηγὸς *Λέων ὁ Ε′ ὁ Ἀρμένιος*. Κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ ἀγρίου λαοῦ του ὁ Κροῦμμος κάμνει θυσίαν ἀνθρώπων καὶ ζῴων, ἔπειτα ἐρημώνει ἀνηλεῶς τὴν χώραν. Τὰ ἰσχυρὰ ὅμως τείχη τὸν ἀναγκάζουν νὰ φύγῃ. Τότε ὁ Λέων ἐκστρατεύει καὶ ἐπιφέρει τρομακτικὴν σφαγὴν εἰς τοὺς Βουλγάρους (περὶ τὴν πόλιν Μεσημβρίαν, 817). Ἔκτοτε ἐπὶ πολὺν καιρὸν δὲν ἐτόλμησαν οἱ Βούλγαροι νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον τῶν Βυζαντινῶν.

Σημαντικώτατον γεγονὸς διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν παλαιῶν ἑλληνικῶν χωρῶν εἶναι ἡ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν εἰκονομάχων συστηματικὴ ἐργασία τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, διοικήσεως πρὸς περιορισμὸν τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ δὴ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Σλάβων. Ἡ σοφὴ καὶ ἀληθῶς ἐθνικὴ ἐνέργεια αὕτη κατέστησεν ἀκίνδυνον τὴν σλαβικὴν διείσδυσιν καὶ πρέπει ν' ἀποδοθῇ ἡ τιμὴ εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀοιδίμων Χριστιανῶν βασιλέων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι εἰργάσθησαν πρὸς διατήρησιν τῆς ἑνότητος καὶ τῆς ὁμοιογενείας τῆς φυλῆς. Ἰδίως οἱ Σλάβοι τῆς Πελοποννήσου εἶχον γίνει ἐπικίνδυνοι. Συνενώνονται καὶ ἐπιτίθενται ἐναντίον τῆς πόλεως τῶν Πατρῶν. Ἀλλ' οἱ ἡρωϊκοὶ κάτοικοι ἐπεξέρχονται γενναίως ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, τοὺς τρέπουν εἰς φυγὴν καὶ σῴζουν τὴν πόλιν (807). Ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ των οἱ κάτοικοι ἀπέδωκαν τὴν νίκην εἰς τὸν πολιοῦχον τῆς πόλεώς των, τὸν ἅγιον Ἀνδρέαν, ὅπως καὶ οἱ Θεσσαλονικεῖς εἰς τὸν ἅγιον Δημήτριον. Ἡ διείσδυσις αὕτη τῶν Σλάβων εἰς τὰς χώρας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἡ ὁποία εἶχεν ἐπιταθῆ κατὰ τὰ μέσα τοῦ Η′ αἰῶνος, ἀνησύχησε πολὺ τοὺς βασιλεῖς. Ἐπὶ ἕνα αἰῶνα ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει κυβέρνησις ἐκτελεῖ σοβαρὰν ἐργασίαν διὰ ν' ἀποτρέψῃ τὸν κίνδυνον τοῦ ἐκσλαβισμοῦ τῆς χώρας. Οἱ Σλάβοι εἶχον κατασκηνώσει εἰς τὰ βουνὰ καὶ εἰς τοὺς κάμπους, ἦσαν γεωργοὶ καὶ ποιμένες. Εἰς τὰς πόλεις ὅμως καὶ εἰς τὰ κάστρα ἤκμαζεν ὁ Ἑλληνισμός. Ἡ ἀνικανότης των πρὸς ἐκπολιτισμόν, ἡ ζωτικότης τοῦ Ἑλληνισμοῦ τοὺς ἐκράτησε πάντοτε εἰς θέσιν δούλων καὶ τοὺς ἠμπόδισε νὰ συνενωθοῦν καὶ νὰ ἱδρύσουν κράτος. Οἱ στρατηγοὶ τοῦ Νικηφόρου ἐπεχείρησαν ἀληθινὰς ἐκστρατείας ἐναντίον των. Ἐπὶ τέλους κατώρθωσαν οἱ αὐτοκράτορες νὰ τοὺς καθυποτάξουν. Μετὰ ἕνα αἰῶνα, κατὰ τὸ 850, ἦτο τελεία ἡ ἀπορρόφησίς των καὶ ἡ ἐπικράτησις τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ. Οἱ αὐτοκράτορες, τῶν ὁποίων ἐξετέθησαν οἱ πόλεμοι, ἐπεχείρησαν μεγάλην θρησκευτικὴν καὶ κοινωνικὴν μεταρρύθμισιν, ἡ ὁποία ἐκλήθη *εἰκονομαχία*. Ὁ πρῶτος σκοπός, ὁ φανερός, ἦτο ἡ καταδίωξις τῶν εἰκόνων, διὰ τοῦτο οἱ διῶκται αὐτῶν ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων *εἰκονοκλάσται* καὶ *εἰκονομάχοι*, οὗτοι δὲ πάλιν ἐκάλουν τοὺς ὀπαδοὺς τῆς λατρείας τῶν εἰκόνων *εἰκονολάτρας, ξυλολάτρας* καὶ *εἰδωλολάτρας*. Ὁ ἀγὼν ὑπῆρξε πολὺ μακρός, διήρκεσε περισσότερον ἀπὸ ἕνα αἰῶνα (726—842). Ὁλόκληρος ἡ κοινωνία ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην πάλην. Ἀπὸ τὸ ἓν μέρος ἦσαν αἱ ἀνεπτυγμέναι τάξεις, αἱ ὁποῖαι ἐζήτουν τὴν μεταρρύθμισιν, ἀπὸ τὸ ἄλλο ἦσαν οἱ μοναχοί, ἰδίως αἱ γυναῖκες, καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, οἱ ὁποῖοι ἐπροτίμων τὰς παλαιὰς συνηθείας. Ὁ ἀγὼν διεξήχθη μὲ πεῖσμα καὶ φανατισμόν, πολλάκις δὲ παρεξετράπη καὶ εἰς σκληροὺς διωγμοὺς κατὰ τῶν ἀντιφρονούντων. Ἀπὸ ὅλους τοὺς εἰκονομάχους βασιλεῖς, ὁ Λέων ὁ Γ′ καὶ ὁ υἱός του Κωνσταντῖνος ὁ Ε′ εἶναι οἱ σπουδαιότεροι. Αὐτοὶ ἤρχισαν μὲ σθένος τὸν ἀγῶνα πρὸς ἀναμόρφωσιν τῆς πολιτείας καὶ τῆς κοινωνίας. Ἡ Εἰκονομαχία διαιρεῖται εἰς τέσσαρας φάσεις. Κατὰ τὴν πρώτην, ἐπὶ τοῦ Λέοντος Γ′, Κωνσταντίνου Ε′ καὶ Λέοντος Δ′ (726—780), οἱ εἰκονομάχοι ὑπερισχύουν καὶ πραγματοποιοῦν τὰ σχέδιά των. Ἀλλ' οἱ ὀπαδοὶ τῶν εἰκόνων κερδίζουν ἔδαφος μὲ τὴν Εἰρήνην τὴν Ἀθηναίαν (780-813), ἔπειτα, κατὰ τὴν τελευταίαν φάσιν, ἀναλαμβάνουν πάλιν τὴν δύναμιν οἱ εἰκονομάχοι (813—842). Τέλος αἱ εἰκόνες ἀναστηλώνονται ὑπὸ τῆς χήρας τοῦ Θεοφίλου, τῆς Θεοδώρα..

Ἡ καταδίωξις τῶν εἰκόνων. Ὁ Λέων ὁ Γ′ ἐδίστασε πολὺ πρὶν ἀναλάβῃ τὸν ἀγῶνα, ἀλλ' ὅταν ἀπεφάσισε, τὸν ἀνέλαβε μὲ στιβαρὰν χεῖρα, καὶ μὲ ἀποφασιστικότητα ἐξέδωκε τὸ πρῶτον διάταγμα (726). Ἐπειδὴ ἡ λατρεία τῶν εἰκόνων, λέγει τὸ διάταγμα, εἶχε καταντήσει ἀληθινὴ εἰδωλολατρεία, ἔπρεπε νὰ καταργηθῇ, ὅπως ἐπίσης καὶ ἡ λατρεία τῶν ἁγίων λειψάνων. Ὁ Λέων ὁ Γ′, ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐπιφανεῖς στρατιωτικοὶ ἢ πολιτικοὶ ἄνδρες τοῦ κράτους, ἐφρόνει ὅτι ἡ μέχρις εἰδωλολατρείας φθάνουσα προσκύνησις τῶν εἰκόνων, ὅπως καὶ ἡ ὑπερβολικὴ προσήλωσις εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους τῆς λατρείας, ἔφθειρε τὸ ὑγιὲς φρόνημα τῆς κοινωνίας καὶ συγχρόνως παρέλυε τὴν διὰ τῆς θρησκείας φρονημάτισιν τοῦ στρατοῦ.

Τὸ διάταγμα τοῦ 726, τὸ ὁποῖον προσέβαλλε προαιωνίας συνηθείας, διήγειρεν ἀμέσως θύελλαν. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος, οἱ «Ἑλλαδικοί», ἐξηγέρθησαν, ἀνηγόρευσαν ἰδικόν των αὐτοκράτορα καὶ ἐπῆλθον μὲ στόλον ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Λέων ἀντεπεξῆλθε καὶ τοὺς κατετρό-

Digitized by Google

πωσε (727). Εἰς τὴν Δύσιν ὁ πάπας ἐξεγείρει τὴν Ἰταλίαν· εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις ὁ λαὸς στασιάζει, ὑποκινούμενος ἀπὸ τοὺς μοναχούς. Ὁ ἀγὼν ὑπερέβη τὰ σύνορα τοῦ κράτους καὶ οἱ Ὀρθόδοξοι ὑπήκοοι τοῦ χαλίφου ἔλαβον δραστηρίως μέρος πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς λατρείας τῶν εἰκόνων. Ἰσχυρὸς ἀντίπαλος τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος καὶ ἔνθους ὑπερασπιστὴς τῶν εἰκόνων ἀνεδείχθη κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εἰς τὴν Συρίαν ὁ ἐπιφανὴς θεολόγος ἅγιος *Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός*, ὁ ἐπικαλούμενος «Χρυσορρόας». Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Λέοντος Κωνσταντῖνος ὁ Ε' ἐξηκολούθησε μὲ μεγαλυτέραν ἐπιμονὴν τὸ ἔργον τοῦ πατρός. Αἱ εἰκόνες κατεστράφησαν, πολλὰ μοναστήρια ἐκλείσθησαν καὶ μετεβλήθησαν εἰς στρατῶνας καὶ ἄλλα δημόσια ἱδρύματα, οἱ μοναχοὶ κατεδιώχθησαν, ἐφυλακίσθησαν, ἐξωρίσθησαν. Ὁ ἀγὼν ἔφθασεν εἰς τὸ μέγιστον σημεῖον τοῦ φανατισμοῦ.

Ἡ ἐσωτερικὴ μεταρρύθμισις. Τὸ ἔργον τῶν δύο μεγάλων ἐκείνων αὐτοκρατόρων ὑπῆρξε πολὺ εὐρύ. Ἤρχισε βεβαίως ἀπὸ τὰς εἰκόνας, ἐπεξετάθη ὅμως εἰς εὐρύτατον κύκλον μεταρρυθμίσεων. Ἤδη καὶ πρὸ τοῦ Λέοντος τοῦ Γ' εἰς τὴν Ἀσίαν πολλοὶ πεφωτισμένοι ἄνδρες, ἀκόμη καὶ ἐπίσκοποι, εἶχον ἐξεγερθῆ κατὰ τῆς τοιαύτης εἰδωλολατρικῆς προσηλώσεως εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους. Περὶ τὰ Σαμόσατα τῆς Συρίας κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Ζ' αἰῶνος ἀνεφάνη αἵρεσίς τις, τῆς ὁποίας οἱ ὀπαδοὶ ἐκλήθησαν *Παυλιανῖται* εἴτε *Παυλικιανοὶ* (ἕνεκα τῆς ἀφοσιώσεώς των πρὸς τὸν ἀπόστολον Παῦλον) καὶ ἐζήτουν τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν ἁπλῆν ἀρχικὴν μορφὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Δὲν ἐδέχοντο τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱεραρχίαν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν τῆς λατρείας. Ἡ αἵρεσις αὕτη ταχέως διεδόθη εἰς τὴν Ἀσίαν, διῆλθε τὴν Εὐρώπην καὶ ἕνεκα τῶν διωγμῶν τῶν αὐτοκρατόρων πολλοὶ Παυλικιανοὶ μετέβησαν εἰς τὴν Δύσιν, ὅπου μετέδωκαν τὰς τολμηρὰς θεωρίας των. Ἦσαν λοιπὸν τὰ πνεύματα προητοιμασμένα ὁπωσδήποτε εἰς μεταρρύθμισίν τινα. Τὰ δὲ κακὰ ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς προσκολλήσεως εἰς τὸν μοναρχικὸν βίον ἦσαν τόσον μεγάλα, διότι τὰ μοναστήρια ἐγένοντο πολὺ πλούσια καὶ ἰσχυρά, οἱ ἄνθρωποι ἐγκατέλειπον τοὺς ἀγροὺς καὶ τὸν στρατὸν διὰ νὰ καταφύγουν εἰς μοναστήρια, ὥστε ὅλοι οἱ ἔχοντες ἀνωτέραν μόρφωσιν ἐζήτουν νὰ εὑρεθῇ μία διόρθωσις καὶ βελτίωσις τῆς καταστάσεως. Σπουδαίαν προσπάθειαν ἐξ ἄλλου κατέβαλεν ὁ Λέων ὁ Γ' εἰς τὸ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν κεντρικὴν διοίκησιν, μεθ' ὃ προέβη εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ καὶ ἐτελειοποίησε τὸ σύστημα τῆς διοικήσεως κατὰ θέματα. Οὕτω κατηρτίσθη ἰσχυρὰ πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ διοργάνωσις, ἡ ὁποία κατέστησεν εὐκολωτέραν τὴν κυβέρνησιν καὶ τὴν ἄμυναν τοῦ κράτους. Συγχρόνως οἱ δύο Ἴσαυροι προέβησαν εἰς εὐρεῖαν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν μεταρρύθμισιν. Δι' εἰδικῶν νομοθεσιῶν ἐπροστάτευσαν τοὺς μικροὺς ἰδιοκτήτας ἐναντίον τῶν μεγάλων, καὶ ἐν γένει τὰς μικρὰς τάξεις τῆς κοινωνίας, ἐνεψύχωσαν τὴν ἐμπορικὴν ναυτιλίαν καὶ ἐβελτίωσαν τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης. Ἐν γένει ἐπέφερον εἰς τὴν νομοθεσίαν χριστιανικὸν πνεῦμα φιλανθρωπίας καὶ ἰσότητος.

Ἡ ἀντίδρασις. Ἡ μακρὰ πάλη διακόπτεται ἀπὸ τὴν Εἰρήνην τὴν Ἀθηναίαν, ἡ ὁποία προσπαθεῖ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων. Μὲ προσοχὴν καταβιβάζει πρῶτον ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοὺς εἰκονομάχους. Ἀλλ' αἱ ἰδέαι τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ Κωνσταντίνου εἶχον πολλοὺς ὀπαδούς. Τοῦτο ἐφάνη, ὅταν ἡ Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία ἠθέλησε νὰ συγκαλέσῃ σύνοδον, διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων. Οἱ στρατιῶται τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς ἐστασίασαν καὶ πολλοὶ ἀκόμη ἐπίσκοποι ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως. Μὲ πολλὰς δυσκολίας κατώρθωσε νὰ συγκαλέσῃ ἡ Εἰρήνη σύνοδον (τὴν Ζ' Οἰκουμενικήν, 787). Ἡ σύνοδος ἀποκατέστησε τὰς εἰκόνας, διέταξε τὴν ἀνάρτησιν εἰς τὰς ἐκκλησίας, ἀλλ' ἀπηγόρευσε τὴν λατρείαν αὐτῶν.

Οἱ τελευταῖοι εἰκονομάχοι. Οἱ διάδοχοι τῆς Εἰρήνης εἰκονομάχοι βασιλεῖς δὲν ἔχουν τὴν ὁρμὴν τῶν πρώτων Ἰσαύρων. Προσπαθοῦν ἰδίως νὰ περιορίσουν τὴν δύναμιν τῶν μοναχῶν. Ὁ Νικηφόρος ὁ Α' ἐδήμευσε κτήματα ἐκκλησιῶν. Ὁ Λέων ὁ Ἀρμένιος ἀνενέωσε τοὺς σωτηρίους θεσμοὺς τῶν εἰκονομάχων αὐτοκρατόρων καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὴν διοίκησιν δικαιοσύνην καὶ χρηστότητα. Ὁ τελευταῖος εἰκονομάχος βασιλεὺς εἶναι ὁ *Θεόφιλος*. Οἱ δισταγμοὶ τῶν προκατόχων του εἶχον φέρει μεγάλην σύγχυσιν. Δὲν ἐγνώριζεν ὁ κόσμος τί ἔπρεπε νὰ πιστεύῃ. Ἀδιάκοπος λοιπὸν ἦτο ἡ σύγκρουσις τῶν δύο μερίδων. Μετὰ ὥριμον σκέψιν ὁ Θεόφιλος ἔλαβεν ἀπόφασιν ἐναντίον τῶν εἰκόνων. Κατ' ἀρχὰς ἀπηγόρευσεν ἁπλῶς τὴν ἐπίδειξιν τῆς λατρείας διὰ προσκυνήσεως καὶ ἀσπασμῶν. Συγχρόνως ὅμως ἐπήγαινεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ τῆς ἀγορᾶς, καὶ μάλιστα ἔψαλλεν ἱεροὺς ὕμνους, τοὺς ὁποίους ὁ ἴδιος συνέθετε καὶ ἐμελοποίει. Τοῦτο ἔκαμε διὰ νὰ δείξῃ εἰς τὸν λαόν, ὅτι αἱ ἰδέαι ἐναντίον τῶν εἰκόνων δὲν ἀπέκλειον τὴν ἀληθινὴν εὐλάβειαν. Κατόπιν ὅμως ἔγινεν αὐστηρότερος. Διέταξε νὰ κλεισθοῦν ὅλα τὰ μοναστήρια ὅσα ἦσαν εἰς κατῳκημένα κέντρα, καὶ ν' ἀφαιρεθοῦν διὰ τῆς βίας αἱ εἰκόνες ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας (836). Οἱ μοναχοὶ ἀνέλαβον μὲ φανατισμὸν τὸν ἀγῶνα. Τὰ πάθη ἐξήφθησαν καὶ ὁ λόγιος ἐκεῖνος βασιλεὺς παρεξετράπη εἰς ἀδικίας καὶ σκληρότητας. Ἀλλ' ὁ κόσμος εἶχε πλέον ἀποκάμει. Περισσότερον ἀπὸ ἕνα αἰῶνα (116 ἔτη) διήρκει ὁ ἀγὼν καὶ ἡ ἀναστάτωσις τῆς κοινωνίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοφίλου, ἡ σύζυγός του Θεοδώρα, ἐν συνεννοήσει μὲ τοὺς ἄρχοντας τοῦ κράτους, καλεῖ σύνοδον, ἡ ὁποία ἐπαναφέρει τὴν τιμὴν καὶ προσκύνησιν τῶν εἰκόνων. Μεγάλη ἐκκλησιαστικὴ πανήγυρις (τὰς ἀρχὰς τοῦ 842) ἐτελέσθη, διὰ νὰ ἑορτασθῇ ἡ ἐπαναφορὰ τῆς λατρείας τῶν εἰκόνων. Ἀπὸ τότε ἡ Ἐκκλησία μας ἑορτάζει τὴν πρώτην Κυριακὴν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς τὴν ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων καὶ τὸν θρίαμβον τῆς ὀρθῆς πίστεως. Ἡ πανήγυρις αὕτη ὠνομάσθη *Ἑορτὴ τῆς Ὀρθοδοξίας*.

Ἀμέσως μετὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοφίλου ἤρχισαν ν' ἀναφαίνωνται οἱ καρποὶ τῆς μεταρρυθμίσεως. Ἡ πνευματικὴ ζωή, ἡ ὁποία εἶχε σταματήσει κατὰ τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ Ἰσλάμ, ἀναζωογονεῖται καὶ πάλιν. Ἡ κοινωνία ἀνακαινίζεται κατὰ τὴν εἰκονομαχικὴν πάλην, ἡ Ἐκκλησία ἐνισχύεται καὶ ἐργάζεται δραστηρίως πρὸς ἐκχριστιανισμὸν τῶν βαρβάρων. Ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς διαδίδεται μακρὰν διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Οὕτως ἡ Κωνσταντινούπολις, τὰ μέσα τοῦ Θ' αἰῶνος (κατὰ τὸ 850), καθίσταται ἰσχυρὰ καὶ ἀκμάζει εἰς πολιτισμόν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοφίλου τὴν πραγματικὴν ἐξουσίαν ἔχει ὁ φιλόδοξος ἀδελφὸς τῆς Θεοδώρας Βάρδας. Ὁ υἱὸς τοῦ Θεοφίλου, ὁ Μιχαήλ, κατέτριβε τὸν καιρόν του εἰς διασκεδάσεις. Κατ' ὄνομα ἦτο αὐτοκράτωρ ὁ Μιχαήλ, ἀλλὰ δὲν ἠκούετο παρὰ μόνον ὁ καῖσαρ (μέγας ἄρχων) Βάρδας. Εἰς τὴν Ἰταλίαν οἱ Ἄραβες καὶ οἱ Φράγκοι καταλαμβάνουν βυζαντινὰς κτίσεις. Ἐν τούτοις τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα δὲν παύουν νὰ παλαίουν γενναίως ἐναντίον τῶν Ἀράβων εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἐπὶ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Βάρδα καθυποτάσσονται τελείως οἱ Σλάβοι τῆς Πελοποννήσου (850).

Ἡ ἐμφάνισις τῶν Ρώς. Ἀξιοσημείωτον γεγονὸς κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἶναι ἡ ἐμφάνισις νέου ἀπὸ τῶν βορειοτέρων σλαβικῶν χωρῶν κατερχομένου λαοῦ, τῶν *Ρὼς* τῶν βυζαντινῶν ἱστορικῶν, τῶν *Ρώσων*, ὅπως ἀπεκλήθησαν κατόπιν. Οἱ τολμηροὶ οὗτοι ἐπιδρομεῖς ἐμφανίζονται αἰφνιδίως ἐνώπιον τῆς πρωτευούσης (860) μὲ 200 μονόξυλα, «τροχαντήρια», ὅπως τὰ λέγουν οἱ χρονογράφοι. Τρομακτικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἐντύπωσις καὶ ἡ ταραχὴ ἀπὸ τὸν «κεραυνὸν ἐκεῖνον τοῦ Βορρᾶ». Ἡ γενναία ἄμυνα τῶν κατοίκων καὶ τὸ ὑγρὸν πῦρ ἔσωσαν τὴν πρωτεύουσαν, οἱ δ' εὐσεβεῖς κάτοικοι ἀπέδωκαν τὴν σωτηρίαν ἀπὸ τὸ «ἔθνος τῶν ἀθέων Ρὼς» εἰς τὴν βοήθειαν τῆς Παναγίας, ἡ ὁποία εἶχε σώσει τὴν πόλιν καὶ ἀπὸ τὸν Χοσρόην καὶ τ ν Μωαβίαν.

Ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Σλάβων. Οἱ Σλάβοι τοῦ ἄνω Δουνάβεως, ἀποστείλαντες πρέσβεις πρὸς τὸν Μιχαὴλ τὸν Γ' (862), ἐζήτησαν παρ' αὐτοῦ τὴν ἀποστολὴν εἰς τὴν χώραν των ἀποστόλων πρὸς ἐκχριστιανισμὸν αὐτῶν. Κατὰ παλαιὰν σλαβικὴν χρονογραφίαν, οἱ πρέσβεις οὗτοι εἶπον πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τὰ ἑξῆς: «Πολυάριθμοι Χριστιανοὶ ἀπεσταλμένοι μᾶς ἦλθον ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, ἀπὸ τὴν Γερμανίαν, ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ μᾶς ἔφεραν διαφόρους διδασκαλίας. Ἡμεῖς οἱ Σλάβοι εἴμεθα εἷς ἁπλοῦς λαὸς καὶ δὲν ἔχομεν κανένα νὰ μᾶς διδάξῃ ποῦ εἶναι ἡ ἀλήθεια. Δεῖξέ μας λοιπόν, μεγαλόψυχε μονάρχα, ἕνα ἄνθρωπον ἄξιον νὰ μᾶς ὁμιλήσῃ φρόνιμα, διότι ἀπὸ σᾶς βγαίνει ὁ καλὸς νόμος διὰ νὰ διαδοθῇ εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον». Ὁ αὐτοκράτωρ ἐδέχθη τὴν παράκλησίν των, καὶ ἀνέθεσεν εἰς τὸν *Μεθόδιον* καὶ *Κύριλλον*, δύο μοναχοὺς ἐκ Θεσσαλονίκης, ὅπως μεταβαίνοντες κηρύξουν μεταξὺ τῶν Σλάβων τὸ Εὐαγγέλιον. Οἱ Μεθόδιος καὶ Κύριλλος, ἀδελφοί, ἀπὸ ἐπιφανὲς ἑλληνικὸν γένος, εἶχον διαδώσει ἤδη τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τοὺς Χαζάρους πρὸς Β. τοῦ Εὐξείνου πόντου. Ἡ ἐπίδρασίς των εἰς τοὺς Σλάβους ὑπῆρξε τεραστία, τὸ κήρυγμά των διεδόθη εἰς ὅλους τοὺς σλαβικοὺς λαούς, ἔγιναν δὲ οἱ Σλάβοι ἀπόστολοι, ὅπως τοὺς ὀνομάζουν, καὶ ἡ μνήμη των διατηρεῖται εἰς ὅλον τὸν σλαβικὸν κόσμον. Εἰς αὐτοὺς ὀφείλουν ὄχι μόνον τὸν ἐκχριστιανισμόν των, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀλφάβητον καὶ τὴν λογοτεχνίαν αὐτῶν. Τὸ σλαβικὸν ἀλφάβητον ἐδημιούργησεν ὁ Κύριλλος ἀπὸ τὸ ἑλληνικόν, ὅπως καὶ ὁ Οὐλφίλας εἶχε δημιουργήσει τὸ γοτθικόν. Αὐτὸς μετέφρασεν ἔπειτα εἰς τὴν σλαβικὴν τὰς Ἁγίας Γραφὰς καὶ εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς σλαβικῆς φιλολογίας. Ἂν σκεφθῶμεν τὴν καταστροφὴν τῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν εἰδωλολάτραι, ὅπως οἱ Οὖννοι, οἱ Ἄβαροι καὶ τόσοι ἄλλοι, θὰ ἐννοήσωμεν πῶς ὁ Μεθόδιος καὶ ὁ Κύριλλος ἔσωσαν τὴν σλαβικὴν φυλὴν ἀπὸ τὴν δουλείαν καὶ μάλιστα καὶ ἀπὸ τὸν ὁλοσχερῆ ἐξαφανισμόν. Ὀλίγον ἀργότερον ἔλαβε τὸ βάπτισμα καὶ ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Βόρις (865)· ἀνάδοχός του ἦτο ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ (βλ.λ. Βουλγαρία [*Ἱστορ.*]).

Ὁ πατριάρχης Φώτιος. Τὸ σχίσμα. Ἀπὸ πολλοῦ χρόνου οἱ πάπαι εἶχον τὴν ἀξίωσιν νὰ ἐπιβάλουν τὴν κυριαρχίαν των εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία προσηνέχθη πάντοτε μὲ σεβασμὸν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ρώμης, ἐπειδὴ ἦτο οὗτος ἀρχιερεὺς τῆς παλαιᾶς πρωτευούσης καὶ Ἐκκλησίας ἱδρυθείσης ἀπὸ τὸν κορυφαῖον τῶν ἀποστόλων, τὸν Πέτρον. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἔπαυσεν ἡ Ρώμη νὰ εἶναι πρωτεύουσα καὶ ὑπήγετο μάλιστα πολιτικῶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀνεγνώριζεν ἡ βυζαντινὴ Ἐκκλησία πρεσβεῖα τιμῆς εἰς τὸν πάπαν. Μὲ ἀκούραστον ὅμως ἐπιμονὴν δὲν ἔπαυον, καὶ δὲν ἔπαυσαν ποτέ, οἱ πάπαι νὰ προβάλλουν καὶ κυριαρχικὰς ἀξιώσεις, ἃς μετὰ σθένους ἀπέκρουεν ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκ παραλλήλου πλεῖστα ζητήματα προκαλέσαντα διαφωνίας εἶχον παρουσιασθῆ. Τὸ σπουδαιότερον τούτων ὑπῆρξεν ἡ Εἰκονομαχία, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ πάπαι ἔλαβον μέρος ὑπὲρ τῶν εἰκόνων, ἡ ἀντίδρασίς των δὲ εἰς τὰ σχέδια τῶν εἰκονομάχων βασιλέων παρεσκεύασε τὴν ῥῆξιν. Ἔπειτα ἀνεφύη ἄλλη σπουδαία ἀφορμὴ ἔριδος: τὸ ζήτημα τοῦ προσηλυτισμοῦ τῶν Βουλγάρων. Ἀφοῦ ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἐξεχριστιάνισεν αὐτούς, οἱ πάπαι ἐζήτουν νὰ ἀποσπάσουν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν καὶ νὰ τοὺς προσλάβουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν των. Τέλος ἐνεφανίσθη ἄλλη εὐκαιρία εἰς τοὺς πάπας, ὅπως ζητήσουν ν' ἀναμειχθοῦν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀνεβίβασεν ὁ Βάρδας ὑπέροχον ἄνδρα, τὸν *Φώτιον*, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν εἷς ἀπὸ τοὺς σπουδαιοτέρους ἄνδρας, τοὺς δράσαντας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅλα δὲ τὰ ἐπιθυμητὰ χαρίσματα ἐστόλιζον αὐτόν: μεγάλη διάνοια, δραστηριότης, δύναμις θελήσεως καὶ ἰδίως ἀπέραντος παιδεία. «Ὡς ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας ὁ Φώτιος, ὡς λόγιος καὶ ὡς θεολόγος, κατέχει εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου θέσιν, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς ἄλλος Βυζαντινὸς ἔλαβε καὶ ἡ ὁποία τοῦ προσδίδει παγκόσμιον μεγαλεῖον» *(Κρουμβάχερ)*. Ὁ πάπας ἔλαβε τὸ μέρος τοῦ *Ἰγνατίου*, ὁ ὁποῖος ἦτο προκάτοχος καὶ ἀντίπαλος τοῦ Φωτίου, δὲν παρεδέχθη τὴν ἐκλογήν, προέβη δὲ καὶ μέχρι τοῦ νὰ καθαιρέσῃ αὐτόν. Ἐναντίον τῶν παπικῶν τούτων ἀξιώσεων ὁλόκληρον τὸ ἔθνος ἐξηγέρθη ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Φωτίου, διὰ νὰ ὑπερασπισθῇ τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν του. Ὁ Φώτιος συνεκάλεσε σύνοδον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ ὁποία καθῄρεσε καὶ αὐτὴ τὸν πάπαν Νικόλαον καὶ ἀπέκρουσε πᾶσαν ἐπέμβασιν τῆς δυτικῆς εἰς τὰ πράγματα τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας (867). Ἡ περίφημος ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ τοῦ Φωτίου, διὰ τῆς ὁποίας ἐκάλει τοὺς ἀρχιερεῖς τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν σύνοδον, ὑπῆρξε τὸ σύνθημα τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας. «Ὁ Φώτιος ἠγέρθη μὲ σθένος ὑπέρμαχος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ ἐλευθερίας ἀπέναντι τῶν ἀξιώσεων τῆς Ρώμης. Αὕτη εἶναι ἡ κοσμοϊστορικὴ σημασία τῆς ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς τοῦ ἔτους 867. Διότι τὰ θεολογικὰ ζητήματα ἦσαν μόνον πρόφασις· ἐν τῇ ἀληθείᾳ καὶ τῇ πραγματικότητι ἐπρόκειτο περὶ τῆς ἐθνικότητος. Πρὸ πολλοῦ τὸ ἔθνος εἶχεν ἀπελευθερωθῇ πολιτικῶς ἀπὸ τὴν Ρώμην, ἤδη ἀπελευθερώνεται καὶ ἐκκλησιαστικῶς. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ ἀλησμόνητος ὑπηρεσία τοῦ μεγάλου Φωτίου» *(Γέλτσερ)*.

Ἡ ἀνάπτυξις τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης. Οἱ καρποὶ τῆς μεταρρυθμίσεως ἤρχισαν ν' ἀναφαίνωνται ἤδη ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς βασιλείας τοῦ Θεοφίλου. Ὁ ἴδιος ὁ Θεόφιλος ἦτο ἡγεμὼν λόγιος καὶ φιλόκαλος, ἐπροστάτευσε δὲ μὲ θερμότητα τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μέγας ἦτο ὁ ζῆλος διὰ τὴν παιδείαν, καὶ εἰς πολλὰ διδακτήρια ἐθεραπεύοντο τὰ γράμματα καὶ ἡ ἐπιστήμη. Ἐπὶ τοῦ Θεοφίλου ἤκμασαν διακεκριμένοι λόγιοι καὶ φιλόσοφοι καὶ μαθηματικοί, πολὺ δὲ ζωηρὸν ἦτο τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ αὐτοκρατορία συνήθροιζε μέγαν πλοῦτον. Ἰδίως ἀνεζωογονήθη ἡ τέχνη καὶ παρήγαγε λαμπρὰ ἔργα ἀρχιτεκτονικῆς, ζωγραφικῆς καὶ μηχανικῆς. Τότε κατεσκευάσθησαν καὶ δύο πολυτελέστατα μουσικὰ ὄργανα, τὰ ὁποῖα ἦσαν χρυσᾶ, ἐστολίζοντο μὲ πολυτίμους λίθους καὶ ὠνομάζοντο *ὄργανα*· ἀπὸ τὰ βυζαντινὰ ταῦτα προέρχονται τὰ μουσικὰ *ὄργανα*, τὰ ὁποῖα καὶ σήμερον ἀκόμη οἱ Δυτικοὶ μεταχειρίζονται εἰς τὰς ἐκκλησίας των. Τοιοῦτον ὄργανον εἶχε στείλει ὡς δῶρον *Κωνσταντῖνος ὁ Ε'* πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Φράγκων (757), οἱ ὁποῖοι πρώτην φορὰν τότε ἐγνώρισαν αὐτό. Ὀλίγον ἀργότερον ἀνεπτύχθη ἔτι περισσότερον ἡ καλλιέργεια τῶν γραμμάτων. Ἐκτὸς τοῦ Φωτίου, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε σπουδαιότατος συγγραφεὺς καὶ ὁ ὁποῖος ἔλαμπεν ὑπεράνω ὅλων, καὶ ἄλλοι λόγιοι διέπρεψαν. Αὐτὸς ὁ καῖσαρ (μέγας ἄρχων) Βάρδας εἶχε τόσον ἐνθουσιασμὸν διὰ τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας, ὥστε ἵδρυσε πανεπιστήμιον εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ὁ φανερὸς σκοπὸς τῶν εἰκονομάχων βασιλέων ἦτο ἡ κατάργησις τῆς λατρείας τῶν εἰκόνων, καὶ ὁ σκοπὸς οὗτος

Digitized by Google

ἀπέτυχεν. Ἀλλ' ἡ καταδίωξις τῶν εἰκόνων ἦτο ἓν μέρος μόνον τῆς εὐρείας κοινωνικῆς ἀναμορφώσεως, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησαν οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι βασιλεῖς. Τὸ δ' ἔργον αὐτῶν δὲν ἐξηφανίσθη ἐντελῶς, αἱ πολιτικαὶ καὶ κοινωνικαὶ αὐτῶν μεταρρυθμίσεις δὲν κατηργήθησαν ὅλαι, ἡ δὲ πεισματώδης ἐκείνη πάλη ἑνὸς καὶ ἡμίσεος αἰῶνος ἀνενέωσε τὴν βυζαντινὴν κοινωνίαν καὶ ἐνίσχυσε τὸ ἐθνικὸν φρόνημα.

Ἡ κυρία προσπάθεια τοῦ πρώτου εἰκονομάχου βασιλέως *Λέοντος τοῦ Γ'* ὑπῆρξεν ἡ ἐνίσχυσις τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας καὶ ἡ προσπάθεια νὰ ἑνώσῃ στενότερον τὰς ἐπαρχίας μὲ τὴν κεντρικὴν κυβέρνησιν. Οὕτως ἐπῆλθε τάξις εἰς τὸ κράτος, ταχύτης εἰς τὴν διοίκησιν. Μὲ μεγάλην ἐνεργητικότητα εἰργάσθη διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἀμυντικὴν δύναμιν τοῦ κράτους ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ καὶ προέβη εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ. Τόσον δ' ἰσχυρὰ ὑπῆρξεν ἡ ὀργάνωσις τοῦ στρατοῦ, συνδεομένου μὲ τὰ θέματα, ὥστε οἱ Ἄραβες ἔχασαν πλέον τὴν ἐλπίδα νὰ κατακτήσουν τὸ κράτος καὶ περιωρίσθησαν εἰς μικρὰς ἐπιδρομὰς πρὸς λεηλασίαν, αἱ ὁποῖαι πάντοτε ἀπεκρούοντο ἀπὸ τοὺς βυζαντινοὺς στρατούς. Οἱ εἰκονομάχοι βασιλεῖς προέβησαν καὶ εἰς εὐρυτέρας μεταρρυθμίσεις, εἰς νέαν νομοθεσίαν περισσότερον φιλάνθρωπον, ἡ ὁποία ἐπροστάτευε τὰς μικρὰς τάξεις τῆς κοινωνίας, εἰς κοινωνικήν, δικαστικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀναδιοργάνωσιν. Εἰργάσθησαν δὲ συντόνως καὶ πρὸς διάδοσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς τὸν λαόν. Τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον τοὺς καθωδήγει, ἦτο πολὺ ἀνώτερον ἀπὸ τὴν ἐποχήν, καὶ ἡ βυζαντινὴ μεταρρύθμισις τοῦ Η' αἰῶνος ἔχει τὴν τιμήν, ὅτι διέδωκεν εἰς τὸν κόσμον ἀρχὰς ἐλευθερίας τῆς σκέψεως καὶ τῆς συνειδήσεως, αἱ ὁποῖαι, μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας, μόλις τοὺς τελευταίους αἰῶνας ἐπεκράτησαν εἰς τοὺς πολιτισμένους λαοὺς τῆς Εὐρώπης.

«Ἡ μεταρρύθμισις τῆς ὀγδόης καὶ τῆς ἐνάτης ἑκατονταετηρίδος μαρτυρεῖ παρεκτὸς τούτων, ὅτι παρ' ἡμῖν ὡσαύτως ἀνεκηρύχθησαν ὅλαι αἱ κοινωνικαί, αἱ ἀστικαὶ καὶ αἱ οἰκονομικαὶ ἀρχαί, τῶν ὁποίων τοὺς ὡριμάσαντας καρποὺς ἔμελλον νὰ δρέψωσιν αἱ εὐτυχέστεραι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων γενεαὶ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς» (*Παπαρρηγόπουλος*). «Οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἔσωζον πάντοτε τὴν ἐξαίρετον εὐφυΐαν τῶν πατέρων αὐτῶν καὶ ἠδύναντο ν' ἀναγινώσκωσι τὰ ὑψηλότερα ἔργα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ ὡμίλουν πάντοτε τὴν τελειοτέραν ἀπὸ τὰς ἀνθρωπίνους γλώσσας, ἔφερον μαζὶ μὲ τὰ ἐμπορεύματά των εἰς τὴν Δύσιν τολμηρὰς θεωρίας, αἱ ὁποῖαι διεδόθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην» (*Μακώλαιυ*). Ὁ ἀγὼν τῶν εἰκονομάχων βασιλέων ἔφερε μεγάλας ἀνατροπὰς εἰς τὴν Εὐρώπην, συνετέλεσεν εἰς τὸν ὀξύτερον χωρισμὸν τῆς Δύσεως ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν μιᾶς νέας χριστιανικῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὴν Δύσιν, τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ *Καρόλου τοῦ Μεγάλου* (800 μ.Χ.) καὶ ἔπειτα (τῷ 962), ὡς συνέχειαν ταύτης, τοῦ γερμανικοῦ *Ἁγίου Ρωμαϊκοῦ κράτους*.

Οἱ πάπαι ἦσαν πρότερον ὑπήκοοι, «δοῦλοι» τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑδρεύοντος αὐτοκράτορος· ἤθελον ν' ἀποσπασθοῦν πλέον ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶδον μ' εὐνοϊκὸν ὄμμα τὴν δῆθεν ἀνασύστασιν ταύτην τοῦ δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Ὁ πάπας Λέων ὁ Γ' ἔθηκεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Καρόλου τὸ διάδημα, ὁ δὲ λαὸς ἀνεφώνησεν: «Εἰς τὸν Κάρολον τὸν Αὔγουστον τὸν στεφόμενον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, μέγαν καὶ εἰρηνοποιὸν αὐτοκράτορα τῶν Ρωμαίων, νὰ δίδῃ ὁ Θεὸς ἔτη πολλὰ καὶ νίκην». Ἀλλὰ διὰ νὰ εἶναι ὁ Κάρολος, ὅπως καὶ κατόπιν ὁ Ὄθων ὁ Α', ἀληθὴς αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως, ἔπρεπε ν' ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τοῦ νομίμου αὐτοκράτορος τῆς Ἀνατολῆς, καὶ οὗτος ἦτο ὁ Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κάρολος καὶ ὁ Ὄθων Α' μὲ πολλὴν δυσκολίαν καὶ μετὰ πολλὰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὴν αὐλὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνεγνωρίσθησαν, ἡ δὲ βυζαντινὴ διπλωματία καὶ τοὺς διαδόχους τοῦ Καρόλου ἐκάλει ἁπλῶς *ρῆγας*. Τὰ γεγονότα ταῦτα ἤσκησαν μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὰς μετέπειτα ἱστορικὰς τύχας τοῦ ἔθνους ἡμῶν, διότι ηὔρυναν τὸ χάσμα τὸ μεταξὺ τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ παρεσκεύασαν τὴν ὑπὸ τῶν Φράγκων καταστροφὴν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τὴν Δ' Σταυροφορίαν. Ἀλλ' εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν ἡ μεταρρύθμισις ἔδωκε νέαν ζωὴν καὶ δύναμιν.

Ἡ ὑψίστη ἀκμή.—Ἡ μακεδονικὴ δυναστεία (867—1057). Ἀμέσως μετὰ τὴν Εἰκονομαχίαν καὶ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία συγκεντρώνει τὰς δυνάμεις αὐτῆς καὶ φθάνει εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς λάμψεώς της. Ἡ ἔνδοξος αὕτη ἐποχὴ εἶναι ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνῆλθεν εἰς τὸν μεσαιωνικὸν ἑλληνικὸν θρόνον σειρὰ μεγάλων βασιλέων, προερχομένων ἐκ μιᾶς δυναστείας, τῆς λεγομένης *μακεδονικῆς*, ἐκ τοῦ ἀρχηγέτου τῆς δυναστείας Βασιλείου τοῦ Α', ὁ ὁποῖος ἐκαλεῖτο Μακεδών, διότι κατήγετο ἀπὸ τὸ θέμα τῆς Μακεδονίας. Ἡ μακεδονικὴ δυναστεία ἐβασίλευσεν 190 ἔτη (867—1057) καὶ εἶναι ἡ πρώτη μακρὰ δυναστεία τῆς αὐτοκρατορίας. Ὅλοι οἱ βασιλεῖς τῆς μακεδονικῆς δυναστείας δὲν ἀναβαίνουν εἰρηνικῶς εἰς τὸν θρόνον καὶ οὔτε εἶναι ὅλοι υἱοὶ τῶν προγενεστέρων. Ὅταν ὁ φυσικὸς κληρονόμος τοῦ θρόνου δὲν ἦτο ἄξιος αὐτοῦ, τότε ἐστέφετο μαζὶ μὲ αὐτὸν καὶ ὅστις ἤθελε φανῇ ὅτι ἦτο ἱκανός. Εὑρίσκετο ὅμως τρόπος νὰ συνδεθῇ οὗτος μὲ τὸν μακεδονικὸν οἶκον, λαμβάνων σύζυγον μίαν ἀπὸ τὰς κόρας τοῦ βασιλέως, καὶ οὕτως ἐτύγχανε νὰ εἶναι ἐστεμμένοι περισσότεροι τοῦ ἑνὸς βασιλεῖς. Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς συμβασιλείας ἀπεδείχθη πολὺ σοφόν, διότι πραγματικῶς ἐκυβέρνα ὁ ἄξιος. Ἀλλὰ συγχρόνως ὁ λαός, οἱ μεγιστᾶνες ἔχουν τὴν ἀντίληψιν, ὅτι ὁ θρόνος εἶναι συνδεδεμένος μὲ μίαν δυναστείαν, καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς νομιμότητος εἶναι σεβαστή. Ἀπὸ τότε μάλιστα τὰ τέκνα τῶν αὐτοκρατόρων λαμβάνουν τὸ ὄνομα «πορφυρογέννητοι», διότι ἐγεννῶντο εἰς πορφυροῦν κοιτῶνα, καθ' ὃν χρόνον ἐβασίλευεν ὁ πατήρ των. Μεγάλην αἴγλην εἶχον εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην οἱ πορφυρογέννητοι. Ὅλοι οἱ αὐτοκράτορες τῆς ἐνδόξου ταύτης δυναστείας εἰργάσθησαν ἀόκνως εἰς τὸ νὰ μεγαλώσουν καὶ νὰ λαμπρύνουν τὸ κράτος. Μερικοὶ ὑπῆρξαν μεγάλοι ἥρωες, ἔσωσαν τὴν αὐτοκρατορίαν, ἐμεγάλωσαν καὶ ἐδόξασαν αὐτήν.

Βασίλειος Α' ὁ Μακεδὼν (867—886). Τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς ἐνδόξου δυναστείας ἦτο νὰ φέρῃ τὴν ἐσωτερικὴν τάξιν, ἡ ὁποία εἶχε τόσον δεινῶς σαλευθῆ ἐπὶ τῆς Εἰκονομαχίας. Ἀφοῦ ἐκανόνισε τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα καθορίσας ὁριστικῶς τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων, ἐτακτοποίησε τὰ οἰκονομικά, ἐνίσχυσε τὴν διοίκησιν καὶ ἀναδιωργάνωσε τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον. Οὕτω παρεσκεύασε τὴν στρατιωτικὴν ἐκείνην δύναμιν, ἡ ὁποία ἔμελλε νὰ σώσῃ καὶ νὰ δοξάσῃ τὸ κράτος. Ἀφοῦ διερρύθμισε τὰ πάντα ὁ Βασίλειος ἐστράφη κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Ἐναντίον ὅλων τῶν Ἀράβων, τῆς Ἀσίας, τῆς Σικελίας, τῆς Ἀφρικῆς θριαμβεύουν οἱ στρατοί του. «Ὡς καταστρεπτικὸν κεραυνὸν» ἐκπέμπει κατὰ τῶν Ἀράβων τῆς Ἰταλίας τὸν ἀνδρεῖον ναύαρχον Ὠσρύφαν. Τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα ἐξεδίωξαν τοὺς Ἄραβας ἀπὸ τὴν Νότιον Ἰταλίαν, καὶ τότε γίνεται αὕτη καὶ πάλιν ἑλληνικὴ διοίκησις (θέμα). Φοβερὰ πληγὴ ἦσαν τότε εἰς τὴν Μεσόγειον οἱ Ἄραβες πειραταί, οἱ Σαρακηνοί. Τὰ παράλια τῆς Συρίας, τῆς Κρήτης, τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Σικελίας ἦσαν ὁρμητήρια τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον γίνει ὁ τρόμος ὅλης τῆς Μεσογείου. Θριαμβευτικαὶ εἶναι αἱ ἐναντίον των νῖκαι τῶν Βυζαντινῶν ὅπλων. Οἱ λαοὶ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης, οἱ Δαλματοί, καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν οἱ Κροᾶται καὶ οἱ Σέρβοι ἐζήτησαν τὴν προστασίαν τοῦ Βασιλείου τοῦ Α'. Οἱ βυζαντινοὶ στόλοι ἐκαθάρισαν τὰς θαλάσσας καὶ ανεκούφισαν τὰς χώρας ἐκείνας.

Οἱ διάδοχοι τοῦ Βασιλείου τοῦ Α'. Ὅλως ἀντίθετος πρὸς τὸν ἡρωϊκὸν πατέρα ἦτο ὁ υἱὸς *Λέων ΣΤ' ὁ Σοφὸς* (886—912). Τὸ ὄνομά του συνεδέθη μὲ μίαν μεγάλην νομοθετικὴν ἐργασίαν (τὰ Βασιλικά). Ἐπίσης ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Λέοντος *Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος* (912—959) ὑπῆρξε καὶ αὐτὸς ἀπόλεμος βασιλεύς. Τὸ ὄνομά του συνδέεται ὅμως μὲ συγγραφὰς καὶ μὲ συλλογάς, αἱ ὁποῖαι εἶναι πολύτιμοι διὰ τὸν βυζαντινὸν βίον καὶ τὴν διοίκησιν, ὡς καὶ διὰ τὴν διάσωσιν μέρους τοῦ ἀρχαίου θησαυροῦ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Καθ' ὃν χρόνον ἐβασίλευεν ὁ Πορφυρογέννητος, ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὡς συμβασιλεὺς ὁ *Ρωμανὸς Λεκαπηνὸς* (919—944), ἰσχυρὸς καὶ γενναῖος βασιλεύς, ὁ ὁποῖος ὑπέστη ἐπιτυχῶς τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Βουλγάρων. Ἡ βασιλεία τοῦ Ρωμανοῦ Λεκαπηνοῦ εἶχεν ἀναβιβάσει τὴν χριστιανικὴν αὐτοκρατορίαν εἰς δύναμιν, ἡ ὁποία ἐνέπνεε τὸν σεβασμόν. Εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ κράτους ὁ Ρωμανὸς εἶχεν ἐπιβάλει τὴν ἰσχύν του, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν εἶχε φέρει τὴν τάξιν. Ἐνόμισεν ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ παραγκωνίσῃ τὴν νόμιμον δυναστείαν καὶ νὰ τὴν ἀντικαταστήσῃ μὲ τὸν ἰδικόν του οἶκον. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς καὶ οἱ υἱοί του ἠναγκάσθησαν νὰ ἀφήσουν τὸν θρόνον καὶ νὰ κλεισθοῦν εἰς μοναστήριον. Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ οἴκου τοῦ Ρωμανοῦ ἀναλαμβάνουν τὴν ἀρχὴν οἱ νόμιμοι αὐτοκράτορες, ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος καὶ ἔπειτα ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Ρωμανὸς ὁ Β'* (945—963). Ἀλλὰ καὶ οἱ δύο δὲν εἶναι ἐπιτήδειοι πρὸς διοίκησιν. Τὸ κράτος κυβερνᾶται ἀπὸ ἱκανοὺς πολιτικοὺς καὶ στηρίζεται ἀπὸ μεγάλους στρατηγούς. Οἱ ἐπιφανέστεροι εἶναι οἱ Σκληροὶ καὶ οἱ Φωκᾶδες, καὶ ὁ λαμπρότατος ἐξ ὅλων ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς, εἷς ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους στρατηλάτας, τοὺς ὁποίους εἶδεν ὁ μεσαίων. Ἔπειτα ἔρχονται κατὰ σειρὰν τρεῖς ἥρωες βασιλεῖς. Εἰς οὐδεμίαν στιγμὴν τῆς χιλιετοῦς ἱστορίας αὐτῆς ἡ μεσαιωνικὴ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἔφθασεν εἰς τόσον μεγαλεῖον καὶ τόσην δύναμιν, εἰς ὅσην κατὰ τὰς βασιλείας τοῦ *Νικηφόρου Φωκᾶ*, τοῦ *Ἰωάννου Τσιμισκῆ* καὶ τοῦ *Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου* (963—1025). Εἶναι οὗτοι οἱ τρεῖς μεγάλοι ἥρωες τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, οἱ ὁποῖοι ἔστησαν ὑπέρλαμπρα τρόπαια ἐναντίον τῶν βαρβάρων, ἐλάμπρυναν τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ διέσωσαν τὴν φυλὴν ἡμῶν. Οἱ τρεῖς ἥρωες αὐτοκράτορες διεδέχθησαν ἀλλήλους χωρὶς διακοπήν. Μὲ θαυμασμὸν ἀναγράφουν οἱ παλαιοὶ ἱστορικοὶ καὶ χρονογράφοι τὰ κατορθώματά των. Ἀκούραστοι τρέχουν παντοῦ, ὅπου κινδυνεύουν τὰ σύνορα τοῦ κράτους. Ἡ ἀκαταδάμαστος ἀνδρεία καὶ ἡ ἀκράτητος ὁρμή των ἐνέβαλλε τὸν τρόμον εἰς τοὺς ἐχθρούς. Μάχονται πρῶτοι ἐμπρὸς εἰς τὰς φάλαγγας καὶ προκαλοῦν τὴν κατάπληξιν τῶν ἐχθρῶν, τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ στρατοῦ. Ἡ ἀτρόμητος ψυχή των μεταδίδει εἰς ὅλους τὸν ἡρωϊσμόν, καί, ὅταν διαβάζωμεν εἰς τοὺς παλαιοὺς ἱστορικοὺς τὰς μάχας των ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, μᾶς φαίνονται ὡς νὰ εἶναι γιγαντομαχίαι. Μὲ τὰς ἡρωϊκὰς νίκας των ἐπέβαλον τὸν σεβασμὸν εἰς ὅλους τοὺς λαούς, ἐκίνησαν τὸν θαυμασμὸν τῶν συγχρόνων εἰς Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν, ἀφῆκαν ἀθάνατον μνήμην εἰς τὰς μεταγενεστέρας γενεάς. Τὸ τέλος τῆς ἐνδόξου δυναστείας δὲν εἶναι ἀντάξιον πρὸς αὐτήν. Ἀπὸ τὴν κορυφήν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε φθάσει, ἀρχίζει ἡ μακεδονικὴ δυναστεία, καὶ μετ' αὐτῆς τὸ κράτος, νὰ κλίνῃ εἰς παρακμήν. Τὸν θρόνον κατέχουν οἱ νόμιμοι διάδοχοι, αἱ πορφυρογέννητοι *Ζωὴ* καὶ *Θεοδώρα*, ἀνέρχονται δὲ εἰς αὐτὸν καὶ αὐτοκράτορες, οἱ ὁποῖοι ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν δυναστείαν. Μετὰ βραχεῖαν βασιλείαν τοῦ *Κωνσταντίνου τοῦ Η'*, ἀδελφοῦ τοῦ Βασιλείου, ἀναβαίνουν εἰς τὸν θρόνον μετὰ τῆς Ζωῆς ἀλληλοδιαδόχως δύο σύζυγοι αὐτῆς, ὁ *Ρωμανὸς Γ' ὁ Ἀργυρὸς* (1028—1034) καὶ *Μιχαὴλ Δ' ὁ Παφλαγὼν* (1034—1041). Ἔπειτα ἀναβιβάζει ἡ Ζωὴ εἰς τὸν θρόνον ἕνα εὐνοούμενον αὐτῆς καὶ κατόπιν ἡ ἡλικιωμένη πλέον ἀπόγονος τοῦ Μακεδονικοῦ οἴκου λαμβάνει καὶ τρίτον σύζυγον, *Κωνσταντῖνον τὸν Θ' τὸν Μονομάχον* (1042—1054). Μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ζωῆς καὶ τοῦ συζύγου της βασιλεύει μόνη ἡ Θεοδώρα. Ὁ ὑπ' αὐτῆς ὑποδειχθεὶς διάδοχος, γέρων τις ἀξιωματικός, κλείει (1057) τὴν μακρὰν σειρὰν τῆς ἐνδόξου μακεδονικῆς δυναστείας.

Οἱ Σαρακηνοὶ πειραταί. Ὁ Βασίλειος ὁ Α' εἶχε ταπεινώσει τοὺς Ἄραβας πειρατὰς τῆς Δαλματίας καὶ εἶχεν ἐξασφαλίσει τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἀπὸ τοὺς Ἄραβας τῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ Σοφοῦ οἱ Ἄραβες προχωροῦν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν. Φοβερὰ δὲ μάστιξ ἦσαν οἱ Σαρακηνοὶ πειραταὶ τῆς Κρήτης. Τὸ τραγικώτερον γεγονὸς τῆς βασιλείας τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ εἶναι ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Σαρακηνῶν τῆς Κρήτης καὶ ἡ καταστροφὴ τῆς μεγάλης Θεσσαλονίκης. Εἰς τόσον θράσος φθάνουν οἱ πειραταὶ ἐκεῖνοι, ὥστε ἐπιπίπτουν αἰφνιδίως κατὰ τῆς δευτέρας πόλεως τῆς αὐτοκρατορίας (904), κυριεύουν καὶ ἐρημώνουν αὐτήν. «Ὀλίγαι ὧραι ἀρκοῦν εἰς τοὺς λαμπροὺς ἐκείνους κορσάρους νὰ μεταβάλουν μίαν βυζαντινὴν πόλιν εἰς φρικτὴν ἐρημίαν. Ὁ ἐχθρὸς ἐξηφανίζετο ἀμέσως· ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας αἱ ἀγοραὶ τοῦ Χάνδακος ἐγέμιζαν ἀπὸ ἄπειρα λάφυρα. Καμμία ἀπὸ τὰς φοβερὰς ἐκείνας διηγήσεις λεηλασίας καὶ αἰχμαλωσίας καὶ βασάνων δὲν εἶναι περισσότερον τραγικὴ ἀπὸ τὸν αἰφνιδιασμὸν καὶ τὴν λεηλασίαν τῆς Θεσσαλονίκης. Ὅλοι οἱ κάτοικοι ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν, οἱ ὁποῖοι ἔσφαξαν ὅλους ὅσοι δὲν ἦσαν νέοι. Ἀμέσως οἱ πειραταὶ ἔφυγον. Ἐκτὸς τῶν ἀπείρων λαφύρων ἔσυρον μαζί των εἴκοσι χιλιάδας νέων καὶ παρθένων καὶ νεαρῶν γυναικῶν. Εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ Χάνδακος ἐπωλήθη τὸ ἀνθρώπινον ἐμπόρευμα, οἱ νέοι καὶ αἱ νέαι τῆς Θεσσαλονίκης διεσκορπίσθησαν εἰς ὅλον τὸν μουσουλμανικὸν κόσμον» (*Σλουμβερζέ*).

Τὴν καταστροφὴν τῆς φωλεᾶς αὐτῆς τῶν ἀγρίων πειρατῶν δὲν ἤργησε νὰ ἐπιφέρῃ ταχέως εἷς ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἥρωας τοῦ ἔθνους, ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς, ὡς στρατηγός. Οἱ αὐτοκράτορες εἶχον ἐπιχειρήσει πολλὰς ἐκστρατείας διὰ νὰ λυτρώσουν τὴν χώραν των, ἀλλ' εἶχον ἀποτύχει ὅλαι. Μὲ λαμπρὸν στρατὸν καὶ στόλον ἀποπλέει ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τοὺς ἀπίστους. Ὡς ἀστραπὴ ἔφθασε καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Κρήτην. Μετὰ πολλοὺς αἱματηροὺς ἀγῶνας κυριεύει τὴν πρωτεύουσαν τῶν πειρατῶν, τὸν Χάνδακα (691) Οἱ Μουσουλμᾶνοι ἐξεδιώχθησαν, καὶ ἀφοῦ ὁ Νικηφόρος «ἐξημέρωσεν ὁλόκληρον τὴν νῆσον», ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Βυζάντιον. Μεγαλοπρεπεστάτη τοῦ ἔγινεν ὑποδοχή, ἀμύθητα πλούτη καὶ λάφυρα καὶ πολυπληθεῖς αἰχμάλωτοι ἠκολούθουν τὸν θρίαμβον, τὸν ὁποῖον ἐτέλεσαν εἰς τὸν Ἱππόδρομον διὰ τὸ μέγα κατόρθωμα. Πρὸς ἐξημέρωσιν καὶ ἐκχριστιανισμὸν τῆς νήσου εἰργάσθη τότε ὁ ὅσιος *Νίκων ὁ Μετανοεῖτε*. Ὁ ἴδιος ἀργότερον ἐκήρυξε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τοὺς Σλάβους τοῦ Ταϋγέτου. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὴν Λακεδαίμονα τιμᾶται ἕως σήμερον ὡς προστάτης ἅγιος.

Οἱ Ἄραβες τῆς Ἀσίας. Μακροχρόνιος ὅμως καὶ σκληρὸς ὑπῆρξεν ὁ ἀγὼν ἐναντίον τῶν παλαιῶν καὶ κυρίων ἐχθρῶν, ἐναντίον τῶν Ἀράβων τῆς Ἀσίας. Ὅταν ἀνέλαβε τὴν πραγματικὴν βασιλείαν ὁ Ρωμανὸς ὁ Λεκαπηνός, οἱ ἑλληνικοὶ στρατοὶ ἔστησαν λαμπρὰ τρόπαια ἐναντίον τῶν Ἀράβων. Ἔνδοξος εἶναι ὁ μακροχρόνιος ἀγὼν κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως. Οἱ Ἄραβες κατε-

Digitized by Google

Digitized by Google

τροπώθησαν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὴν ξηράν. Ἀληθινὸς ἥρως ἀνεδείχθη ὁ στρατηγὸς *Ἰωάννης ὁ Κουρκούας*, τὸν ὁποῖον οἱ παλαιοὶ χρονογράφοι ἐπωνόμαζον ἄλλον Βελισσάριον. Ἐπὶ εἴκοσι δύο συνεχῆ ἔτη πολεμεῖ ὁ γενναῖος Κουρκούας ἐναντίον τῶν Ἀράβων τῆς Ἀσίας (920—942). Χιλίας καὶ περισσοτέρας χριστιανικὰς πόλεις ἀνέκτησεν, ἐδιπλασίασεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν τὴν ἔκτασιν τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἐξέτεινε τὰ σύνορα αὐτῆς ἕως τὸν Τίγρητα καὶ τὸν Εὐφράτην ποταμόν. Ἀλλ' οἱ Ἄραβες τῆς Ἀσίας εἶναι ἀκαταπόνητοι. Μετὰ τὸν θρίαμβόν του κατὰ τῶν Σαρακηνῶν τῆς Κρήτης ἀποστέλλεται ὁ Φωκᾶς εἰς τὴν Ἀνατολήν. «Καὶ ἐκεῖνος ἐπροχώρει εἰς τὴν χώραν τῶν Ἀγαρηνῶν, καὶ ὡς κεραυνὸς κατέστρεφε τὸν τόπον καὶ ἐκυρίευσε περισσότερα ἀπὸ ἑξήκοντα φρούρια καὶ ἐκέρδησε μεγάλας νίκας, ὁποίας οὐδεὶς ἄλλος, καὶ συνέλεξεν ἀμύθητον πλοῦτον» (*Λέων Διάκονος*). Τότε ἔρχεται μὲ θρίαμβον πάλιν εἰς τὴν Πόλιν. Ὁ στρατὸς καὶ ὁ λαὸς τὸν ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα καὶ ὁ Φωκᾶς ἀνέρχεται εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου δοξασμένος μὲ δύο θριάμβους (963—969). Μεγάλαι εἶναι αἱ χῶραι καὶ πολυάριθμοι αἱ πόλεις, τὰς ὁποίας ἀνέκτησεν ἢ ἐκυρίευσεν ὁ αὐτοκράτωρ. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀνεκτήθη ἡ Κύπρος, ὅπου ἐνισχύθη ὁ Χριστιανισμός, ὅπως καὶ εἰς τὴν Κρήτην. Τέλος ἡ ὡραία αὕτη σειρὰ τῶν νικῶν ἐστεφανώθη μὲ τὴν ἅλωσιν τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας.

Ὁ Τσιμισκῆς συνεχίζει εἰς τὴν Ἀσίαν τὴν ἔνδοξον ἐκστρατείαν τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ (974—975). Τριακοσίας πόλεις καὶ κάστρα κατέστρεψε καὶ ἔφθασεν ἕως τὴν Βαγδάτην, τὴν μεγάλην πρωτεύουσαν τῶν χαλιφῶν. Ἔπειτα βαδίζει πρὸς τὴν Συρίαν καὶ κυριεύει πολλὰς πόλεις τῆς Παλαιστίνης. «Αἱ κατακτήσεις ἡμῶν, λέγει ὁ ἴδιος Τσιμισκῆς εἰς μίαν ἐπιστολήν του, ἐξετάθησαν ἕως τὴν μεγάλην Βαβυλῶνα καὶ ὑπηγορεύσαμεν νόμους εἰς τοὺς λαούς, καὶ τοὺς ἐκάμαμεν δούλους ἡμῶν. Τώρα ὁλόκληρος ἡ Φοινίκη, ἡ Παλαιστίνη καὶ ἡ Συρία ἀπηλευθερώθησαν ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῶν Μουσουλμάνων καὶ ὑπακούουν εἰς τοὺς Ρωμαίους. Ἐκυβερνήσαμεν τὴν Συρίαν μὲ φιλανθρωπίαν καὶ εὐμένειαν. Ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ἐπιτυχίας, ὅσας ποτὲ κανεὶς δὲν κατώρθωσεν». Ἀφοῦ ἐστερέωσε τὰς κατακτήσεις του, κινεῖ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν, σκοπεύει νὰ ἐπιχειρήσῃ νέας ἐκστρατείας, διὰ νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸ κράτος τὰ παλαιὰ σύνορα αὐτοῦ, πρὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Ἀράβων. Ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἀποθνήσκει, ἴσως δηλητηριασθείς, ὁ ἀκατανίκητος ἥρως. Ἡ καταπληκτικὴ δραστηριότης τοῦ στρατιώτου βασιλέως στρέφεται πρὸς ὅλα τὰ σύνορα τοῦ κράτους, πρὸς ὅλους τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ. Ἀκούραστος περνᾷ διὰ μίαν στιγμην ἀπὸ τὴν Εὐρώπην εἰς τὴν Ἀσίαν. Πολεμεῖ χωρὶς ἀνάπαυσιν ἐναντίον τῶν Ἀράβων εἰς τὴν Ἀσίαν· κρατεῖ εἰς σεβασμὸν τὸν χαλίφην τῆς Βαγδάτης, νικᾷ τὸν σουλτᾶνον τῆς Αἰγύπτου, κατατροπώνει τοὺς ἐμίρας τῆς Συρίας.

Τρέχει ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου διεξάγεται μὲ μανίαν φοβερὸς ἐναντίον τῶν Βουλγάρων πόλεμος. Ὁρμᾷ πάλιν εἰς τὴν Ἀνατολὴν κατὰ τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἀρμενίας, πολεμεῖ πρὸς τοὺς ἀγρίους λαοὺς τοῦ Καυκάσου. Συγχρόνως ὑπερασπίζεται τὰς ἑλληνικὰς κτήσεις εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐναντίον τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Γερμανῶν, παλαίει ἐναντίον τῶν Ρώσων εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον. «Ἐξέδραμε κατὰ τῶν Ἀράβων καὶ διέβη μέχρι τοῦ Καυκάσου καὶ ἕως Φοινίκης. Ἔφριξαν γοῦν οἱ βασιλεῖς καὶ τοπάρχαι καὶ σατράπαι. Καὶ ὥσπερ ἀστραπὴ σύντομος διέβη τὴν Ἀνατολὴν ὅλην, καὶ ἐμεθύσθη ἡ ρομφαία αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν αἱμάτων, καὶ οὐκ ἔδωκεν ἀνάπαυσιν τοῦ κορμίου αὐτοῦ, οὔτε ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, ἕως οὗ ἐδίωξε τὰ βάρβαρα ἔθνη καὶ ἐποίησεν αὐτοὺς νὰ τρέμουσι τὴν σπάθην τῶν Ρωμαίων».

Οἱ Ἄραβες ἡσυχάζουν διά τινα χρόνον, ἢ τοὐλάχιστον δὲν ἀφίνουν ἠχὼ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς χρονογράφους, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀπησχολημένοι μὲ τοὺς Ρώσους καὶ τοὺς Βουλγάρους, μὲ τοὺς ὁποίους οἱ Βυζαντινοὶ βασιλεῖς διεξάγουν ἀγῶνα ὑπάρξεως. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν δολοπλοκιῶν τοῦ παλατίου ἐπὶ τῆς Ζωῆς, ὁ διοικητὴς τῆς Ἀντιοχείας, ἡ ὁποία εἶναι πάλιν βυζαντινή, γίνεται αἴτιος νὰ ὑποστοῦν τὰ βυζαντινὰ στρατεύματα μεγάλην ἧτταν ὑπὸ τῶν Ἀράβων (1029), τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ Ρωμανὸς Γ' ὁ Ἀργυρὸς ὑφίσταται τοιαύτην ἧτταν, ὥστε μὲ δυσκολίαν σῴζεται εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Τότε ἀκούομεν διὰ πρώτην φορὰν τὸ ὄνομα τοῦ λαμπροῦ ἥρωος *Γεωργίου Μανιάκη*, ὁ ὁποῖος γίνεται διοικητὴς τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων τῆς Συρίας, ἔχων κέντρον τὰ Σαμόσατα, καὶ κατορθώνει νὰ κυριεύσῃ τὴν Ἔδεσσαν (1032), καὶ στέλλει ὡς ἱερὸν λείψανον εἰς τὴν πρωτεύουσαν τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν τοπάρχην Ἄβγαρον. Ὁ ἐκ μέρους τῶν Ἀράβων κίνδυνος ὀλιγοστεύει ἀπὸ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Ι' αἰῶνος καὶ τέλος παρέρχεται, διότι εἰς τὴν Ἀσίαν πολλοὶ οἶκοι ἐμιρῶν παλαίουν πρὸς ἀλλήλους ἐπάνω εἰς τὰ λείψανα τοῦ διαλυομένου ἀραβικοῦ Χαλιφάτου. Ἀπὸ ἐκεῖ ὁ κίνδυνος δὲν εἶναι ἀπειλητικὸς ἐπὶ ἕνα σχεδὸν αἰῶνα, ἕως ὅτου νέος βάρβαρος καὶ ὁρμητικὸς λαός, οἱ Τοῦρκοι, Σελτζοῦκοι, κάμουν τὴν τρομερὰν ἐμφάνισίν των εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Οἱ μεγάλοι ἑλληνοβουλγαρικοὶ πόλεμοι. Ὁ μέγας ἐχθρὸς τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ τῆς φυλῆς εἶναι οἱ Βούλγαροι. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Θ' αἰῶνος, κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων εἶναι ἀκαταπόνητος πολεμιστής, ὁ τσάρος *Συμεὼν* (893—927), ὁ ὁποῖος μάλιστα ἀνατραφεὶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀποκτήσας ἑλληνικὴν παιδείαν τρέφει μεγάλα σχέδια νὰ γίνῃ κληρονόμος τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Τὸ Βουλγαρικὸν κράτος αὐξάνεται ταχέως καὶ φθάνει ἕως τὴν θάλασσαν. Τύχῃ καλῇ συνέπεσε νὰ εἶναι αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀνὴρ ἰσχυρὸς καὶ εὐσεβής, ὁ Ρωμανὸς Α' ὁ Λεκαπηνὸς (920—944). «Ὁ Συμεών, λέγει ὁ Βυζαντινὸς χρονογράφος *Ἁμαρτωλός*, πανστρατιᾷ ἐκστρατεύει κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, λεηλατεῖ, καίει, καταστρέφει τὰ πάντα ἕως τὰς Βλαχέρνας. Ἐπειδὴ εἶχεν ἀκούσει πολλὰ περὶ τῆς φρονήσεως τοῦ Ρωμανοῦ, ἐζήτησε νὰ τὸν ἴδῃ. Ὁ Συμεὼν εἶχε παρατάξει πλῆθος σωματοφυλάκων χρυσασπίδων καὶ χρυσοδοράτων. Ἀπὸ τὰ τείχη οἱ ἄρχοντες βλέπουν τὰ γενόμενα. Ὁ Ρωμανὸς προχωρεῖ μόνος χωρὶς νὰ φοβηθῇ. Ἐσεβάσθη ὁ Συμεὼν τοὺς λόγους τοῦ Ρωμανοῦ καὶ ἐδέχθη νὰ κάμῃ εἰρήνην» (924). Τὸ ἀληθὲς εἶναι βεβαίως ὅτι ὁ Συμεὼν ἐφοβήθη τὰ ἰσχυρὰ τείχη τῆς βασιλευούσης καὶ τὴν πολεμικὴν παρασκευήν, ὑπέστη δὲ συγχρόνως καὶ τὴν γοητείαν τοῦ μεγαλείου τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἐζήτει, ἀλλὰ δὲν ἦτο ἀρκετὰ παρεσκευασμενος, διὰ νὰ διαδεχθῇ. Τὸν πόλεμον διανοοῦνται οἱ Βούλγαροι ν' ἀρχίσουν καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ. Ἐν μέσῳ τῶν θριάμβων αὐτοῦ ἔρχονται πρέσβεις τῶν Βουλγάρων διὰ νὰ ζητήσουν τοὺς φόρους. «Πηγαίνετε, ἀπαντᾷ εἰς αὐτοὺς ἐν ὀργῇ ὁ αὐτοκράτωρ, πηγαίνετε καὶ ἀναγγείλατε εἰς τὸν ἄρχοντά σας, ὁ ὁποῖος ἐνδύεται μὲ δέρματα ζῴων, ὅτι ὁ ἰσχυρότατος καὶ μέγιστος βασιλεὺς τῶν Ρωμαίων θὰ ἔλθῃ ἀμέσως εἰς τὴν ἰδικήν σας χώραν νὰ σᾶς πληρώσῃ τοὺς φόρους. Διὰ νὰ μάθετε σεῖς, οἱ ὁποῖοι εἶσθε τρεῖς φορὰς δοῦλοι ἀπὸ τοὺς προγόνους σας, ὅτι ὀφείλετε νὰ ὀνομάζετε αὐθέντας σας τοὺς βασιλεῖς τῶν Ρωμαίων». Τῷ 965 ἐξεστράτευσεν ὁ Φωκᾶς εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ συνεμάχησε μὲ τὸν Ρῶσον ἡγεμόνα Σβιατοσλάβον ἐναντίον αὐτῶν. Κακὴ ἀρχὴ μεγάλων δεινῶν διὰ τὸ ἑλληνικὸν κράτος. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Βούλγαροι ἐφοβήθησαν, ὅταν εἶδον τὰς ἐπιτυχίας τοῦ Σβιατοσλάβου, καὶ ὁ Φωκᾶς συνῆψεν εἰρήνην μὲ τὸν τσάρον τῶν Βουλγάρων, τὸν Πέτρον. Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἀπηλλάγη δι' ὀλίγον χρόνον ἀπὸ τοὺς ἀγρίους πολεμιστὰς τοῦ βορρᾶ, τοὺς Ρώσους, διότι ὁ Σβιατοσλάβος ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ρωσίαν ἕνεκα τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Πετσενέγων. Εἰς τὸν Βασίλειον τὸν Β' ἐπεφυλάσσετο ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἀΐδιος δόξα νὰ σώσῃ τὴν αὐτοκρατορίαν ἀπὸ τὸν φοβερὸν κίνδυνον τῶν Βουλγάρων, νὰ δοξάσῃ τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα καὶ νὰ διαφυλάξῃ τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν ἀπὸ τὴν καταστροφήν. Οὐδέποτε ἴσως ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, οὐδέποτε βεβαίως ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ διέτρεξαν τὸν κίνδυνον ἐξολοθρεύσεως, τὸν ὁποῖον ὑπέστησαν κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ι' αἰῶνος ἀπὸ τοὺς Σλάβους, ἀπὸ τοὺς Ρώσους καὶ ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Ἀπὸ τοὺς Ρώσους ἔσωσε τὸν Ἑλληνισμὸν ὁ Τσιμισκῆς, ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους ὁ Βασίλειος ὁ Β'. Διὰ νὰ κατανοηθῇ τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου, πρέπει νὰ ὑπομνησθῇ ὅτι εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν χωρῶν τῆς αὐτοκρατορίας ὑπῆρχον «Σκλαβηνίαι» πολλαί, ἤτοι ἐγκαταστάσεις Σλάβων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἕτοιμοι νὰ συνενωθοῦν μὲ τοὺς ὠργανωμένους ἐπιδρομεῖς καὶ νὰ πνίξουν τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν εἰς κατακλυσμὸν σλαβικῆς βαρβαρικῆς καταστροφῆς.

Πόλεμος μεταξὺ Βασιλείου Β' καὶ Σαμουήλ. *Κατάκτησις τῆς Βουλγαρίας* (περὶ τὸ 1000). Ὁ πόλεμος ἐναντίον τῶν Βουλγάρων εἶναι τὸ ἔργον ὅλου τοῦ βίου τοῦ Βασιλείου Β'. Ἤρχισεν αὐτὸν νέος, τὸν ἐτελείωσε γέρων. Εἶναι ἀγὼν σκληρός, ὁ ὁποῖος διεξήχθη μὲ ἄγριον πεῖσμα ἑκατέρωθεν, εἶναι εἷς ἀπὸ τοὺς μᾶλλον αἱματηροὺς πολέμους, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ἡ ἱστορία. Ἤρχισεν ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου Β', ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο εἴκοσι μόλις ἐτῶν, διήρκεσε μὲ διαλείμματα 42 ἔτη (976—1018). Ἔχει πολλὰς φάσεις καὶ πολλοὺς ἰδιαιτέρους πολέμους. Ὁ τσάρος τῶν Βουλγάρων Σαμουὴλ (976—1016) διεξάγει τὸν πόλεμον μὲ ἄγριον πάθος, βοηθεῖται ἀπὸ τὰς δεινὰς περιπλοκὰς εἰς τὰς ὁποίας εὑρίσκετο ὁ Βασίλειος Β', ἔχων ν' ἀντιπαλαίσῃ ἐναντίον τῆς ἀνταρσίας στρατηγῶν του καὶ ἐναντίον πολυαρίθμων ἐχθρῶν εἰς ὅλα τὰ σύνορα. Εὑρίσκει ὅμως ἀπέναντί του ἀντίπαλον ἐπίμονον καὶ σιδηροῦν. «Τὴν ἀνάπαυσιν, λέγει ὁ χρονογράφος περὶ τοῦ Βασιλείου τοῦ Β', παντελῶς ἐμίσησεν ἀπὸ καρδίας. Ἠγάπησε δὲ τὴν δυσπάθειαν καὶ τοὺς κόπους καὶ τὰ ἅρματα καὶ τὰς στρατείας καὶ τοὺς πολέμους· εἰς αὐτὰ ἦτο ἡ χαρὰ αὐτοῦ καὶ ὁ γλυκασμός. Φορέματα δὲ εὔμορφα ἢ κρεββάτια χρυσόστρωτα οὐκ ἤθελεν, ἀλλ' ἐπεθύμει σκουταρίων κτύπους καὶ ἄλογα πολεμικὰ καὶ ἠκονισμένα σπαθία». Τοιοῦτος ἦτο ὁ πολεμιστής, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀπέναντί του ὁ Σαμουήλ, καὶ αὐτὸς εἷς ἀπὸ τοὺς μεγάλους πολεμιστὰς τοῦ Μεσαίωνος. Εἰς ὀλίγον χρόνον ὁ Σαμουὴλ γίνεται κύριος ὅλων σχεδὸν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἀπὸ τὸν Δούναβιν ἕως τὴν Μακεδονίαν. Ἔπειτα κυριεύει ἓν πρὸς ἓν τὰ μακεδονικὰ κάστρα καὶ τὰς πόλεις. Ἀλλὰ θέλει νὰ καθυποτάξῃ ὁλόκληρον τὸν ἑλληνικὸν κόσμον καὶ κατέρχεται πρὸς τὰ νότια, καταλαμβάνει τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, φθάνει εἰς τὸν Ἰσθμόν, εἰσέρχεται εἰς τὴν Πελοπόννησον. Μὲ λεηλασίας καὶ πυρπολήσεις προχωροῦν οἱ Βούλγαροι· ἐνόμιζες ὅτι ἤρχοντο πάλιν αἱ παλαιαὶ ἄγριαι ἐπιδρομαὶ τῶν Οὔννων καὶ τῶν Γότθων. Συγχρόνως δὲ ὁ ἀγὼν διεξάγεται εἰς ὅλας τὰς χώρας ἀπὸ τὸν Δούναβιν ἕως τὰς Θερμοπύλας, ἕως τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν. Ἐπὶ τέλους, τὸ εἰκοστὸν ἔτος τοῦ πολέμου ὁ γενναῖος στρατηγὸς *Νικηφόρος Οὐρανὸς* καταφθάνει τὸν Σαμουὴλ εἰς τὸν Σπερχειὸν ποταμόν, καθ' ὃν χρόνον ἐπέστρεφεν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐπιφέρει φοβερὰν πανωλεθρίαν εἰς τοὺς Βουλγάρους (996). Ἔκτοτε ὁ πόλεμος ἀρχίζει νὰ κλίνῃ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ ἀγὼν ἤδη διεξάγεται εἰς τὰς βορείους χώρας. Ὁ Βασίλειος εἰσβάλλει καὶ πάλιν εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Διαμένει δύο φοράς, ἐν ὅλῳ ὀκτὼ ἔτη, εἰς τὴν χώραν τοῦ Σαμουήλ, συγκροτῶν σκληρὰς μάχας γεμάτας ἀπὸ ἡρωϊκοὺς ἄθλους. Ἐπὶ δέκα ὀκτὼ ἔτη (ἀπὸ τὸ 1000) ἀφιερώνει ὅλην τὴν δύναμίν του εἰς τὸν ἀγῶνα. Καταλαμβάνει τὰς πόλεις, ἐκπορθεῖ τὰ φρούρια, κατακτᾷ τὴν παραδουνάβιον Βουλγαρίαν καὶ περισφίγγει τὸν Σαμουὴλ μὲ σιδηροῦν κλοιόν, ὁ ὁποῖος γίνεται κάθε ἡμέραν στενότερος. Ἡ ἐκπνέουσα μοναρχία τοῦ Σαμουὴλ ἔχει περιορισθῆ εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη τῆς Ἄνω Μακεδονίας. Βλέπων ὁ Σαμουὴλ τὸ κράτος του νὰ καταρρέῃ, ἀναλαμβάνει σθένος. Ἀποφασίζει νὰ ἐμποδίσῃ τὴν τακτικὴν κατ' ἔτος εἰσβολὴν τοῦ Βασιλείου διὰ τῆς κλεισούρας, ἡ ὁποία ἐκαλεῖτο *Κλειδίον* (Δεμὶρ Ἰσσάρ), εἰς τὴν ὁδὸν ἀπὸ τὰς Σέρρας πρὸς τὸ Μελένικον. Εἰς τὰ στενὰ ἐκεῖνα τῆς Κρέσνας, τὰ ὁποῖα ἔμελλε νὰ δοξάσῃ πάλιν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς μετὰ ἐννέα αἰῶνας (1913), περιμένει ὁ Σαμουὴλ τὸν αὐτοκράτορα. Οἱ Βούλγαροι κυκλώνονται, κατακόπτονται, συλλαμβάνονται αἰχμάλωτοι· μόλις διαφεύγει καὶ τώρα ὁ Σαμουὴλ (1014). Ὁ βασιλεὺς ἠθέλησε νὰ ἐμπνεύσῃ τὸν τρόμον, διότι ἡ πάλη μεταξὺ τῶν δύο λαῶν ἦτο πάλη θανάτου ἢ ζωῆς. Λέγεται ὅτι ἐτύφλωσε 15000 αἰχμαλώτους καὶ ἀφῆκεν εἰς 100 ἄνδρας ἀπὸ ἕνα μονόφθαλμον διὸ νὰ τοὺς ὁδηγῇ. Ὅταν τὸ πλῆθος τῶν δυστυχῶν ἐκείνων ἀνθρώπων ἔφθασεν ἐνώπιον τοῦ Σαμουήλ, ὁ γέρων πολεμιστὴς ἔπεσεν ἀπόπληκτος καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν.

Εἰς τὰ ὀρεινὰ καὶ ἄγρια μέρη τῆς Δ. Μακεδονίας ἐξακολουθεῖ ὁ ἀγών. Οἱ βοϊβόδαι (μεγιστᾶνες) ἀπὸ τὰ κάστρα των εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων ἀποκρούουν μὲ ἀνδρείαν τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα. Ὁ αὐτοκράτωρ διατρέχει τὴν ἀγρίαν χώραν καὶ δαμάζει τὴν καρτερικὴν ἀντίστασιν. Ἐπὶ τέλους τῷ 1018 ὁλόκληρος ἡ Βουλγαρία ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ἔχει δαμασθῆ. Ἡ προέλασις τοῦ αὐτοκράτορος εἶναι θριαμβευτική. Εἰς τὰ κάστρα, ὅπου σταθμεύει, προσέρχονται καὶ παραδίδονται οἱ Βούλγαροι στρατηγοὶ καὶ βοϊβόδαι. Φθάνει τέλος εἰς τὴν ὀρεινὴν πρωτεύουσαν τοῦ Σαμουήλ, τὴν *Ἀχρίδα*, ὅπου ἦσαν τὰ βασίλεια τῶν Βουλγάρων τσάρων μὲ ἀμυθήτους θησαυρούς. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐγκαθιδρύει τὴν δύναμίν του εἰς τὰς μακρινάς, τὰς ἀπροσίτους ἐκείνας χώρας, ὅπου δὲν κατώρθωσε πρὸ αὐτοῦ, οὔτε μετ' αὐτὸν ἄλλος δυνάστης νὰ στερεώσῃ τὴν κυριαρχίαν του. Ἐν τῇ συναισθήσει τοῦ μεγάλου ἔργου ὁ Βασίλειος ὁ Β' ἐπιχειρεῖ θριαμβευτικὴν περιοδείαν εἰς τὴν Χερσόνησον. Πηγαίνει εἰς τὰς Ἀθήνας ν' ἀναπέμψῃ τὰ εὐχαριστήρια ἐντὸς τοῦ Παρθενῶνος. Εἶναι τώρα οὗτος χριστιανικὴ ἐκκλησία, ἀφιερωμένη εἰς τὴν Παναγίαν τὴν *Ἀθηνιώτισσαν*. Δύο θρίαμβοι τὸν ἀναμένουν εἰς τὰς δύο μεγάλας πρωτευούσας τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Εἰς τὸν θρίαμβον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν ἀκολουθοῦν ἅμαξαι φορτωμέναι μὲ τοὺς θησαυροὺς τῶν Βουλγάρων τσάρων, βαδίζουν πεζοὶ πλησίον τοῦ ἅρματός του οἱ υἱοὶ καὶ αἱ κόραι των, αἱ τσαρῖναι καὶ οἱ μεγιστᾶνες αὐτῶν. Ἀπὸ τὸν θριαμβεύοντα λαόν του ἐπευφημεῖται ὁ *Βασίλειος Β' Βουλγαροκτόνος* Ἡ σύνδεσις τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως δίδει «τὸν φυλετικὸν χαρακτῆρα εἰς τὸν πόλεμον ἐκεῖνον τῶν πεντήκοντα ἐτῶν» (*Rambaud*).

Καὶ εἰς τὸ μεταξὺ τοῦ μεγάλου τούτου πολέμου ὁ σιδηροῦς στρατιώτης στρέφεται εἰς ὅλα τὰ σύνορα τοῦ κράτους. Ἀκούραστος περνᾷ διὰ μίαν στιγμὴν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην εἰς τὴν Ἀσίαν· πολεμεῖ χωρὶς ἀνάπαυσιν πρὸ πάντων ἐναντίον τῶν Ἀράβων εἰς τὴν Ἀσίαν· κρατεῖ εἰς σεβασμὸν τὸν χαλίφην τῆς Βαγδάτης, νικᾷ τὸν σουλτᾶνον τῆς Αἰγύπτου, νικᾷ τοὺς ἐμίρας τῆς Συρίας. Τρέχει ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τῶν Βουλγάρων. Ὁρμᾷ εἰς τὴν Ἀνατολὴν κατὰ τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἀρμενίας, πολεμεῖ πρὸς τοὺς ἀγρίους λαοὺς τοῦ

Digitized by Google

Καυκάσου. Συγχρόνως ὑπερασπίζεται τὰς ἑλληνικὰς κτήσεις εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐναντίον τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Γερμανῶν, παλαίει ἐναντίον τῶν Ρώσων εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον.

Ὁ ἑλληνορρωσικὸς πόλεμος. Ἡ ἐξολόθρευσις τῶν Ρώσων. Ὁ Σβιατοσλάβος ἀπαλλαγεὶς ἀπὸ τοὺς Πετσενέγους ἐπανέρχεται μὲ τὰ ἄγρια στίφη τῶν Ρώσων του εἰς τὰς ἐντεῦθεν τοῦ Δουνάβεως χώρας. Ὡς λαῖλαψ ἀγρία συμπαρασύρει τὸ κράτος τῶν Βουλγάρων καὶ περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας τοῦ Νικηφόρου ὁρμᾷ κατὰ τῆς Θράκης, διαβαίνει τὸν Αἶμον (970), κυριεύει τὴν Φιλιππούπολιν, συνοδεύων τὴν διάβασίν του μὲ τὴν ἀπάνθρωπον φρίκην τοῦ αἵματος καὶ τοῦ σιδήρου. Ὁ κίνδυνος εἶναι τρομακτικὸς καὶ ὁ Τσιμισκῆς διαβλέπει αὐτὸν καὶ ἑτοιμάζεται δι' ἐκστρατείαν. Κρατῶν εἰς τὰς χεῖρας «τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ», ἐπορεύθη εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ὁ στρατὸς καὶ ὁ κλῆρος τὸν ἀκολουθοῦν. Ἔπειτα ὁ στόλος ἐκπλέει διὰ τοῦ Εὐξείνου πόντου εἰς τὸν ποταμὸν Δούναβιν, αὐτὸς δὲ αὐθημερὸν ἐκκινεῖ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του. Ὁ ἥρως, ὁ ὁποῖος ἐξεστράτευσε νὰ σώσῃ τὸ κράτος ἀπὸ τοὺς Ρώσους εἶχε κινήσει τὸν θαυμασμὸν τῶν παλαιῶν χρονογράφων. Ὁ «κῦρ Ἰάννις», ὅπως τὸν ἔλεγον, ἦτο ὡραῖος, λευκὸς καὶ ξανθός, εἶχεν ἀνάστημα μέτριον, ἀλλὰ ῥώμην γίγαντος, εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν ἀνεδεικνύετο ἥρως, εἰς τὰς σχέσεις του ἦτο γλυκὺς καὶ μεγαλόκαρδος. «Ἦτο δὲ καὶ οὗτος, λέγει ὁ χρονογράφος, καρτεροκάρδιος· ἐστράτευε κατὰ τῶν Ἀράβων καὶ κατὰ παντὸς ἐχθροῦ τῶν Ρωμαίων. Καὶ ἐφοβήθησαν τὰ ἔθνη ἀπὸ τὴν ὁρμὴν τοῦ Τσιμισκῆ φόβον μέγαν· καὶ ἐπλάτυνε τὴν γῆν τῶν Ρωμαίων καὶ ἔφυγαν οἱ Σαρακηνοί, καὶ ἐγεμίσθη ἡ γῆ τὰ φοσσᾶτα τῶν Ρωμαίων, καὶ τὸ σπαθὶ τῶν Χριστιανῶν ἔπλευσεν ὡς δρέπανον καὶ ἐστράτευσεν ἕως τοῦ Δούναβη καὶ κατέκοψε μυριάδας πολλῶν Τατάρων (Ρώσων) καὶ Βουλγάρων, καὶ κατέλυσε σατράπας καὶ στρατηγοὺς ὥσπερ λέων». Εἰς ὀλίγας ἡμέρας, ἀφοῦ διῆλθε τὰς «κλεισούρας», δηλαδὴ τὰ στενὰ τοῦ Αἵμου, εὑρίσκεται αἰφνιδίως ἐντὸς τῆς Βουλγαρίας. Φθάνει εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Βουλγαρίας Πρεσθλάβαν καὶ συντρίβει τοὺς Ρώσους καὶ Βουλγάρους, οἱ ὁποῖοι τὴν ὑπερησπίζοντο. Ὁ φοβερὸς Σβιατοσλάβος ἔχει ὀχυρωθῆ εἰς τὸ Δορύστολον παρὰ τὸν Δούναβιν. Ἀκάθεκτος ἐπέρχεται ἐναντίον του ὁ Τσιμισκῆς. Οἱ Ρῶσοι μάχονται μὲ ἀγρίαν ῥώμην, οἱ Ἕλληνες μὲ ἀκατάσχετον ὁρμήν. Ἐπὶ τρεῖς μῆνας πολιορκεῖ ὁ Τσιμισκῆς τὸν Σβιατοσλάβον εἰς τὸ Δορύστολον, καὶ ἀληθεῖς γιγαντομαχίαι συγκροτοῦνται παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Δουνάβεως. Φοβερὰ ὑπῆρξεν ἡ σφαγὴ τῶν Ρώσων. Ὁ Σβιατοσλάβος ζητεῖ νὰ συναντηθῇ μὲ τὸν αὐτοκράτορα. Εἰς τὴν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως ἔρχεται ἔφιππος ὁ βασιλεύς, «ὡπλισμένος μὲ κατάχρυσον πανοπλίαν, ἐν μέσῳ χρυσοστολίστων ἱππέων. Ὁ ἀγέρωχος Ρῶσος ἡγεμὼν ἔρχεται ἐπὶ ἑνὸς ἀκατίου κωπηλατῶν καὶ αὐτός, ὅπως οἱ ἄλλοι, καὶ ἐνδεδυμένος ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι». Μετὰ τὴν εἰρήνευσιν ὁ Σβιατοσλάβος διεπέρασε τὸν Δούναβιν. Οἱ ἄγριοι τουρκικοὶ λαοὶ τῶν χωρῶν ἐκείνων κατέκοψαν καὶ αὐτὸν καὶ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ. Τὸ Ἑλληνικὸν κράτος ἐτρόμαξεν ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Ρώς. «Οἱ γιγάντιοι πολεμισταὶ τῆς ἐρήμου ἀντέτασσον θηριώδη ἀντίστασιν εἰς τὸ βαρὺ ἱππικὸν τῶν Βυζαντινῶν. Ἐχειρίζοντο μὲ ἀκαταμάχητον ὁρμὴν τὸν πέλεκυν καὶ τὴν λόγχην. Παρὰ νὰ παραδοθοῦν ἐπροτίμων ν' αὐτοκτονήσουν σχίζοντες μόνοι τὴν κοιλίαν των. Σκληρὰ ὑπῆρξεν ἡ πολιορκία εἰς τὸ Δορύστολον. Τὴν ἡμέραν τὰ στρατεύματα συνεκρούοντο μὲ τοὺς στρατιώτας τῆς Σκυθίας. Τὴν νύκτα ἠκούοντο οἱ Ρῶσοι νὰ κλαίουν τοὺς νεκρούς των. Λυσσώδεις μάχαι συνεκροτήθησαν. Καὶ ἐξ ἡμέρας κατὰ σειρὰν ἐπολέμησαν σῶμα μὲ σῶμα. Τὴν ἕκτην ἡμέραν οἱ Βυζαντινοί, καὶ πάλιν νικηταί, συνέλεξαν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης εἴκοσι χιλιάδας ἀσπίδας καὶ τεράστιον σωρὸν ἄλλων ὅπλων» (*Σλουμβερζέ*).

Οἱ τελευταῖοι ἀγῶνες (1025—1057). Ἀπὸ τὸ ὕψος εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε φθάσει ἡ μακεδονικὴ δυναστεία ἀρχίζει νὰ καταπίπτῃ καὶ μετ' αὐτῆς ἀρχίζει καὶ τὸ κράτος νὰ κλίνῃ εἰς παρακμήν. Τὸν θρόνον κατέχουν πάντοτε οἱ νόμιμοι διάδοχοι, αἱ πορφυρογέννητοι Ζωὴ καὶ Θεοδώρα, αἱ ὁποῖαι εἶναι δημοφιλεῖς εἰς τὸ Βυζάντιον, «αἱ μάνναι αἱ πορφυρογέννητοι», ὅπως τὰς ὀνομάζει ὁ λαός, αἱ τελευταῖαι ἀπόγονοι δυναστείας ἡρώων. Ἀναβαίνουν αὐτοκράτορες εἰς τὸν θρόνον, ἀλλ' ὅλοι πρέπει νὰ εἶναι συνδεδεμένοι μὲ τὰς πορφυρογεννήτους. Μετὰ τοὺς ἐνδόξους θριάμβους ἀρχίζουν δύσκολοι καιροί. Ἐν τούτοις ὑπάρχουν πάντοτε οἱ πολιτικοὶ καὶ γενναῖοι ἀξιωματικοί. Μεγάλοι ἰδίως ἀγῶνες διεξάγονται εἰς τὴν Νότιον Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν ἐναντίον πολλῶν ἐχθρῶν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς δυναστείας, ἐπὶ Κωνσταντίνου Θ' τοῦ Μονομάχου, ἡ Κωνσταντινούπολις λαμπρύνεται μὲ τὴν λάμψιν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν πανηγύρεων. Ἀλλ' οἱ καιροὶ δὲν ἦσαν κατάλληλοι διὰ τοιαύτας λαμπρότητας. Οἱ ἐχθροὶ παραμονεύουν καὶ περισφίγγουν ἀπὸ παντοῦ τὸ κράτος. Οἱ ἐπιφανεῖς στρατιωτικοὶ μὲ λύπην βλέπουν νὰ σπαταλῶνται τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε μόνον εἰς τὸν στρατὸν νὰ δαπανῶνται. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς τελευταίας πορφυρογεννήτου, τῆς Θεοδώρας, οἱ μεγάλοι στρατιωτικοὶ οἶκοι τῆς Ἀσίας ἐξεγείρονται κατὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει κυβερνήσεως καὶ ἀνακηρύσσουν αὐτοκράτορα τὸν Ἰσαάκιον τὸν Κομνηνόν. Νέα δυναστεία ἡρώων μέλλει νὰ δώσῃ πάλιν εἰς τὸ κράτος καὶ ἄλλον αἰῶνα μεγαλείου καὶ δόξης.

Ἡ μεγάλη Βυζαντινὴ Ἑλλάς. Ἓν ἀπὸ τὰ λαμπρότατα ἀποτελέσματα τῆς μακεδονικῆς δυναστείας ὑπῆρξεν ἡ ἀναστήλωσις τῆς βυζαντινῆς κυριαρχίας εἰς τὴν Νότιον Ἰταλίαν, ἔργον μέγα καὶ ἔνδοξον, τοῦ ὁποίου τὰ ἀποτελέσματα σῴζονται καὶ σήμερον ἀκόμη. Διότι ἀκόμη καὶ σήμερον σῴζεται εἰς χωρία τῆς Ἀπουλίας καὶ τῆς Καλαβρίας ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, καὶ ὁ ὡραῖος ἑλληνικὸς τύπος, καὶ εἰς τὰ παλαιὰ βυζαντινὰ μοναστήρια ἐξακολουθεῖ ἡ ἱερὰ λειτουργία νὰ γίνεται μὲ τὸν Ὀρθόδοξον ῥυθμὸν (εἰς τὴν Κρυπτοφέρρην παρὰ τὴν Νεάπολιν). Ἤδη ὁ Βασίλειος ὁ Α' ἀναλαμβάνει τὸν ἀγῶνα καὶ ἐναντίον τῶν Ἀράβων τῆς Δύσεως. Ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς ἀνεπιτυχῶς. Ἡ Σικελία ἔχει ἀπολεσθῆ καὶ οἱ Ἄραβες προχωροῦν καὶ εἰς τὴν Νότιον Ἰταλίαν. Τέλος οἱ ἑλληνικοὶ στρατοὶ ἐκδιώκουν τοὺς Ἄραβας ἀπὸ τὴν Καλαβρίαν καὶ οὕτω δημιουργεῖται τὸ νέον ἑλληνικὸν θέμα τῆς Λογγιβαρδίας, τὸ ὁποῖον εἶναι σπουδαῖον ἀντάλλαγμα ἀντὶ τῆς ἀπολεσθείσης Σικελίας. Ἡ Βάρις γίνεται ἀπὸ τοῦδε τὸ κύριον στρατιωτικὸν κέντρον τῶν Βυζαντινῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν (875). Οἱ μεγάλοι ἥρωες αὐτοκράτορες, ὁ Φωκᾶς, ὁ Τσιμισκῆς, ὁ Βασίλειος Β', δὲν ἔλαβον καιρὸν νὰ στείλουν στρατοὺς εἰς τὴν Δύσιν. Μετὰ τὴν καταδάμασιν τῶν Βουλγάρων, μετὰ τοὺς ἀδιακόπους ἀδαμάστους πολέμους τεσσαράκοντα ἐτῶν, ὁ ἀκαταπόνητος Βασίλειος Β', γέρων ἤδη, παρασκευάζει λαμπρὸν στόλον διὰ ν' ἀνακτήσῃ τὴν Σικελίαν, τὴν ὁποίαν εἶχον ἀπολέσει οἱ πρόγονοί του Βασίλειος Α' καὶ Λέων. Ἀλλ' ἐπρόλαβεν αὐτὸν ὁ θάνατος (τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1025), καὶ ἡ τιμὴ τοῦ ἐξελληνισμοῦ τῆς Νοτίου Ἰταλίας ὀφείλεται εἰς τοὺς διαδόχους του. Κατὰ τοὺς χρόνους τοὺς ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου Β' εἶχον λάβει πάλιν οἱ Σαρακηνοὶ πειραταί, Ἀφρικανοὶ καὶ Σικελοί, μεγάλην δύναμιν καὶ διέτρεχον τὴν Μεσόγειον καὶ ἰδίως τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης. Ἀλλ' ἡ βυζαντινὴ διοίκησις ἐπῆλθεν ἐναντίον αὐτῶν μὲ μεγάλην δραστηριότητα. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχήν, ἕνεκα τῶν συνεχῶν πολέμων, ἠναγκάζοντο οἱ αὐτοκράτορες νὰ προσλαμβάνουν πολλοὺς μισθοφόρους, ἦσαν δὲ οἱ σπουδαιότεροι μεταξὺ αὐτῶν οἱ περίφημοι Βάραγγοι (βλ. λ.) καὶ *Ρώς*, ἤτοι Σκανδιναυοὶ ἀπὸ τὴν Ρωσίαν, Νορβηγοί, Ἰσλανδοί, Δανοί, Ἀγγλοσάξωνες, ὅλοι οὗτοι ὑψηλοὶ καὶ ῥωμαλέοι ξανθοὶ πολεμισταί. Οὐδεὶς δ' ἀπέκτησε μεγαλυτέραν φήμην ἀπὸ τὸν ἥρωα Χαράλδον Χαρδράδαν, ὁ ὁποῖος κατὰ τὰ ἔτη 1033—1043 μὲ τὸν λαμπρὸν Ἕλληνα ἥρωα Γεώργιον Μανιάκην ἐξετέλεσε μεγάλα κατορθώματα ὑπὲρ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Οἱ Σαρακηνοὶ πειραταὶ ἔπαθον μεγάλας καταστροφὰς καὶ τότε ὁ Γεώργιος Μανιάκης ἔλαβε διαταγὴν νὰ ἐξορμήσῃ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, ὅπου εὑρίσκετο, εἰς τὴν Σικελίαν πρὸς ἀνάκτησιν αὐτῆς. Οἱ Ἄραβες τῆς Σικελίας ἐνικήθησαν εἰς πολλὰς μάχας, ἀλλ' ἕνεκα διχονοιῶν μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τὰ λαμπρὰ κατορθώματα ἔμειναν χωρὶς σπουδαῖα ἀποτελέσματα. Ἀλλ' ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἡ Ἑλληνικὴ κυριαρχία εἰς τὴν Ἰταλίαν φέρεται ταχέως εἰς τὸ τέλος, διότι κατέρχεται ἀπὸ τὰς βορείας θαλάσσας νέος ὁρμητικὸς ἐχθρός, οἱ *Νορμανδοί*, οἱ ἀτρόμητοι θαλασσινοὶ πολεμισταί. Ἀπὸ τὴν Δύσιν οἱ Νορμανδοί, ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν οἱ Σελτζοῦκοι ἐκλόνισαν πρῶτοι σύρριζα τὰ θεμέλια τοῦ κράτους. Οἱ Νορμανδοὶ καταλαμβάνουν πόλεις τῆς νοτίου Ἰταλίας, κυριεύουν ἀπὸ τοὺς Ἄραβας τὴν Σικελίαν. Χάνεται διὰ τοὺς Βυζαντινοὺς ἡ κυριωτάτη ὠχυρωμένη θέσις, ἡ Βάρις, μετὰ ἡρωϊκωτάτην ἀντίστασιν τῆς ἑλληνικῆς φρουρᾶς (1071). Οἱ Ἕλληνες ἔχασαν διὰ παντὸς τὴν Ἰταλίαν, ἔμειναν ὅμως ἐπὶ αἰῶνας ἡ μνήμη καὶ ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδρασις τῆς κυριαρχίας αὐτῶν.

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Ι'—ΙΑ' ΑΙΩΝΑ. Οἱ Μακεδόνες βασιλεῖς ἔδωκαν μὲ τὰς νίκας των εἰς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν ἔκτασιν, ὅσην οὐδέποτε ἄλλοτε εἶχεν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἡ χώρα, ἡ ὁποία τῆς ἀνήκει, ἐκτείνεται ἀπὸ τὸν Δούναβιν ἕως τὴν Συρίαν, ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν ἕως τὴν Κασπίαν θάλασσαν, ἕως τοὺς ποταμοὺς Τίγρητα καὶ Εὐφράτην. Εἰς τὸ ἐσωτερικόν, διὰ τῆς στιβαρᾶς διοικήσεως τῶν αὐτοκρατόρων, ἀποκτᾷ τὸ κράτος στερεὰν συνοχὴν καὶ ἑνότητα. Εἰς τὰς ἀνακτωμένας χώρας διαδίδεται θριαμβευτικῶς ἡ Ὀρθοδοξία, συστηματικῶς δὲ ἐπιδιώκεται ἡ ἀφομοίωσις τῶν κατοίκων. Συχνὰ διὰ τῆς μετατοπίσεως πληθυσμῶν ἐνισχύεται ἡ συνεκτικότης τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ Βασίλειος Β' μετοικίζει μεγάλας μάζας Βουλγάρων καὶ Σέρβων εἰς τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὰς ἀντικαθιστάνει μὲ ἑλληνικὰς καὶ ἀρμενικὰς ἀποικίας. Εἰς δὲ τὸ ἐξωτερικὸν συμπληρώνουν τὸ πολεμικὸν αὐτῶν ἔργον διὰ συντόνου διπλωματικῆς ἐργασίας. Ὅλοι σχεδὸν οἱ παραμεθόριοι λαοὶ εἶναι ὑποτελεῖς εἰς τὸ *Ὀρθόδοξον κράτος*. Ἡ πολιτικὴ ἐπιρροὴ τοῦ Βυζαντίου περιλαμβάνει εἰς τὴν σφαῖραν αὐτῆς ὅλους σχεδὸν τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Ὁ δὲ βυζαντινὸς πολιτισμὸς ἐξαπλώνεται εἰς ὁλόκληρον τὸν ἀνατολικὸν κόσμον καὶ εἰσχωρεῖ μακρὰν εἰς τὴν Δύσιν.

Αἱ σχέσεις μὲ τοὺς ἄλλους λαούς.—Οἱ Ἄραβες. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἕως τὰ τέλη τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, ἐπὶ δύο αἰῶνας, ἀκατάπαυστος εἶναι ὁ πόλεμος πρὸς τοὺς Ἄραβας τῆς Ἀσίας. Εἰς τὰ σπάνια διαλείμματα τοῦ ἀγῶνος οἱ δύο μεγάλοι λαοὶ διατηροῦν σχέσεις ἀμοιβαίας ἐκτιμήσεως. Ἡ πρωτεύουσα τῶν Ἀράβων *Βαγδάτη* εἶναι κατὰ τοὺς ἰδίους χρόνους «ὁ μαργαρίτης τῆς Ἀνατολῆς», μεγάλη καὶ λαμπρὰ εἰς πολιτισμὸν πόλις. Ἡ δὲ Κωνσταντινούπολις εἶναι ἡ πόλις τῆς τέχνης καὶ τῆς σοφίας, ἡ ὁποία προσελκύει τὰ βλέμματα τῶν χαλιφῶν καὶ τῶν ὑπηκόων αὐτῶν. Αἱ νῖκαι ἐναντίον τῶν Ἀράβων τῆς Ἀσίας ἐκχριστιανίζουν χώρας ἑλληνικάς, τὴν Συρίαν, τὴν Κρήτην, τὴν Κύπρον. Φέρουν προσέτι τὸν Χριστιανισμὸν εἰς ὅλους τοὺς περὶ τὸν Καύκασον λαούς. Ἀπὸ ἐκεῖ φθάνουν ἀκτῖνες πολιτισμοῦ καὶ εἰς τοὺς πρὸς Β. τοῦ Εὐξείνου πόντου κατεσκηνωμένους βαρβάρους. Ἡ δὲ κατατρόπωσις τῶν «ἀθέων Ἀγαρηνῶν» ὑπὸ Βασιλείου Α' καὶ ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Φωκᾶ, ἐλευθερώνει τὰς θαλάσσας καὶ καθαρίζει αὐτὰς ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα τῶν ἀνθρώπων τοῦ Κορανίου.

Οἱ Βούλγαροι. Εἰς τὴν Εὐρώπην ἀνήμερος ἐχθρὸς εἶναι οἱ Βούλγαροι. Ἀπὸ τοὺς χρόνους τῶν ἀγρίων ἡγεμόνων αὐτῶν (ἀπὸ τὸν Ζ' αἰῶνα) ἕως τοὺς χρόνους τοῦ Σαμουήλ, δὲν εἶχον παύσει τὰς φρικτὰς ἐπιδρομάς των. Μὲ τὸν καιρὸν ἀποκτοῦν μεγάλας φιλοδοξίας. Ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν Συμεὼν δὲν ἀρκεῖται εἰς τὸν τίτλον *κνιάζ* (ἡγεμών), καυχᾶται ὅτι εἶναι «τσάρος τῶν Βουλγάρων καὶ αὐτοκράτωρ τῶν Ἑλλήνων» καὶ «ὀνειροπολεῖ τὴν τῶν Ρωμαίων ἀρχήν». Εἰς τὰς ὀρεινὰς χώρας τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας ἔχουν οἱ Βούλγαροι ἡγεμόνες τὴν πρωτεύουσάν των. Εἰς τὴν πόλιν *Ἀχρίδα*, πρὸς Β. τῆς λίμνης Πρέσπας, εἶναι ἡ *ἄουλα* (= αὐλή), ὅπως ὀνομάζουν τὰ βασίλειά των. Ἐκεῖ προσπαθοῦν μὲ βάρβαρον χλιδὴν νὰ μιμοῦνται τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς ἑλληνικῆς αὐλῆς. Οἱ υἱοὶ τῶν μεγάλων ἐκπαιδεύονται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἔγινεν ἡ χώρα αὕτη ἑλληνική, οἱ Βούλγαροι ἔμειναν κατὰ βάθος ἀπολίτιστοι. Οἱ Ἕλληνες εὐπατρίδαι, οἱ ὁποῖοι πηγαίνουν ὡς ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἀνώτατοι λειτουργοὶ εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἑλληνικὴν ἐπαρχίαν, θεωροῦν δυστυχίαν τὴν ἐκεῖ διαμονήν των καὶ μὲ πόθον ἐνθυμοῦνται τὸν ἐξηυγενισμένον βίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως: «Ἀκόμη δὲν εἶχον φθάσει εἰς τὴν Ἀχρίδα, λέγει εἰς ἐπιστολήν του εἷς ἐξ αὐτῶν (ὁ Θεοφύλακτος), καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ δυστυχὴς ἐπόθησα. Εἶμαι ἄξιος κατακρίσεως, διότι ἐπόθησα τοιαῦτα τέρατα. Εὑρισκόμενος τόσον καιρὸν μακρὰν ἀπὸ τὰς χώρας τῆς σοφίας εἰς τὴν κοιλάδα αὐτὴν τοῦ κλαυθμῶνος» ἐμέθυσα καὶ ἐγὼ ἀπὸ ἀμουσίαν καὶ σύντροφον ἔχω τώρα τὴν ἀγροικίαν».

Οἱ τουρκικοὶ λαοί. Ἀπὸ τὰ ὄχθας τοῦ Βόλγα, ὡς καὶ οἱ Βούλγαροι, ἦλθον μετ' αὐτοὺς δύο ἄλλοι τουρκικοὶ λαοί, οἱ *Πετσενέγοι* καὶ οἱ *Χάζαροι*. Οἱ πρῶτοι ἐγκατεστάθησαν πρὸς Β τοῦ Κάτω Δουνάβεως. Εἶναι φρικώδεις βάρβαροι, πολὺ συχνὰ ἐπιπίπτουν καὶ ἐρημώνουν τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες στρατηγοὶ τοὺς κρατοῦν εἰς ὑποταγήν. Ἀνατολικώτερον, πρὸς Β τοῦ Εὐξείνου πόντου, ἐγκατεστάθησαν οἱ *Χάζαροι*, κάπως πολιτισμένοι, ἐξημερωθέντες μὲ τὴν ἐνεργητικὴν ἐπίδρασιν τοῦ Βυζαντίου. Ἀπὸ τὸν ΙΒ' ὅμως αἰῶνα δὲν ἀναφέρονται οὔτε ὁ λῃστρικὸς λαὸς τῶν Πετσενέγων, οὔτε ὁ ἐξημερωμένος τῶν Χαζάρων. Τὸ ἐναντίον, ἡ ἱστορία, ἡ εὐρωπαϊκή, ὁμιλεῖ ἕως σήμερον δι' ἕνα ἄλλον τουρκικὸν λαόν, τοὺς *Οὔγγρους*, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Ἀσίαν τελευταῖοι (900). Ἀφοῦ ἔγιναν ὁ τρόμος τῆς Εὐρώπης, ἐνεφανίσθησαν καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Οἱ αὐτοκράτορες ἐφοβήθησαν τὴν ἀγρίαν ὁρμήν των καὶ ἡ βυζαντινὴ διπλωματία ἐζήτει νὰ τοὺς καθυποτάξῃ διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ χώρα των ὑπέστη καὶ αὐτὴ πολὺ ἰσχυρὰν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Βυζαντίου. Οἱ Οὔγγροι ἐξεχριστιανίσθησαν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἱεραποστόλων καὶ προσῆλθον εἰς τὸν πάπαν. Εἶναι ὁ μόνος ἐκχριστιανισθεὶς λαὸς ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους τουρκικούς, ὁ ὁποῖος διατηρεῖται ἀμείγης καὶ ἀποτελεῖ μέλος τῆς εὐρωπαϊκῆς οἰκογενείας.

Οἱ Ρῶσοι. Ἀπὸ ὅλους τοὺς λαούς, οἱ ὁποῖοι ἐπροσπάθησαν νὰ κατακτήσουν τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν, εἰς μεγαλυτέρας σχέσεις μὲ αὐτὴν ἦλθον οἱ *Ρώς*, οἱ *Ρῶσοι*, ὅπως ἀπεκλήθησαν κατόπιν. Ἀπὸ τὸν Θ' ἕως τὸν ΙΑ' αἰῶνα, οἱ *Ρὼς* ἢ *Βαριάγγοι* ἐπιχειροῦν πέντε φοβερὰς ἐκστρατείας, διὰ νὰ καταλάβουν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ μεγάλη πρωτεύουσα τῶν Ἑλλήνων, «ἡ πόλις τῶν αὐτοκρατόρων», ἡ «Τσαργράδ», ὅπως τὴν ὀνομάζουν, διαρκῶς τοὺς προσελκύει καὶ εἶναι ὀνομαστὴ εἰς τὰ δημώδη

Digitized by Google

ἄσματά των. Συχνὰ στέλλουν πρεσβείας εἰς τὴν
Πόλιν, καὶ κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ι' αἰῶνος ἔρχεται
εἰς τὴν Τσαργρὰδ ἡ ἀρχόντισσά των *Ὄλγα*, διὰ
νὰ λάβῃ τὸ βάπτισμα. Ὁ ἔγγονος τῆς Ὄλγας
Βλαδίμιρος, βαπτίζει τῷ 1000 μ.Χ. τὸν λαόν του εἰς
τὸ Κίεβον. Ὅταν οὗτος ἠρώτησε τοὺς βογιάρους
του (μεγιστᾶνας), ἔλαβε τὴν ἀπάντησιν «νὰ δεχθῇ
τὴν θρησκείαν τῶν Ἑλλήνων», διότι οἱ πρέσβεις
ποῦ ἐπῆγαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διηγήθη-
σαν, ὅτι οἱ Ἕλληνες τοὺς ὡδήγησαν εἰς τὴν Ἁγίαν
Σοφίαν, πουθενὰ δὲ εἰς τὸν κόσμον, εἶπον, δὲν
ὑπάρχει παρομοία ὡραιότης, «ἐκεῖ ὁ Θεὸς κατοικεῖ
μὲ τοὺς ἀνθρώπους» (παλαιὰ ρωσικὴ διήγησις). Ὁ
υἱὸς τοῦ Βλαδιμίρου *Γιαρόσλαβος ὁ Μέγας* (1050)
ἐξακολουθεῖ τὰς σχέσεις του μὲ τὸ Βυζάντιον. Πλῆ-
θος Ἑλλήνων μοναχῶν καὶ λογίων πηγαίνουν εἰς τὸ
Κίεβον, Ἕλληνες τεχνῖται κτίζουν καὶ ζωγραφίζουν
τὰς ἐκκλησίας τους, Ἕλληνες δὲ ἱερεῖς λειτουργοῦν
εἰς αὐτάς. Τὸ Κίεβον ἔχει καὶ αὐτὸ τὴν Ἁγίαν
Σοφίαν του καὶ εἶναι τὸ «λαμπρότατον κόσμημα τῆς
Ἑλλάδος», ὅπως ἔλεγον. «Ἡ Ρωσία ἔγινεν ἓν εἶδος
ἀποικίας τοῦ Βυζαντίου, ὁ πρῶτος πνευματικὸς
αὐτοῦ δοῦλος. Οἱ Ρῶσοι μητροπολῖται ἦσαν Ἕλ-
ληνες. Οἱ ἡγεμόνες ηὐχαριστοῦντο νὰ νυμφεύωνται
Ἑλληνίδας. Τὰ σχολεῖα ἱδρύθησαν ἀπὸ Ἕλληνας
κατὰ τὸ βυζαντινὸν ὑπόδειγμα. Ἐπὶ δύο αἰῶνας
ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἡ Ρωσία διετήρησαν
στενὰς σχέσεις ἐμπορίου, θρησκείας, τεχνῶν. Τὸ
Βυζάντιον ἀπετύπωσεν εἰς τὰ ἔθιμα, τὸν χαρα-
κτῆρα, τὰς κλίσεις τῶν Ρώσων, σφραγῖδα, τὴν
ὁποίαν ἀκόμη καὶ σήμερον δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν»
(Μπωλιὲ - Ραμπώ).

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ Οἰ-
κουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τὸ ὁποῖον διορίζει τὸν
μητροπολίτην Κιέβου καὶ τὸν ἀποστέλλει ἀπὸ τὴν
Κωνσταντινούπολιν. Μὲ τὴν Ὀρθοδοξίαν, ἡ τέχνη,
ἡ λογοτεχνία, ὅλος ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς εἰσ-
χωρεῖ βαθύτατα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ
καὶ ἀναπλάσσει αὐτὸν ἐξ ὁλοκλήρου. Ὑπὸ τὴν ἐπί-
δρασιν τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ ἡ Ρωσία ηὐ-
ξήθη καὶ ἔγινε μεγάλη.

Οἱ ὑποτελεῖς λαοί. Πολλοὶ λαοὶ ἀνεγνώριζον ὡς
κυρίαρχον τὸν Ἕλληνα βασιλέα, ηὐχαριστοῦντο δὲ
νὰ εἶναι ὑποτελεῖς καὶ νὰ λέγωνται «δοῦλοι» αὐ-
τοῦ. Ἄλλοι ἐπλήρωνον φόρον, ἄλλοι παρεῖχον
στρατὸν ἢ πλοῖα, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἀνελάμβανε
τὴν ἠθικὴν εἴτε τὴν πραγματικὴν αὐτῶν προστα-
σίαν διὰ τῶν στρατῶν καὶ τῶν στόλων του. Τὰ
ὑποτελῆ κράτη ἦσαν σχεδὸν ὅλα παραμεθόρια. Ἡ
σοφωτάτη ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῶν αὐτοκρατόρων
εἶχε διοργανώσει αὐτὰ ὡς μίαν ἀμυντικὴν ζώνην
ἡ ὁποία περιεζώννυε τὸ κράτος. Οἱ ἡγεμόνες δὲ
αὐτῶν ἦσαν ὑπερήφανοι, ὅτι ἐμάχοντο πρὸς δια-
τήρησιν τῆς χριστιανικῆς αὐτοκρατορίας. Τὰ ὑπο-
τελῆ αὐτὰ κράτη ἐχρησίμευον ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς
προπύργιον ἐναντίον τῆς βαρβαρότητος, ἀφ' ἑτέρου
δὲ ὡς κέντρα πρὸς ἀκτινοβόλησιν πέραν αὐτῶν
τῆς πολιτικῆς καὶ ἐκπολιτιστικῆς ἐπιρροῆς τοῦ
Βυζαντίου.

Εἰς τὴν Ἀσίαν ἔχει πολυ ρ θμους λαοὺς ὑπο-
τελεῖς ἡ αὐτοκρατορία. Πρὸ. Ν διαφόρους *Ἄρα-
βας ἐμίρας* (ἀνεξαρτήτους ἀρχηγοὺς ἀραβικῶν κρα-
τιδίων). Πρὸς Β. τοὺς ἡγεμόνας τῶν ἀναριθμή-
των λαῶν τοῦ Καυκάσου (*Ἴβηρας, Ἀλβανοὺς κτλ.*)
Ἀλλ' ὁ σπουδαιότερος ὑποτελὴς λαὸς εἶναι οἱ
Ἀρμένιοι. Ἡ χώρα αὕτη ὑπῆρξε πάντοτε δυστυ-
χής. Ἦτο ἐσφηνωμένη μεταξὺ τῆς ἑλληνικῆς αὐτο-
κρατορίας καὶ τοῦ περσικοῦ, ἔπειτα τοῦ ἀραβικοῦ
κράτους. Πότε πίπτει εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἑνός,
πότε εἰς τοῦ ἄλλου. Μετὰ τὰς νίκας τοῦ Βασι-
λείου Β' ἡ Ἀρμενία γίνεται ἐξάρτημα τῆς αὐτο-
κρατορίας. Οἱ εὐγενεῖς Ἀρμένιοι σπουδάζουν ἢ
διαμένουν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, μέχρι τό-
σου δὲ βαθμοῦ ἐξελληνίσθησαν, ὥστε πολλάκις
κατέλαβον ὑψίστας θέσεις εἰς τὸ κράτος. Ὁ ἑλλη-
νικὸς πολιτισμὸς εἰσχωρεῖ βαθύτατα εἰς τὴν Ἀρ-
μενίαν, καὶ ὁ βίος αὐτῆς, πολιτικὸς καὶ ἰδιωτι-
κός, συνδέεται στενότατα μὲ τὸν ἑλληνικόν.

Εἰς τὰς βορείους ἀκτὰς τοῦ Εὐξείνου πόντου,
εἰς τὴν Κριμαίαν, ἀκμάζει τὸν Ι' αἰῶνα ἡ *Χερ-
σὼν* (ὅπου ἡ σημερινὴ Σεβαστούπολις). Εἶναι ἡ
μόνη ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἤνθουν
ἄλλοτε εἰς τὰς μακρινὰς ἐκείνας ἀκτάς, καὶ αἱ
ὁποῖαι εἶχον ὑποκύψει εἰς τὰς ἀλλεπαλλήλους
προσβολὰς τῶν ἐξ Ἀσίας ἐρχομένων βαρβάρων
(Ὀλβία, Τάναϊς, Παντικάπαιον κλπ.). Μὲ τὴν πε-
ριοχὴν αὐτῆς ἡ Χερσὼν ἀπετέλει τὸν Ι' αἰῶνα
θέμα, δηλαδὴ διοίκησιν τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ
πλουσία ἐκείνη πόλις ἔχει ἔνδοξον ἱστορίαν.
Ὑπῆρξε τὸ κέντρον μεγάλου ἐμπορίου διὰ τῆς
Χαζαρίας μὲ τοὺς πολυαρίθμους βαρβάρους τῶν
σκυθικῶν χωρῶν. Εἶναι προσέτι τὸ κέντρον λαμ-
προτάτου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ρίπτει ἀκτῖ-
νας ἐξημερώσεως εἰς τὸν ὠκεανὸν τῆς βαρβαρό-
τητος, ὁ ὁποῖος τὴν περικυκλώνει.

Προχωροῦντες πρὸς Δ. διερχόμεθα τοὺς ἀγρίους
Πετσενέγους, ἀφίνομεν πρὸς Β. τοὺς Οὔγγρους
καὶ φθάνομεν εἰς τοὺς *Σέρβους* καὶ *Κροάτας*, ἐκ-
χριστιανισμένους καὶ ἐξημερωμένους καὶ τούτους
διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ὅπως καὶ οἱ πα-
ράλιοι λαοὶ τῆς Δαλματίας, εἶναι καὶ οἱ δύο οὗτοι
σλαβικοὶ λαοὶ ἀπηλλαγμένοι τώρα ἀπὸ τὴν βαρ-
βαρότητα τῶν Σαρακηνῶν πειρατῶν. [Οἱ Σέρβοι,
Κροάται καὶ ἄλλοι μικρότεροι λαοί, εἶναι οἱ σή-
μερον λεγόμενοι *Γιουγκοσλάβοι* (*Νότιοι Σλάβοι*).]
Οἱ λαοὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους εὐλογοῦν τοὺς
κυριάρχους τῆς Ἀνατολῆς, οἱ ὁποῖαι προστατεύουν
καὶ σῴζουν αὐτούς. Μὲ τὴν προσάρτησιν τῆς
Βουλγαρίας ὑπὸ τοῦ Βασιλείου τοῦ Β' προσαρ-
τῶνται εἰς τὸ κράτος ἡ Σερβία καὶ ἡ Κροατία.
Τὰ σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας φθάνουν ἕως τὸν
Ἄνω Δούναβιν καὶ οἱ Ἕλληνες στρατηγοὶ κυβερ-
νοῦν ἕως τὰ ὅρια τῆς Οὐγγαρίας.

Ἐπὶ πολὺν χρόνον αἱ τύχαι τῆς Ἑνετικῆς δημο-
κρατίας μένουν συνδεδεμέναι μὲ τὴν Ἑλληνικὴν
αὐτοκρατορίαν. Οἱ Ἑνετοὶ διακηρύττουν, ὅτι θέ-
λουν νὰ εἶναι «*δοῦλοι* τοῦ βασιλέως τῶν Ρωμαίων».
Ἡ Ἑνετία κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα, καὶ πολὺ ὑστερώ-
τερον ἀκόμη, εἶναι πόλις σχεδὸν ἑλληνική. Οἱ
«δόγαι» (δοῦκες) καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῆς ἐνδύονται
κατὰ τὸν βυζαντινὸν τρόπον καὶ εἰς τὴν ἀρχήν
των μιμοῦνται πιστῶς τὸ παλάτιον τῶν Ἑλλήνων
βασιλέων. Οἱ εὐγενεῖς τῆς Ἑνετίας σπουδάζουν
εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Αἱ Βυζαντιναὶ ἡγεμο-
νίδες, τὰς ὁποίας ἐπιζητοῦν οἱ δόγαι ὡς συζύγους,
εἰσάγουν εἰς τὴν πόλιν τῶν τεναγῶν λεπτότητας
τοῦ βίου, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἄγνωστοι ἀκόμη εἰς τὴν
Δύσιν. Ὁ πολιτισμός, ἡ τέχνη, τὰ ἔθιμα τὰ ἑλλη-
νικὰ εἰσχωροῦν βαθύτατα εἰς τὴν Ἑνετίαν. Γίνε-
ται καὶ αὐτή, ὅπως καὶ τὸ *Κίεβον* τῶν Ρώσων,
μία μικρὰ Κωνσταντινούπολις. Ἀκόμη καὶ σήμε-
ρον στολίζουν τὴν Ἑνετίαν μεγαλοπρεπῆ βυζαν-
τινὰ μνημεῖα, ὡραιότερον τῶν ὁποίων εἶναι ἡ
ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Μάρκου, προστάτου τῆς δη-
μοκρατίας.

Ἡ Βυζαντινὴ κυριαρχία εἰς τὴν Ἰταλίαν
Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἡ Ἰταλία ἦτο δια
μοιρασμένη μεταξὺ πολλῶν λαῶν. Οἱ παλαιοὶ κα-
τακτηταί, οἱ *Λομβαρδοί*, ἔχουν σχηματίσει πολλὰ
κρατίδια, ἔχουν δὲ σχηματισθῆ καὶ ἐμπορικαὶ
δημοκρατίαι, τῆς *Νεαπόλεως*, τῆς *Ἀμάλφης*, τῆς
Γαέτης, ὅμοιαι πρὸς τὴν ἑνετικήν, ἀλλ' ἀσθενέστε-
ραι. Αἱ ἰταλικαὶ αὗται δημοκρατίαι, ὅπως καὶ
διάφοροι Λομβαρδοὶ ἡγεμόνες, εἰσέρχονται εἰς
τὴν σφαῖραν τῆς ἑλληνικῆς ἐπιρροῆς. Γενικῶς
ὅμως οἱ Λομβαρδοὶ εἶναι ἀντίπαλοι, ὡς καὶ τὸ
ἀνεξάρτητον παπικὸν κράτος. Ἀλλ' ἰσχυροὶ ἀντί-
παλοι εἶναι ἰδίως οἱ Ἄραβες (τὸν Θ' αἰῶνα),
ἔπειτα δὲ μετ' αὐτοὺς ἔρχονται οἱ Νορμανδοὶ καὶ
τέλος οἱ Γερμανοί. Οἱ Λομβαρδοὶ καὶ ὁ πάπας
ἔχουν περιορίσει τὴν ἑλληνικὴν κυριαρχίαν εἰς τὰ
Ν. τῆς χερσονήσου. Τὸ Βυζαντινὸν θέμα τῆς Ἰτα-
λίας ἔχει πρωτεύουσαν τὴν *Βᾶριν* καὶ διοικεῖται
ἀπὸ ἕνα στρατιωτικὸν διοικητήν, ὁ ὁποῖος λέγεται
«κατεπάνω» (ἐκ τούτου τὸ capitan, capitaine κλπ.).

Καθ' ὃν χρόνον οἱ Μακεδόνες βασιλεῖς πολε-
μοῦν εἰς τὸν Εὐφράτην καὶ εἰς τὸν Δούναβιν, δὲν
παύουν νὰ ἀγωνίζωνται εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐναντίον
ὅλων τῶν κατακτητῶν αὐτῆς, Λομβαρδῶν, Ἀρά-
βων, Νορμανδῶν. Προσέτι ἀνθίστανται γενναίως
εἰς τὴν προέλασιν τῶν Γερμανῶν. Οἱ μεγάλοι
ἐκεῖνοι βασιλεῖς κατώρθωσαν νὰ ἀνακτήσουν καὶ
νὰ διατηρήσουν ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας τὸ ἥμισυ
τῆς Ἰταλίας καὶ νὰ ἐκτείνουν τὴν κυριαρχίαν των
ἕως τὰς πύλας τῆς Ρώμης, τὸ ἔργον δὲ τῶν Μα-
κεδόνων βασιλέων ἔζησεν ἐπὶ πολύ: «Κατέκτη-
σαν τὴν Ἰταλίαν διὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, διὰ τῆς
γλώσσης, τῶν ἐθίμων, τῆς θρησκείας, τόσον τε-
λείως, ὅσον εἶχε κατορθώσει τοῦτο πρὸ δεκα-
πέντε αἰώνων ὁ ἀρχαῖος ἑλληνισμός. Τόσον βα-
θέως ἐπέδρασαν εἰς τὴν ἰταλικὴν ἐκείνην Ἑλ-
λάδα, ὥστε ἕως τὸ τέλος τοῦ μεσαίωνος διετή-
ρησε μ' εὐλάβειαν ὁ τόπος ἐκεῖνος τὴν ἀνάμνη-
σιν καὶ τὰ λείψανα τοῦ ὑψηλοτέρου βίου, τὸν
ὁποῖον τοῦ εἶχε φέρει τὸ Βυζάντιον» *(Νεῖλ)*.

Ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς Εἰκονομαχίας εἶχεν ἀρχίσει
ὁ ἐξελληνισμὸς τῆς Ἰταλίας. Λόγιοι καὶ μοναχοὶ
(περὶ τὰς 50.000) εὑρίσκουν ἄσυλον εἰς τὰς ἰταλι-
κὰς πόλεις καὶ ἱδρύουν ἀνθηρὰς ἑλληνικὰς ἀποι-
κίας. Ἡ Ρώμη, ἡ ὁποία εἶχε καταντήσει ἄσημος
πόλις, λαμβάνει ζωὴν τὸν Η' αἰῶνα ἀπὸ τοὺς Ἕλ-
ληνας. Οἱ περισσότεροι πάπαι εἶναι Ἕλληνες, αἱ
ἐπισκοπαὶ ὑπάγονται εἰς τὸν πατριάρχην τῆς Κων-
σταντινουπόλεως· οἱ ὅλοι ὑπάλληλοι, ὅλος ὁ κλῆρος
ἀπὸ Ἕλληνας ἀποτελεῖται. Ἡ δὲ Νοτία Ἰταλία (ἡ
Ἀπουλία καὶ ἡ Καλαβρία) μένουν ἐπὶ πολὺν χρό-
νον «καθ' ὁλοκληρίαν ἑλληνικαὶ καὶ κατὰ τὴν καρ-
δίαν καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ κατὰ τὰ ἔθιμα» (*Λε-
νορμάν*). Τὰ πολυάριθμα ἑλληνικὰ μοναστήρια
(περὶ τὰ 200) εἶναι καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα λαμ-
πρὰ κέντρα ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τέχνης.
Καὶ σήμερον, εἰς κάθε βῆμα, εἰς τὴν Κάτω Ἰτα-
λίαν καὶ τὴν Σικελίαν, συναντῶμεν ζωηρότατα τὰ
ἴχνη τῆς ἐπιδράσεως αὐτῆς, ἡ ὁποία ἀπετυπώθη
ἰδίως εἰς τὰ ὡραῖα βυζαντινὰ μνημεῖα. Εἰς μερι-
κὰς γωνίας τῆς Νοτίας Ἰταλίας διατηρεῖται ἀκόμη
ἕως σήμερον ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Ὁ πάπας. Τὸ ὁριστικὸν σχίσμα. Οἱ Ἕλληνες κυ-
βερνῆται ἐδείχθησαν πάντοτε διαλλακτικοὶ πρὸς
τὴν παπικὴν Ρώμην. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ μεγά-
λου Φωτίου, οἱ αὐτοκράτορες ἔκαμαν πολλὰς ἀπο-
πείρας νὰ συνδιαλλαγοῦν μὲ τὴν Ρώμην, ἀλλ' οἱ
πάπαι ἐπιμένουν νὰ ἐπιβάλουν κυριαρχικὰ δικαιώ-
ματα. Κατὰ τὰ τέλη τῆς μακεδονικῆς δυναστείας
(ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου), ἀνῆλθεν εἰς
τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ὁ Μιχαὴλ Κηρουλάριος,
ἀνὴρ σπανίας ἀρετῆς, ἀλλὰ πολὺ ἰσχυρογνώμων.
Οἱ πάπαι ἐξακολουθοῦν νὰ φέρωνται ἐχθρικῶς
πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν. Συνεργοῦν εἰς τὸν διη-
νεκῆ πόλεμον, ὁ ὁποῖος ὑφίσταται εἰς τὴν Ἰτα-
λίαν ἀπὸ τοὺς Λομβαρδούς, τοὺς Νορμανδούς,
τοὺς Γερμανούς, καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βυ-
ζαντινῆς κυριαρχίας ἐκδιώκουν τὸν ἑλληνικὸν
κλῆρον καὶ τὸν ἀντικαθιστάνουν δι' ἰδικοῦ των
Συγχρόνως ζητοῦν πάντοτε νὰ ἐπεμβαίνουν εἰς τὰ
ἐσωτερικὰ ζητήματα τῆς ἐκκλησίας, τῆς Κωνσταντι-
νουπόλεως.

Ὅταν ὁ πάπας Λέων ὁ Θ' ἠθέλησε νὰ ἐπιβάλῃ
τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Κάτω
Ἰταλίας, ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνάδελφος αὐ-
τοῦ, ὁ Μιχαὴλ Κηρουλάριος, ἤρχισε σφοδρὰν ἐπί-
θεσιν κατὰ τῆς παπικῆς Ρώμης, εἰς τὴν ὁποίαν
ὁ πάπας ἀντεπεξῆλθε μὲ ἴσην σφοδρότητα. Καὶ
ὅταν οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Λέοντος τοῦ Θ' ἦλθον
εἰς τὴν Ρώμην, ἡ ὑπερφίαλος στάσις των προσέ-
βαλε τὴν ὑπερηφάνειαν τῶν Ἑλλήνων. Ὁ πάπας
ἀφώρισε τὸν πατριάρχην καὶ ὁ Κηρουλάριος ἐπέ-
βαλεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μονομάχον τὸν Θ' νὰ
δεχθῇ τὸ σχίσμα, καὶ ἡ ρῆξις ἐπῆλθε πλέον ὁρι-
στικὴ καὶ ἀνεπανόρθωτος (1054). Μεγάλαι καὶ
θλιβεραὶ ἦσαν αἱ συνέπειαι τῆς ρήξεως τῶν δύο
Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι ἔφερον καὶ τὴν ρῆξιν τῆς
Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Ἄμεσος συνέπεια ἦτο
νὰ μὴ ἐνδιαφερθῇ ἡ Ρώμη διὰ τὴν ἀπώλειαν
τῶν ἰταλικῶν κτήσεων τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατο-
ρίας. Μακρινωτέρα, ἀλλὰ δεινοτέρα συνέπεια ἦτο
τὸ μῖσος τὸ ὁποῖον ἤρχισε μεταξὺ τῆς Ἀνατολῆς
καὶ τῆς Δύσεως. Οἱ Ἕλληνες ἦσαν σχισματικοὶ
διὰ τοὺς Λατίνους, οἱ Λατῖνοι ἦσαν αἱρετικοὶ
διὰ τοὺς Ὀρθοδόξους Ἕλληνας, οὕτω δὲ ἀνατολι-
κοὶ καὶ δυτικοὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔλθουν πλέον
εἰς συνεννόησιν, μέγα δὲ μῖσος ἐγεννήθη μεταξὺ
τούτων, ὅπερ ἐδεινώθη, ὅταν ἤρχισαν νὰ κυλίων-
ται πρὸς τὴν Ἀνατολὴν οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως, οἱ
Σταυροφόροι.

Ἡ ἐνεργητικὴ καὶ αὐταρχικὴ στάσις τοῦ πα-
τριάρχου Κηρουλαρίου ἀπέναντι τοῦ αὐτοκράτο-
ρος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου ἐδείκνυε τὴν
αὐξηθεῖσαν ἰσχύν, τὴν ὁποίαν εἶχε προσλάβει ἡ
ἀρχὴ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου τῆς Κωνσταν-
τινουπόλεως. Ἐν γένει ἡ δύναμις τῆς ἑλληνικῆς
Ἐκκλησίας εἶχεν αὐξηθῆ κατὰ τὸν αἰῶνα τῆς μα-
κεδονικῆς δυναστείας. Εἰς μάτην οἱ αὐτοκράτορες
τοῦ Ι' αἰῶνος εἶχον προσπαθήσει νὰ περιορίσουν
τὰ πλούτη καὶ τὴν δύναμιν τῶν μοναστηρίων. Ὁ
πατριάρχης τῆς βασιλευούσης, περιστοιχιζόμε-
νος ἀπὸ τοὺς ἀνωτάτους ἐκκλησιαστικοὺς ἄρχον-
τας, ὑποστηριζόμενος ἀπὸ σμῆνος μοναχῶν, εἶχεν
ἀποκτήσει μεγάλην πολιτικὴν δύναμιν καὶ ἠδύ-
νατο νὰ ὀρθωθῇ ἀντιμέτωπος καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν
αὐτοκράτορα Οἱ πατριάρχαι Νικόλαος Μυστικὸς
καὶ ὁ Πολύευκτος ἐπιβάλλουν εἰς αὐτοκράτορας,
εἰς τὸν Λέοντα τὸν Σοφόν, εἰς τὸν Νικηφόρον
Φωκᾶν, τὸν σεβασμὸν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ συ-
ναίσθησις δὲ τῆς δυνάμεως καὶ ἡ ἄμυνα ὑπὲρ τῆς
ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἔφερε τὸν πα-
τριάρχην Φώτιον εἰς τὸ πρῶτον σχίσμα τοῦ 867,
καὶ ἔπειτα τὸν Κηρουλάριον εἰς τὸ ὁριστικὸν τοῦ
1054. Εἰς τὴν ὑψηλόφρονα ταύτην στάσιν τῆς ἑλ-
ληνικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τῶν ἀξιώσεων τοῦ πάπα
πρέπει νὰ ἴδωμεν ὡς κυρίαν ἀφορμὴν τὴν ἐνί-
σχυσιν τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος, ὁ δὲ Φώτιος καὶ
ὁ Κηρουλάριος πρέπει νὰ θεωροῦνται ὡς πρόμα-
χοι τῆς ἑλληνικῆς ἐθνότητος.

Ἐσωτερικαὶ συνθῆκαι. Μεγάλην δρᾶσιν εἶχον
κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν δύο μεγάλαι κοινωνίαι αἱ-
ρετικῶν, συγχεόμεναι πρὸς ἀλλήλας, οἱ *Παυλιανῖ-
ται* καὶ οἱ *Μανιχαῖοι*, πρὸ παντὸς οἱ πρῶτοι. Οἱ
Παυλιανῖται, οἱ ὁποῖοι εἶναι γνωστοὶ ἀπὸ τὴν εἰ-
κονομαχικὴν περίοδον, ἦσαν οἱ λατρεύοντες ἰδιαι-
τέρως τὸν ἅγιον Παῦλον καὶ ζῶντες κατὰ τὴν ἀρ-
χαϊκὴν μορφὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Οἱ δὲ Μανι-
χαῖοι ἐστήριζον τὸ δόγμα αὐτῶν εἰς τὴν ἀντίθεσιν
τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκότους, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ
κακοῦ. Καὶ αἱ δύο αὗται θρησκεῖαι ἦσαν ἠθικαί,
οἱ δὲ Παυλιανῖται καὶ οἱ Μανιχαῖοι ἦσαν ἄνθρω-
ποι εἰρηνικοὶ καὶ πρᾷοι. Ἐπειδὴ ὅμως περιε-
κλείοντο οἱ ὀπαδοὶ αὐτῶν εἰς τὸν ἴδιον βίον καὶ
ἀπέφευγον πᾶσαν ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς ἀκο-
λουθοῦντας ἄλλα δόγματα, ἦσαν δὲ καὶ ὑπερή-
φανοι διὰ τὸ ἰδικόν των, παρεξηγήθησαν, καὶ οἱ
Ὀρθόδοξοι ἀπέδωκαν εἰς αὐτοὺς πράξεις καὶ βίον
ἀνήθικον. Ὁ Παυλιανισμὸς καὶ ὁ Μανιχαϊσμὸς
διήρκεσαν ἐπὶ αἰῶνας, εἰσῆλθον εἰς τὸν βυζαντι-
νὸν βίον καὶ τὴν κοινωνίαν, ὑπέστησαν ὅμως
ἀγρίους διωγμοὺς ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορας. Ὁ
Ἰουστινιανὸς ἐξωλόθρευσεν αὐτοὺς (ἡ ἐπίκλησις
Μανιχαῖοι ἦτο ὕβρις μεγάλη ἐκ μέρους τῶν Ὀρ-
θοδόξων κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα), ἀλλ' ἀργότερον οἱ
Μανιχαῖοι ἀνέκυψαν ὑπὸ ἄλλην μορφήν. Φαίνεται
ὅτι συνανεμείχθησαν μὲ τοὺς Παυλιανίτας (Ζ'—ΙΒ'
αἰῶνα) καὶ ἀνεφάνησαν πρῶτον εἰς τὴν Μικρὰν
Ἀσίαν, ἔπειτα τοὺς εὑρίσκομεν καὶ εἰς τὴν Θρᾴ-
κην καὶ κατόπιν διεσπαρμένους καὶ εἰς πολλὰς

χώρας τῆς Δύσεως. Εἶναι ἀνεκδιήγητοι οἱ διωγμοὶ καὶ ἡ σκληρότης, μὲ τὴν ὁποίαν προσενέχθησαν οἱ αὐτοκράτορες πρὸς τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς, καὶ ἐκστρατεῖαι ὁλόκληροι ἐγένοντο πρὸς ἐξολοθρευμόν των.

Μόνος ὁ Τσιμισκῆς προσηνέχθη ἐπιεικῶς πρὸς αὐτούς, ἴσως καὶ τοὺς συνεπάθει. Μετέφερε πολυαρίθμους Παυλιανίτας καὶ Μανιχαίους εἰς τὴν Θράκην καὶ κατῴκισεν αὐτοὺς παρὰ τὴν Φιλιππούπολιν, ἐπιζητῶν ἴσως νὰ δημιουργήσῃ εἰς τὰ περὶ τὸν Αἶμον σύνορα προάσπισμα ἰσχυρὸν διὰ τῶν γενναίων ἐκ τούτων στρατευμάτων. Συνέβη δὲ τοῦτο τὸ ἀξιομνημόνευτον, ὅτι οἱ Θρᾶκες Παυλιανῖται ἐξήσκησαν μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοὺς Σλάβους, οἵτινες, μόλις ἐκχριστιανισθέντες, ἐθαύμαζον τὴν καθαρὰν καρδίαν καὶ ἀπέριττον πίστιν αὐτῶν. Καὶ εἰς τὸ γεγονὸς τοῦτο ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἡ πολύκροτος παρὰ τοῖς Σλάβοις καὶ ἰδίως τοῖς Ρώσοις αἵρεσις τῶν *Βογομίλων*, ἐκ τοῦ διαδώσαντος τὰς ἀρχὰς τῶν Παυλιανιτῶν εἰς τοὺς Σλάβους ἐπὶ τοῦ τσάρου Πέτρου (927—968), ὅστις ὠνομάζετο *Ἱερεμίας*, εἴτε *Βογόμιλος*. Ἡ ὕπαρξις καὶ ὁ βίος τῶν αἱρετικῶν τούτων, ὁ ὁποῖος συνανεμείχθη εἰς μέγαν βαθμὸν εἰς τὸν βυζαντινὸν βίον, ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ, διότι ἡ ἐπίδρασίς των, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ὑπῆρξε πολὺ μακρινὴ ὄχι μόνον εἰς τοὺς σλαβικούς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαούς. Ἴσως ὁ ἡμέτερος Παπαρρηγόπουλος εἶναι ὀλίγον ὑπερβολικός, λέγων ὅτι ἡ μεγάλη μεταρρύθμισις τῆς Δύσεως εἶναι ἔργον τῶν Παυλιανιτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν ἔχῃ ἄμεσον, ὅμως ἔχει στενὴν ἔμμεσον σχέσιν, διότι πρῶτοι οἱ Παυλιανῖται εἶχον τὴν τόλμην, καὶ εἰς ἐποχὰς μάλιστα σκοτεινοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ, νὰ πιστεύσουν καὶ νὰ διδάξουν τὴν παλαιὰν ἁπλότητα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ ὁποία δὲν ἐδέχετο οὐδένα θρησκευτικὸν τύπον, ἀκόμη οὔτε ἱερατεῖον. Πρῶτοι βεβαίως οἱ Μανιχαῖοι καὶ οἱ Παυλιανῖται διέσπειραν ἁπλᾶς, ἠθικὰς ἀρχὰς εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ ὁ μέγας Μακώλαιυ ὁμολογεῖ, ὅτι μὲ τὰ ἐμπορεύματά των ἔφερον καὶ θεωρίας τολμηρὰς εἰς τὴν Δύσιν. Εἶναι δὲ ἄξιον προσοχῆς ὅτι εὑρίσκομεν τοὺς Παυλιανίτας ἀκμάζοντας ὄχι μόνον κατὰ τοὺς εἰκονομαχικοὺς χρόνους, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς τοῦ Ι´ αἰῶνος, καὶ δὴ ἐπὶ τῶν μεγάλων αὐτοκρατόρων τῆς μακεδονικῆς δυναστείας.

Ἡ ἀναζωογόνησις τοῦ θρησκευτικοῦ βίου. Συμπίπτουσι δὲ τὰ γεγονότα ταῦτα καὶ μὲ τὴν ὅλην ἀναζωογόνησιν τοῦ κοινωνικοῦ καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ βίου εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας κατὰ τὴν μεγάλην ἐποχὴν ταύτην. Πρῶτον αὐτὴ ἡ βυζαντινὴ κοινωνία ἀποδεικνύεται εὐσεβεστάτη, ὑπερέχουν δὲ πάντας ὅλοι οἱ αὐτοκράτορες τῆς μακεδονικῆς δυναστείας (μόνον ὁ Βασίλειος ὁ Β´ οὐδὲν ἄλλο εἶχεν εἰς τὸν νοῦν παρὰ μόνον τοὺς σκληροὺς πολέμους). Ἡ μεγίστη ἀπόδειξις εἶναι ἡ δύναμις, τὴν ὁποίαν ἔλαβε τότε ἡ Ἐκκλησία ὁ μοναχικὸς βίος, ἡ τέχνη, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἐντονωτέρα ἐκδήλωσις τοῦ βίου. Ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν καὶ προστασίαν τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ ἀρχίζει νὰ ἐμφανίζεται τὸ μέγα καὶ πολύτιμον κέντρον μοναχικοῦ βίου, τὸ Ἅγιον Ὄρος, εἰς τὴν κεντρικὴν Ἑλλάδα ἀναφαίνεται ὁ ὅσιος Λουκᾶς ὁ Στειριώτης, εἰς τὴν Κρήτην, ἔπειτα εἰς τὴν Λακεδαίμονα στέλλεται ὁ ὅσιος Νίκων νὰ διδάξῃ, καὶ αἱ ζωηραὶ ἕως σήμερον παραδόσεις εἰς τὴν χώραν τῆς Σπάρτης καὶ τὰ μεγαλοπρεπῆ λείψανα τῆς ἐσχάτως ἀνακαλυφθείσης καὶ ἀνασκαφείσης ἐκκλησίας αὐτοῦ δεικνύουν τὸν ἔντονον θρησκευτικὸν βίον τῆς ἐποχῆς. Εἶναι τοῦτο γεγονὸς τὰ μέγιστα ἀξιοσημείωτον, διότι, ὅταν λέγωμεν θρησκευτικὸν βίον παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, πρέπει νὰ ὑπονοοῦμεν αὐτὸν συνοδευόμενον μὲ τὴν ἀναζωογόνησιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος καὶ μὲ τὴν ζωηρότητα τοῦ ἱστορικοῦ καθόλου βίου.

Οἱ μεγάλοι χωροδεσπόται καὶ τὸ κοινωνικὸν ζήτημα. Εἰς τὴν βυζαντινὴν κοινωνίαν ἀνέκυψε κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον τῆς μεγάλης κρατικῆς δυνάμεως καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀκμῆς, καὶ τὸ κατατυραννῆσαν τὰς μεταγενεστέρας κοινωνίας κοινωνικὸν λεγόμενον ζήτημα. Ἡ αὔξησις τῆς δυνάμεως τοῦ κράτους καὶ ἡ ἰσχύς, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησαν διὰ τῆς δόξης τῶν πολέμων πολλοὶ ἐπιφανεῖς οἶκοι ἢ καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι τότε ἀνυψώθησαν, ἐπέφεραν τὴν συγκέντρωσιν πλούτου, εἴτε κτημάτων μεγάλων, εἰς τὰς χεῖρας ὀλίγων ἐπὶ βλάβῃ τοῦ μικροῦ μοχθοῦντος ἀγρότου ἢ καὶ κατοίκου τῶν πόλεων. Καὶ οἱ δύο ἔβλεπον βεβαίως μὲ αἴσθημα ἀντιπαθείας τὴν τοιαύτην ὑπερβολικὴν αὔξησιν ἐδαφικοῦ, εἴτε ἄλλου πλούτου. Οἱ Χριστιανοὶ βασιλεῖς ἔδειξαν καὶ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ὅτι ἐθεώρουν ἑαυτοὺς προστάτας τῶν ὑπηκόων των. Διὰ σειρᾶς νομοθετημάτων ἐπροσπάθησαν ὅλοι σχεδὸν οἱ αὐτοκράτορες τῆς μακεδονικῆς δυναστείας ν' ἀντιδράσουν εἰς τὴν κοινωνικὴν ταύτην ἀνισότητα, ἡ ὁποία εἶχε δημιουργήσει πένητας καὶ δυνατούς, καὶ ἡ ὁποία ἔβλαπτεν ὄχι μόνον τὴν κοινωνίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ κράτος, διότι ἕνεκα ταύτης δὲν ἦσαν ὅλοι πρόθυμοι εἰς τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ ἡρωϊκὰς θυσίας. Ἄλλως τε ἡ ὑπερβολικὴ δύναμις τῶν γαιοκτημόνων ἔκαμνεν αὐτοὺς *χωροδεσπότας* (εἶδος φεουδαρχῶν), ἐπικινδύνους κατ' ἀκολουθίαν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ εἰς τὴν δύναμιν τῆς κεντρικῆς διοικήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ὠφείλετο τὸ μεγαλεῖον τοῦ κράτους. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ι´ αἰῶνος ἐξερράγησαν πολλαὶ ἀνταρσίαι, μερικαὶ δὲ φοβεραί, ὑπὸ τῶν φεουδαρχῶν τούτων καὶ ἰδίως τῶν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ὅπου εὑρίσκοντο οἱ μεγαλύτεροι αὐθένται. Ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ *Βάρδα Φωκᾶ* ἔγινε μεγάλη ἐξέγερσις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ (971), ὁ δὲ Βασίλειος ὁ Β´ μὲ πολὺν κόπον κατώρθωσε νὰ καταστείλῃ τὰ κινήματα ταῦτα, ὡς τοῦ *Βάρδα Σκληροῦ* (979, 987). Ἀλλ' ὅλα τὰ αὐστηρὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἔλαβον διὰ νόμων οἱ αὐτοκράτορες (βλ. κατωτ. *Βυζαντινὸν δίκαιον*), δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐκριζώσουν τὸ κακόν. Οἱ μεγάλοι *Κομνηνοί*, οἱ ὁποῖοι ἐστήριξαν τὴν κλονιζομένην αὐτοκρατορίαν, ἦσαν μεγάλοι φεουδάρχαι ἐκ τῆς Ἀσίας, κατὰ δὲ τὸν αἰῶνα τῆς παρακμῆς, ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων, ὅτε τὸ κράτος ἐξησθένησε, καὶ ἡ κεντρικὴ διοίκησις ἔχασε τὴν δύναμιν αὐτῆς, τότε ἀνεφάνησαν οἱ μεγάλοι φεουδαρχικοὶ οἶκοι τῶν *Μελισσηνῶν*, τῶν *Καντακουζηνῶν*, τῶν *Σγουρῶν*, οἱ ὁποῖοι ἐζήτησαν νὰ ἱδρύσουν ἰδίας κυριαρχίας. Τὰς τάσεις ταύτας εἶχον διίδει οἱ αὐτοκράτορες τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, οἱ ὁποῖοι, ἂν καὶ πολὺ εὐσεβεῖς οἱ ἴδιοι, ὡς καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ θρησκόληπτος Νικηφόρος Φωκᾶς, ἐπεζήτησαν καὶ τῶν μοναστηρίων ἀκόμη νὰ ἐλαττώσουν τὰ κτήματα. Τὰ συστηματικὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔπαυσαν νὰ λαμβάνουν οἱ Μακεδόνες βασιλεῖς, δὲν ἴσχυσαν νὰ ἐκριζώσουν ἐντελῶς τὸ κακόν, ἔδωκαν ὅμως διὰ πολὺν χρόνον δύναμιν εἰς τὴν κεντρικὴν κυβέρνησιν.

Ἡ ἀκμὴ τῶν ἐπαρχιῶν, τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης. Τέλος πρέπει νὰ ἐξαρθῇ ἐνταῦθα ἡ εὐμάρεια ὄχι μόνον τῆς πρωτευούσης, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων πόλεων τοῦ κράτους, ἡ ἀκμὴ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, ἐπίσης καὶ ἡ λαμπρότης τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Ἀλλαχοῦ θὰ γίνῃ ἰδιαίτερος λόγος περὶ πάντων τούτων· ἂς σημειωθῇ ὅμως ἐνταῦθα ὁ πλοῦτος ὁ ἰδιωτικός, ὁ ὁποῖος ὑπῆρχεν εἰς τὰς ἐπαρχίας, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος, ὅπως εἰς τὰς Θήβας, εἰς τὰς Πάτρας, τὸ πλῆθος τῶν λογίων καὶ τῶν συγγραφέων τῆς ἐποχῆς ταύτης, τὸ πλῆθος τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἄλλων κτιρίων, μὲ τὰ ὁποῖα ἐστολίζοντο αἱ πρωτεύουσαι καὶ αἱ ἐπαρχίαι. Ἐν γένει ἡ πολιτικὴ ἰσχὺς τοῦ κράτους ἔφερεν ἀσυνήθη ἔξαρσιν τοῦ θρησκευτικοῦ φρονήματος καὶ παρήγαγεν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας κατὰ τὸν Ι´ καὶ ΙΑ´ αἰῶνα ἱστορικὸν καὶ κοινωνικὸν βίον ἐξαιρετικῶς ἔντονον, τὸν ὁποῖον μὲ ἰδιάζουσαν εὐφροσύνην ἀποκαλύπτει ὁ ἱστορικὸς ἐρευνητὴς καὶ ὁ ὁποῖος ἐξηγεῖ τὴν παρ' ὅλας τὰς μετέπειτα συμφορὰς διατήρησιν τοῦ φρονήματος καὶ τῆς ἐθνικότητος τῆς φυλῆς.

Η ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΚΟΜΝΗΝΩΝ. Αἱ νῖκαι τοῦ Φωκᾶ, τοῦ Τσιμισκῆ, τοῦ Βασιλείου τοῦ Β´ ἀνεστήλωσαν τὴν δόξαν καὶ τὴν ἰσχὺν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁλόκληρος ἡ Συρία καὶ ἡ μεγάλη Ἀντιόχεια, αἱ νῆσοι Κύπρος καὶ Κρήτη, τὸ ἓν τρίτον τῆς Ἰταλίας ἐπανῆλθον εἰς τὸ κράτος. Τὸ βασίλειον τῆς Βουλγαρίας εἶναι κατεστραμμένον. «Οἱ ἀετοὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, λέγει ὁ *Φίνλαιυ*, διατρέχουν (ἐπὶ τοῦ Βασιλείου Β´) μακρὰν νικηφόρον πορείαν ἀπὸ τὰς ὄχθας τοῦ Δουνάβεως ἕως τὰς ὄχθας τοῦ Εὐφράτου, καὶ ἀπὸ τὰ ἀρμενικὰ ὄρη ἕως τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰταλίας». Τὸ κράτος ἐκτείνεται «ἀπὸ τὰς πηγὰς τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ ἕως τὰ περίχωρα τῆς Ρώμης» (*Γίββων*). Ἀλλ' ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ΙΑ´ αἰῶνος (ἀπὸ τὸ 1050) ἀλλάσσει ὁ ὁρίζων. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὅλη ἡ ἱστορία τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως τῆς Ἀνατολῆς λαμβάνει νέαν τροπήν, ἡ ὁποία ἄγει εἰς τὴν προϊοῦσαν παρακμὴν καὶ τέλος τὴν πτῶσιν τῆς αὐτοκρατορίας. Αἰτία τῆς καταστροφῆς δὲν εἶναι ἡ ἔλλειψις πατριωτισμοῦ. Ἐπίσης δὲν εἶναι ἡ ἔλλειψις καλῶν βασιλέων. Αἰτία εἶναι ἡ νέα ἐξωτερικὴ κατάστασις τῶν πραγμάτων, ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη πέριξ τοῦ κράτους. Ἀπὸ τὰς δύο ἀντιθέτους διευθύνσεις, ἀπὸ ἀνατολὰς καὶ ἀπὸ δυσμάς, ἐμφανίζονται νέοι ἐχθροί, ὄχι πλέον παροδικοί, ἀλλ' ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι θὰ προπαρασκευάσουν τὴν κατάλυσιν τοῦ μεσαιωνικοῦ πολιτισμοῦ. Εἰς μὲν τὴν Ἀνατολὴν νέος ἄγνωστος λαὸς ἔρχεται εἰς τὸ μέσον, οἱ *Τοῦρκοι*, οἱ ὁποῖοι θὰ γίνουν οἱ ὁριστικοὶ καταστροφεῖς, ἀπὸ δὲ τὴν Δύσιν ἐπέρχονται ὅλοι οἱ λαοὶ αὐτῆς ὡς ἀστείρευτος χείμαρρος εἰς τὴν Ἀνατολὴν μὲ τὴν πρόφασιν νὰ σώσουν τοὺς Ἁγίους τόπους ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (τὸν ΙΒ´ αἰῶνα) ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία πάλιν ἐξυψώνεται καὶ καθίσταται ἐν τῷ μέσῳ τῶν λαῶν τῆς Δύσεως μία μεγάλη παγκόσμιος δύναμις. Ἀλλ' οἱ νέοι ἐχθροὶ σείουν τὰ θεμέλια τοῦ κράτους, εἶναι σκοτεινὰ σύννεφα, τὰ ὁποῖα προμηνύουν φοβερὰς θυέλλας.

Οἱ αὐτοκράτορες. Ἡ ἐποχή, ἡ ὁποία παρακολουθεῖ ἀμέσως τὴν μακεδονικὴν δυναστείαν, εἶναι ἐποχὴ παρακμῆς. Ἡ δυναστεία τῶν Κομνηνῶν, ἡ ὁποία ἔμελλε νὰ δώσῃ εἰς τὸ κράτος νέαν λάμψιν, δὲν ἐστηρίχθη ἀμέσως. Παρεμπίπτουν 24 ἔτη (1057—1081), κατὰ τὰ ὁποῖα πέντε αὐτοκράτορες διεδέχοντο ἀλλήλους. Ὁ *Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνὸς* ἔδειξε σθένος καὶ δραστηριότητα. Ἀλλ' οἱ διάδοχοι αὐτοῦ, οἱ *Δοῦκαι*, εἶναι βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι, ἀντὶ νὰ φροντίζουν διὰ τὸν στρατόν, ὑποστηρίζουν τὰ γράμματα καὶ τοὺς λογίους. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα (1057—1067) καταπίπτει ἡ δύναμις τοῦ κράτους. Ἡ ἀνάγκη ἐπιβάλλει τότε ὡς αὐτοκράτορα πάλιν ἕνα γενναῖον στρατιώτην, τὸν *Ρωμανὸν τὸν Διογένην* (1068-1071), ὁ ὁποῖος δοξάζει προσκαίρως τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα. Ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα *Μιχαὴλ Ζ´* (1071—78) ἦτο δημιούργημα τῆς πολιτικῆς μερίδος. Ἡ ἀνατροφή, τὴν ὁποίαν τοῦ εἶχε δώσει ὁ διδάσκαλός του Μιχαὴλ Ψελλός, τὸν εἶχε καταστήσει ἀνίκανον πρὸς κάθε ἔργον, εἰς τὰς φοβερὰς δ' ἐκείνας περιστάσεις ἡ προσφιλής του ἀσχολία ἦτο νὰ γράφῃ στίχους. Ἐν μέσῳ τῆς παραλυσίας ἐκείνης ὅλα εἶναι ἀνάστατα. Τότε ἀναλαμβάνει τὸν θρόνον ὁ στρατηγὸς *Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός* (1081—1118), ὁ ὁποῖος ἀρχίζει τὴν σειρὰν τριῶν νέων ἡρώων, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸν υἱόν του *Ἰωάννην* τὸν Κομνηνὸν (1118—1143) καὶ *Μανουὴλ* (1143—1180), οἱ ὁποῖοι ἀναβιβάζουν τὸ κράτος εἰς δύναμιν καὶ λάμψιν ἀσυνήθη. Ὁ ἀνάξιος ἐπίγονος *Ἀνδρόνικος Κομνηνὸς* (1183—1185) καὶ ὁ νέος οἶκος, συγγενὴς μὲ τοὺς Κομνηνούς, ὁ τῶν *Ἀγγέλων* (1185—1204) παρίσταται μάρτυς ἀνίκανος πρὸς ἀντίστασιν κατὰ τῆς πλημμύρας τῶν ἐθνῶν. Οἱ ἀπὸ τῆς Δύσεως ἐπιδρομεῖς, οἱ Σταυροφόροι, ἐπιφέρουν τὴν πρώτην καταστροφὴν τῆς αὐτοκρατορίας (1204).

Ἡρωϊκοὶ ἀγῶνες ἐναντίον τῶν Σελτζούκων (1068—1071). Ὁ νέος ὁρμητικὸς ἐχθρὸς τῆς Ἀσίας, ὁ ὁποῖος ἀντικατέστησε τοὺς Ἄραβας, εἶναι οἱ Τοῦρκοι Σελτζοῦκοι. Παρὰ τὰς ὄχθας τῆς Κασπίας θαλάσσης οἱ *Τοῦρκοι* ἢ *Τουρκομᾶνοι* κατὰ τὸν ΣΤ´ αἰῶνα εἶχον ἱδρύσει ἰσχυρότατον κράτος. Τοὺς Τούρκους τούτους εἶχε γνωρίσει ὁ Ἰουστῖνος ὁ Β´ καὶ εἶχεν ἔλθει μάλιστα μετ' αὐτῶν εἰς φιλικωτάτας σχέσεις· ἦσαν οἱ πρόγονοι τῶν Μωαμεθανῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι μετὰ 900 ἔτη θὰ καταστρέψουν τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο τουρκικὸν κράτος κατέπεσε καὶ τὰ λείψανα αὐτοῦ ἀπετέλεσαν διαφόρους ἀνεξαρτήτους λαοὺς φοβεροὺς διὰ τὴν δύναμίν των, οἱ ὁποῖοι ἦσαν σκορπισμένοι εἰς τὴν ἔρημον, ἀπὸ τὴν Κίναν ἕως τὰς ὄχθας τοῦ Ὤξου καὶ τοῦ Δουνάβεως. Ἀπὸ τοὺς τουρκικοὺς τούτους λαοὺς εἶχον ἀποσπασθῆ κατὰ καιροὺς οἱ βάρβαροι, οἱ ὁποῖοι ἐπέφερον τόσα κακὰ εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν μὲ τὰς ἐπιδρομάς των. Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ΙΑ´ αἰῶνος (1050) πολεμικὰ στίφη τῶν νομάδων ἐκείνων κατέρχονται πρὸς νότον. Ἐπιπίπτουν συγχόνως καὶ κατὰ τοῦ ἀραβικοῦ κράτους καὶ κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ. Μόλις εἶχεν ἀνακτήσει ὁ Ἑλληνισμὸς τὰ παλαιά του ἕως τὸν Εὐφράτην σύνορα, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχε φθάσει καὶ ἐπὶ τοῦ Ἡρακλείου. Ὅπως καὶ τότε, δὲν εὗρε καιρὸν ν' ἀναπνεύσῃ. Τὸ κράτος τῶν Ἀράβων καταλύεται, ἀλλ' ὄχι καὶ ἡ θρησκεία των, διότι οἱ Τοῦρκοι δέχονται τὸ Ἰσλὰμ καὶ ὁ ἀραβικὸς Μωαμεθανισμὸς ἀναζωογονεῖται διὰ τοῦ νέου τούτου πολεμοχαροῦς λαοῦ. Μία ἀπὸ τὰς τουρκικὰς φυλάς, αἱ ὁποῖαι προσῆλθον εἰς τὸν Μωαμεθανισμόν, ἦσαν οἱ *Σελτζοῦκοι*. Ὅταν οὗτοι ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Ἀρμενίαν, ἡ ὁποία διετέλει ὑπὸ τὴν βυζαντινὴν κυριαρχίαν, ἦλθον διὰ πρώτην φορὰν εἰς σύγκρουσιν μὲ τοὺς Ἕλληνας. Ἀπὸ τότε ἀρχίζουν μικρὸν κατὰ μικρὸν νὰ ἐξαπλώνωνται καὶ νὰ κατακτοῦν τὰς ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς.

Ὁ αὐτοκράτωρ *Ἰσαάκιος Κομνηνὸς* (1057—1059) ἦτο σοβαρὸς ἀνήρ, ὁ ὁποῖος εἰργάσθη διὰ νὰ σώσῃ τὸ κράτος καὶ ἐπροσπάθησεν ἰδίως ν' ἀναδιοργανώσῃ τὰ οἰκονομικά του. Μὲ μεγάλην δραστηριότητα περιέκοψε τὰς δαπάνας διὰ κτίρια καὶ μοναστήρια. Ἐπίσης μὲ δραστηριότητα ἐπολέμησεν εἰς τὰ σύνορα καὶ ἰδίως ἐναντίον τῶν Πετσενέγων καὶ τοῦ νέου τουρκικοῦ λαοῦ τῶν Μαγυάρων (Οὔγγρων). Διάδοχός του ἦτο ὁ *Κωνσταντῖνος Ι´ Δούκας* (1054—1067), ὁ ὁποῖος καὶ αὐτὸς ἦτο ἀνὴρ συνετός. Τὸ κράτος ὅμως εὑρίσκετο εἰς δεινὴν θέσιν, οἱ Σελτζοῦκοι ἐπεχείρουν ἐξ ἀνατολῶν τὰς ἐπιδρομάς, ἐνῷ εἰς τὴν Εὐρώπην οἱ Πετσενέγοι ἔφθασαν ἕως τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἐκινδύνευε τὸ εὐρωπαϊκὸν μέρος τοῦ κράτους. Εἰς δὲ τὴν αὐλὴν ἐπεκράτει ἡ κυβέρνησις τῶν λογίων, καὶ ἔδιδε τὸ παράδειγμα ἡ σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος *Εὐδοκία ἡ Μακρεμβολίτισσα*.

Οἱ ἑλληνικοὶ στρατοὶ πολεμοῦν γενναιότατα, ὅπως ἀναχαιτίσουν τὴν ὁρμητικὴν προέλασιν τῶν Σελτζούκων. Ἡ ἀνδρεία των, λέγουν οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοί, ἐνθυμίζει τὴν δόξαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἀλλ' ὅταν ὁ ἡγεμὼν τῶν πολεμοχαρῶν ἐκείνων στιφῶν *Ἀλπ-Ἀρσλὰν* (Γενναῖος Λέων) κατέκτησε τὴν Ἀρμενίαν καὶ τοὺς λαοὺς τοῦ Καυκάσου, χώρας ὑποτελεῖς εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν, ἐτρόμαξαν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὁ αὐτοκράτωρ *Ρωμανὸς ὁ Διογένης* (1067—1071), ὁ ὁποῖος

Digitized by Google

διεδέχθη τὸν Κωνσταντῖνον Δούκαν, ἀναγκάζεται νὰ στρέψη ὅλην τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ ἡ ἀνδρεία τοῦ Ρωμανοῦ ἔδιδε τὴν ἐλπίδα ὅτι εἷς νέος *Λέων Ἴσαυρος* θὰ ἠγείρετο σωτὴρ τοῦ κράτους. Ἀλλ' ὁ στρατὸς εὑρίσκετο εἰς παραλυσίαν, τὸ κράτος εἰς ἀδυναμίαν. Ἡ ἀπεγνωσμένη πάλη τοῦ γενναίου ἐκείνου αὐτοκράτορος, ὁ ὁποῖος ἠκολούθησε τὰς ἐνδόξους παραδόσεις τοῦ μακεδονικοῦ οἴκου, δίδει εἰκόνα ἡρωϊκοῦ καὶ τραγικοῦ συγχρόνως μεγαλείου. Τὸ ἀκαταδάμαστον θάρρος τοῦ βασιλέως ἔδωκε δύναμιν εἰς τοὺς στρατιώτας, ἐλπίδας εἰς τοὺς ὑπηκόους του. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἤδη εἰσχωρήσει εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες τρέπουν εἰς φυγὴν τοὺς στρατοὺς αὐτῶν. Ὁ ἀκούραστος βασιλεὺς πανταχοῦ εὑρίσκεται· καὶ ἐνῷ τὸν ἐνόμιζον πλησίον τῆς Ἀντιοχείας, αὐτὸς ἐπιτίθεται ἐναντίον τῶν Σελτζούκων εἰς τὴν Τραπεζοῦντα. Πάντοτε ὁ ἴδιος μάχεται εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν μὲ ἀκατάβλητον ἡρωϊσμόν. Ἡ φήμη του διαδίδεται καὶ τὸ ὄνομά του ἐμποιεῖ τρόμον εἰς τοὺς Τούρκους. Μὲ μικρὰς δυνάμεις, μὲ σιδηρᾶν ὅμως καρτερίαν, διεξήγαγε τρεῖς ἐπιπονωτάτας, γεμάτας ἀπὸ ἡρωϊκοὺς ἄθλους, ἐκστρατείας καὶ κατώρθωσε τέλος ν' ἀπωθήση τοὺς Τούρκους ἕως τὸν Εὐφράτην. Εἰς τετάρτην ἐκστρατείαν ὁ Ρωμανὸς ἀνέπτυξε καταπληκτικὴν ἔντασιν δυνάμεων. Μὲ στρατὸν 100.000 ἐπεχείρησε ν' ἀπελευθερώση ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὴν Ἀρμενίαν. Ὁ Ἄλπ-Ἀρσλὰν μόλις ἔμαθε τὴν εἰσβολήν, τρέχει εἰς συνάντησιν τοῦ Ρωμανοῦ. Καὶ οἱ δύο στρατοὶ ἔρχονται εἰς ἰσχυρὰν σύγκρουσιν. Ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν ἐπολέμησαν μὲ πεῖσμα καὶ μὲ δύναμιν ἡρώων Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι. Τὴν ἑπομένην συμπλέκονται πάλιν. Ὁ αὐτοκράτωρ μάχεται ὡς λέων. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους κάμπτονται τὰ ἑλληνικὰ τάγματα, ὁ Ρωμανὸς περικυκλώνεται, πληγώνεται καὶ συλλαμβάνεται αἰχμάλωτος (1071).

«Ἡ ἡμέρα ἐκείνη—λέγει ὁ Gelzer—εἶναι ἡμέρα κρίσιμος διὰ τὸ κράτος. Ἡ Μικρὰ Ἀσία, ἡ ὁποία εἶχε δώσει εἰς τὸν μεσαιωνικὸν Ἑλληνισμὸν ἡρωϊκοὺς αὐτοκράτορας καὶ στρατηγούς, χάνεται πλέον. Εἰς τὰς χώρας τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ στήνει τώρα τὰς σκηνάς του ὁ νομαδικὸς λαὸς τῶν Τούρκων. Ἡ κοιτὶς τοῦ πολιτισμοῦ ἔπεσεν εἰς τὴν ἰσλαμικὴν βαρβαρότητα». Ἐντύπωσιν ἔκαμεν εἰς τὰς μεταγενεστέρας γενεὰς ἡ μεγαλοφροσύνη τοῦ Ἄλπ-Ἀρσλάν, ὁ ὁποῖος ἐτίμησε τὸν Ρωμανὸν καὶ τέλος ἀπέλυσεν αὐτὸν μὲ συνθήκας. Ἀλλ' εἰς τὴν πρωτεύουσαν εἶχεν ἤδη ἀνακηρυχθῆ ἄλλος αὐτοκράτωρ, ὁ δὲ ἥρως Ρωμανὸς συνελήφθη ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτας καὶ εὗρε τραγικώτατον τέλος.

Αἱ ἐσωτερικαὶ ἀνωμαλίαι, αἱ ὁποῖαι ἐπῆλθον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ρωμανοῦ καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιτυχίας τῶν Σελτζούκων, ηὐνόησαν τὰς προόδους τοῦ Ἄλπ-Ἀρσλάν. Δὲν ἐσκέπτοντο οἱ πρωτογενεῖς ἀκόμη οὗτοι βάρβαροι τὴν ἵδρυσιν κράτους, ἀλλὰ τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν λαφυραγωγίαν, εἰς τὰς ὁποίας ἐπεδόθησαν ἀκωλύτως. Διότι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐβασίλευεν ἀναρχία. Τὸν *Μιχαὴλ Ζ' τὸν Παραπινάκην* (1071—1078) διεδέχετο μετ' ὀλίγα ἔτη ὁ *Νικηφόρος Γ' ὁ Βοτανειάτης* (1078—1081) καὶ μάλιστα μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Τούρκων. Διότι οἱ Σελτζοῦκοι ἔκαμνον ἤδη καθημερινῶς τὴν ἐμφάνισίν των εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἔφθανον πολὺ πλησίον εἰς τὴν πρωτεύουσαν, καὶ ἂν δὲν ἤρχοντο ὡς ἐχθροί, ἤρχοντο ὡς μισθοφόροι καὶ ὡς σύμμαχοι. Ὁ ἰσχυρότατος ἐμίρης των ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ Ἄλπ-Ἀρσλάν, *Μαλεκσά*, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐγκατεστημένος εἰς τὴν Νίκαιαν καὶ εἰς τὸ Δορύλαιον καὶ τὸν ὁποῖον ἡ βυζαντινὴ διοίκησις ἀπεκάλει «Κύριον ὅλης τῆς Ἀνατολῆς». Ἀξιοσημείωτον εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐσκέφθησαν αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πρὸς σωτηρίαν των. Ἔκαμαν συνδέσμους μεταξύ των, *Πενταπόλεις*, *Ἑξαπόλεις*, διευθυνομένας ἀπὸ τὴν σπουδαιοτέραν, καὶ συνεσκέπτοντο μόναι περὶ τῆς σωτηρίας, ἔστω καὶ διὰ πληρωμῆς φόρων. Τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα ἐπέζη ἀκόμη· αἱ βυζαντιναὶ Πενταπόλεις ἐνθυμίζουν τὰ τόσον συνήθη εἰς τὴν ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν μικρασιατικὰ «*κοινὰ*» τῶν ἑλληνικῶν πόλεων.

Οἱ τρεῖς μεγάλοι Κομνηνοὶ (1081—1180). Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΑ' καὶ ὁλόκληρον σχεδὸν τὸν ΙΒ' αἰῶνα, ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία φθάνει πάλιν εἰς ὕψιστον σημεῖον αἴγλης καὶ εἰς δύναμιν τοῦ κράτους καὶ εἰς πολιτισμόν. Διαδέχονται δὲ κατὰ σειρὰν ἀλλήλους οἱ τρεῖς μεγάλοι Κομνηνοί, ὑπερήφανοι Ἕλληνες βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐκράτησαν πολὺ ὑψηλὰ τὴν σημαίαν τῆς τιμῆς τοῦ κράτους. Εἰς ἡλικίαν εἴκοσι τεσσάρων ἐτῶν ὁ Ἀλέξιος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, προικισμένος μὲ ἀνδρείαν καὶ εὐφυΐαν καὶ σύνεσιν. Εἰς τὸ ὑπεράνθρωπον ἔργον τῆς ἀναστηλώσεως τοῦ κράτους ἀφιέρωσε βίον μακρόν, γεμᾶτον ἀπὸ ἐργασίαν καὶ αὐταπάρνησιν, συγχρόνως δὲ ἀπὸ βαθὺ αἴσθημα καθήκοντος καὶ ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα. Φοβεροὶ πολέμιοι ἐπέρχονται ἀπὸ τὴν Δύσιν, «ὅλοι οἱ ἑσπέριοι λαοί». Ὡς πρόδρομοι τῶν ἐπερχομένων χειμάρρων τῶν λαῶν τῆς Δύσεως ἐμφανίζονται πρῶτοι οἱ Νορμανδοί. Ὁ γενναῖος ἀρχηγός των, ὁ *Ροβέρτος Γυσκάρδος*, κύριος ἤδη τῆς Νοτίου Ἰταλίας, τρέφει μεγάλα σχέδια καὶ ὀνειρεύεται τὴν κατάκτησιν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ἀφοῦ ἔκαμε μεγάλας προπαρασκευάς, ὁ Ροβέρτος ἐπολιόρκησε τὸ Δυρράχιον ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς (1081). Ἡ πόλις αὕτη ἦτο ἡ κλείς, ἡ ὁποία ἤνοιγε τὸν δρόμον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κράτους. Ὁ Ἀλέξιος βλέπων τὸν κίνδυνον κάμνει μεγάλας θυσίας. Χάριν τῆς σωτηρίας τοῦ κράτους, ὅπως ἄλλοτε ὁ Ἡράκλειος, λαμβάνει ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας ὅλα τὰ ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ κειμήλια: «Θὰ δαπανηθοῦν, λέγει, ὑπὲρ τῆς τιμῆς ἡμῶν». Ὁ αὐτοκρατορικὸς οἶκος, ὅλοι οἱ μεγιστᾶνες δίδουν τὴν περιουσίαν, τὰ κοσμήματά των. Οἱ Νορμανδοὶ εἰσχωροῦν εἰς τὴν Ἤπειρον, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν, νικοῦν τοὺς στρατοὺς τοῦ Ἀλεξίου καὶ κυριεύουν πολλὰς πόλεις. Ἀλλὰ καὶ οἱ ὀρθόδοξοι σλαβικοὶ πληθυσμοὶ τῶν χωρῶν τούτων βδελύττονται τοὺς Νορμανδοὺς ἐπιδρομεῖς ὡς αἱρετικούς. Οἱ ἀγῶνες τοῦ μεγάλου Φωτίου θριαμβεύουν, διότι μὲ τὴν Ὀρθοδοξίαν σῴζεται καὶ τὸ κράτος. Ἡ ἡρωϊκὴ καρτερία τοῦ Ἀλεξίου ὑπερνικᾷ ἐπὶ τέλους, οἱ Νορμανδοὶ κατατροπώνονται καὶ ἀναγκάζονται νὰ ἐπιστρέψουν ὀπίσω πρὸς τὴν Ἰταλίαν (1084).

Ἂν ἔμενεν ἥσυχος ὁ Ἀλέξιος, θὰ ἠδύνατο ν' ἀναλάβη τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ νὰ σώση τὸ κράτος ἀπὸ τὸν κίνδυνον αὐτῶν. Μετὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἧτταν τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Διογένους, οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχον παύσει νὰ ἐπεκτείνουν τὰς κατακτήσεις των, μετ' ὀλίγα δὲ ἔτη καταλαμβάνουν καὶ αὐτὴν τὴν Νίκαιαν (1081), τὴν ὁποίαν κάμνουν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους των.

Οἱ Σταυροφόροι. Τὸ κράτος προσβάλλεται ἀπὸ ἀνεξαντλήτους ἐχθρούς, ἐν μέσῳ δὲ τῶν κινδύνων τούτων ὁ Ἀλέξιος ἀναγκάζεται ν' ἀντιμετωπίση τὸν νέον φοβερὸν κίνδυνον, ὁ ὁποῖος ἔρχεται ἀπὸ τὴν Δύσιν. Ὁ *Πανάγιος τάφος* τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ

Ἑλληνικὰ καὶ Φραγκικὰ Κράτη.

εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ ὑπῆρξε διηνεκῶς ἀπὸ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ σεβασμιώτατος τόπος προσκυνήματος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου συνέρρεον ἀθρόοι οἱ προσκυνηταί. Οἱ Ἄραβες Μουσουλμᾶνοι, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ Ἱερουσαλὴμ εἶναι ἁγία πόλις, ἐσέβοντο τὸν τάφον τοῦ Σωτῆρος καὶ τὴν μεγαλοπρεπῆ Βασιλικήν, τὴν ὁποίαν εἶχον κτίσει ἐπ' αὐτοῦ οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι Σελτζοῦκοι, οἱ ὁποῖοι ἐκυρίευσαν τὸν ΙΑ' αἰῶνα (1074) τὴν Ἱερουσαλήμ, δὲν ἦσαν ἀνεκτικοὶ ὅσον οἱ Ἄραβες, κατεδίωκον δὲ καὶ πολλὰς ταλαιπωρίας ἐπέβαλλον εἰς τοὺς προσκυνητάς. Τότε οἱ χριστιανικοὶ λαοὶ τῆς Δύσεως ἐπεχείρησαν, πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἁγίων τόπων, μεγάλας καὶ περιφήμους ἐκστρατείας, τὰς ὁποίας ἡ ἱστορία ὀνομάζει *Σταυροφορίας*. Εὔκολον εἶναι νὰ φαντασθῶμεν πόσην συγκίνησιν ἐπροκάλεσαν αἱ καταδιώξεις τῶν Σελτζούκων εἰς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι εἶχον τὴν πεποίθησιν ὅτι, ἂν ἐπεσκέπτοντο τὸν τάφον τοῦ Σωτῆρος, θὰ εὕρισκον ἀνοικτὰς τὰς πύλας τοῦ Παραδείσου. Οἱ πάπαι ἐσκέφθησαν νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὸ αἴσθημα ἐκεῖνο. Ὁ πάπας *Οὐρβανὸς ὁ Β'* ἐκήρυξε τὴν Σταυροφορίαν καὶ παρεκίνησε τοὺς ἱππότας νὰ ὑπηρετήσουν τὸν Χριστὸν ἐναντίον τῶν ἀπίστων, μεγάλην δὲ βοήθειαν εὗρεν ἀπὸ ἕνα ἐνθουσιώδη μοναχόν, τὸν *Πέτρον τὸν Ἐρημίτην*, ὁ ὁποῖος λέγεται ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς ἱστορικὸς *Κουκούπετρος*. Κατὰ τὰς μακρινὰς ἐκείνας ἐκστρατείας ἐκυλίσθησαν ὡς κύματα ἀπὸ τὴν Εὐρώπην εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἑκατομμύρια ἀνθρώπων. Ἡ πίστις δὲν ἦτο τὸ μόνον ἐλατήριον. Πολλοὶ ἱππόται ἐπήγαινον ὡς τυχοδιῶκται εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, αἱ ὁποῖαι ἐθεωροῦντο δικαίως ὡς αἱ χῶραι τοῦ πλούτου καὶ τῶν ἀγαθῶν. Εἰς τὴν κολοσσιαίαν ταύτην κίνησιν τῆς Δύσεως ὑποκρύπτεται καὶ μέγας ἐμπορικὸς καὶ πολιτικὸς σκοπός: ἡ κατάκτησις τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ὁ σφετερισμὸς τοῦ ἐμπορίου αὐτῆς. Ἐκ τῶν Σταυροφοριῶν, τὴν πρώτην καὶ τετάρτην, αἱ ὁποῖαι εἶναι αἱ σημαντικώτεραι, ὁδηγοῦν μεγάλοι αὐθένται, τὰς ἄλλας βασιλεῖς. Ἡ Α' κατέληξεν εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἁγίων τόπων καὶ τὴν ἵδρυσιν ***Φραγκικῶν ἡγεμονιῶν*** εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἡ Δ', ἀντὶ νὰ διευθυνθῇ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, παρεξέκλινε πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ κατέληξεν εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς πρωτευούσης τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Φράγκων εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας.

Τὸ ἔργον τοῦ Ἀλεξίου. Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου διῆλθον μὲ ὀλιγωτέρας δραματικὰς περιπετείας. Ἐκστρατεύσας ἐναντίον τῶν Σελτζούκων ἐνίκησεν αὐτοὺς ἐπανειλημμένως. Ὁ σουλτᾶνος ἠναγκάσθη νὰ προσέλθη νὰ φιλήση τὸ γόνυ τοῦ αὐτοκράτορος ἐφίππου καὶ νὰ συνομολογήση εὐνοϊκὴν εἰρήνην. Ἐν τῷ μέσῳ ἀτελειώτων περιπλοκῶν ὁ Ἀλέξιος ἐπολιτεύθη μὲ σύνεσιν καὶ μὲ γενναιότητα. Ἐπολέμησεν ἀνδρείως καὶ χωρὶς διακοπὴν εἰς τὴν Ἤπειρον ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν, εἰς τὸν Δούναβιν ἐναντίον τῶν Πετσενέγων καὶ ἄλλων ἀγρίων λαῶν, εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐναντίον τῶν Σελτζούκων Τούρκων. Τὸ μέγα δὲ κατόρθωμά του εἶναι ὅτι ἀπεμάκρυνε τὴν θύελλαν τῆς πρώτης Σταυροφορίας, ἡ ὁποία ἠπείλει τὸ κράτος αὐτοῦ. Συγχρόνως ἡ διοίκησίς του ὑπῆρξεν εὐεργετικὴ διὰ τὰ ἐσωτερικὰ τῆς χώρας. Εἰς τὸ τέλος μακροῦ βίου, κατὰ τὸν ὁποῖον μὲ βαθεῖαν σύνεσιν καὶ ἀκούραστον γενναιότητα ἐπάλαισεν ἐναντίον ποικίλων ἐχθρῶν, ἀφίνει ἰσχυρὸν καὶ σεβαστὸν τὸ κράτος του. Ὅταν ἀπέθανεν ὁ πρῶτος Κομνηνὸς τὰ ὅρια τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἐξετείνοντο ἀπὸ τὸ Ἰόνιον πέλαγος ἕως τὴν Τραπεζοῦντα.

Ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Μανουὴλ Κομνηνοὶ (1118—1180). Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλεξίου, *Ἰωάννης Κομνηνός*, ὁ διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν καλοκαγαθίαν του ἐπονομασθεὶς *Καλοϊωάννης*, ἐκέρδησε τὴν συμπάθειαν καὶ τῶν ὑπηκόων του καὶ τῶν ἐχθρῶν ἀκόμη. Ἦτο ἀνὴρ γενναῖος καὶ ἀθλητικός, δι' ἀδιαλείπτων δὲ ἀγώνων κατετρόπωσεν ὅλους τοὺς ἐχθροὺς τοῦ κράτους, τρέχων ἀπὸ τὰ ἀσιατικὰ σύνορα εἰς τὰ εὐρωπαϊκά. Εἰς τὴν Ἀσίαν ἐπιχειρεῖ πολλὰς ἐκστρατείας καὶ νικᾷ πάντοτε τοὺς Τούρκους. Αἱ τελευταῖαι πράξεις τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ σκοπὸν εἶχον τὴν ἀνάκτησιν τῆς Συρίας. Τὰ κατορθώματα τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ τοῦ Τσιμισκῆ προσελκύουν τὸν ἥρωα ἐκεῖνον. Μὲ ἀξιόλογον στρατὸν ἐξαναγκάζει εἰς τὴν Εὐρώπην τοὺς Οὔγγρους εἰς εἰρήνην. Εἰς τοὺς Πετσενέγους ἐπιφέρει τόσην καταστροφήν, ὥστε τὸ ὄνομα τοῦ ληστρικοῦ ἐκείνου λαοῦ ἐξαφανίζεται ἀπὸ τὴν ἱστορίαν. Εἰς τὴν Ἀσίαν προχωρεῖ ἕως τὴν Κιλικίαν, πολεμῶν καὶ νικῶν Τούρκους, Φράγκους, Ἀρμενίους, φθάνει εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ ταπεινώνει τὸν πρίγκιπα αὐτῆς. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην ἀπέθανεν αἰφνιδίως, ἀφοῦ ἀνέδειξε διάδοχον τὸν νεώτερον υἱὸν αὐτοῦ Μανουήλ, τὸν ὁποῖον ἐνόμισεν ἐπιτήδειον νὰ πηδαλιουχήση τὸ κράτος εἰς τὰς δυσκόλους ἐκείνας περιστάσεις.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ ἤρχισε ν' αὐξάνη ἡ δύναμις τῆς Ἑνετίας. Ἡ δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Μάρκου εἶχεν ἰσχυροὺς στόλους, πολεμικοὺς καὶ ἐμπορικούς, καὶ ἔχει σκοπόν, διὰ τὸν ὁποῖον ἐργάζεται ὑπούλως καὶ ἐπιμόνως, ν' ἁρπάση τὸ διεθνὲς ἐμπόριον ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Διὰ νὰ προστατεύση ὁ αὐτοκράτωρ τὸ ἐμπόριον καὶ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους αὐτοῦ, ἀνέλαβε μέγαν πόλεμον καὶ ἐναντίον τῶν Ἑνετῶν, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ ἐπικυρώση τὰ προνόμιά των.

Αἱ στρατιωτικαὶ ἀρεταὶ τῶν δύο πρώτων Κομνηνῶν ἐκορυφώθησαν εἰς τὸν ἡρωϊκὸν Μανουήλ. Τὸ ἀνάστημά του ἦτο ἀθλητικόν, ἡ ῥώμη τοῦ σώματος, ἡ γενναιότης τῆς ψυχῆς του μοναδικαί. «Ἦτο ὅμοιος πρὸς τοὺς θρυλλουμένους Ἡρακλεῖς», λέγει εἷς Βυζαντινὸς ἱστορικός. Ὁ Μανουὴλ ἐπροκάλει τὸν θαυμασμὸν τῶν γενναίων καὶ ἀγερώχων πολεμιστῶν τῆς Δύσεως. Μόλις ἐστέφθη εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν τρέχει ἀμέσως εἰς τὴν Ἀσίαν, καταδιώκει τὸν σουλτᾶνον ἕως τὸ Ἰκόνιον, καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀναγκάζονται νὰ δώσουν εἰς τὸν βασιλέα νέας χώρας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (1147). Εἰς ἄλλην ἐκστρατείαν διεξελαύνει μὲ δύο μόνον πιστοὺς ὀπαδοὺς διὰ μέσου πεντακοσίων Τούρκων ἱππέων. Μὲ ἀδάμαστον καρτερίαν ὁ Μανουὴλ καθ' ὅλον τὸν ἔνδοξον βίον του, ἀκούραστος, δὲν παύει τὸν ἱερὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν ἀπίστων, ὡς πραγματικὸς ἱππότης τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ παρακμὴ τοῦ κράτους. Μόλις ἀπέθανεν ὁ Μανουὴλ Κομνηνός, τὸ κράτος πίπτει εἰς προϊοῦσαν παρακμήν. Οἱ Φράγκοι εὐγενεῖς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶχε περιστοιχισθῆ ὁ Μανουήλ, ζητοῦν νὰ κυβερνοῦν αὐτοί. Γεννᾶται ἀντίδρασις ἐναντίον τῶν ξένων, ἡ ὁποία ἐξέσπασεν εἰς φοβερὰν σφαγὴν τῶν Φράγκων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Γεννᾶ-

Digitized by Google

Digitized by Google

κες, παιδία καὶ μοναχοὶ ἀνηλεῶς ἐθανατώθησαν. Ὁ λαὸς καὶ ὁ κλῆρος ἀνεκήρυξαν ὡς βασιλέα τὸν *Ἀνδρόνικον τὸν Κομνηνόν*, ὡς ἐλευθερωτὴν (1183). Ὁ Ἀνδρόνικος οὗτος, ἐξάδελφος τοῦ Μανουήλ, ὅστις εἶχε παρασύρει τὸν λαὸν εἰς τὴν ἐθνικὴν ἐξέγερσιν, ἀνὴρ μὲ μεγάλα προσόντα, ἠδύνατο νὰ γίνῃ ὁ σωτὴρ τοῦ κράτους, ἀλλ' ἔγινεν ὁ καταστροφεὺς αὐτοῦ. Τὴν βασιλείαν του ἠμαύρωσαν πολυάριθμοι καταδιώξεις καὶ θανατώσεις, διότι ὁ Ἀνδρόνικος ἐζήτει νὰ ταπεινώσῃ τὴν ἀριστοκρατίαν καὶ ἐδείχθη ἀπηνὴς εἰς ὅλας τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῆς κοινωνίας. Ἐξήγειρε μὲν τὸ ἐθνικὸν φρόνημα, ἠκολούθησεν, ὡς λέγομεν σήμερον, ἐθνικὴν πολιτικήν· ἡ ἀπηνὴς ὅμως καταδίωξις ἀφ' ἑνὸς τῶν Φράγκων, ἀφ' ἑτέρου τῶν ἀρχόντων, ἐπέσυρε συμφορὰς εἰς τὸ κράτος. Οἱ ἐξόριστοι κατέφυγον εἰς τοὺς ἐχθροὺς καὶ ὑπεκίνουν αὐτοὺς ἐναντίον τῆς πατρίδος των. Οὕτως ἐδόθη νέα εὐκαιρία εἰς τοὺς Νορμανδοὺς νὰ ἑτοιμάσουν μέγαν στρατὸν καὶ στόλον καὶ νὰ ἐκστρατεύσουν πάλιν ἐναντίον τῆς αὐτοκρατορίας διὰ νὰ ἐκδικηθοῦν δῆθεν τὰς σφαγὰς τῶν Λατίνων. Καὶ ἡ τετάρτη αὕτη ἐπιδρομὴ τῶν Νορμανδῶν ἐπέφερε μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰ ἑλληνικὰ παράλια καὶ τὰς νήσους. Ἔφερε δὲ καὶ τραγικὴν καταστροφὴν τῆς μεγάλης Θεσσαλονίκης. Αἰφνιδίως ἔφθασαν οἱ Νορμανδοὶ ἐνώπιον τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, εἰς ὀλίγας ἡμέρας τὴν ἐκυρίευσαν καὶ τὴν μετέβαλον εἰς φρικώδη ἐρημίαν (1185). Αἱ φρικαλεότητες, τὰς ὁποίας διέπραξαν, δὲν ἦσαν ὀλιγώτεραι ἀπὸ ὅσας εἶχον κάμει ἄλλοτε οἱ Σαρακηνοὶ πειραταὶ τῆς Κρήτης.

ΟΙ ΞΕΝΟΙ ΛΑΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΕΧΘΡΟΙ. — *Οἱ Σέρβοι.* Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν ἐμφανίζεται εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Αἵμου μία νέα δύναμις, ἡ *Σερβία*. Ἡ χώρα αὕτη ὑπῆρξε πάντοτε πιστὴ εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν, ἀκόμη δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην θεωρεῖται ὡς ὑποτελὴς τοῦ αὐτοκράτορος. Εἰς τὰ ὀρεινὰ ὅμως μέρη κατώρθωσαν μερικοὶ ἀρχηγοὶ φυλῶν, οἱ *ζουπᾶνοι*, νὰ κρατήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ἡ Σερβία εὑρίσκεται μεταξὺ τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ Σέρβοι πολεμοῦν πότε πρὸς τὸ ἓν ἢ τὸ ἄλλο κράτος καὶ ἄλλοτε ζητοῦν τὴν βοήθειαν τοῦ ἑνὸς ἢ ἄλλοτε τοῦ ἄλλου. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ εἷς ἀπὸ τοὺς μεγάλους ζουπάνους, ὁ *Στέφανος Νεμάνιας*, γίνεται ἀρχηγὸς ἐθνικοῦ κινήματος ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τοῦ τόπου του (1165). Ἀλλὰ καθυποτάσσεται ὑπὸ τοῦ Μανουήλ. Ὁ υἱός του *Στέφανος* καὶ αὐτὸς «ἐτόλμησε νὰ κάμῃ κράτος καὶ νὰ ὀνομάζεται *κράλης*. Τὸ βάρβαρον τοῦτο ὄνομα ἐξελληνιζόμενον σημαίνει *βασιλεύς*».

Οἱ Βλαχοβούλγαροι. Ἡ κατάκτησις τοῦ Βασιλείου τοῦ Β' εἶχεν ἐπιφέρει τέλος εἰς τὸ τρομερὸν βουλγαρικὸν κράτος. Καὶ οἱ τελευταῖοι ἀκόμη ἀνεξάρτητοι *βογιάροι* (μεγιστᾶνες) εἶχον ἀναγκασθῆ εἰς τὰς ὀρεινάς των φωλεὰς νὰ ὑποκύψουν καὶ νὰ προσκυνήσουν τὸν νικητήν. Ἐν τούτοις ἡ Βουλγαρία δὲν λησμονεῖ ποτὲ τὴν ἰσχύν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἄλλοτε. Ποτὲ δὲν ἡσυχάζει ὁ λαὸς ἐκεῖνος. Καὶ τώρα ἔχομεν νέαν ἐξέγερσιν αὐτοῦ.

Μέγα γεγονὸς τοῦ ΙΒ' αἰῶνος εἶναι ἡ ἐμφάνισις ἑνὸς νέου λαοῦ λατινικῆς φυλῆς καὶ γλώσσης. τὸν ὁποῖον οἱ σύγχρονοι καλοῦν *Βλάχους* καὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἀπεδώσαμεν τὸ ἀληθινόν των ὄνομα *Ρωμοῦνοι* (Ρωμαῖοι). Ὅταν ὁ Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ Τραϊανὸς ἐνίκησε τοὺς Δάκας πρὸς Β. τοῦ Δουνάβεως, ἐγκατέστησεν εἰς τὴν κατακτηθεῖσαν χώραν ἀπειραρίθμους ἀποίκους «ἐξ ὅλης τῆς ρωμαϊκῆς γῆς». Οἱ *Βλάχοι* οὗτοι, οἱ ὁποῖοι ἐμφανίζονται τὸν ΙΒ' αἰῶνα, εἶναι βεβαίως οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀποίκων τοῦ Τραϊανοῦ. Οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι τοὺς γνωρίζουν ἀπὸ τὸν Ι' αἰῶνα ὡς νομάδας καὶ ὀρεσιβίους. Οἱ Βλάχοι οὗτοι εἶναι Χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι.

Κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα οἱ Βλάχοι κατέχουν τὰς ὀρεινὰς χώρας. Ἡ πεδιὰς εἶχε μείνει εἰς τοὺς Σερβοβουλγάρους. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ αἰῶνος ἐξεγείρονται μὲ τοὺς Βουλγάρους τῶν πεδιάδων καὶ ζητοῦν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ὁ ἅγιος Δημήτριος τῆς Θεσσαλονίκης, λέγουν, ἐγκατέλιπε τὴν πόλιν του καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ Τύρνοβον τῆς Βουλγαρίας. Ὁ Θεὸς εἶχεν ἀποφασίσει τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Βλάχων καὶ τῶν Βουλγάρων. Ὁ δεισιδαίμων λαὸς ἐξεγείρεται καὶ ὅλη ἡ χώρα ἐπαναστατεῖ. Οὕτως ἱδρύεται τὸ *Βλαχοβουλγαρικὸν κράτος*, τὸ ὁποῖον προστίθεται καὶ τοῦτο εἰς τοὺς ἄλλους ἐχθροὺς τῆς αὐτοκρατορίας.

Ἑνετία. Ὑπῆρξε καιρός, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ Ἑνετία ἦτο ὑποτελὴς τῆς αὐτοκρατορίας καὶ οἱ πολῖται αὐτῆς ὑπερηφανεύοντο νὰ εἶναι δοῦλοι τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ *δόγης* (δοὺξ) τῶν Ἑνετῶν ἦτο μεγιστὰν τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς. Ἀργότερον ἡ Ἑνετία ἀποκτᾷ μεγάλην δύναμιν καὶ αἱ φιλοδοξίαι αὐτῆς αὐξάνουν. Ἐπεκτείνεται εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Ἀδριατικῆς καὶ καταλαμβάνει χώρας, αἱ ὁποῖαι ἄλλοτε ἦσαν ἐδάφη τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ἔπειτα ἀρχίζει νὰ ἐποφθαλμιᾷ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Ἐπωφελουμένη ἀπὸ τὰς περιπλοκὰς τῶν Βυζαντινῶν, παρέχει τὴν βοήθειάν της μὲ ἀνταλλάγματα. Ὁ Ἀλέξιος ὁ Α' ζητεῖ τὴν συνδρομήν της ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν καὶ δίδει εἰς αὐτὴν μεγάλα προνόμια καὶ ὁλόκληρον παραλιακὴν συνοικίαν, *σκάλαν*, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ ἄρχων τῆς ἑνετικῆς ταύτης παροικίας, ὁ *μπάϊλος*, εἶναι ὁ πρόξενός των, ὁ ὁποῖος ἀκούραστος ὑπερασπίζεται τοὺς ὑπηκόους του παρὰ τῇ αὐτοκρατορικῇ κυβερνήσει. Οἱ Ἑνετοὶ πωλοῦν καὶ ἀγοράζουν ἐμπορεύματα εἰς τὸ Βυζάντιον χωρὶς νὰ καταβάλλουν φόρους τελωνειακοὺς ἢ λιμενικούς. Τὰ προνόμια ταῦτα φέρουν μεγάλας ζημίας εἰς τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους. Αἱ εἰσπράξεις ἐλαττώνονται. Οἱ Ἑνετοὶ φέρονται ὡς νὰ εἶναι κράτος ἐν κράτει, οἱ στόλοι των διατρέχουν τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας, μανθάνουν καλῶς τὸν τόπον καὶ θὰ συντελέσουν εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Ἰωάννης ὁ Κομνηνὸς προσπαθεῖ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ αὐτούς. Ἀλλ' αἱ ἐχθροπραξίαι τῶν Ἑνετῶν καὶ αἱ ἀνηλεεῖς λεηλασίαι των τὸν ἀναγκάζουν νὰ συνθηκολογήσῃ (1120). Ὁ υἱός του Μανουὴλ ὁ Κομνηνὸς ἔκαμε τὸ λάθος νὰ δώσῃ προνόμια εἰς τοὺς ἀντιζήλους των Πισάτας καὶ Γενουαίους, νομίζων ὅτι θὰ ἔφερε κατ' αὐτῶν ἀντίρροπον. Ἀλλ' οἱ Ἑνετοὶ ἔχουν τὴν μερίδα τοῦ λέοντος. Καὶ ἀναγκάζεται ὁ αὐτοκράτωρ εἰς πόλεμον σφοδρότατον ἐναντίον των, ὁ ὁποῖος διαρκεῖ τέσσαρα ἔτη (1171—1175). Ὁ ἀγὼν τῶν δύο μεγάλων ναυτικῶν δυνάμεων τοῦ κόσμου διεξάγεται πανταχοῦ, εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὅλοι οἱ ἰσχυροὶ ἀναμειγνύονται, ἀκόμη καὶ ὁ *πάπας* καὶ ἡ Γερμανία. Εἶναι πόλεμος εὐρωπαϊκός, ὁ ὁποῖος προέρχεται, ὅπως καὶ οἱ σημερινοὶ πόλεμοι, ἀπὸ οἰκονομικοὺς λόγους. Ἐπὶ τέλους ὁ Μανουὴλ εὑρίσκει φρόνιμον νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ἀναγκάζεται νὰ συνάψῃ εἰρήνην.

Οἱ πάπαι, οἱ Νορμανδοὶ καὶ οἱ Γερμανοί. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ πατριάρχου Κηρουλαρίου αἱ δύο Ἐκκλησίαι, τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ρώμης, διατελοῦν χωρισμέναι. Ἐφ' ὅσον ὁ πάπας τῆς Ρώμης ἦτο κυρίαρχος ἑνὸς μικροῦ κράτους τῆς Ἰταλίας, ὁ κίνδυνος δὲν ἦτο μέγας. Ἀλλ' ἡ παπωσύνη γίνεται μὲ τὸν καιρὸν ἰσχυροτάτη δύναμις. Βοηθεῖ τοὺς Νορμανδοὺς εἰς τὴν κατάκτησιν τῶν νοτίων ἰταλικῶν χωρῶν· προσπαθεῖ ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους τοὺς Βλάχους, Βουλγάρους, Σέρβους, ὅπως εἶχεν ἀποσπάσει τοὺς Κροάτας καὶ τοὺς Δαλμάτας, καὶ τέλος κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' αἰῶνος λαμβάνει τὴν πρωτεύουσαν δρᾶσιν εἰς τὴν μεγάλην κίνησιν τῶν Σταυροφοριῶν, ἡ ὁποία μέλλει νὰ ἐπιφέρῃ τὴν πρώτην καταστροφὴν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, τὴν προάγγελον τῆς ὁριστικῆς καταστροφῆς. Ἐναντίον τοῦ σχισματικοῦ κράτους, ὅπως χαρακτηρίζει τὸ Βυζαντινόν, ἡ παπωσύνη ἔχει δύο φοβερὰ ὅπλα, τὰ ὁποῖα ἔχουν πραγματικωτέραν ἐπίδρασιν παρὰ αἱ δογματικαὶ ἐπιθέσεις, ἔχει τὸ ξίφος τῶν Νορμανδῶν καὶ ἔχει τὸν φοβερὸν κεραυνὸν τῶν Σταυροφοριῶν. Οἱ δὲ Νορμανδοὶ ταχέως ἔγιναν μεγάλη καὶ ἐπίφοβος δύναμις· ἀπὸ πειρατὰς τυχοδιώκτας τοῦ βορρᾶ ἔγιναν ταχέως ἰσχυροὶ βασιλεῖς καλῶς ὠργανωμένων κρατῶν. Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ ὁ κόμις τῆς Σικελίας Ρογῆρος ὁ Β' συνήνωσεν εἰς τὴν κληρονομίαν τοῦ πατρός του, δηλαδὴ εἰς τὴν Σικελίαν, καὶ ὅλην τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν (1127), καὶ οὕτως ἐδημιουργήθη τὸ ὀνομαστὸν κατὰ τὸν ΙΒ' καὶ ΙΓ' αἰῶνα *Βασίλειον τῶν Δύο Σικελιῶν*, τὸ ὁποῖον σὺν τῷ χρόνῳ ἀνέπτυξεν ὑπερμέτρους φιλοδοξίας, ὅπως μαρτυροῦν τὰ σχέδια τοῦ Καρόλου τοῦ Ἀνδεγαυικοῦ καὶ τοῦ Καρόλου τοῦ Η', βασιλέως τῆς Γαλλίας. Τὸ μέγα δὲ σχέδιον, τὸ ὁποῖον μ' ἐπιμονὴν ἠκολούθησαν οἱ Νορμανδοὶ βασιλεῖς, ὑπῆρξεν ἡ κατάκτησις τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Εἰς τὴν Κέρκυραν ἔγινεν ἡ πρώτη σύγκρουσις τῶν δύο δυνάμεων μὲ τὸν Μανουὴλ τὸν Κομνηνὸν (1146). Ἔπειτα οἱ Νορμανδοὶ ἐλαφυραγώγησαν τὰς πόλεις τῆς Ἀκαρνανίας, τῆς Ἠπείρου, ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, ἐβάδισαν κατὰ τῶν Θηβῶν καὶ κατέστρεψαν τὴν περίφημον μεταξουργικὴν βιομηχανίαν τῆς ἀκμαζούσης πόλεως. Ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησεν· ὁ Μανουὴλ ὁ Κομνηνὸς τὸν μετέφερεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Μετὰ τὴν σφαγὴν τῶν Λατίνων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, οἱ Νορμανδοὶ προέρχονται εἰς τὸ μέσον ὡς ὑπερασπισταὶ τῆς Χριστιανωσύνης καὶ ἐκτελοῦν τὴν ἀξιοθρήνητον ἐπιδρομὴν καὶ ἅλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης (1185), τῆς ὁποίας τὰς καταστροφὰς ἀφηγήθη μὲ βαθεῖαν συγκίνησιν ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς πόλεως ταύτης Εὐστάθιος.

Ἄλλος ἐχθρὸς τῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλ' ὄχι ἀμέσως ἐπικίνδυνος, ἐνεφανίσθησαν οἱ Γερμανοί. Ὁ Ἐρρῖκος ὁ Δ' γίνεται βασιλεὺς τῆς Σικελίας, ζητεῖ καὶ λαμβάνει κολοσσιαίαν ἀποζημίωσιν ἀπὸ τὸν Ἰσαάκιον Ἄγγελον (1194), εἰς ἀντάλλαγμα δῆθεν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν μεταξὺ Δυρραχίου καὶ Θεσσαλονίκης, τὰς ὁποίας εἶχον κατακτήσει οἱ Νορμανδοί, καὶ κατορθώνει νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπιγαμίαν μὲ τὸν αὐτοκρατορικὸν οἶκον (πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἐπεζήτησε καὶ ὁ Νορμανδὸς Ρογῆρος Β' ἀπὸ τὸν Μανουὴλ Κομνηνόν, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε), διότι ἐνύμφευσε τὸν ἀδελφόν του Φίλιππον τὸν Σουαβικὸν μὲ τὴν κόρην τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου, τὴν Εἰρήνην. Μετὰ τὸν Ἐρρῖκον Δ' συνεχίζουν τὰ φιλόδοξα ὄνειρα οἱ διάδοχοι, καὶ ὁ Ἐρρῖκος ὁ ΣΤ' παρασκευάζει φοβερὰν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐσώθη αὕτη διὰ τοῦ αἰφνιδίου θανάτου του (1197). Ἀλλ' ἐπέρχονται οἱ σταυροφόροι ὡς χείμαρρος εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ ὁ Φίλιππος ὁ Σουαβικός, ὁ γαμβρὸς τοῦ Ἰσαακίου, συνετέλεσε καὶ αὐτὸς εἰς τὸ νὰ λάβῃ ἡ Δ' σταυροφορία τὴν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν διεύθυνσιν, νομίζων ἕνεκα τῆς κηδεστίας ἑαυτὸν κληρονόμον τοῦ βυζαντινοῦ θρόνου.

Ἡ κατάστασις τοῦ κράτους. Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία εἶχεν ἀκόμη μεγάλους πόρους, καὶ ἀπόδειξις εἶναι τὸ μέγα ποσὸν χρημάτων, τὸ ὁποῖον διέθεσεν ὁ Ἀλέξιος ὁ Α' πρὸς διατροφὴν τοῦ τεραστίου πλήθους τῶν σταυροφόρων. Ἀλλ' ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶναι πολὺ βεβαρημένος ἀπὸ φόρους, κυρίως διότι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς χώρας του ἰσχυροὶ ξένοι, οἱ ὁποῖοι ἀποκτοῦν μεγάλα προνόμια. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ Ἑνετοί, οἱ Γενουαῖοι, οἱ Πισᾶται, αἱ μεγάλαι ἐκεῖναι ἐμπορικαὶ δημοκρατίαι τῆς Ἰταλίας, ἔχουν ἰδίας συνοικίας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ τέλος παρεισδύουν εἰς τὸ ἐμπόριον τοῦ κράτους καὶ ἀντικαθιστάνουν αὐτό. Κατ' ἀκολουθίαν ἐλαττοῦται τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν τῶν Βυζαντινῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ πολεμικὸν δὲν ἔχει τὴν παλαιάν του δύναμιν. Ἄλλοτε ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἦτο ἡ μόνη ναυτικὴ δύναμις εἰς τὸν κόσμον, ἦτο ἡ θαλασσοκράτειρα. Ἀλλὰ τώρα καὶ οἱ ἄλλοι στόλοι, οἱ στόλοι τῆς Ἑνετίας, εἶναι πολὺ ἰσχυροί, καὶ οἱ αὐτοκράτορες μὲ δυσκολίαν δύνανται ν' ἀντισταθοῦν εἰς αὐτούς. Ἡ πεζικὴ δύναμις ἦτο πολυάριθμος καὶ κάλλιστα παρασκευασμένη, ἀλλὰ καὶ ὁ στρατὸς ἀρχίζει ν' ἀδυνατίζῃ, διότι νοθεύεται ἀπὸ τὴν εἰσροὴν πολλῶν ξένων. Ἡ συγκρότησις ἐθνικοῦ στρατοῦ, ἢ τοὐλάχιστον ἀπὸ ἐγχωρίους, καταντᾷ δύσκολος καὶ σχεδὸν μόνον ἀπὸ τοὺς μισθοφόρους ἐξαρτᾶται ἡ σωτηρία τοῦ κράτους. Πρὸς τούτοις ἕνεκα τῆς ἀπωλείας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐξαφανίζονται οἱ μεγάλοι καὶ ἔνδοξοι στρατιωτικοὶ οἶκοι, οἱ ὁποῖοι παρέσχον εἰς τὸ κράτος τόσους γενναίους στρατηγούς, χάνονται αἱ χῶραι, αἱ ὁποῖαι παρεῖχον ρωμαλέους καὶ καλῶς κατηρτισμένους στρατιώτας.

Εἰς τὴν Εὐρώπην οἱ λαοὶ τῆς Χερσονήσου συγκροτοῦν αὐτόνομα κράτη, ὅπως οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Σέρβοι. Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία δὲν ἔχει πλέον ἀπέναντι αὐτῆς βαρβάρους ἀσυντάκτους, ἀλλ' ἔχει ὡς γείτονας τὸ βασίλειον τῆς Οὐγγαρίας, τὸ βασίλειον τῶν Νορμανδῶν εἰς τὴν Σικελίαν, τὴν δημοκρατίαν τῆς Ἑνετίας. Ἐξ ἄλλου οἱ σταυροφόροι, ἤτοι ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως, χύνονται ἀενάως ὡς χείμαρρος εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, εἰς δὲ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν οἱ Τοῦρκοι ἐξακολουθητικῶς προχωροῦν.

Οἱ πόλεμοι κατὰ τῶν Τούρκων. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὁ πόλεμος δὲν εἶχε διακοπῆ σχεδὸν ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Διογένους. Οἱ διαρκεῖς οὗτοι ἀγῶνες δὲν κατέληγον εἰς τίποτε σπουδαῖον, καί, παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας καὶ τὴν γενναιότητα τῶν Κομνηνῶν, οἱ Βυζαντινοὶ πότε ἐπροχώρουν, πότε ὑπεχώρουν καὶ τὰ σύνορα τοῦ κράτους ἐκυμαίνοντο. Εἰς τὴν Εὐρώπην οἱ Βυζαντινοὶ πολεμοῦν ἀδιακόπως πρὸς ἄλλας τουρκικὰς φυλάς, αἱ ὁποῖαι ἐξηκολούθουν τὴν φρίκην τῶν παλαιῶν ἐπιδρομῶν τῶν Οὕννων καὶ τῶν Ἀβάρων κατερχόμενοι ἀπὸ τὸν βορρᾶν. Εἶναι δὲ οὗτοι, οἱ νέοι βάρβαροι τοῦ Δουνάβεως, πλέον ἐπικίνδυνοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους τῆς Εὐρώπης· εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐκχριστιανισθῆ καὶ ἐκπολιτισθῆ διὰ τοῦ Βυζαντίου καὶ οἱ ὁποῖοι ἔχουν σχηματίσει τὸ βασίλειον τῆς Οὐγγαρίας. Οἱ Οὔγγροι ἄλλοτε κάμνουν συνθήκην, ἄλλοτε πολεμοῦν πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας. Ἡ Κροατία καὶ ἡ Δαλματία καταλαμβάνονται ὑπ' αὐτῶν καὶ αἱ χῶραι αὗται ἐκφεύγουν πλέον ὁριστικῶς ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἑνώνονται μὲ τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν. Ἡ Ἑλληνικὴ λοιπὸν αὐτοκρατορία ἔχει δεινοὺς πολεμίους, οἱ ὁποῖοι ὁρμῶσι πρὸς καταστροφὴν αὐτῆς καὶ ἐκ τῶν δύο πλευρῶν, ἐξ Ἀνατολῆς καὶ ἐκ Δύσεως. Ἄλλοτε ἠδυνήθη ν' ἀντισταθῇ, διότι εἶχε χώρας μεγάλας, πλοῦτον εἰς ἄνδρας καὶ εἰς χρῆμα. Ἤδη ὅμως οἱ Τοῦρκοι διοργανώνονται εἰς κράτος στρατιωτικόν, οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως διοργανώνονται εἰς κράτη ἰσχυρὰ μὲ διοίκησιν, μὲ στρατόν, μὲ στόλον. Δὲν ἔχει πλέον ἐνώπιόν της ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία βαρβάρους θηριώδεις, ἀλλ' ἀσυντάκτους, ἐναντίον δὲ τῆς καθωρισμένης πορείας τῶν ἐξωτερικῶν παντοίων ἐχθρῶν δὲν ἔχει ν' ἀντιτάξῃ παρὰ μισθοφόρους καὶ τὴν ἐμμονὴν τῶν αὐτοκρατόρων εἰς τὸ παλαιὸν μεγαλεῖον καὶ πρὸς τούτοις τὴν ἔμμονον ἐθνικὴν προσήλωσιν εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν. Δὲν εἶναι παράδοξον λοιπὸν ὅτι ὑπέκυψε τὸ ἑλληνικὸν

Digitized by Google

κράτος εἰς τὰς νέας ταύτας ἐξωτερικὰς δυνάμεις· θαῦμα θὰ ἦτο ἡ σωτηρία αὐτοῦ. Ἔγινε δὲ τὸ θαῦμα μὲ τὴν νέαν ἀναδημιουργίαν τῶν Παλαιολόγων.

Οἱ Ἄγγελοι. Οἰκτρὰ θέσις τοῦ κράτους. Ὁ ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον *Ἰσαάκιος Ἄγγελος*, ἐξ οἴκου συγγενικοῦ πρὸς τὸν οἶκον τῶν Κομνηνῶν, ἐπέτυχεν εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας του σπουδαῖον κατόρθωμα, νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Νορμανδοὺς ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Ἡ ἀνικανότης ὅμως αὐτοῦ προκαλεῖ στάσεις καὶ συνωμοσίας τῶν μεγιστάνων τοῦ κράτους. Συγχρόνως συμμαχοῦν οἱ Βλαχοβούλγαροι μὲ τοὺς Σέρβους, καὶ ὅλοι μαζὶ κάμνουν τὰς ἐπιδρομάς των εἰς τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ἐπανειλημμένως ἐκστρατεύει αὐτοπροσώπως ὁ Ἰσαάκιος καὶ ἐνίοτε νικᾷ αὐτούς. Ἀλλ' ὁ ἀδελφός του *Ἀλέξιος* συνωμοτεῖ, τὸν συλλαμβάνει καὶ ἀφοῦ τὸν ἐτύφλωσε, φυλακίζει καὶ αὐτὸν καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀλέξιον. Αἱ πρῶται πράξεις τοῦ Ἀλεξίου ἦσαν ἡ ἀφειδὴς διανομὴ τῶν δημοσίων χρημάτων εἰς τοὺς φίλους του. Ἡ ἐσωτερικὴ παράλυσία ἐκορυφώθη. Ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος περιέρχονται εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Οἱ ἐξωτερικοὶ κίνδυνοι εἶναι φοβερώτεροι ἀπὸ κάθε ἄλλην φοράν. Εἰς τὴν Ἀσίαν μόλις συγκρατοῦνται οἱ Τοῦρκοι Σελτζοῦκοι. Ἀπὸ δὲ τὴν Δύσιν οἱ Γερμανοί, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν κύριοι τῆς Σικελίας, παρασκευάζουν φοβερὰν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας ἐξακολουθοῦν αἱ συμφοραὶ τοῦ κράτους ἀπὸ τοὺς Βλαχοβουλγάρους, καὶ μάλιστα ὅταν ἔγινεν ἡγεμὼν αὐτῶν ὁ φοβερὸς Ἰωαννίτσης, ὁ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὀνομαζόμενος Σκυλογιάννης. Ὁ Βασίλειος ὁ Β' εἶχεν ὀνομασθῆ Βουλγαροκτόνος, ὁ Ἰωαννίτσης ὠνόμασεν ἑαυτὸν Ρωμαιοκτόνον. Φρικιαστικαὶ εἶναι αἱ ὠμότητες, τὰς ὁποίας διαπράττουν οἱ Βλαχοβούλγαροι. Ἡ ἔχθρα τῶν σταυροφόρων παντὸς ἔθνους ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἔχει κορυφωθῆ, διότι οὗτοι τοὺς κατηγοροῦν ὡς αἰτίους τῶν καταστροφῶν αὐτῶν. Ἰσχυρὰ δὲ δύναμις εἶναι τὸ ἐμπορικὸν συμφέρον τῶν Ἐνετῶν.

Ἐξασθένησις τῆς κεντρικῆς διοικήσεως. Παρ' ὅλα τὰ δεινὰ ταῦτα, ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικά, τὸ κράτος θὰ ἠδύνατο ν' ἀντιμετωπίσῃ τοὺς φοβεροὺς κινδύνους. Ἀλλ' εἶχεν ἀρχίσει νὰ χαλαρώνεται καὶ ἡ ἄλλοτε κεντρικὴ διοίκησις. Ἀφ' ὅτου τὴν ἄγρυπνον διοίκησιν τῶν Κομνηνῶν διεδέχθη ἡ ἀναρχικὴ τῶν *Ἀγγέλων*, εἰς πολλὰς χώρας ἀρχίζουν ν' ἀναφαίνωνται τάσεις πρὸς τοπικὴν αὐτονομίαν. Ἰσχυροὶ τοπικοὶ ἄρχοντες γίνονται ἀνεξάρτητοι σχεδὸν δυνάσται καὶ ἱδρύουν μικρὰς ἡγεμονίας, ὡς ὁ *Λέων ὁ Χαμάρετος* εἰς τὴν Λακωνικήν, οἱ *Μελισσηνοὶ* εἰς τὴν Μεσσηνίαν, οἱ *Σγουροὶ* εἰς τὴν Κόρινθον καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ. Οἱ σταυροφόροι δὲν θὰ ἔχουν ν' ἀντιμετωπίσουν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας στρατὸν ἢ κάστρα αὐτοκρατορικά, ἀλλὰ τοπάρχας, οἱ ὁποῖοι ὁμοιάζουν μὲ τοὺς φεουδάρχας τοῦ τόπου των καὶ τοὺς ὁποίους εὐκόλως δύνανται νὰ καταβάλουν τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον.

Ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204). Μετὰ πολιορκίαν πολλῶν ἡμερῶν ἐγκαταλείπει ὁ αὐτοκράτωρ διὰ νυκτὸς τὴν πόλιν. Οἱ σταυροφόροι ἀναβιβάζουν εἰς τὸν θρόνον τὸν τυφλὸν *Ἰσαάκιον Ἄγγελον* καὶ τὸν *Ἀλέξιον* ὡς συμβασιλέα. Ὁ πάπας μόλις ἔμαθε τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σταυροφόρων ἔσπευσε νὰ ζητήσῃ τὴν ὑποταγὴν τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν λατινικήν. Οἱ Ἐνετοὶ δὲν ἐφρόντιζον παρὰ νὰ λάβουν ὅσα χρήματα εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς αὐτοὺς ὁ νέος Ἀλέξιος. Ἀλλ' οἱ αὐτοκράτορες δὲν δύνανται νὰ κρατήσουν τὰς ὑποσχέσεις αὐτῶν· αἱ καταπιέσεις πρὸς εὕρεσιν χρημάτων, ἡ ὁμολογία πίστεως εἰς τὸν πάπαν, ἡ ὑβριστικὴ συμπεριφορὰ τῶν σταυροφόρων ἐξεγείρει τὸν φανατισμὸν καὶ ὁ λαὸς ἐκσπᾷ εἰς μεγάλας ταραχάς. Τότε ἐμφανίζεται εἰς τὸ μέσον ὁ τολμηρὸς *Ἀλέξιος Μούρτζουφλος*, συγγενὴς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου καὶ κατορθώνει νὰ στεφθῇ βασιλεὺς ὡς *Ἀλέξιος ὁ Ε'* εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Ὁ Ἀλέξιος ὁ Δ' φονεύεται, ὁ δὲ πατήρ του Ἰσαάκιος ἀποθνήσκει ἀπὸ τὴν λύπην.

Ὁ νέος αὐτοκράτωρ ἀρνεῖται νὰ πληρώσῃ καὶ καλεῖ τοὺς μαχητὰς τοῦ Σταυροῦ ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν χώραν. Τότε οἱ σταυροφόροι καὶ ὁ Δάνδολος ἐπιχειροῦν δευτέραν πολιορκίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ μάχεται μὲ γενναιότητα. Ἀλλ' οἱ πύργοι πίπτουν ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου καὶ ματαίως ὁ Μούρτζουφλος ζητεῖ νὰ σταματήσῃ τὸν πανικὸν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ λαοῦ. Ὁ Μούρτζουφλος βλέπει ὅτι αἱ προσπάθειαί του δὲν ὠφελοῦν, χάνει τὸ θάρρος του καὶ φεύγει ἀπὸ τὴν πόλιν μὲ ὀλίγους ὀπαδούς του.

Μερικοὶ πατριῶται, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχον χάσει ἀκόμη κάθε ἐλπίδα, συνέρχονται εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ ἀνακηρύσσουν αὐτοκράτορα τὸν *Θεόδωρον Λάσκαριν*, ἄνδρα ἱκανὸν καὶ γενναῖον. Ὁ Λάσκαρις ἀναλαμβάνει μὲ θάρρος τὴν βασιλείαν. Ἀλλὰ δὲν κατορθώνει νὰ δώσῃ ζωὴν εἰς ἓν πτῶμα. Ἀναγκάζεται ὅθεν καὶ αὐτὸς νὰ φύγῃ μὲ ὀλίγους ὀπαδούς του. Οἱ φεύγοντες αὐτοκράτορες βλέπουν ὄπισθεν αὐτῶν τὰς φλόγας τῆς καιομένης Πόλεως, τὴν ὁποίαν ἐπυρπόλησαν οἱ Σταυροφόροι (1204).

Ἐν μέσῳ τῶν φλογῶν οἱ σταυροφόροι ὥρμησαν ἀμέσως εἰς φοβερὰν καὶ ἀνήκουστον λεηλασίαν. Πρῶτοι οἱ ἡγεμόνες ἥρπασαν καὶ ἐσφετερίσθησαν τὰ ὡραιότερα κτίρια τῆς πόλεως καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ παλάτια τῶν αὐτοκρατόρων. Οἱ συρφετοὶ τῶν στρατῶν τῆς Δύσεως, Γάλλοι, Γερμανοί, Ἐνετοί, ἀφηνιάζουν καὶ μὲ ἀχαλίνωτον ἀκολασίαν ρίπτονται εἰς τὴν βίαν καὶ τὴν ἁρπαγήν. «Καὶ ἦσαν τόσον μεγάλα τὰ κέρδη, ὥστε κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ τὸ πλῆθος τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου καὶ τῶν πολυτίμων λίθων καὶ τῶν μεταξωτῶν ὑφασμάτων καὶ τῶν γουναρικῶν καὶ τῶν τόσον τιμαλφῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ποτὲ δὲν εὑρέθησαν εἰς τὴν γῆν. Ἀπὸ τότε ποῦ ἔγινεν ὁ κόσμος δὲν συνελέχθησαν τόσα πολλὰ λάφυρα εἰς καμμίαν πόλιν» *(Βιλλαρδουῖνος)*. Ἀπὸ τὰ παλάτια, ἀπὸ τὰς πλουσίας καὶ τὰς πτωχὰς οἰκίας, ἰδίως ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ μοναστήρια, ἀπὸ παντοῦ γίνεται ἀνηλεὴς διαρπαγὴ καὶ λαφυραγωγία. Εἰς μάτην οἱ κάτοικοι ἐπικαλοῦνται τὸ ἔλεος τῶν ἐπιδρομέων, τὴν φιλανθρωπίαν τῶν βαρώνων. Οὐδεμία φωνὴ οἴκτου. Τὰ θρησκευτικὰ καὶ πολιτικὰ πάθη συνδυάζονται τώρα μὲ τὴν μέθην τῶν ληστρικῶν ὀρέξεων. Ὅσοι ἐπιζοῦν εἶναι δυστυχέστεροι ἀπὸ τοὺς φονευομένους. Διότι δὲν ἀπογυμνοῦνται μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑβρίζονται εἰς τὰ ἱερώτερά των αἰσθήματα. Οὔτε τοὺς γέροντας, οὔτε τὰς γυναῖκας ἐσεβάσθησαν οἱ Χριστιανοὶ κατακτηταί, οὔτε θρησκείαν, οὔτε ἱερά. Φρικιαστικαὶ δὲ ἦσαν αἱ ἀκολασίαι, τὰς ὁποίας διέπραξαν εἰς τὸ μέγα ἱερὸν τῆς Ὀρθοδοξίας, εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Ἡ ἁγία τράπεζα κατακερματίζεται, ὁ ἀναρίθμητος πλοῦτος καὶ τὰ πολύτιμα ἱερὰ σκεύη συντρίβονται καὶ διαρπάζονται. Χύνουν τὸ θεῖον αἷμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπὸ τὰ ἅγια ποτήρια πίνουν οἶνον εἰς τὰ ἀκόλαστα συμπόσιά των. Διεφθαρμένα γύναια χορεύουν καὶ τραγῳδοῦν ἄσεμνα ᾄσματα. Εἰς τὰς πλατείας, εἰς τὰς ὁδούς, ὁ ἀὴρ δονεῖται ἀπὸ ὀδυρμοὺς γυναικῶν, παιδίων γερόντων. «Τοιαύτας, λέγει ὁ αὐτόπτης Βυζαντινὸς ἱστορικὸς Νικήτας Χωνιάτης, παρανομίας ἔκαμαν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἔβαλαν εἰς τὸν ὦμον τὸν σταυρὸν καὶ οἱ ὁποῖοι εἶχον ὁρκισθῆ νὰ διέλθουν ἀπὸ τὰς πόλεις τῶν Χριστιανῶν χωρὶς νὰ χύσουν αἷμα, οὔτε ἄλλο κακὸν οὐδὲν νὰ διαπράξουν, διότι εἶχον τάξει τοὺς ἑαυτούς των εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἐβάδιζον τὴν πορείαν αὐτοῦ».

Ἡ φραγκοκρατία. Ἡ πολυποίκιλος ἱστορικὴ τῆς φραγκοκρατίας εἰκὼν εἶναι ἀπὸ τὰς ἑλκυστικωτέρας σελίδας, τὰς ὁποίας δύναταί τις νὰ εὕρῃ εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἡ ὁποία ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ 1204 ἕως τὴν ὁριστικὴν καταστροφὴν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἱδρύθησαν εἰς τὸ ἀπέραντον ἄλλοτε ἔδαφος αὐτῆς περὶ τὰς εἴκοσι κυριαρχίαι ξένων λαῶν, διὰ νὰ μὴ συμπεριληφθοῦν καὶ ἄλλα ἐφήμερα κρατίδια. Εἰς οὐδεμίαν δ' ἴσως ἄλλην ἐποχὴν τῆς παγκοσμίου ἱστορίας δὲν περιπλέκονται τὰ γεγονότα καὶ αἱ δυναστεῖαι καὶ τὰ ὀνόματα τῶν δρώντων προσώπων, ἀκόμη καὶ οἱ λαοί, εἰς τόσον μέγαν βαθμόν, ὥστε νὰ καθίσταται ὑπερβολικὰ πολυσχεδὴς καὶ πολυποίκιλος ἡ ἱστορικὴ σκηνή. Περὶ τούτων λεπτομερὴς λόγος ἐν λ. Ἑλλάς,—*Φραγκοκρατία.* Ἐνταῦθα παρατίθεται σύντομον διάγραμμα τῶν τυχῶν τῶν σπουδαιοτάτων ἑλληνικῶν χωρῶν.

Ἡ Λατινικὴ αὐτοκρατορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ὁποία ἱδρύθη εὐθὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν, ὑπῆρξε κράτος ἐφήμερον, μετ' ὀλίγα δ' ἔτη ἤρχιζε νὰ παρακμάζῃ, ὅπως καὶ τὸ Λατινικὸν βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης.

Σπουδαιότερα εἶναι τὰ κράτη, τὰ ὁποῖα ἵδρυσαν οἱ σταυροφόροι πρὸς νότον τῶν Θερμοπυλῶν, εἰς τὰς ἐνδόξους χώρας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Μέγα ἐνδιαφέρον παρέχει τὸ *δουκᾶτον τῶν Ἀθηνῶν*, λαμπρότατον δὲ φεουδαλικὸν κράτος εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔγινε τὸ *πριγκιπᾶτον τῆς Πελοποννήσου.* Εἷς Γάλλος αὐθέντης, ὁ Ὄθων Δελαρός, ἔλαβεν ὡς φέουδον τὴν χώραν τῶν *Ἀθηνῶν* καὶ τῶν *Θηβῶν*. Ὁ Λέων ὁ Σγουρός, ὁ κύριος τοῦ Ἄργους καὶ τοῦ Ναυπλίου, προσπαθεῖ ν' ἀντισταθῇ εἰς τὰς Θερμοπύλας, ἀλλ' ἐκδιώκεται ὑπὸ τῶν Φράγκων. Καὶ τότε αἱ *Θῆβαι*, αἱ *Ἀθῆναι*, ἡ *Χαλκὶς* δέχονται τοὺς νικητὰς ἐπὶ τῇ βάσει συνθηκῶν, αἱ ὁποῖαι ἐξησφάλιζον εἰς τοὺς κατοίκους τὰς ἰδιοκτησίας, τὰ προνόμια καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς θρησκείας των. Μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ ἀπογοήτευσις τῶν Ἀθηναίων ὅταν εἶδον νὰ δημεύωνται τὰ μοναστηριακά των κτήματα, νὰ πιέζωνται οἱ ἱερεῖς αὐτῶν, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας (εἰς τὸν Παρθενῶνα) ν' ἀντηχοῦν οἱ ὕμνοι τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ φιλόπατρις ἀρχιεπίσκοπός των Μιχαὴλ Ἀκομινᾶτος, ἀδελφὸς τοῦ ἱστορικοῦ Νικήτα, ἀναγκάζεται νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς Ἀθήνας, πόλιν, τῆς ὁποίας μὲ τόλμην εἶχε πάντοτε ὑπερασπισθῆ τὰ δικαιώματα. Τὸ γαλλικὸν *δουκᾶτον τῶν Ἀθηνῶν* ἔρριψε λάμψιν τινὰ καὶ ἡ χώρα ἐφαίνετο εὐδαίμων. Ἦλθε καιρὸς μάλιστα, ὅτε κατώρθωσαν οἱ Δελαρὸς νὰ ἔχουν πάνοπλον στρατὸν 1500 ἱππέων καὶ 30.000 πεζῶν. Ἀλλὰ τὴν εὐημερίαν των κατέστρεψαν ἄγριοι τυχοδιῶκται ἐξ Ἱσπανίας, οἱ Καταλανοί, καὶ εἰς τὴν αἱματηρὰν μάχην τῆς Κωπαΐδος (1310) ἔπεσε τὸ ἄνθος τῆς ἐν Ἑλλάδι γαλλικῆς ἱπποσύνης. Τὴν θέσιν τοῦ γαλλικοῦ κατέλαβεν ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς Ἀκροπόλεως τὸ *ἱσπανικὸν δουκᾶτον.*

Ἀκόμη λαμπρότερον φραγκικὸν κράτος ὑπῆρξε τὸ *πριγκιπᾶτον τῆς Ἀχαΐας* ἢ τοῦ *Μορέως*, ὡς ἐκαλεῖτο τότε ἡ Πελοπόννησος. Ἱδρυταὶ αὐτοῦ ἦσαν οἱ Βιλλαρδουῖνοι, οἱ ὁποῖοι κατώρθωσαν εἰς ὀλίγα ἔτη νὰ κυριεύσουν ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν χερσόνησον. Μόνον ὁ Λέων ὁ Σγουρὸς ἐκρατήθη περισσότερον χρόνον εἰς τὸν *Ἀκροκόρινθον*. Οἱ Γάλλοι διηυκόλυναν τὴν κατάκτησίν των, διότι ἐσυνθηκολόγησαν μὲ τοὺς ἰθαγενεῖς καὶ ἄφησαν εἰς τὰς πόλεις τὰς ἐλευθερίας των. Τὸ γαλλικὸν τοῦτο πριγκιπᾶτον ἔλαβε μεγάλην σημασίαν καὶ διὰ τὸν ἐγχώριον βίον, διότι διὰ τῆς ἱπποτικῆς ὁρμῆς ἐζωογόνησεν αὐτόν, ἐπῆλθε δὲ καὶ ἀνάμειξις μεταξὺ Φράγκων καὶ Ἑλλήνων, ἡ ὁποία ἂν ἐπροχώρει θὰ ἠδύνατο ἴσως ν' ἀπολήξῃ εἰς ἓν ἰσχυρὸν ἑλληνογαλλικὸν κράτος. Ἱδρύθησαν ὅμως καὶ ἑλληνικὰ κράτη. Τὰ σπουδαιότερα εἶναι αἱ αὐτοκρατορίαι τῆς *Τραπεζοῦντος*, τῆς *Νικαίας*, καὶ τὸ δεσποτᾶτον τῆς *Ἠπείρου*. Ἡ μακρινὴ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου ἕως τὸν Καύκασον. Εἷς ἐκ τῶν Κομνηνῶν ἀνακηρύσσει ἑαυτὸν αὐτοκράτορα εἰς τὴν Τραπεζοῦντα (1204), ταχέως δὲ τὸ ἑλληνικὸν τοῦτο κράτος ἔγινε πλούσιον καὶ ἰσχυρόν. Οἱ αὐτοκράτορές της ἔλαβον τὸν τίτλον «μεγάλοι Κομνηνοὶ» καὶ διεδέχθησαν ἀλλήλους, ἕως τὴν καταστροφήν, εἴκοσι αὐτοκράτορες (1222—1461). Ἔκειτο ὅμως τόσον μακρὰν ἡ Τραπεζοῦς ἀπὸ τὸ πεδίον τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα ἐνδιαφέρουν τὴν Ἑλλάδα, ὥστε ἡ ἐξιστόρησις τῶν κατ' αὐτὴν εἶναι ξένη πρὸς τὴν ἄμεσον ἐξέλιξιν. Καὶ ἄλλη σημαντικωτάτη συνέπεια τῆς ἱδρύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἐκείνου κράτους ἦτο, ὅτι εἰς τοῦτο ὠφείλετο ἡ ἐπὶ αἰῶνας διάσωσις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὰς μακρινὰς ἐκείνας χώρας (βλ. λ. **Τραπεζοῦς**). Ἀκόμη μεγαλυτέραν σημασίαν ἔχει ἡ προσπάθεια τὴν ὁποίαν ἔκαμεν εἰς τὴν Ἤπειρον ὁ *Μιχαὴλ Ἄγγελος* πρὸς ἵδρυσιν ἑλληνικοῦ κράτους. Ὁ Μιχαὴλ κατώρθωσε νὰ σχηματίσῃ ἀξιολογώτατον στρατόν, μετριοφρονέστερος δὲ ἀπὸ τοὺς Κομνηνοὺς τῆς Τραπεζοῦντος, ἠρκέσθη εἰς τὸν τίτον «δεσπότης» καὶ οὕτω τὸ κράτος του ἐκλήθη *δεσποτᾶτον* (ἡγεμονία) *τῆς Ἑλλάδος*. Πρωτεύουσαν εἶχε τὴν *Ἄρταν* καὶ ἀργότερον τὰ *Ἰωάννινα*. Ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος ἔθεσε τὰ θεμέλια τούτου, ὁ ἀδελφός του δὲ *Θεόδωρος* ἐμεγάλωσε τὸ δεσποτᾶτον. Ὁ Θεόδωρος κατέστρεψε τὸν στρατὸν τῆς Ἑλληνικῆς; αὐτοκρατορίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔπειτα ἤρχισεν ἀκατασχέτως τὰς κατακτήσεις ἀνακτῶν τὰς ἑλληνικὰς χώρας ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους καὶ ἀπὸ τοὺς Λατίνους, τέλος κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ νὰ στεφθῇ αὐτοκράτωρ (1222). Ἀλλ' εἰς μίαν μάχην πρὸς τοὺς Βλαχοβουλγάρους ἡττήθη καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος, ἔκτοτε δὲ ἀρχίζει τὸ δεσποτᾶτον νὰ παρακμάζῃ καὶ νὰ διαμελίζεται εἰς διάφορα κρατίδια. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ δεσπότου *Θεοδώρου Ἀγγέλου* τὸ δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου ἐξετείνετο ἀπὸ τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν ἕως τὸν Εὔξεινον πόντον καὶ πρὸς Ν ἕως τὸν Κοριανθιακὸν κόλπον· καὶ ὅταν ὁ Θεόδωρος ἐστέφθη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην «βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων», ἠδύνατό τις νὰ ἐλπίσῃ ὅτι εἰς τὸ ἠπειρωτικὸν τοῦτο κράτος ἐπεφυλάσσετο ἡ δόξα νὰ ἐπανιδρύσῃ τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν.

Ἀλλὰ τὸ ἑλληνικὸν κράτος τῆς ταραχώδους ἐκείνης ἐποχῆς εἶναι ἡ *αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας*, ἡ ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ *Θεοδώρου Λασκάρεως*, ὁ ὁποῖος κατώρθωσε νὰ περιστοιχισθῇ ἀπὸ τὸν πατριάρχην καὶ τοὺς ἄρχοντας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ νὰ δειξῃ τὸ κράτος ὡς τὸν νόμιμον κληρονόμον τῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ ἀνεξάρτητοι Ἕλληνες ἡγεμόνες τῆς Ἀσίας τὸν ἀναγνωρίζουν ὡς κυρίαρχον καὶ ὑπὸ τὰς εὐλογίας ὅλων ἀνακηρύσσεται «αὐτοκράτωρ Ρωμαίων». Ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις, πρῶτος αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας (1204—1222), ἔθεσε στερεὰ θεμέλια εἰς τὸ κράτος του. Ὁ Λάσκαρις διὰ τῆς ἀνδρείας του ἐνίκησε τοὺς Τούρκους Σελτζούκους, τοὺς Λατίνους καὶ ἐπεξέτεινε τὸ κράτος του εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Τὸν ἱδρυτὴν διαδέχεται ὁ γαμβρός του *Ἰωάννης* ὁ *Βατάτσης* (1222—1255), ἐπίσης δεξιὸς κυβερνήτης καὶ γενναῖος πολεμιστής. Εἰς πολλὰς μάχας νικᾷ τοὺς Λατίνους καὶ τοὺς Ἐνετούς, τέλος διέρχεται τὴν Εὐρώπην καὶ κυριεύει ὅλην σχεδὸν τὴν Θρᾴκην ἀπὸ τοὺς Φράγκους καὶ τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εἶδεν ἡ Ἀσία τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς αὐτῆς. Ἂν ἦσαν ἡνωμένα τὰ δύο μεγάλα ἑλληνικὰ κράτη τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, θὰ εἶχε πρὸ πολλοῦ ἐπανιδρυθῆ ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, ἀλλ' ἡ ἀντιζηλία μεταξὺ τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ δυτικοῦ ἑλληνικοῦ κράτους κατέστρεφε τὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις. Μετὰ ἐμφύλιον ἀγῶνα ὁ Βατάτσης καταλαμβάνει καὶ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ φέρει πλῆγμα βαθὺ εἰς τὸ ἠπειρωτικὸν κράτος. Ἀλλὰ τοὺς καρ-

Digitized by Google

πούς τῶν κόπων τοῦ Βατάτση δὲν συνεκόμισεν ὁ υἱός αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ σφετεριστὴς τοῦ θρόνου, ὁ φιλόδοξος *Μιχαὴλ Παλαιολόγος*. Τὰ μεγάλα στρατιωτικὰ καὶ πολιτικὰ προτερήματα τοῦ Παλαιολόγου ἐδικαίωσαν τὴν φιλοδοξίαν του. Ἡ πολιτική του ὑπῆρξε κυριολεκτικῶς ἐθνική. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ ὁ Β' ἔκαμε μεγάλην συμμαχίαν ἐναντίον τῆς Νικαίας μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας καὶ τοῦ πρίγκιπος τοῦ Μορέως Γουλιέλμου Βιλλαρδουίνου. Ὁ Παλαιολόγος ἐπετέθη ἐναντίον τῶν συμμάχων καὶ τοὺς κατετρόπωσεν εἰς τὴν Πελαγονίαν τῆς Μακεδονίας (1259). Διὰ τῆς μεγάλης αὐτῆς νίκης ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἔθραυσεν ὅλας τὰς ἐχθρικὰς δυνάμεις. Τέλος διέρχεται εἰς τὴν Εὐρώπην, περιορίζει τὴν Λατινικὴν αὐτοκρατορίαν εἰς μόνην τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τέλος διὰ τοῦ στρατηγοῦ του Στρατηγοπούλου κυριεύει τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰσέρχεται ἐν θριάμβῳ εἰς αὐτὴν (15 Αὐγούστου 1261) ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας τῶν ἐξάλλων ἐξ ἐνθουσιασμοῦ κατοίκων, οἱ ὁποῖοι ἐκραύγαζον: «Νίκη εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μιχαήλ!»

III) Η ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΙΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΩΝ ΚΑΙ Η ΠΤΩΣΙΣ. — ΟΙ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΙ. Ἡ δυναστεία τῶν Παλαιολόγων εἶναι ἡ μακροτάτη τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἡ ἐποχὴ αὐτῶν ἀποτελεῖ ἐξόχως σημαντικὴν περίοδον τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας. Διότι κατὰ ταύτην, ὡς εἰς μεγαλειῶδες συμπέρασμα, ἀναχωνεύονται ὅλαι αἱ πνευματικαὶ καὶ ἠθικαὶ δυνάμεις τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας εἰς ἓν κράτος γνησίως πλέον Ἑλληνικόν. Ἡ περίοδος τῶν Παλαιολόγων ἔχει τοῦτο τὸ ἐξαιρετικόν, ὅτι ἐνῷ τὸ κράτος εἶναι μικρὸν καὶ ἀσθενές, ὅμως μία ἀσυνήθης λαμπρότης πολιτισμοῦ ἀστράπτει εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, οὕτως ὥστε ἡ ἐποχὴ αὕτη νὰ ὀνομασθῇ *Ἀναγέννησις τῶν Παλαιολόγων*. Εἶναι τὸ τέλος τῆς Βυζαντινῆς καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ὅλοι οἱ Παλαιολόγοι ὑπῆρξαν καλοὶ καὶ συνετοὶ αὐτοκράτορες καὶ Ἕλληνες πατριῶται. Τὰ γεγονότα ὅμως ἦσαν ἀνώτερα τῶν δυνάμεών των, καὶ τὸ κράτος ὁλονὲν καταρρέει. Ἔκτοτε, ἀπὸ τὸ 1350, ἀρχίζει ἡ ἀγωνία τοῦ κράτους, ἡ ὁποία διαρκεῖ ἐπὶ ἕνα ὁλόκληρον αἰῶνα.

Οἱ ἀγῶνες τοῦ Μιχαὴλ Η'. Ὁ ἀγὼν τὸν ὁποῖον ἀνέλαβεν ὁ ἱδρυτὴς τῆς δυναστείας, πρὸς ἀναστήλωσιν τοῦ κράτους, ὑπῆρξε τεράστιος. Μὲ θάρρος ἐπροχώρησεν εἰς τὸ ἔργον, ἄλλοτε δὲ διὰ τοῦ ξίφους καὶ ἄλλοτε διὰ τῆς ἱκανωτάτης αὐτοῦ πολιτικῆς πολλὰ κατώρθωσεν. Ἀλλὰ δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν εἰς οὐδένα Ἕλληνα αὐτοκράτορα νὰ διώξῃ ἀπὸ τὰ ἐδάφη τῆς αὐτοκρατορίας τοὺς πολυαρίθμους ξένους καὶ ἐγχωρίους κυριάρχους. Εὐθὺς προσκρούει πρὸς πολυαρίθμους ἐχθρούς, πρὸς τοὺς Ἑνετούς, τοὺς Γενουαίους, πρὸς τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Βουλγάρους. Ἐναντίον ὅλων ἀντεπεξέρχεται καὶ διαρκῶς ἐπεκτείνει τὸ κράτος αὐτοῦ. Ἰδίως ὅμως προσκρούει πρὸς τὴν ἐχθρότητα τῆς Δύσεως. Εἰς τὴν Εὐρώπην, μόλις ἐγνώσθη ἡ ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐσκέφθησαν νὰ κάμουν Σταυροφορίαν. Εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν εἶχεν ἱδρυθῆ βασίλειον ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν ἡγεμόνων ἀπὸ τὴν γαλλικὴν ἐπαρχίαν Ἀνζού. Οἱ *Ἀνδεγαυοὶ* οὗτοι βασιλεῖς ἐπαναλαμβάνουν τὰ σχέδια τῶν προκατόχων αὐτῶν Νορμανδῶν καὶ Γερμανῶν πρὸς κατάκτησιν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ βασιλεὺς τῶν δύο Σικελιῶν Κάρολος ὁ Ἀνδεγαυικὸς διοργανώνει εὐρυτάτην συμμαχίαν ὅλων τῶν ἐχθρῶν τοῦ κράτους ἐναντίον τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου. Διὰ θαυμασίας πολιτικῆς δεξιότητος κατορθώνει ὁ αὐτοκράτωρ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἕνωσιν αὐτῶν. Γενναίως ἀντιμετωπίζει ὁλόκληρον τὴν Δύσιν, καὶ ἰσχυρὸν φραγκικὸν στρατόν, ὁ ὁποῖος ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ἤπειρον, τὸν ἀποδεκατίζει καὶ συλλαμβάνει αἰχμαλώτους ὅλους τοὺς ἀρχηγοὺς (1281). Διὰ νὰ θραύσῃ δὲ τὰς ἀνδεγαυικὰς φιλοδοξίας, ὑποκινεῖ εἰς τὴν Σικελίαν μίαν αἱματηρὰν ἐπανάστασιν ἐναντίον τῶν Γάλλων. Κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα τοῦ 1282 ἔγινεν ἀπὸ τοὺς Σικελοὺς φοβερὰ σφαγὴ τῶν Γάλλων, ὁ περίφημος *Σικελικὸς ἑσπερινός*. Τὸ ἴδιον ἔτος ἀπέθανεν ὁ Μιχαὴλ Η', μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι εἶχε στερεώσει τὸ ἔργον αὐτοῦ.

Οἱ δύο Ἀνδρόνικοι (1282—1341). Ὁ Μιχαὴλ Η' ὁ Παλαιολόγος ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος μέγας πολιτικὸς καὶ στρατηγὸς τοῦ Βυζαντίου. Μετ' αὐτὸν ἀρχίζει βαθμιαία καὶ ἀναπότρεπτος ἡ κατάπτωσις. Οἱ διάδοχοι τοῦ Μιχαήλ, ὁ υἱός του ***Ἀνδρόνικος Β' ὁ Γέρων*** (πρεσβύτερος) καὶ ὁ ἔγγονος τούτου ***Ἀνδρόνικος Γ' ὁ Νέος***, ἐργάζονται ὅσον δύνανται ἐναντίον τῶν περικυκλούντων τὸ κράτος πολεμίων. Δὲν ἔχουν ὅμως τὰς ἀρετάς, αἱ ὁποῖαι ἀπαιτοῦνται διὰ νὰ σωθῇ ἓν κράτος ἀγωνιζόμενον τὸν ἀγῶνα τῆς ὑπάρξεως. Ἔχουν δὲ νὰ παλαίσουν πρὸς ἕνα φοβερὸν ἐχθρόν, τοὺς Ὀθωμανοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται ἤδη ἀκατάσχετοι ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν. Κάμνουν μεγάλας προσπαθείας διὰ νὰ ἀναχαιτίσουν αὐτοὺς καὶ ἐνίοτε ἐπιτυγχάνουν. Πρὸς καταπολέμησιν τῶν Τούρκων ὁ Ἀνδρόνικος ὁ Γέρων προσλαμβάνει ἐναντίον αὐτῶν ἀνδρείους ἀλλὰ σκληροὺς Ἱσπανοὺς μισθοφόρους. Οἱ Καταλανοὶ ὅμως οὗτοι γίνονται μάστιξ διὰ τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ περιέρχονται τέλος εἰς ῥῆξιν μὲ τὸν αὐτοκράτορα. Ἀρχίζει φοβερὸς πόλεμος, κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ αἱμοβόροι ἐκεῖνοι πολεμισταὶ ἠρήμωσαν τὴν χώραν. Τέλος στρέφονται πρὸς νότον. Τὰ καταλανικὰ στίφη, εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα κατέστρεψαν τοὺς Γάλλους ἱππότας καὶ ἵδρυσαν ἱσπανικὸν δουκᾶτον εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Ἀνδρόνικον Β', Ἀνδρόνικος Γ', ἐργάζεται μὲ δραστηριότητα ἐναντίον τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι διαρκῶς προχωροῦν εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἔχουν ἤδη οὗτοι φθάσει ἕως τὸν Βόσπορον καὶ προσπαθοῦν μάλιστα νὰ διέλθουν τὸν Ἑλλήσποντον καὶ νὰ θέσουν πόδα εἰς τὴν Εὐρώπην.

Οἱ δύο Ἀνδρόνικοι, ὁ Γέρων καὶ ὁ Νέος, εἶχον περιέλθει εἰς διενέξεις. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ τοῦτο· καὶ ἄλλος ἀπαιτητὴς τοῦ θρόνου ἐγείρεται, ὁ μέγας ἄρχων ***Καντακουζηνός***, ὁ ὁποῖος ἐπαναστατεῖ ἐναντίον τῆς νομίμου ἀρχῆς τῶν Παλαιολόγων. Καταστρεπτικώτατος ἐμφύλιος πόλεμος ἀρχίζει, ὁ ὁποῖος ἐρημώνει τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Τέλος ὁ Καντακουζηνὸς στέφεται αὐτοκράτωρ ὡς *Ἰωάννης Ζ'*. Ὁ Καντακουζηνὸς ἦτο ἀνὴρ μεγάλης παιδεύσεως (ἔγραψε καὶ ἱστορίαν τῶν χρόνων αὐτοῦ), ἐπροξένησεν ὅμως μέγα κακὸν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ διὰ τοῦτο κατατρυχόμενος ἀπὸ τύψεις συνειδήσεως κατῆλθεν ἀπὸ τὸν θρόνον καὶ ἐκάρη μοναχός.

Τὸ μέγα σερβικὸν κράτος. Οἱ Τοῦρκοι. Σπουδαιότατον γεγονὸς κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἀνδρονίκου Γ' εἶναι ἡ αὔξησις τοῦ λαοῦ τῶν Σέρβων. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους (περὶ τὸ 1350) ὁ μεγαλεπήβολος ἡγεμὼν τῶν Σέρβων Στέφανος Δουσὰν ἱδρύει μέγα σερβικὸν κράτος. Ὁ Δουσὰν ἐπωφελήθη ἀπὸ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ μακρὸν διάστημα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἐτάραξαν τὸ βυζαντινὸν κράτος. Πρῶτον οἱ δύο Ἀνδρόνικοι, ἔπειτα οἱ διάδοχοι αὐτῶν κατατρίβουν τὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις, ἐπὶ μακρὰ ἔτη, εἰς ἔριδας καὶ καταστρεπτικοὺς πολέμους ἀναμεταξύ των. Οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Σέρβοι ἐπωφελοῦνται ἀπὸ τοὺς ἀλλεπαλλήλους ἐκείνους ἐσωτερικοὺς πολέμους. Οὕτω κατορθώνει ὁ Δουσὰν καὶ καταλαμβάνει ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Μακεδονίαν, ἔπειτα τὴν Θεσσαλίαν καὶ φθάνει πρὸς Δ. ἕως τὰ Ἰωάννινα, πρὸς Ν. ἕως τὰ Τρίκκαλα. Τὸ σερβικὸν κράτος ἐκτείνεται ἀπὸ τὸν Δούναβιν ἕως τὸ Αἰγαῖον, ἕως τὴν Ἀδριατικήν, καὶ ὁ Δουσὰν εἶναι ὁ ἰσχυρότερος ἡγεμὼν τῆς χερσονήσου. Ὀνειρεύεται καὶ αὐτός, ὅπως ἄλλοτε ὁ Βούλγαρος Συμεών, τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὰς φιλοδοξίας του δεικνύει εἰς τὸν τίτλον τὸν ὁποῖον λαμβάνει: «Τσάρος καὶ Αὐτοκράτωρ τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ἑλλήνων». Διοργανώνει δὲ τὸ κράτος κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Βυζαντίου καὶ μιμεῖται καθ' ὅλα τὴν βυζαντινὴν αὐλήν.

Ἀλλ' ἔρχονται ἤδη οἱ μεγάλοι ἐπιδρομεῖς, οἱ ὁριστικοὶ καταστροφεῖς. Ἀφ' ὅτου οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι ἐπάτησαν εἰς τὴν Εὐρώπην (1354), ἤρχισαν ραγδαίαν τὴν προέλασιν αὐτῶν πρὸς κατάκτησιν τῆς Χερσονήσου. Οἱ ἰσχυροὶ στρατοί των ὁδηγοῦνται ἀπὸ γενναίους ἡγεμόνας. Ὁ ἀνδρεῖος πολεμιστὴς Μουρὰτ Α' κατακτᾷ τὴν Θρᾴκην, κυριεύει τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ μεταφέρει εἰς αὐτὴν τὴν πρωτεύουσάν του (1360). Ὁ τελευταῖος ἰσχυρὸς ἡγεμὼν τῆς χερσονήσου Στέφανος Δουσὰν ἀπέθανε χωρὶς νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ μεγάλα σχέδιά του. Εἰς τὴν περίφημον δὲ μάχην, ἡ ὁποία συνήφθη εἰς τὸ Κοσσυφοπέδιον τῆς Σερβίας, καταστρέφεται διὰ παντὸς ἡ δύναμις τοῦ ἄλλοτε ἐνδόξου σερβικοῦ κράτους (1389). Οἱ Τοῦρκοι θεωροῦν, ὅτι εἶναι πλέον καιρὸς νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Διότι ἡ ἅλωσις αὐτῆς εἶναι ὁ τελικὸς σκοπὸς ὅλων τῶν ἀγώνων αὐτῶν.

Ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἰωάννου Ζ' τὰ τελευταῖα ἔτη διέρχονται ἐν μεγάλῃ δυστυχίᾳ. Ὁ πρεσβύτερος υἱὸς καὶ ἔγγονός του ἐπαναστατοῦν ἐναντίον του, κατορθώνουν μάλιστα καὶ τὸν ἀπομακρύνουν ἐπί τινα χρόνον ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Ἀνέρχεται πάλιν εἰς τὸν θρόνον, ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι εἶναι πλέον εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ δίδουν διαταγὰς εἰς αὐτόν. Ὁ γέρων αὐτοκράτωρ ἀναλαμβάνει ταξίδιον εἰς τὴν Εὐρώπην, διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν αὐτῆς. Εἰς τόσην ἔνδειαν εἶχε φθάσει, ὥστε διὰ νὰ κάμῃ τὸ ταξίδιόν του δανείζεται χρήματα ἀπὸ τοὺς Ἑνετοὺς τραπεζίτας. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του μάλιστα τὸν ἐκράτησαν οὗτοι εἰς τὴν Ἑνετίαν, ἕως ὅτου τὸν ἠλευθέρωσεν ὁ νεώτερος υἱός του Μανουήλ. Μὲ πικρίαν ἐτελείωσε τὸν μακρόν, ἀλλ' ἀνωφελῆ βίον ὁ Ἰωάννης ὁ Ζ', ἀφίνων τὸν θρόνον εἰς τὸν υἱόν του.

Οἱ τελευταῖοι Παλαιολόγοι (1391—1453). Ὁλόκληρον τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ὁ μεσαιωνικὸς Ἑλληνισμὸς παλαίει ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα τῆς ὑπάρξεως. Κατὰ τὰ 50 ταῦτα ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα διαρκεῖ ἡ ἀγωνία τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ἀνῆλθον εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τρεῖς Παλαιολόγοι, οἱ τελευταῖοι τῆς μακρᾶς δυναστείας. Ὁ *Μανουὴλ Β'* (1391—1425), παρ' ὅλα τὰ ὑπέροχα χαρίσματά του, οὐδὲν ἄξιον λόγου κατώρθωσεν. Ὀλιγώτερον κατάλληλος ἦτο ὁ υἱός του *Ἰωάννης Η'* (1421—1448). Ὁ δὲ τελευταῖος αὐτοκράτωρ, ὁ ***Κωνσταντῖνος ΙΑ'*** **(1448—1453)** δὲν εἶχε νὰ κάμῃ πλέον ἄλλο τι παρὰ νὰ φονευθῇ ἡρωϊκῶς ὑπερασπιζόμενος τὴν πόλιν. Μόλις ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Μανουήλ, ἡ Κωνσταντινούπολις περικυκλώνεται ὑπὸ τῶν Τούρκων. Διάδοχος τοῦ Μουρὰτ ἦτο ὁ Βαγιαζίτ, γενναῖος καὶ σκληρὸς ἡγεμών, ὁ ὁποῖος ἀναλαμβάνει μὲ μεγαλυτέραν ὁρμὴν τὰς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ἐν τῇ συναισθήσει τῆς δυνάμεώς του ὁ Βαγιαζὶτ φέρεται πρὸς τὸν Ἕλληνα αὐτοκράτορα, ὡς πρὸς ἡγεμόνα ὑποτελῆ, ὁ ὁποῖος ἀνήκει εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ. Ἡ γενναία ψυχὴ τοῦ Μανουὴλ ᾐσθάνθη πικρότατα τὸ ὄνειδος τῶν θλιβερῶν ἐκείνων χρόνων. Ἐπὶ τέσσαρα ἔτη (1391—1395) εἶναι στενῶς περικυκλωμένη ἡ πόλις. Ὁ Μανουὴλ στρέφεται πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Σιγισμοῦνδον καὶ ζητεῖ βοήθειαν. Λαμπρὸς σταυροφορικὸς στρατὸς σχηματίζεται, ὁ ὁποῖος φθάνει εἰς τὴν Νικόπολιν τοῦ Κάτω Δουνάβεως. Ἐκεῖ συναντῶνται οἱ δύο στρατοί, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἀπὸ 100.000 πολεμιστάς. Ἡρωϊκὴ μάχη συνάπτεται, ἡ ὁποία ἀπολήγει εἰς πανωλεθρίαν τοῦ χριστιανικοῦ στρατοῦ. Τὰ ἄγρια τουρκικὰ στίφη χύνονται ὡς χείμαρρος εἰς τὰς παραδουναβίους χώρας, καὶ ὅλα τὰ χριστιανικὰ κράτη τῆς χερσονήσου καθυποτάσσονται. Μόνη ἡ Κωνσταντινούπολις μένει ἀκόμη ὀρθία εἰς τὸ μέσον τοῦ ἀκρατήτου χειμάρρου τῶν Τούρκων.

Ὁ Βαγιαζὶτ ἐπιστρέφει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ ὁποία εἶναι τελείως ἀπομονωμένη καὶ προβαίνει εἰς τακτικὴν πολιορκίαν αὐτῆς. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι εἶναι ἄπειροι εἰς πολιορκίας πόλεων, ἡ ἄμυνα τῶν κατοίκων εἶναι γενναία καὶ οἱ Τοῦρκοι λύοντες τὴν πολιορκίαν στρέφονται πρὸς τὴν Θεσσαλίαν (1397), διέρχονται τὸν Ἰσθμόν, κυριεύουν καὶ λεηλατοῦν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Πελοποννήσου. Τότε ὁ Μανουὴλ ἀναλαμβάνει ταξίδιον εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπως ὁ πατήρ του. Ἡ ὑποδοχή, ἡ ὁποία τοῦ ἔγινεν εἰς τοὺς Παρισίους καὶ τὸ Λονδῖνον, ὑπῆρξε μεγαλοπρεπεστάτη. Αἱ εὐρωπαϊκαὶ ἐκεῖναι αὐλαὶ κατεσαγηνεύθησαν μὲ τὴν προσήνειαν καὶ τοὺς βασιλικοὺς τρόπους τοῦ Ἕλληνος αὐτοκράτορος. Ἡ πρόσκαιρος ὅμως σωτηρία τοῦ κράτους δὲν ἔρχεται ἀπὸ τὴν Δύσιν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν. Ἐπέρχεται ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς ὁ Μογγόλος κατακτητὴς Ταμερλᾶνος καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ ὀφείλουν ἤδη ν' ἀγωνισθοῦν διὰ τὴν ἰδικήν των ὕπαρξιν. Ὁ Ταμερλᾶνος καὶ ὁ Βαγιαζίτ, αἱ δύο μάστιγες τοῦ Θεοῦ, συναντῶνται εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Ἀγκύρας, ὅπου ὁ Μογγόλος νικᾷ καὶ αἰχμαλωτίζει τὸν Βαγιαζὶτ (1402). Ἀνέπνευσαν οἱ Ἕλληνες ὀλίγον χρόνον. Ἀλλὰ μετὰ εἴκοσιν ἔτη ὁ Μουρὰτ ὁ Β' ἐργάζεται ν' ἀνεγείρῃ τὸ τουρκικὸν κράτος. Στρατοπεδεύει καὶ οὗτος ἔμπροσθεν τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ἡρωϊκὴ ὅμως ἄμυνα τῶν Βυζαντινῶν ἀναγκάζει καὶ αὐτὸν νὰ λύσῃ ἀτάκτως τὴν πολιορκίαν (1422).

Τὸ δεσποτᾶτον τοῦ Μυστρᾶ. Ἡ βασιλεία τοῦ Μανουὴλ Β' συμπίπτει μὲ τὴν ἀκμὴν ἑνὸς νέου ἑλληνικοῦ κράτους. Εἰς τὴν Πελοπόννησον εἶχεν ἱδρυθῆ ὑπὸ τῶν Παλαιολόγων ἡγεμονία μὲ πρωτεύουσαν τὸν Μυστρᾶν, παρὰ τὴν Σπάρτην, τῆς ὁποίας ἡγεμόνες εἶναι οἱ υἱοὶ εἴτε ἀδελφοὶ τῶν αὐτοκρατόρων. Ἡ νέα ἱδρυομένη εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ταϋγέτου πόλις γίνεται τὸ κέντρον ζωηροτάτης πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς κινήσεως, ἀληθὴς ἑστία ἐθνικῆς ἀναζωογονήσεως, καὶ τὸ δεσποτᾶτον τῆς Πελοποννήσου ἀνακύπτει κατὰ τοὺς ζοφεροὺς ἐκείνους χρόνους ὡς τὸ ὕστατον καταφύγιον τῆς ἑλληνικῆς ἐθνότητος. Ὁ Μανουὴλ βλέπει μὲ στοργὴν τὰς προόδους τοῦ νεαροῦ ἐκείνου κράτους. Ἔρχεται ὁ ἴδιος εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀνακαινίζει τὸ τεῖχος τοῦ Ἰσθμοῦ, τὸ *Ἑξαμίλιον*. Εἰς τὸν Μυστρᾶν συγκαλεῖ συνέλευσιν τῶν Ἑλλήνων ἀρχηγῶν καὶ ἐκφωνεῖ πρὸς αὐτοὺς ἀξιομνημόνευτον λόγον, διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὸ φρόνημα καὶ τὴν φιλοπατρίαν αὐτῶν.

Τὸ ἔργον ἰδίως τῶν τριῶν τελευταίων Παλαιολόγων ἐστράφη πρὸς δύο διευθύνσεις. Ἀφοῦ δὲν ἠδύναντο νὰ σώσουν τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων, ἐζήτησαν ἔξωθεν τὴν βοήθειαν. Δὲν παύουν νὰ ἐπικαλοῦνται καὶ ν' ἀναμένουν συνδρομὴν ἀπὸ τὴν Δύσιν. Πρὸς τούτοις — καὶ αὕτη εἶναι σπουδαιοτέρα προσπάθεια, ἡ ὁποία ἐνέχει ἐθνικὴν σημασίαν — ἐπιχειροῦν ν' ἀνασυντάξουν τὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου ἀκμάζει ἓν νέον ἑλληνικὸν κράτος, τὸ *Δεσποτᾶτον τοῦ Μυστρᾶ*. Τὴν ψυχὴν τῶν τελευταίων Παλαιολόγων θερμαίνει ἡ ἐλπίς, ὅτι θὰ κατώρθωνον ἀπὸ τὰς παλαιὰς ἐνδόξους Ἑλληνικὰς χώρας νὰ ἐπιτύχουν τὴν σωτηρίαν τῆς βασιλευούσης καὶ τὴν ἀνίδρυσιν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Αἱ προσπάθειαι αὗται τῶν Παλαιολόγων ἔχουν ἤδη προσελκύσει τὴν προσοχὴν τῶν Τούρκων. Ἤδη, ὡς εἴδομεν, ὁ Βαγιαζίτ, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν του πρὸς ἅλωσιν τῆς πρωτευούσης, ἔστειλε τοὺς στρατούς του νὰ ἐρημώσουν τὴν Πελοπόννησον. Ἐπίσης καὶ ὁ Μουρὰτ Β' (1423), ὁ ὁποῖος ἀργότερον ἐκστρατεύει καὶ ὁ ἴδιος. Ἡ Πελοπόν-

Digitized by Google

νησος ὑφίσταται φοβερὰς ἐπιδρομὰς καὶ καταστροφάς, οἱ Τοῦρκοι ζητοῦν νὰ καταστρέψουν τὸ ἑλληνικὸν κράτος τῆς Πελοποννήσου καὶ νὰ ἐμποδίσουν τὴν συγκρότησιν τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἠδύναντο νὰ βοηθήσουν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ τελευταῖοι ὅμως δεσπόται τοῦ Μυστρᾶ ἐργάζονται δραστηρίως πρὸς αὔξησιν τοῦ πελοποννησιακοῦ κράτους. Εἰς ὀλίγα ἔτη καταστρέφουν καὶ τὰ τελευταῖα λείψανα τῆς φραγκοκρατίας εἰς τὸν Μορέαν (1430), ὁλόκληρος δὲ ἡ Πελοπόννησος, ἐκτὸς ὀλίγων ἐνετικῶν κτήσεων, ἀνήκει ἤδη εἰς τοὺς Παλαιολόγους. Ὁ δεσπότης τοῦ Μυστρᾶ *Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος* ἐξηκολούθει νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ καὶ ν' ἀπελευθερώνῃ ἑλληνικὰς χώρας. Ἐξέρχεται μάλιστα ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, καθυποτάσσει τὸ ἰταλικὸν δουκᾶτον τῶν Ἀθηνῶν, βαδίζει νικηφόρος πρὸς τὴν κεντρικὴν Ἑλλάδα. Ἔχει μεγάλα σχέδια. Ἐλπίζει νὰ συνενωθῇ μὲ τὸν Σκεντέρμπεην. Ἀλλ' ὁ Μουρὰτ μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ ὁρμᾷ αὐτοπροσώπως ἐναντίον τῆς Πελοποννήσου. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ὑπερασπισθεὶς γενναιότατα ὁ Κωνσταντῖνος τὸ Ἑξαμίλιον, ἀναγκάζεται ἐν τέλει νὰ ὑποχωρήσῃ, καὶ ὁ Μορέας πλημμυρίζει ἀπὸ τὰ στίφη τῶν βαρβάρων. Οἱ κάτοικοι τῶν Πατρῶν ἠμύνθησαν γενναιότατα εἰς τὴν ἀκρόπολίν των καὶ ὁ Μουρὰτ ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον (1447), ἀλλ' ἀφίνει ὀπίσω του τὸν ὄλεθρον. Ὁ διάδοχος τοῦ Μανουήλ, *Ἰωάννης ὁ Η'* Παλαιολόγος, δὲν ἔχει πλέον νὰ κυβερνήσῃ κράτος, ἀλλ' ἐρείπια, καὶ μοιράζεται μὲ τοὺς ἀδελφούς του *Θεόδωρον*, *Θωμᾶν* καὶ *Κωνσταντῖνον* τὰ λείψανα.

Τρεῖς ἥρωες καλύπτουν μὲ ἀθάνατον λάμψιν τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ τρεῖς τελευταῖοι οὗτοι πρόμαχοι τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς εἶναι ὁ *Ἰωάννης Οὐνυάδης*, ὁ Ἀλβανὸς *Γεώργιος Καστριώτης* ἢ *Σκεντέρμπεης* καὶ ὁ *Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος*. Ἡ Ἑλληνικὴ χερσόνησος γίνεται στάδιον γενναίων ἀγώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐναντίον τοῦ Ἰσλάμ. Τοὺς ἡρωϊκωτάτους ἀγῶνας ἀρχίζει ὁ Οὐνυάδης πρὸς σωτηρίαν τῆς Οὐγγαρίας. Οἱ Χριστιανοὶ Τοῦρκοι τῆς Εὐρώπης, οἱ Οὔγγροι, συνάπτουν λυσσώδη πάλην πρὸς τοὺς Μουσουλμάνους Τούρκους τῆς Ἀσίας. Αἱ πρῶται ἐκστρατεῖαι τοῦ Οὐνυάδου εἶναι κεραυνοβόλοι. Τρεῖς στρατοὶ τοῦ Μουρὰτ κατακερματίζονται. Ἀλλ' εἰς τὴν Βάρναν τῆς Βουλγαρίας ἔπαθε πανωλεθρίαν καὶ ὁ χριστιανικὸς οὗτος στρατὸς (1444). Γενναία προσπάθεια γίνεται εἰς τὴν Ἀλβανίαν ὑπὸ τὸν Σκεντέρμπεην (ἡγεμόνα *Ἀλέξανδρον*). Κέντρον τοῦ ἡρωϊκοῦ ἀγῶνος ἔχει τὴν Κρόϊαν παρὰ τὸ Δυρράχιον. Κατακερματίζει τέσσαρας στρατοὺς τῶν Τούρκων καὶ ἐκεῖ, εἰς τὰς φάραγγας τῆς Ἀλβανίας, παρ' ὀλίγον νὰ καταβαραθρωθῇ ἡ τύχη τῶν Ὀθωμανῶν (1447). Ἀλλ' ὁ Μουρὰτ κατορθώνει πάλιν καὶ ἀνακύπτει.

Πρὸς πραγματοποίησιν τῶν προφητειῶν οἱ Ὀθωμανοὶ ἐπροχώρησαν μὲ μεγαλυτέραν στρατηγικὴν ἀπὸ τοὺς Ἄραβας. Δὲν ἐπετέθησαν ἀμέσως ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐγνώριζον πόσον ἰσχυρὰ ἦτο ἡ μεγάλη πόλις, πόσοι ἀραβικοὶ στρατοὶ καὶ στόλοι εἶχον συντριβῆ πρὸ τῶν τειχῶν αὐτῆς. Ὥρμησαν πρῶτον πρὸς καθυπόταξιν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, περιώρισαν τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς τὰ τείχη της καὶ τέλος ἐνεφανίσθησαν ἔμπροσθεν αὐτῆς. Ὁ νεαρὸς Μωάμεθ Β' πολιορκεῖ τὴν πόλιν μὲ στρατὸν καὶ στόλον. Τὸ πρῶτον σπουδαῖον γεγονὸς τῆς πολιορκίας ἦτο λαμπρὸν κατόρθωμα τεσσάρων χριστιανικῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα κατετρόπωσαν τὸν στόλον 150 τουρκικῶν. Ἀπὸ τὴν παραλίαν ὁ Μωάμεθ καὶ ἀπὸ τὰ τείχη οἱ κάτοικοι ἔβλεπον τὴν ναυμαχίαν. Ἐν θριάμβῳ εἰσῆλθον τὰ χριστιανικὰ πλοῖα εἰς τὸν Κεράτιον. Ἀλλὰ πολὺ γρήγορα ἡ ἀγαλλίασις τῶν κατοίκων μετεβλήθη εἰς τρόμον, διότι ὁ Μωάμεθ κατώρθωσε νὰ ὑπερνεωλκήσῃ τὰ πλοῖά του διὰ τῆς ξηρᾶς καὶ νὰ τὰ ρίψῃ εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον.

Ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἡ πολιορκία περιορίζεται εἰς μικροσυμπλοκὰς περὶ τὰ τείχη. Καὶ ἀπὸ τὸ ἓν καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς εἶχε φθάσει εἰς τὸ κορύφωμά του. Ἀλλ' ἀρχίζει ἡ κόπωσις τῶν πολιορκουμένων, τὰ τρόφιμα γίνονται σπάνια, χρήματα δὲν ὑπῆρχον. Ὁ αὐτοκράτωρ λαμβάνει τὰ σκεύη καὶ τὰ κειμήλια τῶν ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ δὲν ἐπέπρωτο νὰ τὰ ἀποδώσῃ, ὅπως ἄλλοτε ὁ Ἡράκλειος καὶ ὁ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός. Ὁ στρατὸς τῶν πολιορκητῶν αὐξάνει ἀδιακόπως ἀπὸ τοὺς προστρέχοντας πολεμιστὰς τοῦ Ἰσλάμ, ὁ τῶν πολιορκουμένων ὀλιγοστεύει ἐκ τῶν καθημερινῶν ἀπωλειῶν. Ὁ δὲ στρατὸς καὶ ὁ στόλος τοῦ Μωάμεθ τοῦ Β' περισφίγγουν ὡς εἰς σιδηροῦν κλοιὸν τὴν πόλιν.

Η τελευταία νὺξ καὶ ἡ ἅλωσις. Ἡ πολιορκουμένη πόλις ἦτο βυθισμένη εἰς τὸ σκότος. Ἀπὸ τὴν τόσην κραυγὴν καὶ ἀγαλλίασιν τῶν ἐχθρῶν οἱ κάτοικοι ἐνόησαν, ὅτι ἡτοιμάζετο ἡ ἔφοδος, γνωρίζουν δὲ ὅτι τώρα εἶναι «εἷς πρὸς πεντακοσίους καὶ περισσοτέρους». Ὁ αὐτοκράτωρ διατάσσει νὰ γίνῃ λιτανεία. Ἱερεῖς, ἀρχιερεῖς, μοναχοί, γυναῖκες καὶ παιδία μὲ δάκρυα περιέρχονται τὰ τείχη τῆς πόλεως καὶ ἀνακράζουν τὸ «Κύριε ἐλέησον». Μετὰ τὸ τέλος τῆς λιτανείας ὁ Κωνσταντῖνος ἐκφωνεῖ πρὸς ὅλους τοὺς ἄρχοντας καὶ ἀρχηγοὺς τοῦ στρατοῦ ὑπέροχον δημηγορίαν. Τοὺς προτρέπει ν' ἀποθάνουν «ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος» καὶ ν' ἀγωνισθοῦν ἐπαξίως τοῦ ἄθλου, δηλαδὴ τῆς πόλεως ἐκείνης, ἡ ὁποία εἶναι «βοηθὸς καὶ σκέπη τῆς πατρίδος καὶ καταφύγιον τῶν Χριστιανῶν, ἐλπὶς καὶ χαρὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων».

Ἔπειτα ὁ βασιλεὺς πηγαίνει εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἐπέπρωτο πλέον νὰ ἐπανίδῃ. Ἐκεῖ ἐν μέσῳ ἀπείρου λαοῦ λαμβάνει τὴν ἁγίαν μετάληψιν. Καὶ μεταβαίνει διὰ τελευταίαν φορὰν εἰς τὸ παλάτιον, τὸ ὁποῖον ἦτο εἰς τὰς Βλαχέρνας, ὅπου ζητεῖ συγχώρησιν ἀπὸ ὅλους ἐν μέσῳ τῶν κλαυθμῶν καὶ τῶν δακρύων τῶν συνηθροισμένων συγγενῶν καὶ ἀρχόντων. «Ἐν τῇδε τῇ ὥρᾳ, γράφει ὁ παριστάμενος Γεώργιος ὁ Φραντζῆς, τίς διηγήσεται τοὺς τότε κλαυθμοὺς καὶ θρήνους τοὺς ἐν τῷ παλατίῳ; Εἰ καὶ ἀπὸ ξύλου ἄνθρωπος ἢ ἐκ πέτρας ἦν, οὐκ ἠδύνατο μὴ θρηνῆσαι.» Ὅταν ἦλθον τὰ μεσάνυκτα, μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς δακρυβρέκτους ἀκόμη, ὁ Κωνσταντῖνος ἀναβαίνει εἰς τὸν ἵππον, καί, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Φραντζῆν, περιέρχεται τὰ τείχη καὶ τοὺς φύλακας καὶ παρόρμα τούτους νὰ ἐπαγρυπνῶσιν. Εὗρε δὲ πάντας εἰς τὴν τεταγμένην θέσιν παρὰ τὰ τείχη καὶ ἐπὶ τῶν πύργων.

Κατὰ τὰς πρώτας ἀλεκτοροφωνίας πρὸς τὰ ἐξημερώματα (τῆς 29 Μαΐου 1453), «μὲ μεγάλην σπουδὴν καὶ βίαν ἀνάπτει ὁ πόλεμος. Καὶ τὰ ὄργανα τὰ πολεμικά, τυμπανά τε καὶ πᾶν ἕτερον κρούσαντες καὶ φωνὰς ἰσχυρὰς ἀλαλάξαντες» ἐφορμοῦν οἱ ἐχθροί, ὅλοι μαζὶ συγχρόνως διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Ἡ μᾶλλον λυσσώδης προσβολὴ γίνεται παρὰ τὴν πύλην τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, τὴν ὁποίαν ὑπερασπίζεται ὁ αὐτοκράτωρ. Τρία σώματα στρατοῦ ἐφορμοῦν καὶ τὰ τρία ἀποκρούονται γενναίως ὑπὸ τῶν ἀνδρείων ὑπερασπιστῶν. Ὁ καπνὸς τῶν τηλεβόλων καὶ τῶν καιομένων πλοίων «ὥσπερ νεφέλη σκοτεινὴ καλύπτει τὸν ἥλιον. Αἱ φωναὶ καὶ ὁ κρότος ἀναβαίνουν ἕως τὸν οὐρανόν». Ἀκόμη μίαν φορὰν τὰ τάγματα τῶν γενιτσάρων κρημνίζονται. «Ἦν οὖν, λέγει ὁ Κριτόβουλος περιγράφων τὸν κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην ὥραν ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα, παρ' ἀμφοτέρων κραυγὴ πολλὴ καὶ βία συμμιγὴς βλασφημούντων, ὑβριζόντων, ἀπειλούντων, ὠθούντων, ὠθουμένων, βαλλόντων, βαλλομένων, κτεινόντων, κτεινομένων, πάντα δεινὰ ποιούντων μετὰ θυμοῦ καὶ ὀργῆς· καὶ ἦν ἰδεῖν ἐνταῦθα μάχην κρατερὰν ξυνισταμένην τε καὶ ξυσταδὸν γινομένην μετὰ φρονήματος μεγίστου καὶ ὑπὲρ μεγίστων ἄθλων μαχομένων γενναίως ἀνδρῶν, τῶν μὲν φιλονεικούντων πάσῃ δυνάμει βιάσασθαί τε τοὺς ἀνθισταμένους καὶ κατασχεῖν τὸ τεῖχος καὶ ἔσω τῆς πόλεως παρελθεῖν ἐπὶ παῖδας καὶ γυναῖκας καὶ τὰ τιμιώτατα, τῶν δὲ ἀγωνιζομένων καλῶς ἀπώσασθαί τε τούτους καὶ φυλάξαι τὰ ὄντα ἀγαθά, εἰ καὶ μὴ διὰ τέλους ἴσχυσαν ὑπερσχεῖν καὶ ταῦτα φυλάξαι». Ἐξημέρωνεν ἡ 58η ἡμέρα τῆς πολιορκίας. Εἶχεν ἤδη ἀνατείλει ὁ ἥλιος καὶ ὁ βασιλεὺς ἀνακράζει ἀγαλλόμενος: «συστρατιῶται καὶ ἀδελφοί, ἡμῖν ἐστιν ἡ νίκη, ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν πολεμεῖ». Ἀλλ' αἰφνιδίως βλέπει ὅτι περικυκλώνεται· μία μικρὰ πύλη εἶχε λησμονηθῆ ἀνοικτή, οἱ Τοῦρκοι εἰσέρχονται δι' αὐτῆς. Ὁ αὐτοκράτωρ ὁρμᾷ εἰς τὸ πυκνότερον στίφος τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀγωνίζεται ὡς ὁ τελευταῖος τῶν στρατιωτῶν, «καὶ τὸ αἷμα ποταμηδὸν ἐκ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν αὐτοῦ ἔρρεεν». Ὅλοι σχεδὸν οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοί, Ἕλληνες καὶ Φράγκοι, πίπτουν ἀγωνιζόμενοι ὡς λέοντες. «Ἡ πόλις ἁλίσκεται, καὶ ἐγὼ ζῶ ἔτι;», ἀνακράζει ὁ Κωνσταντῖνος. Συγχρόνως καταφέρονται ἐναντίον του κτυπήματα καὶ ὁ βασιλεὺς πίπτει καὶ ἐξαφανίζεται ὑπὸ τὸν σωρὸν τῶν πτωμάτων.

Ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ἀρχίζουν νὰ εἰσορμοῦν εἰς τὴν πόλιν ὡς κύματα στίφη ἄγρια, ἀπὸ τὰ χερσαῖα, ἀπὸ τὰ παραθαλάσσια τείχη. Ρίπτονται ἀκράτητοι εἰς τὴν ἁρπαγὴν καὶ τὴν λεηλασίαν. Οἱ κάτοικοι συρρέουν εἰς τὸν μέγαν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ξιφήρεις εἰσβάλλουν οἱ Τοῦρκοι καὶ ὁ καθεὶς ἀρχίζει νὰ δεσμεύῃ καὶ νὰ σύρῃ ὅσους αἰχμαλώτους ἠδύνατο. Ἄλλοι στρέφονται εἰς τὰ πολύτιμα σκεύη, τὰ κειμήλια, τὰς ἁγίας εἰκόνας, σπάζουν, ἁρπάζουν μὲ τόσην ἀπληστίαν, ὥστε εἰς μίαν στιγμὴν ὁ μέγας ναός, «τὸ πάσης γῆς ἀγαλλίασμα, ὁ ὡραῖος καὶ ὡραίων ὡραιότερος» ἔγινεν ἔρημος καὶ γυμνὸς ἀπὸ τοὺς περιφήμους θησαυροὺς καὶ τὰ κοσμήματα αὐτοῦ. Τὴν μεσημβρίαν εἰσέρχεται ὁ Μωάμεθ ἔφιππος, παρακολουθούμενος ἀπὸ τοὺς μεγιστᾶνάς του. Μόλις ἔφθασεν εἰς τὰς πύλας τῆς Ἁγίας Σοφίας καταβαίνει ἀπὸ τὸν ἵππον καὶ πίπτει νὰ προσκυνήσῃ, λαμβάνει κόνιν ἐκ τοῦ ἐδάφους καὶ τὴν ρίπτει εἰς τὴν κεφαλήν του. Πρῶτος αὐτὸς ἀναβαίνει εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν καὶ κάμνει τὴν προσευχήν του. Ἡ μεγαλοπρεπὴς βασιλικὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ μεγάλη ἐκκλησία τῶν Χριστιανῶν γίνεται τέμενος τοῦ Ἰσλάμ. Ἡ δὲ βασίλισσα τῶν πόλεων, 1129 ἔτη ἀφ' ὅτου ἔκτισεν αὐτὴν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ἀφοῦ ὑπέστη δύο ἁλώσεις καὶ εἴκοσι πολιορκίας ὑπὸ παντοίων βαρβάρων, ἔπιπτεν ἤδη εἰς χεῖρας τοῦ κατακτητοῦ (29 Μαΐου 1453). Ἡ καταστροφὴ τοῦ πνευματικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ θησαυροῦ προκαλεῖ τὰ δάκρυα. Ὅ,τι εἶχον ἀφήσει οἱ σταυροφόροι τὸ κατέστρεψαν οἱ Τοῦρκοι. Αἱ μεγαλοπρεπεῖς ἐκκλησίαι ἔγιναν τζαμία καὶ τὰ ψηφιδωτά των ἐσκεπάσθησαν δι' ἐπιχρίσματος ἀσβέστου.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς χριστιανικῆς πρωτευούσης ὁ Μωάμεθ συνεπλήρωσε τὴν κατάκτησιν τῆς χερσονήσου, τῶν σερβικῶν καὶ τῶν ἀλβανικῶν χωρῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ στρέφεται καὶ πρὸς νότον. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς καταλαμβάνει τὰς Ἀθήνας, καὶ καταλύει τὸ ἰταλικὸν δουκᾶτον τῶν Ἀτζαγιωλῶν (1456). Ὁ Μωάμεθ ἐπισκέπτεται τὰς Ἀθήνας καὶ θαυμάζει τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, ἔπειτα πηγαίνει εἰς τὸν Μορέαν (1458). Κυριεύει τὰς πόλεις καὶ τὰ κάστρα, σφάζει πλῆθος κατοίκων καὶ εἰς φρικώδη μαρτύρια ὑποβάλλει τοὺς ἀρχηγούς, οἱ ὁποῖοι ἀνθίστανται. Ἐκδιώκει τοὺς δεσπότας τοῦ Μυστρᾶ, τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ τελευταίου Αὐτοκράτορος, καὶ καταλύει τὸ ἑλληνικὸν κράτος τῆς Πελοποννήσου (1460). Μετὰ ἓν ἔτος κατέλυε καὶ τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος (1461). Ἐλευθέρα γωνία ἑλληνικῆς γῆς δὲν ὑπῆρχε πλέον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Διὰ νὰ κατατοπισθῇ τις εἰς τὸ χάος τῶν βιβλίων, μονογραφιῶν, ἐρευνῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπληθύνθησαν καταπληκτικῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, διὰ τὰς ὁποίας οὐδεὶς ὁδηγὸς ὑπάρχει καὶ οὐδεμία νεωτέρα συνολική πως ἀναγραφή, ἀνάγκη νὰ δοθοῦν ἐξηγήσεις τινὲς καὶ προσπάθεια συστηματικοῦ τινος διαγράμματος. Εἰς τὸ κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον ἀνωτέρω ἐκθέτει τὴν «Ἱστορίαν τῶν Βυζαντινῶν μελετῶν», ἐδόθη μία κατεύθυνσις μὲ ἁδρὸν διάγραμμα. Τὴν πρώτην ἀπόπειραν συστηματικῆς βιβλιογραφίας, γενναίαν ἀπόπειραν, ἔκαμεν ὁ *Κρουμβάχερ* εἰς τὴν «Ἱστορίαν τῆς Βυζαντινῆς λογοτεχνίας»· εἶναι ὅμως ἡ βιβλιογραφία αὕτη πεπαλαιωμένη ἤδη (1897, ἡ β' ἔκδοσις), καὶ σημειωτέον ὅτι ἡ ὁρμητικὴ πρόοδος εἶναι ἡ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἕως σήμερον. Ἡ βιβλιογραφία τοῦ Κρουμβάχερ δύναται κάλλιστα νὰ συμπληρωθῇ ἀπὸ τὰ Βιβλιογραφικὰ σημειώματα τῶν σπουδαιοτάτων Βυζαντινῶν περιοδικῶν, πρὸ παντὸς τοῦ Κρουμβάχερ (συνεχιζομένου ὑπὸ τοῦ Heisenberg), «Byzantinische Zeitschrift» (ἀπὸ τὸ 1892), τὰ ἐν Πετρουπόλει ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν Βασίγεφσκη καὶ Reyer ἐκδιδόμενα (ἀπὸ τὸ 1894) «Βυζαντινὰ Χρονικὰ» (Bizantiiskii Vremennik), καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ *Ν. Βέη* ἐκδιδόμενα «Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher» (ἀπὸ τὸ 1920). Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι τὸ πρᾶγμα ἀπαιτεῖ κολοσσιαίαν ἐργασίαν. Ἐνταῦθα θὰ καταλεχθῶσι μὲ σύστημα εὔληπτον καὶ σκόπιμον μόνον τὰ σπουδαιότατα συγγράμματα, ἐπίσης δὲ μόνον τὰ νεώτατα (πλὴν ὡρισμένης τινὸς ἐξαιρέσεως), διότι εἰς τὰ νεώτερα εὑρίσκεται καὶ ἡ παλαιοτέρα βιβλιογραφία, καὶ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπαναλαμβάνεται. Τὰ βιβλία τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν *Βυζαντινὸν πολιτισμόν*, εἰς τὴν *λογοτεχνίαν*, εἰς τὴν *τέχνην* μνημονεύονται εἰς τὰ οἰκεῖα κεφάλαια.

1) Γενικά: Τὸ ἔργον τοῦ *Ἐδουάρδου Γίββωνος*, ἂν καὶ πεπαλαιωμένον, εἶναι κλασσικόν: History of the decline and fall of the Roman empire (Γαλλικὴ μετάφρασις τοῦ *Buchon*, καλλίστη, 1839, νεωτάτη ἔκδοσις μὲ σπουδαίας σημειώσεις τοῦ *Bury*, εἰς 7 τόμους, 1896). — *G. Finlay*, History of Greece (νέα ἔκδοσις τοῦ *Tozer*, 1877, εἰς 7 τόμους). Ἰδιαιτέρως: History of the Byzantine empire (717—1057). — Αἱ Ἱστορίαι *Παπαρρηγοπούλου*, *Λάμπρου*, *Χέρτσβεργ* κ.λ. ἐμνημονεύθησαν ἀνωτέρω (εἰς τὸν περὶ τῶν Βυζαντινῶν μελετῶν λόγον). — *Muralt*, Chronographie byzantine (1855—1873, εἰς 2 τόμους). — Κάλλιστον ἐγχειρίδιον εἶναι τοῦ *H. Gelzer*, Abriss der byzantinischen Literaturgeschichte (1897, ὡς ἐπίμετρον εἰς τοῦ *Κρουμβάχερ* τὴν Ἱστορίαν τῆς Βυζαντ. λογοτεχνίας. Ἑλληνικὴ μετάφρασις *Γ. Σωτηριάδου* εἰς τὴν «Βιβλιοθήκην Μαρασλῆ»). — *N. Jorga*, The Byzantine empire (1907), μὲ τὸν ἴδιον τίτλον τοῦ *Edw. Foord*, (1911). — *K. Roth*, Gesch. des Byzant. Reiches (β' ἐκδ. 19 9, Sammlung Goeschen). — Πολὺ καλὰ εἶναι τὰ σχετικὰ τμήματα εἰς τὰς Γενικὰς ἱστορίας, The Cambridge Medieval History, καὶ ἰδίως τοῦ *Lindner* εἰς τὴν Weltgeschichte seit der Voelkerwanderung, καὶ τῶν *Bayet* καὶ *Rambaud* παρὰ *Lavisse-Rambaud*, Histoire générale (τ. I-III, 1892—1894).

2) Πρώτη περίοδος (325—717). Πηγαί: ἡ Notitia dignitatum, ὁ «Συνέκδημος» τοῦ Ἱεροκλέους, οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς. — Σημαντικώτατα εἶναι τὰ ρωσιστὶ γεγραμμένα νεώτατα ἔργα τοῦ *Ἰουλιανοῦ Κουλακόφσκη* «Ἱστορία τοῦ Βυζαντίου» (Istorija Bizantii, 1910—1915, β' ἐκδ. τοῦ α' τόμου, 1913, περιλαμβάνουσα τρεῖς τόμους, οἱ ὁποῖοι μετὰ μακρὰν «Εἰσαγωγὴν» ἀφηγοῦνται τὰ γεγονότα ἀπὸ 395—717), καὶ τοῦ *Θ. Οὐσπένσκη* (1913), τῆς ὁποίας ἐξεδόθη μόνον ὁ α' τόμος καὶ μέρος τοῦ β' καὶ ἡ ὁποία θὰ μείνῃ ἀτυχῶς ἀτελής, ὡς φαίνεται, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συγγραφέως.— Σπουδαῖα ἐπίσης εἶναι καὶ τὰ βιβλία τοῦ *Bury*, A history of the later Roman empire, from Arcadius to Irene (εἰς 2 τόμους, 1889, β' ἐκδ.), καὶ History of the eastern Roman empire, 800—867 (1912). — *Ch. Diehl*, Justinien et la civilisation byzantine au VIe siècle (1901). — *Pernice*, L'imperatore Eraclio (1905). — *Lombard*, Constantin V, empereur des romains (1902). — *Bréhier*, La querelle des images (1904).— Τὸ νεώτατον: *Ernst Stein*, Von römischen zum byzantinischen Staate (284—476 n. Chr. 1928). Διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν: *Pargoire*, L'église byzantine de 527 à 847 (1905).

3) Δευτέρα περίοδος (717—1204). Πρῶτα πάντων τὰ θαυμάσια ἔργα τοῦ *Gust. Schlumberger*, εἰς 4 μεγαλοπρεπεῖς τόμους, Nicéphore Phocas (1890), L'Épopée byzantine à la fin du Xe siècle, 969—1057 (1896—1905). Τὰ ἔργα ταῦτα ἐξεδόθησαν καὶ ἐσχάτως, ἀλλὰ χωρὶς εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι εἶναι θαυμασιώτατον στόλισμα καὶ τὰ ἀποδεικνύουν ὡς ἓν Μουσεῖον Βυζαντινόν. Μετεφράσθησαν εἰς τὴν «Βιβλιοθήκην Μαρασλῆ». — *Vogt*, Basile I (1908). — *Hergenröther*, Photios, εἰς 3 τόμους, 1867—1869.—*Rambaud*, L'empire grec au Xe siècle (1870, ἔξοχον ἔργον).—*Chalandon*, Essai sur le règne d'Alexis Comnène (1900).— *Τοῦ αὐτοῦ*, Jean Comnène et Manuel Comnène (1912). — *Cognasso*, Partiti politici e lotte dinastiche in Bisanzio (1912). — *Tafel*, Komnenen und Normannen (1852). — *Norden*, Der vierte Kreuzzug (1898).— Διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν: *Norden*, Das Papsttum und Byzanz (1903).

4) Τρίτη περίοδος (1204—1453). Διὰ τὴν τελευταίαν περίοδον, ἡ ὁποία εἶναι ἐξαιρετικῶς σημαντική, ὡς κειμένη μεταξὺ τῆς Βυζαντινῆς καὶ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, οὐδὲν ἔργον ἄξιον λόγου συνολικὸν ὑπάρχει, ἀλλ' οὔτε καὶ μονογραφία σπουδαία, τοὐναντίον πολλαὶ ἔρευναι μικραὶ καὶ κατεσπαρμέναι. Ὡς πρὸς τὴν Φραγκοκρατίαν τὸ σημαντικώτατον ἔργον ἀπομένει τοῦ *Hopf* τὸ εἰς τὰς κατακόμβας τῆς ἀπεράντου Ἐγκυκλοπαιδείας τῶν *Ersch-Gruber* τεθαμμένον (1867—1870).—Σημαντικαὶ εἶναι αἱ ἔρευναι τοῦ *Buchon* (1841 ἑξῆς). — Εὐσύνοπτον τοῦ *W. Miller* (1908) τὸ ὑπὸ τοῦ *Σ. Λάμπρου* μεταφρασθέν. Τὰ ἄλλα, πολυάριθμα ἔργα περὶ Φραγκοκρατίας, καὶ δὴ ὡραῖα βιβλία τοῦ *Schlumberger*, βλ. εἰς τὰ οἰκεῖα ἄρθρα. Σημειωτέα: *Μηλιαράκη*, Ἱστορία τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας (1898). — *Berger de Xivrey*, Manuel II Paléologue (1853).— *Fallmerayer*, Geschichte des Kaisertums Trapezunt (1827), κλασσικὸν ἔργον (πρόσθεσε τοῦ *Miller* ἐπίσης). — *G. Schulmberger*, La prise de Constantinople (1914).

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Digitized by Google

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ (325–1453)

Κωνσταντίνειος δυναστεία.

Κωνσταντῖνος Α΄ ὁ Μέγας (μονοκράτωρ)	324— 337
Κωνστάντιος: 1) Μετὰ τῶν συμβασιλέων Κωνσταντίου Β΄ καὶ Κώνστα	337— 353
2) Μονοκράτωρ	353— 361
Ἰουλιανὸς	361— 363
Ἰοβιανὸς	363— 364
Οὐάλης (ταχθεὶς ὑπὸ Οὐαλεντιανοῦ)	364— 378

Θεοδοσιανὴ δυναστεία.

Θεοδόσιος Α΄ ὁ Μέγας	379— 395
Ἀρκάδιος	395— 408
Θεοδόσιος Β΄	408— 450
Μαρκιανὸς	450— 457
Λέων Α΄ ὁ Μακέλλης	457— 474
Ζήνων	474— 491
Ἀναστάσιος ὁ Δίκορος	491— 518

Ἰουστινιάνειος δυναστεία.

Ἰουστῖνος Α΄	518— 527
Ἰουστινιανὸς Α΄	527— 565
Ἰουστῖνος Β΄	565— 578
Τιβέριος Β΄	578— 582
Μαυρίκιος	582— 602
Φωκᾶς	602— 610

Ἡράκλειος δυναστεία.

Ἡράκλειος	610— 641
Κωνσταντῖνος Γ΄ καὶ Ἡρακλεωνᾶς	641— 642
Κώνστας Β΄	642— 668
Κωνσταντῖνος Δ΄ ὁ Πωγωνᾶτος	668— 685
Ἰουστινιανὸς Β΄ ὁ Ρινότμητος	685— 695
Λεόντιος	695— 698
Τιβέριος Γ΄ Ἀψίμαρος	698— 705
Ἰουστινιανὸς Β΄ (διὰ δευτέραν φορὰν)	705— 711
Φιλιππικός, Βαρδάνης	711— 713
Ἀναστάσιος Β΄, Ἀρτέμιος	713— 716
Θεοδόσιος Γ΄, Ἀδραμυττηνὸς	716— 717

Δυναστεία τῶν Ἰσαύρων.

Λέων Γ΄	717— 741
Κωνσταντῖνος Ε΄ Κοπρώνυμος (Καβαλῖνος)	741— 775
Λέων Δ΄ Χάζαρος	775— 780
Κωνσταντῖνος ΣΤ΄	780— 797
Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία	797— 802
Νικηφόρος Α΄	802— 811
Σταυράκιος	811
Μιχαὴλ Α΄, Ραγκαβὲς	811— 813
Λέων Ε΄ ὁ Ἀρμένιος	813— 820
Μιχαὴλ Β΄ ὁ Τραυλὸς	820— 829
Θεόφιλος	829— 842
Μιχαὴλ Γ΄ ὁ Μέθυσος	842— 867

Μακεδονικὴ δυναστεία.

Βασίλειος Α΄	867— 886
Λέων ΣΤ΄ ὁ Σοφὸς (καὶ Ἀλέξανδρος)	886— 912
Κωνσταντῖνος Ζ΄ Πορφυρογέννητος, συμβασιλεὺς μὲ τὸν Ρωμανὸν Α΄ τὸν Λεκαπηνὸν (920—944)	912— 959
Ρωμανὸς Β΄	959— 963
Νικηφόρος Β΄ ὁ Φωκᾶς	963— 969
Ἰωάννης Α΄ ὁ Τσιμισκῆς	969— 976
Βασίλειος Β΄ ὁ Βουλγαροκτόνος	976—1025
Κωνσταντῖνος Η΄	1025—1028
Ζωή, συμβασίλισσα μὲ τοὺς διαδοχικοὺς συζύγους αὐτῆς	1028—1050
Ρωμανὸς Γ΄ Ἀργυρὸς	1028—1034
Μιχαὴλ Δ΄ ὁ Παφλαγὼν	1034—1041
Μιχαὴλ Ε΄ ὁ Καλαφάτης, ἀνεψιὸς τοῦ Μιχαὴλ Δ΄ εἰσποιηθεὶς ὑπὸ τῆς Ζωῆς	1041—1042
Κωνσταντῖνος Θ΄ ὁ Μονομάχος	1042—1054
Θεοδώρα	1054–1056
Μιχαὴλ ΣΤ΄ ὁ Στρατιωτικὸς	1056–1057

Οἱ Δουκᾶδες καὶ οἱ Κομνηνοί.

Ἰσαάκιος Α΄ ὁ Κομνηνὸς	1057–1059
Κωνσταντῖνος Ι΄ Δοῦκας	1059–1067
Ρωμανὸς Δ΄ Διογένης	1067–1071
Μιχαὴλ Ζ΄ Δοῦκας (Παραπινάκης)	1071–1078
Νικηφόρος Γ΄ Βοτανειάτης	1078–1081
Ἀλέξιος Α΄ Κομνηνὸς	1081–1118
Ἰωάννης Β΄ Κομνηνὸς	1118–1143
Μανουὴλ Α΄ Κομνηνὸς	1143–1180
Ἀλέξιος Β΄ Κομνηνὸς	1180–1183
Ἀνδρόνικος Α΄ Κομνηνὸς	1183–1185

Δυναστεία τῶν Ἀγγέλων

Ἰσαάκιος Β΄ Ἄγγελος	1185–1195
Ἀλέξιος Γ΄ Ἄγγελος	1195–1203
Ἰσαάκιος Β΄ (διὰ δευτέραν φορὰν)	1203–1204
(Συμβασιλεὺς μὲ τὸν υἱὸν του Ἀλέξιον Δ΄)	
Ἀλέξιος Ε΄ Δούκας ὁ Μούρτζουφλος (σφετεριστής)	1204
Κατόληψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων	1204

Λατῖνοι Αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Βαλδουῖνος ἐκ Φλάνδρας	1204–1205
Ἐρρῖκος;	1206–1216
Πέτρος δὲ Κουρτεναὶ	1217
Γιολάνδη	1217–1219
Ροβέρτος Β΄ δὲ Κουρτεναὶ	1221–1228
Βαλδουῖνος Β΄	1228–1261
Βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Βρυεννίου ὡς ἐπιτρόπου 1229—1237· μόνος Αὐτοκράτωρ	1240–1261

Αὐτοκράτορες τῆς Νικαίας (διαρκούσης τῆς Φραγκοκρατίας).

Θεόδωρος Α΄ Λάσκαρις	1204–1222
Ἰωάννης Γ΄ Δοῦκας Βατάτσης	1222–1254
Θεόδωρος Β΄ Λάσκαρις	1254–1258
Ἰωάννης Δ΄ Λάσκαρις	1258–1259
Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγος (σφετεριστὴς)	1259–1261
Ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῶν Λατίνων ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Στρατηγοπούλου	1261

Ἡ Δυναστεία τῶν Παλαιολόγων

Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγος	1261–1282
Ἀνδρόνικος Β΄ ὁ Γέρων	1282–1328
Συμβασιλεὺς μὲ τὸν υἱόν του Μιχαὴλ Θ΄	1295–1320
Ἀνδρόνικος Γ΄ ὁ Νέος	1328–1341
Ἰωάννης Ε΄	1341–1376
Ἰωάννης ΣΤ΄ Καντακουζηνὸς (ἀντίπαλος Αὐτοκράτωρ καὶ συμβασιλεὺς)	1341–1355
Ἀνδρόνικος Δ΄ Παλαιολόγος (υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Ε΄)	1376–1379
Ἰωάννης Ε΄ (διὰ δευτέραν φορὰν)	1379–1391
Ἰωάννης Ζ΄ (υἱὸς τοῦ Ἀνδρονίκου Δ΄, σφετεριστής)	1390
Μανουὴλ Β΄	1391–1425
Ἰωάννης Η΄	1425–1448
Κωνσταντῖνος ΙΑ΄ Δραγάτσης	1448–1453

Ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, 29 Μαΐου 1453.

Δεσπόται τοῦ Μυστρᾶ.

Μανουὴλ Καντακουζηνὸς	1348–1380
Ματθαῖος Καντακουζηνὸς	1380–1383
Θεόδωρος Α΄ Παλαιολόγος	1383–1407
Θεόδωρος Β΄	1407–1443
Κωνσταντῖνος Δραγάτσης	1428–1448
Θωμᾶς	1432–1460
Δημήτριος	1449–1460

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΑΛΛΑ ΜΕΓΑΛΑ ΚΡΑΤΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΟΣ.

Κράτη (κατὰ σειρὰν μεγέθους).	Χρονολ. ἀκμῆς	Ἔκτασις (τετρ. χλμ.)
1. Τὸ χαλιφᾶτον τῶν Ἀββασιδῶν	750 μ.Χ.	3.000.000
2. Τὸ Ἀρχαῖον Περσικὸν κράτος	480 π.Χ.	2.250.000
3. Τὸ κράτος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου	323 π.Χ.	2.150.000
4. Ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία (Ἀνατολικὴ καὶ Δυτική)	395 μ.Χ.	1.665.000
5. Τὸ Ἰνδικὸν κράτος	250 π.Χ.	1.600.000
6. Τὸ Νεοπαρσικὸν κράτος	1 π.Χ.	1.150.000
7. Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία	565 μ.Χ.	1.073.000

Σημ. Ὁ πληθυσμὸς τοῦ ὅλου Ρωμαϊκοῦ κράτους περὶ τὸ 395 μ. Χ. ὑπολογίζεται εἰς 120.000.000 κατοίκων περίπου, τοῦ δὲ Ἀνατολικοῦ (Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία) εἰς 65.000.000 κατοίκων.

Η ΕΚΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΠΕΝΤΕ ΜΕΓΑΛΑΣ ΙΣΤΟΡΙΚΑΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥΣ ΑΥΤΗΣ.

Ἱστορικοὶ σταθμοὶ τῆς Αὐτοκρατορίας.	Ἔκτασις (τετρ. χλμ.)
Κατὰ τὸν ὁριστικὸν χωρισμὸν τοῦ Ἀνατολικοῦ ἀπὸ τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους (395 μ. Χ.)	755.000
Κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουστινιανοῦ (565 μ. Χ.)	1.073.000
Ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (μέσα Ι΄ αἰῶνος)	500.000
Ἐπὶ Βασιλείου Β΄ τοῦ Βουλγαροκτόνου (1025 μ. Χ.)	650.000
Ἐπὶ Μανουὴλ Α΄ τοῦ Κομνηνοῦ (1180 μ. Χ.)	565.000

Σημ. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μεγίστης ἐκτάσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας (ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ) τὸ ἀντίπαλον Περσικὸν κράτος τῶν Σασσανιδῶν εἶχε μεγαλυτέραν ἔκτασιν (1.450.000 τετρ. χλμ.).—Μετὰ τοὺς Κομνηνοὺς ἄρχεται ραγδαία ἡ ἐλάττωσις τῆς ἐδαφικῆς ἐκτάσεως, περιορίζεται τέλος, τὰ μέσα τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος, εἰς τὰ περὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὸ Δεσποτᾶτον τοῦ Μυστρᾶ καὶ εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος.

Digitized by Google

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ἔτος	Ἱστορικὰ συμβάντα.
325	Θεμελίωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἡ ἐν Νικαίᾳ Α΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.
330	Τὴν 11 Μαΐου, ὁ Κωνσταντῖνος τελεῖ τὰ ἐγκαίνια τοῦ Βυζαντίου ὡς νέας πρωτευούσης τοῦ κράτους ὀνομάζων αὐτὴν Κωνσταντινούπολιν.
337	Θάνατος Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου.
353	Ὁ Κωνστάντιος μονοκράτωρ.
363	Ὁ Ἰουλιανὸς ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν Περσῶν πέραν τοῦ Εὐφράτου πληγώνεται ἐν συμπλοκῇ καὶ ἀποθνήσκει. Γρηγόριος ἐπίσκοπος Νύσσης.
376	Ἐγκατάστασις τῶν Γότθων εἰς τὴν Μοισίαν.
378	Μάχη τῆς Ἀδριανουπόλεως. Θάνατος τοῦ Οὐάλεντος.
379	Ἀνάρρησις εἰς τὸν θρόνον Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου.
381	Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Β΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.
390	Θάνατος Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.
395	Θάνατος τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου. Διαίρεσις δριστικὴ τοῦ κράτους.
404	Καθαίρεσις καὶ ἐξορία τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.
408—450	Ἐπὶ Θεοδοσίου Β΄: Καταστρεπτικαὶ ἐπιδρομαὶ τῶν Οὔννων.—Ἡ Ἀρμενία συνδέεται πνευματικῶς μὲ τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν δυτικὴν μόρφωσιν.
410	Ἅλωσις τῆς Ρώμης ἐπὶ τοῦ Ἀλαρίχου.
421	Ἡ Ἀθηναῒς βαπτισθεῖσα (Εὐδοκία) ὑπανδρεύεται τὸν αὐτοκράτορα Θεοδόσιον.
425	Ἵδρυσις πανεπιστημίου ἐν Κωνσταντινουπόλει.
431	Ἡ Γ΄ οἰκουμενικὴ Σύνοδος τῆς Ἐφέσου καταδικάζει τὸν Νεστόριον.
438	Δημοσίευσις τοῦ Θεοδοσιανοῦ κώδικος.
439	Κατασκευὴ τοῦ μεγάλου τείχους τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
449	Σύνοδος Ἐφέσου (ἡ λεγ. ληστρική).
450	Μαρκιανὸς εἶναι ὁ πρῶτος αὐτοκράτωρ ὁ ὁποῖος στέφεται ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.
451	Ἡ Δ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (τῆς Χαλκηδόνος) καταδικάζει τὸν Εὐτυχιανισμόν.
471	Ἡ ἐπιρροὴ τῶν Γότθων θραύεται, φονευομένου ὑπὸ τοῦ Λέοντος Α΄ τοῦ Ἄσπαρος.
476	Πτῶσις τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.
482	Διάταγμα τῆς Ἑνώσεως, ἤτοι τὸ Ἑνωτικόν.—Ὁ πατριάρχης Ἀκάκιος, ὁ κατορθώσας ἐκ νέου τὴν ἕνωσιν τῆς ἐκκλησίας εἶναι ἴσως ὁ πρῶτος λαβὼν τὸν τίτλον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.
487	Ὁ Θεοδώριχος βασιλεὺς τῶν Ὀστρογότθων κατακτᾷ τὴν Ἰταλίαν.
493	Ἀρχὴ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν σλαβικῶν λαῶν καὶ τῶν Βουλγάρων.
502	Ἐπανάληψις καὶ τέλος τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Περσῶν.
512	Ἀνέγερσις τοῦ Ἀναστασιακοῦ τείχους.
527	Ἰουστινιανός.
529	Δημοσίευσις τοῦ Ἰουστινιανείου κώδικος.—Κλείσιμον τῶν σχολῶν τῶν Ἀθηνῶν.
532	Στάσις τοῦ «Νίκα» καταπνίγεται ὑπὸ τῆς Θεοδώρας καὶ τοῦ στρατηγοῦ Βελισσαρίου. Συνθήκη εἰρήνης πρὸς τοὺς Πέρσας.
533—534	Ὁ Βελισσ ριος νικήσας τοὺς Βανδήλους τῆς Ἀφρικῆς καταλαμβάνει τὰς ἐκεῖ κτήσεις των.
533	Ἔκδοσις τῶν Πανδεκτῶν καὶ τῶν Εἰσηγήσεων.
535	Ἔκδοσις τῶν νεαρῶν. Ὁ Βελισσάριος νικήσας τοὺς Ὀστρογότθους καταλαμβάνει Σικελίαν, Νεάπολιν καὶ Ρώμην.
537	Ἐγκαίνια τῆς Ἁγίας Σοφίας (κτισθείσης τῷ 532—537 ὑπὸ τῶν ἀρχιτεκτόνων Ἀνθεμίου καὶ Ἰσιδώρου).
540	Ὁ Βελισσάριος κυριεύει τὴν Ραβένναν. Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Χοσρόης καταλαμβάνει τὴν Συρίαν, Σλάβοι ἐξακολουθοῦν εἰσβάλλοντες εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, Οὖννοι εἰς τὸ Ἰλλυρικὸν καὶ πλησιάζουν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα τῷ 542—546 ἐπικρατεῖ φοβερὸς λοιμός.
552	Τέλος τοῦ Ὀστρογοτθικοῦ βασιλείου.
559	Οἱ Οὖννοι ἔμπροσθεν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
562	Συνθήκη μετὰ τῆς Περσίας.
568	Διὰ τῆς εἰσβολῆς τῶν Λογγοβάρδων ἀπόλλυται τὸ ἥμισυ τῆς Ἰταλίας.
581	Κατάληψις Σιρμίου ὑπὸ Ἀράβων.
582	Δημιουργία τῶν ἐξαρχιῶν Ἀφρικῆς καὶ Ραβέννης.
591	Εἰρήνη πρὸς τοὺς Πέρσας.
601	Νῖκαι τοῦ Πρίσκου κατὰ τῶν Ἀβάρων.
602	Αὐτοκράτωρ Φωκᾶς.—Τρομοκρατία.
608	Οἱ Πέρσαι κυριεύσαντες τὴν Συρίαν προχωροῦν μέχρι τῆς Χαλκηδόνος.
610	Ἐπανάστασις τοῦ Ἡρακλείου ἀνατρέπει τὸν Φωκᾶν.
615	Ἅλωσις τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τῶν Περσῶν. Μεταφορὰ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ὑπὸ τῶν Περσῶν εἰς Κτησιφῶντα.
617	Κατάκτησις τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τῶν Περσῶν.
622	Ὁ αὐτοκράτωρ ἀναλαμβάνει ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Περσῶν.
624	Ἀπώλεια τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ κτήσεων, καταληφθεισῶν ὑπὸ τῶν Βησιγότθων τοῦ Σβιντίλα.
626	Ἄβαρες καὶ Πέρσαι προσβάλλουν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος τοῦ πατριάρχου Σεργίου.
627	Νικηφόρος μάχη τῆς Νινευῆς.
629	Ἐπαναφορὰ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ ὕψωσις αὐτοῦ ἐν Ἱερουσαλήμ· συνθήκη εἰρήνης πρὸς τοὺς Πέρσας. Ἐγκατάστασις Κροατῶν καὶ Σέρβων εἰς τὸ Ἰλλυρικόν.
634	Οἱ Ἄραβες εἰσβάλλουν εἰς τὴν Συρίαν.
635	Πτῶσις τῆς Δαμασκοῦ.
636	Ἀτυχὴς μάχη παρὰ τὸν ποταμὸν Ἱερομίακα.
637	Παράδοσις τῆς Ἱερουσαλὴμ εἰς τὸν Ὀμάρ.
638	Ὁ Ἡράκλειος δημοσιεύει τὴν ἔκθεσιν περὶ τῶν Μονοθελητῶν.
639	Οἱ Ἄραβες κύριοι τῆς Μεσοποταμίας.
640—642	Κατάκτησις τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τῶν Ἀράβων.
647	Οἱ Ἄραβες εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικήν.
648	Ὁ Κώνστας Β΄ δημοσιεύει τὸν Τύπον.
649	Οἱ Ἄραβες καταλαμβάνουν τὴν Κύπρον.
654	Τὴν Ρόδον, ἐκ τῆς ὁποίας ἁρπάζουν πολλὰ ἀγάλματα.
655	Καταστροφὴ τοῦ Βυζαντιακοῦ στόλου εἰς τὰ ὕδατα τῆς Λυκίας.—Δημιουργία τῶν Ἀσιατικῶν θεμάτων.
664	Οἱ Ἄραβες καταλαμβάνουν τὴν Σμύρνην.
668	Οἱ Ἄραβες καταλαμβάνουν τὴν Χαλκηδόνα.—Ὁ Κώνστας μεταβὰς εἰς Συρακούσας δολοφονεῖται ἐκεῖ ἐν βαλανείῳ.
673—678	Μεγάλη πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Ἀράβων.
679	Ἐγκατάστασις τῶν Βουλγάρων πρὸς Νότον τοῦ Δουνάβεως.
685—717	Τριακονταετὴς περίοδος ἀναρχίας ἓξ αὐτοκρατόρων.
692	Ἧττα Ἀράβων παρὰ τὴν Σεβαστούπολιν τῆς Κιλικίας.
697—698	Ἅλωσις τῆς Καρχηδόνος ὑπὸ τῶν Ἀράβων.—Ἡ ἀπώλεια τῆς Ἀφρικῆς.
708	Ἀνεπιτυχὴς ἐκστρατεία κατὰ τῶν Βουλγάρων.
710	Ἐπανάστασις τῆς Ἰταλίας.
712—717	Πρόοδοι Ἀράβων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ.
717—718	Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων.
717	Λέων Γ΄ ὁ Ἴσαυρος.
726	Διάταγμα κατὰ τῆς εἰκονολατρείας.
727	Ἧττα τῶν «Ἑλλαδικῶν».
740	Μάχη περὶ τὸν Ἀκροϊνόν.
740	Δημοσίευσις τῆς «Ἐκλογῆς τῶν Νόμων».
741	Κωνσταντῖνος Ε΄ ὁ Κοπρώνυμος.
751	Κατάληψις τῆς Ραβέννης ὑπὸ τῶν Λογγοβάρδων.
752	Ἐπιτυχίαι κατὰ τῶν Ἀράβων.
753	Σύνοδος εἰκονομαχίας εἰς τὴν Ἱέρειαν.
754	Ἡ ὑπὸ τοῦ Πιπίνου, βασιλέως τῶν Φράγκων, δωρεὰ πρὸς τὸν πάπαν τῆς Ρώμης ἐπιφέρει τὴν ἀπώλειαν τῆς Βυζαντιακῆς Ἰταλίας.
755	Ἐπιτυχὴς πόλεμος κατὰ τῶν Βουλγάρων.
762	Ἧττα τῶν Βουλγάρων εἰς τὸν Ἀχιαλόν.
765	Διωγμὸς τῶν εἰκονολατρῶν.
787	Ἡ ἐν Νικαίᾳ Ζ΄ Οἰκουμενικὴ σύνοδος.
797	Ὁ Κωνσταντῖνος ΣΤ΄ ἀνατραπεὶς ὑπὸ τῆς Εἰρήνης τυφλοῦται.
800	Κάρολος ὁ Μέγας στέφεται ἐν Ρώμῃ ὡς βασιλεὺς τῆς Ρώμης καὶ αὐτοκράτωρ τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους.
809	Ἐπιδρομὴ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Κρούμου.
811	Φόνος τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου ἐν τῷ ἀγῶνι πρὸς τὸν Κροῦμον, ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων.
813	Ὁ Κροῦμος ἔμπροσθεν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
817	Νίκη κατὰ Βουλγάρων εἰς τὴν Μεσημβρίαν.
826	Κατάκτησις τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Ἀράβων.
827	Οἱ Ἄραβες εἰς τὴν Σικελίαν.

Ἔτος	Ἱστορικὰ συμβάντα.
832	Διάταγμα τοῦ Θεοφίλου κατὰ τῶν εἰκονολατρῶν.
838	Ἅλωσις τοῦ Ἀμορίου ὑπὸ τῶν Ἀράβων.
842	Ἅλωσις τῆς Μεσσηνίας ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Ἀναστήλωσις τῶν εἰκόνων. Κυριακὴ τῆς Ὀρθοδοξίας.
857	Ἀνάρρησις τοῦ Φωτίου εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον.
863	Ἀποστολὴ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου πρὸς τοὺς Μοραβούς.
864	Ἐμφάνισις τῶν Ρώς.
867	Βασίλειος ὁ Α΄.
876	Ἅλωσις τῆς Βάρεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.
878	Ἅλωσις τῶν Συρακουσῶν ὑπὸ τῶν Ἀράβων.
887—893	Δημοσίευσις τῶν Βασιλικῶν.
893	Διάρρηξις σχέσεων μεταξὺ τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ Βουλγάρου τσάρου Συμεών.
902	Ἅλωσις τῆς Ταορμίνης ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Ἀπώλεια τῆς Σικελίας.
904	Ἅλωσις τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Ἀράβων.
915	Μάχη τοῦ Garigliano.
919	Σφετερισμὸς τοῦ Ρωμανοῦ Λεκαπηνοῦ.
924	Ὁ Συμεὼν ἔμπροσθεν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
927	Θάνατος τοῦ τσάρου Συμεών.
944	Ἐπιτυχὴς πολιορκία τῆς Ἐδέσσης.
944	Ἐκθρόνισις τοῦ Ρωμανοῦ Λεκαπηνοῦ.
961	Ἀνάκτησις τῆς Κρήτης ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ.
963	Νικηφόρος Φωκᾶς.
965	Κατάκτησις τῆς Κιλικίας.
967	Ἀνανέωσις τοῦ Βουλγαρικοῦ πολέμου.
968	Οἱ Ρῶσοι εἰς τὴν Βουλγαρίαν.
968	Ἅλωσις τῆς Ἀντιοχείας.
969	Δολοφονία τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ. Ἰωάννης Α΄ ὁ Τσιμισκῆς.
971	Στάσις τοῦ Βάρδα Φωκᾶ.
971	Ἧττα τῶν Ρώσων εἰς τὴν Σιλιστρίαν.—Προσάρτησις τῆς Βουλγαρίας.
976	Ἐκστρατεία τοῦ Τζιμισκῆ εἰς τὴν Συρίαν.
977—986	Ὁ τσάρος Βουλγαρίας Σαμουὴλ καταλαμβάνει Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν καὶ εἰσχωρεῖ εἰς Πελοπόννησον, ἡττῶνται δὲ οἱ Βυζαντῖνοι εἰς τὰ στενὰ τῆς Πύλης Τραϊανοῦ.
989	Ἐκχριστιανισμὸς τῆς Ρωσίας.
995	Ἐκστρατεία τοῦ Βασιλείου Β΄ εἰς τὴν Συρίαν.
996	Ἧττα τῶν Βουλγάρων παρὰ τὸν Σπερχειόν.
998	Ἐκστρατεῖαι εἰς τὴν Συρίαν.
1000—1014	Πόλεμος ἐναντίον τῶν Βουλγάρων.
1010	Ἐπανάστασις τῆς Νοτίου Ἰταλίας.
1014	Μάχη τοῦ Κιμβαλογγίου. Θάνατος τοῦ τσάρου Σαμουήλ.
1018	Καθυπόταξις τῆς Βουλγαρίας.
1018	Νίκη τῶν Καννῶν.
1021—1022	Προσάρτησις τῆς Ἀρμενίας.
1032	Ἅλωσις τῆς Ἐδέσσης ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.
1038	Ἐπιτυχίαι τοῦ Γεωργίου Μανιάκη εἰς τὴν Σικελίαν.
1040	Ἀνταρσία τῆς Βουλγαρίας.
1042	Στάσις εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Πτῶσις τοῦ Μιχαὴλ Ε΄.
1054	Ὁ πατριάρχης Κηρουλάριος διαρρηγνύει ὁριστικῶς τὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ρώμης.
1057	Στάσις τοῦ Ἰσαὰκ Κομνηνοῦ.
1064	Ἅλωσις τοῦ Ἄνι ὑπὸ τῶν Τούρκων Σελτζουκιδῶν.
1071	Ἅλωσις τῆς Βάρεως ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν καὶ ἀπώλεια τῆς Ἰταλίας.
1071	Μάχη τοῦ Μαντζικερτίου.
1078	Στάσις τοῦ Βρυεννίου καὶ τοῦ Βοτανειάτου.
1078	Οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν Νίκαιαν.
1081	Ἀλέξιος Α΄ Κομνηνός.
1082	Συνθήκη μετὰ τῆς Βενετίας.
1091	Ἧττα τῶν Πετσενέγων εἰς τὸ Λεβούνιον τῆς Θράκης.
1096	Οἱ Σταυροφόροι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.
1097	Ἅλωσις τῆς Νικαίας ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων.
1107—1108	Πόλεμος πρὸς τὸν ἐγκατασταθέντα εἰς Ἀντιόχειαν Βοημοῦνδον.
1116	Μάχη εἰς Φιλομήλιον.
1118	Ἰωάννης Β΄ Κομνηνός.
1122	Ἧττα τῶν Πετσενέγων.
1122—1126	Πόλεμος μὲ τὴν Βενετίαν.
1124—1126	Ἐπέμβασις εἰς Οὐγγαρίαν.
1137—1138	Ἐκστρατεία τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ εἰς τὴν Κιλικίαν καὶ εἰς τὴν Συρίαν.
1147	Ἡ δευτέρα Σταυροφορία.
1147—1149	Πόλεμος μὲ τὸν Ρογῆρον Β΄, βασιλέα τῆς Σικελίας.
1151	Οἱ Βυζαντινοὶ εἰς τὸν Ἀγκῶνα.
1152—1154	Πόλεμος κατὰ τῆς Οὐγγαρίας.
1158	Ἐκστρατεία τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ εἰς τὴν Συρίαν.
1168	Προσάρτησις τῆς Δαλματίας.
1171	Διάρρηξις μετὰ τῆς Β νετίας.
1176	Μάχη εἰς Μυριοκέφαλον.
1182	Στάσις τοῦ Ἀνδρονίκου Κομνηνοῦ.
1185	Ἅλωσις τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν.
1185	Ἵδρυσις τοῦ Βλαχοβουλγαρικοῦ κράτους.
1189	Ὁ Φρειδερῖκος Βαρβαρόσας εἰς τὴν Ἀνατολήν.
1190	Ἧττα τοῦ Ἰσαὰκ Ἀγγέλου ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.
1197—1207	Ὁ Βούλγαρος τσάρος Ἰωαννίτσας.
1204	Ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων. Ἵδρυσις τοῦ Λατινικοῦ κράτους τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
1205	Ἧττα τῶν Λατίνων εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν.
1206	Ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις στέφεται αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας.
1222	Ἀνάκτησις τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἠπείρου.
1230	Καταστροφὴ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.
1236	Ἐπίθεσις τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βουλγάρων κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
1244	Τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Θεσσαλονίκης ὑποτελὲς τῆς Νικαίας.
1254	Ὑποταγὴ τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μιχαήλ.
1259	Μάχη εἰς Πελαγονίαν.
1261	Συνθήκη τοῦ Νυμφαίου.
1261	Ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.
1262	Οἱ Βυζαντινοὶ βάλουν τὸν πόδα εἰς τὸν Μορέαν.
1267—1272	Ἐπιτυχίαι τοῦ Καρόλου Ἀνδεγαυικοῦ εἰς τὴν Ἤπειρον.
1302—1311	Ἡ μεγάλη Καταλανικὴ Ἑταιρεία εἰς τὴν Ἀνατολήν.
1311	Μάχη τῆς Κωπαΐδος λίμνης.
1326	Ἅλωσις τῆς Προύσσης ὑπὸ τῶν Τούρκων.
1325—1328	Πόλεμος τῶν δύο Ἀνδρονίκων.
1340	Πρόοδοι τῶν Σέρβων εἰς τὴν Ἤπειρον, τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἀσίαν.
1341	Στάσις τοῦ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ.
1342—1349	Ἐπανάστασις τῶν Ζηλωτῶν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.
1341—1351	Ἔρις τῶν Ἡσυχαστῶν.
1345	Ὁ Στέφανος Δουσὰν κατακτᾷ τὴν Μακεδονίαν.
1346	Στέψις τοῦ Στεφάνου Δουσὰν ὡς αὐτοκράτορος τοῦ Ὀσκώβ.
1347	Ὁ Καντακουζηνὸς καταλαμβάνει τὴν Κωνσταντινούπολιν.
1348	Ἵδρυσις ταῦ Δεσποτάτου τοῦ Μυστρᾶ.
1354	Οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν Καλλίπολιν.
1355	Θάνατος τοῦ Στεφάνου Δουσάν.
1365	Οἱ Τοῦρκοι κάμνουν πρωτεύουσάν των τὴν Ἀδριανούπουλιν.
1371	Μάχη τῆς Μαρίτσας.
1373	Ὁ Ἰωάννης Ε΄ ὁ Παλαιολόγος ὑποτελὴς τοῦ σουλτάνου.
1376	Στάσις τοῦ Ἀνδρονίκου Δ΄.
1389	Μάχη τοῦ Κοσσόβου.
1390	Στάσις τοῦ Ἰωάννου Ζ΄.
1391	Ἅλωσις τῆς Φιλαδελφείας ὑπὸ τῶν Τούρκων.
1396	Σταυροφορία τῆς Νικοπόλεως.
1397	Ὁ Βαγιαζὴτ πολιορκεῖ τὴν Κωνσταντινούπολιν.
1402	Μάχη τῆς Ἀγκύρας.
1422	Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.
1423	Ἡ Θεσσαλονίκη πωλεῖται εἰς τὴν Βενετίαν.
1423	Ἐκστρατεία τῶν Τούρκων εἰς τὸν Μορέαν.
1430	Ἅλωσις τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Τούρκων.
1444	Μάχη τῆς Βάρνης.
1446	Τουρκικὴ εἰσβολὴ εἰς τὸν Μορέαν.
1451	Ἀνάβασις εἰς τὸν θρόνον τοῦ Μωάμεθ Β΄.
1453 (29 Μαΐου)	Ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ πτῶσις τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Digitized by Google

Γ) Ο ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ἀπὸ τὴν ὅλην ἱστορίαν τοῦ βυζαντινοῦ κόσμου τὸ μᾶλλον ἄγνωστον σημεῖον εἶναι ἐν γένει, τοὐλάχιστον εἰς τὰς περισσοτέρας ἀπόψεις, ὁ πολιτισμὸς αὐτοῦ. Ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς εἶναι ἀναντιρρήτως ὁ ἄμεσος διάδοχος καὶ κληρονόμος τοῦ ἀρχαίου, μορφωθεὶς διὰ τῆς παραλείψεως στοιχείων τινῶν, τῆς ἐξάρσεως ἄλλων, τῆς προσθήκης νέων ἐκπολιτιστικῶν στοιχείων, πάντων τούτων ἐξαιρέτως ἐμψυχουμένων διὰ τῆς ὑπερόχου πνοῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ δὴ τοῦ Ὀρθοδόξου. Ἡ *πολιτεία τῶν Βυζαντινῶν*, ἤτοι ἡ διοίκησις, ὁ αὐλικός, ὁ κοινωνικὸς βίος, τὰ οἰκονομικά, τὰ πολεμικά, εἶναι πολὺ ἀτελῶς γνωστή. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἡμέτερος *Καρολίδης*, ὁ ὁποῖος εἰς μικρὰν βυζαντινήν του ἱστορίαν προσέθηκε σημειώσεις τινὰς σοφάς, ἀλλὰ βραχυτάτας, εὔχεται νὰ συγγραφῇ συστηματικὴ καὶ ἐκτενὴς πραγματεία περὶ τῆς πολιτείας τῶν Βυζαντινῶν. Ἔρευναί τινες ἔχουν γραφῆ, ἰδίως ὑπὸ Γάλλων καὶ πρὸ παντὸς Ρώσων βυζαντινολόγων, ἀλλ' οὐδεμία ἐκτενὴς ἐργασία καὶ πλήρης ὑπάρχει, οὐδὲ μονογραφία. Αἱ γενόμεναι ἐργασίαι ἀποτελοῦν ἁπλῶς προσπάθειαν πρὸς εὐρυτέραν πως καὶ συνεχῆ ἀνάπτυξιν τῶν κατὰ τὴν βυζαντινὴν διοίκησιν καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῆς βυζαντινῆς κοινωνίας.

1. Η ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ. Ἡ μελέτη τῆς διοργανώσεως τοῦ κράτους καὶ τοῦ βίου ἑνὸς λαοῦ ἔχει τόσην μεγάλην σημασίαν, ὥστε χωρὶς αὐτὴν δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ τελεία γνῶσις τῆς ἱστορίας αὐτοῦ. Ἡ μελέτη τῶν θεσμῶν ἑρμηνεύει τὸ μυστικὸν τῆς ἐπιτυχίας καὶ εὐδαιμονίας ἢ τῆς ἀτυχίας καὶ τῆς παρακμῆς τῶν κρατῶν. Συγχρόνως ὅμως εἶναι καὶ ἡ δυσκολωτάτη ἔρευνα. διότι οἱ θεσμοὶ καὶ τὰ ἔθιμα μεταβάλλονται, οἱ δὲ σύγχρονοι δὲν ἀντιλαμβάνονται τὴν ἐξέλιξιν καὶ δὲν κάμνουν λόγον περὶ τῶν μεταβολῶν τούτων, δὲν μνημονεύουν παρὰ μόνον τὰς ἐπαναστάσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς βαθμιαίας μεταβολῆς. Ἐν τούτοις τὸ γεγονὸς τῆς ἐπαναστάσεως εἶναι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἀσήμαντον, διότι ἡ ἐπανάστασις εἶναι ἔκρηξις, ἡ ὁποία ἔχει ἀπὸ καιροῦ παρασκευασθῆ. Αἱ σκέψεις αὗται ἰσχύουν πρὸ παντὸς διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν θεσμῶν καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Βυζαντίου, ἤτοι τὴν ὀργάνωσιν τῆς διοικήσεως καὶ τὸν βυζαντινὸν βίον, τὸν δημόσιον, ἢ τὸν αὐλικόν, καὶ τὸν ἰδιωτικὸν ἀκόμη. Διότι οἱ θεσμοὶ οὗτοι καὶ ὁ βίος ἦσαν ἀποτέλεσμα μακρᾶς ἐξελίξεως, εἰς τὴν ὁποίαν συνηντήθη ἡ ρωμαϊκὴ διοικητικὴ καὶ νομοθετικὴ ὑπεροχὴ μὲ τὸ εὐκινητότερον ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ τὸν ἀνώτερον πολιτισμόν, ὁ ὁποῖος ἐκυριάρχει εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς ὑπὸ τὴν ἑλληνιστικήν, ἤτοι τὴν παγκόσμιον μορφήν.

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ὁ πρῶτος Χριστιανὸς αὐτοκράτωρ, δὲν ἐδημιούργησε νέαν κρατικὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ παρέλαβε καὶ συνεπλήρωσε τὴν τῶν εἰδωλολατρῶν προκατόχων του, οἱ ὁποῖοι πάλιν εἶχον διαπλάσει τὸ κράτος συμφώνως μὲ τὰ ὑποδείγματα τῶν μεγάλων ἑλληνιστικῶν βασιλείων. Ἐπίσης ἡ πολιτικὴ ὀργάνωσις καὶ ὁ βυζαντινὸς βίος ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Ἰουστινιανοῦ δὲν ὁμοιάζει οὐδόλως μὲ τὸν βίον ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν βασιλέων, πρέπει δηλαδὴ νὰ προσέξῃ πολὺ ὁ ἐρευνητὴς μήπως ἀποδώσῃ θεσμοὺς καὶ ἔθιμα τῆς μιᾶς ἐποχῆς εἰς τὴν ἄλλην. Διὰ τοῦτο εἶναι ἐκτάκτως δύσκολος ἡ διαγραφὴ τῆς βυζαντινῆς πολιτικῆς ὀργανώσεως καὶ τοῦ βίου· τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον πενιχρόταται, ἂν μὴ μηδαμιναί, σχετικαὶ ἐργασίαι ἔχουν γίνει, καὶ τὰ ζητήματα ταῦτα ἔχουν ἀκόμη ἐρευνηθῇ οὔτε κατὰ τὰ κύρια αὐτῶν σημεῖα. Ἀνάγκη πρὸ παντός, διὰ νὰ μὴ ἐπέλθῃ σύγχυσις ἐποχῶν καὶ ἱστορικοῦ βίου, νὰ καθοδηγῇ τὸν ἐρευνητὴν τὸ ἱστορικὸν πνεῦμα.

Ὑλικὸν πρὸς μελέτην. Καὶ ὅμως ὑπάρχει ἀρκετὸν ὑλικὸν πρὸς μελέτην τῆς σπουδαιοτάτης ταύτης ὄψεως τοῦ Βυζαντίου. Ἐκ τῶν ζητημάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν καθόλου πολιτισμόν, ἡ ἱστορία τῆς *βυζαντινῆς λογοτεχνίας* καὶ ἡ ἱστορία τῆς *βυζαντινῆς τέχνης*, ὅπως καὶ ἡ τοῦ *βυζαντινοῦ δικαίου*, ἔχουν ἀξιωθῆ μεγαλυτέρας προσοχῆς καὶ ἐξερευνήσεως. Ἀλλὰ τὰ ζητήματα τῆς διοικητικῆς, κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ὀργανώσεως τοῦ κράτους μένουν ἀκόμη σκοτεινά. Οἱ Βυζαντινοὶ ἐν τούτοις συγγραφεῖς, ἱστορικοὶ καὶ πάσης φύσεως, παρέχουν ἱκανὸν ὑλικόν. Ἀρκεῖ νὰ μνημονευθοῦν οἱ «Βίοι Ἁγίων», οἱ ὁποῖοι περιέχουν πολύτιμον ὑλικὸν τοῦ κοινωνικοῦ, καὶ δὴ τοῦ λαϊκοῦ βίου, ἀκόμη καὶ ὑλικὸν διὰ τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα. Περιεργότερον εἶναι ὅτι οὔτε οἱ ἱστορικοὶ ἔχουν ἀκόμη σταχυολογηθῆ. Ὑπάρχουν δὲ καὶ τριῶν Βυζαντινῶν σπουδαῖα εἰδικὰ συγγράμματα: τοῦ *Ἰω. Λυδοῦ* Περὶ ἀρχῶν τῆς Ρωμαίων πολιτείας (τοῦ ΣΤ' αἰῶνος), τοῦ Αὐτοκράτορος *Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου* τὰ ἔργα: Περὶ θεμάτων, Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανόν, καὶ ἡ Ἔκθεσις τῆς Βασιλείου τάξεως (τοῦ Ι' αἰῶνος)· τέλος τοῦ *Κωδινοῦ* ἢ μᾶλλον τοῦ *Ψευδοκωδινοῦ* Περὶ τῶν ὀφφικιαλίων τοῦ παλατίου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ὀφφικίων τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας. Τὸ σπουδαιότατον ἀπὸ τὰ ἔργα αὐτὰ εἶναι τοῦ Πορφυρογεννήτου ἡ Ἔκθεσις τῆς Βασιλείου τάξεως, πηγὴ πολύτιμος ὄχι μόνον διὰ τὸν πολιτικὸν καὶ αὐλικὸν βίον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν βυζαντινὴν τέχνην ἀκόμη. Τὸ σπουδαιότατον τοῦτον βιβλίον, τὸ ὁποῖον συνετάχθη ἐξ ἀρχαιοτέρων ἐπισήμων πηγῶν, εἶναι ἀτυχῶς κακῶς ἐκδεδομένον, ἀμελέτητον ἀκόμη, ἀλλὰ καὶ πολὺ δυσνόητον. Εἰς πλεῖστα σημεῖα εἶναι δι' ἡμᾶς βιβλίον κλειστόν, διότι ἀκόμη δὲν ἔχει γίνει ἡ δέουσα ἐπεξεργασία καὶ ἔρευνα. Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι πηγαί, αἱ ὁποῖαι εἶναι σημαντικαί, μένουν ἀκόμη ἀνεξερεύνητοι, ὅπως τὰ διάφορα δημόσια ἔγγραφα (acta et diplomata), ἐπιγραφαὶ ποικίλαι, ἀφηγήσεις περιηγητῶν καὶ δὴ ξένων πρέσβεων (ὡς τοῦ περιφήμου Λουιτπράνδου). Μεταξὺ δ' ὅλων ἴσως τῶν πηγῶν σπουδαιοτάτη εἶναι τὰ Μολυβδόβουλλα, ἤτοι αἱ πολυάριθμοι διασωθεῖσαι βοῦλλαι Βυζαντινῶν ἀρχόντων ἢ ἱδρυμάτων. Εἰς τὴν μεγάλην συλλογὴν τοῦ G. Schlumberger «Sigillographie de l' Empire byzantin» (1884), εὑρίσκεται πλοῦτος πληροφοριῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν πολιτικόν, τὸν αὐλικόν, τὸν κοινωνικὸν καὶ τὸν ἐκκλησιαστικὸν βίον τῶν Βυζαντινῶν, μὲ τόσην μεγάλην ποικιλίαν, ὥστε νομίζει ὁ ἐρευνητής, ὅτι διαβαίνει ὡς εἰς παρέλασιν ἐνώπιόν του αὐτὸς ὁ βίος ὁλόκληρος τῆς αὐλῆς, τῆς Ἐκκλησίας, τῆς κοινωνίας, τοῦ λαοῦ τῶν Βυζαντινῶν.

Ἐκ τῶν νεωτέρων μελετῶν, τὸ ἔργον τοῦ Krause, «Die Byzantiener des Mittelalters» (1869) εἶναι ὄχι μόνον πεπαλαιωμένον καὶ μικρᾶς ἀξίας, ἀλλ' εἶναι καὶ ἐπικίνδυνον, διότι συγχέει τὰς εἰδήσεις μιᾶς ἐποχῆς πρὸς τὴν ἄλλην. Οἱ νεώτεροι ἱστορικοὶ Rambaud, Gelzer καὶ Diehl, ὁ Ἰταλὸς Turchi ἔχουν γράψει βραχέα καὶ ὄχι συστηματικὰ βιβλιάρια, φυσικὰ δὲ καὶ οἱ παλαιότεροι, ὁ Γίββων καὶ ὁ ἡμέτερος Παπαρρηγόπουλος λέγουν ἀρκετά, ὄχι ὅμως ἄξια ἰδιαιτέρου λόγου. Ἐσχάτως ὁ Ἀ. Ἀνδρεάδης ἐδημοσίευσε καλὰς μελέτας περὶ τῶν Βυζαντινῶν Οἰκονομικῶν. Πρὸ παντὸς οἱ Ρῶσοι ἔχουν πολὺ ἀσχοληθῆ εἰς ταῦτα, διότι ἡ αὐτοκρατορία αὐτῶν παρέλαβε τὴν βυζαντινὴν διοργάνωσιν, ἀλλ' αἱ μελέται αὐτῶν εἶναι δυσπρόσιτοι, καὶ διὰ τὴν γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι γεγραμμέναι, καὶ διότι εἶναι διεσκορπισμέναι εἰς δυσεύρετα περιοδικά. Σπουδαῖον ἔργον ἔγραψεν ὁ *Βελγιάγεφ*, Περὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν τελετῶν εἰς τὸ Βυζαντινὸν παλάτιον, μακρὰν ἐργασίαν, ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη πρὸ ἐτῶν εἰς τὸ Δελτίον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Πετρουπόλεως. Ἄξιον δὲ λόγου ἐπίσης βιβλίον εἶναι τοῦ *Γρημπόφσκη* Ὁ λαὸς καὶ ἡ ἰσχὺς εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν (Narod i vlast, 1897).

Ἡ περισυλλογὴ τῶν χωρίων τῶν σχετικῶν μὲ τὸν πολιτικὸν βίον εἶναι δυσχερεστάτη, διότι εἶναι κατεσπαρμένα εἰς πάντα συγγραφέα ὁμιλοῦντα περὶ οἱουδήποτε θέματος ἢ καὶ ὅλως τυχαίως μνημονεύοντα ἄρχοντα ἢ θεσμὸν ἢ ἔθιμόν τι. Βοηθήματα ἄξια λόγου δὲν ὑπάρχουν, ὁδηγὸς δὲν εὑρίσκεται διὰ νὰ χειραγωγήσῃ τὸν ἐρευνητὴν εἰς τὸ σκοτεινὸν δάσος τῶν βυζαντινῶν κειμένων, ἐπιγραφῶν καὶ δημοσίων ἐγγράφων.

Ὁ ἑλληνορρωμαϊκὸς καὶ ὁ βαρβαρικὸς πολιτισμός. Πρὶν ἀρχίσῃ ἡ ἔκθεσις περὶ τῆς βυζαντινῆς πολιτείας καὶ βίου, θὰ παρατεθῇ ἐνταῦθα περίληψις εὔληπτος ἑνὸς σημαντικωτάτου ἀρχαίου κειμένου, τὸ ὁποῖον παρέχει εἰς ἡμᾶς παλαιὸς Βυζαντινὸς ἱστορικὸς καὶ τὸ ὁποῖον διαγράφει θαυμασίως τὴν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ *ρωμαϊκοῦ βίου*, ὡς λέγει, ἤτοι τοῦ ἑλληνορρωμαϊκοῦ καὶ τοῦ βαρβαρικοῦ βίου. Τὸ ἐξαίρετον τοῦτο κείμενον, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἐδόθη ἕως σήμερον ἡ προσήκουσα προσοχή, εἶναι τοῦ Βυζαντινοῦ ἱστορικοῦ καὶ ρήτορος (φιλοσόφου) *Πρίσκου*, ὁ ὁποῖος ἐστάλη ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ Β', τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος, ὡς πρέσβυς εἰς τὸν βασιλέα τῶν Οὔννων Ἀττίλαν. Μετὰ μακρὰν καὶ περιπετειώδη πορείαν φθάνει ὁ Πρίσκος εἰς τὸ περιχαρακωμένον μὲ ξύλινα παλάτια καὶ οἰκήματα χωρίον τῆς βορείου Παννονίας (τῆς σημερινῆς Οὐγγαρίας), ὅπου εἶχε τὰ βασίλεια αὐτοῦ ὁ Ἀττίλας.

Μίαν ἐκ τῶν ἡμερῶν τῆς ἐκεῖ διαμονῆς του, βλέπει ὁ Πρίσκος κάποιον, τὸν ὁποῖον ἐθεώρησεν ὡς βάρβαρον, ἐκ τοῦ σκυθικοῦ ἐνδύματός του, ἀλλ' ὁ ὁποῖος τὸν χαιρετᾷ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, λέγων «χαῖρε». Ὁ Πρίσκος τὸν ἠρώτησε ποῖος εἶναι καὶ ἀπὸ ποῦ ἦλθεν εἰς τὴν βάρβαρον αὐτὴν χώραν καὶ ἐδέχθη τὸν σκυθικὸν βίον. Ἐκεῖνος ἐγέλασε καὶ εἶπεν ὅτι εἶναι Γραικὸς τὸ γένος καὶ ἦλθε δι' ἐμπόριον εἰς τὸ παρὰ τὸν Ἴστρον Βιμινάκιον, ἀλλ' ἠχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Οὔννων καί, συμφώνως μὲ τὸν σκυθικὸν νόμον, ἔδωκεν εἰς τὸν αὐθέντην ὅσα ἀπέκτησεν εἰς τὸν πόλεμον, οὕτω δὲ ἀνέκτησε τὴν ἐλευθερίαν του. Μετ' ὀλίγον ἔλαβε καὶ γυναῖκα βάρβαρον, ἀποκτήσας ἐξ αὐτῆς καὶ τέκνα, συνῆψε δὲ καὶ σχέσεις μὲ ἄρχοντας Οὔννους. Ἔχει δὲ τὴν γνώμην ὅτι ὁ βίος, τὸν ὁποῖον διάγει τώρα, εἶναι καλύτερος ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον διῆγεν ἄλλοτε. Διότι μεταξὺ τῶν βαρβάρων ἀπολαύει ἐκεῖνα ποῦ ἔχει χωρὶς νὰ ἐνοχλῆται εἰς τὸ παραμικρόν. Ἐνῷ ὅσοι ζοῦν κατὰ τὸν ρωμαϊκὸν βίον, ἐν καιρῷ μὲν πολέμου καταστρέφονται, διότι εὑρίσκονται εἰς τὴν διάκρισιν τῶν στρατηγῶν, οἱ ὁποῖοι πολλάκις κάμνουσι λάθη πολεμικά, ἐν καιρῷ δὲ εἰρήνης ὑποφέρουν ἀκόμη χειρότερα λόγῳ τῶν βαρυτάτων φόρων καὶ διὰ τῶν παντοίων ζημιῶν τὰς ὁποίας ὑφίστανται. Διότι οἱ νόμοι δὲν εἶναι ἴσοι δι' ὅλους· ἔτσι, ἐὰν ὁ παραβαίνων τὸν νόμον ἀνήκῃ εἰς τοὺς πλουσίους, δυνατὸν νὰ μὴ τιμωρηθῇ διὰ τὴν ἀδικίαν, ἐὰν εἶναι πτωχὸς καὶ δὲν ἠξεύρῃ νὰ κανονίσῃ τὰ ζητήματα, κατεξοδεύεται εἰς τὰ δικαστήρια. Διότι μόνον ἐξοδεύων χρήματα ἠμπορεῖ νὰ εὕρῃ τὸ δίκαιόν του— καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ χειρότερον. Κανεὶς δὲν ἀνοίγει δίκην διὰ τὸν ἀδικούμενον, ἂν δὲν λάβῃ προηγουμένως χρήματα καὶ ὁ δικαστὴς καὶ οἱ ὑπάλληλοι αὐτοῦ.

Ταῦτα καὶ ἄλλα ἔλεγεν ὁ μετὰ τῶν Σκυθῶν ζῶν Γραικός, ὁ δὲ Πρίσκος τοῦ ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς: Ὅτι οἱ διοργανωταὶ τῆς πολιτείας τῶν Ρωμαίων εἶναι σοφοὶ καὶ ἔμπειροι ἄνδρες, ὥστε τὰ πράγματα νὰ μὴ τὰ ἀφίνουν εἰς τὴν τύχην των. Οὕτως, ἄλλους μὲν ἔταξαν φύλακας τῶν νόμων, ἄλλους εἰς τὸ νὰ γυμνάζωνται εἰς τὰ ὅπλα καὶ ἄλλους εἰς τὸ νὰ καταγίνωνται εἰς τὰ πολεμικά, χωρὶς νὰ φροντίζουν διὰ τίποτε ἄλλο παρὰ πῶς θὰ εἶναι πάντοτε ἕτοιμοι πρὸς μάχην καὶ θὰ τρέπωνται εἰς τὸν πόλεμον μὲ τὸ θάρρος τῆς καθημερινῆς πλέον περὶ τὰ ὅπλα ἀσχολίας των καὶ χωρὶς κανένα φόβον. Ὅσοι πάλιν ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ εἰς τὴν φροντίδα περὶ τῆς γῆς, αὐτοὶ ὑποχρεοῦνται νὰ τρέφουν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἀγωνίζονται ὑπὲρ αὐτῶν. Ἄλλοι πάλιν ἐτάχθησαν νὰ λαμβάνουν πρόνοιαν περὶ τῶν ἀδικουμένων, ὥστε καὶ τὸ δίκαιον νὰ λαμβάνῃ ὁ ἔχων αὐτὸ καὶ ὁ θεωρηθεὶς ὅτι ἠδίκησε νὰ μὴ πληρώσῃ περισσότερα ἀφ' ὅσον θέλει κρίνει ὁ δικαστής. Εἶναι δὲ οἱ νόμοι τεθειμένοι δι' ὅλους, ἀκόμη καὶ δι' αὐτὸν τὸν βασιλέα, ὥστε νὰ μὴ δύνανται οἱ πλούσιοι ν' ἀδικοῦν τοὺς πτωχοὺς ἀκινδύνως. Ὡς πρὸς τοὺς πολέμους εἴμεθα εὐγνώμονες, διότι χάρις εἰς αὐτοὺς ἀπολαμβάνομεν τὴν ἐλευθερίαν. Τέλος πρὸς τοὺς δούλους φερόμεθα ἡμεῖς ἐπιεικέστερον καὶ δὲν τοὺς τιμωροῦμεν μὲ θάνατον, ὅπως οἱ Σκύθαι. Καὶ ἐκεῖνος (ὁ Γραικὸς) ἀκούσας ταῦτα ἐδάκρυσε καὶ εἶπεν, ὅτι οἱ μὲν νόμοι εἶναι καλοὶ καὶ ἡ πολιτεία τῶν Ρωμαίων σπουδαία, ἀλλ' οἱ ἄρχοντες, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν τὰ ἴδια αἰσθήματα μὲ τοὺς παλαιούς, τὴν καταστρέφουν (βλ. τὸ ἀξιοσπούδαστον κείμενον εἰς τὴν Συλλογήν: Historici Graeci Minores, τ. I, 1870, σ. 305—309, ἔκδ. Λιψίας ὑπὸ *L. Dindorf*).

Ἡ βυζαντινὴ πολιτεία. Τὸ σύνηθες ὄνομα τοῦ κράτους παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς εἶναι, ὡς ἔχει λεχθῆ, «τὸ Κράτος», «ἡ Βασιλεία τῶν Ρωμαίων», ἐπίσης «τὸ Χριστιανικὸν Κράτος», «τὸ Ὀρθόδοξον βασίλειον». Οὕτως ἐπευφήμει τὸ κράτος αὐτοῦ ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως λέγει εἰς ἡμᾶς ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἓν ὄνομα ἄλλο, σύνηθες, τὸ ὁποῖον ἔχει καταγωγὴν ρωμαϊκήν, λαμβάνει ὅμως ἑλληνικὴν ἔννοιαν. Λέγουν οἱ Βυζαντινοί: «τὸ πρᾶγμα τὸ δημόσιον» *(Θεοδοσιανὸς κῶδιξ. Κωνστ. Πορφυρογέννητος)*. Εἶναι δὲ τοῦτο κατὰ λέξιν μετάφρασις τοῦ ρωμαϊκοῦ «res publica», κατ' ἔννοιαν δὲ τοῦ ἑλληνικοῦ «τὰ δημόσια πράγματα», «τὰ κοινά». Σημειωτέον ὅτι ἡ ἐκ τούτου προελθοῦσα λέξις république τῶν νεολατινικῶν κρατῶν ἔλαβε διάφορον ἔννοιαν· τὸ δημόσιον πρᾶγμα τῶν Βυζαντινῶν εἶναι ἡ πολιτεία αὐτῶν, ἂν καὶ ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, μολονότι νομίζεται ὡς ἀπόλυτος μοναρχία, ἦτο, καὶ κατὰ τὴν νεωτέραν ἔννοιαν, μία μεγάλη καὶ ἀληθὴς δημοκρατία.

Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τοῦ μεσαίωνος διήρκεσεν ἐπὶ 11 ὁλοκλήρους αἰῶνας, ὅσον οὐδὲν κράτος ἕως σήμερον, διότι εἶχε πολλὰς δυνάμεις ἠθικάς, πρὸ παντὸς τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ τὴν Ὀρθοδοξίαν, καὶ πολλὰς δυνάμεις ὑλικάς, ὡς ἰσχυρὸν στρατόν, πλούσια οἰκονομικὰ μέσα. Ἀλλὰ μεγίστη καὶ ἰσχυροτάτη δύναμις τοῦ κράτους ἦτο ἡ στερεωτάτη συγκεντρωτικὴ διοίκησις, ἡ ὁποία ὑπῆρξε περίπλοκος καὶ σοφώτατα διωργανωμένη. Ἔχει δὲ ἡ σοφωτάτη αὐτὴ ὀργάνωσις σημασίαν ἐξέχουσαν διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ διὰ τὴν ἱστορικὴν αὐτῆς ἐξέλιξιν καὶ διὰ τὴν μετέπειτα ἐπίδρασίν της. Ἡ διοικητικὴ αὕτη διοργάνωσις προέρχεται ἀμέσως μὲν ἀπὸ τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος, ἐμμέσως ὅμως ἀπὸ τὰ μεγάλα ἑλληνιστικὰ βασίλεια τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἰδίως ἀπὸ τὰ δύο ἐνδοξότερα, τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Συρίας. Οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι Ἕλληνες βασιλεῖς, οἱ Σελευκίδαι, πρὸ παντὸς οἱ Πτολεμαῖοι τῆς Αἰγύπτου, εἶχον καθιδρύσει σοφὴν καὶ πλουσίαν ὀργάνωσιν τῶν κρατῶν αὐτῶν. Τὴν διοργάνωσιν αὐτῶν, καὶ δὴ τῆς ἑλληνικῆς Αἰγύπτου, ἐμιμήθησαν οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες. Ὁ Διοκλητιανὸς καὶ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος εἰσήγαγον εἰς αὐτὴν πολλὰς μεταρρυθμίσεις, καὶ οὕτω, τελειοποιηθεῖσα αὕτη κατόπιν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος καὶ βίου, παρήγαγε τὸ σοφώτατον σύστημα τῆς πολιτείας τῶν Βυζαντινῶν. Ὡς πρὸς τὰς ἐπιδράσεις τῆς βυζαντινῆς πολιτικῆς ὀργανώσεως, ὑπῆρξαν αὗται διαρκεῖς καὶ μόνιμοι εἰς τὸν πολιτισμένον κόσμον, ἰσχυρότε-

1
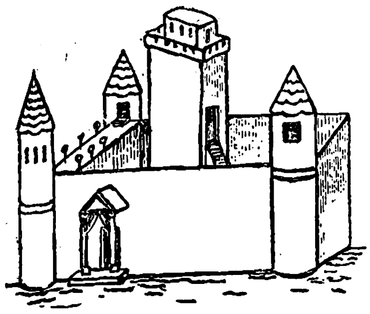
2
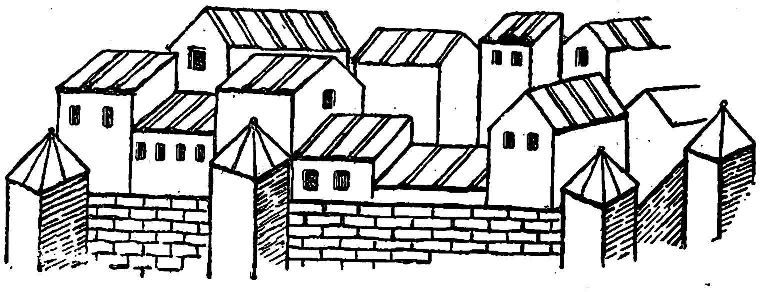
3
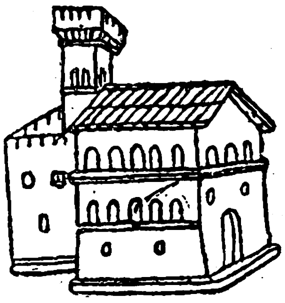

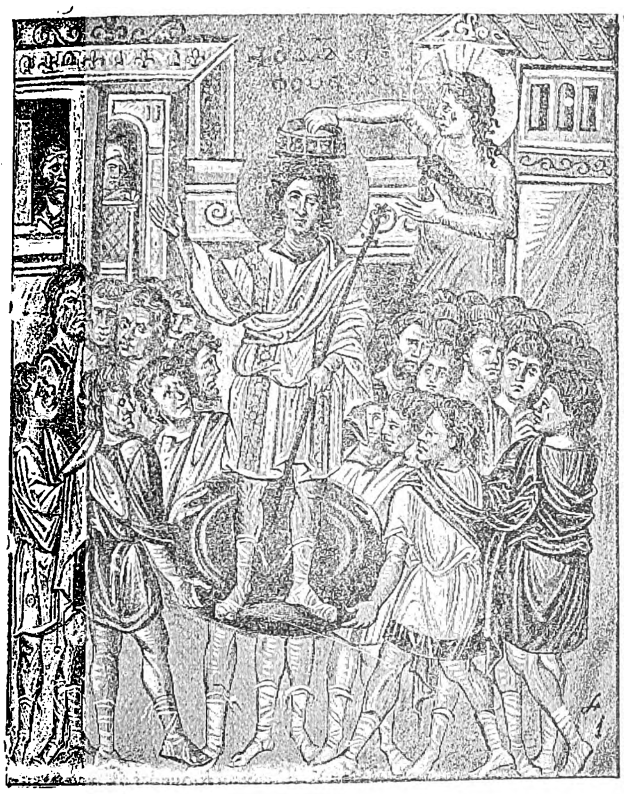
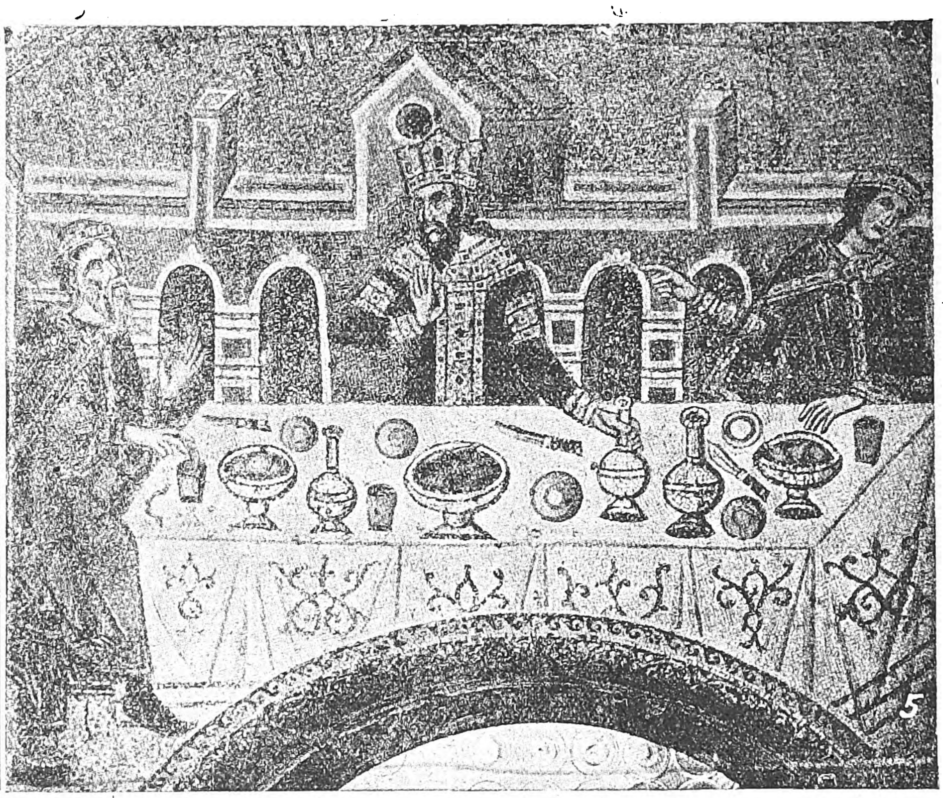

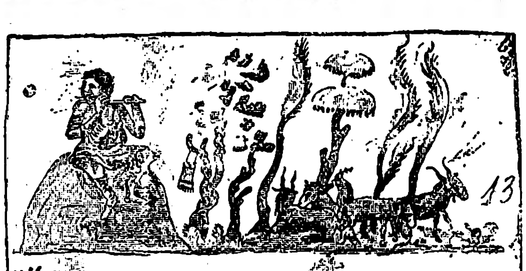

Σκηναὶ τοῦ βυζαντινοῦ βίου (ἀπὸ μικρογραφίας βυζαντινῶν χειρογράφων): 1—3) Σχέδια οἰκημάτων καὶ κάστρων. 4) Ἀνάρρησις αὐτοκράτορος ὑψουμένου ἐπὶ ἀσπίδος. 5) Τράπεζα μὲ τὰ ὄψα. 6—8) Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ καὶ ὁ θρόνος ὑπὸ κιβώριον. Στολὴ ἐπίσημος τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς αὐτοκρατείρας (ἡ τελευταία ἀπὸ ψηφιδωτόν). 9—14) Διάφοροι σκηναὶ τοῦ γεωργικοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ βίου.

Digitized by Google

ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐκπολιτιστικὴν ἐπίδρασιν. Ἀρκεῖ νὰ λεχθῇ ὅτι πρώτη ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἔδωκε τὸ ὑπόδειγμα ἀληθοῦς κράτους συμφώνως μὲ τὴν σημερινὴν ἀντίληψιν περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ κράτους. Κατὰ τὸ μέγα δὲ ὑπόδειγμα τῆς ἰσχυρᾶς κρατικῆς ὀργανώσεως τοῦ Βυζαντίου ἐκανονίσθησαν αἱ διοικητικαὶ καὶ αὐλικαὶ ὀργανώσεις τοῦ κράτους τῶν τσάρων τῆς Ρωσίας, ὡς καὶ ὅλων τῶν μεγάλων κρατῶν τῆς Εὐρώπης. Ἐν τῷ συνόλῳ ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἔδωκεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τῶν πόλεων τύπον τοῦ σημερινοῦ κράτους.

Ὁ αὐτοκράτωρ. Ἡ κορυφὴ τοῦ κράτους ἦτο ὁ *αὐτοκράτωρ*, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν παλαιὰν ἑλληνικὴν λέξιν ἐκαλεῖτο καὶ *βασιλεύς*, πολλάκις μάλιστα εἰς τὰ ἔγγραφα συνδυάζονται καὶ τὰ δύο: «Βασιλεὺς καὶ Αὐτοκράτωρ Ρωμαίων», οὕτω δὲ καὶ ἐπεκράτησαν.

Ὁ Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ ἦτο ὁ νόμιμος διάδοχος τῶν παλαιῶν αὐτοκρατόρων τῆς Ρώμης καὶ ἐλέγετο οὕτω κατ' ἀρχάς, κατὰ ρωμαϊκὴν συνήθειαν (*imperator*, ἐκ τοῦ *imperium*, ἀπεριόριστος ἀρχή). Ὁ τίτλος τὸ πρῶτον ἐδίδετο εἰς τοὺς στρατηγοὺς (*imperator*=*στρατηγὸς αὐτοκράτωρ*), ἐκ τούτου δ' ἐλήφθη τὸ ὄνομα. Ἐλέγετο προσέτι ὁ Βυζαντινὸς ἀνώτατος ἄρχων καὶ *princeps*=*πρῶτος* (princeps senatus), διότι οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες ἦσαν πρῶτοι τῆς συγκλήτου. Ἐκ ταύτης τῆς λέξεως καὶ σημασίας προέρχεται καὶ τὸ κατόπιν πρίγκιψ, ἡγεμών, τὸ ὁποῖον ἔλαβε διάφορον ἔννοιαν. Ὠνομάζετο δὲ προσέτι *καῖσαρ* ἐκ τοῦ πρώτου κατ' οὐσίαν Ρωμαίου αὐτοκράτορος *Ἰουλίου Καίσαρος* ἢ ἐκ τοῦ οἰκογενειακοῦ ἐν γένει ὀνόματος. Ἐκ τῆς ὀνομασίας καῖσαρ προέρχεται καὶ ἡ γερμανικὴ λέξις *κάϊζερ*, εἰς τὴν ἀραβικὴν δὲ καὶ τὴν περσικὴν τὸ *κάϊζαρ* ἀποδίδεται μόνον εἰς τοὺς αὐτοκράτορας τῶν Ρούμ, ἤτοι τῶν Ἑλλήνων (ἴσως ἐκ τοῦ *καῖσαρ* προέρχεται καὶ τὸ *τσάρος*, *σλαβορρωσ. τσάρ*). Ἐλέγετο προσέτι *dominus*, τὸ ὁποῖον μετεφράσθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν εἰς *δεσπότης*, ἤτοι *κύριος*. Ἡ λέξις δεσπότης κατ' ἀρχὰς ἀπεδίδετο εἰς τοὺς αὐτοκράτορας, κατόπιν εἰς τοὺς συγγενεῖς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη *δεσπόται* ἐλέγοντο οἱ ἡγεμόνες τῶν ἐντὸς τοῦ ὁρίου ἱδρυθέντων ἑλληνικῶν κρατῶν, μέλη, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, τὰ δὲ κράτη αὐτῶν ἐκλήθησαν *δεσποτᾶτα*, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἡγεμονίας.

Ἡ πολυτιμοτέρα ὅμως ἐξ ὅλων τῶν προσωνυμιῶν τοῦ Βυζαντινοῦ μονάρχου ἦτο ἡ ἑλληνικὴ *βασιλεύς*. Ἡ προσωνυμία αὕτη, τὴν ὁποίαν εἶχον λαμπρύνει οἱ παλαιοὶ μεγάλοι βασιλεῖς τῆς Περσίας καὶ οἱ Ἕλληνες βασιλεῖς τῶν ἑλληνιστικῶν βασιλείων, ἐξήσκει γοητείαν καὶ διήγειρεν εὐλάβειαν, ἕνεκα τῆς μνήμης τῶν βασιλέων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Οὕτω καὶ ὁ Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ καθηγιάσθη μὲ τὸν ἱερὸν χαρακτῆρα τῶν βασιλέων τῆς Ἰουδαίας. Οἱ βάρβαροι λαοὶ ὠνόμαζον τοὺς ἀρχηγούς των βασιλεῖς, ἀλλ' ὄχι ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν ἔννοιαν, τὴν ὁποίαν εἶχε τὸ ὄνομα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διότι ὁ βασιλεὺς τῶν βαρβάρων καὶ ἐν γένει τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης ἦτο rex, *ρήξ*, ὡς ἔλεγον οἱ Βυζαντινοί, εἶχον δὲ οἱ *ρῆγες* τῆς Εὐρώπης ἀξίωμα ἀπείρως ὑποδεέστερον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀξιώματος.

Ὁ κύριος χαρακτὴρ τοῦ αὐτοκράτορος ἦτο ὁ ἱερός. Οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα ἐθεωροῦντο θεοί, καὶ ἡ ἀντίληψις αὕτη ἐπικρατεῖ καὶ εἰς ἀνατολικοὺς λαούς. Οἱ φαραὼ τῆς Αἰγύπτου ἐθεωροῦντο υἱοὶ θεῶν. Εἰς τὴν ἄπω Ἀνατολὴν (Κίναν) ὁ αὐτοκράτωρ θεωρεῖται υἱὸς τοῦ Οὐρανοῦ. Οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες καὶ μετὰ θάνατον ἐτιμῶντο διὰ λατρείας, ἐλέγετο δὲ τοῦτο *ἀποθέωσις*. Ὁ Βεσπασιανὸς ἀποθνήσκων εἶπεν εἰρωνικῶς «αἰσθάνομαι, ὅτι γίνομαι θεός». Καὶ ἐνταῦθα οἱ Ρωμαῖοι εἶχον παραλάβει ἑλληνικὰς συνηθείας τῶν Πτολεμαίων καὶ τῶν Σελευκιδῶν (βλ. ἀνωτέρω *Εἰσαγωγήν*).

Αἱ περὶ τῆς ἱερότητος τοῦ βασιλέως ἰδέαι συνεταυτίζοντο μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο *κύριος τῆς οἰκουμένης*. Ὁ Βυζαντινὸς βασιλεύς, ὡς Χριστιανός, δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι θεός, ἦτο ὅμως ἀντιπρόσωπος, τοποτηρητὴς τοῦ θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν εἰρήνῃ ἠνδραγάθει διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ. Ὁ βασιλεὺς ἐκαλεῖτο *χριστὸς* (ἐκλεκτός), ἤτοι κεχρισμένος (ἡ λέξις εἶναι μετάφρασις τῆς ἑβραϊκῆς λέξεως *μασσᾶ*, τὸ ὁποῖον οἱ Ἕλληνες μετέφρασαν *Μεσσίας*, ὡς ἐλέγοντο παρὰ τοῖς Ἑβραίοις οἱ ἱερεῖς, οἱ προφῆται καὶ οἱ βασιλεῖς). *Χριστὸς Κυρίου* σημαίνει «ἐκλεκτὸς τοῦ Θεοῦ διὰ χρίσματος ἀναδειχθεὶς» (ἐκλήθη καὶ ὁ κύριος ἡμῶν *Μεσσίας* καὶ *Χριστός*, ὡς προσδοκώμενος βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ). Οἱ Βυζαντινοί, δηλαδὴ οἱ Χριστιανοὶ Ἕλληνες τῆς Ἀνατολῆς, ἐθεώρησαν τὴν ἐν Κωνσταντινοπόλει ἀρχὴν «ὡς βασιλικὴν ἀρχὴν καθηγιασμένην ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπέδοσαν εἰς αὐτὴν ὅλας τὰς Θείας ἰδιότητας τῆς βασιλείας, τὰς ἀποδιδομένας ἐν τῇ Ἱερᾷ Γραφῇ πρὸς τὸν Δαβὶδ καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ, τοὺς ὁποίους ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία παρέλαβε παρὰ τῆς βασιλείας ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ἀπήνεγκεν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς αὐτοκράτορας» (*Καρολίδης*). Κατὰ ταῦτα οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκράτορες ὠνομάσθησαν, ὅπως καὶ οἱ βασιλεῖς τοῦ Ἰσραήλ, *Χριστοὶ Κυρίου*, ἤτοι διὰ τοῦ χρίσματος ἐκλεχθέντες ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἄρχοντες τοῦ λαοῦ. Ἡ ἐν Βυζαντίῳ λοιπὸν ἱδρυθεῖσα ἑλληνικὴ μοναρχία καθιερώθη καὶ καθηγιάσθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὡς θεόθεν ἀπορρέουσα βασιλεία. «Θεοπροβλήτων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη», ἐπευφημεῖ ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Συνέπεια τῆς τοιαύτης ἱερότητος εἶναι, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ θεωρεῖται καὶ εἶναι προστάτης καὶ ὑπέρμαχος τῆς Ἐκκλησίας, ἔχει δὲ δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνῃ ἀκόμη καὶ εἰς τὰς δογματικὰς ἔριδας καὶ τοῦτο ἔπραξε πολλάκις θεωρῶν καθῆκον αὐτοῦ ν' ἀποδώσῃ τὴν εἰρήνην εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ συγχρόνως εἰς τὸ κράτος. Κατὰ ταῦτα ὄχι μόνον ὁ Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ εἶναι *ἱερός*, *ἀλλὰ καὶ πᾶν ὅ,τι ἔχει σχέσιν μὲ αὐτόν*, τὸ *ἱερὸν παλάτιον*, *ὁ ἱερὸς κοιτὼν* κλ. (Sacrum palatium, sacrum cubiculum). Ἐπίσης καὶ αἱ βασίλειοι ἐσθῆτες, αἱ στολαί, τὰ στέμματα, διότι «ἡνίκα ὁ Θεὸς βασιλέα ἐποίησε Κωνσταντῖνον ἐκεῖνον τὸν Μέγαν, τὸν πρῶτον Χριστιανὸν βασιλεύσαντα, δι' ἀγγέλου αὐτῷ τὰς τοιαύτας στολὰς ἐξαπέστειλε καὶ τὰ στέμματα» (*Πορφυρογέννητος*, πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανόν, σ. 82, ἔκδ. Βόννης).

Ὁ στρατιωτικὸς χαρακτήρ. Ὁ Χριστιανὸς βασιλεύς, κατὰ τὰς ρωμαϊκὰς παραδόσεις, εἶχεν ἔκπαλαι οὐσιώδη χαρακτῆρα τὸν στρατιωτικόν. Ὁ Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ ἦτο ὁ πραγματικὸς ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου, καθ' ὅμοιον δὲ τρόπον καὶ ὁ Βυζαντινός. Ἡ σπουδαιοτάτη ἀρετὴ αὐτοῦ ἦτο νὰ εἶναι στρατιωτικὸς ἀνδρεῖος, στρατηγὸς συνετός, διανύων τὸν βίον εἰς πολέμους καὶ διὰ νικῶν ἐνδόξων λαμπρύνων τὸ κράτος αὐτοῦ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὸ μεσαιωνικὸν κράτος τῶν Ἑλλήνων δὲν ἦτο κατακτητικὸν καὶ δὲν ἀπέβλεπεν εἰς κατακτήσεις, ἠκολούθει δὲ κατὰ τοῦτο τὸ παλαιὸν μόνον ἐκπολιτιστικὸν πνεῦμα, ὄχι τὸ ἰμπεριαλιστικόν, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον. Ἀλλ' ἡ ἄμυνα ἐναντίον τῶν πανταχόθεν ἐπιβουλευόντων τὸ κράτος βαρβάρων καθίστα διαρκεῖς τοὺς πολέμους, ὥστε ὁ ἀνώτατος ἄρχων ἐξ ἀνάγκης κύριον ἔργον εἶχε τὸν πόλεμον. Τοῦτο ὅμως, ἐννοεῖται, δὲν ἠμπόδιζε καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ διὰ τῆς εἰρήνης νὰ προάγῃ τὸ κράτος διὰ συνετῆς κυβερνήσεως. Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος χαρακτηρίζει καλῶς τὰ τοῦ βασιλέως ὡς στρατηγοῦ λέγων: «Ὅτε οἱ βασιλεῖς μετὰ τοῦ λαοῦ ἐπεστράτευον... ὡς ὁ καῖσαρ Ἰούλιος, ὡς ὁ σεβαστὸς Αὔγουστος, ὡς ὁ Τραϊανὸς ἐκεῖνος ὁ περιβόητος, ὡς ὁ μέγας ἐν βασιλεῦσι Κωνσταντῖνος καὶ Θεοδόσιος καὶ οἱ μετ' ἐκείνους τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τὴν θεοσέβειαν ἀσπασάμενοι... καὶ ὅλα τὰ τῶν πολεμίων πράγματα ἐπὶ τῇ τοῦ βασιλέως βουλῇ ἀπεκρέμαντο, καὶ πᾶς ὁ λαὸς εἰς ἕνα καὶ μόνον, τὸν βασιλέα, ἑώρα» (Περὶ Θεμάτων, σ. 12, ἔκδ. Βόννης).

Ἡ ἐξουσία τοῦ αὐτοκράτορος. Ὡς πολιτικὸς ἄρχων ὁ Βυζαντινὸς βασιλεὺς ἦτο ἀνώτατος καὶ ἀπόλυτος ἄρχων, ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἦτο ὡς μία ἀπόλυτος μοναρχία, ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο «ὁ ἄγραφος νόμος» (βλ. ἀνωτέρω *Εἰσαγωγήν*).

Ἡ ἀναγόρευσις τοῦ βασιλέως γίνεται ἀπὸ τὴν σύγκλητον, ἤτοι τοὺς ἀνωτάτους ἄρχοντας. Ἔπειτα πρέπει ὁ στρατὸς νὰ δεχθῇ τὴν ἐκλογήν, ἐπίσης καὶ ὁ λαός, δηλαδὴ οἱ *δῆμοι*. Τότε ὁ πατριάρχης στέφει τὸν βασιλέα εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, τὸν ἐνδύει μὲ τὰ βασιλικὰ ἐνδύματα καὶ τοῦ δίδει τὰ σύμβολα τῆς ἐξουσίας. Ὁ βασιλεὺς εἶναι κατὰ θεωρίαν μόνον μονάρχης ἀπόλυτος, δηλαδὴ ἀνεξέλεγκτος, ἀλλ' ἡ ἐξουσία του ἐν τοῖς πράγμασι περιορίζεται κατὰ διαφόρους τρόπους. Εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους ἔχει περὶ ἑαυτὸν (βλ. *Εἰσαγωγήν*) τὸ ἰδιαίτερον συμβούλιον καὶ τὴν σύγκλητον. Ἔπειτα περιορίζει τὴν δύναμίν του ἡ κοινὴ γνώμη. Εἰς τὸν Ἱππόδρομον ὁ λαὸς ὑπερασπίζεται τὸ δίκαιόν του ὄχι μόνον ἐναντίον τῶν ἀρχόντων, οἱ ὁποῖοι τὸν καταπιέζουν, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ βασιλέως. Ἄλλος φραγμὸς εἶναι ἡ δύναμις τῆς Ἐκκλησίας. Δὲν ἠδύναντο οἱ αὐτοκράτορες, ἂν δὲν ἀπεφάσιζον νὰ προβοῦν εἰς μεταρρυθμίσεις μεθ' ὅσης τόλμης ὁ Λέων ὁ Γ', νὰ περιέλθουν εὐκόλως καὶ ἀκινδύνως εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν κλῆρον καὶ πρὸς τὴν τότε ἐπικρατοῦσαν Ὀρθοδοξίαν. Τὰ παραδείγματα τῶν πατριαρχῶν, οἱ ὁποῖοι ἀντεστάθησαν ἐρρωμένως καὶ μὲ ὑπερήφανον τόλμην ἐναντίον πράξεων αὐθαιρέτων, εἴτε ἀνηθίκων τοῦ αὐτοκράτορος εἶναι εἰς τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν πολὺ συχνὰ καὶ τὰ μάλιστα ἀξιοθαύμαστα. Οὐδεμία ἄλλη Ἐκκλησία—μεθ' ὑπερηφανείας δύναται τοῦτο νὰ τονισθῇ—ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τοιαύτην ἀγέρωχον καὶ ἀτρόμητον στάσιν ἱεραρχῶν ἐνώπιον πανισχύρων βασιλέων. Ἐξ ἄλλου, ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτὴν ἀνεπτύχθη καὶ δημοσία γνώμη. Ὅσον καὶ ἂν ἡ ἠθικότης ἑνὸς βασιλέως ἦτο χαλαρά, ὅμως συνεκρατεῖτο ἀπὸ τὴν ἠθικήν. Αἱ ἀκολασίαι καὶ τὰ κακουργήματα καὶ αἱ φρικώδεις πράξεις αὐτοκρατόρων παραφρόνων εἶναι συνήθη εἰς τὴν παλαιὰν Ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀλλ' εἰς τὸ Βυζάντιον τόσον βαθέως εἶχεν εἰσδύσει εἰς τὴν κοινωνίαν τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα, ὥστε πράξεις τοιαύτης ἠθικῆς καταπτώσεως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνωνται, ἤ, καὶ ἂν ἔγιναν μερικαί, παρήρχοντο ὡς μία στιγμιαία παραφορά.

Οἱ φραγμοὶ οὗτοι, τοὺς ὁποίους εὕρισκεν ἐνώπιόν του ὁ αὐτοκράτωρ, καὶ ὁ περιορισμὸς τῆς δυνάμεώς του εἰς τὸν κύκλον τοῦ καθήκοντος αὐτοῦ ὡς Χριστιανοῦ βασιλέως, εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ μᾶλλον εὐφρόσυνα θεάματα τῆς βυζαντινῆς κοινωνίας. Ὅταν ἐμφανίζεται εἰς τὴν ἱστορικὴν σκηνὴν εἷς Ἰουστινιανός, ὁ ὁποῖος ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ ἔρχεται εἰς συνομιλίαν μὲ τὸν λαόν του, ὅταν αὐτοκράτορες σιδηροῖ, ὅπως εἷς Φωκᾶς, εἷς Τσιμισκῆς, τρέμουν ἐνώπιον τῶν πατριαρχῶν διὰ τὰ ἔργα των, ὁ ἱστορικὸς δύναται νὰ θαυμάζῃ τὸ κράτος. «Ἡ ἐπιρροὴ τῆς συγκλήτου, λέγει ὁ Φίνλαιϋ, ἡ δύναμις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν συνόδων αὐτῆς, τὸ κῦρος τοῦ λαοῦ, ταῦτα πάντα δεικνύουν τὴν μεταβολήν, τὴν ὁποίαν ὑπέστη εἰς τὸ Βυζάντιον ἡ παλαιὰ στρατιωτικὴ κυβέρνησις τῆς Ρώμης. Τὸ κέντρον τῆς δυνάμεως ἐν τῷ κράτει μετεβιβάσθη ἀπὸ τὸν στρατὸν εἰς τοὺς νόμους. Μέγα βῆμα διὰ τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ», ἀνακράζει ὁ Ἄγγλος ἱστορικός, τὸν ὁποῖον δὲν ἐνθουσιάζει συνήθως ἡ βυζαντινὴ ἱστορία.

Ὁ περιορισμὸς τοῦ βασιλέως ἐκ τῆς καθιερωμένης τάξεως. Ὅσον δὲ καὶ ἂν ἦτο αὐταρχικὸς ὁ αὐτοκράτωρ, ἐνόει, ὅτι τὸ καθῆκον αὐτοῦ καὶ ἡ σώφρων πολιτικὴ ἐπέτασσεν εἰς αὐτὸν νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν ἀπὸ αἰώνων καθιερωθεῖσαν τάξιν, τὴν ὁποίαν ἐπέβαλλον οἱ νόμιμοι τύποι, οἱ θεσμοὶ οἱ ἀπὸ αἰώνων παραδεδομένοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον καθορίσει σαφῆ πορείαν διοικήσεως καὶ ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης. Ἄλλως τε οἱ ἀνώτατοι λειτουργοὶ τοῦ κράτους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἱ ἄγρυπνοι θεματοφύλακες τῶν καθιερωμένων ἀρχῶν, ἦσαν πολλάκις ὑπερόχου διοικητικῆς ἱκανότητος καὶ διαπρεπεῖς νομομαθεῖς. Ἀκόμη καὶ αὐτοὶ οἱ συνήθεις διοικητικοὶ λειτουργοὶ ἦσαν ἐξαιρετικῶς μορφωμένοι, ἀπὸ νεότητος δὲ παρασκευαζόμενοι διὰ τὸ ἔργον, ἐλάμβανον στερεὰν παίδευσιν, ἐπιπροσθέτως δὲ ἐπετηροῦντο ἀγρύπνως.

Διὰ νὰ ἐννοηθῇ καλῶς ὁ ὅλος μηχανισμὸς καὶ τρόπος τῆς διοικήσεως τοῦ κράτους, πρέπει νὰ τονισθῇ τοῦτο τὸ σπουδαῖον γεγονός, εἰς τὸ ὁποῖον οὐδεὶς ἐπρόσεξεν: ὁ Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ δὲν εἶναι, κατ' οὐσίαν, αὐτὸς ὁ πραγματικὸς κυβερνήτης, ἀλλ' ὄπισθεν αὐτοῦ διοικεῖ πραγματικὴ διοίκησις ἀρχόντων. Οἱ αὐτοκράτορες ἔρχονται καὶ παρέρχονται, ἡ κυβέρνησις ὅμως συνεχίζει ἐκ παραδόσεως καὶ ἀκολουθεῖ μίαν καὶ τὴν ἰδίαν κατεύθυνσιν πολιτικῆς, καὶ διὰ τοῦτο βλέπομεν καθ' ὅλον τὸν μακραίωνα βίον τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας νὰ τίθεται πάντοτε ὡς θεμέλιον τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ἡ ἐνίσχυσις τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Οἱ δὲ νόμοι τοῦ κράτους, παρ' ὅλας τὰς θεωρίας, δὲν ἦσαν ἀπόρροια τῆς θελήσεως τοῦ μονάρχου, ἀλλὰ παρεσκευάζοντο διὰ μελέτης μακρᾶς καὶ κόπου μεγάλου ἀπὸ τὴν σύγκλητον καὶ ἀπὸ εἰδικὸν σῶμα νομοδιδασκάλων, ἦσαν δ' ὑποχρεωμένοι οἱ αὐτοκράτορες νὰ σέβωνται πραγματικῶς τοὺς νόμους τούτους. Ὁ μηχανισμὸς λοιπὸν τῆς πολιτείας εἰργάζετο ἀπροσκόπτως συμφώνως πρὸς παλαιὰν καθιερωμένην πορείαν καὶ συγχρόνως μὲ ἀσφάλειαν καὶ μὲ ἐπιτυχίαν. Ὁ συνήθης χαρακτὴρ τῆς κυβερνήσεως ἦτο ἡ κανονικὴ καὶ ἔρρυθμος διοίκησις, καὶ οὗτος εἶναι ὁ κύριος λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ἐπικίνδυνοι πρωτοβουλίαι δὲν εἶναι συνήθεις εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Μόνον αὐτοκράτορες ἰσχυρᾶς προσωπικῆς θελήσεως καὶ δυνάμεως ἠδύναντο νὰ ἐπιβληθοῦν, ὅπως εἷς Ἰουστινιανός, εἷς Βασίλειος Β', εἷς Ἀλέξιος Κομνηνός. Οἱ μεγάλοι οὗτοι ἄνδρες, παραμερίζοντες πάντα δισταγμὸν προερχόμενον ἐκ τῆς παραδόσεως, ἀνέλαβον μεγάλα ἔργα φέροντα τὴν σφραγῖδα τῆς ἀτομικότητος τῶν δημιουργῶν των. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀξία ἐξαιρετικοῦ θαυμασμοῦ ἡ μεγάλη καινοτομία τῆς Εἰκονομαχίας καὶ ἡ πρωτοβουλία τοῦ Λέοντος τοῦ Γ' τοῦ Ἰσαύρου, κατορθώσαντος τὴν ἔκδοσιν τοῦ διατάγματος τοῦ 726, τὸ ὁποῖον κατέρριπτε προαιωνίας πεποιθήσεις καὶ ἐκλόνιζε βαθεῖαν πίστιν.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἀγαθοποιός. Ὁ Βυζαντινὸς βασιλεὺς ὀφείλει νὰ εἶναι «ἀγαθοποιός, νὰ φυλάττῃ τὸ δίκαιον δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους». Εἶναι «κοινὸν ἀγαθὸν» δι' ὅλους τοὺς ὑπηκόους. Εἶναι λοιπὸν ὁ ὑπέρτατος δικαστὴς καὶ ἀπονέμει τὸ δίκαιον ἐν ἀνωτάτῳ δικαστηρίῳ, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται βασιλικὸν δικαστήριον. Δὲν πρέπει ὁ Χριστιανὸς βασιλεὺς νὰ ἐπαρθῇ διὰ τὸ ὕψος, εἰς τὸ ὁποῖον ἔφθασεν· ὀφείλει νὰ μὴ λησμονῇ ὅτι εἶναι θνητὸς καὶ νὰ ἔχῃ πάντοτε εἰς τὸν νοῦν του τὸν θάνατον. Κρατεῖ σακκίδιον, τὸ ὁποῖον περιέχει χῶμα, κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν τῆς στέψεως, μετὰ τὴν τελετήν, περικυκλώνεται ἀπὸ μαρμαρογλύφους, δεικνύοντας εἰς αὐτὸν εἴδη μαρμάρων καὶ ἐρωτῶντας ἀπὸ ποῖον μάρμαρον θέλει νὰ κατασκευασθῇ ἡ σαρκοφάγος αὐτοῦ. Πρὸς τούτοις εἶναι φιλάνθρωπος «κατανεύων εἰς πᾶσαν ἀλήθειαν καὶ δικαιοσύνην». Ὅταν ἐξήρχετο, πᾶς τις ἠδύνατο νὰ τὸν σταμα-

Digitized by Google

τήση καὶ νὰ τοῦ ἐκθέση τὰ παράπονά του. Εἰς τὴν *Ἐπαναγωγὴν τοῦ νόμου*, ἡ ὁποία ἐξεδόθη τὰς ἀρχὰς τοῦ Ι′ αἰῶνος ὑπὸ τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, ὁρίζονται αἱ ἰδιότητες καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ αὐτοκράτορος: «ἡ βασιλεία ἐστὶν ἔννομος ἐπιστασία, κοινὸν ἀγαθὸν πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις, μήτε κατὰ ἀντιπάθειαν τιμωρῶν, μήτε κατὰ προσπάθειαν ἀγαθοποιῶν, ἀλλ' ἀνάλογός τις ἀγωνοθέτης τὰ βραβεῖα παρεχόμενος». Ὡς καθῆκον τῆς βασιλείας ἐν αὐτοῖς θεωρεῖται «τῶν τε ὄντων καὶ ὑπαρχόντων δι' ἀγαθότητος ἡ φυλακὴ καὶ ἀσφάλεια, καὶ τῶν ἀπολωλότων δι' ἀγρύπνου ἐπιμελείας ἡ ἀνάληψις καὶ τῶν ἀπάντων διὰ σοφίας καὶ δικαίων τροπαίων καὶ ἐπιτηδευμάτων ἡ ἐπίκτησις». Ὁποῖος δὲ ὀφείλει νὰ εἶναι, τὸ διακηρύττει καὶ τὸ ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος. Τὴν ἡμέραν τῆς στέψεως δίδει εἰς τὸν πατριάρχην ἐγγράφως γραμμένην μὲ τὴν ἰδίαν χεῖρα τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως. Εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦτο ὁ βασιλεὺς γράφει πρῶτον τὸ «Πιστεύω εἰς ἕναν Θεὸν» κ. λ. Ἔπειτα προσθέτει:

«Στέργω καὶ ὁμολογῶ τὰς ἀποστολικὰς καὶ θείας παραδόσεις καὶ τὰς διατάξεις τῶν Ἑπτὰ Ἁγίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ὡσαύτως ὑπισχνοῦμαι ἐμμένειν καὶ διηνεκῶς εὑρίσκεσθαι πιστὸς καὶ γνήσιος δοῦλος καὶ υἱὸς τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας. Πρὸς τούτοις εἶναι καὶ ὁ δεφένσωρ καὶ ἐκδικητὴς αὐτῆς καὶ εἰς τὸ ὑπήκοον εὐμενὴς καὶ φιλάνθρωπος, κατανεύειν τε εἰς πᾶσαν ἀλήθειαν καὶ δικαιοσύνην».

Ὁ αὐτοκράτωρ ἰσαπόστολος. Εἰς τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, εἰς τὸν ὁποῖον ἐφυλάσσοντο ἐντὸς πολυτίμων καὶ πολυχρώμων σαρκοφάγων τὰ λείψανα τῶν ἀοιδίμων Χριστιανῶν βασιλέων, ἔκειντο ταῦτα ἑκατέρωθεν τῆς σοροῦ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου. Ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία, καὶ ἰδίως ἡ Ἀνατολική, ἐτίμησε τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον ὡς ἅγιον καὶ ὡς ἰσαπόστολον, βασιλέα καὶ ἐν βασιλεῦσιν ἀπόστολον, φρονοῦσα ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ἀπ' εὐθείας διὰ τοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ φανέντος αὐτῷ σημείου τοῦ σταυροῦ, ἐνεπνεύσθη καὶ ἐδιδάχθη τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, καὶ διότι κηρύξας τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν δι' ἔργων καὶ διὰ λόγων, προσείλκυσε πολλούς, ὡς ἀπόστολος, εἰς τὴν πίστιν ταύτην. Τὴν ἰδιότητα ταύτην ἐκληρονόμησεν ὁ Βυζαντινὸς βασιλεύς, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ αὐτὸς ἰσαπόστολος καὶ ἔχει καθῆκον ὄχι μόνον νὰ φυλάττη ἀλλὰ καὶ νὰ διαδίδη τὴν πίστιν εἰς ὅλους τοὺς λαούς. Διὰ τοῦτο οἱ πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων δὲν γίνονται πρὸς τὸν σκοπὸν κατακτήσεων, ἀλλὰ πρὸς «σωτηρίαν καὶ εὐεργεσίαν τῶν λαῶν». Διότι οἱ λαοί, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ χριστιανικοῦ βασιλείου, εἶναι προωρισμένοι πρὸς καταστροφήν, ὅπως ἄλλως τε καὶ ὄντως συνέβη εἰς τοὺς λαούς, τοὺς ὁποίους προσεπάθησεν, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ ἐκχριστιανίση τὸ Βυζάντιον (τοὺς Οὔννους, τοὺς Πετσενέγους κ.λ.π.).

Πρὸ παντὸς ἐξαίρεται ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐκλογή. Ὁ Πορφυρογέννητος παραινεῖ τὸν υἱόν του Ρωμανὸν εἰς δικαιοσύνην, «καθότι αὐτὸς (ὁ Θεὸς) σὲ ἐξελέξατο καὶ ἀπὸ μήτρας ἀφώρισεν καὶ τὴν αὐτοῦ βασιλείαν ὡς ἀγαθὸς ὑπὲρ πάντας σοι ἔδωκε». Καὶ εὔχεται εἰς τὸν Θεὸν «εἴης κατευοδῶν τὸν διὰ σοῦ ἐξ ἐμοῦ γεννηθέντα ... καὶ βασιλευέτω ἕνεκεν ἀληθείας, καὶ ὁδηγήση αὐτὸν ἡ δεξιά σου» (Πρὸς Ρωμανὸν σ. 67 ἐκδ. Βόννης). Εἰς τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τιτλοφορεῖται «πιστὸς ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων». Ἐπίσης ἐξαίρεται καὶ ὁ ἱερὸς αὐτοῦ χαρακτήρ. Ὁ λαὸς τὸν ἐπευφημεῖ «Ἅγιος, Ἅγιος». Ἡ ἰδιαιτέρα κατοικία του εἶναι τὸ ἱερὸν παλάτιον καὶ ὅλα ὅσα τοῦ ἀνήκουν εἶναι ἱερά. Λέγει ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος, ὅτι ἡ ἱερότης αὐτη ἐκληροδοτήθη ἀπὸ τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον, εἰς τὸν ὁποῖον ἄγγελος Θεοῦ ἔφερε τὸ διάδημα καὶ τὰ σύμβολα τῆς ἀρχῆς. Ἡ πολιτικὴ ἐνδυμασία του ὁμοιάζει πολὺ μὲ ἱερατικήν. Τὸ ἐσωτερικὸν ἔνδυμά του εἶναι στενὸς ποδήρης χιτὼν (ὡς τὸ στιχάριον), ἡ δὲ ἀρκετὰ μακρὰ χλαμύς του ὁμοιάζει μὲ τὸν ἀρχιερατικὸν σάκκον. Περιβάλλει δὲ τοὺς ὤμους μὲ μακρὰν καὶ πλατεῖαν ταινίαν, ἡ ὁποία ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὸ ὠμοφόριον ἢ τὸ ὀράριον· τὸ στέμμα, τὸ ὁποῖον φέρει σταυρόν, εἶναι ὅμοιον μὲ τὴν ἀρχιερατικὴν μίτραν· φορεῖ ἐρυθρὰ ὑποδήματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶναι κεντημένοι ἀετοί. Ὡς σύμβολον τῆς ἐξουσίας του κρατεῖ εἰς τὴν μίαν χεῖρα σφαῖραν, εἰς τὴν ἄλλην σκῆπτρον, ἔχον ἄνωθεν σταυρόν. Τὰ ἐνδύματά του εἶναι χρυσοῦφαντα καὶ χρυσοκέντητα, ἀστράπτουν δὲ ἀπὸ τὴν λάμψιν τῶν χρωματιστῶν καὶ τῆς μετάξης καὶ τῶν πολυτίμων λίθων.

Ἡ *αὐτοκράτειρα*. Ὁ Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ εἶχε σύντροφον εἰς τὸν οἰκογενειακὸν βίον, ἐνίοτε καὶ εἰς τὴν κυβέρνησιν, τὴν αὐτοκράτειραν, ἡ ὁποία ὠνομάζετο. *βασίλισσα, αὐγούστα, δέσποινα* (=*κυρία*). Τὸ ὄνομα αὐγούστα ἀπεδίδετο εἰς τὰς Ρωμαίας αὐτοκρατείρας, καθ' ὅλην τὴν βυζαντινὴν περίοδον τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Ἡ θέσις τῆς βασιλίσσης ἦτο σημαντικὴ εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Ἡ ἀρχαιοτέρα Ρωμαία γυνὴ εἶχε περιορισμούς· μία εὐγενὴς κόρη, μία εὐγενὴς δέσποινα δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξέλθη μόνη. Εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν εὑρίσκομεν γυναῖκας, αἱ ὁποῖαι ἀνῆλθον εἰς τὸν θρόνον, εἶχον ὅμως ἄνδρας ὡς συνάρχοντας, ὅπως τὴν *Πουλχερίαν, τὴν Ζωὴν* κατὰ τὸ τέλος τῆς μακεδονικῆς δυναστείας. Ἡ ἀδελφὴ τοῦ Θεοδοσίου Β′, *Πουλχερία*, περὶ τῆς ὁποίας ἐλέχθη ὅτι εἶχε μεταβάλει τὸ παλάτιον εἰς μοναστήριον, ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς εὐγενεστέρας ἱστορικὰς μορφάς. Εἰς αὐτὴν κυρίως ὀφείλεται ἡ ἔντονος ἐργασία πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εἶναι δὲ γνωστὴ ἡ ἐξαιρετικὴ καὶ ἐπιβλητικὴ δρᾶσις τῆς *Θεοδώρας*, τῆς συζύγου τοῦ Μεγάλου Ἰουστινιανοῦ, ἡ ὁποία ἔγινε περίφημος διὰ τὸ ὑπ' αὐτῆς λεχθὲν λόγιον «καλὸν ἐντάφιόν ἐστιν ἡ βασιλεία», καὶ τὴν διὰ τῆς τόλμης αὐτῆς διάσωσιν τοῦ κράτους κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα. Ὁ Ἰουστινιανὸς εἰς ὅλα τὰ μεγάλα ἔργα εἶχε σύντροφον καὶ συνεργὸν τὴν Θεοδώραν, ὥστε ἐνόμιζέ τις, ὡς παρατηρεῖ ὁ Προκόπιος, ὅτι συνεμερίζετο μετ' αὐτῆς τὸ κράτος. Ἀλλὰ τὸ σημαντικώτερον παράδειγμα αὐτοκρατείρας. ἡ ὁποία ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, εἶναι τὸ παράδειγμα τῆς *Εἰρήνης* τῆς *Ἀθηναίας*, τῆς τόσον δεσποτικῆς ἐκείνης γυναικός. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της ἐκυβέρνησε κατ' ἀρχὰς μόνη, ὡς ἐπίτροπος τοῦ υἱοῦ της, καὶ ἔπειτα ἐσφετερίσθη τὴν ἀρχήν, ὡς πραγματικὴ ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοκράτειρα.

Ἡ συμβασιλεία. Οἱ πορφυρογέννητοι. Ἡ ἔλλειψις διαδοχῆς κληρονομικῷ δικαιώματι ἦτο τὸ ἀδύνατον σημεῖον τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀρχῆς. Εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν Ρώμην ἡ βασιλικὴ ἀρχὴ δὲν ἦτο κληρονομική, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ ἤρχισε ν' ἀναπτύσσεται καὶ ἡ ἰδέα τῆς κληρονομικότητος. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσε καὶ ὁ θρησκευτικὸς χαρακτὴρ τῆς βασιλείας, καὶ προσέτι καὶ στρατιωτικός, ὁ ὁποῖος ἔδιδε τὴν εὐκαιρίαν νὰ λαμπρύνωνται εἰς τὸν πόλεμον καὶ νὰ σῴζεται τὸ κράτος. Ἡ συνείδησις αὕτη τῆς νομιμότητος τῆς διαδοχῆς ἤρχισε μὲν καὶ ἐπὶ τῶν Ἰσαύρων, ἐστερεώθη δὲ ἰδίως ἐπὶ τῆς μακεδονικῆς δυναστείας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἕνεκα τῶν μεγάλων κατορθωμάτων καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης, τὴν ὁποίαν ὁ ἑλληνισμὸς ᾐσθάνετο πρὸς τὴν ἔνδοξον μακεδονικὴν δυναστείαν, εἶχε γεννηθῆ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν νόμιμον δυναστείαν. Οὕτως, ἡ Μακεδονικὴ δυναστεία διήρκεσε σχεδὸν δύο αἰῶνας. Ὅτε ὁ σύζυγος τῆς *Ζωῆς*, τῆς τελευταίας ἀπογόνου τῆς ἐνδόξου ταύτης δυναστείας, *Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος*, ἠθέλησε νὰ ἐγκαταστήση εἰς τὸ παλάτιον τὴν ἐρωμένην του *Σκλήραιναν*, ὁ λαὸς ἐστασίαζε κραυγάζων τὰς πολὺ χαρακτηριστικὰς λέξεις: «Ἡμεῖς τὴν Σκλήραιναν βασίλισσαν οὐ θέλομεν, οὐδὲ δι' αὐτὴν αἱ μάνναι ἡμῶν αἱ πορφυρογέννητοι Ζωή τε καὶ Θεοδώρα θανοῦνται».

Κατὰ τὴν μακροτάτην ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν διήρκεσεν ἡ μακεδονικὴ δυναστεία, ὑπῆρξαν πολλοὶ σφετερισταί· τὸ περίεργον μάλιστα εἶναι ὅτι ἐνδοξότατοι βασιλεῖς, *Ρωμανὸς ὁ Λεκαπηνός*, ὁ *Νικηφόρος Φωκᾶς*, ὁ *Ἰωάννης Τσιμισκῆς*, δὲν ἀνῆκον ἐξ αἵματος εἰς τὴν δυναστείαν. Τόσον μέγας ὅμως ἦτο ὁ σεβασμὸς τοῦ λαοῦ πρὸς τὴν δυναστείαν, ὥστε καὶ οὗτοι δὲν ἐθεώρουν ἑαυτοὺς νομίμους βασιλεῖς, ἂν δὲν εἶχον συνδεθῆ δι' ἐπιγαμίας μετ' αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τούτου, ἂν καὶ αὐτοὶ κατ' οὐσίαν ἐκυβέρνων καὶ μάλιστα μὲ ἰσχυρὰν πυγμήν, ἄφινον εἰς τὸν θρόνον τοὺς νομίμους βασιλεῖς, ὅπως τὸν ἀπόλεμον *Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον*, ὁ ὁποῖος μακρὰν τῶν ὑποθέσεων τοῦ κράτους περιεστοιχίζετο ἀπὸ λογίους συγγραφεῖς καὶ συνέγραφε τὰ πολύτιμα βιβλία του. Οὕτω καθιερώθη περίεργος θεσμός, ὁ θεσμὸς τῆς *συμβασιλείας*, καὶ εὑρίσκομεν πολλοὺς συγχρόνους βασιλεῖς καθημένους εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Διὰ τοῦτο ὁ λαὸς εἰς τὰς ἐπευφημίας του λέγει: «δεσπόται». Ἡ πρόνοια αὕτη τοῦ συμβιβασμοῦ τῆς νομιμότητος μὲ τὴν προσωπικὴν ἀξίαν τιμᾷ ἀληθῶς τὴν βυζαντινὴν ἐφευρετικότητα.

Ἡ Ζωὴ καὶ ἡ Θεοδώρα ἀνακράζονται ὑπὸ τοῦ λαοῦ «μάνναι πορφυρογέννητοι». Καὶ ἀληθῶς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπλάσθη ἡ ὑψηλὴ προσωνυμία πορφυρογέννητος, ἡ ὁποία ἀπεδίδετο εἰς τὸν ἐν τῷ πορφυρῷ κοιτῶνι γεννηθέντα, κατὰ συνέπειαν εἰς τὸν γεννηθέντα βασιλεύοντος τοῦ πατρός. Ἦτο δὲ τοῦτο ὄνομα ζηλευτὸν καὶ ἐξακουστὸν εἰς ὅλον τὸν κόσμον· καὶ ὅλοι οἱ λαοὶ εἰς τὰς γλώσσας των ὡμίλουν περὶ τῶν Ἑλλήνων πορφυρογεννήτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ ἀναγινώσκων τὴν ἔκθεσιν τοῦ Λουιτπράνδου περὶ τῆς πρεσβείας αὐτοῦ παρὰ τῷ Νικηφόρῳ Φωκᾷ βλέπει τὴν κατάπληξιν τῶν Βυζαντινῶν ἀρχόντων, ὅταν ἤκουσαν τὴν πρότασιν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Ὄθωνος τοῦ Α′ νὰ δοθῇ εἰς τὸν υἱόν του ὡς σύζυγος κόρη πορφυρογέννητος: «inaudita res est, ἀποκρίνονται οἱ ἄρχοντες, ut Porphyrogeniti Porphyrogenita, hoc est in purpura nati filia, in purpura nata, gentibus misceatur» (εἰς τὸν τόμον ἐκδ. Βόννης, ὅπου ὁ Λέων ὁ Διάκονος, σ. 350). Gentes εἶναι τὰ ἔθνη, οἱ βάρβαροι, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν *λαόν*, ὡς ἐκαλοῦντο οἱ Βυζαντινοί, τὸν «περιούσιον», τὸν πολιτισμένον λαόν. Ρητῶς δὲ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος δὲν ἐπιτρέπει «τὰ ἔθνη συμπεθεριάσαι» μὲ τὸν βασιλικὸν οἶκον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, λέγων ὅτι τὰ «συνοικέσια» ταῦτα ἀπαγορεύει «παραγγελία καὶ διάταξις φοβερὰ τοῦ ἁγίου καὶ Μεγάλου Κωνσταντίνου» (Πρὸς Ρωμανόν, σ. 86, Βόννης). Ἡ ἰδία ἀγανάκτησις κατέλαβε τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅτε ἐτόλμησαν οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Ὄθωνος τοῦ Α′ νὰ ὀνομάσουν τὸν αὐθέντην των αὐτοκράτορα (*Λουιτπράνδος*, ἔνθα ἀνωτ. σ. 363. πρβ. σ. 344, ὅπου ἐξηγεῖ ὁ πρέσβυς τοῦ Ὄθωνος Α′ τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν λέξεων αὐτοκράτωρ ἢ βασιλεὺς καὶ ρήξ).

Ὁ βίος τῶν Βυζαντινῶν βασιλέων εἰς τὸ παλάτιον. Τὸ ἰδιαίτερον ἐνδιαίτημα τοῦ βασιλέως ἐλέγετο ἀκόμη καὶ τοῦτο *ἱερὸν παλάτιον*. Αἱ πράξεις τοῦ βασιλέως πρέπει νὰ ἔχουν χαρακτῆρα μεγαλείου, ὁ ὁποῖος νὰ κάμνη ἐντύπωσιν καὶ εἰς τὸν ἰδικόν του λαὸν καὶ εἰς τοὺς βαρβάρους. Ἡ μεγαλοπρέπεια αὕτη καὶ τὰ τεχνικὰ μέσα πρὸς ἐμποίησιν θαυμασμοῦ εἰς τοὺς βλέποντας δὲν ἦσαν ἁπλῆ καὶ παιδαριώδης κλίσις, ἀλλ' ἐπεβάλλοντο ἀπὸ τὴν ἀνάγκην. Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν καλῶς, πρέπει νὰ ἴδωμεν ποῖος εἶναι ὁ βίος τοῦ αὐτοκράτορος μεταξὺ τῆς στέψεως εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ τῆς κηδείας εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους. Ὁ σεβασμὸς πρέπει νὰ ἐνισχύεται ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν παράστασιν, καὶ ἐκ τῆς ἰδέας ταύτης προῆλθε τὸ τυπικόν, δηλαδὴ ἡ αὐλικὴ ἐθιμοτυπία. Ὁ τρόπος τοῦ βίου εἰς τὸ «ἱερὸν παλάτιον» εἶναι κανονισμένος καὶ μὲ τὰς μικροτέρας λεπτομερείας, τὸν γνωρίζομεν δὲ καλῶς ἀπὸ τὸ πολύτιμον σύγγραμμα τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται «Ἔκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως» (=περιγραφὴ τῶν τελετῶν τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς). Εἶναι γνωστὸν μὲ τὸν λατινικὸν τίτλον, τὸν ὁποῖον ἔδωκαν οἱ Φράγκοι ἐκδόται: «De caerimoniis aulae byzantinae». Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τὸ παλάτιον τῆς βασιλευούσης συγκεντρώνεται ὁλόκληρος ὁ πολιτικός, αὐλικὸς καὶ διοικητικὸς βίος τῆς αὐτοκρατορίας. Αἱ ἄλλαι δύο σπουδαῖαι ὄψεις τοῦ βυζαντινοῦ βίου συγκεντρώνονται εἰς δύο ἄλλα ἱδρύματα, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ ἔχουν κεφαλαιώδη σημασίαν διὰ τὸν ὅλον δημόσιον βυζαντινὸν βίον, εἶναι δὲ ταῦτα ἡ *Ἁγία Σοφία* καὶ ὁ *Ἱππόδρομος*. Εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ὀρθοδοξίας διέρχεται ὁ ἐπίσημος θρησκευτικὸς βίος, ἀλλὰ καὶ τελοῦνται μεγάλα ἱστορικὰ γεγονότα, ἡ στέψις τῶν αὐτοκρατόρων, αἱ κατανυκτικαὶ τελεταί, κατὰ τὰς ὁποίας ἀντηχοῦν ὑπὸ τοὺς μεγαλοπρεπεῖς θόλους οἱ νικητήριοι παιᾶνες. Εἰς τὸν Ἱππόδρομον διασκεδάζουν καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ ὁ λαός, τελοῦνται ὅμως καὶ οἱ θρίαμβοι, καὶ διεκδικεῖ ὁ λαὸς τὰ δικαιώματά του. Ἡ καρδία ὅμως, ἡ ὁποία ρυθμίζει ὁλόκληρον τὴν ἱστορικὴν πορείαν τῆς αὐτοκρατορίας, ὑπάρχει ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ μεγάλου παλατίου εἰς τὴν ἄκραν τῆς βασιλευούσης πρὸς τὸν Βόσπορον.

Ἡ κεντρικὴ διοίκησις. Ὑπὸ τὸ ἱερὸν πρόσωπον τοῦ αὐτοκράτορος ὑπάρχει κόσμος ὁλόκληρος ἀρχόντων, οἱ ὁποῖοι διοικοῦν κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ τὸ κράτος καὶ τὰς διαφόρους ὑπηρεσίας. Καὶ οἱ μὲν ἄρχοντες, ἤτοι ἀνώτατοι ὑπάλληλοι, εἶναι εἰς τὰς ἐπαρχίας, καὶ ὑπάγονται ἱεραρχικῶς διὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει κυβερνήσεως εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Τὸ δὲ πλῆθος τῶν αὐλικῶν, ἢ ὑπαλλήλων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀξιώματα καὶ σχετικὰς τιμάς, εἶναι εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ὑπηρεσίαν τοῦ αὐτοκράτορος. Ἕκαστος ἄρχων, ἤτοι «ὀφφικιοῦχος» (κατέχων δηλαδὴ *ὀφφίκιον*, ἀρχήν τινα), ἔχει εἰς τὸ Βυζάντιον αὐστηρῶς προσδιωρισμένην τὴν τάξιν αὐτοῦ, κατὰ διπλῆν μάλιστα ἱεραρχίαν. Ἔχει δύο ὀνομασίας: ἡ μία δηλοῖ τὴν ὑπηρεσίαν, τὴν ὁποίαν διεξάγει, εἶναι π. χ. *ἔπαρχος τῆς πόλεως* (διοικητὴς τῆς πόλεως) ἢ *στρατηγὸς* (διοικητὴς τοῦ θέματος)· ἡ ἄλλη εἶναι τιμητική, ἤτοι τῆς αὐλικῆς εὐγενείας: ὁ ἔπαρχος δυνατὸν νὰ εἶναι *μάγιστρος* ἢ *πατρίκιος*, ὁ στρατηγὸς δυνατὸν νὰ εἶναι *στρατηγὸς μάγιστρος* ἢ *στρατηγὸς πατρίκιος* κ. τ. τ. Ἀμφότεραι αἱ ἱεραρχικαὶ βαθμῖδες, καὶ αἱ διοικητικαὶ καὶ αἱ τιμητικαί, ἀποκορυφοῦνται εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν.

Εἰς οὐδέν ποτε κράτος ἦτο ὠργανωμένη μὲ τόσην λεπτομερῆ ἀκρίβειαν ἡ ἱεραρχικὴ τάξις καὶ εἰς οὐδὲν ὑπῆρχε τόσον στερεῶς καὶ σοφῶς διωργανωμένη ὑπαλληλία, μετὰ δραστηριότητος ἐργαζομένη καὶ μετὰ πάθους ἀφωσιωμένη εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἐργασίας· καὶ τοῦτο διότι ἀπέβλεπε διηνεκῶς εἰς τὸ νὰ φθάση εἰς ἀνωτέραν βαθμῖδα. Διὰ τοιαύτης ἰσχυρᾶς καὶ συνεκτικῆς διοικήσεως, ἡ ὁποία ἐπὶ αἰῶνας ἔμεινε τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, κατώρθωσε νὰ σωθῇ ὁ μεσαιωνικὸς Ἑλληνισμὸς ἐν μέσῳ τῆς ἀκαταπαύστου θυέλλης μακρῶν αἰώνων. «Τὸ ἑλληνοβυζαντινὸν κράτος, λέγει *Χέρτσβεργ*, εἶναι ἡ μόνη κατὰ τὸν μεσαίωνα μεγάλη πολιτικὴ κοινωνία ἀξία νὰ καλῆται κράτος καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς σημασίᾳ τοῦ ὀνόματος, καὶ ὡς κράτος δυναμένη νὰ συγκριθῇ λογικῶς πρὸς τὰ μεγάλα νεώτερα κράτη».

Ἡ Κωνσταντινούπολις ὡς κέντρον διοικήσεως. Ἡ Κωνσταντινούπολις, μόλις ἱδρύθη, ἔλα-

Digitized by Google

βεν ἀπὸ τὸν ἱδρυτὴν αὐτῆς, τὸν Κωνσταντῖνον, ἰδιάζοντα προνόμια: Ἔλαβε τὸ jus Italicum, δηλαδὴ τὸ δικαίωμα νὰ μὴ πληρώνῃ κτηματικὸν καὶ προσωπικὸν φόρον, παρὰ μόνον ἐμμέσους φόρους. Ὅπως καὶ ἡ Ρώμη, εἶχε καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις δικαίωμα διανομῆς σίτου εἰς τὸν λαόν, ἀλλ' εἶχεν ἐπίσης καὶ τὰς ἰδίας ἀνωτάτας ἀρχάς, τοὺς *ὑπάτους*, τὴν *σύγκλητον*, τὸν *ἔπαρχον τῆς πόλεως*. Ἀλλ' ἡ ὑπατεία καὶ ἡ σύγκλητος δὲν εἶχον πλέον πραγματικὴν ἐξουσίαν, ὅπως εἰς τὴν παλαιὰν Ρώμην. Ὁ ἄρχων, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν μεγάλην δύναμιν, ἦτο ὁ *ἔπαρχος τῆς πόλεως* (praefectus urbi). Ὁ ἄρχων οὗτος ἦτο ὁ ἀνώτατος καὶ ἐπέβλεπεν εἰς τὴν τήρησιν τῆς τάξεως, εἰς τὴν ἐπάρκειαν τῆς πόλεως ὑπὸ ἔποψιν τροφίμων καὶ πρὸ παντὸς τοῦ σίτου, ἐκανόνιζε τὰς διανομὰς σίτου, τὰ τῶν λιμένων, τὰ τῶν ἀγρῶν, τὰ ζητήματα τῆς διανομῆς τοῦ ὕδατος καὶ τὰ τῶν ὑδραγωγείων, εἶχε τὴν ἐποπτείαν ἐπὶ τῶν ἀγώνων καὶ τῶν θεαμάτων, ἐπὶ τῶν συντεχνιῶν τῆς πόλεως, προήδρευε τῆς συγκλήτου. Προσέτι ἐδίκαζε διαφόρους ὑποθέσεις καὶ εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγάς του τοὺς ὑπαλλήλους, οἱ ὁποῖοι ἐφρόντιζον περὶ ζητημάτων σχετικῶν μὲ τὴν πόλιν. Ἡ μεγάλη φροντὶς ἦτο ἡ τροφοδοσία τῆς πόλεως εἰς σῖτον, κρέας, οἶνον καὶ ἔλαιον. Ἡ πόλις διῃρεῖτο εἰς 14 διαμερίσματα καὶ εἰς ἕκαστον διαμέρισμα ἦτο εἷς ἰατρός, ὁ ὁποῖος ἐθεράπευε τοὺς πτωχοὺς δωρεάν.

Ὁ στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς οἶκος τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ αὐλικὸς βίος τοῦ Βυζαντίου ἐρρυθμίσθη κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ *Διοκλητιανοῦ*, ὁ ὁποῖος, διὰ νὰ ἐξυψώσῃ τὴν αὐτοκρατορικὴν γοητείαν, διωργάνωσεν αὐλικὸν σύστημα καὶ ἐθιμοτυπίαν, παρόμοιον μὲ τὸ σύστημα, τὸ ὁποῖον εἶχον οἱ Ἕλληνες βασιλεῖς τῆς Ἀνατολῆς. Τὴν διοργάνωσιν ταύτην τοῦ Διοκλητιανοῦ ἐτελειοποίησε καὶ συνεπλήρωσεν ὁ *Μέγας Κωνσταντῖνος* καὶ συμφώνως μὲ ταύτην ἐκυβερνήθη ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας αὐτῆς.

Τὰ συμβούλια τοῦ κράτους. Ἡ ἔνδοξος παλαιὰ σύγκλητος τῆς Ρώμης μετετέθη καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, δὲν εἶχεν ὅμως τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς δύναμιν, ἀλλὰ μετέπεσεν εἰς ἓν ἁπλοῦν συμβούλιον τοῦ κράτους καὶ τοῦ αὐτοκράτορος. Ἦτο ἓν ἁπλοῦν συνέδριον εὐγενῶν καὶ συμβούλων τοῦ αὐτοκράτορος, τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἀνωτάτους πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς ἄρχοντας. Δὲν εἶχεν ἄλλην δικαιοδοσίαν, παρὰ μόνον νὰ συζητῇ τὰς ὑποθέσεις καὶ νὰ ἐκφέρῃ περὶ αὐτῶν γνώμην, ἁπλῶς συμβουλευτικήν, ἡ ὁποία δὲν ἦτο ὑποχρεωτικὴ διὰ τὸν αὐτοκράτορα. Εἶχεν ὅμως ὁ βασιλεὺς περὶ ἑαυτὸν ἓν ἰδιαίτερον καὶ στενότερον συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς εὐνοουμένους συγκλητικοὺς καὶ ἄρχοντας καὶ ἐλέγετο *Σιλέντιον*. Ἡ ὀνομασία, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ τὴν πολιτείαν τῶν Ρωμαίων, σημαίνει σιγὴν (silentium) καὶ φυσικὰ ἐσήμαινε τὴν ἐν σιγῇ καὶ σοβαρότητι διάσκεψιν περὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων. Ἦτο παρόμοιον πρὸς τὸ παλαιὸν Sacrum consistorium (βλ. ἀνωτέρω *Εἰσαγωγήν*). Οἱ παλαιοὶ ὕπατοι τῆς Ρώμης ἦσαν καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας, ἀλλ' ἐνῷ εἰς τὴν δημοκρατουμένην Ρώμην εἶχον τὴν ἀνωτάτην ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν τοῦ κράτους, ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας ἔχασαν ὅλην τὴν δύναμίν των καὶ δὲν ἦσαν παρὰ ἁπλοῦν τιμητικὸν ἀξίωμα, χωρὶς καμίαν πραγματικὴν ἐξουσίαν.

Ὁ αὐλικὸς οἶκος. Ἡ αὐλὴ τοῦ αὐτοκράτορος συνίστατο ἀπὸ ἀναρίθμητον προσωπικὸν εὐγενῶν ἀρχόντων, διαφόρων ὑπαλλήλων, γραφέων, ταχυδρόμων, ἰατρῶν, ἐλέγετο δὲ ὁ αὐλικὸς οὗτος οἶκος Sacrum cubiculum καὶ ὁ προϊστάμενος αὐτοῦ proepositus ἢ καὶ primicerius sacri cubiculi. Ἦτο ὁ *πριμικήριος τοῦ ἱεροῦ κοιτῶνος* («φύλαξ τῆς βασιλείας κλίνης»). Οἱ κουβικουλάριοι, *οἱ κοιτωνῖται*, ἦσαν οἱ ἄνθρωποι τῆς ἰδιαιτέρας ὑπηρεσίας τοῦ αὐτοκράτορος. Ἄλλοι ὑπάλληλοι ἦσαν οἱ ἐπὶ τῆς ἱματιοθήκης (sacrae vestis), ὁ ἐπιμελητὴς τῆς κατοικίας, οἱ σιλεντιάριοι καὶ οἱ ὀστιάριοι, ἤτοι κλητῆρες.

Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλο προσωπικὸν πολυαριθμότατον, τοῦ ὁποίου ἀρχηγὸς εἶναι ὁ διευθυντὴς τῶν ἐργασιῶν, ὁ magister officiorum, ὁ *μάγιστρος* (ἄρχων) *τῶν ὀφφικίων*, ὡς λέγονται τὰ λειτουργήματα. Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτάτου τούτου μαγίστρου ὑπῆρχον καὶ τρεῖς ἄλλοι *μάγιστροι*, ὑπουργοί. Οἱ ἄλλοι ἀνώτατοι ἄρχοντες ἦσαν οἱ διοικηταὶ τῶν δύο μεγάλων ἐπαρχοτήτων, οἱ *πραιφέκτοι* (ἦσαν οὗτοι ὡς ὑπουργοὶ τῶν Ἐσωτερικῶν, ἕκαστος διὰ τὸ ἓν ἥμισυ τοῦ κράτους), προσέτι ὁ πραιφέκτος τῆς πόλεως, ὁ *ἔπαρχος* (βλ. καὶ ἀνωτ. *Εἰσαγωγήν*). Οἱ ἑπτὰ οὗτοι ἀνώτεροι ἄρχοντες ἀπετέλουν τὴν κεντρικὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, τὴν κυβέρνησιν, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον. Οἱ πραιφέκτοι τῶν ἐπαρχοτήτων ἔχουν ὑπὸ τὰς διαταγάς των τοὺς διοικητὰς τῶν ἐπαρχιῶν, οἱ ὁποῖοι ἑδρεύουν εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς ἐπαρχίας. Ὁ πραιφέκτος ἐπιβλέπει τοὺς διοικητὰς καὶ μεταβιβάζει εἰς αὐτοὺς τὰς διαταγὰς τῆς κεντρικῆς διοικήσεως. Ὁ διοικητὴς μεταβιβάζει εἰς τὰς πόλεις τὰς ἐκ τοῦ κέντρου διαταγάς, ἐπισκέπτεται αὐτὰς καὶ συνάγει τοὺς φόρους. Ὁ ἀνώτατος ἄρχων τοῦ στρατοῦ ἦτο ὁ *magister militum*, ὑπῆρχον δὲ καὶ κατώτεροι μάγιστροι. Ὁ στρατὸς ἦτο διεσκορπισμένος εἰς μεγάλας στρατιωτικὰς περιφερείας, εἰς τὰς ὁποίας ἕκαστος μάγιστρος εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγάς του *δοῦκας* καὶ *κόμιτας*. Ὁ δοὺξ (dux, ἀρχηγὸς) ἦτο κυρίως ὁ στρατηγὸς τῶν παραμεθορίων στρατῶν. Σπουδαιότατον αὐλικὸν καὶ πολιτικὸν ἀξίωμα ἦτο τὸ τοῦ *πρωτοασηκρήτου* (proto a secretis), ἤτοι τοῦ «πρώτου (γραμματέως) ἐξ ἀπορρήτων», ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ ἀρχιγραμματεύς, οὕτως εἰπεῖν, τῆς ἐπικρατείας (ὑπὸ ἔννοιαν στενοτέραν τῆς τοῦ νῦν ἀρχικαγκελλαρίου), μᾶλλον ἀρχιγραμματεὺς τοῦ παλατίου. Τοιοῦτον ἀξίωμα εἶχεν, ὡς γνωστόν, ὁ αὐτοκράτωρ Ἀναστάσιος ὁ Β', ὁ ἐπιλεγόμενος διὰ τοῦτο *Πρωτοασηκρῆτις*, ἀνελθὼν κατόπιν εἰς τὸν θρόνον (713).

Ἡ τοιαύτη ἰσχυρῶς συγκεντρωτικὴ διοίκησις, ἡ ὁποία εἶχεν ὡς κεφαλὴν τὸν αὐτοκράτορα καὶ ἡ ὁποία κατὰ μέγα μέρος προήρχετο ἀπὸ τὴν παλαιοτέραν τοῦ χριστιανικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους (βλ. ἀνωτ. *Εἰσαγωγήν*), ἀπετέλει τὸν ἐνεργὸν διοικητικὸν μηχανισμὸν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τὴν παλαιοτέραν περίοδον αὐτῆς, τοὐλάχιστον ἕως τοὺς χρόνους τοὺς μετὰ τὸν Ἡράκλειον. Ὅταν μετὰ τὸν Ἡράκλειον τὸν Λίβυν, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ζ' αἰῶνος, ἐπῆλθεν ἡ μεγάλη διοικητικὴ ἀλλαγὴ τῆς διοικητικῆς διαιρέσεως εἰς *θέματα*, τότε καὶ ἡ κεντρικὴ διοίκησις ἤλλαξε χαρακτῆρα, ἐξελληνισθεῖσα καὶ αὐτή, ὅπως ὁλόκληρος ἐν γένει ὁ πολιτικὸς βίος τῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ ἐξελληνισμὸς τῆς διοικήσεως. Καθ' ὅσον τὸ κράτος ἐγίνετο γνησιώτερον ἑλληνικόν, ἐδημιουργοῦντο εἰς τὸ Βυζάντιον νέα πολιτικὰ ἀξιώματα, ἀνώτερα καὶ κατώτερα, τὰ ὁποῖα σὺν τῷ χρόνῳ ἔλαβον μεγάλην ἀνάπτυξιν. μετωνομάζοντο δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον ταῦτα μὲ καθαρῶς ἑλληνικὰ ὀνόματα. Οὕτως ὠνομάσθησαν *λογοθέται* οἱ ἀντιστοιχοῦντες μὲ τοὺς σημερινοὺς ὑπουργούς, οἱ ὁποῖοι μετεβίβαζον εἰς ὅλην τὴν μοναρχίαν τὰς θελήσεις τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς κυβερνήσεως. ἐσχηματίσθησαν δὲ τὰ λεγόμενα *λογοθέσια*, ἤτοι ὑπουργεῖα (ministères), ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον. Ὁ ἀνώτατος λογοθέτης, ὁ πρωθυπουργὸς ἂς εἴπωμεν, ἦτο ὁ *λογοθέτης τοῦ Δρόμου*, ἤτοι ὁ ὑπουργὸς τῆς Συγκοινωνίας καὶ τῶν Ταχυδρομείων. Ἡ ὑπηρεσία τῶν ταχυδρομείων ἐλέγετο εἰς τὸ Βυζάντιον «τοῦ δημοσίου δρόμου» (cursus publicus), ἦτο δὲ σπουδαιοτάτη καὶ διεξήγετο διὰ πολλῶν ἵππων καὶ δι' ἄλλων φορτηγῶν ζῴων, ἐπίσης καὶ διὰ πολλῶν ἁμαξῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἐγίνετο ὄχι μόνον ἡ μεταφορὰ ἐπιστολῶν καὶ δημοσίων ἐγγράφων καὶ ἄλλων δημοσίων πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ ἡ ὁδοιπορία τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ μάλιστα τῶν ἀνωτέρων καὶ δὴ τῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ *λογοθέτης τοῦ Δρόμου* συνεκέντρωσε σὺν τῷ χρόνῳ σχεδὸν ὁλόκληρον τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, αὐτὸς δὲ εἰσῆγεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τοὺς πρέσβεις τῶν ξένων λαῶν. Σημειωτέον, ὅτι ὑπῆρχε καὶ *λογοθέτης τοῦ πατριάρχου*, εἶχον δὲ καὶ οἱ μητροπολῖται λογοθέτας· καὶ σήμερον ἔτι *Μέγας λογοθέτης* εἶναι ἀξίωμα εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον. Ἄλλος σπουδαῖος λογοθέτης ἦτο ὁ λεγόμενος *Γενικὸς* ἢ *τοῦ Γενικοῦ*, ἤτοι ὁ ὑπουργὸς τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν. Διὰ τὴν διοίκησιν δὲ τῶν αὐτοκρατορικῶν κτημάτων ὑπῆρχεν ὁ *λογοθέτης τῶν Οἰκιακῶν*. Τὰ ὑπουργεῖα τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τοῦ Ναυτικοῦ διηύθυνον ὁ *λογοθέτης τοῦ Στρατιωτικοῦ* καὶ ὁ *λογοθέτης τῶν Πλωΐμων*. Οὗτοι ἦσαν οἱ πέντε σπουδαιότατοι ὑπουργοί, οἱ ὁποῖοι μετ' ἄλλων τινῶν ἀνωτάτων ὑπαλλήλων ἐλάμβανον μέρος εἰς τὸ ἰδιαίτερον συμβούλιον τοῦ αὐτοκράτορος. Τὸν τίτλον τοῦ λογοθέτου ἔφερον ὅμως καὶ ἄλλοι ἀνώτατοι λειτουργοί, προϊστάμενοι διαφόρων κλάδων ὑπηρεσίας πολιτικῆς, αὐλικῆς καὶ δικαστικῆς.

Μεγάλοι αὐλικοὶ ἄρχοντες ἦσαν ὁ *κουροπαλάτης* (ὁ αὐλάρχης τρόπον τινά), ὁ παρακοιμώμενος, εἰς ὃν ἦν ἐμπεπιστευμένη ἡ φυλακὴ τῶν ἀνακτόρων (cura palatii) καὶ τοῦ κοιτῶνος τοῦ βασιλικοῦ. Εἰς ταῦτα δὲ τὰ ἀξιώματα προσετέθη ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου Β' τοῦ Φωκᾶ καὶ τὸ σπουδαιότατον καταστὰν πολιτικὸν ἅμα καὶ αὐλικὸν ἀξίωμα τοῦ *προέδρου*.

Ἄλλος ἀνώτατος λειτουργὸς ἦτο, ὅπως καὶ πρίν, ὁ *ἔπαρχος τῆς πόλεως*. Ἐπίσης μέγα ἀξίωμα εἶχε ὁ *Κοιέστωρ* (quaestor), ὁ ὁποῖος εἶχε καθήκοντα καὶ ἀστυνομικὰ καὶ δικαστικά. Ταῦτα ἦσαν τὰ σπουδαιότερα πολιτικὰ ἀξιώματα. Περὶ τῶν στρατιωτικῶν ἀρχόντων θὰ γίνῃ περαιτέρω λόγος.

Τὰ σεκρέτα ἢ σκρίνια. Ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν ἀνωτάτων τούτων ἀρχόντων εἰργάζοντο ἀναρίθμητα ἰδιαίτερα γραφεῖα, ὅπως καὶ κατὰ τοὺς παλαιοτέρους αἰῶνας. Τὰ γραφεῖα ταῦτα ὠνομάζοντο εἰς τὰς ἀρχὰς *σκρίνια* (scrinia) κατόπιν ἐλέγοντο *λογοθέσια* ἢ *σεκρέτα* (ἐκ τοῦ λατινικοῦ secretum). Οἱ διευθυνταὶ τῶν γραφείων τούτων ἐλέγοντο *ἀσηκρῆται* (a secretis) καὶ οἱ κατώτεροι ὑπάλληλοι ἐλέγοντο *σεκρετικοὶ* ἢ *ἀσηκρῆται* (a secretis), *χαρτουλάριοι, νοτάριοι* κ.λ.π. τοῦ δεῖνα ἢ τοῦ δεῖνα γραφείου. Ὅλοι οὗτοι οἱ μικροὶ καὶ ταπεινοὶ ὑπάλληλοι, οἱ ὁποῖοι ἐγέμιζον ὡς σμῆνος τὰ γραφεῖα τῆς αὐλῆς καὶ τῶν ὑπουργείων, ἐμελέτων τὰς λεπτομερείας τῶν ὑποθέσεων, παρεσκεύαζον τὰς ἀποφάσεις, συνετέλουν εἰς τὸ νὰ καθίσταται γνωστὴ ἡ θέλησις τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὰς ἐσχατιὰς τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίας. Αἱ ὑπηρεσίαι τῶν ἐπαρχιῶν εὑρίσκοντο εἰς τακτικὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν αὐλὴν καὶ μὲ τὴν κεντρικὴν διοίκησιν, ἡ δὲ ὑπηρεσία τῶν ταχυδρομείων ἦτο κάλλιστα διωργανωμένη καὶ ηὐκόλυνε τὴν συγκοινωνίαν, οἱ ἰδιαίτεροι πράκτορες ἐταξίδευον συνεχῶς εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους διὰ νὰ μεταβιβάζουν τὰς διαταγὰς τοῦ αὐτοκράτορος καὶ διὰ νὰ ἐπιβλέπουν εἰς τὴν τήρησιν αὐτῶν, ὑπῆρχε δὲ καὶ ἰδιαιτέρα ἀστυνομία, ἡ ὁποία εἶχε τὴν ἐπίβλεψιν ἐπὶ ὅλων τῶν ὑπαλλήλων καὶ ἐπὶ ὅλων τῶν ὑποθέσεων. ἐφρόντιζε δὲ ἡ κυβέρνησις νὰ μανθάνῃ κάθε παράπονον ἀδικουμένου ὑπηκόου. Ὁ ὑπάλληλος δὲν εὑρίσκεται εἰς ἀπ' εὐθείας ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν αὐτοκράτορα, ἀλλ' ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ διέλθῃ ἱεραρχικῶς ἕως τὸν ἀνώτατον ἀρχηγόν, ὁ ὁποῖος ἔβλεπε τὸν αὐτοκράτορα, ὡς καὶ σήμερον. Γενικῶς ἡ ὑπαλληλικὴ θέσις λέγεται *ὀφφίκιον* (officium) καὶ οἱ θέλοντες νὰ γίνουν *ὀφφικιάλιοι* (officiales) παρασκευάζονται ἀπὸ μακροῦ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν ὑπαλληλικὴν σταδιοδρομίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο λεπτομερέστατα κανονισμένη ἡ προαγωγὴ τοῦ ὑπαλλήλου. Ὁ ὑπάλληλος ἐφ' ὅσον ἐκτελεῖ τὴν ὑπηρεσίαν του εὐόρκως, ὡς λέγομεν σήμερον, ἔχει τὴν εὔνοιαν τοῦ αὐτοκράτορος ἀπεριορίστως. Ὁ ζῆλος δὲ αὐτοῦ διεγείρεται ἐκ τῆς ἐλπίδος τῆς προαγωγῆς, ἡ ὁποία ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα. Βεβαίως καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον ἀναφέρονται σκανδαλώδεις προαγωγαὶ ὑπαλλήλων, αἱ ὁποῖαι ὀφείλονται εἰς εὐνοίας καὶ ῥαδιουργίας, γνωρίζομεν ὅμως ὅτι ἐξησκεῖτο ὑπὸ τῆς κεντρικῆς ἀρχῆς ἀκριβεστάτη ἐπίβλεψις ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν ὑπαλλήλων, καὶ μάλιστα ὁ αὐτοκράτωρ παρακινεῖ καὶ εὐκολύνει αὐτοὺς νὰ διατυπώνουν τὰ παράπονά των. Ἡ τόσον σοφῶς διωργανωμένη διοίκησις αὕτη ἀπετέλει μεγίστην δύναμιν συνοχῆς καὶ ἑνότητος τῆς αὐτοκρατορίας, καὶ κατὰ τὰς μεγάλας ἐποχὰς τῆς ἀκμῆς διεξῆγε τὴν γενικὴν πολιτικὴν ὄχι μόνον τῆς Βυζαντινῆς μοναρχίας ἀλλὰ καὶ σχεδὸν ὅλου τοῦ κόσμου.

Ὁλόκληρον τὸ ἀπειράριθμον προσωπικὸν ἀνωτάτων καὶ κατωτάτων λειτουργῶν σχηματίζει μίαν διοικητικὴν καὶ ἱεραρχικὴν κλίμακα, εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ὁποίας ἵσταται ὁ αὐτοκράτωρ. Πᾶς λειτουργὸς λαμβάνει ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τὸν διορισμόν του, ἄξιον δὲ προσοχῆς εἶναι, ὅτι μαζὶ μὲ τὸν διορισμὸν λαμβάνει καὶ λεπτομερεῖς ὁδηγίας περὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ καὶ προσέτι ὑπόδειξιν τῆς μεγάλης εὐθύνης τὴν ὁποίαν ἔχει καὶ μάλιστα μὲ λόγους πολὺ αὐστηρούς. Ὅλοι οἱ ὑπάλληλοι ἔχουν μισθὸν τακτικόν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀκριβῶς καθωρισμένος, διορίζονται δὲ δι' ὡρισμένον χρόνον, ὁ ὁποῖος ἀνανεώνεται κατ' ἀρέσκειαν, καὶ ἐγγράφονται «εἰς τοὺς καταλόγους» ἀναλόγως τοῦ κλάδου τῆς ὑπηρεσίας των (ἰδιαιτέρως μνημονεύονται οἱ «στρατιωτικοὶ κατάλογοι»).

Ἡ εὐγένεια εἰς τὴν Δύσιν καὶ ἡ δημοκρατικὴ ἰσότης εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἡ ὑπαλληλία καὶ ἡ ἱεραρχία αὕτη ἦτο ἐκ διαμέτρου ἀντίθετος πρὸς τὴν ἐπίσης, ἄλλως, πλουσίαν αὐλικὴν εὐγένειαν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Ἐκεῖ ὁ ὑποτελὴς εἶχεν ὑπεράνω ἑαυτοῦ τὸν ἐπικυρίαρχον, ὁ ἁπλοῦς ἱππότης τὸν βαρῶνον, ὁ βαρῶνος τὸν κόμιτα, οὗτος τὸν δοῦκα, ἀνώτατος δ' ἐπικυρίαρχος ἤρχετο ὁ βασιλεύς, ὁ ὁποῖος δὲν ἐκυριάρχει παρὰ μόνον τοῦ ἀμέσως κατωτέρου αὐτοῦ, οὗτος δὲ πάλιν, χωρὶς νὰ δώσῃ λόγον εἰς τὸν βασιλέα, ἦτο ἀπόλυτος κύριος τοῦ ἰδικοῦ του ὑποτελοῦς. Μὲ ἄλλους λόγους εἰς τὴν Δύσιν ὑπῆρχεν εἰς ἓν βασίλειον, καὶ εἰς αὐτὸ ἀκόμη τὸ μᾶλλον ὁμοειδὲς βασίλειον τῆς Γαλλίας, πλῆθος κρατιδίων, τὰ ὁποῖα ὑπέκειντο κατὰ ἱεραρχικὴν κλίμακα τὸ ἓν εἰς τὸ ἄλλο· κατ' οὐσίαν τὰ κρατίδια ταῦτα ἦσαν ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν βασιλέα, ἕκαστον δὲν ἀναγνωρίζει ἢ μόνον τὸ ἀμέσως ἀνώτερον ἐπικυρίαρχον κρατίδιον. Ἠγωνίσθη; [sic] σεν ὁ βασιλεύς, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν, νὰ θραύσῃ τὰ δικαιώματα τῶν εὐγενῶν καὶ προσαρτῶν μίαν πρὸς μίαν τὰς ἐπαρχίας εἰς τὸ βασιλικὸν φέουδον νὰ προπαρασκευάσῃ τὴν ἕνωσιν τῆς χώρας. Τοὐναντίον εἰς τὸ Βυζάντιον τὸ κράτος εἶναι ἕν, οἱ ἄρχοντες, ἀνώτατοι καὶ κατώτεροι ἔχουν ὑπαλληλικὴν ἱεραρχίαν, ἀλλ' αὕτη ἀποτελεῖ ἅλυσιν ἀδιάσπαστον, ἀνερχομένην μέχρι τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου κυριάρχου πάντων, τοῦ βασιλέως, πρὸς τὸν ὁποῖον ὅλοι ὀφείλουν ὑπακοήν, διότι οὗτος ἐκπροσωπεῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ κράτους. Εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν ἔχομεν κράτος ὅμοιον πρὸς τὰ σημερινά, στερεῶς συνηνωμένον καὶ διωργανωμένον, τοῦτο δ' ἐξηγεῖ τὴν δύναμιν αὐτοῦ.

Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἄλλην ἔποψιν, τὴν κοινωνικήν, ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἔδωκε πρώτη τὸ παράδειγμα τῆς τελείας ἀπελευθερώσεως τοῦ ἀτόμου ἀπὸ δεσμὰ κοινωνικά. Εἰς τὴν μεσαιωνικὴν Εὐρώπην οἱ

Digitized by Google

ἄνθρωποι ἦσαν διῃρημένοι εἰς τάξεις προνομιούχους καὶ μή, λόγῳ γένους καὶ μόνον. Ἡ ἐξ αἵματος αὕτη εὐγένεια, ἡ ὁποία τόσον πολὺ ἐτυράννησε τὰς φεουδαλικὰς κοινωνίας τῆς Εὐρώπης, ἦτο ἐντελῶς ἄγνωστος εἰς τὸ Βυζάντιον. Οἱοσδήποτε, καὶ ἐκ τοῦ ταπεινοτάτου γένους ἂν ἦτο, ἀρκεῖ νὰ εἶχεν ἀτομικὴν ἱκανότητα, ἠδύνατο νὰ φθάσῃ εἰς ὕψιστα ἀξιώματα, νὰ γίνῃ ἀνώτατος ὑπάλληλος, ἀνώτατος αὐλικός, ἐπιφανὴς ἄρχων, ἀκόμη καὶ αὐτοκράτωρ καὶ αὐτοκράτειρα· τὰ παραδείγματα εἶναι πάμπολλα. Φραγμὸς ὄχι μόνον γεννήσεως, ἀλλ' οὐδεὶς οὐδαμόθεν ἠγείρετο πρὸς παρακώλυσιν τοῦ ἀξίου ἀνθρώπου τοῦ δυναμένου νὰ ὠφελήσῃ ἑαυτὸν καὶ τὸ κράτος. Ὑπῆρχον βεβαίως καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον τάξεις κοινωνικαί, ἀλλ' ὄχι ὅπως αἱ τάξεις πληβείων καὶ πατρικίων, εὐγενῶν καὶ ὑποτελῶν, ἀλλ' ἁπλαῖ κοινωνικαὶ τάξεις, ὅπως καὶ σήμερον εἰς πᾶσαν κοινωνίαν, σχηματισθεῖσαν ἐξ αὐτῆς τῆς τύχης καὶ τῆς σταδιοδρομίας τῶν ἀνθρώπων. Κατ' οὐσίαν ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, ἂν καὶ ἦτο ἀπόλυτος μοναρχία εἰς τοὺς τύπους, ἀπετέλει ὅμως τὸ ἰδεῶδες γνησίας δημοκρατικῆς κοινωνίας καὶ κράτους.

Ἡ διοικητικὴ ἱεραρχία καὶ ἡ αὐλικὴ εὐγένεια. Εἰς τὸ Βυζάντιον δὲν ὑπῆρχεν, ὡς ἐλέχθη, εὐγένεια ἐκ καταγωγῆς ἀλλὰ τοιαύτη ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῶν ἀξιωμάτων· ἕκαστος τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ἐκτὸς τῆς ὀνομασίας τοῦ λειτουργήματός του ἔφερε καὶ ἑτέραν σημαίνουσαν τὸν τίτλον εὐγενείας ὃν εἶχεν. Εἰς τοὺς παλαιοτέρους αἰῶνας τῆς αὐτοκρατορίας τίτλος τιμῆς ἦτο ὁ τοῦ *ἰλλουστρίου* (illustres=ἐπιφανεῖς), ὅστις ἐδίδετο εἰς τοὺς ἑπτὰ ἀνωτάτους ἄρχοντας τῶν ἰσαρίθμων κλάδων τῆς διοικήσεως, οἱ ὁποῖοι ἦσαν: οἱ δύο ἔπαρχοι τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, ὁ ἔπαρχος τῆς πόλεως, ὁ μάγιστρος τῶν ὀφφικίων, ὁ μάγιστρος τοῦ στρατιωτικοῦ, ὁ πραιπόσιτος τοῦ ἱεροῦ κοιτῶνος, ὁ κόμις τοῦ δημοσίου θησαυροῦ καὶ ὁ κόμις τοῦ οἰκιακοῦ. Ἐπίσης ἰλλούστριοι ἦσαν οἱ κόμιτες καὶ οἱ δοῦκες τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς καὶ οἱ ἄρχοντες τῶν γραφείων. Κατόπιν ἤρχοντο οἱ spectabiles, δηλαδὴ οἱ διευθυνταὶ τῶν ὑπηρεσιῶν, καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ clarissimi, ἤτοι οἱ διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν κλπ.. Βραδύτερον, ὅτε τὸ κράτος ἐξελληνίσθη, διετηρήθη μὲν τὸ σύστημα τῶν τίτλων εὐγενείας, ἤλλαξαν ὅμως τὰ ὀνόματα αὐτῶν, ὡς καὶ τοῦ λειτουργήματος. Ἠδύνατο πᾶς τις νὰ φθάσῃ εἰς ἀνώτατον ἀξίωμα καὶ συγχρόνως νὰ ἀποκτήσῃ ἀτομικὴν *εὐγένειαν* λόγῳ προσωπικῆς του ἀξίας. Ὁ αὐτοκράτωρ ἀπένεμεν εἰς αὐτὸν «διὰ λόγου» τὸν τίτλον εὐγενείας, ἂν δ' ἐπρόκειτο περὶ ἀνωτάτων ἀρχόντων ἐγίνετο τοῦτο ἐν ἰδιαιτέρᾳ τελετῇ, καθ' ἣν ἀπενέμοντο καὶ τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ σύμβολα τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ ἀξιώματος. Μεγίστη μέριμνα κατεβάλλετο ὑπὸ τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς καὶ τῆς διπλωματίας διὰ τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῆς ἱεραρχικῆς τάξεως. Ὁ διευθυντὴς τῆς ἐθιμοτυπίας ἦτο ἀνώτατος ἄρχων, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο *ἀρτικλίνης* (κατὰ παραφθορὰν ἀπὸ τὸ triclinium). Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, κατὰ τὸν Θ'—Ι' αἰῶνα, συνετάχθη περιεργότατον ἐπίσημον βιβλίον, ὅπερ εἶναι, τρόπον τινά, κῶδιξ ἱεραρχίας, φέρον τὸν τίτλον: «Ἀκριβολογία τῶν βασιλικῶν κλητωρίων καταστάσεως, καὶ ἑκάστου τῶν ἀξιωμάτων πρόσκλησις καὶ τιμή, συνταχθεῖσα ἐξ ἀρχαίων κλητωρολογίων ἐπὶ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου καὶ σοφωτάτου ἡμῶν βασιλέως». Ἀπὸ τὸ πονημάτιον τοῦτο, ὅπως καὶ ἀπὸ τὸ «περὶ βασιλείου τάξεως» βιβλίον τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἅτινα εἶναι ὀλίγον σκοτεινὰ δι' ἡμᾶς σήμερον, μανθάνομεν τοὺς τίτλους εὐγενείας καὶ τὴν ἱεραρχικὴν τάξιν, ἡ ὁποία ἐπεκράτει εἰς τὸ Βυζάντιον μετὰ τὸν Ζ' αἰῶνα. Ὅταν διεξήγοντο αἱ συχνόταται τελεταὶ εἰς τὸ ἱερὸν παλάτιον, ὅταν ἐγίνοντο αἱ *δοχαί*, ἤτοι αἱ ὑποδοχαὶ τῶν αὐλικῶν καὶ τῶν ὑπαλλήλων, ὅταν ἐδίδοντο συμπόσια ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα, ἕκαστος τῶν ἀρχόντων τοῦ κράτους εἶχεν ἀκριβέστατα καθωρισμένην τὴν τάξιν, κατὰ τὴν ὁποίαν παρουσιάζετο εἰς τὸν βασιλέα, καὶ τὴν θέσιν ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐκάθητο κατὰ τὰ συμπόσια. Αἱ τάξεις μάλιστα τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν «*ἀξιωμάτων*» ἐν γένει ἦσαν τόσον πολυάριθμοι, ὥστε κατετάσσοντο οὗτοι εἰς ὁμάδας, αἱ ὁποῖαι ὠνομάζοντο *βῆλα*. Προῆλθε δὲ ἡ ὀνομασία αὕτη ἀπὸ τὴν λατινικὴν λέξιν velum, ἡ ὁποία σημαίνει παραπέτασμα, διότι ὁ τεταγμένος αὐλικὸς ὀστιάριος ἀνήγειρε τοῦτο καὶ εἰσήρχοντο οἱ ἄρχοντες εἰς τὸν βασιλέα κατὰ τὴν ἑξῆς τάξιν: βῆλον α' *μάγιστροι*·—βῆλον β' *πατρίκιοι*·—βῆλον γ' *συγκλητικοί, ὕπατοι, κόμιτες* κ.ο.κ. Οἱ ἀνώτατοι λοιπὸν τίτλοι εὐγενείας εἶναι μάγιστρος, πατρίκιος, συγκλητικός, ὕπατος, κόμις. Κατώτεροι τίτλοι εἶναι: *ἀνθύπατοι, πρωτοσπαθάριοι, σπαθάριοι*. Τὰ δύο τελευταῖα ὀνόματα δὲν ἐδείκνυον τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος στρατιωτικούς, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο «*οἱ ἀπὸ σπαθίου*» καὶ ἦσαν καταγεγραμμένοι εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς καταλόγους. Σπουδαίαν θέσιν εἶχον εἰς τὴν αὐλὴν καὶ αἱ σύζυγοι τῶν μεγάλων ἀρχόντων, ἦσαν δὲ καὶ αὗται κατατεταγμέναι κατὰ τάξιν ἱεραρχίας. Ὁ εὐγενέστατος τῶν τίτλων, ὁ ὁποῖος ἐδίδετο εἰς μόνην τὴν βασίλισσαν, ἦτο «*αὐγούστα*». Παρ' αὐτὴν ἵσταντο αἱ κυρίαι τῆς τιμῆς, αἱ *ζωσταὶ* καὶ ἡ εὐγενεστάτη *ζωστὴ πατρικία*, μετ' αὐτὴν δ' ἔρχονται: αἱ *μαγίστρισσαι*, αἱ *πατρίκιαι*, αἱ *κόμισσαι*, αἱ *πρωτοσπαθάριαι*, αἱ «λοιπαὶ συγκλητικαὶ» καὶ καθεξῆς. Αἱ ξέναι εὐγενεῖς κυρίαι, αἱ ὁποῖαι μετέβαινον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐλέγοντο ἁπλῶς *ἀρχόντισσαι*, οἱ δὲ ξένοι ἡγεμόνες γενικῶς *ἄρχοντες*. Ἀξία λόγου εἶναι ἡ γενομένη ὑπὸ τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ κατάταξις τῶν λειτουργῶν εἰς *στρατηγούς*, εἰς *δομεστίκους*, εἰς *κριτάς*, εἰς *σεκρετικούς*· «πρώτη καὶ μεγίστη ἡ τοῦ *βασιλεοπάτορος* ἀξία· β' ἡ τοῦ *ρέκτορος*· γ' ἡ τοῦ *συγκέλλου*· δ' ἡ τοῦ *στρατηγοῦ τῶν Ἀνατολικῶν*» κλπ. Ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐξαίρει τὴν βυζαντινὴν ταύτην ὀργάνωσιν εἶναι ἡ παρατήρησις τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὅτι αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἔδιδε τὰ *ὀφφίκια* καὶ ἔκαμνε τοὺς *ἀναβιβασμούς*, ἤτοι τὰς προαγωγάς, τὰ δὲ «ἀξιώματα ταῦτα τὰ ὁποῖα δίδονται διὰ λόγου βασιλικοῦ (ἤτοι δι' αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος) καὶ τὰ ὁποῖα συνεπάγονται ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν κατωτέρων, «πάλιν ραδίως ἀφαιροῦνται καὶ ἐκ προσώπων εἰς πρόσωπα μεθίστανται»· εἰς τοῦτο δ' ἔγκειται ἡ σπουδαιότης τῆς διοργανώσεως ἐκείνης, διότι οὐ μόνον ἐπαύετο ὁ λειτουργὸς ὁ ἀνίκανος ἀλλὰ καὶ ὁ τίτλος εὐγενείας ἀφῃρεῖτο ἀπ' αὐτοῦ.

Τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὀφφίκια. Πολύπλοκος ἐπίσης ἦτο καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱεραρχία, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχουσα τὸν πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τῆς ὁποίας πολλαὶ ὀνομασίαι καὶ τίτλοι μετεβιβάσθησαν μέχρις ἡμῶν. Τὸ πατριαρχεῖον εἶχε καὶ αὐτὸ ἰδίαν αὐλήν, οἱ δὲ ἐκκλησιαστικοὶ ὀφφικιάλιοι, κατὰ τὸν Κωδινόν, διαιροῦνται εἰς ὁμάδας, ὑποδιαιρουμένας εἰς πεντάδας: α') ὁ *μέγας οἰκονόμος*, ὁ *μέγας σακελλάριος*, ὁ *μέγας σκευοφύλαξ*· οὗτοι κάθηνται ἐν τῇ θείᾳ καὶ ἱερᾷ συνόδῳ μετὰ τοῦ ἀρχιερέως. β') Ὁ *πρωτονοτάριος*, ὁ *λογοθέτης*. γ') Ὁ *ἱερομνήμων*, ὁ *ἐπὶ τῶν γονάτων*... ε') Ὁ *ἄρχων τῶν μοναστηρίων*... θ') (ἡ τελευταία). Οἱ *δομέστικοι τῶν θυρῶν*. Οἱ λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας λαμβάνουσι μέρος καὶ εἰς ὡρισμένας τελετὰς τοῦ παλατίου. «Ἐν δὲ τῇ βασιλικῇ τιμίᾳ τραπέζῃ πρό γε πάντων συνεστιᾶται ὁ πατριάρχης τῷ βασιλεῖ καὶ δεῖ ὑμᾶς καλεῖν τοὺς λογάδας τῆς Ἐκκλησίας, οἷον μητροπολίτας σὺν τῷ συγκέλλῳ... Ἐπὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἀκουβίτων (εἰς τὰς ἄλλας τραπέζας τοῦ αὐτοκρατορικοῦ συμποσίου) δεῖ ὑμᾶς καλεῖν πρεσβυτέρους τοῦ μεγάλου παλατίου, β', τῇ μεγάλης Ἐκκλησίας (τῆς Ἁγίας Σοφίας) κδ', διακόνους... ἀναγνώστας... ψάλτας... καὶ παπάδας...».

Οἱ Βυζαντινοὶ ἄρχοντες τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν, ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ ΙΑ' αἰῶνος εἰσήχθη νέα καὶ ἀρκετὰ λεπτεπίλεπτος ἱεραρχικὴ ὀνομασία, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὰ μέλη τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, εἰς τὰ ἀξιώματα τῶν ἀνωτάτων ἀρχόντων. Ὁ *Κωδινὸς* ἀναφέρει ὅτι, ὅπως εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, «εὐθὺς μετὰ τὸν βασιλέα πρῶτον πάντων (ἀξίωμα) ἦτο τὸ τοῦ *Καίσαρος*». Ὁ τίτλος τοῦ καίσαρος ὑπῆρχεν ἤδη· ὁ Βάρδας, ἀδελφὸς τῆς αὐτοκρατείρας Θεοδώρας, συζύγου τοῦ Θεοφίλου, ἦτο καῖσαρ, ἔχων τὴν προσωνυμίαν τοῦ δευτέρου μετὰ τὸν βασιλέα ἄρχοντος τοῦ κράτους, ἐν τοῖς πράγμασι δὲ ἦτο αὐτὸς ὁ ὑπέρτατος ἄρχων.

Οἱ Κομνηνοὶ καὶ ἰδίως οἱ Παλαιολόγοι ἔδιδον εἰς τοὺς προσφιλεῖς υἱοὺς ἢ ἀδελφοὺς αὐτῶν τὸ ὄνομα *δεσπότης*, τὸ ὁποῖον γνωρίζομεν ὅτι ἦτο κατ' ἀρχὰς προσωνυμία τοῦ αὐτοκράτορος. Κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας οἱ *δεσπόται* εἶναι πραγματικῶς ἀνώτατοι ἄρχοντες, ὡς οἱ τοῦ *δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου*, τοῦ *δεσποτάτου τοῦ Μυστρᾶ*. Ἀργότερον ἡ προσωνυμία αὕτη, ὡς καὶ ἄλλαι βασιλικαὶ τιμαί, ἐδόθη εἰς τοὺς πατριάρχας, καὶ ἔπειτα εἰς ὅλους τοὺς ἀρχιερεῖς (ἐξ οὗ καὶ ἡ σημερινὴ σημασία τῆς λέξεως), ὁ δὲ πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ οἰκουμενικός, ὀνομάζεται ἕως σήμερον «αὐθέντης καὶ δεσπότης». Κατὰ τοὺς ὑστάτους χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας ἐλέγετο ἐνίοτε ὁ αὐτοκράτωρ καὶ *αὐθέντης*, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδόθη κυρίως εἰς τὸν Ὀθωμανὸν σουλτᾶνον, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται ὑπό τινων χρονογράφων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος «*Μέγας αὐθέντης*», ἔμεινε δὲ τὸ ὄνομα παρὰ τοῖς Γάλλοις καὶ τοῖς Γερμανοῖς, οἵτινες λέγουν grand seigneur, grossherr.

Ὁ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός, θέλων νὰ τιμήσῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰσαάκιον Κομνηνὸν δι' ἀξιώματος μεγάλου, ὀλίγον κατωτέρου τοῦ αὐτοκρατορικοῦ, εὗρε τὸ ἀξίωμα *σεβαστοκράτωρ*, «δεύτερον οἱονεὶ βασιλέα τοῦτον πεποιηκώς, καὶ ὑπεβίβασε τούτου τὸν καίσαρα». Ὁ ἴδιος Ἀλέξιος Κομνηνὸς ἐπενόησε καὶ ἄλλο ἀξίωμα *πανυπερσέβαστος*, ἀξίωμα «ἰσοστάσιον καὶ σύνθρονον τῷ καίσαρι». Μέγιστα ἀξιώματα ἐπίσης κατεῖχον ὁ *πρωτοβεστιάριος*, ὁ *μέγας δομέστικος*. Ὁ πρωτοβεστιάριος, ὡς δεικνύει τὸ ὄνομά του, κατ' ἀρχὰς δὲν εἶχεν ἄλλην φροντίδα παρὰ μόνον τὴν τοῦ ἱματοφυλακίου, ἀλλὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐπεξετάθη εἰς τὴν ἐπίβλεψιν ὅλης τῆς αὐλῆς, ἦτο δὲ ὁ εἰσηγητὴς καὶ ὁ παραστάτης τοῦ βασιλέως κατὰ τὰς ἐπισήμους ἀκροάσεις. Τὸ ἀξίωμα τῶν δομεστίκων ἦτο ἰδίως στρατιωτικόν, ὡς θὰ λεχθῇ κατωτέρω, ὁ μέγας δομέστικος ὅμως, ὡς φαίνεται, κατεῖχεν ἐπιφανὲς αὐλικὸν καὶ πολιτικὸν ἀξίωμα. *Δομέστικος* (ἐκ τοῦ λατιν. domesticus=οἰκεῖος) σημαίνει τὸν ἐμπεπιστευμένον, τὸν ἐπιστάτην, καὶ ἐντεῦθεν μετέπεσεν εἰς τὴν σημασίαν τοῦ ἄρχειν.

Μακρότατος εἶναι ὁ κατάλογος τῶν ἀξιωμάτων τῶν ἀρχόντων, οἱ ὁποῖοι ἐκυβέρνων τὸ κράτος κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Κομνηνῶν καὶ ἔπειτα. Ἀλλ' οἱ ἐπιφανέστατοι ἐξ αὐτῶν, οἱ συγκεντρώσαντες εἰς χεῖράς των ὅλην τὴν δύναμιν τῆς διοικήσεως, ἦσαν εἰς παλαιοτέρους μὲν χρόνους ὁ *κουροπαλάτης*, ὁ ἔχων τὴν φροντίδα τοῦ παλατίου, ἀργότερον δ' ὁ *παρακοιμώμενος*, ὁ ἔχων δηλαδὴ τὴν τιμὴν νὰ παραμένῃ διαρκῶς παρὰ τῷ βασιλεῖ. Οἱ δύο οὗτοι ἄρχοντες ἔλαβον τόσον μεγάλην δύναμιν, ὥστε ἐνίοτε, ἂν ἦσαν ἰσχυροῦ ἀτομικοῦ χαρακτῆρος, αὐτοὶ ἐκυβέρνων. Πάντως δὲν συνέβη ποτὲ εἰς τὸ Βυζάντιον νὰ ὑπάρξουν τόσον νωθροὶ καὶ ἀνίκανοι αὐτοκράτορες, ὅπως οἱ γνωστοὶ ἐν Γαλλίᾳ ὀκνηροὶ βασιλεῖς (fainéants), οἱ τελευταῖοι τῆς δυναστείας τῶν Μεροβιγγίων βασιλέων, τοὺς ὁποίους διηύθυνον, ὡς καὶ ὁλόκληρον τὸ κράτος, οἱ πανίσχυροι αὐλάρχαι, οἱ majordomus (maires de palais).

Εἶναι δύσκολον εἰς ἡμᾶς σήμερον νὰ κατανοήσωμεν καλῶς τὰ ἔργα ἑκάστου ἐκ τῶν ἀρχόντων τούτων, ἂν δὲν γίνουν πρότερον δι' ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἐπιστάμεναι μελέται. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ σημειωθῇ εἶναι, ὅτι ὄχι μόνον τὰ ἔργα ἑκάστου ἐξ αὐτῶν ἀλλὰ καὶ αἱ στολαί των ἀκόμη εἶχον καθορισθῆ μὲ λεπτολόγον ἀκρίβειαν. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἐνταῦθα μακρότερος περὶ αὐτῶν λόγος, ἀλλ' ὡς δεῖγμα παραθέτομεν τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα: «*Περὶ τῶν φορεμάτων ἑκάστου τῶν τε ἀξιωμάτων καὶ ὀφφικίων:* Τὸ περικάλυμμα τῆς κεφαλῆς τοῦ δεσπότου, τὸ καλούμενον σκιάδιον, ὁλομάργαρον. Ὁ ἀὴρ αὐτοῦ ἔχει ὀνόματα τοῦ φοροῦντος αὐτό, χρυσοκλαβαρικόν, συρματεῖνον. Τὰ σεῖα οἷα καὶ τὰ βασιλικά, πλὴν τοῦ κόμβου τῶν φοινίκων. Τὸ κόκκινον ροῦχον αὐτοῦ, ὥσπερ καὶ τὸ βασιλικόν, μετὰ ριζῶν, ἄνευ τῶν στρατηλατικίων. Τὸ ταμπάριον αὐτοῦ κόκκινον μετὰ μαργελλίων. Αἱ κάλτζαι κόκκιναι. Τὰ δ' ὑποδήματα αὐτοῦ διβολέα, χρώματος ὀξέος καὶ λευκοῦ, ἔχοντα ἀετοὺς μαργαριταρεΐνους ἐκ πλαγίων τε καὶ ἐπὶ τῶν ταρσῶν, ἤτοι ἐπάνω τῶν ὑποδημάτων τῶν μουζακίων».

Ἡ διοίκησις τῶν ἐπαρχιῶν. Τὰ θέματα. Τὸ διοικητικὸν καὶ στρατιωτικὸν ἅμα σύστημα τῆς διαιρέσεως τοῦ κράτους εἰς «*θέματα*», τὸ ὁποῖον διωργανώθη ἀπὸ τὸν Ζ' αἰῶνα καὶ ὑπῆρξεν οὐσιῶδες χαρακτηριστικὸν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἐστηρίζετο εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς συνενώσεως εἰς τὰς χεῖρας ἑνὸς ἀρχηγοῦ καὶ τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς στρατιωτικῆς ἐξουσίας (βλ. ἀνωτέρω *Ἱστορίαν*). Κατὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἡ ὁποία ηὐκόλυνε τὴν ἄμυναν κατὰ τῶν πολυαρίθμων ἐχθρῶν, ὡς παρετήρησεν ἤδη ὁ Πορφυρογέννητος, αἱ βυζαντιναὶ χῶραι ἐκηρύσσοντο, οὕτως εἰπεῖν, εἰς κατάστασιν πολιορκίας. Κατὰ τὴν ἰδίαν ἀρχὴν εἶχον δημιουργηθῆ εἰς τὴν Δύσιν τὰ *ἐξαρχᾶτα* τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Σημειωτέον ὅτι ὅλα τὰ θέματα τοῦ κράτους δὲν ἐδημιουργήθησαν εὐθὺς ἀμέσως· ἡ πρώτη ἐφαρμογὴ τοῦ συστήματος ἔγινε κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, ἐξηκολούθησε δὲ τὸ σύστημα νὰ ἐφαρμόζεται διαδοχικῶς, καθόσον παρουσιάζετο ἀνάγκη ἰδιάζουσα εἰς διαφόρους περιφερείας, καὶ μόνον ἀπὸ τὸν Η' αἰῶνα εὑρίσκομεν ἐφηρμοσμένην τὴν διαίρεσιν εἰς θέματα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Σπουδαία δὲ εἶναι καὶ ἡ ἑξῆς παρατήρησις, ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο τῶν θεμάτων δὲν εἶναι ἐντελῶς ἄσχετον μὲ τὴν παλαιὰν διαίρεσιν τοῦ κράτους τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὡς παρατηρεῖ ὁ Diehl λέγων, ὅτι «ὄχι μόνον κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζονται, ἀλλ' ἀκόμη καὶ κατὰ τὰ ἐδάφη, τὰ βυζαντινὰ θέματα προέρχονται ἀπὸ τοὺς παλαιοτέρους θεσμούς, καὶ οἱ στρατηγοὶ τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος εἶναι οἱ ἄμεσοι ἀπόγονοι τῶν μαγίστρων τοῦ στρατοῦ ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ» (*Diehl*, L'origine du régime des thèmes, ἐν Études Byzantines, 1905, σ. 242. Βλ. καὶ *Gelzer*, Die Genesis der byzant. Themenverfassung, 1899).

Ὁ Πορφυρογέννητος, ὁ ὁποῖος ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς τόσον πολύτιμον πηγὴν περὶ τοῦ αὐλικοῦ βίου, ἔγραψε καὶ ἰδιαίτερον βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται: «Τοῦ σοφωτάτου βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου περὶ τῶν θεμάτων τῶν ἀνηκόντων τῇ βασιλείᾳ τῶν Ρωμαίων πόθεν ἔσχον τὰς ὀνομασίας καὶ τί σημαίνουσιν αἱ τούτων προσηγορίαι». Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο εὑρίσκομεν σπουδαιοτάτας εἰδήσεις γεωγραφικὰς καὶ διοικητικάς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν θεμάτων ἤλλασσε κατὰ τὰς ἐποχάς· καθόσον κατερχόμεθα εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ἐδημιουργοῦντο νέα θέματα, κατήντησε δὲ ὥστε νὰ γίνουν πολυαριθμότατα κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας, διότι ἕως τὴν καταστροφὴν τῆς αὐτοκρατορίας διετηρήθη ἡ ἀρχὴ τοῦ νὰ εἶναι ἡνωμένη ἡ ἐξουσία, ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ στρατιωτική, εἰς τὰς χεῖρας ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου. Κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα, συμφώνως μὲ τὴν ἀπαρίθμησιν τοῦ Πορφυρογεννήτου, τὰ θέματα τῆς αὐτοκρατορίας εἶναι εἴκοσιν ἐννέα, διαιροῦνται δὲ εἰς «*θέματα τῆς Ἀνα-*

Digitized by Google

τολῆς», καὶ εἰς «*θέματα τῆς Δύσεως*», ἤγουν τῆς Εὐρώπης. Σπουδαιότατα θέματα τῆς Ἀνατολῆς ἦσαν τὸ Ἀνατολικόν, τὸ τῶν Θρᾳκησίων, τὸ θέμα τῶν Κιβυρραιωτῶν, κλπ. ἐν ὅλῳ δεκαεπτά. Τὰ θέματα τῆς Εὐρώπης ἦσαν τὸ τῆς Θράκης, τὸ σημαντικώτατον ὅλων, διότι εἰς τοῦτο ἔκειτο ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ ὁποία εἶναι «*πόλις βασιλεύουσα τοῦ τε κόσμου παντὸς ὑπερέχουσα*» *(Πορφυρογέν.)*, τὸ θέμα τῆς Μακεδονίας, τὸ τῆς Ἑλλάδος, τὸ τῆς Πελοποννήσου κλπ., ἤτοι ἐν ὅλῳ 12. Περιελαμβάνοντο δὲ εἰς αὐτὰ καὶ μακριναὶ διοικήσεις, καὶ δὴ τὸ θέμα τῆς Σικελίας, τὸ τῆς Λογγιβαρδίας καὶ τὸ τῆς Χερσῶνος.

Ὁ διοικητὴς ἑκάστου θέματος, ὁ ὁποῖος ἦτο συγχρόνως καὶ πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς διοικητής, ὠνομάζετο *στρατηγὸς* καὶ εἶχε συνήθως τὸν τιμητικὸν τίτλον *πατρίκιος*, διωρίζετο δὲ ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐπεκοινώνει ἀπ' εὐθείας μετ' αὐτοῦ. Τὸ θέμα ὑποδιῃρεῖτο εἰς *τούρμας*, τῶν ὁποίων διοικητὴς ἦτο ὁ *τουρμάρχης*, καὶ εἰς ἄλλας μικροτέρας ὑποδιοικήσεις. Ὁ στρατηγὸς εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγάς του τέσσαρας ἀνωτέρους ὑπαλλήλους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὁ *δομέστικος τοῦ θέματος*, στρατιωτικὸς λειτουργὸς καὶ ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου του, ὁ *πρωτονοτάριος τοῦ θέματος*, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ πολιτικὸς διοικητής, ὁ *χαρτουλάριος τοῦ θέματος*, οἰκονομικὸς ἐπιμελητής, καὶ ὁ *κριτὴς τοῦ θέματος*, ὁ ὁποῖος εἶχε δικαστικὰ καθήκοντα καὶ πολιτικά. (Τὰ περὶ διοικήσεως τῶν θεμάτων βλ. λεπτομερῶς παρὰ *Rambaud*, L'empire grec au Xe s. 1870, σ. 199 ἑξ.).

Αἱ διοικήσεις τῶν συνοριακῶν χωρῶν. Αἱ ὑποτεταγμέναι χῶραι, αἱ νεωστὶ προσηρτημέναι εἰς τὸ Κράτος, ὅπως καὶ αἱ χῶραι αἱ παραμεθόριοι, εἶχον ἰδιαιτέρας διοικήσεις· καὶ τοῦτο διότι αἱ συνθῆκαι, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἔζων οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν τούτων, ἦσαν διάφοροι ἀπὸ τὰς τῶν κατοικούντων χώρας εἰρηνικάς, ἀποτελούσας ἐπαρχίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κράτους, ἐνίοτε δὲ ἦτο ἀνάγκη νὰ εἶναι διαφορετικοὶ καὶ οἱ νόμοι, ἢ καὶ νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν συνήθειαι παλαιαί, μὲ τὰς ὁποίας ἦσαν συνηθισμένοι οἱ κάτοικοι. Διὰ τοὺς ἰδίους περίπου λόγους ἐδημιουργήθησαν παρ' ἡμῖν καὶ σήμερον αἱ *γενικαὶ διοικήσεις* τῶν προσφάτως ἀπελευθερωθεισῶν ἑλληνικῶν χωρῶν (τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἠπείρου). Ὅπως εἶχον δημιουργηθῆ τὰ *ἐξαρχᾶτα* καὶ οἱ διοικηταὶ αὐτῶν, οἱ *ἔξαρχοι*, ἐδημιουργήθησαν διοικήσεις ἔχουσαι ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς *κατεπάνω* (κατ' ἐναλλαγὴν ἐκ τῆς λέξεως ταύτης προῆλθε τὸ σημερινὸν παρὰ τοῖς ξένοις ὄνομα capitain)· ἄλλοι διοικηταὶ ἐλέγοντο *δοῦκες* (ἐκ τοῦ λατινι. dux, ὅ ἐστι ἀρχηγός)· ἄλλοι πάλιν διοικηταὶ ἐλέγοντο *προνοηταί*. Εἰς ὀχυρὰς θέσεις πλησίον τῶν συνόρων εἶχον δημιουργηθῆ μικραὶ διοικήσεις ὀνομαζόμεναι *κλεισοῦραι* (εἰς τόπους ἔχοντας κλεισούρας, ἤτοι εἰς διαβάσεις χαραδρῶν κ. τ. τ.), οἱ δὲ διοικηταὶ αὐτῶν ἐλέγοντο *κλεισουράρχαι*.

Ἀλλὰ καὶ εἰς μερικὰ θέματα εὑρίσκομεν διοικητάς, οἱ ὁποῖοι δὲν ὀνομάζονται *στρατηγοί*· ἐνίοτε ἀντὶ στρατηγοῦ εὑρίσκομεν *κόμιτα*, ἢ *δομέστικον*, ἢ *κατεπάνω* (ὡς καὶ εἰς διοικήσεις παραμεθορίους), ἢ καὶ ἁπλῶς *ἄρχοντα*. Τὸ περιεργότερον εἶναι ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ *στρατηγοὶ* τῶν θεμάτων δὲν εἶναι ὅλοι ἰσότιμοι, οὔτε ὁμόβαθμοι. Συνήθως οἱ στρατηγοὶ ἦσαν κατὰ τὴν τάξιν εὐγενείας *πατρίκιοι*, ἠδύναντο ὅμως νὰ εἶναι καὶ κατώτεροι *πρωτοσπαθάριοι*, ἔχομεν δὲ καὶ ἀνώτερον στρατηγὸν *μάγιστρον*, ἀναλόγως τῶν ὑπηρεσιῶν τὰς ὁποίας εἶχον παράσχει εἰς τὸ κράτος ἢ εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν θέσιν ἦσαν διάφοροι οἱ στρατηγοί, ἔχοντες ἀνώτερον ἢ κατώτερον μισθὸν ἀναλόγως τοῦ μεγέθους ἢ τῆς σημασίας τοῦ θέματος. Τὸ ἴδιον συνέβαινε καὶ ὡς πρὸς τοὺς ἄλλους διοικητὰς τῶν παραμεθορίων διοικήσεων, περὶ τῶν ὁποίων ἔγινε λόγος. Ἀκόμη καὶ οἱ ὑπάλληλοι τοῦ θέματος ἠδύναντο νὰ εἶναι διάφοροι, ἀναλόγως τῆς φύσεως τῆς χώρας καὶ τῶν ἀναγκῶν. Εἰς τὰ ναυτικὰ π. χ. θέματα, τὰ παραθαλάσσια, τὰ ὁποῖα διετήρουν πλοῖα ἢ στόλον, τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ θέματος ἀπετελεῖτο ἀπὸ *πρωτοκαράβους* καὶ ἀπὸ *ναυκλήρους*. Μία μόνον ἀρχὴ ἔμεινεν ἀμετάβλητος, ἡ συνένωσις εἰς τὰς χεῖρας ἑνὸς προσώπου τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς στρατιωτικῆς δικαιοδοσίας, διότι τὴν συνένωσιν ταύτην εἶχεν εὕρει ἡ βυζαντινὴ κυβέρνησις συντελεστικὴν διὰ τοὺς χαλεποὺς ἐκείνους χρόνους ἐσωτερικῶν ταραχῶν καὶ ἐξωτερικῶν κινδύνων. Ἐν τῇ σοφωτάτῃ δὲ ταύτῃ ὀργανώσει πάντοτε πρῶτοι ἔρχονται «οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ πρωτοσπαθάριοι τῶν *Ἀνατολικῶν θεμάτων*», τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἕως τὸν ΙΒ' αἰῶνα ἤντλει τὸ κράτος τὰς πηγὰς τῆς ζωτικότητος καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ.

Ἡ βασίλειος τάξις καὶ αἱ τελεταὶ τοῦ ἱεροῦ παλατίου. Εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου περιγράφεται λεπτομερέστατα ὁ βίος τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ εἰς τὸ ἱερὸν παλάτιον, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ κέντρον ὄχι μόνον τοῦ αὐλικοῦ, ἀλλὰ καὶ ὅλου τοῦ πολιτικοῦ βίου τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἔχουν ἐστραμμένα τὰ βλέμματα καὶ ἡ Ὀρθοδοξία καὶ ὅλοι οἱ ξένοι λαοί. Εἰς τὰς μεγαλοπρεπεστάτας αἰθούσας τῶν παλατίων ἐκτυλίσσονται σκηναὶ ἀφαντάστου πολυτελείας καὶ λαμπρότητος. Οἱ ἄρχοντες τῆς πρωτευούσης, οἱ πολιτικοί, οἱ ἐκκλησιαστικοί, οἱ στρατηγοὶ τῶν θεμάτων, ὅλη ἡ διοικητικὴ καὶ αὐλικὴ ἱεραρχία, καθ' ὡρισμένας ἡμέρας συνέρχονται πότε εἰς τὴν μίαν πότε εἰς τὴν ἄλλην αἴθουσαν καὶ περιστοιχίζουσαι τὸν βασιλέα πανηγυρίζουν ἑορτάσιμόν τινα ἡμέραν ἢ γεγονός. Ἔρχονται καὶ ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας οἱ στρατηγοί, ὡς ἐλέχθη, εἰς τὸ παλάτιον καὶ ἐμφανίζεται δι' αὐτῶν ἓν εἶδος ἀντιπροσωπείας τῶν χωρῶν τοῦ κράτους. Ἔρχονται καὶ ἀντιπροσωπεῖαι τῶν δήμων, ἤτοι τοῦ λαοῦ, καὶ τέλος πάσης τάξεως ἐκπρόσωποι. Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία εἶχεν ἐφαρμόσει ἐν μέρει καὶ εἶδος ἀντιπροσωπευτικοῦ συστήματος, προσεπάθει δὲ νὰ ἐπιτύχῃ καὶ τὴν ἀνύψωσιν τῶν μικρῶν τάξεων τῆς κοινωνίας διὰ τῆς παρουσίας δήμων εἰς τὰς ὑποδοχὰς τοῦ αὐτοκράτορος.

Ἐκπλήττεται ὁ ἀναγνώστης διεξερχόμενος τὰς σελίδας, εἰς τὰς ὁποίας ὁ Πορφυρογέννητος περιγράφει πάντα ταῦτα, ἐκπλήττεται διὰ τὴν λεπτολόγον ἀκρίβειαν τῶν συνηθειῶν καὶ τῶν τύπων, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐγίνοντο αἱ τελεταί, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀνήκουστον λαμπρότητα αὐτῶν. Πρέπει ὅμως νὰ δοθῇ πίστις εἰς τὰς περιγραφὰς τοῦ λογίου αὐτοκράτορος, διότι οὗτος δὲν ἔκαμε τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ συναγάγῃ ἀπὸ παλαιὰς ἐκθέσεις, τελετῶν ὡρισμένων, αἱ ὁποῖαι ἐφυλάσσοντο εἰς τὰ ἀρχεῖα, τὰ σπουδαιότατα ἔγγραφα καὶ νὰ καταρτίσῃ ἓν ἐπίσημον, οὕτως εἰπεῖν, βιβλίον. Τόση μεγάλη ἦτο ἡ ἀκρίβεια, ὥστε ἡ βυζαντινὴ αὐλή, ὅπως καὶ ἡ βυζαντινὴ διοίκησις ἐκράτουν προσεκτικὰ τὰ ἀρχεῖα αὐτῶν. Διότι συναντῶμεν εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο κεφάλαια ὡς ἑξῆς: «Ἀναγόρευσις Λέοντος βασιλέως τοῦ τῆς θείας λήξεως. Ἀναγόρευσις τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν δεσπότου Ἰουστινιανοῦ». Ἄλλως τε αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Πορφυρογέννητος λέγει εἰς τὸ προοίμιόν του, ὅτι ἐκθέτει «ὅσα τε παρὰ τῶν παλαιοτέρων ἐφευρέθη ἐκ πολλῶν ἐρανισθείς». Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου καὶ ξένων περιηγητῶν εἴτε χρονογράφων περιγραφαὶ ἐπικυροῦσι τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου.

Τρεῖς ἦσαν αἱ ἰδιαιτέρως σεβασταί, αἱ περιβόητοι εἰς τὸν χριστιανικὸν κόσμον ἐκκλησίαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὰ τρία μεγάλα ἱερά, ἡ Ἁγία Σοφία, «ἡ μεγάλη ἐκκλησία», οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι καὶ αἱ Βλαχέρναι. Εἰς ὡρισμένας μεγάλας ἡμέρας ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τῆς χρυσοστολίστου ἀκολουθίας αὐτοῦ ἐπήγαινεν ἐν πομπῇ εἴτε νὰ παρακολουθήσῃ τὴν θείαν λειτουργίαν εἴτε νὰ κάμῃ προσκύνημα εἰς ἓν ἀπὸ τὰ μεγάλα ἱερά. Ἡ «προέλευσις», ὡς ἐλέγετο, αὐτὴ τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς πρωτευούσης κατὰ τὰς ἡμέρας μεγάλων ἐκκλησιαστικῶν ἑορτῶν ἔδιδε τὴν εὐκαιρίαν πομπικῆς ἐπιδείξεως τῆς αὐλῆς εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἄλλως τε συμμετεῖχον καὶ οἱ δῆμοι. Ἀλλ' ἦσαν πολυαριθμόταται αἱ τελεταὶ αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο ἐντὸς τοῦ Παλατίου εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν σπουδαίου γεγονότος σχετιζομένου μὲ τὸν ἱστορικὸν βίον τοῦ κράτους ἢ τῆς Ἐκκλησίας ἢ μὲ τὸν ἰδιωτικὸν ἀκόμη βίον τοῦ αὐτοκράτορος, ὡς τὴν στέψιν αὐτοῦ, τὸ στεφάνωμα τοῦ γάμου, τὸν θρίαμβον κατὰ τῶν ἐχθρῶν, τὴν ὑποδοχὴν ξένων πρέσβεων, τὰς μεγάλας θρησκευτικὰς ἑορτάς. Μὲ λεπτολόγον ἀκρίβειαν εἶναι ὡρισμέναι αἱ κατὰ τὰς ἑορτὰς ταύτας θέσεις τῶν ἀρχόντων, τῶν αὐλικῶν καὶ τῶν ξένων πρέσβεων. Τὰ Χριστούγεννα καὶ τὸ Πάσχα, ἰδίως, πανηγυρίζονται εἰς τὸ Ἱερὸν παλάτιον, τὸ κέντρον τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, μὲ ἀφάνταστον μεγαλοπρέπειαν. «Ὅταν φυλλομετρῇ κανεὶς τὰς σελίδας τοῦ περιέργου ἐκείνου βιβλίου, νομίζει ὅτι ἀναδημιουργοῦνται εἰκόνες, αἱ ὁποῖαι ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὰς χιλίας καὶ μίαν νύκτας. Δὲν βλέπεις παρὰ μεγαλοπρεπεῖς παρελάσεις, λιτανείας καὶ πολυτελεῖς τελετάς. Καὶ ὅλα αὐτὰ εἰς ἕνα ποταμὸν πολυτίμων λίθων καὶ χρυσοῦ».

Τὰ πάντα δὲ προβλέπει ἡ αὐστηρὰ αὐλικὴ ἐθιμοτυπία καὶ καθορίζει λεπτομερείας, τὰς ὁποίας δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ φαντασθῇ τις. Εἶναι εὐεξήγητον τὸ ὅτι ὁ τοκετὸς τῆς αὐτοκρατείρας ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἐν πορφυρᾷ αἰθούσῃ, διὰ νὰ γεννηθοῦν οἱ αὐτοκρατορικοὶ βλαστοὶ πραγματικῶς ἐν πορφύρᾳ. Μετὰ τὸν τοκετὸν ὅμως ἐξηκολούθει, καθ' ὡρισμένας ἡμέρας, ὁ ἑορτασμὸς τοῦ χαρμοσύνου γεγονότος: τὴν τρίτην ἡμέραν προσέρχεται ὁ πατριάρχης μετὰ τοῦ ἀνωτέρου κλήρου εἰς τὸ παλάτιον, διὰ νὰ ἀναγνώσουν τὰς καταλλήλους εὐχὰς διὰ τὴν μητέρα καὶ τὸ βρέφος· κατὰ τὴν ὀγδόην ἡμέραν ἐγίνετο ἐπίσημος ὑποδοχὴ τῶν συζύγων τῶν ἀρχόντων τῆς αὐλῆς, ἐστρώνοντο δὲ πρὸς τοῦτο οἱ θάλαμοι τῆς λεχοῦς διὰ πολυτελεστάτων ταπήτων. Αἱ κυρίαι, ἀποτελοῦσαι ἀτελεύτητον σειράν, εἰσήγοντο κατὰ τὴν τάξιν τοῦ ἀξιώματος τῶν συζύγων, κομίζουσαι δῶρα εἰς τὸ νεογέννητον παιδίον, ἠκολούθουν αἱ χῆραι τῶν ἀποθανόντων μεγιστάνων, καὶ μετ' αὐτὰς οἱ ἐπισημότατοι τῶν αὐλικῶν. Οὐδέποτε ὅμως ἡ αὐλικὴ μεγαλοπρέπεια ἐξετυλίσσετο μὲ τόσον ἐπιβλητικὴν καὶ θαμβωτικὴν λάμψιν, ὅσον κατὰ τὰς ὑποδοχὰς τῶν ξένων πρέσβεων. Τὸ παράδοξον εἶναι ὅτι ἡ λαμπρότης αὐτὴ ὑπεβοηθεῖτο ἀκόμη καὶ μὲ μηχανικὰ μέσα, τὰ ὁποῖα σήμερον μὲν θεωροῦνται παιδαριώδη, ἀλλ' ἦσαν χρήσιμα εἰς τὴν βυζαντινὴν διπλωματίαν, διὰ νὰ ἐμποιήσουν εἰς τοὺς πρέσβεις βαρβάρων καὶ πρωτογενῶν λαῶν σεβασμὸν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος ἦτο *κοσμοκράτωρ*, καὶ πρὸς τὸ χριστιανικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον ἦτο ὁ κληρονόμος παλαιοῦ μεγαλείου καὶ ὁ ὑπερασπιστὴς τοῦ πολιτισμοῦ τῆς οἰκουμένης.

Κατὰ τὰς ὑποδοχὰς ταύτας ὁ αὐτοκράτωρ ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ Σολομωντείου λεγομένου θρόνου, ὅστις ἀπέστιλβεν ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν πολυτίμων λίθων. Παρὰ τὰς κατωτέρας βαθμίδας τοῦ θρόνου ὑπῆρχον δύο γλυπτοὶ λέοντες, οἵτινες δι' ἑνὸς ἐπιδεξίου μηχανήματος ἠνωρθοῦντο ἐπὶ τῶν βάθρων των καὶ ἐβρυχῶντο. Ἐκεῖ πλησίον ἦτο ἱδρυμένον καὶ χρυσοῦν δένδρον, καὶ ἐπὶ τοῦ δένδρου ἵσταντο ᾠδικὰ πτηνά, κατεσκευασμένα ἐπίσης ἐκ πολυτίμων μετάλλων. Ἐννοεῖται ὅτι τὰ θαυμάσια ταῦτα ἔκαμνον μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ξένους πρέσβεις, οἵτινες ἔμενον κατάπληκτοι ἐξ ὅσων ἔβλεπον. Τῷ ὄντι δὲ εἶχον πρότερον διέλθει δι' ὁλοκλήρου σειρᾶς αἰθουσῶν, τῶν ὁποίων τὸ μὲν δάπεδον καὶ οἱ τοῖχοι ἐκοσμοῦντο ὑπὸ πολυτίμων ψηφιδωτῶν, οἱ δὲ θόλοι ἀπέδιδον ποικίλας ἀνταυγείας ἐκ τῶν πολυχρωμάτων εἰκόνων, αἵτινες ἦσαν τεχνουργημέναι ἐπὶ χρυσοῦ ἐδάφους. Αἱ αἴθουσαι αὗται περιεῖχον πρὸς τούτοις βαρύτιμα σκεύη καὶ πολυκάνδηλα, ἀνήκοντα μὲν εἰς ἐκκλησίας καὶ μοναστήρια, μεταφερόμενα δὲ εἰς τὸ παλάτιον χάριν τῶν τοιούτων ὑποδοχῶν. Τάπητες ἀρχαῖοι ἀνατολικοὶ καὶ βαρεῖαι δαλματικαὶ ἐσθῆτες παλαιᾶς κατασκευῆς ἐμαρτύρουν τὸ μακροῦ παρελθόντος τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν δόξαν. Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποτολμηθῇ πόλεμος ἐναντίον κράτους διαθέτοντος τοιούτους θησαυρούς; Καὶ οἱ πρέσβεις ὑποβαλλόμενοι εἰς τὰς διατάξεις τοῦ τυπικοῦ τῆς αὐλῆς προσεκύνουν γονυπετεῖς τὸν αὐτοκράτορα, τὸν ὑπὸ τοιούτου μεγαλείου περιβεβλημένον. Ἀκίνητος καὶ ἄφωνος ὡς ἄψυχος μηχανή, ἦτο παρατεταγμένη ἡ σωματοφυλακὴ ἐν τῷ μεταξὺ τῶν παλατίων ἐλευθέρῳ χώρῳ, κατὰ μῆκος ἑνὸς ρύακος, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ὁποίου ἔθαλλον μεγάλα δένδρα. Ἕκαστος ἐκ τῶν σωματοφυλάκων ἐκράτει διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς χρυσῆν ἀσπίδα, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς βαρὺν δίστομον πέλεκυν στηριζόμενον ἐπὶ τοῦ ἀργυροῦ του θώρακος.

Ὁ πατριάρχης καὶ ἡ Ἐκκλησία. Μόνος ὁ πατριάρχης, ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας, εἶχεν ἰσότιμά τινα μὲ τὸν βασιλέα. Ὁσάκις συναντῶνται χαιρετίζουν καὶ ἀσπάζονται ἀλλήλους. Οὐδέποτε ὅμως ὁ πατριάρχης ἀπέκτησεν εἰς τὸ Βυζάντιον τὴν καισαροπαπικὴν δύναμιν, ἤτοι τὴν κοσμικὴν δύναμιν τοῦ πάπα, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ εἶναι βασιλεὺς τῶν βασιλέων, ν' ἀναβιβάζῃ εἰς τὸν θρόνον καὶ νὰ καταβιβάζῃ βασιλεῖς. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ὁ δεσποτικὸς πατριάρχης *Μιχαὴλ Κηρουλάριος* ἔδειξε τοιαύτας αὐταρχικὰς τάσεις φορέσας ἐρυθρὰ πέδιλα, τὰ ὁποῖα ἦσαν σύμβολον τοῦ βασιλέως. Ἡ μεγίστη ἐπιρροή, τὴν ὁποίαν ἐξήσκει ὁ Κηρουλάριος εἰς τὸν λαὸν μὲ τὰς ἀσκητικὰς ἀρετάς του, τὸν εἶχε κάμει πολὺ ἐπίφοβον, διὰ τοῦτο ὁ ἰσχυρὸς αὐτοκράτωρ Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνὸς τὸν κατέβιβασε τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου καὶ τὸν ἐξώρισεν.

Ὁ πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ὁ *Οἰκουμενικὸς πατριάρχης*, ὡς ὀνομάζεται καὶ σήμερον ὑφ' ὅλων τῶν Ὀρθοδόξων λαῶν, ὁ ὑπέρτατος ἀρχηγὸς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τὸν τίτλον τοῦτον ἔλαβεν ἐνωρὶς ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Μαυρικίου, πρῶτος δὲ οἰκουμενικὸς πατριάρχης εἶναι ὁ *Ἰωάννης Νηστευτής*. Ὁ βασιλεὺς ἦτο ὁ ἐπὶ γῆς ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ ἔχῃ ὅμως κῦρος πρέπει νὰ λάβῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ πατριάρχου τὸ στέμμα καὶ τὰ ἄλλα σύμβολα τῆς ἐξουσίας του. Αἱ σχέσεις βασιλέως καὶ πατριάρχου ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸν χαρακτῆρα ἑκατέρου. Ἐνίοτε ὁ βασιλεὺς ἐξήτει ν' ἀναμειχθῇ εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας ἂν ἦτο ἰσχυρὸς χαρακτήρ, κατ' οὐσίαν αὐτὸς ἐκυβέρνα καὶ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἄλλοτε ὁ πατριάρχης γίνεται παντοδύναμος. Πολλάκις ἀνέβησαν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἄνδρες μὲ ὑπέροχον ἠθικὴν ἐπιβολήν, οἵτινες ἀντετάχθησαν εἰς ἀτόπους ἐπιθυμίας βασιλέων καὶ δὲν ἐφοβήθησαν νὰ ἐλέγξουν τὰ ἀτοπήματα αὐτῶν. Πλὴν τοῦ παραδείγματος τοῦ πατριάρχου ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, περὶ οὗ ἐγένετο ἀνωτέρω λόγος, ἔχομεν καὶ τὰ ἑξῆς: Κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα ὁ πατριάρχης *Ἰγνάτιος* ἀπεστέρησε δημοσίᾳ τὸν πανίσχυρον καίσαρα *Βάρδαν* τῆς μεταλήψεως τῶν ἀχράντων μυστηρίων, διότι εὑρίσκετο εἰς ἀθεμίτους σχέσεις μετὰ τῆς νύμφης αὐτοῦ. Μετ' ὀλίγον ὁ πατριάρχης *Φώτιος* ἀπέκλεισε τὸν αὐτοκράτορα *Βασίλειον Α'* τῆς Ἐκκλησίας, ὡς καταλαβόντα τὸν θρόνον διὰ τοῦ φόνου τοῦ Μιχαὴλ Γ'. Καὶ μετὰ ἥμισυν περίπου αἰῶνα ὁ πατριάρχης *Νικόλαος Μυστικὸς* ἐπέβαλεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα *Λέοντα ΣΤ'* τὸν *Σοφὸν* καὶ εἰς τὴν σύζυγον του ἐπιτίμιον διὰ τὸν παρὰ τὰ θέσμια τῆς Ἐκκλησίας τέταρτον γάμον. Ὅτε δὲ ὁ ἰσχυρὸς αὐτοκράτωρ

Digitized by Google

Ἰωάννης Τσιμισκῆς ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, λαβὼν μέρος εἰς τὴν δολοφονίαν τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, ὁ γέρων πατριάρχης *Πολύευκτος* ἀπηγόρευσεν εἰς αὐτὸν μετὰ σθένους τὴν εἴσοδον εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν πρὶν ἢ ἐκπληρώσῃ ρητοὺς ὅρους καὶ τοιουτοτρόπως ἐξαγνισθῇ, ὁ δὲ Τσιμισκῆς ἠναγκάσθη νὰ ἐνδώσῃ εἰς ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Ἐκκλησίας. «Πότε, ἀναφωνεῖ ὁ Gelzer, ἔδειξαν ἀνώτατοι ἱεράρχαι τοιαύτην ἀνδρικὴν στάσιν ἐνώπιον βασιλικῶν θρόνων, ἡ ὁποία διέκρινε τοὺς πνευματικοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ τόσον περιφρονηθέντος Βυζαντίου» ; Ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν ἐθνικὴ καὶ ἐκπολιτιστικὴ δύναμις. Ἔστελλε μακρὰν εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἱεραποστόλους καὶ διέδιδε τὸν Χριστιανισμὸν καὶ μετ' αὐτοῦ τὸν πολιτισμόν. Μὲ τὴν δύναμιν δὲ τῆς Ὀρθοδοξίας συνεκράτει τοὺς ὑποτελεῖς λαούς. Ἡ Ἐκκλησία ἔχει δύναμιν, διότι εἶναι ἑλληνική· εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὴ Ἐκκλησία. Ὅπως τὸ παλάτιον ἦτο τὸ πολιτικὸν κέντρον τοῦ κράτους, ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας εἶναι τὸ θρησκευτικὸν κέντρον. Ἐκεῖ ὁ πατριάρχης ἔστεφε τὸν αὐτοκράτορα, ὅστις προσελάμβανεν οὕτως ἱερὸν χαρακτῆρα, νὰ εἶναι δηλαδὴ ὁ ἐκλεκτὸς τοῦ Θεοῦ, «ὁ θεοπρόβλητος δεσπότης». Ἐκεῖ ἐτελοῦντο αἱ ἐπίσημοι τελεταὶ καὶ ἐπανηγυρίζοντο τὰ μεγάλα γεγονότα τοῦ ἱστορικοῦ βίου τῆς αὐτοκρατορίας, ἐκεῖ τέλος προσέτρεχεν ὁ λαὸς εἰς κάθε περίστασιν ἐξαιρετικήν. Περὶ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν περιεστρέφετο ὁλόκληρος κόσμος, ὄχι μόνον κληρικῶν, ἀλλὰ καὶ λαϊκῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπέζων ἐξ αὐτῆς. Ἡ μεγάλη αὐτὴ ἐκκλησία μὲ τὰ προσαρτήματα αὐτῆς ἦτο ἀληθὲς παλάτιον μὲ τοὺς ἀνωτάτους ἄρχοντας, τοὺς αὐλικοὺς καὶ ὅλην τὴν ἄλλην θεραπείαν. Ἡ Ἁγία Σοφία, τῆς ὁποίας δὲν παύουν νὰ ἐπαινοῦν οἱ παλαιοὶ τὸ κάλλος, ἠγείρετο εἰς τὸ ὡραιότερον μέρος τῆς πόλεως (πρὸς τὸν Βόσπορον) καὶ «ἐνόμιζες ὅτι ὑπέρκειτο τῆς πόλεως διὰ νὰ στολίσῃ αὐτήν» (*Προκόπιος*). Παρὰ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ὑψώνετο εἰς τὸ κέντρον περίπου τῆς πόλεως ὁ ναὸς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τὸ ἄλλο πανσέβαστον ἱερὸν τῆς πόλεως, ὅπου ἦσαν οἱ τάφοι τῶν Χριστιανῶν βασιλέων. Πλῆθος ἄλλο ἐκκλησιῶν καὶ ἰδίως μεγάλων μοναστηρίων ἐκόσμει τὴν πρωτεύουσαν. Ἡ πολιτικὴ δύναμις τῶν μοναστηρίων ἦτο μεγάλη, ἰσχυρότατον δὲ πάντων ἦτο ἡ «Μονὴ τοῦ Ἁγίου Στουδίτου», ἧς οἱ μοναχοὶ (οἱ *Στουδῖται*) ἔγιναν περίφημοι. Ὁ κλῆρος εἶχε καὶ τὴν ἀντιπροσωπείαν του εἰς τὸ παλάτιον, ἀνώτατοι δὲ κληρικοί, ἀλλὰ καὶ μοναχοί, ἐκαλοῦντο κατὰ σειρὰν εἰς τὰ γεύματα τοῦ Χριστιανοῦ βασιλέως.

Ὁ βυζαντινὸς στρατός. Τὸ μέγα ὄργανον, διὰ τοῦ ὁποίου οἱ Βυζαντινοὶ δυνάσται ἐτήρουν τὴν ἑνότητα, τὴν ἐξωτερικὴν συνοχὴν καὶ δὴ καὶ τὴν ὕπαρξιν τοῦ πολλάκις ἀπειληθέντος κράτους, ἦτο ὁ στρατός. Τὸ μέγα γεγονὸς τῆς ἐπὶ ἕνδεκα αἰῶνας διαρκείας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, αὐτὸ καὶ μόνον διαψεύδει τὰς παλαιὰς γνώμας περὶ στρατιωτικῆς ἀδυναμίας. Ἀλλὰ καὶ αἱ νεώτεραι ἔρευναι (τοῦ *Φίνλαιν*, *Schlumberger* κ. λ. π.) ἀπέδειξαν τὴν ἀλήθειαν ταύτην. Ἡ ἐνθουσιαστικὴ ὁρμὴ τῶν στρατῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ ἡ ἰσχυρὰ συγκρότησις τῶν στρατῶν τῆς ἀρχαίας Ρώμης ἐκληροδοτήθη εἰς τοὺς στρατοὺς τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὰ ταμεῖα τοῦ κράτους ἔπρεπε νὰ εἶναι πλήρη, διὰ νὰ ἐπαρκοῦν εἰς τὸ κυριώτατον ἔργον αὐτοῦ, τὴν ἄμυναν κατὰ τῶν βαρβάρων καὶ τὰς κατακτήσεις πρὸς διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὸ κράτος ἐθεώρησεν ὡς πρῶτον καθῆκον τὴν μέριμναν περὶ τοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος ἦτο «ἡ κεφαλὴ καὶ αἱ χεῖρες» τῆς πολιτείας. Ὁ αὐτοκράτωρ χαιρετίζει τοὺς στρατιώτας του: «ἀγωνίσασθε τοῦ Χριστοῦ στρατιῶται καὶ παιδία ἐμά, ἵνα ἐπιδείξησθε τὴν ἀνδρείαν ὑμῶν, τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν ὀρθὴν καὶ τὴν πρὸς τὴν βασιλείαν ἀγάπην».

Ἡ σύνθεσις τοῦ στρατοῦ ἦτο πολυμιγής, ἀλλὰ τὸ λεχθὲν ὅτι στρατὸς ἐθνικὸς δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸ Βυζάντιον εἶναι ὑπερβολικόν. Κατὰ τοὺς παλαιοὺς αἰῶνας, ὅτε ὑπερίσχυεν ὁ ρωμαϊκὸς χαρακτήρ, οἱ στρατοὶ συνέκειντο ἐκ βαρβάρων μισθοφόρων, ὅπως καὶ οἱ στρατοὶ τῆς τελευταίας περιόδου τῆς παλαιᾶς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Κατόπιν, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἤρχισε νὰ συγκροτῆται στρατὸς σχεδὸν ἐθνικός, ἤτοι ἀπὸ κατοίκους χωρῶν ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ κράτους. Οὕτω, κατὰ τὴν μέσην περίοδον τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους οἱ στρατοὶ αὐτοῦ, ὅπως καὶ οἱ στόλοι, ἦσαν οἱ πρῶτοι καὶ ἰσχυρότατοι τῆς οἰκουμένης. Βεβαίως, ἂν ἐξαιρέσωμεν τὸν στόλον, εἰς τὸν ὁποῖον φυσικὰ ὑπερεῖχε τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, ὁ στρατός, συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀνάγκην τῶν πραγμάτων, δὲν εἶχε χαρακτῆρα καθαρῶς ἑλληνικόν. Τὰ μόνιμα ὅμως στελέχη αὐτοῦ ἦσαν ἀναμφισβητήτως ἑλληνικά. Ἡ τακτικὴ ἔμεινεν ἑλληνορρωμαϊκή, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ γλῶσσα τῆς τοῦ στρατοῦ διοικήσεως, οὖσα κατ' ἀρχὰς λατινική, ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος κατέστη ἑλληνική. Τὰ ἀξιολογώτατα τάγματα ἔδιδον οἱ πολεμικώτατοι λαοὶ καὶ οἱ ὑποτελεῖς εἰς τὸ κράτος χῶραι, οἱ Ἴσαυροι, οἱ Καππαδόκαι, οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Θρᾶκες, Ἰλλυρικοὶ καὶ γερ-

Μικρογραφία ἀπὸ Βυζαντινὸν χειρόγραφον, παριστάνουσα τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ. Παράστασις μάχης τῶν Βυζαντινῶν χρόνων. Ἀριστερὰ κάστρον.

μανικοί, ἰδίως γοτθικοὶ κάτοικοι τῶν ἐκρωμανισθέντων μερῶν τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου, καὶ τὰ πλήθη τῆς πρωτευούσης, ἔπειτα δὲ ἐστρατολογήθησαν ἐν εὐρυτέρᾳ ἐκτάσει καὶ μισθοφόροι ἐκ πολλῶν ἐχθρικῶν λαῶν οἰκούντων ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ κράτους. Ὁ ἐν εἰρήνῃ στρατὸς ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὰ βασιλικὰ τάγματα τῆς ξηρᾶς καὶ τὰ βασιλικὰ πλοῖμα, δηλαδὴ τὸ ναυτικόν, συνέκειτο δὲ ἰδίως ἐκ μισθοφόρων καὶ ἐκ τῆς σωματοφυλακῆς τοῦ βασιλέως. Σημειωτέον ὅτι τὸ γενικὸν ὄνομα *σπαθάριοι*, διὰ τοῦ ὁποίου δηλοῦνται ὑπὸ τῶν συγγραφέων διάφοροι ἀξιωματοῦχοι ἄρχοντες, δὲν ἀναφέρεται μόνον εἰς τοὺς στρατιωτικούς, ὡς θὰ ἐπερίμενέ τις. Ἦτο τίτλος τιμητικὸς ἱεραρχίας ἀποδιδόμενος καὶ εἰς πολιτικοὺς ἄρχοντας. Ἐν γένει εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν, ὅπως ἄλλοτε καὶ εἰς τὴν Ρωσικὴν καὶ εἰς τὴν Ὀθωμανικήν, ὅλα τὰ πολιτικὰ ἀξιώματα ἐκανονίζοντο κατὰ στρατιωτικὴν ἱεραρχίαν, ἦσαν κατὰ τύπους καὶ στρατιωτικά. Οἱ *σπαθάριοι* οὗτοι, εἴτε οἱ *ἀπὸ σπαθίου*, διῃροῦντο εἰς τρεῖς τάξεις: εἰς τοὺς *πρωτοσπαθαρίους*, τοὺς *σπαθαροκανδιδάτους* καὶ εἰς τοὺς ἁπλοῦς *σπαθαρίους*. Ἡ συνήθεια αὐτὴ τῶν στρατιωτικῶν προσωνυμιῶν προήρχετο ἀπὸ τὴν ὅλην στρατιωτικὴν κατὰ βάσιν ὀργάνωσιν τοῦ κράτους.

Ἐν καιρῷ δὲ πολέμου συνεκροτοῦντο τὰ θεματικὰ τάγματα, πεζικὰ καὶ ἱππικά. Ταῦτα κατηρτίζοντο εἰς τὰς ἐπαρχίας. Ἡ γενικὴ στρατολογία, ὅπως τὴν ἐννοοῦμεν σήμερον, δὲν ὑπῆρχε τότε· στρατεύσιμοι ἦσαν ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους τὸ κράτος εἶχε χαρίσει γαίας μὲ τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ στρατεύεσθαι. Οἱ κατέχοντες τοιαῦτα στρατιωτόπια ἐγίνοντο στρατιῶται ἢ καβαλλάριοι. Τὰ δὲ θεματικὰ

Μικρογραφία ἀπὸ Βυζαντινὸν χειρόγραφον. Στρατιῶται ἐνδεδυμένοι κατὰ τὸν Βυζαντινὸν τρόπον.

πλοῖμα ἐστρατολογοῦντο ἐκ τῶν ναυτικῶν θεμάτων, ἐκ τῶν νήσων καὶ ἐκ τῶν ἀκτῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ ὁπλισμὸς ὡμοίαζε μὲ τὸν παλαιὸν ρωμαϊκόν. Τὸ σπουδαιότερον ἐξάρτημα ἦτο ὁ ἁλυσιδωτὸς θώραξ (λωρίκιον), ἡ περικεφαλαία (κασὶς) καὶ αἱ περικνημῖδες. Τὸ κύριον ἀμυντικὸν ὅπλον εἶναι ἡ ἀσπίς, *σκουτάριον* (scutum), μεγάλη εἰς τὸ πεζικόν, μικροτέρα εἰς τὸ ἱππικόν. Ὁ πολεμιστὴς φέρει σπαθίον βραχὺ καὶ μακρὰν λόγχην, κοντάριον. Τὸ στράτευμα περιέχει τοὺς βαρέως ὡπλισμένους, *σκουτάτους*, καὶ τοὺς ἐλαφρούς, τοὺς *τοξότας*, ὡπλισμένους μὲ τὸ τοξάριον, οἱ ὁποῖοι φέρουν εἰς τὴν φαρέτραν τὰς *σαγίττας* (βέλη). Οἱ τακτικοὶ στρατιῶται λέγονται καὶ *ταξᾶτοι* (ἐκ τοῦ *τάξις*) συνήθως, ὅταν ἀποτελοῦν τὴν τακτικὴν φρουρὰν τῶν πόλεων, εἴτε τῶν φρουρίων. Καθόλου δὲ τὰ ἐκ τοῦ *τάξις* προερχόμενα ὀνόματα ἔχουν σχέσιν μὲ τὸν στρατόν. Οὕτω *ταξίδιον* σημαίνει ἐκστρατείαν, «καλὸν ταξίδιον» εἶναι εὐχὴ πρὸς νικηφόρον ἐκστρατείαν· τὸ ἐκστρατεύειν λέγεται *ταξιδεύειν*. *Ταξιδάριοι* εἶναι συνήθως οἱ στρατιῶται τῶν παραμεθορίων χωρῶν, καὶ *ταξιῶται* οἱ ραβδοῦχοι καὶ πελεκυφόροι σωματοφύλακες. Τὸ ἱππικὸν περιέχει πάλιν τοὺς λογχοφόρους ἱππεῖς καὶ τοξότας. Οἱ *κατάφρακτοι* λεγόμενοι ἱππεῖς ἦσαν οἱ ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν ἐνδεδυμένοι μὲ ἔνδυμα στερεόν, ἴσως καὶ ὁλόκληρον ἀπὸ μετάλλου, καὶ ἀπετέλουν τὴν ἰσχυροτέραν ἴλην τοῦ ἱππικοῦ, οὗτοι δ' ὑπῆρξαν ὑπόδειγμα καὶ διὰ τοὺς περιφήμους σιδηροχίτωνας ἱππότας τῆς Δύσεως. Ἄγρυπνος ἦτο ἡ προσοχὴ τοῦ κράτους πρὸς τὰ σύνορά του. Ὄπισθεν τῶν κάστρων, τὰ ὁποῖα ἐφύλασσον αὐτά, ὑπῆρχον διωργανωμένα στρατόπεδα. Τέλειον δίκτυον μεγάλων στρατιωτικῶν ὁδῶν ἔθετεν εἰς συγκοινωνίαν τὰ στρατόπεδα ταῦτα μὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων ἦσαν κτισμέναι *βίγλαι* (vigiliae=σκοπιαί) καὶ ἐν καιρῷ κινδύνου ἥναπτον οἱ φρουροὶ πυράς, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν ἓν εἶδος ὀπτικοῦ τηλεγράφου. Μόλις οἱ Σαρακηνοὶ ἐπεχείρουν ἐπιδρομήν, τὸ ἐμάνθανεν ἀμέσως ἡ πρωτεύουσα. Ἡ ἐπιμελητεία ἦτο λαμπρῶς διωργανωμένη. Πλεῖστα συγγράμματα στρατιωτικῆς τακτικῆς ἐκανόνιζον τὰ πάντα μέχρι τῶν ἐσχάτων λεπτομερειῶν. Εἰς διάστημα ὀλίγων ἑβδομάδων ὁ Βασίλειος ὁ Β' ὡδήγει τὸν στρατόν του ἀπὸ τὴν Σόφιαν εἰς τὰς ἐσχατιὰς τῆς Συρίας.

Ἀπὸ τὰς διαφόρους εἰδήσεις, τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ ἀντλήσωμεν ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς καὶ ἀπὸ ειδικά, ὡς θὰ ἴδωμεν, βυζαντινὰ βιβλία περὶ πολεμικῆς τέχνης, βλέπομεν ὅτι τὸν βυζαντινὸν στρατὸν ἀπετέλουν: ὁ *ἐγχώριος*, εἴτε *ἰθαγενὴς* στρατός, δηλαδὴ ὁ στρατολογούμενος ἀπὸ τὰς χώρας τῆς αὐτοκρατορίας. Τὸν στρατὸν τοῦτον τὸν ἀπετέλουν, ὡς ἐλέχθη, οἱ ὀρεινοὶ χωρικοὶ τοῦ κράτους καὶ ἰδίως οἱ χωρικοὶ τῆς Μακεδονίας, τῆς Θρᾴκης, τῆς Ἰλλυρίας, οἵτινες ἦσαν ἀνδρεῖοι καὶ φυσικῶς ρωμαλέοι. Αἱ μεγάλαι δὲ δυνάμεις τῶν στρατῶν προήρχοντο ἰδίως ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, δηλαδὴ ἀπὸ τὰς ἀνατολικὰς χώρας, διότι αἱ εὐρωπαϊκαὶ χῶραι, ἡ Μακεδονία, ἡ Θρᾴκη, ἡ Παλαιὰ Ἑλλὰς ἦσαν πτωχαί, ἐπειδὴ εἶχον ὑποστῇ τὰ πάνδεινα ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Ἄλλο εἶδος στρατοῦ ἦτο ὁ *μισθοφορικὸς* στρατός, ὁ ὁποῖος ἀπετελεῖτο ἀπὸ γενναίους καὶ ἐμπειροπολέμους στρατιώτας καὶ παρέσχε μεγάλας ὠφελείας εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν. Ἦσαν δ' οὗτοι συνήθως ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος ἐπλήρωνεν αὐτούς, ἀλλὰ γενικῶς, ὡς μισθοφόροι, ἦσαν πολλάκις ἀνυπότακτοι, ἀπειθεῖς, ἐνίοτε δὲ συνενούμενοι μὲ στρατηγοὺς τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἔκαμνον ἐπαναστάσεις, τούτους δὲ προσεταιριζόμενος ὁ στρατηγὸς καὶ δι' αὐτῶν βοηθούμενος ἐγίνετο αὐτοκράτωρ. Οἱ μισθοφόροι ἐστρατολογοῦντο, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀπὸ τοὺς λαούς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐχθροὶ τοῦ κράτους. Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα καὶ ἔπειτα ἔχομεν τοὺς Γότθους, τοὺς ὁποίους, ὡς εἴδομεν (βλ. ἀνωτέρω *Εἰσαγ. Ἱστορ.*), οἱ αὐτοκράτορες ἠναγκάσθησαν νὰ τοὺς δεχθοῦν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν, τὴν ὁποίαν ὑπηρέτουν ὡς σύμμαχοι καὶ ὁμόσπονδοι (foederati). Ὑπῆρχον δὲ τότε εἰς τοὺς βυζαντινοὺς στρατοὺς καὶ Οὖννοι, Ἄβαροι, ἄλλοι διάφοροι τουρκικοὶ λαοί, Σλάβοι, Ἀρμένιοι καὶ ποικίλοι ἄλλοι λαοὶ ἐκ τῆς Ἀνατολῆς. Εἰς μεταγενεστέρους χρόνους, ἀπὸ τὸν Θ' αἰῶνα ἰδίως, ἤρχισαν νὰ προσέρχωνται εἰς τὸ Βυζάντιον πρὸς εὕρεσιν τύχης καὶ οἱ διάφοροι λαοὶ τῆς Δύσεως. Περίφημοι δ' ἔγιναν οἱ *Σκανδιναυοὶ* καὶ οἱ *Ρῶς*. Οὗτοι ἦσαν οἱ ρωμαλέοι πολεμισταὶ τοῦ Βορρᾶ, οἵτινες διωργάνωσαν τὴν Ρωσίαν καὶ κατόπιν ἦλθον εἰς τὸ Βυζάντιον. Κατόπιν εἶναι οἱ Ἄγγλοι, ἔπειτα ὅλοι οἱ ἄλλοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης, ὡς λ.χ. Φράγκοι, Ἐνετοί, κατόπιν δὲ Γάλλοι, Ἰταλοί, Καταλανοὶ (Ἰσπανοί). Κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς αὐτοκρατορίας, ὅτε εἶχε χάσει πλέον τὰς ὑλικὰς δυνάμεις αὐτοῦ ὁ βυζαντινὸς Ἑλληνισμὸς καὶ εἰς χρῆμα καὶ εἰς χρήματα καὶ ἡ ὕπαρξίς του ἦτο εἰς τὴν διάθεσιν τῶν μισθοφόρων, ὑπέστη τὰ πάνδεινα ἀπὸ τὰς ἀνταρσίας αὐτῶν. Τοῦρκοι, Ναβαρραῖοι, ἰδίως

Digitized by Google

Ἱσπανοὶ τυχοδιῶκται, γενναῖοι ἀλλὰ σκληροτράχηλοι, ἔκαμαν τὰς πολυπαθεῖς ἑλληνικὰς χώρας στάδιον ἀγώνων, λεηλασιῶν καὶ φόνου αἱματηροτάτου.

Ἡ στρατιωτικὴ τέχνη. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ μεσαίωνος οὐδεὶς στρατὸς ὑπῆρχεν εἰς τὸν κόσμον τόσον ἰσχυρῶς συγκεκροτημένος ὅσον ὁ βυζαντινός. Οἱ μεσαιωνικοί μας πρόγονοι εἶχον τελειοποιήσει τὴν στρατιωτικὴν τέχνην εἰς μέγιστον βαθμόν, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος λαός. Οἱ ἀδιάκοποι πόλεμοι ἔκαμνον αὐτοὺς νὰ τελειοποιοῦν διαρκῶς τὴν σύνθεσιν, τὰ ὅπλα καὶ καθόλου τὴν μαχητικότητα τῶν Χριστιανῶν στρατιωτῶν. Ἐν πρώτοις ἐνέπνεον εἰς αὐτοὺς τὴν βαθεῖαν πίστιν εἰς τὴν ἠθικὴν δύναμιν ὅτι ἐμάχοντο ὡς πρόμαχοι τοῦ Χριστοῦ, διότι ἦσαν ὅλοι Ὀρθόδοξοι καὶ οἱ μισθοφόροι βάρβαροι, τοῦτο δ' ἦτο καὶ ὁ ὑψηλὸς συνεκτικὸς δεσμὸς τοῦ στρατοῦ. Ἔπειτα καὶ ὑλικὰς τελειοποιήσεις ἐφεύρισκον: ὅ,τι καλὸν εὕρισκον εἰς τοὺς ξένους λαούς, τὸ παρελάμβανον καὶ τὸ ἐτελειοποίουν. Μόνον ἀπὸ τότε ποῦ ἐχρησιμοποιήθη ἡ πυρῖτις καὶ κατεσκευάσθησαν ὅπλα καὶ κανόνια. ἀπὸ τὸ 1500, ἤλλαξεν ἡ στρατιωτικὴ τέχνη. Οἱ βυζαντινοὶ στρατοὶ ἦσαν οἱ πρῶτοι στρατοὶ τοῦ κόσμου.

Οἱ χριστιανικοί μας στρατοὶ τοῦ μεσαίωνος εἶχον τελειοτάτην ὀργάνωσιν ὄχι μόνον εἰς τὸν ὁπλισμόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐπιμελητείαν. Πλεῖστα συγγράμματα στρατιωτικῆς τακτικῆς ἐκανόνιζον ὅλα ἕως τὰς μικροτέρας λεπτομερείας. Ἀκόμη δὲ καὶ αὐτοκράτορες, ὁ Μαυρίκιος, ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς, συνέγραφον τοιαῦτα στρατιωτικὰ συγγράμματα. Χάρις δὲ εἰς τὴν ἰσχυρὰν αὐτὴν ὀργάνωσιν βλέπομεν τοὺς Χριστιανούς μας αὐτοκράτορας νὰ ὁδηγοῦν ἐντὸς ὀλίγων ἑβδομάδων τὸν στρατόν των ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν εἰς τὴν Συρίαν. Τὸ πρῶτον Στρατηγικὸν ἐγράφη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος *Μαυρικίου* (528—602). Τὸ πολυτιμότερον εἶναι τοῦ *Λέοντος τοῦ Σοφοῦ* τὸ τέλος τοῦ Θ' αἰῶνος (νεωτάτην ἔκδοσιν ἔκαμεν ἡ οὐγγρικὴ Ἀκαδημία). Πολὺ δὲ περίεργον εἶναι τὸ Περὶ παραδρομῆς πολέμου τοῦ *Κεκαυμένου*, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἐπὶ τοῦ Βασιλείου Β' καὶ δίδει εἰς ἡμᾶς σπουδαίας εἰδήσεις ἐθνογραφικὰς καὶ περὶ τοῦ σκληροῦ βίου τὸν ὁποῖον ἔζων εἰς τὰ στρατόπεδα οἱ στρατιῶται καὶ δὴ εἰς τὰ σύνορα οἱ *Ἀκρῖται.*

Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὰς ἄλλας σπουδαίας πόλεις τῆς αὐτοκρατορίας ὑπῆρχον μεγάλαι ἀποθῆκαι ὅπλων, ἐνδυμασιῶν καὶ παντὸς ἄλλου χρησίμου πράγματος εἰς ἕνα στρατόν. Δὲν εἶχε δὲ ὁ βυζαντινὸς στρατὸς μόνον πεζικὸν καὶ ἱππικόν, ἀλλ' εἶχε καὶ τὸ πυροβολικόν του, ἂς εἴπωμεν. Εἶχε παντὸς εἴδους μηχανήματα διὰ τὰς πολιορκίας πόλεως, πετροβόλα ὄργανα, κλίμακας, ξυλίνους πύργους. Ἦτο δὲ καταλεπτῶς ὡρισμένον πόσον θὰ βαδίσῃ ὁ στρατός, ἀπὸ ποῦ θὰ λάβῃ τὰς προμηθείας, ποῦ θὰ εὕρῃ ὕδωρ, ποῦ πρόκειται νὰ σταθμεύσῃ· ἠκολούθουν δὲ αὐτὸν μεγάλαι ἐφοδιοπομπαί. Εἰς τὰ περὶ τῆς πολεμικῆς τέχνης παλαιὰ βιβλία, εἰς τὸν Πορφυρογέννητον εὑρίσκομεν θαυμασίας εἰδήσεις περὶ τῆς συγκροτήσεως τοῦ στρατοῦ, περὶ τῶν ὅπλων καὶ ἐφοδίων αὐτοῦ, τόσον ἀκριβεῖς, τόσον λεπτομερεῖς, ὥστε πραγματικὴ ἔκπληξις καταλαμβάνει τὸν ἀναγινώσκοντα.

Ἀλλ' ἐκεῖνο ἰδίως, τὸ ὁποῖον προκαλεῖ τὸν θαυμασμόν, ἦτο ἡ τελειοτάτη νοσοκομειακὴ ὑπηρεσία τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ. Κατὰ τὴν ὥραν τῆς μάχης ὑπῆρχον ἰδιαίτεροι τραυματιοφορεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀπέσυρον τοὺς τραυματίας, ὄπισθεν δὲ τοῦ στρατοῦ ἦσαν τὰ φορητὰ νοσοκομεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐδίδοντο αἱ ἰατρικαὶ βοήθειαι. Καὶ ἐδῶ πρέπει νὰ ἐξάρω τὴν ἐπιείκειαν καὶ τὴν μαλακότητα, τὴν ὁποίαν ἐδείκνυον εἰς τοὺς νικημένους οἱ Βυζαντινοὶ στρατηγοί. Οἱ μεσαιωνικοί μας στρατοὶ ἦσαν ἀληθινοὶ χριστιανικοὶ στρατοί.

Οἱ Βάραγγοι καὶ οἱ Ἀκρῖται. Ὅλως διόλου ἐξαιρετικὴν σημασίαν καὶ ὄνομα εἶχον ἀποκτήσει ἀπὸ τὸν Ι' αἰῶνα δύο σώματα, εἴτε εἴδη στρατοῦ, οἱ *Βάραγγοι* καὶ οἱ *Ἀκρῖται.* Οἱ πρῶτοι ἦσαν ἰδίως περίφημοι ὡς ἀποτελοῦντες τὴν σωματοφυλακὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Ἦσαν, ὡς ἐλέχθη, ὑψηλόσωμοι, ξανθοὶ καὶ ρωμαλέοι πολεμισταὶ τοῦ Βορρᾶ, Σκανδιναυοί, Ρῶς, Ἀγγλοσάξωνες. Ἐκράτουν ἀμφίστομον βαρὺν πέλεκυν καὶ εἶχον ἀρχηγὸν ὁ ὁποῖος ἐλέγετο *ἀκόλουθος.* Οἱ σωματοφύλακες οὗτοι ἀπετέλουν τὰς ἰδιαιτέρας φρουρὰς τοῦ βασιλέως, αἱ ὁποῖαι ἐλέγοντο *Ἑταιρεῖαι* καὶ εἶχον γενικοὺς διοικητάς τοὺς *Ἑταιρειάρχας.* Ὁ δὲ στρατιώτης τῶν Ἄκρων, ὁ *Ἀκρίτας*, ὁ σιδηροῦς στρατιώτης, ὁ ὁποῖος ὑπερησπίζετο ἡμέραν καὶ νύκτα εἰς τὰ σύνορα τὸ χριστιανικὸν βασίλειον, ἔγινεν ὁ ἀθάνατος τύπος τοῦ Χριστιανοῦ Ἕλληνος ἥρωος. Ἀπὸ τὸν στρατιώτην Ἀκρίταν ἔπλασεν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς κατὰ τὸν μεσαίωνα τὸν ἀνδρειωμένον, ὁ ὁποῖος εἰς τὰ ὑπέροχα δημώδη τραγούδια ὀνομάζεται *Διγενὴς Ἀκρίτας* καὶ νικᾷ ὅλους τοὺς ἐχθρούς, ἀκόμη καὶ αὐτὸν τὸν Χάρο στὰ σιδερένια ἁλώνια. *Ἀκρῖται* δὲ κυρίως ἐλέγοντο οἱ ἀρχηγοὶ τῶν στρατιωτῶν τῶν μεθορίων, οἱ φρούραρχοι. Τοιοῦτοι ἀρχηγοὶ τῶν συνοριακῶν στρατῶν εἶναι γνωστότεροι εἰς ἄλλους λαούς, πρὸ παντὸς δὲ οἱ περίφημοι *κόμιτες ὁρίων* τῶν Γερμανῶν, οἱ *μαργράβοι* (markgraf).

Ὁ στρατὸς ἦτο ἡ κεφαλὴ καὶ αἱ χεῖρες τῆς πολιτείας. Ὁ αὐτοκράτωρ χαιρετίζει τοὺς στρατιώτας του ὡς ἑξῆς: «Ἀγωνίσασθε, τοῦ Χριστοῦ στρατιῶται καὶ παιδία ἐμά, ἵνα ἐπιδείξησθε τὴν ἀνδρείαν ὑμῶν, τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν ὀρθὴν καὶ τὴν πρὸς τὴν βασιλείαν ἀγάπην».

Ὁ Βυζαντινὸς λοιπὸν στρατιώτης ἦτο «στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ». Ὤφειλε νὰ δείξῃ τὴν ἀνδρείαν του, νὰ μὴ ἀφήσῃ τὴν σταυροφόρον σημαίαν του, διότι ἄλλως ἐθανατώνετο ἀμέσως. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἐδείκνυε τὴν *ὀρθὴν πίστιν* εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὴν ἀγάπην εἰς τὴν πατρίδα. Ἐμάχετο λοιπὸν μὲ τὴν ὁρμὴν τῶν στρατιωτῶν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ μὲ τὴν πίστιν τῶν στρατιωτῶν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου.

Ὁ βυζαντινὸς στόλος. Ἐξαιρέτως προσεκτικὴ ἦτο ἡ μέριμνα τῆς κυβερνήσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἀκόμη καὶ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ὑπεροχῆς τῶν ναυτικῶν τοῦ τόπου δυνάμεων. Εἰς πολλὰ χωρία τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν τὴν μέριμναν ταύτην τῶν αὐτοκρατόρων, ὡς εἰς τὰ Τακτικὰ τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ πρὸ παντὸς εἰς τοῦ Πορφυρογεννήτου τὴν Ἔκθεσιν τῆς βασιλείου τάξεως. Εἶχον δὲ δίκαιον, διότι εἰς τὸν στόλον ὤφειλεν ἡ αὐτοκρατορία τὴν σωτηρίαν αὐτῆς εἰς φοβερὰς ἡμέρας, ὅπως κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Χοσρόου καὶ τοῦ Χαγάνου τῶν Ἀβάρων, κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Μοσλεμᾶ τῶν Ρώσων κλπ. Μέχρι καὶ τῶν τελευταίων αἰώνων βλέπομεν τοὺς Παλαιολόγους νὰ καταβάλλουν φροντίδας ἐκτάκτους, ὅπως διὰ τοῦ ναυτικοῦ κατορθώσουν νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὸν κλοιὸν τῶν ἐχθρῶν, ἡ δὲ παρακμὴ τοῦ ναυτικοῦ σημαίνει καὶ τὴν ὥραν τῆς παρακμῆς τοῦ ἑλληνικοῦ μεσαιωνικοῦ κράτους. «Ἡ ἰσχὺς τῶν θαλασσῶν μόνον εἰς ἐμὲ ὑπάρχει», εἶπεν ὁ Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς εἰς τοὺς πρέσβεις τοῦ Γερμανοῦ βασιλέως Λουιτπράνδου. «Οἱ διάδοχοι τοῦ Κωνσταντίνου (τοῦ Μεγάλου) —λέγει ὁ *Γίββων*—διεξεδίκουν καὶ ἐπέτυχον πολλάκις τὴν ναυτικὴν κυριαρχίαν ἐν τῇ Μεσογείῳ, ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τανάϊδος ἕως τὰς Ἡρακλείους στήλας. Ἡ πρωτεύουσά των ἦτο πλήρης ἀπὸ ναυτικὰς παρασκευὰς καὶ ἀπὸ δεξιοὺς ἐργάτας· ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀσίας, αἱ μακραὶ ἀκταί, οἱ βαθεῖς κόλποι καὶ αἱ πολυάριθμοι νῆσοι, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν μέρη τοῦ κράτους, συνήθιζον τοὺς κατοίκους εἰς τὴν θαλασσοπλοΐαν».

Ἡ ἀρχαία λοιπὸν *θαλασσοκρατία* τῶν Ἀθηναίων ἀνασυνεστήθη πάλιν κατὰ τὸν μεσαίωνα. Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Ἰουστινιανοῦ οἱ Ἕλληνες ἐκυριάρχουν τῶν θαλασσῶν καὶ ἡ Μεσόγειος θάλασσα εἶχε καὶ πάλιν καταστῆ «mare internum» (ἡ ἐσωτερικὴ θάλασσα). Τὸν Ζ' αἰῶνα ἡ ναυτικὴ ὑπεροχὴ ἔσωσε τὸ κράτος ἀπὸ τοὺς Ἄραβας. Κατόπιν παρημελήθη ὀλίγον ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορας τοῦ Η' καὶ Θ' αἰῶνος, ἀλλὰ κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα ἀναδιωργανώθη πάλιν καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος ὑπῆρξεν ἕως τὸν ΙΓ' αἰῶνα, ὅτε ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ ἑνετικοῦ, ἡ μόνη ναυτικὴ δύναμις τοῦ κόσμου.

Ἡ συγκρότησις τῶν ναυτικῶν δυνάμεων. Ὅπως ὁ πεζικὸς στρατός, ὁμοίως καὶ τὰ πληρώματα τοῦ στόλου ἀπετελοῦντο ἀπὸ ἐγχωρίους ναύτας, εἴτε ἀπὸ μισθοφόρους. Πάντες, ἐννοεῖται, κατήγοντο ἀπὸ θαλασσινὰς χώρας, καὶ φυσικὰ εἰς τὸν στόλον τὸ σπουδαιότερον μέρος τῶν πληρωμάτων ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἰθαγενεῖς, ἤτοι Βυζαντινούς. Ὑπῆρχον θέματα τὰ ὁποῖα ἦσαν προωρισμένα νὰ παρέχουν ναύτας, ἦσαν δὲ ταῦτα τὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τῆς Σάμου καὶ πρὸ παντὸς τὸ θέμα τῶν *Κιβυρραιωτῶν* εἰς τὰ νότια μέρη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀπέναντι τῆς Ρόδου.

Ἡ ναυτικὴ δύναμις τῆς αὐτοκρατορίας διῃρεῖτο εἰς δύο κύρια μέρη· τὸ ἓν ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὸ *θεματικὸν πλόϊμον*, δηλαδὴ τὸν στόλον, τὸν ὁποῖον ἔδιδον τὰ θέματα, ἤτοι αἱ ἐπαρχίαι, καὶ τὸ *βασιλικὸν πλόϊμον*, δηλαδὴ τὸν αὐτοκρατορικὸν στόλον. Τὸ κύριον σῶμα τοῦ στόλου, τὰ κυρίως πολεμικὰ πλοῖα, ἦσαν αἱ *δρόμωνες* (ἐκ τοῦ τρέχω), πλοῖα στενὰ καὶ μακρὰ διὰ νὰ τρέχουν ταχύτερον, μὲ δύο τάξεις ἐρετῶν ἑκατέρωθεν, σπουδαιότατα ἔργα τῆς ναυπηγικῆς τέχνης τοῦ μεσαίωνος. Ὁ ἀριθμὸς τῶν δρομώνων ἀνήρχετο εἰς 200 περίπου. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ Θ' αἰῶνος εὑρίσκομεν στόλον ἀποτελούμενον ἀπὸ 300 πλοῖα καὶ ὀλίγον ὑστερώτερον στόλον 400 πλοίων. Ἄλλοι τύποι πολεμικῶν πλοίων ἦσαν τὰ *χελάνδια* καὶ οἱ *πάμφυλοι.* Τὰ τελευταῖα ὠνομάζοντο οὕτως «ὡς συνιστάμενα—λέγουν τὰ «Τακτικὰ»—ἐξ ἀνθρώπων πάσης φυλῆς»· τὸ ἀληθὲς ὅμως εἶναι ὅτι ἐλέγοντο πάμφυλοι, διότι εἶχον ἰδιαίτερα πληρώματα, στρατολογούμενα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀπὸ τὴν παραλίαν τῆς Παμφυλίας. Τὸ εἶδος τῶν πλοίων *χελάνδια, πάμφυλοι* καὶ *οὐσίαι* (ταῦτα ἦσαν μίμησις τῶν μεγάλων ρωσικῶν μονοξύλων) εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθῇ ἐπακριβῶς. Ὁπωσδήποτε ὅλα τὰ εἴδη τῶν πλοίων τούτων ἀνῆκον εἰς τὸ βασιλικὸν πλόϊμον καὶ ἐλέγοντο μὲ μίαν λέξιν *βασιλοπλόϊμα.* Ἀναλόγως τοῦ μεγέθους του ἕκαστον τῶν πλοίων τούτων ἐκινεῖτο δι' ἑκατὸν ἕως ἑκατὸν πεντήκοντα ἐρετῶν, τὸ ἰδιάζον δὲ εἶναι, ὅτι οἱ ἐρέται οὗτοι ἦσαν πάντοτε ἕτοιμοι ν' ἀνέλθουν εἰς τὸ κατάστρωμα· ἐπὶ τοῦ σκάφους ἠγείρετο πύργος ξύλινος, *ξυλόκαστρον*, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς μάχης ἐχρησίμευεν ὡς ἀληθὴς πύργος, ἐφωδιασμένος μὲ πολεμικὰς μηχανὰς καὶ μὲ στρατιώτας. Ὁ Πορφυρογέννητος διέσωσεν εἰς ἡμᾶς περιγραφὴν—ἀληθῶς καταπληκτικὴν διὰ τὴν ἀπηκριβωμένην καὶ λεπτολόγον λεπτομέρειαν —τῶν μηχανημάτων, τῶν ὅπλων, καὶ τοῦ ἐφοδιασμοῦ ἐν γένει, ὃν ἔπρεπε νὰ φέρῃ ἕκαστον πλοῖον ἀναχωροῦν διὰ τὸν πόλεμον. Ἀληθῶς ὁ ἀναγνώστης μένει κατάπληκτος διὰ τὴν ἐνημερότητα καὶ τὴν πρόνοιαν, ἡ ὁποία ἐλαμβάνετο ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν, ἀναγινώσκων εἰς τὴν Ἔκθεσιν τῆς βασιλείου τάξεως τὰ κεφάλαια τὰ ὑπογραφόμενα: «Ἡ γινομένη ἐξόπλισις καὶ ἔξοδος καὶ τὸ ποσὸν τῆς ρόγας (μισθοῦ) καὶ τοῦ λαοῦ τοῦ ἀποσταλέντος κατὰ τῆς θεολέστου Κρήτης μετὰ τοῦ πατρικίου Ἡμερίου καὶ λογοθέτου τοῦ δρόμου ἐπὶ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότου».—«Ἡ κατὰ τῆς νήσου Κρήτης γενομένη ἐκστρατεία καὶ ἐξόπλισις τῶν πλοΐμων καὶ καβαλλαρικῶν ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Ρωμανοῦ τῶν Πορφυρογεννήτων ἐν Χριστῷ πιστῶν βασιλέων εἰς ἰνδικτίωνα ζ'» (ἐκδ. Βόννης σ. 664). — «Ἐξόπλισις δρόμωνος». — «Ἐξόπλισις δρομωνίων» κλπ. (σ. 651 ἑξ.)

Τρόμον δὲ ἐνεποίει εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἡ ἰδιαιτέρα μοῖρα τῶν πυρπολικῶν, τὰ *πυρφόρα* πλοῖα. Εἰς τοὺς ναυστάθμους ἦσαν ἀποθηκευμέναι μεγάλαι προμήθειαι ναυπηγησίμου ξυλείας, σχοινίων, ἱστίων, παντὸς ἄλλου χρησίμου ὑλικοῦ, παντὸς εἴδους ὅπλων καὶ πολεμικῶν μηχανημάτων. Ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν ἠδύναντο οἱ βασιλεῖς νὰ ἑτοιμάσουν μεγάλους στόλους καὶ ἰσχυροὺς στρατούς, ἑτοίμους πρὸς ἀπόπλουν. Πρέπει ν' ἀναγνώσωμεν μὲ προσοχὴν τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου τὰς ἀκριβολόγους λεπτομερείας τοῦ γιγαντιαίου ἐξοπλισμοῦ, διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τί ἠδύνατο νὰ κάμῃ τὸν Ι' αἰῶνα τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν ἑνὸς Βυζαντινοῦ βασιλέως, καὶ εἰς πόσην καταπληκτικὴν ἀνάπτυξιν, τὴν ὁποίαν πολλοὶ ὀλίγοι φαντάζονται, εἶχε φθάσει τότε ἡ πολεμικὴ τέχνη. Ὁ μέγας ναύσταθμος, τὰ *Μάγγανα*, ἦτο ἡ κολοσσιαία ἀποθήκη τοῦ ἀπεράντου ἐκείνου πολεμικοῦ ὀργανισμοῦ (*Σλουμβερζέ*).

Εἰς τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως συντελεῖ καὶ μία σπουδαιοτάτη ἐφεύρεσις τοῦ Ἕλληνος μηχανικοῦ Καλλινίκου ἐκ Συρίας. Ἦτο δὲ αὕτη τὸ ὀνομασθὲν ὑγρὸν ἢ ἑλληνικὸν πῦρ, τὸ ὁποῖον ἔκαιε καὶ εἰς τὸ ὕδωρ ἀκόμη, κατέστρεφε δὲ τὰ πάντα, καὶ τοὺς λίθους καὶ τὸν σίδηρον. Μὲ τὸ ὑγρὸν πῦρ ἐγέμιζον πυρπολικά, τὰ ὁποῖα ἐξαπέστελλον φλεγόμενα εἰς τὸ μέσον τοῦ ἀραβικοῦ στόλου. Διὰ διαφόρων σιδηρῶν σωλήνων τὰ ἐξηκόντιζον ἐναντίον τῶν ἐχθρικῶν στόλων καὶ στρατῶν. Μετεχειρίζοντο δὲ καὶ ἓν εἶδος χειροβομβίδων ἀπὸ ὑγρὸν πῦρ. «Τὸ ὑγρὸν πῦρ, ἐξακοντιζόμενον κατὰ διαφόρους τρόπους, διήρχετο τὸ κενὸν μὲ φοβερὰς ἐκπυρσοκροτήσεις καὶ μὲ θαμβωτικὰς ἀστραπάς. Αἱ ἐκτοξευόμεναι φλόγες ἔτρεχον ὡς ἀστραπὴ καὶ ἐβρόντων ὡς κεραυνὸς καὶ ἐγέμιζον τὸν ἀέρα μὲ πυκνὰ σύννεφα καπνοῦ. Περιεκύκλωνον εἰς μίαν στιγμὴν πλοῖα, κτίρια, ἀκόμη καὶ ὁλοκλήρους στρατούς. Αἱ τρομεραὶ καταστροφαί του δίδουν εἰς τοὺς ἀγῶνας μεταξὺ Βυζαντινῶν καὶ τῶν ἀραβικῶν στόλων εἰκόνα τρόμου» (*Σλουμβερζέ*). Ἡ φύλαξις ἐπὶ αἰῶνας μακροτάτους τοῦ μυστικοῦ τούτου τοῦ κράτους ἀπὸ ὅλους τοὺς βαρβάρους τῆς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως εἶναι ἀναντιρρήτως ἡ τρανωτέρα ἀπόδειξις τῆς βυζαντινῆς φιλοπατρίας. Ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος ἀφιερώνει ἴδιον κεφάλαιον πρὸς ὑπόμνησιν εἰς τὸν υἱόν του Ρωμανόν: «Ὡσαύτως χρή σε καὶ περὶ τοῦ ὑγροῦ πυρός, τοῦ διὰ τῶν σιφώνων ἐκφερομένου, μεριμνᾶν τε καὶ μελετᾶν, ὡς εἴπερ ποτὲ τολμήσωσί τινες καὶ αὐτὸ ἐπιζητῆσαι, καθὼς καὶ παρ' ἡμῶν πολλάκις ἐζήτησαν, τοιούτοις αὐτοὺς ἔχοις ἀποκρούεσθαι καὶ ἀποπέμπεσθαι ρήμασι, ὅτι καὶ αὐτὸ δι' ἀγγέλου τῷ μεγάλῳ καὶ πρώτῳ βασιλεῖ Χριστιανῷ Ἁγίῳ Κωνσταντίνῳ ἐφανερώθη καὶ ἐδιδάχθη» (Πρὸς Ρωμανόν, σ. 84, ἐκδ. Βόννης).

Ἡ διπλωματία καὶ αἱ ἐξωτερικαὶ σχέσεις. Οἱ Βυζαντινοὶ ἐγνώριζον κατὰ βάθος τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς ἀνάγκας ὅλων τῶν ξένων κρατῶν καὶ τῶν βαρβάρων λαῶν, διὰ νὰ ἐφαρμόζουν οὕτως ἀνάλογον πολιτικὴν ἔναντι ἑκάστου. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὑπῆρχεν ἀρτίως διωργανωμένη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διπλωματικὴ ὑπηρεσία μὲ πολυαρίθμους διερμηνεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο *ἑρμηνευταί.* Τὸ δὲ ἰδιαίτερον τμῆμα, τὸ ὁποῖον ἠσχολεῖτο μόνον περὶ τὰς ὑποθέσεις τῶν σχέσεων μὲ τοὺς ξένους λαούς, ἐλέγετο *σκρίνιον τῶν βαρβάρων.* Βιβλία ἐπίσημα ἐκρατοῦντο, τὰ ὁποῖα παρεῖχον πᾶσαν χρήσιμον συμβουλὴν καὶ ὁδηγίαν εἰς τοὺς διπλωματικοὺς ὑπαλλήλους. Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ἔγραψεν ἰδιαίτερον βιβλίον «Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανόν», ἐκ τοῦ ὁποίου ἐλήφθησαν ἤδη ἀρκεταὶ εἰδήσεις καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι παραίνεσις καὶ ὁδηγίαι λεπτομερεῖς πρὸς τὸν μέλλοντα νὰ βασιλεύσῃ υἱόν του περὶ τῶν ξένων λαῶν

Digitized by Google

τῆς καταγωγῆς, τοῦ βίου καὶ τοῦ χαρακτῆρος ἑκάστου αὐτῶν, ὡς καὶ περὶ τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὁποῖον πρέπει ὁ αὐτοκράτωρ νὰ φέρεται πρὸς αὐτοὺς διὰ νὰ σῴζῃ «τὸ ὀρθόδοξον βασίλειον».

Τακτικώτατα οἱ αὐτοκράτορες ἀπέστελλον πρεσβείας εἰς τοὺς ξένους λαούς, ἐξελέγοντο δ' οἱ πρέσβεις ἐκ τῶν αὐλικῶν ἢ τῶν ἱερωμένων. Ἦσαν δὲ τόσον καλῶς μελετημέναι ὅλαι αἱ λεπτομέρειαι, ὥστε οἱ πρέσβεις ὑπεχρεοῦντο πρὶν ἀναχωρήσουν νὰ ἐκθέσουν ἐνώπιον τῆς συγκλήτου τί θὰ ἔπραττον καὶ ποίαν στάσιν ἔμελλον νὰ τηρήσουν, ἐλάμβανον δ' ἐξ ἄλλου λεπτομερεστάτας ὁδηγίας περὶ ὅλων τῶν ζητημάτων. Ἐκτὸς τῶν πολιτικῶν σκοπῶν συνηθέστατα ἐστέλλοντο πρεσβεῖαι δι' ἐμπορικοὺς καὶ ἱεραποστολικούς. Λεπτομερέσταται εἶναι αἱ ἐμπορικαὶ συνθῆκαι, τὰς ὁποίας συνῆπτον οἱ Βυζαντινοὶ μὲ τοὺς ξένους λαούς. Τὸν θαυμασμὸν συνάμα κινοῦν αἱ μακριναὶ πρεσβεῖαι τῶν ἱεραποστόλων, οἵτινες μὲ αὐτοθυσίαν καὶ ἡρωϊσμὸν ἀνελάμβανον μακρινὰς πορείας εἰς ἀξένους χώρας καὶ ἀγρίους λαούς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκκλησιῶν, λέγει ὁ Γίββων, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκοντο ἀπὸ τὸν Περσικὸν κόλπον ἕως τὴν Κασπίαν θάλασσαν, ἦτο σχεδὸν ἀτελείωτος. Οἱ Χριστιανοὶ ἐπληθύνοντο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν εἰς τὰ παράλια καὶ τὰς νήσους τῶν Ἰνδιῶν. Βραδύτερον οἱ Βυζαντινοὶ ἱεραπόστολοι ἐπροχώρησαν χωρὶς φόβον εἰς τοὺς Τατάρους καὶ ἐξημέρωσαν τοὺς αἱμοχαρεῖς ἐκείνους πολεμιστάς. Εἰσῆλθον μάλιστα εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Κίναν.

Αἱ ἱεραποστολικαὶ αὗται ἀποστολαὶ εἶχον πάντοτε καὶ πολιτικὸν χαρακτῆρα, διότι εἰς τὸ Βυζάντιον συνεδυάζετο τόσον στενῶς ὁ Χριστιανισμὸς μὲ τὸ κράτος, ὥστε ἡ κατὰ τῶν βαρβάρων ἄμυνα διενηργεῖτο ἐμμέσως καὶ διὰ θρησκευτικοῦ ἀκόμη προσηλυτισμοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καθίσταντο ἀβλαβεῖς οἱ βάρβαροι, γινόμενοι μαλακώτεροι καὶ ἀποβάλλοντες τὴν ἀγρίαν ὁρμήν. Τοῦτο συνέβη μὲ τοὺς *Χαζάρους*, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν φίλοι τοῦ κράτους, ἐνῷ οἱ ὁμόφυλοι αὐτῶν *Πετσενέγοι* ἔμειναν εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ εἰς τὴν χορείαν τῶν ἐπικινδύνων ἐχθρῶν τοῦ Βυζαντίου. Τὸ κράτος ἐφρόντιζε πρωτίστως περὶ τῆς ὑπάρξεώς του, πρὸς τοῦτο δὲ μετεχειρίζετο πᾶν μέσον. Ὑπῆρξαν πολλάκις σκληρὰ τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθη τὸ κράτος, διὰ νὰ ἀμυνθῇ, ὁσάκις τὰ ἤπια μέτρα δὲν εἶχον ἀποτέλεσμα. Ἀλλὰ πρέπει νὰ σκεφθῶμεν, ὅτι εἶχε νὰ κάμῃ μὲ τοὺς πλέον σκληροὺς καὶ ἀπίστους ἐκ τῶν βαρβάρων, τοὺς Οὔννους, τοὺς Ἀβάρους, τὸν Κροῦμμον.

Τοιαύτη ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἦτο ἡ ὀργάνωσις τῆς βυζαντινῆς διπλωματίας, τῆς ὁποίας ἡ ἀνάπτυξις ἔλαβε τόσην τελειότητα, ὥστε ὁ ἱστορικὸς δὲν δύναται νὰ εὕρῃ παραπλήσιαν παρὰ μόνον εἰς τὸ παπικὸν ἱερὸν συνέδριον τῆς Ῥώμης (Curia) καὶ εἰς τὴν δημοκρατίαν τῆς Ἑνετίας, τῶν ὁποίων αἱ διπλωματίαι ἀνεδείχθησαν ὕστερον ἀνταγωνισταὶ ἐφάμιλλοι τῶν Ἑλλήνων τοῦ μεσαίωνος. «Ἡ ἀπὸ αἰώνων, λέγει ὁ Χέρτσβεργ, μετὰ τελείας ἀκριβείας καὶ βεβαίας ἀριστοτεχνικῆς δεινότητος ἀναπτυχθεῖσα τέχνη τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἡ ἀκριβὴς περὶ ταύτην ἄσκησις καὶ ἡ ἀνεξάντλητος παράδοσις τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ῥώμης μετέστη εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ἐν ἁπάσῃ τῇ ἐκτάσει αὐτῆς. Ἀνυπέρβλητος ἦτο ἡ ἐπιτηδειότης τούτων εἰς τὸ νὰ μεταχειρίζωνται τοὺς ξένους λαοὺς κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τῶν συμφερόντων τοῦ κράτους αὐτῶν. Βεβαίως οὔτε ἡ μεγαλόνους ἐκείνη ἐπιμονή, οὐδὲ τὸ ἰσχυρὸν ἐκεῖνο αἴσθημα ...τὸ ἐπιτάττον οὐδὲ σπιθαμὴν γῆς...νὰ ἐγκαταλείψουν, δύναται νὰ καταστήσῃ ἡμᾶς ἔστω καὶ ἔν τινι μέτρῳ εὐμενεῖς πρὸς τὰς διπλωματικὰς αὐτῶν μεθόδους... Ἡ κυριωτάτη ἰσχὺς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων προήρχετο ἐκ τοῦ ὅτι ἦσαν συνηθισμένοι ἀνέκαθεν ν' ἀκολουθοῦν πολιτικὴν μεγάλην καὶ μὲ φωτεινὸν βλέμμα, μὲ μεγάλην πεῖραν νὰ λύουν καὶ τὰ πολυπλοκώτατα τῶν ζητημάτων καὶ νὰ ἐφευρίσκουν τοὺς ὀξυδερκεστάτους τῶν συνδυασμῶν». Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν σοφωτάτων μεθόδων τῆς διπλωματίας τῶν Βυζαντινῶν ἦτο συνέπεια μεγάλης γενικῆς πολιτικῆς, ἡ ὁποία ἀπεκορυφοῦτο εἰς τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῶν λαῶν καὶ εἰς τὴν εἴσοδον αὐτῶν εἰς τὴν μεγάλην ὀργάνωσιν ἑνὸς πολιτισμένου χριστιανικοῦ κράτους. Ἡ μεγαλοπράγμων αὕτη πολιτικὴ ἤλλαξε χαρακτῆρα σὺν τῷ χρόνῳ. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐσχεδίασε καὶ κατώρθωσεν, ἀνακτῶν τὰς ὑπὸ τῶν βαρβάρων καταληφθείσας χώρας τῆς Δύσεως, ν' ἀνορθώσῃ τὸ παγκόσμιον Ῥωμαϊκὸν κράτος ὡς ὀρθόδοξον κράτος. Μετ' αὐτὸν ἡ πολιτικὴ τῶν αὐτοκρατόρων ἔγινεν ἑλληνοπρεπεστέρα, ἀλλ' ἐξηκολούθει πάντοτε μὲ εὐρυτάτην κατεύθυνσιν. Ἀκόμη καὶ ἐπὶ τῶν μεγάλων Κομνηνῶν ἡ Κωνσταντινούπολις εἶναι τὸ κέντρον τῆς πανευρωπαϊκῆς πολιτικῆς. Κατὰ τὸ ἰδεῶδες τῆς βυζαντινῆς πολιτικῆς, ὅσοι λαοὶ ἠδύναντο νὰ περιληφθοῦν εἰς τὸ μόνον τοῦτο πολιτισμένον κράτος εὕρισκον «εὐεργεσίαν καὶ σωτηρίαν». Ἐκ τῆς μεγαλοπράγμονος ταύτης πολιτικῆς ἐμπνεομένη ἡ βυζαντινὴ κυβέρνησις κατέβαλε προσπάθειαν ἔντονον πρὸς ἀφομοίωσιν τῶν κατακτηθέντων λαῶν, τέλος, ἐν ἀνάγκῃ, ὁσάκις τὰ ἤπια ταῦτα μέτρα ἀπεδεικνύοντο ἀνωφελῆ, ἐκίνει πόλεμον κατ' αὐτῶν, διότι ἔπρεπεν ὅλοι οἱ λαοὶ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν κύκλον τῆς εὐεργετικῆς ἐνεργείας τοῦ ὀρθοδόξου κράτους. Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία δὲν ἐμφανίζεται εἰς τὸ ἀληθὲς ἱστορικὸν φῶς ὡς κράτος μιᾶς ὡρισμένης φυλῆς, ἀλλ' ὡς μία μεγάλη δημοκρατικὴ ἕνωσις λαῶν, τοὺς ὁποίους κυβερνᾷ ἐν πνεύματι ἰσότητος καὶ δικαιοσύνης ἡ ἐθνότης ἐκείνη, ἥ ὁποία ἐδείχθη ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ αὐτῆς βίου ἱκανὴ πρὸς τοιοῦτον ἔργον.

Οἱ θεσμοὶ τῆς δικαιοσύνης. Ἡ κυβέρνησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐφρόντιζε μὲ πᾶσαν προσπάθειαν νὰ ἐφαρμόζῃ διὰ πάντα ὑπήκοον, ἔστω καὶ ἀλλόφυλον, ἀρκεῖ νὰ ἦτο ὀρθόδοξος, τὰ ἴδια καὶ τὰ σαφῶς καθωρισμένα μέτρα πρὸς ἀπονομὴν τοῦ δικαίου. Ὁ βασιλεὺς εἶναι «κοινὸν ἀγαθὸν δι' ὅλους τοὺς ὑπηκόους», εἶναι λοιπὸν ὁ ἀνώτατος δικαστὴς καὶ ἀπονέμει ὁ ἴδιος τὸ δίκαιον εἰς ἀνώτατον δικαστήριον, τὸ ὁποῖον λέγεται «βασιλικὸν δικαστήριον». Ἀποδίδει ὁ ἴδιος δικαιοσύνην εἰς πρῶτον βαθμὸν εὐθὺς ἀμέσως, ὅταν πρόκειται περὶ σοβαρῶν ὑποθέσεων, κατ' ἔφεσιν δὲ ὁσάκις παρίσταται ἀνάγκη ἢ ἀπαιτῇ ὁ ὑπήκοος ὁ παραπονούμενος ὅτι ἠδικήθη· διότι τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ δικαίου, ἦτο δικαίωμα ἱερὸν καὶ ἀπαραβίαστον τοῦ βυζαντινοῦ λαοῦ. Πολλὰ εἶναι τὰ παραδείγματα εἰς τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν ἀδικηθέντων ὑπηκόων, πτωχῶν γυναικῶν ἀπροστατεύτων, αἱ ὁποῖαι ἀπηυθύνθησαν κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν βασιλέα καὶ εὗρον τὸ δίκαιόν των. Εἰς βασιλικὸν δικαστήριον μετεβάλλετο, κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους, τὸ ἰδιαίτερον συμβούλιον τοῦ αὐτοκράτορος, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο Consistorium. Ἐδίκαζε δ' ὁ αὐτοκράτωρ περιστοιχιζόμενος ἀπὸ δικαστὰς καὶ ἀπὸ ἐπιφανεῖς ἄρχοντας. Ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ βασιλέως ἐδίκαζεν ἄλλος ἀνώτατος ἄρχων, ὁ *ἔπαρχος τῆς πόλεως*, καὶ μετὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ὁ *δρουγγάριος*, ἀνώτατος πολιτικὸς ἄρχων (συνήθως οἱ *δρουγγάριοι* ἦσαν στρατιωτικοί, ὀνομασθέντες οὕτως ἀπὸ τὴν λέξιν *δρόγγος*, drungus, ἡ ὁποία ἐσήμαινε στῖφος στρατιωτῶν). Τὴν ἰδιότητά του, ὡς ἀνωτάτου δικαστοῦ, ὁ αὐτοκράτωρ μεταβιβάζει καὶ εἰς ἄλλους. Ὁ Ἰουστινιανὸς διώρισε δώδεκα «*βασιλικοὺς*» δικαστάς, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο «*θεῖοι δικασταί*». Ἀργότερον ὠνομάσθησαν οὗτοι *κριταὶ τοῦ βήλου* καὶ τοῦ *Ἱπποδρόμου*, ἀνώτατος δ' ἦτο ὁ κριτὴς τοῦ βήλου. Ἕκαστος τῶν ἀνωτάτων δικαστῶν εἶχε τὸ γραφεῖον καὶ τοὺς βοηθούς του, προσέτι σῶμα δικηγόρων ἐγγεγραμμένων εἰς τὸ ἀνατεθειμένον εἰς αὐτὸν δικαστήριον. Ἐπειδὴ ὅμως συνηθροίζετο πολλὴ ἐργασία καὶ ἦτο ἀδύνατος ἡ ταχεῖα ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης (διὰ τὴν ὁποίαν ἐπρονόει ἡ διοίκησις), διὰ τοῦτο ἱδρύθησαν καὶ πολλὰ κατώτερα δικαστήρια.

Εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἡ διοίκησις τῶν δικαστηρίων ὑπήγετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως. Ἄλλος ἀνώτερος δικαστὴς ἦτο ὁ *κοιαίστωρ* (quaestor), ὁ ὁποῖος εἶχε καὶ ἀστυνομικὰ καθήκοντα ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐπάρχου, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ ὁ διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας τῆς πόλεως, ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἵδρυσε καὶ *πραίτωρας τοῦ λαοῦ*, οἱ ὁποῖοι καθίστανον λαϊκὰ δικαστήρια, *δικαστὰς τῶν ρηγιόνων*, ἤτοι τῶν διαμερισμάτων τῆς πρωτευούσης. Ἄξιος ἰδίας μνείας, δεικνύων ἐνδελεχῆ μέριμναν πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης, ἦτο ἰδιαίτερος δικαστὴς διὰ τὴν παραθαλάσσιον χώραν, ὅστις ἐλέγετο *παραθαλασσίτης*. Ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὑπῆρχον ἰδιαίτερα πάλιν δικαστήρια. Κατὰ τὴν παλαιὰν βυζαντινὴν περίοδον, ἕως τὸν Ζ' αἰῶνα, ὅτε ἐπῆλθεν ἡ μεγάλη ἀλλαγὴ εἰς ὅλην τὴν διοίκησιν, ἐδίκαζον οἱ πολιτικοὶ διοικηταὶ καὶ οἱ δικασταί, εἰς τοὺς ὁποίους οὗτοι μετεβίβαζον τὸ δικαίωμά των. Εἰς τὰς μικρὰς πόλεις ἐσυνηθίζετο ἡ *κοινοτική*, ὡς θὰ ἐλέγομεν, δικαιοσύνη, ὑπῆρχον δὲ οἱ ἐντόπιοι δικασταί, οἱ ὁποῖοι ἠδύναντο νὰ δικάζουν ὑποθέσεις ὄχι μεγάλης σημασίας καὶ ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν προσφυγῆς εἰς τὰ δικαστήρια τῆς πρωτευούσης τῆς περιφερείας, ἐν ᾗ περιπτώσει οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἐζήτουν τοῦτο. Σημειωτέον ὅτι ὑπῆρχον πολλὰ δικαστήρια στρατιωτικὰ ἢ ἐκκλησιαστικά. Ἀφ' ὅτου ὅμως ἤλλαξε τὸ ὅλον σύστημα τῆς διοικήσεως τοῦ κράτους καὶ ἐτέθη ὡς βάσις ἡ στρατιωτικὴ ὀργάνωσις τῆς διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν, ἤλλαξε καὶ τὸ σύστημα τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης. Εἰς ἕκαστον θέμα ἐγκαθίστατο ὑπὸ τὸν στρατηγὸν ὁ *κριτὴς τοῦ θέματος*, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν ὅλην διοίκησιν τῶν ἀφορώντων τὴν δικαιοσύνην. Ἡ κοινοτικὴ δικαιοσύνη κατηργήθη καὶ ἀνετέθη εἰς τὰς χεῖρας τῶν στρατιωτικῶν διοικητῶν, ὅπως τοῦ *κατεπάνω*. Αἱ ἐπιβαλλόμεναι ποιναὶ φαίνονται σκληραί, διότι μετεχειρίζοντο τότε τοὺς ἀκρωτηριασμούς, συχνὰ δὲ ἀναφέρονται ῥινοτομίαι καὶ τυφλώσεις, ἐννοεῖται ὅμως, ὅτι αἱ ποιναὶ αὗται ἐφηρμόζοντο ἰδίως εἰς τοὺς πολιτικοὺς καταδίκους. Ἀλλ' οἱ ἀκρωτηριασμοὶ οὗτοι ἦσαν ποιναὶ φιλανθρωπότεραι, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀντικαταστήσει τὴν θανατικήν· ἀργότερον ἐμετριάσθησαν, ἐνίοτε δὲ ἐγίνοντο κατ' ἐπίφασιν. Αἱ τόσαι ἐναντίον τῶν Βυζαντινῶν ἐξενεχθεῖσαι κατηγορίαι, ὅτι μετεχειρίζοντο συχνὰ τὴν ποινὴν τῆς τυφλώσεως, εἶναι ἐν μέρει δικαιολογημέναι. Σημειωτέον ὅμως ὅτι τύφλωσις πραγματικὴ δὲν ἐγίνετο, ἀλλὰ διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου περιαγομένου πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπήρχετο ἀμαύρωσις· ἡ ποινὴ αὕτη ἐπεβάλλετο κυρίως εἰς τοὺς ἀντιποιουμένους τὸν θρόνον, οἱ ὁποῖοι διὰ τῆς ἀμαυρώσεως καθίσταντο ἀκίνδυνοι. Ὅτι δὲ ἦτο ἐνδελεχὴς καὶ ἄγρυπνος ἡ προσπάθεια τῆς βυζαντινῆς κυβερνήσεως πρὸς καλὴν διοργάνωσιν τῆς δικαιοσύνης, πρὸς εὔρυθμον λειτουργίαν καὶ ταχεῖαν ἀπονομὴν αὐτῆς, μαρτυρεῖ τὸ γεγονός, ὅτι σπανίως εἰς κράτος, ἀρχαῖον ἢ νεώτερον, ἐμόχθησε κυβέρνησις πρὸς μόρφωσιν δικαστικοῦ καὶ δικηγορικοῦ σώματος καὶ βελτίωσιν τῆς νομοθεσίας ὅσον τὸ βυζαντινὸν κράτος. Ὁ Ἰουστινιανὸς μετ' ἰδιαζούσης στοργῆς ἐφρόντισε διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μεγάλων *σχολῶν τῆς νομικῆς*, αἱ ὁποῖαι ἀνέκαθεν ἐλειτούργουν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, εἰς τὴν Βηρυτόν. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος ἀναδιωργάνωσε τὴν σχολὴν τῆς νομικῆς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀνέδειξεν αὐτὴν φυτώριον, ὄχι μόνον δικαστῶν καὶ δικηγόρων, ἀλλὰ καὶ πολιτικῶν ὑπαλλήλων.

ΙΙ. Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ. Τόση μεγάλη ἦτο ἡ δύναμις τῆς ἀρχαιότητος, ὥστε εἰς τὸν *ἰδιωτικὸν βίον* ἐπεκράτησαν ἐπὶ πολὺν ἀκόμη χρόνον αἱ ἀρχαῖαι συνήθειαι, ὁ ὅλος δὲ πολιτισμὸς ὁ μεσαιωνικὸς τῶν Ἑλλήνων εἶναι συνέχεια ἄμεσος καὶ χωρὶς διακοπὴν τοῦ ἀρχαίου. Αἱ οἰκίαι ἔχουν γενικῶς τὸ σχέδιον τῶν ἀρχαίων οἰκημάτων, ὡς θὰ λεχθῇ εἰς τὰ περὶ τέχνης. Εἰς τὰ συμπόσια οἱ συνδαιτημόνες κάθηνται, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, πέριξ τραπεζῶν ἀνακεκλιμένοι εἰς κλίνας καὶ εἶναι ὀνομαστὰ τὰ *τρικλίνια* τῶν βυζαντινῶν παλατίων. Ἐπίσης αἱ ἐνδυμασίαι κατ' ἀρχὰς ὁμοιάζουν πολὺ μὲ τὰς ἀρχαίας. Κατόπιν αἱ συχναὶ σχέσεις τῶν Βυζαντινῶν μὲ τοὺς γείτονάς των, ἰδίως μὲ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, ἐπέφερον τροποποιήσεις. Συνήθως φοροῦν βραχὺν χειριδωτὸν χιτῶνα, ὁ ὁποῖος κρατεῖται εἰς τὴν μέσην διὰ ζώνης· ἄνωθεν αὐτοῦ ῥίπτουν ἓν εἶδος χλαμύδος, ἡ ὁποία ἐμπορπᾶται εἰς τὸν δεξιὸν ὦμον καὶ πίπτει πέριξ τοῦ σώματος. Ἡ κόμη συνήθως κόπτεται ὀλίγον καὶ τὸ γένειον ἀπολήγει εἰς ὀξύ. Αἱ δὲ γυναῖκες ἔχουν στενὸν μακρὸν χιτῶνα, ὁ ὁποῖος ζώνεται πολὺ ὑψηλὰ εἰς τὸ στῆθος, καὶ περικαλύπτονται μὲ εὐρὺ ἐπανωφόριον. Ἐν γένει τὰ ἐνδύματα γίνονται στενότερα καὶ ὁμοιάζουν περισσότερον μὲ τὰ σημερινά. Τὰ κοσμήματα εἶναι πολὺ ἀγαπητά, καὶ εἰς τοὺς ἄνδρας ἀκόμη. Μεγάλη δ' εἶναι ἡ ἐπικρατοῦσα πολυτέλεια, καὶ θὰ ἠδύνατό τις πολλὰ τεκμήρια νὰ εὕρῃ εἰς τοὺς συγγραφεῖς. Ὀνομασταὶ εἶναι τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας αἱ ἀποστροφαὶ κατὰ τῶν τάσεων τῆς πολυτελείας, κατὰ τῶν καλλωπισμῶν τῶν γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι ἔβαφον τὸ πρόσωπον, τὰ χείλη, τὰ βλέφαρα. Ἐν γένει ἡ ἄνεσις καὶ εὐμάρεια βίου, ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἐποχήν, ἐξηκολούθησεν.

Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ῥώμην καὶ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, ἡ κοινωνία ἦτο δημοκρατικῶς διωργανωμένη, καὶ ἂν ἐξετάσῃ τις καλά, θὰ εὕρῃ ὅτι ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἦτο μία μεγάλη δημοκρατία. Πολυαρίθμους τίτλους εὐγενείας, ὡς γνωρίζομεν, ἔδιδεν ὁ αὐτοκράτωρ, οἱ τίτλοι ὅμως οὗτοι εἶχον σχέσιν μὲ τὸ ὑπούργημα, τὸ ὁποῖον ἐξετέλει ὁ κατέχων αὐτούς· δὲν ἦσαν τίτλοι κληρονομικοὶ μεταδιδόμενοι εἰς τὴν οἰκογένειαν. Εἰς πᾶν δὲ ἀξίωμα ἠδύνατο νὰ φθάσῃ οἱοσδήποτε, ἐξ οἱασδήποτε κοινωνικῆς τάξεως κατήγετο, ἀρκεῖ νὰ ἦτο ἄξιος. Ἀκόμη καὶ αὐτοκράτωρ ἠδύνατο νὰ γίνῃ οἱοσδήποτε· αὐτὸς ὁ Ἰουστινιανός, ὁ Βασίλειος ὁ Α' ἦσαν ταπεινοτάτης καταγωγῆς. Δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν ἡ κληρονομικὴ ἐκείνη εὐγένεια τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ἡ ὁποία ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας ἐβασάνισε τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως, καὶ ἡ κοινωνικὴ αὕτη ὀργάνωσις εἶναι κολοσσιαία πρόοδος εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἡμῶν κοινωνίαν.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ὑπαλληλικὴν ταύτην ἱεραρχίαν θὰ εὕρωμεν τὴν χλιδήν, συγχρόνως ὅμως καὶ τὴν ἐργατικότητα. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἔχει πολλὰ ἰδιωτικὰ παλάτια, τῶν ὁποίων θαμβωτικὸς εἶναι ὁ πλοῦτος. Αἱ αἴθουσαι αὐτῶν εἶναι στολισμέναι μὲ ψηφιδωτά, μὲ πολύτιμα ἔπιπλα, μὲ βαρύτιμα παραπετάσματα καὶ τάπητας. Ἡ ἀριστοκρατικὴ ἐκείνη κοινωνία ἀγαπᾷ τὰς διασκεδάσεις, τὸ κυνήγιον, τοὺς ὡραίους ἵππους, τὸν ἱππόδρομον· τέρπεται δὲ καὶ εἰς σπουδαιότερα θεάματα, εἰς τελετὰς τοῦ παλατίου καὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἀλλὰ καὶ ἐργάζονται οἱ μεγάλοι τοῦ κράτους· λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τῆς πολιτείας, ἐνδιαφέρονται μὲ πάθος διὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα, ἐργάζονται καὶ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ λαοῦ, πολλάκις δὲ ὑποστηρίζουν τὰ γράμματα. Αἱ εὐγενεῖς κυρίαι, ὡς καὶ αἱ βασίλισσαι, ἔχουν ὡς τὴν σπουδαιοτέραν ἐνασχόλησιν τὴν μέριμναν διὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα. Αἱ μεσαῖαι, αἱ ἀστικαὶ λεγόμεναι τάξεις, καὶ ὁ λαὸς ἐργάζονται διὰ νὰ ζήσουν, ἀλλὰ συντελοῦν

Digitized by Google

καὶ εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν κοινῶν. Ἡ μεσαία τάξις δίδει εἰς τὸ κράτος τοὺς κατωτέρους ὑπαλλήλους καὶ ἀσχολεῖται ἰδίως εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν. Οἱ μικροὶ ἰδιοκτῆται καὶ ὁ λαὸς δίδουν τοὺς στρατιώτας. Ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν ἀστῶν πολλοὶ διεκρίθησαν εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν πολιτικήν· τοιοῦτος ἦτο ὁ Ψελλός, ὁ ὁποῖος διηγεῖται μὲ συγκίνησιν τὰς προσπαθείας τῆς μητρός του διὰ νὰ τοῦ δώσῃ μόρφωσιν καὶ προαγωγήν. Ὅταν ὁ παῖς ἐμάνθανεν ὀλίγα γράμματα, οἱ γονεῖς του τοῦ εὕρισκον καμμίαν τέχνην διὰ νὰ ζήσῃ. Ἂν εἶχε προχωρήσει ὀλίγον εἰς τὴν ἐκπαίδευσίν του, ἠδύνατο νὰ εὕρῃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν μικρὰν θέσιν ὑπαλλήλου. Ὅστις εἶχε φοιτήσει εἰς τὸ πανεπιστήμιον, ἂν ἦτο ἄξιος, ἠδύνατο νὰ φθάσῃ πολὺ ὑψηλά, εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα τοῦ κράτους, καὶ ἂς μὴ κατήγετο ἀπὸ εὐγενεῖς.

Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις τοῦ κράτους, καὶ ἰδίως εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ζῇ πολυπληθὴς λαός, συχνὰ ἄνεργος. Ὁ ὄχλος αὐτός, ἐννοεῖται, ἐνίοτε εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνος, διότι εὐκόλως παρασύρεται ἀπὸ τοὺς δημαγωγούς, ἰδίως ἀπὸ τοὺς μοναχούς, οἱ ὁποῖοι ἐξεγείρουν τὴν δεισιδαιμονίαν του. Τότε παρεκτρέπεται εἰς ταραχάς, ὅπως συνέβαινεν εἰς τὸν Ἱππόδρομον κατὰ τὰς εἰκονομαχίας, καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην περίστασιν, ἡ ὁποία ἐνεφανίζετο κατάλληλος διὰ νὰ θρέψῃ τὴν ἀργίαν καὶ τὴν φιλοτάραχον διάθεσίν του. Ἐξ ἄλλου ὅμως εἶναι καὶ ἄγρυπνος φύλαξ τῆς Ὀρθοδοξίας. Ὑπερασπίζων αὐτὴν συντελεῖ εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ κράτους, ἀφοῦ αὕτη εἶναι τὰ θεμέλιόν του. Εἰς δὲ τὸν Ἱππόδρομον ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν ἀκόμη καὶ εἰς τὰ σπουδαιότατα ζητήματα, ἐκκλησιαστικὰ ἢ πολιτικά.

Ὁ βίος τῶν εὐγενῶν τάξεων περιστρέφεται κυρίως περὶ τὸν αὐτοκράτορα καὶ διέρχεται μὲ τὴν ἐνασχόλησιν εἰς τὰ δημόσια πράγματα. Τελεταὶ εἰς τὸ παλάτιον, κυνηγέσια καὶ ἄλλαι τέρψεις πληροῦν τὴν ζωήν των. Οἱ πλούσιοι ἰδιῶται, αἱ μεσαῖαι τάξεις καὶ ὁ λαὸς συναντῶνται μὲ τοὺς μεγιστᾶνας καὶ τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὸν *Ἱππόδρομον*. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλα δημόσια θεάματα διὰ τοὺς ἀστοὺς καὶ τὸν λαόν, ὅπως αἱ δημόσιαι τελεταί, εἰς τὰς ὁποίας παρίσταται ὁ λαός, αἱ μεγάλαι ἐκκλησιαστικαὶ πανηγύρεις. Διὰ τὸν ὄχλον ἦτο καὶ τὸ θέατρον. Τὰ θεάματα τοῦ θεάτρου ἦσαν πρόστυχα παίγνια γελωτοποιῶν καὶ ὀρχηστῶν. Διὰ τοῦτο αἱ γυναῖκες δὲν ἠδύναντο νὰ παρίστανται εἰς τὰ θεάματα αὐτὰ καὶ αἱ «σκηνικαί», δηλαδὴ αἱ γυναῖκες τοῦ θεάτρου, ὀρχηστρίδες καὶ ἄλλαι, δὲν εἶχον θέσιν εἰς τὴν κοινωνίαν.

Μικρογραφία ἀπὸ Βυζαντινὸν χειρόγραφον.—Ὀρχηστρίδες.

Τελεταὶ καὶ γεύματα τοῦ παλατίου. Μερικαὶ περιγραφαὶ ἀπὸ τὰς ἀφαντάστου λαμπρότητος τελετὰς καὶ ἑορτάς, τὰς ὁποίας ἔδιδεν ὁ Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ, δύνανται νὰ εὕρουν θέσιν εἰς τὸν περὶ τῆς βυζαντινῆς κοινωνίας λόγον. Διότι δὲν ἦσαν αὗται ἁπλῶς συγκεντρώσεις τῶν μεγάλων τοῦ κράτους, ὅτε καὶ πάλιν ἐνδιαφέρουν διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ βίου τῆς ἀνωτάτης τάξεως, ἀλλὰ καὶ διότι εἰς τὴν βυζαντινὴν αὐλήν, ἡ ὁποία ἦτο τὸ κέντρον τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, συνέβαινε καὶ τοῦτο τὸ μοναδικόν, ὅτι ἐλάμβανον μέρος καὶ αἱ κατώτεραι τάξεις τῆς κοινωνίας, καὶ ἡ Ἐκκλησία, ἀκόμη καὶ ὁ λαὸς διὰ τῶν ἀντιπροσωπειῶν, τῶν περιφήμων *δήμων* τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς τόσον μέγα βαθμὸν ἦτο ἀνεπτυγμένον τὸ αἴσθημα τὸ βαθὺ καὶ ἀληθὲς δημοκρατικῆς πολιτείας εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν.

Προέλευσις εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Τὴν παραμονὴν μεγάλης ἑορτῆς προσήρχετο ὁ *πραιπόσιτος* ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, διὰ νὰ λάβῃ κατὰ τοὺς ὡρισμένους τύπους τὰς διαταγὰς τῆς «ἐνθέου βασιλείας» αὐτοῦ. Ὁ αὐτοκράτωρ διέτασσε νὰ γίνῃ διὰ τὴν ἑπομένην *προέλευσις*, ἤτοι ἐπίσκεψις, προσκύνημα, εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν, ὅπως ἐλέγετο ἡ Ἁγία Σοφία. Οἱ ἀνώτεροι αὐλικοὶ δίδουν τὴν ἀγγελίαν εἰς τοὺς θεράποντας τοῦ παλατίου καὶ τῆς πόλεως, «ἵνα ἑκάστης τάξεως καὶ ἑκάστου σεκρέτου τὰ αὐτοῖς ἁρμόζοντα προευτρέπωσι». Ὁλόκληρος στρατιὰ ὑπηρετῶν ἐφρόντιζε νὰ εὐτρεπίσῃ τὰς ὁδούς, διὰ τῶν ὁποίων θὰ διήρχετο ἡ πομπή. Ἐκαλύπτοντο οἱ δρόμοι διὰ πρισμάτων ἀρωματικῶν ξύλων καὶ κατεκοσμοῦντο διὰ κισσοῦ, δάφνης, μυρσίνης, δενδρολιβάνου καὶ δι' ἄλλων εὐωδῶν καὶ ποικίλων ἀνθέων, ἐστολίζοντο δὲ καὶ αἱ οἰκίαι διὰ μεταξωτῶν ὑφασμάτων καὶ πολυχρώμων ταπήτων. Τὴν ἑπομένην, ἤτοι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς, κατὰ τὴν ὡρισμένην ὥραν, ὁ αὐτοκράτωρ ἐξέρχεται ἐκ τοῦ ἱεροῦ κοιτῶνος. Κατὰ πρῶτον εἰσέρχονται οἱ *πραιπόσιτοι*, ἔπειτα οἱ *κοιτωνῖται*, ἔπειτα παρελάμβανον αὐτὸν οἱ *βεστίτορες* καὶ οἱ ἄλλοι ἄρχοντες τῶν *ἀλλαξίμων*, ἤτοι τῶν ἐνδυμασιῶν, καὶ τὸν ἐνέδυον ὡρισμένην στολήν, τὰ ἐρυθρὰ ὑποδήματα, σύμβολα τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀρχῆς, καὶ λαμπρὰν χρυσοποίκιλτον χλαμύδα μετὰ πολυτίμων λίθων. Προσεφέρετο δὲ εἰς αὐτὸν τὸ διάδημα καὶ τὸ σκῆπτρον, οἱ δὲ βασιλικοὶ σπαθάριοι τὸν περιέζωννυον διὰ τῆς σπάθης. Εἰς τὴν ἡμικυκλικὴν αἴθουσαν, ἥτις ὠνομάζετο *Σῖγμα*, περιέμενον ἕτοιμοι οἱ Βάραγγοι, οἱ σωματοφύλακες, ἐπίσης καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχοντες τῆς αὐλῆς. Ἡ πομπὴ ἐξήρχετο τότε ἀπὸ τὸ παλάτιον καὶ ἐπροχώρει διὰ τῶν ὁδῶν, προηγουμένων στρατιωτῶν, οἵτινες ἤνοιγον ἐλευθέραν τὴν διάβασιν.

Ἡ πομπὴ ἔκαμνε διαφόρους σταθμούς, καὶ ὁ βασιλεὺς *δοχάς*, ἤτοι ὑποδοχὰς (*α' δοχή, β' δοχὴ* κλπ.), πρεσβεῖαι δὲ τῶν δήμων, ἤτοι τῶν Πρασίνων καὶ τῶν Βενέτων, περιέμενον ἕτοιμαι διὰ νὰ προσκυνήσουν τὸν βασιλέα ὑμνολογοῦντες καὶ ἐπευφημοῦντες αὐτόν. Ὁ λαὸς ἐπανελάμβανε τὰς ἐπευφημίας, ὁ δὲ ἡγέτης τῆς πρεσβείας τῶν δήμων παρέδιδεν εἰς τὸν βασιλέα τὸ *λιβελλάριον*, τὸ γραπτὸν κείμενον τῆς ψαλείσης ὑμνολογίας. Ἂν καὶ ἡ ὁδὸς δὲν ἦτο μακρά, πολλὰς φορὰς ἦτο ἠναγκασμένος ὁ βασιλεὺς νὰ ὑποστῇ τὰς ἐπευφημίας ταύτας ἢ τὰς δοχάς, ὅπως ὠνομάζοντο. Εὐθὺς δὲ ὡς εἰσήρχετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἄλλαι πάλιν διατυπώσεις ἐγίνοντο. Ὁ πατριάρχης περιμένει αὐτὸν μετὰ τοῦ κλήρου, «οἱ δεσπόται χαιρετίζουσι τὸν πατριάρχην καὶ ἀσπάζονται αὐτὸν καὶ ἀπέρχονται ἕως τῶν βασιλικῶν πυλῶν». Ἡ τελετὴ λαμβάνει πέρας μὲ ἐπίσημον ὑποδοχὴν καὶ γεῦμα εἰς τὸ παλάτιον. Οἱ ἄρχοντες τοῦ κράτους εἰσάγονται καθ' ὁμάδας καὶ κατὰ ἱεραρχικὴν τάξιν καὶ κάθηνται εἰς τὰς προσδιωρισμένας θέσεις, ἀφοῦ προσκυνήσουν τὸν αὐτοκράτορα καθήμενον ἐπὶ ὑψηλοῦ θρόνου.

Ἀξία λόγου νὰ μνημονευθῇ εἶναι ἡ ἐπευφημία τῶν δήμων, δηλαδὴ τοῦ λαοῦ, εἰς τὸν αὐτοκράτορα, διότι εἶναι αὕτη πολὺ χαρακτηριστικὴ τοῦ λαϊκοῦ βυζαντινοῦ αἰσθήματος καὶ τοῦ ἰδεώδους, τὸ ὁποῖον ἀπέδιδεν αὐτὸς ὁ λαὸς εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν του. Μὲ ρυθμὸν καὶ μὲ συνοδείαν τῶν ἀργυρῶν ὀργάνων ἀνακράζουν οἱ δῆμοι, ὁ λαός: «Πολλοὶ ὑμῖν οἱ χρόνοι, αὐτοκράτορες τῶν Ῥωμαίων. Σῶσον, Κύριε, τὸ Χριστιανὸν βασίλειον. Ἀνάτειλον τὸ Ὀρθόδοξον κράτος».

Ἀπὸ τὰ περιεργότατα ἐπεισόδια τοῦ βυζαντινοῦ παλατίου ἦσαν τὰ ἐπίσημα γεύματα, αἱ «ἑστιάσεις», ὡς ἐλέγοντο, τὰς ὁποίας ἔδιδεν ὁ αὐτοκράτωρ ἐν μέσῳ ἐκθαμβωτικῆς πολυτελείας, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν μεγάλων ἑορτῶν καὶ ἄλλων περιστάσεων. Ἡ «ἑστίασις» τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὸ ἱερὸν παλάτιον ἦτο ὡς μία ἱεροτελεστία, ἀπαραίτητος συμπλήρωσις τῶν ἐπισήμων τελετῶν. Ἀπὸ τὸν Πορφυρογέννητον καὶ ἀπὸ ἄλλας πηγὰς εἶναι δυνατὸν νὰ συναπαρτισθῇ μία σύντομος εἰκὼν τῶν βασιλικῶν τούτων ἑστιάσεων. Εἰς τοὺς συνδαιτυμόνας στέλλονται προσκλήσεις ἀπὸ τὴν προτεραίαν συμφώνως πρὸς τὸ «Κλητωρολόγιον», δηλαδὴ πρὸς τὸ τυπικόν, εἰς τὸ ὁποῖον καθωρίζετο «ἑκάστου τῶν ἀξιωμάτων πρόσκλησις καὶ τιμή». Τὴν καθορισθεῖσαν ὥραν ἔρχονται εἰς τὸ παλάτιον οἱ εὐγενεῖς τοῦ κράτους, αὐλικοὶ καὶ διοικητικοὶ ἄρχοντες· ἐπίσης ἐπίσκοποι, ἱερεῖς καὶ μοναχοί, καθηγηταὶ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τέλος διάφοροι πρέσβεις τῶν ξένων ἐθνῶν. Ἐνίοτε αἱ ἑστιάσεις αὗται εἶναι καθωρισμέναι δι' ἰδιαιτέρας τάξεις ἀρχόντων, ἄλλαι διὰ τοὺς ἐπιφανεῖς ἄρχοντας, ἄλλαι διὰ τὸν κλῆρον, ἄλλαι διὰ τοὺς πρέσβεις κλπ.

Εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ συμποσίου καὶ τῶν ὑποδοχῶν, εἰς τὸν περίφημον *Χρυσοτρίκλινον* ἀνάπτονται μεγάλα ἀργυρᾶ πολυκάνδηλα, τὰ ὁποῖα κρέμανται ἀπὸ ἁλυσίδας συνδεούσας τοὺς μαρμαρίνους κίονας. Ἡ αἴθουσα ἔχει κατακοσμηθῆ διὰ διαφόρων κειμηλίων, ἤτοι χρυσῶν, ἀργυρῶν καὶ χημευτῶν ἔργων τέχνης τοῦ παλατίου, ἢ καὶ ἄλλων, τὰ ὁποῖα φέρουν ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ ἄλλας ἐκκλησίας. Οἱ τοῖχοι εἶναι στολισμένοι μὲ θαυμάσια ψηφιδωτά, τὸ ἔδαφος μὲ πολύτιμα μάρμαρα. Εἰς τὸ βάθος ἀπέναντι τῆς μεγάλης θύρας ὑπάρχει ἡμικυκλικὴ κόγχη, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι τοποθετημένη ἰδιαιτέρα τράπεζα ὀνομαζομένη «βασιλικὴ τράπεζα» ἢ *ἀποκοπτή*, καὶ προωρισμένη διὰ τὸν αὐτοκράτορα καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους ἄρχοντας. Ἔμπροσθεν τῆς κόγχης ταύτης εἶναι τοποθετημέναι δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ δεκαεννέα τράπεζαι («ἀκούβιτα»), ἔμπροσθεν τῶν ὁποίων ὑπάρχουν κλῖναι, εἰς τὰς ὁποίας κάθηνται οἱ προσκεκλημένοι, συμφώνως μὲ αὐστηρότατα καθωρισμένην τάξιν. Εἰς τὸν προθάλαμον ἵστανται «οἱ Ἁγιοσοφῖται καὶ οἱ Ἁγιαποστολῖται», δηλαδὴ οἱ ψάλται τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἑστιάσεως ψάλλουσι συνοδευόμενοι ὑπὸ ὀργάνων χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ εἰσέρχεται εἰς τὴν αἴθουσαν, οἱ συνδαιτυμόνες πίπτουν εἰς «προσκύνησιν», καὶ ἔπειτα εἰς εἰδικὸς ἄρχων, ὀνομαζόμενος *ἀρτοκλίνης*, ὁ διευθυντὴς δηλαδὴ τοῦ συμποσίου (κατὰ παραφθορὰν ἀπὸ τὸ a triclinio), προσκαλεῖ διὰ προστάγματος ὅλους τοὺς συνδαιτυμόνας νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν αἴθουσαν καὶ νὰ καθίσουν εἰς τὴν καθωρισμένην τάξιν, τὴν ὁποίαν ἐπιδεικνύει εἰς αὐτούς. Μετὰ ταῦτα ὁ αὐτοκράτωρ κάμνει νεῦμα νὰ ψάλλουν οἱ Ἁγιοσοφῖται καὶ Ἁγιαποστολῖται ψάλται. Τὰ ἐπιτραπέζια σκεύη εἶναι χρυσᾶ ἢ ἀργυρᾶ, ἐννοεῖται ἀνάλογα πρὸς τὴν ἱεραρχικὴν τάξιν ἑκάστου τῶν προσκεκλημένων. Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ ἐπιφανέστατοι ἐξ αὐτῶν τρώγουν εἰς πολυτελῆ «χημευτὰ καὶ διάλιθα σκουτέλλια». Τὰ δὲ ὄψα εἶναι κρέατα διάφορα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐμβαπτισμένα εἰς παχύτατον ζωμὸν ἀπὸ ἅλμην διαφόρων ἰχθύων, ἴσως ἀπὸ χαβιάρι, καὶ εἶναι καρυκευμένα μὲ ἔλαιον, κρομμύδιον καὶ σκόρδα. Αἱ λοπάδες, ἤτοι αἱ πιατέλλαι, ἐπὶ τῶν ὁποίων φέρονται τὰ φαγητά, εἶναι μεγίστων διαστάσεων, καὶ κομίζονται ἐπὶ μικρῶν ἁμαξίων εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος διατάσσει νὰ φέρουν αὐτὰς κατόπιν εἰς τὰς ἄλλας τραπέζας. Εἰς ὅσους θέλει νὰ δείξῃ ἰδιαιτέραν εὔνοιαν ὁ βασιλεὺς ἀποστέλλει δι' εἰδικοῦ αὐλικοῦ τεμάχια φαγητοῦ ἐκλεκτοῦ, τὰ ὁποῖα κόπτει ὁ ἴδιος διὰ τῆς χειρὸς ἀπὸ τὴν βασιλικὴν λοπάδα. Οἱ συνδαιτημόνες τρώγουν διὰ τῶν δακτύλων καὶ νίπτονται μετὰ ἕκαστον ἔδεσμα, τρώγουν δὲ κατακεκλιμένοι, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα (διὰ τοῦτο ἡ λέξις *ἀκούβιτον* σημαίνει τὴν τράπεζαν τοῦ φαγητοῦ). Μετὰ τὰ ἐδέσματα προσφέρονται τὰ ἐπιδόρπια (*δούλκια*), τὰ ὁποῖα συνίστανται ἀπὸ διάφορα γλυκίσματα, ἀπὸ πλακοῦντας μὲ μέλι κυρίως, ἀπὸ σακχαρωτά, ἀπὸ διαφόρους καρπούς, τοποθετημένα εἰς ὑπερμεγέθη ἀγγεῖα καταβιβαζόμενα διὰ σχοινίων ἐκ τῆς ὀροφῆς ἔμπροσθεν τοῦ αὐτοκράτορος.

Συχνάκις, καὶ ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, ἡ ἑστίασις, ἡ ὁποία ἤρχιζε συνήθως κατὰ τὸ τέλος τῆς ἡμέρας καὶ διήρκει ἐπὶ ὁλοκλήρους ὥρας, ἐφαιδρύνετο καὶ μὲ διάφορα ἐπεισόδια. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐλάμβανεν εὐκαιρίαν νὰ συνομιλήσῃ γενικῶς περὶ τῶν ὑποθέσεων τοῦ κράτους μὲ τοὺς ἐπιφανεῖς ἄρχοντας καὶ τοὺς εὐνοουμένους, νὰ διαπραγματευθῇ ἐξωτερικὰ ἐπίκαιρα ζητήματα μὲ τοὺς ξένους πρέσβεις, τοὺς ὁποίους ἐδέχετο εἰς τὴν τράπεζάν του. Ἐνίοτε, ὅταν προφανῶς εἱστιᾶτο ὁ πατριάρχης καὶ ἐπίσκοποι καὶ ἡγούμενοι μονῶν, ἢ εἰς ἡμέρας μεγάλων ἑορτῶν, εἷς μοναχὸς ἀνέβαινεν εἰς ἄμβωνα καὶ ἀνεγίνωσκεν ἐκκλησιαστικόν τι κείμενον καὶ δὴ ὁμιλίαν τινὰ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ὡς γίνεται καὶ σήμερον εἰς τὰ κοινόβια τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Παράδοξος ἀληθῶς «βασιλικὴ ἑστίασις» εἰς τὸ βυζαντινὸν παλάτιον, συμφωνοτάτη ὅμως μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. Ἄλλοτε ἐγίνοντο φαιδρότεραι ψυχαγωγίαι. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ συμποσίου εἰσέρχεται ὁ *δήμαρχος*, ἀρχηγὸς τοῦ δήμου, τοῦ λαοῦ, ψάλλει ὕμνον πρὸς δόξαν τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπαναλαμβάνουν αὐτὸν μὲ συνοδείαν ὀργάνων οἱ *δῆμοι*, ὅσοι δηλαδὴ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ παρίστανται. Ἔπειτα ἀρχίζουν νὰ χορεύουν εἶδος πυρριχίου. Κατὰ τὰ ἐπιδόρπια ἡ φαιδρότης αὐξάνεται. Ἄνθρωποι φοροῦντες γούνας ἐξ ἀντιστρόφου καὶ διάφορα προσωπεῖα παίζουν «τὸ λεγόμενον Γοτθικόν», μιμούμενοι τοὺς ἀρχαίους Γότθους, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀφήσει μὲ τὰς αἱματηρὰς ἐπιδρομάς των πικρὰν ἀνάμνησιν. Χορεύουν βαστάζοντες βέργας καὶ ἀσπίδας, χειρονομοῦν βιαίως, κραυγάζουν φωνὰς εἰς βάρβαρον ἰδίωμα καὶ μιμοῦνται συμπλοκὴν βαρβάρων. Τέλος διάφοροι ἀκροβάται καὶ θαυματοποιοὶ εἰσέρχονται καὶ φαιδρύνουν μὲ τὰ παίγνια αὐτῶν τοὺς συνδαιτυμόνας τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ῥωμαίων.

Τὸ Δωδεκαήμερον εἰς τὸ βυζαντινὸν παλάτιον. «Ἡ λαμπρὰ καὶ παράδοξος τοῦ Χριστοῦ γέννησις» ἑωρτάζετο ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα ἐν μέσῳ τῆς πολυ-

Digitized by Google

θμου καὶ μεγαλοπρεπεστάτης συνοδείας τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τοῦ λαοῦ του. Ἡ ἑορτὴ ἤρχιζε μὲ τὴν καθιερωμένην «προέλευσιν», τὸ προσκύνημα εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Εἰς τὸν δρόμον συνωθεῖτο πάντοτε ὁ λαός, ὁ ὁποῖος ἐπερίμενεν αὐτὸν εἰς ὡρισμένους τόπους, καὶ ἤρχιζε τὰς «εὐφημίας» πρὸς τὸν βασιλέα, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ ἐπὶ τῆς γῆς ἀντιπρόσωπος τοῦ γεννωμένου Χριστοῦ. Καὶ πρὶν φθάσῃ ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τοὺς ὡρισμένους τόπους, οἱ δῆμοι ψάλλουν τοὺς ὕμνους τῆς περιδόξου ἑορτῆς: «Ἀστὴρ τὸν ἥλιον προμηνύει ἐν Βηθλεὲμ Χριστὸν ἀνατείλαντα ἐκ Παρθένου».

Μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν καὶ τὰς τελετὰς ὁ αὐτοκράτωρ δέχεται τοὺς μεγιστᾶνας τῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὴν τράπεζαν αὐτοῦ, εἰς «ἑστίασιν», κατὰ τὴν συνήθειαν. Τὸ δεῖπνον τοῦτο τοῦ βασιλέως ἐν μέσῳ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ, οἱ ὁποῖοι φοροῦν καταχρύσους καὶ πολυχρώμους στολάς, γίνεται κατὰ τὰς ἑορτὰς τῆς Γεννήσεως, τῶν Φώτων, τῶν Βαΐων τὴν μεγάλην Κυριακὴν τοῦ Πάσχα καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἰς τὸ *Τρίκλινον*, μίαν ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας αἰθούσας τοῦ ἱεροῦ παλατίου, προωρισμένην διὰ τὰ αὐτοκρατορικὰ συμπόσια. Ἡ τράπεζα αὕτη ἐξακολουθεῖ καὶ κατὰ τὰς δώδεκα ἡμέρας τοῦ Δωδεκαημέρου, τελεῖται δὲ ἡ ἑστίασις ἐν μέσῳ ἐπευφημιῶν καὶ ὕμνων, τοὺς ὁποίους συνοδεύουν τὰ ὄργανα. Μεθ' ἑκάστην ἑστίασιν ὁ βασιλεὺς διανέμει δῶρα εἰς τοὺς προσκεκλημένους ἄρχοντας ἀναλόγως τῆς τάξεως καὶ τῆς ἱεραρχίας των. Κατὰ τὴν ἐνάτην ἡμέραν τοῦ Δωδεκαημέρου εἰσέρχονται οἱ Γότθοι σωματοφύλακες καὶ παίζουν ἐμπρὸς εἰς τὸν βασιλέα καὶ τοὺς συνδαιτυμόνας τὸ λεγόμενον Γοτθικὸν παιγνίδιον. Κατὰ παλαιοτάτην συνήθειαν, μεταμορφωμένοι κατὰ διαφόρους τρόπους, εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὰ πρόσωπα, χορεύουν ἕνα πολεμικὸν χορὸν καὶ κτυποῦν μὲ βέργας τὰς ἀσπίδας καὶ πολυχρονίζουν μαζὺ μὲ τοὺς δήμους τὸν βασιλέα καὶ τὴν βασίλισσαν: «Πολυχρόνιον ποιήσαι ὁ Θεὸς τὴν ἁγίαν βασιλείαν ὑμῶν».

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Δωδεκαημέρου καὶ καθ' ἑκάστην ὁ αὐτοκράτωρ ἔδιδεν ἑστιάσεις εἰς τοὺς ἄρχοντάς του, καθ' ἃς πέριξ τῶν πολυαρίθμων τραπεζῶν ἐκάθηντο ἀνὰ δώδεκα «εἰς τύπον τῆς ἀποστολικῆς δωδεκάδος». Εἰς τὰς ἑστιάσεις αὐτὰς παρεκάθηντο καὶ δώδεκα ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ τῆς πόλεως, ὡς συνδαιτυμόνες, ἐπίσης καὶ οἱ φιλοξενούμενοι ἐν τῇ πόλει ξένοι, Φράγκοι καὶ Βούλγαροι, ἀκόμη καὶ εἰδωλολάτραι, ὡς Ἀγαρηνοί. Ἀκόμη καὶ ἀνὰ δώδεκα ἡγούμενοι μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ κεφαλῆς, καὶ ἀνὰ δώδεκα ἢ εἰκοσιτέσσαρες ἢ τριάκοντα ἓξ μητροπολῖται, ἱερεῖς, διάκονοι, ψάλται κλπ. τῶν μεγάλων ἐκκλησιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὅλοι οἱ συνεστιαζόμενοι ἐπευφήμουν ἐν ἤχοις καὶ ὀργάνοις τὸν αὐτοκράτορα, τὸν προστάτην τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ ἔψαλλον ὅλοι, καθ' ὡρισμένα διαστήματα, αἴνους τῆς Γεννήσεως. Ἀλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ χαρακτηριστικώτατον διὰ τὴν κοινωνικὴν ὀργάνωσιν τῆς αὐτοκρατορίας, εἶναι τοῦτο, ὅτι εἰς τὰς λαμπροτάτας ταύτας ἑστιάσεις ἐκαλοῦντο κάθε ἡμέραν καὶ *ἀνὰ δώδεκα πένητες* τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ οὕτως αἱ αὐτοκρατορικαὶ αὗται ἑστιάσεις τοῦ Δωδεκαημέρου τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ ὡμοίαζον πρὸς ἀληθινὰς *ἀγάπας*, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐτελοῦντο εἰς κρύπτας ἢ κατακόμβας, ἀλλ' εἰς τὸν λαμπρότατον τόπον τῆς οἰκουμένης καὶ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου.

Ἡ ὑποδοχὴ τῆς ἀρχοντίσσης τῆς Ρωσίας Ὄλγας. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐβασίλευεν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος. Ἡ Ὄλγα «ἡ ἀρχόντισσα Ὄλγα ἡ Ρωσίνη», ὅπως τὴν ἔλεγον οἱ Βυζαντινοί, ἦλθε τὸ πρῶτον εἰς τὸ παλάτιον τὴν 9ην Σεπτεμβρίου 955. Ἡ ἡμέρα ὑπῆρξε πολὺ κοπιαστική, διότι κατ' αὐτὴν ἔγιναν ἓξ τελεταί, παρουσίασις εἰς τὸν βασιλέα, παρουσίασις εἰς τὴν βασίλισσαν, οἰκειοτέρα κοινὴ συνέντευξις τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίσσης μετὰ τῆς Ὄλγας, δύο ἐπίσημα γεύματα, τὸ μὲν ἓν μὲ τὸν βασιλέα, τὸ δὲ ἄλλο μὲ τὴν βασίλισσαν, καὶ τελευταῖον τράπεζα ἐπιδόρπιος. Ἡ πρώτη *δοχή*, ἤτοι ὑποδοχή, ἡ παρουσίασις, ἔγινεν εἰς τὴν πολυτελῆ αἴθουσαν, ἥτις ἐλέγετο *Χρυσοτρίκλινον*. Ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς ἐκάθισαν ἐπὶ θρόνων χρυσῶν ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ρωμανός, περιστοιχισθέντες ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ παλατίου. Κατόπιν εἰσῆλθε πρώτη ἡ Ὄλγα, ἀμέσως μετ' αὐτὴν αἱ συγγενεῖς αὐτῆς ἀρχόντισσαι καὶ κατόπιν αἱ πρόκριτοι θεράπαιναι. Αἱ Ρωσίδες κυρίαι ἐπλησίασαν μέχρι τοῦ τόπου εἰς τὸν ὁποῖον ἵστατο ὁ μέγας λογοθέτης, δηλαδὴ ὁ γενικὸς γραμματεὺς τῆς αὐτοκρατορίας. Ὄπισθεν δὲ τῶν κυριῶν εἰσῆλθον οἱ πρέσβεις τῆς Ρωσίας καὶ οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρῶσοι *πραγματευταί*, δηλαδὴ ἔμποροι, οἱ ὁποῖοι ἐστάθησαν πολὺ ὀπίσω. Κατὰ τὴν συνέντευξιν ταύτην ἡ συνομιλία περιωρίσθη εἰς τὰς τυπικὰς ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις, περὶ ὑγείας, ὁδοιπορίας καὶ τῶν τοιούτων. Μετ' ὀλίγον ἐδέχθη ἡ αὐτοκράτειρα τὴν ἀρχόντισσαν τῆς Ρωσίας εἰς τὴν αἴθουσαν, ἡ ὁποία ἐκαλεῖτο ***τρίκλινον τοῦ Ἰουστινιανοῦ***. Εἰς τὴν αἴθουσαν ταύτην ὑπῆρχε μέγας βασιλικὸς θρόνος καὶ πλησίον αὐτοῦ ἄλλος μικρότερος. Ἐπὶ τοῦ πρώτου ἐκάθισεν ἡ βασίλισσα καὶ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου ἡ νύμφη αὐτῆς, ἡ σύζυγος τοῦ διαδόχου Ρωμανοῦ. Ἡ ἀκολουθία τῆς βασιλίσσης καὶ αἱ *ζωσταί*, αἱ ἐπιφανεῖς κυρίαι τῆς αὐλῆς, ἵσταντο εἰς τόπον κατώτερον τοῦ πορφυροστρώτου χώρου, ὅπου ἐκάθηντο αἱ βασίλισσαι. Ἡ Ὄλγα προσεκλήθη νὰ προσέλθῃ εἰς τὸ τρίκλινον καὶ εἰσήχθη εἰς αὐτὸ ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου, τοῦ αὐλάρχου, παρηκολούθουν δ' αὐτὴν αἱ συγγενεῖς ἀρχόντισσαι. Τότε ὁ αὐλάρχης ἀπηύθυνε πάλιν πρὸς τὴν Ὄλγαν τὰς εἰθισμένας τυπικὰς ἐρωτήσεις ἐκ μέρους τῆς βασιλίσσης, καὶ κατόπιν ἡ αὐτοκράτειρα ἠγέρθη καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸν ἰδιαίτερον αὐτῆς κοιτῶνα, ἡ δὲ ἀρχόντισσα μετὰ τῶν συγγενῶν αὐτῆς καὶ τῶν θεραπαινῶν εἰσῆλθεν εἰς παρακείμενον τμῆμα τῶν ἀνακτόρων, τὸ καλούμενον *Καινούργιον*, ὅπως ἀναπαυθῇ. Μετ' ὀλίγον πάλιν χρόνον ἔγινεν ἰδιαιτέρα συνέντευξις τῶν αὐτοκρατόρων μὲ τὴν Ὄλγαν, εἰς τοὺς κοιτῶνας τῆς βασιλίσσης. Ἐκεῖ ἦτο ὁ αὐτοκράτωρ μὲ τὴν αὐγούσταν καὶ μὲ τὰ πορφυρογέννητα τέκνα αὐτῶν, προσῆλθε δὲ μόνη ἡ Ὄλγα καὶ εἰσελθοῦσα ἐκάθισε καὶ ἐξέθηκε τὸν σκοπὸν τοῦ ταξιδίου της. Κατὰ τὰς ἑπομένας ἡμέρας ἐδόθησαν εἰς τὴν Ὄλγαν καὶ τὴν ἀκολουθίαν αὐτῆς δύο ἐπίσημα γεύματα, τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως, τὸ δὲ ὑπὸ τῆς βασιλίσσης. Ἀλλὰ τὰ δύο ταῦτα γεύματα παρετέθησαν συγχρόνως, διότι ἡ Ὄλγα καὶ αἱ ἄλλαι ἀρχόντισσαι παρεκάθησαν μόνον εἰς τὴν ἑστίασιν τῆς βασιλίσσης, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἐφιλοξένησε μόνον τοὺς πρέσβεις τῆς Ρωσίας καὶ τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρώσους πραγματευτάς. Εἰς τὴν αἴθουσαν, ὅπου παρέθεσεν ἡ αὐτοκράτειρα τὸ γεῦμα εἰς τὴν Ὄλγαν, ὑπῆρχον δύο τράπεζαι, ἡ μὲν ἀποκοπτή, ἡ βασιλική, ἡ δὲ ἄλλη, κοινή. Εἰς τὴν βασιλικὴν τράπεζαν δὲν παρεκάθισεν ἐκ τῶν προσκεκλημένων παρὰ μόνον ἡ Ὄλγα, ἀπὸ δὲ τὰς κυρίας τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς μόναι αἱ δύο ζωσταί, ἤτοι, ὡς ἠθέλομεν εἴπει σήμερον, αἱ δύο μεγάλαι κυρίαι, ἡ τῆς βασιλίσσης καὶ ἡ τῆς συζύγου τοῦ διαδόχου. Πᾶσαι αἱ λοιπαὶ κυρίαι τῆς βασιλικῆς αὐλῆς καὶ πᾶσαι αἱ κυρίαι τῆς ἀρχοντίσσης ἐκάθισαν εἰς τὴν κοινὴν τράπεζαν, ἥτις ἵστατο ἐπὶ χώρου ταπεινοτέρου. Καθ' ὃν χρόνον διήρκει ἡ ἑστίασις, οἱ Ἁγιαποστολῖται καὶ οἱ Ἁγιοσοφῖται ψάλται, δηλαδὴ οἱ ψάλται τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τοῦ ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ἔψαλλον τὰ λεγόμενα *βασιλίκια*, ἤτοι ᾄσματα ἐγκωμιαστικὰ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ἐγίνοντο δὲ συγχρόνως καὶ διάφορα παίγνια ἐκ μέρους θαυματοποιῶν καὶ ἀκροβατῶν. Ἡ τράπεζα τοῦ αὐτοκράτορος ἦτο ἐπίσης διῃρημένη εἰς δύο, εἰς τὴν ἀποκοπτὴν καὶ εἰς τὴν κοινήν. Μετὰ τὸ τέλος τῆς αὐτοκρατορικῆς ἑστιάσεως διενεμήθησαν εἰς τοὺς παρακαθίσαντας χρηματικὰ δῶρα. Αἱ δωρεαὶ αὗται ἦσαν εὐτελεῖς (ἡ Ὄλγα ἔλαβε μόνον 620 δρχ.), ἀλλ' ἐγίνοντο χάριν τιμῆς καὶ ἁπλῶς φιλοφροσύνης. Μετὰ τὰ δύο γεύματα παρετέθη εἰς ἰδίαν πάλιν αἴθουσαν ἐπιδόρπιος χρυσῆ τράπεζα, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἦσαν διάφορα γλυκίσματα ἐντὸς διαλίθων δίσκων, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν παρεκάθισε μόνον ἡ ἀρχόντισσα Ὄλγα.

Ἡ πρεσβεία τοῦ Λουιτπράνδου πρὸς τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν. Τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου τοῦ 968, ἦλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὡς πρέσβυς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Ὄθωνος τοῦ Α', ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κρεμώνης Λουιτπράνδος, ἡ δὲ πρεσβεία αὐτοῦ, ἡ ὁποία ὅμως δὲν κατέληξεν εἰς τὴν συμφιλίωσιν τῶν δύο αὐτοκρατοριῶν, εἶναι ἐξαιρετικὴ τύχη διὰ τὴν γνῶσιν τῶν κατὰ τὴν αὐλικὴν κοινωνίαν τοῦ Ι' αἰῶνος καὶ ἐν γένει διὰ τὸν βυζαντινὸν πολιτισμόν. Διότι ὁ Λουιτπράνδος ἀφῆκεν εἰς ἡμᾶς, ὑπὸ τὸν τύπον ἐκθέσεως ἀπευθυνομένης πρὸς τὸν αὐθέντην αὐτοῦ, ἐκτάκτου ἐνδιαφέροντος ἀφήγησιν τῶν ὅσων συνέβησαν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ. Σημειωτέον ὅτι, ἐπειδὴ ὁ τραχὺς στρατιώτης αὐτοκράτωρ προσηνέχθη ὑπεροπτικῶς καὶ εἰρωνικῶς πρὸς τὸν Λουιτπράνδον, οὗτος χύνει χολὴν ἐναντίον αὐτοῦ καὶ ἐν γένει τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν διήγησίν του. Ἀλλ' ἐὰν ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὰς ὑπερβολὰς καὶ ἀνακριβείας, εὑρίσκομεν εἰς τὴν ἀφήγησίν του ἐντελῶς ἐξαιρετικὰς λεπτομερείας ἀφορώσας εἰς τὸν βυζαντινὸν βίον. Ἡ ἔκθεσις εἶναι γραμμένη εἰς τὴν λατινικήν, συχνὰ ὅμως μνημονεύονται τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα πράγματα μὲ ἑλληνικὰς λέξεις. Μία βραχεῖα περίληψις τοῦ παραδοξοτάτου, ἀλλὰ σπουδαιοτάτου ἐγγράφου τούτου, τὸ ὁποῖον ἄλλως τε εἶναι καὶ δυσεύρετον, χύνει ζωηρότατον φῶς εἰς τὸν βυζαντινὸν πολιτισμὸν κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα. Ἐκ τῶν ἀπείρων χαρακτηριστικωτάτων εἰδήσεων θὰ μνημονευθοῦν ἐνταῦθα μόνον αἱ σπουδαιόταται.

Ὁ Λουιτπράνδος ἀναφέρει εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκθέσεώς του τὴν εἰθισμένην ἐπίσκεψιν τῶν βυζαντινῶν βασιλέων εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ὀνομάζει δὲ τὴν ἐπίσκεψιν αὐτὴν μὲ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα *προέλευσιν*. Ἀφοῦ συνωμίλησε μὲ τὸν Λουιτπράνδον ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἐπὶ ὀλίγην ὥραν, ἠγέρθη καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν: «Secunda hora jam transiit; προέλευσις, id est processio nobis est celebranda». Παρὰ τὴν κωμικὴν εἰρωνείαν, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ πρέσβυς τοῦ Ὄθωνος Α' περιγράφει τὴν τελετήν, ἐπιβεβαιώνει αὕτη τὰς συνήθεις περιγραφὰς τοῦ Πορφυρογεννήτου εἰς τὴν «Ἔκθεσιν τῆς βασιλείου τάξεως». Ὁ Νικηφόρος καλεῖ εἰς γεῦμα τὸν Λουιτπράνδον· «ἀλλὰ δὲν μὲ ἐνόμισεν, λέγει ὁ Λομβαρδὸς πρέσβυς, ἄξιον οὐδενὸς ἀπὸ τοὺς ἄρχοντάς του, διότι ἐκάθισα κατὰ τὴν τάξιν δέκατος πέμπτος ἀπὸ αὐτόν». Τὰ μετ' ἐλαίου ἐδέσματα, οἱ φρικτοί, ὡς λέγει, ζωμοὶ ἐξ ἰχθύων, ὁ οἶνος ὁ φρικωδῶς ἀναμεμειγμένος μὲ πίσσαν (προφανῶς ρητινίτης οἶνος, ὁ ὁποῖος ὡς βλέπομεν ἦτο καὶ τότε, ὡς καὶ σήμερον, τὸ σύνηθες ποτὸν τῶν Ἑλλήνων), ἐκίνησαν τὴν ἀηδίαν του. Κατόπιν ζητεῖ ὁ ἐπίσκοπος νὰ ἴδῃ τὸν ἀδελφὸν τοῦ αὐτοκράτορος, τὸν κουροπαλάτην Λέοντα, ὁ ὁποῖος ἐξετέλει τότε τὰ καθήκοντα ἑνὸς ἀπὸ τοὺς κυριωτάτους λειτουργοὺς τοῦ κράτους, ἦτο *λογοθέτης τοῦ Δρόμου*. Κατὰ τὴν ἀκρόασιν παρίσταντο καὶ ἄλλοι ἀνώτατοι λειτουργοὶ τοῦ κράτους. «Συνεκάθηντο πρὸς διάσκεψιν, γράφει ὁ Λουιτπράνδος, κατὰ τὴν συνήθειαν ἄνδρες σοφώτατοι καὶ τῆς ἀττικῆς γλώσσης ἐγκρατεῖς, ὁ Βασίλειος ὁ παρακοιμώμενος, ὁ πρωτασηκρίτης («Proto a secretis»), ὁ πρωτοβεστιάριος, καὶ δύο μάγιστροι». Οἱ ἀνώτατοι οὗτοι ἄρχοντες ἠρώτησαν τὸν πρέσβυν τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος διὰ ποῖον σκοπὸν ἔκαμε τὸν κόπον νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Λουιτπράνδος ἀπεκρίθη «διὰ νὰ συνάψω δι' ἀγχιστείας εἰρήνην αἰωνίαν». Ἐζήτει δηλαδὴ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Ὄθων ὁ Α' Βυζαντινὴν ἡγεμονόπαιδα ὡς σύζυγον τοῦ υἱοῦ του Ὄθωνος Β'. Τότε οἱ Βυζαντινοὶ ἄρχοντες κραυγάζοντες ἔδειξαν τὴν κατάπληξίν των διὰ τὴν ἀσεβῆ ταύτην αἴτησιν.

Κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, προσεκλήθη ὁ Λουιτπράνδος πάλιν εἰς συνεστίασιν. Ἐπερίμενε δὲ τότε τὸν ἀτυχῆ πρέσβυν πικρὰ ταπείνωσις, διότι τὸν ἔβαλαν νὰ καθίσῃ εἰς τὴν τράπεζαν μετὰ τὸν πρέσβυν τῶν Βουλγάρων «εἰς τὰ ἔσχατα τῆς μακρᾶς καὶ στενῆς τραπέζης» (ἡ ὁποία ἦτο προωρισμένη διὰ τοὺς ξένους πρέσβεις). Τότε ὁ Λουιτπράνδος, μὴ δυνάμενος ν' ἀνεχθῇ τὴν προσβολήν, ἐσηκώθη νὰ φύγῃ. Ἀλλ' ὁ κουροπαλάτης Λέων καὶ ὁ πρωτοασηκρίτης Συμεὼν τὸν παρηκολούθησαν καὶ τὸν διέταξαν νὰ μὴ φύγῃ, ἀλλὰ νὰ ὑπάγῃ νὰ γευματίσῃ εἰς τὸ καπηλεῖον μὲ τοὺς ὑπηρέτας. Ὁ Φράγκος ἐπίσκοπος, ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ. «Ὁ ἅγιος αὐτοκράτωρ, λέγει, ἠθέλησε νὰ μετριάσῃ τὴν λύπην μου, στέλλων εἰς ἐμὲ μέγα δῶρον, καὶ μοὶ ἔστειλε τὰ νοστιμώτερα ἀπὸ τὰ φαγητά του, δηλαδὴ παχὺ ἐρίφιον μὲ σκόρδα, κρομμύδια καὶ πράσα θαυμασίως μαγειρευμένον, τὸ ὁποῖον ἦτο καρυκευμένον ἐντὸς παχυτάτου ζωμοῦ, χαβιαρίου καὶ ἅλμης (σαλαμούρας) διαφόρων ἰχθύων». Μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας ἐκλήθη πάλιν ὁ Λουιτπράνδος εἰς «βασιλικὴν ἑστίασιν». Αὐτὴν τὴν φορὰν εἶχε συνδαιτυμόνα τὸν πατριάρχην Πολύευκτον καὶ πολλοὺς ἐπισκόπους. Ἡ συνομιλία του μὲ τὸν πατριάρχην ὑπῆρξε λίαν ἐριστική, ὅπως καὶ αἱ προηγούμεναι μὲ τὸν αὐτοκράτορα. Ἔπειτα τὸν ἄφησαν πάλιν εἰς τὸ οἴκημα, τὸ ὁποῖον εἶχον προορίσει δι' αὐτόν, ὡς αἰχμάλωτον, καὶ ὁ ἀτυχὴς ἐπίσκοπος, μένων μόνος, χωρὶς οὐδεμίαν περιποίησιν, ἀπελπισθεὶς περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς πρεσβείας του, ἐζήτει ν' ἀναχωρήσῃ. Ἀλλ' οἱ Βυζαντινοὶ δὲν τὸν ἄφινον, διὰ νὰ παρέρχεται ὁ χρόνος καὶ νὰ παρασκευάζωνται εἰς πόλεμον ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῆς Γερμανίας. Μέγας δὲ ἀναβρασμὸς καὶ ἀγανάκτησις ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅτε ἦλθον ἄλλοι πρέσβεις ἐκ μέρους τοῦ πάπα φέροντες ἐπιστολάς, εἰς τὰς ὁποίας οὗτος ἀπεκάλει τὸν μὲν Νικηφόρον Imperatorem Graecorum, τὸν δὲ Ὄθωνα Imperatorem Romanorum. Τέλος ἔλαβεν ὁ Λουιτπράνδος ἄδειαν ν' ἀπέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα του, ἀφοῦ τοῦ κατεσχέθησαν διάφορα πολύτιμα ὑφάσματα, τα ὁποῖα εἶχεν ἀγοράσει διὰ νὰ τὰ δωρήσῃ εἰς τοὺς αὐθέντας αὐτοῦ, διότι ἦσαν «κωλυόμενα». Ἡ βυζαντινὴ κυβέρνησις ἔδωκε δύο ἐπιστολὰς εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῆς Κρεμώνης, ἡ μία ἦτο ἓν «χρυσόβουλλον» «id est epistolam auro scriptam et signatam» πρὸς τὸν Ὄθωνα, καὶ μίαν ἄλλην, «ἀργυρόβουλλον», προωρισμένην διὰ τὸν πάπαν καὶ γεγραμμένην ἀπὸ τὸν ἀδελφὸν τοῦ αὐτοκράτορος, διότι, εἶπον οἱ ἄρχοντες, «ἐκρίναμεν ἀνάξιον τὸν πάπαν ὑμῶν νὰ λάβῃ αὐτοκρατορικὰς ἐπιστολάς».

Θρίαμβος στρατηγοῦ κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα. Μεγαλοπρεπεστάτη πομπὴ ἦτο ἡ ἐπίσημος εἴσοδος ἑνὸς νικητοῦ στρατηγοῦ εἰς τὴν θεοφύλακτον πόλιν. Ἦτο θαμβωτικὸν τὸ θέαμα λαμπρῶν ἐνδυμασιῶν, ὑπερηφάνων στρατιωτῶν καὶ ξένων αἰχμαλώτων, τῶν ὁποίων ἡ παρέλασις διήρχετο διὰ μέσου τῆς ἀπεράντου πόλεως διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς τὸν Ἱππόδρομον. Ὅταν ὁ ἥρως στρατηγὸς Νικηφόρος Φωκᾶς κατέστρεψε τὸ φοβερὸν πειρατικὸν βασίλειον τῶν Σαρακηνῶν τῆς Κρήτης, ἔγινε μεγαλοπρεπὴς θρίαμβος εἰς αὐτόν, ὄντα ἀκόμη στρατηγὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ προκατόχου του Ρωμανοῦ τοῦ Β'. Αἱ σπουδαῖαι σκηναὶ τοῦ

Digitized by Google

θριάμβου ἐγίνοντο εἰς τὸν Ἱππόδρομον. Ὁ νικηφόρος στρατηγὸς εἰσήρχετο πρῶτον εἰς τὴν βασιλεύουσαν καὶ διήρχετο ἐν πομπῇ καὶ θριάμβῳ τὰς ὁδοὺς αὐτῆς. Κατὰ τὴν ὡρισμένην ἡμέραν (ἔαρ τοῦ 961) ὁ νεαρὸς αὐτοκράτωρ Ρωμανὸς Β', πρὶν ὑπάγῃ εἰς τὸν Ἱππόδρομον, εἶχε μεταβῆ ἐπισήμως καὶ κατὰ τὰ εἰθισμένα εἰς πᾶσαν «προέλευσιν». Εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν, ἤτοι τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ὁ αὐτοκράτωρ συνηντήθη μὲ τὸν πατριάρχην, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὸ ἰδικόν του παλάτιον μὲ τὴν ἀκολουθίαν του· ἀντήλλαξαν τὸν συνηθισμένον ἀσπασμὸν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου ἔγινεν ἡ ἱεροτελεστία. Ἐξ ἄλλου, ὁ Νικηφόρος, ὁ ὁποῖος εἶχε διέλθει τὴν νύκτα ἔξω τῶν τειχῶν, εἰς τὸ στρατόπεδόν του καὶ ἐν μέσῳ τῶν στρατιωτῶν του, εἶχε γίνει δεκτὸς εἰς τὴν *Χρυσῆν Πόρταν* ἀπὸ ἕνα ἀνώτερον ἄρχοντα, ὁ ὁποῖος ἐπέθηκεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του χρυσοῦν στέφανον. Ὅταν ἐπρόκειτο περὶ ἀληθοῦς θριάμβου, ὁ νικητὴς αὐτοκράτωρ ἢ ὁ στρατηγὸς ἀνέβαινεν εἰς ἅρμα ἢ εἰς ἵππον, συχνάκις δὲ εἰς τὸ ἅρμα ἐτοποθετεῖτο ἡ εἰκὼν «τῆς ὑπερμάχου στρατηγοῦ» καὶ ἠκολούθει πεζὸς ὁ αὐτοκράτωρ ἢ ὁ στρατηγὸς κρατῶν τὸν σταυρόν. Ὁ Νικηφόρος διὰ τῆς Χρυσῆς Πόρτας ἠκολούθησε τὴν λεγομένην ὁδὸν τῶν θριάμβων ἐν μέσῳ ἀπείρου πλήθους καὶ ἀτελειώτων ζητωκραυγῶν. Αἱ ὁδοὶ ἦσαν ἐστρωμέναι δι' ἀνθέων καὶ δι' ἀρωμάτων, αἱ οἰκίαι ἦσαν ἐπίσης ἐστολισμέναι διὰ φυλλωμάτων καὶ διὰ βήλων, δηλαδὴ ὑφασμάτων πολυχρώμων καὶ χρυσοκεντήτων. Ὁ Νικηφόρος στρατηγὸς συνηντήθη μὲ τὸ αὐτοκράτορα Ρωμανὸν τὸν Β' ὑπὸ τοὺς θόλους τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ μὲ τὸν πατριάρχην Πολύευκτον, ἔπειτα, μετὰ τὴν δοξολογίαν, μετέβησαν ὅλοι ἐν πομπῇ πρὸς τὸν Ἱππόδρομον ὅπου διεξήχθη, κατὰ παλαιὰς καὶ ἀμεταβλήτους συνηθείας καὶ ὀλίγον θεατρικάς, ἡ ἐπίσημος τελετὴ τοῦ θριάμβου. Συχνὰ ὁ θρίαμβος ἐγίνετο ὄχι εἰς τὸν Ἱππόδρομον ἀλλὰ εἰς τὸν *Αὐγουστεῶνα*, τὴν περίφημον τετράγωνον πλατεῖαν μαρμαροστρωμένην καὶ περιβαλλομένην ὑπὸ στοῶν, ἡ ὁποία ἦτο ὡς ἡ καρδία τοῦ Βυζαντίου καὶ ἐξετείνετο μεταξὺ τοῦ παλατίου καὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἀκριβῆ περιγραφὴν θριάμβου εἰς τὸν Αὐγουστεῶνα μᾶς δίδει ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ἐν τῷ βιβλίῳ του «Ἔκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως». Ὁ αὐτοκράτωρ τότε μὲ τὴν ἀκολουθίαν του ἐξέρχεται κατὰ τὰ εἰθισμένα ἐκ τοῦ παλατίου καὶ μεταβαίνει εἰς τὸν Φόρον. Προπορεύεται αὐτοῦ ὁ πρωτοστράτωρ, ὁ ὁποῖος βαστάζει τὸ αὐτοκρατορικὸν δόρυ, μὲ τὴν σημαίαν ἔχουσαν ἄνωθεν «τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν καὶ νικοποιὸν σταυρόν». Ὁ βασιλεὺς κάθηται εἰς τὴν ἀναβάθραν, ἡ ὁποία στηρίζει τὸ μαρμάρινον βάθρον τῆς στήλης τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, ὁ δὲ πατριάρχης ἵσταται ὑπὸ τὴν στοὰν τοῦ παρεκκλησίου τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, τὸ ὁποῖον εἶναι πλησίον τῆς στήλης. Πέριξ τοποθετοῦνται οἱ ἄρχοντες καὶ ὁ λαὸς πλημμυρίζει τὰς πλευρὰς τῆς πλατείας. Οἱ αἰχμάλωτοι ἵστανται εἰς τὸ πραιτώριον ἢ εἰς τὴν σύγκλητον, κρατοῦν δὲ αὐτοὺς ἐκ τῆς χειρὸς ἰδιαίτεροι κλητῆρες, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται *ἐπινικιάριοι*. Τὰ δόρατα αὐτῶν καὶ αἱ σημαῖαι βαστάζονται ἀπὸ τοὺς λεγομένους *ταξεώτας*, κατόπιν ἓν ἀπὸ τὰ ἐπιφανέστατα πρόσωπα, ὁ *πρωτονοτάριος τοῦ δρόμου*, πηγαίνει καὶ τοὺς ὁδηγεῖ εἰς τὸ μέσον τῆς πλατείας καὶ τοποθετεῖ αὐτοὺς εἰς μίαν σειράν. Καὶ τότε ὁ πρῶτος αὐτοκρατορικὸς ψάλτης ἀρχίζει καὶ ψάλλει μετὰ μέλους τὴν ἐπινίκιον ᾠδὴν «Ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ· ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται· ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν». Ὅλοι οἱ ἄλλοι ψάλται καὶ ὁ λαὸς ἀποκρίνονται ἐν χορῷ εἰς τὸν πρῶτον ψάλτην, καὶ ὅταν ἐτελείωνε τὸ ᾆσμα, ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ ἁρπάζουν τοὺς ἐπιφανεῖς αἰχμαλώτους καὶ πρῶτον τὴν κεφαλήν, ἤγουν τὸν πρῶτον ἀμηρᾶν, καὶ θέτουν αὐτὸν ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως, καὶ πατεῖ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν κεφαλὴν διὰ τοῦ δεξιοῦ ποδός· ὁ δὲ πρωτοστράτωρ θέτει ἐπὶ τοῦ τραχήλου αὐτοῦ τὸ βασιλικὸν δόρυ, τὸ ὁποῖον κρατεῖ διὰ τῆς δεξιᾶς ὁ βασιλεύς. Καὶ ἀμέσως ὅλοι οἱ αἰχμάλωτοι πίπτουν πρηνεῖς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τὰ δόρατα τούτων μὲ τὰς σημαίας γυρίζουν ἀνάποδα οἱ κρατοῦντες αὐτὰ ταξεῶται (στρατιῶται). Καὶ ἀμέσως ὁ ψάλτης καὶ ἔπειτα ὁ λαὸς χαιρετίζουν τὸν ἀήττητον αὐτοκράτορα: «ὑποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον». Τότε οἱ αἰχμάλωτοι ἀπομακρύνονται ὁδηγούμενοι ἀπὸ τοὺς κρατοῦντας αὐτοὺς «ὀπισθοφανῶς», δηλαδὴ χωρὶς νὰ στρέψωσι τὴν κεφαλήν, καὶ πηγαίνουν εἰς τὰς προτέρας θέσεις αὐτῶν. Ἔπειτα διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου οἱ δημόται καὶ οἱ σωματοφύλακες καὶ ὅλοι οἱ ἄρχοντες τοῦ παλατίου ἵστανται ἀπέναντι τῶν βασιλέων εἰς τὸ ἄκρον τῶν κιόνων, καὶ μὲ τὸν ἦχον τῶν ἀργυρῶν ὀργάνων ἀρχίζουν ὅλοι μαζὺ τὰς παραδεδομένας εὐφημίας πρὸς τιμὴν τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπαναλαμβάνοντες τρεῖς φορὰς ἕκαστον τύπον τῆς εὐφημίας:

«Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλέων.— Θεοπροβλήτων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη.— Ἀνδρειοτάτων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη.— Πλουτοποιῶν βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη.— Ὀρθοδόξων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη.— Υἱὲ Θεοῦ, ζωὴν αὐτοῖς.— Υἱὲ Θεοῦ, συμβασίλευσον αὐτοῖς.— Αὔξει ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν.— Αὔξει ἡ βασιλεία τῶν Ρωμαίων». Καὶ μετὰ τὸ τέλος τῆς εὐφημίας λέγουσι: «Πολυχρόνιον ποιήσει ὁ Θεὸς τὴν ἁγίαν βασιλείαν ὑμῶν εἰς πολλὰ ἔτη». Καὶ κατόπιν ὁ μὲν βασιλεὺς ἀπέρχεται εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου ἐν τῷ Φόρῳ, καὶ ἐκεῖ ἀλλάσσει τὴν στολὴν καὶ ἀπέρχεται εἰς τὸ παλάτιον· ὁ δὲ πατριάρχης ἐπιβαίνει ἐπὶ τοῦ πώλου καὶ ἀπέρχεται εἰς τὸ πατριαρχεῖον. Ἡ ἰδία τελετή, μὲ ὀλίγας διαφοράς, ἐγίνετο εἰς τὸν Ἱππόδρομον. Εἰς τὸ τέλος, ὑποκάτω τοῦ βασιλικοῦ θεωρείου, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο *Κάθισμα*, διήρχετο μεγαλοπρεπεστάτη πομπὴ ἀποτελουμένη ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας τοῦ παλατίου καὶ τοῦ κράτους, ἀπὸ τοὺς αἰχμαλώτους βασιλεῖς ἢ ἐμίρας, ἀπὸ τὰ ἀτελείωτα λάφυρα ὅπλων καὶ καλλιτεχνημάτων τῶν ἡττημένων βαρβάρων ἀρχηγῶν καὶ λαῶν.

Ὁ βίος τῶν βασιλέων καὶ τῶν ἀρχόντων. Ὁ βίος τῶν ἀνωτάτων τάξεων εἶναι εὔκολον νὰ ἐννοηθῇ, ὅταν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν αἱ συνθῆκαι ὑπὸ τὰς ὁποίας ἔζων. Ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν περιγραφῶν τοῦ Πορφυρογεννήτου, αἱ ὁποῖαι παρετέθησαν ἀνωτέρω, ὁ βίος τῶν ἀρχόντων διήρχετο σχεδὸν ὁλόκληρος εἰς τὸ παλάτιον, τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ κέντρον καὶ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἀναψυχῆς. Περὶ τὸν αὐτοκράτορα εἶχε σχηματισθῆ, ἐκτὸς τοῦ συνήθους κύκλου, ὁ ὁποῖος ἠσχολεῖτο περὶ τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους, καὶ εἷς κοινωνικὸς κύκλος, ὄχι ὅμοιος μὲ τὸν περιωρισμένον κύκλον τῶν σημερινῶν βασιλικῶν αὐλῶν, ἀλλ' εὐρύτατος, εἰς τὸν ὁποῖον εἰσήρχοντο καὶ πολλοὶ μὴ ἀνήκοντες εἰς τοὺς ἄρχοντας. Ἡ ἐν τῷ παλατίῳ ἀσχολία περὶ τὰ κοινά, αἱ ἐν αὐτῷ διασκεδάσεις δὲν ἠμπόδιζον τὴν αὐλικὴν ταύτην κοινωνίαν νὰ μεταφέρεται καὶ ἔξω τοῦ ἐπισήμου τούτου χώρου. Δὲν ἦσαν σπάνιαι, ὡς φαίνεται, αἱ μετακινήσεις τῶν αὐτοκρατόρων μετὰ εὐνοουμένης συνοδείας εἰς τὰ περίχωρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς ψυχαγωγίαν. Ἐπήγαινον δὲ ἰδίως εἰς τὸν ἔξω τῶν χερσαίων τειχῶν χῶρον ἐν τῇ Θρακικῇ χερσονήσῳ, ὁ ὁποῖος ἐφημίζετο διὰ τὰ ἄλση καὶ τὰς μαγευτικὰς ἀναψυχὰς καὶ τὰ ὡραιότατα ἐξοχικὰ παλάτια. Οὕτως, ὁ Λουιτπράνδος ἀναφέρει, ὅτι ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἐπέμενε νὰ τὸν παραλάβῃ εἰς μίαν τοιαύτην ἐκδρομήν του εἰς τόπον, ὁ ὁποῖος ἐκαλεῖτο *Πηγαί*. Εἶναι ἄξιον πολλοῦ λόγου τὸ χωρίον τοῦ Λουιτπράνδου, εἰς τὸ ὁποῖον μεταχειρίζεται καὶ ἑλληνικὰς λέξεις πρὸς ἀκριβῆ δήλωσιν τῶν πραγμάτων, τοῦτο δὲ καὶ ἀποδεικνύει τὴν ἀλήθειαν τῶν περιγραφῶν του: «His ergo tribus hebdomatibus habuit Nicephorus extra Constantinopolin metastasin, id est stationem, in loco qui dicitur εἰς Πηγάς, id est ad fontes». Ἔμεινε λοιπὸν τρεῖς ἑβδομάδας ὁ Νικηφόρος εἰς τὰς Πηγάς, προφανῶς πρὸς ἀνάπαυσιν, ἴσως καὶ διὰ κυνηγέσια. Ἦσαν δ' αἱ Πηγαὶ αὗται ἡ περίφημος διὰ τὰ φυσικά της κάλλη ἔξω τῶν τειχῶν τοποθεσία, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχεν ἱδρύσει ναὸν περικαλλῆ εἰς μνήμην τῆς *Θεοτόκου τῆς Πηγῆς*. «Ἐνταῦθά ἐστι, λέγει ὁ Προκόπιος, δάσος κυπαρίσσων ἀμφιλαφές, λειμὼν ἐν ἁπαλαῖς ταῖς ἀρούραις τεθηλὼς ἄνθεσι, παράδεισος εὐφορῶν τὰ ὡραῖα, πηγὴ ἀψοφητὶ βλύζουσα γαληνὸν τὸ ὕδωρ καὶ πότιμον» (Περὶ κτισμάτων, σ. 184). Ἀναφέρει προσέτι ὁ Λουιτπράνδος, ὅτι ὁ Νικηφόρος ἐπῆγε καὶ εἰς ἄλλην ἐξοχήν, καὶ ὅτι ἀκόμη τὸν ἐκάλεσεν εἰς *περιβόλιον*, διὰ νὰ τοῦ δείξῃ τοὺς «ὀνάγρους», τοὺς ὁποίους εἶχεν. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ πλούσιοι τῆς πρωτευούσης συχνότατα ἐπήγαιναν εἰς τὰ περίχωρα ἔξω τῶν τειχῶν πρὸς διασκέδασιν καὶ κυνηγέσια, τὰ ὁποῖα ἦσαν πολὺ ἀγαπητά. Ὑπῆρχε δὲ παρὰ τὸ παλάτιον καὶ εἶδος μικροῦ ἱπποδρόμου, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο ***τζυκανιστήριον*** (ἴσως τὸ ὄνομα καὶ τὸ πρᾶγμα εἶναι περσικόν), εἰς τὸ ὁποῖον οἱ παῖδες τῶν βασιλέων καὶ οἱ εὐγενεῖς ἔπαιζον τὴν σφαῖραν, περιγράφεται δὲ ἡ παιδιὰ αὕτη κατὰ τρόπον, ὁ ὁποῖος δεικνύει αὐτὴν ὁμοιοτάτην, ἂν μὴ τὴν ἰδίαν, μὲ τὸ σημερινὸν ἀγώνισμα polo, πολὺ ἀγαπητὸν εἰς τὰς ἀγγλικὰς χώρας.

Ὁ βίος εἰς τὸ παλάτιον κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους. Κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἤλλαξεν εἰς μέγαν βαθμὸν ἡ ὅλη ὄψις τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς πρωτευούσης. Δὲν ἤλλαξε μόνον ἡ εἰκὼν ὑπὸ ἔποψιν πληθυσμοῦ καὶ τῶν συρρεόντων ξένων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὅλως διάφοροι τῶν παλαιοτέρων, διότι ἤδη ἤρχοντο κατὰ μεγάλας μάζας πρὸς ἐμπορίαν ἢ πρὸς μόνιμον ἐγκατάστασιν ποικίλοι λαοί. Δὲν ἤλλαξε μόνον ὁ βίος ὡς πρὸς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν λαμπρότητα, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ὁ πολιτικὸς καὶ αὐλικὸς βίος παρουσιάζετο διαφορετικὸς καὶ ὑπὸ ἐξωτερικὴν ἀκόμη μορφήν. Αὐτὸς ὁ τόπος εἰς τὸν ὁποῖον διεξήγετο ὁ ὅλος πολιτικὸς καὶ αὐλικὸς βίος, καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ βίος τῶν πανηγύρεων, μετεβλήθη. Ἀπὸ τὸν ΙΒ' αἰῶνα, ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν, ἤρχισε νὰ ἐγκαταλείπεται τὸ παρὰ τὸν Βόσπορον μέγα παλάτιον καὶ οἱ αὐτοκράτορες ἀπεσύρθησαν εἰς τὴν ἀντίθετον ἄκραν τῆς πόλεως, εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Κερατίου κόλπου. Ἐκεῖ, εἰς τὴν μεγάλην συνοικίαν *Βλαχέρνας*, ὅπου ὑπῆρχε πολυσέβαστον ἱερὸν καὶ μονὴ τῆς *Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν*, ἔκτισεν ὁ πρῶτος Κομνηνός, ὁ Ἀλέξιος, νέον παλάτιον, τὸ ὁποῖον δὲν ἔπαυσαν νὰ εὐρύνουν καὶ νὰ στολίζουν οἱ μετ' αὐτὸν βασιλεῖς (βλ. λ. Βλαχέρναι) εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε νὰ γίνῃ ἀντάξιον μὲ τὸ παλαιὸν ἱερὸν παλάτιον. Ἐπίσης ἐγκατελείφθη ὁ Ἱππόδρομος, ὡς καὶ τὰ ἄλλα κρατικὰ ἱδρύματα, ἡ Σύγκλητος, ἡ Μαγναύρα, μόνον δὲ ἡ Ἁγία Σοφία, «ἡ μεγάλη Ἐκκλησία», ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι τὸ μέγα ἱερὸν τῶν Ἑλλήνων, ὑπὸ τοὺς σεβασμίους θόλους τοῦ ὁποίου παρέδωκεν ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τοῦ μεσαίωνος τὴν τελευταίαν πνοήν. Τὸ κύριον σημεῖον τῆς ἀλλοιώσεως, τὴν ὁποίαν ὑπέστη ἔκτοτε ὁ ὅλος ἑλληνικὸς βίος, ἦτο ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ Ἱπποδρόμου, ὄχι μόνον ὡς οἰκοδομήματος, ἀλλὰ καὶ ὡς θεσμοῦ· μετὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα δὲν πληροῦν πλέον τὴν ἱστορίαν οἱ θόρυβοι καὶ αἱ ἰαχαὶ τῶν ἀγώνων τοῦ Ἱπποδρόμου· ἔπεσαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τελείαν ἀχρηστίαν οἱ πολυθόρυβοι ἀγῶνες ἁρματοδρομιῶν, οἱ ὁποῖοι καταλαμβάνουν τόσον πολυσήμαντον μέρος εἰς ὅλον τὸν βυζαντινὸν βίον τῆς παλαιοτέρας καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς μέσης περιόδου τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας. Ἀντὶ τῶν πομπικῶν ἱππικῶν ἀγώνων εἰσήχθησαν ἤδη, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Σταυροφοριῶν—ἴσως καὶ αὗται συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν Ἱπποδρομιῶν—, τὰ λαμπρὰ ἐπίσης ἀλλὰ μόνον διὰ τοὺς εὐγενεῖς προοριζόμενα ἱππικὰ ἀγωνίσματα τῶν ἱπποτῶν, τὰ *κονταροκτυπήματα (τζόστρες)*. Πρῶτος ὁ Μανουὴλ ὁ Κομνηνός, ὁ ὁποῖος εἶχε συμπάθειαν καὶ θαυμασμὸν πρὸς τοὺς γενναίους Φράγκους ἱππότας, εἰσήγαγε πολλὰς φραγκικὰς συνηθείας καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην τὴν συνήθειαν τῶν ἱπποτικῶν ὁμαδικῶν ἀγωνισμάτων, ἀνεδεικνύοντο δὲ οἱ Ἕλληνες εὐπατρίδαι, καὶ πρῶτος πάντων ὁ ἡρωϊκὸς Μανουήλ, ἐφάμιλλοι ἀντίζηλοι τῶν ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας συνηθισμένων καὶ ἀσκουμένων περὶ ταῦτα ἱπποτῶν. Ἡ μεταβολὴ τοῦ πολιτικοῦ βίου ἦτο ριζική, δὲν ἤλλαξε δὲ μόνον τὸ ἰδεῶδες τῆς ὅλης πολιτικῆς κατευθύνσεως· προσέτι οἱ ἐξωτερικοὶ τύποι τοῦ αὐλικοῦ βίου, παρὰ τὴν πτωχείαν εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε περιπέσει τὸ κράτος, ἔμειναν οἱ ἴδιοι μὲ ὅλην τὴν πομπώδη μεγαλοπρέπειαν αὐτοῦ. Οἱ ξένοι χρονογράφοι καὶ περιηγηταί, οἱ ὁποῖοι ἐπεσκέφθησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸν ΙΒ', ἀκόμη καὶ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, ἀφῆκαν εἰς ἡμᾶς ἐξαιρέτως περιέργους περιγραφὰς ἑορτῶν καὶ πανηγύρεων τῶν χρόνων ἐκείνων. Εὑρίσκομεν δὲ καὶ εἰς Βυζαντινοὺς ἱστορικούς, ὡς εἰς τὸν Κίνναμον, εἰς τὸν Νικήταν Χωνιάτην, θαυμασίας σελίδας, εἰς τὰς ὁποίας περιγράφεται ἡ πολυτέλεια καὶ ἡ λαμπρότης αὐτῶν. Μὲ θαυμασμὸν περιγράφει κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ὁ Καστιλλανὸς πρέσβυς Κλαβίγιο *(Clavijo)* τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰς ἐν αὐτῇ τελουμένας ἑορτὰς καὶ ἱππομαχίας. Οὕτως ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ ὁ Κομνηνὸς ἔκαμε λαμπροτάτην ὑποδοχὴν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Φράγκων τῆς Ἀνατολῆς Ἀλμαρῖκον τὸν Α', ἣν περιέγραψεν εἰς τὴν λατινιστὶ συντεταγμένην ἱστορίαν του, λεπτομερέστατα, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Τύρου Γουλιέλμος. Ὁ αὐτοκράτωρ, λέγει ὁ Γάλλος χρονογράφος, ἦτο σοφὸς καὶ μεγαλόψυχος, εὐγενὴς καὶ μεγαλοπρεπής, ἐνεθουσιάσθη δέ, διότι τόσον ἐπιφανὴς ἀνήρ, ὡς ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ, ἦλθεν εἰς αὐτόν, ὑποστὰς πολλοὺς κόπους καὶ κινδύνους. Ἐχάρη πολὺ καὶ ἠθέλησε νὰ τὸν τιμήσῃ καὶ ἐκάλεσε τὸν ἀνεψιόν του, τὸν *πρωτοσέβαστον* Ἰωάννην, σπουδαιότατον πρόσωπον τοῦ κράτους, καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς προϋπάντησιν τοῦ βασιλέως. Ὁ Φράγκος βασιλεὺς ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν περίφημον λιμένα τοῦ Βουκολέοντος, ἐπὶ τῆς θαλάσσης τοῦ Μαρμαρᾶ, ἦτο δὲ τοῦτο ἰδιαιτέρα τιμή, διότι ἡ εἴσοδος αὕτη ἦτο ὡρισμένη μόνον διὰ τοὺς αὐτοκράτορας. Ἐκεῖθεν, ἐν συνοδείᾳ ἀρχόντων τοῦ παλατίου, διὰ μέσου ὁδῶν καὶ στοῶν μεγαλοπρεπῶν, ἐπῆγεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ἱερὸν παλάτιον, εἰς τὸ περίφημον *Χρυσοτρίκλινον*, τὴν ἐνδοξοτέραν καὶ μεγαλοπρεπεστέραν αἴθουσαν τοῦ κόσμου κατὰ τὸν μεσαίωνα. Ὁ θρόνος τοῦ αὐτοκράτορος ἦτο εἰς τὸ βάθος καὶ ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐκρέματο ἓν βῆλον, ἤτοι μέγα παραπέτασμα ἐκ μετάξης. Οἱ οἰκεῖοι τοῦ αὐτοκράτορος ὡδήγησαν τὸν βασιλέα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ βήλου, ὅπου ἐκάθητο ὁ αὐτοκράτωρ, ἦτο δὲ τοῦτο ἐξαιρετικὴ τιμή. Τὰ ὀλίγα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα παρίσταντο εἰς τὴν συνδιάλεξιν ταύτην, λέγουν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἠγέρθη διὰ νὰ δεχθῇ τὸν βασιλέα. Τοῦτο ἔγινε μακρὰν τῆς ὄψεως τῶν Βυζαντινῶν ἀρχόντων, καθότι ἡ αὐτοκρατορικὴ αὕτη συγκατάβασις θὰ ἦτο δυσάρεστος εἰς αὐτούς, διότι θὰ ἔλεγον ὅτι ἐταπεινοῦτο πολὺ ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ κράτους. Ὅταν ὁ βασιλεὺς ἐκάθισε, τὸ βῆλον ἀνηγέρθη καὶ ὅλοι οἱ παριστάμενοι ἠδυνήθησαν νὰ ἴδουν τὸν αὐτοκράτορα καθήμενον ἐπὶ χρυσοῦ θρόνου πλουσίως ἐνδεδυμένον. Ὁ βασιλεὺς Ἀλμαρῖκος ἐκάθητο παραπλεύρως αὐτοῦ ἐπὶ ἕδρας πολυτελοῦς, ἡ ὁποία ὅμως ἦτο χαμηλοτέρα ἀπὸ τὸν θρόνον. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐκάλεσε τοὺς βαρώνους τῆς Συρίας τὸν καθένα μὲ τ' ὄνομά του, ἐχαιρέτισεν ὅλους καὶ ἠσπάσθη τὸν ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου· προηγουμένως εἶχε διατάξει τοὺς κουβικουλλαρίους αὐτοῦ νὰ παρασκευάσωσι διὰ τὸν βασιλέα καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν πλούσια διαμερίσματα εἰς τὸ παλάτιον, ἐκ δὲ

Digitized by Google

τῶν βαρώνων, οἱ ὁποῖοι συνώδευον τὸν βασιλέα, ἔλαβεν ἕκαστος κατοικίαν πλησίον τοῦ παλατίου πλουσίως διακεκοσμημένην. Ὅταν ἐτελείωσεν ἡ συνέντευξις, ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ βαρῶνοι ἐχαιρέτισαν τὸν βασιλέα καὶ ἕκαστος ἀπεσύρθη εἰς τὸ ἐνδιαίτημά του. Τὴν ἐπαύριον καὶ τὰς ἑπομένας ἡμέρας ἐπανελήφθησαν αἱ ἐπισκέψεις αὐτῶν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, παρ' οὗ ἐζήτησαν ταχεῖαν βοήθειαν ἐναντίον τῶν ἀπίστων, διότι εὑρίσκοντο εἰς μέγαν κίνδυνον. Ὁ αὐτοκράτωρ ὑπεσχέθη εἰς τὸν Ἀλμαρῖκον βοήθειαν, ἔδωκε δὲ εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς βαρώνους πλούσια δῶρα. Κατόπιν ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς τοὺς μεγάλους θησαυροὺς τοὺς ὁποίους εἶχον συναθροίσει οἱ πρόγονοί του· ἡ τιμὴ αὐτὴ ἐπροξένησεν κατάπληξιν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ὡσαύτως τοὺς ἔδειξε τοὺς ναοὺς καὶ τὰ παρεκκλήσια τοῦ παλατίου, τὰ ὁποῖα ἦσαν πλήρη ἀπὸ πολυτίμους λίθους, ἀπὸ πολύτιμα ὑφάσματα, ἀπὸ ἅγια λείψανα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ τίμιον ξύλον τοῦ Σταυροῦ, τοὺς ἥλους τῆς Σταυρώσεως, τὴν λόγχην, τὸν σπόγγον, τὴν σινδόνα, ἤτοι τὸ σάβανον διὰ τοῦ ὁποίου ἐτυλίχθη ὁ Χριστός, τὰ σανδάλια, τὰ ὁποῖα ἐφόρει. Κατόπιν ὁ αὐτοκράτωρ, διὰ νὰ διασκεδάσῃ τὸν βασιλέα, ἔφερεν ἐνώπιόν του τόσον παραδόξους ἀνθρώπους, ὥστε ὅλοι ἐθαύμασαν, διέταξε δὲ νὰ δοθοῦν καὶ διάφορα θεάματα μὲ ποικιλώτατα ὄργανα, μὲ ᾄσματα καὶ χοροὺς παρθένων, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἀξιοθαύμαστοι, μὲ μουσικοὺς καὶ μὲ ἀοιδούς, μὲ ἀγῶνας, μὲ ἱππομαχίας καὶ μὲ ἁρματοδρομίας. Οἱ ἄνθρωποι ἡμῶν, ἐπιλέγει ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Τύρου, ἔμειναν ἐνθουσιασμένοι καὶ κατάπληκτοι.

Ἡ στέψις ἑνὸς αὐτοκράτορος κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν βυζαντινῶν τελετῶν καὶ τοῦ βυζαντινοῦ παλατίου διήρκεσεν ἀκόμη ἕως τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Βεβαίως ἡ παλαιὰ πολυτέλεια εἶχεν ἐξαφανισθῆ, ἀλλ' ἐπροσπάθουν μὲ κάθε τρόπον νὰ δεικνύουν τοὐλάχιστον ἐξωτερικὴν λάμψιν. Εἷς Ρῶσος περιηγητὴς δίδει εἰς ἡμᾶς πολὺ περίεργον εἰκόνα τῆς στέψεως τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Β' τοῦ Παλαιολόγου τῷ 1392, εἰς τὴν ὁποίαν παρευρέθη ὁ ἴδιος. «Τὴν παραμονήν, λέγει, ἔγινεν ὁλονυκτία εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Οἱ πολυάριθμοι ψάλται ἦσαν ὄρθιοι, ἐνδεδυμένοι μεγαλοπρεπέστατα. Δεξιᾷ ὑπὸ τὸν γυναικωνίτην εὑρίσκετο ἓν ἀνάβαθρον, ὑψωμένον κατὰ 12 βαθμίδας καὶ ἐνδεδυμένον μὲ πορφύραν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦσαν τεθειμένοι δύο χρυσοῖ θρόνοι. Ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε διέλθει τὴν νύκτα εἰς τὸν γυναικωνίτην καὶ κατὰ τὴν πρώτην ὥραν τῆς ἡμέρας κατῆλθε καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἁγίαν Ἐκκλησίαν διὰ τῆς μεγάλης θύρας τῆς εἰσόδου, ἡ ὁποία ὀνομάζεται *βασιλικὴ πύλη*. Δώδεκα στρατιωτικοὶ σιδηροχίτωνες περιστοιχίζουν τὸν αὐτοκράτορα. Ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐβάδιζον δύο σημαιοφόροι καὶ ἔμπροσθεν τῶν σημαιοφόρων κήρυκες. Ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ αὐτοκράτωρ, ἐνεδύθη τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐσθῆτα καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸν διάδημα. Τότε ἤρχισεν ἡ ἱερὰ λειτουργία. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπροχώρησε καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἱερόν. Ἔπειτα ὁ πατριάρχης ἀνῆλθεν εἰς τὸν ἄμβωνα καὶ ὁ αὐτοκράτωρ μετ' αὐτοῦ. Καὶ ἔφεραν ἐπὶ ἑνὸς δίσκου τὸ στέμμα τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς αὐτοκρατείρας. Κατόπιν ὁ αὐτοκράτωρ εἰσῆλθε πάλιν εἰς τὸ ἱερόν, καὶ ὅταν ἐτελοῦντο τὰ ἅγια Μυστήρια ἐθυμίασε τὸ ἅγιον Βῆμα. Καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἔμεινεν εἰς τὸ ἱερὸν ἕως τὴν στιγμὴν τῆς ἁγίας Μεταλήψεως. Καὶ ὅταν κατῆλθε καὶ ἡ αὐτοκράτειρα ἀπὸ τὸν θρόνον, ὁ λαὸς ἐξέσχισε τὰ ὑφάσματα τοῦ θρόνου καὶ ἕκαστος ἐπροσπάθει νὰ ἔχῃ ἓν τεμάχιον. Ἡ αὐτοκράτειρα εἰσῆλθεν εἰς τὴν πτέρυγα τοῦ ἱεροῦ καὶ ἔλαβε τὴν θείαν κοινωνίαν, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἐκοινώνησε μὲ τὸν κλῆρον ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ πατριάρχου παρὰ τὸν βωμὸν τοῦ Χριστοῦ. Μετὰ ταῦτα ὁ πατριάρχης ἐπέστρεψεν εἰς τὸν πατριαρχικόν του θρόνον, ὅπου ἐπλησίασεν αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ ἐνδεδυμένος μὲ τὸν αὐτοκρατορικὸν μανδύαν καὶ φορῶν τὸ στέμμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ ὁ πατριάρχης ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν εὐλογίαν του, καὶ τὸν ἐξώρκισε νὰ φυλάττῃ ἀμετάβλητον τὴν Ὀρθοδοξίαν καὶ τὰ αὐτοκρατορικά του δικαιώματα, νὰ μὴ μεταβάλλῃ τοὺς ἀρχαίους νόμους, νὰ μὴ λαμβάνῃ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν τοῦ ἀνῆκεν, ἀλλὰ νὰ φοβῆται τὸν Θεὸν πρὸ παντὸς καὶ νὰ ἐνθυμῆται τὸν θάνατον».

Ἔμειναν λοιπὸν ἀναλλοίωτα τὰ θεμελιώδη δόγματα τῆς ὅλης πολιτικῆς πορείας τοῦ κράτους. Ὁ ἐξωτερικός, ὁ κοινωνικὸς βίος, ἂς εἴπωμεν, καὶ τῶν βασιλέων, ἤλλαξε· καὶ ἐμφαίνεται τοῦτο εἰς πολλὰ κείμενα ἑλληνικὰ ἢ ξένα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Μεταξὺ αὐτῶν μεγάλου ἐνδιαφέροντος καὶ πολὺ περίεργος εἶναι ἡ ἐκδήλωσις θαυμασμοῦ ἑνὸς Γάλλου ἱππότου (τοῦ La Broquière) πρὸς τὴν αὐτοκράτειραν Μαρίαν Κομνηνήν, τὴν ὁποίαν περιγράφει κατὰ τρόπον ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέροντα. Μίαν ἡμέραν τὴν εἶδεν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ὅτε ἠκολούθει τὴν λειτουργίαν, καὶ δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἡσυχάσῃ ἐὰν δὲν τὴν ἔβλεπε καὶ πάλιν, «διότι μοῦ εἶχε φανῆ πολὺ ὡραία εἰς τὴν ἐκκλησίαν», καὶ μὲ ὑπομονὴν ἐπερίμενε ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν χωρὶς νὰ φάγῃ καὶ χωρὶς νὰ πίῃ, ἕως ὅτου ἐτελείωσεν ὁ Ἑσπερινός· ἰδοὺ δὲ πῶς περιγράφει τὴν ἔξοδον τῆς αὐτοκρατείρας ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν: «Δὲν εἶχε μαζί της παρὰ μόνον δύο κυρίας καὶ δύο ἢ τρεῖς γέροντας καὶ τρεῖς εὐνούχους. Καὶ ὅταν ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, τῆς ἔφεραν ἕνα ὡραιότατον ἡμίονον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτο ἁπλωμένον ὡραῖον καὶ πλούσιον ἐφίππιον. Τότε ἡ αὐτοκράτειρα ἔθηκε τὸν πόδα ἐπὶ τοῦ ἀναβατῆρος καὶ ὡς νὰ ἦτο ἀνὴρ ἀνῆλθεν εἰς τὸν ἵππον, καὶ τότε εἷς ἐκ τῶν ἀνδρῶν τῆς ἔρριψε τὸν μανδύαν εἰς τοὺς ὤμους καὶ τῆς ἔδωκε ἕνα ἀπὸ τοὺς μακροὺς ἐκείνους πίλους τοὺς συνηθιζομένους εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον τρία χρυσᾶ πτερά, τὰ ὁποῖα τῆς ἐπήγαιναν πολὺ ὡραῖα. Μοὶ ἐφάνη πολὺ ὡραία, δὲν εἶχε νὰ κάμῃ τις καμμίαν παρατήρησιν, παρὰ μόνον ὅτι εἶχε τὸ πρόσωπον βαμμένον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο ἀναγκαῖον, διότι ἦτο νέα καὶ λευκή. Καὶ εἶχεν εἰς τὰ αὐτία της κρεμασμένας πόρπας χρυσᾶς πλατείας, ὅπου ὑπῆρχον πολύτιμοι λίθοι, κυρίως ρουμπίνια. Ὅταν ἡ αὐτοκράτειρα ἀνέβη εἰς τὸν ἵππον, ἀνέβησαν καὶ αἱ δύο ἄλλαι κυρίαι, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἐπίσης ὡραῖαι καὶ ἐνδεδυμέναι μὲ μανδύας καὶ ἔφερον πίλους, καὶ ἔπειτα ἐπῆγεν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ αὐτοκράτορος, τὸ ὁποῖον ὀνομάζουν Βλαχέρνας».

Ὁ βίος τῆς ἀνωτέρας τάξεως. Ἡ πολυτέλεια τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς εἶχεν ἐπεκταθῆ καὶ εἰς ὅλον τὸν βίον τῶν ἀρχόντων, οἱ ὁποῖοι ἐλάμβανον μέρος εἰς αὐτήν. Ὁ βίος τῶν ἐπιφανῶν Βυζαντινῶν διήρχετο εἰς τὸ παλάτιον καὶ εἰς τὰ ἔργα τῶν καθηκόντων αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν μέγα μέρος τῆς ἡμέρας διήρχοντο εἰς τὸ παλάτιον. Ἄλλας ἀσχολίας εἶχεν ἡ ἀνωτέρα τάξις τὰς ἐπισκέψεις εἰς τὰ μοναστήρια καὶ τὰ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα. Μία ἀρχόντισσα τοῦ Βυζαντίου, ἀριστοκράτις, ὡς θὰ ἐλέγομεν, θὰ διήρχετο τὴν ἡμέραν αὐτῆς κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον: Μόλις ἐγερθῇ τὸ πρωῒ λέγει τὴν προσευχήν της ἔμπροσθεν τοῦ εἰκονοστασίου, κάμνει τὸ λουτρὸν αὐτῆς, ἔπειτα περιστοιχιζομένη ἀπὸ τὰς ὑπηρετρίας, συνήθως ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, φορεῖ τὴν πρωϊνὴν ἐνδυμασίαν, ἕνα ὑποκάμισον μεταξωτὸν ἀραχνοΰφαντον, ἄνω αὐτοῦ ἕνα χιτῶνα πυκνότερον μὲ χρυσᾶς παρυφάς, καὶ ἀναδένει τὴν κόμην περικαλύπτουσα αὐτὴν μὲ λεπτότατον δικτυωτόν. Ἀργότερον, ἂν ἔχῃ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ παλάτιον, ὅπου συνήθως ἡ δοχὴ (ἡ παρουσίασις δηλαδὴ εἰς τοὺς βασιλεῖς) γίνεται κατὰ τὴν μεσημβρίαν, κάθηται νὰ πάρῃ τὸ πρόγευμα, συνιστάμενον ἀπὸ ζωμὸν καὶ ἀπὸ ψητὸν ἐρίφιον μὲ πολλὰ μπαχαρικὰ καὶ μὲ καρυκεύματα χυμῶν ἐξ ἰχθύων, ἔπειτα καρπόν. Κατόπιν ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἐπίσημον ἐνδυμασίαν. Αἱ θαλαμηπόλοι τὴν ἀλείφουν μὲ ἀρώματα, κτενίζουν τὴν κόμην αὐτῆς, καὶ ἐπὶ τοῦ χιτῶνος αὐτῆς θέτουν τὴν μεγαλοπρεπῆ *στολὴν* (τὸ ἐπανωφόριον) τὴν χρυσοΰφαντον καὶ χρυσοκέντητον, ἡ ὁποία κοσμεῖται μὲ παραστάσεις διαφόρων ζῴων, λεόντων, γρυπῶν, ἀετῶν, ταώνων. Τὰ θαυμάσια ταῦτα ὑφάσματα φιλοτεχνοῦνται εἰς τὰ περίφημα ἐργαστήρια τῶν Θηβῶν τῆς Βοιωτίας καὶ εἶναι προωρισμένα ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ παλατίου καὶ τῶν Βυζαντινῶν ἀρχόντων· ἂν εἶναι *ζωστὴ πατρικία*, δηλαδὴ μεγάλη κυρία τῆς αὐλῆς, βάλλει εἰς τὴν μέσην αὐτῆς τὸ ἔμβλημα τοῦ ὑψηλοῦ ἀξιώματός της, ἤτοι μίαν ἐξαισίαν ζώνην μὲ χρυσοῦς κροσσούς. Τὴν κεφαλὴν περιβάλλει πλατεῖα μεταξωτὴ ταινία, οἱ βραχίονές της κοσμοῦνται μὲ μεγάλα βραχιόλια, ἐνώτια χρυσᾶ μαργαριτῶν κρέμανται ἕως τοὺς ὤμους, καὶ περιδέραιον συνιστάμενον ἀπὸ σειρὰς χρυσῶν πλακῶν κυκλικῶν, «ἐγκολπίων», ὡς ἐλέγοντο, συμπληρώνει τὸν στολισμόν. Εἰσέρχεται εἰς ἓν φορεῖον, τὸ ὁποῖον κρατοῦν δοῦλοι Πετσενέγοι ἢ ἄλλοι βάρβαροι αἰχμαλωτισθέντες καὶ διευθύνεται εἰς τὸ παλάτιον. Ἔμπροσθεν τοῦ φορείου βαδίζουν δύο κλητῆρες, ἀπὸ τοὺς λεγομένους «μαγγλαβίτας». Τὸ ἀπόγευμα πηγαίνει μὲ τὰς φίλας της εἰς ἐπίσκεψιν μοναστηρίου τινὸς ἢ νοσοκομείου, τὸ ὁποῖον ἵδρυσεν ἡ ἰδία, εἴτε ἔχει ὑπὸ τὴν προστασίαν της, κάμνει ἐλεημοσύνας εἰς τοὺς πτωχούς, οἱ ὁποῖοι τὴν παρακολουθοῦν εἰς τὸν δρόμον, καὶ ἡ διασκέδασίς της ἦτο νὰ ἐπισκέπτεται τὰς προχείρους ἀγοράς, τὰς ὁποίας παρασκευάζουν ξένοι ἔμποροι, ἰδίως οἱ Ρῶς, ἔξω τῆς πόλεως. Οὕτω περίπου διήρχετο τὴν ἡμέραν της μία ἀριστοκράτισσα τοῦ Βυζαντίου. Τῶν ἀνδρῶν ὁ βίος μερίζεται μεταξὺ τοῦ παλατίου καὶ τοῦ ἔργου των εἰς τὰ «λογοθέσια», ἤτοι τὰ ὑπουργεῖα.

Ἡ διοργάνωσις τῆς ἀστικῆς κοινωνίας. Εἰς τὴν μέσην τάξιν παρατηροῦνται ποικιλίαι μεγάλαι καί, φυσικά, ὁ βίος εἶναι περιπλοκώτερος παρὰ εἰς τὰς ἀρχοντικάς, εἰς τὰς ὁποίας, κατ' ἀνάγκην, ἐπικρατεῖ κάποια μονοτονία. Αἱ μεσαῖαι, αἱ ἀστικαὶ λεγόμεναι, τάξεις εἶναι διαφόρων εἰδῶν, καὶ κατατάσσονται, ὡς καὶ σήμερον ἄλλως, τε εἰς διαφόρους κατηγορίας, ἀναλόγως τῆς ἐργασίας τῶν ἀνδρῶν, ἡ ὁποία ἔχει ἐπίδρασιν καὶ εἰς τὸν βίον, τὸν ὁποῖον διάγουν. Ἐν γένει ὁ οἰκογενειακὸς βίος, ὁ ἀστικός, δὲν ἦτο πολὺ διάφορος ἀπὸ τὸν σημερινόν. Ἀπὸ τὰ κείμενα μανθάνομεν μὲ πόσην προσοχὴν οἱ γονεῖς ἐφρόντιζον διὰ τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων αὐτῶν. Ὁ υἱὸς ἐστέλλετο εἰς τὸ σχολεῖον· ἡ κόρη ἐμάνθανεν ὀλίγα γράμματα κατ' οἶκον, ἀλλὰ τὸν περισσότερον καιρὸν ἠσχολεῖτο μὲ τὴν μητέρα εἰς τὰ οἰκιακὰ ἔργα, ἐμάνθανε νὰ νήθῃ, νὰ κεντᾷ καὶ νὰ ὑφαίνῃ. Ἡ δὲ ψυχαγωγία των ἦτο ἡ ἐκκλησία καὶ αἱ ἐπισκέψεις εἰς τὰ μοναστήρια. Ὁ περίφημος Βυζαντινὸς λόγιος Μιχαὴλ Ψελλὸς διηγεῖται πῶς ἐπροχώρησεν ὁ ἴδιος εἰς τὸν βίον. Ἀφοῦ ἔμαθεν ἀρκετὰ γράμματα καὶ ἀνεπτύχθη εἰς τὴν ἡλικίαν, ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὰς σπουδάς του, διότι οἱ γονεῖς του δὲν εἶχον τὰ μέσα νὰ ἐπαρκέσουν εἰς τὰ ἔξοδα. Τὸ σπίτι ἦτο πτωχόν, ὁ Μιχαὴλ εἶχε μίαν πρεσβυτέραν ἀδελφήν, ἡ ὁποία ἔπρεπε νὰ ὑπανδρευθῇ. Τότε ἠναγκάσθη ὁ Ψελλὸς νὰ δεχθῇ μίαν μικρὰν θέσιν γραφέως πλησίον ἑνὸς μεγάλου προσώπου, τὸ ὁποῖον ἐπήγαινεν εἰς κάποιαν ἐπαρχίαν ὡς κριτὴς τοῦ θέματος. «Τότε, λέγει ὁ Ψελλός, πρώτην φορὰν ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ εἶδον τὰ τείχη αὐτῆς καὶ τοὺς πύργους». Οἱ ἄνδρες εἰργάζοντο τὴν ἡμέραν ἔξω τοῦ οἴκου, εἶχον οἰκογενειακὰς διασκεδάσεις τὴν φιλοξενίαν τῶν φίλων, ἔπαιζον δὲ καὶ παιγνίδια, ὡς τὸ ζατρίκιον καὶ τὸ ταυλί, τὰ ὁποῖα εὑρίσκομεν μνημονευόμενα εἰς τοὺς συγγραφεῖς. Ὁ βίος εἰς τὰς ἐπαρχίας εἶναι, ἐννοεῖται, περισσότερον περιωρισμένος, καὶ ἐκεῖ ἐργάζονται οἱ ἄνθρωποι εἰς τὰς βιομηχανίας καὶ τὰ καταστήματά των. Ἐν γένει πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι, ἂν ἐξαιρέσωμεν τὸν τρόμον τῶν ἐπιδρομῶν, ὁ βίος εἰς τὰς ἐπαρχίας ὡμοίαζεν ἀκόμη περισσότερον μὲ τὸν σημερινόν. Εἰς δὲ τοὺς ἀγρούς, ὅπου οἱ γεωργοὶ ἐργάζονται εἰς τὰ κτήματα, σπείρουν, θερίζουν, καλλιεργοῦν τοὺς κήπους, καθ' ὃν τρόπον καὶ οἱ γεωργοί μας, ἦτο βεβαίως σκληρότερος ὁ βίος. Εἰς τὰς ζωγραφίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, αἱ ὁποῖαι παριστάνουν διαφόρους σκηνὰς τοῦ οἰκιακοῦ καὶ ἀγροτικοῦ βίου, βλέπομεν πόσον ὁ βίος ὁ οἰκογενειακὸς καὶ ὁ ἀγροτικὸς δὲν εἶναι ξένος πρὸς τὸν σημερινόν.

Αἱ γυναῖκες εἰς τὴν βυζαντινὴν κοινωνίαν. Γενικῶς ἡ θέσις τῶν γυναικῶν εἰς τὸ Βυζάντιον δὲν ἦτο τόσον πολὺ περιωρισμένη ὅπως εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Ἀπὸ μίαν συμβουλὴν ἑνὸς Βυζαντινοῦ συγγραφέως (τοῦ *Κεκαυμένου*, βλ. κατωτέρω) νὰ προσέχῃ τις τὴν γυναῖκα καὶ τὰς θυγατέρας του, ὁ διακεκριμένος Ὀλλανδὸς βυζαντινολόγος (εἰς τὸ βιβλίον του: «Βυζάντιον») *Ἔσσελιγκ* ἐξάγει τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ βίος τῶν γυναικῶν τοῦ Βυζαντίου, τοὐλάχιστον τῆς ἀνωτέρας τάξεως, δὲν ἦτο πολὺ διάφορος τῶν Ὀθωμανίδων. Τοὐναντίον, ἡ συμβουλὴ αὐτὴ τοῦ Κεκαυμένου θὰ ἠδύνατο νὰ δώσῃ λαβὴν εἰς τὸ ἀντίθετον συμπέρασμα· ἀναγκάζεται οὗτος νὰ δώσῃ τοιαύτην συμβουλήν, διότι δὲν ἦτο ἀρκετὸς ὁ περιορισμὸς τῶν γυναικῶν, καὶ αὐτὸς ἦτο παλαιῶν ἰδεῶν ἄνθρωπος. Ἀλλαχοῦ θ' ἀναζητήσωμεν νὰ ἐξακριβώσωμεν τὴν θέσιν τῶν γυναικῶν. Ἡ βυζαντινὴ ἱστορία βρίθει ἀπὸ παραδείγματα γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι διέπρεψαν ὄχι μόνον εἰς τὰ γράμματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον. Πολὺ χαρακτηριστικὰ ἐπεισόδια, σχετιζόμενα μὲ γυναῖκα ἀστικῆς τάξεως καὶ ἐν γένει μὲ τὸν οἰκογενειακὸν βίον τῶν Βυζαντινῶν, εὑρίσκονται εἰς τὸ ἐγκώμιον τοῦ Ψελλοῦ πρὸς τὴν γυναῖκά του. Οἱ πρόγονοι τοῦ Ψελλοῦ κατήγοντο ἀπὸ ὑπάτους καὶ πατρικίους, ἀλλ' ὁ πατήρ του, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε περιουσίαν, κατέγινεν εἰς τὸ ἐμπόριον, διότι οἱ εὐγενεῖς Ἕλληνες δὲν εἶχον τὰς προλήψεις τῶν εὐγενῶν τῆς Δύσεως. Αἱ λεπτομέρειαι, τὰς ὁποίας μᾶς δίδει ὁ Ψελλός, εἶναι τόσον ἐνδιαφέρουσαι, τόσον ζωνταναί, ὥστε μᾶς φέρουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μιᾶς ἀστικῆς οἰκογενείας βυζαντινῆς, καὶ θὰ ἐνόμιζες, κατὰ τὴν περιγραφήν του, ὅτι εὑρίσκεσαι εἰς σημερινὴν ἀστικὴν οἰκογένειαν. Ὁ πατὴρ τοῦ Ψελλοῦ εἶναι μικρέμπορος, δειλὸς καὶ χωρὶς πρωτοβουλίαν, ἡ γυνὴ ἔχει ἀποφασιστικότητα καὶ αὐτὴ πρωτοστατεῖ εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ οἴκου, ὡς ἐπίσης εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ υἱοῦ της. Ἀλλὰ παρομοίαν πρωτοβουλίαν ἔχουν αἱ Βυζαντιναὶ γυναῖκες εἰς οἱανδήποτε κοινωνικὴν τάξιν καὶ ἂν ἀνήκουν.

Εἰς πολλὰ βυζαντινὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐξερευνήθησαν ἀρκετά, ὑπάρχουν χωρία, περιγραφαί, ἐπεισόδια πολὺ σημαντικὰ διὰ τὸν βυζαντινὸν βίον. Οὕτω, διὰ νὰ μὴ λεχθοῦν παρὰ μόνον μερικά, οἱ βίοι ἁγίων, τὰ ἀνέκδοτα τοῦ Προκοπίου, αἱ ἐπιστολαὶ καὶ ἡ ἱστορία τοῦ Ψελλοῦ καὶ ἄλλων, παρέχουν πλῆθος λεπτομερειῶν, ἀγνώστων ἀκόμη, ἀπὸ τὰς ὁποίας, ὅταν τὰς προσέχῃ τις περισσότερον, ἐκπλήττεται διὰ τὴν ζωηρότητα τῶν εἰδήσεων, τὰς ὁποίας μᾶς παρέχουν. Μεταξὺ τῶν κειμένων τούτων ἄξιον λόγου εἶναι καὶ τὸ τοῦ «Στρατηγικοῦ», βιβλίον ἑνὸς Βυζαντινοῦ ἄρχοντος ἐπαρχίας, ζήσαντος κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο Κεκαυμένος. Τὸ σπουδαιότερον μέρος τοῦ βιβλίου εἶναι ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον δίδει συμβουλὰς διὰ κάθε περίστασιν τοῦ βίου, ἠθικὰ παραγγέλματα, ὁδηγίας διὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν οἰκονομικῶν, διὰ τὴν ἐκλογὴν ἐπαγγέλματος, διὰ τὸν τρόπον τοῦ φέρεσθαι διὰ νὰ ἐπιτύχῃ προα-

Digitized by Google

γωγάς, δίδει προσέτι παραγγέλματα καὶ διὰ τὰς κοσμικὰς σχέσεις. Ὁ ἄρχων οὗτος εἶναι ἀπογοητευμένος, ἔχει γίνει πολὺ διστακτικὸς καὶ καχύποπτος καὶ αἱ συμβουλαί, τὰς ὁποίας δίδει, χρησιμεύουν πολὺ διὰ νὰ ἴδωμεν μὲ ζωηρὸν φῶς τὸν βυζαντινὸν βίον καὶ τὴν κοινωνίαν. Εἶναι ἰδίως μισογύνης ὁ Κεκαυμένος, ἴσως εἶχεν ὑποστῆ ἀτυχήματα εἰς τὰς μετὰ γυναικῶν σχέσεις του. Διὰ τοῦτο λέγει ὅτι αἱ γυναῖκες καὶ αἱ θυγατέρες πρέπει νὰ εἶναι περιωρισμέναι, καὶ διηγεῖται τὸ ἑξῆς ἐπεισόδιον. Ἄνθρωπός τις ἐπιφανὴς εἶχεν ὡραίαν γυναῖκα, τὴν ὁποίαν ἐπεθύμησεν ὁ αὐτοκράτωρ. Μὴ δυνάμενος δὲ νὰ κατορθώσῃ τίποτε, ἔδωκε θέσιν μεγάλην εἰς τὸν ἄνδρα της καὶ τὸν ἔστειλε κριτὴν θέματος εἰς τὴν ἐπαρχίαν. Καὶ πάλιν οὐδὲν κατώρθωσεν. Ὅταν μετὰ τρία ἔτη ἐπανῆλθεν ὁ ἀνὴρ ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν, εὗρεν εἰς τὸν οἶκον ἕνα νέον εὐειδῆ, ὁ ὁποῖος ἔλεγεν ὅτι ἦτο συγγενὴς τῆς γυναικός του. «Τί δὲ θέλω λέγειν πολλά; Συγγίνεται μετ' αὐτῆς..... καὶ ὡς ἐφ' ἑνὶ τῶν ἄθλων τοῦ Ἡρακλέους τούτῳ ἐνεκαυχᾶτο».

Αἱ τέρψεις τοῦ λαοῦ. Αἱ πομπαὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν τελετῶν, οἱ θρίαμβοι, ὁ Ἱππόδρομος, αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἱερουργίαι καὶ λιτανεῖαι, τὰ θεάματα ταῦτα ἦσαν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ηὔφραινον τὴν βυζαντινὴν ψυχὴν καὶ τοῦ ἄρχοντος καὶ τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ. Εἰς τὴν κοινωνίαν ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν, ὡς ἐλέχθη, δὲν ὑπῆρχον φραγμοὶ εἰς τὰς κοινωνικὰς τάξεις, αἱ μνημονευθεῖσαι διασκεδάσεις, ὡς καὶ παντοῖαι ἄλλαι, δὲν ἦσαν ἀποκλειστικαί, ἀλλ' ἀνῆκον εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ὑπῆρχον ἐν τούτοις διασκεδάσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἠδύνατο νὰ πλησιάσῃ ἄρχων τις, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ περιέργειαν, καὶ ἦσαν αὗται αἱ τῶν ὀρχηστρίδων εἰς τὰ καπηλεῖα, τὰ ὁποῖα ἦσαν εἰς τὰς λαϊκὰς συνοικίας τῆς πρωτευούσης καὶ παρὰ τὴν παραλίαν τοῦ Κερατίου κόλπου, ὅπου συνωστίζετο τὸ πλῆθος τῶν ναυτῶν καὶ ἐμπόρων. Εἰς τὴν μεσαιωνικὴν Κωνσταντινούπολιν δὲν ὑπῆρχεν ὁ ἐπικίνδυνος ἄεργος ὄχλος τῆς Ρώμης. Ὅλοι εἰργάζοντο, καὶ ἦτο, φυσικά, ὁ βίος σκληρὸς διὰ πολλούς. Ἀλλ' ἦτο πολυμιγὴς ὁ ὄχλος τῆς πρωτευούσης, πολυμιγέστερος καὶ ποικιλώτερος ἀπὸ τὸν ὄχλον τῆς Ρώμης. Ἔβλεπες εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν παντοίων φυλῶν ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο διὰ νὰ ζήσουν. Τὴν μεγαλυτέραν ἐντύπωσιν ἔκαμνον αἱ γυναῖκες, ἰδίως ἀπὸ τὴν Συρίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κάθε μέρος τῆς Ἀνατολῆς, αἱ ὁποῖαι ἤρχοντο νὰ πωλήσουν τὸ κάλλος των, οἱ βάρβαροι, οἱ Ρώς, Πετσενέγοι, οἱ ὁποῖοι, συλληφθέντες ἐν πολέμῳ αἰχμάλωτοι, εἶχον πωληθῆ ὡς δοῦλοι καὶ ἔκαμνον τὰς ἐργασίας τῶν κυρίων των καὶ τὰ θελήματα τοῦ δρόμου (κατὰ τοὺς παλαιοὺς αἰῶνας τὰ ἔργα ταῦτα τῶν ἀχθοφόρων, ὑδροφόρων ἔκαμνον οἱ Γότθοι, βλ. ἀνωτέρω *Εἰσαγωγήν*). Ὅλος ὁ κουρασμένος ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τῆς ἡμέρας ὄχλος ἐζήτει διασκέδασιν τὴν νύκτα· καὶ συνωστίζετο εἰς τὰ καπηλεῖα καὶ εἰς τὰ λαϊκὰ θέατρα. Δὲν ἐπήγαινον νὰ ἴδουν τὰ εὐγενῆ ἐκεῖνα θεάματα τῶν τραγῳδιῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἐνησμενίζετο ὁ ἀρχαῖος ἀθηναϊκὸς λαός, ἀλλὰ μίμους καὶ ὀρχηστρίδας, ἰδίως ἐκ τῆς Συρίας. Πολλάκις συμβαίνουν θορυβώδη ἐπεισόδια, ταραχαὶ μεταξὺ τῶν θαμώνων, καὶ λαμβάνει τότε μέτρα πρὸς περιστολὴν αὐτῶν ὁ ἄρχων, ὁ ὀνομαζόμενος *νυκτέπαρχος*, ὁ ὁποῖος ἔργον ἔχει νὰ ἐπιβλέπῃ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως εἰς τὴν πόλιν κατὰ τὴν νύκτα. Διότι αἱ ὁδοί, τῶν ἀπομεμακρυσμένων ἰδίως συνοικιῶν, εἶναι σκολιαὶ καὶ σκοτειναί. Μόνον εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως ὑπάρχει ὁ *λαμπτήρ*, ὁ ὁποῖος σκορπίζει τὸ ἰσχυρὸν φῶς αὐτοῦ εἰς μεγάλην ἀκτῖνα.

Κατὰ τὴν ἡμέραν ὑπῆρχον καὶ ἄλλα θεάματα καὶ ψυχαγωγίαι περισσότερον ἁρμόζουσαι εἰς τὴν βυζαντινὴν ψυχήν. Συχνὰ εἰς τὸ μέσον ἑνὸς κύκλου εἷς ἀσκητής, ὁ ὁποῖος ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν, κάμνει ὁμιλίαν διδακτικήν, ἄλλος μοναχὸς διεγείρει τὸν ὄχλον ἐναντίον αἱρετικῶν, ἄλλος, εὐσεβέστερος αὐτός, περιέρχεται τὴν πόλιν, ὁμιλεῖ περὶ τῶν δυστυχιῶν τῶν αἰχμαλώτων καὶ ζητεῖ τὸν ὀβολὸν τῶν φιλανθρώπων διὰ νὰ ὑπάγῃ πρὸς λύτρωσιν αὐτῶν εἰς τὰς χώρας τῶν Σαρακηνῶν. Προστρέχει ἐπίσης ὁ κόσμος νὰ ἴδῃ θηριοδαμαστάς, οἱ ὁποῖοι περιάγουν ἐξημερωμένα θηρία, ἢ τοὺς ξένους πραγματευτάς, οἱ ὁποῖοι, ὑπὸ τὴν ἄγρυπνον ἐπίβλεψιν τῶν κομμερκιαρίων, ἐκθέτουν τὰ ποικιλώτατα ἐμπορεύματά των.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἰδία εἰκών, περιωρισμένη κατ' ἀναλογίαν, ἐπικρατεῖ καὶ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις τοῦ κράτους, ὁ βίος τῶν ἄλλων μεγάλων πόλεων εἶναι μία μικρογραφία τοῦ βίου εἰς τὴν πρωτεύουσαν, εἰς δὲ τὴν δευτέραν, οὕτως εἰπεῖν, πρωτεύουσαν, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἔχομεν ἁπλῶς μίαν μικροτέραν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ διοικητήριον τοῦ *στρατηγοῦ*, ἤτοι τοῦ διοικητοῦ τοῦ θέματος, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο ἐπιφανὴς ἄρχων, εἶναι ὡς ἓν μικρὸν παλάτιον, περὶ τὸ ὁποῖον περιστρέφεται, ὅπως εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ὁ ἐπαρχιακὸς πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς βίος. Πολὺ διάφορος εἶναι ὁ βίος εἰς τὰ στρατόπεδα, πρὸ παντὸς εἰς τὰς μεθοριακὰς φρουράς, ὅπου ζοῦν οἱ Ἀκρῖται, μονότονος καὶ σκληρὸς διὰ τὴν ἀκαταπόνητον ἐργασίαν. «Οἱ στρατιῶται τοῦ Χριστοῦ» ἀγρυπνοῦν εἰς τὰ σύνορα διὰ νὰ ἐξασφαλίζουν τὸ χριστιανικὸν καὶ πολιτισμένον κράτος καὶ τὴν εὐμάρειαν ἢ τοὐλάχιστον τὴν ἡσυχίαν τῆς πολυταράχου καὶ συμμείκτου, ἀλλὰ γεμάτης ζωῆς καὶ πιστῆς εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν κοινωνίας ἐκείνης.

Ἡ Ἐκκλησία εἰς τὴν κοινωνίαν. Ὅλας τὰς ἀπόψεις ταύτας τοῦ βυζαντινοῦ βίου τὰς εὑρίσκομεν καὶ εἰς τὰς σημερινὰς κοινωνίας. Ἡ ἄποψις, ἡ ὁποία εἶναι δύσκολος νὰ ἐννοηθῇ καθ' ὅλον τὸ βάθος ὑπὸ τῶν ξένων καὶ ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τοῦ βυζαντινοῦ χαρακτῆρος, εἶναι ἡ πραγματικὴ βαθεῖα πίστις, ἡ κατανυκτικὴ εὐλάβεια, ἡ ἐκπληκτικὴ ἀληθῶς δύναμις τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν βυζαντινὴν κοινωνίαν. Δὲν ἦτο αὕτη πίστις ὁμοιάζουσα μὲ τὴν εὐκόλως ἐννοουμένην εὐσέβειαν τῶν ἄλλων χριστιανικῶν λαῶν. Ἡ βυζαντινὴ θρησκευτικότης ἦτο συνυφασμένη στερεῶς μὲ τὸν βίον, ἀπετέλει ἀναπόσπαστον μέρος, μᾶλλον τὸ σύνολον τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Βυζαντινοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας. Ἡ ἐσωτερικὴ αὕτη δύναμις τῆς πίστεως ἐπροκάλεσε καὶ τὴν μεγάλην δύναμιν τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν βυζαντινὴν κοινωνίαν. Πολὺ ἰσχυρὰ λοιπὸν ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν πολιτείαν, ἀφ' ὅτου μάλιστα οἱ πατριάρχαι ἀπέκτησαν δύναμιν ἀκόμη καὶ ἀπέναντι τοῦ αὐτοκράτορος, ἰσχυροτέρα ἀκόμη εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ ἐκ μέρους τοῦ κλήρου, ἀκόμη περισσότερον ἐκ μέρους τῶν μεγάλων καὶ πανισχύρων μοναχικῶν ὀργανώσεων. Ἡ καθημερινὴ ἀπασχόλησις καὶ ψυχαγωγία μάλιστα τῆς κοινωνίας ἐκείνης εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Ἡ βαθεῖα καὶ κατανυκτικὴ εὐλάβεια ἦτο τὸ οὐσιῶδες γνώρισμα τῶν Βυζαντινῶν. Εἰς τὰς ἐκκλησίας συρρέουν ἄνδρες καὶ γυναῖκες ὅλων τῶν κοινωνικῶν τάξεων, διὰ νὰ ἀναπέμψουν τὰς δεήσεις των εἰς τὸν Ὕψιστον καὶ τὴν Παναγίαν, συγχρόνως πηγαίνουν ἐκεῖ διὰ νὰ ἴδουν ἀλλήλους, διότι ἡ ἐκκλησία εἶναι τὸ θέλγητρον πάντων καὶ διὰ τὰς θρησκευτικὰς πανηγύρεις καὶ διὰ τὰ ἐπίσημα θεάματα, τὰ ὁποῖα συνεδέοντο μετ' αὐτῆς, ἀλλ' εἶναι καὶ ὁ συνήθης τόπος συγκεντρώσεως. Οὕτως ἡ ἐπίδρασις τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν βυζαντινὴν κοινωνίαν ὑπῆρξε κολοσσιαία. Ἡ δύναμις δὲ αὕτη ἐκπροσωπεῖται ἰδίως διὰ τῶν μοναστηρίων.

Τὴν ὑλικὴν ταύτην εὐμάρειαν τῆς μεγάλης πόλεως παρηκολούθει ἡ πνευματικὴ ἐκδήλωσις τῆς εὐσεβείας πρὸς τοὺς ἁγίους, ἡ πνευματικὴ κίνησις τῶν φιλοσόφων, τῶν ῥητόρων, τῶν λογίων. Κατανυκτικώτατον ἦτο τὸ θέαμα καὶ γλυκύτατον τὸ ἄκουσμα κατὰ τὰς ἱεροτελεστίας εἰς τὰς μεγαλοπρεπεῖς καὶ πολυαρίθμους ἐκκλησίας. Λαμπρότατον ἦτο τὸ θέαμα τῶν ἐκκλησιαστικῶν πανηγύρεων, εἰς τὰς ὁποίας ἤκουες τόσον μελῳδικὰς τὰς ψαλμῳδίας, ὥστε νὰ νομίζῃς ὅτι εὑρίσκεσαι ἐν μέσῳ ἀγγέλων ἑορταζόντων. Μεγαλοπρεπέσταται δὲ ἦσαν αἱ ἐκκλησιαστικαὶ πομπαί, καὶ μάλιστα, κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτὰς καὶ παννυχίδας, «ἡ σεμνὴ καθ' ὅλην τὴν νύκτα φωταγωγία», ἡ ἐπιβάλλουσα τελετὴ καὶ κατόπιν λιτανεία μὲ τὴν θαυμαστὴν μελῳδίαν ἡδυφώνων ψαλτῶν, μὲ τὰ φῶτα τῶν λαμπάδων καὶ τοὺς ἤχους τῶν σαλπίγγων καὶ τῶν ἄλλων μουσικῶν ὀργάνων, μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπον, τὸν αὐτοκράτορα, τὴν βασιλικὴν αὐλήν, τοὺς ἄρχοντας, οἵτινες ἐφόρουν ἀπαστράπτουσας στολάς, καὶ ἔδιδον ἐκπληκτικὴν μεγαλοπρέπειαν εἰς τὰς πανηγύρεις τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Μέγας Βασίλειος, τὸν Δ' αἰῶνα, ἐθέσπισε τοὺς κανόνας τοῦ μοναχικοῦ βίου, τὰ μοναστήρια ἤρχισαν νὰ πληθύνωνται καταπληκτικῶς καὶ νὰ ἁπλοῦνται εἰς τὰς ἐρημίας, τὰ ὄρη, τὰς πόλεις. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἰδίως, εἰς τὴν Συρίαν, τὴν Αἴγυπτον, εἶχον ἱδρυθῆ κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας μοναστήρια, τὰ ὁποῖα ὡμοίαζον μὲ ὁλοκλήρους πόλεις. Ἔπειτα εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, εἰς τὴν Καππαδοκίαν, εἰς τὴν Κωνσταντινούπουλιν μέγιστος ἦτο ὁ ἀριθμός των, ὀνομαστὰ δὲ ἔγιναν μερικὰ μεγάλα κέντρα μοναχικοῦ βίου. Τὸ περιφημότερον εἶναι τὸ Ἅγιον Ὄρος, τοῦ ὁποίου τὰ μοναστήρια ἤρχισαν νὰ κτίζωνται τὸν Ι' αἰῶνα ἐπὶ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ, καὶ τὸ ὁποῖον ἀκόμη ἕως σήμερον εἶναι τὸ μοναδικὸν εἰς τὸν κόσμον κέντρον μοναχικοῦ βίου. Τὰ μοναστήρια δὲν ἦσαν τότε ξένα πρὸς τὴν κοινωνίαν ὅσον εἶναι σήμερον. Ἡ ὑπερβολικὴ μάλιστα εἰς αὐτὰ ἀφοσίωσις τοῦ κόσμου κατήντησε κίνδυνος διὰ τὸ κράτος. Μεγιστᾶνες καὶ πλούσιοι ἔκτιζον μονάς, διὰ νὰ τὰς ἔχουν ὡς τόπον ὄχι μόνον καταφυγῆς ἐν καιρῷ ἀτυχίας, ἀλλὰ καὶ ἀναψυχῆς. Αὐτοκράτορες, βασίλισσαι, νικηφόροι στρατηγοὶ πολὺ συχνὰ λαμβάνουν τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Διὰ πᾶσαν περιπέτειαν τοῦ βίου τὸ μοναστήριον ἐθεωρεῖτο «τόπος καταφυγῆς καὶ σωτηρίας». Ὑπὸ ἔποψιν κοινωνικῆς ψυχολογίας τὰ βυζαντινὰ μοναστήρια ὑπῆρξαν καὶ κατὰ τοῦτο εὐεργετικά, ὅτι ἦσαν πρόχειρος τόπος καταφυγῆς καὶ τρόπος λύσεως τοῦ προβλήματος τοῦ βίου εἰς μίαν μεγάλην κοινωνικὴν ἀτυχίαν ἢ περιπλοκήν, ὡς θὰ ηὐτοκτόνει σημερινὸς ἄνθρωπος ἀτυχήσας. Εἰς μίαν μονὴν ἐθάπτετο ζῶν ὁ Βυζαντινός, ἀλλά, καὶ ἂν παρήρχετο ἡ τρικυμία τοῦ βίου του, ἐπανήρχετο πάλιν εἰς τὸν κόσμον, διότι δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸν κόσμον ἐκεῖνον ἀγεφύρωτον χάσμα μεταξὺ μοναστηρίου καὶ κοινωνίας.

Μεγάλην εὐεργεσίαν παρέσχον τὰ μοναστήρια εἰς τὴν κοινωνίαν τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Μοναχοὶ ἰδίως ἦσαν οἱ τολμηροὶ ἱεραπόστολοι, οἱ ὁποῖοι διέδιδον εἰς τὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης τὸ εὐαγγέλιον, τὴν ἐξημέρωσιν καὶ τὸν πολιτισμόν. Τὰ μοναστήρια ἐφρόντιζον πρὸς ἀνακούφισιν τῆς πασχούσης κοινωνίας, αὐτὰ ἐφρόντιζον διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ καὶ αὐτὰ διετήρησαν τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας συγγραφεῖς καὶ οὕτω παρέσχον ἀλησμόνητον εὐεργεσίαν εἰς τὸ γένος καὶ συγχρόνως εἰς ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα.

Ἡ δημοσία ἀγαθοεργία. Ἡ κοινωνία τοῦ μεσαίωνος ἐμαστίζετο ἀπὸ συχνὰς θεομηνίας, σιτοδείας καὶ ἀσθενείας, ἀλλὰ τὸ χρόνιον κακὸν ἦσαν οἱ πόλεμοι καὶ αἱ καταστροφαὶ τῶν βαρβάρων. Ἡ πολιτεία εἰς τὸ Βυζάντιον διαρκῶς προσεπάθει ν' ἀνακουφίζῃ τὴν πάσχουσαν κοινωνίαν. Μεγάλαι δημόσιαι ἀποθῆκαι πλήρεις σίτου ὑπῆρχον πρὸς διανομὴν αὐτοῦ κατὰ τὰς σιτοδείας, ἐξαιρετικὰ δὲ μέτρα ἐλαμβάνοντο εἰς καιρὸν αἰφνιδίας σιτοδείας. Ὅταν ἐνέσκηπτε βαρὺς χειμών, ἡ διοίκησις ἐφρόντιζε νὰ περικλείσῃ διὰ ξυλίνων φραγμάτων τὰς δημοσίας στοάς, διὰ νὰ καταφεύγουν οἱ ἄστεγοι. Ἕκαστον τμῆμα τῆς πρωτευούσης εἶχεν ἰατρόν, ὁ ὁποῖος ἐθεράπευε δωρεὰν τοὺς πτωχούς. Ἐξαιρετικὴν δ' ὅλως μέριμναν ἐδείκνυον αἱ πλούσιαι κυρίαι τοῦ κράτους, αἱ ὁποῖαι ὄχι μόνον συνετήρουν ποικίλα φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, ἀλλὰ καὶ κατηνάλισκον τὴν ἡμέραν των εἰς τὴν ἐπίσκεψιν καὶ τὴν ἐπίβλεψιν αὐτῶν. Θαυμασίως ἦτο διωργανωμένη ἰδίως ἡ ὑπηρεσία τῆς δημοσίας ἀγαθοεργίας. Τὸ πρῶτον ἐξαιρετικὸν ὑπόδειγμα φιλανθρωπικοῦ ἱδρύματος εἶχεν ἀνεγείρει ὁ Μέγας Βασίλειος εἰς τὴν Καισάρειαν. Ἦτο τόσον μέγα, ὥστε ὡμοίαζε μὲ πόλιν καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ἓν ἀπὸ τὰ θαύματα τοῦ κόσμου. Εἰς ὅλον τὸ κράτος ἔκτισαν ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ Θεοδώρα ξενῶνας, νοσοκομεῖα, γηροκομεῖα, πτωχοκομεῖα καὶ παντὸς εἴδους φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα. Ἐφρόντισαν μάλιστα νὰ τὰ προικοδοτήσουν πλουσιώτατα, ὥστε νὰ λειτουργοῦν ἀνέτως εἰς τὸ μέλλον. Τοιαῦτα ποικίλα ἱδρύματα εἶχον κτίσει ὅλοι σχεδὸν οἱ αὐτοκράτορες. Ἰδιαιτέρως ἐπρόσεξαν εἰς ταῦτα οἱ Κομνηνοί, σῴζονται δὲ μέχρις ἡμῶν μερικὰ «Τυπικὰ» τῶν ἐν λόγῳ ἱδρυμάτων πολὺ ἀξιόλογα διὰ τὴν ἰατρικὴν περίθαλψιν εἰς τὴν ὅλην κοινωνικὴν ταύτην ὀργάνωσιν. Τὰ ἱδρύματα ταῦτα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἦσαν περισσότερα τῶν ὑπαρχόντων σήμερον εἰς τὰς μεγάλας εὐρωπαϊκὰς πρωτευούσας, ἂν κρίνωμεν ἐκ τῶν πληροφοριῶν τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων. Συνήθεις ἦσαν πρὸ παντὸς οἱ *ξενῶνες* ἢ *ξενοδοχεῖα* καὶ τὰ *πτωχοτροφεῖα*, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπήγαινον οἱ πτωχοὶ τῆς πόλεως ἢ οἱ ταξιδιῶται καὶ εὕρισκον δωρεὰν τροφὴν καὶ κλίνην. Ἔπειτα ἤρχοντο τὰ *γηροκομεῖα*, *ὀρφανοτροφεῖα*, *βρεφοκομεῖα*, ποικίλα ἄλλα νοσοκομεῖα. Οἱ εὐαγεῖς οὗτοι οἶκοι ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ κράτους καὶ ἀπετέλουν ὁλόκληρον ὀργάνωσιν, τὴν ὁποίαν ἐκανόνιζεν ἡ πολιτεία καὶ πρὸς λειτουργίαν τῆς ὁποίας διέθετεν ἰδιαιτέρους ὑπαλλήλους. Ὁ προϊστάμενος ὅλων τῶν ἱδρυμάτων ἐλέγετο *Μέγας Ὀρφανοτρόφος* καὶ ἦτο εἷς ἀπὸ τοὺς ἀνωτάτους ἄρχοντας τοῦ κράτους, εἶχε δὲ ὑπὸ τὰς διαταγάς του πλῆθος ὀρφανοτρόφων καὶ κατωτέρων ἄλλων ὑπαλλήλων. Ἕως τὰς τελευταίας λεπτομερείας ἐκανονίζοντο εἰς τὰ «Τυπικὰ» τῶν φιλανθρωπικῶν βυζαντινῶν ἱδρυμάτων ἡ λειτουργία, οἱ πόροι, αἱ δαπάναι καὶ τὰ ἔργα ἑκάστου ἐκ τῶν ὑπαλλήλων τοῦ πολυαρίθμου προσωπικοῦ. Οὕτως ἀπὸ τὸ σῳζόμενον τυπικὸν τῆς Μονῆς Παντοκράτορος, ἡ ὁποία ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Β' τοῦ Κομνηνοῦ (1118 — 1143), μανθάνομεν ἀξιολογωτάτας λεπτομερείας περὶ τοῦ *ξενῶνος*, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ εἶναι πάντοτε προσηρτημένος εἰς πᾶσαν μονήν, περὶ τοῦ νοσοκομείου, τὸ ὁποῖον περιελάμβανε πεντήκοντα κλίνας, εἶχε δὲ καὶ τμῆμα θεραπείας ἐξωτερικῶν ἀρρώστων. Τὸ κυρίως νοσοκομεῖον διηρεῖτο εἰς πέντε τμήματα: 1) τμῆμα χειρουργικὸν μὲ πέντε κλίνας, 2) τμῆμα τῶν βαρέων νοσημάτων μὲ ὀκτώ, 3—4) δύο τμήματα τῶν συνήθων νοσημάτων, ἑκάτερον μὲ δέκα κλίνας καὶ 5) τμῆμα γυναικολογικὸν μὲ δώδεκα κλίνας. Ἕκαστον τμῆμα εἶχε δύο ἰατρούς, πέντε βοηθοὺς καὶ δύο ὑπηρέτας. Εἰς τὸ γυναικολογικὸν τμῆμα ἐκτὸς τῶν δύο ἰατρῶν ὑπῆρχε καὶ μία *ἰάτραινα*. Τὴν νύκτα ἠγρύπνουν οἱ βοηθοί. Τὸ προσωπικὸν τοῦ νοσοκομείου ἦτο ἔμμισθον, εἰς τινὰς δὲ περιστάσεις, ὅπως κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν ἁγίων Ἀναργύρων, Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ, προστατῶν τοῦ νοσοκομείου, ἐλάμβανε καὶ δῶρα. Ὁσάκις παρουσιάζετο βαρεῖα περίπτωσις ἀσθενείας, ἐκ συμφώνου πρὸς τοὺς διευθυντὰς ἐκαλεῖτο καὶ δεύτερος ἰατρὸς εἰς συμβούλιον. Καθ' ἑκάστην εἷς τῶν διευθυντῶν ἐπεσκέπτετο πάντας τοὺς κοιτῶνας, ἐξήταζεν ἂν ἦτο κατάλληλος ἡ τροφὴ καὶ μὴ τυχὸν οἱ ἄρρωστοι εἶχον παράπονα κατὰ τῆς

Digitized by Google

γένει διαίτης. Τὸ νοσοκομεῖον εἶχε πρὸς τούτοις φαρμακεῖον μεθ' ἑνὸς διευθυντοῦ καὶ πέντε βοηθῶν, λουτρῶνα, ἀρτοποιεῖον καὶ ἐκκλησίαν. Ὑπῆρχεν ἀκόμη προσηρτημένον εἰς τὸ κατάστημα καὶ γηροκομεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον διητῶντο διαρκῶς 24 γέροντες ἀνίκανοι πρὸς ἐργασίαν. Γινώσκομεν προσέτι ὅτι πᾶς ἄρρωστος εἰσερχόμενος εἰς τὸ νοσοκομεῖον ἐλάμβανε καθαρὰ ἀσπρόρρουχα καὶ ἐνδύματα, ἐκεῖνα δὲ τὰ ὁποῖα ἐφόρει ἐπλύνοντο καὶ ἀπεδίδοντο εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν ἔξοδόν του ἐκ τοῦ νοσοκομείου.

Ὁ Ἱππόδρομος. Ὁ τόπος, κυρίως, εἰς τὸν ὁποῖον ἐμφανίζεται ἡ μεγαλυτέρα διαφορὰ τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνικοῦ βίου ἀπὸ τὸν σημερινόν, εἶναι, περισσότερον καὶ ἀπὸ τὸ παλάτιον, ὁ *Ἱππόδρομος*, «τὸ ἱππικόν», ὡς ἔλεγον συνήθως οἱ Βυζαντινοί. Ἀλλὰ καὶ ὁ τόπος οὗτος εἶναι συγχρόνως τὸ σπουδαιότατον κάτοπτρον τῆς ὅλης βυζαντινῆς κοινωνίας. Ἐκεῖ συνηθροίζοντο ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὅλον τὸ παλάτιον, οἱ ἄρχοντες καὶ αἱ ἀστικαὶ τάξεις, ὁ λαὸς καὶ ὁ ἄνεργος ὄχλος. Καὶ ὅλοι μὲ ἓν κοινὸν ἐνδιαφέρον, μὲ ἓν κοινὸν πάθος, ἑνούμενοι καὶ ἐξισούμενοι ὑπὸ τοῦ κοινοῦ αἰσθήματος, παρηκολούθουν μὲ ἀγωνίαν τοὺς ἁρματοδρομικοὺς ἀγῶνας. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονῆται τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Ἱππόδρομος ἦτο πλησίον τῆς Ἁγίας Σοφίας, πλησίον τοῦ παλατίου καὶ ὅτι οὕτως εἰς ἕνα παμμέγιστον χῶρον περιεκλείετο ὅλος ὁ ἐπίσημος καὶ ὁ κοινωνικὸς βίος τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας τοῦ μεσαίωνος.

Ὁ Ἱππόδρομος ἦτο κολοσσιαῖον μνημεῖον, εἶχε τὸ σχῆμα ἑνὸς ἐπιμήκους παραλληλογράμμου, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ ἓν ἄκρον κατέληγεν εἰς ἡμικύκλιον. Εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον ἦτο τὸ θεωρεῖον τῶν βασιλέων συγκοινωνοῦν μὲ τὸ παλάτιον καὶ τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο *Κάθισμα*. Ὁ αὐτοκράτωρ ἠδύνατο νὰ μεταβῇ εἰς τὸν ἐξώστην τοῦ παλατίου, δηλαδὴ εἰς τὸ θεωρεῖον, χωρὶς νὰ διέλθῃ διὰ τῶν ὁδῶν. Εἰς τὰς πλευρὰς ἦσαν τὰ ἑδώλια τῶν θεατῶν, εἰς τὸ μέσον εἶχεν ἕνα ὑψηλότερον τοῖχον καλούμενον *ἄκανθα* (Spina), ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦσαν στῆλαι, κίονες, ἀγάλματα, περὶ αὐτὸν δὲ περιεστρέφοντο τρέχοντες οἱ ἡνίοχοι μὲ τὰ ἅρματά των. Ὑπεράνω τῶν ἑδωλίων ὑπῆρχον στοαί. Ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἕως τὸν τελευταῖον ὑπήκοόν του ὅλοι πηγαίνουν εἰς τὸν Ἱππόδρομον. Ἕκαστος τῶν ἀγωνιζομένων ἡνίοχος ἐφόρει χρωματιστὴν στολήν, οἱ δὲ θεαταὶ ἐλάμβανον τὸ μέρος τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου καὶ ὡς σημεῖον ἔφερον εἰς τὸν βραχίονα ταινίαν τοῦ χρώματος τοῦ εὐνοουμένου ὑπ' αὐτῶν ἁρματηλάτου. Ὁ θεσμὸς τῶν τοιούτων πανηγύρεων ἐχρονολογεῖτο ἤδη ἀπὸ αἰώνων, ἴσχυε δὲ καὶ εἰς ἄλλας μεγάλας πόλεις τοῦ κράτους, ὡς εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Ἡ δύναμις τὴν ὁποίαν προσέλαβε σὺν τῷ χρόνῳ ἦτο τοιαύτη, ὥστε οἱ αὐτοκράτορες εἶχον τὴν συνήθειαν νὰ περιβάλλωσι διὰ τῆς εὐνοίας των μίαν τῶν κυριωτέρων φατριῶν· αὗται κυρίως ἦσαν δύο, ὀνομαζόμεναι ἀναλόγως τοῦ χρώματος *Πράσινοι* ἢ *Βένετοι (γαλάζιοι)*, μὲ ἓν δὲ κοινὸν ὄνομα ἐκαλοῦντο *δῆμοι*. Οἱ δῆμοι ἦσαν διωργανωμένοι εἰς μεγάλους συλλόγους, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἰδίαν διοίκησιν, ἴδιον ταμεῖον, ἔτρεφον ἵππους, ἐκαινόνιζον τὰ τῶν ἱπποδρομιῶν. Εἰς τὸν ἀρχηγὸν ἑκατέρας τῶν δύο φατριῶν, τὸν *δήμαρχον*, ἀνετίθεντο καὶ στρατιωτικὰ ἔργα. Οἱ ἀποτελοῦντες τοὺς δήμους ἦσαν καταγεγραμμένοι εἰς ἰδίους καταλόγους, οἱ ὁποῖοι ἐφυλάσσοντο εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς πόλεως, εἰς τὰ μέλη δ' αὐτῶν ἀνετίθεντο καὶ δημόσιαι τινες λειτουργίαι· οὕτως ἀνετέθη εἰς αὐτὰ τὸν Ε' αἰῶνα ἡ ἀνοικοδόμησις τμήματος τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ἐπὶ Θεοδοσίου Β'. Κατὰ τὸν Ἔσσελιγκ οἱ δῆμοι οὗτοι ἦσαν παρεμφερεῖς πρὸς τὰς πολιτοφυλακὰς τῶν τοξοτῶν τῆς Ὁλλανδίας τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Καὶ τὰ ἄλλα δικὰ ἐκεῖνα σωματεῖα τῶν δημοτῶν μετεῖχον ἐπίσης τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, ἀπέβαλον δὲ βαθμηδὸν τὴν πολιτικὴν των σημασίαν ἐφ' ὅσον ἡ κυβέρνησις τῆς χώρας προσελάμβανε μᾶλλον ὀλιγαρχικὸν χαρακτῆρα. Ἡ συμμετοχὴ εἰς ὡρισμένας τελετὰς τοῦ παλατίου *στρατηγῶν* τῶν θεμάτων, ἤτοι ἐπιφανῶν ἀρχόντων τοῦ κράτους, ὡς καὶ τῶν ἀντιπροσωπειῶν τῶν δήμων, ἡ συνοδεία ὑπ' αὐτῶν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐν γένει ἡ ἀνάμειξις αὐτῶν εἰς τὰς ἁρματοδρομίας εἶναι σημαντικὰ δείγματα ἐπισήμου ἐκπροσωπεύσεως τῶν ἀνωτέρων ὡς καὶ τῶν κατωτέρων τάξεων τοῦ λαοῦ. Εἰς τὸ σοβαρώτατον τοῦτο ζήτημα, τὸ ὁποῖον δεικνύει ἀρχὴν ἀντιπροσωπευτικοῦ συστήματος, ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἠκολούθησε τὴν παλαιὰν ἑλληνικὴν παράδοσιν, τὴν ὁποίαν εἶχον ἐγκαινίσει τὰ ἀρχαῖα *κοινὰ* καὶ αἱ χριστιανικαὶ μεγάλαι οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι. Ἀλλ' ὁ Ἱππόδρομος ἔλαβεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἄλλον σπουδαιότατον χαρακτῆρα, καταστὰς ὁ τόπος εἰς τὸν ὁποῖον ἐξεδηλοῦντο ἐμφαντικῶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ τὰ φιλελεύθερα, βαθέως δημοκρατικὰ αἰσθήματά του. Ἐκεῖ ὁ λαὸς εἶχεν ἐνώπιόν του τὸν αὐτοκράτορα, συνήπτε συζητήσεις μαζί του, ἔλεγε τὰ παράπονά του καὶ ἐζήτει τὸ δίκαιόν του. Συνεννοοῦντο δὲ οἱ δῆμοι, παρὰ τὸ πάθος τῆς ἁμίλλης, ὅταν ἐπρόκειτο περὶ ζητήματος τὸ ὁποῖον ἔθιγε τὴν ἐλευθερίαν των. Ὁ Ἰουστινιανὸς κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας του εἶχε χορηγήσει εἰς τοὺς Βενέτους πολλὰ προνόμια, ὅτε ὅμως ἠθέλησε ν' ἀπαλλαγῇ τῆς τοιαύτης καταστάσεως, τιμωρῶν τοὺς κακουργοῦντας ἀμφοτέρων τῶν μερίδων, διὰ νὰ ἐπιδείξῃ οὕτω τὴν ἀμεροληψίαν καὶ τὴν κυριαρχικήν του ἐξουσίαν, προεκάλεσε τὴν συνένωσιν καὶ τὴν σύμπραξιν τῶν δύο φατριῶν, ἡ ὁποία μάλιστα ἀνηγγέλθη εἰς αὐτὸν καὶ ἐπισήμως δι' ἀντιπροσώπων αὐτῶν τῶν δήμων. Καὶ οὕτω προεκλήθη ἡ περίφημος εἰς τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν *Στάσις τοῦ Νίκα*. Οἱ *Πρασινοβένετοι*, ὅπως ἐκλήθησαν οἱ δῆμοι συνενωθέντες, κατεφέροντο ἐναντίον ἀνωτάτων τινῶν λειτουργῶν, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ, ἱκανοποιῶν τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ λαοῦ, ἔπαυσεν ἀμέσως αὐτούς, ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά. Αἱ ταραχαὶ ἤρχισαν ἐντὸς τοῦ Ἱπποδρόμου καὶ ἀστραπιαίως μετεδόθησαν εἰς τὴν πόλιν. Κατὰ τὰς ἑπομένας ἡμέρας στρατῶνες, παλάτια καὶ ἐκκλησίαι κατελήφθησαν ἐξ ἐφόδου. Οἱ στασιασταὶ ἔκαυσαν πολλὰ δημόσια καταστήματα, ἀφῆκαν δὲ ἄλλα νὰ καίωνται, ὡς συνέβη μὲ τὴν παλαιὰν Ἁγίαν Σοφίαν. Ὁ Ἰουστινιανὸς προσεπάθησε νὰ καταβάλῃ τὴν στάσιν διὰ τῶν στρατιωτῶν του, ἀλλ' ἀπέτυχε. Τὴν ἑπομένην ὁ λαός, συναθροισθεὶς καὶ πάλιν εἰς τὸν Ἱππόδρομον, ἀπεδοκίμασε διὰ κραυγῶν καὶ συριγμάτων τὸν αὐτοκράτορα θέλοντα νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς τὸ πλῆθος καὶ ἀνεκήρυξε νέον τοιοῦτον. Τότε ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπεσύρθη εἰς τὸ παλάτιον, συνεκάλεσεν ἀνώτατον συμβούλιον ἐπιφανῶν ἀρχόντων καὶ στρατηγῶν καὶ ἀπεφασίσθη ἡ φυγή, ἀλλὰ παρέστη κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰς τὸ μέσον ἡ ἀγέρωχος βασίλισσα Θεοδώρα, ἡ ὁποία ἔσωσε καὶ τὸν θρόνον καὶ τὸ κράτος.

Εἰς τὸν Ἱππόδρομον, μεταξὺ τῶν ἁρματοδρομιῶν, παρείχοντο, ὡς εἰς διαλείμματα θεάτρου, καὶ ποικίλα ἄλλα ἐλαφρότερα θεάματα, ὄχι βεβαίως σκληρὰ τοιαῦτα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐνησμενίζετο ὁ ὄχλος τῆς Ῥώμης, ἀλλὰ τερπνὰ καὶ κωμικὰ παίγνια πρὸς ψυχαγωγίαν τοῦ λαοῦ. Ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς θὰ ἠδύνατό τις ν' ἀντλήσῃ πολλὰ παραδείγματα περιέργων τοιούτων παιγνίων· τὸ σπουδαιότατον εἶναι, ὅτι, ὁσάκις ὁ λαός, ἢ καὶ εἷς μόνον πτωχὸς ἄνθρωπος ἢ ἀπροστάτευτος χήρα, εἶχε παράπονόν τι, οἱ δῆμοι ἀνελάμβανον αὐτοὶ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ἀδικουμένων ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος. Οὕτω π. χ. ἀναφέρεται τὸ ἑξῆς νόστιμον καὶ χαρακτηριστικὸν ἐπεισόδιον. Εἷς ἐκ τῶν ἀνωτάτων λειτουργῶν εἶχε καταχρασθῆ τὸ ἐμπόριον μιᾶς χήρας, οἱ δὲ δῆμοι προθύμως ἀνέλαβον τὴν ὑπεράσπισιν αὐτῆς εἰς τὸν Ἱππόδρομον. Μεταξὺ τῶν ἄλλων παιγνίων, ἀνέθεσαν εἰς ἕνα θαυματοποιὸν νὰ καταπιῇ ἓν μικρὸν ξύλινον καράβιον, ὁ λαὸς ἐξεδήλωσε τὴν ἔκπληξίν του μὲ τὸ κατόρθωμα, καὶ τότε οἱ δῆμοι ἀνεφώνησαν: «Πῶς! ὁ δεῖνα ἄρχων κατέπιεν ἓν ἀληθινὸν πλοῖον μὲ ὁλόκληρον τὸ ἐμπόρευμα, καὶ αὐτὸς δὲν θὰ καταπίῃ ἓν μικρὸν πλοῖον;» Ὁ αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος παρηκολούθει τοὺς ἀγῶνας ἀπὸ τὸν ἐξώστην τοῦ Καθίσματος, ἠρώτησεν ἀπὸ περιέργειαν τί συμβαίνει, ἔμαθε τὴν ἀδικίαν, καὶ ἔπαυσε τὸν ἄρχοντα, ἀφοῦ τὸν ἠνάγκασε νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὴν χήραν ὅλα τὰ ἁρπαγέντα. Εἰς τὸν Ἱππόδρομον τέλος εἶχον ἀντίκτυπον ὅλα τὰ μεγάλα συμβάντα τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐκεῖ ὁ λαὸς ἀνεκήρυσσε τὸν βασιλέα του, ἐπικυρῶν διὰ τῶν ἐπευφημιῶν του τὴν ἐκλογὴν τῆς συγκλήτου, ἐκεῖ ἤρχοντο αἰφνιδίως αἱ εἰδήσεις περὶ εἰσβολῆς τῶν πολεμίων εἰς τὴν χώραν, περὶ ἀτυχιῶν ἢ νικῶν, ἐκεῖ κατέληγον οἱ θρίαμβοι καὶ ὁ λαὸς ἔβλεπε μὲ ὑπερηφάνειαν νὰ παρελαύνουν βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνες αἰχμάλωτοι, σειραὶ ἁμαξῶν κατάφορτοι με τὰ λάφυρα, καὶ οἱ δῆμοι ἀνεφώνουν μὲ ῥυθμὸν καὶ μὲ συνοδείαν τῶν ὀργάνων: «Ὀρθοδόξων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη. Αὔξει ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν. Αὔξει ἡ βασιλεία τῶν Ῥωμαίων, αὔξει ἡ ἀνδρεία τῶν λαῶν τοῦ Κυρίου».

Ἡ διοργάνωσις τῶν ἐργαζομένων τάξεων καὶ τὸ ἐμπόριον. Εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν ὑπῆρχε καὶ κοινωνικὸς θεσμός, τὸν ὁποῖον ἐκπληττόμεθα βλέποντες καὶ ὁ ὁποῖος κατέστη προσφιλὴς εἰς τὸ ἔθνος ἐπὶ τουρκοκρατίας, αἱ *συντεχνίαι*. Ἡ συνήθεια εἶχε παραληφθῆ ἀπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκομεν, τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος μ. Χ., πολὺ ἀνεπτυγμένας τὰς ἑνώσεις ταύτας τῶν ἀστικῶν βιομηχανικῶν καὶ ἐμπορικῶν τάξεων. Ὅλοι οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸν ἴδιον κύκλον ἐργασίας ἀπετέλουν ἕνα σύλλογον, ὁ ὁποῖος εἶχε τὸν προστάτην θεὸν αὐτοῦ, τὰς ἑορτάς, τὸ ταμεῖον, τὴν σημαίαν του. Οἱ σύλλογοι οὗτοι ἦσαν ἰδιωτικοὶ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας τῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος τοὺς εὑρίσκομεν καὶ εἰς τὴν Ῥώμην καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὠργανωμένους ἐπισήμως καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Κράτους. Ἡ τοιαύτη ὀργάνωσις ἐτελειοποιήθη εἰς τὸ Βυζάντιον, καὶ ἔχομεν περιεργότατον κείμενον, τὸ ὁποῖον μᾶς δίδει ἐκπληκτικὰς ἀληθῶς εἰδήσεις διὰ τὴν τελειοτάτην ῥύθμισιν τῶν βυζαντινῶν συντεχνιῶν ὑπὸ τοῦ κράτους καὶ τὴν λειτουργίαν αὐτῶν ὑπὸ τὴν ἄμεσον καὶ αὐστηρὰν ἐπίβλεψιν τῶν τεταγμένων ἀρχόντων. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ γενικώτερον ὅλη ἡ κοινωνία εἰς τὸ Βυζάντιον ἦτο ὁπωσδήποτε διωργανωμένη εἰς συνενώσεις ποικιλοτρόπως. Εἰς τὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἄλλως τε ἀνεξερεύνητα, δυσκόλως δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν ταῦτα. Πολλὰς ὅμως εἰδήσεις δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἀπὸ μίαν ἄλλην πλουσιωτάτην καὶ ποικιλωτάτην πηγήν, ἀπὸ τὰ μολυβδόβουλλα. Εἰς τὸ κολοσσιαῖον ἔργον τοῦ *Γουλιέλμου Σλουμβερζέ*, «Σιγιλλογραφία τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας (1884) παρελαύνει εἰς τὰς *βούλλας* των ὁλόκληρος ἡ βυζαντινὴ κοινωνία: παλάτιον, Ἐκκλησία, μοναστήρια, συντεχνίαι.

Ἀλλ' ἂς ἐξετασθῇ τὸ μοναδικὸν κείμενον τὸ ἔχον σχέσιν μὲ τὴν διοργάνωσιν τῶν συντεχνιῶν. Εἰς τὴν μορφήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχομεν τὸ κείμενον τοῦτο, εἶναι τοῦ Θ' αἰῶνος, συνετάχθη, ὡς φαίνεται, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, πιθανώτατα δὲ προέρχεται καὶ ἀπὸ παλαιοτέρας πηγάς, διότι ὁ αὐτοκράτωρ θὰ ἔκαμεν ἀναθεώρησιν, «ἀνακάθαρσιν», καὶ παλαιοτέρων σχετικῶν μὲ τὰς συντεχνίας διατάξεων. Ἀποτελεῖ λοιπὸν μέρος τῆς μεγάλης νομοθετικῆς ἐργασίας, τὴν ὁποίαν ἐνήργησαν οἱ πρῶτοι ἀείμνηστοι αὐτοκράτορες τῆς ἐνδόξου καὶ κατὰ τοῦτο μακεδονικῆς δυναστείας. Ἐπιγράφεται: «Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, Τὸ ἐπαρχικὸν βιβλίον»· οἱ τίτλοι οἱ ἑλληνικοὶ προσετέθησαν πολὺ ὀρθῶς ἐξ ἄλλων πηγῶν ὑπὸ τοῦ ἐκδότου. Τὸ βιβλίον ἐξεδόθη ὑπὸ Jules Nicole («Le livre du préfet, ou l'édit de l'empereur Léon le Sage sur les corporations de Constantinople», ἐν Γενεύῃ, 1893, ἔγινεν ἐσχάτως καὶ β' ἔκδοσις). Περιέχει εἰκοσιδύο κεφάλαια, φέροντα τὸ ὄνομα τῶν σπουδαιοτέρων συντεχνιῶν τῆς πρωτευούσης, αἱ ὁποῖαι εἶναι ὠργανωμέναι ὑπὸ τὴν ἄγρυπνον ἐπίβλεψιν τοῦ *ἐπάρχου τῆς πόλεως*, ἔχοντος εὐρυτάτην διοικητικὴν καὶ δικαστικὴν δικαιοδοσίαν. Πρὸς καθοδήγησιν τοῦ ἐπάρχου ὁ αὐτοκράτωρ διαγράφει λεπτομερέστατα ὁλόκληρον τὸν ὀργανισμόν, τὸν ἐμπορικὸν καὶ βιομηχανικόν, ὁ ὁποῖος ἴσχυεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ βιβλίον, λέγει ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὸ ἀπαραίτητον προοίμιον, συνέταξεν, ἵνα «εὐσχημόνως τὸ ἀνθρώπινον γένος πολιτεύηται καὶ μὴ θάτερος καταδυναστεύῃ θατέρου». Τὰ σπουδαιότατα κεφάλαια τοῦ πολυτίμου τούτου κειμένου εἶναι: «Περὶ ταβουλλαρίων» (*ταβουλλάριοι*=συμβολαιογράφοι), «Περὶ ἀργυροπρατῶν» (χρυσοχόων), «Περὶ τραπεζιτῶν» (ἀργυραμοιβῶν), «Περὶ μεταξοπρατῶν», «Περὶ μυρεψῶν» (ἀρωματοπωλῶν), «Περὶ ἀρτοποιῶν, ἤτοι μαγκίπων», «Περὶ καπήλων» κ.λ. κ.λ. Τὸ τελευταῖον κεφάλαιον εἶναι γενικόν: «Περὶ πάντων τῶν ἐργολάβων, ἤτοι λεπτουργῶν, γυψοπλαστῶν, μαρμαρίων, ζωγράφων καὶ λοιπῶν».

Δὲν θὰ εἶναι ἴσως ἄνευ ἐνδιαφέροντος καὶ διὰ τὴν σημερινὴν ὀργάνωσιν τῶν ἐμπορικῶν ἡμῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐργοστασίων νὰ παρατεθῶσι διατάξεις τινές, αἱ ὁποῖαι ἄλλως τε δεικνύουν τὴν ἐκπολιτιστικὴν καὶ κοινωνικὴν πρόοδον, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον φθάσει οἱ πρόγονοι ἡμῶν.

Διὰ νὰ γίνῃ τις, λ. χ. *ταβουλλάριος*, ὀφείλει πλὴν ἄλλων, «ἐπὶ στόματος ἔχειν τοὺς τεσσαράκοντα τίτλους τοῦ ἐγχειριδίου νόμου καὶ τῶν ἑξήκοντα τῶν Βασιλικῶν, παιδευθῆναι δὲ καὶ τὴν ἐγκύκλιον παίδευσιν». Ἔπειτα ὁρίζεται κατὰ ποῖον τρόπον προχειρίζεται εἰς τὴν θέσιν ταύτην, κατόπιν αὐστηρᾶς δοκιμασίας, πῶς ὀφείλει νὰ ἐκτελῇ τὰ καθήκοντά του καὶ συγχρόνως πῶς ὀφείλει νὰ φέρεται πρὸς τοὺς συναδέλφους του, τοὺς ἄλλους ταβουλλαρίους, ὁσάκις κληθῶσι δύο μαζὶ διὰ νὰ καταρτίσουν πρᾶξίν τινα. Καθορίζεται ἐπίσης ποία εἶναι ἡ ἀντιμισθία των δι' ἑκάστην πρᾶξιν· «ὁ δὲ πλέον ἐπιζητῶν φωραθείς, ὁ τοιοῦτος καὶ τῆς καθέδρας ἐκδιωκέσθω καὶ διὰ παιδείας παρὰ τοῦ ἐπάρχου σωφρονιζέσθω», μὲ ἄλλους λόγους, ὅστις συμβολαιογράφος ἀσκήσῃ αἰσχροκέρδειαν, οὗτος καὶ τὴν θέσιν του χάνει καὶ τιμωρεῖται ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου. Οἱ *βεστιοπρᾶται* (ἱματιοπρᾶται) ὀφείλουν ν' ἀγοράζουν «σηρικὰς ἐσθῆτας» καὶ καμμίαν ἄλλην ἐμπορίαν, νὰ μὴ πωλοῦν δὲ εἰς τοὺς ἔξω τι ἐκ τῶν «κεκωλυμένων», διότι ταῦτα δὲν πρέπει νὰ πηγαίνουν «εἰς τὰ ἔθνη». Διὰ τοὺς *μεταξοπράτας* ἀπαιτεῖ ὁ νόμος νὰ ἔχουν μαρτυρίας «ἐντίμων καὶ χρησίμων ἀνδρῶν ἐπ' ἀγαθῇ ὑπολήψει». Οἱ μεταξοπρᾶται δὲν δύνανται νὰ κατασκευάζουν μέταξαν, μόνον νὰ πωλοῦν ἢ ν' ἀγοράζουν δύνανται, οὔτε δύνανται νὰ πωλοῦν ἔξω τῆς πόλεως μέταξαν. Οἱ *μακελλάριοι* (οἱ κρεοπῶλαι) δὲν πρέπει ν' ἀγοράζουν ἀπὸ τοὺς *προβαταρίους* «τὰ θρέμματα», ἀλλὰ ν' ἀγοράζουν αὐτὰ εἰς τὸν τόπον, ὅπου ὑπάρχουν, «ὡς ἂν καὶ εὐωνότερα ἡ πρᾶσις τοῦ κρέατος ᾖ». Οἱ δὲ προβατέμποροι ὀφείλουν νὰ πωλοῦν εἰς ὡρισμένον τόπον καὶ καθ' ὡρισμένας ἐποχὰς τὰ θρέμματα (πρὸς εὐκολωτέραν ἐπίβλεψιν). Ὅστις δὲ ἀπὸ τοὺς χοιρεμπόρους πωλεῖ εἰς μεταπράτας καὶ ὄχι ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ κοινὸν τιμωρεῖται. Ὀφείλουν οἱ ἀρτοποιοὶ νὰ ἔχουν τὰ μαγκίπια αὐτῶν (τὰ ἀρτοποιεῖα) εἰς τόπους ἀσφαλεῖς διὰ ν' ἀποφεύγουν τὴν πυρκαϊάν, ὁσάκις δὲ γίνεται αὔξησις ἢ μείωσις τοῦ σίτου ὀφείλουν νὰ προσέρχωνται εἰς τὸν ἔπαρχον, διὰ νὰ κανονίζεται ἡ τιμὴ ἀναλόγως τοῦ βάρους.

Ὅλη ἡ ἐποπτεία τῆς ἀγρύπνου ταύτης ἀγορα-

Digitized by Google

νομίας γίνεται ἀπὸ τὸν ἔπαρχον, ὁ ὁποῖος ἐνεργεῖ ταύτην καὶ ὁ ἴδιος καὶ διὰ τῶν ὑπαλλήλων του. Ὁ λεγόμενος *σύμπονος* ὀφείλει νὰ ἐπιβλέπῃ ὅλους τοὺς ἐρχομένους ἔξωθεν ἐμπόρους καὶ νὰ καταγράφῃ ὅλα τὰ εἰσαγόμενα ἐμπορεύματα καὶ νὰ καθορίζῃ δι' ἕκαστον ἐξ αὐτῶν τὰς συνθήκας, μὲ τὰς ὁποίας δύναται νὰ πωλῆ. Ἄλλοι ὑπάλληλοι εἶναι οἱ *ἐπισκεπταὶ* (ἐπόπται), ἄλλοι οἱ *βουλλωταί*, οἱ ἐπιθέτοντες τὴν «βοῦλλαν» ἐπὶ τῶν ἐμπορευμάτων. Ἑκάστη συντεχνία ἔχει τὸν *προστάτην*, προϊστάμενον αὐτῆς, ὁ ὁποῖος εἶναι ὑπόλογος δι' ὅλον τὸ σῶμα, ἔχει δὲ καὶ ὁ ἔπαρχος καὶ ἑκάστη συντεχνία καὶ διαφόρους ἄλλους κατωτέρους βοηθούς. Ἐκ τούτων πάντων βλέπομεν τὴν ἀπόπειραν τῆς διοικήσεως νὰ προβῇ εἰς τὴν λεγομένην κρατοποίησιν ὅλων τῶν ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ὀργανώσεων, ἔκαμε δηλαδὴ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον σήμερον ἐφαρμόζουν οἱ μπολσεβῖκοι εἰς τὴν Ρωσίαν, ἀλλ' ἐννοεῖται ἀπὸ ἀντιθέτους σκέψεις προαγομένη. Εἶχεν ἤδη κρατοποιήσει ἀρκετὰς βιομηχανίας ἐκτὸς τῶν νομισματοκοπείων, εἶχεν ἴδια βιομηχανικὰ ἐργοστάσια ἐνδυμασιῶν τοῦ αὐτοκράτορος, τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ στρατοῦ, βιομηχανίας ὅπλων καὶ μεταλλείων. Ἄλλας πάλιν δὲν ἤθελε ν' ἀφήσῃ ἐντελῶς ἐλευθέρας εἰς τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν, ὡς τὰς συντεχνίας, περὶ τῶν ὁποίων ὁ λόγος. Πᾶς θέλων ν' ἀποτελέσῃ μέλος συντεχνίας τινός, «συστήματος», ὡς ἐλέγετο, ὑφίσταται δοκιμασίαν, καταριθμεῖται εἰς τοὺς καταλόγους, τοὺς ὁποίους φυλάσσει ὁ ἔπαρχος, πληρώνει τὸ δικαίωμα ἐγγραφῆς τὸ ὡρισμένον καὶ τὴν ὡρισμένην τακτικὴν καταβολήν. Τὰ μέλη τῆς συντεχνίας, τοῦ «συστήματος», ἥτις ἔχει ἰδίαν περιουσίαν, ἔχουν ὡρισμένα προνόμια, ὧν ἀπολαύουσι καὶ ἡ σύζυγος καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν. Τὸ κράτος φροντίζει ὥστε τὸ ἓν «σύστημα» νὰ μὴ βλάπτῃ τὸ ἄλλο, τὰ βάρη ὡς καὶ τὰ ὠφελήματα νὰ εἶναι ἴσα, τὰ ἡμερομίσθια εἶναι καθωρισμένα, τὰ πάντα τέλος γίνονται πρὸς τὴν κοινὴν ὠφέλειαν καὶ πατάσσεται ἀμειλίκτως ἡ αἰσχροκέρδεια, ὁρίζονται δὲ καὶ αἱ ποιναὶ διὰ κάθε παράβασιν. Τόσην μεγάλην μέριμναν λαμβάνει περὶ τῆς κοινῆς ὠφελείας ἡ διοίκησις, ὥστε ὁρίζει καὶ διατάξεις, αἱ ὁποῖαι νομίζει κανεὶς ὅτι γίνονται διὰ τὰς σημερινὰς κοινωνικὰς συνθήκας. Οὕτω λ. χ. «ὅστις τῶν χοιρεμπόρων πωλήσῃ λαθραίως εἰς ἀρχοντικὸν οἶκον χοίρους», ὅστις κρατεῖ ἐμπόρευμα διὰ νὰ τὸ πωλήσῃ ἀκριβώτερα εἰς ὥραν χρείας κ.λ. τιμωροῦνται παραδειγματικῶς. Ἐπίσης τιμωροῦνται οἱ ἐργολάβοι, οἱ ὁποῖοι δὲν λαμβάνουν πρόνοιαν περὶ ἀσφαλείας τῶν κτιρίων, «ἵνα μὴ ὁ θεμέλιος σαθρὸς γένηται ἢ τὸ κτιζόμενον λοξὸν ἢ καὶ ἄνισον».

Τὸ οἰκονομικὸν σύστημα. Τὰ οἰκονομικὰ τῶν Βυζαντινῶν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν καλῶς γνωστά, διότι αἱ εἰδήσεις, αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν εἰς τοὺς συγγραφεῖς, εἶναι ἀρκεταί, ἀλλ' εἶναι δύσκολον νὰ συναχθῶσι, διότι ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς βίους ἁγίων ἠμπορεῖ ὁ ἐρευνητὴς νὰ εὕρῃ χρησιμώτατον ὑλικόν. Ὑπάρχει ὅμως ἐπιμελεστάτη συνολικὴ ἐργασία νεωτάτη, καὶ δὴ ἑλληνική, τοῦ καθηγητοῦ *Ἀνδρέου Ἀνδρεάδου*, «Ἡ δημοσία οἰκονομία τῶν Βυζαντινῶν» (Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς δημοσίας οἰκονομίας, 1918, σ. 336—624). Ἡ δημοσία οἰκονομία τῶν Βυζαντινῶν, λέγει ὁ Ἀνδρεάδης, ἐνδιαφέρει ἰδιαιτέρως τοὺς Ἕλληνας, διότι, πλὴν τοῦ γενικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἔσχεν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Οὕτω τὰς περὶ τοῦ νομισματικοῦ συστήματος, περὶ δαπανῶν λεπτομερείας ἀνευρίσκει ὁ βουλόμενος εἰς τὸ μνημονευθὲν ἀξιόλογον σύγγραμμα.

Εἰς τὸ Βυζάντιον, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ κλάδοι τῆς διοικήσεως, ἀκόμη καὶ τὰ ἐργατικὰ ζητήματα, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ἦτο καὶ τὸ φορολογικὸν σύστημα σαφῶς διωργανωμένον. Ἡ βάσις ἦτο ὁ ἔγγειος φόρος, ὁ ὁποῖος ἐπληρώνετο κατ' ἀναλογίαν τοῦ εἰσοδήματος, καὶ ἐκ τοῦ φόρου τούτου προήρχετο μέγας πλοῦτος εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον. Ὑπῆρχον δὲ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἄμεσοι φόροι, πλεῖστοι ἔμμεσοι, ὡς τὰ λιμενικὰ δικαιώματα καὶ οἱ τελωνειακοὶ δασμοί. Ἐπεβάλλοντο δὲ κατὰ τὰς παρουσιαζομένας ἀνάγκας καὶ ἔκτακτοι εἰσφοραὶ καὶ ἐπιτάξεις, ὡς ἡ παροχὴ καταλύματος, τροφῆς καὶ ἵππων διὰ τὸν στρατόν, ἡ ἀγγαρεία πρὸς συντήρησιν ὁδῶν καὶ γεφυρῶν. Τὸ κράτος εἶχεν ἐφαρμόσει καὶ τέλειον σύστημα μονοπωλίων, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ σπουδαιότερον ἦτο τὸ μονοπώλιον τῆς μετάξης. Ἔκαμνε δὲ καὶ ἐξαγωγὴν τῶν μονοπωλουμένων βιομηχανικῶν προϊόντων, μετ' αὐστηρότατον ἔλεγχον ἐφ' ὅσον ἦσαν «κωλυόμενα» κατὰ τὴν ἐπίσημον φρασεολογίαν, τὸν ὁποῖον λίαν δυσαρέστως ᾐσθάνθη ὁ πρέσβυς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Ὄθωνος Α', ὁ Λουιτπράνδος, κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ι' αἰῶνος, ὁ ὁποῖος ἐπιχειρήσας νὰ ἐξαγάγῃ μεταξωτὰ διὰ νὰ τὰ φέρῃ ὡς δῶρα εἰς τοὺς αὐθέντας του καὶ φωραθεὶς ἐπετιμήθη αὐστηρότατα, διότι ἐπεχείρησε νὰ παραλάβῃ χωρὶς τὴν καθιερωμένην «βοῦλλαν» ἐμπορεύματα «κωλυόμενα», ὡς ἀναγράφει ὁ ἴδιος μὲ ἑλληνικὴν λέξιν.

Τὸ μονοπωλιακὸν ἐμπόριον τῆς μετάξης ἀπέφερε κολοσσιαῖα κέρδη εἰς τὸ κράτος, τὰ ὁποῖα ἐπολλαπλασιάζοντο καὶ μὲ τὸ ὅλον προστατευτικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐφήρμοζεν. Ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ τῶν Βυζαντινῶν ἦτο τόσον συνετὴ καὶ καλῶς ἐρρυθμισμένη καὶ φειδωλή, ὥστε, ὡς λέγει καὶ ὁ *Χέρτσβεργ*, «ἠδύνατο νὰ συγκεντρώνῃ τόσον μεγάλους χρηματικοὺς πόρους, ὅσους κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, ἐξαιρουμένης ἴσως τῆς περιόδου τῆς ἀκμῆς τῆς χαλιφίας, οὐδὲν ἄλλο κράτος διέθετεν ἐν ἴσῳ μέτρῳ». Οἱ Βυζαντινοὶ ἐγκατέλειψαν τὸ σκληρότατον σύστημα τῆς αὐτοκρατορικῆς Ρώμης, ἡ ὁποία ἐξηνάγκαζε πολλοὺς νὰ ὑπομένουν ἀμοιβαίως τὸ σύνολον τοῦ ποσοῦ τοῦ κτηματικοῦ φόρου περιφερείας τινός, ἐπίσης ἐγκατέλειψαν καὶ τὸ ἄλλο ἀνήθικον σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐδέσμευε διαρκῶς τὰ τέκνα τῶν γεωργῶν. Ἐν τούτοις κατέστησε τὴν φορολογίαν βαρεῖαν ἡ λεγομένη ἐπιβολή, ἡ ὁποία ἥνωνε μὲ τὰς εὐφόρους γαίας τὰς ἀγόνους καὶ ἐξηνάγκαζε τὴν πλήρη καταβολὴν τοῦ φόρου. Καὶ κατηργήθη μὲν αὕτη ἀργότερον, ἀλλὰ πάλιν ἀνασυνέστη μὲ τὴν ὀνομασίαν ἀλληλέγγυον, ἡ ὁποία ἐξηνάγκαζε τοὺς πλουσίους νὰ πληρώνουν καὶ διὰ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἡ ὁποία ἦτο καλὴ κατὰ τοῦτο, ὅτι ἔπληττε κυρίως τοὺς μεγάλους γαιοκτήμονας καὶ τὰ μεγάλα ἐκκλησιαστικὰ κτήματα. Ὁ προσωπικὸς φόρος κατηργήθη κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα, ἐπίσης καὶ ὁ φόρος ὁ εἰς εἴδη (annona), ἀντικατασταθεὶς διὰ χρηματικῆς εἰσφορᾶς. Αἱ ἀλλαγαὶ αὗται συνετελέσθησαν ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς μακεδονικῆς δυναστείας χάριν τῆς κοινῆς ὠφελείας καὶ πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν μικρῶν ἰδιοκτητῶν. Ἡ διοργάνωσις αὕτη τῆς δημοσίας οἰκονομίας εἰς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν δὲν εἶναι μόνον σπουδαιότατος παράγων πολιτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρει τὴν κοινωνίαν καὶ δὴ τὴν βυζαντινήν, ἡ ὁποία τόσον συνεκτικῶς ἦτο καὶ αὐτὴ διωργανωμένη ὑπὸ τῆς κεντρικῆς διοικήσεως.

Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία. Ἕως τὸν καιρὸν τῆς παρακμῆς, ἕως τὸν ΙΓ' αἰῶνα, τὸ ἐμπόριον ὅλου τοῦ κόσμου ἦτο συγκεντρωμένον ὁλόκληρον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἡ αὐτοκρατορία διεξῆγε τὸ ἐμπόριον ὅλου τοῦ κόσμου, καὶ ἄπειρος ἦτο ὁ πλοῦτος, ὁ ὁποῖος συνηθροίζετο εἰς αὐτήν. Τὸ ἐμπόριον ὅμως τῆς μετάξης, τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ὅλα, ἦτο εἰς χεῖρας τῶν Περσῶν, ἡ πρώτη δὲ ὕλη, ὡς λέγομεν σήμερον, ἐλαμβάνετο ἀπὸ τὴν Κίναν. Ὁ Ἰουστινιανὸς κατώρθωσε νὰ μεταφέρῃ τὴν πολύτιμον βιομηχανίαν εἰς τὸ κράτος του διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ μεταξοσκώληκος, σπόρους τοῦ ὁποίου, ὡς λέγεται, δύο μοναχοὶ Ἕλληνες, μεταβάντες εἰς Κίναν, κατώρθωσαν νὰ ἐξαγάγωσι κρυφίως ἐντὸς τῶν σωλήνων τῶν ῥάβδων αὐτῶν, διότι ἦτο αὐστηρῶς ἀπηγορευμένη ἐν Κίνᾳ ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ προϊόντος τούτου. Κατ' ἄλλην παράδοσιν, Πέρσης τις ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἐλθὼν ἀπὸ Κίνας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔφερε τὸ σπέρμα τῶν σκωλήκων τρέφων αὐτὸ ἐν τῷ σωλῆνι τοῦ φυτοῦ τοῦ καλουμένου νάρθηκος. Μέχρι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἐκαλλιεργεῖτο ἐν Εὐρώπῃ μόνον εν τῷ ἑλληνικῷ κράτει καὶ ἦτο πολυτιμότατον προϊὸν τοῦ κράτους τούτου. Ἡ Κωνσταντινούπολις διενήργει ὄχι μόνον τὸ ἰδικόν της, ἀλλὰ καὶ τὸ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον, διότι διὰ ταύτης διήρχοντο ὅλα τὰ ἐμπορεύματα καὶ ἔπειτα διεσπείροντο εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Εἰς τὰς μεγάλας ἀγορὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνωστίζεται πλῆθος ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι συναλλάσσονται μετ' ἀλλήλων. Πολυάριθμα εἶναι τὰ ἐμπορικὰ καὶ τὰ ἄλλα καταστήματα. Θαυμάσια εἶναι τὰ καταστήματα τῆς χρυσοχοϊκῆς καὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν. Τὴν ἔκπληξιν προκαλοῦν οἱ *τραπεζῖται*, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὴν τράπεζαν αὐτῶν γεμάτην ἀπὸ σωροὺς χρυσοῦ καὶ πολυτίμων λίθων. Συρρέουν δὲ οἱ ἔμποροι ἀπὸ ὅλην τὴν οἰκουμένην. Τὰ καραβάνια κομίζουν ἀπὸ τὴν ἐνδοτέραν Ἀνατολὴν σπάνια ἀρώματα καὶ πολυτίμους λίθους. Πρὸς Β ὑπῆρχε μία κολοσσιαία ἐμπορικὴ ὁδός, ἡ ὁποία ἤρχιζεν ἀπὸ τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ διὰ τῶν μεγάλων ποταμῶν τῆς Ρωσίας ἔφθανεν εἰς τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν. Διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης οἱ Ρῶσοι ἔφερον γουναρικά, μέλι, κηρόν, δούλους. Ἐνταῦθα δὲ γίνεται ἡ συναλλαγὴ ἐμπορευμάτων τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Β. Εὐρώπης μὲ τὰ ποικίλα προϊόντα τῆς ἐγχωρίου βιομηχανίας. Διὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ τῶν Νοτιοσλάβων (τῶν Γιουγκοσλάβων) τὰ βυζαντινὰ προϊόντα πηγαίνουν εἰς τὴν Γερμανίαν. Διὰ τῆς Ἰταλίας πηγαίνουν εἰς τὴν Γαλλίαν. Κατὰ μῆκος τοῦ Κερατίου κόλπου ἐκτείνονται μεγάλαι προκυμαῖαι μὲ προβλῆτας, ὅπου ἀγκυροβολοῦν τὰ πλοῖα ὅλου τοῦ κόσμου. Οἱ δ' ἐμπορικοὶ στόλοι τῶν Ἑλλήνων διατρέχουν τὴν Μεσόγειον καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, κομίζοντες εἰς τοὺς λαοὺς τὰ ἐμπορεύματα καὶ τὰς βιομηχανίας τῶν ἄλλων χωρῶν, εἴτε τῆς ἰδικῆς των χώρας.

Ἡ σπουδαιοτέρα ἐγχώριος βιομηχανία ἦτο ἡ κατασκευὴ μεταξωτῶν ὑφασμάτων. Εἰς τὸ τέλος σχεδὸν τοῦ μεσαίωνος τὸ ἐμπόριον τῆς μετάξης ὑπῆρξε τὸ μονοπώλιον τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Μόνον ἀπὸ τὰ μέσα τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος ἠλαττώθη ἡ πολυτιμοτάτη αὕτη βιομηχανία ἐκ τῆς φοβερᾶς νορμανδικῆς ἐπιδρομῆς τοῦ 1146 ὅτε οἱ Νορμανδοὶ κατέστρεψαν τὰς Θήβας, ὅπου ὑπῆρχεν ἀκμάζον ἐργαστήριον. Οἱ Νορμανδοὶ ἔδειξαν ὅτι ἡ καταστροφὴ ἦτο προμελετημένη, διότι ἀπήγαγον τοὺς ἐργάτας εἰς τὸ Πάλερμον τῆς Σικελίας καὶ ἔκτοτε ἡ πολύτιμος αὕτη βιομηχανία ἔγινε γνωστὴ καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Καὶ μετὰ τὸν ΙΒ' ὅμως αἰῶνα αἱ πόλεις τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας εἶχον τὴν βιομηχανίαν ταύτην, καὶ αὐταὶ αἱ Θῆβαι ἀκόμη. Ἡ μέταξα ἐκομίζετο εἰς τὰ αὐτοκρατορικὰ ἐργοστάσια τῆς πρωτευούσης καὶ ἄλλων πόλεων· ἐκεῖ οἱ δοῦλοι κατειργάζοντο, ὕφαινον αὐτήν, τὴν ἐχρωμάτιζον καὶ ἐφιλοτέχνουν τὰ θαυμάσια μεταξωτὰ καὶ πορφυρᾶ ὑφάσματα, παραπετάσματα καὶ τάπητας.

Ἡ εὐημερία εἰς τὰς ἐπαρχίας. Δὲν περιωρίζετο δὲ μόνον εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἡ ἐμπορικὴ αὕτη κίνησις. Ἐπίσης ζωηρὰ ἦτο εἰς τὰς μεγάλας πόλεις τῆς Ἀνατολῆς κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας, τὴν *Ἀντιόχειαν* καὶ τὴν *Ἀλεξάνδρειαν*. Κατόπιν μεγίστην ἐμπορικὴν κίνησιν εἶχον ἡ *Θεσσαλονίκη*, ἡ *Χερσών*, ἡ *Τραπεζοῦς*. Αἱ πόλεις αὗται ἦσαν καὶ σπουδαιότατοι σταθμοὶ τοῦ ἐμπορίου. Ἀπὸ αὐτὰς μεγάλαι ἐμπορικαὶ ὁδοὶ ἀνεχώρουν διὰ τὰς ἐνδοτέρας χώρας καὶ ἤρχοντο εἰς τὰς ἀγοράς των οἱ ἔμποροι ὅλων τῶν πλησιοχώρων βαρβαρικῶν λαῶν. Διὰ νὰ εὐκολύνωνται τὰ μέσα τῆς ἀνταλλαγῆς ἐμπορευμάτων καὶ τῆς συναλλαγῆς ἐν γένει ἐγίνοντο εἰς πολλὰ μέρη πανηγύρεις. Ἀναφέρονται δὲ ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ χρονικοῦ τοῦ Μορέως πανηγύρια εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὰ ὁποῖα βεβαίως ἦσαν ἀπὸ παλαιοὺς χρόνους. Αἱ ἐμπορικαὶ αὗται συγκεντρώσεις ἦσαν συνηθισμέναι τοὺς καιροὺς ἐκείνους διὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς συγκοινωνίας, μένουν δὲ ὀλίγαι μικραὶ καὶ σήμερον εἰς μερικὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἡ σπουδαιοτέρα ἀπὸ ὅλας ἦτο ἡ πανήγυρις τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπὶ δέκα ἡμέρας ἡ μεγάλη πόλις ἦτο γεμάτη ἀπὸ κίνησιν καὶ ἀπὸ ἐμπόρους ὅλου τοῦ κόσμου, ἰδίως τῶν Σλάβων καὶ τῶν βαρβάρων τοῦ Δουνάβεως. «Ὁ τόπος τῆς πανηγύρεως, λέγουν οἱ συγγραφεῖς, ἦτο μία ὁλόκληρος πόλις». Πολὺ δὲ ζωηραὶ πανηγύρεις ἐγίνοντο εἰς τὴν Τραπεζοῦντα, ὅπου συνηθροίζοντο Καυκάσιοι, Ἀρμένιοι, Μουσουλμᾶνοι ἔμποροι. Τὰ μεγάλα ταῦτα ἐμπορικὰ κέντρα τῆς αὐτοκρατορίας ἦσαν καὶ μεγάλα κέντρα ἑλληνικοῦ, πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ, βίου. «Ἡ Τραπεζοῦς, λέγει τὸν Ι' αἰῶνα ὁ Ἄραψ γεωγράφος *Ἰσταχρί*, εἶναι ἡ συνοριακὴ πόλις τῶν Ἑλλήνων. Ὅλοι οἱ ἔμποροί μας πηγαίνουν, ὅλα δὲ τὰ ὑφάσματα τῆς ἑλληνικῆς κατασκευῆς διέρχονται διὰ τῆς Τραπεζοῦντος». Οἱ Ἕλληνες ἔμποροι εἶχον κέντρον καὶ τὸ *Ἐρζερούμ* (τὴν ἀρχαίαν *Θεοδοσιούπολιν*, Arx Romanorum). Εἶχον δὲ σχέσεις καὶ μὲ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἀκόμη καὶ κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα. Ἄλλο κέντρον σημαντικώτατον ἦτο ἡ πόλις *Χερσὼν* εἰς τὴν Κριμαίαν (ἡ σημερινὴ *Σεβαστούπολις*). Τὰ μπαχαρικά, τὰ ἀρώματα, οἱ πολύτιμοι λίθοι, τὰ ἀραβικὰ ὑφάσματα, τὰ γουναρικὰ τῆς Ρωσίας συνηθροίζοντο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Χερσῶνα καὶ τὴν Τραπεζοῦντα καὶ διεδίδοντο εἰς ὅλον τὸ κράτος καὶ τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς καὶ εἰς τοὺς λιμένας τῆς Μεσογείου. Ἀκόμη καὶ πρὸς Β μεγάλαι ὁδοὶ συνήνωναν τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ τὴν Βαλτικήν. Εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἤρχοντο οἱ Ρῶσοι καὶ Σκανδιναυοὶ ἔμποροι φέροντες γουναρικά, μέλι, κηρόν, καὶ λαμβάνοντες μέταξαν, οἶνον, ὑφάσματα. Οἱ αὐτοκράτορες εἶχον προστατευτικὰ μέτρα ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου, εἶχον ἰδιαιτέρους ὑπαλλήλους, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο *κομμερκιάριοι*, τὰ ἐξαγόμενα ἐμπορεύματα ἔπρεπε νὰ ἔχουν τὴν βοῦλλαν, ἐπίσης τὰ εἰσαγόμενα, διὰ νὰ δειχθῇ ὅτι εἶχον πληρώσει τὸν εἰσαγωγικὸν δασμόν. Ἰδίως τὰ πολυτελῆ ὑφάσματα καὶ δὴ τὰ μεταξωτά, δὲν ἐξήγοντο ἀκόμη, διότι ἐχρειάζοντο διὰ τὸ παλάτιον καὶ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν.

Κατ' ἐξοχὴν δὲ ἡ Θεσσαλονίκη διετέλεσε καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα ἀληθῶς διεθνὴς σημαντικωτάτη ἐμπορικὴ πόλις, ἦτο «ἀγορά, λέγει εἷς συγγραφεύς, τοὺς ἐξ ἁπάσης γῆς ὑποδεχομένη». Κόσμος πολυμειγὴς ἐμπορευομένων, ἐγχωρίων καὶ ξένων, ἐγέμιζε τὰς ὁδούς, τὰς πλατείας, τὰς ἀγοράς, εὐκολώτερον δέ, λέγουν οἱ συγγραφεῖς, ἦτο νὰ μετρήσῃς τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης παρὰ τοὺς συνωστιζομένους εἰς τὰς ἀγορὰς δι' ἐμπορικὰς πράξεις. Τὰ δὲ ἐμπορεύματα ἤρχοντο ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης διὰ θαλάσσης μὲ πλοῖα, διὰ ξηρᾶς μὲ καραβάνια. Ἡ Σερβία, ἡ Βουλγαρία, ἡ Μακεδονία, ἡ Θεσσαλία ἐκόμιζον εἰς τὴν Θεσσαλονίκην τὰ ἐμπορεύματα καὶ τὰ ἄλλα προϊόντα των, τὰ ὁποῖα παρελαμβάνοντο ὑπὸ τῶν πλοίων καὶ ἐκομίζοντο εἰς Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν. Εἰς τὴν πανήγυριν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τὴν 26 Ὀκτωβρίου, ἡ ὁποία διήρκει πολλὰς ἡμέρας καὶ τὴν ὁποίαν γνωρίζομεν καλῶς ἐκ περιγραφῶν παλαιῶν, ἐφανερώνετο ἡ κίνησις καὶ ὁ πλοῦτος. Ἡ πανήγυρις ἐγίνετο μεταξὺ τῶν τειχῶν καὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀξιοῦ, ἄπειροι δὲ σκηναὶ μετέβαλλον τὴν πεδιάδα εἰς πόλιν. Τὸ πᾶν ἠδύνασο νὰ εὕρῃς, καὶ ἐπίσης ἀπὸ πᾶσαν γῆν νὰ ἴδῃς ἀνθρώπους, ἀπὸ ὅλα τὰ

Digitized by Google

μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Συρίαν, ἀπὸ τὸν Δούναβιν καὶ τὴν Ρωσίαν, ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἱσπανίαν.

Αἱ χῶραι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Καθ' ὃν χρόνον τόσον μεγάλη ζωὴ ἐπεκράτει εἰς τὰς βορείας καὶ τὰς ἀνατολικὰς χώρας τοῦ κράτους, τί ἐγίνοντο αἱ ἔνδοξοι χῶραι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἀπὸ τὰς ὁποίας εἶχε πηγάσει ὁ πολιτισμὸς αὐτοῦ; Οἱ ἱστορικοί, παλαιοὶ καὶ νέοι, ὀλίγον ὁμιλοῦν περὶ τούτων κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν περίοδον. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς ὀλίγας εἰδήσεις, τὰς ὁποίας ἔχομεν, δυνάμεθα νὰ βεβαιωθῶμεν, ὅτι ἀρκετὴ κίνησις καὶ ζωὴ ὑπῆρχεν ἐν αὐταῖς. Γνωρίζομεν, ὅτι πολλαὶ ἤνθουν, ὡς ἡ Κόρινθος, αἱ Θῆβαι, αἱ Πάτραι. Ἰδίως εἰς τὰς Θήβας καὶ τὰς Πάτρας ὑπῆρχον διάφορα βιομηχανικὰ ἐργοστάσια, περίφημος δὲ ἦτο ἡ βιομηχανία τῶν μεταξωτῶν. Ἀναφέρεται ἐπίσης μία πλουσία χήρα, ἡ *Δανιηλίς*, ἡ ὁποία ἔστειλεν ὡς δῶρον εἰς τὸν αὐτοκράτορα Βασίλειον Α' πεντακοσίους σκλάβους, ἑκατὸν σκλάβας καὶ ἄλλους τόσους τεχνίτας εἰδικοὺς εἰς τὸ κέντημα καὶ τὸ βάψιμον πορφυρῶν καὶ μεταξωτῶν ὑφασμάτων, ὁμοῦ δὲ μετ' αὐτῶν πλῆθος ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν σκευῶν, ἐξαισίους τάπητας, μεταξωτὰ καὶ πορφυρᾶ ὑφάσματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ὑφασμένα λεπτότερα καὶ ἀπὸ τὰ νήματα τῆς ἀράχνης καὶ ἠδύναντο νὰ χωρέσουν εἰς τὸ κοῖλον ἑνὸς καλάμου.

Ἡ δὲ πόλις τῆς ἀρχαίας σοφίας, αἱ Ἀθῆναι, δὲν ἦτον τόσον ἄσημος, ὅσον εἶχε νομισθῆ, κατὰ τὸν μεσαίωνα. Βασίλισσαι κατήγοντο ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, δύο αὐτοκράτορες ἦλθον καὶ τὰς ἐπισκέφθησαν, ὡραιόταται ἐκκλησίαι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης σῴζονται ἀκόμη καὶ σήμερον. Ἡ ἔνδοξος πόλις ἐξηκολούθει καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα ἀκόμη νὰ προσελκύῃ ὄχι μόνον θαυμαστὰς τῶν ἀθανάτων μνημείων, ἀλλὰ καὶ τῶν σχολείων αὐτῆς. Φαίνεται μάλιστα ὅτι καὶ κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους προσήρχοντο εἰς αὐτὰ σπουδασταὶ ἀπὸ τὴν Δύσιν καὶ ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν. Ξένοι περιηγηταὶ τοῦ μεσαίωνος, Φράγκοι καὶ Ἄραβες, τὴν ὀνομάζουν «μητέρα, τροφὸν τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν ῥητόρων». Ἡ ὑστεροφημία τῶν Ἀθηνῶν ἔζησε καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ τὴν ἐξύμνουν πάντοτε ὡς «τὴν εὐγενεστάτην τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος».

Ὁ πλοῦτος τῆς αὐτοκρατορίας. Μέγας ἦτο ὁ πλοῦτος, ὁ ὁποῖος συνηθροίζετο εἰς τὰ ταμεῖα τοῦ κράτους ἀπὸ τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Δύσκολον βεβαίως εἶναι νὰ ὑπολογισθῇ ἀκριβῶς τὸ ποσόν, τὸ ὁποῖον εἰσεπράττετο. Ἀλλ' ἀπὸ διάφορα γεγονότα καὶ ἀπὸ διαφόρους εἰδήσεις τῶν συγγραφέων καὶ ξένων περιηγητῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης φθάνομεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι κολοσσιαῖοι ἦσαν οἱ πόροι τοῦ κράτους. Ὁ Ἱσπανοεβραῖος ἔμπορος *Βενιαμὶν Τουδέλης,* ὁ ὁποῖος ἐπεσκέφθη τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐγύρισε τὸν κόσμον τὸν ΙΒ' αἰῶνα, γράφει μὲ θαυμασμὸν διὰ τὰ πλούτη καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς πόλεως. Ὁ ἀνεπτυγμένος οὗτος Ἰουδαῖος, ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε καλῶς νὰ ἐκτιμᾷ τὰ πράγματα, ὑπολογίζει τὸ εἰσόδημα μόνης τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς 20.000 χρυσᾶ φιορίνια ἡμερησίως, τὸ ὁποῖον ἰσοδυναμεῖ περίπου μὲ 500 ἑκατομμύρια χρυσῶν δραχμῶν. Ὅλου τοῦ κράτους τὰ ἔσοδα θὰ ἠδυνάμεθα να τὰ λογαριάσωμεν, κρίνοντες ἐκ διαφόρων μεμονωμένων εἰδήσεων, εἰς τρία περίπου δισεκατομμύρια χρυσῶν δραχμῶν. Τὸ ποσὸν τοῦτο εἶναι ἀληθῶς ὑπέρογκον, καὶ πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν ἡ κοινὴ εὐπορία εἶναι πολὺ μεγαλυτέρα. Παρ' ὅλας τὰς τεραστίας δαπάνας τῶν πολέμων πολλοὶ αὐτοκράτορες ἀπεταμίευσαν μεγάλους θησαυρούς, ὡς ὁ Ἀναστάσιος, ὁ Θεόφιλος καὶ ὁ Βασίλειος ὁ Β', ὁ ὁποῖος ἀφῆκεν εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν ταμεῖον περισσότερον ἀπὸ ἓν δισεκατομμύριον. Ἀνυπολόγιστος ἦτο ἡ συρροὴ τῶν κεφαλαίων εἰς τὸ κράτος. Ἐκ τούτων προήρχοντο τὰ μυθώδη εἰσοδήματά του, ἐκ τούτων ἡ δημοσία καὶ ἰδιωτικὴ εὐμάρεια αὐτοῦ. Ἀπόδειξις δὲ τῆς εὐμαρείας καὶ τῆς διαδόσεως τοῦ ἐμπορίου εἶναι τὸ σημαντικώτατον γεγονός, ὅτι τὸ βυζαντινὸν νόμισμα ἦτο νόμισμα διεθνές, τὸ ὁποῖον ἐξετιμᾶτο εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην. «Τὸ βυζαντινὸν νόμισμα, λέγει ὁ *Gelzer*, ἔμεινεν ἄθικτον ἐπὶ 800 σχεδὸν ἔτη. Διὰ τοῦτο ἐξετιμᾶτο εἰς τὸν βαρβαρικόν, ὅσον καὶ εἰς τὸν πολιτισμένον κόσμον, εἶχε δὲ καταστῆ πράγματι διεθνὲς νόμισμα· εἰς αὐτὴν τὴν Ἰνδίαν, ὡς βεβαιοῖ Κοσμᾶς ὁ Ἰνδικοπλεύστης, ἦτο τὸ μόνον ἐν χρήσει εἰς τὰς διεθνεῖς συναλλαγάς».

Ὁ Βενιαμὶν Τουδέλης γράφει ἐπίσης τὰ ἑξῆς: «Οἱ ἔμποροι πηγαίνουν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, ἀπὸ τὴν Βαβυλῶνα, ἀπὸ τὴν Μηδίαν, ἀπὸ τὴν Περσίαν, ἀπὸ ὅλην τὴν Αἴγυπτον, ἀπὸ τὸν γῆν Χαναάν, ἀπὸ τὴν Ρωσίαν, ἀπὸ τὴν Οὐγγαρίαν, ἀπὸ τὴν Πατζινακίαν, ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν, ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν. Ἡ πόλις εἶναι πολυανθρωποτάτη, ἐξ αἰτίας τοῦ πλήθους τῶν ἐμπόρων. Δὲν ὑπάρχει πόλις εἰς τὸν κόσμον, ἡ ὁποία δύναται νὰ συγκριθῇ μὲ αὐτήν, ἐκτὸς τῆς Βαγδάτης». Λέγει διὰ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν: «Δὲν ὑπάρχει κανεὶς ναὸς εἰς τὴν οἰκουμένην, εἰς τὸν ὁποῖον νὰ εὑρίσκωνται τόσα πλούτη ὅσα εἰς αὐτόν». Σημειωτέον δὲ ὅτι ταῦτα γράφονται κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα, ὅτε ἡ πόλις εἶχεν ἤδη πέσει ἀπὸ τὴν μεγάλην ἀκμὴν τοῦ Ι'—ΙΑ' αἰῶνος. Διὰ τὸν Ἱππόδρομον λέγει: «Πουθενὰ εἰς ὅλον τὸν κόσμον δὲν εἰμπορεῖ νὰ ἴδῃ κανεὶς τοιοῦτον θέαμα». Καὶ ὅταν ἐνθυμῆται τὰ πλούτη αὐτῆς καταλαμβάνεται ἀπὸ θαυμασμόν: «Εἰς τὸ παλάτιον (πρόκειται περὶ τοῦ παλατίου τῶν Βλαχερνῶν) ἀποστέλλονται κάθε χρόνον οἱ φόροι ἀπὸ ὅλην τὴν Ἑλλάδα (ἐννοεῖ τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν). Οἱ πύργοι εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ μεταξωτὰ ἐνδύματα, ἀπὸ πορφύραν καὶ ἀπὸ χρυσόν. Πουθενὰ εἰς τὸν κόσμον δὲν βλέπει κανεὶς παρόμοια κτίρια, οὔτε τόσον μεγάλα πλούτη. Λέγεται μάλιστα ὅτι τὰ εἰσοδήματα μόνης τῆς πόλεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνέρχονται εἰς 20.000 φιορίνια χρυσᾶ τὴν ἡμέραν, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀπὸ τοὺς φόρους ἐπὶ τῶν καταστημάτων, ἐπὶ τῶν ξενοδοχείων καὶ ἐπὶ τῶν ἀγορῶν, ἐπίσης δὲ καὶ ἀπὸ τοὺς φόρους, τοὺς ὁποίους πληρώνουν οἱ ἔμποροι, οἱ ὁποῖοι συρρέουν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης. Οἱ Ἕλληνες, οἱ κάτοικοι τῆς χώρας, εἶναι πολὺ πλούσιοι εἰς χρυσὸν καὶ πολυτίμους λίθους. Περιπατοῦν ἐνδεδυμένοι μὲ μεταξωτὰ ἐνδύματα στολισμένα μὲ χρυσοῦς κροσσσοὺς καὶ μὲ κεντήματα. Ὅταν τοὺς βλέπῃ κανεὶς στολισμένους κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀνεβασμένους εἰς τὰ ἄλογά των, θὰ ἔλεγεν ὅτι εἶναι τέκνα βασιλέων. Ἡ χώρα εἶναι πολὺ μεγάλη, ἔχει ἄφθονον σῖτον, κρέας καὶ κάθε εἴδους ἐδώδιμα. Κανεὶς εἰς ὅλον τὸν κόσμον δὲν ἐξισοῦται μὲ αὐτοὺς εἰς τὰ πλούτη».

Τὸ κοινωνικὸν ζήτημα. Τὰς ἡμέρας τῆς δόξης, τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ πλούτου διεδέχθησαν ταχέως αἱ ἡμέραι τῆς παρακμῆς. Ὁ Βενιαμὶν Τουδέλης εἶδε τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸν ΙΒ' αἰῶνα, ἠμπορεῖ δὲ νὰ θαυμάσῃ τις τὸ μεγαλεῖον τῆς πόλεως ἐκείνης, ἡ ὁποία καὶ εἰς τὴν ἀρχομένην παρακμὴν εἶχε θαμβώσει τὸν μορφωμένον ἐκεῖνον Ἰουδαῖον. Διότι ἡ παρακμὴ παρεσκευάζετο ἤδη πρὸ ἑνὸς αἰῶνος, ἀπὸ τὰ μέσα τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος, ὅτε τὴν ἔκλειψιν τῆς μακεδονικῆς δυναστείας (1057) ἠκολούθησεν ἀναρχία. Καὶ ἄλλο πρᾶγμα εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ. Τὰ φαινόμενα τῆς διαταράξεως τῆς κοινωνικῆς ἰσορροπίας εἶχον ἤδη ἐμφανισθῆ ἀπὸ τὸν ΣΤ' αἰῶνα. Σειρὰ ὅμως ἰσχυρῶν αὐτοκρατόρων εἶχον σταματήσει τὴν κοινωνικὴν ἀνωμαλίαν καὶ εἶχον ἐξασφαλίσει τὴν δύναμιν καὶ τὴν δόξαν τοῦ κράτους διὰ σταθερᾶς καὶ ἐμμόνου πολιτικῆς κατευθύνσεως.

Ἀπὸ τὸν ΣΤ' ἕως τὸν ΙΑ' αἰῶνα, ὅτε πλέον ἐκφεύγει ἡ δύναμις τῆς ἰσχυρᾶς διοικήσεως, ἕνεκα τῶν φοβερῶν ἐξωτερικῶν καιρῶν, δὲν παύουν οἱ Χριστιανοὶ βασιλεῖς μὲ τὰς Νεαρὰς καὶ τὰς Διατάξεις αὐτῶν νὰ προστατεύουν τὴν μικρὰν ἰδιοκτησίαν ἐναντίον τῆς βουλιμίας τῶν μεγάλων γαιοκτημόνων. Οἱ μεγάλοι οὗτοι ἰδιοκτῆται, οἱ ὁποῖοι τείνουν νὰ γίνουν χωροδεσπόται, εἶναι συγχρόνως καὶ ἀνώτατοι λειτουργοὶ τοῦ κράτους ἢ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀρύονται τὴν δύναμιν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὴν ὁποίαν ἔχουν, εἶναι δ' οὗτοι οἱ διοικηταὶ ἐπαρχιῶν, οἱ στρατιωτικοὶ ἄρχοντες, οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ἡγούμενοι μονῶν. Τὸ ἴδιον φαινόμενον ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Δύσιν καὶ ἡ κοινωνία αὐτῆς ἔπεσε ταχέως εἰς τὸ βάραθρον τοῦ φεουδαλισμοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον ἔμεινεν ἐπὶ αἰῶνας βυθισμένη. Οἱ Βυζαντινοὶ βασιλεῖς παλαίουν κατὰ τῆς κοινωνικῆς ταύτης πληγῆς μὲ ἐπιτυχίαν, ἡ ὁποία ὀφείλεται εἰς τὴν μεγάλην δύναμιν τῆς διοικητικῆς συγκεντρώσεως.

Οἱ μεγάλοι οὗτοι γαιοκτήμονες ἐλέγοντο δυνατοί, φύλαρχοι, ἄρχοντες, ἀναφαίνονται δὲ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ παρακωλύει μὲ τὰς Νεαράς του τὴν αὔξησιν αὐτῶν. Ἰδίως δὲ δὲν παύουν οἱ βασιλεῖς τῆς μεταρρυθμίσεως καὶ ἔπειτα τῆς μακεδονικῆς δυναστειας νὰ λαμβάνουν νομοθετικὴν πρόνοιαν, ὅπως προστατεύσουν τοὺς μικροὺς κτηματίας ἐναντίον τῶν ἁρπακτικῶν ὀρέξεων τῶν μεγάλων γαιοκτημόνων. Ὅλοι σχεδὸν οἱ εἰκονομάχοι βασιλεῖς ἠσχολήθησαν εἰς τὴν ἔκδοσιν νόμων, οἱ ὁποῖοι ἐκανόνιζον ἐπὶ τὸ φιλανθρωπότερον τὰς σχέσεις μεταξὺ μικρῶν καὶ μεγάλων κτηματιῶν. Οἱ δὲ μεγάλοι γαιοκτῆται τῶν ἀπεράντων μεθοριακῶν κτημάτων δὲν ἦσαν εἰς ὁμαλὰς σχέσεις πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας, οἱ ὁποῖοι ἔβλεπον μετὰ λύπης ὅτι αἱ μικραὶ ἰδιοκτησίαι ὁσημέραι ἐξέλειπον, ηὐξάνοντο δὲ ἀπ' ἐναντίας αἱ μεγάλαι κτήσεις, αἵτινες ἀκριβῶς εἶχον συντελέσει εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Δύσεως. Ἐπροσεπάθουν λοιπόν, κατὰ τὸ δυνατόν, νὰ προστατεύσωσι τοὺς γεωργοὺς τοὺς ἔχοντας μικρὰ κληρονομικὰ κτήματα. Ἡ τύχη ἄλλως τῶν γεωργῶν τούτων ἐνδιέφερε κυρίως τοὺς αὐτοκράτορας, διότι ἐσχετίζετο καὶ πρὸς τὰς δημοσίας προσόδους καὶ πρὸς τὴν στρατολογίαν. Καὶ τὸ δημόσιον δηλαδὴ ταμεῖον καὶ ὁ στρατὸς εἶχον συμφέρον νὰ ὑπάρχουν πολλοὶ φορολογούμενοι, καθὼς καὶ πολλοὶ στρατεύσιμοι. Οἱ μικροκτηματίαι καθίστων πρὸς τούτοις τὴν γῆν πολὺ παραγωγικωτέραν τῶν μεγάλων καὶ ἰσχυρῶν γαιοκτητῶν, οἵτινες ἄφινον αὐτὴν ἀγεώργητον καὶ χρήσιμον μόνον εἰς βοσκήν. Προετίμων δὲ τὸν τρόπον τοῦτον τῆς ἐργασίας, διότι οἱ δοῦλοί των ἦσαν ἱκανοὶ νὰ φροντίζουν περὶ τῶν μεγάλων ποιμνίων, ἡ δὲ εὐκολία τοῦ μετατοπισμοῦ τῆς κινητῆς ταύτης περιουσίας ἠλάττωνε τοὺς ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Σαρακηνῶν κινδύνους.

Ἡ μεγαλοκτηματικὴ ἀριστοκρατία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ᾐσθάνετο πολὺ περισσότερον τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς κτήσεις αὐτῆς πρὸς νότον, καθ' ὃν χρόνον οἱ μεγάλοι βασιλεῖς τοῦ Ι' αἰῶνος ἐξέτειναν πρὸς τὴν Συρίαν τὸ κράτος, ἀφ' ὅτου ἡ κυβέρνησις παρεκώλυε τὴν ἐπέκτασιν τῶν κτήσεών των εἰς βάρος τῶν μικροκτηματιῶν, διότι ὁ φυσικὸς πολλαπλασιασμὸς τῶν κτηνῶν ἀπῄτει καὶ εὐρυτέρας βοσκάς. Ὅτε ὁ Τσιμισκῆς ἐπέστρεφεν ἀπὸ τὴν νικηφόρον του ἐκστρατείαν εἰς τὴν Συρίαν, εἶδε πλούσια ἀπέραντα κτήματα καὶ ἠρώτησε τίνος εἶναι. Καὶ ἅμα ἔμαθεν, ὅτι ἦσαν τοῦ πρωθυπουργοῦ του, «μέγα ἄλγος ᾐσθάνθη εἰς τὴν ψυχήν του, καὶ βαθέως ἀναστενάξας εἶπε πρὸς τοὺς παρισταμένους: «φοβερὸν εἶναι, ὦ φίλοι, ἐὰν τὰ δημόσια χρήματα καταναλίσκωνται καὶ ταλαιπωροῦνται τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα καὶ οἱ βασιλεῖς κάμνουν ἐκστρατείας πέραν τῶν συνόρων, ὅσα δὲ ἐκ τούτων ἀποκτῶμεν νὰ γίνωνται κτῆμα ἑνὸς ἀνθρώπου».

Κατὰ τὰς συχνοτάτας ἐκστρατείας καὶ οἱ τρεῖς ἥρωες αὐτοκράτορες, καὶ ὁ Φωκᾶς καὶ ὁ Τσιμισκῆς καὶ ὁ Βασίλειος ὁ Β', εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρατηρήσουν, ὅτι οἱ πλούσιοι γαιοκτῆται ἐξηκολούθουν νὰ εὐρύνουν τὰς κτήσεις των ἐπὶ βλάβῃ τῆς μεσαίας τάξεως. Καὶ ἐδῶ δέ, ὅπως καὶ παντοῦ ἀλλοῦ, ἠθέλησαν νὰ θραύσουν διὰ σιδηρᾶς πυγμῆς τὰς δυνάμεις αἵτινες ἀνθίσταντο εἰς τὴν θέλησίν των. Αἱ κατὰ τῶν Βουλγάρων νῖκαι τοῦ Βασιλείου Β', ἀποκαθιστῶσαι τὰς πρὸς τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν συγκοινωνίας καὶ παρακωλύουσαι εἰς τὸ ἑξῆς πᾶσαν ἐπιδρομὴν κατὰ τῆς σιτοφόρου Θρᾴκης, ἀπέδωκαν εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν τμῆμα τῆς αὐτοκρατορίας τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ δύναμιν. Εἰς τὸ ἑξῆς τὸ κράτος δὲν ἐξηρτᾶτο πλέον ὁλοσχερῶς ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὡς πρὸς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ σίτου· ἠδύνατο λοιπὸν ἄνευ φόβου νὰ κηρυχθῇ ἀναφανδὸν ἐναντίον τῶν ἀγροτικῶν μεγιστάνων. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐδήλωσε ῥητῶς, ὅτι ὁ σχηματισμὸς τῶν εὐρυχώρων κτημάτων ἦτο ὀλέθριος εἰς τὸ δημόσιον συμφέρον. Ἀφήρεσε διὰ τῆς βίας παρά τινος πλουσίου ὁλόκληρον χωρίον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀγοράσει ἵνα ἐγκαταστήσῃ ἐκεῖ πολυτελῆ ἀγροτικὴν ἔπαυλιν, καὶ προσέταξε νὰ διανεμηθῶσι πάλιν αἱ γαῖαι εἰς τοὺς χωρικοὺς εἰς τοὺς ὁποίους καὶ πρότερον ἀνῆκον. Μεταρρυθμίζων δὲ τὴν ἔγγειον φορολογίαν προσεπάθησε ν' ἀναστείλῃ διὰ νομοθετικῶν μέτρων τὴν ἀκόρεστον πλεονεξίαν τῶν πλουσίων ἰδιοκτητῶν, ἀλλὰ ταχέως κατενόησεν ὅτι ἡ καθυπόταξις ἑνὸς πολεμικοῦ ἔθνους εἶναι εὐκολωτέρα τῆς ἀναστολῆς μιᾶς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως. Τῷ ὄντι δὲ ἡ ἐπιρροὴ τῶν μεγάλων οἴκων ἐξηκολούθει νὰ ἐπιτείνεται, τὸ δὲ βυζαντινὸν κράτος, τὸ ὁποῖον ἕως τότε ἦτο κράτος στρατιωτῶν καὶ δημοσίων λειτουργῶν, ἤρχισεν ἔκτοτε νὰ μετατρέπεται εἰς μίαν τιμαριωτικὴν ἀριστοκρατίαν, τῆς ὁποίας ἐπέπρωτο νὰ ἐπέλθῃ τὸ τέλος ἕνεκα τῶν ἐσωτερικῶν αὐτῆς διαιρέσεων. Ὑπὸ ἀσθενεῖς κυβερνήσεις ἐξηκολούθει ἀθορύβως ἡ ἐξέλιξις τῆς μετατροπῆς ταύτης, ὅτε δὲ ἐπὶ τέλους, κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, ἔλαβον τὴν εὐκαιρίαν οἱ Φράγκοι νὰ γνωρίσουν τὴν κατάστασιν τοῦ ἀγροτικοῦ ἐκείνου πληθυσμοῦ, εἶδον ὅτι ὑπῆρχον εἰς τὸ κράτος ὀλίγοι μὲν τιμαριοῦχοι, ἄπειρον δὲ πλῆθος πτωχῶν γεωργῶν δουλοπαροίκων, τοὺς ὁποίους καὶ παρέβαλλον ὄχι ἀδίκως πρὸς τοὺς ἐν τῇ τιμαριωτικῇ Δύσει τόσον καταφρονουμένους βιλλάνους.

Δύο μεγάλα κακὰ ἦσαν: ἡ δουλεία, ἡ ὁποία εἶχε μείνει ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα, καὶ ἡ δουλοπαροικία, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ γεωργὸς ἦτο προσκεκολλημένος εἰς τὸ κτῆμα, τὸ ὁποῖον ἐκαλλιέργει καὶ ἐπωλεῖτο μετ' αὐτοῦ. Οἱ βασιλεῖς ἰδίως τῆς Εἰκονομαχίας καὶ οἱ κατόπιν εἰργάσθησαν μ' ἐπιμονὴν νὰ ἐπιφέρουν ἐξίσωσιν τῶν κοινωνικῶν τάξεων. Πρὸ χιλίων διακοσίων ἐτῶν εἶχον καθιερωθῆ εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν ἀρχαὶ δικαιοσύνης καὶ φιλανθρωπίας, αἱ ὁποῖαι μὲ πολὺν κόπον καὶ μόλις πρὸ ὀλίγων αἰώνων κατίσχυσαν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἀλλ' ἰδίως ἀξία πολλῆς προσοχῆς εἶναι ὁ τρόπος τῆς μερίμνης πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν πτωχῶν ἰδιοκτητῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ Θεόφιλος μὲ πολλὴν αὐστηρότητα ἐπεταττεν εἰς τοὺς ἄρχοντας τὸν σεβασμὸν τῆς ἰδιοκτησίας. Ὁ Βασίλειος Α' μάλιστα ἔλαβε πρόνοιαν νὰ εὐκολύνῃ τὰς διεκδικήσεις τῶν ἀδικουμένων· φοβούμενος μήπως οὗτοι ἕνεκα τῶν ἐξόδων τῆς παραμονῆς εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἀποφύγουν νὰ διατυπώσουν τὰ παράπονά των, διωργάνωσεν ἓν σύστημα βοηθείας πρὸς τοὺς ἐπαρχιώτας, οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ὥστε νὰ δύνανται ν' ἀναμένουν τὴν ἔκβασιν τῆς δίκης. Οἱ δοῦλοι ἦσαν οἱ αἰχμάλωτοι πολέμου, καὶ δὴ Ἀσιᾶται καὶ Σλάβοι· μερικοὶ ἔδιδον ἑαυτοὺς ἕνεκα τῆς πτωχείας εἰς ἑκουσίαν δουλείαν. Οἱ δὲ δουλοπάροικοι, οἱ προσκεκολλημένοι εἰς τὸ κτῆμα, εἶχον καταντήσει δοῦλοι πραγματικοί, ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὴν μεσαιω-

Digitized by Google

νικὴν Δύσιν καὶ εἰς τὴν Ρωσίαν ἀκόμη εἰς τὸν ΙΗ' αἰῶνα, μερικαὶ δὲ μεγάλαι ἐκκλησίαι εἶχον πραγματικοὺς δούλους «ἱεροδούλους». Μία «Νεαρὰ» τοῦ Ἀλεξίου Α' (1094) ὁρίζει ὅτι, ἂν οἱ δοῦλοι ζητοῦν τὴν ἐλευθερίαν των, αἱ ἐναντίον αὐτῶν καταθέσεις δὲν ἔχουν ἀξίαν, τοὐναντίον οἱ ὑπ' αὐτῶν προσαγόμενοι μάρτυρες γίνονται πιστευτοὶ δι' ὅρκου. Ἀλλ' ὁ σπουδαιότατος νόμος ἦτο τοῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Κίνναμος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐλευθερώνονται ὅλοι οἱ ὑποπεσόντες εἰς δουλείαν, προσθέτει δὲ ὁ Βυζαντινὸς ἱστορικός, ὅτι ἔκαμε τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ διότι «ἤθελε νὰ κυβερνᾷ ἐλευθέρους καὶ ὄχι δούλους». Τὰ γεγονότα ταῦτα δεικνύουν, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία καὶ ἡ ἑλληνικὴ μεσαιωνικὴ κοινωνία ἔλαβεν ἐξέλιξιν, ἢ μᾶλλον πρώτη αὐτὴ ἤνοιξε τὸν δρόμον πρὸς κοινωνικὰς μεταρρυθμίσεις ἐχούσας σκοπὸν τὴν ἀνακούφισιν καὶ τὴν πραγματικὴν ἐξίσωσιν τῶν ἀνθρώπων Ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία, ἀκολουθοῦσα τὴν ἀληθινὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν καὶ τὰς ἐπιεικεῖς ροπὰς τοῦ ρωμαϊκοβυζαντινοῦ δικαίου, ἀνεχαιτίσθη εἰς τὴν ὁλοκληρωτικὴν ἐπίτευξιν τῶν φιλανθρώπων αὐτῆς σκοπῶν ἐκ τῶν βιαίων συνθηκῶν ἱστορικοῦ βίου, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων δὲν ἔπαυσε νὰ παλαίῃ, τῶν συνεχῶν ἐπιδρομῶν καὶ πολέμων, τῆς πειρατείας, τοῦ κοινῶς διενεργουμένου τότε ὑπὸ πάντων τῶν λαῶν ἐξανδραποδισμοῦ· δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονῆται ὅτι αὐτὴ πρώτη ἤνοιξε τὸν δρόμον πρὸς ἐξέλιξιν κοινωνικήν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ δι' αὐτὴν μεγάλην τιμὴν ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Οὐδὲν ἄλλο πεδίον τῆς βυζαντινῆς καθόλου ἱστορίας εἶναι τόσον ἀνεξερεύνητον ὅσον τὰ τῆς διοικήσεως, τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ὀργανώσεως αὐτῆς, δηλαδὴ ἡ σπουδαιοτάτη ὄψις τοῦ βυζαντινοῦ κόσμου. Δὲν ὑπάρχουν παρὰ μόνον πεπαλαιωμένα καὶ ἐπικίνδυνα βιβλία, ὁποῖα εἶναι τοῦ *Krause*, Die Byzantiner des Mittelalters, 1869, Ρωσικαὶ μονογραφίαι σπουδαῖαι, ἀλλὰ καὶ αὗται μεμονωμέναι (σπουδαῖα βιβλία ρωσιστὶ γεγραμμένα εἶναι τοῦ Γριμπόφσκη καὶ τοῦ Βελάγιεφ, περὶ τῶν ὁποίων ἔγινε λόγος) καὶ ἄρθρα εἰς περιοδικὰ ἢ μικρά τινα περιγραφικὰ βιβλία, εἰς ἐγχειρίδια, ἐκ τῶν ὁποίων μνημονευτέα εἶναι: *Hesseling*, Essai sur la civilisation byzantine, 1907 (μετάφρασις ἑλληνικὴ Σ. Σακελλαροπούλου ὑπὸ τὸν τίτλον *Βυζάντιον καὶ Βυζαντινὸς πολιτισμὸς* εἰς τὴν σειρὰν τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν ὠφελίμων βιβλίων, πολλάκις ἀνατυπωθέν). — *Charles Diehl*, La civilisation byzantine (εἰς τὸ βιβλίον του Études byzantines, 1905, σ. 107—181). — *Heinrich Gelzer*, Byzantinische Kulturgeschichte, 1909. — *N. Turchi*, La civiltà bizantina, 1915.— *Charles Diehl*, Byzance, Grandeur et décadence, 1919 (εἰς τὴν σειρὰν Bibliothèque de Philosophie scientifique). — *Karl Roth*, Sozial- und Kulturgeschichte des Byzantinischen Reiches, 1919 (Sammlung Göschen). — Πολλὰς ἀπόψεις περιέχει τὸ ὡραῖον βιβλίον τοῦ *Alfred Rambaud*, Études sur l'histoire byzantine, 1912, εἰς τὸ ὁποῖον συνηνώθησαν διεσκορπισμέναι μελέται αὐτοῦ, ὡς καὶ τοῦ Γουσταύου *Schlumberger*, Récits de Byzance et des croisades, 1916, εἰς δύο σειράς.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν εἰς εἰδικὰς μαθήσεις ἀφιερωμένων μονογραφιῶν ἀναγράφονται αἱ σπουδαιόταται καὶ νεώτεραι (εἰς τὰς ὁποίας εὑρίσκεται καὶ ἡ παλαιοτέρα βιβλιογραφία): Μονογραφίαι ἔχουσαι θέμα τὴν ἱστορίαν, διοίκησιν καὶ βίον ἐπαρχιῶν: *Diehl*, L'Afrique byzantine, 1896.— Études sur l'administration byzantine dans l'Exarchat de Ravenne, 1888. — *Gay*, L'Italie méridionale et l'empire byzantin, 1904. — *Gregorovius*, Gesch. des Stadt Athen im Mittelalter, 1889.— Ἐκ τῶν βιογραφιῶν: *Hergenröther*, Photius, εἰς 3 τόμους, 1867—1869. — *Diehl*, Figures byzantines, εἰς 2 τόμους, 1904. — *Vast*, Le cardinal Bessarion, 1878. — Ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τοὺς λαούς, βλ. τὸ σπουδαῖον βιβλίον τοῦ *Rambaud*, L'empire grec au Xe siècle, 1870. — Ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν, πλὴν ἄλλων, *Bury*, The imperial administrative system in the ninth century (φυλλάδιον, 1910). — Πρὸ παντὸς πηγὴ πλουσιωτάτη τοῦ *Schlumberger*, Sigillographie, 1884. — Διὰ τὰ οἰκονομικά: *Ἀνδρέου Ἀνδρεάδου*, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς δημοσίας οἰκονομίας, 1918, τὸ βιβλίον Ε' «Ἡ δημοσία οἰκονομία τῶν Βυζαντινῶν» σ. 336—624. — *Christo Macri*, L'organisation de l'économie urbaine dans Byzance sous la dynastie de Macédoine, 1905. — Διὰ τὸν θρησκευτικὸν βίον *Pargoire*, L'église byzantine, 1905. — *Norden*, Das Papsttum und Byzanz, 1903. — *L. Oeconomos*, La vie religieuse dans l'empire byzantin au temps des Comnènes et des Anges, 1918. — Διὰ τὴν τοπογραφίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πλὴν τῶν βιβλίων τοῦ Σκαρλάτου Βυζαντίου καὶ Πασπάτη καὶ τοῦ Ebersolt, εἶναι ἀπαραίτητον τὸ παλαιὸν τοῦ *Δουκαγγίου*, Constantinopolis christiana, 1680.

Δ.—Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Οὐδεμία ἄλλη ἐκδήλωσις τοῦ βίου παρέχει τόσον εὐφρόσυνον θέαμα παρ' ὅσον ἡ παιδεία καὶ ἡ λογοτεχνία εἰς τὸ Βυζάντιον. Οἱ μετ' Ἀλέξανδρον καὶ οἱ μετὰ Κωνσταντῖνον αἰῶνες λαμπρύνονται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος δι' ἀσυνήθους λάμψεως παιδείας, λογοτεχνίας καὶ τέχνης. Κατὰ τὴν μεγάλην ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν τὸ ἐπίπεδον τῆς καθολικῆς πνευματικῆς μορφώσεως ἦτο περισσότερον ὑψωμένον παρὰ σήμερον. Εἰς δὲ τὸν περίβολον τῆς βυζαντινῆς Κωνσταντινουπόλεως περιεκλείσθησαν τόσοι λόγιοι καὶ τόσα βιβλία, ὅσα δὲν εἶχε κατὰ τὸν μεσαίωνα ὁλόκληρος ἡ ἄλλη ἀνθρωπότης συνηνωμένη. Ἐπίσης ἡ βυζαντινὴ τέχνη ὑπῆρξεν ἡ μόνη τοῦ κόσμου, τοὐλάχιστον ἕως τὸν ΙΒ' αἰῶνα, ὅτε ἀνεφάνη ἡ λαμπρὰ γοτθικὴ λεγομένη τέχνη. Οἱ Ἕλληνες τοῦ μεσαίωνος ἦσαν ὁ μόνος λαὸς τοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος εἶχε κληρονομήσει ἀπὸ τοὺς προγόνους του τὴν αἴσθησιν τοῦ καλοῦ, τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ λαμπρὰς οἰκοδομὰς καὶ τοὺς πολυχρώμους ζωγραφικοὺς πίνακας καὶ τὰ κομψοτεχνήματα, τὰ ὁποῖα φαιδρύνουν τὸ ὄμμα καὶ τὴν ψυχήν. «Οἱ βάρβαροι τῆς Δύσεως, λέγει ὁ *Ραμπώ*, ἐστρέφοντο πρὸς τὸ Βυζάντιον ὡς οἱ σύγχρονοι τοῦ Κικέρωνος πρὸς τὰς Ἀθήνας». Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, διὰ νὰ μὴ μνημονευθοῦν παρὰ μόνον αἱ μεγάλαι πόλεις, οἱ κάτοικοι μὲ θαυμασμὸν καὶ μὲ ὑπερηφάνειαν ἔβλεπον τοὺς ὡραίους ναούς, οἱ ὁποῖοι ἐστόλιζον τὴν πόλιν καὶ τὰ ὑπέροχα ψηφιδωτά, τὰ ὁποῖα ἐστόλιζον τοὺς ναούς. Αἱ περιγραφαὶ τῶν κειμένων διασῴζουν μέχρις ἡμῶν τὸ αἴσθημα τοῦτο.

Ἡ ἱστορία τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας καὶ τέχνης διὰ τοὺς λόγους τούτους ἔλαβε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τόσην μεγάλην ἔξαρσιν καὶ ἔγινε τόσον πολὺ γνωστὴ (κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἄλλα κεφάλαια τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ), ἢ τοὐλάχιστον εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ εὐκόλως, εἰς ὅσους ἔχουν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ γνωρίσουν καλύτερον τὰς δύο λαμπροτάτας ταύτας ὄψεις τοῦ βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὥστε δύναται ἐνταῦθα νὰ παρατεθῇ συντομωτέρα ἔκθεσις πρὸ αὐτῶν. Τὸ βιβλίον τοῦ ἐπιφανοῦς Γερμανοῦ φιλολόγου *Καρόλου Κρουμβάχερ*, «Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς λογοτεχνίας» («Geschichte der Buzantinischen Litteratur»), τοῦ ὁποίου ἡ α' ἔκδοσις ἔγινε τῷ 1891, ἡ β' τῷ 1897, ὑπάρχει δὲ καὶ ἑλληνικὴ μετάφρασις τοῦ *Γ. Σωτηριάδου* εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Μαρασλῆ, ὡς καὶ τὸ βιβλίον τοῦ ἐπιφανοῦς Γάλλου ἱστορικοῦ καὶ ἀκαδημαϊκοῦ *Καρόλου Δίλ*, «Ἐγχειρίδιον Βυζαντινῆς τέχνης» (*Charles Diehl*, Manuel d'art byzantin, α' ἐκδ. τῷ 1910, β' τῷ 1925) εἶναι βιβλία εἰς πάντα προσιτά. Ἐπίσης τὰ ἐν τοῖς πανεπιστημίοις μαθήματα, αἱ συχναὶ διαλέξεις ἀναφορικῶς πρὸς τὰ μεγάλα θέματα, αἱ πολλαπλαῖ μονογραφίαι καὶ ἔρευναι ἔχουν ἤδη κοινῶς διαδώσει τὰς γνώσεις περὶ τῶν δι' ἐργασίας πολλῆς συγκεκροτημένων τούτων πεδίων ἐπιστημονικῆς μαθήσεως. Τὸ πολυσήμαντον θέμα μελέτης, τὸ ὁποῖον ἔμεινε πολὺ ὀπίσω ἀκόμη, παρὰ τὴν σπουδαιότητα αὐτοῦ, εἶναι, πλὴν τῶν τῆς διοικητικῆς καὶ κοινωνικῆς ὀργανώσεως, καὶ τὸ ζήτημα τῆς διαδόσεως τῆς παιδείας καὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς καθόλου ὀργανώσεως εἰς τὸ Βυζάντιον. Εὐρυτέρα ὁπωσδήποτε περὶ τοῦ θέματος τούτου ἀνάπτυξις θέλει δείξει, ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ βασιλεῖς καὶ ἡ βυζαντινὴ καθόλου διοίκησις ἔκαμαν, καὶ δὴ ἐν μέσῳ διηνεκῶν πολέμων καὶ ἐπιδρομῶν, ὅσα ὀλίγοι κυβερνῆται λαῶν, ἐξαιρουμένων τῶν βασιλέων τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς, καὶ δὴ τῶν Πτολεμαίων, πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ διάδοσιν αὐτῆς εἰς πάσας τὰς κοινωνικὰς τάξεις.

I. ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ. Τὰ βυζαντινὰ κείμενα, καὶ τὰ ἱστορικὰ καὶ οἱαδήποτε ἄλλα, ἰδίως νομικά, συχνὰ μνημονεύουν *παιδοδιδασκάλους*, *διδασκάλοις* κλπ. Ἡ ἀκριβὴς διαγραφὴ τοῦ συστήματος τῆς ἐκπαιδεύσεως κατὰ τοὺς τρεῖς συνήθεις κύκλους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν γνωστοί, ἡ κατωτέρα, ἡ μέση καὶ ἡ ἀνωτέρα ἐκπαίδευσις, εἶναι βεβαίως δύσκολος, προκειμένου ἰδίως περὶ τῶν κατωτέρων βαθμίδων, διότι περὶ τῶν πανεπιστημίων γνωρίζομεν πολὺ περισσότερα. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς βέβαιον εἶναι, ὅτι «ἡ ἐγκύκλιος παίδευσις», τὴν ὁποίαν ὤφειλον ν' ἀκολουθήσουν τὰ τέκνα, ἦτο σπουδαιότατον ζήτημα διὰ πᾶσαν βυζαντινὴν οἰκογένειαν.

Ἡ κατωτέρα καὶ μέση ἐκπαίδευσις. Τὸ «Ἐπαρχικὸν βιβλίον» *Λέοντος τοῦ Σοφοῦ* (βλ. ἀνωτέρω) λέγει, ὅτι ὁ *ταβουλλάριος* (ὁ συμβολαιογράφος) διὰ νὰ προσληφθῇ εἰς τὸ σῶμα («τὸ σύστημα») ὀφείλει νὰ ἔχῃ παιδευθῆ, πλὴν τῶν νομικῶν μαθήσεων, «καὶ τὴν ἐγκύκλιον παίδευσιν, ὡς ἂν μὴ διαμαρτάνῃ ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν, ὀλισθαίνῃ δὲ καὶ περὶ τὴν λέξιν», ὀφείλει δηλαδὴ νὰ κατέχῃ τόσην παιδείαν, ὥστε νὰ συντάσσῃ ὀρθῶς τὰς πράξεις καὶ νὰ μὴ κάμνῃ λάθη εἰς τὴν διὰ λέξεων διατύπωσιν τῶν νοημάτων. Κατ' ἀκολουθίαν παντὸς κατωτέρου ὑπαλλήλου αὕτη ὤφειλε νὰ εἶναι ἡ «ἐγκύκλιος» παίδευσις, οἱοσδήποτε δὲ προσλαμβανόμενος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κράτους ὤφειλε νὰ ὑποστῇ δοκιμασίαν πρὸς πίστωσιν ὅτι κατέχει τὴν παίδευσιν ταύτην. Διὰ τοῦτο βλέπομεν τὴν μητέρα τοῦ Μιχαὴλ Ψελλοῦ, ὡς μᾶς διηγεῖται ὁ ἴδιος εἰς τὸ πρὸς αὐτὴν ἐγκώμιόν του, νὰ μοχθῇ τόσον πολὺ διὰ νὰ μάθῃ πολλὰ γράμματα ὁ υἱός της.

Ὁ ὅρος «διδάσκαλος», τὸν ὁποῖον μεταχειρίζεται ὁ Λέων ὁ Σοφός, εἶναι προφανῶς ὅρος γενικός, ἐφηρμόζετο δέ, ὡς φαίνεται, καὶ εἰς τοὺς δημοδιδασκάλους, ἂς εἴπωμεν, καὶ εἰς τοὺς ἑλληνοδιδασκάλους. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι, ὡς καὶ οἱ καθηγηταί, λέγονται εἰς τὰ νομικὰ κείμενα *γραμματικοί*. Τὸ περίεργον εἶναι, ὡς δύναται νὰ ἐξαχθῇ ἀπὸ τὸ «Ἐπαρχικὸν βιβλίον», ὅτι ἡ θέσις ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ὅλης νομικῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν διδασκάλων τούτων καὶ γραμματικῶν ἦτο σαφῶς καθωρισμένη. Διὰ νὰ γίνῃ τις δεκτὸς εἰς τὴν νομικὴν σχολήν, φυσικὰ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους κλάδους, ὤφειλε νὰ παρουσιάσῃ πιστοποιητικὸν γενικῆς παιδεύσεως, «ἐγκυκλίου παιδείας». Τὸ πιστοποιητικὸν τοῦτο, ὑπογεγραμμένον ἀπὸ τοὺς διδασκάλους καὶ γραμματικούς, τὸ παρουσίαζεν εἰς τὸν *νομοφύλακα*, καὶ τότε ἐγίνετο οὗτος δεκτὸς ν' ἀκούῃ τὰ μαθήματα τῶν «νομικῶν». Μετὰ τὸ τέλος ὁ «νομοφύλαξ» ἔδιδεν ἄλλο πιστοποιητικόν, πτυχίον, ὡς λέγομεν σήμερον, καὶ τοῦτο ἐχρησίμευεν εἰς τὸν λαβόντα πρὸς παρουσίασιν δι' ἐξετάσεις, ἵνα περιληφθῇ εἰς τὸ σῶμα τῶν ταβουλλαρίων ἢ τῶν δικηγόρων. Πιθανὸν δ' εἶναι, ὅτι καὶ οἱ «διδάσκαλοι», ὡς καὶ οἱ «γραμματικοί», ἀπετέλουν καὶ αὐτοὶ σύλλογον, «σύστημα», ὅπως οἱ συμβολαιογράφοι καὶ οἱ δικηγόροι.

Ὅτι ὑπῆρχον ἰδιαίτερα σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως εἰς τὸ Βυζάντιον, δυνάμεθα νὰ τὸ συναγάγωμεν ἀπὸ τὰς πηγάς, τὰς μᾶλλον δὲ χαρακτηριστικὰς εἰδήσεις παρέχει ὁ Ψελλός, ὅστις λέγει, ὅτι ἡ μήτηρ του τὸν ἠρώτα τί εἶχε κάμει εἰς τὸ σχολεῖον, τί τὸν εἶχον διδάξει οἱ διδάσκαλοί του, τί εἶχε μάθει ἀπὸ τοὺς συμμαθητάς του. Κατόπιν ἡ μήτηρ του, ἡ ὁποία εἶχεν, ὡς φαίνεται, καὶ αὐτὴ ἀρκετὴν μόρφωσιν, τὸν ἐξήταζεν εἰς τὰ μαθήματά του, εἰς τὴν ὀρθογραφίαν, εἰς τὴν ποίησιν, εἰς τοὺς κανόνας τῆς συντάξεως καὶ τῆς πλοκῆς τῶν λέξεων. Καὶ ἐκάθηντο, μήτηρ καὶ υἱός, εἰς πολὺ προχωρημένην ὥραν τῆς νυκτός, λέγει ὁ Ψελλός, ἀσχολούμενοι εἰς τὰ μαθήματα τοῦ σχολείου. Ἐνταῦθα ἔχομεν πολὺ ζωηρὰν εἰκόνα, ἡ ὁποία θὰ προσηρμόζετο ἄριστα καὶ εἰς τὴν σημερινὴν κοινωνίαν ἡμῶν, ἡ ὁποία ὅμως μᾶς δεικνύει μὲ τρόπον πολὺ ἐμφαντικὸν τὸν ζῆλον καὶ τὴν προσπάθειαν, τὴν ὁποίαν κατέβαλλον οἱ Βυζαντινοὶ τῶν ἀστικῶν τάξεων, διὰ ν' ἀποκτήσουν στερεὰν παιδείαν. Προήρχετο δ' ὁ ζῆλος οὗτος καὶ ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν ἀνάγκην μορφώσεως, ἡ ὁποία διέκρινεν ἀείποτε τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ διότι μόνον τοιαύτη παίδευσις ἤνοιγεν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς τὴν εὐρεῖαν ὁδὸν εἰς τὰ δημόσια λειτουργήματα.

Πολὺ μεγάλας προσπαθείας κατέβαλλεν ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ πολιτεία διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ ἐκπαίδευσιν τῆς βυζαντινῆς κοινωνίας. «Ὀφείλεις νὰ διδάξῃς, ἔλεγον, τὸν ἀγράμματον λαόν», ἐν γένει δὲ ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ λαοῦ ἦτο ἀντικείμενον μεγάλης φροντίδος. Ὁ παῖς ἔπρεπε πρῶτον νὰ φοιτήσῃ εἰς τὸν διδάσκαλον, ἤτοι τὸν γραμματιστήν, καὶ ἔπειτα νὰ ὑπάγῃ πρὸς ἐκμάθησιν τέχνης. Ἡ ἐκμάθησις τῶν πρώτων στοιχείων ἐγίνετο κατ' οἶκον, αἱ πλούσιαι δ' οἰκογένειαι προσελάμβανον καὶ οἰκοδιδασκάλους διὰ τὴν ἐγκύκλιον παίδευσιν. Ἰδίως δὲ εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν κίνησιν σπουδαιοτάτην δρᾶσιν εἶχον τὰ μοναστήρια. Τὰ σχολεῖά των ἦσαν, ὡς θὰ ἐλέγομεν, σχολεῖα τοῦ κράτους. Πιθανὸν εἶναι, ὅτι ὑπῆρχον καὶ λαϊκὰ σχολεῖα· ἑκάστη μεγάλη μονὴ εἶχε τὸ σχολεῖον αὐτῆς. Εἰς τὰ κατώτερα, τὰ δημοτικὰ σχολεῖα, ἐμάνθανεν ὁ παῖς, ἐκτὸς τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς γραφῆς, ὀλίγην ἀριθμητικήν, τὴν ἱερὰν ἱστορίαν καὶ ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους. Εἰς δὲ τὰ ἀνώτερα σχολεῖα, τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, ἂς εἴπωμεν, ἐδιδάσκοντο ταχέως τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά. Εἷς καλὸς μαθητὴς ἠδύνατο νὰ γνωρίζῃ ἐκ στήθους τὸν Ὅμηρον, νὰ ἑρμηνεύῃ αὐτὸν καλῶς καὶ νὰ κάμνῃ παρατηρήσεις περὶ τοῦ μέτρου, τῆς συντάξεως καὶ τῶν διαφόρων σχημάτων τοῦ λόγου. Ἡ διδασκαλία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων ἦτο πολὺ διαδεδομένη καὶ ἐγίνετο μὲ πολλὴν ἐμβρίθειαν.

Ἐν γένει κατεβάλλετο πάντοτε προσπάθεια εἰς τὴν διδασκαλίαν νὰ συνδυάζεται ἡ χριστιανικὴ σοφία μὲ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν. Τόσον στενῶς ἦσαν συνδυασμέναι αἱ δύο αὗται πηγαὶ σοφίας, ὥστε δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἐξ ἴσου ἐθεωροῦντο τὰ θεμέλια τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πνεύματος. Τὰ βιβλία τῶν μαθητῶν ἦσαν ἐκκλησιαστικά, δὲν θὰ διέφερον δὲ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἐδιάβαζον οἱ πατέρες ἡμῶν κατὰ τὴν δουλείαν. Ὑπῆρχον ὅμως πλεῖστα βιβλία τῆς ἀρχαίας γλώσσης καὶ σοφίας. Ἦσαν δὲ ταῦτα περιλήψεις ἀπὸ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων, ἰδίως τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, περιλήψεις ἐπιστημονικῶν βιβλίων (ἰδίως τῶν μαθηματικῶν) καὶ ἀνθολογίαι, χρηστομάθειαι ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ποιητὰς καὶ πεζογράφους. Οἱ εἰκονομάχοι βασιλεῖς εἰργάσθησαν πολὺ πρὸς εὐρυτέραν διάδοσιν τῆς παιδείας πρὸς τὸν λαόν. Κατὰ τὴν δεινὴν ἐκείνην ἐσωτερικὴν κρίσιν τοῦ κράτους, κατὰ τὴν ἀναστάτωσιν ἐκείνην τῆς βυζαντινῆς κοινωνίας ἐπὶ ἕνα καὶ ἥμισυν αἰῶνα, οἱ μεγάλοι Ἴσαυροι κατεδίωξαν μὲν τὰς εἰκόνας καὶ πρὸ παντὸς ἐπροσπάθησαν ν' ἀναχαιτίσουν τὴν ὑπερβολικὴν δύναμιν τῶν μοναχῶν, ἠγάπησαν ὅμως καὶ τὴν τέχνην καὶ τὰ γράμματα καὶ ἐπροστάτευσαν αὐτά. Ἦσαν ἥρωες εἰς τὸν πόλεμον, ἀλλὰ καὶ ἥρωες ἀνακαινισταὶ τῆς κοινωνίας. Ἐπροσπάθησαν ν' ἀπαλλάξουν τὴν ἐκπαίδευσιν ἀπὸ τὰς καλογηρικὰς τάσεις, ν' ἀναπτύξουν αὐτὴν ἐπὶ τὸ λαϊκώτερον, κατεδίωξαν τὰ ἀσκητικὰ γράμματα, ἐπροστάτευσαν ὅμως τὴν ἐλευθέραν παιδειαν, τὴν ἐπιστήμην, καὶ περιεστοιχίσθησαν ἀπὸ λογίους καὶ σοφούς. Καὶ εἰς τὰς δύο μεγάλας κατευθύνσεις πολιτισμοῦ, καὶ εἰς τὴν τέχνην καὶ εἰς τὴν παιδείαν, ἀναλαμβάνει ζωὴν ἡ ἀρχαία κλασσικὴ παράδοσις καὶ ἡ ζωὴ αὐτὴ φέρει τὴν ἀκμὴν τῆς ἐποχῆς τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, τὴν λαμπρότητα ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν, τὴν «ἀναγέννησιν τῶν Παλαιολόγων». Λεπτομέρειαι ἀτυχῶς ἐλλείπουν, ἢ δὲν ἔχουν ἀκόμη ἐξακριβωθῆ, σχετικῶς μὲ τὴν διοργάνωσιν τῆς κατωτέρας καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ μὲ τὸ ἐκπαιδευτικὸν ἔργον τῶν εἰκονομάχων βασιλέων. Εἴμεθα ὅμως καλύτερον πληροφορημένοι ὡς πρὸς τὰς μεγάλας σχολὰς καὶ τὴν ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν.

Digitized by Google

διότι αὕτη συνεδυάζετο καὶ μὲ τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, παρέχουσα εἰς τοῦτο τοὺς ἀνωτάτους λειτουργοὺς αὐτοῦ.

Αἱ μεγάλαι σχολαὶ τοῦ κράτους καὶ τὸ πανεπιστήμιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν ἀνέκαθεν ἐλειτούργουν πολλαὶ ἀνώτεραι σχολαί, ἰδίως ἱερατικαί, ἰατρικαί, πρὸ παντὸς νομικαί, εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, εἰς τὴν Βηρυτόν, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Περίφημος ἦτο κατὰ τὸν Δ' καὶ Ε' αἰῶνα ἡ νομικὴ σχολὴ τῆς Βηρυτοῦ, περὶ τῆς ὁποίας ἔχομεν καὶ ἀρκετὰς πληροφορίας (*Collinet*, L' École de droit de Beyrouth, 1829). Ἀξίζει δὲ νὰ ἐξετασθῇ ἐν συνεχείᾳ τὰ κατὰ τὸ περίφημον πανεπιστήμιον τῆς πρωτευούσης τοῦ κράτους.

Κατὰ τὸ ἔτος 425 ἵδρυσεν ὁ Θεοδόσιος Β', προφανῶς διὰ παροτρύνσεως τῆς ὑψηλόφρονος ἀδελφῆς του Πουλχερίας, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀνώτατον ἐκπαιδευτήριον, οἷον σήμερον ὀνομάζομεν πανεπιστήμιον. Περιελάμβανε δὲ τοῦτο τριάκοντα καθηγητάς. Δεκαπέντε ἐξ αὐτῶν ἐδίδασκον ἑλληνιστὶ τὴν ἑλληνικὴν γραμματικὴν καὶ φιλολογίαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐδίδασκον λατινιστὶ τὴν ρωμαϊκὴν φιλολογίαν, τὸ δίκαιον καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Αἱ δύο λοιπὸν γλῶσσαι ἐλογίζοντο ἔκτοτε ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ὡς ἴσην ἔχουσαι ἐν τῇ πολιτείᾳ τάξιν. Καθηγητὴς εἰς τὸ Θεοδοσιανὸν πανεπιστήμιον δὲν ἠδύνατό τις νὰ διορισθῇ παρὰ μόνον κατόπιν αὐστηρᾶς δοκιμασίας ἐνώπιον τῆς συγκλήτου καὶ ἐρεύνης τοῦ ἠθικοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος. Οἱ ὑπηρετήσαντες εἰκοσαετίαν συγκατελέγοντο μεταξὺ τῶν ἀνωτέρων λειτουργῶν τοῦ κράτους.

Οἱ εἰκονομάχοι, οἱ ὁποῖοι ἐμερίμνησαν καὶ περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ λαοῦ καὶ περὶ τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, ἰδίᾳ δὲ τῶν κλασσικῶν σπουδῶν ὡς καὶ τῆς δημοσίας διδασκαλίας αὐτῶν, δὲν φαίνεται νὰ διωργάνωσαν συστηματικῶς τὴν ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν. Ἀφῆκαν εἰς τὸν καίσαρα *Βάρδαν*, τὸν πεπαιδευμένον ἀδελφὸν τῆς Θεοδώρας, τὴν τιμὴν τῆς πλήρους ἀνασυστάσεως τοῦ ἀπὸ αἰώνων λειτουργοῦντος ἀνωτάτου πανδιδακτηρίου εἰς τὸ παλάτιον τῆς Μαγναύρας, τὸ γνωστὸν ἁπλῶς ὡς πανεπιστήμιον, καὶ οὕτως ἱδρύθη τὸ περίφημον πανεπιστήμιον τῆς Μαγναύρας. Εἰς τὰς σχολὰς τῆς Μαγναύρας ἐδιδάσκοντο, ἐκτὸς τῆς γραμματικῆς, τῆς ρητορικῆς, τῆς φιλοσοφίας, καὶ τῆς φιλολογίας, τὸ δίκαιον, ἡ γεωμετρία, ἡ ἀστρονομία, καὶ μάλιστα ἐν γένει φυσικαὶ ἐπιστῆμαι. Ἄρχων, ἤτοι πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου, ἦτο ὁ *Λέων*, καθηγηταὶ δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ *Θεόδωρος* τῆς γεωμετρίας, *Θεοδήγιος* τῆς ἀστρονομίας καὶ *Κομητᾶς* «τῆς τὰς φωνὰς ἐξελληνιζούσης γραμματικῆς». Ἀπόδειξις δὲ τῆς μεγάλης ἐπιδράσεως τοῦ νέου πανεπιστημίου εἶναι ὅτι μαθητὴς τοῦ ἄρχοντος τούτου Λέοντος ὑπῆρξεν ὁ Μέγας Φώτιος.

Αἱ ἀνώτεραι σχολαὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἤνθησαν μεγάλως ἐπὶ τοῦ φιλομούσου αὐτοκράτορος καὶ συγγραφέως Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου (950). Οἱ φοιτηταὶ ἦσαν δωρεὰν δεκτοί, ὅσοι δὲ εἰργάζοντο ἦσαν βέβαιοι, ὅτι θὰ ἀπέκτων τὴν ὑψηλὴν εὔνοιαν καὶ τὴν προστασίαν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ φθάσουν μὲ τὰς γνώσεις αὐτῶν εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα. Ἀπὸ τοὺς σπουδαστὰς τοῦ πανεπιστημίου ἐλάμβανεν ἡ πολιτεία τοὺς ἀνωτάτους λειτουργοὺς αὐτῆς καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν διοίκησιν. Μεγάλη ἦτο ἡ τιμή, ἡ ὁποία ἀπενέμετο εἰς τοὺς καθηγητάς, ἐθεωροῦντο δὲ ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα πρόσωπα τοῦ κράτους.

Ἀρκετὰ δὲ γνωστὸν εἶναι τὸ πανεπιστήμιον κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου (κατὰ τὸ 1050). Ἀναδιοργανωτὴς αὐτοῦ εἶναι ὁ ἔξοχος λόγιος *Μιχαὴλ Ψελλός*, ὁ ὁποῖος ἐχρημάτισε καὶ ὑπουργὸς πολλῶν αὐτοκρατόρων, τοῦ Μονομάχου καὶ ἄλλων μετ' αὐτόν. Ὡς ὑπουργὸς δὲν ηὐδοκίμησεν, ἀλλ' ὡς λόγιος κατέλαβεν ὑψηλὴν θέσιν. Εἰς τὸ πανεπιστήμιον εἶχε τὸν τίτλον «ὕπατος τῶν φιλοσόφων», ὁ ὁποῖος ἦτο κἄτι τι ἀνάλογον πρὸς τὸν σημερινὸν πρύτανιν. Ὁ Ψελλὸς ἐδίδασκε φιλοσοφίαν, ἑρμηνείαν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ποιητῶν. Ἡ διδασκαλία του ἐφημίσθη εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ἀπὸ τὴν Δύσιν καὶ ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν· ἀκόμη καὶ οἱ Ἄραβες ἐπήγαιναν νὰ τὸν ἀκούσουν. Ἄλλαι ἕδραι εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦτο ἦσαν ἡ νομική, ἡ τοῦ νομοφύλακος, καὶ ἡ τῆς φιλολογίας καὶ ὀρθογραφίας, τὰς ὁποίας κατέλαβον ὁ *Ξιφιλῖνος* καὶ ὁ *Νικήτας*. Δὲν ὑπῆρχε δὲ ἀμφιβολία ὅτι καὶ ἄλλαι ἕδραι διδασκαλίας ὑπῆρχον. Εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦτο ὀφείλεται ἡ ἐπακολουθήσασα θαυμασία ἄνθησις τῶν γραμμάτων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν καὶ ἔπειτα τῶν Παλαιολόγων.

Ἡ «νεαρὰ» τοῦ Μονομάχου ὁρίζει τὰ τῆς ἀμοιβῆς μιᾶς ἕδρας ἐξ αὐτῶν, τῆς τοῦ νομοφύλακος, ἡ ὁποία δὲν θὰ ἦτο διάφορος ἀπὸ τὴν ἀμοιβὴν τῶν ἄλλων, ὡς ἑξῆς: «καὶ ρόγαν ἀνὰ πᾶν ἔτος λήψεται ἀπὸ τῶν ἡμετέρων χειρῶν λίτρας τέσσαρας, καὶ βλαττίον καὶ βαΐον, σιτηρέσιον δὲ ἕξει τάδε καὶ τάδε». Ὁ νομοφύλαξ λοιπὸν ἀμείβεται κατὰ τρεῖς τρόπους, διὰ μισθοῦ, διὰ σιτηρεσίου καὶ διὰ ποικίλων δώρων, ἰδίων πολυτίμων ἐνδυμάτων. Ἡ ἐν τῷ συνόλῳ ἀμοιβὴ ἑνὸς καθηγητοῦ τοῦ πανεπιστημίου Κωνσταντινουπόλεως ἦτο μεγάλη. Διότι ὁ λόγῳ τοῦ σιτηρεσίου ἀπηλλαγμένος τῶν πρὸς διατροφὴν δαπανῶν νομοφύλαξ ἐλάμβανεν εἰς χρῆμα μόνον ποσὸν ἰσότιμον πρὸς ὑπερεικοσακισχιλίας δραχμάς. Πολὺ δὲ μεγαλύτερον ἦτο καὶ τὸ ἐν τῇ διοικητικῇ ἱεραρχίᾳ ἀξίωμα, ἀλλὰ καὶ πολὺ βαρύτεραι αἱ ὑποχρεώσεις. Τὸ ἀξίωμα τοῦ νομοφύλακος ἦτο μέγα: «Ἐναριθμηθήσεται μὲν τοῖς μεγαλοδόξοις συγκλητικοῖς, ἕξει δὲ καὶ κάθεσμα εὐθὺς μετὰ τὸν ἐπὶ τῶν κρίσεων (τὸν ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης) καὶ τῆς ἡμετέρας ὁμιλίας καὶ ὄψεως ὡσαύτως ἀξιωθήσεται, ὡς κἀντεῦθεν ᾖ προθυμότερος, τῷ τῆς τιμῆς ὑπερέχοντι διαφερόντως ἐναβρυνόμενος». Οὕτως οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες ἐτίμων καὶ καθίστανον φιλοτίμους τοὺς καθηγητὰς τοῦ πανεπιστημίου. Ἀλλ' ἐπίσης καὶ τὰ καθήκοντα ἦσαν μεγάλα. Ὁ νομοφύλαξ π. χ. εἶχε καθῆκον «πᾶσαν σπουδήν, πᾶσαν προθυμίαν εἰσενέγκαι περὶ τὸ σαφῶς ὅ,τι μάλιστα καὶ σὺν ἀκριβείᾳ πολλῇ τὴν τῶν νόμων διάνοιαν ἀναπτύσσειν τῆς νέοις, τοῦτο μόνον ἔργον ποιούμενος καὶ περὶ τοῦτο τὴν ὅλην ἀπαναλίσκων ζωήν, νύκτωρ δὲ μελετῶν τὰ πρὸς τὴν ἑρμηνείαν συντείνοντα, ἑρμηνεύων δὲ μεθ' ἡμέραν, καὶ καθ' ἑκάστην ἀόκνως τοῖς φοιτηταῖς ὁμιλῶν».

Ἡ τοιαύτη δ' ἄνθησις τῶν ἀνωτάτων σχολῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως διήρκεσεν ἕως τὰ τέλη τῆς αὐτοκρατορίας. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἵδρυσε πανεπιστήμιον εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθεῖσαν πρωτεύουσαν ἕως τὸ ὁριστικὸν τέλος, ἐπὶ 1.100 ἔτη, ἡ Κωνσταντινούπολις δὲν ἔμεινε χωρὶς πανεπιστήμιον, διότι καὶ ἂν ὑπῆρξαν περίοδοι κατὰ τὰς ὁποίας δὲν μνημονεύεται ρητῶς τοῦτο, σημαίνει ὅτι εἶχε καταπέσει προσκαίρως.

Τὰ βιβλία καὶ αἱ βιβλιοθῆκαι. Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ μεσαίωνος, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ἔγραφον ἐπὶ παπύρου, δηλαδὴ ἐπὶ χάρτου κατεσκευασμένου ἀπὸ τὰς ἶνας τοῦ ὁμωνύμου φυτοῦ τοῦ Νείλου. Ἔπειτα εἰς τοὺς κατόπιν χρόνους, ἀφ' ὅτου μάλιστα οἱ Ἄραβες κατέκτησαν τὴν Αἴγυπτον καὶ δὲν ἠδύναντο οἱ Βυζαντινοὶ νὰ προμηθεύωνται πάπυρον, ἔγραφον ἐπὶ περγαμηνῆς, ἡ ὁποία ἦτο δέρμα ζῴου κατειργασμένον, πολὺ λεῖον, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Καὶ ἀπὸ τὸν Ι' περίπου αἰῶνα ἐφευρέθη εἷς χάρτης πολὺ πυκνός, παρόμοιος πρὸς τὸν ἰδικόν μας, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται βομβύκιος. Εἰς τὸν χάρτην τοῦτον εἶναι γεγραμμένα καὶ πλεῖστα βυζαντινὰ χειρόγραφα. Ἡ ὕλη, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐγράφοντο τὰ βιβλία, ἐστοίχιζε πάρα πολύ, ἐξ ἄλλου ἔπρεπε νὰ ἀντιγράφωνται διὰ τῆς χειρός, διὰ τοῦτο λέγονται χειρόγραφα. Μεγάλη λοιπὸν ἦτο ἡ δυσκολία καὶ ὁ κόπος ἀποκτήσεως βιβλίων, μέγισται δὲ δαπάναι, ἀπείρως μεγαλύτεραι ἀπὸ σήμερον, ἀπῃτοῦντο διὰ νὰ καταρτισθοῦν βιβλιοθῆκαι. Ἐκτὸς δὲ τούτου, καὶ ἐκ τῶν καταστροφῶν, τὰς ὁποίας ἐπέφερον αἱ βαρβαρικαὶ ἐπιδρομαί, πολλὰ συγγράμματα τῆς ἀρχαιότητος ἐχάθησαν. Ἰδίως κατὰ τὰς δύο ἁλώσεις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ τῶν Λατίνων (1204) καὶ ἐπὶ τῶν Τούρκων, ἔγινεν ἀξιοθρήνητος καταστροφὴ τῶν πνευματικῶν θησαυρῶν. Οἱ Βυζαντινοὶ μὲ δάκρυα ἀναφέρουν τὴν καταστροφὴν τῶν βιβλίων καὶ τὰς καταστροφάς, τὰς ὁποίας ὑπέστησαν τότε τὰ γράμματα. «Μέγα μέρος, λέγει ὁ *Γίββων*, τῶν ἔργων τῶν ἀρχαίων, τὰ ὁποῖα ἐσῴζοντο ἀκόμη κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα, ἔχει ἀπολεσθῆ σήμερον· οἱ ἱππόται, οἱ ὁποῖοι ἦσαν προσκυνηταί, δὲν ἐβιάζοντο νὰ διατηρήσουν ἢ νὰ μεταφέρουν τοὺς τόμους τῶν βιβλίων, τὰ ὁποῖα ἦσαν γραμμένα εἰς ξένην γλῶσσαν...» Ἡ φιλολογία τῶν Ἑλλήνων ἦτο σχεδὸν συγκεντρωμένη ὁλόκληρος εἰς τὴν πρωτεύουσάν των· ἂν καὶ δὲν γνωρίζομεν τὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς, ὅμως πρέπει νὰ λυπούμεθα διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν πλουσίων βιβλιοθηκῶν κατὰ τὰς τρεῖς πυρκαϊὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὅσα δὲ συγγράμματα τῆς ἀρχαιότητος ἐσώθησαν, ὀφείλονται εἰς τὴν φιλοπονίαν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν Βυζαντινῶν, ὀφείλεται δὲ καὶ εἰς αὐτοὺς τιμὴ ἀΐδιος ἐκ μέρους ὅλης τῆς ἀνθρωπό-

Σελὶς ἀπὸ τὸν Κώδικα τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Σεραγίου (φύλλον 156).

Digitized by Google

τητος ὅτι μᾶς διέσωσαν τοὺς πνευματικοὺς τούτους θησαυρούς. Ὄχι μόνον διὰ τῶν πολέμων ἠμπόδισαν οἱ Ἕλληνες τοῦ μεσαίωνος τοὺς βαρβάρους νὰ καταστρέψουν τὴν ἀρχαίαν σοφίαν, ἀλλὰ καὶ μὲ μεγάλας δαπάνας καὶ κόπους διεφύλαξαν εἰς ἡμᾶς τὴν πολύτιμον κληρονομίαν τῆς ἀρχαιότητος.

Εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀντιγραφῆς καὶ διασώσεως τῶν ἀρχαίων συγγραφέων πάλιν τὰ μοναστήρια πρωτοστατοῦν. Οἱ ἀντιγραφεῖς ἀρχαίων χειρογράφων εἶναι ἰδίως μοναχοί. Εἰς μίαν μεγάλην αἴθουσαν ἔγραφον καθ᾽ ὑπαγόρευσιν ἑνός, ὁ ὁποῖος ἀνεγίνωσκε τὸ πρωτότυπον χειρόγραφον. Ἔπειτα λόγιοι ἄνθρωποι διώρθωνον τὰ ἀντίγραφα. Τὴν ἰδίαν ἐργασίαν ἔκαμνεν εἰς τὸ παλάτιον κατὰ τὸν Γ′ αἰῶνα καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ὁ ὁποῖος εἶχε καταρτίσει ὁλόκληρον συνεργεῖον ἐγγραμμάτων ἀνθρώπων πρὸς τὸ σκοπὸν τοῦτον. Ἐγίνετο δηλαδὴ ἡ ἰδία ἐργασία, τὴν ὁποίαν ἔκαμνον ἄλλοτε οἱ Πτολεμαῖοι εἰς τὴν Αἴγυπτον. Τὰ ἀρχαῖα χειρόγραφα ἔπρεπε νὰ εὑρεθοῦν καὶ νὰ συναθροισθοῦν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ πλούσιοι λόγιοι, οἱ προστάται τῶν γραμμάτων ἄρχοντες τοῦ κράτους, ἔστελλον πράκτορας εἰς ὅλα τὰ μέρη, ὅπου ἦτο δυνατὸν νὰ εὑρεθοῦν χειρόγραφα.

Εἰς τὰ μεγάλα μοναστήρια, τῶν ἐπαρχιῶν ἰδίως, καὶ τὰ ἀπέραντα μοναστήρια τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου εἶχον καταρτισθῆ σπουδαῖαι βιβλιοθῆκαι. Πολλαὶ ὑπῆρχον καὶ εἰς τὰς μεγάλας πόλεις τῆς αὐτοκρατορίας, κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν Ἀντιόχειαν, ἔπειτα εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. Ἰδίως ὅμως περίφημοι ἦσαν αἱ βιβλιοθῆκαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ πρώτη βιβλιοθήκη, ἡ ὁποία ἱδρύθη ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἐπλουτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ διὰ μεγάλου πλήθους βιβλίων. Τὴν βιβλιοθήκην ταύτην ὑπεστήριξαν κατόπιν καὶ οἱ ἄλλοι αὐτοκράτορες, ὅπως ὁ Οὐάλης καὶ ὁ Θεοδόσιος Β′. Εἶναι δὲ ἀξία προσοχῆς ἡ εἴδησις, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Οὐάλης διώρισεν εἰς τὰς βιβλιοθήκας καὶ ἑπτὰ ἄλλους ἀκόμη καλλιγράφους.

Ἡ βιβλιοθήκη αὐτὴ κατεστράφη ὑπὸ πυρκαϊᾶς, πολὺ ταχέως ὅμως ἀντικατεστάθη, διότι ὁ αὐτοκράτωρ Ζήνων συνέστησε δευτέραν, αὐτὴ δὲ εἶναι ἡ φερομένη ὡς πυρποληθεῖσα ὑπὸ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου. Ἀλλ᾽ οἱ ἱστορικοὶ ἄγονται σήμερον νὰ πιστεύσωσιν, ὅτι οὗτος ἴσως βιβλία τινὰ μόνον ἐξηφάνισε, μετενεγκὼν δὲ τὰ λοιπὰ εἰς τὰ ἀνάκτορα κατήρτισε τὴν μετέπειτα πολλάκις μνημονευομένην Βασιλικὴν βιβλιοθήκην ἢ Βιβλιοθήκην τοῦ παλατίου. Τὴν δὲ σημασίαν τῆς βασιλικῆς βιβλιοθήκης καὶ τὰς δαπάνας, ἃς αὐτὴ συνεπήγετο, δυνάμεθα νὰ ἐκτιμήσωμεν ἐκ τοῦ *Κεδρηνοῦ*, ἀναβιβάζοντος τὰ βιβλία αὐτῆς εἰς «μυριάδας δώδεκα».

Ὁ *Μανασσῆς* ἀναφερόμενος εἰς τὸν πλοῦτον τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ ταύτῃ βιβλίων λέγει:

«Βίβλοι γὰρ ἦσαν ἐν αὐτῷ προτεθησαυρισμέναι
Εἰς τρισμυρίας φθάνουσαι καὶ ἄλλας τρισχιλίας».

Καὶ βεβαίως ὁ ἀριθμὸς οὗτος δὲν δύναται νὰ ληφθῇ ἐπὶ λέξει, ἀρκεῖ δ᾽ ὅμως νὰ πείσῃ ὅτι ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει βιβλιοθήκη ἦτο ἀσφαλῶς ἡ μεγαλυτέρα τῆς ἐποχῆς καὶ ἐν γένει ἡ μεγαλυτέρα βιβλιοθήκη, ἡ ὁποία ὑπῆρξε κατὰ τὸν μεσαίωνα εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἱ σουλτᾶνοι κατήρτισαν τὴν λεγομένην Βιβλιοθήκην τοῦ σεραγίου, δὲν ὑπάρχει δὲ ἀμφιβολία ὅτι πολλὰ ἐκ τῶν βιβλίων αὐτῆς προέρχονται ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορικὴν βιβλιοθήκην. Ἰδέαν δὲ τῶν βιβλιοθηκῶν, τὰς ὁποίας εἶχον τὰ παλαιὰ μοναστήρια, μᾶς δίδουν καὶ σήμερον αἱ βιβλιοθῆκαι, αἱ ὁποῖαι σῴζονται εἰς τὰς μονάς, καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὰ μοναστηριακὰ κέντρα, ἰδίως εἰς τὰ Μετέωρα, κατ᾽ ἐξοχὴν δὲ εἰς τὰς μεγάλας μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

Ὡς πρὸς δὲ τὰς ἰδιωτικὰς βιβλιοθήκας, τὰς ὁποίας κατεῖχον οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ πλούσιοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν βεβαίως πολλὰς πληροφορίας. Γνωρίζομεν ὅτι ὁ πατριάρχης Σέργιος, τὰς ἀρχὰς τοῦ Ζ′ αἰῶνος, εἶχε βιβλιοθήκην, ἴσως μάλιστα ἵδρυσε καὶ δημοσίαν· τοῦ Φωτίου ἡ βιβλιοθήκη καὶ ἄλλων πλουσίων λογίων θὰ ἦτο πλουσιωτάτη, ἐν γένει δὲ ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἡ Θεσσαλονίκη παρεῖχον κατὰ τοὺς ζοφεροὺς ἐκείνους χρόνους τῶν ἐπιδρομῶν καὶ τῶν πολέμων εἰκόνα λάμψεως τόσον ζωηρᾶς εἰς παιδείαν, ὥστε δὲν δύναται παρὰ νὰ μείνῃ κατάπληκτος ὁ ἐρευνητής. Εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Φράγκοι βασιλεῖς δὲν ἤξευρον νὰ βάλουν τὴν ὑπογραφήν των καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ κοινωνία τῆς Δύσεως ἦτο βυθισμένη εἰς παχυλώτατον σκότος ἀμαθείας καὶ δεισιδαιμονίας, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν βασιλεῖς καὶ βασίλισσαι, ἄρχοντες καὶ λαός, ἁμιλλῶνται πρὸς ἀπόκτησιν παιδείας καὶ τῆς σοφίας τῶν προγόνων των. Εἰς τὰς σχολάς, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς στοὰς τῶν ἀγορῶν, εἰς πᾶσαν συγκέντρωσιν, ὁ λόγος ἤρχετο εἰς ζητήματα ὄχι μόνον, ὡς νομίζεται, πάντοτε θεολογικά, ἀλλὰ καὶ ἱστορικὰ καὶ φιλολογικὰ καὶ φιλοσοφικά. Ὁ ἀνυπέρβλητος ζῆλος τῶν Βυζαντινῶν λογίων, οἱ ὁποῖοι κατώρθωνον νὰ γίνωνται κολοσσοὶ πολυμαθείας, ὡς εἷς Φώτιος, εἷς Ψελλός, εἷς Εὐστάθιος, καταπλήττει τὸν σημερινὸν ἄνθρωπον. Ἰδοὺ τί λέγει ὁ ἐπιφανὴς Ἄγγλος ἱστορικὸς Γίββων, ὁ ὁποῖος δὲν διάκειται καὶ πολὺ εὐμενῶς πρὸς τὸ Βυζάντιον:

«Τὸ πνεῦμα τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Δημοσθένους, τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Πλάτωνος ἐφώτιζε τὴν Κωνσταντινούπολιν. Αἱ πολυάριθμοι ἑρμηνεῖαι καὶ τὰ σχόλια τῶν Βυζαντινῶν εἰς τοὺς κλασσικοὺς συγγραφεῖς δεικνύουν μὲ πόσην ἐπιμέλειαν ἀνεγινώσκοντο. Οἱ Ἕλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπεκάθηραν τὴν κοινὴν γλῶσσαν καὶ ἀνέκτησαν τὴν εὔκολον χρῆσιν τῆς γλώσσης τῶν προγόνων αὐτῶν, ἡ ὁποία εἶναι τὸ ἀριστούργημα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ἡ γνῶσις τῶν ὑπερόχων διδασκάλων, οἱ ὁποῖοι εἶχον μαγεύσει καὶ διδάξει τὸ μέγιστον ἀπὸ τὰ ἔθνη (τοὺς Ρωμαίους), εἶχε καταστῆ πολὺ κοινή. Ἡ Κωνσταντινούπολις περιέκλειεν εἰς τὸν περίβολον αὐτῆς τόσην ἐπιστήμην καὶ τόσα βιβλία, ὅσα δὲν ὑπῆρχον εἰς ὅλας μαζὶ τὰς μεγάλας χώρας τῆς Δύσεως».

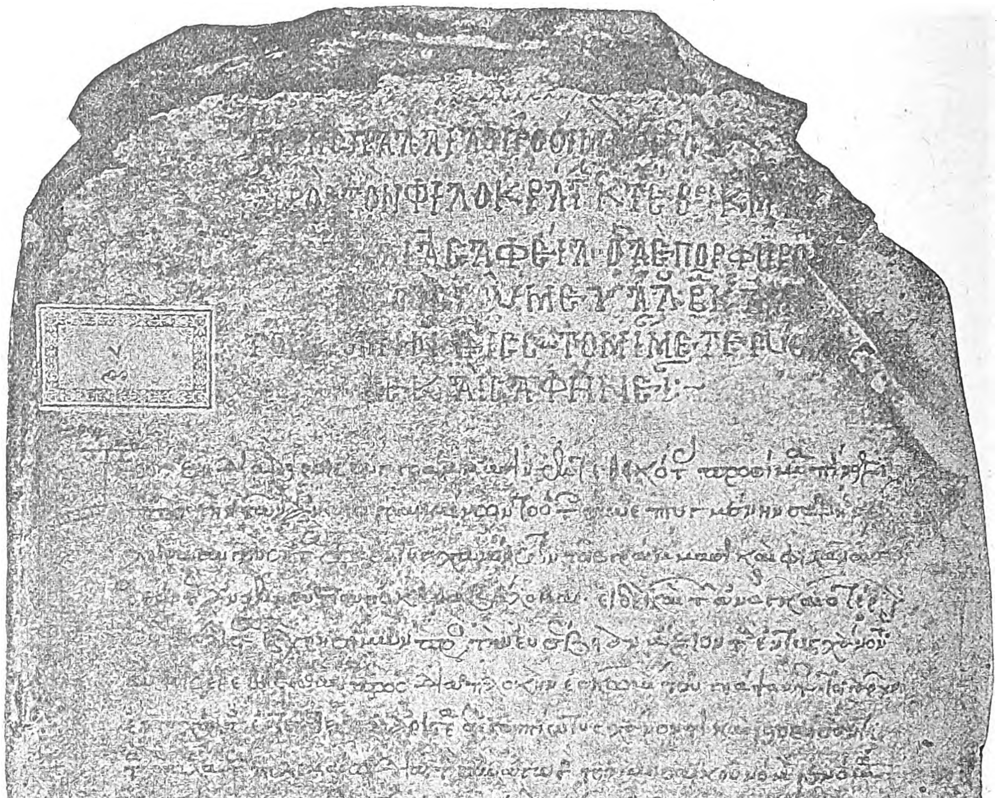

Ἡ πρώτη σελὶς τοῦ Κώδικος τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Σεραγίου.

II. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ. Οὐδεὶς λαὸς εἰς τὸν κόσμον ἔχει τόσον μακραίωνα καὶ ἀδιάκοπον ἅλυσιν πνευματικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνομεν ὑπὸ τὸ ὄνομα *λογοτεχνία*, ὅπως ὁ ἑλληνικός, μετὰ τὸν ὁποῖον ἔρχεται ὁ κινεζικός, τοῦ ὁποίου ὅμως ἡ φιλολογία δὲν ἔχει καὶ τὴν ἐσωτερικὴν δύναμιν τῆς ἑλληνικῆς. Ἡ ἐσωτερικότης δ᾽ αὕτη, ἤτοι ἡ ἀξία τῶν ἑλληνικῶν λογοτεχνημάτων ὡς ἐκφράσεως ἐθνικῆς, χαρακτηρίζει ἐξαιρέτως τὴν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν ὅλων τῶν αἰώνων καὶ ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς σημαντικωτέρας ἀξίας, αἱ ὁποῖαι καθιστάνουν τὴν βυζαντινὴν λογοτεχνίαν ἓν ἀπὸ τὰ μεγάλα δημιουργήματα τοῦ ὅλου βίου τῶν Ἑλλήνων τοῦ μεσαίωνος. Ἡ βυζαντινὴ λογοτεχνία, ὅπως καθώρισεν ὁ Κρουμβάχερ, εἶναι «ἡ σπουδαιοτάτη ἔκφρασις καὶ ἡ ἐπιφανεστάτη ἐπίδειξις τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπὸ τὸ τέλος τῆς ἀρχαιότητος ἕως τὴν εἴσοδον τῶν νεωτέρων χρόνων». Πρῶτος λοιπὸν σημαντικὸς χαρακτὴρ τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας ἐμφανίζεται ὁ ἐθνικὸς χαρακτήρ. Ὁ ἄλλος χαρακτήρ, ἀκόμη σπουδαιότερος, διότι ἐνδιαφέρει ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, εἶναι ὁ παγκόσμιος. διότι ἡ μεγίστη σημασία τῆς λογοτεχνίας ταύτης ἔγκειται εἰς τὴν μεγάλην ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν ἐξήσκησεν εἰς τὸν κόσμον τῆς Δύσεως καὶ ἰδίως τῆς Ἀνατολῆς. Ὑπῆρξε δὲ καὶ γενικώτερον κατ᾽ ἐξοχὴν ἀνθρωπιστικὴ λογοτεχνία, διότι εἰς τὸν βυζαντινὸν κόσμον δὲν ἐπῆλθεν ὁ ἀπότομος ἐκεῖνος χωρισμός, ὁ ὁποῖος διέκοψεν εἰς τὴν Δύσιν τὴν ἀρχαιότητα ἀπὸ τοὺς μέσους αἰῶνας. Ἡ ἀρχαιότης ἐπέζησεν εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ ἐπιβίωσις αὕτη εὐηργέτησε τὴν ἀνθρωπότητα, διότι ἡ βυζαντινὴ Ἑλλάς, ὡς θησαυροφύλαξ ἀληθὴς τῶν πνευματικῶν θησαυρῶν τοῦ ἀρχαίου κόσμου, μετέδωκεν αὐτοὺς εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως καὶ παρεσκεύασε τὸν νεώτερον πολιτισμόν.

Ὁ γενικὸς καθορισμὸς τοῦ χαρακτῆρος τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας δὲν ἔχει γίνει ἀκόμη. Διότι τὸ σοφὸν βιβλίον τοῦ Κρουμβάχερ, ἂν καὶ περιέχει ἕνα γενικὸν χαρακτηρισμόν, εἰς τὴν «εἰσαγωγὴν» ὅμως εἶναι μᾶλλον ἓν μέγα εὑρετήριον πληροφοριῶν καὶ δὲν δίδει συνολικὴν εἰκόνα τοῦ ὅλου, ἡ ὁποία θὰ ἐξέφραζε τὴν ζωήν, ἥτις ὑπάρχει εἰς τὴν λογοτεχνίαν ταύτην. Διότι εἶναι βέβαιον, ὅτι ἀκόμη δὲν ἔχει κατανοηθῆ πλήρως ἡ οὐσία τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας. Ἐν πρώτοις πρέπει νὰ λεχθῇ, ὅτι δὲν κατέχομεν αὐτὴν σήμερον πλήρη· ὑπῆρξε πολὺ πλουσιωτέρα ἀπὸ τὴν λογοτεχνίαν τὴν ὁποίαν ἔχομεν, διότι πολλὰ ἔργα αὐτῆς, καὶ ἴσως τὰ σπουδαιότερα, ἔχουν ἀπολεσθῆ διὰ παντός, ὅπως κατὰ τὴν μεγάλην κοινωνικὴν θύελλαν τῆς Εἰκονομαχίας.

Ἡ ἑλληνικότης τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας. Ἡ μεσαιωνικὴ ἑλληνικὴ φιλολογία δὲν ἔχει βεβαίως τὴν στενὴν ἐκείνην ἑνότητα καὶ τὴν ὀργα-

Digitized by Google

νικὴν ἀνάπτυξιν, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ ἀρχαία ἑλληνική. Τὸ ἴδιον ἄλλως τε συμβαίνει καὶ εἰς τὴν βυζαντινὴν τέχνην. Ἀλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀποκλειστικόν, καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι ἀκαταγώνιστος μαρτυρία τῆς ἐπιβιώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ βίου, εἶναι ὁ γνήσιος ἐθνικὸς αὐτῆς χαρακτήρ. Ἂν ἱστορικὸς τῆς ἀξίας τοῦ Ρουμάνου καθηγητοῦ Νικολάου Γιόργκα διατείνεται ὅτι «ἡ βυζαντινὴ λογοτεχνία δὲν εἶναι ἑλληνικὴ λογοτεχνία», τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὴν ἔλλειψιν πλήρους καὶ συνολικῆς γνώσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ὅπως ἄλλως τε εἶναι φυσικὸν νὰ συμβαίνῃ εἰς πάντα ξένον, ὁ ὁποῖος δὲν δύναται νὰ ἔχῃ τὸ ἔμφυτον αἴσθημα μιᾶς ξένης γλώσσης. Διότι τοῦτο δει κνύει ὁ λόγος, τὸν ὁποῖον ὁ Γιόργκα ἐπιφέρει διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν γνώμην του. Ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ βυζαντινὴ λογοτεχνία εἶναι γραμμένη εἰς μίαν γλῶσσαν, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἡ λογία ἑλληνική, ἀλλ' εἰς πολλὰς παραλλαγὰς ἑλληνικοῦ ὕφους. Τὸ ὅτι τὰ ἔργα τῆς βυζαντινῆς φιλολογίας εἶναι γραμμένα εἰς διάφορον ὕφος ἢ καὶ γλῶσσαν, τοῦτο οὐδὲν ἀπολύτως σημαίνει, εἶναι ζήτημα ἐντελῶς ξένον πρὸς τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἐσωτερικῆς ἀξίας μιᾶς φιλολογίας. Εἶναι δὲ λυπηρὸν ὅτι οἱ ξένοι, ὅσον σοφοὶ καὶ ἂν εἶναι, πίπτουν εἰς τὸ οὐσιῶδες λάθος, τὸ ὁποῖον τοὺς παρασύρει πολὺ μακρὰν καὶ τοὺς ἀποπλανᾷ ἀπὸ τὸν εὐθὺν δρόμον τῆς ἐρεύνης, νὰ λαμβάνουν δηλαδὴ ὑπ' ὄψιν αὐτῶν εἰς τὰς κρίσεις των τὸ λεγόμενον γλωσσικὸν ζήτημα καὶ συμφώνως μὲ τὰς ἰδίας αὐτῶν ἰδέας περὶ τούτου νὰ ἐκθέτουν καὶ γενικὰς κρίσεις περὶ τῶν ἔργων τῆς βυζαντινῆς φιλολογίας.

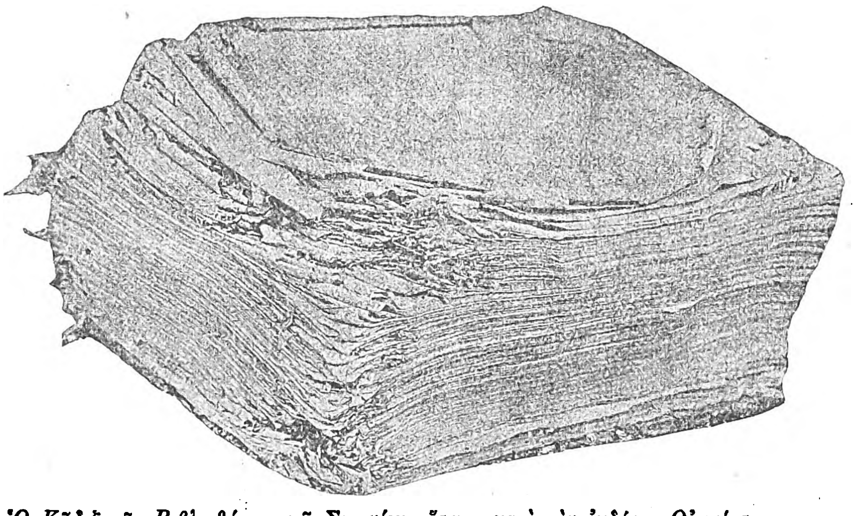

Ὁ Κῶδιξ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Σεραγίου, ὅστις, κατὰ τὸν ἐκδότην Οὐσπένσκην προέρχεται ἀπὸ τὴν Αὐτοκρατορικὴν Βιβλιοθήκην (ΙΒ' αἰῶνος).

Ἀνεξάρτητος τελείως ἀπὸ τὸ ζήτημα ὕφους ἢ γλώσσης εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ ἀξία, ἡ ὁποία ὑπάρχει εἰς κάθε λογοτέχνημα, καὶ ἡ ζωή, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται εἰς αὐτό, προερχομένη ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν πλήμμυραν αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν. Ἄλλως τε παραγνωρίζεται τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς τὴν μορφωμένην τάξιν τῆς βασιλευούσης καὶ τῶν ἄλλων μεγάλων πόλεων ὡμίλουν γλῶσσαν, ἡ ὁποία δὲν ἀπεῖχε πολὺ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς. Ὄχι μόνον κατὰ τὴν παλαιὰν ἐκείνην βυζαντινὴν ἐποχήν, ἀλλὰ καὶ εἰς χρόνους πολὺ μεταγενεστέρους γνωρίζομεν ἀπὸ μαρτυρίαν σαφῆ ξένου περιηγητοῦ, ὅτι εἰς τὸ παλάτιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡμιλεῖτο ἡ γλῶσσα τοῦ Ξενοφῶντος· παράδειγμα ὅσα λέγει κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἡ Ἄννα ἡ Κομνηνή, ἡ μεγαλόφρων κόρη τοῦ Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ, ἡ ὁποία καυχᾶται ὡς «τὸ ἑλληνίζειν εἰς ἄκρον ἐσπουδακυῖα». Δυνάμεθα ὅμως καὶ γνήσιον λογοτεχνικὸν αἴσθημα ν' ἀνακαλύψωμεν εἰς πολλὰ ἔργα τῆς βυζαντικῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς. Ὑπάρχουν—πρέπει δὲ καὶ πάλιν νὰ τονισθῇ ὅτι δὲν πρέπει νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ ἐξωτερικὴ μορφή, ἀρχαϊκὴ εἴτε νεωτερίζουσα—εἰς πολλὰ λογοτεχνικὰ προϊόντα περιγραφαὶ τῆς φύσεως, εἴτε σκηνῶν τοῦ καθημερινοῦ βίου, εἴτε ἱστορικῶν γεγονότων, εἴτε βιογραφιῶν, εἴτε λεπτομερειακῶν ποικίλων ἐπεισοδίων, αἱ ὁποῖαι εἶναι γραμμέναι μὲ βαθὺ αἴσθημα καὶ κατὰ τρόπον διεγείροντα τὴν καλλιτεχνικὴν συγκίνησιν, ἡ ὁποία προέρχεται ἐκ τῆς τέχνης τοῦ λόγου. Εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους—καὶ ἔδειξε τοῦτο ὁ Ρωμανὸς—ὑπάρχουν κείμενα, τὰ ὁποῖα ἐνέχουν πραγματικὸν κάλλος καὶ διεγείρουν τὴν συγκίνησιν, καὶ ὅμως πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι οἱ ὕμνοι οὗτοι ἔχουν ἀρχαϊκὸν περίβλημα, ὅπως τοὐναντίον ὑπάρχουν εἰς τοὺς βίους ἁγίων περικοπαὶ τόσης ἀφελείας καὶ ἁπλότητος χριστιανικῆς, μὲ τόσην ἀπέριττον χάριν γραμμέναι, ὥστε καὶ αὐταὶ νὰ προξενοῦν καλλιτεχνικὴν αἴσθησιν,—καὶ ὅμως ἡ διατύπωσίς των ἔχει γίνει εἰς τὸ ὕφος τὸ λαϊκὸν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἡ κυριωτάτη αἰτία τῆς παραγνωρίσεως καὶ τῶν αὐστηρῶν κρίσεων τὰς ὁποίας ὑπέστη ἡ βυζαντινὴ λογοτεχνία, πρέπει ν' ἀναζητηθῇ εἰς τὴν πεπλανημένην ἐπιστημονικῶς ἰδέαν τῆς συγκρίσεως αὐτῆς μὲ τὰ παλαιότερα ἀθάνατα ἔργα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Ἐπειδὴ οἱ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς προσεπάθουν νὰ μεταχειρίζωνται, ἐφ' ὅσον ἦτο δυνατόν, τὴν γλῶσσαν τῶν παλαιῶν δοκίμων συγγραφέων, οἱ φιλόλογοι ἐνόμισαν ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ κρίνουν καὶ τοὺς μεταγενεστέρους διὰ τοῦ ἰδίου κριτηρίου, διὰ τοῦ ὁποίου ἔκρινον τὰ πρότυπα αὐτῶν. Ἀλλ' εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ τάσις αὕτη εἶναι ὄχι μόνον ἄδικος, ἀλλ' ὁδηγεῖ καὶ εἰς συμπεράσματα ἀπατηλά. Πρέπει δὲ ἀμέσως νὰ προσθέσωμεν ὅτι ἡ κρίσις περὶ τῆς ἐν γένει βυζαντινῆς λογοτεχνίας ὑπῆρξε μεροληπτικὴ καὶ ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ἀνακριβής. Καὶ πρῶτον μὲν αὕτη ἡ ἰδέα, τὴν ὁποίαν ἔθετον ὡς γενικὸν κανόνα, ὅτι τὰ προϊόντα μιᾶς τέχνης ἀλλοιοῦνται ἐπὶ τὸ χεῖρον ἀναλόγως τῆς πλειοτέρας ἢ ὀλιγωτέρας χρονολογικῆς ἀποστάσεως ἀπὸ τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, μαρτυρεῖ ἐσφαλμένην ριζικῶς ἀντίληψιν περὶ τοῦ ὅλου βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ ἀληθὴς ἱστορικὸς εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θέτει ὡς τεκμήριον τῆς κρίσεως αὐτοῦ ὄχ τὸ ὑποκειμενικὸν αἴσθημά του, ἀλλὰ τὸν ἀντικειμενικὸν ἔλεγχον κατὰ πόσον τὰ δημιουργήματα, πνευματικὰ εἴτε καλλιτεχνικά, μιᾶς ἐποχῆς συμβιβάζονται μὲ τὸν βίον καὶ μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἱκανοποιοῦν τὰ αἰσθήματα τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὰ δημιουργήματα τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας, εἴτε ἦσαν ἀρχαϊκαὶ ἱστορίαι, ὁποῖαι εἶναι τὰ ἔργα ἑνὸς Προκοπίου, εἴτε ἦσαν ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι, εἴτε βίοι ἁγίων, προσαρμόζονται τελείως πρὸς τὰς ἀνάγκας τὰς πνευματικὰς καὶ τὰ ψυχικὰ αἰσθήματα τῶν χρόνων διὰ τοὺς ὁποίους ἐγράφησαν. Ἀλλὰ καὶ χωρὶς τὴν ἄποψιν ταύτην, ἂν λάβωμεν τὴν θέσιν σημερινοῦ ἀναγνώστου, καὶ πάλιν δὲν θὰ εὕρωμεν μὲν τὴν πλήρη ἑνότητα καὶ ἁρμονίαν, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπαραίτητοι, ὥστε ἓν ἔργον λογοτεχνικὸν νὰ καταστῇ παγκόσμιον, θὰ εὕρωμεν ὅμως εἰς πολλὰς περικοπὰς ψυχὴν πνοῆς, ἡ ὁποία δίδει τὴν καλλιτεχνικὴν αἴσθησιν.

Εἰς τὸν μακραίωνα βίον τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας σαφῶς διακρίνονται αἱ μεγάλαι περίοδοι τῆς ὅλης ἱστορίας καὶ τοῦ βίου τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἕως τὸν Η' αἰῶνα, ἕως δηλαδὴ τὴν ἐποχὴν τῆς Εἰκονομαχίας, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν διοίκησιν, ἐπικρατεῖ τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαιότητος· θὰ ἐνόμιζέ τις, ἀναγινώσκων τὰ ἔργα τῆς περιόδου ταύτης, ὅτι συνεχίζεται ἀδιάσπαστος ἡ ἑλληνιστικὴ ἐποχή, ἡ ὁποία πάλιν συνεχίζει τὴν

Εὐαγγελιστὴς γράφων τὸ Εὐαγγέλιον καὶ παρ' αὐτὸν τὰ ὄργανα γραφῆς.

ἀρχαίαν. Εἰς τὴν ἱστορίαν ὁ Προκόπιος συνεχίζει τὸν Εὐνάπιον καὶ τὸν Ζώσιμον, ἔχει δὲ τὸν διάδοχόν του εἰς τὸν Θεοφύλακτον. Ὁμοίως εἰς τὴν ποίησιν ὁ Παῦλος Σιλεντιάριος, ὁ ὁποῖος ἐξεφώνησε τὸν πανηγυρικὸν εἰς στίχους μετὰ τὰ ἐγκαίνια τῆς Ἁγίας Σοφίας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸν Γεώργιον Πισίδην, ὁ ὁποῖος ἐξιστορεῖ εἰς στίχους πάλιν τὰ κατορθώματα τοῦ Ἡρακλείου. Μετὰ τὸν Η' αἰῶνα ἀρχίζει νέα περίοδος ἀπὸ τὸν Μέγαν Φώτιον, ἡ ὁποία, ἂν καὶ ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα, ἔχει ἰδίαν ζωήν, ἐκείνην τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν κυρίως βυζαντινήν. Τέλος, εἰς τὴν περίοδον τῶν Παλαιολόγων, κυρια[illegible]χο[illegible]ν δύο ἰδέαι, φαινομενικῶς ἀντίθετοι ἀλλὰ κατὰ βάθος ὅμοιαι, ἡ γνησία ἑλληνικὴ ἐθνικότης καὶ συγχρόνως ἡ τάσις εἰς ἀνθρωπιστικὴν διανόησιν, ἡ ὁποία προαγγέλλει τοὺς νεωτέρους εὐρωπαϊκοὺς χρόνους.

Ὁ χρυσοῦς χριστιανικὸς αἰὼν τῆς λογοτεχνίας. Ἡ πρώτη περίοδος τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας, ἡ ὁποία εἶναι τοιαύτη καὶ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ (325—717), εἶναι γνησία ἑλληνικὴ περίοδος, ἄμεσος καὶ ἀδιάσπαστος συνέχεια τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου, καὶ ἐκφράζει ἑπομένως γνησιώτερον τὸν βίον τοῦ κράτους παρὰ ἡ διοίκησις εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιπολάζει ὁ ρωμαϊκὸς χαρακτήρ. Ἐξ ἄλλου ἐμφανίζεται νέον καὶ ἰσχυρὸν στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν δύναμιν τῆς λογοτεχνίας ταύτης, εἶναι δὲ τοῦτο ἡ ὑψηλὴ πνοή, τὴν ὁποίαν ἐνεφύσησεν ὁ Χριστιανισμός. Ὁ ἑλληνικὸς χριστιανικὸς πολιτισμὸς ἐκδηλώνεται εἰς τὴν λογοτεχνίαν ὑπὸ ἔποψιν ἐξωτερικῆς μορφῆς ἐντελῶς *ἐθνικός*, ἤτοι εἰδωλολατρικός, διότι προσέλαβεν ὁ νέος οὗτος πολιτισμὸς τὴν ἀμφιλαφῆ παιδείαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Οἱ μεγάλοι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἦσαν καὶ μεγάλοι ἑλληνισταί, διότι εἶχον σπουδάσει εἰς τὰς περιφήμους κλασσικὰς σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἀντιοχείας, τῆς Ἀλεξανδρείας, βαθύτατα τὴν ἀρχαίαν, σοφίαν, ὡς συμμαθηταὶ ἐθνικῶν Ἑλλήνων καὶ εἶχον διδασκάλους ἐπιφανεῖς ἐθνικοὺς ρήτορας καὶ φιλοσόφους (βλ. ἀνωτ. *Εἰσαγωγήν*). Οἱ ξένοι ἐρευνηταὶ λυποῦνται ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ μορφὴ τῶν ὁμιλιῶν καὶ τῶν κηρυγμάτων ἑνὸς *Χρυσοστόμου*, ἀκόμη καὶ ἡ ἐξωτερικὴ μορφὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων τοῦ *Ρωμανοῦ*, εἶναι ἀρχαία ἑλληνικὴ καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν [illegible] κατὰ τὰς ἰδέας καὶ κατὰ τὴν ὅλην λογοτεχνικὴν κατασκευήν. Εὑρίσκονται ὅμως εἰς πλάνην καὶ διὰ ν' ἀναγνωρίσουν αὐτὴν δὲν ἔχουν παρὰ νὰ ἐνθυμηθοῦν πόσον βαθεῖα καὶ ἀπέραντος ἦτο ἡ προσήλωσις μὲ τὴν ὁποίαν ἤκουεν ὁ χριστιανικὸς λαὸς τὰ κηρύγματα τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, κατὰ τὰ ὁποῖα παρετηρεῖτο ἐκπληκτικὸς συνωστισμὸς ἀνθρώπων παντὸς φύλου καὶ πάσης τάξεως· ἐπίσης καὶ πόσον βαθεῖα ἦτο ἡ κατάνυξις, μὲ τὴν ὁποίαν ἤκουεν ὁ λαὸς εἰς τοὺς ναοὺς τοὺς ὕμνους τῶν μεγάλων μελῳδῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Κατὰ τὸν Δ' καὶ Ε' αἰῶνα ἔλαμψεν εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολὴν αἴγλη λογοτεχνική, ἡ ὁποία ἀναβιβάζει αὐτοὺς εἰς ἄφθαστον ὕψος καὶ ἀποτελεῖ τὸν ὀνομασθέντα χρυσοῦν αἰῶνα τῆς χριστιανικῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Τότε ἤκμασαν, πλὴν ἄλλων πολλῶν, οἱ τρεῖς μεγάλοι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ διδάσκαλοι καὶ ἱεράρχαι, ὁ *Ἀθανάσιος*, ὁ *Βασίλειος*, ὁ *Χρυσόστομος* καὶ μετ' αὐτῶν οἱ δύο *Γρηγόριοι*. Πάντες οὗτοι, λέγει ὁ Παπαρρηγόπουλος, «ὑπερέβαλον κατὰ τὴν εὐγλωττίαν καὶ τὴν ἐπιστήμην ἅπαντας τοὺς τότε ζῶντας ἐθνικοὺς σοφιστὰς καὶ αὐτοὺς τοὺς μέχρι Πλουτάρχου προκατόχους αὐτῶν, ἀποτελέσαντες ἐποχὴν λόγου νέαν, μεγάλην καὶ ἔνδοξον διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ὁ Βασίλειος καὶ ὁ Γρηγόριος εἶναι οἱ πρῶτοι λαμπροὶ τύποι τῆς εὐλαβοῦς καὶ πολυμαθοῦς εὐγλωττίας, ἥτις ἀφιέρωσεν ἑαυτὴν εἰς τὴν τακτικὴν διδασκαλίαν τοῦ λαοῦ». Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, ἀκμάσας τὸ α' ἥμισυ τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 373, εἶναι ὁ ἀκαταδάμαστος ὑπέρμαχος τῆς Ὀρθοδοξίας. Τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν ἐπροξένησεν εἰς τοὺς συγχρόνους του δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἀπὸ τοὺς πανηγυρικοὺς τοὺς ὁποίους συνέταξαν πρὸς τιμήν του ὁ Ἰωάννης, ὁ Χρυσόστομος καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, ὅστις ἀρχίζει τὸν λόγον του ὡς ἑξῆς: «Ἀθανάσιον ἐπαινῶν ἀρετὴν ἐπαινέσομαι». Ἡ ἐκκλησία ἐτίμησε τὸν Ἀθανάσιον μᾶλλον ὡς κράτους ἱδρυτήν, διότι αὐτὸς κατεσκεύασε τὴν ἀκράδαντον τῆς πίστεως ἡμῶν κρηπῖδα. Εἰς τὰς πολυαρίθμους συγγραφάς του ἡ ἠθικὴ διδασκαλία ἐπέχει ὀλίγην θέσιν, διότι ὁ ἀκατάβλητος οὗτος ἀνὴρ ἠγάπα ν' ἀναμειγνύῃ τὰς διδασκαλίας του μὲ ἀκανθώδεις θεολογικὰς συζητήσεις.

Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἤκμασαν ὁ σοφὸς *Εὐσέβιος* ὁ *Καισαρείας*, ὁ πατὴρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας (270—338), ὁ *Συνέσιος Κυρήνης* (περὶ τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος), ὁ ὁποῖος μὲ παράδοξον τρόπον συνενώνει εἰδωλολατρικὰ καὶ χριστιανικὰ αἰσθήματα, ἅτινα δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν ἀπὸ τὰς σῳζομένας ἐπιστολὰς αὐτοῦ καὶ ἰδίως πρὸς τὴν Ὑπατίαν, τὴν ὁποίαν ὀνομάζει «μητέρα, ἀδελφήν, διδάσκαλον». Ἐσώθησαν δὲ καὶ δέκα θρησκευτικοὶ ὕμνοι αὐτοῦ, εἰς τοὺς ὁποίους διαβλέπομεν τὴν βαθμιαίαν του προσέγγισιν εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Ὁ ἀναγινώσκων τοὺς ὕμνους τούτους, γραμμένους διὰ στίχων, οἱ ὁποῖοι ἐνθυμίζουν τὴν κομψότητα καὶ τὴν ἁρμονίαν τοῦ Ἀνακρέοντος, αἰσθάνεται ὅτι ὁ γράφων εἶναι μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος καὶ μιμητὴς τῶν ἀρχαίων τῆς Ἑλ-

Digitized by Google

λάδος ποιητῶν, τὸ δὲ θρησκευτικὸν χρῶμα αὐτῶν τοῖς δίδει πρωτοτυπίαν ἀτομικῆς δημιουργίας. Ὁ Μέγας Βασίλειος εἶναι πρὸ πάντων ὁ κήρυξ τῆς ἐλεημοσύνης, ἐπιτυγχάνει δὲ θαυμασίως εἰς τὰς ὁμιλίας αὐτοῦ νὰ συγκινῇ τὰς χορδὰς τῆς εὐαισθησίας τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὴν δυστυχίαν τοῦ πλησίον. Πηγαὶ τῆς εὐγλωττίας του εἶναι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, τῆς ὁποίας ἡ ὑψηλὴ ποίησις ἐνθουσιάζει τὴν ψυχήν του, συμπληρώνει δὲ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου του τὸ τρυφερὸν αἴσθημα, τὸ ὁποῖον ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν Καινὴν Διαθήκην. Ὑπὲρ πάντα δὲ ἐπικρατεῖ τῆς παλαιᾶς σοφίας τῶν Ἑλλήνων ἡ ἔμπνευσις, τὴν ὁποίαν ἐξαίρει εἰς τὴν ἔξοχον «Παραίνεσιν πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων». Τοσαύτη ἦτο ἡ ἀφοσίωσις τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν ἄνδρα, ὥστε κατὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ (1 Ἰανουαρίου 379) οἱ κάτοκοι τῆς ἐπαρχίας του, ὄχι μόνον οἱ Χριστιανοὶ ἀλλὰ καὶ εἰδωλολάτραι καὶ Ἰουδαῖοι, προσέτρεξαν τόσον ἀθρόοι, ὥστε πολλοὶ ἀπέθανον ἐκ τοῦ συνωστισμοῦ. Ὁ δὲ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, ὁ ὁποῖος ἀνῆλθε καὶ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως (379—381), δὲν ἐξισοῦται κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ νοῦ πρὸς τὸν Βασίλειον τὸν Μέγαν, ἀλλ' εἶχε λαμπροτέραν ποιητικὴν φαντασίαν. Πλὴν τῶν λόγων αὐτοῦ ἔγραψε πολλὰ ἔπη μὲ τὴν μορφὴν τῶν ἐπῶν τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως, τὰ ὁποῖα οἱ νεώτεροι κριτικοὶ ὠνόμασαν *θρησκευτικὰς μελέτας*. Εἰς τὰ ἔπη ταῦτα ἐπανθεῖ γοητευτικὴ χάρις ἀναμειγνυομένη μὲ τὴν ταραχὴν καρδίας, ἥτις βασανιζομένη ὑπὸ τοῦ αἰνίγματος τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν ζητεῖ καταφύγιον εἰς τὴν πίστιν. Τὸ ποίημα «Χριστὸς πάσχων», τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὑπό τινων ὡς ὑποβολιμαῖον, εἶναι μία ξηρὰ ὁπομίμησις τοῦ Εὐριπίδου. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα συναντᾷ ὁ ἀναγνώστης λίαν παθητικὰς ἀποστροφάς.

Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Ἀλλ' ὁ ὑψιπετέστερος, ὁ γονιμώτερος, ὁ ἑλκυστικώτερος διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα εἶναι ὁ *Ἰωάννης*, ὁ ἐπονομασθεὶς *Χρυσόστομος* ἢ *Χρυσορρήμων*, ὁ ὁποῖος ἐλάμπρυνε τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως (26 Φεβρουαρίου 398—Ἰουνίου 404). Διὰ τῶν ἡρωϊκῶν του πράγματι ἀγώνων ὁ Χρυσόστομος ἐζήτει πρὸ πάντων νὰ ἐξεγείρῃ τὰ αἰσθήματα τῆς ἐπιεικείας, τῆς φιλανθρωπίας, τῆς ἐλεημοσύνης, τῆς χρηστότητος, τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης καὶ ἐν γένει τὰς ἀρετὰς ἐκείνας, αἵτινες ἐπικρατοῦσαι ἐν τῇ κοινωνίᾳ συνεπιφέρουν καὶ ἀναλόγους πολιτικὰς ἀρετάς. Ἦτο δὲ τὸ κήρυγμα τοῦ Χρυσοστόμου σοφὸν καὶ δημοφιλέστατον, διότι ηὗρε νὰ προσελκύῃ τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν δι' εἰκόνων τοῦ καθημερινοῦ βίου, ζωηρῶν καὶ οἰκειοτάτων πρὸς αὐτούς. Αἱ ὁμιλίαι τοῦ Χρυσοστόμου εἶναι συντομώτεραι καὶ ὀλιγώτερον ἐντέχνως συντεταγμέναι, ἢ τῶν μεγάλων ἱεροκηρύκων τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, τοῦ Βουρδαλοῦ, τοῦ Μασιγιώνου καὶ τοῦ Βοσσουέτου. Ὁ Χρυσόστομος διὰ τὴν βαθεῖαν ἀνάλυσιν τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν, τὴν λαμπρότητα τῆς φράσεως αὐτοῦ, τὴν ἀφέλειαν καὶ τὴν χάριν, εἶναι ἀμίμητον παράδειγμα ὕψους ρητορικοῦ καὶ συγχρόνως ἀκένωτος πηγὴ πληροφοριῶν περὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Οἱ βίοι ἁγίων. Ἡ κατὰ τῶν μεγάλων αἱρέσεων τοῦ Ε' αἰῶνος πολεμικὴ ἔδωκε νέαν τροφὴν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν λογοτεχνικὴν παραγωγήν, ἡ ὁποία φυσικὰ δὲν ἠδύνατο νὰ διατηρήσῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὴν ἰσχυρὰν λάμψιν τοῦ Δ' αἰῶνος. Περίεργος δ' εἶναι καὶ ἡ ἔκλειψις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστοριογραφίας, τὴν ὁποίαν συνεχίζει, καὶ ἀρκετὰ καλά, μόνον ὁ *Εὐάγριος* τὸν Ζ' αἰῶνα, καὶ μετὰ χάσμα ἀνεξήγητον ὀκτὼ ὁλοκλήρων αἰώνων, ἐπαναλαμβάνει ἄτονον πλέον ὁ *Κάλλιστος Ξανθόπουλος* τὸν ΙΕ' αἰῶνα. Ἀπὸ τὸν Δ' αἰῶνα ὅμως ἐμφανίζεται μὲ μεγάλην μετριοφροσύνην ἓν νέον εἶδος λογοτεχνικόν, τὸ ὁποῖον ἐξιστορεῖ μὲ ἁπλοϊκὴν ἀφέλειαν καὶ μὲ ἑλκυστικὰς λεπτομερείας τὸν βίον, τὴν «πολιτείαν», ὡς λέγεται συνήθως, μεγάλων ἡρώων τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, τῶν ἁγίων. Αἱ ἀπέριττοι αὗται καὶ χωρὶς ἀξιώσεις ἱστορίαι εὐσεβῶν ἁγίων καὶ ἀσκητῶν, ὅπως εἶναι ὁ βίος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος (γραφεὶς τὰ μέσα τοῦ Ζ' αἰῶνος), ὁ κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν χριστιανομυθιστορικὸς βίος τοῦ «Βαρλαὰμ καὶ Ἰωάσαφ», ὁ ὁποῖος ἀφῆκεν ἴχνη ζωηρὰ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν κ.τ.λ., ἐξήσκησαν τεραστίαν ἐπίδρασιν εἰς ὁλόκληρον τὸν χριστιανικόν, ἀκόμη καὶ ἀλλόθρησκον κόσμον. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῶν βιβλίων ἀνήκει καὶ ὁ «Λειμών», ὅπως τὸν ὠνόμασεν ὁ συγγραφεύς, τοῦ ἐξημμένου διὰ τὸν ἀσκητικὸν βίον *Ἰωάννου Μόσχου* (τοῦ τέλους τοῦ ΣΤ' αἰῶνος). Περιλαμβάνει συλλογὴν ἀνεκδότων ἀπομνημονευμάτων καὶ παραδόξων θαυμάτων, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τὸν βίον τῶν μοναχῶν καὶ ἐρημιτῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ Μόσχος ἐσημείωνε πᾶν ὅ,τι ἤκουε κατὰ τὰς συχνὰς αὐτοῦ ἐπισκέψεις εἰς τὰ μοναστήρια τῆς Ἀσίας, τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν χωρῶν, καὶ οὕτω συνέταξε συλλογὴν μικρῶν συγγραφῶν, αἱ ὁποῖαι ἕνεκα τῆς ποικιλίας αὐτῶν καθιστάνουν τὸ βιβλίον του ἀληθινὸν λειμῶνα «διὰ τὴν ἐν αὐτῷ τέρψιν τε καὶ εὐωδίαν καὶ ὠφέλειαν τοῖς ἐντυγχάνουσιν» ἢ κατὰ τὴν ἄλλην αὐτοῦ ἐπιγραφὴν «Παράδεισον» ἐν ᾧ «παρέχεται παντοειδὴς βλάστη τοῖς θεωμένοις». Αἱ μικραὶ ἱστορίαι τοῦ Μόσχου μὲ τὴν ἀπέριττον γλῶσσάν των εἶναι ἀληθὲς χρυσωρυχεῖον, ὅπως ἀποφαίνεται ὁ Ἔσσελιγκ, τὸ ὁποῖον ἀκόμη δὲν ἐξεμεταλλεύθησαν οὔτε οἱ φιλόλογοι διὰ τὴν γλῶσσαν, οὔτε οἱ ἱστορικοὶ διὰ τὸν βίον. Ὅλη ἡ φιλοσοφία τῶν μοναχῶν, οἱ ὁποῖοι εἶναι τὰ δρῶντα πρόσωπα, συνίσταται εἰς τὸ νὰ σκέπτωνται ἀδιακόπως τὸν θάνατον καὶ νὰ ὑποβάλλωνται εἰς διάφορα εἴδη *ἀσκήσεων*, ἤτοι κακώσεων τοῦ σώματος, διὰ νὰ σωθοῦν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπὸ τὰς βασάνους τῆς κολάσεως. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν προθύμως ὑποβάλλονται εἰς τὸν καύσωνα καὶ ἀφίνουσι τὸ σῶμά των νὰ φθειριᾷ, ὅπως ἀποφύγωσι τοιουτοτρόπως τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον καὶ τὸν σκώληκα τὸν ἀκοίμητον, διότι ὅσῳ περισσότερον ὑποφέρει τὸ σῶμα τόσῳ μᾶλλον χαίρει καὶ ἀγάλλεται ἡ ψυχή. Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὴν κολοσσιαίαν ἐπιτυχίαν τῶν πολυπληθῶν αὐτῶν ἱστοριῶν, πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶμεν ὅτι ἀπετέλουν αὗται διὰ τὸν βυζαντινόν, ὅπως καὶ δι' ὅλον τὸν χριστιανικὸν κόσμον τοῦ μεσαίωνος, προσφιλὲς ἀνάγνωσμα, ὡς συμβαίνει σήμερον μὲ τὰ μυθιστορήματα ἢ διηγήματα. Διαδοθέντες δὲ εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον ἔφερον πολὺ μακράν, μὲ τὸ θέλγητρον μάλιστα, τὸ ὁποῖον ἐξήσκει ἡ ἀνάγνωσίς των, τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Βυζαντίου.

Ἡ ἱστοριογραφία. Αἱ δημώδεις χρονογραφίαι. Ἄλλα δημώδη βιβλία, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ ἀφῆκαν μεγάλην ἠχὼ εἰς τὴν παγκόσμιον λογοτεχνίαν, εἶναι αἱ δημώδεις ἱστορίαι, αἱ ὁποῖαι λέγονται Χρονογραφίαι. Οἱ ἱστορικοὶ ἐκθέτουν συνήθως τὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς αὐτῶν ἢ ὀλίγον ἀφιστάμενα ἀπὸ τὴν ἐποχήν των, ἀκολουθοῦντες τὴν κλασσικὴν παράδοσιν τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Θουκυδίδου, τοῦ Ξενοφῶντος. Οἱ χρονογράφοι, οἱ ὁποῖοι συντάσσουν χρονογραφίας, εἴτε χρονικά, διηγοῦνται τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν «ἀπὸ κτίσεως κόσμου», δηλαδὴ ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς δημιουργίας ἕως τὴν ἐποχήν των. Εἶναι ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, οἱ ὁποῖοι ἔχουν περιωρισμένας ἰδέας, προσπαθοῦν νὰ εἶναι ἀκριβεῖς καὶ σύντομοι, εἶναι ξηροὶ ἐνίοτε καὶ ἀνιαροί, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ψυχρότητα τῆς ἀφηγήσεως παρέχουν πολλάκις ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον εἰς πολυτιμοτάτας εἰδήσεις. Ἐν γένει τὸ γονιμώτερον λογοτεχνικὸν εἶδος τῆς βυζαντινῆς παραγωγῆς εἶναι ἡ ἱστοριογραφία, εἰς τὴν ὁποίαν, ἄλλως τε, ἠκολούθησεν ἡ μεσαιωνικὴ Ἑλλὰς παλαιὰν ἐθνικὴν παράδοσιν. Οὐδεὶς λαὸς εἰς τὸν κόσμον ἔχει τόσον συνεχῆ καὶ σπουδαίαν σειρὰν ἀφηγήσεως τῆς ἑλληνικῆς καὶ μεσαιωνικῆς ἱστορίας ὅσον ὁ ἑλληνικός. Καὶ κατὰ τοῦτο ἡ βυζαντινὴ ἱστοριογραφία, καὶ ἂν ὑπολείπεται ὡς λογοτεχνικὸν δημιούργημα, ἔχει κολοσσιαίαν παγκόσμιον σημασίαν, διότι οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς ἱστοριογράφους μανθάνουν τὰ κατὰ τὴν γένεσιν καὶ ἀνάπτυξιν αὐτῶν. Διὰ τοῦτο ἐξ ὅλης τῆς βυζαντινῆς γραμματείας ἡ ἱστοριογραφία εἶναι ὁ κλάδος ὁ ὁπωσδήποτε γνωστότερος καὶ πέραν τοῦ στενοῦ κύκλου τῶν εἰδικῶν βυζαντινολόγων. Συνήθως οἱ φιλόλογοι, παραγνωρίζοντες τὸν ἐντελῶς πρωτότυπον χαρακτῆρα τῶν Βυζαντινῶν ἱστοριογράφων, νομίζουν ὅτι εἶναι οὗτοι ἁπλοῖ ἀφηγηταὶ γεγονότων, τὰ ὁποῖα ἄνευ αὐτῶν θὰ παρέμενον ἄγνωστα. Ἄλλη πλάνη προέρχεται ἐκ τῆς ἐμμόνου ἰδέας τῶν φιλολόγων, νὰ ἔχουν πάντοτε ὡς κριτήριον τὴν ἀρχαιότητα· ἐπειδὴ οἱ Βυζαντινοὶ μιμοῦνται μέχρις ὑπερβολῆς τοὺς ἀρχαίους, ἐκλαμβάνουσιν αὐτοὺς ὡς ἄριστον ὑλικόν, καταλληλότατον, ὅπως διὰ τῆς ἀντιπαραβολῆς χρησιμεύσῃ εἰς διόρθωσιν τῶν παλαιῶν κειμένων. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπαναληφθῇ ὅτι πρέπει νὰ κρίνωνται καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοί, ἀνεξαρτήτως πάσης συγκρίσεως, αὐτοὶ καθ' ἑαυτούς, καὶ τότε θὰ πεισθῇ τις ὅτι οὐδὲν ἄλλο ἐκ τῶν γραμματειακῶν εἰδῶν δύναται κάλλιον νὰ διαφωτίσῃ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν γνῶσιν τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ ὅσον ἡ βυζαντινὴ ἱστοριογραφία, ὅσον οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι καὶ οἱ ἱστορικοί.

Ὁ κυριώτατος ἢ μᾶλλον ὁ μόνος χρονογράφος τῆς περιόδου ταύτης εἶναι ὁ *Ἰωάννης Μαλάλας*, ὅστις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ χαρακτηριστικὸς τύπος τῆς λαϊκῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας. Ἤκμασε κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα καὶ κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν. Ἡ «Χρονογραφία» τοῦ Μαλάλα δὲν ἔχει οὐδεμίαν ἐπιστημονικὴν σοβαρότητα, εἶναι ἓν βιβλίον λαϊκόν, τὸ ὁποῖον ἐγράφη ἀπὸ ἕνα φιλότιμον ἄνθρωπον τοῦ λαοῦ, προσπαθήσαντα νὰ διαβάσῃ ὅσα ἠμπόρεσεν ἱστορικὰ βιβλία ἀρχαϊκοῦ ὕφους, καὶ νὰ σημειώσῃ μικρὰς εἰδήσεις τῶν παλαιῶν χρόνων. Κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα ἔγινε μία σλαβικὴ καὶ μία γεωργιανὴ μετάφρασις τῆς «Χρονογραφίας» του, ἐπίσης οἱ μεταγενέστεροι Βυζαντινοὶ χρονογράφοι ἐπωφελήθησαν τὴν πλουσίαν πηγήν, τὴν ὁποίαν παρέχει. Εἶναι δυσκολώτατον ν' ἀνευρεθῶσιν αἱ πηγαί, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἤντλησεν ὁ Μαλάλας, διότι ἀναμειγνύει τὰς εἰδήσεις κατὰ τρόπον ἀπελπιστικόν. Παρέχει ὅμως μεγάλην ὑπηρεσίαν διὰ τὴν γνῶσιν ἱστορικῶν λεπτομερειῶν σπουδαιοτάτων, τὰς ὁποίας οὐδαμοῦ ἀλλοῦ δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν. Εἶναι πολὺ σπουδαῖον καὶ ποικιλώτατον ὑλικὸν πρὸς γνῶσιν τοῦ λαϊκοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν, ἀλλὰ καὶ γενικῶς τοῦ ὅλου βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ. Ἂν δὲ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ μεγάλη ἐπίδρασίς του εἰς τοὺς σλαβικοὺς καὶ ἄλλους λαοὺς καὶ προσέτι εἰς τοὺς κατόπιν Βυζαντινοὺς χρονογράφους, θὰ ἴδωμεν ὅτι ὁ Μαλάλας εἶναι ἐντελῶς ἐξαιρετικὴ πηγὴ διὰ τὴν ἱστορίαν, τὸν βίον καὶ τὸν πολιτισμόν.

Οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοί. Ὁ Προκόπιος. Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας μετὰ τὴν κτίσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ θύραθεν ἱστορία δὲν ἔχει μεγάλην σημασίαν, ὅ,τι δὲ ἐξ αὐτῆς σήμερον γιγνώσκομεν δὲν ἔχει χαρακτῆρα εἰδικῶς βυζαντινόν. Ὁ *Εὐνάπιος* καὶ ὁ *Ζώσιμος* εἶναι ἐθνικοί, ἀνήκοντες ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν αἰσθημάτων εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν Ρώμην. Ἡ ἱστορία ἰδίως τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν ἀρχίζει ἀπὸ τὸν ΣΤ' αἰῶνα καὶ ἔχει σπουδαιοτάτους ἀντιπροσώπους ἕως τὸν Η' αἰῶνα τὸν *Προκόπιον*, τὸν *Ἀγαθίαν*, τὸν *Πρίσκον*, τὸν *Μένανδρον*, τὸν *Εὐάγριον*, τὸν *Θεοφύλακτον*. Ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἐπιφανέστατος γνησίως Βυζαντινὸς εἶναι ὁ *Προκόπιος*, ὁ ὁποῖος θέμα τῶν ἱστοριῶν αὐτοῦ ἔχει τὴν μεγάλην βασιλείαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ Προκόπιος ἦτο ἐπαρχιώτης, ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων, ἀλλ' ἐζήτησε καὶ εὗρεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν εὐκαιρίαν νὰ διακριθῇ. Καὶ εἶναι μὲν αὐτὸς μιμητὴς τῶν ἀρχαίων, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ παράδειγμα εἰς τοὺς ἱστορικοὺς τῆς μετ' αὐτὸν γενεᾶς. Ὡς γραμματεὺς τοῦ μεγάλου στρατηγοῦ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, Βελισσαρίου, ἦτο ἐν πλήρει γνώσει τῶν μεγάλων πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν γεγονότων, ἅτινα συνέβησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Συνέγραψε τοὺς πολέμους κατὰ τῶν Περσῶν, τῶν Βανδήλων καὶ τῶν Γότθων, χρησιμοποιῶν πρὸς τοῦτο τὰς ἀναμνήσεις του καὶ τὰς προσωπικάς του σημειώσεις. Ἐπίσης ἔγραψε βιβλίον πολύτιμον περὶ τῶν μεγάλων οἰκοδομικῶν ἔργων τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῆς Θεοδώρας καὶ προσέτι περιεργοτάτην ἀφήγησιν τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῆς αὐτοκρατείρας. Ἂν ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὰ «Ἀνέκδοτα» ταῦτα, τῶν ὁποίων ἡ δημοσίευσις εἶναι ὀλίγον μυστηριώδης, ὁ τρόπος τῆς ὅλης συγγραφικῆς δράσεως τοῦ Προκοπίου δεικνύει ὅτι ἦτο ἐπιτηδειότατος εἰς τὸ νὰ κατανοῇ τὰς πολιτικὰς περιστάσεις καὶ νὰ μελετᾷ αὐτὰς εὐσυνειδήτως καὶ μὲ κρίσιν ἀσφαλῆ. Εἰς τὸ ἱστορικὸν ἔργον τοῦ Προκοπίου συναντᾶται σοβαρότης καὶ ἀξιοπρέπεια ἐφάμιλλος τῆς τῶν μεγάλων ἱστορικῶν τῆς ἀρχαιότητος. Εἶναι ὁ μεγαλύτερος Βυζαντινὸς ἱστορικὸς καὶ ἔχει διὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας ὅσην σημασίαν ἔχει ὁ Πολύβιος διὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς ρωμαϊκῆς κοσμοκρατορίας. Εἶναι τὸ ἄκρον ἀντίθετον τοῦ Μαλάλα, ὁ ὁποῖος θηρεύει εἰδήσεις καὶ ἀποτείνεται εἰς τὸν πολὺν κόσμον. Ὁ Προκόπιος εἶναι ἄνθρωπος τῆς αὐλῆς, ἔχει ἀνωτέραν μόρφωσιν, γνώσεις ποικίλας καὶ στερεάς, ὀξύτητα καὶ ἀκρίβειαν εἰς τὰς ἰδικάς του παρατηρήσεις· καταβάλλει δὲ σοβαρὰν προσπάθειαν διὰ νὰ εὕρῃ καὶ εἴπῃ μὲ ἀκρίβειαν τὴν ἀλήθειαν. Τὸ μέγα ὅμως δίδαγμα, τὸ ὁποῖον δύναται ὁ ἐρευνητὴς νὰ ἀντλήσῃ, εἶναι ὅτι καὶ ὁ εἷς, ὁ ἄνθρωπος τῆς αὐλῆς, καὶ ὁ ἄλλος, ὁ ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ, γίνονται φανεροὶ μὲ τὸν τρόπον τῆς διηγήσεώς των, ὅτι ἀνήκουν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ποίησις. Τὴν ἀληθινὴν ὅμως ἔκφρασιν τοῦ αἰσθήματος τῆς ζωῆς ἔχει ἡ *ἐκκλησιαστικὴ ποίησις* καὶ οἱ θρησκευτικοὶ ὕμνοι τῆς ἐκκλησίας, ἅτινα ἐκφράζουν πιστῶς καὶ εἰλικρινῶς ζωντανὰ τὰ αἰσθήματα τῆς συγχρόνου ζωῆς. Ἀπὸ τὰς νίκας ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως κραταιώνεται τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα. Τὰ δημιουργήματα λοιπὸν τῆς ὑμνογραφίας ὑπερβαίνουν κατὰ πολὺ τὴν κοσμικὴν ποίησιν.

Ὀλίγων μόνον ὑμνογράφων γιγνώσκομεν τὰ ὀνόματα. Τοῦτο φυσικῶς συμβαίνει διὰ τὴν ἔλλειψιν προσωπικότητος τῶν ποιητῶν ἐκείνων, οἵτινες δὲν ἀπέβλεπον εἰς τὴν πρόσκαιρον δόξαν, ἀλλ' εἰς τὴν οὐράνιον μακαριότητα, τὸ ἴδιον δὲ πρέπει νὰ λεχθῇ καὶ περὶ τῶν βυζαντινῶν ζωγράφων, τῶν ὁποίων πολὺ ὀλίγα ὀνόματα γνωρίζομεν. Πολλάκις τὰ πρῶτα γράμματα τῶν στροφῶν τῶν ὕμνων των σχηματίζουσιν ἀκροστιχίδα δηλοῦσαν τὸ ὄνομά των, μεθ' ἑνὸς ἐπιθέτου, ὅπως λόγου χάριν ταπεινὸς ἢ δοῦλος τοῦ Θεοῦ. Καὶ οὕτω βλέπομεν μίαν ἀσυνείδητον ἐπάνοδον ὄχι εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους, ἀλλ' εἰς αὐτὴν τὴν οὐσίαν τῆς ἀρχαίας μελικῆς ποιήσεως. Ὅμοιοι πρὸς τοὺς ἀρχαίους ἀοιδοὺς εἶναι οἱ μελῳδοὶ τῆς ἐποχῆς, περὶ τὴν ὁποίαν ἀσχολούμεθα· δὲν λέγονται πλέον ποιηταί, τουτέστι συνθέται μόνον τοῦ ποιήματος, ἀλλὰ μελῳδοί, διότι φροντίζουν καὶ διὰ τὴν μουσικὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου αὐτῶν. Μετὰ μίαν ἢ δύο εἰσαγωγικὰς στροφάς, ἤτοι τὸ προοίμιον, ἀκολουθεῖ ἡ κυρία στροφή, εἰς ἣν ἕπονται πλέον τῶν εἴκοσιν ἢ τριάκοντα ἄλλων ὁμοιομόρφων. Εἰς πολλοὺς ὕμνους ἡ μελῳδία τῆς πρώτης στροφῆς χρησιμεύει, οὕτως εἰπεῖν, ὡς παράδειγμα δι' ὅλας τὰς ἄλλας καὶ λέγεται εἱρμός.

Τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὸν μέγιστον τῶν Βυ-

Digitized by Google

ζαντινῶν ποιητῶν, τὸν πρῶτον τῶν μελῳδῶν, τὸν *Ρωμανόν*. Ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία τὸν κατέταξεν εἰς τοὺς ἁγίους, εἰς τοῦτο δὲ ὀφείλομεν καὶ τὰς ὀλίγας βιογραφικὰς εἰδήσεις, τὰς ὁποίας ἔχομεν περὶ αὐτοῦ. Δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς οὐδὲ κατὰ ποίαν ἐποχὴν ἔζησεν. Ὁ γενικὸς χαρακτὴρ τῆς ποιήσεώς του καί τινες ὑπαινιγμοὶ περιεχόμενοι εἰς τὰ ἔργα του ἤγαγον πολλοὺς εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἦτο σύγχρονος τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἄλλοι τὸν δέχονται κατὰ δύο αἰῶνας νεώτερον. Νομίζομεν πιθανωτέραν τὴν πρώτην γνώμην.

Μέχρι πρὸ εἴκοσι περίπου ἐτῶν σπάνιοι ἦσαν ἐν τῇ Δύσει οἱ γινώσκοντες καὶ τὸ ὄνομα ἀκόμη τοῦ Ρωμανοῦ, διότι ἐλάχιστα ἀπὸ τὰ ἔργα του εἶχον δημοσιευθῇ, καὶ μάλιστα εἰς βιβλία ὄχι πολὺ προσιτά. Ἀλλ' οἱ ὀλίγοι λόγιοι, ὅσοι εἶχε τύχει ν' ἀναγνώσουν τὸν ποιητήν, ὁμοφώνως τὸν ἐθαύμαζον καὶ τὸν ἀνεκήρυττον ὡς τὸν πρῶτον θρησκευτικὸν ποιητὴν πάντων τῶν αἰώνων, τὸν ὠνόμασαν δὲ Πίνδαρον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως. «Ὁ Ρωμανός, ὁ ἐπιλεγόμενος ὁ μελῳδός, εἶναι ὁ μέγιστος ποιητὴς τῶν βυζαντινῶν χρόνων, ὁ ὁποῖος ἔδωκεν εἰς τὸν θρησκευτικὸν ὕμνον τὸν πανηγυρικώτερον καὶ τὸν ὑψηλότερον χαρακτῆρα» (*Κρουμβάχερ*). Ἦλθεν ἀπὸ τὴν Συρίαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς παννυχίδος, κατὰ τὴν ὁποίαν διῆλθε τὴν νύκτα «ἐν εὐλαβείᾳ λιτανεύων», μὲ τὴν μυστηριακὴν ἔμπνευσιν, ἡ ὁποία θὰ ἐγέμισε τὴν ψυχήν του ἀπὸ τὴν κατανυκτικὴν ψαλμῳδίαν, ἀπὸ τὴν ἐπιβλητικὴν λάμψιν τῶν κηρίων, τῶν ψηφιδωτῶν, ἔλαβε, λέγει, τὸ συναξάριόν του «τὸ χάρισμα τῶν κοντακίων». Μίαν δὲ νύκτα ἐπεφάνη εἰς αὐτὸν καθ' ὕπνους ἡ Θεοτόκος, τοῦ ἔδωκε τόμον καὶ τοῦ εἶπε: «Λάβε τὸν χάρτην καὶ κατάφαγε αὐτόν». Ἦτο δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν Χριστουγέννων· ἐξύπνησεν ἀμέσως, ἐπῆγεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἤρχισε νὰ ψάλλῃ τὸ «Ἡ παρθένος σήμερον τὸν ὑπερούσιον τίκτει». Ἀφοῦ δ' ἔκαμε, λέγει ὁ βιογράφος του, καὶ ἄλλων ἑορτῶν «κοντάκια, ὡς περὶ τὰ χίλια», ἀπεδήμησεν εἰς τὸν Κύριον. Ὁ Ρωμανὸς ἐξύμνησε μὲ μακροὺς ὕμνους ὄχι μόνον τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἑορτάς, ἀλλὰ καὶ πλῆθος ἁγίων. Τὰ ποιήματά του ἔχουν μερικὰς ἀδυναμίας, μερικὰ κουράζουν μὲ τὴν ξηρὰν περιγραφὴν τοῦ βίου τοῦ ἁγίου, τοῦ ὁποίου ἑορτάζεται ἡ μνήμη, ἢ ψυχραίνουν μὲ τὸν διδακτικὸν τόνον. Ἀλλὰ γενικῶς ὁ Ρωμανὸς ὕψωσε τὴν ἐκκλησιαστικὴν βυζαντινὴν ποίησιν εἰς ὕψος, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἔφθασεν οὔτε εἰς τὴν Ἀνατολήν, οὔτε εἰς τὴν Δύσιν. «Ἔχει πτῆσιν ἐλευθέραν καὶ ὑψηλήν, εὐγενῆ πύρινον ἐνθουσιασμὸν καὶ ἐκτέλεσιν ἰσαξίαν...» Μεγαλοφυὴς εἶναι ἡ ἐπιδεξιότης, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ ποιητὴς ἠξεύρει νὰ ζωντανεύῃ δραματικὰ τὸ θέμα του. Μερικοὶ ὕμνοι ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἀληθεῖς διαλόγους... Ἡ κορωνὶς δὲ τῶν χαρισμάτων, τὰ ὁποῖα στολίζουν τὰ ποιήματά του, εἶναι ἡ μοναδικὴ τελειότης τοῦ στίχου. Ὁ Ρωμανὸς ἔκαμε τοὺς στίχους του «θαυμαστὰ ρυθμικὰ καλλιτεχνήματα». Σημειωτέον δὲ ὅτι δὲν εἶναι εἰς πάντα, ὅσον μορφωμένος καὶ ἂν εἶναι, καταληπτὴ ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν θὰ ἐπροξένουν οἱ ὕμνοι τοῦ Ρωμανοῦ, τῶν ὁποίων ἡ μορφὴ καὶ ἡ ψαλμῳδία ἦτο τόσον πολὺ λεπτὴ καὶ περίπλοκος, ὥστε διαφεύγει εἰς ἡμᾶς τοὺς νεωτέρους. Ἰδοὺ μὲ πόσην δύναμιν ψάλλει τὴν Δευτέραν Παρουσίαν:

«Ὅταν ἔλθῃς ὁ Θεὸς
ἐπὶ γῆς μετὰ δόξης
καὶ τρέμωσι τὰ σύμπαντα,
ποταμὸς δὲ τοῦ πυρὸς
πρὸ τοῦ βήματος ἕλκῃ,
καὶ βίβλοι διανοίγωνται
καὶ τὰ κρυπτὰ δημοσιεύωνται,
τότε ῥῦσαί με
ἐκ του πυρὸς τοῦ ἀσβέστου
καὶ ἀξίωσον
ἐκ δεξιῶν σού με στῆναι,
κριτὰ δικαιότατε».

Ἡ κρίσις ἡμῶν σήμερον περὶ τοῦ Ρωμανοῦ εἶναι κατ' ἀνάγκην ἀτελής, διότι μόνον οἰκτρὰ λείψανα τοῦ ἔργου του διεσώθησαν. Διότι οἱ ὕμνοι τοῦ Ρωμανοῦ περιέπεσαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ἀχρηστίαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ὡραιότατοι ὕμνοι του παρεμερίσθησαν. Ἐνεφανίσθησαν καὶ ἐπεκράτησαν εἰς τὴν λειτουργικὴν πρᾶξιν οἱ λεγόμενοι Κανόνες, μελῳδικὰ δημιουργήματα αὐστηρότατα ὡς πρὸς τὴν γλωσσικὴν μορφὴν καὶ περισσότερον περίπλοκα. Διαρκῆ τιμὴν εἶχεν ὁ περίφημος ὕμνος τῶν Χριστουγέννων, ὁ ὁποῖος ἕως τὸν ΙΒ' αἰῶνα, ὡς ρητῶς μνημονεύεται, ἐψάλλετο εἰς τὴν ἐπίσημον τράπεζαν τοῦ παλατίου ὑπὸ διπλοῦ χοροῦ Ἁγιοσοφιτῶν καὶ Ἁγιοαποστολιτῶν ψαλτῶν:

«Ἡ παρθένος σήμερον
τὸν ὑπερούσιον τίκτει
καὶ ἡ γῆ τὸ σπήλαιον
τῷ ἀπροσίτῳ προσάγει».

Εἰς τοὺς ὀλίγους παλαιοὺς βυζαντινοὺς ὕμνους, οἱ ὁποῖοι διεσώθησαν, ἀνήκει καὶ τὸ πανηγυρικώτερον ᾆσμα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὁ Ἀκάθιστος τοῦ πατριάρχου Σεργίου, ὁ ὁποῖος συνετέθη, ὡς φαίνεται, τῷ 626 πρὸς ἐξύμνησιν τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως ἀπὸ τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς Ἀβάρους, προσέλαβεν ὅμως εἰς τὴν ἑλληνικὴν ψυχήν, τὴν ὁποίαν ἕως σήμερον εἰς πᾶσαν γωνίαν γῆς ἐνθουσιάζει καὶ κατανύσσει, γενικωτέραν σημασίαν:

«Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ
τὰ νικητήρια
ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν
εὐχαριστήρια
ἀναγράφω σοι
ἡ πόλις σου, Θεοτόκε».

Κοσμικὴ ποίησις. Ἀκόμη περισσότερον ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν εἶναι ἡ κοσμικὴ ποίησις τῶν παλαιοτέρων μάλιστα τούτων βυζαντινῶν χρόνων. Μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν, μὲ πραγματικὴν ἀγάπην ἐκαλλιεργήθησαν κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν δύο ποιητικὰ εἴδη, τὸ ἔπος καὶ τὸ ἐπίγραμμα. Ὁ σπουδαιότερος ἀντιπρόσωπος τῆς ἐπικῆς ποιήσεως εἶναι ὁ *Νόννος*, ὁ ἐπιλεγόμενος *Πανοπολίτης* (τῆς Αἰγύπτου, ἤκμασε κατὰ τὸ 400), ὅστις ἐνσαρκώνει, ὅπως καὶ ὁ Συνέσιος, τὴν μετάβασιν ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ὡς ἐθνικὸς ἔγραψεν ἕνα μεγάλο φανταστικὸν ἔπος, ἔχον θέμα τὴν ἐκστρατείαν τοῦ θεοῦ Διονύσου εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὡς Χριστιανὸς ἔκαμε μίαν ἔμμετρον ἐπεξεργασίαν τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Τὸ δὲ εἶδος, εἰς τὸ ὁποῖον διέπρεψε καὶ ἐπέταξεν εἰς ὕψη ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῶν παλαιῶν βυζαντινῶν χρόνων, εἶναι τὸ ἐπίγραμμα. Συνεχίζεται ἀδιάκοπον τὸ ἀρχαῖον, τὸ ἀλεξανδρινὸν ἐπίγραμμα, μὲ τὴν ἰδίαν συνεκτικὴν δύναμιν καὶ γλαφυρότητα καὶ κάλλος, ὥστε πάντοτε ὁμοιάζει μὲ ὡραῖον μικρὸν καὶ κομψὸν ἐγκόλπιον. Ἐκτὸς τῶν μικρῶν τούτων ποιηματίων, ἔχομεν καὶ μακρότερα, ἐλεγειακά, περιγραφικὰ καὶ ἱστορικὰ ἀκόμη ποιήματα. Διεκρίθη δ' ὑπὲρ πάντας εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ὁ *Γεώργιος Πισίδης*, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου ἦτο διάκονος εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Τὰ ἔργα τοῦ Πισίδη εἶναι γραμμένα εἰς ἀρχαϊκοὺς στίχους κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς σχολῆς τοῦ Νόννου. Τὸ ἱστορικόν του ἔργον εἶναι ἡ ἀφήγησις τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ Ἡρακλείου, ἄλλο σπουδαῖον ἔργον του ἓν μέγα φιλοσοφικοθεολογικὸν διδακτικὸν ποίημα, τὸ Ἑξαήμερον. Τόσον μεγάλη ἦτο ἡ φήμη τοῦ Πισίδη, ὥστε ἦτο διαδεδομένη περὶ αὐτοῦ ἡ ἐξαιρέτως τιμητικὴ φράσις: «τί κρεῖττον; Εὐριπίδης ἢ Πισίδης»;

Μέση περίοδος (717—1204). Μεταξὺ πρώτης καὶ δευτέρας περιόδου τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας παρεμπίπτει διάστημα δύο περίπου αἰώνων, περίοδος πτωχὴ εἰς πνευματικὰ προϊόντα.

Ἐν τούτοις ἐμφανίζεται κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Εἰκονομαχίας ἀνὴρ μεγάλην ἀσκήσας ἐπὶ τοὺς μεταγενεστέρους ἐπίδρασιν, ὁ *ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός*, ὁ τιμηθεὶς μὲ τὴν προσωνυμίαν «Χρυσορρόας». Ἱερεὺς κατὰ τὸ α' ἥμισυ τοῦ Η' αἰῶνος εἰς τὴν παρὰ τὴν Ἱερουσαλὴμ μονὴν τοῦ Ἁγίου Σάββα, διετήρησε τὰς παραδόσεις τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ καὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

Ὁ Δαμασκηνὸς ἐγκωμιάζεται ὑπὸ τῶν παλαιῶν ὅτι εἰς μὲν τὴν ἀριθμητικὴν ἦτο ἄλλος Πυθαγόρας, εἰς τὴν γεωμετρίαν νέος Εὐκλείδης, ὅτι ἦτο δεινὸς εἰς τὴν ἠθικήν, τὴν λογικήν, τὴν ρητορικήν· ὅτι ἐγνώριζεν ὅλα τὰ μυστήρια τῆς μουσικῆς, τῆς φύσεως ὅλης, καὶ ὅτι εἶχε θέσει ὡς κολοφῶνα τῆς τεραστίας ταύτης ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως τὴν εὐρυτάτην μελέτην περὶ τοῦ θείου. Ἀναντίρρητον εἶναι ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ὑπῆρξεν ἓν ἐκ τῶν σπανιωτάτων πνευμάτων τοῦ μεσαίωνος, ἐπίσης (καὶ τοῦτο ἔχει μεγίστην σημασίαν) ὅτι κατὰ τὴν λεγομένην σκοτεινὴν ἐποχὴν ἐσῴζοντο αἱ ἐθνικαὶ πλέον καταστᾶσαι παραδόσεις περὶ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ χριστιανικῆς σοφίας. Εἰς τὸ κυριώτατον αὐτοῦ σύγγραμμα, ὅπερ ὀνομάζεται Πηγὴ τῆς Γνώσεως, ὁ Δαμασκηνὸς πρῶτον μὲν πραγματεύεται τὴν διαλεκτικὴν ὡς προπαρασκευὴν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν μελέτην τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἔπειτα δὲ ἀνασκευάζει καὶ ἀναιρεῖ ἑκατὸν περίπου αἱρέσεις καὶ μετὰ τοῦτο ἐκθέτει πλήρη τὴν δογματικὴν θεωρίαν τῆς ἀληθοῦς πίστεως. Ἐν τῷ προοιμίῳ τοῦ περιφήμου τούτου δογματικοῦ συνεκδήμου τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ὁ συγγραφεὺς ἀποφαίνεται περὶ τῶν ἀρχαίων ὡς ἑξῆς: «Καὶ πρῶτον τῶν παρ' Ἕλλησι σοφῶν τὰ κάλλιστα παραθήσομαι, εἰδώς, ὡς εἴ τι μὲν ἀγαθόν, ἄνωθεν παρὰ Θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις δεδώρηται, ἐπειδὴ πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστι».

Μὲ τὸν Δαμασκηνὸν τελειώνει ἡ ἐκκλησιαστικὴ λογοτεχνία τῶν Ἑλλήνων· τοὐναντίον ἀπὸ τὸν Θ' αἰῶνα, ὅτε ἀναζῇ καὶ πάλιν ἡ πνευματικὴ δραστηριότης τοῦ ἔθνους, μακρὰ σειρὰ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων ἀναφαίνεται ἕως τὴν ὁριστικὴν πτῶσιν. Χαρακτηριστικὸς εἶναι ὁ ἰδιότυπος μυστικισμός, τοῦ ὁποίου οἱ κάλλιστοι ἀντιπρόσωποι εἶναι ὁ *Συμεών*, «ὁ νέος Θεολόγος», (τὸν ΙΑ' αἰῶνα) καὶ ὁ *Νικόλαος Καβάσιλας* (τὸν ΙΔ' αἰῶνα), οἱ ὁποῖοι παρακολουθοῦνται ἀπὸ πλῆθος ἄλλων Βυζαντινῶν μυστικιστῶν. Τὸ γενικὸν συμπέρασμα, τὸ ὁποῖον ἀναπηδᾷ ἀπὸ τὴν μελέτην τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων τῶν πρώτων αἰώνων καὶ τῶν ἄλλων μετὰ τὸν Δαμασκηνόν, εἶναι ὅτι οἱ μὲν πρῶτοι, μεθ' ὅλην τὴν ἑλληνικὴν πλουσίαν παιδείαν, ἔχουν αἴσθημα παγκόσμιον χριστιανικόν, οἱ δὲ κατόπιν εἶναι ἀντιπρόσωποι ἰδιάζοντες τοῦ ὅλου βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἀπεχωρίσθη τελείως ἀπὸ τὴν Δύσιν καὶ ζῇ μὲ ἰδικόν της αὐτόνομον βίον καὶ ἰδεώδη.

Ἡ *θεολογία* ὑπῆρξεν ὁ σπουδαιότερος κλάδος τῆς ἐπιστήμης εἰς τὸ Βυζάντιον. Πρωτότυπα ὅμως συγγράμματα δὲν παρήχθησαν. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ρητορική, τὴν ὁποίαν ἐλάμπρυναν τὸν Δ' καὶ Ε' αἰῶνα οἱ Γρηγόριοι, οἱ Βασίλειοι καὶ οἱ Χρυσόστομοι, παρήκμασε. Διότι ἐπεκράτει ἡ μίμησις, ὁ κύριος δὲ χαρακτὴρ αὐτῆς ἦτο ὁ ἐγκωμιαστικός. Διὰ τοῦτο τὰ συνηθέστερα προϊόντα εἶναι λόγοι εἰς ἑορτάς, πανηγυρισμοὶ μαρτύρων, ἐκκλησιῶν, ἐπιτάφιοι, ἑρμηνεῖαι περικοπῶν τοῦ Εὐαγγελίου. Ἂν καὶ ἦσαν πολυμαθέστατοι οἱ Βυζαντινοί, ὅμως δὲν κατώρθωσαν νὰ κάμουν καμμίαν σημαντικὴν ἀνακάλυψιν εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, οὔτε εἰς τὴν γεωγραφίαν καὶ τὴν ἀστρονομίαν. Διότι ἐδεσμεύοντο ἀπὸ τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις των. Εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, τὸ θεόπνευστον ἐκεῖνο βιβλίον, περιλαμβάνεται ἡ ἀλήθεια περὶ ὅλων τῶν μεγάλων ζητημάτων, τὸ δὲ ἀστείρευτον ποσὸν γνώσεων, τὰς ὁποίας εἶχον παραλάβει ἀπὸ τοὺς προγόνους των, ἦτο ἀρκετὸν διὰ τὴν φυσικὴν ἐπιστημονικὴν περιέργειαν αὐτῶν ὡς Ἑλλήνων.

Ἡ ἀναγέννησις. Φώτιος καὶ Ψελλός. Διὰ τῶν δύο τούτων παγκοσμίου σοφίας Βυζαντινῶν λογίων δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ἡ ἀναγέννησις τῆς παιδείας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ Θ' ἕως τὰ μέσα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ἀναγέννησις, ἡ ὁποία διήρκεσε δύο ὁλοκλήρους αἰῶνας καὶ εἶναι γνωστὴ μὲ τὰ ὀνόματα δύο μεγάλων δυναστειῶν, τῆς δυναστείας τῶν Μακεδόνων καὶ τῆς τῶν Κομνηνῶν. Εἰς τὴν κοινωνικὴν θύελλαν τῆς Εἰκονομαχίας καὶ τὴν σκοτεινὴν ἐποχὴν τοῦ Ζ' καὶ Η' αἰῶνος ἐπηκολούθησεν ἀστραπὴ σοφίας καὶ πνευματικῆς δράσεως. Ἡ ἀπώλεια τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Συρίας, τῶν μεγάλων νοτίων χωρῶν, ἀναπληρώνεται μὲ τὸ μέγα ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τοῦ Βυζαντίου εἰς τὰ βόρεια καὶ εἰς τὰ βορειοανατολικὰ μὲ ἀληθινὰς ἑλληνορθοδόξους ἀποικίας. Ἡ Κωνσταντινούπολις γίνεται τὸ κέντρον τοῦ παγκοσμίου πολιτισμοῦ, οἱ σλαβικοὶ λαοὶ διὰ τοῦ Μεθοδίου καὶ τοῦ Κυρίλλου ἐκχριστιανίζονται καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν ἱστορικὸν βίον, τὸ πανεπιστήμιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνακαινίζεται ὑπὸ τοῦ καίσαρος Βάρδα. Τότε ἐμφανίζεται εἷς ἀπὸ τοὺς μεγάλους σοφοὺς καὶ μία ἀπὸ τὰς μᾶλλον ὑπερόχους μορφὰς τῆς παγκοσμίου ἱστορίας, ὁ πατριάρχης *Φώτιος* (820—897).

Ὁ μέγας ἐκκλησιαστικὸς ἀρχηγός, ὁ ὁποῖος ὑψώθη ὑπέρμαχος τοῦ ἔθνους ἐναντίον τῶν ἀξιώσεων τοῦ πάπα καὶ ἀπέκτησεν οὕτω κοσμοϊστορικὴν σημασίαν, ὑπῆρξε καὶ μέγας σοφός. Ὁ Φώτιος ἔστρεψε τὴν προσοχήν του εἰς τοὺς τεραστίους πνευματικοὺς θησαυροὺς τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἤντλησεν ἀφθόνως ἀπὸ αὐτούς. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἔγραψε σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται Βιβλιοθήκη ἢ Μυριόβιβλος. Εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον ὁ Φώτιος ἀνθολογεῖ καὶ κρίνει περίπου 300 ἀρχαῖα συγγράμματα, εἰς ἰσάριθμα κριτικὰ δοκίμια (essais) ἐξαιρετικῆς ὀξυνοίας καὶ ἀσφαλείας κρίσεως. Οἱ μαθηταὶ τοῦ Φωτίου δὲν ἀφῆκαν τὸ ὑψηλόν του παράδειγμα καὶ εἶναι γνωστότατος μεταξὺ αὐτῶν ὁ *Ἀρέθας* (ἤκμασε τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Ι' αἰῶνος).

Κατόπιν μέγας ἐπίσης ἐγκυκλοπαιδικὸς εἶναι ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος (κατὰ τὸ 950), ὁ ὁποῖος μὲ τὴν βοήθειαν πολλῶν λογίων καταρτίζει μεγάλας ἐπιτομὰς καὶ συλλογὰς ἀπὸ ἔργα διαφόρων ὑποθέσεων, ἱστορικά, νομικά, ἰατρικά, γεωπονικὰ καὶ ἄλλα. Αἱ σπουδαιότεραι εἶναι αἱ ἱστορικαὶ συλλογαί, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ 200 ἀρχαῖα βιβλία καὶ ἀποτελοῦν μίαν μεγάλην Ἐγκυκλοπαιδείαν πολιτικῆς ἐπιστήμης, καὶ οἱ Βίοι ἁγίων, τοὺς ὁποίους ἐξέδωκεν ὁ περίφημος Συμεὼν ὁ Μεταφράστης. Ἡ πρώτη περιέχει ἀποσπάσματα ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς τῆς ἀρχαιότητος εἰς 53 βιβλία. Ἡ δευτέρα περιέχει παλαιοὺς βίους ἁγίων καὶ μαρτύρων πρωτοτύπους ἢ μεταφρασμένους ἀπὸ ὅλας τὰς γλώσσας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Ἐκ τῶν μεγάλων συλλογῶν τούτων τοῦ Πορφυρογεννήτου εἶναι καὶ τὰ πολιτικὰ συγγράμματά του (περὶ τῶν ὁποίων ἔχουν ἤδη λεχθῇ ἀρκετὰ εἰς τὸ περὶ *Πολιτισμοῦ* μέρος, περὶ τῆς *Βασιλείου τάξεως*, περὶ *Θεμάτων*) πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανόν, ἔργα πολυτιμότατα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν αὐλικήν, τὴν διοικητικὴν καὶ τὴν διπλωματικὴν ἱστορίαν τοῦ κράτους.

Κατὰ τὸν ἑπόμενον αἰῶνα ἐμφανίζεται ὁ πολυμαθέστατος σοφός, ὁ *Μιχαὴλ Ψελλὸς* (κατὰ τὸ 1050), ὁ ὁποῖος κατεῖχε πᾶσαν ἐπιστήμην καὶ σοφίαν. Ὁ Θ' καὶ Ι' αἰὼν χαρακτηρίζονται ὡς οἱ αἰῶνες τῶν ἐγκυκλοπαιδικῶν συλλογῶν ἀπὸ τὸν ἀτελείωτον πνευματικὸν θησαυρὸν τῆς ἀρχαιότητος. Κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα ἀρχίζει ἡ συγκομιδὴ τῶν καρπῶν. Ἐκτὸς διαφόρων λόγων καὶ ποιημάτων, ἀκόμη ἔγραψεν

Digitized by Google

ὁ Ψελλὸς παντὸς εἴδους βιβλία, θεολογικά, φιλοσοφικά, νομικά, ἱστορικά, μαθηματικά. Ἡ ἀτελείωτος εὐρύτης τῶν γνώσεων τοῦ Ψελλοῦ, ἡ πολυμέρεια τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτοῦ, ἡ λεπτότης τῆς παρατηρήσεως, ἡ ἱκανότης τῶν περιγραφῶν ἀναδεικνύει τὸν Ψελλὸν ὄχι μόνον πρῶτον τῆς ἐποχῆς του, ἀλλὰ καὶ ἕνα ἐκ τῶν ἐξαιρετικῶν ὅλως ἀνθρώπων τῆς παγκοσμίου φιλολογίας. Τὸ ἱστορικὸν ἔργον τοῦ Ψελλοῦ, ἡ «Χρονογραφία» αὐτοῦ, ἡ ὁποία περιλαμβάνει ταραχωδεστάτην ἐποχὴν τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας (976—1077) περιέχει θαυμασίας ρεαλιστικὰς περιγραφὰς καὶ παρέχει ἐξαιρετικὰς πληροφορίας περὶ τοῦ Βυζαντινοῦ βίου. Ἔχει δὲ τὴν τιμὴν ὁ Ψελλός, ὅτι ἐπανέφερεν εἰς τὴν ζωὴν τὴν πλατωνικὴν φιλοσοφίαν. Ὁ Φώτιος ἐκάλει εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ τοὺς φίλους του, ἀνεγίνωσκε καὶ ἡρμήνευε μετ' αὐτῶν τὰ ἀρχαῖα συγγράμματα. Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος εἶχε καταρτίσει εἰς τὸ παλάτιον ὅμιλον σοφῶν, οἱ ὁποῖοι εἰργάζοντο ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του. Ὑπῆρχον λοιπὸν ἀπὸ τότε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν φιλολογικοὶ σύλλογοι, οἱ ὁποῖοι εἰργάζοντο πρὸς διάδοσιν καὶ προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης. Συχνάκις ἐγίνοντο διαλέξεις εἰς δημόσια μέρη (ὡς εἰς τὰς στοάς), συχνότατα δὲ ἐγίνοντο εἰς συναθροίσεις λογίων (ὡς εἰς τὸ παλάτιον) θεολογικαὶ καὶ φιλοσοφικαὶ συζητήσεις. Ἐπικρατεῖ μάλιστα καὶ τὸ πνεῦμα ἀνεξαρτησίας σκέψεως καὶ πνευματικῆς ἐλευθερίας.

Ἡ φιλολογικὴ ἐπιστήμη τῶν Βυζαντινῶν κατὰ τοὺς πρὸ τῶν Κομνηνῶν αἰῶνας εἶχε κυριώτατα περιορισθῆ εἰς τὴν ἐπιμελῆ συντήρησιν τῶν λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος. Πολλὰ βεβαίως συγγράμματα ἀπωλέσθησαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Εἰκονομαχίας, ἀλλ' ὅμως εἰς ἄνδρας, οἷος ὁ Φώτιος καὶ οἱ περὶ αὐτόν, ὀφείλομεν ὁπωσδήποτε τὴν διάσωσιν τῶν κυριωτάτων Ἑλλήνων συγγραφέων. Τὰ χειρόγραφα ἐθεωροῦντο πολύτιμα πράγματα, πολλὴ δὲ ὡσαύτως κατεβάλλετο φροντὶς καὶ διὰ τὴν ἀκριβῆ αὐτῶν ἀντιγραφήν. Κατὰ τοὺς χρόνους μάλιστα τῶν Κομνηνῶν ἠσχολοῦντο μετὰ ζήλου περὶ τὰ χειρόγραφα οἱ ὑπομνηματισταί, καὶ μολονότι πολλαὶ ἐξηγήσεις αὐτῶν εἶναι ἄτοποι, ὅμως διέσωσαν καὶ πλείστας ὀρθὰς ἑρμηνείας, αἵτινες διαφωτίζουσι τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, τοῦτο δὲ διότι εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν παλαιότερα ὑπομνήματα, τὰ ὁποῖα κατόπιν ἀπωλέσθησαν. Ὁ Εὐστάθιος, ὁ σοφὸς ἀρχιεπίσκοπος τῆς Θεσσαλονίκης (τέλη τοῦ ΙΒ' αἰῶνος), δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ ἄριστον παράδειγμα τῶν Βυζαντινῶν φιλολόγων, εἶναι δὲ γνωστότατος εἰς τοὺς φιλολόγους ἀπὸ τὰ περίφημα σχόλιά του εἰς τὸν Ὅμηρον.

Τινὲς ἐξ αὐτῶν μετεχειρίσθησαν τὸ ἄφθονον ὑλικόν, τὸ ὁποῖον ἐπορίζοντο ἐκ τῆς ἐνδελεχοῦς μελέτης τῶν ἀρχαίων καὶ ἐκ τῶν ἰδίων σημειωμάτων πρὸς σύνταξιν διαφόρων λεξικῶν ἀνίσου ἀξίας. Ἐκ τῶν ἀρίστων τοιούτων λεξικῶν, ὀλίγον παλαιότερον τῆς περιόδου ταύτης, εἶναι τὸ τοῦ Σουΐδα, τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει πρὸς ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικόν: δὲν ἐξηγεῖ μόνον τὰς λέξεις, ἀλλὰ περιέχει καὶ πολλοὺς ὁρισμοὺς πραγμάτων καὶ ἀναγραφὰς ἀρχαίων χωρίων, δι' ὃ καὶ οἱ σημερινοὶ φιλόλογοι εὑρίσκουσι παρὰ τῷ Σουΐδᾳ πράγματα ἄλλοθεν ἄγνωστα. Μέγα ἐνδιαφέρον παρέχει ὁ μαθητὴς καὶ φίλος τοῦ Εὐσταθίου *Μιχαὴλ Ἀκομινᾶτος* (τέλη ΙΒ' ἀρχῶν — ΙΓ' αἰῶνος), ὁ ὁποῖος καὶ αὐτὸς ἦτο ἀρχιεπίσκοπος τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ ἄλλος *Ἀκομινᾶτος*, ὁ ἀδελφός του, γνωστότερος ὡς *Νικήτας Χωνιάτης* (διότι κατήγοντο ἀπὸ τὰς Χωνὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας), συνεχίζει τὴν «Ἀλεξιάδα». Ὁ *Ἰωάννης Κίνναμος* εἶναι ἱστορικὸς τοῦ Ἰωάννου καὶ Μανουὴλ Παλαιολόγου. Μεταξὺ δὲ τῶν χρονογράφων ἄξιοι μνήμης εἶναι ὁ *Ἰωάννης Ζωναρᾶς*, ὁ *Μιχαὴλ Γλυκᾶς*, ὁ *Κωνσταντῖνος Μανασσῆς*. Ὅλους αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐπιφανεῖς ἱστορικούς, ὅπως τὴν *Ἄνναν τὴν Κομνηνὴν* καὶ τὸν Χωνιάτην, καὶ τοὺς ἀφανεῖς χρονογράφους αἰσθανόμεθα νὰ σκιρτοῦν ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνειαν τῆς ἰσχύος, εἰς τὴν ὁποίαν ἔφεραν τὸ κράτος οἱ τρεῖς μεγάλοι Κομνηνοί, καὶ τέλος βλέπομεν τὸν Νικήταν Χωνιάτην νὰ χύνῃ δάκρυα πόνου, ὡς ἀληθὴς πατριώτης, διὰ τὴν καταστροφὴν ὑπὸ τῶν σταυροφόρων τοῦ μεγαλείου ἐκείνου.

Ἄννα ἡ Κομνηνή. Ἡ τόσον ἔντονος ἐπιστροφὴ πρὸς τὴν ἀρχαίαν σοφίαν, τὴν ὁποίαν ἀπεθησαυρίζεν ὁ Θ' καὶ Ι' αἰὼν εἰς μεγάλας ἐγκυκλοπαιδείας, ἡ ἀνάπτυξις τοῦ φιλοσοφικοῦ αἰσθήματος παρήγαγον ἄνθησιν ἱστοριογραφίας, ἡ ὁποία ἔχει κάλλιστον ἀντιπρόσωπον τὸν *Ψελλόν*, ἀξιοπαρατήρητον τὸν *Λέοντα τὸν Διάκονον* (τέλος τοῦ Ι' αἰῶνος), τὸν *Νικηφόρον Βρυέννιον* (ἀρχὰς τοῦ ΙΑ'), ἀποκορυφώνεται δὲ εἰς τὴν βασιλόπαιδα *Ἄνναν*, τὴν κόρην τοῦ Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ. Εἰς τὴν ἐξαίρετον πνευματικὴν δραστηριότητα καὶ λογοτεχνικὴν ζωήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔφθασεν ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἐπὶ τῆς ἰσχυρᾶς κυβερνήσεως τῶν μεγάλων Κομνηνῶν, κατέχει πολὺ ὑψηλὴν θέσιν ἡ Ἄννα Κομνηνή, συγγραφεὺς τῆς ἱστορίας τῶν ταραχωδεστάτων χρόνων τῆς πρώτης σταυροφορίας, εἰς τὸ ἔργον αὐτῆς, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται «Ἀλεξιὰς» (τὸ ἔτος 1148 εἶχε περατωθῆ ἡ συγγραφὴ τοῦ ἔργου). Ἡ Ἄννα Κομνηνή, «πορφυρογέννητος», ἦτο γυνὴ εὐφυὴς καὶ λογιωτάτη, ἔγραψε δὲ τὰς πράξεις καὶ τὰ κατορθώματα τοῦ πατρὸς αὐτῆς. Ἡ «Ἀλεξιὰς» εἶναι ἱστορικὸν ἔργον παγκοσμίου ἐνδιαφέροντος. Ἡ Ἄννα, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἱστορικοὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης, μιμεῖται τοὺς ἀρχαίους, ἔχει ὅμως καὶ ἀρκετὴν πρωτοτυπίαν εἰς τὸν τρόπον τῆς διηγήσεως αὐτῆς. Ἰδίως ἡ Ἄννα ἡ Κομνηνὴ γράφει μὲ κομψότητα τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν, ὑπερηφανεύεται διὰ τὴν ἑλληνομάθειαν αὐτῆς καὶ εἰς τὴν ἱστορικὴν τῆς ἀφήγησιν βλέπει πάντοτε τὸ συμφέρον τοῦ κράτους, τοῦ ὁποίου γνωρίζει τὸ μεγαλεῖον, ὡς ἀληθὴς κόρη Ἕλληνος βασιλέως.

Ὁ τρόπος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐκφράζεται δὲν εἶναι ἐπιτετηδευμένος. Ὅταν πρόκειται νὰ παραθέσῃ σλαβικὰς τοπωνυμίας, νομίζει ἀναγκαῖον νὰ ζητήσῃ οἱονεὶ συγγνώμην, διότι «καταμιαίνει» τὸ ὕφος τῆς ἱστορίας. «Καὶ μεμφέσθω μηδεὶς ἡμῖν τοιούτοις χρωμένοις ὀνόμασι βαρβαρικοῖς καὶ ἀφ' ὧν ἔστι τὸ ὕφος τῆς ἱστορίας καταμιαίνεσθαι».

Ἡ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς «Ἀλεξιάδος» ἐντύπωσις εἶναι ὅτι ἡ Ἄννα ἡ Κομνηνὴ ἀποτελεῖ μίαν ἰδιαιτέραν φυσιογνωμίαν, ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρουσαν. Ἡ εὐστοχία τοῦ πνεύματός της φαίνεται εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν σταυροφόρων. Διακρίνει σαφῶς ὅτι ἐξ αὐτῶν οἱ μὲν ἁπλοϊκώτεροι ἐπόθουν τῷ ὄντι νὰ ἀπελευθερώσουν ἀπὸ τοὺς ἀπίστους τὸν τάφον τοῦ Σωτῆρος, ἀλλ' ὅτι ὅμως οἱ ἄλλοι, οἱ πονηρότεροι, ἀπέβλεπον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἔξοχος εἶναι καὶ ἡ σκιαγραφία τῶν Φράγκων καὶ τῆς ἀγρίας ὁρμῆς αὐτῶν. Ἐθεώρει δὲ ἐπικινδύνους τοὺς βαρβάρους ἱππότας, καὶ τοῦ πατρός της δὲν ἐξετίμα μόνον τὴν πολεμικὴν ἀνδρείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν λεπτότητα ἐκείνην τοῦ πνεύματος, ἥτις διέκρινε τὸν Ἕλληνα ἀπὸ τὸν Φράγκον, ὁ ὁποῖος δὲν ἀπέβλεπε παρὰ μόνον εἰς τὴν κτηνώδη βίαν. Καὶ οὕτως ἔχουσα ἀπέναντί της τὴν ἀγροικίαν τῶν μεγάλων εὐγενῶν ἱπποτῶν τῆς Δύσεως, θαυμάζει τὸν ὑπέροχον βυζαντινὸν πολιτισμὸν καὶ ὑπερηφανεύεται διότι εἶναι Ἑλληνίς.

Τόσον δὲ γόνιμος ὑπῆρξεν ὁ αἰὼν τῶν Κομνηνῶν, ὥστε πάντα σχεδὸν τὰ λογοτεχνικὰ εἴδη ἀνεπτύχθησαν κατ' αὐτόν. Ἐκτὸς τῶν μεγάλων ἱστορικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐμνημονεύθησαν, ἐκτὸς τῶν ἱεραρχῶν πρέπει νὰ προστεθῇ *ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος*, ὁ γνωστότερος ὡς *Πτωχοπρόδρομος*, ὁ ὁποῖος ἴσως πρέπει νὰ μερισθῇ εἰς περισσοτέρους τοῦ ἑνὸς συγγραφεῖς γράψαντας ποικιλώτατα θέματα. Ἀκόμη καὶ μυθιστορήματα ἐγράφησαν κατὰ τὸν αἰῶνα τῶν Κομνηνῶν, ἔχομεν δὲ καὶ ἓν δρᾶμα «*Ὁ Χριστὸς πάσχων*». Εἶναι μοναδικὴ ἡ πνευματικὴ δραστηριότης καὶ ἡ πνευματικὴ κίνησις τοῦ αἰῶνος τῶν Κομνηνῶν εἰς ὅλα τὰ λογοτεχνικὰ θέματα.

Τὸ ἀλεξανδρινὸν μυθιστόρημα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν ἀνεγεννήθη καὶ ἓν ἄλλο λογοτεχνικὸν εἶδος, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχον διαπρέψει οἱ Ἀλεξανδρινοί, τὸ μυθιστόρημα. Τὰ γνωστὰ βυζαντινὰ μυθιστορήματα εἶναι τοῦ *Εὐσταθίου Μακρεμβολίτου* «Τὰ καθ' Ὑσμίνην καὶ Ὑσμινίαν», τοῦ *Θεοδώρου Προδρόμου* «Τὰ κατὰ Ροδάνθην καὶ Δοσικλέα», τοῦ *Νικήτα Εὐγενιανοῦ* «Τὰ κατὰ Δρόσιλλαν καὶ Χαρικλέα», τοῦ *Κωνσταντίνου Μανασσῆ* «Τὰ κατ' Ἀρίστανδρον καὶ Καλλιθέαν». Τὸ ἐπὶ αἰῶνας λησμονημένον τοῦτο λογοτεχνικὸν εἶδος, ἐπανέφερον τὰς παλαιὰς «ἐρωτικὰς διηγήσεις», εἰς τὰς ὁποίας ἐνησμενίζοντο οἱ ἀρχαῖοι, καὶ τὰ ἐπιτυχῆ ἀλεξανδρινὰ μυθιστορήματα τοῦ Ἡλιοδώρου καὶ τοῦ Ἀχιλλέως Τατίου, δὲν εἶναι βεβαίως κληρονομία τοῦ εὐγενοῦς ἐνδιαφέροντος, τὸ ὁποῖον εἶχον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες πρὸς τὸ θέατρον, εἶναι ὅμως ἀπόρροια τῶν ἀναγκῶν μιᾶς ἐξαιρέτως προηγμένης εἰς πολιτισμὸν κοινωνίας. Ὁ κόρος ἀπὸ τὰς καθημερινὰς ἐργασίας καὶ ἐνοχλήσεις ἑνὸς πολυασχόλου βίου καὶ ἐν μέσῳ πολυσυνθέτου πολιτισμοῦ φέρει τὴν ψυχὴν εὐχαρίστως πρὸς τὰς φανταστικὰς ἱστορίας, εἰς τὰς ὁποίας οἱ ἥρωες μετ' ἀγῶνας ποικίλους ἐξέρχονται ἐπὶ τέλους νικηταί. Καὶ ἐπειδὴ τὰ ἐλατήρια τῶν ἀγώνων ἑνὸς ἀνδρὸς εἶναι κυρίως ἡ κατάκτησις τῆς ἀρχῆς (εἴτε δόξη.) καὶ ἡ κατάκτησις τῆς γυναικός, τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο ἀποτελεῖ κοινὸν τῶν ἀνθρώπων ἐλατήριον, διὰ τοῦτο τὸ ἀλεξανδρινὸν καὶ τὸ βυζαντινὸν μυθιστόρημα, θέμα ἀναλλοίωτον ἔχουν τὸ ἐρωτικὰς περιπετείας. Ὁ ἥρως ἢ ἡ ἡρωῒς διέρχονται ποικίλας περιπετείας, χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων, ἡ δὲ ἡρωῒς τέλος, ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς κινδύνους, δίδει ἑαυτὴν ἁγνὴν εἰς τὸν ἐραστήν. Ἡ ἐπίδρασις τῶν ἑλληνικῶν τούτων μυθιστοριῶν ὑπῆρξε καταπληκτικὴ καὶ μάλιστα εἰς τὰς ἐξηυγενισμένας κοινωνίας τῆς Εὐρώπης. Αἱ μεταφράσεις ἰδίως τοῦ Ἡλιοδώρου, τοῦ Ἀχιλλέως Τατίου καὶ τοῦ Λόγγου ἔσχον θαυμαστὰς καὶ μιμητὰς μέχρι τοῦ ΙΖ' καὶ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Εἰς τὴν λεπτεπίλεπτον αὐλὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ὁ Ἡλιόδωρος ἦτο τὸ προσφιλὲς ἀνάγνωσμα τῶν κυριῶν. Τὴν εὐδοκίμησιν δὲ ταύτην πρέπει νὰ τὴν ἀποδώσωμεν εἰς τὰς μετὰ πάσης τεχνικῆς λεπτότητος περιγραφομένας ἡδονικὰς εἰκόνας, καὶ προσέτι εἰς τὴν αἰσθηματικότητα καὶ εἰς τὸ θαυμαστὸν τῶν περιπετειῶν. Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς πολιτισμένης κοινωνίας, διάφορα ἐπεισόδια καὶ λεπτομέρειαι τῶν ἑλληνικῶν μυθιστορημάτων, αἱ ὁποῖαι διεσπάρησαν ἀνὰ τὰς εὐρωπαϊκὰς καὶ τὰς ἄλλας λογοτεχνίας, δύνανται νὰ πείσουν τὸν ἐξετάζοντα ταῦτα μὲ τὴν μέθοδον τῆς συγκριτικῆς λογοτεχνίας, περὶ τῆς μεγάλης ἐπιδράσεως αὐτῶν εἰς τὴν παγκόσμιον λογοτεχνίαν.

Τὸ ἐθνικὸν ἔπος τοῦ Ἀκρίτα. Πάντες οἱ συγγραφεῖς οὗτοι γράφουν τὴν λογίαν γλῶσσαν καὶ εἶναι πλήρεις ἀναμνήσεων ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἀλλὰ παραλλήλως μὲ τὴν λογίαν πνευματικὴν παραγωγὴν εἶχε βεβαίως καὶ ὁ λαὸς τὴν ἰδικήν του, τὴν δημώδη συνήθως λεγομένην ποίησιν, εἰς τὴν δημώδη γλῶσσαν, τῆς ὁποίας διεσώθη μέχρις ἡμῶν ἡ ἐποποιία, ἡ διαφημισθεῖσα μὲ τὸ ὄνομα «Διγενὴς Ἀκρίτας», περιέχουσα ᾄσματα δημώδη, τὰ ὁποῖα καὶ σήμερον ἀκόμη εἶναι γνωστὰ εἰς τὴν Κύπρον καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Τὰ ὑπ' αὐτῶν ὑμνούμενα ἡρωϊκὰ κατορθώματα ἀνάγονται εἰς τὸν Ι' αἰῶνα καὶ διαδραματίζονται εἰς τόπον πολὺ διάφορον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι τὸ ἐπικὸν τοῦτο ποίημα, εἰς ἣν κατάστασιν ἔχομεν αὐτό, συνετάχθη τὴν ἰδίαν ἐποχήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρονται τὰ ἐν αὐτῷ περιγραφόμενα γεγονότα, συντελεῖ ὅμως, τῇ βοηθείᾳ καὶ ἄλλων σῳζομένων δημωδῶν ᾀσμάτων, νὰ γνωρίσωμεν ἕνα ἐξηφανισμένον ἐπικὸν κύκλον. Ὁ κύκλος οὗτος θὰ ἤκμαζεν εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν εἰς τὰ μεσημβρινὰ σύνορα τοῦ κράτους, εὐγενεῖς ἀγρόται Ἕλληνες καὶ Σαρακηνοὶ εὑρίσκοντο εἰς ἀδιάκοπον ἀγῶνα, ληστρικοὶ δὲ ἱππόται παντὸς εἴδους ἐπωφελοῦντο τῆς μεγίστης ἀποστάσεως, ἡ ὁποία ἐχώριζεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν κεντρικὴν διοίκησιν ἀμφοτέρων τῶν κρατῶν, τοῦ βυζαντινοῦ καὶ τοῦ ἀραβικοῦ, διὰ νὰ διάγουν βίον ἀνεξάρτητον. Ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἥρωος μανθάνομεν ἀμέσως καὶ τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀποστολήν, δηλοῦται δὲ ἐν ἀρχῇ τοῦ ποιήματος καὶ ὁ τόπος, ἐν ᾧ τὰ πράγματα διαδραματίζονται. Ἐγεννήθη ἐκ *δύο γενῶν (Διγενής)*, εἶναι δηλαδὴ υἱὸς ἑνὸς Ἀγαρηνοῦ ἐμίρη καὶ μιᾶς Ἑλληνίδος, ἡ ὁποία κατάγεται ἐξ ἡγεμονικοῦ οἴκου, ἀποκαλεῖται δὲ *Ἀκρίτας*, διότι ἐφύλαττε τὰς *ἄκρας*, ἤτοι τὰ σύνορα. Ἐγγύησις τῆς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀφοσιώσεως αὐτοῦ ἦτο τὸ γεγονὸς ὅτι ἔχων μεθορικὰ κτήματα εἶχε καὶ προσωπικὸν συμφέρον νὰ ἀποκρούῃ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ἐχθρῶν τοῦ ἔθνους του. Ὁ πατήρ του εἶχεν ἀπαγάγει τὴν θυγατέρα ἑνὸς Ἕλληνος διοικητοῦ, καὶ εἶχε προσέλθει εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἔπειτα δὲ ἐγκατεστάθη μετὰ τῶν ἀνδρείων στρατιωτῶν του ἐντεῦθεν τῶν βυζαντινῶν συνόρων ὡς ὑπήκοος τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ ἐκ τοῦ γάμου τούτου γεννηθεὶς υἱὸς εἶναι θαυμαστὸν παιδίον, ἐπὶ τρία ἔτη «ἐμάνθανε παιδείαν τῶν γραμμάτων», ὅταν δ' ἔγινε δώδεκα ἐτῶν ἐξήρχετο εἰς κυνήγιον μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ θείου του. Τὸ ἰδεῶδες καὶ αὐτοῦ τοῦ γενναίου καὶ ἀνεξαρτήτων φρονημάτων στρατιώτου εἶναι νὰ πολεμῇ κατὰ τῶν ἐχθρῶν, διὰ νὰ φυλάττῃ τὴν πίστιν καὶ «τὴν Ρωμανίαν».

Ἡ ἀναγέννησις τῶν Παλαιολόγων. Ἡ ἰσχυρὰ καὶ συνεκτικὴ δύναμις, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησεν ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ μετὰ τὴν φοβερὰν καταστροφὴν τοῦ 1204, καὶ προσέτι ἡ λάμψις τοῦ πνευματικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ βίου, ἡ ὁποία ἐφώτισεν ὅλον τὸ ἔθνος, ἀποτελοῦν χαρακτηριστικὰ ἱστορικὰ φαινόμενα. Διὰ τοῦτο ἡ τελευταία περίοδος τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας, ὡς καὶ τῆς τέχνης, εἶναι γνωστὴ εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς *ἀναγέννησις τῶν Παλαιολόγων*. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ παιδεία καὶ ἡ τέχνη δὲν περιορίζονται εἰς ἓν μέγα κέντρον, ἀλλὰ σχεδὸν ὅλαι αἱ μεγάλαι ἑλληνικαὶ πόλεις καὶ ὅλαι αἱ χῶραι αἱ ἑλληνικαί, ἡ Θεσσαλονίκη, ἡ Νίκαια, ἡ Τραπεζοῦς, ἡ Ἄρτα, ὁ Μυστρᾶς, αὐτὴ ἡ Κωνσταντινούπολις πάλιν, λαμβάνουν λαμπρὸν μέρος εἰς τὴν ἀναγέννησιν ταύτην τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης. Ἡ Κωνσταντινούπολις, ὡς πρωτεύουσα τῆς ὑπὸ τῶν Παλαιολόγων ἀνιδρυθείσης αὐτοκρατορίας, ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι μία τῶν μεγαλυτέρων πόλεων τοῦ κόσμου καὶ νὰ διατηρῇ τὴν παλαιὰν πολυτέλειαν καὶ κομψότητα. Καὶ κατὰ τὰς κρισίμους αὐτὰς στιγμάς, καθ' ἃς τὸ μεγαλεῖον τοῦ Βυζαντίου πίπτει, εὑρίσκομεν εἰς τὴν λογοτεχνίαν τῆς ἐποχῆς ταύτης τὴν ἡμ[illegible] μιᾶς νέας περιόδου, ἥτις προμηνύει τὸν νεώτερον Ἑλληνισμόν. Εἰς τοὺς συγγραφεῖς ἀρχίζει νὰ ἐξυπνᾷ ζωντανὴ ἡ ἀνάμνησις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ τὸ αἴσθημα τοῦ ἑλληνικοῦ πατριωτισμοῦ μαζὶ μὲ τὰ ὀνόματα καὶ τὰς πράξεις τοῦ Περικλέους, τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Ἐπαμεινώνδου.

Ἀντὶ τῆς ἀρχαίας προσωνυμίας *Αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων*, εὑρίσκομεν εἰς τοὺς συγγραφεῖς τὴν ἀπὸ πολλοῦ ἀποφευγομένην λέξιν τοῦ *Ἕλληνος*, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ὀνομάζεται *βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων*. Ἡ αὐτοκρατορία, τὴν ὁποίαν ἵδρυσεν εἰς τὴν Νίκαιαν ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις, ἐχαιρετίσθη μὲ τὸ ὄνομα τῆς *Ἑλλάδος*. Ὁ Ἰωάννης Ε' ὀνομάζεται «*τῆς Ἑλλάδος ἥλιος βασιλεύς*», ὁ δὲ Ἐμμανουὴλ Βρυέννιος κηρύττει ὅτι δὲν ἔβλεπε καμμίαν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ ὀνόματος τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ τὰς τελευταίας μάλιστα [illegible]

Digitized by Google

ρας τῆς αὐτοκρατορίας καθίσταται μερικὸν τὸ ὄνομα Ἕλλην. Ὁ Βησσαρίων ἐνθυμίζει εἰς τὸν τελευταῖον Παλαιολόγον τὰ κατορθώματα τῶν Σπαρτιατῶν καὶ λέγει εἰς αὐτόν, ὅτι τιθέμενος ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀπογόνων των θὰ δυνηθῇ νὰ ἐπανακτήσῃ εἰς τὴν Ἀσίαν τὴν κληρονομίαν τῶν πατέρων του· καὶ ἐφ' ὅσον ἡ Κωνσταντινούπολις καταπίπτει, ἓν ζωηρὸν ἑλληνικὸν κράτος ἀναπτύσσεται εἰς τὸν Μορέαν μὲ κέντρον τὸν Μυστρᾶν.

Ἡ λογοτεχνία εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἡ Κωνσταντινούπολις παρέμεινεν ἀκόμη καὶ κατὰ τὸν ΙΔ' καὶ τὸν ΙΕ' αἰῶνα κέντρον μεγάλης πνευματικῆς μορφώσεως. Οἱ Βυζαντινοὶ δὲν ἐδημιούργησαν πρωτότυπον φιλοσοφίαν, ἐν τούτοις δὲν ἔπαυσαν νὰ μελετοῦν καὶ νὰ ὑπομνηματίζουν τὸν Ἀριστοτέλη καὶ τὸν Πλάτωνα, διεκρίθη δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ πατριάρχης *Γρηγόριος ὁ Κύπριος*, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς σχολῆς, εἰς ἣν περιλαμβάνονται φιλόσοφοι ἀξιόλογοι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀνδρονίκου Β', ὅπως ὁ *Νικηφόρος Χοῦμνος*, ὁ *Μετοχίτης*, ὁ *Μάξιμος Πλανούδης*. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τῶν Παλαιολόγων ὑπῆρχον συγγραφεῖς ἠθικολόγοι καὶ ῥήτορες, μεταξὺ δ' αὐτῶν διεκρίθη καὶ αὐτὸς ὁ λαμπρὸς αὐτοκράτωρ Μανουὴλ Β' ὁ Παλαιολόγος. Ἐπίσης εἰς τὴν αὐλὴν τῶν Παλαιολόγων ἤκμασε σχολὴ διακεκριμένων φιλολόγων, οἱ ὁποῖοι ἔκρινον καὶ ὑπεμνημάτιζον τὰ ἀρχαῖα κείμενα μὲ τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τῆς *Ἀναγεννήσεως*. Ὁ Μάξιμος Πλανούδης, ὁ Μοσχόπουλος, ὁ Θεόδωρος Μετοχίτης, ὁ Ἰωάννης Γλυκύς, ἀφῆκαν ἀπειρίαν συγγραφῶν καὶ ἀνθολογιῶν, αἱ ὁποῖαι ὀνομάζονται «Ἰωνιὰ» ἢ «Ροδωνιά», δηλαδὴ ἀνθοδέσμη ἴων ἢ ῥόδων, καὶ ποικίλα ἄλλα ἔργα λεξικογραφικὰ καὶ μετρικά. Οἱ δὲ ἄλλοι ἐπιφανεῖς φιλόλογοι καὶ φιλόσοφοι, ὁ *Βησσαρίων*, ὁ *Γεμιστὸς Πλήθων*, ὁ *Μανουὴλ Χρυσολωρᾶς*, οἱ δύο *Λασκάρεις*, οἱ ὁποῖοι διεκρίθησαν καὶ εἰς τὴν χώραν των ὡς φιλόσοφοι, φιλόλογοι καὶ κριτικοί, ἕνεκα τῆς μεγάλης σπουδαιότητος τῆς δράσεώς των κατὰ τὸ τέλος τῆς ζωῆς των, ἀνήκουν εἰς τὴν μεγάλην ἰταλικὴν καὶ εὐρωπαϊκὴν Ἀναγέννησιν. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν σοβαρωτέρων συγγραμμάτων ἔχομεν καὶ ἄλλους συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι κατεγίνοντο μὲ εἴδη περισσότερον λογοτεχνικὰ καὶ ποιητικά, ὅπως τὴν ἀλληγορίαν, τὰ ἐπιθαλάμια, τὰς περιγραφὰς (*Μανουὴλ Φιλῆς*, *Μάζαρις* κλ.).

Οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων. Τὸ λογοτεχνικὸν εἶδος, τὸ ὁποῖον ἀνέδειξε σπουδαίους ἄνδρας καὶ παρήγαγεν ἀξιόλογα συγγράμματα ἕως τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ κράτους, εἶναι ἡ ἱστοριογραφία. Οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης ὑπῆρξαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄνθρωποι σπουδαῖοι, οἱ ὁποῖοι ἀνεμείχθησαν εἰς τὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς των, ἐμφανίζουν δὲ καὶ ἀρκετὴν ἀτομικότητα εἰς τὴν διήγησίν των, ἐνίοτε δὲ γράφουν καὶ μὲ τὸ πάθος τοῦ λογοτέχνου. Τοιοῦτοι ἦσαν ὁ *Γεώργιος Ἀκροπολίτης*, ὁ *Γεώργιος Παχυμέρης*, αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ *Ἰωάννης ΣΤ' ὁ Καντακουζηνός*, ὁ *Χαλκοκονδύλης*, ὁ *Δούκας* καὶ τελευταῖος ὁ *Γεώργιος Φραντζῆς*, ὁ ἰδιαίτερος φίλος τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Παλαιολόγου. Σπουδαιότατος πάντων εἶναι ὁ *Νικηφόρος Γρηγορᾶς*, εἷς τῶν γονιμωτέρων Βυζαντινῶν συγγραφέων καὶ ἐκ τῶν πολυμερεστέρων τῆς παγκοσμίου λογοτεχνίας. Εἶναι ὁ τυπικὸς ἀντιπρόσωπος τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων, κατέχων ἀνάλογον θέσιν πρὸς τὸν Φώτιον τοῦ Θ' αἰῶνος καὶ πρὸς τὸν Ψελλὸν τοῦ ΙΑ'. Ὁ Γρηγορᾶς ἔγραψε μέγα ἱστορικὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει τὴν ἐποχὴν τῶν ἐτῶν 1204—1359. Ἦτο πνεῦμα τόσον εὐρύ, ὥστε ἔγραψε καὶ περὶ ἀριθμητικῆς, μουσικῆς, γεωμετρίας καὶ ἀστρονομίας, ἀκόμη καὶ περὶ μηχανικῆς. Τὸ ἐκπληκτικώτερον εἶναι ὅτι ὁ Γρηγορᾶς ἐπρότεινε μεταρρύθμισιν τοῦ ἡμερολογίου κατὰ τὸ ἔτος 1325, δηλαδὴ δύο καὶ ἥμισυν αἰῶνας πρὸ τοῦ πάπα Γρηγορίου ΙΓ', ὁ ὁποῖος εἰσήγαγε τὸ γνωστὸν γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος Β' ἐδίστασε νὰ προβῇ εἰς τὴν μεταρρύθμισιν, διότι, ὡς εἶπε, θὰ ἦτο πολὺ δύσκολον νὰ δεχθοῦν αὐτὴν καὶ ἄλλοι λαοί. «Μὲ τὴν πραγματικήν του μάθησιν ὁ Γρηγορᾶς, λέγει ὁ Κρουμβάχερ, μὲ τὴν ὀξύνοιαν, μὲ τὸν ἐνθουσιασμόν του διὰ τὰ ἰδεώδη καὶ μὲ τὴν σταθερότητα τοῦ χαρακτῆρός του, εἶναι ἰσάξιος πρὸς τοὺς μεγαλυτέρους ἄνδρας τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἀναγεννήσεως». Ἀλλ' ὁ Γρηγορᾶς δὲν ὑπῆρξεν ὁ μόνος, ὁ ὁποῖος ἐκαλλιέργησε τὰς ἐπιστήμας. Ὁ *Νικόλαος Βλεμμύδης* συνέταξε μίαν συνοπτικὴν γεωγραφίαν καὶ ἔγραψε περὶ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, ὁ *Πλανούδης* ὑπομνημάτισε τὰ δύο πρῶτα βιβλία τοῦ μαθηματικοῦ Διοφάντου, ὁ *Γεμιστὸς Πλήθων* ἔγραψε περὶ ἀστρονομίας, ὁ *Νικόλαος Μυρεψὸς* συνέταξε βιβλίον περὶ τῶν ἰαμάτων. Ὁ Κρουμβάχερ λέγει ὅτι πολλοὶ ἐκ τῶν ἀνδρῶν τούτων «εἰς τὸν τόσον περιωρισμένον κύκλον τοῦ Βυζαντίου παρέσχον εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας ὑπηρεσίας ὄχι μικροτέρας ἢ ὅσας ὁ Ρογῆρος Βάκκων εἰς τὴν Δύσιν». Τὸ συγκινητικώτερον δὲ ἐξ ὅλων εἶναι τὸ θέαμα, τὸ ὁποῖον παρουσιάζουν οἱ τρεῖς τελευταῖοι ἱστορικοὶ Δούκας, Φραντζῆς καὶ Χαλκοκονδύλης, οἱ ὁποῖοι μὲ τόσην πίστιν εἰς τὸ καθῆκόν των, ἀκόμη καὶ κατὰ τὰς φοβερὰς ἡμέρας τῆς μεγάλης καταστροφῆς, συνεχίζουν τὴν ἱστορίαν τοῦ βίου τῆς αὐτοκρατορίας των.

Τὰ μυθιστορηματικὰ ἐπύλλια. Ὀλιγώτερον πλούσια εἰς γνώσεις, εἰς ἐπιστήμην καὶ εἰς παντοίας πολιτικὰς καὶ ἄλλας εἰδήσεις εἶναι τὰ μικρὰ κα ἀφανῆ ποιητικὰ δημιουργήματα, τὰ ὁποῖα ἐδημιουργήθησαν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Φράγκων, κατὰ μίμησιν τῶν προσφιλῶν εἰς αὐτοὺς ἐρωτικῶν ποιητικῶν μυθιστορημάτων. Εἶναι ἀληθές, ὅτι οἱ σταυροφόροι κατέστρεψαν τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν νὰ ἀναδημιουργήσουν αὐτὴν ὡς φραγκικὴν αὐτοκρατορίαν, διότι ἡ κυριαρχία αὐτῶν ἐξύπνησε καὶ ἐνίσχυσε τὸν ἑλληνικὸν πατριωτισμόν. Εἰς μερικὰς δὲ ἑλληνικὰς χώρας ἐπῆλθε στενότερος συγχρωτισμὸς μεταξὺ κατακτητῶν καὶ ἡττημένων, καὶ ἀπὸ τὸ θούριον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐνέπνεε τοὺς ὁρμητικοὺς ἱππότας τῆς Γαλλίας, ἐνεπνεύσθησαν νέα καὶ ὑπερήφανα αἰσθήματα ἀγάπης πρὸς ἀνεξαρτησίαν καὶ οἱ ἐγχώριοι Ἕλληνες. Οἱ Φράγκοι ἀφῆκαν εἰς τὴν χώραν ὑλικὰ ἴχνη τῆς κατακτήσεως αὐτῶν τὰ ὡραιότατα κάστρα, τὰ ὁποῖα στολίζουν τὰς κορυφογραμμὰς τῶν πελοποννησιακῶν καὶ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν χωρῶν, ἀφῆκαν ὅμως καὶ πνευματικὰ ἴχνη τῆς ἐπιδράσεως των, ὡραιότατα ἔμμετρα μικρὰ μυθιστορήματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν δημιουργικὴν ἱπποτικὴν παραγωγὴν τῆς μεσαιωνικῆς Εὐρώπης. Ὁ μεγαλόψυχος αὐτοκράτωρ Μανουὴλ ὁ Κομνηνός, ὁ ὁποῖος εἶχε μεγάλην συμπάθειαν πρὸς τὴν ὁρμητικὴν ἀνδρείαν τῶν ἱπποτῶν, εἰσήγαγε πολλὰ ἔθιμα αὐτῶν εἰς τὴν βυζαντινὴν αὐλήν. Εἰς δὲ τὴν αὐλὴν τῆς Νικαίας εἶχεν εἰσαχθῇ καὶ τὸ φραγκικὸν ἔθιμον τῶν μονομαχιῶν καὶ τῶν θεοκρισιῶν, καὶ εἶναι χαρακτηριστικωτάτη ἡ ὑπερήφανος ἀπάντησις τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου κατηγορουμένου διὰ συνωμοσίαν κατὰ τοῦ θρόνου καὶ ἀρνουμένου νὰ ὑποβληθῇ εἰς τοιαύτην θεοκρισίαν, «διότι ἀντίκειται πρὸς τὸν ρωμαϊκὸν νόμον καὶ εἶναι βαρβαρικὸν τὸ ἔθιμον καὶ ἄξιον διὰ βαρβάρους». Ἀλλ' ὁ λαὸς ἐθέλχθη ἀπὸ τὸ ἡρωϊκὸν μένος καὶ ἀπὸ τὴν ἐρωτικὴν χάριν τῶν ἱπποτικῶν παραδόσεων, καὶ ἔπλασε κατὰ μίμησιν αὐτῶν τὰ χαριέστατα ἑλληνικὰ *ἐπύλλια*, τὰ ὁποῖα φαιδρύνουν τὴν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν τῆς ἐποχῆς τῆς φραγκοκρατίας καὶ ἐπίσης ἑνὸς μέρους τῆς ἐποχῆς τῆς δουλείας.

Πρῶτον εἰς τὴν σειρὰν ταύτην τῶν πνευματικῶν ἔργων, μὲ ὑπόθεσιν διάφορον καὶ σοβαρωτέραν, ἔρχεται τὸ πασίγνωστον «Χρονικὸν τοῦ Μορέως», μακρότατον ἱστορικὸν ποίημα εἰς 9235 στίχους, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἄγνωστος συγγραφεὺς ἀφηγεῖται «τὸ πῶς οἱ Φράγκοι ἐκέρδισαν τὸν τόπον τοῦ Μορέως», καὶ ὡς ἄλλος λαϊκὸς Ὅμηρος ψάλλει τὰς πράξεις «καλῶν στρατιωτῶν» (βλ. μακρὰν μελέτην *Ἀδ. Ἀδαμαντίου*, Τὰ Χρονικὰ τοῦ Μορέως, συμβολαὶ εἰς τὴν φραγκοβυζαντινὴν ἱστορίαν καὶ φιλολογίαν, εἰς τὸ Δελτίον τῆς Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑτ. τῆς Ἑλλάδος τ. ΣΤ', 1906). Τὰ δὲ ἄλλα, τὰ μικρότερα προϊόντα τῆς φραγκοελληνικῆς ταύτης ρωμαντικῆς ποιήσεως, διακρίνονται εἰς δύο εἴδη:

1) Εἰς τὴν ρωμαντικὴν ποίησιν φραγκικῶν ὑποθέσεων. Τοιαῦτα εἶναι, κατὰ τοὺς ἰδίους τίτλους τοὺς ὁποίους μεταχειρίζονται οἱ ἀνώνυμοι ποιηταί, τὰ χαριέστατα *ἐπύλλια*: «Τὰ κατὰ Καλλίμαχον καὶ Χρυσορρόην. Ἐρωτικὸν διήγημα», «Διήγησις ἐξαίρετος Βελθάνδρου τοῦ Ρωμαίου, «Στίχοι πολὺ ἐρωτικοὶ ἀφήγησις Λυβίστρου», «Διήγησις ἐξαίρετος ἐρωτικὴ καὶ ξένη Φλωρίου τοῦ πανευτυχοῦς καὶ κόρης Πλατζιαφλώρης», «Διήγησις ἐρωτικὴ ἐξαίρετος καὶ ξένη τοῦ Ἰμπερίου θαυμαστοῦ καὶ κόρης Μαργαρώνας».

2) Εἰς τὴν ρωμαντικὴν ποίησιν ἐξ ἀρχαίων ὑποθέσεων. Τοιαῦτα ἐπύλλια εἶναι: ἡ Ἰλιὰς τοῦ *Ἑρμονιακοῦ*, ὁ Πόλεμος τῆς Τρῳάδος, ἡ Ἀχιλληΐς, Τὸ μυθιστόρημα τοῦ Ἀλεξάνδρου, Διήγησις πολυπαθοῦς Ἀπολλωνίου τοῦ Τύρου, Τὸ μυθιστόρημα τοῦ Βελισσαρίου.

Ἔχομεν καὶ μίαν σειρὰν γνησίων δημιουργημάτων τοῦ βυζαντινοῦ βίου, καὶ εἶναι ταῦτα πολλὰ μυθικὰ καὶ ἱστορικὰ ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἐμπνέονται ἀπὸ θέματα ἐθνικῆς ὑποθέσεως. Ἐκτὸς τοῦ περιφήμου ἔπους τοῦ Διγενοῦς Ἀκρίτα, δύο ἰδίως κύκλοι τοιούτων ἐθνικῶν ποιήσεων συγκινοῦν ἰδιαιτέρως τὴν ψυχὴν ἡμῶν, ὁ κύκλος τῶν ποιημάτων, ὁ ὁποῖος περιστρέφεται περὶ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου Ἕλληνος αὐτοκράτορος, καὶ ὁ κύκλος τῶν ποιημάτων, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Τραπεζοῦντος. Πολὺ δὲ μακρὰ εἶναι ἡ σειρὰ τῶν ἄλλων δημωδῶν ποιημάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι καθαρῶς βυζαντινῆς καὶ ἑλληνικῆς ὑποθέσεως καὶ τὰ ὁποῖα ἐμπνέονται ἀπὸ διαφόρους περιστάσεις. Τὰ σπουδαιότερα εἶναι: «Ἡ Ἀκολουθία τοῦ ἀνοσίου τοῦ τραγογενῆ σπανοῦ, Στίχοι θρηνητικοὶ Ἀδὰμ καὶ Παραδείσου, Λόγος παρηγορητικὸς περὶ εὐτυχίας καὶ δυστυχίας, Στίχοι περὶ ἔρωτος καὶ ἀγάπης, Ἀλφάβητος κατανυκτικὸς καὶ ψυχωφελὴς περὶ τοῦ ματαίου κόσμου τούτου, Περὶ τῆς ξενιτείας» κ.λ. Πολὺ δὲ περίεργοι εἶναι αἱ ποιητικαὶ διηγήσεις αἱ περιστρεφόμεναι εἰς ἱστορίας ζῴων καὶ φυτῶν. Αἱ σπουδαιότεραι εἶναι: «Φυσιολόγος», ὁ ὁποῖος εἶναι περίφημον βιβλίον, τὸ ὁποῖον περιέχει μύθους ζῴων, πιθανὸν δ' ἐκ τούτου προέρχονται καὶ ἄλλαι ἱστορίαι ζῴων, ὅπως ὁ «Πουλολόγος». Ἀξιοσημείωτος δὲ εἶναι διὰ τὴν σατιρικὴν αὐτῆς τάσιν ἡ «Διήγησις παιδιόφραστος τῶν τετραπόδων ζῴων». Διὰ νὰ συμπληρωθῇ δὲ ἡ συνοπτικωτάτη αὕτη εἰκὼν τῆς δημώδους βυζαντινῆς λογοτεχνίας, πρέπει νὰ σημειωθοῦν καὶ μερικὰ πολὺ διαδεδομένα πεζὰ ἔργα, ὅπως ἡ εὐχάριστος ἱστορία τοῦ σοφοῦ «Συντίπα», ὁ «Στεφανίτης καὶ Ἰχνηλάτης». Πεζὰ δὲ ἔργα γραμμένα εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν εἶναι καὶ νομικὰ κείμενα, ὅπως αἱ Ἀσσίζαι (βλ. λ.) τοῦ βασιλείου τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τῆς Κύπρου, αἱ ὁποῖαι ἐγράφησαν τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' αἰῶνος καὶ κατόπιν, αἱ «Χρονογραφίαι» τοῦ *Λεοντίου Μαχαιρᾶ* καὶ τοῦ *Τζορτζῆ Μπουστρού (Γεωργίου Βουστρόνη)*, αἱ ὁποῖαι, ὅπως καὶ αἱ Ἀσσίζαι, εἶναι σπουδαιόταται πηγαὶ πρὸς γνῶσιν τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας, γεωγραφίας, γλώσσης καὶ πολιτισμοῦ τῆς νήσου Κύπρου. Εἰς ταῦτα πρέπει νὰ προστεθοῦν συλλογαὶ παροιμιῶν καὶ ἄπειροι μεταφράσεις παλαιοτέρων ἔργων, τὰ ὁποῖα ἦσαν γραμμένα εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν. Πολὺ δὲ σπουδαῖα εἶναι τὰ *Ἰατροσόφια*, δηλαδὴ λαϊκὰ ἰατρικὰ βιβλία, πολλῆς προσοχῆς ἄξια, διότι προέρχονται ἀπὸ παλαιότερα ἰατρικὰ βιβλία καὶ διετήρησαν μέχρις ἡμῶν ἀξιολόγους ἰατρικὰς παραδόσεις, αἱ ὁποῖαι μάλιστα συνηθίζοντο εἰς τὰ περίφημα θεραπευτικὰ ἱδρύματα τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ μοναδικὴ ἀληθῶς πνευματικὴ αὕτη κίνησις τῶν τελευταίων χρόνων τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας τοῦ μεσαίωνος ἦτο τόσον ρωμαλέα καὶ τὸ σπουδαιότερον τόσον καθολική, διαδεδομένη εἰς πᾶσαν τάξιν τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, ὥστε ἡ ὁρμὴ αὐτῆς ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας μετὰ τὴν ἅλωσιν. Ἐξηκολούθησε δὲ καὶ κατὰ τὰς δύο κατευθύνσεις, καὶ κατὰ τὴν λογίαν παράδοσιν καὶ κατὰ τὴν δημώδη, ἰδίως δέ, φυσικά, κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην μὲ μεγίστην καὶ ἀξιοθαύμαστον ὁρμήν. Τοιουτοτρόπως εἰς τὴν λογίαν παράδοσιν ἡ ἱστοριογραφία κατέχει πάντοτε τὴν πρώτην θέσιν καὶ διακρίνεται εἰς αὐτὴν ὁ *Κριτόβουλος* κατὰ τὸ 1470, ὁ ὁποῖος διηγεῖται εἰς γλῶσσαν τοῦ Ξενοφῶντος τὰς πράξεις τοῦ Μωάμεθ Β'. Κατὰ τὴν κατεύθυνσιν δὲ τῆς δημώδους παραγωγῆς ἀρχίζει νὰ διαμορφώνεται ἀληθὴς νεοελληνικὴ λογοτεχνία κατὰ τὸν ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνα εἰς τὴν Κρήτην καὶ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα εἰς τὴν Ἑπτάνησον. Ἀπὸ τὴν ἐξαίρετον αὐτὴν λογοτεχνικὴν παραγωγήν, ἡ ὁποία ἔχει ὡς βάσιν τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, πρέπει νὰ ἐξαρθῇ τὸ μέγα ρωμαντικὸν ἔπος «Ερωτόκριτος», τὸ ὁποῖον ἐπλάσθη εἰς τὴν Κρήτην κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, τοῦ ὁποίου ὁ συγγραφεὺς *Κορνάρος* ἀπεκλήθη ἀπὸ τὸν Κοραῆν ὁ «Ὅμηρος τῆς χυδαϊκῆς φιλολογίας». Ἐπίσης ἐκτὸς ἄλλων λογοτεχνικῶν προϊόντων τῆς ἐποχῆς ταύτης πρέπει νὰ ἐξαρθῇ θαυμάσιον δεῖγμα κρητικῆς δραματουργίας ἡ «Ἐρωφίλη» (τέλους ΙΣΤ' ἀρχ. ΙΖ' αἰῶνος).

Γενικὸς χαρακτηρισμὸς τῆς μεταγενεστέρας Βυζαντινῆς λογοτεχνίας. Ἦτο τόσον μεγάλη καὶ τόσον ἐπιτυχὴς ἡ λογοτεχνικὴ αὕτη κρητικὴ ὁρμὴ τῶν δύο πρώτων αἰώνων τῆς καταστροφῆς τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ὥστε, ἂν δὲν ἐπήρχετο ἡ κατάκτησις τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων, δὲν θὰ ὑπῆρχε σήμερον γλωσσικὸν ζήτημα ν' ἀπορροφᾷ ἀδίκως πνευματικὰς δυνάμεις καὶ θὰ ἐδημιουργεῖτο ἀπὸ τὴν Κρήτην ὡς κέντρον ἢ ἀπὸ τὴν Κύπρον ἀξιόλογος ἀπαρχὴ τῆς νεοελληνικῆς δημιουργικῆς λογοτεχνίας.

Ἀλλὰ γενικώτερον εἶναι πολυσπούδαστα τὰ πραγματικὰ συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ἐξαχθῶσιν ἐκ τῆς κολοσσιαίας καὶ καταπληκτικῆς δημιουργικῆς ταύτης πνευματικῆς παραγωγῆς, ἡ ὁποία ἐλάμπρυνε τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ἐν πρώτοις ἐπικυρώνει καὶ ἐνισχύει τὸν καθολικὸν χαρακτῆρα τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας ὡς γνησιοτάτου ἑλληνικοῦ δημιουργήματος, τὸ ὁποῖον συγχρόνως ἔσχε κοσμοϊστορικὴν σημασίαν καὶ ἐπίδρασιν. Ἔπειτα ἐμφανίζει καὶ ἰδιαιτέρους τινὰς χαρακτῆρας, οἱ ὁποῖοι πρέπει νὰ ἐξαρθῶσιν ἐνταῦθα. Εἶναι δ' οὗτοι ἡ ἀνθρωπιστικὴ (οὐμανιστικὴ) τάσις τῆς λογίας λογοτεχνίας τοῦ ΙΓ'—ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἡ μελέτη τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, μὲ τὴν ὁποίαν εἰς οὐδεμίαν ἐποχὴν οὐδεμία διάσπασις ἔγινεν, ἐμφανίζεται ἤδη ἀπὸ τὴν Ἄνναν τὴν Κομνηνὴν καὶ μὲ τὸν Γρηγορᾶν, ὡς κύριον ἐκπρόσωπον, πολὺ βαθυτέρα καὶ πολυμερεστέρα. Εἶναι ἄδικον νὰ κατηγοροῦνται οἱ Βυζαντινοὶ (ὅπως μὲ ἀστόχαστον ἐπιπολαιότητα κάμνουν μερικοὶ ξένοι βυζαντινολόγοι, ὅπως ὁ Ἔσσελιγκ, αὐτὸς ὁ Κρουμβάχερ, παρασυρόμενοι ἀπὸ τάσιν ὄχι βεβαίως περιφρονήσεως, ἀλλ' ἀπὸ ὑπερκριτικὸν ζῆλον), εἶναι ἄδικον νὰ κατηγοροῦνται οἱ Βυζαντινοί, ὅτι δὲν ἐνεπνεύσθησαν εἰς τόσον μέγαν βαθμὸν ἀπὸ τὴν μελέτην τῆς ἀρχαιότητος, ὥστε νὰ δημιουργήσουν αὐτοί, ὅπως οἱ ἀνθρωπισταὶ (οἱ οὐμανισταὶ) τῆς Δύσεως τὴν Ἀναγέννησιν. Παραβλέπεται παραδόξως τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Γρηγορᾶς ἔγραφε καθ' ὃν χρόνον οἱ Σέρβοι εἶχον κατακτήσει μὲ τὸν Στέφανον Δουσὰν σχεδὸν

Digitized by Google

ὁλόκληρον τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου, οἱ Τοῦρκοι ἔβαλλον πόδα εἰς τὴν Εὐρώπην, οἱ Ἑνετοὶ καὶ οἱ Γενουαῖοι ἦσαν κύριοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι ἐλεηλατοῦντο, ἐκαίοντο ἀπὸ Φράγκους παντοίων γενῶν, ἀπὸ Σέρβους, Τούρκους. Κατηγορήθησαν οἱ Βυζαντινοί, ὅτι καθ' ὃν χρόνον οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ἔξω τῆς Πόλεως, αὐτοὶ κατετρίβοντο εἰς θεολογικὰς συζητήσεις, καὶ ὅτι ἡ σπουδαιοτέρα πνευματικὴ ἀπασχόλησις καὶ παραγωγὴ ἦσαν τὰ ἐριστικὰ θεολογικὰ συγγράμματα. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ μεσαιωνικοῦ κράτους δὲν εἶχον πλέον ἄλλην παρηγορίαν· εἶχον τὰ πάντα ἀπολέσει, καὶ στρατὸν καὶ ναυτικὸν καὶ χρῆμα· δὲν ἔμενεν εἰς αὐτοὺς ἄλλο παλλάδιον παρὰ μόνον ἡ Ὀρθοδοξία των. Τὸ θαυμαστὸν δὲ γεγονός, τὸ ὁποῖον ἐξάγεται ἐκ τῆς τεραστίας πνευματικῆς ταύτης παραγωγῆς, εἶναι ἡ βαθεῖα πίστις πρὸς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους καὶ ἡ διὰ τῆς λογοτεχνίας ταύτης τόνωσις τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, ἡ βαθεῖα καὶ καθολικὴ ἑλληνοποίησις πάντων τῶν εἰς πᾶσαν χώραν ἑλληνικὴν Βυζαντινῶν ὑπηκόων. Πῶς ἐπέδρασε τὸ ἀνθρωπιστικὸν πνεῦμα εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς λογίους ἔδειξαν οὗτοι, ὅταν μετηνάστευσαν εἰς χώρας ἐλευθέρας· ἀλλ' ἂν δὲν ἐνδιαφέρῃ πολὺ τοὺς ξένους ἐρευνητάς, ἐνδιαφέρει ὅμως τοὺς σημερινοὺς Ἕλληνας ποίαν ἐπίδρασιν οἱ Βυζαντινοὶ λόγιοι ἐξήσκησαν εἰς τὰς μεταγενεστέρας τύχας τοῦ ἔθνους, διότι ἐξ αὐτῶν προῆλθεν ἡ ἔνθερμος πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν παιδείαν προσήλωσις τοῦ δούλου ἔθνους, ἡ ὁποία ἐπέφερε τὴν ἀστραπὴν τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ἀναγεννήσεως.

Θὰ φανῇ ἴσως παράδοξον τὸ ὅτι εὑρίσκονται τὰ ἴδια χαρακτηριστικὰ λογοτεχνίας μακρὰν ἀπὸ τοὺς μεγάλους Βυζαντινοὺς ἄρχοντας τῆς λογίας παραδόσεως, μακρὰν ἀπὸ τὴν διατηρουμένην ἀκόμη λάμψιν τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς, εἰς τοὺς ἀγνώστους ἐκείνους δημιουργοὺς τῶν μετριοφρόνων δημωδῶν ποιημάτων, ἀκόμη καὶ τῶν ρωμαντικῶν ἐρωτικῶν ἐπυλλίων. Γνήσια τέκνα βυζαντινῆς παραγωγῆς εἶναι τὰ ἱστορικά, εἴτε καὶ μυθικὰ ποιήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ψάλλονται αἱ πράξεις περιφήμων ἀρχαίων ἡρώων· τοὺς ψάλλει ὁ ἄγνωστος ποιητής, ὡς νὰ εἶναι ἥρωες ἰδικοί του, οἱ δὲ θρῆνοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Τραπεζοῦντος, δὲν ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τοὺς θρήνους τοῦ Νικήτα Χωνιάτου καὶ τοῦ Φρατζῆ διὰ τὰς ἁλώσεις τῆς πόλεως. Ἀλλ' ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ρωμαντικὰ ποιήματα, τὰ ἔχοντα ὑπόθεσιν ἐρωτικήν, πρῶτον μὲν ἡ δημιουργία των δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἀπὸ τὴν παλαιὰν κλίσιν πρὸς τὰς ἐρωτικὰς περιπετείας, τὴν ὁποίαν ἀνενέωσαν οἱ μυθιστοριογράφοι τῆς ἐποχῆς τοῦ Κομνηνοῦ. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτων προσεκτικὸς μελετητὴς τῶν ἐπυλλίων ἀνακαλύπτει ἐν αὐτοῖς πολλὰς καὶ ποικίλας ἀναμνήσεις βυζαντινάς, καὶ τὸ περιεργότερον φαινόμενον, ὅτι, καὶ ἐκεῖ ἀκόμη ὅπου ὑπάρχει πιστὴ μετάφρασις, ὁ Ἕλλην διασκευαστὴς ἀλλάσσει τὸ θέμα ἢ τὴν ἰδέαν, ὅπου δὲν συμβιβάζεται μὲ τὸν ἰδιαίτερον, τὸν *ἐθνικὸν* χαρακτῆρα. Καὶ οὕτως ἡ φιλολογικὴ παραγωγὴ τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων ἀποκτᾷ ὡς λογία λογοτεχνία κολοσσιαίαν σημασίαν καὶ διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, διότι αὐτὴ ἔδωκε τὴν ὤθησιν πρὸς τὴν μεγάλην Ἀναγέννησιν, κολοσσιαίαν δ' ἐπίσης σημασίαν διὰ τὸ ἡμέτερον ἔθνος, καὶ ὡς λογία καὶ ὡς δημώδης λογοτεχνία. Διότι εἶναι τὸ κάτοπτρον τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς τῶν τελευταίων χρόνων τῆς αὐτοκρατορίας καὶ δεικνύει αὐτὴν ἡνωμένην καὶ εἰς τὸν ἀγῶνα περὶ ὑπάρξεως καὶ εἰς τὰς ἐλπίδας περὶ αἰσιωτέρου μέλλοντος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Αἱ ἀναγραφεῖσαι βιβλιογραφίαι εἰς τὴν *Εἰσαγωγήν*, εἰς τὴν *Πολιτικὴν ἱστορίαν*, εἰς τὸν *Πολιτισμὸν* μνημονεύουν καὶ βιβλία πολλὰ χρήσιμα διὰ τὴν λογοτεχνικὴν βυζαντινὴν παραγωγήν. Ἔγινεν ἤδη λόγος περὶ τοῦ κολοσσιαίου ἔργου τοῦ *Κρουμβάχερ*, «Περὶ τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας», τὸ ὁποῖον ἁπλῶς μνημονευόμενον ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὸν κόπον ἀναγραφῆς βιβλιογραφίας ἰδίας, διότι εἶναι πλῆρες καὶ μεθοδικὸν εὑρετήριον πηγῶν καὶ βοηθημάτων. Δίκαιον θὰ ἦτο νὰ μὴ λησμονῆται ἡ παλαιοτέρα συνεχὴς ἱστορία τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας, ἡ ὁποία ὑπάρχει εἰς τὴν γενικὴν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν τοῦ *R. Nicolai* (Die Literatur des byzantinischen oder mittelgriechischen Zeitraums, 1877). Ὁσασδήποτε κολοσσιαίας προόδους καὶ ἂν ἔκαμεν ἡ κατόπιν ἐπιστήμη, δὲν πρέπει νὰ λησμονῶνται οἱ πρόδρομοι, ἔστω καὶ μὲ τὰς ἐλλείψεις των. Εἰς τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα βυζαντινολογικὰ περιοδικὰ ὑπάρχει πλουσιώτατον ὑλικὸν κειμένων ἀνεκδότων καὶ μελετῶν. Ἀνάγκη δὲ καὶ δίκαιον νὰ ἐξαρθῇ ἰδιαιτέρως ἡ σημαντικωτάτη συμβολὴ τῶν Ἑλλήνων λογίων πρὸς ἔκδοσιν ἀνεκδότων κειμένων καὶ μελέτην αὐτῶν, καὶ δὴ ἡ μακρὰ σειρὰ τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος, τὸν ὁποῖον μὲ ζηλευτὴν δραστηριότητα ἐπὶ ἔτη συνέτασσε καὶ ἐξέδιδε μόνος ὁ ἀείμνηστος *Σπ. Λάμπρος*. Ἰδιαιτέρως ἐπίσης πρέπει νὰ σημειωθῇ ἡ πολυσχιδὴς ἐργασία τοῦ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν διδάσκοντος τὴν μεσαιωνικὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν *Βέη*, ὁ ὁποῖος μὲ ἀκάματον ἐπιμονὴν δὲν ἔπαυσε νὰ ἐκδίδῃ ἀνέκδοτα κείμενα καὶ μελέτας πολλαχοῦ, ἰδίως εἰς τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδόμενα Byzantinisch - Neugriechische Jahrbücher. Πλεῖστοι δὲ ἄλλοι εἶναι οἱ παρ' ἡμῖν περὶ τὴν ἔκδοσιν καὶ μελέτην βυζαντινῶν κειμένων ἀσχολούμενοι, καὶ δὴ οἱ περὶ τὸ «Ἱστορικὸν Λεξικὸν» ἐργασθέντες *Βογιατζίδης*, *Ἄμαντος*, *Κουκουλές*, ὁ ὁποῖος πλεῖστα ὅσα ἔφερεν εἰς φῶς ἐκ τῶν εἰδικῶν μελετῶν αὐτοῦ, ἐπιμελεῖται δὲ καὶ τὴν ἔκδοσιν τῆς «Ἐπετηρίδος τῆς Ἑταιρείας τῶν Βυζαντινῶν Σπουδῶν».

Ἀξιομνημόνευτα ἔργα περὶ εἰδικῶν θεμάτων εἶναι πολυαριθμότατα, εὑρίσκονται δὲ ὅλα παρὰ τῷ *Κρουμβάχερ*. Ἐν τούτοις χρήσιμον εἶναι νὰ μνημονευθοῦν καὶ ἐνταῦθα σπουδαῖά τινα ἔργα, τὰ ὁποῖα κατατάσσονται ὑπὸ τὰ εἴδη εἰς τὰ ὁποῖα ἀνήκουν, ὡς ἑξῆς: Βυζαντινὴ θεολογία, τοῦ *Ehrhard* εἰς τὴν βυζαντινὴν λογοτεχνίαν τοῦ Κρουμβάχερ. Βίοι ἁγίων: *H. Usener*, Der heilige Tychon, 1907. *H. Gelzer*, Ein griechischer Volks-schrifsteller des 7. Jahr. (Histor. Zeitschr. 1889). Ἐκκλησιαστικὴ ποίησις: *Christ* καὶ *Paranikas*, Anthologia Græca, 1871. *J. B. Pitra*, Analecta sacra, 1876. Ὁ Κρουμβάχερ ἀφῆκεν ἀποθανὼν πλούσιον ὑλικὸν ἀναφερόμενον εἰς τὸν Ρωμανόν, *P. Maas*, Die Chronologie der Hymnen von Romanos (Byz. Zeitschr. τ. ΙΕ', 1906). *Φώτιος*: *Hergenröther*, Photius, 3 τόμοι, 1867—1869. *Ἀρέθας*: *Σ. Κουγέας*, Ὁ Καισαρείας Ἀρέθας καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ, 1913.

Σπουδαιόταται εἶναι αἱ μελέται τοῦ C. *Neumann* ὡς πρὸς τὴν Ἄνναν Κομνηνὴν καὶ ὡς πρὸς τὸν βυζαντινὸν οὑμανισμόν: Griechische Geschichtsschreiber, 1888 καὶ Byzantinische Kultur und Renaissancekultur, 1903. Βυζαντινὰ μυθιστορήματα: *E. Rohde*, Der griechische Roman, Leipsig 1914. Περὶ τῆς δημώδους λογοτεχνίας: *K. Dieterich*, Geschichte der Byzantinischen und Neugriechischen Literatur, 1909. Ποικίλα κείμενα σχετικὰ μὲ τὰ ἑλληνικὰ δεσποτᾶτα ἐξεδόθησαν μετὰ θάνατον: *Σπ. Λάμπρου*, Παλαιολόγεια καὶ Πελοποννησιακὰ (τόμ. τρεῖς 1923—1926.

Σύντομον σύνοψιν, καλλίστην εἰκόνα τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας ἔγραψεν ὁ *Κρουμβάχερ* πάλιν εἰς τὴν πολυσπούδαστον ἐπιστημονικὴν σειρὰν τῆς Kultur und Gegenwart (μέρος I, τμῆμα VIII, γ' ἐκδ. τοῦ 1912 ἐν συνεχείᾳ τῆς «Ἀρχαίας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας» τοῦ Βιλαμόβιτς). Εἰδήσεις εὑρίσκεις καὶ παρὰ τῷ *Hesseling*, εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ (ἑλλην. μετάφρασις: Βυζάντιον καὶ βυζαντινὸς πολιτισμός, βλ. ἀνωτ. εἰς Βιβλιογραφίαν τοῦ *Πολιτισμοῦ*), μὲ πολλὰς ὅμως ὑποκειμενικὰς κρίσεις. Ἀρκετὰ ἔχει καὶ ὁ ἡμέτερος Παπαρρηγόπουλος.— Ἐπειδὴ ἡ ἱστορία τῆς γλώσσης καὶ τῶν παραδόσεων συνδέεται στενῶς μὲ τὴν λογοτεχνίαν, πρέπει, ἔστω καὶ ἁπλῶς, νὰ μνημονευθοῦν τὰ ὀνόματα τῶν Χατζιδάκι, Ψυχάρη, Dieterich, Thumb, Pernot κ. λ. Καὶ ἐπειδὴ τὰ παλαιὰ βιβλία ἀδίκως λησμονοῦνται, καθῆκον εἶναι νὰ ἀναγραφῇ καὶ πάλιν τὸ παλαιόν, ἀλλὰ πολύτιμον ἔργον τοῦ *Σ. Ζαμπελίου*, Βυζαντιναὶ μελέται, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάρχουν περισπούδαστοι παρατηρήσεις περὶ γλώσσης, αἱ ὁποῖαι, καὶ ἂν δὲν συμβιβάζωνται ἐνίοτε μὲ τὰς νεωτέρας ἐπιστημονικὰς ἀπαιτήσεις, εἶναι ὅμως ἄξιαι προσοχῆς.

Ὡς πρὸς τὰς Ἐκδόσεις, μνημονεύονται ὅλαι παρὰ τῷ Κρουμβάχερ. Ἂς ὑπομνησθῇ ἐν τούτοις ἡ ἔκδοσις τῆς Βόννης διὰ τοὺς ἱστορικούς, ἡ κολοσσιαία ἔκδοσις τοῦ *Migne*, Patrologia Græca. — Ὡς πρὸς τὰ δημώδη κείμενα αἱ ἐκδόσεις τῶν Ellissen, Μαυροφρύδη, Σάθα, Wagner καὶ αἱ σπουδαιότεραι τῶν *E. Legrand*, Bibliothèque grecque vulgaire, εἰς 7 τόμους, 1880—1895, καὶ *Σπ. Λάμπρου*, Collection de romans grecs, 1880. — Ὡς πρὸς τὴν τεραστίαν ἐπίδρασιν τῶν βυζαντινῶν χρονογραφιῶν καὶ βίων ἁγίων εἰς τὰς σλαβικὰς χώρας ἔχουν γράψει πάμπολλα Ρῶσοι ἰδίως ἱστορικοί, καὶ ὡς πρὸς τὰς σχέσεις τῶν βυζαντινῶν παραδόσεων μὲ τὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς ὁ Πολίτης, Καρολίδης, πολύτιμον δὲ ὑλικὸν συγκεντρώνεται εἰς τὰ δύο ἀρχεῖα, τὸ *Ἱστορικὸν* καὶ τὸ *Λαογραφικόν*. Ἐξ ὅλων τούτων τῶν πολυπληθεστάτων εἰδικῶν ἐρευνῶν θὰ κατορθωθῇ, εὐκολώτερον παρὰ ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν ὀργάνωσιν, ἡ μεγάλη συνολικὴ ἱστορία τῆς βυζαντινῆς γλώσσης καὶ λογοτεχνίας.

Ε') Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΤΕΧΝΗ

Εἰς τὰς πλουσίας ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Συρίαν, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἐν μέσῳ τῆς εὐμαρείας καὶ τῆς πολυτελείας τοῦ βίου ἤνθιζε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ τέχνη ἀκμαία καὶ γεμάτη ζωήν, ἡ περιάλλητος *ἑλληνιστικὴ τέχνη*, ἡ ὁποία συνεχιζομένη ὡς τέχνη χριστιανική, τὴν ὁποίαν ἐμψυχώνει τὸ ὑψηλὸν ἰδεῶδες τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀπέληξεν εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ μεγάλου καλλιτεχνικοῦ δημιουργήματος τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ, τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν *βυζαντινὴν τέχνην*. Βεβαίως καὶ ξένα στοιχεῖα συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βυζαντινῆς τέχνης, ρωμαϊκὰ καὶ ἀνατολικά· ταῦτα ὅμως ἦσαν τόσον πολὺ ὀλίγα, ἐξ ἄλλου δὲ μὲ τόσην δεξιότητα προσηρμόσθησαν πρὸς τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, ὥστε ἡ βυζαντινὴ τέχνη ἀπέμεινε γνήσιον δημιούργημα ἑλληνικῆς διανοήσεως καὶ αἰσθήματος, ὅπως καὶ ἡ βυζαντινὴ λογοτεχνία, τὸ ὁποῖον συνεχίζει εἰς ἀδιάσπαστον ἑνότητα τὴν ἑλληνικὴν τέχνην. Ἑλληνικὴ λοιπὸν εἶναι ἡ βυζαντινὴ τέχνη· ὑπῆρξεν ὅμως συγχρόνως καὶ τέχνη κοσμοπολιτική, διότι, ὡς διάδοχος τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, ἐκληρονόμησε τὸν κοσμοπολιτικὸν χαρακτῆρα ἐκείνης, τὸν ὁποῖον ἐκληροδότησεν εἰς τὴν ἰταλικὴν Ἀναγέννησιν καὶ διὰ ταύτης εἰς τὸν νεώτερον κόσμον. Ἕως τοὐλάχιστον τὸν ΙΒ' αἰῶνα ἡ βυζαντινὴ τέχνη εἶναι ἡ μόνη ὑπάρχουσα εἰς ὅλον τὸν μεσαιωνικὸν κόσμον. Διότι ἡ μὲν *ρωμανικὴ* λεγομένη *τέχνη* τῆς Δύσεως συνδέεται πολὺ στενῶς μὲ τὴν ἀρχαίαν ρωμαϊκήν, ἐμπνέεται δὲ καὶ αὕτη ἀπὸ τὴν βυζαντινήν, ἡ δὲ *ἀραβικὴ* δὲν εἶναι ἢ μεῖγμα βυζαντινῆς καὶ περσικῆς τέχνης, κατ' ἀκολουθίαν καὶ αἱ δύο αὗται καλλιτεχνικαὶ ἐκδηλώσεις δὲν ἔχουν αὐθυπόστατον ὕπαρξιν. Τοὐναντίον ἡ βυζαντινὴ τέχνη, εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως αὐτῆς, ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος μ. Χ, ἂν καὶ παρέλαβε τὴν ἀρχαίαν ἑλληνιστικὴν παράδοσιν ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν καὶ τὰ τεχνικὰ μέσα, ὅμως ἐνεψύχωσε καὶ διεμόρφωσεν αὐτήν, μὲ τὴν ζωογόνον πνοὴν τῆς ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας, κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν περιεχόμενον, τόσον ἰσχυρῶς, τόσον πρωτοτύπως, ὥστε εὐθὺς ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν τῆς συγκροτήσεως αὐτῆς ἀπέβη μία μεγάλη ἰδιότυπος τέχνη, ἔχουσα ἀτομιστικὴν ἀλλὰ καὶ συγχρόνως κοσμοπολιτικὴν δύναμιν.

Ἡ βυζαντινὴ τέχνη ἀρχίζει νὰ συγκροτῆται εὐθὺς μετὰ τὸν θρίαμβον τῆς Ἐκκλησίας, διότι τότε, ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ τῆς ἐξασκήσεως τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων, εὗρον οἱ ἐν τῇ Ἀνατολῇ Ἕλληνες καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας. Ἡ ἵδρυσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἡ ὁποία ἔδωκεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν ἓν μέγα κέντρον πολιτικὸν καὶ ἐθνικόν, ἔδωκε τὴν ἀρχὴν τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Ἤδη, ἀπὸ πολλοῦ χρόνου, ἡ ἑλληνικὴ θεολογία καὶ Ἐκκλησία εἶχε τὴν ἡγεμονίαν εἰς ὅλον τὸν χριστιανικὸν κόσμον. Ἡ παλαιὰ χριστιανικὴ τέχνη τῶν κατακομβῶν ἦτο καθαρῶς ἑλληνιστικὴ τέχνη, ἀλλ' ἤδη, μὲ τὴν ἀπόκτησιν ἑνὸς πολιτικοῦ καὶ ἐθνικοῦ κέντρου παρὰ τὸν Βόσπορον, μὲ τὴν ἐλευθερίαν τῆς καλλιτεχνικῆς δράσεως, τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἀναζωογονούμενον, διαπλάσσον τὰ καλλιτεχνικὰ στοιχεῖα τῆς παλαιᾶς Ἀνατολῆς καὶ ὅσα εὗρε χρήσιμα ρωμαϊκά, δημιουργεῖ ἰδίαν πρωτότυπον καὶ αὐθυπόστατον ἑλληνικὴν τέχνην, τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν *βυζαντινὴν τέχνην*. Ὅταν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας μετέφερε τὴν πρωτεύουσάν του εἰς τὸ Βυζάντιον, δὲν ἐπέφερε μόνον τὸν χωρισμὸν τοῦ Ἀνατολικοῦ ἀπὸ τοῦ Δυτικοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν δημιουργίαν μιᾶς νέας τέχνης καὶ τὸν χωρισμὸν αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἕως τότε συνηθιζομένης εἰς τὴν Ρώμην παλαιᾶς χριστιανικῆς τέχνης. Τὴν βυζαντινὴν τέχνην ἐθεώρησάν τινες ὡς τέχνην παρακμῆς· δὲν ἐπρόσεξαν ὅμως εἰς τὸ γεγονός, ὅτι αὕτη εἶναι μία νέα δημιουργία, ἡ ὁποία λαμβάνει ἀρχὴν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀπὸ τὸν Δ' αἰῶνα, ἡ ὁποία ἔχει περιόδους ἀκμῆς καὶ ἀδυναμίας, ἔχει ὅμως κίνησιν καὶ ζωὴν καὶ ἀνάπτυξιν. Καθ' ὃν χρόνον εἰς τὴν ρωμαϊκὴν Δύσιν ὑπὸ τὴν πίεσιν καὶ ἐσωτερικῶν, ἰδίως τῶν βιαίων ἐξωτερικῶν γεγονότων, μαραίνεται πᾶσα πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ δημιουργία, τοὐναντίον εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν λαμβάνει καὶ ἡ πνευματικὴ καὶ ἡ καλλιτεχνικὴ δημιουργία νέαν ζωὴν καὶ νέον αὐθυπόστατον βίον διὰ τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος. Οὕτω δημιουργεῖται καὶ ἡ βυζαντινὴ λογοτεχνία καὶ ἡ βυζαντινὴ τέχνη.

Ἔρριψε δὲ ἡ βυζαντινὴ τέχνη πολὺ μακρὰν τὰς ἀκτῖνας αὐτῆς καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὸν Βορρᾶν καὶ εἰς τὴν Δύσιν. Ὄχι δὲ μόνον ὑπὸ ἔποψιν χώρου, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἔποψιν χρόνου διήρκεσε πέραν τῶν χρονικῶν ὁρίων τῆς αὐτοκρατορίας, καὶ εἶναι ἡ μόνη ἴσως τέχνη εἰς τὸν κόσμον, ἡ ὁποία ἐξηκολούθησε νὰ ἐφαρμόζῃ τοὺς καλλιτεχνικοὺς τύπους καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ κράτους. Διότι κατεστράφη μὲν τὸ Βυζαντινὸν κράτος, δὲν κατεστράφη ὅμως ὁ βίος καὶ ὁ πολιτισμός, ἰδίως κατὰ τὴν σπουδαιοτάτην ὄψιν αὐτοῦ, κατὰ τὴν Ὀρθοδοξίαν, ἡ ὁποία εἶναι ἡ δύναμις ἡ διατηρήσασα τὸ ἔθνος· ἐφ' ὅσον δ' ὑπάρχει Ὀρθοδοξία, καὶ οἱ καλλιτεχνικοὶ τύποι, οἱ ὁποῖοι διηρμήνευσαν αὐτήν, ἔπρεπε νὰ ὑπάρχουν, καὶ ὄντως ἐσυνεχίσθησαν εἰς ἀδιάκοπον συνέχειαν, χωρὶς οὐδόλως νὰ συντελέσῃ εἰς ἀλλοίωσιν αὐτῶν ἡ μεγάλη καταστροφὴ παρὰ μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι τὰ μέσα τὰ ὑλικὰ καὶ τὰ τεχνικὰ ὑπῆρξαν πτωχότερα. Ἡ βυζαντινὴ τέχνη φθάνει εἰς ἀκμὴν κατὰ τὰς περιόδους τῆς ἀκμῆς τῆς αὐτοκρατορίας, τὸν ΣΤ' καὶ τὸν Ι'—ΙΑ' αἰῶνα, ἀναλάμπει, ὡς καὶ ἡ λογοτεχνία, κατὰ τὸν ΙΓ'-ΙΔ', παρακμάζει μὲ τὴν πτῶσιν τῆς αὐτοκρατορίας, ἐξακολουθεῖ ὅμως νὰ ὑφίσταται καὶ ἔρχεται μάλιστα εἰς τελευταίαν ἄνθησιν κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Εἶναι ἀξιοπαρατήρητον τὸ γεγονὸς μὲ πόσην ἀκρίβειαν ἀκολουθεῖ ἡ τέχνη κατὰ πόδας τὰς ἄλλας ἐκπολιτιστικὰς ἐκφάνσεις τοῦ βυζαντινοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ καὶ κατ' ἐξοχὴν τὴν μᾶλλον ἐμφαντικήν, τὴν λογοτεχνίαν. Διότι καὶ αὐτή, ὅπως καὶ ἐκείνη, ὡς αἱ ἀμεσώτεραι καὶ ζωηρότεραι ἐκδηλώσεις τοῦ βίου τοῦ ἔθνους, δεικνύουν τὴν ἑνότητα καὶ τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς ἐξελίξεως εἰς τὴν κοινὴν τύχην μὲ τὸν βίον αὐτοῦ.

Γένεσις καὶ διαμόρφωσις. Κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους μ. Χ. αἰῶνας εἰς ὅλας τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας διεμορφώθη μία κοινὴ τέχνη ἡ ὁποία συνήθως ὀνομάζεται «ἑλληνορρωμαϊκὴ τέχνη» καὶ ὑπό τινων «ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορικὴ τέχνη». Εἶναι ἐκπληκτικὴ ἡ ὁμοιότης καὶ ἡ κοινότης καὶ εἰς τὴν τεχνικὴν καὶ εἰς τὸ περιεχόμενον τῶν ἔργων τέχνης, τὰ ὁποῖα κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐκάλυψαν τὸ ἔδαφος τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Τὰ ἀνακαλυπτόμενα ψηφιδωτὰ τῆς ἐποχῆς τῶν πρώτων μ. Χ. χρόνων εἰς τὴν Γαλλίαν, εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικήν, ἔχουν ἀκριβῶς τὴν ἰδίαν τεχνικὴν καὶ παριστάνουν τὰ ἴδια θέματα. Κατ' οὐσίαν ἡ κοινὴ αὐτὴ τέχνη εἶναι ἡ μεγάλη ἑλληνιστικὴ τέχνη, ἡ ὁποία δὲν τελειώνει, ὅπως συνήθως νομίζεται, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ τοὐναντίον εἰσχωρεῖ εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ἀναπτύσσεται ἕως τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀντικαθίσταται ὑπὸ τῆς ἑλληνοχριστιανικῆς τέχνης τῆς Ἀνατολῆς, δηλαδὴ τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἑλληνιστικὴ αὐτὴ τέχνη τῶν μ. Χ. χρόνων εἶχεν ὑποστῇ τὴν ἐπίδρασιν τῆς τέχνης καὶ τῶν παλαιῶν ἀνατολικῶν λαῶν καὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς Ρώμης. Τὸ σπουδαῖον εἶναι ὅτι ἡ τέχνη αὐτὴ ἦτο κατ' οὐσίαν τέχνη ἑλληνική, ἡ ὁποία διεμορφώθη καὶ εἶχε κέντρα ἀκτινοβολίας τὰς μεγάλας ἑλληνιστικὰς πόλεις Ἀλεξάνδρειαν, Ἀντιόχειαν καὶ Πέργαμον.

Ἡ παλαιὰ χριστιανικὴ τέχνη τῶν κατακομβῶν. Ἀπὸ τὰς ἰδίας μεγάλας πόλεις τῆς Ἀνατολῆς, εἰς τὰς ὁποίας πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ τὰ ἑλληνικὰ χριστιανικὰ κέντρα, ὅπως ἡ Ἔφεσος, ἐμορφώθη καὶ ἡ χριστιανικὴ τέχνη, ἀπὸ τοὺς πρώτους μάλιστα αἰῶνας τῆς συγκροτήσεως αὐ-

Digitized by Google

τῆς. Ἡ παλαιὰ αὐτὴ χριστιανικὴ τέχνη, ἡ ὁποία ὀνομάζεται *παλαιοχριστιανικὴ τέχνη* ἢ *τέχνη τῶν κατακομβῶν*, ἐμφανίζεται ἰδίως εἰς τὰς *κατακόμβας*, τῶν ὁποίων οἱ τοῖχοι ἐδέχοντο τοὺς νεκροὺς εἰς κόγχας. Αἱ ἐπιγραφαὶ ἦσαν συνήθως γραμμέναι εἰς τὴν ἑλληνικήν, ηὐχαριστοῦντο δὲ οἱ Χριστιανοὶ νὰ διακοσμοῦν τοὺς τοίχους διὰ τοιχογραφιῶν κατὰ τὴν παλαιὰν εἰδωλολατρικὴν περίοδον καὶ τεχνοτροπίαν. Ἡ παλαιὰ χριστιανικὴ τέχνη δὲν ἦτο ἐχθρικὴ εἰς τὰς εἰκόνας καὶ τὰς παραστάσεις. Ἐν τούτοις δὲν ἠγάπα νὰ ἀναπαριστάνῃ τὸν Θεὸν οὔτε τὸν Χριστὸν ἐπὶ Σταυροῦ, δὲν ἐδέχετο δὲ καὶ τὴν γλυπτικὴν παράστασιν ὁλογλύφου μορφῆς, διότι ἀγάλματα ἦσαν τὰ εἴδωλα τῶν εἰδωλολατρικῶν ναῶν. Διὰ τοῦτο ἡ τέχνη, τὴν ὁποίαν ἐδέχθησαν οἱ πρῶτοι Χριστιανοί, ἔλαβεν ἐντελῶς ἰδιαιτέραν μορφὴν καὶ περιωρίσθη κυρίως εἰς τὰς τοιχογραφίας τῶν κατακομβῶν καὶ εἰς τὰς σαρκοφάγους.

Αἱ τοιχογραφίαι τῶν κατακομβῶν εἶναι κυρίως διακοσμητικαὶ καὶ συμβολικαί, αἱ δὲ ἱστορικαὶ παραστάσεις κατέχουν πολὺ ὀλίγην θέσιν. Συνήθως βλέπομεν εἰς αὐτὰς περιπλοκάδας φυλλωμάτων καὶ ἀνθέων, μεταξὺ τῶν ὁποίων πετοῦν πτηνά, σκηνὰς θερισμοῦ καὶ τρυγητοῦ, παραστάσεις τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους, τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ ὠκεανοῦ, σκηνὰς μυθολογικάς, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι φανερὰ ἡ χριστιανικὴ ἀλληγορία. Ἡ κυριωτέρα ἐκ τῶν παραστάσεων τούτων, ἡ ὁποία διετηρήθη καὶ κατὰ τὴν πρώτην ἐποχὴν τῆς βυζαντινῆς τέχνης εἶναι ὁ Ὀρφεὺς παίζων λύραν καὶ γοητεύων τὰ ἄγρια θηρία. Ἐπίσης ἄλλη ἀλληγορικὴ παράστασις εἶναι ὁ Καλὸς ποιμήν, ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος ὡς ποιμὴν ἐπαναφέρει ἐπὶ τῶν ὤμων του τὸ ἀπολεσθὲν πρόβατον. Ἐπίσης βλέπομεν συχνὰ τὴν μορφὴν μιᾶς γυναικός, ἡ ὁποία ὑψώνει τοὺς βραχίονας εἰς στάσιν προσευχῆς (Oranta), συμβολίζει δ' αὕτη τὴν χριστιανικὴν ψυχὴν εἰσερχομένην εἰς τὴν χαρὰν τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ τὰς τρεῖς ταύτας παραστάσεις παρέλαβεν ἡ βυζαντινὴ τέχνη, ἡ ὁποία μετεσχημάτισε τὴν τελευταίαν εἰς τὴν Θεοτόκον τὴν Δεομένην. Πολὺ δὲ ἀγαπητὰ εἶναι διάφορα σημεῖα καὶ εἰκόνες συμβολικαί, αἱ ὁποῖαι ὑπενθυμίζουν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς ἐλπίδας των, ὅπως ὁ *ἰχθὺς* (Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ υἱὸς σωτήρ), ἡ *ἄγκυρα* (σωτηρία), ἡ *περιστερὰ* (ἁγνότης), ὁ *ταὼς* (αἰωνιότης) κλπ. Ἀκόμη καὶ ὅσαι παραστάσεις εἰκονίζονται ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἔχουσι καὶ αὗται συμβολικὸν χαρακτῆρα, ὅπως ὁ Ἰωνᾶς ἢ ὁ Δανιήλ, ὁ Νῶε εἰς τὴν Κιβωτόν, ἡ Ἀνάστασις τοῦ Λαζάρου κλπ. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον ἀξίζει ἰδιαιτέραν προσοχὴν εἶναι, ὅτι αἱ τοιχογραφίαι αὗται δὲν διακρίνονται οὐδόλως ἀπὸ τὴν παλαιὰν εἰδωλολατρικὴν τέχνην παρὰ μόνον ἀπὸ τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα μεταχειρίζεται καὶ ἀπὸ τὰ θέματα τὰ ὁποῖα ἀποφεύγει, ἰδίως τὰς γυμνὰς μορφάς. Ὡς πρὸς τὴν τεχνικὴν καὶ ὡς πρὸς τὸ ὕφος συνδέονται στενότατα μὲ τὰς τοιχογραφίας τῆς Πομπηΐας καὶ τῶν ἄλλων πόλεων τῆς ἰταλικῆς Καμπανίας, αἱ ὁποῖαι ὑπὸ ἔποψιν τέχνης εἶναι καθαρῶς ἑλληνιστικαὶ πόλεις. Εἶναι λοιπὸν ἡ τέχνη τῶν κατακομβῶν γνησία ἑλληνιστικὴ τέχνη, καὶ βλέπομεν τοῦτο σαφῶς εἰς τὰς διακοσμήσεις, ἀκόμη καὶ εἰς παραστάσεις προσώπων, αἱ ὁποῖαι εἶναι ὅμοιαι μὲ παραστάσεις ἑλληνιστικὰς καὶ δὲν ἔχουν οὐδὲν τὸ χριστιανικὸν παρὰ μόνον τὸ θέμα.

Οἱ Χριστιανοὶ ἐμιμήθησαν τὴν συνήθειαν τῶν εἰδωλολατρῶν, οἱ ὁποῖοι ἔθαπτον τοὺς εὐπόρους νεκρούς των εἰς μεγάλας μαρμαρίνας σορούς, ὀνομαζομένας σαρκοφάγους ἢ λάρνακας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν διακεκοσμημέναι μὲ ἀνάγλυφα παριστάνοντα σκηνὰς μυθολογικὰς ἢ σχετικὰς μὲ τὸν βίον τοῦ ἀποθανόντος. Οἱ Χριστιανοὶ ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμα τῶν εἰδωλολατρῶν, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ἀντικατέστησαν τὰς μυθολογικὰς σκηνὰς διὰ θεμάτων τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἢ τῆς ζωῆς τῶν τεθαμμένων ἐν αὐταῖς. Τόσον μεγάλη εἶναι ἡ ὁμοιότης τῶν χριστιανικῶν σαρκοφάγων πρὸς τὰς εἰδωλολατρικάς, ὥστε δὲν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν αὐτὰς καὶ νὰ ἐννοήσωμεν τὴν θρησκείαν εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν, ἂν δὲν εἶχον τὰς ἱερὰς ὑποθέσεις, ἢ ὅταν παριστάνουν σκηνὰς τοῦ βίου τῶν νεκρῶν, ἂν δὲν εἶχον συμβολικήν τινα παράστασιν, ὅπως τὸν Καλὸν ποιμένα. Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι ἡ παλαιὰ χριστιανικὴ τέχνη τῶν τριῶν πρώτων μ. Χ. αἰώνων (εἰς τὴν Δύσιν ἐξηκολούθησεν ἡ τέχνη αὕτη καὶ ἀργότερον), δὲν ἠδυνήθη νὰ δώσῃ εἰς τὰς μορφὰς αὐτῆς τὴν ἔκφρασιν ἁγνότητος καὶ μακαριότητος σύμφωνον μὲ τὸ ἠθικὸν καὶ τὸ θρησκευτικὸν ἰδεῶδες τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλ' ἐξηκολούθησε νὰ μένῃ προσηλωμένη εἰς τὴν ἀρχαίαν τέχνην, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ὑπῆρξε τέχνη ἁπλοϊκὴ καὶ δημώδης. Εἰς τὴν διαμόρφωσιν δὲ τῆς τέχνης ταύτης δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι τὴν μεγίστην συμβολὴν ἔδωκεν ἡ ἑλληνιστικὴ Ἀνατολή.

Ἡ διαμόρφωσις νέας χριστιανικῆς τέχνης. Ὁ ἀπέριττος βίος τῶν πρώτων Χριστιανῶν δὲν ἐζήτει λαμπροτέραν καὶ πολυτελεστέραν τέχνην ἐκείνης οἷα ἐμφανίζεται εἰς τὰς κατακόμβας, καὶ τοῦτο, διότι ἐν μέσῳ τοῦ ἀγῶνος ὑπὲρ ὑπάρξεως, ἐν μέσῳ τῆς θυέλλης τῶν διωγμῶν τῶν αὐτοκρατόρων, δὲν εἶχον καιρὸν νὰ σκεφθοῦν οἱ Χριστιανοὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης ἢ τὴν δημιουργίαν νέας τοιαύτης. Ἀλλὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος, ὅτε ἤλλαξεν ἡ ὄψις τοῦ κόσμου διὰ τῆς προστασίας τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ διὰ τῆς μεταθέσεως εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν τῆς πρωτευούσης τοῦ κόσμου, τότε ἤλλαξαν τὰ πράγματα καὶ ὡς πρὸς τὴν τέχνην καὶ ἐπετελέσθη μία νέα δημιουργία καλλιτεχνική.

Τὴν μεγάλην ταύτην ἀλλαγὴν ἐπέφερεν ὁ *θρίαμβος τῆς Ἐκκλησίας* κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος. Ἕως τότε ὁ Χριστιανισμὸς εἶχεν ἀναπτυχθῆ εἰς τὴν σκιάν, ἤδη ἐγίνετο θρησκεία τοῦ κράτους, τὴν ὁποίαν ἐπροστάτευεν ὁ αὐτοκράτωρ, κατ' ἀκολουθίαν ὅλοι οἱ ἄρχοντες, οἱ δυνατοὶ καὶ οἱ πλούσιοι. Χαρὰ ἀνεκλάλητος καὶ ἀγαλλίασις καὶ εὐφροσύνη κοινὴ τῶν Χριστιανῶν καὶ ὑπερηφάνεια προῆλθεν ἀπὸ τὴν ἀνέλπιστον μεγάλην νίκην. Τὴν χαρὰν τοῦ θριάμβου ἐπηκολούθησε μοναδικὴ καὶ ἐκπληκτικὴ καλλιτεχνικὴ δραστηριότης, διότι ἐχρειάζοντο τώρα εἰς τοὺς Χριστιανοὺς μεγάλαι καὶ εὐρύχωροι ἐκκλησίαι, ἔπρεπε δὲ αἱ ἐκκλησίαι αὗται νὰ εἶναι στολισμέναι μὲ ὅλας τὰς λαμπρότητας τῆς τέχνης, νὰ ἔχουν μεγαλοπρέπειαν διὰ νὰ εἶναι ἀντάξιαι πρὸς τὸ μεγαλεῖον τῆς θριαμβευούσης Ἐκκλησίας.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐδημιουργήθη ἡ νέα χριστιανικὴ τέχνη, ἡ ὁποία ὠνομάσθη *βυζαντινή*. Ὁ ἱστορικὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Εὐσέβιος περιγράφει ζωηρότατα τὴν ἀγαλλίασιν τῶν πιστῶν καὶ τὴν σπουδὴν πρὸς κτίσιν ἐκκλησιῶν. Εἰς ὅλας τὰς πόλεις, λέγει, γίνονται ἑορταὶ καὶ πανηγύρεις διὰ τὰ ἐγκαίνια τῶν ἐκκλησιῶν, ἔρχονται οἱ ἐπίσκοποι, συναθροίζονται προσκυνηταὶ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτωρ, ὁ Ἅγιος Κωνσταντῖνος, δίδει τὸ παράδειγμα, κτίζει ὁ ἴδιος ἐκκλησίας, τὰς στολίζει, ἐνισχύει τοὺς ἱεράρχας εἰς τὸν ζῆλόν των, ἀνοίγει τοὺς αὐτοκρατορικοὺς θησαυροὺς διὰ νὰ κτισθοῦν καὶ νὰ διακοσμηθοῦν λαμπρότερα τὰ νέα μνημεῖα τῆς νίκης. Ὁ ἴδιος δίδει σχέδια ἐκκλησιῶν καὶ παραγγέλλει εἰς τοὺς ἐπισκόπους νὰ δίδουν εἰς αὐτὰς κάθε πολυτέλειαν καὶ μεγαλοπρέπειαν. Τὸ παράδειγμα τοῦ αὐτοκράτορος ἀκολουθοῦν, φυσικά, οἱ αὐλικοί, οἱ ἄρχοντες, οἱ πλούσιοι, καὶ οὕτως ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς πρωτευούσης γίνεται μία ὁρμὴ καὶ κίνησις καλλιτεχνική, ὁποίας ὁμοίαν δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ὁ κόσμος, ἐκτὸς ἴσως τῆς ἐποχῆς τῶν πρώτων Πτολεμαίων εἰς τὴν ἑλληνιστικὴν Ἀνατολὴν καὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἰταλικῆς Ἀναγεννήσεως, διότι αἱ ἐργασίαι τῆς Ἀκροπόλεως ἐπὶ τοῦ Περικλέους ἦσαν μὲν μεγάλαι, ἀλλὰ περιωρισμέναι.

Ἀπὸ τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐδημιουργήθη ἡ βυζαντινὴ τέχνη, προέκυψαν καὶ οἱ οὐσιώδεις χαρακτῆρες αὐτῆς. Ἐν πρώτοις ἐδημιουργήθη εἰς τὰς μεγάλας ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς· ἡ Ρώμη καὶ ἡ Δύσις ὀλίγον μέρος ἔλαβον εἰς τὴν μεγάλην ταύτην καλλιτεχνικὴν κίνησιν, διότι ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ αὐλὴ εὑρίσκοντο εἰς τὴν Ἀνατολήν, διότι τότε ἐδημιουργεῖτο τὸ νέον παρὰ τὸν Βόσπορον κέντρον τοῦ πολιτικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου καὶ τέλος διότι οἱ Ἕλληνες καλλιτέχναι εἰργάσθησαν διὰ τὴν νέαν δημιουργίαν. Ἦτο κατ' ἀκολουθίαν, εὐθὺς ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς συγκροτήσεως αὐτῆς, τέχνη ἑλληνική. Τὰ κτίρια πρέπει νὰ εἶναι εὐρύχωρα καὶ νὰ δίδουν ἐντύπωσιν μεγαλείου, ἡ διακόσμησίς των μὲ γλυπτὰ καὶ μὲ ψηφιδωτὰ πρέπει νὰ εἶναι πολυτελής, ὁποία ἦτο ἡ διακόσμησις τῶν ἑλληνιστικῶν οἰκοδομημάτων. Περιπλοκάδες ἀνθέων, κληματίδες ἀμπέλων, φανταστικὰ ἀρχιτεκτονήματα, σκηναὶ κυνηγίου καὶ παιδιαί, τοπία γραφικά, ἀπεικονιζόμενα εἰς τοὺς τοίχους τῶν ἐκκλησιῶν, ἐνθυμίζουν τὴν Πομπηϊανὴν διακόσμησιν καὶ δεικνύουν φανερὰ τὴν ἀλεξανδρινὴν καταγωγήν των.

Ἀλλ' ἡ θριαμβεύουσα Ἐκκλησία θέλει νὰ παραστήσῃ εἰς τοὺς τοίχους τῶν ναῶν αὐτῆς καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν ἀγώνων καὶ τῶν μαρτυρίων, τὰς σκηνὰς τοῦ βίου τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν μεγάλων ἡρώων τοῦ Χριστιανισμοῦ· ζωγραφίζουν λοιπὸν αὐτὰς οἱ καλλιτέχναι καὶ δίδουν ὅμως ἀσυνήθη μεγαλοπρέπειαν, διότι ἔχουν πρότυπον ζωντανὸν τὴν πολυτέλειαν τῆς αὐλῆς καὶ τῶν ἀρχόντων καὶ δὲν πρέπει νὰ εἶναι εὐτελεστέρα ἡ παράστασις τῶν σκηνῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ προσκαίρου ἐπὶ γῆς βίου. Αἱ παραστάσεις δ' αὗται διδάσκουν καὶ φρονηματίζουν τοὺς πιστούς, οἱ ὁποῖοι πρέπει νὰ βλέπουν εἰς αὐτὰς τὴν δύναμιν τῆς νέας πίστεως καὶ τὴν ἰσχὺν τοῦ καθιερωθέντος ὑπὸ τῶν ἐν Νικαίᾳ πατέρων δόγματος.

Ἡ ἵδρυσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μὲ τὴν δημιουργίαν τῆς νέας τέχνης συνδέεται καὶ ἓν ἄλλο μέγα γεγονός, ὄχι μόνον διὰ τὰς πολιτικὰς καὶ τὰς ἄλλας ἐκπολιτιστικὰς συνεπείας αὐτοῦ ἀλλ' ἰδιαιτέρως καὶ διὰ τὴν τέχνην, εἶναι δὲ τὸ γεγονὸς τοῦτο ἡ *κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως*, ἡ ἵδρυσις μιᾶς νέας πρωτευούσης εἰς τὸ ἀρχαῖον Βυζάντιον. Τὸ μέγεθος καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς πόλεως περιεγράφη ἀλλαχοῦ· Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρει τὴν νέαν τέχνην, εἶναι ἡ μεγάλη συνέπεια, ὅτι ἀπέκτησε καὶ αὕτη, ὅπως καὶ ὅλος ἐν γένει ὁ ἑλληνικὸς βίος, ἓν μέγα κέντρον καλλιτεχνικόν. Εἶχε δὲ τὸ κέντρον τοῦτο καὶ τὴν μεγάλην σπουδαιότητα, ὅτι ἔγινεν ἤδη ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας ἓν μέγα μουσεῖον τέχνης. Ὅλα τὰ μεγάλα οἰκοδομήματα, οἱ φόροι (αἱ πλατεῖαι), οἱ ἔμβολοι (αἱ στοαὶ) ἐστολίσθησαν μὲ ποικίλας διακοσμήσεις καὶ ἰδίως μὲ ἀγάλματα. Ἀπὸ ὅλας τὰς χώρας τοῦ κράτους συνήγαγεν ὁ Κωνσταντῖνος εἰς τὴν πρωτεύουσάν του πλῆθος ἔργων τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ πρὸ παντὸς ἀγαλμάτων, τόσον μέγα, ὥστε λέγει, ὑπερβολικῶς βεβαίως, ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ἐγύμνωσεν ὅλας τὰς πόλεις. Πρὸς διακόσμησιν τῆς Νέας Ρώμης παρελήφθησαν ἀριστουργήματα ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, τὴν Κύπρος, τὴν Ρόδον, τὴν Ἀντιοχείαν, τὰς Σάρδεις, τὴν Σμύρνην, τὴν Σελεύκειαν, διὰ νὰ μνημονευθοῦν μόνον αἱ σπουδαιότεραι πόλεις, ἄλλαι διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὸν αὐτοκράτορα ἔστειλαν μόναι τοὺς καλλιτεχνικοὺς θησαυρούς των. Ἀναντίρρητον δ' εἶναι ὅτι ἡ νέα πρωτεύουσα διεκοσμήθη μὲ θαυμάσια καὶ φημισμένα ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαιότητος, δὲν ἔπαυσε δὲ νὰ στολίζεται μὲ τοιαῦτα ἔργα καὶ ὑπὸ τῶν διαδόχων τοῦ Κωνσταντίνου, οἱ ὁποῖοι ἡμιλλῶντο ποῖος θ' ἀναδείξῃ λαμπροτέραν τὴν πρωτεύουσάν του.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Κωνσταντινούπολις ἔγινεν ἓν ἀληθὲς ἀπέραντον μουσεῖον τέχνης. Δὲν εἶναι δ' ἀνάγκη νὰ ἐξαρθῇ τὸ γεγονὸς τῆς μεγάλης ἐπιδράσεως, τὴν ὁποίαν ἐξήσκησεν εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς βυζαντινῆς τέχνης ἡ καθημερινὴ θέα τοιούτων καὶ τόσων κατὰ τὸ πλῆθος ἀριστουργημάτων. Ὅτι δὲ οἱ Βυζαντινοί, ὡς γνήσιοι Ἕλληνες, ἦσαν ὑπερήφανοι, ἐθαύμαζον καὶ ᾐσθάνοντο τὴν ἀξίαν τῶν ἔργων τούτων, ἐκ πολλῶν μαρτυριῶν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν. Ὁ Μιχαὴλ ὁ Χωνιάτης μὲ πικρὰ δάκρυα κλαίει τὴν καταστροφὴν ὑπὸ τῶν σταυροφόρων τῶν ἀγαλμάτων καὶ τῶν συμπλεγμάτων τὰ ὁποῖα ἐστόλιζον τὸν Ἱππόδρομον, καὶ ἀναφέρει αὐτὰ ἓν πρὸς ἓν καὶ περιγράφει αὐτὰ μὲ πραγματικὸν πόνον καὶ αἴσθησιν τοῦ καλοῦ. Καὶ οἱ ἁπλοϊκώτεροι ὅμως ἄνθρωποι τοῦ Βυζαντίου εἶχον τὴν αἴσθησιν ταύτην, καὶ τοῦτο δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν ἀπὸ τὰς περιγραφὰς τῶν στηλῶν καὶ ἀγαλμάτων καὶ τῶν ἄλλων ἀξίων θέας ἔργων, τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ τὰ ὁποῖα εὐλαβῶς διετηρήθησαν εἰς τὰ λεγόμενα *Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως*.

Ἡ ἀξία καὶ ἡ σημασία τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Τὴν βυζαντινὴν τέχνην σήμερον δὲν δυνάμεθα νὰ τὴν κρίνωμεν κατὰ τὴν πραγματικὴν ἀξίαν αὐτῆς. Παρῆλθον βεβαίως οἱ χρόνοι, κατὰ τοὺς ὁποίους ἀφ' ἑνὸς ἡ προαιώνιος ἐναντίον τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς προκατάληψις, ἀφ' ἑτέρου καὶ ἡ ἔλλειψις πλήρους γνώσεως, συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ παραβλέπεται ἡ τέχνη αὕτη, ὡς τέχνη δύσκαμπτος καὶ ξηρά. Ὅπως ὁ Γίββων ἐθεώρησε τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν ὡς τὴν συνέχειαν καὶ τὴν κατάπτωσιν τῆς Ρωμαϊκῆς (διὰ τοῦτο, ὡς ἔχει λεχθῆ, ὠνομάζετο Bas Empire), οὕτω καὶ ἡ βυζαντινὴ τέχνη ἐθεωρεῖτο συνέχεια τῆς ρωμαϊκῆς καὶ μάλιστα ἐν καταπτώσει. Ἐπὶ ἔτη πολλὰ ἐθεωρεῖτο ἡ βυζαντινὴ τέχνη ὡς τέχνη ἀνίκανος νὰ ἐξελιχθῇ καὶ νὰ ἀνανεωθῇ, τὴν ὁποίαν ἡ προσήλωσις εἰς τὸ δόγμα κατέστησεν ἐπὶ ἕνδεκα καὶ περισσοτέρους αἰῶνας ἄψυχον καὶ ἀμετάβλητον, ἐπαναλαμβάνουσαν πάντοτε παλαιὰς δημιουργίας. Ἀλλ' ἡ πραγματικὴ ὄψις τῆς ὅλης εἰκόνος, τὴν ὁποίαν παρέχει εἰς ἡμᾶς ἡ βυζαντινὴ τέχνη, εἶναι ἐντελῶς διαφορετικὴ καὶ ἀποδεικνύει αὐτὴν τέχνην ζωντανήν, ἡ ὁποία συνεχίζεται καὶ ἐξελίσσεται μὲ περιόδους ἀκμῆς καὶ παρακμῆς, καὶ τῆς ὁποίας πρέπει ἡ ἀληθινὴ ἐπιστήμη νὰ μελετᾷ τὰς διαδοχικὰς ἀπόψεις καὶ τὴν συνεχῆ ἐξέλιξιν.

Ἀλλὰ πρέπει ἐπίσης νὰ ἐνθυμηθῇ ὁ ἐρευνητής, ὅτι δὲν δυνάμεθα σήμερον νὰ κρίνωμεν τὴν βυζαντινὴν τέχνην ὡς τὴν πραγματικὴν τέχνην, ἡ ὁποία ὑπῆρξε καὶ διετέλεσεν ἀκμάζουσα ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας, διότι δὲν γνωρίζομεν αὐτὴν παρὰ μόνον ἀπὸ τὰ μνημεῖα, τὰ ὁποῖα διεσώθησαν. Δὲν γνωρίζομεν παρὰ μόνον τὴν ἐκκλησιαστικὴν βυζαντινὴν τέχνην, καὶ ταύτην ἀτελῶς, διότι πλεῖστα λαμπρότατα μνημεῖα αὐτῆς ἀπωλέσθησαν, ὅπως αἱ μεγαλοπρεπεῖς βασιλικαὶ αἱ κτισθεῖσαι κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα, ἡ λαμπροτάτη ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἡ ὁποία ἦτο τὸ μαυσωλεῖον τῶν Χριστιανῶν βασιλέων, ἡ ἐξαισία *Νέα* (Ἐκκλησία) τοῦ Βασιλείου τοῦ Α', καὶ τόσα ἄλλα λαμπρὰ ἐκκλησιαστικὰ κτίρια, τόσα ψηφιδωτὰ καὶ ἰδίως τόσα ὑπέροχα ἔργα μικροτεχνίας, τὰ ὁποῖα μνημονεύουν οἱ συγγραφεῖς καὶ τὰ ὁποῖα σήμερον δὲν ὑπάρχουν. Ἀλλ' ἡ βυζαντινὴ τέχνη ἦτο κατὰ μέγα μέρος καὶ τέχνη κοσμική, οὐδὲν δὲ γνωρίζομεν περὶ τῆς κοσμικῆς ταύτης τέχνης, τῆς ὁποίας τὰ θαυμάσια ἔργα βλέπομεν εἰς τὰς περιγραφὰς τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων, οἱ ὁποῖοι μὲ θαυμασμὸν ὁμιλοῦν περὶ τῶν παλατίων, τῶν ἄλλων ἀρχοντικῶν οἰκοδομῶν, περὶ τοῦ πλουσίου διακό-

Digitized by Google

σμου αὐτῶν, περὶ τῶν ἐξαιρέτων ψηφιδωτῶν. Ἂν ἐλάχιστα ἐκ τῶν ἔργων τούτων τέχνης ἐσῴζοντο, θὰ ἦτο ἐντελῶς διαφορετικὴ ἡ γνῶσις ἡμῶν περὶ τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Καὶ τῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἀκόμη δὲν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν τὴν δημιουργικὴν πρωτοτυπίαν, ἂν κατεστρέφετο καὶ ἡ Ἁγία Σοφία, ὅπως κατεστράφησαν καὶ οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι.

Εἶναι ἐπίσης μεγάλη ἡ βυζαντινὴ τέχνη ἕνεκα τῆς ἰσχυρᾶς καὶ ἐκτεταμένης ἐπιδράσεως αὐτῆς εἰς ὅλον τὸν χριστιανικὸν κόσμον τοῦ μεσαίωνος. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὄχι μόνον οἱ Ἀρμένιοι καὶ οἱ Καυκάσιοι καὶ ἄλλοι λαοὶ ἐνεπνεύσθησαν ἀπὸ αὐτήν, ἀλλ' ἀκόμη καὶ οἱ φανατικοὶ ἐχθροὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, οἱ Ἄραβες καὶ μετ' αὐτοὺς καὶ οἱ Τοῦρκοι. Ὁλόκληρος ὁ σλαβικὸς κόσμος τοῦ Βορρᾶ ἀντιγράφει καὶ λαμβάνει μαθήματα ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν τέχνην. Ἡ Ἰταλία εἶναι πλήρης βυζαντινῶν μνημείων, εὑρίσκομεν δὲ τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τῆς τέχνης τοῦ Βυζαντίου εἰς τὴν Γερμανίαν, εἰς τὴν Γαλλίαν, εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ ἕως τὴν Ἀγγλίαν.

Οἱ χαρακτῆρες τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Ὡς ἐκ τῆς προελεύσεως καὶ τῆς διαμορφώσεως αὐτῆς, ἡ βυζαντινὴ τέχνη ἔλαβε τοὺς ἑξῆς οὐσιώδεις χαρακτῆρας: 1) Εἶναι τέχνη ἑλληνική, ἀποτελοῦσα συνέχειαν τῆς ἑλληνιστικῆς τέχνης, ἡ ὁποία διεμορφώθη ἐξ ἀναμείξεως καλλιτεχνικῶν στοιχείων τῆς Ἀνατολῆς μετά τινων ρωμαϊκῶν. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα συνηνώθησαν εἰς μίαν καλλιτεχνικὴν ἑνότητα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας. 2) Εἶναι τέχνη *ἱστορική*, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν τέχνην τῶν κατακομβῶν, ἥτις εἶναι *συμβολική*. Οἱ παλαιοὶ Χριστιανοὶ δι' ἁπλοϊκῶν σημείων, ὡς τοῦ ἰχθύος, τῆς περιστερᾶς κ.λ., ἐκφράζουν τὰς ἁπλοϊκὰς ἐπιθυμίας καὶ ἐλπίδας αὐτῶν. Τὴν νέαν πίστιν ἔφερεν εἰς τὸν κόσμον ὁ Χριστός, διέδωκαν οἱ Ἀπόστολοι καὶ ἐθεμελίωσαν οἱ μάρτυρες μὲ τὸ αἷμά των· ταῦτα εἶναι ἱστορικὰ γεγονότα καὶ πρέπει ν' ἀπεικονισθῶσιν εἰς τοὺς τοίχους τῶν ἐκκλησιῶν, ὅπως πραγματικῶς συνέβησαν. Διὰ τοῦτο ἡ λέξις *ἱστορία* σημαίνει τὴν ζωγραφικὴν ἀπεικόνισιν. 3) Εἶναι τέχνη δογματικὴ καὶ ἑρμηνευτική. Ἡ δύναμις τοῦ δόγματος πρέπει νὰ ἐκφρασθῇ δι' εἰκόνων, καὶ οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας βλέπουν εἰς αὐτὰς χρησιμώτατον μέσον πρὸς ἠθικὴν ἀναμόρφωσιν τῶν πιστῶν, πρὸς γνῶσιν τῶν Ἁγίων Γραφῶν καὶ πρὸς διάδοσιν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ δόγματος. Ὁ ἅγιος Βασίλειος λέγει: ὅ,τι ὁ λόγος εἶναι διὰ τὸ οὖς, τοῦτο καὶ ἡ ἄφωνος ἀπεικόνισις διὰ τῆς μιμήσεως. Διὰ τοῦτο οἱ Βυζαντινοὶ ἔλεγον ὅτι αἱ ἀπεικονίσεις τῶν ἐκκλησιῶν εἶναι *ἑρμηνεία*, ἐννοοῦντες ὅτι χρησιμεύουν ἵνα ἑρμηνεύουν τὸν λόγον. 4) Τέλος ἡ βυζαντινὴ τέχνη ἔχει μεγαλοπρέπειαν, διότι εἶναι ἡ τέχνη τῆς ἐπισήμου λατρείας. Ἡ Ἐκκλησία ἦτο ἕως τότε περιωρισμένη εἰς τὰς κατακόμβας καὶ εἰς τὰ μικρὰ παρεκκλήσια. Οἱ ἐπίσκοποι ὅμως, βλέποντες εἰς τὰς τελετὰς τοῦ παλατίου τὴν πορφύραν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοὺς πατρικίους καὶ τοὺς ἄλλους ἄρχοντας μὲ τὰ πολυτελῆ ἐνδύματα, ἔλεγον, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι κατωτέρα ἡ λάμψις τῶν οὐρανίων τελετῶν, οὕτω δὲ ἡ χριστιανικὴ φαντασία ἔλαβεν ὡς πρότυπον τὰς τελετὰς τῆς αὐλῆς. Παράδειγμα ἡ πομπικὴ μεγαλοπρέπεια τῶν βυζαντινῶν ψηφιδωτῶν.

Ἡ βυζαντινὴ τέχνη εἶναι ἡ ἑλληνοχριστιανικὴ τέχνη τοῦ μεσαίωνος, καὶ ὅπως τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ μεσαίωνος ὀνομάζομεν βυζαντινόν, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ τὴν ἑλληνικὴν χριστιανικὴν τέχνην ὀνομάζομεν βυζαντινήν. Ὡς πρὸς τὴν τέχνην τὸ Βυζάντιον ὑπῆρξεν ἰσχυρότερον κέντρον δημιουργίας παρ' ὅ,τι διὰ τὸν πολιτισμόν. Βεβαίως καὶ πολλῶν ἄλλων χωρῶν πρέπει ν' ἀναγνωρισθῇ ἡ συμβολή, ἀλλὰ τὸ Βυζάντιον ὑπῆρξεν ὁ μέγας δημιουργός, ὁ ὁποῖος ἀνεχώνευσεν ὅλα τὰ συστατικὰ στοιχεῖα καὶ ἐδημιούργησε θαυμαστὸν καὶ πρωτότυπον δημιούργημα τέχνης· διὰ τοῦτο ὀνομάζομεν ταύτην βυζαντινὴν ἐν τῇ σημασίᾳ ὅτι περικλείει τὴν ἔννοιαν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ καταγωγὴ τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Καθ' ὃν χρόνον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος ὁ ἑλληνικὸς Χριστιανισμὸς ἠθέλησε, μετὰ τὸν θρίαμβον τῆς Ἐκκλησίας, νὰ δημιουργήσῃ νέας χριστιανικὰς μορφὰς τέχνης, εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν ἤκμαζον μεγάλαι ἑλληνικαὶ πόλεις, αἱ ὁποῖαι διετήρουν εὐλαβῶς τὰς παραδόσεις τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης καὶ τὴν ἀνάμνησιν τῶν ὡραίων καλλιτεχνικῶν τύπων, τοὺς ὁποίους εἶχεν αὕτη διαπλάσει. Δύο ἐπιφανεῖς ἱστορικοὶ τῆς τέχνης, ὁ Ρῶσος Ἀϊναλὼφ καὶ ὁ Γερμανὸς Στρυγκόφσκης, κατόπιν πολλῶν καὶ ἐπισταμένων μελετῶν, ἀπέδειξαν κατὰ τρόπον λαμπρὸν καὶ ἐμφαντικώτατον τὴν ἑλληνιστικὴν προέλευσιν τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Εἰς τὰς γνησίας ταύτας ἑλληνικὰς παραδόσεις προσετέθησαν καὶ ἄλλαι ἐπιδράσεις. Πέραν τῶν μεσογειακῶν παραλίων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσίας, αἱ παλαιαὶ παραδόσεις τῆς ἀρχαίας Ἀνατολῆς εἶχον ἀναζωογονηθῇ ἐκ τῆς Περσίας τῶν Σασσανιδῶν, ἡ ὁποία κατέστη τὸ κέντρον μιᾶς ἰρανικῆς ἀναγεννήσεως ἐμπνεομένης ἀπὸ τὰς μορφὰς τῶν ἀρχαίων ἀνατολικῶν πολιτισμῶν. Τοιουτοτρόπως εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀνακύπτει ἡ παλαιὰ ἰθαγενὴς παράδοσις, ἡ ὁποία εἰσχωρεῖ καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἐπίσης εἰς τὴν Συρίαν ἀνακύπτουν αἱ παλαιαὶ σημιτικαὶ παραδόσεις, εἰς τὴν Μεσοποταμίαν καὶ εἰς τὰ ὑψηλὰ ὀροπέδια τῆς Ἀσίας νέαι μορφαὶ τέχνης ἐμφανίζονται, αἱ ὁποῖαι ἐξασκοῦν ἐπίδρασιν εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ φέρουν εἰς αὐτὸν νέας ἰδέας, νέας μορφὰς καὶ νέαν τεχνοτροπίαν. Τοιουτοτρόπως εἰς ὅλας τὰς χώρας τοῦ μεγάλου ἀνατολικοῦ κόσμου, ἐπὶ τῶν ὁποίων κυριαρχεῖ ἡ Κωνσταντινούπολις, ἐδημιουργήθη κατὰ τὸν Δ' καὶ Ε' αἰῶνα μεγάλη καὶ πρωτότυπος κίνησις τέχνης.

Εἰς τὴν Αἴγυπτον ἡ ἰθαγενὴς τέχνη, δηλαδὴ ἡ κοπτική, ἀνεπτύχθη κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μ. Χ., διεδόθη δὲ καὶ εἰς τὴν Συρίαν. Τὸ κοπτικὸν τοῦτο στοιχεῖον ἔδωκεν ἐνιαχοῦ ἰδιαίτερον πνεῦμα καὶ τεχνικὴν εἰς τὰ δημιουργήματα τῆς χριστιανικῆς τέχνης. Εἰς τὴν Συρίαν ὀφείλει τὸ Βυζάντιον τὴν τεχνικὴν τῆς γλυπτικῆς διακοσμήσεως (ὁποία αὕτη ἐμφανίζεται εἰς τὰ ἐρείπια τῆς Mshatta), καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς εἰκονογραφίας. Μεγίστη δὲ ὑπῆρξε πρὸ παντὸς ἡ ἐπίδρασις τῆς Μ. Ἀσίας, ἡ ὁποία εἶχεν ὑποστῇ βαθέως τὴν ἑλληνιστικὴν ἐπίδρασιν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος. Ἡ Μικρὰ Ἀσία ἔγινε τὸ κέντρον θαυμασίας πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς δραστηριότητος, καὶ ὅπως ἔλαμψεν εἰς αὐτὴν ἡ χριστιανικὴ λογοτεχνία, ὁμοίως ἤκμασε καὶ ἡ τέχνη, εὑροῦσα εἰς τοὺς ἀρχιτέκτονας τῆς Ἁγίας Σοφίας τοὺς περιφήμους Ἰσίδωρον τὸν Μιλήσιον καὶ Ἀνθέμιον τὸν ἐκ Τράλλεων τοὺς μεγάλους δημιουργοὺς τῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἡ ὁποία ὑπῆρξε καθαρῶς ἑλληνικὸν ἔργον καὶ ἐπινόημα.

Ἡ Ἀλεξάνδρεια καὶ ἡ Ἀντιόχεια. Ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἔλαβεν ἡ βυζαντινὴ τέχνη τὴν καλαισθητικὴν κλίσιν πρὸς τὴν γραφικὴν διακόσμησιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἁρμονικώτατα συνδυάζονται ἄνθη, πτηνά, τοπία, ἀρχιτεκτονήματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν δημιουργήματα τῆς ἑλληνιστικῆς τέχνης. Ἐπίσης παρέλαβε τὴν εἰκονογραφικὴν παράδοσιν, εἰς τὴν ὁποίαν διετηρήθησαν αἱ εὐγενεῖς μορφαὶ καὶ ἡ συμμετρικὴ σύνθεσις τῆς μεγάλης ἑλληνιστικῆς τέχνης, τὰς πολυτελεῖς ἐπενδύσεις τῶν τοίχων διὰ πολυχρώμων μαρμάρων, δι' ἀναγλύφων, δι' ἐγκολλήσεων πολυτίμων πλακιδίων μαρμάρου καὶ ὅλην τέλος τὴν ἐξωτερικὴν πολυτέλειαν τῆς ἐποχῆς τῶν Πτολεμαίων. Μεγάλη ὑπῆρξεν ἐπίσης ἡ συμβολὴ τῆς Ἀντιοχείας, ἡ ὁποία κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἦτο ἡ προσφιλὴς ἕδρα τῶν αὐτοκρατόρων. Ἡ περισσὴ χλιδὴ τῆς συριακῆς γλυπτικῆς διακοσμήσεως καὶ ἡ σημιτικὴ ξηρότης τῶν εἰκονογραφικῶν τύπων διεπλάσθη μὲ λεπτοτέραν φιλοκαλίαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐκεῖθεν μετεδόθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Τοιουτοτρόπως κατὰ τὸν Δ' καὶ Ε' αἰῶνα, δι' ἀκαταπαύστου δημιουργικῆς ἐργασίας, συγκροτεῖται ἡ βυζαντινὴ τέχνη εἰς τὰς ἑλληνιστικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, μὲ κέντρα περίλαμπρα τὰς μεγάλας ἑλληνικὰς πόλεις Ἀλεξάνδρειαν, Ἀντιόχειαν καὶ Ἔφεσον. Καὶ ὅταν ἤρχισαν, κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα, νὰ παρακμάζουν ἡ Ἀντιόχεια καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια, τότε μετετοπίσθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ καλλιτεχνικὸν κέντρον τῆς βαρύτητος, ὅπως εἶχε μετατοπισθῇ καὶ τὸ πολιτικὸν ἀπὸ τὴν Ρώμην. Ἔκτοτε τὸ Βυζάντιον ἔλαβε τὴν καθολικὴν διεύθυνσιν τῆς ἑλληνικῆς τέχνης καὶ ὡδήγησεν αὐτὴν εἰς νέας καὶ ἀγνώστους ὁδούς. Ἡ νέα αὕτη τέχνη παρουσιάζει τοὺς ἰδίους χαρακτῆρας μὲ τὴν κοινωνίαν, τὴν ὁποίαν ἀντικατοπτρίζει. «Ἡ κοινωνία αὕτη εἶναι ἡ κληρονόμος καὶ ὁ θησαυροφύλαξ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, κατ' ἀκολουθίαν ἡ τέχνη αὐτῆς διετήρησε καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα καὶ ἕως τὴν (ἰταλικὴν) Ἀναγέννησιν τὰς ἀρχαίας μορφὰς καὶ τὴν παράδοσιν τοῦ κλασσικοῦ ὕφους. Ἐξ ἄλλου ἡ Ἀνατολὴ ἐπιδρᾷ διὰ τῶν τεχνιτῶν καὶ διὰ τῶν ἔργων της καὶ διδάσκει τὴν ἱερατικὴν βαρύτητα τῶν μορφῶν καὶ τὴν μαγείαν τῶν χρωματισμῶν» *(Millet)*.

Αἱ μεγάλαι περίοδοι τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Ἡ βυζαντινὴ τέχνη παρακολουθεῖ τὰς μεγάλας περιόδους τοῦ ὅλου βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ. Κατὰ τὴν πρώτην φάσιν αὐτῆς (325—717) ἡ βυζαντινὴ τέχνη διέρχεται περίοδον προπαρασκευαστικὴν δύο αἰώνων, τοῦ Δ' καὶ τοῦ Ε', καὶ καλλιεργεῖται ἰδίως εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὴν Ἀντιόχειαν, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ εἰς τὰ μεγάλα μοναστηριακὰ κέντρα τῶν χωρῶν τούτων. Ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν γίνεται ἡ ἐργασία τῆς δημιουργίας. Τὴν περίοδον ταύτην, τὴν προπαρασκευαστικήν, δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν *παλαιοβυζαντινήν*, εἴτε *προϊουστινιάνειον*. Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα λαμβάνει εἰς τὸ Βυζάντιον τὴν ὁριστικὴν διαμόρφωσιν αὐτῆς καὶ ἔκτοτε ἡ πόλις αὕτη ἀποβαίνει τὸ μοναδικὸν κέντρον τῆς ἑλληνικῆς ἀνατολικῆς τέχνης. Κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον, μεταξὺ τοῦ Ι'—ΙΒ' αἰῶνος, τὸ Βυζάντιον συγκεντρώνει ὅλας τὰς δυνάμεις τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς καὶ ἀκτινοβολεῖ εἰς ταύτην καὶ εἰς τὴν Δύσιν μὲ τὴν λάμψιν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς τέχνης, ἡ ὁποία, ὡς ἰδιαίτερον καὶ πρωτότυπον δημιούργημα, διαφέρει ἐντελῶς ἀπὸ τὴν τέχνην τῆς Δύσεως. Εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν περίοδος τῆς βυζαντικῆς τέχνης, ἡ ὁποία, ἕνεκα τῆς ἰσχύος καὶ τῆς λάμψεως τῆς *μακεδονικῆς δυναστείας*, δύναται νὰ λάβῃ τὸ ὄνομα αὐτῆς. Κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον, τὴν ἐποχὴν τῆς δυναστείας τῶν Παλαιολόγων, ἡ βυζαντινὴ τέχνη, ἀναπλασσομένη καὶ αὐτὴ μὲ ἐλευθερώτερον καὶ γνησιώτερον ἑλληνικὸν πνεῦμα, λαμβάνει νέαν ὁδὸν ἐλευθέρας καὶ ζωντανῆς καλλιτεχνικῆς ἀναγεννήσεως. Ἡ ἐποχὴ αὕτη, ἡ ὁποία προμηνύει τὴν μεγάλην ἰταλικὴν Ἀναγέννησιν, τιμᾶται ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς βυζαντινῆς τέχνης ὡς *Ἀναγέννησις ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων*. Καὶ μετὰ τὴν Ἅλωσιν καὶ μετὰ τὴν ὁριστικὴν καταστροφήν, ἡ βυζαντικὴ τέχνη ἔχει καὶ μίαν τελευταίαν ἀναγέννησιν κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα εἰς τὰ καταφύγια αὐτῆς, καὶ δὴ εἰς τὸ μέγα μοναχικὸν κέντρον τῆς Ὀρθοδοξίας, εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἑκάστην ἀπὸ τὰς περιόδους ταύτας θὰ ἐξήταζεν ὁ ἐρευνητὴς εἰδικώτερον χωριστά. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ τέσσαρες αὗται περίοδοι δύνανται νὰ διαιρεθοῦν εἰς δύο ὁμάδας, εἰς τὴν παλαιοτέραν ἀπὸ τὸν Δ' ἕως τὸν Ι' αἰῶνα, καὶ εἰς τὴν μεταγενεστέραν ἀπὸ τὸν Ι' ἕως τὸν ΙΣΤ', διὰ τοῦτο θὰ ἐξετασθῶσιν ἐνταῦθα ἐν συνεχείᾳ τὰ ὁμοειδῆ μνημεῖα ἐν τῇ ἐξελίξει αὐτῶν χωριστὰ εἰς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς δύο μεγάλας περιόδους, διότι ἔχουν κατ' αὐτὰς καὶ ἐσωτερικὴν συνάφειαν.

Αἱ πηγαὶ τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Πάσης τέχνης αἱ σπουδαιόταται πηγαὶ εἶναι αὐτὰ ταῦτα τὰ μνημεῖα αὐτῆς, τὰ ὁποῖα περιέσωσεν ὁ χρόνος. Ἡ ἄμεσος καὶ συνεχὴς σπουδὴ τῶν βυζαντινῶν μνημείων, εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία δύναται νὰ μᾶς δώσῃ τὴν ἀληθεστέραν γνῶσιν περὶ αὐτῶν καὶ νὰ μᾶς φέρῃ εἰς ἄμεσον σχέσιν μὲ τὴν σκέψιν τοῦ καλλιτέχνου καὶ τὸ μὲ ἰδεῶδες τῆς κοινωνίας, ἡ ὁποία παρήγαγε τὰ μνημεῖα ταῦτα. Χρήσιμοι ἐν τούτοις εἶναι πηγαὶ καὶ αἱ *ἔμμεσοι*, ἂς ὀνομάσωμεν οὕτως αὐτάς, δηλαδὴ τὰ κείμενα τῶν συγγραφέων, αἱ περιηγήσεις, αἱ περιγραφαὶ καὶ πᾶσα ἄλλη μνεία περὶ τῶν μνημείων. Κεφαλαιώδη δὲ σημασίαν ἔχουν αἱ ἐπιγραφαὶ ἐπὶ τῶν μνημείων τέχνης, ὄχι αἱ ἐκκλησιαστικαί, αἱ ὁποῖαι εἶναι ῥήσεις τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἐπεξηγοῦσαι τὴν ἔννοιαν τοῦ μνημείου, ἀλλ' αἱ λεγόμεναι *κτιτορικαὶ ἐπιγραφαί*, δηλαδὴ ἐκεῖναι, εἰς τὰς ὁποίας μνημονεύεται ὁ κτίτωρ τοῦ μνημείου καὶ ἡ χρονολογία τῆς κτίσεως ἢ τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ. Τῶν σπουδαίων μνημείων τῆς βυζαντινῆς τέχνης, ὅπως τῆς μεγάλης Ἁγίας Σοφίας, τοῦ Ἁγίου Μάρκου τῆς Ἐνετίας, γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τὸν χρόνον τῆς οἰκοδομῆς αὐτῶν, ἀλλὰ τῶν πλείστων δὲν γνωρίζομεν οὔτε τὸν καλλιτέχνην, οὔτε τὴν ἀκριβῆ χρονολογίαν. Σπανιώτατα καὶ εἰς ἐντελῶς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις ἀναφέρεται Βυζαντινὸς καλλιτέχνης, καὶ μάλιστα ζωγράφος· καὶ τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ τέχνη ἐθεωρεῖτο παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ὡς μία ἱεροπραξία, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὁ δημιουργὸς ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἀφανὴς καὶ ἀνώνυμος, ὅπως καὶ ὁ ἱερεὺς ὁ ἐπιτελῶν τὴν θείαν λειτουργίαν. Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ σπανιώτατα εἶναι τὰ ὀνόματα Βυζαντινῶν καλλιτεχνῶν πρὸ τῆς Ἁλώσεως, θὰ παρατεθῶσι κατωτέρω μερικὰ ἀπὸ τὰ σημαντικώτατα. Ὅταν κατανοηθῇ ἡ τοιαύτη ἀπρόσωπος ἀντίληψις τῆς τέχνης ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, τότε δύναται νὰ ἐξηγηθῇ καλύτερον καὶ ἡ ἐξωτερικὴ φύσις καὶ ἡ διαφορὰ αὐτῆς ἀπὸ τὰς ἄλλας μεγάλας προσωπικὰς δημιουργίας τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης καὶ τῆς τέχνης τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἀναγεννήσεως. Αἱ *κτιτορικαὶ ἐπιγραφαί*, αἱ ὁποῖαι ὁρίζουν τὸν χρόνον τῆς κατασκευῆς ἑνὸς βυζαντινοῦ ἔργου, βοηθοῦν θαυμασίως τὸν ἐρευνητήν, ἵνα διὰ συγκριτικῆς καλλιτεχνικῆς καὶ τεχνικῆς μελέτης κατορθώσῃ τὴν χρονολόγησιν καὶ τῶν ἄλλων βυζαντινῶν μνημείων καὶ οὕτως ἐπιτύχῃ τὸν καθορισμὸν περιόδων, καί, μετ' ἀκριβεστέραν γνῶσιν, ἀκόμη καὶ τῶν σχολῶν τῆς τέχνης.

Ὡς πρὸς τὰς ἐμμέσους πηγὰς τῆς βυζαντινῆς τέχνης, δηλαδὴ τὰ κείμενα, πρέπει νὰ λεχθῇ, ὅτι αὗται εὑρίσκονται ἐσκορπισμέναι εἰς πάντα Βυζαντινὸν συγγραφέα, εἴτε καὶ εἰς ἔγγραφα, εἴτε καὶ εἰς ἐπιγραφὰς παντὸς εἴδους. Αἱ σπουδαιότεραι πηγαὶ εἶναι οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ καὶ ἐκ τούτων ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα κατέχουν κυρίως δύο, ὁ *Προκόπιος* καὶ μετ' αὐτὸν ὁ *Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος*. Ὁ πρῶτος διέγραψε, κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα, εἰκόνα ἀκριβῆ τοῦ ἀπεράντου οἰκοδομικοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ἐξετέλεσεν ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ Θεοδώρα καὶ τὸ ὁποῖον διηύθυναν Βυζαντινοὶ ἄρχοντες, ἀρχιτέκτονες καὶ καλλιτέχναι τῆς αὐλῆς. Τὸ κολοσσιαῖον τοῦτο οἰκοδομικὸν ἔργον τοῦ ΣΤ' αἰῶνος εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον καθώρισε διὰ πολλοὺς αἰῶνας τὸ οὐσιῶδες ὕφος καὶ τὰς μεγάλας κατευθύνσεις τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ δεξιότης τοῦ Προκοπίου, περιγράφοντος ἔργα τέχνης (ὅπως τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, τὰ ἱστορικὰ ψηφιδωτὰ τῶν πολέμων τοῦ Ἰουστινιανοῦ), εἶναι

Digitized by Google

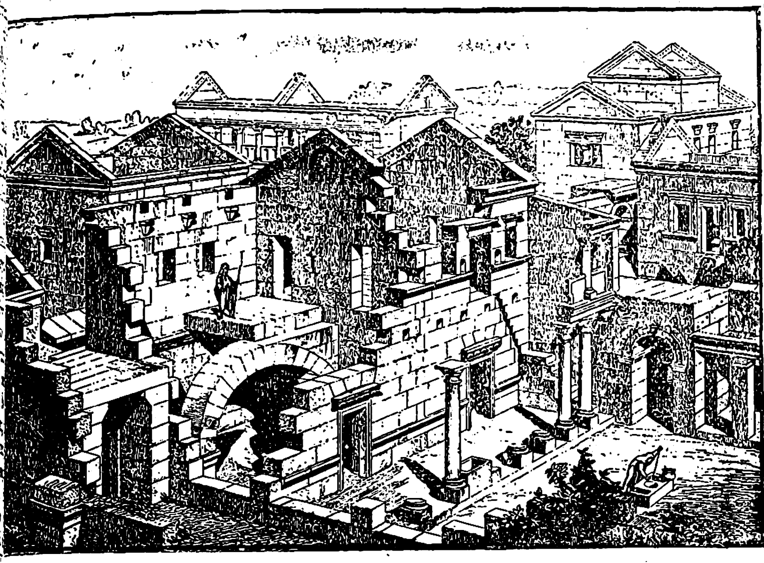

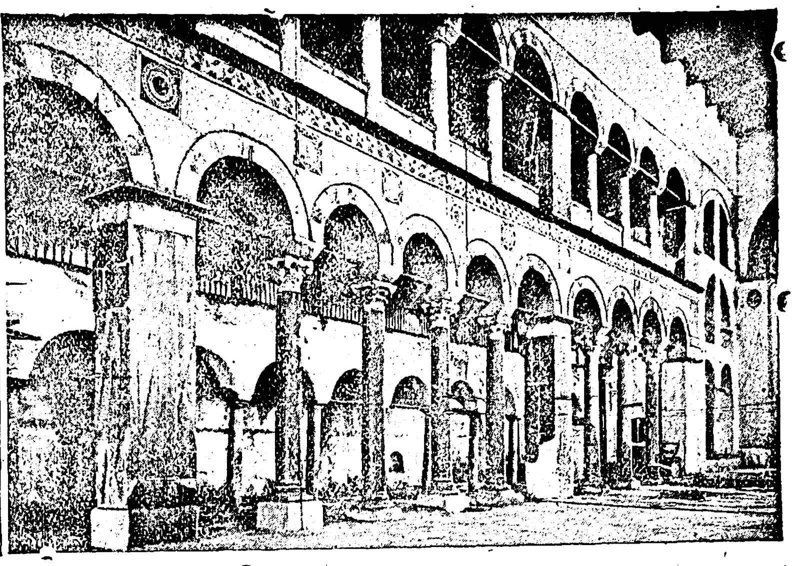

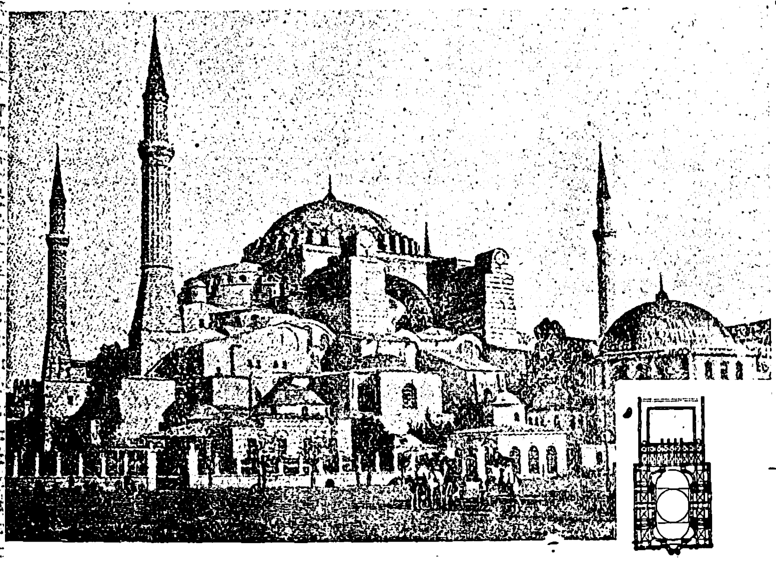

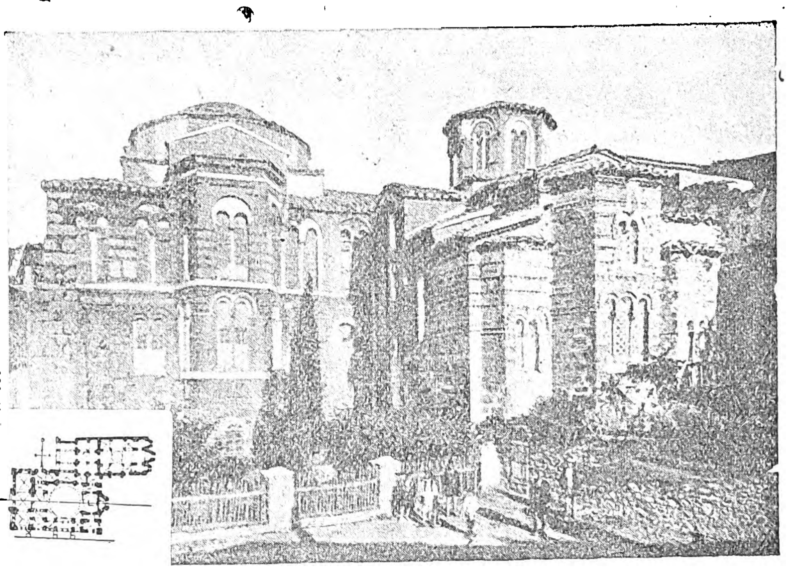

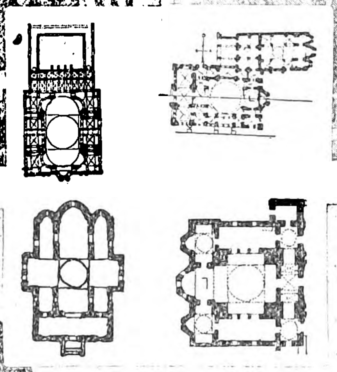

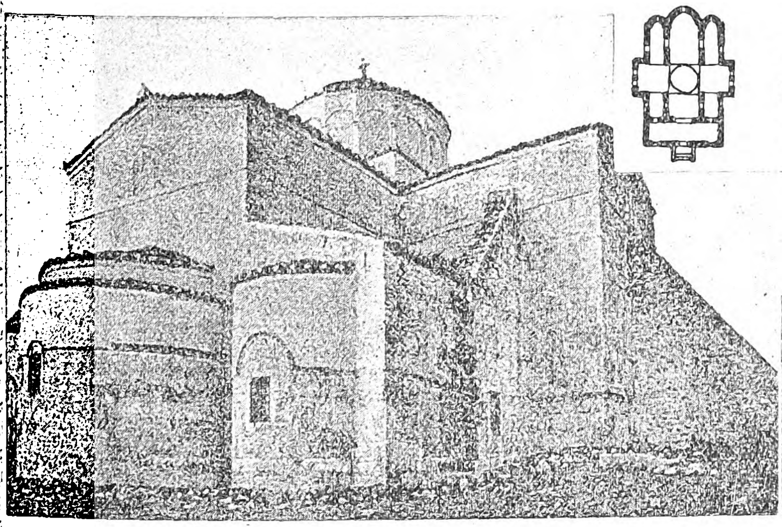

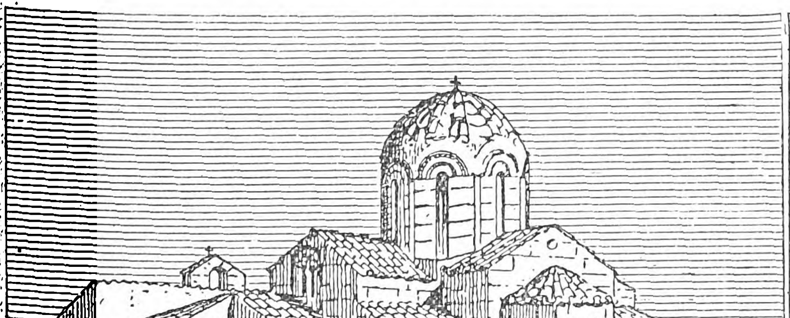

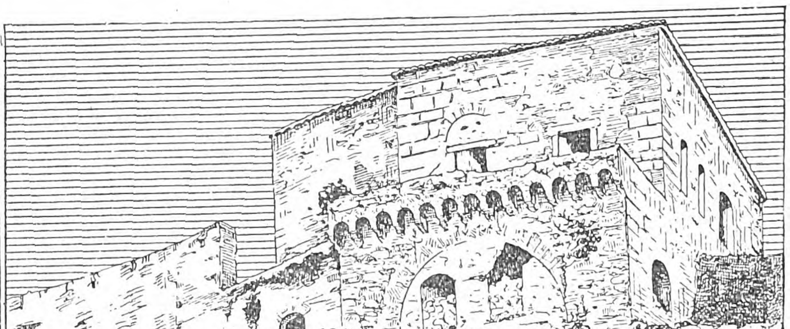

Βυζαντινὴ ἀρχιτεκτονική: Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω: *Πόλις βυζαντινὴ (ἀπὸ ἐρείπια εἰς τὴν Συρίαν) τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Ὁ Ἅγιος Δημήτριος τῆς Θεσσαλονίκης (ἐσωτερικὸν τῆς μεγαλοπρεποῦς βασιλικῆς) τοῦ Ζ' αἰῶνος.—Ἡ Ἁγία Σοφία, «ἡ μεγάλη ἐκκλησία» τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ Ὅσιος Λουκᾶς τοῦ ΙΑ' αἰῶνος.—Ἐκκλησία τῆς Σκριποῦς (παρὰ τὴν Λεβάδειαν, τοῦ Θ' αἰῶνος). Ὁ ναὸς τῆς Κοιμήσεως εἰς τὴν Νίκαιαν (εἰς τὴν σημερινὴν Ἴζνικ), ἥτις διασώζεται ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, εἶναι ὅμως παλαιοτέρα).—«Ὄμορφη Ἐκκλησιά», εἰς τὰς Ἀθήνας (ἀρχῶν τοῦ ΙΑ' αἰῶνος). Οἰκία βυζαντινὴ εἰς τὸν Μυστρᾶν (ΙΔ' αἰῶνος).*

Digitized by Google

ἀληθῶς ἀξία θαυμασμοῦ. Μετά τινας αἰῶνας ὁ Πορφυρογέννητος εἰς τὴν Ἔκθεσιν τῆς βασιλείου τάξεως, περιγράφων τὰς τελετὰς τῆς αὐλῆς, κάμνει ἐπανειλημμένως λόγον περὶ τῶν διαμερισμάτων καὶ τῶν αἰθουσῶν τοῦ παλατίου, πολλάκις δὲ περιγράφει καὶ τὴν διακόσμησιν αὐτῶν. Αἱ πληροφορίαι τοῦ Πορφυρογεννήτου δὲν ἔχουν τὴν ζηλευτὴν σαφήνειαν τῶν περιγραφῶν τοῦ Προκοπίου, ἄλλως τε συσκοτίζει τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἐρευνητοῦ καὶ τὸ θλιβερώτατον γεγονός, ὅτι οὐδέν, ἀπολύτως οὐδέν, ἀπέμεινεν ἀπὸ τὴν λαμπρότητα τῶν ἀναφερομένων μνημείων. Πολύτιμος ἰδίως πηγὴ εἶναι ὁ λόγιος οὗτος αὐτοκράτωρ διὰ τὴν γνῶσιν τῶν ἐξαισίων καὶ παμποικίλων ἔργων μικροτεχνίας, ἐκ τῶν ὁποίων πολὺ ὀλίγα διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν καὶ τὰ ὁποῖα ἐκόσμουν πλουσίως τὰ παλάτια, τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους, τὰς ἄλλας ἐκκλησίας καὶ τὰ ἀρχοντικὰ οἰκήματα τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἔχομεν ὅμως καὶ πολλὰς ἄλλας πηγάς, καὶ εἶναι αὗται αἱ ἐκθέσεις καὶ αἱ περιγραφαὶ τῶν ξένων περιηγητῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔπαυσαν νὰ ἐπισκέπτωνται τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἰδίως κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας. Καὶ ἄλλοι μετριόφρονες καὶ ἄγνωστοι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, περιηγηταί, οἱ γνωστοὶ ὡς προσκυνηταί, περιέσωσαν σπουδαίας πληροφορίας εἰς τὰ Προσκυνητάρια, εἴτε Ὁδοιπορικὰ (Itineraria) αὐτῶν. Οἱ ἁπλοϊκοὶ οὗτοι προσκυνηταὶ εἶναι πάσης προελεύσεως Χριστιανοὶ (ἰδίως ἀπὸ τὰς σλαβικὰς χώρας, καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τὴν Ρωσίαν), οἵτινες μεταβαίνοντες νὰ προσκυνήσουν τοὺς Ἁγίους Τόπους διαμένουν χρόνον τινὰ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Πολυτίμους εἰδήσεις δίδουν εἰς ἡμᾶς καὶ οἱ Λατῖνοι χρονογράφοι περὶ διασκορπισμοῦ τῶν κειμηλίων καὶ τῶν ἁγίων λειψάνων μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πρωτευούσης ὑπὸ τῶν σταυροφόρων, τὰ ὁποῖα εἶχον συσσωρευθῆ ἐπὶ αἰῶνας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὅσα ἐγράφησαν τότε ἀποτελοῦν ὁλόκληρον βιβλιοθήκην καὶ ὁ ἀναγνώστης μένει κατάπληκτος ἀπὸ θαυμασμὸν διὰ τὸ ἄπειρον πλῆθος καὶ τὴν ἄπειρον ποικιλίαν τῶν κομψοτεχνημάτων, ὡς κειμηλίων, τὰ ὁποῖα περιεῖχεν η Κωνσταντινούπολις.

Πᾶσαι ὅμως αἱ πηγαὶ αὗται, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ τὰ κείμενα τῶν παλαιῶν, δὲν δίδουν εἰς ἡμᾶς παρὰ τὴν ἀντανάκλασιν τῆς εἰκόνος. Σημαντικαὶ περιγραφαί, ὅπως τοῦ Προκοπίου, εἶναι βεβαίως ἀξιόλογοι, διότι διδάσκουν τὴν καλλιτεχνικὴν αἴσθησιν καὶ τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν ἐλάμβανον οἱ τότε ἄνθρωποι ἀπὸ τὸ περιγραφὲν μνημεῖον. Ἀλλ' ἡ σπουδαιοτάτη πηγή, τὴν ὁποίαν ὁ ἱστορικὸς καὶ ἐρευνητὴς τῆς τέχνης πρέπει νὰ ἔχῃ πάντοτε καὶ ἐπιμόνως πρὸ ὀφθαλμῶν, εἶναι αὐτὰ ταῦτα τὰ σῳζόμενα μνημεῖα.

Βυζαντινὰ μουσεῖα. Σπουδαιότατον ὑλικὸν μελέτης παρέχουν τὰ ποικίλα χριστιανικὰ μουσεῖα καὶ συλλογαὶ τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν χωρῶν τοῦ Αἵμου. Εἰς παλαιότατα μουσεῖα, εἴτε δημοσίας βιβλιοθήκας, εἰς τὰ σκευοφυλάκια μεγάλων μονῶν ἢ ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως φυλάσσονται σημαντικὰ ἔργα βυζαντινῆς μικροτεχνίας, ἔργα κινητὰ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ κατὰ χώραν μνημεῖα. Τοιαῦται πολυτιμόταται συλλογαὶ ὑπάρχουν ἰδίως εἰς Παρισίους, εἰς τὸ Λοῦβρον, εἰς τὸ Νομισματικὸν μουσεῖον τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης (Cabinet de médailles), εἰς τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον (British Museum), εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ὀξφόρδης, τῆς Οὐτρέχτης, της Φλωρεντίας, τῆς Βιέννης, τοῦ Βερολίνου κλπ., εἰς τὴν μονὴν τῆς Κρυπτοφέρρης (Grotta-Ferrata) παρὰ τὴν Νεάπολιν, εἰς τὰ σκευοφυλάκια τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ραβέννης κλπ. Μέγα καὶ πολυσήμαντον χριστιανικὸν μουσεῖον εἶναι τοῦ *Βατικανοῦ*, εἰς τὸ ὁποῖον φιλόμουσοι πάπαι ἀπὸ ἐτῶν συνῆγον τοὺς χριστιανικοὺς θησαυρούς, τὸ μουσεῖον τοῦ *Ermitage* εἰς τὴν Πετρούπολιν, σήμερον ἐπὶ τῶν μπολσεβίκων σπουδαιότερον τὸ μουσεῖον τῆς Μόσχας, ἀξιόλογον δ' εἶναι καὶ τὸ *Escurial* τῆς Μαδρίτης. Εἰς Παρισίους ἐσχάτως ὁ Γαβριὴλ Millet κατήρτισεν εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Ἀνωτάτων Σπουδῶν «Συλλογὴν βυζαντινὴν καὶ χριστιανικήν», ἡ ὁποία δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ πρωτότυπα ἔργα, ἀλλ' ἀπὸ φωτογραφίας καὶ ἀντίγραφα, παρέχει δὲ μεγάλην ὑπηρεσίαν εἰς τὰς βυζαντινὰς ἐρεύνας (*Millet*, La collection chrét. et byz. des Hautes Etudes, 1903).

Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους μετὰ ζήλου ἐπεδόθησαν οἱ λαοὶ τῆς ἡμετέρας χερσονήσου, ὅπως καὶ εἰς τὰς βυζαντινὰς μελέτας, ὁμοίως καὶ εἰς τὴν συλλογὴν ἔργων βυζαντινῆς τέχνης. Εἰς τὴν Σόφιαν, τὸ Βελιγράδιον, τὸ Βουκουρέστιον κατηρτίσθησαν συλλογαί, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τῶν Τούρκων, περιέχει δ' αὕτη σημαντικὰ ἀντικείμενα. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ ἐτῶν εἶχε καταρτίσει χριστιανικὴν συλλογὴν ὁ Λαμπάκης, ἡ ὁποία ἐφυλάσσετο προσωρινῶς πάντοτε εἰς τὸ Ἐθνικὸν ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον, ἐπίσης εἰς τὸ Θησεῖον συνεκροτήθη πολύτιμος συλλογὴ γλυπτῶν ὑπὸ τοῦ Στρυγκόφσκη, αὐξηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Σωτηριάδου. Ἡ συλλογὴ τοῦ Θησείου ἀπετέλεσε τὸν πρῶτον πυρῆνα τοῦ κατὰ τὸ 1914 ὑπὸ τοῦ Ἀδαμαντίου ἱδρυθέντος «Βυζαντινοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν», τὸ ὁποῖον καὶ τοῦτο, πάντοτε προσωρινῶς, ἐγκατεστάθη εἰς τὰ ὑπόγεια τῆς Σιναίας Ἀκαδημίας. Τὸ νεοϊδρυθὲν μουσεῖον ἐπὶ δεκαετίαν ἐπλουτίζετο, συναθροιζομένων εἰς αὐτὸ πανταχόθεν ἔργων καὶ δὴ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀρχαιολογικοὺς χώρους Ἀθηνῶν καὶ ἄλλων τόπων τῆς Ἑλλάδος, πρὸ παντὸς τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς ὁποίας τὰ γλυπτὰ και αἱ εἰκόνες εἶναι σπουδαιότατος στολισμὸς αὐτοῦ. Ἤδη διευθύνει τὸ μουσεῖον ὁ Σωτηρίου, ὁ ὁποῖος μετὰ πάσης φιλοκαλίας ἐταξινόμησε καὶ ἐξέδωκεν Ὁδηγὸν αὐτοῦ. Εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπάρχουν καὶ ἰδιωτικαὶ συλλογαὶ ἔργων καὶ δὴ εἰκόνων βυζαντινῶν, ἰδίως τῶν Ἀντ. Μπενάκη, Διον. Λοβέρδου, τοῦ μηχανικοῦ Ἀξελοῦ, τοῦ ἰατροῦ Παμπούκη, καὶ καθόλου μέγα ἐγεννήθη ἐνδιαφέρον πρὸς τὰς βυζαντινὰς φορητὰς εἰκόνας.

Ἡ ἀρχιτεκτονική. Καὶ πρὸ τοῦ θριάμβου τῆς Ἐκκλησίας οἱ πιστοὶ συνήρχοντο εἰς δωμάτια οἰκιῶν ἢ καὶ ἔκτιζον ἰδιαίτερα λατρευτικὰ κτίρια, τῶν ὁποίων τὸ σχέδιον καθώριζον αἱ ἀνάγκαι τῆς λειτουργίας. Ἡ ὀνομασία λαμβάνεται ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, καὶ τὸ ἰδιαίτερον λατρευτικὸν οἴκημα ὀνομάζεται *προσευκτήριον* (oratorium), *οἶκος τοῦ Θεοῦ* (domus Dei), *ναὸς* (templum), ἢ λαμβάνει τὸ ὄνομα, τὸ ὁποῖον ἔχει ἡ κοινότης, *ἐκκλησία* (ecclesia), ἢ φέρει τὸ ὄνομα, τὸ ὁποῖον δεικνύει τὸ λατρευτικὸν κέντρον, *κυριακὸν* (dominicum). Τὸ δὲ ὄνομα *βασιλικὴ* (basilica) δίδεται πρὸς δήλωσιν τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τύπου τῶν παλαιῶν ἐκκλησιῶν. Τὰ συνηθέστερον ὄνομα εἶναι τὸ ὄνομα *ἐκκλησία*, παλαιὸν ἑλληνικὸν ὄνομα, τὸ ὁποῖον προέρχεται ἀπὸ τὰς ἀρχαίας ἐκκλησίας τοῦ δήμου. Ὁ χριστιανικὸς ναὸς ἦτο μέγας καὶ εὐρύχωρος, διότι ἐχρησίμευε πρὸς συνάθροισιν ἐν αὐτῷ τῶν πιστῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐλέγετο ἐκκλησία, ἐνῷ ὁ ἀρχαῖος ναὸς εἶναι μόνον πρὸς κατοικίαν τοῦ Θεοῦ (ἐκ τοῦ *ναίω*=κατοικῶ).

Οἱ πρῶτοι αἰῶνες, Δ' καὶ Ε'. Κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας διεξάγεται εἰς ὅλην τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν τεραστία κίνησις πρὸς δημιουργίαν τῆς νέας τέχνης. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἕως τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀκριβῶς ἐπὶ δύο αἰῶνας, δὲν παύει νὰ ἐκτελῆται ἐξαιρετικῶς δραστήρια ἐργασία, ἡ ὁποία ἀπολήγει εἰς τὴν ὁριστικὴν διαμόρφωσιν τῆς βυζαντινῆς τέχνης κατὰ τὴν μεγάλην δι' αὐτὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Διεξάγεται δ' ἡ κίνησις αὕτη ὄχι μόνον εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἀλλ' ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Δύσιν καὶ μάλιστα διὰ τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Κωνσταντίνου. Οἱ «ἀνατολικοί», ὅπως ὀνομάζει μετ' εὐνοίας ὁ αὐτοκράτωρ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ἀνατολῆς, εἶναι ἐγκατεστημένοι εἰς ὅλα τὰ μεγάλα κέντρα τῆς Δύσεως, διεξάγουν ζωηρότατον ἐμπόριον, καὶ μεταξὺ τῶν ἐμπορευμάτων αὐτῶν πολυάριθμα μεταξωτὰ καὶ λινὰ ὑφάσματα, χειρόγραφα καὶ διάφορα ἔργα χρυσοχοϊκῆς καὶ ἐν γένει ποικίλα μικροτεχνήματα καὶ κομψοτεχνήματα, τὰ ὁποῖα κατεσκευάζοντο εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὴν Ἀντιόχειαν, τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὰ μεγάλα ἀνατολικὰ μοναστηριακὰ κέντρα, καὶ τὰ ὁποῖα ἔσχον κολοσσιαίαν ἐπίδρασιν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης. Τὰ πολύτιμα ταῦτα ἀντικείμενα εἶναι συγχρόνως καὶ ἔργα τέχνης, διότι ὅλα εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ διακοσμητικὰ θέματα, ἀκόμη καὶ ἀπὸ ὁλοκλήρους συνθέσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐμπνευσμέναι ἀπὸ τὰ ψηφιδωτὰ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ διαδίδουν εἰς τὸν κόσμον τῆς Δύσεως τὴν δημιουργουμένην χριστιανικὴν εἰκονογραφίαν εἰς τὰς χριστιανικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ μοναχικὸς βίος τῆς Ἀνατολῆς, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησαν κυρίως Ἕλληνες, εἴτε ἐξελληνισμένοι Χριστιανοί, ἤγειρε μέγαν θαυμασμὸν εἰς τὴν Δύσιν καὶ ἐκαλοῦντο μοναχοὶ ἐξ Ἀνατολῆς διὰ νὰ βοηθήσουν εἰς τὴν οἰκοδομὴν ἐκκλησιῶν μὲ τὰς ἀρχιτεκτονικὰς γνώσεις των. Τοιουτοτρόπως εἰς ὅλον τὸν μεσογειακὸν κόσμον διαδίδονται αἱ ἐπιδράσεις τῆς νέας χριστιανικῆς τέχνης, ἡ ὁποία μορφώνεται εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ ἡ ὁποία γίνεται ἡ βυζαντινὴ τέχνη. Εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὴν Νεάπολιν, εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν καὶ εἰς ἄλλας μεσογειακὰς χώρας, ἐκτὸς τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἀνακαλύπτονται ἴχνη τῆς ἐπιδράσεως ταύτης. Τὸ σπουδαιότατον μνημεῖον τῆς Δύσεως, τὸ ὁποῖον δεικνύει τὴν διάδοσιν εἰς τὴν Δύσιν τῶν ἀρχιτεκτονικῶν τύπων τῆς Ἀνατολῆς, εἶναι τὸ περίφημον παλάτιον τοῦ Διοκλητιανοῦ (ἀρχῶν τοῦ Δ' αἰῶνος) εἰς τὸ Ἀσπάλαθον τῆς Δαλματίας (Spalato), τοῦ ὁποίου σῴζονται ἐξαίρετα ἐρείπια.

Ἡ ἀστικὴ ἀρχιτεκτονική. Ἡ λαμπρότης τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ἄλλων βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν ἐξήλειψε τὴν ἀνάμνησιν τῶν μεγάλων ἀστικῶν οἰκοδομημάτων, παλατίων, λουτρῶν, τοῦ Ἱπποδρόμου, τὰ ὁποῖα κατέλαβον τόσην μεγάλην θέσιν εἰς τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν. Ἀλλ' ἡ βυζαντινὴ ἀστικὴ ἀρχιτεκτονικὴ παρήγαγε καὶ αὐτὴ ἐξαίσια οἰκοδομήματα, δυνάμεθα δὲ νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς ποικιλίας αὐτῶν ἀπὸ τὰ «Κτίσματα» τοῦ Προκοπίου. Δὲν ἦσαν δὲ ταῦτα μόνον κατοικίαι ἢ παλάτια, ἀλλὰ καὶ ἔργα ποικίλα δημοσίας ὠφελείας, γέφυραι, κρῆναι, ὑδραγωγεῖα κ.λ.π. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον καθίσταται ἄξιον προσοχῆς ἀπὸ τὴν μελέτην τῶν κειμένων και ἀπὸ τὰ ὀλίγιστα σῳζόμενα λείψανα, εἶναι ὅτι ἡ ἀστικὴ καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχιτεκτονικὴ ἐξήσκησαν ἀμοιβαίαν ἐπίδρασιν ἐπ' ἀλλήλων. Ἡ Ἐκκλησία παρέλαβεν ἀπὸ τὸν φόρον (πλατεῖαν) καὶ ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρικὴν βασιλικὴν τὸν πρῶτον ἀρχιτεκτονικὸν ρυθμὸν αὐτῆς, τὴν χριστιανικὴν βασιλικήν, καὶ τἀνάπαλιν ἡ ἀστικὴ ἀρχιτεκτονικὴ παρέλαβεν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τὸν τροῦλλον, ὁ ὁποῖος ἔγινε τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησιαστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Ἡ Κωνσταντινούπολις. Ὅλα τὰ θαυμάσια ἔργα καὶ ὅλη ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς ἀστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Πρῶτος ὁ Κωνσταντῖνος διεκόσμησε μὲ ἐξαιρετικὴν ἀγάπην τὴν πόλιν αὐτοῦ καὶ κατόπιν οἱ διάδοχοί του, καὶ δὴ ὁ Ἰουστινιανὸς (τὸν ΣΤ' αἰῶνα), ὁ Θεόφιλος καὶ ὁ Βασίλειος Α' (τὸν Θ' αἰῶνα), ἔπειτα οἱ μεγάλοι Κομνηνοί, οἱ ὁποῖοι ἔκτισαν τὸ παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν (τὸν ΙΑ' αἰῶνα). Τὸ θαυμασιώτερον ἵδρυμα τῆς πόλεως ἦτο τὸ μέγα παλάτιον, τὸ ὁποῖον συνίστατο ἀπὸ πολλὰ ἰδιαίτερα παλάτια, ἀπὸ ἐκκλησίας, λουτρά, στοὰς κ. λ. π., περιελάμβανε δ' ἔκτασιν 400.000 μέτρων.

Ἀπὸ τὴν θαυμασίαν πλατεῖαν, ἡ ὁποία ὠνομάζετο Αὐγουστεών, εἰσήρχετό τις εἰς τὴν Χαλκῆν, ἔπειτα διὰ μακρᾶς στοᾶς περιβαλλομένης δι' ἄλλων κτιρίων εἰς τὴν Δάφνην, ἦσαν δὲ καὶ ἡ Χαλκῆ καὶ ἡ Δάφνη παλάτια. Ἔπειτα ἤρχετο εὐρυτάτη αἴθουσα τοῦ θρόνου, ἡ ὁποία καὶ αὐτὴ ὠνομάζετο Αὐγουστεών, μετὰ τὴν ὁποίαν ἦτο τὸ Ὀκτάγωνον, ἔπειτα ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, παρὰ τὴν ὁποίαν ἠγείρετο τὸ Κάθισμα μὲ τὸν αὐτοκρατορικὸν ἐξώστην πρὸς τὸν ἱππόδρομον. Ἄλλα παλάτια ἦσαν ἡ *Μαγναύρα* παρὰ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, τὸ «Τρικλίνιον τῶν ιθ' Ἀκουβίτων» (κλινῶν) πλησίον τοῦ Ἱπποδρόμου. Οἱ διάδοχοι τοῦ Κωνσταντίνου ἔκτισαν παρὰ τὴν Δάφνην μίαν νέαν αἴθουσαν τοῦ θρόνου, ἡ ὁποία ἐλέγετο Χρυσοτρίκλινος, καὶ ὁ Θεόφιλος ἵδρυσε τὸ Τρίκογχον. Τὸ σπουδαιότερον οἰκοδόμημα μετὰ ταῦτα ὑπῆρξε τοῦ Βασιλείου Α', τὸ *Καινούργιον*, καὶ πλησίον αὐτοῦ ἡ «Νέα» (ἐκκλησία), τὴν ὁποίαν ἐξύμνησεν ὁ πατριάρχης Φώτιος.

Ὡς πρὸς τὸ βυζαντινὸν οἴκημα, προήρχετο τοῦτο καὶ ἀπὸ τὴν Ρώμην καὶ ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν. Ὁ Κωνσταντῖνος μετέφερεν εἰς τὴν Ρώμην τὸ σχέδιον τῆς ρωμαϊκῆς οἰκίας τῶν πατρικίων, ἡ ὁποία καὶ αὐτὴ εἶχεν ἀναπτυχθῆ εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν Ρώμην ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν πολυτελῶν ἑλληνιστικῶν οἰκημάτων. Περὶ τὸ αἴθριον (atrium), τὸ ὁποῖον ἑλληνιστὶ ἐλέγετο περιστύλιον, ἠνοίγοντο τὰ διάφορα καὶ πολυάριθμα διαμερίσματα τῆς οἰκίας. Μεγάλως ἐφημίζοντο τὰ εὐρύτατα *οἰκήματα* τοῦ *Λαύσου*, τὰ ὁποῖα ἦσαν παμποίκιλα, καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον καὶ ξενοδοχεῖα διὰ τοὺς πτωχούς, ἦσαν δὲ καὶ πλήρη ἀριστουργημάτων τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ μάλιστα τῆς Κνιδίας Ἀφροδίτης καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀθανάτου χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τοῦ Διός, τὸ ὁποῖον εἶχε φιλοτεχνήσει ὁ Φειδίας εἰς τὴν Ὀλυμπίαν (*Κεδρηνός*, τ. I σ. 564, ἔκδ. Βόννης). Ἡ δὲ ἀνατολικὴ ἐπίδρασις ἐνεφανίζετο εἰς τὰ ἀστικὰ καὶ τὰ λαϊκὰ οἰκήματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν εἰς τὰς μακρινὰς συνοικίας. Τὰ ἰδιάζοντα χαρακτηριστικὰ μιᾶς βυζαντινῆς πόλεως ἦσαν ὁ περίβολος αὐτῆς, ὁ ὁποῖος τὴν περιέκλειε μὲ τὰ τείχη, μία μεγάλη ὁδός, ἡ ὁποία διήρχετο διὰ τοῦ μέσου περίπου τῆς πόλεως καὶ ὠνομάζετο *Μέση*, καὶ ἀκόμη σπουδαιότερον οἱ *ἔμβολοι*, μακραὶ σειραὶ στοῶν, οἱ ὁποῖοι ἐκόσμουν κατὰ μῆκος τὰς ὁδοὺς καὶ περιέβαλλον ἐν συνεχείᾳ καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας πλευρὰς τοὺς μεγάλους *φόρους*, ἤτοι τὰς πλατείας.

Ἡ βασιλική. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχιτεκτονικὴ εἶναι καλύτερον γνωστὴ εἰς ἡμᾶς, διότι ἡ εὐλάβεια τῶν πιστῶν διετήρησε περισσότερον τὰ λατρευτικὰ ἱδρύματα. Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος ἐξεπήδων πολυαριθμόταται ἐκκλησίαι ἀπὸ τὸ ἔδαφος ὁλοκλήρου τῆς Ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας. Αἱ θαυμαστότεραι ἐκτίσθησαν ἀπὸ τὸν ἴδιον Κωνσταντῖνον καὶ τὴν μητέρα του Ἑλένην, εἰς τὴν Βηθλεὲμ ἡ βασιλικὴ τῆς Γεννήσεως, εἰς τὴν Ἱερουσαλημ οἱ ναοὶ τοῦ Ἁγίου Τάφου, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἡ Ἁγία Εἰρήνη καὶ ἡ Ἁγία Σοφία, ἀφιερωμένη ὄχι εἰς ὁσιομάρτυρά τινα καλουμένην Σοφίαν ἢ Εἰρήνην, ἀλλ' εἰς τὴν ὑψηλὴν ἔννοιαν τῆς εἰρήνης τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας. Πολυαριθμότατα δὲ εἶναι τὰ ἄλλα λείψανα ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων ὄχι μόνον εἰς τὴν Συρίαν, τὴν Αἴγυπτον, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικήν, τὰ ὁποῖα δεικνύουν τὴν τεραστίαν ἐξάπλωσιν τῆς βυζαντινῆς τέχνης κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας.

Ὁ πρῶτος ἀρχιτεκτονικὸς ρυθμὸς τοῦ νέου λατρευτικοῦ ἱδρύματος ὑπῆρξεν ἡ *βασιλική*. Ὁ ἀρχιτεκτονικὸς οὗτος τύπος δὲν ἐδημιουργήθη παρὰ τῶν χριστιανῶν ἀρχιτεκτόνων, ἀλλὰ παρελήφθη ἕτοιμος ἀπὸ τὴν παλαιοτέραν εἰδωλολατρικὴν ἐποχήν, περίφημοι δ' ἦσαν αἱ μεγάλαι ἑλληνιστικαὶ βασιλικαὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ αἱ ρωμαϊκαὶ βα-

Digitized by Google

λικαί, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ σπουδαιότεραι ἦσαν εἰς τὴν Ρώμην.

Ἡ βασιλικὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ μίαν μεγάλην τετράπλευρον αἴθουσαν διαιρουμένην συνήθως εἰς τρία κατὰ μῆκος διαμερίσματα, διὰ δύο κιονοστοιχιῶν, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται κλίτη, εἴτε δρόμοι. Ἐκ τῆς λέξεως δρόμοι προέρχεται καὶ ἡ ἑλληνικὴ ὀνομασία, τὴν ὁποιαν συνήθως δίδουν οἱ Βυζαντινοὶ εἰς τὰς βασιλικὰς ὀνομάζοντες αὐτὰς *δρομικάς*. Ἡ μεγάλη αὐτὴ αἴθουσα εἶναι ἡ κυρίως ἐκκλησία, ἡ ὁποία ἔχει ὡς προθάλαμον τὸν νάρθηκα καὶ τελευτᾷ εἰς τὸ ἱερὸν (ἱερατεῖον, ἄδυτον, θυσιαστήριον δὲ ὁ βωμός). Ἐσωτερικῶς δὲ καταλήγει τὸ ἱερὸν εἰς μέγα ἡμικύκλιον, τὸ ὁποῖον λέγεται κόγχη. Εἰς τὰς μεγάλας βασιλικὰς ἔχομεν πρὸ τοῦ νάρθηκος μεγάλην τετράγωνον αὐλὴν περίστῳον καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὑπεράνω τοῦ νάρθηκος καὶ τῶν πλαγίων δρόμων τὸν γυναικωνίτην (ἢ κατηχούμενα).

Ἄλλο σχῆμα ἐκκλησίας, μὲ τὸ ὁποῖον ὁ Κωνσταντῖνος ἐπλούτισε τὴν χριστιανικὴν τέχνην εἶναι ἡ κυκλοτερὴς ἢ ὀκτάγωνος ἐκκλησία. Τοιαῦται ἦσαν αἱ περίφημοι ἐκκλησίαι, τὰς ὁποίας εἶχεν ἱδρύσει εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ὁ Κωνσταντῖνος, τοιαύτη ἡ κυκλοτερὴς ἐκκλησία (rotonda) τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἡ ὀκτάγωνος ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Βιταλλίου εἰς τὴν Ραβένναν. Ἀλλ' ἰδίως ὁ ἀρχιτεκτονικὸς τύπος τῆς βασιλικῆς ἦτο ὁ συνηθέστερος εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως· Τὰ θαυμασιώτερα δείγματα αὐτοῦ εἶναι ἡ μεγάλη πεντάκλιτος βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, τὸ θαυμασιώτερον μετὰ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν χριστιανικὸν ἵδρυμα, ἡ Θεοτόκος (Ἐσκὶ-Τζουμά), ἐπίσης εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, καὶ αἱ δύο ἐξαίρετοι βασιλικαὶ τῆς Ραβέννας Ἅγιοι Ἀπολλινάριοι.

Ἡ Ἁγία Σοφία καὶ ἡ βυζαντινὴ ἀρχιτεκτονική. Διὰ τῶν κυκλικῶν καὶ ὀκταγώνων τούτων λατρευτικῶν ἱδρυμάτων, διὰ τῶν πολλῶν ἀρχιτεκτονικῶν ἐργασιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν καὶ ἰδίως εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν πρὸς ἵδρυσιν ἐκκλησιῶν, κατέληξεν ἡ βυζαντινὴ τέχνη τὸν ΣΤ' αἰῶνα εἰς τὴν δημιουργίαν ἑνὸς πρωτοτύπου ρυθμοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ γνωστὸς ὡς βυζαντινὸς ρυθμός. Εἰς τὴν μεγάλην ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὀφείλεται ἡ τιμή, ὅτι καθώρισε δι' ἐπιβλητικῶν μνημείων τοὺς ἰδιάζοντας χαρακτῆρας τῆς βυζαντινῆς τέχνης, οἱ ὁποῖοι ἔμελλε νὰ διαδοθοῦν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Τὸ τελειότερον δημιούργημα αὐτῆς ὑπῆρξεν ἡ Ἁγία *Σοφία* (βλ. λ.), «*ἡ Μεγάλη ἐκκλησία*», ὅπως τὴν ὠνόμαζον οἱ Βυζαντινοί, καὶ ἡ ὁποία διήγειρεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους καὶ εἰς ὅλας τὰς μεταγενεστέρας γενεὰς ἀπαράμιλλον ἐνθουσιασμόν. Οἱ ἀρχιτέκτονες, εἰς οὓς ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνέθηκε τὸ ἔργον, ὁ *Ἰσίδωρος* ὁ Μιλήσιος καὶ ὁ *Ἀνθέμιος* ὁ ἐκ Τράλλεων, καὶ τῶν ὁποίων οἱ συγγραφεῖς θαυμάζουν τὴν μηχανικὴν καὶ μαθηματικὴν σοφίαν, κατήγοντο ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας· τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο δεικνύει τὴν σημαντικὴν συμβολὴν τῆς ἑλληνικῆς Ἀσίας εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἡ Ἁγία Σοφία, μὲ τὸν ἀνυπέρβλητον ἀρχιτεκτονικὸν τύπον αὐτῆς, μὲ τὴν θαυμασίαν ἁρμονίαν, συμμετρίαν καὶ συγχρόνως ἐλαφρότητα τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, μὲ τὸ ἄπλετον φῶς, τὸ ὁποῖον πλημμυρίζει αὐτὴν καὶ παρέχει τὴν ἐντύπωσιν «ὅτι δὲν ἔρχεται ἔξωθεν ἀλλὰ φύεται ἐν αὐτῇ» (*Προκόπιος*), μὲ τὸν ὑπερμεγέθη τροῦλλον, ὅστις, κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα, «φαίνεται ὡς νὰ κρέμαται διὰ χρυσῆς ἁλύσεως ἐξ οὐρανοῦ», εἶναι γνήσιον δημιούργημα ἑλληνικῆς διανοήσεως καὶ ἐκτελέσεως. Ἐξ ἄλλου, μὲ τὴν προσαρμογὴν τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ ἱδρύματος πρὸς τὴν λατρείαν, μὲ τὴν λαμπρότητα καὶ τελειότητα τῆς γλυπτικῆς καὶ ψηφιδωτῆς διακοσμήσεως, μὲ τὴν ἀπίστευτον λεπτότητα καὶ ποικιλίαν τῶν ἄλλων ἔργων τέχνης καὶ τῶν κομψοτεχνημάτων τὰ ὁποῖα περιεῖχεν, ἔδωκεν εἰς ὅλον τὸν χριστιανικὸν κόσμον ἀνυπέρβλητα ὑποδείγματα πρὸς μίμησιν καὶ παρέσχεν ἀκλόνητα θεμέλια εἰς τὴν βυζαντινὴν τέχνην.

Τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Τὰ θεμελιώδη χαρακτηριστικὰ τῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς εἶναι τρία: 1) Ἡ σύνδεσις τῶν κιόνων ὄχι δι' ἐπιστηλίου, ὅπως εἰς τοὺς ἀρχαίους ναούς, ἀλλὰ δι' ἡμικυκλίου, διὰ τόξου. Ἐν τῷ συνόλῳ ἡ βυζαντινὴ ἀρχιτεκτονικὴ δὲν εἶναι εὐθύγραμμος, ὅπως ἡ ἀρχαία, ἀλλὰ καμπυλόγραμμος. 2) Ὁ *τροῦλλος ἐπὶ σφαιρικῶν τριγώνων*, ὁ ὁποῖος στεγάζει μὲ ἓν ἡμισφαιρικὸν στέγασμα μίαν τετράγωνον ἐπιφάνειαν, κατόρθωμα τὸ ὁποῖον ἐπετέλεσαν ὁ Ἀνθέμιος καὶ ὁ Ἰσίδωρος μὲ τελείαν ἁρμονίαν καὶ στερεότητα. 3) Τὸ *σταυρικὸν* ἢ *σταυροειδὲς* σχῆμα τῆς ἐκκλησίας, δηλαδὴ τὸ ὅλον ἀρχιτεκτονικὸν σχῆμα τοῦ λατρευτικοῦ ἱδρύματος ἔδιδε τὴν ἐντύπωσιν σχήματος σταυροῦ καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν καὶ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν θέαν τῆς ἐκκλησίας. Τὸ πρῶτον γνώρισμα ἦτο ἤδη ἐν χρήσει καὶ εἰς τὰ ἑλληνορρωμαϊκὰ κτίρια, εἶναι δὲ ἐπινόησις παραληφθεῖσα ἀπὸ τοὺς Ἐτρούσκους. Ἀπὸ τούτους εἶχον παραλάβει καὶ τὸν τροῦλλον τὸν ὁποῖον ἐφήρμοσαν εἰς τὸ περίφημον πάνθεον τοῦ Ἀγρίππα, κτισθὲν κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα. Διὰ τῶν δύο τούτων ἐφαρμογῶν, τοῦ τόξου, τὸ ὁποῖον συνεχιζόμενον ἀποτελεῖ τὴν *καμάραν*, καὶ τοῦ τρούλλου, οἱ Ρωμαῖοι κατώρθωσαν τὴν ἵδρυσιν μεγάλων κτιρίων καὶ αἰθουσῶν. Ἀλλ' ὁ τροῦλλος οὗτος τοῦ πανθέου, ὅμοιος τοῦ ὁποίου εἶναι ὁ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς Θεσσαλονίκης, εἶναι ἡμικυκλικὸν στέγασμα, τὸ ὁποῖον στεγάζει στρογγύλον χῶρον, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ ἀνέγερσις αὐτοῦ εἶναι εὔκολος. Ὅλως διόλου διαφορετικὸς εἶναι ὁ τροῦλλος τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὁ ὁποῖος στεγάζει τὸν τετράγωνον χῶρον τοῦ κέντρου τῆς ὅλης ἐκκλησίας. Ἡ τοιαύτη προσπάθεια, τοῦ νὰ καλυφθῇ τετράγωνος χῶρος διὰ κύκλου, ἐπεχειρεῖτο εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ δὴ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατήγοντο ὁ Ἀνθέμιος καὶ ὁ Ἰσίδωρος. Ἀλλ' ὁ τρόπος ὁ τελικός, διὰ τοῦ ὁποίου ἔφθασαν εἰς τὴν ὁριστικὴν λύσιν τοῦ δυσχερεστάτου τούτου ἀρχιτεκτονικοῦ προβλήματος, ὑπῆρξεν ἴδιον αὐτῶν δημιούργημα· τοῦτο δὲ τὸ κατώρθωσαν ἐπινοήσαντες τὰ σφαιρικὰ τρίγωνα, διὰ τῶν ὁποίων συμπληροῦνται τὰ κενὰ τὰ μεταξὺ τῶν τεσσάρων μεγάλων ἁψίδων, αἱ ὁποῖαι ὑψώνονται ὑπεράνω τῶν παραστάδων ἢ τῶν κιόνων. Ἐπίσης καὶ τὸ τρίτον θεμελιῶδες γνώρισμα, εἰς ὃ κατέληξαν αἱ προσπάθειαι τῶν Βυζαντινῶν ἀρχιτεκτόνων, δηλαδὴ τὸ σταυρικὸν σχῆμα, τὸ ὁποῖον κυρίως ἐκδηλοῦται ἀπὸ τὸν Θ' αἰῶνα, εἶναι καὶ τοῦτο ἑλληνικὴ ἐπινόησις. Αἱ τέσσαρες μεγάλαι ἁψῖδες, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται ὁ τροῦλλος, βλέπουν πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ οἰκοδομήματος καὶ φθάνουν ἕως τοὺς ἐξωτερικοὺς τοίχους. Οὕτω σχηματίζονται ὑποκάτω τοῦ τρούλλου τέσσαρες καμάραι, αἱ ὁποῖαι εἶναι ὑψηλότεραι ἀπὸ τὴν ἄλλην οἰκοδομὴν καὶ ἀποτελοῦν τὰ τέσσαρα σκέλη τοῦ σταυροῦ. Διὰ τῶν τοιούτων ἐντελῶς πρωτοτύπων ἀρχιτεκτονικῶν μεθόδων κατώρθωσαν οἱ Βυζαντινοὶ ἀρχιτέκτονες νὰ δημιουργήσουν τὴν λεγομένην *κεντρικὴν οἰκοδομίαν*, δηλαδὴ κτίριον στερεώτατον, τοῦ ὁποίου ὅλα τὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη συνδέονται πρὸς τὸν κεντρικὸν τροῦλλον καὶ στερεώνουν ἀμοιβαίως ἄλληλα. Εἶναι βεβαίως ἐξαίσια ἔργα αἱ λεγόμεναι γοτθικαὶ ἐκκλησίαι, ἀλλὰ διὰ τῶν πολλῶν ἐξωτερικῶν ἀντηρίδων, αἱ ὁποῖαι συγκρατοῦν αὐτάς, «ὁμοιάζουν μὲ γέροντα στηριζόμενον εἰς δεκανίκια» (*S. Reinach*).

Τὰ μνημεῖα. Ἀπὸ τὰ πολυάριθμα καὶ πολυειδῆ κτίρια, τὰ ὁποῖα ἵδρυσεν ὁ Ἰουστινιανός, πρέπει νὰ μνημονεύσωμεν τὴν μεγάλην γέφυραν τοῦ Σαγγαρίου. Τὰ θαυμάσια παλάτια καὶ ἄλλα ἀστικὰ οἰκοδομήματα κατεστράφησαν ἐκ θεμελίων. Ἐξ ὅσων ἀναφέρει ὁ Προκόπιος σῴζεται ἡ ὀκτάγωνος ἐκκλησία τῶν *Ἁγίων Σεργίου* καὶ *Βάκχου*, ἡ τρουλλωτὴ βασιλικὴ τῆς *Ἁγίας Εἰρήνης* καὶ ἡ μεγάλη *Ἁγία Σοφια*. Ἡ θαυμασία ἐκκλησία τῶν *Ἁγίων Ἀποστόλων* κατεστράφη ἐκ θεμελίων ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ Β', γνωρίζομεν δ' αὐτὴν μόνον ἀπὸ τὰ κείμενα καὶ ἰδίως ἀπὸ τὴν μίμησιν τοῦ Ἁγίου Μάρκου τῆς Ἑνετίας. Οἱ ἀρχιτέκτονες τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰργάσθησαν δι' ὁλόκληρον τὸν χριστιανικὸν κόσμον τῆς Ἀνατολῆς, ἵδρυσαν ἐκκλησίας, πλῆθος ἄλλο ἱδρυμάτων, ἀνεκαίνισαν πόλεις, ἔδωκαν μέγιστα σχέδια, τέλεια πρὸς ἀνίδρυσιν νέων πόλεων. Ἡ ἐπίδρασις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἤρχισεν ἀμέσως ἀπὸ τὸν αἰῶνα τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Οὐδὲν ὅμως οἰκοδόμημα περιεσώθη ἐξ ὅσων ἱδρύθησαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Εἰς τὴν Ἔφεσον εἶχεν ἱδρυθῆ κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα περίφημος ναὸς ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ εὐαγγελιστοῦ *Ἰωάννου* κατὰ μίμησιν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων (εἰς τὰς γενομένας ἀνασκαφὰς ὑπὸ τοῦ *Γ. Σωτηρίου* εὑρέθησαν ἀρκετὰ λείψανα, τὰ ὁποῖα παρέχουν σπουδαῖον ὑλικὸν πρὸς μελέτην). Εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας ἀνακαλύπτονται ἐσχάτως βασιλικαὶ τοῦ Ε' καὶ ΣΤ' αἰῶνος, εἰς τὰς ἐργασίας δὲ ταύτας παρέχουν σπουδαίαν συμβολὴν οἱ ἡμέτεροι Φιλαδελφεύς, Ὀρλάνδος, Σωτηρίου. Πολλὰ τοὐναντίον μνημεῖα διεσώθησαν εἰς τὴν Δύσιν, ἐκ τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν τὴν διάδοσιν καὶ τὴν τελειότητα τῆς βυζαντινῆς τέχνης κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα. Ἐπίσης εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικήν, ἡ ὁποία κατεκτήθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, εὑρίσκονται πολυάριθμα μνημεῖα μαρτυροῦντα τὴν διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς τέχνης κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν. Τῆς στρατιωτικῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ διεσώθησαν ἀρκετὰ λείψανα, διότι δὲν ὑπῆρχε σύνορον ἢ πόλις τοῦ κράτους, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ μὴ ἔκτισεν ὀχυρώματα ὁ μέγας οὗτος οἰκοδόμος. Ἀλλὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἄνθησιν τοῦ ΣΤ' αἰῶνος ἐπηκολούθησε περίοδος στασιμότητος, ἡ δὲ Εἰκονομαχία ἔσχεν ὡς συνέπειαν τὴν ἐγκατάλειψιν σχεδὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς τέχνης, ἡ ὁποία ὅμως εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον εὗρε νέας δυνάμεις καὶ προητοιμάσθη διὰ τὴν θαυμασίαν ἀκμὴν τοῦ Θ', τοῦ Ι' καὶ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος.

Ἡ δευτέρα ἀκμὴ τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Οἱ εἰκονομάχοι βασιλεῖς κατεδίωξαν τὴν κατασκευὴν εἰκόνων, κατέστρεψαν τὰ λαμπρὰ ψηφιδωτὰ τῶν ἐκκλησιῶν, τὰ ὁποῖα εἶχον ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις, δὲν ἦσαν ὅμως ἐχθροὶ τῆς τέχνης, ἀλλὰ τοὐναντίον λόγιοι καὶ φιλότεχνοι ἄνδρες, οἵτινες ἤνοιξαν εἰς τὴν τέχνην νέαν ὁδόν. Ἐμπνεόμενοι ἴσως καὶ ἀπὸ ἀνατολικὰς ἐπιδράσεις προσέλαβον μερικὰς λεπτομερείας τῆς ἀραβικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ὡς ὁ αὐτοκράτωρ Θεόφιλος εἰς τὰς νέας οἰκοδομὰς τοῦ παλατίου. Ἰδίως ὅμως μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ ἀναζωογόνησις τῆς τέχνης διὰ τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὰ ἀθάνατα πρότυπα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ δὴ εἰς τὰς ἑλληνιστικὰς ἐπιδράσεις. Τοιουτοτρόπως ἐκάλυψαν τοὺς τοίχους τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν παλατίων μὲ παντὸς εἴδους ἱστορικὰς καὶ ἀγροτικὰς σκηνάς, καὶ προσέτι μὲ διακόσμησιν ἐντελῶς ἑλληνιστικήν. Εἰς τὸν «βίον τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τοῦ νέου» ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ διὰ μίαν τοιαύτην ψηφιδωτὴν διακόσμησιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ καλλιτεχνης παρέστησε «δένδρα καὶ ὄρνεα παντοῖα, θηρία τε καὶ ἄλλα ἐγκύκλια διὰ κισσοφύλλων, γεράνων τε καὶ κορωνῶν καὶ ταώνων ταύτην περιμουσοιώσας». Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ βυζαντινὴ τέχνη, ἀναζωογονηθεῖσα κατὰ τὴν μακρὰν περίοδον τῆς Εἰκονομαχίας, ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμὴν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐνδόξου μακεδονικῆς δυναστείας καὶ τῶν μεγάλων Κομνηνῶν (Θ'—ΙΑ' αἰῶνος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐκτίσθησαν θαυμάσια οἰκοδομήματα ἀστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἰδίως τὰ πολυτελέστατα παλάτια τοῦ Βασιλείου Α', τοῦ Θεοφίλου καὶ τῶν Κομνηνῶν, καὶ κατεσκευάσθησαν πλεῖστα ἄλλα ἔργα δημοσίας ὠφελείας ὡς καὶ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα. Θαυμάσιον δὲ ἀρχιτεκτονικὸν ἐκκλησιαστικὸν οἰκοδόμημα ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου τοῦ Α' τοῦ Μακεδόνος ἱδρυθεῖσα *Νέα* ἐκκλησία, ἡ ὁποία ἐξήσκησε τὴν ἰδίαν σχεδὸν ἐπίδρασιν τῆς βυζαντινῆς τέχνης τῆς ἐποχῆς ταύτης μὲ τὴν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὅταν ἀναγινώσκῃ τις τὰ παλαιὰ κείμενα, καὶ ἰδίως εἰς τὸν πανηγυρικὸν λόγον, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν ὁ μέγας Φώτιος κατὰ τὰ ἐγκαίνια τῆς Ἐκκλησίας, τὰς περιγραφὰς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς μεγαλοπρεπείας καὶ τῆς λαμπρότητος τῆς ψηφιδωτῆς διακοσμήσεως, αἰσθάνεται βαθεῖαν λύπην διὰ τὴν ἀπώλειαν τοιούτου ἀριστουργήματος, ἴσην πρὸς τὴν καταστροφὴν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τὴν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἡ γενικὴ ἐξέλιξις, τὴν ὁποίαν λαμβάνει ἡ βυζαντινὴ ἀρχιτεκτονικὴ κατὰ τὴν μέσην ταύτην περίοδον, συνοψίζεται εἰς τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά: Διατηρεῖται ἀκόμη ἡ ἀνάμνησις τῆς τρουλλωτῆς βασιλικῆς, ἀλλὰ τὸ κυριαρχοῦν οὐσιῶδες γνώρισμα εἶναι τὸ σταυροειδὲς σχῆμα τῆς ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον ἀποβαίνει τὸ καθολικὸν χαρακτηριστικὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς κατὰ τὸν μεσαίωνα μέχρι τῶν χρόνων μας. Ὁ τροῦλλος λαμβάνει μεγαλυτέραν ἔξαρσιν, διότι παρεντίθεται μεταξὺ τοῦ ἡμισφαιρικοῦ στεγάσματος καὶ τῆς στέγης νέον ἀρχιτεκτονικὸν μέλος, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται *τύμπανον* καὶ εἶναι πολυγωνικόν. Δὲν στηρίζεται δὲ πλέον ὁ τροῦλλος καὶ αἱ ὑπ' αὐτὸν μεγάλαι ἁψῖδες ἐπὶ παραστάδων, αἱ ὁποῖαι καταλαμβάνουν χῶρον πολύν, ἀλλ' ἐπὶ τεσσάρων κιόνων, οἱ ὁποῖοι ἀφίνουν εὐρύχωρον τὸ κέντρον τῆς ἐκκλησίας. Ἐπίσης οἱ τροῦλλοι γίνονται περισσότεροι τοῦ ἑνός, συνήθως εἶναι πέντε, τέσσαρες χαμηλότεροι εἰς τὰ ἄκρα τοῦ τετραγώνου τῆς ἐκκλησίας καὶ εἰς τὸ μέσον αὐτῶν ὑψηλὸς καὶ ραδινὸς ὁ κεντρικὸς τροῦλλος. Ἡ δὲ ἐξωτερικὴ τοιχοδομία καθίσταται ποικιλωτάτη, διότι σύγκειται ἀπὸ μικρὰ ὑλικὰ διαφόρων χρωμάτων καὶ ἀποτελεῖ τὴν λεγομένην *πολυχρωμίαν*. Τετράπλευροι δόμοι λίθων ἢ πλίνθων, κατὰ τὸ παλαιὸν ἰσοδομικὸν σύστημα διατεταγμένων, ἐναλλάσσονται μὲ ὁριζοντίας ἢ καθέτους πλευρὰς πλίνθων. Μεγάλα παράθυρα δίλοβα ἢ καὶ τρίλοβα (δίτοξα, τρίτοξα) εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ τυμπάνου τοῦ τρούλλου, εἰς τὰς τριπλεύρους κόγχας τοῦ ἱεροῦ, εἰς τοὺς τοίχους τοῦ οἰκοδομήματος, περιβαλλόμενα διὰ κεραμοπλαστικῶν πλαισίων ἢ καὶ ἄλλων διακοσμήσεων, γλυπτῶν ἢ πολυχρώμων πλακιδίων, φαιδρύνουν τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν τῆς ἐκκλησίας. Γενικῶς αἱ ἐκκλησίαι τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶναι πολὺ μικρότεραι ἀπὸ τὰς παλαιοτέρας, ἀλλὰ μὲ τὸν ὑψηλὸν κεντρικὸν τροῦλλον καὶ τοὺς χαμηλοτέρους ἄλλους, μὲ τὰς ὑψηλὸς ἀετωματώδεις στέγας, αἱ ὁποῖαι σκεπάζουν τὰς τέσσαρας καμάρας, μὲ τὰς χαμηλοτέρας στέγας τῶν γωνιωδῶν διαμερισμάτων, παρουσιάζουν θαυμάσιον ἐξωτερικὸν σύνολον, τὸ ὁποῖον ἀναδεικνύει αὐτὸς εἰς ἀληθῆ κομψοτεχνήματα. Πλὴν τοῦ κοινῶς παραδεδεγμένου ἀρχιτεκτονικοῦ τούτου τύπου, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸ «*σταυροειδὲς σχῆμα*», οἱ βυζαντινοὶ ἀρχιτέκτονες ἐπεχείρησαν καὶ ἄλλας τινὰς τροποποιήσεις, αἱ ὁποῖαι ὅμως δὲν ἐπεκράτησαν. Οὕτω προσεπάθησαν νὰ στεγάσουν τὴν ἐκκλησίαν δι' ἑνὸς εὐρυτάτου τρούλλου καλύπτοντος ὁλόκληρον τὸ κεντρικὸν τετράγωνον αὐτῆς καὶ ἀντιστοιχοῦντος κατὰ τὸ εὖρος καὶ πρὸς τὰ τρία μέρη τοῦ ἱεροῦ. Αἱ μεγάλαι ἁψῖδες ἐναλλάσσονται μὲ ἰσομεγέθεις κωνοειδεῖς κόγχας, στηρίζονται δὲ πᾶσαι ἐπὶ μεγάλων παραστάδων συνεχομένων μὲ τὸν ἐξωτερικὸν τοῖχον.

Digitized by Google

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἐκκλησίας λαμβάνει ὀκτάγωνον σχῆμα, τὸ ὁποῖον καλύπτεται ὑπὸ τοῦ παμμεγέθους τρούλλου. Τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ταύτης παραλλαγῆς ἐσώθησαν πέντε ἢ ἓξ μνημεῖα (*Νέα μονὴ* ἐν Χίῳ, *Ἅγιος Νικόδημος* ἐν Ἀθήναις, *Δαφνί*, *Ὅσιος Λουκᾶς* παρὰ τὴν Λεβάδειαν, *Ἅγιοι Θεόδωροι* τοῦ Μυστρᾶ, *Ἁγία Σοφία* τῆς Μονεμβασίας), ἐγκατελείφθη ὅμως ἐνωρὶς ὑπὸ τῶν ἀρχιτεκτόνων. Ἡ ἄλλη παραλλαγὴ εἶναι ἰδιάζουσα εἰς τὴν μοναστηριακὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ ἐξετελέσθη ἰδίως εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος (βλ. λ. Ἄθως). Αἱ καμάραι, αἱ ὁποῖαι σχηματίζουν τὸν σταυρὸν πρὸς τὰς μακρὰς πλευράς, καταλήγουν ὄχι εἰς τοῖχον κάθετον, ἀλλ' εἰς κόγχην ἡμικυκλικήν, καὶ οὕτως ἡ ἐκκλησία λαμβάνει παλαιὸν σχῆμα, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο *τρίκογχον*. Ἡ τοιαύτη δὲ ἀρχιτεκτονικὴ διάταξις ἔγινε καὶ πρὸς μεγαλυτέραν στερεότητα τῶν καμαρῶν καὶ τοῦ τρούλλου, καὶ πρὸς ζωηροτέραν ἐκδήλωσιν τοῦ σχήματος τοῦ σταυροῦ, ἰδίως δὲ πρὸς εὔρυνσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς ἐκκλησίας, καὶ διὰ τοῦτο αἱ ἡμικυκλικαὶ αὗται κόγχαι ὀνομάζονται ὑπὸ τῶν μοναχῶν *χοροί*, διότι εἰς αὐτὰς ἵσταντο οἱ χοροὶ τῶν ψαλτῶν. Διετηρήθη δὲ καὶ τὸ παλαιὸν σχῆμα βασιλικῆς, ὡς βλέπομεν εἰς τὴν βασιλικὴν τῆς Καλαμπάκας καὶ εἰς τὴν εὐρυτάτην πιθανώτατα βασιλικὴν τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ ἀνασκαπτομένην ὑπὸ τοῦ *Ἀδαμαντίου*.

Δὲν εἶναι δυνατὸν ἐνταῦθα νὰ μνημονευθῶσιν αἱ πολυάριθμοι ἐκκλησίαι, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν εἰς τὸν Θ', Ι', ΙΑ' καὶ ΙΒ' αἰῶνα. Σημειωτέον ὅμως ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ βυζαντινὴ τέχνη ἠκτινοβόλησεν εἰς τὴν Ἀνατολήν, εἰς τὸν Βορρᾶν καὶ εἰς τὴν Δύσιν. Εἰς τὴν Ἑνετίαν κτίζεται ὁ *Ἅγιος Μᾶρκος*, ἐκτὸς τῶν ἄλλων πολυαρίθμων ἐκκλησιῶν τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας, εἰς τὸ Κίεβον τῆς Ρωσίας ἡ ἐκκλησία τῆς *Ἁγίας Σοφίας*, εἶναι δὲ ἀμφότεραι ἀριστουργήματα τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Εἰς τὰς ἐκκλησίας τοῦ Δαφνίου καὶ τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ, αἱ ὁποῖαι ἐσώθησαν μέχρις ἡμῶν μὲ τὰ λαμπρὰ καὶ πολυάριθμα ψηφιδωτά των, μὲ τὰς ὀρθομαρμαρώσεις, ἤτοι ἐσωτερικὰς ἐπενδύσεις πολυχρώμων μαρμάρων, εἰς τὰς μικρὰς ἀλλὰ κομψὰς ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι σῴζονται εἰς τὰς Ἀθήνας, ἔχομεν ὡραῖα ὑποδείγματα τῆς λαμπρότητος καὶ τῆς λεπτότητος, τὴν ὁποίαν κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ κατὰ τὴν μέσην ταύτην περίοδον ἡ βυζαντινὴ τέχνη.

Τὰ κατὰ χώραν μνημεῖα. Παρατίθεται ἐνταῦθα σημείωμα ὄχι πλῆρες, ἀλλ' ἀκριβές, τῶν σπουδαίων μνημείων βυζαντινῆς τέχνης, τὰ ὁποῖα σῴζονται κατὰ χώραν μὲ τὴν χρονολογίαν καὶ ἔνδειξιν τῆς σημασίας αὐτῶν. Ἡ κατάταξις γίνεται κατὰ πόλεις καὶ τόπους σημαντικούς, χάριν μεγαλυτέρας εὐκολίας διὰ τὸν ἀναζητοῦντα ὡρισμένον μνημεῖον, καὶ κατατάσσονται κατὰ χρονολογικὴν σειράν.

Κωνσταντινούπολις: *Στήλη* τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου.—*Ὀβελίσκος* τοῦ Θεοδοσίου, μετακομισθεὶς ἐξ Ἡλιουπόλεως καὶ ἀνεγερθεὶς εἰς τὴν ἄκανθαν τοῦ Ἱπποδρόμου τῷ 390. Ἡ μεγάλη βάσις τοῦ ὀβελίσκου κοσμεῖται δι' ἀναγλύφων, τὰ ὁποῖα παριστάνουν τὸν αὐτοκράτορα παριστάμενον εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ περιστοιχιζόμενον ὑπὸ τῆς αὐλῆς αὐτοῦ.—Τὸ μέγα χερσαῖον τεῖχος, τὸ λεγόμενον *Θεοδοσιανόν*, τὸ ὁποῖον κατεσκευάσθη ἐπὶ τοῦ Θεοδοσίου Β' τῷ 413 καὶ συνεπληρώθη τῷ 447 ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως Κύρου. Παρὰ τὰς καταστροφὰς τὸ τεῖχος διετήρησε τὴν ἀρχικὴν μορφὴν αὐτοῦ· πολλοὶ πύργοι τετράγωνοι ἢ ὀκτάγωνοι σῴζονται ἀκέραιοι, ἐπίσης καὶ πύλαι τοῦ τείχους, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ ὡραιοτέρα εἶναι ἡ *Χρυσῆ πόρτα* μὲ τὸ προπύλαιον αὐτῆς. Ἐπίσης καὶ ἡ *πύλη τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ*, ἡ ὁποία ἐνθυμίζει τὴν τελικὴν ἔφοδον τῆς μοιραίας αὐγῆς τῆς 29 Μαΐου 1453. Σῴζονται λείψανα μεγαλοπρεπῶν σαρκοφάγων ἐκ λίθου πορφυρίτου, εἰς τοὺς ὁποίους ἦσαν θαμμένοι Χριστιανοὶ αὐτοκράτορες τοῦ Δ' καὶ τοῦ Ε' αἰῶνος.—*Ἁγία Σοφία* ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ διὰ τῶν ἀρχιτεκτόνων Ἀνθεμίου ἐκ Τράλλεων καὶ Ἰσιδώρου τοῦ Μιλησίου (532—537). Ἀνεκαινίσθη τῷ 989—996. Γενικὴ ἀνακαίνισις ἐξετελέσθη τῷ 1847—1852. Μετετράπη εἰς τέμενος τοῦ Ἰσλὰμ τῷ 1453 καὶ ἔχει περὶ ἑαυτὴν σήμερον τέσσαρας μιναρέδες.

Αἱ μεγαλοπρεπεῖς γραμμαὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἡ πολυτελὴς διακόσμησις τῶν μαρμάρων καὶ τῶν γλυπτῶν τοῦ ΣΤ' αἰῶνος ἔμειναν ἄθικτοι. Τὰ ψηφιδωτὰ ἐξηφανίσθησαν καλυφθέντα ὑπὸ ἐπιχρίσματος, τὰ δὲ ἀναρίθμητα σκεύη καὶ κειμήλια δὲν ὑπάρχουν. «Ἡ Ἁγία Σοφία μένει καὶ σήμερον ἡ μεγαλοπρεπεστάτη ἀναπαράστασις τοῦ βυζαντινοῦ παρελθόντος, τὴν ὁποίαν εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδῃ τις» (*Bréhier*). Ἐκ τῶν πολυαρίθμων οἰκοδομῶν, αἱ ὁποῖαι περιέβαλλον τὴν ἐκκλησίαν, μένει μόνον τὸ *μέγα Βαπτιστήριον* (σήμερον *τουρμπὲς τοῦ Μουσταφᾶ*).—Ἡ *Ἁγία Εἰρήνη*, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τῷ 532. Διετήρησεν ἐν μέρει καὶ τὴν ψηφιδωτὴν διακόσμησιν τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Τύπος τρουλλωτῆς βασιλικῆς. — Ὁ *Ἅγιος Σέργιος καὶ Βάκχος*, ναὸς ἱδρυθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῆς Θεοδώρας μεταξὺ τῶν ἐτῶν 526 καὶ 537. Στεγάζεται ὑπὸ τρούλλου καὶ ἔχει ὀκτάγωνον σχέδιον. — Ἡ *Ἁγία Θεοδοσία* (*Gül-djami*, ἤτοι τέμενος τῶν ῥόδων), τῆς ἐποχῆς ἴσως τῆς Εἰρήνης (780—802), τύπος μεταβατικὸς ἀπὸ τὴν τρουλλωτὴν βασιλικὴν εἰς τὸ σταυροειδὲς σχέδιον (*Ebersolt*). — *Kilissé djami*, ἔχει σταυροειδὲς σχέδιον (τέλους Ι'—ΙΑ' αἰῶνος) καὶ καλὴν γλυπτὴν διακόσμησιν. — *Μονὴ τῆς Χώρας* (*Kahrié djami*), ἀνακαινισθεῖσα ὑπὸ τῆς Μαρίας Δούκα, πενθερᾶς τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ (τέλους ΙΑ'—ΙΒ' αἰῶνος). Τὰ ψηφιδωτὰ εἶναι μεταγενέστερα τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, φιλοτεχνηθέντα κατ' ἐντολὴν τοῦ μεγάλου λογοθέτου Θεοδώρου Μετοχίτου, ὑπουργοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου Β' Παλαιολόγου. —Ἡ *Πανάχραντος*, δύο ἐκκλησίαι μὲ σχέδιον σταυροῦ (τέλους ΙΑ' αἰῶνος), καεῖσα ἐσχάτως. —Ὁ *Παντοκράτωρ*, ἱδρυθεὶς ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Εἰρήνης, συζύγου τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ, καὶ ἀποτελούμενος ἀπὸ τρεῖς ἐκκλησίας (1126—1136).— *Παλάτιον* (*Tekfour-Séraï*), λεγόμενον ἐσφαλμένως *τοῦ Πορφυρογεννήτου*, οὗτινος σῴζονται ἐρείπια παρὰ τὸ παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν (τοῦ ΙΒ' αἰῶνος).—Ἡ *Θεοτόκος ἡ Παμμακάριστος* (*Fetihié-djami*), ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Γλαβᾶ τοῦ Ταρχανιώτη, πρωτοστράτορος τοῦ Ἀνδρονίκου Β', πρὸ τοῦ 1294. Ὡραία ἐκκλησία σταυροειδοῦς σχήματος.—Ψηφιδωτὰ τῆς Μονῆς τῆς Χώρας (βλ. ἀνωτ.).

Θεσσαλονίκη: Περίβολος βυζαντινὸς καὶ ἀκρόπολις ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Θεοδοσίου, πολλάκις ἀνακαινισθείς.—*Ἅγιος Γεώργιος*, κυκλοτερὴς ναὸς τοῦ Ε' αἰῶνος μὲ ὡραῖα πομπηϊανὰ ψηφιδωτὰ εἰς τὸν τροῦλλον.—*Ἐσκὶ-Τζουμά*, βασιλικὴ συριακοῦ τύπου, τοῦ Ε' αἰῶνος.—*Ἅγιος Δημήτριος*, ἡ ὡραιοτέρα βασιλικὴ τῆς Ἀνατολῆς, σχεδὸν ὁλόκληρος καταστραφεὶς κατὰ τὴν πυρκαϊὰν τοῦ 1917. Ναὸς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, πολλάκις ἔκτοτε ἀνακαινισθείς. — *Ἁγία Σοφία*, τρουλλωτὴ βασιλικὴ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Ψηφιδωτά τινα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἶναι τοῦ Ζ' αἰῶνος, τὰ τῆς Ἁγίας Σοφίας τοῦ Η' καὶ ἄλλα τοῦ Ι'—ΙΑ' αἰῶνος.—Κατὰ τὸν ΙΑ'—ΙΕ' αἰῶνα ἔχομεν σειρὰν μικρῶν ἐκκλησιῶν: *Θεοτόκος* (*Καζαντζιλὰρ-τζαμί*), *Ἅγιος Παντελεήμων* κλ. Ἡ ὡραιοτέρα, ἀληθὲς κομψοτέχνημα, εἶναι οἱ *Ἅγιοι Ἀπόστολοι*, τοῦ ΙΔ' αἰῶνος.

Ἑλλάς: Βασιλικῶν λείψανα τοῦ Ε'—ΣΤ' εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν Ὀλυμπίαν, τὴν Νικόπολιν κ.λ. —Ἡ ἐκκλησία τῆς *Σκριποῦς* εἰς τὴν Βοιωτίαν, τοῦ Θ' αἰῶνος.—Ὁ *Ὅσιος Λουκᾶς* τῆς Φωκίδος, τοῦ τέλους τοῦ Ι'.—Εἰς τὰς Ἀθήνας: *Ἅγιοι Θεόδωροι* (1049).— *Μικρὰ Μητρόπολις* (*Ἅγιος Ἐλευθέριος*), τοῦ ΙΑ' αἰῶνος.—Ὁ *Ἅγιος Νικόδημος* (ρωσικὴ ἐκκλησία) τοῦ ΙΒ', τὸ *Δαφνί*, ἡ *Καισαριανή*, ἡ *Ὄμορφη Ἐκκλησιά*, τῶν ἰδίων χρόνων, ἡ *Καπνικαρέα* τοῦ ΙΓ'—ΙΔ' αἰῶνος· κατόπιν ἔρχονται οἱ *Ἅγιοι Ἀσώματοι* εἰς τὸ Θησεῖον, ὁ ναὸς τῆς *Μεταμορφώσεως* ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν.

Μοναστήρια τῶν Μετεώρων: Μοναχικὸν κέντρον εἰς τὴν Θεσσαλίαν, τὸ ὁποῖον ἱδρύθη τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Αἱ ἐκκλησίαι τῶν μονῶν, ὡς σῴζονται, καὶ τὰ ψηφιδωτὰ των ἀνήκουν εἰς τοὺς μετὰ τὴν Ἅλωσιν χρόνους.

Ἄρτα: Ἐκκλησίαι τῶν δεσποτῶν τῆς Ἠπείρου (1214—1318). Αἱ σπουδαιότεραι εἶναι ἡ *Παρηγορίτισσα*, τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Ἡ *Ἁγία Θεοδώρα*, ὁ *Ἅγιος Βασίλειος*, ἡ *Κάτω Μονή*, αἱ *Βλαχέρναι*, ΙΓ'—ΙΔ'.

Μυστρᾶς: Μόνον τὸ κάστρον ἔκτισεν ὁ Γουλιέλμος Βιλλαρδουῖνος πρὸ τὸ 1249. Ἡ πόλις, ἡ σωζομένη εἰς τὸν θαυμάσιον ἐκεῖνον ἐρειπιῶνα, ἤρχισε νὰ κτίζεται τὰ τέλη τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Αἱ ἐκκλησίαι ἀρχίζουν τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' καὶ φθάνουν ἕως τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνα (μὲ τὸν *Ἅγιον Νικόλαον*). Οἱ σταθμοὶ εἶναι: *Ἅγιοι Θεόδωροι*, κατὰ τὸ 1300.—*Μητρόπολις* καὶ *Ἀφεντικό*, τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος.—*Περίβλεπτος*, τὰ μέσα τοῦ ΙΔ'.—*Παντάνασσα*, τὰ μέσα τοῦ ΙΕ'.—*Ἅγιος Νικόλαος*, τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ'. Οὕτως ἔχομεν σειρὰν συνεχοῦς σχεδὸν μελέτης ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ζωγραφικῆς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1300—1550, σημαντικωτάτην διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης.—Παλάτια, παλάτια, τείχη.

Νῆσοι: Χίος, *Νέα Μονή*, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ Κωνσταντίνου ΙΑ' τοῦ Μονομάχου μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1042—1056.—Πάτμος, *Μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου* (1088).—Κρήτη, Κύπρος, λείψανα ἐκκλησιῶν ἀπὸ τὸν Ι' αἰῶνα. Πλεῖσται μεταγενέστεραι.

Ἅγιον Ὄρος: Αἱ μεγάλαι μοναὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους εἶναι εἴκοσι, περιέχει ὅμως τὸ πολυτιμότατον τοῦτο κέντρον μοναχικοῦ βίου ἄπειρα παρεκκλήσια καὶ ἄλλα λατρευτικά, εἴτε μοναστηριακὰ κτίσματα, εἶναι δὲ προσέτι τὸ μεγαλοπρεπέστατον μουσεῖον βυζαντινῆς τέχνης, ἀτελείωτον μουσεῖον ἔργων μικροτεχνίας, μικρογραφιῶν, εἰκόνων, κειμηλίων, ὑφασμάτων, παντοίων ἱερατικῶν σκευῶν καὶ ἔργων χρυσοχοΐας, σμαλτικῆς, μικρογλυπτικῆς.

Ἡ πρώτη μονή, τῆς *Ἁγίας Λαύρας*, ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τῷ 963, τοῦ ὁποίου σῴζεται τὸ κτίσμα, ἡ σημερινὴ ἐκκλησία, ἔχει δὲ ψηφιδωτὰ τοῦ 1535, φιλοτεχνηθέντα ὑπὸ τοῦ Θεοφάνους τοῦ Κρητός.—Μοναί: *Ἰβήρων*, τέλους τοῦ Ι' αἰῶνος. —*Βατοπεδίου* μὲ ψηφιδωτὰ εἰς τὸ Καθολικὸν τοῦ ΙΑ'—ΙΒ' αἰῶνος καὶ τοιχογραφίας τοῦ 1312.—*Χιλανδαρίου*, 1197.—*Ἐσφιγμένου*, ΙΔ' αἰῶνος.—*Ἁγίου Παύλου* (1447).—*Ζωγράφου* (1502).—*Κουτλουμουσίου* (1540) κ. λ.

Μικρὰ Ἀσία: Κατεστραμμέναι ἐκκλησίαι μὲ τύπους τρουλλωτῶν βασιλικῶν, τοῦ Ε' καὶ ΣΤ' αἰῶνος. Εἰς τὴν Νίκαιαν, βασιλικὴ τρουλλωτὴ τοῦ Θ' αἰῶνος. Ψηφιδωτὰ τοῦ ΙΑ'.—Εἰς τὴν Τραπεζοῦντα ἡ *Παναγια ἡ Χρυσοκέφαλος*, 1222—1235.—Εἰς τὴν Καππαδοκίαν σύστημα ὁλόκληρον ἐκκλησιῶν ἐν σπηλαίοις μὲ εἰκόνας πλουσίας εἰκονογραφικῆς σειρᾶς, μεταξὺ τῶν Η' καὶ ΙΑ' αἰώνων.

Συρία καὶ Παλαιστίνη: Βασιλικὴ τῆς Γεννήσεως εἰς τὴν Βηθλεέμ, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου τῷ 326. Ψηφιδωτὰ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος.—*Μονὴ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης* εἰς τὸ Σινά, τοῦ ΣΤ' αἰῶνος.

Ραβέννα: *Ἅγιος Ἀπολλινάριος ὁ Νέος* καὶ *Ἅγιος Ἀπολλινάριος ὁ παρὰ τὸν λιμένα* (ὁ πρῶτος *Nuovo*, ὁ δεύτερος *in Classe*) τῶν μέσων καὶ τοῦ τέλους τοῦ ΣΤ' αἰῶνος.—*Ἅγιος Βιτάλιος*, α' ἡμίσεος τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Ἄλλα μνημεῖα καὶ ἐκκλησίαι τοῦ Ε' καὶ ΣΤ' αἰῶνος.

Ἑνετία: *Ἅγιος Μᾶρκος*, ἤρχισε περὶ τὸ 1063, ἐτελείωσε τῷ 1071, ᾠκοδομήθη ὑπὸ Ἑλλήνων ἀρχιτεκτόνων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μὲ σχέδιον ὅμοιον πρὸς τὴν περίφημον ἐκκλησίαν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Ὁ Ἅγιος Μᾶρκος εἶναι ἀληθὲς μουσεῖον βυζαντινῆς τέχνης.

Ἰταλία καὶ Σικελία: Πολλαὶ ἐκκλησίαι εἰς τὴν Ρώμην τοῦ ΣΤ'—Η' αἰῶνος.—*Κρυπτοφέρρη*, παρὰ τὴν Νεάπολιν, μονὴ ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Νείλου δι' Ἕλληνας μοναχούς, τῷ 1003.—Τοιχογραφίαι εἰς τὰς ἐκκλησίας τὰς ἐν σπηλαίοις καὶ τὰς κρύπτας, τὰς ὁποίας ἵδρυσαν βασιλειανοὶ εἰς τὴν Καλαβρίαν (ΙΑ'—ΙΔ' αἰῶνες). Εἰς τὴν Σικελίαν οἱ Νορμανδοὶ βασιλεῖς ἀπὸ τὸν Ρογῆρον Α' ἕως τὸν Γουλιέλμον Β', ὁλόκληρον τὸν ΙΒ' αἰῶνα, εἶχον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των Ἕλληνας ἀρχιτέκτονας καὶ καλλιτέχνας (προσέτι καὶ Ἄραβας καὶ Λομβαρδούς). Ἡ ἐκκλησία τοῦ Παλέρμου εἶναι τοῦ 1140.—Ἡ *Martorana* τοῦ 1143.—Ἡ ἐκκλησία τοῦ *Monreale* τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ ΙΒ' αἰῶνος.

Εἰς τὴν Ρωσίαν ἡ σπουδαιοτάτη βυζαντινὴ ἐκκλησία εἶναι ἡ *Ἁγία Σοφία* τοῦ Κιέβου, ἱδρύθη περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος καὶ σῴζει ψηφιδωτὰ καὶ τοιχογραφίας ἐνδιαφερούσας τὸν βυζαντινὸν πολιτισμόν, ὡς σκηνὰς τοῦ Ἱπποδρόμου κτλ.

Οἱ σπουδαιότεροι Βυζαντινοὶ καλλιτέχναι.

Θεοδόσιος Β', ὁ Αὐτοκράτωρ, μικρογράφος καὶ γλύπτης . . . . 408—450

Ἀνθέμιος ὁ ἐκ Τράλλεων, ἀρχιτέκτων καὶ μηχανικός, ἔκτισε τὴν Ἁγίαν Σοφίαν· ἀπέθανε τῷ 534

Ἰσίδωρος ὁ Μιλήσιος μετὰ τοῦ Ἀνθεμίου ἔκτισε τὴν Ἁγίαν Σοφίαν· ἀπέθανε πρὸ τοῦ 537

Ἰσίδωρος ὁ Μιλήσιος, ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου, ἐπανακτίζει τὸν τροῦλλον τῆς Ἁγίας Σοφίας τῷ 558

Ἰωάννης ὁ Βυζάντιος, ἀρχιτέκτων, συνεργάτης τοῦ προηγουμένου.

Εὐλάλιος, ψηφιδογράφος, διακοσμεῖ τοὺς Ἁγ. Ἀποστόλους . . . . 565—578

Πατρίκιος, ἀρχιτέκτων, εἰργάσθη εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Θεοφίλου 835

Λάζαρος, ζωγράφος εἰκόνων, ἱστορεῖ ἓν εὐαγγέλιον . . . . 855—858

Γρηγόριος Ἀσβέστας, ἀρχιεπίσκοπος τῶν Συρακουσῶν, ὀνομαστὸς ζωγράφος . . 861

Μεθόδιος, ζωγράφος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Βόριδος, βασιλέως τῶν Βουλγάρων 852—888

Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος ὁ Αὐτοκράτωρ, ζωγράφος καὶ χρυσοχόος 915—959

Θεοφάνης, ζωγράφος· συνθέτει ἓν ἔργον περὶ ζωγραφικῆς τὸν Ι' αἰῶνα.

Τριδάτης Ἀρμένιος, ἀρχιτέκτων, ἐπισκευάζει τὸν τροῦλλον τῆς Ἁγ. Σοφίας 989—996

Ναυκράτιος, ψηφιδογράφος, εἰργάσθη εἰς τὸν ναὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Νικαίας τὸν 11ον αἰῶνα.

Ζαχαρίας, μοναχὸς καὶ ζωγράφος εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἰβήρων τὸν 10ον αἰῶνα.

Θεόδωρος μοναχὸς καὶ ζωγράφος ἐκ Καισαρείας 1066

Ἐφραΐμ, ψηφιδογράφος· εἰργάσθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Γεννήσεως τῆς Βηθλεέμ. 1169

Παῦλος καὶ Λάζαρος, ζωγράφοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸ 1200

Καλλιέργης, Θεσσαλὸς ζωγράφος· διακοσμεῖ τὸ ναΐδιον τῆς Βερροίας . . . 1315

Ἀνδρόνικος ὁ Βυζάντιος ἐτοιχογράφησε τὴν ἐκκλησίαν του Ἁγίου Γεωργίου εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Παύλου εἰς τὸν Ἄθωνα κατὰ τὸ 1423

Ἡ γλυπτική. Μὲ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν συνδέεται στενότατα ἡ γλυπτικὴ διακόσμησις, ἡ ὁποία ἔλαβεν εὐρυτάτην καὶ ἐξαισίαν ἀνάπτυξιν εἰς τὴν βυζαντινὴν τέχνην. Ἡ βυζαντινὴ γλυπτικὴ ἔμεινε

Digitized by Google

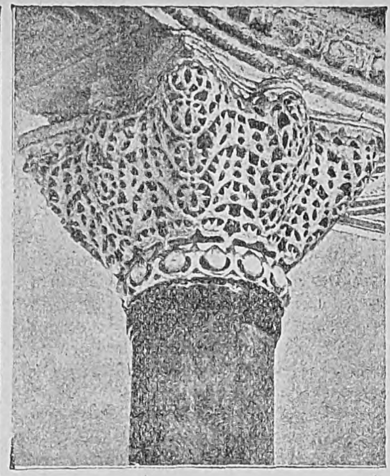

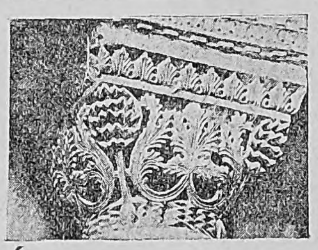
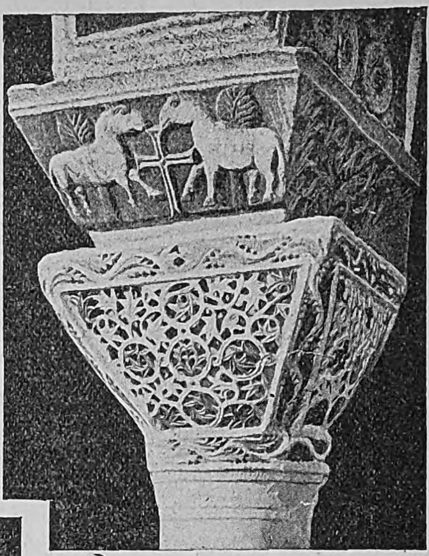

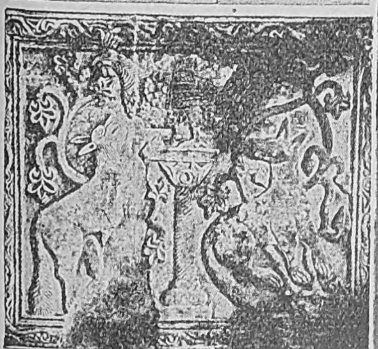
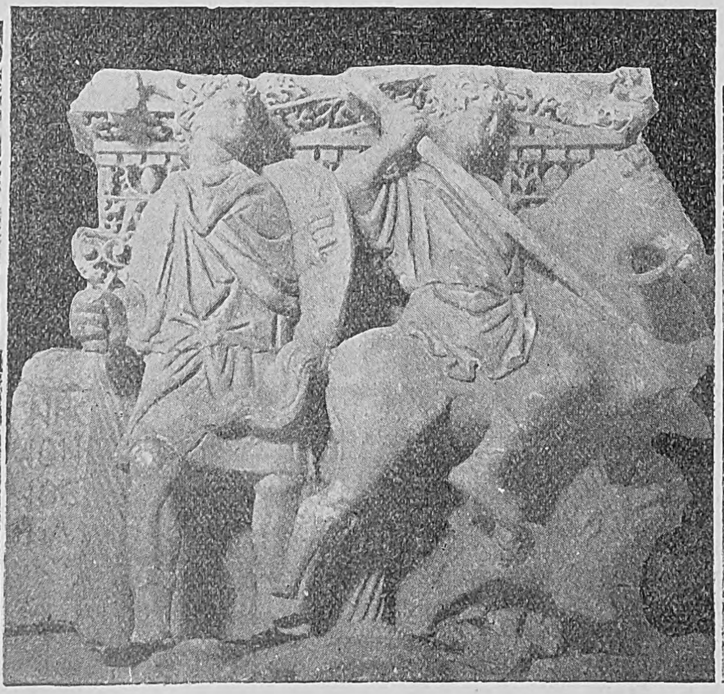
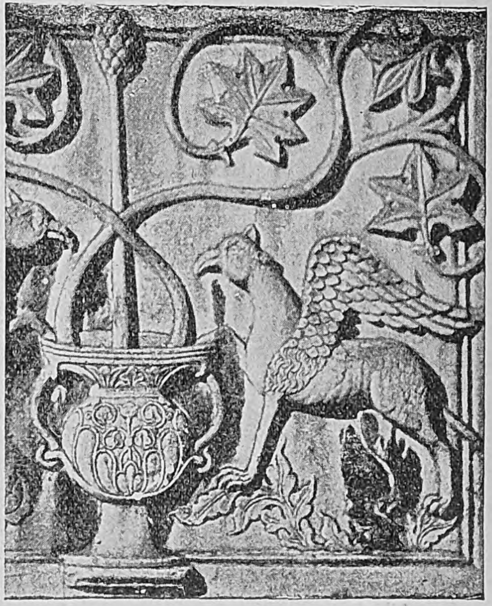

Βυζαντινὴ γλυπτική: Ἄνω (κατὰ σειρὰν ἐξ ἀριστερῶν): *Τύποι κιονοκράνων ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Θεοδώρας ἐν Ἄρτῃ, Ἁγίου Μάρκου ἐν Βενετίᾳ, Ἁγίου Σεργίου καὶ Βάκχου ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Ἁγίου Βιτελίου ἐν Ραβέννῃ.—Εἰς τὸ μέσον* (ἐξ ἀριστερῶν): *Παναγία ἡ Ἐλεοῦσα* (μαρμαρίνη εἰκὼν ἐν Βενετίᾳ). *Ὁ ἐπιπεδόγλυφος Ἰησοῦς Χριστὸς* (Μυστρᾶς)· *Ἅγιος Δημήτριος* (μαρμαρίνη εἰκὼν ἐν Βενετίᾳ) *καὶ διάφορα διακοσμητικὰ γλυπτά.—Κάτω* (ἐξ ἀριστερῶν): *Γλυπταὶ παραστάσεις ζῴων* (Μουσεῖον Βερολίνου)· *Μικρασιατικὸν ἀνάγλυφον, τὸ ὁποῖον δεικνύει τὸ τέλος τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς νέας· Ἀνάγλυφον ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Μάρκου τῆς Βενετίας.*

Digitized by Google

γενικῶς πολὺ ὀπίσω ὡς πρὸς τὴν φιλοτέχνησιν μεγάλων γλυπτικῶν ἔργων καὶ ἐγκατέλειψε τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν. Ναὶ μὲν μνημονεύονται καὶ ἀνδριάντες αὐτοκρατόρων καὶ στρατηγῶν, οἱ ὁποῖοι διεκόσμουν τοὺς χώρους καὶ τὰς στοὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' εἰς τὸ εἶδος τοῦτο δὲν διέπρεψεν ἡ βυζαντινὴ τέχνη. Ἡ γλυπτικὴ διακόσμησις εἶχε κυρίως μεγάλην θέσιν εἰς τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα καὶ ἐστόλισεν ἐξαισίως τὰ κιονόκρανα, τὰς κορωνίδας, τὰ πλαισιώματα τῶν θυρῶν ἢ τῶν ἀψίδων, τὰ θωράκια κτλ. Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς γλυπτικῆς διακοσμήσεως εἶναι ἡ ἀπέραντος ποικιλία αὐτῆς, καὶ ἡ δεξιοτεχνία, αἱ ὁποῖαι ἐμπνέονται ἀπὸ τὸ πάντοτε ζωντανὸν πνεῦμα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Τὸ κιονόκρανον, τὸ ὁποῖον μετεχειρίσθη ἡ βυζαντινὴ τέχνη, τὸ ἐδανείσθη ἀπὸ τὴν κλασσικήν, ἦτο δὲ τοῦτο τὸ σύνθετον κορινθιακόν, ὅπερ ὅμως ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Ε' αἰῶνα ἰδιαιτέραν μορφὴν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ μαλακὴ ἄκανθα ἀντικατεστάθη διὰ τῆς δαντελωτῆς τοιαύτης καὶ ἐτοποθετήθη εἰς δύο σειρὰς ὀκτὼ φύλλων. Οὕτω διεμορφώθη νέος τύπος κιονοκράνου, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται *θεοδοσιανὸν κιονόκρανον* καὶ διαδίδεται εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολὴν ἀπὸ τὸν Ε' αἰῶνα. Κατὰ δὲ τὸν ἑπόμενον ἐμφανίζεται κιονόκρανον καλαθοειδές, τοῦ ὁποίου ἡ ἐκτέλεσις δεικνύει ἀνατολικὴν ἐπίδρασιν, καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι μὲ τόσην δεξιοτεχνίαν καὶ ποικιλίαν ἐξειργασμένον, ὥστε φαίνεται ὅτι ὁ μαρμάρινος κύβος τοῦ κιονοκράνου περιβάλλεται ὑπό τινος διατρήτου δαντέλας. Ἐπὶ τοῦ κιονοκράνου τίθεται ἐπίθεμα, ἐν εἴδει ἀνεστραμμένης πυραμίδος, διὰ νὰ εὐκολύνῃ τὴν στερέωσιν τῶν ποδῶν τῶν τόξων, τὸ ὁποῖον εἶναι πλουσίως διακεκοσμημένον μὲ σταυρούς, ζῷα καὶ περιπλοκάδας. Τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα διακοσμοῦν τὰ θωράκια τῶν ἐκκλησιῶν, εἶναι γεωμετρικά, φυτικά, εἴτε καὶ ἀνθρωπομορφικά. Κατὰ τὸν Δ' ἕως τὸν ΣΤ' αἰῶνα ὑπῆρχον βεβαίως σχολαὶ γλυπτικῆς, αἱ ὁποῖαι ἐξηκολούθουν τὴν μεγάλην παράδοσιν τῆς ἀρχαιότητος. Πολὺ ὀλίγα ὅμως ἔργα διεσώθησαν, ἀλλ' ἡ ὡραία ἑλληνιστικὴ παράδοσις, ἐντελῶς διάφορος ἀπὸ τὴν ρωμαϊκὴν μονοτονίαν καὶ ξηρότητα, παρέστησε κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα σκηνὰς οἰκογενειακάς, ἤτοι ποιμένας, χωρικὰς κρατούσας πτηνὰ ἐν μέσῳ λεπτοτάτων κληματίδων κτλ. Ἰδίως εἰς τὰς περισωθείσας σαρκοφάγους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δυνάμεθα νὰ ἴ'ωμεν τὴν ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν. Ἐξ ἄλλου μεγάλη ὑπῆρξε καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς συριακῆς διακοσμήσεως, ἡ ὁποία, ἀναμεμειγμένη μὲ χάριν ἑλληνιστικήν, εὑρίσκεται εἰς ὡραίαν ἀψῖδα προερχομένην ἴσως ἐκ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τῆς Θεσσαλονίκης («Βυζαντινὸν Μουσεῖον» Ἀθηνῶν). Κατὰ δὲ τὴν μέσην περίοδον τῆς βυζαντινῆς τέχνης εὑρίσκομεν καὶ μερικὰς ἀναγλύφους παραστάσεις μορφῶν, ὅπως τὴν *Θεοτόκον* τὴν *Δεομένην* τῆς Ραβέννας. Ἡ Θεοτόκος ἔχει ὡραίαν καὶ κανονικὴν τὴν κεφαλήν, ἡ ἐκτέλεσις εἶναι ἁπλῆ καὶ ἐπιτυχὴς καὶ τὸ σύνολον παρουσιάζει ἀξιοσημείωτον χαρακτῆρα μεγαλείου. Ὁ τύπος οὗτος ἦτο συνήθης, διότι συναντῶμεν καὶ ἄλλα παρόμοια παραδείγματα εἰς τὴν Ἑνετίαν, τὰς Ἀθήνας καὶ ἀλλαχοῦ, τὰ ὁποῖα δεικνύουν ἀνάμνησιν τοῦ ἀρχαίου καλοῦ ἡνωμένην μὲ βαθὺ θρησκευτικὸν αἴσθημα. Εἴς τινα θωράκια παριστάνονται μυθολογικαὶ σκηναὶ ἢ ζῷα διάφορα, ἀετοί, λέοντες, πάνθηρες καὶ συνηθέστατα φανταστικὰ ζῷα, ὡς γρῦπες. Ἄλλα θωράκια ἔχουν, ὡς ἐλέχθη, γεωμετρικὴν διακόσμησιν, κύκλους, ρόδακας, ρόμβους, καὶ παντοῖα ἄλλα σχήματα μὲ θαυμαστὴν ποικιλίαν συμπλεκόμενα πρὸς ἄλληλα. Εἰς τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, τὸ Ἅγιον Ὄρος, τὴν Ἑνετίαν, τὴν Ραβένναν, καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη ὑπάρχουν ἐξαίρετα δείγματα τῆς διακοσμήσεως ταύτης.

Ἡ ζωγραφική. Εἰς τὴν πομπικὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς διακοσμήσεως τῶν παλαιοτέρων βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν συνετέλεσαν τὰ λαμπρὰ ψηφιδωτά, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἡ ἀρχικὴ μορφὴ τῆς βυζαντινῆς ζωγραφικῆς καὶ ἐκάλυπτον τοὺς τοίχους τῶν ἐκκλησιῶν, ἀπαστράπτοντα μὲ τὴν πολυχρωμίαν αὐτῶν. Ἡ ψηφιδογραφία εἶναι ζωγραφική, ἡ ὁποία ἐκτελεῖται διὰ μικρῶν πολυχρώμων λιθαρίων *ψηφίδων*), συναρμολογουμένων κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ παρουσιάζουν ὁλόκληρον ζωγραφικὸν πίνακα. Ἡ πολύχρωμος διακόσμησις, τὴν ὁποίαν ἠγάπα ἀνέκαθεν ἡ ἀνατολικὴ τέχνη, εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν στρατηγῶν του εἰς τὰς ἑλληνικὰς συνηθείας. Οἱ Πτολεμαῖοι πρὸ παντός, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες βασιλεῖς, μετεχειρίσθησαν εἰς τὰς ἐπενδύσεις τῶν τοίχων πολύτιμα μέταλλα, πολύχρωμα πλακίδια, ἀκόμη καὶ ἐλεφαντοστοῦν. Ἀπὸ δὲ τὴν περσικὴν ταπητουργίαν προῆλθε καὶ ἡ ψηφιδωτὴ διακόσμησις. Αἱ διακοσμήσεις τῶν βασιλικῶν ἔλαβον ὑπόδειγμα τὴν διακόσμησιν τῶν παλατίων. Καὶ εἶχε μὲν ἡ πολυτέλεια αὕτη τῆς διακοσμήσεως ἀνατολικὴν τὴν προέλευσιν, τεθεῖσα ὅμως εἰς χρῆσιν ἀπὸ Ἕλληνας καλλιτέχνας προσέλαβε τὴν χάριν καὶ τὸ κάλλος τῆς ἀρχαιότητος. Αἱ παλαιαὶ χριστιανικαὶ βασιλικαὶ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Ἀνατολῆς, εἶναι γεμᾶται ἀπὸ φῶς, ἀπὸ ποιητικὴν χάριν ἀμπέλων καὶ κήπων καὶ πτηνῶν, τὰ ὁποῖα παριστάνονται διὰ ψηφιδωτῶν, ἀπὸ τὴν λάμψιν καὶ τὸν πλοῦτον τῶν ὀρθομαρμαρώσεων. Τὰ ψηφιδωτὰ τῶν πρώτων αἰώνων τῆς βυζαντινῆς τέχνης εἶναι πολὺ ὀλίγα καὶ σῴζονται ἰδίως εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Ρώμην καὶ τὴν Ραβένναν. Τὰ παλαιότερα ψηφιδωτὰ εἶναι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τῆς Θεσσαλονίκης, τοῦ Ἁγίου Ἀπολλιναρίου τοῦ νέου, καὶ τοῦ Ἁγίου Βιταλίου τῆς Ραβέννας. Τὰ μεγαλοπρεπέστατα ψηφιδωτά, τὰ ὁποῖα ἐστόλιζον τοὺς τοίχους τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐκαλύφθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀμέσως μετὰ τὴν ἅλωσιν διὰ παχυτάτου στρώματος ἀσβέστου. Εἰς δὲ τὸ μέγα παλάτιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐστολίζοντο οἱ τοῖχοι μὲ μεγάλους ψηφιδωτοὺς πίνακας, οἱ ὁποῖοι παρίστατον τὰς νίκας τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἀφρικήν, μὲ θαυμασίαν τέχνην καὶ ρεαλισμόν. Αἱ κοσμικαὶ αὗται συνθέσεις δεικνύουν ὅτι ἡ ἱστορικὴ ζωγραφία ἦτο ἤδη ἀπὸ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐν μεγάλῃ τιμῇ. Ἀλλὰ τὰ ἀριστουργήματα ταῦτα ἔχουν ἐξαφανισθῆ καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν παρὰ μόνον μὲ τὰ ὀλίγα λείψανα, τὰ ὁποῖα διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Οἱ ψηφιδογράφοι παριστάνουν εὐρείας συνθέσεις, τῶν ὁποίων αἱ λεπτομέρειαι εἶναι σαφῶς διαγεγραμμέναι, τοποθετοῦν τὰ πρόσωπα κατὰ συμμετρικὴν διάταξιν καὶ δίδουν εἰς αὐτὰ σχήματα κανονικὰ καὶ ἤρεμα. Τὴν κανονικότητα καὶ συμμετρίαν ταύτην τῆς εἰκονογραφικῆς διατάξεως ἀκολουθεῖ καὶ ἡ ἁρμονία τῶν χρωματισμῶν, τοιουτοτρόπως δὲ γεννᾶται σύστημα συμμετρίας καὶ ἁρμονίας ὑπενθυμίζον τὰς ὡραίας ἀναγλύφους παραστάσεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, σύστημα διατηρηθὲν καθ' ὅλην τὴν ἐξέλιξιν τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Τοιαύτην δεικνύουν τὴν βυζαντινὴν ψηφιδογραφίαν τοῦ ΣΤ' αἰῶνος οἱ πολύτιμοι ζωγραφικοὶ πίνακες τῆς Ραβέννης, τοῦ Ἁγίου Βιταλίου τῆς Ραβέννης, οἱ ὁποῖοι παριστάνουν, ὁ μὲν εἷς τὸν Ἰουστινιανὸν ἐν μέσῳ τῶν ἀρχόντων, ὁ δ' ἄλλος τὴν Θεοδώραν ἐν μέσῳ τῶν ζωστῶν πατρικίων. Τὰ ψηφιδωτὰ ταῦτα, ὡς καὶ μία λιτανεία *ἁγίων γυναικῶν* εἰς τὸν Ἅγιον Ἀπολλινάριον τὸν Νέον, εἶναι πολύτιμα καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀκόμη δὲ λεπτότερα εἰς τέχνην εἶναι τὰ ἐξαίσια ψηφιδωτὰ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

Πολλάκις ἀντὶ ὑποθέσεων ἱστορικῶν ἢ ἐκκλησιαστικῶν ἔχομεν λαμπρὰ διακοσμητικὰ θέματα, πομπηϊανά, ἤτοι ἑλληνιστικὰ ἀρχιτεκτονήματα (*Ἅγιος Γεώργιος* τῆς Θεσσαλονίκης), χοριεστάτας ἀλεξανδρινὰς διακοσμήσεις ἀνθέων καὶ περιπλοκάδων (*Ἐσκὶ-τζουμὰ* τῆς Θεσσαλονίκης), διακοσμεῖται δὲ καὶ τὸ δάπεδον τῶν βασιλικῶν μὲ ψηφοθετήματα, τὰ ὁποῖα παριστάνουν γεωμετρικὰς διακοσμήσεις, εἴτε μυθολογικὰς σκηνάς. Κατὰ δὲ τὴν μέσην περίοδον, κατὰ τὴν ἀκμὴν τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, ἡ βυζαντινὴ ψηφιδογραφία λαμβάνει δημιουργικὴν πρωτοτυπίαν. Αἱ ἀρχαῖαι κλασσικαὶ ἐπιδράσεις εἶναι πάντοτε ζωνταναί, καὶ παρ' αὐτὰς ἡ μοναχικὴ παράδοσις ἐπιβάλλει τὴν προτίμησίν της εἰς τὴν αὐστηρότητα καὶ τὴν ρεαλιστικότητα τῶν προσώπων. Αἱ ἐνδυμασίαι εἶναι τῆς ἐποχῆς τοῦ καλλιτέχνου, ἀλλ' εἰς τὰς ἐπιφανεῖς μορφάς, ὡς τοῦ Χριστοῦ, τῶν προφητῶν κτλ. εἶναι ἀρχαϊκαί. Ὁ κυανοῦς κάμπος (ἔδαφος, φόντο) τῶν ψηφιδωτῶν τοῦ ΣΤ' αἰῶνος ἀντικαθίσταται μὲ ὁλόχρυσον. Ὀλίγα τοπία ἢ κομψαὶ λεπτομέρειαι φαιδρύνουν τὸ αὐστηρὸν σύνολον, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ἀνθρωπίνη μορφὴ κατέχει τὴν κυριωτέραν θέσιν. Εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Θεσσαλονίκης, εἰς τὸν Ἅγιον Μᾶρκον τῆς Ἑνετίας, εἰς τὴν Κρυπτοφέρρην (Grotta-Ferrata) παρὰ τὴν Νεάπολιν, εὑρίσκομεν τὰ νεώτερα ψηφιδωτὰ τῆς ἐποχῆς ταύτης. Ἀλλὰ τὰ πρῶτα εἶναι τὰ ὡραῖα ψηφιδωτὰ τῆς μονῆς τοῦ Δαφνίου παρὰ τὰς Ἀθήνας, τὰ ὁποῖα προξενοῦν τοιοῦτον αἴσθημα καλοῦ, ὥστε ἀσφαλῶς ὁ καλλιτέχνης ἐσπούδασε καὶ ἐνεπνεύσθη ταῦτα ἀπὸ ἀρχαίας σαρκοφάγους· ἐπίσης τὰ ψηφιδωτὰ τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ παρὰ τὴν Λεβάδειαν, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν εὐρύτατον σύνολον ψηφιδογραφίας, θαυμαστὸν διὰ τὴν ἁρμονικὴν κατάταξιν καὶ εἰς πολλὰς παραστάσεις πρωτότυπον δημιουργίαν.

Ἡ μικροτεχνία. Ἀνεξάντλητος εἶναι ἡ ποικιλία τῶν βυζαντινῶν κομψοτεχνημάτων ἐπὶ παντοίας ὕλης: ἐλέφαντος, ξύλου, μετάλλου, χειρογράφων, ὑφασμάτων. Σήμερον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λάβωμεν ἰδέαν τῆς ποικιλίας καὶ τῆς τεχνικῆς λεπτότητος αὐτῶν, διότι, ὡς ἐλέχθη, ἔχουσιν ἐξαφανισθῆ καὶ ἐλάχιστα λείψανα διεσώθησαν. Ἐκ περιγραφῶν μόνον συγγραφέων πληροφορούμεθα περὶ τῶν θαυμασίων τούτων ἀριστοτεχνημάτων.

Ἡ μικρογλυπτική. Τὴν μεγάλην θέσιν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ μνημειώδης γλυπτική, κατέλαβε κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἡ μικροτεχνία τῆς γλυπτικῆς ἐπὶ ἐλεφαντοστοῦ, ἐπὶ μετάλλου, ἐπὶ ξύλου. Ἡ πολυτιμοτάτη ὕλη τοῦ ἐλεφαντοστοῦ ἐχρησίμευσεν εἰς τὸ νὰ παραγάγῃ μικρὰ ἀριστουργήματα καὶ διὰ τὴν κοσμικὴν καὶ διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν χρῆσιν. Τὰ μεγάλα κέντρα τῆς μικροτεχνίας ταύτης ἦσαν ἡ Ἀλεξάνδρεια καὶ ἡ Ἀντιόχεια, εἰς τὰς ὁποίας ἤρχετο ἐν ἀφθονίᾳ ὁ ἐλέφας διὰ τῶν καραβανίων τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Συρίας. Περίφημα ἦσαν τὰ λεγόμενα *ὑπατικὰ δίπτυχα*, τὰ ὁποῖα συνίσταντο ἀπὸ δύο φύλλα ἐλεφαντίνης πλακὸς μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις καὶ τὰ ὁποῖα ὠνομάσθησαν οὕτω, διότι ὁ ἀνερχόμενος εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπάτου ἀπέστελλε ταῦτα ὡς δῶρα εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τοὺς ἐπιφανεῖς φίλους του. Τὰ πλέον φημισμένα καὶ τὰ ὡραιότερα εἶναι τὸ *δίπτυχον* τοῦ *Ἀναστασίου* καὶ τὸ *δίπτυχον Βερβερίνι* (ἐν Παρισίοις), θαυμάσιον ἔργον μικρογλυπτικῆς, τὸ ὁποῖον φαίνεται προερχόμενον ἀπὸ τὰ ἐργαστήρια τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἔξοχον δ' ἔργον εἶναι ἡ καθέδρα τοῦ Μαξιμιανοῦ (εἰς τὴν Ραβένναν), τὸ ὁποῖον εὐφραίνει τὴν ψυχὴν μὲ τὴν καλαισθητικὴν διακόσμησιν καὶ τὴν ἐξαίρετον δεξιοτεχνίαν. Τὰ μικρὰ ταῦτα ἀριστουργήματα, παραλλήλως πρὸς τὴν ἀνατολικὴν διακοσμητικὴν χάριν, δεικνύουν καὶ τὸ κάλλος τῶν ἑλληνιστικῶν γλυπτῶν ἔργων καὶ μαρτυροῦν τὴν κυριαρχίαν τῆς ἑλληνιστικῆς παραδόσεως καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀρχαίας γλυπτικῆς. Τοιαῦτα δ' ἔργα ἐπὶ ἐλεφαντοστοῦ ἔχομεν πολυάριθμα τῆς δευτέρας ἀκμῆς τῆς βυζαντινῆς τέχνης, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ καλύτερα εὑρίσκονται εἰς Παρισίους: τὸ τρίπτυχον, τὸ ὁποῖον παριστάνει τὸν Χριστὸν (τοῦ 1050, λεγόμενον *τρίπτυχον Harbaville*), καὶ τὸ δίπτυχον τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ καὶ τῆς Εὐδοξίας (1070). Ἐπίσης ἐσώθησαν πολυάριθμοι πυξίδες *(κιβωτίδια)* καὶ δίπτυχα μὲ σκηνὰς κοσμικάς, αἱ ὁποῖαι παριστάνουν κυνηγέσια, σκηνὰς τοῦ ἱπποδρόμου, μάχας, μυθολογικὰ ἐπεισόδια, καὶ τὰ ὁποῖα διατηροῦν διὰ μέσου τῶν αἰώνων τὴν ἑλληνιστικὴν χάριν καὶ τὴν ὡραίαν παράδοσιν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Τὰ ἱστορημένα χειρόγραφα. Αἱ μικρογραφίαι. Πολὺ μεγάλην σημασίαν ἔχουν διὰ τὴν βυζαντινὴν τέχνην αἱ μικραὶ ζωγραφίαι, αἱ ὁποῖαι στολίζουν τὰ χειρόγραφα καὶ αἱ ὁποῖαι κάμνουν αὐτὰ νὰ ὁμοιάζουν μὲ τὰ ἰδικά μας σήμερον εἰκονογραφημένα βιβλία. Αἱ μικρογραφίαι αὗται λέγονται ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν *ἱστορίαι*, διότι ἱστοροῦσιν, ἤτοι διὰ ζωγραφίας ἑρμηνεύουν τὸ κείμενον. Ἡ σημασία αὕτη διετηρήθη καὶ σήμερον παρὰ τῷ λαῷ, εἰς τὰ παραμύθια καὶ εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια· λέγεται συχνά: «Ἱστόρησε στὸν τοῖχο» (ἐζωγράφησε εἰς τὸν τοῖχον), ἀκόμη καὶ ἐπὶ κεντήματος: «*ἱστόρησε ἡ κόρη στὸ μαντήλι*» κ.λ. Ἐκ τούτου τὰ παλαιὰ ταῦτα εἰκονογραφημένα βιβλία ὀνομάζονται *ἱστορημένα χειρόγραφα*. Αἱ μικρογραφίαι εὑρίσκονται ἐνίοτε εἰς τὸ περιθώριον, τὴν ᾤαν, συνήθως ἐντὸς τοῦ κειμένου. Ἡ καλλιτεχνικὴ αὕτη συνήθεια, ὅπως καὶ τόσαι ἄλλαι, ἐνεφανίσθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Αἴγυπτον τῶν Πτολεμαίων, ταχέως διεδόθη εἰς ὁλόκληρον τὸν ρωμαϊκὸν κόσμον καὶ κατόπιν εἰς τὸν βυζαντινόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἔγινεν ἀγαπητὴ εὐθὺς ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς συγκροτήσεως τῆς Βυζαντινῆς τέχνης.

Γενικῶς αἱ ἱστορίαι, ἀναλόγως τοῦ κειμένου τῶν χειρογράφων, διαιροῦνται εἰς *κοσμικὰς* καὶ *θρησκευτικάς*, κατὰ τὰ χειρόγραφα, κοσμικὰ ἢ θρησκευτικά. Παλαιοτέρας καταγωγῆς εἶναι τὰ κοσμικὰ ἱστορημένα χειρόγραφα, ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔχουν μικρογραφίας εἰς κείμενα ἀρχαίων συγγραφέων ἢ εἰς κείμενα, τὰ ὁποῖα πραγματεύονται κοσμικὰς ὑποθέσεις. Τὸ παλαιότατον χειρόγραφον εἶναι ἡ Χρονογραφία τοῦ 354, ἡ ὁποία ἔχει μορφὰς καθαρῶς ἀρχαϊκάς. Ἓν ὡραῖον χειρόγραφον, τὸ ὁποῖον περιέχει τὸ περὶ ὕλης ἰατρικῆς σύγγραμμα τοῦ Διοσκορίδου (Ἕλληνος ἰατροῦ τοῦ Α' αἰῶνος μ. Χ.), περιέχει εἰς τὸ πρῶτον φύλλον μίαν ἐξαισίαν μικρογραφίαν τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, ἡ ὁποία παριστάνει τὴν βασιλόπαιδα Ἰουλιανήν. Ἡ βασιλόπαις κάθηται ἐν μέσῳ δύο ἄλλων γυναικείων μορφῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία παριστάνει τὸ Μεγαλεῖον ψυχῆς, ἡ ἄλλη τὴν Σοφίαν, μία ἄλλη γυνὴ προσκυνεῖ αὐτήν, καὶ ἓν πτερωτὸν πνεῦμα ἀνοίγει βιβλίον ἐνώπιόν της. Ὁ *κάμπος* (τὸ φόντο) εἶναι βαθὺ κυανοῦν καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐξαίρονται αἱ μορφαί, αἱ ὁποῖαι εἶναι καλῶς σχεδιασμέναι, τὰ σχήματα εἶναι ἁπλᾶ καὶ φυσικά. Ἰδίως τὰ πλαισιώματα, τὰ ὁποῖα περιβάλλουν τὸ κείμενον, εἶναι ἐξαίρετα, παριστάνουν πτηνὰ μεταξὺ φυτῶν καὶ ἀνθοδοχείων, ἔρωτας οἱ ὁποῖοι παίζουν ἢ ἐπιδίδονται εἰς διαφόρους ἐργασίας, σκαλίζουν, κτίζουν. Ἀπὸ τὴν ἁπλῆν ταύτην περιγραφὴν βλέπει ὁ ἀναγνώστης, ὅτι αἱ μικραὶ αὗται ζωγραφίαι εἶναι γνήσια ἀλεξανδρινὰ προϊόντα καὶ ὅτι μᾶς ἐνθυμίζουν ζωγραφίας Πομπηϊανάς. Παρομοίαν κατὰ τὴν κομψότητα μικροζωγραφίαν ἔχομεν εἰς ἄλλο ὡραῖον χειρόγραφον Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον σῴζεται εἰς τὴν Λαυρεντιανὴν (βιβλιοθήκην) τῆς Φλωρεντίας, τὸ ὁποῖον ἐγράφη καὶ ἐζωγραφίσθη τῷ 586 εἰς μοναστήριόν τι τῆς Συρίας ὑπό τινος μοναχοῦ ὀνομαζομένου Ραμπουλᾶ, καὶ διὰ τοῦτο λέγεται χειρόγραφον Ραμπουλᾶ. Εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς σελίδας εἶναι ζωγραφισμένα μεγάλα ἀρχιτεκτονικὰ πλαίσια, τὰ ὁποῖα στολίζονται μὲ παραστάσεις πτηνῶν, ζῴων, δένδρων ζωγραφισμένων

Digitized by Google

μὲ ὕφος χάριεν καὶ κομψόν. Ἐκτὸς τοῦ ἐκ τῆς Συρίας Εὐαγγελίου τούτου ὑπάρχουν καὶ πολλὰ ἄλλα, ἐκκλησιαστικὰ δὲ ἱστορημένα χειρόγραφα εἶναι καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ἰδίως τὰ ὀκτὼ πρῶτα βιβλία, τὰ ὁποῖα λέγονται Ὀκτάτευχος. Ἄλλα κοσμικὰ χειρόγραφα εἶναι ὁ Ὅμηρος τῆς Ἀμβροσιανῆς καὶ ὁ Βιργίλιος τοῦ Βατικανοῦ, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ συνδέονται μὲ τὴν παλαιὰν ἑλληνικὴν παράδοσιν, ὁποία αὕτη διεμορφώθη κατὰ τὴν ἀλεξανδρινὴν τεχνοτροπίαν καὶ κομψότητα. Εἰκονίζονται μάχαι, συνελεύσεις τῶν θεῶν, μορφαὶ μεγαλοπρεπεῖς μαχομένων ἡρώων, καὶ ἐξ ἄλλου σκηναὶ γραφικαί, τοπία ἐξαίσια, μὲ μεγάλην ζωηρότητα, μὲ θαυμασίαν καλλιτεχνικὴν αἴσθησιν. Τὸ ὕφος καὶ ἡ τεχνοτροπία τῶν ὡραίων τούτων μικρογραφιῶν εἶναι καθαρῶς Πομπηϊαναί, ἤτοι προέρχονται κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὴν ἀλεξανδρινὴν τέχνην. Τὰ ἱστορημένα χειρόγραφα πολλάκις ἐπαναλαμβάνονται, δηλαδὴ ἓν χειρόγραφον τοῦ Ὁμήρου, ἢ τῆς Ὀκτατεύχου, ἀντιγράφει ἓν παλαιότερον· ἓν χειρόγραφον τοῦ Η' καὶ Θ' μάλιστα αἰῶνος δυνατὸν εἶναι ν' ἀντιγράφῃ ἓν πολὺ παλαιότερον τοῦ Δ' ἢ Ε'. Ἀλλ' ἡ σπουδαιότης αὐτῶν ἔγκειται εἰς τὸ ἑξῆς γεγονός: τὰ ἀντιγραφόμενα παλαιότερα χειρόγραφα τοῦ Δ' καὶ Ε' αἰῶνος εἶναι πολλάκις ἀντίγραφα καὶ ταῦτα ἀπὸ ἔργα περίφημα μεγάλων καλλιτεχνῶν, ἢ ἀπὸ φημισμένα ψηφιδωτὰ βασιλικῶν, τὰ ὁποῖα ἐχάθησαν καὶ δὲν τὰ γνωρίζομεν παρὰ μόνον μὲ τὴν μικρὰν ἀντιγεγραμμένην μικρογραφίαν.

Ἀκόμη σπουδαιότεραι εἶναι αἱ μικρογραφίαι τοῦ Ι'—ΙΒ' αἰῶνος, τῆς δευτέρας ἀκμῆς τῆς βυζαντινῆς τέχνης ἐπὶ τῆς μακεδονικῆς δυναστείας. Οἱ *ἱστοριογράφοι*, ἤτοι ζωγράφοι ἱστοριῶν, τοῦ Ι' αἰῶνος, διακοσμοῦν ἀκόμη κοσμικὰ χειρόγραφα, ὅπως εἶναι τὰ Κυνηγετικὰ τοῦ Ὀππιανοῦ. Εἰς τὰς μυθολογικὰς καὶ ἀγροτικὰς σκηνὰς ταύτας διατηρεῖται ὄχι μόνον ἡ ὑπόθεσις, ἀλλὰ καὶ ὁ χρωματισμὸς τῶν Πομπηϊανῶν ζωγραφιῶν. Τὰ πολυαριθμότερα ὅμως καὶ σπουδαιότερα χειρόγραφα εἶναι τὰ ἐκκλησιαστικά. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα εἶναι ἀντίγραφα ἢ μίμησις ἀπὸ παλαιότερα ἐκκλησιαστικὰ χειρόγραφα (τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ), τὰ ὁποῖα διατηροῦν ζωντανὴν τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἀρχαίας παραδόσεως. Ἀκόμη καὶ προσωποποιήσεις ἀρχαϊκὰς εὑρίσκομεν, ὑπὸ τὸ περίβλημα τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ ἀνακαλύψωμεν θεότητας τοῦ Ὀλύμπου, τὴν Μελῳδίαν, τὴν Νύκτα, αἱ ὁποῖαι συναναστρέφονται μὲ προφήτας καὶ μὲ ἁγίους, ἐμπνέουν τὸ ᾆσμα τοῦ Δαβὶδ καὶ τοῦ Ἡσαΐα τὴν προσευχήν, «δανείζουσαι εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν τὸ θέλγητρον τῆς αἰωνίας νεότητος αὐτῶν». Τὰ ἱστορημένα ἐκκλησιαστικὰ χειρόγραφα εἶναι: Ὀκτάτευχοι, Εὐαγγέλια, Ὁμιλίαι πατέρων Μηνολόγια, πρὸ παντὸς τὸ Ψαλτήριον, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξε πάντοτε προσφιλὲς βιβλίον καὶ εἰς τὰς ἀνωτέρας καὶ εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις. Διὰ τοῦτο εὑρίσκονται εἰς τὰς μικρογραφίας ταύτας δύο ρεύματα τέχνης, τὸ ἓν πραγματικῶς καλλιτεχνικόν, ἂς εἴπωμεν, ἀριστοκρατικόν, καὶ τὸ ἄλλο μοναχικόν, ἤτοι λαϊκόν, διότι τοῦτο, φυσικά, ἠκολούθει ὁ ἀφανὴς καλόγηρος, ὁ ὁποῖος ἐζωγράφιζεν εἰς τὴν μόνωσιν τοῦ κελλίου του. Ἐν γένει τὰ χαρίσματα τῶν μικρογράφων τοῦ Ι'—ΙΒ' αἰῶνος εἶναι ἀκριβεῖς ἀνατομικαὶ γνώσεις, λεπτότης καὶ ἀκρίβεια τοῦ σχεδίου, ζωηροὶ καὶ ποικίλοι χρωματισμοί, προσέτι μεγάλη προσοχὴ παρατηρήσεως καὶ ρεαλισμοῦ. Εἰς τὸ μεγαλοπρεπὲς Μηνολόγιον τοῦ Βατικανοῦ, τὸ ὁποῖον ἐζωγραφήθη διὰ τὸν Βασίλειον Β' (976—1025), ὑπάρχουν 400 μικρογραφίαι, ὅλαι ἐπὶ χρυσοῦ κάμπου, αἱ ὁποῖαι ἀπεικονίζουν ὅλας τὰς εὐαγγελικὰς σκηνὰς τῶν ἑορτῶν. Εἰς τὸ θαυμάσιον Ψαλτήριον τῶν Παρισίων (τοῦ Ι' αἰῶνος), ἐκτὸς ἄλλων μεγαλοπρεπῶν ὁλοσελίδων χρωματιστῶν, ὅπως πάντοτε, εἰκόνων, εὑρίσκομεν καὶ μίαν ἐξαιρετικῶς ὡραίαν, τὸν Δαβὶδ παίζοντα λύραν ἐν μέσῳ τῶν θηρίων καὶ ἐν μέσῳ φύσεως ὅλως διόλου ποιμενικῆς καὶ εἰδυλλιακῆς. Πλησίον του κομψὴ μορφὴ γυναικὸς συμβολίζει τὴν μελῳδίαν, μακρύτερα, ὄπισθεν ἑνὸς κίονος, μία νύμφη συμβολίζει τὴν ἠχώ. Κάθε λεπτομέρεια ἀποκαλύπτει τὴν ἀλεξανδρινὴν μίμησιν καὶ τὴν παλαιὰν ἀγάπην εἰς τὰς γραφικὰς καὶ εἰδυλλιακὰς σκηνάς. Καὶ οὕτως, εἰς τὰ μικρὰ ταῦτα κομψοτεχνήματα, ἀνευρίσκομεν τοὺς ἰδίους χαρακτῆρας, τοὺς ὁποίους καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν τῆς μακεδονικῆς ἀναγεννήσεως, ἤτοι ζωηρὰν ἐπιστροφὴν πρὸς τὰ ὡραῖα κλασσικὰ πρότυπα καὶ τὴν ἀναζωογόνησιν τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ἀναζωογόνησιν, τὴν ὁποίαν βλέπομεν καὶ εἰς ἄλλας ἐκδηλώσεις τοῦ βίου.

Αἱ μικρογραφίαι προσέτι χειρογράφων, αἱ ὁποῖαι μιμοῦνται πολλάκις ἐλευθερώτερον τὴν πραγματικὴν σύγχρονον ζωήν, παρὰ αἱ δυσκινητότεραι μεγάλαι ζωγραφίαι τῶν τοίχων, μᾶς ἀποκαλύπτουν καὶ μίαν ἄγνωστον ὄψιν τοῦ βυζαντινοῦ βίου. Μέγα ζήτημα ἔχει ἐγερθῆ ἂν οἱ Ἕλληνες τοῦ μεσαίωνος ἐγνώριζον τὸ θέατρον, καὶ εἶναι δύσκολον εἴς τινα νὰ παραδεχθῇ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία εἶχεν εἰσαγάγει θεατρικὰς παραστάσεις, ἀναλόγους πρὸς τὰ ἐν τῇ Δύσει προσφιλῆ «Θρησκευτικὰ μυστήρια». Καὶ ὅμως τὸ θρησκευτικὸν τοῦτο δρᾶμα ἐξετελεῖτο καὶ εἰς τὰς βυζαντινὰς ἐκκλησίας, συνιστάμενον ἀπὸ θρησκευτικοὺς διαλόγους. Ἐκτὸς ἄλλων ἔχομεν καὶ τὴν μαρτυρίαν ἔργων τέχνης, καὶ δὴ μικρογραφιῶν. Ὑπάρχει χειρόγραφον πολυτιμότατον, τοῦ μοναχοῦ Ἰακώβου τοῦ Κοκκινοβάφου (α' ἥμισυ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, εἰς τοὺς Παρισίους), τὸ ὁποῖον ἑρμηνεύει διὰ μακρᾶς σειρᾶς εἰκόνων τὸ κείμενον ἓξ ὁμιλιῶν γραμμένων πρὸς μνήμην τῶν ἑορτῶν τῆς Θεοτόκου. Αἱ μικρογραφίαι αὗται σχηματίζουν μίαν σειρὰν «κινηματογραφικὴν» ἀληθῶς τῆς ἱστορίας τῆς Θεοτόκου, ἀπὸ τὴν σύλληψιν ἕως τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν κατηγορίαν ἐνώπιον τοῦ μεγάλου Ἀρχιερέως καὶ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀθῳότητός του (βλ. *Ἀδ. Ἀδαμαντίου* Ἁγνείας *πεῖρα*). Εἶναι τόσον βιαία ἡ κίνησις, τόσον ζωηραὶ αἱ πράξεις, τόσον ἐκφραστικὰ τὰ κινήματα, τόσον ρεαλιστικὴ ἡ σκηνικὴ διακόσμησις, ὥστε δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι εἰς τὴν κινηματογραφικὴν ταύτην διαδοχὴν σκηνῶν διετηρήθησαν πραγματικαὶ σκηναὶ ὑποθέσεως, ἡ ὁποία ἐπαίζετο εἰς τὰς ἐκκλησίας.

Τὰ κομψοτεχνήματα χρυσοχοϊκῆς καὶ ὑφαντουργικῆς τέχνης. Ἡ πρὸς τὴν πολυτέλειαν τάσις τῆς βυζαντινῆς κοινωνίας ἐξεδηλώνετο εἰς τὰ παμποίκιλα ἔργα χρυσοχοϊκῆς καὶ σμαλτικῆς τέχνης, ὡς καὶ εἰς τὰ ἔργα τῆς ὑφαντουργικῆς. Σχετικῶς πρὸς τὴν καταπληκτικὴν παραγωγήν, μοναδικὴν ἀναντιρρήτως εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου, τὴν ὁποίαν ἐπὶ αἰῶνας καὶ καθ' ἡμέραν παρῆγε τὸ Βυζάντιον, ἐλάχιστα εἶναι τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα περιεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Τὰ σπουδαιότερα δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, τὸν Ἅγιον Μᾶρκον τῆς Ἐνετίας, εἰς τὰ σκευοφυλάκια τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μουσείων τῆς Δύσεως, κατορθώνομεν δὲ διὰ προσεκτικῆς μελέτης νὰ λάβωμεν ἰδέαν τινὰ τῆς ἐξαιρετικῆς δεξιοτεχνίας, τὴν ὁποίαν ἀνέπτυξαν εἰς τὰ εἴδη αὐτὰ οἱ Βυζαντινοί. Ἡ δὲ μνεία παντοίου εἴδους μνημείων, χρυσοχοϊκῆς καὶ ὑφαντουργικῆς τέχνης, εἰς τὰ κείμενα καὶ δὴ εἰς τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον, δὲν ὠφελεῖ μὲν ἡμᾶς εἰς τὴν κρίσιν περὶ τῆς τέχνης καὶ τῆς τεχνικῆς τῶν ἔργων τούτων, ἀνοίγει ὅμως ἐνώπιόν μας ἀτελείωτον εἰκόνα τοῦ πλήθους καὶ τῆς ποικιλίας τῶν βυζαντινῶν τούτων κομψοτεχνημάτων.

Ἀπὸ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας ἤρχισαν νὰ ἐργάζωνται οἱ χρυσοχόοι εἰς τὴν κατασκευὴν κομψοτεχνημάτων ἐξ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ. Τὰ ὡραιότερα τὰ ὁποῖα ἔχουν σωθῆ μέχρις ἡμῶν εἶναι οἱ ἀνακαλυφθέντες εἰς τὴν Κύπρον μεγάλοι δίσκοι τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, εἰς τοὺς ὁποίους παριστάνονται μονογράμματα ἢ μορφαὶ ἁγίων, ἢ καὶ ὁλόκληροι σκηναὶ κυνηγετικαί, ἢ ποιμενικαί. Δεικνύουν δὲ αἱ παραστάσεις αὗται ὕφος πομπηϊκόν, τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει μὲ τὸ ὕφος τῶν ψηφιδωτῶν τῆς Ραβέννης καὶ τῶν μικρογραφιῶν τοῦ Ψαλτηρίου τῶν Παρισίων. Γνωρίζομεν δ' ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς κατεῖχεν ἐπιτραπέζια σκεύη, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀνάγλυφα ἱστοροῦντα τὰς νίκας τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπίσης καὶ ἀγγεῖα πολύτιμα, τὰ ὁποῖα ἀπήστραπτον ἐκ τῶν πολυτίμων λίθων. Πολυτελέστερα δ' ἀκόμη κομψοτεχνήματα καὶ σκεύη ἐκκλησιαστικὰ ἐφυλάσσοντο εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ εἰς τὰ παλάτια τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ θρόνος τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἤστραπτεν ἀπὸ τὰς λάμψεις τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν πολυτίμων λίθων, ὅπως ἤστραπτεν ἐπίσης ὁ ἄμβων καὶ ἡ ἁγία Τράπεζα τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἀφελέστερα δὲ ἔργα, ἀλλὰ μεγάλης σημασίας διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης, εἶναι τὰ φιαλίδια τῆς Μόντσας παρὰ τὸ Μιλᾶνον (ampoules de Monza), τὰ ὁποῖα εἶναι ἐξ ἀργύρου καὶ ἔχουν σκαλιστὰς παραστάσεις, ἐγεμίζοντο δὲ μὲ ἔλαιον ἀπὸ τὴν κανδήλαν τοῦ Ἁγίου Τάφου. Τὰ εὐτελῆ ἔργα ταῦτα ἐκομίσθησαν κατὰ τὸ 600 μ. Χ. εἰς τὴν Ἰταλίαν, γνωρίζομεν λοιπὸν καὶ τὴν χρονολογίαν καὶ τὴν προέλευσίν των, καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἶναι εὐνόητος ἡ ἐπίδρασις, τὴν ὁποίαν ἐξήσκησαν διὰ τῶν παραστάσεών των εἰς τὴν διάδοσιν τῆς βυζαντινῆς εἰκονογραφίας. Μεγάλην δὲ ἀνάπτυξιν ἔλαβεν ἡ χρυσοχοϊκὴ τέχνη κατὰ τὸν Θ' καὶ ἑξῆς αἰῶνας, ὅπως καὶ ὅλαι ἐν γένει αἱ δημιουργίαι αὐτῆς. Τὰ ὡραιότερα ἔργα, τὰ ὁποῖα διετηρήθησαν μέχρις ἡμῶν, εἶναι ἀργυροῦν κιβώτιον μὲ ἀναγλύφους διακοσμήσεις (εἰς τὸν Ἅγιον Μᾶρκον τῆς Βενετίας), δύο ἀργυραῖ πλάκες ἐπιχρυσωμέναι (εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου), μία λειψανοθήκη εἰς σχῆμα βυζαντινῆς τρουλλωτῆς ἐκκλησίας εἰς Ἀκυΐσγρανον (Aix-la-Chapelle, ΙΒ' αἰῶνος). χρυσοῖ σταυροὶ εἰς τὸ Βατικανόν, τὸ Ἅγιον Ὄρος κ. λ. π.

Σπουδαιότατα δὲ καὶ μεγάλα ἔργα ἐκ χαλκοῦ ἐφιλοτεχνοῦντο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, γνωρίζομεν δὲ ἐκ τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν τὸν θαυμασμόν, τὸν ὁποῖον ἐκίνουν δύο κολοσσιαῖοι ἐκ χαλκοῦ ἀνδριάντες παριστάνοντες τὸν Ἰουστινιανὸν καὶ τὴν Θεοδώραν. Ἐν τούτοις τὸ ἀρχαιότερον ἐκ τῶν ἔργων τούτων, τὸ ὁποῖον περιεσώθη μέχρις ἡμῶν, εἶναι ἡ χαλκίνη πύλη τῆς Ἁγίας Σοφίας (τοῦ 838)· ἐν γένει τὰ ἔργα ταῦτα δὲν εἶναι παλαιότερα τοῦ Θ' αἰῶνος. Ἡ τοιαύτη τεχνουργία χαλκῶν πυλῶν ἦτο πολὺ συνηθισμένη καὶ ὑπῆρχον ἐργαστήρια εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν παγκοσμίου φήμης, τὰ ὁποῖα εἰργάζοντο καὶ διὰ τὴν Ἀνατολὴν καὶ διὰ τὴν Δύσιν. Αἱ ἰταλικαὶ πόλεις κάμνουν σπουδαίας παραγγελίας εἰς τὸ Βυζάντιον, καὶ εἶναι ἀξιόλογοι αἱ πύλαι τῆς Ἀμάλφης, τοῦ Ἁγίου Μάρκου τῆς Ἐνετίας καὶ ἄλλαι, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν εἰς τὸν ΙΑ' αἰῶνα. Ἀλλ' ἡ ὡραιοτέρα ἐξ ὅλων τῶν σῳζομένων βυζαντινῶν πυλῶν ὑπάρχει εἰς τὴν Ρώμην, εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Παύλου, ἔξω τῶν τειχῶν, φιλοτεχνηθεῖσα τῷ 1070. Ἡ θαυμασία αὐτὴ πύλη, περιλαμβάνει πενῆντα τέσσαρα διαμερίσματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀπεικονίζονται μορφαὶ ἁγίων καὶ προφητῶν καὶ πολυάριθμοι εὐαγγελικαὶ σκηναί, ἀπὸ τὴν «Γέννησιν» ἕως τὴν «Κατάβασιν εἰς Ἅδου». Μετὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἔγιναν ἐργαστήρια καὶ εἰς τὴν Νότιον Ἰταλίαν, τὰ ὁποῖα προσπαθοῦν νὰ μιμοῦνται τὴν βυζαντινὴν τέχνην. Αἱ χαλκαῖ πύλαι ἦσαν πολὺ ἀρεσταὶ εἰς τὸ Βυζάντιον ἕως τὸν ΙΕ' αἰῶνα, καὶ ὑπάρχουν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Βατοπεδίου, πολὺ ὡραῖαι πύλαι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, εἰς τὰς ὁποίας ἀπεικονίζεται ὁ Εὐαγγελισμός, καὶ ἐγκόλπια (médaillons), ἐντὸς τῶν ὁποίων εἶναι ἀπεικονισμένοι γρῦπες καὶ δικέφαλοι ἀετοί.

Ἄλλα ἔργα οἰκιακῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς χρήσεως εἶναι τὰ ἐξ ὑέλου ἔργα, τὰ ὁποῖα κατεσκευάζοντο καὶ εἰς μυριάδας καὶ εἰς ποικιλώτατα εἴδη εἰς τὰ ἐργαστήρια τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς τὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Μάρκου καὶ τῶν μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους σῴζονται πολλὰ δοχεῖα καὶ ἀγγεῖα διαφόρων σχημάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι στολισμένα μὲ κοσμήματα ἀνθέων καὶ φυτῶν καὶ περιβάλλονται μὲ ἐξαρτήματα ἐπιχρυσωμένου ἀργύρου. Τὰ σπουδαιότερα εἶναι τὰ δισκοπότηρα, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐξάρτημα ἐπιχρυσωμένου ἀργύρου, καὶ τῶν ὁποίων ἡ ὕελος εἶναι διακοσμημένη ἐξωτερικῶς μὲ ἀναγλύφους διακοσμήσεις, σειρὰς μαργαριτῶν, φυλλωμάτων, ἀλλαχοῦ μὲ μορφὰς ζῴων. Μεγίστην δὲ διάδοσιν εἶχον καὶ τὰ κοσμήματα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Εἰς τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον σῴζονται χρυσοῖ δακτύλιοι γαμήλιοι τοῦ Ε'—ΣΤ' αἰῶνος, σφραγῖδες, βραχιόλια, περιδέραια, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἓν ὡραιότατον βραχιόλιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεικονίζεται ἡ Θεοτόκος ἡ Δεομένη, περικυκλουμένη ἀπὸ χαρίεσσαν συντροφίαν κύκνων, περδίκων καὶ ἄλλων πτηνῶν. Εἰς τὸν σπουδαιότατον θησαυρόν, ὁ ὁποῖος ἀνεκαλύφθη εἰς τὴν Κύπρον, εὑρέθη καὶ ζώνη συγκειμένη ἀπὸ δεκαὲξ ἐγκόλπια (médaillons) χρυσᾶ, εἰς ἓν ἐκ τῶν ὁποίων εἰκονίζεται αὐτοκράτωρ ἐπὶ τεθρίππου καὶ φέρει τὸ ὄνομα τοῦ Μαυρικίου (582—602). Σῴζονται δὲ καὶ πλεῖστα ἄλλα παρόμοια ἔργα τῆς δευτέρας ἀκμῆς, ἤτοι τῶν Ι'—ΙΒ' αἰῶνος. Οἱ χρυσοῖ δακτύλιοι εἶναι διακοσμημένοι μὲ γλυφὰς ἐγκαυστικάς, εἰς τὴν σφενδόνην εἰκονίζεται ὁ Χριστὸς ἢ ἡ Θεοτόκος, εἰς τὸν κύκλον διάφοροι εὐαγγελικαὶ ὑποθέσεις.

Τὰ ἔργα ταῦτα χρυσοχοϊκῆς, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον ὡς κοσμήματα, συνδέονται μὲ τὴν θαυμασίαν βυζαντινὴν μικροτεχνίαν, τὸ *σμάλτον*, ὅπως σήμερον ὀνομάζονται. Συχνότατα ἀναφέρει τοιαῦτα ἔργα ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος, ὀνομάζει δὲ αὐτὰ ἔργα *χημευτὰ* (οἱ ἐκδόται γράφουν: *χυμευτά*). Ἔργα τινὰ χρυσοχοϊκῆς δεικνύουν εἰς ἡμᾶς, ὅτι ἀπὸ τὸν ΣΤ' αἰῶνα οἱ βυζαντινοὶ χρυσοχόοι ἀνεμείγνυον μὲ τὸ ἀνάγλυφον τοῦ μετάλλου καὶ τὴν πολυχρωμίαν, ἢ καὶ ἀντικαθίστανον τὸ ἀνάγλυφον διὰ τῆς πολυχρωμίας. Ἀλλ' ἰδίως ἡ πολυτελεστάτη αὕτη τέχνη τῆς σμαλτικῆς ἀνεπτύχθη ἀπὸ τὸν Θ' αἰῶνα, καὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὰ σμάλτα καταλαμβάνουν κολοσσιαίαν θέσιν εἰς τὴν τέχνην καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν τοῦ Βυζαντίου. Τὰ ἐργαστήρια τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρῆγον κατὰ μυριάδας ἐγκόλπια, εἰκόνας σμαλτωμένας, ἰδίως τοῦ Σωτῆρος, σταυρούς, λειψανοθήκας, καλύμματα Εὐαγγελίων, δισκοπότηρα, πυξίδας (κιβωτίδια), δίσκους καὶ παντοῖα ἄλλα ἀστικῆς καὶ ἰδίως ἐκκλησιαστικῆς χρήσεως σκεύη. Ἰδοὺ κατὰ ποῖον τρόπον ἐξετέλει τὴν ἐργασίαν ὁ καλλιτέχνης: ἐπὶ λεπτῆς χρυσῆς πλακὸς ἐσχεδίαζε διὰ στιγμῶν τὸ σχέδιον τῆς παραστάσεώς του, τὸ σχέδιον δὲ τοῦτο χρησιμεύει εἰς αὐτὸν ὡ[ς] ὁδηγὸς διὰ νὰ τοποθετήσῃ μικρὰ φράγματα ἐ[κ] χρυσοῦ, τὰ ὁποῖα συνδέει λεπτότατα μὲ τὴν ἐπι[φάνειαν] φάνειαν τῆς πλακὸς (διὰ τοῦτο ὁ Πορφυρογέννητος μεταχειρίζεται τὴν χαρακτηριστικὴν λέξ[ιν] *περικλειστά*). Εἰς τὰς σχηματιζομένας κυψέλας (κο[ι]λότητας) ὁ τεχνίτης χύνει τὴν ὑαλοειδῆ μᾶζ[αν] ἀναμεμειγμένην μὲ μόλυβδον καὶ μὲ ἄλλα μετα[λ]λικὰ ὀξείδια, τὰ ὁποῖα ἔδιδον εἰς αὐτὴν τοὺς δι[α]φόρους χρωματισμούς, λευκόν, κυανοῦν, πράσινο[ν], λειριώδη, ἐρυθρὸν καὶ κατόπιν ἔψηνεν εἰς φοῦ[ρ]νον καὶ ἐστερέωνε τὴν μᾶζαν, μετὰ ταῦτα δὲ ἐλεία[ινε] καὶ ἐστίλβωνεν αὐτήν, ἐκ τούτου δὲ προέρχεται [ἡ] θαυμασία στιλπνότης χρωματισμῶν, τὴν ὁποί[αν] ἔχουν τὰ ἔργα ταῦτα καὶ σήμερον, μετὰ δέκα αἰῶν[ας]. Δὲν εἶναι βεβαίως δυνατὸν νὰ γίνῃ ἐνταῦθα κ[α]τάλογος τῶν ἔργων τούτων, ἀλλ' οὔτε καὶ [νὰ] μνημονευθῶσι πολλὰ εἶναι δυνατόν· ἐν τούτ[οις] ἔργα τινὰ τῆς βυζαντινῆς σμαλτικῆς ἔχουν ἀ[πο]κτήσει μεγάλην φήμην. Τελειότατα ἔργα εἶναι

Digitized by Google

λειψανοθῆκαι, καὶ ἡ ὡραιοτέρα ἀπὸ ὅλας εἶναι ἡ λειψανοθήκη τοῦ Λιμβούργου (950), ὁλόκληρος περιβεβλημένη διὰ χρυσοῦ καὶ στολισμένη μὲ σμάλτα. Εἰς ἐννέα πλάκας εἰκονίζονται οἱ Ἀπόστολοι, τὸ δὲ ἐσωτερικὸν ἔχει εἴκοσι πλάκας, εἰς τὰς ὁποίας εἰκονίζονται τὰ χερουβείμ, οἱ ἀρχάγγελοι κλ. Πολὺ φημισμένον ἔργον εἶναι ἡ λεγομένη Pala d'oro εἰς τὸν Ἅγιον Μᾶρκον τῆς Ἐνετίας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τετράπλευρον, μήκους 3 μ. 15 καὶ ὕψους 2 μ. 10 καὶ εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἐγκολλήσεις πολυτίμων λίθων καὶ πλακῶν σμάλτου εἰς κάμπον (φόντο) ἀργυροῦν καὶ χρυσοῦν. Ἄνω εἰς τὸ κέντρον εἰκονίζεται ὁ Χριστὸς Παντοκράτωρ καὶ πέριξ αὐτοῦ ἐγκόλπια Εὐαγγελιστῶν. Δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ εἰς τρεῖς σειρὰς εἰκονίζονται οἱ ἀρχάγγελοι, οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ προφῆται, ὑπεράνω ἔχομεν ἄλλας σειρὰς διακοσμήσεων καὶ εἰς τὴν πλατεῖαν ἀνωτάτην ζώνην τὸν ἀρχάγγελον Μιχαὴλ καὶ ἑκατέρωθεν τὰς μεγάλας εὐαγγελικὰς ἑορτάς. Τὸ περίφημον καὶ πολυμερὲς τοῦτο ἔργον ἀνήκει εἰς τὸν Ι΄ αἰῶνα, μέρη τινὰ εἰς τὸν ΙΒ΄. Πμμποίκιλα δὲ ἄλλα ἔργα εἶναι ἐσκορπισμένα ἀνὰ τὴν Εὐρώπην, ἰδιαιτέραν δὲ σημασίαν ἔχουν τὰ καλύμματα τῶν Εὐαγγελίων μὲ ἐσμαλτωμένας διακοσμήσεις καὶ παραστάσεις, προσέτι ἐσμαλτωμέναι εἰκόνες καὶ ἐπενδύσεις τῶν εἰκόνων, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκονται ἰδίως εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἐν γένει πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι τὰ καλύτερα καὶ τὰ περισσότερα ἔργα εὑρίσκονται εἰς τὰς μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦ Ἁγίου Μάρκου. Δύο σπουδαιότατα καὶ ἱστορικώτατα χρυσοχοϊκῆς καὶ σμαλτικῆς πρέπει νὰ μνημονευθῶσιν ἰδιαιτέρως, εἶναι δὲ ταῦτα ἐννέα πλάκες χρυσαῖ, ἐσμαλτωμέναι, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν μέρος στέμματος ἀποσταλέντος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου (1042—1054) εἰς τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Ἀνδρέαν. Εἰς τὰς πλάκας ταύτας ἀπεικονίζονται μὲ σμάλτον ὁ αὐτοκράτωρ Μονομάχος καὶ αἱ συμβασίλισσαι Ζωὴ καὶ Θεοδώρα. Περίφημον εἶναι τὸ στέμμα τὸ λεγόμενον τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, τὸ ὁποῖον ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Ζ΄ (1072—1078) ἔστειλεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Γκέϊζα Α΄. Ἀκόμη καὶ κατὰ τὸν ΙΔ΄ αἰῶνα οἱ Βυζαντινοὶ φιλοτεχνοῦν σμάλτα καὶ ὑπάρχει ἀξιόλογον ἔργον εἰς τὴν μονὴν τοῦ Βατοπεδίου ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, τὸ ποτήριον τοῦ Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου. Τέλος, ἃς μνημονευθῇ ἐκ τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει σῳζομένων ἔργων, ὁ περίφημος ἐξ ὀφίτου λίθου δίσκος, ὁ λεγόμενος τῆς Πουλχερίας. ὁ ὁποῖος εἶναι ἔργον τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος. Εἶναι τοῦτο θαυμάσιον ἔργον μικρογλυφικῆς· εἰς τὸ μέσον παριστάνεται ἡ Θεοτόκος ἡ Δεομένη, καὶ εἰς δύο ζώνας περὶ αὐτὴν ἄγγελοι καὶ ἡ θεία λειτουργία. Πολυτιμότατον εἶδος τέχνης ἦσαν τὰ θαυμάσια βυζαντινὰ ὑφάσματα, τὰ ὁποῖα ἀπέκτησαν ἀπέραντον φήμην εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Τὰ παλάτια, αἱ ἐκκλησίαι, τὰ ἀρχοντικὰ οἰκήματα, εἶχον ἀντὶ θυρῶν παραπετάσματα, τὰ ὁποῖα ἐλέγοντο *βῆλα* (velum). Ἦσαν δὲ ταῦτα ὑφασμένα μὲ χρυσὸν καὶ μὲ μέταξαν, γεμᾶτα ἀπὸ διαφόρους διακοσμήσεις καὶ παραστάσεις. Ἀκόμη καὶ τὰ ὑφάσματα ἦσαν ἱστορημένα καὶ ἦσαν γεμᾶτα ἀπὸ σκηνὰς ὄχι μόνον θρησκευτικὰς ἀλλὰ καὶ κοσμικάς, διὰ τοῦτο οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, καταδικάζοντες τὴν ὑπερβολικὴν ταύτην πολυτέλειαν, ἔλεγον ὅτι οἱ φοροῦντες τοιαῦτα ἐνδύματα περιεφέροντο ὡς νὰ ἦσαν «τοῖχοι γεγραμμένοι» (ζωγραφισμένοι). Ἡ συνήθεια αὐτὴ προῆλθεν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἀκόμη περισσότερον ἀπὸ τὴν Περσίαν, ἀνεπτύχθη δὲ τόσον πολύ, ὥστε κατὰ τὸν Ι΄ αἰῶνα τὰ ἐργαστήρια τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔλαβον τὴν παγκόσμιον διεύθυνσιν τοῦ εἴδους τούτου τῆς τεχνουργίας. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι καὶ εἰς τὰς Πάτρας, πρὸ παντὸς δὲ εἰς τὰς Θήβας, ὑπῆρχον ὀνομαστὰ ἐργαστήρια. Οἱ αὐτοκράτορες ἐφόρουν μεγάλους μανδύας μεγαλοπρεπῶς ἱστορημένους, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο εἰς τὴν Δύσιν *Δαλματικαί*, καὶ ἐκ τῶν ὁποίων προῆλθεν ὁ ἀρχιερατικὸς σάκκος. Κατὰ δὲ τὸν Δ΄ αἰῶνα παρήχθησαν ἐξαίρετα τοιαῦτα ἐκκλησιαστικὰ ἔργα, ἐκ τῶν ὁποίων θαυμαστὸς εἶναι ὁ *Ἐπιτάφιος τῆς Θεσσαλονίκης*, ὁ ὁποῖος φυλάσσεται εἰς τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν. Περίφημον δὲ ἐκκλησιαστικὸν ἔνδυμα εἶναι ἡ λεγομένη «Δαλματικὴ τοῦ Καρλομάγνου», ἡ ὁποία φυλάσσεται εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρον τῆς Ρώμης καὶ εἶναι τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος, εἰς τὴν ὁποίαν παριστάνονται εἰς κάμπον κυανοῦν διάφοροι ἐκκλησιαστικαὶ παραστάσεις κεντημέναι μὲ χρυσὸν καὶ μὲ ἄργυρον. Τὸ σημαντικώτατον δὲ συμπέρασμα ἐκ τῆς τεχνικῆς μελέτης τῶν χρυσοκεντήτων τούτων μικροτεχνημάτων εἶναι ὅτι ἡ τέχνη αὐτῶν ὁμοιάζει μὲ τὴν τέχνην τοῦ Μυστρᾶ.

Αἱ ἐπὶ ξύλου εἰκόνες. Σπουδαιότατον εἶδος τῆς βυζαντινῆς τέχνης εἶναι αἱ ἐπὶ ξύλου κινηταὶ εἰκόνες, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἐξαιρέτως προσφιλεῖς εἰς ὅλον τὸν βυζαντινὸν κόσμον, διότι ἦτο εὔκολος καὶ ὀλιγώτερον δαπανηρὰ ἡ κατασκευή των, ἀπετέλουν δὲ πρόχειρον λατρευτικὸν μέσον τῶν πιστῶν. Ἡ συνήθεια ἤρχισε πολὺ ἐνωρὶς εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν, συνετέλεσαν δὲ εἰς ταύτην αἱ εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Συρίαν μοναχικαὶ συνήθειαι. Ἤδη ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ὁμιλεῖ περὶ εἰκόνων, ἀναφέρων *κηρόχυτον γραφήν*, δηλαδὴ εἰκόνα ζωγραφισμένην μὲ τὴν μέθοδον τῆς ἐγκαυστικῆς. Ἡ θύελλα, τὴν ὁποίαν διήγειρεν ἡ λατρεία αὐτῶν κατὰ τὴν Εἰκονομαχίαν, εἰς τὴν ὁποίαν, φυσικά, περιελαμβάνοντο καὶ αἱ μεγάλαι ψηφιδωταὶ παραστάσεις, εἶναι ἀπόδειξις τῆς πρὸς τὰ κινητὰ ταῦτα ἔργα ἀφοσιώσεως τῶν Βυζαντινῶν. Αἱ ὀλίγισται εἰκόνες τοῦ ΣΤ΄ αἰῶνος, τὰς ὁποίας ἔχομεν, δεικνύουν τὴν ρεαλιστικὴν τάσιν τῆς εἰκονογραφίας. Εἰς τὸ Βατικανόν, εἰς μονὰς καὶ μουσεῖα ρωσικά, εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ὑπάρχουν εἰκόνες τῶν Ι΄—ΙΒ΄ αἰώνων, πλεῖσται δὲ τῶν πρὸ τῆς Ἁλώσεως χρόνων. Γενικῶς ὅμως πρέπει νὰ λεχθῇ, ὅτι τὰ σπουδαιότατα ταῦτα εἴδη τοῦ βυζαντινοῦ λατρευτικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ εἴδους ὑπέστησαν κολοσσιαίαν καταστροφὴν καὶ ἕνεκα τῆς Εἰκονομαχίας καὶ ἕνεκα τῆς φθαρτῆς ὕλης αὐτῶν. Τὸ ὑλικὸν τῆς μελέτης ἀνήκει κυρίως εἰς τοὺς μετὰ τὴν Ἅλωσιν χρόνους. Ἐνταῦθα ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ ἡ σπουδαιότης τῶν ἔργων τούτων τέχνης, ἕνεκα τῆς ἐπιδράσεως ἐπ᾽ αὐτῶν τῆς ἐπὶ τοῦ τοίχου ζωγραφικῆς. Εἰς τὴν πλήρη μελέτην καὶ κατανόησιν τῆς βυζαντινῆς εἰκονογραφίας παρέχουν συμβολὴν ἀνεκτίμητον ἡ μελέτη τῶν βυζαντινῶν εἰκόνων, διεξαγομένη κατὰ συγκριτικὴν τεχνικὴν μέθοδον.

Ἡ ἀναγέννησις τῶν Παλαιολόγων. Εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας ἀπὸ τὴν Σπάρτην ἐγείρεται εἰς ἕνα λόφον τοῦ Ταϋγέτου ὁλόκληρος βυζαντινὴ πόλις μὲ τὰ τείχη αὐτῆς, τὰς οἰκίας, τὰ παλάτια καὶ τὰς ἐκκλησίας, εἶναι δὲ αὐτὴ ὁ *Μυστρᾶς*, ἡ πρωτεύουσα τοῦ δεσποτάτου τῶν Παλαιολόγων. Ἡ βυζαντινὴ αὐτὴ Πομπηΐα, ἡ ὁποία εὑρίσκεται τόσον μακρὰν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸ μέγα κέντρον τῆς βυζαντινῆς τέχνης, διεσώθη μέχρις ἡμῶν ὡς τὸ σύμβολον μιᾶς θαυμασίας ἀναγεννήσεως, κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων, ἔπειτα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τῶν Σταυροφόρων. Κατὰ τὸν ΙΔ΄ αἰῶνα εὑρίσκομεν εἰς τὸν Μυστρᾶν «τὴν δύναμιν τῶν προσωπογραφιῶν τῆς Ραβέννης, τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν ἐπισήμων πομπῶν, τὴν σοφὴν καὶ γραφικὴν διάταξιν τῶν παλαιῶν εἰλητарίων, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀναπτύσσεται μὲ κομψότητα ἔμπροσθεν πομπηϊανῶν ἀρχιτεκτονημάτων, σκεπασμένων μὲ ἐρυθρὰ βῆλα, ἡ διήγησις τοῦ ἁγίου Λουκᾶ» *(Millet)*. Ἀληθῶς ἀπὸ τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν διεσπάρησαν οἱ Βυζαντινοὶ ἄρχοντες μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πρωτευούσης των ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων, ἀρχίζει νέα ζωὴ διὰ τὸν ἑλληνικὸν κόσμον, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται ὄχι μόνον εἰς τὴν λογοτεχνίαν, ὅπως ἐδείχθη ἀνωτέρω, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τέχνην. Εἰς τὰ διάφορα κέντρα, τὰ ὁποῖα ἔγιναν πρωτεύουσαι ἑλληνικῶν κρατῶν, εἰς τὴν Νίκαιαν, εἰς τὴν Τραπεζοῦντα, εἰς τὴν Ἄρταν καὶ εἰς τὸν Μυστρᾶν, συντελεῖται μεγάλη καλλιτεχνικὴ κίνησις, ἡ ὁποία ἐπεκτείνεται καὶ εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἰδίως εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὁπόθεν μεταδίδεται εἰς τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν. Καὶ ὅταν ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἀνέκτησε τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀνέκτησε πάλιν ἡ ἔνδοξος πόλις τὴν μεγάλην κίνησιν τέχνης, τὴν ὁποίαν εἶχε κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας. Ἀπὸ τὸν ΙΓ΄ ἕως τὸν ΙΕ΄ αἰῶνα, οἱ Παλαιολόγοι ἐν μέσῳ τῶν δεινῶν περιστάσεων, εἰς τὰς ὁποίας εὑρίσκονται, διαθέτουν καὶ χρόνον καὶ εὐχαρίστησιν νὰ προστατεύουν τὰς τέχνας, ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τῶν παλαιῶν αὐτοκρατόρων. Οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν στολίζουν τὰ παλάτιά των, ἀνεγείρουν μοναστήρια καὶ ἐκκλησίας καὶ παρέχουν πᾶσαν ὑποστήριξιν πρὸς ἀνέγερσιν ἐκκλησιῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας των καὶ μάλιστα εἰς τὰς πλέον μακρινάς, ὅπως ὁ Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος. Ἀπὸ τὰ πολυάριθμα μνημεῖα, τὰ ὁποῖα ἱδρύθησαν τότε, δὲν μένουν ἢ μεμονωμέναι ἐκκλησίαι εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὰς σλαβικὰς χώρας. Τὸ μόνον μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ σπουδάσωμεν τὴν βυζαντινὴν τέχνην τῆς ἀναγεννήσεως τῶν Παλαιολόγων, ἐν τῷ συνόλῳ καὶ ὑφ᾽ ὅλας τὰς ὄψεις αὐτῆς, εἶναι ὁ Μυστρᾶς, διότι εἰς αὐτὸν εὑρίσκομεν συγκεντρωμένα πάντα τὰ εἴδη τῆς τέχνης (πλὴν τῆς μικροτεχνίας) καὶ τὴν ἀρχιτεκτονικήν, οὐ μόνον τὴν ἐκκλησιαστικήν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀστικὴν καὶ τὴν στρατιωτικήν, προσέτι τὴν ζωγραφικήν, ἐν μέρει δὲ καὶ τὴν γλυπτικήν.

Μυστρᾶς. Τὰ ὡραῖα μνημεῖα τοῦ Μυστρᾶ καὶ ἡ ὅλη διάταξις τῆς βυζαντινῆς ταύτης πόλεως ἐμποιοῦσιν εἰς τὸν θεατὴν ἐξαισίαν ἐντύπωσιν καὶ τὸν κάμνουν νὰ ἐννοῇ τὸν βυζαντινὸν κόσμον περισσότερον καὶ ἀπὸ τὴν σημερινὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ ἐξέτασις δὲ τῶν μνημείων αὐτοῦ, ὑπὸ ἔποψιν τεχνικήν, ἐνισχύει ἔτι μᾶλλον τὴν ἐντύπωσιν ταύτην. Εἰς τὸν Μυστρᾶν σῴζονται πολλαὶ μεγάλαι ἐκκλησίαι καὶ πλεῖσται μικρότεραι. Ἡ τελεία ἐξέλιξις, εἰς τὴν ὁποίαν ἔφθασεν ἡ βυζαντινὴ ἀρχιτεκτονική, ἐκδηλώνεται εἰς τὰς ἐκκλησίας *Ἀφεντικὸ* καὶ *Παντάνασσαν*. Αὗται ἔχουν σχῆμα σταυροῦ καὶ πολλοὺς τρούλλους, ὅπως καὶ εἰς τὴν περίοδον τῶν Κομνηνῶν, ἀποκτοῦν ὅμως πλουσιωτέραν θέαν, διότι προστίθενται εἰς αὐτὰς στοαὶ πρὸς τὴν εἴσοδον καὶ εἰς τὴν μακρὰν πλευράν, ἡ ὁποία βλέπει πρὸς τὴν κοιλάδα τῆς Σπάρτης. Οἱ *Ἅγιοι Θεόδωροι* ἔχουν τὸν μέγαν τροῦλλον μὲ κωνοειδεῖς κόγχας, ὅπως ὁ Ἅγιος Νικόδημος τῶν Ἀθηνῶν, τὸ Δαφνὶ κλπ. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ἐπανέρχεται καὶ πάλιν τὸ σχῆμα τῆς παλαιᾶς βασιλικῆς, ὅπως εἰς τὴν Μητρόπολιν. συνδυαζόμενον μὲ τὸ σταυρικὸν σχῆμα, εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ οἰκοδομήματος. Εἶναι λοιπὸν αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Μυστρᾶ τὰ ὡραιότερα τυπικὰ παραδείγματα τῆς ἐξελίξεως, τῆς ἀνθήσεως καὶ τῆς ποικιλίας τῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Παλαιολόγων. Ἂν δὲ ἀποβλέψωμεν εἰς τὰς τοιχογραφίας, αἱ ὁποῖαι σκεπάζουν τοὺς τοίχους καὶ ἀντικατέστησαν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὰ πολυδάπανα ψηφιδωτά, μένομεν ἔκπληκτοι διὰ τὴν εἰκονογραφικήν, καὶ ἰδίως διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν πρόοδον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην φθάνει εἰς τὴν τελείαν διαμόρφωσιν αὐτῆς ἡ *βυζαντινὴ εἰκονογραφία*, ἤτοι ἡ διαμόρφωσις ὅλου τοῦ κύκλου τῶν ὑποθέσεων, αἱ ὁποῖαι διακοσμοῦν τοὺς τοίχους τῶν ἐκκλησιῶν. Αἱ ὑποθέσεις αὗται ἐξιστοροῦν σκηνὰς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, πρὸ παντὸς δὲ σκηνὰς εὐαγγελικάς. Ἑκάστη τῶν εἰκονιζομένων μορφῶν λαμβάνει ὡρισμένον σχῆμα, ἐπίσης καθορίζεται καὶ ἡ σύνθεσις τῶν παραστάσεων, καὶ ἐν γένει ἡ ἐκκλησία παρουσιάζει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὁλόκληρον ἐπικὸν ζωγραφικὸν κύκλον, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὴν λεγομένην βυζαντινὴν εἰκονογραφίαν. Τὰ εἰκονογραφικὰ θέματα, τὰ ὁποῖα διέπλασε τὸ Βυζάντιον καὶ ἐτελειοποίησαν οἱ ἄγνωστοι καλλιτέχναι τοῦ Μυστρᾶ, εἶναι τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα μετεδόθησαν εἰς τὴν ἰταλικὴν Ἀναγέννησιν καὶ εἰς τὴν Δύσιν.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν τέχνην τῶν *τοιχογραφιῶν* τοῦ Μυστρᾶ μετ᾽ ἐκπλήξεως καὶ μεθ᾽ ἡδονῆς ὁ θεατὴς βλέπει ἔργα ἀληθινῆς ζωγραφικῆς ἀναγεννήσεως. Τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ ἀπεικονίζονται εἰς συνθέσεις ἁπλοϊκὰς κατὰ τὴν ἔκφρασιν, πολλάκις ὅμως ἀρκετὰ πλουσίας εἰς πρόσωπα, πλουσιωτάτας εἰς ἀρχιτεκτονήματα καὶ εἰς ἄλλας γραφικὰς λεπτομερείας, μὲ χρωματισμοὺς ζωηροὺς ἀλλ᾽ ἁρμονικούς, μὲ σχέδιον σταθερὸν καὶ ἐκφραστικόν· εἰς πολλὰς συνθέσεις παρατηροῦμεν πομπικὴν μεγαλοπρέπειαν, ὅπως εἰς τὴν «Θείαν Λειτουργίαν» τῆς *Περιβλέπτου*, εἰς ἄλλας μορφὰς κλασσικῆς εὐγενείας, ὡς τὴν μορφὴν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ μορφὰς ἐκφραστικῆς δυνάμεως, ὅπως τοὺς προφήτας. Αἱ δὲ παραδόσεις περὶ τῆς Θεοτόκου καὶ ἡ ἱστορία τοῦ Ἰησοῦ, φαιδρύνονται μὲ τὴν παλαιὰν ἀλεξανδρινὴν χάριν, καὶ βλέπομεν σκηνὰς οἰκογενειακάς, ποιμένας ἐστεφανωμένους μὲ σταφυλάς, ὀρχηστρίδας καὶ παιδιάς. Ἡ τέχνη αὐτὴ ἡ βυζαντινή, ὑπὸ τὴν ἐλευθερωτέραν ταύτην καὶ εὐρυτέραν μορφήν, ἀλλὰ περικλειομένη εἰς τὸν μοναχισμόν. συνεχίζει καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν ἀξίαν προσοχῆς ἐξέλιξιν καὶ ἄνθησιν κατὰ τὸν ΙΣΤ΄ αἰῶνα εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ εἰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Παλαιολόγων διεκοσμήθησαν οἱ τοῖχοι τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μὲ ψηφιδωτά, ἀλλὰ πολὺ σπανίως, διότι δὲν ὑπῆρχε πλέον ὁ πλοῦτος, ὁ ὁποῖος ἀπῃτεῖτο διὰ τὴν πολυτελῆ ταύτην διακόσμησιν. Ἐν τούτοις, ἔχομεν λαμπρότατον σύνολον ψηφιδωτῶν εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μονὴν τῆς Χώρας (Καχριὲ-τζαμί), τὰ ὁποῖα ἐφιλοτεχνήθησαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος. Ἡ τέχνη τῶν ψηφιδωτῶν τούτων εἶναι ὁμοία μὲ τὴν τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ Μυστρᾶ· ἡ ἰδία συμμετρία καὶ ἁπλότης τῆς συνθέσεως, ἡ ἰδία ἁρμονία τῶν χρωματισμῶν, καὶ δεξιότης εἰς τὸ σχέδιον καὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν, ἡ ἰδία τέλος ἀλεξανδρινὴ χάρις φαιδρύνει τοὺς τοίχους τῆς Μονῆς τῆς Χώρας καὶ μαζὶ μὲ αὐτοὺς καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ θεατοῦ. Ἔγινεν ἀπόπειρα ἐσχάτως ὅπως χωρισθῶσιν εἰς σχολὰς τέχνης αἱ πολυπληθέσταται τοιχογραφίαι τῆς ἐποχῆς ταύτης, αἱ ὁποῖαι διεσώθησαν εἰς ὅλην τὴν χριστιανικὴν Ἀνατολήν. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ ἀνεπτύχθησαν τοπικαὶ διαφοραί, τὰς ὁποίας, ὡς εἶναι φυσικόν, εἰσῆγον οἱ καλλιτέχναι ἑκάστης χώρας. Ἀλλὰ τὸ νὰ διακρίνεται χωριστὴ τέχνη εἰς τὴν Σερβίαν ἢ ἀλλαχοῦ δὲν εἶναι σύμφωνον μὲ τοὺς οὐσιώδεις χαρακτῆρας, τοὺς ὁποίους ἐμφανίζουν αἱ σεοβικαὶ τοιχογραφίαι. Ἀναντίρρητον εἶναι ὅτι Ἕλληνες διδάσκαλοι διέδωκαν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Σερβίαν, ὅπως καὶ εἰς ἄλλας σλαβικὰς χώρας, τὴν βυζαντινὴν εἰκονογραφίαν καὶ τέχνην, καὶ ὅτι ὅλαι αἱ ζωγραφικαὶ αὗται συνθέσεις προέρχονται ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν ἀναγέννησιν τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος, ἡ ὁποία κύρια κέντρα ἔχει τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸν Μυστρᾶν. Αἱ δύο αὗται πρωτεύουσαι εὑρίσκοντο, ὡς γνωρίζομεν ἐκ τῶν πηγῶν, εἰς συνεχῆ ἐπικοινωνίαν. Καὶ εἶναι φυσικὸν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι οἱ δεσπόται τῆς Πελοποννήσου ἔφερον ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καλλιτέχνας ζωγράφους, διὰ νὰ κοσμήσουν τὰς ἐκκλησίας τῆς πρωτευούσης των, τὴν ὁποίαν ὠνειρεύοντο ν᾽ ἀναδείξουν πρωτεύουσαν ἑνὸς νέου ἑλληνικοῦ κράτους.

Digitized by Google

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Αἱ μελέται καθ' ὅλου περὶ τῆς βυζαντινῆς τέχνης ἤρχισαν πολὺ ἀργά. Πρῶτος ὁ ἀκαταπόνητος *Δουκάγγιος* ἐπρόσεξεν εἰς τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα. πολυτιμόταται δ' εἶναι καὶ σοφώταται αἱ πληροφορίαι αὐτοῦ εἰς τὸ ἔργον του «Constantinopolis christiana, seu descriptio urbis Constantinopolitanæ qualis extitit sub imperatoribus christianis» (1680). Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο εὑρίσκονται αἱ πολυάριθμοι εἰδήσεις τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων περὶ τῶν ἐκκλησιῶν, μονῶν, ξενώνων, παλατίων καὶ παντοίων ἄλλων ἱδρυμάτων. Τὰς σπουδαιοτέρας πηγὰς συνέλεξεν ἔπειτα ὁ *Unger*, Quellen der Byzantinischen Kunstgeschichte (1878), καὶ μετ' αὐτὸν ὁ *J. Richter* (1897). — Πλεῖστα ὅσα ὀφείλομεν εἰς τὸν ἐπιφανῆ παλαιὸν Γάλλον ἐρευνητὴν *Didron* (1806—1867), ὁ ὁποῖος εἰς τὰ ἐπὶ ἔτη ἐκδιδόμενα ὑπ' αὐτοῦ Annales archéologiques παρέσχε σημαντικὰς συμβολὰς εἰς τὴν χριστιανικὴν μεσαιωνικὴν τέχνην, ὄχι μόνον τῆς Δύσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς 'Ανατολῆς. Τέλος πρέπει νὰ μνημονευθῇ τὸ παλαιὸν συνολικὸν ἔργον τοῦ *Unger*, Christlich-griechische oder Byzantinische Kunst, τὸ ὁποῖον καὶ αὐτό, ὅπως τὸ κολοσσιαῖον ἱστορικὸν ἔργον τοῦ *Χόπφ*, εἶναι θαμμένον εἰς τὴν ἀπέραντον ἐγκυκλοπαιδείαν τῶν Ersch-Gruber (τ. 84, 1866 καὶ τ. 85, 1867).

Εἶναι δίκαιον, ἀλλ' εἶναι καὶ ἀναγκαῖον, νὰ μνημονεύωνται οἱ παλαιότεροι ἐργάται, τῶν ὁποίων ἄλλως καὶ αὐτὴ ἡ ἁπλῆ μνεία τῶν ἔργων καθίσταται δυσκολωτέρα ὁσημέραι. Μετὰ τὸν Unger ἐπῆλθε σιγή, καὶ μόλις μετὰ δεκαετίαν ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἀληθῶς ἐπιστημονικόν, ὑπὸ ἔποψιν τεχνικῆς ἐρεύνης, βιβλίον τοῦ ἐπιφανοῦς Ρώσου βυζαντιολόγου *Κοντακώφ*, «Ἱστορία τῆς βυζαντινῆς τέχνης» θεωρουμένης κυρίως εἰς τὰς μικρογραφίας (ἡ ρωσ. ἔκδοσις ἔγινε τῷ 1876, γαλ. μετάφρ. 1886—1891). 'Ενταῦθα δὲν θὰ μνημονευθοῦν παρὰ μόνον τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ τὰ οὐσιώδη ἔργα, διότι εἰς τοῦ *Κρουμβάχερ* τὴν «Ἱστορίαν τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας», ἡ ὁποία μάλιστα εἶναι καὶ πρόχειρος, μεταφρασμένη εἰς τὴν Βιβλιοθ. Μαρασλῆ, εὑρίσκεται λεπτομερέστατος κατάλογος τῶν δημοσιευθεισῶν μελετῶν περὶ τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Ἡ Byzantinische Zeitschrift, τὰ Βυζαντινὰ Χρονικὰ τῆς Πετρουπόλεως (καὶ ἄλλα περιοδικὰ) συμπληρώνουν τὰς πληροφορίας ταύτας. 'Επίσης πολλαὶ σημειώσεις βιβλίων καὶ συμβολῶν εὑρίσκονται εἰς τὰ μεγάλα βιβλία τοῦ *Schlumberger*, Nicéphore Phocas (1890) καὶ Épopée byzantine (3 τόμ., 1896—1905). Τὰ μεγαλοπρεπῆ ταῦτα βιβλία εἶναι πολυσπούδαστα διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς βυζαντινῆς τέχνης, διότι οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ εὑρίσκονται τόσαι εἰκόνες βυζαντινῶν μνημείων, ὥστε ἀναδεικνύονται ταῦτα ἓν ἄλλο μουσεῖον βυζαντινῆς τέχνης. — 'Επίσης βλ. καὶ τὰ βιβλία τοῦ *Diehl*, Justinien et la civilisation byzantine au VIe siècle (1901). Τὸ κατωτέρω μνημονευόμενον νεώτατον περὶ τῆς βυζαντινῆς τέχνης βιβλίον τοῦ *Diehl* περιέχει εἰς τὸν πρόλογον γενικὴν βιβλιογραφίαν, ἀναφέρει δὲ πλῆθος εἰδικῶν βιβλίων καὶ μελετῶν εἰς τὸ κείμενον, οὕτως ὥστε διὰ τῶν εἰδήσεων τοῦ Diehl κατέχει ὁ ἐρευνητὴς πλῆρες τὸ ὄργανον τῶν μελετῶν αὐτοῦ. Εἰς πολλὰς γενικὰς περὶ τέχνης ἱστορίας ἔχει καὶ τὴν θέσιν αὐτῆς ἡ βυζαντινὴ τέχνη. *Γενικὰ* βιβλία περὶ τῆς βυζαντινῆς τέχνης: *Bayet*, L'art byzantin (1883. Νέα ἔκδοσις 1904). — *Millet*, L'art byzantin (*A. Michel*, Histoire de l'art, τ. I καὶ III, 1905 καὶ 1908). — *Leclercq*, ἄρθρον Art byzantin, εἰς τὸ λεξικὸν τοῦ *Cabrol*, Dictionnaire d'archéologie chrétienne 1910, ὅπου καὶ πλεῖσται ἄλλαι σημαντικαὶ μελέται — *Dalton*, Byzantine art and archæology, 1911 (δὲν ἔχει τὴν ἀρχιτεκτονικήν). — *Wulff*, Altgriechische und byzantinische Kunst (εἰς 2 τόμ., 1914—1918). — Πρόσθεσε τέλος καὶ τὰ ἑλληνικὰ μικρὰ βιβλία τοῦ *Μαυρογιάννη* Βυζαντινὴ τέχνη καὶ Βυζαντινοὶ καλλιτέχναι (1891) καὶ τοῦ *Κωνσταντοπούλου* (περιορισθὲν εἰς τὴν παλαιὰν ἐποχήν).

Αἱ *ἀρχαὶ* καὶ οἱ πρῶτοι αἰῶνες τῆς βυζαντινῆς τέχνης ἠρευνήθησαν ἐξαιρέτως ὑπὸ δύο ἐπισήμων ἐρευνητῶν, τοῦ Ρώσου *Ἀϊναλὼφ* καὶ τοῦ Γερμανοῦ *Στρυγόφσκη*. Ὁ 'Αϊναλὼφ ἔγραψε θαυμάσιον βιβλίον: «Ἑλληνιστικαὶ ἀρχαὶ τῆς βυζαντινῆς τέχνης» (1900, ρωσ., ἐκδίδεται κατ' αὐτὰς ἀγγλ. μετάφρ. μετὰ βελτιώσεων). Ὁ Στρυγόφσκης, ἀκούραστος, εἰς πολλὰ βιβλία αὐτοῦ καὶ ἐργασίας, ἐξήτασε τὰ θέματα ταῦτα, ὡς Orient oder Rom (1901), Kleinasien (1902) κλπ. καὶ εἰς τὰ δύο νεώτατα: Die Baukunst der Armenier und Europa (εἰς 2 τόμ. 1918), Ursprung der Christlichen Kirchenkunst (1920).

Περὶ τῆς βυζαντινῆς εἰκονογραφίας ἐξαίρετα εἶναι τὰ ρωσικὰ ἔργα: *Ποκρόφσκη*, Μνημεῖα τῆς χριστιανικῆς τέχνης καὶ εἰκονογραφίας (1910).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Τοιχογραφίαι εἰς τὰς παλαιὰς ἑλληνικὰς καὶ ρωσικὰς ἐκκλησίας (1890) 'Επίσης τὸ βιβλίον τοῦ *L. Bréhier*, L' art chrétien (1918) ὑλικὸν πλουσιώτατον πρὸς μελέτην τῶν τοιχογραφιῶν ἐδημοσίευσεν ὁ *Millet* εἰς τὰ «Λευκώματα τοῦ Μυστρᾶ» (1910) καὶ «—τοῦ Ἁγίου Ὄρους» (1927).

Περὶ ἄλλων κλάδων τῆς βυζαντινῆς τέχνης, ὡς καὶ περὶ τόπων ὡρισμένων εὑρίσκεται πᾶν ὅ,τι χρειάζεται εἰς τὰς σημειώσεις τοῦ βιβλίου τοῦ *Diehl*, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἐπιφανὴς ἀκαδημαϊκὸς συνεκέντρωσε καὶ τὴν καλλίστην συνολικὴν ἔκθεσιν καὶ τὰς νεωτάτας εἰδικὰς πληροφορίας. Περὶ τῆς μικροτεχνίας: *J. Ebersolt*, Les arts somptueux de Byzance (1923). Τέλος μνημονευτέαι νεώταται ἐργασίαι: *Ebersolt*, La miniature byzantine (πολυτελέστατον βιβλίον, 1926).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Orient et Occident (1928).—*P. Muratoff*, La peinture byzantine (1928).—*W. Worringer*, Griechentum und Gotik vom Weltreich des Hellenismus (χωρὶς χρονολογίαν).

Τέλος μὲ ἰδιαιτέραν εὐχαρίστησιν πρέπει νὰ μνημονευθοῦν αἱ ἐργασίαι τῶν Ἑλλήνων ἐρευνητῶν τῆς Χριστιανικῆς καὶ τῆς βυζαντινῆς τέχνης, καὶ δὴ τοῦ *Λαμπάκη* καὶ τῶν νεωτέρων *'Αν. 'Ορλάνδου* καὶ *Γ. Σωτηρίου*, εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλεται ἡ γνῶσις πολλῶν ἀνεξερευνήτων βυζαντινῶν μνημείων τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἰδιαζόντως πολύτιμος ἐξερεύνησις λειψάνων παλαιῶν βασιλικῶν. Τοῦ *'Αδαμαντίου* δύνανται νὰ μνημονευθοῦν τὰ περὶ μικρογλυφίας ἐπὶ ἐλεφαντοστοῦ καὶ περὶ μικρογραφιῶν εἰς τὴν «Ἀγνείας πεῖραν», ὡς καὶ ἐσκορπισμένα μελετήματα περὶ μνημείων τοῦ Μυστρᾶ. Παρατηρητέον ὅμως γενικῶς ὅτι ἡ προσοχὴ τῶν Ἑλλήνων βυζαντινολόγων ἐστράφη μᾶλλον πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν φιλολογίαν τὴν βυζαντινήν, περὶ δὲ τῆς τέχνης κατέγιναν ἰδίως Γάλλοι καὶ πρὸ παντὸς Ρῶσοι ἐρευνηταί.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

ΣΤ') ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟΝ

Εἰς τὸν εὐρύτατον κύκλον ἐρεύνης τῶν ἀφορώντων εἰς τὸ Βυζάντιον, ὁ ὁποῖος διεγράφη ἐνταῦθα, περιελήφθησαν ὅλαι αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ βυζαντινοῦ ἱστορικοῦ βίου, καὶ ἡ εὐρύτης, ἡ συνολικότης αὕτη ἐπιτρέπει νὰ περιφέρωμεν συνοπτικὸν βλέμμα εἰς ὅλον τὸ μακρόβιον ἔργον τοῦ βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ. Πρέπει, διὰ νὰ εἶναι πλήρης καὶ τελείως διαφωτιστικὴ ἡ ἔκθεσις, νὰ διαγραφῇ καὶ ἡ ὅλη ἐκπηδῶσα εἰκὼν περὶ αὐτῆς ταύτης τῆς μεγάλης βυζαντινῆς Ἑλλάδος, καὶ ἔπειτα περὶ τοῦ ἔργου αὐτῆς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος, ὅπως ἔχει ἤδη ὑπὸ πολλῶν ἐξαρθῆ τὸ ἔργον τῆς ἀλεξανδρινῆς, καὶ τῆς πρὸ ταύτης κλασσικῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ἔρευνα ὅλων τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ, πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν, ἀλλ' ἔρευνα συγκριτικὴ καὶ στηριζομένη ἐπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, δεικνύει ἓν γεγονὸς ἀναμφίλεκτον, ὅτι ὁ βυζαντινὸς βίος ὑπῆρξεν, ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν τῆς ἐμφανίσεώς του ἕως τὸ τέλος, σύμφωνος πρὸς ἑαυτὸν καθ' ὅλας τὰς ὄψεις, εὑρίσκεται δηλαδὴ εἰς τὸ Βυζάντιον μία τελεία ἑνότης ἱστορίας καὶ βίου. Εἰς τοὺς αἰῶνας τῆς ἱστορικῆς ἀκμῆς ἀντιστοιχεῖ λαμπρότης γραμμάτων καὶ τέχνης, καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο τῆς τελείας ἱστορικῆς ἑνότητος δεικνύει ὅτι ὅλον τὸ ἔθνος κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐβάδιζεν ἡνωμένον πρὸς ἕνα καὶ ὡρισμένον σκοπόν, καὶ τοῦτον καθώριζεν ἡ ἑνιαία πολιτική, πρὸς τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας. Μία ἀντίθεσις ἐμφανίζεται κατὰ τὸ τέλος τοῦ βυζαντινοῦ βίου, ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων, ἡ παρακμὴ καὶ πτωχεία τοῦ κράτους ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου ἡ κίνησις καὶ ἡ λαμπρότης τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης. Ἡ ἀστραπὴ παιδείας καὶ καλλιτεχνικῆς αἰσθήσεως, ἡ ὁποία κατέλαμψεν ἐπὶ τὸν ἐκπνέοντα βυζαντινὸν βίον, φωτίζει πολιτικὰ ἐρείπια καὶ ἀπελπιστικούς, θλιβεροὺς ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων βασιλέων ὄχι πλέον πρὸς ἐπικράτησιν, ἀλλὰ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ὑπάρξεως. Ἡ ἀντίθεσις εἶναι βεβαίως ἐμφαντική, ἀλλ' ἂν ἐξετασθῇ ἄλλη ὄψις τοῦ προβλήματος, γίνεται εὐεξήγητος. Ὁ βίος ὁ πολιτικὸς ἐξηφανίζετο, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν συνεκροτεῖτο ὁ νεώτερος ἱστορικὸς βίος τοῦ ἔθνους. Μία μεγάλη δημιουργικὴ ἐργασία, ἴσως καὶ ἀσυνείδητος, τελεῖται εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις τῶν Ἑλλήνων, καὶ εἰς τοὺς ἄρχοντας καὶ εἰς τοὺς ἀρχομένους, μία μεγάλη δημιουργικὴ ἐργασία πρὸς νέαν ἐθνικὴν συγκρότησιν, ἡ ὁποία ἀπέτυχε μέν, διότι τὸ πολιτικὸν κέντρον ἔπεσε, συνεχίσθη ὅμως κατὰ τὴν δουλείαν καὶ ἐξεδηλώθη εἰς τὴν κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα πολιτικὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἔθνους.

Ἴσως πρόσετι ἐκπλήττει τὸν θεατὴν τῆς μακραίωνος ἱστορίας τοῦ βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ ἡ ἐπιφάνεια τῶν ρωμαϊκῶν τύπων διοικήσεως καὶ ἡ ὄχι γνησία ἐνίοτε καταγωγὴ αὐτοκρατόρων, στρατιωτικῶν, ἐνίοτε καὶ πολιτικῶν ἀρχόντων. Ἐν πρώτοις ταχέως ἀκόμη καὶ οἱ ρωμαϊκοὶ τύποι ἐξέλιπον, καὶ παράδοξον εἶναι νὰ γίνεται ἀκόμη λόγος περί τινων λατινικῶν λέξεων, αἱ ὁποῖαι παρέμειναν εἰς τὸν βίον τοῦ ἔθνους, αἱ ὁποῖαι ἦλθον, ὡς φαίνεται, μᾶλλον διὰ τῆς ἰταλικῆς, καὶ οὐδὲν ἄλλο δεικνύουν, διότι οὐδεμίαν σημασίαν δύνανται νὰ ἀσκήσουν αἱ ξέναι λέξεις. Εἶναι ἔκδηλον εἰς πάντα εἰλικρινῆ ἐρευνητὴν καὶ μετριόφρονα ἐπίσης, μὴ θέλοντα νὰ ἐπιδειχθῇ, διότι ἀτυχῶς καὶ ἐκ τῆς ὑπερκριτικῆς τάσεως πρὸς ἐπίδειξιν γνώσεων ἱστορικῶν ἢ ἄλλων, καὶ ἐκ τῆς τάσεως ταύτης προῆλθον κριτικαὶ περὶ τοῦ ὅλου βίου τοῦ ἔθνους, εἶναι ἔκδηλον ὅτι ἤδη οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Ε' αἰῶνος ἐθεώρουν τὸ κράτος αὐτῶν ὡς ὀρθόδοξον ἑλληνικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔπρεπε νὰ στηριχθῇ. Οἱ ρωμαϊκοὶ διοικητικοὶ τύποι ἐξηκολούθουν νὰ εἶναι σεβαστοί, ἐπίσης καὶ ἡ κοσμοκρατορικὴ ἀντίληψις τῆς αὐτοκρατορικῆς Ρώμης· ἀλλ' οὐδεὶς κυβερνήτης λαοῦ, ἄξιος τοῦ ὀνόματος, θ' ἀπεστέρει ἑαυτὸν κολοσσιαίας ἠθικῆς καὶ ἱστορικῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν εἶχε παραλάβει ἀπὸ τὸν πρῶτον Χριστιανὸν βασιλέα. Ἡ ἀρχὴ αὕτη ταχέως ἀντικατεστάθη μὲ τὴν ἄλλην, τὴν μεγάλην δύναμιν, ἡ ὁποία ἐνέκειτο εἰς τὴν ἐπικράτησιν καὶ τὴν ἠθικὴν κυριαρχίαν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἡ δύναμις τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἡ ὁποία εἶχεν ἐπιφέρει τὸν ἐξελληνισμὸν τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἐπέφερεν εὐκόλως καὶ ἀμέσως τὸν ἐξελληνισμὸν τίτλων τινῶν εἰς τὴν διοίκησιν· ἡ Ὀρθοδοξία ἐξελληνίσθη καὶ αὐτὴ τελείως, μέχρι τόσου σημείου, ὥστε αὐτοὶ οἱ ξένοι δὲν ὡμίλουν περὶ ὀρθοδόξου, ἀλλὰ περὶ ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Αἱ δύο δυνάμεις ἡνωμέναι, Ἑλληνισμὸς καὶ Ὀρθοδοξία, ἐν τῇ συναισθήσει ὁ μὲν πρῶτος τῆς παλαιᾶς πνευματικῆς, ἡ δὲ δευτέρα τῆς θρησκευτικῆς ὑπεροχῆς, ἀντικατέστησαν τὴν ρωμαϊκὴν ἰδέαν. Οἱ αὐτοκράτορες ἤρχοντο καὶ παρήρχοντο, ἀλλὰ σοφὴ κυβέρνησις ἀρχόντων Ἑλλήνων ἐκυβέρνα μὲ χεῖρα στιβαρὰν καὶ κατηύθυνε τὸ κράτος εἰς εὐρείας ἐκπολιτιστικὰς ὁδούς.

Τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ Δύσις. Ἂς στραφῇ τὸ ὄμμα τοῦ ἱστορικοῦ πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις. 'Ακόμη καὶ πρὸς Νότον, εἰς τὴν βυζαντινὴν 'Αφρικήν, ἔμειναν ἐπὶ μακρὸν αἱ ἑλληνικαὶ ἀναμνήσεις. 'Αλλ' ὁ Νότος ἀπωλέσθη ταχέως διὰ τὴν πολιτισμένην ἀνθρωπότητα, διότι ἔγινεν ἔδαφος τῆς βαρβαρότητος τοῦ Ἰσλάμ. Ἡ Δύσις ὅμως, καὶ δὴ ἡ Ρώμη, ἀπὸ τὴν ὁποίαν προῆλθον οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες, οἱ θελήσαντες νὰ συνεχίσουν τὴν ἐξουσίαν τοῦ κόσμου ἀπὸ τὸν Βόσπορον, ἡ Δύσις ταχέως ἐξελληνίσθη καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα, διὰ τρίτην φορὰν εἰς τὴν ἱστορίαν (πρῶτον κατὰ τὴν περίοδον τῶν ἀρχαίων ἀποικιῶν καὶ ἔπειτα κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον). 'Αμέσως μετὰ τὴν συγκρότησιν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ βυζαντινοῦ βίου, ἀπὸ τὸν Ε' μ. Χ. αἰῶνα καὶ ἑξῆς, Ἕλληνες ἔμποροι, ἰδίως ἐκ τῆς Συρίας, ἔκαμαν ἐμπορικὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας ὄχι μόνον εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς πόλεις τῆς Νοτίας Γαλλίας. Καὶ πρότερον ἀκόμη συνεχῶς ἤρχοντο Ἕλληνες ἢ καὶ ἐξελληνισμένοι Ἕλληνες καὶ μοναχοὶ εἰς τὴν Δύσιν, εἴτε ὡς ἔμποροι, εἴτε ὡς τεχνῖται· μαρτύρια τῆς ἐξαπλώσεως αὐτῶν εἶναι τὰ λείψανα τῆς τέχνης, τὸ παλάτιον τοῦ Διοκλητιανοῦ, αἱ βασιλικαὶ τῆς Βορείου 'Αφρικῆς καὶ τῶν ἄλλων χωρῶν τῆς δυτικῆς Μεσογείου. Ἡ κυριαρχία τῆς Ρώμης ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἦτο παροδικὴ εἰς τὴν Ἰταλικὴν Χερσόνησον ὑπὸ ἔποψιν πολιτικήν. 'Αλλὰ κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα βλέπομεν εἰς τὴν Ρώμην τόσον πολυπληθεῖς Ἕλληνας, τόσον ἔντονον ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν, ὥστε εἶχε γίνει, καὶ διὰ δευτέραν φοράν, ἑλληνικὴ πόλις (Urbs Graeca).

Οἱ πάπαι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχήν, βυθισμένοι εἰς τὴν ἀμάθειάν των, ἦσαν πιστοὶ ὑπήκοοι τοῦ Ἕλληνος αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὅταν δὲ ὁ ἀγὼν τῆς Εἰκονομαχίας ἐξηνάγκασε λογίους καὶ καλλιτέχνας Ἕλληνας μοναχοὺς νὰ καταφύγουν εἰς τὴν 'Ιταλίαν, τότε ὁλόκληρον τὸ μεσημβρινὸν μέρος αὐτῆς ἐκαλύφθη ἀπὸ Βασιλειανὰ μοναστήρια, τὰ ὁποῖα καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα διέδιδον τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ τέχνην εἰς τὴν 'Ιταλίαν καὶ εἰς τὴν Δύσιν. 'Ακόμη καὶ εἰς τὴν ἰρλανδικὴν μικρογραφίαν καὶ εἰς τὴν τέχνην τῶν Καρολιδῶν εὑρίσκεται ἡ ἐπίδρασις τῆς βυζαντινῆς τέχνης. 'Αργότερον ἦλθεν ἡ ἔνδοξος δυναστεία τῶν Μακεδόνων, τῆς ὁποίας μέγα ἔργον, ἐκτὸς τῶν τόσων ἄλλων, ὑπῆρξεν ἡ πλήρης ἀναστήλωσις τῆς πραγματικῆς καὶ τῆς ἐκπολιτιστικῆς ἐπιδράσεως εἰς τὴν 'Ιταλίαν.

'Αλλὰ καὶ ὅταν παρῆλθεν ἡ πολιτικὴ κυριαρχία, ἔμεινε βαθυτάτη ἡ ἐπίδρασις, τόσον ἰσχυρά, ὥστε βλέπομεν τοὺς Νορμανδοὺς βασιλεῖς τῆς Σικελίας καὶ τῆς Νεαπόλεως νὰ διαρρυθμίζουν τὸ κράτος αὐτῶν συμφώνως μὲ τοὺς θεσμοὺς τοὺς βυζαντινοὺς καὶ τὴν αὐλὴν αὐτῶν κατὰ μίμησιν πιστὴν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐλῆς. Καὶ ὄχι μόνον εἰς τοὺς Νορμανδούς, ἀλλ' ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς διαδόχους αὐτῶν τοὺς Ἄραβας τῆς Σικελίας εἶναι φανεραὶ αἱ ἐπιδράσεις αἱ βυζαντιναί. Μαρτύρια ἐμφανῆ εἶναι, πλὴν τῶν ἄλλων εἰδήσεων ἐκ τῶν πηγῶν, τὰ λείψανα τῶν μνημείων, τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ψηφιδωτῶν, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς τὰς χώρας τῆς Δαλματίας, τῆς 'Ιστρίας, τῆς 'Ιταλίας, τῆς Σικελίας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ βυζαντινὴ τέχνη ἔφθασεν ἕως τὴν Ἱσπανίαν, τῆς ὁποίας ἡ πρώτη περίοδος τῆς τέχνης ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς ἐγχωρίους ἱστορικοὺς ἑλληνοαραβικὴ περίοδος. 'Ακόμη καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν, εἰς τὴν ὁποίαν, εἰς ὁλόκληρον διαμέρισμα, εἰς τὸ Περιγόρδ, μὲ κέντρον τὸ Périgueux (ΒΑ. τοῦ Βορδώ), συναντᾶται σειρὰ τρουλλωτῶν ἐκκλησιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ ἐκκλησία τοῦ Périgueux νομίζεται μίμησις τῶν Ἁγίων 'Αποστόλων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς τὴν Γερμανίαν ἡ Ἑλληνὶς βασιλόπαις Θεοφανώ, σύζυγος τοῦ Ὄθωνος τοῦ Β', συνοδευθεῖσα εἰς τὴν νέαν πατρίδα της ἀπὸ ὅμιλον λογίων μοναχῶν, διέδωκε τὸν Ι'—ΙΑ' αἰῶνα εἰς τὴν βάρβαρον τότε Γερμανίαν ἀκτῖνας τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ εἶναι ἄξιοι προσοχῆς οἱ ἐγχώριοι χρονογράφοι, οἱ ὁποῖοι καταρῶνται τὴν Ἑλληνίδα βασίλισσάν των, ὅτι ἔφερεν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν τρυφηλὰς καὶ ἐπικινδύνους συνηθείας. 'Αλλ' ἡ πόλις, ἡ ὁποία ἔγινε καθ' ὁλοκληρίαν ἑλληνικὴ πόλις, «μία μικρὰ Κωνσταντινούπολις», ἦτο ἡ *'Ενετία*, ἡ ὁποία ὀφείλει τὴν λαμπρότητα αὐτῆς εἰς τὰ ἑλληνικὰ διδάγματα. Οἱ δόγαι τῆς Ἐνετίας εἶχον διαρρυθμίσει τὴν αὐλὴν αὐτῶν κατὰ πρότυπον τῆς βυζαντινῆς· ἂν δὲν ὡμίλουν τὰ ἑλληνικά, εἰσήγαγον ὅμως τὰς συνηθείας τῆς λεπτῆς ἐκφράσεως, ὅπως εἰσήγαγον καὶ τὰς συνηθείας τοῦ λεπτοτέρου κοινωνικοῦ βίου, τὸν ὁποῖον ἐδιδάσκοντο ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν· αἱ μεγάλαι κυρίαι τῆς Ἐνετίας ἐνεδύοντο, συμπεριεφέροντο κατὰ τὸν ἑλληνικὸν τρόπον. Τὸ θαυμάσιον σύμβολον τῆς βυζαντινῆς ἐπιδράσεως εἰς τὴν Δύσιν ἐγείρεται ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς τὴν πόλιν τῶν τεναγῶν, ὁ *Ἅγιος Μᾶρκος*, μὲ τὴν συμμετρίαν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς του, τὴν ποικιλίαν τῶν πολλῶν τρούλλων, τὴν λαμπρότητα τῶν ψηφιδωτῶν, τὴν πολυτέλειαν τῶν ἱερῶν σκευῶν καὶ κομψοτεχνημάτων, τὰ ὁποῖα βυζαντινοὶ καλλιτέχναι κατεσκεύασαν ἐπὶ τόπου ἢ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τὸ Βυζάντιον καὶ ὁ σλαβικὸς κόσμος. Οὐδεμία φυλὴ ἀνθρώπων ἠσθάνθη τόσον εὐρεῖαν καὶ τόσον βαθεῖαν τὴν βυζαντινὴν ἐπίδρασιν, ὅσον οἱ σλαβικοὶ λαοὶ καὶ κατ' ἐξοχὴν ὁ ρωσικὸς λαός. Τὰ ὀνόματα τῶν Ἑλλήνων ἱεραποστόλων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου εἶναι ὀνόματα ἱερὰ εἰς ὁλόκληρον τὸν σλαβικὸν κόσμον καὶ οἱ Σλάβοι διετήρησαν εἰς τοὺς ὑπ' αὐτῶν λεγομένους «Σλάβους 'Αποστόλους» εὐγνώμονα λατρείαν, ἡ ὁποία εἶναι τελείως δικαιολογημένη, διότι ὁ Μεθόδιος καὶ ὁ Κύριλλος ὑπῆρξαν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι εἰσήγαγον αὐτοὺς εἰς τὸν κύκλον τῶν εὐρωπαϊκῶν καὶ πολιτισμένων λαῶν, εἰς αὐτοὺς δὲ ὀφείλουν οἱ Σλάβοι τὴν Ἐκκλησίαν, τὸ ἀλφάβητον, τὴν φιλολογίαν, τὴν μουσικὴν καὶ τὴν τέχνην των. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ κηρύγματος τοῦ Κυρίλλου καὶ τοῦ Μεθοδίου ἔσχεν

Digitized by Google

ἀνυπολογίστους συνεπείας διὰ τὰς τύχας τῶν Σλάβων. Ἰδοὺ τί γράφει εἷ. νεώτερος Ρῶσος ἱστορικός: «Μετὰ δέκα αἰῶνας, οἱ ὁποῖοι παρῆλθον, ὁ Μεθόδιος καὶ ὁ Κύριλλος δὲν ἀνήκουν ἀκόμη εἰς τὸ παρελθόν. Καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας ἡμῶν ἀκόμη τὸ ὄνομά των εἶναι ἀχώριστον ἀπὸ ὅλα τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἐνδιαφέρουν καὶ διεγείρουν τὸν σλαβικὸν κόσμον». Ἡ ἀρχόντισσα τῆς Ρωσίας Ὄλγα, ἡ ὁποία ἐβαπτίσθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, δὲν κατώρθωσε νὰ διαδώσῃ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν μεταξὺ τῶν διαδόχων αὐτῆς. Τοῦτο ἐπέτυχεν ὁ ἔγγονος αὐτῆς Βλαδίμιρος (972—1015), ἐξηκολούθησε δὲ τὸ ἔργον αὐτοῦ ὁ υἱός του Γιαροσλάβος ὁ Μέγας (1015—1054). Λέγεται ὅτι ὁ Βλαδίμιρος, θέλων νὰ ἐκλέξῃ τὴν καταλληλοτέραν θρησκείαν διὰ τὸν λαόν του, ἀπέστειλε πρέσβεις διὰ νὰ μελετήσουν ὅλας τὰς θρησκείας τοῦ κόσμου. Οἱ Ρῶσοι, οἱ ὁποῖοι ἦλθον εἰς τὴν Κωνστανεινούπολιν, παρευρέθησαν εἰς μίαν λειτουργίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ᾐσθάνθησαν τόσον βαθὺν κατανυκτικὸν αἴσθημα, ὥστε ἐπιστρέψαντες εἶπον εἰς τὸν Βλαδίμιρον, ὅτι ἐνόμισαν ὅτι εὑρίσκοντο εἰς τοὺς οὐρανούς. Τότε ὁ Βλαδίμιρος ἐβάπτισε τὸν λαόν του εἰς τὴν Ὀρθόδοξον πίστιν, καὶ ἔκτοτε ἡ Ρωσία ἀνεπτύχθη καὶ ἐμεγάλωσε ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τοῦ Βυζαντίου. «Ἡ Ρωσία κατέστη ἓν εἶδος ἀποικίας τοῦ Βυζαντίου, λέγει ὁ Γάλλος ἱστορικὸς *Leroy-Beaulieu*. Οἱ Ρῶσοι μητροπολῖται ἦσαν Ἕλληνες, οἱ ἡγεμόνες αὐτῆς ἐνυμφεύοντο Ἑλληνίδας καὶ ἐπεσκέπτοντο τὸν Βόσπορον· τὰ πολυάριθμα σχολεῖα, τὰ ὁποῖα ἵδρυσαν ὁ Βλαδίμιρος καὶ ὁ Γιαροσλάβος, διηυθύνοντο ὑπὸ Ἑλλήνων κατὰ τὸ βυζαντινὸν πρότυπον. Ἐπὶ δύο καὶ περισσοτέρους αἰῶνας τὸ Βυζάντιον ἐνετύπωσεν εἰς τὰ ἤθη, τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰς ἀρεσκείας τῶν Ρώσων σφραγῖδα ἀκόμη ἐμφανῆ καὶ σήμερον κάτω ἀπὸ τὸ ἐπίχρισμα τὸ ταταρικόν, τὸ ὁποῖον ἐπεκάλυψε τὸ βίονν τῶν Ρώσων».

Ὡς πρὸς τὴν τέχνην, ἀπὸ τὸ Βυζάντιον ἔμαθεν ἡ Ρωσία, εἰς τὴν ὁποίαν ἕως τότε δὲν ὑπῆρχον παρὰ ξύλιναι οἰκοδομαί, νὰ κτίζῃ οἰκίας καὶ ἐκκλησίας. Ἕλληνες ἀρχιτέκτονες ἔκτισαν τὰς πρώτας ἐκκλησίας μὲ λίθους καὶ μὲ τοιχοδομίαν, Ἕλληνες ζωγράφοι διεκόσμησαν αὐτάς. Ὁ Ἕλλην ἱερεὺς Ἰωακεὶμ διηύθυνε τὴν κατασκευὴν τῆς Ἁγίας Σοφίας εἰς τὸ Νόβγοροδ, καὶ ἐπὶ τοῦ Γιαροσλάβου τὸ Κίεβον κατέστη μία πόλις βυζαντινή, «aemula sceptri Constantinopolitani et clarissimum decus Graeciae», λέγει παλαιὸς χρονογράφος. Τὸ θαυμάσιον μνημεῖον τοῦ Κιέβου εἶναι ἡ *Ἁγία Σοφία* αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν ἔκτισαν οἱ Ρῶσοι ἡγεμόνες διὰ νὰ ἔχουν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν πρωτεύουσάν των μίαν Ἁγίαν Σοφίαν. Τὰ ψηφιδωτά, αἱ τοιχογραφίαι εἶναι ἑλληνικαί, ἀκόμη καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ τὰς ὁποίας ἔχουν δὲν εἶναι γραμμέναι εἰς τὴν σλαβονικήν, ἀλλ' εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Καὶ πολὺ ἀργότερον, ὅτε ὁ Ἰβὰν ὁ Γ' ὁ Μέγας ἐνυμφεύθη τὴν ἀνεψιὰν τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, τὴν Σοφίαν Παλαιολογῖναν (1472), οἱ βογιάροι καὶ ὁ λαὸς αὐτοῦ ἐνεθουσιάσθησαν, διότι ἐνυμφεύετο μὲ τὴν ἀπόγονον, ἡ ὁποία ἀνῆκεν «εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν δένδρον, τὸ ὁποῖον ἐκάλυπτεν ἄλλοτε διὰ τῆς σκιᾶς αὐτοῦ ὁλόκληρον τὴν Ὀρθόδοξον Χριστιανωσύνην». Ἡ κόρη αὕτη τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων ἐξήσκησε κολοσσιαίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ Ἰβάν, καὶ εἰς αὐτὴν κατὰ μέγα μέρος ὀφείλεται ἡ ἀπόσεισις τοῦ τρομακτικοῦ ζυγοῦ τῶν Μογγόλων, ὁ ὁποῖος ἐβάρυνεν ἐπὶ αἰῶνας τὴν ρωσικὴν φυλήν. «Θὰ εἶμαι, ἔλεγεν εἰς τὸν Ἰβὰν ἡ Σοφία Παλαιολογῖνα, πολὺν καιρὸν ἀκόμη δούλη τοῦ χάνη τῶν Ταταρων;» δυσανασχετοῦσα διὰ τὸ ὄνειδος ἐν τῇ ὑπερηφανείᾳ τῆς καταγωγῆς αὐτῆς. Μὲ τὴν Σοφίαν πλῆθος Ἑλλήνων μεταναστῶν προσέτρεξαν εἰς τὴν Μόσχαν ἀπὸ τὴν Ρώμην, ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀπὸ ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὴν Ρωσσίαν ἔδωκαν πολιτικοὺς ἄνδρας, καλλιτέχνας, θεολόγους, ἔφεραν βιβλία ἑλληνικά, πολύτιμον κληρονομίαν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ.

Οἱ Νότιοι Σλάβοι ὑπέστησαν ἀκόμη βαθυτέραν τὴν βυζαντινὴν ἐπίδρασιν. Οἱ μεγάλοι Βούλγαροι ἡγεμόνες, ὁ Συμεών, ὁ Σαμουήλ, εἰσήγαγον εἰς τὴν πρωτεύουσάν των τὰ ἔθιμα τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς, ἀργότερον ὁ μέγας βασιλεὺς τῶν Σέρβων Στέφανος ὁ Δουσὰν μετέβαλε τοὺς βογιάρους του εἰς ἄρχοντας Βυζαντινούς, συμφώνως μὲ τὴν ἱεραρχίαν τοῦ βυζαντινοῦ παλατίου. Κατὰ δὲ τὴν ἐποχὴν τῶν Παλαιολόγων ἡ βυζαντινὴ τέχνη, ἐν τῇ τελευταίᾳ αὐτῆς ἀναλαμπῇ, ἐκάλυψε διὰ ναῶν καὶ διὰ τοιχογραφιῶν καὶ διὰ μικροτεχνημάτων τὸ ἔδαφος τῆς Σερβίας, τῆς Βουλγαρίας καὶ ἐξετάθη ἕως τὴν Ρουμανίαν (Jorga). Πέραν δὲ τῶν λαῶν τούτων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, οἱ ὁποῖοι παρέμειναν ἐπὶ αἰῶνας πνευματικοὶ ὑποτελεῖς τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, ἔρριψε καὶ πρὸς τὴν Ἀσίαν τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ τὸ Βυζάντιον· τὸ περίεργον δ' εἶναι ὄχι μόνον εἰς τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, καὶ τοὺς λαοὺς τοῦ Καυκάσου, Ἴβηρας καὶ Γεωργιανούς, εἰς τοὺς Ἀρμενίους, ἀλλ' ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς λυσσωδεστέρους ἐχθροὺς τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, εἰς τοὺς Ἄραβας, καὶ ἔπειτα καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς καταστροφεῖς, εἰς τοὺς Τούρκους. Ὅτε ὁ Μωάμεθ ὁ Β' κατέλαβε τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἄλλοτε εἰς τὴν Συρίαν οἱ Ἄραβες, ὁμοίως καὶ τώρα οἱ Τοῦρκοι Ἕλληνας ἀρχιτέκτονας προσέλαβον διὰ νὰ κτίσουν τὰ πρῶτα μεγαλοπρεπῆ τεμένη τῆς λατρείας αὐτῶν. Κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἡ τουρκικὴ ἀρχιτεκτονικὴ φθάνει εἰς μεγάλην ἀκμήν, καὶ τὰ οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα ἐκτίσθησαν τότε, δεικνύουν φανερὰς ὁμοιότητας μὲ τὰ κτίσματα τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλην τὴν πολιτικὴν ὀργάνωσιν αὐτῶν οἱ σουλτᾶνοι καθωδηγήθησαν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς ἑλληνικῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ διερρύθμισαν τὰς διαφόρους ὑπηρεσίας κατὰ τὸ βυζαντινὸν σύστημα.

Ὁποία ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις τοῦ Βυζαντίου εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ἀναγέννησιν τῆς Εὐρώπης δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκτεθῇ ἰδιαιτέρως ἐνταῦθα. Ἀρκεῖ νὰ ὑπομνησθῇ τὸ γεγονός, ὅτι κατὰ τρεῖς περιόδους ἐξήσκησε τὸ Βυζάντιον γενικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου ἱστορικοῦ καὶ τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ βίου ὁλοκλήρου τῆς Εὐρώπης. Πρῶτον κατὰ τὸν Η' ἕως τὸν Θ' αἰῶνα διὰ δύο ὁδῶν, διὰ τῶν ἐξορίστων εἰκονολατρῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπλημμύρησαν τὴν Ἰταλίαν καὶ ἄλλας χώρας τῆς Δύσεως, ὡς καὶ διὰ τῶν Παυλιανιτῶν αἱρετικῶν, καὶ κατ' ἄλλην κατεύθυνσιν διὰ τῶν Ἀράβων τῆς Ἱσπανίας, οἱ ὁποῖοι εἶχον διδαχθῆ τὴν ἑλληνικὴν σοφίαν εἰς τὴν Συρίαν καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἡ πρώτη ἀναγέννησις ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ἐπὶ τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου, ὀφείλεται εἰς τὸ Βυζάντιον. Μετὰ τρεῖς αἰῶνας οἱ σταυροφόροι ἤρχισαν νὰ ἐπανέρχωνται ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν καὶ μετέφεραν τότε εἰς τοὺς βυθισμένους εἰς τὸ σκότος λαοὺς τῆς Εὐρώπης πλείστας γνώσεις περὶ τῶν πολυτίμων πραγμάτων, τὰ ὁποῖα εἶχον ἴδει εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολήν.

Ἡ μεγίστη δὲ εὐεργεσία, τὴν ὁποίαν παρέσχε τὸ Βυζάντιον εἰς τοὺς ὀρθοδόξους λαοὺς τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, οἵτινες εἶχον πέσει εἰς τὴν ζοφερὰν δουλείαν τῶν Τούρκων, ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ διατήρησις αὐτῶν καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν καὶ τέλος καὶ αὐτὴ ἡ πολιτικὴ ἀναγέννησις αὐτῶν. Ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ θρησκεία διέδωκαν εἰς ὅλην τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου ἕνα κοινὸν ἱστορικὸν καὶ πνευματικὸν βίον, ὁ ὁποῖος συνεκράτησεν αὐτοὺς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας· «ὁ βυζαντινὸς πολιτισμός, λέγει ὁ Σέρβος ἱστορικὸς *Cvijic* (La péninsule Balkanique, 1918), ἐξηκολούθησε νὰ διαδίδεται εἰς τὸ σερβικὸν καὶ βουλγαρικὸν κράτος τοῦ μεσαίωνος. Οἱ ἱστορικοὶ καὶ οἱ ἀρχαιολόγοι ἐξηκρίβωσαν τὴν ἀναμφισβήτητον ταύτην ἐπίδρασιν, πολλάκις κυριαρχιακήν, εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικήν, εἰς τὴν διοίκησιν, εἰς τὴν θρησκευτικὴν διοργάνωσιν, ἐπίσης εἰς τὴν νομοθεσίαν, εἰς τὴν λογοτεχνίαν ἀκόμη, μάλιστα καὶ εἰς τὰς οἰκονομικὰς συνθήκας τοῦ βίου. Κατὰ δὲ τὴν διάρκειαν τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως ὁ ὑλικὸς πολιτισμὸς καὶ αἱ ἠθικαὶ ἰδέαι, αἱ ὁποῖαι ἤρχοντο ἀπὸ τὸ Βυζάντιον, ἐξηκολούθησαν νὰ διαδίδωνται εἰς τὴν Χερσόνησον. Τὰ παλαιὰ σύνορα, τὰ ὁποῖα ἠμπόδιζον τὴν διείσδυσιν τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, εἶχον ἐξαφανισθῆ καὶ τὰ μέσα τῆς διαδόσεως ἔμειναν ἐπίσης ἀποτελεσματικά, ἴσως καὶ περισσότερον. Ἡ βυζαντινὴ ἢ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἐπλημμύρησε, καθ' ὃν τρόπον τὸ τουρκικὸν κράτος, σχεδὸν ὁλόκληρον τὴν Χερσόνησον μὲ πολυάριθμον ἱερατεῖον καὶ κοινότητας, αἱ ὁποῖαι καθ' ἡμέραν ἐπληθύνοντο». Ὁ κοινὸς οὗτος πνευματικὸς βίος τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος διετήρησεν εἰς τοὺς λαοὺς τούτους τὴν ἠθικὴν δύναμιν ὅπως διέλθουν τέσσαρας αἰῶνας δουλείας καὶ ἐπιτύχουν τέλος τὴν πολιτικὴν αὐτῶν ἀναγέννησιν. Εἰς τὴν μακρινὴν ταύτην καὶ σκληρὰν πορείαν ὑπῆρξε πάλιν καθηγεμὼν καὶ κατὰ τοὺς αἰῶνας τῆς δουλείας καὶ κατὰ τὴν ἐξέγερσιν πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας ὁ ἑλληνικὸς λαός, ὁ ἄμεσος καὶ νόμιμος διάδοχος τοῦ Βυζαντίου.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

ΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ ΕΝ ΤΩ ΒΥΖΑΝΤΙΩ

Ἡ γενικὴ ἀντίληψις τὴν ὁποίαν ἀποκομίζει τις, ἀναδιφῶν τὰ ποικιλώτατα μνημεῖα τῆς πνευματικῆς ἐργασίας τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἶναι ὅτι κατὰ τὴν μακράν, χιλιετῆ, ζωὴν αὐτοῦ ἐκαλλιέργησεν ἀνίσως, διὰ πλείστους ἀντικειμενικοὺς λόγους, τὰ διάφορα πεδία τοῦ ἐπιστητοῦ. Ἐνῷ ἡ ἱστοριογραφία, ἡ θεολογία καὶ τὸ δίκαιον λαμβάνουν τεραστίαν ἀνάπτυξιν, τόσην ὥστε οἱ τρεῖς οὗτοι κλάδοι καὶ χωρὶς τὸ κατόρθωμα τῆς ἐπὶ τόσον μακρὸν χρονικὸν διάστημα διατηρήσεως ἑνιαίου ἑλληνικοῦ κράτους, νὰ ἀρκοῦν πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς σπουδαιότητος τὴν ὁποίαν ἔχει διὰ τὴν καθόλου ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος ἡ βυζαντινὴ περίοδος, αἱ ἄλλαι ἐπιστῆμαι σχεδὸν φυτοζωοῦν νοθευόμεναι μὲ ἀλλότρια στοιχεῖα καὶ δὲν κατορθώνουν νὰ παραγάγουν γενναῖόν τι, σύμμετρον πρὸς ὅσα παρήγαγεν ἡ ἱστοριογραφία, ἡ θεολογία καὶ τὸ δίκαιον.

ΘΕΟΛΟΓΙΑ. Ἐν Βυζαντίῳ ἡ θεολογία ἐκαλλιεργήθη περισσότερον παντὸς ἄλλου κλάδου τοῦ ἐπιστητοῦ. Σχεδὸν ὁλόκληρος ἡ βυζαντινὴ λογοτεχνία φέρει χαρακτῆρα ἐκκλησιαστικὸν καὶ θεολογικόν, δὲν ὑπάρχει δὲ οὐδὲ εἷς ἀξιόλογος διανοητὴς ἐν Βυζαντίῳ, ὁ ὁποῖος νὰ μὴ ἠσχολήθη ὁπωσδήποτε καὶ μὲ τὴν θεολογίαν. Βασικὸν χαρακτηριστικὸν τῆς βυζαντινῆς θεολογίας εἶναι ἡ ἀδιάσπαστος συνάφειά της πρὸς τὴν λογοτεχνικὴν παράδοσιν τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων καὶ ἡ καθ' ὅλην τὴν βυζαντινὴν περίοδον συνεχὴς καὶ ἐντατικὴ καλλιέργειά της. Μέχρι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἡ ἐν Βυζαντίῳ καλλιεργουμένη θεολογία ὑπερέχει κατὰ πολὺ τῆς δυτικῆς καὶ ἐπιδρᾷ σημαντικῶς ἐπ' αὐτῆς. Ὁ Σκότος ὁ Ἐριγενής, ὁ Πέτρος ὁ Λομβαρδὸς καὶ ὁ Θωμᾶς ὁ Ἀκυνᾶτος μεγάλως ὠφελήθησαν ἐξ αὐτῆς καὶ πολλὰ προσῳκειώθησαν.

Ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς βυζαντινῆς θεολογίας πρέπει νὰ διακριθῶσι δύο περίοδοι: Ἡ πρώτη εἶναι ἡ περίοδος τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Δ' αἰῶνος διεδέχθη τὴν ἀρχαίαν χριστιανικήν. Κατ' αὐτὴν καταβάλλονται προσπάθειαι στερεοποιήσεως τῶν δογμάτων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν κατὰ τῶν ἀντιδοξούντων πάλην. Ἡ δευτέρα περίοδος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος. Κατ' αὐτὴν εἰσάγονται οἱ ἀριστοτελικοὶ ὁρισμοὶ καὶ τάσσονται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς θεολογικῆς θεωρίας, τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ τὸ γνώρισμα τῆς ἐξόδου ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν πατέρων καὶ τῆς ἀρχομένης βυζαντινῆς σχολαστικῆς θεολογίας. Οὐσιώδης χαρακτὴρ τῆς δευτέρας περιόδου εἶναι προσκόλλησις εἰς τὴν παράδοσιν, ἥτις ἀρχὴν μὲν ἔθεσε τὴν τήρησιν τῶν δογμάτων τῶν πατέρων, ἀπεκλείσθη δὲ ἀπὸ πάσης οἱασδήποτε νέας ἐπιρροῆς. Ἀφ' ὅτου μάλιστα διὰ τῆς ἀναστηλώσεως τῶν εἰκόνων καὶ τῆς καθιερώσεως τῆς ἑορτῆς τῆς Ὀρθοδοξίας ἔληξε καὶ ὁ τελευταῖος μέγας δογματικὸς ἀγών, ἡ προσκόλλησις εἰς τὴν παράδοσιν καὶ ἡ προσπάθεια διαφυλάξεως τῆς κληρονομίας τῶν πατέρων ἀποβαίνει πανίσχυρος.

Δογματική. Ἡ λογοτεχνικὴ ἐργασία τῶν Βυζαντινῶν θεολόγων ἀπέβλεπε κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὴν ἔκθεσιν, τὴν ἀπόδειξιν καὶ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν δογμάτων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ εἰς τὴν καταπολέμησιν τῶν ἀντιπάλων αἱρέσεων. Ἡ κατὰ τῶν αἱρέσεων πολεμικὴ ἄρχει τῆς θεολογικῆς λογοτεχνίας, ἰδίως ἐν τῇ πρώτῃ τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς περιόδῳ ἀπὸ τοῦ Δ' μέχρι τοῦ Θ' αἰῶνος, ἕνεκα τῶν κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον συγκροτηθέντων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δογματικῶν ἀγώνων. Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα διεξάγεται δεινὸς κατὰ τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ ἀγών, κατὰ τὸν ὁποῖον διακρίνεται ὡς ὑπέρμαχος τῆς Ὀρθοδοξίας *Λεόντιος ὁ Βυζάντιος*. Ἡ στερέωσις καὶ καθιέρωσις τῆς εἰκονολατρείας ἔφερεν εἰς τὴν πλήρη αὐτῶν ἀνάπτυξιν τὰ ἰδιάζοντα εἰς τὸ Βυζάντιον θεολογικὰ δόγματα. Ὁ *Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός*, εὑρισκόμενος πρὸ συντετελεσμένου ἤδη δογματικοῦ συστήματος, συντάσσει τὸ ἐγχειρίδιον «Πηγὴ γνώσεως», τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν περιεκτικότητα τοῦ σχεδίου ἔμεινεν ἀνυπέρβλητον. Ὁ *Φώτιος* δὲν κατεσκεύασε συστήματα, ἀλλ' ὥρισε τὴν πορείαν τῆς μετ' αὐτὸν δογματικῆς, ἀποκρούσας ἐν τῇ περὶ Τριάδος διδασκαλίᾳ τὸ ἐν τῇ Δύσει διαμορφωθὲν δόγμα περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ.

Ἑρμηνευτική. Ἐν τῇ ἑρμηνευτικῇ αἱ ἐπιτελεσθεῖσαι ἐργασίαι εἶναι ὀλιγώτερον σημαντικαὶ ἀπὸ τὰς ἐν τῇ δογματικῇ ἐπιτελεσθείσας. Ἡ κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ζ' αἰῶνος συνελθοῦσα ἐν Τρούλλῳ σύνοδος (692) εἶχε θεσπίσει, ὅτι ἐν τῇ ἐξηγήσει τῆς ἁγίας Γραφῆς ἔπρεπε νὰ προτιμᾶται πάσης ἰδίας ἐρεύνης ἡ ἑρμηνεία τῶν μεγάλων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ἕνεκα τούτου ἐξέλιπε πᾶσα φροντὶς πρὸς ἐπέκτασιν τῶν προεισαγωγικῶν καρποφόρου ἑρμηνευτικῆς γνώσεων καὶ ἐμβάθυνσιν εἰς αὐτὰς καὶ ἡ ὤθησις πρὸς διαμόρφωσιν ἐμβριθεστέρας κριτικῆς τῶν Γραφῶν. Παρὰ ταῦτα ὅμως, ἡ κυρίως ἑρμηνευτικὴ ἔτυχε ποιᾶς τινος καλλιεργείας, τὸ μὲν δι' ἑρμηνευτικῶν σειρῶν, τὸ δὲ δι' ἰδιαιτέρων ὑπομνημάτων, οἱ συγγραφεῖς τῶν ὁποίων ἐξηρτῶντο μὲν πάντες ἐκ τῶν ἀρχαίων πατέρων, ἀλλ' ὁπωσδήποτε μέχρι τινὸς παρέσχον τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἐργασίαν.

Μυστικὴ κλπ. Ἐν τῷ μυστικῷ καὶ τῷ ἀσκητικῷ κλάδῳ τῆς θεολογίας τὸ πεδίον ἔμεινε περισσότερον ἐλεύθερον παρὰ εἰς τὸν δογματικὸν καὶ ἑρμηνευτικόν. Καὶ παρατηρεῖται μὲν ἐν τῷ ἀσκητικῷ ἱκανῶς ἡ ἐκ τῶν πατέρων τοῦ Δ' καὶ τοῦ Ε' αἰῶνος ἐξάρτησις, ἀλλ' ὁ πρακτικὸς χριστιανικὸς βίος καὶ οἱ κανόνες αὐτοῦ δὲν ἔγιναν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν πατέρων ἀντικείμενον συνοδικῶν ἀποφάσεων, καὶ τοῦτο ἐπέδρασεν εὐνοϊκῶς ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τῆς ἀσκητικῆς λογοτεχνίας. Διαρκῆ τροφὴν εἰς αὐτὴν ἔδιδεν ὁ μοναχισμός, ὅστις καθ' ἅπασαν τὴν βυζαντινὴν περίοδον ἤκμαζε μεγάλως. Εἰς τὴν διαμόρφωσιν ἀφ' ἑτέρου τῆς βυζαντινῆς μυστικῆς ἀφετηρίαν ἔδωσαν τὰ συγγράμματα τοῦ Διονυσίου τοῦ Ψευδοαρεοπαγίτου. Ἐξ αὐτῶν ἐλήφθη ὁ ἰδιόρρυθμος χαρακτήρ, ὁ ὁποῖος παρατηρεῖται εἰς τὴν βυζαντινὴν μυστικήν, ἡ τάσις δηλονότι πρὸς συμβολισμὸν τῶν ἱεροτελεστιῶν. Ἐκ-

Digitized by Google

καθάρισιν τῆς μυστικῆς τοῦ Διονυσίου ἀπὸ τῶν νεοπλατωνικῶν ἐπηρειῶν καὶ ἐναρμόνισιν αὐτῆς πρὸς τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν ἐπέτυχεν ὁ *Μάξιμος ὁ ὁμολογητής*. Μετ' σύτὸν *Συμεὼν ὁ Μάμαντος* καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης *Νικόλαος Καβάσιλας* ἐξυψώνουν τὴν βυζαντινὴν μυστικὴν καὶ τὴν καθιστοῦν ἐφάμιλλον τῆς δυτικῆς.

Ρητορική. Ἐν οὐδενὶ τῶν κλάδων τῆς θεολογίας παρήγαγεν ἡ βυζαντινὴ Ἐκκλησία τόσα λογοτεχνικὰ μνημεῖα ὅσα ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ρητορικῇ, διότι οὐδεὶς ἄλλος κλάδος εἶναι τοσοῦτον συνδεδεμένος πρὸς τὸν πρακτικὸν ἐκκλησιασιικὸν βίον. Καθόλου ἐξεταζομένη ἡ βυζαντινὴ ἐκκλησιαστικὴ ρητορικὴ ὑπερέχει τῆς μεσαιωνικῆς τῶν δυτικῶν ὁμιλητικῆς, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἕνεκα τῆς στενῆς συναφείας της πρὸς τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἕνεκα τῶν φυσικῶν ρητορικῶν χαρισμάτων τοῦ Ἕλληνος. Ἀλλ' ὅμως εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος ρητορικῆς τοῦ Δ' αἰῶνος οὐδέποτε πλέον ἀνῆλθε, μᾶλλον δὲ ἐλλείψεις λογοτεχνικὰς σπουδαίας δεικνύει, ὅπως π. χ. ἄμετρον ἐγκωμιασμόν, ὑπερβολικὴν συσσώρευσιν ρητορικῶν σχημάτων καὶ τρόπων, ἄχαριν ἐφαρμογὴν τοῦ διαλόγου, ὡς καὶ ἔλλειψιν πλήρη ἱστορικοῦ πνεύματος, ἕνεκα τῆς ὁποίας πολλάκις πολλὰ τὰ ἀνάρμοστα καὶ κωμικὰ συμβαίνουν. Τὸ περιεχόμενον τῶν ἐκκλησιαστικῶν λόγων κατοπτρίζει κάλλιον ἢ οἱονδήποτε ἐκ τῶν ἄλλων λογοτεχνικῶν μνημείων τὴν κλίσιν αὐτῆς πρὸς δογματικὰς ἀναπτύξεις μᾶλλον ἢ πρὸς πρακτικοὺς σκοποὺς καὶ τὴν ὡραιοτέραν ἀντίληψιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν σκυθρωπὴν θρησκευτικότητα τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν. —ο.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ. Μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἄρχεται νέα ὅλως πνευματικὴ κατεύθυνσις, ἥτις καταλαμβάνει καὶ σύμπασαν τὴν φιλοσοφικὴν διανόησιν. Διότι αὕτη δὲν ὁρμᾶται πλέον ἀπὸ τοῦ καθαρῶς φιλοσοφικοῦ διαφέροντος πρὸς ἐπιστημονικὴν ἔρευναν ἢ ἀπὸ τῆς ὁρμῆς πρὸς ὡρισμένον τρόπον τοῦ βίου, ἀλλὰ κατέχεται ὑπὸ βαθείας θρησκευτικῆς διαθέσεως, κορυφουμένης εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὴν ἀγόπην καὶ τὴν χάριν τοῦ λυτρωτοῦ. Τὴν ἔκφρασιν αὐτῆς εὑρίσκει ἡ διάθεσις αὕτη ἐν τῇ χριστιανικῇ σωτηριολογίᾳ καὶ ἐν τῇ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς συγκροτηθείσῃ κοσμοθεωρίᾳ. Πρὸς ἀποτέλεσιν ὅμως αὐτῆς ἠναγκάσθη ὁ Χριστιανισμὸς νὰ προστρέξῃ εἰς τὰς φιλοσοφικὰς δοξασίας τῆς ἀρχαιότητος. Οὕτως ἐδημιουργήθη ἡ φιλοσοφία τῶν πατέρων ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν κυρίως τοῦ Πλάτωνος, ἐξικνουμένην μέχρι τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, καὶ ἡ σχολαστικὴ φιλοσοφία βραδύτερον, στηριζομένη ἐπὶ τοῦ Ἀριστοτέλους. Φυσικὸν εἶναι ὅτι τὸ Βυζάντιον, τελοῦν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἐκκλησιαστικῶν διαφερόντων, δὲν προήγαγε τὴν φιλοσοφικὴν ἔρευναν, ἐφ' ὅσον παρείχετο ὁ χριστιανισμὸς ὡς ἡ ὑψίστη φιλοσοφία καὶ ἐφ' ὅσον ἔργον τῶν πεπαιδευμένων ἦτο ἡ εἰς τὰς διδασκαλίας αὐτοῦ ἐμβάθυνσις καὶ ἡ πληρεστέρα διατύπωσις τοῦ περιεχομένου αὐτῶν διὰ τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας.

Ἀπὸ τοῦ διατάγματος τοῦ Ἰουστινιανοῦ περὶ τῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν (529) περιορίζεται ἢ καὶ παύει ἐντελῶς ἡ ἐπίδρασις τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας, ἥτις ἀντικαθίσταται διὰ τῆς ἀριστοτελικῆς, χρησιμοποιουμένης ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν πρῶτον, ἔπειτα δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων κατὰ τὰς διαφόρους θεολογικὰς ἔριδας. Οἱ *νεστοριανοί*, διὰ τῶν ὁποίων γνωρίζουσιν οἱ Ἄραβες τὸν Ἀριστοτέλη, καὶ οἱ *μονοφυσῖται* καθιστοῦν τὴν Συρίαν κέντρον ἀριστοτελικῶν σπουδῶν. Ὁ μονοφυσίτης *Ἰωάννης ὁ Φιλόπονος* ἢ *Γραμματικὸς* ἦτο ἀριστοτελικός, καταντήσας εἰς τριθεΐαν διὰ τῆς εἰς τὴν θεολογίαν ἐφαρμογῆς τῶν κατηγοριῶν τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἡ ἐξέλιξις τῆς θεολογίας εἰς συστηματικὴν ἐπιστήμην εἶχεν ὡς ἐπακόλουθον τὴν ἐξαιρετικὴν χρησιμοποίησιν τῆς ἀριστοτελικῆς λογικῆς ὡς τοῦ ὀργάνου τῆς συστηματοποιήσεως ταύτης καὶ καθόλου τῆς θεολογικῆς διδασκαλίας. *Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς* παρέχει τὸ πλῆρες σύστημα τῆς καθόλου διδασκαλίας τοῦ Χριστιανισμοῦ τῇ βοηθείᾳ τῆς λογικῆς καὶ τῆς ὀντολογίας τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ *Φώτιος* προτιμᾷ τοῦ Πλάτωνος τὸν Ἀριστοτέλη, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν μαθητήν του *Ἀρέθαν*. Τοῦτο δέ, ἐπειδὴ ὁ Πλάτων ἔχει πολλὰ τὰ φαντασιώδη καὶ ἀνυπόστατα.

Κατὰ τὸν Ι' καὶ ΙΑ' αἰῶνα τὸ Βυζάντιον ἐμφανίζει πλήρη ἐπιστημονικὴν παρακμήν. Ἡ περὶ τὸν Ἀριστοτέλη ἀσχολία καταντᾷ ὅλως ἐξωτερική, ὁδηγοῦσα εἰς σχολαστικὰς μεθόδους καὶ σχολαστικὴν νοοτροπίαν. Διὰ τῆς κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἐπανιδρύσεως τῆς Ἀκαδημείας ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου ἀναζωογονεῖται ὁπωσδήποτε καὶ τὸ ἐπιστημονικὸν πνεῦμα. Θὰ ἠδύνατό τις μάλιστα νὰ ὁμιλήσῃ περὶ πραγματικῆς ἀναγεννήσεως ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν, ὡς καὶ περὶ ἀνατολικοῦ Ἀνθρωπισμοῦ, συνεχισθέντος καὶ ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων. Παρὰ τὸν Ἀριστοτέλη ἀναφαίνεται πάλιν ὁ Πλάτων, ὅστις κηρύσσεται μάλιστα ἀνώτερος ἐκείνου. Οὕτω λ. χ. ὑπὸ *Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ*, τοῦ πρωτίστου ἢ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων. Ὁ Ἀριστοτέλης ἥπτετο, ὡς λέγει, «ἀνθρωπικώτερον τὰ πολλὰ τῶν θεολογικῶν δογμάτων». Τοὐναντίον ὁ Πλάτων εἶναι αἰθεροβάμων, «οὐδεὶς δὲ τῶν πάντων ἀνθρώπων διαμιλλήσαιτο ἂν αὐτῷ ἢ ὁ μέγας ἐν Θεολογίᾳ Γρηγόριος». Ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν Ὑπομνήματα εἰς τὴν τοῦ Πλάτωνος ψυχογονίαν, Παντοδαπὴν Διδασκαλίαν, Ἐπιλύσεις συντόμους φυσικῶν ζητημάτων κ. ἄ. Παρὰ τὴν πρὸς τὸν Πλάτωνα προτίμησιν αὐτοῦ ἠσχολήθη ἐπιμελῶς καὶ περὶ τὸν Ἀριστοτέλη, ὡς δεικνύουν πολλά τε καὶ ἄλλα καὶ ἡ Σύνοψις εἰς τὴν Ἀριστοτέλους λογικὴν ἐπιστήμην. Τοῦτο ὅμως δὲν ἐκώλυσε τὴν πρὸς τὸν φίλον καὶ συνάδελφον ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ *Ἰωάννην Ξιφιλῖνον* ἔριν, ἕνεκα τῆς πρὸς τὸν Ἀριστοτέλη ἀγάπης τοῦ τελευταίου τούτου. Διάδοχος τοῦ Ψελλοῦ ἐν τῷ ἀξιώματι τοῦ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων ἐγένετο *Ἰωάννης ὁ Ἰταλός*, συγγράψας ὑπόμνημα εἰς τὸ Περὶ ἑρμηνείας τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἄλλα ἔργα ἀναφερόμενα εἰς τὴν λογικήν. *Μιχαὴλ ὁ Ἐφέσιος* ὑπεμνημάτισε τὸ Ὄργανον τοῦ Ἀριστοτέλους, *Εὐστράτιος ὁ Νικαίας* τὰ Νικομάχεια, *Θεόδωρος ὁ Σμύρνης* ἔγραψεν Ἐπιτομὴν τῶν ὅσα περὶ φύσεως καὶ τῶν φυσικῶν ἀρχῶν τοῖς παλαιοῖς διείληπται, *Νικόλαος ὁ Μεθώνης* τέλος ἀναίρεσιν τῆς Θεολογικῆς στοιχειώσεως τοῦ Πρόκλου, ἡ ὁποία ὅμως δὲν εἶναι πρωτότυπος. Ὁ *Νικηφόρος Βλεμμύδης* κατὰ τὸν ΙΓ' καὶ ὁ *Γεώργιος Παχυμέρης* κατὰ τὸν ΙΔ' συνεχίζουν τὰς ἀριστοτελικὰς σπουδάς. Ὁ ποῶτος συνέγραψε πλὴν ἄλλων Ἐπιτομὴν Λογικῆς, ὁ δεύτερος Ἐγχειρίδιον τῆς ὅλης φιλοσοφίας τοῦ Ἀριστοτέλους. Τέλος ὁ *Μάξιμος Πλανούδης*, ἀκμάσας περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, μετέφρασεν ἐκ τοῦ λατινικοῦ φιλοσοφικά τινα ἔργα, ἐν οἷς κοὶ τὸ De consolatione philosophiae τοῦ Βοηθίου, προοδοποιήσας τὴν μεταξὺ βυζαντικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς Δύσεως σύνδεσιν. Ὀλίγον μετ' αὐτὸν μετέφρασεν ὁ *Δημήτριος Κυδώνης* ἔργα Θωμᾶ τοῦ Ἀκινάτου.

Ἡ νεοπλατωνικὴ φιλοσοφία δὲν παραμένει ἄνευ ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ, καὶ ἰδίᾳ τοῦ θρησκευτικοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν, ἕνεκα πρὸ πάντων τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου* φερομένων χριστιανικῶν μυστικῶν συγγραμμάτων. *Συμεών*, ὁ *νέος θεολόγος* ἐπικληθείς, καὶ ὁ *Νικόλαος Καβάσιλας* εἶναι οἱ κατ' ἐξοχὴν ἀντιπρόσωποι τῆς μυστικοπαθείας κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, ἥτις δεικνύει ἐν πολλοῖς ὁμοιότητα πρὸς τὴν τῆς Δύσεως. Ἀλλὰ τὸ ἐνδιαφέρον εἶναι ἐστραμμένον πρὸς τοὺς δύο μεγάλους φιλοσόφους τῆς ἀρχαιότητος. Ὁ περὶ αὐτοὺς ἀγὼν συνεχίζεται καὶ καθ' ὅλον τὸν ΙΔ' αἰῶνα, ὅτε καὶ ἀποβαίνει ὀξύτατος. Ὁ *Νικηφόρος Γρηγορᾶς* ἡγεῖται τῶν πλατωνιζόντων, ἀγωνιζόμενος κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Ζ' τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὅστις ὑπερήσπιζε τὸν Ἀριστοτέλη. Ἡ πτῶσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν ἀγῶνα. Ὀλίγον πρὸ τῆς καταστροφῆς μετήνεγκον τὴν πλατωνικὴν φιλοσοφίαν εἰς τὴν Δύσιν ὁ *Γεώργιος Πλήθων Γεμιστὸς* καὶ ὁ *Βησσαρίων*. Ἐκεῖνος ἐγένετο ὁ εἰσηγητὴς καὶ ζωογονητὴς τῶν πλατωνικῶν καὶ νεοπλατωνικῶν σπουδῶν ἐν τῇ Δύσει, ὁ δὲ ἔπειτα καρδινάλιος συνέγραψεν «Adversus calumniatoren Platonis», ὑποστηρίξας τὴν πλατωνικὴν φιλοσοφίαν μετὰ μετριοπαθείας καὶ ἀμεροληψίας, ὧν ἐστερεῖτο ὁ ἐνθουσιώδης Πλήθων (βλ. καὶ λ. Βησσαρίων).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κρουμβάχερ*, Ἱστορία βυζ. λογοτεχνίας ἐν Βιβλιοθ. Μαρασλῆ. — *Μοσχάκη*, Ἡ φιλοσοφία τῶν πατέρων. — *L. Stein*, Die Continuität der griech. Philosophie in der Gedannenwelt der Byzantiner (Archiv. für gesch. der Phil. 19) 1896. — *Α. Διομήδους Κυριακοῦ*, Ἐκκλησ. Ἱστορία. — *Roht*, Sosiale und Kulturgeschichte der byz. Reiches, 1919. — *Gelzer*, Byz. Kulturgeschichte, 1909. — Αἱ διάφοροι ἱστορίαι τῆς φιλοσοφίας, ὡς καὶ πολυάριθμοι μονογραφίαι. Ν.Ι.Λ.

ΔΙΚΑΙΟΝ. Ὀνομάζεται *Βυζαντινὸν δίκαιον* ὑπὸ τῶν νεωτέρων τὸ δίκαιον, τὸ ὁποῖον ἴσχυσεν εἰς τὸ Ἀνατολικὸν κράτος ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰουστινιανοῦ (565) μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (1453).

Κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐννεακοσίων τούτων περίπου ἐτῶν ὑπέστη τὸ δίκαιον, ὡς εἰκός, μεταλλαγὰς σπουδαίας ἔν τε τῇ νομοθεσίᾳ καὶ τῇ ἐπιστήμῃ, αἵτινες ἀνταποκρίνονται εἰς ἓξ περιόδους, ὧν ἑκάστη ἀποτελεῖ σταθμὸν ἐξελίξεως ἐν σχέσει πρὸς τὴν προηγουμένην. Αἱ περίοδοι αὗται εἶναι:

I. Ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰουστινιανοῦ μέχρι Λέοντος Γ' τοῦ Ἰσαύρου (565—717).

II. Ἀπὸ τοῦ Λέοντος Γ' μέχρι Βασιλείου Α' τοῦ Μακεδόνος (717—867).

III. Ἀπὸ τοῦ Βασιλείου Α' μέχρι Κωνσταντίνου Θ' τοῦ Μονομάχου (867—1042).

IV. Ἀπὸ Κωνσταντίνου Θ' μέχρις τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων (1042—1204).

V. Ἀπὸ τῆς ἁλώσεως ταύτης μέχρι ἐπανακτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Μιχαὴλ Παλαιολόγου (1204—1260).

VI. Ἀπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει βασιλείας τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου μέχρι πτώσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας (1261—1453).

I. Τῆς πρώτης περιόδου (565—717) ἡ ἔναρξις δὲν καθορίζεται ὑπὸ πάντων κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Τινὲς Βυζαντινὸν δίκαιον ὀνομάζουν τὸ δίκαιον τῆς Ἀνατολικῆς ἐπικρατείας, ἀφ' ὅτου ἐχωρίσθη εἰς δύο τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος (364) καὶ ἐφεξῆς. Ἄλλοι τοποθετοῦν τὴν ἀρχὴν τῆς περιόδου εἰς τὴν ἄνοδον τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὸν θρόνον (527). Ἀλλ' ἂν ἐξενίκησεν ἡ γνώμη, ἡ ὡς σημεῖον ἐνάρξεως λαμβάνουσα τὸ τέρμα τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τοῦτο ὀφείλεται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸν εἰδικὸν λόγον, ὅτι διὰ τοὺς Γερμανοὺς τὸ ἐφεξῆς δίκαιον δὲν ἔσχε πρακτικὴν σημασίαν καὶ συνεπῶς τὸ ὑπ' αὐτῶν παρειλημμένον Ρωμαϊκὸν δίκαιον κλείει μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸν γενικὸν λόγον, ὅτι ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰουστινιανοῦ κυρίως καὶ ἐφεξῆς προσλαμβάνει τὸ δίκαιον, ὅσον ἀφορᾷ τὴν γλωσσικὴν μορφήν, ἑλληνικὸν χαρακτῆρα, οὗ ἕνεκα καὶ ἀποκαλεῖται τὸ δίκαιον τοῦτο ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἐρευνητοῦ αὐτοῦ Ζαχαρία φὸν Λίγκενταλ οὐχὶ βυζαντινόν, ἀλλ' «ἑλληνορρωμαϊκὸν» δίκαιον.

Κατὰ τὴν πρώτην ταύτην περίοδον ἄξιαι σημειώσεως δὲν εἶναι μόνον αἱ νομοθετικαὶ μεταρρυθμίσεις, ἀλλὰ καὶ ἡ ἑλληνοποίησις τοῦ δικαίου ὑπὸ τὴν δηλωθεῖσαν ἔννοιαν καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ αὐτοῦ ἐπεξεργασία. Ὁ Ἰουστινιανὸς θεωρῶν ἑαυτὸν ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς διάδοχον καί, δὴ ἀνώτερον πάντων τῶν καισάρων, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρόμαχον τῆς Ὀρθοδοξίας, πρὸς ἣν ἀντετίθετο πᾶν τὸ ἑλληνικὸν ὡς ἐθνικόν, ἐπέμεινεν εἰς τὴν τεχνητὴν διὰ τῆς λατινικῆς γλώσσης παράτασιν τῆς διατηρήσεως τῆς λατινικότητος καὶ ρωμαϊκότητος τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους. Ἴσως εἰς τοῦτο συνετέλεσε καὶ τὸ τυχαῖον γεγονός, ὅτι κατήγετο ἐκ χωρίου τῆς Ἰλλυρίας παρὰ τὰ σημερινὰ Σκόπια, τῆς μόνης ἀνατολικῆς ἐπαρχίας ὅπου ἐλαλεῖτο εἰσέτι ἡ λατινική. Μόνον τὰς μετὰ τὸν κώδικα «νεαρὰς» διατάξεις ἔγραψεν εἰς «τὴν τῶν Ἑλλήνων φωνὴν ὡς τῷ πλήθει κατάλληλον». Ἡ δ' ἐπιστημονικὴ κίνησις τῆς περιόδου ταύτης εἶναι ἀξιολογωτάτη, παρὰ τὴν παράδοξον ἀπαγόρευσιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ περὶ ἑρμηνείας τῶν πανδεκτῶν, ἴσως δὲ καὶ τῶν λοιπῶν τμημάτων. Ἐπετράπησαν μόνον κατὰ λέξιν μεταφράσεις (κατὰ πόδα), πίνακες περιεχομένων (ἴνδηκες) καὶ συλλογαὶ παραλλήλων χωρίων (παράτιτλα). Τοιαῦτα ἔργα, ἐν οἷς μᾶλλον ἢ ἧττον δὲν ἔχουν τηρηθῆ τὰ ἀπαγορευτικὰ ὅρια τοῦ Ἰουστινιανοῦ, διεσώθησαν κυρίως διὰ τῶν «παλαιῶν» σχολίων τῶν Βασιλικῶν εἰς ἀποσπάσματα, αὐτοτελῶς δὲ ἐλάχιστα.

Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἤκμασεν ὁ *Θεόφιλος*, καθηγητὴς καὶ μέλος τῆς κωδικοποιητικῆς ἐπιτροπῆς, γράψας παράφρασιν τῶν εἰσηγήσεων καὶ ἴνδηκα τῶν πανδεκτῶν, ὁ *Δωρόθεος*, ἐπίσης μέλος καὶ καθηγητὴς ἐν Βηρυττῷ, ἐκπονήσας μετάφρασιν ὅλων τῶν πανδεκτῶν, ὁ *Ἰσίδωρος* καὶ ὁ *Θαλέλαιος*, καθηγηταὶ ἐν Βηρυττῷ γράψαντες ἐπεξεργασίας τοῦ κώδικος. Περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἤκμασεν ὁ *Στέφανος*, καθηγητὴς ἐν Βηρυττῷ, γράψας σημειώσεις εἰς τὸ πρωτότυπον τῶν πανδεκτῶν καὶ ἐπεξεργασθεὶς τὴν ἐπὶ τῶν πανδεκτῶν συγγραφὴν τοῦ Θεοφίλου. Τέλος ὁ *Ἰουλιανός*, καθηγητής, ἔγραψε λατινικὴν ἐπιτομὴν τῶν νεαρῶν διὰ τὴν Δύσιν. Τὰ συγγράμματα ὅλων σχεδὸν τῶν ἀνωτέρω εἶναι κατὰ τοῦτο ἰδιαιτέρως σπουδαῖα, καθόσον μνημονεύουν διδασκαλίαν καὶ ἑρμηνείαν τῶν νομικῶν τοῦ πέμπτου αἰῶνος, οἵτινες ἐδίδαξαν εἰς τὴν ἔνδοξον νομικὴν σχολὴν τῆς Βηρυττοῦ, γνωστοὶ ὡς τῆς Οἰκουμένης διδάσκαλοι, ὁποῖοι οἱ: Κύριλλος, Πατρίκιος, Δομνῖνος, Δημοσθένης, Εὐδόξιος, Ἄμβλιχος, Λεόντιος.

Ἐπὶ Ἰουστίνου—Τιβερίου (566—574) ἔγραψαν: Ἀνώνυμός τις περίληψιν τῶν πανδεκτῶν, ὁ *Κύριλλος* ὁ διαπρεπέστερος ἐκ τῆς σειρᾶς αὐτῆς ἐπίσης περίληψιν τῶν πανδεκτῶν, ὁ *Ἀνατόλιος* περίληψιν τοῦ κώδικος, καὶ ὁ δικηγόρος *Ἀθανάσιος* ἐπιτομὴν τῶν Νεαρῶν.

Ἐπὶ Μαυρικίου (582) ἔγραψεν ὁ δικηγόρος *Θεόδωρος* περιλήψεις τοῦ Κώδικος καὶ τῶν Νεαρῶν, ὁ δὲ καθηγητὴς *Κωβίδας* παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν Πανδεκτῶν.

Ἐκ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡρακλείου (610) κατάγονται πλείονες μελέται, οἷον αἱ ροπαὶ (περὶ προθεσμιῶν), αἱ ἀγωγαί, τὸ τῶν ἐναντιοφανῶν βιβλίων καὶ ἄλλαι.

II. Ἡ δευτέρα περίοδος (717—867), τῆς δυναστείας τῶν Ἰσαύρων, εἶναι πλουσία εἰς βαθείας νομοθετικὰς μεταρρυθμίσεις καὶ πτωχὴ εἰς ἐπιστημονικὴν κίνησιν.

Λέων Γ' ὁ Σῦρος εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς μεγάλης προσπαθείας πρὸς κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν μεταρρύθμισιν, τῆς ὁποίας σύμβολον μᾶλλον ὑπῆρξεν ἢ περισσότερον εἰς τὰ πλήθη αἰσθητὴ γενομένη θρησκευτικὴ διὰ τῆς εἰκονομαχίας ἀνακαίνισις. Αἱ διασωθεῖσαι ἐκ τῆς περιόδου ταύτης νομοθετικαὶ πηγαὶ εἶναι: Ἐκλογὴ τῶν Νόμων, νόμος γεωργικός, νόμος Ροδίων ναυτικός, νόμος στρατιωτικός. Σχεδὸν πάντες οὗτοι οἱ νόμοι χαρακτηρίζονται ὡς συνέχεια τῆς ρωμαϊκῆς παραδόσεως, ὡς ἁπλοποιημένα ἐρανίσματα τῆς Ἰουστινιανείου νομοθεσίας, ἐνῷ πράγματι εἰσάγουν νέας ἰδέας καὶ νέαν τῶν πραγμάτων ρύθμισιν.

Digitized by Google

Τρεῖς εἶναι αἱ μεταξύ των ἀρρήκτως συνεχόμεναι κύριαι γραμμαί, αἱ διήκουσαι διὰ τῆς νομοθεσίας τῶν Ἰσαύρων:

Ἀνασυγκρότησις στρατιωτικὴ τοῦ κράτους πρὸς διάσωσιν αὐτοῦ ἀπὸ τοὺς πανταχόθεν ἐχθροὺς (Ἄραβες, Σλάβοι, Νορμαννοὶ κτλ.). Ἐν τούτῳ τὸ πρῶτον βῆμα ἔγκειται εἰς τὴν κατάργησιν τοῦ ὑπὸ Διοκλητιανοῦ εἰσαχθέντος χωρισμοῦ τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἐξουσίας, τοῦ μᾶλλον ἢ ἧττον ἰσχύοντος ἔτι κατὰ βάσιν, καὶ εἰς τὴν συγκέντρωσιν, ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐπαρχίας, καὶ τῶν πολιτικῶν ἐξουσιῶν εἰς χεῖρας τῶν «στρατηγῶν».

Ἐκ παραλλήλου βαδίζει ἡ προσπάθεια πρὸς ἀνάπτυξιν ἐλευθέρας ἀγροτικῆς τάξεως καὶ ἡ ἀνακούφισις αὐτῆς ἀπὸ τὴν καταδυνάστευσιν τῶν «δυνατῶν», ἡ ὑποβοήθησις τῆς μικρᾶς ἰδιοκτησίας καὶ ἡ παράδοσις εἰς τὴν γεωργίαν τῶν μεγάλων νεκρῶν ἐκτάσεων τῶν μονῶν. Πρὸς τοῦτο, ἔχον πάλιν ἀντίκτυπον εἰς τὴν στρατιωτικὴν παρασκευήν, συνδέεται ὁ περιορισμὸς τῶν μοναχικῶν θεσμῶν καὶ ἡ δίωξις τῶν εἰκόνων. Τὰς βάσεις τῆς ἀγροτικῆς μεταρρυθμίσεως θέτει ὁ γεωργικὸς νόμος, ὅστις γνωρίζει μὲν δούλους, ἀλλ' οὐχὶ καὶ δουλοπαροίκους, «ἐναπογράφους», γεωργοὺς δηλ. ἀποτελοῦντας παράρτημα τῆς γῆς, ἣν δὲν ἠδύναντο νὰ ἐγκαταλείψουν καὶ μεθ' ἧς συμμετεβιβάζοντο, γεωργοῦντες αὐτοὶ καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν χάριν τοῦ ἰδιοκτήτου. Ἀγνοεῖ ἐπίσης ὁ νόμος τὸ πρὶν κρατῆσαν καὶ αὖθις μετὰ τὴν παλινόρθωσιν ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Μακεδόνων εἰσαχθὲν σύστημα τῆς ὑπὸ τῶν «δυνατῶν» προστασίας (πατροκίνιον) καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν πλήρους ἐξαρτήσεως ὁλοκλήρων γεωργικῶν κοινοτήτων.

Τέλος διὰ τῆς Ἐκλογῆς ρυθμίζονται αἱ οἰκογενειακαὶ σχέσεις ἐπὶ νέων βάσεων, προσαρμοζόμεναι ἐν πολλοῖς πρὸς τὰ κρατοῦντα ἐν τῇ πράξει ἀντιρρωμαϊκά, ἑλληνικῆς ὡς τὰ πολλὰ προελεύσεως, θέσμια καὶ δὴ κατὰ τρόπον ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν ἀληθῆ χριστιανικὴν ἀντίληψιν τοῦ γάμου καὶ προάγοντα τὴν ἰδέαν τῆς συνοχῆς καὶ τῆς συνεργασίας ἐν τῇ οἰκογενείᾳ. Ἐπὶ πλέον, καίτοι ἡ Ἐκλογὴ φαίνεται ἐκδοθεῖσα οὐχὶ ἓν ἔτος πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Λέοντος, ἀλλ' ἤδη κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας του καὶ δὴ ὡρισμένως, ὡς κατέστησε τοῦτο πιθανώτατον ὁ Δ. Γκίνης, ἐν ἔτει 726, εἰς ἐποχὴν δηλαδή, καθ' ἣν δὲν εἶχεν ἔτι ἐξελιχθῆ ὁ ἀντιμοναχικὸς καὶ ἀντικληρικὸς ἀγὼν τοῦ Λέοντος, οὐχ ἧττον καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως περιέχει ἤδη χαρακτηριστικὰς διατάξεις, ἐν ἁρμονίᾳ διατελούσας πρὸς τοὺς ὑψηλοὺς σκοπούς, οὓς διὰ τοῦ ὅλου ἀνακαινιστικοῦ συστήματος ἐπεδίωκεν.

Ἰδοὺ χαρακτηριστικαί τινες καινοτομίαι ἐκ τῆς Ἐκλογῆς, ἧς προηγήθησαν, εὐθὺς ἅμα τῇ ἀνόδῳ τοῦ Λέοντος εἰς τὸν θρόνον, Νεαραὶ ἀπολεσθεῖσαι: Οἱ μικτοὶ γάμοι μεταξὺ Χριστιανῶν, ὀρθοδόξων δηλαδὴ καὶ αἱρετικῶν, εἶναι ἔγκυροι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ὅ,τι ἐκράτει πρίν. Τὸ ἐλεύθερον διαζύγιον καταργεῖται, ἡ ἀρχὴ τουτέστιν ὅτι λύεται ὁ γάμος τῇ βουλήσει τοῦ ἑνὸς ἄνευ νομίμου λόγου μὲ μόνην τὴν συνέπειαν περιουσιακῶν ζημιῶν. Εἰς τὸ ἑξῆς ἄνευ νομίμου λόγου ὁ γάμος δὲν λύεται. Οἱ νόμιμοι δὲ λόγοι εἶναι περιωρισμένοι καὶ μεταξὺ αὐτῶν χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι δὲν συγκαταλέγεται ἡ ἐπιλογὴ τοῦ μοναχικοῦ βίου. Ὁ θεσμὸς τῆς παλλακείας ἀγνοεῖται. Ἡ ἁγνεία τῆς γυναικὸς προστατεύεται μὲ τὴν διάταξιν ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐπιταγὴν «duc aut dota»· τὴν κόρην δηλαδή, μεθ' ἧς ἦλθες εἰς ἐξώγαμον σχέσιν, ἢ θὰ τὴν νυμφευθῇς ἢ θὰ προικίσῃς. Τὸ περιουσιακὸν δίκαιον τῆς οἰκογενείας βασίζεται εἰς τὴν ἰδέαν νομίμου κοινοκτημοσύνης, διερρυθμισμένης κατὰ τρόπον, ὅστις θὰ ἐπεκροτεῖτο ἀπολύτως ἀπὸ τὴν σημερινὴν φεμινιστικὴν κίνησιν. Ὁ ἀνήρ, συνεστῶτος τοῦ γάμου, διαχειρίζεται τὴν προῖκα καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ τυχὸν ἀποχαρισθεῖσαν προγαμιαίαν δωρεάν, στερούμενος τοῦ δικαιώματος τῆς διαθέσεως, πλὴν εἰμὴ μόνον τῶν καρπῶν.

Ἐὰν δὲν ὑπάρχουν τέκνα καὶ ἀποθάνῃ ὁ ἀνήρ, περιέρχεται εἰς τὴν γυναῖκα ἡ προὶξ μετὰ τῆς προγάμου δωρεᾶς, ἐπὶ πλέον δέ, ὡς γαμικὸν κέρδος, καὶ ποσοστὸν ἐκ τῆς (ἐλευθέρας) περιουσίας τοῦ ἀνδρὸς ἴσον πρὸς τὸ τέταρτον τοῦ ἀθροίσματος προικὸς καὶ προγαμιαίας δωρεᾶς, ἤ, ἐλλείψει τῆς τελευταίας, ἴσον πρὸς τὸ τέταρτον τῆς προικός. Ἡ ὑπόλοιπος (ἐλευθέρα) περιουσία τοῦ ἀνδρὸς περιέρχεται εἰς τοὺς ἐκ διαθήκης ἢ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμους αὐτοῦ.

Ἐὰν δὲν ὑπάρχουν τέκνα καὶ ἀποθάνῃ ἡ γυνή, περιέρχεται εἰς τὸν ἄνδρα τὸ τέταρτον τῆς προικὸς καὶ τῆς (τυχὸν) προγαμιαίας δωρεᾶς, ὡς γαμικὸν κέρδος, τὰ δὲ ὑπόλοιπα τρία τέταρτα περιέρχονται εἰς τοὺς ἐκ διαθήκης ἢ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμους τῆς γυναικός.

Ἐὰν ὑπάρχουν τέκνα καὶ ἀποθάνῃ ὁ πατήρ, διαχειρίζεται ἡ μήτηρ πᾶσαν τὴν περιουσίαν τὴν ἀποτελουμένην ἐκ προικός, προγαμιαίας δωρεᾶς καὶ ἐκ τῆς (ἐλευθέρας) περιουσίας τοῦ ἀνδρός, φυσικὰ δὲ καὶ τὴν τυχὸν ἰδικήν της ἐξώπροικον καὶ φροντίζει περὶ τῶν τέκνων, χωρὶς τὰ τέκνα νὰ δύνανται νὰ ζητήσουν, ἐφ' ὅσον εἶναι ἀνήλικα, μερίδιον ἐκ τῆς κληρονομίας τοῦ πατρός. Ἐφ' ὅσον εἶναι ἀνήλικα, ἐξακολουθεῖ ἡ κοινωνία μὲ ἀρχηγὸν τὴν μητέρα. Μετὰ τὴν ἐνηλικίωσιν πάντων (συμπλήρωσιν τοῦ 20οῦ ἔτους) δύναται ἡ μήτηρ ἢ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν κοινωνίαν ἢ νὰ χωρίσῃ, ὅτε λαμβάνει χώραν ἡ διανομὴ τῆς ὅλης οἰκογενειακῆς περιουσίας. Εἰς τὴν μητέρα περιέρχεται ἡ προίξ, ἡ πρόγαμος δωρεὰ καὶ τὰ τυχὸν ἐξώπροικα αὐτῆς. Ἡ (ἐλευθέρα) περιουσία τοῦ ἀνδρὸς περιέρχεται κληρονομικῷ δικαιώματι εἰς τὰ τέκνα, ἀλλ' οὐχὶ ὁλόκληρος. Ὡς ἓν ἐπὶ πλέον τέκνον λογίζεται καὶ ἡ μήτηρ, ἥτις οὕτω λαμβάνει ἐξ ἴσου ἓν μερίδιον ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τέκνων, λ.χ. ἂν τὸ τέκνον εἶναι ἕν, θὰ λάβῃ ἡ χήρα τὸ ἥμισυ τῆς (ἐλευθέρας) κληρονομικῆς περιουσίας τοῦ ἀνδρός. Περὶ δικαιώματος τῶν ἐνηλίκων τέκνων, ὅπως ζητήσουν τὸν χωρισμὸν καὶ τὸ μερίδιον τῆς πατρικῆς περιουσίας, δὲν ὑπάρχει τι σαφῶς καθωρισμένον, φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦτο τὸ ἀποκτοῦν τὰ ἐνήλικα τέκνα, ὅταν ἀποκατασταθοῦν εἰς ἴδιον οἶκον, ὑπανδρευόμενα.

Ἐὰν ὑπάρχουν τέκνα καὶ ἀποθάνῃ ἡ μήτηρ, ἰσχύουν ἀναλόγως τὰ αὐτὰ μὲ ἀρχηγὸν τῆς κοινωνίας τὸν πατέρα. Ὅταν λυθῇ ἡ κοινωνία μεταξὺ πατρὸς καὶ τέκνων καὶ γίνῃ ὁ χωρισμός, ὁ πατὴρ κρατεῖ ὁλόκληρον, ὡς εἰκός, τὴν περιουσίαν του, ἡ δὲ προίξ, ἡ προγαμιαία δωρεὰ καὶ ἡ τυχὸν ἐξώπροικος περιουσία τῆς ἀποθανούσης μητρὸς περιέρχεται εἰς τὰ τέκνα κληρονομικῷ δικαιώματι, ἀλλ' οὐχὶ ἄνευ μειώσεως, διότι εἰς τὸ ἄθροισμα αὐτὸ τῆς μητρικῆς περιουσίας συμμετέχει καὶ ὁ πατήρ, λογιζόμενος ὡς ἓν ἐπὶ πλέον τέκνον καὶ οὕτω λαμβάνει καὶ αὐτὸς ἓν ἴσον μερίδιον.

Ἡ ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχὴ εἶναι διερρυθμισμένη κατ' ἀρχὴν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἑλληνικοῦ συστήματος τῶν γενεῶν, ὅπερ καὶ πάλιν κατὰ μίμησιν ὀθνείου δικαίου ἐπανῆλθεν ἐν Ἑλλάδι εἰς ἰσχὺν διὰ τοῦ νόμου 2310 τοῦ 1920. Ἡ ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχὴ τῶν τέκνων τροποποιεῖται κατὰ τὰ ἐκτεθέντα ὡς ἐκ τῆς συμμετοχῆς τοῦ ἐπιζῶντος γονέως εἰς τὴν κληρονομίαν τοῦ ἀποθανόντος γονέως. Τὰ μετὰ τὴν λύσιν τῆς κοινωνίας εἰς τὸν ἐπιζῶντα γονέα ἁρμόζοντα δικαιώματα δὲν δύνανται νὰ ὑποστῶσι μείωσιν διὰ διαθήκης τοῦ ἀποθανόντος γονέως. Ἐπιτροπεία χωρεῖ μόνον ὅταν τὰ τέκνα εἶναι ὀρφανὰ πατρὸς καὶ μητρός. Ἐλλείψει διορισμοῦ ἐπιτρόπου ἐκ μέρους τῶν γονέων, ἡ Ἐκλογή, μὴ ἐμπιστευομένη εἰς τοὺς συγγενεῖς, ἀναθέτει τὴν ἐπιτροπείαν εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὀρφανοτροφεῖον ἢ εἰς ἀναλόγους ἐν ταῖς ἐπαρχίαις εὐαγεῖς οἴκους.

Ὁ λεγόμενος Ρόδιος νόμος μὲ κεντρικὴν ἰδέαν τὴν ἀλληλασφάλειαν καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν θαλασσίων κινδύνων μεταξὺ ἐφοπλιστοῦ, φορτωτοῦ καὶ ἐπιβάτου ἀποβλέπει, φαίνεται, εἰς προστασίαν τῆς δεινῶς ἐκ τῶν πειρατῶν πασχούσης τότε θαλασσίας ἐμπορίας. Τὸ διηνεκὲς μέλημα τέλος τοῦ Λέοντος ὑπὲρ τῆς πολεμικῆς παρασκευῆς φανερώνει ἐν τῇ Ἐκλογῇ ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ ν' ἀσχολοῦνται οἱ στρατιῶται εἰς μισθώσεις ἀκινήτων «ἢ εἰς ἑτέρας ἰδιωτικὰς χρείας, ὡς ὑπὲρ τῆς πολιτείας κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ μόνον ἀγωνίζεσθαι τεταγμένοι».

Ὅλη ἡ μεταρρυθμιστικὴ προσπάθεια τῆς Ἰσαυρικῆς πολιτικῆς ἐναυάγησε μὲ τὴν ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Μακεδόνων ἐπελθοῦσαν ἀποκατάστασιν τῆς πρὶν νομοθεσίας καὶ τῆς μοναχικῆς δυνάμεως, μὲ τὴν παλινόρθωσιν, ἧς σύμβολον ὑπῆρξεν ἡ ἐν ἔτει 842 ἀναστήλωσις τῶν εἰκόνων. Ἡ κίνησις αὕτη, ὡς δεικνύει ἡ πληθὺς τῶν διασωθέντων χειρογράφων τῆς Ἐκλογῆς, εἶχε κάμει εἰς τὸ πνεῦμα τῶν μεταγενεστέρων ἰσχυρὰν ἐντύπωσιν, ὡς συνάγεται καὶ ἐκ τοῦ προοιμίου τοῦ Προχείρου τοῦ Βασιλείου, οὗ ἕνεκα καὶ πολλαὶ ἐκ τῶν διατάξεων αὐτῆς εὗρον θέσιν εἰς μεταγενεστέρας συλλογὰς οὐ μόνον ἰδιωτικὰς ἀλλὰ καὶ νομοθετικάς, ἢ ἀναλλοίωτοι ἢ συγκεκερασμέναι μὲ τὸ ἐπανελθὸν ἰουστινιάνειον δίκαιον, ὡς λ. χ. εἰς τὰς Νεαρὰς Λέοντος τοῦ Σοφοῦ περὶ τῶν περιουσιακῶν σχέσεων τῶν συζύγων. Ὡς δὲ δεικνύει περαιτέρω ἡ μετέπειτα ἐν τῇ νομοθεσίᾳ ἀγρία πάλη μεταξὺ μικρᾶς ἰδιοκτησίας καὶ κραταιῶν γαιοκτημόνων, οἱ εἰκονομάχοι εἶχον καταλείψει πολύτιμον κληροδοσίαν εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς μὲ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἐγκαινιασθεῖσαν προστασίαν τῶν ἐλευθέρων γεωργῶν.

III. Τῆς τρίτης περιόδου (867—1042) νομοθετικαὶ πηγαὶ διασωθεῖσαι μέχρις ἡμῶν εἶναι τὸ Πρόχειρον, τὰ Βασιλικά, Νεαραὶ τῶν βασιλέων, ἐξ ὧν τὰς πλείονας ἔχει ἐκδόσει Λέων ΣΤ' ὁ Σοφὸς καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ κυρωθὲν Ἐπαρχικὸν βιβλίον περὶ συστημάτων.

Βασίλειος Α' ὁ Μακεδὼν ἀνέθεσεν εἰς δύο ἐπιτροπάς, ἢ εἰς δύο νομικούς, ὧν ὁ μὲν εἷς φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *Συμβάτιος* ἢ *Σαββάτιος*, ὁ δ' ἕτερος ἦτο πιθανῶς ὁ ἐπανειλημμένως διατελέσας πατριάρχης πολυμαθὴς *Φώτιος*, νὰ καταρτίσουν ἀνακάθαρσιν τῶν παλαιῶν νόμων καὶ εὐσύνοπτον νομικὸν ἐγχειρίδιον. Καὶ ὁ μὲν εἷς, ἴσως ὁ Φώτιος, συνέθεσε τὴν Ἐπαναγωγήν, ἤρχισε δὲ καὶ τὴν Ἀνακάθαρσιν, ὑπολογίσας αὐτὴν εἰς 40 βιβλία. Ὁ δ' ἕτερος, ἀφ' ἑνὸς μὲν συνέταξε τὸν Πρόχειρον Νόμον, ἀφ' ἑτέρου δὲ παραλαβὼν ὅ,τι ὁ Φώτιος εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ ἐπεξεργασθῆ, ἐπεράτωσεν αὐτὴν εἰς 60 βιβλία. Ὁ Πρόχειρος Νόμος ἐδημοσιεύθη καὶ ἔλαβεν ἰσχὺν περὶ τὸ 879, ἡ δ' Ἐπαναγωγὴ εἶδε τὸ φῶς μετ' ὀλίγα ἔτη, ὡς ἁπλοῦν, φαίνεται, σχέδιον νόμου μετὰ παρατηρήσεων, μὴ δημοσιευθεῖσα ἐπισήμως. Τέλος ἡ ἀνακάθαρσις τῶν παλαιῶν νόμων ἐπερατώθη καὶ ἐξεδόθη ἐπὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (886—911), γνωστὴ ὑπὸ τὰς ἐπωνυμίας: Ἀνακάθαρσις, Ἑξάβιβλος, ὡς διαιρουμένη εἰς ἓξ τεύχη, Ἑξηκοντάβιβλος, Βασιλικὸς (νόμος). Ἀλλὰ τὸ συνηθέστερον καὶ γνωστότερον ὄνομα αὐτῆς εἶναι: Βασιλικὰ (δηλ. νόμιμα), ὅ ἐστι Βασιλικόν, Αὐτοκρατορικὸν δίκαιον.

Τὰ αἴτια τῆς εὐρείας ταύτης κωδικοποιήσεως, ὀφειλομένης εἰς τὸν ἰσχυρὸν νοῦν τοῦ Βασιλείου, ὅστις διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἀκόμη ἀξίζει νὰ παραβάλλεται πρὸς τὸν Μέγαν Ναπολέοντα, καὶ ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν εἰκονομαχικὴν νομοθεσίαν ἐκτίθενται εἰς τὸ προοίμιον τοῦ Προχείρου. Ἡ χαώδης κατάστασις ἕνεκα τοῦ πλήθους καὶ τῆς συγχύσεως τῶν νόμων εἶχε θέσει τέρμα εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ ἰσχύοντος δικαίου, «ὄκνον ἐνεποίει ὁ περὶ τοὺς νόμους πόνος». Ὅθεν ὁ Βασίλειος ἀπεφάσισε πρῶτον μὲν ν' ἀνακαθάρῃ τὴν κατ' ἀρχὴν τύποις ἰσχυρὰν ἔτι ἰουστινιάνειον νομοθεσίαν, περιστέλλων αὐτὴν «εἰς συμμετρίαν». Τὴν ἀνακάθαρσιν ταύτην ἐμφανίζει ὡς συντετελεσμένην ἤδη ὑπ' αὐτοῦ, οὗ ἕνεκα καὶ ἄλλοτε ἐπιστεύετο, νεωστὶ δὲ καὶ πάλιν ὑποστηρίζεται, ὅτι ἐγένοντο δύο ἐκδόσεις τῆς ἀνακαθάρσεως, μία ἐπὶ Βασιλείου καὶ μία, βελτιωμένη, ἐπὶ τοῦ υἱοῦ του Λέοντος, τὰ σημερινὰ Βασιλικά. Ἐπὶ πλέον δὲ ἐδημοσίευσεν ὁ Βασίλειος «τεῦχος» περιέχον «πάντα τὰ ἀργηρημένα, ὡς ἂν δήλη καὶ σαφὴς ἡ τούτων ἀργία πᾶσι γνωρίζοιτο». Δεύτερον δέ, κατὰ μίμησιν τῶν Εἰσηγήσεων τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῆς Ἐκλογῆς τοῦ Λέοντος, ἀπεφάσισεν «εἰς τὸ πλῆθος τῆς γραφῆς τῶν νόμων ἐγκύψαι καὶ ἐξ ἑκάστης βίβλου τὰ ἀναγκαῖα καὶ χρειώδη καὶ συχνῶς ζητούμενα ἐκλέξασθαι καὶ ταῦτα κεφαλαιωδῶς ἐν τῷδε τῷ προχείρῳ νόμῳ ἐγγράψαι..., ὥστε καὶ τῶν ἀνθρώπων τὸν ὄκνον ἀποθέσθαι καὶ τὴν τῶν νόμων διδασκαλίαν εὔληπτον ποιῆσαι». Καὶ ἐπακολουθεῖ ἡ κατακεραύνωσις τῆς Ἐκλογῆς τοῦ Λέοντος, τῶν «φληναφιῶν τῶν Ἰσαύρων».

Εἰς τὸ ἐρώτημα δηλαδή, ὅπερ ἐπροβάλλετο, ὅτι τοιοῦτον εὐσύνοπτον ἐγχειρίδιον ὑπάρχει ἤδη, ἡ Ἐκλογή, καὶ συνεπῶς περιττεύει ἡ σύνταξις νέου, ἀπαντᾷ ὁ Βασίλειος, δικαιολογῶν τὴν παλινόρθωσιν, ὅτι τὸ ἐγχειρίδιον τοῦτο οὐχὶ ἐκλογὴ «ἀλλ' ἀνατροπὴ καθίστατο τῶν καλῶς νομοθετηθέντων, κατὰ βούλησιν τοῦ συλλέξαντος, ὅπερ τῇ πολιτείᾳ ἦν ἀλυσιτελὲς καὶ τὸ φυλάττειν παράλογον. Ὁ τὸν τοιοῦτον νόμον παραδεχόμενος ἐλεγχθήσεται ὕβριν κατὰ τῶν πρὸ ἡμῶν εὐσεβῶς νομοθετησάντων μᾶλλον ἢ διδασκαλίαν ἀποδεχόμενος. Διὰ τοῦτο ἀποτρόπαιος μὲν καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν γέγονεν ὁ ἐγχειρίδιος (οὗτος: ἡ Ἐκλογή), οὐχ ὅλος μέντοι γε ὁλικῶς, ἀλλ' ὅσον ὤφειλεν».

Τὰ Βασιλικὰ κατηρτίσθησαν ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς παραφράσεις τῶν ἰουστινιανείων συλλογῶν, ἃς εἶχον καταρτίσει οἱ νομικοὶ τῆς πρώτης περιόδου. Τὸ ἔργον τῶν ἐρανιστῶν συνίστατο εἰς τὸ νὰ δημιουργηθῇ ἑνότης εἰς τὸ κείμενον διὰ παραλείψεων καὶ μεταβολῶν καὶ καταλλήλου τοποθετήσεως τῶν χωρίων. Ἡ προσπάθεια αὕτη ἐπέτυχέ που περισσότερον καί που ὀλιγώτερον, ἀναλόγως τῶν ἐπιτροπῶν ἢ τῶν προσώπων μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶχε κατανεμηθῆ ἡ ἐπεξεργασία τοῦ ἀπεράντου ἔργου. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ σύνταξις τῶν Βασιλικῶν εἶναι, καὶ ἀπὸ ποιοτικῆς ἀκόμη ἀπόψεως, τὸ σπουδαιότερον τῶν ἐρανιστικῶν ἔργων ἐπὶ παντὸς πεδίου γνώσεως (στρατιωτικῶν, διοικητικῶν, γεωπονικῶν, ἰατρικῶν κτλ.), δι' ἃ διακρίνεται ἡ περίοδος τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, τεκμηριοῖ δ' ἐπὶ πλέον τὴν ὑπεροχὴν τῆς βυζαντινῆς νομικῆς ἐν παραβολῇ πρὸς τὴν σύγχρονον ἐν τῇ Δύσει ἐπεξεργασίαν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου.

Ἡ Ἐπαναγωγὴ εἶναι ἰδιαιτέρως σημαντικὴ ἕνεκα τῶν σχολίων αὐτῆς, ἤτοι παρατηρήσεων δι' ὧν ὁ συντάκτης ὑποβάλλει τὸ νομοσχέδιον τοῦτο εἰς εὔστοχον κριτικήν. Ἐκ τῶν νομοθετικῶν τούτων παρατηρήσεων ἐχρησιμοποίησέ τινας ὁ Λέων ὁ Σοφὸς εἰς τὰς Νεαρὰς αὐτοῦ.

Αἱ ὑπερεκατὸν Νεαραὶ τοῦ Λέοντος ἀφορῶσιν εἰς παντοῖα θέματα ἔκ τε τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου. Ἰδίᾳ σημαντικαὶ εἶναι ἡ ἀπαιτοῦσα τὴν εὐλογίαν τοῦ ἱερέως ὡς στοιχεῖον τοῦ κύρους τοῦ γάμου, ἡ καταργοῦσα τὴν παλλακείαν καὶ αἱ ρυθμίζουσαι τὴν μετὰ θάνατον τοῦ ἑνὸς τῶν συζύγων τύχην τῆς προικὸς καὶ προγαμιαίας δωρεᾶς κατὰ σύστημα ἀνάμικτον ἐκ τοῦ ἰουστινιανείου δικαίου καὶ ἐκ τῆς Ἐκλογῆς τοῦ Λέοντος Ἰσαύρου.

Τὸ Ἐπαρχικὸν βιβλίον Λέοντος τοῦ Σοφοῦ περιέχει συλλογὴν διατάξεων περὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀναγκαστικῶς ὠργανωμένων εἰς συντεχνίας (συστήματα) παντὸς εἴδους ἐπαγγελματιῶν καὶ τιμολόγια ὅλων τῶν πωλουμένων εἰδῶν.

Τὸ Πρόχειρον τοῦ Βασιλείου, παρὰ τὴν πρόχειρον ἐξυπηρέτησιν τῆς πρακτικῆς νομικῆς, ἀποβλέπει συγχρόνως καὶ εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν νομικῶν ὡς εἰσαγωγικὸν βιβλίον, κατὰ τὸ πρότυπον τῶν Εἰσηγήσεων. Δὲν λείπουν ἐξ αὐτοῦ καὶ ξέναι πρὸς τὰς ἰουστινιανείους συλλογὰς διατάξεις, εἴτε εἰλημμέναι ἐκ τῆς Ἐκλογῆς τοῦ Λέοντος, ἰδίᾳ ποι-

Digitized by Google

νικαί, εἴτε καὶ ἄλλοθεν. Τοιαύτη εἶναι ἡ περίφημος ἐν τῷ Προχείρῳ ἀπαγόρευσις, ἥτις, καίτοι καταργηθεῖσα βραδύτερον ὑπὸ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, ἐπιτρέψαντος συμπεφωνημένον τόκον μέχρι 4% ἐτησίως, οὐχ ἧττον ἐπέρασεν εἰς μεταγενεστέρας ἰδιωτικὰς συλλογὰς καὶ δὴ καὶ εἰς τὴν Ἑξάβιβλον τοῦ Ἁρμενοπούλου.

Ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ τόκου, ἐμφανισθεῖσα ἤδη καὶ προηγουμένως, ὑπὸ δὲ τοῦ Βασιλείου ἀναγομένη εἰς παραγγέλματα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, συνδέεται στενότατα πρὸς τὴν ἐξέχουσαν σημασίαν, ἣν εἶχεν, ὡς ἐν τῇ Δύσει, οὕτω καὶ ἐν τῷ Βυζαντίῳ, ἡ ἀκίνητος ἰδιοκτησία, οὖσα ἡ κατ' ἐξοχὴν προσοδοφόρος περιουσία ἐν παραβολῇ πρὸς τὰ κινητά, τὰ res viliores καὶ δὴ πρὸς τὸ χρῆμα, ὅπερ, μὴ ὂν καρποφόρον, ὡς μόνην ἀξίαν λόγου τοποθέτησιν ἠδύνατο νὰ εὕρῃ εἰς τὴν κτῆσιν ἀκινήτων καὶ δὴ ἀγροτικῶν.

Τῆς μεγάλης ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας ἡ πάλη πρός τε τὴν μικρὰν ἰδιοκτησίαν τῶν ἐλευθέρων γεωργῶν καὶ πρὸς τὸ κράτος καὶ ἡ συναφὴς πρὸς τὴν πάλην ταύτην φορολογικὴ πολιτικὴ τοῦ κέντρου πληροῦσι τὰς Νεαρὰς τῶν μετὰ τὸν Λέοντα ἰδίως βασιλέων, ἀλλὰ καὶ ἀποτελοῦσιν ἓν ἀπὸ τὰ σκοτεινότερα σημεῖα τῆς ἱστορίας τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου.

Ἡ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἡγεμονίας γνωστὴ διάκρισις τῶν ἐλευθέρων εἰς δύο κοινωνικὰς τάξεις, τῶν honestiores καὶ humiliores, διάκρισις ἀνεξάρτητος τότε πρὸς τὴν περιουσιακὴν κατάστασιν, προσλαμβάνει σὺν τῷ χρόνῳ τὴν σημασίαν τῆς περιουσιακῆς καταστάσεως, εἰς τρόπον ὥστε κατὰ τὴν προκειμένην περίοδον δυνατοὶ ἢ δυνάσται εἶναι οἱ μεγάλοι ἰδιοκτῆται γῆς, ἀνώτεροι ἄρχοντες, στρατιωτικοί, ἰδίᾳ δὲ εὐαγεῖς οἶκοι καὶ πρὸ παντὸς μοναστήρια. Ἔναντι τῶν δυνατῶν ἵσταται ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμός, ὅστις, ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τῆς ἰσαυρικῆς Ἐκλογῆς ἀγνοουμένων *ἐναπογράφων*, ἤτοι τῶν παρ' ἡμῖν κληθέντων *δουλοπαροίκων*, τῶν καθηλωμένων τῷ ἐδάφει καὶ μὴ ἐχόντων ἰδίαν περιουσίαν, καὶ ἐκτὸς τῶν μισθωτῶν, τῶν ἐπίσης μετὰ τριακονταετῆ μισθωτικὴν σχέσιν μὴ δυναμένων μὲν οὔτε νὰ ἀποχωρήσουν οὔτε νὰ ἐξωσθῶσιν ἀλλ' ἐλευθέρων καὶ ἱκανῶν κτήσεως ἰδίας περιουσίας, περιελάμβανεν εἰς τὰς τάξεις αὐτοῦ καὶ ἐλευθέρους μικροϊδιοκτήτας γῆς (*χωρίτας*), οἵτινες συγκεκροτημένοι εἰς κοινότητας (*χωρία ἐλευθερικά*, *μητροκωμίαι*, μεταγεν. καὶ *κεφαλοχώρια*) καλλιεργοῦσι τὴν γῆν.

Ὁ ἔγγειος φόρος ἐπιβάλλεται εἰς τὸ σύνολον τῆς κοινότητος τοῦ χωρίου, ἑκάστου χωρίτου εὐθυνομένου δι' ὁλόκληρον τὸν φόρον ἀλληλεγγύως μὲ τοὺς λοιπούς.

Ἐάν τις τούτων ἀποχωρήσῃ ἢ ἀφήσῃ ἀκαλλιέργητον τὴν γῆν ἢ ἄλλως ἐκλείψῃ, οἱ λοιποὶ εὐθύνονται ἀλληλεγγύως διὰ τὸν φόρον τὸν ἀναλογοῦντα εἰς τὸ «ἄπορον» παραμεῖναν μερίδιον. μετ' αὐτῆς δὲ τῆς ὑποχρεώσεως «ἐπιβάλλεται», ἤτοι προσκυροῦται, τοῦτο εἰς τοὺς λοιπούς. Αὕτη εἶναι ἡ περίφημος *ἐπιβολὴ ὁμοκήνσων*, ἤτοι χωρίων κοινοτικῶν, ἀνηκόντων εἰς τὰ μέλη τῆς κοινότητος καὶ ἀλληλεγγύως ὑπὸ τοῦ φόρου (κῆνσος) πληττομένων.

Ἐκ παραλλήλου ὑπάρχει ἡ *ἐπιβολὴ ὁμοδούλων.* Ἐὰν ὁ ἰδιοκτήτης κτήματος, ἐξῃρημένου τῆς κοινοτικῆς περιουσίας, ἀπολλοτριώσῃ μέρος ἢ μέρη αὐτοῦ, τὰ ἀπαλλοτριωθέντα ταῦτα μέρη ἐξακολουθοῦν νὰ εὐθύνωνται δι' ὅλον τὸν ἐπὶ τὸ ἀρχικὸν κτῆμα ἐπιβεβλημένον φόρον, ὅθεν καὶ καλοῦνται «*ὁμόδουλα*». Ἐὰν ἐκ τοῦ ἀπολλοτριωθέντος κτήματος μέρος τι καθίσταται ἄπορον ἢ ἀνίκανον νὰ πληρώσῃ τὸν φόρον, ἐνῷ ἄλλα μέρη τοῦ αὐτοῦ κτήματος, ἱκανὰ καὶ εὔπορα, ἔχουν περιέλθει εἰς ἄλλους ἰδιοκτήτας, τὸ νομοθετικὸν πρόβλημα συνίστατο εἰς τοῦτο, εἰς ποίους ἐκ τῶν ἰδιοκτητῶν τούτων θὰ γίνῃ ἡ ἐπιβολὴ τοῦ ἀπόρου ὁμοῦ μὲ τὸ φορολογικὸν βάρος.

Πρὸς τὴν ἐπιβολὴν συνδέεται ἀναποσπάστως ὁ ἐμπράγματος θεσμὸς τῆς *προτιμήσεως*. Ἀφοῦ δηλαδὴ διὰ τῆς προσκυρώσεως τοῦ ἀπόρου ἢ ἐρήμου μεριδίου ἡ εὐθύνη τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς κοινότητος διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ ἐγγείου φόρου αὐξάνει, ἐκτεινομένη καὶ εἰς τὸν τὸ μερίδιον ἐκεῖνο βαρύνοντα φόρον, ἐκρίθη εὔλογον ὅπως, ἐάν τις θέλῃ νὰ πωλήσῃ τὸ μερίδιόν του, δίδεται ἡ εὐκαιρία εἰς τοὺς λοιποὺς χωρίτας ν' ἀγοράσουν αὐτοὶ τὸ μερίδιον προτιμώμενοι παντὸς τρίτου, οὗτινος τὴν ἀμέλειαν τυχὸν περὶ τὴν καλλιέργειαν αὐτοὶ θὰ ὑφίσταντο, εὐθυνόμενοι διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ φόρου. Οὕτως ἀνεπιύχθη ἡ *προτίμησις*, ἐμφανιζομένη ὡς ἀντιστάθμισμα τῆς *ἐπιβολῆς*. Ἐκ παραλλήλου ἐξυπηρέτει καὶ τὴν μικρὰν ἰδιοκτησίαν, ἐφ' ὅσον διὰ τῆς προτιμήσεως ὡρισμένων προσώπων ἐσκοπεῖτο ν' ἀποτραπῇ ἡ δι' αἰσχροκερδῶν ἀγορῶν ἀπορρόφησις αὐτῆς ἐκ μέρους τῶν μεγάλων γαιοκτημόνων, οἵτινες τὴν μὲν φορολογίαν, ἅτε «δυνατοὶ» καὶ προνομιοῦχοι δὲν ἐφοβοῦντο ἐξ ἴσου, τὴν δὲ καλλιέργειαν, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπῆρχον δουλοπάροικοι ἢ ἐλεύθεροι μισθωταί, ἀντικαθίστων μὲ μετατροπὴν τῶν γαιῶν εἰς λιβάδια, ὅπου εὐχερῶς μὲ ὀλίγους δούλους ἠδύναντο νὰ βόσκουν τὰ μεγάλα ποίμνια αὐτῶν. Ἡ ἐπιβολὴ ἦτο μὲν ἱκανὴ κατ' ἀρχὴν ν' ἀσφαλίζῃ τὴν εἴσπραξιν τοῦ ἐγγείου φόρου, ἀλλ' ἐνωρὶς ἐγένετο καταθλιπτική, καθ' ὅσον ἐκ παντοίων αἰτίων, λιμῶν, νόσων, ἀφοριῶν, ἐπιδρομῶν, οὐχ ἧττον δὲ καὶ ἀστυφιλίας τινός, ἐρημουμένης τῆς ὑπαίθρου χώρας τὰ φορολογικὰ κενὰ ἐπολλαπλασιάζοντο καὶ οὕτω καθίστατο ἡ ἔγγειος κτῆσις ἀνίκανος νὰ βαστάζῃ τὴν φορολογίαν. Χαρακτηριστικὴ ὡς πρὸς τὰς συνεπείας τῆς ἐπιβολῆς εἶναι διήγησις ἐκ τῶν χρόνων τῆς προκειμένης περιόδου, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ ἐκ τοῦ λιμοῦ ἐρήμωσις, ἣν ἀναφέρει, εἶναι μεταγενεστέρα τῆς εὐθὺς ἀμέσως ἀναλυομένης πρώτης Νεαρᾶς τοῦ Ρωμανοῦ: «Λιμὸς ὁμοῦ καὶ λοιμός τισι τῶν χωρίων ἐνσκήψαντα, πολλοὺς μὲν οἴκους ἀνθρώπων ἐκένωσε, κώμας δὲ ὅλας καὶ ἀγροὺς ἐρήμους τῶν οἰκούντων εἰργάσαντο. Ὅπως μὴ τὸ κοινὸν τοὺς δι' ἔτους ἐκείνων φόρους ζημιωθῇ, ψηφίζονται τοὺς *πλησιοχώρους* καὶ αὐτὰ τὰ ἐκτριβέντων τέλη καὶ οἰχομένων εἰσπράττεσθαι.....Καὶ πᾶς ὁ ἐκ *γειτόνων* οἰκῶν καὶ τοὺς τῶν *πλησίον* παρέχειν ἠναγκάζετο φόρους, εἴτε ὑπὸ τοῦ λοιμοῦ καὶ τῆς ἐνδείας ἐκτριβέντες ἦσαν, εἴτε τῶν οἰκιῶν ἀνάστατοι διὰ τὴν ἀνάγκην γεγενημένοι».

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὸ ἐν μεγάλαις γραμμαῖς σκιαγραφηθὲν δίκαιον ὑπέστη σημαντικὴν καὶ ἐπὶ μακρὸν κρατήσασαν μεταρρύθμισιν διὰ τῆς περιφήμου Νεαρᾶς Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ «Περὶ ἐκποιήσεως κτημάτων καὶ προτιμήσεως συγγενῶν καὶ κοινωνῶν κλπ. καὶ περὶ κωλύσεως δυνατῶν προσώπων καὶ περὶ ἐκποιήσεως στρατιωτικῶν κτημάτων» ἔτους 922. Διὰ ταύτης, ἀντὶ τῆς προτιμήσεως ὁμοκήνσων καὶ ὁμοδούλων, ὧν ἡ σειρὰ δὲν ἦτο σαφῶς καθωρισμένη ὑπὸ τῶν ἀντικρουομένων πρὶν νόμων, εἰσάγεται σειρὰ πέντε τάξεων ἐκ συγγενῶν, γειτόνων, πλησιοχώρων κλπ., ὑποδηλουμένων ὑπὸ τῆς παρατεθείσης διηγήσεως. Ἀπαλλοτριουμένου, ἐξ ὡρισμένων ἐν τῇ νεαρᾷ αἰτιῶν, ἀκινήτου καὶ δὴ οὐ μόνον ἀγροτικοῦ ἀλλὰ καὶ ἀστικοῦ, ἁρμόζει εἰς τὰς τάξεις αὐτὰς διαδοχικῶς τὸ ἐμπράγματον δικαίωμα τῆς προτιμήσεως πρὸς ἀγοράν, ἡ σειρὰ δὲ αὕτη τῶν τάξεων κανονίζει πιθανώτατα συγχρόνως καὶ τὴν σειρὰν τῆς ἐπιβολῆς, ἤτοι τοῦ φορολογικοῦ βάρους.

Ἡ Νεαρὰ αὕτη ἐκράτησεν ἐπὶ μακρόν, ἀλλ' ἡ συνοχὴ προτιμήσεως καὶ ἐπιβολῆς ἐξέλιπε κατὰ τοὺς ὕστερον χρόνους μὲ τὴν ἀλλαγὴν ἴσως τοῦ φορολογικοῦ συστήματος, καὶ οὕτως ἀπέμεινε μόνος καὶ μετέωρος ἄνευ σκοποῦ τινὸς ὁ θεσμὸς τῆς προτιμήσεως συγγενῶν καὶ γειτόνων καὶ ὡς τοιοῦτος ἴσχυσε μέσῳ τοῦ Ἁρμενοπούλου καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλλάδι, μέγα ἐμπόδιον γενόμενος τῶν συναλλαγῶν, ἕως ὅτου κατηργήθη ἐν ἔτει 1856 διὰ τοῦ Περὶ μεταγραφῆς νόμου (ἄρθρ. 10).

Διὰ τῆς αὐτῆς περὶ προτιμήσεως Νεαρᾶς ἀπηγορεύθη ὅπως οἱ «δυνατοὶ» ἢ «δυνάσται» ἀποκτῶσί τι ἐκ μέρους τῶν «εὐτελῶν» ἢ «πενήτων» (ἐλευθέρων γεωργῶν) οὔτε διὰ δωρεᾶς ἢ διαθήκης ἢ υἱοθεσίας τρόπῳ, οὔτε δι' ἀγορᾶς κατ' ἀρχήν, «οὐδ' ἐπί τινι προστασίᾳ καὶ συνδρομῇ» (τὸ παλαιὸν patrocinium), καὶ ταῦτα ἐπὶ ποινῇ δημεύσεως τοῦ κτηθέντος, πλὴν ἐὰν ὁ δυνατὸς νέμεται τὸ ἀγορασθὲν ἐπὶ δεκαετίαν.

Ὀλίγον βραδύτερον ἡ χώρα ἐδοκιμάσθη ἐπὶ πενταετίαν ὁλόκληρον (927—932) ἕνεκα δεινῶν χειμώνων καὶ ἀφοριῶν ἀπὸ τρομερὰν πεῖναν, ἥτις ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν παρατεθεῖσαν διήγησιν. Πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς ἐκ τῆς δυστυχίας ταύτης ἐπελθούσης μετατοπίσεως τῶν μικρῶν ἰδιοκτησιῶν εἰς τοὺς δυνατούς, ἐξεδόθη σειρὰ ὅλη νομοθετικῶν μέτρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρώτη εἶναι ἡ Νεαρὰ τοῦ αὐτοῦ Ρωμανοῦ Λεκαπηνοῦ, ἔτους 934, «Περὶ τῶν ὑπεισερχομένων δυνατῶν εἰς ἀνακοινώσεις πενήτων» («ἀνακοινώσεις χωρίων» εἶναι τὰ παλαιὰ «ὁμόκηνσα»). Οἱ διάφοροι δυνατοί,—καὶ ἀπαριθμεῖ αὐτοὺς ἡ Νεαρά,—αὐλικοί, πατρίκιοι, μάγιστροι, ἀνώτατοι στρατιωτικοί, συγκλητικοί, μητροπολῖται, ἀρχιεπίσκοποι, ἐπίσκοποι, ἡγούμενοι μοναστηρίων, ἐκκλησιαστικοὶ ἄρχοντες, προϊστάμενοι εὐαγῶν καὶ βασιλικῶν οἴκων, ἐπωφελούμενοι τῆς προσφάτου ἀθλιότητος τῶν χωρικῶν, «λιμῷ πιεζομένους ὁρῶντες τοὺς πένητας, οἱ μὲν ἀργυρίῳ, οἱ δὲ σίτῳ» ἀντὶ μηδαμινῆς τιμῆς ἀπέκτησαν γαίας («εὐώνως τὰς τῶν ἀτυχούντων πενήτων ἐξωνήσαντες κτήσεις»), ἐπιπεσόντες εἰς τὰς τάξεις τῶν ἀθλίων τούτων ὡς πανώλης καὶ παρεισφρήσαντες εἰς τὰ χωρία ὡς γάγγραινα καὶ «οὕτω τὴν πανωλεθρίαν ἐπισκευαζόμενοι». Ἀλλ' οὕτω καταστρέφεται ὁ πληθυσμὸς ἐκεῖνος, ὅστις τροφοδοτεῖ καὶ τὸ δημόσιον ταμεῖον καὶ τὰς στρατιωτικὰς τάξεις καὶ ἀνάγκη μέτρων πρὸς ἀναχαίτισιν τῆς μειώσεως τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν. «Ἡ γὰρ τῶν πολλῶν κατοίκησις πολλὴν δείκνυσι τῆς χρείας τὴν ὠφέλειαν, τὴν τῶν δημοσίων συνεισφοράν, τὴν τῶν στρατιωτικῶν λειτουργημάτων συντέλειαν· ἃ πάντως ἀπολείψει, τοῦ πλήθους ἐκλελοιπότος». Ὅθεν ὁρίζει ὅτι: α') Τοῦ λοιποῦ ἀπαγορεύεται νὰ ἀποκτῶσιν οἱ δυνατοὶ ἐκ πάσης οἱασδήποτε αἰτίας «ἀγροὺς ἢ χωρία» ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος, τῶν κτηθέντων ἀποδιδομένων εἰς τοὺς πρώην κτήτορας ἢ εἰς τὰς κοινότητας, τοῦ δὲ τυχὸν τιμήματος περιερχομένου εἰς τὸ δημόσιον. β') Ἐὰν δυνατοὶ ἀπέκτησαν ἤδη τοιαύτας κτήσεις κατὰ τὸ παρελθόν, ἐὰν μὲν πρὸ τοῦ λιμοῦ, ἡ ἀπαλλοτρίωσις εἶναι ἔγκυρος, ἐφ' ὅσον δὲν ἀντίκειται εἰς ἄλλον νόμον, ἐὰν δὲ μετὰ τὸν λιμόν, ἡ ἀπαλλοτρίωσις καθίσταται ἀναδρομικῶς ἄκυρος μὲ τὰς αὐτὰς περίπου καὶ ἐν τῇ α' περιπτώσει συνεπείας.

Τὸ συμφέρον τοῦ κράτους πρὸς προστασίαν τῶν χωρικῶν δηλοῦται σαφῶς ἐν τῇ Νεαρᾷ, ἥτις ἀποτελεῖ μεγαλόπνευστον κήρυγμα κατὰ τῆς συσσωρεύσεως τοῦ πλούτου εἰς χεῖρας ὀλίγων, κατὰ τῶν ἀείποτε ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐμφανιζομένων δυναστῶν καὶ μεγιστάνων τοῦ κεφαλαίου! Ὄχι μόνον δὲν εἰσεπράττοντο φόροι ἀπὸ τοὺς δυνατούς, ἐξωπλισμένους ἄλλως ὑπὸ τοῦ νόμου μὲ πολλαπλᾶ φορολογικὰ προνόμια, ἀλλὰ καὶ ἐκινδύνευε νὰ ἐκλείψῃ ἡ στρατιωτικὴ τάξις. Διότι ἡ τάξις τῶν μικροϊδιοκτητῶν ἦτο ἐκείνη, ἥτις ἐξυπηρέτει τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν. Ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία ἐπέκειτο ὡς βάρος ἐπὶ παραχωρουμένων γαιῶν, ἰδίᾳ εἰς τὰς παραμεθορίους ἐπαρχίας, αἵτινες ἦσαν ἀναπαλλοτρίωτοι καὶ μὲ τὸ βάρος τῆς στρατείας μετεβιβάζοντο εἰς τοὺς ἀπογόνους («κτήματα ἐξ ὧν αἱ στρατεῖαι ὑπηρετοῦνται», εἶδος φέουδα). Τὰ «στρατιωτόπια» ταῦτα εἶναι ἀντικείμενον πολλῶν Νεαρῶν τῆς προκειμένης περιόδου, ἐξ ὧν πρώτη ἡ περὶ προτιμήσεως Νεαρὰ τοῦ Ρωμανοῦ ἀπηγόρευσε τὴν ἀπαλλοτρίωσιν αὐτῶν.

Τὰ στρατιωτικὰ κτήματα ἐκινδύνευον διττῶς:

Πρῶτον μὲν ἐκ μέρους τῶν ἀνωτάτων στρατιωτικῶν ἀρχόντων, οἵτινες, ὄντες συγχρόνως μεγάλοι γαιοκτήμονες, ἀντὶ νὰ κάμνουν δωρεὰς εἰς τοὺς στρατιώτας κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν ἔθιμον, κατεγίνοντο, ὡς λέγει ἡ περὶ στρατιωτῶν Νεαρὰ Κ. Πορφυρογεννήτου, γαμβροῦ ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ Ρωμανοῦ, μὲ τὸ ν' ἀργυρολογοῦν τοὺς «ὑπηκόους» καὶ ὡς λύκοι ν' ἁρπάζουν τὰ κτήματα τῶν στρατιωτῶν, *ἀπαλλάσσοντες αὐτοὺς τῆς στρατείας*: «Οἱ ἄρχειν τοῦ στρατοῦ λαχόντες ἦγον ἄνω τε καὶ κάτω τοὺς στρατιώτας καὶ δῶρα λαμβάνοντες ἀντεδίδοσαν αὐτοῖς ἀστρατείαν. Ἄνθρωποι ὤνιοι, ἀπόλεμοι, μυρμήκων ἀγενέστεροι καὶ λύκων ἁρπακτικώτεροι. Δι' ὧν τοὺς ἐχθροὺς δασμολογεῖν οὐκ ἔχοντες ἠργυρολόγουν τοὺς ὑπηκόους».

Ἀλλ' εἰς κίνδυνον ἔθετε τὰ στρατιωτικὰ κτήματα καὶ αὐτὴ ἡ φορολογικὴ πολιτικὴ τῶν χρόνων τούτων. Ἐνῷ τὰ κτήματα ταῦτα δὲν ἐπετρέπετο ν' ἀπαλλοτριωθῶσιν ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδιοκτητῶν, ἀπολαύοντα καὶ φορολογικῆς ἀσυδοσίας, κατήντησεν αὐτὸ τὸ κράτος, ἐν ἀπορίᾳ εὑρισκόμενον, νὰ τὰ πωλῇ χάριν εἰσπράξεως τῶν φόρων, τῆς ἀσυδοσίας περιελθούσης εἰς ἀχρηστίαν. Τὸ κράτος, λέγει ἡ αὐτὴ Νεαρά, ὡμοίαζε κατὰ τοῦτο μὲ τὰς ἄρκτους, αἱ ὁποῖαι ὅταν πεινάσουν τρώγουν τὰ δακτυλά των ἢ μᾶλλον τὸ κράτος τὰς ὑπερέβαλλε, διότι οἱ στρατιῶται δὲν εἶναι ἁπλῶς δάκτυλοι, εἶναι αἱ χεῖρες τῆς πολιτείας: «Μόνας θηρίων τὰς ἄρκτους λιμῷ πιεζομένας τοὺς δακτύλους περιλιχμᾶσθαι· καί που, καλῶς τις εἰδώς, χεῖρας ἂν μᾶλλον ὅλης τῆς πολιτείας, ἀλλ' οὐχὶ δακτύλους τοὺς στρατιώτας εἶναι δοκοίη». Ὅθεν ἀπαγορεύει ἡ Νεαρὰ τὴν ἐκ μέρους τοῦ δημοσίου ἐκποίησιν αὐτῶν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶχον συγκεντρωθῆ αἱ ἀπέραντοι ἐκτάσεις γαιῶν εἰς χεῖρας ὀλίγων, οἵτινες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐξήγειρον τὴν ἀγανάκτησιν τῶν βασιλέων καὶ ἐπροκάλουν μᾶλλον ἢ ἧττον αὐθαιρέτους αὐτῶν λύσεις, ὡς ἐκείνη, λόγου χάριν, ἣν διηγεῖται Βασίλειος ὁ Β', ὁ ἐπικαλούμενος Βουλγαροκτόνος, εἰς τὴν «Περὶ τῶν δυνατῶν τῶν ἀπὸ πενήτων ἐπικτωμένων» Νεαρὰν αὐτοῦ: «Φιλοκάλην γενόμενον μὲν κατ' ἀρχὰς τῶν εὐτελῶν καὶ χωριτῶν ἕνα, ὕστερον δὲ τῶν περιδόξων καὶ πλουσίων, ὃς ἕως μὲν ὑπῆρχε τῶν κάτω, συνετέλει τοῖς ἑαυτοῦ συγχωρίταις», ἀλλ' ὅταν ἐγένετο τέλος πρωτοβεστιάριος, «τὸ ὅλον κατέσχε χωρίον ἐναλλάξας καὶ τὴν ἐπωνυμίαν» αὐτοῦ. Ταξιδεύων εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ὁ Βασίλειος «καὶ τὸ πρᾶγμα ἐγκλήσει τῶν πενήτων διαγνοὺς τὰ τούτου οἰκήματα πολυτελῆ ὄντα κατέστρεψεν ἕως ἐδάφους καὶ τοῖς πένησι τὰ ἑαυτῶν ἀποδέδωκε, τὸν δὲ Φιλοκάλην ὑπεβίβασεν εἰς τὴν τάξιν τῶν χωριτῶν». Ἡ τάξις αὕτη τῶν δυνατῶν, ἐξ ὧν πολλοὶ ἦσαν πρὶν μικροϊδιοκτῆται (χωρῖται), καθίστατο πολλάκις ἐπικίνδυνος εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν κεντρικὴν ἐξουσίαν, ὅθεν καὶ ὁ Σκληρός, ὅταν ὑπετάχθη εἰς τὸν Βασίλειον τὸν Β', ἐρωτηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ πῶς δύναται νὰ κυβερνᾷ χωρὶς φόβον ἐξεγέρσεων ἐσωτερικῶν καὶ ἐπαναστάσεων, ἀπήντησε κατὰ τὸν Ψελλόν: Νὰ μὴ εἰσάγῃ γυναῖκα εἰς τὸ παλάτιον, νὰ καταργήσῃ τὰ ὑπέρογκα τοῦ λαοῦ βάρη, ἐπρόσθεσε δὲ καὶ τὴν μακιαβελικὴν συμβουλήν: καὶ νὰ μὴν ἀφίνῃ τοὺς ἀνωτάτους στρατιωτικοὺς νὰ πλουτίζουν, ἀλλὰ νὰ τοὺς φορολογῇ ἀγρίως καὶ ὑπὲρ πᾶν δίκαιον μέτρον, διότι οὕτω μόνον δὲν θὰ ἔχουν καιρὸν καὶ ὄρεξιν διὰ πολιτικὴν καὶ διὰ κινήματα: «Πανοῦργον εἰσηγεῖται γνώμην, καθαιρεῖν μὲν τὰς ὑπερόγκους ἀρχὰς καὶ μηδένα τῶν ἐν στρατείαις ἐᾶν πολλῶν εὐπορεῖν, κατατρύχειν τε ἀδίκοις εἰσπράξεσιν, ἵνα τοῖς ἑαυτῶν, ἀσχολοῖντο οἴκοις, γυναῖκά τε εἰς τὰ βασίλεια μὴ εἰσαγαγεῖν».

Στροφὴ σημαντικὴ ἐν τῇ κατευθύνσει ταύτῃ σημειοῦται ἐπὶ τοῦ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ (963—669). Ὁ πολεμικώτατος οὗτος βασιλεύς, ἐφ' ἑνὸς διὰ διαφόρων Νεαρῶν ἐπιμελεῖται τῆς διατηρήσεως τῶν ὑφισταμένων στρατιωτικῶν κτημάτων, ἀφ' ἑτέρου προστατεύει τὴν μεγάλην ἰδιοκτησίαν διὰ τῆς Νεαρᾶς αὐτοῦ «Περὶ τοῦ προτιμᾶσθαι τοὺς

πενήτων τοὺς δυνατοὺς εἰς ἐξώνησιν τῶν παρὰ τῶν δυνατῶν πιπρασκομένων». Διὰ τῶν προηγουμένων κατὰ τῶν δυνατῶν νομοθετικῶν μέτρων διεταράχθη, λέγει, ἡ ἰσότης μεταξὺ τῶν ὑπηκόων, ἐνῷ καθῆκον τῆς κυβερνήσεως εἶναι νὰ προστατεύῃ ἐξ ἴσου, ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον, καὶ τὸ κεφάλαιον καὶ τὴν ἐργασίαν: «Προσήκει πρὸς πάντας τοὺς ὑπὸ χεῖρα φυλάττειν τὸ ἴσον καὶ προνοεῖσθαι τῶν ἁπάντων κοινῶν». Οἱ πρὶν εὔποροι «ἐκ τοῦ προτιμᾶσθαι τοὺς πένητας εἰς τὴν ἐξώνησιν» περιῆλθον εἰς στένωσιν καὶ ἀπορίαν. Φαίνεται ὅτι ὁ Νικηφόρος ἐστράφη πρὸς τοὺς «δυνατοὺς» στρατιωτικούς, ἐξ ὧν καὶ αὐτὸς κατήγετο, εἰς τούτους πλέον στηρίξας τὰς ἐλπίδας του περὶ τῆς στρατιωτικῆς παρασκευῆς: οἱ ὑπὲρ τῶν πενήτων ἐκεῖνοι νόμοι «τὸ πᾶν τῆς *ρωμαϊκῆς δυνάμεως* εἰς τὸ μὴ ὂν περιέστησαν καὶ κατέλυσαν».

Ἀλλ' ἐὰν ἠσφάλιζεν οὕτως εἰς τοὺς δυνατοὺς τούτους τὴν ἰδιοκτησίαν, πόθεν θὰ ἐξευρίσκοντο νέα κτήματα πρὸς προικοδότησιν τῶν στρατιωτῶν; Ἐν τούτῳ τῷ σημείῳ ὁ Νικηφόρος προέβη εἰς τὸ τολμηρὸν μέτρον καὶ ἐπειράθη νὰ θέσῃ χεῖρα ἐπὶ τῆς ἀπεράντου καὶ δι' ἔλλειψιν ἐργατῶν καὶ μέσων νεκρᾶς κειμένης ἐκκλησιαστικῆς ἐν γένει ἰδιοκτησίας καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, κωλυόμενος ὑπὸ τῶν Κανόνων νὰ προβῇ εἰς ἀπαλλοτρίωσιν αὐτῆς, ἀπηγόρευσε τοὐλάχιστον τήν τε ἵδρυσιν *νέων* μοναστηρίων καὶ εὐαγῶν οἴκων καὶ τὴν ὑπὸ τῶν ὑφισταμένων κτῆσιν ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας. Τὸ μέτρον τοῦτο ἐλήφθη διὰ τῆς περιφήμου Νεαρᾶς αὐτοῦ «Περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι νέα μοναστήρια καὶ γηροκομεῖα, μήτε πλατύνεσθαι διὰ τῶν κτημάτων τοὺς εὐαγεῖς οἴκους».

Πῶς νὰ θεραπεύσω, λέγει ἐν προοιμίῳ, τὸ κακὸν «βλέπων τὴν περὶ τὰ μοναστήρια καὶ τὰ ἱερὰ ταῦτα σεμνεῖα περιφανῆ νόσον τῆς ἀπληστίας;.. Γῆς πλέθρα μυρία, φιλοτίμους οἰκοδομάς, ἵππων ἀγέλας, βοῶν, καμήλων, ἄλλων κτηνῶν». Τὰ «μυριόπλεθρα» ἀγροτικὰ κτήματα καὶ τὰ οἰκοδομήματα κεῖνται νεκρὰ καὶ ἄγονα «ἠμελημένα καὶ ἀκαμῆ καὶ ἀνέργαστα», δι' ἔλλειψιν κεφαλαίων καὶ ἐργατικῶν χειρῶν. «Τί παθόντες οἱ ἄνθρωποι παρορῶσι μὲν τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐντολὴν «πωλοῦντας τὰ ὑπάρχοντα διδόναι πένησι», κατατείνουσι δ' ἑαυτοὺς πρὸς τὸ μοναστήρια συνιστᾶν, ξενῶνάς τε καὶ γηροκομεῖα»; Ὄχι μόνον τὰ ὑπάρχοντα μοναστήρια εἶναι ἀρκετά, ἀλλὰ καὶ ξενῶνες καὶ γηροκομεῖα «ὑπὲρ τὴν χρείαν ἑστήκασι καὶ τὸ μέτρον». Γνωρίζω μέν, ἐπάγεται, ὅτι μὲ τὰ λαμβανόμενα ἀπαγορευτικὰ μέτρα «τοῖς πολλοῖς φορτικὰ λέγειν δόξω καὶ πρὸς τὴν γνώμην αὐτῶν ἀπάδοντα, ἀλλ' ἀρέσκειν οὐκ ἀνθρώποις, ἀλλὰ Θεῷ βούλομαι». Ἀλλ' ὅσοι νοῦν ἔχοντες καὶ φρένας δὲν ἐξετάζουν τὰ πράγματα ἐξ ἐπιπολῆς καὶ δὲν ταράσσονται ἀπὸ τὴν πρώτην ἐντύπωσιν, «ἀλλὰ προσωτέρω χωροῦσι καὶ συνορᾶν βάθος πραγμάτων δύνανται», αὐτοὶ θὰ χαρακτηρίσουν τὰ μέτρα ταῦτα «ὠφέλιμα τοῖς τε κατὰ Θεὸν ζῶσι καὶ τῷ κοινῷ παντί».

Τὸ θρησκόπληκτον ὅμως Βυζάντιον καὶ ἡ θιγομένη τάξις τῶν κληρικῶν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἴδουν «τὸ βάθος τῶν πραγμάτων», ὅθεν καὶ τὰ μέτρα ταῦτα ἐν μέρει μὲν δὲν ἐτηρήθησαν, ἐν μέρει δὲ κατηργήθησαν διὰ Νεαρᾶς Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου.

Εἰς τὸ ἐρώτημα τώρα ποῖον ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἀγώνων τούτων τοῦ κέντρου καὶ τῆς πάλης μεταξὺ μεγάλης καὶ μικρᾶς ἰδιοκτησίας ἄλλοι ἄλλως ἀπαντῶσι. Τινὲς μὲν κρίνουν ὅτι ἡ μικρὰ ἰδιοκτησία ὑπέκυψε κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας, ὅτι αἱ ἐλεύθεραι γεωργικαὶ κοινότητες ἐγένοντο σὺν τῷ χρόνῳ σπανιώτεραι καὶ ὅτι ἡ ἐξαφάνισις αὐτῶν οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὴν πτῶσιν τοῦ κράτους (*Ζαχαρίας*). Τινὲς δ' ἐξ ἀντιθέτου φρονοῦσιν ὅτι ἡ ἀντίληψις περὶ ἐξαφανίσεως τῶν ἐλευθέρων χωρικῶν εἶναι ἐσπευσμένη, ἅτε συναγομένη ἐκ τῶν νόμων τῆς προκειμένης περιόδου. Ἀλλ' οἱ νόμοι οὗτοι δὲν ἀποδεικνύουν ὅτι ὁ ἀγὼν ἀπέβη ὑπὲρ τῶν δυνατῶν ἢ τῶν ἀρχόντων, ἀλλὰ μᾶλλον μαρτυροῦσιν ὁπόσον ἰσχυρὰ καὶ ἄνευ ἀναλογίας ἐν τῇ Δύσει ἦσαν τὰ μέτρα ταῦτα πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς χωρικῆς ἰδιοκτησίας, καλῶς ἐπινοηθέντα καὶ εὐσυνειδήτως ἐκτελεσθέντα (*Θ. Οὐσπένσκη*).

Μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν Βασιλικῶν ἀνεπτύχθη πλουσία βιβλιογραφία, ἀποσκοποῦσα κυρίως εἰς τὴν εὐχερῆ χρησιμοποίησιν τῆς ἀνακεκαθαρμένης ταύτης νομοθεσίας. Λόγῳ τοῦ ὄγκου αὐτῶν δυσχερὴς ἦτο ἡ ἀπόκτησις πλήρων ἀντιτύπων, τὰ ὁποῖα μάλιστα ἔξω τῆς πρωτευούσης ζήτημα εἶναι ἂν ἠδύναντο νὰ εὑρεθῶσιν ἀκέραια, ὅθεν ἐνωρὶς παρέστη ἀνάγκη καταρτίσεως ἰδιωτικῶν συνόψεων καὶ περιλήψεων αὐτῶν. Σπουδαῖον τοιοῦτον ἔργον ἐκ τῶν μέσων τοῦ δεκάτου αἰῶνος εἶναι ἡ λεγομένη Μεγάλη Σύνοψις τῶν Βασιλικῶν. Ἀλλὰ καὶ τῆς ἰουστινιανείου νομοθεσίας ἡ σπουδὴ δὲν εἶχεν ἐκλείψει. Εἰς αὐτὴν ἀναφέρεται ἡ ἐν ἔτει 920 καταρτισθεῖσα Ἐπιτομὴ τῶν νόμων. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους, ἐπὶ τῆς συμβασιλείας Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, παρενεγράφησαν εἰς τὰ περιθώρια τῶν Βασιλικῶν ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ἔργων τῶν νομικῶν τῆς πρώτης περιόδου, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῆς ἰουστινιανείου νομοθεσίας, χωρὶς ὅμως αἱ προσθῆκαι αὗται νὰ προσλάβουν καὶ ἐπίσημον, ὡς τὰ Βασιλικά, χαρακτῆρα. Τὰ παρεγγραφέντα ταῦτα ἀποσπάσματα εἶναι τὰ λεγόμενα «παλαιὰ σχόλια», εἰς ἃ προσετέθησαν κατὰ τὴν ἑπομένην περίοδον τὰ λεγόμενα «νέα σχόλια» τῶν Βασιλικῶν ὑπὸ νομικῶν τοῦ ἑνδεκάτου καὶ τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος, ἤτοι ἑρμηνεῖαι καὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ κειμένου τῶν Βασιλικῶν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ εἰς τὴν ἰουστινιάνειον νομοθεσίαν ἀναφερόμενα παλαιὰ σχόλια.

Κατὰ τὰ τέλη τῆς προκειμένης περιόδου, ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, ἤκμασεν ὁ κράτιστος δικαστὴς *Εὐστάθιος Ρωμανός*, οὗτινος πλεῖσται ἀποφάσεις περιλαμβάνονται εἰς τὴν ἐν ἀρχῇ τῆς ἑπομένης περιόδου ἐκδοθεῖσαν συλλογὴν ἀποφάσεων, τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα Πεῖρα. Ἡ Πεῖρα εἶναι μοναδικὸν μνημεῖον τῆς βυζαντινῆς νομικῆς ἐπιστήμης, διότι δι' αὐτῆς γνωρίζομεν οὐχὶ τὰ διὰ τῆς ρωμαϊκῆς παραδόσεως μεταβιβασθέντα κείμενα, ἀλλ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἐφαρμογήν, ἧς ἐτύγχανον τότε τὰ κείμενα ταῦτα ἐν τῇ πράξει. Καὶ ἡ ἐκτίμησις αὐτῆς ἄγει εἰς τὸ πόρισμα, ὅτι διάφορος ἐντελῶς εἶναι ἐν πολλοῖς ἡ εἰκὼν τοῦ δικαίου, ἣν σχηματίζομεν ἐκ τῶν ἀποφάσεων τούτων. Ἐπὶ πλείστων σημείων δὲν πρόκειται περὶ λύσεων συμφώνων πρὸς τὰ ἐπίσημα κείμενα, ἀλλὰ περὶ λύσεων, ἰδίᾳ ὅσον ἀφορᾷ τὴν νομολογίαν τοῦ Εὐσταθίου, αἵτινες ὑπαγορεύονται πολλάκις ἀπὸ τὸ ἄγραφον ἐθιμικὸν δίκαιον, ἑλληνικοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χαρακτῆρος, καὶ οὐχὶ σπανίως ἀπὸ σταθερὰς γραμμὰς ἰσχυροῦ κοινωνικοῦ συναισθήματος, ὁδηγούσας ἔστιν ὅτε εἰς ἐπιτυχεῖς λύσεις, ἃς μόνον σύγχρονοι νομοθεσίαι καθιέρωσαν, ὡς λογου χάριν ἡ περὶ τῆς ὑπερόγκου ποινικῆς ρήτρας ἀρχή, ὁμοία πρὸς τὴν περίφημον διάταξιν τοῦ σημερινοῦ γερμανικοῦ ἀστικοῦ κώδικος (BGB § 343). Ἀξιόλογοι περαιτέρω, πλὴν ἄλλων, εἶναι αἱ περὶ διαζυγίου ἀποφάσεις τοῦ Εὐσταθίου, ἐπιτυγχάνοντος διὰ κομψῆς ἑρμηνείας νὰ μαλάξῃ τοὺς ἀτέγκτους ἀπολύτους λόγους καὶ ἐξελίσσοντος αὐτοὺς εἰς σχετικοὺς λόγους διαζυγίου.

Ἀλλ', ὡς συμβαίνει εἰς ὅλα τὰ δεσποτικῶς κυβερνώμενα κράτη, ρυθμὸς ἐν τῇ ἀπονομῇ δικαιοσύνης δὲν ἠδύνατο νὰ κρατηθῇ, λόγῳ τῆς «αὐλικῆς» δικαιοδοσίας, ἤτοι τῆς ἀρχῆς ὅτι ὁ βασιλεύς, ὡς ἀπόλυτος δεσπότης, ἠδύνατο νὰ λύῃ εἴτε εἰς πρῶτον εἴτε εἰς τελευταῖον βαθμὸν οἱανδήποτε ὑπόθεσιν. Κατὰ δὲ τὰς τοιαύτας κρίσεις ὁ νόμος, ὡς γενικὸς κανών, ἦτο φυσικὰ τὸ τελευταῖον στοιχεῖον ὅπερ καθωδήγει τὸν κρίνοντα. «Τὸ δὲ πολιτικόν, ἱστορεῖται λ. χ. περὶ τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, οὐ πρὸς τοὺς γεγραμμένους νόμους, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἀγράφους τῆς αὐτοῦ εὐφυεστάτης ἐκυβέρνα ψυχῆς».

Ἡ ἔλλειψις αὕτη τῆς μόνον δι' ἐφαρμογῆς γενικῶν καὶ ἀπροσώπων κανόνων ἐπιτυγχανομένης ἀσφαλείας καὶ αἱ παντοειδεῖς αὐθαιρεσίαι τῶν διοικητικῶν, ἰδίᾳ φορολογικῶν, ἀρχῶν, καθίστων ἀβεβαίαν τὴν ἰδιοκτησίαν· ἐντεῦθεν καὶ ἡ κατὰ τὰς ἑπομένας ἰδίᾳ περιόδους τακτικὴ τῆς ἐκδόσεως χρυσοβούλλων, ἤτοι προσωπικῶν νόμων, δι' ὧν ἐξητεῖτο ἡ κατοχύρωσις ὄχι μόνον ἰδιοκτησίας τῶν εὐνοουμένων δυνατῶν, ἀλλὰ καὶ συμβάσεων καὶ διαθηκῶν ἔτι.

Ἡ τετάρτη περίοδος (1042—1204) διακρίνεται διὰ τὴν ἀναζωπύρησιν τῶν θεωρητικῶν ἐπιστημῶν καὶ τὸν πρακτικόν, οὕτως εἰπεῖν, χρωματισμὸν αὐτῶν. Ὁ σύγχρονος Ψελλός, θαυμάζων διὰ τὴν καὶ προηγουμένην ἄνθησιν τῆς φιλοσοφίας, παρ' ὅλην τὴν πρὸς τὰ γράμματα ἀντιπάθειαν τῶν τότε κυβερνώντων καὶ ἰδίᾳ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, εὑρίσκει ταύτην τὴν διαφορὰν πρὸς τὴν προκειμένην ἀκμήν, ὅτι τότε ἐκαλλιεργεῖτο ἡ ἐπιστήμη ἁπλῶς καὶ μόνον χάριν τῆς ἐπιστήμης, ἀνεξαρτήτως τῶν ἐκ ταύτης ὠφελειῶν («περὶ τοὺς λόγους οἱ τότε ἄνδρες ἐσπούδαζον ὡς αὐτοτελεῖς»). Νῦν ὅμως, ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, ἡ ἐπιστημονικὴ κατάρτισις ἔφερε τοὺς κατόχους αὐτῆς εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα, εἰδικῶς δὲ οἱ ἀπόφοιτοι τῆς νεοσυστάτου νομικῆς σχολῆς κατεῖχον μόνοι τὰ προσόντα διὰ δικαστικὰ ἀξιώματα καὶ τὰς ἐπικουρικὰς αὐτῶν λειτουργίας.

Τέσσαρες ὑπῆρξαν οἱ περὶ τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Μονομάχον συγκεντρωθέντες ἐπιστήμονες, οἵτινες, εἴτε συγχρόνως εἴτε ἐκ περιτροπῆς, διεχειρίσθησαν τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα: *Κωνσταντῖνος Λειχούδης*, πρωθυπουργός, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, *Μιχαὴλ Ψελλός*, διαχειριστὴς τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων, *Ἰωάννης Ξιφιλῖνος*, ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης (Νομοφύλαξ) καὶ *Ἰωάννης Μαυροπόδης, (Μαυρόπους)*, μυστικοσύμβουλος τοῦ βασιλέως.

Προκειμένου νὰ γίνῃ τι πρὸς ἀναζωογόνησιν τῶν γραμμάτων ὑπεστηρίζοντο δύο ἀντίθετοι ἀντιλήψεις: Οἱ μὲν ὑπὸ τὸν Ψελλὸν ἐπροτίμων τὴν φιλοσοφίαν, οἱ δὲ ὑπὸ τὸν Ξιφιλῖνον τὴν νομικήν, ὡς σπούδασμα «βιωφελέστατον, οὗ χωρὶς πάντα τἆλλα περιττά». Τέλος συνεβιβάσθησαν τὰ διεστῶτα, τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Μαυροπόδη, καὶ ἱδρύθησαν δύο σχολαί, νομική, ἧς πρῶτος καθηγητὴς ὑπῆρξεν ὁ Ξιφιλῖνος, οὗτινος διεσώθησαν σχόλια εἰς τὰ Βασιλικά, καὶ φιλοσοφική, περιλαμβάνουσα πάντα τὰ λοιπὰ θεωρητικὰ μαθήματα καὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, μὲ πρῶτον καθηγητὴν τὸν «ὕπατον τῶν φιλοσόφων» Ψελλόν.

Τῆς νομικῆς σχολῆς διεσώθη ὁ ὀργανισμὸς εἰς Νεαρὰν τοῦ Μονομάχου, ἔτους 1044, συντεταγμένην ὑπὸ τοῦ συμβιβάσαντος τὰς διεστώσας μερίδας Μαυροπόδη. Ὁ κύριος σκοπὸς τῆς σχολῆς ἔγκειται, κατὰ τὸν ὀργανισμόν, εἰς τὴν κατάρτισιν πρακτικῶν νομικῶν. Ἡ διδασκαλία πρέπει ν' ἀποβλέπῃ εἰς τὴν τακτοποίησιν τῆς ὕλης, εἰς τρόπον ὥστε νὰ παύσῃ ἡ ὑποστήριξις ἀντικρουομένων λύσεων καὶ αἱ δικαστικαὶ διαφωνίαι: «Τί ἄλλο καταγελαστότερον, ὁπόταν οἱ τοῖς ἄλλοις ἐπαγγελλόμενοι τὰ ἀμφίβολα λύειν, αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους οὐχ ἥκιστα διαφερόμενοι φαίνοιντο;». Τοιουτοτρόπως θὰ λείψῃ καὶ ἡ περὶ τὴν ἑρμηνείαν τῶν νόμων λίαν ἐν Βυζαντίῳ ἀνθοῦσα καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν μαρτυρουμένη «θρασυτάτη σοφιστικὴ» μετὰ τῆς συναφοῦς ἀπεραντολογίας τῶν δικηγόρων: Οἱ φοιτηταὶ πρέπει νὰ συνηθίσουν νὰ προφυλάσσωνται ἀπὸ «τοὺς ἐπηρεάζειν ἐκ τῆς θρασυτάτης οὐκ ὀκνοῦντας σοφιστικῆς».

Ὁ κάτοχος περαιτέρω τῆς νομικῆς ἕδρας πρέπει νὰ εἶναι γνώστης καὶ τῆς λατινικῆς καὶ νὰ ἐργάζεται νυχθημερόν: «νύκτωρ μὲν μελετῶν τὰ πρὸς ἑρμηνείαν, ἑρμηνεύων δὲ μεθ' ἡμέραν καὶ καθ' ἑκάστην ἀόκνως τοῖς φοιτηταῖς ὁμιλῶν».

Ἐξ ἄλλων πηγῶν γνωρίζομεν ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ ἑρμηνεία δὲν περιωρίζετο εἰς τὰ Βασιλικὰ καὶ τὴν μεταγενεστέραν νομοθεσίαν, ἀλλ' ἀνέτρεχεν εἰς τὰς πηγὰς αὐτῶν. Δὲν ἐθεωρεῖτο ἄρτιος καὶ δόκιμος νομικὸς εἰμὴ μόνον ὁ οἰκείως ἔχων καὶ πρὸς τὰς ἰουστινιανείους συλλογάς. Ὁ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἀκμάσας Κωνσταντῖνος Ἁγιοθεοδωρίτης χαρακτηρίζεται ὡς «αὐτόχρημα Τριβωνιανός, ὁ πολυθρύλητος οὐ μόνον ἐν Νεαραῖς ἀλλὰ καὶ ἐν Κώδιξι καὶ ἐν Διγέστοις καὶ ἐν ἄλλοις ὁπόσοις τὰ πολιτικὰ συντετάχαται». Ἐκ δὲ τοῦ τέλους τοῦ ΙΑ' αἰῶνος διεσώθη ἐρωτηματολόγιον πρὸς ἀρχάριον σπουδαστήν, ὅστις βομβαρδίζεται μὲ τὰς ἐρωτήσεις: «Ἀνέγνως ἑξήκοντα βιβλία τῶν Βασιλικῶν; Διῆλθες τοὺς κώδικας, ἤτοι τὰ παλαιά; Τὸ κατὰ πλάτος; Τὰ Ἰνστιτοῦτα; Τὰ ἰουδίκης; Τὰ Δίγεστα; Μετῆλθες τὸν Γαρίδην; Ἠκριβώσω τὸν Τιπούκειτον; Ὡμίλησας τῇ Πείρᾳ τοῦ σοφωτάτου Ρωμανοῦ;».

Ἡ ἐνασχόλησις μὲ τὸ ἰουστινιάνειον δίκαιον εἶχε ταύτην τὴν πρακτικὴν ὄψιν, ὅτι ὑπὸ πολλῶν ἐθεωρεῖτο τὸ δίκαιον τοῦτο ἐπικρατέστερον τῶν Βασιλικῶν, ἐφ' ὅσον καὶ καθ' ὅσον ταῦτα ἐρανιστικῶς ἀποδίδουσιν ἐκεῖνο. Διὰ μακρῶν ὑποστηρίζεται τοῦτο ὑπὸ τῆς μιᾶς μερίδος διαφωνούντων δικαστῶν εἰς τὴν «Μελέτην περὶ ψιλῶν συμφώνων» ἀναγομένην εἰς τοὺς χρόνους τούτους: «Οἱ μὲν τὰ Δίγεστα μετιόντες εὐκόλως καὶ τοῖς Βασιλικοῖς ἐπιβάλλουσι καὶ ἀμφοτέρων ἴσασι τὰς δυνάμεις, οἱ δὲ τοῖς Βασιλικοῖς ἐνησχολημένοι καὶ μόνοις τῆς ἐκείνων ἐκπίπτουσι γνώσεως».

Ἡ Νομικὴ Σχολὴ τοῦ Μονομάχου, καίτοι δὲν φαίνεται διατηρηθεῖσα ἐπὶ μακρόν, ἀπέδωκε πολλαπλοῦς καρπούς, συχναζομένη ὑπὸ πλήθους φοιτητῶν, καὶ ἀλλοφύλων ἔτι, ἐν οἷς προεῖχον οἱ Ἄραβες. Εἰς τὴν διδασκαλίαν ταύτην πρέπει νὰ ὀφείλεται καὶ ἡ πληθὺς τῶν ἔργων τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐπὶ τῶν Βασιλικῶν, ἐξ ὧν τινα μὲν διεσώθησαν αὐτοτελῆ, ὅπως ὁ ὑπὸ τοῦ κριτοῦ *Πάτζη* συνταχθεὶς Τιπούκειτος ἐκ τοῦ τέλους τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, τὰ δὲ πλεῖονα εἶναι γνωστὰ ἐκ τῶν «νέων σχολίων» τῶν Βασιλικῶν. Ἄδηλον ὅμως κατὰ πόσον ἡ σχολὴ δὲν ὑπερηκόντισε τὰς ἀγαθὰς προθέσεις τῶν ἱδρυτῶν, συντελέσασα εἰς τὴν ἐπὶ Κωνσταντίνου Δούκα (1059—1067) μαρτυρουμένην πληθώραν λογίων, ἀσχολουμένων μὲ νομικὰ προβλήματα, πληθώραν δικηγόρων, σοφιστικῶς συζητούντων εἰς τὰς ὁδούς, εἰς ἣν μάλιστα ἀπεδίδετο καὶ ἡ κατάπτωσις τοῦ στρατιωτικοῦ φρονήματος: «Σοφιστικαῖς μεθόδοις καὶ δικανικῶν προβλημάτων ἐσμῷ τὸ Ρωμαϊκὸν ἐκλονεῖτο καὶ ἐκραδαίνετο, ὡς καὶ αὐτοὺς τοὺς στρατευομένους, τὰ ὅπλα καὶ τὴν στρατείαν μεθέντας, συνηγόρους καὶ νομικῶν ζητημάτων γενέσθαι ἐραστάς».

Ἐκ παραλλήλου, καὶ εὐτυχῶς διὰ τὴν συγκριτικὴν ἔρευναν, δὲν ἔπαυσεν ἡ ἑρμηνεία ἰδίᾳ ἐκ μέρους μὴ λογίων, πρακτικῶν νομικῶν νὰ διατελῇ συχνὰ μακρὰν τοῦ ἐπισήμου δικαίου, συναναμιγνύουσα πλεῖστα ἀντιρρωμαϊκὰ στοιχεῖα, ἐξ ἐπιδράσεως τοῦ ἑλληνιστικοῦ ἐν γένει δικαίου, ὅπερ ἔναντι τοῦ ἐπισήμου ρωμαϊκοῦ κατεῖχε περίπου ἣν θέσιν καὶ ἡ ὁμιλουμένη ἤδη γλῶσσα ἔναντι τῆς χαρτίνης λογίας. Οὕτω λ. χ. ἐκ τῆς προκειμένης ἐποχῆς ἔχει διαπιστωθῆ διαμόρφωσις τῆς νομίμου μοίρας (τοῦ «φαλκιδίου»), ὁμοία πρὸς τὴν ἐν τῷ συριακῷ κώδικι réserve, ἡ δὲ κυριότης, κατὰ τὴν διδασκαλίαν μεταβασιλικῶν σχολιαστῶν, μεταβιβάζεται ἀπὸ τοῦ πωλητοῦ εἰς τὸν ἀγοραστήν, ἅμα τῇ καταρτίσει τῆς συμβάσεως καὶ τῇ πληρωμῇ τοῦ τιμήματος, ἄνευ παραδόσεως.

Ἐν σχέσει τέλος μὲ τὴν ἐκ τῶν κόλπων τῆς σχολῆς ἐκπορευθεῖσαν καλλιέργειαν τοῦ ἰουστινιανείου δικαίου σπουδαῖον ζήτημα προκύπτει, ἂν καὶ κατὰ πόσον αἱ μέθοδοι αὗται τῆς ἐπεξεργα-

Digitized by Google

σίας μετεδόθησαν, ὡς ὑποθέτει ὁ Ζαχαρίας, εἰς τὴν μετὰ ἥμισυν περίπου αἰῶνα ἱδρυθεῖσαν ἐν Βολωνίᾳ νομικὴν σχολὴν καὶ ἐπηρέασαν τὸν ἱδρυτὴν αὐτῆς Ἰρνέριον (1038—1125).

Κατὰ τὴν πέμπτην περίοδον (1024—1260), ἡ Κωνσταντινούπολις διετέλεσεν ὑπὸ τοὺς Φράγκους. Ἐξεταστέον δὲν εἶναι ἐνταῦθα τὸ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐν γένει διὰ τῶν Σταυροφοριῶν καὶ τῆς μετὰ τὴν περίοδον ταύτην φραγκικῆς ἑλληνικῶν μερῶν κατακτήσεως ἰσχῦσαν φραγκικὸν δίκαιον (Ἀσσίζαι, Καταλανικὸν δίκαιον κτλ.), ἀλλ' ἁπλῶς τὸ ζήτημα κατὰ πόσον ἐπηρεάσθη ἡ ἐφαρμογὴ ἢ ἡ διάπλασις βυζαντινοῦ δικαίου ἐκ φραγκικῶν θεσμῶν

Ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ἔχομεν μεμαρτυρημένην χρησιμοποιησιν τοῦ ἀποδεικτικοῦ μέσου τῆς θεοδικίας. Κατὰ τὸ φραγκικὸν δίκαιον δηλονότι δύο στοιχεῖα πρὸ παντὸς εἶναι ἱκανὰ νὰ φέρουν εἰς φῶς τὴν ἀλήθειαν: πῦρ καὶ ὕδωρ, τὰ καθαρὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, δι' ὧν ὁ Θεὸς ἐπετέλεσεν ἀείποτε θαύματα. Τὸ καθαρὸν πῦρ καίει τὸν ἔνοχον καὶ ἀφίνει ἀλώβητον τὸν ἀθῷον, καθ' ὅσον εἰς πᾶσαν ἐνοχὴν κρύπτεται ὁ διάβολος, ἡ δὲ κρίσις, καθ' ἣν ἀντ' ἄλλου ἀποδεικτικοῦ μέσου γίνεται χρῆσις τοῦ πυρός, ἡ θεοδικία, στρέφεται κυρίως κατὰ τοῦ ἐν τῷ ἐνόχῳ ἐνοικοῦντος διαβόλου. Τοιαύτης ἀποδεικτικῆς διαδικασίας («διὰ μύδρου ἀπόδειξις») ἐγίνετο ἔστιν ὅτε χρῆσις καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ ἔτι ἐπισκόπων, τῇ ἐπιμόνῳ αἰτήσει ἀπατηθέντων συζύγων, ἰδίᾳ στρατιωτικῶν, συνηθισμένων, φαίνεται, εἰς τὴν βαρβαρότητα ταύτην ἐκ τῆς μετὰ Φράγκων ἐπιμιξίας. Οὕτως εἰς τὸ Διδυμότειχόν ποτε κάποιος ἐπίσημος ὑποπτεύων «τὸν γάμον διεφθάρθαι», ἐζήτει ἀποδείξεις περὶ τῆς ἀθωότητος τῆς συζύγου, «αἱ δὲ πίστεις ἦσαν σίδηρον αὐτὴν ἐπὶ τῷ χεῖρε δέξασθαι ἐκφλογωθέντα», ὅπερ καὶ ἐγένετο, χωρὶς νὰ πάθῃ τι ἡ ἔνοχος, ὁ δὲ ἀνὴρ «τὴν δύναμιν τῆς ἀληθείας θαυμάσας» ἀπηλλάγη τῶν ὑποψιῶν του. Ἐπίσης εἰς τὴν Ἤπειρον ἄλλος ὅμοιος σύζυγος, στρατιωτικὸς αὐτός, δὲν ἠνόει ἄλλως νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν μετὰ τῆς γυναικὸς κοινωνίαν, «εἰ μή γε αὕτη σίδηρον πυρακτωθέντα πιάσῃ». Τὴν θεοδικίαν θαυμάζει ὁ μωροθαύμαστος Παχυμέρης, παραστὰς καὶ ἰδὼν τὸ θαυμάσιον, ὅτι οἱ κατηγορούμενοι, ἀθῷοι ὄντες, ἔμεναν ἄθικτοι: «Ἓν καὶ μόνον ἦν τὸ σῷζον, εἰ μύδρον ἐκ πυρὸς ἤδη ζέοντα χειρὶ ἀναλάβοιεν καὶ τρὶς βηματίσειαν ἔχοντες.... Καὶ εἶδεν ὁ γράφων, ἡβῶν τῷ τότε ὑποστάντας τινὰς τοιαῦτα, πλὴν ἀλωβήτως ἀπαλλάξαντας, τὸ θαυμάσιον.»

Ἀλλὰ γενικῶς ὁ «βαρβαρικὸς τρόπος» οὗτος ἀποδοκιμάζεται, ὡς ἀντικείμενος εἰς «νόμους ρωμαϊκούς». Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ δίκη, εἰς ἣν περὶ τὸ 1250 ὑπεβλήθη, ὡς ὕποπτος ἀνταρσίας, ὁ μετέπειτα ἀνακτησάμενος τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκ τῶν Φράγκων Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος, ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Νικαίας Ἰωάννου Βατάτζη, προεδρεύοντος Ἑλλήνων καὶ Λατίνων δικαστῶν, «ξύλων μηδὲν διαφερόντων», ἐν οἷς παρεκάθητο καὶ ὁ διασώσας τὴν ἱστορίαν Γ. Ἀκροπολίτης. Ἡ μωρία τῆς θεοδικίας δὲν ἠδύνατο νὰ χωρέσῃ εἰς τὸν νοῦν τοῦ Ἕλληνος. Ζητούμενος ὁ Παλαιολόγος νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν διὰ μύδρου ἀπόδειξιν ἀπαντᾷ: «Εἰ θαυματουργῆσαί με θέλετε, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ εἰμι τοιοῦτος, ὥστε καὶ τερατοποιίας ἐργάζεσθαι. Σίδηρος δὲ πεπυρακτωμένος, εἰ ἐν χειρὶ ἀνθρώπου ζωοῦ ὄντος ἐμπέσοι, οὐκ οἶδα πῶς ἂν οὐ καύσειεν αὐτήν, εἰ μὴ πού τις ἔξεσται τῷ Φειδίᾳ ἐκ λίθου ἢ τῷ Πραξιτέλει ἢ καὶ ἀπὸ χαλκοῦ εἴργασται». Καὶ προσθέτει ὁ Ἀκροπολίτης: «Ταῦτ' ἔλεγε καὶ μάλα, νὴ τὴν Θέμιν, δικαίως».

Περὶ δὲ τῆς τυχὸν ἐπιρροῆς φραγκικῶν θεσμῶν ἐπὶ τὴν νομοθετικὴν κίνησιν τοῦ Βυζαντίου, ἀξία περαιτέρω ἐρεύνης εἶναι ἡ ὑπ' ἐμοῦ διαπιστωθεῖσα ὁμοιότης μεταξὺ βυζαντινοῦ νόμου τῆς ἑπομένης περιόδου καὶ ἐθίμων τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας, ὁπόθεν κατάγεται καὶ τὸ ἱπποτικὸν μυθιστόρημα «Ἰμπέριος καὶ Μαργαρώνα». Πρόκειται περὶ τῆς περιφήμου Νεαρᾶς τοῦ πατριάρχου Ἀθανασίου περὶ τριμοιρίας, ἧς ἡ παραβολὴ πρὸς τὰ ἔθιμα ἐκεῖνα ἐμφανίζει τὴν περίεργον σύμπτωσιν, ὅτι τὸ κατὰ βάσιν εἰς ἀμφότερα τὰ δίκαια κείμενον ἀξίωμα «paterna paternis, materna maternis» α') ἐφηρμόζετο ἐν Γαλλίᾳ ἐπὶ τῆς διαδοχῆς μόνον ἀνήβου τέκνου καὶ β') ὁ περιορισμὸς οὗτος ἐξηγεῖται ἐκεῖ ὄχι μόνον ἐκ τῆς ἀνικανότητος αὐτοῦ πρὸς τὸ διαθέτειν (πρβλ. ἔθιμον Νάξου), ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ βραχέος χρόνου, καθ' ὃν διατελεῖ ὃν κύριον τῆς κληρονομίας τὸ τέκνον (πρβλ. *Σπανόν*).

Ἐκ τῆς ἕκτης τέλος περιόδου (1260—1453) ἀξιομνημόνευτος εἶναι πρὸ παντὸς ἡ, μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὸ τῶν δύο Ἀνδρονίκων τῷ 1296 καὶ 1329 ἐπιχειρηθεῖσα ἐπὶ νέων βάσεων ἀναδιοργάνωσις τῶν δικαστηρίων. Κατὰ τὰ λοιπά, μὲ τὴν ὁλονὲν ἐπερχομένην κατάπτωσιν, μειοῦται καὶ ἡ κίνησις περὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ δικαίου, ὅπερ δὲν γινώσκεται σχεδὸν πλέον εἰ μὴ ἐκ τῶν ἐγχειριδίων καὶ ἰδιωτικῶν περιλήψεων. Τῶν Βασιλικῶν ζήτημα εἶναι κατὰ πόσον γίνεται χρῆσις κατὰ τὸν τελευταῖον ἰδίᾳ πρὸ τῆς Ἁλώσεως αἰῶνα. Ἀμφίβολον εἶναι ἂν ἀναφέρεται εἰς αὐτῶν τῶν Βασιλικῶν κείμενον ἡ διὰ τοῦ Δημητρίου Καντεμοίρη διασωθεῖσα πληροφορία, ὅτι ὁ ἐν ἔτει 1401 ἡγεμονεύων τῆς Μολδαβίας Ἀλέξανδρος ἔλαβεν «ἐξαιτησάμενος τὰ Βασιλικὰ» παρὰ τῶν Παλαιολόγων. Ὁμοίως εἰς τὴν Δύσιν ἄδηλον εἶναι ἂν εἶχεν ἤδη φθάσει κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀντίτυπον, καθόσον ἡ ὕπαρξις αὐτῶν μνημονεύεται ἐν τῇ Δύσει ρητῶς τὸ πρῶτον μετὰ τὴν Ἅλωσιν, ἀπὸ τὸν ἐν Παδούῃ διδάξαντα Κερκυραῖον νομικὸν *Θωμᾶν Διπλοβατάτσην* (1468—1541), διηγούμενον ὅτι ὁ συγγενής του Ματθαῖος Σπανδολένος, Κωνσταντινουπολίτης, ἐπρόκειτο νὰ φέρῃ ἓν σῶμα τῶν Βασιλικῶν ἐξ Ἑλλάδος εἰς Ἰταλίαν, ἀλλ' ὅτι, προτοῦ ἐκτελέσῃ τὴν ὑπόσχεσίν του, ἀπέθανε.

Τοὐναντίον δὲν ἔμεινεν οὐδ' εἰς τὴν Δύσιν ἄγνωστον, ἤδη ἐνωρίς, τὸ τελευταῖον βυζαντινὸν ἐγχειρίδιον, ὅπερ κατέστησε πασίγνωστον τὸν κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἀκμάσαντα συγγραφέα αὐτοῦ, τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ κριτὴν *Κωνσταντῖνον Ἁρμενόπουλον*, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ ὕστατος ἀντιπρόσωπος τῆς βυζαντινῆς λογίας νομικῆς ἐπιστήμης, διδαχθεὶς καὶ λατινικὰ ἀπὸ ἐπίτηδες μετακληθέντα ἐκ Καλαβρίας διδάσκαλον. Ἡ «Ἑξάβιβλος» τοῦ Ἁρμενοπούλου, ἧς ἤδη φθίνοντος τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος ἐκυκλοφόρουν μεταφράσεις εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, ἐκυβέρνησε τὸ Γένος καθ' ὅλην τὴν τουρκοκρατίαν καὶ ἐπέπρωτο νὰ ἰσχύῃ κατὰ βάσιν ἀκόμη καὶ σήμερον ἐν Ἑλλάδι Εἶναι συντεταγμένη ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ «Προχείρου» τοῦ Βασιλείου, ὁπόθεν παρέλαβε καὶ τὴν ἀπαγόρευσιν περὶ τόκων, παρ' αὐτὴν ὅμως καὶ ἄλλας ἀσυμβιβάστους περὶ τόκων διατάξεις. Ἡ ἀντίφασις αὕτη, ἐν μὲν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλλάδι ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς μεγάλην ταραχὴν ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομίας, προαγαγοῦσα, χάρις εἰς ἀνιστόρητον ἑρμηνείαν τοῦ ἐν Ἑλλάδι παραληφθέντος δικαίου, τὴν τοκογλυφίαν· διὰ τὴν ἐποχὴν ὅμως τοῦ Ἁρμενοπούλου ἐξηγεῖται, φρονῶ, πιθανώτατα ἐκ τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ γεννηθείσης στάσεως καὶ κοινωνικῆς ἐξεγέρσεως κατὰ τῶν τοκογλύφων καὶ ἐκ τῆς συναφῶς ἐγερθείσης διχογνωμίας μεταξὺ τῶν ἐκεῖ νομικῶν περὶ τοῦ ἂν ἰσχύει ἢ οὒ ἡ ἀπαγόρευσις τόκων, τινῶν μάλιστα ὑποστηριζόντων τὸ ἰσχυρὸν αὐτῆς διὰ τὸν παράδοξον λόγον, ὅτι ἀρχαιοτάτη πασῶν τῶν περὶ τόκου διατάξεων εἶναι ἡ ἀπαγορεύουσα αὐτοὺς Παλαιὰ Διαθήκη καὶ ὅτι οἱ νόμοι, ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ἱστορικῶν μνημείων, ὅσῳ ἀρχαιότεροι εἶναι, τόσῳ μείζονα ἰσχὺν καὶ κῦρος ἔχουσιν.

Ἀλλ' ἤδη τὰ ἐναπομένοντα τμήματα τῆς ἐπικρατείας, τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο, πίπτουν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, οἱ δὲ νόμοι τῶν Ρωμαίων ὁλονὲν περιορίζονται καὶ ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ πρωτευούσῃ ἀφ' ὅτου ἡ ἀπ' αἰώνων ἐγκαινιασθεῖσα ἑτεροδικία τῶν Φράγκων περιέλαβε τέλος καὶ τοὺς Τούρκους: Ἐν ἔτει 1401 Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος ὑπέκυψεν εἰς τὸ αἴτημα τοῦ Βαγιαζὴτ τοῦ νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει καδῆς, κρίνων οὐ μόνον τὰς μεταξὺ Τούρκων ἀλλὰ καὶ «τὰς μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Τούρκων ἀμφιβολίας».

Τὸ Βυζαντινὸν Δίκαιον, ὡς νόμος τῆς ὑπερχιλιετοῦς πολιτείας, βαίνει πρὸς τὴν δύσιν του. Καὶ ὡς κύκνειον αὐτοῦ ᾆσμα ἔρχονται ἀπὸ τὰς ὄχθας τοῦ Εὐρώτα τὰ τελευταῖα διὰ τὸ ἐκπνέον Βυζάντιον Νομοθετικὰ σχεδιάσματα τοῦ ἐν Μυστρᾷ καθολικοῦ κριτοῦ τῶν Ρωμαίων συνάμα δὲ «προδρόμου» τοῦ Φουριέ», τὰ Πλατωνικὰ ὀνειροπολήματα *Γεωργίου Γεμιστοῦ* τοῦ Πλήθωνος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Zachariae von Lingenthal*, Geschichte des griechisch-römischen Rechts ἔκδ. γ' 1892. Μετάφρασις τῆς α' ἐκδόσεως ὑπὸ *Λ. Σγούτα* ἐν Θέμιδι αὐτοῦ.—*Albertoni*, Per una esposizione del diritto bizantino, 1927, ἔνθα περιέχεται πᾶσα ἡ διεθνὴς περὶ βυζαντινοῦ δικαίου βιβλιογραφία, ἀπρόσιτος δυστυχῶς, κατὰ μέγα μέρος, παρ' ἡμῖν. —*Καλλιγᾶ*, Περὶ Δουλοπαροικίας παρὰ Ρωμαίοις καὶ Βυζαντινοῖς, Θέμις Σγούτα 9 (1865) σελ. 151 ἐπ.—*Ι. Βαλαωρίτου*, Ἰωάννης ὁ Νομοφύλαξ καὶ ἡ περὶ ἐπανιδρύσεως τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Νομικῆς Σχολῆς Νεαρὰ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, Ἐφημερὶς τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Γαλλικῆς Νομολογίας 5 (1885) σελ. 328 ἐπ.—*Ἀνδρεάδου*, Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς δημοσίας οἰκονομίας (βιβλ. Ε': Ἡ δημοσία οἰκονομία τῶν Βυζαντινῶν), 1918.—*Παππούλια*, Τὸ ἑλληνικὸν ἀστικὸν δίκαιον ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ ἐξελίξει, 1912. —*Τριανταφυλλοπούλου*, Ὁ φαλκίδιος νόμος ἐν τῷ βυζαντινῷ δικαίῳ, 1912.—*Μαριδάκη*, Τὸ ἀστικὸν δίκαιον ἐν ταῖς Νεαραῖς τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, 1912.—Κρίσις μου ἐπ' αὐτοῦ: Ἐκθέσεις καὶ πρακτικὰ τῆς Νομικῆς Σχολῆς περὶ πληρώσεως κενῆς ἕδρας τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, 1924.

Κ. Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. Χαρακτηριστικὸν τῆς ἐν τῇ φιλολογίᾳ εργασίας τῶν Βυζαντινῶν εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ πλοῦτος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἄμεσος αὐτῆς πρὸς τὴν ἀρχαιότητα συνάφεια, ἕνεκα τῆς ὁποίας καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ἀποκλειστικώτατοι ὀπαδοὶ τοῦ κλασσικισμοῦ δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀρνηθῶσι τὴν ἀνάγκην τῆς σπουδῆς της. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι αὐθυπόστατος μελέτη καὶ συστηματικὴ κριτικὴ οὔτε ἐν τῇ φιλολογίᾳ παρατηρεῖται· τοὐναντίον μάλιστα, ἄγονος ἀπεραντολογία καὶ τυφλὴ πίστις εἰς τὰ παραδεδομένα χαρακτηρίζει τὰ περισσότερα τῶν φιλολογικῶν ἔργων τοῦ Βυζαντίου. Ἐν τούτοις ὑπάρχουν εὐτυχεῖς ἐξαιρέσεις, αἱ ὁποῖαι καὶ προσέφερον καὶ θὰ προσφέρουν ἱκανὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν νεωτέραν φιλολογικὴν ἐπιστήμην. Δὲν ἔλειψαν καὶ ἀνεξάρτητα πνεύματα, τὰ ὁποῖα προήγαγον, ὅσον ἠδύναντο, τὴν γνῶσιν καὶ ἑρμηνείαν τῶν ἀρχαίων, προέβαλον νέας θεωρίας καὶ ἐνέκυψαν ἀποτελεσματικῶς εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν κειμένων.

1) ***Κριτικὴ καὶ ἑρμηνευτική***. Φιλολογικαί, κυρίως εἰπεῖν, ἐργασίαι ἄρχονται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Εἰκονομαχίας. Τότε, ἐκ συμπάσης τῆς κλασσικῆς λογοτεχνίας, ἐκ τοῦ ἐπικοῦ κύκλου, τοῦ Πινδάρου καὶ τῶν ἄλλων λυρικῶν, ἐκ τῶν ἀττικῶν τραγικῶν καὶ κωμικῶν, ἐκ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐκ τῶν ἱστορικῶν καὶ ρητόρων τῆς προαλεξανδρινῆς ἐποχῆς, οἱ Βυζαντινοὶ ἐγνώριζον ὀλίγα τινὰ πλειότερον ἡμῶν. Τοὐναντίον εἰς καλυτέραν ἡμῶν θέσιν εὑρίσκοντο προκειμένου περὶ τῶν ὑστέρων ἱστορικῶν, φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων. Ἔχοντες τοιοῦτον ἀντικείμενον ἐρεύνης, ἐπεδόθησαν εἰς τὴν σπουδὴν αὐτοῦ, χωρὶς οὐδέποτε νὰ παρίδωσι τοὺς πρακτικοὺς καὶ ὠφελιμιστικοὺς σκοπούς, τοὺς ὁποίους ἔθετεν ἡ ἐποχή των εἰς τὴν σπουδὴν ταύτην. Ὁ *Φώτιος* ἀποτελεῖ τὸν κλασσικὸν ἐκπρόσωπον τοῦ πνεύματος, ὅπερ διεῖπε τὴν βυζαντινὴν φιλολογίαν, καὶ τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ὀνομασθῇ φιλολογικὴ διδασκαλικότης. Ὡς διδάσκαλος, ἑρμηνεύει μετὰ γραμματικῆς ἀκριβολογίας τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, συντάσσει πραγματείας, συλλέγει βιβλία, ἀπογράφει αὐτά, διατυπώνει κρίσεις αὐθυποστάτους περὶ αὐτῶν μὲ ἀπροσδόκητον ὀξύτητα, κάμνει συναγωγὰς λέξεων κλπ. Ὁ *Ἀρέθας* μετ' ἀκαταπονήτου ἐπιμελείας περισυλλέγει καὶ ὑπομνηματίζει κείμενα, ὁ *Ἰωάννης Τζέτζης*, ἡ κεφαλὴ τοῦ ὁποίου «βιβλιοθήκη τυγχάνει», ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, ἀναγινώσκει κατὰ κόρον, γράφει ἐκτενῆ διδακτικὰ ποιήματα, ἑρμηνεύει ἀλληγορικῶς τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν, σχολιάζει τὸν Ἡσίοδον, τὸν Ἀριστοφάνη, τὸν Λυκόφρονα, τὸν Ὀππιανόν, τὸν Νίκανδρον, τὸν Πορφύριον, συντάσσει διατριβὰς περὶ ποιήσεως, μετρικῆς, γραμματικῆς κλπ. Ὁ *Εὐστάθιος ὁ Θεσσαλονίκης* καταλείπει ἀξιόλογον ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐπέσυρε τὴν ἐκτίμησιν τῶν κλασσικῶν φιλολόγων περισσότερον παντὸς ἄλλου βυζαντινοῦ φιλολογικοῦ ἔργου, τὰς «Παρεκβολὰς εἰς τὴν Ὁμήρου Ὀδύσσειαν καὶ Ἰλιάδα», ὅπου ἐπιμελῶς συνάγει τὴν ἀρχαίαν σοφίαν, μετὰ κριτικοῦ βλέμματος, καὶ τὰ «εἰς Πίνδαρον σχόλια», τὰ ὁποῖα καὶ ταῦτα διὰ τὸ πλῆθος τῶν καλῶν, ἄλλοθεν μὴ γνωστῶν εἰδήσεων καὶ παρατηρήσεων, κατατάσσονται εἰς τὰ πολυτιμότατα δείγματα βυζαντινῆς πολυμαθείας. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων ἄρχεται νέα περίοδος διὰ τὴν φιλολογίαν, προάγγελος τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἐνῷ μέχρι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἀκολουθοῦσι τὴν παράδοσιν τῶν ἀλεξανδρινῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων, οἱ ἐπὶ Παλαιολόγων βυζαντινοὶ φιλόλογοι ἀρχίζουν μετὰ θάρρους, πάντοτε ἐπιβλαβοῦς, νὰ μεταβάλλουν τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ νὰ τοὺς συμμορφώνουν πρὸς τὰς ἰδικάς των κριτικοερμηνευτικὰς καὶ μετρικὰς ἰδέας, μολονότι ἡ ὅλη ἐργασία των ἁπλῶς τὰς προχείρους ἀνάγκας τοῦ σχολείου ἐπρόκειτο νὰ ἱκανοποιήσῃ. Ὁ *Πλανούδης* σχολιάζει τὸν Θεόκριτον καὶ τὸν Ἑρμογένη καὶ ἀναλαμβάνει διὰ μεταφράσεων, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι βέβαια πρότυπα ἀκριβείας καὶ καλλιεπείας, νὰ γνωρίσῃ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς τοὺς Ρωμαίους συγγραφεῖς Ὀβίδιον, Κικέρωνα, Μακρόβιον, Καίσαρα, Βοήθιον καὶ Αὐγουστῖνον. Αἱ μεταφράσεις αὗται ἐχρησίμευσαν καὶ ὡς διδακτικὰ βιβλία καὶ γυμνάσματα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ὁ *Μοσχόπουλος* γράφει σχόλια εἰς τὰς δύο πρώτας ραψῳδίας τῆς Ἰλιάδος ἢ μᾶλλον κατὰ λέξιν παράφρασιν τοῦ κειμένου καὶ γλωσσικὴν ἀνάλυσιν, εἶδος μαθητικοῦ συνεκδήμου μετὰ τεχνολογίας, εἰς τὸν Ἡσίοδον, τὸν Πίνδαρον, τὸν Εὐριπίδην, τὸν Θεόκριτον κλπ. Ὁ *Θωμᾶς ὁ μάγιστρος*, συντάσσει συναγωγὴν λέξεων καὶ φράσεων, μόνον ἐν τοῖς πρώτοις στοιχείοις ἀλφαβητικῶς διατεταγμένων, πρὸς διευκόλυνσιν τῶν μαθητῶν εἰς τὸ γράφειν ἑλληνιστί, καὶ σχολιάζει τοὺς τρεῖς τραγικοὺς καὶ τὸν Ἀριστοφάνη. Ὁ *Δημήτριος Τρικλίνιος* ὡς κριτικὸς ὑπερβαίνει τοὺς ὁμοτέχνους του, Μοσχόπουλον καὶ Θωμᾶν, κατὰ πολύ, δυνάμενος νὰ παραβληθῇ πρὸς πολλοὺς ἐκ τῶν νεωτέρων ἐκδοτῶν. Ὁ εὐρὺς κύκλος τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν του ἐγείρει τὸν θαυμασμόν. Ἐκδίδει μετὰ σχολίων καὶ διορθοῖ τὸν Ἡσίοδον, τὸν Πίνδαρον, τὸν Αἰσχύλον, τὸν Σοφοκλέα, τὸν Ἀριστοφάνη καὶ τὸν Θεόκριτον, καὶ ἀσχολεῖται ἰδιαιτέρως μὲ τὴν μετρικὴν ὡς βοηθητικὴν ἐπιστήμην διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν κειμένων.

Λεξικογραφία. Καὶ ἐν τῇ λεξικογραφίᾳ οἱ Βυζαντινοὶ ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν ἀξιόλογον καὶ ὠφέλιμον ἐργασίαν. Πλὴν τῶν πολυπληθῶν βοηθητικῶν ἔργων πρὸς ἐκμάθησιν τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς, τῆς ὁποίας ἡ ἀνάγκη ἤδη ἀπὸ τῆς ἑλληνορρωμαϊκῆς ἐποχῆς διὰ τῆς διαρκοῦς καὶ ζωηρᾶς ἐπικοινωνίας τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς μετὰ τῆς λατινικῆς Δύσεως εἶχεν ἀποβῆ καταφανής, οἱ Βυζαντινοὶ μᾶς ἐχάρισαν καὶ ἰδιότυπα λεξικὰ γραμματικοῦ καὶ φιλολο-

Digitized by Google

γικοῦ συγχρόνως χαρακτῆρος, ἀποτελοῦντά τι τὸ μεσάζον μεταξὺ τῶν καθαρῶς λεξιολογικῶν, γραμματικῶν καὶ ἐτυμολογικῶν βιβλίων, ἅτινα περιέχουσι μόνον λέξεις, τύπους καὶ ἐτυμολογίας καὶ τῶν σήμερον ἐγκυκλοπαιδικῶν λεγομένων λεξικῶν, τὰ ὁποῖα ἑρμηνεύουν πράγματα κυρίως. Τοιοῦτον γνωστότατον λεξικὸν εἶναι τὸ φερόμενον ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ *Σουίδα*, ἐν τῷ ὁποίῳ μεγίστης σπουδαιότητος εἶναι τὰ πολυπληθῆ πραγμάτων ἑρμηνευτικὰ ἐκτενῆ ἄρθρα, ἀναφερόμενα εἰς τὰ ποικιλώτατα εἴδη τῆς γνώσεως, φιλοσοφίαν, φυσικὰς ἐπιστήμας, γεωγραφίαν, ἱστορίαν, ἱστορίαν τῆς λογοτεχνίας κλπ. Ἕνεκα τῶν ἄρθρων τούτων ἐπέστησαν καὶ οἱ φιλόλογοι ἐνωρίτατα τὴν προσοχήν των εἰς τὸν Σουίδαν καὶ χάριν αὐτῶν χρησιμεύει ὁ Σουίδας καὶ σήμερον ἀκόμη, ὡς ἀπαραίτητον ἐπιστημονικὸν βοήθημα εἰς πάντα ἑλληνιστήν. Πρὸ αὐτοῦ ἤδη ὑπάρχουν διάφορα λεξικὰ μᾶλλον εἰδικευμένα, ὅπως τὸ φερόμενον τοῦ *Κυρίλλου*, τὸ τοῦ *Ἁρποκρατίωνος*, τὸ τοῦ *Φωτίου*, τοῦ *Ἡσυχίου*, αἱ ἐκλογαὶ *Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου* κλπ. Ταῦτα κυρίως ἔχων ὡς βάσιν ὁ Σουίδας, καθὼς καὶ συναγωγὰς σχολίων εἰς τοὺς κλασσικούς, ἀπετέλεσε τὸ συμπιληματικόν του τοῦτο ἔργον, τὸ ὁποῖον, «παρ' ὅλα τὰ μειονεκτήματά του, εἶναι μέγα μνημεῖον ἐρανιστικῆς ἐπιμελείας πεπαιδευμένου ἀνδρός, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἐν πάσῃ τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ αἱ φιλολογικαὶ σπουδαὶ ἦσαν σχεδὸν ἐντελῶς παρημελημέναι» (*Κρουμβάχερ*).

3) ***Γραμματική***. Οἱ Βυζαντινοὶ ὑπῆρξαν ἀσθενέστατοι εἰς τὴν κυρίως γραμματικήν. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀντίληψις αὐτῆς ἐθυσιάσθη ὅλως διόλου εἰς τὰς προχείρους ἀνάγκας τοῦ σχολείου. Αἱ ἀπειράριθμοι πραγματεῖαι περὶ τοῦ τυπικοῦ τῆς γραμματικῆς, περὶ συντάξεως, προσῳδίας καὶ μετρικῆς, ἐξ ὧν κατάμεστοι εἶναι αἱ πλεῖσται βιβλιοθῆκαι, δὲν ἔχουσι διόλου τὴν σημασίαν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν, ἀλλ' εἶναι κοινότατα διδακτικὰ ἐγχειρίδια καὶ διδακτικὰ γυμνάσματα πρὸς χρῆσιν τῶν βυζαντινῶν σχολείων. Καθὼς δὲ πάντες οἱ κλάδοι τῆς καθόλου φιλολογίας ἐν Βυζαντίῳ οὐσιωδῶς βασίζονται ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν τῶν ἀρχαίων, οὕτω καὶ αἱ περὶ τὴν γραμματικὴν σπουδαὶ περιορίζονται ἢ εἰς ἐπιτομὰς ἢ εἰς ἐπεξεργασίας παλαιοτέρων συγγραμμάτων. Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ὁ *Ἰωάννης ὁ Φιλόπονος* γράφει βιβλίον περὶ τῶν διαφόρως τονουμένων καὶ διάφορα σημαινουσῶν λέξεων. Ὀλίγον κατόπιν ὁ *Γεώργιος Χοιροβοσκὸς* γράφει περὶ προσῳδίας, περὶ ὀνοματικῶν καὶ ῥηματικῶν κανόνων, περὶ συντάξεως, περὶ ποιότητος κλπ., ἔχων ὑπ' ὄψει του τοὺς παλαιοτέρους. Ὁ *Θεόγνωστος* συντάσσει πρὸς πρακτικὴν χρῆσιν τῶν σχολείων ἐγχειρίδιον περὶ ὀρθογραφίας, ὑπὸ τὸν τύπον χιλίων καὶ τριῶν κανόνων. Ὁ *Γρηγόριος* μητροπολίτης Κορίνθου, ἀντλῶν ἐκ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Φιλοπόνου καὶ ἐκ διαφόρων σχολίων καὶ γλωσσαρίων, γράφει περὶ τῶν ἰδιωμάτων τῶν διαλέκτων πραγματείαν, ἡ ὁποία ἀπελάμβανε μεγάλης τιμῆς. Ὁ *Ἰωάννης Γλυκὺς* ἢ *Γλυκᾶς* καταλείπει ἔργον περὶ συντάξεως, διακρινόμενον διὰ τὴν σαφήνειαν τοῦ λεκτικοῦ καὶ πραγματευόμενον περὶ τῶν πτώσεων, περὶ τῆς μετοχῆς, περὶ σολοικισμοῦ καὶ περὶ βαρβαρισμοῦ.

4) ***Μετρική***. Ἐν οὐδενὶ κλάδῳ τῆς κλασσικῆς φιλολογίας εἶναι τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας τῶν Βυζαντινῶν τόσον ταπεινὰ καὶ ἄμοιρα αὐθυποστάτου ἐρεύνης, ὅσον ἐν τῇ μετρικῇ. Τοῦτο προέρχεται κυρίως ἐκ τοῦ ὅτι ἡ βάσις τῆς ἀρχαίας μετρικῆς, ἡ προσῳδία, εἶχεν ἐκλείψει ἐκ τῆς ζώσης γλώσσης. Ὅπως ἐν τῇ γραμματικῇ εἶχον καταντήσει εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἀδιανόητοι πολλοὶ ὁρισμοὶ καὶ ὀνομασίαι, ἕνεκα τῆς ἀλλοιωθείσης φθογγολογίας, καὶ ὑφίσταντο ἔτι μόνον ὡς κατὰ συνθήκην ὅροι, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ ἀρχαία μετρική, ἕνεκα τῆς τονικῆς πλέον ἀπαγγελίας τῶν λέξεων, ἀντὶ τῆς ἀρχαίας προσῳδιακῆς, τόσῳ μᾶλλον ἐπεσκοτίσθη, καθόσον οἱ Βυζαντινοὶ δὲν εἶχον, ὡς φαίνεται, σαφῆ ἰδέαν ταύτης τῆς κατὰ μικρὸν διὰ τῶν αἰώνων συντελεσθείσης ῥιζικῆς μεταβολῆς, οὐδὲ κατενόουν τὴν σημασίαν αὐτῆς ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ ἀρχαίου στίχου. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς γλωσσικῆς ταύτης ἀλλοιώσεως ἦσαν πολὺ σπουδαιότερα εἰς τὴν περὶ τῆς μετρικῆς θεωρίαν παρὰ εἰς τὴν γραμματικήν, διότι ἐν ἐκείνῃ μὲν ἐσαλεύθη ἡ βάσις ὅλη τοῦ συστήματος, ἐν ταύτῃ δὲ μέρη τινὰ μόνον τῆς φθογγολογίας. Ἀρχὴ καὶ θεμέλιον πάσης τῆς βυζαντινῆς μετρικῆς εἶναι τὸ «Ἐγχειρίδιον» τοῦ *Ἡφαιστίωνος* καὶ τὰ εἰς αὐτὸ σχόλια, ἐξ οὗ προῆλθον πλεῖσται περὶ μετρικῆς πραγματεῖαι πλήρεις παρανοήσεων, τὰς ὁποίας ἐφήρμοσαν καὶ πρακτικῶς διὰ τῶν μετρικῶν σχολίων καὶ τῶν διορθώσεων εἰς τοὺς ποιητάς, πρὸς βλάβην πάντοτε τῶν ἀρχαίων κειμένων. —Η

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ. Οἱ Βυζαντινοί, ἐνῷ ἐπέδειξαν καρποφόρον δραστηριότητα εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἱστορικῶν σπουδῶν καὶ εἰς τὴν ἱστοριογραφικὴν τέχνην καθ' ἑαυτήν, παραδόξως ἠμέλησαν ἐντελῶς τὴν γεωγραφίαν, τὴν τόσον ἐν τούτοις συναφῆ πρὸς τὴν ἱστοριογραφίαν. Τὰ γεωγραφικὰ προϊόντα τῶν Βυζαντινῶν δύνανται νὰ διαιρεθοῦν εἰς δύο κατηγορίας, εἰς θεωρητικὰ καὶ εἰς πρακτικά. Τὰ θεωρητικὰ οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ὑπομνήματα εἰς ἀρχαιότερα συγγράμματα καὶ διασκευαὶ ἢ ἐπιτομαὶ αὐτῶν, εἰς τὰς ὁποίας πάντοτε καταβάλλεται ἀπεγνωσμένη προσπάθεια συμβιβασμοῦ τῶν ἀρχαίων γεωγραφικῶν συστημάτων πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν δι' ἄρσεως τῶν πραγματικῶν ἢ φαινομενικῶν ἀντιφάσεων. Τὰ πρακτικὰ εἶναι ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ πολιτικὴν διοίκησιν ἢ ἐγχειρίδια στατιστικῆς τοῦ κράτους, ὁδοιπορικὰ περιηγητῶν, θαλασσοπόρων καὶ προσκυνητῶν κλπ. Τῆς θεωρητικῆς γεωγραφίας κλασσικὸς ἐκπρόσωπος εἶναι ὁ *Κοσμᾶς ὁ Ἰνδικοπλεύστης*, κυρίως διὰ τοῦ ἔργου του: «Χριστιανικὴ τοπογραφία». Ἐν αὐτῇ προσπαθεῖ νὰ θεμελιώσῃ νέον σύστημα φυσικῆς γεωγραφίας ἐν συμφωνίᾳ πρὸς τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν διὰ τῆς φυσικῆς καὶ ἀστρονομικῆς διερμηνεύσεως τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἀγωνιζόμενος κατὰ τοῦ συστήματος τοῦ Πτολεμαίου, ἐν τῷ ὁποίῳ διαβλέπει ἀσυμβιβάστους πρὸς τὰ χριστιανικὰ δόγματα ἀντιφάσεις, ἀπορρίπτει τὴν ἀρχαίαν δοξασίαν περὶ τοῦ σφαιροειδοῦς σχήματος τῆς γῆς καὶ ζητεῖ ν' ἀποδείξῃ ὅτι αὕτη ἔχει τὸ σχῆμα τετραγωνικοῦ ἐπιμήκους δίσκου, ἐφ' οὗ τοιχοειδῶς κατ' εὐθεῖαν ἐκ τῶν ἄκρων τοῦ τετραγώνου αἰρόμενον καὶ ἄνω κυρτούμενον ἵσταται τὸ κρυστάλλινον στερέωμα κατὰ τὴν ὑποτύπωσιν τῆς κιβωτοῦ τοῦ Νῶε. Ἐκ τῶν πρακτικῶν πονημάτων ἔχομεν πρῶτον τὰ πληροῦντα τοὺς σκοποὺς τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως. Ταῦτα ἦσαν ἀναγραφαὶ τῶν πατριαρχικῶν θρόνων καὶ τῶν σπουδαιοτέρων ἐκκλησιῶν καὶ ἐπισκοπικῶν ἑδρῶν, αἵτινες ὑπέκειντο εἰς ἐκείνους κατὰ τάξιν ἀκριβῶς διαγεγραμμένην. Ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς ταύταις ἐν γένει διετηρήθη ἡ ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ καὶ Ἡρακλείου ὁρισθεῖσα ἐκκλησιαστικὴ τάξις. Ἔπειτα ἔρχονται τὰ πληροῦντα πολιτειακοὺς σκοπούς. Πρῶτος τῶν ὑπὲρ πολιτειακοῦ σκοποῦ ἐργασθέντων γεωγράφων εἶναι ὁ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἀκμάσας γραμματικὸς *Ἱεροκλῆς*. Ὁ «Συνέκδημος» αὐτοῦ εἶναι στατιστικὸν ἐγχειρίδιον τοῦ ἀνατολικοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, ἐν ᾧ ἀπαριθμοῦνται ἑξήκοντα τέσσαρες ἐπαρχίαι καὶ ἐννεακόσιαι δώδεκα πόλεις. Μετ' αὐτὸν ὁ *Γεώργιος ὁ Κύπριος* συνέγραψε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ζ' αἰῶνος πολιτικὴν περιγραφὴν τοῦ ἀνατολικοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, ὁμοίαν μὲ τὸν «Συνέκδημον» τοῦ Ἱεροκλέους. Πολὺ σπουδαιότερα δι' ἡμᾶς, λόγῳ τῶν ποικίλων πληροφοριῶν τὰς ὁποίας παρέχουν, εἶναι οἱ διάφοροι περίπλοι καὶ τὰ ὁδοιπορικά. Ὅπως κατὰ τοὺς ἑλληνικοὺς χρόνους ὑπῆρχον πρὸς πρακτικὴν χρῆσιν ὁδοιπορικά, σημειοῦντα τὰς ἀποστάσεις πόλεων, λιμένων καὶ νήσων, τοιουτοτρόπως καὶ ἐν τῷ βυζαντινῷ κράτει, μάλιστα δὲ παρὰ τοῖς ναυτικοῖς, ὑπῆρχον ὅμοια ἐγχειρίδια. Τὸ ἄριστον καὶ περιεκτικώτατον τῶν τοιούτου εἴδους βιβλίων εἶναι ὁ «Σταδιασμός, ἤτοι περίπλους τῆς μεγάλης θαλάσσης», περιέχων ἀκριβεῖς πληροφορίας περὶ ἀποστάσεων, λιμένων, σκοπέλων, τόπων ποσίμου ὕδατος κλπ. Διὰ θρησκευτικούς, ἀφ' ἑτέρου, λόγους ὑπῆρχον πρὸς χρῆσιν ἰδιωτῶν, οἵτινες μετέβαινον νὰ προσκυνήσωσιν εἰς Ἱεροσόλυμα, περιηγητικὰ βιβλία περιγράφοντα τὴν Παλαιστίνην καὶ τοὺς Ἁγίους Τόπους. Τὸ ἀρχαιότατον τούτων τῶν διὰ τὴν μεσαιωνικὴν τοπογραφίαν καὶ ἱστορίαν τῆς Παλαιστίνης σπουδαίων βιβλίων συνεγράφη κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα ὑπὸ μοναχοῦ τινος *Ἐπιφανίου*. Μετ' αὐτὸν παρόμοια ἔργα συνέγραψαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι: ὁ *Ἰωάννης Φωκᾶς*, ὁ *Ἀνδρέας Λιβαδινός*, ὁ *Δανιὴλ* μητροπολίτης Σμύρνης κλπ. Ἀρχαιολογικῆς μᾶλλον φύσεως εἶναι τὰ εἰς τὸν *Κωδινὸν* ἀποδιδόμενα ἐρανίσματα ὑπὸ τὸν τίτλον «Πάτρια», ἐν οἷς γίνεται λόγος περὶ τῆς ἱστορίας, τῆς τοπογραφίας καὶ περὶ τῶν μνημείων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. —Μ.

ΙΑΤΡΙΚΗ. Μετὰ τὸν Γαληνόν, ἐκτὸς ὀλιγαρίθμων περιπτώσεων, δὲν εὑρίσκομεν εἰμὴ στερρῶς ταῖς γαληνικαῖς θεωρίαις προσκειμένους ἰατροὺς καὶ συγγράμματα ὡς τὰ πολλὰ ἐρανιστικῶς συνερραμμένα, κυρίως ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἢ τοῦ Ἱπποκράτους. Ἰδιαίτατα τοῦτο καθίσταται καταφανὲς κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἡ ποικίλη καὶ πολυάριθμος γραμματεία παρίσταται κατὰ μέγα μέρος ἀποτελουμένη ἐξ ἐρανισμάτων ἀπὸ τῶν συγγραμμάτων τῶν ἐγκρίτων χρόνων, αὐτουσίων ἐν ἐκλογαῖς ἢ διασκευαῖς, ἐν οἷς σπανία ἢ ἐλαχίστη ἡ συμβολὴ τοῦ συγγραφέως, πολυτίμων μόνον διότι διετήρησαν ἡμῖν πάμπολλα χωρία ἀπὸ συγγραμμάτων ἀρχαίων ἰατρῶν, ἅτινα ἄνευ τούτων ἤθελον παραμείνει ἐντελῶς ἄγνωστα. Ἂν ἀναλογισθῇ τις ὅμως ὑπὸ ποίας πολιτικάς τε καὶ κοινωνικὰς συνθήκας εὕρηντο οἱ συγγραφεῖς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, τότε μόνον θὰ δύναται νὰ ἐκτιμήσῃ καὶ τὰ ἔργα, ἅτινα ὁ θνήσκων ἑλληνισμὸς παρήγαγεν.

Ἐκ τῶν ἰατρῶν τῶν βυζαντινῶν χρόνων, περὶ ὧν ὁ λόγος εἰς τὰ οἰκεῖα θέματα, ἀναφέρομεν ὧδε τὸν *Ὀρειβάσιον*, ζήσαντα κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα, ἰατρὸν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ, τὸν ἰατροσοφιστὴν *Ἀδαμάντιον*, τὸν *Νεμέσιον* ἐπίσκοπον Ἐμέσης, τὸν *Ἡσύχιον τὸν Δαμασκηνὸν* καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ *Ἰάκωβον Ψύχρηστον*, τὸν *Ἀσκληπιόδοτον* τὸν Ἀλεξανδρέα, τὸν *Παλλάδιον* τὸν σοφιστὴν καὶ τὸν *Σεβῆρον* τὸν ἰατροσοφιστήν, ζήσαντας κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα. Ἐκ τῶν τοῦ ΣΤ' αἰῶνος τὸν *Ἀέτιον τὸν Ἀμιδηνόν*, τὸν *Ἀλέξανδρον τὸν Τραλλιανὸν* καὶ τὸν *Οὐράνιον*. Ἐκ τῶν τοῦ Ζ' αἰῶνος τὸν *Θεόφιλον τὸν Πρωτοσπαθάριον*, τὸν μαθητὴν αὐτοῦ *Στέφανον τὸν Ἀθηναῖον*, τὸν *Παῦλον τὸν Αἰγινήτην*, τὸν *Ἰωάννην τὸν Ἀλεξανδρέα*, τὸν *Ἀαρών*, τὸν *Μελέτιον* καὶ τὸν *Παῦλον Νικαῖον*. Περαιτέρω δὲ ἐκ τῶν κατὰ τοὺς Θ'—ΙΒ' αἰῶνας, τὸν *Λέοντα* τὸν ἰατροσοφιστήν, τὸν *Θεοφάνην Νόννον*, τὸν *Μερκούριον* τόν μοναχόν, τὸν *Μιχαὴλ Ψελλόν*, τὸν *Συμεὼν Σηθῆν*, τὸν *Δαμναστήν*, τὸν *Νικήταν*, τὸν *Συνέσιον*, τὸν *Στέφανον Μαγνήτην*. Τέλος δὲ ἐκ τῶν τοῦ ΙΓ'—ΙΕ' αἰῶνος τὸν *Δημήτριον Πεπαγωμένον*, τὸν *Ἰωάννην Χύμνον*, τὸν *Νικόλαον Μυρεψόν*, τὸν *Ῥωμανὸν τὸν Κουβουκλήσιον* καὶ τὸν τελευταῖον Ἕλληνα γνωστὸν συγγραφέα τὸν *Ἰωάννην Ἀκτουάριον*.

Ἐκ τῶν διειλημμένων καταφαίνονται οἱ τίτλοι τῶν ἰατρῶν κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Συνήθης τίτλος αὐτῶν ἦτο ὁ *ἰατροσοφιστὴς* ἢ *σοφιστής*. *Ἀκτουάριος* δὲ εἶναι ὁ ἀπονεμόμενος τοὺς ἰατροὺς τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς. Παρὰ τούτους οἱ ἰατροὶ ἀναλόγως τοῦ κλάδου αὐτῶν ἐκαλοῦντο *τραυματικοὶ* (χειρουργοὶ) καὶ εἰδικοὶ *κηλοτόμοι* ἢ *γυναικεῖοι* ἰατροί. *Μυρεψοὶ* ἢ *πημεντάριοι* ἐκαλοῦντο οἱ φαρμακοποιοί. Οἱ τίτλοι *πρωτοσπαθάριος* (ὁ Θεόφιλος), *κόμις ὀψικίου* (ὁ Ἀέτιος) ἦσαν συναφεῖς πρὸς τὰ ἀξιώματα τῆς Αὐλῆς.

Πλὴν τῶν ἔργων τῶν ὀνομαστῶν τούτων ἰατρῶν ἐξεδόθησαν κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους καὶ πλεῖστα ἄλλα μικρότερα, ὧν τὰ πλεῖστα ἀπόκεινται ἔτι ἀνέκδοτα ἐν ταῖς διαφόροις βιβλιοθήκαις. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων ἦσαν ἐν χρήσει καὶ τὰ καλούμενα ἰατροσόφια (βλ. λ.), συλλογαὶ δηλαδὴ ἰατρικαὶ καὶ θεραπευτικαὶ χάριν τῶν ἐμπειρικῶν ἰατρῶν καὶ τῶν νοσοκόμων ἢ τοῦ λαοῦ, αἵτινες κατόπιν, διὰ τῶν διαφόρων προσθηκῶν τῶν ἀντιγραφέων ἢ τῶν κτητόρων, κατέληξαν νὰ καταστῶσι σύμφυρμα δημώδους θεραπευτικῆς, δεισιδαιμονίας καὶ μαγείας (βλ. λ. ἰατρικὴ καὶ δεισιδαιμονία). Παρὰ ταῦτα, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν πρόγνωσιν καὶ ἔκβασιν τοῦ νοσήματος, ἦσαν ἐν χρήσει καὶ αἱ καλούμεναι Σολομωνικαὶ (βλ. λ.), αἱ κληθεῖσαι οὕτω ἀπὸ τοῦ βασιλέως Σολομῶντος, εἰς ὃν ὁ Θεὸς κατὰ παράδοσιν παρέσχε τὴν δύναμιν ἵνα καταρτίσῃ ἐπῳδὰς κατὰ τῶν διαφόρων νόσων καὶ συντάξῃ τοὺς τρόπους, καθ' οὓς ἠδύνατό τις νὰ κατισχύσῃ τῶν κακοποιῶν πνευμάτων.

Ἄξιον ἰδίας μνείας εἶναι ὅτι ἀπὸ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς ἤρξατο ἡ συστηματικὴ περίθαλψις καὶ ἡ ἵδρυσις τῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων καὶ τῶν ξενώνων (βλ. λ.), δηλαδὴ τῶν νοσοκομείων, ὡς καὶ ὁ τέλειος αὐτῶν ὀργανισμός, ἅτινα πάντα εἶναι ἀποκλειστικὰ μεγαλουργήματα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. ΑΡ. Π. Κ.

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ—ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ. Ἐν τῇ ἀριθμητικῇ, γεωμετρίᾳ καὶ ἀστρονομίᾳ οἱ Βυζαντινοὶ σχεδὸν τίποτε δὲν παρήγαγον ἐπὶ ἡμίσειαν χιλιετηρίδα. Μετὰ τὰς ἐργασίας τῶν Ἀλεξανδρινῶν *Πάππου, Διοφάντου* καὶ *Θέωνος*, ἡ μαθηματικὴ ἐπιστήμη ἐθεραπεύθη κατὰ πρῶτον λόγον ἐν τῇ σχολῇ τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ σχολάρχης αὐτῆς *Πρόκλος* συνέγραψε πλὴν πολυαρίθμων φιλοσοφικῶν συγγραμμάτων καὶ ὑπομνήματα εἰς τὸν Εὐκλείδην. Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἔχομεν τοὺς περιφήμους ἀρχιτέκτονας τῆς ἁγίας Σοφίας *Ἰσίδωρον* τὸν Μιλήσιον καὶ *Ἀνθέμιον* τὸν Τραλλιανόν, οἱ ὁποῖοι ἐχρησιμοποίησαν τὰς μαθηματικὰς σπουδὰς εἰς πρακτικοὺς σκοπούς. Τελευταῖος συνεχιστὴς τῆς ἀρχαίας παραδόσεως εἶναι ὁ *Στέφανος* ὁ Ἀλεξανδρεύς, ὅστις ἐδίδασκε γεωμετρίαν, ἀριθμητικήν, ἀστρονομίαν καὶ μουσικήν. Ἀπὸ τοῦ Ζ μέχρι τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἡ ἱστορία τῶν μαθηματικῶν παρὰ Βυζαντινοῖς δὲν παρέχει τι σπουδαῖον. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὤθησιν πρὸς ἀναζωπύρησιν τῶν μαθηματικῶν σπουδῶν ἔδωκεν ὁ *Λέων* ὁ φιλόσοφος, μολονότι δὲν ἔμεινεν ἀμέτοχος ἀστρολογικῆς καὶ μαγικῆς φαντασιολογίας. Αἱ μέχρι τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἀστρονομικαὶ καὶ μαθηματικαὶ πραγματεῖαι εἶναι ἐντελῶς ἀσήμαντοι. Καρποφορωτέρα πως ἐν ταῖς ἐπιστήμαις ταύταις δρᾶσις ἀρχίζει ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες λαμβάνουν γνῶσιν τῆς σοφίας τῶν προγόνων των ὄχι ἀπ' εὐθείας, ἀλλὰ διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῶν Ἀράβων καὶ Περσῶν. Ὁ ἰατρὸς *Γρηγόριος Χιονιάδης* γνωρίζει τὴν περσικὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν κομίζει διὰ τῶν ταξιδίων του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὀλίγον κατόπιν ὁ *Γεώργιος Χρυσοκόκκης* γράφει «Ἐξήγησιν εἰς τὴν σύνταξιν τῶν Περσῶν». Ἐπὶ περσικῆς ἐπίσης βάσεως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ Πτολεμαίου στηρίζεται τὸ ἐκτενέστατον καὶ λογιώτατον βυζαντινὸν ἀστρονομικὸν σύγγραμμα ἡ «Ἀστρονομικὴ τρίβιβλος» *Θεοδώρου τοῦ Μελιτηνιώτου*. Τοιουτοτρόπως ὁδηγούμενοι ὑπὸ τῶν Περσῶν ἐπανῆλθον οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς ἀρχαίας πηγάς, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐνωρίτατα ἔπαυσεν ἡ περσικὴ ἐπιρροή. Συγχρόνως ὁ *Νικηφόρος Γρηγορᾶς* μετὰ ζήλου ἐργάζεται πρὸς

Digitized by Google

διάδοσιν τῶν ἀστρονομικῶν γνώσεων καὶ πρὸς διάλυσιν τῶν ὑποψιῶν τοῦ κλήρου περὶ τῆς ἀξίας τῶν ἀστρονομικῶν σπουδῶν. Ἐπίσης ἀνακαινίζονται καὶ αἱ καθαρῶς μαθηματικαὶ μελέται. Ὁ *Μάξιμος Πλανούδης* γράφει ὑπόμνημα εἰς τὸν Διόφαντον καὶ ἀριθμητικὴν κατὰ μέθοδον Ἰνδικήν. Ἐφεξῆς δὲ συνεχίζονται μὲν ζωηρῶς αἱ μαθηματικαὶ καὶ ἀστρονομικαὶ σπουδαί, χωρὶς ὅμως νὰ παράγουν σπουδαῖόν τι.

ΦΥΣΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ. Ὅπως ἐν τῇ Δύσει οὕτω καὶ ἐν Βυζαντίῳ κατὰ τὸν μεσαίωνα δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν, ὅπως νοοῦμεν αὐτὰς σήμερον, ἐν τῇ ζωολογίᾳ, τῇ βοτανικῇ, τῇ ἀλχημείᾳ κλπ. Ἀραιαί τινες μόνον σπουδαὶ περὶ τὰς μαθήσεις ταύτας παρατηροῦνται, πᾶσα δὲ ἡ λοιπὴ ἐνασχόλησις ὁρμᾶται ἐκ φανταστικῶν ὑποθέσεων, παραδοξολογημάτων καὶ μυστικῶν θεωριῶν. Πρῶτος ἐν τοῖς βυζαντινοῖς χρόνοις περὶ ζωολογίας γράψας εἶναι ὁ *Τιμόθεος ὁ Γαζαῖος*. Μετὰ ταῦτα κυριαρχεῖ ὁ Ἀριστοτέλης, αἱ «Περὶ τὰ ζῷα ἱστορίαι» τοῦ ὁποίου εὑρίσκει πολυαρίθμους ἐπεξεργαστὰς καὶ σπουδαστάς. Πρὸς τὴν ζωολογίαν σχετίζονται καὶ τὰ ἐν Βυζαντίῳ πολὺ διαδεδομένα βιβλιάρια περὶ τῆς ἀνατροφῆς ἱεράκων, πτηνῶν καὶ κυνῶν. Τὸ σπουδαιότατον ὅμως βιβλίον περὶ ζωολογίας τῶν βυζαντινῶν χρόνων ἦτο ὁ «Φυσιολόγος», ἔνθα περιγράφονται πλεῖστα πραγματικὰ καὶ μυθώδη ζῷα, φυτὰ καὶ λίθοι, ἑρμηνευόμενα θρησκευτικῶς καὶ συμβολικῶς κατὰ τὰς ἀληθεῖς ἢ ὑποθετικὰς αὐτῶν ἰδιότητας.

Μὲ τὴν βοτανικὴν ἠσχολήθησαν οἱ Βυζαντινοὶ σχεδὸν μόνον πρὸς τὸν πρακτικὸν σκοπὸν τῆς χρήσεως τῶν βοτανῶν καὶ τῶν καρπῶν. Παραλαβόντες δὲ καὶ τὸν κάλλιστα ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καλλιεργηθέντα κλάδον τῆς γεωπονίας, ἐπεμελήθησαν αὐτοῦ. Κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ὁ *Δίδυμος* συντάσσει «Γεωργικὰ» ἐξ ἀρχαιοτέρων βιβλίων. Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ὁ *Κασσιανὸς Βάσσος* γράφει μεγάλην γεωπονικὴν συλλογήν, ἡ ὁποία διασκευάζεται εἰς νέαν ἔκδοσιν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου.

Ἐν τῇ ὀρυκτολογίᾳ ἐπικρατεῖ ἀποκλειστικώτερον ἢ ἐν τῇ ζωολογίᾳ ὁ χαρακτὴρ τοῦ μυστικισμοῦ, πέραν δὲ τῆς σπουδῆς τῶν ὑποτιθεμένων μυστικῶν δυνάμεων τῶν ὀρυκτῶν δὲν προέβησαν οἱ Βυζαντινοί, καθὼς μαρτυρεῖ καὶ τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ *Ψελλοῦ* σωζόμενον ποιημάτιον «περὶ λίθων δυνάμεων».

Ἡ ἀλχημεία, ἤτοι ἡ τέχνη τῆς μεταβολῆς μετάλλων εἰς ἄλλα, ἡ ὁποία ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων συνήθως καλεῖται ἱερά, θεία, μεγάλη τέχνη, ἄρχεται λαμβάνουσα ἀξιοπερίεργον σημασίαν παρὰ Ῥωμαίοις καὶ Ἕλλησιν ἤδη ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος. Κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα *Ζώσιμος ὁ Πανοπολίτης* συγγράφει πόνημα ἀλχημικὸν ἐκ πολλῶν βιβλίων καὶ ἀποκτᾷ μεγίστην ἐπιρροήν. Μέχρι τοῦ ΣΤ' αἰῶνος αἱ τοιούτου εἴδους πραγματεῖαι ἀφθονοῦν, καὶ ἡ ἀλχημεία ἔχει πρακτικὴν σημασίαν. Ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος καὶ πέραν ἡ ἀλχημεία δὲν προάγεται πλέον πρακτικῶς, μεταβιβάζεται δὲ εἰς τοὺς Σύρους καὶ ἀπὸ τούτων κατόπιν εἰς τοὺς Ἄραβας καὶ ἀπ' αὐτῶν τέλος εἰς τὴν Δύσιν, ὅπου ἐγέννησε τὴν χημείαν. —Φ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κ. Κρουμβάχερ*, Ἱστορία τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας, μετ. Γ. Σωτηριάδου (1900), τ. Β'. — *G. Bernhardy*, Grundriss der griechis. Litteratur I, 5η ἔκδ. (1892).—*P. Egenolff*, Die ortoepischen Stücke der byzantinischen Litteratur, Mannheimer Programm 1887.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Die ortographischen Stücke der byzantinischen Litteratur, Heidelberger Programm 1888. — *A. Rossbach-R. Westphal*, Metrik der Griechen, 2α ἔκδ. (1867).—*M. Vivien de St Martin*, Histoire de la géographie et des découvertes géographiques (1873).—*F. Hoefer*, Histoire des mathématiques depuis leurs origines jusqu'au commencement du dix-neuvième siècle (1874).—*G. H. Zeuthen*, Geschichte der Mathematik im Altertum und Mittelalter (1896).—*Delambre*, Histoire de l'astronomie, τ. 5 (1817—1821).—*F. Hoefer*, Histoire de l'astronomie depuis les origines jusqu'à nos jours (1873). — *E. Gerland*, Geschichte der Physik (1892).—*Carus*, Geschichte der Zoologie (1872).—*F. Hoefer*, Histoire de la Zoologie depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours (1873). — *E. H. F. Meyer*, Geschichte der Botanik, τ. 4 (1851—1857). — *F. Hoefer*, Histoire de la botanique, de la mineralogie et de la géologie (1882). — *F. Hoefer*, Histoire de la physique et de la chimie depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours (1872). — *M. Bertelot*, Les origines de l'alchimie (1885) καὶ ἑλλ. μετ. Μ. Στεφανίδου (1906). — *C. Kiesewetter*, Die Geheimwissenschaften (1895). —Ω.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

Διὰ τοῦ ὅρου *βυζαντινὴ μουσικὴ* σημαίνεται ἡ μουσικὴ τῆς Ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἔχει μὲν τὰς βάσεις αὐτῆς ἐν τῇ μουσικῇ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, διεμορφώθη δὲ κυρίως ἐν Βυζαντίῳ καὶ ἀπετέλεσεν ἴδιον μελῳδικὸν σύστημα τεχνοτροπίας. Τῆς μουσικῆς ταύτης, ἡ ὁποία συνεδέθη ἀναποσπάστως μετὰ τῆς λατρείας τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν ἀποστόλων, δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν ἐξ περιόδους ἐν τῇ διαδοχικῇ αὐτῆς ἀναπτύξει, ἤτοι:

Α') ***Ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς Ἐκκλησίας μέχρι τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου.*** Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας εἰκάζεται ὅτι ἦτο ἁπλῆ καὶ ἀπέριττος ὑπὸ μελῳδικὴν ἔποψιν, ἐψάλλοντο δὲ κατὰ τὰς συναθροίσεις τῶν πρώτων Χριστιανῶν ἀποσπάσματα τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαυὶδ καὶ ὕμνοι, τοὺς ὁποίους ἐστιχούργουν οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, εἰς οὓς συγκαταριθμοῦνται *Ἰουστῖνος* ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς, *Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς* καὶ *Ἀνατόλιος ὁ ἱερώτατος*. Ἐκ τῶν ὕμνων τούτων ὀλίγιστοι μὲν διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν, οἱ πλεῖστοι δ' ἀπωλέσθησαν κατὰ τοὺς διωγμούς, καιομένων τῶν χριστιανικῶν βιβλίων ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν, ὅπερ συνέβη καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν εἰκονομάχων βραδύτερον. Ἡ μουσικὴ δὲ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ τὰς ἄλλας, ἀείποτε ὑπῆρξε φωνητική, ἀπαγορευθείσης ῥητῶς τῆς ὀργανικῆς δι' ἀποστολικῶν διατάξεων. Ὡσαύτως οὐδέποτε ἐχρησιμοποιήθη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ σύστημα πολυφωνίας, ἤτοι ᾄσματα ἐκκλησιαστικὰ ψαλλόμενα ἑτεροτόνως, παρεμφερῶς πρὸς τὴν ἁρμονικὴν σύνδεσιν πρὸς ἀλλήλας διαφόρων ὀξυτήτων, ἐχρησιμοποιήθη δ' ἁπλῶς τὸ μαγάδισμα, ἤτοι ὁ τρόπος τοῦ νὰ ψάλλουν πολλοὶ ἐκτελεσταὶ συγχρόνως κατ' ἀντιφωνίας (βλ. λ. ἀντίφωνον, τ. Δ', σ. 940) ἀπεχούσας ἀπ' ἀλλήλων κατὰ μίαν ἢ καὶ δύο *διαπασῶν*.

Β') ***Ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου μέχρι τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ.*** Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου ἀναγνώρισιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὴν κατάπαυσιν τῶν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων πρότερον διενεργουμένων ὠμῶν διωγμῶν τῶν Χριστιανῶν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ χρησιμοποιῆται συστηματικῶς ἡ μουσικὴ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, προσέλαβεν ἡ λατρεία ἐν τοῖς χριστιανικοῖς ναοῖς μεγάλην ἐξωτερικὴν αἴγλην, κατὰ συνέπειαν δὲ καὶ ἡ θρησκευτικὴ μουσική, ἀποτελοῦσα οὐσιῶδες ἐν τῇ λατρείᾳ στοιχεῖον, ἤρξατο ἀναπτυσσομένη ἐλευθέρως καὶ ἀβιάστως. Ἐκ παραλλήλου δὲ καὶ οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τῶν διαφόρων αἱρετικῶν, οἵτινες διὰ καταλλήλων ὕμνων ὑπ' αὐτῶν συντιθεμένων καὶ διαδιδομένων μεταξὺ τῶν πιστῶν, προσεπάθουν νὰ κατασπείρωσιν εἰς αὐτοὺς τὰς αἱρετικὰς αὐτῶν δοξασίας, κατέβαλον δραστηριωτάτας προσπαθείας καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν ταχυτέραν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μέλους καὶ τῆς ὑμνολογίας, προβάλλοντες τοὺς ὕμνους τοὺς ὑπ' αὐτῶν ποιουμένους ὡς ἀντίδοτον πρὸς περιορισμὸν τοῦ προσηλυτισμοῦ τῶν πιστῶν εἰς τὰς αἱρετικὰς φάλαγγας. Τοιοῦτοι δ' ὕμνοι διεσώθησαν πολλοί, ἐγκατεσπαρμένοι εἰς τὰς διαφόρους ἱερὰς ἀκολουθίας, ἐκ τῶν ὁποίων χαρακτηριστικὸς εἶναι ὁ εἰς δεύτερον εἱρμολογικὸν ἦχον καὶ ὡς κατακλεὶς τῶν Τυπικῶν—τῆς δευτέρας στάσεως—ἐν τῇ λειτουργίᾳ ψαλλόμενος καὶ ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν λέξεων «Ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ», ὅστις πιθανῶς εἰσήχθη εἰς γενικὴν χρῆσιν ἐπ' Ἐκκλησίας μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Ε' Οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ καταδίκην τῶν Εὐτυχιανῶν, οἵτινες ὠνόμαζον τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἁπλοῦν υἱὸν τῆς Μαρίας. Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας τοιουτοτρόπως δράσαντες καὶ συντελέσαντες εἰς τὴν μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον συστηματοποίησιν τῆς ἱερᾶς μουσικῆς καὶ τῆς ὑμνολογίας ταύτης εἶναι οἱ ἑξῆς: *Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος*, ὅστις, κατὰ μαρτυρίαν ἐξ ἀποσπάσματός τινος τοῦ Θεοδωρήτου, διασωθέντος ἐν τῇ Μυριοβίβλῳ Φωτίου τοῦ Μεγάλου, εἶχε θεσπίσει εἰς τῆς Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἴδιον τύπον ψαλμῳδίας, ὅστις ἐτηρήθη ἐν αὐτῇ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χρυσορρήμονος. *Βασίλειος ὁ μέγας*, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, περὶ τοῦ ὁποίου Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἱστορεῖ, ὅτι ὁ ὑπέρμαχος καὶ ἰσχυρὸς προστάτης τῶν δοξασιῶν τοῦ Ἀρείου, ἄσπονδος δ' ἐχθρὸς τοῦ Βασιλείου, αὐτοκράτωρ Οὐάλης, ἐπισκεφθεὶς τὸν ναὸν ἐν τῷ ὁποίῳ ἐτέλει ὁ Μέγας Βασίλειος τὴν ὑπ' αὐτοῦ συντεθεῖσαν ἱερὰν λειτουργίαν, τοσοῦτον ἔμεινεν ἔκθαμβος ἐκ τῆς τελετουργικῆς μεγαλοπρεπείας, ὥστε ἐξεφράσθη δημοσίᾳ ὅτι τοιαύτην λαμπρότητα διὰ πρώτην ἤδη συνήντα φοράν. Ζωηρὰς ὡσαύτως πρὸς τελειοτέραν διαμόρφωσιν τῆς ἱερᾶς μουσικῆς κατέβαλον προσπαθείας, *Ἀθανάσιος ὁ Μέγας* ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας, ὅστις πρὸς διατήρησιν τῶν Μελετιανῶν ἐν τῇ πίστει, οἵτινες ἔψαλλον τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους χορεύοντες, εἰσήγαγεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀλεξανδρείας εἰδικὴν καὶ κατάλληλον δι' αὐτοὺς μουσικήν. Ὡς παράδειγμα δὲ τῆς ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καθιερωθείσης μουσικῆς ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν τῆς Ἐκκλησίας τοῦτο: ὅτι διαταχθείσης τῆς συλλήψεως καὶ ἀπαγωγῆς ὑπὸ στρατιωτῶν εἰς τὸ δικαστήριον τοῦ Ἀθανασίου διὰ τοὺς ἐναντίον τῶν Ἀρειανῶν ἀγῶνάς του, καλέσας οὗτος τὸν λαὸν εἰς δέησιν ἐν τῷ ναῷ, εἰς ὃν εἰσέβαλον οἱ στρατιῶται πρὸς σύλληψίν του, διέταξε νὰ ψαλῶσιν ὕμνοι, ὧν ὁ λαὸς ὑπέψαλλε τὰ ἀκροτελεύτια (βλ. λ. ἀκρόστιχα, τ. Γ', σ. 237) «ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ». Ἡ ψαλμῳδία δ' αὕτη τοσοῦτον ἐνεθουσίασε τοὺς στρατιώτας, ὥστε δὲν ἐτόλμησαν νὰ διαταράξωσι τὸν προσευχόμενον λαὸν καὶ ἀπεχώρησαν ἐκ τοῦ ναοῦ μετὰ τὸ πέρας τῆς δεήσεως εὐσχημόνως, ἀφέντες ἀνενόχλητον τὸν Μέγαν Ἀθανάσιον. *Ἀμβρόσιος ὁ Μεδιολάνων*, ὁ διαμορφωτὴς τῆς Ἀμβροσιανῆς κληθείσης μελῳδίας, ἣν ὁ θεῖος οὗτος πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας εἰσήγαγεν ἐκ τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν Δύσιν, καὶ *Ἐφραὶμ ὁ Σῦρος* ἐν Συρίᾳ, ὅστις εἰσήγαγεν ἐν αὐτῇ ὡσαύτως τὴν ἐπιτετηδευμένην ψαλμῳδίαν, ἐσυνέχισαν δὲ τὸ ἔργον του τοῦτο *Ἰσαὰκ ὁ Μέγας* καὶ ὁ ἐπίσκοπος Μεσοποταμίας *Ἰάκωβος*. Ὁ ὅσιος Ἐφραὶμ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ποιηθέντας ὕμνους ἀντέταξε, παραδώσας αὐτοὺς εἰς τοὺς Σύρους, ἐναντίον τοῦ Γνωστικοῦ αἱρετικοῦ Ἁρμονίου, τοῦ ὁποίου ὁ πατὴρ Βαρδησάνης (βλ. λ.) εἶχε ποιήσει ἰσαρίθμους πρὸς τοὺς δαυιδικοὺς ψαλμούς, ὕμνους πλήρεις κακοδόξων ἐννοιῶν καὶ προσηρμοσμένους εἰς θεσπεσίαν καὶ ἑλκυστικὴν μουσικήν. Οἱ Σῦροι δὲ διὰ τῶν ἱερῶν τούτων ὕμνων τοῦ Ἐφραὶμ ἀπέμαθον τοὺς αἱρετικοὺς τοιούτους καὶ ἐνεκολπώθησαν καὶ αὖθις τὴν ὀρθόδοξον δογματικὴν διδασκαλίαν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀνεπτύχθη ἡ ὑμνογραφία τῶν *εἱρμῶν* καὶ τῶν *κανόνων*, συντιθεμένων κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ ποικιλομόρφων μέτρων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μετρικῆς καὶ μελοποιουμένων ἐπὶ κλιμάκων ἀνηκουσῶν εἰς τὸ διατονικὸν κυρίως γένος. Οἱ εἱρμοὶ δ' οὗτοι ἐψάλλοντο ἐξ ὑπαμοιβῆς ὑπὸ τῶν μουσικῶν χορῶν—δεξιοῦ καὶ ἀριστεροῦ—, θεσπισθέντος κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τοῦ ψάλλειν κατ' ἀντιφωνίαν. Ἡ περίοδος αὕτη τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἀποτελεῖ τὸν συνδετικὸν κρίκον ταύτης πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν μουσικήν, ἧς τόσον αἱ κλίμακες ὅσον καὶ ὁ ῥυθμὸς διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν ἀμιγεῖς διὰ τοῦ εἴδους αὐτοῦ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνολογίας καὶ μελῳδίας.

Εἰς τὴν χορείαν τῶν ὑμνῳδῶν καὶ μελῳδῶν τῆς περιόδου ταύτης καταλέγονται οἱ ἑξῆς πατέρες τῆς Ἐκκλησίας: *Ῥωμανὸς ὁ μελῳδός*, ὁ Πίνδαρος οὗτος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως, *Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας*, *Θεοδώρητος*, *Ἀνατόλιος* πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, *Ἀνδρέας ὁ Πυρρός*, Κῦρος Σμύρνης, *Γρηγόριος ὁ Διάλογος*, *Ἀνδρέας* Κρήτης, *Γεώργιος Πισίδης*, *Κοσμᾶς ὁ Ξένος* ἢ *Ἱκέτης* καὶ ἄλλοι.

Γ') ***Ἀπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.*** Διὰ τῆς Ὀκτωήχου τοῦ *Δαμασκηνοῦ* (676—756) ἐπισήμως καθιεροῦται ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ ἡ χρῆσις τῶν τριῶν γενῶν, ἤτοι τοῦ *διατονικοῦ*, τοῦ *ἐναρμονίου* καὶ τοῦ *χρωματικοῦ*, τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς, ἐκ παραλλήλου δὲ τελειοποιεῖται καὶ ἡ μουσικὴ γραφὴ διὰ τοῦ καθορισμοῦ ἰδίων μουσικῶν χαρακτήρων, οἵτινες, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ ἄφωνα κληθέντα σημάδια, ἀπετέλεσαν τὸ πρῶτον στενογραφικὸν σύστημα τῆς μουσικῆς ἀποτυπώσεως τῶν μελῶν, τὸ ἀντικαταστῆσαν βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον τὴν γραφὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ᾀσμάτων. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης τὰ ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα ἐγράφοντο: α) διὰ τῶν γραμμάτων κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, καίτοι ὡς πρὸς τὴν μουσικὴν γραφὴν τῶν πρώτων αἰώνων δὲν ἔχομεν δυστυχῶς ἱστορικῶς ἀποδεδειγμένας μαρτυρίας· β) διὰ τῶν ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος εἰσαχθέντων προσῳδιακῶν σημείων· καὶ γ) διὰ τῶν ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος περίπου ἀναφανέντων ἀγκιστροειδῶν συμβολικῶν σημείων, ἅτινα ὑπῆρξαν ἡ βάσις τοῦ ἐπὶ Δαμασκηνοῦ καθιερωθέντος στενογραφικοῦ συστήματος. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Δαμασκηνοῦ διαμορφοῦται κυρίως καὶ τὸ παπαδικόν, ἤτοι τὸ ἀργὸν μέλος, ὅπερ συμπληροῖ τὰ μέχρι τοῦδε προϋπάρξαντα δύο εἴδη τοῦ μέλους, τὸ εἱρμολογικὸν καὶ τὸ στιχηραρικόν. Ἐν γένει δὲ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ μουσικὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἀκολουθήσασα ἐκ παραλλήλου τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑμνογραφίαν, τραπεῖσαν ἄλλην ὁδὸν καὶ μὴ λαμβάνουσαν ἤδη τὰ ποιητικά της θέματα ἐκ μόνης τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀλλ' ὑμνοῦσαν τοὺς ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ πληθυνομένους μάρτυρας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοὺς ἄθλους αὐτῶν ὑπὲρ τῆς πίστεως, καθίσταται καὶ αὐτὴ αὐτάρκης καὶ πλουσία εἰς μελῳδίαν διὰ τὴν μουσικὴν ἀπόδοσιν τῶν ἔργων: *Κοσμᾶ τοῦ Μελῳδοῦ*, τοῦ συγχρόνου τοῦ Δαμασκηνοῦ, *Ἀνατολίου τοῦ Στουδίτου*, μαθητοῦ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, *Θεοφίλου* τοῦ αὐτοκράτορος, *Θεοδώρου* καὶ *Θεοφάνους τῶν γραπτῶν*, *Ἰωσὴφ* τοῦ *ὑμνογράφου*, *Φωτίου* τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, *Λέοντος τοῦ Σοφοῦ*, τῆς μοναχῆς *Κασίας* ἢ *Κασσιανῆς* καὶ ἄλλων. Οἱ διαπρεπέστεροι δὲ μελῳδοὶ τῆς περιόδου ταύτης εἶναι: *Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός*, *Ἰωάννης ὁ Κουκουζέλης*, *Ἰωάννης ὁ Γλυκὺς* καὶ *Ἰωάννης ὁ Κλαδᾶς*.

Δ') ***Ἀπὸ τῆς ἁλώσεως μέχρι Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου.*** Ἡ βυζαντινὴ μουσική, ἥτις ἐπὶ δέκα πέντε ἤδη αἰῶνας διαδοχικῶς ἀνεπτύσσετο καὶ ἀπετέλεσεν ἐν τῷ βίῳ καὶ τῷ πολιτισμῷ τοῦ Βυζαντίου ἀναπόσπαστον στοιχεῖον, ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Πόλεως διαμορφουμένη παρὰ τὴν ἐκ τῆς δουλείας δημιουργηθεῖσαν νέαν κατάστασιν πραγμάτων. Τοῦτο μαρτυρεῖται ἐκ τῆς ἐπιδόσεως εἰς τὴν μουσικὴν καὶ κατὰ τὴν μετὰ τὴν ἅλωσιν περίοδον, ἐκτὸς τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος μουσικῶν, καὶ πάντων σχεδὸν τῶν λογάδων τοῦ γένους. Κατὰ τὴν περίοδον ὡσαύτως ταύτην παρατηρεῖται μεγάλη προσπάθεια διὰ τὴν ἐπὶ τὸ ἀναλυτικώτερον γραφὴν τῆς μουσικῆς,

Digitized by Google

στενογραφία τῆς ὁποίας μεγάλας παρεῖχε δυσχερείας εἰς τὴν ἐκμάθησιν ταύτης. Τὴν πρώτην στενογραφίαν τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Κουκουζέλη καθορισμὸν ἐν τῇ προπαιδείᾳ του, τῇ ὑπ' αὐτοῦ κληθείσῃ «Μέγα Ἴσον», τῶν ἀφώνων σημαδίων, διαδέχονται αἱ πρῶται ἀπόπειραι ἐξηγήσεως κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα, σπουδαιοτέρα τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἡ τοῦ *Βαλασίου* ἱερέως καὶ νομοφύλακος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἀκμάσαντος δὲ περὶ τὸ 1660 μ. Χ. Ὁ Βαλάσιος, μαθητὴς τοῦ Γερμανοῦ Νέων Πατρῶν ἐν τῇ μουσικῇ, μετεχειρίσθη ἐν τῇ γραφῇ αὐτοῦ περισσοτέρους ἀπὸ τοὺς τότε ἐν χρήσει ἐμφώνους χαρακτῆρας διὰ τὴν ἀναλυτικωτέραν ἀποτύπωσιν τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς του ἀπὸ μνήμης ἐκτελουμένων ὁλοκλήρων μουσικῶν φράσεων, τὰς ὁποίας οἱ ἐκτελεσταὶ ὑπεχρεοῦντο νὰ γινώσκωσιν ἐκ τῶν προτέρων καὶ αἵτινες ἐποίκιλλον εἰς μουσικὴν γραμμὴν ἀναλόγως τῶν ἀφώνων σημαδίων καὶ τοῦ ὡρισμένου ἤχου ὃν ἔψαλλον, ὡς καὶ τοῦ φθόγγου ἐφ' οὗ ἐτίθετο ἕκαστον ἐκ τούτων. Τὴν ὁδὸν τῆς ἐξηγήσεως τῆς γραφῆς, ἣν ἔταμεν ὁ Βαλάσιος, ἠκολούθησαν μετ' αὐτὸν καὶ ἄλλοι κράτιστοι μουσικοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων προέχουσαν θέσιν κατέχουσι *Παναγιώτης ὁ Χαλάτζογλου* καὶ *Ἰωάννης ὁ Τραπεζούντιος*, μαθητὴς τοῦ πρώτου.

Ε') ***Ἀπὸ τοῦ Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου μέχρι τῶν τριῶν διδασκάλων.*** Σημαντικὸν σταθμὸν ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς γραφῆς τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς ἀπετέλεσεν ἡ ἐργασία *Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου*, ἥτις ἀποτελεῖ τὸν συνεκτικὸν δεσμὸν τῆς στενογραφίας τοῦ Δαμασκηνοῦ πρὸς τὸ σήμερον ἐν χρήσει ἀναλυτικὸν σύστημα τῆς γραφῆς, τὸ κατὰ τὴν ἐπομένην περίοδον θεμελιωθὲν ὑπὸ τῶν τριῶν διδασκάλων, Γρηγορίου, Χουρμουζίου καὶ Χρυσάνθου. Πέτρος ὁ Πελοποννήσιος, ὁ διάσημος οὗτος μουσικὸς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, χρηματίσας λαμπαδάριος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἀνέλυσε πλατύτερον τὰ γριφώδη σημάδια, ὧν ἐγίνετο χρῆσις ἐν τῇ στενογραφίᾳ, ἐπιδιώξας ὅπως ἀποδίδωνται ἐκτενέστερον διὰ τῶν φωνητικῶν χαρακτήρων μουσικαὶ φράσεις συμβολικῶς παριστώμεναι πρότερον διὰ τῶν ἀφώνων σημαδίων τοῦ στενογραφικοῦ συστήματος. Ὁ Πελοποννήσιος, ἐκτὸς τῆς ἐργασίας του ταύτης ἐπὶ τῆς ἀναλύσεως τῆς γραφῆς, ἀπετύπωσεν εἰς τὸ σύστημά του καὶ πλεῖστα σύντομα μέλη, γνωστοῦ ὄντος ὅτι μέχρι τῆς ἐποχῆς του ἐγράφοντο εἰς τὸ στενογραφικὸν σύστημα μόνον ἀργαὶ ἐκκλησιαστικαὶ μελῳδίαι, τῶν συντόμων παραδιδομένων ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν διὰ μόνης τῆς φωνητικῆς παραδόσεως. Ἐξ ἴσου σοβαρὰ ἐργασία τοῦ Πέτρου εἶναι ἡ συντόμευσις ὁλοκλήρου συστήματος ἐκκλησιαστικῶν μελῶν, ὡς π. χ. τῆς Ὀκτωήχου, τῶν εἱρμῶν καὶ τῶν ἐν τῷ συντόμῳ Δοξασταρίῳ αὐτοῦ περιλαμβανομένων δοξαστικῶν καὶ ἰδιομέλων. Πέτρος ὁ Πελοποννήσιος, ὡς καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ *Πέτρος ὁ Βυζάντιος*, μαθητής του, *Ἰάκωβος ὁ Πρωτοψάλτης*, *Γεώργιος ὁ Κρής*, ὁ *Κωνσταλᾶς* καὶ ἄλλοι τινὲς σύγχρονοι αὐτοῖς μουσικοί, ὑπῆρξαν οἱ πρόδρομοι τῆς διαμορφώσεως ὑπὸ τῶν τριῶν διδασκάλων τῆς σημερινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς γραφῆς, ἥτις κατέστησε τὴν μουσικὴν ἡμῶν προσιτὴν εἰς πάντας καὶ καθιέρωσε σύστημα ἀποτυπώσεως μουσικόν, σοφώτατον καὶ ἀκριβέστατον, ἱκανὸν νὰ ἀποδώσῃ γραφικῶς πᾶσαν φωνητικὴν λεπτομέρειαν ἢ ρυθμικὴν περίπτωσιν. Οἱ κατὰ τὰς ἀνωτέρω δύο περιόδους ἀκμάσαντες ἐπισημότεροι μουσικοί, ἐκτὸς τῶν ἤδη μνημονευθέντων εἶναι οἱ ἑξῆς: *Γρηγόριος Μπούνης ὁ Ἀλιάτης*, ὁ ἐπὶ τῆς ἁλώσεως πρωτοψάλτης τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ὁ λαμπαδάριος τούτου *Μανουὴλ ὁ Χρυσάφης* (ὁ παλαιός), *Νικόλαος Μαλαξός*, ὑμνωδός, *Μανουὴλ Χρυσάφης* (ὁ νέος), *Γεώργιος Ραιδεστηνὸς* ὁ Α', *Πέτρος ὁ Γλυκὺς ἢ Μπερεκέτης*, *Ἰωάννης ὁ Τραπεζούντιος*, *Δανιὴλ ὁ Πρωτοψάλτης*, *Μανουὴλ ὁ Βυζάντιος*, καὶ *Πέτρος ὁ Ἐφέσιος*.

ΣΤ') ***Ἀπὸ τῶν τριῶν διδασκάλων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.*** Ἡ περίοδος αὕτη, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν, θέτει τέρμα εἰς τὰς δυσκολίας ἃς παρεῖχεν ἡ ἐκμάθησις τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς καὶ συντελεῖ, ὥστε νὰ ἐκλαϊκευθῇ ἡ ἐκκλησιαστικὴ μελῳδία, καταστᾶσα διὰ τῆς νέας μεθόδου τῆς γραφῆς κτῆμα τῶν πολλῶν.

Ὁ *Γρηγόριος Λευίτης*, πρωτοψάλτης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ὁ *Χουρμούζιος Γιαμαλῆς*, χαρτοφύλαξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ *Χρύσανθος* ὁ ἀρχιεπίσκοπος Δυρραχίου καὶ μετέπειτα μητροπολίτης Προύσης, εἶναι οἱ τρεῖς ἐφευρέται τῆς νέας σημερινῆς μουσικῆς γραφῆς, τὴν ὁποίαν ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1818 οὗτοι, κατόπιν τῆς ἐγκρίσεως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, παρέδωκαν εἰς κοινὴν χρῆσιν. Μετέγραψαν εἰς τὴν γραφὴν αὐτὴν ἅπαντα τὰ τότε ἐν χρήσει διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀκολουθίας μέλη καὶ ἐκωδικοποίησαν ταῦτα. Ἐπὶ δὲ τούτοις ὁ Χρύσανθος συνέταξε καὶ θεωρητικὸν τῆς μουσικῆς σύγγραμμα, ἐπιστημονικώτατον, εἰς ὁ ἐστηρίχθη σὺν ἄλλοις καὶ τὸ σύστημα τῆς νέας γραφῆς, ἐπισημοποιηθείσης οὕτω τῆς χαλκεντέρου ἐργασίας τῶν τριῶν ἀοιδίμων ἀνδρῶν. Ἐκτὸς τοῦ γραφικοῦ συστήματος τῶν τριῶν διδασκάλων ἀνεφάνη καὶ ἕτερον τοιοῦτο *Γεωργίου τοῦ Λεσβίου*, στηριζόμενον ἐπὶ ὅλως ἰδίων βάσεων, τὸ ὁποῖον ὅμως ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία δι' ἐγκυκλίου της ἀπέρριψεν ὡς πάντη ἀκατάλληλον, καὶ ὡς τοιοῦτο μὴ ἐπικρατῆσαν ποσῶς.

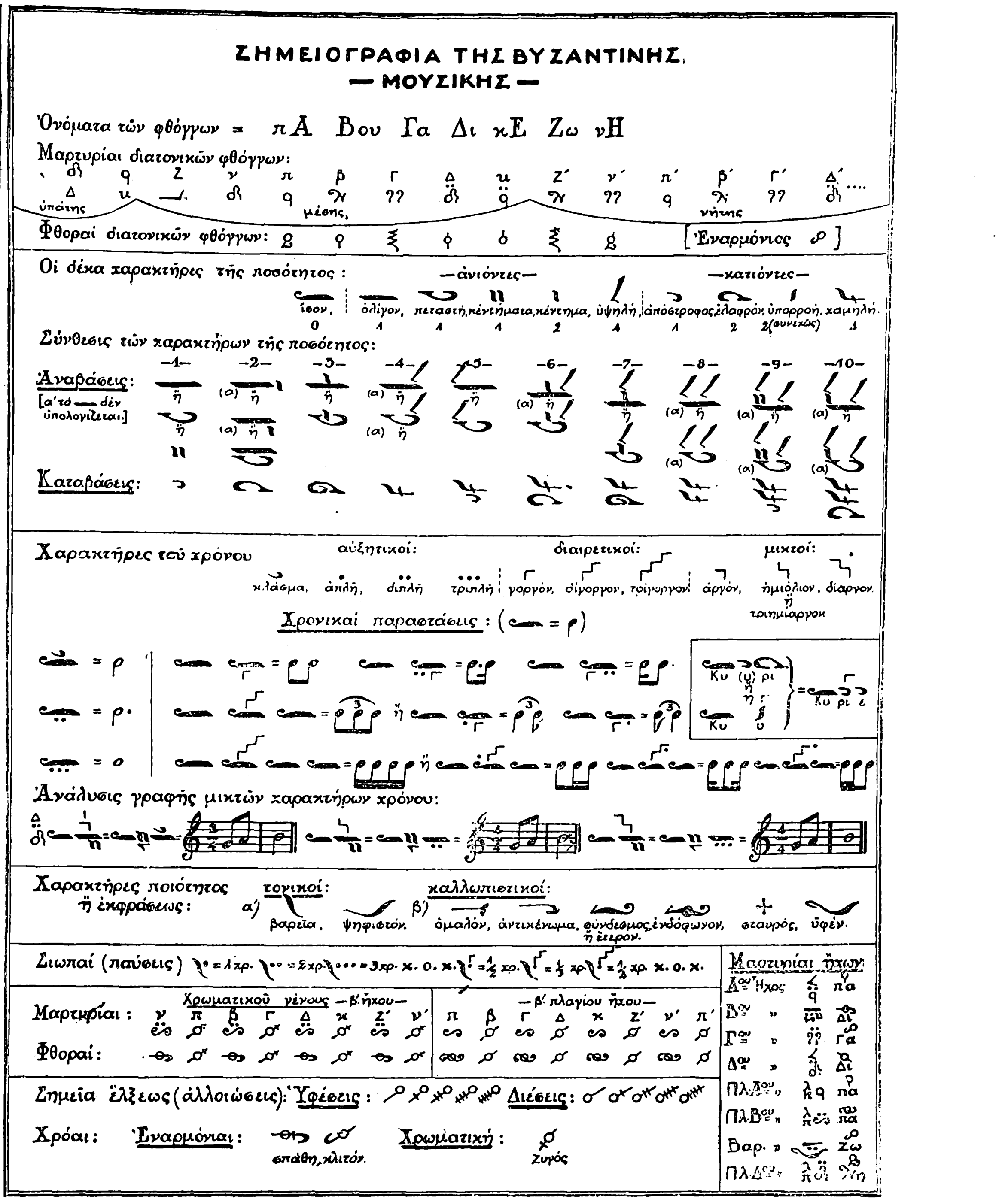

Τὴν ἐργασίαν τοῦ Χρυσάνθου, καὶ δὴ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ κεφαλαίου τοῦ πραγματευομένου περὶ τῶν διαστημάτων ἐν τῇ βυζαντινῇ κλίμακι, συνεπλήρωσεν ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1881 καὶ πρωτοβουλίᾳ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Γ' συστᾶσα μεγάλη μουσικὴ ἐπιτροπή, ἥτις καθώρισε τὰ τονιαῖα διαστήματα τὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰ τρία γένη τῆς μουσικῆς μετ' ἐπιστημονικῆς καὶ μαθηματικῆς ἀκριβείας ἐπὶ μονοχόρδου, προβᾶσα καὶ εἰς τὴν κατασκευήν, τῇ ὑποδείξει της, τοῦ Ἰωακειμείου κληθέντος Ψαλτηρίου, ἤτοι ὀργάνου ἐπιτηδείου πρὸς ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τοῦ ἱεροῦ μέλους, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ διαστήματα, καὶ ἀπαραιτήτου εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῆς μουσικῆς θεωρίας. Βάσις τῆς θεωρίας διὰ τὰς ἐργασίας τῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ καθορισμοῦ τῶν διαστημάτων ὑπῆρξεν ἡ καταμέτρησις ἐν ὡρισμένῳ ὕψει τοῦ φθόγγου ΝΗ (Do), ἴσῳ πρὸς 256 παλμούς. Πρὸς τούτοις ἡ αὐτὴ ἐπιτροπὴ κατέταξεν εἰς ὡρισμένας χρονικὰς ἀγωγὰς πάντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ μέλη, εἰσαγαγοῦσα τὴν χρῆσιν τοῦ μετρονόμου συστήματος Maelzel καὶ καθώρισε τὰ μέλη, ἅτινα μόνα δέον νὰ ψάλλωνται εἰς τοὺς ναούς. Ἐν γένει δὲ ἡ ἐργασία τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης συνετέλεσεν, ἕνεκα τῆς εἰδικότητος τῶν ἀπαρτισάντων αὐτὴν μελῶν, εἰς τὸν καθορισμὸν πολλῶν ἀσαφῶν σημείων τῆς θεωρίας τῆς παρ' ἡμῖν ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς.

Δόκιμοι μουσικοὶ τῆς περιόδου ταύτης εἶναι: *Κωνσταντῖνος ὁ Βυζάντιος*, πρωτοψάλτης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, *Ἀντώνιος*, λαμπαδάριος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, *Ἀπόστολος Κρουστάλας*, *Πέτρος Συμεὼν* ὁ Ἁγιοταφίτης, *Θεόδωρος ὁ Φωκαεύς*, *Πέτρος Γεωργίου* ὁ Βυζάντιος, *Ἰωάννης ὁ Βυζάντιος*, πρωτοψάλτης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, *Στέφανος Μιχαήλ*, λαμπαδάριος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, *Γεώργιος Ρύσιος* ἱερεύς, *Νικόλαος Γεωργίου*, πρωτοψάλτης Σμύρνης, *Στέφανος Μωϋσιάδης Γεώργιος Ραιδεστηνὸς ὁ Β'* πρωτοψάλτης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, *Κωνσταντῖνος Σακελλαρίδης ὁ Θετταλομάγνης*, *Γεώργιος Βιολάκης*, πρωτοψάλτης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, *Νεκτάριος Βλάχος*, *Παναγιώτης Κηλτζανίδης*, *Μισαὴλ Μισαηλίδης*, πρωτοψάλτης Σμύρνης, *Γερμανὸς Ἀφθονίδης*, ἀρχιμανδρίτης (πρόεδρος τῆς Μουσικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ 1881), *Ἰωάσαφ Ρῶσος*, *Εὐστράτιος Παπαδόπουλος*, *Παπᾶ-Θεόδωρος Μανιζουρανῆς*, ἱερεύς, καὶ ἄλλοι.

Τοιαύτην λαβοῦσα ἐξέλιξιν ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἡ μουσικὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ διατηρήσασα, παρὰ τὴν ἐπήρειαν τῶν διωγμῶν καὶ τῆς δουλείας, ἀναμφισβητήτως τὸν ἑλληνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, ἀποτελεῖ ὄντως ἀναπόσπαστον στοιχεῖον τοῦ ἐθνισμοῦ καὶ ἀναμένει τοὺς ἀξίους τῆς μουσικῆς σκαπανεῖς, οἵτινες χρησιμοποιοῦντες τὸν πλοῦτον αὐτῆς, τόν τε μελῳδικὸν καὶ τὸν ρυθμικόν, θέλουσι διανοίξει νέους ὁρίζοντας εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν μουσικήν, δυναμένην λόγῳ τῶν στοιχείων τούτων νὰ καταλάβῃ ἐξέχουσαν θέσιν ἐν τῇ παγκοσμίῳ καλλιτεχνικῇ ζωῇ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Χρυσάνθου*, ἀρχιεπισκόπου Δυρραχίου τοῦ ἐκ Μαδύτων, «Θεωρητικὸν μέγα τῆς Μουσικῆς» ἐν Τεργέστῃ, 1832.—*Γ. Ι. Παπαδοπούλου*, «Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῖν ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς» ἐν Ἀθήναις 1890.—Ἐργασίαι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μουσικοῦ συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως (τεύχη 1—5) ἐν Κωνσταντινουπόλει 1900.—*Κ. Α. Ψάχου*, «Παρασημαντικὴ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς». Ἐν Ἀθήναις, 1917.—*Cabrol*, «Dictionaire d'archéologie chrétienne».

Ν. Γ. ΠΑΠΠΑΣ

—**«Βυζάντιον»** (Byzantion). Διεθνὴς ἐπιθεώρησις τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν, ἐκδιδομένη κατ' ἔτος ἐν Βρυξέλλαις ἀπὸ τοῦ 1924 ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν καθηγητῶν Paul Graindor τοῦ πανεπιστημίου τῆς Gand καὶ Henri Grégoire τοῦ πανεπιστημίου τῶν Βρυξελλῶν. Μέχρι τοῦ 1929 ἐξεδόθησαν 4 τόμοι.

Ι. Π.

Digitized by Google

Βυζάντιος. Ἐκκλησιαστικὸς ποιητὴς τοῦ Ζ' πιθανῶς αἰῶνος. Ἐκ τῶν λειτουργικῶν βιβλίων τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας μόνα τὰ *Μηναῖα* ἔχουσι τροπάριά τινα, ἰδιόμελα καὶ προσόμοια ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Τινὰ τῶν τροπαρίων τούτων ἔν τισι Μηναίοις ἐπιγράφονται εἰς τὸν ὑμνογράφον *Βύζαντα*, ἐξ οὗ τινες ὑπέθεσαν ὅτι ὁ Βυζάντιος ἐκαλεῖτο καὶ Βύζας. Ἡ πιθανωτέρα ἐκδοχὴ εἶναι ὅτι ἄλλος εἶναι ὁ Βυζάντιος καὶ ἄλλος ὁ Βύζας. [Πρβλ. *W. Christ et M. Paranikas* «Anthologia Graeca carminum christianorum» (Lipsiae 1871) p. XLIII καὶ *Γ. Παπαδοπούλου* «Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῖν ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς» (Ἀθῆναι 1890), σ. 150—152.] Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

— **Βυζάντιος, *Ἀλέξανδρος*.** Ἐκκλησιαστικὸς μουσικὸς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἱδρυτῶν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου (1880) καὶ ἐδίδαξε τὴν μουσικὴν ἐν τῇ σχολῇ αὐτοῦ (1882), ὡς καὶ ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ τῆς Χάλκης. Εἰδικῶς δ' ἀσχοληθεὶς εἰς μελέτας περὶ τοῦ ἐν τῇ μουσικῇ χρόνου καὶ τῆς χρονικῆς ἀγωγῆς ἐξέδωκε τὸ «Μουσικὸν Δωδεκαήμερον», περιέχον τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Δωδεκαημέρου. Ε. Γ. Π.

— **Βυζάντιος, *Ἀλέξανδρος*.** Ἕλλην δημοσιογράφος καὶ ποιητὴς γεννηθεὶς τῷ 1841 ἐν Ναυπλίῳ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1898 ἐν Ἀθήναις, υἱὸς τοῦ *Σκαρλάτου Βυζαντίου*. Κατὰ τὴν νεανικήν του ἡλικίαν ἀνεμείχθη εἰς τὸ κατὰ τῆς δυναστείας τοῦ Ὄθωνος κίνημα, ταχθεὶς μετὰ τῆς «χρυσῆς» λεγομένης νεολαίας, συνειργάζετο δὲ εἰς τὰς ἀντιδραστικὰς ἐφημερίδας καὶ ἐδημοσίευε φιλολογικὰ ἄρθρα εἰς τὸ περιοδικὸν «Χρυσαλλίς», ἰδίως βιογραφίας διασήμων ποιητῶν καὶ λογογράφων. Τῷ 1863 ἀπῆλθεν εἰς Λειψίαν καὶ ἐνεγράφη εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς νομικῆς τῷ 1864. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν αὐτοῦ μετέβη εἰς Τεργέστην, ὅπου ὁ πρεσβύτερος ἀδελφός του διηύθυνε τὴν ἑβδομαδιαίαν ἐφημερίδα «Ἡμέραν». Ὁ Ἀλέξανδρος Βυζάντιος συνέτασσε κυρίως τὰ πολιτικὰ ἄρθρα καὶ τὰς περιλήψεις τῆς ἐν γένει πολιτικῆς κινήσεως τῆς Εὐρώπης. Ἡ συνεργασία αὕτη ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 1874, ὅτε, ἀπελθόντος τοῦ Ἀναστασίου Βυζαντίου, ἀνέλαβεν οὗτος τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς καὶ μετέπλασε τὸ φύλλον δοὺς εἰς αὐτὸ τὸ ὄνομα «Νέα Ἡμέρα», ἣν διηύθυνε μέχρι τοῦ ἔτους 1898. Ἔκτοτε ἡ ἐφημερὶς ἐγένετο τὸ ὄργανον τῶν πανελλήνων, κυκλοφοροῦσα πανταχοῦ ὅπου ἐλαλεῖτο ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Ἀλέξανδρος Βυζάντιος.

Ἡ φιλοπονία τοῦ Βυζαντίου ἦτο καταπληκτική. Αὐτὸς συνέτασσε τὰ κύρια ἄρθρα, τὰς ἐξ Ἀθηνῶν ἀνταποκρίσεις, τὰς περιλήψεις τῆς παγκοσμίου πολιτικῆς κινήσεως κλπ. Διεκρίνετο οὐ μόνον διὰ τὴν πολιτικήν του σύνεσιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀττικὴν χάριν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου. Ὁ Βυζάντιος ἠσχολήθη καὶ μὲ τὴν ποίησιν. Νέος ἔτι συνέθεσε τῷ 1860 τὸ ποίημα «Ὁ Μέγας ἐπαίτης», ἀναφερόμενον εἰς τὴν περὶ τοῦ Ὅμηρον παράδοσιν, καὶ ἄλλα τινὰ ποιήματα. Τῷ 1862 ἐβραβεύθη εἰς τὸν Βουτσιναῖον ποιητικὸν διαγωνισμὸν τὸ ἐπικολυρικόν του ποίημα «Σωκράτης καὶ Ἀριστοφάνης», τῷ δὲ 1864 ἐδημοσίευσε τὸν «Ἔρωτα τῆς σουλτάνας». Τὰ ποιήματά του καί τινας ἐκ τῶν κυριωτέρων πολιτικῶν καὶ φιλολογικῶν μελετῶν του ἐδημοσίευσεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ εἰς ἰδιαίτερον τόμον ἐν Ἀθήναις τῷ 1902. Θ. Β.

— **Βυζάντιος, *Ἀναστάσιος*.** Ἕλλην δημοσιογράφος καὶ διπλωμάτης, υἱὸς τοῦ *Σκαρλάτου Βυζαντίου*, γεννηθεὶς τῷ 1839 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1892. Ἀναμειχθεὶς εἰς τὴν ἐναντίον τοῦ βασιλέως *Ὄθωνος* ἐπαναστατικὴν κίνησιν, ἥτις ἤρξατο ὀλίγον μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, συνεκέντρωσε πάντας σχεδὸν τοὺς νέους, τοὺς ζητοῦντας εἰλικρινῆ ἐφαρμογὴν τοῦ πολιτεύματος, συνελήφθη δὲ κατὰ τὰς γενομένας ταραχὰς τῶν σκιαδικῶν καὶ ἐφυλακίσθη. Ὀλίγον πρὸ τῆς ναυπλιακῆς ἐπαναστάσεως ἀπῆλθεν εἰς Βιέννην (1861) καὶ ἐγένετο συνεργάτης τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐκδιδομένης ὑπὸ τοῦ *Ἰωά Σκυλίτση* ἐφημερίδος «Ἡμέρα». Ὅτε οὗτος παραιτηθεὶς τῆς διευθύνσεως τῆς ἐφημερίδος ταύτης μετέβη εἰς Παρισίους ὅπως συνεχίσῃ ἐκεῖ τὴν δημοσιογραφικήν του δρᾶσιν, ἡ «Ἡμέρα» περιῆλθεν εἰς χεῖρας τοῦ Ἀναστασίου Βυζαντίου, ὅστις μετέφερε ταύτην εἰς Τεργέστην καὶ μετονομάσας αὐτὴν «Νέαν Ἡμέραν» ἐξηκολούθησε τὴν ἔκδοσίν της μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Ἀλεξάνδρου*. Μετά τινα ἔτη, ὅτε ἐπαγιώθη ἡ ἔκδοσις τῆς «Νέας Ἡμέρας», ὁ Ἀναστάσιος Βυζάντιος ἐγκατεστάθη εἰς Ἀθήνας ὡς μόνιμος ἀνταποκριτὴς αὐτῆς, ἀπέστελλε δὲ καθ' ἑβδομάδα ἀνταποκρίσεις εἰκονιζούσας τὴν πολιτικήν, τὴν κοινωνικὴν καὶ πνευματικὴν κίνησιν τῆς Ἑλλάδος. Τῷ 1874—1875 ἠγωνίσθη κατὰ τῆς κυβερνήσεως *Βούλγαρη*, ἐπιδιωκούσης τὴν ἀνατροπὴν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος. Μέχρι τοῦ 1880 παρέμεινεν εἰς Ἀθήνας δημοσιογραφῶν. Ἀπὸ πολλοῦ ὁ *Χ. Τρικούπης*, ὅστις ἐξετίμα μεγάλως τὴν πολιτικὴν εὐστροφίαν τοῦ Βυζαντίου, ἐζήτει νὰ εἰσαγάγῃ αὐτὸν εἰς τὴν διπλωματίαν καὶ ὡς κατέλαβε τὴν ἀρχὴν διώρισεν αὐτὸν τῷ 1880 διπλωματικὸν πράκτορα εἰς Σόφιαν, πρωτεύουσαν τῆς ἄρτι συσταθείσης Βουλγαρικῆς ἡγεμονίας. Ἐκ Σοφίας μετετέθη εἰς Αἴγυπτον ὡς διπλωματικὸς πράκτωρ πρὸς ἐπίλυσιν ποικίλων ἐκκρεμῶν ζητημάτων καὶ ἀνάπτυξιν τῶν ἐμπορικῶν τῆς Ἑλλάδος σχέσεων μετὰ τῆς χώρας ταύτης. Κατὰ τὴν ἄνοδον τοῦ *Θεοδώρου Δηλιγιάννη* εἰς τὴν ἀρχὴν (1885), ὁ Βυζάντιος παρῃτήθη τῆς θέσεως αὐτοῦ καὶ ἐγκατεστάθη αὖθις ἐν Ἀθήναις. Ἡ δημοσιογραφικὴ αὐτοῦ δρᾶσις εἶχε τερματισθῆ ἀφ' ἧς ἀνέλαβε δημοσίαν ὑπηρεσίαν, τῷ δὲ 1892, ὅτε ἐσχηματίσθη κυβέρνησις τοῦ Χαριλάου Τρικούπη, διωρίσθη πρεσβευτὴς εἰς Ῥώμην. Ἀλλὰ προσβληθεὶς ὑπὸ ὀξέος καρδιακοῦ νοσήματος ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας καὶ μετ' ὀλίγον ἀπεβίωσε. Μικρὸν ἀπάνθισμα τοῦ ἔργου του ἐδημοσίευσε μετὰ τὸν θάνατόν του ὁ ἀδελφός του Ἀλέξανδρος Βυζάντιος, ἐξ οὗ ἀμυδρὰν μόνον ἰδέαν δύναται νὰ λάβῃ ὁ ἀναγνώστης περὶ τῆς πολυσχιδοῦς δράσεως αὐτοῦ. Θ. Β.

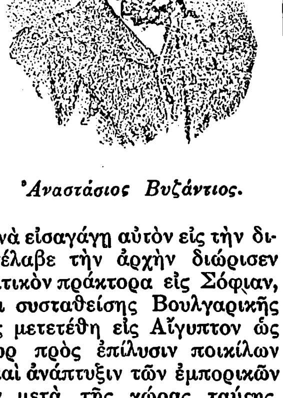

Ἀναστάσιος Βυζάντιος.

— **Βυζάντιος, *Ἀντώνιος*.** Ἕλλην λόγιος, διδάσκαλος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχικῆς σχολῆς, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1680 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1717. Ἐξέδωκε πρῶτον ἐν Βενετίᾳ «Χρηστοήθειαν», ἐπανεκδοθεῖσαν εἰκοσιτετράκις κατὰ *Ζερλέντην* καὶ μεταφρασθεῖσαν καὶ εἰς ἔμμετρον λόγον. Τὸ βιβλίον τοῦτο (τοῦ ὁποίου χειρόγραφον ἀπόκειται ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς), ὡς ἐν τῷ προλόγῳ ἀναφέρεται, εἶχε γραφῆ ἀρχικῶς λατινιστί, μετεφράσθη δ' ὑπό τινος εἰς τὴν νέαν ἑλληνικήν, ἐκ ταύτης δὲ εἰς τὴν ἀρχαΐζουσαν ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου. Εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ *Ζυγαβηνοῦ* ἐκδοθεῖσαν «Πνευματικὴν πανοπλίαν» προτάσσει τρία ἐπιγράμματα ὑπογραφόμενος «Γενικὸς λογοθέτης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ διδάσκαλος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει σχολῆς». Πλὴν τῆς «Χρηστοηθείας» καὶ τῶν ἐπιγραμμάτων τούτων ὁ Βυζάντιος κατέλιπε καί τινα ἀνέκδοτα, μεταξὺ τῶν ὁποίων διατριβὴν «Περὶ ἐγκλιτικῶν, ἐγκλινομένων καὶ συνεγκλιτικῶν», σῳζομένην χειρόγραφον εἰς διαφόρους ἑλληνικὰς καὶ ξένας βιβλιοθήκας.

Ὁ Ἀντώνιος Βυζάντιος ὑπό τινων συγχέεται μετὰ τοῦ *Ἀντωνίου*, τοῦ ἐπικληθέντος *Μέλισσα*, ἀκμάσαντος περὶ τὸν ΙΒ' αἰῶνα καὶ συνθέσαντος «Γνωμολογίαν» ἐρανισθεῖσαν ἐκ τῶν Γραφῶν καὶ τῶν πατέρων καὶ τύποις ἐκδοθεῖσαν τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1546, ὑπ' ἄλλων δὲ πρὸς τὸν σύγχρονον αὐτοῦ *Σπανδωνῆν Βυζάντιον*, διδάσκαλον καὶ αὐτὸν τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς. Ἀδελφὸς τοῦ Α. Βυζαντίου ἦτο ὁ *Χουρμούζιος Βυζάντιος*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Βρεττοῦ*, Νεοελληνικὴ φιλολογία Β' σ. 254.—«Νέος Ἑλληνομν.» τόμ. ΙΕ' σ. 5, Β' σ. 216.—*Γεδεών*, Χρονικὰ πατριαρχικῆς ἀκαδημίας σ. 145. «Δελτ. Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρ.» Ζ' σ. 670.— *Fabricius* XI σ. 669.—*Ζαβίρα* Νέα Ἑλλὰς σ. 177. Π. Π. ΠΛΟΥΜΗΣ

— **Βυζάντιος *Γεράσιμος*.** Ἕλλην λόγιος τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος, ἀποθανὼν τὸ 1740. Ἐχρημάτισε διδάσκαλος τῆς ἐν Πάτμῳ σχολῆς, διαδεχθεὶς Μακάριον τὸν Πάτμιον οὗ πρότερον ὑπῆρξε μαθητής. Ὁ Βυζάντιος συνέγραψε πολλά, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γραμματικὰ καὶ θεολογικά, ὧν ἐξεδόθησαν μόνον «Ἑρμηνεία εἰς τὸ Δ' βιβλίον τῆς Γραμματικῆς τοῦ Θεοδώρου Γαζῆ» καὶ «Σχόλια καὶ ἀποσημειώματα» εἰς τὸ αὐτό, ὁμοῦ ἐν Βενετίᾳ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βυζαντίου, τῷ 1756, παρὰ *Ἀντωνίῳ Βάρτολι*, ἐπιμελείᾳ *Πεισιδίου*. Δευτέρα ἔκδοσις τούτων ἐγένετο τῷ 1804 Εἶναι γεγραμμένα εἰς γλῶσσαν ἀρχαΐζουσαν καὶ προτάσσεται αὐτῶν πρόλογος δικαιολογητικὸς τοῦ ὅλου ἔργου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κ. Σάθα*, Νεοελληνικὴ Φιλολογία σ. 244.— *E. Legrand*, Bibliographie Ionienne A' No 818.—Τοῦ αὐτοῦ, Bibliographie Hellénique du XVIII siècle, A' 459, 474. Π. Π. ΠΛΟΥΜΗΣ

— **Βυζάντιος, *Γεώργιος*.** Λόγιος καὶ κληρικὸς τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ *Νικολάου Κριτίου* ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ, ἐν ᾗ κατόπιν καὶ ἐδίδαξε, διαδεχθεὶς ἀπὸ τοῦ 1761 τὸν *Εὐγένιον Βούλγαριν*. Τῷ 1766 ἐκάρη μοναχὸς μετονομασθεὶς *Γεδεὼν* καὶ προεχειρίσθη ἀργότερον μητροπολίτης Εὐρίπου. Μετέφρασεν ἐκ τῆς γερμανικῆς τὸν «Ἄβελ» τοῦ *Γκέσνερ* καὶ ἐκ τῆς γαλλικῆς τὸ ἔργον τοῦ *Μοντεσκιὲ* «Ἔρευνα περὶ τῆς προόδου καὶ πτώσεως τῶν Ῥωμαίων». Ἀμφότερα ἐξεδόθησαν ἐν Λειψίᾳ τὸ 1795.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Ζαβίρα*, Νέα Ἑλλὰς σ. 241.—*Μ. Γεδεὼν* Χρονικὰ τῆς Πατριαχικῆς Ἀκαδημίας σ. 175. Π. Π. ΠΛΟΥΜΗΣ

— **Βυζάντιος, *Δημήτριος*.** Προσεπώνυμον τοῦ Ἕλληνος κωμῳδιογράφου, ἁγιογράφου καὶ πολιτικοῦ *Δημητρίου Χατζηασλάνη*, γεννηθέντος ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ ἀποθανόντος τῷ 1853. Ὁ Βυζάντιος, ἀσκήσας μέχρι τοῦ 1812 τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἁγιογράφου, μετέβη εἰς Τύνιδα, ὅπου ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν ὡς διερμηνεὺς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ μπέη αὐτῆς. Ὅταν ἔμαθε τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἔσπευσεν αὐθορμήτως καὶ ἀποβιβασθεὶς εἰς Κυπαρισσίαν προσῆλθεν εἰς τὸ μεσσηνιακὸν στρατόπεδον, ὅπου ἐνεθουσίαζε τοὺς πάντας διὰ τῆς πειθοῦς τῶν λόγων του καὶ ἐξετέλει διαφόρους ἐμπιστευτικὰς ἀποστολάς. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1821 διωρίσθη ἀναπληρωτὴς τοῦ *Μ. Σχινᾶ* ἐν τῇ γραμματείᾳ τῆς πελοποννησιακῆς Γερουσίας καὶ ὡς τοιοῦτος μετέβη μετὰ τῶν μελῶν τῆς Γερουσίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐπιόντος ἔτους πρὸς παραλαβὴν τοῦ ἁλωθέντος τότε φρουρίου τῆς Κορίνθου. Παραιτηθεὶς τῆς θέσεως ταύτης, διωρίσθη γραμματεὺς τῆς ἐφορίας Τριφυλίας (1823), εἶτα ἔπαρχος Κορώνης (1825) καὶ κατόπιν ἔπαρχος Γαστούνης, δράσας εἰς ἀμφοτέρας ταύτας τὰς θέσεις κατὰ τοῦ ἐπελθόντος τότε Ἰμβραὴμ πασᾶ. Κατὰ τὸ 1826 ὁ Βυζάντιος διωρίσθη πρῶτος γραμματεὺς τοῦ τότε συσταθέντος ἐγκληματικοῦ δικαστηρίου καὶ κατόπιν διευθυντὴς τῆς ἐπὶ τῶν Πολεμικῶν γραμματείας. Κατὰ τὸν *Ἀμβρ. Φρατζῆν*, ὅτε κατὰ Μάϊον τοῦ 1828 οἱ ἀποσκιρτήσαντες ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Ἰμβραὴμ πασᾶ τρεῖς χιλιάδες Ὀθωμανοὶ ἐζήτησαν παρὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως τὴν ἄδειαν νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, διὰ τὸν κανονισμὸν τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς, ἀπεστάλησαν εἰς τὸ ὀθωμανικὸν στρατόπεδον ἐκ μέρους μὲν τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἑλληνικῶν στρατευμάτων Θ. Κολοκοτρώνη ὁ Κ. Πελοπίδας, ἐκ μέρους δὲ τοῦ ἐκτάκτου ἐπιτρόπου Ἀρκαδίας ὁ Δ. Βυζάντιος. Οἱ δύο ἀπεσταλμένοι Ἕλληνες πρὸς τοῖς ἄλλοις εἶχον καὶ ἐντολὴν νὰ καταγράψωσιν ἐκ τῶν αἰχμαλώτων Ἑλλήνων, οὓς εἶχον οἱ ἀποσκιρτήσαντες Τοῦρκοι, ὅσους ἤθελον νὰ μείνωσιν ἐν Ἑλλάδι. Μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων ὑπῆρχε καὶ ἡ θυγάτηρ τοῦ ἐκ Καρυταίνης Παναγιώτου Ἀναγνωστοπούλου Χριστίνα, μεθ' ἧς συνέζη ὁ ἀρχηγὸς τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου Ἀχμὲτ μπέης, ἐξ οὗ εἶχεν ἀποκτήσει καὶ υἱόν. Ὅταν ἦλθεν ἡ σειρά της νὰ δηλώσῃ ἐὰν ἤθελε νὰ μείνῃ ἐν Ἑλλάδι ἢ ν' ἀναχωρήσῃ μετὰ τοῦ Τούρκου συζύγου της, ἡ Χριστίνα, λησμονήσασα καὶ σύζυγον καὶ υἱόν, ἐκραύγασεν ὅτι εἶναι Χριστιανὴ καὶ ἐζήτησε νὰ μείνῃ ἐν Ἑλλάδι μετὰ τοῦ πατρός της. Τὸ ἐπεισόδιον αὐτὸ τὸ ἐδραματοποίησεν ὁ Ζαμπέλιος γράψας τραγῳδίαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Χριστίνας Ἀναγνωστόπουλος». Μεταξὺ τῶν ἄλλων προσώπων τῆς τραγῳδίας αὐτῆς ὁ Ζαμπέλιος φέρει ἐπὶ σκηνῆς καὶ τὸν Δ. Βυζάντιον.

Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδιστρίου καὶ τὴν ἔλευσιν τοῦ Ὄθωνος, ὁ Βυζάντιος, δυσαρεστήσας τὸ «σύστημα», ὡς ἐλέγετο τότε, ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ τῆς ὑπηρεσίας καὶ διὰ νὰ προσπορίζεται τὰ πρὸς τὸ ζῆν ν' ἀναλάβῃ ἐκ νέου τὸν ἐγκαταλειφθέντα χρωστῆρα τοῦ ἁγιογράφου.

Ἐν Πάτραις εὑρισκόμενος τότε, διεκόσμησε τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου διὰ πολλῶν ἁγιογραφιῶν, δύο τῶν ὁποίων «Ὁ Σαβαώθ» καὶ «Ἡ μετάστασις τῆς Παναγίας» ἔτυχον λίαν εὐμενῶν κρίσεων ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς διελθόντων ἐκεῖθεν τεχνοκριτῶν. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἔργων του ὁ Βυζάντιος, καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀργολίδος *Γεράσιμος Παγωνῆς*, ἱστόρησεν ἐπὶ χαλκοῦ τὸ ἐφθαρμένον πρόσωπον τῆς πολιούχου τῶν Καλαμῶν εἰκόνος Ὑπαπαντῆς, ἥτις ἀνάγεται εἰς τὸν Η' αἰῶνα, κατὰ Παγωνῆν. Τὸ ἔργον αὐτὸ τοῦ Βυζαντίου κατεστράφη πρὸ ἐτῶν ὑπὸ πυρκαϊᾶς, πλὴν ἐν Καλάμαις σῴζονται εἰσέτι δύο ἄλλα ἔργα τοῦ ἰδίου, ὁ «Εὐαγγελισμὸς» ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Ὑπαπαντῆς καὶ ὁ «Πρόδρομος» ἐν τῷ ναῷ τοῦ Προδρόμου.

Ὁ Βυζάντιος ἀπηθανατίσθη κυρίως διὰ τῆς κωμῳδίας του ἡ «Βαβυλωνία» (βλ. λ.). Πλὴν αὐτῆς, ἔγραψε καὶ τρεῖς ἄλλας κωμῳδίας: τὸν «Σινάνην», τὴν «Γυναικοκρατίαν» καὶ τὸν «Κόλακα». Διὰ τῆς πρώτης ὁ συγγραφεὺς ἐπιχειρεῖ νὰ ζωγραφήσῃ τὸν φιλάργυρον, ἀλλὰ μὲ τόσας ὑπερβολὰς καὶ ἀπιθανότητας, ὥστε τὸ δεύτερον αὐτὸ μετὰ τὴν Βαβυλωνίαν ἔργον του, ἐντελῶς ἄτεχνον καὶ παιδαριῶδες, ἐλησμονήθη ταχέως. Ὁπωσδήποτε καὶ ἐκ τῆς ἀτυχοῦς αὐτῆς κωμῳδίας παρέμεινε μέχρι τῆς σήμερον ὁ τίτλος αὐτῆς «Σινάνης», δι' οὗ σημαίνεται ὁ βρωμερὸς φιλάργυρος. Διὰ τῆς «Γυναικοκρατίας», πενταπράκτου κωμῳδίας, ἠθέλησεν ὁ ποιητὴς νὰ σατιρίσῃ «τὴν μεταξὺ πολλῶν γυναικῶν τοῦ ἔθνους μας μεγάλην διαφθοράν», ὡς λέγει ὁ ἴδιος ἐν τῷ προλόγῳ του. Τέλος, διὰ τοῦ

Digitized by Google

«Κόλακος» ἐσατίρισε τὰ ἤθη τῆς πρώτης περιόδου τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτικοῦ βίου. Ἀλλὰ καὶ αἱ δύο αὐταὶ κωμῳδίαι, ἄτεχνοι καὶ ἀνιαραί, ἔσχον τὴν τύχην τοῦ «Σινάνη». Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

— **Βυζάντιος, *Δημήτριος.*** Ἕλλην ποιητὴς πρωτότοκος υἱὸς τοῦ *Σκαρλάτου Βυζαντίου*, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1834 καὶ ἀποθανὼν εἰκοσαετής. Ποιήματά του ἐδημοσιεύθησαν ἐν «Πανδώρᾳ». Θ. Β.

— **Βυζάντιος, *Ἰωάννης.*** Ἐκκλησιαστικὸς μουσικὸς ἐκ Νεοχωρίου τοῦ Βοσπόρου καταγόμενος, μαθητὴς τοῦ *Θεοδώρου Συμεὼν*, τοῦ ἐπικαλουμένου *Κοντοῦ*, ἀποθανὼν τῷ 1866. Προσληφθεὶς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπηρέτησε πρῶτον μὲν (1824) ὡς δομέστικος, ἔπειτα δὲ (1831) ὡς λαμπαδάριος καὶ κατόπιν (1855) ὡς πρωτοψάλτης μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἐξέδωκε τὸ «Εἱρμολόγιον τῶν Καταβασιῶν» καὶ τὸ «Ἀναστασιματάριον» τοῦ *Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου*, «Ἀνθολογίαν» μουσικὴν καὶ «Συλλογὴν καλοφωνικῶν εἱρμῶν» διαφόρων προγενεστέρων ποιητῶν καὶ τελευταῖον τὸν τετράτομον «Πανδέκτην τῆς μουσικῆς». Ἐμελοποίησε προσέτι ὁ Ἰωάννης καὶ κανόνας τινὰς Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν ἑορτῶν, ὡς καὶ τινας ᾠδὰς εἰς πατριάρχας. Ε. Γ. Π.

— **Βυζάντιος, *Κωνσταντῖνος.*** Ἐκκλησιαστικὸς μουσικὸς γεννηθεὶς τῷ 1777 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1862. Γενόμενος μαθητὴς τῶν *Γεωργίου τοῦ Κρητὸς* καὶ *Μανουὴλ τοῦ Πρωτοψάλτου*, εἰσήχθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ὑπηρέτησε πρῶτον μὲν (1800) ὡς δεύτερος καὶ εἶτα ὡς πρῶτος δομέστικος μέχρι τοῦ 1819, τῷ δὲ 1821 προαχθεὶς εἰς πρωτοψάλτην ὑπηρέτησεν ὡς τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1855, ὁπότε δι' ἀσθένειαν ἀπεχώρησεν ἐκ τῆς ὑπηρεσίας. Ὁ Κωνσταντῖνος Βυζάντιος, γνωστὸς καὶ ὡς *Κωνσταντῖνος Πρωτοψάλτης*, ἐξέδωκε τὸ μεταφρασθὲν καὶ εἰς τὴν σλαυικὴν γλῶσσαν «Τυπικὸν» τῆς Μ. Ἐκκλησίας, δίτομον «Ἀνθολογίαν τῆς μουσικῆς», πολλάκις ἀνατυπωθεῖσαν, «Ἀργοσύντομον Δοξαστάριον», τὸ «Ἀναστασιματάριον» *Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου*, τὸ «Εἱρμολόγιον τῶν Καταβασιῶν» καὶ τὸ «Σύντομον Δοξαστάριον» τοῦ *Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου*. Ἐποίησε προσέτι καὶ ἐντέχνους καλοφωνικοὺς εἱρμοὺς καὶ ᾄσματά τινα καὶ ᾠδὰς εἰς πατριάρχας καὶ ἄλλα. Διδάσκων δὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν ἐμόρφωσε τοσούτους δεξιοὺς ἱεροψάλτας καὶ μουσικοδιδασκάλους ἐν τῷ κλίματι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὥστε κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα οἱ πλεῖστοι τῶν διακριθέντων εἴτε εἰς τὴν θεωρίαν εἴτε εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἐκαυχῶντο ὅτι ἦσαν μαθηταὶ *Κωνσταντίνου τοῦ Βυζαντίου*. Ε. Γ. Π.

— **Βυζάντιος, *Μανουήλ.*** Ἐκκλησιαστικὸς μουσικὸς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, μαθητὴς *Ἰακώβου τοῦ πρωτοψάλτου* καὶ *Γεωργίου τοῦ Κρητός*, ἀποθανὼν τῷ 1819. Ἐμελούργησε πολλὰ μαθήματα τοῦ «Μαθηματαρίου», τὰ κατ' ἦχον Ἀντίφωνα, συντόμους Δοξολογίας ἤχους, τὰς στιχολογίας τῶν Κεκραγαρίων τῶν ὀκτὼ ἤχων, τοὺς Μακαρισμοὺς τοῦ βαρέος καὶ τοῦ πρωτοβαρέος ἤχου, τρεῖς σειρὰς Χερουβικῶν καὶ δύο Κοινωνικά. Ἐποίησε πρὸς τούτοις τὴν κατ' ἀγωγὴν στιχολογίαν τῶν Μεγαλυναρίων τῆς Ὑπαπαντῆς καὶ συνέταμε λίαν ἐντέχνως τὸ μέγιστον «Μακάριος ἀνήρ» *Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου* καὶ συνέγραψε συλλογὴν τῶν ἰδιομέλων μετὰ διαφόρων κοντακίων καὶ ἀπολυτικίων. Ε. Γ. Π.

— **Βυζάντιος, *Ὀνούφριος.*** Ἐκκλησιαστικὸς μουσικὸς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἀποθανὼν τῷ 1872. Ἐμελοποίησεν ἕνα Πολυέλεον, μίαν Δοξολογίαν, δύο Κοινωνικά, τὸ εἰς τὴν μεγάλην ἐκτενῆ ψαλλόμενον «Κύριε ἐλέησον» καὶ πολλὰ ἄλλα, καὶ ἀνέδειξε πολλοὺς μαθητάς. Ε. Γ. Π.

— **Βυζάντιος, *Περικλῆς.*** Ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1893 καὶ σπουδάσας ἐν Παρισίοις. Ἀσχοληθεὶς ἰδίως εἰς τὴν προσωπογραφίαν καὶ τὴν τοπιογραφίαν ἐξέθηκε τὸ πρῶτον ἔργα τῷ 1916 καὶ μετὰ τῶν *Παρθένη, Κογεβίνα, Λύτρα* καὶ *Μαλέα* συνέστησε τὴν ὁμάδα «Τέχνης». Κατὰ τὸν πόλεμον προσελήφθη καὶ ὡς πολεμικὸς ζωγράφος, ζωγραφήσας ἱκανὰ πολεμικὰ ἔργα ἀπολεσθέντα κατὰ τὴν καταστροφήν. Ἐκ τῶν προσωπογραφιῶν του ἐπιτυχεῖς εἶναι αἱ τοῦ Κοντολέοντος, Κροκοδείλου κλπ. καὶ ἡ αὐτοπροσωπογραφία του. Ἐκ δὲ τῶν τοπίων του ἐξαίρονται ἡ «Μύκονος», καὶ τὰ τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ν. Δ. Κ.

— **Βυζάντιος, *Πέτρος.*** Ἐκκλησιαστικὸς μουσικὸς κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔπειτα δὲ ἐν τῷ ναῷ τῆς Εὐαγγελιστρίας τῆς Τήνου τῷ 1821 καὶ κατόπιν ἐν Ἀθήναις, ἀποθανὼν τῷ 1875. Ἐκληροδότησεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς ἐν Χάλκῃ θεολογικῆς σχολῆς ἐν χειρογράφοις διάφορα μουσουργήματα αὐτοῦ. [Πρβλ. *Γ. Παπαδοπούλου* «Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῖν Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς» Ἀθῆναι 1890.] Ε. Γ. Π.

— **Βυζάντιος, *Προκόπιος.*** Λόγιος καὶ κληρικὸς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, κατὰ κόσμον *Παναγιώτης* καλούμενος. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ *Νικολάου Κριτίου* ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ καὶ ἐδίδαξεν ἐν αὐτῇ, διαδεχθεὶς τὸν *Ναθαναὴλ Καλλονάζην*. Τῷ 1752 ἐξελέγη μητροπολίτης Εὐρίπου, ἀπέθανεν ὅμως ἓν ἔτος μετὰ τὴν ἐκλογήν του. Σῴζεται αὐτοῦ δεκαεξάστιχον ἐπίγραμμα ἀφιερωμένον εἰς τὸν μητροπολίτην Ἄρτης *Νεόφυτον* καὶ δημοσιευθὲν μετ' ἄλλων ἐπιγραμμάτων ἐν ἀρχῇ τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἁγίου Νεοφύτου, τῆς ἐκδοθείσης τῷ 1743 ἐν Βουκουρεστίῳ. Π. Π. ΠΛΟΥΜΗΣ

Βυζάντιος, *Σκαρλᾶτος.* Ἕλλην λεξικογράφος καὶ λογοτέχνης, γεννηθεὶς τῷ 1798 ἐν Ἰασίῳ τῆς Μολδαβίας καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1878. Μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ προσελήφθη ἀμέσως εἰς τὴν γραμματείαν (ὑπουργεῖον) τῶν Ἐσωτερικῶν, κατόπιν δ' ἔλαβε τὸν βαθμὸν συμβούλου ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως καὶ μετέσχε τῆς ἐπαμελοῦς ἐπιτροπῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν πρὸς ῥύθμισιν τοῦ ἐκκρεμοῦντος ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος, ἐν τέλει δὲ προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ βασιλικοῦ ἐπιτρόπου παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ. Τῷ 1836 ἐγερθέντος τοῦ ζητήματος περὶ τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ὅπερ μικροῦ δεῖν ἔφερεν εἰς ῥῆξιν τὴν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Βυζάντιος διεφώνησε πρὸς τὸν τότε ἀρχικαγγελάριον κόμιτα *Ἀρμανσπεργ* καὶ ἀπεσύρθη τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἀφοσιωθεὶς εἰς τὴν θεραπείαν τῶν γραμμάτων, δὲν ἀνέλαβε δὲ δημοσίαν θέσιν εἰμὴ τῷ 1854 διορισθεὶς διευθυντὴς τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Ὁ Βυζάντιος ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἀνέπτυξεν ἔκτακτον ζῆλον, εἰσήγαγε δὲ πλείστας μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν, δι' ὧν ἐξηπλώθη αὕτη εὐρύτατα, οὐχὶ μόνον εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τὰς κώμας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἀποκεντρα χωρία, οὕτω δὲ ἐντὸς ἐλαχίστου σχετικῶς διαστήματος τὰ μὲν δημοτικὰ σχολεῖα ἐδιπλασιάσθησαν, ηὔξησε δὲ καὶ τὸ διδακτικὸν προσωπικόν, διὰ τῆς τακτοποιήσεως τῆς μισθοδοσίας τῶν δημοδιδασκάλων, ἡ ἀταξία τῆς ὁποίας παρέλυε τὴν προκαταρκτικὴν παίδευσιν. Τὴν θέσιν του διευθυντοῦ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως κατεῖχε μέχρι τοῦ θανάτου του.

Τοιαύτας παρασχὼν ἐν τῇ δημοσίᾳ ἐκπαιδεύσει ὑπηρεσίας ὁ Σκαρλᾶτος Βυζάντιος, δὲν ἀφῆκε τὴν καθαρῶς φιλολογικὴν ἐργασίαν, κατὰ τὸ χρονικὸν δὲ τοῦτο διάστημα ἐξέδωκε τὸ ἀπὸ τῆς νέας εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὸν λεξικόν, εἰς ὃ προέταξεν ἐμβριθέστατα περὶ γλώσσης προλεγόμενα, εἶτα δὲ τὸ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας εἰς τὴν νέαν τοιοῦτο. Βραδύτερον ἐξέδωκε τὰ ἑλληνογαλλικὸν καὶ γαλλοελληνικὸν λεξικά του. Τὰ ἑλληνικὰ αὐτοῦ λεξικὰ εὐρυτάτην ἔσχον διάδοσιν εἰς τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας, ἐξ οὗ δεικνύεται ἡ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ὑφισταμένη εἰς αὐτὰς ἐπικράτησις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Τὸ κύριον ὅμως λογοτεχνικὸν ἔργον τοῦ Βυζαντίου εἶναι ἡ «Κωνσταντινούπολις», τῆς ὁποίας ὁ μὲν πρῶτος τόμος ἐδημοσιεύθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1852, οἱ δὲ ἕτεροι δύο τῷ 1867 καὶ 1869. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος τόμος περιλαμβάνει τὴν τοπογραφίαν τῆς παλαιᾶς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ἐπὶ δέκα πέντε δ' ἔτη ἐπιβράδυνσις τῆς ἐκδόσεως τῶν δύο ἑτέρων τόμων ὠφείλετο εἰς τὴν ἐπελθοῦσαν ἀπὸ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου μεταβολὴν εἰς τὴν πόλιν ταύτην, τῆς ὁποίας ὁ χρόνος καὶ αἱ πυρκαϊαὶ μετεμόρφωσαν τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν, κατεδαφισθέντος πλείστου μέρους τῶν τειχῶν καὶ πολυαρίθμων μεσαιωνικῶν κτιρίων, ἐνῷ ταυτοχρόνως αἱ διανοιχθεῖσαι νέαι λεωφόροι καὶ πλατεῖαι ἐξηφάνισαν μέγα μέρος τῶν ἱστορικῶν τόπων τῆς πόλεως. Διὰ τῶν δύο νέων τόμων τῆς «Κωνσταντινουπόλεως» περιγράφεται ἡ ἐπελθοῦσα μεταβολή, οὕτω δὲ εἰς τὸ σύνολον τοῦ σπουδαιοτάτου καὶ πολυμόχθου τούτου ἔργου εὑρίσκεται πλήρης ἡ τοπογραφία τῆς πόλεως μετὰ τῆς ἱστορίας τῶν προσώπων, εἰς τρεῖς χρονολογικοὺς καταλόγους κατὰ διαδοχικὴν σειρὰν τῶν δρασάντων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Βυζαντίου αὐτοκρατόρων, σουλτάνων, πατριαρχῶν καὶ βεζιρῶν. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ὁ συγγραφεὺς περιέγραψεν ἐπίσης τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν κατοίκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παρασχὼν οὕτω πλήρη τὴν εἰκόνα τῆς πολυθρυλήτου πρωτευούσης. Ὁ Βυζάντιος ἔλυσε πλεῖστα προβλήματα, ἅτινα μόλις εἶχον θίξει οἱ μέχρι τῶν χρόνων του ἐρευνηταὶ τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας. Τὸ ὕφος τοῦ Σκαρλάτου Βυζαντίου διακρίνεται διὰ τὴν λιτότητα, ἀνθηρότητα καὶ ἀκριβολογίαν του. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Βυζάντιος, *Σπυρίδων.*** Ἀγωνιστὴς γεννηθεὶς ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ μετασχὼν ὡς μπουλουξῆς εἰς τὰς μάχας Καρύστου, Ἀμπλιανης, Χρυσοῦ Σαλώνων, Ἐλευσῖνος, Χαϊδαρίου Καματεροῦ, Ἀνηφορίτου, Ὠρωποῦ, Θηβῶν κλπ. Τῷ 1827 μετέβη μετὰ τοῦ Φαβιέρου εἰς Χίον, μετέσχε δὲ καὶ τῆς τελευταίας μάχης τῆς Πέτρας, τῷ 1829. Εἰς μίαν μάχην ἔχασε τοὺς δακτύλους τῆς ἀριστερᾶς χειρός. Τ. Χ. Κ.

— **Βυζάντιος, *Στέφανος.*** Γραμματικὸς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τοῦ τέλους τοῦ Ε' καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος, ἀκμάσας πιθανῶς ἐπὶ *Ἰουστίνου* (518—527), συγγραφεὺς μεγάλου γεωγραφικοῦ λεξικοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπεγράφετο «Ἐθνικά». Τοῦ συγγράμματος τούτου περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς ἐπιτομή, τὴν ὁποίαν ἐφιλοτόνησεν ὁ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως γραμματικὸς *Ἑρμόλαος*. Πηγὰς πρὸς συγγραφὴν τοῦ ἔργου αὐτοῦ τούτου εἶχεν ὁ Στέφανος τὰ συγγράμματα τῶν μεγάλων γεωγράφων καὶ ἱστορικῶν τῆς ἀρχαιότητος, Ἑκαταίου, Ἑλλανίκου, Ἡροδότου, Ἐφόρου, Πολυβίου, Ἀρτεμιδώρου, Στράβωνος καὶ Παυσανίου καὶ μάλιστα τὸ σύγγραμμα «Περὶ πόλεων καὶ οὓς ἑκάστη αὐτῶν ἐνδόξους ἤνεγκεν» τοῦ Ἐρεννίου Φίλωνος. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων δὲ τούτων παραλαβὼν τὴν ὕλην τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ἐξετάζει ἑκάστης πόλεως πλὴν τῆς γεωγραφικῆς θέσεως καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς συντομώτατα καὶ μνημονεύει τοὺς τυχὸν ἐν τῇ πολιτείᾳ ἢ τοῖς γράμμασιν ἐνδόξους ἄνδρας αὐτῆς. Πρὸς πίστωσιν δὲ τῶν λόγων αὐτοῦ πολλαχοῦ παραθέτει ὁ Στέφανος καὶ μαρτυρίας παλαιῶν ποιητῶν καὶ πεζογράφων. Μεγάλην δὲ σημασίαν ἀποδίδων εἰς τὴν ὀρθὴν γραφὴν τῶν ὀνομάτων καὶ τὸν ἀκριβῆ σχηματισμὸν τῶν παραγώγων, ἀκολουθεῖ πιστῶς ἐν τούτῳ τὸν μέγαν γραμματικὸν Ἡρωδιανόν, οὗτινος πολλάκις ἐπικαλεῖται τὴν μαρτυρίαν. Οὕτω δὲ τὸ σύγγραμμα τοῦ Στεφάνου καὶ ἀπὸ πραγματικῆς καὶ ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως εἶναι εἰς ἡμᾶς σήμερον πολλοῦ λόγου ἄξιον. Πόσον δὲ καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἐτιμᾶτο καὶ ἀνεγινώσκετο τὸ ὄντως ἀξιοθαύμαστον τοῦτο ἔργον, μαρτυρεῖ τοῦτο, ὅτι, ἐνῷ τὰ ὀνόματα τῶν μεγάλων γεωγράφων τῆς ἀρχαιότητος Ἐρατοσθένους, Πτολεμαίου καὶ Στράβωνος εἶχον σχεδὸν λησμονηθῆ, τὰ «Ἐθνικὰ» τοῦ Στεφάνου ἀπλήστως ἀνεγινώσκοντο ὑπὸ τῶν λογίων τοῦ Βυζαντίου καὶ συχνὰ μνημονεύονται ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, τῶν μετὰ τὸν Θεοφάνη, τοῦ Γενεσίου, τοῦ Μεγάλου Ἐτυμολόγου, τοῦ Εὐσταθίου καὶ ἄλλων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκδόσεις μὲν τῶν «Ἐθνικῶν» πλὴν τῶν παλαιοτέρων εἶναι ἡ τοῦ *G. Dindorf* ἐν Λειψίᾳ τῷ 1825 εἰς 4 τόμους μετὰ πλουσίων ὑπομνημάτων, ἡ κριτικὴ τοῦ *Westermann* ἐν Λειψίᾳ τῷ 1839 καὶ τοῦ *Meineke* ἐν Βερολίνῳ τῷ 1849, διατριβαὶ δὲ πλὴν πολλῶν ἄλλων εἰς τὰ «Ἐθνικὰ» ἡ τοῦ *B. Niese*, «De Stephani Byzantii auctoribus» ἐν Κιέλῳ 1873, ἡ τοῦ *J. Geffcken*, «De Stephano Byzantio capita duo» ἐν Γοττίγγῃ 1886 καὶ «De Stephano Byzantino commentatio, Festschrift zu A. Sauppe's 80 Geburtstage» ἐν Γοττίγγῃ 1889 καὶ τὰ «Διορθωτικὰ εἰς Στέφανον τὸν Βυζάντιον» τοῦ *Σπυρίδωνος Κοντογόνου* τοῦ Βυζαντίου ἐν Ἰένῃ 1890 καὶ ἐν τῷ Β' καὶ Δ' τόμῳ τῆς «Ἀθηνᾶς» τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας. Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

—**Βυζάντιος, *Χρῆστος.*** Ἕλλην στρατιωτικός, υἱὸς τοῦ Σεβαστοῦ Βυζαντίου, γεννηθεὶς τῷ 1805 ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀποθανὼν τῷ 1877. Νεώτατος κατῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ἵνα συμμετάσχῃ τοῦ ἱεροῦ τῶν Ἑλλήνων Ἀγῶνος, κατετάγη τὸν Ὀκτώβριον 1825 εἰς τὸ πεζικὸν τοῦ ὑπὸ τὸν φιλέλληνα *Φαβιέρον* συγκροτουμένου τότε *τακτικοῦ* ἑλληνικοῦ στρατοῦ, καὶ ἔλαβε μέρος μὲ διαφόρους βαθμούς ὑπαξιωματικοῦ εἰς ἁπάσας τὰς μάχας τοῦ σώματος ἐκείνου, τραυματισθεὶς μάλιστα εἰς τὴν κατὰ τοῦ φρουρίου τῆς Καρύστου ἔφοδον, διακριθεὶς δ' ὅλως ἰδιαιτέρως εἰς τὴν γνωστὴν μεταφορὰν πολεμεφοδίων πρὸς τοὺς ἐν Ἀκροπόλει πολιορκουμένους Ἕλληνας.

Χρῆστος Βυζάντιος.

Μετὰ τὴν σύστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ τοῦ πεζικοῦ, εὐθὺς δ' ἀμέσως διωρίσθη ὑπασπιστὴς τοῦ Στρατιωτικοῦ Σχολείου Εὐελπίδων, παρακολουθήσας συγχρόνως τὰ μαθήματα τοῦ σχολείου τούτου, κατόπιν δὲ καθηγητὴς τοῦ στρατιωτικοῦ δικαίου ἐν τῷ αὐτῷ σχολείῳ.

Ὁ Βυζάντιος συνέγραψε πλεῖστα στρατιωτικὰ συγγράμματα: «Μαθήματα στρατιωτικοῦ δικαίου», «Συλλογὴν στρατιωτικῶν νόμων», «Στρατιωτικὸν ἄγγελον», τὸν «Ἀπόμαχον», τὴν «Ἐφημερίδα τοῦ στρατοῦ», «Κανονισμοὺς ἀσκήσεων, πόλεων καὶ φρουρίων, χωροφυλακῆς κτλ., τὴν «Ἱστορίαν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ τῆς Ἑλλάδος 1821—1833», «Ἐπιτομὴν τῆς μεγάλης ἱστορίας τοῦ *Θιέρσου*», πρὸς δὲ «Ὀργανισμὸν τοῦ Ταμείου συντάξεων χηρῶν καὶ ὀρφανῶν τῶν ἀξιωματικῶν», δηλαδὴ τοῦ ἐν ἔτει 1853 διὰ πρώτην φορὰν ὀργανωθέντος εὐεργετικοῦ στρατιωτικοῦ ταμείου ἐν Ἑλλάδι, τοῦ ἀποτελέσαντος τὸν πρόδρομον τοῦ βραδύτερον ἐν ἔτει 1867 συσταθέντος ὑπὸ τοῦ συνταγματάρχου *Δ. Βότσαρη* «Μετοχικοῦ ταμείου τοῦ κατὰ γῆν στρατοῦ», τοῦ μέχρι σήμερον ὑφισταμένου.

Digitized by Google

Κατὰ τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον 1854 *(Κριμαϊκόν)*, μετέσχε τοῦ ἐπαναστατικοῦ σώματος τοῦ ἐξελθόντος εἰς Θεσσαλίαν κατὰ τῆς Τουρκίας· κατὰ δὲ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1862 ὁ Βυζάντιος, φέρων τότε τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου, ἀνέλαβε τὴν διοργάνωσιν τῆς *Ἐθνοφυλακῆς* τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους, διαδεχθεὶς τῷ 1863 τὸν ἀντισυνταγματάρχην *Πᾶνον Κορωναῖον* ἐν τῇ διοικήσει τῆς *Φάλαγγος Ἀθηνῶν* (συνενώσεως τῶν ταγμάτων ἐθνοφυλακῆς Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς), δι' ἧς προσέφερε πολυτίμους ὑπηρεσίας πρὸς τὴν πατρίδα κατὰ τὰς περιπετειώδεις ἐκείνας ἐμφυλίους διαμάχας. Ἅμα ὡς τῷ 1866 ἐξερράγη ἡ Κρητικὴ ἐπανάστασις, εὐθὺς ἀμέσως ἔσπευσεν ὁ Βυζάντιος, καίτοι ἀπόστρατος τότε καὶ γέρων, νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του, ἀγωνισθεὶς μάλιστα αὐτοπροσώπως εἰς τὴν μάχην τοῦ Λασιθίου.

Τέλος, τῷ 1876, ἔσπευσεν ὁ Βυζάντιος νὰ πολεμήσῃ καὶ μετὰ τῶν Σέρβων, τῶν ἐπαναστατησάντων τότε κατὰ τῶν Τούρκων, ἀλλά, παθὼν ἐκεῖ σοβαρὸν κρυολόγημα, ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας, καὶ εὐθὺς ἀμέσως ἀπέθανε τῷ 1877, φέρων μέχρι τοῦ θανάτου του τὸν τίτλον τοῦ φαλαγγάρχου Ἀθηνῶν, τὸν ἀπονεμηθέντα αὐτῷ τῇ ὁμοφώνῳ ψήφῳ ἁπάντων τῶν ἀξιωματικῶν τῆς τότε ἐθνοφυλακῆς.

Εἶχεν υἱὸν *Κωνσταντῖνον*, ἀξιωματικὸν τοῦ πυροβολικοῦ προαχθέντα μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποστρατήγου. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

—**Βυζάντιος, *Χουρμούζιος*.** Λόγιος, ἀδελφὸς τοῦ *Ἀντωνίου Βυζαντίου*, ἀκμάσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐσπούδασεν ἐν Παδούῃ τῆς Ἰταλίας καὶ ὕστερον ἐδίδαξεν ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ, διαδεχθεὶς τὸν ἀδελφόν του. Ἀπέθανε δὲ περὶ τὸ 1716. Τοῦ Χουρμουζίου σῴζεται «Σύνοψις τῶν πάλαι ἐπισημοτέρων τῆς Ἑῴας γυμνασίων» δημοσιευθεῖσα ἐν «Ν. Ἑλληνομν.» ΙΕ' σ. 15 κ. ἑ. ἐκ κώδικος τῆς Ἀθωνείου μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος. Πλὴν τῆς συνόψεως ταύτης καὶ ἔπη τινὰ τοῦ Χουρμουζίου, πρὸς τὸν μητροπολίτην Δρύστρας Ἀθανάσιον, ἐδημοσιεύθησαν ἐν ἀρχῇ τῆς «Δογματικῆς Πανοπλίας» τοῦ *Εὐθυμίου Ζυγαβηνοῦ*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. «Ν. Ἑλληνομνήμων» ΙΕ' σ. 5.—*Μ. Γεδεὼν* Χρονικὰ τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας σ. 145.—*Γ. Ζαβίρα* Νέα Ἑλλὰς σ. 547.—*Fabricius* Bibliotheca Graeca XI σ. 135 καὶ 543. Π. Π. ΠΛΟΥΜΗΣ

«Βυζαντίς». Μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωσταὶ δύο ἐκδεδομέναι σειραὶ τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν καὶ χρονογράφων, ἡ τῶν Παρισίων, γνωστὴ μὲ τὸ ὄνομα «Βυζαντὶς τοῦ Λούβρου», καὶ ἡ νεωτέρα, ἡ σήμερον κυρίως ἐν χρήσει, ἡ ὁποία ἔγινεν εἰς τὴν γερμανικὴν πόλιν Βόννην καὶ λέγεται ἔκδοσις τῆς Βόννης.

Ἡ πρώτη τούτων ἐγένετο εἰς 40 τόμους σχήματος 2ου ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ Ἰησουίτου Labbé. Εἰς τὴν ἔκδοσιν ταύτην, ἀρχίσασαν ἀπὸ τοῦ 1645 καὶ διαρκέσασαν μέχρι τοῦ 1711, ἔλαβον μέρος διάσημοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης σοφοί, ὅπως ὁ Du Cange, Combefis, Ἀλλάτιος καὶ ἄλλοι. Εἰς ταύτην ἐξεδόθησαν οἱ κυριώτεροι ἱστορικοὶ καὶ χρονογράφοι, ὅπως ὁ Προκόπιος, ὁ Ἀγαθίας, ὁ Θεοφάνης, ὁ Κεδρηνός, ἡ Ἄννα ἡ Κομνηνή, ὁ Μανασσῆς, ὁ Καντακουζηνός, ὁ Γεώργιος Ἀκροπολίτης κ.ἄ. Περιέχει δὲ ἡ ἔκδοσις καὶ μετάφρασιν εἰς τὴν λατινικὴν καὶ ὑπομνήματα. Ταύτης ἀνατύπωσις, ἀμελὴς ὅμως, ἐγένετο ἐν Βενετίᾳ ἀπὸ τοῦ 1722—1733 εἰς 23 τόμους.

Ἡ δευτέρα ἔκδοσις τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν, ἡ τῆς Βόννης, ἀνελήφθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου καὶ ἐξετελέσθη ἀπὸ τοῦ 1828 μέχρι τοῦ 1878, ἐπιμελείᾳ τοῦ ἐπιφανοῦς Γερμανοῦ ἱστορικοῦ Niebuhr καὶ μὲ τὴν συνεργασίαν τῶν Bekker, Dindorf, Hase, Classen, Schopen καὶ ἄλλων. Ἡ ἔκδοσις φέρει τὸν τίτλον «Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae» καὶ περιλαμβάνει 50 τόμους· δὲν εἶναι ὅμως πλήρης. Ἐν αὐτῇ περιέχονται οἱ ἑξῆς ἱστορικοὶ καὶ χρονογράφοι: 1 Ἀγαθίας, 2—3 Ἄννα Κομνηνή, 4—5 Πασχάλιον Χρονικόν, 6 Κωνσταντῖνος Μανασσῆς, Ἰωὴλ Χρονογραφία, Γεώργιος Ἀκροπολίτης, 7—9 Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος, Ἱεροκλῆς, 10 Δέξιππος, Εὐνάπιος, Πέτρος ὁ Πατρίκιος, Πρίσκος, Μάλαχος, Μένανδρος, Φωτίου Ἐκλογαί, Προκόπιος ὁ Σοφιστής, Πρισκιανός, 11 Δούκας, 12 Ἐφραίμ, 13—14 Γεώργιος Κεδρηνός, 15—16 Γεώργιος Κωδινός, 17—18 Γεώργιος Παχυμέρης, 19 Γεώργιος Φραντζῆς, Ἰωάν. Κανανός, Ἰωάν. Ἀναγνώστης, 20—21 Γεώργιος Σύγκελλος, Νικηφόρος, 22 Ἱστορία πολιτική, 23—25 Ἰωάν. Καντακουζηνός, 26 Ἰωάν. Κίνναμος, Νικηφόρος Βρυέννιος, 27 Ἰωάν. Λυδός, 28 Ἰωάν. Μαλάλας, 29—31 Ἰωάν. Ζωναρᾶς, 32 Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, 33 Λέων ὁ Διάκονος, Θεοδόσιος, 34 Λέων ὁ Γραμματικός, Εὐστάθιος, 35 Μεροβάνδης, Κόριππος, 36 Μιχαὴλ Ἀτταλειάτης, 37 Μιχαὴλ Γλυκᾶς, 38—40 Νικηφόρος Γρηγορᾶς, 41 Νικήτας Χωνιάτης, 42 Παῦλος Σιλεντιάριος, Νικηφόρος πατριάρχης, 43—45 Προκόπιος, 46—47 Θεοφάνης, 48 Θεοφάνης συνέχεια, Ἰωάν. Καμινιάτης, Συμεὼν Μάγιστρος, Γεώργιος Μοναχός, 49 Θεοφύλακτος Σιμοκάττης, 50 Ζώσιμος. Ι. Π.

— **«Βυζαντίς».** —1) Τρισεβδομαδιαία πολιτικὴ ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπὸ τῆς 21 Σεπτεμβρίου 1870 μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1888. Θεωρεῖται ὡς συνέχεια τῆς ἀπὸ τοῦ 1857—1870 κυκλοφορούσης ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ἐφημερίδος ὑπὸ τὸ ὄνομα «Τηλέγραφος τοῦ Βοσπόρου καὶ Βυζαντίς».

—2) Τριμηνιαία ἐπιθεώρησις τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Βυζαντινολογικῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τοῦ 1909 μέχρι τῆς 4 Ἰουλίου 1912 εἰς δύο τόμους, ὧν ὁ μὲν πρῶτος ἀπαρτίζεται ἐξ 684 σελίδων, ὁ δὲ δεύτερος ἐξ 626. Δ. Π. Κ.

Βυζάρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Ἀμαρίου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 221. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Λαμπιῶτες* (κάτ. 207).

Τὸ Βυζάρι κείμενον εἰς τὸ Ν ἄκρον τῆς κοιλάδος Ἀσωμάτων, εἰς τὰς νοτίους ὑπωρείας τῆς Ἴδης, ἦτο διακεκριμένον καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν βυζαντινὴν ἐποχὴν (Ἱστ. Κρήτ. *Ψυλάκι*, Α' σ. 751) καὶ ἐπὶ τῆς ἐνετικῆς κυριαρχίας, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τῶν εὐγενῶν οἴκων *Βλαστῶν* καὶ *Σαουνάτσων*. Ἐκτὸς τούτων εἶναι πατρὶς τοῦ ἐπισκόπου Λάμπης *Μεθοδίου Συλιγάρδου*, ὃν ἐκρεούργησαν οἱ Τοῦρκοι τῷ 1794, καὶ τοῦ ἁρματολοῦ *Ἀνυφαντῆ* (1821 *Ψυλ.* ἔνθ' ἀν. Γ' 284).

Πρὸς Α. τῆς κώμης καὶ παρὰ τὸν ποταμὸν Λυγιώτην (ἀρχ. *Ἠλέκτρας*), εἰς θέσιν *Ἑλληνικόν*, σῴζεται ναὸς μέγιστος (33 μ. μήκους), τρισυπόστατος (Παναγία, Ἅγ. Βλάσιος, Ἅγ. Θεόδωρος), ὅστις ἀναφέρεται εἰς τὸν Νίκωνα τὸν «Μετανοεῖτε» (Gerola Monumenti etc. Β σ. 181). Ἐσῴζετο δὲ ἄλλοτε καὶ λουτρὸν μὲ δάπεδον μωσαϊκοῦ ἐκ κυβοσχήμων ἐγχρώμων πλακιδίων, κατεστραμμένον ἤδη, καὶ ὑδραγωγεῖον, τοῦ ὁποίου ἴχνη ἀνευρίσκονται, δι' οὗ ἐκ μακρινῆς ἀποστάσεως ὑδρεύετο ὁ συνοικισμός, εὑρέθησαν δὲ καὶ τάφοι πολλοὶ ρωμαϊκῶν χρόνων. Ταῦτα μαρτυροῦσιν ὕπαρξιν πόλεως καὶ δὴ ὄχι ἀσημάντου. Ἀλλὰ περὶ ταύτης οὐδὲν σαφὲς γνωρίζομεν, οὐδὲ θὰ μάθωμεν ἄνευ ἀνασκαφῶν. Ἡ παράδοσις τὴν θέλει καταστραφεῖσαν ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν καὶ τοὺς ἐπιζήσαντας κατοικισθέντας εἰς Βυζάρι καὶ Φουρφουρᾶ. Πρὸς Α εἶναι λόφος ὑψηλὸς καλούμενος Πύργος, ὅπου ἐτοποθετοῦντο κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις αἱ προφυλακαὶ (βάρδιες) καὶ ἀνήγγελλον διὰ πυροβολισμῶν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τὰς τουρκικὰς ἐφόδους. ΒΔ δὲ καὶ πρὸ τῆς εἰς τὸ χωρίον εἰσόδου εἶναι γήλοφος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ᾠκοδομημένος ναΐσκος τοῦ Ἁγίου Νικολάου, κατάγραφος μὲ ὡραίας τοιχογραφίας, ἐφ' ὧν οὐδεμία χρονολογία σῴζεται, ἐκ τῆς ὁποίας θὰ ἐμανθάνομεν τὸν κτίτορα καὶ τὸν χρόνον τῆς οἰκοδομῆς ἢ ἀνακαινίσεως. Πολλοὶ τάφοι εὑρεθέντες δίδουσι λαβὴν εἰς εἰκασίαν, ὅτι εἶναι πολὺ ἀρχαῖος, ἀλλὰ δὲν πείθουσι. Καὶ βραχεῖα ἐπιγραφὴ ἐκεῖ πλησίον εὑρεθεῖσα δὲν προσθέτει τίποτε. Τιμᾶται ὅμως ὁ Ἅγ. Νικόλαος ὡς διώκτης τῶν Τούρκων. Παράδοσις δέ τις, ἀναφερομένη εἰς τοὺς περὶ Διγενῆ θρύλους, τοποθετεῖ οὐχὶ πολὺ μακρὰν τοῦ χωρίου εἰς θέσιν *Ἀρκολιῶν* καὶ παρά τινα ρύακα, ἐπιμήκη ἐκτεταμένον λάκκον, εἰς σχῆμα πέλματος ἀνδρός, καὶ ἡ θέσις ὀνομάζεται *ἡ ζαλὲ τοῦ Διγενῆ* (*ζαλὲ*=βῆμα, πάτημα). Ε. Γ.

βυζαροῦ (ἡ)· ἡ ἔχουσα μεγάλους μαστούς.

Βύζας, *—αντος [Μυθολ.]*. Ἥρως ἐπώνυμος, θεμελιωτὴς καὶ πρῶτος βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὴν ἀργοναυτικὴν ἐκστρατείαν. Ἀπαντᾶται καὶ τύπος τοῦ ὀνόματος Γύζας καὶ Πύζας. Ἠτυμολογεῖτο ἐκ τοῦ ρήματος μυζᾶν, δηλοῦντος τὴν εὐφορίαν τοῦ τόπου, καὶ συνδέεται πρὸς ἄλλα θρακικὰ ὀνόματα: *Βυζία*, *Βύζηρες*, *Βαρβύζης* κ.τ.λ. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς νύμφης Κεροέσσης, θυγατρὸς τῆς Ἰοῦς καὶ τοῦ Ἰνάχου. Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν ἦτο υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἰοῦς, ἀνατραφεὶς ὑπὸ τῆς θρακικῆς νύμφης Σεμέστρης· καὶ κατὰ τρίτην, υἱὸς τῆς Σεμέστρης ταύτης, ἀνατραφεὶς ὑπὸ τῆς πηγαίας νύμφης Βυζίας. Ἐκ τῆς μάμμης ἢ μητρὸς αὐτοῦ Ἰοῦς, συμβολιζούσης τὴν Σελήνην, προῆλθε τὸ ὄνομα τοῦ *Κερατίου* κόλπου ἢ *Χρυσοκέρατος*. Ὁ Βύζας συνεζεύχθη τὴν Φιδάλειαν, θυγατέρα τοῦ Βαρβύσου καὶ ἀδελφὴν τοῦ Στρόμβου ἢ Στροίβου. Ἐν μονομαχίᾳ ἐνίκησε τὸν Θρᾶκα τύραννον Αἶμον, ἐνῷ δὲ κατεδίωκε τοὺς ἐχθροὺς εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Θρᾴκης, ἐπῆλθε κατὰ τοῦ Βυζαντίου ὁ βασιλεὺς τῶν Ὀδρυσσῶν, ἀλλ' ἡ Φιδάλεια, βοηθουμένη καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων γυναικῶν τῆς πόλεως, ἔσωσεν αὐτὴν διασκορπίσασα πληθὺν ὄφεων εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον. Ὁμοίως ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῆς Φιδαλείας καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς Στρόμβος, ὅστις, ἐπωφελούμενος τῆς ἀπουσίας τῶν ἀνδρῶν, ἐπετέθη κατὰ τοῦ Βυζαντίου. Διὰ τὸ κατόρθωμα τοῦτο ἐστήθη ἄγαλμα αὐτῆς ἐν τῇ πόλει καὶ προῆλθε καὶ τὸ ὄνομα: «*Γυναικῶν λιμήν*», «*Γυναικόπολις*» ἢ «*Γυναικόσπολις*».

Κατὰ παράδοσιν ὅμως περισσότερον ἱστορικὴν ὁ Βύζας ἦτο ἀρχηγὸς Μεγαρέων ἀποικιστῶν κτισάντων τὸ Βυζάντιον τῷ 658 π. Χ. τῇ συμμετοχῇ καὶ ἱκανῶν Ἀργείων. —Β.

Βύζας, *ἐπίσκοπος Σελευκείας*. Μνημονεύεται μεταξὺ τῶν μετασχόντων τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Β' Οἰκουμενικῆς συνόδου τῷ 381. Ἐκ τῶν λατινικῶν καταλόγων τῶν ἁγίων πατέρων, οἵτινες μετέσχον τῆς συνόδου ταύτης, ἡ μὲν καλουμένη prisca (παλαιὰ) ἀναφέρει τὸν ἐπίσκοπον Σελευκείας ὑπὸ τὸν τύπον Byzas, ἡ δὲ καλουμένη Dionysi ὑπὸ τὸν τύπον Byzus. —Ο

— **Βύζας** ὁ *Λέων*, ἢ ὁ *Σχολαστικός*. Μελῳδὸς τῆς Ἐκκλησίας, ἀκμάσας πιθανῶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ζ' αἰῶνος, μιμητὴς τοῦ *Ρωμανοῦ*. Εἰς τὰ λειτουργικὰ ἡμῶν βιβλία δὲν περιελήφθη πλήρης οὐδεὶς ὕμνος αὐτοῦ, ἐλάχιστα δὲ μόνον τροπάρια αὐτοῦ καὶ μάλιστα ἰδιόμελα εἶναι εἰσηγμένα εἰς τὰ Μηναῖα. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτων τινὰ φαίνεται ὅτι εἶναι μᾶλλον τοῦ *Βυζαντίου* ποιήματα, πρὸς ὃν καὶ ταυτίζεται ὑπό τινων. Ε. Γ. Π.

— **Βύζας,** *Γεώργιος*. Ὑμνογράφος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, τοῦ ὁποίου εἶναι γνωστὴ μόνον μία ἀκολουθία εἰς τὸν ἀντίπαλον τῶν ἑνωτικῶν ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Φλωρεντίας *Μᾶρκον* τὸν Ἐφέσου, ποιηθεῖσα ὑπὸ τούτου καὶ τοῦ Φιλαδελφείας *Μακαρίου* καὶ *Γρηγορίου* τοῦ *Βυζαντίου*. Ε. Γ. Π.

βύζασμα (τό)· ἀντὶ βύζαγμα (βλ. λ.).

βυζασταρούδι (τό)· νήπιον τρεφόμενον διὰ θηλασμοῦ, ἄλλως *βυζανιάρικο*· || πᾶν ζῷον γαλαθηνόν: «ἕνα ἀρνὶ βυζασταρούδι».

βυζάστρα (ἡ) καὶ *βυζάχτρα*· ἡ τροφός, ἡ παραμάννα, ἡ ἐπ' ἀμοιβῇ παρέχουσα τὸ γάλα της εἰς ξένον τέκνον.

— **βυζάστρα** (ἡ) καὶ *γιδοβυζάστρα* [Ζῳολ.]. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ *αἰγοθήλης*.

Βυζεβὰ (Wyzewa), *Θεόδωρος*. Γάλλος συγγραφεὺς πολωνικῆς καταγωγῆς (1860—1917). Μεγάλης μορφώσεως καὶ γνώστης τῶν περισσοτέρων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, συνέγραψε πολλὰ πρωτότυπα ἔργα, μετέφρασε πολλὰ ξένα καὶ ἐχρημάτισεν ἐπὶ μακρὸν λογοτεχνικὸς κριτικὸς τῆς «Ἐπιθεωρήσεως τῶν Δύο Κόσμων». Τὸ ὕφος του εἶναι ζωηρόν, εὐκίνητον, ποικίλον, ἡ δὲ κρίσις του ἀσφαλὴς καὶ βαθεῖα, παραβληθεῖσα πρὸς τὴν τοῦ Σαίντ Μπέβ. Συνειργάσθη ἐπίσης εἰς τὸν «*Χρόνον*». Ἐκ τῶν πρωτοτύπων ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Les grands peintres» (1888, τόμ. 2). «Le mouvement socialiste en Europe» (1890). «Contes chrétiens» (1892). «L' Art et les moeurs chez les Allemands» (1894), «Nos maitres» (1893), «Écrivains étrangers» (1895—1898 τόμ. 3). «Beethowen et Wagner» (1899). «Peintres de jadis et d'aujourd'hui» (1901), «Les maitres italiens d'autrefois» (1907) κτλ.

Θεόδωρος Βυζεβά.

Βύζηρες (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τοῦ Πόντου ἐγκατεστημένος μεταξὺ τῆς Κολχίδος καὶ τῆς Ἐχεχειρίας τῆς προεχούσης πρὸς Βέχειρας, Σκυθικὸν λαόν, διὰ τῆς χώρας τῶν ὁποίων ἐγγὺς τῆς Τραπεζοῦντος ἔρρεεν ὁ Ἄρχαβις καὶ ὁ Ἀρίων. Κατὰ *Στέφ. Βυζάντιον* λέγονται καὶ *Δίζηρες*. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βυζὶ (τό), *—ιοῦ*· ὁ μαστός: «γάλα ἀπ' τὸ βυζὶ τῆς προβατίνας», «μεγάλα —, μακριὰ —, μικρὰ βυζιά»· || μεταφ. πᾶν ὅ,τι ὁμοιάζει πρὸς μαστόν, ἢ καὶ πρὸς τὴν ρᾶγα αὐτοῦ: «τὸ βυζὶ τοῦ τουφεκιοῦ», ἡ προεξοχὴ ἐφ' ἧς τοποθετεῖται τὸ καψύλιον.

Βυζιάνικα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Χελυδορίου* (τέως Κόντου) τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας. Κάτ. (1928) 61.

Βυζίκιον ἢ *Βυζίτσι [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Τροπαίων τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1791. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Θάλπουσα* (τέως *Βάναινα*, κάτ. 236). Κεῖται παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ, ἔχει δὲ ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ δημοτικὰ ἀρρένων καὶ θηλέων. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει δημητριακὰ (450.000 ὀκ.), οἶνον, ἔλαιον καὶ ὄσπρια. Ἐπίσης ἀξιόλογος εἶναι ἡ βιοτεχνία διαφόρων μαλλίνων εἰδῶν, ἀσκουμένη οἴκοι παρὰ τῶν γυναικῶν. Μετὰ τῆς Τριπόλεως τὸ Βυζίκιον συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χλμτ. 80). Δ. Ε. Μ.

Digitized by Google

Βύζινος (ὁ) ἢ *Βύζηνος [Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος μετὰ παρρησίας ἀεὶ διαλεγόμενος, ἐξ οὗ, καὶ κατὰ τὸν παροιμιογράφον, ἡ φράσις «Βυζίνη παρρησία» ἐπὶ τῶν θαρραλέως καὶ ἐλευθερίως ὁμιλούντων. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βυζίτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Μηλεῶν τῆς ἐπαρχίας Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 546. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὀρεινῆς ὄχθης τοῦ ἐκ τοῦ Πηλίου πηγάζοντος χειμάρρου τῆς *Ζερβόχιας* καὶ ἔχει κλῖμα ὑγιεινότατον. Ἡ περιφέρειά του γέμει ὀπωροφόρων δένδρων καὶ δὴ μηλεῶν. Ἡ Βυζίτσα κεῖται βορείως τῆς διὰ σιδηροδρόμου μετὰ τοῦ Βόλου συγκοινωνούσης κωμοπόλεως Μηλεῶν, ἀφ' ἧς μόλις ἐπὶ ἡμίωρον ἀπέχει. Δ. Ε. Μ.

Βυζίτσι *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βυζίκιον.

βυζορρώγι (τό)· ἰδιωματ. ἀντὶ ρωγοβύζι (βλ. λ.).

Βυζὸς *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. Βιζώνη.

βυζοῦ (ἡ)· ἡ ἔχουσα μεγάλους μαστούς, ἄλλως *βυζαρού*.

Βυζούλας, *Ἰωάννης*. Πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς ἀνὴρ τῆς ἐπαναστάσεως, καταγόμενος ἐξ Ἠπείρου καὶ κατελθὼν τῷ 1821 εἰς τὸν Ἀγῶνα. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐτάχθη εἰς Τρίκορφα ὑπὸ τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, διέθεσε δὲ μέγα ποσὸν ὅπερ ἔσωσεν ἐκ τῆς ἐγκαταλειφθείσης περιουσίας του. Κατὰ τὸν Βάμβαν, ἀρχιγραμματέα τοῦ Ὑψηλάντου, ἐκτιμῶν οὗτος τὸν ζῆλον καὶ τὴν φρόνησιν τοῦ Βυζούλα τὸν διώρισεν ἀξιωματικόν του, ὡς τοιοῦτος δὲ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς μαχόμενος μὲ ἴδιον σῶμα, ὅπερ συνετήρει. Κατόπιν ὁ Ὑψηλάντης τὸν ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ἵνα διευθετήσῃ τὰ ἐκεῖ, ἐγκαθιστῶν πολιτικόν τι σύστημα ὅπερ ἀπῄτουν αἱ κατεπείγουσαι τότε περιστάσεις ἵνα ἐνεργῶνται τακτικώτερον καὶ ταχύτερον τὰ τοῦ πολέμου. Ἀποστέλλων δὲ κατόπιν ὁ Ὑψηλάντης καὶ τὸν Ἀλεξ. Μαυροκορδᾶτον εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ἐσύστησεν αὐτὸν δι' ἐπισήμου ἐγγράφου πρὸς τὸν Βυζούλαν ὡς ἀναγκαῖον συνεργὸν καὶ ὁδηγὸν εἰς τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος.

Εἰσβαλόντων τῷ 1821 τοῦ Ὀμὲρ Βρυώνη καὶ Κιοσὲ Μεχμὲτ πασᾶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ὁ Βυζούλας ἐξελέγη ἀρχηγὸς 400 Μεγαριτῶν καὶ Βιλλιωτῶν, μεθ' ὧν μετέβη εἰς Λεβάδειαν πολεμῶν τοὺς εἰσβολεῖς μέχρις ὅτου ἀπεχώρησαν εἰς Θήβας. Παρῶν εἰς πολλὰς μάχας ἐδείχθη πανταχοῦ γενναῖος καὶ φρόνιμος. Εἰς τὴν τοπικὴν συνέλευσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος μετέσχεν ὡς δρῶν πρόσωπον, ὡσαύτως δὲ παρέστη ὡς πληρεξούσιος εἰς τὴν Α' Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τοῦ 1822 καὶ διετέλεσεν ὑπουργὸς τῆς Οἰκονομίας ἐπὶ πέντε καὶ ἥμισυν μῆνας εἰς τὴν πρώτην σχηματισθεῖσαν τῷ 1822 κυβέρνησιν μὴ λαβὼν οὐδένα μισθόν. Τῷ 1823 ὁ διορισθεὶς ἀρχιγραμματεὺς τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδᾶτος τῷ ἀνέθηκε νὰ διοργανώσῃ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Γενικῆς Γραμματείας κατὰ τὸν εὐτακτότερον τρόπον. Τῷ 1825 διωρίσθη ἐν Ναυπλίῳ γενικὸς γραμματεὺς τῆς τριμελοῦς ἐπιτροπῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Ταμείου. Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν Ἀγωνιστῶν τὸν κατέταξεν εἰς τοὺς πολιτικοὺς τοῦ Ἀγῶνος δευτέρας τάξεως (ἀριθ. μητρῴου 239). Μετὰ τὸν Ἀγῶνα κατέλαβε δημοσίας θέσεις ἐπάρχου κλ. (Ἐφημ. Κυβερν. 9 Ἰουλ. 1835). Τ. Χ. ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ

βύζουνας (ὁ) καὶ *βούσουνας*, συνηθέστ. δὲ *βούζουνας*· δοθιήν, ἐξάνθημα πυῶδες.

Βυθὶ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὕφαλος (πλάτ. 35°59' Β., μῆκ. 23°15' Α., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia) 4 ὀργυιῶν, ἀποτελοῦσα τὴν βορειοτέραν ἔξαρσιν τῆς μεγάλης καὶ περιέργου ὑφαλονήσου, ἀφ' ἧς ἀναδύει ἡ συστὰς τῶν Ἀντικυθήρων. Σ. Ε. Λ.

βυθίζω· ρίπτω εἰς τὸν βυθόν, καταποντίζω· «ἐβυθίσθη τὸ πλοῖον» ‖ καταδύω, ἐμβαπτίζω, κοιν. *βουτῶ*: «βυθίζω εἰς τὸ ὕδωρ,—εἰς τὸ ἔλαιον κ.τ.τ.». ‖ ἐμπηγνύω, ἐμβάλλω «ἐβύθισε τὸ ξίφος εἰς τὸ στῆθος» ‖ τὸ μέσ. *βυθίζομαι*, καταποντίζομαι, βουλιάζω ‖ (ἐπὶ πλέοντος πλοίου), εἰσχωρῶ ἐντὸς τοῦ ὕδατος: «βυθίζεται πέντε πόδας», ἔχει πέντε ποδῶν βύθισμα (βλ. λ.)· ‖ βυθίζομαι εἰς σκέψεις, ἀφαιροῦμαι, εἶμαι σκεπτικός, συλλογισμένος· ‖ ναρκοῦμαι, δὲν ἀντιλαμβάνομαι τὰ περὶ ἐμέ.

Βυθικούκι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀλβανίας ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Κορυτσᾶς. Ἔχει περὶ τοὺς 500 κατοίκους, κατὰ μεγίστην πλειοψηφίαν Ἕλληνας. Ι. Σ. Σ.

βυθινέλλα (ἡ) (Bythinella) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τριτωνιδῶν*. Τὰ μαλάκια τοῦ γένους τούτου διακρίνονται διὰ τὸ μικρὸν μέγεθος καὶ εἶναι πάντα τῶν γλυκέων ὑδάτων. Ἡ κόγχη των εἶναι φοειδὴς ἢ ἀπεστρογγυλωμένη μὲ περιφέρειαν κατά τι παχεῖαν καὶ στοματικὸν ἄνοιγμα φοειδὲς καὶ εὐρὺ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Δ. Ν. Π.

βυθινία (ἡ) (Bythinia) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τριτωνιδῶν*. Ἔχουσι κόγχην κωνοειδῆ μὲ συσπειρώσεις βαθείας, περιστόμιον φοειδές. Το ἐντὸς τῆς κόγχης ζῷον εἶναι ἐπίμηκες, μὲ σῶμα μαλακόν, λεπτόν, μικρὸν ἀνανάπτυκτον πόδα, εἰς τινα εἴδη ἀτροφικόν. Γενικῶς τὸ σῶμά των καλύπτεται ὑπὸ μεμβρανώδους ἡμιδιαφανοῦς μανδύου, ἥτις συγκρατεῖται ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν τοιχωμάτων τῆς κόγχης διὰ σαρκοειδῶν λεπτοτάτων νηματίων. Αἱ βυθινίαι εἶναι ἀποκλειστικῶς μαλάκια τῶν γλυκέων ὑδάτων, ῥεόντων καὶ διαυγῶν, ζῶσι δὲ προσκεκολλημέναι ἐπὶ διαφόρων ὑδροχαρῶν φυτῶν. Ἀπαντῶσιν ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσίαν, τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὴν δυτικὴν Ἀφρικήν. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Τοῦ γένους τούτου ἀπολιθωμένα λείψανα εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα βυθινιῶν εὑρέθησαν πολλαχοῦ, ὡς π. χ. α') ἐν Ἀττικῇ ἐντὸς νεογενῶν λευκῶν κρυσταλλοπαγῶν ἀσβεστολιθικῶν τόφφων παρὰ τὴν Ραφήναν καὶ ἀλλαχοῦ· β') ἐν Ἠπείρῳ παρὰ τὸ χωρίον Κατσικᾶ τῶν Ἰωαννίνων τὸ γένος *βυθινία ἡ τῶν Ἰωαννίνων* (Byth. Janinensis G. Dollf.) ἐντὸς ἀργιλλωδῶν ἄμμων τῆς ἀνατολικῆς (κατωτέρας πλειοκαίνου) βαθμῖδος τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως· γ') ἐν Μυτιλήνῃ ἐντὸς σκληρῶν ἀσβεστολίθων παρὰ τὸ Βουναράκι τὸ γένος *βυθινία rubens*, ὡς καὶ ἐντὸς πισσασφαλτούχων ἀσβεστολίθων μετὰ λιγνιτῶν εἰς τὸ ὄρος Ὄρθυμνος. Καὶ οἱ δύο ἀσβεστόλιθοι εἶναι σχηματισμοὶ τῆς ποντίου βαθμῖδος τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως· δ') ἐν Θράκῃ παρὰ τὴν Κερασσιὰν καὶ παρὰ τὸ Ρένκιοϊ τῶν Δαρδανελλίων ἐντὸς νεογενῶν στρωμάτων· ε') ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος τῆς λεκάνης τῶν Μεγάρων· στ') ἐν Χίῳ ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῆς νεογενοῦς ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος, τὰ ὁποῖα παρουσιάζονται μεταξὺ τῶν κωμῶν Ἁγίας Ἑλένης, Θυμιανῆς, Νεοχωρίου καὶ Θολοῦ· ζ') ἐντὸς τῶν νεογενῶν στρωμάτων τῆς Εὐβοίας· η') ἐντὸς ψαμμίτου τῆς ἀνατολικῆς βαθμῖδος παρὰ τὸ χωρίον Μπρούμα τῆς Ὀλυμπίας. Γ. Κ. Γ.

βυθῖνος (ὁ) (Bythinus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ψηλαφιδῶν*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα αὐτῶν εἶναι: Σιαγονικαὶ προσακτρίδες ἐπιμήκεις, μὲ τὴν τετάρτην καὶ τελευταίαν ἄρθρωσιν μεγάλην· κεραῖαι ὧν αἱ δύο πρῶται ἀρθρώσεις λίαν ἀνεπτυγμέναι· σῶμα φοειδές, κυρτὸν κατὰ τὴν ραχιαίαν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν, μὲ προθώρακα μᾶλλον ἀνεπτυγμένον. Οἱ βυθῖνοι εἶναι ἔντομα μικρότατα καὶ ζῶσιν ἐπὶ φυτικῶν συντριμμάτων καὶ ἐπὶ τῶν βρύων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βυθῖνος ὁ κουρτίσιος* (Bythinus Curtisii) ἀπαντῶν εἰς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην· ἔχει μῆκος ἑνὸς περίπου ἑκατοστομέτρου καὶ χρῶμα σώματος ἀνοικτῶς ἢ σκοτεινῶς φαιὸν μὲ προσακτρίδας, κεραίας καὶ πόδας ὑπερύθρους. Δ. Ν. Π.

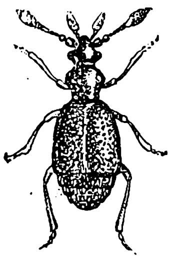

Βυθῖνος ὁ κουρτίσιος.

βύθιος,—α,—ον· ὁ ἐν τῷ βυθῷ: «βύθιος ἀγωγός».

— **βύθιος** *κυκλοφορία [Ὠκεαν.]*. Φαινόμενον κυκλοφορίας κατὰ βάθος τῶν ὑδάτων τῶν θαλασσῶν, μὴ ἀντιληπτὸν ἐξωφθάλμως ἀλλὰ κατὰ συμπέρασμα ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων, ἀφοῦ ἄνευ τῆς παραδοχῆς του θὰ ἀπέβαινεν ἀνεξήγητος ἡ αἰτία τῆς γενέσεως ὑποθαλασσίων ρευμάτων εἰς μεγάλα βάθη, ἡ διαφορὰ τῆς ἁλμυρότητος καὶ ἰδίως ἡ χθαμαλὴ θερμοκρασία τῶν μεγάλων βαθῶν. Ἐκδηλότερα καθίστανται τὰ ἀπότοκα τῆς βυθίου θαλασσίας κυκλοφορίας φαινόμενα εἰς τοὺς ὠκεανούς, εἰς τὰς πολικὰς θαλάσσας καὶ τοὺς μεγάλους πορθμούς. Παρὰ δὲ τὸ ὅτι οἱ διέποντες αὐτὴν νόμοι δὲν ἔχουσιν ἀρκούντως μελετηθῆ, ἡ ἐκδήλωσίς της ἀποβαίνει ἀναμφισβήτητος, ἀφοῦ διεπιστώθη ἡ ὕπαρξις ὑδατίνων ἐκτάσεων ψυχρῶν μεμονωμένων, δίκην νησίδων, ἐν μέσῳ θερμοτέρας θαλασσίας ἐπιφανείας, ὡς π.χ. παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Γουαρδαφοὺι καὶ Πράσινον, ἀλλὰ καὶ νησίδων θερμῶν ὑδάτων ἐν ψυχραῖς θαλάσσαις, συνηθέστατα ἀπαντωσῶν εἰς τὰς πολικὰς θαλάσσας. Σ. Ε. Λ.

βύθισις (ἡ), —*εως*· ἡ πρᾶξις τοῦ βυθίζειν, καταβύθισις, κατάδυσις.

βύθισμα (τό)· ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ βυθίζειν, κατάδυσις, κοιν. *βούτημα*.

— *[Ναυτ.]* Ἐν τῷ ναυτικῷ καλεῖται *βύθισμα* (γαλλ. le tirant d'eau, ἀγγλ. the draught of water) τὸ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης βάθος, μέχρι τοῦ ὁποίου ἐξικνεῖται ἡ κάτω ἐπιφάνεια τῆς τρόπιδος πλοίου πλέοντος. Ἐκφράζεται δὲ παρὰ μὲν τοῖς Γάλλοις εἰς δεκατόμετρα, παρὰ δὲ τοῖς Ἄγγλοις καὶ τοῖς πλείστοις τῶν ναυτικῶν κρατῶν εἰς πόδας. Τὸ βύθισμα διακρίνεται εἰς *πρωραῖον, μέσον* καὶ *πρυμναῖον* (κοιν. «τὰ νερὰ ποῦ τραβάει ἡ πλώρη, ἡ μέση, ἡ πρύμη»), ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι, σχεδὸν κατὰ κανόνα, τὸ πρυμναῖον τὸ μέγιστον, τὸ πρωραῖον τὸ ἔλασσον καὶ τὸ μέσον ὁ μέσος ὅρος τῶν δύο ἄλλων. Ἡ ἐκτίμησις τοῦ πρυμναίου βυθίσματος, οὗ ἡ γνῶσις, ὡς μείζονος, ἐνδιαφέρει περισσότερον, εἶναι ἄμεσος, χάρις εἰς κλίμακα ποδῶν (εἴτε δεκατομέτρων) ἐζωγραφημένην ἐπὶ τοῦ *ποδοστήματος* καὶ προϊοῦσαν ἀνιόντως· οὕτω, τοῦ «μηδενὸς» αὐτῆς ἀνταποκρινομένου πρὸς τὸ χέλυσμα (βλ. λ.), ὁ ἀριθμὸς τῆς κλίμακος, ὃν βρέχει ἡ ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης, παρέχει τὸ πρυμναῖον βύθισμα. Εἴς τινα πλοῖα ζωγραφεῖται καὶ ἐπὶ τῆς *στείρας* τοιαύτη κλῖμαξ, παρέχουσα αὐτὴ τὸ πρωραῖον βύθισμα. Ὀνομάζονται δὲ τὰ παρουσιάζοντα διαφορὰν βυθίσματος πλοῖα *ἀνισοβύθιστα* γαλλ. en différence, ἀγγλ. with difference), κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ *ἰσοβύθιστα* (sans différence, without difference), εἰς ἃ καὶ τὰ τρία βυθίσματα εἶναι ἴσα· φευκτέα ὅμως ἡ σύγχυσις τοῦ πρώτου τῶν ὅρων τούτων πρὸς τοὺς *ἔμπρυμνον* καὶ *ἔμπρωρον*· ἐπίσης τοῦ ὅρου *βύθισμα* πρὸς τὸν ὅρον *βάθος* (γαλλ. le creux, ἀγγλ. the depth), σημαίνοντα τὴν ὑπὸ τὴν εὐθεῖαν τῶν ζυγῶν κατακόρυφον μέχρι τοῦ *ἐσωτροπίου* ἀπόστασιν.

Ὑπάρχουσιν ὅρια τὰ ὁποῖα δὲν ἐπιτρέπεται, χωρὶς κινδύνου τῆς ἀσφαλείας τοῦ πλοίου, νὰ ὑπερβῇ τὸ μέσον βύθισμα· διάφορα δὲ ὄντα τὰ *βυθίσματα ἀσφαλείας*, κατὰ τὰς διαφόρους περιπτώσεις τοῦ πλοῦ, καθορίζονται ἐπὶ τῇ βάσει θεσπισμένων κανόνων ὑπὸ τῶν ἐπισήμων ἐν τῷ κόσμῳ ναυτικῶν ὀργανισμῶν: Lloyds register, Veritas, Norddeutche Lloyd κ. ἄ. ζωγραφουμένων πρὸς ἔλεγχον εἰς τὸ μέσον ἑκατέρας τῶν πλευρῶν εἰδικῶν συμβόλων διεθνῶς ἀνεγνωρισμένων καὶ καλουμένων **γραμμῶν ἀσφαλείας** (βλ. λ.). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

βυθίτης (ὁ) (Bythites) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνακανθίνων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀφιδιδῶν*. Οἱ ἰχθύες οὗτοι ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, κεκαλυμμένον ὑπὸ μικρῶν λεπίων μὲ βραχέα κοιλιακὰ πτερύγια, τελείως ἀνανάπτυκτον ραχιαῖον καὶ ὑποτυπώδη οὐράν. Ὀδόντες πολυπληθεῖς μικρότατοι. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *βυθίτης ὁ ἀμαυρὸς* (Bythites fuscus), ὅστις ἔχει μῆκος 75 περίπου χιλιοστομέτρων καὶ ζῇ εἰς μέγα βάθος καὶ εἰς τὰς περὶ τὴν Γροιλανδίαν θαλάσσας. Δ.Ν.Π.

Βυθίτης ὁ ἀμαυρός.

βυθοζύμη (ἡ). Εἶδος ζύμης προκαλούσης τὴν ἀλκοολικὴν ζύμωσιν, κληθεῖσα οὕτω διότι καθιζάνει εἰς τὸν πυθμένα τοῦ δοχείου τῆς ἀλκοολικῆς ζυμώσεως (βλ. **ἀλκοόλη** καὶ **ζύμη**). Σ. Γ.

βυθοκόρημα (τό)· ἡ ὑπὸ τῆς βυθοκόρου (βλ.λ.) ἀνασυρομένη ἐκ τοῦ πυθμένος ἰλύς, ἄμμος κ.τ.τ.

βυθοκόρησις (ἡ)· ὁ καθαρισμὸς τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης ἢ ἡ ἐκβάθυνσις αὐτοῦ διὰ τῆς βυθοκόρου.

βυθοκόρος (ἡ). Πλωτὸν μηχανικὸν μέσον χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν ἐκβάθυνσιν τῶν πυθμένων τῶν λιμένων, τῶν διωρύγων ἢ τῶν ποταμῶν, ὡς καὶ διὰ τὸν καθαρισμὸν αὐτῶν ἀπὸ τῶν διαφόρων ὑποθεμάτων (ἰλύος, ἄμμου, χαλίκων κλπ.). Ἡ βυθοκόρος καλεῖται ἄλλως καὶ *βορβοροφάγος*, κοινῶς δὲ *φαγάνα* ἢ *δράγα* (γαλλ. bateau-dragueur, drague, γερμ. Bagger).

—[ΕΓΚΥΚΛ.] Βυθοκόρων ὑπάρχουσι διάφορα συστήματα, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐνδείκνυται ἀναλόγως τοῦ βάθους καὶ τῆς φύσεως τοῦ ὑπὸ ἐκβάθυνσιν ἢ καθαρισμὸν πυθμένος.

Τὸ σχ. 1 παριστᾷ συνήθη τύπον μεγάλης ναυτικῆς βυθοκόρου *συνεχοῦς ἐκσκαφῆς διὰ κάδων* (γαλλ. drague à godets, γερμ. Eimerkettenbagger). Ἡ βυθοκόρος αὕτη συνίσταται ἐκ πλοιαρίου φέροντος πρὸς τὰ ὄπισθεν σιδηροῦν πλαίσιον ἢ ὁδηγὸν (γαλλ. clinde, γερμ. eimerleiter) ἐφωδιασμένον εἰς ἑκάτερον τῶν ἄκρων αὐτοῦ διὰ πολυγωνικοῦ τυμπάνου καὶ περιβαλλόμενον ὑπὸ ἀτέρμονος ἁλύσεως μετὰ κάδων συνδεδεμένων ἀνὰ ζεῦγος τῶν διὰ σιδηρῶν ράβδων μέσῳ ἀρθρώσεων. Τοῦ πλαισίου τούτου τὸ μὲν ἓν ἄκρον, ὑψούμενον εἰς ἀρκετὴν ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοιαρίου ἀπόστασιν, βασίζεται ἐπὶ εἰδικῆς κατασκευῆς, τὸ δὲ ἕτερον, διερχόμενον διά τινος ἐγκοπῆς τοῦ σκάφους, βυθίζεται ἐντὸς τοῦ ὕδατος κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ προσεγγίζῃ τὸν ὑπὸ ἐκβάθυνσιν πυθμένα. Ἡ ἅλυσος τῶν κάδων, περιβάλλουσα τὸ πλαίσιον καθ' ὃν ἐξετέθη τρόπον, κινητοποιεῖται ἐκ τοῦ εἰς τὸ ἀνώτερον ἄκρον τοῦ πλαισίου εὑρισκομένου τυμπάνου, οὕτως ὥστε οἱ κάδοι νὰ κατέρχωνται κενοὶ διὰ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς τοῦ πλαισίου πρὸς τὴν θάλασσαν, νὰ πτυαρίζουν ἀλληλοδιαδόχως τὸν πυθμένα αὐτῆς καὶ εἶτα νὰ ἀνέρχωνται πλήρεις βυθοκορημάτων ἐκ τῶν ἔμπροσθεν τοῦ πλαισίου πρὸς

Digitized by Google

τὸ ἀνώτερον τύμπανον αὐτοῦ, ἔνθα διὰ τῆς στροφῆς των ἀνατρέπουσι τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ἐντὸς ὀχετοῦ, διὸ νὰ κατέλθωσι καὶ πάλιν κενοὶ πρὸς τὸν πυθμένα, πρὸς ἐπανάληψιν τῆς ἰδίας ἐργασίας. Ἡ περιστροφὴ τοῦ εἰς τὸ ἀνώτερον ἄκρον τοῦ πλαισίου εὑρισκομένου τυμπάνου ἐπιτυγχάνεται

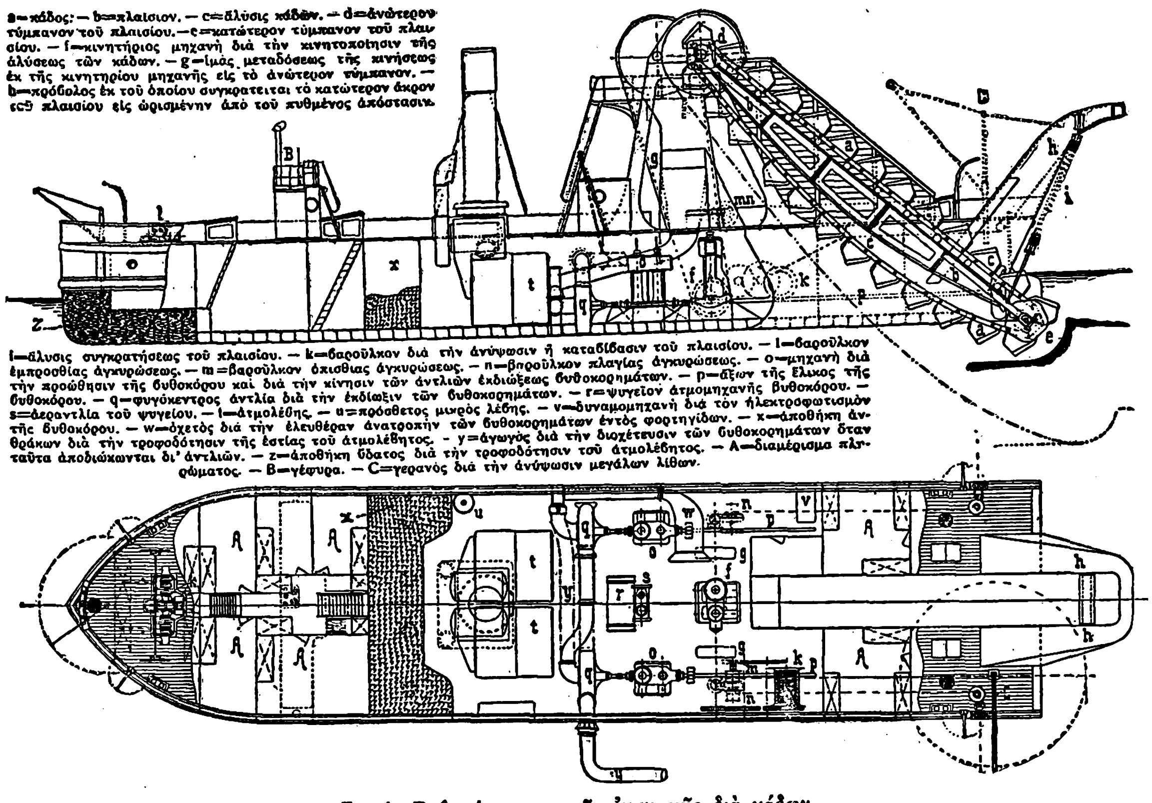

a=κάδος·—b=πλαισιον.—c=ἅλυσις κάδων.—d=ἀνώτερον τύμπανον τοῦ πλαισίου.—e=κατώτερον τύμπανον τοῦ πλαισίου.—f=κινητήριος μηχανὴ διὰ τὴν κινητοποίησιν τῆς ἁλύσεως τῶν κάδων.—g=ἱμὰς μεταδόσεως τῆς κινήσεως ἐκ τῆς κινητηρίου μηχανῆς εἰς τὸ ἀνώτερον τύμπανον.—h=πρόβολος ἐκ τοῦ ὁποίου συγκρατεῖται τὸ κατώτερον ἄκρον τοῦ πλαισίου εἰς ὡρισμένην ἀπὸ τοῦ πυθμένος ἀπόστασιν.

i=ἅλυσις συγκρατήσεως τοῦ πλαισίου.—k=βαροῦλκον διὰ τὴν ἀνύψωσιν ἢ καταβίβασιν τοῦ πλαισίου.—l=βαροῦλκον ἐμπροσθίας ἀγκυρώσεως.—m=βαροῦλκον ὀπισθίας ἀγκυρώσεως.—n=βαροῦλκον πλαγίας ἀγκυρώσεως.—o=μηχανὴ διὰ τὴν προώθησιν τῆς βυθοκόρου καὶ διὰ τὴν κίνησιν τῶν ἀντλιῶν ἐκδιώξεως βυθοκορημάτων.—p=ἄξων τῆς ἕλικος τῆς βυθοκόρου.—q=φυγόκεντρος ἀντλία διὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν βυθοκορημάτων.—r=ψυγεῖον ἀτμομηχανῆς βυθοκόρου.—s=ἀεραντλία τοῦ ψυγείου.—t=ἀτμολέβης.—u=πρόσθετος μικρὸς λέβης.—v=δυναμομηχανὴ διὰ τὸν ἠλεκτροφωτισμὸν τῆς βυθοκόρου.—w=ὀχετὸς διὰ τὴν ἐλευθέραν ἀνατροπὴν τῶν βυθοκορημάτων ἐντὸς φορτηγίδων.—x=ἀποθήκη ἀνθράκων διὰ τὴν τροφοδότησιν τῆς ἑστίας τοῦ ἀτμολέβητος.—y=ἀγωγὸς διὰ τὴν διοχέτευσιν τῶν βυθοκορημάτων ὅταν ταῦτα ἀποδιώκωνται δι' ἀντλιῶν.—z=ἀποθήκη ὕδατος διὰ τὴν τροφοδότησιν τοῦ ἀτμολέβητος.—A=διαμέρισμα πληρώματος.—B=γέφυρα.—C=γερανὸς διὰ τὴν ἀνύψωσιν μεγάλων λίθων.

Σχ. 1. *Βυθοκόρος συνεχοῦς ἐκσκαφῆς διὰ κάδων.*

τῇ βοηθείᾳ ἱμάντος καὶ τροχῶν μεταδόσεως, ἔκ τινος κινητηρίου μηχανῆς εὑρισκομένης ἐντὸς τοῦ κύτους τῆς βυθοκόρου. Ἡ μηχανὴ αὕτη ἐργάζεται δι' ἀτμοῦ, ὅστις παρέχεται εἰς αὐτὴν ἐξ ἀτμολέβητος συνοδευομένου μετὰ τοῦ σχετικοῦ ψυγείου, εἰς μικροτέρας δὲ βυθοκόρους καὶ ἰδίως ὅταν ἡ μεταφορὰ γαιανθράκων διὰ τὴν θέρμανσιν τοῦ ἀτμολέβητος καθίσταται δυσχερής, χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ ἀτμομηχανῶν πετρελαιοκινητῆρες. Διὰ τὴν ἐντὸς ὡρισμένης περιοχῆς μετακίνησιν τῆς βυθοκόρου πρὸς τὸν σκοπὸν ἐκσκαφῆς ὡρισμένου τμήματος πυθμένος, χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῆς βυθοκόρου πλωρικαὶ ἀγκυρώσεις ὡς καὶ τοιαῦται πρωραῖαι καὶ πρυμναῖαι. Οὕτως, ἐὰν ἡ βυθοκόρος πρόκειται νὰ συνεχίσῃ ἐκβαθύνουσα τὸ πρὸς τὰ δεξιὰ αὐτῆς μέρος τοῦ πυθμένος, ταλαντεύεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον πρὸς τὸ μέρος τοῦτο δι' ἕλξεως τῆς δεξιᾶς αὐτῆς ἀγκυρώσεως καὶ χαλαρώσεως τῆς ἀριστερᾶς τοιαύτης τῇ βοηθείᾳ ἀντιστοίχων βαρούλκων. Δι' ἀναλόγου ἐνεργείας ἐπὶ τῆς πρωραίας καὶ πρυμναίας ἀγκυρώσεως δύναται ἡ βυθοκόρος νὰ κινῆται διὰ τὸν αὐτὸν ὡς ἄνω σκοπὸν πρὸς τὰ πρόσω ἢ πρὸς τὰ ὄπισθεν. Ὅταν ἐξ ἄλλου πραγματοποιηθῇ ἡ ἐκσκαφὴ πάχους τινὸς τοῦ πυθμένος καὶ ἐπιδιώκεται ἡ ἐξακολούθησις τῆς ἐκσκαφῆς καὶ εἰς μεγαλύτερον βάθος, καταβιβάζεται τὸ ἐντὸς τῆς θαλάσσης ἄκρον τοῦ πλαισίου τῇ βοηθείᾳ ἁλύσεων καὶ βαρούλκου εἰς μεγαλύτερον βάθος, ἔνθα καὶ συγκρατεῖται διὰ τῶν ἰδίων ἁλύσεων ἔκ τινος προβόλου τῆς πρύμνης τῆς βυθοκόρου. Διὰ τὸν πλοῦν τῆς βυθοκόρου χρησιμοποιοῦνται δύο ἕτεραι κινητήριοι μηχαναὶ ἐνεργοῦσαι ἐπὶ δύο ἑλίκων. Αἱ μηχαναὶ αὗται δύνανται νὰ κινοῦν καὶ δύο ἐν σειρᾷ εὑρισκομένας ἀντλίας, αἵτινες παραλαμβάνουσι τὰ βυθοκορήματα ἔκ τινος διαμερίσματος εἰς τὸ ὁποῖον ἀνατρέπονται ἐκ τῶν κάδων καὶ τὰ ἐξαποστέλλουσι μέσῳ πλωτοῦ σωληνοειδοῦς ἀγωγοῦ εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκφορτώσεως καὶ τοῦτο ἐὰν τὴν βυθοκόρον δὲν συνοδεύουσιν εἰδικὰ μεταφορικὰ πλοιάρια εἰς τὰ ὁποῖα νὰ ἐκχύνωνται τὰ βυθοκορήματα ἀπ' εὐθείας ἐκ τῶν κάδων τῇ βοηθείᾳ ὀχετοῦ. Αἱ μικρότεραι βυθοκόροι καὶ ἰδίως ἐκεῖναι αἵτινες χρησιμοποιοῦσι μίαν μόνον κινητήριον μηχανὴν διὰ τὴν κινητοποίησιν τῆς ἁλύσεως τῶν κάδων καὶ δι' ὅλας τὰς ἄλλας ἐργασίας, ὅπως λ. χ. διὰ τὴν κίνησιν τῶν διαφόρων βαρούλκων, τὴν κίνησιν τῆς δυναμομηχανῆς ἠλεκτροφωτισμοῦ τῆς βυθοκόρου κ.λ.π., δὲν εἶναι ἐφωδιασμέναι δι' ἕλικος διὰ τὴν πρόωσιν αὐτῶν, ἀλλὰ φέρονται εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκσκαφῆς τῇ βοηθείᾳ ρυμουλκῶν. Τοιαῦται ρυμουλκούμεναι βυθοκόροι χρησιμοποιοῦνται κυρίως εἰς τοὺς ποταμούς. ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ναυτικὰς βυθοκόρους, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν θάλασσαν καὶ αἵτινες ἐφοδιάζονται δι' ἑλίκων λόγῳ τοῦ ὅτι ἰσχυροὶ ἄνεμοι δύνανται νὰ θέσωσι ταύτας ἐν κινδύνῳ. Πᾶσαι αἱ διὰ κάδων λειτουργοῦσαι βυθοκόροι ἐνδείκνυνται κυρίως δι' ἔδαφος πυθμένος μετρίας ἀντοχῆς καὶ ἰδίως ὅταν ἡ ἐκσκαφὴ δέον νὰ πραγματοποιῆται μετὰ κανονικότητος. Πρὸς τοῦτο ὅμως δέον νὰ λαμβάνηται συγχρόνως φροντίς, ὅπως ἡ ἅλυσις τῶν κάδων διατίθεται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε, εἰς τὰς ναυτικὰς ἰδίως βυθοκόρους, νὰ μὴ ὑφίσταται εὐκόλως τὴν ἐπίδρασιν τῶν κυμάτων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπιτυγχάνεται εὐκολώτερον ὅταν ἡ κλίσις τῆς ἁλύσεως ταύτης δὲν ὑπερβαίνῃ τὰς 30°, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς βυθοκόρους ἐκείνας αἵτινες ἐργάζονται εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ εἰς τὰς ὁποίας ἡ κλίσις αὕτη δύναται νὰ φθάσῃ τὰς 45°. Ὁμοίως ἡ γωνία ὑφ' ἣν ἕκαστος τῶν κάδων προσβάλλει τὸ ἔδαφος τοῦ πυθμένος δέον νὰ εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη, καὶ τοῦτο ἵνα ἐπιτυγχάνεται ἱκανοποιητικὴ ἡ πλήρωσις αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ δημιουργία πυθμένος κατὰ τὸ δυνατὸν ἐπιπέδου. Προκειμένου περὶ λιμένων, τῶν ὁποίων τὸ ἔδαφος τοῦ πυθμένος σύγκειται ἐκ πετρωμάτων ὁπωσδήποτε σκληρῶν, δὲν δύναται ἡ βυθοκόρος νὰ ἐνεργήσῃ ἀπ' εὐθείας, καὶ τοῦτο διότι ἡ ἀντοχὴ τῶν κάδων εἰς τὴν πτυάρισιν δὲν εἶναι βεβαίως ἀπεριόριστος. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ αἱ βυθοκόροι ἐργάζονται ἐν συνεργασίᾳ μετ' ὀργάνων ὑποβρυχίων ἐκβραχώσεων, ὅπως εἶναι οἱ πλωτοὶ βραχοθραῦσται. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἀποτελοῦνται ἐκ κυλινδρικοῦ χαλυβδίνου σώματος μεγάλου βάρους καὶ ρίπτονται ὑπό τινος πλωτοῦ γερανοῦ πρὸς τὸν πετρώδη πυθμένα κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ τεμαχίζουσιν ὑποβρυχίως αὐτὸν καὶ νὰ ἀκολουθῇ ἡ βυθοκόρος ἀνασύρουσα τὰ βραχοθραύσματα. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸν τεμαχισμὸν τούτον δύνανται νὰ σχηματισθῶσι καὶ μεγάλα τεμάχια, ἅτινα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνασυρθῶσιν ὑπὸ τῶν κάδων, ἡ βυθοκόρος ἐφοδιάζεται, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς παρατιθεμένης εἰκόνος, διὰ μικροῦ γερανοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν ἀνυψώσεως τῶν μεγάλων τούτων τεμαχίων.

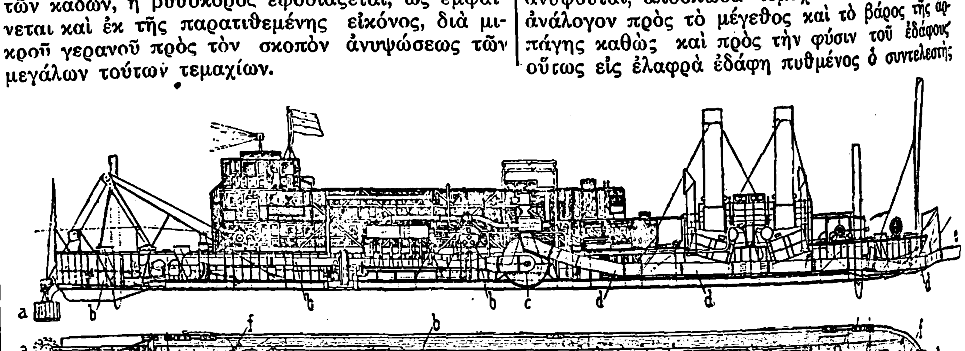

Σχ. 2. *Βυθοκόρος ἀναρροφητική.*

[a=Κυλινδρικὸς κοπτήρ. b=σωλὴν ἀναρροφήσεως τῶν βυθοκορημάτων. c=φυγόκεντρος ἀντλία. d καὶ e=σωλὴν ἀποδιώξεως τῶν βυθοκορημάτων].

Αἱ διὰ κάδων λειτουργοῦσαι βυθοκόροι εἶναι ἀρκετὰ δαπανηραὶ διὰ μαλακοὺς πυθμένας· καὶ τοῦτο διότι ἐνεργοῦσιν ἐπ' αὐτῶν λίαν εὐκόλως καὶ κατὰ συνέπειαν ἐργάζονται κάτω τῆς κανονικῆς αὐτῶν ἰσχύος. Διὰ τοὺς τοιούτους πυθμένας χρησιμοποιοῦνται αἱ καλούμεναι *ἀναρροφητικαὶ βυθοκόροι* (γαλλ. dragues aspirantes, γερμ. Saugebagger). Αἱ βυθοκόροι αὗται (σχ. 2) λειτουργοῦσι διὰ φυγοκέντρου ἀντλίας καὶ ἀναρροφητικῶν σωλήνων συνοδευομένων ὑπὸ συστήματος κυλινδρικῶν κοπτήρων δυναμένων νὰ φθάσωσι μέχρι τοῦ ὑπὸ ἐκβάθυνσιν πυθμένος, εἰς τὸν ὁποῖον καταλήγουσι καὶ τὰ στόμια τῶν ἀναρροφητικῶν τούτων σωλήνων. Οἱ κοπτῆρες οὗτοι χρησιμοποιοῦνται ὅπως τεμαχίζουσι τοὺς συμπαγεστέρους ἰδίως πυθμένας κατὰ τρόπον, ὥστε τὸ ἔδαφος αὐτῶν νὰ ἀναρροφᾶται εὐκόλως διὰ τῆς ἀντλίας μέσῳ τῶν ἀναρροφητικῶν σωλήνων μὲ ταχύτητα 2—3 μέτρων ἀνὰ δευτερόλεπτον. Τὸ ἀναρροφώμενον τοῦτο ὑλικὸν ἐξαποστέλλεται τῇ ἐνεργείᾳ τῆς ἰδίας ἀντλίας δι' ἄλλου ἀγωγοῦ εἰς τὸ ἐνδεδειγμένον μέρος. Τὸ ὑπὸ τῶν βυθοκόρων τούτων ἀναρροφώμενον ὑλικὸν ἀποτελεῖται ἐκ μείγματος ὕδατος καὶ βυθοκορημάτων ὑπὸ ἀναλογίαν 1:3 μέχρις 1:6 ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους τοῦ πυθμένος, ὁδηγεῖται δὲ δι' ἀγωγοῦ εἴτε πρὸς τὴν ξηρὰν μέσῳ πλωτοῦ ἀγωγοῦ, εἴτε πρὸς εἰδικὰς φορτηγίδας, αἵτινες συνοδεύουσι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὴν βυθοκόρον, ἢ ἀκόμη, εἰς μερικὰς βυθοκόρους, ἐντὸς διαμερίσματος αὐτοῦ τούτου τοῦ σκάφους των, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐκφορτώνονται ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ εἰς τὴν προσήκουσαν τοποθεσίαν. Αἱ βυθοκόροι τοῦ εἴδους τούτου ἐργάζονται διανοίγουσαι αὔλακας στενὰς καὶ παραλλήλους, ἐντὸς τῶν ὁποίων προχωροῦν διὰ τῆς ἰδίας των δυνάμεως ἢ διὰ ρυμουλκήσεως ἀγκυρώσεων. Ὁ ὄγκος τῶν ὑπὸ τῶν ἀναρροφητικῶν βυθοκόρων ἐξαγομένων ὑλικῶν ποικίλλει βεβαίως ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους τοῦ πυθμένος. Εἰς συνήθεις περιπτώσεις τοιαύτη βυθοκόρος, ἔχουσα μῆκος μὲν περὶ τὰ 60 μ. καὶ πλάτος περὶ τὰ 10 μ., ἐφωδιασμένη διὰ φυγοκέντρου ἀντλίας ἰσχύος 650 ἵππων καὶ δι' ἀναρροφητικοῦ σωλῆνος διαμέτρου 0,80 μέτρ., δύναται νὰ ἀναρροφήσῃ εἰς μέγιστον βάθος 18 μέτρων ὑλικὸν ὄγκον 1.000 κυβικῶν μέτρων κατ' ἀνώτατον ὅριον ἐν διαστήματι μιᾶς ὥρας. Αἱ ἀναρροφητικαὶ βυθοκόροι χρησιμοποιοῦνται γενικῶς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς τοῦ προηγουμένου συστήματος, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἀνάγκη νὰ διατηρῆται κανονικότης κατὰ τὴν ἐκβάθυνσιν. Πολλάκις ὅμως τὰ δύο ταῦτα προαναφερθέντα συστήματα συνδυάζονται ἐφ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σκάφους καὶ ἰδίως ὅταν ἡ βυθοκόρος πρόκειται νὰ χρησιμοποιῆται διὰ πυθμένας διαφόρου φύσεως.

Πλὴν τῶν συστημάτων τούτων ὑπάρχουσι καὶ αἱ λεγόμεναι *βυθοκόροι δι' ἁρπάγης* (γαλλ. dragues à griffes, γερμ. Drehfchaufelbagger). Αἱ βυθοκόροι αὗται (σχ. 3) ἀποτελοῦνται ἔκ τινος περιστρεφομένου γερανοῦ, λειτουργοῦντος δι' ἀτμοῦ, ὅστις ἐγκαθίσταται ἐφ' ἑνὸς πλοιαρίου καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου κρέμαται εἰδική τις ἁρπάγη. Ἡ ἁρπάγη αὕτη ἀνοίγει διὰ καλωδίου καὶ ἀφίεται νὰ βυθισθῇ πρὸς τὸν ὑπὸ ἐκβάθυνσιν πυθμένα, ἀποτόμως, διὰ ταχείας καθόδου. Εὐθὺς ὡς εἰσχωρήσῃ, λόγῳ τῆς ταχύτητος τῆς πτώσεως αὐτῆς ἐντὸς τοῦ πυθμένος, κλείεται δι' ἑτέρου καλωδίου καὶ ἀνυψοῦται, ἀποσπῶσα τεμάχιόν τι τοῦ πυθμένος ἀνάλογον πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὸ βάρος τῆς ἁρπάγης καθὼς καὶ πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους οὕτως εἰς ἐλαφρὰ ἐδάφη πυθμένος ὁ συντελεστὴς πληρώσεως φθάνει τὰ 0,75 τῆς χωρητικότητος τῆς ἁρπάγης, εἰς σκληρότερα κατέρχεται μέχρι 0,50 ἢ 0,60, ἐνῷ εἰς πετρώδη τοιαῦτα μόλις φθάνει τὰ 0,30 τῆς χωρητικότητος αὐτῆς. Ἡ ἁρπάγη αὕτη ἀνοίγεται μόλις στραφῇ ὁ γερανός, τὸ δὲ περιεχόμενον αὐτῆς καταπίπτει ἐντὸς φορτη-

Digitized by Google

γίδος, ἢ καὶ διὰ μικρᾶς ποσότητος ἐντὸς τοῦ ἰδίου τῆς βυθοκόρου σκάφους, διὰ νὰ μετακομισθῇ κατόπιν μετ᾽ αὐτῆς εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκφορτώσεως. Ἡ δύναμις ἐκσκαφῆς τῆς ἁρπάγης ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἰδίου αὐτῆς βάρους· διὰ τοῦτο εἰς ἐδάφη πυθμένων σκληροτέρας φύσεως ἐνδείκνυ-

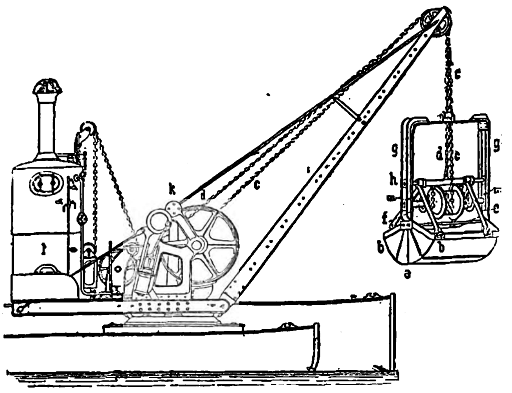

Σχ. 3. *Βυθοκόρος δι᾽ ἁρπάγης.*

[a=ἁρπάγη· b=σιαγὼν ἁρπάγης· c=ἅλυσις διὰ τὴν καταβίβασιν τῆς ἁρπάγης· d=ἅλυσις διὰ τὸ κλείσιμον τῆς ἁρπάγης· e=μοχλὸς πιέσεως σιαγόνος· f=ἀκίνητος ἄξων· g=ὁδηγός· h=κινητὸς ἄξων· i=γερανός· k=βαροῦλκον ἀτμοκίνητον· l=ἀτμολέβης καὶ ἅλυσις κινήσεως τοῦ ἄξονος διὰ τὸ ἄνοιγμα καὶ κλείσιμον τῆς ἁρπάγης.]

ται ἡ χρησιμοποίησις βαρείας ἁρπάγης, ἢ τοιαύτης μὲ ἐπιπρόσθετα βάρη. Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν βυθοκόρων εἶναι ἀρκετὰ ἁπλοῦν καὶ ἀσφαλὲς κατὰ τὴν χρῆσίν του, τὸ δὲ ὕψος ἀνυψώσεως τῆς ἁρπάγης ποικίλλει κατὰ βούλησιν. Ἐν τούτοις μειονεκτεῖ κυρίως ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὁμοιομορφίαν τῆς ἐκσκαφῆς, καὶ δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐπωφελῶς προκειμένου περὶ πυθμένος πετρώδους καὶ σκληρᾶς συστάσεως.

Τέλος τὸ σχ. 4 παριστᾷ σπανιώτερον σύστημα βυθοκόρου ἐργαζομένης *διὰ πτύου* (γαλλ. drague à cuiller, γερμ. Löffelbagger). Ἡ βυθοκόρος αὕτη συνίσταται ἐκ γερανοῦ μετὰ πτύου ἐγκαθισταμέ-

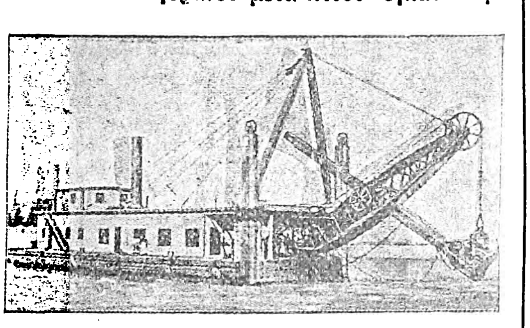

Σχ. 4 *Βυθοκόρος διὰ πτύου.*

νου ἐπί τινος πλοιαρίου καὶ λειτουργοῦντος κατ᾽ ἀπομίμησιν τῶν ἐν τῇ ξηρᾷ ἐκσκαφέων (βλ. λ.).

Τὰ ὑπὸ τῶν βαθυκόρων ἀνασυρόμενα ὑλικὰ κατὰ τὴν ἐκβάθυνσιν τῶν πυθμένων μεταφέρονται εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκφορτώσεως διὰ διαφόρων μέσων: τῇ βοηθείᾳ ἁπλοῦ ὀχετοῦ προκειμένου περὶ μικρῶν ἀποστάσεων μέχρι 50 μέτρων ἀπὸ τῆς ἀκτῆς· μέσῳ κινουμένων ταινιῶν, αἵτινες διήκουσι μὲ κλίσιν 1 : 3 μέχρι μικροῦ βαγονίου εὑρισκομένου εἰς τὴν ἀκτὴν διὰ τὴν ἐκφόρτωσιν· μέσῳ πλωτῶν ἀγωγῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων προωθεῖται τὸ ὑλικὸν τῇ βοηθείᾳ μιᾶς, προκειμένου περὶ μεταφορᾶς μέχρι 1000 μέτρων, ἢ καὶ δύο ἐν σειρᾷ ἐνεργουσῶν ἀντλιῶν, προκειμένου περὶ μεγαλυτέρων ἀποστάσεων, μετὰ ταχύτητος κυμαινομένης περὶ τὰ 2,5 μέτρ. ἀνὰ δευτερόλεπτον.

Διὰ τὴν εἰς μεγάλας ἀποστάσεις μεταφορὰν τοῦ ὑλικοῦ χρησιμοποιοῦνται εἰδικαὶ φορτηγίδες (prames), αἵτινες συνοδεύουσι τὰς βυθοκόρους. Αἱ φορτηγίδες αὗται κατασκευάζονται κατὰ δύο τρόπους, μετὰ πυθμένος σταθεροῦ ἢ ἀνοιγομένου διὰ καταπακτῶν. Αἱ μετὰ σταθεροῦ πυθμένος φέρουσιν ἀνὰ μίαν ἀποθήκην εἰς τὸ ἐμπρόσθιον καὶ τὸ ὀπίσθιον αὐτῶν μέρος ἢ καὶ πλαγίας τοιαύτας, αἱ δὲ μετὰ ἀνοιγομένου πυθμένος ἐκφορτώνονται ὑπὸ τὸ ὕδωρ, ἀφοῦ ῥυμουλκηθῶσιν εἰς ὡρισμένην θέσιν. Αἱ μεγαλύτεραι τοιαῦται φορτηγίδες, περιεκτικότητος ἄνω τῶν 100 κυβ. μέτρων, ἐφοδιάζονται καὶ διὰ κινητηρίου μηχανῆς πρὸς ἀποφυγὴν χρησιμοποιήσεως ῥυμουλκῶν. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς φορτώσεως τῶν φορτηγίδων αἱ καταπακταὶ κρατοῦνται κεκλεισμέναι δι᾽ ἁλύσεων, ἀνοίγουσι δὲ πρὸς τὸ ὕδωρ διὰ χαλαρώσεως τῶν ἁλύσεων καθ᾽ ἣν στιγμὴν πρόκειται νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἐκφόρτωσις. Ὁ πυθμὴν τῶν φορτηγίδων τούτων κατασκευάζεται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ τρόπις νὰ ἀποτελῇ τὸ εἰσέχον μέρος αὐτοῦ καὶ τοῦτο διὰ νὰ ἐπιτυγχάνεται μικρὸν βύθισμα, κατὰ τρόπον ὥστε ἡ φορτηγὶς νὰ δύναται νὰ προχωρῇ καὶ εἰς τὰ ἀβαθῆ ὕδατα. Δ.Κ.ΛΗΜΑΚΟΣ

— [ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] Πολλάκις ἀνεφύη τὸ ζήτημα, ἐὰν ἡ βυθοκόρος ἀποτελῇ «πλοῖον», συμφώνως τῇ ἐννοίᾳ τοῦ Διεθνοῦς Κανονισμοῦ πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεων. Τὸ ἐφετεῖον ὅμως τῆς Βενετίας ἀπεφάνθη κατ᾽ ἀρχὴν ἀποφατικῶς (ἀπόφ. 3 Μαρτ. 1876), ἀκόμη δὲ καὶ ὅταν ἡ βυθοκόρος δύναται νὰ κινῆται διὰ τῶν ἰδίων της μέσων, διότι ἡ κίνησις αὕτη δὲν εἶναι πρὸς ναυτιλίαν (ὁμοίως, 5 Ἀπριλίου 1883. Ὅρα καὶ *Π. Ρεδιάδου* «Ἑρμηνεία τοῦ Διεθνοῦς Κανονισμοῦ πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεων κατὰ θάλασσαν»). Σ. Ε. Λ.

βυθοκορῶ (—*έω*)· καθαρίζω τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης διὰ τῆς βυθοκόρου || ἐκβαθύνω τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης.

βυθομέτρησις (ἡ), —*εως*· ἡ δι᾽ εἰδικῶν μέσων ἐξακρίβωσις τοῦ βάθους τῆς θαλάσσης εἴς τι σημεῖον αὐτῆς.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἡ βυθομέτρησις ἐκτελεῖται πλησίον μὲν τῶν ἀκτῶν ἀπὸ λέμβου, διὰ κοινῶν βολίδων προσδεδεμένων ἐπὶ βολιδοσχοίνων μήκους μέχρι 30 ὀργυιῶν, μακρὰν δὲ τούτων, ἐν τῇ ἀνοικτῇ θαλάσσῃ, ἀπὸ πλοίου καὶ διὰ βολίδων προσδεδεμένων εἰς τὸ ἄκρον συρματοσχοίνου περιειλιγμένου ἐπὶ τυμπάνου βολιστικῆς μηχανῆς (βλ. βολιστικαὶ *μηχαναί*). Τὰ ἀνευρισκόμενα βάθη, ὧν ἡ θέσις (στίγμα) προσδιορίζεται ἀκριβῶς, μεταφέρονται κατόπιν ἐπὶ τῶν ναυτικῶν χαρτῶν. Πλησίον τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ ἐκφράζοντος τὸ βάθος ἀναγράφεται πολλάκις διὰ συνθηματικῶν ἐπιτμήσεων καὶ ἡ ποιότης τοῦ βυθοῦ.

Ὁ καθορισμὸς τῆς θέσεως τῶν βυθομετρήσεων γίνεται διὰ τοῦ καλουμένου γραφικοῦ τριγωνισμοῦ ἢ διὰ δεκτικῶν γωνιῶν, ἐφ᾽ ὅσον τὰ σημεῖα κεῖνται ἐν ὄψει ἀκτῆς καὶ εἰς κατάλληλον θέσιν ὡς πρὸς τὰ σημεῖα τριγωνισμοῦ. Ἐὰν αἱ βυθομετρήσεις ἐκτελοῦνται ἐν ὄψει ἀκτῆς ἢ μακρὰν ταύτης, εἰς θέσιν ἐν ᾗ δὲν ὑπάρχουσι σημεῖα τριγωνισμοῦ, τότε πρὸς ἀκριβῆ προσδιορισμὸν τῆς θέσεως χρησιμοποιοῦνται ἅπασαι αἱ ἐν χρήσει μέθοδοι τῆς ναυτιλίας (προσδιορισμὸς τοῦ στίγματος δι᾽ ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων, διὰ τομῆς δύο ἢ καὶ περισσοτέρων εὐθειῶν ὕψους κλπ.).

Αἱ βυθομετρήσεις γίνονται πυκνότεραι ἢ ἀραιότεραι ἀναλόγως τῆς κλίμακος τοῦ ὑπὸ ὑποτύπωσιν χάρτου, εἰς τρόπον ὥστε οὗτος νὰ μὴ ἀφίνῃ πολλὰ κενά, ἀλλ᾽ οὔτε καὶ τὰ ἐπὶ τούτου μέλλοντα ν᾽ ἀναγραφῶσι βάθη νὰ εἶναι τόσον πυκνά, ὥστε νὰ δυσχεραίνεται ἡ ἀνάγνωσις τοῦ χάρτου. Ἡ συνήθως τηρουμένη ἀπόστασις μεταξὺ τῶν ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀναγραφομένων βυθῶν εἶναι 0.01 τοῦ μέτρου. Εἰς μέρη ὅμως ἐπικίνδυνα (ὡς π. χ. ἐκτάσεις πλησίον τῶν ἀκτῶν, δίαυλοι κλπ.) ἡ ἀπόστασις εἶναι 0,005 τοῦ μέτρου. Εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος ἡ ἀπόστασις φθάνει τὰ 0,02 τοῦ μέτρου ἢ καὶ περισσότερον.

Προκαταρκτικὴ ἐργασία. Ἀφοῦ προηγουμένως ὑπὸ τοῦ ὑδρογράφου ἀξιωματικοῦ μελετηθῇ ὁ τρόπος τῆς καλυτέρας καὶ λεπτομερεστέρας βυθομετρήσεως καὶ ὁρισθῶσι τὰ τριγωνομετρικὰ σημεῖα ὡς καὶ τὰ μέρη εἰς ἃ θὰ ἐκτελεσθῶσι βολίσματα ἀπὸ λέμβου καὶ βολίσματα ἀπὸ πλοίου, διαχωρίζεται κατόπιν ἡ ἔκτασις εἰς τμήματα διὰ χαράξεως, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, γραμμῶν εἴτε παραλλήλως, εἴτε κυκλικῶς, εἴτε ἀκτινοειδῶς. Τὰς γραμμὰς ταύτας ὀφείλει κατόπιν ν᾽ ἀκολουθήσῃ ὁ ἐκτελῶν τὰ βολίσματα ὑδρογράφος, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ ἐπέλθῃ κομμία σύγχυσις κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν βυθομετρήσεων. Ἡ ἀπόστα-

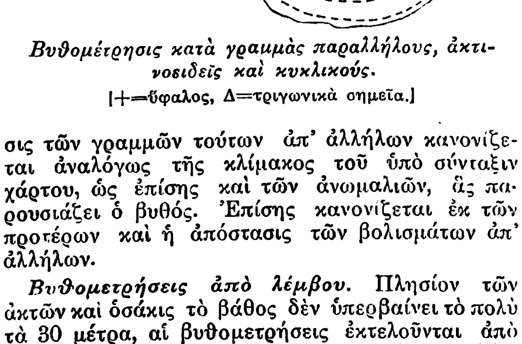

Βυθομέτρησις κατὰ γραμμὰς παραλλήλους, ἀκτινοειδεῖς καὶ κυκλικούς.

[+=ὕφαλος, Δ=τριγωνικὰ σημεῖα.]

σις τῶν γραμμῶν τούτων ἀπ᾽ ἀλλήλων κανονίζεται ἀναλόγως τῆς κλίμακος τοῦ ὑπὸ σύνταξιν χάρτου, ὡς ἐπίσης καὶ τῶν ἀνωμαλιῶν, ἃς παρουσιάζει ὁ βυθός. Ἐπίσης κανονίζεται ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἡ ἀπόστασις τῶν βολισμάτων ἀπ᾽ ἀλλήλων.

Βυθομετρήσεις ἀπὸ λέμβου. Πλησίον τῶν ἀκτῶν καὶ ὁσάκις τὸ βάθος δὲν ὑπερβαίνει τὸ πολὺ τὰ 30 μέτρα, αἱ βυθομετρήσεις ἐκτελοῦνται ἀπὸ λέμβου. Αἱ πρὸς τοῦτο χρησιμοποιούμεναι λέμβοι φέρουσιν 6—10 κώπας, ἐπιβιβάζονται δὲ ἐπ᾽ αὐτῶν τὰ ἑξῆς εἴδη: α᾽) 2 βολίδες κοιναὶ φέρουσαι συνήθως εἰς τὸ κάτω μέρος ἐνσκαφὴν πρὸς τοποθέτησιν στέατος (ἐφ᾽ οὗ κατὰ τὴν βυθομέτρησιν προσκολλᾶται ποσότης βυθοῦ διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς ποιότητος αὐτοῦ), προσδεδεμέναι δὲ ἐπὶ βολιδοσχοίνων μήκους 50 μέτρων· 1 βολὶς ἀμοιβή· 2 κοντοὶ βολιστικοί· μία μικρὰ βολιστικὴ μηχανὴ Τόμψωνος (διὰ βάθη μεγαλύτερα τῶν 50 μέτρων, ὁσάκις λόγῳ τῆς δυσκολίας ἑλιγμῶν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐκτελεσθῶσιν αἱ βυθομετρήσεις ἀπὸ πλοίου καὶ γίνονται ἀπὸ λέμβου)· μία διόπτρα θαλάσσης (βυθοσκόπιον) διὰ τὴν εὐχερεστέραν παρατήρησιν τοῦ βυθοῦ καὶ τὸν πρόχειρον προσδιορισμὸν τῆς ποιότητος αὐτοῦ· 1 μικρὰ πυξίς· 1 ἑξάς, διόφθαλμα, ὡρολόγιον μετὰ δευτερολεπτοδείκτου, τετράδιον διὰ τὴν καταχώρησιν τῶν βυθομετρήσεων, χάρτης ἐφ᾽ οὗ ἐχαράχθη ὁ τρόπος τῆς ἐκτελέσεως τῶν βυθομετρήσεων, σήματα κλπ. Τὸ πλήρωμα τῆς λέμβου ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν ὑδρογράφον ἀξιωματικόν, ἀπὸ 1 ὑπαξιωματικὸν πηδαλιοῦχον, ἀπὸ ἕνα βολιστὴν καὶ ἀπὸ τοὺς ἐρέτας.

Διὰ σήματος ὁ ἀξιωματικὸς ὑδρογράφος εἰδοποιεῖ τοὺς σταθμοὺς ἀπὸ τῆς λέμβου, ὅτι εἶναι ἕτοιμος διὰ τὴν ἔναρξιν τῶν βολισμάτων, οἱ δὲ παρατηρηταί, οἱ εὑρισκόμενοι εἰς τὰ τριγωνομετρικὰ σημεῖα, εἰδοποιοῦσι τοῦτον ὅτι εἶναι ἐπίσης ἕτοιμοι, δι᾽ ἀνοίγματος τοῦ ὀλεξηλίου τοῦ σταθμοῦ. Ὁ βολιστὴς ἄρχεται τότε τῶν βυθομετρήσεων, προσπαθεῖ δὲ νὰ ἐκτελῇ ταύτας εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν ἰσόχρονα διαστήματα, ὑψώνων ἑκάστοτε τὸ σῆμα ἐνάρξεως καὶ πέρατος τούτων. Οἱ παρατηρηταὶ σκοπεύουσι ταυτοχρόνως τὴν λέμβον, σημειώνοντες ἀκριβῶς τὴν ὥραν ὡς καὶ τὰς γωνίας σκοπεύσεως. Ὁ ἐκτελῶν τὰς βυθομετρήσεις καταχωρεῖ ἐπίσης ἐπὶ τοῦ τετραδίου βυθομετρήσεων τὴν ὥραν, τὸ εὑρεθὲν βάθος, τὰς ληφθείσας δεκτικὰς γωνίας, τὴν ποιότητα τοῦ βυθοῦ, ὡς καὶ τὸ σχῆμα τῆς ἀκτῆς (εἰς περίπτωσιν καθ᾽ ἣν τὸ βόλισμα ἐκτελεῖται πλησίον ταύτης).

Βυθομετρήσεις ἀπὸ πλοίου. Ὁσάκις τὸ βάθος εἶναι μεγαλύτερον τῶν 30 μέτρων, αἱ βυθομετρήσεις ἐκτελοῦνται οὐχὶ ἀπὸ λέμβου, ἀλλ᾽ ἀπὸ πλοίου (ἢ καὶ βενζινακάτου ἢ ἀτμακάτου). Αἱ βυθομετρήσεις ἐν ὄψει ἀκτῶν, εἰς ἃς ὑπάρχουσι καὶ τριγωνομετρικὰ σημεῖα, ἐκτελοῦνται κατὰ τὸν αὐτὸν ὡς καὶ ἀνωτέρω τρόπον. Εἰς τὰς βυθομετρήσεις ἀνοικτῆς θαλάσσης, ὅταν δὲν ὑπάρχουσι τριγωνομετρικὰ σημεῖα, ὁ προσδιορισμὸς τῆς θέσεως (στίγμα) τῶν βυθομετρήσεων γίνεται δι᾽ ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων.

Ἐπὶ τῶν πλοίων ὑπάρχουσιν εἰδικαὶ βολιστικαὶ μηχαναί (Τόμψωνος, Λούκας κλπ.), αἵτινες μόλις ὡς ἡ βολὶς φθάσῃ εἰς τὸν βυθὸν σταματῶσιν αὐτομάτως καὶ δίδουσιν ἐπὶ μετρητικοῦ ὀργάνου ἀπ᾽ εὐθείας τὸ βάθος εἰς μέτρα ἢ ὀργυιάς. Διὰ τῶν μηχανῶν τούτων, δι᾽ ὧν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτελῶμεν βολίσματα εἰς πολὺ μεγάλα βάθη, ἐπιταχύνομεν κατὰ πολὺ τὰς βυθομετρήσεις, διότι εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιῶμεν τοιαύτας καὶ ὅταν ἀκόμη τὸ πλοῖον εὑρίσκεται ἐν κινήσει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Α. Χρυσάνθη*, Ὑδρογραφία.—*Ι. Μπούμπουλη* Ὑδρογραφία.—*J. Hawley*, Hydrographic Manual (1928).

Ν. Ι. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

—*[Στρατ.]* Κατὰ τὰς στρατιωτικὰς μεταφοράς, προκειμένης τῆς ζεύξεως ποταμοῦ τινος, εἶναι ἀπαραίτητος ἡ πρὸ πάσης ἐργασίας *βυθομέτρησις* αὐτοῦ. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τείνεται κατὰ μῆκος τοῦ ἄξονος τῆς κατασκευασθησομένης γεφύρας ἓν σχοινίον Διὰ μιᾶς σχεδίας ἓν συνεργεῖον ἐξ ἑνὸς βαθμοφόρου καὶ δύο στρατιωτῶν φερόντων κάμακας μετακινεῖται κατὰ μῆκος τοῦ σχοινίου, καὶ ἀνὰ 4 μέτρα (ἢ περισσότερον ἀναλόγως τοῦ ἀνοίγματος τῶν ζευγμάτων), καταμετρεῖ τὸ βάθος τοῦ πυθμένος καὶ ἐξετάζει τὴν μορφὴν καὶ σύστασιν αὐτοῦ. Ἡ ἐργασία αὕτη ἐπεκτείνεται ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ ἄξονος τῆς γεφύρας εἰς ἀπόστασιν ἀνάλογον τοῦ πλάτους, τὸ ὁποῖον θὰ δώσωμεν εἰς ταύτην. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς βυθομετρήσεως ἀναγράφονται εἰς φύλλον χάρτου, ὅπερ δίδεται κατόπιν εἰς τὸν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ συνεργείου κατασκευῆς βάθρων.

Πρὸς εὐκολίαν τῆς ἐργασίας τοῦ συνεργείου βυθομετρήσεως, ἐνδείκνυται ἡ ἐκ τῶν προτέρων ἐπισήμανσις διὰ λευκῆς ταινίας ἐπὶ τοῦ σχοινίου τῶν σημείων, εἰς ἃ θὰ γίνῃ ἡ καταμέτρησις.

Ἂν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς βυθομετρήσεως δίδῃ ἔδαφος σκληρόν, δυνάμεθα νὰ κατασκευάσωμεν γέφυραν ἐπὶ βαστάκων, ἂν τοὐναντίον μαλακόν, δέον ἀπαραιτήτως νὰ καταφύγωμεν εἰς τοὺς πασσάλους. Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

βύθος (τό)· δημοτ. ἡ κατάστασις τοῦ βυθισμένου εἰς νάρκην ἕνεκα νόσου ἢ εἰς ὕπνον βαθύν, λήθαργος· «εἶναι πεσμένος σὲ βύθος». (Ἡ λέξις παρήχθη ἀναδρομικῶς ἀπὸ τοῦ *βυθίζομαι.*) Β. Φ.

Βύθος *[Γεωγρ.].* Ὄνομα φάραγγος τοῦ Ὀλύμπου ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ ἄνωθεν τῆς κωμοπόλεως Λιτοχώρου. Σχηματίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμίου Ἐνιπέως, ὅστις διανοίγει διὰ τῆς φάραγγος ταύτης τὰ ἀνατολικὰ αὐτοῦ ἀντερείσματα. Λόγῳ τῆς ἀποτομότητος τῶν ὀχθῶν αὐτῆς εἶναι ἀδιάβατος. Ι. Σ. Σ.

Digitized by Google

βυθὸς (ὁ)· στερεὰ κοίτη, ἐφ' ἧς ὄγκος ὕδατος: «βυθὸς θαλάσσης,—λίμνης,—ποταμοῦ»· || βάθος ὑπερβολικόν.

—[ΩΚΕΑΝΟΓΡ.] Ἡ ἐξέτασις τοῦ βυθοῦ, ἡ ὁποία ἔχει μέγιστον ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς ναυτιλλομένους, χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος. Ἤδη ὁ *Ἡρόδοτος* εἶχε παρατηρήσει ὅτι εἰς ἀπόστασιν 25 μιλλίων ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας ἡ βολὶς ἔφερεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ποσότητα ἰλύος ἐκ βάθους 10 ὀργυιῶν (18 περίπου μέτρων). Ὁ *Στράβων* προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν προέλευσιν τῶν ἀποθεμάτων τοῦ βυθοῦ, τὰ ὁποῖα εἶναι μεγαλυτέρου μεγέθους πλησίον τῶν ἀκτῶν καὶ μικροτέρου εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐμελέτησαν τὸν βυθὸν ὁ Ἄραψ γεωγράφος Α Μπιρουνί, ὁ Γερμανὸς Koopmann, ὁ Γάλλος P. Garcie κλπ. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους διάσημοι μελετηταὶ τοῦ βυθοῦ ὑπῆρξαν ὁ Marsigli, ὁ Beccari, ὁ Delesse, γράψας τὴν «Lithologie du fond des mers» καὶ καταρτίσας τὴν «Carte lithologique des mers de France», ὁ Thoulet, οἱ J. Murray καὶ Renard, οἵτινες κατήρτισαν χάρτην τῶν ἀποθεμάτων τοῦ Β. Ἀτλαντικοῦ καὶ τῶν ἀποθεμάτων μεγάλου βάθους ὁλοκλήρου τοῦ ὠκεανοῦ.

Σύστασις τοῦ ὑφάλου ἐδάφους. Τὸ ὕφαλον ἔδαφος ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ ἑξῆς 2 μέρη: α') ἀπὸ τὸ ἐπιφανειακὸν μέρος τῆς ἐξωτάτης στιβάδος τοῦ γηΐνου φλοιοῦ καὶ β') ἀπὸ ἀποθέματα διαφόρου φύσεως, ἅτινα καλύπτουσι τὴν στιβάδα ταύτην καὶ τῶν ὁποίων τὸ πάχος εἶναι πολλάκις μέγα. Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τὰ ἀποθέματα ταῦτα προέρχονται ἐκ τῆς διαβρώσεως αὐτοῦ τούτου τοῦ κυρίως γηΐνου φλοιοῦ (διαβρωτικὴ ἐνέργεια τοῦ ὕδατος ἐπὶ τῶν ἀκτῶν ὑπὸ τῶν κυμάτων, παλιρροίας ἢ ὑπὸ διαφόρων ἄλλων ἀτμοσφαιρικῶν αἰτίων, ἀνέμου, μεταβολῶν θερμοκρασιῶν, ὡς ἐπίσης καὶ ὑπὸ τῆς μεταφορικῆς ἐνεργείας τοῦ ὕδατος κ.λ.π.). Ἡ ἀπόθεσις τοῦ ὑλικοῦ τούτου ἐπὶ τοῦ βυθοῦ γίνεται κανονικῶς. Κατ' ἀρχὰς ἀνευρίσκομεν πλησίον τῶν ἀκτῶν μεγάλα τεμάχια γωνιώδη, κατόπιν κάχληκας, ψήφους καὶ τέλος ἄμμον. Εἰς πᾶν ἄλλο μέρος ἀπέχον πολὺ τῆς ἀκτῆς ὁ γήϊνος φλοιὸς καλύπτεται ἀπὸ ἀποθέματα διαφόρου φύσεως, ἅτινα συνίστανται κυρίως ἐξ ἰλύος.

Προέλευσις τῶν ἀποθεμάτων. Τὰ ἀποθέματα εἶναι 1ον) ὀργανικῆς προελεύσεως καὶ 2ον) ἀνοργάνου προελεύσεως. Εἰς τὰ ὀργανικῆς προελεύσεως ὑπάγονται τὰ ὀργανικὰ λείψανα τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸ βασίλειον τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζῴων. Ἐκ τούτων τὰ πρῶτα εἶναι σπανιώτερα ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸ ζωϊκὸν βασίλειον (λείψανα ἰδίᾳ φυκῶν μὲ περίβλημα πυριτικὸν ἢ ἀσβεστολιθικόν). Τὰ λείψανα τῶν ζῴων τὰ ἀνευρισκόμενα εἰς ἀποθέματα βαθέων θαλασσῶν εἶναι πυριτικὰ (ἀκτινόζῳα, ἀκάνθια—spicules—σπόγγων κ. τ. λ.) ἢ ἀσβεστολιθικά, ἅτινα εἶναι καὶ ἀφθονώτερα (τρηματόκογγα κοράλλια κτλ.). Εἰς τὰ τῆς ἀνοργάνου προελεύσεως ὑπάγονται: α') τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς διαβρώσεως τῶν ἀκτῶν (ἠπειρωτικῆς προελεύσεως, χαρακτηριζόμενα ἐκ τῆς μεγάλης ποσότητος χαλαζίου -quartz) ἢ τὰ τῆς ἡφαιστειογενοῦς προελεύσεως ἢ τέλος τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς μεταφορικῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνέμου (κόνις κοσμικῆς προελεύσεως)· β') τὰ δευτερογενῆ, ἅτινα παράγονται συνθετικῶς ἐν τῷ βυθῷ (ἄργιλλος, κόνδυλοι ἐκ μαγγανίου ἢ βαρίου (manganèse or barium nodules), γλαυκονίτης, ζεόλιθοι κτλ.) καὶ γ') τὰ ὑπεργήϊνα (extra terrestial materials), συνιστάμενα ἐκ μικροτάτων μεταλλικῶν σφαιριδίων (spherules) περιβαλλομένων ὑπὸ στρώματος μαγνητικοῦ ὀξειδίου τοῦ σιδήρου, εἰς ὃ ὀφείλεται τὸ μελανὸν χρῶμα, ἡ μεταλλικὴ λάμψις ὡς καὶ αἱ μαγνητικαὶ ἰδιότητες. Τὰ σφαιρίδια ταῦτα ἀνευρίσκονται εἰς μικροτάτην ποσότητα εἰς τὴν χώραν ἰδίᾳ τῆς ἐρυθρᾶς ἀργίλλου, προέρχονται δὲ ἐκ τῆς πτώσεως μετεωριτῶν ἢ διαττόντων ἀστέρων.

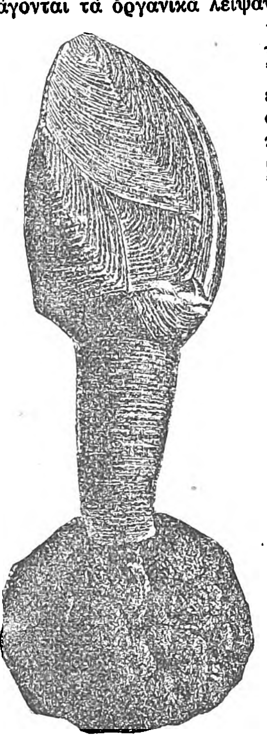

Κόνδυλος μαγγανίου ἐφ' οὗ ἔχει προσκολληθῆ ἐντομόστρακόν τι τῆς τάξεως τῶν θυσανοπόδων (Scalpellum Darwinii).

[Κατὰ Murray καὶ Renard (Challenger).]

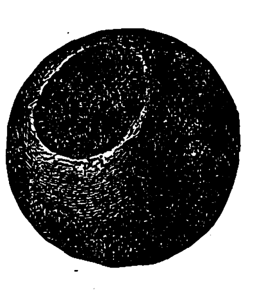

Μικρὸν μέλαν μεταλλικὸν σφαιρίδιον ἀνευρισκόμενον ἐντὸς τῆς ἐρυθρᾶς ἀργίλλου, προερχόμενον ἐκ μετεωριτῶν.

[Κατὰ Murray καὶ Renard (Challenger).]

Διαίρεσις τῶν ἀποθεμάτων τοῦ βυθοῦ. Κατὰ τὸν *Murray* καὶ *Renard* τὰ ἀποθέματα τοῦ βυθοῦ διαιροῦνται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας: Α') *Τὰ χερσογενῆ ἀποθέματα*, ἅτινα περιέχουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τεμάχια προερχόμενα ἐκ τῆς διαβρώσεως τῶν ἀκτῶν μετὰ ὀργανικῶν λειψάνων (ὀργανισμοὶ *βένθους*) καὶ Β') Τὰ *πελαγικὰ ἀποθέματα* περιέχοντα ἐλάχιστα τεμάχια ἠπειρωτικῆς προελεύσεως, ἀποτελούμενα δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ λείψανα πελαγικῶν ὀργανισμῶν (*πλαγκτὸν ὠκεάνιον*). Ὁ κάτωθι πίναξ παριστᾷ τὴν κατανομὴν τῶν ἀποθεμάτων ἀνὰ τὰ διάφορα βάθη:

I Πελαγικὰ ἀποθέματα	Ἐρυθρὰ ἄργιλλος	*Ἀποθέματα μεγάλου βάθους*
	Ἰλὺς ἀκτινοζῴων	
	Ἰλὺς διατόμων	
	Ἰλὺς γλοβιγερινῶν	
	Ἰλὺς πτεροπόδων	
II Χερσογενῆ ἀποθέματα	Ἰλὺς κυανῆ	
	Ἰλὺς ἐρυθρὰ	
	Ἰλὺς καὶ ἄμμος πρασίνη	
	Ἰλὺς καὶ ἄμμος ἡφαιστειογενὴς	
	Ἰλὺς καὶ ἄμμος κοραλλίων	
	Ἄμμος, ψῆφοι, ἰλὺς κλτ.	*Ἀποθ. μικροῦ βάθ. Παράκτια ἀποθέμ.*

Εἰς τὰ χερσογενῆ ἀποθέματα ὑπάγονται καὶ τὰ *παράκτια ἀποθέματα* (dépôts littoraux, littoral deposits), ἅτινα ἀνευρίσκονται πλησίον τῶν ἀκτῶν εἰς τὸ τμῆμα τὸ ὑφιστάμενον τὴν ἐπίδρασιν τῆς παλιρροίας. Τὰ ἀποθέματα ταῦτα προέρχονται ἐκ τῆς ἀμέσου διαβρώσεως τῶν ἀκτῶν ὑπὸ τῶν κυμάτων, παλιρροίας κλπ., εἴτε ἐκ τῆς μεταφορικῆς ἐνεργείας τοῦ ὕδατος (ὑλικὸν μεταφερόμενον ὑπὸ ποταμῶν κλπ.).

I. Χερσογενῆ *ἀποθέματα* (Dépôts terrigènes). Τὰ ἀποθέματα ταῦτα, ἀποτελούμενα ἀπὸ ἰλύν, ἀνευρίσκονται εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς καὶ εἰς σχετικῶς μεγάλα βάθη. Ἡ ἐν αὐτοῖς ἰλὺς προέρχεται ἐκ τῆς διαβρώσεως τῶν καθαρῶς γηΐνων ἀποθεμάτων (ἐξαιρέσει τῆς ἰλύος τῆς προερχομένης ἐκ τῆς διαβρώσεως κοραλλιογενῶν νήσων, ὡς καὶ τῆς ἡφαιστειογενοῦς προελεύσεως ἰλύος), μεταφέρεται ὑπὸ τῶν κυμάτων ἢ ρευμάτων μακρὰν τῶν ἀκτῶν καὶ καθιζάνεται βραδέως ἐπὶ τοῦ βυθοῦ καὶ διακρίνεται εἰς:

1) *Ἰλὺν κυανῆν* (Vases bleues, blue mud). Ἡ ἰλὺς αὕτη κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς συλλογῆς παρουσιάζει χρῶμα ὑποκύανον, ὀφειλόμενον εἰς οὐσίας ὀργανικὰς ὡς καὶ εἰς τὸν ἐν λεπτοτάτῳ διαμερισμῷ περιεχόμενον θειοῦχον σίδηρον, ἐξ οὗ πολλάκις καὶ ἡ ὑπὸ τῆς ἰλύος ταύτης ἀναδιδομένη χαρακτηριστικὴ ὀσμὴ τοῦ ὑδροθείου. Ἡ ἰλὺς αὕτη ἀπαντᾶται εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ εἰς τὰς ἀρκτικὰς χώρας.

2) *Ἰλὺν ἐρυθρὰν* (Vases rouges, red mud). Τὸ χρῶμα τῆς ἰλύος ταύτης κυμαίνεται ἀπὸ κιτρινέρυθρον μέχρις ἐρυθροφαίου, ὀφείλεται δὲ εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ ὑπεροξειδίου τοῦ σιδήρου. Ἐν αὐτῇ δὲν παρατηρεῖται οὔτε γλαυκονίτης, οὔτε θειοῦχος σίδηρος. Μεταφέρεται ὑπὸ τῶν ποταμῶν Ἀμαζονίου καὶ Ὀρενόκου καὶ ἀποτίθεται ἐπὶ τῆς ΒΑ. ἀκτῆς τῆς Ν Ἀμερικῆς καὶ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Γιαγκτσὲ-Κιάγκ, ἀποτιθεμένη ἐπὶ τῆς Κιτρίνης θαλάσσης.

3) *Ἰλὺν καὶ ἄμμον πρασίνην* (Vases et sables vertes, green mud and sand). Αὕτη διαφέρει τῆς κυανῆς ἰλύος ὡς περιέχουσα γλαυκονίτην (ἔνυδρον πυριτικὸν σίδηρον) ὅστις ἔχει χρῶμα πράσινον, καὶ μεγαλυτέραν ποσότητα ὀργανικῶν οὐσιῶν, ἰδίᾳ τρηματοκόγχων. Ἡ ἰλὺς αὕτη ἀπαντᾶται πλησίον τῶν ἀκτῶν εἰς ἃς δὲν ὑπάρχουσιν ἐκβολαὶ μεγάλων ποταμῶν, ὡς π.χ. ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ καὶ εἰς τὰς ἀκτὰς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

Εἰς τὰ χερσαῖα ἀποθέματα καταλέγονται ἐπίσης: α') ἡ *ἰλὺς ἡφαιστειογενοῦς προελεύσεως* ἀνευρισκομένη συνήθως πέριξ τῶν ἡφαιστειογενῶν νήσων· β') *ἰλὺς* προερχομένη ἐκ τῆς διαβρώσεως *κοραλλιογενῶν νήσων*· γ') *κάχληκες* καὶ *λίθοι* μεμονωμένοι, προερχόμενοι εἴτε ἐκ τῆς μεταφορικῆς ἐνεργείας τῶν πλωτῶν πάγων εἴτε καὶ ριπτόμενοι ὑπὸ πλοίων κατὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ ἕρματος αὐτῶν, καὶ δ') τὰ *αἰολικὰ ἀποθέματα*, ἅτινα ὀφείλονται εἰς τὴν γηΐνην κόνιν ἢ σποδὸν ἥτις μεταφερομένη μακρὰν τῶν ἀκτῶν καθιζάνεται βραδέως εἰς τὸν βυθόν.

II. Πελαγικὰ ἀποθέματα (Dépôts pélagiques). Ταῦτα ἀποτελοῦνται οὐχὶ ἐκ σωματιδίων γηΐνης προελεύσεως, ἀλλ' ἐκ μικροτάτων σκελετῶν ἢ λειψάνων ζῴων ἢ φυτῶν (ἐξαιρέσει μόνον τῆς ἐρυθρᾶς ἀργίλλου). Ἀναλόγως τοῦ εἴδους καὶ τῆς πληθώρας τῶν σκελετῶν διακρίνονται τὰ ἑξῆς εἴδη:

1) ***Ἐρυθρᾶ ἄργιλλος*** (Argile rouge, red clay). Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἔνυδρον πυριτικὸν ἀργίλλιον, ἀνευρίσκεται δὲ εἰς τὰ πολὺ μεγάλα βάθη, προερχομένη ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως, τῇ ἐπενεργείᾳ τοῦ θαλασσίου ὕδατος, ἀποθεμάτων ἡφαιστειογενοῦς

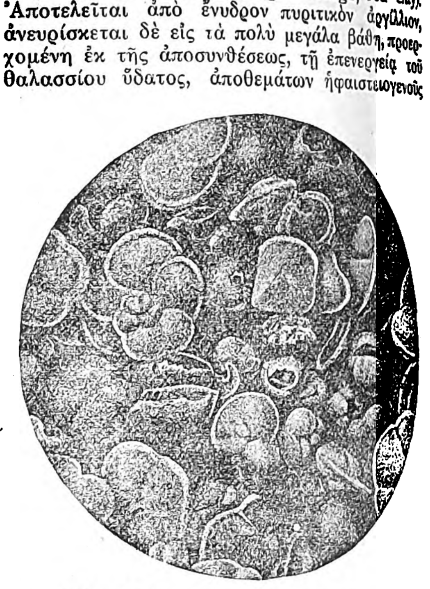

Ἰλὺς γλοβιγερινῶν Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ.

[Κατὰ Murray καὶ Renard (Challenger).]

προελεύσεως. Τὸ χρῶμα αὐτῆς εἶναι ἐρυθρὸν (Ἀτλαντικὸς ὠκεανὸς) ἐκ τῆς παρουσίας ὑπεροξειδίου τοῦ σιδήρου, ἢ ἐρυθρόφαιον (Εἰρηνικὸς ὠκεανὸς) ἐκ τῆς παρουσίας ὀξειδίου τοῦ μαγγανίου. Ἐνίοτε τὸ ὀξείδια τοῦ μαγγανίου περιβάλλουσι στερεὰ σωμάτια καὶ σχηματίζουσι τοὺς κονδύλους ἐκ μαγγανίου (nodules manganesiens). Ἐντὸς τῆς ἐρυθρᾶς ἀργίλλου ἀνευρίσκομεν ἐπίσης καὶ ὀδόντας καρχαριῶν, ὀστᾶ φαλαινῶν, ἀερολίθους κλπ. Ἡ ἐρυθρὰ ἄργιλλος κατὰ Murray καλύπτει ἐπιφάνειαν βυθοῦ ἴσην περίπου πρὸς 130 ἑκατομμύρια τετραγωνικὰ χιλιόμετρα.

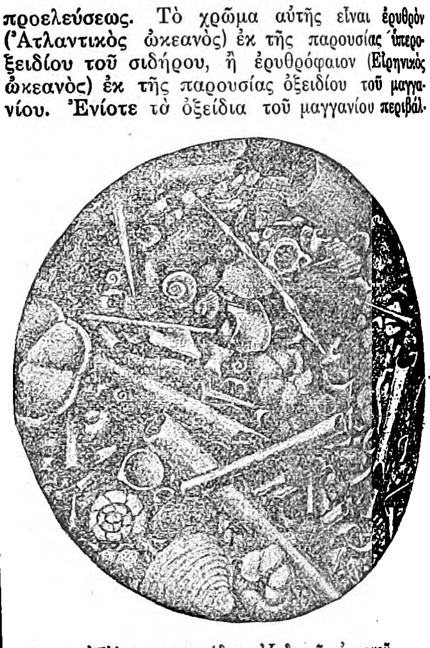

Ἰλὺς πτεροπόδων Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ.

[Κατὰ Murray καὶ Renard (Challenger).]

2) *Ἰλὺς ἀκτινοζῴων* (Vases à radiolaires). Διαφέρει τῆς ἐρυθρᾶς ἀργίλλου μόνον ἐκ τῆς παρουσίας τῶν πυριτικῶν λειψάνων τῶν ἀκτινοζῴων εἰς ἀναλογίαν ἀπὸ 25—80%. Ἀνευρίσκεται εἰς τὸν Εἰρηνικὸν καὶ Ἰνδικὸν ὠκεανὸν εἰς βάθος ἀπὸ 4.500—8.000 μέτρων.

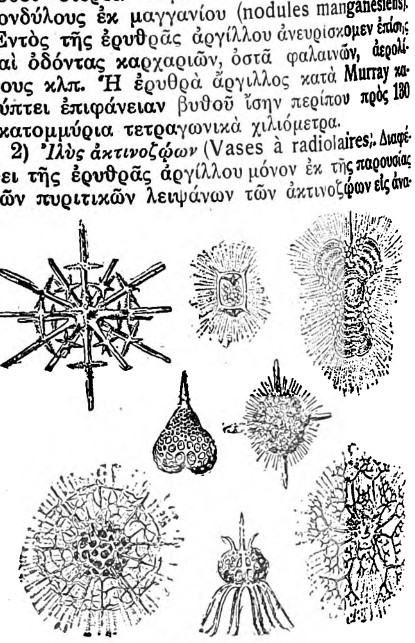

Ἰλὺς ἀκτινοζῴων.

[Ἰσχυρὰ μεγέθυνσις.]

3) *Ἰλὺς διατόμων* (Vase à diatomées). Ἀποτελεῖται ἀπὸ πυριτικοὺς σκελετοὺς διατόμων εἰς περιεκτικότητα μέχρις 60%.

4) *Ἰλὺς γλοβιγερινῶν* (Vases à globigerines, globigerina ooze). Ἀνευρίσκεται εἰς βάθος ἀπὸ

Digitized by Google

1800 μ.—4500 μ. καὶ εἶναι διαδεδομένη ἐφ' ὅλων τῶν ὠκεανῶν ἀπὸ τοῦ Ἰσημερινοῦ μέχρι τῶν μεγαλυτέρων πλατῶν. Ἡ περιεκτικότης ταύτης εἰς

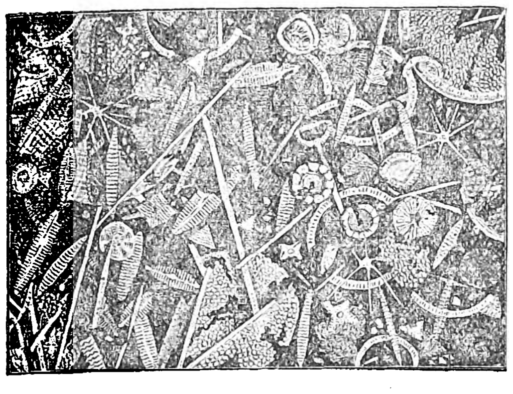

Ἰλὺς διατόμων.

λείψανα γλοβιγερινῶν εἶναι τοὐλάχιστον 30 %, εἰς ἀνθρακικὸν δὲ ἀσβέστιον μέχρις 95 %.

5) *Ἰλὺς πτεροπόδων* (Vases à ptéropodes). Χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς παρουσίας λειψάνων πτεροπόδων μέχρις 30%. Τὸ βάθος εἰς ὃ ἀνευρίσκεται ποικίλλει ἀπὸ 700—3000 μ. Πέραν τῶν 3000 μ. δὲν ἀνευρίσκεται, καθότι ὑποστηρίζεται ὅτι τὸ λεπτότατον περίβλημα τῶν ζῴων τούτων διαλύεται κατὰ τὴν πτῶσιν πέραν ὡρισμένης διαδρομῆς.

Διαίρεσις τῶν ἀποθεμάτων βυθοῦ κατὰ Thoulet. Κατὰ τὸν Γάλλον ὠκεανογράφον *Thoulet*, τὰ ἀποθέματα βυθοῦ ὑποβάλλονται εἰς μηχανικὴν ἀνάλυσιν, ἥτις συνίσταται ἁπλῶς εἰς κοσκίνισμα, πλύσιν δι' ὕδατος καὶ ζύγισιν. Κατὰ ταύτην εἶναι ἀδιάφορον ἐὰν τὸ πυριτικὸν ὀξὺ ἢ τὸ ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον εἶναι ὀργανικῆς ἢ ἀνοργάνου προελεύσεως, λαμβάνονται δὲ ὑπ' ὄψιν μόνον αἱ διαστάσεις τῶν κοκκίων τῶν συνιστώντων τὰ ἀποθέματα. Τὸ κοσκίνισμα γίνεται δι' εἰδικῶν κοσκίνων φερόντων τοὺς ἀριθμοὺς 3, 6, 10. 30, 60, 100 καὶ 200. Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τὰς ὀπάς, αἵτινες περιλαμβάνονται εἰς ἕνα τετραγωνικὸν δάκτυλον, ἤτοι $(27)^2$ χμ.^{2}. Τὰ φέροντα μεγάλας ὀπὰς (χονδρὰ) κόσκινα εἶναι κατεσκευασμένα ἐκ σύρματος σιδηροῦ, τὰ λεπτότερα ἐκ σύρματος ὀρειχαλκίνου καὶ τὰ πολὺ λεπτὰ ἐκ μεταξίνου ὑφάσματος, χρησιμοποιουμένου ἐπίσης καὶ διὰ τὸ κοσκίνισμα τῶν ἀλεύρων (Soie à bluter). Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην τὰ ἀποθέματα βυθοῦ κατατάσσονται ὡς ἀκολούθως:

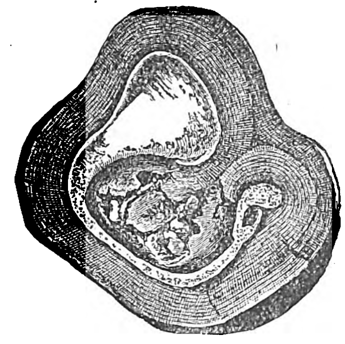

Τομὴ κονδύλου ἐκ μαγγανίου φέροντος εἰς τὸ μέσον ἐν εἴδει πυρῆνος ὀστοῦν.
(Κατὰ Murray καὶ Renard(Challenger).)

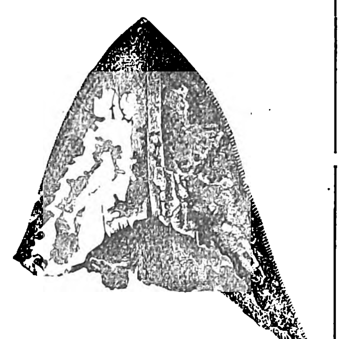

Ὀδοὺς καρχαρίου (Carcharodon Megalodon).
(Κατὰ Murray καὶ Renard(Challengen).)

1) *Βράχος.* Ὁ βυθὸς ὀνομάζεται βραχώδης ὁσάκις ὁ δειγματολήπτης παρουσιάζει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κτυπήματα καὶ ἀναβιβάζεται κενός. 2) *Λίθοι* (pierres), τεμάχια γωνιώδη ἔχοντα βάρος ἀνώτερον τῶν 5 γραμμαρίων. 3) *Κάχληκες* (galets), τεμάχια ἀπεστρογγυλωμένα βάρους ἄνω τῶν 5 γρ. 4) *Ψῆφοι* (graviers) τριῶν κατηγοριῶν: α') *χονδροί*, β') *μέτριοι* καὶ γ') *λεπτοί*, διερχόμενοι ἐξ εἰδικῶν κοσκίνων μεταλλικῶν, φερόντων ἀναλόγως τοῦ μεγέθους ὀπῶν τοὺς ἀριθμοὺς 3, 6 καὶ 10. 5) *Ἄμμος* (sable) τεσσάρων κατηγοριῶν: α') *χονδρή*, β') *μετρία*, γ') *λεπτή*, καὶ δ') *λεπτοτάτη*, συγκρατουμένη ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τῶν κοσκίνων τῶν φερόντων τοὺς ἀριθμοὺς 30, 60, 100 καὶ 200, καὶ 6) *Ἰλὺς λεπτοτάτη* (vase) διερχομένη διὰ τοῦ κοσκίνου ὑπ' ἀριθ. 200. Ἡ ἰλὺς αὕτη ἀποτελεῖται, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ λεπτότατα κοκκία διαφόρων ὀρυκτῶν (π.χ. ἄργιλλος ἀσβεστώδης—vase calcaire), τὰ ὁποῖα δύναται νὰ προσδιορίσῃ τις μικροχημικῶς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ μιᾶς ἀμόρφου ποσότητος, ἥτις ἀποτελεῖται καθαρῶς ἀπὸ ἄργιλλον.

Ἐπειδὴ πολλάκις κατὰ τὴν δειγματοληψίαν ἀνευρίσκεται ἄμμος ἀναμεμειγμένη μετὰ ἰλύος, ἐκ τῆς ἀναλογίας τούτων διακρίνομεν: α') *ἄμμον*, ἐὰν ἰλὺς ὀλιγωτέρα 5%, ἄμμος ἄνω 95%· β') *ἄμμον ἰλυώδη*, ἐὰν ἰλὺς ἀπὸ 5—25%, ἄμμος 95—75%· γ') *ἰλὺν ἀμμώδη*, ἐὰν ἰλὺς ἀπὸ 50—90%, ἄμμος 50—10%· δ') *ἰλύν*, ἐὰν ἰλὺς περισσότερον τῶν 90% καὶ ἄμμος ὀλιγώτερον τῶν 10%. Ἐπίσης ἀναλόγως τῆς ποσότητος τοῦ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου, τὸ ὁποῖον περιέχεται ἐντὸς τοῦ δείγματος, ὀνομάζομεν τοῦτο *ἐλαφρῶς ἀσβεστολιθικόν*, ἐὰν περιέχῃ μέχρι 5% ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον, *μετρίως ἀσβεστολιθικὸν* ἀπὸ 5—25% κλπ. Ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου γίνεται τῇ βοηθείᾳ ἀραιοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος, διὰ τοῦ ὁποίου παραλαμβάνομεν τὸ πρὸς ἐξέτασιν δεῖγμα, τὸ ὁποῖον εἶτα πλύνομεν δι' ὕδατος, ξηραίνομεν καὶ τέλος ζυγίζομεν.

Δειγματοληψία βυθοῦ. Διὰ τὴν ὑποτύπωσιν τῶν χαρτῶν ποιότητος βυθοῦ (βυθολογικοὶ ἢ λιθολογικοὶ χάρται), ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ εἴδους τοῦ βυθοῦ τοῦ ἀγκυροβολίου, εἶναι ἀπαραίτητος ἡ δειγματοληψία βυθοῦ, ἥτις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκτελεῖται ὁμοῦ μετὰ τοῦ βολισμάτος. Διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην χρησιμοποιοῦνται εἰδικὰ ὄργανα, οἱ δειγματολῆπται βυθοῦ. Ἐκ τούτων οἱ πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ εἴδους τοῦ βυθοῦ δειγματολῆπται χρησιμοποιοῦνται ἰδίως παρὰ τῶν ναυτιλλομένων καὶ εἶναι ἁπλαῖ βολίδες φέρουσαι εἰς τὸ κάτω μέρος ἐνσκαφήν, ἐντὸς τῆς ὁποίας τίθεται πρὸ τοῦ βολίσματος ποσότης στέατος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου καὶ προσκολλᾶται τὸ δεῖγμα βυθοῦ ἢ φέρουσιν ἁπλῶς λόγχην ἀκανθωτήν. Τὸ διὰ τῶν βολίδων τούτων συλλεγόμενον δεῖγμα ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶναι ἐλάχιστον, ἀφ' ἑτέρου δέ, ὅπερ καὶ σπουδαιότερον, ἀναμειγνύεται μετὰ τοῦ λίπους καὶ καθίσταται δυσκολωτάτη ἡ γεωλογική του ἐξέτασις. Οἱ πρὸς προσδιορισμὸν τῆς ποιότητος τοῦ βυθοῦ δειγματολῆπται χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ ὠκεανογραφίᾳ, παρέχουσι δὲ ἀφ' ἑνὸς μὲν μεγάλην ποσότητα δείγματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἶναι δυνατὸν πολλάκις νὰ μᾶς δώσωσι καὶ ἰδέαν τῆς διατάξεως τῶν διαφόρων στρωμάτων, ἣν εἶχον τὰ ἀποθέματα ἐν τῷ βυθῷ (Stratification). Οἱ μᾶλλον ἐν χρήσει ἐν τῇ ὠκεανογραφίᾳ εἶναι οἱ ἀκόλουθοι:

1) *Δειγματολήπτης Leger.* Οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ 2 θηκῶν β, β' συνηνωμένων διὰ γιγγλύμου, εἰς τρόπον ὥστε αὗται νὰ δύνανται νὰ κλείωσι καὶ ἀνοίγωσιν εὐχερῶς. Διὰ τοῦ βραχίονος α, ὅστις εἶναι προσηρμοσμένος ἐπὶ τῆς μιᾶς θήκης καὶ δύναται νὰ περιστρέφεται ἐλευθέρως, εἶναι δυνατὸν νὰ διατηρήσωμεν τὸ ὄργανον ἀνοικτόν. Ὅταν τὸ ὄργανον προσκρούσῃ ἐπὶ τοῦ βυθοῦ, αἱ θῆκαι δίστανται καὶ προκαλοῦσι τὴν ἐξαγκίστρωσιν τοῦ βραχίονος. Κατὰ τὴν ἀνύψωσιν ὁ δειγματολήπτης ἀνέρχεται κλειστός, καθόσον αἱ δύο θῆκαι μὴ συγκρατούμεναι πλέον ὑπὸ τοῦ βραχίονος πίπτουσι λόγῳ τοῦ βάρους των συναποκομίζουσαι τὸ δεῖγμα βυθοῦ. Τὰ πλεονεκτήματα τοῦ ὀργάνου τούτου εἶναι ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν συλλέγει ἀρκετὴν ποσότητα δείγματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι τὸ παρεχόμενον δεῖγμα δὲν ὑφίσταται πλύσιν καὶ δὲν παρασύρεται ὑπὸ τοῦ ρεύματος τοῦ θαλασσίου ὕδατος τοῦ σχηματιζομένου κατὰ τὴν ἄνοδον τοῦ ὀργάνου.

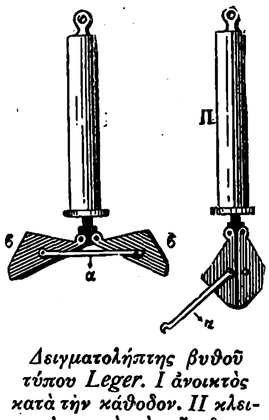

Δειγματολήπτης βυθοῦ τύπου Leger. I ἀνοικτὸς κατὰ τὴν κάθοδον. II κλειστὸς κατὰ τὴν ἄνοδον.

2) *Δειγματολήπτης μετὰ κοτυλῶν καὶ ἐλατηρίου.* Οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ δύο μικρῶν κοτυλῶν ἐν εἴδει κοχλιαρίων, αἵτινες παρὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ὑπερθεν εὑρισκομένου ἰσχυροῦ ἐλατηρίου εἶναι δυνατὸν νὰ μείνωσιν ἀνοικταὶ διὰ τῆς καταλλήλου τοποθετήσεως 2 μικρῶν βραχιόνων εὑρισκομένων ἐντὸς τούτων. Τὸ ὄργανον μόλις εἰσχωρήσῃ ἐντὸς τοῦ βυθοῦ κλείεται αὐτομάτως, καθόσον διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν 2 κοτυλῶν, μεταβάλλεται ἡ θέσις τῶν 2 βραχιόνων οἵτινες παύουσι πλέον νὰ ἀντιδρῶσιν εἰς τὸ ὑπερθεν ἰσχυρὸν ἐλατήριον.

3) *Δειγματολήπτης Buchanan.* Ὁ δειγματολήπτης οὗτος ἀποτελεῖται ἀπὸ σωλῆνα ὀρειχάλκινον (α) μήκους 50—75 ἑκατοστῶν καὶ διαμέτρου 20 χ. μ. Οὗτος εἶναι ἐφωδιασμένος καὶ μὲ βάρος (B), ὥστε νὰ δύναται νὰ εἰσδύῃ εὐκόλως ἐντὸς τοῦ βυθοῦ καὶ ν' ἀποκόπτῃ κύλινδρον ἐξ ἰλύος (boudin). Κατὰ τὴν ἄνοδον τοῦ ὀργάνου εἶναι δυνατόν, ὠθοῦντες μετὰ προσοχῆς ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄκρου τοῦ σωλῆνος διὰ τεμαχίου ξύλου τὸ συλλεγὲν δεῖγμα, νὰ ἐξαγάγωμεν τοῦτο καὶ νὰ παρατηρήσωμεν μάλιστα καὶ τὴν διάταξιν, ἣν εἶχον τὰ διάφορα στρώματα τῶν ἀποθεμάτων τοῦ βυθοῦ (Stratification). Τὸ ὄργανον εἶναι ἐφωδιασμένον καὶ μετὰ φιάλης πρὸς δειγματοληψίαν ὕδατος βυθοῦ, ἥτις κοχλιοῦται εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ σωλῆνος (β) καὶ ἥτις διὰ συστήματος βαλβίδων κατὰ τὴν κάθοδον μὲν μένει ἀνοικτή, κατὰ τὴν ἄνοδον δὲ κλείεται αὐτομάτως. Ἕτερος τύπος δειγματολήπτου εἶναι ὁ τοῦ *Gilson Bull-Dog*, ὁ δειγματολήπτης μετὰ κλειδὸς χρησιμοποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος *Ἀλβέρτου* τοῦ Monaco κλπ. Ὁσάκις ὁ βυθὸς εἶναι βραχώδης, ἀποτελούμενος ἀπὸ κάχληκας, ψήφους κλπ., καὶ θέλωμεν νὰ συλλέξωμεν μεγάλην ποσότητα, μεταχειριζόμεθα τὰς δράγας (dragues).

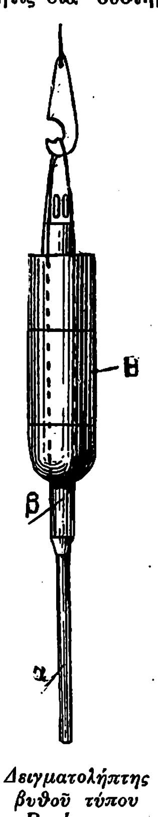

Δειγματολήπτης βυθοῦ τύπου Buchanan.

Διατήρησις τῶν συλλεγομένων δειγμάτων βυθοῦ. Τὰ συλλεγόμενα δείγματα βυθοῦ τὰ προερχόμενα ἀπὸ δειγματολήπτας, εἰς οὓς δὲν διατηρεῖται καὶ ἡ διάταξις, ἣν τὰ διάφορα πετρώματα εἶχον καὶ εἰς τὸν βυθόν, κατ' ἀρχὰς ξηραίνονται ἐντὸς πινακίου καὶ εἶτα φυλάσσονται ἐντὸς μικρῶν σακκιδίων ἐκ λευκοῦ ὑφάσματος. Ἐντὸς τοῦ σακκιδίου τίθεται σημείωμα, εἰς ὃ ἀναγράφεται ὁ τόπος συλλογῆς (στίγμα), τὸ βάθος κλπ. Τὰ διὰ τοῦ δειγματολήπτου Buchanan συλλεγόμενα δείγματα, ἀφοῦ ταῦτα ἐξαχθῶσι μετὰ προσοχῆς ἐκ τοῦ σωλῆνος καὶ σημειωθῇ ἐπ' αὐτῶν τὸ ἄνω καὶ κάτω μέρος, περιτυλίσσονται εἶτα διὰ τεμαχίου ἀπορροφητικοῦ χάρτου καὶ λευκοῦ ὑφάσματος καὶ τοποθετοῦνται ἐντὸς λευκοσιδηρῶν ἢ ξυλίνων κυτίων, εἰς ἃ ἐπίσης τίθεται σημείωμα λεπτομερειακῶν παρατηρήσεων ἐπὶ τῆς συλλογῆς.

Χάρται βυθοῦ (λιθολογικοὶ χάρται). Μετὰ τὴν μηχανικὴν ἀνάλυσιν καὶ κατάταξιν τῶν συλλεγέντων δειγμάτων βυθοῦ εἰς διαφόρους κατηγορίας, προβαίνομεν εἰς τὴν σύνταξιν τῶν *χαρτῶν ποιότητος βυθοῦ* (λιθολογικὸς χάρτης), σημειώνοντες διὰ συμβατικῶν χρωμάτων τὸ εἶδος τοῦ προσδιορισθέντος δείγματος βυθοῦ. Ἡ θέσις τῆς δειγματοληψίας προσδιορίζεται ἀκριβῶς διὰ ναυτιλιακῶν μεθόδων. Ἐὰν ὁ *λιθολογικὸς χάρτης* συνταχθῇ ἐπὶ χάρτου φέροντος κεχαραγμένας καὶ ἰσοβαθεῖς θαλασσίας ἐπιφανείας, τότε καλεῖται *βαθυλιθολογικός*. Οἱ τοιοῦτοι χάρται, ὁσάκις μάλιστα εἶναι λεπτομερεῖς, εἶναι χρησιμώτατοι εἴς τε τὴν ναυτιλίαν ὡς καὶ εἰς τὴν ἁλιείαν.

Συμβατικοὶ χρωματισμοὶ λιθολογικῶν χαρτῶν. *Βράχοι:* χρωματισμὸς κυανοῦς. *Βυθὸς ἀποτελούμενος ἐξ ἀποθεμάτων ἐκ λίθων:* μικρὰ τρίγωνα χρώματος ἐρυθροῦ τοῦ καρμινίου. *Κάχληκες:* κύκλοι χρώματος ἐρυθροῦ τοῦ καρμινίου. *Ψῆφοι:* μεγάλα ἢ μικρὰ στίγματα χρώματος ἐρυθροῦ τοῦ καρμινίου. *Ἄμμος:* συνεχὲς χρῶμα ἐρυθροῦ τοῦ καρμινίου. *Ἄμμος ἰλυώδης:* χρῶμα ἐρυθρὸν ὀλίγον πρὸς τὸ κίτρινον (terre de Sienne brûlée). *Ἰλὺς ἀμμώδης:* κίτρινον χρῶμα ὀλίγον πρὸς τὸ ἐρυθρὸν (ὤχρα κιτρίνη). *Ἰλύς:* κίτρινον χρῶμα. *Κογχύλια ἀκέραια:* σταυροὶ ἀνοικτοῦ κυανοῦ χρώματος. *Κογχύλια τεθραυσμένα:* μικρὰ ραβδία ἀκανόνιστα, χρώματος ἀνοικτοῦ κυανοῦ. *Μαδρέπορα:* πράσινα στίγματα. Βυθὸς κεκαλυμμένος ὑπὸ *φυκῶν:* μικραὶ ὁριζόντιοι γραμμαὶ χρώματος πρασίνου. Οἱ βαθυλιθολογικοὶ οὗτοι χάρται εἶναι πολλάκις χρησιμώτατοι εἰς τὴν ναυσιπλοΐαν ἐν καιρῷ ὁμίχλης, εἰς περίπτωσιν μάλιστα κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ τοπογραφία τοῦ βυθοῦ εἶναι τελείως γνωστή. Ἐπίσης εἰς τὴν ἁλιείαν προσφέρουσι μεγάλας ὑπηρεσίας, καθόσον ἡ ὕπαρξις διαφόρων εἰδῶν ἰχθύων συνδέεται στενῶς μετὰ τῆς λιθολογικῆς φύσεως τοῦ βυθοῦ, εἰς ὃν καταφεύγουσιν εἴτε πρὸς ἀναζήτησιν τροφῆς ἢ πρὸς ἀπόθεσιν ᾠῶν των ἢ καὶ δι' ἄλλους λόγους.

Ραδιενέργεια ἀποθεμάτων βυθοῦ. Τὰ ἀποθέματα βυθῶν μεγάλου βάθους εἶναι πλουσιώτερα εἰς ραδιενέργειαν. Ἡ ἐρυθρὰ ἄργιλλος καθὼς καὶ ἡ ἰλὺς τῶν ἀκτινοζῴων ἔχει περισσοτέραν ραδιενέργειαν ἢ τὰ ἀσβεστολιθικὰ ἀποθέματα τῶν πτεροπόδων καὶ γλοβιγερινῶν.

Χαρακτηρισμὸς βυθοῦ. Ὁ βυθὸς χαρακτηρίζεται ὡς *φανερὸς* ἐὰν οὗτος εἶναι ὁρατὸς εἰς παρατηρητὴν εὑρισκόμενον ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ὡς *ἀφανὴς* δὲ εἰς τὴν ἀντίθετον περίπτωσιν. Ἐκ τῆς διαμορφώσεως ἣν ἔχει ὁ βυθὸς καλεῖται *ὁμαλὸς* (ἐπιφάνεια ἐπίπεδος), *ἀνώμαλος, ὁριζόντιος, ἐπικλινὴς* (ὅταν παρουσιάζῃ κλίσιν) καὶ *κρεμαστὸς* (ὅταν παρουσιάζῃ ἀπότομον κλίσιν). Ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ συλλεγομένου δείγματος ὁ βυθὸς χαρακτηρίζεται ποιοτικῶς εἰς τὸ ἐν χρήσει ναυτικὸν ὀνοματολόγιον ἀναγραφό-

Digitized by Google

μενος κατὰ σύντμησιν εἰς τὰ ἡμερολόγια, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τοὺς ὑδρογραφικοὺς χάρτας ὡς ἑξῆς:

A	ἀμμώδης	α	ἀνώμαλος
B	βραχώδης	ε	ἐρυθρὸς
Bo	βορβορώδης	κ	κυανοῦς
I	ἰλυώδης	μ	μαλακὸς
K	κογχυλιώδης	μλ	μέλας
Kρ	κοραλλιώδης	πλ	πηλώδης
O	ὀστρεώδης	πρ	πράσινος
Π	πηλώδης	σ	σκληρὸς
Πρ	πετρώδης	στ	στιπτος
Φ	φυκώδης	τ	τραχὺς
X	χαληκώδης	φ	φαιὸς
Ψ	ψηφώδης		

Ἐπίσης χαρακτηρίζεται ὡς *ὑπόπετρος*, *ὑπόπηλος*, *μαλακὸς* *κ.λ.π.*

Τέλος ἀπὸ ἀπόψεως ἀγκυροβολίας καλεῖται *ἐπίβολος* ὅταν εἶναι κατάλληλος πρὸς ἀγκυροβολίαν, *δυσεπίβολος* ὅταν παρουσιάζῃ δυσκολίαν εἰς τὴν ἀγκυροβολίαν καὶ *ἀνεπίβολος* ὅταν εἶναι ἀδύνατος πρὸς ἀγκυροβολίαν. Ἐπιτμήσεις ἐνδεικτικαὶ ποιότητος τοῦ βυθοῦ ἀναγραφόμεναι ἐπὶ τῶν ἀγγλικῶν χαρτῶν εἶναι αἱ ἑξῆς:

b	κυανοῦς	oz	βορβορώδης
blk	μέλας	P	χαλικώδης
br	φαιὸς	rd	ἐρυθρὸς
c	χονδρὸς	R	βραχώδης
ck	ἀσβεστολιθικὸς	S	ἀμμώδης
cl	πηλώδης	Sp	σπογγώδης
Crl	κοραλλιώδης	Sh	κογχυλιώδης
d	σκοτεινὸς	Fr	τρηματόκογχος
Di	ἰλὺς διατόμων	Gl	γλοβιγερῖναι
M	ἰλὺς	Pt	πτερόποδα
Md	μαδρέπορα	Rad	ἀκτίνια
Oy	ὀστρεώδης		

Ν. Ι. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Βυθὸς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας *Βοΐου* (τέως Ἀνασελίτσης) τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 593. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ντόλος*. Κεῖται ἐν εὐρείᾳ χαράδρᾳ τοῦ Βοΐου ὄρους, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος εἶναι δασώδης ἐξ ὀξυᾶς καὶ καστανέας, ἐκμεταλλευσίμων, ἔχει δὲ σημαντικὴν κτηνοτροφίαν. Τὸ χωρίον συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς ἕδρας τῆς ἐπαρχίας, μέχρι μὲν Τσοτυλίου διὰ βατῆς ὁδοῦ (6 ὥρ.), ἐκεῖθεν δὲ δι' ἁμαξιτῆς (50 χμτρ.). Ἔχει δημοτ. σχολεῖον (μαθ. 140) καὶ εὐδοκίμως δρῶν σωματεῖον «Ἀγαθοεργὸς Ἀδελφότης Βυθοῦ».

Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος ὑπάγεται ἡ μονὴ τῆς *Ἁγίας Τριάδος*, ἀνεγερθεῖσα τῷ 1792 καὶ περατωθεῖσα τῷ 1802, ὡς καὶ παρ' αὐτὴν ἡ τοῦ *Ἁγίου Πνεύματος*, κοινῶς καλουμένη «*Παλιομονάστηρο*», κτισθεῖσα πρὸ τοῦ 1700. Ἐπίσης μονύδριον ἐν τῇ ἰδίᾳ περιφερείᾳ κείμενον μὲ ναὸν τῶν Ταξιαρχῶν ἀναφέρεται ἀνεγερθὲν πρὸ τοῦ 1600. Δ. Ε. Μ

βυθοσκόπησις (ἡ)· ἡ ἐξέτασις τοῦ βυθοῦ, τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης, τῶν λιμνῶν κττ.

βυθοσκόπιον (τό). Ὄργανον χρησιμεῦον πρὸς ἐξέτασιν τοῦ βυθοῦ, ἄλλως καλούμενον *διόπτρα θαλάσσης* (lunette d'eau) καὶ κοινῶς ὑπὸ τῶν ναυτικῶν καὶ ἁλιέων *γυαλὶ τῆς θάλασσας*. Συνίσταται ἀπὸ κύλινδρον ἐκ χαλκοῦ ἢ ψευδαργύρου μήκους 50 ἑκ. μέχρις 1 μ. καὶ διαμέτρου ἀπὸ 10—25 ἑκ., ὅστις φέρει πλευρικῶς εἰς τὸ ἄνω μέρος 2 χειρολαβάς, εἰς δὲ τὴν βάσιν κλείεται διὰ πλακὸς ὑαλίνης. Ἐὰν βυθίσωμεν τὴν βάσιν τοῦ ὀργάνου ὀλίγα χιλιοστόμετρα ἐντὸς τοῦ ὕδατος καὶ παρατηρήσωμεν ἐκ τῶν ἄνω, βλέπομεν ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς μεγαλύτερον βάθος, ἀφ' ἑτέρου δὲ διακρίνομεν εὐκρινέστερον τὸν βυθὸν ἢ μὲ γυμνὸν ὀφθαλμόν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἡ ἐπίπεδος ὕελος βυθιζομένη ἐντὸς τοῦ ὕδατος ἀφαιρεῖ ὅλας τὰς ρυτιδώσεις τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, αἵτινες διαταράσσουσι τὴν εὐκρινῆ ὅρασιν λόγῳ τῶν ἐκ τῆς διαχύσεως τοῦ φωτὸς προκαλουμένων αἰτίων. Τὸ ὄργανον τοῦτο χρησιμοποιεῖται εὐρέως ὑπὸ τῶν ἁλιέων διὰ τὴν ἁλιείαν διαφόρων ὑδροβίων ζῴων (ὀκτάποδες, ἀχινοὶ κλπ.), ὡς ἐπίσης καὶ ὑπὸ τῶν ναυτικῶν διὰ τὸν πρόχειρον προσδιορισμὸν τοῦ εἴδους τοῦ βυθοῦ. Εἶναι δυνατὸν πολλάκις κατὰ τὴν νύκτα νὰ ἐφοδιάσωμεν τὸ ὄργανον καὶ μὲ ἠλεκτρικὸν λαμπτῆρα, ὅστις προσαρμόζεται ἐντὸς τοῦ κυλίνδρου εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς ὑάλου ἀπόστασιν. Ν. Ι. Σ.

βυθοσκόπος (ὁ) (Bythoscopus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὁμοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τεττιγιδῶν*. Εἶναι ἔντομον μὲ σῶμα ἐπίμηκες, ᾠοειδὲς καὶ μὲ τὸ τελευταῖον ζεῦγος τῶν ποδῶν πολυτριχωτόν. Γνωστὰ 40 περίπου εἴδη, ὧν κοινότερον ὁ *βυθοσκόπος ὁ μακρόχειρ* (Bythoscopus longimanus) ἀπαντῶν εἰς ἀμφότερα τὰ ἡμισφαίρια. Δ. Ν. Π.

Βυθοσκόπος ὁ μακρόχειρ.

βυθυόσπεον (τὸ) (Bythyospeum) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τριτωνιδῶν*. Τὰ μαλάκια ταῦτα ἔχουσιν κόγχην λεπτήν, κωνοειδῆ, διαφανῆ, μὲ κορυφὴν αἰχμηρὰν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ στοματικὸν ἄνοιγμα ἀπεστρογγυλωμένον. Τὰ ἐντὸς τῆς κόγχης ζῷα εἶναι τυφλά. Δ. Ν. Π

Βυϊτὰς (Vuitasse), ***Κάρολος***. Γάλλος θεολόγος (1660—1716). Διατελῶν καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν Παρισίοις καὶ ἀρνηθεὶς νὰ ὑποταγῇ εἰς τὴν παπικὴν βοῦλλαν «Unigenitus» ἐξωρίσθη εἰς Νουαγιόν. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ ἵδρυσις ἀσύλου διὰ τοὺς γέροντας ἢ ἀνικάνους πρὸς ἐργασίαν ἱερεῖς ὑπὸ τὸν τίτλον «Κοινότης τῶν ἱερέων τοῦ Σὰν-Φρανσουὰ-ντὲ Σάλ». —Ω.

Βυϊτρὺ (Vuitry), ***Ἀδόλφος***. Γάλλος πολιτικὸς καὶ διοικητικὸς (1812—1885). Καταλαβὼν πολλὰς ἀλληλοδιαδόχως ἀνωτέρας διοικητικὰς θέσεις, διωρίσθη τῷ 1863 διοικητὴς τῆς Τραπέζης τῆς Γαλλίας. Τῷ 1864 ἐγένετο πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου. Μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἠθικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν προήδρευσεν ἀπὸ τοῦ 1871—1878 τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς ἑταιρείας τῶν σιδηροδρόμων Παρισίων-Λυὼν-Μεσογείου. Ἐδημοσίευσεν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ οἰκονομικὴ ἀταξία καὶ ἡ ὑπερβολὴ τῆς κερδοσκοπίας περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας Λουδοβίκου ΙΔ'» (1885) καὶ ἀφῆκεν ἡμιτελῆ τρίτομον πραγματείαν: «Μελέται περὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς Γαλλίας πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1879». —Β.

βυκάνη (bucina ἢ buccina) *[Ἀρχαιολ.]*. Ὄργανον παραγωγῆς ἤχου, κατεσκευασμένον κατ' ἀρχὰς ἐξ ἁπλοῦ κογχυλίου, κυρτοῦ καὶ χωνοειδοῦς σχήματος. Ἐχρησιμοποιεῖτο ἐνωρίτατα ὑπὸ τῶν ναυτικῶν, ὑπὸ τῶν χωρικῶν καὶ ὑπὸ τῶν ποιμένων, ὡς σάλπιγξ πρὸς ναυτικὴν συνεννόησιν, πρὸς πρόσκλησιν τῶν ποιμνίων καὶ πρὸς ἀναγγελίαν τῶν ὡρῶν καὶ τῶν φυλακῶν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς καὶ ἐλάχιστα διέφερε τοῦ *κέρατος*. Εἰς τὰ ρωμαϊκὰ στρατεύματα ἡ βυκάνη ἐχρησιμοποιεῖτο εἰδικῶς διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς νυκτὸς καὶ κατεσκευάζετο ἐκ κοιλαινομένου κέρατος καὶ ἴσως ἐκ ξύλου ἢ μετάλλου κατ' ἀπομίμησιν τοῦ κογχυλίου. Δι' αὐτῆς ἐσημαίνετο ἡ ὥρα καθ' ἣν ἔπρεπε ν' ἀφυπνισθῶσιν οἱ φρουροί, μετεβιβάζοντο διαταγαί, συνεκεντροῦντο οἱ στρατιῶται κλπ. Ἐπίσης ἡ βυκάνη ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ εἰς τὰς κηδείας καὶ τὰ συμπόσια, καὶ εἰς τὰς συνελεύσεις τῶν Ρωμαίων πολιτῶν. Ὁ διὰ τῆς βυκάνης ἠχῶν, ἐν τῷ στρατῷ κυρίως, ἐκαλεῖτο *βυκανητὴς* ἢ *βυκανιστὴς* (bucinator ἢ buccinator). Ἀπὸ τῶν Ρωμαίων ἡ χρῆσις τῆς βυκάνης ὡς στρατιωτικοῦ πνευστοῦ ὀργάνου μετεβιβάσθη καὶ εἰς τοὺς Βυζαντινούς, οἱ ὁποῖοι τὴν ἐκάλουν **βούκινον** (βλ. λ.). —Ξ.

— **βυκάνη** (ἡ) (Buccinum) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *βυκανιδῶν*. Τὰ μαλάκια ταῦτα ἔχουσι κόγχην ᾠοειδῆ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, μὲ εὐρὺ πλάγιον στοματικὸν ἄνοιγμα καὶ αἰχμηρὰν κορυφήν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *βυκάνη ἡ κυματοειδὴς* (Buccinum ondulatum) ἀπαντῶσα εἰς πάντα τὰ εὐρωπαϊκὰ παράλια. Τὸ κρέας της εἶναι νόστιμον καὶ συνήθως ἐντὸς τοῦ ὀστράκου της ἑδρεύει ὁ *βερνάρος ὁ ἐρημίτης*. Δ. Ν. Π.

βυκάνημα (τό)· σάλπισμα διὰ τῆς βυκάνης.

βυκανητὴς (ὁ) καὶ ***βυκανιστής***· ὁ παίζων τὴν βυκάνην, ὁ σαλπίζων διὰ τῆς βυκάνης.

— **βυκανητὴς** ἢ ***βυκανιστὴς μῦς*** *[Ἀνατ.]*. Εἷς ἐκ τῶν μυῶν τοῦ στόματος, κείμενος ἐν τῷ βάθει τῶν παρειῶν ἑκατέρωθεν, ἀποτελῶν κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ πλάγιον τοίχωμα τοῦ κοίλου τοῦ στόματος καὶ συμβαλλόμενος ἔτι καὶ εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν χειλέων. Ἕλκει τὴν γωνίαν τοῦ στόματος πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ προσέτι θλίβει ἔξωθεν τὰ πρὸ τοῦ φραγμοῦ τῶν ὀδόντων ἐκπίπτοντα θρύμματα τροφῶν, ἐπαναφέρων αὐτὰ μεταξὺ τῶν ὀδόντων· τοῦ στόματος δὲ ὄντος πεπληρωμένου ἀέρος ρυθμίζει τὴν ἔξοδον τούτου, ὡς ἐπὶ τῆς αὐλίσεως ἢ τῆς σαλπίσεως πνευστῶν ὀργάνων, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία βυκανητὴς (=σαλπιγκτής). Ι. Π.

βυκανητὴς (ὁ) (Bycanistes) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βουκερωτιδῶν*. Τὰ πτηνὰ τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τῆς κεφαλῆς των, ἥτις καλύπτεται ὑπὸ πυκνῶν ἐπιμήκων καὶ μαλακῶν πτερῶν ἅτινα σχηματίζουν ὀγκῶδες λοφίον. Οἱ ὀφθαλμοὶ περιβάλλονται ὑπὸ κύκλου γυμνῶν τριχῶν. Τὸ ράμφος εἶναι ὀγκῶδες καὶ ἰσχυρὸν καὶ περὶ τὸ μέσον τῆς ἄνω αὐτοῦ ἐπιφανείας φέρει τροπιδώδη κερατοειδῆ ἀπόφυσιν. Αἱ πτέρυγες εἶναι εὐρεῖαι, ἡ οὐρὰ εἶναι εὐρεῖα καὶ μακρὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Οἱ πόδες εἶναι μᾶλλον βραχεῖς, ἰσχυροὶ καὶ καλύπτονται ὑπὸ ἀνθεκτικῶν λεπίων. Ὁ χρωματισμὸς εἶναι μελανὸς κατὰ τὴν κεφαλήν, τὸν λαιμὸν καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ τῆς ράχεως, λευκὸς κατὰ τὰ πλάγια μέρη της. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη διακρινόμενα διὰ τὸν λαμπρὸν ἰδιάζοντα χρωματισμόν των. Δ. Ν. Π.

βυκανίδαι (οἱ) (Buccinidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων*. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει μαλάκια μὲ κόγχην σπειροειδῆ, καὶ περιλαμβάνει ζῷα ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ὡς αἱ: *βυκάνη, νάσση, μάγιλος* κτλ. Δ. Ν. Π.

βυκανίζω καὶ ***βυκανῶ*** (*—άω*)· παίζω τὴν βυκάνην.

Βυκάσσοβιτς (Vükassovich), *Φίλιππος, βαρῶνος*—. Αὐστριακὸς στρατηγὸς (1755—1809). Ἔλαβε μέρος εἰς τὸν κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμον τοῦ 1789 καὶ εἰς τὴν ἐναντίον τῶν Γάλλων ἐκστρατείαν ἐν Ἰταλίᾳ, ὅπου διηύθυνε σῶμα τῆς στρατιᾶς τοῦ Μπωλιὲ καὶ τοῦ Βοῦρμσερ. Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μίντσιο ἐπετέθη κατὰ τῆς Μαντούης καὶ συνῆψε πολλὰς μάχας ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως, ὅτε δὲ ὁ Βοῦρμσερ, ἡττηθείς, ἐπολιορκήθη ἐντὸς τῆς πόλεως, ἐβοήθησε τὴν ἄμυναν αὐτοῦ μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ. Ὁ Βυκάσσοβιτς ἐξηκολούθει νὰ ὑπηρετῇ εἰς τὸν στρατὸν τῆς Ἰταλίας μέχρι τῷ 1809, ὁπότε ἐτραυματίσθη κατά τινα μάχην θανασίμως. —Β.

βυκίνη (ἡ) *[Φαρμ.]*. Ἀντισηπτικόν, χρησιμοποιούμενον πρὸς πλύσεις τραυμάτων ἢ ἑλκωτικῶν ἐπιφανειῶν.

βυκτίσκος (ὁ) (Byctiscus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ρυγχοφοριδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ὧν κυριώτερα οἱ: *βυκτίσκος ὁ κοινὸς* (Byctiscus vulgaris) καὶ *βυκτίσκος ὁ τῆς βετούλης* (Byctiscus betula). Δ.Ν.Π.

Βυλαζώρα (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Παιονίας (Β. Μακεδονίας), δεσπόζουσα τῶν διόδων τοῦ Ἀξιοῦ καὶ ὡς ἐκ τούτου ἔχουσα μεγάλην στρατηγικὴν σημασίαν, ἡ σημερινὴ Βελεσ(σ)ὰ (βλ. λ.). —Β.

Βυλίζης *μονή*. Μονὴ κειμένη εἰς ἀπόστασιν μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τοῦ χωρίου Καλαρρυτῶν τῆς Ἠπείρου καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τοῦ Ματζουκίου, κατὰ τὴν νοτιοδυτικὴν πλευρὰν τοῦ ὄρους τῶν Κριθαριῶν τοῦ Πινδικοῦ συστήματος. Τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου. Τὸ ὄνομα φέρει ἀπὸ παρακειμένης ὀχυρᾶς ἄλλοτε θέσεως, καλουμένης *Βύλιζα*, ἔνθα διακρίνονται ἔτι τείχη διὰ ξηρολιθίας ἐκτισμένα. Ἡ χρονολογία τῆς ἱδρύσεως τῆς μονῆς δὲν φαίνεται ἀρχαιοτέρα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, γενικὴ δ' ἀνιστόρησις ἔγινε κατὰ τὸ ἔτος 1797, ἀρχιερατεύοντος Μακαρίου τῆς μητροπόλεως Ἰωαννίνων διὰ χειρὸς «Κωνσταντίνου καὶ Στέριου τῶν ἱερέων Χριστοδούλου καὶ Ἰωάννου». Τινὲς τῶν εἰκόνων τοῦ καθολικοῦ εἶναι ἀξιόλογοι τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος, ἄριστα δὲ διατηροῦνται καὶ αἱ μετὰ πολλῆς φιλοκαλίας ἁγιογραφίαι τοῦ ὀλίγα βήματα ἀπέχοντος τῆς μονῆς περεκκλησίου τοῦ Προδρόμου, χρονολογούμεναι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1797. Ἡ σημασία τῆς μονῆς ταύτης δεικνύεται ἐκ τῆς βιβλιοθήκης, ἥτις, πλουσία ἄλλοτε οὖσα, ἔχει ἀκόμη 24 χειρόγραφα. Σήμερον ἡ μονὴ εἶναι μικρὰ καὶ μόλις διατηρεῖται ἐν αὐτῇ καλογραῖά τις καὶ εἷς ἢ δύο ὑπηρέται.

[Σπ. Λάμπρου, «Ἡ μονὴ τῆς Βυλίζης» ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρείας τόμ. Δ' σ. 353 κ.ἑ.]. Ι. Σ. Σ.

Βύλλια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀττικῆς· βλ. λ. Βίλλια.

Βυλλίονες (οἱ) (Bulliones) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Ἰλλυρίας κατοικῶν ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Ἀδριατικῆς περὶ τὴν πόλιν *Βύλλιδα* (*Στρ.* 7,326). Ὑπὸ τοῦ Στέφ. Βυζαντίου ὀνομάζονται «*Βουλινοί*», ὑπὸ δὲ Διονυσίου τοῦ Περιηγητοῦ (στ. 387) «*Βουλιμεῖς*». —Π

Βυλλὶς ἢ ***Βύλλις*** καὶ ***Βουλὶς*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀρχαίας Ἠπείρου παρὰ τὴν Ἰλλυρίαν κειμένη. Ὁ Στράβων τοποθετεῖ ταύτην μεταξὺ τῆς Ἀπολλωνίας καὶ τοῦ Ὠρικοῦ καὶ ἀποκαλεῖ τὴν πέριξ ταύτης χώραν *Βυλλιακήν*, τοὺς δὲ κατοίκους *Βυλλίονας*. Ὁ Στέφ. Βυζάντιος ἀποκαλεῖ ταύτην *Βύλλιν* καὶ τὴν θεωρεῖ πόλιν παραθαλασσίαν τῆς Ἰλλυρίας «κτίσμα τῶν μετὰ Νεοπτολέμου Μυρμιδόνων». Ὁ Χόλλαντ τὴν τοποθετεῖ εἰς τὰ ἐρείπια τὰ σῳζόμενα παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἀῴου ποταμοῦ. Ἡ πόλις αὕτη ὑπῆρχε καὶ κατὰ τοὺς μ.Χ. χρόνους, καθότι εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου (451) ὑπογράφεται Φῆλιξ τις ὡς ἐπίσκοπος Ἀπολλωνίας καὶ Βυλλίδος. Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

Βύλλνερ (Wüllner), ***Ἀδόλφος***. Περιώνυμος Γερμανὸς φυσικὸς (1835—1908). Καθηγητὴς ἐν Βόννῃ, βραδύτερον δ' ἐν Ἄχεν, συνέγραψε βαρυσήμαντα ἔργα ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς φυσικῆς, ἐν οἷς διακρίνονται τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον «Einleitung in die Dioptrik des Auges» (Λειψία, 1866), «Lehrbuch der Experimentalphysik» (4 τόμοι, 5 ἐκδ. ἐν Λειψίᾳ 1895) καὶ «Kompendium der Physik» (2 τόμοι, Λειψία 1879). —Β

Digitized by Google

—**Βύλλνερ** (Wüllner), ***Φράντς***. Γερμανὸς μουσικὸς (1832—1902). Μεταξὺ 1852—1854 ἔζησεν ἐν Βρυξέλλαις καὶ περιῆλθε κατόπιν διαφόρους γερμανικὰς πόλεις, ὅπου ἦρε μεγάλας ἐπιτυχίας ὡς ἀριστοτέχνης τοῦ πιάνου. Τῷ 1854 ἐγκατεστάθη ἐν Μονάχῳ, διωρίσθη δὲ καθηγητὴς τοῦ κλειδοκυμβάλου ἐν τῷ ᾠδείῳ τῆς πόλεως ταύτης. Ἐγκαταλείψας τὸ Μόναχον διὰ τὸ Ἄαχεν, ἔνθα διωρίσθη «βασιλικὸς μουσικὸς διευθυντής», ἐπανῆλθεν εἰς τὴν βαυαρικὴν πρωτεύουσαν τῷ 1867, ὡς διευθυντὴς τῶν χορῳδίων τῆς Βασιλ. Μουσ. Σχολῆς· ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην ἔγραψε τὰς «Ἀσκήσεις Χορῳδίας» (μέχρις ἐσχάτως ἐν χρήσει καὶ εἰς τὸ Ὠδεῖον Ἀθηνῶν), τῷ δὲ 1869 διεδέχθη τὸν Μπύλωφ ὡς διευθυντὴς τοῦ μελοδράματος τῆς αὐλῆς καὶ τῶν ἀκαδημαϊκῶν συναυλιῶν. Ὡς τοιοῦτος παρουσίασε τῷ 1870 τὰ δύο πρῶτα μέρη τῆς τετραλογίας τοῦ Βάγνερ, τὸν «Χρυσὸν τοῦ Ρήνου» καὶ τὴν «Βαλκυρίαν», παρὰ τὰ παρεμβληθέντα ἐμπόδια. Τῷ 1875 ἔτυχε τοῦ τίτλου τοῦ «καθηγητοῦ», ὀλίγον δὲ ἀργότερον τὸν τοῦ ἐπιτίμου διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας, ὃν τοῦ ἀπένειμε τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Μονάχου. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Βύλλνερ ἐγκατεστάθη, τῷ 1877, εἰς Δρέσδην, ὡς μουσικὸς διευθυντὴς τοῦ βασιλικοῦ παρεκκλησίου καὶ καλλιτεχνικὸς διευθυντὴς τοῦ ᾠδείου· ἀποκλειοσθεὶς τῆς συνδιευθύνσεως τοῦ ἐκεῖ μελοδράματος ἀνεχώρησεν ἐκ νέου διὰ Κάτω Ρῆνον, ἔνθα ἔγινεν ἐνθουσιωδῶς δεκτός, ὡς ἐπίσης καὶ ἐν Βερολίνῳ, ὅπου διηύθυνε τὴν φιλαρμονικὴν κατὰ τὴν περίοδον 1883—1884. Ἀποθανόντος ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ περιφήμου παιδαγωγοῦ Φερδ. Χίλλερ, ὁ Βύλλνερ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ ᾠδείου τῆς Κολωνίας, συνεχίσας τὴν καλλιτεχνικὴν παράδοσιν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ.

Ὡς συνθέτης ὁ Βύλλνερ ἐγένετο γνωστὸς διὰ πλείστων ἔργων, συνέθεσε δ' ἐπίσης τὰ ρετσιτατίβα τοῦ «Ὀμπερὸν» τοῦ Βέμπερ, τῶν ὁποίων γίνεται χρῆσις ἔκτοτε κατὰ τὰς ἑκάστοτε παραστάσεις τοῦ ἐν λόγῳ ἀριστουργήματος. Γ. Σ.

Βυλλὺ (Vully) *[Γεωγρ.]*. Βουνὸν τῆς Ἑλβετίας, ἐν τοῖς καντονίοις τοῦ Νεσατὲλ καὶ τοῦ Φριβούργου, μεταξὺ τῆς λίμνης τοῦ Νεσατὲλ καὶ τῆς λίμνης Μορά. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἀπετέλει τὴν κομιτείαν τοῦ Βυλλὺ καὶ ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν κομιτείαν τοῦ Νεσατέλ. —Μ.

Βυλσὼν (Vulson), ***Μᾶρκος***. Γάλλος δικαστικὸς ἐπὶ Ἐρρίκου Δ' ἀποθανὼν τῷ 1640. Ἐχρημάτισε σύμβουλος τοῦ παρλαμέντου τῆς Γρενόβλης καὶ ἐδημοσίευσε: «Traité des élections» (Γρενόβλη 1623) καὶ «De la puissance du pape et des libertés de l' Eglise gallicane» (Γενεύη 1635). —Β.

— **Βυλσὼν** (Vulson), ***Μᾶρκος, αὐθέντης ντὲ Λὰ Κολομπιὲρ*** (de La Colombière). Γάλλος ἑραλδιστής, συγγενὴς τοῦ προηγουμένου, ἀποθανὼν τῷ 1658. Ἐδημοσίευσε πολλὰ συγγράμματα, μέχρι σήμερον ἀξιομελέτητα, ὡς τὸ «Recueil de plusieurs pièces et figures d'armoiries obmises par les autheurs... avec une nouvelle méthode de cognoistre les métaux et couleurs sur la taille douce» (Paris 1639), «Carte méthodique et introduction à la connoissance des premières règles et termes du Blason» (Paris 1645) κλπ. —Β.

Βύνεκεν (Wyneken), ***Γουσταῦος***. Γερμανὸς παιδαγωγός, γεννηθεὶς τῷ 1875. Καθηγητὴς ἐν τῷ διδασκαλείῳ τῆς Χαουμπίντα, ἵδρυσεν ἐν ἔτει 1906 τὴν «Ἐλευθέραν Σχολικὴν Κοινότητα» ἐν Βίκκερσντορφ. Ἀπὸ τοῦ 1918—1919 ὑπῆρξεν ἐκπαιδευτικὸς σύμβουλος ἐν τῷ πρωσσικῷ ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ κυριώτερα εἶναι τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Schule und Jugend-Kultur» (1919), «Der Kampf für die Jugend» (1920), «Der europäische Geist» (1922). Ἐπίσης ἵδρυσε τὸ παιδαγωγικὸν περιοδικὸν «Schulgemeinde», ἐκδιδόμενον ἀπὸ τοῦ 1909. —Β.

βύνη (ἡ)· καλεῖται οὕτως ἡ ἐν τῇ ζυθοποιίᾳ καὶ ἀλκοολοποιίᾳ γενικῶς χρησιμοποιουμένη πεφρυγμένη κριθὴ (βλ. λ. **ἀλκοόλη** καὶ ζῦθος).

βυνόγλευκος (τὸ) *[Χημ.]*. Τὸ ἐκχύλισμα τῆς βύνης, ἐξ οὗ διὰ ζυμώσεως λαμβάνεται ὁ ζῦθος. Σ. Γ.

βυνοσάκχαρον (τὸ) *[Χημ.]*· βλ. μαλτόζη.

Βὺνς (Wünsch), ***Ριχάρδος***. Περιώνυμος Γερμανὸς φιλόλογος (1869—1915). Ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῆς μεσαιωνικῆς γερμανικῆς λογοτεχνίας, εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς φιλολογίας, ἰδίᾳ δὲ τῆς λαογραφίας καὶ τῆς θρησκείας τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων. Τὰ εἰς τὴν μαγείαν καὶ τὴν λαογραφίαν κατὰ τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν ρωμαϊκὴν ἀρχαιότητα ἀναφερόμενα ἔργα του θεωροῦνται κλασσικά. Ὁ Βὺνς ὑπῆρξε καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Καινιγσβέργης καὶ μέλος τῆς ἑλληνικῆς «Λαογραφικῆς Ἑταιρείας». Τῷ 1912 ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸν ὁ τίτλος τοῦ ἐπιτίμου διδάκτορος τοῦ πανεπιστημίου ἐν Ἀθήναις. Ὁ Βὺνς ἔπεσε μαχόμενος τῷ 1915 ἐν Ρωσίᾳ. Ἐκ τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ κυριώτεραι εἶναι αἱ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Zu Sophrons», «Ταὶ γυναῖκες, αἳ τὰν θεόν φαντι ἐξελᾶν» (ἐν Jahrbuch Suppl. 27, Festschr. C. F. W. Müller. σελ. 111—112). «Zu den Melanippen des Euripides» (ἐν τῷ Rhein. Mus. 49), «Griechische und römische Religion 1910» (ἐν τοῖς Arch. f. Rel. 14, 517—606), «Ein Dankopfer an Asklepios» (Archiv. für Rel. 7, 95—116 1904), «Antikes Zaubergerät aus Pergamon» (1906), «Was sich das griechische Volkerzählt» (Hess. Bl. 5), «Die Zauberinnen des Theokrit» 1909 (Hess. Bl. 8, 11). —Β.

Βύνσε (Wünsche), ***Αὔγουστος***. Γερμανὸς θεολόγος καὶ ἀνατολιστὴς (1839—1913). Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1869—1905 καθηγητὴς ἐν τῷ παρθεναγωγείῳ τῆς Δρέσδης. Διεκρίθη ἰδίᾳ ὡς ἑβραιολόγος. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ τὰ κυριώτερα εἶναι: «Babyl. Talmud» (5 τόμ. 1889), «Bibliotheca rabbinica» (γερμ. μετάφρ. τῶν Μιντρασίμ, 12 τόμ. 1885), «Die jüdische Literatur» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Βίντερ*, 3 τόμ. 1895). —Β.

βυξίνη (ἡ) (Buxine) *[Φαρμακολ.]*. Ἀλκαλοειδὲς τοῦ φυτοῦ *πυξὸς ὁ ἀειθαλὴς* (Buxus sempervirens, L.) ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν σύνθεσιν

$$C_{16}H_{14}O(OH)(OCH_3)N—CH_3$$

Ἡ βυξίνη ἀποτελεῖ μικροὺς ἀχρόους πρισματικοὺς κρυστάλλους, τηκωμένους εἰς 180°, ἀόσμους, πικρᾶς γεύσεως καὶ λίαν ἐρεθίζοντας τοὺς βλεννογόνους τῆς ρινός. Διαλύεται ἐλάχιστα ἐν ὕδατι, εὐκόλως δὲ εἰς ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα. Τηκομένη μετὰ καυστικοῦ κάλιος σχᾶται εἰς *πυρόλην* καὶ *μεθυλαμίνην*. Κ. Γ. Μ.

Βύρας, ***Γιαννάκις***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Κρινοφύτων τῶν Καλαβρύτων. Ἦτο ἐκ τῶν πρώτων βαψάντων τὸ ξίφος των εἰς τουρκικὸν αἷμα, καθόσον πρὸ τῆς 25 Μαρτίου 1821 παρεφύλαξε μετ' ἄλλων καὶ ἐφόνευσεν εἰς τὶς Πόρτες τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ βοϊβόδα τῶν Καλαβρύτων Ἀρναούτογλου (*Φωτάκου* Βίοι σελ. 34). Τ. Χ. Κ.

βυργράβος (Burggraf)· βλ. λ. βουργράβος.

βυρδάχειος ἢ *σφηνοειδὴς δεσμὶς* *[Ἀνατομ.]*. Ἡ ἑτέρα τῶν δύο δεσμίδων, εἰς ἃς ὑποδιαιροῦνται ἐν τῇ αὐχενικῇ μοίρᾳ καὶ τῷ ἀνωτέρῳ μέρει τῆς θωρακικῆς ἑκατέρωθεν αἱ ὀπίσθιαι δεσμίδες τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, ἡ ἐπὶ τὰ ἐκτὸς κειμένη οὖσα πλατυτέρα τῆς ἐπὶ τὰ ἐντός, ἰσχνῆς ἢ γολλείου καλουμένης. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Βυρίατθος (ὁ) (Viriathus καὶ Viriatus). Στρατηγὸς τῶν ἀρχαίων Λυσιτανῶν· βλ. Οὐιρίαθος.

Βυρίνη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Λευκίμης* τῆς ὑποδιοικήσεως Σουφλίου τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτοικοι 165. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Τσικοὺρ-Βερέν*. Α. Θ. ΣΑΜ.

Βυρλὰν *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ἀναβρυτόν.

βυρμαννία (ἡ) (Byrmannia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βυρμαννιοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα πανταχοῦ τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

βυρμαννιοειδῆ (τὰ) (Byrmanniaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μονοκοτυληδόνων*. Εἶναι πόαι μὲ φύλλα στενά, αἰχμηρὰ καὶ ἄνθη μικρὰ κατὰ βότρυς διατεταγμένα. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων φυόμενα ἰδίως εἰς μέρη τελματώδη, ἐπὶ βράχων ἢ παρασιτικῶς ἐπὶ τῆς βάσεως τῶν κορμῶν τῶν δένδρων. Γνωστότερον γένος εἶναι ἡ βυρμαννία (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Βύρμπενη (ἡ) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Ἰτιά.

βυρολίνη (ἡ) (Byrolin) *[Φαρμακολ.]*. Ἀλοιφώδης μᾶζα συνισταμένη ἐκ βορικοῦ ὀξέος, γλυκερίνης καὶ λανολίνης, χρησιμεύουσα δὲ ὡς ἀντισηπτικὸν καὶ ὡς κατάλληλον πρὸς λίπανσιν τοῦ δακτύλου καὶ τῶν ἰατρικῶν ἐργαλείων. Κ. Γ. Μ.

Βυρὸν ***Ἄνω*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Μεσοχωριτῶν* τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ἰδία κοινότητος. Κάτ. (1928) 369. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Καστανιὰ* (κατ. 177). Δ. Ε. Μ.

Βυρόνι *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Λαρύμνης τῆς ἐπαρχίας Λοκρίδος, ἔνθα μικρὸν ἕλος (ἐκτάσ. 100 στρ.). Δ.Ε.Μ.

Βυρούμπωφ (Wyrouboff), ***Γρηγόριος Νικολάεβιτς***. Ρῶσος φιλόσοφος καὶ φυσιοδίφης, γεννηθεὶς ἐν Μόσχᾳ (1843—1913). Ἐγκατασταθεὶς ἐν Γαλλίᾳ καὶ γενόμενος Γάλλος ὑπήκοος, διηύθυνε (1867—1883) ἀρχικῶς μὲν μετὰ τοῦ Λιττρέ, εἶτα δὲ μετὰ τοῦ Σὰρλ Ροβέν, τὴν «Revue de Philosophie». Ἐξέδωκεν «Ἐγχειρίδιον χρυσταλλογραφίας» καὶ συνέγραψε πολλὰς μελέτας σχετικὰς πρὸς χημικά, φυσικὰ καὶ γεωλογικὰ ζητήματα. —Β.

Βύρρα ἢ ***Βίρα*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Στυρέων τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 559, εἰς οὓς περιλαμβάνονται καὶ ὀλίγοι ἁλιεῖς οἰκοῦντες εἰς τὸν παράλιον μικροσυνοικισμὸν *Πορτοβούφαλο*, ἐπίνειον τῶν *Βυρρων*. Ἔχει κλῖμα ἀνθυγιεινόν, ἐνδημούσης τοὺς θερινοὺς μῆνας τῆς ἑλονοσίας λόγῳ γειτνιάσεως τοῦ χωρίου πρὸς τὴν λίμνην *Δύστον*, ὑδρεύεται δὲ ἐκ φρεάτων. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος ἀποδίδει σμιγὸν καὶ ὄσπρια, ἔχει δὲ καὶ οἰκόσιτον κτηνοτροφίαν αἰγοπροβάτων. Ἔχει μονοτάξιον δημοτ. σχολεῖον. Δ. Ε. Μ.

βυρρίδαι (οἱ) (Byrrhidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κολεοπτέρων*. Κύρια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα εἶναι: σῶμα ἐπίμηκες, ᾠοειδές, κεφαλὴ συγχεομένη μετὰ τοῦ θώρακος καὶ κοιλία ἐκ πέντε ἀρθρώσεων ἀποτελουμένη. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ἀρκετὰ γένη, ὧν κυριώτερον ὁ *βύρρος*. Δ. Ν. Π.

βύρρος (ὁ) (Byrrhus) *[Ζῳολ.]* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βυρριδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου ἔχουσι σῶμα ᾠοειδές, λίαν κυρτὸν κατὰ τὴν ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν, μὲ βυθισμένην σχεδὸν μέχρι τῶν ὀφθαλμῶν τὴν κεφαλὴν ἐντὸς τοῦ προθώρακος. Αἱ κεραῖαι εἶναι βραχεῖαι καὶ συσταλταί, καταλήγουσαι κατὰ τὸ ἄκρον των εἰς ροπαλοειδῆ ἀπόφυσιν. Τὸ πρόστερνον σχηματίζει, κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα, εὐρεῖαν ὑποστρογγύλην λεπίδα. Οἱ πόδες εἶναι βραχεῖς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ τελευτῶσιν εἰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις. Οἱ *βύρροι* ἀπαντῶσιν εἰς ξηροὺς καὶ ἀμμώδεις τόπους καὶ ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν ὑπὸ τὰς πέτρας καὶ τὰ βρύα. Ἐν περιπτώσει κινδύνου συσπειροῦνται ἀστραπιαίως εἰς σφαιρικὰς μάζας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βύρρος ὁ σφαιροειδὴς* (Byrrhus pilula), ὅστις εἶναι κοινότατον ἔντομον εἰς πᾶσαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην. Τὸ μῆκός του εἶναι 9 περίπου χιλιοστόμετρα καὶ τὸ χρῶμά του ὑπόφαιον. Τὸ σῶμά του καλύπτεται ὑπὸ ὑποκιτρίνου κόνεως. Δ. Ν. Π.

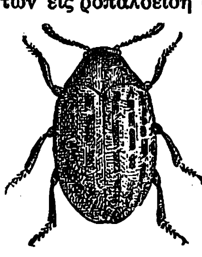

Βύρρος ὁ σφαιροειδής.

Βὺρς (Wyrsch ἢ Wursch), ***Ἰωάννης-Μελχιὼρ-Ἰωσήφ***. Ἑλβετὸς ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Buochs (1732—1798). Ἐπεσκέφθη τὴν Ἰταλίαν καὶ τῷ 1754 ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ζυρίχην. Καταλιπὼν βραδύτερον καὶ τὴν πόλιν ταύτην περιεπλανήθη δίκην τυχοδιώκτου ἀνὰ τὰς πόλεις καὶ τὰς κώμας τῆς Ἑλβετίας, διαρκῶς ἐργαζόμενος, τῷ δὲ 1763 μετέβη εἰς Μπεζανσόν, ἔνθα, μετὰ δεκαετίαν, ἵδρυσεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ γλύπτου Μπρετὸν Ἀκαδημίαν τῶν καλῶν τεχνῶν, εἰς ἣν ἐδίδαξε μέχρι τοῦ 1784. Μετὰ ταῦτα διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν καλῶν τεχνῶν τῆς Λουκέρνης, ἀλλὰ στερηθεὶς τελείως τὴν ὅρασιν ἠναγκάσθη τῷ 1794 νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν διδασκαλίαν. Κατὰ τὴν εἰς Ἑλβετίαν γαλλικὴν εἰσβολὴν τῷ 1798, ὁ Βὺρς ἐτυφεκίσθη ὑπὸ στρατιώτου, ἡ δὲ οἰκία του ἐπυρπολήθη. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ἡ ἀποθέωσις τῆς ἁγίας Κολέττας», ἥτις τίθεται ὑπ' ἐνίων κριτικῶν εἰς ἣν θέσιν καὶ οἱ θρησκευτικοὶ πίνακες τοῦ Βὰν Ντάϊκ, «Ἡ σταύρωσις τοῦ Χριστοῦ», «Ὁ δεκάλογος τοῦ Μωυσέως», «Ἡ φυγὴ εἰς Αἴγυπτον», «Ἡ παρθένος», «Ἡ Γέννησις» καὶ πολλαὶ προσωπογραφίαι, ἐν αἷς ἐξέχουν αἱ τοῦ ζωγράφου μετὰ τῆς συζύγου του, ἡ τοῦ συμβούλου ντὲ Γκρομπουᾶ, ἡ τοῦ Μυγιὰρ ντὲ Βουγκλάν, ἡ τοῦ ἰατροῦ Φρὰνς καὶ ἄλλαι. Ι. Μ. Π.

βύρσα (ἡ)· δέρμα ζῴου, κοιν. *τομάρι, πετσί* ‖ δέρμα κατειργασμένον· ἄλλως **σκύτος**· ‖ χονδρὸν κατειργασμένον δέρμα πρὸς κάλυψιν σκευῶν ἢ μηχανημάτων ὑποκειμένων εἰς μεγάλην τριβήν, κοιν. *κιοσελές*.

— [ΕΓΚΥΚΛ.] Ἡ λέξις *βύρσα* δὲν εἶναι σήμερον ἐν κοινῇ χρήσει παρὰ μόνον ὡς μέρος ἄλλων συνθέτων λέξεων (βυρσοδεψεῖον, βυρσοδέψης κλπ.)· χρησιμοποιεῖται ἐν τούτοις καὶ πρὸς διαστολὴν τῆς ἀκατεργάστου εἰσέτι δορᾶς ζῴου ἀπὸ τὴν κατειργασμένην, ἡ ὁποία ἁπλῶς *δέρμα* καλεῖται, ἀντιστοίχως πρὸς τὴν εἰς ἄλλας γλώσσας ἐπικρατοῦσαν διάκρισιν (peau-cuir, hide-leather, Haut-leder κλπ.). Ὅλαι αἱ βύρσαι τῶν θηλαστικῶν δύνανται νὰ χρησιμεύσουν ὡς πρώτη ὕλη διὰ παραγωγὴν κατειργασμένου δέρματος, ἀλλὰ γενικῶς χρησιμοποιοῦνται αἱ τοῦ βοός, τοῦ προβάτου, τῆς αἰγὸς καὶ τοῦ ἵππου. Ἐντελῶς περιωρισμένην τοπικῶς χρῆσιν εὑρίσκουν καὶ αἱ βύρσαι τοῦ ἐλέφαντος, τοῦ ἱπποποτάμου, τοῦ καγκαροῦ καὶ λοιπῶν ζῴων. Αἱ σημαντικώτεραι ὅλων τόσον διὰ τὴν ποσότητα ὅσον καὶ τὴν πολλαπλῆν χρῆσιν τῶν ἐξ αὐτῶν παραγομένων προϊόντων εἶναι αἱ τοῦ βοὸς καὶ τῆς ἀγελάδος. Ἐν Εὐρώπῃ αἱ βύρσαι αὗται εἶναι παραπροϊὸν μόνον τῆς κτηνοτρο-

Digitized by Google

φ'ας, ἧς ἄμεσος σκοπὸς εἶναι ἡ παραγωγὴ γάλακτος ἢ κρέατος, ἐνῷ μέγα μέρος ἀπὸ τὰς πολυπληθεῖς ἀγέλας ποὺ βόσκουν σχεδὸν ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Ν. Ἀμερικῆς ἐκτιμῶνται κυρίως διὰ τὰς βύρσας. Εἰς Εὐρώπην εἰσάγονται βύρσαι βοῶν καὶ ἀγελάδων εἰς κολοσσιαῖα ποσὰ ἀπὸ τὴν Ν. Ἀμερικήν, τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, Αὐστραλίαν, Κίναν, Ἀν. Ἰνδίας καὶ τὴν Β. Ἀφρικήν. Τὰ κέντρα τοῦ ἐμπορίου εἰσαγωγῆς εἶναι αἱ πόλεις Antwerp, Liverpool, Havre καὶ Hamburg.

Ἡ βύρσα τοῦ μόσχου εἶναι ἡ πρώτη ὕλη, ἐξ ἧς λαμβάνονται μερικὰ ἀπὸ τὰ λεπτότερα καὶ ἀριστοτεχνικώτερα εἴδη δέρματος. Ἐνδιάμεσοι ποιότητες εἶναι αἱ τῶν kips τῶν Ἀν. Ἰνδιῶν, αἵτινες εἰσάγονται εἰς μέγιστα ποσά, ἀποτελοῦσαι ἰδιαίτερον κλάδον τοῦ δερματεμπορίου. Δεύτεραι εἰς ἐμπορικὴν σημασίαν ἔρχονται αἱ βύρσαι τῶν προβάτων, λόγῳ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν σφαζομένων καὶ τῆς ποικιλίας τῶν σκοπῶν, δι' οὓς χρησιμοποιοῦνται. Αἱ διάφοροι γενεαὶ προβάτων παρέχουν βύρσας, ὧν ἡ ἀξία βαίνει ἀντιστρόφως πρὸς τὴν τοῦ ἐρίου των. Κατόπιν ἔρχονται αἱ βύρσαι τῶν αἰγῶν καὶ ἐριφίων, δίδουσαι προϊόντα λεπτῆς ὑφῆς, μεγάλως ἐκτιμώμενα καὶ πολλαπλῶς χρησιμοποιούμενα.

Χῶραι παραγωγῆς εἶναι αἱ Ἀν. Ἰνδίαι, τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, ἡ Β. Ἀφρική, ἡ Μ. Ἀσία καὶ αἱ ὀρειναὶ περιοχαὶ τῆς Εὐρώπης.

Αἱ διάφοροι βύρσαι φθάνουν εἰς χεῖρας τοῦ βυρσοδέψου εἰς διαφόρους καταστάσεις:

1) *Ὠμαί*, δηλαδὴ ὅπως εἶναι εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκδοράν, ὁπότε παρουσιάζουν, πλὴν τῶν ἐλαττωμάτων ποὺ εἶχον πρὸ τῆς σφαγῆς (ὀπαὶ ἀπὸ τὰς χρυσαλλίδας τοῦ ὑποδέρματος τοῦ βοός, σημεῖα ἐναπομείναντα ἀπὸ δαμαλίτιδα ἢ ψωρίασιν, πληγαὶ ἐπουλωθεῖσαι, διὰ πυρὸς σφραγῖδες τοῦ ἰδιοκτήτου κλπ.), μόνον τὰς τομάς, ἃς προκαλεῖ ἡ ἀδεξία τυχὸν χρῆσις τῶν ἐργαλείων τῆς ἐκδορᾶς.

2) *Ὑγράλατος*, δηλαδὴ ἀφοῦ ἐσκεπάσθη τὸ πρὸς τὴν σάρκα μέρος μὲ στρῶμα ἅλατος καὶ παρέμειναν κατόπιν ἐν κανονικῶς διατεταγμένῳ σωρῷ ἐπὶ 20—30 ἡμέρας. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τὸ ἅλας ἀπορροφᾷ περίπου 20—25% τῆς ἐν τῇ βύρσῃ ὑγρασίας, καθιστῶν αὐτὴν ἀπρόσβλητον ὑπὸ μικροοργανισμῶν προκαλούντων σῆψιν καὶ συνεπῶς διατηρήσιμον ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον (συνήθως μερικοὺς μῆνας).

3) *Ξηράλατοι*, δηλαδὴ ξηρανθεῖσαι ὑπὸ σκιὰν μετὰ πρόχειρον ἁλατισμὸν ἢ ἐπάλειψιν δι' εἰδικῆς κατὰ τόπους σκευασίας (arsenicated kips) κλπ.

4) *Ξηραὶ ἀέρος*, τουτέστιν ἀφοῦ ἔμειναν τεταμέναι ἐπὶ πασσάλων ὑπὸ σκιὰν μέχρις ἐντελοῦς ξηράνσεως. Ἡ μέθοδος αὕτη διατηρήσεως ἐφαρμόζεται ὅπου ἡ τιμὴ τοῦ ἅλατος ἀποκλείει τὴν χρῆσιν αὐτοῦ, καὶ ὅπου πρέπει κατὰ πολὺ νὰ ἐλαττωθῇ τὸ βάρος τῆς βύρσης πρὸς σμίκρυνσιν τῶν ἐξόδων μεταφορᾶς. Κατ' αὐτὴν ὅμως συμβαίνει νὰ ξηραίνωνται αἱ δύο ἐξωτερικαὶ ἐπιφάνειαι πρὶν ἢ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς βύρσης εὕρῃ τὸν ἀπαιτούμενον πρὸς τοῦτο χρόνον, εἰς τρόπον ὥστε κατὰ τὴν ἀποθήκευσιν εἶναι δυνατὸν τὸ ἔσω τμῆμα τῆς βύρσης νὰ σήπεται χωρὶς νὰ φαίνεται ἐξωτερικῶς. Μόνον μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπεξεργασίας ἐν τῷ βυρσοδεψείῳ ἡ ἐλαττωματικὴ διατήρησις καθίσταται φανερά.

5) *Καπνισμέναι* (περίπτωσις σπανιωτάτη).

Πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τοῦ κινδύνου μεταδόσεως ἀσθενειῶν καὶ ἰδίως τοῦ ἄνθρακος, πολλαὶ χῶραι ὥρισαν ὅπως κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν αἱ διάφοροι βύρσαι ἀπολυμαίνωνται δι' ἐμβαπτίσεως ἐπὶ 48 ὥρας ἐν διαλύσει ὑδραργυριχλωριδίου ($HgCl_2$) πυκνότητος $^1/_{1000}$. Ν. Μ. ΚΟΥΝΤΟΥΡΗΣ

Βύρσα *[Ἀρχ.]*. Ἡ ἀκρόπολις τῆς ἀρχαίας Καρχηδόνος (βλ. λ.).

— **Βύρσα** *[Ἀρχ.]*. Θέσις ἐν Συρίᾳ μεταξὺ Ἀπαμείας καὶ Βατῶν· ἴσως ἡ αὐτὴ πρὸς τὰ *Βέρσερα*, τὰ μεταξὺ Ἀπαμείας καὶ Ἱεραπόλεως. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βύρσανθον (τὸ) (Byrsanthum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βυξιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, ὅπερ εἶναι δενδρύλλιον τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

βυρσεῖον (τό), —ου· τὸ βυρσοδεψεῖον (βλ. λ.).

βυρσεύω· καθιστῶ τὰ δέρματα βύρσας, *βυρσοδεψῶ*.

βυρσιά (ἡ) ἢ **βυρσό** (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ροῦς ὁ κότινος* (Rhus cotinus).

Βυρσίνη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Θράκῃ κοινότητος Ὀργάνης τῆς ἐπαρχίας Κομοτηνῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 516. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Χατζῆ Βιράν*.

— **Βυρσίνη Κάτω** *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς ἰδίας ὡς ἄνω κοινότητος. Κάτ. (1928) 289. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κὸζ-Βιράν*.

βύρσινος, —η, —ον· ὁ ἐκ βύρσης κατεσκευασμένος, δερμάτινος.

βυρσοδεψεῖον (τό)· ὁ τόπος, τὸ κατάστημα, ὅπου γίνεται ἡ βυρσοδέψησις, κοιν. *ταμπάκικο*.

— *[Ἐγκυκλ.]*. βλ. βυρσοδεψία.

βυρσοδέψης (ὁ)· ὁ τεχνίτης ἢ ὁ ἐπιχειρηματίας κατεργασίας δερμάτων, κοιν. *ταμπάκης*.

βυρσοδέψησις (ἡ)· ἡ κατεργασία τῶν δερμάτων, κοιν. *ἄργασμα*.

βυρσοδεψία (ἡ)· ἡ τέχνη καὶ ἡ βιομηχανία τῆς κατεργασίας τῶν δερμάτων· ἄλλως *βυρσοδεψική*.

— [ΕΓΚΥΚΛ.] Αἱ βύρσαι (βλ. λ.) ὑπόκεινται εἰς σῆψιν ἐφ' ὅσον περιέχουν ὑγρασίαν, ἐὰν δὲ ξηρανθοῦν ὡς εἶναι γίνονται σκληραὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐλαστικότητος. Ἡ τέχνη τοῦ βυρσοδέψου ἔγκειται εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ τὴν βύρσαν ἀπρόσβλητον ἀπὸ τοὺς μικροοργανισμοὺς πάσης σήψεως, νὰ ἐπιτύχῃ μαλακότητα εἰς τὸ δέρμα, νὰ τὸ καταστήσῃ ἀδιαπέραστον καὶ ἀνθεκτικὸν εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ὕδατος καὶ νὰ τοῦ αὐξήσῃ τὴν ἀντοχὴν εἰς χρῆσιν.

Ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς διὰ τὴν δέψιν χρησιμοποιηθείσης οὐσίας, τὰ κατειργασμένα δέρματα διακρίνονται εἰς τὰς ἑξῆς τέσσαρας κατηγορίας: 1) *φυτικῆς δέψεως*· τὰ κατεργασθέντα δι' ἐκχυλισμάτων μερικῶν φυτῶν περιεχόντων τανvίνην· 2) *ἀνοργάνου δέψεως*· τὰ κατεργασθέντα δι' ἀνοργάνων ἑνώσεων, ὅπως εἶναι τὰ ἅλατα τοῦ χρωμίου, ἀργιλλίου κλπ· 3) τὰ *διὰ φορμαλδεΰδης* καὶ 4) τὰ *δι' ἐλαίων ἢ λιπῶν*.

Προπαρασκευὴ τῆς βύρσης. Οἱοσδήποτε καὶ ἂν πρόκειται νὰ εἶναι ὁ τρόπος τῆς κυρίως δέψεως, αἱ βύρσαι πρὸ αὐτῆς διέρχονται πάντοτε ἀπὸ ὡρισμένα στάδια προπαρασκευαστικῆς ἐπεξεργασίας, τῶν ὁποίων ἡ φύσις καὶ ὁ σκοπὸς ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

Μούσκευμα. Συνίσταται εἰς τὴν παραμονὴν τῶν βυρσῶν ἐπὶ χρόνον ποικίλλοντα ἀπὸ ὡρῶν τινων μέχρι 3—4 ἡμερῶν ἐν ὕδατι, ἐντὸς ἁπλῶν δεξαμενῶν ἢ ἐντὸς ἡμικυλινδρικῶν τοιούτων ἐφωδιασμένων με περιστρεφομένας ξυλίνας πτέρυγας (αἵτινες ἀνέμαι παρὰ τῶν βυρσοδεψῶν καλοῦνται), οὕτως ὥστε καὶ αἱ βύρσαι νὰ ἀναταράσσωνται καὶ ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ὕδατος νὰ εἶναι εὐκολωτέρα. Διὰ τοῦ μουσκεύματος σκοπεῖται ὁ καθαρισμὸς τῶν βυρσῶν ἀπὸ τοῦ ἅλατος καὶ πάσης ἄλλης ξένης οὐσίας ὑπαρχούσης ἐπ' αὐτῶν, ἡ διάλυσις τινῶν ἐκ τῶν συστατικῶν αὐτῶν, τῶν διαλυτῶν ἐν ὕδατι, καὶ, ἡ, διὰ τῆς ἐκ νέου προσλήψεως τοῦ ἀπολεσθέντος μετὰ τὸ ἁλάτισμα ἢ τὴν ξήρανσιν ὕδατος, ἐπαναφορὰ αὐτῶν εἰς τὴν κατάστασιν μαλακότητος καὶ διογκώσεως εἰς ἣν εὑρίσκοντο εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκδοράν. Πρὸς ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν τούτων διὰ βύρσας *ὠμὰς* ἢ *ὑγραλάτους* ἀρκεῖ παραμονὴ ἐν ὕδατι ἐπὶ 5—7 ὥρας μὲ 1—2 ἀλλαγάς, ἐνῷ διὰ *ξηραλάτους* ἢ *ξηρὰς ἀέρος* ἀπαιτοῦνται 3—5 ἡμέραι μὲ ἀναλόγους ἀλλαγὰς ὕδατος. Πρὸς ἐλάττωσιν τοῦ ἀπαιτουμένου χρόνου εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν γίνεται χρῆσις καυστικῆς σόδας, θειούχου νατρίου, θειώδους ὀξέος ἢ ἄλλων ἀσθενῶν ὀξέων εἰς πυκνότητα 1—2 ἐπὶ τοῖς χιλίοις. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ἐπεξεργασίας ἀφαιροῦνται, ἡ διὰ χειρὸς τῇ βοηθείᾳ αἰχμηροῦ χαλυβδίνου ἐργαλείου, ἢ δι' εἰδικῆς μηχανῆς, ὅσα τεμάχια κρέατος τυχὸν παρέμειναν ἐπὶ τῆς βύρσης ὡς καὶ ὁ ὑπόδριος ἱστός, ὅστις τὴν συνέδεε πρὸς τὸ σῶμα τοῦ ζῴου.

Ἀσβέστωμα. Τοῦτο σκοπὸν ἔχει ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ κατασταθῇ δυνατὴ ἡ ἀφαίρεσις τῶν τριχῶν, διαλυομένων τῶν στιβάδων τῆς ἐπιδερμίδος τῶν ὑπὲρ τὴν βασικὴν (μαλπιγιανὴν) κειμένων (βλ. λ. δέρμα) καὶ διογκουμένων τῶν θυλάκων αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ διογκωθῇ τὸ ἴδιως *δέρμα* ἢ *χόριον*, οὕτως ὥστε νὰ ἀποχωρισθοῦν ἀλλήλων αἱ συνιστῶσαι αὐτὸ ἶνες, αἵτινες συνεπείᾳ τῆς κατὰ τὴν διατήρησιν ἀφυδατώσεως εἶχον συγκολληθῆ πρὸς ἀλλήλας. Πρὸς ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν τούτων ἐντίθενται αἱ βύρσαι εἴτε ἐντὸς πυκνῆς διαλύσεως θειούχου νατρίου ἐπὶ τινας ὥρας ἢ ἐντὸς κεκορεσμένης διαλύσεως ἀσβέστου μὲ προσθήκην θειούχου νατρίου ἢ ἀρσενικοῦ ἐπὶ τινας ἡμέρας, εἴτε ἐπαλείφονται πρῶτον διὰ πολτοῦ περιέχοντος ἄσβεστον καὶ θειοῦχον νάτριον ἢ ἀρσενικὸν καὶ μετ' ἀφαίρεσιν τῶν τριχῶν ἐντίθενται ἐν κεκορεσμένῃ διαλύσει ἀσβέστου ἐπὶ μίαν ἢ δύο ἡμέρας. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν παραμονὴν ἐντὸς ἀλκαλικῶν διαλύσεων ὑδρολύεται σὺν τῷ χρόνῳ ἡ *κολλαγένη* (ἐξ ἧς ἀποτελοῦνται αἱ ἶνες τοῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ τοῦ χορίου, αἵτινες ἑνούμεναι μὲ τανvίνην ἢ τὰ ἀνόργανα ἅλατα θὰ δώσουν τὸ δέρμα), διὸ τοῦτο εἰς ὅσας περιπτώσεις τὸ κατειργασμένον δέρμα θὰ πωληθῇ κατὰ μονάδα βάρους ἢ πρέπει νὰ εἶναι συμπαγές, ἐφαρμόζεται ταχὺ ἀσβέστωμα. Ἀπ' ἐναντίας ὅταν τὸ κατειργασμένον δέρμα πρέπῃ νὰ εἶναι ἐλαστικὸν καὶ μαλακόν, τὸ ἀσβέστωμα εἶναι μεγαλυτέρας διαρκείας.

Ἡ ἀφαίρεσις τῶν τριχῶν γίνεται εὐθὺς μετὰ τὸ ἀσβέστωμα ἢ διὰ χειρὸς ἢ διὰ περιστροφῆς τῶν βυρσῶν ἐντὸς εἰδικῶν βαρελίων (βλ. λ. βαρελοποιία τ. ΣΤ', σ. 696 β') ἢ τέλος δι' εἰδικῶν μηχανῶν. Μετὰ τὴν ἀποτρίχωσιν αὐτὴν ἐπακολουθεῖ συνήθως καὶ δεύτερος καθαρισμὸς τῆς πρὸς τὴν σάρκα ἐπιφανείας τῆς βύρσης ἀπὸ παντὸς ὑπολείμματος ὑποδορίου ἱστοῦ καὶ εἶτα, προκειμένου περὶ βυρσῶν μεγάλου πάχους, τὸ ἐκ τῶν ὁποίων κατειργασμένον δέρμα θὰ εἶναι τελικῶς λεπτότερον, σχίζονται οὗται παραλλήλως πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ δέρματος εἰς δύο ἢ καὶ περισσότερα φύλλα διὰ τῆς σχιστικῆς καλουμένης μηχανῆς.

Ἀπασβέστωσις. Ἡ ἐργασία αὕτη γίνεται ἐντὸς τῶν ἤδη περιγραφεισῶν *ἀνεμῶν* ἢ *βαρελῶν*, ὅπου αἱ βύρσαι περιστρέφονται ἐντὸς ὕδατος, εἰς τὸ ὁποῖον προστίθεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ποσότης ὑδροχλωρικοῦ ἢ θειώδους ἢ ἀσθενοῦς τινος ὀργανικοῦ ὀξέος, ὅπως τὸ γαλακτικόν, ὀξικὸν κ. τ. λ., ἱκανὴ νὰ ἐξουδετερώσῃ μέρος ἢ τὸ ὅλον τοῦ ἐν ταῖς βύρσαις ὑδροξειδίου τοῦ ἀσβεστίου καὶ νὰ μεταβάλῃ αὐτὸ εἰς τὰ ἀντίστοιχα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εὐδιάλυτα ἅλατά του. Εἰς βύρσας μόσχου, αἵτινες θὰ μεταβληθοῦν εἰς ἀδιάβροχα διὰ δέψεως μὲ ἅλας χρωμίου, γίνεται εἰς τὸ στάδιον τοῦτο τῆς ἐπεξεργασίας μερικὴ μόνον ἀπασβέστωσις, ἐνῷ εἰς βύρσας προβάτου ἢ αἰγὸς ἡ ἀπασβέστωσις γίνεται πλήρης. Διὰ τὰς ἄνω βύρσας παρεκτὸς τῆς δι' ὀξέων ἀπασβεστώσεως γίνεται συνήθως προσθήκη καὶ 0,3—1% ἐπὶ τοῦ βάρους τῶν εἰδικῶν σκευασιῶν περιεχουσῶν ἅλατα ἀμμωνίου καὶ φυράματα ληφθέντα δι' ἐκχυλίσεως τοῦ παγκρέατος διαφόρων ζῴων. Ἐκ τῶν συστατικῶν τούτων, τὸ μὲν ἀμμωνιοχλωρίδιον ἀντιδρᾷ μετὰ τοῦ ὑδροξειδίου τοῦ ἀσβεστίου πρὸς ἀσβεστοχλωρίδιον, ὅπερ διαλύεται ἐν τῷ ὕδατι, ἀναδιδομένης ἀμμωνίας, τὰ δὲ φυράματα ἐπιδροῦν ἐπὶ τῶν ἐλαστικῶν ἰνῶν τοῦ χορίου ὑδρολύοντα αὐτάς. Ἡ διάλυσις, ἐν ᾗ αἱ βύρσαι ὑφίστανται τὴν ἐπίδρασιν τῶν φυραματούχων αὐτῶν παρασκευασμάτων, πρέπει νὰ ἔχῃ ἀλκαλικότητα ποικίλλουσαν μεταξὺ τιμῆς pH 6—8, καθ' ὅσον ἐν τοιούτῳ περιβάλλοντι δρᾷ μόνη ἡ τρυψίνη, ἥτις ὑδρολύει ἐκλεκτικῶς τὰς ἐλαστικὰς ἶνας, ἐνῷ ἐν περιβάλλοντι πλέον ὀξίνῳ ἤθελε δρᾷ μόνον ἡ πεψίνη πρὸς ζημίαν τοῦ βυρσοδέψου ὑδρολύουσα τὴν κολλαγένην τοῦ χορίου, ἐξ ἧς μελλοντικῶς σχηματίζεται τὸ δέρμα. Ἡ καταλληλοτέρα διὰ τὴν δρᾶσιν τῶν φυραμάτων τούτων θερμοκρασία εἶναι 32—35°C. καὶ ἡ διάρκεια τῆς παραμονῆς τῶν βυρσῶν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασίν των ποικίλλει ἀπὸ $^1/_2$—2 ὡρῶν. Βύρσαι βοὸς καὶ ἀγελάδος, προοριζόμεναι διὰ σολοδέρματα φυτικῆς δέψεως, ὑφίστανται μόνον ἐπιφανειακῶς ἀπασβέστωσιν, τοῦ ὑπολοίπου ὑδροξειδίου τοῦ ἀσβεστίου ἐξουδετερουμένου ὑπὸ τῶν ὀργανικῶν ὀξέων τῶν ἐνυπαρχόντων εἰς τὰς πρώτας διαλύσεις τῆς δέψεως.

Ὀξίνισις. Αἱ βύρσαι αἵτινες πρόκειται νὰ ὑποστοῦν δέψιν δι' ἀνοργάνων ἁλάτων ἢ διὰ φορμόλης ἐμβαπτίζονται πάντοτε μετὰ τὴν ἀπασβέστωσιν ἐντὸς διαλύσεως ἅλατος 10°Bé, εἰς τὴν ὁποίαν προστίθεται ὀξύ τι μέχρις ὅτου ἐπικρατήσῃ δι' ὅλου τοῦ πάχους τῆς βύρσης ἀσθενὴς ὄξινος ἀντίδρασις. Ὅταν ἡ ἐργασία αὕτη γίνεται ἐντὸς περιστρεφομένης βαρέλας, αἱ συνήθως λαμβανόμεναι ποσότητες εἶναι ἐπὶ τοῦ βάρους τῶν βυρσῶν: 150% H_2O, 8% NaCl καὶ 1% H_2SO_4 66°Bé ἢ 2% πυκνὸν HCl. Μετὰ περιστροφὴν 1—2 ὡρῶν τὸ ὀξὺ ἔχει ἤδη εἰσδύσει δι' ὅλου τοῦ πάχους τῆς βύρσης. Προκειμένου εἰδικῶς περὶ βυρσῶν προοριζομένων διὰ κατεργασίαν χρωμίου δι' ἑνὸς λουτροῦ ἐφαρμόζεται συχνὰ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο μία προδέψις συνισταμένη εἰς προσθήκην 2—5% στυπτηρίας διὰ χρωμίου καὶ 1—2% κοινῆς στυπτηρίας εἰς τὴν διάλυσιν εἰς ἣν ἐγένετο ἡ ὀξίνισις, ἐντὸς τῆς ὁποίας, ἀφοῦ περιστραφοῦν ἀκόμη ἐπὶ ὥραν, παραμένουν τελικῶς αἱ βύρσαι μέχρι τῆς ἑπομένης ἡμέρας ὁπότε καὶ δέφονται. Ἡ προδέψις αὕτη, χάρις εἰς τὸν πολὺ ὄξινον χαρακτῆρά της, συντελεῖ εἰς τὴν ἐξασφάλισιν λείας καὶ ἀρυτιδώτου ἐπιφανείας εἰς τὸ δέρμα.

Βύρσαι προβάτου φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον ἐντὸς βαρελίων περιεχόντων 30—40 δωδεκάδας μετ' ὀξίνισιν καθ' ἣν χρησιμοποιεῖται μυρμηκικὸν ὀξύ. Εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν διατηροῦνται ἀναλλοίωτοι ἐπὶ μῆνας καὶ εὐκόλως διὰ πιέσεως ἀποδίδουσι τὸ πλεῖστον τοῦ ὑπ' αὐτῶν περιεχομένου ἐκ φύσεως εἰς μεγάλην ποσότητα λίπους.

Φυτικὴ δέψις. Δεψικαὶ ὗλαι. Καλοῦνται δεψικαὶ ὗλαι σώματα πολὺ διαδεδομένα ἐν τῷ φυτικῷ βασιλείῳ, ἀπαντῶντα εἰς τὰ φύλλα, τὸν φλοιόν, τοὺς καρπούς, τὸ ξύλον ἢ καὶ τὰς ρίζας δένδρων, καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι εὐδιάλυτα ἐν τῷ ὕδατι, κέκτηνται στύφουσαν γεῦσιν, δίδουν μετὰ $FeCl_3$ μέλαιναν ἢ πρασίνην χρῶσιν, καταχρημνίζονται ὑπὸ διαλύματος κόλλης, μετατρέπουν δὲ τὴν βύρσαν εἰς δέρμα. Τῶν πλείστων δεψικῶν ὑλῶν δὲν εἶναι καλῶς ἐξηκριβωμένη ἡ χημικὴ σύνταξις, κατὰ τὰς νεωτάτας δὲ ἐργασίας τοῦ E. Fisher φαίνεται ὡς βέβαιον, ὅτι αἱ πλεῖσται τούτων εἶναι ἐστέρες δεψιδίων μετὰ τῆς d-γλυκόζης, πιθανὸν ὅμως τινὲς νὰ εἶναι γνήσιοι γλυκοζῖται. Ἤδη τὸ δεψίδιον τοῦ γαλλικοῦ ὀξέος καθιζάνεται δι' ἀραιοῦ διαλύματος κόλλης, προσομοιάζον οὕτω πρὸς τὰς δεψικὰς ὕλας, παρασκευά-

Digitized by Google

ται δὲ σήμερον ἐν μεγάλῳ τεχνηταὶ ἢ *συνθετικαί*, ὡς λέγονται, δεψικαὶ ὗλαι, αἵτινες οὖσαι ἢ προϊόντα συμπυκνώσεως φαινολοσουλφοξέων καθ' ἑαυτὰ καὶ δὴ τριδεψίδια ἢ προϊόντα συμπυκνώσεως φορμαλδεΰδης μετὰ φαινοσουλφοξέων, ἔτυχον μεγάλης ἐπιτυχίας ἐν τῇ πράξει. Αἱ φυσικαὶ δεψικαὶ ὗλαι διαιροῦνται πρακτικῶς εἰς δύο τάξεις: τὰς τῆς πυρογαλλόλης καὶ τὰς τῆς πυροκατεχίνης. Αἱ πρῶται τῇ ἐπιδράσει καλιρρύματος δίδουν ὡς προϊὸν ἀποσυνθέσεως πυρογαλλόλην, αἱ δὲ δεύτεραι πυροκατεχίνην. Αἱ κυριώτεραι δεψικαὶ ὗλαι ὅσον ἀφορᾷ τὴν χρησιμοποιουμένην ποσότητα εἶναι: ἐκ μὲν τῶν ξύλων δένδρων, αἱ ἐκ τοῦ ξύλου τῆς δρυός, τῆς καστανέας καὶ τοῦ quebracho, δένδρου φυομένου ἐν Ἀργεντινῇ καὶ Παραγουάῃ ἰδίως. Ἡ ποσότης τῆς ὑπὸ τούτων περιεχομένης ταννίνης ποικίλλει ἀπὸ 10—20%. Ἐκ τῶν φλοιῶν δέ, οἱ τῆς δρυός, τῆς καστανέας, τῆς πεύκης καὶ τῆς μιμόζης μὲ περιεκτικότητα εἰς ταννίνην ἀπὸ 10—30%. Τὰ φύλλα τοῦ σουμαχίου, τοῦ γαμβερίου καὶ τοῦ σχίνου χρησιμοποιοῦνται ἐπίσης ἐν μεγάλῃ κλίμακι, περιέχουν δὲ 25—50% ταννίνην. Τέλος ἐκ τῶν καρπῶν δένδρων οἱ μᾶλλον ἐν χρήσει εἶναι τὰ βελανίδια, περιέχοντα 25—40% ταννίνην.

Κυρίως δέψις σολοδερμάτων. Ἡ δέψις τῶν σολοδερμάτων δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς τὸ τυπικώτερον παράδειγμα φυτικῆς δέψεως. Χρησιμοποιοῦνται δὲ κατ' αὐτὴν εἰς διαφόρους χώρας αἱ μᾶλλον ἐν αὐταῖς ἀφθονοῦσαι δεψικαὶ ὗλαι εἰς ποικίλλοντας συνδυασμούς. Παλαιότερον ὑπερεῖχεν εἰς χρησιμοποιουμένην ποσότητα τὸ ξύλον καὶ ὁ φλοιὸς τῆς δρυός, σήμερον ὅμως τὰ πρωτεῖα κατέχει τὸ ἐκχύλισμα ἐκ ξύλου quebracho. Παρ' ἡμῖν ἀκολουθεῖται ἀκόμη ὑπὸ πολλῶν ἡ παλαιοτέρα μέθοδος δέψεως σολοδερμάτων, ἥτις διεξάγεται ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ὡς ἑξῆς:

Αἱ ἀποτριχωθεῖσαι καὶ μερικῶς ἢ ἐν ὅλῳ ἀπασβεστωθεῖσαι βύρσαι βοῶν ἢ ἀγελάδων τοποθετοῦνται διαδοχικῶς ἐντὸς σειρᾶς 5—15 ἀβαθῶν δεξαμενῶν, *λιμπῶν* καλουμένων, περιεχουσῶν ἀραιὰ ἐκχυλίσματα δεψικῶν ὑλῶν, ὧν ἡ πυκνότης αὐξάνει ἀπὸ 1°—4° Bé. Τὰ ἀραιὰ ταῦτα ἐκχυλίσματα εἶναι τὰ ἀπομείναντα ἀπὸ τὰ μετέπειτα στάδια τῆς δέψεως. Αἱ βύρσαι κρέμανται κατακορύφως ἐντὸς τῶν δεξαμενῶν τούτων διὰ σπάγγων δενομένων ἐπὶ καρφίων ἐμπεπηγμένων ἐντὸς πλαισίου ξυλίνου ἐπικαθημένου ἐπὶ τῆς δεξαμενῆς. Τοιουτοτρόπως ἀποφεύγεται ἡ ἐπαφὴ τῆς μιᾶς μετὰ τῆς ἄλλης, ὥστε νὰ γίνῃ ἡ πρώτη αὕτη ἀπορρόφησις δεψικῶν καὶ χρωστικῶν ὑλῶν ὁμοιόμορφος καθ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῆς βύρσης. Ἀνὰ 24ωρον αἱ βύρσαι μεταφέρονται ἀπὸ τῆς μιᾶς δεξαμενῆς εἰς τὴν ἑπομένην, συναντῶσαι ὁλονὲν μεγαλυτέρας πυκνότητος διάλυσιν.

Εἰς τὸ ἑπόμενον στάδιον τῆς δέψεως τοποθετοῦνται πάλιν ἐντὸς δεξαμενῶν ὁριζοντίως ἡ μία ἐπὶ τῆς ἄλλης καὶ πληροῦται τέλος ἡ δεξαμενὴ μὲ ἐκχύλισμα προκῦψαν ἀπὸ τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον στάδιον τῆς δέψεως. Ἡ σειρὰ τῶν δεξαμενῶν τούτων σύγκειται ἀπὸ 5—8 καὶ ἡ πυκνότης τοῦ ἐκχυλίσματος αὐξάνει ἀπὸ 4°—6° Bé. Ἐν αὐταῖς λαμβάνει χώραν ἡ κατ' ἀναλογίαν μεγίστη ἀπορρόφησις δεψικῶν ὑλῶν, καθόσον αἱ βύρσαι εὑρίσκονται εἰς τὴν πλέον κατάλληλον πρὸς ἀπορρόφησιν κατάστασιν. Κατὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς τελευταίας δεξαμενῆς τῆς σειρᾶς ταύτης, ἡ διείσδυσις τῶν δεψικῶν ὑλῶν ἔχει πλέον προχωρήσει δι' ὅλου τοῦ πάχους τῆς βύρσης. Πρὸς ἐντελῆ συμπλήρωσιν τῆς ἀπορροφήσεως δεψικῶν ὑλῶν τοποθετοῦνται τέλος αἱ βύρσαι διαδοχικῶς ἐντὸς τριῶν ἢ καὶ περισσοτέρων δεξαμενῶν («ποντόνια»), τῶν ὁποίων ὁ πυθμὴν ἔχει σκεπασθῇ μὲ στρῶμα 5—10 ἑκ. πάχους μείγματος κονιοποιημένων φλοιοῦ πεύκης, φύλλων σχίνου καὶ βελανιδιῶν ἐν ἀναλογίᾳ κατὰ βάρος περίπου 3:2:1. Μεταξὺ ἑκάστης βύρσης καὶ τῆς ἑπομένης παρεντίθεται στρῶμα 1—3 ἑκ. ἐκ τοῦ αὐτοῦ μείγματος. Ἡ ἐργασία αὕτη καλεῖται κοινῶς «πάστωμα». Καλύπτονται δὲ δι' ἐκχυλίσματος τῶν αὐτῶν ὑλῶν, ὥστε ἡ πυκνότης τῆς διαλύσεως νὰ εἶναι διὰ τὴν πρώτην δεξαμενὴν 7°—8° Bé, τὴν δευτέραν 8°—9° Bé καὶ τὴν τρίτην 9°—10° Bé. Ἐν μὲν τῇ πρώτῃ παραμένουν συνήθως ἐπὶ 12—15 ἡμέρας, ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπὶ 15—20 ἡμέρας καὶ ἐν τῇ τρίτῃ ἐπὶ 25 ἡμέρας. Συμπληρωθείσης ἤδη τῆς δέψεως, ἅμα τῇ ἐξόδῳ ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης δεξαμενῆς, πλύνονται ἐπ' ὀλίγον τὰ κατειργασμένα πλέον δέρματα, στρώννονται, ἀλείφονται μὲ ὀλίγον ὀρυκτέλαιον ἢ ἰχθυέλαιον καὶ ξηραίνονται. Μετὰ τὸ στέγνωμα βρέχονται ὀλίγον, τοποθετοῦνται εἰς στοῖβαν διὰ νὰ διανεμηθῇ ὁμοιομόρφως ἡ ὑγρασία, ἀλείφονται ἐκ νέου καὶ πιέζονται ὑπὸ εἰδικοῦ μηχανοκινήτου κυλίνδρου.

Ἀντὶ τῆς παλαιᾶς ταύτης μεθόδου εἰς πλεῖστα βυρσοδεψεῖα ἔχουν ἐφαρμοσθῇ κατὰ τὴν τελευταίαν ἰδίως δεκαετίαν ἄλλα συστήματα, τὰ ὁποῖα διαφέρουν τοῦ παλαιοῦ πρῶτον ὡς πρὸς τὴν φύσιν τῶν χρησιμοποιουμένων δεψικῶν ὑλῶν καὶ δεύτερον ὡς πρὸς τὴν μὴ ἐφαρμογὴν ὅλων ἢ τῶν δύο τελευταίων παστωμάτων. Ἀντὶ δηλαδὴ ἐκχυλίσματος ἐκ φλοιοῦ πεύκης κλπ. χρησιμοποιοῦνται τοιαῦτα ἀπὸ quebracho, καστανέαν, mangrove, μιμόζαν κλπ. καὶ ἀντὶ τῶν παστωμάτων περιστρέφονται αἱ βύρσαι ἐντὸς βαρελῶν πλήρων πυκνῶν ἐκχυλισμάτων τῶν τελευταίων τούτων δεψικῶν ὑλῶν. Λόγῳ τῆς συνεχοῦς ἀναδεύσεως τῆς διαλύσεως ἡ διάρκεια τῆς δέψεως ἐπιβραχύνεται οὕτω κατὰ πολύ. Μετὰ τὴν πλήρη δέψιν, πρὸς ἐπαύξησιν τοῦ βάρους ὅπερ θὰ ἔχῃ τὸ δέρμα, τοποθετεῖται ἀριθμὸς δερμάτων ἐντὸς βαρέλας, ποικίλλων κατὰ τὸ μέγεθος τῆς τελευταίας ταύτης, ὁμοῦ μετὰ 50—70% ἐπὶ τοῦ βάρους των ἐκχυλίσματος quebracho πυκνότητος 20° Bé καὶ θερμοκρασίας 50°C. Μετὰ περιστροφὴν τῆς βαρέλας ἐπὶ 1½—2 ὥρας ὅλον τὸ ἐκχύλισμα ἔχει ἀπορροφηθῇ. Ἵνα συγκρατηθῇ τὸ ἐκχύλισμα τοῦτο μονίμως ἐντὸς τῶν δερμάτων, τοποθετοῦνται ταῦτα ἐπὶ 4 ἡμέρας ἐντὸς δεξαμενῶν πλήρων ἐκχυλίσματος quebracho, πυκνότητος 10° Bé καὶ θερμοκρασίας 26° C. Κατὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τῶν δεξαμενῶν τούτων τοποθετοῦνται ἐξηρτημένα ἀπὸ ξυλίνων πλαισίων ἐντὸς καθαροῦ ὕδατος θερμοκρασίας 45° C ἐπὶ 7′. Κατόπιν ἐμβαπτίζονται ἐντὸς διαλύσεως ἀνθρακικῆς σόδας πυκνότητος 0,3% καὶ θερμοκρασίας 45° C πάλιν ἐπὶ 7′. Εἶτα πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς τυχὸν ἀπομενούσης περισσείας ἀλκαλίου ἐμβαπτίζονται ἐντὸς διαλύσεως 1.5% θειικοῦ ὀξέος θερμοκρασίας 45° C ἐπὶ 7′ καὶ κατόπιν ἐντὸς ὁμοίας ἀλλὰ πυκνόνητος μόνον 1%. Πρὸς ἀπομάκρυνσιν πάσης περισσείας ὀξέος πλύνονται διὰ ῥέοντος ὕδατος ἐπὶ 7′ ἀκόμη. Διὰ τῆς ἐπεξεργασίας ταύτης ἐξασφαλίζεται ἀνοικτὸν χρῶμα διὰ τὰ δέρματα. Ἡ περισσεια ὑγρασίας ἀφαιρεῖται τώρα διὰ πιέσεως ἐντὸς εἰδικῶν μηχανῶν καὶ ἡ αὔξησις τοῦ βάρους συμπληροῦται διὰ περιστροφῆς τῶν δερμάτων ἐπὶ ½ ὥραν περίπου ἐντὸς βαρέλας μετὰ 5—10% ἐπὶ τοῦ βάρους των θειικοῦ μαγνησίου, 2—5% ὀρυκτελαίου καὶ 0,5—1% ἰχθυελαίου. Μετὰ ταῦτα τὰ δέρματα πιέζονται καὶ πάλιν διὰ τῆς αὐτῆς εἰδικῆς μηχανῆς καὶ ξηραίνονται. Τὸ στεγνωτήριον πρέπει νὰ εἶναι ἐφωδιασμένον μὲ σύστημα ἀερισμοῦ διὰ θερμοῦ ἐν τέλει ἀέρος, ἀλλὰ μὲ πλήρη ἀποκλεισμὸν τοῦ ἡλιακοῦ φωτός. Τὰ τελείως ξηρὰ δέρματα ἐμβαπτίζονται ἐν ὕδατι, τοποθετοῦνται εἰς σωροὺς ἐπὶ 24 ὥρας, λαδώνονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, στρώννονται καὶ μετὰ νέαν ξήρανσιν κυλινδρίζονται.

Δέψις δι' ἀνοργάνων ἑνώσεων. Ἡ σημαντικωτέρα τάξις ἀνοργάνων ἑνώσεων ἐκ τῶν χρησιμοποιουμένων πρὸς δέψιν εἶναι τὰ ἅλατα τοῦ χρωμίου καὶ δὴ τοῦ τριδυνάμου τοιούτου, ἅτινα εὐκόλως λαμβάνονται καὶ ὡς βασικὰ ἅλατα. Ἡ χρῆσις ἁλάτων χρωμίου πρὸς δέψιν ἐμελετήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Knapp τῷ 1858, ἀλλὰ περιέργως μετὰ πολλοὺς πειραματισμοὺς κατέληξεν οὗτος εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τύχουν ταῦτα πρακτικῆς ἐφαρμογῆς. Καὶ ἄλλοι ἐρευνηταὶ ἐσυνέχισαν τὰς ἐργασίας τοῦ Knapp, ἀλλὰ μόλις ἐν ἔτει 1884 ἐσημειώθη σημαντικὴ πρόοδος διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Augustin Schultz, βαφέως ἐρίων ἐν Βοστώνῃ τῆς Μασσαχουσέτης. Ἐφαρμόσας οὗτος ἐπὶ βυρσῶν τὴν μέθοδον προστύψεως ἐρίου δι' ἁλάτων χρωμικοῦ ὀξέος πρὸς βαφὴν μὲ φυσικὰς χρωστικὰς ὕλας, ἀνεκάλυψεν ὅτι ἐπετυγχάνετο δέψις, καθόσον ἐλάμβανε προϊὸν μὴ ὑποκείμενον εἰς σῆψιν καὶ ὅπερ δι' ἁπλῆς περαιτέρω ἐπεξεργασίας ἀπέκτα τὴν χαρακτηριστικὴν διὰ λεπτὰ δέρματα εὐκαμψίαν καὶ μαλακότητα. Ἡ μέθοδος τοῦ Schultz ἐφηρμόσθη τὸ πρῶτον ἐν μεγάλῃ κλίμακι πρὸς δέψιν βυρσῶν ἐριφίων καὶ αἰγῶν ὑπὸ τοῦ οἴκου Roberd Folderer τῆς Φιλαδελφείας καὶ ἐφαρμόζεται ἔτι καὶ σήμερον σχεδὸν ἀμετάβλητος διὰ τὸν αὐτὸν σκοπόν, γνωστὴ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «*μέθοδος τῶν δύο λουτρῶν*». Κατὰ ταύτην αἱ καλῶς ὠξινισμέναι βύρσαι ὁμοῦ μετὰ 100—150% ἐπὶ τοῦ βάρους των ὕδατος καὶ 4—6% χλωριούχου νατρίου τοποθετοῦνται ἐντὸς βαρέλας δέψεως περιστρεφομένης μὲ ταχύτητα 8—12 στροφῶν κατὰ λεπτόν. Ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς περιστροφῆς προστίθενται 5—6% διχρωμικὸν νάτριον ἢ κάλιον διαλελυμένον εἰς 15—20% ὕδωρ, καὶ 2—3% πυκνὸν ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ ἀραιωθὲν προηγουμένως εἰς πενταπλάσιον ὄγκον ὕδατος. Μετὰ περιστροφὴν 2—4 ὡρῶν, ἀναλόγως τοῦ πάχους τῶν βυρσῶν, ἡ διείσδυσις τοῦ χρωμικοῦ ὀξέος ἔχει γίνει πλήρης καὶ τομὴ εἰς τὸ παχύτερον σημεῖον τῆς βύρσης δεικνύει τὴν χαρακτηριστικὴν κιτρίνην χρῶσιν δι' ὅλου της τοῦ πάχους.

Αἱ βύρσαι ἁπλώνονται μετὰ ταῦτα ἐπὶ εἰδικοῦ ξυλίνου ὑποστηρίγματος, ὅπου παραμένουν μέχρι τῆς πρωΐας τῆς ἑπομένης, ὁπότε ῥίπτονται πάλιν ἐντὸς βαρέλας περιεχούσης καθαρὸν ὕδωρ. Ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς περιστροφῆς προστίθενται εἰς αὐτὸ 12—18% κρυσταλλικὸν θειοθειικὸν νάτριον (hyposulphite) διαλελυμένον ἐν ὕδατι, καὶ 6% HCl ἠραιωμένον ἐν πενταπλασίῳ ὄγκῳ ὕδατος. Τὸ HCl ὀξὺ προστίθεται εἰς 3 δόσεις ἀνὰ μίαν ὥραν. Μίαν ἡμέραν μετὰ τὴν τελευταίαν προσθήκην HCl ὀξέος αἱ βύρσαι ἔχουν ἤδη ἀποκτήσει ἀνοικτὸν ἀσθενὲς κυανοπράσινον χρῶμα δι' ὅλου των τοῦ πάχους. Ἐὰν τεμάχιον βύρσης εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην παραμείνῃ ἐντὸς ζέοντος ὕδατος ἐπὶ 2′ χωρὶς νὰ συστραφῇ, σκληρυνθῇ ἢ χάσῃ ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειάν του, ἡ δέψις θεωρεῖται πλήρης, ἄλλως προστίθεται ½% ὄξινον ἀνθρακικὸν νάτριον διαλελυμένον ἐν ὕδατι καὶ ἡ βαρέλα περιστρέφεται ἐπὶ ½—1 ἀκόμη ὥραν. Ἐνίοτε ἀπαιτοῦνται 2 καὶ 3 προσθῆκαι ὀξίνου ἀνθρακικοῦ νατρίου πρὶν ἡ δέψις καταστῇ πλήρης. Ἡ κατὰ τὸ πρῶτον λουτρὸν λαμβάνουσα χώραν ἀντίδρασις δύναται νὰ παρασταθῇ διὰ τῆς ἐξισώσεως:

$$K_2Cr_2O_7 + 2HCl = 2CrO_3 + 2KCl + H_2O$$

Τὸ ὀξείδιον τοῦ χρωμίου ἑνοῦται μετὰ τῆς κολλαγένης τῆς βύρσης πρὸς ἕνωσιν ἀσταθῆ, ἥτις ἀνάγεται ἐν τῷ δευτέρῳ λουτρῷ ὑπὸ τοῦ θειοθειικοῦ νατρίου πρὸς χρωμιοχλωρίδιον κατὰ τὴν ἐξίσωσιν

$$2CrO_3 + 6HCl + 3Na_2S_2O_3 = \\ = 2CrCl_3 + 3H_2O + 3Na_2SO_4 + 3S$$

Τὸ οὕτω παραχθὲν χρωμιοχλωρίδιον παρουσίᾳ περισσείας θειοθειικοῦ νατρίου μεταβάλλεται εἰς βασικὸν ἅλας κατὰ τὴν ἐξίσωσιν:

$$2CrCl_3 + Na_2S_2O_3 + H_2O = \\ = 2Cr(OH)Cl_2 + SO_2 + S + 2NaCl$$

Καὶ τὸ μὲν ἐλευθερούμενον θεῖον καθίσταται ὁρατὸν ὡς τοιοῦτον ἐν τῷ ὑγρῷ τῆς δέψεως, καὶ ἐν μέρει καθιζᾶνον ἐν τοῖς δέρμασι συντελεῖ εἰς τὸ νὰ γίνωνται ταῦτα μαλακώτερα, τὸ δ' ἐκλυόμενον διοξείδιον θείου καθίσταται αἰσθητὸν διὰ τῆς ὀσμῆς του. Τὸ οὕτω παραγόμενον βασικὸν χρωμιοχλωρίδιον καθὼς καὶ ἔτι βασικώτερα ἅλατα τοῦ χρωμίου μέχρις αὐτοῦ τοῦ ὑδροξειδίου $Cr(OH)_3$ τὰ ὁποῖα παράγονται κατὰ τὴν προσθήκην τοῦ ἀνθρακικοῦ νατρίου εἶναι τὰ ἐπιτελοῦντα τὴν δέψιν.

Εἰς τί ἀκριβῶς συνίσταται τὸ φαινόμενον τῆς δέψεως δὲν ἔχει μέχρι σήμερον σαφῶς ἀποδειχθῆ. Κατά τινας τὰ παραγόμενα βασικὰ ἅλατα του χρωμίου καθιζάνονται ὡς ἀδιάλυτα περὶ τὰς ἶνας τοῦ δέρματος, προφυλάσσοντα οὕτως αὐτὰς ἀπὸ ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων· κατ' ἄλλους πρόκειται περὶ φαινομένου χημικῆς ἑνώσεως τῶν ἁλάτων τοῦ χρωμίου πρὸς τὴν τὰς ἶνας ἀποτελοῦσαν οὐσίαν.

Μέθοδος δι' ἑνὸς λουτροῦ. Ὁ πρῶτος ἐπιτυχὼν δέψιν δι' ἑνὸς λουτροῦ ὑπῆρξεν ὁ Martin Dennis ἐκ Newark. N. J., λαβὼν ἀπὸ τοῦ 1893 σειρὰν ὅλην σχετικῶν διπλωμάτων εὑρεσιτεχνίας. Ἡ ἀρχικὴ σκευασία τοῦ Dennis ἐλαμβάνετο διὰ διαλύσεως ὑδροξειδίου τοῦ χρωμίου ἐν ὑδροχλωρικῷ ὀξεῖ καὶ προσθήκης, εἰς τὴν οὕτως ἑτοιμασθεῖσαν διάλυσιν χρωμιοχλωριδίου, ἀρκετῆς ποσότητος ἀνθρακικῆς σόδας, ὥστε νὰ ἐπιτευχθῇ κατάλληλος βασικότης. Σήμερον αἱ σκευασίαι διὰ δέψιν ἑνὸς λουτροῦ λαμβάνονται γενικῶς δι' ἀναγωγῆς διχρωμικοῦ νατρίου, ἢ καλίου ἐν ὀξίνῳ διαλύσει ὑπὸ θειώδους ὀξέος ἢ τῶν ἁλάτων του, ὑπὸ γλυκόζης, γλυκερίνης, ἢ ἄλλων ἀναγωγικῶν μέσων. Μία συνήθης σκευασία λαμβάνεται διὰ διαλύσεως 6 χλγρ. διχρωμικοῦ νατρίου ἐν 30 λίτρ. H_2O, προσθήκης 5 χλγρ. H_2SO4 καὶ κατόπιν βραδέως καὶ ὑπὸ συνεχῆ ἀνάδευσιν 4 χλγρ. πυκνορρεύστου γλυκόζης ἢ 15 χλγρ. ὑγροῦ $Na_2S_2O_3$ πυκνότητος 33° Bé ἢ 5 χλγρ. στερεοῦ τοιούτου προδιαλυθέντος ἐν 10 λίτρ. ὕδατος, τῶν ποσοτήτων τούτων ἐπαρκουσῶν πρὸς δέψιν 100 χλγρ. βύρσης. Αἱ ὠξινισμέναι βύρσαι τοποθετοῦνται ἐντὸς βαρέλας ὁμοῦ μετὰ 100% H_2O καὶ 5% NaCl, εὐθὺς δὲ μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς περιστροφῆς προστίθεται τὸ ⅓ τῆς ὡς ἄνω σκευασίας. Τὰ ἄλλα ⅔ προστίθενται εἰς διαστήματα 1 ὥρας. Τρεῖς ὥρας μετὰ τὴν τελευταίαν δόσιν προστίθεται 0,2% ἀνθρακικὴ σόδα διαλελυμένη ἐν ὕδατι, καὶ μετὰ ἡμίσειαν ὥραν γίνεται δοκιμὴ ἀντοχῆς εἰς ζέον ὕδωρ. Αἱ προσθῆκαι ἀνθρακικῆς σόδας ἐπαναλαμβάνονται μέχρις οὗ ἡ δοκιμὴ δώσῃ θετικὸν ἀποτέλεσμα. Μετὰ τὴν δέψιν τὰ δέρματα παραμένουν ἐν κανονικῷ σωρῷ ἐπὶ 24 ἕως 48 ὥρας καὶ εἶτα, ἀφοῦ πλυθοῦν πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν ἐπ' αὐτῶν διαλυτῶν ἁλάτων καὶ ἐξουδετερωθοῦν διὰ βόρακος ἢ ὀξίνου ἀνθρακικοῦ νατρίου, εἶναι ἕτοιμα πρὸς βαφήν. Αἱ βασικαὶ χρωστικαὶ ὗλαι ἀνιλίνης δὲν βάφουν τὰ διὰ χρωμίου δέρματα παρὰ μόνον κατόπιν προστύψεως μὲ 1—3% ἐκχύλισμα φυτικῆς δεψικῆς ὕλης, ὅπως τὸ σουμάχιον, τὸ γαμβέριον κτλ. Ἀπ' ἐναντίας ὅλαι σχεδὸν αἱ ὄξινοι χρωστικαὶ ἀνιλίνης καὶ αἱ πλεῖσται τῶν substantives βάφουν ἀπ' εὐθείας τὰ διὰ χρωμίου δέρματα. Μετὰ τὴν βαφὴν ἀκολουθεῖ τὸ λάδωμα, ὅπερ γίνεται συνήθως μὲ ποδέλαιον, ἰχθυέλαιον, κίτρινον αὐγοῦ, κικινέλαιον, ἢ μὲ τὰ ἐκ τῶν ἰδίων ἐλαίων τῇ ἐπιδράσει θειικοῦ ὀξέος λαμβανόμενα προϊόντα, ἅτινα ὡς *σουλφονισμένα ἔλαια* εἶναι γνωστά. Ταῦτα δίδουσιν εὐκόλως γαλακτώματα μεθ' ὕδατος, συμβάλλουσι δὲ καὶ εἰς τὴν συσσωμάτωσιν τῶν ἁπλῶν ἐλαίων ἐν γαλακτώματι διὰ σάπωνος παρασκευαζομένῳ. Ἡ ξήρανσις τῶν διὰ χρωμίου κατειργασμένων δερμάτων γίνεται ὑπὸ θερμοκρασίαν 35°—45°C καὶ ἄνευ εἰδικῶν φροντίδων διὰ τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ ἡλιακοῦ φωτός, ὅπως συμβαίνει διὰ τὰ φυτικῆς δέψεως σολοδέρματα.

Τὰ ξηρανθέντα δέρματα ὑγραίνονται ἐλαφρῶς διὰ παραμονῆς ἐπὶ 24ωρον ὑπὸ ὑγρὰ πριονίδια,

Digitized by Google

ἀνοίγονται δι' εἰδικῆς μηχανῆς δι' ἧς ἐπανέρχονται εἰς τὴν πρὸ τῆς ξηράνσεως ἐπιφάνειαν καὶ μαλακότητα, εἶτα δὲ ἀλείφονται διὰ σκευασιῶν μὲ βάσιν τὸ λεύκωμα τοῦ ᾠοῦ. Τὸ λεύκωμα τοῦτο ξηραινόμενον σχηματίζει λεπτὸν στρῶμα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος καὶ συντελεῖ ν' ἀποκτᾷ αὕτη λαμπρὰν ὄψιν ὅταν στιλβωθῇ δι' εἰδικῆς πρὸς τοῦτο μηχανῆς. Δευτέρα εἰς σημασίαν ἐκ τῶν ἀνοργάνων δέψεων μετὰ τὴν δι' ἁλάτων χρωμίου εἶναι ἡ δι' ἁλάτων ἀργιλλίου. Εὑρίσκει αὕτη μεγάλην ἐφαρμογὴν διὸ γάντια ἀπὸ βύρσας ἀμνῶν καὶ ἐριφίων, ἐνίοτε ὅμως καὶ διὰ παραγωγὴν λευκῶν δερμάτων ἀπὸ βύρσας μόσχων, χοίρων κ.τ.λ.

Ἀφοῦ αἱ βύρσαι ἀποτριχωθοῦν, ἀπασβεστωθοῦν καὶ ὀξινισθοῦν, ὑποβάλλονται εἰς μίαν ἐκ τῶν πολλῶν ἐν χρήσει παραλλαγῶν τῆς δι' ἀργιλλίου δέψεως, ἐξ ὧν ἡ παλαιοτέρα καὶ μᾶλλον συνήθης διεξάγεται ὡς ἑξῆς; Διὰ 100 χλγρ. ὀξινισμένων βυρσῶν ἀναμειγνύονται 5 χλγρ. ἀλεύρου μεθ' ὕδατος, μέχρις ὅτου σχηματισθῇ λεπτόρρευστος πολτός. Μὲ τὸν πολτὸν τοῦτον ἀναμειγνύονται καλῶς $1\frac{1}{2}$ χλγρ. διατηρημένου κιτρίνου ᾠῶν καὶ $\frac{1}{8}$ ἐλαιολάδου. Ἐντὸς ἄλλου δοχείου διαλύονται 3 χλγρ. θειικοῦ ἀργιλλίου καὶ 2 χλγρ. μαγειρικοῦ ἅλατος ἐντὸς 8 λιτρῶν ὕδατος. Εἰς τὴν διάλυσιν ταύτην προστίθεται ὁ ἄνω πολτός, τὸ ὅλον μεῖγμα ρίπτεται ἐντὸς βαρέλας ὁμοῦ μετὰ τῶν βυρσῶν καὶ ἡ βαρέλα τίθεται εἰς κίνησιν. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀφαιρεῖται ἡ θυρὶς αὐτῆς πρὸς ἐξέτασιν τῆς θερμοκρασίας. Ἐὰν αὕτη ἀνέρχεται ἐπικινδύνως, σταματᾷ ἡ βαρέλα ἐπὶ $\frac{1}{4}$ ὥρας ἕως $\frac{1}{2}$ ὥραν. Ἐν ὅλῳ ἡ περιστροφὴ διαρκεῖ περὶ τὰς 3 ὥρας. Κατόπιν αἱ βύρσαι τοποθετοῦνται ἐν κανονικῷ σωρῷ ἐπὶ μερικὰς ἡμέρας καὶ τέλος ξηραίνονται. Μετὰ τὴν ξήρανσιν παραμένουν τὰ δέρματα ἐπὶ 2—4 ἑβδομάδας, μεθ' ὃ ἐμβαπτίζονται ἐν ὕδατι, τοποθετοῦνται ἐν σωρῷ ἐπί τινας ὥρας, διὰ νὰ γίνῃ ὁμοιόμορφος ἡ κατανομὴ τῆς ὑγρασίας, καὶ ἀνοίγονται δι' εἰδικῆς μηχανῆς. Ἐὰν δὲν εἶναι ἀρκετὰ μαλακά, δύναται νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ δέψις μὲ τὸ ἥμισυ τῶν ἀρχικῶς χρησιμοποιηθεισῶν οὐσιῶν. Μετὰ τὴν δευτέραν δέψιν δὲν παραμένουν ἐπὶ ἑβδομάδα, ὅπως μετὰ τὴν πρώτην, ἀλλ' ἀνοίγονται ἀμέσως. Τὰ δι' ἀργιλλίου δέρματα βάφονται ἢ διὰ φυτικῶν χρωστικῶν ὑλῶν, ἢ δι' ὀξίνων καὶ ἀπ' εὐθείας χρωστικῶν ἀνιλίνης. Τὸ τελείωμά των γίνεται κατὰ τρόπον ὅμοιον πρὸς τὸ τῶν δερμάτων διὰ χρωμίου.

Δέψις διὰ λιπῶν καὶ ἐλαίων. Ἡ δέψις αὕτη ἐφαρμόζεται πρὸς παραγωγὴν τῶν γνωστῶν peaux de chamois, τῶν χρησιμοποιουμένων πρὸς καθαρισμὸν ὑάλων, αὐτοκινήτων κλπ. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον χρησιμοποιεῖται τὸ κάτω ἥμισυ βυρσῶν προβάτων, αἵτινες ἐσχίσθησαν διὰ τῆς ἀναφερθείσης ἤδη σχιστικῆς μηχανῆς. Τὰ «σχιστὰ» ταῦτα, ὅπως παρὰ τῶν βυρσοδεψῶν καλοῦνται, ὑφίστανται ἐκ νέου ἀσβέστωμα ἐπὶ 5—7 ἡμέρας καὶ πλήρη κατόπιν ἀπασβέστωσιν καὶ ὀξίνισιν. Τοποθετοῦνται μετὰ ταῦτα ἐντὸς εἰδικῆς μηχανῆς, ἐν τῇ ὁποίᾳ κτυποῦνται ὑπὸ πασσάλων ἐκτελούντων κίνησιν ἐκκρεμοῦς, ἐνῷ συγχρόνως διασκορπίζεται ἄνωθεν ἐπ' αὐτῶν ἰχθυέλαιον. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἐπιτυγχάνεται διείσδυσις τοῦ ἐλαίου ἐντὸς τῶν βυρσῶν καὶ ὅταν πλέον κορεσθοῦν ἐντελῶς ἐκ τούτου, τοποθετοῦνται ἐντὸς κιβωτίων πρὸς ὀξείδωσιν ἢ ξηραίνονται ἐντὸς στεγνωτηρίου ὑπὸ θερμοκρασίαν 45° C. Κατὰ τὴν ὀξείδωσιν ταύτην ἐκλύεται σημαντικὴ ποσότης θερμότητος, ὥστε ν' ἀπαιτῆται εἰδικὴ ἐπίβλεψις πρὸς ἀποφυγὴν ἀνυψώσεως τῆς θερμοκρασίας ὑπὲρ τοὺς 50° C. Εἴς τινας περιπτώσεις χρειάζεται νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ προσθήκη τοῦ ἐλαίου καὶ δευτέραν φοράν. Ὅταν τέλος σταματήσῃ ἡ ἔκλυσις θερμότητος, συμπληρωθείσης τῆς ὀξειδώσεως, τὰ δέρματα βρέχονται διὰ θερμοῦ ὕδατος καὶ ἐκθλίβονται ἐν ὑδραυλικῷ πιεστηρίῳ. Τὸ περισσὸν λίπος καὶ ἔλαιον ἐκχύνεται μετὰ τοῦ ὕδατος καὶ ὅταν ἀποχωρισθῇ ὅλον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας συλλέγεται καὶ πωλεῖται εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν degras.

Τὰ δέρματα περιέχουν ἀκόμη περίσσειαν ἐλαίου ἥτις ἀφαιρεῖται διὰ πλύσεως ἐν διαλύσει ἀνθρακικῆς σόδας καὶ νέας πιέσεως. Αἱ πλύσεις αὗται ἐπαναλαμβάνονται μέχρις ὅτου φύγῃ ὅλη ἡ περίσσεια τοῦ ἐλαίου, ὁπότε τὰ δέρματα στεγνώνονται, ἀνοίγονται διὰ μηχανῆς καὶ ὑποβάλλονται εἰς κατεργασίαν ἐπὶ τροχοῦ μὲ στρῶμα λεπτῆς κονιοποιημένης σμύριδος, διὰ νὰ γίνῃ ἡ ἐπιφάνειά των χνοώδης.

Ν. Μ. ΚΟΥΝΤΟΥΡΗΣ

Ἡ βυρσοδεψία ἐν Ἑλλάδι. Ἡ ἀρχὴ τῆς βιομηχανίας τῆς βυρσοδεψίας ἐν Ἑλλάδι, μετὰ τὴν τουρκοκρατίαν, συμπίπτει σχεδὸν χρονολογικῶς μὲ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου. Τὸ πρῶτον βιομηχανικὸν ἐργαστήριον ἱδρύθη τῷ 1830, ἠσχολεῖτο δὲ εἰς τὴν κατεργασίαν σολοδερμάτων, δερμάτων αἰγῶν καὶ προβάτων, βακκετῶν καὶ δερμάτων ἐξαρτύσεως στρατοῦ. Περὶ τὸ 1870 ἱδρύθησαν ἐν Ἀθήναις, Σύρῳ καὶ Χίῳ τὰ πρῶτα μηχανοκίνητα βυρσοδεψεῖα, τὰ ὁποῖα ἠκολούθησαν ἀργότερον καὶ ἄλλα, ἀσχολούμενα ὅλα εἰς τὴν παραγωγὴν σολοδερμάτων καὶ τῶν ἄλλων προαναφερθέντων εἰδῶν, ὅλων διὰ φυτικῆς δέψεως.

Ἡ πρόοδος τὴν ὁποίαν ἔκτοτε ἐπετέλεσεν ἡ βιομηχανία αὕτη καταφαίνεται ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1920, καθ' ἣν ὑπῆρχον ἐν Ἑλλάδι 451 βυρσοδεψικὰ ἐργοστάσια καὶ ἐργαστήρια, ἐξ ὧν 53 μηχανοκίνητα μὲ συνολικὴν κινητήριον δύναμιν 1.355 ἵππων καὶ ἀπασχολοῦντα 1276 ἐργάτας. Τὰ λοιπὰ ἔχοντα βιοτεχνικὸν χαρακτῆρα, ἀπησχόλουν 654 ἐργάτας.

Σήμερον ὁ ἀριθμὸς τῶν βυρσοδεψείων τόσον τῶν μεγάλων ὅσον καὶ τῶν μικρῶν εἶναι πολὺ μεγαλύτερος. Χρησιμοποιοῦσι δὲ ταῦτα τὸ πλεῖστον ἐγχωρίους βύρσας, ἐκτὸς χονδρῶν τοιούτων, τῶν ὁποίων ἡ ἐγχώριος παραγωγὴ εἶναι ἀνεπαρκής· διὸ ἐνεργεῖται καὶ εἰσαγωγὴ ἐκ τῶν τελευταίων ἐκ Βελγίου, Αἰγύπτου, Ἀμερικῆς, Ἰνδιῶν κτλ. Δεψικαὶ ὗλαι χρησιμοποιοῦνται αἱ μὲν φυσικαί, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐγχώριοι, εἰσαγομένων μικρῶν ποσοτήτων μόνον ἐκ Τουρκίας καὶ Δωδεκανήσων ἰδίως, τὰ ἐκχυλίσματα δὲ κυρίως ἔξωθεν εἰς ὀλιγωτέρας ὅμως ποσότητας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, καθόσον ἐπ' ἐσχάτων ἱδρύθησαν ἐν Ἑλλάδι δύο ἐργοστάσια παρασκευῆς τοιούτων.

Τὰ κυριώτερα βυρσοδεψικὰ κέντρα τῆς Ἑλλάδος εἶναι αἱ Ἀθῆναι, ἡ Σάμος (Καρλόβασι), ἡ Σῦρος, ἡ Χίος καὶ ἡ Μυτιλήνη. Ὁ κάτωθι πίναξ δεικνύει κατὰ νομοὺς τὴν συμφώνως τῇ ἀπογραφῇ τοῦ 1920 διάδοσιν τῶν βυρσοδεψείων:

Νομοὶ	Ἐργοστάσια	Ἐργάται
Αἰτωλοακαρνανίας	5	21
Ἀργολιδοκορινθίας	3	5
Ἀρκαδίας	12	29
Ἄρτης	4	8
Ἀττικοβοιωτίας	48	350
Ἀχαϊοήλιδος	28	133
Δράμας	1	3
Εὐβοίας	7	22
Ἡρακλείου	23	63
Θεσσαλονίκης	6	66
Κερκύρας	11	32
Κεφαλληνίας	1	12
Κοζάνης	33	61
Κυκλάδων	17	127
Λαρίσης	16	67
Λέσβου	21	110
Μεσσηνίας	11	30
Ρεθύμνης	13	29
Ροδόπης	44	76
Σάμου	47	294
Σερρῶν	3	24
Τρικκάλων	3	7
Φθιωτιδοφωκίδος	39	112
Χανίων	28	99
Χίου	26	159

Ἡ ἀπόδοσις τῆς ἑλληνικῆς βυρσοδεψίας, ἥτις φέρει εἰς τὸ ἐμπόριον κυρίως χονδρὰ δέρματα διὰ καττύματα, βακέττας καὶ τελατίνια, κατὰ δεύτερον λόγον δέρματα δι' ἐμβάδας (προβιὲς) καὶ τρίτον δέρματα πολυτελείας (σεβρώ, ἀδιάβροχα, λουστρίνια, χειροκτίων κλπ.) ἀντιπροσωπεύει σήμερον ἀξίαν ὑπὲρ τὸ δισεκατομμύριον δραχμῶν. Ὁ κάτωθι πίναξ δεικνύει τὴν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη παραγωγὴν καὶ ἀξίαν τῆς παραγωγῆς (ἐκ στοιχείων παρασχεθέντων ὑπὸ τῆς Ἐπιθεωρήσεως Βιομηχανίας ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας):

Ἔτη	Χονδρὰ (χγρ.)	Λεπτὰ (χγρ.)	Ἀξία (δρχ.)
1925	11.000.000	2.200.000	836.000 000
1926	8.800.000	1.800.000	778.000.000
1927	8.800.000	1.800.000	1.105.000.000

Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι φυσικὴ συνέπεια τῆς προόδου τῆς βιομηχανίας ταύτης εἶναι καὶ ἡ ἐλάττωσις τῆς εἰσαγωγῆς κατειργασμένων δερμάτων.

Δ. Ε. ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ

βυρσοδεψικὴ (ἡ) (Coriaria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βυρσοδεψοειδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *βυρσοδεψικὴ ἡ μυρτίφυλλος* (Coriaria myrtifolia) ἀπαντῶσα ἐν Εὐρώπῃ καὶ παρ' ἡμῖν. Τὰ φύλλα καὶ οἱ βλαστοὶ τοῦ φυτοῦ τούτου εἶναι βυρσοδεψικοὶ καὶ πάντα τὰ μέρη του, ἀλλὰ κυρίως οἱ νεαροὶ βλαστοὶ καὶ αἱ ῥαγές της ἐνέχουσι δηλητηριώδη τινὰ τοξικὴν οὐσίαν τὴν *κοριαμυρτίνην* καλουμένην. Δ. Ν. Π.

βυρσοδεψικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀνήκων, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν βυρσοδεψίαν: «βυρσοδεψικαὶ ὗλαι» || τὸ θηλ. *βυρσοδεψικὴ* ὡς οὐσιαστ., ἡ τέχνη τοῦ βυρσοδέψου.

— **βυρσοδεψικὸς** ***φλοιός***. Καλεῖται οὕτως ὁ φλοιὸς διαφόρων δένδρων ὁ περιέχων δεψικὰς οὐσίας, χρησιμοποιουμένας διὰ τὴν κατεργασίαν τῶν δερμάτων. Αἱ δεψικαὶ αὗται οὐσίαι λαμβάνονται ἀπὸ τὸν φλοιὸν πλείστων δένδρων, ἰδίως ὅμως ἐκ διαφόρων εἰδῶν ἀκακιῶν ἰθαγενῶν τῆς Αὐστραλίας, ὡς αἱ: *ἀκακία ἡ κυανόφυλλος* (Acacia cyanophylla), *ἀκακία ἡ λειόφυλλος* (Acacia leiophylla) καὶ πλεῖσται ἄλλαι. Ἐπίσης βυρσοδεψικὸν φλοιὸν ἔχουσι καὶ διάφορα εἴδη πεύκης, ὡς: *πεύκη ἡ χαλέπιος* (Pinus halepensis), κοιν. *πεῦκο* ἢ *πεῦκος*, καὶ *πεύκη ἡ λαρικοειδὴς* (Pinus laricio) κλπ., τῆς μελίας, ὡς ἡ *μελία ἡ ὑψικάρηνος* (Fraxinus excelsior) κοιν. *μέλεγος* ἢ *φράξο*· εἴδη τινὰ ἐλάτης, ὡς: *ἐλάτη ἡ κτενοειδὴς* (Abies pectinata), *ἐλάτη ἡ καναδικὴ* (Abies canadensis) κλπ. Δ. Ν. Π.

βυρσοδεψοειδῆ (τὰ) (Coriariaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Εἶναι θάμνοι ἰθαγενεῖς τῶν εὐκράτων τῆς γῆς χωρῶν. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον ἡ *βυρσοδεψική*. Δ. Ν. Π.

Βυρσόδεψος· βλ. λ. Ἀντώνιος Α', πατριάρχης *Κωνσταντινουπόλεως*.

βυρσοδεψῶ *(—έω)*· δέψω τὰς βύρσας, κατεργάζω τὰ δερματα, κοιν. *ἀργάζω*.

βυρσόνιμον (τὸ) (Byrsonimum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλπιγιοειδῶν*. Εἶναι δένδρα ἢ δενδρύλλια μὲ φύλλα ἀντίθετα, ἀκέραια καὶ ἔμμισχα καὶ ἄνθη κατὰ καταληκτικοὺς στάχυς διατεταγμένα. Ὁ καρπὸς εἶναι δρύπη περικλείουσα τρίλοβον πυρῆνα. Τὰ *βυρσόνιμα* φύονται εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν τινα ἐγκλείουσι ταννίνην καὶ ἐρυθράν τινα χρωστικὴν οὐσίαν. Κοινότερα εἴδη εἶναι *βυρσόνιμον τὸ ἐλαιοπρινόφυλον* (Byrsonimum aequifolium), ἐξ οὗ παράγεται ἄφθονος χρωστικὴ οὐσία, καὶ *βυρσόνιμον τὸ στενόφυλλον* (Byrsonimum angustifolium), οὗ τὸ ἀφέψημα τῶν καρπῶν χρησιμοποιεῖται κατὰ τῆς δυσεντερίας καὶ ἄλλων παθήσεων. Δ. Ν. Π.

βυρσοπώλης (ὁ)· ὁ πωλῶν βύρσας.

βυρσοτόμος (ὁ)· ὁ τέμνων τὰς βύρσας, σκυτοτόμος.

βυρσοτομῶ *(—έω)*· εἶμαι βυρσοτόμος, σκυτοτομῶ.

βυρσοφάγος (ὁ) (Byrsophagus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει τέσσαρα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

βυρσοψῖναι (οἱ) (Byrsopsinae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχοφόρων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερα: *βύρσωψ* (Byrsops) καὶ *σύνθοκος* (Synthocus). Δ. Ν. Π.

βυρσῶ *(—όω)*· καλύπτω, σκεπάζω, ἐπενδύω μὲ βύρσαν.

βύρσωμα (τὸ)· ἡ διὰ βύρσης ἐπένδυσις, ἐπίστρωσις.

βυρσώνυμος (ὁ) (Byrsonymus) *[Βοτ.]* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλπιγιοειδῶν*. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι δένδρα ἢ δενδρύλλια, ἐνίοτε ἕρποντα, ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

βύρσωψ (ὁ) (Byrsops) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βυρσοψινῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει 25 περίπου εἴδη ἰθαγενῆ τῶν δυτικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

Βυρτεμβέργη καὶ ***Βυττεμβέργη*** (Württemberg, παλαιότερον Wirtemberg). Μία ἐκ τῶν 18 «χωρῶν», ἐξ ὧν συναποτελεῖται ἡ σημερινὴ Γερμανικὴ Δημοκρατία.

—*[Φυσ. Γεωγρ.]* Ἡ Βυρτεμβέργη, κειμένη ἐν τῇ Νοτίῳ Γερμανίᾳ μεταξὺ $47^{\circ}34'48''$ καὶ $49^{\circ}35'17''$ Ν. πλάτους καὶ ἀπὸ $5^{\circ}52'$ μέχρις $8^{\circ}9'$ Ἀν. μήκους, ὁρίζεται ἀπὸ Β. καὶ Δ. ὑπὸ τῆς Βάδης, ἀπὸ Α. καὶ ΝΑ. ὑπὸ τῆς Βαυαρίας, καὶ ἀπὸ Ν. ὑπὸ τῆς λίμνης τῆς Κωνσταντίας, ἥτις διαχωρίζει αὐτὴν ἀπὸ τοῦ Ἑλβετικοῦ ἐδάφους. Ἀπὸ Α. εἰσχωρεῖ ἐντὸς τῆς Βυρτεμβέργης τὸ τέως ἀνεξάρτητον πριγκιπᾶτον τῶν Χοεντζόλερν.

Ἡ χώρα ἔχουσα συνολικὴν ἔκτασιν 19508 τετρ. χιλιομέτρων, γέμει μικρῶν ὀρέων καὶ λόφων, περιλαμβάνουσα τὰς ὀρεινὰς περιοχὰς τοῦ Σουηβικοῦ Ἰούρα, τοῦ Α. τμήματος τοῦ Μέλανος Δρυμοῦ καὶ τοῦ Β. τμήματος τῶν Ἀλγαυικῶν Ἄλπεων. Τὰ ὄρη καταλαμβάνουσι τὰ 29 % τοῦ ἐδάφους αὐτῆς, οὗτινος 46 % κατέχονται ὑπὸ λόφων καὶ 25 % μόνον ὑπὸ πεδιάδων. Μεταξὺ τῆς Κωνσταντίας λίμνης καὶ τοῦ Δουνάβεως τὸ μέσον ὕψος τῆς χώρας ὑπὲρ τὴν θάλασσαν εἶναι 600 μετρ., μὲ κορυφὰς 1118 μ. (Μέλαν Ὄρος) καὶ 1036 μ. (Hochkopf). Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῆς χώρας εἶναι ἡ Χορνισγκρὶντ (1.166 μ.) τοῦ Μέλανος Δρυμοῦ ἐπὶ τῶν πρὸς τὴν Βάδην συνόρων. Ὁ Σουηβικὸς Ἰούρας διασχίζει τὴν Βυρτεμβέργην ἀπὸ ΝΔ πρὸς τὰ ΒΑ, χωριζόμενος ἀπὸ τὸν Μέλανα Δρυμὸν ὑπὸ τῆς πεδιάδος τοῦ Νέκκαρ. Τὸ ἔδαφος τῆς χώρας περιέχει ἀπὸ Δ. πρὸς Α. γνευσίους, γρανίτας καὶ ἐρυθροὺς ἀμμίτας ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Μέλανος Δρυμοῦ, εἶτα δὲ σειρὰν στρωμάτων τῆς τριασίου, τῆς ἰουρασίας καὶ τριτογενοῦς περιόδου· εἰς τὰ τριασικὰ ἐδάφη ἀφθονοῦσι μεγάλα σπήλαια μὲ σταλακτίτας.

Οἱ μεγαλύτεροι ποταμοὶ τῆς χώρας εἶναι: ὁ *Νέκκαρ*, παραπόταμος τοῦ Ρήνου μὲ ροῦν 280 χιλιομ., δεχόμενος πολλοὺς παραποτάμους, καὶ ὁ *Δούναβις*, τοῦ ὁποίου τὸ ἐν Βυρτεμβέργῃ τμῆμα ἔχει μῆκος 130 χιλιομέτρων.

Τὸ κλῖμα τῆς Βυρτεμβρέγης εἶναι ἀρκούντως

Digitized by Google

ψυχρὸν (μέση ἐτησία θερμοκρασία 8°, 3 Κ.). Τὸ ὕψος τῆς πιπτούσης βροχῆς ποικίλλει ἀπὸ 1667 χιλ. εἰς τὸν Μέλανα Δρυμὸν μέχρι 608 χιλ. εἰς τὴν Στουτγάρδην.

Ἐκ τοῦ ὀρυκτοῦ πλούτου τῆς χώρας μεγαλυτέρας σημασίας εἶναι αἱ σιδηροῦχοι ἄργιλλοι τοῦ Ἰούρα, τὰ ὀρυκτὰ ἅλατα τοῦ Νέκκαρ, 70 πηγαὶ μεταλλικῶν ὑδάτων καὶ παντὸς εἴδους λατομεῖα.

—*[Ἱστορ.]* Ἡ Βυρτεμβέργη, οἰκισθεῖσα ἀπὸ τῆς τῆς ἐποχῆς τοῦ Καίσαρος ὑπὸ τῶν Σουήβων, κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων τῷ 84 μ. Χ., ἀλλ' ἀνεκτήθη ὑπὸ τῶν Ἀλαμάνων τὸν Γ' αἰῶνα. Ὑποταχθεῖσα εἶτα ὑπὸ τοῦ Κλόβιος ἀπετέλεσε μέρος τοῦ φραγκικοῦ βασιλείου. Ὁ οἶκος τῶν *Βιρτεμβεργίων*, ἐξ οὗ ἔλαβε τὸ ὄνομα ἡ χώρα, ἐμφανίζεται τῷ 1090, φαίνεται δὲ καταγόμενος ἀπὸ τοῦ Κονράδου Βίρτινσμπερκ ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Μποῦζελσμπάχ, ὅστις ἔκτισεν ἐπὶ τοῦ Ρότενμπεργκ, πλησίον τοῦ Κάννστατ τὴν οἰκογενειακήν του πόλιν. Ὁ υἱὸς τούτου Λουδοβῖκος φέρει τὸν τίτλον τοῦ *κόμητος τῆς Βιρτεμβέργης*. Ἡ γενεαλογικὴ ὅμως σειρὰ τῶν ἐφεξῆς κομίτων δὲν εἶναι γνωστὴ παρὰ μόνον ἀπὸ τοῦ Οὔλριχ (1241—1265), ὅστις ἐπεξέτεινε τὰ ὅρια τῆς χώρας του. Ὁ υἱός του Ἐβερχάρδος Α' (1279—1325), ἀντίπαλος τῶν Ἁψβούργων, καὶ ὁ ἔγγονος αὐτοῦ Ἐβερχάρδος Β' (1344—1392) ηὔξησαν ἐπὶ πλέον τὰς κτήσεις καὶ τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις των. Μετ' αὐτοὺς ἦρξαν οἱ κόμιτες Ἐβερχάρδος Γ' καὶ Δ'.

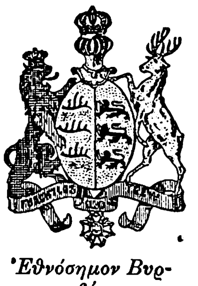

Ἐθνόσημον Βυρτεμβέργης.

Οἱ υἱοὶ τοῦ τελευταίου διένειμαν τὴν χώραν τῷ 1442, ἀλλ' ἐπῆλθε τῷ 1482 ἡ συμφωνία τοῦ Μούνσιγγεν, δι' ἧς ἐπεβλήθη, αἰτήσει τῶν γερμανικῶν κρατῶν, ἡ ἑνότης τῆς Βυρτεμβέργης (ἐκτεινομένης τότε εἰς 6600 τετρ. χιλμ.) καὶ ἡ ἐκ πρωτοτοκίας διαδοχή. Ὁ Ἐβερχάρδος Δ' ὁ Πωγωνᾶτος παρεχώρησεν εἰς τοὺς ὑπηκόους του σύνταγμα καὶ ἐπέτυχε νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς (1495). Ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν ἐξάδελφός του Ἐβερχάρδος ΣΤ' καθῃρέθη δι' ἀνικανότητα, ὁ δὲ μετέπειτα δοὺξ Οὔλριχ, ἀφοῦ ἐξηναγκάσθη καὶ εἰς ἄλλας πρὸς τοὺς ὑπηκόους του παραχωρήσεις, παρῃτήθη ἐν τέλει τῷ 1519. Τότε ἡ Βυρτεμβέργη ἐπωλήθη ὑπὸ τῆς Σουηβικῆς Ἑνώσεως εἰς τοὺς Αὐστριακούς, ἐδόθη δὲ ὑπὸ τοῦ Καρόλου Κουΐντου εἰς τὸν ἀδελφόν του Φερδινάνδον (1522), ἀλλὰ τῷ 1534 ἡ Αὐστρία ἀπέδωκεν εἰς αὐτὴν πάλιν τὴν ἀνεξαρτησίαν της, διατηρήσασα ψιλὴν ἐπικυριαρχίαν μόνον. Οἱ Βυρτεμβέργιοι ἀνεκάλεσαν τότε τὸν ἐκπεσόντα δοῦκα, ταυτοχρόνως δ' ἐξηπλοῦτο ἐν τῇ χώρᾳ Προτεσταντισμός. Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Οὔλριχ Χριστόφορος (1550—1568) κατώρθωσε ν' ἀντεπεξέλθῃ ἐναντίον τῶν καθολικῶν ἀντιδραστικῶν καὶ τῆς Αὐστρίας, ὁ δὲ μετά τινας ἄλλους δοὺξ Φρειδερῖκος Α' (1593—1608) ἐπέτυχε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ροδόλφου Γ' τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς χώρας ἀπὸ τῆς αὐστριακῆς ἐπικυριαρχίας.

Ὁ Τριακονταετὴς πόλεμος εἶχε δυσαρέστους συνεπείας διὰ τὴν Βυρτεμβέργην, ἥτις καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Αὐστροούγγρων δὲν ἐπανέκτησε τὴν ἀνεξαρτησίαν της παρὰ μόνον διὰ τῆς συνθήκης τῆς Βεστφαλίας. Οἱ ἀκολουθήσαντες ἄλλως τε ἡγεμόνες της δὲν ἀπεδείχθησαν ἄξιοι τῆς ἀρχῆς. Ἐκ τούτων ὁ Κάρολος-Ἀλέξανδρος (1733—1737) προσεχώρησεν εἰς τὸν Καθολικισμὸν καὶ ἀφῆκε τὸν ἑβραῖον Ὀππενχάϊμερ (βλ. λ.) νὰ λωποδυτήσῃ τοὺς ὑπηκόους του. Ὁ μετέπειτα ὅμως δοὺξ Φρειδερῖκος Β' (1797—1816) ἀπεκόμισε μεγάλα ὠφελήματα ἐκ τῶν Ναπολεοντείων πολέμων. Συμμετασχὼν παρὰ τὴν θέλησιν τῶν γερμανικῶν κρατῶν εἰς τὸν δεύτερον κατὰ τῆς Γαλλίας συνασπισμόν, εἶδε τὴν Βυρτεμβέργην καταλαμβανομένην ὑπὸ τοῦ Μορὼ (1800), ἀλλ' ἔσπευσε νὰ συνομολογήσῃ (1802) χωριστὴν εἰρήνην πρὸς τὴν Γαλλίαν, ἥτις τῷ παρεχώρησεν, εἰς ἀντάλλαγμα τοῦ Μοντμπελιάρ, ἐννέα ἐλευθέρας πόλεις καὶ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα συνολικῆς ἐκτάσεως 2.200 τετρ. χιλιομ. μετὰ 124.683 κατοίκων, καὶ ἐπὶ πλέον τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐκλέκτορος. Τῷ 1805 συνεμάχησε μετὰ τοῦ Ναπολέοντος κατὰ τῆς Αὐστρίας, κερδίσας ἐκ τούτου κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ Πρεσβούργου τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως καὶ τὰς αὐστριακὰς κτήσεις τῆς Ἄνω Σουηβίας (121.857 κάτ.). Ὁ Φρειδερῖκος ἔδωκεν εἰς τὸ μεγεθυνθὲν κράτος του νέον σύνταγμα, προσεχώρησεν εἰς τὴν Ὁμοσπονδίαν τοῦ Ρήνου καὶ προσήρτησεν εἰς τὴν Βυρτεμβέργην ἀνεξάρτητά τινα πριγκιπᾶτα, προσθέσαντα εἰς τὸ κράτος του 250.000 ὑπηκόων. Παραμείνας πιστὸς σύμμαχος τοῦ Ναπολέοντος ἐκέρδισε τῷ 1809 διὰ τῶν συνθηκῶν τῆς Βιέννης καὶ τῆς Κομπιέννης τὰς πόλεις τοῦ Οὔλμ καὶ τοῦ Μεργκεντάϊμ, φθάσας οὕτω νὰ ὑπερδιπλασιάσῃ τὴν χώραν του, ἠσφάλισε δὲ συγχρόνως τὴν ἀκεραιότητα αὐτῆς καὶ τὴν ἐπ' αὐτῆς ἡγεμονίαν του, ἐκ μέρους τόσον τῶν συμμάχων ὅσον καὶ τῆς Αὐστρίας, διὰ τῆς συνθήκης τῆς Φούλντα (1813). Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γουλιέλμος Α' (1816—1864) προέβη εἰς νέας πρὸς τοὺς ὑπηκόους του φιλελευθέρας παραχωρήσεις, ἐτήρησε δὲ πολιτικὴν δυσμενῆ πρὸς τὰς συγκεντρωτικὰς γερμανικὰς τάσεις. Ὁ διάδοχος αὐτοῦ Κάρολος Α' (1864—1891), συνεχίζων τὴν ἐχθρικὴν κατὰ τῆς Πρωσσίας στάσιν, συνεμάχησε πρὸς τοὺς Αὐστριακούς, ἀλλ' ὁ στρατός του ἡττήθη ὑπὸ τῶν Πρώσσων εἰς Τάουμπερμπισχοφσάϊμ (1866)· διὰ τῆς ἐπακολουθησάσης συνθήκης ὑπεχρεώθη εἰς ἀποζημίωσιν μόνον, (8 ἑκατομμ. φιορινίων), ἠναγκάσθη ὅμως νὰ συνωμολογήσῃ καὶ μυστικὴν συνθήκην μετὰ τῆς Πρωσσίας, ἐξασφαλίζουσαν εἰς ταύτην τὴν στρατιωτικὴν συνεργασίαν τῆς Βυρτεμβέργης καὶ τελωνειακὰ προνόμια. Κατὰ τὸν γαλλογερμανικὸν πόλεμον οἱ Βυρτεμβέργιοι ἔλαβον σημαῖνον μέρος εἰς τὰς μάχας τοῦ Ραϊσχόφεν, τοῦ Σεντὰν καὶ τοῦ Σαμπινύ.

Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου ἡ Βυρτεμβέργη προσηρτᾶτο εἰς τὴν μέλλουσαν Γερμανικὴν αὐτοκρατορίαν, διατηροῦσα τὴν στρατιωτικήν της αὐτονομίαν· ἡ δὲ προσάρτησίς της ἐπραγματοποιήθη, κατόπιν δημοψηφίσματος, τὴν 1 Ἰανουαρίου 1871.

Τὸν Κάρολον Α' διεδέχθη τῷ 1892 ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Γουλιέλμος Β' βασιλεύσας μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Μετὰ τὴν ἧτταν τῆς Γερμανίας καὶ τὰ ἐκ ταύτης ἐσωτερικὰ ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ γεγονότα, παρῃτήθη οὗτος τοῦ θρόνου τὴν 29 Νοεμβρίου 1918, διατηρήσας τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τῆς Βυρτεμβέργης, ἀπέθανε δὲ τὴν 2 Ὀκτωβρίου 1921. Ὁ ἔχων μετ' αὐτὸν δικαιώματα διαδοχῆς δοὺξ Ἀλβρέχτος ἐδήλωσεν ὅτι δὲν παραιτεῖται τῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀξιώσεών του.

—*[Πολιτ. - Οἰκον. Γεωγρ.]*. Ἡ Βυρτεμβέργη, ἀνήκουσα ἀπὸ τοῦ 1918 εἰς τὴν ἀνακηρυχθεῖσαν τὴν 9 Νοεμβρίου τοῦ ἔτους τούτου Γερμανικὴν δημοκρατίαν, διοικεῖται δυνάμει συντάγματος τῆς 25 7)βρίου 1919, μεταρρυθμισθέντος τὴν 28 ἰδίου, τὴν 31 Μαΐου 1922 καὶ τὴν 4 Ἀπριλίου 1924. Τὸ ἀντιπροσωπευτικὸν τοῦ λαοῦ σῶμα, ἡ Δίαιτα, ἀποτελεῖται ἐξ 80 βουλευτῶν, ἐκλεγομένων ἀνὰ 4 ἔτη διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας τῶν πολιτῶν τῶν συμπληρωσάντων τὸ 20ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των, ἀδιακρίτως φύλου, κατ' ἀναλογικὸν δὲ σύστημα. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῆς ἐκπροσωπήσεώς του ὑπὸ τῆς Διαίτης, ὁ λαὸς διατηρεῖ δικαιώματα ἀποφάσεως ἐπὶ ὡρισμένων τινῶν ζητημάτων, ἐκδηλουμένης διὰ δημοψηφίσματος. Οὕτως, ἐπὶ παραδείγματι ἡ Δίαιτα δύναται νὰ διαλυθῇ καὶ πρὸ τῆς λήξεως τῆς περιόδου δι' ἀποφάσεως τοῦ λαοῦ, λαμβανομένης εἴτε κατὰ πρόσκλησιν τῆς κυβερνήσεως, εἴτε καὶ ἐξ ἰδίας αὐτοῦ πρωτοβουλίας. Ἡ κυβέρνησις ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ πρωθυπουργοῦ, φέροντος τὸν τίτλον *Προέδρου τοῦ Κράτους* καὶ ἐκλεγομένου ὑπὸ τῆς Διαίτης, καὶ ἐκ τῶν ὑπουργῶν, τοὺς ὁποίους διορίζει ὁ Πρόεδρος. Ἀσκεῖ δὲ ἡ κυβέρνησις τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἐξαρτωμένη ἀπὸ τὴν κεντρικὴν κυβέρνησιν τῆς Γερμανικῆς Δημοκρατίας (τὸ Reich), καὶ ὑπέχουσα εὐθύνας ἀπέναντι τῆς Διαίτης. Πρόεδρος τοῦ κράτους εἶναι ἤδη ὁ Wilhelm Bazille, ἐκλεγεὶς τὴν 23 Ἰουνίου 1924. Εἰς τὴν Βουλὴν τῆς Δημοκρατίας (τὸ Reichsrat), ἡ Βυρτεμβέργη ἀντιπροσωπεύεται διὰ 4 ἑδρῶν.

Ἡ σημαία τοῦ κράτους ἀποτελεῖται ἐκ δύο καθ' ὁριζοντίαν διεύθυνσιν ἐπαλλήλων ὀρθογωνίων, ὧν τὸ ἄνω μέλαν καὶ τὸ κάτω ἐρυθρόν.

Ἡ Βυρτεμβέργη ἔχει συνολικὸν πληθυσμὸν 2.579.453 κατοίκων (ἀπογρ. 1925) ἐκ τῶν ὁποίων 1.721.787 διαμαρτυρόμενοι, 796.598 ρωμαιοκαθολικοί, 10.827 ἑβραῖοι καὶ 50.241 ἀνήκοντες εἰς ἄλλας ἐθνότητας καὶ θρησκεύματα. Ἡ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ, 132,2 κάτ. κατὰ τετρ. χλμ., εἶναι ἴση σχεδὸν πρὸς τὴν τῆς Πρωσσίας (130,5), μόλις δὲ τὸ 1/9 τῆς πυκνότητος τοῦ Ἀμβούργου (2775,3). Κυριώτεραι πόλεις αὐτῆς εἶναι αἱ ἑξῆς: *Στουτγάρδη* (341.461 κάτ., ἀπογρ. 1925), πρωτεύουσα τοῦ κράτους, *Οὔλμ* (57.278 κάτ.), *Χάϊλμπρον* (45.520), *Ἐσσλίγγεν* (40.562), *Ρόϊτλίγγεν* (30.501), *Λούντβιγκσμπουργ* (28.861), *Κέπιγγεν* (22.017), *Τούμπιγγεν* (Τυβίγγη) (20.266) κλπ. Ἡ διοικητικὴ διαίρεσις περιλαμβάνει τέσσαρας νομούς: τοῦ *Νέκκαρ*, τοῦ *Μέλανος Δρυμοῦ* τοῦ *Γιάξτ* καὶ τοῦ *Δουνάβεως*.

Ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι ἐξαιρέτως προηγμένη ἐν τῇ χώρᾳ. Ἐν Στουτγάρδῃ ὑπάρχει πολυτεχνεῖον καὶ ἀκαδημία ἐπιστημῶν, ἐν Τυβίγγῃ πανεπιστήμιον, ἐν Χοχεγχάϊμ ἀνωτέρα γεωπονικὴ σχολή, πλεῖστα δὲ εἰς τὰς διαφόρους πόλεις ἀνώτερα ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα, τεχνικαὶ σχολαί, σχολαὶ καλῶν τεχνῶν, μουσικῆς κ. ἄ. Ἐφημερίδες ἐκδίδονται ἐν ὅλῳ ἐν Βυρτεμβέργῃ 177, ἐξ ὧν 11 ἐν Στουτγάρδῃ (8 ἡμερήσιαι καὶ 3 ἐκδιδόμεναι δὶς τῆς ἡμέρας).

Ἡ χώρα εἶναι εὔφορος καὶ καλῶς καλλιεργημένη, περιλαμβάνουσα 880.000 ἑκτάρια ἀγρῶν, 17.000 ἀμπελώνων, 345.000 βοσκησίμων γαιῶν, 608.000 δασικῶν ἐκτάσεων. Ἡ κτηνοτροφία εἶναι προηγμένη εἰς ἐξαίρετον βαθμόν. Ἡ βιομηχανία εἶναι ἐπίσης σημαντικὴ ἀπασχολοῦσα τὸ πέμπτον καὶ πλέον τοῦ πληθυσμοῦ. Κυριώτερα βιομηχανικὰ κέντρα εἶναι ἡ Στουτγάρδη, τὸ Κάνστατ, τὸ Ἐσσλίγγεν, τὸ Οὔλμ καὶ ἄλλαι πόλεις, ἐν αἷς λειτουργοῦσι χυτήρια χαλκοῦ καὶ μολύβδου, ἐργοστάσια μηχανημάτων, ἀτμομηχανῶν, ὅπλων κλπ., ἐπίσης ἐργοστάσια κατασκευῆς ὑφασμάτων μαλλίνων καὶ μεταξωτῶν, χάρτου, ἐπιπλοποιίας καὶ μεγάλα τυπογραφεῖα· Ἡ Στουτγάρδη εἶναι ἡ τρίτη πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ βιβλιεμπορίᾳ. Ἰδιαιτέρως σημαντικὰ εἶναι τὰ ἐν Φρειδρισχάφεν, ἐπὶ τῆς Κωνσταντίας λίμνης, ἐργοστάσια ἀεροπλοίων καὶ ἀεροπλάνων.

Ἡ ἐξαγωγὴ περιλαμβάνει ἰδίως ζῷα, ἔριον, σιτηρά, ξύλα κλπ. Τὰ κυριώτερα ἐμπορικὰ κέντρα εἶναι τὸ Χάϊλμπρον ἐπὶ τοῦ Νέκκαρ, ἡ Στουτγάρδη, τὸ Οὔλμ καὶ τὸ Φρειδρισχάφεν. Τὸ μῆκος τῶν ἐν τῇ χώρᾳ σιδηροδρομικῶν γραμμῶν ἀνήρχετο τῷ 1922 εἰς 2173 χιλιόμετρα.

Εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ κράτους τῆς Βυρτεμβέργης διὰ τὴν χρῆσιν 1927 ἀνεγράφοντο εἰσπράξεις 126.194.149 καὶ δαπάναι 128.564.603 χρ. μάρκων. —Μ.

— *[Ἱστορ. Ἑλλ. Ἀγων.]* Κατὰ τὸ 1816 τριακόσιοι κάτοικοι τῆς Βυρτεμβέργης, καταδιωκόμενοι εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν ὡς νεωτερισταί, κατέφυγον εἰς τὴν ὑπὸ τοὺς Ρώσους Βεσσαραβίαν, κατατρυχόμενοι δὲ ὑπὸ πείνης καὶ γυμνότητος ἐγένοντο δεκτοὶ ὑπὸ τῶν ἐν Ἰσμαηλίῳ Ἑλλήνων, ἡ κοινότης τῶν ὁποίων παρέσχεν εἰς αὐτοὺς προφρόνως καὶ ἀδελφικῶς παντοειδῆ περίθαλψιν. Εὐγνωμονοῦντες οὗτοι κατόπιν, ὅταν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα των, ἐγένοντο ἡγέται τῆς ἐν Γερμανίᾳ φιλελληνικῆς κινήσεως, ἔχοντες συναρωγὸν καὶ τὸν βασιλέα τῆς Βυρτεμβέργης Γουλιέλμον, ὅστις συνηγωνίζετο μετὰ τοῦ Λουδοβίκου τῆς Βαυαρίας εἰς ὑποστήριξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος (*Φιλήμονος* Δ' σελ. 18). Τ. Χ. Κ.

— *[Φιλοτελ.]* Ἡ ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία τῆς Βυρτεμβέργης εὑρίσκετο ἐπὶ μακρὸν εἰς χεῖρας τοῦ πρίγκιπος τῶν Thurn Taxis, μόνον δὲ κατὰ τὸ 1851 ἐξηγόρασεν αὕτη ἀντὶ 1.300.000 φλωρινίων (40.000.000 περίπου σημερινῶν δραχμῶν) τὸ ταχυδρομικὸν προνόμιον τοῦ πρίγκιπος καὶ ὠργάνωσεν ἰδίαν ταχυδρομικὴν ὑπηρεσίαν, εἰσελθοῦσα εἰς τὴν Γερμανο-αυστριακὴν ταχυδρομικὴν Ἕνωσιν. Ταυτοχρόνως προέβη εἰς ἔκδοσιν εἰδικῆς σειρᾶς γραμματοσήμων, ἐκ 5 ἀξιῶν ἑνιαίου τύπου, προσομοιάζοντος πρὸς τὸν τύπον τῶν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐκδοθέντων γραμματοσήμων τῆς Βάδης. Κατὰ τὸ 1857 ἐξεδόθη ἑτέρα σειρὰ ἐκ 5 ἀξιῶν νέου τύπου μὲ τὰ ἐμβλήματα τῆς Βυρτεμβέργης, ὁ τύπος δὲ οὗτος διετηρήθη καὶ εἰς τὰς ἐπακολουθησάσας ἐκδόσεις τῶν ἐτῶν 1859, 1862, 1863 καὶ 1866, ἀλλαγέντων μόνον τῶν χρωματισμῶν τῶν διαφόρων ἀξιῶν πρὸς συμμόρφωσιν αὐτῶν πρὸς τοὺς κανονισμοὺς τῆς Γερμανο-αυστριακῆς ταχυδρομικῆς Ἑνώσεως. Ἐκ τῶν διαφόρων τούτων ὁμοιομόρφων ἐκδόσεων διακρίνεται ἡ πρώτη τοιαύτη τοῦ 1857 ἐκ μιᾶς πορτοκαλλιοχρόου μεταξίνης κλωστῆς, ἣν φέρει ἐν τῇ μάζῃ τοῦ χάρτου ὁριζοντίως, ὄπισθεν ἑκάστου γραμματοσήμου. Κατὰ τὰ ἔτη 1869, 1875 καὶ 1881 ἐξεδόθησαν νέαι σειραὶ παριστῶσαι τὸν ἀριθμὸν τῆς ἀξίας τῶν γραμματοσήμων ἐντὸς ᾠοειδοῦς ἐνεπιγράφου πλαισίου. Τούτων οἱ τύποι διαφέρουσιν εἰς ἑκάστην σειράν. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, ἡ Βυρτεμβέργη ἐξέδωκε κατὰ τὸ 1875 καὶ μίαν σειρὰν τηλεγραφοσήμων, ἀπὸ δὲ τοῦ ἰδίου ἔτους μέχρι τοῦ 1924 δεκαπέντε διαφόρους σειρὰς ὑπηρεσιακῶν γραμματοσήμων πρὸς χρῆσιν τῆς μεταξὺ τῶν ἀρχῶν καὶ δημοσίων ὑπηρεσιῶν διαμειβομένης ἀλληλογραφίας.

Τὰ γραμματόσημα τῆς Βυρτεμβέργης τῶν δύο πρώτων τύπων εἶναι σπανιώτατα, ἰδίᾳ ἀσφράγιστα. Πᾶσαι αἱ ἑπόμεναι ἐκδόσεις ἔχουσι μικρὰν σχετικῶς ἐμπορικὴν ἀξίαν. (Ε. Φ. Ε.)

Βύρτσμπουργ (Würzburg καὶ Wurtzbourg) *[Γεωγρ.]*. Ἐπισκοπᾶτον καὶ πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν Βαυαρίᾳ, ἐν τῇ Κάτω Φραγκονίᾳ. Ἡ πόλις κεῖται ἐπὶ τοῦ Μάϊν ποταμοῦ καὶ εἶναι κέντρον διασταυρώσεως διαφόρων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν καὶ ἕδρα ἐπισκόπου. Κάτ. 89910. Ἔχει ἀκμαίαν βιομηχανίαν οἴνων, κλειδοκυμβάλων, κλπ. Περιέχει πολλὰ ὡραῖα κτίρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ ἀνάκτορα, ἀνεγερθέντα ἀπὸ τοῦ 1720 μέχρι τοῦ 1744, μετὰ 300 αἰθουσῶν καὶ θαυμασίας κλίμακος κεκοσμημένης διὰ τοιχογραφιῶν τοῦ Τιέπολο· τὸ πανεπιστήμιον, ἱδρυθὲν τῷ 1402, ἡ βιβλιοθήκη, περιέχουσα 360.000 τόμους κ.τ.λ. Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Μάϊν εὑρίσκεται τὸ φρούριον Μάριεμπεργ, πρώην ἕδρα τοῦ ἐπισκόπου. Ἐκ τῶν πολλῶν ἐκκλησιῶν αὐτῆς ἀξιολογώτερα εἶναι ἡ *Μητρόπολις* καὶ ἡ τῆς *Μαρίας*. Εἶναι πόλις ἀρχαιοτάτη, τῆς κτίσεως αὐτῆς ἀναγομένης εἰς τὸν Α' μ. Χ. αἰῶνα. Μέχρι τῷ 1803 ὑπῆρξεν ἕδρα τοῦ ὁμωνύμου ἐπισκοπάτου (741). Τὸ ἐπισκοπᾶτον τοῦτο εἶχεν ἐμβαδὸν 4900 τετρ. χιλ. καὶ ἦτο ὑποτελὲς μόνον εἰς τὸν αὐτοκράτορα

Digitized by Google

τῆς Γερμανίας. Διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λουνεβίλλης ἐξελαϊκεύθη, διὰ δὲ τῆς τοῦ Πρεσβούργου (1805) παρεχωρήθη εἰς τὸν ἔκπτωτον μέγαν δοῦκα τῆς Τοσκάνης Φερδινάνδον τὸν Γ′, λαβόντα τὸν τίτλον τοῦ ἐκλέκτορος καὶ βραδύτερον (1806) τὸν τοῦ μεγάλου δουκὸς τοῦ Βύρτσμπουργ. Διὰ τῆς συνθήκης τῆς Βιέννης, ἀποδοθείσης εἰς τὸν Φερδινάνδον τῆς Τοσκάνης, τὸ Βύρτσμπουργκ προσηρτήθη εἰς τὴν Βαυαρίαν καὶ ἀπετέλεσε τμῆμα τῆς Κάτω Φραγκονίας. —Μ.

Βύρτσμπουργ (Würzburg), *κόμης τοῦ—*. Βαυαρὸς εὐγενὴς ἐκ τῶν μετασχόντων τῆς ἐν Ἑλλάδι ἀκολουθίας τοῦ βασιλέως Ὄθωνος, οὗτινος διετέλεσε καὶ ὑπασπιστής.

Βυρχανὶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς δυτικῆς (τῆς ἐπι τοῦ Γερμανικοῦ ὠκεανοῦ) ἀκτῆς τῆς Γερμανίας, κατέναντι τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Ἀμασία, παρὰ τὴν ὁποίαν ὁ Δροῦσσος κατεναυμάχησε τοὺς Βρουκτέρους (*Στράβ.* Didot 241,14 καὶ 51) καὶ ἣν οἱ οὕτω καταλαβόντες Ρωμαῖοι ὠνόμασαν Fabaria. Φερομένη ὑπὸ τοῦ Πλινίου (4,97 καὶ 18,121) ὡς Burchana, ὑπὸ δὲ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου ὡς *Βουρχανὶς* εἶναι ἡ σύγχρονος νῆσος *Μπόρκουν* (Borkun: πλάτ. 53°35′ Β, μῆκ. 6°40′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3509: River Ems, Ναυτιλ. Ὁδηγ., North Sea Pilot IV, 156). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βύρχνερος (Bürchner), *Λουδόβικος-Ἰωάννης-Κλήμης-Χριστιανός*. Γερμανὸς φιλόλογος καὶ ἀρχαιολόγος (1858—1927). Μετὰ τὰς γυμνασιακάς του σπουδὰς διήκουσεν ἀκαδημεικὰ μαθήματα ἐν τοῖς πανεπιστημίοις Μονάχου καὶ Βερολίνου, τῷ δὲ 1885 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἐρλάγγης, γράψας διατριβὴν «Περὶ τοῦ ἐποικισμοῦ τῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου Πόντου ὑπὸ τῶν Μιλησίων». Ἐχρημάτισεν ἀκολούθως καθηγητὴς ἐν τοῖς γυμνασίοις διαφόρων γερμανικῶν πόλεων, ἐπανειλημμένως δὲ ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἔνθα ἐπεσκέφθη τὰς ἑλληνικὰς ἀκτὰς τῆς Μικρασίας, πολλὰς ἑλληνικὰς νήσους καὶ πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος, μελετήσας τὰ κατὰ τοὺς τόπους καὶ τοὺς κατοίκους ἀπὸ πάσης ἀπόψεως· τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν του ἐδημοσίευσεν εἰς μεγάλην σειρὰν ἄρθρων τῆς ἐγκυκλοπαιδείας τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης τῶν Pauly καὶ Wissowa, ἧς ἦτο τακτικὸς συνεργάτης. Ἰδιαίτερον διαφέρον ἔτρεφε πρὸς τὴν Σάμον καὶ τὴν Ἔφεσον, περὶ ὧν ἔγραψε διεξοδικώτατα ἄρθρα, καὶ πρὸς τὴν Ἤπειρον, ἣν ἐπεσκέφθη τῷ 1926 ἐν προβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ. Διεκρίνετο ἐπὶ ἀκράτῳ φιλελληνισμῷ, λόγῳ δὲ τῶν πολλῶν ἐκδουλεύσεών του πρὸς τμήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῷ εἶχεν ἀπονεμηθῆ ὁ τίτλος ἐπιτίμου πολίτου ὑπὸ διαφόρων ἑλληνικῶν δήμων, ἡ δὲ ἑλληνικὴ κυβέρνησις τὸν ἐτίμησε διὰ παρασήμου. Ὁ Βύρχνερος ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς ἔργα: «Ἑλληνικὰ νομίσματα μετ' εἰκόνων ἱστορικῶν προσώπων» (Βερολῖνον 1881), «Προσθῆκαι εἰς τὰ λεξικὰ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης» (ἐν Ἀμβέργῃ 1891), «Ἡ ἰωνικὴ Σάμος μετὰ χάρτου τῆς νήσου» (I—II, ἐν Ἀμβέργῃ καὶ Μονάχῳ, 1892 καὶ 1896), «Ἡ νῆσος Λέρος μετὰ χάρτου» (ἐν Μονάχῳ 1898), «Ἑλληνικαὶ δημώδεις μελῳδίαι» δημοσιευθεῖσαι ἐν τῇ συλλογῇ τῆς Διεθνοῦς Μουσικῆς Ἑταιρείας (ἔτ. Γ′, τεῦχ. 6′, 1902), «Θεμελιώδεις γεωγραφικαὶ ἔννοιαι ἐπεξηγούμεναι ἐν σχέσει πρὸς τὴν πατριδογραφίαν τοῦ Μονάχου» (ἐν Μονάχῳ 1904), «Ἡ Ἔφεσος» (αὐτ. 1905), «Ἡ Σάμος ἐν τῇ ἀρχαιότητι» (ἐν Στουτγάρδῃ 1919, μετὰ χάρτου)· συνέταξεν ὡσαύτως πλήρη σχεδὸν βιβλιογραφίαν διὰ τὴν Ἤπειρον, δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ α′ τόμῳ τῶν «Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν». —Β.

Λουδοβ. Βύρχνερος.

Βύρων (Byron, προφ. *Μπάϋρον*). Μεγάλη ἀγγλικὴ οἰκογένεια, γνωστότερα μέλη τῆς ὁποίας εἶναι τὰ ἑξῆς:—1) ***Ἰωάννης Βύρων*** (1600—1652). Ὑπῆρξε μέλος τοῦ Παρλαμέντου Ἰακώβου τοῦ Α′ καὶ Καρόλου τοῦ Α′, ἀντιπροσωπεύσας κατ' ἀρχὰς τὴν πόλιν καὶ κατόπιν ὁλόκληρον τὸν νομὸν Νόττιγκαμ. Κατὰ τὸν μεταξὺ τοῦ Παρλαμέντου καὶ τοῦ Καρόλου ἀγῶνα, ὁ Βύρων ἐτάχθη παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ μονάρχου. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1641 ὁ βασιλεὺς ὠνόμασεν αὐτὸν ἀξιωματικὸν τῆς φρουρᾶς τοῦ Λονδίνου, ἀλλ' ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ὑποβάλῃ παραίτησιν. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ὁ Βύρων ἔσπευσε νὰ συναντήσῃ τὸν Κάρολον ἐν Ὑόρκῃ, ὅπως προσφέρῃ εἰς αὐτὸν τὴν βοήθειάν του. Ἀποσταλεὶς παρὰ τοῦ μονάρχου εἰς Μπεφόρντ, ὅπως τὸ καταλάβῃ, ὑπέστη αἰφνιδιασμὸν ἐν Μπράκλεϋ καὶ ἡττήθη κατὰ κράτος (1642). Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ἐτζεχὶλλ ἐγκατέλιπε τὴν θέσιν του, ἥτις κατελήφθη παρὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἀλλὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1643 συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν νίκην τοῦ Ραουντγουαίι-Ντάουν καὶ τοῦ Νιούμπουρυ. Ὁ Κάρολος, εὐγνωμονῶν, ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον τοῦ βαρώνου (byron). Ἐξαναγκασθεὶς ὑπὸ τοῦ Φαίρφαξ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τοῦ Νάντγουιτς (1644), ἀπεσύρθη εἰς Τσέστερ. Βραδύτερον μετέσχε τῆς μάχης τοῦ Μάρστον-Μώρ, ὑποστὰς τὰς ὀλεθρίας συνεπείας τῆς ὑπερμέτρου ὁρμητικότητός του. Τέλος ἐπολιορκήθη ἐπὶ δύο ὁλοκλήρους μῆνας ἐν Τσέστερ (1646). Ὁ Βύρων ὑπῆρξε μέλος πολλῶν διπλωματικῶν ἀποστολῶν. —2) ***Ριχάρδος Βύρων***. Ἀδελφὸς τοῦ ἀνωτέρω (1605—1679). Ὑπῆρξε διοικητὴς τοῦ Νιούγουορκ. —3) ***Ἰωάννης Βύρων*** (1723—1786). Πάππος τοῦ μεγάλου ποιητοῦ, ἐξερευνητὴς καὶ ναύαρχος ἐπονομασθεὶς σκωπτικῶς ἕνεκα τῶν κατὰ θάλασσαν ἀτυχιῶν του: «Τζὰκ ὁ κακοκαίρης». Κατά τινα ἐξερευνητικὸν διάπλουν, εἰς ὃν εἶχε συνοδεύσει τὸν Ἄνσον, τὸ πλοῖον, οὗ ἐπέβαινεν, ἐβυθίσθη παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Παταγονίας. Διασωθεὶς ἐκ τοῦ ναυαγίου ἔζησε τρία ἔτη εἰς τὴν νῆσον Σελόε. Ὁ Βύρων, διακριθεὶς κατὰ τοὺς ἐναντίον τῆς Γαλλίας πολέμους τῆς πατρίδος του, διωρίσθη ἀρχηγὸς ναυτικῆς μοίρας ἀποσταλείσης πρὸς ἐξερεύνησιν τῶν νοτίων θαλασσῶν. Ἐξηρεύνησε τὰς ἀκτὰς τῆς Παταγονίας, τὰς νήσους Φάλκλαντ, τὴν Γῆν τοῦ Πυρός, τὸν πορθμὸν τοῦ Μαγελλάνου, ἀνεκάλυψε πολλοὺς τόπους καὶ ἔκαμε τὸν γύρον τοῦ κόσμου Κατόπιν διωρίσθη διοικητὴς τῆς Νέας Γῆς (1769), κατὰ δὲ τὸν ἀμερικανικὸν πόλεμον ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ ναυάρχου (1779). Ἡ περιγραφὴ τοῦ διάπλου του ἐδημοσιεύθη τῷ 1766 ὑπὸ τὸν τίτλον: «Voyage round the World in the years 1738—1749». —4) ***Ἰωάννης Βύρων***. Πατὴρ τοῦ ποιητοῦ, πλοίαρχος τοῦ ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ. Ὑπῆρξεν ἔκδοτος εἰς μέγιστον βαθμόν. Προὐκάλεσε τὸ διαζύγιον τῆς μαρκησίας Καρμάρθεν, ἣν συνεζεύχθη τῷ 1779. —5) ***Γουλιέλμος Βύρων***, θεῖος τοῦ ποιητοῦ. Φονεύσας τὸν Τσάγουορθ ἐν μονομαχίᾳ, κατεδιώχθη ἐπὶ ἀνθρωποκτονίᾳ. —6) ***Γεώργιος Βύρων*** (βλ. κατ.). —Β.

— **Βύρων** (Byron, προφ. *Μπάϋρον*), ***Γεώργιος-Γόρδων***. Μέγας Ἄγγλος ποιητὴς καὶ φιλέλλην γεννηθεὶς ἐν Λονδίνῳ τῇ 22 Ἰανουαρίου 1788 καὶ ἀποθανὼν ἐν Μεσολογγίῳ τὴν 19ην Ἀπριλίου 1824. Ὁ πατήρ του *Ἰωάννης Βύρων*, ὡραῖος καὶ διαβόητος διὰ τὴν ἔκλυσίν του ἀξιωματικός, υἱὸς τοῦ ναυάρχου *Ἰωάννου Βύρωνος*, ἔφυγεν εἰς Γαλλίαν μετὰ τῆς συζύγου τοῦ μαρκησίου Καρμάρθεν, τὴν ἐνυμφεύθη καὶ ἀπέκτησεν ἐξ αὐτῆς τρία τέκνα. Ἓν ἔτος μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ τρίτου, τὸ ὁποῖον καὶ μόνον ἐπέζησεν, ὁ Ἰωάννης Μπάϋρον ἀπώλεσε τὴν σύζυγόν του (1784) καὶ συνῆψε νέον γάμον μετὰ τῆς *Αἰκατερίνης Γκόρντον*, πλουσίας δεκαεννεαετοῦς κληρονόμου καὶ κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν ἀπογόνου τοῦ βασιλέως *Ἰακώβου τοῦ Α′* τῆς Σκωτίας. Ὁ λοχαγὸς Μπάϋρον, βυθισμένος εἰς τὰ χρέη, ἐντὸς βραχυτάτου διαστήματος κατεσπατάλησε τὴν μεγάλην περιουσίαν τῆς συζύγου του. Αὕτη μετ' ὀλίγον εὑρέθη ἐγκαταλελειμμένη, μὲ ἐτήσιον εἰσόδημα 150 λιρῶν, ἕνα ἀνήλικον υἱὸν καὶ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ὑψηλῆς καταγωγῆς καὶ τοῦ προτέρου πλούτου της. Τῷ 1790, ὅταν ὁ υἱός της ἦτο ἡλικίας δύο ἐτῶν, ἡ κυρία Μπάϋρον ἀνεχώρησεν ἐκ Λονδίνου μεταβᾶσα εἰς Ἀμπερντὴν τῆς Σκωτίας, ὅπου διέμεινεν εἰς μικρὸν πενιχρὸν διαμέρισμα· ἐκεῖ τὴν ἐπεσκέφθη ὁ σύζυγός της, ὁ ὁποῖος ὅμως εὗρε τὰς ἐνεργείας τῶν πιστωτῶν του ὑπὲρ τὸ δέον ἐνοχλητικὰς καὶ ταχέως ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν, ὅπου ἀπέθανεν ἓν ἔτος βραδύτερον. Κατὰ τὰ ἑπτὰ ἑπόμενα ἔτη ἡ κυρία Μπάϋρον καὶ ὁ υἱός της Γεώργιος παρέμειναν εἰς Ἀμπερντήν. Τὸν Μάϊον τοῦ 1798, ἀποθανόντος τοῦ πάππου του, ὁ *Γεώργιος Γκόρντον Βύρων* ἐκληρονόμησε τὴν ἀκίνητον περιουσίαν καὶ τὸν τίτλον ὡς ἕκτος λόρδος Βύρων (Μπάϋρον). Ἡ μεταβολὴ αὕτη τῆς τύχης ἤγαγε φυσικὰ καὶ εἰς ἀλλαγὴν διαμονῆς· μήτηρ καὶ υἱὸς ἐγκατέλειψαν τὸ Ἀμπερντὴν καὶ μετέβησαν εἰς τὴν ἕδραν τῶν Μπάϋρον, τὸ Νιοῦστεντ Ἄμπυ (Newstead Abbey) τοῦ Νόττιγχαμσαϊρ. Ἀλλὰ τὸ Νιοῦστεντ εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ ὑπὸ τοῦ προηγουμένου κατόχου του καὶ εἶχε περιέλθει εἰς ἐρήμωσιν· ἠναγκάσθησαν λοιπὸν νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὸ Νόττιγχαμ. Ταυτοχρόνως ἐγένετο ἀπόπειρα θεραπείας τῆς χωλότητος (ὀφειλομένης πιθανῶς εἰς τὴν συστολὴν τοῦ τένοντος τοῦ Ἀχιλλέως), ἐξ ἧς ὁ Βύρων ὑπέφερεν ἐκ γενετῆς καὶ ἥτις ἤσκησε δι' ὅλης τῆς ζωῆς του κακὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρός του. Ἀτυχῶς, ἡ θεραπεία ἀνετέθη ἀρχικῶς εἰς κάποιον ἐγχώριον κομπογιαννίτην, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς θεραπευτικῆς του μεθόδου ὑπέβαλε τὸν ἀτυχῆ Γεώργιον εἰς φρικτοὺς πόνους. Ἀλλά, ἰδοῦσα ἡ μήτηρ του ὅτι ἡ νοσηλεία ἀπέβαινεν ἀνωφελής, ὡδήγησε τὸν υἱόν της εἰς Λονδῖνον, ὅπου διέμειναν ἐπὶ τρία ἔτη. Κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῶν ὁ υἱὸς εἶχε παραδοθῆ εἰς κάποιον εἰδικόν, ὅστις, ὅμως, δὲν ἀπεδείχθη ἱκανώτερος τοῦ κομπογιαννίτου. Διαρκούσης τῆς ἐν Λονδίνῳ διαμονῆς, ὁ Βύρων ἐφοίτα εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Γκλέννυ, εἰς Ντώλουιτς (Dulwich), ἀλλὰ ἡ ἔμφυτος ἀνυποταξία του, τὴν ὁποίαν ἐπεδείκνυεν ἡ μήτηρ του, ἤγαγεν εἰς τὴν ἀπομάκρυνσίν του, τῷ 1801, ἐκ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ τούτου ἱδρύματος, καὶ εἰς τὴν μετεγγραφήν του εἰς τὸ περίφημον σχολεῖον Χάρρω (Harrow School). Εἰς τὸ Χάρρω διῆλθεν ὁ Βύρων τέσσαρα ἔτη, κηδεμονευόμενος ὑπὸ τοῦ δόκτορος Ντροῦρυ. Ὅταν ἀπεχώρησεν ὁ Ντροῦρυ, ἐθεώρησεν ἑαυτὸν ὑποχρεωμένον νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἀφοσίωσίν του πρὸς τὸν τέως διευθυντήν του διὰ τῆς αὐθάδους συμπεριφορᾶς του πρὸς τὸν διάδοχόν του δόκτορα Μπᾶτλερ. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διαμονῆς του εἰς Χάρρω, ὁ Βύρων οὐδεμίαν ἐπεδείξατο ἐξαιρετικὴν ἰδιοφυΐαν ἐν σχέσει μὲ τὸν τακτικὸν κύκλον μαθημάτων, παρεδόθη ὅμως ἀπλήστως εἰς τὸ πάθος τῆς ἀναγνώσεως, ἱστορικῶν ἰδίως ἔργων καὶ βιβλίων περιηγήσεων εἰς τὴν Ἀνατολήν, κατὰ δὲ τοὺς διδασκάλους του ἐπέδειξε τάλαντον ἀπαγγελίας οὐχὶ ἀνάξιον λόγου, τὸ ὁποῖον ἐθεώρουν ὡς προάγγελον λαμπροῦ πολιτικοῦ μέλλοντος. Ἀφ' ἑτέρου, ἡ διαγωγὴ αὐτοῦ, ἀναλαμβάνοντος τὴν προστασίαν τῶν μικροτέρων μαθητῶν ἀπὸ τῶν κακοποιήσεων τῶν μεγαλυτέρων, συχνάκις δὲ ὑφισταμένου τὰς δυσαρέστους συνεπείας αὐτῆς, ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ἐκδήλωσιν τῆς ἰσοβίου ἐκείνης ἀγάπης πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τῆς συμπαθείας πρὸς τοὺς καταπιεζομένους, ἥτις ἐχαρακτήριζε τὸν μέλλοντα ὑπέρμαχον τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων.

Ὅταν ὁ Βύρων ἀνεχώρησεν ἐκ Ντώλουιτς διὰ Χάρρω, ἡ μήτηρ του μετῴκησεν ἐκ Λονδίνου εἰς Σάουθουελλ τοῦ Νόττινχαμσαϊρ. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην ὁ Βύρων συνήντησε τὴν μητέρα του μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν του ἐκ Χάρρω καὶ πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεώς του εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Καίμπριτζ. Ἐκεῖ διήνυε τὰς περιόδους τῶν διακοπῶν. Μετὰ διετῆ δὲ φοίτησιν εἰς Καίμπριτζ ἠναγκάσθη λόγῳ τῆς ἰσχνότητος τοῦ οἰκογενειακοῦ χρηματοφυλακίου, ὀφειλομένης εἰς τὰς ὑπερβολικάς του σπατάλας, νὰ παραμείνῃ εἰς Σάουθουελλ ἐπὶ ἓν ἔτος. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἐδημοσίευσε τὸν πρῶτόν του τόμον ποιημάτων: «Φευγαλέοι Στίχοι» (Fugitive Pieces), βιβλίον μικρᾶς ἀξίας, τὸ ὁποῖον μετ' ὀλίγον ὁ συγγραφεὺς ἐξηφάνισε κατόπιν τῶν ἐπιπλήξεων τοῦ αἰδεσιμωτάτου Τζὼν Μπέτσερ, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε προσφέρει ἓν ἀντίτυπον, ἐπιπλήξεων διὰ τὸν «ἀκόλαστον χρωματισμὸν» ἐνίων ἐκ τῶν στίχων. Ὁ Βύρων ἀμέσως ἔκαυσεν ὅλα τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου, ἐξαιρέσει τεσσάρων, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἤδη δωρήσει καὶ ἅτινα σήμερον εὑρίσκονται εἰς διαφόρους συλλογὰς Βυρωνιστῶν. Τὰ πρωτόλεια τῆς μούσης τοῦ Βύρωνος ἐπηκολούθησε μετ' ὀλίγον δεύτερος τόμος, τὰ «Ποιήματα ποικίλων περιστάσεων» (Poems on Various Occasions) καὶ τοῦτον τρίτος, αἱ «Ὧραι ὀκνηρίας» (Hours of Idleness). Ὁ τρίτος οὗτος τόμος ἐγένετο ἀντικείμενον μιᾶς ἠλιθίως ἀγρίας ἐπικρίσεως ἐκ μέρους τοῦ λόρδου Μπρώαμ, εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν τοῦ Ἐδιμβούργου», ἡ δ' ἐπίκρισις αὕτη ὑπῆρξεν ἡ ἄμεσος αἰτία τῆς δημοσιεύσεως τῆς περιφήμου σατίρας «Ἄγγλοι ραψῳδοὶ καὶ Σκῶτοι κριτικοί» (English Bards and Scotch Reviewers), ἔργον, τοῦ ὁποίου τὴν συγγραφὴν ὁ Βύρων εἶχεν ἀρχίσει ἀπό τινων μηνῶν, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον, ὑπὸ τὸ κέντρισμα τοῦ ἄρθρου τῆς Ἐπιθεωρήσεως, ἐπεξειργάσθη ἐκ νέου καὶ συνεπλήρωσεν. Ὁ τόμος ἐξεδόθη εἰς 1000 ἀντίτυπα ὑπὸ ἐκδοτικοῦ οἴκου τοῦ Λονδίνου. Τέσσαρες ἐκδόσεις ἐξηντλήθησαν ταχέως, πέμπτη δ' εὑρίσκετο ὑπὸ ἐκτύπωσιν, ὅταν ὁ Βύρων πάλιν παρήγγειλεν εἰς τὸν ἐκδότην του νὰ καταστρέψῃ ὁλόκληρον τὴν ἔκδοσιν. Εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ ἀναγνωρίσει ὅτι ὑπῆρξεν ὑπὲρ τὸ μέτρον δριμὺς εἰς τὰς ἐπιθέσεις του ἐναντίον ὡρισμένων προσώπων, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐκλάβει ὡς ἐχθρούς του.

Κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1808 ὁ Βύρων ἔλαβε τὸ πτυχίον τοῦ «Διδασκάλου τῶν Τεχνῶν» (Master of Arts) καὶ ἀνεχώρησεν ἐκ Καίμπριτς εἰς Νιοῦστεντ. Ὅπως πολλοὶ κάτοχοι χρημάτων, διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν ὁποίων οὐδόλως ἐκοπίασαν, οὕτω καὶ ὁ Βύρων ἦτο ἀσώτως γενναιόδωρος πρὸς τοὺς φίλους του, ἀλλὰ καὶ κάπως ἀδιάφορος πρὸς τὰς δικαίας ἀπαιτήσεις τῶν ἐμπόρων, παρὰ τῶν ὁποίων ἠγόραζεν ἐπὶ πιστώσει. Διαρκούσης τῆς φοιτήσεώς του εἰς τὸ πανεπιστήμιον εἶχε κατορθώσει νὰ συνάψῃ μέγα χρέος καὶ νὰ ἀποκτήσῃ τοὐλάχιστον ἕνα ἰσόβιον φίλον, τὸν Τζὼν Κὰμ Χόμπχαους, μετέπειτα λόρδον Μπρῶτον (Broughton). Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1809 ἐνηλικιώθη καὶ τὸ γεγονὸς ἐπανηγυρίσθη ἐν Νιοῦστεντ ὑπὸ τῶν ὑποτακτικῶν του. Ὁ ἴδιος ἀπουσίαζεν εἰς Λονδῖνον. Περιήρχετο εἰς μεγαλυτέρας ὁσημέραι οἰκονομικὰς στενοχωρίας, ἡ δὲ διαφιλονίκησις τοῦ μέρους τῆς κτηματικῆς του περιουσίας τοῦ κειμένου εἰς Ρότσνταιηλ τοῦ Λάγκασαϊρ ἐπηύξανε τὰς δυσχερείας καὶ τὰς δαπάνας του. Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἐνηλικίωσίν του καὶ ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῶν «Ἄγγλων ραψῳδῶν καὶ Σκώτων κριτικῶν», ὁ Βύρων ἐξεπλήρωσε τὰς διατυπώσεις τῆς καταλήψεως τῆς ἕδρας του ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων.

Ἀφοῦ διῆλθε μερικὰς ἑβδομάδας εἰς Νιοῦστεντ μετὰ τῶν στενοτέρων φίλων του, ἐν οἷς καὶ ὁ

Digitized by Google

Χόμπχαους, ὁ Βύρων ἀνεχώρησεν εἰς Λονδῖνον καὶ ἀπεφάσισε, διὰ ν' ἀπαλλαγῇ προσωρινῶς τῶν οἰκονομικῶν δυσχερειῶν του, νὰ φύγῃ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Μὲ ἀρκετὰς δυσκολίας καὶ ἀντὶ ὑπερόγκου τόκου, ὁ δικηγόρος του κατώρθωσε νὰ ἐξεύρῃ χρηματικόν τι ποσόν. Τὴν 2 Ἰουλίου 1809 ὁ Βύρων ἀπέπλευσεν ἐκ Πλύμουθ διὰ Λισαβῶνα μετὰ τοῦ Χόμπχαους καὶ μερικῶν ὑπηρετῶν. Ἐκ Λισαβῶνος ἐταξίδευσε διὰ ξηρᾶς εἰς Γάδειρα, ἐκεῖθεν δὲ διὰ θαλάσσης εἰς Γιβραλτὰρ καὶ Μάλταν, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ διάστημα ἀρκετὸν διὰ νὰ ἐρωτευθῇ καὶ διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς ἔριδα πρὸς κἄποιον ἀξιωματικὸν τοῦ βρεττανικοῦ στρατοῦ. Περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου ἀνεχώρησεν ἐκ Μάλτας ἐπιβαίνων τοῦ βρεττανικοῦ πολεμικοῦ «Σπάϊντερ» καί, κατόπιν ταξιδίου κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου ἀντίκρυσε διὰ πρώτην φορὰν τὴν πόλιν ἐκείνην, ὅπου, δεκατέσσαρα ἔτη βραδύτερον, ἔμελλε νὰ παραδώσῃ τὴν τελευταίαν πνοήν του, ἀπεβιβάσθη εἰς Πρέβεζαν. Ἐκ Πρεβέζης, πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ διαβόητος Ἀλῆ πασᾶς εὑρίσκετο τότε εἰς Ἰωάννινα, ὁ Βύρων καὶ ὁ Χόμπχαους μετέβησαν εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ὅπου ἔμαθον ὅτι ὁ Ἀλῆς εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ ἀναχωρήσει εἰς Τεπελένι. Μετὰ τριήμερον παραμονὴν εἰς Ἰωάννινα ἐξεκίνησαν διὰ τὸ Τεπελένι, ὅπου ἔφθασαν μετὰ ἐννέα ἡμέρας. Ἐκεῖ εὗρον τὸν Ἀλῆν, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐφιλοξένησεν ἐπί τινας ἡμέρας εἰς τὸ ἀνάκτορόν του. Τόσον ἡ γραφικὴ φύσις τοῦ τόπου, ὅσον καὶ ἡ βάρβαρος αἴγλη τῆς αὐλῆς τοῦ Ἀλῆ ἐνεποίησαν βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τὸν Βύρωνα, ὅστις τὰς ἀπηθανάτισεν εἰς τὸ φημισμένον ποίημα «Τὸ προσκύνημα τοῦ Τσάϊλντ Χάρολντ» (Childe Harold's Pilgrimage), τὸ ὁποῖον ἤρχισε γράφων περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου ἅμα τῇ ἐπανόδῳ του εἰς Ἰωάννινα. Μετὰ ὀλιγοήμερον παραμονὴν ὁ Βύρων ἀνεχώρησεν ἐξ Ἰωαννίνων καὶ ἐξεκίνησε διὰ θαλάσσης ἀπὸ Πρεβέζης διὰ Πάτρας. Ἀλλὰ τὸ πλοῖον παρεσύρθη ὑπὸ θυέλλης ἔξω τῆς πορείας του καὶ ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ καταφύγιον εἰς τὸν λιμένα τῆς Σπλάντζας, τὸν ἀρχαῖον Γλυκὺν Λιμένα, ὁπόθεν οἱ ταξιδιῶται ἐπανῆλθον εἰς Πρέβεζαν διὰ ξηρᾶς. Ἐγκαταλείψαντες τὴν πρόθεσίν των ὅπως μεταβοῦν εἰς Πάτρας διὰ θαλάσσης, διέσχισαν τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ ἔφθασαν εἰς Μεσολόγγι, ἐκεῖθεν δὲ διεπεραιώθησαν εἰς Πάτρας, παρέπλευσαν τὴν ἀκτὴν μέχρι Βοστίτσης (Αἰγίου) καὶ διέπλευσαν πάλιν τὸν Κορινθιακὸν κόλπον μεταβάντες εἰς Ἰτέαν. Ἐκεῖθεν ἀνῆλθον εἰς τοὺς Δελφούς, ὁπόθεν ἐπορεύθησαν μέσῳ Ἀράχωβης, Λειβαδείας, Θηβῶν καὶ Φυλῆς εἰς Ἀθήνας. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἔφθασαν τὸ βράδι τῆς ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1809. Τὸ ταξίδιον αὐτὸ ἐνέπνευσε μερικὰς ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας στροφὰς τοῦ «Τσάϊλντ Χάρολντ».

Εἰς Ἀθήνας καὶ τὰ πέριξ παρέμειναν δέκα ἑβδομάδας, στεγαζόμενοι εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Θεοδώρας Μακρῆ, τῆς ὁποίας ὁ ἀδελφὸς εἶχε χρηματίσει Ἄγγλος ὑποπρόξενος καὶ ἡ ὁποία ἦτο μήτηρ τριῶν καλλιμόρφων θυγατέρων. Πρὸς τὴν νεωτέραν τούτων ὁ Βύρων ἀπηύθυνε τὸ περίφημον λυρικόν του ποίημα: «Κόρη τῶν Ἀθηνῶν! πρὶν χωρισθοῦμε». Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐν Ἀθήναις διαμονῆς των, ὁ Βύρων ἐπεσκέφθη τὰς πλείστας τῶν ὀνομαστῶν

Ὁ Λόρδος Βύρων κατὰ μικρογραφίαν τοῦ Γεωργίου Σάντερς.

ἱστορικῶν τοποθεσιῶν τῆς Ἀττικῆς. Τὴν 4 Μαρτίου 1810 ὁ κυβερνήτης τοῦ βρεττανικοῦ πολεμικοῦ «Πυλάδης», τὸ ὁποῖον εἶχε προσεγγίσει εἰς Πειραιᾶ (μὲ τὸν δόκτορα Ντάρουιν, τὸν πάππον τοῦ διασήμου *Καρόλου Δαρβίνου*, ὡς ἐπιβάτην) προσέφερεν εἰς τὸν Βύρωνα καὶ τὸν Χόμπχαους ἕνα ταξίδιον μέχρι Σμύρνης. Ἡ προσφορὰ ἐγένετο δεκτή· εἰς τὴν πόλιν ταύτην διῆλθον πέντε ἑβδομάδας, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων ὁ Βύρων ἐπεράτωσε τὸ Α΄ Ἆσμα τοῦ «Τσάϊλντ Χάρολντ». Τὴν 11 Μαρτίου ἀνεχώρησαν διὰ Κωνσταντινούπολιν ἐπιβαίνοντες τῆς βρεττανικῆς φρεγάτας

Ὁ Βύρων καὶ ἡ μήτηρ του.

«Σαλσέτ», ἀλλὰ λόγῳ τῆς καθυστερήσεως περὶ τὴν χορήγησιν τῆς ἀναγκαίας ἀδείας ἐκ μέρους τῆς Πύλης ὅπως διέλθουν τὰ Δαρδανέλλια καὶ τῶν ἐπακολουθησάντων ἐναντίων ἀνέμων, ἔφθασαν εἰς Κωνσταντινούπολιν μόλις τὴν 13 Μαΐου. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀναγκαστικῆς καθυστερήσεως ὁ Βύρων ἔλαβε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν ἆθλον τοῦ Λεάνδρου καὶ διέσχισε κολυμβῶν τὸν Ἑλλήσποντον ἀπὸ Ἀβύδου εἰς Σηστόν, κατόρθωμα διὰ τὸ ὁποῖον ἦτο παιδαριωδῶς ὑπερήφανος.

Ὁ Βύρων διέμεινεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ δύο μῆνας. Τὴν 10 Ἰουλίου συνώδευσε τὸν Ἄγγλον πρεσβευτὴν κατὰ τὴν ἀποχαιρετιστήριον ἐπίσκεψίν του εἰς τὴν Πύλην καὶ τὴν 14 ἀνεχώρησεν ἐπιβαίνων τῆς «Σαλσέτ», ἥτις μετέφερε τὸν πρεσβευτὴν εἰς Ἀγγλίαν. Τὴν 17 Ἰουλίου ἡ «Σαλσέτ» ἔφθασεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Κέας, ὅπου ὁ Βύρων ἐγκατέλειψε τὸ πλοῖον καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Ἀθήνας μόνος, ἐγκατασταθεὶς αὐτὴν τὴν φορὰν εἰς τὴν μονὴν τῶν Φραγκισκανῶν, παρὰ τὸ μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους, τὸ ὁποῖον τότε ἀπετέλει τὴν βιβλιοθήκην τῆς μονῆς. Κατὰ τοὺς ἑπομένους δέκα μῆνας ὁ Βύρων ἐχρησιμοποίησε τὴν μονὴν ὡς ὁρμητήριον ἐκδρομῶν ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀλλαχοῦ. Κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς ἐκδρομῆς μέχρι τοῦ Σουνίου παρ' ὀλίγον συνελαμβάνετο ὑπὸ συμμορίας Μανιατῶν πειρατῶν. Εἰς τὰς Πάτρας προσεβλήθη ὑπὸ ἑλονοσίας καὶ καθὼς ἀφηγεῖται ὁ ἴδιος ἐσώθη χάρις εἰς τοὺς Ἀλβανοὺς ὑπηρέτας του, οἱ ὁποῖοι ἐτρομοκράτησαν τοὺς ἰατρούς του λέγοντες εἰς αὐτούς, ὅτι θὰ ἔκοπτον τὸν λαιμόν των ἂν ὁ κύριός των δὲν ἐθεραπεύετο.

Τὴν 11 Ἀπριλίου 1811 ὁ Βύρων ἀνεχώρησε διὰ Μάλταν, ἐπιβιβασθεὶς πλοίου τὸ ὁποῖον μετέφερεν ὡς φορτίον μέρος τῶν θησαυρῶν τοῦ Παρθενῶνος τῶν ἀπαχθέντων ὑπὸ τοῦ λόρδου *Ἐλγίνου*. Ὁ ἀπόπλους ὅμως καθυστέρησεν ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας. Εἰς Μάλταν προσεβλήθη πάλιν ὑπὸ ἑλονοσίας καί, τὴν 3 Ἰουνίου, ἀπέπλευσεν εἰς Ἀγγλίαν ἐπιβαίνων τῆς βρεττανικῆς φρεγάτας «Βολάζ». Εἰς Πόρτσμουθ ἔφθασε τὴν 17 Ἰουλίου. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν εἰς Ἀγγλίαν ἄφιξίν του, ἔλαβε τὴν εἴδησιν τοῦ αἰφνιδίου θανάτου τῆς μητρός του, ἐπελθόντος εἰς Νιοῦστεντ τὴν 1 Αὐγούστου, καθ' ὃν χρόνον ὁ Βύρων εὑρίσκετο καθ' ὁδὸν ἐρχόμενος ἐκ Λονδίνου. Τὴν ἑπομένην ὁ Μάθιους, ὁ στενὸς φίλος τοῦ Βύρωνος, ἐπνίγη εἰς τὸ Καῖμπριτς.

Ὅταν ὁ Βύρων ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὁ Ρόμπερτ Τσάρλς Ντάλλας, μακρινὸς συγγενὴς καὶ φίλος του, τὸν ἠρώτησε μήπως εἶχε γράψει τίποτε ποιήματα κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ταξιδίων του. Εἰς ἀπάντησιν ὁ Βύρων τῷ ἐνεχείρισε τὸ χειρόγραφον μιᾶς σατίρας: «Νύξεις ἀπὸ τὸν Ὁράτιον» (Hints from Horace), περὶ τῆς ὁποίας προσεποιεῖτο ὅτι εἶχε μεγάλην ἰδέαν. Ὁ Ντάλλας ᾐσθάνθη ἀπογοήτευσιν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ χειρογράφου καὶ τὸν ἠρώτησε μήπως εἶχε γράψει τίποτε ἄλλο. «Ὀλίγα ποιηματάκια καὶ πάρα πολλὰς στροφὰς εἰς Σπενσέρειον μέτρον», ἀπήντησεν ὁ Βύρων. Ἂν ἤθελεν, ὁ Ντάλλας ἠμποροῦσε νὰ τὰ πάρῃ καὶ νὰ τὰ κρατήσῃ ὅλα. Αἱ στροφαὶ αὐταὶ ἦσαν τὰ δύο πρῶτα ᾄσματα τοῦ «Προσκυνήματος τοῦ Τσάϊλντ Χάρολντ». Ὁ Ντάλλας ἀμέσως ἀντελήφθη τὴν ἀξίαν τῶν στίχων. Ἔγραψε παρευθὺς πρὸς τὸν Βύρωνα, ἐκφράζων τὴν ἀπόλαυσιν τὴν ὁποίαν εἶχεν αἰσθανθῇ ἐκ τῆς ἀναγνώσεώς των. Ἀλλὰ μὲ μεγάλην δυσκολίαν κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν Βύρωνα ὅπως συγκατανεύσῃ εἰς τὴν δημοσίευσίν των, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι δὲν θὰ ἤρχετο εἰς τὴν δημοσιότητα τὸ ὄνομά του ὡς συγγραφέως. Ὁ Ντάλλας, λοιπόν, ἐνεπιστεύθη τὸ χειρόγραφον εἰς τὸν Τζῶν Μώρραι, τὸν υἱὸν τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ ὀνομαστοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου, καὶ συνεφώνησεν ὅπως συμμετάσχῃ ὁ ἴδιος εἰς τὰ ἐκ τῆς πωλήσεως κέρδη. Μία πρώτη ἔκδοσις πεντακοσίων ἀντιτύπων ἐξετυπώθη καὶ ἐξηντλήθη ἐντὸς τριημέρου. Ὁ Ντάλλας τότε ἐπώλησε τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα εἰς τὸν Μώρραι ἀντὶ 600 λιρῶν. Ὁ Βύρων, κατὰ τὴν περίφημον φράσιν του, «ἐξύπνησεν ἕνα πρωῒ καὶ εὗρεν ἑαυτὸν διάσημον!» Ἓξ ἀκόμη ἐκδόσεις ἐπηκολούθησαν ἐντὸς τεσσάρων ἑβδομάδων.

Ἐν τῷ μεταξύ, ὁ Βύρων εἶχεν ἐκφωνήσει τὸν πρῶτον λόγον του εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῶν ταραχῶν τοῦ Νόττιγχαμ, προκληθεισῶν ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς μηχανῶν διὰ τὴν κατασκευὴν καλτσῶν. Νομοσχέδιον θεσπίζον αὐστηροτάτας ποινὰς διὰ τοὺς ταραξίας εἶχε κατατεθῆ εἰς τὴν Βουλὴν καὶ ὁ Βύρων ὡμίλησε συνταχθεὶς πρὸς τοὺς φιλελευθέρους ἐναντίον τοῦ νομοσχεδίου κατὰ τὴν δευτέραν ἀνάγνωσίν του. Πολλοὶ τὸν συνεχάρησαν διὰ τὴν ἀγόρευσίν του ταύτην. Ἡ δευτέρα ἀγόρευσις, γενομένη δύο μῆνας βραδύτερον, ὑπὲρ τῆς χειραφετήσεως τῶν καθολικῶν Παπιστῶν, δὲν ὑπῆρξε τόσον ἐπιτυχής, οὔτε καὶ ἡ τρίτη, ἐκφωνηθεῖσα τὴν 1 Ἰουνίου. Κατὰ τὴν ἑπομένην διετίαν ὁ Βύρων, ὅστις ἦτο νέος, ποιητής, ὡραῖος ὡς Ἄδωνις, εὐπατρίδης καὶ πρὸ πάντων περιφρονητὴς τῆς ἠθικῆς, ἔσχε μεγάλας ἐπιτυχίας μεταξὺ τῶν γυναικῶν. «Ὑπέστην, λέγει, περισσοτέρας ἁρπαγὰς ἢ οἱοσδήποτε ἄλλος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου».

Ἀλλὰ συγχρόνως εὕρισκε καιρὸν νὰ συνθέτῃ ποιήματα. «Ὁ Γκιαούρης», «Ἡ Νύμφη τῆς Ἀβύδου», «Ὁ Κουρσάρος», «Ὁ Λάρα», ἡ «Παριζίνα», «Ἡ Πολιορκία τῆς Κορίνθου», πάντα χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς περιόδου ταύτης, μολονότι τὰ δύο τελευταῖα ἐδημοσιεύθησαν βραδύτερον. Ἔγραφε μὲ καταπληκτικὴν εὐχέρειαν. «Ὁ Κουρσάρος» ἐγράφη ἐντὸς τριῶν ἑβδομάδων, «Ὁ Γκιαούρης» ἐντὸς δέκα ἡμερῶν, «Ἡ Νύμφη τῆς Ἀβύδου» ἐντὸς τεσσάρων ἡμερῶν. Μὲ παρομοίαν ταχύτητα καὶ ἐπωλοῦντο. Δεκατέσσαρες χιλιάδες ἀντιτύπων τοῦ «Κουρσάρου» ἐπωλήθησαν ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ ἡμέρᾳ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ζωὴ τὴν ὁποίαν διῆγεν ἀπῄτει πλούσιον εἰσόδημα, ὑπεχρεώθη νὰ προσφέρῃ τὸ Νιοῦστεντ Ἄμπυ πρὸς πώλησιν. Ἀγοραστὴς εὑρέθη εἰς τὴν τιμὴν 140.000 λιρῶν. Ἡ ἐξ 25.000 κατατεθεῖσα ἐγγύησις περιῆλθεν ἀργότερον εἰς τὸν Βύρωνα, τῆς ἀγοραπωλησίας μὴ ἐκπληρωθείσης ἐξ ὑπαιτιότητος τοῦ ἀγοραστοῦ. Μὲ τὴν δημοσίευσιν τοῦ «Λάρα», διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Μώρραι ἐπλήρωσεν 700 λίρας, ὁ Βύρων ἀνεθεώρησε τὴν ἀπόφασίν του ὅπως μὴ δεχθῇ χρήματα διὰ τὰ ποιήματά του, καὶ τοῦ λοιποῦ ἐκράτει τὰς εἰσπράξεις δι' ἰδίαν χρῆσιν. Ἐπλήρωσε μερικὰ ἀπὸ τὰ χρέη του, ἀλλὰ συνῆψε νέα. Καὶ οὐδεμίαν βλέπων διέξοδον ἐκ τῶν οἰκονομικῶν στενοχωριῶν του ἐστράφη πρὸς τὸν γάμον ὡς λύσιν. Μία «χρυσῆ κοῦκλα» θὰ τὸν ἀπήλλασσεν ἀπὸ τοὺς πιστωτὰς καὶ ἀπὸ τὰς γυναῖκας. Μετὰ μερικὰς ἀναζητήσεις ἐνυμφεύθη τὴν 2 Ἰανουαρίου 1815 τὴν Ἄνναν-Ἰσαβέλλαν Μίλμπανκ.

Ὁ Βύρων, κατὰ ἰχνογραφικὸν σχεδίασμα.

Digitized by Google

Ἀλλ' ἡ ἐκλογὴ δὲν ἦτο καθόλου εὐάρμοστος. Ἡ Μίλμπανκ ἦτο μοναχοκόρη, διανοουμένη, εὐσεβής, ἐστερεῖτο πάσης χιουμοριστικῆς διαθέσεως καὶ ἦτο ἀκάμπτως εὐπρεπής.

Κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας αἱ σχέσεις ἔβαινον ὁπωσδήποτε ὁμαλῶς. Τὸ αὐτὸ μάλιστα ἔτος ἡ Ἄννα-Ἰσαβέλλα ἔτεκε καὶ θυγάτριον, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη Αὐγούστα-Ἄδα. Ἀλλὰ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Βύρωνος, μὴ βελτιωθέντα διὰ τοῦ γάμου σημαντικῶς, ἔβαινον ἀπὸ τοῦ κακοῦ εἰς τὸ χειρότερον. Ἡ στενοχωρία, ἡ προκαλουμένη ὑπὸ τῆς καταστάσεως ταύτης, ἡ ἀντιπάθειά του πρὸς τοὺς περιορισμοὺς τοῦ συζυγικοῦ βίου, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ ἀποτελέσματα ἀκράτου πότου μετὰ τῶν φίλων του, ἐπέδρασαν ὀλεθρίως ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐξετράχυναν τὴν ἀπέναντι τῆς συζύγου του συμπεριφοράν του. Τὴν 15 Ἰανουαρίου 1816 ἡ σύζυγός του ἀνεχώρησεν ἐκ Λονδίνου μετὰ τοῦ τέκνου της, ἵνα ἐπισκεφθῇ τοὺς γονεῖς της. Ἐπειδὴ εἶχεν ἐνεργηθῆ κατάσχεσις ἐπὶ τῶν ἐπίπλων τῆς οἰκίας τοῦ Βύρωνος, ἐθεωρήθη καλύτερον ὅπως ἡ σύζυγος ἀποσυρθῇ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πατρός της, εἰς τὴν ἐξοχήν. Καθ' ὁδὸν ἔγραψε πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν πλήρη τρυφερότητος· ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἡμερῶν ὁ Βύρων ἔλαβεν ἐπιστολὴν ἐκ μέρους τοῦ πατρός της, ἣν ἠκολούθησεν ἑτέρα ἰδική της, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐδήλου ὅτι δὲν θὰ ἐπανήρχετο πλησίον του. Μετ' ὀλίγον συνεφωνήθη ὁ χωρισμὸς μεταξὺ τῶν συζύγων. Τὰ αἴτια τοῦ χωρισμοῦ ἀνεφέροντο εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Βύρωνος μετὰ τῆς ἑτεροθαλοῦς ἀδελφῆς του Αὐγούστας (κυρίας Leigh), τῆς μόνης ἴσως γυναικὸς τὴν ὁποίαν ἠγάπησέ ποτε πραγματικῶς. Ἤδη πρὸ τοῦ χωρισμοῦ, ὅστις ἔλαβε χώραν τὴν 21 Ἀπριλίου 1816, ἡ δημοτικότης τοῦ Βύρωνος εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐλαττοῦται. Εἰς τοῦτο συνέτειναν αἱ κυκλοφοροῦσαι περὶ τῆς συμπεριφορᾶς του ἀπέναντι τῆς συζύγου του καὶ τῶν αἰτίων τοῦ χωρισμοῦ φῆμαι, ὡς καὶ ἡ δημοσίευσις μιᾶς ἐπιθέσεως κατὰ τῆς ἀντιβασιλείας, ἡ ὁποία ἐθεωρήθη ὑπὸ πολλῶν ὡς προσβλητική. Ἡ ἐν Ἀγγλίᾳ διαβίωσίς του εἶχε καταστῆ ἀδύνατος. Δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῇ πουθενὰ χωρὶς τὸν κίνδυνον νὰ προσβληθῇ, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸ τῆς γενικῆς κατακραυγῆς. Τὴν 25 Ἀπριλίου ἐπεβιβάσθη εἰς Δοῦβρην μεταβαίνων, μέσῳ Ὀστάνδης, μετὰ μεγάλης ἀκολουθίας εἰς Βρυξέλλας (ὁπόθεν μετέβη πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ πεδίου τῆς μάχης τοῦ Βατερλῶ) καὶ ἐκεῖθεν εἰς Γενεύην. Ἐνταῦθα διέμεινεν ἐπί τινας μῆνας καὶ συνήντησε τὸν ποιητὴν Σέλλεϋ, ἐξόριστον ἐξ Ἀγγλίας, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεδέθη διὰ στενῆς φιλίας, ἥτις διήρκεσε μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Σέλλεϋ. Ἐν Γενεύῃ, εἰς τὸ περιβάλλον τοῦ Σέλλεϋ, ἐξηκολούθησε τὰς ἐν Ἀγγλίᾳ ἀρξαμένας σχέσεις του μετὰ τῆς Ἰωάννας Κλαίρμοντ, ἥτις βραδύτερον κατέστη μήτηρ τῆς ἐξωγάμου θυγατρός του Ἀλλέγρας.

Κατ' Αὔγουστον τοῦ 1816 ὁ Σέλλεϋ ἀνεχώρησεν ἐκ Γενεύης εἰς Ἀγγλίαν, συμπαραλαβὼν πρὸς δημοσίευσιν τὰ ποιήματα τοῦ Βύρωνος: «Μάνφρεδ», ὁ «Αἰχμάλωτος τοῦ Chillon» καὶ τὸ τρίτον ᾆσμα τοῦ «Τσάϊλντ Χάρολντ», γραφὲν ὑπὸ τοῦ Βύρωνος κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν προσφάτων ταξιδίων του καὶ περιέχον τὰς περιφήμους στροφὰς περὶ τοῦ Βατερλῶ καὶ τὴν μεγαλειώδη περιγραφὴν τοῦ ἀστραποβροντιοῦ ὑπεράνω τῆς λίμνης τῆς Γενεύης.

Ὁ Χόμπχαους, ὁ παλαιὸς φίλος τοῦ Βύρωνος καὶ σύντροφος τῶν περιηγήσεών του εἰς τὴν Ἑλλάδα τῷ 1810—1811, μετέβη πλησίον του εἰς Γενεύην τῇ 26 Αὐγούστου. Ἀφοῦ ἐπεσκέφθησαν μαζὶ πολλὰ ἐκ τῶν ὡραιοτέρων τοπίων τῆς Ἑλβετίας, ἀνεχώρησαν δι' Ἰταλίαν, διῆλθον τὴν δίοδον τοῦ Σεμπλὸν καὶ ἔφθασαν εἰς τὸ Μιλᾶνον, ἐκεῖθεν δὲ μετέβησαν εἰς Βενετίαν, ὅπου ὁ Βύρων διέμεινεν ἐπὶ δύο καὶ πλέον ἔτη. Τὸν Μάϊον τοῦ 1817 διῆλθε τρεῖς ἑβδομάδας ἐν Ρώμῃ μετὰ τοῦ Χόμπχαους, ἐπανακάμψας μόνος εἰς Βενετίαν, ὅπου ὁ Χόμπχαους τὸν συνήντησεν ἐκ νέου κατὰ τὸ ταξίδιον τῆς ἐπανόδου του εἰς Ἀγγλίαν. Ὁ Βύρων ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτὸν τὸ τέταρτον ᾆσμα τοῦ «Τσάϊλντ Χάρολντ», μὲ τὰς ἐξαισίας του περιγραφὰς τῶν γλυπτικῶν ἀριστουργημάτων καὶ τὴν περίφημον «Προσλαλιὰν πρὸς τὸν ὠκεανόν», μὲ τὴν ὁποίαν καταλήγει. Μαζὶ μὲ τὸν «Τσάϊλντ Χάρολντ» ὁ Χόμπχαους ἐκόμισεν εἰς τοὺς ἐκδότας τὸν «Μπέππο», ποίημα διὰ τοῦ ὁποίου, ὡς ἐπακριβῶς ἐλέχθη, ὁ Βύρων «εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἀληθὲς σατιρικόν του πεδίον» καὶ τὸ ὁποῖον παρομοιάζεται ὑπὸ τοῦ ἰδίου κριτικοῦ πρὸς «κύπελλον καμπανί του», ἐπάξιον πρόδρομον τοῦ «Δὸν Ζουάν». Ἐν τῷ μεταξύ, ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ Βύρωνος

Ὁ Βύρων μὲ ἀλβανικὸν ἔνδυμα.
(Ἔργον τοῦ Τ. Φίλιππς.)

εἶχε βελτιωθῆ λόγῳ τῆς πωλήσεως κατὰ τὸ 1817 τοῦ Νιοῦστεντ ἀντὶ 94.500 λιρῶν.

Τὰ δύο ἔτη τῆς ἐν Βενετίᾳ διαμονῆς του ἦσαν ἔτη καταπτώσεως, μολονότι ἀποτελοῦν τὸν χρυσοῦν αἰῶνα τοῦ ἐπιστολικοῦ του ὕφους. Ἡ ἠθικότης τοῦ ἰταλικοῦ «καλοῦ κόσμου» ἦτο εἰς πολὺ κατώτερον ἐπίπεδον καὶ αὐτῆς τῆς διαβοήτου περιόδου τῆς ἀντιβασιλείας ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ὁ Βύρων ἀφέθη νὰ παρασυρθῇ εἰς τὸν στρόβιλον μιᾶς ἀκολάστου ζωῆς, ἡ ὁποία τὸν κατέβαλε σωματικῶς καὶ ψυχικῶς. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1819 εἶχε τόσον καταβληθῆ, ὥστε ᾐσθάνθη ὁ ἴδιος τὴν ἀνάγκην κάποιας ἀλλαγῆς εἰς τὴν ζωήν του.

Κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος ἡ Κλαίρμοντ, ἡ μήτηρ τῆς θυγατρὸς τοῦ Βύρωνος Ἀλλέγρας, ἐπιθυμοῦσα τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ τέκνου της ὑπὸ τοῦ Βύρωνος, ἔστειλε τὴν παιδίσκην εἰς τὸν πατέρα της. Ὁ Βύρων ἠρνήθη νὰ συναντηθῇ ἢ νὰ ἀλληλογραφήσῃ μετὰ τῆς μητρός, διὰ τὴν ὁποίαν ᾐσθάνετο ἤδη μεγάλην ἀποστροφήν, ἀλλ' ἀνέλαβε τὴν διατροφὴν καὶ ἀνατροφὴν τῆς θυγατρός του ἐπί τινα χρόνον, ἕως ὅτου, ὀρθῶς ἀναγνωρίζων ὅτι ἡ οἰκία του δὲν ἦτο κατάλληλος τόπος διαμονῆς μιᾶς ἀθῴας παιδίσκης, ἐνεπιστεύθη τὴν κόρην του εἰς τὴν σύζυγον τοῦ ἐν Βενετίᾳ Ἄγγλου προξένου.

Μεταξὺ τῶν κορυφαίων τῆς ἐνετικῆς ἀριστοκρατίας, εἰς τὰ «σαλόνια» τῶν ὁποίων ἐσύχναζεν ὁ Βύρων, ἦσαν αἱ κόμισσαι Ἀλμπρίτζι καὶ Μπεντζόνι. Εἰς τὸν οἶκον τῆς πρώτης (θυγατρὸς τοῦ Κερκυραίου Ἀντωνίου Θεοτόκη) ὁ Βύρων εἶχε συναντήσει ὡραίαν ξανθὴν δεκαεπταέτιδα νέαν, ἡ ὁποία εἶχε προσφάτως ὑπανδρευθῆ τὸν κόμιτα Γκίτσιολι, ὑπερπεντηκοντούτη εὐγενῆ. Τὴν Τερέζαν Γκίτσιολι ἐγνώρισεν εἰς τὸν οἶκον τῆς κομίσσης Μπεντζόνι, ἀποτέλεσμα δὲ τῆς γνωριμίας ὑπῆρξεν ὁ στενὸς σύνδεσμος ὅστις ἐξεπήδησεν ἀμέσως μεταξύ των καὶ ἐσυνεχίσθη ἐπὶ πολὺν χρόνον τῇ «εὐγενεῖ» συγκατενεύσει τοῦ συζύγου, μέχρι τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Βύρωνος ἐξ Ἰταλίας, τῷ 1823. Κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1819 ὁ Ἰρλανδὸς ποιητὴς Τόμας Μῶρ, στενὸς φίλος καὶ βραδύτερον βιογράφος τοῦ Βύρωνος, μετέβη εἰς Βενετίαν, ἵνα τὸν ἐπισκεφθῇ δι' ὀλίγας ἡμέρας. Διαρκούσης τῆς ἐπισκέψεώς του, ὁ κόμις Γκίτσιολι ἔγραψε πρὸς τὸν Βύρωνα ζητῶν δάνειον 1000 λιρῶν. Ἀλλ' ὁ Βύρων τοῦ τὸ ἠρνήθη. Κατόπιν τούτου ὁ κόμις μετέβη εἰς Βενετίαν καὶ ἐζήτησε τὴν σύζυγόν του, ἡ ὁποία συνέζη μετὰ τοῦ Βύρωνος ἀπὸ ἓξ ἑβδομάδων καὶ παραλαβὼν αὐτὴν ἦλθεν εἰς Ραβένναν, ὅπου ἐκείνη ἠσθένησε τόσον σοβαρῶς, ὥστε πατὴρ καὶ σύζυγός της ἱκέτευσαν τὸν Βύρωνα νὰ μεταβῇ πλησίον των εἰς Ραβένναν. Ἅμα τῇ ἀφίξει του ἐκεῖ, ὁ κόμις Γκίτσιολι προσέφερεν εἰς αὐτὸν διαμέρισμα (ἐπὶ μεγάλῳ ἐνοικίῳ) ἐν τῷ μεγάρῳ Γκίτσιολι, ὅπου ὁ σύζυγος, ἡ σύζυγος καὶ ὁ ἐραστὴς συνέζων φιλικώτατα μέχρι τοῦ Ἰουλίου 1820, ὁπότε, τῇ ἐπιμονῇ τῆς Τερέζας, ἐπετεύχθη ἡ χορήγησις διαζυγίου ὑπὸ τοῦ πάπα, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως ἡ Τερέζα διαμείνῃ εἰς τὸ ἑξῆς ἐν τῷ πατρικῷ οἴκῳ ἢ ἐν μοναστηρίῳ. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην οἱ καλούμενοι «Καρβονάροι» συνωμότουν ἐναντίον τῶν Αὐστριακῶν, οἵτινες τότε κατεῖχον τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Ἰταλίας. Ὁ ἀδελφὸς τῆς Τερέζας, Πιέτρο Γκάμπα, ἦτο ἀναμεμειγμένος εἰς τὴν συνωμοσίαν καὶ ἐξησφάλισε τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Βύρωνος, φίλου πάντοτε τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας. Ὁ Βύρων μετέτρεψε τὸ διαμέρισμά του, εἰς τὸ Παλάτσο Γκίτσιολι, εἰς ἐπαναστατικὸν κέντρον καὶ ὁπλοστάσιον καὶ ἀφωσιώθη ὁλοψύχως εἰς τὸ κίνημα. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Τερέζα ἐγκατεστάθη πλησίον τοῦ πατρός της, ὅπου ὁ Βύρων τὴν ἐπεσκέπτετο τακτικά, ἕως ὅτου, μετὰ τὴν ἐπονείδιστον κατάρρευσιν τοῦ κινήματος τῶν Καρβονάρων, ἡ οἰκογένειά της ἐξωρίσθη ἐκ Ραβέννης καὶ ἐγκατεστάθη τελικῶς εἰς Πίζαν, ὅπου ὁ Βύρων μετέβη πρὸς συνάντησίν της τὸν Νοέμβριον τοῦ 1821.

Ἡ διαμονὴ τοῦ Βύρωνος εἰς Ραβένναν ὑπῆρξε μία τῶν μᾶλλον καρποφόρων περιόδων τῆς φιλολογικῆς σταδιοδρομίας του. Τότε ἔγραψε καὶ τὰ δράματά του; «Σαρδανάπαλος» «Μαρίνο Φαλιέρο», «Κάϊν». «Οἱ Δύο Φόσκαρι», τὸ πέμπτον ᾆσμα τοῦ «Δὸν Ζουάν», καὶ τὴν θαυμασίαν σάτιραν «Τὸ Ὅραμα τῆς Κρίσεως» (The Vision of Judgment). Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔργον ὑπῆρξεν ἡ ἀπάντησις τοῦ Βύρωνος εἰς σειρὰν ἐπιθέσεων ἐκ μέρους τοῦ Ρόμπερτ Σώδυ (Soulhey), τοῦ δαφνηφόρου ποιητοῦ (Poet Laureate). Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1821, ἡ μικρὰ κόρη τοῦ Βύρωνος, Ἀλλέγρα, τὴν ὁποίαν οὗτος εἶχε στείλει πρὸς διαπαιδαγώγησιν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Μπάνια Καβάλλο, πλησίον τῆς Ραβέννης, ἀπέθανεν ἐκ τυφοειδοῦς πυρετοῦ. Ὁ θάνατος τοῦ τέκνου του τὸν ἔθλιψε μεγάλως· ἀπέστειλε τὸ πτῶμα εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου ἐτάφη εἰς τὸν περίβολον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χάρρω, ἔνθα ὁ Βύρων εἶχε διέλθει τὰ σχολικά του ἔτη.

Ἡ ἐν Νιοῦστεντ ἔπαυλις τοῦ Λόρδου Βύρωνος.

Ἡ δημοσίευσις τοῦ «Κάϊν» κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1821 προὐκάλεσε γενικὴν κατακραυγὴν ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου τὸ ἔργον ἐθεωρήθη ὡς βλάσφημον, παρὰ τὸν ἔνθερμον ἔπαινον ὃν τῷ ἀπένειμεν ὁ Οὐάλτερ Σκώτ. Ὁ ἐκδότης Μώρραι ἠπειλήθη διὰ φυλακίσεως καὶ κατόπιν τούτου προέβαλλε δυσχερείας διὰ τὴν δημοσίευσιν πολλῶν ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Βύρωνος, ἐν οἷς τέσσαρα νέα ᾄσματα τοῦ «Δὸν Ζουάν», γραφέντα ἐν Πίζῃ. Συνεπείᾳ τούτου ὁ Βύρων ἐγκατέλειψε τὸν Μώρραι καὶ ἐνεπιστεύθη ἐφεξῆς τὴν ἔκδοσιν τῶν ἔργων του εἰς τὸν Τζὼν Χάντ, ἀδελφὸν τοῦ ποιητοῦ Δὶ

Digitized by Google

Χάντ (Leigh Hunt). Μετὰ τοῦ Λῆ Χάντ προῆλθεν εἰς συμφωνίαν διὰ τὴν ἔκδοσιν τριμηνιαίου περιοδικοῦ, τοῦ «Φιλελευθέρου», εἰς τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ συνεργασθοῦν ὁ Βύρων, ὁ Σέλλεϋ καὶ ὁ Λῆ Χάντ. Ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ Σέλλεϋ κατ' Ἰούλιον τοῦ 1822 ἐματαίωσε τὸ σχέδιον τοῦτο.

Τὸν Σεπτέμβριον ὁ Βύρων, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Χάντ, τῆς κυρίας Χάντ καὶ τῶν ἓξ τέκνων των, μετέβησαν εἰς Γένουαν, ὅπου εὑρίσκετο καὶ ἡ κόμισσα Γκίτσιολι μετὰ τοῦ πατρός της. Ἐκεῖ, ἐντὸς βραχέος διαστήματος, εἶδον τὸ φῶς ἐννέα ᾄσματα τοῦ «Δὸν Ζουὰν» καὶ «Ὁ «αἰὼν τοῦ ὀρειχάλκου» (The Age of Bronze). Ταῦτα δ' ἐπηκολούθησεν «Ἡ νῆσος» (The Island) καὶ τέσσαρα εἰσέτι ᾄσματα τοῦ μεγάλου ἔπους.

Καὶ τώρα ἔμελλε νὰ ἀρχίσῃ ἡ τελευταία φάσις τῆς ζωῆς τοῦ Βύρωνος. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1821 ἐξερράγη ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, καὶ ὁ Βύρων ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ἔδειξεν ἐνδιαφέρον δι' αὐτήν. Κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1823 ἤρχισε σοβαρῶς σκεπτόμενος νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα προσεπικουρήσῃ εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑλλήνων. Μεταξὺ τῶν Ἄγγλων, τοὺς ὁποίους ὁ Βύρων ἐγνώρισεν εἰς τὸν κύκλον τοῦ Σέλλεϋ ἐν Πίζῃ, συγκαταλέγετο ὁ Ἐδουάρδος Τζ. Τρελῶνυ (Trelauny), ῥωμαντικός, εὐφάνταστος τυχοδιώκτης, ἀφωσιωμένος εἰς τὴν μνήμην τοῦ Σέλλεϋ. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1823 ὁ Τρελῶνυ ἔγραψε πρὸς τὸ ἐν Λονδίνῳ Φιλελληνικὸν κομιτᾶτον, πιθανῶς τῇ εἰσηγήσει τοῦ Βύρωνος, ζητῶν πληροφορίας περὶ τῶν σκοπῶν καὶ προθέσεων τοῦ κομιτάτου. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ του ὁ Τρελῶνυ ἀνέφερεν ὅτι ὁ Βύρων ἐνδιεφέρετο ζωηρῶς διὰ τὸν ἑλληνικὸν Ἀγῶνα. Ὁ φίλος τοῦ Βύρωνος Χόμπχαους, μέλος τοῦ κομιτάτου, ἀπήντησεν ἀμέσως εἰς αὐτὸν καὶ τὸν ἐπληροφόρησεν ὅτι ὁ λοχαγὸς Μπλακιέρ, πράκτωρ τοῦ κομιτάτου, εὑρίσκετο καθ' ὁδὸν μεταβαίνων εἰς Ἑλλάδα καὶ θὰ τὸν ἐπεσκέπτετο κατὰ τὴν διέλευσίν του. Ἅμα τῇ ἀφίξει τοῦ Μπλακιὲρ εἰς Γένουαν, κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου 1823, ὁ Βύρων ἔγραψε πρὸς αὐτὸν ἐκφράζων τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἴδῃ αὐτὸν καὶ τὸν Ἕλληνα πράκτορα *Ἀνδρέαν Λουριώτην*, ὅστις τὸν συνώδευε, καὶ προσθέτων ὅτι μόνον ἡ ἐλπὶς ὅτι θὰ ἔβλεπε τὴν Ἰταλίαν ἐλευθέραν τὸν εἶχεν ἐμποδίσει πρὸ πολλοῦ ὅπως μεταβῇ καὶ πράξῃ ὅ,τι ἠδύνατο ἐν Ἑλλάδι. Τὴν 12 Μαΐου ἔγραψε πρὸς τὸ κομιτᾶτον, εὐχαριστῶν τὰ μέλη του διὰ τὴν τιμήν, τὴν ὁποίαν τῷ εἶχον κάμει διὰ τῆς ἐκλογῆς του ὡς μέλους, καὶ προτείνων ὅπως μεταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα συλλέξῃ πληροφορίας διὰ τὸ κομιτᾶτον. Εἰς τὴν ἰδίαν ἐπιστολὴν παρέχει εἰς τὸ κομιτᾶτον ὠφελίμους καὶ πρακτικὰς γνώμας περὶ τῶν κυριωτέρων ἀναγκῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ καταλληλοτέρου τρόπου ἀποστολῆς ἐφοδίων εἰς αὐτούς. Μετ' ἀληθοῦς διορατικότητος προειδοποιεῖ τὸ κομιτᾶτον ὅτι «οἱ Τοῦρκοι εἶναι πείσμων φυλή.....καὶ θὰ ἐπανέλθουν εἰς τὸν ἀγῶνα μετὰ πολλὰ ἔτη, ἀκόμη καὶ ἂν νικηθοῦν, ὡς ἐλπίζεται». Συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ἀποστολῆς πεπειραμένων ἀξιωματικῶν καὶ ἐφοδίων καὶ λέγει πρὸς τοὺς ἰθύνοντας τὸ κομιτᾶτον νὰ προειδοποιήσουν τοὺς ἀξιωματικούς, οἱ ὁποῖοι θὰ ἔλθουν, ὅτι ὀφείλουν νὰ εἶναι ἕτοιμοι ὅπως κακουχήσουν ἐν Ἑλλάδι, «χώρᾳ παντοειδῶν στερήσεων σήμερον».

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Μπλακιέρ, ὅστις, ἀφοῦ συνηντήθη μετὰ τοῦ Βύρωνος, εἶχε συνεχίσει τὸ διὰ τὴν Ἑλλάδα ταξίδιόν του, ἔγραψεν ἐκ Ζακύνθου συμβουλεύων τὸν Βύρωνα νὰ μεταβῇ εἰς τὴν νῆσον ταύτην καὶ νὰ ἀναμείνῃ ἐκεῖ πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεως. Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Τρελῶνυ, ὅστις ἐδέχθη νὰ τὸν συνοδεύσῃ εἰς Ἑλλάδα, ὁ Βύρων ἐναύλωσεν ἓν βρίκιον, τὸν «Ἡρακλέα», εἰς τὸ ὁποῖον ἐφόρτωσεν ὅπλα, πυρομαχικὰ καὶ τρόφιμα, καὶ ἀπέπλευσεν ἐκ Γενούης τὴν 15 Ἰουλίου. Εἰς τὸ Λιβόρνον συνήντησε τὴν ὁμάδα, ἥτις συμπεριελάμβανε τὸν Βύρωνα, τὸν Τρελῶνυ, τὸν κόμιτα Γκάμπα (ἀδελφὸν τῆς Τερέζας Γκίτσιολι) καὶ ἕνα νεαρὸν Ἰταλὸν ἰατρόν, ὀνόματι Μπροῦνο, κάποιος Χάμιλτον Μπράουν, τέως δημόσιος ὑπάλληλος τῆς ἑπτανησιωτικῆς κυβερνήσεως, ὅστις συνεβούλευσε τὸν Βύρωνα νὰ πλεύσῃ εἰς Κεφαλληνίαν, ἀντὶ τῆς Ζακύνθου, καθόσον ἦτο γνωστὸν ὅτι ὁ συνταγματάρχης Ναίπιερ, ὁ Βρεττανὸς Ἁρμοστής, διέκειτο συμπαθῶς πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Ἀγῶνα. Κατόπιν αἰσίου πλοῦ, ὁ «Ἡρακλῆς» ἠγκυροβόλησε, τὴν 3 Αὐγούστου, εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ἀργοστολίου. Ὁ Βύρων διῆλθεν ἕνα μῆνα ἐπὶ τοῦ «Ἡρακλέους» καὶ κατόπιν ἐμίσθωσεν οἰκίαν εἰς Μεταξᾶτα, ὅπου παρέμεινε κατὰ τοὺς τρεῖς ἑπομένους μῆνας, συλλέγων πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεως. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Τρελῶνυ καὶ ὁ Μπράουν μετέβησαν εἰς Πελοπόννησον, ἵνα ἐξετάσουν τὴν ἐκεῖ κατάστασιν. Μεταξὺ τῶν συστατικῶν ἐπιστολῶν, τὰς ὁποίας ὁ Βύρων εἶχε λάβει παρὰ τοῦ παλαιοῦ γνωστοῦ του Ἰγνατίου, ἀρχιεπισκόπου Ἄρτης (τὸν ὁποῖον εἶχε γνωρίσει εἰς Λεβάδειαν τῷ 1810), μία ἀπηυθύνετο πρὸς τὸν *Μάρκον Μπότσαρην*, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔγραψεν ὁ Βύρων. Ὁ Μπότσαρης ἀπήντησε, παρακαλῶν αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς Μεσολόγγι ἄνευ χρονοτριβῆς: «Ἀπόψε — ἔγραφε — θὰ ἐπιχειρήσω κάτι ἐναντίον ἑνὸς σώματος ἀπὸ ἓξ ἕως ἑπτὰ χιλιάδας Ἀλβανοὺς στρατοπεδευμένους ἐδῶ σιμά. Μεθαύριον ὅμως θὰ ἐκκινήσω μὲ ὀλίγα ἐκλεκτὰ παλληκάρια διὰ νὰ συναντήσω τὴν ἐξοχότητά σου». Ὀλίγας ὥρας μετὰ τὴν σύνταξιν αὐτῆς τῆς ἐπιστολῆς ὁ γενναῖος Μπότσαρης ἐφονεύετο!

Ἐν Κεφαλληνίᾳ εὑρισκόμενος ὁ Βύρων ἐλάμβανεν ἐπιστολὰς παρὰ διαφόρων ἀρχηγῶν κομμάτων, ἕκαστος τῶν ὁποίων τὸν προσεκάλει νὰ ταχθῇ μὲ τὸ μέρος του. Μεταξὺ τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν ὑπῆρχε μία τοῦ *Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου*, ὅστις ἔγραφεν ἐξ Ὕδρας παρακαλῶν αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς τὴν νῆσον ταύτην. Ὁ Βύρων ἀπεποιήθη τὴν πρόσκλησιν καὶ ἀπήντησεν ὅτι, θλιβόμενος διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων διχόνοιαν, θὰ παρέμενε θεατὴς ἕως ὅτου ἤθελεν εὕρει τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν, ἵνα συνεργασθῇ ἐπωφελῶς διὰ τὸν ἐθνικὸν Ἀγῶνα. «Δεδομένου ὅτι δὲν ἦλθα ἐδῶ διὰ νὰ συνταχθῶ μὲ μίαν φατρίαν, ἀλλὰ μὲ ἕνα ἔθνος — ἔγραφεν εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του — θὰ χρειασθῇ μεγάλη περίβλεψις διὰ νὰ ἀποφύγω τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ κομματιζομένου». Ταυτοχρόνως προέτρεπε τὸν Μαυροκορδᾶτον νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἀναχώρησιν τῶν πληρεξουσίων, οἵτινες εἶχον διορισθῆ ὅπως μεταβοῦν εἰς Λονδῖνον πρὸς διαπραγμάτευσιν δανείου, καὶ τὸν ἀπόπλουν τοῦ στόλου, ὅστις ἔμελλε νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ἄρσιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ Μεσολογγίου. Τέλος, ἐπεῖγον ἔγγραφον ἀπεστάλη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, παρακαλούσης αὐτὸν ὅπως μεταβῇ εἰς Ναύπλιον. Ὁ Βύρων ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἀλλὰ δύο ἡμέρας πρὸ τῆς ὁρισθείσης διὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἐκ Κεφαλληνίας ἔφθασαν εἰς τὴν νῆσον οἱ πληρεξούσιοι μὲ ἐπιστολὴν τοῦ Μαυροκορδάτου, λέγοντος ὅτι, ἂν ὁ Βύρων ἐχορήγει τὸ ποσὸν τῶν 6 000 λιρῶν, μοῖρα δεκατεσσάρων σκαφῶν ἤθελεν ἀποπλεύσει πρὸς Μεσολόγγι. Ὁ Βύρων ἐδέχθη νὰ χορηγήσῃ 4 000 λίρας καὶ ἐφωδίασε τοὺς πληρεξουσίους μὲ συστατικὰς ἐπιστολὰς πρὸς διαφόρους προσωπικότητας ἐν Ἀγγλίᾳ. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἔφθασαν μέχρις αὐτοῦ φῆμαι περὶ ἐκρήξεως ἐμφυλίου πολέμου μεταξὺ τῶν φατριῶν. Ἔγραψε λοιπόν, τὴν 30 Νοεμβρίου, πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν προειδοποιῶν αὐτὴν ὅτι, ἂν δὲν ἀποκαθίστατο ἡ ἕνωσις καὶ ἡ τάξις, πᾶσα ἐλπὶς περὶ δανείου ἤθελεν ἀποβῆ ματαία. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ στόλος, ἐπιβαίνοντος καὶ τοῦ Μαυροκορδάτου, ἔφθασεν εἰς Μεσολόγγιον, ἐνῷ ὁ τουρκικὸς στόλος κατέφυγεν εἰς τὸν Κορινθιακόν. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ Βύρων ἔλαβεν ἐπιστολὰς τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ συνταγματάρχου Στάνχωπ (Ἄγγλου ἀξιωματικοῦ, ἀποσταλέντος ὑπὸ τοῦ κομιτάτου τοῦ Λονδίνου ἵνα συνεργασθῇ μετὰ τοῦ Βύρωνος), ὅστις εἶχε κομίσει ἐπιστολὴν τοῦ Βύρωνος πρὸς τὸν Μαυροκορδᾶτον, παρακαλούντων αὐτὸν νὰ μεταβῇ ἐπειγόντως εἰς Μεσολόγγι. Ἡ κυβέρνησις δι' ἑτέρας ἐπιστολῆς παρεκάλει τὸν Βύρωνα, ὅπως συνεργασθῇ μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος. Κατόπιν τούτου ὁ Βύρων ἀπεφάσισε νὰ διαπεραιωθῇ εἰς Μεσολόγγι καὶ ναυλώσας δύο πλοῖα δι' ἑαυτὸν καὶ διὰ τὸ ἰατρικὸν καὶ ἄλλο ὑλικόν, τὸ ὁποῖον εἶχε φέρει ἐκ Γενούης, ἀπέπλευσε τὴν 28 Δεκεμβρίου. Λίαν πρωΐ, τὴν 30, ἐνῷ εἶχον φθάσει ἔξω τοῦ Μεσολογγίου, εὑρέθησαν ἀπροόπτως πρὸ δύο τουρκικῶν πολεμικῶν. Τὸ ἱστιοφόρον τοῦ Βύρωνος ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ ἀβαθῆ, ἐγγὺς τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Σκρόφας, τὸ δὲ πλοῖον τὸ περιέχον τὸ ὑλικόν, καὶ τοῦ ὁποίου ἐπέβαινον ὁ κόμης Γκάμπα, συνελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ὡδηγήθη εἰς τὰς Πάτρας. Ἀλλά, μετὰ καθυστέρησιν ἀρκετῶν ἡμερῶν, ἀφέθη ἐλεύθερον καὶ κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς Μεσολόγγιον τὴν 4 Ἰανουαρίου. Ὁ Βύρων ἔφθασε τὴν ἑπομένην, ἀφοῦ μόλις εἶχε διαφύγει τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων σύλληψιν καὶ τὸ ναυάγιον. Εἰς τὸ Μεσολόγγιον ἐγένετο δεκτὸς μετὰ μεγάλων τιμῶν.

Ἀλληγορικὸν σύμπλεγμα παριστῶν τὴν Ἑλλάδα στέφουσαν τὸν Βύρωνα (ἐν τῷ Ζαππείῳ κήπῳ).

[Φωτογρ. Σ. Ναουμίδου.]

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν χειμερινῶν μηνῶν οὐδεὶς ὑπῆρχε φόβος ἐπιθέσεως τῶν Τούρκων ἐναντίον τοῦ Μεσολογγίου· ἦτο ὅμως βέβαιον ὅτι μὲ τὴν ἔλευσιν τοῦ ἔαρος θὰ ἐλάμβανε χώραν ἀπόπειρα πρὸς ἅλωσιν τῆς πόλεως καὶ παρίστατο, συνεπῶς, ἀνάγκη βελτιώσεως τῶν ἀμυντικῶν ἔργων της. Ὁ Βύρων τότε ἐκλήθη νὰ καταβάλῃ τὰς δαπάνας, τόσον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν νέων τούτων ἔργων, ὅσον καὶ διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ στόλου. Συγχρόνως ἐπώπτευε τὸν σχηματισμὸν πυρῆνος μιᾶς ταξιαρχίας πυροβολικοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον προσληφθῆ ὅσοι ξένοι ἀξιωματικοὶ ὑπῆρχον. Ἐπίσης ἀνέλαβε τὴν συντήρησιν σώματος 500 Σουλιωτῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ κυβέρνησις προσέθεσεν ἑτέρους 100. Μὲ τοὺς ἄνδρας τούτους καὶ ἄλλας δυνάμεις ἐσχεδιάζετο ὅπως, εὐθὺς ὡς ἤθελον καταφθάσει αἱ προμήθειαι πυρίτιδος καὶ ἄλλου ὑλικοῦ αἱ σταλεῖσαι ὑπὸ τοῦ κομιτάτου τοῦ Λονδίνου, γίνῃ ἀπόπειρα καταλήψεως τῆς πόλεως τῆς Ναυπάκτου, τῆς ὁποίας ἡ ἀλβανικὴ φρουρά, κατά τινας πληροφορίας, ἦτο ἑτοίμη νὰ παραδοθῇ ἀμέσως, ἀρκεῖ νὰ ἐξησφαλίζετο ἡ μεταφορά της εἰς Πρέβεζαν.

Ὁ Βύρων διωρίσθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν προοριζομένων διὰ τὴν ἐκστρατείαν δυνάμεων. Ἀλλ' οὔτε οἱ Σουλιῶται στρατιῶται, οὔτε οἱ ξένοι ἀξιωματικοί, οἵτινες εἶχον ἔλθει ἵνα πολεμήσουν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, διεκρίνοντο διὰ τὴν πειθαρχίαν των. Ἡ διαγωγή των προεκάλει συνεχεῖς διαταράξεις. Εἰς τὸ τέλος ὁ Βύρων ἔκρινεν ἀναγκαίαν τὴν διάλυσιν τοῦ σώματός του, ἀλλὰ διετήρησε σωματοφυλακὴν ἐκ 50 Σουλιωτῶν.

Τὴν 22 Ἰανουαρίου, τριακοστὴν ἕκτην ἐπέτειον ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του, παρέδωκεν εἰς τοὺς φίλους του τοὺς τελευταίους σχεδὸν στίχους ποὺ ἔγραψε καὶ τῶν ὁποίων οἱ δύο τελευταῖοι ἔχουν ὡς ἑξῆς, κατὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη:

Ἂν τὰ νειᾶτά σου λυπᾶσαι, γιατὶ θέλεις πλειὸ νὰ ζῇς·
Τῆς τιμῆς ἐδῶ 'ναι ὁ τόπος, ἄξιος δεῖξου μαχητής
Ζήτα κ' εὗρε ἀνδρείου μνῆμα κι' ἂν ζητήσῃς θὰ τ' εὕρῃς.
Κύττα γυρω, πιάσε θέσι, στάσου ἐκεῖ ν' ἀναπαυθῇς.

Ὁ συνταγματάρχης Στάνχωπ, συνεργάτης τοῦ Βύρωνος ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ κομιτάτου τοῦ Λονδίνου, ἀρκετὰ ῥωμαντικὸς τύπος, ἐθεώρει τὸ τυπογραφεῖον καὶ τὸ σχολεῖον ὡς τὰ κυριώτερα καὶ ἀποτελεσματικώτερα ὅπλα ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ πολλάκις ἀντὶ νὰ βοηθῇ τὸν Βύρωνα ἐπηύξανε τὰς στενοχωρίας του. Ἐξ ἄλλου ἡ ὑγεία τοῦ Βύρωνος δὲν ἦτο περίφημος. Ἐν Κεφαλληνίᾳ τοῦ παρουσιάσθη σπασμῳδὴς συστολὴ τοῦ στομάχου, μετ' ὀλίγον δὲ προσβολὴ ἐπιληπτικῆς φύσεως. Ἡ ἀπογοήτευσις ἡ προξενηθεῖσα ὑπὸ τῆς ἐπιβληθείσης ἀναβολῆς τῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον τῆς Ναυπάκτου, αἱ ἔριδες μεταξὺ τῶν ξένων ἀξιωματικῶν καὶ αἱ βιωτικαὶ κακουχίαι εἰς τὴν πυρετόπληκτον πόλιν ταχέως ἐπεδείνωσαν τὴν κλονισμένην ἤδη ὑγείαν τοῦ Βύρωνος. Εἶχε προσκληθῆ νὰ συμμετάσχῃ, τὴν 27 Μαρτίου, εἰς σύσκεψιν ἐν Ἀμφίσσῃ, ὅπου ὁ Τρελῶνυ εἶχε μεταβῆ καὶ ἔμελλον νὰ παραστοῦν ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ οἱ καπεταναῖοι, ἀλλ' ἡ βροχὴ εἶχεν ἐξογκώσει τοὺς ποταμοὺς καὶ κατέστησεν ἀδύνατον τὴν μετάβασιν του. Τὴν 22 Μαρτίου ἔλαβεν εἰδήσεις περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἑλληνικοῦ δανείου ἐν Λονδίνῳ καὶ τὴν πληροφορίαν ὅτι μετὰ τοῦ Στάνχωπ καὶ τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτη εἶχε διορισθῆ ἐπίτροπος τοῦ δανείου. Τὴν 30 ἀνεκηρύχθη ἐπίτιμος δημότης τῆς πόλεως τοῦ Μεσολογγίου.

Τὴν 9 Ἀπριλίου κατελήφθη ὑπὸ σφοδρᾶς βροχῆς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ συνήθους καθημερινοῦ περιπάτου του, μόλις δ' ἐπέστρεψε προσεβλήθη ὑπὸ ῥίγους καὶ πυρετοῦ. Οἱ φίλοι καὶ ἰατροί του τὸν συνεβούλευσαν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον, ἀλλ' αὐτὸς ἠρνήθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν του. «Ὅσον ἠμπορῶ νὰ σταθῶ στὰ πόδια μου, ὀφείλω νὰ σταθῶ πιστὸς εἰς τὸν Ἀγῶνα· ἐδῶ εἶναι μιὰ ὑπόθεσις ποὺ ἀξίζει ἑκατομμύρια σὰν κ' ἐμένα». Ἀλλὰ ὁ πυρετὸς δὲν τὸν ἄφινεν. Οἱ ἰατροί, πέντε τὸν ἀριθμόν, ὁ εἷς ἀμαθέστερος τοῦ ἄλλου, δὲν εἶχον ὑπ' ὄψει ἄλλο μέσον θεραπείας πλὴν τῆς ἀφαιμάξεως.

Digitized by Google

Ἐνῷ ἤριζον πρὸς ἀλλήλους καὶ ὁ Γκάμπα ἔχυνε δάκρυα, ὁ θαλαμηπόλος του Φλέτσερ, ὅστις τὸν εἶχεν ὑπηρετήσει πιστῶς ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ματαίως προσεπάθει νὰ συλλάβῃ τὰς ἡμιτελεῖς λέξεις, τὰς ὁποίας ὁ ἑτοιμοθάνατος Βύρων ἠγωνίζετο νὰ προφέρῃ. Ἐξαντληθεὶς λόγῳ τῆς ἐλλείψεως τροφῆς, τοῦ πυρετοῦ, καὶ ἰδίως τῆς ἀπωλείας αἵματος, περιῆλθεν εἰς κατάστασιν ἀναισθησίας καί, μετὰ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας, τὴν 6ην ἑσπερινὴν ὥραν τῆς 19 Ἀπριλίου, ἐξέπνευσε. Μεταξὺ τῶν τελευταίων ἀναφερομένων λόγων του ἦσαν οἱ ἑξῆς — διὰ τὴν Ἑλλάδα. «Τῆς ἔδωκα τὸν καιρό μου, τὴν περιουσία μου, τὴν ὑγεία μου—καὶ τώρα τῆς δίνω τὴ ζωή μου. Τί ἠμποροῦσα νὰ κάμω περισσότερο»;

Ὁ θάνατος τοῦ Βύρωνος ἐβύθισε τὴν Ἑλλάδα εἰς πένθος βαρύ. Πολλὰ προσεδοκῶντο παρ' αὐτοῦ· δὲν εἶχε ζήσει διὰ νὰ ἐπιτελέσῃ ὅ,τι ἠδύνατο, μολονότι ἡ συνταύτισις ἁπλῶς τῆς τύχης του πρὸς τὴν τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρξεν ἀνεκτιμήτου ὠφελείας διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἑλληνικῆς Ἀνεξαρτησίας. Δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, ἐπὶ παραδείγματι, ὅτι ἡ φήμη τοῦ ὀνόματος τοῦ Βύρωνος ὑπῆρξεν ἡ συντελέσασα περισσότερον παντὸς ἄλλου εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ δανείου. Εἰς τὸ πρόσφατον ἔργον του ὁ κ. *Νίκολσον* λέγει: «Ὁ λόρδος Βύρων οὐδὲν κατώρθωσεν εἰς τὸ Μεσολόγγι πλὴν τῆς αὐτοκτονίας του· ἀλλὰ διὰ τῆς ἡρωϊκῆς αὐτῆς πράξεως καὶ μόνης ἐξησφάλισε τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ἂν ὁ Βύρων ἐγκατέλειπε τὴν ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1824, ὡς τὸν προέτρεπον, εἶμαι πεπεισμένος ὅτι δὲν θὰ ὑπῆρχε καὶ τὸ Ναυαρῖνον».

Τὴν πρωΐαν τῆς ἑπομένης τριάκοντα ἑπτὰ πυροβόλα ἐσήμαναν τὸν ἀποχαιρετισμὸν τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸν νεκρὸν ἐλευθερωτήν της. Εἰς τὰς πενθίμους βολάς των ἀπήντων ἐκ τῆς ἀντιπέραν παραλίας διὰ χαρμοσύνων κανονιοβολισμῶν οἱ Τοῦρκοι τῶν Πατρῶν. Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις παρήγγειλεν ὅπως εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας ἀναπεμφθοῦν ἰδιαίτεραι δεήσεις καὶ ὅπως τηρηθῇ γενικὸν πένθος εἴκοσι καὶ μιᾶς ἡμερῶν. Μετὰ τὴν ταρίχευσίν του, ὁ νεκρὸς τοῦ Βύρωνος μετεφέρθη ἐπὶ τῶν ὤμων Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὅπου ἐξετέθη εἰς προσκύνημα ἐπί τινας ἡμέρας, ἐντὸς λιτοῦ φερέτρου κεκαλυμμένου διὰ μαύρου μανδύου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχον ἀποτεθῆ ἡ περικεφαλαία καὶ τὸ ξίφος του καὶ ἓν κιβωτίδιον περιέχον τὴν καρδίαν καὶ τὸν ἐγκέφαλον. Ὑπὸ τῶν Ἄγγλων φίλων τοῦ Βύρωνος ἀπεφασίσθη, ὅπως ὁ νεκρὸς σταλῇ εἰς τὴν Ἀγγλίαν πρὸς ταφήν, μολονότι μερικοὶ ἐπεθύμουν ὡς τόπον ἐνταφιασμοῦ του τὸ Θησεῖον τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ Μεσολογγῖται παρεκάλεσαν ὅπως ἀφεθῇ εἰς τὴν πόλιν των κάποιο μέρος τοῦ λειψάνου· ἐδόθη λοιπὸν εἰς αὐτοὺς ὑδρία περιέχουσα τὰ σπλάγχνα. Ἡ ὑδρία αὕτη ἀπωλέσθη κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1826. Τὴν 26 Μαΐου τὸ φέρετρον καὶ τὸ κιβωτίδιον τὸ περιέχον τὴν καρδίαν ἐπεβιβάσθησαν ἐν Ζακύνθῳ ἐπὶ τοῦ βρεττανικοῦ βρικίου «Φλώριντα» (τὸ ὁποῖον εἶχε φθάσει ἐξ Ἀγγλίας δύο ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βύρωνος κομίζον τὴν πρώτην δόσιν τοῦ δανείου) καὶ διεκομίσθησαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου ὁ Χόμπχαους ἀνέμενε τὸ πτῶμα τοῦ φίλου του. Ἀφοῦ ἐξετέθη εἰς προσκύνημα ἐπί τινας ἡμέρας ἐν Λονδίνῳ, τοῦ ἀρχιμανδρίτου τοῦ Οὐεστμίνστερ ἀρνηθέντος νὰ δώσῃ τὴν ἄδειαν τοῦ ἐνταφιασμοῦ του εἰς τὴν ἐν λόγῳ μονήν, ὅπου κεῖνται τόσοι ἔνδοξοι τῆς Ἀγγλίας νεκροί, τὸ λείψανον μετεφέρθη εἰς Hucknall Torkard, ἀπέχον ὀλίγα μίλλια ἀπὸ τοῦ Νιούστεντ, καὶ ἐτάφη εἰς τὴν οἰκογενειακὴν κρύπτην, τὴν 16 Ἰουλίου 1824.

Ὁ χαρακτὴρ τοῦ Βύρωνος, ὡς ἀνθρώπου, κατὰ ποικίλους τρόπους ἐξετιμήθη. Μερικοὶ τὸν ἐθεώρησαν σχεδὸν ὡς διάβολον· ἄλλοι τὸν κατέτασσον σχεδὸν μεταξὺ τῶν ἀγγέλων. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἦτο ἀνθρώπινον ὄν, μὲ ἀνθρωπίνας ἀρετὰς καὶ ἀνθρώπινα ἐλαττώματα, ἀλλ' ἀμφότερα ἀνεπτυγμένα εἰς βαθμὸν ὑπερβολικόν. Ἡ αὐτοπεριγραφή, τὴν ὁποίαν μᾶς ἔδωκεν εἰς τὸν «Μάνφρεδ», εἶναι ἴσως ἡ ἀληθεστέρα: «Θὰ γινόταν ἕνα τέλειο πλάσμα αὐτός: ἔχει κάθε ἐνέργεια ποῦ θἄκανε ἀπὸ τὰ λαμπρά του στοιχεῖα ἕνα σκεῦος ἀγαθό, ἂν τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἦταν σοφὰ συνθεμένα. Ὅπως εἶναι τώρα, εἶν' ἕνα τρομερὸ χάος—φῶς καὶ σκοτάδι καὶ πνεῦμα καὶ στάχτη καὶ πάθια καὶ σκέψεις καθαρές, ἀνάκατα, παλεύοντας ἀτέλειωτα κι' ἄταχτα — ὅλ' αὐτὰ κοιμισμένα μέσα του ἢ καταστρεφτικὰ» (ἑλλ. μετ. *Α. Μ. Στρατηγοπούλου* σ. 56). Ὁ χαρακτὴρ τοῦ Βύρωνος ὡς ἀνθρώπου προεκάλεσε τόσας ἀντιγνωμίας, ὅσας καὶ τὰ ποιήματά του. Διότι ὁ χαρακτήρ του εἶναι πλήρης ἀντιθέσεων· ἦτο σύγχρονος δραστήριος καὶ νωχελής, γενναιόψυχος καὶ στενόκαρδος, θαρραλέος καὶ μικρόψυχος, εὐγενὴς ἀπέναντι τῶν ἀνδρῶν καὶ ἀγενὴς ἀπέναντι τῶν γυναικῶν. Τὸ κύριον χαρακτηριστικόν του ἦτο ἡ ἀποστροφή του πρὸς πάντα ἠθικὸν περιορισμόν. Τὸ πνεῦμά του ἦτο ἐπαναστατικόν. Αἱ ἀρεταί του καὶ αἱ κακίαι του ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς ἐξεπήγαζον. Ἐξηγέρθη ὄχι μόνον ἐναντίον τῆς ὑποκρισίας τῆς κοινωνίας τῶν ἡμερῶν του, ἐναντίον τῆς τυραννίας καὶ τῆς καταπιέσεως, εἴτε ὑπὸ τῆς πατρίδος του εἴτε ὑπὸ ἄλλων χωρῶν ἀσκουμένης, ἀλλὰ συχνάκις ἐπίσης ἐναντίον τῆς παραδεδεγμένης ἠθικῆς τῆς ἐποχῆς. Κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τῆς ζωῆς του ὁ Βύρων ἐξιλεώθη δι' ὅλα τὰ προγενέστερα σφάλματά του. Ἡ διαγωγή του εἰς τὸ Μεσολόγγιον ὑπῆρξε διαγωγὴ ἥρωος, ὅστις, γνωρίζων ὅτι εἶναι καταδικασμένος νὰ ἀποθάνῃ, ἀρνεῖται νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν του. Τὸ κρίσιμον τῶν περιστάσεων πάντοτε ἐκέντριζε τὰς ἀρίστας ἰδιότητας τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Βύρωνος. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν συντριπτικῶν ἐκείνων ἑβδομάδων ἐπέδειξεν ἐνεργητικότητα, ἐπιμονήν, σύνεσιν, εὐθυκρισίαν, δικαιοσύνην, ἀκόμη καὶ ὑπομονήν. Οὐδόλως ἄπορον ὅτι, ἑκατὸν ὁλόκληρα ἔτη μετὰ τὴν τρομερὰν ἐκείνην θύελλαν, καθ' ἣν «ἀποθνήσκων εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς ἀγῶνα τόσον ἔνδοξον» ἀπεχώρει τοῦ κόσμου τούτου, ἡ μνήμη τοῦ Βύρωνος μετ' εὐλαβείας διατηρεῖται εἰς τὴν Ἑλλάδα, χάριν τῆς ὁποίας ἡ ζωή του ἐθυσιάσθη. Τὴν 19 Ἀπριλίου 1924, ἑκατοστὴν ἐπέτειον τοῦ θανάτου τοῦ Βύρωνος, ἐπιβλητικαὶ τελεταὶ εἰς τὸ Μεσολόγγιον, εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀλλαχοῦ, εἰς τὰς ὁποίας μετέσχε καὶ ἡ βρεττανικὴ κυβέρνησις δι' ἀντιπροσώπων της, κατέδειξαν τὸν σεβασμὸν μεθ' οὗ ἡ μνήμη τοῦ Βύρωνος διαφυλάσσεται εἰσέτι ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν,

Ἡ ἐν Μεσολογγίῳ ἀναθηματικὴ στήλη.

τὴν ὁποίαν ἡ Ἀγγλία αἰσθάνεται διὰ τὸν υἱόν της, μάρτυρα εἰς τὸν Ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

Ὀλίγοι ποιηταὶ ὑπῆρξαν ἀντικείμενον τόσον ἀντιξόων γνωμῶν ἐκ μέρους τῶν κριτικῶν ὅσον ὁ Βύρων. Ἐφ' ὅσον ἔζη, πολλὰ ἐκ τῶν ἔργων του ἐχαιρετίσθησαν μὲ ὑπερβολικὰ ἐγκώμια. Τὸ ἴδια ἔργα κατεκρίθησαν κατόπιν ἐπίσης ὑπερβολικῶς. Ὁ στίχος τοῦ Βύρωνος στερεῖται μὲν μουσικότητος καὶ ἐπεξεργασίας, καὶ εἶναι διακεκομμένος, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου εἶναι εὐνόητος, ἰσχυρὸς καὶ ἀνδρικὸς καὶ χαρακτηρίζεται ὑπὸ «ἀπαραμίλλου ἀκριβείας ἐκφράσεως». Ὁ *Σουίνμπωρν*, ὅστις βραδύτερον μετεβλήθη εἰς ἀμείλικτον ἐπικριτὴν τῆς ποιήσεως τοῦ Βύρωνος, λίαν εὐστόχως ἔγραψε: «Τίποτε εἰς τὸν Βύρωνα δὲν εἶναι τόσον ἄξιον ἀπορίας καὶ θαυμασμοῦ, ὅσον ἡ ἔκτασις καὶ ἡ ἔντασις τῆς δυνάμεώς του» καὶ ὁμιλεῖ περὶ «τῆς ἐξαισίας καὶ ἀθανάτου ὑπεροχῆς, ἡ ὁποία καλύπτει ὅλα του τὰ ἀδικήματα καὶ ἰσοφαρίζει ὅλα του τὰ ἐλαττώματα: τῆς ὑπεροχῆς τῆς εἰλικρινείας καὶ τῆς ἰσχύος». «Ὀλίγοι, συνεχίζει, ἔσχον ποτὲ τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα τόσον ἀνεπτυγμένα ὅσον ὁ Βύρων». Οὐδεὶς Ἄγγλος ποιητὴς ἤσκησέ ποτε τόσον μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὰς ξένας χώρας ὅσον ὁ Βύρων, ἐν μέρει διότι, λόγῳ τῆς ἁπλῆς γλώσσης του, τὰ ἔργα του εἶναι εὐκολομετάφραστα, καὶ ἐν μέρει διότι τὰ ποιήματά του θίγουν θέματα, τὰ ὁποῖα εἶναι διεθνοῦς μᾶλλον ἢ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. (Περιλαμβάνει μόνον τὰ πρόσφατα καὶ σημαντικώτερα ἔργα): *R. L. Bellamy*, Byron the Man (1924). — *S. C. Chew*, Byron in England (1924). — *E. H. Coleridge*, Poetry, 7 τόμ. (1898—1904). — *W. Dick*, Byron and his poetry (1913). — *J. Drinkwater*. The Pilgrim of Eternity (1925). — *J. Fox*, The Byron mystery (1924). — *L. Lovelace*, Astarte (1905 καὶ 1921). — *Ethel C. Magne*, Byron (1912 καὶ 1924).— *Ed. J. Murray*, The correspondence of Lord Byron (1922). — *J. Nichol*, Byron (1902). — *H. Nicolson*, Byron: the last journey (1924). — *Hon. R. Noel*, Lord Byron (1890). — *R. E. Prothero*, The Works of Lord Byron, Letters, 6 volumes (1924). — *H. Spender*, Byron and Greece (1924). — *J. D. Symon*, Byron in perspective (1924).

Σ. Κ. ΑΤΣΕΛΕΥ

—**Βύρων** (Byron), ***Ἐρρῖκος-Ἰάκωβος.*** Ἄγγλος ἠθοποιὸς καὶ θεατρικὸς συγγραφεὺς (1834—1884). Κατ' ἀρχὰς ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν μελέτην τῆς ἰατρικῆς, κατόπιν δὲ τῆς νομικῆς, ἐγκατέλιπεν ἀμφοτέρας τὰς ἐπιστήμας ταύτας, ὅπως ἀφιερωθῇ ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ θέατρον. Ἔγραψε πολυάριθμα θεατρικὰ ἔργα, τινὰ τῶν ὁποίων ἐπεκροτήθησαν μεγάλως ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοῦ. Ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ παιδιά μας» κωμῳδία, ἀναβιβασθεῖσα εἰς τὸ Vaudeville theater τῷ 1875, παρεστάθη συνεχῶς μέχρι τοῦ 1879. Τὴν αὐτὴν ἐπιτυχίαν εἶχον αἱ κωμῳδίαι «Πόλεμος κατὰ τῶν Ἀγάμων» καὶ «Μὲ τὸ ζόρι παντρειά». —Β.

—**Βύρωνος συνοικισμὸς** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς Ἀττικῆς κείμενος ΝΑ τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τὰς μεσημβρινὰς ὑπωρείας τοῦ λόφου Ἀναλήψεως καὶ ὑπαγόμενος εἰς τὸν δῆμον Ἀθηναίων. Συνῳκίσθη ἐκ Μικρασιατῶν προσφύγων τῷ 1923 καὶ ἀριθμεῖ (κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928) 7723 κατοίκους (ἄρρενες 3170, θήλεις 4553). Μετὰ τῶν Ἀθηνῶν ἔχει πυκνοτάτην συγκοινωνίαν δι' αὐτοκινήτων λεωφορείων.

βυρωνίζω· μιμοῦμαι τὸν Βύρωνα, ἀκολουθῶ ἢ ἀρέσκομαι εἰς τὴν βυρώνειον ποίησιν.

βυρωνισμὸς (ὁ). Ἡ μίμησις τῶν ἠθῶν, τῆς σκέψεως, τοῦ βίου, ἀλλὰ κυρίως τῆς ποιήσεως τοῦ Βύρωνος. Ἡ ἐντύπωσις τὴν ὁποίαν ἐνεποίησεν εἰς ἅπασαν τὴν Εὐρώπην τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὁ ἀτίθασος καὶ ἐκκεντρικὸς Βύρων, αἱ τυχοδιωκτικαὶ περιπέτειαί του καὶ περιπλανήσεις, ἡ ἐπαναστατικότης του κατὰ τῆς κρατούσης ἠθικῆς τάξεως καὶ πολιτικῆς ὑποκρισίας, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἡ χειμαρρώδης ποίησίς του, ὑπῆρξε μεγίστη. Τὰ κύρια στοιχεῖα τῆς ποιήσεώς του: ἐνθουσιασμὸς καὶ σαρκασμός, μισανθρωπία καὶ κυνισμός, πάθος καὶ σατανικότης, ἀχαλίνωτος φαντασία καὶ ἐγωκεντρισμός, ἀπετέλεσαν τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ βυρωνισμοῦ, θεωρουμένου ὡς ποιητικῆς σχολῆς. Ὁλόκληρος ἐποχὴ τῆς νεωτέρας εὐρωπαϊκῆς λογοτεχνίας ὑπέστη τὴν δεσποτείαν τοῦ ἔργου του. Οἱ νεωτερίζοντες λογοτέχναι οἱ διεκδικοῦντες τὴν χειραφέτησιν τῆς ποιήσεως ἀπὸ τῶν ψυχρῶν κανόνων τοῦ ψευδοκλασσικισμοῦ, πάντες οἱ φιλελεύθεροι νέοι, οἱ φλεγόμενοι ὑπὸ τοῦ ἰδανικοῦ τῆς κοινωνικῆς ἢ ἐθνικῆς ἐλευθερίας, εὕρισκον ἐν τῷ προσώπῳ καὶ τῷ ἔργῳ τοῦ Βύρωνος τὸ πρότυπόν των. Ἂν εἰς τὴν ἰδίαν του πατρίδα ἡ ἐπίδρασίς του ὑπῆρξε σχετικῶς μικρά, λόγῳ τῆς ἠμελημένης γλώσσης καὶ στιχουργικῆς του, ὅμως εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην, ὅπου ἐγνώσθη διὰ μεταφράσεων, ἡ γοητεία του ὑπῆρξε ἀκαταγώνιστος. Ὁ Βύρων ἐπὶ ἀρκετὸν διάστημα ἐξηφάνισεν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῆς ἐπικαιρότητος πάντας τοὺς παλαιοὺς καὶ συγχρόνους του ποιητάς. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ ἐν Ρωσίᾳ καὶ Πολωνίᾳ σημειωθεῖσα ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων διὰ τῶν *Πούσκιν*, *Λέρμοντωφ*, *Μίκιεβιτς*, *Σλοβάκη* καὶ *Κραζίνσκη*. Ἐν Γερμανίᾳ ὁ *Χάϊνε*, ἐν Ἰταλίᾳ ὁ *Λεοπάρντι*, ἐν Ἰσπανίᾳ ὁ *Ἐσπρονθέντα*, ἐν Γαλλίᾳ ὁ *Δαμαρτῖνος*, ὁ *Βινῦ*, ὁ *Οὐγκώ*, ἡ *Σάνδη*, ὁ *Μυσσέ* καὶ αὐτὸς ὁ *Μπωντλαίρ*, ὑπῆρξαν κατ' ἴδιον τρόπον ἕκαστος μιμηταί του. Ἐν Ἑλλάδι ὁ *Παν. Σοῦτσος* διὰ τοῦ «Ὁδοιπόρου» του, ὁ *Ἀλ. Σοῦτσος* διὰ τοῦ «Περιπλανωμένου», ὁ *Σολωμὸς* διὰ τοῦ «Λάμπρου», ὁ *Βαλαωρίτης* διὰ τῆς «Κυρὰ-Φροσύνης», ὁ *Ἀχ. Παράσχος* διὰ τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τοῦ ἔργου του ἐμαθήτευσαν παρὰ τῷ μεγάλῳ φιλέλληνι. Ὁ βυρωνισμὸς παρῆλθεν ἐν Εὐρώπῃ μετὰ τῆς περιόδου τῶν πολιτικοκοινωνικῶν ἐπαναστάσεων. Ἡ συμβολὴ τοῦ *Καρλάϋλ* εἰς τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Βύρωνος ὑπῆρξεν ἐπιβοηθητικὴ μιᾶς ἱστορικῆς ἀνάγκης. Κ. Ι. Β.

βυρωνιστὴς (ὁ). Ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ποιητικὴν σχολὴν τοῦ Βύρωνος· ὁ μιμούμενος τὸ ἔργον ἢ τὰ ἤθη ἢ τὴν σκέψιν αὐτοῦ. —Β.

Βὺς (Wyss), ***Βερνάρδος.*** Ἑλβετὸς ἱστορικὸς τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ἀποθανὼν τῷ 1463. Κατέλιπε χειρόγραφον ἱστορίαν, περιέχουσαν περιέργους εἰδήσεις περὶ τῶν ἠθῶν τῶν παλαιῶν Ἑλβετῶν, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἐπιτομὴ ἀξιομνημονεύτων γεγονότων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ κόμιτος Ροδόλφου Ἀψβούργου». —Β.

— **Βὺς** (Wyss), ***Γεώργιος.*** Ἑλβετὸς ἱστορικὸς (1816—1893). Ἐχρημάτισε δημοσιογράφος, βουλευτὴς καὶ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ζυρίχης. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον του εἶναι: «Ἱστορία τοῦ ἀββαείου τοῦ Φραουμοῦνστερ τῆς Ζυρίχης». —Β.

— **Βὺς** (Wyss), ***Ἰωάννης-Ροδόλφος.*** Ἑλβετὸς λογοτέχνης (1781—1830). Καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τοῦ 1806 μέχρι τοῦ θανάτου του ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Βέρνης, ἠσχολήθη κυρίως μὲ ἱστορικὰς μελέτας καὶ συνέγραψεν, ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων, τὸν «Ἑλβετὸν Ροβινσῶνα, ἤτοι ἡμερολόγιον οἰκογενειάρχου ναυαγήσαντος μετὰ τῶν τέκνων του». Τὸ βιβλίον τοῦτο μετεφράσθη εἰς πολλὰς ξένας γλώσσας καὶ ἀνεγνώσθη ἀπλήστως. —Β.

Βύσανη *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βυσσινιά.

Βύσαντσκον *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Πευκόφυτον.

Βύσεραντ (Vysehrad). Μυθικὸν καστέλλιον τῆς Πράγας, ἔνθα θρυλλεῖται ὅτι διεξήχθησαν τὰ πρῶτα

Digitized by Google

γεγονότα τῆς τσεχικῆς ἱστορίας. Σήμερον τὸ ὄνομα τοῦτο φέρει μία τῶν συνοικιῶν τῆς πόλεως. —Μ.

Βύσιος (ὁ) /*'Αρχ*'. Δελφικὸς μήν, ὁ ὁποῖος κατὰ Πλούταρχον (Ζη. 'Ελ. 9) «ἔαρος ἄρχει». 'Αντιστοιχεῖ πρὸς τὸν 'Ελαφηβολιῶνα τῶν 'Αθηναίων (15 Μαρτίου—15 'Απριλίου). ΙΑΚ. Χ. Δ.

βύσμα (τό),—*ατος*· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *βύειν*· τὸ δι' οὗ βύομεν, κοιν. *στούπωμα, βούλλωμα.*

— *['Ηλεκτροτ.]* 'Εν τῇ ἠλεκτροτεχνικῇ *βύσμα* καλεῖται μεταλλικὸν πῶμα, μορφῆς κολούρου κώνου, χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν ἔμφραξιν ὀπῶν, βραχυκύκλωσιν ἠλεκτρικῶν ἀντιστάσεων κλπ. Τὰ διὰ τὴν βραχυκύκλωσιν χρησιμοποιούμενα βύσματα ἀποτελοῦνται ἔκ τινος χαλκίνου κολούρου κώνου, φέροντος κεφαλὴν ἐκ μονωτικῆς ὕλης.

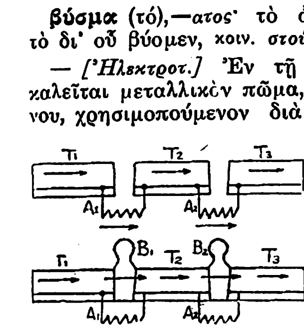

'Ηλεκτρικαὶ ἀντιστάσεις βραχυκυκλούμεναι διὰ βυσμάτων.

'Εν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι χάλκιναι ἐν σειρᾷ ταινίαι, $T_1\ T_2\ T_3$..., τῶν ὁποίων τὰ πρὸς ἄλληλα ἄκρα κυρτοῦνται εἰς τὸ μέσον κυλινδρικῶς πρὸς τὰ ἔσω, ὥστε νὰ σχηματίζωσιν ἀνὰ δύο ὀπάς, δυναμένας νὰ ἐμφραχθῶσιν ἐπιμελῶς δι' ἐφαρμογῆς χαλκίνου βύσματος, κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ ἐπέρχεται ἡ μεταλλικὴ συνέχεια τούτων, συνδέονται διὰ τῶν ἠλεκτρικῶν ἀντιστάσεων $A_1\ A_2$....οὕτως ὥστε, ἐὰν διαβιβασθῇ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα διὰ τῆς ταινίας T_1, νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ταινίαν T_3, ὑφιστάμενον τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀντιστάσεων A_1 καὶ A_2, ἐφόσον κατ' ἀνάγκην θὰ διέλθῃ μέσῳ τούτων. Ἐὰν ἤδη μεταξὺ τῶν ταινιῶν T_1 καὶ T_2 ἐφαρμόσωμεν τὸ βύσμα B_1, τότε τὸ ὡς εἴρηται ἠλεκτρικὸν ρεῦμα, διαβιβαζόμενον διὰ τῆς ταινίας T_1, θὰ διέλθῃ ἀπ' εὐθείας διὰ τοῦ χαλκίνου τούτου βύσματος, λόγῳ τῆς μικρᾶς του ἠλεκτρικῆς ἀντιστάσεως πρὸς τὴν ταινίαν T_2, ἐπερχομένης τοιουτοτρόπως τῆς βραχυκυκλώσεως τῆς ἀντιστάσεως A_1. 'Ομοίως δύναται νὰ ἐπέλθῃ καὶ ἡ βραχυκύκλωσις τῆς ἀντιστάσεως A_2, δι' ἀντιστοίχου ἐφαρμογῆς τοῦ βύσματος B_2, μεταξὺ τῶν χαλκίνων ταινιῶν T_2 καὶ T_3. Οὕτω, μία ἢ καὶ πλείονες ἠλεκτρικαὶ ἀντιστάσεις, συνδεόμεναι, καθ' ὃν ἐξετέθη τρόπον, διὰ χαλκίνων ταινιῶν, δύνανται νὰ ἀφαιροῦνται ἢ νὰ προστίθενται εἰς ἠλεκτρικόν τι κύκλωμα, διὰ προσθέσεως ἢ ἀφαιρέσεως ἀντιστοίχων βυσμάτων. Δ. Κ. Α.

—*[Στρατ.]* 'Εν τῇ στρατιωτικῇ ὀρολογίᾳ *βύσμα* καλεῖται: 1) τὸ ἐκ γναφάλων γέμισμα τῶν *τυλῶν* τῆς σέλλας καὶ τοῦ σάγματος· 2) τὸ μεταλλικὸν πῶμα τὸ κοχλιούμενον ἐπὶ τοῦ *ὄμματος* τῶν βλημάτων τοῦ πυροβολικοῦ πρὸς πωμάτισιν αὐτῶν, ἀφαιρούμενον δὲ ἐπικειμένης τῆς κοχλιώσεως τοῦ πυροσωλῆνος· 3) ὁ χάρτης (κοιν. *τάπα*), δι' οὗ ἐγεμίζοντο τὰ παλαιὰ ἐμπροσθογεμῆ ὅπλα, ἢ ὁ χάρτης, ἐνίοτε δὲ τὸ πίλημα, τὸ παρεντιθέμενον μεταξὺ πυρίτιδος καὶ βολίδος εἰς τὰ φυσίγγια τῶν ὅπλων. Ν. Θ. Κ.

—*[Κυνηγ.]* Τὸ *βύσμα* (κοιν. *τάπα*) χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν γόμωσιν τῶν κυνηγετικῶν ὅπλων πρὸς ἀπόφραξιν τῆς πυρίτιδος ἀπὸ τῶν σκαγίων καὶ παρεμπόδισιν τῶν κατὰ τὴν ἀνάφλεξιν αὐτῆς ἀναπτυσσομένων ἀερίων νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς τὰ σκάγια, ὅπερ θὰ ἐπέφερε τὸν διασκορπισμὸν καὶ τὴν ἀτονίαν αὐτῶν. Πρὸς τοῦτο μεταχειρίζονται διὰ μὲν τὰ ἐμπροσθογεμῆ ὅπλα στυπίον, μαλλίον, τεμάχιον χάρτου ἢ πανίου ἢ εἰδικὴν μαλλίνην τάπαν, κατασκευαζομένην ἐκ τριχῶν μοσχαρίου ἢ προβάτου καὶ ἐμπεποτισμένην εἰς μεῖγμα λίπους καὶ κηρίου ἢ παραφίνης, ὡρισμένου πάχους καὶ ὡρισμένης διαμέτρου, ἴσης πρὸς τὸ διαμέτρημα τοῦ ὅπλου· διὰ δὲ τὰ φυσίγγια τῶν ὀπισθογεμῶν ὅπλων μόνον τὴν εἰδικὴν μαλλίνην τάπαν, μὴ ἐπιτρέποντος τοῦ χώρου τῶν φυσιγγίων ἄλλο μέσον ἐμφράξεως. Αἱ τάπαι εἶναι λιπαραὶ ἢ ἀλιπεῖς (κοιν. *ξυγκωμέναι* ἢ *ἀξύγκωτοι*), μεγαλυτέρου ἢ μικροτέρου πάχους· αἱ λιπαραὶ εἶναι προτιμότεραι τῶν ἄλλων. Αἱ καλῆς ποιότητος εἶναι ὑπόλευκοι, αἱ δὲ κατωτέρας ὑπόφαιοι ἢ καστανόχροοι.

Ἄξιον συστάσεως εἶναι ἀντὶ μιᾶς παχείας τάπας πρώτου πάχους νὰ γίνεται χρῆσις ἐν τοῖς φυσιγγίοις δύο ἢ καὶ τριῶν ἐλάσσονος πάχους, ἀναλόγως τοῦ ὄγκου τῆς τιθεμένης εἰς τὸ φυσίγγιον πυρίτιδος, καὶ τοῦτο διὰ νὰ κανονίζηται ἀκριβῶς τὸ ὕψος τῆς βολῆς (κοιν. *ριξιᾶς*), οὕτως ὥστε ἐπιτιθεμένων καὶ τῶν σκαγίων νὰ μὴ ἀφίνηται πλέον τῶν 0,006 διὰ τὸ κλείσιμον (κοιν. *στρίψιμον]* τῶν χειλέων τοῦ κάλυκος. Εἰς πάσας τὰς περιστάσεις καὶ εἰς πάντα τὰ εἴδη τῶν κυνηγετικῶν ὅπλων δέον ἐπὶ τῶν σκαγίων νὰ ἐπιτίθηται λεπτοτάτη τάπα ἐκ χαρτονίου, ἁπλῶς ἐπικαθημένη.

Φ. Δ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ

—*[Φαρμ.]* 'Εν τῇ φαρμακευτικῇ τὰ *βύσματα* (κοιν. *ταμπὸν*) εἶναι τεμάχια ὑδροφίλου βάμβακος ἐμπεποτισμένα ἐντὸς φαρμάκων καὶ τὰ ὁποῖα εἰσάγονται ἐντὸς τῶν κοιλοτήτων τοῦ σώματος, ὡς π. χ. ἐπὶ μητρικῶν παθήσεων, ρινορραγίας κλπ. Τὰ βύσματα δύνανται νὰ ὑποκατασταθῶσι διὰ μικρῶν σπόγγων ἐμπεποτισμένων εἰς διαλύματα φαρμάκων. Κ. Γ. Μ.

βυσματάγρα (ἡ)· ὄργανον δι' οὗ ἀφαιρεῖται τὸ βύσμα (βλ. λ.) εἴτε τῶν παλαιῶν ἐμπροσθογεμῶν ὅπλων, εἴτε τῶν διαφόρων φυσιγγίων. Ν. Θ. Κ.

Βυσνεβολοτσκάϊα-*σιστέμα* /*Γεωγρ.*/. Οὕτως ἐκλήθη ἓν τῶν τριῶν μεγάλων συστημάτων διωρύγων, διὰ τῶν ὁποίων συνδέεται τὸ λεκανοπέδιον τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης μὲ τὸ τῆς Κασπίας θαλάσσης. Περιλαμβάνει διώρυγας μήκους 33 χιλιομέτρων καὶ κατεσκευάσθη ἐπὶ Πέτρου τοῦ μεγάλου ἀπὸ τοῦ 1703 μέχρι τοῦ 1709 (βλ. Βύσνιι-Βολοτσέκ). —Μ.

Βύσνιι-Βολοτσὲκ (Vychnii-Volotchek ἢ Vishne-Volochek) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ρωσίας, ἐν τῷ κυβερνείῳ τοῦ Τβέρ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τσνά, καὶ ἐπὶ τῆς διώρυγος ἡ ὁποία συνδέει ταύτην μετὰ τοῦ Τβέρτσα καὶ τοῦ σιδηροδρόμου Πετρουπόλεως—Μόσχας. Εἶναι τὸ κέντρον παλαιοῦ συστήματος διωρύγων, διὰ τῶν ὁποίων ἑνοῦται ὁ Νέβας ποταμὸς μετὰ τοῦ Βόλγα. Ἔχει 18.000 κατοίκων καὶ μεγάλα βαμβακοκλωστήρια. —Μ.

Βύσνος (ὁ) *[Μυθολ.]*. Βασιλεὺς τῶν ἀπ' αὐτοῦ ὀνομασθέντων *Βυσναίων*, γενεᾶς τῶν Βεβρύκων, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἴλου, υἱοῦ τοῦ Τρωὸς καὶ τῆς Καλλιρρόης. Ταυτίζεται πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Βεβρύκων *Βύζην*. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βυσόκκι (Wysocki), *'Ιωσήφ*. Πολωνὸς στρατηγὸς (1809—1874). Μετέσχε τῶν ἐπαναστατικῶν κινημάτων τῆς πατρίδος του ἐναντίον τῆς Ρωσίας κατὰ τὰ ἔτη 1828, 1846 καὶ 1848, συνεργασθεὶς μετὰ τοῦ Κοσούθ, καὶ προήχθη εἰς στρατηγόν. Μετασχὼν καὶ τοῦ κινήματος τοῦ 1863, ἀπεσύρθη εἰς Παρισίους, ἔνθα καὶ ἀπέθανε. —Β.

—**Βυσόκκι** (Wysocki), ***Πέτρος***. Πολωνὸς ἐπαναστάτης (1799—1837). Καταταχθεὶς εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουρὰν τῆς Βαρσοβίας, ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1830. Συλληφθεὶς ὅμως μετά τινας μῆνας κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Τῆς ποινῆς του ὅμως μετριασθείσης ἐξωρίσθη εἰς Σιβηρίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανε. —Β.

Βυσπιάνσκυ (Wyspiansky), ***Στανίσλαος***. Πολωνὸς ποιητὴς καὶ ζωγράφος (1869—1907). 'Ανήκων εἰς τὴν νεορρωμαντικὴν σχολήν, ἔγραψεν ἱστορικὰ καὶ νεωτερίζοντα δράματα, ἐν οἷς διακρίνεται «'Ο γάμος». 'Ως ζωγράφος εἶναι γνωστὸς διὰ τὰς ὡραίας τοιχογραφίας του. —Β.

Βύσσα (ἡ) /*Μυθολ.*/. Θυγάτηρ τοῦ Εὐμήλου καὶ ἐγγονὴ τοῦ Μέροπος, μεταμορφωθεῖσα εἰς τὸ πτηνὸν *Λευκοθέαν*. ΙΑΚ. Χ. Δ.

βυσσανόδοντα (τὰ) (Byssanodonta) /*Ζωολ.*/. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *λεπιδοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λουκανιδῶν*. Τὰ μαλάκια τοῦ γένους τούτου φέρουσι κόγχην ᾠοειδῆ, μικροτάτην καὶ ρομβοειδῆ. Τὸ ἀνώτερον τμῆμα τῆς κόγχης εἶναι βραχύ, τὸ κατώτερον ἐπίμηκες. Τὸ ἐντὸς τῆς κόγχης ζῷον φέρει ἀνανάπτυκτον πόδα, πέριξ δὲ τούτου ὑπάρχει βύσσος ἀνεπτυγμένος, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, δι' οὗ τὸ ζῷον προσκολλᾶται ἐπὶ τῶν πετρῶν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῆς 'Αμερικῆς. Δ. Ν. Π.

βυσσινάδα (ἡ). Ποτὸν λαμβανόμενον διὰ προσθήκης ὕδατος εἰς σιρόπιον βυσσίνων. Τὸ σιρόπιον τῶν βυσσίνων παρασκευάζεται διὰ βρασμοῦ ὀποῦ βυσσίνων μετὰ σακχάρεως. 'Ενίοτε κυκλοφορεῖ εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τεχνητὸν σιρόπιον βυσσίνων, παρασκευαζόμενον ἐκ σιροπίου σακχάρεως τῇ προσθήκῃ ὀλίγου τρυγικοῦ ὀξέος καὶ τεχνητοῦ ἐρυθροῦ χρώματος. Σ. Γ.

βυσσινέα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ δένδρου *κέρασος ὁ ὀξύκαρπος* ἢ ἄλλως *προύμνη ἡ κέρασος* (βλ. λ. κέρασος).

βυσσινὶ (τό)· χρῶμα ὅμοιον πρὸς τὸ ὥριμον βύσσινον.

Βυσσινιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 642. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βύσανη*. Κεῖται εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους *Βίτσι*, ἔχει δὲ ἀρκετὰς καλλιεργημένας ἐκτάσεις παραγούσας σιτηρὰ καὶ καπνὸν ὡς καὶ σημαντικὴν κτηνοτροφίαν βοῶν καὶ αἰγοπροβάτων. 'Απὸ τῆς Καστορίας ἀπέχει $3\,^1/_2$ ὥρας. Δ. Ε. Μ.

βύσσινο(ν) (τό)· ὁ κερασοειδὴς καρπὸς τῆς βυσσινέας, ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τῆς *βύσσου*, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά του, τὸ *ὀξυκέρασον*.

βυσσινόχρους (ὁ, ἡ),—*ουν* (τό)· ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ ὡρίμου βυσσίνου, ὁ βεβαμμένος μὲ βυσσινὶ **χρῶμα**.

βυσσίνωσις (ἡ) (byssinosis) /*'Ιατρ.*/. Φαινόμενον πνευμονοκονιώσεως εἰδικῆς, νόσου ἀπαντώσης εἰς τοὺς ἐργάτας τοὺς κατεργαζομένους τὸν βάμβακα, οἵτινες ἀναπνέουσι καθημερινῶς τὸν ἐκ τοῦ βάμβακος κονιορτόν. Τοιοῦτοι δὲ εἶναι: οἱ κοσκινισταὶ ἢ ἁλωνισταί, οἱ ξάνται καὶ οἱ καθαρισταὶ τοῦ βάμβακος. Μ. Ν. Κ.

βυσσοδομεύω ἢ *βυσσοδομῶ* (—*έω*)· σκέπτομαι, σχεδιάζω ἐν τῷ κρυπτῷ νὰ βλάψω τινά, ἀρχ. *ἐπιβουλεύω τινί* || μηχανορραφῶ.

βυσσοθήκιον (τὸ) (Byssothecium) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *πυρηνομυκητιδῶν*, περιλαμβάνον μύκητας μὲ ἁπλοῦν περιάνθιον φυομένους παρὰ τὴν βάσιν τῶν κορμῶν καὶ κατὰ τὸ ἀνώτατον ἄκρον τῶν ριζῶν. Δ. Ν. Π.

βυσσόλιθος (ὁ) (Byssolith) *['Ορυκτολ.]*· συνών. τοῦ ἀμιάντου (βλ. λ.) Γ. Κ. Γ.

βύσσος (ἡ). Παρ' ἀρχαίοις: λίνον ἰνδικόν· ὕφασμα ἐξ ἰνδικοῦ λίνου· ἱμάτιον ἐκ τοιούτου ὑφάσματος· || θύσανος νηματίων δι' οὗ προσκολλῶνται ἐπὶ ἄλλων σωμάτων ἢ ζῴων μαλάκιά τινα· || ὄνομα εἰδῶν τινων μυκήτων.

—*['Αρχ.]* Φυτόν, τὸ ὁποῖον ἐφύετο πρὸ πάντων ἐν 'Ινδίαις καὶ ἐχρησίμευε πρὸς κατασκευὴν λεπτοτάτων ὑφασμάτων. 'Εν ταῖς ἁγίαις Γραφαῖς ἡ λέξις σημαίνει κατά τινας μὲν τὰ ἐκ λίνου, κατ' ἄλλους δὲ τὰ ἐκ βάμβακος ὑφάσματα, τὰ καλούμενα καὶ *βύσσινα*, τὰ ὁποῖα πολλάκις ἐβάφοντο καὶ διὰ πορφύρας, καὶ ἀπετέλουν διὰ τὸν περιβαλλόμενον αὐτὰ ἀπόδειξιν πλούτου καὶ μεγαλοπρεπείας. 'Εν Αἰγύπτῳ περιετύλισσον διὰ τοῦ ὑφάσματος τῆς βύσσου τὰς μουμίας. 'Εν 'Ελλάδι, εἰσαχθεῖσα διὰ τῶν Φοινίκων, ἡ βύσσος ἐκαλλιεργεῖτο ἰδίᾳ ἐν 'Ηλείᾳ, ἡ δὲ κατεργασία αὐτῆς ἐγίγνετο ἐν Πάτραις, ἔνθα αἱ γυναῖκες ἐπορίζοντο τὰ πρὸς τὸ ζῆν ὑφαίνουσαι ὑφάσματα ἐκ βύσσου καὶ κατασκευάζουσαι κεκρυφάλους. Κ. Μ. Μ.

— /*Ζωολ.*/ 'Η βύσσος (byssus) εἶναι εἰδικὸν ὄργανον, δι' οὗ προσκολλῶνται μαλάκιά τινα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *λεπιδοβραγχίων*, παρουσιάζον μεγίστας διαφορὰς ὡς πρὸς τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος. 'Η βύσσος, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει, ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς ἢ πλειόνων νηματίων, θεωρεῖται ὡς τολύπη τριχῶν ἀναλόγων πρὸς τοὺς ἱστοὺς τῆς ἀράχνης καὶ προέρχεται ἐξ ἀδενικῶν ἐκκρίσεων.

Μύτιλος προσκεκολημμένος διὰ τῆς βύσσου του ἐπὶ στερεοῦ ὑποθέματος.

Οἱ εἰδικοὶ ἀδένες ἐκκρίνουσι κατ' ἀρχὰς μυξῶδές τι ὑγρόν, ὅπερ μετ' ὀλίγον σκληρύνεται καὶ ἀποτελεῖ τὴν βύσσον, δι' ἧς τὰ ζῷα ταῦτα προσκολλῶνται εὐκόλως ἐπὶ τῶν βράχων, τῶν πετρῶν, τῶν ὑδροβίων φυτῶν, ἑτέρων ζῴων καὶ διαφόρων στερεῶν ὑποθεμάτων.

'Η βύσσος ἐν τῇ τελείᾳ αὐτῆς ἀναπτύξει ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἑξῆς διακεκριμένων μερῶν: τῆς *κυρίως βύσσου*, τῆς *αὔλακος*, τῶν *ἀδένων τῆς αὔλακος*, τοῦ *ὀχετοῦ τῆς βύσσου* καὶ τῆς *κοιλότητος τῆς βύσσου* μετὰ τῶν λεπίδων καὶ ἀδένων της. Εἰς τὸ *κάρδιον*, ἡ βύσσος ἀναφαίνεται ἔκ τινος ὀργάνου, ὅπερ εὑρίσκεται κατὰ τὸ μέσον περίπου τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος καὶ ἔχει γλοιώδη σύστασιν, τοῦ καλουμένου *ποδὸς* ἢ *ποδίσκου*, ὅστις χρησιμεύει συνήθως εἰς τὸ ζῷον πρὸς μετακίνησιν. 'Η αὖλαξ τῆς βύσσου ἔχει μέγεθος καὶ μῆκος ποικίλον καὶ φέρει πολυαρίθμους ἐπιμήκεις ἀδένας, ὧν οἱ ἀγωγοὶ διανοίγονται εἰς διάφορα σημεῖα τῆς αὔλακος. 'Αναλόγως τῆς μορφῆς τῆς αὔλακος, οἱ ἀδένες οὗτοι ἔχουσι καὶ διάφορον διάταξιν. 'Ο ὀχετὸς τῆς βύσσου δὲν παρουσιάζει ἰδιορρυθμίαν τινά· συνήθως εἶναι ὑποτυπώδης, χρησιμεύει ἁπλῶς διὰ τὴν δίοδον τοῦ ἐκκρινομένου ὑγροῦ καὶ ἀποτελεῖται ἐξ ἀναλόγων πρὸς τοὺς τῆς αὔλακος ἀδένων. 'Η κοιλότης τῆς βύσσου ἀποτελεῖ εἶδος μικροῦ θαλάμου, ὅστις διαιρεῖται εἰς μικροτέρους θαλαμίσκους διαχωριζομένους ἀπ' ἀλλήλων διὰ καθέτων λεπίδων, μεταξὺ τῶν ὁποίων συμπλέκονται τὰ καλούμενα *ριζώματα* τοῦ βύσσου. 'Η βύσσος εἰς τὸ *κάρδιον* τὸ *ἐδώδιμον* ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς λεπτοῦ καὶ διαφανοῦς νηματίου, εἰς τὸν *μύτιλον* ἐκ θυσάνου νηματίων, εἰς τὴν *ἄρκην* ἐκ συμπαγοῦς ὄγκου νηματίων, εἰς τὴν *πῖναν* ἐξ εἴδους θυσάνου τριχῶν λεπτοτάτων, δι' ὧν εἰς

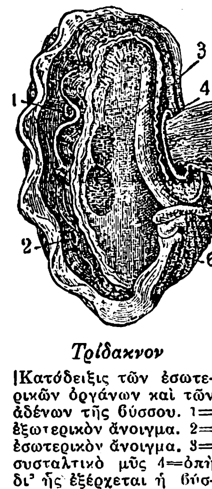

Τρίδακνον

[Κατόδειξις τῶν ἐσωτερικῶν ὀργάνων καὶ τῶν ἀδένων τῆς βύσσου. 1=ἐξωτερικὸν ἄνοιγμα. 2=ἐσωτερικὸν ἄνοιγμα. 3=συσταλτικὸ μῦς 4=ὀπὴ δι' ἧς ἐξέρχεται ἡ βύσσος. 5=βύσσος. 6=γύγγλιμος].

Digitized by Google

πλεῖστα μέρη ὑφαίνουσιν ὡραιότατα ὑφάσματα, ὅπως ἀκόμη τοῦτο γίνεται εἰς τινα μέρη τῆς Καλαβρίας καὶ τῆς Σικελίας. Ἡ προσκόλλησις τῶν

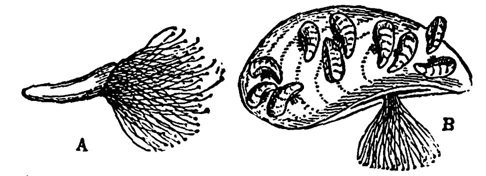

Α=*Πούς μετὰ τῆς βύσσου ἀποσπασθεὶς τοῦ σώματος τοῦ μαλακίου.*—Β=*Μαλάκιον κατὰ ὑπτίαν στάσιν, φέρον ἐπὶ τῆς κόγχης του ξένα νεαρᾶς ἡλικίας μαλάκια προσκεκολλημένα διὰ τῆς βύσσου των.*

ζῴων διὰ τῆς βύσσου των ἐπὶ ὡρισμένων ὑποθεμάτων γίνεται ἑκουσίως καὶ τῇ βοηθείᾳ τοῦ κινητοῦ ποδός. Δ. Ν. Π.

— *[Βοτ.]* Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο νοοῦσι γενικῶς εἴδη τινὰ μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηματομυκήτων*, οἵτινες προσκολλῶνται ἐπὶ ξένων σωμάτων διὰ λεπτοτάτων νηματίων, ἅτινα φέρουσι κατὰ τὴν κάτω αὐτῶν ἐπιφάνειαν. Κατ' ἔκτασιν βύσσοι σήμερον ὀνομάζονται καὶ τὰ μυκίλια διαφόρων κρυπτογάμων φυτῶν, δι' ὧν τὰ φυτὰ ταῦτα προσκολλῶνται ἐπὶ τοῦ ξενίζοντος ταῦτα σώματος. Δ. Ν. Π.

Βύστενφελντ (Wüstenfeld), ***Ἐρρῖκος - Φερδινάνδος.*** Γερμανὸς ἀραβιστὴς (1808—1899). Ἔγραψεν ὑπὲρ τὰ 200 ἔργα, ὧν σπουδαιότερα εἶναι ἡ βιογραφία τοῦ Ἄμπν Χαλλικάν, κατάλογος τῶν ὑπὸ Ἀράβων γραφέντων ἱστορικῶν ἔργων, τὸ βιβλίον τοῦ Γκαζουΐνη περὶ τῶν θαυμασίων τῆς φύσεως, τὰ περὶ Μέκας ἱστορικὰ ἔργα κλπ.

βύστρα (ἡ)· τὸ δι' οὗ βύομεν, βύσμα (βλ. λ.), στούπωμα.

Βύστριτσα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Βίστριτσα.

βυστροπώγων (ὁ) (Bystropogon) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χειλανθῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῶν Καναρίων νήσων καὶ τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

βυτέα (ἡ) (Butea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*. Εἶναι δένδρα ἀειθαλῆ, ἰθαγενῆ τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν. Γνωστὰ πλεῖστα εἴδη ὧν τινα καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον. Κοινότερα εἴδη εἶναι: *βυτέα ἡ φυλλοβριθὴς* (Butea frondosa) καὶ *βυτέα ἡ ὑπερήφανος* (Butea superba), ἥτις διακρίνεται διὰ τὰ ὡραῖα, ἄφθονα καὶ εὐώδη ἄνθη της. Ὁ κορμὸς ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν ἐκκρίνει βυρσοδεψικὴν καὶ ἐλαστικήν τινα οὐσίαν. Δ. Ν. Π.

βυτίνα (ἡ)· δημοτ., μικρὸν πήλινον ἀγγεῖον κατάλληλον πρὸς ἐναπόθεσιν ἐν αὐτῷ βουτύρου, μέλιτος καὶ ἄλλων οἰκιακῶν παρασκευασμάτων.

Βυτίνα */Γεωγρ./*. Κωμόπολις τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου *Νυμφασίας* τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1493. Κεῖται ἐπὶ εὐρείας καὶ ὡραίας ὀρεινῆς κοιλάδος, ἐξαπλουμένης ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους *Θαυμασίου*, ἔχει κλῖμα ἄκρως ὑγιεινόν, δι' ὃ χρησιμεύει ὡς τόπος θερινῆς διαμονῆς, ὡς τοιοῦτος δὲ ἀνεγνωρίσθη καὶ διὰ Διατάγματος συμφώνως τῷ νόμῳ. Ὑδρεύεται *ἐκ πηγαίων* ὑδάτων μεταφερομένων διὰ σωληνωτοῦ ὑδραγωγείου ἐξ ὡραίας ἀποστάσεως, κατασκευασθέντος τῷ 1912 δαπάνῃ τοῦ *Τρ. Ζαχαροπούλου*. Παρὰ τὴν κωμόπολιν εὑρίσκεται καὶ ἡ ἱστορικὴ *Νυμφασία πηγή*, καλουμένη κοινῶς *Προσινῖκος*. Ἡ περιφέρεια καλύπτεται κατὰ τὸ $^1/_8$ ὑπὸ πυκνοῦ ἐξ ἐλάτης δάσους, ἐξ οὗ ὑλοτομοῦνται ἐτησίως περὶ τὰ χίλια ὡς ἔγγιστα κυβικὰ μέτρα. Ἐκ τῶν καλλιεργουμένων ἐκτάσεων παράγονται κυρίως δημητριακά. Ἐν Βυτίνῃ λειτουργεῖ ἡ «Τριανταφυλλίδειος Γεωργικὴ Σχολή», ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ *Παν. Τριανταφυλλίδου*. Ἐσχάτως ἀνηγέρθη ἐν τῇ κωμοπόλει καὶ σανατόριον παρὰ τῆς ἑταιρείας σανατορίου Βυτίνης «Ὁ Ἅγιος Τρύφων». Μετὰ τῶν πλησιεστέρων πόλεων συνδέεται δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν, ἀπέχουσα τοῦ *Ἀργυροκάστρου (τέως Μανουλιάνων)* χιλιομ. 12, τῆς *Δημητσάνης* 22 $^1/_2$ τῶν *Λαγκαδίων* 25 καὶ τῆς *Τριπόλεως* 37.

Ἡ Βυτίνα κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἦτο πολλάκις κέντρον ἀνεφοδιασμοῦ τοῦ Κολοκοτρώνη, δι' ὃ ἐπυρπολήθη ἑπτάκις ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἰμβραήμ. Περὶ αὐτὴν ὑπάρχουσι πλεῖσται τοποθεσίαι συνυφασμέναι μὲ ἱστορικὰ γεγονότα, ὡς π.χ. τὰ *Τουρκομνήματα*, ἔνθα ἐσφάγη καὶ ἐτάφη εἰς τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως τουρκικὸν ἀπόσπασμα ἐκ 200 ἀνδρῶν, ἡ *Δρακότρυπα* ἢ *Δρακοσπηλιά*, σπήλαιον ἔνθα κατέφευγον οἱ Βυτινιῶται κατὰ τοὺς διωγμοὺς κτλ. Εἰς ἀπόστασιν 4 χιλιομ. πρὸς Ν., ἐν θέσει καλουμένῃ σήμερον *Ἑλληνικά*, ὑπάρχουσιν ἐρείπια ἀρχαίας οἰκήσεως, ἐνταῦθα δὲ τοποθετεῖται τὸ ἀρχαῖον *Μεθύδριον*. Ἐπίσης δυτικῶς τῆς Βυτίνης σῴζονται αἱ παλαιαὶ βυζαντιναὶ ἐκκλησίαι *Ἅγιος Νικόλαος* καὶ *Σφυρίδα*. ΒΔ καὶ εἰς ὡραίαν ἀπόστασιν κεῖται ἡ ἐν ἐνεργείᾳ *μονὴ Κερνίτσης*, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ ἡ διαλελυμένη μονὴ τῶν *Ἁγίων Θεοδώρων*, ἔνθα ἐμεγάλωσε καὶ ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα ὁ Κολοκοτρώνης. Δ. Ε. Μ.

Βυτινέϊκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Βροχίτσης* τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας-Ἠλιδος. Κατ. (1928) 144. Λέγεται καὶ *Μαλακάσι*.

βυτίνη (ἡ) ἢ *ποτίνη [Ἀρχ.]*. Εἶδος λαγύνου, πηλίνης ἢ ὑαλίνης, τῆς ὁποίας ἡ βάσις καὶ μέρος τοῦ σώματος ἔφερε πλέγμα ἐκ κλάδων λύγου ἢ ἰτέας, ὡς τὰ σημερινὰ ψιαθωτὰ «φιάσκα» τῶν Ἰταλῶν. Ταῦτα ἔφερον οἱ ταξιδιῶται καὶ κυνηγοί, πληροῦντες οἶνον. Ἦσαν παρεμφερῆ πρὸς τὰ καθ' ἡμᾶς πλεκτὰ ὑάλινα ὑδροδοχεῖα ἢ ρακοδοχεῖα (παγούρια).

— *[Ναυτ.]* Ὀνομάζεται ἐν τῷ ναυτικῷ *βυτίνη* (κοιν. *βεντίνα*, γαλλ. le charnier, ἀγγλ. scuttle-butt) κολουροκωνικὸν βυτίον μετὰ πώματος ἐλλειψοειδοῦς βάσεως διὰ τὴν φύλαξιν τοῦ ἁλιπάστου κρέατος ἐν τοῖς πλοίοις, ἢ διὰ τὴν φύλαξιν τοῦ ποσίμου ὕδατος τῆς ἡμέρας. Σ. Ε. Λ.

Βυτινιώτης, *Κόλιας*. Διάσημος ἁρματολὸς γεννηθεὶς ἐν Βυτίνῃ. Ὁ σύγχρονός του Μαντᾶς τὸν ὑμνεῖ ἐν δημοτικῷ ᾄσματι, ὡς ἐκπροσωποῦντα «τὴν παλληκαριάν». Ὅταν κατὰ τὸ 1803, ὑποκινήσει τοῦ Ναπολέοντος, ἀπεφάσισεν ἡ Πύλη τὴν ἐξόντωσιν τοῦ ἁρματολισμοῦ καὶ ἔπεσε πρῶτον τὸ Σοῦλι εἰς τὴν Ἤπειρον, ἤρξατο ἡ θανάτωσις καὶ τῶν ἐπισημοτέρων ἐνόπλων ἀνδρῶν τῆς Πελοποννήσου. Ἔπεσαν ὁ Πετιμεζᾶς καὶ ὁ Γιαννιᾶς καὶ ὁ Μαντᾶς. Ὁ Βυτινιώτης διαμένων εἰς Βρωμοσέλλαν ἐπέπρωτο νὰ χαθῇ ἐκ φιλικῆς χειρός. Δωροδοκηθεὶς ὑπὸ τῆς ἐξουσίας εἷς σταυράδελφός του, *Γ. Στασινὸς* ὀνόματι, τὸν ἐκτύπησεν ἀνύποπτον εἰς τὸν αὐχένα, ζαλισθεὶς δὲ ὁ ἥρως παρεδόθη εἰς τοὺς Τούρκους, οἵτινες τὸν ὡδήγησαν ἁλυσίδετον εἰς τὴν Τρίπολιν. Ὁ βαλῆς τῆς Τριπολιτσᾶς τὸν παρέδωσεν εἰς Ἀτσιγγάνους, οἵτινες ἀφοῦ τὸν ἐβασάνισαν ἐπὶ ἑβδομάδα τὸν ἀπεκεφάλισαν, ἐκθέσαντες τὴν κεφαλήν του εἰς τὴν ἀγορὰν μετ' ὀνειδιστικῶν ἐπιγραφῶν. Τὸ σῶμά του ἐτάφη παρὰ τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου μερίμνῃ τοῦ ἐπισκόπου Ἀμυκλῶν. Ὁ προδότης ἐξισλαμισθεὶς ὠνομάσθη *Μουσταφᾶς Τσολάκης* καὶ κατέστη εἷς τῶν διωκτῶν τῶν Ἑλλήνων. Τ. Χ. Κ.

βυτιοειδὴς (ὁ,ἡ), —ἐς (τό)· ὅμοιος πρὸς βυτίον, κυλινδροειδής.

βυτίον (τό)· ἴσως ἐξελλήνισις τοῦ ἰδιωμ. *βουτσί*, δοχεῖον κυλινδροειδὲς ξύλινον ἐξ ἐπιμήκων σανίδων στεγανῶς προσηρμοσμένων, κοιν. *βαρέλι* ἢ *βαγένι*.

—*[Ἐγκυκλ.]*· βλ. βαρελᾶς, βαρέλι, βαρελοποιία.

— *[Ναυτ.]* Ὀνομάζονται εἰδικῶς *βυτία* ἐν τῷ ναυτικῷ βαρέλια ξύλινα μικροῦ μεγέθους χρησιμεύοντα διὰ τὴν ἔνθεσιν ὕδατος. Ἰδιαιτέρου τύπου εἶναι τὰ ἐλλειψοειδοῦς τομῆς τοιαῦτα, ἅτινα πληρούμενα ὕδατος χρησιμοποιοῦνται ὡς ἕρμα εἰς τὰς ἱστιοπλοούσας λέμβους διὰ τὸ ἀβύθιστον αὐτῶν. Σ. Ε. Λ.

—*[Στρατ.]* Βυτίων ὑπάρχουσι διάφορα εἴδη ἐν τῷ στρατῷ: α') τὰ μεγάλου μεγέθους, μεταλλικὰ ἢ ξύλινα, προσηρμοσμένα διὰ καταλλήλων στεφανῶν ἐπὶ εἰδικοῦ διτρόχου ὀχήματος καὶ χρησιμοποιούμενα διὰ μεταφορὰν ὕδατος ὑπὸ τῶν πεδινῶν μόνον μονάδων· β') τὰ μικροῦ μεγέθους ξύλινα, τὰ φορτούμενα ἀνὰ δύο ἐπὶ σάγματος, χρησιμοποιούμενα δὲ διὰ μεταφορὰν ὕδατος ὑφ' ἁπασῶν τῶν ὀρεινῶν μονάδων· γ') τὰ χρησιμοποιούμενα ἐν τῇ στρατιωτικῇ γεφυροποιίᾳ (περὶ ὧν βλ. λ. *γέφυραι στρατιωτικαί*). Ν. Θ. Κ.

βυτιοποιὸς (ὁ, ἡ)· ὁ κατασκευάζων βυτία, βαρέλια ἢ βαγένια.—Ἀφηρημ. *βυτιοποιία*.—Τοπικὸν *βυτιοποιεῖον*.

βυτοβνίτης ἢ *βυτωβνίτης* ἢ *βυταουννίτης* (ὁ) (Bytownit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν *τρικλινῶν ἀστρίων*. Τὸ μέσον εἰδικὸν βάρος του εἶναι 2,71. Εἶναι ἄχρους καὶ διαφανὴς ἢ λευκὸς καὶ ἀδιαφανής. Χημικῶς ἐξεταζόμενος ἀποτελεῖται ἐξ *ἀνορθιτικῆς ἀστριακῆς οὐσίας* (βλ. ἀνορθίτης) An καὶ ἐξ *ἀλβιτικῆς (ἀλβίτου)* Ab κατὰ τὰς ἀναλογίας Ab_1 An_4—Ab_1 An_6. Παρουσιάζεται πολλαχοῦ ἐντὸς πυριγενῶν πετρωμάτων. Ἐν Ἑλλάδι μετέχει εἰς τὴν σύστασιν τῶν ἀνδεσιτῶν τῆς Αἰγίνης, τῶν ἀνδεσιτῶν καὶ δακιτῶν τῆς Ἴμβρου καὶ Θράκης. Εὑρίσκεται ἐπίσης ἐντὸς ὀλιβινικοῦ νορίτου εἰς τὸν Συριγκόλακκον τῆς Εὐβοίας. Γ. Κ. Γ.

Βυτουλᾶδες *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Λακώνων* τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 36.

βύτουρος (ὁ) (Byturus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *δερμαστιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει πολλὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον *βύτουρος ὁ γναφαλιώδης* (Byturus tomentosus), ἔχων μῆκος 5 περίπου χιλιοστομέτρων καὶ χρῶμα φαιοῦποκίτρινον. Τὸ σῶμά του εἶναι ᾠοειδὲς ἐπίμηκες, ἐλαφρῶς κυρτὸν κατὰ τὴν ράχιν καὶ καλύπτεται ὑπὸ κιτρινολεύκου κόνεως. Οἱ ὀφθαλμοί του εἶναι μεγάλοι καὶ αἱ κεραῖαί του βραχεῖαι, ἀποτελούμεναι ἐξ ἕνδεκα ἀρθρώσεων. Ὁ προθώραξ λίαν στενός, οἱ δὲ πόδες κατὰ τὴν κορυφήν των φέρουσι μεμβρανώδη λοβόν. Ἀπαντᾷ εἰς πᾶσαν τὴν Εὐρώπην καὶ ἐνδιαιτᾶται κυρίως ἐπὶ τῶν ροδοειδῶν φυτῶν. Δ. Ν. Π.

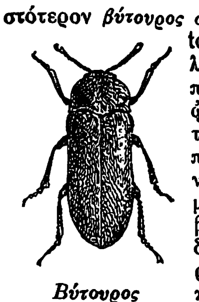

Βύτουρος ὁ γναφαλιώδης.

Βυτσέγκντα (Vytchegda, Wytschegda) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ρωσίας, πηγάζων ἐκ τῆς αὐτονόμου περιοχῆς τοῦ Κόμι καὶ διαρρέων τὸ κυβερνεῖον τοῦ Σεβέρο-Ντβίνσκ. Χύνεται εἰς τὸν Ντβίνα ποταμὸν καὶ ἔχει μῆκος 1.027 χιλ. Αἱ κυριώτεραι πόλεις διὰ τῶν ὁποίων διέρχεται εἶναι ἡ Οὖστ-Σισόλσκ, ἡ Ἰαρένσκ καὶ ἡ Σόλβιτσεγκοντσκ. —Μ.

Βύτσιστα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 123. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Μελάνθιον* (τέως *Ζαμπυρδένη*, κάτ. 320). Δ. Ε. Μ.

Βύτσμαν (Wytsman), ***Ροδόλφος.*** Βέλγος ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1860. Ἐζωγράφησε κυρίως τοπία τῆς Βραβάντης, διακρινόμενα διὰ τὴν διαφάνειαν τοῦ χρωματισμοῦ των. —Σ.

Βύττακος (ὁ). Μακεδών, ἀρχηγὸς τῶν ἐλαφρῶς ὡπλισμένων εἰς τὸν στρατὸν Ἀντιόχου τοῦ Μεγάλου ἐν τῷ πολέμῳ κατὰ τῆς Κοίλης Συρίας (*Πολ.* 5, 79, 2—82, 10). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βυττεμβέργη (ἡ)· βλ. Βυρτεμβέργη.

Βύττεμπαχ (Wyttenbach), ***Δανιήλ.*** Φιλόσοφος καὶ φιλόλογος γεννηθεὶς ἐν Βέρνῃ τῷ 1746, διδάξας φιλοσοφίαν καὶ ρητορικὴν ἐν Ἀμστελλοδάμῳ καὶ Λουγδούνῳ (Leyde) καὶ ἀποθανὼν ἐν Œgsgeest τῷ 1820. Ἔγραψεν εἰς τὴν λατινικὴν διάφορα ἔργα σχετιζόμενα ἰδίως μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας, ἀξιόλογα διά τε τὴν κριτικὴν ἱκανότητα μεθ' ἧς ἐγράφησαν, καὶ τὴν λαμπρότητα τοῦ ὕφους. Ἡ φιλολογική του ἔκδοσις τοῦ Φαίδωνος καὶ σήμερον εἰσέτι εἶναι ἐν χρήσει. Ἡ σύζυγός του ἔγραψεν ἐπίσης ἔργα τινὰ ἠθικοῦ καὶ αἰσθητικοῦ περιεχομένου, γαλλιστί. —Δ.

Βύχνερος (Büchner)· βλ. Μπύχνερ.

βύω· φράττω τὴν ὀπὴν ἀγγείου τινὸς ἢ ρῆγμά τι, ἐμφράττω κοιν. *στουπώνω, βουλλώνω*.

Βῶ (Vaud, γερμ. Waadt) *[Γεωγρ.]*. Καντόνιον τῆς Ἑλβετικῆς ὁμοσπονδίας, πρὸς τὸ δυτικὸν τμῆμα ταύτης. Ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῶν καντονίου τοῦ Νεσατέλ, πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τοῦ καντονίων τοῦ Φρειβούργου καὶ τῆς Βέρνης, πρὸς τὰ ΝΑ. ὑπὸ τοῦ καντονίου τοῦ Βαλαί, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς λίμνης τοῦ Λέμαν (Γενεύης) καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ καντονίου τῆς Γενεύης καὶ τῶν γαλλικῶν συνόρων. Ἔχει ἐμβαδὸν 3209 τετρ. χιλ. καὶ 317.498 κατοίκους. Πρωτεύουσα αὐτοῦ εἶναι ἡ Λωζάννη.

Ἀπὸ φυσικῆς ἀπόψεως τὸ καντόνιον τοῦ *Βῶ* ἀνήκει συγχρόνως εἰς τὰς ὀροσειρὰς τῶν Ἄλπεων καὶ τοῦ Ἰούρα. Αἱ ἐν αὐτῷ κορυφαὶ τῶν Ἄλπεων εἶναι αἱ: *Ντιαμπλερὲ* (ὕψους 3251 μ.), ἡ *Γκρὰν-Μυβερὰν* (3.061 μ.) καὶ ἡ *Ντὰλ ντὲ Μόρκλ*. Ἡ κορυφογραμμὴ ἡ σχηματιζομένη ὑπὸ τῶν ὀρέων τούτων ἀποτελεῖ τὸ ὅριον τοῦ καντονίου τοῦ Βῶ πρὸς τὸ τοῦ Βαλαί, μόνον δὲ τὸ δυτικὸν τμῆμα ταύτης ἀνήκει εἰς τὸ Βῶ. Ἐκ τῆς κορυφογραμμῆς ταύτης διασχίζονται ἕτεραι ἁλύσεις, αἱ τοῦ *Σασσὺ* (2377 μ.), τοῦ *Ἀρναγχὸρν* καὶ τοῦ *Γκοὺμφλοτ* (2459 μ.), αἱ βραχώδεις πυραμίδες τοῦ *Τοὺρ ντ' Ἀὶ* καὶ *Μαγιὰν* (2383 μ.), οἱ βράχοι τοῦ *Ναιῦέ*, ὅπόθεν ἡ θέα εἶναι θαυμασία καὶ ὅπου ἀνέρχεταί τις δι' ὀδοντωτοῦ σιδηροδρόμου. Τὸ *Ντὰν ντὲ Ζαμὰν* (1879 μ.) ἀνήκει εἰς τὴν ὁμώνυμον ἅλυσιν, ἡ ὁποία προεκτείνεται μέχρι τοῦ ἐδάφους τοῦ Φρειβούργου. Ἡ περιοχὴ αὕτη τῶν Ἄλπεων φέρει τὸ χαρακτηριστικὸν ὄνομα τοῦ Ὄμπερλαντ (ἄνω Χώρα) καὶ εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων καὶ θεαματικωτέρων τῆς Ἑλβετίας. Ἡ πεδιὰς ἡ περιλαμβανομένη μεταξὺ τῶν Ἄλπεων καὶ τοῦ Ἰούρα ἔχει ἔδαφος κυματοειδές, τὸ ὁποῖον ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀνυψοῦται πρὸς Ν σχηματίζον τὸ *Ζορά*, τοῦ ὁποίου ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ φθάνει τὰ 1216 μέτρα ἄνωθεν τοῦ Βεβέ. Τὸ τμῆμα τοῦ ἐδάφους τοῦ Βῶ, τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς τὴν ὀροσειρὰν τοῦ Ἰούρα, συνορεύει πρὸς τὸ καντόνιον τοῦ Νεσατέλ, αἱ κυριώτεραι δὲ κορυφαὶ αὐτοῦ εἶναι ἡ *Ντὸλ* (1678 μ.), τὸ ὄρος *Τὰντρ* (1680 μ.), ἡ *Ντὰν ντὲ Βωλιὸν* (1486 μ.) καὶ ἡ *Σασερὸν* (1611 μ.).

Τὸ καντόνιον τοῦ Βῶ διαρρέεται ἀπὸ τοὺς παραποτάμους τοῦ Ροδανοῦ, οἵτινες χύνονται εἴτε ἀπ' εὐθείας εἰς αὐτόν, ὅπως ὁ *Ἀβανσόν*, ὁ *Γκριὸν* καὶ ὁ *Γκραντ-Ὤ*, ἢ ἐμμέσως διὰ τῆς λίμνης τῆς Γε-

Digitized by Google

νεύης, ὅπως ὁ *Βενόζ*, ὁ *Ὠμπόνν*, ὁ *Βερσουά*· ἀπὸ τοὺς παραποτάμους τῆς Ρήνου, οἵτινες χύνονται εἰς αὐτὸν ἐμμέσως διὰ τῶν λιμνῶν τοῦ *Νεσατέλ*, ὅπως ὁ *Ὀρμπ* καὶ ὁ *Τιὲλ* καὶ τοῦ *Μορά*, ὅπως ὁ *Μπρουά*· καὶ ἀπὸ τοὺς παραποτάμους τοῦ *Ἀαρ*, ὅπως εἶναι ὁ *Σαρη*.

Τὸ κλῖμα ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ ὕψους, ψυχρὸν εἰς τὸ Ὄμπερλαντ καὶ ἐξαιρετικῶς γλυκὺ ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τῆς λίμνης τοῦ Λέμαν, ὅπου σημεῖά τινα, ὅπως τὸ Μοντρέ, τὸ Βεβέ, τὸ Τεριτέ, τὸ Κλαράνς, ἔχουν θερμοκρασίαν ἐντελῶς μεσογειακήν. Ἕνεκα τοῦ κλίματος καὶ τῶν φυσικῶν καλλονῶν ἐπισκέπτονται τὸ καντόνιον τοῦτο κατ' ἔτος πολυάριθμοι ξένοι, οἵτινες ἀποτελοῦν μίαν τῶν σημαντικωτέρων πηγῶν πλούτου τῶν κατοίκων.

Ἡ γεωργία ἀκμάζει ἰδίως ἐν τῇ πεδινῇ χώρᾳ, ὅπου οἱ ἀμπελῶνες τῆς Ὑβόρν, τοῦ Βιλλνέβ, τοῦ Ντεζαλὲ καὶ τῶν ὀχθῶν τῆς λίμνης τοῦ Λέμαν παράγουν ὀνομαστοὺς λευκοὺς οἴνους. Τὸ καντόνιον ἔχει καὶ σημαντικὴν βιομηχανίαν ἀντιπροσωπευομένην ἀπὸ κλωστήρια, βυρσοδεψεῖα, ἐργοστάσια συμπεπυκνωμένου γάλακτος (Βεβέ, Γκράνσον), ὡρολογοποιεῖα (ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ζοῦ) κτλ.

Ἡ χώρα αὕτη, μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, προσηρτήθη εἰς τὸ βασίλειον τῆς Βουργουνδίας, κατόπιν εἰς τὸ βασίλειον τῶν Φράγκων καὶ ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὸ δεύτερον βασίλειον τῆς Βουργουνδίας, εἰς τὴν Γερμανικὴν αὐτοκρατορίαν, εἰς τὸ φέουδον τοῦ Ζαιρίνγκεν καὶ εἰς τὴν κομιτείαν τῆς Σαβοΐας. Κατὰ τοὺς πολέμους Καρόλου τοῦ Ἰταμοῦ διενεμήθη μεταξὺ Βέρνης καὶ Φρειβούργου. Ἡ κυριαρχία τῆς Βέρνης διήρκεσεν ἐπὶ δύο αἰῶνας, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων ἔλαβον χώραν ἐπαναστάσεις τινές, ταχέως κατασταλεῖσαι. Προσαρτηθὲν εἰς τὴν Ἑλβετικὴν δημοκρατίαν ἀπέβη, ἀπὸ τοῦ 1803, ἓν τῶν καντονίων τῆς νέας Ὁμοσπονδίας. Τὸ σύνταγμα τοῦ καντονίου εἶναι δημοκρατικὸν καὶ ἀντιπροσωπευτικόν. Οἱ κάτοικοι εἶναι κατὰ πλειοψηφίαν διαμαρτυρόμενοι καὶ ὁμιλοῦν τὴν γαλλικήν. Μ. Δ. Β.

—**Βῶ** (Vaux) *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα πολλῶν πόλεων καὶ χωρίων τῆς Γαλλίας, τινὰ τῶν ὁποίων ἐγένοντο ὀνομαστὰ κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον.—1) Χωρίον καὶ φρούριον ἐν τῷ νομῷ τοῦ Μόζα πρὸς τὰ ΒΑ τοῦ Βερδέν, κυριευθέντα, μετὰ πολύμηνον ἡρωϊκὴν ἄμυναν, ὑπὸ τῶν Γερμανῶν τῷ 1916.—2) Χωρίον ἐν τῷ νομῷ τοῦ Αἲν πρὸς τὰ ΝΑ τοῦ Μπωβουὰ καὶ πρὸς Δ τοῦ Σαὶν-Κεντέν. Κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων τῷ 1917, ὑπὸ τῶν Γερμανῶν τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1918 καὶ ἀνακατελήφθη ὑπὸ τῶν συμμάχων τὸ φθινόπωρον τοῦ 1918.—3) Χωρίον ἐν νομῷ τοῦ Μάρνη παρὰ τὸ Σατὼ-Τιερρύ, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τοὺς Παρισίους. Κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν τὸν Μάϊον τοῦ 1918 καὶ ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν τὸν Ἰούλιον τοῦ ἰδίου ἔτους.—4) Χωρίον καὶ δάσος, παρὰ τὸ Μαροκούρ, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Σόμ. Κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου, ἀνακατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων τῷ 1916, κατόπιν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν τὸν Μάρτιον τοῦ 1918 καὶ τέλος ὑπὸ τῶν συμμάχων τὸ φθινόπωρον τοῦ αὐτοῦ ἔτους. —Μ.

Βῶ (Veaux), ***Ἀντώνιος-Ἰωσήφ***. Γάλλος στρατηγὸς (1764—1817). Ὑπηρέτησε τὴν Ἐπανάστασιν καὶ τὸν Μ. Ναπολέοντα μετὰ γενναιότητος καὶ πίστεως. Ἐκ τῶν πρώτων ἔσπευσε πρὸς συνάντησιν τοῦ Ναπολέοντος κατὰ τὴν ἐξ Ἔλβας δραπέτευσίν του. Μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων ἐξελέγη βουλευτής. Ἀπέθανεν αὐτοκτονήσας.

—**Βῶ** (Vaux), ***Νοὲλ ντὲ Ζουρντά, κόμις ντὲ—***. Γάλλος στρατάρχης (1705—1788). Διεκρίθη κατὰ τὴν ἄμυναν τῆς Πράγας, εἰς τὴν μάχην τοῦ Φοντενουά, κατὰ τὰς πολιορκίας τοῦ Τουρναὶ καὶ τῶν Βρυξελλῶν. Τῷ 1759 ὡς ὑποστράτηγος ἠνάγκασε τὸν πρίγκιπα Φερδινάνδον νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Γοτίγγης. Τῷ 1769 ὑπέταξε τὴν ἐπαναστατήσασαν Κορσικήν. Τῷ 1783 προήχθη εἰς στρατάρχην. —Β.

—**Βὼ *ντὲ Λωναὶ*** (Veau de Launay), ***Πέτρος-Λουδοβῖκος-Ἀθανάσιος***. Γάλλος πολιτικὸς καὶ συγγραφεὺς (1751—1814). Μέλος τῆς συμβατικῆς συνελεύσεως, καθηγητὴς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ ποιητής. Συνέγραψε δράματα καὶ μίαν μελέτην: «Ἔρευναι περὶ τῶν μέσων τονώσεως τῶν τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς γλώσσης σπουδῶν». —Β.

Βωαρναὶ (Beauharnais)· βλ. Μπωαρναί.

βωβαίνω καὶ ***βουβαίνω***· δημοτ., καθιστῶ τινα βωβόν, ἄφωνον· || συνήθ. παθ. *βουβαίνομαι*· καθίσταμαι ἄφωνος, μένω ἄναυδος: «βουβάθηκα καὶ δὲν ἠμπόρεσα νὰ τοῦ πῶ τίποτε»· «ποῦ νὰ βουβαθῇς!»

Βωβενάργκ (Vauvenargues) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Μπούς-ντὺ-Ρόν. Ἔχει μέγαν πύργον τοῦ ΙΔ΄ καὶ ΙΣΤ΄ αἰῶνος, μετὰ σημαντικῶν συλλογῶν ἀρχαιοτήτων καὶ καλλιτεχνικῶν ἔργων, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε πατρικὸν φέουδον τοῦ ἠθικολόγου *Βωβενάργκ*. —Β.

Βωβενάργκ (Vauvenargues), ***Λὺκ ντὲ Κλαπιέ***, *μαρκήσιος ντὲ—*. Γάλλος ἠθικολόγος γεννηθεὶς ἐν Αἲξ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1747 ἐν Παρισίοις. Καταγόμενος ἐξ εὐγενοῦς ἀλλ' ἀπόρου οἰκογενείας, ἔτυχεν ἐλλιποῦς μορφώσεως. Εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν κατετάγη εἰς τὸν στρατόν, ἐπολέμησε δὲ καὶ διεκρίθη ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, ἀλλ' ἀσθενήσας παρῃτήθη, ὅπως στραφῇ εἰς εἰρηνικώτερον ἐπάγγελμα. Νέα ὅμως ἀσθένεια τὸν παρεμόρφωσεν, ἔβλαψε τὴν ὅρασίν του, καὶ τὸν κατέστησεν ἀνίκανον διὰ πᾶσαν ἐξωτερικὴν δρᾶσιν.

Λὺκ Βωβενάργκ.

Κατὰ τὰς μακρὰς ὥρας τῆς σχολῆς, τὰς ὁποίας τῷ παρεῖχε κατ' ἀρχὰς ὁ στρατιωτικὸς βίος, βραδύτερον δὲ αἱ ἀσθένειαι, ὁ Βωβενάργκ ἐπεδίδετο εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν συγγραφήν. Τῷ 1746 ἐδημοσίευσεν ἀνωνύμως, μίαν «Introduction à la connaissance de l' esprit humain» ἀκολουθημένην ἀπὸ τὰς «Maximes», αἵτινες καὶ τὸν κατέστησαν ἀθάνατον.

Καὶ εἰς τὴν «εἰσαγωγὴν» καὶ εἰς τὰς «γνώμας» ἐκπροσωπεῖ ἐν πολλοῖς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ αἰῶνός του· ἀφ' ἑνὸς ὅμως ἔχεται παλαιοτέρων φιλοσοφημάτων *(Πασκάλ, Μαλεβράγχιος)*, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔν τισι θεωρεῖται ὡς πρόδρομος τοῦ Ρουσσώ. Δὲν προσκυνεῖ τὴν ἰσότητα τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν πρόοδον, ὁ ἐπικουρισμὸς καὶ ἡ σκέψις τὸν ἀφίνουν ψυχρόν, ἡ δὲ ἐπιστήμη καὶ ἡ γνῶσις δὲν θεωροῦνται ὑπ' αὐτοῦ ὡς τὰ ἰσχυρότατα μέσα τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὴν ἀνύψωσίν του. Ἀντιθέτως διδάσκει ὅτι «αἱ ὑψηλαὶ ἰδέαι ἐκπηγάζουν ἀπὸ τὴν καρδίαν»· χωρὶς ὑπερβολικὴν αἰσιοδοξίαν ἢ ἀπαισιοδοξίαν εἰς τὴν ἠθικήν του ψυχολογίαν «προσπαθεῖ, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Σαὶντ-Μπέβ, νὰ συμβιβάσῃ, νὰ μετριάσῃ, νὰ χρησιμοποιήσῃ καὶ αὐτὰ τὰ πάθη τοῦ ἀνθρώπου», διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἑνότητά του καὶ τὴν ἐσωτερικήν του ἁρμονίαν. Παρὰ τὰς ἀντιθέτους πληροφορίας τοῦ Κοντορσέ, ἐπίστευσε μέχρι τοῦ θανάτου του εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ἡ γλῶσσα τοῦ Βωβενάργκ ἔχει μὲν ἐλαττώματα ὀφειλόμενα εἰς τὴν ἐλλιπῆ του μόρφωσιν, ἀλλ' εἶναι ἰσχυρὰ καὶ ἀκριβολόγος καὶ δὲν στερεῖται ποιητικῆς χάριτος. Τὸν Βωβενάργκ καθιστᾷ ἰδίως συμπαθῆ ἡ μεγάλη ἀγάπη πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὸ ὑψηλὸν αὐτῆς νόημα, διδασκομένη ἀπὸ ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος μόνον ἀπογοητεύσεις καὶ πικρίας ἐδοκίμασεν εἰς τὸν βίον του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Δευτέρα ἔκδοσις τῶν «Maximes», διωρθωμένη ὑπὸ τοῦ *Βωβενάργκ* κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ *Βολταίρου*, ἐξεδόθη τῷ 1747. Ἡ σπουδαιοτάτη καὶ διὰ τὰ ἀνέκδοτα καὶ διὰ τὸν πρόλογον τοῦ ἐκδότου *Gilbert* εἶναι ἡ γενομένη τῷ 1857 εἰς δύο τόμους. Νεωτάτη εἰς τρεῖς τόμους 1928 κ. ἑξ.—βλ. καὶ *Voltaire*, «Éloge funèbre des officiers qui sont morts dans la guerre de 1741» (1748).—*Sainte-Beuve*, «Causeries du Lundi» τ. XIV (1857).—*Prevost-Paradol*, «Études sur les moralistes français» (1865).—*Paléologue*, «Vauvenargues» (1890).— *Lenoir*, «Les historiens de l'esprit humain» (1926). Δ.

Βωβὴ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Βραχονησὶς καὶ ὕφαλος φερώνυμος τῆς Δ. ἀκτῆς τῆς Ἄνδρου (πλάτ. 37° 52′ Β, μῆκ. 24° 44′ 2/8 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1820: Andros island and Doro Channel) εἰς 1 μίλ. ΑΝΑ. τοῦ φανοῦ τοῦ λιμένος Γαυρείου. Σ. Ε. Λ.

Βωβιλλιὲ (Vauvilliers). —1) ***Ἰωάννης***. Γάλλος ἀνθρωπιστὴς (1698—1766). Ἐξέδωκε τῷ 1752 τὸ «Lexicon graecolatinum» τοῦ Σρεβέλιους. —2) ***Ἰωάννης-Φραγκῖσκος***, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ὀνομαστὸς ἑλληνιστὴς (1737—1801). Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ γαλλικοῦ κολλεγίου, μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν καὶ βραδύτερον τῆς Βουλῆς τῶν 500 τῆς 18 Φρυκτιδώρ. Προγραφεὶς κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ εἰς Ρωσίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Essais sur Pindare» (1772) καὶ μία ἔκδοσις τοῦ Σοφοκλέους (1781). —Β.

βωβός, *—ή, —όν*· κοιν. ***βουβός***· ἄφωνος, ὁ μὴ δυνάμενος νὰ ὁμιλήσῃ, κωφάλαλος.

—**βωβὰ *πρόσωπα*** *[Θέατρ.]*. Οὕτως, ἀλλὰ καὶ *κωφὰ* ἀκόμη, ἐκαλοῦντο ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἑλληνικῷ θεάτρῳ τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα χωρὶς νὰ ὁμιλῶσιν ἐνεφανίζοντο ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὑποδυόμενα τὸ πλῆθος, τοὺς θεράποντας, τὴν ἀκολουθίαν τῶν μεγάλων προσώπων, τοὺς δορυφόρους τῶν βασιλέων, ἐξ οὗ καὶ γενικῶς ὠνομάσθησαν *δορυφορήματα*. Τοιαῦτα πρόσωπα εἶναι οἱ ὑπὸ τοῦ γέροντος ἱερέως τοῦ Διὸς ἀγόμενοι νέοι πρὸ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Οἰδίποδος κατὰ τὴν πρώτην σκηνὴν τοῦ «Οἰδίποδος τυράννου», αἱ παρακολουθοῦσαι τὴν Ἰοκάστην μὲ ἀνημμένας δᾷδας θεραπαινίδες (Οἰδ. τύραν. στ. 910), οἱ ὑποδυόμενοι τοὺς ἀρεοπαγίτας ἐν ταῖς «Εὐμενίσι» τοῦ Αἰσχύλου (στ. 678 καὶ ἑφ.) καὶ ἄλλα. Ὁσάκις ὅμως ἡ ἐπὶ σκηνῆς ἐμφάνισις καὶ διαμονὴ τῶν βωβῶν προσώπων ἀπαιτεῖ καὶ σκηνικήν τινα ἱκανότητα, συντελεῖ δέ πως καὶ εἰς τὴν πρόοδον τῆς δράσεως, τὰ πρόσωπα ταῦτα, τὰ ὁποῖα σήμερον οἱ Γάλλοι ὀνομάζουν διὰ τῆς γενικῆς ὀνομασίας figuration intelligente, καλοῦνται παραχορηγήματα (βλ. λ.). Τοιαῦτα *βωβὰ πρόσωπα* ἢ παραχορηγήματα ἦσαν ὁ Πυλάδης ἐν τῇ «Ἠλέκτρᾳ» τοῦ Σοφοκλέους, ἡ Ἰσμήνη καὶ ἡ Ἀντιγόνη ἐν τῷ «Οἰδίποδι τυράννῳ» τοῦ αὐτοῦ (στ. 1471), ἡ θυγάτηρ τοῦ Τειρεσίου Μαντὼ ἐν ταῖς «Φοινίσσαις» τοῦ Εὐριπίδου (στ. 834) καὶ ἄλλα.

Τὰ βωβὰ πρόσωπα ἐν τῷ σημερινῷ θεάτρῳ καλοῦνται γενικῶς *κομπάρσοι* (ἐκ τοῦ ἰταλ. comparsa), οἵτινες ὅμως δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται μὲ τοὺς *κορίστας* τῶν μελοδραμάτων, καθόσον οἱ τελευταῖοι οὗτοι δὲν εἶναι βωβὰ πρόσωπα. Συνώνυμος τοῦ κομπάρσου, παρὰ τοῖς Γάλλοις εἶναι καὶ ὁ figurant, ἀλλὰ διὰ μὲν τῆς πρώτης ὀνομασίας καλοῦσι τὰ βωβὰ πρόσωπα τῶν μεγάλων θεάτρων, διὰ δὲ τῆς δευτέρας τὸ τῶν δευτερευόντων. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη διάκρισις δὲν τηρεῖται καὶ πολὺ αὐστηρῶς.

Κατὰ τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα, οἱ γαλλικοὶ θίασοι, λόγῳ οἰκονομίας, ἀντικαθίστων τοὺς κομπάρσους διὰ χονδροειδῶν εἰκόνων, «par de grossières toiles peintes» (*E. Roy*, La vie et le œuvres de Charles Sorel). Εἰδικῶς ὁ Ed. Fournier ἀναφέρει («Chansons de Gaultier Garguille») ὅτι κατὰ τὴν τετάρτην πρᾶξιν τοῦ δράματος «Ὁ θάνατος τοῦ Κύρου», ὅταν ἡ Τόμυρις κραυγάζει: «Βοήθειαν, στρατιῶται!» εὐθὺς ἀμέσως κατῆλθε σκηνογραφία παριστῶσα στρατιώτας διερχομένους γέφυραν. Ἀνάλογόν τι συνέβαινεν ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις κατὰ τοὺς μακεδονικοὺς χρόνους, ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἐξαντληθῆ οἰκονομικῶς καὶ ἡ χορηγία (βλ. λ.) ἔχασε τὴν παλαιάν της λαμπρότητα. Διὰ νὰ ἀποφεύγουν οἱ χορηγοὶ τὰς μεγάλας δαπάνας, αἵτινες ἐχρειάζοντο διὰ τὴν διατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν χορευτῶν, ἀντικατέστησαν τὰς τελευταίας σειρὰς τῶν χορῶν διὰ κομπάρσων, οἵτινες ἐκίνουν μόνον τὰ χείλη των χωρὶς νὰ ψάλλωσι. Τὴν πανουργίαν δ' αὐτὴν ὑπαινίσσεται ὁ Μένανδρος (ἀποσπάσμ. σελ. 61, ἔκδ. Meinecke) λέγων:

> «ὥσπερ τῶν χόρων,
> οὐ πάντες ᾄδουσ' ἀλλ' ἄφωνοι δύο τινὲς
> ἢ τρεῖς παρεστήκασι πάντων ἔσχατοι
> εἰς τὸν ἀριθμόν...»

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Βωβός, ***Δημήτριος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Πύργου τῆς Ἠλείας ἀναδειχθεὶς τῷ 1823 χιλίαρχος καὶ μετασχὼν τοῦ Ἀγῶνος ἐπὶ κεφαλῆς πολλῶν συμπολιτῶν του. Τ. Χ. Κ.

βωβότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις βωβός, ἀφωνία.

Βωβοῦσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ τῆς Ἠπείρου ἀποτελοῦν ὁμώνυμον κοινότητα ἀριθμοῦσαν (1928) 387 κατοίκους, ἅπαντας βλαχοφώνους. Κεῖται ἐντὸς πευκοφύτου ἐκτάσεως καὶ διαρρέεται ὑπὸ τοῦ Ἀώου ποταμοῦ. Οἱ κάτοικοι, ὑψηλόσωμοι καὶ στιβαροί, ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ὑλοτομίαν καὶ ξυλεμπορίαν. Μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἦτο μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας κοινότητας τοῦ Ζαγορίου. Ἔκτοτε, συνεπείᾳ τῆς λῃστείας, πολλοὶ μετῴκησαν παρὰ τὰς Σέρρας. Ἄνωθεν αὐτῆς ἐκτείνεται πυκνότατον καὶ παρθένον δάσος, ἡ *Βαλιακάρδα*. Ἔχει δημ. σχολεῖον καὶ νηπιαγωγεῖον, ἀστυνομ. σταθμόν, ταχυδρομεῖον καὶ τηλεφωνεῖον. Ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα ἔχει συστήσει αὐτόθι ρουμανικὸν σχολεῖον, εἰς ὃ κατώρθωσε νὰ φοιτοῦν δωρεὰν ἄπορά τινα τέκνα. Χ. Ι. Σ.

βωδεβὶλ (τὸ) *[Θεατρ.]*· βλ. βωντβίλ.

βωδεκὲν (baudequin). Κάλυμμα βιβλίου ἐκ κεντημένου διὰ χρυσῶν κλωστῶν μεταξωτοῦ, ἐπινοηθὲν ὑπὸ τῶν κεντητῶν τῆς Βαγδάτης. Δ. Π. Κ.

βῶδι, ***βωδήσιος*** κτλ.· κακὴ γραφὴ ἀντὶ βόϊδι, βοϊδάκι κτλ. (βλ. λ.).

βωδισσερίτης (ὁ) (Baudisserit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι *ὑδρομαγνησίτης* καὶ *μαγνησίτης* διαπεποτισμένοι μὲ οὐσίαν *ὀπαλλίου*. Παρουσιάζεται εἰς χειροπληθεῖς, στιφρὰς ἢ γαιώδεις μάζας, εἰς τὸ Baldissero τοῦ Πεδεμοντίου. Γ. Κ. Γ.

Βὼζ (Vauge), ***Ζὶλλ***. Γάλλος θεολόγος (1670—1739). Ἐδίδαξε θεολογίαν ἐν Γρενόβλῃ καὶ συνέγραψε πλὴν ἄλλων «Κατήχησιν τῆς Γρενόβλης», πολλάκις ἀνατυπωθεῖσαν. —Β.

Βωζάνης, ***Βράνος***. Ἕλλην διδάσκαλος τοῦ ὑποδούλου γένους κατὰ τὸν ΙΘ΄ αἰῶνα, γεννηθεὶς τῷ 1846 ἐν Γρεβενητίῳ τοῦ Ζαγορίου. Ἔχων ἔμφυτον πρὸς τὰ γράμματα ζῆλον, ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα ἐν τῇ γενετείρᾳ του, ὑποστηριχθεὶς δὲ εἶτα ὑλικῶς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἀπολλωνιάδος Χριστοφόρου, θείου του πρὸς πατρός, ἐκτιμήσαντος τὴν μεγάλην αὐτοῦ φιλομάθειαν, ἀπεστάλη, δωδεκαετὴς μόλις, εἰς Ἰωάννινα, δεκαεπταετὴς δὲ μετέβη εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἐνεγράφη εἰς τὴν Ριζάρειον Σχολὴν (1862). Ἀποπερατώσας μετὰ πενταετίαν (1867) τὰς ἐν αὐτῇ σπουδάς του, καθ' ἃς διεκρίθη ἐπὶ ἐξαιρετικῇ φιλομαθείᾳ, ἐπορεύθη εἰς Σμύρνην, ἔνθα διωρίσθη διδάσκαλος τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῇ ἐκεῖ γαλλικῇ πρακτικῇ σχολῇ, τῇ λειτουργούσῃ τότε ὑπὸ τὴν αἰγίδα γερμανικῆς ἑταιρείας τῆς Δυσσελδόρφης.

Οἱ ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ Γερμανοὶ συνάδελφοί του

Digitized by Google

Βωζάνη ἐκτιμήσαντες τὸν ἀδαμάντινον χαρακτῆρά του καὶ τὴν ἄσβεστον δίψαν του πρὸς ἀνωτέρας σπουδάς, συνέστησαν τὸν νεαρὸν Ἠπειρώτην εἰς τὸν διευθυντὴν τῆς ὑποστηριζούσης τὴν εἰρημένην σχολὴν γερμανικῆς ἑταιρείας, ὅστις ὑπεσχέθη νὰ προκαταβαλῃ ὑπὸ τύπον δανείου τὸ διὰ τὴν ἐν Γερμανίᾳ πανεπιστημιακὴν φοίτησίν του ἀναγκαιοῦν ποσόν. Οὕτως ὁ Βωζάνης μετέβαινε πλήρης ἐνθουσιασμοῦ εἰς Χάλλην τῆς Γερμανίας κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1871 καὶ ἐγγραφεὶς εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ἅμα καὶ θεολογικὴν σχολὴν τοῦ ἐκεῖ πανεπιστημίου, ἔδειξεν ἄμεμπτον συμπεριφορὰν ἐν τῷ φοιτητικῷ βίῳ του, καὶ ἐν ἔτει 1873, ὑποβαλὼν τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ καθ' Ὅμηρον Παλλὰς Ἀθήνη» ἐναίσιμον διατριβήν του, ἐν ᾗ διαφαίνεται τὸ ἐκλεκτικὸν καὶ κριτικώτατον πνεῦμά του, ἔτυχε θρισμβευτικῶς τοῦ τίτλου τοῦ διδάκτορος τῆς θεολογίας καὶ φιλοσοφίας. Ἐπιστρέψας ἐκ Γερμανίας διετέλεσε γυμνασιάρχης ἐν Σέρραις, Μοναστηρίῳ, Τραπεζοῦντι καὶ Κυδωνίαις. Εἶτα, ἐλθὼν ἐν ἔτει 1879 εἰς Κωνσταντινούπολιν, διωρίσθη ὑποδιευθυντὴς τῆς ἐν Χάλκῃ ἐμπορικῆς σχολῆς. Μετὰ βραχεῖαν δ' ἐκεῖ ὑπηρεσίαν ἐγκαταστὰς ὁριστικῶς εἰς Πέραν, ἔνθα κατεῖχε τότε τὰ σκῆπτρα ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τὸ Ἠπειρωτικὸν στοιχεῖον, προεξάρχοντος ἐν μὲν τοῖς γράμμασι τοῦ ἀειμνήστου Κωνσταντίνου Ἡρακλέους Βασιάδου, ἐν δὲ τῇ ἐμπορίᾳ τοῦ ἀλησμονήτου ἐθνικοῦ εὐεργέτου Χρηστάκη Ζωγράφου, διωρίσθη διδάσκαλος τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῷ ἐκεῖ λειτουργοῦντι ἑλληνικῷ λυκείῳ, ὡς καὶ ἐν τῷ Ζαππείῳ παρθεναγωγείῳ καὶ ἐν τῷ ἐξέχοντι τότε ἐν Πέραν ἰδιωτικῷ ἑλληνικῷ ἐκπαιδευτηρίῳ τοῦ Βασματίδου. Ἦτο δὲ τόση ἡ φήμη τοῦ σοφοῦ ἀνδρός, ὥστε καὶ αἱ διευθύνσεις τῶν δύο τότε ἀρίστων γαλλικῶν διδακτηρίων, τοῦ λυκείου τοῦ Faure καὶ τοῦ παρθεναγωγείου τῆς Devaux, ἐν τοῖς ὁποίοις ἐσπούδαζον τὰ τέκνα τῆς ἐκλεκτῆς διεθνοῦς κοινωνίας τοῦ Πέραν, ὡς καὶ ἡ ἐφορεία τοῦ ἀρμενοκαθολικοῦ κολλεγίου βραδύτερον, εἶχον ἀναθέσει εἰς τὸν Βωζάνην τὴν διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἦτο δὲ ὁ Βωζάνης οὐ μόνον διδάσκαλος ὀνομαστός, συνδυάζων θαυμασίως σπανίαν ἠθικὴν ἐπιβολὴν μετ' ἀγαθωτάτου ἤθους, ἀλλὰ καὶ συγγραφεὺς δοκιμώτατος, ῥήτωρ δ' ἔτι, ὡς μαρτυρεῖ πληθὺς ὡραίων διαλέξεών του, ἐκφωνηθεισῶν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ δημοσιευθεισῶν ἐν τῷ πανηγυρικῷ τεύχει τῆς πεντηκονταετηρίδος αὐτοῦ.

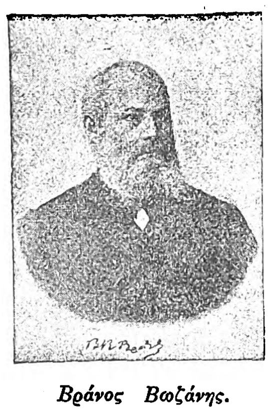

Βράνος Βωζάνης.

Ἀλλ' ἡ ἐθνωφελὴς δρᾶσις τοῦ σοφοῦ Ἠπειρώτου ἀνεκόπη διὰ τοῦ προώρου θανάτου του, ἐπελθόντος τῷ 1895, ἐν ἡλικίᾳ μόλις 49 ἐτῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Περ. Βιζουκίδου* «Βράνος Βωζάνης» (Μελέτη δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ βιογραφικῷ παραρτήματι τῶν «Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν» τοῦ ἔτους 1927). Ἡ *αὐτοβιογραφία* τοῦ Βωζάνη λατινιστὶ γεγραμμένη διὰ βραχέων καὶ συνημμένη εἰς τὴν προμνημονευθεῖσαν ἐναίσιμον διατριβὴν αὐτοῦ.

Κ. Μ. ΜΕΚΙΟΣ

Βωζελὰ (Vaugelas), ***Κλαύδιος - Φάβρ ντὲ***—. Διάσημος Γάλλος γραμματικὸς (1585—1650). Ἐχρημάτισε κλειδοῦχος τοῦ δουκὸς Ὀρλεάνης Γάστωνος. Καθ' ὅλον του τὸν βίον εἰργάσθη μετὰ πάθους εἰς τὴν ἀποκάθαρσιν τῆς γραφομένης γαλλικῆς καὶ συνέγραψε τὰς περιφήμους του «Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς γαλλικῆς γλώσσης» (1647), δι' ἃς ἐπωνομάσθη «Μαντεῖον» αὐτῆς. Ὁ Ρισελιὲ ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν τὴν διεύθυνσιν τοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας. Ἐφρόνει, ὅτι μία κακὴ σκέψις βλάπτει ὀλιγώτερον μιᾶς κακῆς (ἀδοκίμου) λέξεως. Εἰς τὴν διόρθωσιν τῆς γαλλικῆς γλώσσης εἶχεν ὁδηγούς του τοὺς κλασσικοὺς Γάλλους συγγραφεῖς, οὐδὲν προσθεὶς ἰδίας του ἐφευρέσεως. —Β.

Βωζουὰ (Vaugeois), ***Ἰωάννης - Φραγκῖσκος.*** Γάλλος ἀρχαιοδίφης (1752—1839). Ἐχρημάτισε κατ' ἀρχὰς βικάριος καὶ κατόπιν δικαστικός. Ἀφοσιωθεὶς εἰς ἀρχαιοδιφικὰς μελέτας, ἐδημοσίευσε πολλὰ ἐν «Bulletin de la Société des antiquaires de France». —Β.

Βωκανσὸν (Vaucanson), ***Ἰάκωβος ντὲ***—. Γάλλος μηχανικὸς (1709—1782), γνωστὸς ἰδίως διὰ τὰ περίφημα αὐτόματα, τὰ ὁποῖα κατεσκεύασε, κινήσας τὸν θαυμασμὸν ὄχι μόνον τῶν συμπατριωτῶν του ἀλλὰ καὶ τῆς Εὐρώπης ὅλης κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Ἀπὸ τῶν παιδικῶν του ἤδη χρόνων ὁ Βωκανσὸν εἶχε δείξει ἐξαιρετικὴν μηχανικὴν ἰδιοφυΐαν, διηγοῦνται δὲ ὅτι εἰς ἡλικίαν 12 ἐτῶν εἶχε συνθέσει ὡρολόγιον ἰδικῆς του ἐπινοήσεως καὶ ὅτι παίζων μὲ τοὺς ὁμηλίκους του κατεσκεύαζεν ὁμοιώματα ἀνθρώπων κινούμενα καὶ βαδίζοντα. Βραδύτερον ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἀνατομίας, τῆς μηχανικῆς καὶ τῆς μουσικῆς, τὰς δὲ γνώσεις του ἐπὶ τῶν τριῶν τούτων κλάδων ἐχρησιμοποίησε θαυμασίως διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν περιωνύμων αὐτομάτων του, τοῦ «φλαουτίστα», τῆς «πάπιας», τῆς «ἐχίδνης» κ. ἄ. (περὶ ὧν βλ. ἐν λ. *αὐτόματα*, τ. ΣΤ', σ. 279 α' κ. ἑ.). Γενόμενος βραδύτερον ἐπόπτης τῶν μεταξουργικῶν ἐργοστασίων τῆς Γαλλίας, δὲν ἐβράδυνε νὰ τελειοποιήσῃ πλεῖστα ἐκ τῶν ἐν τῇ βιομηχανίᾳ ταύτῃ χρησιμοποιουμένων μηχανημάτων, κατὰ τρόπον ἁπλουστεύοντα τὴν ἐργασίαν καὶ αὐξάνοντα τὴν ἀπόδοσιν. Ἐκ τούτου προεκλήθη ἐξέγερσις τῶν ἐργατῶν τῶν μεταξουργείων τῆς Λυὼν ἐναντίον τοῦ ἐφευρέτου, οὗτος δὲ πρὸς ἐκδίκησιν κατεσκεύασε μηχανήν, ἥτις περιστρεφομένη ἀπὸ ἕνα ὄνον ὕφαινεν ἀφ' ἑαυτῆς ἀνθοποίκιλτον μεταξωτὸν ὕφασμα. Ἀπὸ τοῦ 1746 ὁ Βωκανσὸν ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων. Ἀποθνήσκων ἐκληροδότησε τὰ αὐτόματά του εἰς τὴν βασίλισσαν, παραδόξως ὅμως τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν διεσπάρησαν τῇδε κἀκεῖσε, ἄλλα ἀπολεσθέντα καὶ ἄλλα διασωθέντα εἰς διάφορα μουσεῖα τῆς Γερμανίας ἰδίως καὶ ἄλλων χωρῶν.

Ἰάκωβος Βωκανσόν.

Βώκαρος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. —1) Ποταμὸς τῆς νήσου Σαλαμῖνος, λεγόμενος ὑπὸ τοῦ Στράβωνος *Βωκαλίας*, πιθανῶς ὁ κατὰ τὸ ΝΔ μέρος αὐτῆς χείμαρρος. —2) Ποταμὸς τῆς Κύπρου, ὁ νῦν καλούμενος *Διόριζος*, ὅστις πηγάζων ἐκ τῆς ΝΔ πλευρᾶς τοῦ ὄρους Ὀλύμπου, ἐκβάλλει διὰ πολλῶν στομίων παρὰ τὸν ὅρμον τῆς Παλαιπάφου, πρὸς δυσμὰς καὶ πλησίον τῆς πόλεως ταύτης. Ι.Σ.Σ.

βωκελινίτης (ὁ) (Vauquelinit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι φοινικίτης (βλ. λ.), περιέχον 10—11% ὀξειδίου τοῦ χαλκοῦ (CuO)· παρουσιάζεται ὡς χειροπληθής, στιφρός, ἢ εἰς νεφροειδῆ σχήματα μὲ χρῶμα πράσινον. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι ἀναμεμιγμένος μὲ πυρομορφίτην, καὶ ὡς ἐκ τούτου καλεῖται καὶ *φωσφοροχρωμίτης*. Εὑρίσκεται εἰς τὸ Beresowsk τῶν Οὐραλίων. Οἱ ἐπ' αὐτοῦ ἐπικαθήμενοι τραπεζοειδεῖς μονοκλινεῖς μελανοπράσινοι κρύσταλλοι, καὶ οἱ ὁποῖοι ἐθεωροῦντο πρότερον ὡς κρυσταλλικὸς βωκελινίτης, εἶναι χαλκομιγὲς διπλοῦν ἅλας χρωμικοῦ μολύβδου καὶ φωσφορικοῦ μολύβδου, καλούμενον λαξμαννίτης (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

Βωκλὲν (Vauquelin). Γάλλος ναυτικὸς (1726—1763). Δεκαετὴς εἰσῆλθεν εἰς τὸ ναυτικὸν καὶ ἐξετέλεσε πολλὰς ἀποστολὰς ἐπιτυχεῖς κατὰ τὸν μετὰ τῆς Ἀγγλίας πόλεμον. Ἰδίως διεκρίθη κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κεμπὲκ (Καναδᾶ), ὅπου κατώρθωσεν ἐπὶ κεφαλῆς τριῶν φρεγατῶν ν' ἀναπλεύσῃ τὸν ποταμὸν Σαὶν - Λωρὰν καὶ νὰ βοηθήσῃ τὴν πόλιν. Ἀλλὰ βραδύτερον, πρὸ τῆς ἀπειλῆς τῆς παραδόσεως, ἀπεφάσισε νὰ σώσῃ τὰ πλοῖά του διασπῶν τὴν ζώνην τῶν ἀγγλικῶν, ἅτινα ἦσαν τριπλάσια τὸν ἀριθμόν. Μετὰ ἡρωϊκὴν ματαίαν προσπάθειαν ἐπέτρεψεν εἰς τὰ πληρώματά του νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰς λέμβους, ἐνῷ αὐτὸς μείνας μόνος ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν φρεγάταν του. Οἱ Ἄγγλοι τὸν ἔσωσαν διὰ τῆς βίας. Διὰ τὸ κατόρθωμά του τοῦτο προήχθη εἰς πλοίαρχον, ἐνῷ δὲν ἦτο εὐγενής. Ἐδολοφονήθη βραδύτερον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του ἐντὸς τῆς ἐν Παρισίοις οἰκίας του. —Β.

— **Βωκλὲν** (Vauquelin), ***Ἰωάννης, ντὲ λὰ Φρεναί.*** Γάλλος εὐπατρίδης καὶ ποιητής, γεννηθεὶς τῷ 1536 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1606 ἢ 1608. Τῷ 1572 διωρίσθη βασιλικὸς τοποτηρητής, τῷ 1588 μέλος τῶν τάξεων ἐν Μπλουᾶ καὶ τῷ 1594 πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου ἐν Καέν. Παρουσιάσθη διὰ πρώτην φορὰν ὡς συγγραφεὺς τῷ 1555 διὰ τῶν «Foresteries». Κατὰ πρόσκλησιν τοῦ βασιλέως Ἑρρίκου τοῦ Γ' ἤρχισε τῷ 1574 νὰ συντάσσῃ τὴν «Ποιητικὴν τέχνην», ἣν ἐπεράτωσε τῷ 1589, ἐδημοσιεύθη δ' αὕτη τῷ 1605. Ἐπὶ πλέον ὁ Βωκλὲν συνέταξε πέντε βιβλία σατιρῶν. Τὸ ποιητικόν του στάδιον ἤρχισε συγχρόνως μὲ τὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Πλειάδος *Πέτρου Ρονσάρ*, ὑπετάχθη δὲ σχεδὸν δουλοπρεπῶς εἰς τὰ δόγματα τῆς σχολῆς ταύτης, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσῃ νὰ ἀνέλθῃ πέραν τοῦ μετρίου. Εἰς τὴν «Ποιητικήν» του προσεπάθησε νὰ ἐκφράσῃ τὰς κυριαρχούσας εἰς τοὺς ποιητὰς τῆς Πλειάδος ἀντιλήψεις, ἀλλ' ἀνεπαισθήτως ἐμετρίασε τὰς ἀξιώσεις καὶ τὰ δόγματα τῆς σχολῆς, ἐπενεγκὼν ἱκανὰς τροποποιήσεις εἰς ταύτας. Τὰ ἔργα τοῦ Βωκλὲν ἐξεδόθησαν διὰ πρώτην φορὰν ἐν Καὲν τῷ 1605 ὑπὸ τὸν τίτλον «Διάφοροι ποιήσεις», διὰ δευτέραν δὲ φορὰν εἰς δύο τόμους ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον καὶ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1869· ἡ «Ποιητικὴ τέχνη» ἐξεδόθη τῷ 1885 ὑπὸ τοῦ οἴκου Garnier ἐν Παρισίοις. Ι. Μ. Π.

— **Βωκλὲν** (Vauquelin), ***Λουδοβῖκος-Νικόλαος.*** Γάλλος χημικὸς (1763—1829). Γεννηθεὶς ἐκ πτωχῶν γονέων διῆλθε τὰ νεανικά του ἔτη ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ, μετερχόμενος διάφορα ἐπαγγέλματα διὰ νὰ συντηρηθῇ καὶ ἐπιδιδόμενος συγχρόνως, ἄνευ διδασκάλων, εἰς σπουδὴν τῆς χημείας, πρὸς τὴν ὁποίαν ᾐσθάνετο ἀκατανίκητον κλίσιν. Ὁ φαρμακοποιὸς Σεραδὰμ θαυμάσας τὴν ἐπίδοσίν του τὸν συνέστησεν εἴς τινα συγγενῆ του ὀνόματι Φουρκροά, ὅστις τὸν συνέτρεξε νὰ μορφωθῇ πλειότερον καὶ νὰ γίνῃ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν καὶ καθηγητὴς τοῦ Πολυτεχνείου (1795). Μετὰ τοῦ Φουρκρουὰ ὁ Βωκλὲν συνέγραψε πλεῖστα ἔργα ἀναγόμενα εἰς τὴν ἐπιστήμην τῆς χημείας. Τὰ πειράματά του εἰς τὴν Ἀκαδημίαν (1791) ἀπέδειξαν ὅτι ἡ ἀναπνοὴ τῶν ἐντόμων καὶ τῶν λευκοαίμων ζῴων ἔχει ἐπὶ τῆς ἀτμοσφαίρας τὴν αὐτὴν ἐπίδρασιν, οἵαν καὶ ἡ ἀναπνοὴ τῶν λοιπῶν ζῴων. Εἰς τὴν ὀργανικὴν ἰδίᾳ χημείαν ὁ Βωκλὲν ἐθριάμβευσεν, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς παρ' αὐτοῦ γενομένης ἀνακαλύψεως τοῦ χρωμίου καὶ τῆς γλυκίνης. Συνέταξεν ὡσαύτως λεξικὸν τῆς χημείας καὶ μεταλλουργίας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1790 ἕως 1833 συνέγραψε 376 μελέτας. Κ. Ι. Ν.

Λουδοβῖκος-Νικόλαος Βωκλέν.

— **Βωκλὲν - ντὲζ - Ὑβτὼ** (Vauquelin - des - Yveteaux), ***Νικόλαος.*** Γάλλος ποιητὴς (1570—1649), υἱὸς τοῦ *Βωκλὲν ντὲ λὰ Φρεναὶ* (βλ. ἀνωτ.). Ἐχρημάτισε διδάσκαλος τοῦ δουκὸς τῆς Βανδώμης, φυσικοῦ υἱοῦ τοῦ Ἑρρίκου Δ', χάριν τοῦ ὁποίου συνέθεσε τὸ ποίημα «Institution du Prince». Βραδύτερον ἐγένετο διδάσκαλος τοῦ δελφῖνος (μέλλοντος Λουδοβίκου ΙΓ'), ἀλλὰ λόγῳ τῶν ἀκολάστων ἠθῶν του ἀπεπέμφθη τῆς αὐλῆς. Ἐπικούρειος τὴν σκέψιν, διῆγε βίον ἰδιότροπον καὶ ἔκλυτον ἐν τῇ οἰκίᾳ του τοῦ προαστείου Σαὶντ - Ὀνορέ, ἔνθα μετημφιεσμένος εἰς ἀρχαῖον σάτυρον ἢ Κελάδωνα ἡγεῖτο εὐθύμου συντροφίας βουκόλων ταινιοφορούντων καὶ ποιμενίδων ἐψιμυθιωμένων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ ἀοπίστρια τῶν δρόμων Ντυποΐ, ἣν καὶ ἐνυμφεύθη. Οἱ στίχοι του, εὔκολοι καὶ ἐλαφροί, σπανίως ἀνέρχονται ὑπεράνω τοῦ μετρίου. Ἐν τῇ συλλογῇ του «Delices de la poésie française» ὑπάρχει σοννέτον, ἔνθα ἐκτίθεται ἡ ἐπικούρειος φιλοσοφία του. —Β.

Βωκλὺζ (Vaucluse) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς Γαλλίας ἐν Προβηγκίᾳ, ὀνομασθεὶς οὕτως ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς περιφήμου *κρήνης τοῦ Βωκλύζ*, τὴν ὁποίαν ἐξύμνησεν ὁ Πετράρχης. Ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ νομοῦ τοῦ Ντρόμ, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ νομοῦ τῶν Κάτω Ἄλπεων, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Μπουςντὺ-Ρόν, καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ νομοῦ τοῦ Γκάρ. Ἔχει ἐπιφάνειαν 3578 τετραγ. χιλιομέτρων καὶ 219.602 κατοίκους. Πρωτεύουσα αὐτοῦ εἶναι ἡ Ἀβινιόν. Ὁ νομὸς τοῦ Βωκλὺζ περιλαμβάνει εὐρεῖαν πεδιάδα, ἐν τῇ ὁποίᾳ ῥέει ὁ Ροδανὸς καὶ ὁ Ντυράνς. μετὰ τῶν παραποτάμων αὐτῶν Ἐύγκ, Οὐβέζ, Μέντ, Νέκ, Καλαβὸν καὶ Λέζ· τὴν πεδιάδα ταύτην διασχίζουν πρὸς Α. αἱ ὀροσειραὶ τοῦ Βαντὸν (ὕψους 1.926 μ.), καὶ τὰ ὀροπέδια τοῦ Βωκλὺζ (1242 μ.) καὶ τοῦ Λουμπερὸν (1125 μ.).

Τὸ κλῖμα τοῦ νομοῦ εἶναι μεσογειακόν, τὸ δὲ ἔδαφος γόνιμον, μὲ ἀκμάζουσαν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν, παράγον σιτηρά, λαχανικὰ καὶ πρώϊμα ὀπωρικά. Καλλιεργεῖται ἐπίσης ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαία, αἱ δὲ κλιτύες τῶν ὀρέων εἶναι πλήρεις δασῶν. Ὑπάρχουν δὲ καὶ μεταλλεῖα γαιανθράκων, λιγνίτου, καὶ σιδήρου καὶ μεταλλικαὶ πηγαί. Ἡ βιομηχανία εἶναι ἐπίσης ἀνεπτυγμένη, μετὰ πολλῶν ἐργοστασίων κονσερβῶν, ἐλαιουργείων, ἀτμομύλων, χαρτοποιείων, κλωστηρίων, ἐργαστασίων κεραμικῆς καὶ ζαχαροπλαστικῆς κ. τ. λ.

Πλὴν τῶν φυσικῶν ἀξιοθεάτων μερῶν, ὅπως εἶναι ἡ πηγὴ τοῦ Σὸργκ (κρήνη τῆς *Βωκλύζ*), ὁ νομὸς περιλαμβάνει σημαντικὸν ἀρχαιολογικὸν πλοῦτον καὶ ἱστορικὰ ἐρείπια καὶ μνημεῖα παντὸς εἴδους: γεφύρας, ὑδραγωγεῖα, θριαμβευτικὰς ἁψῖδας καὶ θέατρα (ἰδίως τὸ θέατρον τῆς Ὀράγγης, ὅπου ἐπαίχθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀρχαῖα ἑλληνικὰ δράματα). Τὰ περισσότερα τῶν μνημείων τούτων εἶναι ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς. Μ. Δ. Β.

βωκλύζιοι ***πηγαί.*** Οὕτω καλοῦνται ἐκ τῆς *κρήνης τοῦ* Βωκλὺζ (βλ. ἀνωτ.) αἱ καρστικαὶ πηγαί, τὰς ὁποίας ἐν Ἑλλάδι ὀνομάζομεν συνήθως *κεφαλάρια* (βλ. καρστικὸν *ὕδωρ*). Γ. Κ. Γ.

βωκόβιος ***βαθμὶς*** (Waucobian) *[Γεωλογ.]* βλ. γεωργιάνιος *βαθμίς*. Γ. Κ. Γ.

Digitized by Google

Βῶκος. Ὄνομα ἑλληνικῆς ναυτικῆς οἰκογενείας, ἐν Ὕδρᾳ ἐγκατεστημένης, ἧς σπουδαιότεροι γόνοι εἶναι οἱ ἑξῆς: —1) ***Ἀναστάσιος***. Ὑποπλοίαρχος διακριθεὶς κατὰ τοὺς ἀποκλεισμοὺς τῆς Καρύστου, τῆς Κασσάνδρας, τοῦ Ὠρωποῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους. —2) ***Δημήτριος***. Ὑπηρέτησε παρὰ τῷ ναυάρχῳ Ἀνδρέᾳ Μιαούλῃ εἰς ἐμπιστευτικὴν θέσιν. —3) ***Κωνσταντῖνος***. Ὑποπλοίαρχος ὑπὸ τοὺς Γ. Σαχίνην, Ἠ. Γιῶρτζον, Ε. Μιαούλην. —4) ***Γκίκας***. Ὑπηρέτησεν ἐπὶ τοῦ πυρπολικοῦ τοῦ Ματρόζου και τῆς κορβέτας τοῦ Σαχίνη. —5) ***Ἀλέξιος***. Ὑπηρέτησεν ἐπὶ τοῦ πολεμικοῦ «Ὀδυσσεύς».—6) ***Ἀντώνιος***. Ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Ἰ. Δ. Ζάκαν.— 7) ***Δημήτριος Γιωργάκη***. Πλοίαρχος εἰς τὸ βρίκιον «Ἄρης», ἀποθανὼν τῷ 1824. —8) ***Ἀνδρέας***. Πυρπολητὴς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος.— 9) ***Ἀντώνιος***. Πυρπολητὴς πυρπολήσας τῷ 1825 ἐν Σούδᾳ μίαν τουρκικὴν κορβέταν. Ὑπῆρξε καὶ κυβερνήτης τῆς «Στυγὸς» καὶ τῆς «Τισιφόνης» καὶ ἐξεστράτευσεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν. —10) ***Θεοδωράκης***. Συγγενὴς τοῦ Ἀνδρέου καὶ τοῦ Ἀντωνίου, διάσημος πυρπολητής, δράσας εἰς τὰ ὕδατα τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Σμύρνης καὶ τῶν Ψαρῶν. Ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐντὸς τοῦ πλοίου του εἰς Γλαρέντζαν τῷ 1825, ἀφοῦ πρῶτον ἀπεκόπησαν αἱ χεῖρές του.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω τὸ ἐπίθετον *Βῶκος* ἔφερε καὶ ὁ πατὴρ τοῦ ***Ἀνδρέου*** Μιαούλη (βλ. λ.) ***Δημήτριος***, κατελθὼν ἐξ Εὐβοίας κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὀρλὼφ εἰς Ὕδραν. —Β.

—**Βῶκος**, ***Γεράσιμος***. Ἕλλην λόγιος, λογοτέχνης καὶ ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Πάτραις τῷ 1868 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1927. Νεώτατος ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφιαν, διεκρίθη δὲ ὡς χρονογράφος καὶ ἀρθρογράφος εἰς τὰ ἐγκυροτέρας καθημερινὰς ἀθηναϊκας ἐφημερίδας. Ἔγραψε πολλὰς μελέτας φιλολογικὰ καὶ αἰσθητικάς, πρὸς δὲ μυθιστορήματα καὶ διηγήματα εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά. Καὶ αὐτοτελῶς δ' ἐδημοσιευσε βιβλία ποικίλου φιλολογικοῦ περιεχομένου, ἐκ τῶν ὁποίων ἄξια μνείας τὰ λογοτεχνικά: «Ὁ κύριος Πρόεδρος», μυθιστόρημα (Ἀθῆναι 1893), «Ἡ κατοχή», ἱστορικὸν μυθιστόρημα (Ἀθῆναι 1905), «Ἑλληνικαὶ συμφωνίαι» (Ἀθῆναι 1916), «Διηγήματα», σειρὰ Α' (Ἀθῆναι 1923), «Ἐκτοπισμένος καὶ ἄλλα διηγήματα» (Ἀθῆναι 1923), «Ἡ κατοχή», «Τὸ εἰκοσιένα», «Ἡ μεγάλη Ἰδέα», δράματα (Ἀθῆναι 1909), καὶ τὰ αἰσθητικά: «Ἡ Ζωγραφική» καὶ «Ἡ Γλυπτική». Ἐπ' ἐσχάτων δέ, τῷ 1927, μικρὸν πρὸ τῆς τελευτῆς του, ἐξέδωκεν ἐν Παρισίοις τὰ «Esquisses Grecques», ἔνθα ἀνεδημοσίευσε τὰς ἑξῆς προγενεστέρας του δημοσιεύσεις: «Phidias et Socrate, Comment Socrate qualifie Homère», «Homère inspirateur des artistes anciens grecs», «L' art avant Phidias», «Les idées théosophiques de Socrate», «Les mythes anciens Grecs sur l' immortalité de l' âme», «Les idées de Socrate sur la mort». Ὁ Βῶκος ἐγένετο ἱδρυτὴς καὶ διευθυντὴς τῶν φιλολογικῶν περιοδικῶν: «Τὸ περιοδικόν μας», δεκαπενθημέρου, ἐκδοθέντος ἐν Πειραιεῖ τῷ 1900, καὶ «Ὁ καλλιτέχνης» ἐκδοθέντος ἐν Ἀθήναις 1910—1912 καὶ ἀποτελοῦντος τρεῖς τόμους. Διὰ τῶν περιοδικῶν τούτων, καὶ ἰδίως τοῦ δευτέρου ἐξαιρέτως εἰκονογραφημένου, ἀνεκαίνισεν ὁ Βῶκος τὸν ἐν Ἑλλάδι περιοδικον τύπον, ἐμφανίσας περιοδικὰ ἀπαράμιλλα μὲν πρὸς τὰ ἐνταῦθα, ἐφάμιλλα δὲ τῶν εὐρωπαϊκῶν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐγκαταστὰς εἰς Παρισίους ἐπεδόθη μετ' ἐπιτυχίας, ἂν καὶ στερούμενος εἰδικὴν μόρφωσιν, εἰς τὴν ζωγραφικήν, πολλὰ ἔργα του ἐκθέσας εἰς Παρισίους καὶ Ἀμερικήν. Τὰ θέματα τῶν συνθέσεών του ἐνεπνεύσθη ἐκ τῆς συγχρόνου παρισινῆς ζωῆς καὶ ἐκ τῶν περὶ τὸ Πήλιον (Βόλου) τοπίων. Ε. Π. Φ.

—**Βῶκος**, ***Νικόλαος***. Ἕλλην ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Ὕδρᾳ τῷ 1861 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1902. Ἐσπούδασε τὴν ζωγραφικὴν ἐν τῷ πολυτεχνείῳ Ἀθηνῶν, εἶτα δὲ ἐσυνέχισε τὰς σπουδάς του ἐν Μονάχῳ ὑπὸ τοὺς διασήμους καθηγητὰς Λέφτς, Γύζην καὶ Μύλλερ. Ἐν Μονάχῳ ἵδρυσεν ἰδικήν του σχολὴν ζῳγραφικῆς, διδάξας ἐν αὐτῇ ἐπὶ δεκαεξαετίαν. Διεκρίθη εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἰχθύων. Πολλὰ ἔργα του ἐβραβεύθησαν εἰς ἐκθέσεις, μεταξὺ δὲ τούτων ὁ «Ἰχθυοπώλης» καὶ τὸ «Ἐπιτραπέζιον». —Β.

Βωκουὰ (Vauquois) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον καὶ ὕψωμα τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Μόζα, εἰς ἀπόστασιν 25 χλμ. ἀπὸ τοῦ Βερντέν. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1914 κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Κρόμπριντς, ἰσχυρότατα ὀχυρωθέν, ἀλλὰ τὴν 4 Μαρτίου 1915 ἀνακατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ ἔμεινεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν των μέχρι τέλους τοῦ πολέμου. —Β.

Βωκουλὲρ (Vaucouleurs) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Μοζα, παρὰ τὸν ὁμώνυμον ποταμόν, πρὸς Δ. τοῦ Νανσύ. Κάτ. 3200. Ἔχει σιδηρουργεῖα καὶ ὑψικαμίνους, εἰς ἀπόστασιν δὲ 2 χιλ. πρὸς Β. αὐτοῦ εὑρίσκονται τὰ μεγάλα χυτήρια τοῦ Τυζέ. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἦτο πόλις ὠχυρωμένη. Εἰς τὸν διοικητὴν αὐτῆς Ἰωάννην ντὲ Μπωντρικοὺρ ἡ Ἰωάννα ντ' Ἄρκ ἀνεκοίνωσε κατ' ἀρχὰς τὸ σχέδιόν της, ὅπως βοηθήσῃ Κάρολον τὸν Ζ' καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὰς πρώτας βοηθείας. Εἶναι πατρὶς τοῦ ζωγράφου Ντελὶλ καὶ τῆς μαντὰμ Ντὺ Μπαρρύ —Μ.

Βῶλα (Vola) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Λατίῳ, ἀποικία τῆς Ἄλβας, κειμένη μεταξὺ Πραινέστου καὶ Λαβικοῦ, ἡ σημερινὴ *Ζαγγαρόλο*. Καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Αἰκούων καὶ διακριθεῖσα κατὰ τὸν μεταξὺ τούτων καὶ τῶν Ρωμαίων πόλεμον, κατεστράφη ὑπὸ τῶν τελευταίων. Ὁ κάτοικος ἐλέγετο *Βωλανός*. —Β.

Βωλὰ *[Βιβλ. Γεωγρ.]*· Βλ. **Βαλά**.

Βωλαμπὲλ (Vaulabelle), *Ἀχιλλεὺς - Τενάϊγ, ντὲ—*. Γάλλος ἱστορικὸς (1799—1879). Συνεργάτης τῶν ἐφημερίδων τῆς ἀντιπολιτεύσεως: «Κιτρίνου Νάνου», «Ὑπὲρ καὶ Κατά», κτλ., ἀνεμίχθη καὶ εἰς τὴν πολιτικήν, χρηματίσας τῷ 1848 βουλευτὴς καὶ ὑπουργὸς τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Ἐξέδωκεν: «Ἱστορίαν τῆς Αἰγύπτου ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως τῶν Γάλλων» (1835—1836) καὶ «Ἱστορίαν τῶν δύο Παλινορθώσεων» (1844), ἔργον ἀξιόλογον. —Β.

Βωλάντζα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Βολάντζα**.

βῶλαξ, *—ακος* (ἡ)· (ἀρχ.) σβῶλος, γῆ.

Βῶλαξ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πολίχνη ἐν τῇ ἠλειακῇ Τριφυλίᾳ, παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Ἀλφειοῦ. Σήμερον εἶναι ἄγνωστος ὁ χῶρος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔκειτο. Ὁ Leake (Morea 2. 270) μετά τινος πιθανότητος τοποθετεῖ τὸν ἀρχαῖον Βώλακα παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον *Βωλάντζα*, ὁρμηθεὶς ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῶν ὀνομάτων. ΚΑΨ.

— **Βώλακος**, *τέως δῆμος—*. Εἷς τῶν ἓξ δήμων τῶν ἀπαρτιζόντων πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' τὴν ἐπαρχίαν Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Ἀλποχωρίου*, *Ἀλφειούσης* (τέως *Βωλάντζης*), *Ἀνεμοχωρίου*, *Ἐπιταλίου* (τέως *Ἀγουλινίτσης*) καὶ *Λαδικοῦ*. Δ. Ε. Μ.

— **Βῶλαξ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς παρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ἰδίας κοινότητος. Κάτ. (1928) 913. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται οἱ συνοικισμοὶ *Μεσοβούνι* (πρώην *Σιδέροβα*, κάτ. 85) καὶ *Ἅγιος Πέτρος* (πρώην *Περώφ*, κάτ.105), ὡς καὶ ὁ ἀκατοίκητος τοιοῦτος *Βῆρσαν* ἢ *Βοῦρσεν*. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος ἔχει δασικὰς ἐκτάσεις ἐξ ὀξυᾶς, ἐπίσης καλλιεργησίμους τοιαύτας, σπειρομένας διὰ δημητριακῶν καὶ καπνοῦ, καὶ σημαντικὴν κτηνοτροφίαν. Ἐν τῇ ἕδρᾳ ἐργάζονται δύο μηχανοκίνητοι ἀλευρόμυλοι. Ὁ Βῶλαξ μετὰ τῆς πλησιεστέρας κωμοπόλεως Πυρσουπόλεως συνδέεται διὰ βατῆς ὁδοῦ (11 χμτρ.) καὶ ἐκεῖθεν δι' ἁμαξιτῆς. Εἰς ἀπόστασιν 10' ἀπὸ τοῦ Βώλακος, ἐν θέσει *Κάρμηλα*, ὑπάρχουσιν ἴχνη ἀρχαίας οἰκήσεως, ἔνθα καὶ ἀνευρέθησαν νομίσματα τῶν Μακεδόνων βασιλέων. Δ. Ε. Μ.

— **Βῶλαξ** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Φαλατάδου* τῆς ἐπαρχίας Τήνου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 84.

βωλαράκι (τὸ) καὶ ***σβωλαράκι***· μικρὸς βῶλος: «ἕνα βωλαράκι ζάχαρι».

βωλάριον (τό)· μικρὸς βῶλος γῆς.

βωλετὸς (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κύπρῳ τοῦ φυτοῦ *βωλίτου τοῦ μελανοῦ* (Boletus niger).

Βώλια *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. **Μοῦρτος**.

βωλίτης ἢ ***βωλήτης*** (ὁ) (Boletus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγαρικιδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη γνωστὰ ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα *μανιτάρια* ἢ *μανίτες*, ὧν τινα εἶναι δηλητηριώδη, ἄλλα δὲ ἐδώδιμα. Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων γνωστότερον εἶδος εἶναι *βωλίτης ὁ ἐδώδιμος* (Boletus edulis), ἀπαντῶν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Δηλητηριῶδες εἶδος εἶναι *βωλίτης ὁ μελανὸς* (Boletus niger), τοῦ ὁποίου κατὰ τὴν τομὴν μεταβάλλεται τὸ ὑπόφαιον χρῶμα τοῦ ἐσωτερικοῦ σαρκώματός του εἰς μελανόν. Δ. Ν. Π.

βωλίτης (ὁ) (Baulit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι στιφρὸν μεῖγμα *ὀρθοκλάστου* ἢ *ὀρθοσχίστου* μετὰ χαλαζίου. Εὑρέθη ἐν Ἰσλανδίᾳ. Γ. Κ. Γ.

βωλοδέρνω, ὀρθότ. ***βολοδέρνω*** καὶ ***βολοδέρνομαι***· βασανίζομαι, ταλαιπωροῦμαι διὰ νὰ ἐπιτύχω τι: «βολοδέρνει ὅλη μέρα γιὰ νὰ βγάλῃ τὸ ψωμί του».

βωλοειδὴς (ὁ ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ βῶλον, μὲ σβῶλον.

βωλοκόπημα (τὸ) καὶ ***βωλοκοπία*** (ἡ)· ἡ διάλυσις, τὸ σπάσιμο τῶν βώλων τῆς ἀρουμένης γῆς.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἡ ἐκρίζωσις τῶν ζιζανίων ἐκ τοῦ ἐδάφους, ἡ συντριβὴ τῶν βώλων μετὰ τὴν ἀροτρίωσιν καὶ ἡ ἰσοπέδωσις τῶν ἀγρῶν διενεργοῦνται ἢ διὰ τῆς χειρὸς ἢ δι' ἐζευγμένων μηχανημάτων ἢ δι' αὐτοκινήτων τοιούτων. Εἰς τὸ διὰ τῆς χειρὸς βωλοκόπημα μεταχειρίζονται ὡς ὄργανα τὸ *σκαλιστήριον*, τὴν *δίκελλαν*, τὸ *ἐλαφρὸν ἄροτρον*, τὸ *ξέστρον* κτλ. Διὰ τοὺς μεγάλους ἀγροὺς μεταχειρίζονται τοὺς μηχανικοὺς βωλοκόπους, ἤτοι *ἄροτρον* συρόμενον ὑπὸ ἵππου ἢ *αὐτοκίνητον ἄροτρον*. Εὔρωστος ἵππος δύναται νὰ βωλοκοπήσῃ ἓν ἐκτάριον εἰς διάστημα 8—10 ὡρῶν. Δ. Ν. Π.

βωλοκόπι (τό)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου συντρίβονται, διαλύονται οἱ βῶλοι τῆς ἀρουμένης γῆς· ἄλλως *σβάρνα*.

βωλοκόπος (ὁ)· ὁ συντρίβων τοὺς βώλους τῆς ἀρουμένης γῆς, ὁ ἐργάτης ὁ παρακολουθῶν τὸν ἀροτριῶντα καὶ συντρίβων τοὺς βώλους· || τὸ ὄργανον δι' οὗ συντρίβονται οἱ βῶλοι, ἡ σβάρνα, τὸ βωλοκόπι (βλ. λ.).

βωλοκοπῶ (*—έω*)· συντρίβω, διαλύω τοὺς βώλους.

βῶλος (ὁ)· ὄγκος χώματος ἀποσπώμενος ἀπὸ τοῦ ἐδάφους διὰ τῆς σκαπάνης ἢ τοῦ ἀρότρου, κοινῶς *σβῶλος*· || ὄγκος συνεστὼς οἱουδήποτε πράγματος: «ἕνας σβῶλος ζάχαρι», «ἕνας σβῶλος τυρί» (βλ. καὶ λ. βόλος).

— *[Φαρμακοτ.]* Ἀπηρχαιωμένη φαρμακευτικὴ μορφὴ εὐχρηστοῦσα μόνον εἰς τὴν κτηνιατρικήν. Τὴν θέσιν τῶν βώλων κατέλαβον σήμερον εἰς τὴν φαρμακοτεχνίαν τὰ ἐκ ζελατίνης καψάκια καὶ ἐνάζυμα. Οἱ βῶλοι ἀνεγράφοντο ὅπου ὁ ἰατρὸς ἦτο ἠναγκασμένος νὰ χορηγήσῃ μεγαλυτέραν ποσότητα φαρμάκου, ἔχοντος ἀηδῆ γεῦσιν. Σήμερον βεβαίως ὁ ἰατρὸς δὲν εὑρίσκεται εἰς τὴν αὐτὴν δυσκολίαν, λόγῳ τοῦ ὅτι δύναται νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ πλειόνων φαρμάκων τῆς αὐτῆς δράσεως καὶ διότι διαθέτει μᾶλλον εὐλήπτους μορφάς. Οἱ βῶλοι παρασκευάζονται ὡς καὶ τὰ καταπότια, μόνον ἡ μᾶζα αὐτῶν γίνεται κατά τι μαλακωτέρα. Ἐκ τῆς ζυμωθείσης μάζης κόπτονται ράβδοι, αἵτινες ἐπιπάσσονται διὰ λυκοποδίου, σακχάρου ἢ ἀμύλου, ἐφόσον βεβαίως ἐν τῇ συνταγῇ δὲν ἀναφέρεται ἕτερον μέσον ἐπιπάσεως, καὶ κόπτονται εἰς τόσα τεμάχια, ὅσα ὁρίζει ἡ συνταγή. Τὰ τεμάχια ταῦτα λαμβάνουσιν εἶτα διὰ τῆς χειρὸς εἴτε τὴν μορφὴν καταποτίων εἴτε καψακίων. Κ. Γ. Μ.

βῶλος (ὁ) (bol, Bolus) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, ἀνῆκον εἰς τὴν *ὁμάδα ὀρυκτῶν τοῦ βώλου* (βλ. κατωτ.). Ἀποτελεῖ χειροπληθεῖς, ἐρυθροκαστανοφαίους μέχρις ἐρυθρῶς (εἰς διαφόρους τόνους) χρωματισμένας μάζας, ἐχούσας ἁφὴν παχεῖαν. Εὑρίσκεται ἐντὸς ρωγμῶν καὶ χασμάτων βασαλτικῶν πετρωμάτων καὶ ἐνίοτε ὑπὸ μορφὴν αὐτοτελῶν στρωμάτων. Κυριώτεροι τόποι εὑρέσεώς του εἶναι τὸ Scheinberg παρὰ τὴν Φρεϊβέργην τῆς Σαξωνίας, τὸ Striegau τῆς Σιλεσίας, τὸ Habichtswald παρὰ τὸ Kassel, τὸ Säsebühl ἐγγὺς τῆς Γοτίγγης κ.λ.π.

Ὁ βῶλος καταθρύπτεται ριπτόμενος ἐντὸς ὕδατος, διαπυρούμενος δ' ἀποδίδει ὕδωρ καὶ ὡς ἐκ τούτου καθίσταται σκληρότερος. Τὸ ἀκατέργαστον ὑλικὸν σπανίως ἀποπλύνεται πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν ἀκαθαρσιῶν (π. χ. τοῦ γαλαζίου). Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ξηραινόμενον ἐπιφανειακῶς, φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ μορφὴν ἀκατεργάστων τεμαχίων. Χρησιμοποιεῖται κυρίως ὡς ὑδρόχρωμα, ἀναμιγνυόμενος μὲ γάλα ἀσβέστου ἢ γύψον. Ἐν ἑψημένῃ καταστάσει χρησιμοποιεῖται πολλάκις πρὸς χρωματισμὸν βερνικίων, καλούμενος τότε *λίθινον ἐρυθρὸν* (Steinrot). Ἰδιαζόντως καθαραί, στερεώτεραι παραλλαγαὶ τοῦ βώλου χρησιμοποιοῦνται πρὸς κατασκευὴν ἐρυθρῶν κονδυλίων (*ἐρυθρὰ κρητίς*).

Ὁ βῶλος χρησιμοποιεῖται ἐπίσης ὡς λειαντικὸν μέσον, πρὸς κατασκευὴν λιθοκόλλας, ἀγγείων κλπ.

Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐχρησιμοποιεῖτο ἤδη διὰ θεραπευτικοὺς σκοπούς, ὡς αἱμοστατικὸν κλπ. Ἰδιαιτέρως γνωστὴ ἦτο ὑπὸ τὸ ὄνομα terra sigillata *(ἐσφραγισμένη γῆ)*, φερομένη ἐκ τῆς νήσου Λήμνου παραλλαγὴ τοῦ βώλου. Ἡ παραλλαγὴ αὕτη καλεῖται *Λημνία γῆ* ἢ *Λημνὶς μίλτος* ἢ καὶ *Λημνία σφραγίς*, καθ' ὅσον κατεσκευάζοντο ἐξ αὐτῆς διὰ θεραπευτικοὺς σκοποὺς δισκία, φέροντα σφράγισιν εἰδικήν. «Σφραγῖδα λημνίαν, διὰ τὴν ἐπιβαλλομένην αὐτῇ σφραγῖδα τῆς Ἀρτέμιδος ἱεράν» *(Γαλην.* IX, 12). Ἐκ τῆς Λημνίας γῆς κατεσκευάζοντο κατόπιν καὶ ἀγγεῖα ἐρυθρωπά, τὰ ὁποῖα φαίνονται, ὅτι κατεσκευάσθησαν τὸ πρῶτον περὶ τὸ 150 π. Χ. εἰς τὸ Ἀρρήτιον τῆς Ἐτρουρίας (ἐξ οὗ ὠνομάσθησαν καὶ *ἀρρητινά*).

Ἄλλη παραλλαγὴ τοῦ βώλου ὁμοία πρὸς τὴν Λημνίαν γῆν εἶναι καὶ ἡ *ἀρμενικὴ γῆ*, παρουσιαζομένη εἰς κιτρινωπὰς καὶ καστανωπερύθρους μάζας ἐν Ἀρμενίᾳ, Μάλτᾳ, Οὐγγαρίᾳ, Σαξωνίᾳ, Σιλεσίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἡ ὁποία ἐπίσης χρησιμοποιεῖται ὡς χρῶμα. Ἄλλαι παραλλαγαὶ εἶναι ἐπίσης ὁ *παχὺς βῶλος* (Fettbol), ὁ *σινωπίτης*, κτλ. Γ. Κ. Γ.

— *[Φαρμακογν.]*. Ἐκ τῶν παραλλαγῶν τοῦ *βώλου* χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ φαρμακευτικῇ:

α') Ὁ *λευκὸς βῶλος* (Bolus alba), κόνις λευκή ἀποβάφουσα, ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι, σχηματίζουσα

Digitized by Google

κατὰ τὴν μετ' ὀλίγου ὕδατος ἀνάμειξιν πλαστικὴν μᾶζαν ἰδιαζούσης ὀσμῆς. Χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν καταποτίων ἐξ οὐσιῶν ἀλλοιουμένων δι' ὀργανικῶν προσθεμάτων (ὡς νιτρικοῦ ἀργύρου, διχλωριούχου ὑδραργύρου). Ἐσχάτως διεφημίσθη ὁ λευκὸς βῶλος ὡς κόνις ἐπιπάσεως πληγῶν καὶ ὑγρῶν ἐκζεμάτων, ὡς ἀπορροφῶν ἰσχυρῶς τὰς ἐκκρίσεις καὶ τὰ ἀέρια, καὶ λόγῳ τῆς ἀποξηράνσεως, παρεμποδίζων τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μικροβίων. Ὁ βῶλος δίδεται ἐπίσης ἐπὶ ὀξειῶν παθήσεων τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος, ὡς δυσεντερίας, χολερίνης, τύφου, δηλητηριάσεωνδιὰ πτωμαΐνης, ὅπου χορηγοῦνται 50—100 γρμ. βώλου ἀναταραχθέντα μεθ' ὕδατος. Ὁ πρὸς χειρουργικοὺς σκοποὺς ἢ ἐσωτερικῶς χορηγούμενος βῶλος δέον νὰ εἶναι ἀπεστειρωμένος.

β') Ὁ *ἐρυθρὸς βῶλος* (Bolus rubra). Περιέχει μεγάλην ποσότητα ὀξειδίου τοῦ σιδήρου, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἔχει καὶ ἔντονον ἐρυθρὸν χρῶμα. Ἀποτελεῖ μᾶζαν γαιώδη εὔθρυπτον, ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὰ ἀραιὰ ὀξέα. Χρησιμεύει ἐλάχιστα εἰς τὴν κτηνιατρικήν. Πρότερον ἐχρησίμευε πρὸς μετουσίωσιν τοῦ διὰ τὰ κτήνη ἅλατος.

γ') Ὁ *ἀρμενικὸς βῶλος* (Bolus armena). Ἐνέχει ἐλαχίστην ποσότητα ὀξειδίου τοῦ σιδήρου, εἶναι μᾶζα ἀσθενῶς ἐρυθρωπή, στιλπνοῦ θραύσματος, εὔθρυπτος, προσκολλωμένη εἰς τὴν γλῶσσαν, λιπαρὰ τὴν ἀφήν, ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὰ ἀραιὰ ὀξέα. Ἀνευρίσκεται πλὴν τῆς Ἀρμενίας καὶ εἰς ἄλλους τόπους.

Τὸν ἔκπλυτον ἐρυθρὸν βῶλον διυγρανθέντα ἐσχημάτιζον παλαιότερον εἰς σφαίρας, τὰς ὁποίας κατόπιν συνεπίεζον. Παλαιότερον ἐχρησιμοπεῖτο ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς ὡς ξηραντικὸν καὶ αἱμοστατικόν. Κ. Γ. Μ.

— βώλου ὀρυκτὰ (Bolmineralien) [*Ὀρυκτολ.*]. Εἶναι ὑδρομιγῆ πηκτώματα πυριτικοῦ ἀργιλλίου ἀναμεμιγμένα μὲ ποικίλα ποσὰ ὑδροξειδίου τοῦ σιδήρου καὶ ὑδροξειδίου τοῦ μαγγανίου. Ἡ σκληρότης τῶν ὀρυκτῶν τούτων εἶναι 1ου βαθμοῦ, τὸ δ' εἰδικόν των βάρος περίπου 2. Εἶναι ἄμορφα, χαρακτηρίζονται ἐκ τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐντόνου χρώσεώς των καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι εὐκόλως διαλυτὰ ἐντὸς ὀξέων. Τὰ ὀρυκτὰ ταῦτα ἀνήκουν εἰς τὴν ὁμάδα ὀρυκτῶν τοῦ ἀλλοφανοῦς. Ἡ χημική των σύνθεσις ποικίλλει, περιέχουν δὲ καὶ ἐν μεταβλητὰ ποσὰ ἀσβέστου, ἀλκαλίων κ.λ.π. Ριπτόμενα εἰς τὸ ὕδωρ ἐν μέρει καταθρύπτονται καὶ ἐν μέρει καθίστανται πλαστικά. Εἶναι ὅλα προϊόντα ἀποσαθρώσεως τῶν διαφόρων πυριτικῶν πετρωμάτων καὶ ἀπαντῶνται εὐρέως διαδεδομένα ἐν τῇ φύσει.

Ἀναλόγως κυρίως τοῦ χρωματισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀναλόγως ἄλλων φυσικῶν ἰδιοτήτων, διακρίνουσι πολλὰ εἴδη τῶν ὀρυκτῶν τούτων, ἅτινα ὅμως πολλάκις δὲν διαφέρουν σαφῶς ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλὰ παρουσιάζουν μεταβάσεις ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἴδους εἰς τὸ ἄλλο.

Τὰ τεχνικῶς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σπουδαῖα εἴδη εἶναι κυρίως ὁ *βῶλος*, ὁ *ὑποξανθίτης*, ὁ *μελινίτης*, ἡ *οὔμπρα*, ὁ *κιμωλίτης*, ὁ *ὀρεινὸς σάπων* κ.λ. Γ. Κ. Γ.

Βῶλος (ὁ). Ἕλλην συγγραφεὺς ἐκ Μένδης τῆς Αἰγύπτου, ἀκμάσας περὶ τὸ 200 π. Χ. Ἔγραψε πάμπολλα ἔργα, θαυμάσια, βαφικά, τέχνην ἰατρικήν, γεωργικά, περὶ Ἰουδαίων κ. ἄ. Τούτων σπουδαιότατον θεωρεῖται τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Φυσικά», τιμώμενον πολὺ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὸν μεσαίωνα, χρησιμοποιηθὲν δὲ ὑπὸ τοῦ Ἄραβος Ράζι, τοῦ Ἀβικέννα κ. ἄ. Τὰ ἔργα τοῦ Βώλου ἀπεδίδοντο εἰς τὸν Δημόκριτον, παρὰ τὰς ἀντιθέτους μαρτυρίας ἀρχαίων συγγραφέων. Τὰ ἀποσπάσματα ἐξέδωκεν ὁ Diels (Fragmente τ. 2ος καὶ προσθῆκαι 4ης ἐκδόσεως).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *M. Wellmann*, Die «Φυσικὰ» des Bolos Demokritos, Βερολῖνον 1928. — *M. Berhelot*, ἡ τῆς Ἀλχημείας γένεσις, μετάφρ. Μ. Στεφανίδου, Ἀθῆναι 1907. —Δ.

Βῶλος [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. Βόλος.

βωλοστροφία (ἡ)· ἡ ἐκ δευτέρου ἄροσις, κοιν. *διβόλισμα*.

βωλοστροφῶ (*—έω*)· στρέφω τοὺς βώλους, ἀροτριῶ δευτέραν φοράν, κοιν. *διβολίζω*.

Βωλτιὲ (Vaultier), ***Ἀλφόνσος***. Γάλλος ναυτικὸς (1748—1817). Εἰσελθὼν νεώτατος εἰς τὸ ναυτικὸν διεκρίθη κυρίως εἰς τὰς ἀποικίας. Τραυματισθεὶς βαρέως ἔν τινι ναυμαχίᾳ πρὸς ἀγγλικὴν φρεγάταν, προήχθη εἰς πλοίαρχον καὶ ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως εἰς ὑποναύαρχον. —Β.

— Βωλτιὲ (Vaultier), ***Μαρία - Κλαύδιος - Φρειδερῖκος - Στέφανος***. Γάλλος συγγραφεὺς (1772—1843). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς φιλολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Κάν. Συνέγραψε πολλά, ὧν κυριώτερα: «Δοκίμιον ἱερᾶς ποιήσεως» (Κὰν 1829), «Περὶ τῆς λυρικῆς ποιήσεως ἐν Γαλλίᾳ» (Κὰν 1834), «Ἱστορία τῆς πόλεως Κὰν ἀπὸ τῆς κτίσεώς της μέχρι τῶν ἡμερῶν μας» (Κὰν 1834) κλπ. —Β.

Βὼμ (Vaume), ***Ἰωάννης - Σεβαστιανός***. Γάλλος ἰατρὸς ἐκ Βελγίου (1746—1840). Ὑπῆρξε δεινὸς πολέμιος τοῦ ἐμβολίου καὶ ἐν γένει τοῦ ἐμβολιασμοῦ, εἰς αὐτὸν δὲ ὀφείλεται ἡ ἐφεύρεσις τῶν ὑδραργυρικῶν τραγημάτων. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Οἱ κίνδυνοι τοῦ ἐμβολίου» (Παρίσιοι 1801), «Ἐπιτομὴ τοῦ ἐνοφθαλμισμοῦ τῆς εὐλογίας» (1825), «Περὶ σηπεδονώδους περετοῦ» (1796) κλπ. Ο. Ρ.

βωμάνειοι *ἀδένες* [*Ἀνατομ.*]. Ἀδένες ἀσκοειδεῖς, ἁπλοῖ ἢ σύνθετοι, κατασκηνοῦντες πολυάριθμοι ἐν τῷ θεμελίῳ συνδετικῷ ἱστῷ τῆς ὀσφρητικῆς μοίρας τοῦ βλεννογόνου ὑμένος τοῦ κύτους τῆς ρινός. Ὑπολαμβάνονται ὡς βλεννογόνοι ἢ ὀρογόνοι ἀδένες, ὧν τὰ ἀδενοκύτταρα φέρουσιν ἐν ἑαυτοῖς πολυάριθμα κοκκία κιτρίνης χρωστικῆς. Ι. Π.

Βωμέας, *τέως δῆμος*—. Εἷς ἐκ τῶν ἀπαρτιζόντων πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' τὴν ἐπαρχίαν Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος 7 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Ἀρτοτίνης, Διχωρίου* (τέως *Κωσταρίτσης*). *Κερασιῶν* (τέως *Σουρουστίου*), *Κριατσίου* καὶ *Ψηλοῦ Χωριοῦ* (τέως *Νοιτσόμβρου*). Δ. Ε. Μ.

Βωμιεῖς (οἱ) [*Ἀρχ.*]. Ἀρχαῖος αἰτωλικὸς λαός, ἀποτελῶν ὑποδιαίρεσιν τῆς μεγάλης αἰτωλικῆς φυλῆς τῶν *Ὀφιονέων* (βλ. *Στράβ.* Ι, 451. 5) καὶ κατοικῶν παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Εὐήνου καὶ τοὺς πρόποδας τοῦ Κόρακος, ὅπου νῦν ὁ τέως δῆμος *Βωμέας*. Οἱ Βωμιεῖς μετέσχον καὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου (πρβλ. *Θουκ.* Β', ΙΙΙ, 96). Δ.Ν.Λ.

Βωμοὶ (οἱ) καὶ ***Βωμίας*** (ὁ) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὄρος τῆς Αἰτωλίας ἀνῆκον εἰς τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Οἴτης. —Β.

βωμολόχευμα (τό),—*ατος*· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ βωμολοχεύειν ἢ βωμολοχεῖν, λόγος ἢ πρᾶξις αἰσχρά, ἀηδής, χυδαία, ἄλλως βωμολοχία (βλ. λ.).

βωμολοχία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις βωμολόχος· || πρᾶξις ἢ λόγος τοῦ βωμολόχου, αἰσχρολογία, ἀσέβεια· || ἀηδής, χυδαία γελωτοποιία, ἀστεῖοι λόγοι ἢ πράξεις τέρπουσαι τοὺς χυδαίους.

βωμολοχικός, — *ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν βωμολοχίαν: «βωμολοχικαὶ ἐκφράσεις». —Ἐπίρρ. ***βωμολοχικῶς***.

βωμολόχος (ὁ, ἡ)· ὁ ἀρεσκόμενος εἰς τὸ νὰ αἰσχρολογῇ πρὸς τέρψιν τῶν χυδαιοτέρων, ὁ ἀσεβῶν περὶ τὰ σεμνὰ καὶ σπουδαῖα χάριν ἀστεϊσμοῦ.

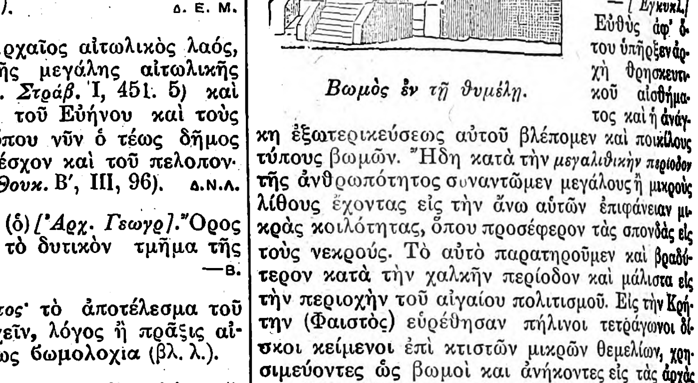

Ὁ βωμὸς τοῦ ἐν Πομπηΐᾳ ναοῦ τοῦ Κυρίνου (ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ αἱ δύο πλάγιαι ὄψεις τοῦ βωμοῦ).

βωμολοχῶ (*—έω*)· εἶμαι βωμολόχος, αἰσχρολογῶ πρὸς τέρψιν τῶν χυδαιοτέρων, ἀσεβῶ περὶ τὰ σεμνὰ καὶ σπουδαῖα χάριν ἀστεϊσμοῦ.

βωμονίκης (ὁ) [*Ἀρχ.*]. Τίτλος τιμῆς διδόμενος ὑπὸ τῆς σπαρτιατικῆς πολιτείας εἰς τὸν νικητὴν παῖδα (ἢ ἔφηβον) τῆς κατ' ἔτος γινομένης ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς *Ὀρθίας Ἀρτέμιδος* δημοσίας δοκιμασίας καρτερίας, ἥτις ἐκαλεῖτο *διαμαστίγωσις* Οἱ δοκιμαζόμενοι ἐμαστιγοῦντο δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, ἡμιλλῶντο δὲ πρὸς ἀλλήλους τίς ἤθελεν ὑπομείνει περισσότερον τῶν ἄλλων καὶ ἐπὶ μακρότερον χρόνον τὰ κτυπήματα. Πολλάκις συνέβη ν' ἀποθάνωσί τινες ἐν τῷ ἀγῶνι (*Λουκ.* Ἀναχ. 38, *Πλουτ.* Λυκ. 18). Ἡ δοκιμασία αὕτη ἀνήρχετο εἰς παναρχαίους χρόνους, διετηρεῖτο δὲ μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Κικέρωνος (Tuscul. II. 14) καὶ τοῦ Παυσανίου (ΙΙΙ. 16, 11), ὅστις μάλιστα λέγει ὅτι ἡ διαμαστίγωσις ἦτο ἀντικατάστασις ἀνθρωποθυσίας ὑπὸ τοῦ Λυκούργου γενομένη. Κατὰ τὸν Πλούταρχον ὁ τίτλος ἦτο ἐκ τῶν ἐνδοξοτέρων, μνημονεύεται δὲ εἰς ἐπιγραφὰς μεταξὺ τῶν ἀξιωμάτων μεγάλων ἀξιωματούχων τῆς ἀρχαίας Σπάρτης, ὡς τῶν ἐφόρων. Εἰς τοὺς βωμονίκας ἀνηγείροντο καὶ ἀνδριάντες «ἀνδρείας ἕνεκεν». Κορμοὶ ἀνδριάντων βωμονικῶν τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων ἀνευρέθησαν ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος κατὰ τὰς ἐν Σπάρτῃ ἀνασκαφὰς τῆς ἀγγλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς (βλ. *Γερ. Καψάλη*, Αἱ ἀνασκαφαὶ τῶν Ἄγγλων ἐν Σπάρτῃ ἐν τῷ Θ' τ. τοῦ Σπαρτιατικοῦ Ἡμερολογίου). ΚΑΨ.

βωμοντίτης (ὁ) (Beaumontit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, ἀπαντῶν εἰς κιτρινωποὺς μικροὺς κρυστάλλους, φαινομενικῶς παρουσιάζοντας ὄψιν τετραγωνικήν. Χημικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι πυριτικὸν ἀργίλλιον μετὰ πυριτικοῦ ἀσβεστίου καὶ ὕδατος. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι $Ca\ Al_2\ Si_6\ O_{18}\ 5H_2O$. Εὑρίσκεται εἰς Βαλτιμόρην. Γ. Κ. Γ.

βωμὸς (ὁ). Πᾶν ὑψωμένον ἔδαφος ἐφ' οὗ δύναταί τις νὰ θέσῃ τι· ὑποστήριγμα, βάθρον· || μέρος ὑψωμένον ὅπως προσφέρωνται ἐπ' αὐτοῦ θυσίαι, θυσιαστήριον· || σωρὸς λίθων ἢ χώματος· μέγας λίθος ἐφ' οὗ ἐγίνοντο θυσίαι· ὁ κυβικὸς ἢ κυλινδρικός, ἄλλοτε ἀπέριττος καὶ ἄλλοτε ἀνάγλυφος λίθος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐτελοῦντο θυσίαι ὑπὸ τῶν ἀρχαίων· || φράσεις: «ἀγὼν ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἑστιῶν», ἀγὼν ὑπὲρ τῶν ἱερωτέρων: πίστεως καὶ πατρίδος· «ἐθυσιάσθη εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος, — τῆς ἰδεολογίας» κλπ. || ἰδιωματ. σωρός, μέγα πλῆθος: «βωμὸς τὰ ρῦχα καὶ πῶς θὰ τὰ πλύνουμε», «βωμὸς τὰ ξύλα,—τὰ σκουπίδια» κλπ.

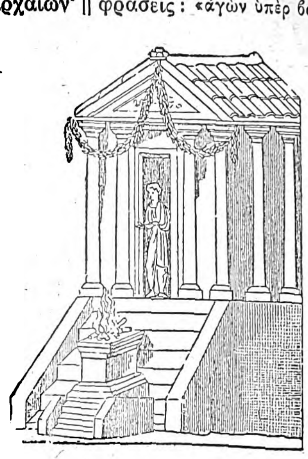

Βωμὸς ἐν τῇ θυμέλῃ.

— [*Ἐγκυκλ.*] Εὐθὺς ἀφ' ὅτου ὑπῆρξεν ἀρχὴ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ ἡ ἀνάγκη ἐξωτερικεύσεως αὐτοῦ βλέπομεν καὶ ποικίλους τύπους βωμῶν. Ἤδη κατὰ τὴν *μεγαλιθικὴν περίοδον* τῆς ἀνθρωπότητος συναντῶμεν μεγάλους ἢ μικροὺς λίθους ἔχοντας εἰς τὴν ἄνω αὐτῶν ἐπιφάνειαν μικρὰς κοιλότητας, ὅπου προσέφερον τὰς σπονδὰς εἰς τοὺς νεκρούς. Τὸ αὐτὸ παρατηροῦμεν καὶ βραδύτερον κατὰ τὴν χαλκῆν περίοδον καὶ μάλιστα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ αἰγαίου πολιτισμοῦ. Εἰς τὴν Κρήτην (Φαιστὸς) εὑρέθησαν πήλινοι τετράγωνοι δίσκοι κείμενοι ἐπὶ κτιστῶν μικρῶν θεμελίων, χρησιμεύοντες ὡς βωμοὶ καὶ ἀνήκοντες εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Β' π.Χ. χιλιετηρίδος (2000—1800). Εἰς δὲ τὴν Κνωσὸν μᾶς εἶναι γνωστοὶ οἱ κυβικοὶ πήλινοι βωμοὶ μὲ τὰ ἱερὰ διπλᾶ κέρατα καὶ τράπεζαι προσφορῶν. Εἰς τὴν γραπτὴν σαρκοφάγον τῆς Ἁγίας Τριάδος Κρήτης ἡ ἱέρεια θύει ἐπὶ κυβικοῦ βωμοῦ. Συνήθως μεταξὺ τῶν δύο ἱερῶν κεράτων ἐνεπήγνυτο καὶ ὁ ἱερὸς διπλοῦς πέλεκυς. Ἐκτὸς τούτων

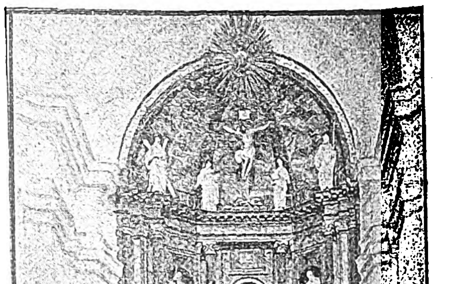

Ὁ ἐν τῷ νοσοκομείῳ Τραβέρα ἢ Ἀζουέρα τοῦ Τολέδου βωμὸς (ὑπὸ Γκρέκο).

εἰς τὴν Κρήτην ἔχομεν καὶ ἁπλοῦν βωμὸν ἐκ τέφρας, περιβαλλόμενον ὑπὸ ὀρθογώνου κτίσματος, εὑρεθέντα ἐπὶ τοῦ βουνοῦ Γιούκτα, νοτίως τῆς Κνωσοῦ. Ἂν ἔλθωμεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, βλέπομεν πάλιν τὸν γνωστὸν κυκλικὸν βωμὸν τοῦ ἀνακτόρου τῆς Τίρυνθος εἰς τὴν ἐσωτερικὴν αὐλήν, ὅπου ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος ὅτι ὑπῆρχε πάντοτε ὁ βωμὸς τοῦ Ἑρκείου Διός.

Digitized by Google

Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς *ἀνατολικοὺς λαοὺς* ὁ βωμὸς ἦτο ἀπαραίτητος εἰς τὴν λατρείαν, ὅπως εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, ὅπου μάλιστα ὄχι μόνον ὑπῆρχον βωμοὶ τετράγωνοι ἐκ πλίνθου πρὸ τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐντὸς τῶν ναῶν συνήθως κατεσκευάζοντο πρὸς ὑποδοχὴν τῶν προσφορῶν. Ἐν Ἀσσοὺρ βλέπομεν βωμὸν συγκείμενον ἐκ δύο μερῶν, ἑνὸς ὀπίσω ὑψηλοτέρου, ὅπου ἐγίνοντο προσφοραὶ καὶ ὑπάρχει κεφαλὴ κριοῦ καὶ πλακούντια, καὶ ἑνὸς χαμηλοτέρου καὶ πολὺ εὐρυτέρου, ὅπου φαίνεται λυχνία μὲ θυμίαμα ἢ ἀγγεῖον μὲ φυτόν.

Εἰς τὴν *κλασσικὴν Ἑλλάδα* ὁ βωμὸς εἶναι συμφυὴς μὲ τὴν λατρείαν τῶν θεῶν καὶ τῶν νεκρῶν. Ἐπ' αὐτοῦ ἐθυσίαζον τὰ ἱερεῖα καὶ ἔκαιον αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτοῦ κατέθετον τὰς ἀναιμάκτους θυσίας, ὁπότε οἱ βωμοὶ ἐλέγοντο *ἄπυροι* καὶ *ἀναίμακτοι*. Ἦτο δὲ κατ' ἀρχὰς καὶ βραδύτερον ἀκόμη ὁ βωμὸς σωρὸς τέφρας, χώματος καὶ λίθων, ὁ ὁποῖος βαθμηδὸν κτιζόμενος ἔλαβε καὶ ὡρισμένην καλλιτεχνικὴν μορφὴν γενόμενος τετράγωνος, κυκλικός, ὀρθογώνιος. Διὰ τὸν ἱερέα ὑπῆρχεν ὑψηλοτέρα τις θέσις, ἡ *πρόθεσις*, πρὸ τοῦ βωμοῦ, ὅπου ἵστατο κατὰ τὴν θυσίαν. Ὁ δὲ κυρίως βωμὸς ἔλαβε καὶ πολυτελῆ μορφὴν ἀρχιτεκτονικήν, ὅτε ἐκτίζετο διὰ μαρμάρων καὶ ἐπεστέφετο ὑπὸ ἰωνικῶν ἑλίκων καὶ ἐκοσμεῖτο διὰ τριγλύφων καὶ μετοπῶν, εἰς δὲ τὰς γωνίας διὰ κεφαλῶν κριοῦ καὶ στεμμάτων. Ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος ἔχομεν καὶ στρογγύλους κυλινδρικοὺς βωμοὺς κοσμουμένους μὲ ἀνάγλυφα κυρίως βουκράνων μὲ στεφάνους καὶ γιρλάνδας, τὰ ὁποῖα ἀνεφέροντο εἰς πραγματικὴν τοιαύτην ἀρχικὴν διακόσμησιν. Ἐπὶ δὲ *ρωμαϊκῶν* βωμῶν ἔχομεν ἐκτὸς τῶν διακοσμήσεων τούτων καὶ ὁλοκλήρους ἀναγλύφους παραστάσεις τελετῶν θυσίας. Περίφημος εἶναι ὁ βωμὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἐν Ὀλυμπίᾳ, ἀποτελεσθεὶς ἐκ τῆς τέφρας τῶν καιομένων θυμάτων, ὅστις περιτειχισθεὶς βραδύτερον ἔγινε μέγας. Ἔπειτα ὁ βωμὸς τοῦ Ἱέρωνος Β' τῶν Συρακουσῶν, ὁ βωμὸς τῆς Περγάμου, ὀνομαστὸς διὰ τὴν καλλιτεχνικήν του μὲ τὰ ἀνάγλυφα τῆς γιγαντομαχίας διακόσμησιν, κατὰ δὲ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἡ Ara Pacis.

Ὁ βωμὸς εἶναι ἀπαραίτητος τόπος λατρείας ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Πανταχοῦ ὑπῆρχεν ἐν τῷ οἴκῳ, εἰς τὰς Ἀθήνας πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς οἰκίας, ὁ *βωμὸς ἀγυιεύς*, ὅπως πάλιν ἐν Ρώμῃ ὁ βωμὸς τῶν θεῶν τοῦ οἴκου. Ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ δημόσια οἰκοδομήματα εἶχον τὸν βωμόν των, τὸ πρυτανεῖον, ἡ παλαίστρα, τὸ θέατρον, τὸ στάδιον, ἡ curia κλπ. καὶ οἱ ναοὶ ἔξω αὐτῶν. Ἐκτὸς τούτων ὑπῆρχον καὶ αὐτοτελεῖς βωμοὶ εἰς τὰ ἱερά, εἰς τοὺς ἐπιτυμβίους περιβόλους τῶν θείας τιμὰς ἐχόντων νεκρῶν, εἰς τὰς ἀγορὰς καὶ ἀλλαχοῦ, εἰς τὰς ὁδούς, εἰς τὰ ρωμαϊκὰ στρατόπεδα κλπ. Ἦσαν δὲ ἀφιερωμένοι εἰς ἕνα ἢ καὶ εἰς περισσοτέρους θεοὺς *(θεοὶ σύμβωμοι)*. Ἦτο δὲ ἱερὸς καὶ ἀπαραβίαστος ὁ βωμός, διὰ τοῦτο καὶ δοῦλοι καὶ ἐγκληματίαι καταφεύγοντες εἰς βωμὸν ἀπελάμβανον ἀσυλίας καὶ δὲν ἐκακοποιοῦντο.

Ἐπέζησε δὲ ὁ βωμὸς καὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς θρησκείας εἰς τὴν *χριστιανικήν*, ἂν καὶ κατ' ἀρχὰς ἀπεφεύγετο ἡ χρῆσις τῆς λέξεως ὡς σχετιζομένης πρὸς τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ διὰ τοῦτο ἀντικατασταθείσης διὰ τῶν λέξεων *τράπεζα* (ἡ ἁγία Τράπεζα), *θυσιαστήριον*, *ἱλαστήριον*. Δὲν εἶχεν ἄλλως τε μονίμους βωμοὺς μέχρι τοῦ 250 μ. Χρ., ἀλλὰ μόνον ξυλίνας φορητὰς τραπέζας. Εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐχρησίμευον ἐν ταῖς κατακόμβαις τὰ arcosolia. Φαίνεται ὅτι ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος ἀρχίζουν νὰ ἀναφαίνωνται οἱ λίθινοι βωμοί, ἔχοντες κατ' ἀρχὰς σχῆμα τραπέζης ἐπὶ κιόνων. Ἀλλ' ἡ βαθμηδὸν ἀναπτυχθεῖσα λατρεία τῶν λειψάνων τῶν μαρτύρων ἔφερε τὴν παραδοχὴν ἄλλης μορ-

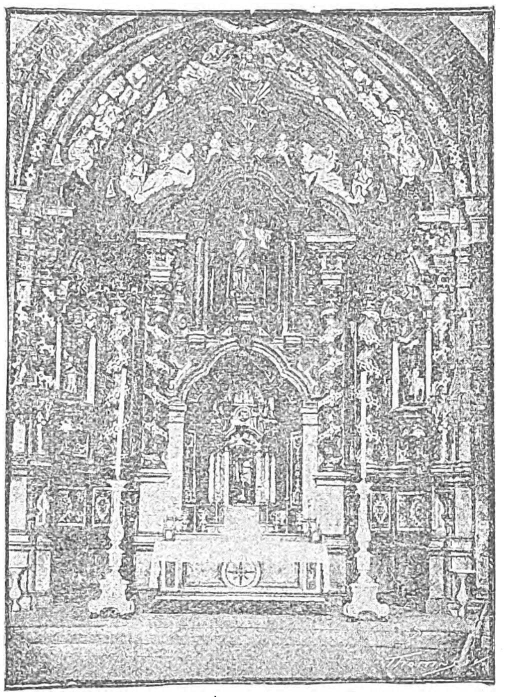

Ὁ βωμὸς τοῦ Λογιόλα.

φῆς, τοῦ τετραγώνου κυτίου, ὅπου κατετίθεντο ταῦτα. Ἔκειτο δὲ ὁ βωμὸς ὑπὸ τὴν ἀψῖδα καὶ ἀπὸ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος λαμβάνει τὴν μορφὴν ἁπλοῦ ὀρθογωνίου κτίσματος μὲ ἐξέχουσαν καλυπτήριον πλάκα, ἔχουσαν ἄνω ὀπὴν διὰ τὰ λείψανα. Εἰς τὴν δυτικὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ὁ βωμὸς ἐκαλύπτετο ἔμπροσθεν ὑπὸ ὑφάσματος, τοῦ προκαλύμματος (antependium), καὶ εἶχεν ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τὴν palla, ἥτις ἦτο καὶ μετάλλινος, ὡς ἡ περίφημος βυζαντινῆς τέχνης Palla d'oro τοῦ Ἁγίου Μάρκου τῆς Βενετίας, ἡ κατασκευασθεῖσα τῷ 976 ἐν Κωνσταντινουπόλει μὲ πολύτιμα σμάλτα. Ἐπὶ τοῦ βωμοῦ ἐτοποθετοῦντο καὶ πολυτελεῖς λάρνακες μὲ τὰ λείψανα τῶν ἁγίων καὶ μαρτύρων, ὑπεράνω δὲ αὐτοῦ ἀνηρτᾶτο οὐρανὸς κινητὸς ἢ κιβώριον (ciborium), τὸ ὁποῖον εἶναι, φαίνεται, παλαιόν, εὑρισκόμενον ἤδη τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἐπὶ μωσαϊκοῦ τῆς Θεσσαλονίκης. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ βωμὸς ἦτο εἰς τὸ μέσον τῆς ἀψῖδος, ὅτε δὲ προσεκολλήθη εἰς τὸν τοῖχον, τότε εἰς τὸ ὀπίσω μέρος αὐτοῦ ἀνηρτήθη πίναξ, ὁ λεγόμενος retable (retro tabula).

Οὗτος ἐν ἀρχῇ ἦτο μικρὸς κινητὸς ἔχων πλαστικὴν καὶ γραπτὴν διακόσμησιν, βαθμηδὸν ὅμως, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν γοτθικὴν ἐποχήν, ἐξειλίχθη εἰς ἐξαιρετικὸν καλλιτεχνικὸν μνημεῖον, δίπτυχον, τρίπτυχον καὶ πολύπτυχον. Ἡ ἐσωτερικὴ ταύτης ἐπιφάνεια εἶχε κατὰ κανόνα πλουσιώτατα ξυλογλυφήματα, ἡ δὲ ἐξωτερικὴ εἰς τὰς πτέρυγας ἐζωγραφισμένας εἰκόνας καὶ ἐστέφετο ἄνω ὑπὸ γοτθικῶν ἀρχιτεκτονικῶν ξυλογλυφημάτων. Κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν ἁπλοποιεῖται ἡ μορφὴ τῶν βωμῶν, ἐπικρατούσης τῆς κλασσικῆς διακοσμήσεως καὶ γραμμῆς. Τώρα ἱδρύονται πολυτελεῖς μαρμάρινοι βωμοὶ μὲ πλουσίαν γλυπτικὴν διακόσμησιν καὶ ξύλινοι μὲ θαυμάσια ζωγραφήματα, ὅπου διεκρίθησαν οἱ μεγαλύτεροι καλλιτέχναι τῆς ἰταλικῆς Ἀναγεννήσεως. Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα καὶ μετέπειτα οἱ βωμοὶ γίνονται μεγαλύτεροι καὶ ὑψηλότεροι αἱ μορφαί των ἔχουν κίνησιν καὶ ζωηρότητα μὲ πλουσιωτέραν γλυπτικὴν διακόσμησιν καὶ ἀπὸ πολύτιμον ὑλικὸν κτλ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἀρχαία: *Saglio—Daremberg*. Dictionnaire des antiquités grecques et romaines ἐν λ. ara.—*Paûly—Wissowa*, Real—Engyklopaedie des Klass. Altertums ἐν λ. Altar (Thiersch).—Χριστιανική: *Schmid*, Der christliche Altar καὶ sein Schmuek (1871),—*Corblet*, L' antel crétien, étude archéologique et liturgique (Bruges, 1883).—*A. Hartel*, Alltäre uud Kanzéln; (1897).—*Brousselle*, Histoire de l' autecrétien ἐν «Revue du clergé français» (1904).—*Jos. Braun*, Der christliche Altar (1923) 2 τόμ.

Δ. Ε.

— *[Ἐκκλ.]* Ἡ λέξις βωμός, σημαίνουσα τὸ κατ' ἀρχὰς εἰδωλολατρικὸν θυσιαστήριον, προσελήφθη μεταγενεστέρως εἰς δήλωσιν καὶ τοῦ χριστιανικοῦ θυσιαστηρίου ἢ τῆς ἁγίας Τραπέζης. Ἐντεῦθεν ἐν μὲν τῇ Π. Διαθήκῃ (Α' Μακκαβ. α, 54) διαστέλλονται οἱ βωμοὶ ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου ἐγκαθιδρυθεὶς βωμὸς ὀνομάζεται «βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως», παρὰ δὲ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς συγγραφεῦσι τῶν πρώτων αἰώνων, μόνον ἐπὶ μεταφορικῆς ἐννοίας χρησιμοποιεῖται ἡ λέξις. Οὕτω Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς (Στρωμ. 7) καὶ ὁ Ὠριγένης (κ. Κελσ. 8, 20) διακηρύττουσιν ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀληθοῦς Χριστιανοῦ εἶναι βωμός, τονίζει δὲ τοῦτο ὁ Ὠριγένης εἰς ἀναίρεσιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τοῦ Κέλσου, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἔχουσι βωμούς. Ἐν τούτοις ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος (*Συνεσ. Κατάστ. Migne* 66, 1575) ἀπαντᾶται ἡ λέξις βωμὸς καὶ εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ χριστιανικοῦ θυσιαστηρίου. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ παρὰ τοῖς Λατίνοις συγγραφεῦσιν ὡς πρὸς τὴν ἀντίστοιχον λατινικὴν λέξιν ara (βωμός). Χρησιμοποιεῖ μὲν αὐτὴν ὁ Τερτυλλιανὸς συχνάκις εἰς δήλωσιν τοῦ χριστιανικοῦ θυσιαστηρίου, πάντοτε ὅμως μετὰ προσδιορισμοῦ διαστέλλοντος αὐτὴν τοῦ ἐθνικοῦ βωμοῦ. Ὁ Μινούκιος Φῆλιξ ὅμως (Octav. 32), ὁ Ἀρνόβιος (adver. gentes VI, 1) καὶ ὁ Λακτάντιος (Divin. Instit. II, 2), ἀποκηρύττουσιν αὐτήν. Περὶ τῆς χριστιανικῆς ἐννοίας τῆς λέξεως *βωμὸς* βλ. λ. θυσιαστήριον καὶ Τράπεζα *Ἁγία*.

[Πρβλ. *Smith-Cheetham*, Diction of Chr. Antiquities σελ. 60.]

Π. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

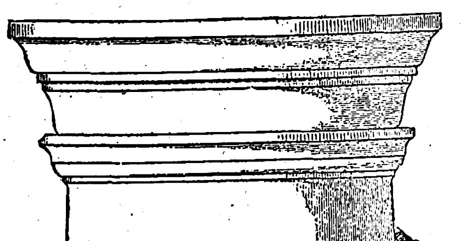

Ἀρχαῖος ἑλληνικὸς βωμός.

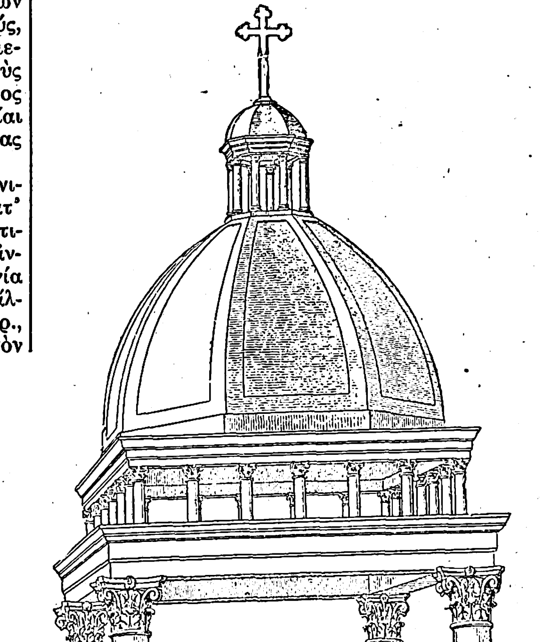

Χριστιανικὸς βωμός.

Ρωμαϊκὸς βωμός.

Digitized by Google

—*[Τεκτ.]* Τράπεζα συμβολικοῦ σχήματος πρὸ τῆς ἕδρας τοῦ Προέδρου τοῦ τεκτονικοῦ ἐργαστηρίου χρησιμοποιουμένη εἰς ὅλας τὰς τελετουργίας. Τὸ σχῆμά της ποικίλλει ἀναλόγως τῆς χρήσεως, τῶν βαθμῶν καὶ τῶν συστημάτων. Εἰς τὸν τεκτονισμὸν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου τὸ πρῶτον ἀναφαίνεται ὡς ἁπλῆ τράπεζα, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ἡ χρῆσίς της ἐγενικεύθη καὶ τὸ μὲν λαμβάνει τὸ σχῆμα τοῦ ἀρχαίου βωμοῦ, τὸ δὲ τοῦ τριγώνου, ἅτε θεωρουμένη ὡς ἀλληγορία τῆς ἀληθείας τῆς φερομένης ἐπὶ τῶν τριῶν στηλῶν (τῆς σοφίας, τοῦ κάλλους καὶ τῆς ἰσχύος) τῶν ἀντιστοιχουσῶν πρὸς τὰς τρεῖς πλευρὰς τοῦ τεκτονικοῦ τριγώνου. Ἐν τῷ τεκτονισμῷ ἔχομεν πολλῶν εἰδῶν βωμούς: *Βωμὸν τοῦ πυρὸς* χρησιμοποιούμενον εἰς τὸν 4ον βαθμὸν τοῦ συστήματος τῆς υἱοθεσίας, *βωμὸν ὅρκου* παρατιθέμενον εἰς ὅλους τοὺς βαθμοὺς καὶ τὰ δόγματα, *βωμὸν θυσιῶν* ἀναφαινόμενον εἰς τὰς τελετουργίας τοῦ 5ου βαθμοῦ τοῦ νεωτέρου γαλλικοῦ συστήματος κλπ [Πρβλ. *Fischer* Ritual and symbol. (Leipzig 1878). *Schröder* Abhandlung über alte und neue Maurerei.] Δ. Π. Κ.

— *[Μηχανολ.]* Ὀνομάζεται *βωμός*, ἢ ἄλλως *πυρογέφυρα*, μικρὸς τοιχίσκος ἐκ πυριμάχων λίθων διατιθέμενος κατακορύφως ἐπὶ τῆς ἐσχάρας τῆς ἑστίας τῶν ἀτμολεβήτων ἢ ἐπὶ τῆς καμίνου τῶν χωνευτηρίων, ἵνα παρεμποδίζῃ τὴν καύσιμον ὕλην νὰ καταπίπτῃ ἔξω τῆς ἑστίας, νὰ καθοδηγῇ δὲ τὴν πορείαν τῆς φλογὸς πρὸς τὰ ἄνω.

— **Βωμὸς** (Ara, Altar, Autel, Encensoir) *[Ἀστρον.]*. Ἀστερισμὸς τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου, ἐκτεινόμενος μεταξὺ τῶν ἀστερισμῶν: τοῦ Σκορπίου, τοῦ Νοτίου Στεφάνου, τοῦ Τηλεσκοπίου, τοῦ Ταώ, τοῦ Νοτίου Τριγώνου καὶ τοῦ Κανόνος. Ὁ ἀστερισμὸς οὗτος δὲν εἶναι ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ ὁρατὸς ἐκ τόπων ἐχόντων γεωγραφικὸν πλάτος βορειότερον τῶν 23°, ἦτο δὲ γνωστὸς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὡς μαρτυρεῖ ἡ μνεία αὐτοῦ παρὰ διαφόροις συγγραφεῦσιν. Ὁ Ἄρατος καλεῖ αὐτὸν *θυτήριον*. Ὁ Πρόκλος καὶ ὁ Πτολεμαῖος ἀναφέρουσιν αὐτὸν ὡς *θυμιατήριον*, ἀλλαχοῦ δὲ ὀνομάζεται *θυσιαστήριον*, *ἐσχάρα* (ἡ παρὰ Bayer ἐκ παραδρομῆς *ἐχάρα)*, *Πυράμνη* καὶ *Λιβανωτρὶς* ἢ *Λιβανωτίς*.

Παρὰ τοῖς Λατίνοις ἀπαντῶμεν ὡσαύτως μεγάλην ποικιλίαν ὀνομασιῶν τοῦ ἀστερισμοῦ τούτου, ἀναλόγων πρὸς τὰς ἑλληνικάς. Οὕτως ἐκτὸς τῶν συνήθων ὀνομασιῶν Ara, Altare, Altaria, Altarium, Ara Thymiamatis, Ara Centauri, Apta,

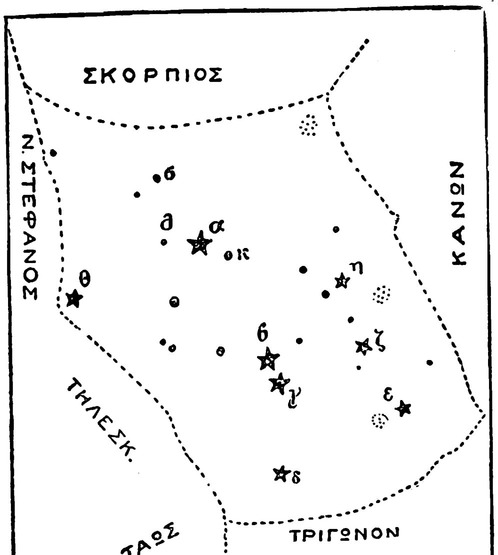

Ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Βωμοῦ.

ἀπαντῶσι καὶ αἱ ἑξῆς: Thymele, ἐκ τοῦ βωμοῦ τοῦ Διονύσου, Sacrarium ἢ Sacris, Acerra καὶ Batillus ἢ Arula, ἔτι δὲ Prunarum Conceptaculum, Focus, Lar, Ignitabulum καὶ Vesta. Μέχρι ΙΗ΄ ἑκατονταετηρίδος ἐγίνετο χρῆσις πρὸς δήλωσιν τοῦ ἀστερισμοῦ τούτου τῶν ὀνομάτων Thuribulum καὶ Turribulum ἢ ὀρθότερον Turibulum καὶ Pharus. Εἰς τοὺς Ἀλφονσείους πίνακας φέρεται ὡς Puteus ἢ Sacrarius καὶ Templum, εἰκονίζεται ὅμως ὡς ἁπλοῦς βωμός.

Παρομοίαν σημασίαν πρὸς τὴν τοῦ ἑλληνικοῦ θυμιατηρίου ἔχει τὸ ἀραβικὸν ὄνομα τοῦ ἀστερισμοῦ *Ἀλ-Μιζμαράχ*, ἐξ οὗ πιθανῶς προέρχονται τὸ παρὰ Biccioli *Ἀλμεγκραμίθ* καὶ τὸ παρὰ Καισίῳ *Ἀλμουγκάμρα*. Κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον ὁ ἀστερισμὸς εἰκονίζει ἕνα ἐκ τῶν βωμῶν, οὓς ἤγειρεν ὁ Μωϋσῆς, ἢ τὸν χρυσοῦν τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος, κατ' ἄλλους δὲ τὸν βωμόν, ὃν ἤγειρεν ὁ Νῶε μετὰ τὸν κατακλυσμόν.

Ὅπως εἰς τὰς ὀνομασίας, οὕτω καὶ εἰς τὰς ἀπεικονίσεις τοῦ ἀστερισμοῦ εἰς διαφόρους χάρτας τοῦ οὐρανοῦ μεσαιωνικῆς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκδόσεως ἀπαντῶνται μεγάλαι ποικιλίαι. Οὕτω λ.χ. εἰς τὸ χειρόγραφον τῶν Ἀλφονσείων πινάκων τοῦ Leyden ὁ ἀστερισμὸς εἰκονίζεται ὡς θυμιατήριον ἐπὶ τρίποδος μετὰ καιομένου λιβανωτοῦ, εἰς εἰκονογραφημένας ἐκδόσεις τοῦ Hyginus (τοῦ 1488 καὶ 1535) ὡς βωμός, ἐξ οὗ ἀναδίδονται φλόγες, μὲ τὴν παράστασιν δαιμόνων ἑκατέρωθεν. Εἰς εἰκονογραφημένον γερμανικὸν χειρόγραφον τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος ἀντὶ βωμοῦ εἰκονίζεται φρέαρ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου μεγάλοι δαίμονες ρίπτουσι τοὺς μικρούς. Ἀλλαχοῦ πάλιν ὁ ἀπὸ τοῦ βωμοῦ ἀναθρώσκων καπνὸς εἰκονίζεται ὡς σχηματίζων τὸν Γαλαξίαν. Ἂν καὶ εἰς ὅλας τὰς παραστάσεις ταύτας ὁ Βωμὸς εἰκονίζεται ὀρθός, ἀπὸ τοῦ Bayer καὶ ἑξῆς φέρεται εἰς τοὺς χάρτας ἀνεστραμμένος, ὅπερ δικαιολογεῖται ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ἀστερισμός, ὡς ἀνήκων εἰς τὸ νότιον ἡμισφαίριον, ἔδει νὰ εἰκονίζεται ὡς θὰ ἦτο ὁρατὸς ἐκ τοῦ ἡμισφαιρίου τούτου. Ὁ Gould καταλέγει εἰς τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Βωμοῦ 85 ἀστέρας μεγέθους 2,8—7,0, οὐδεὶς ὅμως ἐκ τῶν ἀστέρων τούτων φέρεταί που ὑπὸ ἴδιον ὄνομα, πλὴν μόνον παρὰ τοῖς Σίναις, παρὰ τοῖς ὁποίοις ὁ α Βωμοῦ μεγέθους 2,9 ἐκαλεῖτο *Σοῦ*, ἤτοι δόρυ καὶ οἱ β καὶ γ Βωμοῦ *Λῶ*, ἤτοι ἴχνος. Ὁμοίως ὁ δ ἐκαλεῖτο *Τσὶν Γίν*, ἤτοι ζοφερὸς οὐρανὸς καὶ ὁ ε *Τσὸ Κάγκ*, ἤτοι ἀριστερὸς φρουρός. Σ. Π.

Βωμπὰν (Vauban) ***Ἀντώνιος - Ἰωάννης - Βαπτιστὴς - λὲ Πρέστρ***. Γάλλος ὑποκόμις (1758—1832), ἀδελφὸς τοῦ Ἰακώβου Βωμπάν. Εἰσῆλθεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν τῷ 1775 καὶ ὑπηρέτησε κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀδελφοῦ του, ὡς λοχαγός, μετὰ τοῦ ὁποίου ἠναγκάσθη νὰ ἐκπατρισθῇ (1791) μέχρι τοῦ 1809, ὅτε προσῆλθε καὶ ὑπηρέτησεν εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν στρατιὰν ὡς ἀρχηγὸς τῶν ὀρεινῶν κυνηγῶν. Υἱός του εἶναι ὁ *Ἐδμόνδος-Σεβαστιανὸς-Φραγκῖσκος-Ἰωσὴφ λὲ Πρέστρ*, στρατηγὸς τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Κ. Ι. Ν.

—**Βωμπὰν** (Vauban), ***Ἀντώνιος λὲ Πρέστρ***. Γάλλος στρατηγὸς (1659—1731). Κατετάγη εἰς τὸ στράτευμα τῷ 1762, μετέσχε τῆς πολιορκίας τῆς Βεζανσὸν ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ, καὶ εἰς πάσας ἐν γένει τὰς πολιορκίας τὰς διευθυνομένας ὑπὸ τοῦ ἐξαδέλφου του Σεβαστιανοῦ Βωμπὰν καὶ εἰς τὰς τοῦ Κουρτραί, τοῦ Χουὰν καὶ ἄλλας τινὰς ἃς ὁ ἴδιος διηύθυνεν. Ὡς στρατηγὸς (1702) συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀποτελεσματικὴν ἄμυναν τῆς Λίλλης. Διηύθυνε τὰς ἐπιχειρήσεις πρὸς ἐκπολιόρκησιν τῆς Βαρκελώνης (1714) καὶ εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του προσηρτήθη ἡ ἰδιαιτέρα του πατρὶς Σαὶν-Σερβιὲν εἰς τὴν κομιτείαν τῶν Βωμπάν. Κ. Ι. Ν.

— **Βωμπὰν** (Vauban), ***Ἰάκωβος - Ἰωσὴφ λὲ Πρέστρ***. Γάλλος στρατιωτικὸς καὶ ἱστοριογράφος (1754—1816), ἔγγονος τοῦ Ἀντωνίου Βωμπάν. Τῷ 1770 κατετάγη εἰς τὸ σῶμα τῶν δραγώνων τοῦ Ροσφουκὼλ καὶ μετὰ περιπετειώδη σταδιοδρομίαν, καθ' ἣν ἔστρεψε τὰ ὅπλα κατὰ τῆς ἰδίας του πατρίδος (1792), ἐπανῆλθεν εἰς Γαλλίαν (1806), ὅπου κατεδικάσθη καὶ ἐνεκλείσθη ἐπὶ μακρὸν εἰς τὰς φυλακάς. Μεταξὺ τῶν χειρογράφων ἅτινα τῷ κατεσχέθησαν καταλέγονται: «Ἀπομνημονεύματα χρήσιμα διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν πολέμων τῆς Βαντὲ» (1806), («Mémoires historiques pour servir à l'histoire des guerres de la Vendée»). Κ. Ι. Ν.

— **Βωμπὰν** (Vauban), ***Σεβαστιανὸς λὲ Πρέστρ ντὲ—***. Γάλλος στρατάρχης γεννηθεὶς εἰς St. Léger τῆς Γαλλίας (1633—1707) ἐκ γονέων τῆς ἀστικῆς τάξεως. Τῷ 1650 κατετάγη εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Κοντέ, τὸν γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «στρατὸν τῆς Fronde», διακριθεὶς μάλιστα εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Clermont en Argonne, ἀλλὰ μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐμφυλίου ἐκείνης διαμάχης προσελήφθη ὑπὸ τοῦ Μαζαρίνου εἰς τὸν βασιλικὸν γαλλικὸν στρατόν, παραμείνας τοῦ λοιποῦ εἷς τῶν πιστοτέρων ὀπαδῶν τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΔ΄. Ὁ Βωμπὰν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοῦ σταδίου του διεκρίθη εἰς τὰ μαθηματικά, τὴν μηχανικὴν καὶ τὴν ὀχυρωτικήν, ἀλλ' ἡ περὶ αὐτοῦ φήμη ὡς ὀχυρωτικοῦ ἤρχισε διαδιδομένη μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1667 — 1668 (γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς dévolution), λόγῳ τῆς λαμπρᾶς ὀχυρώσεως τῆς Δουγκέρκης. Δι' ὅ, εὐθὺς μετὰ την ἐν ἔτει 1667 κατάληψιν τῆς Λίλλης (Lille), εἰς αὐτὸν ἀνέθεσεν ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ΄ τὴν ἐπισκευὴν τῶν ὀχυρωμάτων τῆς πόλεως ταύτης, ἀφοῦ, προηγουμένως τὰ σχέδια τοῦ τότε διασήμου μηχανικοῦ Clerville ἀπερρίφθησαν· ἡ δὲ ὀχύρωσις τῆς Λίλλης ἔδωσεν ἀφορμήν, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, εἰς πολλὰς συζητήσεις, ἀντεγκλήσεις καὶ ραδιουργίας παρὰ τῷ τότε ὑπουργῷ Λουβοὰ ναντίον τοῦ Βωμπάν, μέχρι τοῦ σημείου ὥστε νὰ κατηγορηθῇ ὅτι τὰ ὀχυρώματα τῆς Λίλλης θὰ κατερρεον, διότι ἐκτίζοντο ἐπὶ ἐδάφους ἀμμώδους καὶ ὑγροῦ, ὁπότε τότε ὁ Βωμπὰν ἀπέστειλε πρὸς τὸν ὑπουργὸν τὴν περιώνυμον ἀναφοράν: «Οἱ πύργοι τῶν μεγαλυτέρων κωδωνοστασίων τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἐπὶ τοιούτου ἐδάφους ἔχουσι κτισθῆ· ἔδαφος δ' ὑποβαστάζον κωδωνοστάσιον δύναται νὰ ὑποβαστάσῃ τὰ Πυρηναῖα». Ἡ ὀχύρωσις αὕτη ἐπερατώθη μὲν μετὰ τριετίαν, ἀλλὰ δὲν ἔπαυσε συμπληρουμένη καὶ ἐπαυξανομένη ἐπὶ ἔτη κατόπιν, ἐπισύρασα τὸν θαυμασμὸν ἁπάντων τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν μηχανικῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, προσερχομένων ἐπὶ τόπου, ἵνα τὴν ἐξετάσωσιν, ἀποτελέσασα τὸ θαυμασιώτερον ἔργον (oeuvre maîtresse) τοῦ Βωμπάν. Ἡ ὀχύρωσις τῆς Λίλλης, ἡ ἀποτελέσασα πρότυπον κατὰ τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα, ὄχι μόνον ἀντέσχε κατὰ τὰς διαφόρους μετέπειτα πολιορκίας, ὡς τὴν τοῦ 1708, ὁπότε παρετάθη ἐπὶ 101 ἡμέρας, καὶ τὴν τοῦ 1792, ἀλλὰ παρέμεινε μέχρι σήμερον οἵαν περίπου τὴν κατεσκεύασεν ὁ Βωμπάν, διὰ πρώτην δὲ φορὰν κατὰ τὸν τελευταῖον Παγκόσμιον πόλεμον 1914 ἐκηρύχθη ἡ Λίλλη πόλις ἄοπλος (vile ouverte). Περὶ τῶν τεχνικῶν ἀρχῶν τῆς ὀχυρώσεως τῆς Λίλλης, βλ. λ. ὀχυρωτική. Εἰς ἀνταμοιβὴν τῆς ἐργασίας του ταύτης παρεκάλεσεν ὁ Βωμπὰν νὰ τῷ χορηγηθῇ γήπεδον δι' οἰκίαν καὶ κῆπον ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν πόλιν πλατείας (τοῦ προπέδου esplanade), ὁ δὲ βασιλεὺς τῷ παρεχώρησεν, ὄχι μόνον τὸ γήπεδον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔξοδα τῆς οἰκοδομήσεως.

Σεβαστιανὸς Βωμπάν.

Κατὰ τὸν πόλεμον τῆς Ὁλλανδίας (1672–1678) ἔσχε μεγάλας ἐπιτυχίας ὁ Βωμπάν, πρὸς ἀμοιβὴν τῶν ὁποίων προήχθη τῷ 1674 εἰς στρατηγόν, καὶ τῷ 1678 διωρίσθη γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῶν ὀχυρώσεων. Ἔκτοτε ὁ Βωμπὰν ἠσχολήθη εἰς τὴν ὀχύρωσιν τῶν διαφόρων συνόρων τῆς Γαλλίας, ἀνεγείρας σειρὰν φρουρίων καὶ ὀχυρῶν (περὶ τὰ 33) καὶ ἐπισκευάσας πολλὰ παλαιὰ τοιαῦτα (περὶ τὰ 300) ἀπὸ τῆς Μάγχης κατὰ μῆκος τῶν ἀνατολικῶν συνόρων μέχρι Μπελφόρ, μεθ' ὅ, διὰ τῶν Ἄλπεων καὶ τῶν Πυρηναίων, μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἐπιστήσας ὅλως ἰδιαιτέραν μέριμναν διὰ τὴν ὀχύρωσιν τῶν βορείων συνόρων, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐκεῖ τὸ ἔδαφος δὲν παρουσιάζει φυσικὰ κωλύματα, ὀνομασθεῖσαν τότε ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ «σιδηρᾶ ὀχύρωσις». Λόγῳ τῶν μεγάλων ὑπηρεσιῶν ἔλαβε κατόπιν ὁ Βωμπὰν τὸν τίτλον τοῦ στρατάρχου τῆς Γαλλίας.

Χωρὶς νὰ ὑπεισέλθωμεν εἰς τὰς τεχνικὰς ἀρχὰς τῆς ὀχυρώσεως τοῦ Βωμπὰν (βλ. λ. ὀχυρωτική), ἀρκούμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι, συμφώνως ταῖς ἀρχαῖς ταύταις, κατηργήθησαν οἱ ὑψηλοὶ φεουδαρχικοὶ πύργοι, ἐφ' ὧν ἐπεκράτει ὁ ἀκρόπυργος (donjon), καὶ αἵτινες περιεβάλλοντο ὑπὸ ὑψηλῶν τειχῶν καὶ βαθειῶν τάφρων, καθ' ὅσον αἱ κατασκευαὶ αὗται εἶχον ἀρχίσει περὶ τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος νὰ μὴν ἀντέχωσιν εἰς τὰ σφαιροβούζια τῶν τότε πυροβόλων, καὶ ἀντ' αὐτῶν κατεσκευάσθησαν ὀχυρώματα χαμηλὰ μὲ *τάφρον* πρὸ αὐτῶν καὶ μὲ *πρανὲς* ἐκεῖθεν τῆς τάφρου, βαλλόμενον θεριστικῶς ὑπὸ τῶν πυρῶν τοῦ ἀμυνομένου, τὸ δὲ πάντων κύριον ἐπιτρέποντα ὅπως ἀπὸ ἑκάστης *ὑπερασπιστρίας (γραμμῆς πυρὸς)* βάλληται πλευρικῶς ἡ τάφρος τοῦ παραπλεύρου μετώπου, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ οὐδεμία ἀπυρόβλητος γωνία περὶ τὸ ὀχύρωμα. Δι' ὅ, εἰσήγαγε τότε ὁ Βωμπὰν τὸ σύστημα τῆς *προμαχωνικῆς* χαράξεως (tracé bastionné), ὡς εἶναι π. χ. τὸ τοῦ παλαιοῦ φρουρίου τῆς Κερκύρας, τὸ ἐπικρατῆσαν ἐπὶ ἕνα καὶ τέταρτον περίπου αἰῶνος, ἀντικατασταθὲν δὲ περὶ τὸ 1815 ὑπὸ τοῦ Καρνὸ διὰ τοῦ τῆς *πολυγωνικῆς χαράξεως* (tracé polygonal).

Ὁ Βωμπὰν ὅμως δὲν διεκρίθη μόνον εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ὀχυρωμάτων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐπίθεσιν καὶ κατάληψιν αὐτῶν, πρῶτος αὐτὸς εἰσαγαγὼν τὸ σύστημα τῆς προχωρήσεως τῆς κατὰ τῶν φρουρίων καὶ τῶν ὀχυρῶν ἐπιθέσεως διὰ τῶν *παραλλήλων (ὁρμητηρίων)* καὶ τῶν *ὁδεύσεων προσιτηρίων ὀρυγμάτων)* (περὶ ὧν βλ. εἰς σχετικὰς λ. καὶ εἰς λ. πολιορκία), δι' οὗ μέσου διηύθυνεν αὐτὸς οὗτος προσωπικῶς 50 περίπου πολιορκίας ὁπληξάσας πάντοτε εἰς ἐκπόρθησιν τῶν ἐχθρικῶν ὀχυρῶν. Λόγῳ δὲ τῶν μεγάλων του ἐπιτυχιῶν κατά τε τὴν ἄμυναν καὶ τὴν ἐπίθεσιν τῶν ὀχυρῶν καὶ τῶν φρουρίων, ἐλέγετο ὑπὸ τῶν συγχρόνων του «φρούριον πολιορκούμενον ὑπὸ τοῦ Βωμπὰν εἶναι φρούριον καταληφθησόμενον φρούριον ἀμυνόμενον ὑπὸ τοῦ Βωμπὰν εἶναι φρούριον ἀπόρθητον».

Ὁ Βωμπὰν δὲν ἦτο ψυχρὸς μόνον ὀχυρωτικός, ἀλλὰ καὶ μέγας ψυχολόγος, ἀποβλέπων πάντοτε εἰς τὰς ἠθικὰς δυνάμεις, δι' ὃ θεσπίσας τὸ ἔκτοτε παραμεῖναν ἀκλόνητον ἀξίωμα: «Τὰ φρούρια δὲν ἔχουσιν ἄλλην ἰσχὺν καὶ ἀξίαν εἰμὴ τὰς προσδιδομένας ὑπὸ τῶν ἀμυνομένων ταῦτα ἀνδρῶν».

Ὁ Βωμπὰν ἠσχολήθη ἐπὶ πλέον καὶ εἰς ζητήματα ὁπλικῆς, ἀφ' ἑνὸς μὲν τελειοποιήσας τὸ τότε ἐν χρήσει ἐν Γαλλίᾳ τυφέκιον (mousquet), ἀφ' ἑτέρου δ' ἐφευρὼν τῷ 1701 τὴν πρώτην ξιφολόγχην, τὴν ἐπιτρέπουσαν τὴν βολὴν καθ' ὃν χρόνον ἦτο προσηρμοσμένη ἐπὶ τοῦ ὅπλου. Τὸ σύστημα τοῦτο ἀπετέλεσε σπουδαῖον σταθμὸν ἐν τῇ τακτικῇ τοῦ πεζικοῦ, καθ' ὅσον, κατόπιν τούτου, κατηργήθησαν ὁριστικῶς οἱ *δορατοφόροι* (piquiers) (βλ. λ. ὅπλα, λόγχαι, τακτική) Πρὸς δὲ ἠσχολήθη ὁ Βωμπὰν καὶ εἰς μηχανικὰ ἔργα μὴ στρατιωτικά, ὡς π. χ. εἰς τὴν μελέτην τῆς κατασκευῆς τῆς *μεσημβρινῆς διώρυγος* τῆς Γαλλίας, τῆς γνωστῆς «canal du midi», τοῦ ὑδραγωγείου τῶν Βερσαλλιῶν κλπ.

Digitized by Google

Ἐπειδὴ δ' ὁ Βωμπὰν δὲν κατήγετο ἐξ εὐγενῶν, ἀλλ' ἦτο γέννημα τῆς μεγάλης του ἀξίας καὶ τῆς ἀκαμάτου ἐργασίας του, δι' αὐτὸ ἦτο πάντοτε ὑπέρμαχος πάσης ἰδέας ὑποστηριζούσης τὴν ἀστικὴν τάξιν, κατορθώσας νὰ βελτιωθῇ, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του, κατὰ πολὺ ἡ θέσις τῶν ἐξ ἀστῶν ἀξιωματικῶν, παραμενόντων πάντοτε εἰς τοὺς κατωτάτους βαθμοὺς τῆς στρατιωτικῆς ἱεραρχίας. Μολονότι δ' ἀπήλαυεν ἐξαιρετικῆς καὶ ἀπεριορίστου εὐνοίας ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΔ', ἅμα ὡς περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου του ὑπέβαλε πρὸς αὐτὸν σχέδιον νόμου περὶ ὁμοιομόρφου καὶ ἴσης φορολογίας μεταξὺ εὐγενῶν καὶ ἀστῶν, τὸ γνωστὸν σχέδιον τῆς «βασιλικῆς δεκάτης» (dîme royale), περιέπεσεν εἰς πλήρη δυσμένειαν παρὰ τοῖς τότε ὑπουργοῖς, εἰς μικράν τινα δὲ τοιαύτην καὶ παρὰ τῷ βασιλεῖ, ἐξακολουθήσαντι μὲν νὰ δέχηται εἰς ἀκρόασιν τὸν γέροντα στρατάρχην, ἀλλὰ μὴ ἐκτελοῦντι ὡς πρότερον τὰς προτάσεις του· ὑπὸ τοιαύτην δὲ κατάστασιν ἔζησε κατὰ τὰ ὀλίγιστα μετέπειτα ἔτη τῆς ζωῆς του. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

«Βωμπὰν» («Vauban»). Παλαιὸν γαλλικὸν θωρηκτόν, ἔχον ἐξοπλισμὸν πάρωνος, ὅπερ ὂν ἀρχηγὶς τοῦ γαλλικοῦ στόλου τῆς Ἀνατολῆς (Station du Levant) παρέμενε σχεδὸν διαρκῶς εἰς Πειραιᾶ (1885—1892). Τὴν ὀνομασίαν του, ἣν πρὸς τιμὴν τοῦ διασήμου στρατηγοῦ καὶ ὀχυρωματικοῦ ἔφερεν, ὤφειλεν εἰς ἰδιόρρυθμον διάταξιν τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τῆς θωρακίσεώς του. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Βωμπὲρ (Vaubert), *Λουκᾶς*. Γάλλος θεολόγος (1644 - 1716). Ἐχρημάτισε διευθυντὴς τοῦ κολλεγίου Λουΐ-Λὲ-Γκρὰν καὶ ἐδημοσίευσεν : «Ἀσκήσεις εὐσεβείας», «Ἐγχειρίδιον ἁγίας μεταλήψεως», «Ἀφοσίωσιν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ι. Χ.» (2 τόμ.) κτλ. —Β.

Βωμπλὰν (Vaublanc), ***Βικέντιος-Βιεννό, κόμις ντὲ—***. Γάλλος πολιτικὸς (1756—1845). Σπουδάσας εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν ἐξῆλθε μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ὑπολοχαγοῦ. Παραιτηθεὶς τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ τῷ 1791 ἐξελέγη μέλος τῆς Νομοθετικῆς Συνελεύσεως, ἔνθα διεκρίθη διὰ τὴν ῥητορίαν του καὶ τὸν ἄκρατον βασιλισμόν του. Τοῦτο δὲν τὸν ἠμπόδισε νὰ ἐμφανισθῇ ἀργότερον φανατικὸς δημοκράτης καὶ κατόπιν νὰ ψηφίσῃ πάλιν ὑπὲρ τῆς αὐτοκρατορίας διὰ νὰ τὴν ἀπαρνηθῇ μετ' ὀλίγον ὑπὲρ τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ' ὅστις καὶ τὸν διώρισεν ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν.

Ὁ Βωμπὰν ἀφῆκε καί τινα φιλολογικὰ ἔργα ὄχι μεγάλης ἀξίας, ἐξ ὧν τὸ ὁπωσδήποτε ἄξιον λόγου εἶναι «Οἱ σύγχρονοι πίνακες τῆς ἱστορίας τῆς Γαλλίας». Ν. Χ. Λ.

—**Βωμπλὰν** (Vaublanc), ***Βικέντιος-Βίκτωρ-Ἑρρῖκος, ὑποκόμις ντὲ—***. Γάλλος ἱστορικὸς υἱὸ τοῦ Ἰωάννου, γεννηθεὶς εἰς Μομπελλιὲ τῷ 1803. Χάρις εἰς τὴν ὑποστήριξιν τοῦ θείου του Βικεντίου διωρίσθη τῷ 1824 μέλος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, παρῃτήθη ὅμως κατόπιν ἀσχοληθεὶς εἰς ἱστορικὰς μελέτας. Ὁ Βωμπλὰν ἀφῆκε τὰ ἀκόλουθα ἔργα: «Ἡ Γαλλία κατὰ τοὺς χρόνους τῶν σταυροφοριῶν» (1844—1847, τόμοι 4 μετὰ πινάκων ἐκ χειρογράφων ΙΒ' καὶ ΙΓ' αἰῶν.) καὶ «Ἓν βλέμμα εἰς τοὺς Παρισίους» (1861). Ν. Χ. Λ.

— **Βωμπλὰν** (Vaublanc), ***Ἰωάννης-Βερνὰ δος-Βιεννό***. Ἀδελφὸς τοῦ Βικεντίου (1761—1812). Ἀνατραφεὶς εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῶν Παρισίων ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του, μετέσχε τοῦ πολέμου τῆς Ἀνεξαρτησίας ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἐπιστρέψας εἰς Γαλλίαν διεκρίθη ἐπὶ Ναπολέοντος προαχθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποστρατήγου. Κατὰ τὴν ἐκ Ρωσίας ὑποχώρησιν ἀπέθανεν εἰς τὴν Βίλναν. Ν. Χ. Λ.

Βωμπὸν (Vaubonne), *μαρκήσιος—*. Γερμανὸς στρατηγὸς (1645—1715). Κατ' ἀρχὰς ὑπηρέτησεν εἰς τὸν γαλλικὸν στρατόν, κατόπιν δὲ εἰς τὸν γερμανικόν. Ἐπολέμησεν ἐναντίον τοῦ δουκὸς τῆς Βανδώμης. Συλληφθεὶς αἰχμάλωτος τῷ 1704, ἤχθη εἰς Γαλλίαν. Τῷ 1708 παρέστη εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Γαέτης, ὅπου ἐπληγώθη βαρέως. Ηὐτοκτόνησε ῥιφθεὶς ἀπὸ τοῦ τρίτου πατώματος τῆς κατοικίας του εἰς τὸν δρόμον. —Β.

Βωμπουὰ (Vaubois), ***Κλαύδιος-Ἑρρῖκος, κόμις—***. Γάλλος στρατηγὸς (1748—1839). Διεκρίθη κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Λυὼν ἐπὶ Ἐπαναστάσεως, καὶ ἐν Τυρόλῳ κατὰ τὴν πρώτην ἐκστρατείαν τοῦ Βοναπάρτου εἰς Ἰταλίαν. Κατὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον ἐκστρατείαν ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ κατοχὴ τῆς Μάλτας μὲ 4 000 ἄνδρας. Παρ' ὅλας τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὰς ἐπιθέσεις Ἄγγλων, Ναπολιτανῶν καὶ Πορτογάλων, ἀντέστη ἐπὶ διετίαν, ἀπορρίψας ὀκτὼ προτάσεις παραδόσεως, ἕως οὗ ἐκάμφθη. Τῷ 1814 ἐψήφισεν ὡς γερουσιαστὴς τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ναπολέοντος Α'. —Β.

Βώνη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα.

—**Βώνη** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου, ὑπαγόμενον εἰς τὴν διοίκησιν Λευκωσίας καὶ τοῦ διαμερίσματος Κυθραίας. Κάτοικοι 400 περίπου, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, ἰδιαίτατα δὲ εἰς τὴν ὀρνιθοτροφίαν καὶ τὴν κηπουρικήν. Κ.Μ.Κ.

Βῶνος (ὁ). Βυζαντινὸς πατρίκιος ἀκμάσας κατὰ τὸ α' ἥμισυ τοῦ Ζ' μ. Χ. αἰῶνος. Εἰς τοῦτον ὡς καὶ εἰς τὸν πατριάρχην Σέργιον ἐνεπιστεύθη τὴν κηδεμονίαν τοῦ ἀντιβασιλέως υἱοῦ του Κωνσταντίνου ὁ αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος, ὅτε ἀπῆλθεν εἰς τὴν κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείαν του (622—628). Ὁ Βῶνος διεξήγαγε τὴν θαυμασίαν ἄμυναν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐναντίον τῶν Ἀβάρων τῷ 626. Ἀπέθανε πρὸ τῆς ἐπανόδου τοῦ Ἡρακλείου. Ὁ Γεώργιος Πισίδης ἔγραψε «πανηγυρικὸν ποίημα» δι' αὐτὸν εἰς 168 τριμέτρους. —Β.

βωντβὶλ (vaudeville) *[Θεατρ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ παρ' ἡμῖν κωμειδύλλιον, ἡ μετ' ᾀσμάτων ἐλαφρὰ κωμῳδία. Ἡ παραγωγὴ τῆς γαλλικῆς λέξεως vaudeville εἶναι περιεργοτάτη. Περὶ τὸ 1520 ἔζη ἐν τῇ πόλει Vire τῆς Κάτω Νορμανδίας ἐργάτης τις ὀνόματι Olivier Basselin, ὅστις κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του κατεγίνετο γράφων σατιρικὰ ᾄσματα, κατὰ τῶν ξένων κατακτητῶν ἰδίως. Τὰ ᾄσματα ταῦτα τόσον ἤρεσαν, ὥστε ἐκ τῆς Vire μετεδόθησαν εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς (le val ἢ vau de Vire=la vallée de Vire) καὶ ἔκτοτε ὠνομάσθησαν Vaux de vire. Καὶ οὕτω μὲν ὠνομάζοντο ἐφ' ὅσον ἐψάλλοντο ὑπὸ τῶν χωρικῶν, ἀφ' ἧς ὅμως εἰσήχθησαν καὶ εἰς τὰς πόλεις ὠνομάσθησαν Vaux de ville. Τέλος vaudevilles ὠνομάσθησαν κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα τὰ εὔθυμα καὶ σατιρικὰ ᾄσματα, ἅτινα ἐψάλλοντο εἰς τὰς ὁδοὺς εἰς βάρος γνωστῶν προσώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Μεταγενεστέρως, ἐκ τῶν ὁδῶν τὰ τοιούτου εἴδους ᾄσματα μετεπήδησαν εἰς τὸ θέατρον ὑπὸ τὰς ἑξῆς περιστάσεις: Μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ ἐν Παρισίοις θιάσου τοῦ Ἰταλικοῦ θεάτρου κατὰ τὸ 1697, οἱ ἐργολάβοι τῶν κατὰ τὰς πανηγύρεις (foires) θεατρικῶν παραστάσεων, οἵτινες εἶχον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀτελεῖς θιάσους καὶ ὡς ἐκ τούτου ἔπαιζον τεμάχια μόνον δραμάτων καὶ κωμῳδιῶν, διὰ νὰ προσελκύσουν περισσότερον κόσμον, παρενέβαλον εἰς τὰ παριστανόμενα ἔργα καὶ μερικὰ vaudevilles (ᾄσματα) καὶ οὕτω κατώρθωσαν νὰ συγκρατήσουν τὸ καθ' ἑκάστην ἀραιούμενον ἀκροατήριόν των. Ἔκτοτε ὀλίγον κατ' ὀλίγον παρήχθη ἡ μετ' ᾀσμάτων κωμῳδία, τὸ *βωντβίλ*. Ἀκριβῶς τοιοῦτόν τι συνέβη καὶ παρ' ἡμῖν. Ὁ *Ε. Παντόπουλος* εἰς ἐποχὴν ἀδιαφορίας τοῦ κοινοῦ πρὸς τὸ θέατρον (1889), ἐσκέφθη νὰ παρεμβάλῃ εἰς τὴν ἰταλικὴν κωμῳδίαν «οἱ Μυλωνᾶδες» καὶ μερικὰ ᾀσμάτια. Ὁ κόσμος τὰ ἐδέχθη εὐχαρίστως. Ἐνθαρρυνθεὶς ἐκ τῆς ἐπιτυχίας αὐτῆς, προσέθεσε μετ' ὀλίγας ἡμέρας καὶ ἄλλα ᾀσμάτια, ἅτινα προσείλκυσαν περισσότερον κόσμον. Δὲν παρῆλθον δέκα ἡμέραι καὶ οἱ «Μυλωνᾶδες» μετεμορφώθησαν εἰς τέλειον βωντβίλ. Πρὸ τῆς τοιαύτης ἐπιτυχίας τῶν ᾀσμάτων, ὁ *Δ. Κορομηλᾶς* δὲν ἀπηξίωσε καὶ αὐτὸς νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν μουσικὴν εἰς τὴν κωμῳδίαν του «Ἡ τύχη τῆς Μαρούλας», ἣν παρουσίασεν ὡς «κωμειδύλλιον» εἰς τὸν θίασον Ταβουλάρη - Παντοπούλου Ὅτε, τὴν 16 Σεπτεμβρίου 1889, ἐδόθη ἡ πρώτη παράστασις, ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ κόσμου ὑπῆρξεν ἀκράτητος. Ἡ πρωτοφανὴς αὕτη ἐπιτυχία διὰ τὴν ἑλληνικὴν σκηνήν, ἥν τινες ἀπέδωσαν εἰς τὴν μουσικὴν καὶ μόνον, ἡ ὁποία, σημειωτέον, ἐλάχιστα προσθέτει εἰς τὸ ἔργον, δὲν ἀφῆκεν ἡσύχους τοὺς τότε Ἕλληνας συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐπεδόθησαν δραστηρίως εἰς συγγραφὴν βωντβίλ, ἅτινα κακοζήλως καὶ ἄγνωστον πῶς καὶ διατὶ τὰ ὠνόμασαν *κωμειδύλλια*. Συστηματικώτερον ὅλων εἰργάσθη ὁ *Δ. Κόκκος*, ὅστις καὶ πρῶτος εἰσήγαγεν εἰς τὰ κωμειδύλλια τὰ ἑλληνικὰ ᾄσματα ἐλαφρῶς πεποικιλμένα διὰ ξένης μουσικῆς. Ἐν τούτοις, δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι πρὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐπικρατήσεως τῶν κωμειδυλλίων, πρῶτος ὁ *Κ. Γ. Ξένος* τῷ 1877 ἔγραψε καθαρῶς ἑλληνικὸν κωμειδύλλιον, την «Περὶ ὄνου σκιᾶς δίκην», τοῦ ὁποίου τὰ ᾄσματα ἐγένοντο τότε δημοτικώτατα. Μετὰ τὸν Ξένον, τῷ 1881 ἐδοκίμασε τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ κωμειδυλλίου καὶ ὁ *Π. Ζάνος* μὲ τὴν μικράν του κωμῳδίαν «Ἡ ἀνεψιὰ τοῦ θείου της», δι' ἧς ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν της τὸ πρῶτον ἐπὶ σκηνῆς ἡ τότε δεσποινὶς *Εὐαγγελία Ξανθοπούλου*, κατόπιν *Παρασκευοπούλου*. Τὰ γερμανικὰ περιοδικὰ «Kunst» καὶ «Berliner Philologische Wochenschrift» εἰς τὰ τεύχη τοῦ Δεκεμβρίου 1912 καὶ τοῦ Ἀπριλίου 1914 ὁμολογοῦσιν ὅτι τὸ ἑλληνικὸν κωμειδύλλιον ἔσχε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ γερμανικοῦ τοιούτου. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Βωντονκοὺρ (Vaudoncourt), *Φρειδερῖκος-Φραγκῖσκος-Γουλιέλμος*. Γάλλος στρατηγὸς καὶ ἱστορικὸς (1772—1845). Διεκρίθη πολλαχοῦ κατὰ τοὺς πολέμους τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ Μ. Ναπολέοντος, αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Ρώσων τῷ 1812. Ἐπὶ παλινορθώσεως κατεδικάσθη ἐρήμην εἰς θάνατον. Μετέσχε τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Νεαπόλεως τοῦ 1820, ὑπὲρ τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου, καὶ τῶν Παρισίων τοῦ 1830 ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ λαοῦ. Συνέγραψεν: «Ἱστορίαν τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ Ἀννίβα εἰς Ἰταλίαν» (1812, τόμ. 3), «Ἀπομνημονεύματα τῆς εἰς Ρωσίαν ἐκστρατείας τοῦ 1812» (1816), «Ἱστορίαν τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ 1813 καὶ 1815 ἐν Γαλλίᾳ» (1826, τόμ. 5) κτλ. Ἅπαντα τὰ ἔργα του εἶναι ἀξιόλογα ἀπὸ στρατηγικῆς ἀπόψεως. Ὑπῆρξεν ἐπίσης ἱδρυτὴς τῆς «Ἐφημερίδος τῶν στρατιωτικῶν ἐπιστημῶν». —Β.

Βωντοὺ (Vaudou). Ἀφρικανικὴ θεότης, ἧς τὴν λατρείαν οἱ Νέγροι μετέφερον καὶ εἰς Ἀμερικήν. *Βωντοὺ* ὀνομάζεται ἥ τε θεότης καὶ ὁ πιστὸς τοῦ δόγματος. Σύμβολον τῆς θεότητος ταύτης εἶναι ἡ ἔχιδνα. —Β.

Βωντουαγιὲ (Vaudoyer), ***Ἀντώνιος-Λαυρέντιος-Θωμᾶς***. Ἀρχιτέκτων καὶ ἀρχαιολόγος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1756—1846). Τῷ 1783 ἔλαβε τὸ μέγα βραβεῖον τῆς Ρώμης, εἰς ἣν παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν συνδεθεὶς φιλικῶς μετὰ τῶν Percier καὶ Fontaine καὶ ἐπεξεργασθεὶς ἐπιτυχὲς σχέδιον ἀναστηλώσεως τοῦ θεάτρου τοῦ Μαρκέλλου. Ἐπιστρέψας τῷ 1787 εἰς Γαλλίαν ἐνεστερνίσθη τὰς ἀρχὰς τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως μετὰ διαθέρμου ἐνθουσιασμοῦ. Διορισθεὶς μέλος τοῦ συμβουλίου τῶν ἀστικῶν οἰκοδομημάτων, ἐπεφορτίσθη ὑπὸ τὴν Ὑπατείαν νὰ μελετήσῃ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ Ἰνστιτούτου εἰς τὸ Κολλέγιον τῶν Τεσσάρων Ἐθνῶν, τῷ δὲ 1823 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν καλῶν τεχνῶν, γενόμενος ἐπὶ πλέον ἀρχιτέκτων τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ἀρχειοφύλαξ τῆς Σχολῆς τῶν καλῶν τεχνῶν. Ἐπεστάτησεν εἰς τὴν κατασκευὴν πολλῶν περικόμψων ἰδιωτικῶν μεγάρων καὶ συνέγραψε τὰ ἀξιολογώτατα ἔργα: «Ἰδέαι ἑνὸς Γάλλου πολίτου περὶ τοῦ τόπου τοῦ προωρισμένου εἰς ταφὴν τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς Γαλλίας» (1791), «Σχέδιον ἀνακαινίσεως τοῦ γαλλικοῦ πανθέου» (1798), «Περιγραφὴ τοῦ ἐν Ρώμῃ θεάτρου τοῦ Μαρκέλλου, ἐπαναχθέντος εἰς τὴν προτέραν του κατάστασιν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σωζομένων λειψάνων» (1812) καὶ «Ἐπικήδειος λόγος εἰς τὸν Poyet» (1824). Ι. Μ. Π.

—**Βωντουαγιὲ** (Vaudoyer), *Λέων*. Γάλλος ἀρχιτέκτων, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1803-1872). Τῷ 1824 ἔλαβε τὸ β' βραβεῖον καὶ τῷ 1829 τὸ μέγα βραβεῖον τῆς ἀρχιτεκτονικῆς διὰ σχέδιον τοῦ διὰ τὴν ἐν Ρώμῃ Ἀκαδημίαν τῆς Γαλλίας μεγάρου. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐβραβεύθη διὰ σχέδιον τοῦ μνημείου τοῦ στρατηγοῦ Foy, βραδύτερον δ' ἐπεφορτίσθη ὑπὸ τοῦ πατρός του νὰ ἐπιβλέψῃ τὴν κατασκευὴν τοῦ μνημείου τούτου εἰς τὸ κοιμητήριον τοῦ Πὲρ Λασαίζ. Μεταβὰς εἰς Ρώμην εἰργάσθη λίαν ἐπιτυχῶς εἰς τὴν ἀντιγραφὴν καὶ τὴν εἰκονικὴν συμπλήρωσιν τῶν λειψάνων τῆς ῥωμαϊκῆς ἀρχαιότητος, ἀποστείλας εἰς Παρισίους λαμπρὰ σχέδια τῶν Ἀψίδων τοῦ Τραϊανοῦ ἐν Βενεβέντῳ καὶ Ἀγκῶνι, τῆς Πύλης τοῦ Αὐγούστου ἐν Φάνῳ, τῶν Ὑδραγωγείων τοῦ Κλαυδίου καὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης, ἐν Ρώμῃ. Τῷ 1831 ἐνεκαίνισεν ἐν Παρισίοις τὸ μνημεῖον τοῦ στρατηγοῦ Foy, βραδύτερον δὲ ἵδρυσεν ἐργαστήριον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξῆλθον μερικοὶ διάσημοι καλλιτέχναι, ὡς ὁ Davioud, ὁ Esperandier, ὁ Renaud καὶ ἄλλοι. Διορισθεὶς κατὰ τὸ 1845 ἀρχιτέκτων τοῦ Conservatoire, εἰργάσθη μετ' ἀξιοθαυμάστου ἐπιτυχίας εἰς τὴν οἰκοδόμησιν πλείστων κτιρίων, ἰδίως δὲ θρησκευτικῶν ἱδρυμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀληθῆ κόσμον τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης. Τῷ 1854, κατόπιν διαγωνισμοῦ, ἀνέλαβε τὴν κατασκευὴν τῆς μητροπόλεως τῆς Μασσαλίας, εἰργάσθη δ' εἰς τὸ μνημεῖον τοῦτο, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν ὡραιοτέραν ἐκδήλωσιν τοῦ ταλάντου του καὶ ἓν ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα θρησκευτικὰ οἰκοδομήματα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἐπὶ 17 συναπτὰ ἔτη. Τῷ 1849 ἐγένετο ἱππότης, τῷ δὲ 1815 ἀξιωματικὸς τοῦ Λεγεῶνος τῆς τιμῆς. Τῷ 1868 διεδέχθη τὸν Λεμπὰ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν καλῶν τεχνῶν, εἰς δὲ τὴν Παγκόσμιον ἔκθεσιν τοῦ 1855 ἐτιμήθη διὰ πρώτου βραβείου. Μετέχων τῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς ἑνὸς διαγωνίσματος ἐν τῇ Σχολῇ τῶν καλῶν τεχνῶν προσεβλήθη ὑπὸ ἀποπληξίας καὶ ἔπεσεν ἄπνους. Ἡ σειρὰ τῶν σχεδίων του ἐξετέθη ἐνώπιον τῶν φιλοτέχνων καὶ τοῦ κοινοῦ κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1873. Ι. Μ. Π.

Βωντρὲ (Vaudrey), ***Κλαύδιος-Νικόλαος***. Γάλλος στρατηγὸς (1784—1857). Μετέσχε πολλῶν ἐκστρατειῶν τοῦ Ναπολέοντος Α'. Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Βατερλὼ διώκει τὸ πυροβολικὸν τοῦ 3ου σώματος. Ἐπὶ Λουδοβίκου Φιλίππου, ὡς διοικητὴς τοῦ ἐν Στρασβούργῳ 4ου συντάγματος πυροβολικοῦ, μετέσχε τῆς συνωμοσίας τοῦ Λουδοβίκου Ναπολέοντος πρὸς ἀνατροπὴν τῆς βασιλείας. Ἀπεστρατεύθη διὰ τοῦτο, ἀλλ' ὅτε ὁ Λουδοβῖκος Ναπολέων ἐγένετο πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας καὶ κατόπιν αὐτοκράτωρ, διώρισεν αὐτὸν ὑπασπιστήν του καὶ ἐπλήρωσεν αὐτὸν ἐξαιρετικῶν τιμῶν. —Β.

Βωντρέϊγ (Vaudreuil). Γαλλικὴ οἰκογένεια ναυτικῶν, στρατιωτικῶν καὶ διπλωματῶν. Μέλη αὐτῆς εἶναι οἱ:

—1) ***Λουδοβῖκος-Φίλιππος, μαρκήσιος—***. Ναυτικὸς (1691—1763). Μετέσχεν ὡς διοικητὴς τοῦ «Intrepide» τῆς ναυμαχίας τῆς 28 Ὀκτωβρίου 1747 ἐναντίον τῶν Ἄγγλων παρὰ τὸ Φινίστερον. Ὁ Λουδοβῖκος ΙΕ', πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἀνδρείας του, ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν πίνακα παριστῶντα τὴν ναυμαχίαν ταύτην.

Digitized by Google

—2) *Λουδοβῖκος-Φίλιππος, κόμης*—. Ναυτικὸς καὶ πολιτικὸς (1724—1802), υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐπολέμησεν ἐν Εὐρώπῃ, Ἀφρικῇ (Σενεγάλῃ) καὶ Ἀμερικῇ κατὰ τῶν Ἄγγλων. Ἐξελέγη μέλος τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν τάξεων τοῦ 1789. Βασιλόφρων ὢν ἔφυγεν ἐκ Γαλλίας τῷ 1791, ἀλλ' ἐπανῆλθε μετὰ τὸ πραξικόπημα τοῦ Ναπολέοντος τῆς 18ης Μπρυμαίρ.

—3) *Ἰωσὴφ-Φραγκῖσκος*. Στρατηγὸς (1740—1817). Μετέσχε τοῦ ἑπταετοῦς πολέμου καὶ τῆς κατὰ τοῦ Γιβραλτὰρ ἐκστρατείας τοῦ κόμιτος ντ' Ἀρτουά, ὃν ἠκολούθησεν εἰς τὴν ξένην κατὰ τὴν γαλλικὴν Ἐπανάστασιν. Ἐπὶ παλινορθώσεως διωρίσθη διοικητὴς τοῦ Λούβρου καὶ μέλος τῆς Βουλῆς τῶν εὐγενῶν.

—4) *Ἰωάννης-Λουδοβῖκος*, ἐξάδελφος τοῦ προηγουμένου, ἀξιωματικὸς (1762—1816). Μετέσχε τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος τῆς Β. Ἀμερικῆς καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν φυγὼν ἐκ Γαλλίας ἐπολέμησε κατ' αὐτῆς.

—5) *Ἀλφρέδος*, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, διπλωμάτης (1799—1834). Ὑπηρέτησεν εἰς τὰς πρεσβείας Χάγης, Κάσσελ, Λονδίνου, Λισσαβῶνος καὶ Βαϊμάρης, ὅπου ἐσχετίσθη μετὰ τοῦ Γκαῖτε. —Β.

Βωντρεμὲρ (Vaudremer), *Αἰμίλιος*. Γάλλος ἀρχιτέκτων γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1829. Διωρίσθη τῷ 1853 ἐπιμελητὴς τῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Μπαλτὰρ ἐκτελεσθέντων εἰς τὸν ναὸν τοῦ Saint-Philippe-du-Roule ἔργων. Τῷ 1854 ἐτιμήθη διὰ τοῦ πρώτου βραβείου τῆς Ρώμης, ἔνθα παρέμεινεν ἐπὶ πέντε ἔτη. Ἐπανελθὼν τῷ 1859 εἰς Παρισίους ἐτιμήθη δι' ἀλλεπαλλήλων ἀξιωμάτων, τῷ δὲ 1860 διωρίσθη ἀστυμηχανικὸς Παρισίων καὶ διηύθυνε τὴν ἀνακαίνισιν τῶν φυλακῶν τῆς Santé, ἥτις τὸν ἀνέδειξε. Τῷ 1865, ἀποστείλας εἰς τὸ Σαλὸν τὰ σχεδιαγράμματα τῶν ἐκτελουμένων ἐν τῇ φυλακῇ ταύτῃ ἐργασιῶν ἐτιμήθη διὰ μεταλλίου, τῷ δὲ 1867 ἐγένετο διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν ἀξιωματικὸς τοῦ Λεγεῶνος τῆς τιμῆς. Ἀπὸ τοῦ 1862 μέχρι τοῦ 1869 διηύθυνε τὰς οἰκοδομικὰς ἐργασίας τοῦ ἐν Παρισίοις ναοῦ τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐν Μονρούζ, τῷ δὲ 1869 ὠνομάσθη μέλος τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Σχολῆς τῶν καλῶν τεχνῶν. Τῷ 1873, μετασχὼν τοῦ διαγωνισμοῦ διὰ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ δημαρχιακοῦ μεγάρου τῶν Παρισίων, ἐβραβεύθη, ἐνῷ συγχρόνως ἐτιμήθη διὰ μεταλλίων εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς Βιέννης. Κατὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη ὠνομάσθη μέλος τοῦ γενικοῦ συμβουλίου τῶν ἀστικῶν οἰκοδομῶν διὰ τὰ ἔτη 1874—1875 καὶ ἀρχιτέκτων-διευθυντὴς τῶν θρησκευτικῶν οἰκοδομῶν τῶν Παρισίων (1876)· ἐπὶ πλέον διηύθυνε τὴν οἰκοδόμησιν τῶν σχολικῶν μεγάρων τῆς Rue d' Alésia, ἐν Παρισίοις, τὴν κατασκευὴν τοῦ μνημείου τῆς μάχης τοῦ Σαμπινῦ καὶ τὴν ἐκτέλεσιν πλείστων ἰδιωτικῶν μεγάρων καὶ πολλῶν ἐπιταφίων μνημείων, ἐν οἷς καὶ τὸ τοῦ Πέτρου Λαρούς ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τοῦ Μονπαρνάς. Τέλος, ἀπέστειλεν εἰς διαφόρους ἐκθέσεις ἀπειροπληθῆ ἀντίγραφα ἀρχαιολογικῶν μνημείων, ἐν οἷς σημειοῦμεν τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Σιέννης καὶ τοῦ ἐν Βενετίᾳ Ἁγ. Μάρκου (1866) τὸ «Παλατινὸν παρεκκλήσιον τοῦ Παλέρμου» (1867), τὴν «Ἄποψιν τοῦ Κάπρι» καὶ τὴν «Ἄποψιν τοῦ Βιτέρμπο» (1870). Ι. Μ. Π.

βὼξ (ὁ) (Box) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *περκιδῶν*. Οἱ ἰχθύες τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, στοματικὸν ἄνοιγμα μετρίου μεγέθους καὶ φέρουσι πολυπληθεῖς αἰχμηροὺς ὀδόντας. Γνωστὰ δύο εἴδη: *βὼξ ὁ κοινὸς* (Box vulgaris), κοιν. *γῶπα* ἢ *γοῦπα* καὶ *βὼξ ἡ σάλπη* (Box salpa), κοιν. *σάλπα*. Ἀμφότερα τὰ εἴδη ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ ἁλιεύονται διὰ τὸ κρέας των, ὅπερ εἶναι εὐγευστότερον καὶ τρυφερώτερον εἰς τὸ πρῶτον εἶδος. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Τοῦ γένους τούτου τῶν ἰχθύων λείψανα ἀπολιθωμένα (ὠτόλιθοι) εὑρίσκονται τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Βωξαγιὸν (Bauxaillon) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Αἲν (Γαλλία) εἰς ἀπόστασιν 19 χλμ. ἀπὸ τοῦ Λαόν, ἀριστερὰ τοῦ Σμὲν-ντὲ-Ντάμ. Ἐντεῦθεν ἤρξατο ἡ ἐπίθεσις τῶν Γερμανῶν τῇ 27 Μαΐου 1918 ἐναντίον τοῦ Σμὲν-ντὲ-Ντάμ. Τῇ 14—15 Σεπτεμβρίου ἰδίου ἔτους ἐγένετο ἐνταῦθα ἡ *μάχη τοῦ Βωξαγιόν*, καθ' ἣν ὁ στρατηγὸς Μανζὲν ἠνάγκασε τοὺς Γερμανοὺς νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν γραμμὴν τοῦ Αἲν καὶ τὸ Σμὲν-ντὲ-Ντάμ. Τὸ χωρίον δὲν ὑφίσταται πλέον. —Β.

βωξίτης (ὁ) (beauxite, bauxite) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὴν καθαρωτέραν του μορφὴν εἶναι τὸ φυσικὸν πήκτωμα τοῦ *ὑδροξειδίου τοῦ ἀργιλλίου* (ἀργιλλοπήκτωμα=Alumogel). Παρουσιάζεται ὅμως σχεδὸν πάντοτε ὡς πολὺ λεπτογεώδες, ἔχον ὄψιν ἀπεσκληρυμένης ἀργίλλου, μῖγμα τῆς καθαρᾶς αὐτῆς οὐσίας καὶ διαφόρων ἄλλων ὑλῶν, κυρίως δ' ἄλλων ὀρυκτῶν πηκτωμάτων (λιμωνίτου, πηκτώματος πολιανίτου, ὀπαλλίου) ὡς καὶ ἐλαχίστων λεπίων ὑδραργιλλίτου, καολίνου, χαλαζιακῆς ἄμμου, κ. λ. π. Ὁ βωξίτης, ὡς ἐκ τούτου, δὲν ἀποτελεῖ εἶδος ὀρυκτοῦ, ἀλλ' εἶναι κυρίως μετάλλευμα, τοῦ ὁποίου τὸ κύριον συστατικὸν εἶναι ἡ ἄργιλλος (Al_2O_3) ἡνωμένη μὲ ὕδωρ.

Φυσικαὶ ἰδιότητες. Ὁ βωξίτης παρουσιάζεται ὑπὸ ποικίλας ἐξωτερικὰς μορφάς, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν διαφόρων τρόπων γενέσεώς του καὶ σχηματισμοῦ του. Τὸ χρῶμά του ποικίλει ἀπὸ τοῦ λευκοῦ καὶ φαιοῦ μέχρι τοῦ σκοτεινοῦ ἐρυθροῦ καὶ ἐνίοτε πορφυροχρόου. Τὸ χρῶμά του ὅμως δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μέτρον τῆς περιεκτικότητός του εἰς σίδηρον. Ἡ σκληρότης του κυμαίνεται ἀπὸ τοῦ 2ου μέχρι τοῦ 7ου βαθμοῦ τῆς σκληρογραφικῆς κλίμακος τοῦ Mohs. Ὁ βωξίτης δηλαδὴ παρουσιάζει τὴν σκληρότητα μαλακοῦ χώματος ἢ πηλοῦ οὐχὶ πλαστικοῦ μέχρι τῆς σκληρότητος ἑνὸς στερεοῦ καὶ σκληροῦ πετρώματος. Τὸ εἰδικόν του βάρος κυμαίνεται ἐπίσης, ἀλλὰ τῶν καθαρῶν βωξιτῶν εἶναι 2,5—2,6. Ὅσῳ ἡ εἰς ὕδωρ περιεκτικότης ἐλαττοῦται καὶ αὐξάνει ἡ εἰς ὀξείδιον σιδήρου, τόσῳ αὐξάνει καὶ τὸ εἰδικὸν βάρος τοῦ βωξίτου. Ἡ λάμψις του εἶναι πολὺ ἀσθενής, συρόμενος δ' ἐπ' ἀλαμπoῦς πλακὸς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν ποικίλως ἔγχρουν. Τὸ σημεῖον τήξεώς του ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς καθαρότητός του καὶ δὴ ἐκ τῆς εἰς ὀξείδιον σιδήρου περιεκτικότητος. Ἀνώτερον ὅριον σημείου τήξεως διὰ τὸ καθαρὸν μετάλλευμα εἶναι 2000° περίπου.

Πολὺ συχνὰ ὁ βωξίτης παρουσιάζει ἱστὸν πισσολιθικὸν (ἐνίοτε φολιθικόν). Οἱ πισσόλιθοι ἔχουν γενικῶς συγκεντρικὴν κατασκευὴν καὶ εἶναι συνδεδεμένοι διὰ συνδετικῆς ὀρυκτῆς ὕλης, ὁ ὁποία δύναται νὰ εἶναι σκληροτέρα ἢ μαλακωτέρα καὶ πλέον ἀνοικτόχρωμος ἢ πλέον σκοτεινόχρωμος ἀπὸ τοὺς πισσολίθους. Πλεῖστοι βωξῖται ἔχουν πορώδη ὑφὴν καί τινες ὄψιν κυτταρώδη. Βωξῖταί τινες διατηροῦν τὸν ἱστὸν τοῦ πετρώματος, ἐκ τοῦ ὁποίου παρήχθησαν. Τοιοῦτοι π. χ. εἶναι οἱ «*γρανιτικοὶ*» βωξῖται τοῦ Ἀρκάνσας, οἱ ὁποῖοι εἶναι κυψελώδεις ἢ σπογγώδεις· οἱ περισσότεροι ἐν τούτοις βωξῖται εἶναι τόσῳ πολὺ ἐξηλλοιωμένοι, ὥστε οὐδεμίαν δεικνύουν ἐξωτερικὴν ὁμοιότητα μὲ τὰ μητρικά των πετρώματα. Οἱ βωξῖται οὗτοι εἶναι κυτταρώδη ἢ πισσολιθικὰ πετρώματα διαφόρων βαθμῶν σκληρότητος, ἤ, ὡς εἰς τινας ἐμφανίσεις τῆς νοτίου Εὐρώπης, παρουσιάζουν ὄψιν ἀπεσκληρυμένων πηλῶν.

Τρόποι ἐμφανίσεως. Οἱ γνωστοὶ βωξῖται εἶναι σχεδὸν ὅλοι μεταλλεύματα σχηματισθέντα κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Χημικὴ σύστασις τοῦ βωξίτου. Τὰ συνήθη συστατικὰ τοῦ βωξίτου εἶναι ὑδροξείδια τοῦ ἀργιλλίου, ἄργιλλος ἡνωμένη μετὰ πυριτικοῦ ὀξέος, ὀξείδιον σιδήρου ἄνυδρον ἢ καὶ ἔνυδρον, ἐλεύθερον καὶ ἡνωμένον διοξείδιον πυριτίου, διοξείδιον τιτανίου ἢ καὶ ὑδροξείδιον αὐτοῦ, ἄσβεστος, μαγνησία, κάλι, νάτρον, ὀξείδιον μαγγανίου, τριοξείδιον θείου, πεντοξείδιον φωσφόρου καὶ ὕδωρ. Ἐξ ὅλων τούτων μόνον ἡ ἄργιλλος, τὸ ὀξείδιον τοῦ σιδήρου, τὸ διοξείδιον τοῦ τιτανίου καὶ τὸ ὕδωρ εὑρίσκονται κανονικῶς εἰς ποσότητας. Ὁ ἑπόμενος πίναξ δίδει τὴν χημικὴν σύστασιν διαφόρων βωξιτῶν τοῦ κόσμου. Αἱ ἐν αὐτῷ ἀναγραφόμεναι ἀναλύσεις ἔχουν ἐκλεχθῇ ἐκ τῶν εἰς τὴν διεθνῆ σχετικὴν βιβλιογραφίαν ἀναφερομένων. Γενικῶς εἶναι παραστατικαὶ τῶν εἰς τὰς διαφόρους χώρας ἐξορυσσομένων βωξιτῶν, καί τινες ἀποτελοῦν τὸν μέσον ὅρον πολλῶν ἀναλύσεων.

Γένεσις καὶ ἐμφανίσεις τοῦ βωξίτου. Ἡ γένεσις τοῦ βωξίτου ἀποτελεῖ πρόβλημα, μὲ τὸ ὁποῖον πολλοὶ ἠσχολήθησαν καὶ ἀσχολοῦνται εἰσέτι, καθόσον δὲν ἐπετεύχθη εἰσέτι πλήρης καὶ διαφωτιστικὴ λύσις αὐτοῦ. Αἱ περισσότεραι ἐν τούτοις ἔρευναι καταλήγουν εἰς τὸ πόρισμα, ὅτι ἡ γένεσις καὶ ἡ παρουσία τοῦ βωξίτου συνδέονται μὲ ἰδιαιτέρας κλιματολογικὰς καὶ γεωλογικὰς συνθήκας καὶ ὅτι ἡ γένεσίς του εἶναι διττή, ὅτι δηλαδὴ ἄλλοι μὲν ἐκ τῶν βωξιτῶν ἐσχηματίσθησαν ἐκ τοῦ ἰδίου μὲ τὸν *λατερίτην* μητρικοῦ πετρώματος, ἄλλοι δὲ ἐκ τούτων εἶναι *ἐρυθρὰ γῆ* περιέχουσα πολλὴν ποσότητα ὑδροξειδίων τοῦ ἀργιλλίου. Εἰς τὴν δευτέραν ἐκ τῶν κατηγοριῶν τούτων ὑπάγονται οἱ βωξῖται τῆς νοτίου Εὐρώπης καὶ οἱ ἑλληνικοὶ βωξῖται τῆς περιοχῆς Διστόμου-Δεσφίνας (περὶ ὧν βλ. κατωτέρω).

Ὁ βωξίτης ἀνεγνωρίσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Berthier εἰς τὴν κώμην Les Beaux ἢ Baux τῆς Προβηγκίας τῆς Γαλλίας, ἐξ ἧς ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Ἐμφανίσεις τοῦ ὀρυκτοῦ ἔχουν σημειωθῆ ἐκτὸς εἰς ὅλας τὰς ἠπείρους ἐξαιρέσει τῆς ἀνταρκτικῆς μάζης ξηρᾶς, ἀλλὰ γενικῶς μεγάλαι ἐμφανίσεις εἶναι σπάνιαι εἰς τὰ εὔκρατα κλίματα. Ἐν Εὐρώπῃ τὰ σπουδαιότερα κοιτάσματα εἶναι διανεμημένα κατὰ μῆκος τῶν βορείως τῆς Μεσογείου χωρῶν ἀπὸ τῆς Γαλλίας μέχρι τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅλα σχεδὸν εὑρίσκονται πλησίον παραλίων. Ἐν τῷ συνόλῳ των τὰ κοιτάσματα τῆς Εὐρώπης ἀποτελοῦν τὴν πλέον σημαντικὴν πηγὴν ἀποθεμάτων βωξίτου ὅλου τοῦ κόσμου.

Ἐξ ὅλων τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης, ἡ μεγαλυτέρα παραγωγὸς βωξίτου εἶναι ἡ ὁποία, ἡ Γαλλία, κατὰ τὸν Pawlowski, ἐγκλείει εἰς τὸ ἔδαφός της βεβαιωθεῖσαν ποσότητα πλουσίου μεταλλεύματος, ἀνερχομένην εἰς 60 ἑκατομμύρια τόννων. Ἡ ἐν Γαλλίᾳ παραγωγὴ βωξίτου, προερχομένη κυρίως ἐκ τοῦ νομοῦ Var, ἀνέρχεται νῦν εἰς 450.000 τόννων. Ἐκ τούτων μέρος μόνον κατεργάζεται ἐν τῇ χώρᾳ, τὸ δ' ὑπόλοιπον ἐξάγεται εἰς Ἑλβετίαν, Ἀγγλίαν, Ἀμερικήν, Νορβηγίαν καὶ Γερμανίαν.

Ἐν Ἰταλίᾳ βωξῖται ἀνεκαλύφθησαν τῷ 1900 εἰς διάφορα μέρη τῶν κεντρικῶν Ἀπεννίνων (Lecce dei Marsi, Pescosolido κτλ.). Ἐκμετάλλευσις ὅμως κοιτασμάτων βωξίτου γίνεται κυρίως ἐν Carniola παρὰ τὴν λίμνην Wochein. Πρόκειται περὶ ἐρυθρῶν βωξιτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξορύσσονται ἐτησίως περὶ τοὺς 7.000 τόννους. Διὰ τῆς προσθήκης νέων—πρῴην αὐστριακῶν—ἐδαφῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἡ χώρα αὕτη ἀπέκτησε καὶ τοὺς βωξίτας τῆς Ἰστρίας καὶ οὕτω κατέστη μία ἐκ τῶν πλέον σημαντικῶν χωρῶν παραγωγῶν βωξίτου. Ἐν Ἰστρίᾳ ἐξορύσσονται περὶ τοὺς 100.000 τόννοι ἐτησίως.

Ἡ Γιουγκοσλαυία ἀπέκτησε κοιτάσματα σημαντικὰ βωξίτου εἰς Κροατίαν, Δαλματίαν καὶ εἰς τὰς πλησίον τῶν δαλματικῶν ἀκτῶν νήσους μετὰ τὴν προσάρτησιν τῶν χωρῶν τούτων. Ἡ ἐτησία παραγωγὴ ἀνῆλθε τῷ 1925 εἰς 78.000 τόννους καὶ τῷ 1926 εἰς 120.000 τόννους.

Ἡ Ρουμανία ἐπίσης ἀπέκτησε μετὰ τὸν πόλεμον τὰ ἐπὶ τῶν ὀρέων Bihar (ἐν Τρανσυλβανίᾳ) πρῴην οὑγγρικὰ κοιτάσματα. Ἐπὶ τῶν κοιτασμάτων τούτων ἐβεβαιώθη ἀπόθεμα 6 ἑκατομμυρίων τόννων. Ἡ ἐκμετάλλευσις ὅμως τῶν βωξιτῶν, ἡ ὁποία ἐξηκολούθει καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Μεγάλου πολέμου, γίνεται σήμερον ἐν

ΧΩΡΑΙ:	Ἀφρική	Βρετ. Γουϊάνα	Γαλλία (Var)	Αἴγυπτος	Γερμανία	Ἰρλανδία	Ἰταλία	Γιουγκοσλαυία	Βόρειος Ἀμερική		Ρουμαν.	Ἑλλάς (Δίστομον)	
ΠΕΡΙΟΧΑΙ:	Χρυσοῦ ἀκτή. Ὄρος Ejuanema	Christianburg	Thoronet (Ἐρυθρός)	Le Caire (λευκός)	Ἔσση	Antrim Irish Hill	Carniola	Δαλματία	Arkansas	Κεντρική Γεωργία	Bikar	Ἀνάληψις	Ἁγ. Νικόλαος
Ὀξείδιον ἀργιλλίου (Al_2O_3)	60,6	67,3	66,2	54,4	53,1	50,7	63,1	56,3	59,8	56,7	58,7	59,62	59,17
Ὀξείδιον σιδήρου (Fe_2O_3)	9,8	1,5	19,3	0,3	10,6	7,1	23,6	22,0	2,1	1,6	25,9	16,94	20,46
Διοξείδιον πυριτίου (SiO_2)	1,4	2,9	0,9	26,7	4,9	10,4	4,2	0,9	5,7	12,4	1,2	3,25	3,28
Διοξείδιον τιτανίου (TiO_2)	2,2	1,1	0,9	2,9	2,8	5,4	—	2,9	1,9	1,6	2,7	3,19	2,87
Ὕδωρ (H_2O)	25,6	27,5	12,4	15,7	27,8	25,6	8,3	17,9	30,5	27,6	11,7	14,49	13,05

Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἐξαιρέσεις, ὅπως π. χ. οἱ γαλλικοὶ καὶ οἱ ἑλληνικοὶ βωξῖται, οἱ ὁποῖοι θεωροῦνται, ὅτι ἐσχηματίσθησαν κατὰ τὴν κρητιδικὴν περίοδον τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος, ὡς καὶ οἱ τοῦ Κταίη (*βοχεινῖται καλούμενοι*), οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται μεταξὺ στρωμάτων τῆς τριασίου καὶ τῆς ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Πολλὰ κοιτάσματα βωξίτου εἶναι πρωτογενῆ, εὑρίσκονται δηλαδὴ εἰς τὰς θέσεις εἰς τὰς ὁποίας ἐξ ἀρχῆς ἐσχηματίσθησαν. Τοιαῦτα εἶναι τὰ τοῦ Ἀρκάνσας, Ἰνδιῶν, βρεττανικῆς καὶ ὀλλανδικῆς Γουϊάνας καὶ πολλὰ ἄλλα. Ἄλλα κοιτάσματα εἶναι δευτερογενῆ, προῆλθον δηλαδὴ ἐκ λατεριτικοῦ ἢ βωξιτικοῦ κοιτάσματος, τὸ ὁποῖον διεβρώθη καὶ τὸ διαβρωθὲν ὑλικὸν μετεφέρθη καὶ ἀπετέθη ἀλλαχοῦ (ὅπου εὑρίσκεται σήμερον) εἰς στρώματα, φακούς, κ.λ.π. Τοιαῦτα εἶναι μερικὰ κοιτάσματα τοῦ Ἀρκάνσας. Οἱ βωξῖται τῆς Γεωργίας, Ἀλαβάμας καὶ τῆς Tennessee παρουσιάζονται γενικῶς ὑπὸ μορφὴν μεγάλων φακοειδῶν θυλάκων, ἀποτελουμένων ἐκ πυρηνώδους ἢ πισσολιθικοῦ ὑλικοῦ, συνοδευομένου ὑπὸ μάργης ἢ καολίνου, καὶ συχνὰ ἐπικεκαλυμμένων ἀπὸ τριτογενεῖς ἄμμους καὶ πηλούς. Οἱ θύλακοι παρουσιάζονται ἀκολουθοῦντες γραμμὰς ρηγμάτων. Ἐν Γαλλίᾳ οἱ βωξῖται παρουσιάζονται γενικῶς κατὰ στρώματα καὶ συχνὰ ἐναλλάσσονται μετὰ λιμνογενῶν ἰζημάτων, ἀλλὰ τὰ στρώματα εἶναι πολὺ στολιδωμένα. Γενικῶς ἐν Γαλλίᾳ οἱ βωξῖται ἐπικάθηνται ἀσυμφώνως ἐπὶ ἀσβεστολίθων τῆς ἰουρασίου ἢ τῆς κρητιδικῆς περιόδου καὶ ἐπικαλύπτονται ὑπὸ ἀσβεστολίθων τῆς κρητιδικῆς περιόδου. Πολλὰ ἐκ τῶν κοιτασμάτων εἶναι μεγάλα καὶ ἀξιοσημειώτως ὁμοιόμορφα κατὰ τὴν σύνθεσιν.

Digitized by Google

μικρᾷ μόνον κλίμακι. Μικρᾶς ἐπίσης παραγωγῆς κοιτάσματα ἀπαντῶνται ἐν Ἰρλανδίᾳ καὶ Σκωτίᾳ. Ἐν Οὐγγαρίᾳ ἀντιθέτως ἀνευρέθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μεγάλης ἀποδόσεως κοιτάσματα βωξίτου ἐπὶ τῶν ἐγγὺς τῆς Βουδαπέστης ὀρέων Bakony καὶ Vertes.

Ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἑλβετία, ἂν καὶ κατέχουν τὴν δευτέραν καὶ πέμπτην θέσιν εἰς τὴν παγκόσμιον παραγωγὴν μετάλλου ἀργιλλίου, δὲν διαθέτουν ἴδια κοιτάσματα βωξίτου. Ἡ μόνη ἐμφάνισις τῆς Γερμανίας, ἡ ἔχουσα ἐμπορικὸν ἐνδιαφέρον, εἶναι ἡ τοῦ Vogelsberg εἰς τὴν Ἄνω Ἔσσην, ὅπου ὑπάρχει βωξίτης προερχόμενος ἐξ ἀλλοιώσεως βασαλτικῶν πετρωμάτων (τῷ 1925 ἐξωρύχθησαν 2 000 τόννοι).

Ἡ Βόρειος Ἀμερικὴ κατέχει μεγάλα κοιτάσματα βωξίτου, ἰδίᾳ εἰς τὰς πλείστας τῶν νοτίων πολιτειῶν της, ὡς π. χ. Arkansas, Alabama, Georgia, Tennessee, Mississipi, κ.τ.λ., τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται ἐν ἐκμεταλλεύσει ἀπὸ τοῦ ἔτους 1892. Εἰς τὰ κοιτάσματα τοῦ Arkansas ἐβεβαιώθησαν 50 ἑκατομμύρια τόννοι βωξίτου, ἡ δ' ἐξ αὐτῶν παραγωγὴ ἔφθασε κατὰ τὸ ἔτος 1923 εἰς 495.000 τόννους. Ἡ παραγωγὴ ἐκ τῶν ἄλλων πολιτειῶν Alabama, Georgia καὶ Tennessee ἀνῆλθε κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς 29.000 τόννους. Τῷ 1926 ἡ παραγωγὴ βωξίτου εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἀνῆλθεν εἰς 392 χιλιάδας τόννων.

Εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικὴν οἱ βωξῖται τῆς Γουιάνας ἀποτελοῦν σήμερον λίαν σημαντικὴν πηγὴν μεταλλεύματος ἀργιλλίου. Εὑρίσκονται ἐν ἐκμεταλλεύσει ἀπὸ τοῦ 1917. Ἐκ μόνον τῶν κοιτασμάτων τῆς βρεττανικῆς Γουιάνας ἐξήχθησαν τῷ 1925 194.000 τόννων βωξίτου καὶ τῷ 1926 219.000 τόννων. Οἱ βωξῖται οὗτοι ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν λευκῶν βωξιτῶν, εἶναι ὅλως ἐξαιρετικῆς ποιότητος καὶ καταλληλότατοι διὰ τὴν παρασκευὴν ἀργιλλίου.

Ἐν τῇ Ἀφρικῇ οἱ γνωστοὶ βωξῖται ἐμφανίζονται κυρίως ἐν τῇ τροπικῇ ζώνῃ, παρὰ τὸν Ἰσημερινόν. Κοιτάσματά τινα εἶναι πολὺ ἐκτεταμένα, καὶ μόνον εἰς τρεῖς περιοχὰς ἔχουν βεβαιωθῆ ποσότητες πλέον τῶν 75 ἑκατομμυρίων τόννων.

Εἰς τὰς Ἰνδίας παρουσιάζονται πολυάριθμοι ἐμφανίσεις, ἐκμετάλλευσις δὲ βωξίτου γίνεται εἰς τὸ Kapadvanj καὶ τὴν Khaira. Εἶναι πιθανὸν ὅτι εἰς τὴν τροπικὴν καὶ ὑποτροπικὴν Ἀσίαν θὰ ἀνακαλυφθῶσι ποσότητες βωξίτου ἔχουσαι ἐμπορικὴν ἀξίαν.

Αἱ γνωσταὶ τέλος ἐν Αὐστραλίᾳ ἐμφανίσεις εἶναι μικραὶ εἰς ἔκτασιν καὶ ἀνομοιομόρφου ποιότητος.

Ἡ συνολικὴ καθ' ὅλας τὰς χώρας παραγωγὴ βωξίτου ἔχει ὡς ἀκολούθως:

Τῷ	1916	691.000	τόννοι
»	1917	928.000	»
»	1918	963.000	»
»	1919	569.000	»
»	1920	901.000	»
»	1921	318 000	»
»	1922	701.000	»
»	1923	1151.000	»
»	1924	1180.000	»
»	1925	1290.000	»
»	1926	1435.000	»

Διὰ τὸ ἔτος 1930 ἡ παραγωγὴ προβλέπεται, ὅτι θὰ ἀνέλθῃ εἰς 2 ἑκατομμύρια τόννων.

Χρησιμοποιήσεις τοῦ βωξίτου. Ὁ βωξίτης εἶναι τὸ μετάλλευμα, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξάγεται ὅλη σχεδὸν ἡ παραγομένη σήμερον ποσότης τοῦ μετάλλου ἀργιλλίου (ἐκτὸς μικροῦ ποσοῦ παραγομένου ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σκανδιναυίᾳ ἐξ ἄλλων ὀρυκτῶν). Καὶ διὰ πολλὰ δ' ἔτη ἀκόμη ἡ βιομηχανία ἐξαγωγῆς ἀργίλλου θὰ εἶναι ὁ πλέον οὐσιώδης καταναλωτὴς βωξίτου. Ἄλλαι ἐνδιαφέρουσαι χρησιμοποιήσεις αὐτοῦ εἶναι εἰς κατασκευὴν ἀλουμινούχων τσιμέντων, θειικοῦ ἀργιλλίου, πυριμάχων λίθων, λειαντικῶν ὑλῶν, εἰς καθαρισμὸν πετρελαίων, διαφόρων ἁλάτων ἀργιλλίου, ὡς ὑλικοῦ δομῆς κ.τ.λ. Κατὰ τὸ ἔτος 1926 ἡ ποσότης βωξίτου, ἡ χρησιμοποιηθεῖσα ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ διὰ κατασκευὴν ἀλουμινούχων τσιμέντων ὑπερέβη τοὺς 200.000 τόννους καὶ ἡ ποσότης αὕτη αὐξάνει διαρκῶς καὶ ταχέως. Ἱκανὴν ἐπίσης ποσότητα τοῦ ὀρυκτοῦ χρησιμοποιεῖ ἡ βιομηχανία τῶν πυριμάχων λίθων. Αἱ ἄλλαι χρήσεις τοῦ βωξίτου καταναλίσκουσι μικρὰς σχετικῶς ποσότητας.

Ἕνεκα τῶν τοιούτων πολλαπλῶν χρησιμοποιήσεών του, ὁ βωξίτης, ὁ ὁποῖος πρὸ 20 περίπου ἐτῶν ἦτο ἄγνωστον εἰς τοὺς πολλοὺς ὀρυκτὸν καὶ σχετικῶς ὄχι πολὺ ἐνδιαφέρον μετάλλευμα, κατέχει σήμερον θέσιν πολὺ ὑψηλὴν μεταξὺ τῶν ὀρυκτῶν ὑλῶν καὶ εἶναι ἀμφίβολον, ἂν ἄλλης τινὸς ὀρυκτῆς πρώτης ὕλης ηὐξήθη τόσῳ ταχέως ἡ οἰκονομικὴ σημασία. Ἡ παγκόσμιος παραγωγὴ τοῦ μεταλλεύματος τούτου παρουσίασεν ἀνώμαλον διακύμανσιν, ἀλλ' ἐδιπλασιάσθη μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας τετραετίας μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Ἡ ἀσυνήθης καὶ ἔντονος αὐτὴ αὔξησις ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς καταναλώσεως τοῦ μετάλλου ἀργιλλίου, ἐλάχιστα δὲ εἰς τὴν νέαν ἐφαρμογὴν τοῦ βωξίτου ἐν τῇ κατασκευῇ ἀλουμινούχων τσιμέντων, τῶν ὁποίων ἐξ ἄλλου ἡ ζήτησις βαίνει καταπληκτικῶς αὔξουσα. Τούτων ἕνεκα, ἀποθέματα βωξίτου καλῆς καὶ καταλλήλου ποιότητος, τυχὸν ὑπάρχοντα εἰς χώραν τινά, ἀποτελοῦν σήμερον ὑλικὸν ἐθνικῆς σημασίας.

Ἐμφανίσεις βωξίτου ἐν Ἑλλάδι. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, καθ' ἣν τὰ διάφορα κράτη τὰ παραγωγὰ βωξίτου ἤρχισαν ἤδη νὰ ἐκδηλώνουν καὶ νὰ χαράσσουν ἐθνικιστικὴν πλέον πολιτικὴν περὶ τὴν διάθεσιν τοῦ ὀρυκτοῦ τούτου προϊόντος, ἡ Ἑλλὰς εὑρίσκεται σχετικῶς εἰς εὐχάριστον θέσιν, καθόσον σημαντικὰ κοιτάσματα βωξίτου ἀνεκαλύφθησαν εἰς τὸ ἔδαφός της. Τὰ πρῶτα τούτων ἀνευρέθησαν εἰς τὸ συγκρότημα τῶν ὀρέων Παρνασσοῦ-Κίρφυος καὶ δὴ εἰς τὴν περιοχὴν τῶν χωρίων Δεσφίνας καὶ Διστόμου ἀπὸ τῆς παραλίας Ἄσπρα Σπίτια μέχρι τῶν κορυφῶν τῆς Κίρφυος καὶ τῶν χαμηλοτέρων τοῦ Παρνασσοῦ. Τὰ κοιτάσματα ταῦτα ἐξελαμβάνοντο ἀρχικῶς ὡς κερατόλιθοι ἢ ὡς ἐμφανίσεις πτωχῶν σιδηρομεταλλευμάτων, λόγῳ τοῦ ἐρυθρωποῦ των χρώματος. Διὰ τῆς χημικῆς ὅμως ἀναλύσεως καὶ τῶν μελετῶν τῆς Γεωλογικῆς ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος κατεδείχθη, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ μεταλλευμάτων βωξίτου. Αἱ μελέται αὗται ἤρχισαν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1923.

Εἰς τὴν ὡς ἄνω περιοχὴν τὰ σπουδαιότερα κοιτάσματα παρουσιάζονται εἰς τὰς θέσεις Ἀνάληψις, Ἅγ. Νικόλαος, Μαῦρα Λιθάρια, Νταβελαῖοι, Στενὴ Διστόμου, Κίρφυς, Δεσφίνα, κ. τ. λ. Κυρίως εἰπεῖν φαίνεται, ὅτι πρόκειται περὶ ἑνὸς κοιτάσματος βωξίτου, τὸ ὁποῖον, λόγῳ πολλῶν γεωτεκτονικῶν διαταράξεων, ἔχει κατατεμαχισθῆ εἰς τὰς διαφόρους ἐμφανίσεις. Τὸ κοίτασμα τοῦτο παρεντίθεται μεταξὺ ἀσβεστολίθων μὲ νερινέας (τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς ἢ τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος) ὡς ὑποκειμένου καὶ ἀσβεστολίθων μὲ ἱππουρίτας καὶ ρουδιστὰς (τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου) ὡς ἐπικειμένου. Ὁ σχηματισμὸς τοῦ βωξίτου ἀλλαχοῦ λαμβάνει μορφὴν ἐκτεταμένου κἄπως, κανονικοῦ, κοιτάσματος (Ἅγ. Νικόλαος, Νταβελαῖοι) καὶ ἀλλαχοῦ διαπλάσσεται ὑπὸ μορφὴν φακοειδῶν σωρῶν (Ἀνάληψις, Κορυφὴ Κίρφυος). Τὸ πάχος, ὡς ἐκ τούτου, τῶν κοιτασμάτων ποικίλλει.

Ὁ ἱστὸς τοῦ βωξίτου τῆς περιοχῆς ταύτης ποικίλλει ἐπίσης· ὁ βωξίτης τοῦ Ἁγ. Νικολάου εἶναι πλουσιώτερος εἰς σίδηρον, σκοτεινοτέρου χρώματος καὶ σκληρότερος τοῦ βωξίτου τῆς Ἀναλήψεως. Ἡ ποιότης τοῦ βωξίτου Ἀναλήψεως παρουσίασε ποικιλίαν καὶ δὴ παρετηρήθη μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἐρυθροῦ βωξίτου πρὸς τὸν λευκόν. (Περὶ τῆς ποιότητος τῶν βωξιτῶν τῶν δύο τούτων θέσεων βλ. τὸν ἀνωτέρω παρατεθέντα πίνακα τῶν ἀναλύσεων.)

Τὸ εἰς τὰς θέσεις Κίρφυς, Μαῦρα Λιθάρια, Ἀνάληψις καὶ Ἅγιος Νικόλαος βεβαιωθὲν ποσὸν βωξίτου ὑπερβαίνει τὸ $1\frac{1}{2}$ ἑκατομμύριον τόννων.

Ὁ βωξίτης ἐν Ἑλλάδι (ὑπὸ Γ. Κ. Γεωργαλᾶ).

[1) Ἐμφανίσεις «Διστόμου—Δεσφίνας» (Παρνασσοῦ—Κίρφυος)· 2) «Δύο Βουνῶν» (Οἴτης)· 3) «Ἀνδρονιάνων (Εὐβοίας).]

Ἐκμετάλλευσις ἐν μικρᾷ κλίμακι ἤρχισεν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1923 ὑπὸ τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν μεταλλείων τούτων ἐκ τῶν θέσεων Ἀνάληψις καὶ Ἅγιος Νικόλαος, αἱ ὁποῖαι κεῖνται πλησιέστατα παρὰ τὴν θάλασσαν εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ὅρμου Ἄσπρων Σπιτιῶν. Ἡ μεταφορὰ τοῦ μεταλλεύματος ἐκ τῶν τόπων ἐξορύξεως εἰς τὰς πλατείας φορτώσεως εἶναι εὐκολωτάτη, καὶ ἡ φόρτωσίς του δ' ἐπὶ ἀτμοπλοίων ἀπολύτως εὐχερής, λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῆς ἀσφαλείας ἀφ' ἑνὸς τοῦ ὅρμου τῶν Ἄσπρων Σπιτιῶν καὶ τῶν μεγάλων του παρακτίων βαθῶν, ἅτινα ἐπιτρέπουν εἰς τὰ ἀτμόπλοια νὰ πλησιάζουν πολὺ πρὸς τὴν ἀκτήν. Ἤδη τῷ 1926 ἐγένοντο δύο ἀποστολαὶ εἰς Γερμανίαν συνολικοῦ ποσοῦ 3.950 τόννων βωξίτου, τὸν ὁποῖον τὰ ἐργοστάσια Lauta Werke κατειργάσθησαν ἐπιτυχῶς. Ἡ τιμή του ἦτο 18 σελλίνια κατὰ τόννον cif Ἀμβοῦργον μὲ βάσιν 3% διοξείδιον πυριτίου (SiO_2) καὶ 57% ἄργιλλον (Al_2O_3). Ἑκάστη ἐπὶ πλέον μονὰς ἐπληρώθη 1 σελλίνιον κατὰ τόννον.

Κατόπιν τῆς τοιαύτης ἐπιτυχοῦς καταναλώσεως τῶν εἰς Γερμανίαν ἀποσταλέντων φορτίων ἑλληνικοῦ βωξίτου, ἐσχηματίσθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1928 ὑπὸ Γερμανῶν κεφαλαιούχων καὶ τῶν Ἑλλήνων ἰδιοκτητῶν τοῦ μεταλλείου ἡ «Ἀνώνυμος μεταλλευτικὴ Ἑταιρεία Μπάρλου: βωξῖται Ἑλλὰς» μὲ σκοπὸν τὴν συστηματικωτέραν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων κοιτασμάτων. Ἐκτὸς τούτου ἤρχισαν καὶ συστηματικώτεραι ἔρευναι ἐπὶ τῶν ὑπολειπομένων ἐμφανίσεων.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω κοιτασμάτων, αἱ μελέται τῆς Γεωλογικῆς ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος κατέδειξαν τὴν ὕπαρξιν βωξίτου καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς ἑλληνικῆς γῆς. Οὕτω τοιαῦται ἐξηκριβώθησαν ἐπὶ τῇ Οἴτης, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ χωρίου Δύο Βουνὰ καὶ ἐν Εὐβοίᾳ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ χωρίου Ἀνδρονιάνοι. Αἱ συνεχιζόμεναι εἰσέτι μελέται ὑπὸ τῆς Γεωλογικῆς ὑπηρεσίας θὰ καταδείξουν ἂν καὶ αἱ ἐμφανίσεις αὗται δύνανται νὰ ἔχουν ἐμπορικὴν σημασίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Klockmann F.* Lehrbuch der Mineralogie. Stuttgart 1922.—*Knibbs N.* The industrial uses of bauxite. London 1928.—*Γ. Κ. Γεωργαλᾶ,* αἱ Ἑλληνικοὶ βωξῖται (Ἐθνικὴ Οἰκονομία ἔτ. Α', ἀριθ. 14)· 6), Les bauxites de la Grèce (L' Écho des mines et de metallurgie, 52 Ann. No 2808).

Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

βῶπα (ἡ)· ἰδιωμ., ὁ ἰχθὺς *βώξ*, κοινότερον λεγόμενος *γῶπα* ἢ *βοῦπα*.

βωπυρίδαι (οἱ) (Bopyridae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἰσοπόδων*. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν μαλακίων τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι ὁ διμορφισμὸς τὸν ὁποῖον παρουσιάζουσι τὰ γένη (ἄρρεν καὶ θῆλυ). Δ. Ν. Π.

βώπυρος (ὁ) (Bopyrus) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν βωπυριδῶν (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Βωρεῖς (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Μία τῶν φυλῶν τῆς ἰωνικῆς πόλεως Κυζίκου. Ἐν Ἐφέσῳ μία τῶν χιλιαστύων. —Β.

βωρεὺς (ἡ), *—έως*· ἰχθὺς ταριχευτός, κοινῶς λεγόμενος *βοῦρος*.

Βῶρος (ὁ) *[Μυθολ.]*. —1) Υἱὸς τοῦ Περιήρους, σύζυγος τῆς Πολυδώρας, οὗ ἡ γενεαλογία φθάνει μέχρι τοῦ Φερεκύδου. —2) Μαιόνιος, πατὴρ τοῦ Φαίστου ἐκ Τάρνης τῆς Λυδίας, φονευθέντος πρὸ τῆς Τροίας ὑπὸ τοῦ Ἰδομενέως (*Ὁμ.* Ἰλ. Ε, 44). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Βὼς (Veauce) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Ἀλλιὲ παρὰ τὸν ποταμὸν Βώς. Ἔχει περίεργον ἐκκλησίαν τοῦ ΙΑ' αἰῶνος καὶ ὡραῖον πύργον τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἐπὶ ἀποκρήμνου βράχου. —Μ.

Βωσὰν (Vaudchamp), *Ἰωάννα.* Σύντροφος τοῦ ποιητοῦ καὶ ἀκαδημαϊκοῦ *ἀββᾶ Ντελὶλ* (1765—1832). Συναντήσας αὐτὴν ὁ Ντελὶλ παίζουσαν κιθάραν καὶ χορεύουσαν εἰς τὴν ὁδόν, τὴν παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν ἐγκατέστησεν εἰς τὸ Γαλλικὸν Κολλέγιον, ὅπου ἐδίδασκε λογοτεχνίαν καὶ ὅπου κατῴκει. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἡ Ἰωάννα ἠκολούθησε τὸν σύντροφόν της εἰς Ἑλβετίαν, Γερμανίαν, Ἀγγλίαν. Διηγοῦνται, ὅτι ἐτρομοκράτει τὸν ποιητὴν τυφλωθέντα, δέρουσα αὐτὸν ἐνίοτε, ἵνα γράφῃ ὡρισμένον ποσὸν στίχων καθ' ἑκάστην. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἔμεινε πιστὴ εἰς τὴν μνήμην του, ζητήσασα νὰ ταφῇ πλησίον του. —Β.

Βωσὲ (Vaucher), ***Ἰωάννης - Πέτρος - Στέφανος.*** Ἑλβετὸς βοτανικὸς (1763—1841). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ πανεπιστημίου τῆς Γενεύης, ἀλλ' εἰδικῶς ἐνέκυψεν εἰς τὴν βοτανικήν, ὑπῆρξε δὲ μάλιστα καὶ διδάσκαλος τοῦ διασήμου βοτανικοῦ Καντὸλλ (Candolle). Μεταξὺ τῶν πολλῶν βοτανικῶν συγγραμμάτων του, ἀξιολογώτερα εἶναι: «Ἱστορία τῆς φυσιολογίας τῶν φυτῶν τῆς Εὐρώπης» (1804) «Μονογραφία περὶ τῶν ὀροβαχιδῶν» (1826) κλπ. Δ. Ν. Π.

Βωσελὲ (Vauchelet), ***Αὔγουστος - Θεόφιλος.*** Γάλλος ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1802. Μαθητεύσας παρὰ τῷ Ἄβελ Πυζὸλ καὶ τῷ Ἑρσάν, ἔλαβε τῷ 1829 τὸ μέγα βραβεῖον τῆς Ρώμης διαγωνισθεὶς ἐπὶ τοῦ θέματος: «Ὁ Ἰακὼβ ἀρνούμενος νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Βενιαμίν». Ἐν τούτοις δὲν μετέβη εἰς τὴν Ρώμην, ἀλλὰ παρέμεινεν ἐν Παρισίοις. Τῷ 1861 ἐτιμήθη διὰ δευτέρου βραβείου ἐξ ἀφορμῆς τοῦ πίνακός του «Ἡ πρώτη γέννησις», ἐξέθηκε δὲ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς διάφορα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξαίρετον θέσιν κατέχουσι τ' ἀκόλουθα: «Ἡ πτωχὴ κόρη» (1834), προσωπογραφία τοῦ πρίγκιπος Πονιατόφσκη (1835), προσωπογραφίαι τοῦ στρατάρχου Stainville καὶ τοῦ στρατηγοῦ Lecombe (1836), «Ἡ κοίμησις τῆς Θεοτόκου» (1837), «Ὁ θάνατος τῶν ἁγίων Δομιτιανοῦ καὶ Ρογατιανοῦ» (1839), «Ἡ χριστιανικὴ χάρις», βραβευθὲν διὰ α' βραβείου (1846), ἡ προσωπογραφία τοῦ Λουδοβίκου Βισκόντι (1855) κτλ. Ἐπὶ πλέον ὁ Βωσελὲ ἐξετέλεσεν εὐρείας τινὰς συνθέσεις ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τῶν Βερσαλλιῶν· ἐκ τῶν συνθέσεων τούτων λίαν ἀξιομνημόνευτοι εἶναι: «Ἡ συνθήκη τοῦ Μαγδεμβούργου» καὶ «Ἡ μάχη τῆς Ὀκάνας». Τέλος δέ, διακοσμητικάς τινας ζωγραφίας ἐν τῇ μεγάλῃ

Digitized by Google

αἰθούσῃ τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Λουξεμβούργου, ἐν αἷς διακρίνονται: «Ἡ Ἰσχὺς εὐνοοῦσα τὸ ἀγαθὸν» καὶ «Ἡ σύνεσις ἐμποδίζουσα τὸ κακόν». ι. μ. π.

βῶτζος (ὁ)· κοινὴ ὀνομασία εἴδους τινὸς *κωβιοῦ*.

Βωτιὲ (Vautier), ***Βενιαμίν***. Ἑλβετὸς ζωγράφος (1829—1898). Ἐμαθήτευσε κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν ἐν Ντύσσελντορφ Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν, μετὰ ταῦτα δὲ παρὰ τῷ δοκίμῳ καλλιτέχνῃ Ροδόλφῳ Jordan. Εἰδικεύθη εἰς τοὺς ρωπογραφικοὺς πίνακας, ἀπεικονίζων μετὰ χάριτος, πρωτοτυπίας καὶ φυσικῆς ἀληθείας σκηνὰς τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, τῆς ζωῆς τῶν ἀγρῶν καὶ ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Γωνία ναοῦ πλήρης εὐσεβῶν ἀοιδῶν» (1858), «Ταξιδιῶται ψυχαγωγούμενοι ἐπὶ ἀτμοπλοίου», «Ἡ κλώστριχ», «Γυνὴ ἐπιστρέφουσα ἐκ τῆς Ἐκκλησίας καὶ εὑρίσκουσα τὸν σύζυγόν της εἰς τὸ ταβερνεῖον», «Κυριακάτικο ἀπομεσήμερο εἰς τὴν Σουαβίαν» (1863), «Ἀρχαιολόγοι ἐν μέσῳ χωρικῶν» (1866), καὶ μία σειρὰ ἑξήκοντα εἰκονογραφιῶν διὰ τὸν «Μυγχάουζεν» τοῦ Ἴμμερμανν. ι. μ. π.

— **Βωτιὲ** (Vautier), ***Ἰωάννης-Βαπτιστὴς-Δομίνικος***. Βέλγος λογοτέχνης (1792—1846). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας καὶ ἐπιθεωρητὴς τῶν κολλεγίων τοῦ Βελγίου. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1830 ἐδημοσίευσε «Πατριωτικὰ ᾄσματα», διακρινόμενα διὰ τὸ ρωμαλέον καὶ ὁρμητικὸν ὕφος. —Β.

— **Βωτιὲ** (Vautier), ***Φραγκῖσκος***. Γάλλος ἰατρὸς (1589—1652). Χρηματίσας ἰατρὸς τῆς Μαρίας τῶν Μεδίκων, ὑπέπεσεν ὑπὸ τὴν δυσμένειαν τοῦ καρδιναλίου Ρισελιέ, ὅστις τὸν ἐφυλάκισεν ἐν Βαστίλλῃ, ὅθεν ἐξῆλθε μόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἰσχυροῦ πρωθυπουργοῦ, ὀνομασθεὶς ἰατρὸς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Ὑπῆρξεν ὁ ἀληθὴς δημιουργὸς τῆς ἀνατομικῆς διδασκαλίας. —Β.

Βωτιὲ-*Γκάλλ* (Vautier-Galle), ***Ἀνδρέας***. Γάλλος γλύπτης καὶ χαράκτης μεταλλίων (1818—1899). Ἐμαθήτευσε παρὰ τοῖς Γκάλλ, Μπλοντὲλ καὶ Πετιτο καὶ ἔλαβεν εἰς ἡλικίαν εἴκοσι καὶ ἑνὸς ἐτῶν τὸ μέγα βραβεῖον τῆς Ρώμης εἰς τὴν χάραξιν μεταλλίων. Ἐν Ρώμῃ εἰργάσθη μετὰ ζήλου εἰς τὴν ἀντιγραφὴν τῶν ἀρχαίων προτύπων, ἐπανελθὼν δ' εἰς Παρισίους ἐνυμφεύθη τὴν ἐγγόνην τοῦ διδασκάλου του Γκάλλ καὶ προσέθηκε τὸ ἐπώνυμόν της, τιμῆς ἕνεκεν, εἰς τὸ ἰδικόν του. Ἀπὸ τοῦ 1845 ἤρχισε νὰ ἐκθέτῃ τακτικῶς εἰς τὸ παρισινὸν Σαλὸν διάφορα ἔργα του. Μεταξὺ τούτων ἀξιομνημόνευτα εἶναι τὰ ἀκόλουθα: τρία μετάλλια, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον ἀπεικονίζει τὴν προσωπογραφίαν τοῦ Μόνζ, τὸ δεύτερον τὴν «Εὐεργεσίαν βοηθοῦσαν τὴν Ἀτυχίαν, θῦμα τῶν πλημμυρῶν τοῦ 1840» καὶ τὸ τρίτον ἀρχαῖον γλυπτὸν ἀποκείμενον εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Καπιτωλίου· χαλκῆ προσωπογλυφία τοῦ Ματθαίου ντὲ Ντομπάλ· κεφαλὴ τῆς Δημοκρατίας σταλεῖσα εἰς τὸν διαγωνισμὸν διὰ τὴν χάραξιν νομισμάτων, εἰς ὃν ἐβραβεύθη διὰ τοῦ πρώτου βραβείου ὁ Οὐντινέ· ἄγαλμα τῆς «Ἀνοίξεως»· μετάλλιον ἀπονεμόμενον εἰς τοὺς βραβευομένους εἰς καλλιτεχνικὰς ἐκθέσεις ζωγράφους (1852)· μετάλλια ἀπεικονίζοντα τούς: Βερνάρδον ντὲ Παλισσύ, Ντυφρὲν ντὲ λὰ Σωβινιέρ, ἀρχιεπίσκοπον Παρισίων, Ι.-Β. Ζένν, κόμιτα ντὲ Νιουβερκέρκε, Ντυφρεναί, Σιμὸν Σαὶν-Ζὰν κτλ. (1855)· ἄγαλμα τῆς Ὀμφάλης· ἀναμνηστικὸν μετάλλιον τοῦ μνημείου τοῦ Λουδοβίκου, βασιλέως τῆς Ὁλλανδίας· μετάλλιον ἀπεικονίζον τὸν Ὁράτιον Βερνὲ (1866), ἡ Γαλλία διανέμουσα στεφάνους, ἀνάγλυφον 1868) κτλ. Ὁ Βωτιὲ-Γκάλλ ἐτιμήθη διὰ μεταλλίων τῷ 1852 καὶ 1866. ι. μ. π.

Βωτραὶν (Vautrain), ***Εὐγένιος-Ἰωσήφ***. Γάλλος δικηγόρος καὶ πολιτικὸς (1818—1881). Διετέλεσε δήμαρχος τοῦ 9ου διαμερίσματος καὶ εἶτα τοῦ 4ου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Κομμούνας ἐγκατέλειψε τοὺς Παρισίους. Μέλος τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τοῦ 1871 ὑπεστήριξε τὴν πολιτικὴν τοῦ Θιέρσου. —Β.

Βωτρὲ (Vautré), ***Βίκτωρ***, *βαρῶνος*—. Γάλλος στρατηγός. Ὑπηρετῶν εἰς τὴν βασιλικὴν φρουρὰν ὑπερήσπισε τὸν Κεραμεικὸν τῇ 10 Αὐγούστου 1792. Μετέσχε τῶν ἐκστρατειῶν τῆς Καμπανίας, Βελγίου καὶ ἐπὶ αὐτοκρατορίας ἐπολέμησε πολλαχοῦ, πλειστάκις τραυματισθεὶς καὶ συλληφθεὶς αἰχμάλωτος κατὰ τὴν μάχην τοῦ Βερεζίνα. Ἐπὶ παλινορθώσεως τῶν Βουρβώνων ἐγένετο γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τοῦ στρατοῦ. —Β.

βώτριδα (ἡ)· σκῶρος, σαράκι, ἔντομον κατατρῶγον τὰ ἐνδύματα, πιθανῶς τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους καλούμενον *τριχοβρώς*.

βωτριδοφαγωμένος, — *η*, — *ο*· ἰδιωματ. φαγωμένος ἀπὸ τὴ βώτριδα, ἀπὸ τὸ σαράκι, ἄλλως *σαρακοφαγωμένος*.

Βωτωνειᾶται· βλ. λ. Βοτανειᾶται.

βώχα (ἡ)· βόχα (βλ. λ.).

βωχερία (ἡ) (Vaucheria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βωχεριδῶν*. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα πανταχοῦ ἐπὶ ἐφύγρων ἐδαφῶν ἢ γλυκέων, ὑφαλμύρων καὶ θαλασσίων ὑδάτων. Ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἡμῖν ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει. Δ.Ν.Π.

βωχεριίδαι (οἱ) (Vaucheriaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σωληνοθάλλων*. Εἶναι φυτὰ θαλάσσια ἢ τῶν ἐφύγρων ἐδαφῶν. Κατ' ἀρχὰς εἶναι ἁπλᾶ καὶ μονοκύτταρα καὶ εἶτα διακλαδίζονται εἰς πολυπληθῆ νημάτια, τὰ ὁποῖα διαχωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ μεμβράνας καὶ γίνονται πολυκύτταρα. Τὸ κατώτερον αὐτῶν μέρος φέρει ριζοειδεῖς ἀποφύσεις. Τὰ ἀνθηρίδια καὶ τὰ ᾠογόνα ἢ εὑρίσκονται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κλάδου ἢ ἐπὶ γειτνιαζόντων παραφυάδων τοῦ φυτοῦ. Δ. Ν. Π.

βωχίνειος ***βαλβὶς*** *['Ανατομ.]*· βλ. βαυχίνειος *βαλβίς*.

βωχινία (ἡ) (Bauchinia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*. Εἶναι θάμνοι ἀειθαλεῖς, κοσμητικοί, ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *βωχενία ἡ νατάλιος* (Bauchinia natalensis), ἰθαγενὴς τῆς νοτίου Ἀφρικῆς, καὶ *βωχενία ἡ κορυμβανθὴς* (Bauchinia corymbosa), ἀπαντῶσα εἰς τὴν Κίναν. Δ. Ν. Π.

βὼψ (ὁ)· βλ. λ. βώξ.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΕΒΔΟΜΟΥ ΤΟΜΟΥ

Digitized by Google